Vincentij Bigoni
Romani

[illegible]

[illegible]

DIDACI COVARRVVIAS A LEYVA TOLETANI,
ARCHIEPIS. S. DOMINICI DESIGNATI,
Et Iureconſulti Celeberrimi;

PHILIPPI II. HISPANIARVM REGIS
Summo Præfecti Prætorio,

OPERA OMNIA.

Quæ hactenus extant, duobus Tomis diſtincta; quorum hic Primus,

RELECTIONES

Jn precipuos aliquot Iuris Pontificij & Ciuilis Titulos, Capitula, Legesq;, iuxta folij ſequentis Catalogum, continet.

Ab innumeris mendis, quibus ſcatebant priores Editiones, nunc diligenter repurgatæ: Et quæ addita ſunt in hac editione hiſce [ ] notis includuntur.

Cum Jndice Rerum, & Verborum locupletiſſimo.

VENETIIS, *Apud Gaſparem Bindonum, ſumptibus Sociorum. 1588.*

RELECTIONVM HOC PRIMO TOMO CATALOGVS.

De teſtamentis. *folio 1.*
De ſucceſſionibus ab inteſtato, breuis reſolutio. *folio 119.*
Epitome in quartum librum Decretalium, de ſponſalibus, & matrimonijs. *folio 125.*
In Caput, Quamuis pactum. de pactis. relectio. *folio 257.*
In Bonifacij Octaui Conſtitutionem, cuius eſt initium, Alma mater. Commentarij. *folio 338.*
In Regulam, poſſeſſor malefidei. de reg. iur. lib. 6. relectio. fol. 428.
In Regulam, Peccatum, de reg. iur. lib. 6. relectio. *folio 496.*
In Clementis Quinti Conſtitutionem, Si furioſus. ſub rubrica de homicidio, relectio. *folio 558.*

Secundus Tomus.

Continet Variarum reſolutionum lib. quatuor *folio 1.*
Practicarum quaeſtionum liber vnus. *folio 371.*
Collatio veterum numiſmatum. *folio 541.*

AD LECTOREM.

ERVNT fortaſſe, beneuolentiſſime Lector, qui huius noſtri inſtituti rationem exigere velint, cauſaſque ſequitant, cur in hanc Iuris Pontificij partem Commentarios ediderim, eoſque omiſſa cuiuſlibet capitis Paraphraſi, quæ vtilior quibuſdam videretur, ad ſummam redegerim. Quibus non iniuria vitæ & ſtudiorum ratio reddenda eſt. Annis namque duodecim in vtriuſque Iuris priuata Relectione exactis, admiſſus ipſe ad hoc ſelectiſſimum, totiuſque orbis celebratiſſimum Collegium, quod in hac Academia Salmanticenſi admodum Illuſtris, ac Reuerendiſſimus vir Didacus à Muros Ouetenſis Eccleſiæ Præſul meritiſſimus, ſanctiſſimo humani generis Saluatori dicauit, Doctoris tandem Decretorum Laurea anno milleſimo quingenteſimo triceſimonono: ætatis verò viceſimoſexto, inſignitus, cùm poſt biennium honorario publicè accepto, munus iura Pontificia interpretandi nactus eſſem, librum Quartum Decretalium ſtatim prælegendum aſſumpſi, ex cuius interpretum varia lectione cognoui, operæ precium me facturum, ſi quæ apud Iuris Pontificij ac Cæſarei Doctores, nec non apud ſacræ Theologiæ Profeſſores ſparſim circa eundem Tractatum legiſſem, ad breuem quandam reſolutionem præuia rationum cognitione reducerem. Qua in re veterum parſimoniam, prolixoſque nimis, ac ſæpiſſimè diffuſos, quamuis multæ ac variæ lectionis, Cardinalis Alexandrini Commentarios ex profeſſo fugere curaui. Nec temerè capitum diſtinctam adnotationem omiſi: ſed ne mihi forent eadem ſæpius repetenda, vtque ab extraneis quæſtionibus recederem, quæ in proprijs ſedibus traditæ Lectorem erudiunt facilius, & ſuauiùs delectant: locis autem alienis congeſta faſtidium generant, atque nauſeam prouocant, Phraſin eam, quæ nobis fortè contigit in ipſis ordinarijs Lectionibus, expolire noluimus, quò faciliùs ab omnibus hi noſtri Commentarij legi poſſint. Nec tamen eam ſequimur, quæ barbaris dictionibus onuſta abſque vllo delectu paſſim in veterum Gloſſematis ſeſe obtulit. Lege igitur hæc noſtra, & quæcunque ſint, boni conſule, & perpetuò Vale.

INDEX LOCORVM,

QVAE TAM EX IVRE REGIO, QVAM EX COMMVNI,

in hoc volumine explicantur.

EX PRIMO TOMO.

Ex iure Regio.

INTELLECTVS ad l. 55. Tauri. fol. 18. nu. 12
Intellectus ad l. 16. Tauri. 150. numero 4.
Intellectus ad legem Regiam partitarum. 196. nu. 8
Intellectus ad legem Regiam, leges 26. Tauri. 109. nu. 4
Intellectus l. 1. titu. 13. lib. 3. ordinatio. 477. nu. 7
Intellectus ad 44. l. Tauri. 4. nu. 7
Intellectus ad regiam legem 49. Tauri. 72. nu. 21
Intellectus Regiæ legis 6. tit. 1. lib. 3. ordinat. 571. nu. 8
Intellectus legis Regiæ 12. tit. 5. par. 6. latiſſimè diſcutitur. 92. numero 7.
Intellectus ad legem Regiam, an legatum vxori à marito relictum imputetur in arras. 64. nu. 4
Lex Taurina 49. defenditur. 171. nu. 17
Lex regia de vſuris defenditur. 175. nu. 20
Lex Tauri 49. in praxim deducitur & variè intelligitur. 172. nu. 21. & 22.
Lex Regia Tauri explicatur. 133. nu. 14
Lex 45. Tauri intellectus traditur. 242. nu. 6
L. 46. Tauri intellectus. 242. nu. 7
L. 40. eiſdem conſtitutionibus explicatur. 243. nu. 8
Regia lex Tauri explicatur. 227. num. 4. & 5. 228. num. 7. 235. nu. 10. 250. nu. 5
Regia lex penultima tit. 9. par. 5. examinatur. 548. nu. 8
Regia lex 1. titu. 2. l. 4. ordina. & lex 44. Tauri explicatur. 85. numero 4.
Regia lex 1. tit. 2. lib. 5. ordinat. explicatur. 49. nu. 2
Regia lex prima, tit. de excommunicatis. lib. 8. ordin. intelligitur. 185. nu. 17
Regis lex 4. titu. de exceptio. lib. 3. ordinat. explicatur. 250. numero 5.
Regia lex 21. Tauri explicatur. 120. nu. 2
Regia lex 3. & 4. titu. 13. libro 3. ordinat. explicatur. 473. numero 1.
Regia lex 63. Tauri examinatur. 474. nu. 2
Regiarum conſtitutionum intellectus quo ad vxores, quæ ſine licentia mariti contrahere non poſſunt. 516. numero 10.
Regiarum conſtitutionum iuſtitia examinatur. 553. nu. 5
Regia lex ſecunda titu. 15. lib. 8. ordinat. ad vnguem exponitur. 127. nu. 15
Regia conſtitutio de theſauris defenditur etiam ad animæ præiudicium. 555. nu. 4
Regia conſtitutio vltima, tit. 13. lib. 3. ordin. de præſcriptione iuriſdict. examinatur. 445. nu. 4
Regiæ Partitarum leges quid præter ius Cæſareum ſtatuerint. 212. nu. 4

Ex iure Ciuili.

Bartoli ſententia in l. ſed ſi lege. §. ſcire. de petit. hæred. examinatur. 460. nu. 6
Bartoli in l. Centurio. verba quædam dubia explicantur. 90. num. 2
Intellectus ad legem ſi frater. C. de fideicommiſſ. 74. nu. 4
Intellectus l. ſi mortis. ff. de donatione cauſa mortis. 16. numero 5.
Intellectus ad l. Græcè. §. illud. ff. de fideiuſſ. 322. nu. 3
Intellectus l. miles. §. defuncto. ff. de adul. 225. nu. 8
Intellectus ad l. ſi quis pro eo. ff. de fideiuſſ. 268. nu. 5
Intellectus ad l. 1. ff. ſi qui ſine manumiſſ. ad liber. peruenerunt. 2. nu. 24
Intellectus legis vlt. ff. qui ſatiſd. cog. 571. nu. 9
Intellectus legis vltimæ, C. de non nume. pecu. 272. numero 10.
Intellectus ad l. conuenerit. ff. de iuriſdict. omn. iudic. 276. numero 7.
Intellectus legis ſi quando. C. vnde vi. 281. nu. 7
Intellectus l. 1. §. ſi parens. ff. ſi quis à paren. fuerit manumiſſ. 336. num. 10
Intellectus l. 2. C. de reſcindenda venditione. 334. nu. 4
Intellectus l. 2. §. ſed etſi extraneum. ff. de vulga. 80. nu. 3
Intellectus ad l. cum tale. §. reſcriptum. ff. de condit. & demonſtr. 160. nu. 3
Intellectus ad l. viduæ. C. de nuptijs. 160. nu. 4
Intellectus ad l. non ſine. C. de bonis quæ liberis. 156. numero 5.
Intellectus ad l. Gallus. in princ. ff. de liber. & poſthu. 78. numero 9.
Intellectus l. Titia Seio. §. Seia. ff. de legat. 1. & l. vel ſingularis. ff. de vulga. 88. nu. 2
Intellectus ad l. fundus quem. ff. de annuis lega. 10. nu. 8
Intellectus ad legem ſenatus. §. legatum. ff. de lega. 1. 60. numero 7.
Intellectus ad l. fideicommiſſa. §. ſic fideicom. ff. de leg. 3. 60. numero 8.
Intellectus l. nihil intereſt. ff. de adulte. 152. nu. 10
Intellectus ad l. ſtipulatio hoc modo concepta. ff. de verborum obligationibus. & cap. gemma. de ſponſalibus. 8. numero 16.
Intellectus l. 3. C. de liberis præter. 69. nu. 2
Intellectus ad l. finalem. C. de non numerata pecunia. & ad legem quæro. §. inter locatorem. ff. locati. 6. nu. 12
Intellectus ad l. in lege. ff. ad l. Aquiliam. 184. nu. 13
Intellectus ad l. qui contra. C. de inceſt. nupt. 186. nu. 23
Intellectus ad l. ſi vxor. verſicu. quamuis. ff. de adul. 210. numero 11.
Intellectus l. nec vſufructuarius. C. de vſufruct. 466. numero 2.
Intellectus l. quod principi. ff. de legatis 2. 67. nu. 4
Intellectus legis vltimæ. C. de ſacroſanct. eccleſ. 444. numero 9.
Intellectus ad l. Titia. §. fina. ff. de manumiſſ. teſtam. 167. numero 9.
Intellectus l. ad egregias. ff. de iureiur. 296. nu. 8
Intellectus ad l. quibus diebus. §. quidam Titio. ff. de condit. & demonſtr. 167. nu. 10.
Intellectus ad leg. liberti octuaginta. ff. de bonis liber. 116 numero 13.
Intellectus ad §. ex imperfecto. l. hac conſultiſſima. C. de teſtamen. 73. nu. 3
Intellectus authenticæ ſiue à me. C. ad Velleia. 301. nu. 10

Intellectus nonas ad auth. ex complexu. C. de inceſt. nupt. & ad cap. cum haberet de eo qui duxit matri. 235.nu.8
Intellectus ad l.1.§.ſi quis ff. de verb.oblig. 322. nu.2
Intellectus ad tex. in l. quoties. C. de rei vendit. 174. numero 2.
Intellectus ad textum in l.2.& l. quemadmodum. C. de agricol.& cenſi. lib. 11. 298.nu.2
Intellectus ad l. Senatus. ff. de contrahenda empt. 299. numero 3.
Intellectus l. ſi conſtante. ff. ſol. matrimonio.
Interpretatio Iuriſconſulti in l.4. C. de reuo. 442.nu.6
Interpretatio l. adigere. §. vlt. ff. de iure patro. & l. ſi inquilinos. §. vlt. ff. de lega.1. & l. vlt. ff. ad municip. 272. nu.11
Interpretatio l.1. ff. de legibus. 396.nu.17
Intellectus ad l. ſi is qui. ff. de iure fiſci.
Intellectus ad l. Titius. de hæredibus inſtituend. 87. nu. 2
Intellectus l. nuptias. ff. de reg. iuris. 139.nu.7
Intellectus l. vlt. C. de donationibus. To.2. 546.nu.11

Ex iure Canonico.

Cap. filius noſter. communis intellectus. 39.nu.8.& 9.
Cap. relatum.& c. verus ſenſus. 58.nu.4
Cap. Raynaldus, hæc verba, hoc modo, qualiter accipiantur. 103.nu.1
Cap. requiſiſti. intellectus. 67.nu.8
Cap. requiſiti ſunt. de ſponſa. vera interpretatio. 129. numero 5.
Cap. ſi tibi abſenti, de præbend. in 6. intellectus.
Cap. ſacris, de his quę vi metusve cauſa fiunt, vera interpretatio. 353.nu.8
Cap. ſicut. 16. quæſt.3. intellectus. 439.nu.1
Cap. rurſus, & cap. quicunque. 1. quæſt.4. intellectus. 377. numero 10.
Cap. à nobis. tit.1. de ſent. excom. & cap. Romana. §. caueant. eod. tit. intellectus. 386.nu.2
Cap.1. de excep. in 6. intellectus. 351.nu.1
Cap. peruenit. de ſententia excommun. intellectus. 382. numero 2.
Cap. primi, de adulterijs, intellectus. 184.nu.15
Cap. ſi verò. in 1. de ſententia excommun. intellectus. 214. numero 10.
Cap. Raynuntius.& cap. ſi pater. iſto titu. in 6. intellectus. 94. numero 19.
Cap. debitores. de iureiur. Intellectus. 308.nu.2
Cap. cura. de iure patrona. intellectus. 469.nu.1
Cap. veritati. de iureiur. intellectus. 280.nu.5
Cap. vltimi, de foro competenti. in 6. intellectus. 281. numero 6.
Cap. ſignificante. de pignoribus intellectus. 308.nu.3
Cap. ſi ſignificauit. de ſent. excommunicat. intellectus. 352. numero 4.
Cap. nuper.& capit. ſi concubinæ. de ſentent. excomun. intellectus. nu.5
Cap. quanquam. de vſuris. in 6. intellectus. 57.nu.11
Cap. cum contumacia. de hæret. in 6. intellectus. 377. numero 11.
Cap. diaconi. 28. diſt. intellectus. 147.nu.19
Cap. cum contingat. intellectus. 97.nu.10
Cap. ſi virgo. 34. quæſt.1. intellectus. 459.nu.4
Cap. 2. de conuerſ. coniug. intellectus optimus. 133. numero 16.
Cap. cum ſocietas. 27. quæſt.2. intellectus. 205.nu.14
Cap. cum ab homine. de iud. intellectus. 381.nu.8
Cap. ad hæc. intellectus. 45.nu.5
Cap. inter cætera. 22. quæſt.4. intellectus. 155.nu.5
Cap. cum tibi.& Taurinæ legis. 32. 60.nu.10
Cap. Raynuntius. verus & communis intellectus. 75. numero 8.
Cap. licet de voto. intellectus. 43.nu.10
Cap. intellecto. de iureiur. intellectus. 303.nu.4
Cap. fin. de diuor. intellectus. 189.nu.3
Cap. contra. 25. quæſt.1. intellectus. 187.nu.5
Cap. ſi diligenti. de foro compet. intellectus. 297.nu.9
Cap. ad noſtram, de iureiur. 276.nu.8
Cap. qui peierare. §. ex his. 22. quæſt.5. Intellectus. 279. numero 2.
Cap. ſi verò. lo ij. de ſententia excommunicationis intellectus. 394.nu.15
Intellectus ad tex. in c. vlt. 22. q.4. 285.nu.8
Intellectus ad textum in regula oō eſt obligatorium. de reg. iur. in 6. 293.nu.1
Intellectus ad textum in cap. vnico. §.1. de deſpon. impub. in 6. exactè perpenditur. 134.nu.4
Intellectus cap. de quarta. de præſcrip. 63.nu.1
Intellectus ad textum in cap. primo, de præſcrip. & in cap. placuit quicunque epiſcopi. 16. q.3. 476.nu.4
Intellectus ad textum in cap.1. de voto. in 6. 205.nu.8
Intellectus gl. in c. quod quidem, de pœnitent.& remiſſ. 361. numero 12.
Intellectus ad clementinam vnicam de conſanguinitate. 149.num.8
Intellectus ad conſtitutiones excommunicantes eos qui cōtrahunt clandeſtina coniugia. 170.nu.9
Interpretatio tex. in cap. quicunque 16. quæſtione 3. 440. numero 2.
Intellectus omnes cauſationes. extra ſoluto matrimonio. 107.num.6

EX SECVNDO TOMO.

Ex iure Regio.

INTELLECTVS l.8. Tauri. 44.nu.8
Intellectus Regiæ leg.3. titu.8. lib.3. ordin. 69. numero 13.
Intellectus regiarum conſtitutionum, quæ de rebus iure ſanguinis promiſſo tractant. 74. numero 8.
Intellectus Regiæ & Taurinæ conſtitutionis 53. de dote data filiæ à patre ſoluto matrimonio, an cenſeatur data de acquiſitis, matrimonio conſtante. 288.nu.3
Intellectus l. Regiæ 7. tit.4. par.5. 66.nu.5
Intellectus Regiæ conſtitutionis 74. Tauri.
Intellectus regiarum conſtitutionum, quæ de conuitijs loquuntur. 57.nu.7
Interpretatio vera l. vlt. tit. vlt. par.6. 23.nu.14
Interpretatio vera ad l. vlt. de reuoc. 57.nu.8
Interpretatio conſtitutionis Regiæ quæ de cenſibus a Carolo Cæſare condita ſunt. 75.nu.11
Regia Taurina lex 65. examinatur. 453.nu.8
Intellectus ad l.16. tit.11. par.4.
Regia Taurina lex 65. examinatur. 453.nu.8
Regia lex 21. Tauri. 113.nu.2
Regia lex vltima ex ordine iudiciario examinator. 164. numero 6.
Regiæ legis praxis. 159.nu.2
Regia lex vltima ex ordine iudiciario examinatur. 163. numero 6.
Regia lex Guadalaiaræ examinator. 382.nu.9
Regia partitarum conſtitutio expenditur. 136. nu.2. & 139. numero 10.
Regiarum conſtitutionum intellectus quo ad vxores quæ ſine licentia mariti contrahere non poſſunt. 486.nu.2
Regiarum conſtitutionum iuſtitia examinatur. 522.nu.5

Ex iure Ciuili.

Intellectus l. quoties. C. de donat. quæ ſub mod. 65.nu.2
Intellectus l. patri pro filio. ff. de minoribus. 32.nu.5
Intellectus l. licet. C. qui potior. in pign. habean. 34.nu.2.

Index.

Intellectus l.primæ.C.de donationibus. 279.nu.12
Intellectus l.2.C.de pactis inter empt. 74.nu.7
Intellectus l.1.C.de donat.quæ ſub mod. 66.nu.4
Intellectus l. quod ſi minor. §.Scæuola. ff. de minoribus. 30. numero 7.
Intellectus l.2.C.de prædijs, & omnibus rebus nauiculariorum.lib.11. 41.nu.3
Intellectus legis,quod ſi nolit.§.quid ſi ita venierit.ff.de ędi. edic. 45.nu.4
Intellectus l.clauibus. ff.de contrahen.empt. 179.nu.11
Intellectus l.5. C.de donat.l.item partitarum & Tauriaæ cōſtitutionis. 279.nu.12
Intellectus l.fructus pendentes. ff.de rei vendicatione.o.numero 2.
Intellectus l.3. §.item ſi reipublicæ. ff.ad l. Falcidiam, & de vſura centeſima. 248.nu.6
Intellectus ad tex.in l.qui ſcit.§.vlt.ff.de vſur.& in l.qui mihi bona.ff.de acquir.rerum domi. 20.nu.7
Intellectus l.penultimæ. §.vlt.ff.de pign. 257.nu 2.
Intellectus legis hæreditatum. ff.ad l.falcid. 249.nu.8
Intellectus l.cum Titio.ff.ad l.Falcid. 250.nu.9
Intellectus l.is à quo. ff.de rei vendic. 433.nu.3
Intellectus l.2.C.de partibus,qui filios diſtrax. 265.nu.4
Baldi opinio in l.2.C.de vſur.examinatur. fol.220.nu.3
Bartoli verba in §. diuus intellecta, atque exactè perpenſa. fol.145. nu.3
Intellectus ad tex.in l.emptorem. §.vlt.ff.de act.emp.in l.qui liberatis. ff.de euictio. 280.nu.2
Intellectus ad tex.in l.ſi cum fundum.ff.de pact. 68.nu.8
Intellectus glo.in l.aſſiduus. C.qui potio.in pig.hab. 36.nu.4
Bartoli deciſio examinatur in l. 3. ff. de annuis legatis, du promiſſione ſoluendi centum tribus terminis. 161.numero 5.
Intellectus ad legem ſi decem cum petiero. ff.de verborum obligationibus. 535.nu.6
Intellectus l. à diuo Pio. §.ſi ſuper rebus. ff.de re iudic. 437. numero 4.
Intellectus l.qui Romæ.ff.de verborum obligationibus. 533. numero 5.
Intellectus l. ſuſpecta. ff.de inofficioſo teſtamento. 419. numero 3.
Intellectus l.ſi æſtimatis.ff.ſolu.matrimonio. 481.nu.4
Intellectus l.fundi venditor. §.vlt. ff.de acquir.poſſeſſi. 408. numero 2.
Intellectus l.cum auus.ff.de condictio.& demonſtratio. 529. numero 12.
Interpretatio in l.ſæpe.ff.de re iudica.in verſicu.ſed ſcientibus. 422.nu.7

Ex iure Canonico.

Intellectus capit.reſtitutus. de in integrum reſtitu. 33. numero 6.
Intellectus ad textum in cap.ſi contra vnum,de officio delegati.in 6. 477.nu.4
Intellectus ad textum in capit.1.de priuileg.in 6. 410. numero 5.
Intellectus cap.vlt.de iudic.in 6. 30.nu.8
Intellectus capit.ad quæſtiones.de rerum permut. 30. numero 9.
Intellectus capit.ad noſtram. de rebus eccleſiaſt. 18. numero 4.
Intellectus cap.ſi tibi abſenti.de pręben.in 6. 274.nu.1
Intellectus ad tex.in cap.ſi gratioſè.de reſcrip.in 6.
Intellectus cap.potuit.de locato. 281.nu.4
Intellectus cap.illo vos.de pignoribus. 246.nu.2
Intellectus ad textum in cap.primo,de emp. 177.nu.5
Cap.ſuper eo.de officio deleg.intellectus. 431.nu.5
Gratiani locus in cap.non imputantur.1. quæſtio.3. examinatur. 144.nu.6
Cap.cum olim.de cauſa poſſeſſ. & propriet.intellectus. 426. numero 2.
Cap.penult.de re iudicata,intellectus. 424.num.8

F I N I S.

INDEX LOCVPLETISSIMVS
OMNIVM EORVM,
Quæ in Operibus DIDACI COVARRVVIAS continentur.

Primus numerus Tomus, Secundus Folium, Tertius ſubſtantiam rei deſignat.

ABDICATIO quid ſit. 1.fol.72.nu.12
Abſolutus ſemel ab obſeruatione iudicij poteſt iterum eiuſdem criminis accuſari, & idem vbi accuſatio diuerſo iure repetitur. 2.fol.152.nu.1
Abſolutus indulgentia principis, iterum accuſari non poteſt. 2.fol.152.nu.2
Abſolutus in foro animæ poteſt in foro exteriori eiuſdem criminis accuſari, & ibi quæ ſit pœnitentia publica, & quæ ſolennis. 2.fol.152.nu.3
Abſolutus in foro eccleſiaſtico, ſi crimen ſit miſti fori, poteſt apud iudicem iterum accuſari. 2.fol.154.nu.6
de Abſoluto iudicio inquiſitionis, aut denuntiationis, tranſactionis cauſa aut delatione iuramenti. 2.fol.153.nu.5
Abſolutio an ſit neceſſaria à iuramento præſtito contra bonos mores. 2.fol.275.nu.4
Abſolutio neceſſaria eſt, ab excommunicatione, quæ lata fuit ad tempus tacitum vel expreſſum. 1.fol.397.nu.5
Abſolutio ab excommunicatione, an poſſit dari ſub conditione, & ad reijciendum. 1.fol.397.nu.6
Abſolutio præſtita abſque iuris canonici forma an teneat. 2.fol.395.nu.7
Abſolutio ab excommunicatione iuris, & canonis ab Epiſcopo regulariter dari poteſt. 1.fol.408.nu.4
Abſolutio ab excommunicatione hominis, à quo poſſit concedi. 1.fol.406.nu.2
Abſolutio ab excommunicatione obtenta in foro cõſcientiæ ex poteſtate Iubilæi, aut bullarum, an habeat vim, in foro exteriori. 1.fol.404.nu.16
Abſolutio ab excommunicatione, an poſſit dari ab eo qui presbyter non eſt. 1.fol.400.nu.10
Abſolutio ab excõmunicatione, qualiter ſit danda; & quib. præmiſſis. 1.fol.401.nu.11
Abſolutio ab excommunicatione minori, pertinet etiam ad presbyterum parochialem. 1.fol.407.nu.6
Abſolutio ad cautelam, qñ ſit concedenda. 1.fol.408.nu.7
Abſolutio ad cautelam à quo iudice dari poſſit: & an delegato Apoſtolico. 1.fol.408.nu.8
Abſolutio à iuramento quandoque citationem requirit, quandoque ea omiſſa poteſt concedi. 2.fol.25.nu.5
Abſolutio a iuramento ad effectum agendi quid operetur. ibidem num.6. fol.26
Abſolutionem ſimplicem petens, an videatur fateri ſe excommunicatum eſſe. 1.fol.405.nu.1
Acceptatio illius cui collatum eſt beneficium omninò neceſſaria eſt, vt illi acquiratur. 2.fol.275.nu.4
Acceptatio non poteſt fieri per procuratorem abſque ſpeciali mandato. & quid de laico & excommunicato. 2.fol. 275. num.3
Acceptatio facta ab eo qui mandatum non habuit, rata haberi poteſt, modò ratihabitio fiat intra tempus datum ad acceptandum. 2.fol.276.nu.5
Accuſari an poſſit is cui iniuriam offenſus remiſerit, & de ſatisfactione iniuriæ quo ad honorem, damna & expenſas. 2.fol.154.nu.7
Acquiſitum per metum etiam leuem, an ſit neceſſariò reſtituendum metum paſſo. 1.fol.515.nu.7
Acquiſita ex contractu nullo ob defectum ſolennitatis legis humanæ reſtituenda ſunt in conſcientiæ beneficio. 1.fol.518. nu.9
Acquiſita in ludo, etiam illicito, non ſunt in animæ iudicio reſtituenda. 1.fol.516.nu.1
Actio perſonalis an ſicut tertiò acquiretur, an etiam acquiratur dominium abſque rei traditione. 2.fol.61.nu.3
Actio temporalis qualiter perpetua fiat. 1.fol.401.nu.6
Actio ex leg. 2. C. de reſcind. ven. intra quod tempus ſit proponenda. 2.fol.23.nu.13
Actio ex eadem conſtitutione ſitne admittenda aduerſus tertium rei venditæ poſſeſſorem. 2.fol.120.nu.10
Actio non oritur ex contractu habente conditionem incertam quando, certam tamen quo ad euentum, donec conditio eueniat, licet ſtatim obligatio oriatur. 1.folio 149. numero 11.
Actio quænam competat pro donatione cauſa mortis. 1.fol. 19.num.17
Actio competens pro donatione cauſa mortis, an ſit bonæ fidei. 1.fol.19.nu.18
Actio vbi abſenti per alterum ius quæritur ſine ceſſione, neceſſaria eſt ipſius abſentis ratihabitio. 2.fol.69.nu.12
Actionis hypothecariæ, & in ea proferenda ſententiæ formula. 2.fol.41.nu.1. & ſeq.
Actione reali an condemnetur qui non poſſidet, ſuſcepit tamen litem. 1.fol.211.nu.4
An actione iniuriarum teneatur is qui alterum verum crimen vitiumve obiecerit. 2.fol.56.nu.6
Actiones redhibitoriæ, & quanto minoris, an tempore legibus definito excludantur, etiam in foro Pontificio. 1. fol.477.num.5
Actor ad iudicium vocatus ex l. diffamari. & ſimilibus, poterit eligere alterum ex duobus iudicibus ipſius rei. 2.folio 95. num.6
Actus beati Sylueſtri quam authoritatem habeãt de Baptiſmo Conſtantini Magni. 2.fol.333.nu.8
Actus contra iuramentum geſtus an valeant. 1.fol.7.nu.15
Actus ſpiritualis contrarius iuramento, an valeat. 1.folio 304. num.5
Actus deficiens ratione probatoriæ ſolennitatis minimè validus efficitur iuramento præſtito. 1.fol.415.nu.1
Actus deficiens in forma non confirmatur: & ibi intellectus ad l. 1. §. ſi quis. ff. de verbo. obligatio. 1.fol.322.nu.2
Actibus de quibuſdam, & Euãgelijs Apoſtolorum Apocryphis, & Paſtoris libro. 2.fol.338.nu.3
Adminiſtratione à præterita qui liberatur vel contractu, vel teſtamento tenetur ad id quod actione reali vendicari poteſt. 4.fol.169.nu.1
Adulter clericus qua pœna iure pontificio ſit puniendus. 1.fol.215. nu.19
Adulter laicus an per iudicem eccleſiaſticum puniri poſſit. 1.fol.215. nu.20
Adulterium quo iure pęna mortis puniatur, atq; inibi adulterij pœna explicatur. 1.fol.214.nu.16
Adulterum quemcunque cum vxore deprehenſum occidere Regia lege marito licet, ſimul & ipſam vxorem propria authoritate. 1.fol.213.nu.6
Adulterium minimè committi cum alterius ſponſa quam de futuro appellamus. 1.fol.126.nu.8
Adulteri in accuſatione ciuili, pariter iudicantur vir & vxor. 1.fol.209.nu.5
Adulterij probationem an inducant oſculum alijq́ue tactus impudici. 1.fol.209.nu.5.
Adulteros occidendi an pater vel maritus poſſint licentiam propria authoritate alteri committere. 1.fol.212.nu.5
Aequitas & rigor, qualiter diſtinguantur & de ſummo atq; ſtricto iure. 1.fol.454.nu.3

Aeſtimatio

Index.

Aeſtimatio quædam rerum dotalium tacitè, à iure conſtituuntur. 2.fol.481.nu.6

Aeſtimatio ſine certa quantitate, an faciat emptionem. 2. fol.482.num.7

Aeſtimatio rerum dotalium emptionem facit in dubio, etiã ſi pretium in arbitrium alterius conferatur. 2. folio 480. numero 3.

Aeſtimatio an faciat emptionem, quoties apponitur clauſula, quod dos reſtituatur eodem modo quo data fuit. 2. fol.481. nu.8

Aeſtimatio an faciat emptionem quoties pretium non eſt iuſtum, & inibi intellectus ad l.16. titu.11. par.4. 2.folio 484. num.9

Aetas conueniens Reipublicæ ad matrimonium contrahendum. 1.fol.168 nu.1

Aetas ad matrimonium iure canonum neceſſaria. 1. folio 168. num.5

Aetas à canonibus requiſita ad matrimonium malitia præueniri poteſt, atque inibi declaratur quid ſit hæc malitia. 1.fol.168.nu.3

Aetas ſeptem annorum ad ſponſalia requiſita præ maturo iudicio, ac malitia ſuppleri & præueniri poteſt. 1.folio 127.num.1

Aetas an ſit è die conceptionis vel natiuitatis computanda. 1.fol.220.nu.3

Aetate maioribus aduerſus præſcriptionem datur in integrum reſtitutio ex cauſa iuſtæ & probabilis ignorantiæ.1. fol.298. nu.1

Aera Cæſaris quid ſit. & inibi latè tradit quo pacto temporis ratio ab ea ſumi conſueuerit apud Hiſpanos. 2.folio 59. numero 3.

Affinitatis impedimento ſublato per diſpenſationem, publica honeſtas etiam tollitur. 1.fol.180.nu.5

affinitas ante matrimonium contingens, impedit illud contrahi, nõ tamen ſi poſt contractum accidat, illud irritum facit. 2.fol.161.nu.1

affinitas matrimonium impedit, ſolum in primo genere, & intra quartum gradum. 1.fol.180.nu.6

affinitas an detur inter virum & vxorem. 1.fol.180.nu.7

affinitas vnde dicatur. 1.fol.179.nu.2

affinitas ex coitu etiam illicito oritur. 1.fol.180.nu.3

affinitas frequenter concurrit cum publica honeſtate.1.folio 180.nu.4

affinitatis definitio. 1.fol.179.nu.1

agape quid ſit in canonibus à Gratiano concinnatis. 1.folio 118. num.2

agens contrariũ prohibitioni legis humanæ an peccet mortaliter, vel venialiter, an non, & ibi rurſus de opinione Barto. quo ad primam huius §. concluſionem. 1.folio 306. numero 7.

agiographi libri qui dicantur. 2.fol.329.nu.2

agri priuati dominus liberè poteſt mutare eiuſdem agriculturam. 2.fol.519.nu.5

agri commones duabus ciuitatibus an poſſint ab altera earum coli, ſi per hanc culturam impediatur commonis paſtus, altera minimè conſentiente. 2.fol.519.nu.6

agro in priuato quidquid naſcitur, etiam abſque labore, & induſtria domini, ad ipſum omninò pertinet. 2.folio 518. numero 3.

alienare ſimpliciter prohibitus aliquam rem, non prohibetur eam rem vel legare, vel extraneo hæredi relinquere. 1.fol.104. nu.5

alienare aliquam rem prohibitus etiam in hæredem extraneum, non poteſt eam extraneo etiam hæredi relinquere. 1.fol.104.nu.7

alienari rem extra familiam prohibens, addens, volo eandem rem in familia permanere, excludit ſucceſſorem legitimum qui non ſit de familia. 1.fol.105.nu.9

in alienandis rebus monaſteriorum, non ſufficit regulariter Abbatis authoritas. 2.fol.21.nu.9

alienatio dominij tantum vtilis non facit locum retractus. 2.fol.254.nu.3

alienatio rerum eccleſiæ vbi ſit pro ſatisfaciendis mutuatis eccleſiæ pecunijs, oportet probari pecuniã verſam fuiſſe in eccleſiæ vtilitatem. 2.fol.381.nu.3

alienatio rei dotalis non cõfirmatur iuramento vbi mulier prius iurauerat dotem non alienare, & inibi expenditur gl. in c. licet. de iureiur. in 6. & per totum. §. 1.fol.302.nu.2

alienatio rerum paraphernarum fieri poteſt abſque iuramento. 2.fol.301 nu.9

alienationis probibitio extra familiam, minimè excludit legitimum ſucceſſorem, etiam ſi is ſit de familia. 1.folio 114. num.8

alienationis prohibitio extra familiam, impedit extranei hæredis inſtitutionem. 1.fol.104.nu.6

alienationis prohibitio facta ab arbitris non impedit tranſlationem dominij. 1.fol.104.nu.4

in alienatione rerum eccleſiæ non ſatis eſt formam ſeruatam fuiſſe, niſi & alienatio facta fuerit ex cauſa à iure permiſſa. 1.fol.194.nu.2.

alimenta quibus ex cauſis filijs negantur. 1.fol.236.nu.17

alimenta filijs ſpurijs debita lege aliqua tolli non poſſunt. 1. fol.234. nu.4

alimenta filijs data an ad eorum hæredes pertineant. 1.fol. 236.num.15

alimenta liberis præſtanda ſunt, perſpecta parentum & filiorum qualitate. 1.fol.235.nu.7

alma ſubſtantiuè & adiectiuè quid ſignificet. 2.fol.409.nu.1

Ambroſij tex. apud Gratianum teſtituitur. 1.fol.194.nu.2

amicitia conſanguinitati comparatur. 1.fol.67.nu.7

de Anaſtaſio ſecundo Romanæ eccleſiæ Pontifice tradita à Gratiano an vera ſint. 2.fol.314.cap.13

anathema quid ſit, & huius dictionis deductio. 1.fol.380.n.6

ancillarum partus non ſunt in fructu. 1.fol.508.nu.6

animus ad occiſionem ex quibus colligitur. 1.fol.352.nu.1

animus occidendi an conſideretur. vbi vulnus mortiferum non eſt, & tñ vulneratus ab alijs occiditur. 1.fol.583. nu.6

annotatio quædam nouiter animaduerſa ex c. de illis. & l.1. de deſponſati. impuberum. refellitur. 1.fol.138.nu.6

annos ſolaris ex Romanorum inſtitutione. 2.fol.345.num.1

anni ab initio mundi ſecundùm Hebraicam veritatem, & ſeptuaginta interpretes. 2.fol.346.nu.2

anni à diluuio, & vniuerſali cataclyſmo. 2.fol.346.nu.3

anni initium quo tempore apud Hebræos. 2.fol.347.nu.4

anni à Nabuchodonoſor, & Magno Philippo. 2.f.347.n.5

anni ab Alexandro Magno, & à Cæſare. 2.fol.347.nu.6

anni Arabum à Mahomete. 2.fol.347.nu.7

annorum Domini in quolibet inſtrumento, mentio fieri debet. Item diei menſis in quo factum fuerit. 2.fol.452.nu.2

annorum computatio à Chriſti natiuitate qualiter apud pleraſque nationes fiat. 2.fol.58.nu.1

annorum numerus ab incarnatione Chriſti quandoque ſumitur, & ibi quam variè hoc fiat. 2.fol.58.nu.2.

annuorum redituum redemptio fieri debet non tantum ſoluto precio, ſed & de reditibus decurſis pro rata temporis. 2.fol.75.nu.10

annua præſtatio facta à vaſallis domini, non acquirit ipſius reditum illum exigendi. 2.fol.450.nu.5

annua præſtatio & vniformis, an longo tempore inducat tituli, & cauſæ præſcriptionem. 1.fol.449.nu.2

annua pſtatio vniformis, iure annui reditus triginta annis ſoluta, inducit acquiſitionem reditus perpetui.2.f.449.n.3.

annua præſtatio contingens tempore immemoriali abſque vllius cauſæ allegatione, inducit annui reditus acquiſitionem. 2.fol.574.nu.4

anuli traditio an conſenſum coniugalem præ ſe ferat. 1.folio 164. nu.3

appellare ab eo iudice an liceat, qui ſuper reductione ad arbitrium boni viri cognouerit. 2.fol.162.nu.3

appellari poteſt iure Regio ad Regem omiſſo medio. 2.fol. 387. num.3

appellari poteſt à Iudice, etiã quoties aliquid eius arbitrio commiſſum eſt. 2.fol.163.nu.5

appellandum eſt ad Regem à prælatis & epiſcopis temporalem iuriſdictionem exercentibus. 2.fol.384.nu.2

appellandum eſt à legato ad delegantem. 2.fol.386.nu.8

appellatio an poſſit tolli à principe, vel lege humana, & inibi de citatione. 2.fol.466.nu.6

appellatio, an admittatur, à ſententia lata in iudicio poſſeſſorio. 2.fol.467.nu.8

Appellatione attentatà pendente ab interlocutoria nô reuocantur ante omnia, etiam ſi articulus appellationis ſit conneaus principali. 2.fol.468.nu.1

Appellatione pendente, attentata ſunt renocanda per iudicem appellationis, & poſſunt reuocari per iudicem à quo. 2.fol.462.nu.1

Apocryphi libri qui dicantur. 2.fol.337.nu.1

argentum poſtulatum, quid. 1.fol.427.nu.7

argenti libra, qualiter intelligatur. 1.fol.556.nu.1

argenti bonitas itidem diſtinguitur. 2.fol.551.nu.6

argentei Turonenſes qui fuerint. 2.fol.551.nu.8

arra in cootractibus quid ſit. 1.fol.158.nu.6

arra in ſponſalibus permittitur, ſiue tradatur in quantitate, ſiue in ſpecie. 1.fol.159.nu.7

arræ ſi tradantur, permittuntur in hoc contractu, promiſſæ verò excluduntur. 1.fol.159.nu.10

arræ matrimonio ſecuto, ad dantem reuertuntur; eo verò eius culpa non contracto, amittuntur. 1.fol.159.nu.11

arræ apud Hiſpanos quæ ſint, atque ibi de donatione propter nuptias. 1.fol.159.nu.12

arrarum traditio in ſponſalibus, cuiuſcunque ſit quantitatis licita eſt. 1.fol.159.nu.9

arrarum traditio permiſſa eſt in ſponſalibus, etiamſi vtrinque fiat. 1.fol.159.nu.8

arrarum promiſſio vltra ſummam lege præfinitam, non cõfirmatur iuramento. 1.fol.307.nu.3

arras vxor tenetur probare ſibi promiſſas nõ excedere decimam bonorum mariti partem. 2.fol.134.nu.7

Ariſtotelis locus expenditur ad intellectum Iuriſconſulti in l.1.ff.de contrahen.empt. 2.fol.500.nu.2

aſcendentes rogati hæreditatem reſtituere poſt diem, eaſdẽ duas portiones deducunt. 1.fol.100.nu.6

aſſaſſini an immunitate eccleſiarum ſint defendendi, ne abducantur à templis. 2.fol.195.nu.9

aſſaſſinorum materia latè exponitur. 1.fol.250.nu.10

aſſes quod pondus habuerint apud Romanos, & quòd noſtris Marauedinis conueniant. 2.fol.541.nu.3

attentata non reuocanſ, vbi appellatum eſt à ſententia lata ſuper agris communibus, iuxta legem Toletanam, vel ſuper executione publici inſtrumenti. 2.fol.468.nu.9

attentata per tertium, non ſunt ante omnia reuocanda. 2.fol.469.nu.4

attentata poſt appellationem extra iudicialem an ſint ante omnia reuocanda. 2.fol.469.nu.5

attentata poſt appellationem ab interlocutoria quo ad legem ipſam etiam ante inhibitionem, nulla ſunt, & irrita. 2.fol.469.nu.2

attentata non reuocantur, quoties appellatio non habet effectum ſuſpenſionis. 2.fol.466.nu.7

auditores Regij, & Legatus Romani Pontificis non habent ius auocandi cauſas ab inferioribus. 2.fol.400.nu.3

auocatio cauſæ cum decreto irritanti quid operetur. 2.folio 402.nu.7

auocatio cauſæ ad alterius petitionẽ quonam modo ſit intelligenda. 2.fol.404.nu.9

auocatio cauſarum quid ſit, & cui iure cõpetat. 2.f.400.nu.1

aurum obryzum quid. 2.fol.550.nu.5

auri libra quonam modo æſtimetur in iure. 2.fol.557.nu.2

auri ad argentum & argenti ad aurum quæ fuerit hactenus proportio. 2.fol.549.nu.3

auri bonitas traditur, & qua ratione cognoſci ea poſſit. 2.fol.550.num.4

aureus apud Romanos non fuit ſemper eiuſdem ponderis, nec eiuſdem bonitatis, quamuis multo tempore fuerit quarta vnciæ pars. 2.fol.552.nu.1

aureus numus apud Romanos, quo tempore fuerit percuſſus. 2.fol.547.nu.1

aureus, quod ſexta fuerit vnciæ pars multis probatur rationibus. 2.fol.548.nu.1

aureus à ſolido differt, & quartam efficit vnciæ partem. 2.fol.549.nu.2

aureus quo tempore fuerit diminutus ad ſextam vnciæ partem. 2.fol.552.nu.2

aureus dictus eſt ſolidus, etiam eo tempore quo erat quarta vnciæ pars. 2.fol.552.nu.3

de Aureis numis quos ſignari iuſſerũt Reges Catholici Fernandus & Elizabeth, eorumque nepos Carolus inuictiſſimus. 2.fol.547.nu.2

B

BAldi opinio in l.2.C.de vſuris.examinatur, an lex curabit. obtineat vbi ab emptore nulli potuerunt fructus è re empta percipi. 2.fol.220.nu.3

Bartoli ſententia in l.ſed ſi lege.§.ſcire.ff.de petit.hæred.examinatur. 1.fol.460.nu.6

Bartoli verba in §. diuus. intellecta atque exactè perpenſa. 2.fol.145.nu.3

Barto.in l.Centurio.verba quædam dubia explicantur. 1.folio 90. num.2

Bartoli deciſio examinatur in l.3.ff.de annuis leg.de promiſſione ſoluendi centum tribus terminis. 1.fol.210.nu.5

Baſtardus quis dicatur, atque lex Regia perpenditur. 1.fol. 228.num.8

Bellum an poſſit eſſe vtrinque iuſtum. 1.fol.544.nu.6

Bellum iure moueri non poteſt aduerſus eos qui crimina contra naturam committunt. 1.fol.545.nu.4

Bellum iuſtum, vel iniuſtum an efficiat quem irregularem, & an clericus poſſit pugnare propria manu. 2.fol.609.nu.2

Bello iniuſto capta efficiuntur capientis. 1.fol.544.nu.1

Benedicti de Plomb. pulchra diſtinctio explicatur. 1.folio 239.num.4

Beneficium ſimplex habens, an poſſit liberè in teſtamento reditus eccleſiæ diſtribuere. 1.fol.45.nu.6

Beneficium iuriſpatronatus laicorum vel patrimoniale, & his ſimile, quid ſi in curia vacauerit. 1.fol.577.nu.4

Beneficium regulare an ſit conferendum clericis ſecularibus. 1.fol.30.nu.2

Beneficij poſſeſſio apprehenſa, ipſa eccleſia à qua titulum & nomen beneficium habet, transfert & poſſeſſionem omnium rerum ad beneficium pertinentium. 2.fol.297.nu.9

Beneficij titulus canonicus an poſſit præſcriptione acquiri, & an teneatur quis Epiſcopo exigenti illum oſtendere. 1.fol.472. nu.9

Beneficij collatio ſimoniacè facta ignoranti, an teneat ipſo iure. 1.fol.531.nu.8

Beneficij collatio excommunicato facta eſt nulla ipſo iure: & idem de electione & præſentatione. 2.fol.350.nu.1

Beneficij poſſeſſionem an poſſit quis propria authoritate capere. 2.fol.276.nu.7

Beneficij collatio poteſt fieri ea conditione, ſi vacat. 2.folio 175.num.2

Beneficij poſſeſſio apprehendi poteſt per procuratorem habentem mandatum generale. 2.fol.278.nu.9

Beneficij poſſeſſio qualiter acquiratur, & an per inueſtituram tradatur. Item an poſſit in conſpectu beneficij apprehendi. 2.fol.278.nu.10

Beneficio per ſententiam priuandus, vel alia qualibet re, verum faciat fructus ſuos poſt commiſſum delictum.

Beneficio ceſſionis bonorum, an poſſit renuntiari. 1.folio 295. num.6

Beneficia eccleſiaſtica, muneraque publica indignis conferentes tenentur ad reſtitutionem illati damni, ac mortaliter peccant. 1.fol.524.nu.2

Beneficia ſecularia an poſſint conferri religioſis. 1.f.30.nu.3

de Beneficiorum vnione iuris patronatus laicorum. 2.folio 516.nu.12

Bigamia quid ſit, & vnde originem hæc irregularitas ſumpſerit. 1.fol.565.nu.1

ex Bigamia vel homicidio irregularitatem ante contractã an Baptiſmus tollat. 1.fol.567.nu.5

Bigamiam religionis profeſſio non tollit. 1.fol.567.nu.6

Bigamus quis dicatur, & quot modis vitium hoc contrahatur. 1.fol.565.nu.2

Bigamus nõ eſt qui à ſeipſo vitiatã vxorẽ duxerit. 1.f.566.n.3

cum Bigamo Romanus Pontifex diſpanſare poteſt, non Epiſcopus. 1.fol.566.nu.4

Blaſphemia quid ſit, & eius grauitas. 2.fol.289.nu.8

Blaſphemus an repellatur à teſtimonio tanquam infamis. 1.fol.292.nu.12

Blaſphemi qualiter puniendi ſint, & qua pœna veteribus legibus fuerint puniti. 1.fol.190.nu.10
aduerſus Blaſphemos quæ ſit iure regio pœna ſtatuta. 1.folio 292. nu.11
Bona fides etiam abſque titulo dari poteſt. 1.fol.463.nu.1
Bona fides in dubio præſumitur, etiamſi nullus titulus probetur. 1.fol.463.nu.2
Bona fides præſumitur in matrimonio 1.fol.218.num.4
Bona fides in matrimonio præſumitur, etiam lite pendente. 1.fol.218.nu.5
Bona fidea parentum verum reddat prolem naturalem. 1.fol.221. nu.17
Bona fides ſecundi emptoris neceſſaria eſt, vt is poſſit vti l. quoties.reſponſo. 2.fol.189.nu.5
Bona fides figmētū quodlibet, & dolū excludit. 1 f.454.nu.1
Bona fides plerunque ſignificat quod æquum & bonum ſit. 1.fol.454. nu.2
Bona fides quo tempore ſit neceſſaria ad præſcribendum, 1.fol.479. nu.3
Bonæ fidei contractus, vnde hanc appellationē habuerint, latè traditur. 1.fol.455.nu.4
Bonę fidei contractus an iure canonico ab ſtricti iuris conuentionibus diſtinguantur. 1.fol.456.nu.5
Bonæ fidei contractus, quamobrem ipſo iure nulli dicantē dolo dante cauſā cōtractus, nō ſic ſtricti iuris. 1.f 456.n.6
bonam fidem an habeat dubitans an res ſit ſua vel aliena, & an poſſit eam rem vſucapere. 1.fol.458.nu.3
Bona per prælatum acquiſita, an præſumantur ex reditibus eccleſiæ habita, & quid de acquiſitis per vxorem matrimonio conſtante. 1.fol.25.nu.6
Bona relicta per prælatum, an cenſeantur acquiſita ab eo poſt dignitatem obtentam. 1.fol.26.nu.7
Bona acquiſita per clericum ex reditibus eccleſiæ, an ſucceſſori in eccleſia ſint reſtituenda. 1.fol.57.nu.2
Bona quæſita per Epiſcopum occaſione eccleſiæ, cui competant, canonicorum collegio, an ſucceſſori in dignitate. 1.fol.57.nu.3
Bonorum appellatione an veniant iura & actiones. 1. folio 57.num.1
Bonis qui ceſſerit tenebitur nihilominus æs alienū ſoluere, dum peruenerit ad pinguiorem fortunam. 2.fol.108.nu 6
Bonis priuatus ipſo iure, à die delicti, nec alienare poteſt, imò rem alienatam fiſcus vendicat non ſoluto emptori pretio. 1.fol.182.nu.9

C

Calciatus præfectus apud Iuriſconſultum, quis ſit intelligendus, & de militari calciamento. 2.fol.304.nu.3
de Cambio ad pecuniæ permutationem, & de campſoribus. 1.fol.119.nu.5
Canones qualiter ſint accipiendi quibus eccleſiæ, & quadraginta paſſibus circum immunitas conceditur, & de palatio Epiſcopi. 2.fol.192.nu.5
de Canonibus Apoſtolorum, an ſint apocryphi. 1.f.572.nu.6
canonici qui fuerint & prophetarum libri. 2.fol.320.nu.8
canonici libri qui dicantur, & qua ratione cognitum ſit nobis eos eſſe canonicos. 2.fol.314.nu.1
capitis huius, filius noſter, intellectus communis. 1.f.39.nu.8
capitis huius, filius noſter. verus intellectus. 1.fol.40.nu.2
capitulum vacante ſede poteſt exequi teſtamenta, ſicut poterat Epiſcopus. 1.fol.157.nu.2
capitali, relatū &c. verus ſenſus in verſi. licet. 1.fol.58.nu 4
cap. Raynaldus. hæc verba, hoc modo, qualiter accipiantur. 1.fol.103.nu.1
cap. requiſiſti. intellectus. 1.fol.67.nu.8
cap. requiſiti ſunt. de ſpōſalib. vera interpretatio. 1.f.129.n.5
captatoria voluntas quæ ſit, & vnde dicatur ex communi Doct. interpretatione. 1.fol.58.nu.1
captatoria volūtas an permittatur pietatis cauſa, & an poſſit ex conſuetudine, aut ſtatuto induci. 1.fol.61.nu.13
captus qui ducitur per eccleſiam, quid de eo, & quid de eo qui ſe exemit à familia iudicis, vel ſ fugerit à carceribus, ad eccleſiam. 2.fol.208.nu.13
captus ab hoſtib. promittens pro ſua redemptione aliquod pretium, illud ſoluere tenetur. 1.fol.153.nu.15
capti in bello apud Chriſtianos non efficiuntur ſerui, & qd de Chriſtianis captis à Sarracenis, vel Turcis. 1.f.547.nu.6
carnalis commixtio cum ſponſa etiam incerta, coniugij præſumptionem inducit. 1.fol.133.nu.17
Caſſiani, Arnobij, Tyconij, Victorini, & Fauſtini opera apocrypha. 2.fol.343.nu.10
caſtellana in Repub. an populi poſſunt iudices eligere. 2.folio 384.nu.3
caſtellanæ Reipublicę tota iuriſdictio penes regem eſt. 2.folio 375.nu.9
caſtellanum regnum iure Gentilitiæ ſucceſſionis primogenitis defertur. 2.fol.375.nu.7
caſtro à Rege conceſſo, an cenſeatur conceſſa iuriſdictio, & quid de mero, ac mixto imperio. 2.fol.376.nu.10
cauſa coniugalis an poſſit compromitti. 1.fol.249.nu.2
cauſa piorum legatorū etiam apud Iudicem ſecularem, tractanda eſt iuxta canonicas ſanctiones. 1.fol.53.nu.1
cauſa ſine qua non qualiter intelligenda ſit, quo ad reſtitutionis tractatum. 1.fol.549.nu.2
cauſæ meri & mixti imperij, an iure Pontificio poſſunt delegari. 2.fol.289.nu.1
cautela quædam hac in re à doctoribus tradita, cautè admittenda eſt. 1.fol.154.nu.16
cautio an ſit danda de reſtituēdis alimentis & expēſis quas reus diues coactus ſit pauperi actori miniſtrare. 2. folio 393.num.7
cautio idonea quæ ſit, & an bona vſurarij ſunt hypothecæ titulo obligata pro vſurarum reſtitutione. 2.fol.217.nu.6
cernere hæreditatem, pro adire, dixere antiqui. 2.fol.385
ceſſatio à diuinis qualem admittat ſuſpenſionem. 1 folio 424.num.3
ceſſatio à diuinis an admittat celebrationem diuinorū officiorum hac ſeruata forma. 1.fol.422.nu.7
ceſſatio à diuinis quid ſit: & an ſuſpendatur per appellationem ſequentem. 1.fol.415.nu.1
ceſſio bonorū liberat à carceribus debitorem, & inibi qualiter iure Regio ceſſio fiat, & de bonis cedētis. 2.f.108.n.5
chriſma an ſit neceſſarium ad ſacramentum cōfirmationis, & inibi intellectus ad capit. 10. de ſacra. nouiter. 2. folio 49.num.4
chriſtianus accipiens vxorem infidelem, etiam iure ciuili punitur. 1.fol.594.nu.3
chirographum plenè probat quoties conſtat ſcriptum, vel ſubſcriptum fuiſſe ab eo, aut mandato eius, contra quem producitur. 2.fol.458.nu.2
circunſtantia temporis feſti an ſit neceſſariò confitenda. 1.fol.363.num.3
ciues an præferantur exteris in emptione frumenti tempore publicæ inopiæ. 2.fol.268.nu.6
clariſſimi viri qui dicantur. 2.fol.303.nu.13
clauſula ex certa ſcientia, nihil operatur, vbi in principe poteſtas deficit. 2.fol.232.nu.9
clauſula codicillaris operatur repetitionem legatorum, à ſucceſſoribus inteſtati. 1.fol.113.nu.8
clauſula appellatione remota: an noceat tertio, & traditur latè intellectus cap. ſuper eo. de officio delegati. 2.f.431.nu.5
clauſula illa, quorum tenor pro expreſſo habeatur, quem effectum habeat. 1.fol.9.nu.20
clauſula ratihabitionis quid operetur in mandatis, & an ea inducat ſpeciale mandatum. 2.fol.32.nu.4
clauſula quòd res reſtituantur eodem pretio, quo fuerint æſtimatæ, an impediat venditionem fieri per æſtimationem. 2.fol.481.nu.3
clauſula codicillaris an cenſeatur appoſita in teſtamento inter liberos, & inibi intellectus ad l. ſi frater. C. de fideicommiſſ. 1.fol.74.nu.4
clauſula ex ponitur quæ adijci ſolet in contractibus, qua alter alteri donat quidquid res valuerit vltra pretium conuentum, etiam ſi dimidiam exceſſerit. 2.fol.522.nu.6
clauſula, ſine præiudicio ſucceſſorum, quibus hæreditas inteſtati parentis defertur, adiecta legitimationi ſiliorum quid operetur. 1.fol.246.nu.2
Clauſula motu proprio, an efficiat validam collationem beneficij factam excommunicato. 1.fol.372.nu.2.

Clementis

Clementis Alexandrini opera, & Aphricani, & Commodiani. 2.fol.352.nu.9
Clericus in ſacris conſtitutus, quando puniri poſſit per Iudicem ſecularem, abſque degradatione, & traditione. 2.fol.495.nu.2
clericus primæ tonſuræ puniri poteſt quandoque per ſecularem Iudicẽ, abſq; vlla ſolenni degradatione. 2.f.495.n.3
clericus ſacerdos ratione Iubilæi & bullarum Apoſtolicarum aliquem abſoluens, an cenſeatur eum abſoluiſſe à peccato oblito cuius cauſa erat excõicatus. 2.f.402.nu.12.
clericus qui interfuit clandeſtino coniugio, qualiter puniatur. 1.fol.171.nu.13
clericus qui eſſe non poteſt an ſit admittendus in teſtem cõtra clericum in criminalibus.
clericus coniugatus an ſit cogendus ſoluere gabellas, cenſum, & alia munera indicta per ſecularem Principem. 2.fol.364.nu.9
clericus in peccato mortali dicens horas canonicas ſatisfacit præcepto eccleſiæ. 1.fol.364.nu.2
clericus minor læſus in patrimonialibus non poteſt petere in integrum reſtitutionem coram Iudice eccleſiaſtico, & inibi an bona clericorum patrimonialia habent priuilegia bonis eccleſiarum conceſſa. 2.fol.26.nu.6
clericus laici hæres litem coram ſeculari Iudice cœptam cum defuncto, apud eundem Iudicem proſequi tenetur. 2.fol.397.nu.2
clericus laici hæres nondum cœpta lite apud ſecularem cum defuncto vocandus eſt pro actione hæreditaria ad iudicem eccleſiaſticum, & quid iure Regio particularum. 2.fol.398.nu.4
clericus habens patrimonium poteſt id conſeruare, & redditus eccleſiaſticos in proprios vſus expendere. 2.f.22.nu.2
clericus non tenetur bonis cedere, nec debet in carcerem pro ære alieno mitti. 2.fol.110.nu.9
clericum percutiens cum ſponſa fornicantem, an ſit excõmunicatus ſententia canonis. 1.fol.126.nu.12
clerici primæ tonſuræ, qui ſemel Regiam & ſecularem iuriſdictionem declinauerint, quot patiantur iure Regio incommoda. 2.fol.499.nu.6
clerici arma portantes, an poſſint per iudicem ſecularem puniri. 2.fol.500.nu.7
clerici etiam à Iudice eccleſiaſtico nõ ſunt euellendi ab eccleſia, ſi ad eam fugerint. 2.fol.198.nu.16
clerici, & monachi, an poſſint eſſe tabelliones. 1.f.478.nu.8
clerici habentes beneficio vſufructuario, an vſuario ſint ſimiles. 1.fol.43.nu.1
clerici in reditibus eccleſiarum id tãtum iuris habent, quod eis à canonibus conceſſum eſt. 1.fol.43.nu.2
clerici habẽtes beneficia vltra ſumptum ſibi ipſis & familiæ neceſſarium, eccleſiæ reditus expendentes in prophanos vſus, an teneantur ad reſtitutionem. 1.fol.45.nu.4
clerici coniugati quo ad ciuiles cauſas ſubditi ſunt iudicibus ſæcularibus. 2.fol.493.nu.7
clerici in minoribus ordinibus conſtituti eodem iure cenſentur. 1.fol.48.nu.3
clerici hæretici bona, an ad fiſcum ſecularem pertineant. 2.fol.351.nu.12
clerici habentes beneficia eccleſiaſtica, qua pœna cogãtur horas canonicas dicere. 2.fol.352.nu.10
clericorum exemptio à poteſtate Iudicis ſecularis an ſit iure diuino vel humano inſtituta. 2.fol.489.nu.5
clericatus quomodo probari poſſit. 2.fol.498.nu.3
cælibatum apud veteres probroſum fuiſſe. 1.fol.217.nu.7
cognatio ſpiritualis non oritur ex illicito coitu. 1.f.176.n.3
cognatio ſpiritualis deducitur ex baptiſmate, etiam collato à laico, tempore neceſſitatis. 1.fol.176.nu.4
cognatio ſpiritualis ſolũ contrahitur cũ leuãte, vel ſuſcipiente a ſacro fonte, licet plures illi actui interſint. 1.f.176.n.5
cognatio ſpiritualis nec per nuncium, nec per procuratorem contrahitur. 1.fol.176.nu.6
cognatio ſpiritualis an contrahatur ſine reſponſione ipſius ſuſcipientis, vel leuantis à ſacro fonte. 1.fol.176.nu.7
cognatio ſpiritualis aſcendit, non tũ deſcendit. 1.f.176.n.10
cognatio ſpiritualis non oritur ex catechiſmo. 1.f.177.n.12
cognatio legalis qualiter contrahatur. 1.fol.175.nu.1
cognatio legalis etiam oritur inter filiam adoptantis, vel arrogantis, & ipſum adoptatum vel arrogatũ. 1.f.176.nu.2
cognatio legalis an perpetua ſit. 1.fol.176.nu.3
cognationis ſpiritualis prima ſpecies. 1.fol.176.nu.2
cognationis ſpiritualis ſecunda ſpecies. 1.fol.176.nu.8
cognationis ſpiritualis tertia ſpecies. 1.fol.176.nu.9
cognatorum coniunctio matrimonialis, in recta linea, an ſit perpetuò prohibita. 1.fol.179.nu.18
cognitio ſummaria tantum eſt ad huius interdicti pronunciationem neceſſaria. 2.fol.439.nu.4
cohabitatio coniugalis, adducta Rom. Pont. diſpenſatione, ſcienter contingens, matrimonium quod nullum erat, validum efficit. 1.fol.164.nu.5
coitus ſponſalia præcedens nihil conducit ad coniugalis conſenſus præſumptionem. 1.fol.133.nu.18
coitus prædictam matrimonij præſumptionem inducit, etiamſi metu conditionali contingat. 1.fol.132.nu.12
coitus damnatus quis dicatur iure Regio. 1.fol.233.nu.18
coitus damnatus quis dicatur iure Cæſareo. 1.fol.232.nu.16
coitus inter virum & fœminam qualiter probetur. 1.folio 146.num.14
collatio canonica abſque corporali poſſeſſione ius perfectum tribuit poſt acceptationẽ, & inibi intellectus cap. ſi tibi abſenti. de præben. in 6. 2.fol.274.nu.1
collatio beneficij poteſt fieri ea conditione, ſi vacat. 2.folio 275.num.2
collatio canonica abſque corporali poſſeſſione, ius perfectum tribuit poſt acceptationem. 2.fol.275.nu.2
collationem canonicam habens põt adminiſtrare propria authoritate ante apprehenſionẽ poſſeſſionis. 2.f.276.n 6
commodatarius qui vtitur re commodata ad aliud quam quod ſibi fuerat commodata, an teneatur furti actione. 2.fol.274.nu.8
communicans poteſt, & tenetur dicere horas canonicas ratione ſacri ordinis. 1.fol.353.nu.8
communicans cum excommunicato per metum excuſetur à culpa, & pœna iuris. atque inibi latè expenditur vera interpretatio cap. ſacris. de his quæ vi metuſve cauſa fiũt. 1.fol.353.nu.9
communicans cum excõmunicato regulariter minori excõmunicatione quandoq; maiori a iure afficit. 1.f.352.n.3
communicans cum excõmunicato, an mortaliter peccat, vel venialiter. 1.fol.353.nu.7
communicatio cum excommunicatis etiam per epiſtolam aut nuntium prohibita eſt. 1.fol.346.nu.1
communio cum excommunicatis prohibita eſt iure, non tantum humano, ſed diuino. 1.fol.342.nu.1
communio inter Chriſti fideles triplex eſt, 1.fol.339.nu.2
communio cum excommunicato ad eius ſalutem iure permittitur. 1.fol.345.nu.10
compendioſa à Pagano verbis directis facta, ante pubertatem eſt pupillaris, poſtea omninò extinguetur. 1.f.94.n.15
compendioſa facta a Pagano verbis communibus ante pubertatem eſt pupillaris, poſtea verò fideicommiſſaria. 1.fol.94.nu.17
compendioſa à milite verbis cõibus facta, ante pubertatem eſt pupillaris, poſtea verò fideicommiſſaria. 1.f.93.nu.13
compenſatio quando ex voluntate legantis fiat, & ibi huius canonis intellectus. 1.fol.65.nu.15
compromiſſum factum à Prælato, an tranſeat ad ſucceſſorem. 2.fol.62.nu.5
compromiſſi iurati prorogatio, an cenſeatur facta cum iuramenti qualitate. 1.fol.259.nu.6
conatus qualiter ſit in atrocioribus puniendus. 1.f.572.nu.6
concluſiones quinque traduntur, quibus conſtat, quando diuino, vel humano iudicio quis ob alterius culpam abſque criminis labe puniatur. 2.fol.141.nu.1
concubina quæ dicatur, & quo pacto meretrices in republica tolerentur. 1.fol.129.nu.9
condemnatus actione reali, vbi & in fructibus condemnatio facta fuerit an teneatur ad fructus perceptos, ex meliorationibus per eum factis. 2.fol.42.nu.4
condemnatus appellationem omittens an poſſit contra iudicem agere ex iniquitate ſententiæ. 1.fol.254.nu.18
condemnatus ad reſtituendum rem alteri cenſetur eo ipſo damna-

damnatus, vſusfructus ex ea perceptos reſtituit ex ſententia Bald. quæ inibi examinatur. 2.fol.18.nu.1
Conditio contra ſubſtantiam matrimonii adiecta, tunc demum ipſum vitiat, quando adijcientes non ſuſpendunt contractum in euentum conditionis. 1.fol.145.nu.7
conditio cuius euentus obligationem oriri aperte impedit, ipſum contractum matrimonij vitiat. 1.fol.145.nu.15
conditio ſuſpendit matrimonij contractum. 1.fol.142.nu.2
conditio impoſſibilis, aut turpis fauore matrimonij a contractu coniugali excluditur. 1.fol.147.nu.1
conditio impoſſibilis de præterito, tollitur a matrimonio, turpis verò in præteritũ concepta toleratur. 1.f.148.nu.2
conditio impoſſibilis ex aliquo accidenti, poſſibilis tamen ex ſua natura, non excluditur à matrimonij contractu. 1.folio 148.nu.3
conditio impoſſibilis aut turpis nullum præſe ferunt matrimonij contractum deficiente conſenſu. 1.fol.148.nu.4
conditio hæc, ſi ſine liberis deceſſerit, non excludit fœminas. 1.fol.103.nu.2
conditio illa, ſi negaueris debitum quoties mihi non licet exigere, eſt contra ſubſtantiam matrimonij. 1.f.144.nu.6
conditio, ſi te virginem inuenero, tollitur à matrimonij contracto. 1.fol.150.nu.12
conditio omninò exitura ad ipſum matrimonij contractũ vitiet. 1.fol.149.nu.10
conditio turpis, quam tamen adijciens honeſtam eſſe credit, contractum matrimonij vitiat. 1.fol.148.nu.6
conditio impoſſibilis etiam de iure, manente contractu matrimonij, prorſus ex eo tollitur. 1.fol.148.nu.7
conditio iniqua eſt, quòd annoi reditus intra certum diem, & non poſtea redimantur, non tamen efficit contractum vſurarium. 2.fol.47.nu.9
conditio ſeu pactum apponi poteſt donationi etiam in vtilitatem tertij, & ei ex hoc actio quæritur, traditurque inibi intellectus l. quoties. C. de donatio. quæ ſub mod. 2.fol.65.nu.2
conditio præteriti aut præſentis temporis, licet ſit contra ſubſtantiã matrimonij, ipſum minimè vitiat. 1.f.145.nu.9
conditio contra matrimonij ſubſtantiam, etiam quæ ſit reſolutiua actus, ipſum contractum vitiat. 1.fol.145.nu.10
conditio contra matrimonij ſubſtantiam ab vno adiecta, altero refragante, an irritum faciat coniugiũ. 1.f.145.n.11
conditio lucri ex cauſa dotis vel alia honeſta in contractu matrimonij adiecta, omninò admittenda eſt. 1.f.150.nu.1
conditio contra ſubſtantiam matrimonij, & ſic contra aliquod ex matrimonij tribus bonis, ipſum contractum vitiat. 1.fol.144.nu.1
conditio illa, ſi te adulterandam tradideris, eſt contra matrimonij ſubſtantiã aduerſus Ang. de Clauaſio. 1.f.144.n.2
conditio quæ ſubſtantiæ cõiugali repugnat, etſi honeſta ſit, ipſum matrimonium deſtruit, contra Paluda. 1.f.144.nu.3
conditionis euentus etiam præmiſſa opinione matrimoniũ non efficit, ſi ante illum euentum conſenſus conditionalis fuerit reuocatus. 1.fol.143.nu.6
conditionis euentus in coniugali contractu abſque nouo conſenſu tacito, vel expreſſo, matrimonium non efficit, contra receptiſſimam noſtratũ opinionẽ. 1.f.142.n.5
conditione, ſi Papa diſpenſauerit, eueniente matrimonium minimè cenſetur cõtractum, ſed tantum ſponſalia de futuro. 1.fol.157.nu.7
conditione matrimonio adiecta, ſi permiſerit fœmina ſe carnaliter ab eodem viro cognoſci, ſecuta copula, matrimonium perficitur. 1.fol.150.nu.13
conditione contractus ſubſtantiam appoſita, in quo coniugalis contractus a cæteris differat. 1.fol.145.nu.17
conditione profeſſioni adiecta, ex qua habere propria bona ꝓfitenti permittat, an ipſa ꝓfeſſio valeat. 1.f.145.n.18
conditione contra coniugij ſubſtantiam adiecta, nullũ effectum habere coitum ſubſecutum. 1.fol.145.nu.12
cõditiones an ſint omnino adimplendæ in forma expreſſa, & ſecundum eius rigorem. 2.fol.74.nu.9
conditionalis matrimonij cõtractus purua efficitur ex ſolo coitu præcedente defectum conditionis. 1.fol.145.nu.13
conductoribus an liceat à conductis migrare domibus ex eo quòd tetris imaginibus nocturnis, illuſionibus, & tumultibus inquietentur. 2.fol.307.nu.6
conductio ad longum tempus tranſit in ſucceſſorem etiam ſingularem. 2.fol.173.nu.2
conferre aut dimittere per reſignationẽ beneficia iure ſanguinis an ſit illicitum vel ſimoniacum. 2.fol.25.nu.4
confeſſio in ciuilibus, & criminalibus, an impediat appellationem. 2.fol.464.no.5
confeſſio ſacramentalis, eſt ad ſalutem neceſſaria iureque diuino inſtituta. 1.fol.250.nu.6
confeſſio probat aduerſus præſumptionem iuris, & de iure. 2.fol.121.nu.3
confeſſio in cauſa matrimoniali an ſit probatio legitima. 1.fol.224.nu.4
confeſſio abſente parte facta, iure canonico præiudicat confitenti. 1.fol.312.nu.1
confeſſio minimè eſt admittenda contra præſumptionem conſenſus coniugalis, ex coitu procedentem. 1.f.131.n.6
confeſſio dotis recepta an veram numerationem ſaltem præſumptione probat. 2.fol.40.nu.6
confeſſionis ſacramentalis arcanum non eſt reuelandum ad matrimonij probationem. 1.fol.251.nu.9
confeſſionis ſacramentalis ſecretum non eſt detegendum etiam quo ad crimen committendũ in perniciem Reipublicæ, ſaltem nominato authore. 1.fol.251.nu.10
confeſſionis ſacramentalis ſecretum verum de licentia cõfitentis reuelari poſſit. 1.fol.252.nu.11
confirmationis ſacramentum non poteſt ab alio quàm ab Epiſcopo miniſtrari, etiam ratione immemorialis præſcriptionis. 2.fol.53.nu.14
confirmationem ſacramentum eſſe nouæ legis, idque ex ſacra ſcriptura, probatur. 2.fol.48.nu.1
coniugatus ſuſcipere non debet ſacrum ordinem, alioqui punitur ſi eum ſuſcipiat. 1.fol.174.nu.2
coniugatus an poſſit ex conſenſu vxoris ſacrum ordinem recipere. 1.fol.174.nu.3
coniugatus in minoribus conſtitutus amittit regreſſus, acceſſus, & alia iura, ad beneficia eccleſiaſtica, ſibi competentia ante matrimonij contractum. 1.fol.174.nu.5
coniugium ad contrahendum an poſſit cõſuetudo aliquot perſonas inhabiles reddere. 1.fol.193.nu.18
coniugia clandeſtina an teneant, quaque ratione prohibeantur. 1.fol.170.nu.7
coniugalis coitus an ſit peccatum ante ſolennem nuptiarũ benedictionem. 1.fol.199.nu.2
coniugalis coitus intra locũ ſacrum illicitus eſt. 1.f.199.nu.3
coniugalis cauſa verum poſſit compromitti. 1.fol.249.no.2.
coniugale debitum ſibi inuicem reddere vir & vxor tenentur. 1.fol.199.nu.1
coniugale debitum licitè denegatur, propter inceſtum, nec poteſt exigi. 1.fol.199.nu.5
coniugale debitum an licitè exigatur, vel reddatur ab eo, qui dubitabat matrimonium valuiſſe. 1.fol.296.nu.7
coniugalem contractum prohibere qua ratione poſſit Romanus Pontifex. 2.fol.193.nu.17
coniugali in contractu quis prius interrogetur, vir, an fœmina non refert. 1.fol.164.nu.6
coniugali ſubſtantiæ modus qui refragatur, etiam matrimonij contractum nullum reddit. Secus tamen eſt in pacto. 1.fol.144.nu.8
conſanguineus non poteſt petere, etiam cum cautione, de rato, in integrum reſtitutionem, & inibi intellectus l. pater pro filio. ff. de minoribus. 2.fol.32.nu.5
conſanguinei quo gradu matrimonium contrahere veteri iure prohibeantur. 1.fol.271.nu.9
conſanguineorum matrimonialis cõiunctio, quibus rationibus ſit prohibita. 1.fol.179.nu.12
conſanguinitas nouo iure ad coniugia definita. 1.f.179.n.10
conſanguinitatis definitio. 1.fol.177.nu.1
conſanguinei vnde dicantur, & ibi proximi, cognati & agnatis. 1.fol.177.nu.2
conſanguinitatis antiquorum definitiones refelluntur. 1.fol.178.nu.3
conſcientiæ in foro defectus conſenſus aſſertione ipſius cõfitentis probatur, atque ideò non iudicatur matrimoniũ ex copula quæ ſponſalia ſubſequitur. 2.fol.132.nu.9

Conſenſus

Index.

Couſenſus in indicio exteriori quandoque præſumitur, in ioteriori verò nunquam.atque ideò iudex exterior interdum ſallitur. 1.ſol.141.nu.2

conſenſus in coniugio non eſt neceſſarius exprtſſe ad carnalem copulam, ſed erit ſufficieos io mutuam corporum traditionem. 1.ſol.142.ou.x

conſeoſus interior an ad impedimenium ſit neceſſarins. 1.fol.174.nu.3

cooſenſus patris in donatiooe cauſa mortis, debet eſſe ſpecialis. 1.fol.17.nu.10

cooſeoſum omninò eſſe neceſſarium ad mairimooium io exteriori, atque ioteriori iudicio. 1.ſol.141.nu.1

coofilinm vel auxilium quando ad reſtiiutiooem obliget io cooſcientiæ iudicio. 1.ſol.549.nu.1

confilinm quando irregularitaiem inducat, & quid quò ad alias pęnas commiſſi crimimis. 1.fol.580.nu.x

conſilij verba quando præceptum inducunt. 1.ſol.27.nu.12

au cooſors eiuſdem litis poſſit ſine ſpeciali mandato petere in iotegrum reſtiuutionem, & inibi intellectus e.conſtitutus.de in integrum reſtit. 2.fol.33.ou.6

conſtirutio ao ſit admittenda contra expreſſam reſtatoris volnotatem. 2.ſol.99.nu.8

cooſtitutio l. quoties. ao ſit admittenda in contractu locationis. 2.ſol.189.ou.8

conſtitutio l. curabit, an ſit admittenda in pacto & promiſſione vendendi, traduntur que in boc capite viginti intellectus ad eandem conſtitutionem. 2.ſol.223.ou.8

conſtiturio puniens percutientem noo obtinet aduerſus coouicianrem verbis. & ioibi, Ananiæ ſenienria non indiligenter examinatur. 2.fol.56.nu.5

conſtitutio bumana noo punit, nec puoire poteſt actus interiores meotis. 1.ſol.504 ou.7

conſtitutio huius c.quamuis. eſt ſeruanda etiam in ſoro ſeculari. 1.fol.336.nu.9

conſtitutionum Regiarum iuſtitia examinatur, quæ de rebus iouenris tractauerunt. 5.fol.175.nu.5

conſuetndo quæ exigat ſcieotiam Romaoi Pootificis. 1.fol.193.num.19

conſuetudo vniuerſalis eccleſiæ, quæ permittit clericis de reditibus eccleſiarnm teſtari, defenditur. 1.ſol.46.ou.9

cooſuetudo an valeat excuſare quem à reſidentia, vt is percipiat reditus principales beneficij. 2.ſol.315.nu.9

conſuetudo an poſſit aliquot perſonas reddere inhabiles ad coniugium contrahendum. 1.ſol.193.nu.18

conſuetudo ao poſſit inducere, vt in electionibus eccleſiaſticis incertus ex certis eligatur. 1.ſol.155.nu.9

conſuetudo, an poſſit hanc clericorum exemptionem reſtringere. 1.fol.521.nu.5

cooſuetudo, & præſcriptio differunt. 1.fol.445.nu.2

conſuetudine ſublata, ao & immemoriabilis ſit reuocatio. 2.ſol.260.nu.5

contemptus quis verè dicatur, vt culpam mortalem efficiat. 1.fol.374.nu.6

conteſtario litis an ſit neceſſaria in cauſa matrimoniali. 1.ſol.250.nu.6

contrahens cum ſerua, quam tameo liberam eſſe putauit, detecta ſeruitute ooo tenetur, etiam præcipiente iudice, ei debitnm reddere. 1.ſol.201.nu.11

contractus à lege prohibitus conceptis prohibitionis verbis in ipſam perſonam, non confirmatur iuramento.1.fol.284.nu.1

contractus à lege io odium creditoris prohibitus, minimè cooſirmatur iuramento: licet ipſum iuramentum ſeruandum ſit. 1.fol.308.ou.1

cootractus ab vxore geſtus, noo obteota licentia mariti, ex l. Tauri, oon tenet, etiamſi fuerit iuratus. 1.ſol.197.ou.3

contractus prohibitus fauore debitoris, concepta tamen prohibitione io perſooam crediroris, an cooſirmetur iurameoto. 1.fol.311.ou.6

cootractus prohibitus alioqni cum prodigo, an eiuſdem prodigi iuramento confirmetur. 1.fol.311.nu.8

contractus conditiooalis ad hæredes tranſmittitur. 1.ſolio 503.num.3

contractus natura. 2.fol.254.nu.

contractus venditionis, & permutationis an ſit vbi res, & pecunia ſimul cum alia re permutantur. 2.fol.223.nu.9

contractus ſactus cum excommunicato validus eſt. 2.folio 325.num.9

contractus innomioatus, etiam factus in fauorem piæ cauſæ, pœnitentiam re iotegra admittit. 2.fol.71.nu.15

locus Côtractus ſatis idoneus eſt ſi reus ibidem reperiatur, vt io eo tractatur, de contractu reſcindeodo, atque ita de reſtitutione io iotegrum concedenda. 2.fol.24.nu.8

cootractum promittês agere, licet modum ex boc contraxerit, cootra tameo tenetur. 1.fol.128.nu.1

controuerſiæ definirio ex conſenſu litigantium poterit cômitti, io alterius ex litigantibus, vel vnius teſtis veritatis teſtimonium. 2.fol.164.nu.1

conrumacia in re leui contiogeos an ſit digoa excommunicatione, & inibi late traditur quomodo ioobedieotia ſit ſpeciale peccatum. 1.ſol.383.nu.3

conuentio conditiooalis relata io futurum ſortunæ euentum valet. 1.ſol.516.nu.2

coouitium qualiter apud Hiſpâoos puniatur. 2.ſol.54.nu.2

copnlæ nixns hanc præſumprionem minimè induncit. 1.fol.133.num.19

copulæ nixus circa ſpooſalia iuris ioterpretatiooe de futuro, verbis tameo de præſenti, an aliquid operetur. 1.ſolio 133.ou.20.

corporis ſuous oon impeditur ob æs alienum. 1.f.11r.ou.3

crediror prior habens ſpecialem & geoeralem hypothecã, non poteſt in præiudicium poſterioris creditoris vti generali hypotheca oiſi prius fiat excuſſio io ſpeciali. 2.fol.285.num.2

creditor prior byporhecam & priuilegium prælationis habeos, poteſt agere contra poſteriorem creditorem, cui fuit ſoluta pecuoia, etiam ſi ea ſit bona fide cooſumpta. 2.ſol.485.nu.1

creditor habens hypothecam abſque priuilegio, vel priuilegium abſque bypotheca, in actione perſonali an eodẽ iure vti poſſit. 2.fol.486.nu.3

creditor poſterior habens cauſam ooeroſam quid. 2.folio 486.oum.3

creditor, cui per ſententiam iudicis eſt addicta res, vt eam obtineat iure hypothecæ, & pignoris poterit iterum petere eiuſdem rei iudicialem ſubbaſtatiooem. 2.ſolio 286.oum.4

creditoribus futuris competit ius reuocandi ea, quæ io eorum ſraudem ſacta ſuerint. 2.ſol.40.ou.7

cretionum quæ fuerit apud veteres ſoleonitas ex Vlpiaoo, & alijs authoribus. 2.ſol.311.nu.10

criminis einſdem repetitio ex ioteruallo, vel eodem impetu, pluribusve pęnis ſit punienda. 5.ſol.155.nu.8

crimiois accuſatio ooo rollitur per baptiſmi ſuſceptionem. 2.ſol.153.nu.4

de Criminis purgatiooe vulgari, quæ ſit candenti ferro. 2.ſol.366.num.23

io Criminalibus remiſſio faciẽda eſt ad locum delicti, & ibi ratiooes huius deciſioois traduntur. 2.ſol.409.nu.3

crucis ſupplicium à Conſtaorioo Magno abrogatum.2.ſol.303.num.4

crucis ſignum & character olim ſaluationis noia, Hieroglyphica ſignificatioue. 2.ſol.307.nu.5

crucis ſupplicium an idem quod furca ſuerit.2.ſol.378.nu.2

de Crucis ſaoctæ iouentione & capite diui Ioannis Baptiſtæ. 2.ſol.335.nu.9

curia regis quæ dicatur, & ibi de cancellarijs & regijs auditorijs ac de Cancellarij dignitate. 2.ſol.388.nu.10

Cypriauus quo tempore ſcripſerit, & de Beato Athanaſio. 2.ſol.508.nu.2

D

DAmnatus ad mortem, vt euadat pœnam, meretricem accipiens vxorem, oon poteſt ratiooe illius timoria a cootractũ recedere. 1.ſol.153.ou.17

Damoatus ad mortem, vel ad perpetuum carcerem an poſſit teſtari. 1.fol.23.ou.27

Damnum culpa leui, vel leuiſſima illatum, an in iudicio interiori ſit reſarciendum. 1.ſol.183.nu.12

Debitor

Debitor an poſſit differre ſolutionem eo quòd creditor ſit excommunicatus. 1.fol.503.nu.8
Debitor ratione delicti non admittitur ad ceſſionem bonorum. 2.fol.109.nu.8
debitor capi non poteſt, niſi prius bonorum excuſſio fiat. 1.fol.115.nu.2
debitoris cadauer non debet inſepultum detineri pro debiti ſolutione, ſeu donec ſoluatur debitum. 2.f.110.nu.10
debitorem in vinculis habere, an creditori licuerit vnquã, iureve liceat, & an liber homo poſſit dari in pignus pro debito pecuniario. 2.fol.106.nu.2
debitores an poſſint ab eccleſia abduci. 2.fol.196.nu.14
debiti ad ſatisfactionem res ſpecialiter obligata ſufficiens præſumitur. 2.fol.285.nu.1
debiti remiſſio donatio eſt, quæ & intimationem requirit. 2.fol.123.nu.8
decidendi ratio ad tex. in c.fi. de cond. appoſit. in vltima parte, longe lateque perpenſa. 1.fol.149.nu.9
decimarum cauſa quandoque poteſt apud iudicem laicum expedire. 2.fol.508.nu.2
decurionatus & publica officia matrimonio conſtante acquiſita, communicantur vxori, quo ad æſtimationem. 2.fol.282.nu.4
decurionatus & ſimilia officia empta à patre filio, imputantur in legitimam, & conferuntur quò ad æſtimationem. 1.fol.291.nu.6
defectus notorius iuris an impediat reuocationes attentatorum. 2.fol.463.nu.4
defectus conſenſus qualiter poſſit colligi adiectis his conditionibus. 1.fol.148.nu.5
defenſio iure naturali, diuino, & humano licita eſt, nec imputatur homicidium, ex cap. 1.fol.599.nu.1
defenſio ob occiſionem an licitè omittatur ab illo, qui poterat ſe defendere, occidendo inuaſorem. 1.fol.253.nu.17
defenſionis exceſſus nõ punitur pœna ordinaria, licet irregularem efficiat ipſum homicidam. 2.fol.541.nu.3
defenſiones, an poſſint à reo criminis renũciari. 1.f.253.n.16
definitio Iuriſconſulti, quæ de vſucapione tractat, defenditur. 1.fol.430.nu.1
definitio rei an rectè fiat per effectus. ibidem
defunctorum in exequijs celebrãdis varij mores. 1.f.218.n.1
delegatus ad ea quæ principi reſeruata ſunt, nõ poteſt ſubdelegare. 1.fol.293.nu.10
delegatus legati cardinalis à latere Romani Pontificis deſtinati, non poteſt ſubdelegare. 2.fol.293.nu.12
delictum ex quo fuerit ſecuta publica vtilitas, an ſit puniendum. 1.fol.571.nu.4
delicta voluntate diſtingui, qualiter ſit aliter intelligendum. 1.fol.570.nu.2
denarius olim cudebatur ex argento puro, quandoque ex miſto. 2.fol.543.nu.6
denarij & Quinarij pondus examinatur. 2.fol.544.nu.7
denarij & Seſtertij valor traditur, & intellectus l. vlt. C. de donat. 2.fol.546.nu.11
denuntiatio litis motæ quo tempore fieri debeat. 2.fol.284. numero 8.
derogatio iuris patronatus laicorum, an ſit admittenda vbi beneficium erat in curia litigioſum. 2.fol.512.nu.7
ad Derogationem iuratæ diſpoſitionis, neceſſaria eſt mentio iuramenti. 1.fol.270.nu.6
derogationes iuriſpatronatus laicorum, in Hiſpaniarum Regnis minime admittuntur. 2.fol.508.nu.3
dicis gratia, qua in ſignificatione apud Iuriſconſultos, Ciceronem, Varronem, & alios accipiantur hæc verba. 2.folio 309.cap.2
dictiones ſunt interpretandæ iuxta eum ſenſum qui vulgari, & communi vſu, ac legum prouinciæ ſignificatione receptus ſit. 2.fol.324.nu.1
dies a lege datus ad retrahendum rem venditam ſub conditione, currit in euentu conditionis. 2.fol.253.nu.1
dies datus ad retractum, vbi venditio purè concepta fuerit, currit à die contractus, etiam ante traditionem, & pretij ſolutionem. 2.fol.253.nu.2
dies qui ſint à Chriſtianis religionis cauſa obſeruãdi, ad ius pontificium humanum pertinent. 2.fol.349.nu.5
diffamari, quid diſtet à l. ſi contendat. ff. de fideiuſſoribus. 2.fol.94.num.3
diffamanti vt perpetuum imponatur ſilentium & nolenti agere, bina admonitio requiritur. 2.fol.183.nu.2
differentia inter cõtractus & vltimas voluntates, in bis quæ ad conditionem tranſmittendam pertinent. 2.f.532.nu.4
difficultates an excuſent a mora, in obligationib. ad factũ, ſpeciem, vel ad genus. 1.fol.319.nu.4
dilatio tranſlationis dominij donec pretium ſoluatur, non facit contractum conditionalem. 2.fol.255.nu.6
diſcrimen quod ſit inter precarium & commodatum. 2.fol.273.num.7
diſpenſare quis poſſit cum corpore vitiatis. 1.fol.561.nu.7
diſpenſare quid ſit, & de diſpenſatione, ac diſpenſatore. 1.fol.186. nu.1
diſpenſare cum eo qui fuit excommunicatus eo tempore quo obtinuit beneficium quis poſſit. 1.fol.463.nu.8
diſpenſare poteſt Papa ſuper ſtatutis à iure humano. 1.folio 187.num.6
diſpenſare quis poſſit ſuper irregularitate contracta ex homicidio voluntario. 1.fol.586.nu.3
diſpenſare poteſt Epiſcopus cum homicida voluntario, occulto tamen. 1.fol.586.nu.4
diſpenſare cum homicida caſuali quo ad irregularitatem quis poſſit. 1.fol.587.nu.5
diſpenſare poteſt epiſcopus cum homicida voluntario quo ad retentionem beneficij. 1.fol.587.nu.6
diſpenſatio in iure humano tamen ſine cauſa facta, an reddat quem tutum quo ad Deum. 1.fol.187.nu.7
diſpenſatio ſine iuſta cauſa facta valet, licet iniquè concedatur. 1.fol.399.nu.10
diſpenſatio ab inferiori à principe, ſine cauſa iuſta conceſſa, non tenet. 1.fol.188.nu.11
diſpenſatio in iuramento quomodo poſſit cõcedi, & an ſit iuſta cauſa neceſſaria, & quid de abſolutione. 1.f.170.n.5
diſpenſatio non poteſt cõtingere in iuramentis aſſertorijs, licet quandoque locum habeat in iuramentis promiſſorijs. 1.ſol.79.nu.3
diſpenſatio, vt matrimonium iure canonico prohibente cõtractum ſit legitimum, prolem ſuſceptam ante approbationem legitimam reddit ſi eius mentio principi facta fuerit. 1.fol.243.nu.13
diſpenſatio & declaratio quid differant. 1.fol.187.nu.2
diſpenſatio etiam Romani Pontificis, non habet effectum in iure naturali. 1.fol.187.nu.3
diſpenſatio Papæ non poteſt dari contra Iudicentem. 1.folio 158.nu.4
diſpenſatio an extendatur ad connexa. 1.fol.275.nu.6
diſpenſationis impetratio non tenet, ſi tacetur matrimoniũ contractum fuiſſe ſcienter inter prohibitos. 1.f.192.n.14
de Diſpenſatione ad retinendum beneficium vacaturum. 2.fol.516.nu.12
in Diſpenſatione circa ius humanum facta, cur ſubſiſtente iuſta diſpenſandi cauſa, authoritas principis ſit neceſſaria. 1.fol.188.nu.8
in Diſpenſatione principis circa ius humanũ conceſſa, cauſa præſumitur. 1.fol.188.nu.9
diſſenſus proteſtatio non impedit dictam præſumptionem oriri. 1.fol.133.nu.18
dictionis huius textus an procedat in donatione inter viuos facta. 1.fol.68.nu.9
diſtributio iniuncta à teſtatore poſt diem certum, an poſſit ante diem fieri. 1.fol.102.nu.5
diſtributiones quotidianę clericis acquiruntur, quò ad liberam eorum diſpoſitionem. 1.fol.44.nu.4
diſtributiones quotidianæ an veniant appellatione fructuũ beneficiorum. 2.fol.259.nu.1
diſtributiones quotidianæ etiam ex conſuetudine abſentibus dari non debent. 2.fol.259.nu.2
diſtributiones quotidianæ ſimplices, & nõ duplices dantur habenti in eadem eccleſia duo beneficia. 2.fol.261.nu.6
diſtributiones abſentium an præſentibus accreſcant. 2.fol.261.num.7
diuiſio æqualis bonorum filij inteſtati inter patrem & matrem an fiat. 1.fol.119.nu.2

Diuiſio

Diuiſio rei communis, quomodo fieri debet. 1.fol.112.nu.3
Diuortium duplex eſt. 1.fol.203.nu.2
Diuortium Romanorum legibus qua ratione fuerit permiſſum. 1.fol.203.nu.2
dobla Caſtellana de que peſo y valor aya ſido. 2.f.567.nu.3
dæmones nihil operari ſecundum naturæ ſuæ potentiam poſſe, niſi quod Deus permiſerit. 2.fol.307.cap.6
dæmones quandoque a Deo ad puniendos homines mittuntur ſicut miſſus fuit ſpiritus à Deo ad puniendos homines mittuntur ſicut miſſus fuit ſpiritus mendax ad puniendũ Achab. 2.fol.307.cap.6
dolus re ipſa contingens ob læſionem grauiſſimã, an operetur reſciſſionem contractus ineatr. 1.fol.333.nu.3
dolus dans cauſam matrimonio, an illud irritũ faciat. 2.folio 148.nu.3
dominus agri priuati an poſſit eundem agrum ratum efficere. 2.fol.517.nu.2
dominus qualiter poſſit acquirere ius cogendi ſubditos, vt ad eius molendina deferãt triticum molendũ. 1.f.450.n.6
dominicæ diei celebratio an ſit de iure diuino, an pontificio humano inſtituta. 2.fol.349.nu.6
dominium rei legatæ à morte teſtatoris tranſit in legatarium. 1.fol.106.nu.1
dominium vtile vel directum an ex præſcriptione acquiratur. 1.fol.482.nu.2
dominium rei donatæ cauſa mortis, quando tranſeat in eũ, cui facta fuit abſque traditione. 1.fol.19.nu.16
dominium vtile acquiſitum præſcriptione maximos effectus habet. 1.fol.484.nu.6
dominium à priuato auferri per principẽ non poteſt abſq; publica vtilitate. 2.fol.231.nu.6
dominium in eccleſiam an tranſierit abſque traditione ex pacto dictæ l.quinties. 2.fol.70.nu.14
domicilij mariti lex an habeat locum in exiſtentibus extra illud territorium. 1.fol.196.nu.9
domicilij mariti, an vxoris lex ſit attendenda in his quæ tangunt diuiſionem bonorum, aliud ve ſimile. 1.fol.196.nu.7
donatio cauſa mortis an exigat præſentiam, & expreſſum conſenſum illius, cui fit. 1.fol.18.nu.13
donatio omnium bonorum cur non valeat, & an iuramento firmetur. 1.fol.3.nu.4
donatio cauſa mortis an liberè poſſit reuocari, quibuſcunque verbis contractui appoſitis. 1.fol.6.num.13
donatio omnium bonorum eccleſiæ facta an teneat. 1.folio 4.num.6
donatio facta eccleſiæ ſuſceptis liberis tantum reuocatur quo ad legitimam eis iure debitam. 2.fol.97.nu.5
donatio remuneratoria quem effectum habeat. 1.fol.47.n.10
donatio inter viuos, non imputatur in debitum legale. 1.folio 65.nu.9
donatio poteſt etiam matrimonio conſtante à viro ſene, vel ignobili, vxori fieri cauſa remunerandæ iuuentutis, vel nobilitatis. 1.fol.150.nu.2
donatio iſta ab vxore ſecundas nuptias contrahente non debet ſeruari filijs primi matrimonij. 2.fol.141.nu.3
donatio iſta, tametſi dotis nomen habeat, priuilegia dotis minimè conſequitur. 1.fol.150.nu.5
donatio cauſa mortis an reuocetur ſecuta alienatione rei donatæ. 1.fol.19.nu.19
donatio omnium bonorum præſentium tñ iure regio minimè valida eſt: & inibi interpretatio l.69. 2.fol.258.nu.4
donatio cauſa mortis quo ad eius initium cõtractui potius, quam vltimæ voluntati accedit. 1.fol.16.nu.1
donatio cauſa mortis an permiſſa ſit inter virum & vxorem. 1.fol.17.nu.7
donatio inter cõiuges traditionem præuiam exigit vt morte confirmetur. 1.fol.16.nu.3
donatio cauſa mortis an pereat deportatione, aut pœna capitali donantis. 1.fol.16.nu.4
donatio inter coniuges morte confirmata, an trahatur retro, & inibi intellectus l.ſi mortis. ff.de donat.cauſa mort. 1.fol.16.nu.5
donatio facta filio, quem pater tunc vnicum habeat, alijs poſtea ſuſceptis liberis, reuocatur tantum quo ad legitimam. 2.fol.96.nu.1
donatio facta à patre filio, quem vnicum habeat, reuocatur alijs ſuſceptis libris quo ad tertiam bonorum patrem. 2.fol.96.nu.2. & 4. & ſeq.
donatio vera an in renunciationibus ſubſit, quę, inſinuationem exigat. 2.fol.123.nu.7
donatio cauſa mortis nudo pacto fieri poteſt. 1.fol.19.nu.14
donatio cauſa mortis quo ad effectum vltimæ voluntatis ſimilis eſt. 1.fol.19.nu.15
donatio ſimplex ab initio valida non imputatur filio in legitimam, quod ibidem latè tractatur. 1.fol.109.nu.6
donatio facta filiofamilias ad conſequendos ſacros ordines non imputatur in legitimam, authore Fabro, à quo diſſentio. 1.fol.110.nu.7
donatio inter coniuges an iuramento firmetur, & qualiter ſit intelligenda. 1.fol.5.nu.10
donatio cauſa mortis iuramento confirmata, an poſſit reuocari? 1.fol.5.nu.11
donatio cauſa mortis qualiter cognoſcatur. 1.fol.21.nu.25
donatio cauſa mortis quo ad confirmationem contractibus ſimilior eſt, quam vltimæ voluntati. 1.fol.21.nu.22
donatio cauſa mortis quo pacto reuocetur. 1.fol.25.nu.23
donatio reuocatur natiuitate filiorum etiam naturalium. 1.fol.229.nu.14
donatio iuramento firmata, an reuocetur natiuitate filiorũ authoritate l.vnquam.C.de reuoc.donat. 1.fol.275.nu.3
donatio fieri poteſt concubinæ præterquam à milite & clerico. 1.fol.510.nu.2
donationi perfectæ incontinenti poteſt adijci conditio modusve non ex interuallo. 2.fol.65.nu.3
donationem reſcindi ex capite l.ſi vnquam.C.de reuoc.donat. an ex titulo inofficioſæ donationis quid referat. 2.fol.100.nu.12
donationem ex renunciationibus deduci, & verè conſtitui, ſi verum eſſet, quid ſequeretur. 2.fol.125.nu.12
donator pactum appoſitum in fauorem tertij abſentis an poſſit reuocare. 2.fol.67.nu.7
Dormiens an ſit irregularis ſi hominem occiderit. 1.folio 597.num.6
dos a patre filiæ ſpuriæ data maior quàm par ſit, qualiter ſit redigenda. 1.fol.235.nu.12
dos vxoris hæreticę cui ſit adiudicanda, marito ne, an fiſco. 1.fol.192.num.5
dos à lege ciuili, taxari poteſt, atque ex hoc lex Regia defenditur. 2.fol.151.nu.3
dos, adulterium vxore committente, cui adiudicanda ſit. 2.fol.196.nu.4
dotalis hypotheca tacita vel expreſſa, quando prioribus hypothecis præferenda ſit. 2.fol.34.nu.1
dotalis rei probata alienatio impedit naturalem obligationem oriri, & tamen alienatio iuramento confirmatur. 1.folio 314.num.7
dubius qualiter quis poſſit eſſe. vtrum liceat ſibi aliquid agere. 1.fol.186.nu.8
dubium ſpeculationis à dubio practico differt. 1.fol.201.nu.10
ex Duobus neceſſario imminentibus, quæ tamẽ illicita eſſe videntur, non peccat qui alterum modo tutius eligit. 1.folio 201.num.9
de Dupondio, ſemiſſe, quadrante, triente, ſemiuncia, & ſextula. 2.fol.543.nu.4

E

EBrius coniugium minimè contrahit. 1.fol.142.nu.9
Ebrius hominem occidens an ſit puniendus, & an ſit irregularis. 1.fol.596.nu.3
Ebrius an ſit irregularis, vbi culpa ſua inciderit in ebrietatem. 1.fol.556.nu.4
Eccleſia, & prælatus fiſcum habere dicuntur. 2.f.151.nu.11
Eccleſia non conſecrata qualem habeat immunitatem, & quid de hoſpitalibus. 2.fol.192.nu.4
Eccleſia an conſtituat debitorem in mora, ſine interpellatione. 2.fol.316.nu.4
Eccleſia nec vult, nec poteſt ſecluſo conſenſum eorum qui coniungendi ſunt matrimonium efficere. 1.fol.159.nu.4
Eccleſia inſtituta hæres à prælato, an teneatur alienationem

rei Eccleſiæ per eum factam approbare, & quid in filio hærede. 1.fol.27.nu.13
Eccleſia inſtituta hæres, an teneatur eo modo quo extraneus inuentarium facere. 1.fo.27.nu.14
Eccleſiæ tolerat quandoque minus malum, vt maius euitetur. 1.fol.129. nu.7
Eccleſia ſubſtituta ſub præmiſſa conditione, an præferatur fęminis. 1.fol.104.nu.3
Eccleſia an conſtituat debitorem in mora ſine interpellatione. 2.fol.172.nu.4
Eccleſia non poteſt nouum fidei articulum conſtituere, nec item ipſe Romanus Pontifex. 2.ſ.315.nu.2
Eccleſia an habeat priuilegium vocandi quemcunq; ad curiam regis, quo ad primam cauſarum cognitionem. 2.fo. 395. nu.3.
Eccleſia cōtra eccleſiā iure veteri pſcribebat triginta annorū ſpatio. Et inibi intellectus c.ſicut.16.q.3. 1.fo.439. nu.1
Eccleſia poteſt petere reſtitutionem in integrum coram iudice eccleſiaſtico, etiam aduerſus laicum. 2.fol.24.num.2
Eccleſia poſt quadriennium reſtituitur in integrū ob enormiſſimam læſionem. 2.fol.21.nu.10
de Eccleſia Catholica, & quid hoc nomen ſignificet. 2.fol. 322.num.10
in Eccleſia & eccleſiaſticis perſonis vendentib. locus eſt deciſioni l.quoties.C.de rei vend. 2.fol.188.nu.4
eccleſiæ conſecratio valet reiecta conditione, quæ epiſcopum ab eius cura excludit. 2.fol.148.nu.1
eccleſię ſeculari qui ſe & ſua obtulit an poſſit ad aliam eccleſiam tranſire, bona illa ſeccum deferre. 1.fo.29.nu.19
eccleſiæ res hodie non licet vltra triennium locare, etiam cum pacto de reuocanda locatione. 2. fol.176.nu.4
eccleſia ſola authoritas ſufficiens eſt teſtimoniū in his, quæ ad religionem & fidem pertinent. 2.fol.48.num.2
eccleſiarū res, an poſſint hypothecę tit. obligari. 2.f.178.n.7
eccleſiarum bona poſſunt dari in pignus, & alienari ad captiuorum redemptionē & pauperes alendos. 2. f.179.n.8
eccleſiarum res, an poſſint alienari ad redimendos à publicis carceribus hos, qui ob crimina & ſcelera in eū ſtatum deuenerunt. 2.fol.179.num.9
eccleſiarum res è quibus toto triennio vnicus fructus colligitur locari poſſunt ad nouem annos. 2.fo.178.nu.6
eccleſiarum res dari poſſunt in emphyteuſim ea ſolennitate, quę moribus & conſuetudine in hiſce contractibus recepta fuerit. 2.fol.182.nu.4
eccleſiarum res ad vitam locari non poſſunt. 2.ſol. 176.nu.3
eccleſiarum res iure veteri non poterant ad longum tēpus alienari, & ſic nec ad decennium. 2.fo.176.nu.2
eligens dignum omiſſo digniori an teneatur ad reſtitutionem. 2.fol.496.num.6
eligendus an ſit dignior quo ad beneficia, & munera publica, & an iure humano electio digni omiſſo digniori valida ſit. 2.ſol.496.num.3
electus à litigante vel à iudice in teſtem tenetur iuratus reſpondere, & inibi quid de eo qui ſponte eligitur, vt expo nat quid ſibi viſum fuerit. 2.fol. 165. nu.3
electio an poſſit fieri vel vltima voluntate vltra tempus datum ad eius executionem. 1.fol.34.nu.7
electio hęredis incerti ex certis cōmitti alteri pōt. 1.f.60.n.11
electio in legatis cuius ſit, legatarij an hæredis. 2.ſo.49.nu.3
emphyteuta qui iuramentum in cōtractum præſtitit, an priuet emphyteuſi, ſi canonis ſolutionem intra biennium omiſerit. 1.fol.75.nu.5
emphyteuſis eccleſiaſtica an trāſeat in hæredes extraneos, & an egrediatur tertiam generationem. 2.ſol.182.num.5
emphyteuſis eccleſiaſtica qualiter ſit interpretanda, cuius origo non conſtat, nec de eius conditionibus apparet. 2. fol.183.nu.6
emphyteuſis accepta ſimpliciter, ad mares & fœminas defertur, ſiue ea priuata ſit, ſiue eccleſiaſtica. 2.f.183.nu.1
emphyteuſis quando ad filios hæredes & non ad alios pertineat. 2.ſol.183.num.2
emphyteuſis, cuius origo non apparet an præſumatur perpetua, vel temporalis. 2.fol.253. num. 4
emphyteuſim pater poteſt quandoque vni hęredum vel filiorum prælegare. 2.fol.184. nu.3
emphyteuſim hæreditariam ad obtinendum inſtitutus in re certa nec habet ius, nec nomen hæredis. 2.ſol.186.nu.5.
emancipationis & ſuitatis differentia an hodie duret facto teſtamento. 1.ſol 69.nu.5
emptor rei alienæ ſcienter, quamque ſcit venditoris non eſſe, ea euicta poterit ad pretium agere. 2.ſol.280.nu.2
emptor conuentus ex l.ſecunda.C.de reſcindenda vēditione. qui rem reſtituere elegerit, an ſit condemnandus, vt eam cum fructibus reddat. 2 .fol.119.nu.9
emptor tenetur ſtare colono fiſci venditoris. 2.fol.73.n.5
emptor qñ re victa ad pretium agere poſſit. 2.fol.346.nu.2
emptor contumacia quando priuet eum iure & actione euictionis. 2.fol.284.nu.9
epiſcopus nec legatus à latere, nō poſſunt diſpenſare in prohibitione.c.non debet de conſang.& affinit. 1.f.192.n.11
epiſcopus poteſt intra tempus arbitrarium, etiām ante annum cogere executores vel hæredes ad exequendam vltimam voluntatem. 1.fol.40.nu 4
epiſcopus ſolus, non ſacerdos ſimplex eſt huius ſacramenti miniſter. 2.ſol.50.nu.6
epiſcopus vel ſacerdos an poſſit eſſe delegatus principis ſecularis in cauſa criminali. 1.fol. 595. nu.8
epiſcopus non poteſt communicare cum excōicato etiam à ſeipſo, ante ſolennem abſolutionem. 2.fol.346.nu. 2
epiſcopus excludi non poteſt à cura eccleſiæ alicuius, etiā ſi patronus tempore conſtructionis hoc expreſſim diſpoſuerit. 1.ſol.103.nu.8
epiſcopus habens patrimonium, poteſt in eo quem voluerit hæredem inſtituere, etiam omiſſa propria eccleſia. 1. ſol.25.nu.3
epiſcopus an poſſit abſoluere excommunicatum à prælato inferiori. 2.fol.524.nu.9
epiſcopi & vrbium prætores vicarios conſtituere poſſunt ad ciuilia, & criminalia negotia. 2.fol.290.nu.4
epiſcopi Romæ habitantes non poſſunt in eadem vrbe beneficia eccleſiaſtica conferre. 2.fol.292.nu.9
epiſcopi & ſacerdotes qualiter iuramentum præſtare debeant. 2.fol.247.nu.3
epiſcopatus an ſit verè ordo ab alijs diſtinctus. 2.fo.53.nu.5
epiſtola recognita probat, & quid ſi non fuerit recognita. 2.fol.461.nu.7
de epiſtola Leonis Papæ, & de epiſtolis. 2.fol.321.nu.6
error iuris an bonam fidem inducat in matrimonio, quo ad legitimationem prolis. 2.fol.292.nu.9
Error perſonæ, conditionis, alteriuſve qualitatis an impediat matrimonium. 2.fol.157.nu.2
euchariſtiæ ſacramentum an poſſit miniſtrari fęminis prægnantibus interdicti tempore. 1.fol.420.nu.2
euchariſtiæ feſtiuitas, vſq; in octauum diem interdictum eccleſiaſticum ſuſpendit. 2.fol.424.nu.2
de Euſebij hiſtoria Pamphili Cæſarienſis. 2.fol.341.nu.7
Euſebij in hiſtoria eccleſiaſtica locus animaduerſus. 1.fol. 191.nu.8
Euſtratij Ariſtotelici interpretis error atque verba Ariſtotelis aliter intellecta. 1.fol.151.nu.9
examinan ſe muchas leyes de las partidas, y del fuero, que hablan de marauedis, y otras monedas. 2.fol.160.nu.5
exceptio donec expreſſim probata fuerit pro regula iuris præſumitur. 1.fol.174.nu.5
exceptio declinatoria fori proponi poterit à clerico apud Iudicem ſecularem etiam poſt ſententiam, quæ tranſierit in rem iudicatam. 2.fol.562.nu.2
exceptio ſolutionis an ſit verè & propriè exceptio. 1.fol. 429.nu.5
exceptionis definitio late examinatur, & quo pacto differat à definitione. 1.fol.428.nu.4
exceptiones regulam ipſam firmam faciunt in non exceptis, extenduntur tamen ad ſimiles.
excommunicare quis poſſit & quòd hæc poteſtas iuriſdictionis eſt, non ordinis. 1.fol.397.nu.2
excōmunicatus in vna prouincia vitandus eſt. 1.f.351.n.2
Excommunicatus ſacramenta eccleſiæ ſuſcipiens, aut adminiſtrans peccat mortaliter. 1.fol.368.nu.5
excommunicatus minori excommunicatione etiam ſi celebret non eſt irregularis. 2.fol.378.nu. 1

* * excom

Excommunicatus minori excõicatione peccat celebrando diuina officia, & conferendo ſacramenta. 1.fol.378.nu.2
Excommunicatus minori excommunicatione, non poteſt eligi ad eccleſiaſticum beneficium. 1.fol.379.nu.3
Excommunicatus pluribus excommunicationibus quando poſſit ab omnibus abſolui. 1.fol.402.nu.13
Excommunicatus non poteſt beneficium conferre, nec eligere, nec præſentare. 1.fol.188.nu.9
Excommunicatus iure veteri ſtatim vitandus erat, occultus quidem occultè, publicus vero publicè. 1.fol.346.nu.3
Excommunicatus qua ratione anathema dicat. 1.f.385.nu.7
Excommunicatus an poſſit teſtari. 1.fol.9.nu.18
Excõicatus ſi contrahat matrimoniũ, valet ipſe contractus, idem de profeſſione religionis ab eo facta. 1.fol.169.nu.3
excommunicatus ſemel præſumitur in eadem manere donec conſtet de abſolutione. 1.fol.348.nu.6
excommunicatus in vita, poſt mortem etiã poteſt abſolui: & quid de abſolutione, in mortis articulo. 1.fol.399.nu.8
excommunicatus an poſſit excommunicare. 1.fol.397.nu.4
excommunicatus non eſt admittendus, ſi velit vti auxilio dictatum legum, & ibi de exceptione excommunicationis in foro ſeculari oppoſita. 2.fol.95.nu.5
excommunicatus per annum perſiſtens in excommunicatione, qua pœna ſit afficiendus: & inibi intellect. c.curſus. & c.quicunque.11.q.4. 2.fol.286.nu.10
excommunicatus an ſit ſacramenti pœnitentiæ miniſter in articulo mortis. 1.fol.371.nu.8
excommunicatus maiori excommunicatione celebrans irregularis eſt, & inibi de celebrante coram excommunicato, & de excommunicato, qui authoritatem præſtat celebrationi. 1.fol.371.nu.9
excommunicatus poteſt acceptare beneficium eccleſiaſticum, 1.373. 2.fol.432.nu.4
excommunicatus quis dicatur nominatim. 1.fol.349.nu.8
An poſſit quis pro excommunicato excõmunicatione maiori orare, & quid pro mortali peccatore. 1.fol.368.nu.4
excommunicati ex conſtitutione Baſilienſi nullam conſequentur vtilitatem: idcircò tenentur à communione abſtinere, & alios vitare etiam ante denunciationem. 1.fol. 350.num.15
excommunicatio non eſt tantum pœna æterna, aduerſus Lutherum. 1.fol.340.nu.7
excommunicatio quibus ex cauſis dicatur medicinalis. 1.fol. 341.num.9
excommunicatio maior definitur. 1.fol.339.nu.3
excommunicatio lata abſque trina monitione eſt iniuſta. 1.fol.385.nu.7
excommunicatio lata à Iudice delegato, cui in mandatis traditus eſt trinæ monitionis ordo, an ſit nulla. 1.f.385.n.8
excommunicatio an ferri poſſit pro futuris culpis. & ibi intellectus c.a nobis.in 1.de ſenten.excomm.& c.Romana. §.caueant.eod.tit.1. 1.fol.386.nu.1
excommunicatio lata à iure, differt ab ea quæ ſententia iudicis lata ſit. 1.fol.386.nu.2
excommunicatio lata in communicantes cum excommunicato non præmiſſis iuris monitionibus eſt nulla iure. 2. fol.154.nu.6
excõmunicatio, an probetur per denunciationem vel literas denunciatorias: & ibi intellect. c.pia.de exceptione. in ſexto. 1.fol.351.nu.1
excommunicatio maior magis nocet excõmunicato quàm peccatum mortale, propter quod excommunicatur. 1.folio 339.num.6
excommunicatio quomodo differat ab interdicto eccleſiaſtico. 1.fol.415.nu.10
excõmunicatio & abſolutio ex falſa cauſa obtentæ, an vim habeant & effectum. 1.fol.403.nu.14
excommunicatio in dubio, de maiori eſt intelligenda. 1.fol. 379. num.5
excommunicatio an ſit ferenda, vbi veriſimiliter nõ eſt peccatori pœnitentiæ vtilitatem allatura. 1.fol.342.nu.10
excommunicatio quare in vniuerſitatem ferri non poſſit. 2.fol.146.nu.9
excommunicatio in genere definitur: traditurque huius dictionis origo, & ſignificatio. 1.fol.338.nu.1
excommunicatio maior qua ſuffragiorum communione quempiam priuet. 1.fol.367.nu.2
excommunicatio an præſumatur in dubio lata ante appellationem. 1.fol.347.nu.5
excommunicatio nulla vel iniuſta quem effectum habeat. 1.fol.280.nu.5
excommunicatio conditionalis an trahatur retro ad diem quo lata fuerit. 1.fol.388.nu.6
excõicatio nunquam afficit nec ligat ignorantes. 1.f.389.n.7
excommunicatio auferri poſſit ſub conditione ſi intra certum diem non ſatisfecerit. 1.fol.387.nu.4
excommunicationis ſñia, ferenda non eſt pro graui culpa quæ mortalis ſit. & ex hoc multa inferuntur. 1.f.382.nu.5
intellect.c.peruenit.de ſent.excommunicatio. 1.fol.469.n.2
excommunicationis minoris definitio. 1.fol.339.nu.4
exemplum vt probet qua ratione & forma ſit tranſcribendum ex originali. 1.fol.456.nu.4
exemplum traductum ex originali propter antiquitatem exemplationis fidem quandoque facit, etiam ſi de ſolennitate traductionis nõ appareat, quod latè diſputatur. 2. fol.456. num.7
exemplum & exemplar quomodo differant. 2.fol.447.nu.4
exemplis regulariter fides non adhibenda, etiam ab ipſo principe. 2.fol.455.nu.2
exemplatio priuilegij. 2.fol.458.nu.8
exemptio clericorũ potuit à Romano Pontifice iure humano induci, etiam ſi non fuerit diuino inſtituta. 2.f.490.n.3
exemptio clericorum, & eorum priuilegia quo ad forum & canonem an poſſit tolli vel limitari per Romanum Pontificem. 2.fol.491.nu.4
exhæredatio iuſta cauſa facta an tollatur amicitia poſtmodum inter patrem & filium contracta. 1.fol.71.nu.17
exigere prohibitus an cenſeatur ꝓhibitus accipere à ſponte ſoluente. 1.fol.71.nu.17
expenſarum condemnatio eſt ommittenda vbi victus habuerit iuſtam litigandi cauſam. 2.fol.479.nu.3
expenſarum condemnatio tunc fieri debet, cum fuerint petitæ. 2.fol.479.nu.5
expenſarum taxatio quo pacto fieri debet. 2.fol.480.nu.6
expoſitus promouendus ad ſacros ordines. 1.fol.562.nu.9
exprimi conſueta an cenſeantur expreſſa, ſi omiſſa fuerint. 2.fol.30. num.9
executio ſummaria etiã arbitrorum & arbitratorũ iudicijs & definitionibus ex lege competat, non cenſetur eis attributa iuriſdictio, & inibi Regiæ conſtitutiones explicantur. 2.fol.162.nu.2
executio quãdoque apud ſuprema Regis tribunalia partim reuocatur, partim benignitate quadam temperatur. 2.folio 160. nu.3
executio facta à religioſo, eo caſu quo non poteſt eſſe executor, an valeat. 1.fol.102.nu.2
executio fieri non debet pendente lite ſuper nullitate ſñiæ, niſi trium ſententiarum conformium. 2.fol.471.num.1
executio inſtrumenti publici, an poſſit peti lege regia cõtra clericum & coram quo iudice petenda. 2.fol.549.num.5
executor teſtamentarius poteſt eſſe minor viginti quinque annis, maior decem & ſeptem. 1.fol.102.nu.4
executor non poſſit agere. 1.fol.118.nu.5
executor an poſſit vendere res hæreditarias. 1.fol.112.nu.6
executor in teſtamento deſignatus, an cogatur id officium accipere? 1.fol.117.nu.3
executore nullo per teſtatorem nominato, cui competat executio, atq; etiam reſtitutio malè ablatorum. 1.f.34.n.8
Exteri non poſſunt in his regnis eccleſiaſtica beneficia obtinere. 2.fol.506.nu.5

F

Fabrica quid ſit, & de priuilegio legati pro eccleſiæ fabrica relecti. 1.fol.118.nu.4
Falcidia an deducatur à donatione cã mortis. 1.fol.20.nu.20
Falcidia deducitur ex legatis pœnalibus. 1.fol.112.nu.9
Falſi teſtis ratio & criminis grauitas. 1.fol.188.nu.5
Fama excommunicationis, an ſufficeret ad vitandum excõmunicatum. 2.fol.536.nu.4

Fama an probet filiationem. 1.fol.226.nu.9
Familiares & miniſtri clericorum, an ſint admittendi ſi laici ſint, & quid de clericis exteris, & quòd de coniugatis & inſantibus. 1.fol.422.nu.5
Fauor publicus & priuatus quo pacto conſiderantur in legibus conſtituendis. 1.ſol.15.nu.6
Fauore religionis ad eccleſiam conſtituendam vel amplian-dam, cogitur quis rem propriam vendere iuſto pretio. 2.fol.269.nu.7
Fauore vtilitatis publicæ cogendus eſt priuatus res ꝓprias iuſto pretio vendere. 2.fol.269.nu.8
Fauorabilis eſt diſpoſitio, per quam ad ius commune reducimur. 2.fol.230.nu.4
Fera ab vno percuſſa, & ab alio capta, cuius efficiatur. 1.fol.534.num.14
Ferramenta Samiata quæ dicantur. 2.fol.305.nu.4
Feſtum conceptionis virginis Mariæ idem priuilegium habet.
Feſtorum dierum in celebrationibus qua nunc ratione dies conſideretur. 2.ſol.348.nu.5
Feſtorum obſeruatio etiam eſt iure diuino Euangelico inſtituta. 2.fol.349.nu.4
Feſtorum dierum celebritas iure diuino veteris teſtamenti inſtituta fuit. 2.fol.348.nu.1
Feſtiuitatum aliquarū origo quæ Chriſtianis ſolennes ſunt, & olim fuere. 1.fol.351.nu.8
Feudi ſucceſſio vſque ad quem gradum deferatur proximioribus. 1.fol.122.nu.12
Feuda emphyteutis, & ius patronatus an admittant repræſentationem iſtam, vt filius locum patris præmortui obtineat cum patruo vel eum excludat. 2.fol.529.nu.13
Fideicommiſſario vniuerſali quod remedium detur aduerſus hæredem. 1.fol.95.nu.4
Fideicommiſſum relictum ab his qui in conditione nominantur, an valeat. 1.fol.77.nu.4
Fideicommiſſum familiæ, vel agnationi relictum vt proximiores admittantur, an proximiori teſtatoris primi, vel vltimi poſſeſſoris deferatur.
Fideicommiſſum conditionale non tranſmittitur ad hæredes. 1.ſol.106.nu.2
Fideicōmiſſum purum tranſmittit ad hæredes mortuo fideicommiſſario, & ante aditionem hæreditatis. 1.fol.106.n.3
Fideicommiſſi an facta verbali reſtitutione, dominium directum tranſeat in fideicommiſſarium. 1.fol.95.nu.5
Fideiuſſor an ratione iuramenti amittat beneficium excuſſionis. 1.fol.275.nu.4
Fideiuſſor iuramento præſtito, an poſſit dari in plus quàm fuerit principalis obligatio. & ibi traditur intellect. ad l. Gracè §.illud ff.de fideiuſſoribus. 1.fol.322.nu.3
Fideiuſſori an liceat mercedem aliquam ſtipulari à debitore pro ipſo officio fideiuſſionis. 2.fol.271.nu.8
Fideiuſſori non aliter licitum eſt pactum legis cōmiſſorium, quam ipſi creditori. 2.fol.211.nu.7
Fideiuſſio prohibita accedere promiſſioni dotis reſtituendæ, iuramento confirmatur. 1.fol.367.nu.9
Fidei interpoſitio an ſit iuramentum. 1.fol.166.nu.2
Fidem inter bonū & malū an mediū dari poſſit, & inibi qualiter contrariorum ſit eadem diſciplina. 1.fol.458.nu.2
Filius non exequens voluntatem patris quo ad pia legata, an amittat legitimam portionem. 1.fo.42.nu.9
Filius ſecundogenit. mortuo primogenito abſq; liberis præfertur patruo filio tertiogenito vltimi poſſeſſoris. 2.folio 527. num.9
Filius non poteſt repudiare hæreditatem patris, retenta legitima portione. 1.fol.101.nu.11
Filius pendēte filiationis cā ex ſummaria cognitione an percipiat mandato iudicis à patre alimenta. 2.fol.393.num.8
Filius emancipatus cauſa inſerta præteritus non dicit nullū teſtamentum patris, ſed habet contra id bonorum poſſeſſionem contra tabulas. 1.fol.69.nu.3
Filius in maioratibus patrem repræſentat, & ideò nepos patruo præfertur, etiam ſi omninò agatur de ſuccedendo tranſuerſalibus. 2.fol.528.nu.10
Filius ſuus hæres veniens ex capite vnde agnati, præſcribit titulo pro hærede. 1.fol.453.nu.4
Filius ſuus hæres repudians hæreditatē ſimpliciter, an poſſit poſtea eam accipere ex capite vnde agnati. 1.fo.453.nu.5
Filius fratris præmortui an admittatur cum patruo ad fideicommiſſum familiæ relictum. & inibi intellectus glo. in d. §.in fideicommiſſo. 2.fol.523.nu.4
Filius qualiter poſſit rem aduentitiam à patre alienatam in vita, vel poſt mortem patris reuendicare. 2.fol.43.nu.5
Filius ſpurius an poſſit aliquid à patre capere. 1.f.230.nu.3
Filius ſpurius, etiam ex ſubſtitutione pupillari, bona patris capere non poteſt. 2.fol.230.nu.4
Filius ſuus præteritus, etiam inſerta præteritionis cauſa, habet ius dicendi nullum teſtamentum patris. 1.fol.69.nu.5
Filius paciſcēs cum patre eo modo qui traditur in c. quamuis pactum: iuramento præſtito pactionem confirmat. 1.fol.326.num.1
Filius qui à patre accepit eo tempore legitimam integram, an poſſit poſt mortem patris petere eam ſibi ſuppleri ex bonis poſtmodum acquiſitis. 1.fol.326.nu.2
Filius ex bona fide parentis legitimus, verè & non fictè legitimus eſt, & ad feuda admittendus. 1.fol.218.nu.3
Filius naturalis qualiter matri etiam iure Regio valeat ſuccedere. 1.fol.259.nu.15
Filius poteſt abſque iuſta cauſa ex proprio conſenſu exhæredari. 2.fol.101.nu.2
Filius an poſſit patrem ad iudicium prouocare. 1.f.195.nu.4
Filius natus ex fornicatione cum alterius ſponſa de futuro contingenti adulterinus non eſt. 1.fol.126.nu.13
Filius ſpurius quibus cautelis poſſit tutè bona patris acquirere. 1.fol.235.nu.15
Filius ſpurius an poſſit inſtitui ſub conditione, ſi legitimus à Principe fuerit effectus. 1.fol.231.nu.12
Filius ſpurius lege municipali non poteſt effici capax ſucceſſionis vel donationis paternæ. 1.fol.232.nu.9
Filius naturalis aut illegitimus qui habet ex principis conceſſione ius ſuccedendi ex teſtamento, & ab inteſtato, poterit agere contra patris teſtamentum ſecundùm quoſdam. 2.fol.363.num.1
Filiusfamilias an fiat liber à patris poteſtate per ſacerdotiū, aut epiſcopalem dignitatem. 1.fol.48.nu.5
Filius emancipatus præteritus, nulla inſerta cauſa, habet ius dicendi nullum teſtamentum patris. 1.fol.69.num.4
Filius quicunque etiā ſpurius parentes occidens, lege Pompeia occidatur. 1.fol.234.nu.2
Filius clerici in ſacris ordinibus conſtituti an dicatur natus ex inceſtu. 1.fol.236.nu.14
Filius an poſſit patriam defendens, patri violentas manus inferre. 1.fol.70.nu.9
Filius vxorem patris percutiens, an poſſit exhæredari. 1.fol.71.num.10
Filius patrem accuſans publico iudicio exhæredari poteſt. 1.fol.71.nu.11
Filius veneficus exhæredari poteſt, & qui dicantur venefici. 1.fol.71.num.11
Filius clerici ſacris ordinibus inſigniti an ſuccedat matri, etiam iure regio. 1.fol.232.nu.17
Filius ex ſubſequenti matrimonio, ita legitimus efficitur, vt ſit quò ad omnia legitimus cenſendus. 1.fol.222.nu.20
Filius rogatus poſt diem hæreditatem reſtituere, deducit portionem legitimam, & quartam Trebellianicam. 1.fol.99.num.5
Filius etiam iure canonico, eſt titulo hæredis honorandus. 1.fol.73.nu.1
Filius an ſit hæres inſtituendus neceſſariò in teſtamento cōditos inter liberos. 1.fol.73.nu.2
Filius accedens carnaliter ad vxorem, aut patris concubinam, exhæredari iuſtè poteſt. 1.fol.71.nu.14
Filius exhæredari poteſt ex alijs cauſis, quæ ſimiles ſunt expreſſis in iure. 1.fol.71.nu.16
Filius natus ex matrimonio contracto, diſpenſatione Romani Pontificis, legitimus eſt omninò, etiam in foro Cæſaris. 1.fol.245.num.12
Filius tunc à patre alendus, quando non habet vnde alimenta poſſit percipere. 1.fol.350.nu.9
Filius exhæredatus nulla cauſa inſerta habet ius dicendi nullum teſtamentum patris. 1.fol.69.nu.6

Index.

Filius vel filia, ſi cet honeſtè exigat patris conſenſum ad matrimonium, tamen eo non petito tenet contractus coniugalis. 1.fol.159.nu.1.

Filiusfamilias an teſtari poſſit, & ibi tractatur an teſtari valeat ad pias cauſas. 1.fol.23.nu.18

Filiusfamilias, qui iuramento præſtito mutuum cōtraxit, an poſſit opponere exceptionem Senatuſconſulti Macedo. 1.fol.309.nu.4

Filiusfamilias, an ipſi patri poſſit donare cauſa mortis, abſque iudicis authoritate. 1.fol.17.nu.7

filiusfamilias non poteſt abſq; conſenſu patris donare cauſa mortis, etiam illa bona, quorum vſusfructus patri non quæritur. 1.fol.17.nu.8

filiusfamilias verum poſſit teſtari de bonis aduentitijs, quorum vſusfructus patri non quæritur. 1.fol.17.nu.9

filiofamilias & vxori in rebus paraphernis quandoq; præſcriptio nocet, eaque currit aduerſus eos, ibique intelle. l.8.Taurin. 2.fol.47.nu.8

filio inteſtato atque ſine liberis defuncto, ſuccedunt pater & mater ſimul. 1.fol.119.nu.1

filio præterito inſerta cauſa præteritionis, ſi cauſa probet; vires recipit teſtamentum. 1.fol.70.nu.8

filium eſſe ſpurium non ſufficit exprimere, ſed natiuitatis vitium eſt in ſpecie exprimendum. 1.fol.245.nu.2

filium ex duplici adulterio natum an ſit principi exprimendum. 1.fol.145.nu.3

filij illegitimi qualiter diſtinguantur. 1.fol.226.nu.1

filij quicunque etiam ex damnato coitu concepti, à parentibus ſunt alendi. 1.fol.233.nu.1

filij ex matrimonio nati ab infidelibus, contracto iure tamē humano inualido, ſunt legitimi, ſi eorum parentes Chriſti fidem profitentur. 1.fol.217.nu.1

filij qui legitimi fiunt per matrimonium ſubſequens, ſiue natiuitatis, ſiue conceptionis tempore potuiſſent parentes contrahere matrimonium. 1.fol.219.nu.2

filij nati ex concubina clerici in minoribus ordinati, & beneficium eccleſiaſticum habentis, legitimi fiunt per ſubſequens matrimonium. 1.fol.220.nu.5

filij legitimi fiunt per matrimonium ſubſequens, etiam ſine parentum conſenſu, imò ipſis contradicentibus. 1.folio 221.num.12

filij concepti ex matrimonio etiam lite pendente, ſunt legitimi ex bona fide parentum. 1.fol.220.nu.6

filij nati ex pendente appellatione, ſuper matrimonio, ſunt legitimi. 1.fol.220.nu.7

filij nati ex concubina Iudææ, vel Saracena nōn fiunt legitimi, ratione matrimonij legitimè ſubſequentis.1.f.220.n.6

filij per coniugium ſequens legitimi efficiuntur etiam ſi nati fuerint ante matrimonium contractum. 1.fol.220.nu.7

filij efficiuntur legitimi ſubſequuto inter parentes matrimonio, etiam ſi non interceſſerint nuptialia inſtrumenta. 1.fol.216.num.8

filij matrimonio ſecuto, legitimi efficiuntur, etiam ſi parentes ſunt vel genere, vel fortuna diſpares, vel fortuna & genere. 1.fol.220.nu.9

filij matrimonio ſecuto, inter eorum parentes etiam ſenes & mortis extremo tempore conſtitutos, legitimi cenſentur. 1.fol.220.nu.10

filij concepti ex coniugato, ipſa matre ſoluta & ignorante, an legitimi fiant per matrimonium legitimè ſecutum. 1.fol.221.nu.16

filij illegitimi etiam continentur ſub legibus punientibus delinquentium filios. 2.fol.142.nu.3

filij hæreticorum non puniuntur in hoc, quòd priuentur beneficijs eccleſiaſticis iam obtentis tempore commiſſi criminis. 2.fol.142.nu.4

filij ſpurij an ſint à matre alendi. 1.fol.236.nu.13

filij ſpurij etiam ab hæredib. parentum ſunt alendi, & quid de alijs ſucceſſoribus. 1.fol.236.nu.14

filij nati ex fornicario coitu qui poterat coniugalis eſſe, ſi conſenſus acceſſiſſet, per ſubſequens matrimonium efficiuntur legitimi. 1.fol.219.nu.1

filij an poſſint viuente patre, qui religionē fuerit profeſſus, legitimam portionem petere. 1.fol.31.nu.7

filij legitimi cenſentur ex matrimonio ſecuto inter eorum parentes, etiam ſi poſt natiuitatem eorum, aliud matrimonium ſequatur. 1.fol.221.nu.15

filij nati ex concubina, etiam non retenta domi, efficiuntur legitimi ratione ſequentis matrimonij. 1.fol.220.nu.4

filiorum legitimatio, requirit parentum & filiorum conſenſum. 1.fol.221.nu.13

filiji hæreticorum pœna indicta per legem & canonem eos etiam complectitur qui ante crimen nati fuere. 2.fol.143, numero 5.

filia minor vigintiquinque annis, iuramento præſtito cōfirmat pactum renunciationis hæreditatis paternæ: & quid de impubere proxima tamen pubertati. 1.fol.326.nu.3

filia paciſcens cum patre iuro præſtito an poſſit allegare ignorantiam legis, quæ pactum prohibuit. 1.fol.327.nu.4

filia conſtituta in patris poteſtate, poteſt cum patre, iuramento præſtito, paciſci circa hęreditatem futuram ipſius patris. 1.fol.327.nu.5

filia ſpuria an poſſit dotem à patre exigere. 1.fol.235.nu.11

filia dotata renuncians cum iuramento paternæ hæreditati, poterit petere portionem ſibi à patre in teſtamento relictam. 1.fol.325.nu.8

filia renuncians hæreditati paternæ, non prohibetur bona patris petere, vt hæres fratris. 1.fol.330.nu.2

filia meretrix à patre exhæredari poteſt. 1.fol.71.nu.15

filia renuncians paternæ hæreditati, non excluditur à bonis feudalibus. 1.fol.332.nu.6

filia contrahens matrimonium ſine licentia patris, non poteſt ab eo exhæredari. 1.fol.160.nu.5

filiam & adulterum quencunque licet patri occidere lege Iuli.de adulteris: marito autem permiſſum eſt vilem adulterum occidere. 2.fol.245.nu.2

filiatio teſtibus probanda. 1.fol.225.nu.5

filiatio an per tractatum probetur. 1.fol.225.nu.6

filiatio an probetur per nominationem. 1.fol.225.nu.7

filiatio probatur quo ad patrem, ſi filius natus ſit ex eius vxore, atque inibi de intellectu l.miles.§.defuncto.ff.de adulte. 1.fol.225.nu.8

filiationis cā coram quo iudice tractanda ſit. 1.fol.224.nu.4

filiationis legitimæ quæſtio tractari poteſt etiam poſt quinquennium à morte parentum. 1.fol.224.nu.2

aduerſus fiſcum in dubio eſt iudicādū vbi is agit de exigēda pęna. & ibi intellectus l.nō puto.ff.de iure fiſci. 2.f.77.n.1

fœmina poteſt eſſe teſtis in teſtamento cauſa pietatis facto. 1.fol.54.nu.5

fœmina, an poſſit eſſe fideiuſſor iuramento præſtito, non obſtāte beneficij Senatuſcōſulti Velleiani. 1.fol.310.nu.5

fœmina, an poſſit iure canonico eſſe teſtis in teſtamento. 1.fol.52.nu.14

fœmina pro debito pecuniario in carcerem mitti non debet, etiam ratione adminiſtratæ tutelæ. 2.fol.107.nu.3

fœmina per principis conceſſionem poteſt in feudum ſuccedere. 1.fol.254.nu.3

fœmina poteſt eſſe executrix vltimarum voluntatum. 1.folio 102.num.3

fœmina, an poſſit excommunicare. 1.fol.39.nu.2

fœmina verbis fallacibus decepta, & ſtupro viciata, quid agere debeat. 1.fol.141.nu.4

fœmina virgo quæ cęlibem vitam egit, an habeat priuilegium viduæ. 2.fol.394.nu.2

fœminam aliquam promittens ducere in vxorem et abſq; iuramento, eam accipere tenetur præſtito coniugali cōſenſu, alioquin mortale crimen committit. 1.fol.129.n.2

fęminæ an iuſtè excludantur à ſucceſſione parentum, in regnis atque primogenijs. 1.fol.73.nu.24

fęnus nauticum etiam iure Pontificio licitum eſt. 2.fol.210. numero 5.

fornicans cum alterius ſponſa de futuro in interiori animę iudicio non tenetur hanc qualitatem ſponſaliorum ſacerdoti iudicare. 1.fol.126.nu.14

fornicatio ſimplex peccatum mortale eſt, & iure naturali prohibita. 1.fol.129.nu.8

fornicationis cauſa dimitti poteſt vxor, & econuerſo maritus. 1.fol.207.nu.8

in foro conſcientiæ non ſortitur quis forum ratione delicti. 2.fol.410.nu.4

Francos

Francos que moneda aya ſido, y da qua peſo y valor. 2.fol. 571. num.6

Frater vtrinque coniunctus an preferatur in iure accreſcendi:& ex pupillari ſubſtitutione.

Fratres inteſtato decedentibus an admittantur ſimul cum eius parentibus. 1.fol.118.nu.5

Fratres quibus aut quorum cauſa filia dotata renuntiat paternæ hæreditati an debeant eſſe præſentes.1.fol.524.nu.6

fratres naturales vel ſpurij an ſint admittendi ad mutuam ſucceſſionem quæ ab inteſtato defertur. 1.fol.233.nu.19

fratres qualiter ſuccedant inteſtato qui non relictis parentibus mortem obierit. 1.fol.121.nu.7

fratres non admittuntur cum parentibus ad ſucceſſionem inteſtati iure regio. 1.fol.551.nu.6

fratrum filij an admittantur in ſtirpem, an in capita? 1.folio 121.num.8

fraus in ludo commiſſa, quando induat obligationem reſtituendi, & inibi de ludente qui non habet poteſtatẽ alienandi id, quod ludo apponit. 1.fol.517.nu.4

fraus legi fit, ſi is, cui aliquid donatum eſt incontinenti, id filio ſpurio donatoris dederit. 1.fol.230.nu.5

fructus maioratus, ſeu primogenij, eius anni quo poſſeſſor mortem obijt, an pro rata temporis pertineant ad eius hæredes, licet nondum percepti fuerint. 2.fol.76.nu.14

fructus naturales, & induſtriales qui ſint, & quo pacto eos lucri faciat bonæfidei poſſeſſor. 2.fol.19.nu.6

fructus dicuntur non tantum deductis expanſis, ſed & iuſta mercede laboris in eis colligendis impenſi. 2.fol.18.nu.3

fructus pendentes qualiter pars ipſius rei eſſe dicantur. 2. fol.72. num.1

fructus percepti ex hæreditate à liberis primi gradus non imputantur in Trebellianicam, etiamſi duę portiones deducantur. 1.fol.100.nu.2

fructus bonorum quibus quis ipſo iure priuatur à die commiſi criminis, ſunt fiſco adiudicandi. 1.fol.182.nu.8

fructus poſt venditionem percepti, an ad emptorem pertineant. 2.fol.222.nu.7

fructus percipiens ex re quæ poteſt ſpeciali auxilio in integrum reſtitutionis ab eo euinci, an habeat malam fidem. 2.fol.19. nu.5

fructus beneficij eccleſiaſtici qualiter diuidantur inter defuncti hæredes. 2.fol.75.nu.12

fructus rerum, quas dicimus parapherna, an ſpectent ad maritum. 1.fol.197.nu.2

fugiens ad eccleſiam an qui ab ea iure abduci non poteſt, poſſit tibi vinculis ligari, aut obſidari, ne alimenta ad eũ deferantur. 2.fol.198.nu.18

fugiens ad eccleſiam quem iudex aſpectu, & cursu parſequitur, ab ea extrahi non poteſt. 2.fol.196.nu.12

fugiens an à foribus eccleſiæ poſſit ad eam adduci, & an in eccleſia delinquens ex hoc fiat fori eccleſiaſtici, vel poſſit à iudice laico puniri. 2.fol.199.nu.18

fugiens ad Euchariſtiam, quam ſacerdos extra eccleſiam fert, an ſit defendendus hac immunitate. 2.fol.192.nu.6

fundus emptus ex pecunia ad eius emptionem expreſſim mutuata, non eſt pro eius ſolutione pignori obligatus. 2. fol.34.num.2

fundo vendito an tranſeat in emptorem ius patronatus eccleſiaſtici, quod venditor habebat in eccleſia intra ipſius limites conſtituta. 2.fol.62.nu.3

funeris impenſa quo pacto detrahenda ſit. 2.fol.115.nu.2

furor alterius coniugis præbet diuortio cauſam. 1.f.207.n.3

furioſus nemo pręſumitur, & ideo qualiter furor probetur, ibidem tractatur. 1.fol.140.nu.6

furioſus interuallis quibuſdam legitimè contrahit eo tempore quo furor ceſſat. 1.fol.142.nu.7

furioſus contrahere matrimonium non poteſt. 1.f.140.nu.5

furioſus committens crimen ante furorem, an poſſit in furore puniri. 1.fol.595.nu.2

furca quid ſignificauerit apud Latinos. 2.fol.305.nu.1

furcarum erectio capitalis, & criminalis iuriſdictionis ſignum. 2.fol.307.nu.6

furcarum ſupplicium an olim apud veteres fuerit in vſu, & de crucis patibulo. 2.fol.305.nu.2

fur ſeu violentus rei alienæ occupator, tenetur in animæ iudicio reſtituere rem, etiãſi ea perierit abſque eius culpa, modò nõ foret eodẽ pacto apud dñm peritura. 1.f.522.n.1

fur an teneat rẽ extinctam iam reſtituere eius æſtimationis, cuius maximè fuerit à die cõmiſſi criminis. 1.fol.522.n.2

fur & iniquus rei alienæ inuaſor, an poſſint aïæ iudicio retinere expẽſas vtiles & meliorationes deducere. 1.f.523.n.3

fur & iniuſtus poſſeſſor qualiter in iudicio conſcientiæ teneantur ad reſtitutionem fructuum perceptorum, & eorum qui potuere percipi. 1.fol.523.nu.4

furem furtiuã alio deferens, an ſit remittendus. 2.f.413.nu.9

furtum vel rapinam pluribus ſimul cõmittentibus, an quilibet teneatur inſolidum ad reſtitutionem. 1.fol.549.nu.3

furtum pluribus committentibus, ſi vnus eorum reſtituat ſolidum, an cæteri teneantur huic pro æquis portionibus ſatisfacere. 1.fol.550.nu.4

furtum quid ſit, & ibidem Iuriſconſultorum definitio examinatur. 1.fol.505.nu.1

furtum iuſtè poteſt puniri pœna mortis, & inibi de tribus furtis, & de vno graui, & enormi puniendo. 2.folio 149. numero 7.

furti actio re minima non datur, & an in re minima committatur furtum. 2.fol.22.nu.12

furtiuam rem eſſe dubitans, an poſſit licitè eam emere. 1.folio 551.nu.4

furtiuæ rei emptor eo tamen animo, vt eam domino reſtituat, an poſſit pretium à domino repetere. 1.fol.552.nu.5

furtiuæ rei emptor mala fide tenetur ad reſtitutionem eius, ſi extet, & ea perempta ad æſtimationem, etiamſi res ſit de his, quæ functionem cum ſuo genere recipiunt. 1.folio 551.num.2

furtiuæ rei emptor bona fide tenetur ad eius extantis reſtitutionem, ea verò alienata, ad id in quo factus ſit locupletior. 1.fol.551.nu.2

G

Genuflexio in precibus Deo exhibendis quibus diebus ſit prohibita. 2.fol.350.nu.7

de Geneſi parua, de Centometro, & de quibuſdam reuelationibus, quæ Apocalypſes dicuntur. 2.fol.349.nu.4

Gothi qua ratione, & quo tempore Hiſpaniarum Imperiũ obtinuerint. 2.fol.371.nu.1

Gradus quid ſit in cognatione. 1.fol.178.nu.6

Gradus nullus iure diuino hodie prohibitus eſt, quin non ſit & lege naturali vetitus. 1.fol.199.nu.2

Gradus remotior à ſtipite, tãtum conſiderandus eſt in prohibitione coniugali, & in diſpenſatione. 1.fol.192.nu.12

Gradus primus in recta linea, ſecundum omnes, & vlteriores, iuxta tutiorem opinionem, iure naturæ prohibentur. 1.fol.189.nu.4

Gradus primus in tranſuerſa linea, iure naturæ prohibetur. 1.fol.190.nu.5

Graduum computatio canonica an in vtroque foro ſeruanda ſit. 1.fol.178.nu.8

Graduum ex regulis computatio. 1.fol.178.nu.7

Graduum prohibitiones Leuitici c.18. expreſſim factæ, non omnes ſunt iuris naturalis. 1.fol.189.nu.1

Gratia gratis data auxilium ſpeciale Dei, & gratia gratificans, qualiter diſtinguantur. 1.fol.356.nu.2

Gratiani locus in c.nõ imputant. 1.q.3.examinat. 2.f.144.n.6

de Gregorio Nazanzeno, Baſilio & Chryſoſtomo. 2. folio 370.num.3

H

Habens in aliquot oppidis Iuriſdictionem, an habeat ius in paſcuis publicis ratione ipſius iuriſdictionis. 2.fol.330.nu.1

Hæres ſcriptus, an teneatur, data tacita fide de reſtituendis ſpurio, illa bona eidem reſtituere, vel ad fiſcum deferre. 1.fol.231.nu.9

Hæres eius qui precario poſſidebat, an intelligatur titulo domini poſſidere. ibid.

Hæres ex teſtamento ad factum obligatus, cogitur præcisè facere. 2.fol.303.nu.14

Hæres nutu pietatis cauſa inſtitui poteſt. t.fol.59.nu.6
Hæres non conficiens inuentarium, non tenetur, ad legata vltra vires hæreditarias, de quibus conſtat ex confeſſione legatariorum. 1.fol.28.nu.15
Hæres non conficiens inuentarium, an in foro animæ teneatur vltra vires hæreditarias. t.fol.28.nu.16
Hæres an poſſit nutu inſtitui, & quid ſi teſtator reſpondeat ad alterius interrogationem. t.fol.59.nu.4
Hæres inſtitutus licet teneatur, dato vſufructuario oium bonorũ, debita ſoluere, id tamẽ onus expenditur ex bonis, quorum vſusfructus eſt alteri legatus. 2.fol.114.num.6
Hæres debitoris, an poſſit repudiare legatum debitori delatum in præiudicium creditorum. t.fol.116.nu.14
Hæres agit petitione hæreditatis, fideicommiſſarius autem fideicommiſſaria hæreditatis petitione. 1.fol.96.nu.6
Hæres donatoris non poterit reuocare pactum donationi appoſitum in fauorem tertij. 2.fol.72.nu.17
Hæres qui hanc fidem dedit teſtatori iuramento præſtito de nõ reuelando, an teneatur vocatus à iudice ei rem ipſam exprimere. 1.fol.231.nu.10
Hæres conficiens inuentarium. 1.fol.576.nu.5
Hæredis inſtitutio pietatis cauſa, poteſt in liberam alterius voluntatem conferri. t.fol.61.nu.12
Hæredes mariti, an poſſint accuſare vxorem de adulterio. 1. fol.210.nu.9
Hæreditas quæ monacho defertur ſine ipſius monachi aditione, an monaſterio acquiratur.
Hæreditas paternæ aut fraternæ pars repudiata ab vno ex ſucceſſoribus, qualiter alijs accreſcat. 1.fol.121.nu.10
Hæreditatem alterius tanquam inteſtati petens, ſatis probat inteſtatum deceſſiſſe eo ipſo, quòd allegat, niſi contrarium probetur. 2.fol.133.nu.5
Hæreditatem alterius qui petit, dicens ſe illi inteſtato eſſe cõſanguineum proximiorem, eo ipſo hoc probat donec aliud appareat. 2.fol.133.nu.6
Hæreſis crimen quo ad thorum coniugum poteſt ſeparare. t.fol.207.nu.4
ad Hæreſim an ſit neceſſarium eius aſſertorem Chriſti fidem ſacro baptiſmate ſuſcepiſſe. 2.fol.200.nu.2
Hæreticus an ſit remittendus. 2.fol.414.nu.12
Hæretici quo iure in pœnam criminis comburantur. 2.folio 157.num.10
de Hilario, Ambroſio, Auguſtino, Hieronymo, & Proſpero Aquitanico. 2.fol.330.nu.5
Hippocentauri qui dicantur. 2.fol.304.cap.2
Hiſtoria quædam Valerij Maximi, & Titi Liuij tractatur obiter. 2.fol.298.nu.4
de Hiſtoria tripartita Caſſiodori cenſura. 2.fol.344.nu.13
Homicida beneficio eccleſiaſtico priuandus per ſententiã, an poſſit interim ante priuationem eidem beneficio renunciare. 1.fol.588.nu.7
Homicida proditorius poteſt ab eccleſia euelli.
Homicidæ, vel irregulares, an ſint omnes eundem hominẽ vulneratores. t.fol.581.nu.3
Homicidium presbyteri, an impediat matrimonij contractum. t.fol.170.nu.5
Homicidiũ quid ſit, & de homicidio voluntario. t.f.569.n.1
homicidium commiſſum à famulis, vel conſanguineis, an imputetur ei, cuius gratia perpetratum fuerit. 1.f.584.n.8
Homicidiũ cõmiſſum ad rerum defenſionẽ, an efficiat quem irregularẽ: qđ latè diſputat, ſimul & an liceat occidere furem aut raptorem ad defenſionem rerum. 1.fol.601.nu.6
Homicidium non punitur pœna ordinaria, ſi defecerit animus ad occiſionem. 1.fol.578.nu.5
Homicidium an iuſtè puniri poſſit pœna tantum pecuniaria. 2.fol.147.nu.2
Homicidium caſuale, quid ſit. 1.fol.588.nu.1
Homicidium ad caſuale de opera licita, & illicita multa traduntur. 1.fol.591.nu.10
Homicidij tacitum mandatum facit quem irregularem. 1.folio 579.nu.3
Homicidij ratihabitio an efficiat quẽ irregularẽ. 1.f.579.n.4
Homicidij indulgentiam à principe impetrans tenetur facere mentionem prioris veniæ a principe ſibi alterius homicidij conceſſæ. 2.fol.104.nu.8
Homicidio auxilium, vel opem præſtans, quandoque irregularis cenſetur. 1.fol.581.nu.2
Homicidio ab alijs committendo qui non obuiat, an ſit irregularis. 1.fol.583.nu.7
Honeſtatis publicæ impedimentũ non oritur ex ſponſalib. ſub conditione etiam q̃ à iure ineſt contractis. 1.f.173.n.4
Horæ canonicæ an habeant vim ex opere operato. 1.folio 365.num.7
Hoſpitalia habent etiam huius c. priuilegium. ſicut eccleſiæ & monaſteria. t.fol.422.nu.5
Hoſtis etiam priuatus fidem hoſti datam ſeruare tenetur, ſaluo ſemper iure reipublicæ. 5.fol.153.nu.14
Hypotheca generalis etiam tacita, futura bona debitoris complectitur. 2.fol.486.nu.4
hypotheca dotalis non eſt admittenda, niſi præmiſſa excuſſione, quam induxit tex. in auth. hoc ſi debito, de pignoribus. 2.fol.286.nu.3
Hypotheca prior dotalis etiam tacita, præfertur expreſſe poſteriori, etiam rõne mutui ad refectionem, vel emptionem rei competentis, & ibi intellectus l. licet. C. qui potiores in pignore habeantur. 2.fol.34.nu.2
Hypotheca quoties in locatione & conductione adeſt, non poteſt colonus expelli à ſucceſſore ſingulari. 2.f.173.n.13
Hypotheca ſpecialis pro legato à teſtatore conſtituta, non tollit ipſius legis tacitam hypothecam. 1.fol.96.nu.7
Hypothecaria conuentus, ſi rem ipſam meliorauerit, poterit offerre actori ipſius rei veram æſtimationem demptis meliorationibus. 2.fol.41.nu.2

I

IDolatria an ſit iuſta cauſa indicendi bellum idolatris. t. fol.545.num.5
Ieiunantes de quibus cibis interdicuntur. 2.fol.362.nu.15
Ieiunium eccleſiaſticum maximè differt à communi vſu, & exercitio moralis abſtinentiæ. 2.fol.354.nu.1
Ieiunium an ſit iure naturali, diuinove inſtitutum. 2. folio 355.num.2
Ieiunium qua ratione ſit iure humano indictum. 2.folio 355. numero 3.
Ieiunij in die an tertium vel quartum prandium non ę tranſgreſſionis reatum inducat. 2.fol.361.nu.13
Ieiunij in diebus vnicum tantum prandium licitum eſt, & an eius ieiunij quantitas legibus aduerſetur. 2.f.359.n.11
de Ieiunio quadrageſimę, & eius inſtitutione. 2.fol.556.nu.4
de Ieiunio rogationum, & de illo triduo. 2.fol.363.nu.16
de Ieiunio quartę ferię, ſextę, & ſabbati. 2.fol.357.nu.8
de Ieiunio quatuor temporum. 2.fol.358.nu.9
de Ieiunio pręceptum obligat eius tranſgreſſores ad mortalem culpam. 2.fol.359.nu.10
Ieſu ad Abagarum epiſtola, & Abagari ad Ieſum. 2.fol.343. numero 11.
Ignorantia excommunicationis, an conſtituat excommunicatum capacem beneficij eccleſiaſtici. 1.fol.373.num.3
Ignorãtia iuſta qua ratione excuſet à peccato & eius pęna. 1.fol.392.nu.12
Ignorantia iuſta qualitatis excuſat à peccato, quod ratione illius alioqui contrahitur. 1.fol.394.nu.15
Ignorantia conſtitutionis excommunicantis pro actu alioqui damnato, an excuſet quem ab excommunicatione. t. fol.389.nu.8
Ignorantia pęnæ nõ efficit quẽ ab ea liberum. 1.fol.330.nu.9
Illegitimi inteſtato decedentes, quos ſucceſſores habere poſſint. 1.fol.208.nu.13
Immunitas eccleſiarum licet excommunicato proſit, non tamen infideli nec hęretico. 2.fol.195.nu.11
Immunitas eccleſiarum & ſacrorum templorum, an iure naturali, aut lege diuina ſtatuta ſit, & ibi veterum de hac re exempla. 2.fol.190.nu.2
Impediens q̃ beneficium aut officium publicũ alteri detur, an teneatur ad reſtitutionem. Et quid de impediente legatum, dationem, vel hęredis inſtitutionem. t.folio 527. numero 8.
Imperator an ſit totius mundi dominus, etiam quò ad protectionem. 1.fol.537.nu.5

Impetrare

Impetrare multa poteſt quis alteri à benignitate diuina: & an primam grariam. 2.fol.378.nu.4
Impoſſibile quando iudicetur illud quod à principis voluntate pendet. 1.fol.143.nu.8
Impubes contrahens ſponſalia pręſtito iuramento, minimè poteſt ab eis reſilire. 1.fol.137.nu.3
incendium, quàm culpam præ ſe ferat, ex legis præſumptione. 1.fol.184.nu.14
inceſtus propter crimen clericus eſt perpetuò deponendus. 1.fol.181.nu.3
inceſtus propriè non dicitur, ſi quis cognouerit conſanguineam ſponſæ nondum ab eo cognitæ. 1.fol.181.nu.4
inceſtas nuptias contrahens, qua pœna ſit puniendus. 1.fol. 181. num.5
inceſtus crimen quo pacto patrimonium impediat. 1. folio 169.num.4
inceſtus definitio, eiusq́ue denominatio. 1.fol.181.nu.1
inceſtæ nuptiæ in legibus eas punientibus ex Pontificio iure ſunt conſiderandę. 1.fol.185.nu.18
inceſtum laici committentis pœna. 1.fol.181.nu.2
inceſtas nuptias contrahentes bona fide, ſed poſtea detecto impedimento in eis perſeuerantes, nec legalibus pœnis puniuntur. 1.fol.185.nu.19
inceſtas nuptias contrahentes à pęnis prædictis liberi ſunt, ſi matrimonium nondum eſt carnali copula conſummatum. 1.fol.185.nu.20
indefinita negatiuè concepta, vniuerſalis ſignificationem habet. 2.fol.63.nu.7
indefinita à lege prolata vniuerſali æquipollet, & quid in prolata a ſtatutis. 2.fol.63.nu.8
indefinita ab homine prolata, an habeat vim vniuerſalis, & inibi, varij Iuriſconſultorum loci examinantur. 2.folio 63.num.8
indictionis adiectio præcisè neceſſaria non eſt, & quid ſi ea differat ab anno domini, ipſi inſtrumento appoſito. 2.folio 63.num.7
indictionum vſus quo tempore initium habuerit & quam originis rationem. 2.fol.60.nu.5
indictionum calculus eiusq́ue obſeruatio & à qua anni parte incipiat. 2.fol.61.nu.6
de indictionibus, & penſitationum generibus. 2.fol.73.nu.4
infans an ſit irregularis ſi hominem occiderit, & an ſit puniendus pro delicto, & quid de minori ætate. 1.f.597.nu.5
infans an poſſit matrimonium contrahere, malitia præueniente ætatem, vt Hoſtienſis exiſtimat. 1.fol.108.nu.4
inferior qui legem principis tollere non poteſt, addere tamen pœnas legi ſuperioris, optimè poterit. 1.f.172.nu.18
infideles an poſſint à Chriſtianis bello impeti ex eo quòd infideles ſint. 1.fol.542.nu.1
infideles quatuor caſibus poſſunt à Chriſtianis bello impeti. 1.fol.543.nu.3
infidelitas non priuat quem iure naturali, nec diuino, dominio rerum, nec prouinciarum. 1.fol.542.nu.2
infirmus prope ipſam mortem exiſtens matrimonium iure optimo poteſt contrahere. 1.fol.126.nu.11
infirmi qualiter excuſentur à præſentia in choro vt percipiat diſtributiones quotidianas, & quid de excommunicatis. 2.fol.262.nu.8
ingratitudo an remittatur pœnitentia filij. 1.fol.71.nu.18
ingratitudo an ſit remiſſa religionis profeſſione. 1.f.72.n.20
ingratitudinis cauſa non repellit filium à ſucceſſione patris inteſtati, & ibi quid de fratre. 1.fol.70.nu.7
inhibitio non aliter operatur effectum, quàm ſi fuerit canonicè facta, & quæ dicatur canonica. 2.fol.469.nu.3
inimicus à teſtimonio repellitur: & quonammodo hæc concluſio ſit intelligenda. 2.fol.442.nu.3
iniuria verbis facta, honoris præfatione non tollitur. 2.fol. 54.num.1
innocens quamuis ſtatuto, conſuetudine vel lege nõ poſſit corporis pœna puniri ob crimen alterius, poteſt tamen pœna pecuniaria. 2.fol.145.nu.7
innocentes ob alterius culpam plerunque interdicto eccleſiaſtico ſubijciuntur. 2.fol.146.nu.10
inopia mariti an impediat præſumi emptionem ex æſtimatione. 2.fol.487.nu.8
inquilino alicuius domus, an ſit facienda remiſſio penſionis propter peſtem, ſimilemve cauſam, cuius ratione vti non potuit domo conducta. 2.fol.488.nu.3
inquiſitores hæreticæ prauitatis qua rõne excuſent ab irregularitate, tradentes reus iudici ſeculari. 1.fol.594.nu.6
inſcriptio quædam apud Gratianum expenditur, veraq́ue eius lectio reſtituitur. 2.fol.312.cap.11
inſidiari parentum vitæ iuſtam præbet exhæredationi cauſam. 1.fol.71.nu.13
inſtantia an pereat triennio non obſtante pacto partium, etiam iurato. 1.fol.299.nu.4
inſtitutus in re certa an ſit verus hæres. 1.fol.75.nu.9
inſtitutus in re certa an deducat Trebellianicam, & quid in filio teſtatoris. 1.fol.75.nu.10
inſtitutio patris, & filij concepta per copulam, & eum intellectum habet, vt ſimul pater, & filius admittantur, non ordine ſucceſſionis, & gradus. 1.fol.76.nu.1
inſtitutio plurium an fiat per dictionem, & an per dictionẽ cum, nihil refert, contra Bar. 1.fol.76.num.3
inſtitutio filij & nepotis ex eo cẽſetur facta ordine gradus, & ſucceſſionis, non ſimul. 1.fol.76.nu.4
inſtitutio Sempronij, & eius filij hæredis eſt accipienda ex ordine ſucceſſionis, non vt ſimul admittantur. 1.f.76.n.4
inſtitutio vnius, & plurimum nomine collectiuo facta, ordine ſucceſſionis, & gradus eſt intelligenda. 1.fol.76.nu.6
inſtrumentum non liquidum, an ex lege Regia, & ſtatutis Italiæ executionem paratam habeat. 1.fol.168.nu.1
inſtrumentum exhibere nolenti, mandante iudice, denegatur ius id in poſterum in iudicio ad fidem obtinendam producendi. 2.fol.94.nu.1
inſtrumentũ publicũ, qua forma, & qua ſolẽnitate cõficiendum ſit, ex prothocolo tabellionis mortui. 2.ſol.510.n.3
Inſtrumentum publicum quot teſtibus reprobari poſſit. 2.folio 452.num.6
Inſtrumentum ſemel in iudicium ab vno prolatum etiam aduerſario ſuffragabitur. 2.fol.452.nu.7
inſtrumentum publicum quam fidẽ faciat inter extraneos, à quibus confectum non eſt. 2.fol.454.nu.9
inſtrumenti publici fides, an periclitetur ex eo quod prothocolum non inueniatur. 2.fol.446.nu.3
inſtrumenti publici executio an poſſit peti lege regia cõtra clericum, & coram quo iudice petenda ſit. 1.fol.422.nu.5
inſtrumenti traditio an inducat acquiſitionem poſſeſſionis. 2.fol.279.nu.12
inſtrumenti traditio, an inducat acquiſitionem poſſeſſionis. & inibi intellectus. l.1. C.de donatio. 2.fol.279.nu.12
inſtrumẽti prima ac potiſſima authoritas, ex eo deducitur, quod eius author fuerit a principe tabellio conſtitutus. 2.fol.451.nu.9
inſtrumenta publica, quo tempore litis ſint perferenda. 2.fol.453.num.8
de inſtrumentis conditionalibus. 2.fol.159.nu.2
intellectus ad leg. ſi quis pro eod. ff. de fideiuſſoribus. 1.folio 268.num.9
intellectus ad l.1. ff. qui ſine manumiſſ. ad libert. perueu. 1.folio 21. num.24
intellectus l.2.C.de pact.int.empt. 1.fol.74.nu.7
intellectus l.vlt.ff.qui ſatiſd.cog. 1.fol.270.nu.6
intellectus l.vlt.C.de non numerata pecun. 1.fol.272.nu.10
intellectus ad l.ſi conuenerit. ff.de iuriſdict.omn.iudic.2.fol. 291.num.7
intellectus l.ſi quando. C.vnde vi. 1.fol.339.nu.9
intellectus ad l.ſi decem cum petiero.ff.eo.tit.1.fol.107.no.6
intellectus l.1.C.de don.quæ ſub mod. 2.fol.66.nu.4
intellectus l.quod ſi minor.§.Scæuola.ff.de minoribus.4.folio 30.num.7
intellectus l.is à quo.ff.de rei vendic. 2.fol.436.nu.3
intellectus l.à diuo Pio. §.ſi ſuper rebus.ff.de re iudicata, & eorum, quæ Bar.ibi ſcripſit. 2.fol.437.nu.4
intellectus l.2. C.de prædijs & omnibus rebus nauiculariorum.lib.11. 2.fol.41.nu.3
intellectus l.qui Romæ. §.Augerius. ff.de verborum obligationibus. 2.ſol.534.nu.5
intellectus l.ſi ſuſpecta, ff.de inoffic.& an procedat illud reſponſum ignorantibus legatarijs. 2.fol.419.nu.3

intellectus l.1.§.ſi parens.ff.ſi à parête quis fuerit manumiſſ. 1.fol.336.nu.10
Intellectus l. quod ſi nolit. §. ſi quid ita venierit, ff.de ædil, edicto. 3.fol.45.nu.4
intellectus l.clauibus.ff.de contrahenda empt.2.f.279.nu.1t
intellectus l.ſi æſtimatis.ff.ſolu.matrimo. 2.fol.48t.nu.4
intellectus l.2. C.de reſcind, an habeat locum ea deciſio in contractu iurato, 1,fol.334.nu.4
intellectus l.2. §.ſed etſi extraneum.ff.de vulga. 1.fol.77.nu.3
Intellectus.ad l.3. 1.fol.95.nu.3
intellectus l.t. C.de donatio, Litem Partitarum, & Taurinæ conſtitutionis. 2.fol.279.nu.12
intellectus ad l.cum tale.§.reſcriptum.ff.de cond.& demon, 1.fol.160. nu.3
intellectus ad l.viduæ.C.de nupt, t.fol.160.nu.4
intellectus ad l.non ſine.C.de bonis quæ liberis. 1.f.126.n.5
intellectus l.fructus pendentes.ff.de rei vendicatione,2.fol, 18.num.2
intellectus ad l.gallus, in prin.ff.de lib.& poſtb.t,fol,78.n.9
intellectus l.Titia Seio. §.Seia.ff.de leg.1.& l.vel ſingularis.ff, de vulgari, 1.fol.87,nu.1
intellectus l.cum auus. ff.de cond.& demon.2.fol.529.nu.13
intellectus ad l.fundus quem.ff.de annuis leg.1. fol.9. num.8
intellectus ad l.Senatus.§.legatum.ff.de legat, 1.fol.60.nu.8
intellectus ad l. fideicommiſſa. §. ſic fideicommiſſum. ff.de legat.3, 1.fol.60.nu.9
intellectus l.nihil intereſt. ff.de adulter, t.fol.153.nu.10
intellectus ad l.45.Tauri. 3.fol.18.nu.13
intellectus ad l.16.Tauri, 3.fol.150.nu.4
intellectus ad l. ſtipulatio hoc modo concepta. ff.de verbo. obligat, t.fol.8.nu.16
intellectus ad l.Titia.ff.de verbo.oblig.& c.gemma.de ſponſalibus, 1.fol.8.nu.17
intellectus l.3.C.de liberis præteritis, t.fol.69.nu.2
intellectus ad l.ſi. C,de non numerata pecunia, & ad l.quæro.§.inter locatorem. ff.locati, 1.fol.6.nu.12
intellectus ad l.in lege.ff.ad l.Aquiliam, t.fol.184.nu.53
intellectus cap.primi.de adulter. 1.fol.184.nu.15
intellectus l 4. §. item ſi reipublicæ, ff,ad l. falcidiam. & de vſura centeſima, 2.fol.548.nu.6
intelllectus ad l.Regiam Partitarum. 1.fol.196.nu.8
intellectus ad tex.in l.qui ſcit.§.vlt.ff.de vſur.& in l.qui mihi bona. ff.de acq.rerum domi. 3.fol.30.nu.7
intellectus l.penultimæ. §.vlt. ff.de pigno. circa pecuniam mutuo. 3.fol.257.nu.2
intellectus ad l.qui contra.C.de inceſt.nupt.1.fol.185.nu.25
intellectus Regiæ.l.3.tit.8.lib.3.ordin, 2.fol.69.nu.13
intellectus ad l.ſi vxor.verſ.quamuis.ff.de adul.1.f.210.nu.13
intellectus ad l.quod ait lex.ff.ad l.Iuliam de adul.1.f.3t2.n.3
intellectus leg.nec vſufructuarium. C.de vſufr.1.fol.466.n.2
intellectus l.hæreditatum. ff.ad l.falcid. 2.fol.249.nu.8
intellectus l.cum Titio. ff,ad l.falcid, 2.fol.550.nu.9
intellectus l.quod principi.ff.de leg.2, 1.fol.67.nu.4
intellectus l.vlt. C.de ſacroſanctis eccleſijs, an centenaria præſcriptio ſit neceſſaria contra principem ſecularem, 2.fol.444.nu.9
intellectus l.2.C.de patribus qui fil.diſtrax.& quonam pacto poſſit pater filium vendere. 2.fol.265.nu.4
intellectus ad l.Titia. §.ſi.ff.de manumiſſis teſtamento.t.fol, 167.num.9
intellectus ad l.quibus diebus. §.quidam Titio. ff.de conditionibus & demonſtrationibus. 1.fol.t67.nu.10
intellectus ad regiam legem.27.Tauri. 3.fol.109.nu.4
intellectus ad leg.liberto octuaginta.ff.de bonis libert.1.folio 116.num.13
intellectus l.3.tit.14.lib.4. ordin. 2.fol.450.nu.4
intellectus ad 44.l.Tauri. 3.fol.4.nu.7
intellectus leg.clauibus.ff.de contrahenda emp,3.f.341.n.1t
intellectus ad §.ex imperfecto.l.hac conſultiſſima.C.de teſt, 1. fol.73. nu,t
intellectus auth.ſine à me.C.ad Velleia.& ibi de donatione propter nuptias & eius alienatione. 2.fol.280.nu.5
intellectus nouus ad auth.ex complexu. C.de inceſt.nup.& ad c.cum haberet.de eo qui duxit in matrim. 1.f.45.nu.8
intellectus c.ſi verò.in t.de ſent.excomm. 1.fol.214.nu.10
intellectus c.Raynutius.& c.ſi pater.iſto tit.in 6. 1.f.94.nu.19
intellectus c.debitores.de iureiurando. 1.fol.308.nu.5
intellectus ad c.ſi verò.de ſen,excom,in primo. 1.f.214.n.12
intellectus c.cura,de iure patronatus. 1.fol.469.nu.1
intellectus c.veritatis,de iureiurando. 1.fol.280.nu.5
intellectus c.vlt,de ſoro competenti.in 6. 1.fol.281.nu.6
intellectus cap.ſignificante.de pignoribus,& inibi de pacto legis commiſſorię in pignoribus. 1.fol.308.nu.3
intellectus c.ſi ſignificauit.de ſent.excomm. t.fol.352.nu.4
intellectus c.nuper.& ſi concubinæ.de ſent.excõ.1.f.352.n.5
intellectus c.cum contumacia.de hær.in 6. 1.fol.377.nu.11
intellectus in c.vlt.de iudic.in 6. 2.fol.30.nu.8
intellectus c.ad quæſtiones,de rerum permutatione,2.folio 30. num.9
intellectus c.Diaconi.28.diſt. t.fol.147.nu.19
intellectus c.ad noſtrâ,de reb.eccleſiaſticis,& nu.8.2.f.18.n.4
intellectus c.cum contingat. t.fol.97.nu.10
intellectus c.ſi virgo.34.q.1, t.fol.459.nu.4
intellectus optimus ad c.2,de conuerſ.coniug. t.f.133.nu.16
intellectus c,cum ſocietas.17.q.2. 1.fol.205.nu.14
intellectus c.ſi tibi abſenti,de præb. in 6. 1.fol.274.nu.1
intellectus ad tex,in c.ſi gratioſè.de reſcrip.in 6.3.f.299.nu.5
intellectus c.cũ non ab homine. de iud. & eorum quæ inibi notat Panor.& quid ſignum Theta ſignificet.1.f.381.nu.8
intellectus c.ad hæc. iſto tit.1. t.fol.45.nu.5
intellectus c.potuit.de locatio. 1.fol.391.nu.4
intellectus c.inter cętera.2.2.q.4. t.fol.155.nu.5
intellectus c.illo vos.de pignoribus. 2.fol.246.nu.2
intellectus c.cum tibi.& Taurinæ legi 32. 3.fol.60.nu.10
intellectus c.cum olim,de cau.poſ.& propr.
intellectus verus & communis c.Raynutius. 1.fol.75.nu.7
intellectus c.licet.de voto. 1.fol.43.nu.10
intellectus c. intellecto. de iureiur. & an Rex poſſit alienare res ipſius Regni, 1.fol.303.nu.4
intellectus c.finalis.& de diuort, 1,fol.234.nu.3
intellectus ad textũ in leg.quoties. C.de rei vend.an is obtineat quando prima venditio fuit iurata. 1.fol.274.nu.2
intellectus ad textum in capitulo primo,de empt,quod peregrinis res ad victus neceſſariæ iuſto pretio vendantur, & an eleemoſyna ſit in præcepto, item & an cogat quis eam pauperibus exhibere, 2.fol.266.nu.5
intellectus ad tex.in c,contra.25.q.t, 1.fol.23t.nu.5
intellectus & rõ tex.in c.ſi diligenti.de fo.comp. 1.f.297.n.9
intellectus ad tex.in c.ad noſtram.de iureiur. t.fol.276.nu.8
intellectus ad tex. in c.pen.de re iudic, 2.fol.424.nu.8
intellectus ad tex.in d.l.ſæpe.verſ.nam & ſi libertus,& inibi, an ſententia lata contra vaſallum præiudicet domino ſcienti, 2.fol.4t4.nu.9
Intellectus ad tex.in c.q peierare.§.ex his,22.q.5. 1.f.579.n.5
intellectus ad tex.c.pen.de iureiur. 3.fol.25.nu.5
intellectus ad tex.in c.ſi verò.in 2.de ſent.excom,1.f.394.n.15
intellectus ad tex.in l.2.& l.quemadmodum.C.de agr.& cenſit.lib,11.& inibi explicatur, q ſint coloni cenſiti, adſcriptij,& originali. t.fol.298.nu.2
intellectus ad legem,ſenatus.ff.de cõtrah.emp. 1.f.599.nu.3
intellectus ad textum in c.vlt.22.q.4. 1.fol.285.nu.8
intellectus ad textum in regula,non eſt obligatoriũ. de reg. iur.in 6, 1.fol.593 nu.1
intellectus ad textum,in c.ſi contra vnum.de officio delegati.in 6.quid agendum quoties vnus ex pluribus iudicibus delegatis recuſatur. 2.fol.477.nu.5
intellectus ad textum in l.emptorem. §.vlt.ff.de act.empt.in l.qui libertatis, ff.de euictio. 3.fol.298.nu.2
intellectus ad tex.in l.ſi cum fundum.ff.de pact.2.fol.68.nu.8
intellectus ad tex.in c.vnico.§.1.de deſponſat.impuber.in 6. exactè perpenditur, 1.fol.134.nu.4
intellectus ad tex,in c.t.de priuilegijs,in 6. 2.fol.410.nu.5
intellectus ad tex.in c.1.de præſcrip. & in c.placuit quicunque epiſcopi.16. q.3, 1.fol.478.nu.8
intellectus ad tex.in c.t.de voto in 6. 1.fol.205.nu.8
intellectus gl.in l.aſſiduis.C.qui pot.in pignorib. hab.diſcutitur, an ea conſtitutio locum habeat in dote, cuius numeratio ſola confeſſione meriti probatur. 2.fol.36.nu.4
intellectus traditur glo.in c.quod quidem.de pœn.& remiſſione. 1.fol.361.nu.12
Intellectus

Intellectus ad clem. vnicam, de conſanguinita. 1.f.149.nu.8
Intellectus Regiarum conſtitutionum, quæ de retractu iure ſanguinis, promiſſo tractant. 2.fol.74.nu.8
Intellectus ad regiam l.49.Tauri. 1.fol.72.nu.21
Intellectus Regiæ & Taurinæ conſtitutionis 54.de dote data filiæ à patre ſoluto matrimonio an cenſeatur data de acquiſitis matrimonio conſtante. 2.fol.288.nu.3
intellectus Regiæ l.6.tit.1.lib.3. ordin. 1.fol.271.nu.8
intellectus l.Regiæ ſeptimo,tit.4.Variar.5. 2.fol.66.nu.5
intellectus Regiæ conſtitutionis 74.Tauri. 2.fol.256.nu.8
intellectus ad conſtitutiones excommunicantes eos qui contrahunt clandeſtina coniugia. 1.fol.170.nu.9
intellectus legis Regiæ 12.tit.5.par.6, latiſſimè diſcutitur, 1. fol.92.nu.7.& fol.99. nu.16
intellectus Regiarum conſtitutionum quæ de conuitijs loquuntur. 2.fol.57.nu.7
intellectus ad legem Regiam, an legatum vxori à marito relictum imputetur in arras. 1.fol.64.nu.4
interdicere quid ſit. 1.fol.411.nu.1
interdictus ab ingreſſu eccleſiæ, quid poſſit agere, & quæ ſint ei vetita. 1.fol.411.nu.3
interdictum eccleſiæ, vel iudicis an irritum faciat matrimonium, poſt prohibitionem contractum. 1.fol.179.nu.6
Interdictum eccleſiaſticum decernitur ſæpiſſimè in locum vel plebem ob vnius culpam. 1.fol.412.nu.4
interdictum & ceſſationes à diuinis quis poſſit diſcernere, 1.fol.417.nu.6
interdictum eccleſiaſticum, an poſſit ferri ob debitum pecuniæ. 1.fol.413.nu.5
interdictum eccleſiaſticum an ſuſpendi poſſit. 1.fol.417.n.4
interdictum eccleſiaſticū, qualiter definiri poſſit. 1.f.411.n.3
interdictum hoc quandoque in locum, quandoque in perſonas pronuntiatur: & quid hoc referat. 1.fol.412.nu.6
interdictum particulare non patitur, nec admittit huius capituli formam in celebrandis officijs diuinis. 1.fol.421.n.1
interdictū quoddā eſt ſpeciale, quoddā generale. 1.f.415.n.9
interdictum omninò requirit poſſeſſionem, & quæ poſſeſſio requiratur. 2.fol.439.nu.3
interdictū hoc quo practici vtuntur, vnde originē duxerit, & in quo differat ab interdicto, vti poſſidetis. 2.f.438.n.1
interdictum hoc an ſit concedendum poſſeſſori, cui reſiſtit iuris communis præſumptio. 2.fol.440.nu.6
interdicti tempore ſeruata forma huius conſtitutionis quæ miſſarum ſolennia ſint permiſſa. 1.fol.421.nu.3
interdicta ciuitate, an ſuburbia cenſeantur interdicta, & inibi latè intellectus c.ſi ciuitas.eo.tit. 1.fol.413.nu.8
interpretatio tex. in c.ecce dico. 22. q.5. & inibi quid ſit ſuper lapidem iurare. 1.fol.264.nu.8
interpretatio verà l.vlt.par.6. 2.fol.23.nu.14
interpretatio Iuriſconſulti in l.4.ff.de petitione hereditatis. 2.fol.417.nu.6
interpretatio vera ad l.vlt. C.de reuoc. 2.fol.57.nu.8
interpretatio tex.in c.quicunque.16.q.3. 1.fol.440.nu.2
interpretatio conſtitutionis Regiæ, quę de cenſibus à Carolo Cæſare condita ſunt. 2.fol.75.nu.11
interpretatio l.adigere.§.vlt.ff.de iure patr.& l.ſi quis inquilinos.§.vlt.ff.de leg.1.& l.vlt.ff.ad municipal. 1.fol.275.n.11
interruptio ciuilis quæ ſit, & quæ ſint eius vires. 1.f.480.nu.4
inuentor rei alienæ an iuſtè poſſit aliquid capere ob eiuſdē rei reſtitutionem. 2.fol.484.nu.3
inuentarium aduerſus tutorem non conficientem iuratur in litem propter dolum præſumptum. 2.fol.172.nu.5
inuentarij cōfectio pōt à teſtatore tutori remitti. 2.f.171.n.4
Iob liber à quo fuerit ſcriptus, & Thobiæ liber, an fuerit canonizatus. 2.fol.317.nu.4
irregularis eſt qui abortioni cauſam dederit, & ibi de huius criminis pœna. 1.fol.585.nu.1
irregularis an ſit iudex duro carcere morte ſecuta. 1.folio 595. num.7
irregularis eſt qui quum poterat mortem fuga vitare, occiderit aggreſſorem. 1.fol.600.nu.4
irregularis an ſit qui ad alterius defenſionem hominem occiderit. 1.fol.601.nu.5
irregularis non eſt qui aggreſſorem occiderit, ad defenſionem, ne membro aliquo mutiletur. 1.fol.600.nu.2
irregularis an ſit habens leonem, aliamve feram quæ hominem occiderit. 1.fol.592.nu.11
irregularis eſt laicus vel clericus abſque proteſtatione criminali iudicio aliquem accuſans, ſi accuſatus à iudice occidatur. 1.fol.593.nu.1
irregularis quando ſit corpore vitiatus. 1.fol.559.nu.5
irregularis non eſt qui tēpore ceſſationis à diuinis celebrat officia diuina. 1.fol.415.nu.2.& 3.
irregularis ex quib. actib. qs efficiat tpe interdicti. 1.f.416.n.3
irregularem aliquem an latiſſima culpa efficiat. 1.f.590.nu.9
irregulares an ſint qui tempore interdicti ordinem ſuſcipiunt. 1.fol.420.nu.5
irregulares an ſint eunuchi, & quid de his qui ſibi virilia abſciderunt. 1.fol.560.nu.6
irregularitas oritur ex homicidio caſuali, cum diſtinctione operis illiciti, & liciti. 1.fol.589.nu.2
irregularitas iure tm̄ humano Pōtificio ſtatuta eſt. 1.f.558.n.2
irregularitas mentalis, an poſſit contingere. 1.fol.559.nu.4
irregularitas an contrahatur, ſi non ſeruentur omnia, quæ in forma huius capitis continentur. 1.fol.417.nu.6
irregularitas ex voluntate occidendi, etiam perfectiſſima, non contrahitur. 1.fol.572.nu.5
irregularitatis definitio, & vnde ſic dicta fuerit. 1.f.558.nu.1
Iſidori verba in c. quædam, ſecunda diſtinctio, aliterque ab Alciato perpenſa atque emendata. 1.fol.217.nu.4
de iudicio quòd iuramenti comes eſt, atque ibi de iurandi neceſſitate. 1.fol.284.nu.4
iudex quicunque requiſitus tamen tenetur remittere reum ad locum delicti, & quid ſi ipſe præuenerit requirentem in cauſæ cognitionem. 2.fol.411.nu.6
iudex quis competens, ad cauſam coniugalem tractandam, 1.fol.249.nu.1
iudex eccleſiaſticus, qui de cauſa abſolutionis à iuſo cognouerit, nō pōt ipſam principalē cām tractare. 2.f.262.nu.8
iudex eccleſiaſticus ſolus eſt competens in lite ſup diuortio etiam ratione adulterij tractanda. 1.fol.210.nu.8
iudex ipſius rei principalis adeundus eſt, cum alterum ex his remedijs in iudicio proponitur. 3.fol.95.nu.4
iudex appellationis poteſt ſententiam primam ſupplere in his quæ natura litis, & cauſæ poſtulat. 1.fol.97.nu.1
iudex qn̄ poterit ferre ſnīam ex his quæ ſibi vt iudici manifeſta ſunt, ēt ſi illorum allegatio omiſſa fuerit. 1.f.97.nu.2
iudex eccleſiaſticus poteſt quandoque pœnis pecuniarijs delinquentes mulctare, & inibi quo pacto ipſa pœna ſit diſtribuenda. 2.fol.177.nu.9
iudex eccleſiaſticus, non ſecularis, cognoſcit de quæſtione illa: an clericus ſit remittendus ad forum eccleſiaſticum, 2.fol.497.nu.1
iudex laicus an poſſit iudicare cām vſurariam. 1.f.250.nu.4
iudex ſecularis, vtrum poſſit cauſam matrimonialem cognoſcere. 1.fol.250.nu.3
iudex, etiam delegatus an poſſit teſtem etiam exemptum, etiam clericum, punire propter crimen quod in ferendo teſtimonio commiſerit. 2.fol.444.nu.8
iudex ſecularis, & eccleſiaſticus mutuò ſibi præſtant & præſtare tenentur auxilium in exequendis mandatis, & ſententijs 2.fol.404.nu.1
iudex eccleſiaſticus an poſſit mittere in carcerem laicos propria authoritate. 2.fol.404.nu.2
iudex an poſſit verbalem citationem intra territorium alterius propria exequi authoritate. 2.fol.407.nu.7
iudex q alteri in officio ſucceſſit, tenet exequi literas requiſitorias ad eius anteceſſorem deſtinatas. 2.fol.408.num.1
iudicis arbitrium plurimum verſatur in inquirendo an bona per prælatum quæſita ex eius induſtria, an ex reditib. eccleſiæ obuenerint. 1.fol.26.nu.10
iudici datum vt iuſtam ſententiam pronuntiet an poſſit repeti, & an is qui dedit perdat litem. 1.fol.513.nu.5
iudici obedire ꝑmittens vel iurās ipſius noīe ꝓprio expreſſo, tenet ex ꝑmiſſione ſucceſſori obtemperare. 1.f.67.n.6
iudices ſeculares quandoque tractant litem ſuper cōtractu iurato, admittuntque actorem aduerſus eum agentem, etiam nulla præcedente abſolutione. 2.fol.27.nu.7
de Iuliano Cæſare quædam obſeruatione digna adnotantur apud Gratianum. 2.fol.312.cap.12

Iulianus

Iulianus Cęſar apoſtata Chriſtianos habuit qui pro Imperij Romani maieſtate ſub eo militarunt. 2.fol.312.cap.12
Iurare an liceat per membra Chriſti. 1.fol.263.nu.6
Iurare per metum compulſus, mortaliter peccat, ſi ante abſolutionem id iuramentum violet. 1.fol.154.nu.4
iurans, ſoluere certam quantitatem, an poſſit compenſationem obijcere. 1.fol.277.nu.9
iurans alteri nullum grauamen inferre, an poſſit eum in iudicio, vel extra conuenire. 1.fol.278.nu.10
iurans contrarium venditionis, an poſſit læſus vltra dimidiā agere ad pretium tantum. 1.fol.335.nu.8
iuramentum an operetur, quod ex pollicitatione oriatur iure ciuili obligatio, & actio detur. 1.fol.318.nu.16
iuramentum in interiori iudicio animæ ſemper intelligendum eſt ſecundum iurantis mentem. 1.fol.278.nu.1
iuramentum & ſacramētum, an ſint ſynonyma, & quid hæc dictio ſacramentum ſignificet. 1.fol.257.nu.2
iuramentum aſſertorium & promiſſorium, an diſtinguantur ſpecie. 1.fol.258.nu.3
iuramentum præſtitum per falſos deos an habeat rationem veri iuramenti. 1.fol.264.nu.7
iuramentū appoſitū venditioni efficit, vt venditori ſcienti non ſit neceſſario denuncianda litis quæſtio. 2.f.300.nu.5
iuramentum præſtitum alicui an tranſeat ad ſucceſſores iurantis, vel eius cui præſtatur. 1.fol.66.nu.2
iuramentum an poſſit præſtari per nuncium vel procuratorem. 1.fol.281.nu.8
iuramentum lege Euangellea prohibitū non eſt. 1.f.282.n.1
iuramentum ab alio exigens quandoq; peccat. 1.f.283.nu.2
iuramentum quādoque officium eſt ad Religionis virtutem pertinens. 1.fol.283.nu.3
iuramentum metu extortum ante abſolutionem obligat. 1.fol.280.nu.3
iuramentum eſt perſonale ex parte iurantis, non ita ex parte eius cui iuramentum fit. 1.fol.280.nu.4
iuramentū quò ad eius vim, vt iuris effectus maximè differt à ſimplici loquela, & promiſſione, quæ iurata non fuerit. 1.fol.265.nu.1
iuramentum quid efficiat in hac ſpecie quo ad fori renunciationem. 2.fol.432.nu.6
iuramentum propriam & primordialem naturam actus, cui accidit, ſortitur. 1.fol.274.nu.1
iuramentum habet vim clauſulæ codicillaris. 1.f.113.nu.10
iuramentum ab impubere, doli tamen capace præſtitum, ipſum iurantem obligat, contractum verò ab eo factum minimè firmat. 1.fol.137.nu.4
iuramentum adeò confirmat cōtractum ob priuatum fauorem prohibitum, vt non tātum ſit ipſum ſeruandum, ſed & ipſe contractus. 1.fol.300.nu.7
iuramentum an habeat hanc vim confirmandi contractum prohibitum à lege: quoties lex ipſa hanc cōfirmationem expreſſim impedit. 1.fol.305.nu.8
iuramentum donatoris impedit reuocationem pacti ſeu conditionis adiectæ donationi. 1.fol.75.nu.10
iuramentum appoſitū venditioni, efficit vt venditori ſciēti non ſit neceſſariò denuncianda ſuis quæſtio. 2.fol.282.n.5
iuramentum metu præſtitum valet, & ideò indiget abſolutione. 1.fol.154.nu.2
iuramentum metu vel dolo extortū non confirmat pactum iſtud, quo paterna hæreditas renunciatur. 2.fol.315.nu.2
iuramentum ſi contineat promiſſionem non mutandi, aut non fideiubendi, non eſt obligatorium. 1.fol.285.nu.7
iuramentum non confirmat actum prohibitum propter fauorem publicum. 1.fol.298.nu.1
iuramentum cui deficit iuſtitia comes non verè ſit periurium. 1.fol.286.nu.9
iuramentum confirmat contractum prohibitum principaliter in fauorem priuatum. 1.fol.299.nu.5
iuramenti definitio explicatur. 1.fol.257.nu.1
iuramēti ad veram religionem, an ſit neceſſarium quod fiat tactis rebus ſacris. 1.fol.261.nu.5
iuramenti mentio eſt neceſſaria ad derogationem iuratæ diſpoſitionis. 1.fol.270.nu.6
iuramenti delatio in coniugali cōtrouerſia ſit admittenda, an non. 2.fol.131.nu.5
iuramento promittens non reuocare procuratorē, ſi eū reuocauerit, reuocatio tenet, licet periurus ſit. 2.fol.302.n.3
Iuramento præmiſſo præſumitur teſtem reſpondiſſe, ſi notarius ſcripſerit eum iuramēto teſtimonium exhibuiſſe. 2.fol.165.nu.2
iuramento ex permiſſorio an naſcatur obligatio vt actio competat iure pontificio. 1.fol.267.nu.3
iuſiurandum poteſt remitti ab eo cui pręſtitum fuerit. 1.fol.268.nu.1
iuriſconſulti reſponſum expenditur in l. Lucius. ff. de donationibus. 2.fol.273.nu.5
iuriſdictio voluntaria, an delegari valeat. 2.fol.291.nu.6
iuriſdictio à Principe conceſſa in aliquo caſtro an extendi debeat ad ipſius caſtri augmentum. 2.fol.377.nu.1
iuriſdictio in præiudicium inferioris à Principe præſcribitur tempore ordinario. 1.fol.446.nu.5
iuriſdictio an conceſſa cenſeatur à Principe in caſtri donati aut venditi augmento. 2.fol.379.nu.8
iuriſdictio & mixtum imperium præſcriptione poſſunt acquiri. 1.fol.444.nu.1
Iuriſdictio voluntaria, an poſſit extra territorium exerceri. 2.fol.292.nu.8
iuriſdictio ſuprema, quam maiorem dicimus, non cenſetur vllo caſu a Rege in alium tranſlata. 2.fol.384.nu.5
iuriſdictio merum & mixtum imperium in præiudiciū Principis non acquiruntur minori tempore quām eo cuius initium memoriam hominum excedit. 1.fol.445.nu.3
iuriſdictio pluribus dominij iure, in eodem territorio competens, quonam pacto ſit exercenda. 2.fol.538.nu.1
iuriſdictio voluntaria exercetur aliquando extra territorium. 1.fol.244.nu.15
iuriſdictionis quæ pluribus cōmunis eſt, commoda & emolumenta, qualiter ſint diuidenda. 2.fol.538.nu.2
iuriſdictionem temporalem in actu, vel in habitu an habeat ſummus Pontifex. 1.fol.540.nu.7
ius & priuilegium reuocandi domum, quibus competat, cū apud iudices curiæ conueniuntur. 2.fol.389.nu.1
ius alendi ſpurios, pacto partium tolli non pōt. 1.f.134.nu.3
ius accreſcendi admittitur inter fideicommiſſarios. 1.folio 107.num.4
ius agendi non dari contra teſtamentum patris ex ſola conceſſione ſuccedendi, ex teſtato, & ab inteſtato ex propria verborum ſignificatione probatur. 2.fol.364.nu.3
ius adimplendæ conditionis etiam poteſtatiuæ ad hæredes tranſit, aduerſus vulgo receptam ſententiam. 1.fol.80.n.2
ius ſuccedendi ex teſtamento ius ſuccedendi ab inteſtato, ius agendi contra teſtamentum diuerſa, ac diſtincta eſſe probatur. 2.fol.364.nu.2
ius conditionis implendæ ſi poteſtatiua ſit, ad hæredes non tranſit, ſecundum communem. 1.fol.82.nu.1
ius ciuile nec adſiſtit, nec reſiſtit adulationi quæ alteri per alterum ſit. 1.fol.315.nu.10
ius Italicum quid apud Iuriſconſultos. 2.fol.30.nu.11
ius naturale an poſſit tolli in parte, vel cauſa. 1.fol.544.nu.3
ius gentiū qua rōne à naturali iure diſtinguat. 1.fol.546.nu.4
iuſpatronatus eccleſiaſticum non pōt p patronū in aliquē transferri in præiudicium eorum qui ad id, etſi hæredes non ſint, ex prima inſtitutione vocantur. 1.fol.146.nu.10
iuſpatronatus eccleſiaſtici ad hæredes et extraneos tranſit, & an tranſeat ad ſubſtitutū ex directa militari. 1.f.93.n.12
iuri offerendi an præſcribatur. 2.fol.45.nu.3
iuſpatronatus eccleſiaſticum matrimonio conſtante à marito acquiſitum, communicatur vxori. 2.fol.288.nu.5
iuſpatronatus eccleſiaſticum ad hæredes, etiam extraneos ex propria natura pertinet. 2.fol.186.nu.6
iuſpatronatus eccleſiaſticum non tranſit in patroni filium, qui eius hæres non ſit, etiamſi fuerit patrono, & eius filijs delatum. 2.fol.186.nu.7
iuſpatronatus vendita hæreditate ad emptorem etiam extraneum defertur, & ibi qualiter ad fideicommiſſarium non tranſeat. 2.fol.186.nu.8
iuſpatronatus nō pertinet ad filiū inſtitutū in legitima, nec vendita legitima tranſit in emptorem. 2.fol.187.num.9
iuſpatronatus laicorum quo pacto ab eccleſiaſtico diſtinguatur. 2.fol.508.nu.2

Iuſpatronatus in eccleſia libera præſcriptione à laicis acquiri non poteſt. 1.fol.469.nu.2
Iuriſpatronatus pſcriptio quantũ tpis requirat. 2.f.444.n.7
Iuſpatronatus præſcribi à laicis poteſt in eccleſia quæ patronum habet, & olim habuit, atq; inibi tractatur de tẽpore huic præſcriptioni neceſſario. 1.fol.472.nu.8
ius præſentandi rectorẽ in eccleſia libera non poſſunt præſcribere parochiani. 1.fol.470.nu.3
iuris error aut ignorantia craſſa an excuſet à pœnis contrahentes inceſtas nuptias. 4.fol.185 nu.21.22
iuris error bonam fidem producit quoad fructuum acquiſitionem. 2.fol.21.nu.8
iuris humani ignorantia, an habeat culpam. 1.fol.469.nu.7
iuris error maximè dubij & perplexi non impedit præſcriptionem. 1.fol.461.nu.9
iuris error ſimul cum errore facti contingens, an impediat præſcriptionem. 1.fol.461.nu.10
iuri reuerentiali, an poſſit quis renunciare, & ibi de intellectu l.ad egregias.ff.de iureiurando. 1.fol.296.nu.8
iuripatronatus laicorũ licet Papa derogare poſſit, non cenſetur derogatũ niſi expreſſa eius mentio fiat. 2.fol.508.n.1
iuri offerendi pretium ad redimendũ an mala fide, vel ex certa ſcientia emptoris præſcribat: & inibi examinatur opinio Anch.de hærede præſcribente legatum. 2.fol.46.nu.5
quid de iure patronatus acquiſito per præſcriptionem aut priuilegium, & de patrono poſſidente. 2.fol.510.nu.6
de iurepatronatus, petenti alicui fraternitati laicorum. 2.fol.514.nu.8
quid iure patronatus eccleſiaſtico quod habuit à laicis, & eorum patrimonio originem, & de iure patronatus, clerici & laici. 2.fol.510.nu.5
iure diuino, & naturali prohibita, & illicita, an aliqua circũſtantia fiant licita. 1.fol.508.nu.7
iuſiurãdum põt remitti ab eo cui præſtitũ fuerit. 1.f.268.n.1
iuſtitia comes eſt iuramenti, & ibi de iuramento, quo res illicita promittitur, quando mortalem, aut venialem culpam reducat. 1.fol.284.nu.6
iuſtitia diſtributiua à commutatiua differt. 1.fol.524.nu.1
iuſtitiæ publicę honeſtatis impedimentum ẽt ex nullis ſponſalibus, cõſenſu tñ præſtitis contractis oritur. 1.f.173.n.1
iuſtitiæ publicæ honeſtatis impedimentũ, orit ex matrimonio, vel ſponſalibus à monacho cõtractis. 1.fol.173.nu.2
iuſtum bellum non tantum dicitur ex authoritate indicentis, ſed & cauſa. 1.fol.535.nu.2
iuſtum bellum eſt, quod fit ad defenſionem, vel vindictam, vel punitionem. 1.fol.535.nu.3
Iuſtinianus à calumnia Valle defenditur. 1.fol.1.nu.2
Iuſtiniani & Celſi Iuriſcõſulti reſponſa, de Hippocentauri ſtipulatione, ex varijs authoribus examinaõt. 2.f.270.c.12
iuuenalis locus, ex Satyra nona explicatus. 1.fol.317.nu.6
iuuentutis cauſa diſpenſat Epiſcopus, vt is qui inceſtum cõmiſit poſſit exigere debitum coniugale. 1.fol.200.nu.6

L

LAeſio etiam intra iuſti pretij dimidiam in animæ iudicio, donatio non præſumit, imò reparanda & reſtitutione tollenda eſt. 2.fol.124.nu.12
Læſio enormiſſima an faciat locum l.2.de reſcin.ven.in contractu iurato. 2.fol.314.nu.5
Læſio vltra dimidiam in grauiſſimo exceſſu contingens, nõ cõprehenditur ſub ſpeciali renunciatione, nec iuramento, imò his nõ obſtantibus erit cõpenſanda. 2.fol.122.n.4
Læſionem conſiderandi vera ratio vltra dimidiam iuſti pretij. 1.fol.99.nu.8
Laicus non poteſt excommunicare. 1.fol.397.nu.3
Laicus in mortis articulo, an poſſit abſoluere ab excommunicatione. 1.fol.400.nu.9
laici non ſunt admittendi ad miſſarum ſolennia, quæ ſub hac forma celebrantur. 1.fol.440.nu.4
legatum omnium bonorum, vel rerum teſtatoris, aut legatum frumẽti, argenti, lanæ, & ſimilium, an ea quæ teſtator venalia habebat, contineat. 2.fol.127.nu.1
legatũ annuũ ciuitati vel eccleſiæ relictum, an finiat centum annis, & qd de annuo legato priuatis relicto. 2.f.250.n.10
legatum relictũ parochiali eccleſiæ, an imputetur in quartam eidem eccleſiæ iure debitam. 1.fol.64.nu.6
legatum conceptum his verbis, vt nihil exigat legatarius de bonis meis, an inducat compenſationem. 1.f.64.nu.7
legatum relictum canonicis, collegio canonicorum acquiritur, non eccleſiæ. 1.fol.68.nu.10
legatum ad eccleſiæ ædificium non efficitur caducum, ex eo quòd locus non fuerit ædificationi deſignatus. 1.f.37.n.12
legatum relictum vxori, illi tantum debetur quæ vxor erat tempore teſtamenti. 1.fol.67.nu.4
legatum rei hæredis quem effectum habeat. 1.fol.38.nu.3
legatum rei alienæ, etiam ab ignorante relictum cõſanguineis, & coniunctis effectum habet. 1.fol.39.nu.4
legatum rei eccleſiæ an teneat, & poſſit effectum ſortiri, & quid de legato rei dotalis. 1.fol.39.nu.5
legatum relictum eccleſiæ diuæ Mariæ, cui eccleſiæ ex pluribus debeatur. 1.fol.37.nu.2
legatum relictum creditori quando compenſetur cum debito conuentionali, vel legali. 1.fol.65.nu.2
legatũ virgini factum, ſi Titio nupſerit, minimè amittit, ſi ipſa legataria alteri nubat ex conſenſu patris. 1.fol.65.nu.4
legatum an poſſit fieri nutu. 2.fol.58.nu.3
legatum à marito vxori factum, rectè illam admittit conditionem, ſi viduitatem ſeruauerit. 1.fol.163.nu.11
legatum a marito vxori factum, ſi caſtè vixerit, perditur ſi ipſa ſecundò nubat. 1.fol.163.nu.12
legatum datis põt in alterius voluntatẽ cõferri. 1.f.62.n.15
legatum vel hæreditatem, an aliquis repudiare poſſit in præiudicium litis. 1.fol.115.nu.12
legatũ pro dote alicuius puellæ eſt conditionale. 1.f.35.n.15
legatum vſusfructus omnium bonorum, hærede inſtituto, poſt obitum vſufructuarij validum eſt, & inibi qualiter ſit intelligendum. 2.fol.114.nu.5
legatum ea conditione, ſi non nupſerit, an liceat legatario nubenti, in conſcientiæ foro accipere. 2.fol.99.nu.10
legatum quibus formulis olim fieri ſolebat, & inibi de verbo, lego. 2.fol.95.nu.1
legatum tertiæ, vel quartæ partis bonorum mobilium, & immobilium particulare cenſetur, ac ſi certa res legata fuerit. 2.fol.113.nu.3
legati non habent ius reuocandi domum pro contractibus tempore legationis factis. 2.fol.389.nu.2
legati vel alij ſimile ius habentes quid ſi contraxerint vt aduenæ, an habeant ius reuocandi domum. 2.fol.390.nu.3
legato fundo ſimpliciter, vel parte eũis fundi pro indiuiſo non adiecto pronomine meum, veniet in legatum, quod rei legatæ poſt teſtamentum acceſſerit. 2.fol.378.num.3
legato fundo, vel parte fundi cõis pro indiuiſo appoſito pnomine meum, an veniat in legatũ quod ipſi teſtatori ex ea parte ſocij acceſſerit poſt teſtamentum. 2.fol.378.nu.4
legato fundo, qui certis eſt in teſtamento limitibus deſignatus, an veniat legatum quod poſt teſtamentum eidem fundo adiectum fuerit à teſtatore. 2.fol.379.nu.7
legato in dubio an comprehendatur quod maximum, an quod minimum eſt, & quid in legatis pijs. 1.fol.32.nu.4
legata pia ad exequenda qd̃ tempus datur à iure. 2.f.34.nu.6
legata pia hæres qui ſoluere neglexerit quam pœnam patiatur. 1.fol.41.nu.5
legata prophana aduerſus ſoluere aut exequi negligentes quæ ſit pœna ſtatuta. 1.fol.41.nu.6
legata in minus ſolenni teſtamẽto relicta, an in iudicio animæ debeantur. 1.fol.50.nu.4
legata pia an peti poſſint ex teſtamẽto minus ſolenni, facto tamen principaliter ad aliam quam piam cãm. 1.f.55.n.3
legata pia poſſunt ab hærede laico peti, etiam coram iudice eccleſiaſtico. 1.fol.57.nu.13
legata pia debentur hæreditate non adita, & inibi Reg. l.1. tit.2.libro ordinat.explicatur. 1.fol.114.nu.11.
legata pia vt ſoluantur, & effectum habeãt, quilibet poteſt iudicem adire. 1.fol.40.nu.2
legata ſoluere quis teneatur, vbi hæres quidam inſtituitur, alteri legato vſufructu omnium bonorum. 2.f.114.nu.7
legata pia debentur ex teſtamento perfecto, ratione voluntatis, quamuis ad legata prophana proceſſum à teſtatore non ſit impediente morte. 1.fol.55.nu.10

Legatis

Index.

Legatis à patre mille pro maritanda filia, & ea poſtmodnm ab ipſo patre nupeui zradiza conſtituta dote ea quingentis, an reliqna quingenza poſſint exigi. 5.fol.65.nu.10

Legatis ducentis filiæ, ſi oupſerit, centum verò ſi Ingreſſa fuerit religionem, an ei profitenti religionem debeātur ducenta. 2.fol.111.nu.9

io legatis cuins ſit electio, legatarij an hæredis. 1.fol.37.nu.3

legatario competnnt actio perſonalis & hypothecaria. 5.folio 95. nu.2

legitima debita filijs an lege humana tolli poſſit. 1.f.134.nu.5

legitimæ quæſtio an tractari poſſit poſt quinquennium à morte parentum. 1.fol.137.nu.2

legitimare an habens autboritatem à Principe, poſſit proprios filios legitimare. 1.fol.244.nu.21

legitimare Romanus Pont. an poſſit aliquo caſu etiā quo ad temporalia ſobditum Principi ſeculari. 1.fol.244.nu.16

legitimare poteſt Princeps ſibi ſubiectos extra territorium. 1.fol.244.nu.17

legitimare non poteſt Princeps ſecularis quo ad Eccleſiaſticaſſe nec Papa quo ad temporalia. 1.fol.244.nu.17

legitimandi poteſtas à Principe conceſſa an ſit fauorabilis, vel odióſa. 1.fol.242.nu.6

legitimandi poteſtas à Principe conceſſa non operatur vt quis proprios filios legitimare poſſit. 1.fol.244.nu.25

legitimandi filios poteſtatem à Principe habens, an poſſit legitimare filias. 5.fol.242.nu.7

legitimandi adulterinos authoritatem à Principe habens, an poſſit etiam inceſtos filios legitimare. 1.fol.243.nu.9

legitimatus per ſubſequens matrimonium, an ſit dicendus natus ea matrimonio legitimo. 1.fol.224.nu.10

legitimatus per matrimonium ſubſequens, an ſit primogenitus ceoſendo, ea cluſo fratre, poſtea ex matrimonio legitimo ante ſecundum coniugium nato. 1.fol.223.nu.28

legitimatus per matrimonium ſubſequens, eſt verè legitimus. 1.fol.223.nu.16

legitimatus per ſubſequens matrimoniū, etiam iuribus municipalibus cenſetur. 1.fol.223.nu.35

legitimatus per ſubſequens matrimonium, admittitur ad eccleſiaſticam emphyteuſim. 1.fol.252.nu.23

legitimatus per ſubſequens matrimonium in Epiſcopum eligi poteſt. 1.fol.222.nu.24

legitimatus per ſubſequens matrimonium ad retractum admittendus eſt. 5.fol.222.nu.22

legitimatus per matrimonium ſubſequens ad feuda admittendus eſt. 1.fol.123.nu.27

legitimatus præſcripto principis, vtrū ſit nō tm̄ parētibus, ſed ēt cognatis, & agnatis legitimus factus. 1.fol.247.n.2

legitimatus reſcripto principis admittitur ad retractum ex Reg. lege. 1.fol.247.nu.3

legitimatus vtrum ſit verè legitimus. 1.fol.239.nu.3

legitimatus tanquam inceſtus non cenſetur legitimus ſi fuerit tantum adulterinus. 5.fol.243.nu.11

legitimatus in quibus differat ab eo cum quo princeps diſpenſanit. 1.fol.242.nu.5

legitimato debetur legitima: atque ei competit ius dicendi teſtamentum inoffeicioſum. 1.fol.238.nu.2

legitimato patrem vtrum nepotes ex eo ſeruo cenſeantur legitimi. 1.fol.247.nu.5

legitimatio quid ſit, & in quo differat à diſpenſatione. 1.fol.238.num.2

legitimatio rōne ingratitudinis filiorum, non reuocat, quæ ratione ſecuti matrimonij à iure facta fuit. 1.fol.221.n.14

legitimatio ratione ſecuti matrimonij, eſt inſtituta iure humano. 1.fol.522.nu.18

legitimatio p ſubſequens matrimoniū, renocat donationē, ea cōſtitutione l.ſi vnquā. C.de reuoc.dona. 1.f.223.nu.19

legitimatio vtrum cōcedatur ad Cardinalium dignitatem, & quo ad prætorium Rotæ. 1.fol.247.nu.4

legitimatio vtrum poſſit à Principe concedi his qui ſibi nō ſunt ſubiecti. 1.fol.244.nu.14

legitimatio à quo ſit concedenda filio clerici, in ſacris conſtituti. 5.fol.149.nu.16

legitimationis in reſcripto qualiter ſit legum, & canonum derogatio facienda. 5.fol.245.nu.6

legitimationis in petitione, gradus in quo commiſſus fuerit inceſtus eſt deſignandus. 1.fol.145.nu.4

legitimationis petitione qualitas filij Principi exprimenda. 1.fol.245.nu.5

in legitimatione, an mortuis parentibus ſint vocandi agnati, & cognati. 1.fol.57.nu.9

ad legitimationem, quæ ſit viuis parentibus vtrum ſint vocandi parentum cognati, & agnati. 1.fol.246.num.7

ad legitimationem, quæ ſit viuis parentibus vtrum ſint vocandi parentum cognati, & agnati. 1.fol.246.nu.7

ad legitimationem, vtrum ſit vocandus ſubſtitutus ſub ea conditione, ſi ſine liberis Inſtitutus deceſſerit. 5.f.246.n.8

legitimum allegans eſſe, id probare debet. 5.fol.224.nu.1

lego omnes rés meas, hæc oratio, an ſit generalis, an vniuerſalis. 2.fol.61

lego, verbum adiectum vniuerſitati bonorum, an inducat hæredis inſtitutionem. 1.fol.107.nu.5

læſio enormiſſima, an faciat locum l.2. in contractu iurato. 1.fol.334.nu.5

lex humana non omnibus ciuitatibus conuenit. 1.f.320.n.3

lex humana pōt cōtractus quoſdā pro cōitatis vtilitate ꝓhibere qui iure naturali non ſint improbati. 1.f.313.no.6

lex humana aliquid prohibens, vel præcipiens cum pœnæ adiectione, an obliget tranſgreſſorem ad culpam mortalem, vel venialem. 1.fol.519.nu.2

lex humana obligat tranſgreſſorem ac culpam quandoque mortalem, quandoque venialem. 1.fol.519.nu.3

lex pure pœnalis ex ſeipſa indicat obligationem ad culpā mortalem, vel venialem. 5.fol.520.nu.4

lex Regia intelligitur, q.6. ex tit.5. lib.8. in Regijs ordin. 1.folio 203.num.7

lex ciuilis permittens patri, & marito occidere propria authoritate, ipſam occiſionem non approbat. 1.f.119.nu.13

lex ciuilis permittens patri, & marito adulteros occidere propria authoritate, hanc ipſam occiſionem approbans eſt nulla. 5.fol.214.nu.14

lex ciuilis in iudicio interiori animæ ligat, atque ſeruanda eſt. 1.fol.213.nu.9

lex Taurina 49. defenditur. 5.fol.172.nu.17

lex Regia de vſuris defenditur. 1.fol.572.nu.20

lex Tauri 49. rurſus in praxim deducitur, & variè intelligitur. 1.fol.572.nu.21.& 22.

lex Regia Tauri explicatur. 1.fol.133.nu.14

l.45. Tauri intellectus tradit, & an eadē conſtitutio obtineat in maioratib. abſq; regia licētia inſtitutis, itē de poſſeſſione, quam noſtrates ciuiliſſimam appellant. 2.fol.227.nu.6

l.46. Tauri intellectus. 2.fol.229.nu.9

l.40. eiſdem conſtitutionibus explicatur. 2.fol.229.nu.8

l.quoties. conſtitutio an ſit admittenda in contractu locationis. 2.fol.189.nu.8

l.45. Tauri intellectus. 2.fol.229.nu.9

l.40. interpretatio tradit ex eiſdē cōſtitutionib. 2.f.229.nu.8

l.ſciendum. vetus ac germanus ſenſus. ff. ad l.Pompo. de parricid. 1.fol.127.nu.16

lex Regia octana tit.11. pars explicatur. 1.fol.161.nu.8

lex improbans cōſuetudinem, an reprobare cenſeatur præteritam tantum, vel futuram ſimul. 2.fol.264.nu.4

lex eadē humana non oībus ciuitatib. conuenit. 2.f.387.nu.3

an l.1. C.de don. quæ ſub modò, habebat locum contra Eccleſiam donatariam. 2.fol.66.nu.6

l.quoties. C.de rei vendic. habere locum, etiamſi prima venditio fuerit iurata. 1.fol.136.nu.50

lex ciuilis inducens ſolennitatem teſtamentariam iuſta eſt. 1.fol.51.nu.6

legis finis an includat, & contineat ſub pcepto. 2.f.360.n.12

leges ciuiles præſcriptionem inducenses cum mala fide inducentes ac permittentes, an & in foro Pontificio excluſæ, ſaltem in foro ſeculari obtineant. 5.fol.476.nu.4

leges ciuiles præſcriptionem inducentes cum mala fide, an poſſint procedere iure Pontificio, & quid de actionibus perſonalibus. 1.fol.475.nu.3

leges quædam Regiæ intellectæ. 1.fol.160.nu.6

leges ciuiles alimenta ſpurijs negantes iniquas eſſe, & ideò iure canonum obrogari. 5.fol.234.nu.6

leges ciuiles & ſeculares, an poſſint vinculum iuramēti remittere. 1.fol.280 nu.5

Legum

Legum deciſio admittenda eſt ēt in criminalib. 2.fol.96.n.7
Legū veterū mutatio & correctio iuſtiſſima eſt. 1.f.410.nu.2
Legum veterum mutatio,& correctio. 2.fol.386.nu.2
Libellus qualiter concipiatur ad legatum, cui fuit addita pœna. 1.fol.108.num.9
Liberatio à reddendis rationibus,vel ab actione futurę adminiſtrationis quid operetur. 2.fol.171.nu.3
liberatione legata à redendis rationib.& ab actione preteritę adminiſtrationis ao cenſeant reliqua remiſſa. 2.f.170.n.1
liberi primi gradus non cōputant in quartā Trebellianicā fructus perceptos hæreditate ante moram. 1.fol.99.nu.4
liberorum procreationem in Republica præmia habuiſſe. 1. fol.216.nu.5
liberti qđ ius apud Romanos ex manumiſſione habuerint, & de Latinis,ac dedititijs libertis. 2.fol.300.nu.7
liberti olim in tribu Romana cenſebantur, in eaque ſuffragium ferebant. 2.fol.300.nu.8
libertas ſeu immmunitas à ſoluendis indictionibus & collectis,quo tempore præſcribatur. 1.fol.448.nu.8
libertas & immunitas eccleſiaſtica an idem ſint. 2.f.190.n.1
libra quandoque non pondus ſed numus eſt. 2.fol.557.nu.3
libra vetus diuidit,& expendit,& inibi de granis.2.f.541.n.5
de libro qui tranſitus ſanctæ Mariæ dicitur. 2.fol.340.num.5
libri rationum,quam probationem faciant. 2.fol.461.nu.8
libri Eſdræ,Heſter,& Iudith,an fuerint apud Hebræos canonici. 2.fol.318.nu.5
licentia teſtandi eſt intelligenda de primo teſtamento,& re integra morte concedentis finitur. 1.fol.45.nu.8
linea cognationis quid ſit. 1.fol.178.nu.4
linea paterna,vel materna,quos ex cognatione contineat. 2.fol.178.nu.5
lite reſtitutionis in integrum pendente, an ſit locus executioni trium ſententiarum conformium. 1.fol.185.nu.7
lite pendēte apud iudicem eccleſiaſticum clericus detineri debet recluſus in carceribus. 2.fol.561.nu.4
lite pendente inter fiſcum & priuatū nequaquā eſt priuatus poſſeſſione rei de qua agitur priuandus. 2.fol.79.nu.9
lite pendente ſuper nobilitate, quam dicimus Hidalguiam an cogatur quis contribuere. 2.fol.80.nu.11
litera T. ſupplicij nota. 2.fol.307.nu.7
literæ ad beneficium,cui cura aiarum nō incumbit,hoc expreſſo,qđ curam hēat aiarum,an iure valeant. 2.f.103.n.6
litis cōteſtatio ī cā appellationis an ſit neceſſaria. 1.f.208.n.2
litigioſa res quando verè ac propriè dicatur. 2.fol.433.nu.6
locatio facta vltra tempus permiſſum an valida ſit, quo ad triennium ſaltem. 2.fol.177.nu.5
locus inſigniter vitioſus apud Bar.in l.tutor qui repertoriū. ff.de adminiſt.tuto.expenditur. 1.fol.125.nu.6
locus eſt expreſſim commemorandus in publicis inſtrumentis. 2.fol.452.nu.3
lucrū reſtituere an teneat is q certo ſciens ſe potiores ludi, & cartarum partes hēe augeat ſponſionem. 2.fol.570.n.5
lucrum cā matrimonij alicui,ab alio quàm ab vxore datum ſoluto matrimonio an ſit mariti vel vxoris. 1.fol.150.nu.9
lucri acquiſitio delata,ſi in matrimonio vxor deceſſerit,lōcū hēt viro & vxore ſimul ruinā pereuntibus. 1.f.136.n.3
lucri iā fere acquiſiti vbi reſolutio ſit præmoriēte altero ex duobus, qui tñ ſimul ruina vel incendio perierint, adhuc obtinet conditio lucri, nec defecta cenſetur. 2.f.136.nu.4
lucri ad acquiſitionem quoties neceſſarium eſt alterum ex duobus præmori altero ſuperſtite, tunc ambobus extinctis deficit conditio lucri. 2.fol.140.nu.7
lucri ſpe poteſt quis adiecta conditione inuitari ad matrimonium contrahendum. 1.fol.150.nu.6
lucri ſpe ita poteſt quis adiecto modo inuitari ad cōtrahendum matrimonium, vt eo non contracto lucrum illud amittat. 1.fol.150.nu.7
lucro quem priuari an ſit pœna. 1.fol.150.nu.8
lucra matrimonio conſtante viro & vxore cohabitantibus acquiſita Regio iure ipſis communia ſunt. 1.fol.197.nu.6
lucra conſtante putatiuo matrimonio acquiſita an ſint viro & vxori communia. 1.fol.198.nu.7
lucra matrimonio conſtante ex Reg. lege delata, an poſſit alter coniux ea renunciatione repudiare. 1.fol.199.n.10
lucrorum renunciatio facta ab altero coniuge, an poſſit per eius creditores reſcindi. 1.fol.199.nu.18
lucrorum pars dimidia, iure Regio acquiſita, eſt filijs prioris coniugij reſeruanda. 1.fol.162.nu.8
Iudens pecunia credita an teneatur promiſſam pecuniam lucranti ſoluere in animæ iudicio. 2.fol.518.nu.8

M

MAchabæorum libri. 2.fol.312.nu.7
Maioratus dictio, qualiter in his regnis accipiatur. 2. fol.224.num.2
Maioratus bona ad vnū tm̄ & indiuisè pertinent. 2.f.224.n.3
Maioratus ex cauſa facta alienationis probibitio perpetua cenſetur,& inibi quid de fideicommiſſis. 2.fol.224.nu.4
Maioratus & primogenij bona ex ipſa ꝓpria dictionis ſignificatione maſculis deferunt excluſis fęminis. 2.f.225.nu.5
Maioratus titulo etiam res ſubiectæ reſtitutioni an poſſint ob dotem alienari,& an Princeps valeat derogare voluntati teſtatoris, qui expreſſim prohibuit bona alienari ex cauſa dotis. 1.fol.307.nu.10
Maioratum conſtituendi licentiam à Rege petens an teneatur mentionem facere filiorum omnium quos habet,eorum numerum exprimens. 2.fol.104.nu.9
Maioratib.cōſtitutionibus,& legib.licētia Principis inſtitutis derogari poterit reſcripto Principis. 2.fol.229.nu.1
Mala fides reſpectu vnius an impediat præſcriptionem reſpectu alterius. 1.fol.436.nu.5
Mala fides præſumpta vel ficta ipſius defuncti,non nocet hæredi. 1.fol.330.nu.6
Mala fides authoris an noceat ſucceſſori ſingulari. 1.fol.468, numero.7.
Mala fides defuncti non obſtat hæredi bona fida præſcribenti annis triginta. 1.fol.467.nu.4
Malæ fidei præſumptio an tollatur ſpatio triginta annorum. 1.fol.463.nu.3
Malam fidem an habeat errans in iure nec aſſiſtenti nec reſiſtenti. 2.fol.432.nu.5
Maleficum ad diſſoluendum, vel ad bonum opus, an liceat alterius maleficio vti. 1.fol.565.nu.10
Maleficij cā datū & turpitudinis an ſit neceſſario reſtituendum danti, qui in eadem turpitudine verſatur, an pauperibus,vel an poſſit retineri ab accipiente. 2.fol.513.nu.7
Maleficia quo ī ſenſu,fine & ꝓpoſito diſtinguant. 2.f.570.n.2
Mandatū ſpāle ſufficit ad petendam in integrū reſtitutionē licet cauſa,in qua petenda eſt,non exprimatur. 2.f.32.n.2
Mandatū habens cum libera adminiſtratione pōt petere in integrum reſtitutionem,ſine mandato ſpeciali. 2.f.32.n.3
Mandatum morte mandantis expirat; etiam ſi præſtitum fuerit ad pias cauſas. 2.fol.71.nu.16
Mandatū ī re neceſſaria,an morte mādantis expiret.& inibi intellectus l.fundi venditor.§.vlt.ff.de acq.poſſ. 2.f.408.nu.2
Manus vbi eſt amputanda in criminis pęnam,& delinquens vnam tm̄ habet manum, quid agendum ſit. 2.fol.149.nu.5
Manus abſciſſionis alteriusve membri, & mortis pœna vbi eſt à lege definita, an iniūgendum ſit ſupplicium à minori. 2.fol.376.nu.9
Manzeres filij, qui dicantur. 1.fol.330.nu.2
Marauedi bueno, y marauedi de oro como ſe ban de eſtimar. 2.fol.562.nu.4
Marauedi Caſtellano nueuo, y viejo, como ſe ban de eſtimar,y appreciar ſegun vna opinion. 2.fol.561.nu.2
el Marauedi de oro que peſo, y valor aya tenido en los tiempos paſados. 2.fol.567.nu.4
Marauedinorum huius Regni cognitio traditur ad plurium legum interpretationem. 2.fol.55.nu.4
Marcha pondus quid ſit. 2.fol.543.nu.4
Maritus an poſſit cum vxore excommunicata communicare licitè. 1.fol.545.nu.8
Marit⁹ vel vxor mr̄imoniū ſcd̄m cōtrahere nequeūt, etiāſi primum non ſit carnali copula conſummatū. 1.f.201.nu.5
Maritus occidens adulteros, lege Regia ſibi à iudice traditos,an peccet mortaliter. 1.fol.215.nu.18
Maritus occidēs ꝓpria authoritate vxorē nō acquirit dotē nec arras, q̄ ꝓ adulteriū ei lege adiudicant. 1.f.213.nu.7
Maritus an licitè cohabitare valeat cum vxore adultera.1. fol.199.nu.4

Maritus

Maritus licet poſſit vxori notoriæ adulteræ negare coniugale debitum propria authoritate, non tamen poteſt eam a domo expellere abſq; iudicii ſententia. 1.fol.208.nu.12

Maritus propria authoritate vxorem adulteram expellens à domo, an acquirat dotem vxoris. 1.fol.208.nu.13

Maritus & vxor ſunt cogendi ſimul cohabitare, auxilio etiã à Iudice ſeculari petito. 1.fol.195.nu.1

Maritus an poſſit expellere à domo vxorem propter dotem non ſolutam. 1.fol.195.nu.2

Maritus an poſſit excuſare vxorem de adulterio, ſi illius criminis conſcius eã carnaliter cognouerit. 1.fol.191.nu.7

Maritus an poſſit excludere ex iure fiſci, vxorẽ dotẽ repetẽtemq; nuptias inceſtas ſcienter contraxerat. 1.f.186.n.23

Maritus in dote putatiua ſoluenda non habeat annuam dilationem. 1.fol.186.nu.24

Maritus nõ lucratur fructus dotis putatiuæ. 1.fol.186.nu.25

Maritus ad dotem putatiuam conuenitur vltra quam facere poſſit. 1.fol.186.nu.26

Marito rei vendicatio vxoris datur adiecta cauſa ex iure canonico. 1.fol.195.nu.4

Martyrium Petri & Pauli Apoſtolorum. 2.fol.323.nu.12

de Martyrum hiſtorijs, & de vitis Patrum. 2.fol.332.nu.7

Maſculi quorum ſit mentio in conditione, adhuc non cenſentur vocati ex teſtamento. 1.fol.77.nu.5

Maſculi ex fœminis deſcẽdẽtes an veniãt appellatione generationis, poſteritatis, ſobolis, aut ꝓgeniei. 1.f.106.n.13

Mater ſecundò nubens, nõ petito tutore filijs, nec rationib. redditis, punitur pœnis à iure ciuili ſtatutis. 1.fol.162.nu.6

Mater ſecundò nubens, atque etiam pater tenentur filijs ex primo matrimonio ſuſceptis, reſeruare lucra, ſibi ex illo matrimonio delata. 1.fol.162.nu.7

Mater tutrix an poſſit in carcerem mitti pro pecunia debita filijs. 1.fol.296.nu.7

Matrimonio metu contractum eſt nullum omninò, etiamſi vim paſſus coactus ſit eam vxorem accipere, cui prius cõiugalem conſenſum promiſerat. 1.fol.129.nu.6

Matrimonium contrahi non debet ab exiſtenti in peccato mortali contractum tamen tenet. 1.fol.169.nu.1

Matrimoniũ cõtrahens cũ meretrice, opus pium agit atque indulgentiam peccatorum conſequitur. 1.fol.143.nu.3

Matrimonium impedit cognatio ſpiritualis ex conſtitutione eccleſiæ. 1.fol.175.nu.1

Matrimonium contractum, lite pendante ſuper primo, an cenſeat bona fide contractum. 1.fol.218.nu.8

Matrimonium non dicitur quælibet maris, & fœminæ coniunctio. 1.fol.172.nu.6

Matrimoniũ quo ad thorum ſæuitiæ cauſa poteſt ſeparari. 1.fol.206.nu.1

Matrimonium à pubere contractum, ſponſalia cum impubere præcedentia diſſoluit, licet is pubes à ſponſalibus diſſentire nequeat. 1.fol.138.nu.7

Matrimonium non conſummatum an poſſit diſſolui ex Romani Pontificis diſpenſatione. 1.fol.225.nu.13

Matrimonium carnali copula conſommatum non diſſoluitur à Romano Pontifice. 1.fol.205.nu.13

Matrimonium etiam non conſummatum, minimè diſſoluitur per ſacri ordinis ſuſceptionem, nec item per Epiſcopi dignitatem. 1.fol.205.nu.9

Matrimonium violenta copula conſummatum an religionis profeſſione diſſoluatur. 1.fol.205.nu.10

Matrimonium omninò impedit, & irritum facit ſacerdos. 1.fol.173.nu.1

Matrimonium contrahere cum catholica hæreticus poteſt. 1. fol.194. num.4

Matrimonium contrahi præcedentibus ſponſalibus iuratis an fama, vel vnicus teſtis impediat. 1.fol.239.nu.22

Matrimonium contrahere cum infideli Chriſtianus non poteſt ex antiqua eccleſiæ prohibitione. 1.fol.194.nu.2

Matrimonium clandeſtinum quod dicatur. 1.fol.170.nu.10

Matrimoniũ clandeſtinũ etiãſi probetur legitimè, non præfertur ſecundo, in facie eccleſiæ contracto. 1.fol.170.n.11

Matrimonium clandeſtinum dato aliquo impedimento, prolem illegitimam reddit, obſtante vtriuſque parentis bona fide. 1.fol.171.nu.12

Matrimonium in legitimum, ratum & conſummatum diſtinguitur. 1.fol.140.num.4

Matrimonium contractum per procuratorem, an ſit ſacramentum. 1.fol.140.nu.5

Matrimoniũ, à quo, & qua rõne fuerit inſtitutũ. 1.f.140.nu.6

Matrimonium contractum propter non conuenientem finem valet, licet illicitè contrahatur. 1.fol.140.nu.7

Matrimonium qualiter ſit legitimus actus, qui conditionem nec diem recipiat. 1.fol.142.nu.5

Matrimonium ex coitu cũ ſponſa præſumitur, etiamſi ſponſa ab alio, quàm ſponſo cognita fuerit. 1.fol.131.nu.8

Matrimonium minimè cenſetur, nec dici poteſt conſummatum, propter copulam præcedentem. 1.fol.133.nu.15

Matrimonium metu contractum etiam iuramento pręſtito, eſt nullum ipſo iure. 1.fol.154.nu.5

Matrimonium iure canonum non præſumitur ex diuturna maris & fœminę cohabitatio. 1.fol.139.nu.5

Matrimonium metu cõtractũ, eſt nullũ ipſo iure. 1.f.154.n.1

Matrimonium eſt indiuiduum vinculum, ex inſtitutione diuina. 1.fol.139.nu.8

Matrimonium eſt ſacrę rei ſignum, vel quid ſignificet, explicatur. 1.fol.139.nu.9

Matrimonium ante carnis copulam perfectum quo ad vinculum & ſanctitatem ſacramenti, non tamen quo ad ſignificationem. 1.fol.140.nu.1

Matrimonium ſacramentum eſt nouæ legis. 1.fol.140.nu.2

Matrimoniũ vnde ſic dicatur, & eius definitio. 1.fol.138.nu.1

Matrimonium inter carnale & ſpirituale nullam eſſe differentiam, & in quibus contra communem. 1.fol.157.nu.8

Matrimoniũ clandeſtinũ, an ſit peccatũ mortale. 1.f.170.nu.8

Matrimoniũ ad cõtrahendũ q̃ verba ſufficiant. 1.f.165.nu.1

Matrimonium verũ contrahit inter duos habiles, licet alter eorũ ſubeſſe Impedimentum falſo opinetur. 1.fol.158.n.2

Matrimonio dolus dãs cãm, an illud irritũ faciat. 1.f.158.n.3

Matrimonium cõtractum lite pendente ſuper primò quod nullum eſt, valet etiamſi alter ex contrahentibus credat primum matrimonium validum eſſe. 1.fol.158.nu.4

Matrimonij à cõtractu pęna omnò reijciẽda eſt. 1.fol.158.n.4

Matrimonium contractum etiam iuramento præſtito, eſt nullum ipſo iure. 1.fol.154.nu.3

Matrimonium ad contrahendum verba nõ eſſe præciſe neceſſaria, ſed ſufficere ſigna. 1.fol.163.nu.1

Matrimoniũ cõtrahiť frequẽter ꝑ interpretem. 1.f.165.nu.3

Matrimonium tecum contrahere volo, verba hæc an efficiant ſponſalia de præſenti. 1.fol.166.nu.4

Matrimonium an inducant verba iſta, Habeo te in vxorem. 1.fol.166. num.5

Matrimonij ẽt copulãri appellatione illud qđ ex ſolo conſenſu cõſtat, cõtinetť, licet cõſummatũ nõ ſit. 1.f.127.n.2

Matrimonij vinculum religionis profeſſione ante copulam diſſoluitur ex authoritate diuina. 1.fol.204.nu.6

Matrimonij contractum ordo minor non impedit: contrahens tamen amittit beneficia eccleſiaſtica. 1.fol.175.nu.4

Matrimonij ſacramentum gratiam confert. 1.fol.165.nu.5

Matrimonij quæ ſit ſubſtantia forma, & materia. 1.f.140.n.8

Matrimonij impedimentum an probet fama. 1.fol.193.nu.20

Matrimoniũ impedimẽtũ teſtis vnicus an ꝓbet. 1.f.193.n.21

Matrimonij præſumptionem ab eccleſia inductã ex copula poſt ſponſalia ſecuta iuris & de iure cenſeri. 1.f.130.nu.2

Matrimonio cõtracto apud infideles, ſi alter eorũ Chriſti fide profiteatur, an matrimonium diſſoluatur. 1.fol.204.n.5

Matrimonio in gradu prohibitò contracto, ad quem pertineant vtrinque donata vel acquiſita. 1.fol.198.nu.8

Matrimonio cõtracto plura cõtingũt, q̃ſi ab initio intercederent matrimonium ipſum irritum facerent. 1.f.144.n.5

Matrimonio cõſtãte quo pacto acquiſita acquiranť ꝓ parte dimidia vxori quo ad dñium & poſſeſſionem. 2.f.287.n.2

Matrimonia prohibere lex ciuilis non poteſt. 1.fol.193.n.16

Meliorare auus poteſt vnum ex plurib. nepotibus ſuſceptis à filio quem vnicum habet, etiam patre viuente. 2.f.96.n.4

Melioratio nõ põt vetẽ fieri filio, quẽ vnicũ hẽt. 2.f.96.nu.3

Menſuræ modus quando non rei principali, ſed acceſſoriæ adſcribitur, quid dicendum eſt.

Menſuram ante adhibitam, an ſit rei periculum venditoris, vel emptoris. 2.fol.377.nu.6

Mente captus matrimonium contrahere nequit. 1.f.143.n.8

Mercato-

Mercatoribus an liceat carius merces vendere pecunia credita, quam ſtarim numerata vendidiſſent. 2.fol.117.nu.6
Mereri nullus pôt quicquam alteri ex condigno. 1.f.358.n.6
Mereri nemo poteſt alteri, nec ſibi ex bonis operibus primã gratiam ex condigno: & ibi vnde procedat meritum cõdigni. 1.fol.355.nu.1
Meretrix petere poteſt apud iudicem exteriorem mercedẽ ſibi promiſſam ob fornicationem. 1.fol.509.nu.1
Meretrix, an ſit publica, an occultè fornicatrix nihil refert quantum ad donationem, nec quo ad pretium fornicationis. 1.fol.510.nu.3
Meretrix publica, an ſit cogenda quemlibet admittere, & de violentia ei illata. 2.fol.265.nu.2
Meretrix quæ dicatur. 1.fol.248.nu.4
Meretrici datum an ab ea retineri poſſit ſecluſa cauſa donationis. 1.fol.511.nu.4
Metropolitanus non poteſt cauſam à ſuffraganeis auocare, nec de ea cognoſcere abſque appellatione. 2.fol.400.nu.2
Metus reuerentialis cum graui læſione, an operetur contractus reſciſſionem. 1.fol.335.nu.7
Metus carceris qñ contractum viriet, atque ibi agitur de intellectu l. qui in carcere. ff. quod met. cauſa. 1.fol.153.n.15
Metus illatus à fortuna contractũ minimè vitiat. 1.f.155.n.16
Metus cadens in conſtantem virum irritum facit matrimonium, ex propria actus natura, non tantum ex cõſtitutione humana. 1.fol.155.nu.6
Metus matrimonium irritum facit, etiam ſi contrahens dederit cauſam metui. 1.fol.154.nu.3
Metus contractum coniugalem vitiat, etiam ſi quis cogatur incertam ex certis vxorem ſibi accipere. 1.fol.155.nu.8
Metus minor cenſet cõſtãs in fęmina, quã in viro. 1.f.152.n.9
Metus proteſtatio neceſſaria non eſt, plurimum tamen coadiuuat moris probationem. 1.fol.156.nu.12
Metus pcedẽs purgat ex cohabitatione ſpõtanea. 1.f.156.n.1
Metus inferendi pſumptio, eſt iuſta cã deponendi fęminã in loco honeſto, vt liberè cõſentiat matrimonio. 1.f.156.n.2
Metus reuerentialis, an impediat matrimonium carnale. 1. fol.156.nu.3. & fol.165.nu.5
Metus ſolus reuerentialis, non reſcindit cæteros contractus. 1.fol.156.nu.4
Metus reuerentialis impedit matrimonium contrahi ex tacito conſenſu. 1.fol.157.nu.6
Metus reuerentialis an impediat matrimonium ſpirituale. 1.fol.157. num.7
Metus amiſſionis bonorum omnium, vel maioris partis, cenſetur cadens in conſtantem virum. 1.fol.153.nu.18
Metus excommunicationis an dicatur cadens in conſtantem virum. 1.fol.152.nu.12
Metus cadens in conſtantem virum arbitrio iudicis diſcernitur. 1.fol.152.nu.8
Metus definitio, atque inibi explicatur Iuriſc. in l. 1. ff. quod met. cau. 1.fol.151.nu.1
Metus cadens in conſtantem virum quis dicat. 1.fol.151.n.1
Metus nunquam excuſat nec à mortali, nec à veniali crimine. 1.fol.151.nu.3
Metu matrimonium contrahens, nec tamen conſentiens, mendax non eſt. 1.fol.151.nu.4
Metu cõmittens aliqđ crimen an ſit venia dignus. 1.f.152.n.7
Milites armatæ militiæ, necnõ & nobiles eodem priuilegio vtuntur. 2.fol.107.nu.4
Minor læſus in renũtiatione beneficij eccleſiaſtici reſtituendus eſt, etiam poſtquam beneficium alteri fuerit collatũ, & nu.3. verſi. contrariam. 2.fol.28.nu.1
Minor quandoque reſtituitur in integrum, etiam ſi de lucro quod læſio abſtulerit tractetur. 2.fol.28.nu.2
Minor qui ſe liti opponit, ad coadiuuandum, an poſſit reſtitui in integrum. 1.fol.427.nu.3
Minor iurans contractum, an videatur renunciare beneficio ætatis, & remedio dictæ l. 2. 1.fol.334.nu.6
Minor & eccleſia an ſint in integrum reſtituendi ad præponendam cauſam reſtitutionis. 2.fol.477.nu.4
Minor 21. annis, maior 17. poteſt eſſe executor teſtamentarius. 2.fol.95.nu.4
Miſerabiles perſonæ poſſunt vocare quoſlibet ad curiam Regis in prima cauſæ inſtantia, & an poſſint & apud Iudicem eccleſiaſticum eos conuenire. 2.fol.390.num.1
Miſſa, dictio, vnde originem habuerit, qua pro ſummo ſacrificio authores eccleſiaſtici vtuntur. 2.fol.365.cap.22
Miſſarum ſolennia, an ſint audienda à notorio fornicatore. 1.fol.349.num.10
Miſſus in poſſeſſionem ex cauſa noxali, vel damni infecti, an præſcribat mala fide. 1.fol.468.nu.8
Monachus factus Epiſcopus, an liberetur à religionis regulis & ſtatutis. 1.fol.29.nu.18
Monachus à primo monaſterio ad ſcđm recedẽs, an deferat ſecum bona primo monaſterio iam quæſita. 1.fol.29.n.20
Monachi tenentur quartam portionem ſoluere parochiali eccleſiæ, etiam de legatis hic expreſſis. 1.fol.126.nu.6
Monaſterium quod nõ poteſt in loco per teſtatorem electo conſtrui, alibi conſtruendum. 1.fol.35.nu.9
Monaſteriũ qđ quis ingreditur, an ei ſit loco filij. 2.fol.98.n.6
Monaſterij in prælatum an poſſit aſſumi is, qui eiuſdem religionem profeſſus non fuerit. 1.fol.38.nu.1
Monaſterio an acquiratur hæreditas quæ monacho defertur, ſine ipſius monachi aditione. 1.fol.29.nu.25
Moneta falſa quæ dicatur. 2.fol.576.nu.1
Monetam falſam cudens qua pœna puniatur. 2.fol.578.nu.5
Monetã falsã ſciẽter expendẽs qua pęna puniat. 2.f.577.n.4
Monetam fundens vel radens, ac tingens qualiter puniatur. 2.fol.577.nu.5
Monitio neceſſaria eſt, ad excommunicationem infligendã, & ibi an debeat eſſe perſonalis. 1.fol.384.nu.4
Monitio ad excõicationem ferendam trina ſit. 1.f.384.nu.5
Monitio trina an neceſſaria ſit ad excommunicationem in notorijs. 1.fol.385.nu.6
Mors ſecuta ex imperitia medici vel culpa vulnerati, an efficiat vulnerantem irregularem. 1.fol.584.nu.9
Mors mariti abſentis qualiter probetur. 1.fol.202.nu.4
Morti, cauſa capio quid ſit. 1.fol.22.nu.26
Mulas calceare apud Suetonium, quid ſit. 2.fol.304.cap.3
Mulier ſcđò nubẽs intra annũ nõ eſt alenda ab hæredib. mariti, ẽt nolentib. dotis bona mobilia reſtituere. 1.f.162.n.9
Mulier ſecundò nubens amittit veſtes lugubres, ab hæredibus mariti ſibi præſtitas. 1.fol.163.nu.10
Mulier cõtrahens matrimoniũ, vel ſponſalia, an cẽſeat dediſſe in dotẽ marito, vel ſponſa propria bona. 1.f.135.n.5
de Muliere prægnante Adriani Cæſaris reſcriptũ ab Aegyptorũ & Græcorum legib. deductum fuiſſe. 2.f.385.cap.4
Mutilatio membri ęquipollet homicidio quo ad irregularitatem, & quod dicatur membrum. 2.fol.598.nu.8

N

NAtura contractus. 2.fol.254.nu.5
Naturalis qualiter ex teſtamento, patri habenti legitimos poſſit ſuccedere etiam iure Regio. 1.fol.228.nu.15
Naturalis filius an habeat teſtamentum matris, querelam inofficioſi teſtamenti. 1.fol.229.nu.16
Naturalis filius quis dicatur. 1.fol.226.nu.2
Naturalis filius, etiam in diſpenſatione à Principe obtenta, is intelligitur, qui ex concubina etiam non domi cohabitante conceptus fuerit. 1.fol.227.nu.3
Naturalis non exiſtentibus legitimis, nec legitimatis, patri inteſtato, in duabus vncijs ſuccedit. 1.fol.228.nu.9
Naturalis an poſſit ex teſtamento patri habenti legitimoa parentes ſuccedere, etiam Regia lege. 1.fol.228.nu.12
Neceſſitas extrema quando licitam faciat rei alienæ acceptionem. 1.fol.506.nu.3
Neceſſitas extrema non excuſat à peccato fornicationis, & quæ ſit ratio latè examinatur. 1.fol.507.nu.5
Neceſſitati extremę rõne acceptum reſtituendũ erit, ſi accipiens pinguiorem nactus fuerit fortunam. 1.fol.507.nu.4
Negatiua oratio ex ſeipſa nihil affirmat. 1.fol.207.nu.7
Neophytus an ſit recipiẽdus ad officia ſecularia, & quid de his, qui genus, ac nomen, à Iudæorum deducunt gente. 1. fol.568.num.8
Neophyti an ſint ad ordinis ſacramẽtum admittendi, & ad beneficia eccleſiaſtica eligendi. 1.fol.567.nu.7
Nepos reſcripto Principis auo legitimus efficitur, etiã poſt patris mortem. 1.fol.222.nu.20

Nepos præfert patruo in maioratib. etiam ſi poſt primogenitū expreſſim vocatus fuerit ſecundogenitus. 1.f.93.n.11
Nepos legitimus, vel naturalis ex filio ſpurio an poſſit ab auo inſtitui hæres, & quid de nepote ex filio, qui fuit ex inceſtu conceptus. 1.fol.232.nu.13
Nepos etiam ętate minor præfertur in primogenio, & maioratu patruo ętate maiori. 1.fol.78.nu.7
Nepos ex filio naturali, non taliter auo inteſtato ſuccedit, quàm eius pater ſucceſſiſſet. 1.fol.228.n.10
Nepos ex filio præmortuo, an fiat legitimus, ex matrimonio inter auum & auiam contracto. 1.fol.222.n.19
Nepotes delinquẽtes afficiunt pęna, q̃ p legẽ filijs inflicta eſt ob crimen lęſę maieſtatis humanæ & diuinæ. 1.f.157.nu.2
Neptis in maioratu patruo etiam præferẽda eſt. 1.f.78.n.8
Nicena ſynodus, quo tẽpore fuerit celebrata. 2.fol.325.n.1
Niſi, dictio qualiter ſit explicanda. 1.fol.167.n.8
Niſibin eam eſſe vrbem Euſebius exiſtimauit quæ in ſacris Biblijs dicitur Niniue. 2.f.308.c.7
de Niſibi vrbe, & an ea dicta fuerit Antiochia à veterib. authorib. 2.fol.308.c.7
Nobilis vbi de pęna pecuniaria agitur, grauius punitur, quã plebeius: vbi verò de corporali, mitius. 2.fol.148.n.3
Nobilis hidalgus in tabellionis officio conſtitutus, & eo fungens non cogitur cum plebe contribuere in regalibus ſubſidijs. 2.fol.450.n.7
Nobilis vel hidalgus an poſſit renunciare beneficio, quod habet, ne in carcere pro debito mittatur. 1.fol.295.n.5
Nobiles non ſunt torquẽdi, nec pœna ignominioſa afficiendi, ſicut plebeij. 2.fol.148.n.4
Nobiles habentes iuriſdictionem, an habeant ius hoc, vt ad eoſdẽ poſſit à iudicib. ordinarijs appellari. 2.f.386.nu.6
Nomen Domini an debeat in principio cuiuſque inſtrumenti publici inſcribi, & de Imperatoris nomine. 2.f.451.n.5
Nominis proprij diſtinctio ab appellatiuo, vt actus realis, vel perſonalis iudicetur, ceſſat omninò ex coniecturis, quib. aliquid deprehendi poſſit. 1.fol.66.n.1
Nominatio ſolẽnis filij, an efficiatur eũ legitimũ. 1.f.237.n.1
Nominatio filij ad eum efficiendum legitimum an exigat quod pater profiteatur ſimul eſſe. 1.fol.237.n.2
Nominatio filij, abſq; eo quod hęres inſtituatur, eum reddit legitimum. 1.fol.237.n.3
Nominatum in conditione eſſe, vel non eſſe ex teſtamento vocatum quid referat ſcire. 1.fol.77.nu.1
Notaſe en particular algunas coſas conforme a eſta opinion. 2.fol.562.n.3
Notorium an ſit neceſſario allegandum, atque ibidem agitur de intellectu gl. in cle. appellanti. de appel. 1.f.99.n.4
Notus quis dicatur. 1.fol.228.n.6
Nouendiale ſolet pro defunctis celebrari. 1.fol.118.n.3
Nouerca iure naturæ in cõiugiũ admitti non dẽt. 1.f.191.n.6
Nobilitas euidenter ex actis conſtans impedit executiones trium ſententiarum conformium. 2.fol.472.n.2
Nullitas procedens ex defectu iuriſdictionis, impedit executionem trium ſentẽtiarum conformium. 2.fol.473.n.4
Nullitatis quæſtione pendente, an ſit aliquid nouandum, & an attentata ſint omnia reuocanda. 1.fo.599.n.6
Nullitas quando dicatur tractari principaliter, & quando incidenter. 2.f.470.nu.7
Numi argentei, quo tempore primum Romæ ſignati. 2.fol. 542.nume.1
Numi argentei apud Hiſpanos ſignati, quib. modo vtimur. 2.fol.542.nu.2
Numi falſi Latinè & Græcè quib. dictionib. ſignificentur. 2.fol.576.nu.2
de Numis æreis qui percuſſi fuerunt iuſſu Regum Catholicorum Fernandi quinti, & Elizabeth. 2.fol.541.n.1
Numiſmata an poſſint pluris ęſtimari, quàm materia ex qua fuerint ſignata. 2.fol.571.n.1
Numiſmata an ſint cudenda publicis expenſis. 2.f.573.n.5
Numiſmatum bonitas extrinſeca quomodo ſit obſeruanda quo ad ſolutionem debiti. 2.f.575.nu.3
Nuntiorum Apoſtolicorum poteſtas à ſummis Regis conſiliarijs examinari poteſt. 2.fol.506.n.2
Nuptiæ ſecundæ vtrum ſint benedicendæ. 1.f.248.n.2
Nuptiarũ ſolẽnia ao iure Pontificio prohibeantũ. 1.f.248.n.1
Nuptias ſecundas contrahens viuente primo coniuge, qua pęna puniatur. 1.f.295.n.6

O

OBedire an ſit neceſſe literis Apoſtolicis falsè impetratis. 2.fol.507.nu.6
Obiectiones contra teſtes admitti poterunt, etiam in cauſa appellationis, etiam contra teſtes ante ſententiam productas. 2.f.443.n.5
Obligati & conuerſi qualiter differant. 1.f.419.n.8
Obligatio curiæ filiũ naturalem legitimũ efficit. 1.f.237.n.4
Obligatus ſoluere in certa numorum ſpecie, an poſſit in alia ſoluere. 2.f.575.nu.1
Obligatus ad factum, an ratione iuramenti cogat pręciſe facere. 1.fol.275.n.6
Obligatio naturalis dupliciter conſideratur quo ad intellectum iuris humani. 1.f.313.n.5
Obligatio naturalis in delictis non oritur à conſenſu delinquentis in pœnam. 1.f.390.n.10
Obligatio naturalis quæ ſufficiat ad impediẽdam repetitionem ſcienter ſoluti per iuris errorem. 1.f.314.n.8
Obligatio voti an ſit ex lege diuina. 1.f.33.n.12
Occidens Sempronium errore quodã iuſto putans eũ eſſe Titiũ quẽ volebat occidere, an ſit puniendus. 1.f.394.n.14
Occidens adulteros propria authoritate in locis quo ad temporalia eccleſię ſubditis puniendus eſt. 1.f.214.n.15
Olim poſſeſſor præſumitur hodie poſſidere ſi præſentem poſſeſſionem allegauerit. 2.f.90.nu.2
Olim poſſeſſor hodie præſumitur poſſeſſor. 1.fol.436.n.1
Olim poſſeſſor an præſumatur hodie poſt decennium poſſidere. 1.fol.437.n.3
Olim poſſeſſor, an præſumatur hodie poſſidere quo ad interdictum vnde vi. 1.f.437.n.4
Opa bona facta extra charitatẽ, q̃ſiq; vtilia ſũt. 1.f.361.n.11
Opera extra charitatẽ facta, nõ ſũt ex rigore iuſtitiæ ſatisfactoria, etiam recedente fictione. 1.f.360.n.8
Opera extra charitatem facta etiam iniuncta in pœnitentiam ſacramentalem, non ſunt de Iuſtitia ſatisfactoria, adhuc accedente charitate. 1.fol.360.n.8
Opera habentia valorem ex opere operato, quæ ſint, & inibi de ſacrificio Miſſæ. 1.f.360.n.9
Opera bona iuſtorum dupliciter conſiderantur: & item meritum condigni diſtinguitur. 1.f.357.nu.5
Opera bona iuſti meritoria ſunt ex condigno vitæ æternæ. 1.fol.357.nu.4
Opera facta in charitate, & per peccatum mortificata à charitate accedente priorem effectum recipiunt. 1.f.361.n.10
Operam rei licitæ vel illicitæ dantis diſtinctio, an ſit admittẽda, vbi adeſt ignorantia probabilis & iuſta. 1.f.395.n.16
Oppoſitor tertius & litis defenſor ad coadiuuãdum admiſſus ad ſumere debet litem ĩ eo ſtatu quo erat. 2.f.418.n.9
Oppoſitor tertius qui ad iudicium accedit, actorem vel reum vel vtrunque à re petita excluſurus, non cogitur aſſumere litem in ſtatu quo verſatur, & tamen non poteſt impedire definitionem eius inter actorem, & reum, nec differre. 2.f.437.n.4
Oratio illius non eſt admittenda qui ſe opponit ad executioni ad eam impediendam quoties calumnia præſumitur ipſius opponentis. 2.f.364.n.2
Oratio indefinita ex propria ſignificatione non æquipollet vniuerſali. 2.f.62.nu.5
Oratio indefinita in materia neceſſaria vel impoſſibili, an æquipollet vniuerſali. 2.f.63.n.6
Ordo librorum noui teſtamenti, & de quib. apud veteres Theologos olim fuerit dubitatum. 2.fol.321.nu.9
Ordo eccleſiaſticus poſt delictum aſſumptus quando liberet quem à iuriſdictione iudicis ſecularis. 2.f.496.nu.4
Ordinis ſacramentum non poteſt celebrari tempore interdicti, etiam ianuis clauſis, vel ſpecialibus feſtiuitatibus. 1.fol.420.nu.4
Ordines minores an ſint Sacramentum. 2.f.51.nu.10
Originis mariti locus an ſit conſiderandus. 1.f.197.n.10
de Oroſio, Sedulio, & Iuuenco.

P

PActum reuendendi ad voluntatem emptoris, non ſemper efficit contractum vſurarium. 2.f.247.n.3

Index.

Pactum renunciationis hæreditatis paternæ, factũ ẽt eo tpe quo filia nuptui non tradebatur, an teneat. 1.fol.327.nu.1
Pactum renunciationis hæreditatis paternæ, iuſo præſtito factũ à filia, q̃ religionẽ ingredi vult, an teneat. 1.f.328.n.2
Pactum quo filia dote contenta renunciat paternæ hæreditati, quibus rationibus improbetur. 1.fol.323.nu.1
Pactum dotale, quo pater pollicetur filios æquis portionib. inſtituturum, iuramento confirmatur, & inibi an poſſit liberè hoc pactum reuocari. & nu.8. 1.fol.325.n.2
Pactum in fauorem tertij donationi appoſitum, etiam inuito donatore, poterit à donatario ſeruari. 2.fol.68.nu.9
pactum à filia factum quo paternæ hæreditati renunciat ipſi patri abſenti an valeat. 2.fol.305.nu.4
pactũ nudũ iure põtificio obl'onẽ & actionẽ hẽt. 1.f.317.n.14
pactum iſtud redimendi quid ſit iuratum, & an iuramentum perpetuam efficiat actionem. 1.fol.47.nu.7
pactum de retrouendendo pars pretij cenſetur, ipſamque iuſtam æſtimationem minuit. 2.fol.251.nu.1
pactũ nudũ qđ ſit, & vnde eũ nomine appellet. 1.f.316.n.12
pactum nudum iure ciuili nec obligationem, nec actionem producit, quid ſi iuratum? 1.fol.35.nu.13
pactum redimendi appoſitum tractatui abſque diei definitione, quod tempus habeat. 2.fol.45.nu.1
pactum an deficiat ex eo quod pater conſenſum ei præſtitum reuocauerit. 1.fol.325.nu.7
pactum quo hæreditas paterna renunciatur, excludit filiam à bonis patris etiam inteſtati. 1.fol.332.nu.5
pactum renunciationis hæreditatis paternæ renuncianti, & eius filijs ac hæredibus nocet. 1.fol.332.nu.7
pacti legis commiſſoriæ materia compendiosè examinatur. 1.fol.212.nu.8
pactio valere poteſt modo ſubeunti periculum vel ex ipſo lucro maior pars cedat, vel aliunde merces ſuſcepti periculi detur. 2.fol.309.num.4
pactio futuræ ſucceſſionis, qua ratione ſit contraria bonis moribus. 1.fol.394.nu.2
parentes illegitimi an poſſint contrahere matrimonium abſque principis conſenſu. 1.fol.245.nu.5
parentes ſuccedunt liberis in ſtirpẽ nõ in capita. 2.f.112.n.4
an pater per alienationẽ voluntariam rei aduentitiæ ſtatim vſumfructum amittat, iſque filio deferatur. 2.fol.43.nu.7
pater poteſt quandoque alienare rem aduentitiam filijsfamilias ſine decreto iudicis. 2.fol.43.nu.6
pater & mater auis præferuntur in ſucceſſione filij inteſtati. 1.fol.120.nu.3
pater cogitur dotem conſtituere filiæ, quæ abſque eius conſenſu nupſit viro digno. 1.fol.161.nu.7
pater ex lege Regia meliorãs filiũ dignũ, vel indignũ prætermiſſo digniori, an peccatũ ex hoc cõmiſerit. 1.f.326.nu.7
pater an teneatur pœnam pecuniariam qua multatur filius ſoluere. 1.fol.145.nu.7
Pater poteſt in teſtõ, ẽt minus ſolenni, filium naturalẽ hæredẽ inſtituere, nõ exiſtentibus filijs legitimis. 1.f.229.n.13
pr̃ nõ põt iubere filijs rogatis hẽditatẽ reſtituere, vt fructus ante morã percepti computentur in Trebel. 1.fol.100.n.9
patris cõſenſus ſufficit, & requiritur, vt filiusfamilias poſſit cauſa mortis donare. 1.fol.16.nu.6
patre accipiente emphyteuſim pro ſe, & filijs ſuis maſculis, & fœminis, an eo mortuo à maſculis excludantur fœminæ. 1.fol.76.nu.2
patria ptãs Regia l.p cõtractũ m̃rimonij tollit. 1.fol.199.n.13
patronus tenetur digniorem præſentare epiſcopo ad beneficij inſtitutionem. 1.fol.525.nu.5
patronus etiam præſcriptione poteſt acquirere ius præſentandi rectorem in eccleſia collegiali. 1.fol.470.nu.4
Patruus iure naturæ põt neptẽ accipere vxorẽ, & ideò nũc poterit ex Romani Pontificis diſpenſatione. 1.fol.191.n.9
patrui qualiter nepotibus inteſtatis ſuccedãt. 1.fol.121.n.9
patriarchatum de quatuor ſedibus, & quo ordine olim fuerint connumeratæ. 2.fol.358.nu.4
Papa an poſſit permittere clericis liberam teſtandi facultatem de redditibus eccleſiarum. 1.fol.140.nu.7
Papa an teneatur ſemel in anno confiteri. 1.fol.343.nu.5
Papa poteſt diſpenſare in aliquot gradibus ex contentis. c.18.Leuit. 1.fol.192.num.10
Papa poteſt monachus teſtãdi licentiã cõcedere. 1.f.32.n.10
Papa an poſſit votum ſolenne continentiæ propria diſpenſatione remittere. 1.fol.33.nu.11
Papia Popea lex à quo lata fuerit. 1.fol.267.nu.3
Papiniani non inelegans intellectus in l. miles. §. quærebatur. ff. de adult. 1.fol.120.nu.11
paraſitis ob verbera ꝓmiſſam, vel ob alapas an peti poſſit. 1.fol.511.nu.5
parochiam poſſunt præſcribere ius præſtandi rectorem in eccleſia libera. 2.fol.442.nu.3
Pauli Caſtrenſis pecunia latè examinatur de donatione omnium bonorum reſeruato vſufructu. 2.fol.256.nu.1
pauperi litiganti an cogatur aduerſarius dare litis expenſas exhibere. 2.fol.392.nu.5
pauperes idẽ ius habẽt quod orphani ac pupilli. 2.f.212.n.3
pauperum hæredum inſtitutio incerta an valeat, & qualiter ſit intelligenda. 1.fol.62.nu.14
pauperib. litigantib. an ſint publico ſtipendio dandi aduocati, & an teneatur quis gratis ei patrocinari. 2.f.395.n.4
paupertas qualiter probetur, & ibidem latè examinatur à Bart. ſcripta in l. ſi conſtante. ff. ſol. mat. q.1. & 2. 2.f.534.n.8
paupertas probatur eo ipſo quod allegatur Tiſinnum ſue tot bona, & non plura niſi contrarium probetur. 2.f.132.n.3
paupertatem allegans, vel diuitias proprias, ſeu alterius, tenetur eam qualitatem probare. 2.fol.132.nu.3
peccatum mortale, an priuet ſuffragiorum eccleſiæ communione. 1.fol.367.num.3
peccatũ an poſſit cõtingere p ignorantiã, & an iuſtè puniatur, atq; inibi vera interpretatio l.1. ff. de legib. 1.f.396.n.17
peccatum mortale eſt, & dicitur excõmunicatio. 1.f.339.n.5
peccatũ veniale an fiat p cõſuetudinẽ mortale? 1.f.375.nu.7
peccato in mortali exiſtens eligi poteſt ad eccleſiaſticum beneficium. 1.fol.379.nu.4
peccator publicus an ſit irregularis, ſi celebret, & quid de notorio concubinario. 1.fol.563.nu.5
peculiũ quod in cæteris filijsfamilias aduentitiũ, in clericis filijsfamilias erit caſtrenſe, vel quaſi caſtrenſe. 1.f.48.no.1
pecunia an poſſit pluris æſtimari in priuatis commercijs, quam publicè ſit æſtimata. 2.fol.572.nu.3
pecunia nõ poteſt alteri ex pacto dari, vt lucrum ex ea acquiſitum commune ſit, periculum verò ipſius immineat exercenti negocia. 2.fol.208.nu.3
pecunia reſidua conſtructo opere, per teſtatorem iniuncto, an ſit hæredi adiudicanda. 1.fol.35.nu.10
pecuniæ bonitas intrinſeca an ſit conſideranda iuxta tempus contractus, vel ſolutionis. 2.fol.574.nu.2
penſio an poſſit conſtitui ſuper beneficio iuris patronatus laicorum abſque eorum conſenſu. 2.fol.228.nu.10
penſio eccleſiaſtica penſionario defuncto pro rata tpis debetur, ẽt ſi dies ſolutionis nondum ceſſerit. 2.fol.75.n.13
penſiones an vacent per matrimonij cõtractum. 1.f.175.n.6
penſiones rei venditæ, an pertineant ad emptorem qñ tpe venditionis nondũ dies ſolutionis ceſſerat. 2.fol.73.nu.3
pepiones que moneda aya ſido. 2.fol.563.nu.5
percuſſor alterius, membrum efficiens debile, an ſit irregularis. 2.fol.540.nu.9
periculum & commodum rei venditæ, poſt perfectam venditionem ad emptorem pertinent. 2.fol.72.nu.2
periurus matrimonium contrahere non debet, ſi tamen contrahat, tenet contractus. 1.fol.169.n.2
periurus qualiter iure canonico priuatur. 1.fol.287.nu.3
periurus an ſit infamis infamia iuris. 1.fol.287.nu.4
periurus ratione iuramenti de calumnia an ſit puniendus 1.fol.289.nu.7
periurium lege pontificia & ſeculari puniri põt. 1.f.287.n.2
periurium etiam in re leuiſſima cõtingens mortale crimen eſt. 1.fol.262.nu.4
periurium propriè nõ committitur ab eo, qui peruerſè per falſos deos iurat. 1.fol.265.nu.11
periurij grauitas, & an ſit maius crimẽ homicidio. 1.f.286.n.1
in permutatione beneficiorum eccleſiaſticorum locus non eſt auxilio l.2. C. de reſcind. vend. 2.fol.28.nu.3
de Perſarũ regibus ex Methaſthene, Philone, & Græcis hiſtoriographis ad Sacræ ſcripturæ intelligẽtiã. 2.f.319.n.6
de peruigilationibus, & nocturnis ſacrificijs. 2.f.435.nu.10
peſo y valor del real Caſtellano en tiempo del rey don Henrique tercero, y deſpues, y antes. 2.fol.560.nu.2

* • *

Peritio

Index.

Petitio hęreditatis eſt iudicium vniuerſale, & inibi quonam modo proponenda ſit. 2.fol.415.nu.1

Petitio hǽditatis cur nõ daẽ cõtra titulo poſſidẽtẽ. 2.f.415.n.2

Petitio hæreditatis datur contra poſſidentem titulo acquiſito poſt mortem teſtatoris. 2.fol.415.nu.3

Petitio hæreditatis an detur contra poſſidentem titulo putatiuo. 2.fol.416.nu.4

petitio hęreditatis non datur contra poſſidentem titulo acquiſito ab eo, qui poterat petitione hæreditatis cõueniri. 2.fol.417.num.5

phylacteria quæ dicãtur, & quæ reprobentur. 2.fol.344.n.15

piſcaturæ & venationis intereſſe ẽt dari poteſt. 1.f.533.n.12

pœna legis partim remittitur propter iuſtum dolorem delinquentis. 1.fol.214.nu.11

pœna auth. hoc amplius an ſit ſtatuta ipſo iure. 1.fol.41.nu.8

pœna à cõtractu matrimonij omninò reijcienda. 1.f.158.n.5

pœna an pręſcribi poſſit mala fide. 1.fol.184.nu.16

pœna amiſſionis bonorum ipſo iure inducta, etiam ab hæredibus delinquentis exigitur. 1.fol.181.num.6

pœna mortis pro adulterio an iuſtè à lege inferri poſſit. 1.fol.215. num. 17

pœna ipſo iure inducta, an locum habeat in foro cõſcient. 1.fol.182.num.10

pœna conuentionalis an debeatur in foro conſcientiæ. 1.fol.183.num.11

pœna adiecta in teſtamento, qualiter committatur, & an hęreditas poſſit a teſtatore adimi in pœnam. 1.fol.107.nu.7

pœna appoſita pro fœdere pacis conſeruando, an poſſit remitti in præiudicium fiſci vel eccleſiæ. 2.fol.72.nu.18

pœnæ adiectio nulla eſt, ſi principalis ipſe cõtractus ſit nullus. 2.fol.293.nu.4

pœnæ à legibus ſtatutæ contra fœminam, intra annum luctus nubentem, iure canonico corrigũtur, exteræ autem minimè ceſſant. 1.fol.162.nu.5

pœnam certam etiamſi lex ſtatuerit, nihilominus iudex poterit eam ex cauſa, vel augere, vel minuere. 2.fol.150.n.8

pœnitentia ſolennis efficit quem irregularem. 1.f.562.nu.10

pœnitentiæ ſacramentum non tantum ægrotis, ſed & ſanis tempore interdicti poterit miniſtrari. 2.fol.419.nu.1

pollicitatio an iure canonico obligationem & actionem induat. 1.fol.317.nu.15

pollutio nocturna quando inducat abſtinentiam à celebratione & communione Euchariſtiæ. 1.fol.598.nu.7

pontifex ſummus errare non poteſt in canonizatione ſanctorum. 2.fol.92.nu.13

pontifex ſummus in his quæ ad fidem pertinent errare nequit. 2.fol.92.nu.13

pontifex ſummus iuſtè potuit priuilegium fori quo ad clericos coniugatos temperare. c. vnico. de cler. coniug. in 6. 2.fol.492.nu.6

pontifex Romanus, an poſſit licitè abſque peccato communicare cum excommunicatis. 1.fol.343.nu.3

pontifex Romanus an poſſit diſpenſare aut permittere q̃d communicet quis cum excommunicato. 1.fol.342.nu.2

pontifex Romanus ex quo pacto poſſit in voto diſpenſare. & ibi de voti commutatione. 2.fol.190.nu.4

pontificia iura in tractatu de eccleſiarum immunitate præferenda ſunt legibus ſecularibus. 1.fol.217.n.3

popeæ Iuliæ legis caput vnum ex Gellio, atque item alterum. 2.fol.203.nu.3

portio quarta nõ debeẽ ex his, q̃ executor teſtamentarius diſtribuerit in ea opera quorũ hic tex. meminit. 1.f.119.n.7

portio quarta duplex poteſt ab vno & eodem legato deduci. 1.fol.159.num.8

portio legitima an ſit deducenda in vna tantum re, vel ex omnibus hæreditarijs rebus. 1.fol.109.nu.5

portio legitima, & quarta trebellianica qualiter deducuntur? 1.fol.111.nu.1

portio legitima à patre filio tradita recipit augmentum, ſi patrimonium parentis creuerit. 1.fol.75.nu.8

portioni legitimæ vtrum apponi poſſit grauamen ex cõſenſu filij latè diſcutitur. 1.fol.108.nu.3

poſitus in conditione non vocatur ex illo teſtamento, etiãſi inſtituto non ſuccedit de iure inteſtato. 1.fol.78.nu.7

poſiti in legatis in conditione, an cenſeantur poſiti in diſpoſitione. 1.fol.78.nu.6

poſiti in cõdõne nõ cenſenẽ poſiti in diſpoſitione. 1.f.77.n.5

poſiti in conditione non cenſentur vocati ex teſtõ, etiamſi nominatim à teſtatore grauentur ſm cõem. 1.fol.77.nu.3

poſſeſſio beneficij apprehendi poteſt per procuratorem habentem mandatum generale. 2.fol.343.nu.9

poſſeſſio beneficij qualiter acquiratur, & an per inueſtiturã tradatur. Item an poſſit in conſpectu beneficij apprehendi. 2.fol.279.nu.11

poſſeſſio ficta, an ſufficiat ad præſcriptionem. 1.fol.438.nu.5

poſſeſſio quandoque habet plurimum iuris, q̃nq; plurimum facti, & huius diſtinctionis examinatio. 1.fol.59.num.6

poſſeſſio beneficij apprehenſa in ipſa eccleſia à qua titulũ & nomen beneficium habet, transfert etiam poſſeſſionẽ omnium rerum ad ciuitatem pertinentium. 2.f.280.nu.13

poſſeſſio ciuilis an ſufficiat ad obtinendum in hoc interdicto. 2.fol.440.nu.5

poſſeſſio an rectè diſtinguatur in naturalem, & ciuilem. 2.folio 433.num.4

poſſeſſio quæ ſit neceſſaria, & ſufficiens ad præſcriptionem. 1.fol.534.nu.7

poſſeſſionis corporalis traditio ad quem pertineat in beneficijs. 2.fol.278.nu.8

poſſeſſionis corporalis traditio in beneficijs ad quem pertineat. 2.fol.278.nu 8

poſſeſſionis acquiſitio quid ſit. 2.fol.432.nu.6

poſſeſſionis retentio definitur. 2.fol.432.nu.6

poſſeſſionis definito traditur, & qualiter. 2.fol.433.nu.3

poſſeſſionis præteritæ confeſſio, an inducat præſentis poſſeſſionis præſumptionem. 1.fol.437.nu.2

poſſeſſor olim præſumitur hodie poſſidere, ſi præſentem poſſeſſionem allegauerit, & ibi tractatur intellectus Regiæ l.10.tit.14.par.3. 1.fol.98.nu.2

poſſeſſor quis dicatur bonæ fidei. 1.fol.458.nu.1

poſſeſſoria cauſa rei ſpiritualis an ſit temporalis, & an poſſit per iudicem ſecularem tractari. 2.fol.424.nu.1

poteſtas abſoluta quo pacto in principe diſtinguatur ob ordinaria. 2.fol.232.nu.8

poteſtas ſpiritualis in quo à temporali differat. 1.fol.339.n.6

poteſtas t̃palis, ciuiliſque iuriſdictio penes ipſam Rempublicam eſt, & apud eos, quibus & ipſa id muneris commiſerit, in quo ab eccleſiaſtica differt. 2.fol.371.nu.2

præceptum de nõ inferenda moleſtia, aut de non mouenda quæſtione, an intelligatur de quæſtione iuris. 2.f.107.nu.8

præceptum decalogi de Sabbatis ſanctificandis partim eſt morale, partim ceremoniale. 2.fol.348.nu.2

præceptum hoc, qua ex parte morale cenſetur, & eſt iuris naturalis. 2.fol.349.num.3

præceptũ diuinũ vel humanũ regulariter ſeruatur per opera extra charitatem facta ad hunc effectum, ne quis nouã violati præcepti culpam contrahat. 1.fol.362.num.1

prægnantis mulieris quę damnata ſit pœnam differri quo ad pariat, nec etiam torquendam. 2.fol.305.cap.4

prælatus an teneatur inuentarium de rebus eccleſię facere. 2.fol.26.nu.9

prælatus an poſſit differre bonorum eccleſiæ repetitionem ob vitandum ſcandalum. 2.fol.500.nu.6

prælatus qui iurauit non alienare res eccleſiæ periurus nõ eſt, etiamſi ea locauerit ad longum tempus. 2.fol.176.nu.2

prælatus ſuccedens alteri an teneatur ſtare locationi factæ per prædeceſſorem. 2.fol.175.nu.6

prælati eccleſiæ habent iure diuino poteſtatem excommunicandi. 1.fol.340.nu.8

præſcribo domum, præſcripſi fundum, hic loquendi vſus an Latinitati congruat. 1.fol.429.nu.6

præſcribantur quo tempore res ad fiſcum ſecularem pertinentes. 2.fol.467.nu.7

pręſcribere non aliud eſt quàm excipere, atque ideò verbale nomen præſcriptio, exceptionem ſignificat. 1.f.428.n.2

præſcribere non poteſt filius ſuus hæres titulo pro hærede etiam iure nouellarum. 2.fol.427.num.3

præſcribere rem à defuncto mala fide poſſeſſam ſucceſſor vniuerſalis non poteſt. 1.fol.466.nu.1

præſcribi quandoq; poteſt his quæ ſunt facultatis. 2.f.45.n.2

ad Præſcribendum quo tempore ſit neceſſaria bona fides, & inibi Locus Dyni inſigniter vitioſus emendatur. 1.fol. 479. num.3

Præſcriptę rei vetus dominus ratione dominij directi poterit agere contra tertium poſſeſſorem, qui non habet cauſam à præſcribente. 1.fol.485.nu.3
Præſcriptæ rei ob delictum præſcribentis an dominus directus poſſit impedire confiſcationem. 1.fol.436.nu.6
Præſcriptio non tantum de dilatoria, ſed & peremptoria exceptione dicitur. 1.fol.428.nu.2
Præſcriptio & exceptio qua ratione differāt. 1.fol.228.n.2
Præſcriptio iuxta leges humanas perfecta, ēt in animæ iudicio præſcribentem defendit, quis ipſe poſt completã pręſcriptionem habeat ſcientiam rei alienæ. 1.fol.487.n.1
Præſcriptio immemorialis mala fide non procedit, imo requirit bonam fidem. 1.fol.464.nu.4
pręſcriptio quadragenaria, cētenaria, & tricēnalis. 1.f.489.2
præſcriptio centenaria quomodo probetur. 1.fol.447.n.8
præſcriptio cētenaria eſt cõtra Romanã eccleſiã. 1.f.441.n.6
pręſcriptio contra Romanam eccleſiam non interrumpitur per ex communicationem à Romano Pontifice latam die Iouis ſancti. 1.fol 480.n.5
præſcriptio quadragenaria aduerſus eccleſiam eſt neceſſaria. 1.fol.440.nu.3
præſcriptio bona fide, & titulo procedens tribuit præſcribenti actionem ad vendicandam rem ab ipſa veteri domino, & an idem ſit in præſcriptione bona fide abſque titulo tamen præcedendi. 1.ſol.485.nu.1
præſcriptio an det ius proprietatis præſcribenti, & an ipſe habeat rei proprietatem. 1.fol.485.nu.2
præſcriptionis centenariæ ad probationem an ſit ſatis quod immemorialis legitimè probetur. 1.fol.448.n.9
præſcriptionis exceptio etiam ab arbitratore admittenda eſt. 1.fol.488.nu.4
præſcriptionis definito expeditur, veraque traditur ad materiæ cognitionem. 1.fol 431.n.4
præſcriptionis interruptio, qualiter diſtinguatur ab alijs ferè ſimilibus terminis. 1.fol.479.nu.1
præſcriptionem inter immemorialem, & centenariam late diſcutitur differentia. 1.fol.446.nu.6
præſcriptio immemorialis quo pacto probatur. & ibi intellectus Taurinæ conſtitutionis. 1.fol.447.n.7
præſcriptionem ante perfectam contingens mala fides quocunque tempore, interrũpit præſcriptionē. 1.fol.479.n.2
præſcriptionem legis inducentis ratio, an in animæ iudicio ceſſet. 1.fol.487.nu.2
per pręſcriptionem dominium acquiſitum, an poſſit tolli per principem. 1.fol.486.n.5
præſcriptione ꝑ in integrum reſtitutionē extincta, an ſit natiua vel datiua actio, quæ veteri dño cõpetit. 1.f.490 n.4
præſcriptione ſemel interrupta, ceſſante interruptione, iterum non poteſt inſtitui, & continuari. 1.fol.481.n.7
de præſcriptione aduerſus eum, qui nullam negligentiæ culpam habuit. 1.f.488.nu.3
pręſens, & tacens eo tempore quo eligitur ad executionem non cenſetur id munus recipere. 1.fol.117.nu.4
præſide mortuo, an ei⁹ vicari⁹ poſſit iuriſdõne vti. 1.f.117.4
præſumptio iuris transfert in aduerſarium onus probationis, etiamſi is reus ſit. 1.fol.132.n.1
an Prætorijs ſtipulationibus facti alieni, an ſit ſatis commiſſionē diligēter feciſſe, & curaſſe qđ alter faceret. 1.f.371.7
precarium ſimpliciter conſtitutum morte concedentis non extinguitur, donec ab hærede reuocetur. 2.fol.271.n.1
precarium expreſſum conſtitutum donec reuocatum fuerit non expirat morte concedentis. 2.fol.272.n.3
precarium conſtitutum expreſſim ad voluntatem concedētis, ipſius morte iure finitur. 2.fol.272.n.4
precarium & commodum in quo differant. 2.fol.273.n.7
precariũ non poteſt ſtatim abſq; cauſa reuocari. 2.f.273.n.6
presbyter propria bona habens in Epiſcopum eligi poteſt, & illa bona iure retinet: atque explicatur quis fuerit author canonis, manifeſta. 13.q.1. 1.fol.24.nu.1
presbyter qui non eſt, an poſſit in Epiſcopum cõſecrari, atque ita conſecratus an recipiat epiſcopalem dignitatem. 2.fol.54.nu.16
pretium vnicum, vel pro menſuræ modo diſtributum, an conſtituat hac in re diſcrimen aliquod. 2.fol.381.n.5
pretium iuſtum cuiuſque rei non conſiſtit in puncto indiuiſibili, ſed latitudinem habet. 2.fol.315.n.1
pretiũ iuſtũ cuiuſq; rei nõ ex natura ſua, ſed ex cõi hominum æſtimatione ſtatuēdũ eſt, ex quo plura deducunt. 2.f.116.4
pretium fauore Reipublicæ, & inopiæ communis taxari poteſt, eorumque quis cogitur vendere. 2.fol.117.n.5
primatus Petri, & eccleſiæ Romanæ à Gelaſio ex diuino elogio deducitur. 2.fol.323.n.11
primogenium à duobus conſtitutum, an ab altero tantum reuocari poſſit. 1.fol.4.n.8
in primogenijs alijſq; ſimilibus diſpoſitionibus poteſt adijci cõditio, ſi nec pꝛſbyter, nec monachus fuerit. 2.f.100.n.11
princeps an poſſit mutare pecuniæ valorem. 2.fol.574.n.6
princeps ſuperiorem minimè recognoſcens ius habet indicendi bellum. 1.fol.535.n.1
princeps poteſt filium illegitimum, & ſpurium ad feudi ſucceſſionem per priuilegium admittere. 2.fol.499.n.2
princeps an venditionis, donationis, aut priuilegij titulo dominium transferat ſine traditione. 2.fol.188.n.3
princeps an teneatur ſeruare leges humanas, vel ſit ſolutus ab eis. 1.fol.343.n.4
principis diſſimulatio an hēat vim diſpēſationis. 1.f.192.15.
principi an ſit ſignificandum id quod eum, etſi certus eſſet, minime auerteret à conceſſione. 2.fol.101.n.1
principem ultimis teſtatorum voluntatibus derogare non poſſe probatur efficaciter, ſi abſque principis authoritate teſtamenta facta fuerint. 5.fol.251.n.5
principia quæ ſint apud Martianũ Iuriſconſultũ. 2.f.566.n.7
priuatus an liceat in agro proprio nouellare. 5.fo.519.nu.4
priuilegium reuocandi domum, non competit his qui in curia alios ad iudicium vocauerint. 2.fol.390.n.4
priuilegio an poſſit quis vti aduerſus habentem ſimile priuilegium. 1.fol.440.n.4
probatio indirecta aduerſus præmiſſam pręſumptionem admittenda eſt. 1.fol.131.nu.7
probationes ubi ſunt pares, pro fiſco etiam actore eſt pronuntiandum. 2.fol.77.n.3
in probationibus, indefinita vniuerſali nequaquam ſimilis eſt. 2.fol.64.n.10.
procurator habens mandatum ad id ſpeciale nomine alterius poteſt matrimonium contrahere. 1.fol.164.n.6
procuratoris mandatum ad matrimonium contrahendum etiam iuratum ſi reuocetur, matrimonium non poteſt contrahi. 1.fol.165.nu.10
procuratoris mandatum ad contrahendum matrimonium, facile reuocatur. 1.fol.165.nu.11
procuratoris mandatum ad renuntiandum beneficio eccleſiaſtico, etſi reuocari poſſit, hæc tamen reuocatio, licet tacitè fiat, eſt ipſi procuratori denuntianda. 1.fol.103.n.12
procuratore, & eo cum quo contrahendum eſt coniugium, ignorantibus eis mandatum reuocari poteſt. 1.ſ.165.n.9
prohibitus exigere an cenſeatur prohibitus accipere à ſponte ſoluente. 1.fol.311.nu.7
prohibitionis verba vniuerſalia, etiam ſucceſſorem legitimum repellunt. 1.fol.105.nu.11
proles ex conſanguinea ſuſcepta poteſt eſſe diſpenſandi cauſa. 1.fol.192.nu.13
promittēs vel iurans obedire iudici ipſius nomine proprio expreſſo, tenetur ex promiſſione ſucceſſori obtemperare. 1.fo.69.nu.6
promittens ſe facturum & curaturum factum alienum liberatur, poſſibilem diligentiam exhibens. 1.fo.319.n.3
promittens cũ iuramẽto nõ reuocare procuratorē, ſi reuocauerit, reuocatio tenet, licet ſit periurus. 1.f.302.nu.3.
de Promittente ſe facturum & curaturum cum effectu quid dicendum. 1.ſol.321.nu.6
promiſſio facti alieni iure canonico reducitur ad illam, qua quis promittit ſe facturum & curaturum. 1.fol.319.n.1
promiſſio facti alieni iuramento præſtito eandem interpretationem habet, vt promiſſor faciat & curet. 1.f.319.nu.2.
promiſſio facti alieni directè concepta, & pœna appoſita, an liberetur, ſi diligentiſſimè fecerit? 1.fo.320.nu.5
promiſſio ſolutionis in certa pecunia ſub certa æſtimatione, quo pacto ſit obſeruanda. 5.fol.575.nu.5
promiſſio arrharum ultra ſummam lege præfinitam non confirmatur iuramento. 1.fol.307.no.8
promiſſio de renuntianda paterna hæreditate cum iuramento eidem præſtito, quid operetur? 1.fol.324.nu.3

Promiſſio facta alteri per alterum, iure canonico valida eſt. 1.fol.312.num.2
Prorogatio compromiſſi iurati an cẽſeatur facta cum iuramenti qualitate. 1.fol.259.nu.6
Proteſtatio, altero conſentiente, præcedens verba conſenſum exprimentia, defectum ipſius conſenſus probat etiã in exteriori iudicio. 1.fol.141.nu.3
Proteſtatio accuſatoris, etiam animum habentis quòd occidatur reus, eum liberat ab irregularitate. 1.fol.593.nu.2
Proteſtatio excuſat, etiamſi iudex inique reum morti tradiderit. 1.fol.593.nu.3
Proteſtatio an excuſet accuſantẽ ꝑ aliena iniuria. 1.f.594.n.4
Proteſtatione præmiſſa aduocatus in cauſa ſanguinis an efficiatur irregularis. & quid de teſte. 1.fol.594.nu.5
Protbocollum quid ſit, & vnde originem habuerit, & inibi de matricibus ac matricula. 2.fol.446.num.2
Propoſitio indefinita, vniuerſalis, particularis, & ſingularis quæ ſit. 2.fol.61.nu.1
Proprietas vendita vſufructuario iure ſanguinis abſq; ipſo vſufructu retrahitur. 2.fol.255.nu.5
Proximiores ſuccedunt decedentibus ab inteſtato poſt parentes & fratres; vſque ad decimum gradum. 1.f.122.n.11
Pubertati ꝓximus q̃s ĩ mr̃imonio, cæteriſq; actib. 1.f.188.n.5
Publiciana ẽt iure Pontificio admiſſa cenſetur. 1.f.588.nu.6
Punitio criminis mixti fori facta ab Eccleſiaſtico iudice nõ impedit punitionem iudicis ſecularis. 1.fol.72.nu.19
Pupillus & orphanus hoc priuilegiũ hñt, vt poſſint reos ad curiã trahere quo ad primam cognitionem. 2.fol.391.n.2
Pupillaris ſubſtitutus non eſt admittendus, niſi probet pupillum intra pupillarem ætatem obijſſe. 2.fol.136.nu.1
Pupillaris expreſſa quam vulgarem contineat, & an ea expiret finita pupillari. 1.fol.81.num.5
Pupillaris ſubſtitutio quibus verbis fiat. 1.fol.80.nu.4

Q

QVadriennium ad petẽdam in integrum reſtitutionem non currit ignoranti. 1.fol.489.nu.3
Quæſita ꝑ prælatum & eius induſtria, & cauſa perſonæ an ſubijciantur teſtamento, & liberę diſpoſitioni. 1.f.26.n.11
Quarta canonica portio, an debeatur epiſcopo ex legatis fraternitati alicui. 1.fol.65.nu.12
Quarta portio ex quibus debeatur epiſcopo, & à quibus, vbi ẽt intellectus c. de quarta de pſcrip. tractat. 1.f.63.u.1
Quaſi poſſeſſio quid ſit. 1.fol.150.nu.6

R

RApta liberè poteſt matrimonium cõtrahere cum ipſo raptore. 1.fol.161.nu.1
Rapta cõtrahens matrimoniũ cũ raptore, non amittit bona à lege ſibi delata propter iniuriam raptus. 1.fol.161.nu.2
Rapina quid ſit, & an ſit ſpecies diſtincta à furto. 1.f.147.n.2
Ratihabitio in delictis quid operetur, & qua pœna conuenienda ſit. 1.fol.579.nu.5
Ratihabitio criminis non commiſſi nomine ratum habentis, an ſit peccatum mortale, an veniale. 1.fol.580.nu.6
Ratio ad l. Regiam 16. Tauri. 1.fol.64.nu.5
Ratio vera ad text. in cap. vnico. §. 1. de deſponſat. impuber. in 6. 1.fol.128.num.3
Ratione ceſſante quando ceſſet lex. 1.fol.51.nu.9
Rebaptizatus irregularis eſt. & quid de confirmationis ſacramento. 1.fol.561.nu.8
Rebellio eſt iuſta cauſa gerendi bellum, & inibi traduntur aliæ iuſtæ belli cauſæ. 3.fol.535.nu.4
Rectores ciuitatum an inuitis populis & nõ petentibus dari poſſint. 2.fol.385.nu.5
Reciproca ſubſtó vnica oratione concepta, eas ſubſtitutiones cõprehendit, quæ pariter vtriq; inſtituto cõueniunt: ſecus ſi diuerſa oratione conſtituatur. 1.fol.87.num.4
Reciprocæ ſubſtitutionis definitio. 1.fol.87.nu.3
Recognitio ſcripturæ priuatæ, quonam modo fiat à teſtibus. 2.fol.458.nu.1
Redemptio redituum annuorum fieri debet non tm̃ ſoluto pretio, ſed & reditibus decurſis pro rata tp̃is. 2.f.75.n.10
Reditus annui licitè conſtituuntur, & inibi vtriuſque partis rationes. 2.fol.325.nu.1
Reditus annui ad vitam poſſunt conſtitui. 2.fol.237.n.3
Reditus annui perpetui quodnam ſit iuſtum pretium. 2.fol.247.num.5
Reditus annui iuſtum pretium ad vitam conſtituti qualiter definiatur. 3.fol.264.nu.7
Reditus annui non poſſunt licitè conſtitui, cum pacto redimendi ad voluntatem primi emptoris. 2.fol.247.nu.4
Reditus annui redimibiles, quo pretio iuſtè conſtituantur. 2.fol.251.num.2
Reductio ad arbitrium boni viri coram quo iudice petenda ſit. 2.fol.161.nu.1
Reduxenſe à concorrere in alcunas leyes Reales cerca de eſta materia. 2.fol.561.nu.2
Regius principatus vel libera electione populorum vel hæreditaria Gentilitij primogenij ſucceſſione, moribus, aut lege probata, iuſtus omninò cenſetur. 2.fol.463.nu.4
Regnũ oĩum Rerumpublicarũ eſt p̃ſtantiſſimũ. 2.fol.374.n.5
Rex vtrum poſſit legitimare proprios filios. 1.fol.244.nu.20
Regis aduentus habet hoc priuilegium quod interdictum ſuſpendatur. 2.fol.424.nu.4
Reges Hiſpaniarum immunes ſunt, & liberi à Cæſarum Imperio. 3.fol.541.nu.9
Regia lex Tauri exprimitur. 3.fol.281.nu.7
Regia lex Tauri explicatur. 1.fol.248.nu.6
Regia lex Tauri exprimitur. 1.fol.227.nu.4
Regia lex Tauri exprimitur. 3.fol.227.nu.5
Regia Taurina lex 65. examinatur. 1.fol.481.nu.8
Regia lex Tauri explicatur. 1.fol.248.nu.6
Regia lex 21. Tauri. 2.fol.113.nu.2
Regia l. pen. tit. nono. parte quinta examinatur. 2.fol.480.n.8
Regiæ l praxis. 2.fol.159.nu.2
Regia lex vlt. ex ordine iudiciario examinat. 2.fol.165.nu.2
Regia l. 2. tit. 2. lib. 5. ordi. l. 44. Tauri explicatur. 1.fol.86.nu.6
Regia l. 1. tit. 2. lib. 5. ordinatio. explicatur. 1.fol.50.nu.4
Regia Taurina l. 65. examinatur. 2.fol.455.nu.2
Regia l. 2. tit. de excommunicatis lib. 8. ordinat. intelligitur. 1.fol.185.nu.17
Regia lex 4. tit. exceptionib. lib. 3. ord. explicat. 1.f.250.nu.5
Regia lex 21. Tauri explicatur. 2.fol.113.nu.2
Regia lex 3. & 4. tit. 13. lib. 3. ordinat. explicatur. 1.f.284.nu.3
Regia lex 63. Tauri examinatur. 1.fol.48.nu.2
Regia lex vltima ex ordine iudiciario examinat. 2.f.164.n.6
Regia lex 2. tit. 15. lib. 8. ord. ad vnguẽ exponit. 1.fol.127.n.15
Regia lex Guadalaiaræ examinatur. 2.fol.382.nu.7
Regia partitarum conſtitutio expenditur. 2.fol.136. num.2. & 140.num.10
Regia conſtitutio de theſauris defenditur etiam ad animæ præiudicium. 2.fol.555.nu.4
Regia conſtitutio vltima, tit. 14. lib. 3. ordin. de præſcriptione iuriſdict. examinatur. 1.fol.445.nu.4
Regiæ Partitarum leges quid præter ius Cæſareum ſtatuerint. 3.fol.212.nu.4
Regiarum conſtitutionum intellectus quo ad vxores, quæ ſine licentia mariti contrahere non poſſunt. 1.f.516.nu.10
Regiarum conſtitutionum iuſtita examinatur. 2.f.523.nu.5
Regia & ſuprema tribunalia, ius habent in his Regnis tollendi vim & violentiam quæ a iudicibus eccleſiaſticis appellantibus fieri ſolet. 2.fol.505.nu.3
Regia poteſtas ex Dei & naturæ ordinatione ſtabilitur. 2.folio 374.num.6
Regiæ quædam leges intellectæ. 1.fol.47.nu.11
Regius principatus vel libera electione populorũ, vel hęreditaria Gentilitij primogenij ſucceſſione, moribus, aut lege probata, iuſtus omninò cenſetur. 2.fol.373.num.4
Regnum omnium Rerumpublicarum eſt præſtantiſſimum. 2.fol.374.nu.5
Regnum Caſtellanum iure Gentilitiæ ſucceſſionis primogenitis defertur. 2.fol.375.nu.7
Rei dotalis prohibita alienatio impedit naturalẽ obligationẽ oriri, & tñ alienatio iuro confirmatur. 1.fol.314.nu.7
Regula ipſa non extenditur ratione exceptionis ad ea quæ alioquin non contineret, niſi exceptio fiat de his, quæ regula non comprehendit. 2.fol.129.nu.7
Relictam fratris poteſt quis ſecluſo iure humano in vxorẽ accipere. 1.fol.191.nu.7
Relictũ pro legitima, an inſtitutionẽ præ ſe ferat. 1.f.74.n.6
Religionis profeſſione an matrimonium violenta copula conſummatum diſſoluatur. 1.fol.205.num.10
Religionis profeſſio bigamiam non tollit. 1.fol.567.num.6

Religionis

Religionis profeſſione matrimonij viuculum ante copulā diſſoluitur, ex authoritate diuina. 1.fol.104.nu.6

Religioſi quonam pacto poſſint eſſe executores vltimarum voluntatum, & an electio poſſit eis committi. 1.f.101.n.1

Remiſſio libera vſurarū, liberat oīnò creditorem à reſtitutione, etiāſi is non hēat animum reſtituendi. 1.f.504.nu.5

Remiſſio clerici cuius expenſis fieri debeat. 1.fol.499.nu.5

Remiſſio debiti donatio eſt, quæ & inſinuationem requirit. 2.fol.123.nu.8.& 125.nu.12

Remiſſio non eſt facienda abſque ſummaria delicti cognitione. 2.fol.412.nu.8

Remiſſio an fieri debeat ex diuerſo principatu, & maiori ad minus tribunal. 2.fol.413.nu.10

Remuneratoria donatio quem effectum habeat. 1.f.76.nu.10

Renuntiatio hæreditatis paternæ cum iuro à matre recepta, dote facta, an noceat eius filijs petentib. hæreditatem aui qui poſt filiam mortem obierit. 1.fol.329.330.nu.4.& 6.

Renuntiatio hæreditatis paternæ, an extinguatur mortuis fratribus maſculis viuo patre. 1.fol.331.nu.4

Renuntiatio hæreditatis paternæ an confirmetur iuramento præſtito ab infideli, vel per falſos deos. 1.fol.139.nu.1

Renuntiatio hæreditatis maternæ, iuramento præſtito facta à filio familias, an præiudicet patri. 1.fol.328.num.3.& 4.

Renuntiatio iurata hæreditatis paternæ, non reuocatur natiuitate filiorum. 1.fol.333.nu.8

Renuntiatio ꝓprij domicilij quid in cōtractibus operat, & deinde ſolutio in aliquem locum deſtinata. 2.fol.406.nu.5

Renuntiatio ſpecialis ſufficit & neceſſaria eſt, vt deceptus vti non poſſit l.2.auxilio. 2.fol.121.nu.1

Renuntiatio hæreditatis paternæ filium excludit etiam alegitima. 2.fol.311.nu.3

Renuntiatio facta cū iuramento à filia ingrediente religionem, an reſcindi poſſit a monaſterio cauſa grauiſſimæ religionis. 1.fol.329.nu.5

Renuntiatio facta à filia cum iuramento nulla recepta dote, an valeat. 1.fol.330.nu.6

Renoociatio beneficij eccleſiaſtici abſque prælati authoritate an valeat. 1.fol.27.nu.3

Renuntiatio futurorum alimentorum, an iuramento firmetur. 1.fol.322.nu.4

Renuntiatio hæreditatis paternæ non excludit filiam à bonis, quæ propter ſecundas nuptias pater tenetur ſeruare filijs prioris matrimonij. 1.fol.330.nu.1

Renuntiatio ſpecialis etiam eidem cōtractui adſcripta, hoc beneficio & actioni renunciantem priuat. & inibi de exceptione non numeratæ pecuniæ. 2.fol.121.nu.3

Renuntiatio huius beneficij, nempe ceſſionis bonorum an valeat. 2.fol.108.nu.7

Repetitio eiuſdem criminis ex interuallo, vel eodem impetu, pluribuſve pœnis ſit punienda. 2.fol.155.nu.8

Repudium an fuerit licitum apud Iudæos. 1.fol.204.nu.4

Repudij libellus apud Iudæos quo pacto dabat. 1.f.204.n.3

Res ab hoſtib. captæ, quæ prius ꝑ hoſtes fuerant bello quæſitæ, an ſint priori domino reſtituendæ. 1.fol.348.num.7

Res eccleſiarum iure veteri non poterant ad longum tēpus alienari, & ſic nec ad decennium. 2.fol.101.nu.1

Res eccleſiarū è quib. toto triennio vnicus fructus colligitᷣ locari poſſunt ad nouē annos, & inibi de intellectu extra vag. Pauli ſecundi, & an ea vſu recepta ſit. 2.fol.178.nu.7

Res vendita cum pacto de non alienando, appoſitaque hypotheca, non tranſit per traditionem in dominium ſecūdi emptoris. 2.fol.179.nu.7

Res ſubiectæ reſtitutioni, etiam titulo maioratus, an poſſint ob dotē alienari? & an princeps valeat derogare voluntati teſtatoris, qui expreſſim prohibuit bona alienari ex cauſa dotis. 2.fol.233.nu.10

Res aliena nec iure ciuili nec canonico tradi debet ab hærede legatario inuito domino. 2.fol.39.nu.7

Res empta ex pecunia eccleſiæ, non tamen eius nomine, an eccleſiæ dominio acquiratur. 1.fol.55.nu.5

Res eccleſiarum ad vitam locari non poſſunt. 2.fol.176.n.3

Reipublicæ fauore, & inopiæ communis pretium taxari poteſt, eodemque cogitur quis vendere. 2.fol.117.nu.5

Re vendita demum apud emptorem extincta, locus non eſt conſtitutioni ſecundæ. C. de reſcind. vend. quod ibi variè explicatur. 2.fol.156.nu.13

Reſtitutio in integrum poteſt nomine alterius poſtulari incidenter abſque ſpeciali mandato. 2.fol.31.nu.1

Reſtō ſtatim fieri dēt, congruo tñ loco & tpe. 1.fol.496.nu.1

Reſtitutio acquiſitorum in ludo, quæ humana lege ſtatuta eſt, poteſt conſuetudine tolli. 1.fol.517.nu.3

Reſtitutio cuius expenſis ſit facienda. 1.fol.502.nu.7

Reſtitutio quid ſit, atque vnde procedat, quaſque radices habeat. 1.fol.503.nu.1

Reſtitutio in integrum lite pendente, an ſit locus executioni trium ſententiarum conformium. 2.fol.475.nu.7

Reſtitutionem in integrū poteſt petere hñs mandatum cum libera adminiſtratione ſine mandato ſpeciali. 2.f.32.nu.3

Reſtitutionem in integrum poteſt petere eccleſia coram iudice eccleſiaſtico etiam aduerſus laicum. 2.fol.24.nu.2

ad Reſtitutionem an teneatur qui potuit proximum à damno illato defendere. 1.fol.514.nu.5

Reſtituere tenetur venator in aīæ iudicio animalia per venationem capta, quæ propria erant alterius. 2.fol.534.n.14

Reſtituere quia tenetur ablatum ratione acceptionis iniuſtæ. 1.fol.503.nu.2

Reſponſum Iuriſconſulti examinatur in l. ſi in venditione. nu.1.ff. de peric. & commod. rei vend. 2.fol.383.nu.10

Reſolution de lo dicho y examinado conforme a las dos opiniones. 2.fol.565.nu.8

Rex an poſſit legitimare proprios filios. 1.fol.244.nu.10

Romanus Pontifex an poſſit diſpenſare, quod communicet quis cum excommunicato. 1.fol.342.nu.2

Romanus Pontifex an poſſit licitè abſque peccato communicare cum excommunicato. 1.fol.343.nu.3

Romanus Pontifex ex quo pacto poſſit in voto diſpenſare, & ibi de voti commutatione. 1.fol.269.nu.4

Romanus Pontifex poteſt cum bigamo diſpenſare, nō Epiſcopus. 1.fol.566.nu.4

Romanus Pontifex an poſſit aliquo caſu legitimare etiā quo ad temporalia ſubditum principi ſeculari. 1.f.244.nu.17

Romaous Pootifex qua ratione poſſit prohibere coniugalem contractum. 1.fol.193.nu.17

Romana reſpub, omne Imperium in Cæſarem Auguſtum & eius ſucceſſores tranſtulit. 2.fol.372.nu.3

Rurſus traditur, aureum à ſolido differre, & quartā efficere vociæ partem. 2.fol.549.nu.2

Rurſus traditur interpretatio l.40. ex eiſdem conſtitutionibus. 2.fol.229.nu.8

Rurſus ꝓbat̃, ex propria verborū ſignificatione nō dari ius agendi contra teſtamentū patris ex ſola conceſſione ſuccedendi ex teſtamento & ab inteſtato. 1.fol.364.nu.3

Rurſus non debet iudex, nec tenetur ſententiam dicere ex his quæ priuatim cognouerit, ſed ex his quæ vt iudex ex proceſſu perceperit. 2.fol.3.nu.4

S

SAeuitiæ cauſa poteſt quo ad thorum matrimonium ſeparari. 1.fol.206.nu.1

Sacerdos etiam ſolenniter degradatus, conficit hoc ſacramentum. 2.fol.50.nu.8

Sacerdos parochialis an poſſit abſoluere ab excommunicatione maiori lata a iure. 1.fol.407.nu.5

an Sacerdos ſimplex ſit huius ſacramēti miniſter ex Romani Pontificis commiſſione. 2.fol.50.nu.7

Sacerdos electus ad confeſſionem pœnitentialem, virtute Bullarum, aut Iubilæi an poſſit abſoluere & ab excōmunicatione cauſa hæreſis inflicta. 1.fol.404.nu.15

Sacer ordo matrimonium impedit omninò & irritum facit. 1.fol.173.nu.1

Sacra ſcriptura cur nouū & vetus Teſtm̄ dicatur. 1.fol.2.n.7

Sacramentum hoc confirmationis an ſit præciſē neceſſariū ad ſacramentum, an ex ratione præcepti. 2.fol.49.nu.5

Sacramentum ordinis ſuſceptum vel ablatum ab excōmunicato, quem effectum habeat. 1.fol.368.nu.6

Sacramentum pœnitentiæ ab excommunicato ſuſceptum, vel miniſtratum an teneat: vel ſit iterandum. 1.f.369.nu.7

Sacrm̄ nō ab alio quā à Chriſto inſtitui nō poſſe. 2.f.48.nu.3

Sacramentum Euchariſtiæ poterit tempore interdicti dari damnatis ad mortem. 1.fol.420.nu.3

Sacramentum pœnitentiæ an ſicut baptiſmus recedente fictione ſortiatur ſuum effectum, & quid de alijs ſacramentis. 2.fol.361.nu.13

Index.

Sacramenta quæ poterant ante conſtitutionem iſtam miniſtrari tempore interdicti, & inibi de infantibus decedentibus abſque baptiſmo. 1.fol.417.nu.7
Sacramenti pœnitentiæ quis ſit verus miniſter. 2.fol.51.n.11
Salica lex apud Gallos quæ ſit. 2.fol.467.nu.8
Sanctificationis dierum præcepto externus cultus non internus præcipitur. 1.fol.353.nu.11
Sarracenus nomen hoc quam originem habuerit & vnde Arabes dicti ſuerint Sarraceni, ad interpretationẽ Regię partitarum legis. 2.fol.331.cap.9
Satisfacere poteſt quis pro alio de rigore iuſtitiæ pro pęna temporaria: modò vterque ſit in charitate. 1.fol.359.nu.7
Scandali materia quæ. 2.fol.498.nu.4
Scientia & patientia in iuribus corporalibus præſcribendis an ſit neceſſaria. 1.fol.434.nu.8
Scriptura priuata quandoque habet ius executionis ſummariæ. 2.fol.160.nu.4
Scriptura ſacra cur nouum, & vetus teſtm̃ dicat. 1.fol.2.nu.7
Scriptura præſumitur prior quæ dotis cauſam habet, etiam aduerſus fiſcum. 2.fol.78.nu.6.& 7.
Scriptura priuata quando ſemiplenè probet. 2.fol.460.nu.6
Scriptura priuata quo ad hypothecariam, an ſit publico inſtrumento poſteriori præferenda. 2.fol.459.nu.4
Scripturæ priuatę recognitio quonã modo fiat. 2.f.458.nu.1
ex Scripturis duabus eadem die confectis ea præſumitur, quæ in fiſci vtilitatem tendit. 2.fol.77.nu.2
Sententia quæ inter alios lata ignoranti nocet, non poteſt tertio prouocare. 2.fol.429.nu.3
Sententia lata ſuper hoc interdicto, verè ac propriè interlocutoria eſt. 2.fol.439.nu.2
Sententia egregia Bar. diſcutitur in l. & iuriſiurandi. §. ſi liberti. ff. de ope. liber. 2.fol.141.nu.2
Sententia à iudice lata veritate comperta, authoritatem habet in iudicio interiori. 1.fol.51.nu.7
Sententia inter alios dicta plerunque, ex propria vi & natura nocet, & prodeſt omninò filijs. 2.fol.419.nu.5
Snĩa declaratoria an ſit neceſſaria in notorijs. 1.fol.371.nu.9
Sententia vltima quæ aliquid præcedentibus addit vel detrahit, an ſit cõformis primis, & ibi exponitur opinio Ang. in l. vnica. C. ne liceat tertio prouocare. 2.fol.428.nu.6
ſententia cõtra emptorem lata per imprudentiam iudicis, non nocet venditori. 2.fol.474.nu.10
ſnĩa lata inter alios, an ſit exequenda directo contra illum in quem ſit tranſlatio rerum lite pendente. 2.fol.433.nu.7
ſnĩa lata contra præſentatum vel electum, vel inſtitutũ, an præiudicet præſentanti electori vel cõferenti. 2.f.425.n.1
ſententia in matrimonio an tribuat iuſtam cauſam præſumendi bonam fidem. 2.fol.219.nu.10
ſententia contra emptorem lata per imprudentiam iudicis non nocet venditori. 2.fol.284.nu.10
ſententia iniqua an reddat victorem tutum conſcientiæ iudicio. 1.fol.254.nu.19
ſententia diuortij quo ad tori ſeparationem an tranſeat in rem iudicatam. 1.fol.254.nu.20
ſententia lata in cauſa matrimoniali à qua prouocatum nõ eſt, an tranſeat in rem iudicatam? 1.fol.252.nu.12
ſententia a qua non eſt appellatum, qualiter ex conſenſu tacitè condemnati vires aſſumat rei iudicatæ. 1.f.252.nu.13
ſententia in cauſa matrimonij ſpiritualis verum tranſeat in rem iudicatam. 1.fol.253.nu.14
ſnĩa in criminali cã an trãſeat in rẽ iudicatam. 1.f.253.nu.15
ſententia iuſta qualiter in definitione intelligatur. 1.f.2.n.5.
ſententia lata ſuper primogenio, cum legitimo cõtradictore, an alijs noceat. 2.fol.421.nu.6
ſententia in cauſa filiationis an noceat his cum quibus actũ non fuerit. 1.fol.124.nu.3
ſententię tres conformes etiam in criminalibus executioni mandandæ ſunt. 2.fol.473.nu.5
ſententijs ex duabus contrarijs, illa prior eſt quæ pro fiſco lata fuit. 2.fol.77.nu.4
ſeſtertium generis neutrius expenditur, aliquotque loquendi formæ traduntur. 2.fol.557.nu.4
de Seſtertio, libella, & obolo nummis argenteis. 2.f.545.nu.8
ſepultura eccleſiaſtica, an poſſit in his feſtis dari, & quid de ſacramentis. 1.fol.425.nu.6
ſepulchrorum iura an ſpectent ad ſubſtitutum ex directa militari ſubſtitutione. 1.fol.93.nu.11
ſeruitus aliqua an fuerit ab ipſa natura inſtituta. 1.f.547.n.5
ſeruitus poſt matrimonij contractum aliqua ex cauſa eueniens, ipſum non vitiat. 1.fol.173.nu.2
ſeruit⁹ an ſit inducta iure gẽtiũ cõtra ipsã naturã. 1.f.544.n.2
ſeruus legatus fugiens, cuius induſtria, & ſumptibus ſit inquirendus, hæredis, an legatarij. 1.fol.38.nu.6
ſeu, dictionis examinatur propria ſignificatio. 2.f.130.nu.10
ſiclus argenteus apud Hebræos cuius ponderis fuerit, & itẽ aureus. 2.fol.545.nu.9
ſigillum publicum vel priuatum quando probet. 2.f.461.n.2
ſigna exteriora eſſe oino de eſſẽtia matrimonij. 1.f.163.n.2
ſiliquam Accurſius falſo ſolidum interpretatur, & quinos ſolidos decem. 2.fol.555.nu.10
ſimonia qualiter impediat acquiſitionem beneficij eccleſiaſtici, quod ſimoniacè collatum ſit. 1.fol.530.nu.7
ſimoniæ crimen an efficiat quem ipſo iure ſuſpenſum, ita vt celebrans ſit irregularis. 1.fol.540.nu.7
per ſimoniam cum Papa conuentam de eo qui beneficium ab ipſomet Papa habuit. 1.fol.532.nu.9
ſolidus aureus, cuius mentio ſit à Iuſtiniano, quod pondus habuerit. 2.fol.547.nu.3
ſolidus qua ratione ſic dictus fuerit. & inibi de tremiſſibus, & ſemiſſibus. 2.fol.548.nu.4
ſueldos que moneda ayan ſido, como correſponden a las monedas que agora vſamos. 2.fol.482.nu.7
ſolidi aurei in Sacris Biblijs, & inibi de ſiclis aureis. 2.f.556.
ſolidi æſtimatio & valor. 2.fol.553.nu.5 (nu.11
ſolidorum æſtimatio variè expenditur, ſiue hi ſint aurei, ſiue ærei ad intellectum iuris Cæſarei, & Regij: atque ibi de aureorum valore. 2.fol.54.nu.3
ſocietas bonorum ex iure communi non contrahitur inter virum, & vxorem. 2.fol.197.nu.5
ſocietas ex vnius pecunia & induſtria alterius ita contrahi põt, vt lucrum & damnum æqua lance cõia ſint. 2.f.207.nu.2
ſocietatis contractæ ex titulo, an tranſeat dominium abſq; traditione, & quid de poſſeſſione. 2.fol.323.nu.1
Socratis hiſtorici locus expenditur. 2.fol.356.nu.5
ſodomita an ſit irregularis, ſi ante diſpenſationem celebrauerit. 1.fol.564.nu.6
ſodomiæ crimen iuſtam cauſam præbet diſſolutioni matrimonij quo ad thorum, atque ibi tractatur intellectus cap. omnes cauſationes. 1.fol.207.nu.6
ſodomiæ vitium etiam cum fœminis committitur, & tunc qualiter puniatur. 1.fol.207.nu.7
ſolennitas à teſtamento, vel codicillis remiſſa, an cenſeatur in donatione cauſa mortis. 1.fol.20.nu.21
ſozomeni locus in hiſtoria tripartita illuſtratur vera traductione. 1.fol.217.nu.5
ſpheræ ludus apud Homerum exponitur ad Iulij Pollucis interpretationem aduerſus Eraſmum. 1.fol.208.nu.10
ſpoliato à cõiugali cõſortio an ſit ſtatim danda reſtitutio, ſi opponat notoriũ matrimonij impedimentũ. 1.f.208.nu.1
ſponſalia diſſoluuntur adueniente die, quæ fuit matrimonio contrahendo præſignata. 1.fol.136.nu.8
ſponſalia per matrimoniũ omninò ſoluuntur, etiamſi fuerint iuramento firmata. 1.fol.136.nu.9
ſponſalia minimè diſſoluuntur propter ſuperuenientem ſponſæ paupertatem. 1.fol.135.nu.4
ſponſalia qua ratione ſecuta carnis copula matrimonium efficiatur. 1.fol.130.nu.2
ſponſalia de futuro, traductione ſponſæ ad domum, nõ efficiuntur matrimonium. 1.fol.134.nu.1
ſponſalia quæ re & verbis de futuro appellantur per oſcula, per amplexus, & ſimilia ſigna nequaquam tranſeunt in matrimonium. 1.fol.134.num.2
ſpõſalia iuris interpretatione de futuro, verbis aũt de pſenti an p prædicta ſigna matrimonium efficiant. 1.f.134.n.3
ſponſalia iuris tantum interpretatione de futuro contracta à pubere, & impubere, non effici matrimonium ex cõſenſu impuberis ætatem legitimam attingentis, niſi & pubes conſentiat. 1.fol.138.nu.8
ſponſalia maior contrahens cum minore ab eis recedere nequit. 1.fol.137.nu.5
ſpõſalia de præſenti, an ſub matrimonij dictione ſignificentur, copula non ſecuta. 1.fol.138.nu.3

Sponſalia

Sponſalia ante ſeptennium contracta ex conſenſu tacito, poſt ſeptennium conualeſcunt. 1.fol.128.nu.3
Sponſalia contrahuntur verbis, ex quibus futurus coniugalis conſenſus promittitur. 1.fol.128.nu.1
Sponſalia verbis præſenti conſenſui aptis contracta, quæ tamen ætate impediente non poſſunt eſſe de præſenti, ex iuris interpretatione erunt de futuro. 1.fol.128.nu.5
ſpõſalia ẽt dici munera, q̃ à ſpõſo ſpõſę dari ſolẽt. 1.f.125.n.2
ſponſalia propriè dici quæ de futuro appellamus, quandoque tamen & id vſu frequentiori, quæ de præſenti iuris pontificij profeſſores appellant. 1.fol.155.nu.3
ſponſalia ex religionis profeſſione tolluntur. 1.fol.136.n.11
ſponſalia quãdo iudicio eccleſiæ ſoluuntur, interdum ipſo iure abſque ſententia euaneſcunt. 1.fol.137.nu.15
ſponſalia impubes contrahens poterit adueniente pubertate ab eis recedere. 1.fol.137.nu.1
ſponſalia etiam iurata ſoluuntur mutuo conſenſu contrahentium. 1.fol.135.nu.1
ſponſaliorũ diſſolutionẽ põt petere ſponſus, ſi fuerit ſponſa ab alia cognita poſt ſponſalia ẽt vi præciſa. 1.f.135.n.2
ſponſaliorum contractus annum ſeptimum ita completum exigit vt inceptus minimè ſufficiat. 1.fol.132.nu.10
ſponſaliorũ definitio, & eiuſdẽ nominis ratio. 1.fol.125.nu.1
ſponſalibus duobus contractis, ſecunda in matrimonium tranſeunt per carnalem coitum. 1.fol.135.nu.10
ſponſalibus cõtractis à duobus impuberibus qui primò ad ætatem perfectam acceſſerit, poterit ſtatim huic contractui refragari. 1.fol.137.nu.2
ſponſus & ſponſa de præſenti ſub viri & vxoris nominibus comprehenduntur. 1.fol.138.nu.4
ſponſus cognoſcẽs carnaliter per vim propriam ſponſam, an ſit puniendus. 1.fol.205.nu.11
ſponſa religionẽ profeſſa, an amittat ſpõſalitiã donationẽ quam propter oſculum lege Taurina acquirit. 1.f.205.n.15
ſpõſa de futuro an teneat expectare ſpõſũ añ ẽ. 1.f.136.n.7
ſponſa de præſenti ante nuptias vtrũ poſſit contrahere ſine licentia mariti, non obſtante Taurina lege. 1.f.197.num.4
ſponſa ante nuptialem benedictionem, vel carnis copulã, vxor verò poſtea à ſacra ſcriptura, canonibus & communi appellatione dicitur. 1.fol.125.nu.4
ſponſio prima futuri coniugalis conſenſus præfertur ſecundæ etiam iuratæ. 1.fol.129.nu.3
ſpurius an matri ſuccedere debeat & valeat. 1.fol.232.n.13
ſpurius an poſſit ĩ cõſciẽtiæ foro poſſidere bona parẽtũ ex tacita ſide vel alias ab hr̃de ltimo ſibi reſtituta. 1.f.230.n.8
ſpurius poterit eſſe tabellio & decurio. 1.fol.449.nu.6
ſpurius filius q̃ ſit, & vñ idẽ nomẽ deductũ fuerit. 1.f.229.n.1
ſpurios legitimare qui poterit, poterit eum legitimum efficere qui ſimul ſit adulterinus & inceſtus. 1.fol.243.nu.8
ſtater aureus varius vbique. 2.fol.556.nu.12
ſtatutum municipale conueniens iuri communi, an habeat ſpecialem vim præter ius commune. 2.fol.479.nu.4
ſtatutũ an fieri poſſit, qđ ſubditi ꝓ molendo tritico ad alia q̃ ipſiꝰ Reipublicæ molẽdina accedere nõ valeãt. 2.f.451.n.7
ſtatutum iſtud etſi validum ſit, an molendinis eccleſiarũ præiudicet. 1.ſol.452.nu.8
ſterlingus, quis numus fuerit. 2.fol.547.nu.12
ſterilitas quando dicatur cõtingere ad effectum remittendi penſionem. 2.fol.486.nu.1
ſtipulatio alteri per alterum concepta iuramento valida ſit, & confirmatur. 1.fol.315.nu.11
ſtipulatio pœnalis appoſita promiſſioni de non reuocando teſtamentum: & item de contrahendo matrimonium, cõtraria eſt bonis moribus. 1.fol.294.nu.3
ſtipulatio põt concipi, quæ alteri ꝑ alterum ſit. 1.f.315.nu.6
ſtipulatio quæ alteri ꝑ alterum ſit, an reſiſtat ius ciuile, & an oriatur ex ea naturalis obligatio. 1.f.312.n.3.& n.4.& 10.
ſtipulatio notarij donatoriſve, noĩe abſentis cõcepta an impediat reuocationẽ ꝑdictæ cõdõnis, vel modi. 2.f.68.n.11
ſubditus ſtatuentis delinquens extra territorium, an ligetur excommunicatione? 1.fol.387.nu.3
ſubſtitutum ad fideicommiſſarium nec iura ſepulchrorum nec patronatus tranſeunt. 1.fol.92.nu.8
ſubſtitutio vulgaris quibus verbis fiat. 1.fol.79.nu.4
ſubſtitutio compendioſa quibus verbis fiat. 1.fol.91.nu.3
ſubſtitutio exemplaris fieri põt filio exhæredato. 1.f.84.n.2
ſubſtitutio pupillaris an conſeruetur per auth. ex cauſa. C. de lib. preter. & quid de exemplari. 1.fol.85 nu.3
ſubſtitutio reciproca vnica oratione concepta, eas ſubſtitutiones cõprehendit, q̃ pariter vtriq; inſtituto conueniũt: ſecus ſi diuerſa oratione conſtituatur. 1.ſol.87.num.4
ſubſtitutio reciproca qualiter extinguatur. 1.fol.87.nu.5
ſubſtitutio exemplaris quibus verbis fiat. 1.fol.86.nu.5
ſubſtitutio exemplaris matrem furioſi excludit. 1.ſ.86.nu.6
ſubſtitutio exẽplaris quãr extinguat reſipiſcẽtia. 1.f.86.n.7
ſubſtitutio vulgaris, an fideicõmiſſaria ſit eo caſu admittenda quo plures ordine ſucceſſionis vocantur. 1.fol.76.nu.7
ſubſtitutio pupillaris quibus verbis fiat. 1.fol.88.nu.4
ſubſtitutio reciproca quibus verbis fiat, & inibi intellectus ad l. Titius. ff. de hæredibus inſt. 1.fol.87.nu.2
ſubſtitutio quid ſit, & quare hoc nomen habeat. 1.f.79.nu.1
ſubſtitutio pupillaris expreſſa matrem excludit etiã in foro animæ. 1.fol.52.nu.11
ſubſtitutio compendioſa verbis obliquis à Pagano conſtituta, omni tempore erit fideicommiſſaria. 1.fol.94.nu.18
ſubſtitutio compendioſa facta à milite verbis obliquis, omni tempore erit fideicommiſſaria. 1.fol.94.nu.14
ſubſtitutio, & moriatur, hæc verba ſunt cõmunia. 1.f.91.n.5
ſubſtitutio compendioſa facta à milite verbis directis intra pubertatẽ eſt pupillaris, poſtea directa militaris. 1.f.92.n.6
ſubſtitutio facta vltimo morienti ĩ tota hæreditate, reciprocam inter inſtitutos præmittit. 1.fol.88.nu.5
ſubſtitutio facta vltimo morienti indefinitè reciprocam inter inſtitutos inducit. 1.fol.88.nu.3
ſubſtitutio fiducommiſſaria, poſt mortẽ pluriũ cõſtituta, ẽt ĩ tota hr̃ditate nõ inducit reciprocã inter inſtitutos, imò poſt cuiuſlibet obitum admittitur ſubſtitutus. 1.f.88.nu.1
ſubſtitutio pupillaris facta pluribus pupillis, non operatur inter eos reciprocam ſubſtitutionem, ſed eis manet ius legitimæ ſucceſſionis illæſum. 1.fol.89.nu.5
ſubſtitutio pupillaris facta vltimo morienti in tota hæreditate inducit reciprocam inter inſtitutos. 1.fol.89.nu.6
ſubſtitutio pupillaris facta vltimo morienti in tota hæreditate operat̃ fideicõmiſſariã ſubſtitutionẽ inter inſtitutos, ſi alter primò factus pubes deceſſerit. 1.fol.89. num.7
ſubſtitutionis cõpendioſæ diffinitio, & ex ea plura inferuntur, quæ cognitionem eius ſatis aperiunt. 1.fol.90.num.1
ſubſtitutionis reciprocæ definitio. 1.ſol.87.nu.1
ſubſtitutionis pupillaris definitio. 1.ſol.80.nu.1
ſubſtitutionis pupillaris ad effectum quo tempore requiratur patria poteſtas. 1.ſol.80.nu.2
ſubſtitutionis directæ diſtinctio ab obliqua. 1.fol.79.nu.2
ſubſtitutionis pupillaris aliquot effectus. 1.fol.81.nu.6
ſubſtitutionis exẽplaris definitio, & cui fieri poſſit. 1.f.84.n.1
ſubſtitutionis vulgaris definitio. 1.fol.79.nu.3
ſucceſſor ſingularis tenetur ſtare colonis & inquilinis, quoties eorum ius exceptum fuit in cõtractu donationis vel venditionis. 2.fol,173.nu.5
ſucceſſor vniuerſalis non poteſt præſcribere rem à defuncto male poſſeſſam. 1.ſol.466.nu.1
ſucceſſor vocatus ad primogeniũ, põt iudicis officiũ implorare viuẽte ipſo poſſeſſore, cui ſucceſſurꝰ eſt', vt ꝓnũciet primogeniũ ad eũ mortuo poſſeſſore ptinere. 1.f.96.n.8
ſucceſſor legitimus admittitur ad rem alienari prohibitã, etiam ſi non ſit de familia nec inſtituatur hæres, mõ alius ſcriptus hæres non fuerit. 1.fol.105.nu.12
ſucceſſor legitimus non põt conſequi rẽ alienari ꝓhibitã, ſi ipſe ſit ex illis, ĩ quos ꝓhibita fuit alienatio. 1.f.105.n.10
in ſucceſſione deſcẽdẽtiũ, erga ipſos deſcendẽtes, an ſibus repſentet pſonã pr̃is & in eius locũ admittat. 2.f.525.n.5
ſuffragium factum pro multis, non ita cuilibet, prodeſt, ac ſi pro vno tantum ſorte miniſtratum. 1.ſol.366.nu.9
ſuffragia quo ad effectum operis operantis dupliciter conſiderantur. 1.fol.366.nu.8
ſuffragiorum cõmunio dupliciter conſideratur. 1.f.367.n.1
ſuffragia per viuos exhibita, etiam proſunt exiſtentibus in purgatorio. 1.fol.367.nu.11
ſuffragiorum & orationũ, triplex valor cõſtituit. 1.f.365.n.5
ſuperioris authoritatẽ, ĩ quolibet iure exceptã eſſe. 1.f.568.
ſuperioribus obediendum non eſt quoties ſequeretur alioqui ſcandalum. 1.ſol.500.nu.5
ſuſpenſus ab officio, an ſit ſuſpẽſus à beneficio. 1.f.171.n.14

Suſpenſus

Suſpenſus ab officio per quem actum irregularis efficiatur, ſi in eo miniſtrauerit. 5.fol.562.nu.2
Suſpenſio facit miniſtrantem irregularem, quãdo à iure vel ab homine ſit propter delictum quo ad ſe,& quo ad alios in foro exteriori. 2.fol.563.nu.2
Suſpenſus ob corporis vitium,etiamſi celebret,non eſt irregularis. 5.fol.563.n.3
Suſpenſus ex eo quod ante legitimam ætatem promotus fuerit,nõ eſt irregularis,etſi i officio miniſtret.1.f.563.n.4
Suſpenſio ad tempus,finito tempore,tollitur abſque abſolutione,ſecus eſt in excommunicatione. 1.fol.171.nu.16
Suſpenſionis pœnam tollere an poſſit epiſcopus propria diſpenſatione. 5.fol.171.nu.15
Synodus Ariminenſis,& Itinerarium Petri. 2.fol.338.nu.2
Synodus ſecunda Conſtantinopolitana. 2.fol.327.nu.2
Synodus tertia Epheſina. 2.fol.328.nu.3
Synodus quarta Calcedonenſis. 2.fol.328.nu.4
Synodi ſextæ canon intelligatur. 2.fol.356.nu.6

T

TAbellionis officiũ an ſit vile, & an infamis poſſit illud obtinere. 2.fol.447.nu.5
Tacens & præſens conſentire videtur matrimonio, ab eius parente,ipſius tacentis nomine contracto. 1.fol.564.nu.4
Talẽta varia examinant ad rõnẽ valoris,& põderis. 2.559.5
Talionis pęna vnde originem habuerit,& an ea hodie obtineat. 2.fol.247.nu.5
Tempus datũ ab epiſcopali cõſtitutione ad executionẽ vltimæ voluntatis currit ab aditione hæreditatis. 1.f.34.nu.3
Tempus datum ad executionem vltimarum voluntatum,nõ currit ignoranti nec impedito. 1.fol.34.nu.4
Tertius cui ſnia inter alios nocet ratione ſcientiæ, qñ appellare poſſit:& an prouocare poſſit a ſententia. 2.f.434.n.8
Tertius an poſſit impedire triũ ſniarũ executionẽ ex cã nullitatis:& ibi intellectus ad cle.primã,de re iud.2.f.390.n.6
Tertius, qui executionem ſententiæ impedire volt docere intra breue tempus ius contradicendi. 2.fol.435.nu.5
Tertius ſeipſum opponens executioni, an ſit admittendus à iudice qui ad requiſitionem vel iuſſum alterius ſententiam exequitur. 2.fol.438.nu.5
Tertius appellans,cauſam exponere debet,quæ appellationem iſtam iuſtificet. 2.fol.429.nu.5
Tertius cui ſnia nocet ex propria vi,& natura poteſt appellare intra decem dies à tempore ſcientiæ. 2.fol.429.nu.2
Teſſeræ legatum explicatur. 2.fol.301.nu.9
Teſtari an poſſit damnatus ad mortem vel ad perpetuũ carcerem. 1.fol.22.nu.27
Teſtandi libertas iure naturali & gentium permittitur, & cuilibet competit. 2.fol.231.nu.7
Teſtãdi libertatẽ tolli,an ſit cõtrariũ iuri naturali. 5.f.3.nu.5
Teſtanti quando data eſt tacita vel expreſſa fides reſtituẽdi bona filio ſpurio,quid agendum ſit. 1.fo.285.nu.7
Teſtamentũ apud quem iudicem ſit inſinuandũ.1.fol.40.nu.3
Teſtm̃ qñ poſſit in voluntatem alterius conferri. 1.f.60.nu.7
Teſtamentũ à notario ſcriptũ dictante teſtatore, & teſtib.pſentib. an ſit iterũ legẽdũ ipſi teſtatori & teſtib. 1.f.56.n.11
Teſtm̃ factũ añ pfeſſionẽ, nõ põt poſt eã reuocari.1.f.32.n.9
Teſtamentum imperfectum ratione volũtatis etiam ad pias cauſas,non valet. 5.fol.55.nu.9
Teſtamentum primum iuratum an poſſit reuocare. 1.f.4.n.9
Teſtamentum principaliter ad pias cãs factũ minus ſolenniter,etiam quo ad legata prophana validum eſt. 1.f.53.n.2
Teſtamentũ habens clauſulam derogatoriam qualiter poſſit mutari aut reuocari,latè tractatur. 1.fol.8.nu.16
Teſtamentum factum ante profeſſionem, an ſecuta profeſſione rumpatur. 5.fol.31.nu.5
Teſtamentum ſolenne per ſecundum minus ſolenne & inutile,an reuocetur. 5.fol.13.nu.21
Teſtamentum an poſſit referri ad ſcripturam quæ tunc coram teſtibus non legitur. 1.fol.59.nu.5
Teſtamẽtum clerici an poſſit rumpi ex cauſa præteritionis, vel exhæredationis. 1.fol.48.nu.6
Teſtamentum militis,an ſit liberum à querela,& iure dicendi nullum. 1.fol.49.nu.7
Teſtamentum græca lingua, quam dictionẽ habeat? & quid græcè, & Latinè ſignificet. 2.fol.2.nu.6
Teſtm̃ primum corã viginti teſtib.factum per ſcdm̃,cui adſit ſolennitas iure ordinario ſufficiens,reuocatur. 1.f.3.nu.1
Teſtm̃ corã Cæſare factũ, p ſcdm̃ ſublatũ cenſet. 4.fol.3.n.2
Teſtamentum an ſit irreuocabile ex decreto, aut priuilegio principis. 1.fol.3.nu.3
Teſtamentum dictionis,vera etymologia. 1.fol.1.nu.1
Teſtamenti publicatio fieri debet apud iudicem ſecularem, etiamſi clericis ſit inſtitutus hæres. 2.fol.397.num.1
Teſtamenti definitio ex Vlpiano. 1.fol.1.nu.3
Teſtamenti definitio integra oſtenditur aduerſus Accurſiũ, & Paulum Caſtrenſem. 1.fol.2.nu.4
Teſtamento ex minus ſolenni an ſit permiſſa retentio, ſitne peccatum eo vti,aut contra id agere,ac denique ſit locus denunciationi Euangelicæ. 2.fol.47.nu.10
Teſtamẽto minimè rupto per profeſſionem, an ſtatim profitentis bona poſſint ab hærede peti. 1.fol.31.nu.6
Teſtamẽto ex minus ſolenni naturalis obligatio orit,ac rurſus non oritur,vt in reſponſione probatur. 1.fol.59.nu.5
Teſtator an poſſit remittere hæredi confectionem inuentarij. 1.fol.28.nu.57
Teſtator legãs rem,in qua aliquod ius hẽt, etiam eius obitu peritur vni,illud ius legare cenſetur. 2.fol.38.nu.2
Teſtator non poteſt derogari poteſtati Epiſcopo competenti circa executionẽ vltimarũ voluntatum.1.f.103.nu.6
Teſtator ſi legauerit omnes res,quas domi hẽt excepta lana venali,tunc ratione exceptionis, vt de contentis in regula fiat,vt venalia contineantur. 2.fol.118.nu.4
Teſtator an poſſit ſtatuere,vel legata debeantur, ẽt hæreditate non adita,& quid ea diſpoſitio operetur. 1.f.113.n.9
Teſtatoris ex pręſumpta voluntate quandoque nominati in cõditione vocati cenſentur, ex diſpoſitione. 1.f.78.nu.8
Teſtatore legante oẽs res, quas domi habet,non cenſentur legatæ res quę domi venales teſtator habebat,quod variè intelligitur. 2.fol.127.nu.3
Teſtis quãr ſit interrogandus in cã filiationis.1.f.226.nu.10
Teſtis an poſſit interrogari de his quę ad elidendam teſtimonij fidem aduerſus ipſum obijciuntur. 2.fol.444.nu.7
Teſtis an poſſit teſtificari per ſcripturam, & quid de eo qui in iudicio interiori peccata confitetur. 2.fol.166.nu.6
Teſtis an ſit repellendus à teſtimonio ob vilem eius opinionem. 2.fol.441.nu.5
Teſtis ĩ iudicio falsũ dicẽs,quo pacto ſit puniẽd? 2.f.288.n.6
Teſti vni metum teſtificanti non creditur. 1.fol.156.n.12
Teſtis an poſſit p ferẽdo teſtimonio aliqd accipere.1.514.2
Teſti cõtraria rñdere cui reſponſioni ſtandũ ſit. 2.f.158.nu.7
Teſtes plures quàm duos in aliquo actu exigere,an ſit aduerſus legem diuinam. 5.fol.50.nu.3
Teſtes quot ſint neceſſarij iure ciuili & Regio in teſtamentis. 1.fol.49.nu.1
Teſtes in teſtamento an ſint de ſolennitate ſubſtantiali,formali,an probatoria. 1.fol.32.nu.8
Teſtes legitimos nulla præmiſſa probatione in caſu huius canonis an pręſumatur. 1.fol.54.nu.6
Teſtes an præſumantur idonei, Angeli opinio elegans tractatur. 5.fol.54.nu.7
Teſtes duo efficiũt in legatis pijs eius qualitatis quam in teſtibus canones communiter intelligunt. 1.fol.54.nu.8
Teſtes eſſe rogatos in teſtamento ad pias cauſas non eſt neceſſarium. 1.fol.53.nu.4
Teſtes quatuor ſufficiunt iure canonico eſſe teſtes in teſtamento. 5.fol.52.ou.13
Teſtes in cauſa matrimoniali qui ſint admittendi.1.f.251.n.7
Teſtes oĩ exceptione maiores q ſint & dicant. 1.f.251.nu.8
Teſtes neceſſarij ſunt ad ſolennitatem cuiuſlibet inſtrumẽti publici. 2.fol.452.nu.4
Teſtes an ſint admittendi ſuper eiſdem articulis & directo cõtrarijs,in cauſa appellationis.& quid ibi agitur de nobilitate,quam hidalguiam dicimus. 2.fol.443.nu.6
Teſtes quot ſint neceſſarij ad priuatam ſcripturã.2.f.279.n.3
Teſtib.paucioribus metũ pbãtib.an ſit dãda fides iudex attẽta pſonarũ & rerũ qualitate hoc ipſũ arbitrat. 1.f.155.n.10
Textus in canone primo, 2.q.5.& in hoc can.1. ex epiſtolis diui Gregorij reſtituuntur. 1.fol.26.nu.8
Theophili, Boſcoei,& Cantiunculæ error annotatur,atque verus ſenſus reſtituitur.l.nuptias.ff.de reg.iur.1.f.139.nu.7
de Theophilo,& Cyrillo Alexandrinis. 2.fol.330.nu.4
Theſaurus quis propriè ac verè dicatur? 3.fol.554 nu.1

Theſaurus

Theſaurus ad quem pertineat, breui quadam diſtinctione traditur. 1.fol.554.nu.2
Theſaurus i loco religioſo vel ſacro inuentus, cuꝰ ſit.1.554.3
Titi Liuij locus ex Plinio, ac rurſus Plinius ex Macrobio expenditur. 2.fol.295.nu.2
Titulus in materia præſcriptionis quid ſit. 1.fol.451.nu.5
Titulus quando in præſcriptionem ſit neceſſarius quinque concluſionibus expenditur. 1.fol.452.nu.2
Trebellianica portio an amittatur non confecto inuentario. 2.fol.94.nu.10
Trebellianica non deducitur ex fideicõmiſſo pio.1.f.113.n.7
Trebellianica an deducatur ex teſtamẽto militis.1.f.112.n.6
Trebellianica non poteſt probiberi inſtitutis hæredib. liberis primi gradus. 5.fol.100.nu.7
Tribus quæ fuerit prærogatiua. 2.fol.299.nu.5
Tribus quot Athenæ babuerunt, & earum nomina ex Græcis autborib. 2.fol.299.nu.6
Tribus quam vtilitatem liberto attulerit, legatum apud Scęuolam. 2.fol.301.nu.10
Tribus Romanæ quæ nomina olim habuerint.5.fol.197.nu.3
Tonſura prima an ſit ordo. 5.fol.48.nu.4
Tormentorum quæſtio à fœmina potius incipienda eſt quã à viro. 1.fol.152.nu.15
Tutor quis nõ teneat, nec poſſit pecuniã pupillarẽ in fęnus improbũ dare tenet tñ eã expendere in emptionem prædiorũ, vel in aliã boneſti lucri negotiationem.2.f.207.n.1
Tyrannus an licitè occidatur priuata authoritate.1.f.152.n.6

V

VAgabundus an remittendus ſit, & quid in criminibus leuibus. 2.fol.412.nu.7
Vagabundum virum an teneatur vxor ſequi. 1.fol.196.nu.5
Valor falſus in literis expꝛſſus nũq; eaſdẽ nõ viciat.2.f.103.n.7
Valor iuſtus cuiuſque rei qualiter per teſtes probetur, & ibi Baldi ſententia examinatur. 2.fol.116.nu.3
Valor ſuffragiorum publicorum & priuatorum vnde procedat, quo ad vim operis operantis. 1.fol.366.nu.10
Valorem iuſtum rei qui verè ſcit tempore contractus, non poteſt agere ad læſionis reſtitutionem. 2.fol.121.nu.2
de Vaſallorum oneribus (quę impoſitiones appellantur) cõſtitutio regia examinatur. 1.fol.142.nu.1
Vectigal quid ſit, & item ius Regale, quod Hiſpani dicimus Alcauala. 1.fol.519.nu.1
Vectigal principis licitè fraudare nemo poteſt, imò tenetur in iudicio animæ ad reſtitutionem. 5.fol.521.nu.5
Venerator tenet reſtituere in aĩæ iudicio animalia per venationem capta, quæ propria erant alterius.5.fol.534.nu.14
Venator clericus cõtra canonis probibitionẽ, acquirit animalia, quæ venatus fuerit. 1.fol.529.nu.3
Venator ingrediens fundum domino prohibente, an acquirat ſibi feras quas acceperit. 5.fol.529.num.5.& 532.nu.9
Venatores acquirunt aĩalia, q̃ nullius propria ſunt, etiamſi venatio fuerit iuſta ex cauſa prohibita. 1.fol.529.num.2
Venatio an poſſit per principem, aut iudicem inferiorem in locis publicis probiberi. 1.fol.528.nu.1
per Venationem à iudice prohibitam capta non ſunt in animæ iudicio reſtituenda. 1.fol.529.nu.4
Venationem prohibentes & venatores, tenentur reſtituere damnum illatum alienis agris. 5.fol.553.nu.11
Vendere res proprias cogitur quis, quæ ad victum pertinẽt, quoties reſpublica grauatur annonæ inopia. 2.f.265.n.3
Venditæ rei traditio cui facta præſumatur. 2.fol.189.nu.6
Vẽdita res cũ pacto de nõ alienãdo, appoſitaq; bypotbeca, nõ trãſit ꝑ traditionẽ in dñium ſcđi emptoris.2.f.189.n.7
Vendita re ex pacto de reuendendo, fructus pendentes pro rata ſunt diuidendi. 2.fol.73.nu.6
Vendita eadem re duobus quorum prior dominium ſpeciali iure acquiſiuit abſq; traditione, is pręfertur poſteriori, cui realis facta fuerit traditio. 2.fol.188.nu.2
Vendita re demum apud emptorem extincta, locus non eſt conſtitutioni ſecundæ.C.de reſcind.venditio.2.f.126.n.13
Venditor qui rem ipſam poſſidet, præcisè cogendus eſt ad traditionem. 2.fol.188.nu.5
Venditor tenebitur de euictione ẽt non denuntiata lite, modo emptor probetur iuſtitiam euincentis. 2.fol.350.nu.6
Venditor promittens euictionem quocunq; caſu, & modo fuerit res euicta tenebitur de euictione, etiam in caſibus quibus alioqui non teneretur. 2.fol.283.nu.7
Venditor quando appellare poſſit à ſententijs lata contra emptorem. 1.fol.456.nu.4
Venditori etiam ſcienti denuncianda eſt litis quæſtio, & quidem ſolenniter. 2.fol.281.nu.3
Venditio facta in fraudem portionis legitimæ, an reuocari poſſit. 1.fol.96.nu.9
Vẽditio oĩum bonorũ an includat ius patronatus. 2.f.62.n.4
Venditio feudi certis limitib. circunſcripti, etiamſi menſuræ & quantitatis mentio ſiat, cenſenda erit non ad menſuræ, ſed ad corporis rationem. 2.fol.380.nu.3
Venditionis actus legati, vel donationis an ſiat ad menſuræ rationem, vel corporis certi & limitati plurimum intereſt. 2.fol.380.nu.1
Venditionis actum conſtituunt tot iugera ex certo fundo vendita ad rationem menſuræ. 2.fol.380.nu.3
Venditioni res proprias publicè exponẽs cogitur eas iuſto pretio vendere. 2.fol.264.nu.5
Venditione reſoluta ex pacto, an fructus interim percepti ſint emptoris, an venditoris. 2.fol.246.nu.5
Veneni præparatio aut ipſius propinatio animo occidendi cõtingens an ſit punienda morte non ſecuta.1.f.575.n.11
Veneni præparatio ad conatum occidẽdi deducta erit iuſta cauſa diuortij. 5.fol.207.nu.2
Verbum, iuro, an ſit neceſſarium ad veram religionem iuramenti. 1.fol.161.nu.7
Verba quæ ex vſu notariorum contractibus adſcribuntur quem effectum babent. 1.fol.7.nu.14
Verba conſilij quandoque præceptum inducunt.5.f.27.n.12
Verba non eſſe neceſſaria præcisè ad matrimonium contrabendum, ſed ſufficere ſigna. 1.fol.563.nu.5
Verba an ſint præcisè neceſſaria ad iuramentum.1.f.258.n.4
Verba directa & obliqua, & communia quæ ſint.1.f.91.nu.4
Verba illa, Nudis verbis iuſſi venundari, qualiter intelligantur. 1.fol.37.nu.5
Verba hęc, Non babebo aliam in vxorem, niſi te, quo pacto ſint intelligenda. 1.fol.166.nu.6
Verborum communis ſenſus, qualitas, & conditio perſonarum attendenda ſunt. 5.fol.165.nu.2
de Veritate, quæ item eſt comes iuramenti. 1.fol.284.nu.5
Veſtes clericales quæ dicantur, & quid in hoc poſſit cõſuetudo efficere. 2.fol.493.nu.8
de Veſtibus clericalib. Alexandri ſexti cõſtitutio.1.f.334.n.5
Vicarius epiſcopi an poſſit conferre beneficia eccleſiaſtica ex generali commiſſione. 2.fol.292.nu.7
Victus condemnatur in expenſis victori etiam ſi abſq; dolo temerè litigauerit, etiam ſi iuramentum calumniæ præſtiterit. 2.fol.478.nu.5
Victus in criminalib. victori cõdẽnat in expenſis.2.f.478.n.2
Vidua, pupillus, & alij habentes fori priuilegium vtrũ poſſint eo vti aduerſus ſimile, & par ius habentes. 2.f.395.n.4
Vidua hẽt priuilegium declinãdi forũ proprij domicilij, & petendi, quod cauſa tractetur in curia Regis. 2.f.396.n.5
Vidua habet priuilegium vocandi ad curiam Regis eius aduerſarios modò honeſta ſit. 2.fol.394.nu.1
Vidua ſtuprum committens, an pœna adulterij punienda ſit. 1.fol.210.num.10
Vidua ſtuprum committẽs amittit ex Regia lege dimidiam lucrorum partem. 5.fol.211.num.12
Virgo beatiſſima qualiter in matrimonium conſenſerit, ac virginitatem fuerit profeſſa? 2.fol.144.nu.4
de Virginum raptoribus, quid. 1.fo.294.nu.8
Viro & fœmina ſimul extinctis, an ꝑſumat fęminã ꝑmortuã eſſe, & ibi Regia partitarũ conſtõ expenditur. 2.f.136.n.2
Viribus naturalibus ſolis nemo poteſt abſque ſpeciali Dei auxilio ea efficere quę ſunt ad iuſtificationem neceſſaria: & tamen cum boc extat liberum arbitrium. 5.f.356.nu.3
Vlpiani verus ſenſus in §.diuus. 1.fol.126.nu.9
Vlpiani interpretatio i §.ſi minor. ſub eadẽ lege.1.f.126.n.10
Vlpianum in l.ſi vxor. §.diuus. ff.de adulterijs in ſponſa de futuro intelligendum eſſe. 1.fol.126.nu.6
Vncia quot drachmas appendat. 2.fol.543.num.5
Voconiæ legis capita, & ibi defenſus aliquantulum Theophilus ab Alciati cenſura. 1.fol.72.nu.22
Voluntas coacta qualiter voluntas ſit, atque inibi explicat tex.in c.merito.15.q.1. 1.fol.132.nu.12

Voluntas

Voluntas captatoria q̃ ſit & vnde deducatur, ex cõi Doctorũ interpretatione, & quæ aduerſus cõem. 1.f.58.n.1.& 2.

Voluntas teſtatoris ſola principis authoritate mutari poteſt, nec ſufficit conſenſus Epiſcopi. 1.fol.103.nu.7

Voluntas teſtatoris eſt executioni mandanda intra tempus ab eo diffinitum à die aditæ hæreditatis. 1.fol.33.nu.1

Volũtas vltima ꝓpria manu defuncti ſcripta pietatis cauſa ſeruãda eſt, licet non ſit coram teſtib. publicata. 1.f.57.n.12

Voluntatem vltimam ad exequendam datur a iudice annus à die monitionis. 1.fol.33.nu.2

voluntatem vltimam exequendi poteſtas an ante annum transferatur in Epiſcopum. 1.fol.34.nu.5

voluntates vltimæ defunctorum vt executioni mandentur ad ciuilem Iudicem pertinet. 1.fol.40.num.1

Voluntatum vltimatum executio pertinet non tantum ad Epiſcopum, ſed ad quemlibet alium habentem Epiſcopalem iuriſdictionem. 1.fol.117.nu.1

Votum ſolenne à ſimplici, & ex ipſa actus natura differt. 1.fol.215.nu.7

Voto pœnali abſoluere quis poſſit, & ibi de propoſito ingrediendi religionem. 1.fol.273.nu.12

Vſucapio matrimonio conſtante completa, an efficiat rem vſucaptam communem viro & vxori. 1.fol.199.nu.10

Vſucapio & præſcriptio, an ſint ratione iuſta legibus humanis introductæ. 1.fol.481.nu.7

Vſucapio an rebus etiam immobilibus conueniat iuxta iuris Cæſarei reſponſa. 1.fol.430.nu.2

Vſucapio triennalis, & ſimiles præſcriptiones aduerſus eccleſiam admittuntur. 1.fol.441.nu.5

Vſucapionis iuſtitia ex ſumma æquitate & rectitudine deducitur. 1.fol.431.nu.5

Vſucapionis & præſcriptionis diſcrimen conſideratur. 1.fol.431.nu.3

Vſucapionem triennalem è longi temporis præſcriptione perperam diſtingui quo ad dominij directi, vel vtilis acquiſitionem. 1.fol.483.nu.3

per Vſucapionem vel præſcriptionem, etiamſi ex eis transferatur dominium directũ, an fiat iniuria, aut derogetur iuri naturali. 1.fol.484.nu.5

Vſus forenſis quo fertur excommunicatio cõditionalis defenditur. 1.fol.388.nu.5

Vſusfructus matrimonio conſtante acquiſitus, an ſit viro, & vxori communis. 1.fol.198.nu.9

Vſusfructus bonorum quæ filiofamilias clerico acquiruntur patri non competit. 1.fol.48.nu.2

Vſusfructus quem pater habet in bonis aduentitijs filij, an reuertatur ad proprietarem patre religionem profitẽte. 1.fol.32.num.8

vſusfructus non efficit, vt proximior conſanguineus poſſit eum retrahere. 2.fol.343.nu.4

Vſusfructuarius an habeat naturalem. 1.fol.433.n.5.& 6.

Vſusfructuarius omnis non tenetur ad æris alieni ſolutionem. 2.fol.113.nu.4

Vſufructuarius quartæ petitæ partis bonorum non tenetur ad æris alieni ſolutionem & inibi perpenditur Regia lex 21. Tauri. 2.fol.113.nu.2

Vſura licita non eſt, etiam diſpenſatione & priuilegio Romani Pontificis. 2.fol.206.nu.8

Vſura an eſt licita ex voluntate teſtatoris. 2.fol.206.nu.9

Vſura à iure ciuili Cæſarum prohibita non eſt, tametſi Regia lege ſit improbata. 2.fol.205.num.6

Vſuræ definitio. 2.fol.200.nu.1

Vſuram iure naturali & diuino eſſe prohibitam oſtenditur. 2.fol.201.nu.4

Vſurarium quem eſſe an teſtes ſingulares ꝓbent. 1.f.284.n.5

Vſurarium crimen põt per leges ciuiles puniri. 1.f.172.n.19

Vſurarum quantitas vel eius quod intererat poteſt in pacto definiri. 2.fol.273.nu.6

Vſurarum crimen an ſit merè eccleſiaſticum. 2.fol.215.nu.1

Vſurarum abſque labe id quod creditoris interſit tã ratione lucri ceſſantis, quàm damni emergentis licitè ab eo exigitur abſque vſurarum labe. 2.fol.219.nu.2

Vſuras pretij non ſoluti æquitatis ratione præſtare cogitur emptor. ibidem num.2

Vſuras pretij non ſoluti an dominij tranſlatio impediat. 2.fol.221.num.4

ad Vſuras pretij non ſoluti non tenet emptor, nec poſſunt in conuentionem & pactum à venditore deduci pro eo tempore quo durat dilatio ab eo conceſſa. ibidem num.5

Vſuras exercere an vnquam Iudæis licuerit erga alienigenas. 2.fol.206.nu.7

Vſurarius manifeſtus an poſſit donare cauſa mortis: & ibi intellectus c. quemquam. de vſuris in 6. 1.fol.17.nu.11

Vſurarius pœna infamiæ punitus iure ciuili, & qua pœna lege Regia ſit puniendus. 2.fol.214.nu.2

Vſurarius clericus qualiter iure Pontificio puniatur. 2.folio 215.num.3

Vſurarius manifeſtus quis dicatur ad interpretationem c. quemquam. de vſur. in 6. 2.fol.215.nu.8

Vſurarius an ſit cenſendus qui rem vendiderit carius iuſto pretio ob dilatam ſolutionem. 2.fol.118.nu.7

Vſurarius mentalis quis ſit, & quo pacto poſſit in foro exteriori cogi ad reſtitutionem. 1.fol.505.num.1

Vſurarij hæredes coguntur vſuras reſtituere: & inibi, an ex delicto defuncti hęres teneatur. 2.fol.217.nu.7

Vſurarij hæredes non confecto inuentario, nõ tenentur ad vſuras reſtituendas, vltra vires hæreditarias. 2.f.218.nu.8

Vſurarij manifeſti teſtamentum nullum eſt, niſi fiat ſeruata forma c. quemquam. 2.fol.218.nu.9

Vulgaris in vnum caſum concepta ad alium extenditur. 1.fol.79.num.5

Vulgaris expreſſa continet tacitam pupillarem, quę tamen matrem pupilli non excludit. 1.fol.79.nu.6

Vulgaris tacita matrem teſtantis minimè repellit. 1.f.79.n.7

Vulnus ab vno illatum, quando ei imputetur ad homicidiũ, ſi vulneratus ab alio examinatus fuerit. 1.fol.576.nu.4

Vulnus mortiferum ab vno tantum illatum, an omnes præſentes conflictui efficiat irregulares. 1.fol.583.nu.5

Vxor tenetur abſentem maritum omninò expectare. 1.fol.202.num.3

Vxor notoriè adultera, & ob id à marito expulſa, non reſtituitur ex interdicto vnde vi. 1.fol.208.nu.9

Vxor quo pacto teneatur ſtare locationi rerum dotalium factę per maritum, & quidem contrario. 2.fol.174.num.5

Vxor ẽt putatiua ꝑ adulterium dotem amittit. 1.f.209.nu.2

Vxor propter adulterium perdit arras atque parapherna. 1.fol.209.num.2

Vxor ex Taurina lege non poteſt contrahere ſine licentia mariti. 1.fol.197.nu.1

Vxor à viro dimiſſa ex cauſa fornicationis an poſſit vir aliã priori viuente vxorem accipere. 1.fol.211.nu.13

Vxor ſortitur domicilium viri, atque ibi agitur de intellectu legis, exigere. ff. de iud. 1.fol.196.nu.6

Vxorem & adulterum in crimine deprehenſos an licuerit marito occidere ante legem Iuliã de adulterijs. 1.f.212.n.1

Vxorem & adulterum propria authoritate occidere, an liceat in foro conſcientię. 1.fol.210.nu.8

Vxorem aliquam accipere iurans, an teneatur contrahere cum ea matrimonium, niſi cum ipſa diues ſit, nolit ei dotem aſſignare. 1.fol.136.nu.6

Vxore à viro dimiſſa, ex cauſa fornicationis, an poſſit aliã, priori viuente, vxorem ducere. 1.fol.211.nu.13

Vxores plures habere, an ſit iure naturali, vel diuino prohibitum. 1.fol.201.nu.1

Vxores plures habere qua ratione ſanctis patribus licuerit. 1.fol.201.num.2

FINIS INDICIS.

AD ILLVSTRISSIMVM,

AC REVERENDISSIMVM

DOMINVM

DOMINVM FERNANDVM VALDESIVM

Hiſpalenſem Archiepiſcopum,

Summum in CAROLI CÆSARIS hæreditarijs Prouincijs de fidei Catholicæ negotijs Cognitorem, Cenſoremq́; diligentiſſimum.

DIDACI COVARRVVIAS TOLETANI,

Regij in Granatenſi Prætorio Iudicis, in Commentarios De Teſtamentis, Præfatio.

QVANQVAM maximè ſcirem, Præſul ampliſſime, Illuſtriſſimeq́; Princeps, magnis te, & his grauiſſimis, Reipublicæ noſtræ curis, atque negotijs impeditum eſſe, non ſum veritus tibi magiſtratuum omnium antiſtiti laborum meorum primitias, de Sponſalibus & Matrimonijs Epitomen, ſummo, certoq́; animi iudicio dicare. Is enim es, qui ſtudioſos omnes, honeſtas, ac publico regimini admodum vtiles diſciplinas magno fauore proſequeris, qui prudentiſſimum, exploratiſſimumq́; conſilium, & in rebus gerendis dexteritatem nactus, propenſiſſimo affectu, iuris vtriuſque conſultiſſimos viros maximo in honore habueris, eosq́; ad publica munera ingenti omnium applauſu euexeris, benigneq́ue ſuſceperis, ſi quid ex priuatis vigilijs tuo nomini conſecratum fuerit. Fit etenim ea ratione, vti facilius acti labores, & hi in re literaria, noſtraq́; iuris Pontificij & Cæſarei profeſſione omninò indefeſſi obliuioni tradantur: nec otio indulgere commodè poſſet is, cui hæc ſcribendi alea fœliciter ceſſerit. Expertus equidem ipſe ſum, poſtquam iam ante annum opus illud exacto diuturno iuris ſtudio, & continuæ lectionis exercitio, tuo nomini altiſſimo nuncupatum emiſi, plauſibilius quàm par meis ſtudijs fuerit, tui nominis ergô ab omnibus ſuſceptum fuiſſe. Quamobrem periculum priuati ſtudij induſtriæq́; facturus, nec laboribus frangor, nec aſſiduis meditationibus cædo: quin Heroicas virtutes tuas eodem animi iudicio conſiderans, in Gregorij Noni tractatum de Teſtamentis breuem quandam interpretationem concinnare, eamq́; ampliſſimæ tuæ dignitati nuncupare conſtitui, non ignarus quantum hinc decoris & ornamenti eiſdem lucubrationibus ſit acceſſurum. Nec tamen ab inſtitutis animum auertam Reuerendiſſime Præſul, quòd magno Chriſtianæ Reipublicæ commodo Hiſpalenſis Archipræſulis dignitate Caroli Cæſaris nutu inſignitus, eodem iudicio omnibus ipſius Cæſaris regnis, ac prouincijs, ſummus de rebus fidei Cenſor à Pontifice Maximo electus, nullum otium habiturus eſſe videaris, quo poſſis quandoque hoſce noſtros commenrarios legere. Scio etenim ea te præditum benignitare, eoq́; animo erga me affectum eſſe, vt planè inter tot, ac tanta negotiorum vndique confluentium examina his noſtris, vel tantillum temporis ſis præſtiturus. Quòd ſi id minimè contigerit, nec tamen hoc coniectari poſſum, quæ tua

humanitas

humanitas eſt, illud tandem conſequar, eritq́; mihi pro impari munere ſatis iuſtum præmium, quòd liber hic candido animo à viris & doctis, & acerrimo ingenio præditis, manibus verſabitur: beneuoloq́; iudicio eam quam opto, cenſuram accipiet: vnde mihi illud nec præter ſpem obueniet, vt cauere poſſim, ne ad eundem lapidem offendens, iterum corruam. Huius ſanè audaciæ eò liberiùs timorem excuſſi, quòd certò ſciam tibi moleſtum eſſe, quenquam à tuo præclariſſimo conſpectu timore auerti. Noſtrum enim eſt excelſam tuam dignitatem reuerenter adire: tuum verò alacri, atque iucundo vultu noſipſos admittere. Ea nanque comitate Auguſtum Cæſarem imitaris, qui libellum ipſi trepidè porrigenti, qui manum nunc proferret, nunc retraheret. Quid, inquit, an putas te dare aſſem elephanto? quaſi moleſtum eſſet optimo principi, quòd timeretur. Eoq́; magis venia dignus ſum, Præſul Reuerendiſſime, quòd hos qualeſcunque labores tibi obtulerim, cùm ob meam erga te plurimam, ac perpetuam obſeruantiam, meumq́; tibi deditiſſimum animum: tùm ob tuam clementiam, benignitatem, atq; animi candorem, quibus virtutibus ita emines, vt iure, ac meritò tota Hiſpania teipſum ſuſpiciat, ac veneretur. Verùm, ſi hac quoq; in parte Catonum aliquis, & is rigidus in me cenſor inſurgat, meumq́; conatū accuſet, ſatiùs eſſe, inquiens, culpa vacare, quàm deprecari: grauiter, ac moleſtè ferat, me nondum ſenem, ſed in ipſa iuuenili ætate auſum eſſe interpretis officium aſſumere, quem potiùs iure optimo deceret ex aliorum ſcriptis, vel mediocrem eruditionem adquirere: ea excuſatione me tueri nitar, pro viribus, & facultate feciſſe, quò magnis laboribus, non abſque propriæ valetudinis graui periculo, continuis viginti annis in hac iuris vtriuſq; diſciplina abſoluerim ea, quæ alioqui ſi conſuetis otijs vacandum eſſet, perpenſa humani ingenij imbecillitate, atque prolixa, perplexaq́; interpretum traditione, triginta annis minimè confeciſſem. Hoc verò ſtudiorum compendio paulò diligentiùs, vti eò propenſiùs deliberaui, quòd vita breuis, ars verò longa ſit: eaq́; ratione oporteat hæc noſtra ſtudia ita diſponere, vt ſummo labore quantò breuior eſſe poſſit, hæc ipſa legalis profeſſio efficiatur. Si verò & hac excuſatione minimè ſatisfecerim, hi certè mihi veniam dabunt, qui ſciunt quòd hominis eſt errare: atque hi præcipuè, qui & ipſi hiſce ſcribendi, edendiq́; ſcripta fluctibus fuerint aliquando agitati. Ingenui ſiquidem animi eſt, vulneribus, atque ipſa plerunque morte velle Reipublicæ literariæ prodeſſe. Atque his tandem rationibus, quibus me ipſum tutari conabor, veluti tutiſſimum aſylum conſtanter adijciam tuum ampliſſimum nomen: cui hæc ipſa meritiſſimè dedicaui. Accipe igitur Illuſtriſſime Princeps, hæc noſtra qualiacunque tuo nomini conſecrata, quæ tuis auſpicijs tuta obtrectatorum calumnijs fore ſperamus. Vale. Ex Granatenſi Prætorio Idibus Martijs, Anno M D LIIII.

DIDACI COVARRVVIAS A' LEYVA TOLETANI EPISCOPI CIVITATENSIS,

DVM IN INSIGNI DEI MAX. SALVATORIS Collegio Salmanticæ Pontificia publico munere profiteretur, in titulo de Teſtamentis interpretatio.

EX PRIMA RVB. PARS.

SVMMARIVM.

1 *Dictionis teſtamentum vera etymologia.*
2 *Defenditur Iuſtinianus à calumnia Vallæ.*
3 *Teſtamenti definitio ex Vlpiano.*
4 *Eadem definitio integra oſtenditur aduerſus Accurſium, & Paulum Caſtrenſem.*
5 *Iuſta ſententia qualiter in definitione intelligatur.*
6 *Teſtamentum Græca lingua, quam dictionem habeat? & quid Græcè & Latinè ſignificet.*
7 *Sacra ſcriptura cur nouum, & vetus Teſtamentum dicatur.*

PRIMA RVB. PARS.

NIHIL eſt, optime Lector, quod nodoſos, atque perple-
xos iuris utriuſque locus tra-
ctanti ſit ipſius differendæ rei
cognitione côducibilius, præ-
ſtantiuſve, eû ob facilem, ex-
peditã & ſeipſam qualibet in-
dubitatione offerêtem ſimpli-
citatem, tum ob legêtis conti-
nuam, eandemque beneuolã
in hiſce libris euoluendis operam minimè pœnitendam.
Hinc etenim Iuriſconſulti quoties rem difficilẽ aggre
diſtur, eandẽ ab etymologia, & definitione auſpicatur,
in quo viden non ita paſsim iuris Pontificij conditores
hanc diligentiam nobis exhibere. Vnde fit, vt potiſſima
laboris pars in ipſis explicandis prœludijs frequentiſſi-
mè contingat. Qua ratione de Teſtamentis acturus, ip-
ſius dictionis notitiam a Iuriſconſultis q̃ libentiſſimè pe
1 tam. Siquidem Iuſtinianus Teſtamentum † iden dictum
fuiſſe exiſtimat, ꝙ teſtatio mentis ſit, ſicuti ipſe aſſerit
in prin. Inſtit. de teſta. vbi Accurſ. & alij hanc eſſe dictio-
nis etymologiam, apertiſſimè fatentur. Seruium Sulpitiũ
Iuriſconſultum ſequuti, qui lib. de teſtamen. 2. teſtamẽtũ
duplex eſſe verbum, ſcripſerit, compoſitum inquam à
mentis conteſtatione. Cui tamen Aulus Gellius. lib. 6. c.
12. & Laurent. Valla, Latinæ linguæ acerrimus aſſertor li
bro Elegant. 6. c. 36. omnino refragantur, deductionem
hanc deridentes, cum non magis a mente dicatur teſta-
mentum, quàm calciamentum, ſalſamentum, & ornamẽ
tum, quibus conſentit Catellianus Cotta in memoriali
dictione, teſtamentum. Verum ſi etymologiam, quam Ci
cero veriloquium appellat, ſpectemus, planum eſt, non
rectè à Sulpitio nomen hoc deductum fuiſſe, indeque à
vero abhorret, dictionem hanc duplicem eſſe. Eſt enim
ſimplex, eaque à teſtor, deriuatur, ac teſtamen ſit, &
tum, ſyllabam aſſumit, diciturque teſtamentum, ut veſti-
men, veſtimentum, velamen, velamentum, nutrimen, nu
trimentum, regimen, regimentum, qua dictione vtitur
Iuriſconſultus in l. j. ff. de of. præf. præt. Teſtamẽtum ergo
dr̃ quaſi vltimæ voluntatis teſtimonium. Hinc Vlpianus
in l. qui teſtamento hæres. §. fi. ff. e. ſcribit. Et veteres puta
uerunt eos, qui propter ſolennia teſtamenti adhibean-
tur, durare debere, donec ſuprema conteſtatio peragat.
Quĩ ſit vt teſtari ſit ẽt teſtamentum facere, eũ teſtari
ſit propriè teſtes nominare & vocare, quaſi teſtator iu-
dicio ordinato ſit ſolitus dicere: Teſtes eſtote huius vlti-
mæ voluntatis. Poteſt etiam teſtari in hoc ſenſu intelligi
pro denunciare, ac palam facere, illam eſſe propriam ip
ſius teſtantis voluntatem. Quòd ſi non tam etymum in-
ſpiciamus, q̃ vocis ſimilitudinem, quam Fabius tractat
lib. 9. c. 3. non abhorrens erit huius nominis appellatio,
quod mentis côteſtatio ſit, quod & ipſe Gellius animad
2 uertit, idque probat Iuſtinianũ † ab hoc crimine defen-
dens Alcia. lib. 4. de verb. ſig. & in l. tabernæ. ff. eo. tit. Clau.
Cantiun. in prin. Inſtit. de teſta. potiſſimum etenim in te-
ſtamentis dominatur mens. Sic poſſeſſio dicitur quaſi pe
dum poſitio Labeoni, & Paulo in l. j. ff. de acquir. poſ. in
prin. cum Celſus dicat in l. quod meo. §. ſi venditorem.
ff. de acquir. poſſeſ. ſi vicinum mihi fundum mercatum
vẽditor ex mea turre demonſtret, vacuamq́; poſſeſſionẽ
ſe tradere dicat, non minus poſſidere cœpi, q̃ ſi pedẽ fi-
nibus intuliſſem. Tametſi Alcia. non à pedibus, ſed à ſe-
dium poſitione deduci poſſeſſionẽ exiſtimet, li. j. diſpũct.
c. j. Sic non etymologiam, ſed vocis ſimilitudinem atten-
dens dixit Trebat. lib. 2. de religionibus, ſacellũ, quaſi ſa-
cram cellam denominari, cum ſacellum ſit diminutiuũ
à ſacro. Nec decet ob id Iuriſconſultos calumnioſè inſe
ctari, cum & ueteres Latinæ linguæ diligentiſſimi cenſo
res in his deriuationibus, & etymologijs luſerint quan-
doque, à vera nominis deductione longe diſcedentes.
Poteſt etiam non incongrue dici Iuſtinianum in hac
etymologia teſtamenti, ſolam teſtationem conſideraſſe,
adiectumque mentis, ad maiorem expreſſionem, ſicuti
in explicando nouationis etymo Vlp. adiecit obligatio-
nem dicens in l. j. ff. de nouat. nouationem deduci quaſi à
noua obligatione. Idem fit in donatione: Donatio, inquit
Pau. in l. ſenatus. §. donatio. ff. de dona. cau. mor. dicta eſt à
dono, quaſi doni datio, vbi cũ à ſolo dono donatio dica-
tur, additur ad declarationem maiorem quaſi doni da-
tio, ſic ergo dicitur à teſtatum teſtatio, & à ſola teſtatio-
ne teſtamentum, adiecta tamen vox mentis eſt, nec teme
re, nam & Theodoſius in nouellis tit. 7. illud, inquit, pro-
priè teſtamentum eſt, quod teſtantis meram obtinet vo-
luntatem, atque ita Viglius hanc Iuſtiniani deductio-
nem tutatur.
Definitio verò teſtamenti ab Vlp. traditur in l. j. ff. eo.
dicente, teſtamentum eſt voluntatis noſtræ iuſta ſenten-
tia de eo, quod quis poſt mortem ſuam fieri vult. Dixi au
3 tem teſtm̃ † eſſe uoluntatis ſñiam, loco generis, nam præ-
ter teſtamentum plures actus dici poſſunt ſententiæ vo-
luntatis, atque intelligere oportet definitionem de uo-
luntate regente intellectum, quia ſententia eſt actus in-
tellectus, quod ſenſit Bal. in d. l. j. in fi. ſed tamen voluntas
quandoque regit intellectum, ita vt ipſe aliquid intelli-
gam, quia id velim, ex his, quæ Thomas explicuit in 3.
ſent. diſtinct. 23. q. j. artic. 2. (Idem S. Thom. hoc explicat
lib. 3. contra gentiles, c. 26. colum. vit. & illic Ferrarienſis,
idem Tho. j. par. q. 82. art. 3. & de veritate, q. 22. art. 11. Re-
gere autem in hac parte monere intelligimus. Nam &
hic loquuntur propriè, qui hanc tractauere materiam,
quod in diſ. q. 82. ar. 4. idem Tho. & Caiet. diligenter pro-
bant, tametſi quandoque his dictionibus, quæ regimen

& imperium ſignificant planè vtantur, quò apertius rem ipſam lector lectoribus exponant.)

Dicitur verò iuſta ſententia, eo ꝙ perfecta ſit ſecundũ Bar. & Are. in d. l. j. & Marcum Ant. in prin. Inſt. de teſ. nu. 40. non enim eſt perfecta voluntas ante hæredis inſtitutionem. §. ante hæredis. Inſ. de leg.

Iuſtam ergo voluntati noſtræ ſententiam Vlp. illam appellat, quæ herede inſtituto decernitur. Nulla n. alia morientium diſpoſitio actiones directè in ſucceſſores vniuerſales tranſmittit. l. qs ergo caſu. ff. de pecul. Cui interpretationi acceſſit l. cum filiofamilias. §. fi. ff. de leg. 3. quę ætatem perfectam iuſtam appellat. ad idē l. quod Seruiu. ff. de cond. cau. data. verum huic definitioni ita intellectæ illud oberit, ꝙ codicilli, donatiò cauſa mortis, ac ſimiles vltimarum voluntatum actus, teſtamẽtum dici poſſint, cũ ſententiæ perfectæ ſint quod Paul. Caſ. in d. l. j. animaduertit. Perfectum enim vnumquodque ſecundum ſuũ genus dicitur. Nec ideo imperfectum animal muſca dicitur, ꝙ ſit minor elephante, vti Viglius in prin. Inſt. de teſt. nu. 24. argumentatur. Quamobrem ipſe Viglius nu. 29. hunc nodum aliter diſſoluit, intelligens teſtamẽtum † eſſe ſen-
4 tentiam iuſtam. i. ſolennem. Cuius intellectui Iuriſconſultus patrocinatur in l. j. ff. de iniuſt. rup. dicens non iure factum teſtamentum, cui ſolennia iuris defuerunt. In codicillis verò ordinandis nulla videtur ſolennitas introducta. §. fi. Inſt. de codicillis. vbi teſtamenti ſolennitatem ſubſtantialem in hæredis inſtitutione cõſiſtere, probatur ex Theophili interpretatione. Quo ſit, vt ſi iuſta, i. ſolennis intelligat, cõgrua ſit Vlpiani definitio. Sed & ante Vigliũ Accur. ita definitionis verba intellexit in d. l. j. in prin. quibus minimè concinit Theop. in prin. Inſt. de hæred. q̃ ab inteſt. dum dicit, Aut enim non iure ciuili factum omiſſis his, quæ ad ſolennem teſtamenti ordinationem ſpectãt. idem Theophil. in prin. quib. mod. teſt. infirm. dicens, Sed ſi quid eorum quæ ad ſolennitatem, obſeruationemq́ue ſpectant omiſſum fuerit, dicitur teſtamentum non iure ciuili factum, aut verbi compendio; iniuſtum, quamuis idē Accur. in d. l. j. & in prin. Inſtit. de teſtam. quē Paul. Caſt. in d. l. j. ſequit, addiderit definitioni: Cũ hęredis inſtitutione.

5 Poteſt etiam dici teſtamentum † ex eo ab Vlp. appellari iuſtam ſententiam, de eo, quod quis &c. ꝙ per excellentiam illud nomen, de quo agitur, mereatur. Eſt n. vera atque omnibus modis abſoluta animi deſtinatio, cũ nihil poſſit eſſe hac vita iucundius, quam vt voluntas regnet in bonis à teſtatore relictis etiam extincto corpore. ſiquidē moriens teſtamento ſententiam ſuam ita fortiter exprimit ut poſt mortem perpetua ſit. Nam & ſi ſint alij modi, quibus vltimæ voluntates enunciantur, hic tamen qui teſtamento ſit potiſſimus eſt, & ob id iuſtæ ſententiæ nomen meretur. Sic apud Iuriſconſul. in l. 3. §. fi. ff. pro ſocio. iuſta hæreditas dicitur illa, quæ iure ſanguinis, & ſic iure legitimo obuenit, i. verè, & ita planè hæreditas, vt hoc nomen præcipuè habeat. Iuſta item vxor ea dicitur, q̃ verè vxor, & ſolenniter ducta eſt, & omni iure coniugij prædita, non occulto conſenſu, aut ſimplici. l. ſi vxor. vbi Budę. adnotauit. ff. de adul. Cice. lib. j. Tuſc. q. Metellus, inquit, honoratus quatuor filijs, at quinquaginta Priamus, quibus decem & ſeptem iuſta vxore natis, in vtroque eandem habuit fortuna poteſtatem, ſed vſa in altero eſt. Caius etiã Iuriſconſ. in l. 2. ff. de adop. iuſtum filium appellat, eũ, q omnibus partibus filiationis, veri filij vicem obtineat. Ad idē plurimum conducit l. Paulus. ff. de ſtatu homi. vbi probat, non eſſe iuſtum filium eum, qui natus ſit ex coniugio à filia, patre ignorante contracto, cùm natus non ſit ex nuptijs ſolenniter peractis, pluraq; his ſimilia Guliel. Budæ. cõgeſſit in d. l. 3. §. fi. & Alcia. in l. lege obuenire. ff. de verb. ſig. Eſt etiam freqentiſſimus apud Liui. hic ſenſus, vt iuſtũ dicat illud, quod omni parte plenũ eſt, atque perfectũ, & quod propriè nomine illo, de quo agitur, cenſeri poſſit. Hinc apud eum, iuſtum prælium, iuſtus dux, iuſtus miles, iuſta claſſis, iuſta pugna, iuſtę ſtationes, iuſta obſidia, iuſtꝰ exercitus, iuſtus item cõploratus lib. 5. dec. 3. iuſta legio. lib. 8. ciuſ. dec. iuſtum etiam pondus eodem ſenſu, apud Ouid. 2. Metam.

Vtq́; labant curuæ, iuſto ſine pondere naues.

Iuſta igitur ſententia in teſtamenti definitione intelligitur plena, perfecta & ſolennis, cuiq; maior diligentia adhiberi non poſſit. quod & Alc. probat lib. 4. parad. c. 7. Sed & Iac. Lorioтus de iuris arte. tract. j. axiomate 2. iuſtam ſententiã ex codici æſtimat, ꝙ teſtamentum omni iure, verũ, & firmum fuerit. quod Theophi. expoſuit de iure naturali. §. j. codicilli autem ante Auguſtum admiſſi non erãt in prin. Inſtitu. de codicillis. Cæterumq; interpretationem in conuentionibus, & alijs actibus verba hæc, iuſta, ſeu legitima hęreditas, admittant quo ad quæſtionum definitionem, non obſtante ſtricta Alciat. Budæi, & aliorum differentia, tradit diligenter Arius Pinellus Luſita. in l. 2. nu. 4. C. de bonis maternis.

Subdit præterea Vlpianus in definitione de eo, quod quis poſt mortem ſuam fieri vult, ad diſcrimen conſtituẽdum inter teſtamentum, & contractus, qui inter uiuos celebrantur, vt nondum expectata contrahentium morte effectum ſortiantur. Ex quib. conſtat teſtamentum à codicillis maxime differre. Nam in codicillis hæres inſtitui nõ poteſt. Diſtat etiam teſtamentum à cæteris vltimis voluntatibus, nempe à mortis cauſa capione, donatione cauſa mortis, de quib. in vltima huius rubricæ parte tractabimus, vt manifeſtius horum omnium differentia conſtet.

6 Dicitur autem teſtamentum † Græce διαθήκη, quaſi diſpoſitio, à verbo Greco διατίθημι, diſpono, teſtamentũ facio, quo in hoc ſenſu vtitur Iuriſconſultus in l. cùm quis decedens. §. Titia teſtamento. ff. de leg. 3. & in l. ex ea ſcriptura. ff. de teſtam. l. 4. ff. de alimen. & ciba. leg. l. qui filium & filiam. ff. ad Treb. in cuius ſignificationis teſtimonium ex Iſocrate, Demoſthene, & Æſchine plures authoritates adduxit Budæus in commentarijs linguæ Græcæ, pagina 428. ex prælo Aſcenſiano. Vtraque vero dictio, tã Latina, quam Græca, non tantùm morientis vltimam teſtationem, ſed & viuentium pacta ſignificat, ſicuti de dictione Græca probatur in l. fi. ff. de colleg. illicit. atque inde factum eſt, vt in ſacris monumentis pollicitatio diuina ab ipſo Deo Patriarchæ Abraham facta Act. Apoſt. c. 3. teſtamentum dicatur. idem ex c. 26. Gene. adnotauit Aug. lib. 1. locutionis de Gen. nu. 93. Amant, inquit, ſcripturæ pro pacto ponere teſtamẽtum. Idem Aug. lib. 16. de ciuit. Dei. c. 27. idem in enarratione pſalmi 82. col. 3. idem lib. 5. locutionis de Deuteronomio, num. 22. Teſtamentum inquit pro pacto poſuit. Quo in loco adhuc in codicib. Pariſienſibus mẽdoſe, facto, legitur. Nam & Malachiæ 2. vbi Hebræi habent, vt eſſe pactum meum cum Leui, Septuaginta interpretes legunt, vt eſſet teſtamentum meũ ad Leuitas, vbi Hierony. profitetur, id in pleriſque ſcripturarũ locis contingere. Idem Hierony. in epiſt. ad Galat. c. 3. ſic illud Pauli intelligit. Hoc autem dico teſtamentum cõfirmatum à Deo. Aſſumitur etiam teſtamentum in ſacra ſcriptura quandoque pro præcepto, Ioſue c. 7. Peccauit populus, & tranſgreſſus eſt teſtamẽtum meum, ita enim illũ locum interpretatur Auguſ. lib. 6. locutionis de Ieſu Naue. quamuis in vulgata editione ita legatur, Et tranſgreſſus eſt pactum meum.

Ex his facillimum erit intelligere, qua ratione diuinæ ſcripturæ nouum, & vetus teſtamentum appellentur. Poteſt & alia ratio colligi ex ſacræ paginæ interpretibus. Qua in re Lactantij verba adſcribere libet: is inquam lib. 4. diui. inſt. c. 10. idcirco, inquit, Moyſes, & idem ipſi pro-
7 phetæ legem, quæ Iudæis data erat, teſtamentum † vocãt, quia niſi teſtator mortuus fuerit, nec confirmari teſtamẽtum poteſt, nec ſciri quid in eo ſcriptum ſit, quia clauſũ & obſignatum eſt. Itaque niſi Chriſtus mortem ſuſcepiſſet, aperiri teſtamentum, i. reuelari & intelligi miſterium Dei non potuiſſet. Verùm ſcriptura omnis in duo teſtamenta diuiſa eſt: illud quod aduentum Domini, paſſionemque anteceſſit, id eſt, Lex, & Prophetæ, vetus dicitur. Ea verò, quæ poſt reſurrectionē eius ſupra ſcripta ſunt, nouum teſtamentum nominatur. Iudæi veteri vtuntur, nos nouo. Sed tamen diuiſa non ſunt, quia nouum veteris adimpletio eſt, & in vtroque idem teſtator Chriſtus, qui pro nobis mortem ſuſcepit, nos hæredes æterni regni fecit, abdicato & exhæredato populo Iudæorum: ſicuti Hieremias propheta teſtatur. Hactenus Lactantius;

Cui conueniunt quæ diuus Aug. ſcripſit lib. vno de ſpiritu, & litera, c. 19. & 20. idem lib. 21. de ciuitate Dei, c. 15. atque alibi ſæpiſſime idem Auguſtinus & Hieronymus hoc ipſum manifeſtiſſimè docêt. Græca itē dicto *διαθήκη*, authore Budæo, ipſam hæreditatem quādoque ſignificat.

EX SECVNDA PARTE RVB.

SVMMARIVM.

1 *Primum teſtamentum coram viginti teſtibus factum, per ſecundum, cui adſit ſollemnitas iure ordinario ſufficiens, reuocatur.*
2 *Teſtamentum coram Cæſare factum, per ſecundum ſublatum cenſetur.*
3 *Teſtamentum an ſit irreuocabile ex decreto, aut priuilegio principis.*
4 *Donatio omnium bonorum cur non valeat, & an iuramento firmetur?*
5 *An ſit contrarium iuri naturali tolli libertatem teſtandi.*
6 *Donatio omnium bonorum eccleſia facta, an teneat?*
7 *Intellectus ad l. 44. Tauri.*
8 *Primogenium à duobus conſtitutum, an ab altero tantum reuocari poſſit.*
9 *Primum teſtamentum iuratum an poſſit reuocari.*
10 *Donatio inter coniuges an iuramento firmetur, & qualiter ſit intelligenda?*
11 *Donatio cauſa mortis iuramento confirmata, an poſſit reuocari?*
12 *Intellectus ad l. fi. C. de non nu. pec. & ad l. quare. §. inter locatorem. ff. locati.*
13 *Donatio cauſa mortis an liberè poſſit reuocari, quibuſcunque verbis contractus appoſitis.*
14 *Verba, quæ ex vſu notariorum contractibus adſcribuntur, quem eſſe ctum habeant.*
15 *Actus contra iuramentum geſtus an teneat?*
16 *Intellectus ad l. ſtipulatio hoc modo concepta. ff. de verb. obliga.*
17 *Intellectus ad l. Titia. ff. de verb. oblig. & cap. Gemma. de ſponſal.*
18 *Excommunicatus an poſſit teſtari.*
19 *Latè tractatur qualiter teſtamentum habens clauſulam derogatoriam poſſit mutari, aut reuocari.*
20 *Clauſula illa, quorum tenor pro expreſſe habeatur, quem effectum habeat?*
21 *Teſtamentum ſolemne per ſecundum minus ſolemne, & inutile, an reuocetur.*

SECVNDA PARS RVB.

INter alia verò, quæ teſtamentis & vltimis
voluntatibus conueniunt, illud maximè
aduertendum eſt, teſtamēta vſque ad mor-
tē mutari, minui, corrigi, ac reuocari poſ-
ſe. c. vlti. voluntas, 13. q. 2. l. 4. ff. de adim. leg.
c. cū Marthæ. de celebra. miſſa. vbi gl. in ver
bo, non valet l. ſi quis in princ. teſtamenti. ff. de leg. 3. l. om
nium. C. de teſt. l. ſi quis. C. qui teſtam. fac. poſ. pulcher tex.
in l. cum hic ſtatus. §. pœnitentiam. ff. de don. inter vir. &
1 vxor. vnde primum teſtamentum † per ſecundum reuo-
catur, etiam ſi in primo ſint viginti teſtes, in ſecundo au
tem ſolum ſit numerus teſtium à iure requiſitus, vti no-
tat Bar. quem ibi ſequuntur doct. in l. hæredes palam. §. ſi
quid poſt. ff. iſto tit. nu. 3. optimus tex. ī l. militis codicillis.
§. fi. ff. de teſt. milit. Ale. conſ. 103. 4. vol. incip. viſo, & diligē
ter conſiderato. Pau. Caſt. conſ. 327. dubium facit. j. vol. di
cens in ſpecie teſtamentum ad pias cauſas factum coram
ſeptem teſtibus, per ſecundum tolli, etiam ſi ſecundum
ad pias cauſas factum ſit coram duobus teſtibus, quam
ſentētiam. ſequitur Iaſ. in l. ſi ita ſcriptum. nu. 29. ff. de leg.
j. & Ale. conſ. 146. viſo themate ſupraſcripto. in 2. vol. op
timus tex. iuncta gl. ſecundum Abb. in c. ex inſinuatione.
2 de proc. vbi mandatum per literas cōceſſum ſolo verbo
reuocatur. Imo teſtamentum † factum præſente ipſo Cæ
ſare, vel rege ſupremo, & ſi validum ſit abſque ſolenni
teſtium numero. l. oium. C. de teſtam. regia. l. 5. tit. 2. par. 6.
qua quidem deciſione probatur opinio Pau. Fulg. & Iaſ.
in d. l. omnium. dicentium nullum teſtem eſſe neceſſariū
in teſtamento facto coram Cæſare, aduerſus Bar. Bal. &
Alex. qui duos in eo teſtes exigunt præter Cæſarem. quo-
rum opinio communis eſt, authore Soc. Iun. conſil. 138.
col. fi. j. vol. reuocari tamen hoc teſtamentum liberè po-
teſt. quod probat tex. in d. l. omnium. verſic. volūtates. vbi
hoc notant eiuſdem legis interpretes. Bal. etiā in ca. j. col.
2. de cōfir. vti. Fel. & Dec. in c. cum acceſſiſſent. de conſtitu.
2. col. hoc ipſum probantes etiam quandoque Cæſar nō
tantum præſens fuiſſet actui teſtamenti, ſed & ipſam te-
ſtantis voluntatem, principali authoritate confirmaſſet.
quod ſenſit Bar. communiter receptus in d. l. omniū. Nec
oberit tex. ibi, quia locum habet vbi princeps ita confir-
maret teſtamētum, ut expreſſim prohiberet id mutari aut
reuocari, ſicut reſpondens Iaſ. animaduertit Dec. in d. ca.
cum acceſſiſſent. 2. col.

Verū Arch. in c. vltima volūtas. 13. q. 2. auſus eſt aſſerere
3 ex priuilegio principis † fieri poſſe, ne teſtamentum ſe-
mel ab aliquo conditum mutari queat. cui conſentit Bar,
a Bellenzinis, in additionibus ad Abb. in d. c. cum Marthæ,
notab. 6. ex eo ꝙ princeps conſenſu teſtantis derogaue-
rit omnibus legibus hanc libertatem teſtādi conceden-
tib. & idem ſenſim notauit Dec. in d. col. 2. Sed ſi hæc li-
bertas teſtandi ad mortem vſque naturalis eſt, ab ipſo
principe auferri non poteſt, & ideo dubius eſt de hac Ar
chid. aſſertione Guli. Bene. in c. Raynatus. iſto tit. uerbo te
ſtamentū. 2. nu. 25. Nam & pacto hanc libertatem tolli nō
poſſe conſtat ex l. ſi fratres. §. idem reſpondit. ff. pro ſo-
cio. l. pactum quod dotali. C. de pact. l. illo inſtitutio quos.
4 ff. de hære. inſt. l. ex eo. C. de inuti. ſtip. Ex quib. † omnium
bonorum donatio à iure omnino improbatur, quippe
quę liberam teſtādi poteſtatem donanti adimat. l. ſtipula-
tio hoc modo concepta. ff. de uerb. obli. ubi Bart. & doct.
hoc notant communiter, & in l. fi. C. de pact. l. hæreditas.
C. de pact. conuen. adeo ut regia l. 69. Tauri prohibita
ſit, & nulla omnino iudicetur donatio omnium bono-
rum, etiam præſentium. Qua in re illud omittendum
non eſt omnium bonorum donationem adeo irritam eſ
ſe, ut nec iuramento donantis ualida ſit, cū bonos mores,
quibus teſtandi libertas innititur prorſus euertat. ca. non
eſt obligatorium. de reg. iur. in 6. l. ſi quis inquilinos. §. fi. ff.
de leg. j. & in hac ſpecie Bart. hoc aſſerit in d. l. ſtipu-
latio hoc modo. quem cæteri doct. ibi ſequuntur. Abb.
conſ. 48. 2. uol. Bart. in l. ſi quis in princi. teſtamenti.
col. fi. ff. de leg. 3. Corn. conſ. 66. uolum. 2. 3. colum. di-
cens hanc ſententiam Bart. communem eſſe. idem aſſe-
rit eam ſequutus Cur. Iun. in l. fi. C. de pac. num. 57. Pau.
Caſtr. conſ. 82. in fi. 2. uol. Ripa lib. 3. reſp. cap. 14. Hieron.
Cagn. in d. l. fi. num. 20. & ibi Iac. nu. 37. Purpu. num. 240.
Cur. Iun. conſi. 25. Claudius in l. licet. C. de pac. Io. Lupi.
& Did. à Caſte. in d. l. 69. Tauri. fatetur etiam eandem opi-
nionem communem eſſe Aymon Sauilli, conſil. 139.
columna fina.

5 Hic tamen oportet perpendere, an libera † teſtandi fa
cultas, ita à iure naturali procedat, ut contrarium bonis
moribus ſit quemquam eam ſibi auferre, quod proculdu
bio dicendum non eſt. Imò nullum uitium committit, is
qui ſibi tollit liberam teſtandi poteſtatem. Si enim con-
tra bonos mores eſſet libertatem teſtandi tolli, mortale
crimen aut ſaltem ueniale committeret, qui animo deli-
berato ſeipſum hoc iure teſtandi priuaret, quocunq; ad
id quæſito colore, quod dicendum non eſt, ſiquidem uo-
luntati humanæ poteſt quis renuntiare. c. ſi religioſus. de
elect. in 6. c. fi. iſto ti. eo. lib. c. non dicatis. 12. q. 1. Nec prode
rit dicere, id ex cauſa religionis permitti, cum ea, quę cō-
tra bonos mores fiunt, uel illicita cenſentur, minime per-
mittātur ob quancunque piā cauſam. c. ſuper eo. de uſur.
Eadem etiam concluſio probatur ex eo, quod quis poteſt
iure naturali bona oia, q̄ hēt, quæq; habere unquam pote
rit & habuerit, omnino donare, auth. ingreſſi. C. de ſacro-
ſanct. eccl. l. Deo nobis. C. de epiſco. & cler. Præterea clau
ſula, quæ futuris teſtamētis derogat, non iudicatur tur-
pis, imo tanquam licita teſtamentis adiecta, utroque iu-
re defenditur ex his, quæ notantur in l. ſi quis. in prin. ff.
de leg. 3. & in l. ſi mihi & tibi. §. fi. ff. de leg. j. & ſi turpis eſ-
ſet talis adiectio, nequaquam iure probaretur. His ergo
rationibus Fortu. in tract. de ult. fine illat. 20. uerſi. Tertius
caſus, aſſerit non eſſe contra bonos mores naturales

tolli teſtandi libertatem , quo fit poſſe iuramento fir-
mam eſſe omnium bonorum donationem , non tantum
præſentium , ſed etiam futurorum, quod parum ſibi
conſtaui aſſerit Panorum.conſil. 38.j.volum. verſi. plus
dico.Corn.conſil. 252.3.colum.volum.3.Dec.conſi. 655.
nu.12.idem Dec.in l.pactum, quod dotali.C.de pact.co-
lum.1.dicens hanc opinionē veriorē eſſe , quam probat
Bar.Cępo.conſi.ciuili.8.col.4.Aymon Sauilli. conſi. 129.
col.fi.Soc.Iun.conſ.65.nu.49.conſi.143.nu.36.j.uol.Bal.li-
cet rem magis dubiam explicet in c.j.§. morib. fi de feu.
fuer.controuer.inter do.& agnat.uaſ.His,accedit, q̄ do-
natio oium bonorum facta eccleſiæ ualida eſt , authore
Bar.in d.l.fi.col.pe.C.de pact.cui conſentiunt Fulgo. Iaſ.
Iac.Lance.& alij,quos ibi referunt Dec.nu.33. Cagnolus
num. 203. Purpu.nu.242. dicentes hanc ſententiā cōem
eſſe,quam & Bal.admiſit in auth.ſi qua mulier.col.fi.C.de
ſacroſ.eccleſ.authoritate tex.in l.iubemus nulli.§.j.C.eo,
ti.Ab.per tex.ibi in c.fi.de ſucceſſ.ab inteſt.Fel.in c.in p̄-
ſentia.de probatio.nu.5.dicens eam in praxi recipiendā
fore,atq; inibi.Dec.nu.5. eam tuetur , exiſtimans cōem
eſſe,licet nō deſint,qui ab hac creberrima oium aſſertio-
6 ne diſcedant.Sed ſi † eccleſię donatio omnium bonorum
fieri pōt,ex eo quidē apertiſſimè conſtat eā non eſſe cō-
tra bonos mores,uel ſaltē illos, qui turpitudinem præ ſe
ferunt,ſi uiolentur.quod præfati doc.paſſim fatētur, igit
quid uetat,hanc donationem ex iuramento uires accipe
re?imò donationem ſimplicem oium bonorum pręſen-
tiū & futurorum iure ualidam eſſe ēt refragante Bar. te-
nuerūt Dinus in reg.quod ſemel de reg.iur.in 6.col.fi.An-
gel.& Bal.in.d.l.ſtipulatio hoc mō. Saly.in d.l. fi. quibus
ſubſcribunt ibi Alc. & Coſmas Guimier in pragm. San-
ctio.titu.de ſubla.cle.literis.uerb.cuicunque.quorum rō-
nes expendit Alex.in d.l.ſtipulatio hoc mō cōcepta. nu.
16.Verum his omiſſis minime diſcedere licet à frequen-
tiſſima doct.ſententia, qua omnium bonorum donatio
inualida cenſetur,quæ & regia l.ita confirmatur,vt ēt lo
cum obtineat in præſentium tantùm bonorū donatio-
ne.Contendimus tñ non temerè,niſi fallimur,eādem do-
nationem iure communi,vel regio improbatam,iuramē
to præſtito admittendam eſſe,nec iure naturali vetitum
opinamur poſſe libertatē teſtandi tolli ex conſenſu rerū
domini.Nam & ſtatuto liberam hanc teſtandi poteſtatē
poſſe tolli,& pacta,quibus hæc libertas auſertur, appro-
bari , expreſſim ſcribit Bal. in l.cum Archimedoram. fin.
col.C.vt in poſſe.legat.idem in l.de quib.2. col.ff. de leg.
Imo.in l.illæ aūt.ff.de hæred. inſt. in fi. Decius in l. pactum
quod dotali.C.de pact. col.j. idem conſil. 655.2.col. idem
adnotauit Viglius per illum tex. in §.acceſſit, in fi.Inſti.de
teſt.hoc autem fieri non poſſet,ſi id iure naturali contra-
rium foret.Ex quibus,ut rem cœptam diffiniamus , verū
apparet,quod ex Arc.retulimus,nempe ex priuilegio, &
expreſſa principis conceſſione fieri poſſe accedente con
ſenſu teſtatoris, vt teſtamentum ſemel conditum mutari
nequeat, Pro quo ſatis conſtanter adduci poteſt l. om-
nium.C.de teſtam.voluntates, inquit Imperator , homi-
num audire volumus non iubere, ne poſt ſententiam no
ſtram,inhibitum videatur commutationis arbitrium.Vn
de ſi princeps ex conſenſu teſtantis in ſpecie prohibuiſ-
ſet commutationis arbitrium,omnino eſſet mutandi te-
ſtamentum ſublata libertas.

7 Hunc † deduci poteſt intellectus ad regiam legem Tau
ri,44.qua ſancitum eſt,conſtitutionem primogenij, etiā
authoritate principis factam reuocari libere poſſe , ſiue
fiat in vltima voluntate,ſiue in actu viuentium.Cui acce-
dit & alia l.17.inter eaſdem Taurinas leges , ſtatuens me-
liorationem,hac etenim dictione interim vtar,à patre fi-
lio factam in tertia,& quinta bonorum parte,ēt inter vi-
uos,reuocari libere poſſe.Eſt.n.prædicta regia ordinatio
intelligenda, qñ princeps ſimplicem authoritatem pri-
mogenio præſtitit,ſecus vero,ſi Rex, præſtito conſenſu
conſtituentis primogenium , ſtatuerit actum illum irre-
uocabilem eſſe,atque eius mutationem vetuerit expreſ-
ſe,tunc equidem minime poſſet author illius primoge-
nij pœnitere.Quod ex eadem regia lege coadiuuatur , q̄
in tribus caſibus non admittit, præfati actus reuocatio-
nem.Nempe ſi poſſeſſio rerum,ex quibus actus ille con-
ſtat,tradita fuerit ei , qui ad primogenium vocatur , vel
inſtrumentum ipſius actum eidem traditum fuerit , aut
ex cauſa oneroſa idē actus ſit geſtus. Nō ergo erit mirū,
ſi idem dicamus ex principis authoritate expreſſim ad
hoc accedente,conſenſu etiam illius,qui eundem actum
reſcindere potuiſſet,in id præſtito.

Porrò,vt id obiter agamus,aliqua prænotāda ſunt cir
ca leges illas regias,quæ pęnitentiam in prædictis actib.
8 ipſis agentibus concedunt.Primum,† conſtituto à duob.
primogenio,ex vtriuſq; patrimonio, vel facta meliora-
tione,poſſe alterū,quo ad ꝓpria bona , alio inuito pœ-
nitere,cū & idē in teſtō pęrmiſſum ſit,in quo Oldr.ſic re
ſpondit conſi.174.dicens eandē reuocationem fieri poſ-
ſe,ēt altero mortuo, quia ſub vna ſcriptura hic duo te-
ſtamenta continentur.idem Corne.præmittit,conſi.159.
4.vol.colum.2.tradit diligenter Petrus Pechius lib.j. de
teſtam.coniug.cap.18.& in hac ſpecie,quam tractamus,
hoc ipſum ſenſit Rodericus Suares in repet. l.9.titu. 5.
lib.3.For.5.limit.colum.12.ver.ad prædicta.idem inſinuat
Alc.in l.licet.C.de pact. Contrariam tamen ſententiam
in cōſtitutione primogenij apertè probat Ludo. Bolog.
conſil.62.colum.4. dicens , primogenium à viro & vxo-
re ex communi patrimonio factum , altero vita functo,
nō poſſe à ſuperſtite reuocari,etiam ex ea parte,quæ ad
ſuperſtitis bona ſpectat,ne illuſio fiat ipſi mortuo,qui ra
tione illius communis conſenſus,illum actum egit, alio-
qui minime acturus, eandem opinionem probat And.
Tiraq. in tract. de primogen. quæſt.8. Cui adſtipulatur
egregia Bal.opin. in l.pro hæreditarijs.col.fi.C.de hæred.
act.dicentis donationem cauſa mortis à duobus ſimul fa
ctam,altero inuito non poſſe reuocari,quia illius inter-
eſt,ne illa diſpoſitio mutetur,& idem not.Iaſ.in l.quæ do
tis,num.45.ff.ſolu.matrimo.quamuis Alex.ibi. num. 8. de
Bald. ſententia dubitauerit.Sed Bald.ſi Iaſ.credimus , ea
ratione ſcripſit, q̄ ex dicto contractu , etiam facta men-
tione mortis ſit donatio inter viuos. Et tñ licet in quæ-
ſtione noſtra idipſum fateamur , actum præfatum in-
ter viuos geſtum cenſeri , lex tamen regia eius liberum
permutationem permittit . Et præterea Bald.loquitur,
quando ex cauſa matrimonij talis pactio ſit , quo caſu
& lex regia actum irreuocabilem conſtituit, quibus ad-
ducor, vt exiſtimem , primogenium , ac meliorationem
factam à duobus ſimul ex vtriuſque bonis , ab vno eo-
rum , altero vel mortuo vel inuito poſſe libere mutari.
Nec iniuria cuiquam fit, cùm notum ſit omnibus eam
conditionem actum illum , quem gerunt ex lege regia
ſortiri,atque ita idem Tiraq. in tract. de primogenijs , q.
68.diligentius rem iſtam examinans à Bolognino diſce-
dit . Aliud deinde conſiderandum eſt circa earundem le
gum interpretationem, vt ſi maritus ex legitimo conſen
ſu vxoris maioratum(ita enim in hoc tractatu loquimur
frequentiſſimè)inſtituat,bonis vtriuſque in illud vincu-
lum deductis,actus iſte à morte mariti confirmationem
recipit, nec viro mortuo ab vxore diſiungi poteſt, ſo-
lus enim vir pęnitere potuiſſet,ſi uiueret,auctore Rode-
ric. Suares in d. lim. 5.col.15.cui ſuffragatur Iuriſconſul-
tus in l.ſicut.§.venditionis.ff.quib.mo.pig.vel hyp. ſolua.
quem tex.Bal.commendat in l. nec fratris. C. de donat.
cau.mor.Iaſ.in l.cum alienam. 2.colum.C. de legat. idem
in l.cum proponas.in j.col.fi.C.de pact.ex eo notantes te
ſtamentum , quo quis de re aliena ex conſenſu domini
diſponit, morte teſtantis confirmari,etiam inuito ipſius
rei domino.(Idem probat docte , & cum iudicio Petrus
Pechius in d.c.18.)

9 Ex quibus inſinuat ſeſe quæſtio illa,† num primum te-
ſtamentum,quod teſtator iurauit ſe non reuocaturum,
per ſecundum reuocari valeat, & ſubinde an ipſe teſta-
tor ex hac pœnitentia ſit periurus. Qua in re libet tres
opiniones referre, quarum prima authores habet Guli.
Durand.in Spec.titu. de inſtrum. editio. §. compendioſè.
verſi.quid ſi quis iurauerit,nu. 25. & Hoſ.in ſumma, titu.
de ſepult. §. an licitum . verſic. quis eligat , dicentes
adeo non poſſe primum teſtamentum iuratum reuoca-
ri,vt ſecūdum inualidum omnino ſit, nec ſubſiſtere poſ-
ſit,

ſit, quia iuramentum actum alioqui mutabilem, firmũ & irreuocabilem efficit. c. cum contingat. de iureiur. Nam & pactum, quo iuriſdictio prorogatur, libera voluntate paciſcentis ante litis conteſtationem diſſoluitur. l. ſi conuenerit. ff. de iuriſd. om. iud. ex creberrima omnium interpretatione, quam modo exactè perſcrutari non licet. Et tamen ſi pactum illud iuraméto præſtito fiat, mutari voluntas paciſcentis nó pót. Ang. Fulg. Pau. Alex. Iaſ. in d. l. ſi conuenerit. Imo. Bar. Fel. num. 6. & Ripa. nu. 57. in c. 1. de iudi. quam opinionem fatentur ibi eſſe cõem ipſe Ripa. Dec. nu. 23. & Alciat. nu. 45. idem Dec. in d. l. conuenerit. nu. 9. Aut. Cor. in rub. de iureiur. priuileg. 16. & Tho. Ferra. cau. 30. tametſi Abb. & Anto. in dict. cap. 1. refragentur, quorum ſententiam defendi iure poſſe ibi aſſeruit Dec. Huic etiam Spec. aſſertioni, & illud concinit, quod licet in contractibus innominatis, re integra locus ſit pœnitentiæ, ſi tamen iuramentum in eiſdem contractibus præſtitum fuerit minime licet, etiam re integra pœnitare, gl. inſignis in l. ſi pecuniam. verb. neceſſe. ff. de condict. ob cau. quam docti ibi recipiunt communiter, & dixi ſing. eſſe. Imolen. in c. 1. de iud. col. pen. Iaſ. in §. actionum. Inſti. de action. num. 47. eamq́; defendit Fortun. in c. 1. de pact. nume. 16. & 17. ex his ergo conſtat iu. antiq. non licere pœnitere in eo actu, in quo non præſtito iuramento à lege permiſſa foret pœnitentia. Vnde Spec. opinio probari uidetur, cui et accedunt, quæ Fortu. d. illat. 20. tradit verſ. Tertius caſus. Eandem Spec. ſententiam ſequitur Io. Coraſius in præludijs ad l. admonendi nu. 15. ff. de iureiuran. Hæc tñ Spec. aſſertio falſa apparet, ex eo, q iurm. ſortitur naturam illius actus cui adhæret. l. ſi q. de lib. cau. c. quemadmodum. de iureiu. l. ſi. ff. qui ſatiſ. cog. l. ſed & ſi poſſeſſori. §. item ſi iurauero. ff. de iureiur. tex. celebris in l. ſi. C. de non nu. pecu. quem exiſtimat ſing. eſſe Abb. in c. cum contingat. num. 14. de iureiu. Bal. in c. cum omnes. de conſtit. pen. col. & Tiraq. in prin. l. ſi vnquam. C. de reuo. dona. nu. 160. explicant eius intellectum Bal. in d. ca. cum contingat. in 2. col. Alex. conſi. 89. 2. vol. col. 2. Fely. in c. ſi cautio. de fide inſt. nu. 5. idem Fely. in cap. inter monaſterium. de re iudic. num. 23. Igitur iuramentum in teſtamento præſtitum non reddit eum actum irreuocabilem, cum eius propria natura ſit, vt ad mortem vſque libere mutetur. Qua in re duo potiſſime ſunt expendenda, vt alia omittamus, quæ non ita huic diſputationi congruerent: Primum, † equidem conſtat donationem inter vir. & vxor. à lege vetitam, iuramento præſtito validam eſſe, vti Bar. adnotauit in l. ſi quis pro eo. ſin. col. ff. de fideiuſ. idem Bar. in l. Seyus. ff. ad l. Fal. Fed. conſil. 140. Abb. conſil. 95. 2. vol. Aret. conſil. 74. 3. col. Cœpo. conſ. ciuili. 8. Imo. in c. cum contingat. de iureiu. num. 85. Pau. & Iaſ. in l. pacta, quæ contra. C. de pac. quam opinionẽ fatentur communem eſſe, & eam ſequuntur. Abb. & Præp. in cap. ſi. de don. int. vir. & vxo. Alexan. conſil. 8. lib. 2. Corne. in auth. ſacramenta puberum. C. ſi aduer. vendi. num. 41. Io. Lupi. in rub. de don. inter vir. & vxo. §. 51. col. 2. For. in tract. de vlt. ſi. illat. 20. colum. 3. Dec. conſi. 202. Franciſ. a Ripa. lib. 3. reſponſ. cap. 6. & 17. & Rode. Suares in l. poſt rem iud. de Arriſ. foro legum. quæſt. 3. Dec. conſi. 232. colum. pen. Alexan. in d. l. Seyus. Iaſ. in d. l. pacta; quæ contra. Guido Papa conſi. 204. colum. 3. Quin & Alcia. parum huic concluſioni propitius, eandem aſſerit communem in d. ca. cum contingat num. 198. Nec enim hoc iuramentum contra bonos mores præſtatur, vt Fortu. eleganter explicat, licet moribus ciuilibus Romanorum aduerſetur l. j. ff. de don. int. vir. & vxo. quæ hanc donationem his verbis prohibet. Moribus apud nos receptum eſt, ne inter vir. & vxorẽ donatio valeret. Hoc autem receptum eſt, ne mutuo amore ſe inuicem ſpoliarent, donationibus non obtemperantes, & profuſa erga ſe facilitate vtentes. Hactenus Vlpianus ad Sabinum. Cui & illa ratio addi poteſt, quod nefas eſſe putatur videri aliquid inter virum & vxorem, quod commune non eſſet, vti Alciat. adducit libro 3. diſp. capitu. 14. ex Plutarcho in præceptis connubialibus. c. 20. Vñ Bar. in l. quod meo. ff. de acq. poſ. dicebat, hanc prohibitionẽ nõ carere ratione naturali, nõ tamen illa hæc prohibitio iuris naturalis eſt eo ſenſu quo ius naturale à Iuriſc. & Theologis aſſumitur. Poſſet etenim lege, ſeu conſuetudine talis donatio permitti, ergo non eſt hæc donatio contra bonos mores, quos frangere abſque turpitudinis nota minime liceret, ſecluſa lege humana, atque in d. l. j. non dixit Vlpianus, eam donationẽ bonis moribus improbari, ſed morib. Romanæ vrbis receptum eſſe ne fieret inter coniuges donatio, ſicut in l. 2. ff. de vulg. inquit Iuriſcon. moribus receptum eſt, & idem in l. more. ff. de acq. hær. Igitur iuro hæc donatio confirmat, q̃uis Bar. cõtrariũ aſſerat in d. l. j. vbi Sal. Fulg. & Bal. idẽ Bart. in l. cũ qs decedens. §. Titia. ff. de leg. 3. Ang. in l. ſi quis pro eo. ff. de fideiuſ. Henri. in d. ca. ſi. Soci. in conſi. 65. 1. vol. dicens hanc opinionẽ cõem eſſe, eamq́; defendat Chaſſa. in conſuet. Burgũ. rub. 4. §. 7. verſi. ſed tñ iſtud. eademq́; opinio impetrata abſolutione placeat. Alciat. in d. c. cum contingat. nu. 98. & eadem iure ciuili probet, quamuis iure Pontificio non admittat Pyrrhus poſt conſuetudines Aureliæ quæſtio. de pactis. Nã his omiſſis primam opinionem ſequutus, eam intelligo ex ſententia Philippi Decij, q̃n donator ante donatarium moriatur, ſecus verò ſi ſuperſtite donatore, is cui donatio facta fuerit, deceſſerit, quia propriũ eſt huius donationis, vt morte donantis præcedente traditione confirmetur, ſuperſtite donatario. c. ſi. de don. inter vir. & vxo. l. cum hic ſtatus. in prin. & in §. ſi ambo. ff. de dona. inter uirum & vxorem l. ſi is ſeruus. l. Papinianus. ff. eo. l. ſi inter. ff. de reb. dub. l. à marito. C. de dona. inter uirum, & vxorem regia l. 4. titulo. 11. parte. 4. Hanc ergo conditionem non excludit iuramentum, imo ſecundum eam eſt intelligendum, ſicuti in hac ſpecie reſpondit Dec. conſi. 140. Sed eius opinio ex eo occurrit, q donatio inter virum, & vxorem hanc conditionem habeat, & recipiat, quando eſt inualida, ut in dictis iuribus probatur, ſi autem valida ſit, qualis eſt ex communi ſententia iuramento firmata, nullibi in iure hanc conditionem patitur, imo pure valet, quo fit, vt præmiſſa communi ſententia, minime ſit admittenda Decij opinio, auctore Alciat. in d. cap. cum contingat nu. 204. eandem opinionem aduerſus Dec. præmittit Paul. Caſt. conſi. 81. in 2. vol. quo non citato opinioẽ Dec. conuincit Aymon Sauilli. conſi. 108. dicens eandem aſſertionem contra Dec. tenuiſſe Franciſ. Purpura. & Anto. a Ripa. Ex quo ipſe Aymon deducit, donationem inter coniuges iuramento præſtito reuocari non poſſe, q ipſe fateor ex communi doct. concluſione. Item infert ipſe donationem inter patrem & filium, ſi ex iuramento vires aſſumat, non exigere illam conditionem, ſi donator præmoriatur, quod eſt contra Dec. cõſi. 536. 2. colum. quem ipſe Aymon pluribus rationibus refellit. Secundum quod in hanc controuerſia adducere libuit, ab eodem Decio petendum eſt, is, inquam, conſi. 305. 2. col. ſcribit,

11 † donationem cauſa mortis, etiam factam, præſtito iuramento, poſſe ex donantis pœnitentia reuocari, habet enim dicta donatio tacitam conditionem, niſi donantem peniteat, ergo iuramentum eſt intelligendum ſecundum illã, tex. d. l. ſi. & iuribus ſimilibus. Et in hanc ſententiam aduocat Dec. Corn. conſi. 126. col. 2. 1. volum. tex. in l. quæro. §. inter locatorem. ff. locati. vbi locator promittens conductorem à domo non expellere, poterit hoc facere ſi conductor per biennium ceſſauerit à penſionis ſolutione. Ad id etiam adducit Bal. in l. cum quis. ff. de condic. ob cauſ. qui eandem opinionem probat. & idem Dec. in l. non omnis. ff. ſi cer. pet. Ex quibus omnibus apparet, promiſſionem non reuocandi donationem, cauſa mortis oportere intelligi, niſi totius voluntatis peniteat, quod & Angel. aſſerit, conſi. 254. col. 2. poſt gl. in l. ſi alienam. §. Marcellus. ff. de dona. cau. mor. verb. acceperit: quam dicit ordinariam Iaſ. conſi. 6. 3. vol. colum. 7. & in l. quæ dotis. ff. ſolu. matri. num. 33. Hic tñ inſiſtendum eſt perpenſis Marciani verbis. ff. de don. cau. mor. l. vbi ita donatur mortis cauſa, vt nullo caſu reuocetur, cauſa donandi magis eſt, q̃ mortis cã donatio, & iõ perinde haberi debet, atque alia quæ inter viuos donatio. Nam ex his Bar. ac cæteri cõiter adnotarunt, promiſſionem non reuocandi donationem cã mortis efficere, vt ipſa donatio cẽſeri debeat facta inter viuos. & ita illũ tex. cõmentat Alex. in l. 1. cmo.

poteſt. colum.3.ff.de leg.1.dicit ſingul.Corn.conſi.158.4.volu.Cõmendant Alex.& Iaſ.in l.quæ dotis.ff. ſolu.matr. latius Guliel.Benedic.in c.Raynutius. iſto ti. uerb. teſtamẽtum.4.nu.25. atque erit ſatis promittere non reuocare donationem cauſa mortis factam, cum ex hac clauſula actus ipſe tranſeat in donationem inter uiuos, cuius propria eſt. Nec nerba illa cauſa mortis hoc impediũt, quia illum intellectum patiuntur, ut donatio fiat inter viuos, & irreuocabilis, ſed ex cauſa mortis donator ad donandum inducatur, ſicuti Bartol. notat in d.l.vbi ita donatur, cuius intellectum doc.ibi, & alibi ſepiſſimæ approbant, licet Io.Crot.repet.l.ſtipulatio hoc modo conceptа.ff.de uerb.obl. nu. 48. aduerſus hanc communem teneat, eſſe neceſſariam ad hoc, ut iſta donatio inter uiuos facta cẽſenda, ſit donantẽ ꝓmitterre nullo caſu renocare, nec ſat eſſe, ſi promittat nõ renocare 1 ex nerbis dictæ l.ubi ita donatur. & in l.ſi alienam.§. Marcellus. & in l.Senatus.§.donatio.ff.e. Cui opinioni ipſe non aſſentior, quippe qui exiſtimem donationẽ inter uiuos irreuocabilem ſimpliciter dici, non quòd nullo caſu reuocari nequeat, id etenim uerum non eſt, ſed quòd regulariter reſcindi non poſſit ex donatoris contraria uoluntate. Sic ergo promiſſio non reuocandi donationem, ita ſimpliciter facta, potius conuenit donationi inter viuos, quam donationi cauſa mortis, a qua abhorret plurimum, igitur ex hac ſimplici promiſſione tranſit donatio cauſa mortis in donationem inter uiuos. Nec nerba Iuriſconſultorum Crotti opinionem adiuuant, quia intelligunt in eo ſenſu, ut ex eis conſtet ſecus eſſe, ſi exprimatur aliquis caſus, ex his, quibus donatio cauſa mortis reuocatur, nam quo ad illũ erit perpetua, quo ad alios uero mutabilis omnino manet, & donatio cauſa mortis adhuc eſt iudicanda, quod ipſe colligo ex d.§.Marcellus. adiuncta Bart. interpretatione. Quibus omnib.animaduerſis, quòd Decius in d.conſilio reſpondit, falſum uideri poteſt. & contra Dec.eſt Franciſ. Aretinus conſil.74.col.3. quem Iaſ.ſequi uidetur in l.non omnis. ff.ſi cer. peta. idem præmittit Guido Papæ conſi. ult. 2. col. illud

12 vero quod ex l.ſi.C.de nõ nu.pec.adduci ſolet facillimè ſoluitur, quia iurm in illins l. deciſione intelligitur iuxta iurantis conſenſum, nec unquam præter iurantis intentionem iuramentum interpretandum eſt. Vnde intra conſenſus limites iuramentum obligationi addit religionis uinculum, uti in ſimili quæſtione reſpondet Bar. in l.Titia.§.Imperator.ff.de leg.2.Cy.Bal.& Saly.in l.j. C. commod.Bar.in l.ſi quis pro eo.ff.de fideiuſſ.nu.15. Andr. Tiraq.in l.ſi unquã.C.de reuoc.don.in prin.nu.142.idẽ in tract.de legib.connu.in gl.5.in 4.genere expreſ.q. oẽs, & alii a Tiraq.citati d.l.ſi.ad hoc ipſum expreſsim notãt, ſiquidem iurans contractũ literarum, & promittens pecuniæ ſolutionem, quàmuis obligationi cõſentiat, ſub ſpe tamẽ futuræ numerationis cõſenſit, & ob illam cauſam, quòd ſi cauſa illa ceſſauerit, nec numeratio ſequuta ſit recte abſque labe periurii non numeratæ pecuniæ exceptionem obiiciet, cum ipſe minimè iurauerit, nec conſenſerit in illam obligationem, eo caſu, quo pecunia numeranda non eſſet, quod apertius cæteris oſtendit Fortu.in l.ſi unus.§.pactus.ff.de pact.nu.11.ſenſerat Iaſo.in l. ſi conuenerit.col.3.ff.de iuriſdict.om.iudic. At in noſtra quæſtione conſtat, iurantem conſentire omnino in perpetuam, & irreuocabilem donationem, igitur eam reuocare non poterit. Eodem ferre pacto tollitur obiectio facta ex l. quæro. §.inter locatorem. cum ibidem promittens conductorem non expellere, in hanc promiſſionem conſentiat, propter futuram penſionis ſolutionem, quæ ſi per biennium ceſſauerit, ab hac promiſſione promittentem liberat, hæc. n. fuit eius intentio, hic eiuſdem conſenſus eſt, nec contractus ipſe aliud coniicere patitur. Nec tamen ſuperflua eſt exiſtimanda dicta promiſſio. Nam ea non facta cõductor pręſens, & non ſoluens penſionem ante biennium expelli poſſet, ea tamen facta expectãdum eſt biennii tempus. Bar.& alii in d.§.inter locatorem. & doc.in l.Aedem.C. locati.ubi Ang.aliud effectum huius promiſſionis adnotauit, cuius ipſe memini lib.2.varia.reſo.c.15.nu.14. Aliter tamen quàm Bar. leges regiæ diſtinguunt intellectum §. inter locatorem.in l.5.& 6.tit.8.partita 5.ideo eſt conſiderandum ex Bar.ſententia conductorem ad biennium ſtatim expelli poſſe à domo conducta, eo ipſo, quòd à ſolutione penſionis ſtatuto tempore ceſſauerit, ſi uero cõductio ſit facta ad longius tempus, breuius tamen decennio, idem erit dicendum, hoc addito, quòd facta promiſſione a locatore non expellendi conductorem, expectãda eſt ceſſatio à ſolutione per biennium, etiam ſi conductor ſit pręſens, atque hoc ipſum operatur pactum illud de non expellendo conductore, ex d. §.inter.is aũt, qui ad decennium conduxerit abſque pacto expectari debet etiam præſens per biennium, ſicuti & quicunque conductor abſens per id tempus expectatur.l.cum domini.ff.locati. Hæc etenim eſt Bart. in d. §. inter huius quæſtionis diſſolutio, cui accedere uidentur Abb.in 3.col. & latius Imol.num.23.in c.propter, de locat. dicens hanc eſſe communem opinionem. & idem fatetur Iaſ.in l.2.C. de iure emphy.nu.37.& probatur ex gl.in d.§. inter. Regiæ tamen leges abſque ullo pacto ſtatuerunt conductorem ceſſantem à ſolutione penſionis expectandum eſſe per biennium, quando conductio fuit facta ad quadriennium, vel lõgius tempus, ſi uero facta fuerit ad breuius tempus expectabitur per annum, quod magis accedit ad intellectum & opinionem gl.in d.c.propter.§.uerum.tametſi tex.ibi, indiſtinctè ſanxerit expectandum eſſe conductorem per biennium. unde ne ille tex. communi ſententiæ aduerſetur, poteſt commodè intelligi ſecũdum præmiſſam diſtinctionem, nel erit à communi opinione diſcedendum. Sed & gl.in d.§.Marcellus. nihil obſtat, quia aduerſus Iuriſconſultum ibidem loquitur, & ab Oldrado, Dyno, Alberi.& Bar.reprobatur, & eſt contraria gl.in l.ſenatus.§.mortis.ff. eo. quam Paul. Caſt. approbat in conſil.75.& conſi.82.in 2. vol.gl. etiam in d.§. Marcellus.reprobat Iaſ.in d.l. quæ dotis. nu.33. & in d. l. non omnis.3.col. His igitur perpenſis perplexa adhuc apparet huius nodi diſſolutio, & propterea, ut noſtram in hac re ſententiam & liberius ac diſtinctius explicemus quinque aſſertiones non inutiles proponemus.

Prima concluſio. Donatio cauſa mortis, quã donator noluit irreuocabilem eſſe, eamque promiſit non reuocare, in ea clauſula, quæ donationem inducit, tranſit in donationem inter uiuos, nec illam patitur conditionem, niſi totius uolnntatis donantem pęniteat, etiam nullo adiecto iuramento, tex. inſignis in d. l. ubi ita donatur. ubi. Bar.& cæteri doct. idem Bal.i l.ſi.C.de pact. ubi Dec. id no. ex Bart. nu.21. Ang.conſi.189.nu.6. Alex.conſ.14.1. uolum. paul. Caſtren. conſi.138.vol.1.& conſi.6.in 2.uol. Iaſ.in l.non oĩs. ff. ſi cer.pet.col.3.glo. recte intellecta in l.ſenatus. §. mortis.uerb. deceſſerit.ff.de dona. cau. mor. quam paulò ante retuli. Soc. conſil.53.1.uol. Curt. Iunior conſil.39.num.6.

Secunda concluſio. Donatio cauſa mortis, quam donator promiſit ratam habere, nec ei refragari, in ea clau-
13 ſula, quę donationẽ inducit, trãſit in donationem † inter uiuos, nec donator pęnitere poterit. tex.in d.l.ubi ita donatur, quem in ſpecie ita intellexere Paul.d.conſ.75. nu.7.2.vol.& in conſil.61.eo.uol. Iaſ. in l. non omnis. col.3. ff.ſi cert.pet. Dec.in d.l.ſi.de pact.nu.21. Iaſ.in l.quę dotis. num.33.ff.ſolu.matr. Nihil etenim refert, an donator uelit donationem eſſe irreuocabilẽ, an promittat eam ratam habere, nec ullo tempore ſe ei refragaturum. quam ſententiam Bal.aſſerere uidetur in l.cum quis. ff. de cõd. cau.data. tametſi Alexand.in d.l.quæ dotis.nu. 11. ex Bal. notauerit contrariam opinionem dicens, non eſſe donationem inter uiuos, ſi facta donatione cauſa mortis, illa clauſula ſit adiecta, quæ oĩa promiſit rata habere oĩno ſeruare, nec umquam eis contradicere. idem no. Guliel. Bened.in c.Rainutius infra, eo. ver. teſtamẽtum.4.nu.27. Cæterũ Dec. in d.l.nõ omnis.col.3. idem in d.l.ſi.de pact. nu.21.& in conſi.305. præfatam Alexand. opinionem ueram eſſe opinatur, quãdo dicta uerba quib. donator promittit non reuocare donationem, apponuntur inter verba exequutionẽ contractus inducentia, ſecus uero ſi apponerentur in ipſius donationis diſpoſitione, tunc

etenim

etenim, ſecundam hanc concluſionem, quam tractamus, ꝓcedere exiſtimat, quod alti⁹ repetere oportet. & ideó,

Tertia concluſio, authore Decio, ſit: Promiſſio non reuocandi donationem cauſa mortis factam adiecta exequutioni contractus, non reddit ipſum actũ irreuocabilem, nec operat̃ effectũ donationis inter uiuos. Quæ quidem aſſertio primò ea ratione cõprobatur, quòd ea, quę in exequutione exprimuntur, ipſius actus diſpoſitionem minime augere vñr. tex. celebratiſſimus in clemen. j. de præbendis. quem tex. dicit aureũ Fely. in c. licet. col. 4. de offi. ord. commendat Dom. conſ. 92. & conſi. 86. Abb. in c. cum noſtris. num. 21. de conceſ. præb. Dec. conſil. 500. col. 4. Imol. in c. qm̃ Abbas. col. fi. de offi. deleg. Hierony. Grat. conſil. 115. j. vol. & ſing. Cur. Iun. conſi. 3. j. col. & Iaſ. cõſ. 6. 3. vol. col. 6. notat eundẽ tex. Imo. in l. qui Romæ. §. duo fratres. col. 4. ff. de verb. obli. Dec. conſi. 2. nu. 9. & con. 413. colum. fi. optimus tex. in l. quidam teſtamento. in prin. ff. de leg. j. quẽ præter doct. ibi, no. Rom. ſing. 430. Bal. in l. et. C. de falſa cau. adiecta legat. Paul. Caſtren. in l. ſed ſi fidei-
24 comiſſum. §. j. ff. de iud. Hæc † ergo uerba in exequutione donationis expreſſa ipſius actus naturam nequaquã mutare debent, quo fit, ut hac prima rõne tertia concluſio procedere poſſit. Sed & alia rõ eandem confirmat, prædicta etenim uerba potius ex tabellionum voluntate, q̃ ex contrahentiũ conſenſu adiiciuntur ipſis cõtractibus, ut in ſimili ſpẽ fatẽtur Bar. i l. j. 6. q. ff. de iure codicil. Bal. in l. quoties. C. de hæred. inſt. col. j. Imo. in l. ult. ff. queadm. teſta. aper. Dec. conſi. 180. col. pen. Abb. in c. cum contingat. de iureiur. num. 24. Dec. conſ. 399. col. pen. & plures alii, quos ad nauſeam uſque citat Tiraq. l. ſi nunquam. C. de reuoca. dona. in priu. num. 122. dicens hanc opinionem cõem eſſe, idem fatetur Thomas Grammati. deciſ. 62. nu. 22. Et quamuis non deſint qui contrariam ſententiam ſequantur ex eo, q̃ conſueta opponi in inſtrumẽtis cenſentur ex contrahentium uolũtate à notariis expreſſa. Bal. per tex. ibi. in l. fi. C. de fideiuſſori Socy. col. pen. in l. Gallus. §. idem credendum, ff. de lib. & poſth. ubi Alex. 3. col. dicit ſing. tex. in d. l. fi. & meliorem iuris Iaſ. in l. certi conditio. §. ſi nummos. ff. ſi cer. pet. nu. 24. Soc. conſil. 101. 3. vol. Fely. no. in c. cum M. de cõſt. nu. 6. & ibi Dec. col. 2. Iaſ. in l. fi. C. de iure emphy. 10. notab. Alex. in l. huiuſmodi. ff. de leg. j. in fi. prin. Catel. Cot. in ultimis memorialib. dictione, Notarius. Et Io. Arelatanus in l. gñaliter. par. 5. C. de ſecun. nup. nu. 61. qui omnes catervatim aſſerunt, notarium a contrahentibus rogatum, ut conficiat certi cõtractus inſtrũ cenſeri omnino rogatũ conſuetas clauſulas eidem actui aducere. optimus tex. in d. c. cum M. quẽ exiſtimat meliorem iuris Bal. 4. col. & ſing. Fel. ibi. idem Fely. in c. ex literis. col. 5. de fide inſtr. quod diſputari longius poterat ex his, quæ dicti doct. ſcribunt. & Ripa. in d. c. cũ M. 27. notab. Iaſ. in l. ut liberis. C. de colla. Hippo. ſing. 123. Socin. conſ. 85. j. uol. nu. 5. Dec. in l. ſemper in ſtipulationibus. ff. de reg. iur. Euerard. in locis legalibus. c. 63. Alex. cõſil. 1. col. 6. vol. 5. & ex iuriſconſulto in l. quod ſi nolit. §. qui aſſidua. ff. de ædili. edict. Verũ quęſtionẽ iſtam nimis à re, quam tractamus, remotam omittentes, id tantum admonemus lectorem, uerba contractui adiecta, quæ tamẽ notarijs cõia, ac frequentiſſimè obuia ſunt, tunc demum ꝑter uolũtatem contrahentium adiecta cenſeri, qó ipſum actum, qui geritur mutant, inque aliam ſpeciem transferunt. Nam ſi clauſulę ſolitæ apponi in contractibus, a notario ſcribi poſſunt abſque contrahentium expreſſa iuſſione, quia earum adiectio ex præſumpta contrahentiũ mẽte ſit, quis unq̃ dicet eaſdem clauſulas ex hac præſumpta uoluntate contractibus addi, qñ ex his uerbis plurimum ipſius actus uis mutatur, aliamq́; naturam aſſumit, q̃ ex uerbis principalib. a cõtrahentib. prolatis præ ſeferat? Hinc ẽt procedit quod Anto. & Abb. in c. quintauallis. nu. 32. de iureiu. ſcribunt dicentes, per quæcunque verba ẽt ampliſſima compromiſſo adiecta, non uideri renũciatum reductioni ad arbitriũ boni uiri rõne ualde enormis lęſionis, quia potius ex notariorũ facili calamo, quã ex compromittentium conſenſu ſolent ſcribi nec compromittentes conſentire cenſendi ſunt in tantæ læſionis licentiá, arbitris concedendam, idem licet in diſſimili ſpecie probat Abb. in c. cum contingat. nu. 24. de iureiu. non alia ratione, q̃ q̃ conſueta exprimi à tabellionibus, ſi in contractu ſcribantur illum effectum inducunt, qui non abhorreat à veriſimili contrahentium intentione, ſicuti exiſtimat Lac. Galia in l. j. col. 2. ff. de uer. ob. Alc. in ea. l. j. §. ſi quis ita. 3. no. Ex quo ſit, ut q̃uis procurator habens generale mãdatum cum libera poteſtate, ea quæ exigunt ſpeciale mandatũ poſſit agere. c. qui ad agẽdum. in fi. de procur. in 6. l. procurator, cui generaliter. ff. eo. l. tranſactio. C. de tranſact. Regia. l. 19 tit. 5. parti. 3. id tamẽ non procedit in ualde pręiudicialib. propter abuſum notariorum, qui paſſim abſque mandatorum conſenſu, & eis prorſus ignorantibus dicta uerba inſerunt, quæ magis ad ſtylum communem, quam ad actus diſpoſitionem ſpectant, quod pulchrè animaduertit Carol. in cõſuetud. Pariſien. titu. j. §. 10. quęſt. 3. Idem Carolus in Alexandri cõſil. 28. li. 2. ex Angelo in l. licet. col. j. C. de locat. Bal. in rub. C. de his quæ in frau. credit Abb. in c. j. ut lit. non conte. nu. 28. à quibus authoribus, & eorũ ſententia tria Carolus infert, quæ apud eum legi facillime poſſunt. His ergo iure admitti poteſt hęc tertia, & principalis concluſio, quam Iaſ. optimè explicat & admittit in conſil. 6. 3. uolu. & ſecundum hanc declarationem poteſt defendi opinio Alex. in d. l. quæ dotis, & aliorum, quos in prin. huius quęſtionis citauimus.

Quarta concluſio, donatio cauſa mortis facta, in donationem inter uiuos tranſit, ſi donator etiam in uerbis exequutionem actus inducentibus, promittat iuramento præſtito eandem donationem ſeruare, firmamq́; habere, & eam ipſum non reuocaturum. Iuramẽtum etenim nõ poteſt notario abſq; cõtrahentis expreſſo conſenſu adſcribi. c. pen. de iureiu. & iõ in iuramẽto ceſſat rõ, quam in præcedenti concluſione adduximus ex abuſu notariorum. Præterea ratio ex cle. j. de præbend. non uendicat ſibi locum in iuramento, cum id quacunque in parte cõtractus fiat, ſemper maturè ſit, ac deliberato animo, & ea mente, vt effectum ſortiatur, atq; ita in ſpecie hanc concluſionem tenet Iaſ. in l. nõ omnis. col. 3. ff. ſi cer. pet. Aret. in conſi. 74. col. 3. Guid. Pap. cõſ. vlt. ij. col. Iaſ. in l. q̃ dotis. ff. ſol. mat. 1. nu. 33. & Lud. Goz. conſil. 87. numer. 9. Ferrar. caut. 30. Paul. conſ. 75. ij. vol. licet cõtrariũ notauerit Dec. d. conſ. 305. Corn. conſ. 126. j. vol. 2. col. Iaſ. conſ. 6. in 3. uol. col. 7. Pariſius. conſi. 6. nu. 17. lib. 2. quibus nõ poſſum aſſentire, attenta ui iuramenti.

Quinta concluſio. Donatio cauſa mortis reuocabilis eſt, nec tranſit in donationem inter viuos, etiam ſi donator ſimpliciter iuramentum addiderit eidem, non tamẽ promiſit eam non reuocare. hoc enim iuramentum ſimpliciter præſtitum iuxta ipſius actus naturam eſt intelligẽdum, uti in ſpecie opinatur Bal. in rep. l. ij. ff. de iureiu. col. 42. verſi. iuxta prædicta. quem refert & ſequitur Didacus à Segura in l. unum ex familia. §. ſed ſi fundũ. ff. de leg. 2. fol. 9. col. 3. ex quo, ſi teſtator ſimpliciter iuramentum præſtitit, nec promiſit teſtamentum non reuocare, abſque periurij metu liberè poterit, quę primò diſpoſuerat mutare, cenſetur enim iuraſſe illam eſſe propriam, liberam, & non coactam eius uoluntatem. Hactenus ergo de donatione cauſa mortis, quam quis non reuocare iurauit, in teſtamento verò dicta uerba, etiam iuramento præſtito, non impediunt eius reuocationem ex opinione, quam aduerſus Spec. probamus.

Nec ex his uerbis hic actus tranſit in aliam ſpeciem, nec in contractum inter uiuos, quia uerborum ſignificatio non patitur, ut teſtm̃ tranſeat in donationem irreuocabilem, ſicut patitur donatio cauſa mortis facta: potuit. n. fieri donatio occaſione mortis quia mortis cã induxit donatorem ad donandum, & tamen inter uiuos, & ideo diuerſum cenſeri debet, ut explicat Bartol. in l. ubi donatur. ff. de don. cauſa mor. & Iaſ. in conſil. 6. col. 3. in 3. vol. & probatur in l. cum precario. ff. de precar.

Eſt & alia ratio aduerſus Specu. actus ſiquidem cõtra iuramentum factus, ẽt ſi agens periurus ſit, ualidus eſt, ſi prior actus cuius cauſa iurm̃ præſtitum fuit, nec perfectus eſt, nec ex iuro eam perfectionem aſſumpſit, ut mutari nequeat, ex glo. percelebri in c. fi. de procur. in 6. quã

præter Doct. ibi, dicunt ſing. Socin. conſil. 58. volum. 3. Iaſ. in l. ſi non ſortem. §. ſi centum, col. 3. ff. de condic. indeb. idem in l. ſi ita quis promiſerit. §. ea l. nu. 24. ff. de verb. ob. idem in l. duob. §. fi. 2. col. ff. de iureiuran. commendat Fel. in c. edoceri. num. 7. & in c. ex parte decani: nume. 32. de reſcr. cuius & nos meminimus in Epitome. 2. parte. cap. 4. nu. 9. & c. 6. nu. 2. & ad iſtã quæſtionem mirè conducit, ſi quis etenim teſtamentum fecerit, idque iurauerit non reuocare, ſi poſtmodum penitentia ductus, id teſtamentum mutauerit, hęc correctio aut mutatio ſeruanda erit, cum ad mortem vſque primum teſtamentum perfectionem non accipiat, ac omnino pendeat, & ideo dum ita penderet, potuit optimè tolli ab ipſo teſtante, ex cap. cum Marthæ. de celeb. miſ. nam & teſtamentum in mortuis ratum eſt, quandoquidem nec ualet dum viuit teſtator, & vbi teſtamentum eſt, mors teſtatoris intercedat neceſſe eſt, teſte Paulo ad Hebręos ca. 9. Iure etiam compertum eſt, mortem teſtantis ratum facere teſtamentum, quod nondum certum habet robur, quamdiu viuit qui condidit, cui liberum eſt, ſi uelit, mutare l. ſi quis in princ. ff. de leg. 3. cum ſimilib. Hanc verò opinionem, vt ſm teſtm teneat, & præferatur primo, quod teſtator iurauit non reuocare, aſſerunt Bar. in d. l. ſi quis in princip. ff. de lega. 3. col. fi. idem in l. ſi quis inquilinos. §. fi. ff. de leg. j. & in l. cum duobus. §. idem reſpondet. ff. pro ſocio. Oldrad. conſil. 126. Bald. in rep. l. j. C. de ſacroſ. eccl. col. fi. Saly. in l. ſancimus. C. de teſtamen. Io. And. in reg. quod ſemel. de reg. iur. in 6. gl. in cap. vltima voluntas. 13. q. 2. Bal. conſil. 148. in j. volu. Alberic. in d. l. ſi quis in principio teſtamenti. col. peu. Iaſ. in l. ſi conuenerit. ff. de iuriſd. om. iud. num. 5. idem Iaſ. in l. ſi ita quis promiſerit. §. ea l. nu. 23. ff. de ver. ob. Guliel. Maynerius in l. quamdiu. num. 117. & in l. nemo poteſt mutare. num. 93. ff. de reg. iur. And. ab Exea in iub. ff. de pact. num. 524. & eſt communis opinio ſecundum Alexan. in l. ſtipulatio hoc modo. num. 5. ff. de verb. oblig. & Corne. conſi. 294. volum. 4. eandem ſequitur Ripa in cap. j. num. 58. de iudic. Quæ quidem ſententia adhuc vera eſt, etiam ſi primum teſtamentum, quod iurauit teſtator non reuocare, ad pias cauſas conditum fuerit. Bal. conſil. 23. j. vol. Stepha. Bertrand. in conſil. 388. 2. vol.

Secunda opinio partim ex præmiſsis conſtat, quibus probatur in hac controuerſia, ſecundum teſtamentum primo præferendum eſſe, partim à Bar. augetur, qui non tantum hoc tenet, ſed & addit nec periurum eſſe reuocantem primum teſtamẽtũ, cui iuramentum acceſsit. ita ipſe in d. l. ſtipulatio. & in d. l. ſi quis in principio teſtamẽti. colum. fi. dicens, iuramentum quo quis promiſit non reuocare teſtamentum, eſſe contra bonos mores, & ideo iurantem ex eo minimè obligari, quod probatur in d. l. ſtipulatio hoc modo concepta, ſecundum eum, cui adhærent Boatinus, quem Alberic. refert in d. l. ſi quis in princ. col. pen. Angel. in l. ſi quis pro eo. ff. de fideiuſ. Bal. in conſil. 22. & 148. j. volum. & eſſe hanc cõem ſententiã fatentur Cyn. in l. j. col. fi. de ſacroſ. eccl. Alexan. in d. l. ſtipulatio nu. 5. Ang. Aret. in tracta. de teſtã. verbo, & iurauit nõ reuocare. & eam defendunt Io. Crottus in d. l. ſtipulatio. num. 18. & Guliel. Mayneri. in d. l. quandiu. nu. 121. & eandem aſſerit glo. in cap. j. de pace tenenda & iuram. firman. §. item ſacramenta. uerbo, ſuper contractibus quaſi hoc iuramentum non tantum ſit contrarium bonis moribus ciuilibus, ſed & canonicis, cum iure Pontificio votum captandæ mortis reprobetur. c. 2. c. ne captandæ. de conceſ. præb. in 6. e. nulla. eo. tit.

Sed hæc opinio omiſsis aliorum argumentis ex eo cõuincitur, quòd bonos mores non eſt promiſsio non reuocandi teſtamentum, quòd ſupra probauimus ex Fortunio. Nam ſi promiſsio non reuocandi teſtamentum abſque iuramento toleratur, cur iureiurando eadem promiſsio firmari nequit? Dices fortaſſe non eſſe ita periculoſum animæ promiſsionem ſimplicem frangere ſicuti iuratam, & ob id magis tolli adiecto iuramento teſtandi libertatem, quàm ſimplici promiſsione, id enim fateor, nego tamen bonis moribus repugnare, vt quis ſibi ipſi tollat teſtandi libertatẽ, tametſi pacta, per q̃ hæc libertas aufertur, à iure ciuili improbentur ea ratione, quòd leges ægrè ferant, ac odio habeant, eſſe quem ſolicitum de viuentis hæreditate. l. fi. l. pactum quod dotali. C. de pact. l. pactum dotali. C. de colla. Quod ſi dixeris occaſionem captandæ mortis à l. tolli, vtque improbam, bonisque morib. contrariam reſelli, fatebor vtique occaſionem hanc lege improbari, quaſi hoc ipſum legum latoribus vtile viſum fuerit reipublicæ, ne priuatim vitæ humanæ inſidiaretur, nec confeſtim ſequitur id ita contra bonos mores eſſe, vt peccatum ſit pacta prædicta iniri, cum dicta occaſio non ſit admodum crimini proxima, quippe quæ praui animi præſumptionem maximam exigat, quæ in Chriſtiana religione non eſt faciliter admittenda. Cõſtat etenim ex ſubſtitutionibus ac bonorũ vinculis, quæ ex primogeniis oriuntur, vt poſt mortem vnius alteri bona obueniant, occaſionem captandæ mortis quodammodo prauis, ac ſceleſtis hominibus exhiberi, & tamen paſsim prædictæ ſubſtitutiones, & primogenia licitè fiunt, & honeſtiſsimè permittuntur. Nam licet in d. l. vlt. C. de pact. ex eo pactum contrarium bonis moribus iudicetur, quòd occaſionem præbeat captandæ mortis, ea tamen ratio non eſt principalis ad hoc, ſed illa, quod turpe ſit agere de bonis illius, cui ſuccedendum forſan eſt, eo uiuente, ac non conſentiente, vt in eadem conſtitutione probatur, Siquidem iuxta illius conſtitutionis ſententiam pactio illa turpis non ſit, ſi acceſſerit conſenſus illius, cui ſuccedendum eſt, eademque rõne eſt intelligẽda deciſio tex in l. ex eo. C. de inutilibus ſtipula.

Præterea, nonne maior libertas in matrimonio exigitur quàm in teſtamento cap. cum locum. de ſponſ. Et tandem iuramentum, quo quis aliquam fœminam accipere in vxorem pollicetur, validum eſt, & periurio irretitur is, qui id non ſeruauerit, cap. ſicut ex literis. de ſpõſalibus quibus rationibus. Bar. opinio, quæ à iuris ciuilis profeſſoribus crebro recipitur, falſa apparet.

Tertia igitur opinio, licet concordat teſtamentum ſecundum primo præferri, teſtatorem tamen periurum eſſe profitetur, ex prædictis rationibus. quam ſententiam aſſerunt Ioan. Andr. in regu. quod ſemel. de regul. iur. 6 Archid. in d. cap. vltima voluntas. Ancharan. in cap. cum eſſes. colum. pen. infra eo. Io. ab Imo. in cap. dilecto. 2. col. de præb. Salyc. in d. l. ſancimus. col. fi. Corn. conſi. 154. vol. 4. Fran. in cap. j. de ſepul. in 6. col. j. Bal. in l. 1. in repe. col. fi. C. de ſacroſ. eccle. Fort. de vltimo fine illat. 20. ver. Tertius caſus. Alexan. conſi. 16. coll. 2. vol. 3. idem in d. l. ſtipulatio hoc modo concepta. col. 2. Old. conſi. 127. Imol. in c. cum contingat. de iureiuran. num. 33. Felin. in c. in præſentia. de probat. nu. 6. Soc. Iun. conſ. 65. nu. 50. volum. j. & hæc eſt communis opinio ſecundum Alc. in d. c. cum cõtingat. nu. 77. Philip. Probum in ca. fi. de procur. in 6. col. fi. & Guli. Mayner. in l. nemo poteſt. nu. 93. & in l. quandiu ff. de reg. iur. nu. 121.

Quid ergo dicemus ad l. ſtipulatio? vbi Iulianus Iuriſ-
16 conſultus ita ſcribit: Stipulatio hoc † modo concepta, ſi hæredem me non feceris, tantum dare ſpondes, inutilis eſt, quia contra bonos mores eſt. Verum lex illa pœnalem ſtipulationem contra libertatem teſtandi adiectam, bonis moribus contrariam eſſe aſſerit, ſiquidem illicitum, & inhoneſtum eſt pœnæ adiectione quemquam uelle alterum adſtringere ad certam hæredis inſtitutionem Et huic auidæ ambitioni eorum, qui aliorum hæreditates & patrimonia conſequi nimia cupiditate contendunt, lex occurrit, quo eorum inſatiabilem auaritiam reprimat, non tamen ex his ſequitur, promiſsionem ſimplicem vel iuratam abſque pœnæ adiectione bonis moribus aduerſam eſſe, ſicut in ſimili ſpecie promiſsio matrimonii contrahendi licita eſt, ſiue fiat ſimpliciter, ſiue cum iuramento, & tamen promiſsioni huic pœnam addi bonis moribus refragatur. l. Titia. ff. de uerb. oblig. Ex
17 quo infero pœnalem † ſtipulationem, cuius meminit d. l. ſtipulatio. iuramento firmari non poſſe, quod ibidem Bar. & cæteri Doctores concedunt.

Secundò infero, promiſsionem pœnalem, quæ in d. l. Titia, & in c. Gemma. de ſponſal. reprobatur, nequaquã iuriſio vires accipere. authore Bar. in d. l. Titia. nu. 11. & in l. ſi quis pro eo. ff. de fidejuſſori. nu. 6. Licet Corn. contra-

rium

rium conſulendo reſponderit.conſ.294.in 4. vol. & For-
tu.dubitauerit in dicta illatione 29.verſi.vnde etiam ſin
gulariter. & ver. dico ergo Hinc probari poterit, do-
nationem factam in pœnam mutationis, aut reuocatio
nis teſtaměti minime valere, ex cō i omnium ſenten-
tia in d.l.ſtipulatio.ſicut aſſerit & probat Alex. conſ.25.
lib.3.Imo quamuis Bal. in l. ſancimus C. iſto tit.Paul. &
Alex.in d.l.ſtipulatio.Francus in reg.quod ſemel.de reg.
iur.in 6.& pleri que alii frequenter dixerint, hanc pœ-
nam poſſe adiici renocationi certi legati,licet non poſ
ſit apponi reuocationi totius teſtādi,perpenſa declara
tione Claudii in d.l.ſtipulatio.nu.5.Et licet itidem ean-
dem pœnam fauore piæ cauſæ admittat Iaſ.in d.l.ſtipu-
latio.& conſ.169.vol 4.nihilominus Ca.uol.in d.cōſ.25.
communem opinionem etiam in his duobus caſib. no-
uiſsim ēſequitur.cuius opinio ſatis ex præmiſſa conſide
ratione defenditur.

Porrò illud erit præter alia & hic conſiderandū,quod
Cœpola animadnertit cautela 117.dicēs,poſſe in predi-
cto caſu fieri,ut teſtamentum ſecundum ſit nullum,ſi is,
qui iurauit primum teſtamentum non reuocare,à iudice
eccleſiaſtico admoneatur,petente herede de ſcripto in
primo teſtamento,trina canonica monitione, ut teſta-
mentum illud ſeruet illæſum,& ne illud reuocet,in dicta
excommunicatione aduerſus eum, ſi id teſtamentū mu-
18 tauerit,tunc etenim teſtamentum † poſterius erit nul-
lum,quippe quod factum ſit ab excommunicato,qui te-
ſtari non poteſt.ut exiſtimant Io.Mona.in c.quamquam.
de vſur.Hoſt.in c.pia.de excep.in 6.gl. in c. decernimus.
de,ſent.excom.eo.lib.quam dixit ſingul.Fran.in rub. iſta
lib.6.caſu 16.quaſi deportato æquiparetur excommuni
catus.Hoc tamen non eſt admittendum,quia falſa ratio
ne iuuatur,cùm excommunicatus teſtari poſsit regulari
ter.quod probatur ex eo, quòd omnes teſtari poſſunt,
qui iure expreſsim nō prohibentur.l.ſi quæramus. ff.eo.
§.ſi.inſtit.quib.non eſt permiſſum facere teſtam l.3. C.de
ſacr.eccle.Sed excommunicatus non prohibetur teſta-
ri,igitur poteſt teſtamentum facere. Præterea ſpeciale
eſt in excommunicato propter hæreſim.c.excommuni-
camus.§.credentes.de hæret.auth.credentes.C.de hæret.
is.n.teſtari non poteſt,ſicuti nec excōmunicatus ex per-
cuſsione cardinalium c.Fœlicis.de pœn.in 6.ergo excō
municatis ob alias cauſas non eſt interdicta teſtandi po
teſtas:atque ita hanc ſententiam veriorem eſſe opinant
Arch.in d.c.pia.Io.And.ac cæteri i d.c.decernimus.Fred.
cōſ.74 Bart. in d.l. ſi q̃ramus. Bal.i l.ſi.col.3.C.ſi ànōcōp.
iudice.Abb.in c.veritatis.de dolo & cont.nu.31.Abb.hic
2.colum.Imo.in c.2.infra eod.poſt alios Guil. Bene. in
c.Rainutius. verbo, mortuo itaq; teſtatore.in 1.nu. 288.
eo titul.Io.à Sel de beneficio.3.par.q.4.col.1.quam opi-
nionem ſequuti fatentur communem eſſe Fely. in ca.cū
voluntate.de ſenten.excommu.idem in c. ad probandū
de re iud.col.2.Barba.in d.c.2.Franc.in d. rubr. caſu.16.
Aret.in d.l.ſi quæramus.& Guald.in libello; de arte teſtā
di.tit.1.caut.10.nec refert an ſit publicè vel occultè ex-
communicatus,ſecundum eos,quibus accedit gl.in c.pa
ſtoralis.§.verum.de appel.quæ excommunicatum ſimilē
eſſet ait relegato,& tamen relegatus teſtari poteſt.l.rele
gatorum.§.1.& ſeq.ff.de interd.& releg.Huius etiam cō-
munis ſententiæ author fuit Inn.in, d.c. cum voluntate.
qua perpenſa cœpolæ cautelam reprobat And.ab Exea.
in rub.ff.de pact.nu.525.

His vero,quę de libertate mutandi teſtamenta dixi-
19 mus,aptiſsimè conuenit diſputare, quo pacto † ſecun-
dum teſtamentum,cui teſtator in primo derogauit vali-
dum ſit quam quidem rem egregiè tractauit Bartol. in l.
ſi quis in principio teſtamenti.ff.de legat.3.cuius verba va
riis in locis adnotarunt,qui poſt eum ſcripſere. Nec tñ
verebimur nos ea pro viribus explicare, quaſdā ex
Bar.cæteriſque concluſiones colligentes,quibus hic tra
ctatus,ni fallimur,apertiſsimè expedietur.

Prima concluſio.Primum teſtamentum ſimpliciter ſe
quentibus derogans tollitur per ſecundum,in quo ſpe-
cialis ſit reuocatio primi,licet in eo nulla mētio fiat clau
ſulæ derogatoriæ.Atque exempli gratia ſit derogatio in
primo teſtamento in hunc modum concepta.

Quod ſi aliud teſtamentum fecero,nolo illud valere.
Specialis autem mentio primi in ſecundo hoc modo ſit,
non obſtante priori teſtamento,quod præſente F. Nota
rio condidi.Eſt.n.hæc mentio neceſſaria & ſufficiens,vt
notat Bar.in d.l.ſi quis.in princ.nu.8.per tex.ibi. & licet
Pau.Caſt.conſ.182.1.vol.col.3.aduerſus Bart.exigat in ſe
cundo teſtamento verba illa,Non obſtantibus quibuſcū
que verbis derogatoriis in priori teſtamento appoſitis,
tñ ſententia.Bar.verior eſt,cum in ſpecie & nominatim
primum teſtamentum tollatur.Eadem verba Bar.Iaſ.re-
tulit,nec auſus eſt improbare in l.ſi mihi & tibi.§.in lega
tis.2.lectione.col.pe.ff.de leg.j. & ſubdit Corn.conſi. 86.
3.vol.col.pe.hanc eſſe communem opinionem poſt Cyn.
in l.ſancimus.C.de teſtam.Imo ſatis erit in ſecundo teſta
mento hæc apponere verba,Non obſtante quocunque
alio teſtamento ſub quacunque verborum forma conce
pto.ex Are.in c.j.de reſcr.col.6.hanc opinionem in de-
rogatione legum,& canonum aſſerente per tex. quæ
ſing.appellat in c,alma mater.§. ſi de ſent. excom.in 6.
quem Fel.ſequitur in c.nonnulli col.7.verſ.2. fallit de re
ſcrip.additque ipſe Aret.hanc eſſe communē opinionē.

Secunda concluſio:teſtamentum primum, cui adiecta
fuit clauſula derogatoria ptātis teſtandi . ſeu reuocan-
di illud teſtamentum,per ſecundum tollitur etiam ſim-
pliciter factum,nulla adhibita mentione, nec generali
primi teſtamenti.quod probat,quia derogatio poteſta
tis teſtandi à iure ciuili improbatur,& inutilis cenſetur.
l.ſtipulatio hoc modo concepta.ff.de verb.ob. qua ratio
ne Bar.in d.§.in legatis,hanc cōcluſionem probat,eam-
q́ue cæteri communiter recipiunt, vt ibi teſtatur Iaſ.1.
lec.& Soc.2.col.eādē tenent Cyn.Fulg.& doct.communi
ter.in d.l.ſancimus.& Corn.communem hanc profeſſus
dicto.conſil.86.3.volu.colū.pen. Accurſ.tamen in d.§.in
legatis.& in d.l.ſi quis in princi.verbo, nemo.n. nullam
in hac re differentiam conſtituit inter verba derogato-
ria voluntatis & ptātis,imò idem vtrobique ſeruandū
fore apertiſsimè cenſet Cuius opinionem Io. ab Imol.
ī d.§.in legatis.defendit,& Sal.ī d. l.ſancimus.Diſputat et
Soc.in d.§.ī legatis.quod iure verius eſſe apparet ex eo,
quòd ratio,cui innititur communis ſententia, minime
procedit, perpenſo intellectu vero d.l. ſtipulatio hoc
modo concepta,quem paulo ante tradidimus.

Tertiā concluſio:Primum teſtamentum habens clau
ſulam ſequentis derogatoriam,non tantum ſimplicem,
& generalem,ſed & ſpecialem,certiſque limitibus cir-
cunſcriptam per ſecundum tollitur,in quo ſit generalis
mentio primi,& illius clauſulæ derogatoriæ commemo
ratio indefinita.Fit.n.tunc mentio ſpecialis primæ volū
tatis,quod eſt neceſſarium,& ſufficit, quāuis in ſpecie
verba clauſulæ derogatoriæ minime repetantur quod
Bart.no.in d.l.ſi quis in prin.3 col.quem ibi cæteri Doct.
in d.l.ſancimus.communiter ſequūtur ,ſicuti fatentur
Corne.conſ.86.3.vol.Alberi.in d.l. ſi quis in prin. teſta-
menti.nu.7.& 16.Alex.conſil.234.vol.1.Soc.& Iaſ. in d.§.
in legatis.2.lect.col.3.Cardi.conſ.102.Alex. & Iaſ.in d.l.
ſancimus.Barba.in c.cū eſſes.iſto ti.nu.18. Ant.Rub. cōſ.
24.Soc.conſ.163.vol.2.pen,col.quā et probat Dominic.
conſ.115.& aſſerit eſſe cōem Soc.Iun.conſ.124 vol.j.co.
2.& 4.ſuper qua diſputant Barb.in d.nu.18 idem cōſ.72.
volu.3.& Iaſ.in d.§.in legatis.inquirentes an ex vera iu-
ris ratione ſit neceſſaria in præſenti dubio ſpecialis mē
tio verborum clauſulæ derogatoriæ,quam teſtator pri-
mo teſtamento adiecerat.Sed Doct.ſententia ex illis am
pliſsimis verbis defenditur,non obſtante quocunque te
ſtamento à me condito,quæcunque verba derogatoria
habente.Hic.n.ſit mentio ſpecialis clauſulæ derogato-
riæ,quamuis ad verbum no repetatur, quo ſufficit,& pro
batur in l.omnes.C.de præſcr.30.vel 40.annor.& in l.Ti-
tius.ff.de lib.& poſth.Ex quib.ſequentia corollaria dedu
cuntur.

Primum,in quæſtione præcedentis aſſertionis,quę ter
tia eſt,minime ſufficere primi teſtamenti mentionem,
niſi & clauſulæ derogatoriæ ſaltem in genere teſtator
meminerit.Nec.n.ſat erit dicere,volo hoc teſtamentum
valere

vale re,non obſtante alio qnocunqne teſtamento per me
facto,ſeu caſſum & irritum faciens quodcunque aliud te
ſtamentum,oportet ſiquidem addere, ſub quibuſcunq;
verbis derogatorijs conditum,ex mente glo. & Doct. in
d.§.in legatis.Bar.& aliorum in d.l.ſi quis in princ.teſta-
menti.3.col.& probatur per tex.ibi licet Iacob.de Aret.
cuius opinionem aduerſus vulgò receptam veriorem
eſſe exiſtimat Albe.in d.l.ſi quis nu.7.& 16.aſſerat,non eſ
ſe neceſſariam mentionem clauſulæ derogatoriæ,nec in
ſpecie,nec in genere,& Bald.expreſſim teneat in l.huma
num.C.de legi.colum.penul.ſufficere,teſtatorem in ſecū
do teſtamento ſcribere illa verba,caſſum & irritum fa-
ciens quodcunque aliud teſtamentum,quę quidem dicta
reprobat Soc.in d.§.in legatis.col.4.& Paul.Caſ.cōſ.206.
vol.1.Nam reuocatio primæ voluntatis præcipuè in ip-
ſa teſtatoris conſiſtit contraria voluntate,quæ non præ-
ſumitur,niſi in ſpē prioris actus mentionem fecerit, vt
in ead.l.ſi quis in principio teſtamenti.Iuriſcōſultus ſcri
bit, cuius verba hanc communem opinionem acerri-
mè tutantur.

Secundum,non eſſe neceſſariam clauſulæ derogato-
riæ ita ſpecialem mentionem,vt ad uerbum referatur ip
ſius derogationis qualitas,quod communis omniū ſen-
tentia probat,vti Soc.refert in d.§.in legatis. col.4. pter
alios,quos nominatim citauimus. Tametſi refragentur
glo.in d.§.in legatis.Saly.in d.l.ſancimus col.pen. Dinus
in reg.quod ſemel.de reg.iuris in 6.Barb.in d.c.cum eſſes
col.pen.& fi.eod.tit.licet Iaſ.dubitet in d.§.in legatis. 2.
lect.col.3.

Tertium,hanc tertiam concluſionem procedere opi
namur,etiam ſi vnicum tantum teſtamētum præceſſerit
nec erit ſatis in ſecundo in genere irritum facere., caſ-
ſumque decernere quodcunque aliud præcedens teſta-
mentum,niſi ſaltem generalis vorborum derogantium
mentio fiat.contra Bar.in d.l.ſi quis in prin. 3.col. cuius
verba ſi ſenſum perpendimus,ac doctoribus eum alle-
gantibus exhibenda fides eſt,deprauata circunferuntur.
Nam dum dicit nu.9. caſſans omne aliud teſtamentum
meum,in quo ſunt verba derogatoria,vel ſunt hæc vlti
ma verba,in quo ſunt verba derogatoria omnino delē-
da,vel referenda ad Bar.non ad ipſum teſtantem,& con
tra Bar.tenent Ang.Pau.Imo.Alex.& Are.in l.2.ff.de lib.
& poſth.Mar.Soc.conſ.163.in 2.vol.Bar.Soc.in d.§.in le-
gatis col.4.Pau.Caſt.conſ.284.1.vol.col. 4. Bald. in auth.
hoc inter liberos.C.de teſta.Ale.cōſ.25.vol.3.col.2.Guil.
Bened.in c.Rayn.iſto tit.verb.teſtamētum.2.nu.22.Anto.
Rub.conſ.24.col.4.& eſſe eam communem aſſerunt ip-
ſam ſequuti Iaſ.in d.l.ſancimus.col.3.Cur. Iun. conſi.26.
col.2.& Alex.in d.conſi.25. Nec.n.hic prioris fit volunta
tis ſpecialis mentio,licet vnicum teſtamentum præceſſe
rit,cum ſit neceſſaria mentio non tantum teſtamēti,ſed
& clauſulæ derogatoriæ in eo contentæ, quod non eſt
neceſſarium in d.l.2.q̄ Bar.pro ſe adducit,quia ibi requi
ritur ſolùm certa & nominata expreſſio.Vnde verior ap-
paret communis opinio,licet Bart.conetur defendere
Socyn.& Iaſo.in d.l.2.idem Soc.conſ.2.in 3.volum.

Quartum,ex his conſtat primum teſtamentum habēs
clauſulam derogatoriam ſpecialem,non tolli per ſecun
dum,in quo nominatim fiat primi teſtamenti mentio,
niſi teſtator ſaltē in genere clauſulę derogatoriæ memi
nerit,cum eius clauſulæ reuocatio requiratur omnino,
ex tertia concluſione,ex qua licet dubius hoc infert So-
cy.in d.§.in legatis.col.5.contra Bal.in l.humanum.C.de
legi.dicentem ſatis eſſe ſi in ſecundo teſtamento dictum
ſit,Non obſtante alio teſtamento per me coram.F.nota-
rio condito.quæ quidem verba nequaquam ſufficiunt ſi
aduertamus ad tex.in d.l.ſi quis in principio teſtamenti.
& ad prædictam omnium doct.ſententiam.

Quarta concluſio.Primum teſtamentū habens quæcū
que verba derogatoria,etiam admodum ſpecialia, per
ſecundum tollitur,nulla prioris voluntatis,nec ſpeciali
nec generali mentione facta,modo conſtet ex coniectu
ris teſtantem prioris voluntatis pęnituiſſe.Bal.commu-
niter receptus in d.l.ſancimus.vbi poſt alios.Iaſ.2.col.Et
probatur ea ratione,q̄ reuocatio primi teſtamēti vtcū-
que facti à voluntate teſtantis pendet,ipſo Iuriſconſul-
to teſte in d.l.ſi quis in principio teſtamēti.Igitur ſi eius
voluntas coniecturis deprehendi poteſt,minimè dubia
erit actus mutatio.quod & Bar.ipſo in d.l.ſi quis in prin-
cipio.ſæpiſſime fatetur.Cui opinioni, quam communē
eſſe fatentur,aliquot adducunt cōiecturas Pau.Pari.cōſ.
10.vol.3.nu.21.& Soc.Iun.conſ.124.vol.j.nu.52.& ſeq.vl
tra eas,quas Doct.in d.l.ſancimus, adnotarunt, eandem
ſententiam probantes,ex quibus & ex alibi conſidera-
tis,ſequentes illationes explicare libuit.

Prima,teſtamentum primum habens quæcunque ver
ba derogatoria,etiam ſpecialia,per ſecundum , adiecto
iuramento tollitur,nulla facta mentione prioris volun-
tatis.Bald.in d.l.ſancimus.cui cæteri Doct.aſſentiunt ibi.
& Soc.cōſi.163.vol.2.col.fi.Guid. Pap. deciſ. 128. Anto.
Rub.conſ.24.col.3.Corſe.in tub.de iureiu.24.& 26.priui
legio iuramenti,quorum omnium concors eſt ratio illa,
quæ à præmiſſa concluſione colligitur,ſi quidem is , qui
iuramento præſtito ſecundum teſtamentum condit, ob
religionem iuramenti,videtur cuiuſcunque prioris vo-
luntatis contrariæ pœnitere,atque hæc eſt maxima con
iectura,quæ hanc mutationem manifeſtam facit.Quo fit
vt iſthæc prima illatio ſit admittēda,etiamſi in teſtamen
to ſecundo nec generalis primi reuocatio fiat, illis ver-
bis,caſſum & irritum decernēs, quodcunque aliud teſta
mentum per me factum,aduerſus Iaſ. in d.§. in legatis.j.
lect.col.pen.& Soc.dubitantem ibi pen.col.Ant. Rub.d.
conſil.24.nu.9.& Guli.Bened.in d.c.Raynutius,verbo,te
ſtamentum.in 2.nu.19.Nam & ipſe Iaſ. ingenuè fatetur
ſibiipſi communem ſententiam obſtare,à qua recedē-
dum non eſſe Soc.admonet.in d.col.pen.

Secundò infertur ex eadem ratione,Primum teſtamē
tum,quod teſtator iurauit reuocare,vel cui iuramentū
addidit,ex hoc clauſulam derogatoriam ſequentis , &
ſpecialem habere.Bar.in d.l.ſi quis in principio.fi. colu.
Alex.& Iuniores in d.l.ſancimus.& i d.§.in legatis.Iaſ.i §.
item ſi quis poſtulante. Inſt. de act. nu.14.Quorū opi
nio plurimum probatur ex glo.in d.c.cum non deceat,
de elec.in 6.quæ aſſerit,generalem canonum,uel ſtatuto
rum derogationem minime tollere ſtatutum iuratū. quā
gl.exiſtimant eſſe ſing.Rom.ſing.7.Alex.in l.j.col.pe.ff.ad
l.Falc.Iaſ.cōſ.173.in 4.vol.col.9.& Rom.cōſ.436.col.3.&
conſ.404.Iaſ.in l.ſi.C.ſi contra ius.col.fi.cōmendant Abb.
col.3.Fel.col.2.in c.conſtitutus.de reſcr.Ale.cōſ.38.in 3.
vol.optime Ludo.Gomez.poſt Crot.in c.j.de cōſt.i 6.nu.
206.Fel.i c.2.nu.20.de ſpōſal.Notāt Bar.& Io.Crot.i l.oēs
populi.ff.de iuſt.& iu.3.q.prin.Io.Staphi. de liter. gra. &
iuſt. fo.99.coln.2.& plures alij, quos Rebu.citat.in for-
ma mandati apoſtolici,uerbo,iuramētum.qui poſt alios
ad hanc rem meminit gl.in cle.dudū.§.fi.de ſepul. verb.
pacta.quam dicit ſing.Cremen.ſing.39.hoc tamen proce
dit in iuramento ſpeciali,non in generali, ſecundum
Dom.in conſ.83.Carol.in cōſ.Alex.27.lib.j.ad fi.quib.exa
ctę perpenſis,ita erit neceſſaria in ſecundo teſtamento
mentio iuramenti,vt non ſufficiat mētionem facere pri
mi teſtamenti , & derogatorię clauſulæ ſpecialiter per
illa verba,caſſum & irritum decernēs quodcunq; aliud
teſtamentum,quibuſcūque uerbis derogatorijs a me cō-
ditū,quod expreſſim no.Pau.Caſ.284.vol.1.col. 2.& Ful-
go.conſ.36.Cæterum ſi in ſecundo teſtamento ita ſcri-
ptum ſit,non obſtante quocunque alio teſtamento,à me
facto,& habente quæcunque uerba derogatoria,quę hic
forent ad uerbum referenda,ea etenim pro expreſſis ha
beantur,ut hac clauſula interim vtamur,poterit quibuſ-
dam videri adhuc non eſſe ſufficientem prioris volunta-
tis mentionem,quia ubi expreſſio ſpecialis exigitur,prę
dicta clauſula nō ſufficit.Pau.Caſt. conſ.278.vol.1. Card.
conſ.136.Calde.conſ.11.tit.de priuileg.Frederi.cōſ.233.
& alij quos retulit Fely. in c. accedentes. de præſcript.
eſt enim mentio ſpecialis neceſſaria,quæ in dictis uerbis
non eſt ex. not. in clemen. appellanti. de appel. & in
l.certum. ff.ſi cer.pet. & fatentur hanc eſſe opinionem
communem Fel. in d.c.accedentes. idem in c.nonnulli,
nu.6.de reſcr.Iaſ.in cōſ.125.& 155.vol.4.Selua de Benef.
4.par.q.14.Dec.con.165.col.2.idem conſ.373. fi.col. And.

Tiraq.de iure maritali.in gl.5.ad finem.Tho.Gram.deciſ. 20.quibus accedit tex.optimus in c. qui ad agendum. de procur.in 6.

Rurſus erunt qui contrariū reſpondere non dubitent, eo quod prædicta uerba ſatis tollant priorem derogationem, cuius ſpecialis expresſio requiratur.l.omnes. C. de præſcrip.trig.vel quadra.anno.ubi Bal.& Ang.hoc notāt eamq; legem miris laudibus efferunt quotquot hac in re ſcripſere.Idem Abb.in c.cum inſtantia.de cenſi. Ant. Bu. conſ.49.Collect.& Bal.in c.cū dilecta.de reſcrip. Alber. in l.j.C. quādo imper.inter pupil.& uid.Bal.cōſ.409.vol. 5.Soc.in tract.de uiſitat.nu.45.Anto. conſ. 2.Paul. conſ.3. vol.j.Felyn.in c.humanum genus.j.diſt.col.4.& in hac ſpecie teſtamentorum Alber.Brun.in tract.de ſorma.col.24. & eſſe hāc opi. cōem aſſerit Fred.cōſ.47.Anani.cōſ.55.& idē Tiraq.in d.gl.5.Rebuſ.in ſorma mandati Apoſt.uerbo pro expresſis.Aymon Sauilli.cōſ.126.col.fi.Bar. Soc.cōſ. 3.uol.3.col.4.Choſmas in pragm.ſanct.tit.de collatio.§. quod ſi quis uer.ad uerbum.ac cæteris diligentius inſigni breuitate Præceptor meus obſeruandiſſimus Martinus ab Azpilcueta Nauar.in c.ſi quando.de reſc.col.4.Qua in re oportet maximam hanc controuerſiam quibuſdam explicitis, q̄ cōfuſe tradūtur, diſtinctā lectorib.exhibere.

Primū equidem conſtat, hāc ultimā ſniam frequentiori calculo receptā eſſe, atque ſeruandā fore, abſque dubio ſi curiæ Romanę praxis eā admiſerit. Nam huius ſtyli ſunt teſtes Ant.conſ.2.Collectar.in d. c. cū dilecta.Probus in c.collatio.col.3.de oſ.leg.in 6.Lud.Gomez.in pręmio reg. cāc.q.6.nu.8.Domi. conſ.65.col. 6. & conſ.120. col.2.Io.Staphil.de lit.grat.& iuſt.fol.103.col.2.quod probari uidetur in c.j.de tranſac.& c.quia ſæpe.de elect.in 6. c.alma mater.de ſent.excom.eo.li.in fi.extrauag. rem nō nouam, de dol.& con.Fel.in d.c.nonnulli.nu. 6. & in d.c. accedentes.col.3.

Secundum etiam ex iuris ratione ſecluſo ſtyllo procedit nempe dicta uerba priorem clauſulam cuius ſpecialis, & ad uerbum expreſſio requiritur, omnino tollere, ſi in lege canone, uel conſtitutione exprimatur, ſic enim procedunt iura, quæ modo citauimus, & fatentur Ang. Alean.& Iaſ.in l.ſed & ſi quis.§.quæſitum.ff.ſi quis caut. & ex his qui priorem ſententiam approbant, Fely.in d.c. nonnulli.nu.6.& in d.c.accedentes.Dec.conſ.165.& cōſ. 273.Iaſ.And.Tiraq.Rebuſ.quos ſuperius adduximus, in quo uideo doctores omnes conſentire.ſic & idē erit ſi in ſecundo reſcripto, aut priuilegio principis prædicta uerba motu proprio apponantur, vt fatētur Fel.in d.c.accedentes.Deci.in dictis locis.Cald. conſ.11.de priuil. Rom. conſ.317.Ang.in d.§.quæſitum.in fi.ubi.Alex.& Iaſ.& Fel. in d.c. ſedes.col.8.de reſcrip.Ripa in d.c.j.de reſcr. nu.80. Soc.conſ. 3.vol.3.col.4.

Tertium ad diſputationis diſcrimen recidit, & tamen iuris ratione examinata, verius eſſe arbitror in priuilegio ſecundo, aut reſcripto ad petitionem alicuius conceſſo non ſufficere præfatam clauſulam, ut tollantur priora, & ita ſpecialia uerba derogatoria in quo ſequor priorem illam ſententiam, quām ex Calde.& aliis authoribus retuli, tametſi refragētur hi, qui poſteriorem opinionē frequentius ſequuntur, eamque in hoc ipſo caſu procedere exiſtimant.

Quartum noſtræ quæſtioni propius accedit.Nam hęc uerba, non obſtante quacunque alia diſpoſitione, cuius ad uerbum eſſet mentio facienda, eam expreſſam cenſentes, non tollunt priorem actum iuramento firmatum, ex gl.in d.c.cum non deceat.adiunctis his, quæ ad eā notauimus in hac ipſa quæſtione, niſi reuocatio prioris actus fiat per legem, aut conſtitutionem, uel addatur in reuocatione clauſula, motu proprio, ut notant Iaſ. in l.fi. C.ſi contra ius uel utilit.pub.fi.col.& Felyn.in c.conſtitutus.col.3.de reſcrip.hi tamen loquuntur in generali clauſula, non obſtantibus non autem in iſta, qua expreſſa finguntur ea, quæ in ſpecie exprimenda forent.Vnde Iaſ.in d.l.fi.in fi.ſenſit iuramentum per eam tolli, & aperte no. Soc.conſ.196.vol.2.col.2. qui huius opinionis rationem conſtituit, & deducit ab illa ſententia, quām in praxi, & uſu receptam eſſe diximus, & comuniorem fecimus, & ideo quæ in ea dicta ſunt ēt ad derogandum iuramento erunt prænotanda, atque ex his ſatis fieri poteſt dubitationi, quę propoſita fuit circa derogationem primi teſtamenti iurati.

Quinto ea, quæ diximus intelligēda ſunt in principe, qui poteſt ſupplere illam ſpecialem mentionem in actu requiſitam, ac fingere eā factam fuiſſe, inferior verò contractum gerens non poteſt fingere expreſſum fuiſſe, id quod ex lege nominatim eſt exprimendum.tex. admodū ſingu.in c.qui ad agendum.de procu.in 6.l.ſed & ſi quis.§. quæſitum.ff.ſi quis caut.vbi Ang.Ale.& Iaſ.2. col.hoc ipſū not.Iaſ.in conſ.173.vol.4.col.fi.Ale.in l. quicquid.2.col.ff. de verb.ob.Tiraq.& Rebuſ.paulò ante citati, quorū opinio in teſtamentis non procedit circa verba derogatoria, ex eo q̄ eorum mentio principaliter ex hominis, nō legis diſpoſitione requiritur.Atque de his ſatis.

Tertio ex principali concluſione deducitur, teſtamentum primum, cui iuramentum acceſſit, non tolli per ſecūdum item iuratum, niſi primi, eo modo, quem diximus, mentio fiat, quando per reuocationem primi tendit teſtator ad periurij crimen, quod probatur.Non enim eſt præſumendum, quenquam velle mortale crimen committere, niſi euidenter hoc conſtiterit l.merito.ff.pro ſocio.maxime in actu, qui prope mortem fit.c.literas. & ibi glo. verb.tam graue.de præſump. Vnde cum reuocatio prioris voluntatis conſiſtat in præſumptia, vel euidenti teſtātis intentione, dicendum eſt non videri primum teſtamētum ſublatum per ſm in caſibus, quibus ex hac reuocatione teſtator periurus eſſet, niſi id appareat manifeſte.

Quarto conſtat ex eadem aſſertione, primum teſtamētum habens clauſulam derogatoriam ſpecialem, nō cenſeri per ſecundum ſublatum, etiam ſi in ſecundo fiat mētio ſpecialis derogatoriæ clauſulæ, ſi teſtator in primo dixerit, velle primum illud teſtamentum reuocari non poſſe, aut irritum minime cenſeri per ſecundum, etiam ſi in eo ſpecialiter primo derogetur, eſt enim neceſſarium nō tantum prioris clauſulæ derogatoriæ reuocationem adſcribere, ſed & addere derogationem ſecundæ clauſulæ, vel vberrima verba, ex quibus manifeſtum fit, teſtatorem à priori voluntate diſceſiſſe. cuius illationis ſit exemplū primi teſtamenti.Et volo meum hoc teſtamentum firmū ac perpetuum eſſe, nec cenſeri reuocatū per aliud, quod fecero, teſtamentum, niſi in eo ad verbum ſcripta ſit angelica ſalutatio, etiam ſi nominatim huius primæ voluntatis meminero.Oportet.n.ad hæc verba derogatoria tollenda, in ſecundo mentionem facere huius derogationis in hunc modum, non obſtante quocunque alio teſtamento per me facto, quæcunque verba derogatoria habente, quacunque verborum forma concepta.Nam per illa verba, quæcunque verba derogatoria habente, tollitur prima clauſula derogatoria.& per ſequentia reuocatur ſecunda, vt animaduertit Paul.Caſt.in cōſ.284.col.pen.vol. 1.Anto.Rub.conſi.24.col.pen.& fi.Sic ergo erit intelligendus Bar.in d.l.ſi quis in principio teſtamenti.col.3.& 4.dicens, teſtamentum primum habens derogatoriam clauſulam, & derogationis futuri teſtamenti reuocationem, tolli per ſecundum, in quo ſit ſpecialis mentio prioris derogationis.

Hinc ſcribit Pau.in auth.hoc inter liberos.C.de teſtam. Primum teſtamentum factum inter liberos, adiecta ſpeciali clauſula derogatoria, non tolli per ſecundū, in quo dictum ſit: Non obſtante alio quocunque teſtamento, ēt inter liberos facto, niſi additum ſit etiam ſi in eo ſit clauſula derogatoria, quia duplex derogatio tolli debet ſpecialiter.Nec ſat erit reuocari derogationem, quæ ex liberorum priuilegio inſurgit, niſi alia ſecunda tollatur. idē notat Cur.Iunior conſil.189.col.3.& eſt communis opinio, authore Rubeo, d.conſ.24.col.3.qui ex hoc, illud cōſiderat, teſtamentum habens iuramentum, & clauſulam derogatoriam ſpecialem, non tolli per ſecūdum, in quo iuramenti mentio fiat, niſi & in eo prior clauſula derogatoria expreſſim retractet.quod etiam Ful.adnotauit cōſ. 39.ex diuerſo hanc dubitationem expendens.

Quintò ex præmiſſis apparet, volūtate teſtantis perpenſa, primum teſtamentum, quamcūque ſpecialem deroga-

rogationẽ hĩs, per ſecũdi reuocari, in quo generalis tm̃ mentio primi fiat, ſi poſt primum teſtm̃ orta ſit inimicitia inter teſtatorem, & hæredem in primo teſtõ nominatum. l. 3. §. non ſolũ. l. ex parte. iuncta gl. ff. de adimen. leg. l. ſi cum Cornelius. ff. de ſolut. notat in ſpecie Bald. in d. l. ſancimus. Soci. in d. §. in legatis. col. fi. Guli. Bene in cap. Raynutius verbo, teſtm̃. 2. nu. 20. elegãter Mari. Soci. cõſi. 163. vol. 2. col. 6. Bar. Soc. conſ. 2. vol. 3. col. 3. idẽ dicens in quacunq; alia cã poſt primum teſtm̃ contingenti, ex qua mutatio prioris voluntatis præſumi poſſit. quod explicant latè Paul. Pari. conſi. 10. vol. 3. nu. 21. Soci. Iun. conſi. 124. nu. 52. vol. j. atq; erit hoc arbitrio iudicis relinquendum, vt Bart. Soc. exiſtimat in d. §. in legatis. Cæterum & hac in re aduertendum eſt, nam hæc quinta illatio vera erit, quñ inimicitia orta fuerit culpa hæredis, quod ſi culpa teſtatoris ſequuta fuerit, non erit locus huic præſumptioni. ex Bar. in l. cũ tabulis. §. j. ff. de his, quib. vt indign. quẽ ſequunt Ro. ſing. 196. Hippol. in l. j. §. ꝑterea. nu. 59. ff. de q. & in §. cum quis. eiuſdem legis Thom. Gramma. voto 30. nu. 19. à quo tñ diſcedunt Iaſ. in l. ſi filia. C. de inoſ. teſti. & in l. hæreditas. 2. col. C. de his quib. vt in dig. Ripa l. vlti. C. de reuo. dona. q. 45. Io. Lupi in rub de don. §. 78. nu. 27. idem Io. Lupi in eadem rub. §. 70. nu. 9. rurſus idẽ Ripa in c. j. de iud. nu. 14. Gerard. ſing. 5. Io. ab Amicis cõſ. 4. quib. accedo ob præſumptam teſtatoris voluntatem, quæ locum ſibi vendicat, inimicitia eius et culpa ſequuta, quod probat tex. in l. 4. ff. de adim. leg. verbo pœnituerit: Etiam ſi Bar. opinio à multis recepta fuerit, quorum meminit diligenter Catellianus Cotta dictione, inimicitiæ. verſ. ſecunda dubitatio, Qui ſorori propriç patrocinatus. eam ſequitur, aſſeuerans communem eſſe.

Sextò deducitur ex præſumpta voluntate mutandi primum teſtamentum non inutilis aſſertio, qua profitemur primum teſtm̃ habens ſpecialem clauſulam derogatoriam per ſecundum inter liberos factum, mutatum penitus cenſeri, non facta prioris clauſulæ ſpeciali mẽtione, gl iuncta tex. in auth. de teſta. imper. d. & ſi quidẽ. ver. perfecta. in fi. quam dicit ſing. Iaſ. in d. §. in legatis. j. lectione. col. po. & idem notauit Bal. in Auth. hoc inter liberos. C. de teſtam. quẽ frequentius Doct. ibi, & in d. §. in legatis. ſequunt: & Gulielmus Benedict. in d. verbo teſtm̃. 2. num. 29. Iaſ. in l. ſancimus. 7. fallent. C. eo. tit. Soc. Iun. conſ. 124. nu. 31. quorum opinio probari vr̃ in d. aut. hoc inter liberos cui cõuenit regia l. 8. ti. j. par. 6. vbi ſtatuitur, primũ teſtamentum inter liberos factum, habere ad ſequentia teſtamenta clauſulam ſpecialem derogatoriam, quod tamen locum habet, quando in ſequenti teſtamento inſtituuntur extranei, ſecus vero ſi idem teſtamentum ſolum liberos teſtantis hæredes habeat, tunc etenim dato pari fauore in vtroque teſtamento, poſteriori ſtandum erit: gl. ſing. in auth. de teſtam. imperf. in princ. & §. & ſiquidem. verbo perfecta. quam Bald. Saly. & communiter docto. ſequuntur in d. auth. hoc inter liberos Alex. conſi. 234. vol. 1. col. 7. Rom. conſi. 79. col. 6. Crottus in ca. 1. col. 8. de conſtit. in 6. dicens hanc opinionem eſſe communẽ licet dubitet ibi Lud. Gomez. nu. 171. eandem opinionẽ, quam communem eſſe diximus, probat & explicat Soc. Iun. dic. conſi. 124. nu. 33. & conſi. 127. nu. 10. 1. vol. & Ro. conſi. 385. Verum dicta deciſio auth. hoc inter liberos, ita fauorabilis eſt, vt procedat, etiam ſi teſtamentum inter liberos ſit factum per nuncupationem coram duobus teſtibus. Iaſ. conſi. 223. 2. vol. Rom. conſi. 179. col. 6. Crot. in d. c. j. col. 9. Doc. communiter in d. auth. hoc inter liberos. vbi hanc eſſe communem fatentur Ang. Alex. & Iaſ. idem poſt eos aſſerit expreſſe Guliel. Benedict. in d. verbo, teſtamentum 2. nu. 20. Barb. conſi. ſecundo vol. 1. col. 2. quã concluſionem probare videtur gl. in d. verbo, perfecta. in authen. de teſtam. imperfec. quamuis contrarium aſſerant Ange. & Barb. in dictis locis, qui omnes latè tractãt dicta authen. hoc inter liberos intellectum. & Dec. cõſi. 244. Igitur ſi teſtamentum factum inter liberos cenſetur habere ſpecialem ſequentium teſtamentorum derogationem, eadem ratione idem erit dicendum in teſtamento ſeccundo inter liberos condito, vel derogationem ſpecialem habeat cuiuſcunque præcedentis teſtamenti.

Hanc vero opinionem improbant Soc. conſi. 163. col. pen. vol. 2. Bar. Soc. in d. §. in legatis. col. pen. Alex. conſil. 145. vol. 2. Anto. Rub. conſi. 24 non enim ſecundum eos ſequitur teſtamentum inter liberos habere derogationem præcedentium teſtamentorum, eo quòd ſequentiũ derogationem ex lege habeat. Item derogatio, quæ fauore liberorum conceditur, non eſt ita efficax, ut illa quæ ex clauſula ſpeciali derogatoria inſurgit, cum hæc ſit expreſſa, illa tacita. l. ſi. in prin. ff. de leg. 2. Sat etenim eſt ad euitandam priorem derogationem dicere, non obſtante quocunque teſtamento, etiam facto inter liberos: at in derogatione expreſſa reuocanda oportet vti illis verbis, non obſtante etiam clauſula derogatoria in primo teſtamento expreſſa, ſicuti frequenſſimè doct. fatentur.

Prçterea d. authen. hoc inter liberos. exorbitans eſt, & ideo reſtringi potius debet, quàm extendi. His ergo rationibus ab ea ſententia, quç communi conſenſu recipitur, Soc. & cæteri diſceſſere.

Sed adhuc communis opinio verior apparet, ex præſumpta teſtantis voluntate, quæ in hoc eſt ſemper conſideranda. Nec in contrarium adducta procedunt, ſi volũtas teſtantis attendenda eſt, nam ex ea Doctorum opinio comprobatur, atque l. ſi. ff. de leg. 2. non loquitur in clauſula derogatoria legis, qualis eſt iſta, & iuramenti, ſiquidem a lege hæ derogationes ſunt conſtitutæ. Alia etiam ratio ceſſat, quia ita expreſſa eſt illa derogatio, non obſtante quocunque teſtamento facto inter liberos, vel iuramenti religione adhibita: ſicut illa non obſtante quocunque teſtamento, & clauſula derogatoria in eo expreſſa. Et ſi teſtamentum primum factum inter liberos cum derogatione ſpeciali, non poteſt tolli per ſecundum, in quo fiat mentio teſtamenti huius facti inter liberos, niſi etiam tollatur expreſſa prior derogatio, hoc procedit, quia eſt iſthæc derogatio duplex, non ex eo, quòd ſit fortior derogatoria hominis, quàm derogatoria a lege, fauore filiorum, & ex præſumpta mente teſtantis inducta.

Septimò, eadem ratione exiſtimant quidam, teſtamentum primum habens ſpecialem clauſulam derogatoriã, tolli per ſecundum ad pias cauſas factum, etiam ſi in eo primæ derogationis ſpecialis mentio non fiat. quod ſenſit Oldra. conſi. 129. expreſſit Soc. conſi. 229. vol. 2. col. fi. Alex. conſi. 103, vol. 4. Iaſ. in d. authen. hoc inter liberos. 2. col. quibus accedit, ꝙ teſtamentum inter liberos, & ob piam cauſam, æqualia in iure cenſentur. ca. relatum. in 2. illo tit. iuncta l. hac conſultiſſima. §. ex imperfecto. C. eo. Et potiſſimè ratio prçſumptæ voluntatis mutandi primũ teſtamentum hanc ſententiam defendit, licet dubitauerit in hoc Io. Crottus in d. c. j. de conſt. in 6. col. 9. & contrarium aſſerat Anto. Rub. conſi. 24.

Octauò idẽ ius erit, ſi in teſtamento ſecundo inſtituatur hæres aliquis valde dilectus teſtatori, nam per hoc tolletur prima clauſula ſpecialis derogatoria, etiam ſi in ſecundo teſtamento huius ſpecialis derogationis mentio non fiat, quod notat Rom. conſi. 179. col. pen. dum allegat glo. ſing. in l. in teſtamento. ff. de fideic. liber. & quãuis hoc diſpliceat Iaſoni, in l. non dubium. C. de teſtam. in fi. & Guliel. Bened. in verb. teſtamentum. 2. num 21. Defendi tamen iure poteſt penſata teſtantis voluntate ex prædicta coniectura, quæ maximam amicitiam, aut dilectionem requirit erga hæredem in ſecundo teſtamento nominatum, quod iudex prudenter arbitrabitur, ſecundum Tho. Gram. deci. 62. nu. 27.

Nonò non erit his diſſimile teſtamentum primum habens ſpecialem derogationem, minime tolli per ſecundum, in quo prioris derogationis ſufficiens mentio non fit, etiam ſi poſt primum teſtamentum decennium ſit elapſum. Aret. & Iaſ. in l. ſancimus. C. eo. Guliel. Bened. d. verbo, teſtamentum. 2. nu. 20. Ant. Rub. conſi. 24. quaſi non præſumat mutata derogatio prima ex decennij tranſcurſu, quod probari poteſt in d. l. ſancimus, vbi non cenſetur ex ſolo tranſcurſo decennij mutatum primum teſtamentum. Rurſus ex eadem lege quibuſdam cõtraria ſententia placuit, dum ibi probatur, primum teſtamentum

ſolenne

ſolenne tolli per ſecundum minus ſolenne factum poſt decennium a primo teſtamento. Ex quo Bal. Fulg. Pau. & cæteri in d. l. ſancimus. notant primum teſtamentum habens clauſulam derogatoriam ſpecialem tolli per ſecundum, in quo mentio ſpecialis primi non ſit facta, ſi id teſtamentum poſt decennium à primo conditum fuerit. idem notat Soc. in d. §. in legatis. ſi. col. quod eſt memoriæ commendandum propter Baldi authoritatem ſm Corn. in d. l. ſancimus. Bal. & ſequitur Alex. conſi. 103. vol. 4. col. 2. & Pau. Pariſ. dicens hanc ſentẽtiam cõem eſſe. conſ. 10. vol. 3. col. 3. ex ea item ratione, q teſtator poſt longum tẽpus immemor præſumatur prioris derogationis. l. peregre. ff. de acq. poſ. qua ratione ego malem primam opinionem ſequi, quia ſi memor eſſet teſtator primæ derogationis, forſan ſecundum teſtamẽtum minime feciſſet. Nec vrget ex aduerſo d. l. ſancimus. cum ibi euidenter conſtet voluntas mutandi primum teſtamentum.

Decimò ſunt qui exiſtiment, primum teſtamentum habens ſpecialem derogationem, per ſecundum ſublatum cenſeri nulla facta mentione prioris derogationis, modo teſtator in eo dixerit, uelle hoc teſtamentum præciſè valere. ita Iaco. Arenæus in l. oẽs populi. ff. de iuſti. & iure. Io. Bapti. & Iaſ. in d. l. ſancimus. col. 3. Soc. in d. §. in legatis. col. ſi. Gul. Bene. in d. verbo, teſtamentum. 2. num. 22. ea ratione, q dictio præciſè, habet vim ſpecialis derogationis. Abb. Fel. & Dec. in cap. 2. de reſcr. vlt. notab Barba. conſi. 6. col. 12. vol. 4. q perpenſa voluntate teſtantis ex eadem coniectura admittendum eſt, non aliàs.

Vndecimò, quando ſic libuit interiorem teſtantis mentem ex ſignis exterioribus coniectari, idem dicendum erit, ſi in ſecundo teſtamento dictum fuerit, caſum & irritum necernens quodcunque aliud teſtamentum à me conditum, quo non obſtante, hoc teſtamentum volo omnino valere. per hæc enim verba prima clauſula derogatoria tollitur, abſque expreſſa eius mentione, ita Baptiſ. de S. Seuerino in d. l. ſancimus. quem ſequitur Soc. in d. §. in legatis. Bal. referens, vt opinor, conſi. 389. vol. 5. qui tamen non loquitur, quando in primo teſtamento eſſet ſpecialis clauſula derogatoria, ſed ſimplex, cuius in prima concluſione memini. Quin & ipſe Bal. ſcribit dicta verba eundem effectum habere, quem illa, Non obſtãtibus quibuſcunque teſtamentis, quacunque verborũ forma conceptis. Et tñ per hæc vltima non cenſetur ſublata prior ſpecialis derogatio, vt Paul. Caſtren. exiſtimat conſi. 284. vol. j. neque ſequitur, teſtator vult omnino valere teſtamentum, hoc ergo vult derogare prius facto teſtamento maxima cum ſolennitate, & ſpeciali clauſula derogatoria. Vnde ab hac illatione diſcedunt Iaſ. in d. l. ſancimus. & Guliel. Bene. d. nu. 22. oportet ergo exactiſſima diligentia voluntatem teſtantis peſcrutari.

Duodecimò, ab eodem ſonte procedit, quod Mar. Socin. ſcribit in conſi. 173. col. ſi. volum. 2. atque item eius filius Bar. Soc. in d. §. in legatis. col. penul. dicentes, primũ teſtamentum non tolli per ſecundum, in quo ſit adiecta clauſula codicillaris, niſi fiat mentio in ſpecie derogatoriæ clauſulæ, quam habet primum teſtamentum. Siquidẽ teſtator apponens clauſulam codicillarem vult id teſtamentum ratione deficientis ſolennitatis minime perire, non tamen ex hoc profitetur illud, nec periclitari poſſe ex defectu voluntatis, qui præſumitur eo ipſo, q prioris derogationis non meminerit.

Decimotertiò, ſi quo caſu probari, aut præſumi poſſit, derogationem ſpecialem primo teſtamento adiectam fuiſſe præter conſenſum teſtantis, id teſtamentum per ſecundum omnino reuocatum cenſebitur, etiaſi in eo mẽtio non fiat ſpãlis prioris derogatoriæ orationis & clauſulæ, ſicuti eleganter Barb. reſpondit conſil. 72. volu. 3. & not. Gul. Bene. in d. verb. teſtamentum. 2. nu. 16.

Decimoquartò, eodem iure & præſumpta voluntate teſtantis conſuluit Dom. conſi. 115. Primum teſtamentum hñs ſpecialem clauſulam derogatoriam, per ſm mutatũ cenſeri, in quo expreſſa fuere verba hæc, volo iſtud teſtamentum penitus valere, non obſtante quocunq; alio teſtamẽto per me facto, & imprecor mala quęcunq; hanc meam volũtatem impugnanti. hoc etenim præſumpta teſtantis intentione procedit, & iure defendi poteſt.

Decimoquintò, hinc penſitari põt quod ſcribit Saly. in l. 2. C. de codi. dicens ſublata, aut reuocata ſpeciali clauſula derogatoria primi teſtamenti per codicillos, tolli id teſtamentum per ſecundũ, in quo nulla fiat mentio illius clauſulæ derogatoriæ, quæ per codicillos ſublata nullũ præſtat impedimentũ futuris teſtamentis. refert, & ſequitur Saly. Iaſ. in d. l. ſancimus. col. 4. idem Iaſ. in l. ſi ita ſcriptum. nu. 24. ff. de leg. j. Ang. in §. pen Inſt. de codi.

Decimoſextò, ex eadem concluſione principali, quæ præſumptæ teſtantis voluntati innititur, defendi poteſt ſententia Bal. qui in d. l. ſancimus. dixit: Primum teſtm̃ habens ſpecialem derogationem tolli per ſecundum conditum coram principe, vel apud acta iudicis, licet in eo nulla in ſpecie mentio fiat prioris clauſulæ derogatorię, quaſi qui ſic teſtatur, velit ita firmiter teſtari, vt & ſpecialem derogationem prioris teſtamenti tollere præſumatur. idem aſſerunt Fulg. & Caſt. in d. l. ſancimus. & Soc. in d. §. in legatis. col. ſi. tametſi diſſentiãt Ale. & Iaſ. in d. l. ſancimus. idem Iaſ. in l. omnium. C. de teſtam. col. 3. Guliel. Bened. in d. verbo teſtamentum. 2. nu. 20.

Decimoſeptimò, ex præmiſſis neceſſario admittendus eſt intellectus Bar. ad l. diuus. §. licet. ff. de iure codi. vbi cũ teſtator in primis codicillis dixiſſet: Nollo ſecundos codicillos aliàs valere, quàm ſi mea manu ſignati, & ſubſcripti ſint, ſcribit Iuriſconſultus per ſecũdos codicillos ẽt non ſignatos, nec propria manu ſubſcriptos tolli primos, quia ea, quę poſtea geruntur, priorib. derogant. Hoc etenim intelligendum eſt, modò in ſecundis codicillis prioris derogationis meminerit. ita, vt illud Iuriſconſulti reſponſum ſit ſupplendum, ex d. l. ſi quis in princ. teſtamenti. ff. de lega. 3. vbi Bar. hunc intellectum approbat col. j. & ibi Fulg. eum aſſerit eſſe cõmunẽ. Iaſ. in d. §. in legatis. 2. lec. Dec. in l. j. nu. 55. ff. de off. eius, cui eſt mãd. iuriſ. eundem intellectum vr̃ ſequi Alb. in d. §. licet. quamuis Oldr. & And. Piſa. quos Soc. & Iaſ. in d. §. in legatis. ſequuntur, ab hoc intellectu diſcedant, aliam Iuriſconſulto interpretationem exhibentes, quæ, ni fallimur, nimis abhorret a vera huius materiæ cognitione.

Decimooctauò, ex his, quæ ſcripſimus, inferri poteſt, teſtamentum primum habens ſpecialem derogationem ſequentis, non tamen expreſſam, ſed tacitam, & per ſenſum a contrario inductam, tolli per ſecundum, etiam nõ facta ſpeciali mentione prioris derogationis. tex. in l. ſi. in princ. ff. de leg. 2. quem dicit notabilem Bal. in l. humanum. col. 2. C. de leg. ſingularem. Soc. conſi. 163. pen. col. 2. vol. Aret. in l. j. ff. de teſtam. 6. col. Iaſ. in l. filio. col. 2. ff. de li. & poſthu. Idem Iaſ. in l. ſeruum filij. §. ſi idem. ff. de leg. j. col. ſi. Io. Crot. in c. j. de conſt. in 6. col. 8. vbi Lud. Gomez. nu. 15. alios prædictæ legis intellectus explicãs hunc eſſe communem fatetur, ſic eundem veriorem, & communem eſſe aſſerit Iacob. a Nigris in l. j. ff. de offi. eius, cui eſt manda. iuriſd. col. 29. vbi Alex. col. 2. tenet eandem opinionem, atq; etiam Iaſ. nu. 54. dicens tex. in d. l. ſi. eſſe ſing. cui ſimilẽ eſſe in c. dilectus. in 2. de præb. exiſtimat Crott. in d. col. 8. in quo libenter ab ipſo diſſentio, quippe qui exiſtimem in d. c. dilectus. hoc non probari. Et erit huius tacitæ derogationis exemplum, ſi quod teſtamentum ſecero inſerta in eo ſalutatione Angelica, id volo huic meo teſtamento præferri.

21 Quinta concluſio. Prima † voluntas etiam nullam habens derogationem ſpecialem, tollitur quo ad legata, & alia præter hæredes inſtitutionem per ſecundam minus ſolẽnem & inualidam, ſi in ea fiat mentio primæ expreſſa, ita vt tacita non ſufficiat. cuius aſſertionis pars prima probatur in l. ſi transferã. ff. de adim. leg. l. plane, in princ. ff. de leg. j. quibus iuribus probatur, legatum primum reuocari per translationem rei legatæ in alium. quamuis incapacem legatarium. Secunda pars probatur in l. ſi iure. ff. de leg. 3. qua expreſſim conſtat, teſtamentũ primum in dubio non reuocari per ſecundum minus ſolenne, & inualidũ. & Bar. ibi hãc concluſionem probat, quẽ ſequutur Paul. & Alex. & Iaſ. in d. l. planè. 1. col. Ex qbus conſtat translationem legati eſſe expreſſam reuocationẽ primi legati, non tacitã. Obſtat tñ tex. in d. l. ſicut. ff. de adimen.

leg.

leg.qui probare uidetur legati tranſlationem, tacitam potius, quam expreſſam reuocationem cenſeri. Vnde cũ in d.l.ſi iure.& Iaſ.in l.re coniuncti.ff.de leg.3.num.165.à Bar.diſcedunt, quibus tamen non aſſentior, cùm uideam expreſſe, & in ſpecie reuocari legatum primum ex tranſlatione, ſiquidem teſtator dicens, quod Sempronio legaui, transfero in Titium, ſatis aperte primum legatũ tollat. Nec oberit d.l.ſicut. cùm ibi non tranſtulerit teſtator legatum à primo in ſecundum, ſed dixerit, quod legaui Sepronio, lego Titio, & licet iuriſcõſultus appellet illam tranſlationem, nõ tamen eſt propria & vera trãſlatio, quippe quæ totum legatum a primo legatario non adimat, ſed illi conſtituat ſocium in legato. qui quidem ſocius re cõiunctus partẽ habebit legati. Hæc ueru pars tacitè a primo fuit adẽpta, uti uerba illius legis probãt, ita intellecta ab Accurſio & Bar. ibidem Bar.col.j. Ang. de Periglis in re cõiuncti.ff.de leg.3.Pau. in l.nõ ad ea.& ibi Cum.ff.de cond.& dem.Bal.& Alex.in l.ſi Fortidianũ. C.de lega.Aret.i l.ſi pluribus.ff.de leg.j.vbi Alex.hãc opinionem fatetur cõem eſſe, ſicuti Iaſ. in d. l.re coniuncti, nu.14.& ibi Crot.col.3.idem Iaſ.in ſi legata.C.de leg.eãdem opinionem ſequit Alex.conſ.169.vol.5. cui ſuffragantur tex.in §.ſi eadẽ res. Inſt. de leg. & in d.l.planẽ.§.ſi coniunctim.ver. ſed & ſi in pupillari.optimus tex.in l.Iulianus.ff.de hæred.inſt.vbi cũ teſtator dixiſſet. Ex qua parte Seium inſtitui, ex eadem parte Sempronius hæres eſto, reſpondit Iuriſconſul. Sempronium & Seium coniunctim inſtitutoſ uideri, atque ibi Io.ab Imo. Bart. opinionem ſequitur. Ad idẽ etiam cõducit plurimũ l.ſi pluri b.ff.de lega. j. qua conſtat eadem re diſiunctim duobus legata, non eſſe præſumendam ademptionem, niſi euidẽtiſſime conſtet adimendi uoluntas. Verum hac in re aduerſus Bar.tenet Dinus, quem ipſe Bar.retulit per legatũ eiuſdem rei alteri factum, ſub commemorationem primi legati, rem legatam in totum a primo legatario ad ſecundum transferri.ex d.l.ſicut. & l.non ad ea.ff.de cond.& demonſt.Cinus.Faber.Sal.Fulg. Pau. & Corne. in d.l.ſi Fortidianum.C.de lega.Crot.col.3.in d.l.re coniuncti.Alciat.in l.triplici.ff.de uerbo.ſignifi.Chriſtopho.in §.1.Inſti.de ademp.leg.vbi.Theophi.eandem ſententiam maniſeſtiſſime probat ex eodem tex. qui, ſi rectè cõſideretur, conuincit omnino Bar.opinionem, quæ etiam à d.l.ſicut euertitur prorſus.& à l.ſequenti.ubi ſi teſtator quod à Titio hærede legauit, id a Meuio det, à Titio ademptũ onus legati cẽſetur, ſic ergo ſi quod Titio legauit, Sempronio leget, cur non uidebitur, & id ex euidenti teſtantis conſenſu à Titio totum legatum in Sempronium tranſlatum eſſe. Nec mihi perſuaderi poteſt communis opinio, cui non ſuffragantur textus in dic. §.ſi eadem res, & in d.§.ſi cõiunctim: quia nõ loquũtur quando in ſecundo legato fit commemoratio primi. Item nec d.l.ſi pluribus. cum ex tranſlatione legati ſatis euidenter uoluntas teſtantis appareat. Nec etiam eandem ſententiam communem adiuuat d.l.Iulianus. ibi etenim fit commemoratio primę inſtitutionis per illa uerba ex eadem parte, q̃ uidentur coniunctionem potius, quam ademptionem, aut tranſlationem inducere, ut reſpondent Iac.Butr.Saly.& Petr.Beſutio, quos in d.l.re coniuncti.Iaſ.retulit.nu. 24.ſic etiam reſpondet Alciat.in li.7.Parerg.c.8.quaſi verba concepta per illud relatiuũ potius repetitionẽ, quã ademptionem ſignificent. Hęc tamen ſolutio diſplicet Iaſoni in d.nu.24.& merito.ſiquidem in d.l.triplici, ponitur eadem Iuriſconſulti rñſio, quæ in d.l.Iulianus: nec tamen ibi concipiuntur uerba per illud relatiuũ, ex eadẽ, vel eadẽ: quãobrẽ nullum diſcrimen cõſtituens inter hæredis inſtitutionem & legatum, exiſtimo communem ſententiam ueram eſſe ita conceptis uerbis, in qua parte Seium inſtitui, in ea Titium inſtituo, non enim inconueniat in eadem parte duos inſtitui hæredes. idem erit ſi dixero, Quam rem Sempronio legaui, eam Titio lego, cum eandem rem duobus legari poſſe manifeſtum ſit. At ſi dixerit teſtator, Quod Sẽpronio legaui, Titio deerit locus opinioni Dini, cum illa res dari Titio non poſſit, niſi prius a Sempronio adimatur. q̃ maximè conuenit d.l.ſicut.& id Alciat.adnotauit in d.l.triplici. verum, ut ad inſtitutum redeam, in d. l.ſicut ademptio, quæ fit per tranſlationem, tacita appellatur, quoad uerba adimendi ſpecialia, expreſſa tamen cenſeri debet, quoad mentem teſtatoris.

Secundò huic quintæ concluſioni repugnat tex. in §. ex eo.Inſti.quib.modis teſtamen. infir. quo conſtat primum teſtamentum ſolenne non poſſe tolli per ſecundũ min⁹ ſolẽne, & inualidũ, quẽ tex.dixit eſſe meliorẽ iuris Iaſ.in d.l.plane.in prin. Sed tamẽ aſſertio principalis eſt intelligenda quoad legata, quæ licet relicta ſint in teſtamento, poſſunt adimi in codicilis poſtea factis glo. recepta ab omnibus in l. fideicommiſſum. C. de fideicommiſ.tex.in prin.& §.1.Inſt.de ademp.leg.Bar.Bal.& Aret. in l.hæredes palam.§.ſi quis poſt.ff.de Teſtamen. Aret. in l.ſi ita ſcriptum.ff.de leg.j.ubi Alex.& Iaſ.hanc eſſe cõmunem ſententiam aſſerunt, contra gloſſ.ibi idem Alex.in l. datũ legatũ.C.de lega.& Pau. Caſtren.in d.§.ſi quis poſt. hanc eſſe communem profitentur.

Quòd ſi codicilli ſint ſolenniter facti, adẽptio fit ipſo iure, ſecundũ communem, ſi uero ſolennes non ſint ope exceptionis cenſentur legata adempta.gl.in d.l.fideicõmiſſum. & in l.datum. C. de leg.notant Imol. Alexan. & Aret.in d.l.ſi ita ſcriptum, arg.l.4.in fine.ff.de adimen.legat.notat Albert.Bruniꝰ tracta.de effect. formæ. 24. effecta.dicuntur autem codicilli non ſolennes quo ad iſtum effectum illi, quibus legata adimuntur, non tamen dantur. Codicilli etenim minus ſolennes cenſentur, ſi in eis legata nõ dentur.l.miſitis.§.ueteranus.ff.de teſtam.milit. ex intellectu Alex.& aliorum in d.l.ſi ita ſcriptum. 2.col. Cõſtat etiã ex origine codicillorum, quæ extat in prin. Inſtit.de codicil.ubi Theophi.Oportet tamen corã quinque teſtib. hanc ademptionem legatorum fieri, ita ut in numero teſtiũ integri & ſolẽnes codicilli dici ualeant, alioqui nõ eſſet hic actus, per quẽ adẽptio fit ultima uoluntas.l.ſi.in fin.C.de codicil.Requiritur uero ad expreſſam ademptionem ultimæ uoluntatis actus, ex mente legũ, quæ rem iſtam tractauere. Vnde in ſpecie Paul. Caſt. in d. §. ſi quis poſt.uerſ. ſecundò eſt uidendum. & idem in d.l.datũ.& in d.l.fideicõmiſſum.aſſerit hanc expreſſam ademptionem quinque teſtib.probandum eſſe, licet tacita ademptio, quæ ex inimicitia, uel ſimplici actu inducitur, duobus probari poſſit, iuxta communem Doc. ſent. in d.§.ſi quis poſt.quam Bar. etiam probat prædicto modo diſtingẽns in d. l. fideicõmiſſum.quamuis idẽ Bar.in d. §.ſi quis poſt.ex Dino adnotauerit, cauſam tacitæ ademptionis, & ſic inimicitias eſſe probandam omnino quinque teſtibus. Cuius cõtrarium expreſſim Bal. ſcribit in l. errore.C.de teſt. & in eandẽ ſenten.tendit Are. in diſt. §. ſi quis poſt.col.2.ubi idem aſſerit, quod in prædicta d.tex. Pau.retulimus. Quo fit, ut a uero deuiet Saly.i d.l.fideicõmiſſum.dicens, expreſſam ademptionem legatorum duobus tantum teſtibus poſſe probari, falſo hoc tribuens Azoni in ſumma huius titu. Nam huic opinioni Saly. Bar Paul. Aretin. & ni fallor. communis omnium interpretum mens refragantur.

Tertiò, principali & quintæ aſſertioni obiicitur tex. i l.legati.§.pater.ff.de adimen. leg.vbi authore Bart. pbatur per actum inualidum inutilem, uel minus ſolennem tacitẽ non tantum expreſsè fieri ademptionem legatorum, ita ut non ſit neceſſaria expreſſa reuocatio primæ uoluntatis. quem tex. commendat Ludouic. Rom. ſing. 537.Iaſ.in l.certi conditio §. quoniam. nu. 8. ff. ſi cer.pet.

Aduertendum igitur eſt, contractum non tolli per ſequentem inualidum actum, nec ex tacita, nec expreſſa reuocatione.l.1.ff.de noua. l.certi conditio.§. quoniam. ff ſi cer. pet. l. ſi quis ante conduxit. ff. de acquir. poſſ.in quo cõtractus ab ultimis uoluntatibus differunt. Bart. in l.ſi trãsferam .ff.de adimen.leg.Imo. & Alex. 3. col. in l.ſi cum dotem.in princip.ff.ſolu.matri.Iaſ. in l. quæ delegato.colum.2.ff.de leg.1 & in l.plane.in princip. ff. eod.tit. Fortior etenim eſt actus qui contrahendo geritur propter duorum conſenſum, quamuis qui ultima uoluntate unius tantum conſenſu fit. Quin & ex ea ratione deducitur, ultimam uoluntatem, etiam tacitè per actum inter uiuos, non ſolum utilem, ſed & inutilem, ac in-

firmum

firmum omnino tolli, atque hoc ipſum eſt, quod in d.§. pater. Iuriſconſultus reſpondet. & idem in l.cum dominus.§.fi.ff.de pec.leg.ubi.Bar.idem. Bar. in l. fi.ff.de aur.& arg.le.Ale.in l.plane.in prin.Iaſ.in l.re cōiuncti. ou. ...ff.de leg.3.idem Iaſ.dubius tamen in d.l.plane. Et hic eſt communis omnium intellectus.unde etiā intelligi potest tex.in l.fi.§.fi.ff.de auro & arg.leg.ibi etenim ſpecies lega.inutiliter per ſecundum actum non aufert à legato generis prius utiliter facto, quia tractatur de derogatione prioris actus per ultimam uoluntatem, non per actū inter uiuos. Sic ergo eſt intelligenda d.l.fi.§.fi.quam dicit ſing.Ale.in l.ſi pluribus.ff.de leg.1. Hinc ergo & illud apparet, primum teſtamentum quoad hæredis inſtitutionem non tolli per ſecundum inualidum, & ex quo hæreditas adiri nequeat.§.ex eo.Inſt quib.mod.teſta. infir.l.ſed ſi in cōditione.§.fi.ff.de hære.inſt.ſiue ſit ſm inualidū, quia deficiat hæredis inſtitutio, ſiue q̄ deſit teſtium numerus a l.requiſitus, quod probatur arg.ab ſpeciali in l.ſancimus.C.iſt.titu. notat Bartol. communiter receptus in l.ſi iure.ff.de legat.3. Bald.conſil.354.uolum.5. etiamſi ſecundum expreſſim primum reuocauerit, ſecundum eos, & Iaſ.in dic.l.plane, in princip.optimus tex.in l. militis. §.ueteranus.ff.de milit. teſtamen. tametſi Barbati.aduerſus hanc opinionem communem reſponderit, conſil.60.uolum.2.

Sexta cōcluſio: Prima hæredis inſtitutio ſolenniter facta, per teſtamentum ſecundum itidem ſolenne, abſque tamen hæredis expreſſa inſtitutione reuocatur, ſi teſtator primo derogauerit, & addiderit uelle decedere inteſtatum. l.1.§.ſi hæres. iuxta unum ſenſum gl.ff.ſi tabu.teſt. nullæ extab. Bar.in d.l.ſi iure. Alex.cōſ.104.uol.2.idē Ale.in l.ſi ita ſcriptum.§.regula.ff.de lib.& poſth.col.5.ubi Aret.& idem Aret.in d.l hæredes palam.§.ſi quis poſt.col.3.ff.iſto tit.Cor.cōſ.39.uol.2.Lauren.Calcan.con.91.col.5.Cor.2.col.& Riminal.ſingu.in l.ſancimus.C.iſto tit.ubi Alexan. hanc eſſe communem opinionem profitetur.& idem Alex.conſ.30.volum.3.& Deci.conſi.582.col.1.videtur etenim hæredes inſtituere eos, qui eidem ſucceſſuri erant in teſtamento, ſicuti prædicti Docto. aſſerunt frequentiſſimè.

Sed etſi in primo teſtamēto inſtituti eſſēt hæredes extranei, ſat eſſet reuocare primum teſtamentum, & prędicta uerba addere corā quinque teſtib. Bar.in d.§.ueteranus. Barb.conſ.50.uol.2.nu.18.Alex.in d.§ regula. col.3. & in d.l.ſancimus.Cor.conſ.39.uol.2.ex tex.in l.hac conſultiſſima.§.ſi quis autem. C. de teſtam. qui ex prædictis extenditur, ut procedat etiam ſi ſucceſſores ex cauſa inteſtati tacite inſtituantur hæredes.

Septima concluſio. Quo ad hæredis inſtitutionē, primum teſtamentum minime reuocatur per ſecundum inualidum ex alia, quàm præteritionis, uel exhæredationis cauſa, etiamſi in eo fiat expreſſa reuocatio primi adiecta clauſula codicillari, quod probatur ex eo, q̄ uirtute huius ſecundi teſtamēti hæreditas non poteſt adiri. Eſt etenim neceſſarium, ut primum teſtamentum quo ad hæredis inſtitutionem tollatur per ſecundum, poſſe hæreditatem adire iure ſecundi teſtamenti, licet non adeatur uere, & actu. l.cum in ſecundo.ff.de iniuſt.rup. l. pater filio. ff.de hære.inſti.Paul. & Alex.col.fi.in d.l.ſancimus. Bald. & Imol.in l.ſed ſi in conditione. §.fin.ff.de hæred. inſtitu. idem Alexand.in conſi.37. vol.1.col.2.dicens hanc opinionem communem eſſe.

Hi uero omnes Bar.reprobant, qui dixerit ad confirmandam reuocationem primi hæredis, oportere actu hæreditatem adiri ex ſecunda ultima uoluntate, cum ſatis ſit, ſecundum eos, poſſe hæreditatem adiri ex ſecūdo teſtamento, quamuis actu non adeatur, cui cenſuræ anſam præbuere uerba ipſius Bar. male cōcinnata in d.l.ſi iure. & in d.l.ſed ſi in conditione.§.fi.cum tamen Cor.in d.l.ſancimus.2.col.animaduertat Bar.in ſenſu & intellectu minime diſceſſiſſe à uera & communi Doct. ſent. Ex quo deducitur primum teſtamentum, etiam quo ad hæredis inſtitutionem per ſm, in quo ſit expreſſa uel tacita hæredis inſtitutio omno reuocari, ſi ex eo hæreditas adiri poſſit, licet adita nō ſit. Quod ſi in ſecūdo teſtō deſit hæredis inſtitutio, ſaltem tacita, uel ſolennitas teſtium, primum nō tollitur quo ad hæredis inſtitutionem, tametſi hæredes defuncti, qui ex cauſa inteſtati ſuccedūt, ipſam hęreditatem adierint; qua in re illud eſt aduertēdum, ex clauſula codicillari appoſita in teſtamēto ſolenni, quod tamen ex cauſa præteritionis aut exhæredationis rūpitur, nihilominus ſucceſſores ex cauſa inteſtati uocari, & tacitè inſtitui, cum illa clauſula ex recepta ab omnibus ſnia, par auth.ex cā. conſeruetur. ſicut aſſerit Alex. in d.conſ. 37. col.2.uol.1. ex quibus ultima hæc aſſertio plane intelligitur. His omnibus adde quid dicendum ſit in illa quæſtione ſingulari profecto, & egregia: an legatum traditione rei legatæ uera, uel ficta, ſcilicet per conſtitutum, quia teſtator conſtituit ſeipſum nomine legatarij poſſeſſorē, fiat ex hoc irreuocabile, & non poſſit à teſtatore reuocari. Nam gl.in l.legatum.in §.1.ff. de leg.2. ſcribit in hac ſpecie legatum irreuocabile eſſe: allegat ad hoc duos tex.qui parum eius opinionem probant, & ſane dubia eſt admodum eius opinio. Donatio etenim cā mortis, q̄ ſimilis eſt legato, quo ad eius reuocationē, & aliquando fortior, etiam ſi à traditione incipiat, reuocari poteſt. l.ſenatus.in prin.l.ſi mortis cauſa res donata. cum l.ſeq.ff.de donat.cauſ.mor. l.non omnis. ff.ſi cer.pe. l.iudeamus.§.idemque eſt ſi mortis.ff.de uſur. atque ideo Alb. poſt Raine. Accurſij ſniam falſam eſſe exiſtimat in d. l.legatum. quibus accedit Bald.in l.1.C.ſi quis omiſ.cauſ. teſta.nu.8.& in l.ult.C.de uſufr.& fruct.leg.dicens hoc legatum, cuius traditionem teſtator fecerit, cenſeri donationem cauſa mortis, quæ reuocabilis eſt. idem adnotauit Cremenſ.ſing.15. Dinus tñ gl.ex eo ſequitur, q̄ traditio hęc rei legatę mutet omno legatū ipm in donationē inter uiuos, quæ irreuocabilis eſt, quod minime probatur iure. Quamobrem ſatis erit, ſi gl.& Dini ſententiam uerā eſſe arbitremur, quoties traditio poſt teſtamentū fit ſimpliciter, nulla mētione ultimæ uoluntatis facta, nec eius ratione, quod ſi traditio facta fuerit ex cauſa ultimæ voluntatis, proculdubio adhuc legatum reuocabile eſt, & ultimę uolūtatis naturā obtinet. ſic Bar. Bal. Imo.& Cum. controuerſiā iſtā diffiniere in d.l.legatū. idē Pau.de Caſ. in l.Lucius col.3.ff.de le.2.Ferdi.Loazes in rep.§.diui.ff.de leg.1.num.12.dicens hanc opin. cōem eſſe, cui illud eſt adiiciendum, traditionem rei legatæ, etiam ſimpliciter factam, & iō irreuocabilem iuxta prænotatam reſolutionem, effectum habere extinguendi ipſum legatum, ita quidem, ut pro eius executione facta cenſeatur, ſicuti probat tex.in d.l. Lucius. Nec prædictis obeſt pulchra Alberici deciſio, qui in rub.C.de donat. ſcribit, traditionē rei legatæ uerā, uel fictam, ita irreuocabilē eſſe, ut prior hęc traditio poſteriori ex ui ſecundi teſtamenti factę pręferenda ſit. quod Iaſ.commēdat in l.quoties.C.de rei uend. col.5. Nam uere Alber. & Iaſ. loquuntur in re donata inter uiuos, ipſa donatione in teſtam.facta, ſicuti fieri pōt. ex gl.& cōmuni in l.hęredes palam.§.ulti.ff.de teſtam.nō autem in re legata, & iure ultimæ uoluntatis relicta, ſic enim intellexit Alber.ſententiam. And. Tiraq.in libello de conſtituto.part.1.num.23.

EX TERTIA RVB. PARTE.

SVMMARIVM.

1 *Donatio cauſa mortis quo ad eius initium contractui potius, quàm ultima voluntati accedit.*
2 *Cauſa mortis donatio an permiſſa ſit inter virum & uxorem.*
3 *Donatio inter coniuges traditionem præuiam exigit, ut morte confirmetur.*
4 *Donatio cauſa mortis an pereat deportatione, aut pœna capitali donantis.*
5 *Donatio inter coniuges morte confirmata, an trahatur retro, & ubi intelle. l.ſi mortis.ff.de donatiō cauſa mort.*
6 *Patris conſenſus ſufficit & requiritur, ut filiusfamilias poſſit cauſa mortis donare.*
7 *Filiusfamilias an ipſi patri poſſit donare cauſa mortis abſque iudicis authoritate.*
8 *Filiusfamilias non poteſt abſque conſenſu patris donare cauſa mortis etiam illa bona, quorum uſusfructus patri non quæritur.*

Filiusfamilias

9 *Filiusfamilias vtrum poſſit teſtari de bonis aduentitijs, quorum vſusfructus patri non quaritur.*
10 *Conſenſus patris in donatione cauſa mortis, debet eſſe ſpecialis.*
11 *Vſurarius manifeſtus an poſſit donare cauſa mortis? & ibi intellect. c. quanquam. de vſur. in 6.*
12 *Intellectus ad l. 55. Tauri.*
13 *Donatio cauſa mortis, an exigat præſentiam, & conſenſum expreſſum illius, cui fit.*
14 *Donatio cauſa mortis nudo pacto fieri poteſt.*
15 *Donatio cauſa mortis quo ad effectum vltima voluntatis ſimilis eſt.*
16 *Dominium rei donata cauſa mortis, quando tranſeat in eum, cui facta fuit abſque traditione.*
17 *Actio quanam competat pro donatione cauſa mortis.*
18 *Actio competens pro donatione cauſa mortis an ſit bona fidei.*
19 *Donatio cauſa mortis an reuocetur ſequuta alienatione rei donata.*
20 *Falcidia an deducatur à donatione cauſa mortis.*
21 *Solemnitas à teſtamento, vel codicillis remiſſa, an cenſeatur in donatione cauſa mortis ſublata.*
22 *Donatio cauſa mortis quo ad confirmationem contractibus ſimilior eſt, quam vltima voluntati.*
23 *Donatio cauſa mortis quo pacto reuocetur.*
24 *Intellectus ad l. 1. ff. qui ſine manumiſ. ad libertatem perueniu.*
25 *Qualiter cognoſcatur donatio cauſa mortis.*
26 *Mortis cauſa capio quid ſit.*
27 *Damnatus ad mortem, vel ad perpetuum carcerem an poſſit teſtari.*
28 *Filiusfamilias an teſtari poſſit, & ibi tractatur an teſtari valeat ad pias cauſas.*

EX ipſo huius tractatus, titulo id apertè con
ſtat, non tantum de teſtamentis hiç eſſe
agendum, ſed & de cæteris vltimis uolun
tatibus, quibus donatio cauſa mortis ad-
numeratur; cum id expreſſim cóſtet ex §.
1. Inſt. de dona. l. fi. C. de codicil. adiuncta l.
fi. C. de donā. cauſa mor. l. non videtur. ff. de dona. cauſ.
mort. Rurſus hanc donationem actib. viuentium, & eo-
rum contractibus ſimilem eſſe probat tex. in l. tam is. ff.
de donat. cauſ. mortis. l. poſt legatum. §. fin. ff. de his quib.
vt indignis. gl. inſig. in l. 2. ff de dot. præleg. quam prçter
Doct. ibi dicunt ſing. Alex. in l. 2. ff. de legat. 1. Bald. in l.
2. ff. de pactis. idē Bal. in l. cũ hi. in 3. lectio. ff. de tranſactio.
& notab. Iaſ. in §. omnium. de actionib. Quæ quidem con
trouerſia ſequentib. aſſertionib. eſt diffinienda.
1 Prima aſſertio. Donatio † cauſa mortis, quo ad eius ini
tium, & ordinationē, potius contractui, quàm vltimæ vo
luntati accedit, ita vt non omnia, quæ in agenda aut
conſtituenda vltima voluntate exiguntur in actu dona-
tionis cau. mor. ſint neceſſaria: ea tamen quæ in contra-
ctibus ineundis requiruntur, in eadem donatione adhi-
beri oporteat. Bal. communiter receptus in d. l. 2. vbi Iaſ.
ſcribit à nemine non recipi hanc ſententiam. Ex qua plu
rima à iuris vtriuſque profeſſorib. deducuntur.
Primum, Donationem cauſa mortis factam inter con-
iuges minime valere, atque in hoc ſimilem eſſe donatio-
ni inter viuos. l. mortis. ff. de donat inter vir. & vxo. gl. ab
omnibus probata in d. l. 2. ff. de dote prçleg. vti conſtat ex
Doct. in d. l. 2. ff. de leg. 1. vbi Franc. à Ripa a communi
2 ſententia diſcedens aſſerit, potius in hoc caſu † donatio
nem cauſa mortis vltimæ voluntati, quàm actui inter vi-
uos ſimilem eſſe, ex eo, quod ſicut legatum factum à ui-
ro vxori ualet, & morte a uiro confirmatur, ita donatio
cauſa mortis facta a viro vxori, valebit, ac morte confir
mabitur. l. mortis. in 4. ff. de dona. cau. mor. Ergo magis
conuenit donatio cauſa mortis hoc in exemplo legato,
quam donatio cau. mortis hoc in exemplo legato, quàm
donationi inter viuos coniuges, vt conſtat. Fallitur ta-
men ipſe Ripa, nam licet donatio cauſa mortis inter nō
coniuges facta morte confirmetur, non ſic facta inter
coniuges, niſi traditio præceſſerit, ſicuti Iuriſconſultus
præmittere videtur in l. ſed interim, per totam legem. cũ
ſequentib. ff. de don. inter virum. & vxorem. Bald. in l. exe
cutorem. num. 34. C. de execu. rei ind. qua in re Io. Lupi di
uerſum opinatur in rubr. de donationibus §. 77. Sic etiam
3 cæteræ † donationes inter viuos coniuges factæ traditio-
nem exigunt, vt morte confirmentur. l. j. iuncta gl. C. de
donatio. inter virum & vxor. l. Papinianus. ff. eo. titu. ubi
gl. quam eſſe communiter approbatam fatetur Iaſ. in l.
frater. ff. de conditio. indebit. col. pen. notat. Boer. in con-
ſue. Vituricen. ti. de conſue. concernente matri. §. 5. col. 2.
Bal. in l. 1. C. de ſumma Trin. nu. 18. Pau. Caſt. conſi. 138. di-
cta donatio. nu. 1. volum. 1. dicens hanc eſſe communem
ſententiam, cui accedit tex. in l. ſi ſeruus. ff. de donatio. in
ter virum & vxorem. Idem notat Ferdinandus Loazes
Iſerdenſis præſul. in l. filiusfamilias. §. diui. nu. 81. ff. de le-
ga. 1. Pau. conſil. 93. vol. 2. & conſi. 82. Hæc vero traditio
in legato non requiritur, igitur aduerſus Ripam Docto-
4 rum opinio recipienda eſt. Hinc † infertur donationem
cauſa mortis à viro vxori factam, nulla exiſtente ſuſpi-
cione pœnç, ipſius viri deportatione non extingui, imo
quo ad dominium confirmari, licet reuocari poſſit à do-
nante vſque ad mortem naturalem. l. ſed ſi mors. vbi glo.
ff. de donatio. inter virum & vxorem. Bal. in d. l. executo-
rem. Pau. in l. poſt contractum. in fi. ff. de donatio. Iaſ. in l.
ſi ſtipulatus fuerim. §. 1. pe. col. ff. de verbor. obligat. idem
Iaſ. in auth. ingreſſi. C. de ſacroſan. eccle. nu. 30. licet ipſe
nimis extendat ſenten. Bal. quod locum habet in dona-
tione facta inter uiuos coniuges. l. res vxoris. C. de dona.
inter virũ & vxorem. Imo in l. ſi aliquis. ff. de donatio. cau
ſa mortis. Cum tamen donatio cauſa mortis inter extra-
neos facta per capitalem ſententiam euaneſcat, etiam
facta abſque metu pçnæ, d. l. ſi aliquis. vbi hoc notant
Paul. Caſtr. Imola, & Doctores communiter. Io. Hanni-
bal poſt Barto. ibi, in l. poſt contractum. ff. de donatio. nu.
349. Ex his etiam deducitur, donationem cauſa mortis
inter coniuges factam præmiſſa traditione, ac morte do
nantis ſecuta, retrotrahi ad tempus traditionis, quo ad
fructus, licet non quoad dominium: cum in his quę dixi
mus, donationi inter viuos coniuges factæ ſimilis ſit, in
qua mariti donantis deportatio non reſcindit donatio-
nem, licet ad mortem vſque eam valeat maritus reuoca-
re. l. res vxoris. C. de donatio. inter virum & vxorem. Et
5 præterea † donatio inter coniuges facta præuia traditio
ne morte ſecuta, retrotrahitur ad tp̄s traditionis quo-
ad fructus, non tamen quoad dominium. l. donationes
quas parentes. C. de donation. inter virum & vxorem.
vbi gloſſ. Bar. in l. nec vtilem. ff. ex quib. cauſis ma. idē Bar.
in l. ſub conditione. col. 2. ff. de ſolu. Io. Lupi in rub. de do-
natio. inter virum & vxo. §. 72. glo. & ibi Saly. in l. 2. C. de
inoffi. dona. quorum opinio communis eſt, ſecundum
Ale. in l. talis ſcriptura. col. 3. ff. de leg. 1. & Io. Crottum in
l. ſi is qui pro emptore. col. 11. ff. de vſucap. apud quem eſt
huiuſce quæſtionis diligens diſputatio. Quo fit, ut in
hoc ſenſu ſit intelligendus Papi. dicens, ſi mortis cauſa
inter virum & vxorem donatio facta ſit, morte ſecuta
reducitur ad id tempus donatio, quo interpoſita fuit. l.
mortis. ff. de donat. cauſa mort. Eſt enim id verum quoad
fructus à tempore traditionis perceptos, non quoad do
minium, ex l. ſed interim. in princ. & per totam l. ff. de do
natione inter virum & vxor. nec rectè à glo. Paulo, &
alijs intelligitur d. l. ſi mortis. dum Doctores eam intelli-
gunt, quando in donatione cauſa mortis apponitur
promiſſio non reuocandi, quia tunc eſſet donatio inter
uiuos, non cauſa mortis, eſſet etiam prohibita in-
ter coniuges. l. vbi ita donatur. ff. de donatione cau-
ſa mortis. Porrò ante orationē diui Marci, qui obtinuit
donationem inter coniuges morte donantis præuia, tra
ditione effectum ſortiri, donatio mortis cauſa inter con
iuges valebat, quia in tempus diſſoluti coniugij confe-
rebatur. l. ſi cum vxori. in fine. & l. quia. ff. de donatio. inter
virum & vxorem. atque morte donantis confirmabatur,
nulla reuocatione ex pœnitentia donantis præmiſſa.
Secundo, hinc pōt perpendi ratio ad l. tam is. §. fi. ff. de
don. cau. mor. & Regiam l. fi. tit. 4. part. 5. quib. expreſſim
6 deciſum eſt, filiũſfamilias † poſſe patre conſentiente do
nare cauſa mortis, quamuis teſtari etiam ex patris con-
ſenſu non poſſit. id etenim contingit, quia donatio cau-
ſa mortis quoad initium contractui æquiparatur, ſe-
cundum communem doctorum ſententiam, cui illud
obeſt, quod filiusfamilias quemlibet contractum agere
poteſt

poteſt ſine conſenſu patris præter contractum mutui
& vnci l.tam ex contractibus.ff. de iudic. Igitur hac in-
re differt donatio cauſa mortis à contractibus. Nec pro-
deſt reſpondere cum Iaſ.in l.ſenium.C. qui teſtam. face.
poſſ.colum.penul.conſenſum patris in donatione cauſa
mortis exigi à lege propter patris præiudicium, non
ad ſolennitatem actus, eum id falſum ſit ſiquidem con-
ſenſus patris requiritur in donatione cauſa mortis ad
authoritatem, & ſolennitatem actus, vti fatentur Doct.
communiter teſte Socinn in l. j. §. fuit quæſitum. colum.
4.ff.ad Trebel.Et conſtat ex hoc, non poſſe filium cauſa
mortis ipſi patrifamilias donare, cum authoritas cuiquã
patrocinari nequeat in cauſa propria.l.j.ff. de authorita.
7 tut.vbi gl.& Barto.in hac ſpecie † donationis cauſa mor
tis à filio patri factæ, eandem opinionem tenent, quàm
eſſe communem aſſerunt Imol.in d. §. fuit quæſitum, &
Socin.ibi in d.4.colum.Cor.conſi.294.volum.j.Dec.conſ.
245.colum.4.& conſi.279.colum.2.idem in l. ſenium. C.
qui teſtam.face.poſſ.colum.fi. & licet ibi quadam diſtin.
vti velit poſt alios, aſſerit tamen eſſe hanc opinionem
communem, dicens habere fieri hanc donationem au-
thoritate iudicis quod & Crot. commendat in l. frater.
quæſt.11.ff.de cond.indeb. vbi refert Alexan. in d. §. fuit
quæſitum,& alios Doc.qui aduerſus Barto.tenent prædi-
ctam donationem à filio patri factam ex conſenſu pa-
tris validam eſſe quos etiam retulit Dec.in d.conſi.279.&
in d.l.ſenium, vbi Pau.Caſt.eandem approbat,& profite-
tur eſſe communem.Franc. à Ripa in d. §. fuit quæſitum.
num.2.à priori tamen ſententia non arbitror eſſe rece-
dendum.Nam hic conſenſus patris, vt filius donet cauſa
mortis, ab initio actus debet præſtari, vt authoritas Bald.
in l.ſi vxor.C.de cond.inſer. colum.2.idem Bald.in cap.
cum conſue.2. colum. de conſue. Franc.Cremen. ſing.
69.conſenſus etenim, qui ad actus ſolennitatem requi-
ritur, eſt præſtandus ante actum, vel in ipſo actu.Alex.
& Iaſ.poſt.Imo.ibi in l.ſi quis mihi bona.§.iuſſum.colum.
pen.ff.de acqu.hære.Bal.in l.j.C.qui admitti.col.pe. & fin.

His verò & illud eſt adiungendum, Cuma.in d.l. tam
is. §.fi. dixiſſe filiusfamilias bona ipſius filij, etiam patre
conſentiente, non poſſe donare cauſa mortis, atque tex.
illum procedere in donatione bonorum ipſius patris,
quam ſententiam defendit Crot.in d.l.frater.colum.pen.
& diſputant de ea Iaſ.in d.l.ſenium.num.8. & Dida. à Se-
gura in l.Impera.fol.9.ff.ad Trebel. admonentes contra-
riam eſſe veriorem & communem, à qua non video cur
ſit diuertendum. Igitur dicendum erit donationem
cauſa mortis à filiofamilias factã, nec omnino eſſe ſimi-
lem vltimæ voluntati, cum nec ex conſenſu patris te-
ſtari poſſit filiusfamilias, nec contractui ſiquidem con-
trahere filiusfamilias poteſt abſque conſenſu patris,
ſed aſſumit in hac ſpecie donatio cã mortis mediã viã,
& ita lex requiritur parentis cõſenſum, vt explicat opti
mè Soc.in d.§.fuit quæſitum ad fi. & idem in l.2.ff.de leg.j.

8 Cæterũ, nec bona † aduẽtitia, in quibus vſusfructus pa
tri non competit donare, poteſt filiusfamilias cauſa mor
tis abſque patris conſenſu, cum patris conſenſus ad au-
thoritatem, & ſolennitatem actus exigatur. ita expreſ-
ſim notat Alexan.in l.pen. C. qui teſtam.face.poſ. Ioan.
Crot.in d.l.frater à fratre.13.colum.Dicit tamen contra-
riam opinionem magis communem eſſe, quam tenuere
Pau. & Iaſ.in d.l.ſenium colum.fin.Riminal. & Iaſ.in d.l.
penul.Lud.Rom.in auth.ſimiliter C. ad Falc. ſpeciali. 19.
Cuma.in d.l.tam is.§.fi.quaſi patris conſenſus exigatur in
donatione cauſa mortis ob ipſius patris præiudicio, non
ad ſolennitatem actus quod ſuperius improbauimus. Vn
de verior videtur Alexan.opin. quæ maximè coadiuua-
tur ex l filiusfamilias.§.fi.ff.de dona.vbi filiusfamilias ca-
ſtrenſia bona donare poteſt cauſa mortis ſine patris con
ſenſu, quia teſtamentum, facere eis poteſt. Igitur illa bo-
na, quorum diſpoſitio in teſtamento ei minimè permit-
titur, donare non poterit cauſa mortis abſque conſen-
ſu patris. Bona verò aduẽtitia ẽt ſi eorum vſusfructus pa
9 tri non competat, minime ſubiacent † teſtamento filius-
familias, qui nec de eis teſtari poteſt, vt eſt concors om-
nium ſententia in l.pen.C.qui teſtam.face.poſſ. vbi Bart.
Corn.Rimi.Alexan.& Iaſ.glo.Bart. & communis in l. qui
in poteſtate.ff.iſt.titu.gloſ.& Doct.in l.j.§.in filijs.ff.ad Tre
bel. & probatur in d.l.penul. iuncta l.fin. §. filijs autem C.
de bono. quæ lib.pulchre Viglius in §.qui alieno. num.
56.quibus, non eſt permiſ. facere teſtam. quamuis con-
trarium teneat Zanetinus in diſpu.j.colum. 17. verſic.vel
dic.in reſpõſione ad 7.& defendat eius opinionem Dec.
in d.l.penult. & Crot. in l.frater à fratre.colum. fin. ff.de
condi.inde.Poteſt tamen filiusfamilia: hæc bona aduen-
titia in quibus pater non habet vſumfructum, donare in-
ter viuos ſine patris conſenſu. Auth.vt liceat matri, aut
auiæ.in prin.vbi Barto.Pau.& Iaſ.colum.8.in d. l. ſenium.
Cuma.in d.l.tam is.§.2.Roma. conſi. 512.quam opin. eſſe
commu. aſſerit Aymon Sauilli.conſi.92.

Eſt autem in donatione cauſa mortis adeo neceſſa-
10 rius expreſſus conſenſus patris, vt non † ſufficiat, filium
patre conſentiente teſtari adiecta clauſula codicillari.
Nec enim valeret hæc diſpoſitio, vt teſtamentum, nec
vt codicillus, nec vt donatio cauſa mortis, cuius nulla
mentio facta fuit.Cyn.Ang.& Rapha.in d. l. ſenium. Iaſ.
in l.j.§. ſiquis ita num. 22.& ibi Alc. 18. optimus text.in l.
filiusfamilias.verſi.niſi ſpecialiter.l.fi.ff.de don.Bar.in d.l.
tam is.§.fin. Abba.conſil. 40.volum.2. Nec ſufficiat clau-
ſula generalis in modum teſtamenti, codicilli, ſeu cuiuſ-
cunque alterius vltimæ voluntatis, donatio etenim cau-
ſa mortis vt vltima voluntas ſub his verbis non includi-
tur, ex eo quod a filiofamilias fieri non poteſt etiam con-
ſentiente in ſpecie patre, ſi vt vltima voluntas vt iudica-
tor. Quod ſi dictum eſſet, valeat hic actus iure teſtamen-
ti, ſeu cuiuſuis alterius vltimæ voluntatis, vel diſpoſitio-
nis, patre conſentiente, ipſo etiam præſente, in
quem actus iure dirigitur, donatio cauſa mortis cenſere
tur valide facta.ex Imol.in d.l.tam is.§.fi.Corn.& Alexan
in d.l.ſenium.Quo caſu non eſt neceſſaria ſtipulatio, vt
prædicti Doct.ſentiunt.licet.Dec.conſi.245.colum.penul.
& Aymon conſi.130.fi.1.colu exiſtiment neceſſariam eſ-
ſe in prædicto caſu ſtipulationem, quod paulò poſt dili-
gentius tractabitur.

11 Tertiò, hinc ego infero † intellectum ad tex.in c.quan-
quam. §. fin. de vſur.in 6. quo vſurarius manifeſtius te-
ſtari prohibetur: poterit enim cauſa mortis donare. Bal.
in l.executorem.num.11 C.de execu.rei iudic.Imol.in d.
l.tam is, in princip. quamuis dubius & idem notat Dec.
conſi.196.Probus in d.cap.quanquam.num.55.& eſt com
munis opinio teſte Ripa.in l.2.ff.de leg.j.num.7.& verior
ſecundum Soc.ibi num.9. Sed gloſſ.in d.cap. quanquam
tenet text.illum procedere in qualibet vltima volũtate,
quam approbant Doct.communiter, vt fatetur Imol. in
d.l.tam is. Vnde idem Bald.parum ſibi conſtans. conſi.
294. volum. 2. voluit donationem cauſa mortis à mani-
feſtò vſurario factam, non ſeruata canonis forma, nul-
lam eſſe.idem Lapus allegat. 125. Laurent. de Rodulphis
in tract.de vſuris.quæſt.100.Io.Anani.in cap. quia in om-
nibus.colum.16.de vſur.Franc. in rubr.iſt.titu.in 6. num.
34.a qua opinione recedendum non eſt, authore Socin.
in d.l.2.nu.6.eo quòd fauorem animarum concernat di-
cta prohibitio teſtandi in dict.cap.quanquam. à concilio
generali facta. Vnde mirum non erit ſi extendatur, ta-
metſi prior opinio maxima ratione iuuetur, cùm in his
quæ initium donationis concernunt, hæc ipſa dona-
tio contractui accedat potius, quam vltimæ volunta-
ti. Atque ideo donatio cauſa mortis à manifeſto vſu-
rario facta valebit, niſi fiat iſthæc donatio omnium
bonorum, vel maioris partis, tunc enim præſumitur
in fraudem canonis facta, ex mente omnium. argum.
l.omnes.§.Lucius.ff.quæ in fraudem credit. vel niſi fiat in
teſtamento, quia eo ipſo vltima voluntas verè iudicatur.
Soc. & Hippol.in dict.l.2.Dom.in capitu. quanquam.§.
final. poſt Paul. Lap. & Imol. ibi. quibus accedere
videtur Ab. conſi.40. col. ſecunda. vol.2. Hic tamen vl-
timus intellectus procedit, quando nec donatarij, nec
notarij eius nomine interceſſit ſtipulatio, alioqui do-
natio cauſa mortis etiam facta in teſtõ vti facta in con-
tractu cenſenda foret. Dec. conſilio 196. Illud verò
quod dici ſolet eum, qui teſtari non poſſit, nec do-

nare cā mortis poſſe.glo.& Bar.in d.l.tam is.in prin.quod ſing.eſſe exiſtimat Calca. conſi.12. col.2.locum habet in eo,qui ex defectu naturali teſtari non valet. leg.1.j.ff. de tuto.& ra.diſtr. Imo.& Rip.in d.l.2.num.13.ff.de leg. 1. Qui nec inter viuos donare poſſet.glo.ſingul. in l.qui id quod.§. mutus.ff.de donat. ſecundum Alexand. & Iaſ. in l.diſcretis.C.qui teſtam.face. poſſ. Notat Præpoſ.in cap. cum apud.de ſponſ. colum.2. quod maximè notandum eſſe cenſemus.

22 Hinc infero intellectum ad † Regiam l. 55. Tauri, qua vxor prohibetur contrahere abſque mariti licentia, idē enim erit donatione cauſa mortis, cum hæc contractui ſimilis ſit quoad ordinationem,& initium, Is igitur, qui contractum agere abſque certa ſolennitate non poteſt, donare cauſa mortis poterit. Ancbar. conſi.384. Abba. conſi.42.in volum.2.alexan.& Aret.in l.2. in princip.ff.de verbo.obligationib.Iaſ.in §.1.de actio.colum.4. Alexan. in d.l.2.col.fi.ff.de legat.3.vbi Rip.nu.10.idem probat,dicens hanc opinionem eſſe communem, licet Iaſ.ibi ab ea vel diſcedere.

23 Quartò,in hanc eandem † diſputationem incidit rō tex.in l.inter mortis.ff. de donatio.cauſ.mort. vbi Iuriſconſultus, vt valeat cauſa mortis donatio,exigit præſentiam donatarij,ſicuti & in donatione inter viuos requiritur, quæ ſi abſenti fiat,nemine eius nomine eam acceptante, minimè valet ante abſentis acceptationem, ſiquidem tunc reuocari poterit.glo. communiter ibi probata in l.illud.C.de ſacroſan.eccleſ.ſi.quæ loquitur etiam in donatione,quæ in piam cauſam, vel in eccleſiam confertur,& eam dicit ordinariam Roma.conſi.295. & Ant. Rub.conſi. 132. ſic eam intelligens poſt Aret. conſi. 17. colum.6.verſ.ex nono notat Soc.in l.j.ff.ſi ex noxa. cauſa agat.in princip.& Iaſ.in l.qui Romæ.§.Flauius.num. 22.ff. de verbo.obligatio.& probatur in l.abſenti.ff. de donat. l.ſi ego. & ibi Dec.ff. ſi cer. petat. l. in omnibus in fi.ff.de actione. & obligatio. l.ſi quis. in 1. C. de donatio.atque hanc eſſe communem ſententiam, & frequentiſſimum prædictæ glo.intellectum fatetur Rub.in d. conſi. 132. & Pau.Pariſ.conſi.77.num.15.lib.1.Vnde intelliges, qua ratione Rom.in d.conſi. 295. dicat ſufficere abſentis acceptationem donationis vtcunque ab initio factæ. Sed ſi notarius nomine abſentis eam donationem acceptauerit,acquiritur abſenti actio vtilis ſine ceſſione.Bart.in l.2. ff.rem pupilli ſaluam fore.Rom.conſi.513.Aret.conſi. 74. colum.3.Corn.conſi.50.volum. 1.col.4.Alexan. conſi.32. num.16.volum.6.Dec.conſi.293.Lud.Gozad.conſ.87.col. 3.Nec reuocari hæc donatio poterit.Paul.conſi.195. vol. 2.colum.3.Gozad.in d.conſi. 87.Aufre. in dec.capel. Toloſ.45.3.Bald.in l.cū a ſocero,C.de iure dot.Dec. in conſi. 266.colum. fi. Aret.d.conſil.74.col.3.Soc.Iuni.conſil.118. volum.2.colum.pe.dicens hanc opinionem communem eſſe. & idem eſt ex mente omnium quos allegaui, quicquid tenere velit Hieronym.Grat.conſi 25. volum.1. col. penul.& fin.intelligens exactè quid hac in re dictet communis opinio.

Eſt tamen neceſſaria,vt actio vtilis abſenti ſine ceſſione acquiratur ex notarij acceptatione ipſius donatarij ratihabitio. Bald. in l.nec ei,§. ſatiſdatio.quæſtio.6.ff.de adoptio. Idem notant Albe. in l.illud.C.de ſacroſan.eccleſi.& ibi.Pau.de Caſt.colum. 2. Alexan. in l. quod meo. colum.2.ff.de acquir.poſſeſ.Pariſien.in d conſi.27.nu. 26. lib.3.latè And.ab Exea in rub.de pact.num. 188. optimus text.in d.l.ſi ego.ff.de negot. geſt. Quorum quidem opinio in Franciæ regno conſtitutione Regia comprobatur teſte Carol. in d.Alexand.conſi.31.& in additionibus ad Dec. in l. contractus.num.22.ff.de regu.iur.ipſa verò lex manifeſta eſt inter Franciſci primi cōſtitutiones. nu. 133.Pau.d.conſi.195.colum.3.Dec.conſi.198. colum. 2. & conſi.226.in quo Pau.& Dec.expreſſim notant, ante ratihabitationem abſentis,poſſe dictam donationem, quam notarius abſentis nomine acceptauerit, cuiuſque ratione, ficta traditio facta fuerit per conſtitutum, omnino tolli ſi per donatorem alteri fiat & rei donatæ traditio in ſecundum donatarium ſequatur.idem Deci. in l. contractus.nu.16.ff.de reg.iur.Curt.Iuni.conſi.55.colum.3 argu. l.quoties.C.de rei vendi. quam opinionem ſequitur Galiaula in rub.ff.de verbo.obliga.fol.12.colum.2.dicens ita reſpondiſſe in quadam controuerſa q. idem Soc.in l.j §. ſi iuſſerim.colum.fi.ff.de acquiren.poſſ.Et omnium latiſſimè And.Tiraq.in tract.de conſtitutio 3.par.limi.30.num. 8.& 51.quo in loco pluribus authoribus citatis aſſeuerat opinionem præcedentem in ver.eſt tū ex Bal.Pau.Alberico,& alijs adnotauimus ueram eſſe,eamque frequentiori calculo probari.Eandem opinionem tenet Alber. in l. non enim.ff.de adoptionibus.colum.j.& Alciat. eam eſſe communem aſſeuerans in c.cum contingat.de iureiuran. num.234.licet Corn.in d.conſi.50.& conſi.5.lib.4. colum. 2.probare conetur,per ſtipulationem notarij acquiri abſenti actionem vtilem,etiam ante acceptationem nec reuocari poſſe prædictam donationem,etiam nondum ſequuta ratihabitatione,q eſt notandum, nam & idem tenent Ant.Rub.conſi.117,num.4.& Galiaula in d.rub. concluſi.12. atq; eſſe hanc opinionem communem fatetur Carolus in d.l.contractus.nu.22.Hi verò,qui ab eo citantur non tenent in ſpecie opinionem iſtā, ſed q facta abſenti donatione ſtipulante notario, ſola reuocatio donatoris minimè impediat donatarij acceptationem,q item tenet Paul.Caſtren.in d.conſi.195.col.3.verſi.præterea nō intereſt.Bald. in l.cum à ſocero. verſi.caue tibi.C. de iure dot.Dec.conſi.58.col.2.& d.conſi.226.in fi.Alex.Aret. & Iaſ.in d.l.qui Ro.§.Flauius,& alij,quorum And.Tiraq.meminit in d.limita.3.num.49.ex quibus dubio procul communis opinio in hunc ſenſum deducitur, quod nomine abſentis ſtipulante notario,etiam ante ratihabitationē, hoc ius quæritur abſenti, vt nec donatio, nec venditio reuocari poſſit,ſola voluntate donatoris aut venditoris. Idem nos tradidimus lib.1.vari.reſolu.cap.14 num.11.licet Andreæ Alciat.in d.cap.cùm contingat.num.238.exiſtimet ante acceptationem abſentis poſſe donationem reuocari ab eo,qui donauit, etiam ſi ſtipulatio notarij in fauorem abſentis præceſſerit. Verum ſi donatarius tempore donationis præſens ſit,& taceat,ſcribit Dec.in rub. C.de pac.minimè valere donationem.idem aſſerit Tiraq. in l.ſi vnquam,C.de reuo.donat.verb.libertis.num.54.Eſt enim neceſſaria ipſius donatarij acceptatio,quod falſum eſt, cùm hæc ſit donatio expreſſa ex parte donantis, nec ſit tacita,nec præſumpta,& ideo ſat erit præſentem donatarium tacere.l.qui patitur.ff. mandati.nec glo. in d.l. illud exigit aliud quam præſentiam donatarij,qui tacens conſentire cenſendus eſt in his, quæ ad eius vtilitatem ſpectant.d.l.qui patitur.Vnde ſufficit præſentiam ſola ipſius cui donatio fit Ang.conſi.183.colum. 2. Curt.Iun. in rub.C.de pact.1.col. & Fran.Purpur.ibi. & idem in l.rogaſti.§.j.ff.ſi cert.peta.num.64.Galiaula in rubr. ff. de verb. oblig.fol.5.colum.j.Ex quibus conſtat donationem,quæ hodie fieri poteſt pacto nudo,ex l.ſi quis argentum,C.de dona.poſſe fieri præſenti,& tacenti,nec talis eſt donatio præſumpta,ſed expreſſa contra Dec.in d.rub. & in conſi. 245.colum.pen.& in l.ſenium.colum.4.C.qui teſtam. fac. poſſ.& eundem in l.ſemper,qui non prohibet.ff. de regu. iur.& Aret.in l.2.colum.2.ff.de leg.j.& Alciat.in rub.ff.de verbor.oblig.num.3. Et eſſe opinionem Ang. communē aſſerit Cur. Iun. in d. rub. C.de pact. & Andr. ab Exea in rubr.de pact.nume.98.& Alciat.d.numero 3. & Iaſ. in ea rubr. de verbor.obligat.colum.3.idem Alciat. in rub. C. de pact.quam etiam Soc.ſequitur conſi.112.col.4. verſic. aliquando volum.j.illud profectò prætermittendum non eſt quod Paulus Caſtr.in dict.conſi.195.lib.2.colum.3.ſcripſerit, donationem abſenti ſtipulante notario factam, & ideo ab initio validam, minimè poſſe a donatario acceptari poſt mortem donatoris,quia iam alteri,ideſt,hæredib.donantis res eſt acquiſita atq; ideo in præiudicium iuris alteri quæſiti,donationis acceptatio fieri nequit. hoc ipſum probatur in l.ſi ego.§.ſi res.ff.de iur. dot. & in l.2.§. ſed ſi quis.ff.de don.ſubſcripſere.Paulo in hac ſpecie Anto.Rub.conſi.133.Chaſſanæ.conſi.7.num.38.& And. Tiraquel.in tract.de conſtit.limit.30.num.73. Quibus minimè accedendum eſſe cenſeo, quippe qui exiſtimem eorum ſententiam falſam eſſe ea ratione,q ante acceptationem abſentis præfata donatio quo ad donatorē omnino per-

fecta

fecta ſit, nec reuocari ab eo poſſit, licet abſenti quæſita non ſit cap. ſi tibi abſenti. de præben. in 6. Ariſt. ff. de donatio. l. per ſundum. ff. de ſerui. ruſti. prædi. Et fatentur expreſſim idem Pau. Caſt. in d. conſi. 195. Anto. Rube. conſi. 117. num. 4. Corne. & Galiaula paulo ante citati ſentiunt, ac præmittunt Doc. quorum ipſe memini d. lib. 1. varia. reſolu. cap. 14. num. 11. Ergo, & quo ad donantis hæredes perfecta donatio cenſebitur, cum hi defuncti perſonam repræſentent. l. 2. §. ex his. ff. de verbo. obligatio. Quamobrem hæredes iſti non poterunt donatario acceptanti refragari, imò donationi ſtare tenebuntur, ſicuti & defunctus teneretur. Nec obſtat dict. l. ſi ego. §. ſi res. nam ibidem agitur de donatione conditionali, & ad alium effectum, quem ipſe explicui in dict. cap. 14. num. 16. Similiter in l. 2. §. ſed ſi quis. tractatur de mandato ad donandum, quod morte mandantis expirat. Hic verò diſputamus de donatione pura, cui nulla conditio appoſita fuerit. Nec item refert, quòd ante acceptationem fuerit in re donata ius alteri quæſitum, quia id procedit quando ex titulo ſpeciali eſſet dominium rei donatæ in alterum translatum, vt in ſingularem ſucceſſorem l. quoties. C. de rei vend. tradunt Deci. in d. conſil. 226. & alij à me nominatim relati ſuperius. ver. Eſt tamen neceſſaria. non idem erit vbi autem acceptationem dominium translatum fuerit in ſucceſſorem donatoris vniuerſalem, qui ſaltem actione perſonali tenetur omnino contractus, & donationes à defuncto factas exactè ſeruare. Hinc etiam diffiniri poterit altera quæſtio huic ſimilis, quam Tiraque. tradit in d. limit. 30. num. 73. & 74. ſcribens ad eius deciſionem, non poſſe donatarij hæredes, etiam viuente donatore acceptare donationem defuncto factam abſenti, notario pro eo ſtipulante, & accipiente conſtitutum, ex eo quidem quòd hæres non poſſit quoad poſſeſſionem ratificare factum nomine defuncti, quàmuis eo viuente id actum fuerit. l. 3. §. acquirere. ff. de bon. poſſ. l. ſi is cui. & l. bonorum. ff. rem rat. hab. Ang. in l. eius qui colum. 2. ff. ſi cert. petat. idem quod Tiraq. notat etiã Anto. Rub. in l. non ſolum. §. morte. num. 59. ff. de noui. ope. nun. qui hac in re citat Pau. Caſt. in d. conſi. 595. qui in admodum diuerſa ſpecie loquitur, ipſe verò hanc ſententiam probo quoad poſſeſſionem, & dominium ex ea acquirendum, etenim mortuo donatario ante acceptationem, fateor ex hæredis ratihabitatione nec dominium, nec poſſeſſionem acquiri. Dominium quidem in defunctum translatum non eſt, quia mortuus eſt priuſquam ratum haberet, quod eius nomine geſtum fuit, nec item poſſeſſio vnde hæres eius acquirere ſola ratihabitione eam non poterit. d. §. acquirere. eadem ratione, nec dominium, quòd præcedente poſſeſſione acquirendum eſt. At quantum ad hoc, vt donatio valeat, nec reuocari poſſit à donante, vtque actio vtilis ſine ceſſione acquiratur, opinor poſſe hæredes donatarij ratam habere acceptationem notarij nomine defuncti factam. Nam in re, quæ ad hæredes pertinet, poterit hæres ratum habere, quod nomine defuncti fuerit actum. l. ſi ſine. §. ſi procurator. ff. rem rat. habe. Din. in reg. ratum. penul. quæſt. de regu. iur. in 6. Deci. in l. eius qui. §. placebat. colum. vlt. & Cur. Iunior. col. 4. ff. ſi cert. pet. poſt alios ibi. Bar. in l. bonorum. & in d. l. ſi is cui. ff. rem rat. hab. Ex quibus infertur in quæſtione hac poſteriori tradita per Andr. Tiraque. eius reſponſionem veram eſſe in his donationibus, quæ ad earum vim requirunt præciſè poſſeſſionem, & traditionem cum eam minimè contingat per ratihabitationem hæredis, mortuo iam donatario. (Quamuis in vniuerſum eandem opinionem, quam probat Tiraquellus, veram eſſe contendat Alciatus in dict. cap. cum contingat num. 287. etiam quoad effectum donationis irreuocabilis, & validæ.)

Quibus omnibus addendum eſt, donationem causa
14 mortis † poſſe fieri hodie pacto nudo, & ex hoc ſequitur d. l. ſi quis argentum. in donatione cauſa mortis locum habere. glo. in l. cum pater. §. Mæuio. ff. de leg. 2. quam Bar. & Doct. ibi approbant, & dicit eſſe ſing. Bald. in l. vna. §. ſi autem. in fi. C. de cadu. toll. Pau. in l. qui in poteſtate. ff. de teſtam. Alexand. in d. l. 2. ff. de leg. j. Corne. conſil. 107. in 4. volum. 2. colum. Iaſ. in d. §. in perſonam. de actio. num. 61. dicit not. Bald. in l. cum hi. 2. lect. ff. de tranſ. & videtur ſimilis gl. in l. 2. C. de iure doti. & in l. vt hæredibus. ff. de leg. 2. quas Bald. allegat conſi. 248. vol. 5. quam opinionẽ fatentur eſſe communem Alex. & Aret. in d. l. 2. col. 2. idem Ale. in l. in tempus. ff. de re iudi. Iaſ. in d. num. 61. & ibi Gomez. num. 43. Corne. in d. conſi. 167. & eam defendit Fortu. in l. Iuriſgentium. §. quinimo. ff. de pact. col. pen. & fin. licet diſſentiat Io. Igne. in l. 3. §. quod ad cauſam. ff. ad Sillani. num. 26. Quinimo ſufficit donatarium eſſe præſentem & tacere, ſicuti Cur. iunior tradit in rubr. C. de pact. colum. 2. & alij, quos paulo ante adduxit aduerſus Deci. qui. conſi. 245. colum. penul. & fin. contrarium probare conatur. Regia verò l. 13. tit. 8. lib. 3. ord. nec in donatione ſimplici, nec in donatione cauſa mortis, præſentia donatarij requiritur.

His tandem conſtat, quoad initium actus donationem cauſa mortis ſimiliorem eſſe contractui, quam vltimæ voluntati. Tametſi quandoque etiam in his aſſumat vltimæ voluntatis conditiones, cum 5. teſtes exigat, nec inſinuationem requirat. l. ſi. C. de don. cauſa. mort.

15 Secunda principalis concluſio. Donatio cauſa † mortis quoad effectus, potius vltimis voluntatibus, quàm contractibus accedit. Bald. in d. l. 2. quem ſequuntur frequentiſſimè iuris vtriuſque profeſſores, ex quo plura deducuntur.

16 Primum, Dominium rei † donatæ cauſa mortis ſtatim à die mortis tranſit in donatarium ſine vlla traditione. l. j. & 2. ff. de pub. in rem act. quam dicit ſing. Ana. in cap. quia in omnibus. colum. 15. de vſur. Io. Lup. in rub. de don. inter vir. & vxo. §. 77. commendant Alex. & Iaſ. in d. l. 2. ff. de leg. j. Quod ſi tradita fuerit res donata à donante ipſi donatario ſtatim transfertur dominium. l. ſenatus. in princ. ff. de dona. cau. mor. redit tamen ad donantem, eo ipſo, quòd cauſa donandi ceſſat, vel ipſa donatio perit & euaneſcit, ſaltem quoad vtilem actionem in rem. l. ſi mortis cauſa res donata. & l. ſequen. ff. de don. cauſ. mor. vbi Bar. & Pau. hoc notare videntur, & Fran. à Ripa in d. l. 2. in tertia concluſione.

Secundò, ex eadem concluſione perpendi poteſt, quænam actio competat ex donatione cauſa mortis, qua in re communis eſt Doct. ſnia, cõpetere actionem ex teſtõ,
17 ſi donatio fiat in teſtõ, vel † codicillis. l. j. C. de dona. cauſa mortis. Si verò fiat extra teſtamentum, vel codicillos. præmiſſa ſtipulatione competit actio ex ſtipulatu, ea verò non præmiſſa, condictio, ex l. ſi quis argentum. C. de dona. in quo video non omnino etiam quoad effectum hanc donationem cauſa mortis ſequi naturam vltimæ voluntatis. Imò ſi donatio hæc fiat in teſtamento accedente ſtipulatione, vt contractus iudicatur, & actionem habet ex ſtipulatu, non ex teſtamento. Salycetus in d. l. j. Deci. conſi. 196. ad finem, & ex mente Bar. in l. tam is. §. fi. ff. de donatione cauſa mortis, ſiquidem & in teſtamento contractus fieri poteſt. gl. Bar. & alij in l. hæredes palam. ff. de teſtam. Bar. in l. cum quis decedens. §. codicillis. ff. de lega. 3. Ro. conſi. 513. & eſt communis opinio, teſte Nicolao Boerio, deciſione. 353. colum. 2. Non tamen competit tacita hypotheca legis primę. C. comm. de lega. pro donatione cauſa mortis, cùm id non ſit in iure expreſſum. Bal. conſi. 248. volum. 5. quem ſequitur Franciſcus à Ripa in d. l. 2. num. 16.

Tertiò, eadem ratione dicẽdum eſt actionem ex dona
18 tione cauſa mortis † competentem in plurib. bonæ fidei actioni parem eſſe, licet verè ſtricti iuris ſit gl. in l. Seya. §. bonæ fidei. verb. conſtituto. ff. de don. cauſa mortis, quam vltra doct. ibi dicit ſingularem Ro. ſing. nu. 117. Iaſ. in d. §. actionum. num. 14. de actio. dicit notab. Dec. in cap. cum venerabilis. de excep. colu. 5. Sicuti actio ex teſtamento, quamuis ſit ſtricti iuris, in multis tamen actioni bonæ fidei ſimilis cenſetur. l. in minorum. vbi gl. C. in quib. cauſ. in inte. reſti. non eſt neceſ. Bart. in l. ſi hæres. ff. de eo quod certo loco.

Quartò, his proximè accedit quæſtio illa, an donatio
19 cauſa mortis † per alienationẽ rei donatæ factam à donatore reuocetur. Nam legatum quamuis per alienationem

à teſtatore factã, rei familiaris inopia cogente non reuocetur: tñ ſi alienatio voluntarie fiat, cenſetur eo ipſo adẽptum. l. rem legatã, & ibi docto. ff. de adim. leg. l. fideicommiſſa. §. ſi rem. ff. de leg. 3. Regia. 17. tit. 6. par. 6. Iaſ. in l. qui poſt. C. de lega. col. 1. etiam ſi alienatio prædicta, quæ ex voluntate facta fuit inualida & inutilis ſit. l. legatum. §. pater hortos. ff. de adi. lega. etiam ſi rem ipſam poſt venditionem teſtator redemerit. l. cum ſeruus. & Bart. ibi. ff. de adimen. leg. Ange. Paul. & Iaſ. in d. l. qui poſt. Nec refert an legatum ſit expreſſim factum, quia etiam voluntaria alienatione, & ſi inutilis ſit, reuocatur. Imol. Ale. & Are. in l. ſeruũ filij. §. ſi idem ſeruus. ff. de leg. 1. licet diſſentiant ibi Ang. & Paul. & Iaſ. in hoc vlt. Sic ergo donatio cauſa mortis expirat per eandem voluntariam alienationem. l. illud. ff. de don. cauſ. mor. Din. in l. Stichum, qui meus erit. ff. de leg. 1. vbi Bal. Imol. Raph. Are. Alex. & Iaſ. idem Iaſ. in d. l. qui poſt. 2. col. idem in d. l. 2. colum. ſi. poſt Ale. ibi. Hippol. in ſing. 136. dicens text. in l. 3. in fi. ff. de adimen. leg. locum ſibi vendicare, etiam in donatione, cauſa mortis. Hanc vero opinionem Dini ſequitur eam profeſſus communem eſſe Alc. in l. non omnis. ff. ſi cert. pet. contra Dec. ibi. Nec tamen indiſtinctè vera eſt ſententia communis ſiquidem ꝓcedit in diſpoſitione ſpeciali de re donata, nam ſi facta donatione cauſa mortis alicuius rei fiat generalis hæredis inſtitutio, non cenſetur ex hoc derogatũ donationi cauſa mortis, atque ita dicendum erit in qualibet alia generali diſpoſitione. Ex Are. conſ. 74. colum. pe. quem ſequitur Aymon Sauilli conſ. 144. nu. 10. quibus illud ſuffragatur, quòd facta à viro vxori alicuius rei donatione, quæ morte viri confirmari poteſt; non reuocatur illa donatio per generalem omnium bonorum viri hypothecam, tametſi per ſpecialem illius rei donatæ reuocaretur, ita vt per mortem confirmari nequiret. leg. 3. Co. de leg. l. cum hic ſtatus. §. ſi maritus. ff. de don. inter vir. & vx. & in hac ſpecie Bart. in l. rem legatam. ff. de adi. leg. Iaſ. in d. l. 3. 2. limit. Anton. à Fano in trac. de pig. 2. par. membro. 1. num. 4. Quibus vt propoſitam materiam vlterius explicemus, addendum eſt, legati reuocationem tacitè fieri, non tantum per alienationem ſubſecutam ex contractu oneroſo, ſed etiam ſi alienatio fiat ex contractu gratuito, nempe donatione. l. ſi rem legatam. ff. de adimen. lege etiam ſi donatio eiuſmodi ſit, vt ex ea dominium per traditionem minime transferatur, l. legatum. §. 1. ff. de adim. lege. Nam alienatio vtcunque inutilis facta per teſtatorem inducit tacitam legati præcedentis ademptionem, ut paulo ante adnotauimus, & latius in 2. huius rubr. par. num. 21. Nec refert quoad hanc reuocationem, quòd poſſeſſio rei relegatæ tradita non fuerit virtute alienationis ſecutæ. text. optimus in d. l. legatum. §. pater hortos. ff. de adimen. leg. ubi traditio facta uirtute donationis non tranſtulit dominium in donatarium, & tamen remanente dominio apud donatorem exiſtimat Iuriſconſultus legatum rei donatæ ex donatione ipſa reuocari, quinimo. & in cauſa libertatis manumiſſio data ſeruo in teſtamento reuocata cenſetur per ipſius ſerui alienationẽ, venditionem, aut donationem alteri poſt teſtamentũ factam. l. verum eſt. ff. de manumiſ. teſta. quod ſi libertas data fuerit in teſtamento uerbis directis hoc addito, ꝙ ſeruus manumiſſus ab illo die teſtamenti facti ſit liber, adhuc libertas iſta effectum non habebit in vita teſtãtis, donec ipſe mortem obierit, atque imo expreſſe vel tacite reuocari poterit, ſicuti ꝓbat tex. ſi. iuxta intellectũ glo. Iac. de Aret. Oldr. Alber. & Plumbini in l. qui duos. §. vl. ff. de manu. teſt. quo in loco Alber. cenſet eam eſſe rõnem, qa hæc manumiſſio facta fuit in teſtamẽto, cuius hæc eſt propria natura, vt antè diem mortis nullam habeat firmitatem. Hinc ſane non incongrue quæritur ad interpretationem text. in l. noſtrã. C. de teſt. an ea conſtitutio admittenda ſit in teſtamento inter liberos vel ad pias cauſas. Nam agitur inibi de quadam tacita reuocatione teſtamẽti, quoties teſtator teſtamentum iã clauſum ſigilloque ſignatum ipſe aperuit, tollens ab eo ſigilla, vel ſciudens linum, videtur etenim teſtamentum illud reuocare, ac uelle inteſtatus decedere, illudq́ue rumpere teſtamentum, qua in re eſt conſiderandum ſecundum Alc. Iaſon. & alios in d. l. noſtram. quod plus operatur factum illud ad reuocationem teſtamenti, quàm cancellatio, inductio ve, quia per hoc factũ totũ teſtm̃ rumpit, nec eſt tractandum in hac ſpecie, an hoc teſtator fecerit, vt aliud teſtamentum teſtator conderet, quod tamẽ perficere nõ potuit: etenim tunc nihilominus inteſtatus morietˀ, nulluſq́ue locus erit deciſioni Bar. in l. ſi iure. in fi. ff. de leg. 3. cũ in caſu tradito per Bar. diuerſa rõ ſit ex eo ꝙ reuocatio teſtamenti, nec perficitur nec probari põt, plene ea forma ꝙ requiritur in §. ex eo. Inſt. quib. mod. teſta. infirm. Deinde ſi ruptis ſigillis iuxta prædictã conſtitutionẽ noſtrã teſtator coram ſufficienti ad teſtãdum nuncupatiuè numero teſtium dixerit, vel corã tabellione ſolenniter, ſe velle decedere cum illo priori teſtamẽto, cuius ſigilla ruperat abſolutè, vel conditionaliter, illud teſtm̃ erit adhuc ſeruãdum ſm ea, ꝙ hoc tit. ſcribimus in c. cũ tibi. nu. 5. His denique præmiſſis, quoad propoſitam dubitationem, Ang. & Alex. in d. l. noſtram. exiſtimãt eius deciſionem nõ procedere in teſtõ inter liberos, ex ea rõne, quo teſtm̃ cõditũ inter liberos nõ tollatˀ per ſecũdũ, niſi in eo fiat mẽtio primi. tex. optimus ĩ auth. hoc ĩter liberos. C. de teſt. Huic ſententiæ ſuffragatur tex. optimus in l. proxime. ff. de his ꝙ in teſt. delẽt. vbi gl. Bar. & Doct. adnotarunt cancellationem vel inductionem fauore piæ cauſæ præſumi inconſulte factam fuiſſe, atque ideo minime præiudicare cauſæ piæ, vt cãæ libertatis. idẽ notãt Abb. in c. 3. col. 1. de fide inſtr. & Corſet. in ſing. verbo, cancellatio. Ex hac tamen inductione non oĩno conuincitur. idem eſſe in caſu d. l. noſtram. quia factum, de quo inibi magis vrget ad ſignificãdam mutationem voluntatis conſulto quidem, non temere factam, quàm teſtamenti cancellatio. Nec auth. inter liberos concludit, cum loquatur in ſecundo teſtamento, ex quo fauore liberorum, & piæ cauſæ non præſumitur mutatio primi, ſed in præſenti caſu fit eiuſdem teſtamenti mutatio per eius inciſionem aut ſigillorum fractionem per actum ſane facti, qui potentior eſt quàm actus verbi. Item in hac ſpecie l. noſtram factum ſpecialiter pertinet ad teſtamentum conditum inter liberos. in d. auth. hoc inter liberos. verbalis actus generalis eſt vnde mihi uerior videtur opinio Paul. Caſtren. & Cornei in d. l. noſtram. qui exiſtimant, eam conſtitutionem procedere etiam in teſtamento inter liberos, & ad piam cauſam. quod probatur ex eadem ratione, & quia teſtamentum illud per factum de quo mihi mentio ſit, rumpitur.

20 Quintò ex his deducitur, locũ † eſſe Falcidiæ in donationibus cã mortis. gloſ. per tex. ibi in l. in donationibus C. ad l. Falc. ubi Bal. Salyc. & alij, Roma. conſi. 75. Ex ea tamen l. iuncta l. donationes, quas parentes. C. de donatio. inter virum & vxorem. §. penul. id intelligendum eſt, quãdo donatio cauſa mortis ſit in teſtamento, vel codicillis, non aũt ſi fiat extra teſtm̃, & codicillos ex his, quæ notat Ioan. Hannibal in l. poſt cõtractũ ff. de donatio. nu. 348.

Sextò, hinc etiã oritur ratio tex. in l. Marcellus. in prin. ff. de donat. cauſ. mort. vbi ſolẽnitas teſtamento, vel codi
21 cillis † remiſſa cenſetˀ, & à donatione cauſa mortis ſublata, non tamen augetur in donatione cauſa mortis, tametſi in vltimis voluntatib. aucta fuerit lege noua. dicit ſingul. Rom. ſing. 523. Ex quo infero Regiam l. 1. tit. de teſt. lib. 5. ord. adiuncta l. 3. Tauri procedere in donatione cauſa mortis. Sed ſi remittatur à teſtamẽtis certa ſolennitas, vel pars ſolennitatis iure requiſitæ, nõ cenſetur pro portione eadem, vel tanta pars remiſſa à ſolennitate, quæ in codicillis, vel in donatione cauſa mortis requiritur. Quo fit, vt ſi lege noua in teſtamento ſufficiant quinque teſtes, non ex hoc in codicillis vel donatione cauſa mortis ſufficient tres. Bar. in l. 2. ff. de leg. 3. cuius opinio communis eſt, vt fatentur nouiores ibi. & Alber. Brunus in tract. de forma & ſolenni. §. vlt. q. 10. cui mire conuenit Regia l. 3. Tau. ex qua manifeſtum eſt ſolennitate iuris à teſtamẽto nuncupatiuo remiſſa per d. l. 3. tit. de teſta. li. 5. ordina. nihilominus in codicillis ſolennitatem eandem, quæ in teſtamẽto nuncupatiuo requiritˀ, ſeruandã eſſe nõ minorẽ. Verum Franc. à Ripa in d. l. 2. in fi. & in tract. de peſte. 2. part. parti. 2. in fi. Bart. conatur reprehendere ex d. l. Marcellus.

cellus.quę ipſi minime patrocinatur, cum id tantum probet ſolennitatis remiſſionem factam à teſtamentis, uideri eandem factam à codicillis, non tamen minorem proportine. Vnde licet tempore peſtis teſtamẽtum fieri poſſit corã quinq; teſtib. l.ſi. C. de teſta. ex qua hoc argumentis quibuſdã deducit Bal. Salyc. & Iaſ. ibi Dec. conſ. 284. Rube. conſ. 165. & conſ. 72. Ripa in d. parti. 2. col. 2. licet Paul. Are. & Alex. ac Riminal. in d. l. ſi. contrarium opinentur, & id frequentiori Doct. calculo recipi Alex. Ripæ & Rube. fateantur, qđ non eſt admodum expeditum, nec iure admittendum, ſi peſtis ita grauis ſit, ut facta diligenti inquiſitione maior teſtium numerus reperiri nõ ualeat, donatio tamen cauſa mortis tempore peſtis ita non fie coram trib. teſti. in quo fallitur Ripa contrariũ opinatus.

Tertia principalis concluſio. Donatio cauſa mortis
22 quo ad eius † confirmationem potius contractibus, quã legatis accedit. Nam legata requirunt hęreditatis aditionem, ut cõfirment l. nemo. ff. de reg. iu. Donatio uerò cauſa mortis ſola morte abſque additione confirmatur gl. in l. legatum. §. pen. ff. de his, qui ut indig. quam Bar. ibi probat. Dicit ſing. Alex. in l. 2. col. 2. ff. de leg. j. Imol. in l. ſi. ff. de donat. cauſa mortis. Alex. in l. qui Romæ. §. Flauius. nu. 10. ff. de uerb. oblig. dicit eſſe hanc opinionem communem Paul. à Monte Pico in l. quartam col. 12. ff. ad l. Fal. Ripa in d. l. 2. col. ſi. dicens poſt Imol. in d. l. ſi. hoc eſſe uerum, quãdo donatio ſit extra teſtamentum, nam ſi in teſtamento fiat, aditionem hæreditatis requirit. atque ita intelligenda eſt communis aſſertio, quam exiſtimant dubiam eſſe. Imol. in d. l. ſi. & Anani. in c. quia in oibus de uſur. 14. col. Eo aũt caſu quo aditio hęreditatis neceſſaria non eſt, donatarius agere debet aduerſus curatorem hæreditati iacenti petitum & datum, uel cõtra hæredes inteſtati. Bal. in l. cum uirum. C. de fideicommiſſ. Ripa in d. colum. ſi. Iure autem Regio, etiam ſi donatio cauſa mortis fiat in teſtamento, non requirit præciſe aditionem hęreditatis, iuxta regulam l. 1. tit. de teſtam. lib. 5. ordina. in ſi.

23 Reuocatur † verò donatio cauſa mortis per pœnitenciam donantis. l. mortis cauſa in 4. ff. de donat. cauſa mortis etiã ſi ſit per donatarium accepta, ſicuti probatur ibi. & in l. 2. iuncta gl. ff. eod. tit. etiam ſi non conualuerit donator, quod ex d. l. mortis conſtat, quamuis Barb. conſil. 34. vol. 2. tenere uelit donationem cauſa mortis ab ipſo donatario acceptatã, vel cui ſtipulatio acceſſerit, reuocari per pœnitentiam non poſſe.

Secundò, reuocatur donatio cauſa mortis, ſecuta donantis ualetudine l. ſi mortis cauſa res donata. ff. de donatione cauſa mortis. quod procedit, quando donatio fuit facta occaſione inſtantis periculi. l. 3. cum gl. & legibus ſequentibus. ff. de donati. cauſa mortis. quod ſi donatio fiat nullo inſtante periculo, eſt neceſſaria expreſſa reuocatio, vel mors donatarij contingens prius, quam donator decedat. Paul. caſt. in d. l. 3. Nec ſatis erit donatorẽ in aliquod mortis periculũ incidere, ac demũ ab eo euadere. Paul. Iaſ. & Dec. in l. nõ omnis. 2. col. ff. ſi cer. pet. vbi Alci. per tex. ubi aſſerit ex ſequenti ualetudine reuocari donationem cauſa mortis factam inſtanti periculo, eãq; opinionẽ cõem eſſe fatetur, Decio paululũ refragante.

Ex quibus eſt intelligẽda Regia l. ſi. tit. 4. par. 5. quæ expreſſim probat donationem cauſa mortis reuocari, ſequenti donatoris ualetudine, uel per pęnitẽtiam, aut donatario præmoriente. Eſt verò notandum contingere poſſe donationem cauſa mortis, nec per pœnitentiam, nec pręmoriẽte donatario reuocari, ſi facta & concepta ſit donatio ab exiſtẽti in aliquo mortis periculo in hunc modum, vt donata res omnino non reddatur, donatore ex illo periculo moriente. tex. à glo. & Doct. ibi, ita intellectus in l. ſi alienam. §. Marcellus. ff. de donatione cauſa mortis.

Item, donatio hæc cauſa mortis, etiam ſi expreſſim donator pœnituerit, minime ceſſat, nec reuocatur, donatore ipſo decedente ſine aliquo hærede ex teſtamento,
24 nec † ab inteſtato. argu. l. j. ff. qui ſine manumiſ. ad libert. peruen. vbi ſi ſerui venditor cum pacto, vt poſt certum tempus liber fiat abſque hærede deceſſerit, ſeruus liber poſt tempus efficitur, licet venditor illam voluntatem mutauerit. & in ſpecie iſta hoc aſſerunt Ang. in diſputat. Aſtenſis miles. idem Ang. Imo. Are. & Alex. nu. 10. in l. qui Romæ. §. Flauius. ff. de verbo. obl. idem Alex. in l. 2. ff. de legat. j. idem & Soc. fin. col. in l. non omnis. ff. ſi cer. pet. Hip. in ſing. 63. Alex. in l. quoties. colu. 3. ff. de legat. j. Sed ex aduerſo oppoſitam ſententiam probant Iaſ. in d. §. Flauius. num. 31. Idem Iaſ. & Deci. in d. l. non omnis. col. 3. Ripa in d. l. 2. col. ſi. & præ cæteris Corn. conſ. 68. col. 5. vol. 3. quãuis dicat in praxi durum eſſe à ſententia Ang. recedere, manifeſte tamen oſtendam Cornei diſputationem, ſecutus opinionem Ang. quam frequentius receptã eſſe exiſtimo, minime veram eſſe, immo prorſus aduerſam Iuriſconſulto in d. l. j. cui ipſa communis opinio innititur. Scribit enim Paulus.

Si ſeruus venditus eſt, vt intra certum tempus manumittatur, etiam ſi ſine hærede deceſſiſſet, & venditor, & emptor, ſeruo libertas competit, & hoc diuus Marcus reſcripſit.

His mehercle verbis includitur caſus, quo venditor cum hærede deceſſerit, ſi quidem dictio etiam, includit, & implicat caſum minus dubium. l. ſi contendant. ff. de fideic. gl. in clemen. 2. verb. eccleſiæ. de hære. Subdit ſtatim Paulus Iuriſconſ. in d. l. j.

Sed & ſi mutauerit voluntatem venditor, nihilominus libertas competit.

Igitur hic verſic. eſt intelligendus, ſiue venditor deceſſerit cum hærede, vel ſine hærede, ſicuti principalis eiuſdem legis pars loquitur. Dictio etenim, ſed & ſi, aduerſatiua eſt, & in ſpecie præcedens intelligenda gl. & Bar. in l. mariti. §. fin. ff. de adult. vnde conſtat vendito ſeruo, vt poſt certum diem manumittatur, eum ſeruum manumiſſum cenſeri poſt diem illam, decedente ante diem venditore, cum hærede, vel ſine hærede, licet voluntatem mutauerit, quia mutatio voluntatis debet adeſſe eo tẽpore, in quod manumiſſio confertur. tex. elegans in l. j. C. ſi mãcip. ita fuer. aliena. Cuius hæc ſunt verba,

Si Patroclus poſteaquam te Hermia donationis cauſa dedit lege dicta, vt ſi quindecim annis continuis ſeruiſſes ad libertatem perduceretes, ſi modo Patroclus non contrariæ voluntatis fuerat, aut etiam ſi iam deceſſerat, ad libertatem peruenisti.

Quibus verbis conſtat, perpenſa alternatiuæ dictionis conditione, decedente venditore, vel donatore ante diem manumiſſionis, mutationem voluntatis minime obeſſe manumiſſioni. idem probat text. in l. mancipia. ff. qui ſine manumiſſ.

Mancipia (inquit Papinianus) mater filia donauerat, vt filia curaret ea poſt mortem ſuam libera eſſe, cum donationis legi non eſſet obtemperatum, ex ſententia conſtitutionis diui Marci, libertatem obtingere, matre conſentiente reſpondi, quod ſi ante filiam mater deceſſerit, omnimodo.

Vbi Accurſ. addit, etiam ſi mater mutauerit voluntatem. Ergo in d. l. j. ſiue cum hærede, ſiue ſine eo deceſſerit venditor ſerui, idem erit, nullaq; conſtituitur differentia, atque ideo communis opinio probatione deſtituta refellitur, & eam nouiſſimè reprobat Andr. ab Exea in rubr. ff. de pact. num. 159.

Fit autem donatio cauſa mortis expreſſim, ita ut du-
25 bitari neceſſe non ſit. Quod ſi non † dicatur eam fieri cauſa mortis, fiat tamen ab exiſtenti in aliquo periculo, ita vt donet poſt mortem, his quidẽ verbis donatio cauſa mortis cenſetur. l. 2. ff. de donatio. cauſa mort. & Bartol. ibi Bald. & præ cæteris Alexand. num. 6. in l. quæ dotis. ff. ſoluto matrim. & Guilelm. Bened. in cap. Raynutius. iſt. tit. verbo, teſtamentum. 4. nume. 23. Sed ſi fiat ab eo, qui nullo periculo conterritus eſt, his tamen verbis dono poſt mortem, eſſe donationem inter viuos. Oldrad. opinatur conſil. 139 ex §. poſt mortem. Inſtit. de inut. ſtipul. l. nam & ſi cum moriar. ff. de condict. indeb. Bald. in l. 2. C. de iure dot. Guilelm. Bened. in d. num. 23. Hæc tamẽ opinio procedere non poteſt ex l. 2. ff. de dona. cau. mor. & probatur ea ratione, ꝙ donatio cauſa mortis dr̃, vbi donator vult, magis ipſum, q̃ donatarium rem donatam habere, ipſumq; donatarium magis q̃ hæredem. l. j. ff. de donat. cauſa mort. & l. ſenatus. ff. eod. tit. qua ratione hãc vltimam opin. tenent Alberic. in d. l. nam & ſi cũ moriar. Iaſ. in l. quæ dotis. nu. 43. ff. ſol. mat. idem Iaſ. conſ. 30. vol. 3.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUEL

colu.5. Prima verò opinio locum habere poteſt, quã mors eſſet dilationis cauſa adiecta, ex iuribus ibi allegatis, vtpotè ſi verbis executionem donationis inducentibus mentio mortis fieret. Soc. conſi. 53. vol. 1. col. 3. Alex. cõſ. 34. vol. 1. colu. 2. Bald. in d. l. 3. Boerius deciſ. 353. num. 12.

Ex quibus apparet, non omnino eſſe eam donationẽ cauſa mortis, in qua mentio mortis facta ſit. Nempe ſi fiat mortis mentio in verbis executionem actus inducentibus, quod ẽt probauimus in 2. huius rub. par. n. 13. erit & alius caſus, in quo ẽt facta mentione mortis in ipſa diſpoſitione, erit donatio inter viuos ſi fiat alicui, & eius hæredibus. Hæc. n. actio donationi cauſa mortis non conuenit, cum illa donatario præmoriente ad hæredes minime tranſmittatur, ergo eſt hæc donatio inter viuos. Bald. in l. 3. C. de iure dot. col. 3. Alex. conſ. 34. vol. 1. nu. 12. Aret. cõſ. 74. col. 3. Claud. col. 4. & Iaſ. nu. 48. in d. l. quæ dotis. Ferra. cau. 30. in fi. Boeri. deciſ. 353. nu. 12. Iaſ. & Dec. in l. non omnis. ff. ſi cer. pet. Bald. conſi. 308. vol. 3. And. ab Exea in rub. ff. de pact. nu. 304. quorum opinio in praxi freqnẽtiſſimo authorum conſenſu potius obtinebit, quàm contraria, quæ ab eod. Bal. probatur conſi. 391. 3. vol. & Alciat. in d. l. non omnis. 3. col. & eam defendit Dec. conſi. 470. col. pe. quaſi prædicta adiectio hæredum hunc ſenſum habeat, vt præmoriente donatore, donatio ipſi donatario, & eius hæredibus competat.

Cæterum donatio in qua mentio mortis non fit, etiam ſi ab ægroto vel conſtituto in aliquo periculo fiat, inter viuos eſt cenſenda l. Seya. §. cum pater. & ibi Bar. & Pau. hoc exiſtimans eſſe ſingulare. ff. de donat. cau. mor. Imo. Alex. num. 7. & Iaſ. nu. 26. in d. l. quæ dotis. & Soc. conſi. 53. col. 1. vol. 2. Rom. conſi. 239. Hoc tamen eſt verum, ſi talis donatio inter viuos valere poteſt. Nam ſi vt donatio cauſa mortis procedere valeat, nõ tñ vt donatio inter viuos præſumenda erit potius donatio cauſa mor. l. apud Celſum. §. Iulianus. ff. de doli except. quam dicit ſing. Soc. cõſ. 13. col. pe. vol. j. Rom. in d. l. quæ dotis. no. Corn. conſi. 124. vol. 4. & Ripa in tract. de peſte. 2. par. num. 170. Soc. iunior conſi. 21. vol. 2. in addit. tameſi. glo. in d. §. Iulianus. exiſtimet ibi factam fuiſſe mentionem mortis, quàm Iaſ. ſequit in l. quæ dotis. & ibi Alex. nu. 13. dicens, in iudicando & cõſulendo ab eius intellectu non eſſe recedendum. Eſt tamen prima opinio maxime notanda. Porrò & coniecturis quibuſdam, nulla facta mentione mortis, poſſumus deprehendere donationem cauſa mortis, nempe ſi donator vtatur verbo, relinquo. Dinus in l. j. C. de reuoc. donat. & Guid. Pap. ſing. 457. vel ſi facta donatio ſit ab infirmo, vel ab exiſtẽti in aliquo periculo, facta ipſius infirmitatis vel periculi mentione. Corn. conſi. 124. volum. 4. & Ripa in d. 2. par. num. 175. optimus tex. in l. 2. ff. de donat. cau. mort.

Eſt & alia vltima voluntas, cuius meminit l. licet. C. de pact. vbi doct. omnium cõſenſu eam appellant vltimam voluntatem innominatam, & in genere, atque ita Accur. eam legem intellexit, & Ang. in l. 3. §. gener. ff. de acquir. poſſ. col. j. licet Dec. in d. l. licet. col. fi. contendat, illam legem loqui de donatione cauſa mortis reſpectu militum, in quo à communi ſententia diſcedit.

Mortis autem cauſa capio † eſt acquiſitio occaſione
26 mortis alicuius, quæ ſpeciale nomen non habet. l. qui precio. l. mortis cauſa capitur. l. inter mortis. ff. de donat. cau. mor. Bar. in d. l. qui pretio. Bal. in auth. ſi quas ruinas, C. de ſacroſan. eccl. num. 7. is etenim mortis cauſa capit, qui aliquid conſequitur cauſa conditionis implendæ ab hærede, vel legatario, aut ſtatu libero. Ex quo Bar. infert in d. l. mortis cauſa capitur. patre accipiente rem aliquã in emphyteuſim pro ſe, & filijs, mortuo patre filios aliã emphyteuſim conſequi a domino directo ex mortis cauſa capionem, & ideo inter eos eſſe locum iuri accreſcendi, quod alioqui in contractibus proprijs locum non habet. l. ſi mihi & Titio. ff. de verb. obli. competit tamen in mortis cauſa capione l. Thais. §. Stichus. ff. de fideic. liber. quam opinionem mire exaltat Iaſ. in l. 2. C. de iure emph. num. 210. ex ea colligens, non poſſe patrem priuare aliquem filium hoc iure emphyteutico, cum id non a patre, ſed a vero domino filius occaſione mortis patris capiat. quam illationẽ Bar. aſſeruit in l. & iuriſiurandi. §. ſi liberi. ff. de oper. liber. Federi. conſi. 228. Factum tale eſt, & alijs, quos adducunt Io. Crot. in l. ſi conſtante. 2. lect. col. 7. ff. ſolu. matr. & Iaſ. in d. num. 210. dicens hanc opinionẽ eſſe communem, quam latiſſimè omnium explicat And. ab Exea in rubr. de pact. num. 212. Cur. in tract. de feudis. 4. parte. 1. reg. quæſt. pen. verſic. ex prædicta. Zaſius tit. de feudi alien. fol. 6. id verò quod Bart. opinatur, hanc eſſe mortis cauſa capionem falſum eſt manifeſte, quia filij hanc emphyteuſim capiunt ex vero, ſpeciali & nominato titulo emphyteuſis, ſicuti & in ſeudo vocati cenſentur, & inuitati ab ipſo primo concedente ipſi filij poſiti in diſpoſitione, & ab ipſo domino titulum, ius, & cauſam capiunt. tex. in c. vnico. & ibi Iſernia & Bald. de feudo Marchiæ. cap. vnico, de gradibus, ſucceſ. in feu. & in c. vnico. de natura. ſucc. feu. Et licet idẽ Bar. cõſ. 98. & in d. l. ſi mihi & Titio. num. 5. eandem deciſionem repetat, quam ipſe in d. l. mortis, ſcripſerat, ab ea tamen recedere videtur, dicens in prędicto contractu filios emphyteuſim conſequi ex prima conceſſione, & ex illo contractu, quod pulchre animaduertit Lugdunenſis in conſue. Pariſ. titu. j. §. 22. quæſt. 25. Quod verò Bar. dixerat inter filios eſſe locum iuri accreſcendi, id recipiendum eſt omnino non ex proprio iure accreſcendi, ſed vi taciti pacti, & lege conceſſionis, uti not. Alex. in d. l. ſi mihi & Titio colum. 5. Cur. Sen. conſi. 49. colum. 3. & in 2. art. fundamento 11. & conſil. 50. colum. 7. & 8. Curt. Iun. in tract. de ſeud. 2. par. quæſt. ſi. ver. 2. principaliter. Iaſ. conſil. 117. col. 7. volum. 4. idem in l. re coniuncti. de leg. 3. num. 230. & ſenſit Bart. in d. l. ſi mihi & Tit. num. 5. vbi Aret. & Iaſ. eandem materiam explicant. Imò ſatis dubium eſt, an in mortis cauſa capione ſit locus iuri accreſcendi, nam id falſum eſſe cenſet Matth. Matheſi. not. 153. quod modò non diſputo.

Poſtremò illud omittendum non eſt, quemlibet teſtari poſſe, atque in vltima voluntate, bona propria poſt mortem diſtribuere, niſi ſpeciatim à lege prohibitus ſit l. ſi quæramus. ff. iſto titu. Abb. in hac rubr. Anchar. Imo l. & Barba. in c. 2. eo. tit. latius Fran. in rub. huius tit. libro 6. Regia l. 13. tit. 1. par. 6. ex quibus plures perſonę colligi poſſunt, quibus eſt interdicta libera teſtandi poteſtas.

Iure autem antiquo damnatus ad mortem, in metallum, ad beſtias, vel deportatus, libertatem & ciuitatem amittebat, & iõ teſtari nõ poterat. l. qui vultimo. ff. de pœnis. l. eius qui. §. j. qui à latronibus. §. fi. ff. iſt. titu. l. ſi quis filio exhæred. §. ſed & ſi quis. ff. de iniuſt. rup. quod in his, qui ingenui naſcuntur iure codicis abrogatum eſt, cum nemo bene natus ſeruus pœnæ efficiatur. auth. ſed hodie. C. de dona. int. vir. & vxo. quę procedit ẽt in damnatis ad mortem naturalem. gl. in d. l. eius qui §. fin. & in d. §. ſed & ſi quis. Saly. in d. auth. ſed hodie. Hæc tamen opinio minime placet, quia auth. ſed hodie. nõ loquitur in damnatis ad mortem, quod apertius apparet ex auth. de nup. §. quod autem, quæ eſt in nouellis conſtitutionibus, num. 22. quo fit, vt receptum ſit etiam hodie iure Cæſareo, damnatum ad naturalem mortem minime teſtari poſſe. Barto. in d. l. qui vltimo. & idem in d. l. eius. §. & ibi Paul. Imo. & Aretin. dicens hanc eſſe communem opinionem, quam probat glo. in d. auth. ſed hodie. & repetit Bar. in d. l. ſi quis filio exhæredato. §. irritum. Regia. l. 15. titu. 1. par. 6. Prima verò opinio recepta fuit lege lata in Taurino conuentu à Regia Ioanna Caroli Cęſaris matre. l. 4. Ex qua ceſſat & illa dubitatio, an damnatus in perpetuum carcerem teſtari poſſit, qua in re Bar. in l. 2. ff. de his, quæ pro non ſcrip. aſſeruit, eum teſtari non poſſe. tex. in l. j. C. qui non poſ. ad liber. perue. vbi hoc no. Bal. & idem Imo. in l. 2. colum. 3. de publ. iud. Bald. conſi. 448. volum. 1. Guli. Bened. in c. Raynutius. verb. mortuo teſtatore 1. nu. 129. Barb. col. 30. Imo. num. 23. in cap. quia ingredientibus. iſt. titu. Hipp. ſingul. 565. quam ſententiam in laicis communem eſſe exiſtimat Abba. in hac rubr. 2. col. dicens etiam in clericis veriorem eſſe. Lege autem Taurina ab hac opinione prorſum diſceditur, quod in ſpecie aſſerit Ioan. Bernar. a Luco, vir moribus & doctrina excellens, atque Calagurritanæ eccleſiæ antiſtes ornatiſſimus in pract.

enim

crim.c.129. in fi. Quin & ipſe opinor ante præfatam legẽ damnatum in perpetuum carcerem teſtari licuiſſe ſecutus. Alber. in l.aut damnum. §. fi. ff de pęnis. Anch. & Fran. in c. quamuis. de pœnis. in 6. Bal. in l. j. in repetitio. col. 4. C. de ſacroſan. eccl. Abb. in c. tuæ. de pœnis. Franc. in rub. iſt. tit. in 6. verſ. 10. quorum opinio manifeſtiſſime comprobatur ex eo, quòd frequentiſſimo omnium conſenſu hodie nemo inteſtabilis ratione pœnæ efficitur, niſi ad mortem damnetur. Igitur ſi damnatus in metallum teſtari poteſt, cur damnatus in perpetuum carcerẽ tenebitur? Nec quicquam facit d. l. j. C. qui non poſ. cum in ſeruis loquatur, & preterea ſtatuta fuit ante iura authenticorũ, & Iuſtiniani Nouellas.

Præmiſſa tandem Taurina lege, dubium eſt, an damnatus ad mortem naturalem teſtari poſſit circa illa bona, quæ cum alioqui fiſco Regio competerent, reſeruantur tamen filiis, ac deſcendentibus ab ipſo delinquente, alijſque perſonis, quarum meminit auth. bona damnatorum. C. de bonis proſcrip. l. 5. tit. 31. l. 8. tit. 10. l. 6. tit. 7. parti. 7. in quo illud iure reſpõdendum eſt, poſſe hunc damnatum inter illos, quibus prædicta bona præſeruantur à lege, teſtari, ita ut prælegare minime poſſit, nec unum ex uocatis à lege hæredem inſtituere, cæteris excluſis, uti probat efficaciter Roderic. Suares in rep. l. 9. titu. de leg. lib. 3. Fori. 10. limit. ad fi. cuius reſponſum coadiuuatur ex eo, quod nec damnatus ad mortem poterit ad piam cauſam teſtari de illis bonis, quæ per authen. bona damnatorum, quibuſdam ibi nominatis deferuntur. Bartol. & alii doctores in l. j. C. de ſacroſanct. eccle. in repetit. 4. quæſt. nume. 26. & eſt communis opinio teſte Panorm. in hac rubr. fin. col.

(Cæterum poſt huius operis tertiam editionem legi eruditiſſimos in Partitarum leges commentarios Gregorij Lopez, in quibus ad legem 5. tit. 31. par. 7. ab opinione Roderici planè uir eruditiſſimus Taurina conſtitutione diſcedit, & apertius, ac uerè cum iudicio Telhis Ferdinãdus ad prædictam l. 4. Tauri. nu. 14. cuius hac in quæſtione diſputatio mihi profectò, quod ingenuè fateor, ſummopere placet, ut libenter eius opinioni aſſentiar. Illud tamen addiderim probari fortaſſis poſſe Roderici opinionẽ, eo caſu quo ipſe uideor i prima editione intellexiſſe, etiamſi is auctor generaliter reſponderit, eiuſque ſententiam fuerim ſedulo ſequutus. Exiſtimo ſiquidem, ubi ex lege damnati bona fuerint fiſco delata, & ea ſpeciali fauore filiorum, ipſis reſeruentur, locum eſſe opinioni Roderici. Sed & tunc minime agendum erit de ipſius damnati libera, quo ad ea bona facultate teſtandi. Atque ideo is caſus non uidetur ad Taurinam conſtitutionem, neque ad Roderici reſponſum pertinere rectè poſſe, cum illic agatur de teſtandi facultate damnatis permiſſa, quo ad ea bona, quæ fiſco deferuntur.)

28 Prohibetur etiam teſtamentum † condere filiusfamilias, circa bona aduentitia, etiam conſentiente patre. l. qui in poteſtate. l. filiusfamilias. ff. iſt. tit. l. ſenium. C. qui teſta. fac. poſ. Regia. l. 13. tit 1. par. 6. etiam ſi in his bonis pater uſumfructum nõ habeat ſm cõmunem opinionem in d. l. ſenium. cuius & nos ſuperius meminimus. Imo nec in piam cauſam teſtari poterit filiusfamilias, patre non cõſentiente, ſi circa bona aduentitia uelit teſtari, licet eorũ vſusfructus patri non ſit quæſitus, tametſi in piam cauſam, patre conſentiente indiſtinctè teſtari ualeat. c. licet. de ſepult. in 6. Cal. conſ. 10. huius tit. Abb. hic nu 10. Dom. in d. c. licet. Angel. Saly. Rom. Alex. Dec. & Corn. poſt Bal. in d. l. ſenium. Freder. conſ. 298. Bal. in l. 1. col. 2. & repet. col. 6. C. de ſacroſ. eccl. quorum opinio communis eſt, ut aſſerunt Alex. l. j. §. hoc autem Senatuſconſultũ. ff. ad Treb. Iaſ. & Dec. in dic. l. ſenium. & uerior de iure ſecundum Laurent. Calca. conſil. 12. colum. pen. Et licet res ſit digna diſputatione, communis tamen opinio defendi poteſt recte perpenſis uerbis d. c. licet. §. fi. iuncta gl. ibi. atq; ita in conſulendo & iudicãdo erit exacte ſeruanda, etiã ſi refragẽtur Io. And. in c. ſi pater. iſt. tit. in 6. Franc. in rub. colum. 21. Anch. in d. c. licet. & in c. 2. infra eo. & alii, quos Alex. Iaſ. & Dec. referunt. Nec admittẽda eſt diſtinct. Bar. qui in l. in poteſtate. ff. eo. communem intelligit, in bonis aduentitijs, quorum uſusfructus patri non quæritur, nõ in aliis. Nam & ſi nõ deſint, qui in eandem iuerint ſententiam Bar. commentum ratione omnino deſtruitur, & ideo hactenus nondum eſt receptum. Hic profectò ſiſtẽdum eſt, ſiquidem l. 5. Tauri cautum extat, filiumfamilias teſtari poſſe liberè, patria poteſtate non impediente de bonis illis, quorum proprietas patri non ſit iure quęſita, nec patris conſenſus eſt neceſſarius. Vnde in his regnis non eſt anxiè inquirendum de teſtamento filijfamilias, modò filiusfamilias teſtetur ſeruata iuris ſolennitate, ex Bar. in l. 1. 5. q. princip. C. de ſacroſ. eccleſ. Alex. in l. ſiquis priore. col. 3. ff. ad Treb. notat Iaſ. col. j. per. tex. ibi in l. ſi quando inoffi. C. de teſtam. Regia l. 5. tit. j. par. 6. Nihilominus de filiofamilias clerico dicemus aliqua in c. quia nos infra eod. titul.

F I N I S.

HACTENVS TRACTAVIMVS EA, QVAE AD HVIVS TITVLI QVALEM QVALEM COGNITIONEM pertinere videbantur.

Nunc verò, Deo duce, ipſas conſtitutiones interpretabimur.

EX CAPITE I.

SVMMARIVM.

1 *Præsbyter propria bona habens in Epiſcopum eligi poteſt, & illa bona iure retinet, atque ubi explicatur quis fuerit author canonis, manifeſta. 12. q. 1.*
2 *Clericus habens patrimonium poteſt id conſeruare, & reditus eccleſiaſticos in proprios vſus expendere.*
3 *Epiſcopus habens patrimonium, poteſt in eo, quem voluerit hæredem inſtituere etiam omiſſa propria eccleſia.*
4 *Reſtituitur litera Canonis, Epiſcopus qui filios. 12.*
5 *Res empta ex pecunia eccleſiæ, non tamen eius nomine, an eccleſiæ dominio acquiratur.*
6 *Bona per prælatum acquiſita, an præſumantur ex reditibus eccleſiæ habita, & quid de acquiſitis per uxorem matrimonio conſtante.*
7 *Bona relicta per prælatum an cenſeantur acquiſita ab eo, poſt dignitatem obtemptam.*
8 *Textus in can. 1. 12. q. 5. & in hoc can. 1. ex epiſtolis Diui Gregorij reſtituuntur.*
9 *Prælatus an teneatur inuentarium de reb. eccleſiæ facere.*
10 *Iudicis arbitrium plurimum verſatur in inquirendo, an bona per prælatum quæſita ex eius induſtria, an ex reditibus eccleſiæ obuenerint.*
11 *Quæſita per prælatum ex eius induſtria, & cauſa perſonæ, an ſubijciantur teſtamento, & liberæ diſpoſitioni.*
12 *Verba conſilij quandoque præceptum inducunt.*
13 *Eccleſia inſtituta hæres à prælato, an teneatur alienationem rei eccleſiæ per eum factam approbare, & quid in filio hærede.*
14 *Eccleſia inſtituta hæres, an teneatur eo modo quo extraneus inuentarium facere.*
15 *Hæres non conficiens inuentarium, non tenetur ad legata vltra vires hæreditarias, de quibus conſtat ex confeſſione legatariorum.*
16 *Hæres non conficiens inuentarium, an in foro animæ teneatur vltra vires hæreditarias.*
17 *Teſtator an poſſit remittere hæredi confectionem inuentarij.*
18 *Monachus factus Epiſcopus, an liberetur à religionis regulis, & ſtatutis.*
19 *Qui ſe & ſua obtulit eccleſiæ ſæculari, an poſſit ad aliam eccleſiam tranſiens, bona illa ſecum deferre.*
20 *Monachus à primo monaſterio ad ſecundum recedens, an deferat ſecum bona primo monaſterio iam quæſita.*
21 *An monaſterio acquiratur hæreditas, quæ monacho defertur, ſine ipſius monachi additione.*

1 PRIMO, ex hoc c. colligere licet poſt Panor. poſſe clericum habere proprium, ac licitè in epiſcopum egligi, & denique electum ad tantam dignitatem illud retinere, quod Gratianus ex † concilio Agathenſi, c. 48. comprobat in c. Epiſcopi. 12. q. 1. plures ad id authoritates doctiſſimè congerens. idem probatur in c. manifeſta. ea. q. ex Græcis Synodis, quas Mar. Bracharem. epiſc. collegit ſub Honorio Papa primo. c. 55. à quib. plurima decreta per eundem Gratia. deſumpta ſuere, quæ tñ ſalſo in vulgatis codicib. Gratiani, Martino papæ tribuuntur, atque is error frequentiſſimus eſt in eo libro, & maximè in d. c. manifeſta. cæterũ, quamuis nouus ille populus eccleſię catholicæ, ſub fortiſſimis ducibus fœliciſſima Apoſtolorum charitate, res oẽs communes haberet, earumq; diſtributio fida ſynceritate peragerẽ, vti perhibet teſtimonium liber Actuum Apoſtolorum c. 2. & c. 4. non tñ damnandus eſt, imo ad clericatum recipiendus is, qui propria bona habere curat, & retinere contendit. c. certe. & ſeq. 12. q. 1. Diuus Auguſtinus ſermone. 52. & 53. ad fratres in eremo. Quinimo clericus habẽs eccleſiaſticum beneficium, & patrimoniũ poteſt in pro- 2
prios † vſus beneficij reditus expendere, & licitè propria bona conſeruare, authore Inno. in ca. Epſ. de præb. quem Abb. ibi ſequitur. idem Abb. in diſputatione incipienti, Titius clericus. 4. dubio, & in cap. 3. de pign. idem Abbas & Card. col. fi. in c. poſtulaſti. de reſc. & ibi Fel. nu. 6. Soc. conſi. 91. vol. 3. hoc ipſum ex verbis Thomæ deducere conatur Caietanus in 2. 2. q. 185. art. 7. reſpon. ad 3. digne etenim ſacerdos ſeruiens altari, & eccleſię illã mercedem percipit, quæ à canonib. aut prelatis ſibi diſtribuitur. c. pen. 1. q. 2. ex concilio Agathenſi. c. 36. & c. cum ſecundum. de præb. igitur poteſt ſtipendia ſanctis laborib. debita & in præmium conceſſa in alimẽta vſuſq; neceſſarios ipſius, ſacerdos eccleſiam habens licitè expendere. Nec oportet ab hac ſententia diſcedere, nam & eam eſſe communem fatentur Decius in d. c. Epiſcopus. Fel. & Barb. colum. pen. in d. cap. poſtulaſti. quo in loco idem Barba. & Deci. ab hac opinione diſcedunt. quibus ſuffragantur duo. Primum, quod ex Hieronymo ad Damaſum Gratianus retulit. 1. quæſt. 2. cap. clericos, Is enim inquit:

Clericos autem illos conuenit eccleſiæ ſtipendijs ſuſtentari, quib. parentum & propinquorum nulla ſuffragantur bona. Qui autem bonis parentum, & opib. ſuis ſuſtentari poſſunt, ſi quod pauperum eſt, accipiunt, ſacrilegium profectò committunt.

Idem ex Hieron. repetitum eſt in reg. monac. c. de paupertate. Alterum ex Proſpe. adducitur in 12. q. 1. c. illi autem dum Proſper ſcribit,

Illi autem, qui tam infirmi ſunt, vt ſuis rebus renunciare non poſſint, ſi ea quæ accepturi erant diſpenſatori relinquunt, nihil habentibus conferenda, ſine peccato poſſident ſua, quia & ipſi quodammodo ſua relinquunt, quando proprijs contenti rebus, nihil eorum quæ labori vel ordini ſuo deberi arbitrantur, accipiunt.

His igitur ſententia communis improbatur, quibus ſatisfacere oportet, ne tot ſacerdotum animas in diſcrimen conijciamus, tutiſſimam aſſertionem anxiè nimis omittentes.

Prima etenim authoritas Hieronymi vel cõſilium potius, quàm præceptum exprimit, vel probat illa bona, quæ ex reditibus eccleſiaſticis pauperum alimentis vetere inſtituto deſtinantur, non debere diſtribui in alendis clericis, qui ex parentum bonis vel à propinquis commodè victum & veſtitum, aliaque ſibi neceſſaria conſequi poſſint, uõ tñ loquitur de his bonis, quæ in obſequij & laboris mercedem dignè præsbyteris debentur, iuſtus etenim eorum labor pro operis mercenarijs hęc ſtipendia petit. quo fit, vt apud Hieronymum ipſe accipiam ſtipẽdia, pro decimis, oblationibus, & alijs reb. quæ à Chriſtianis viris in eccleſiã cõferuntur, nõ aũt pro mercede, quæ ab eccleſia clerico miniſtranti & ſeruienti in cultu diuino exhibenda eſt. Aut, ſi malis, ita accipiẽda ſunt verba Hieron. vt verè locum habeant, data maxima, & extrema

trema in pauperibus inopia, vt intellexit Th. 2.2.q.185. art.7.ad 3.quo caſu clerici peccarent in abuſu, non ſubuenientes pauperibus ea illis bonis, nec tamen tenerentur ad reſtitutionem, quod Caietan.ibi probat, & nos alibi dicemus. Proſperi verò dictum eſt referendum ad illud tẽpus quo incipiebat floreſſere Catholica Eccleſia, & Apoſtolicis cõſilijs perpẽſiſſima erga Deũ religio vtebat ſpretis mundani faſtus cupiditatibus quo clericorum vita mundiſſima, nullis labefactata vitijs Euangelicam doctrinam referebat, ſicuti diuus Hieronymus ad Nepotianum piẽtiſſime admonet, & idẽ in Epiſtola ad Pammachium de morte vxoris, & Grat.in c. paſto.1.q.2. eandem Inno.opinionem aſſerit communem. & eam ſequitur Sylue.verb.clericus.4.q.16.Soc.conſ.91.vol.3.col. 4.Abb.in diſp.4.dubio 4.Eandem probat Dom.Sot. li.x. de iuſ.& iu.q.4.ar.3.ad fi.

Secundò, ex eodem capite collig. Epm in bonis patrimonialibus, & in his, quæ ab eccleſia non habuit teſtamentum facere poſſe, & hæredem, quem velit inſtituere ita, vt eccleſiam non teneatur hæredem relinquere Abb. hic probat hoc ipſum can.40.Apoſtolor, à quo Grat. aſſumpſit c.ſint manifeſtæ.12.q.1.ibi, ſicut voluerit. quæ verba ſunt etiam in c.quia nos.iſt.titu. & in c.1.tit. prox. infra, vbi idem in epiſcopis & presbyteris ſtatuitur. ad idẽ tex.in c.fixum.12.q.5.& in c.quicunque.12.q.3.not.glo.in c.Epiſcopus qui filios.12.q.2. etiamſi Epiſc. filiis & propinquis careat. quam opinionem Imol. præ cæteris aſſerit in d.c.quia nos.vbi Bach.num.7. & hic col.5. aſſerit eã dem communem eſſe. & in tract.de peſte Cardin. 2. par. q.3.nu.76.eandem ſententiam ſequitur Abb.in ca.ſi quis Epiſcopus.de hæret.vbi gl.Ant.& cæteri Doct. communiter hoc ipſum approbant. His tamen refragatur tex.in d.c.ſi quis epiſcopus. dum diſiunctiuè dixit: Epiſcopum inſtituentem hæreticos, aut extraneos à ſanguine, eſſe excommunicandum poſt mortem. ergo non poteſt extraneos à ſanguine inſtituere hæredes. Is verò tex.ita intelligendus eſt, ut in eo Epiſcopo locum habeat, qui hæreticos conſanguineos, aut extraneos hæreticos hæredes inſtituit, glo. recepta communiter ibi. & Rom. ſing. 735.dicens idem eſſe in quocũque alio Chriſtiano, quod in epo. tex optimus in c.ſanè profertur. verſ. item multi.24.q.1.glo.inſignis in c.Iudęi. in 2.de Iudæis. Prætereà aduerſus communem opinionem tex.eſt in c.Epiſcopus qui filios.12.q.2.inquit enim ille canon.

3 *Epiſcopus, qui filios aut nepotes non habuerit, alium quàm eccleſiam non relinquat hæredem.*

Ergo eccleſiam tenetur inſtituere hæredẽ. Sed ille tex. conſilium non neceſſitatem inducit, ſecundum gl. & cõmunẽ: Quod ſi attendamus ad verba illius tex. quæ multo integrius extant in conſ.Agathenſi.c.33.parum obſtare ille canon opinioni iamdiu receptæ, ita enim legitur.

4 *Epiſcopus † qui filios, aut nepotes non habens alium quàm eccleſiam reliquit hæredem, ſi quid de eccleſia, non in eccleſiæ cauſa, aut neceſſitate inſumpſerit, quod diſtraxit, aut donauit, irritum habeatur. Qui verò ſilios habens, de bonis, quæ reliquit ab hæredibus eius idemnitatib. eccleſia conſulatur.*

Hactenus igitur ille tex. non cogit præciſè Epiſcopũ filiis carentẽ eccleſiam inſtituere. Vnde ſententia Doc. verior eſt, & expreſſim optime Henri. ſequiſi d. c.ſi qs epiſ.

Tertiò, ex vltimis huius c.verbis probatur, res emptas
5 à prælato è pecunia eccleſię, † dominio ipſius eccleſię acquiri, ẽt ſi proprio plati nomine fiat emptio. Abb. & Docto.hic. & idem fere ſtatuitur in c.fixum 12.q.5.c.1.c.inquirendum, de pecul.clerico, Verum in his iuribus id tñ dr, debere prædictas res in iura eccleſiæ conferri, non tñ eſſe à die emptionis, & in eccleſiæ dñium tranſlatas: & idõ Hoſt.in d.c.inquirendũ.fatetur hanc tertiã cõcluſionem apertè in iure nõ probari, licet Doct.maxima authoritate ſatis ſit præmunita. Cõis tñ aſſertio ea verbis huius ca. & refragante Hoſt.optime colligitur. & in auth. licentiam. C.de epiſc.& cler. Nec obſtat iuris ciuilis regula dictans, emptum ex pecunia aliena ementi acquiri, non ei cuius eſt pecunia. l. ſi ea ex. C.de rei vendi. quia in eccleſia erit ſpeciale, vt emptum ex eius pecunia, non ementi ſed eccleſiæ dominio acquiratur. gl.ſingu. ſecundũ Card. & Barb.ibi col.1.in d.c.inquirendum. quo in loco cæteri Doct.idẽ approbãt, qbus accedit Regia.l.40.tit.5.par.5.gl. in c.apoſtolicos.12.q.2.Corſ.in ſing.vet.emptio. Rom. in auth.ſimiliter.C.ad l.Falc.col.6.Bal.in l.ſi quis presbyter. C.de epiſc.& cler.Are.in l.cum hęredes.in prin.ff.de acq. poſſ.gl.i l.vxor marito.ff.de dona.int.vir.& vx.& in l.2.ff. qñ ea fact.tu.& in l.ſi ſe proponis.C.de rei vend. ubi idẽ dicitur in re empta ex pecunia militis, ſicuti in re empta ex pecunia pupilli, aut minoris.l.2.ff. qñ ea fact.tuto.l.3. C.arbitr.tute.Idem videtur in prælato, qui emit ea pecunia eccleſiæ.gl.in l.1.C.ſi quis alteri vel ſibi.cuius opinionem aſſerit communem eſſe Ripa in l. ſenatuſconſulto. nu.16.ff.quib.in cauſ.pig.vel hypoth.Eſt tñ dubium an id ſit dicendum, qñ res pecunia eccleſiæ emitur, ſuppreſſo nomine eccleſiæ ab eo, qui eccleſiæ prælatus non eſt, nec adminiſtrationem rerum eccleſiæ tractat, & ex argumento minoris ad eccleſiã.c.1.& c.auditis.de in integr.reſti.l. orphanotrophos.C.de epiſc.& cle.Regia.l.fi.tit.vl.par.6. Cy.Bar.Albe.Bal.Sal.& Paul.d.l.ſi vt proponis.aſſerũt, nõ eſſe idem, imo rem ex pecunia eccleſiæ emptam ab eo, qui rerum eccleſiæ adminiſtrationem non gerit, effici ementis, nõ eccleſiæ, nec vendicare ab eccleſia poſſe, niſi in ſubſidium, ſicuti in re empta ea pecunia minoris. idẽ eſt l.3.ff. de reb.eo.in prin.l.filiæ. & ibi Bar.ff.de ſol.Pariſ. conſ.75.li.1.nu.19.quo in loco hanc dubitationem explicat Regia.l.46.ti.5.par.5.quæ expreſſim in eccleſia & minore Bar.Cyni.& aliorũ opi.recepit, licet in pecunia militis abſque vlla diſtinctione probet, rem ex ea emptam, ẽt ab eo qui militis res non adminiſtrat, effici ipſius militis quod Cy.Bar.& alij exceptis Gul.de Cun. & Bal. in d.l. ſi vt proponis.in ſpecie adnotant. Et quãuis præfatis in locis Berna.& Accur.à milite ad Eccleſiam argumẽtent, atque latius Euerar.c.27. Id tamen argumentum ita recipiendum eſt, ut minimum eſt, ut nimium à regulis iuris non diſcedamus, quo ſit Barb.ſententiam in d.ca.inquirẽdum.col.2.a vero diſſentire, dum idem in eccleſia quod in milite dicendum fore exiſtimat.

Quartò, ex eodẽ c.colligo, omnia bona, quæ prælatus
6 habet, præſumi † acquiſita fuiſſe ratione bonorum eccleſiæ, & ob id pro eccleſia eſſe maximam iuris præſumptionem, & epiſcopi hæredes probare debere, bona ab epiſcopo relicta ex patrimonio aliove titulo, q̃ eccleſiæ cauſa obueniſſe, quod ſuaderi poteſt ex l.Quintus.ff.de don. int.uir.& ux.l.ẽt. C.eo.tit Regia l.2.ti.14.par.3.quib.conſtat, res, quæ penes uxorem mortuo marito reperiuntur, præſumi eſſe ipſius mariti, & ideo oportet ipſam uxorẽ cõtrarium probare, qua in re ſunt qui id intelligant uerum eſſe in his reb.quas conſtat, uel probat mariti hæres fuiſſe acquiſitas matrimonio conſtante, hę etenim res pſumuntur acquiſitæ ex bonis mariti, ne ſit locus ſuſpicioni libidinis, & adulterij, cuius cauſa eas uxor acquiſierit ut inquit ipſa lex. Hac uero pbatione ceſſãte, nõ eſt locus præfatę præſumptioni, locus ita uiſum eſt Bal.in l.ſi uxorem.C.de cond.infer.Sal.in d.l.ẽt.& in d.l.Quintus. Aym. Sauil.conſ.63.nu.7.Alex.conſ.42.uol.5. Alc. de præſumptionib.reg.3.præſum.36.nu.6.Quib.tamen obſtat Aret. qui contrarium reſpondet cõſ.31. poſt Alb.in d.l.etiam. dicens præſumi illa bona conſtante matrimonio quæſita fuiſſe, & ea mariti bonis. Nam cũ bona reperiantur tempore diſſolutionis matrimonij penes vxorem, pręſumẽdũ eſt bona illa eſſe mariti, cui ſubdita fuit i cõiugali conſortio ipſa uxor, ea eo ẽt q fœminę non ita honeſtè ac licitè patrimoniũ ex induſtria ſolent acquirere, ſicuti uiri. Et prętereà cùm ad maritorũ conſortium accedunt, res quas ſecum deferunt, in libellũ & repertorium redactas, maritis tradunt.l.ſi ego.§.fi.ff.de iur.do. Ex quibus, quãuis ceſſet rõ pſumptionis dictæ.l. Quintus. adſunt tamen aliæ coniecturæ, quib.opin.Aret.potius q̃ contraria placet. Nec ſequitur, res matrimonio conſtante acquiſitę præſumuntur ex bonis eſſe mariti, ergo bona, quæ uxor poſſidet, acquiſita fuerunt ante matrimonium. id uerò cõſequitur optimè, igitur ante matrimonium res habitas ab uxore ipſius eſſe, non mariti, cenſendum eſt. Atque in his regnis omnia bona, quæ reperiuntur tempore, quo matrimonium ſoluitur, iudicantur eodem matrimonio con-

conſtante acquiſita, & ob id cõmunia ſunt.l.203.ſty li. Mi
nime tamen inficior Sal. opinionem poſſe admitti ex ali
quot coniecturis, quæ animum iudicantis inducerent ad
credendum uxorem bona illa, quæ poſſidet, ante coniu
giũ habuiſſe. quod Alcia. poſt Aret. animaduertit. In Præ
lato tandem id apertiſſimi iuris erit, res acquiſitas poſt
dignitatem adeptam, præſumi cauſa eccleſiæ habitas
fuiſſe tex. gl. & Doct. in c. 1. de pecu. cleri. id etiam in hoc
capite omnino probatur. Ad id tandem diſputatio rẽdit,
7 † an in dubio res præſumant acquiſitæ ante dignitatẽ, an
poſt. qua in re Goffre. in ſum. tit. de ſucceſ. ab inteſt. ſcri
bit epiſcopi hæredibus incumbere probationem eccle-
ſia poſſidente, at è contrario poſſidentibus ipſis hæredi-
bus oportere eccleſiam probare, res illas acquiſitas fuiſ
ſe poſt dignitatem. idem Abb. hinc. & in c. 3. de pec. cler.
in fi. Bar. in c. 1. col. fi. de pecul. cleric. tex. elegãs in c. r. 12.
q. 5. ubi hæc aſſertio Goffredi probari uidetur. Obiter ta
8 men admonendus lector eſt † illius canonis inſcriptionẽ
deprauatam eſſe, ſiquidem is canon eſt apud diuũ Grego
rium in epiſtola ad Teodatum Epiſcopum Mediolanen-
ſem libro epiſtolarum 10. epiſt. 45. in lib. uerò decretorũ
Gregorio ad Lucidum epiſcopum falsò tribuitur: con-
ſtat item ex eadem epiſtola, Luminoſam, cui bona quæ-
dam Conſtantius epiſcopus reliquerat, fuiſſe filiam fra-
tris eiuſdem epiſcopi. Nam dum legitur apud Gratianũ,
Luminoſæ ancillæ Dei, & fratribus ſuis, apud Gregoriũ
multo rectius legitur, Luminoſæ ancillæ Dei filius fratris
ſui, ſiquidem de ſola Luminoſa in eadem epiſtola tracta-
tur. Itẽ ex epiſtola apparet bona, quæ epiſcopus ille Lu-
minoſę reliquit immobilia fuiſſe, cum ex Gratiano mo-
bilia eſſe colligatur. Addit præterea diuus Gregorius, bo
na illa non eſſe auferenda à legataria, niſi eccleſiæ acto-
res probauerint poſt ipſam dignitate ab epiſcopo ac-
quiſita fuiſſe, quibus uerbis, adhuc Goffredi ſentẽtia for-
tior redditur, quam Abb. etiã ſequitur in repe. c. cũ eſſes.
iſto tit. nu. 24. Saly. in d. auth. licẽtiam. gl. in c. ſint maniſe
ſtę. 12. q. 1. & in d. c. 1. 12. q. 5. Bertac. de epiſcopo. 4. lib. 4.
par. nu. 6. Rom. conſ. 159. fi. eo. Ecce qua ratione Goff. nita
tur ad concordiam reducere canonem illum, & huius
primi c. uerba, quę eiuſdem authoris ſunt, diuini nempe
Gregorij Papę primi, li. epiſt. 7. epiſto. 52. ad Anthemium
Campanum ſubdiaconum de teſtamento Importuni At
tellanæ ciuitatis epiſcopi, cum tamen inſcriptio uulga-
ris caput hoc dicat eſſe Gregorij Papæ tertii ad Anto-
nium ſubdiaconum. Nec eadem omnino litera eſt utro-
bique: ſcriptum enim eſt in hoc c. Hortamur igitur, ut ſo
licite diſcutias, & quicquid ipſum habuiſſe potueris, à
qualibet perſona detineri nullatenus patiaris, niſi hoc
ſolum, quod eum ante epiſcopatus ordinem proprium
habuiſſe conſtiterit. Apud Gregorium uerò, Hortamur
ergo experientiam tuam, ut ſolicita inquiſitione diſcu-
tias, & quicquid eccleſię ipſius eſſe patuerit, à qualibet
perſona detineri nullatenus patiaris, niſi hoc ſolũ, quod
eum ante epiſcopatus ordinem proprium habuiſſe con
ſtiterit. Quòd ſi hæc litera uerè eſt ipſius Gregorij, mini-
mè in hoc tex. probatur quarta hæc Doct. adnotatio. Cæ
terũ Io. And in c. 3. de pecu. cler. omnino contendit in du
bio bona ab Epiſcopo uel prælato dimiſſa, ex præſum-
ptione iuris canonici cenſeri poſt ipſam dignitatem ac-
quiſita fuiſſe, ſiue poſſideat eccleſia eadem bona, ſiue prę
lati hæres. idem Ant. Card. & Io. ab Imo. in d. c. 3. vbi Abb.
hanc eſſe communem ſententiam profitetur. quam purã
ſibi cõſtans ſequitur Barba. hic nu. 2. Henr. in c. fi. de pec.
cleric. Anch. col. 2. Imo col. 3. in c. cum in officiis. iſt. tit.
Bal. & Alberi. poſt gl. in auth. licentiam. C. de epiſ. & cle.
Areti. conſ. 31. col. pen. quam opinionem etiam fatentur
communem eſſe Corn. conſ. 314. vol. 3. Soc. conſ. 91. col.
3. uol. 3. & Alb. in d. auth. licentiam. ubi pro hac commu-
ni opinione eſt tex. inſignis. & in auth. de eccl. tit. §. inter
dicimus col. 9. & in c. ſint manifeſtæ. 12. q. 1. Eandem ſen-
9 tentiam † coadiuuat ratio illa, nam licet ſit dubium, an
Epiſcopus, vel ꝑlatus teneatur repertoriũ, ſeu inuẽtariũ
rerum eccleſię facere, quibuſdam dicẽtibus eum ad hoc
teneri, quia tutori ſimilis eſt gl. in c. qualiter. in 2. uerbo.
redde. de accuſatio. & in c. auditis. de in integ. reſ. & in c.
nulli. de reb. eccl. & in c. ea q. de offi. Arch. & in ſpecie gl.
in c. manifeſta. 12. q. 1. Pan. Caſt. in l. orphanotrophos. C. de
epiſ. & cler. Bertach. de Epiſcopo. lib. 4. par. 4. nu. 28. ſen-
tiunt Anch. Imo. & alii Doct. in d. c. cum in officijs. Areti.
in d. con. 31. col. pen. Alijs uerò contrarium aſſerentibus,
eo, q nullibi in iure cautum ſit, prælatum teneri ad con-
ficiendum inuentarium rerum eccleſiæ. ita Abb. elegan-
ter in q. 3. dub. 4. Fely. in c. cum deputati. col. fi. de iudiciis.
Barba. in d. c. cum in officijs. nu. 10. Nec omnino procedit
ſimilitudo ꝑlati, & tutoris. vti notat gl. in c. fi. 5. q. 3. Abb.
in d. c. auditis. idẽ in c. 2. de dona. nouiores, maximè. Dec.
in c. reprehenſibilis. de appel. Anani. in d. c. qualiter. in
prin. col. pen. Bal. in l. fi. ff. de tut. & curato. datis ab his. Fe-
ly. in d. c. cum deputati. Tamen epiſcopus tenetur tempo
re, quo dignitatẽ illam conſequitur, inuentarium facere
rerum, quas ipſe ex patrimonio, alioue titulo acquiſiuit
tex. in c. de Syracuſanæ 28. diſt. c. manifeſta. & c. ſint ma-
nifeſtæ. 12. q. 1. quod Abb. in d. dub. 4. concedere vr. Igitur
ſi prædictum inuentarium non fecerit Epiſcopus, præ-
ſumptio fraudis minime ceſſat, & ob id opinio Ioã. And.
potius quàm Goffredi mihi placet. Nõ obſtat tex. in c. 1.
12. q. 5. quem pro Goff. Abb. & cæteri eius ſequaces alle-
gant. quia ut conſtat ex epiſtola diui Gregorij, non tan-
tum præſumptio poſſeſſionis pro ipſa legataria, ſed &
fama detulit ad Romanum Pontificem, illa bona, de
quibus erat controuerſia, ante epiſcopatum quæſita
fuiſſe, & hic eſt uerus intellectus illius canonis.

Secundò, poteſt Goffredi opinio maximè procedere
quando conſtaret tempore promotionis ad epiſcopatũ
ipſum promotum bona aliqua habuiſſe, ita ut ex hoc, &
ex poſſeſſione oriatur præſumptio quædam ad transfe-
rendum probandi onus in actorem, qui eccleſia non poſ
ſidente nomine eccleſiæ illa bona petit, ſecũdũ Io. And.
& alios, qui communiter ſic intelligũt opinionem Goff.
Eſt denique maxima iuris canonici præſumptio pro ec-
cleſia, ut bona relictã à prælato cenſeatur cauſa eccleſię,
ſeu ex eius bonis acquiſita. quod & Dyn. notauit in reg.
ratum. in fi. de reg. iur. lib. 6. Hęc uero præſumptio aliis ad
10 uerſis præſumptionib. eliditur. Nam † ſi Epiſcopus, tẽpo
re quo habuit dignitatem, habebat patrimonium iudex
arbitrabit attẽta qͣtitate & qualitate patrimonij, & rerũ
eccleſię, an bona poſtmodum acquiſita, ſint eccleſiæ, aut
epiſcopi hæredibus adiudicanda, uel inter eccleſiam
& hæredes diuidenda, tex. quem gl. ibi ita intellexit in c.
ſacerdotes. 12. q. 4. dicit ſing. Rom. ſing. 267. Barb. in tract.
de præſt. Card. 1. par. q. 3. nu. 47. commẽdat Abb. in c. 3. de
pec. cleric. & in rep. c. cum eſſes. iſto tit. nu. 24. Item ſi Præ
latus geſſit negotia publica in aliquo magiſtratu, ex quo
percipiebat aliquot reditus, his perpenſis iudex arbitra-
bitur, an bona per eum acquiſita fuerint ex illis reditib.
empta. arg. tex. in c. quæ nos. & c. relatum in 2. iſt. ti. quod
prædicti Doc. fatentur, & explicãt alias notantes conie
cturas Corn. conſ. 314. uol. 3. Card. cõſil. 79. in fi. Soc. conſ.
91. vol. 3. Nicol. Boer. deciſ. 20. Quibus illud addere non
omittam, quod And. Alciat ſcripſit. reg. 2. de præſum. 29.
ꝑſump. ad finẽ dicens res emptas à fratre, uel cauſangui
neo Epi, quem ipſe prælatus procuratorem conſtituerat
ad percipiendos reditus eccleſiaſticos, nõ præſumi em-
ptas fuiſſe reditibus eccleſiæ, rõ. n. præſumptionis, quæ
in ipſo Epiſcopo conſideratur, ceſſat in conſanguineo
epiſcopi, qui quidem conſanguineus potuit ex proprio
labore, induſtria, aut patrimonio res illas requirere. Erit
tamen à iudice attẽte ac diſcrete perpendendum, an ex
hoc fraus fiat eccleſiæ.

Cæterum, dubium illud explicare oportet, an quæſita
11 per epiſcopum poſt dignitatem, † ex propria tamen in-
duſtria ſint eadem, ita ut liberè ualeat de eis teſtari? & in
præsbyteris, qui curam habent animarum in aliqua ec-
cleſia, aliave obtinent beneficia eccleſiaſtica, expreſſim
id eſt ſtatutum, eiſque permiſſum eſt liberè de ita acquiſi-
tis bonis teſtamentum facere. cap. quia nos. cap. relatum.
in 2. iſt. titu. et ſi presbyter ea bona fuerit conſequutus ra
tione ordinis ſacri, nullo tamen prætextu beneficij, uel
bonorum eccleſiæ: nempe pro celebrandis miſſarum ſo-
lennib. aut ex ſtipendio alicuius prælati, alteriuſve, cui
presbyter

preſbyter vti capellanus ſeruit.Cynus & Doct.in auth.li-
centiam.C. de epiſc. & cleric. Hoſt. Ant. Anch. Card. &
Imo.in d.c.quia nos.Abb.in c.cum in officijs.col.2. & ibi
Barb.col.4.iſt.tit. Boer. deciſ.20. Sylue.ver.clericus.4. §.8.
Abb.in repet.c.cum eſſes.iſt.tit.nu.29.Dom.in c. præſenti.
de offi.ord.in 6.Bolog.in conſ.Ananiæ 87. ex quibus con-
ſtat,hanc opinionem eſſe communem,quod Barb.fatetur
in d.c.quia nos.col.fi.Corne. & Socin. paulo poſt citandi.
In Epiſcopis vero Iaco.Butr.in l.ſacroſanctæ.C.de epiſco.
& cler.diuerſum opinatur,dicens, ipſos teſtari non poſſe
de bonis poſt epiſcopatum,etiã ex propria induſtria per-
ſonæ vtcunque acquiſitis.Cui ſuffragari videtur text.in d.
auth.licentiam.dicens:Epiſcopo acquiri bona ei poſt epi
ſcopatũ obuenientia à cognatis,cæteris bonis ipſi Eccle
ſiæ reſeruatis.Præterea tex.hic & in cap.primo, duodeci-
ma, quæſtione quinta,ſolũ permittit epiſcopis teſtari de
bonis,quæ habuerunt ante epiſcopalem dignitatem,ac-
quiſitis poſtea negant omnino iura Pontificia teſtandi li-
centiam,niſi bona illa iure ſanguinis acquiſierit.Eandem
opinionem Iacobi.defendit Barba.hic, & latius idem in
tract.de peſte.Card.par.1.q.3.

Sed ſi rationem prædictorum canonum conſideremus
idem erit dicendum in epiſcopis,quod in preſbyteris ec-
cleſiarum rectoribus,ea etenim quæ poſt dignitatẽ à præ
latis acquiruntur, ex eo eccleſiæ a canonibus adiudican-
tur,quod præſumatur ex bonis,ac redditibus eccleſiæ ac-
quiſita fuiſſe.tex.iuncta glo.in c.j.de pecul. cler. quam ra-
tionem iam ſuperius notauimus, & probatur efficaciter
in c.fixum.12.q.5.Vnde tex.in hoc ca.& in d.auth.licentiã
ita intelligendi ſunt,vt idem dicamus de rebus,quas con-
ſtat epiſcopum ex induſtria propria nactum fuiſſe, quod
de illis,quæ manifeſte ei iure ſanguinis obuenerunt,atq;
ita idem prorſus in epiſcopo, quod in cæteris preſbyte-
ris no.Abbas hic in fi.ex gl.vltima,idẽ Abb.in fi.ex d.c.cũ ĩ
officijs.Corn.conſ.314.col.3.vol.3.dicens communiter re
probari opinionem Iacobi Butrig.idem teſtatur eandem
communem ſecutus Soc.cõſi.91.3.volum.& Syłueſt. verb.
Clericus.4.q.6.Ex qua opinione infert Soc.poſſe Cardina
lẽ teſtari de illo ſtipendio, quod à Romano pontifice dat
ratione Cardinalitij galeri, cùm id non detur reſpectu
alicuius eccleſiæ,ſed perſonæ ipſius Card.qui ipſum Ro-
manum pontificem in regimine eccleſiæ,conſilio,& indu
ſtria coadiuuat.Hinc etiam ipſe infero:Epiſcopos teſtari
poſſe de his bonis,quæ acquirunt ex his,quæ ipſis offerũ
tur, & dantur ab his, qui ſacris ordinibus initiantur
& inſigniuntur.

Glo.in verbo,Hortamur.dum exponit præcipimus,eſt
12 prænotanda, quia † licet verba exhortationis non indu-
cant præceptum.c.quod præcipitur.14.q.1. alias in ca.fi.
§.quod præcipitur.optimus.tex.in c.2.de ſpon.ex quo col
ligunt ibi Anto.Abb.Præpoſ.& Felin.per hæc verba,mo-
neat,& inducas,ſimpliciter in reſcripto Principis appo-
ſita, non concedi poteſtatem compellendi ei, qui nul-
lam ad compulſionem iuriſdictionem habebat.c.ex lite-
ris.in 2.de ſpon.idem no.vlt.glo.in c. cum noſtris. de cõ-
ceſ.præbend.Io.And.Anch.Dom.& Franc.in c.ſi pauper.
de præben.in 6.& Io.de Imo.in d.c.cũ noſtris.penul.col.
aſſerit hanc opinionem mente tenendam eſſe, contrariã
tamen magis communẽ cum Archi.in d.c.ſi pauper.quod
ipſe non habeo expeditum.Nam & Cardin.in cle.1.q.11.
de off.deleg.primam ſententiam ſequitur.Verum ſi verba
exortationis ſunt adiecta rei aut diſpoſitioni,quæ ex pro
pria natura neceſſitatem obtemperandi præ ſe fert, pro
præceptis aſſumũtur.ita glo.hic,cui ſimili.in cle.j.de teſt.
ubi Card.& Imol.alia in c.ad aures.de æta. & qualit. Fely.
col.6.Dec.nu.13.in c.1.idem Fely.in c.nam & concupiſcẽ
tiam.col.1.de conſtitu.

Gloſſa in verbo,patiaris, probat eccleſiam prælati hæ
redem omnino debere approbare pro ea parte qua ſit
13 hæres alienationem rei eccleſiaſticæ factam ab † ipſo præ
lato abſque iuris ſolemnitate,vel eo caſu,quo alienari res
illa non poterat,niſi inuentarium fecerit:tunc etenim ec
cleſia alienationem ratam habebit ex ea quantitate,quã
ab hæreditate accepit.ſimilis gl.in c.epiſcopus qui filios.
12.q.2.quas communiter Doct.hic approbant.Bar. in l.cũ
vir.2.col.ff.de vſuca Ale.conſ.70.col.2.vol.6.l.1. ff. de ex-
cep.rei vend.l.venditrici.C.de reb.alie. non alie.l. cum à
matre.C.de rei vend.l.fi.§.in cõputatione.C. de iure deli.
quib.adde Pariſ.conſil.2.lib.1.Et idem erit in filio hærede
qui etiam confecto inuentario tenetur ſtare alienationi
rei propriæ per patrem factæ,eo caſu, quo pater aliena-
re non potuit,facta ad hoc,ſi neceſſe id fuerit,compenſa
tione legitimæ cum ipſa re alienata.gl. & ibi Doct. in d.
l.cum à matre.Abb.Imo.& Doct.hic.Regia.l.24.ti.13.par.
5.& eſt communis opinio,teſte Iaſo.in d.§ in cõputatio-
ne,aduerſus gl.ibi eandem etiam ſententiam communẽ
defendit Roderic.Suarez in rep.l.quoniam in priorib.C.de
inof.teſt.7.extenſione.col.8.

Eadem.gl.verbo,patiaris.fatetur eccleſiam alicuius hæ
14 redem, non † conficientem inuentarium teneri vltra vi-
res hæreditarias ad debita,& onera defuncti, ſicuti quili
bet extraneus teneretur inuentario non confecto. ex l.fi.
C.de iure delib.in quo gl.iſta ſingu.eſt ſecundum Abb.&
eam ſequuntur Imo.Anto.& Barb.hic.idem Imo.in c.j.de
ſolutio.Saly.in auth.ſed cum teſtator.C. ad legem Fal.Iaſ.
dicens hanc opinionem eſſe communem in l.fi.§.fi. C.de
iure delib.reſtituitur tamen eccleſia ad conficiendũ hoc
inuentarium aduerſus lapſum temporis ſecundum eos.
Et probatur hæc concluſio in auth.de hæred. & Fal.§.pu-
pillis.vbi ſtatuitur,pupillum teneri vltra vires hæredita-
rias,ſi non confecerit inuentarium, nec petierit reſtitu-
tionem ad id conficiendum,ergo eodem iure eccleſia te-
nebitur.notat Rom.in rub.ff.de acq.hære.Contrarium tñ,
imo eccleſiam vltra vires hæreditarias non teneri,etiam
ſi inuentarium non confecerit,aſſerũt Card.& Abb. hic.
& in d.c.1.Bar.in l.1.nu.46.C.de ſacroſ.eccl.Bal. in l.fi. in
prin.C.de iure delib.col.1.Abb.in rep.c.eccleſia S.Mariæ
de cõſt.nu.18.Ang.in auth. de aliena. & empby.§.ſi vero
quilibet.idem Ang.in d.l.fi.§.ſi verò poſtquam.Anan.in c.
in literis. col. 6.de rapto. Fely. dicens hanc opinionem
communem eſſe in c.de quarta.de præſcr.col.3.idem pro
fitetur Aret.in rubri.ff.de acq.hære. col.pen. pro quibus
adduci ſolet tex.in l.1.§.an bona. ff.de iure fiſci.vbi fiſcus
hoc priuilegium habet,ergo & eccleſia.arg. gloſ.in cap.
1.de in integrum reſtit. Item ſuadetur hoc ea ratione,
ꝙ præſumptio ſubtrahendi res hæreditarias, ex qua ſta-
tuitur obligatio hæredis non facientis inuentarium ul-
tra vires hæreditarias ad legata, & onera defuncti.tex.
in auth.de hæred.& falci.§.ſancimus.ceſſat in eccleſia,igi
tur ipſa obligatio ceſſabit.

His verò reſpondetur,& primo tex.in d.§.an bona.nõ
habere locum,quando bona deueniunt ad fiſcum, non
iure hæreditario,ſed iure deuolutionis,qua vacãtia ſunt,
vel alio ſimili titulo, vt explicat Bar.in d.rub.ff. de acqu.
hæred.illi autem, qui non ſunt veri hæredes, ſed vni-
uerſali alio titulo ſuccedunt,non tenentur conficere in-
uentarium.Inno.in cap.in præſentia.de prob.Franciſcus
Porcellinus in tract.de inuentario. c.4. ad fi.Secundo re-
ſpondeo, argumentum illud, ratione ceſſante minime
conuincere. Nam & in pupillo ceſſat ratio, & tamen in
eo locum habet iuris præfati diſpoſitio. Clerici etiam ea
dẽ lege cenſetur, quauis alieni ſint à fraudis ſuſpitione,
vt in eadem conſtitutione de hær. & Falc. expreſſum eſt.
Nec ratio vltima & principalis dictæ deciſionis in præſũ
ptione fraudis cõſiſtit,dictione etenim,forte, qua Iuſti-
nianus ibi vtitur,cauſam impulſiuã legis, nõ principalẽ
induxit.tex.& ibi glo.Imol.& alij in cle.2.de appel. gl.in
l.in cõmodato.§.ſicut.ff.cõmod.Alex.in l.in rõne.§. quod
vulgo.ff.ad l.Falci.nu.13.Fel.in c.2.col.fi.vt lit.non cõteſt.
Dec.in c.ſuper literis. colu.8.de reſcrip. quibus diligẽter
inſpectis,quæſtio iſta dubia cenſetur.Niſi dixerimus pri-
mam opinionem, quam gloſ. hic aſſerit, quo ad cre-
ditores hæreditarios procedere, cum quibus hæres, qui
ſine repertorij auxilio adit hæreditatem, quaſi contra-
hit.l.apud Iulian.§.fi.ff.ad Treb. & ideo adhuc ceſſante
qualibet fraudis ſuſpicione tenetur ei ſatisfacere,vt de-
functus tenebatur,et vltra vires hæreditarias.Secunda ve
rò opinio poterit admitti quo ad legatarios, quibus his
non conficiens inuentarium integra legata ſoluit,etiam
iure canonico.c.Rainaldus. ad finem iſto tit. ex præſum-
ptione.

ptione fraudis,& ſuſpicionis, q̄ in eccleſia,& eius mini-
ſtris ceſſat. atque ita dubinm illud diſſoluunt Alexand.
& Corne.in d.§.fi.& Aret.in d.rub.ff.de acquir.hęred.qui-
bus accedit Bald.in l.filium.fi.C. fam.hereiſ.colum.pen.
35 † hæredem non conficientem inuentarium non teneri
ad ſoluendum legatarijs integra legata,ſi ex legatariorũ
confeſſione conſtiterit patrimonium hæreditarium ſuffi
ciens non eſſe ad integram ſolutionem idem Alex. Aret.
2.colum.in d.rub.ff.de acquiren.hæred.& Iaſ.in l.j.§. ſi is,
qui quadraginta.ff. ad ſenatuſconſul. Trebel. & quamuis
Soc.ibi dubitet,Bald.ſequuntur Alexand. & Iaſ.in l. fi.§.j.
C.de iure delibe.Fel.in cap. quoniam. de proba. num.30.
& Catelli. Cotta. in vlt. Memor. dictione, Inuentarium.
vbi plures citat de hac deciſione dubitantes qua in re mi-
ror Gualden. de arte teſtan.titu. de acquir.hæred. caute.
8. hanc ſententiam Bald.etiam in creditorib. intellexiſ-
ſe, quod à ſenſu Bald. valde alienum eſt. Ex his etiam
quæſtio illud diffiniri poterit, an hæres,non confecto in-
36 uentario in animæ & conſcientiæ iudicio ſit † obliga-
tus ad ſoluenda onera deſuncti vltra vires hæreditarias.
Nam Bar.in d.rub.ff.de acquiren.hæred.& alij,quos ibi re-
ferunt Alexan.& Iaſ.Bal. in d.l.filium, quem habentem.
colum.pen.idem Bar.in l.j.nu.45.C.de ſacroſan.eccle. Io.
And.& doct.in cap.quanquam.de vſur.in 6.Felyn.in cap.
j.de conſti.num.44.tenent in foro conſcientiæ hæredem,
non confecto inuentario,minime eſſe obligatum ad one
ra hæreditaria vltra vires patrimonij à defuncto relicti;
quaſi in eo foro præſumptio fraudis eſſet;quam opinio-
nem communem eſſe fatetur Iaſo.in d.rubr.& Carol.Rui
nus conſi.20.lib.4.Rurſus Freder.Senenſis in conſi. 21.&
Paul.à Caſtro in eadem rubr.diuerſum opinantur,ac nul
lum eſſe inter conſcientiæ forum,& iudiciale diſcrimen
exiſtimant.Lex etenim humana, quæ iuſta eſt, etiam in
foro animæ eſt ſeruanda. glo.recepta communiter in c.
quæ in eccleſiarum.de conſtitu.Thom.2.2.quæſt.96.arti.
4.Ea verò lex ciuilis,q̄ nõ confecto inuentario cogit hæ-
redem hæreditaria onera ſubire,iuſta eſt,nec in pręſum-
ptione conſiſtit, vt modò diximus, ergo in iudicio inte-
riori ſeruabitur. Verum, iſthæc ratio quoad creditores
admittenda eſt, ita vt in eis locus ſit opinioni Frederic.
37 Sed † quo ad legatarios communis ſententia ſibi locum
vendicabit.quod viſum eſt Aret.in d.rub. ff. de acquiten.
hære.His proximum eſt,quod not.Paul. Aret. & Alexan.
in l.nemo poteſt.ff.de leg.3.Bald.in l.fin. §.cum igitur. col.
pe.C.de iure delib.Iaſ.in d.l.nemo poteſt. lect.1. nu.55.&
ibi Crot.colum.19.Deci.conſ.418.colum.3.Aymon conſ.
174.Ferdi. Loazes Illerdenſis præſul.in l.filiusfamilias.§.
diui.ff.de lega.1.num.71.Guido Pap.conſi.63.colum.pen.
vnanimi conſenſu dicentes, teſtatorem nõ poſſe remit-
tere hæredi confectionem inuentarij in præiudicium
creditorum, quibus ipſe teſtator præcisè ſatisfacere te-
netur,nec poteſt eis præiudicium inferre.Poterit tamen
teſtator prædictam remiſſionem facere in præiudicium
legatariorum, quòd expreſſim not. Paul. Aret. Alc. Deci.
Aymon,paulo ante citati,& Bald.in l.cum tale. §. Titius.
ff.de cond. & dem. quorum opinio communis eſt ſicuti
Alexan.aſſeruit in d.l.nemo poteſt colum.5. & Aymon d.
conſi.74.colum.fi.Tametſi Bald.in l.fi.C.arb.tuto. contra-
rium teneat.cui aſſentiuntur Iaſ.in d. l.nemo. j. lect. in fi.
Crot.ibi.19.colum.& Guido Pap.conſi.63.col.pen. Quin
& Aymon in d.conſi.174.reſpondit,teſtatorem poſſe hę-
redem grauare,vt etiam confecto inuentario eius bene-
ficio non vtatur,ac teneatur creditoribus,& legatarijs ſa
tisfacere perinde ac ſi inuentarium non feciſſet, quod
notandum eſſe exiſtimo. His verò alia proximè aptari
quæſtio poterit. Nam iure ſatis compertum eſt,iuramen
tum in litem deferri aduerſus tutorem, qui inuentarium
cõficere omiſerit.l.tutor q̄ repertoriũ.ff.de adminiſtr.tu.
tradit Iaſ. in l.in actionib. ff. de in lit. iur. & in l.fi qũ.C.
vnde vi.Eſt etenim dubium,an idem ſit dicendum contra
eum, qui ſe hæredem eſſe alicuius exiſtimans,eius hære-
ditatem obtinuit, vel ea ratione,vt deliberare poſſit, de
hæreditate adeunda bona accepit, qui quidem hæredita-
tem omittens, aliave de cauſa a veris hæredibus conue-
nitur,controuertitur,ſit ne locus iuramento in litem ad-
uerſus eum, qui repertorium facere omiſerit. & Raph.
Fulg. in l.vltima.§.ſed ſi poſt deliberationem. C.de iure
delib.ſcribit locum eſſe delationi iuramenti in litem ad-
uerſus eum, qui hæreditatem alicuius defuncti, eiuſque
bona accepit,atque occupauit, nec tamen inuentarium
confecerit,etenim ſi poſtea contra eum actum ſit petitio
ne hæreditatis,& obtentum, cogendus erit reddere ra-
tionem bonorum per inuentarij ſeriem, aut contra ip-
ſum in litem iurabitur,ſicuti aduerſus tutorem, qui re-
pertorium facere omiſerit. Sic enim Iuſtinianus ſcribit:

*Si quis autem temerario propoſito deliberationem quidem petie-
rit,inuentarium autem minimè conſcripſerit, & vel adierit hære-
ditatem, vel minimè eam repudiauerit, non ſolùm creditoribus in-
ſolidum teneatur,ſed etiam legis Falcidia beneficio minime vtatur,
quod ſi poſt deliberationem recuſauerit, inuentario minime conſcri-
pto,tunc res hæreditarias creditoribus,vel his, qui ad hæreditatem
vocantur,legib.reddere compelletur,quantitate earum ſacramento
rei accipientium manifeſtanda, cum taxatione tamen à iudice
facienda.*

Hactenus Codicis tex.à quo Fulg. prædictam opinio-
nem deducit.Accurſius tamen verbo, ſacramento, eam
deciſionem viſus eſt intelligere,non de iuramento in li-
tem circa rerum quantitatem, ſed de iuramento in li-
tem quo ad æſtimationem rerum,quas habuiſſe reus ipſe
ab hæreditate conſtiterit.In litem,inquit, ſi non reſtituat
omnes res,quas conſtat eum habuiſſe, & licet Corn. ex-
ponat Accurſij verbum conſtat, id eſt per iuramentum
in litem,ea expoſitio admodum eſt violenta,& ſenſui gl.
ac Doc.omnino contraria. Nam vere conſtitutio ipſa Iu
ſtiniani & gl. de iuramento in litem loquuntur. tex. qui-
dem quoad rerum quantitatem,gloſ. quoad earum æſti-
mationem,quę admodum diſtincta vniuerſaliter.Nos ve
ro exiſtimamus, iuramentum in litem quoad rerum hæ-
reditariarũ quantitatem,non confecto inuentario,con-
ferri actori aduerſus eum qui bona defuncti & hæredita-
tem eius accepit,in ea ſpecie tantùm, cuius mentio ſit in
d.§.ſi quis autem id etenim negari non poteſt,quandoqui
dem ea conſtitutio ſatis expreſſa eſt abſque vlla interpre
tum calumnia,idemq́ue aſſeuerant inibi dicentes id ſpe-
ciale eſſe in eo caſu Petrus a Bella pertica, Cyn.Alex. &
Corn. quorum ſententiam quicquid gl. dixerit, ita eſſe
accipiendam cenſeo,vt in ſpecie d. §. non confecto in-
uentario iuramentum deferatur in litem,taxatione iudi-
cis præmiſſa ſuper quantitate bonorum ipſius hæredita-
tis,non ſuper æſtimatione.Hoc autem idcirco ſtatutum
fuiſſe opinamur ob temeritatem illius, qui abſque bo-
norum & rerum repertorio hæreditatem nondum cer-
tus de eius acceptatione receperit, eiuſque res occupa-
uerit. Item eo q̄ maxima ſit doli præſumptio aduerſus
eum,qui repudiat hæreditatem,quam ſemel obtinuit, &
accepit cum termino & facultate deliberandi, forſan
enim ex ea plura ſurripuit. Atque ideò æquiſſimum eſt,
quod ratione bonorum hæreditariorum ex repertorio
reddat.Nec eadem conſtitutio in vniuerſum accipienda
eſt,nec extendenda ad quęcumque bona defuncti,vel hę
reditatem alterius obtinentem,ſiquidem quod de tuto-
re Fulg.adducit,maxime verum eſt propter conſeruan-
dum pupilli & minoris patrimonium, quod nullum aliũ
præter tutorẽ defenſorem habet, in quo maior eſt præ-
ſumptio doli. vnde Fulg. opinio admittenda non eſt ex-
tra caſum d.§.ſi quis autem,vel forſan erit eidem locus
aduerſus eum, qui mala fide vera hęreditatem alienam,
nec ad eum pertinentem iniquiſſimè occupauerit.

Gloſſa penultima duplici intellectu text. interpreta-
tur, quorum prior minimè conuenit literæ,qua exprimi
tur hunc Epiſcopum potuiſſe iure optimo teſtari de reb.
proprijs,igitur non erat monachus, nec renunciauerat
proprijs bonis religionem profeſſus,quia tunc teſtari nõ
poſſet.Poſterior autem intellectus applaudet ex his, quæ
iam ſatis latè tradidimus.Nam Epiſcopus teſtari non po-
terat de acquiſitis poſt ipſam dignitatem, ipſius eccleſię
cauſa,& ex eius bonis,quòd in dubio præſumitur.Poteſt
tamen de his bonis, quę vel ante dignitatem Epiſco-
palem habuit,vel poſt dignitatem acquiſiuit,quæ tamen
probantur ex perſonæ induſtria,vel alias quam ex redi-
tibus eccleſiæ acquiſita fuiſſe,latè ſufficientibus conie-
cturis,

ctuŕis, quæ poſſeſſorem hæredem, aut legata ot legata-
rium defendant. Ex priori tamen intellectu huius gl. col
ligitur, monachum promotum ad Epiſcopatum acquire
re eccleſiæ, cuius curam gerit, etiam ſi ex induſtria perſo
næ aliqua bona adſequatur, cuius aſſertionis difficultas
tria expoſcit. Primum, an monachus ſactus Epiſcopus
ſit immunis ab onerihus religionis.

Secundum, an bona per eum quęſita poſt obtentam di
gnitatē ex induſtria, acquirant monaſterio, an eccleſiæ?

Tertium, cui monaſterio ſint adindicaoda hona illius
monachi, q̃ facta profeſſione, ad aliá religionē tráſierit.

Quo ad primum communiter traditur monachum fa
18 ctum Epiſcopum, nec à † delatione habitus, nec à tribus
votis ſnbſtantialihus liberú eſſe, quod probatur in c. cle-
rici officia, de uita & boneſ. cleri. ubi ſtatuitur monachū
factum Epiſcopum habere monachi habitum deſerre.
gl. io c. noua. 16. q. 7. & in c. de monachis. in 1. 16. q. 1. adeo,
vt talis monachus habitum religionis dimittens, & exte-
riorem Epiſcopalem tunicam aſſumens ſit excommuni-
catus. quod Sylueſ. ſentit uerbo, religio. 7. q. 11. arg. tex. in
c. 2. ne cleric. uel mona. in 6. not. in hac ſpecie Iaſ. in auth.
ingreſſi. C. de ſacroſ. eccleſ. col. 2. quod apud me dubium
eſt. nō enim eſt aliquo canone excommunicatio indicta
mooacho, qui prætextu epiſcopalis dignitatis, nō dimiſ-
ſo bahitu munachorum, aſſumit albam illam & candi-
dam ueſtem, quę ab epiſcopis exterius defertur, tametſi
male ſaciat monachus epiſcopus ea vtens. Ab his uerò
quæ ſuhſtantialia uota ſunt, nō eſt exemptus monachus
per dignitatem Epiſcopalem, licet à prohibitione car-
nium, à iuriſdictione Ahb. ab alijsque ipſius religionis ſta
tutis ſi liber. glo. in d. c. de monachis. & in c. j. 18. q. j. Iaſ. in
d. Authen. ingreſſi. 2. colum. Card. in cle. 2. in princip.
q. 2. de cenſibus; id autem, quod dicitur in d. c. 1. exemptū
eſſe monachum epiſcopum a ioriſdictione Abbatis, oon
eſt ex eo, q̃ ſit exemptus à noto obedientiæ, quia adhuc
illi ſubiectus eſt, ſed quia Ahbatem non habet, cui obe-
diat dicimus eum iuriſdictione prælati regularis liberū
eſſe. ex diuo Tho. 2. 2. q. 185. ar. 8. ibi tamē idem Th. aſſerit
aduerſus præmiſſam ſolutionem monachum factum Epi
ſcopum ſubditum eſſe omnihus religionis regulis, & ſta
tutis, quæ officium Epiſcopale minime impediunt, à reli
quis uerò eximi, quamuis ex cauſa poſſit Epiſcopus mo-
nachus ſibi indulgere, ſicut prælati religionem. Atq; ex
hoc not. ibi Caiet. à ieiunijs, à prohibitione eſus carniū,
non eſſe monachum factum Epiſcopum omnino exem-
ptum. Et infert eum peccare mortaliter, ſi io ſexta Feria,
qua dies natalitius Dñi noſtri Ieſu Chriſti ah eccleſia co
litur, carnes comederit. c. explicari. de obſer. ieiunio. eao
dem ſententiam Thom. probat Syluestr. verb. religio. 6.
q. 10. Idem uerò Caiet. in opere 27. q. cap. 22. a communi
ſenteneia parum diſcedens, aliter opinionem diui Tho-
mæ intellexit, dicēs, monachum per Epiſcopalem digni-
tatem non eximi à trihus uotis ſubſtantialibus, à regulis
autem, & ſtatutis quo ad obligationem legalem, & eius
coactionē immunem eſſe, noo tamen quoad morale vin
culum ipſorum ſtatutorum, quaſi monachus Epiſcopus
teneatur ex morali uinculo ſeruare ſtatuta religionis, &
regulas ipſius ordinis monachorum: à pœnis uero ipſo-
rum ſtatutorū, ac ſubinde à mortali peccato liber ſit, cū
coactioni legali non ſit ſubiectus, quod ipſe Caietan. la-
tius tradit dicens, monachum Epiſcopum non peccare
mortaliter, ſi ſexta feria qua natiuitas Domini celebra-
tur, carnes comederit. idem probat Domini. Soto lib. 10.
de iuſti. & iur. in q. 5. ar. 7. & hoc verius eſſe exiſtimo, at-
tenta frequontiori ooſtratum ſnia. His ergo conſtat, mo
nachum Epiſcopum teſtari non poſſe, cum id repugnet
paupertatis noto, a qno non eſt liher, ſecundum commo
nē hic. Bal. Pau. & alios in auth. licentiam. C. de epiſcop.
& cleri. & Tho. in d. ar. 8. Iaſ. in d. auth. iogreſſi. 2. col.

Ad ſecuudum præmitto eum, qui ſe, & ſua bona obtu-
19 lerit eccleſiæ † ſeculari, res illas, qnas obtulit, ſecum
ad aliam eccleſiam transferre poſſe, in quam ſeipſum li-
citè confert. ex. ubi Anto. Abb. & Imo. in c. 3. de renunc.
Card. Abh. Imo. & Doc. in c. quod a te de cleric. coniug. Is
autem, qui à monaſterio ad Epiſcopatum tranſit, bona
ante tranſitum acquiſita, monaſterio uere acquiſiuit, illa
autem, quę poſt ea habuerit, etiam ex induſtria perſonę,
Epiſcopali eccleſiæ acquirit, c. ſtatutum. 18. q. 1. Io. And.
Ahb. & Doct. hic cōmuniter, quod ex ſequeuti diſputa-
tione apertius explicahitur. Maior uerò eſt dubitatio,
q̃n monachus tranſit à primo monaſterio ad alterū diuer
ſæ religionis in caſu à iure vel à Romano Pontifice per-
20 miſſo, & tunc bona tacitè † primo monaſterio acquiſita
transmitti ad ſecundum cum perſona, aſſerunt Archid.
in j. 17. q. 4. Collecta. io c. 3. de renunciatio. Hoſt. Ioā. And.
Ant. Heoric. Card. & Ahb. in d. c. quod à te. à quihus addu
citur tex. in c. ſi quis rapuerit. 27. c. j. & in auth. de ſanctiſ.
epiſ. §. fi. cola. 9. quæ tamē iura locum habent, quando ſe-
cundum monaſterium compellitur recipere monachū,
vt ipſe pœnitentiam agat alicuius criminis, per eum cō-
miſſi, & pręterea in eo caſu bona quoad uſumfructum
cum perſona tranſmittuntur, non quoad dominium, ſed
ad vitā ipſius monachi, ex Imo. in d. c. quod a te. & Hoſt.
io ſumma de cleric. coniug. §. fi. Nos uerò loquimur quan
do ex licentia iuris vel principis libentiſſime à ſecundo
monaſterio monachus recipitur, quod diſtinctum eſt. Itē
adducitur pro Arch. ſenteotia tex. in d. c. ſtatutum. 18. q. j.
quem Ahh. indncit ex eo quod ſpes ſuccedendi parenti-
bus monacho competens tempore, quo primum mona-
ſterium fuerit ingreſſus, tranſit cum monacho ad ſecun-
dum monaſterium, & illa ſpecies ſuccedēdi quæſita fuit
primo monaſterio. Cui inductioni reſponderi poteſt, ſi
aduertamus ſpem ſuccedendi ante mortem non eſſe uè-
rè acquiſitā, ita ut illa hæreditas, quam expectamus, in-
ter hona iam quæſita connumerari valeat. Nam in dicto
c. ſtatutum. pater mooachi non obijt mortem tempore,
quo monachus prioris monaſterij religione profiteba-
tur, ſed poſtea eodem monacho ad monaſterium ſecun-
dum tranſlato, atq; ita animadnertit Corn. conſ. 88. vol.
2. ſenſit glo. in d. c. ſtatutum. dicens, illam ſpem ſueceden
di primo monaſterij quæſitam deficere, ex eo quod per-
ſona monachi ab illo monaſterio diſcedit ante uerā ac-
quiſitionem. Ex quo infertur verum eſſe quod Paul. &
Cardin. q. 16. in clem. fi. de electio, & ihi Imo. col. 2. & Bō-
niſac. nu. 38. reſpondēt dicentes, legatum ſactum mona-
cho ſuh conditione, acquiri illi monaſterio, in quo mo-
nachus uitam agit tempore euenientis conditionis, &
non alteri, in quo tempore ſacti legati commorabatur.
Idem Fel. in c. in præſentia. de prohat. nu. 56. & Collecta.
in c. cum in officijs. iſto. tit quamuis ſit ſecus io promiſſio
oe ſacta ſuh conditione, in qna attenditur quoad tranſ-
miſſionem tempus contractus. Nam in ultimis uoluntati
bus ſpes non tranſmittitur ad hæredes. l. cum hæredes. ff.
quan. dies leg. cedat. In contractibus uerò hene tranſmie
titur. l. ſi filius familias. ff. de uerb. ohli. Vnde ſi eo tēpore,
quo monachus eſt io primo monaſterio, ei ex alterius
21 morte deſeratur hæreditas, ipſi † monaſterio ſit acquiſi-
tio, nec tranſit hæreditas ad ſecundum cum monacho ip
ſo, ita ut ſi ſit parentum hæreditas, tranſmittatur in mo-
naſterium primum, etiam mortuo monacho, hæreditate
nō adita, ac poterit aditio fieri a monaſterio. Cy. in l. Deo
oobis. C. de epiſc. & cleric. Bal. conſ. 494. vol. 5. Guliel. Be-
ne. io c. Rainutius. de teſt. uerb. mortuo. in 2. nu. 150. Imo
idē erit dicēdū io alia quacūq; hr̃ditate monacho dela-
ta, vt monacho mortuo ius adeūdi in monaſteriū trāſmie
tat, & monaſterio acquirat ſine additione monachi. Ioā.
Andr. Ant. Abh. & Doc. cōiter in d. c. in p̃ſentia. & hęc eſt
opinio cōis apud iuris Pōtificij ꝓfeſſores, ut teſtant Soc.
cōſ. 183. lib. 2. col. j. Corn. d. cōſ. 272. lib. 3. idē Cor. d. conſ.
88. 2. col. & Alex. dicens forte eā ueriorem eſſe in l. 1. nu.
26. ff. de vulg. & inhibi Ripa nu. 150. vbi Bar. nu. 24. contra
rium probat, & Soc. ibi. & idem Soc. cnnſ. 52. vol. 4. dicēs
Bar. ſententiam à iuris Cæſarei interpretibus frequentio
ri calculo receptam eſſe tutior tamen eſt opinio præce-
dens teſte Guliel. Benedict. in cap. Rainutius. tit. de uulg.
nu. 91. & eā ſequitur Bal. conſ. 494. vol. 5. Nec poterit mo
nachus ad aliud monaſterium tranſlatus adire hęredita-
tem, in præiudicium primi monaſterij, cui delata fuerat.

Quod ſi uelis effugere Bar. opinionem, poterit mona-
ſterium primum petere reſtitutionem in integrū aduer-
ſus

ſus omiſſam aditionem hęreditatis,cum monachus ad ſecundum monaſterium tranſiens eſſet cogendus hæreditatem illã adire,quod Corn.conſuluit d.conſ.88.Tametſi per hoc non ſit cautum illi damno, quod immineret monaſterio attēta Bar.opinione,ſi monachus iam mortuus eſſet non adita hęreditate,quo fit,ut Canoniſtarũ opinio ſit potius admittenda , quidquid dixerit Socin.conſil.51. colum.fina.volum.4.

Hactenus uerò id egimus,ut opinio Abb.& aliorum in d.c.ſtatutum minime probetur. Et denique in hac ipſa quæſtione alia & ſecunda opinio quæ aſſerit,bona acquiſita a monacho ipſi monaſterio ex eius profeſſione, ita religioni & monaſterio illi acquiri , vt eorũ proprietas ad aliud monaſterium,quo ſe monachus transferat , nequaquam pertineat,niſi quatenus ad ipſius monachi alimēta ſint neceſſaria.Hoſt.in ſumma tit.de cler.coniug.§.ſi.Imol.in d.c.quod a re.col.4.optimus tex.in auth.de monachis.§.ſi uerò relinquens.col.2 & in d.c.ſtatutum.gl.in c.ſi qs rapuerit.27.q.j.& in c.de lapſis.16.q.6.Spec.tit.de ſtatu mona.§.1.verſ.Sexto.Cald.conſ.23.tit.de reg. Ant. conſi.75.Corn.conſ.88.vol.2. Pau. Caſtr.in l.1.§.ſi quis in 2.ff.depoſiti.idē in l.inter antiquos.C.de vſufru.ubi Bald. & Saly.idem notant,& Petrus à Peruſio in d.c.quod a re. Syluest.uerbo. religio.4.§.10.Floren.2.par.tit.16.c.4.§.3. Soc.dicens hanc opinionem communem d.conſil.52. volu.2.cui opinioni conſentire videtur Conſtan.Harm. lib.5 titu.4.in fine.

Hi etenim omnes unanimi iudicio negant quoad proprietatem , bona , quæ monachus tempore profeſſionis primæ habebat, ad ſecundum monaſterium pertinere. Nam iſta bona,quæ monachus acquiſiuit,dum in primo monaſterio habitauit non tranſire ad ſecundum, fatentur Doc. qui primam ſententiã defendunt,maxime Abb. & Card. & ꝓbat idē in d.c.ſtatutũ. Apud Gallos cõſuetudine & praxi obſeruantiſſima ſublatæ,& antiquatæ ſunt deciſiones tex.in auth.ingreſſi.C.de ſacroſ.ecc.& i l.Deo nobis.C.de epiſ.& cleri.Nam bona ingredientis religionem,niſi ex pacto monaſterijs reſeruētur,ad conſanguineos proximiores pertinent,nec monaſterium ex perſona monachi ſuccedit patri, nec matri, nec conſanguineis inteſtatis, quemadmodum teſtatur Rebuffus proœmio Regiarum conſtitutionum.glo.5.num.21.& 22. qui & alios authores citat.

EX CAPITE SECVNDO.

SVMMARIVM.

1 *An poſſit aſſumi in prælatum monaſterij is , qui eiuſdem religionem profeſſus non fuerit.*
2 *Beneficium regulare an ſit conferendum clericis ſecularibus.*
3 *Beneficia ſecularia an poſſit conferri religioſis.*
4 *Quis fuerit huius canonis author.*
5 *Teſtamentum factum ante profeſſionem , an ſecuta profeſſione rumpatur.*
6 *Teſtamento minime rupto per profeſſionem , an ſtatim profitentis bona poſſint ab herede peti.*
7 *Filij an poſſint viuente patre, qui religionem fuerit profeſſus , legitimam portionem petere.*
8 *Vſusfructus , quem pater habet in bonis aduentitijs filijs,an reuertatur ad proprietatem patre religionem profitente.*
9 *Teſtamentum factum ante profeſſionem , non poteſt poſt eam reuocari.*
10 *Papa poteſt monachis licentiam teſtandi concedere.*
11 *Papa an poſſit votum ſolenne continentia propria diſpenſatione remittere.*
12 *Obligatio voti an ſit ex lege diuina.*

CAPVT SECVNDVM.

PRincipaliter ex hoc c.in ſũma deducit,Abbatiſſam non poſſe teſtamētum facere , ēt ut de patrimonio diſponat licet habitum monaſticum non acceperit.Cui cõcluſioni obſtãt duo.Primum , quòd in prælatum monaſterij non poteſt aſſumi is , qui eandem religionem expreſſe profeſſus non ſit. tex.in c.nullus.de electio in 6.Secundum,quòd ingreſſus monaſteriũ poteſt liberè teſtari , interim dum non profitetur.auth. ingreſſi.auth.ſi qua mulier.C.de ſacroſ.eccl. & not. in l. generali.C.eo.tit.& in c.beneficium.de reg.in 6.

1 His uerò obiectionibus quidam reſpondent,† hãc fœminam ex eo,quod conſenſit ſeipſam in Abbatiſſam eligi,profeſſionem tacite feciſſe.c.uidua.de regula,quia ſe ſe immiſcuit actui profeſſionem exigenti, & qui ſolis profeſſis conueniebat,quod etiã probatur in c.j.de reg. in 6. in prin. quo cautũ eſt, in monaſterio vbi habitus profeſſorum,& nouitiorum ſunt indiſtincti , profeſſionem factam cenſeri ab eo,qui per annum integrum habitum illius religionis geſſerit , neque impedit hanc ꝓfeſſionem diſtinctio latens ipſius habitus. tex. in cle.ſi. de regulari. ſufficit tamen diſtinctio latens ad inducēdam profeſſionem,quæ tacite ſacta cenſetur ab eo qui ſciēter profeſſorum habitum per triduum geſſerit in ea religione,quã ante annum probationis profiteri quis poteſt c.conſtitutionem ad finem.de reg. in 6.neque requiritur ad hanc profeſſionem inducendam diſtinctio patens in ipſis veſtibus monachorum,nempe in ſciſſura , colore,uel forma.& licet hunc articulum confuſe tractet Sylue.uerbo, religio.3.§.19.gl.communiter recepta in d.clem.ſi.uerbo deinceps hoc ipſum probat,& latius explicat.

Hæc tamen ſolutio non procedit,quia profeſſio tacita non ſufficit,ſed expreſſa requiritur,ut quis eligi poſſit in Abbatē alicuius monaſterij.tex.in d.c. nullus. & idem quoad Abbatiſſam tex. in c.indēnitatibus. de elect.in 6. Et ideo Io.And.Abb.& doct.hic magis communiter tex. in d.c.nullus intelligunt in electione. Hunc autem tex.in prouiſione,collatione,aut poſtulatione.Nam is, qui expreſſe profeſſus non eſt religionem , eligi non poteſt in Abbatē, poſtulari tamē poteſt aut per collationem, ſeu prouiſionem ad hanc dignitatem aſſumi.idē no.Selua in tracta.de beneficio. 3. par. q. 51. Oportet ergo fateri in hac decretali hanc dignitatem non eſſe ex his, quæ ſolent per electionem dari:nam tunc ſolus Romanus Pontifex poſſet eam concedere alicui in electorum præiudicium.Poteſt etiam dici non incongruè, tempore capitis potuiſſe in Abbatem eligi presbyterum ſecularem, aut diaconum , vel ſubdiaconum , licet electionis tempore profeſſio minimè cõtigerit ex Greg.Epiſt.11.lib.3.Epiſt. cuius meminit Gratian c.presbyteros.16.q.1.tametſi poſtea ſtatutum fuerit contrariũ in c.nullus.& in c.indemnitatibus.de ele.in 6.& in c.cum ad noſtram.c.officij.eo. tit.ſupra.& in cle.2.de elect.Vnde beneficia regularia ſecularibus clericis non ſunt conferenda.tex.in cle.ne in
2 agro.§.ſane in 2.de ſtat.monac.† Ægid a Bellame.deciſ. 76.optimus tex.in c.cum de beneficio. præben.in 6.probans,reſcriptum Romani Pontificis clericis clerico ſeculari conceſſum,ut Prioris dignitatē obtineat, eſſe intelligēdũ de prioris dignitate, q̃ ſecularis ſit, nõ de regulari. Solet tñ beneficiũ regulare ſeculari clerico cõcedi a Romano Pontifice in cõmendam ad certũ tp̃s , intra quod religionem profiteatur, & ſecuta profeſſione illud habeat in titulũ,ſicuti teſtatur Io.Staph.de lite.grat.& iuſt. fol.25.col.j.Lud.Gomez.in reg.de infirmis re ſig.q 13.nu. 7.idem in tract.de expecta.nu. 71.Sic ecõuerſo beneficia
3 ſecularia nõ ſunt concedenda † religioſis.d.c. cum de beneficio.c.2.de ſtat.monac.c.in noua actione.16.q.7.c.monachus & placuit.16.q.j.quod procedit in beneficijs ſimplicibus nam ad epiſcopatum religioſus eligi poteſt c.j. 18.q.j.c.ſi Abbatem.c.ſi religioſus.c. quorundam.de elec. in 6.cle.j.de elect.in ſi.in quo omnes conueniunt.Item ad eccleſiam parochialē aſſumi poteſt religioſus, modo id fiat,ſuadente vtilitate,nec paſſim,nec temere,& ea licentia prælati ipſius monachi. tex. quem ita intelligunt gl. & Doct.in c.quod Dei timorem.de ſta.mona.c.parochia. ubi gl. 16. q. j. & eſſe hanc communem opinionem aſſerunt Abb.in d.c.quod Dei timorem.col.1.& Selua.3.par. de beneſi.q.70. Verum deciſio Rotæ in nouis 483.contrariam ſententiam probat dicens,non poſſe beneficium ſeculare conferri monacho , aut religioſo abſque diſpenſatione Romani Põtificis,uel epiſcopi,cui monachus ille ſubditus eſt.idem not.Alex.conſ.70.ad ſi.vol.3.imò nec ſolet

frequenter

frequenter id concedi, ot ſcribunt Io.Staph.de lit.grat.&
iuſt.fol.20.col.2.& Lud.Gomez i trac.de expec.nu.70. ta-
metſi idẽ Staph.primã & cõem ſniam ſequat i eodẽ lib.
fol.76.col.j.& 2.His accedit tex.i c.beneficiũ.de reg. in 6.
Secunda aũt obiectio ex eo ceſſat, ꝙ profeſſione ſecu-
ta monachus teſtari nõ poteſt.auth.ingreſſi.C. de ſacroſ.
ecc.auth.ſi qua mulier.C.eo.tit.glo.hic vlt.Profeſſio verò
facta fuit à Sirica, cuius hic fit mentio, per aſſumptionem
huius dignitatis, poſtquã ſolẽni more Abbatiſſa ab epõ
4 fuit ordinata, qđ manifeſtius cõſtat ex epiſtola † diui Gre
gorij ad Ianuariũ Epm Caralitanũ, lib. Epiſt.7.à qua c.qa
ingredientib.19. q. vltima.& iſtud aſſumpta fuere, cõciſe
nimis, ſiquidẽ à Gregorio huius rei ſeries longiori nar-
ratione tractatur. Ceterùm, ingreſſus monaſterium an-
te profeſſionem teſtari poteſt, imo & ſi teſtamentum an-
te ingreſſum fecerit, per profeſſionem non reſcinditur,
neque rumpitur.auth.de monachis.§. illud.§.nunc autẽ.
ſub c.ſi qua mulier.19.q.vlt.auth.nunc autem.C.de epiſc.
& cle.& in auth.ſi qua mulier.C.de ſacroſ.eccl. vbi pro-
batur, monaſterium portionem legitimam obtinere in
bonis profitentis, etiam qui filios habeat, quando is ante
ingreſſum de bonis proprijs minime diſpoſuerat, qua ra
5 tione teſtamentum ante profeſſionem † factum ab eo, q
cogitauit, & animo conceperat ingreſſum religionis, per
profeſſionem non rũpitur nec monaſterio aliqua in eius
patrimonio portio competit. Bart.in d. auth. ſi qua mu-
lier.nu.7.Bal.2.col.Pau.Caſtr.ꝑpoſt Iac.Butri. ibi. quorum
opinionem dicit eſſe veriorem Imol.in l.j.ff.iſto.tit. nu.
12. vbi Aret.nu.5.eandẽ approbat Anto.Roſel in d.auth.
ingreſſi.nu.16 Abb.nu.52.& ibi Dec.nu.61.in c.in præſen-
tia.de proba.eſſe hanc opinionem communem fatentur
Dec.conſ.31.col.2.& Ripa in l.ſi vnquam.C.de reuo.don.
q.35 Sunt tamen, qui exiſtiment teſtamentum vtcunque
factũ profeſſione religionis rumpi tanq̃ agnatione poſt-
humi.l.poſthumorum.ff.de iniuſt.teſtam.Monaſteriũ etm̃
loco poſthumi cenſetur auth.niſi rogati.C.ad Treb.Vnde
oportet, ne hoc teſtamentum rumpatur portionem legi-
timã titulo inſtitutionis monaſterio relinqui, vt no.Fred.
cõſ.165.glo.in d.auth.ſi qua mulier.& in d.§.illud.& in d.
c.ſi qua mulier.Pet.Cy.& Rap.Fulg.in d.auth.ſi qua mulier
quorum opinio communis eſt, ſecundum Imo.in l.j.ff. de
iſt.tit.nu.32.& Iaſ.in d.auth.ſi qua mulier.nu. 17.Sed hæc
ſententia iure non probatur quia teſtari poteſt ea legis
permiſſione ingreſſurus religionem, vt in d.§. illud. & in
d. c.quia ingredientib.igitur lex ipſa expreſſim ſtatuit ta-
le teſtamentum rumpi non poſſe per ingreſſum religio-
nis, alioqui vana foret teſtandi licentia, quæ volenti re-
ligionem profiteri liberrimè à legibus & canonib. con-
ceditur ex his, quæ tradit Conſtantinus Harmenop.
lib.5.tit.4.nec valet argumentum ab agnatione poſthumi
quia monaſterium non ſortitur filij, vel ſucceſſoris locũ,
in his bonis, quæ monachus ante profeſſionem proprio
teſtamẽto diſtribuerat auth.ſi qua mulier.quib. rationib.
refellitur præfata opinio, atq; ex eiſdẽ minori negotio
tollitur hac in re quod Sàly.in d.auth.ſi qua mulier. pro-
bare nititur, dicens teſtamentum etiam factum ab eo, q
cogitauerat religionis profeſſiooem, etiam portione le-
gitima monaſterio titulo inſtitutionis dimiſſa, per pro-
feſſionem rumpi, quaſi per capitis diminutionem.l. cõſi-
cium.§.poſt teſtamentum.ff.de iure codicil.§.alio aũt mo
do.& §.ſeq.Inſti.quib.mod.teſt.infir.Nam & teſtator ſe in
adoptionem alteri dederit, & in ea mortem obierit, irri
tum fit eius teſtamentum, quod ibidẽ probatur, & Regia
l.8.tit.j.par. 6.eandem opinionem exiſtimat eſſe veriorẽ
Fulg.col.7.& Iaſ.nu.21.in d.auth.ſi qua mulier.& defendit
etiã eam Rom.conſ.237.Huius vero ſententiæ ratio aper
tiſſime tollitur ex eo, ꝙ conſtat iure ciuili hanc capitis di
minutionem, q̃ per religionem contingit, irrita non fa-
cere teſtamẽta, tex.in d.§.illud.& in d.auth. ſi qua mulier.
Vnde in hac controuerſia frequentius recipitur Bar. diſt.
quam primò retuli, ita vt ſi nulla religionis cogitatione
teſtamentum cõditum fuerit, ſecuta profeſſione reuoce-
tur, quaſi ex noua voluntate.ar.l.ſancimus.C.iſt.tit.eandẽ
Bar.diſtinctionẽ Dec.defendit 5 c.in præſentia.de probat.
num.61.vbi. Imo.fi. col.dicit eam eſſe veriorem, & ab ea
non eſt recedendum in iudicando, nec in conſulẽdo, ſm
Fulg.& Iaſ.in d.auth.ſi qua mulier.nu.21.licet Ant.Ab.nu.
52.& Fel.nu.54.teneant, minimè reuocari teſtamentum
per profeſſionem, ẽt ſi fiat ab eo, qui nullam præmiſit re-
ligionis cogitationem.Nec l.ſancimus. Bar. opinionẽ ꝓ-
bat, q̃ & Are.reprobat in l.j.ff.de iſt.tit.nu. 4. nouaque ad-
ducta Leonis conſtitutione Viglius in prin.quib.mod. te-
ſtam. infirment.Ipſe uerò, quamuis videam Bar.diſtinctio
nem magis communiter recipi, mallem Abb.& Areti.cõ-
cluſionem defendere, aut Barto.ſequi ad effectum ut te-
ſtamentum factum ab eo, qui religionis profeſſionẽ mi-
nimè cogitauerat, profeſſione ſecuta rumpatur ſolum,
quoad legitimam portionem monaſterio competentem
quod placuit Ant.in d.c.in præſentia. His uero addendũ
in dubio ex interuallo tẽporis à teſtamento ad religionis
profeſſionem præſumi iudicis arbitrio religionis pro-
feſſionem teſtatorem præmeditatum fuiſſe uel nõ, quod
ab omnibus probatur. Sed & illud erit obſeruandum, te-
ſtamentum factum ab ingreſſo religionem, tamẽ ante ꝓ-
feſſionem, etiam ſine conſenſu prælati validum eſſe, nec
profeſſione reuocari, utpote factum eo tempore, quo te
ſtator liberam habuit teſtandi poteſtatem, in cuius cõclu
ſionis probationem eſt tex.optimus in c.4.de regulari.in
6.quamuis contrarium teneat Roderic.Xuares in allega-
tio.20.col.ult.poſt Arch. in c.nunc autem.19.q.3. Sic etiã
6 facto teſtamento, quod † per profeſſionem rumpi non
poſſit, ſtatim ipſa facta profeſſione bona hæreditaria ad
inſtitutum pertinere, ſi monaſterium ſit bonorum inca-
pax, ꝙ ſi capax ſit bonorum, ipſam hæreditatem morte
naturali ipſius monachi ad hæredem pertinere, in eius ue
ro uita ad monaſterium.5.not.Anto.Abb.nu.8.& Dec. 97.
in d.c.in præſentia.Imo.in d.l.j.ubi Aret.nu.6.dicit hanc
opinionem eſſe cõmunem.& idem not. Anton.Rub. cõſ.
155.Alex.cõſ.13.uol.3.dicẽs hãc opinionẽ cõem eſſe Bar.
nu.9.& alij, quos ibi retulit.Iaſ. num. 26. in authen. ſi qua
mulier.idem Bar.in l.res uxoris.Co.de don.int.uir. & ux.
idem in ſimili quæſtione in tract.minori.3.par.uerſic. iſti
hæredes.Soc.conſ.92.uol.1. dicens fideicommiſſum reli-
ctum ſub illa conditione, ſi inſtitutus deceſſerit ſine libe-
ris, ſtatim deberi fidei commiſſario, eo quod inſtitutus ꝓ-
fitetur religionem, quæ etiam communium bonorum in-
capax ſit, atque ita eſt intelligendus tex.in auth.niſi roga
ti.C.ad Treb.& c.in præſentia.de probat.ubi hæc eſt com
munis ſententia, quam tuetur eleganter Fortu.in l. Gal-
lus.§.& quid ſi tantum.ff.de liber.& poſth.colu.32. ex qui
bus conſtat prima communis ſententia, quæ probatur in
l.Statius.§.Cornelio.ff.de iure fiſci. quam Bart.ubique ad
eandem concluſionem inducit.eandem opinionem ſcri-
bit communẽ eſſe Roderic.Xuares in dicta allegatio. 20.
columna ſeptima. Igitur ſi monaſterium capax bonorum
eſt in uita monachi, excluſo hærede inſtituto, bona † hæ-
7 reditaria poſſidebit, adeo ut quibuſdam placuit, in uita
patris religionem profitentis filio legitimam bonorum
portionem minime deberi, nec monaſterium cogi poſſe
eandem partem filio poſt profeſſionem patris, eo uiuẽte
tradere.glo.Bar.& Doct.in d.auth.ſi qua mulier. per text.
ibi, quo probatur, poſt mortem patris filium poſſe legiti-
mam portionem a monaſterio petere, ſi pater ante
obitum bona propria non diuiſerat inter filios. quam
opinionem teſtantur eſſe magis communem Saly. & Iaſ.
in d.auth.ſi qua mulier.col.14.Dec.d.cap.in præſentia.nu.
67.& eſſe ueriorem Abb.in c.cum ſimus.de regul. Alex.in
l.ſi cum dotem.num.13.ff.ſolu.matrimo.& Fel.in d. ca. in
pſentia.nu. 56.Quibus refragatur tex.in d.c.cũ ſimus, quo
probatur, tradendam eſſe filio portionem legitimam ex
bonis patris religionem profeſſi, ſtatim non expectata pa
tris morte. Nec oberit, ſi quis dixerit in eo c.patrem mor
tuum eſſe, cum de eius ſucceſſione mentio fiat. Nam mo-
nacho uiuenti ſucceſſio datur.c.ſi.30.q.3.& ex integra de-
cretali conſtat, patrem uiuere eo tempore, quo portio le
gitima filio tradenda erat. Vnde tex.in d.c.cum ſimus.pro
bat hanc ſecundam opinionem, & eſt ſing.ſecundũ Abb.
ibi.commendat Bal.in d.auth. ſi qua mulier.col.fi. idẽ Io.
And.& Doct.in d.c.cũ ſimus.gl.quæ alibi non eſt ſecundũ
Abb. ibi. in c. tanſmiſſæ. qui filij ſint legitimi, ſingular ſi

ſecundum Aretinum in l.1.nu.6.ff.iſto titu.quam opinionem defendit Corſet.in ſing.uerb.legitima.Anani.in c.2.col.peu.de delict.puero.Pirrhus poſt conſuetudines Aurel.c.2.col.4.Bal.Nouel.de dote par.j.j.col.3.dicens hanc opinionem communem,pro qua induci poteſt tex.in dicta authen.ſi qua mulier.qui permittit patri religionem profeſſo portiones legitimas filijs aſſignare, quod minime permitteret, ſi bona illa à monaſterio patre uiuente quo ad legitimas filiorũ portiones auferri non poſſent. Nec inficior rem dubiam eſſe, fateor tamen opinionem ultimam æquiorem eſſe,& utroque foro ſeruari oportere,propter maximam ęquitatem,cui innititur iſthęc opinio,ut fatetur præter alios Abbas in d.c.in pręſentia. nu. 59.Poteſt etenim tex.in d.auth. ſi qua mulier.dum innuit expectandam fore mortem patris religionem profeſſi intelligi,ut loquatur enunciatiuè,quaſi mortuo patre nõ facta inter filios diuiſione bonorũ, nec ab ipſis filijs petita,ſit à monaſterio danda filijs portio legitima.Quòd ſi noſtrates in hac ſententia nõ falluntur,in ſimili quæſtione erit dicendum,vſumfructum, quem pater † religionẽ
8 profeſſus habuit in bonis filijfamilias rõne patriæ poteſtatis,ad ipſum monaſterium non tranſire,ſed ſtatim profeſſione ſecuta ad proprietatẽ redire,cũ ſit patria poteſtas extincta.Martynus Silima Saly.q.7.Iaſ.col. fi. in auth. ingreſſi.C.de ſacroſ.eccl. Cynus & Alber. in auth. idem eſt.C.de bonis quæ lib.Hippo.ſing.668.& hæc eſt communis opinio, authore. Salyce. in d.auth.idem eſt. Tametſi gl.ibi teneat, vſumfructum ad monaſterium uiuente patre pertinere,quam ſequuntur Bal. Paul.& Corn.ac Dec. in d.c.in præſentia.nu.66.& Bar.in d.auth.ingreſſi.in rep. nu.49.Anto.Roſellus illic nu.18.Guido. Papæ.q. 595. Auguſtinus Berous ĩ d.c.in præſentia.nu.158.Io.Lup. in rub. de donat.§.52. & Fulg. dubius tamen in d. auth. idem eſt. Nam & idem Bar.in d.auth idem eſt.aſſerit,dimidiã vſuſfructus partẽ ad monaſteriũ pertinere,alterã verò dimidiã ad filiũ.arg.l.cũ oportet.§.cum aũt. C.de bo.q̃ lib. idẽ notat Abb.in d.c.in p̃ſentia.nu.57.& in d.c.um ſimus.Ego equidem non uideo, cur integre vſusfructus ad filium non pertineat,ſtatim facta profeſſione,cum & ipſe filius ex patris bonis petere poſſit legitimam portionem adhuc uiuente patre,ac ſi is mortem obijſſet. Qua ratione in prima, & ſecunda huius operis editione conatus ſum Silimani opinionem probare,non ignarus, eam dubiam eſſe,certus tamen æquitatem quandam præ ſe ferre,quæ iure quidem poſſet,ſaltem Pontificio defendi.Cæterum Arius Pinellus Luſitanus,cuius diligentiam, & cãdorem in aliorum ſcripis perſcrutandis non poſſum non mirari,in l.j.C.de bonis quę lib.j.par.nu.47.egregio profecto. & eruditiſſimo examine quæſtionem iſtam expendens gl. opinionem ſequitur in d.auth.idem eſt.Silimani ſententia reprobata.Quæ fortaſſis aliorum authorum ſuffragio nec omnino deſtituitur, nec prorſus repulſam patitur.Exiſtimo etenim diſtinguendã eſſe opinionẽ gl. in d. auth.ingreſſi.ab illa,quam gl. expreſſim tradit in d. auth. idem eſt.Siquidem prior uerum eſſe cõtendit,per ingreſſum religionis,uſumfructum,quem monachus habebat, minime fuiſſe extinctum,imò eũdem monaſterio quoad utilitatem deberi,& acquiri. Quod ipſe fateor rectiſſimè iuris eſſe,ſequutus gl.Cyn.nu.12.Alber.nu. 22.Bar.nu.42. & alios in d.auth.ingreſſi.Inn.in d.c.in præſentia.num.5. Imo.in l.eum filio.nu.8.ff.de leg. j. quorum opinio communis eſt,ſecũdum Abb.in c.vlt.col.2.ff. de pignori. Soc. conſ.10.lib.j.in 6.q.& Io.Crottũ in l.Gallus.§.& quicquid ſi tantum.nu.30.ff.de lib.& poſth. Qui denique authores Silimani ſententiam non uidentur omnino improbare, quum nec de ea in ſpecie tractauerint.Sed nec ipſe Silimanus communem hãc opinionem negat, imò eam admittit in vſufructu,quem quis alia ex cauſa,quã iure patriæ poteſtatis habet eo tempore, quo religionem profitetur.Quo tendunt omnia,quæ à præcitatis authoribus traduntur,poſterior autem glo.cenſet,vſumfructum patri iure patriæ poteſtatis competentem, ſi pater ipſe religionem profiteatur, adhuc ipſo uiuente quoad utilitatẽ monaſterio acquiri,non filio,quod Silimanus,& qui eũ ſequuti ſunt,negant,tametſi gl.opinio recepta fuerit ab his,quorum paulò ante mentionem fecimus, dum adduximus gl.in d.auth.idem eſt.reliqui uerò authores, ni fallor ipſe,Silimano minime refragantur. Nam Cyn. & Alber.in d. auth.idem eſt. Silimani diſtinctionem referunt, lectoremq́ue remittunt ad ea, quæ ipſi ſcripſere in d.authen.ingreſſi.quo in loco ipſi gl.illius conſtitutionis,quę Silimano non obſtat, ſimpliciter ſequuntur, atque ideo potius uidentur Silimani diſtinctionem admiſiſſe, quàm reprobaſſe.Sed & Alex.in conſil.139.lib.2.nu.5. atque itẽ Cœpol.conſ.22.nu.4.quãuis meminerit gl.in d. auth. idẽ eſt.eorum tamen rationes generalem quæſtionem attingunt, quæ ab Accur.in d. authen. ingreſſi. fuit expedita. (His accedit quod paulo ante obiter adnotauimus,nempe filiumfamilias per profeſſionem religionis à patre factam effici ſui iuris,& à patria poteſtate liberum eſſe. Sicuti exiſtimant,& uerè Dyn.Bar.Bal. Angel. & Fulgoſius in l.patre furioſo.ff.de his,qui ſunt ſui.Abb.in c. 2.de regular.quorum opinionem cõmunem eſſe, pulchra tradita illatione aſſeuerat Emanuel à Coſta in c.ſi pater. de teſtamentis in 6.par.2.in verbo teſtatore mortuo,num.9.& ſequẽti.ex Dec.in c.in præſentia.de probat. nu.66.Alber. in d.auth. ingreſſi. & Corn. in d.auth.idem eſt.) Id uerò quod poſt Bar.& communem diximus,monaſterium, uiuente monacho,qui ante profeſſionem hæredem alium inſtituerat,bona teſtatoris obtinere, iuſteque poſſidere, & eis uti & frui poſſe,eſt intelligendum, niſi teſtator expreſſim in teſtamento cauerit,velle hæredem inſtitutum bona accipere, eiſq̀ue vti & frui ſtatim poſt religionis ingreſſum.Nam tunc monaſterium,etiam uiuente monacho teſtatore,excluditur,authore Imo.in l.1.nu.14.ff.de teſtam. idem probat eo non citato Lud. Goz. conſil. 41. num. 11. & 17.

9 His etiam adiungere libet,teſtamentum† factum ante profeſſionem,poſt eam mutari, aut reuocari non poſſe: ſiquidem profeſſus teſtari non ualet, etiam ſi profeſſus fuerit eam religionem,quæ communia bona habere poſſit.quod hic probatur.& in d.c.quia ingredientibus.& in authen.de monachis.§.illud.& in ſpecie not. Abb.in d.c. in pręſentia.nu.61.Imo.& Ang.in l.j.ff.de iſt. tit. Iaſ.in d. auth.ſi qua mulier.nu.27. cõtra Bar.ibi cuius opinionem & Dec.reprobat in d.c.in præſentia. nu. 68. & Rub.conſ. 155.col.fi.tradit latè Aug.Bero.in d. c. in præſentia.num. 537.qui Bar.ſententiam falſam eſſe cenſet.rurſus & idem Dec.in d.auth.ingreſſi.nu.13.à Bart. diſcedit etiamſi opinionẽ Bar.ſequuti fuerint.Are.nu. 5.in d.l.j.Roder. Xuar. in alleg.20.ſol.pen.Anto.à Roſel.in d.auth. ingreſſi. col. vlt.Ant.Butrig.in d.c.in præſentia.nu. 34. & in conſil. 69. Guli.Bene.in c.Rainutius.de teſt.uerb. mortuoque teſtatore.in primo.nu.297.& ſequentibus quorum authoritate non poſſum à priori ſententia nec tranſuerſum,quod aiunt,diſcedere,quippe qui exiſtimem Bart.maxime aduerſari iuris Pontificij,& Cæſarei conſtitutionibus, earumq́ue veris,& proprijs rationibus.Vnde licet reuocatio teſtamenti fiat in fauorem monaſterij, ea minime valebit,nec iure ſubſiſtet,quod expreſſim Aug.Bero.adnotauit ex eorum mente, qui priorem opinionem probarunt.tametſi Iaſ.in d.authen.ſi qua mulier.nu.33.poſt.Bal. ibid.nu.8.& Paul.Caſtr.col.pen.Dec.in d. c. in præſentia nu.68.reſpondeant,teſtamentum factum ante profeſſionem etiam præuia cogitatione ingreſſus, poſſe ab ipſo monacho reuocari poſt profeſſionem,in fauorem tamẽ monaſterij, iuxta deciſionem, quæ traditur in d. auth.ſi qua mulier. quæ tantum abeſt ab huius opinionis probatione,ut minimè dignum ſit, eam induci ad propoſitæ quæſtionis diffinitionem,cum in propria ſpecie,& caſu ſit ſeruanda, nempe cum inter proprios liberos legitimos,& naturales,quib.pater nocere non poteſt, monachus ſtari vult, & propria bona inter eos diuidere. His etenim nuſquam potuit pater præiudicare quoad portionem legitimę debitam. Monaſterio autem potuit per teſtamentum factum cogitatione præmiſſa ipſius ingreſſus præiudicare,etiam tacite inſtituendo extraneum ante profeſſionem. Quod nõ impedit d. auth.ſi qua mulier. nec Regia lex ei ſimilis.in l.17.tit.1.par.6.

10 Solet tamen Romanus pontifex † monachis concedere ius

re ius

te ius teſtādi, ita vt modica quantitas eorum teſtamento diſtribuatur, etiam ad hoc accedente prælati monachorum conſenſu, ſicuti aſſerit Ioan. Staphi. de lite. grat. & iuſt. fol. 18. columna prima. Poteſt enim papa licentiam teſtandi religioſis concedere. argum. l. ſi quando. in principio C. de inoſ. teſtamento & reſpondit Soc. conſi. 13. volum. primo. Franc. in rub. iſto titu. in 6. columna penul. Iaſ. & alij per eum adducti in authenti. ingreſſi. 2. colum. C. de ſacroſ. eccleſ. Bald. in d. l. ſi quando Barba. in capitulo cūm in officijs. iſto titu. colum. pen. Bapt. de S. Seuerino in tract. de penſionibus. q. 19. in fin. quibus accedit illa ratio, quòd Papa poteſt monachum à uoto continentiæ eximere propria diſpenſatione. Inno. Ioan. Andr. & alij in capitulo cum ad monaſterium, de ſtatu. mon. ubi Abb. 3. colum. & Soc. d. conſilio 13. num. 19. aſſerunt hanc opinionem eſſe communem, quam Caie. profitetur 2. 2. q. 88. arti. 11. Io. Mai. in 4. diſtin. 38. quæſt. 14. & ibi Durand. q. 2. Paln. q. 4. arti. 4. concluſio. 11. & Card. à Turrecrem. in capitulo de illo clerico. 32. d. & probatur pluribus rationibus, quas adducit Thom. hanc partem ſecutus in diſt. 38. q. 1. artic. 4. (tradit multa ad hanc opinionem Claudius Spencæus lib. 5. De incontinentia capitulo 4. & ſequentib.) & hæc eſt magis communis opinio ſecundum Felin. in capitulo ſi quando columna 3. de reſcri. qui plures authores huius ſententiæ diligenter congeſſit. & idē fatetur Pariſ. conſilio 68. volum. 4. numero 148. ſemper enim in his votis authoritas Romani pontificis excepta cenſetur. capitulo. 1. cap. debitores. capitulo uenientes. de iureiu. gl. ubi late Felin. in capitulo conſtitutus. de reſcrip. Abb. in capitulo quanto de iureiur. poſt glo. ibi. Tho. 2. 2. q. 89. artic. penul. Poterit ergo Romanus Pontifex, ſi id viderit expedire reipublicæ, aut animarum ſaluti, voti obligationem remittere, quoad continentiam ergo,

21 & quoad paupertatem. Ant. Rub. conſi. 147. Nec † me latet diuum Tho. 2. 2. q. 88. artic. 11. præuia maxima deliberatione aſſerere, Romanum Pontificem non poſſe propria diſpenſatione continentiæ ſolenne monachorum votum tollere, ex authoritate capitulo cum ad monaſt. de ſtatu monach. in ſi. vbi Papa profitetur; non poſſe ipſum voti obligationem tollere dum dixit, contra caſtitatem, aut paupertatem monachorum Romanum Pontificem licentiam indulgere non poſſe. idem glo. in capit. ſunt quidam. 25. q. j. glo. in d. capitulo cum ad monaſteriū. & Altiſiod. lib. 3. tract. 22. Card. à Turrecrem. in libello ſeptuagintatrium quæſtionum. q. 35. Alma in trac. de poteſt. Papæ. c. 15. Sylue. verbo, votum. 4. §. 5. & Ambr. Cathar. cōtra Caie. lib. 6. capitulo. 2. & diligenter Rober. Arbor. Epiſcopus in tract. pro tuendo ſacerdotum cœlibatu. 4. tomo. ex eo etiam, quòd ſeruare ſolenne votum, quo quis ſeipſum tradidit religioni, ſit iuris diuini, cui propria diſpenſatione non poteſt Romanus Pontifex derogare, & eadem ratione, quæ ex dicta Decretali colligitur, idem erit dicendum in voto paupertatis. hāc opinionem diui Thomæ defendit optimè, ac probat Domini. Soto. libr. 8. de iuſt. & iu. q. 4. artic. 2. Qui ex eodem Thom. & alijs deducit, hanc diſpenſationem permitti ſuper continentia ſacerdotū. Oportet tñ primā opinionem defendere, ne quę paſſim fiant, euertantur omnino, licet reipublicæ Chriſtianæ maximè conueniat, ſummum eccleſiæ Principem hiſce iuribus rarò, & ex euidenti vtilitate Catholicæ religionis vti. Sed uerba illa capitulo cum ad monaſteriū. vel procedunt manente ipſo uoto, nó enim poſſet Papa monacho indulgere, vt exiſtēs monachus vxorem duceret: poſſet tamen eum eximere à uoto, & religione, vt ſic exēptus vxorem ducere ualeat, & proprium patrimonium habere, & teſtari, uel intelligenda ſunt ex modeſtia Romani pontificis, ad conuincendum illum Abb. ne exiſtimaret ſeipſum monachis licentiam concedere poſſe ad-

22 uerſus uotum paupertatis. Id uero, quod † dicitur, uoti obligationem eſſe iuris diuini, atque ideo non poſſe tolli per principem eccleſiæ, non procedit, quia hæc obligatio prouenit ex uoluntate humana, licet ex iure diuino ſit executioni tradenda, actus verò humani principibus ſubijciuntur, ut conſtat. Hinc etenim ſit, votum filij parentis iudicio ſubmitti, qui id poteſt irritum facere. Mirum ergo non erit ſi Rom. Pon. votum ſubijciatur, ut is poſſit eius obligationem remittere ſi id viderit expedire reipublicæ, ſicuti probat Io. à Medina in tract. de confeſſione. capitulo de diſpenſatione ſuper reuelanda confeſſione. Præterea iuris diuini eſt obligatio voti in communi & generali obligatione, quia tenemur vota ſeruare iure diuino, non tamen peculiare quodlibet votum eſt iuris diuini. Sic obedire legibus præceptū eſt à Deo, & lege diuina, non tamen quælibet lex humana eſt ius diuinum, qua ratione paſſim omnium conſenſu receptum eſt, poſſe licitè & iure diſpenſare Romanum Pontificem in uoto ſimplici, etiam continentiæ, & religionis. Quod & idem Do. Soto. in d. q. 4. ar. j. longius explicat & probat.

EX CAPITE III.

SVMMARIVM.

1 *Voluntas teſtatoris eſt executioni mandanda intra tempus ab eo diffinitum à die adita hæreditatis.*

2 *Ad exequendam ultimam voluntatem datur à iure annus à die monitionis.*

3 *Tempus datum ab epiſcopali conſtitutione ad executionem ultimæ voluntatis currit ab aditione hæreditatis.*

4 *Tempus datum ad executionem ultimarum voluntatum, non currit ignoranti, nec impedito.*

5 *Poteſtas exequendi ultimam voluntatem, an ante annum transferatur in Epiſcopum.*

6 *Ad exequenda legata pia, quod tempus datur à iure.*

7 *Electio an poſſit fieri ex ultima voluntate ultra tempus datum ad eius executionem.*

8 *Nullo executore per teſtatorem nominato, cui competat executio, atque etiam reſtitutio malè ablatorum.*

9 *Monaſterium, quod non poteſt in loco per teſtatorem electo conſtrui, alibi eſt conſtruendum.*

10 *Pecunia reſidua conſtructo opere, per teſtatorem iniuncto, an ſit hæredi adiudicanda.*

11 *Legatum pro dote alicuius puellæ eſt conditionale.*

12 *Legatum ad eccleſiæ ædificium non efficí caducum, ex eo quod locus non fuerit ædificationis deſignatus.*

CAPVT III.

DEDVCITVR hæc decretalis ab Epiſtola diui Gregorij lib. 3. epiſtol. 10. ad Ianuariū Epiſcopum Caralitanum, & ex epiſtola 8. ad eundem. Ex quibus addi poſſunt aliqua quæ hic deſunt ad perfectam cognitionē huius controuerſiæ. Habet tandem hoc caput in ſumma, annum præſcribi ad executionem vltimarum voluntatum. idque tempus cedere à die monitionis per iudicem factæ. ad idem authen. hoc amplius. C. de fideicom. cui aſſertioni obijcio ea, quæ in Nouel. ſtatuta ſunt, nempe ad exequendam vltimam voluntatem ſex menſes dari à die inſinuationis teſtamenti. authen. de eccleſ. tit. §. ſi autem legatum. Rurſus ibi in §. ſi quis ædificationem. quinque anni conſtituuntur ad exequendam vltimam voluntatem. Quamobrem ad intellectum huius capitis libet aliquot axiomata proponere, quibus exponemus aliqua ex parte tractatum de executione ultimarum uoluntatum.

1 Prima concluſio, Teſtatoris voluntas † eſt executioni mandanda intra tempus ab eo diffinitum, idque currit à die aditæ hæreditatis. Abb. hic. 2. colum. probat hoc ipſum text. in l. ſtatuliberos. §. ſi quis hæredi. ff. de ſtatulibe. quem dicit eſſe ſolennem Bartol. in l. genero. ff. de his, qui not. infa. & cenſetur is ab omnibus ſing. ſecundū Alexan. in l. ſi mihi, & tibi. §. j. ff. de lega. primo. iuſtum etenim eſt ante aditam hæreditatem diem datum ad exequendum non currere.

2 Secunda concluſio, Nullo † tempore à teſtatore ad exequendum conſtituto à iure, annus datur hæredi uel executori teſtamētario, ad ſoluēda quęcunque legata, quæ non ſint cauſa pietatis relicta, & ad exequendam in cæteris rebus ultimam uoluntatem. l. nulli. C. de epiſc. & cler. quo anno lapſo ad epiſcopū transfert ius exequēdi. tex. ibi & latè Fel. in c. ſi quis contra. 2. col. de foro compet.

ſi teſtator in caſum negligentiæ alium executorem ſubſtituerit. Bald. in l.ſi fundum. §. Stichum.ff.de legat.j.Barba.in cap.tua nobis.iſto tit.num. 14. Cepola cautela 294. idē Bald.in l. j. in princ.2.col.C.de caduc.toll. & in auth. licet.C .de epiſcop.& cleric.hic annus currit à die monitionis factæ per iudicem, quod hic probatur, ſicuti aſſerunt Card.Ancha.Abb.& Imol.hic Bal.in l.id quod pauperibus.num.11.C.de epiſc.& cleric.Iacob.a Canibus in tract.de executor.vltim.volunta.2.par.q.3.num.11. quorum opinio communis eſt ſecundum Bald. in d.num.15. Abb.conſil.11.volum.2.& conſil.59.volum.j. & Rocbum de iure patron.verb.conſtruxit.q.10.Barbat.conſil.8. volum.j.col.4. licet ipſe ibi & hic, num. 33. contrarium defendere velit, cuius opinio probatur in Regia.l.6.tit.10. par.6. qua exprimitur tempus datum à iure ad executionem vltimæ voluntatis currere à die mortis teſtatoris. Poſſet tamen lex illa intelligi in exequendis legatis, quæ non exigunt aditionem hæreditatis.

3 Quin & conſtitutio Epiſcopalis annum † à die mortis executioni teſtamentorum conſtituens intelligenda eſt, vt hic annus à die aditæ hæreditatis, & ſcientiæ currat. Abb.hic 2.col.& Rom.conſi.228.col.2.& probatur.Nam ante aditam hæreditatem impeditur executio teſtamenti, etiam ſi teſtator inteſtatus deceſſerit. glo.in l.qui filio. ff.de hæred.inſtit.quam dicit ſing. Alexan.in l.3.col.j.ff.de legat.j.notabilem idem Alex.in l.nemo pôt.ff.eo.col.2.ſolennem Iaſ.in l.eam quam.C. de fideicomm. col.6. Notat Bart.per text.ibi in l.alio.ff.de alimen. & cib.leg. Ang.Aret.in tract.de teſtamē.verbo,& executores. Ad id etiam plurimum conducit l.nemo.ff.de teſtamē.tut. Vnde fit, vt executor teſtamentarius poſſit hæredem compellere iudicis præcepto ad adeundam hæreditatem .Specu.tit.de inſtrum.editio.§.nunc verò aliqua.Iacob.à Canibus in d. tract.par.j.§.2.quod ſi legata ſint pia, an poſſint tradi executioni, non adita hæreditate, ſcribam in c.Raynaldus. ad ſi.iſto tit.His etiam adiungitur, quòd impedito agere non labitur tempus aſſignatum ad aliquid agēdum. cap. quia diuerſitatem.de conceſſ.præb.l.j.C.de anna.except. atq; in hac ſpecie, executionis tempus non currere ignoranti, aut impedito, probatur in hoc cap.vbi diuus Gregorius negligentiam hæredis perpendit, quod animaduertit Abb.in repet.c.cum eſſes.iſto ti.col.fin.Fredet.conſi.529.Hoſtienſ.Imo.hic,colum.3.Rom.hanc opinionem communem eſſe aſſeuerans conſil.228. Nec oberit, quòd tempus datum in fauorem alicuius ad agendum actum
4 non in odium ipſius, cui datur, † currit ignoranti, & impedito.glo.in c.ſtatutum .de præbend. in 6.ſingul.ſecundum Barb.hic num.33.& in c.plerunque.de reſcrip.3.colum.& Abb.in d.c.cum eſſes.col.pen.Andr. Tiraq.lib.j.de retract.§.35.in glo. 4. num.25. pulchra legis Regiæ deciſio,in l.7.tit.7.lib.5. ordinatio. quia id procedit, quoties dies datur in merum alicuius fauorē, ſecus quando conſtituitur etiam ad conuincēdam alicuius negligentiam, vt in præſenti quæſtione a iure conceditur. & ita reſpondent Abb.& Imol.Tametſi Spec. in tit.de inſtrum. editio, §.nunc verò aliqua.nu.39.dixerit, tempus datum ad executionem vltimarum voluntatum, etiam currere ignoranti,& impedito, quia datur in fauorem pauperum, & eorū, quibus aliquid ex teſtamēto eſt diſtribuendum, nō in odium ipſius executoris. Cui ſententiæ conſentiunt Card.hic,idem in d.c. quia diuerſitatem.2. col.Barba.hic num.33.Bald.in l.captatorias.C.de teſtam.milit.col.fin.dicens eam vbique in praxi ſeruari, & plurimum coadiuuatur Regia l.6.tit.10.par.6.quæ de iure procederet, ſi impedimentum eſſet, aut appareret perpetuum, vel ad longum tempus permanſurum, attenta ratione text.in c.ſi. §.fin.iſto tit.in 6.Alioqui quicquid ſit in praxi, prima opinio iure verior eſt, quam & Oldendo.ſequitur in tract.de execut.vlt.volunt.tit.7.Bart.in d.l.genero. Bal.conſi.575. volum.3.Alber.Brun.in ſtatut.verb.executio,

5 Tertia concluſio. Poteſtas exequendi † vltimas voluntates, etiam ante annum, aufertur ab executore, & transfertur in Epiſcopum, ſi ab Epiſcopo bis monitus executor vltimam voluntatem exequi noluerit.authent.de eccleſ.tit.§.fin autem qui hoc facere. Spec. in d.§.nunc verò aliqua, num.82. Abb.hic colu.2. Iacob.à Canibus in d. tract.de execut.vlti. volunta.2. par.q.3. quod procedit in legatis pijs, vt exiſtimant Imo.hic,& Salyc.in d.auth.hoc amplius.C.de fideicomm.colu.2. nec tamen reſtringitur ad legata alimentorum, aduerſus Barb.hic, cum hic fauor iure optimo pietati conueniat.

6 Quarta concluſio, Ad exequenda legata † pia à iure diffinitur tempus ſex menſium, quod cedit à die inſinuationis teſtamenti.§.ſi autem legatum.in authē.de eccl.tit. Abb.& Doct.hic communiter, & Iac.a Canibus in d.q.3.

Quinta concluſio, Non obſt.iuris ciuilis diſpoſitione etiam ad conſtruendam eccleſiam, aut monaſterium, annus hæredibus, aut executoribus præſignatur à die monitionis, text.hic, ex quo id adnotarunt Hoſt.Ioann.Andr.Ant.& Imo. dicens hanc opinionem eſſe communem colum.2.& Rocbus de iure patronat. verbo, conſtruxit, quæſt.10.qui poſt Abb.hic addit hanc concluſionem eſſe intelligendam quo ad conſtituendum hæredem, aut executorem in negligentia incipiendi ædificium eccleſiæ, aut monaſterij, ſed ad conſtituendum hæredem, aut executorem in negligentia perficiendi opus intra annum inceptum arbitrio iudicis tempus conſtituitur, attenta operis qualitate. Quid enim ſi ipſum ædificium quinque annos exigat ad eius perfectionem? oportebit equidem id tempus expectari, vt in d.§.ſi quis ædificationem.auth. de eccleſ.tit.collat 9. atque id Doct. hic ſentiunt, ex quibus hic text.erit intelligendus, quando monaſterium poteſt intra annum incipi, & ad perfectionem duci.

7 Sexta concluſio, non † tantum executor, ſed & is, cui electio a teſtatore cōmiſſa eſt, intra annum, aliudve tempus ad executionem deſignatum, eligere debet, alioquius eligendi ad Epiſcopum ſpectat.Card.Imo.& Barbat. hic num 41.id enim quod ex electione executioni tradēdum eſt, præuiam electionem poſtulat, ſine qua fieri nequit executio, igitur intra tempus executionis oportet electionem fieri.l. oratio. ff.de ſponſal. hanc etiam aſſertionem probant Bald.in l.cum quidam.in 2.ff.de legat.2. Ang.Corn.& Iaſ.per text.ibi in l.fin.§.j.C.commu.de leg. Angel.conſil.64.Ancbara.conſ.387. quorum opinionem communem eſſe aſſerunt Corn. & Iaſ. in d.l.fin. in princ. qua in re Bartol. in d.l.cum quidam. contrariam ſententiam eligit, dicens enim, cui teſtator commiſit arbitrium eligendi pauperes, quibus certa bona diſtribuerentur, etiam poſt annum eligere poſſe: epiſcopo excluſo, ex eo q; hic elector eſt, non executor, ſi quidem declarat arbitrium proprium, non autem exequitur.l.executorem.C. de execu.rei iud. vbi eãdem opinionem repetunt Bart.& Paul.Caſt.Abb.& Anch.hic.idem Anch.conſ.412.Abb.in c.ſi quis contra clericum.3.col. de foro comp. & ibi Fel. col.2.idem Abb.conſ.11.vol.2.Rom.conſ.228.col.4. Bar. in d.l.ſi.§.j.& idem Bar.conſ.142. & Henri.Boite.in tract. de ſynodo.3.par.art.j.num.187.Verum rationes huius poſterioris ſententiæ non ita efficaciter eam probant, vt tenenda omnino ſit, cum in præſenti dubitatione dies executioni, ac ſubinde electioni ſit præfinitus, & ideo ceſſat ratio d.l.cum quidam.vbi Paul.& Imo.opinionem Bartoli non ſunt auſi aſſerere, nec Anton.in cap.tua. infra eod. licet idem eam elegerit in cap. literas. de ſupplē.neglig. prælat.& Ioann.Oldend.in tract.de exequend. vltim.volunt.titu.7. & dixerit Bald. in l.captatorias. colum.fin.C. de teſtam.milit.eam procedere in legatis, quæ cauſa pietatis facta non fuere.

8 Secundò, colligo ex hoc cap.nullo † executore à teſtatore nominato hæredi competere vltimæ voluntatis executionem, etiam in his, quæ ob piam cauſam relinquuntur, quod hic apertiſſimè probatur, niſi ſiat legatum pro redemptione captiuorum, tunc etenim executio ad Epiſcopum pertinet, ſi teſtator executorem teſtamenti non nominauerit.Abb.hic per text.in authent. de eccleſ.titu.§.ſi quis ædificationem. & §.ſi quis autem pro redemptione. In his verò, quæ pro reſtitutione illicitè acquiſitorum, ſeu per vim ablatorum, à teſtatoribus legantur, oportet animaduertere, primum, teſtatorem non poſſe alium quàm epiſcopum deſignare, ad diffiniendum ea, quæ ex vſuris ipſe acquiſierit, Do-

mi.conſ.

mi conſ.50.Secundum, reſtitutionem ac diſtributionem certæ quantitatis pauperibus erogandam, pro ſatisfaćtione malè ablatorum, poſſe & debere fieri per executorem vltimæ voluntatis; vbi de male ablatis, non conſtat aliter, quàm ex teſtantis confeſſione. Anani. & Felin. in capitulo cum ſit.de Iudæ.eſt enim hoc legatum pium, quod poteſt per executorem vltimæ voluntatis expediri, ſicut cætera legata pia. Tertium, ſi de malè ablatis conſtat in iudicio, vel extra iudicium, aliunde quã ex teſtamentaria confeſſione, reſtitutio fiet per eum, qui tenet reſtituere, conſilio tamen Epiſcopi. Abb.& Fel.in d.capit. cum ſit.Io.Lupi.in repe.rub.de donatio.§.65.num.69.Hoc enim pacto intelligenda eſt Hoſt.opinio d.capitulo cum ſit.dicentis, reſtitutionem malè ablatorum debere per Epiſcopum fieri.Nec quidquam vrget text. ille in d.cap. cum ſit.quia loquitur, quando ſuſpectus eſt is, qui tenetur reſtituere, nam tunc ſolus epiſcopus ius habet reſtituendi. Sic etiam eſt defendenda ſententia Arch. in cap. fin.hoc titu.in 6.vbi aſſeruit, hanc reſtitutionem ad Epiſcopum non pertinere. quod probat text. in capitulo ſicut dignum.§.eas inſuper.de homici. vbi Abb. & Anani. Card.in d.capitulo cum ſit.& Corſet.in ſingul.verbo, reſtitutio.& alij per Fely.adducti in d. cap. cum ſit. quorum opinionem fatetur communem eſſe, & eam probat Io. Medina de reſti.q.3. cauſa 10. cap.inci. eſto.erit nanque facienda reſtitutio, conſulto tamen Epiſcopo, cuius intereſt rem iſtam diligenter agere, quippe, qui pater pauperum ſit.Nec tameo damnare eum, qui inconſulto Epiſcopo ſyncerè reſtituerit pauperibus malè acquiſita.

9 Tertiò, ex eodem cap.adnotandum eſt, † teſtatore mãdante monaſterium conſtrui in certo loco, vbi conſtrui demum non poſſit, arbitrio executoris, & Epiſcopi alibi conſtruendum eſſe. quod hic not. Doct. & probatur, hic enim teſtator conſtituerat. monaſterium debere conſtrui in prædio, quod dicebatur Piſcenas, & id ad Xenodochi Thomæ quondã Epiſcopi iura peruenit, teſte diuo Gregorio libro epiſto.3.epiſt.8. eandem aſſertionem coadiuuat tex.inſignis.in l.legatum.ff.de vſuſruc.leg.ex quo pecunia legata ciuitati ad ſpectaculum, quod in ea fieri minime licebat, adhibito conſilio hæredum, & optimorũ ciuitatis, in aliam rem conuerti debet.ad idem eſt notab. deciſio in authe de eccleſ.titu.§.ſi quis in nomine magni Dei.collat. 10. ubi ſi teſtator aliquem è ſanctis hæredem inſtituerit, aut legatum ei reliquerit, eiuſque ſancti nullum oratorium in ea orbe, nec in eo territorio inueniat, legatum debetur eccleſiæ ciuitatis, in qua teſtatur domicilium habuit.quem text.commendat Iaſon.in §. ex maleficijs.Inſtit.de act.num.45.Bald.in l. ſi quis ad declinandam.C.de epiſc.& cler.col.4.dicens ex hoc relictis a teſtatore mille, vt pro male ablatis, & exoneranda eius conſcientia, diſtribuantur, ſi ſolum ſit compertum quingenta eſſe malè ablata, reliqua quingẽta in piã cauſam erogãda eſſe.idem Abb. in ca.tua.iſto tit.columna 2. Alexan.& Vinc.in l.j.§.fin.ff.ad legem Falc.dicentes idem eſſe, ſi quis
20 † mandet pro male ablatis conſtrui oratorium, præſcripta eius forma, & in id opus conſumi aureos mille, nam eo conſtructo, quod ſupereſt nõ debetur hæredi, ſed piæ cauſæ.ex d.l.legatum.non enim cenſetur ſatisfactum voluntati teſtatoris, qui læſam habet conſcientiam ad illam uſque quantitatem, & ideo maxima eſt coniectura ipſum voluiſſe totam illam ſummam in piam cauſam conuerti.Secus verò eſſet, ſi teſtator iuſſerit conſtrui oratorium certæ formæ & ad id deſignauerit mille aureos: nam quod ſupererit, conſtructo oratorio illo, ad hæredes pertinet, eum ita ſit voluntati teſtatoris ſatisfactum. Ang. Paul.Alexan.& Vinceo.in d.§.fi. & poſt eos Carolus Ruinus conſilio.75.lib.2.vbi ad hæc omnia, quæ modo diximus ex d. l. legatum quandam elegantem adducit interpretationem, quæ cautè & diligenter eſt examinanda. Ex quibus infertur intellectus ad illam conclusionem vul-
21 go receptam, quæ definit † legatum pro dote, aut cauſa dotis alicuius puellæ, conditionale cenſeri, non purum, & ideo non deberi, niſi matrimonium ſequatur. l.Publius Mæuius.in prin.ff.de cond.& demon.l.ſi ego in prin.ff. de iure dot.l.tali.& l.promittendo.eod.tit.Bartol.per tex.ibi in l.Titio cẽtũ.§.Titio genero.col.2.ff.de cõd. & dem.idẽ Bar. in l.2.§.fi.ff.de iure dot.Cuius opinio cõis eſt, ſecundum Paul.Caſtr.in d.§.Titio genero.colum.3.Alexan. cõſilio 42.nom.2.lib.7.Corn.conſilio 229.volum.4.Bald.Nouel.de dote 6.parte priuil.50.explicant idem Nouel.d.6. par.priuil.76. Bald.in l.generaliter. C.de epiſc. & cleric. num.9.idem Bald.conſilio 249. volum.4. Bartol. conſilio 200.Bald.in l.legatum.C.de cond.inſer.Abb conſilio 95. volum.2. Bald. in l.ſancimus.C.de nup. Laurus à Palatijs in tract.de ſtatutis excludẽ.fœminas.columna 39.Alber. Brunus in eodem tract.6.artic.q.3.& 7.& artic. 11.q. 3.& Aymon Sauilli.conſilio.101.qui omnes id procedere opinantur, niſi ex coniecturis contrarium ex mente diſponentis deprehendi poſſit. Et tamen præfata communis opinio ita locum ſibi vendicat, vt non ſecuto matrimonio legatum illud hæredi competat cum onere ſimili ad id expendendum in piam cauſam.ita Bal.Nouel.de dote, parte 6.priuile.77.ni refragetur præſumpta teſtantis uoluntas. quod hic Panor.explicat columna vltima. Tandem duo ex præmiſſis deducenda ſunt: Primum legatum pro dote, aut cauſa dotis alicuius puellæ, cenſeri conditionale, non purum. Secundum quòd non ſecuto matrimonio legatum redit ad hæredem cum onere expendendi in ſimile pium opus eam quantitatem. Vtrunque verò procedit, niſi contrarium ex teſtatoris mẽte deprehendi valeat, quemadmodum præcitati authores explicarunt, quorum quidem mens & ſenſus manifeſtius lectori exponetur, ſi hic quædam ad id pertinentia ſubijciamus. Ex priori etenim concluſione poterit perpendi, an legatum illud, Lego Titiæ puellæ centum, ut nubat, ſit conditionale, vel purum. Nam Bald.Nouellus in d.6.parte priuilegio 76. ſcribit, eſſe hoc legatum purum, non conditionale. citatque Bal. huius opinionis authorem in l.legatum.C.de cond. inſer. quo in loco non potui apud Bald.hanc concluſionem percipere. id tamen Bald.in d. l.generaliter. numero 9. palam tenet, quod Nouellus adnotauit. rurſus idem Bal.ibi columna penul. tenet in hoc caſu, quòd non ſecuto matrimonio legatum ad hæredem reuertatur. Ego ſane hoc legatum exiſtimo ſub modo conceptum fuiſſe, atque ideo in eo locus erit his, quæ de modis ſeruandis adnotantur in capitulo verum de cond. appoſi. & in l.quibus diebus. §. Termilius. ff. de cond. & dem. Sic ſanè poſt huius operis ſecundam editionem comperit Emanuel à Coſta, uirum plane doctiſſimum in libr. 2.de condit.capitulo 22.à Bal.Nouel.diſceſſiſſe. Quo in loco, & ſi fateatur Bartol. ſententiam communem eſſe, plures tamen adducit authores contrariam tenentes, ſequitur tandem Bartol. opinionem, ſcribens eam non probari in d.§.Titio genero. Quod neruoſe ſimul ac diligenter probat. Imo uidetur Bartol. refragari iuriſconſultus in d.§.Titio genero.uerſi.ſed cum ante nuptias. ex quo planè deducitur, legatum eſſe non conditionale, ubi pro dote legatur. Quia hæc iuriſconſulti reſponſio procedit ubi legatur pro dote contractis iam ſponſalibus: quemadmodum explicarunt Bald.in l. ſi plures. num. 26.C. de condit.inſer.Imo & Cuma.in d.§.Titio.idem Cuma conſilio.107.quos rectè ſequutus eſt Emanuel.ipſe in d.capitulo 22.num.5.Sed & ſi legatum iſtud, de quo hæc agitur diſputatio non ſit conditionale, nec omnino purũ, ſed modale, tunc profecto locus erit, vt modo dicebam, illi controuerſiæ, an modus miſtus caſu deficiẽs, faciat deficere, ac reſolui relictum? Etenim communis ſententia probat ex hoc legatum non deficere imò ad legatarium pertinere. Nã ita viſum eſt gl.in l.j.C.de inſtit. & ſubſti.& alijs, quorũ opinionẽ cõem eſſe fatentur, atque ideo tenẽdã Alex.nu. 5.& Corn.col.pen.in d.l.1.idẽ aſſeuerat, & cõcedit Cor.in l.j.C.de his, quæ ſub mod. q probari vr in l.pater.§.Tuſculanus.ff.de leg.3.l.Lucius.2.§.quiſquis in 1. ff.de leg.2.& in l.ſi Titio.ff.de leg.1.Hæc eadem opinio ẽt placuit Bart.in d.l.1.C.de inſtit.& ſubſti. ſm quam ſuiam conſtat maximus effectus, quòd legatum pro dote moda le iudicetur. Sed aduerſus hanc opinionem communẽ quidam tenuerunt præſertim Ang.Fulgo.& Dec.no.11. in d.l.1.C.de inſt.& ſubſti.Cor.in d.l.1.col.vl.C.de his, quę ſub mod.cuius quidem quæſtionis diſputationẽ latè tra-

dit Emanuel à Coſta in d.cap.55.num.7.qui exiſtimat, nõ ſatis reſponderi poſſe Papiniano, qui in d.§. Titia. verſic. ante nuptias, inquit, mortuo Titio ante nuptias legatum manere penes hæredem teſtatoris. Quod Imol. ibi plane concedit. Et ſanè qui Barto. intellectum in d.§. Titio, ſequi velit, facillimè communem opinionem defendet. Siquidem Bart. intellexit, Iuriſconſultum in d. ver. ante nuptias loqui de legato dotis conditionali, & deinde in verſ. Sed cum ante. ſpeciem mutaſſe, & agere de legato modali, aut ſimpliciter puro. Quæ tamen interpretatio maximam habet difficultatem, idcirco modò communẽ opinionem admittamus ſaltem, vt eam in praxi ſeruandam ſore admoneamus. Bartoli verò diſtinctionem non omnino probamus: denique opinamur, aptiorem eſſe intellectum ad reſponſa Iuriſconſulti, quem ex Bald. in d.l. ſi plures. adduximus, quamuis adhuc maneat indiſſolutus obex, quem communi ſententiæ obiecimus. Sed & ſi legatum pro dote modale ſit, non omnino purum, nec cõditionale: id ad hæredes tranſmitti mortua puella ante matrimonium cenſet Bald. Nouellus de dote. 6. par. priuil.71.num.2. Contrarium iure defendit Emanuel à Coſta, ac tenendum eſſe in conſulendo, & iudicando aſſeuerat in d.capitu.22.nume.11.ex authoritate Petri, Cyni, & Bald. in d.l. generaliter. Bald. in d.l. ſi plures. nume.25. Senſit Barto. in l. quibus diebus. §. Termilius. nu.13. ff de cond. & demon. ex quibus ſatis conſtat, legatum alicui puellæ pro dote, ſiue, vt nubat, relictum etiam ſi modale ſit, non tranſmitti ad eius hæredes, ſi ea mortua fuerit, antequam nupſerit, imò ſi oblata cautione legatum acceperit, id erit ea mortua ante matrimonium, teſtatoris hæredibus reſtituendum, in quo antiqui, & iuniores conueniunt, vt ſcribit Corne. in conſi.229.nume.4.lib.4. Nam & ſi communis opinio, cuius paulò ante meminimus vera ſit, & obtinet, vbi caſus contingit in perſona alterius l. ſi fundum per fideicommiſſum. §. j. ff. de lega. j. Quod ſi legatarius ipſe cui modus perſonalis eſt iniunctus, decedat, modus omnino defecit, nec legatũ debetur: Quemadmodum deducitur ex Barto. in in d.§. Termilius. Soc. in l. ſi Titius ſtatuas. num.8. Imo. in l. in teſtamento.2. in prin. ff. de conditio. & demonſtratio. notant omnes in l. j. C. de inſtitu. & ſubſt.

Secundò apparet, legatum ita conceptum, Lego puellæ centum, vt poſſit nubere, eſſe legatum omnino purũ, & id tranſmitti ad puellæ hæredes, etiam matrimonio non ſecuto, non ad hæredes legantis, quod Bald. not. in d. conſi.249.lib.4.

Tertiò inde conſtat legatum hoc, de quo in hac parte agimus, purum eſſe, & ad hæredes legatariæ, non ad hæredes teſtantis pertinere, etiam ſi matrimonium non fuerit ſecutum, quoties à teſtatore ſit mentio de dotis cauſa, aut de matrimonio in ea parte teſtamenti, quæ ad executionem legati, non ad eius diſpoſitionem pertinet, ſicuti probare conatur Aymon Sauilli in conſil.121. optimus tex. in clem. 1. de præben. cuius mentionem ſecimus in rub. huius tituli, par.2.nu.13. verſi.3. conclu.

Quartò inſertur, legatum pro dote puellæ factum, purum eſſe, nõ conditionale, & ad hæredes legatariæ tranſmitti, adhuc non ſecuto matrimonio, ſi iuxta communẽ vſum loquẽdi in ea prouincia dos appelletur cuiuslibet puellę patrimonium, quod habet, vt maritum adſequatur. not. Barto. in d.§. Titio genero. idem Bar. in conſi.200. Laurus a Palatijs in d. tract. de ſtatutis. colum.39.

Quintò inde colligitur, nempe ex pręſumpta teſtatoris mente, legatum alicui puellę relictum, vt ea nubat Titio, non deficere, etiam ſi Titius moriatur ante matrimonium, ſi illa puella pauper ſit, ac velit alteri nubere. not. Bald. Nouel. de dote. 6. par. priui.76. ad ſi. quod ſecus erit, ſi ea puella diues ſit. argumen. tex. in d.l. Titio. §. Titio genero, & expreſſim ſcribit Bald. in d.l. legatum. C. de condit. inſcr.

Sextò, ex proxima illatione conſtat in hac ſpecie idẽ eſſe, ſi puella hęc velit religionem profiteri. tex. optim. in auth. niſi rogati. C. ad Trebel. ex quo nuptiarum conditio obtinet in religionis profeſſione, etiam ſi certa nominetur perſona ad matrimonium, modò illa mortua ſit. ſecũdum Nouel. in d.6. par. priui. 77. ꝙ ſi puella, cui legatum eſt ante matrimonium mortem obierit, pecunia legata, vt diximus, in ſimile pium opus dotis ad matrimonium carnale erit expendenda, non autem in dotem ad religionis profeſſionem, nam id eſſet contra voluntatem præſumptam teſtatoris, quemadmodum Bald. ſenſit in d. authenti. niſi rogati. in quæſt. de executore teſtamentario. tenet in hac ſpecie Bald. Nouel. d. priuil.77. col. penul.

Septimò, illud in diſcrimen ſolet educi, quod Barto. in d.§. Titio genero. colum. vltim. reſpondit, legatum ſcilicet, pro puella maritanda, quæ nubilis ſit, ſtatim ab hærede ſoluendum eſſe, data cautione, quòd ipſa nubet, ac matrimonium contrahet, non enim tantum pro dote legatum hoc factum eſſe cenſetur, ſed & pro expenſis faciendis in quærendo marito, & in alijs quæ præmitti ſolent ad matrimonij contractum. Hanc Barto. opin. ſequuntur Bal. in l. ſancimus. C. de nupt. & Laurus à Palatijs in d. colum.39. eam tamen improbat Pau. Caſtr. in d.§. Titio genero. ex eo, quòd mens & intentio teſtatoris fuerit, hanc ſummam pro dote legatam expendi debere in ipſam matrimonij dotem, non in alias nuptiarum expenſas, ſaltem nõ in eã cauſam, quę præcedere plerumq; in caſſum matrimonium ſolet, nempe in quęrendo marito.

Octanò, à mente præſumpta teſtatoris deriuatur generalis quædam huius controuerſiæ diffinitio, ſcilicet legatum hoc pro dote relictũ ſtatim ante matrimonium deberi, & tranſmitti ad hæredes legatariæ, etiam matrimonio non ſecuto, quoties ex certis quibuſdam coniecturis appareat, legantem hanc habuiſſe mentem, quod Barto. no. in d.§. Titio genero. per tex. ibi. verſi. ſed cum ante nuptias, quem Doct. ibi ſequuntur, & Aymon in d. conſ.101. Abb. conſi.92.lib.2. vbi dicit hanc opinionem communẽ eſſe, quę probatur in l. ſi extraneus. ff. de cond. ob cauſam. quam etiam tenuerunt Ancha. in conſi.242. Corn. conſi.40.num.15.lib.4. ſenſit idem Corne. in l. j. ad fin. C. de his, quę ſub mod. & conſi.311.lib.1.nume.14. optima gl. in l. j. C. de inſti. & ſubſtitu. Aret. in conſi.93.colum.3. qua ratione in ſpecie ſubinſertur, quòd ſi pater relinquat filię, cui alioqui legitimam portionem relinquere tenetur, centum pro dote, tale legatum eſt purum, non tantum in eo, quod legitimam attinet, ſed etiam in eo quod ipſam legitimam excedit. ita Barto. cenſet in d.§. Titio genero. cuius opinio videtur eſſe communis, tametſi Bald. in conſi.249.lib.2. teneat contra Barto. cui denique maxime aduerſat tex. in d.§. Titio genero. ver. ante nuptias. in quo reſpondetur, Titio ante nuptias defuncto, Seiæ legatum non deberi, & tamen Seia erat filia teſtatoris.

Nonò, ſubdeducitur ad effectum ſtatuti dicentis, ꝙ filia dotata exiſtentibus maſculis, non ſuccedat, filiam dici dotatam, quando pater ei relinquit mille pro dote, pater etenim ita legando exercet actum paternum conſtituendi dotem filię, atque ideo ſtatuto ſatisſactum vr̃, ſecundum Bat. in d.§. Titio genero. Bal. Nouel. de dote. 6. par. priui.57. col. pen. & par.11. §. hactenus. nu.22. & eſt communis opinio ſecundum eundem Nouel. par.1. col.4. & Albert. Bru. in tract. de ſtatutis excludentib. fœm. in art.6. q.3. & q.7. quo in loco de veritate diſputat, aſſeuerãs cõtrariam opinionem iuri veriorem eſſe. poſt alios, quorum expreſſim mentionem facit. ſed pro Bar. eſt optima gl. in l. cum plures. §. pen. verb. alio patre. ff. de adminiſtra. tuto. quam ipſe Bar. ibidem notat.

Decimò, ex pręmiſſis apparet, in ſpecie huius ſtatuti, cuius mõ meminimus, legatum à patre filię ſactũ pro dote, non poſſe ſtatim peti, nec purum eſſe, ſed conditionale, quemadmodum Bar. opinatur in d.§. Titio. non. n. tenet pater ſtante ſtatuto prędicto, dare dotẽ filię, nec ei relinquere ſtatim purè, ſed ſatis eſt, ꝙ dotis detur eo tẽpore, quo matrimonium contrahendum eſt. Verum quia Bald. in l. ſancimus. C. de nuptijs. contrariũ tenet, idcirco Bar. ſententia põt commodè intelligi, vbi ſtatutum diceret, fęminam extantibus maſculis non ſuccedere, dotari tñ debere, quod ſi ita conceptum fuerit ſtatutũ, Fęmina dotata non ſuccedat extantibus maſculis, tunc falſa eſt opinio Bar. ſiquidẽ dicta dotis qualitas adeſſe debet tẽpore, quo filia excluditur a ſucceſſione: nec dotata dr̃ ea fęmi-

na,

na ſaltem ucrè, quæ dotem habet ſibi ſub conditione relictam. vnde in hoc caſu aduerſus Bart. tenuerſit Paul. de Caſt. ibidem. & Alber. Bru. in d. tract. de ſtatutis excludentibus fœminas. ar. 11. q. 3. eo tamen caſu, quo uera ſit opinio Bar. filia percipere debet alimenta ab hæredibus patris, interim dum matrimonij conditio, non euenerit, authore Salyceto in d. l. ſancimus. col. vlti.

Poſtremò, in hac quæſtione, quam hic obiter examinauimus, adnotádum eſt, legatum relictum pro dote puellę adultę, deberi ipſo die, quo matrimonium côtrahitur, per legitimum côſenſum præſtitum uerbis, quæ de præſenti vulgo dicuntur, ſi autem legatum ſit relictum puellæ impuberi, non debetur ei, donec ætatis nubilis ſit, & matrimonium de præſenti contraxerit, ſicuti Bar. explicat in d. §. Titio genero. col. vlt. cui accedit Laurus à Palatijs in tract. de ſtatutis excludent. fœmi. col. 39. Tametſi Nouellus in d. priui. 76. ver. primus. ſcribat, legatû impuberi relictum vt nubat, ei ſtatim deberi cautione data, quamuis nondû ſit nubilis ætatis. Cuius opinio reſragatur his, quæ Bar. ſcribit. Nam & ſi in caſu tradito per Nouellum conſtituamus, legatum eſſe ſub modo, attamen nô erit ſoluendum donec ſaltem in hac ſpecie, puella ſit nubilis ætatis, ex argumento l. neo ſemel. §. ſi in habitatione. ff. quan. dies legati cedat. tradit ex multis Emanuel à Coſta. in d. c. 20. nu. 2. tex. optimus in l. cum filium. ff. ubi pup. educari debeat. Erit etiam his addendum, quod ipſe adnotaui in c. officij. iſt. tit. nu. 10.

12 Glo. in loco ſcribit, legatum ad alicuius † eccleſiæ côſtructionem non effici caducum, etiam ſi locus ædificio non fuerit deſignatus, quod Doct. hic approbant. & dicit hanc gl. not. Bar. in l. pater. §. Tuſculanus. ff. de lega. 3. hoc ipſum probatur a Iuriſconſulto in l. ſi cui. vbi Barto. ff. de ann. lega. idem Bar. per tex. ibi in l. quidam. ff. de lega. 2. Bart. in l. ita ſtipulatos. 4. oppo. primæ partis. ff. de verb. obl. & ibi Ale. Iaſ. & Ripa nu. 19. Rom. in auth. ſimiliter. C. ad l. Fal. 27. ſpeciali, & quib. accedit rô huius c. l. legatum. ff. de vſufr. lega. cuius i pcedêti notabili mêtioné facim⁹.

EX CAP. INDICANTE.

SVMMARIVM.

1 *Qualiter in hoc capite intelligantur illa uerba: Nudis verbis iuſſit uenundari.*
2 *Legatum relictum eccleſia diuæ Mariæ, cui eccleſia ex pluribus debeatur.*
3 *In legatis cuius ſit electio, legatarij, an hæredis.*
4 *In legato dubio an comprehendatur quod maximum, an quod minimum eſt. & quid in legatis pijs.*
5 *Perpenſa l. Titia. § Seia de aur. & argen. leg.*
6 *Seruus legatus fugiens, cuius induſtria, & ſumptibus ſit inquirendus, hæredis, an legatarij.*

CAPVT, INDICANTE.

1 VERBA huius capitis ſunt apud diuû Grego. lib. Epiſtola. 12. Epiſto. 30. ad Petrû ſubdiaconum Siciliæ, quam ſi diligenter perpenderis, uidebis, non oportere nimis anxiè perſcrutari † intellectû horû verborû, [Nudis verbis]: pſt. n. intelligi nuda uerba à teſtamento, ut Abb. & alij hic intelligunt magis communiter, ita vt hæc fœmina uoluerit decedere inteſtata, uel nuda hæc uerba dicuntur, eo quòd hoc legatum fuerit factum abſque ſcriptura. Io. Imo. Anto. & Bar. col. 1. Nuda etiam uerba intelligo à ſolennitate iuris ciuilis nô à ſolênitate iuris Canonici. c. relatum. in 1. ca. cum eſſes. iſto. tit. Sic etiam & quartò poſſunt hæc uerba appellari nuda ab illis ſuperſtitioſis legandi modis, quos antiquû ius ciuile probauerat, quorumque meminit in l. j. in prin. C. commu. de leg. §. ſed olim. Inſt. de leg. vbi Theophilus priſca cuiuſque modi uerba refert. Et his igitur hoc caput intelliges, tametſi glo. addiderit huic c. ſimilem iuris ciuilis deciſionem in l. ſi. C. de fideicom. & immerito, cum lex illa habeat peculiarem, & frequentiſſimo Doct. calculo probatum intellectum, ut procedat, quando hæres côuentus à legatario ex minus ſolenni teſtamento, negauit, factum fuiſſe legatum, & demum delato ei iuramento appoſuit legatum fuiſſe factum in uoluntate minus ſolenni, hoc etenim caſu ſoluere cogitur hæres legatum vere relictum, quamuis in teſtamêto minus ſolenni. ita gl. ibi. quam eius interpretes paſſim approbant, quod altius repetam in d. c. cum eſſes.

Glo. magna quærit, facto teſtamento, & relictis decem
2 aureis eccleſiæ diuæ Mariæ, † cui in eo loco ſint tres eccleſiæ dicatæ, cui earum debebitur legatum? & reſpondet, pauperiori, hoc tamen procedit, niſi ex aliquot côiecturis contrarium appareat teſtatorem noluiſſe. Abbas, Imo. & Doc. hic. Quid enim ſi una ex his eccleſijs erat intra propriâ teſtatoris parochiâ. l. quæ conditio §. ſi. ff. de cond. & demonſt. vbi Bar. aut in aliqua earundem eccleſiarum frequentius ipſe ſolebat orare. arg. l. qui ſemiſſes. §. ſi. de vſur. Quòd ſi diſtingui nô poſſit eccleſia pauperior, nec illa, de qua teſtator ſenſerit, ſcribit Cy. in l. j. C. de ſacroſan. eccleſ. legatum hoc tâquam incertum perire. l. ſi quis ſeruum. §. ſi inter duos. ff. de legat. 2. quod falſum eſt, nam præmiſſa lex non procedit in legatis pijs ſicuti in præcedêti c. diximus. Et ideò Hoſt. Ant. Abb. Imo. & communiter Doct. aſſerunt, Epiſcopum poſſe in hoc dubio legatum iſtud integre concedere illi eccleſiæ, quá is maluerit eligere. ex c. j. de parochijs. tametſi Barb. hic, col. 3. opinetur eſſe hoc legatû inter prædictas eccleſias diuidendum æqualiter per tex. in cap. cum quis. §. j. de ſepult. lib. 6. Cuius opinio mihi iure uerior uidetur aduerſus communem.

Eadem gl. quærit ad intellectum tex. qui meminit lega
3 ti cuiuſdam † ſcutellæ argêteæ. quid ſi teſtator plures argenteas ſcutellas haberet, cui competeret electio? & reſpondet electionem eſſe hæredis. l. legato generaliter. §. j. ff. de leg. j. ubi probatur electionem hæredis eſſe, ſi teſtator legauerit incertum de certis, nempe Stichum ſeruum, cum plures Stichos ſeruos haberet. quod etiam notat Côſtât. Harmenopolus lib. 5. tit. 10. Nam. & idem eſt ſi legetur genus, & id non erat in hæreditate, licet ſecus eſſet, ſi ex eo genere aliqua eſſet in hæreditate ſpecies: qa tunc eligit legatarius, & erit exemplum, ſi teſtator dixerit, lego unum de ſeruis meis. l. 3. ff. de uino, tritic. & oleo lega. d. l. legato gñaliter. & §. gñaliter Inſtit. de leg. notat Henric. hic quibus adiungendum erit, eum, cui electio competit, debere in eligendo æquitatem obſeruare, ita vt hæres deterius nô eligat, nec legatarius id, quod melius eſt, accipiat. Conſtan. Harmeno. in d. tit. 10. quod in d. §. j. probatur, vbi gl. & Doct. & in d. §. generaliter. ſcribût hæc omnia in dubio procedere. Nam ſi verba executionis legati dirigantur ad legatarium, vel hæredem eius, omnino erit eligendi ius. Ceterùm in alternatiuis legatis electio erit legatarij. gl. in l. Lucio. ff. de leg. 2. quá Imo. hic dicit notab. & magiſtrâ. Iaſ. in l. plane. §. ſi. ff. de lega. j. ad finem. & in proprio loco ſequuntur eam Bar. & doct. communiter. Hæc autem omnia locum habent ubi electio
4 † datur legatario, vel hæredi in his rebus, quarum aliquá expedit potius non habere. In his uerò rebus inanimatis quarum nulla inutilis eſt legatario, in legato dubio comprehenditur, & legata cenſetur minima res. l. nummis. ff. de leg. 3. l. apud Iulianum. §. ſcio. ff. de leg. j. l. ſemper in obſcuris. ff. de reg. iur. Imo. & Docto. in d. l. legato generaliter. §. j. vbi Are. col. 2. & 3. dicit hanc opinionem eſſe communem, ex quo videtur huius glo. reſpôſum falſum eſſe, niſi dixerimus in legatis pijs id comrpehendi, quod maius ſit, non quod minus. l. Titia. §. Seia. ff. de aur. & arg. leg. vbi Barto. hoc not. dicit illum tex. ſing. Rom. ſing. 515. idem Abb. hic ſi. col. cui accedit Barb. nu. 12. dicens hanc opinionem eſſe communem. Contrarium tamen conatur defendere & probare Dec. in d. l. ſemper in obſcuris. & ante eum Bald. Nouel. de dote. par. 6. priui. 73. Imo. & Iaſ. in l. ſi ita ſit ſcriptum. col. vlti. ff. de lega. j. imò etiam in obſcuris legatis pijs, quod minimum eſt comprehendi; non autem quod maximum eſt. quorum ſententia probatur in cap. ex parte, de cenſibus vbi votum ſoluendi diuo Iacobo, & eius eccleſiæ miniſtris, unam mêſuram tritici, intelligit de minima menſura, non de maxima, ceſſante conſuetudinis interpretatione. nec Abb. intellectus ad illû tex. placet nec procedere poteſt, ut op-

5 time animaduertit Dec. Cui etiam ſuffragatur † d. §. Seia,
pro communi opinione paſſim adductus: quia ibi argen-
tea imago intelligitur legata ea ratione, quòd in templo
illo ſolùm erant aureæ & argenteæ imagines. Vnde uo-
luntas teſtantis ex ea cóſuetudine colligitur, nempe te-
ſtatorem ipſum voluiſſe argẽteam imaginem legare: nõ
aũt aureã: quo fit, vt ibi potius probetur Dec. & Nouelli
ſententia, quã communis, ſiquidem ex argenteis, & au-
reis imaginibus lex illa ſtatuit argenteam deberi, libet ta
men Iuriſconſulti verba auferre:

Seia teſtamento ita cauit. Si mihi per conditionem huma-
nam contigerit, ipſa faciam. Sin minus autem, ab hæredibus
meis fieri uolo, iubeoq; ſignum Dei ex libris centum in illa ſacra
ade, & in patria ſtatui, cum ſubſcriptione nominis mei. Quæ-
ſitum eſt, cum in eo exemplo non niſi aurea aut argentea ſint do-
na, hæredes Seia vtrum ex auro, an argento ſignum ponere
compellendi ſunt, an æreum? Reſpondi, ſecundum ea, quæ pro-
ponerentur, argenteum ponendum.

Hactenus Iuriſconſultus, qui attenta hac illius text. le-
ctione, non probat communem ſentẽtiam. quod obiter
adnotauit Carol. de contract. q. 20. nu. 212. Aliter tamẽ
ex caſtigationibus Holoandri, & ex Pandectis Florenti-
nis lilla legitur. Quæſitum eſt, cum in eo templo nõ niſi
aut ærea, aut argentea tantum ſint dona, hæredes Seiæ
vtrum ex auro, an argento ſignum ponere compellendi
ſunt, an æreum? Reſpondi ſecũdum ea, quæ proponerẽ-
tur, argẽteum ponẽdum. Quam lectionem agnoſcit Bar.
hic, nu. 12. & cæteri, qui ex illo tex. communem opinio-
nem deducunt. Hęc igitur ſententia uti frequentiori cal-
culo recepta, erit in iudicio recipienda, licet res iſta ſit
diſputatione digna. Poteſt etenim caput illud, ex parte,
de cẽſibus intelligi ex benigna interpretatione Ro. Poo-
ti. ne videantur perſonæ eccleſiaſticę inhiare lucris tem-
poralibus tanquàm exactores, cum illud votum factum
ab initio fuerit gratuito a pluribus qui proprio patrimo
nio id ſoluere debent.

Quærit præterea gl. ſeruo legato fugiẽte, an ab hęrede
6 an † legatario ſit quærendus? qua in re primũ id conſtat,
ſeruum legatum eo tempore, quo erat in fuga, quæren-
dum eſſe induſtria & expenſis hæredis. l. cum ſeruus. in
prin. ff. de leg. j. ubi gloſ. & hic idem notant: quod tamẽ
eſt intelligendum, ſi ſeruus ita longe abeſt, ut ſi legatarij
expenſis quærendus eſſet, legatum eſſet inutile. Bar. Pau.
& Alex. in d. l. cum ſeruus. Abb. & Doct. hic, arg. l. ſi res. ff.
de legat. 1. Secundò notandum eſt, eum ſeruum, qui poſt
teſtamentum, & ante teſtantis obitum effectus ſit fugiti-
uus, expenſis legatarij quærendum eſſe. l. ſi ſeruus legatus.
in princ. ff. de leg. j. quia hæres rem legatam tradere te-
netur, eo loco, in quo à teſtatore relicta ſit. Nec opinor
teneri hæredem hoc in caſu ad præſtandam operam in
quęrendo ſeruo, ex eadem ratione: eum & Conſtan.
Harmeno. in Græca iuris ciuilis Epitome, li. 5. titu. 10.
ſcribit in hac ſpetie legatarium cogendum eſſe ſer-
uum legatum quęrere, non aũt hæredem: tametſi gl. &
Doct. in d. l. cum ſeruus. veliot, hęredem expenſis legata-
rij debere hũnc ſeruum fugitiuum quærere. Quod ſi ſer-
uus legatus fugam arripuerit, poſt mortẽ teſtatoris ſine
culpa hæredis cauebit hæres de reſtituendo cum legata-
rio, ſi ad eius poteſtatem peruenerit gl. in d. l. cum ſeruus,
& hic. Nec tenetur præſtare operã ad inquirendum eum
ſeruum. Alex. in d. l. cum ſeruus. Bar. Ang. & Imo. in l. cum
res. in prin. ff. de leg. j. in hoc tñ diuerſum not. Cuma. &
Caſt. in d. l. cùm res. dicentes, hæredem debere diligentiã
& operam exhibere ad quærendũ ſeruum, expenſis tñ
legatarij. quorum opinio deduci poteſt à l. ſeruo legato.
§. fi. ff. de leg. j. idem no. Bar. contra Acc. ibi, in l. ſi quis ſer-
uũ. ff. de leg. 2. idẽ aſſerit Are. & Iaſ. in d. l. cũ res. ubi Alex.
Imol. tandem fatetur hanc opinionẽ vulgo receptã eſſe.

EX CAP. FILIVS NOSTER.

SVMMARIVM.

1 *Re aliena legata, an præſumatur teſtantem ex certa ſcientia eam legaſſe.*
2 *Teſtator legans rem, in qua aliquod ius habet, etiam eius obitu petiturum, illud ius legare cenſetur.*
3 *Legatum rei hæredis quem effectum habeat.*
4 *Legatum rei alienæ, etiam ab ignorante relictum conſanguineis, & coniunctis, effectum habet.*
5 *Legatum rei eccleſiæ an tenet, & poſſit effectum ſortiri, & quid de legato rei dotalis.*
6 *An ſit hac in re diſcrimen aliquod inter ius canonicum & ciuile.*
7 *Res aliena nec iure ciuile, nec canonico tradi debet ab hærede, legatario inuito domino.*
8 *Communis huius capitis intellectus.*
9 *Verus huius capitis intellectus.*

CAP. FILIVS NOSTER.

HVIVS decretalis author eſt diuus Grego.
lib. Epiſtolarum 7. Epiſ. 4. ad epiſcopũ Meſ
ſalinum. Cuius interpretationi pręmittẽ
dum eſt, rem alienam legari poſſe iure ci
uili ad hunc effectum, vt ſi teſtator ſciens
eam rem alienam eſſe, legauerit eãdem,
hęres cogitur vel rem emere, & eam tradere legatario,
vel eius æſtimationem ei ſoluere, ſed ſi teſtator ignora-
uit rẽ legatã eſſe alienam, quippe q exiſtimabat propriã
eſſe, legatum non debetur, etiam quoad æſtimationem
l. cum alienam. C. de lega. Regia l. 10. tit. 9. parti. 6. Cóſtan.
1 Harmeno. li. 5. tit. 10. ipſe † verò legatarius tenetur proba
re ſcientiam iſtam teſtatoris, nam in dubio præſumen-
dum eſt, ipſum teſtatorem credidiſſe rem illam propriã
eſſe. §. non ſolum autem. & ibi Theophi. inſt. de leg. gl. hic
uerb. alieni. dic. Regia l. 10. Poteſt tamen ſcientia præſumi
aliquot coniecturis, nempe, ſi teſtator rem illam ex pro-
prio facto acquiſiuit. Cy. Bal. & alij communiter autho-
re Iaſ. in d. l. cum alienam. idem no. Barba. hic nu. 12. quod
ipſe exiſtimo relinquendam eſſe arbitrio iudicis, ex no-
taris per Imo. in l. ſi domus. §. j. col. 3. ff. de leg. j.
2 Cæterum, ſi quis † rem legat, in qua habet aliquod ius,
vel partem aliquam, ſcienter, cenſetur legare illud ius,
vel illam partẽ quam ipſe habet, nec debetur totius rei
æſtimatio. l. ſerui electione. §. pe. & fi. ff. de leg. j. d. l. ſi do-
mus. §. fi. gl. & doct. in d. l. cum alienam. Doct. hic. Sed & ſi
teſtator putaret totam illam rem eſſe alienam, atq; eam
legaret, totius æſtimatio eſſet legatario ſoluenda. Pau.
Alex. & Doct. in d. l. ſerui electione. §. fi. ex quibus conſtat,
legata re aliena ſcienter, in qua teſtator ius pignoris ha-
bebat, ſolum cenſeri legatum ipſum ius pignoris Abb.
hic 2. col. Vnde ad primam partem huius tex. glo. hic non
aptauit congrue exemplum. Hinc etiam deducitur, lega
ta re aliena ab eo, qui eam eſſe alienam ſciebat, & ip-
ſum in ea habere ius quoddam eius obitu periturum,
id tantum ius legato comprehẽdi. l. vxor patrui. C. de leg.
l. quod in rerum. §. j. ff. de lega. j. vbi Alex. alios adducens
hanc opinionẽ probat. & poſt eum Ia. ſibi. Bar. vtrobiq;
& ad idem facit l. Sticho. ff. de vſufru. leg. Bald. in l. j. col. 3.
C. de ſacroſanct. eccl. Alexand. conſ. 19. volumine 6. col.
fi. quorum opinio communis eſt, ſicuti aſſerunt eam ſecu
ti Corn. conſ. 83. vol. 2. col. 2. Iaſ. in d. l. uxor patrui. idem
Iaſ. conſ. 109. vol. 1. Soc. Iun. conſ. 74. vol. 1. nu. 26. & ſeq. di
cens, hoc ipſum procedere, etiam ſi legatum fiat coniun
ctę perſonę. & adit hoc eſſe cõmuniter receptum. & idẽ
notauit. Iaſ. in d. l. quod in rerum. §. j. notab. j.

Hæc tamen ſententia ceſſat, ſi teſtator addiderit, velle
omnia contenta in ſuo teſtamento effectum ſortiri, uel
onus aliquod legatario adiecerit, his etenim coniecturis
præſumitur, teſtatorem ipſius rei æſtimationem, vel ip-
ſam rem legare uoluiſſe. quod no. Alex. conſ. 9. viſis d. the
mate. volum. 2. ad finem.

Porro ſi teſtator legauerit rẽ hæredis ſiue ignoranter,
3 ſiue † ſcienter, legatum omnino debetur, quia teſtator ita
poteſt rem hæredis legare, ſicut propriam poſſet. l. vnum
ex familia. §. ſi rem. ff. de leg. 2. etiam iure Pontificio. In-
no. no. hic, quẽ ſequitur Iaſ. in l. hæredem. C. de fideicom
miſ. & idẽ erit ſi teſtator legauerit rem ſubiectam reſtitu
tioni ipſi hæredi. l. filiusfamilias. §. cũ pater. ff. de leg. j. mõ
hæres ſit inſtitutus in aliquot bonis vltra legitimã, nã ſi fi-
lius ſit tñ in legitima inſtitutus a patre, non procederet
legatum

legatum extraneo factum , quo res ipſius hæredis com-
prehenditur ex l.quoniã in prioribus.C.de inoffi.teſtam.
vbi Roderic.Suares in 7.amplia.ſpeciatim ſcribit,Filium
primogenitum hæredem inſtitutum a patre vltra legiti-
mam,& rogatum ſecundo genito tradere aliquam rem,
quæ ipſi primogenito erat reſtituenda poſt mortem pa-
tris debere eam rem dare.Idem probat text.in d.l.vnum
ex familia.§.ſed ſi vno,qui text.& alij ad hoc adducti pro
cedunt,quoties res legata eſt ipſius hæredis, vel ei reſti-
tui debet iure fideicommiſſi. Sed ſi res illa eſſet prohibi-
ta alienari, & vinculo maioratus ſubiecta,quicquid ſcri-
pſerit Roder.ipſe cenſerem,hæredem teneri ad æſtima-
tionem,quia res alienari nõ põt.Forſan tamen,niſi aliud
ex mente teſtantis conſtaret,hoc legatum poſſet intelli-
gi quoad id , quod hæres in re habet, nempe vſumfru-
ctum: niſi & hæres ex hoc propter legem inſtituentis ma
ioratum rẽ illam foret amiſſurus. Hæc tñ tẽperãda ſunt
ex l.imperator.ff.de leg.2.& his,q̃ ſtatim dicemus nu.5.

Quin & ſi teſtator in re legata, quæ hæredis eſt,ius ali-
quod vel partem habeat,legatum omnino quoad totam
rem effectum habet.l.cum filius.§. Dominus.ff. de lega.2.
vbi Bart.& Doct.dicunt illum text.ſing.Roma.ſingul.733.
idem approbant Anch.& Imo.hic,num.18.Corne.conſi.
84.vol.2.col.2.& eſt hæc communis opinio,teſte Ripa in
l.ſerui electione.§.fi.num.13.ff.de lega.j.ibi tamen Soc.re-
probat hanc opinionem,& Alex.Iaſ.num.20.ac ipſe Ri-
pa dubitant ex eo, q in d.§.dominus Bartoli opinio non
probetur.Mihi tamen placet ſententia communis,niſi te-
ſtator dixiſſet:Lego rem meam,tunc enim legare videtur
partem,quam in illa re habet. Barto. & poſt alios Iaſ.nu.
20.in d.§.fi. idem Iaſ.in d.l. cum alienam. C. de lega.col.fi.

Verum ſi legatum rei alienę in conſanguineũ, aut con
4 iunctam perſonam conferatur,etiam † ignorante teſtato
re,valet oĩno , & debetur vel ipſa res,vel eius ęſtimatio,
nam etſi teſtator ſciret rem illam eſſe alienam,nihilomi-
nus vel illam legaret, vel eius æſtimationẽ , aut ſimilem
quantitatem.d.l.cum alienam,quod locum habet,niſi te-
ſtator tempore,quo legatum fecit,credidiſſet rem lega-
tam ad ſe pertinere titulo aliquo ſpeciali, qui tñ iam ex-
tinctus erat l.Sticho.ad finem.ff.de vſufru.lega.vbi glo.&
Bar.glo.ſing.ſecundum Pau.& Alex.ibi in l. ſi domus. §.j.
ff.de lega.j.Pau.& Iaſ.col.2.in d.l.cum alienam.Cor.conſ.
32.vol.j.col.j.& fi. dicens hanc opinionem communem,
videtur.n.rem illam legaſſe teſtatorem, potius q habere
ſe crederet,quam q onerare hæredes voluerit.Igitur ſi is
titulus,ex quo vere, & in ſpecie res legata ad teſtantem
pertinebat,iã tẽpore teſtĩ inſcio teſtatore ceſſaſſet,lega-
tũ relictum conſanguineo penitus euaneſcit , id etenim
quod dr legatũ rei alienæ,ẽt ab ignorante dimiſſum con
iunctis,validũ eſſe, procedit vbi teſtator ſimpliciter rem
legatam credebat eſſe propriam . Secus verò ſi reſpectu
alicuius cauſæ iam extinctæ exiſtimaſſet propriam eſſe.

Hæc tandem omnia eò tendunt, vt ex iure ciuili ſatis
conſtet,legatum rei alienæ ſciẽter relictum, ſaltem quo-
ad æſtimationem validum eſſe. Cur igitur diuus Grego-
rius in hoc capite contrarium reſpondit? oportet igitur
huius reſponſi rationes expendere ad huiuſce rei ve-
ram,& perfectam cognitionem.

Primò,hic tex.intelligitur,quando legatur res aliena,
5 quæ eſt † alicuius eccleſiæ,tunc etenim legatum non ha-
bet effectum,ẽt quoad æſtimationem.gl.in c.ſi eps.12.q.5.
Conſtat autem teſtatorem,cuius hic meminit Gregorius
legaſſe eccleſiæ Meſſalinæ,præter alia,puerum , qui erat
cuiuſdam eccleſiæ,diœceſeos Conſentinæ , ex eiuſdem
Gregorij Epiſto.4.lib.7.vt erret manifeſtè Iaſ. in d.l. cum
alienam.colum.4.hunc intellectum diuinationem quan-
dam eſſe profeſſus. eandem interpretationem probant
Inno.Anto.Ancha.& Imo.Barto.& Albe.in l. apud Iulia-
num.§.conſtat.ff.de lega.j.à qua lege deduci poteſt ratio
huius concluſionis:ſiquidem ex ea,legatum rei, quæ alie
nari non poteſt,minime valet, etiam quoad æſtimatio-
nem,res autem eccleſiæ alienari non poſſunt , vt cõſtat:
Igitur legatum rei eccleſiæ non valet,nec quoad æſtima
tionem.idem no.Pau.in d.l.cum alienam , vbi Corn. aſſe-
rit hanc opinionem communem eſſe. Quin & Fortunio
in tract.de vltim.fine.illat.12. placet iſthæc opinio , licet
dicat ipſe eam iure procedere , minimè tamen aptari
huic capiti , quod illa vtitur ratione; ſed quia lege Dei,
non autem lege huius ſæculi viuimus , his enim verbis
non conſiderat Romanus Pontifex rem legatam eſſe ec-
cleſiæ,ſed rigorem iuris ciuilis refellit.Niſi dicamus , res
eccleſiarum non eſſe iudicandas lege huius ſeculi,i.iure
ciuili,ſed lege Dei,id eſt iure canonico,vel lege Dei vi-
uimus,ſecundum quam non oportet aliena detinere,nõ
lege ſeculi,id eſt, non aſſumpta occaſione à lege ſeculi
male , & perperam intellecta . Verum hic intellectus
Inn.& Barto.euertitur ex eo , quòd res eccleſiæ poſſunt
alienari,adhibita iuris canonici ſolemnitate.cap.ſine ex-
ceptione.12.quæſt.2.quamuis prohibitum ſit eas aliena-
ri:& tñ legatũ rei q̃ alienari põt,licet difficilis ſit ipſa alie
natio,valet.d.l.apud Iulianũ.§.conſtat.ergo legatũ rei ec
cleſiæ habebit oĩno effectũ,quoad æſtimationẽ ab hære-
de ſoluẽdã.Præterea legatũ rei alienę,q̃ dotalis eſt,ex eã
dem ratione præfati.§ conſtat. valet quoad æſtimatio-
nem,ſicuti not.Paul.Alexand.Areti.& Iaſ.in d.§. conſtat.
Bald.Nouel.de dote.parte 7. priuile. 22. Barto.in l.dota-
lem.ff.de teſtamen.milit.contra glo.ibi.quam communi-
ter reprobari aſſerunt Paul. Alexand.& Iaſ. in d. §. con-
ſtat.colum.penul.Quin & Fortu.in d.illatio.12.hanc opi
nionem communem ſequitur. Et idem eſt ex conſenſu
omnium, ſi legetur res minoris.Hæ verò res, & ſi difficilis
ſit earum alienatio,legari poſſunt ab eo , qui earum do-
minium non habet . Cur ergo res eccleſiæ diuerſo iure
cenſentur?Nec oberit inductio in d. l. apud Iulianum. §.
conſtat nam ille tex.loquitur,quando legatur res aliena,
quæ uendi non poteſt ſine conſenſu principis , qui eum
conſenſum minimè præſtare ſolet , ut ipſe paragra-
phus probat.& nos id notauimus in epitome de ſponſa.
2.par.cap.3.num.8.Imo.aduerſus hanc Inno. opinionem
eſt optimus text.in cap.ſi epiſcopus.12.quæſt.5.ex conci
lio Agathenſi.cap.51.quo ſit,ut legatum rei alienæ,etiam
quæ ſit eccleſiæ,a teſtatore ſciente relictum,ualidum ſit
quoad æſtimationem.Hoſt.Ioan.Andr.Abba.& Barb.hic
idem Abba.in repe. capitu. cum eſſes.iſto titu. nume.18.
Pau.Areti.Alexand.& Iaſ.nume.44.in d.§. conſtat.dicens
hanc eſſe communem opinionem apud iuris ciuilis pro-
feſſores.Bald.in d.l.cum alienam,& ibi Iaſo.dicens hanc
eſſe communem.colum.penulti.idem fatentur eam ſecu
ti Corn.conſi.32.uolum.j.colum.2.Cur.Iunior conſil.30.
colum.2.Nec arbitror priorem ſententiam eſſe commu-
nem,ſi Corn.refragetur.

Secũdus huius capitis ſenſus is eſt,ut iure ciuili lega-
6 tum † rei alienæ à ſciente relictum,ualeat quoad æſtima-
tionem ſaltem,at iure Canonico, nec quoad ęſtimatio-
nem.glo.hic & in d.l.cùm alienam.Imo.& Abb.hic.Idem
Abba.in cap.cum eſſes.iſto titu.in repe. num. 19.Alexan.
& Iaſo.in d.l.cum alienam.Roma.in authen. ſimiliter. C.
ad lega.Falc.10.ſpeciali.qui omnes a uerbis huius tex.co
nantur hanc diſtinctionem iuris canonici à ciuili dedu-
cere.His uerò aduerſatur tex.in d.c.ſi Eps.12.q.5.ubi lega
tũ rei alienæ ualet ſi eius æſtimatio dño ſoluatur,aut alia
res ei detur eiuſdẽ ualoris.Præterea hæc dĩa inter ius ca
nonicũ & ciuile,ſi ex hoc capite admittenda eſt, nõ alia
rõne probatur,q̃ q lex ciuilis iniuſta ſit,ut patet in tex.ſi
uerò ciuilis lex eſt iniuſta , nec legis non habere debet,
nec in republica ciuili eſt ſeruãda.c.erit aũt lex.4.diſt.c.
fi.de præſcr.l.conuenire.ff.de pac.dota.hoc autem abſur
dum eſt,cum lex hæc ciuilis iuſtiſſima ſit,ſiquidem teſta-
tor ſciens rem,quam legat,alienam eſſe,apertiſſimè vult
uel illam rem ab hærede emi , uel domino nolente eam
uendere,æſtimationem eius legatario ſolui. l. cùm rem,
& l. proprias. C. de lega. nulla ergo iniquitas tractatur à
lege,quæ ultimam teſtantis uolũtatem ſeruari ad unguẽ
ſtudet.Nec dño rei iniuria ſit, nam is inuitus uendere nõ
cogitur,ut patet.Ex quibus neminem licet ita audacem,
ac proteruum eſſe,ut ſanctiſſimas leges in Reipublicę uti
litatẽ inſtitutas,iniuſtas hic a Gregorio decerni ꝓfiteatur,
quod & Fortu.optime demonſtrat in d.illat.12.Vnde hic
intellectus ſecundus etiã Barb.hic diſplicet,& commu-
niter reprobatur,teſte Corn.d.conſil.32.col.2.j.uol.licet

obiter Fel. cum reteperit in cap. eccleſia S. Mariæ de con-
ſtitu. num. 52.

Tertius intellectus huius capitis eſt, vt licet iure ciuili
7 res † aliena ſcienter legata poſſit licitè ab hærede eam
poſſidente tradi legatario, & ad id hæres teneatur, iure ta
men canonico non tenetur, nec poteſt hæres eam lega-
tario tradere, imò eſt illicita traditio, nec tribuit ius vſu-
capiendi rem ipſi legatario. Ita Imo. 4. colum. & ibi Aret.
in d. l. apud Iulianum. §. conſtat. qui tamen hallucinantur
nullibi enim iure ciuili hæc traditio rei alienæ, quamque
hæres ſcit alienam eſſe, approbatur, nec licita cenſetur
inuito domino, atque nihilominus ſi facta fuerit tradi-
tio, ius canonicum non vetat legatarium eam rem vſuca
pere poſſe bona fide. c. fi. de præſcriptio. Vnde hæc inter-
pretatio Imo. & Aret. admittenda non eſt, quippe quæ à
vera vtriuſque iuris ratione ſit deuia.

Quartus denique intellectus huius c. eſt, vt nihil in eo
8 diuerſum à iure ciuili ſtatutum ſit. Sed id tātū † in eo pro-
hiberi, ne res aliena inuito domino prætextu legati a le-
gatario detineatur, legatarius enim domino petenti, co-
gi debet eam ſtatim reſtituere, licet ab hærede poſſit eius
æſtimationem petere ex iuris ciuilis deciſione atque huc
tendit tota diui Gregorij Epiſtola, quod hic ſenſit. Barb.
etiam 2. lectione. Cy. Saly. & Pau. in d. l. cum alienam. Cor
ni. conſi. 82. volum. j. colum. 2. dicens hunc ſenſum com-
munem eſſe, quem in effectu probat Fortu. in d. illat. 12.
Difficile tamen eſt intelligere, qua ratione diuus Grego-
rius in hac reſpōſione iuris ciuilis meminerit, quaſi eius
voluntati ac legi diuinæ repugnantis. Et Io. Annibal. in l.
naturaliter. ff. de vſuc. nu. 142. ſcribit voluiſſe Romanum
Pontificem rem alienam legatam minimè detineri inui-
to domino, à legatario, ſed eam ſtatim reſtitui, idque iu-
ſtum eſſe ex lege diuina, quæ aliena reſtitui dictat mani-
feſtè, & ideo leges ciuiles minime poſſe hanc reſtitutio-
nem impedire, nec huic obeſſe iuſſioni, non tamen ex
hoc eaſdem leges quoad æſtimationem improbat Papa.
Fortu. in d. illatio. 12. ad idem ſcribit, Romanum Pontifi-
cem noluiſſe legem ciuilem retractare, nec iniquam de-
cernere, ſed quia dicta lex adducebatur ad defenſionem
legatarij inique obtinentis rem alienam, facili reſponſo
eam diluit Romanus Pontifex, dicens, eam legem etiāſi
9 † expreſſim id ſanxiſſet, non debere impedire reſtitutio-
nem, quæ fieri debet ex lege diuina. Addit his Fort. iſtum
hæredem hic conueniri ab eccleſia domina rei legatæ, vt
ſaltem æſtimationem ſibi ſolueret, cum non poſſet a lega
tario rem obtinere. Sed ſi iure canonico hæres tenetur
æſtimationem ſoluere, & hæc ab eo petebatur, quam, ob-
ſecro, iniuriam patiebatur hic hæres, vt grauem quere-
lam ad Romanum Pontificem deferret? Quamobrem, ni
fallor, exiſtimo eccleſiam rei legatæ dominam, ipſam rē
petijſſe ab eccleſia legataria, hæredem verò conqueri ex
eo, quod ipſe tenebatur eccleſiæ, cuius erat res legata, dam-
num reſarcire, caſu, quo propriam rem non obtineret,
vel quia nolebat ſoluere æſtimationem rei legatæ eccle-
ſiæ legatariæ, quæ falsò & iniquè a iure ciuili perperam
intellecto occaſionem capiebat detinendi aliena, nec iu
re tenebatur æſtimationem ſoluere hæres, cum non con-
ſtet à teſtatore ſciente rem alienam legatam fuiſſe. Quin
& ſi conſtaret ſcientia teſtantis, diuus Gregorius in dicta
epiſtola abſoluit hæredem hunc à ſolutione æſtimationis
rei legatæ, ex eo, quod in pretium ſepulchri eccleſiaſtici le-
gata eſſet, & ab eo, qui filios hæredes inſtituerat, quibus
non admodum amplum & pingue patrimonium relique
rat. Ex his igitur potuit Romanus Pontifex animum indu
cere, vt hoc alienæ rei legatum execraretur, idque etiam
quoad æſtimationem irritum decerneret, quod ipſe ani-
maduerti ex præfata Epiſtola: qua exactè, ac diligenter
perfecta, non poſſum mihi perſuadere in hac ipſa huius
capitis ſpecie ab hærede deberi legatario æſtimatio-
nem rei alienæ legatæ, etiam ſcienter. Item minimè opi
nor etiam iure ciuili legatarium poſſeſſorē rei alienæ ſibi
legatæ ex traditione hæredis, poſſe eam retinere, donec
æſtimatio ſibi debita ab hærede ſoluatur, quamuis Barb.
hic, vndecimo intellectu contrarium aſſerat.

EX CAP. SI HÆREDES.

SVMMARIVM.

1 Ad ciuilem iudicem etiam pertinet cura, vt vltima defunctorum voluntates executione tradantur.
2 Quilibet poteſt iudicem adire, vt legata pia ſoluantur, & effectum habeant.
3 Teſtamentum apud quem iudicem ſit inſinuandum.
4 Epiſcopus poteſt intra tempus arbitrarium, etiam ante annum cogere executores vel hæredes ad exequendam vltimam voluntatem.
5 Quam pœnam patiatur hæres, qui ſoluere neglexerit legata pia.
6 Quæ pœna ſit ſtatuta aduerſus eos, qui negligunt ſoluere aut exequi legata profana.
7 Perpenditur intellectus tex. in auth. hoc amplius. C. de fideicom.
8 Pœna auth. hoc amplius, an ſit ſtatuta ipſo iure.
9 Filius non exequens voluntatem patris quo ad pia legata, an amittat legitimam portionem.
10 Intellectus c. licet de voto.

CAPVT, SI HÆREDES.

PRÆTER alia, quæ circa executionem vl-
timarum volūtatū ſcripſimus in c. 2. huius
titu. illud hic adnotare libet, & neceſſum
1 eſt, † non tantum ad Epiſcopum pertine-
re curam hanc exequēdi extremam mo
rientiū volūtatem, ita vt hæredes, alio ſve
teſtamentarios executores moneat, & compellat exe-
cutionis officium peragere, quod hic probatur, & in ca.
tua, & in c. Ioannes. iſto tit. verumetiam iudicem ciuilem
eandem facultatem habere adhuc in legatis pijs, hoc et-
enim munus eſt mixti fori. Abb. & Barb. hic colum. j. & 2.
tex. in auth. de eccle. tit. §. ſi quis autem ædificationem. col
lat. 9. melior in l. hæreditas. ff. de pet. hæred. quem hic dicit
ſingularem eſſe Barb. colum. 2. imò ex eo probat, nemine
petente officium iudicis exerceri poſſe circa executio-
nem legati pietatis, cauſā relicti. Roma. in authen. ſimili-
2 ter. C. ad legem Falcid. ſpeciali 20. vltimarum volunta-
tum. Hinc denique permiſſum † eſt omnibus hominibus
petere, vt legata pia ſoluantur, adque executionem de-
ducātur, ſi viderint aduerſus teſtatorum voluntatem, vel
ex hæredis, executoris, aut certè iudicis ſegnitie quic-
quam attentari. text. optimus in l. iulli. iu fi. C. de epiſco.
& cleric. & in d. authen. eccleſiaſticis titulis. §. ſi autem
qui hoc facere, quem dicit ſingul. Areti. in capitu. cum
olim. de teſtibus, & Rom. conſi. 69. Regia. l. 7. ti. 10. par. 5.
Ex eadē ratione & inſinuatio teſtamenti ſit, vt quæ ſe-
3 mel † apud iudicem comperta fuerint, non poſſint vl-
lo modo interuerti. l. repetita. C. de epiſc. & cle. l. conſul-
ta. C. de teſtam. quæ quidem inſinuatio poteſt fieri apud
iudicem eccleſiaſticum, licet teſtamentum non ſit in piā
cauſam conditum argumento ſumpto ab hoc capite.
Imo. in cap. fin. de fide inſtrumen. vbi Anto. & Fel. dicens
hanc opinionem communem eſſe, num 5. glo. tamen hic
verbo, ab epiſcopo, diuerſum probat dicens, teſtamenta
inſinuanda eſſe coram iudice ſeculari, quod procedit,
quandoque teſtator erat laicus, & minime compertum
eſt, an teſtamentum ſit pietatis cauſa factum. Barba. hic
num. 19. Io. And. & Abb. in d. cap. fin. Aufrer. in clem. 1. de
offic. ord. regula 2. fallen. 11. etiamſi hæres in eodem teſta
mento inſtitutus ſit clericus, ſecundum eoſdem, quorum
opinio mihi videtur magis communis, & Regia l. proba-
tur. l. 4. tit. 2. lib. 5. in ord. Regijs idem not. Bald. & Cor. in l.
omnia teſtamenta. C. iſto tit. idem Bald. in authen. cleri. &
in l. repetita. C. de epiſc. & cler. Guliel. Bene. in ca. Rainu-
tius. eo. tit. verb. & vxorem. nu. 420.

Eadem verò gloſ. ſenſit hanc curam, vt teſtamenta
executioni tradantur, Epiſcopo incumbere, etiam ſi le-
gata non ſint pia & id in hoc text. probatur, & commu-
niter receptum eſt, vt fatentur Card. & Barba. num. 3. An-
tonius in capitu. Ioannes iſto titulo, quam opinionem
communem eſſe aſſerit Alexan. in conſi. 239. libro 6. col.
vlt. ēt ſecutus, tametſi aduerſus ſuiam diſputet hic Barb.

Cæterum ad huius capitu. intellectum duo tractanda
ſunt. Primum, an Epiſcopus ante annū datū executioni
poſſit cogere hæredes, aut executores teſtamētarios exe-
4 qui vltimam voluntatem. Secundum, qua † pœna puniatur
hæres,

hæres, aut executor, negligens executionem peragere intra tempus à iure diffinitũ, quod tractat text. in auth. hoc amplius. C. de fideicommiſ. quem Bernard. hic adducit. Quoad primum igitur proponimus aſſertionem, poſſe Epiſcopum intra quinque menſes, aliudve tempus arbitrarium, cogere hæredes, & executores teſtamentarios vltimam voluntatem ad executionem deducere, per cẽſuram eccleſiaſticam, vel per interdictum adminiſtrationis bonorum defuncti. textus optimus hic, ex quo præcipuè hæc aſſertio colligitur, etiam quoad legata profana. gl. Abb. col. 1. Imo. col. 3. Barb. nu. 8. & Card. hic, & id comprobatur à l. ſi domus. §. in pecunia. & l. cum res. ff. de leg. primo, quibus apparet hæredem debere, cũ primum potuerit exequi ea, quæ teſtamento diſpoſita fuere. Nam textus in dicta auth. hoc amplius. annum conceſſit, vt eo lapſo hęredes puniantur, vel vt executio ad epiſcopum deuoluatur, ex iure canonico & ciuili, & id ex eo etiam comprobatur, quòd Epiſcopus poteſt propria conſtitutione excommunicationis pœnam ſtatuere contra executores negligentes in vltimarum voluntatum executione. Fredericus conſ. 95. Romanus conſ. 228. latius Bottæus in tract. de Synodo. 3. parte, artic. 1. nu. 172.

Circa ſecundum ſit prima concluſio. Hæres negligens
5 † exequi, & ſoluere legata pia intra ſex menſes, in pœnã cogitur legatum reddere cum omni emolumento, quod ex eo potuit percipi à die mortis teſtatoris: ſex verò mẽſes ab inſinuatione teſti cõputant. tex. in auth. de eccl. tit. §. ſi aũt legatum colla. 9. dixit ſing. Bal. in c. ad noſtram. de iureiur. col. 2. notant. Abb. Imo. col. 2. & Barb. nu. 8. hic & optime Conſtant. Harmenopulus in epitome iuris ciuilis, lib. 5. tit. 10. c. de legato pio. dicens, hæredem negligentem per annum ſoluere legatum factum eccleſiæ, ad duplum poſſe conueniri. quod arbitror notandum eſſe ad tex. in §. item miſta. Inſtit. de actioni. vbi duplum ſoluet hęres, qui diſtulerit legatum eccleſiæ, aut loco pio ſoluere, donec apud iudicem conuentus fuerit, qua in re forſan errat Harmenopulus. Quod ſi hęres præmiſſa bina admonitione facta ab epiſcopo per publicum nuntiũ, aut epiſcopi œconomo, legata pia exequi neglexerit, etiam ante annum, priuatur commodis ex teſtamento ei delatis. text. in d. auth. de eccle. tit. §. ſi autem qui hoc facere iuſſi ſunt. Imo. hic. 2 col. Bar. Sal. & Doc. in d. auth. hoc amplius, idem probat tex. in auth. licet. C. de epiſc. & cleric.

6 Secunda concluſio. Hæres, aut † executor teſtamentarius ſemel monitus non tradens executioni extremã defuncti voluntatem, amittit omne lucrum ex hæreditate, uel teſtamento ſibi competens. auth. hoc amplius. C. de fideic. Regia l. ſi. tit. 10. par. 6. ita, vt hæres etiam prælegata amittat. Bal. & Alex. in l. qui filiabus. §. ſi. ff. de leg. 1. Eſt autem maxima dubitatio, an præfata monitio fieri debeat ab ipſo iudice, vel ſit ſatis hæredem admoneri per nuntium publicũ. Et Pan. Caſtr. Angel. & Iaſon in d. auth. hoc amplius. 4. col. aſſerunt ad pœnam illius auth. exigi neceſſario, ut ipſemet iudex hæredem, aut executorem admoneat, ita vt non ſit ſatis eos per epiſtolam, aut nuntium, literaſve admoneri. quod probatur in d. authen. hoc amplius. dum dixit, monitus à iudice. idem notauit Ang. in auth. de hæred. & falc. §. ſi quis verò non implens. collat. j.
7 Guli. Bened. in c. Raynutius. iſto tit. verbo † abſque liberis in 2. num. 199. quibus ipſe minimè aſſentior, tantum abeſt, vt eos ſequar, qui legerim in d. authen. de hæred. & Fal. §. ſi quis autem non implens. à quo aſſumpta fuit breuis deciſio d. auth. hoc amplius. hanc admonitionem decreto iudiciario fieri debere, non ergo ab ipſomet iudice ſatis. n. eſt eius decreto, aut literis fieri. quod glo. probat in d. auth. §. illud quoque. verbo decreto. quam dicit ſingu. Corſe. in ſing. verbo, citatio. & Ange. in d. authen. hoc amplius. idem adnotauit Franciſ. Balduinus in d. auth. de hære. & Falc. verbo, decreto iudiciario. Nec regia lex ſi. tit. 19. par. 6. iudicis mentionem fecit in hac monitione. Verùm, quia quiſquis is eſt, qui Iuſtiniani nouellas Codici inſeruit, cõfusè nimis, & qñq; peruersè eas ĩ illã epitomẽ reduxit, hic oportet prædictam Iuſtiniani ſanctionem adſcribere ex ipſa Nouellarum prima conſtitutione ab Haloandro in Latinum ſermonem è Græco traducta.

His ante à nobis definitis, ſancimus, vt his, qui vel hæredes ab aliquibus ſcripti ſunt, vel fideicommiſſa (ſiue ea vniuerſitatum bonorũ ſiue ſpecialia ſunt) aut legata meruerunt, omnimodo neceſſitas incumbat implendi eius, quod teſtator, aut qui legato eos honorauit, conſtituit, modò quod iniunctum eſt, legitimum ſit, nec vlla id lex prohibeat, aut vt maximè honoratus facere omittat, ratum nihilominus fore expreſſis verbis demonſtrat. Si quis autem quod à teſtatore diſpoſitum eſt non impleat, ſed dum quod iuſſus eſt facere, recuſat decreto iudiciario admonitus, per integrum annum ea, quæ honorato reliċti nomine cõpetunt, extraxerit, ſiquidem ex illorum numero eſt, qui neceſſariò aliquid lege capiunt, in maiorem autem partem, quam lex requirit, hæres ſcriptus eſt, tantum capiat duntaxat, quantum illi in ratione trientis iure ſucceſſionis ab inteſtato lex dari concedit, quod reliquum eſt, id totum auferatur, & ſiquidem alij hæredes ſcripti exiſtunt, adcreſcat illis pro ea parte, quæ cuique in inſtitutione attributa eſt. Quod ſi nemo alius hæres exiſtat, aut qui ſcripti ſunt, hæreditatem fortè non adeunt, tunc quod aufertur, adijciatur reliquis rebus, nec non legatarijs fideicommiſſarijs, & ſeruis libertate donatis, copia fiat adeunda, & acquirenda eius hæreditatis, vt tamen modis omnibus imperata faciant, videlicet, cautione prius ab eis præſtanda, prout vel rerum, vel perſonarum ratio admiſerit omnia ſe perceptis rebus facturos, quæ teſtatores rectè voluerint. Enimuerò ſi nemo eorum, quorum in teſtamento habita eſt mentio, hoc eſt, nec cohæres, neque legatarius, neque fideicommiſſarius, neque ſeruus libertate donatus adire voluerit, tunc poſt eum, qui ſcriptus quidem hæres, in legitimam verò duntaxat partem per hanc legem concluſus eſt, ad alios, quos ab inteſtato lex vocat, bona deferantur, vt conſimiliter cautionem dent ſe completuros, quæ teſtamento ſunt comprehenſa.

Hactenus Iuſtiniani Nouella, quæ vberrima oratione proſequit, ea quæ in d. auth. hoc amplius. diminutiue traduntur. Id uerò, quod in d. auth. hoc amplius. dicitur, hæredem minime exequẽtem iudicium defuncti lege repræſentatum non incidere in hanc pœnam, ita intelligendum eſt, vt iudicium repræſentatum dicatur circa libertates ſeruorum, quas iuſſit teſtator hæredem intra annum concedere, lapſo etenim anno à lege cõceduntur ipſo hærede negligente. l. cum verò. §. ſubuentum. ff. de fideicommiſ. libe. l. ſi pecuniam §. ſi ſeruus. ff. de cond. cau. dat. & hoc ipſum in Nouella exprimit illis verbis. Aut, ut maxime honoratus facere omittat, ratum nihilominus fore expreſſis uerbis demonſtret. Tametſi Franciſc. Balduinus contendat, hoc alienum eſſe à Iuſtiniani conſtitutione.

Hanc verò pœnam effugiet hæres, cui alia minor pœna à teſtatore indicta fuit ob hãc negligentiam, illa enim operatur, vt legis pœna ceſſet, ex notatis in l. ſi fundum ſub conditione. §. Stichum. ff. de leg. j. l. j. §. j. ff. de pen. leg. per Alexan. in l. ita ſtipulatus. colum. penul. ff. de verb. obligat. atque idem erit, ſi tempus prolixius teſtator deſignauerit, ad exequendam eius ultimam uoluntatem ex l. diem. ff. de leg. 2.

Porro pœnam hanc ipſo iure negligentibus exequi
8 † ultimas uoluntates ſtatui, ita ut ſententia neceſſaria nõ ſit ad eam indicendam, probat gloſ. in d. authen. de hæred. & Falc. §. ſi quis autem non implens. uerbo, auferri. Bald. Salycetus, Angelus, Corne. & Iaſ. in dicta authen. hoc amplius. fina. colum. per tex. ibi, amittat. quod uerbum priuationem inducit ipſo iure. gloſ. in l. amiſſione. §. qui deficiunt. ff. de capitis diminutio. Bald. in l. j. columna prima. C. ſi mulier ſecundò nupſerit. Abb. in capitu. cum in cunctis. §. finali, columna ultima, de electio. optimus textus in auth. licet. C. de epiſcop. & cleri. dicens hæredẽ negligentem poſt monitionem ſoluere legata pia, amittere lucrum, & id Epiſcopum uendicare poſſe. Verbum enim, uendicare, præmittit amiſſionem ipſo iure. His etiam accedit, quòd uerbum, auferatur, inducit priuationem ipſo iure: quod uerbum in dicta prima conſtitutio. Nouellarum in hac ſpecie apponitur. & notat Tiraquellus in l. ſi unquam. C. de reuocand. don. uerbo, reuertatur. num. 148. Ego uerò libenter ab hac opinione diſſentio, neque enim arbitror uerbum, amittere, ipſo iure eſſe intelligendum. gloſ. & communiter Doctores in l. ſi quis in tantam. C. vnde ui. Ripa. in capitulo ſæpe. de reſtitutione ſpoliatorum columna penultima, gloſſa in l. ſi qua ex fœminis. & ibi Baldus C. de ſecundis nuptijs. gloſ. in cap. ſi diligenti. de foro competen. probatur in capitu. quia nonnulli. de clericis non reſidentibus. iuncto capitulo de multa.

de multa.de præbend.quam opinionem ſequitur,eam dicẽs magis communem eſſe Andr.Tiraquel.in dicta.l.ſi vnquam.verbo reuertatur.num.127.& ſeq. licet non deſint qui ab hac ſententia diſcedant.& idem dicendum eſt in verbo,auferatur.Nec huic ſententiæ oberit tex.in d. auth.licet.quia loquitur in alio diſſimili caſu, vti ex eo conſtat,quo fit vt ſententia ſit neceſſaria in hac quæſtione,quam tractamus,ad priuandum hæredem,& executorem teſtamentario lucro, ob negligentiam exequendi vltimam voluntatem defuncti. Pau.Caſtrenſ.in d.auth. hoc amplius.2.col.Ang.in d.§.ſi quis autem. Regia & inſignis lex vlti.titu.10.parte.6.

9 Egregia verò dubitatio † hic ſeſe inſinuat, num filius hæres negligens legata pia ſoluere, amittat legitimam illam portionem,quæ ſibi à lege defertur.Sunt.n.qui exiſtiment ex hac negligentia etiam legitimam illam partem à filio amitti,ex eo quòd in c.licet.de voto.filius priuatur legitima portione,& primogenio, quia opus pium a patre ſibi iniunctum exequi noluit.Item, qui monitus bis à iudice recuſat ſoluere pia legata,etiam ante annum,priuatur lucris ex teſtamento ad ipſum pertinentibus.auth. licet.C.de epiſc.& cleric. authen.de eccle.tit.§.ſi autem qui hoc facere iuſſi ſunt.Hæc vero deciſio in filijs quoad legitimam locum habet, ſiquidem nouella Iuſtiniani,quę legitimam portionem filiorum excipit,in legatis pijs minimè procedit.Nam lucrum quod ab hærede negligente aufertur per eandem conſtitutionem ſubſtitutis,coniunctis,aut legatarijs defertur,at illud quod tollitur ab hærede ob ſegnitiem exequendi legata pia, diſtributioni epiſcopi,offertur,vt in d.auth.licet.igitur diſpoſitio Iuſtiniani in d.auth. hoc amplius legatis pijs minime conuenit. His tandem rationibus hanc opinionem aſſerunt Archi. & Dom.in c.Syluester.11.q.j.Io.And.Hoſt. Anto. Anchar. & eſſe communem teſtatur Imol.hic.Sed contrarium probabilius eſt.Primò quia in d.auth.hoc amplius fit mentio legatæ libertatis,& filius negligens in libertate concedẽda ex teſtamento patris, non amittit legitimam, igitur non exequens pia legata, portionem iſtam minimè perdit,& tamen legatum libertatis pium eſt.l.j.§.ſi autem.C. de com.ſer.manu.& ibi Bald.Iaſ.illum tex.dicens eſſe meliorem iuris in l.j.§.ſi quis ita.nu.15.ff.de verb.ob.latè Euerar.in Topicis.c.52.Ad id etiam facit,quod in iuris vtriuſque locis,quibus punitur dilatio exequẽdi legata pia nullibi fit mentio legitimæ portionis.Sed id tantum ſancitũ eſt,lucrum teſtamentarium hæredibus, aut executoribus auferri,portio autem legitima non eſt lucrum, ſed quaſi debitum patrimonium.l.ſi quis legatum.§.fi.vbi.glo.celebris hoc aſſerit.ff.de falſis probat.l.vlti.§.non enim & ibi gl.C.de codicil.not.Iaſ.in l.eũ qui.C.de inoffi.teſtam. Prætereà,ſi præcedens opinio vera eſſet,contingeret ſæpiſſimè portionem legitimam filio relinqui, non leui adiuncto grauamine,quod eſt contra tex.in l.quoniam in prioribus.C.de inoffi. teſtamento.Quamobrem vltimæ huic ſententiæ ſubſcribunt Card.Abb.Imo. Barb. hic num.10. Bald.in d.auth.hoc amplius.num.7. & Syluest. verbo, teſtamentum. 2. quæſt. 10. optime didacus à Segura in l.3. §.fi.ff.de liber.& poſth.fol. 7. colum.j.ex hoc ſcribens filium,cui pater in his regnis reliquit tertiam,& quintam bonorum partem, differentem exequi parentis voluntatem per annum integrum,quintam partem amittere, nõ tertiam, quæ lege Regia pars eſt legitimæ portionis. Hanc etiam vltimam opinionem ſenſit hic Bernard.in vltimis verbis.dicit eam communem Io. Cirier. de Primogenitura,lib.3.q 6.& eam ſequitur Carol.in Conſuetud. Pariſi.titu.j.§.8. in gloſſ. 3.q.3. Non oberit huic ſententiæ tex.in d.cap.licet.quia illa deciſio procedit in voto facto à parente,quod filius exequi noluit,& ob id priuatur tota hæreditate,atque etiam legitima,cum hæreditas eſſet indiuidua,regnum,inquam.text.in conſtitutione Frederici,titulo de prohib.feud.alie.per Frede.quo fit, vt id ſit peculiare in voti executione omiſſa. Bald.in d.auth. hoc amplius.colum.2.Doct.d.capit.licet.qui in hoc conueniũt frequentius,vt aſſerit Rod.Suares in repet.l.quoniam in prioribus.C de inoſ.teſtam. ſol. 5.colum. 4.ſed ipſe compertum habeo,filium grauari non poſſe quo ad legitimam portionem,etiam fauore pietatis, vt aliquod onus pium ſubire teneatur cap.fin.17.q.4.& id etiã in voto not.Alberi in d.l.quoniam in prioribus.in princ. Bart. Brixien.q.venereali 37.ſiue voti executio conſiſtat in cõditione poteſtatis,caſus, vel miſta.Doctores.in d.l.quoniam in prioribus.vbi Roderic. Suares.in prima ampliatio.glo. Bart.Pau. Alex.& alij magis cõiter in l.ſi pater. C.de inſtit.& ſubſtitu.Regia.l.17.tit.j.& l.51.ti.quarto, parte 6.ex qbus cõſtat,à portione legitima prorſus excludi quãcunque conditionem, ſiue ſit conditio à caſu, à filij poteſtate, vel miſta. Vnde non placet. Ioan. And. Henric.& aliorũ opinio,qui in d.c.licet exiſtimant conditionem voti adimplendi à legitima portione non excludi, ſi pendeat à poteſtate filij, quod admittendum non eſt.

Item illud adnotandum eſt, filium à patre hæredem Inſtitutum, adeuntem hæreditatem abſque beneficio inuentarij, eiuſque confectione omiſſa, poſſe legitimam portionem deducere ex legatis.gloſſa.in d.authen. hoc amplius gloſſa. in authen. ſed cum teſtator. C. ad legem Falcid.omnium conſenſu receptæ, vt Alexan.aſſerit in l.ſcimus.§.penul.& ibi Iaſon.in §.vltimo.C.de iure delib, Corn.conſi.180. colum. ſeptima. volum.4. & Roderic. Suares in d.l. quoniam in prioribus. ſeptima ampliatio. idem Alexan.conſi.67. libro 4. vbi Carolus eandem opinionem approbat, & communem eſſe itidem ſcribit Didacus a Segura in repetitio.l.vnum ex familia.§.ſed ſi fundum.num.165.ff.de leg.ſecundo.ſimilis gloſſa in authentic.de hæredibus & Falc.§.ſi verò non fecerit.uerbo lucrari.Iaſon.in d.l.ſcimus. in princ.Regia l.ſeptima, titulo 11.parte 6.ita tamen,vt ratione legitimæ legata diminuantur, ſic vero diminuta ſoluantur vltra vires hæreditarias.Bartol. poſt Cynum, in d. authentica, ſed cum teſtator.idem Paulus,Baldus, & Angelus Aretinus, in d.l. ſcimus. §.penultimo. Corn.in eadem l.§.ſi verò. Bald.in l.j.numero.3.C.de bonis.auct.iud.poſſid.Corn. in d.conſilio 180. Suares in dicta ampliat. 7.ad finem. quibus addendum erit, quod ipſe tradam in capitulo Rainutius.§.13.in fin.Cæterum, ut ingenue fatear, prædicta Bartol. uerba dubium ſenſum habere uidentur: nam ſi filius ex legatis non confecto inuentario, indiſtinctè legitimam portionem detrahere, poſſet, frequenter omitteret eius confectionem, ut ex bonis hæreditarijs ſecretè legitimam caperet, & iterum legata diminueret,deducta portione legitima. Quòd ſi dixeris hanc præſumptionem in filio minime locum habere, id aperte conuincitur, nam & in eo locum habet text.in authentic.de hæred.& falcid.§.hinc nobis. Deinde Bartol. cæteriſque frequentiſſime hoc præmittunt,dicentes, filium legata ſoluturum, etiam ultra uires hæreditarias, deducta tamen legitima portione, non enim quicquam filius hæres ſolueret ex proprio patrimonio vltra vires hæreditarias, ſi prædicta iuris præſumptio in eo ceſſaret. Quamobrem, ni fallor, Bart. & ſequacium opinionem eo pacto intelligendam eſſe opinor, vt ſi filius hæres probauerit legitimis probationibus hæreditatis quantitatem, eandemque certam & diffinitam, legatis tamen vel æqualem, vel minorem, poſſit ſane ex legatis legitimam deducere portionem, eaque deducta, legata ipſa per eam deductionem diminuta ſoluere teneantur, tametſi quantitatem hæreditatis exceſſerit. Sed & ſi minime probauerit filius hæres certam hæreditatis quantitatem, allegans tamen non eſſe in hæreditate bona, quæ ſufficiant legatorum, nedum legitimæ portionis ſolutioni, ſoluet omnino integra legata, nulla facta legitimæ portionis deductione,cum hæreditas præſumatur opulenta ac ſufficiens niſi contrarium,uel conſcripto repertorio, uel legitimis productionibus apparuerit, ex illa opin.quàm aduerſus Bar.probaui in l.ſi conſtante.in princip.ff.ſoluto matrimo.1.q.Si uerò ſententia Bar.ibidem uerior, ac probabilior cuiquam uiſa fuerit,is neceſſariò in hac,quam tractamus,q.dicet,filium hæredem ex legatis poſſe portionem legitimam deducere,atque ita legata per hanc deductionem diminuta ſoluturum.

Tunc autem non poterit certò ſciri, an hæc legatorum ſolutio vires hæreditatis exceſſerit, quod videtur Cyni, Bartoli, & Doctorum opinioni aliqua ex parte refragari. Oportet autem aduertere, quod Regia Partitarum conſtitutio verè hac in quæſtione ſenſerit, nam licet communis opinio, quam ex Accurſio retuli, eam poſſit pati declarationem, quam Cynus, Bartolus, & alij frequenter comminiſcuntur. Regia verò lex ita communem opinionem probat, vt ſecluſa Bart. declaratione, filius hæres legitimam portionem, prius quàm legata, deducat ex bonis, quæ conſtiterit in patris hæreditate, eo mortuo manſiſſe, nec legata ſoluere tenebitur, niſi quatenus poſſint, deducta legitima ſolui ex bonis hæreditarijs. Ea ſiquidem lex ſtatuit aperte filium hæredem non confecto inuentario, legitimam portionem poſſe deducere eo modo, quo hæres conficiens inuentarium, Falcidiam è legatis deduxiſſet.

Præterea conſiderandum eſt, filium ad primogenium vocatum poſt obitum patris, non poſſe à patre grauari aliquot oneribus ex primogenio ſoluendis. l. vnum ex familia. §. j. ff. de legat. 2. tracta. Ioann. Cirier. de primogen. lib. 3. quæſtio. ſexta. & Carol. in conſuetudin. Pariſ. titu. j. §. 8. in glo. 3. quæſt. 3.

Ex quibus ipſe deduco, filium minime mandãtem executioni pia legata intra annum, etiam præmiſſa monitione, non amittere legitimam, nec iure primogenij ex hoc priuari, vtrunque expreſſim concedit Lugdunenſis in d. §. 8. glo. 3. q. 3.

Hinc denique infero, falſam eſſe communem interpretationem cap. licet. de voto. Nam ſi ratione pietatis nihil eſt ab eius parte legitima auferendum, cur potius tota hæreditas indiuidua, occaſione legitimæ partis, cui potius fauendum eſt, non dimittitur apud filium, quam ab eo integre auferatur, ratione eius partis, quam negligentia amiſit?

10 Et quod fortius eſt, cur † primogenio priuatur filius in d. cap. licet. ex negligentia exequendi votum pium parentis, ſi & id cõſtat ratione primogenituræ, & in rebus ſub ea comprehenſis, minime poſſe onus aliquod iniungi ei, cui ipſum hoc ius defertur ex antiqua inſtitutione? Erit igitur ille text. ita intelligendus, vt filius priuetur paterna hæreditate ob id, quòd patris votum, & legata nõ mandauit executioni. In hac verò priuatione mentio legitimæ nulla fit in prima illius cap. parte; quo fit, vt poſſit iſthæc priuatio intelligi deducta legitima. Cæterum, dum in vltima illius decretalis parte filius priuatur regno, quod ei iure primogenij delatum eſt, ex eo fit, quod filius ipſe promiſerat votum parentis ad executionem deducere, & ideo id exequi tenebatur, vt ſcribit Lugdunenſis in conſuetud. Pariſ. d. quæſt. 3. & monitus à Romano Põtifice, vt propriam promiſſionem abſolueret, hoc agere noluit, atq; ex ea cauſa pro nimia contumacia excommunicatur, & in ea proteruè perſeuerans, à Romano Pontifice regno indignus cenſetur ac priuatur, ſiquidem poteſt ex cauſa Romanus Præſul, Regem aliquem regno priuare, quod probat optime text. in cap. grandi. de ſupplen. negligen. prælat. in ſexto. cap. alius. 15. q. 6. cap. Adrianus. 63. diſtinct. Io. Lup. de regno Nauar. 2. par. §. 7. cap. Apoſtolicæ. de re iudic. in ſexto.

EX CAPITE, CVM IN OFFICIIS,

SVMMARIVM.

1 *Clerici habentes beneficia vſufructuario, an vſuario ſint ſimiles.*
2 *Clerici in reditibus eccleſiarum id tantum iuris habent, quod eis à canonibus conceſſum eſt.*
3 *Clerici habentes beneficia vltra ſumptum ſibi ipſis & familiæ neceſſarium, eccleſiæ reditus expendentes in profanos vſus, an teneantur ad reſtitutionem.*
4 *Quotidianæ diſtributiones clericis acquiruntur, quoad liberam earum diſpoſitionem.*
5 *Intellectus cap. ad hæc iſto titulo.*
6 *Habens beneficium ſimplex, an poſſit liberè etiam in teſtamento, reditus eccleſiæ diſtribuere.*
7 *Papa an poſſit permittere clericis liberam teſtandi facultatem de reditibus eccleſiarum.*
8 *Licentia teſtandi eſt intelligenda de primo teſtamento, & ea integra morte concedentis finitur.*
9 *Conſuetudo vniuerſalis eccleſiæ, quæ permittit clericis de reditibus eccleſiarum teſtari, defenditur.*
10 *Remuneratoria donatio quem effectum habeat.*
11 *Regiæ quædam leges intellectæ.*

CAP. CVM IN OFFICIIS.

DIXIMVS in capite primo huius tituli, an Epiſcopi poſſint hac in vltima voluntate diſtribuere bona propria, vel eccleſiæ. Nunc verò oportet eandem quæſtionem repetere in clericis ſacerdotia, quæ beneficia vulgo dicimus, obtinentibus. Et in his clericis, qui curam animarum, & adminiſtrationem eccleſiæ gerunt, eſt conſiderandum, quod ius in eccleſiæ
1 reditibus habeant. Sunt etenim, vt † quibuſdam placet, in bona valetudine conſtituti, vſufructuarij. In ægritudine verò, à qua decedunt, vſuarij. glo. in cap. in præſenti. de offic. ordin. in ſexto. quam dicit ſingularem Barbat. in cap. requiſiſti. iſto tit. nume. 34. idem in cap. venerabili. de offi. deleg. col. 10. & in tract. de præſtan. Cardin. prima par. quæſt. 3. colum. 5. idem glo. in cap. 3. de probatio. & in cap. poſſeſſiones. de rebus eccle. Rurſus clericos habentes beneficia eſſe tantum vſuarios, aſſerit gl. in cap. quia nos. iſto tit. & in cap. fin. de pecul. cleric. alia in cap. cum conſtet. de pigno. & in cap. cum olim. de rerum permut. quibus in locis mirè Docto. variant, ita vt certa ex eis ſententia capi non poſſit, tametſi Abb. in repetit. cap. cum eſſes. iſto tit. nu. 21. late ſuper hoc diſputet, magisq; probet vltimam opinionem. Mihi verò nec eſt ſatis compertum, clericum habentem beneficium, eſſe omnino vſufructuarium, nec prorſus vſuarium. Nam vſufructuarius poteſt diſponere de his, quæ ex vſufructu acquiſiuit, quod non poteſt hic clericus. Vſuarius verò nihil præter vſum habet, at clericus beneficium eccleſiaſticum Canonico titulo poſſidens, plus iuris habet, quàm vſuarius: ſicuti apparebit ex his, quæ ſtatim tradam. Vnde neutra Docto. opin. placet, & eſt (ni fallor) inutilis, atque ab hac diſputatione extranea ipſa hæc iuris Canon. interpretum conſideratio.

In his igitur eccleſiaſticis † reditibus id iuris habent
2 clerici, quod à canonibus expreſſim ſibi conceditur. Innocent. in cap. indecorum. de æta. & qualit. glo. in cap. res eccleſiæ. 12. quæſtio. j. Archidiac. in cap. ſtatutum. §. aſſeſſorem. de reſcript. in ſexto. pulchrè Cardin. conſi. 110. colum. 2. ſiquidem res eccleſiarum ſubiacent adminiſtrationi Romani Pontificis, & prælatorum, à quibus ipſa catholica eccleſia regitur, ſic & canonibus eccleſiaſticis ipſum eccleſiæ patrimonium commiſſum eſt, ex qua regula plurima deduci poſſunt hac in quæſtione, præ cæteris notãda. (Illud tamen obſeruandum erit, & omnino admonẽdum, vt planè intelligamus quid ius diuinum, quid humanum, quòd pontificium ad huius diſputationis radicem inſtituerit. Iure quidem diuino, quod diuinum propriè dici ſolet, & debet, ex lege noui teſtamenti, miniſtris eccleſiaſticis nihil aliud ex rebus, ac bonis temporalibus competere, quàm quod vſum, & alimenta fuerit neceſſariò, & ſufficiat. Quod in quæſtione de decimis libro primo variar. euidenti ratione probauimus. Quod ſi quid eiſdem miniſtris datũ eſt, quod neceſſarium vſum excedat, id iure humano & Pontificio, aut denique principum & piorum hominum largitionibus datum fuiſſe, apertiſſimè conſtat. Vnde fit, vt quonam pacto hæc bona iure humano, aut piorum hominum libera conceſſione miniſtris data ſint expendenda lege iuſtitiæ, quæ ſpecialis fit erga eccleſiarum miniſtros, ratio, ac regula omnino petenda ſit, vel ab ipſo iure humano, vel legibus, ac conditionibus donatorum voluntate ipſis in donationibus expreſſim præſcriptis. Atque ideo, ſi alicubi à ſanctis patribus diuini iuris mentio facta fuerit circa horum diſtributionem, vel eorum communionem, aut quibus ſint

communicanda,

communicanda, ea uerba intelligenda ſunt de eo diuino iure, quòd lectori ſignificatione diuinum ius dici cõtingit, propter ampliſſimam, ſummamque ſedis apoſtolicę, eiusque, ac totius orbis Pontificis maximi, qui vicaria Chriſti vtitur poteſtate, ſupra genus humanum authoritatem, text. optimus in cap. omnis. de iureiur. ex interpretatione Hoſt. Ioan. And. Ant. Card. Anch. & Imo. text. item in cap. qualiter. in 2. de accuſatio. & in cap. j. de iuram. calum. Card. in clem. j. de vſur. colum. j. tradidimus & nos in cap. 31. Prac. quæſtio.)

Primùm, exactè ac diligenter canonibus. conſideratis colligitur, clericos beneficia habentes, ex eorum reditibus eos tantùm expendere poſſe, qui ad eorum honeſtũ victum, veſtitum, cæterosque vſus neceſſarios, aut congruos ſufficiant. cap. fin. 12. q. j. & in c. videntes. ead. quæſt. & in princ. 44. diſtin. Tibi, ò ſacerdos, inquit Hieronymus viuere de altari permittitur, non luxuriari. Bona etenim eccleſiarum, ſunt proprium Chriſti patrimonium. cap. cum ex eo. de electio in 6. notant Fely. & Dec. in cap. conſtitutus. de reſcrip. Hinc diuus Bernardus epiſtola. 2. ſcribit: Denique quicquid præter neceſſarium victum, ac ſimplicem veſtitum de altario retines, tuum non eſt, rapina eſt, ſacrilegium eſt. Secũdò, hinc infertur clericis omnino permiſſum eſſe antiquis canonibus reditus eccleſiaſticos, qui ad præfatam congruam ſuſtentationem neceſſarij non ſint, in optima, vel aduerſa valetudine, in pios erogare vſus, iuxta illud Lucæ. j. quod ſupereſt, date pauperibus. cap. fin. 16. q. j. c. caſſellas. capi. Epiſcopi. 10. q. 2. Noua etenim lex de dandis decimis eccleſiæ miniſtris, ex eo iuſtitiam præ ſe fert, quòd pro congrua miniſtrorum ſuſtentatione, & ꝓ pauperibus alẽdis, datᷓ ipſa decima fructuũ pars. Ca. i 2. 2. q. 87. ar. j. & q. 185. ar. 7. c. decimę. & c. fi. 16. q. j.

(Hæc tamen Caietani ſententia ſic, vt opinor, eſt accipienda, vt non negemus, ius Pontificium aſſignare potuiſſe decimam, aliamve partem omnium fructuum, quæ decima minor eſſet miniſtris eccleſiaſticis ad eorum congruam ſuſtentationem, ad eccleſias ędificandas, aliaſve expenſas, quas ad miniſterium diuinum fieri cõgruit, ad veteris legis exemplum, etiam nulla pauperũ expreſſim habita ratione. ſic denique, vt ſi ea pars curſu temporis aucta, aliave ratione pinguior effecta, uſum neceſſarium aliqua ex quantitate excederet, non eſſet omnino quod excedit pauperibus lege iuſtitiæ debitum. Alioqui, quòd ex decimis in admodum pretioſa ornamenta, uaſa & ędificia expenditur, pauperibus plerumque lege iuſtitiæ debitum eſſet, cum etiam ſi deceat, ſacerdotes in templis miro modo fabrefactis, pretioſiſſimis ornamẽtis, & uaſis uti, multa ex his poterunt uideri arbitrio non temerario ad pauperes pertinere, ſi iuſtitiæ lege, quæ uſum neceſſarium ac decentem excederent eiſdem debita forent. Multã enim quæ in his præter neceſſarium uſum ad decorem ſic pertinent, ut abſq; ulla læſione alterius licitè expẽdi ualeant, ſi pauperum lege iuſtitiæ ratio habenda foret, in his, quæ legitimis, iuſtis ac decentibus uſibus, uiderentur fortaſſis ea ex cauſa quandoque legitimas, decẽtes, ac iuſtas expenſas exceſſiſſe. Tametſi fatear decimam partem miniſtris, & eccleſijs datam fuiſſe iure Pontificio ea ratione, vt & cura pauperum maxime illis incumbat, eaque ex cauſa legem de dandis decimis iuſtiorem in Chriſtiana republica uſam fuiſſe, quam ſi liberè in quoſcunque uſus abſque ulla pauperum ratione miniſtris eccleſiaſticis liceret eos reditus expendere. Memini autem decimæ partis, aut minoris ex eo, quod maioris nullũ habeamus ex diuinis literis exemplum. Quamuis non dubitè alimẽta, & alia, quæ ſunt ad diuinum cultum neceſſaria miniſtris eccleſiaſticis diuino iure deberi, ubi decima fructuum pars aliqua ex cauſa non eſſet ad ea ſufficiens. Sed & in Chriſtiana republica ſummo opere curandum eſt, ut templa, ueſtes, uaſa, & alia ornamenta, quibus miniſtri uti debent in diuini cultus miniſterio, ſplendidiora, & pretioſiora ſint, quàm ea, quibus ad profanos uſus, etiam principes utantur. Hoc etenim ex ſacris literis ueteris teſtamenti conſtat, & Chriſtianorum principum uſu receptum fuiſſe hiſtorię eccleſiaſticę authores tradidere.)

Tertio, ex eadem ratione apertum fit, clericum habentem eccleſiaſticum beneficium, poſſe liberè diſponere de illis reditibus, qui eſſent neceſſarij ad eius honeſtum ſumptum, inſpecta cuiuſque qualitate, ſi eos præcipuos is habeat, qui aliunde uictum, & neceſſaria ſibi miniſtrarit. Hæc etenim pars bonorum eccleſiaſticorum miniſtris per canones antiquos conſtituitur. cap. eccleſias. 13. q. j. tex. & ibi Abb. in c. de his. de eccle. ædifi. Tho. 2. 2. q. 185. ar. 7. in reſpõ. ad 2. Io. Maior. in 4. ſentẽ. diſt. 24. q. 17. & q. 20. Et idem ipſe dicerem in his reditibus eccleſiæ, & beneficij, quos digniſſima mercede induſtriæ, & laboris impenſi ĩ eccleſiæ regimine recipit ipſe, q eccleſiæ curã geſſit, ex Bolognino in Ana. cõſi. 37. ubi ipſe Ana. hoc ipsũ ꝓbat.

Quartum, quòd ex præmiſſis inferri poteſt, non facilẽ habet definitionem, ſunt etenim qui opinentur, clericum habentem † beneficium, ultra ſibi neceſſaria, in profanos 3 uſus reditus illius expendentẽ, mortale crimen cõmitere, & teneri ad reſtitutionem illorum redituum, quos ita expẽdit ex Hieron. dicente. Aliena capere conuincitur, qui ultra neceſſaria ſibi retinere probatur. cap. j. §. ordinandus. 42. diſtin. Senſit hanc opinionem Thom. 2. 2. q. 43. artic. 8. expreſſim aſſerit Alexan. Halen. 3. par. q. 36. memb. 5. Ricard. in 4. ſententia. diſtin. 45. artic. 3. q. j. Gabriel. in 4. diſtin. 15. q. 8. Floren. 3. parte titul. 15. capitu. j. §. 19. Ioan. Maior. in d. 24. q. 17. dicẽs hãc opinionem eſſe communem, quam tandem Probat Paluda. in 4. diſt. 24. q. 3. artic. vlt. quibus ſuffragatur tex. optimus in capitu. epiſcopus. 12. q. j. & in capitulo. j. 12. q. 3. Pulchre diuus Bernard. Epiſ. 42. columna. 3. [Clamãt, inquit, pauperes, noſtrũ eſt quod effunditis, nobis crudeliter ſubtrahitur, quod inaniter expenditis.] Huic opinioni accedũt. Abb. in capitu. cum ſecundum. de præbend. prima colum. & Archidia. & Domi. in ſumma, 44. diſt. Fely. in capit. poſtulaſti. num. 6. de reſcr. idem in ea. de quarta num. 33. de præſcrip. Anto. Burg. in cap. j. num. 28. de empt. Sed hæc, atque alia à dictis doct. adducta, eò tendunt frequentius, ut ſit illicita hæc eccleſiaſticorum redituum diſtributio, non tamen ut ſit reſtitutio neceſſariò facienda. Præterea reditus eccleſiaſtici, qui ſuperſunt ultra miniſtrorum uictum, alieni dicuntur non propriè, ſed ex quadam metaphora, eo quòd pauperibus eſſent erogandi, quod authoritate Hieronymi comprobatur: is etenim ſcribit, bona eccleſiarum dici bona, pauperum, quo ad debitum, quia eis debẽtur, non quo ad dominium, nec quoad proprietatẽ, ſicuti refert Card. à Turrectẽ. in c. uidẽtes. nu. 2. 12. q. j. Canõ. aũt primus, 12. q. 3. id tñ ꝓbat, acqſita ex reditibus eccleſię, aut beneficij, ad eccleſiam pertinere, quod oẽs concedunt, nec inde ſequiť, prælatum reditus ſibi deſignatos per luxuriã cõſumẽtem ad reſtitutionem teneri. Quamobrem, licet concedãt hãc cõſumptionẽ abſq; mortali crimine non fieri, negant tñ reſtituendi obligationẽ. Tho. & Caieta. 2. 2. q. 185. artic. 7. Prępoſ. in ſumma, 44. diſtinct. colum. 5. Thom. quolibet. 6. art. 12. Syluest. uerb. clericus. 4. q. 10. & uerbo, reſtitutio. 3. q. 5. Adria. in 4. ſenten. incipiente. Pro clariori. 4. concluſio. Io. Arbore. in Theoſophia. par. 1. c. 25. ad fi. & Io. Driedo. de liber. Chriſtia. pagina 199. quorum ſententia benignior eſt, & noſtris hiſce temporibus admittenda, ex totius Chriſtiani orbis conſuetudine, qua plurimum adiuuatur. Nam poſt factam bonorum diuiſionem inter eccleſiam & epiſcopum, ac ſacerdotes eccleſiæ miniſtros, epiſcopi & miniſtri eccleſiaſtici verè dñi ſunt eius fructuũ portionis, quæ ſibi contingit. Quod late tractat, & tradit Dominic. Soto. lib. 10. de iuſt. & iur. q. 4. ar. 3. & 4.

(Ea verò pars, quæ, ut diximus, Epis diſtinctè competit à quocunque donata ſit, ea lege, ni fallor, data cenſetur vt Epiſcopi erga pauperes officio patrum, & paſtorum in his quæ ſuperſint vltra ſibi neceſſaria vti debeant, & teneantur, ſi nec lege iuſtitiæ, ſaltem lege charitatis, quæ peculiari quadam ratione magis Epos, q̃ alios obliget. quamuis, ut dixi, non auſim conſtanter aſſeuerare, eos teneri in ꝓdictis caſibus ad reſtitutionẽ rõne eius partis, q̃ iure, uel alia quacunque inſtitutione diſtinctè miniſtris, etiam eps competit. Etenim negari non poteſt, diuũ Thomã, cuius authoritas apud omnes maximi debet eſſe momenti, huius fuiſſe ſententiæ, atque itẽ eos oẽs, quorum mõ meminimus, ſi eorũ diſtinctio iuxta ſeriẽ, & ordinem

ab eis

ab eis non admodum obſcurè ſignificatam ad amuſſim expendatur. Nam & Caie. ipſe reſtitutionis radicem ex natura communium bonorum apertiſſimè deducit, quo fit, vt ſi bona miniſtris eccleſiarum, etiam epiſcopis data ſit ſeparatim, ac principaliter pro eorum miniſterio, ea ratio, quæ acceſſoriè, & vt dici ſolet, ſecundario ad largitionem in pauperem expectat, nullo modo videatur ad reſtitutionem obligare. Ea verò bona ſpecialiter apud. S. Thomam, vſui miniſtrorum eſſe deputata intelligo, quæ diſtinctè ab his partibus, quæ ex canonum diuiſione fabricæ, & panperibus adſignatæ fuere, miniſtris competunt, vel quæ ratione miniſterij eis donata ſunt, qnamuis eius ſint quantitatis, quæ neceſſarium vſum excedant. Alioqnin oulla eſſet diſtinctio inter bona commuuia, & ſpecialiter deputata, qna S. Thom. euidenter vtitnr. Alind etenim eſt, eſſe quædam bona neceſſaria miniſtris habita ratione nſus: & hæc in bonis communibns continentur: aliud, eſſe quædam bona ad vſum miniſtrorum ſeparatim deputata, & hæc diſtinctam à cogmnnibus rationem habeat.

4 Quiotò, ex principali † aſſertione colligitur, in quotidianis diſtribntionibus eccleſiaſtici beneficij, id animaduertendum eſſe, vr earum dominium acquiſitum cenſeri debeat, habenti beneficinm, & eas percipienti. text. in ca. vnico. de clericis noo reſiden. in 6. ad finem. vbi Dom. & Franciſ. hoc ſentiunt. Barb. dicens illum text. ſing. in c. fin. col. fi. de pecu. cleric. not. glo. Guliel. in extrauag. 1. ne ſede vacan. inter communes. verbo. conſueuerit. in 1. Dec. conſi. 280. col. j. quorum opinio communis eſt, ſicuti eam ſecutus aſſerit Pariſ. conſi. 33. volu. 4. col. 2. Conſtat enim has diſtributiones à canonibus eccleſiæ miniſtris coocedi ob illnd miniſterium, quod altari, aut diuioo cultui impendunt. idem not Bologninus in Ananiæ conſi. 87.

5 Sextò, ex his conſtat ratio † decretalis, adhæc. iſt. titn qna probatur, clericum poſſe, etiam in ægritudine conſtitutum, cauſa donationis inter uiuos, reditns eccleſiæ in piam erogare cauſam, modo in hac donatione moderamine vtatnr, ſi ex ea ægritudine decedat, ſed ſi in bona exiſtens valetudine velit impios vſus aliquid expendere de boois mobilibus, id agere poterit liberè, nulla p̃finita quantitate, quod etiam probat in c. quia Ioannes. iuncta glo. 12. q. 5. not. Abb. Anchara. Imo. & Barb. in d. cap. ad hæc. Vnde oportet a viuente fieri traditiooem horum bonorum, quæ ſic donantur. Barb. in d. c. ad hęc. 2. colum. (ad hcc ſaltem effectum, vt fraudis pręſumptio, & ſnſpicionis iodicium euitetur, quo ficta cenſeri poſſit donatio iſta nb ægroto facta.)

Septimò, clericum beneficium eccleſiaſticum habentem proprio teſtamento non poſſe diſponere de bonis occaſione eccleſiæ acquiſitis. tex. in hoc cap. cum in officijs, etiam ſi illa bona acqniſierit occaſione reditus ipſius beneficij. text. in cap. relatum. in 2. iſto tit. vbi Abb. idem Abb. latius in cap. cum eſſes. eo. tit. in relectione. num. 23. Cuius opinio omnium conſenſu recepta eſt, omnes etenim iuris vtrinſque profeſſores hoc verum eſſe iure fatentur, licet Palud. in 4. ſenten. diſtin. 15. q. 3. arg. 6. clericis permittat libere teſtari de reditibus beneficij, quod manifeſtè conuincitur per dicta iura, & communem ſententiam, quæ procedit non tantum in reditibus collectis ex beneficio, ſed ẽt in rebus emptis pecunia, quæ ex eiſdẽ reditibus fuerit collecta. Barb. in c. inquirendum de pec. cler. nu. 7. Steph. Bertr. cōnſi. 259. vol. 2. quod probatur in d. cap. relarum, & in hoc cap. & id paſſim ſentire uidentur Doctores.

6 Octauò, poteſt ex his † perpendi veritas glo. in d. c. præſenti. de offic. ord. lib. 6. quę dixit, clericum poſſe libere teſtari de bonis ex ſimplici beneficio acquiſitis cuius opinionem tenuit Hoſt. in c. fi. de pecul. cler. ex c. requiſiſti. in fi. iſto ti. & inquiunt Ant. & Imo. in d. c. fi. opinionem hanc in praxi receptam eſſe. Eam verò falſam eſſe nos arbitramur per tex. in c. Epiſcopus. 14. q. j. vbi probatur, canonicos, qui ſimplex beneficium obtinent, non habere bona eccleſiæ, vt propria, ſed ad diſpenſandum idem etiam cōſtat ex his, quæ in præcedentibus aſſertionibus, adducta fuere. Nam iura prohibentia clericum teſtari de reditibus beneficij, abſqne aliqua diſtinctione loquuntur. Nec oberit tex. in d. c. requiſiſti. vbi id tantum probatur, relictum canonico alicuius eccleſiæ, ipſi canonico acquiri, nec præſumi debere, canſa eccleſiæ ei legatum factum fuiſſe, ex quibus gl. opinio iure non procedit, & ita eam reprobant Abb. in d. c. cum eſſes. nu. 23. idem hic. idem in cap. 2. de deci. & in c. fi. de pecul. cler. Archi. in cap. ſtatutum. §. aſſeſſorem. de reſcrip. in 6. Inno. in c. indecorum. de ætа. & qnalir. Dom. & Fran. in d. cap. præſenti. col. 5. Barb. in trac. de præſt. Card. par. 1. q. 3. nu. 80. idem in d. c. requiſiſti. iſto tit. nn. 34. idem in cap. fi. num. 14. de pecu. cler. eandem opinionem dicunt eſſe veriorem Imo. in d. capitu. fi. Bertr. in d. conſi. 258 vol. 2. & communem Iaſo. conſil. 75. vol. 3. & Alber. Trotius de vero & perfect. cleri. lib. 2. cap. 51. nume. 7. id tamen concedi poterit, penſionarium poſſe proprio teſtamento diſponere de reditibus expenſione eccleſiaſtica perceptis, & eo inteſtato eoſdem reditus ad legitimos ſucceſſores pertinere, ſicuti de iure id probat Hiero. Gigas in tract. de penſionibus. q. 52.

7 Vltimò, hinc poteſt deduci, an † Romanus Pontifex valeat permittere propria diſpenſatione clericis teſtamentum facere, & in eo bona illa diſtribuere, quæ ex reditibus beneficij acquiſiernnt, qua in q. Abba. in relec. c. cum eſſes. iſto tit. nnm. 30. ſcribit, non poſſe Romanum Pontificem ſine maxima cauſa banc teſtamenti libertatem cōcedere. Barb. hic. 5. col. idem Franc. in rub. iſto tit. in 6. col. 32. Quin & Barb. ſcribit in tract. de pręſt. Card. 1. par. q. 4. licentiam hanc reſtandi à Romano pootifice conceſſam clericis de reditibus beneficiorum, eſſe intelligendam ad pios vſus, noo alias. ipſe verò conſidero bonorum eccleſiaſticorum adminiſtrationem ipſi Romano Pontifici, & eius canonis conſtitutionibus commiſſam eſſe. ca. videntes. c. præcipimns. 12. q. 1. quibus, quidem canooib. ſeparatim ab eccleſiæ ærario conceditur epiſcopis, & clericis eccleſiarũ miniſtris certa ex reditibus eccleſiaſticis portio. c. de reditibus. c. cognouimus. c. mox eſt. ca. ſancimus. 12. q. 2. Th. 2. 2. q. 185. art. 7. & quodli. 6. art. 12. ad hæc accedat etiam ꝙ prohibitio teſtandi clericis inducta eſr iure hnmano, quod cooſtat ex boc c. & alijs, quæ in pręcedentibus concluſionibus adduximus, alioqui ſi inte diuino eſſet prędicta prohibitio inducta, non poſſet permitti vllo pacto diſpenſatio Romani pontificis, quā Abb. Franc. & alij paſſim concedunt, ſicuti probaui in epitome de ſpon. 2. par. ca. 7. §. 9. nn. 4. Qnod ſi Papa diſpenſare poteſt hanc teſtandi licentiam, valet diſpenſario ſine cauſa, quamuis inique concedatur, ut in eadem epitome tradidi d. §. 9. num. 8. Conſequitur ergo ex his, poſſe Romanũ pontificem facultatem teſtandi de reditibns, & bonis eccleſiæ occaſione acquiſitis, epiſcopis & clericis concedere. Nam & monachis id concedi poſſe à Papa, diximus in cap. 2. ad fi. iſto tir. vbi plures authores huius aſſertionis retuli, qui & hanc opinionem, quam modo aſſerui, expreſsè profitentur, eamq́ue vſus Chriſtiani orbis recepit, & aſſerit communem eſſe Dec. conſi. 512. col. 2.

8 Erit tñ iſt hæc licentia † teſtandi ita reſtringenda, nt in primo teſtamento intelligatur, non in ſecnndo arg. l. boues. §. hoc ſermooe. ff. de verb. ſig. l. dotis promiſſio. ff. de iure dot. c. non poteſt. §. 1. de præb. in 6. notat in hac ſpecie eleganter Philip. Dec. conſi. 512. cui ſnbſcribit Soc. Iun. in conſi. 89. j. vol. conſi. dicens ſic reſpondiſſe inſignes Iuriſconſultos, dum hæc quæſtio in lite tractaretur, & idem poteſt comprobari ex pluribus, quæ Alcia. congerit in d. §. hoc ſermone. & Hippo. in rubr. ff. de fideiuſ. nu. 97. Iaſ. in l. diuortio. §. quod in anno. ff. ſolu. matr. & inſigni compendio Mart. ab Azpilcueta in c. placuit. de pœn. diſt. 6. nu. 166. in his etenim, quę odioſa ſunt, ſimplex conceſſio primum actum tantum reſpicit, & idem in oneroſis. d. ca. non poteſt, & in d. l. dotis promiſſio. notatur in l. placet. ff. de lib. & poſth. Cald. conſi. 16. de iure patr. Felin. in cap. 2. de treug. & pace. Qua ratione idem Soc. Inn. d. conſil. 89. conatur probare, licentiam teſtandi à Romano pontifice præſtitam ep̃is, morte Romani pontificis re integra ceſſare, qnia hic actus odioſus eſt, & ideo extinguit morte ipſius glo. in c. à nobis. in 1. de ſen. excom. communiter ibi recepta. l. fi. ff. de pęnis. notant Ab. & Fel. in c. ex literis.

de con-

de conſti.& Mar. ab Azpilcueta in d.c.placnit.nn.161.qui pulchre aliquot explicuit, quæ minus diligẽter tractauerat Feli.in c.licet vndiq;.de of.deleg.Sed & Decij opinionem in d. conſil. 512.poſt huius operis primam & ſecundam editionem vidi probatã eſſe à Tiraq.in d.§. hoc ſermone.nu. 128. quæ tamen modo mihi dubia videtur ex his,quæ ab eodem Tiraq.illic traduntur.limit.17.authoritate Bald.in c.j.in princ. col. penul.uerſ.deinde quæro, pone quod princeps.tit de pace Conſtantiæ.(Et præſertim authoritate.Io.And.& Dom.in c.non poteſt. §.illud. de præb.in 6. ex quibus ipſe cenſeo Decij opinionem in praxi non fore admittendam. Nam & poſt huius operis tertiam editionem legi eam iure improbantem Hieronymũ Albanum de Cardinalib. q. 48. Sed & Socini Iun. reſpooſum ſortaſſis hodie admitti non debet, cum ea licẽtia,magis ad principia,cui prǫiudicat,quàm ad actum aliquem odioſum accedat.)

9 Verùm moribus receptum eſt,vt † ſolis epiſcopis hæc teſtandi licentia ſit neceſſaria:ſiquidem clerici omnes liberè teſtantur, & in vltima voluntate diſtribuunt bona, quæ ex reditibus eccleſiarum adepti ſunt, atque in eiſdẽ inteſtati decedentes ſucceſſores habent parẽtes, fratres cæteroſque cognatos. Hanc tñ cõſuetudinẽ damnãt plerique,ex eo quod in c.relatũ.in 2.iſt.tit.approbet cõſuetudo, quæ permittit clericis teſtari in pios uſus, aut in præmium alicuius miniſterij ipſis viuentibus clericis à famulis impenſi: generalis ergo conſuetudo non recipitur.quẽ tex.dixit eſſe ſing. Rochos Curt.in c. fi. de cõſue. fol.paruo.48.col.4.hunc abuſum reprobans.cui opinioni aſſentiũtur omnes Doct.hic.& in d.c.relatum. & in fin. de pecul.cle.Abb.in d.c.cum eſſes.in relect.14.col.Fran.in rub.hoc tit.in 6.col.32.Barb.in tract.de præſt.Card.j. par. q.4.Io.Mai.io 4.ſent.d.24.q.20.Ang.uerb.clericus. 2.§.13. Syluc.ucrb.clericus.4.q.2.Alua.Pela.de planc.eccl.2. par, arti.28. col.3.Archi.in ſum.12.q.5.quorum opinio magis cõmunis eſt,vt ex præmiſſis aperte cõſtat.Sed quoties animaduerto reditus hos eccleſiaſticos,de quib.agitur,à canonibus miniſtris eccleſiarum adſignari ſeparatim ab illis boois, quæ eccleſijs conceduntur ad ædificia,ueſtes, aliaque neceſſaria, quoties video, ac memoria repeto, hanc teſtandi prohibitionem iure humano ſtatutá fuiſſe, non poſſum conſuetudinem præmiſſam damnare, quippe qui certò ſciam Romanum pontificem,eccleſiæ Principes,totius orbis Chriſtiani conſenſum,vel applauſum eam probare,ſaltẽm tacitè, ut inde coniecter ſępiſſimè rem iſtam ſummum præſulẽ,ac Cardinales, Epiſcopos, Cæſarẽ,& Reges cogitaſſe, & huic uſui conſenſum præſtitiſſe cum nulla poſſit cauſa proponi, cur mores iſtos tot annis iam conualeſcẽtes,intactos dimiſerint, ni eos proprio conſenſu probaſſent. Sic ſanè Carolus Cæſar Hiſpaniarum Rex anno 1523. comitijs totius regni Pintię habitis.c.47. iuſſit,hanc cõſuetudinem vti legitimè inductam ſeruari. Et licet ea conſtitutio poſſit referri, ac deduci ad coofuetudinem ſuccedendi clericis ſolùm ex teſtamento, tamen vbi moribus obtentum fuerit, idem quoad ſucceſſionem ab inteſtato,eiſdem rationibus hãc conſuetudinem admittendam eſſe opinor, conſuetudo autem iſta ſiue ad ſucceſſionem ex teſtamento, ſiue ad ſucceſionem ab inteſtato, teſtibus erit legitimè probanda,uel alijs modis,quibus iure probanda eſt, ut ſecundũ illam pronuncietur.(Cæterum, Regiam conſtitutionem promiſſione vti approbante,non ſolùm conniuente,ex eo euidenter conſtat,quod ſecundum eam iudex, qui de ea re ſententiam dicturus eſt,non tantum abſoluet hæredem clerici à petitione eccleſię, ſabricæ, vel pauperum ſed & ipſam hæreditatem hęredi eam petẽti,& oõ poſſidenti adiudicabit,& tradet,quod alioqũ eſt à ſola permiſſione conniuente: ac tandem proprium permiſſionis eã conſuetudinem approbantis. Alioqui is Iudex grauiter peccaret, nec deberet in Chriſtiana Republica eiuſdem ſententiæ exequutio permitti.) Sed & quantum attinet ad ſucceſſionem iſtam,uel ex teſtamento, uel ab inteſtato, ut clerici hæredes habeant in rebus acquiſitis ex reditibus eccleſiarum,idem apud Gallos cõmuni vſu obſeruatum eſt, ut præter alios teſtat gl.in prag.ſanctione. tit.de annatis.§ itẽ quod verb.acquiſitos. Neque deſunt doctiſſimi uiri quibus hæc ſententia placuerit: nempe Hoſt.in c.fi.col.2.de pecul.cleric.(ver. & hoc ſeruat conſuetudo.) Faber in §.his verò.Inſtit. de rer. diuiſ. Palud.in 4.ſent.diſt.15.q.3.ar.6.Flor.3.par.ti.10.c.3.§.14.Guido Papę deciſ.115.Guli.Bene.in c.Raynutius.iſt.tit.uerb.& vxorem.nu.264.Io.And.in reg.nemo plus.de reg.iur.lib.6.Io. Gallus.q.139.ad finem.in 6.& alij,quos refert & ſequitur Philip.Probus in ca.præſenti. de offic. ordin. in 6. quibus adſtipulatur tex. in c. cum tibi de uerb. ſignificat. vbi Abb. ex illo tex.idem probat. etſi & egregius tex. in extrauag. Ioan. 22. ſuſcepti. de elect.dicens valere conſuetudinem,qua inductum ſit fructus beneficij vacantis per aliquod tempus ad defunctum pertinere.Ergo de illis ex conſuetudine potuit teſtari, vel illos fructus conſanguineis,alijſque hæredibus relinquere, nec ſoluit hanc rationem exactè Panor.hic ſcribens in hac ſpecie,præiudicium inferri futuro ſuccęſſori,non eccleſiæ. Nam & illa bona, quæ clerici defuncti ex reditibus eccleſiæ acquiſierint,futuro ſucceſſori reſeruãtur.c.præſenti de offic.ord. in 6.c.relatum.in 2.iſt.tit.igitur eadem ratione in eis conſuetudo poterit procedere, ſiquidem & hæc cõſuetudo, cuius initij memoria hominum nõ eſt idem efficit, quod principis licentia,& priuilegium.l.3. §. ductus aquæ.ff.de aqua quot.& æſti.c.j.de præſcr.in 6.c.ſuper quibuſdã. de verb.ſign.quem tex.dicit ſing. Abb.in c. per uenerabilẽ. qui filij ſint legit.3.col.Rom.ſing. 289. Commendat Iaſ. in l.his qui putat.ff.de ac.hęre.Abb.in ca. cum nobis. de pſcri.Fel.in c.accedẽtes.& idem poſt Abb.in c.cũm eo ti. Fran.Balb.de præſc.5.par.prin.q.7.& 2.par.3.partis prin. q.6.Hippo.ſing.80.Probus in c.2.nu.7.de præb.in 6.ſed Papa priuilegio poteſt hanc licentiam exhibere,igitur cõſuetudo iſta totius orbis poterit idem efficere:cum & cõſuetudo legi humanę deroget.c.fi.de cõſue.l.de quibus.ff. de legi.l.venditor.§. ſi conſtat.ff.comm.præd.Abb.in d.c. fi.2.col.Nec me in contrariam ſententiam ioduceret tex. in d.cap. relatum. cum ibi approbans Rom.Pontiſ.illam conſuetudinem,tunc vigentem,non reprobat hanc,quæ modo frequentiſſimo vſu ſeruatur.

(Hæc verò,me ſcripſiſſe, lectorem admoneo,his rationibus quibus ad eorum probationẽ vſus ſum, & ea præſertim,quòd non uideo communiorem bonorum eccleſiaſticorum,cuius à canonibus mentio fit, eo iure inductam,quod non ſubſit S.Sedis Apoſtolicæ,& iuris Pontif. in conſtitutionibus,ut tandem exiſtimẽ, diuiſionem eorum,etiam quo ad dominium fieri potuiſſe.Cenſeo tamẽ diſputationem iſtam eo animo fore recipiendam ac recipi debere ab his præſertim, qui non ſolùm profeſſione Chriſtiani,& communis Chriſtianorũ legi addicti eſſe debẽt,ſed ob ſpeciale munus, in quod diuina inſtitutione ſacris ordinibus ſuſceptis electi fuere, eaque ratione inter Catholicos, ut lucernę ardentes exemplo lucere tenent,vt in expendẽdis ac eccleſiaſticis reditibus,quos, etiam ut miniſtri ſeparatim percipiunt,ſit illis ſatis, culpa mortalis criminis eſſe eos infectos,ſi male præter vſũ neceſſarium,& pias largitiones illos diſtribuere non vereantur. à mortali ſiquidem culpa, imò & ab omni ſpecie mali præ cæteris eos abſtinere oportet.)

Glo. Bernardi ex primis huius c.verbis illud ſatis vulgar adnotauit, donatarium obligari naturali quadam honeſtate ad beneficij accepti remunerationem.l.ſed & ſi lege §.conſuluit.ff.de peti.hæred.d.l.ſi pater. §. ult.ff. de don.l.metum autẽ.§.ſed licet.ff.quod met.cauſ.Nec enim donatio remuneratoria poteſt propriè donatio dici.l.Aquilius Regulus.ff. de don. Bart. ibi. & idem in proœmio ff.4.col.Abb.i rub.de don Iaſ.in §.ſed ſi quis.nu.8.de actio. idem in l. ex hoc iure. ff. de iuſt. & iure. huius remunerationis aliquot effectus commemorans, quod diligentius agit And.Tiraq.in l.ſi vnquam.C. de reuo.don.verbo,donatione largitus. num. 11. vbi Rip. quæſt. 14. eandem opinionem probat, ex quibus communem eſſe conſtat, licet Dec. in l. donari. ff. de regulis iuris. poſt gloſſ. in d. §. conſuluit. teneat remunerationem veram & propriam donationem eſſe, cum nullo iure cogẽte fiat. Cui ipſe reſpondeo, obligationem illam, quæ ex ratione naturali

ne naturali

ne naturali ineſt hoībus, vt grati ſint benefacientibus, inducere ad remunerationē. Nam, vt ſcribit Seneca lib. 2. de benef. cap. 18. & quidem diligentius quærendus eſt beneficij, quam pecuniæ creditor, huic enim reddendū eſt quantum accepi, & ſi reddidi, ſolutus ſum, ac liber, at illi plus ſoluendum eſt, & nihilominus relata gratia cohæremus. Vnde hanc remunerationem ex ratione naturali procedere deducit elegāter Fortu. in l. j. §. ius naturale. ff. de iuſti. & iur. illat. 10. Quin & ingratitudinem peccatum eſſe conſtat, quandoque mortale, ſi contingat contemptus beneficij accepti. Thom. & Caie. 2. 2. quæſt. 107. ar. 3. quamuis qui beneficium intulit, ius exactionis non habeat, cum animo liberali id egerit, & ideo remuneratio non eſt debita ex legali obligatione, ſed ex honeſta, & mortali, vt idem Thom. probat. 2. 2. quæſt. 106. ar. 4. 5. & 6. Adeo, vt nulla actio in re publica detur aduerſus ingratos, qui mortali etiam crimine ingratitudinem committunt, ne tot lites oriantur. His etenim actionibus non ſufficerent omnia fora, atque ita vtile fuit reipublicæ nullam actionem ex hoc inſtitui, authore Seneca lib. 3. de benefic. c. 7. ex quo conſtat, apud Macedonas actionem aduerſus ingratos lege datā fuiſſe, & idē apud Athenienſes ſtatutum fuiſſe, teſtatur ſe legiſſe Lud. Cęli. li. 4. lectio. Antiq. cap. 28. quod ex Valerio Maximo conſtat lib. 5. cap. 3. §. Phocion. Eandem actionem aduerſus ingratos apud Perſas datā fuiſſe ſcripſere Xenophon lib. 1. de Pædia Cyri. Ioan. Stobę. ſerm. 42. & Themiſtius in commentario de Amicitia. Vnde quidam cenſent, nō Macedonas, ſed Perſas legendum apud Senecam, q ipſe minimè probauerim, tametſi ex Xenophonte lib. 1. commentariorum, appareat, Athenis parētibus aduerſus filios actionem hanc dari, nō aduerſus alios, vt tandē poſſit de hac actione intelligi Valerij Maxi. locus, & item Luciani alter in Abdicato. Sic ēt licet ex pacto nudo oriatur naturalis obligatio. l. j. ff. de pact. l. iuriſgentium. §. prætor ait. ff. eo. titu. idque pactum violare, peccatum mortale ſit regulariter, gl. communiter recepta in c. j. de pactis. tamen ad euitandas tot in republica contentiones, expenſas, iurgia, & lites, nulla datur ex pacto nudo actio iure ciuili. d. l. iuriſgentium. §. ſed cum nulla. tametſi æquitatem illam naturalem ſacri Canones ſecuti actionem ex pacto nudo dederint, in cap. j. de pact. & piæ ac ſanctiſſimæ hujus regni ſanctiones. l. 3. titu. 8. lib. 3. in ord. reg. obiter enim his & ſi pauciſſimis uerbis, arbitror verā ſenſiſſe rationē illius hactenus indefeſſæ diſputationis, an ex pacto nudo actio iure ciuili, pontificio, & regio oriatur, & potiſſem, ni præſens tractatus impediret, eam rationem comprobare, oſtendens ſæpiſſimè aliquid illicitum fieri, & mortali commiſſo crimine, non tamen ꝙ iure ciuili, nec canonico pœna exteriori puniri, aut actione iudiciali reſcindi.

10 Habet tamen hæc ipſa † remuneratio alium effectum, vt repetitionem impediat eius, quod ſolutum fuit errore iuris. Nam qui gratificatur alteri, à quo beneficium accepit credens ſeſe ad id teneri errore iuris, iam animo conſentit naturaliter, vt remuneretur amicum, nec errat in naturæ vinculo, & conſenſu naturali, licet errauerit in iure. Igitur nō repetit. l. cum quis. C. de iuris & facti ignorant. Ad idem conducit text. in d. §. conſuluit, quo deciſum eſt, eū q donauit, ſi antidora accepit, eſſe, factū locupletiorem, ergo ab eo repeti id non poteſt, non enim diceret factus locupletior is, ſi ab eo repeti datum poſſet. Eandem ſententiam probat l. idemque. §. ſi. ff. man. ex quibus & alijs hanc opinionem defendunt Fortu. in d. illatio. 12. & Zaſius lib. j. ſing. reſponſ. cap. 3. num. 22. licet gl. communiter ibi recepta ac noua ratione per Iaſ. munita, contrarium teneat in l. ex hoc iure. ff. de iuſt. & iure. gl. in d. §. conſuluit Bar. & Doct. in d. l. cum quis. Bar. in l. ſi teſtamento. §. j. ff. de fideiuſſ. & Doct. in l. ſi non ſortem. §. libertus. ff. de condic. indeb. per text. ibi, qui probat, libertum repetere non poſſe operas officiales, & obſequiales, quas patrono præſtitit, credens ipſum ad id teneri, poſſe tamen repetere fabriles operas eodem errore præſtitas. Ille verò text. potius probat primam opinionem, quia operæ officiales, & obſequiales renunciationem præ ſe ferunt, attento iure ciuili, non ſic fabriles.

11 Sunt etiam qui alium huiuſce † remunerationis effectum comminiſcantur, præmiſſa Reg. l. quæ permittit parētibus tertiam & quintam bonorum partem, cui velint ex filijs donare, aut relinquere, præter eam partem, quæ ei iure æqualis diuiſionis inter filios faciendæ, competit, exiſtimant enim donationem remuneratoriam, à patre filio factam, vt æs alienum ante alia deducendam eſſe, nec imputandam fore in tertiam & quintam bonorum partem. Io. Lup. in rub. de donat. inter virum & vxor. §. 50. num. 12. Didacus à Segura in l. cohæredi. §. cum filiæ. ff. de vulg. fallent. 16. Didacus à Caſtel. in proœmio Taurinæ ſanctionis verbo, gratia, quibus ad ſtipulari videtur, l. viuus. ff. ſi quid in fraud. patron. dicens, viuus libertus benemerentibus amicis donare poteſt, legare verò nō poteſt, quo patroni partem minuat. Ergo ex donatione remuneratoria ſicut poteſt minui patroni portio legitima, ita & filiorum, cum hæ portiones ſint ſimiles. l. vltima. C. de inoffic. teſtamen. & ibi Doct. Iaſ. in authen. nouiſſima. eo. tit. colum. 2. Huic verò effectui minimè conſentio, quippè qui ſatis compertum habeam, donationem remuneratoriam a patre filio factam, aliorum filiorum legitimam portionem minimè poſſe diminuere, neque vti æs alienum deducendam eſſe, ſed in legitimā donatarij portionem imputandam, atque in his regnis in tertiam, & quintam bonorum partem. ex glo. quam expreſſim approbāt præter alios Paul. & Iaſ. colum. fin. in authen. vnde ſi parens. C. de inoffic. teſtamen. Pulchre Aymon. Saui. conſil. 565. colum. 2. alioqui poſſent facillimè filij portione legitima priuari. Nec oberit d. l. viuus, quia loquitur quoad portionem legitimam patrono debitam. Bald. in l. 2. oppo. 4. C. de inoffic. don. eſt enim minori prædita priuilegio, quàm portio filijs ex lege competens, ſicuti adnotauit Iaſ. in l. eum qui. C. de inoffic. teſtamen. vbi argumentationem à legitima portione patroni ad portionem filiorum non omnino procedere, optime aſſerit. Id verò quod Iuriſconſultus in d. l. viuus. de legatis dixit, vt ea minime patroni partem diminuant, etiam benemerentibus relicta, ideo procedit, quod legata ab hæredibus præſtanda ſunt, ad quos iſthæc obligatio remunerationis, vt æs alienum non tranſit. Barto. in l. ambitioſa. colum. 2. ff. de decretis ab ord. faci. Poſſet tamen hic effectus admitti, quando miniſteria, operæ, beneficia, ob quæ remuneratoria donatio fit, eius eſſent conditionis, vt in iudicio pater conueniri poſſet ad remunerationem, quod in ſpecie Aymon in d. conſi. reſpondet.

Eadem remunerandi obligatione perpenſa, poteſt dari intellectus ad Regiam l. 4. titu. 4. lib. 5. ord. qua cauetur, donationem ab extraneo alteri coniugum factam, ex iure Regio non eſſe vtrique coniugi communem, vt locum habeat in ſimplici donatione, nō tñ in remuneratoria, ea etenim inter vir. & vxor. diuidenda erit. Roder. Suares in l. 1. titu. de acquiſitis. lib. 3. Fori. limatione 3. quia hæc non eſt proprie donatio. Nec tamen hic tractamus de donatione, quæ Caſtr. eſt, aut quaſi Caſtr. ſiquidem in hac manifeſtè diſtinguit dicta Regia lex.

EX CAPITE, AD HÆC.

SVMMARIVM.

1 *Vera & communis ratio huius deciſionis.*

CAPVT, AD HÆC.

HACTENVS in præcedentis c. interpretatione ſatis hunc text. explicuimus, & ideo nihil immorabimur, obijcit tamen gl. aduerſus eius deciſionem illud in iure manifeſtū, Quod vna via phibet, alia permitti non debet. Cur igit permittitur clericis ti. eleemoſynæ, in ægritudine ad mortē moderate donare reditus eccleſiæ, cum eis ſit prohibitum teſtamenti idem facere? Eſt tñ præcedens regula iuris intelligenda, qñ quid prohibetur attento effectu, nam ſi vno modo. vetitum

1 tum eſt, alio permitti nō debet. Hæc† verò deciſio eſt intelligenda, vbi aliquid prohibetur attento modo agendi. Non enim oportet, nec decet concedi clerico a iure licentiam teſtandi de reditibus, quos ab eccleſia percepe rat, quia diſponeret, ac diſtribueret bona illa in tempus, quo nec verè, nec ficte eorum dominus futurus eſt, nec etiam diſpenſator, quippè qui bona illa non poſſideat, vt propria, ſed tanquā aliena, iure per eius obitū extinguendo, nec ad eius hæredem tranſituro. ita Anch. & Abb. Imol. & Doct. hic. Et licet in ægritudine facta horum bonorum diſtributio poſſit videri in fraudem eccleſię, ex cap. 2. de renunciatio. in 6. glo. in cap. de his. de ſpultu. & in cap. Raynutius. verbo, deducendas. iſto titu. & reg. 18. Cancel. tamen attento huius conſtitutionis moderamine, his & alijs cautelis occurritur, (quid autem Regia partitarum lex in huius capitis intellectum explicuerit, conſtat ex l. vlt. titu. 12. par. j.)

EX CAPITE, QVIA NOS.

SVMMARIVM.

1 *Peculium, quod in cæteris filijsfamilias eſt aduentitium, in clericis filijsfamilias erit caſtrenſe, vel quaſi caſtrenſe.*
2 *Vſusfructus bonorum, quæ filiofamilias clerico acquiruntur patri non competit.*
3 *Clerici in minoribus ordinibus conſtituti eodem iure cenſentur.*
4 *Prima tonſura an ſit ordo.*
5 *Filiusfamilias an fiat liber à patris poteſtate per ſacerdotium, aut Epiſcopalem dignitatem.*
6 *Teſtamentum clerici an poſſit rumpi ex cauſa præteritionis, vel exhæredationis.*
7 *Militis teſtamentum, an ſit liberum à querela, & iure dicendi nullum.*

CAPVT, QVIA NOS.

EX HAC deciſione colligitur clericum proprio teſtāmento poſſe diſtribuere, & cui voluerit relinquere bona, quæ vel à con-
1 ſanguineis, vel ex propria induſtria acquiſiuit, quod tractauimus in c. 1. huius tituli nu. 15. Subdit tū hic Bernar. clericum in his bonis, quæ ex reditibus eccleſiæ acquiſiuit parem eſſe filiofamilias, qui teſtari non poteſt, niſi de caſtrenſi, & quaſi caſtrenſi peculio, quaſi velit bona iſta cenſeri aduētitia, aut profectitia, ea verò, quæ aliunde quam ex eccleſia habuerit, eſſe caſtrenſia, vel quaſi caſtrenſia, quam ſimilitudinem aptat eleganter Cardin. conſilio 79. colum. j. Peculium ergo, quod in alijs filijsfamilias, eſt aduentitium, eſt in clericis filijsfamilias caſtrenſe, vel quaſi caſtrenſe, vndecunque clericis filijsfamilias bona aduenerint. Innoc. Hoſt. Cardin. Anto. Imol. Aneharan. Abba. & Barb. hic columna. 2. text. in l. Sacroſanctæ, & authen. presby. C. de epiſco. & clericis. Paul. Caſtren. poſt alios in d. l. ſacroſanctæ. Regia. l. 3. titu. 20. parti. 1. quæ idē dicit de bonis, quæ pater donauit filio exiſtenti in patria poteſtate, clerico tamen, quod ipſe intelligerem in donatione facta prætextu militiæ clericalis. Poterit ergo clericus de hiſce bonis teſtari, ſicuti Doctores idem fatentur.

2 Neque horum† bonorum omnium vſusfructus patri quæritur, ſed integer proprietati adhæret, ſiue ſint bona quæſita occaſione malitiæ clericalis, ſiue ex alio tit. quicquid dixerit Iaco. Butr. in d. l. ſacroſanctæ. contrarium aſſerens in his vltimis bonis, huius tamen opinio aduerſus cōmunem eſt, & apertiſſimè reprobatur per text. in d. authen. presbyteros quem ad id dixit ſingul. eſſe Roder. Suar. in q. Maioratus. fol. vlt. colum. j. poſt Pau. Caſt. in d. l. ſacroſanctæ. & Io. Lup. in rub. de donatio. §. 42. num. 7. In his verò bonis, quæ, antequā fieret clericus, filius habuit pater vſumfructum habet, neque per teſtamentum filij fit in tali vſufructu patri præiudicium. Dec. in c. 10 preſentia. num. 64. de proba. Saly. & Faber. in authen. ingreſſi. C. de ſacroſ. eccl. Roder. Suar. d. fol. vlt. & Io. Lupi. in d. §. 42. nu. 13. Ab. in c. conſtitutus. de in integ. reſtit. licet ipſe in d. c. in præſentia. nu. 36. dubius tamen, contrarium aſſerat.

3 Id autem, quod modò diximus bona† à clericis etiam filijsfamilias acquiſita quocunque iure poſt ordinem aſſumptum cenſeri caſtrenſia, vel quaſi, locum habet etiā in clericis minoribus præditis ordinibus, quod hic fatentur omnes, Ioan. Lup. & Decius Suarez, paulò ante citati. Quin idem erit in prima tantum tonſura inſignitis, ſicuti in hac ſpecie adnotauit Barb. hic, & Roder. Suarez. in d. fol. vlt. colum. 2. Cæpol. cautel. 113. ex his quæ notat Abb. in rubr. de vita & honeſta. cleric. licet Imol. hic dubitet. Prima enim tonſura ordo non eſt. glo. in authen. de monach. §. ſancimus, verbo tonſura. Turrecrema. in capitu. cleros. artic. 5. 12. diſtin. Tho. in 4. ſent. diſtin. 24. q. 3. artic. j. & ideo iuſtam dubitandi rationem habet ipſe Ioan. de Imol. Cuius dubiam opinionem, vt certam aſſerit Viglius in §. qui alieno. Inſti. quibus nō eſt permiſſ. facere teſtam. numero 18. à quibus non recedimus, vulgo receptā ſententiam ſecuti, ex d. authen. presbyteros, & Regia l. 3.
4 Nam primam† tonſuram ordinem eſſe probat text. in c. cum contingat. de æta. & quali. vbi Anto. & alij id concedunt communiter. Barb. in capitu. quanto. de conſuetud. colum. 2. & 3. dum defendit, nonem eſſe ordines eccleſiaſticos. idem Ioan. Maior. d. diſtin. 24. quæſt. 1. Saltem negari non pōt, eſſe primam tonſurā initium quoddam ſacri miniſterij, & officiū eccleſiaſticum ex c. j. 69. diſt. & cano. 14. Synodi ſeptimę. (ca. vlt. de temp. ord. in 6. tametſi opinio Barb. Maioris & aliorum probari non poſſit quo ad propriam, & veram ordinationis ſacræ ſignificationem.) His accedit, quod clerici in minoribus degradantur. capi. 2. de pœnis in 6. & ibi Doct. communiter. Antonius in cap. at ſi clerici. de iudi. Barba. in capitu. cum non ab homine. 2. columna eo. titu. Ioan. Bernardus Inſignis præſul Calaguritanus in praxi criminali cap. 132. nec refragatur tex. in cap. clericus. in 2. de vita & honeſt. cler. dicens clericos in minoribus ordinibus conſtitutos eſſe, ſine gradu, (intelligitur enim ſine gradu ſacro.) glo. communiter recepta ibi, quam ſequi. Corſ. in ſing. verbo, accuſatio. vbi addit gloſſ. ſing. in ſumma. 32. diſtin. quæ aſſerit clericos minoribus ordinibus præditos dici largè conſtitutos in ſacris. not Abba. in dicto capitu. clericos. Fateor tamen hanc degradationem actualem minime moribus receptam eſſe in his, qui minoribus ordinibus ſunt inſigniti. (Hanc verò degradationem memini me legiſſe apud Diuum Hiero. in epiſtola ad Pammachium, regradationem dici. idem Hieron. lib. 2. in Iouinianum, & in Ioannem Hieroſolimitanum, eadem dictione vtitur, regradationem appellans, vbi quis ab altiori gradu ſuo vitio in inferiorem deuoluitur.)

5 Sacer autem ordo non liberat† filium à patria poteſtate. authen. presbyteros. C. de Epiſ. & clericis. Abb. in cap. indecorum ius. de æta. & quali. & in cap. conſtitutus. de in integ. reſtitu. idem Abb. in cap. cum deſideres, & in capi. cum voluntate. §. fi. de ſent. excom. contra glo. ibi. & in d. cap. indecorum. Tametſi Epiſcopalis dignitas filium eximat à patria poteſtate. authen. Epiſcopalis dignitas. C. de epiſc. & cleric. cap. per uenerabilē. qui filij ſint legi. Fran. in rub. huius titu. colum. 17. idem operatur religionis profeſſio. glo. in in l. ſi ex cauſa. §. Papinianus. ff. de mino. quā dicit ſing. Barb. in tract. de præſt. Card. j. par. quæſt. j. nu. 69. Sic filiusfamilias creatus Cardinalis Romanæ eccleſiæ, immunis eſt à patria poteſtate. gl. in extrauagan. Execrabilis. de præb. inter communes. verb. ſublimitatem. Barb. in d. num. 69. quę quidem locum habent in his tantum, in quibus vtile eſt ipſi filio à patria poteſtate liberum cenſeri, non in his, in quibus hæc libertas eſſet ei damnoſa, & grauis. Bart. in l. item in poteſtate. ff. de his qui ſunt ſui. Alexand. in l. ſub conditione. ff. de libe. & poſth. Barb. in d. quæſt. j. colum. pen. dicens hanc opinionem communē eſſe optimè Catel. Cotta, dictione, Epiſcopalis.

6 Probat præterea in dictione,† liberè, hic tex. clericum teſtari poſſe de his bonis, quæ præter eccleſiæ reditus acquiſiuit, ita liberè, vt nec ex cauſa exhæredationis ſubiaceat querelæ, nec ex præteritione dici poſſit nullum hoc teſtamentum, glo. vlt. in d. authen. presbyteros, quam exiſtimat ſing. eſſe præ cæteris Rode. Suar. in l. quoniam in prioribus.

priotibus.C.de inof.teſta.fol.3.colu.4.idem no.Abb.hic,
deducta argumentatione à milite,qui hoc priuilegium
habet.l.ult.C.de inof. teſt.l. Papinianus.§. Papinianus. ff.
7 de inof.teſt.l.ſi inſtituta.§.de inofficioſo.ff.eo ti.Quin. † ét
iure nouiſſimo teſtamento militis filios prætereuntis, aut
ſine cauſa exhæredantis, nec rumpi poſſe ,nec ſubiace-
re querelæ,notant Imo.in l.filio præterito. num. 35. ff.de
iniuſt.rupt. Roma. & Iaſ.col.pe.in l.ſicut C.de teſta.milit.
Viglius in §.ſed ſi.Inſti.de exhær.liber. non enim eſt cor-
rectio antiqui iuris concedenda,ni expreſſa ad id deciſio
noui iuris accedat.Ergo hæc teſtamēta rata oīno erūt,nō
irrita ex cauſa ꝓteritionis, aut exhæredationis,licet por
tio legitima peti poſſit à præteritis liberis,aut inique ex-
hæredatis.ſed quamuis iſthæc de teſtamento militis opi-
nio ſubtili diſputatione à Viglio,& Iaſone tractetur,nō-
dum à cæteris recepta eſt,imò frequentiori conſenſu diſ-
finitur teſtamentum militis,ét in caſtrenſi peculio,filium
prætereuntis,uel inique exhæredantis,aut parentes etiā
8 excludentis querelę ſubiectū eſſe,aut rumpi poſſe.Barb.
hic colum.pe.gl.in l.ult.C.de inof.teſt. Bar. in authen. ex
cā.C.de libe.præterit.quem ibi cæteri ſequuntur.idē Bar.
in d.l.filio præterito.nu.22.quorū opinio communis eſt,
ut fatentur Alexan.in d.authen. ex cauſa.colum.4.Iaſ. in
d.l.ult.col.pen.& idem in d.l. ſicut.num.8.quæ etiam pro-
bantur,in authen.ut cum, de appel.cognoſc.§.aliud quo-
que.& in §.& hæc quidem.col.8.idem notat gl. in l.Papi-
nianus.§.Papinianus.uerbo,cōtra ueterani.ff.de inof.teſt.
& eſſe hanc ſniam cōem aſſerit Paul.in l.j.eiuſdem tit.Vi-
des igitur qua ratione Abb. argumentatio ſubſiſtere ne-
queat.Alia uerò conſideratione eadem Abb. ſentētia po
teſt admitti,nempe ex l.filiam tuam.C.de inoffi.teſtamen.
ubi Bald.notat,liberum teſtamentum dici, quod non ad-
mittit querelam, ergo teſtamētum clerici non poteſt re-
ſcindi ex cauſa præteritionis,nec iniuſtum cenſeri ex ra
tione exhæredationis iniquæ , cū in hoc capite liberum
eſſe dicatur:atque ita Abb.opinionem etiam tenuerunt
Iac.Butrig.& ibi Bald.in auth.presbyteros.idem Bald. in
d.l.ſacroſanctæ.Ang.Paul.& Iacob.in l.j.col.ij.ff.de inoffi.
teſt.Angel.in d.auct.ex cauſa.ubi Corn.nu.33.eandem ſe-
quitur.& nu.46.dicit eam eſſe communem ſententiam.
licet ab ea diſcedant Barba.hic, & Sal.in d. authen. preſ-
byteros.& in d.authen.ex cauſa.nu.18.quib.ipſe non ad-
modum inuitus accederem.Permiſſum tamen eſt , etiam
admiſſa communi opinione,filijs & parentib. legitimam
portionem ex bonis clerici petere,licet rumpere nō poſ
ſint eius teſtamentum,quod omnes fatentur.Ego equidē
eo libentius ab his,quæ creberrima omnium ſentētia cle
ricis teſtantibus liberrimè conceduntur,recederem,ꝗ ui
deam id permitti habentibus primam tonſuram, in tan-
ta eorum multitudine , ut paſſim iura filiorum ac paren-
tum hac ratione omnino corruant.

EX CAPITE, CVM ESSES.

SVMMARIVM.

1 *Quot teſtes iure ciuili , & regio ſint in teſtamentis neceſſarij.*
2 *Regia l. 1. titulo ſecundo , libro quinto ordinatio. explicatur.*
3 *An ſit aduerſus legem diuinam , exigere plures , quàm duos te-
ſtes in aliquo actu.*
4 *Legata in minus ſolenni teſtamento relicta , an in iudicio animæ de-
beantur.*
5 *Ex minus ſolenni teſtamento naturalis obligatio oritur , at rur-
ſus non oritur , ut in reſponſione probatur.*
6 *Lex ciuilis inducens ſolennitatem teſtamentariam , iuſta eſt.*
7 *Sententia à iudice lata ueritate comperta , authoritatem habet
in iudicio interiori.*
8 *Teſtes in teſtamento an ſint de ſolennitate ſubſtantiali , formali,
an probatoria.*
9 *Quando ratione ceſſante , ceſſet lex.*
10 *An ex minus ſolenni teſtamento ſit permiſſa retentio : ſitne pec-
catum eo uti , aut contra id agere , ac denique an ſit locus de-
nuntiationi Euangelicæ.*
11 *Subſtitutio pupillaris expreſſa matrem excludit , etiam in foro
animæ.*
12 *Verus & communis huius cap. intellectus.*
13 *Quatuor teſtes ſufficiunt iure canonico in teſtamentis , abſque
presbytero parochiali.*
14 *Fœmina an poſſit iure canonico eſſe teſtis in teſtamento.*
15 *Huius canonis excommunicatio non latæ ſententiæ , ſed ferendæ
cenſetur.*

CAPVT, CVM ESSES.

AD PERFECTAM, nec tamen prolixam
huius capitis interpretationem , pro præ-
uia illius deciſionis ratione dubitandi, pręmitto ,
1 Teſtamentum † quod in ſcriptis fit
exigere ſeptem teſtium ſubſcriptionem,
& ſigilla teſtatoris etiam ſubſcriptionem.
l.hac conſultiſſima.C.iſto tit.§. ſed cum paulatim.Inſtitu-
tio.eo.l.ad teſtium.§.ſi quis.eo.tit.Regia l.j.& 2.titulo pri-
mo,parte ſexta.Quin & ultra præmiſſa Taurina l.3. requi
rit tabellionem,qui ſuſcribat teſtamento proprio nomi
ne,& ſigno, in teſtibus autem ſigilla remittit. Nuncupati
uum uerò teſtamentum fieri debet coram ſeptem teſti-
bus. d.l. hac conſultiſſima. §. per nuncupationem. Iure
Regio oportet , ut teſtamentum nuncupatiuum fiat co-
ram tabellione,& tribus teſtibus,ſi tabellionis copia ad-
ſit,alioqui coram quinque teſtibus. Quod ſi nec tot teſtes
facillimè adeſſe poſſint,erit ſatis coram tribus hunc actū
fieri.l.prima,tit.5.ordin. atque eadem ſolennitas ſeruan-
da eſt in teſtamento facto inter liberos , & in codicillis.
Regia l.3. Tauri.

Sed & illud notandum eſt , condito teſtamento per
nuncupationem , cui præſens fuit tabellio , ut notarius
& publica perſona,non oportere fieri teſtium depoſitio
nem iudicialem, ſeu illam examinationem teſtium , qui
actui interfuerunt. gloſ. communiter recepta in l. 2.C.
quemadmodum teſt.aperi.Bart.in l.2.ff. hoc titu. Iaſ.latè
in l.2.C.de bon.poſſ.ſecundum tabul. colum.3. ſi quidem
abſque hoc publico examine fidem adhibere teſtamen-
to iure neceſſarium eſt.Si uerò tabellio,uti teſtis actui in-
terſit,iudicialis hæc conteſtatio & examinatio accedere
debet.Bal.in rub.C.de fide inſtru.num. 19.

Illud etiam præmiſſa Regia lege eſt conſiderandum,
ſat eſſe teſtamentum nuncupatiuum fieri coram duobus,
2 † teſtibus & notario publicum munus exercente, ſi in eo
loco plures teſtes facillimè non poſſint haberi.Nam ta-
bellio ſupplere poterit defectum illius teſtis , qui deeſt,
& præterea publicam authoritatem habebit . Conſtat
enim ex eadem Regia lege tabellionem ſupplere nu-
merū duorum teſtium, nimirum ergo non erit, ſi habeat
locum unius, & authoritatem tabellionis , ubi non poſ-
ſunt actui plures teſtes intereſſe . Sæpe tamen vidi con-
trouerſum , an lege Regia neceſſaria ſit ſubſcriptio ip-
ſius teſtatoris in codicillis,& in teſtamento nuncupati-
uo.Quidam etenim cenſent , id neceſſarium eſſe in pro-
tocollo notarij , quia Regia pragmatica conſtitutio-
ne contrahentis ſubſcriptio in contractibus requiratur.
Alij uerò contrarium tenēt in hac ſpecie , ex eo quod in
teſtamentis lex nō requirat hāc ſolēnitatem. Et hæc qui-
dem poſterior ſententia magis probari videtur ex ratio-
ne legis tertiæ Tauri, cuius paulo ante meminimus , ubi
in codicillis non alia requiritur ſolennitas,quàm quæ ex
l.j.tit.de teſtamentis, lib.5.Regiarum ordinat.in teſtamē
to nuncupatiuo erat neceſſaria.At ex l. Regia non requi-
ritur pro ſolennitate ſubſcriptio teſtatoris in teſtamen-
to nuncupatiuo,nec etiam iure communi,iuxta quod li-
cet teſtamentum in ſcriptis habere debet ſubſcriptionē
teſtatoris,non tamen teſtamentum nuncupatiuum,quā-
uis,id fiat coram tabellione, & per ſcripturam , ſecundū
communem omnium adnotationem in l.hac conſultiſſi-
ma.§.per nuncupationem.C.de teſt.& in §. ſed cum pau-
latim.eadem lege.l.j.& 2.tit.j.parti.6.Nec obſtat Pragma-
tica conſtitutio Regum catholicorum anni mileſimi quin
genteſimi tertij,qua ſtatutum eſt, quòd in omnibus ſcri-
pturis & contractibus ipſe,qui cōtrahit, vel ſcripturā co
ram tabellione conficit, ſubſcribat eiuſdem tabellionis
protocollo . Nā etſi iure communi hoc neceſſarium non
ſit,ſicuti colligitur ex Abb.Fel.& alijs in c.j.de fide inſtru.
Regia conſtitutio nō tractat de teſtamētis , ꝗ peculiarē

habent à iure ſtatutam ſolennitatem, præter quam nihil aliud eſt neceſſario exigendum, adhuc tamen hæc opinio dubia quidem eſt, & fortaſis Regia pragmatica etiam in hoc caſu obtinet, atque ideo prior ſententia verior videtur Greg. Lopez. in l.3. tit.2. parte 6. nec mihi diſplicet.

Admonitus tamen à viro quodam iuris vtriuſque peritiſſimo, dictam legem primam, tit.2. lib.5. ordi. vitio ſcriptorum corruptam fuiſſe, ea qua potui diligentia, codicẽ vetuſtiſſimum legi, qui in huius Maximi Saluatoris collegij bibliotheca ſeruatur, atque ex eo ſenſus Regiæ conſtitutionis hic eſt, vt teſtamentum nuncupatiuum fieri debeat coram notario, & tribus teſt. Si vero coram notario non fiat, adeſſe debere quinque teſtes, ſi in eo loco horum ſit copia, alioqui ſufficere tres teſtes ipſi teſtamento præſentes eſſe. Hactenus Regia conſtitutio, ex qua apparet maximè mutatum eius intellectum eſſe his verbis, quæ modo in vulgatis codicibus adſcripta fuere, ex his etenim non admodum ſibi conſtat diſtinctio in ea ſanctione expreſſim facta, quod lectoris iudicio diſcerni poterit. (Ex eo præſertim, quod anno M. D. L V I I. regio Philippi ſecundi regis catholici, ac domini noſtri decreto & authoritate editæ fuerint regię ordinationes, in quarum lib.5. titu.4. l.j. litera conſtitutionis antiquæ in priſtinum eſt ſtatum reſtituta, ſic ſane, vt ipſe exiſtimem teſtamentum nuncupatiuum coram quinque oppidanis teſtibus factum abſque tabellione validum eſſe, etiam ſi tabellio ex eodem oppido facile vocari ad eum actũ poſſet, quòd ſi nec quinque oppidani teſtes, nec tabellio haberi poſſit, ſit ſatis coram tribus oppidanis teſtibus fieri teſtamentum. Addit Regia maieſtas veteri conſtitutioni teſtamentum nuncupatiuum fieri poſſe coram ſeptem teſtib. etiam exteris, etiam abſque tabellione, & vt par eſt ex ipſius legis contextu, etiam ſi in eo oppido potuerint facile tabellio, & oppidani teſtes vocari.)

Quibus omnibus refragatur hæc conſtitutio, qua cauetur teſtamentum factum coram parocho, & duobus teſtibus validum eſſe. Vnde oportet has iuris vtriuſque deciſiones ad concordiam reducere aliquot explicitis huius capitu. intellectibus.

Primus namque intellectus dictat hunc textum procedere in his teſtamentis, quæ pietatis cauſa fiunt. gl. hic, in §.j.2.q.4. quæ quidẽ interpretatio manifeſte refellitur ex c. ſequen. quod teſtamentis in pias cauſas condendis aliã peculiarem ſolennitatem ſpeciatim aptat.

Secundò text. hic intelligitur adeo pie, vt eius deciſio vbique locum ſibi vendicet, etiam in foro ſeculari, & pfanis legatis, exploſis iuris ciuilis ſolennitatibus, quaſi legi diuinæ aduerſis, cum ex ea cuiuſque rei veritas duobus teſtibus committatur, atque huic interpretationi accedunt Brixienſis in additione ad glo. §.j.2.q.4. Hoſ. Vinc. Ant. & Abb. hic in lectio. relec. colum.3, & id vbique ſeruare ſcripſit Alc. in l.j. C. de ſacroſ. eccl. Hoc tamen omnium ferè iudicio reijcitur, nec admittendum eſt ab his, qui veram huius reſponſi rationem adſequi cupiant. Quis enim ferat, totum ferè ciuile ius de ordinandis teſtamentis, a tot Cęſaribus, ac viris ſapientiſſimis comprobatum iniquitatis cauſa euerti?

Ea verò ratio nobis negotiũ faceſſit, quia lex diuina duorum tantum teſtimonium in qualibet re ſufficiens † eſſe
3 diffinierit, qua in re animaduertendum cenſeo, legem diuinam duorum teſtimonium probare, quaſi uelit iniquũ eſſe regulariter vnius teſtimonium quemquam damnari. non tamen vetat eadem lex, quin quandoque ex negotij qualitate plurium fides ſit neceſſaria, aut ſaltem Reipublicæ conueniens. Quod ex ea conſtat lege, dum dixit, in ore duorum, vel trium teſtium ſtat omne verbum, non enim temere diſtinxit duorum vel trium teſtimonium, ſed ad hunc effectum, vt oſtenderet omne verbum ſtare in ore duorum, uel trium, vel plurium, ſi hoc legum conditorib. ad reipublicæ regimen vtile viſum fuerit, perpenſa cuiuſque negotij qualitate, & hoc ipſum eſt, quod inſigniter docet tex. in c. licet uniuerſis. de teſtibus, dicẽs, [Quia licet quædam ſint cauſæ, quæ plures, quam duos exigant teſtes, nulla tamen eſt cauſa, quæ unius teſtimonio, quãuis legitimo terminetur.] vbi Abb. illum text. ad hoc notauit. idẽ probat tex. in c. nullam damnationem. & c. præſul. 2.q.4. optime Th.2.2.q.70.ar.2. Alioqui quid (obſecro) diceres, tot legib. prævia deliberatione ſtatutis, quę plures quam duos teſtes requirunt? audereſne aſſerere eas omnes diuinæ legi aduerſari? ſiquidem eadem ratione poſſet mille in diſcrimina ſatis anxios conijcere eos, qui huſce legibus obedire coguntur. Rurſus apertiſſime conſtaret, conſtitutionẽ illã, quam modo interpretamur, a lege diuina diſceſſiſſe, cũ neceſſario exigat præter duos teſtes, parochialis presbyteri fidem, & teſtimonium, ſicuti aduertit egregie Fortu. in tract. de vlt. fi. illat. 15. hunc ſecundum intellectum reprobans. Nec oberit his, quæ diximus tex. hic damnans Hoſt. eccleſiæ conſuetudinem veluti alienam a lege diuina, generali eccleſiæ conſuetudine, & Sanctorum inſtitutis, quia non reprobat Romanus Pontifex hic conſuetudinem hanc, ex eo quod contraria ſit legi diuinæ, ſed quod illis diuinæ legis verbis in ore duorum ſtat omne verbum, generali totius eccleſiæ catholicæ conſuetudine ad teſtamenta deductis, adiuto presbytero parochiali omnino eſſe aduerſa, cum tamen teneantur eccleſiæ catholicæ conſuetudinem ſequi. cap. cum non liceat, de præſc. ca.j. cap. de bis. 12. diſt. ex quib. conſtat, hunc ſecundum intellectum falſum eſſe. quod Fort. euidenter demonſtrat.

4 Sed eſt q. & ea nec † facilis, nec admodũ expedita, vtrũ legata in minus ſolenni teſtamento relicta, in animæ iudicio ſint ſoluenda ab hærede, qui certo ſcit eam fuiſſe voluntatem defuncti, vt prædicta legata ſoluerentur. Et in ſumma, an iuris ciuilis ſolennitas ſit in interiori diuino iudicio ſeruanda? Cuius controuerſiæ prima eſt ſententia, ut in prædicto foro minime conſideretur defectus ſolennitatis ciuilis, ſed manifeſta teſtantis voluntas, & ideo legata ſoluẽda eſſe, ac hæreditatem reſtituẽdam ei, qui in minus ſolenni teſtõ hæres fuerit nominatus. Cui opinioni primo ſuffragatur rõ illa, quod ſolẽnitas iuris ciuilis in teſtamentis iõ requiritur, ut euitentur falſitates, quæ in eis cõmitti ſolebant. l. fi. C. de fideic. §.j. Inſt. de teſt. ſed ſi conſtat abſque aliqua ſuſpicione voluntas teſtantis, ceſſat hæc ratio, igitur & iuris ciuilis deciſio. c. cũ ceſſante. de appel. c. & ſi Chrs. de iurei. Pręterea, & ſecundò lex ciuilis hẽt fundamẽtũ à pſumptione falſitatis. Lex uero, quæ pſumptionẽ p ſe fert, in animæ iudicio locũ ſibi nõ vẽdicat, qa ico cõſtat veritas, & ceſſat pſumptio. c. tua nos. c. is, qui fidẽ. de ſponſ. Bal. in l. cum quis. 7. col. C. de iuris & fac. ignor. Abb. & alij in cap. quæ in eccleſiarum. de conſtit. Igitur prædicta lex ciuilis non erit in foro animæ obſeruanda.

5 Tertiò, ex † minus ſolenni teſtõ oritur obligatio naturalis. l. vlt. vbi Bal. C. ad l. Falc. in teſtamento. ff. de fideic. liber. l. fideicommiſſum. C. de cõdi. indeb. gl. Bar. & Doct. in d. l. cũ qs. gl. in l.j. ff. de cond. indeb. Imol. i. c. vlti. de ſol. Regia l.31. parti.5. tit.14. & eſt cõis opinio ſm Iaſ. in d. l. cũ qs. nu.13. Id uerò, quod naturaliter debet, in iudicio aïæ ſoluendum eſt neceſſario. Bar. in cõſtit. ad reprimendum. uerb. denunciationem. Abb. in c. quia pleriq;. de immunit. ecc. col. pe. Anch. in reg. poſſeſſor. de regul. iur. in 6.q.j. nec id indiget probatione, cum ſit manifeſtum apud omnes. Poſtremo, extant pulchra uerba Plinij, libro 5. Epiſtolarum ad Caluiſium. [Hoc, inquit, ſi ius aſpicias, irritum, ſi defuncti uoluntatem, ratum & firmum eſt, mihi autem defuncti voluntas uereor quam in partem Iuriſconſulti quod dicturus ſum, accipiant, antiquior iure eſt.] idem Plinius manifeſtius libro ſecundo, epiſtola ad Annianum, his equidem uerbis, [Tu quidem pro certa tua diligentia admones me, codicillos Attiliani, qui me ex parte inſtituit hęredẽ, p nõ ſcriptis habẽdos, qa nõ ſint cõfirmati teſtõ, quod ius nec mihi qdẽ ignotũ eſt, cũ ſit ijs ẽt notũ, qui nihil aliud ſciũt. Sed ego propriã quãdã legẽ mihi dixit, ut defunctorũ uoluntates, ẽt ſi iura deficerẽt, quaſi pfectas tuerer. Cõſtat. n. codicillos iſtos Attiliani manu ſcriptos, licet ergo nõ ſint cõfirmati teſtõ, à me tñ ut confirmati obſeruabunt.] qb. uerbis doctiſſimus ille uir hãc opinionẽ uerã eſſe pfitet, quã ſequuntur Ab. in d. c. quia pleriq;. col. pen. idem in c. primo. de in integ. reſtitu. ad finem idẽ

in huius

in huius c.relectione,nu.10 & 15.Ancha.in d.reg.poſſeſ-
ſor.q.3.Anto.in d.c.quia plerique.Inno.in c.quòd ſicut.de
elect.Barto.in tract.minorit.c 3 Iaſ.in l.ſi non ſortem.in
princ.ff.de condit.indeb.Hadri.quodlib.6.concluſio.2.il-
latio.2.Flor.quẽ refert & ſeqtur Sylueſt. verb.hæreditas.
3.§.7.& verb.teſtamentum.2.q.5.& uerbo,alienatio.§.13.
& Alc.de quinque pedum præſcrip.fol. 4. Alber. Brunus
in tract.de potentia,& effect.formæ.fol.57.colũ.3.& fol.
60.colum.3. & ſequenti. Tiraq. poſt leges connubiales.
gloſ. 2. numero 21.ex quibus hæc opinio apparet magis
communis.

6 Ego uerò his non obſtantib. † contrariam ſententiam
ueriorẽ eſſe arbitror,plurib.rationib. ſed potiſſimè utar
ſequentibus ad comprobationem huius opinionis.Lex
enim ciuilis,quæ teſtium ſolennitatem induxit teſtamen
tis,iuſta eſt,quod conſtat ex reprobatione ſecundi intel
lectus,& probatur,quia hic teſtandi actus grauis eſt , &
mille obnoxius fraudib.potuit ergo lex quo tutius & fide
lius ageretur,hanc ſolennitatem ſtatuere ad totius reipu
blicæ utilitatem.Quod ſi hoc publicum eſt commodum,
iuſta erit prædicta lex. Abſurdum præterea exiſtimarem
has leges iniquas eẽſeri.Lex uerò iuſta in animæ iudicio
eſt admittenda.gl.communiter recepta in d.c.quę in ec-
cleſiarum.Abb.Fely.& Dec.nume.8.in c.1.de conſt. Iaſ.in
l.nemo pót.2.lectio.nu.106.ff.de leg.1.Tho.in 1.2.q.96.ar.
4.Innoc.& Abb.in d. c. quia plerique. de immunita.eccl.
optimus text.in c.quo iure.8.diſt.Prouerb.ca.8.& ad Ro-
manos ca.13.Igitur & hæc ciuilis lex in foro interiori,&
iudicio diuino locum habet.

Secundò eadem ſententia coadiuuatur,ex eo,quod iu
dicialis definitio veritate comperta lata,nec falſa ſuſpi-
7 cione iudice † decepto, vt valet in foro exteriori , ita ua-
let in foro interiori,quia authoritate diuina iudicat ipſe
iudex.d.c.8.prouerb.cap.13.ad Roma.notatur in c.omnis
anima.de cenſib.c.2.de maiori.& obedient. & in l. Iulia-
nus.ff.de cond.indeb.Fortu in l.ut uelut.colum.5.ff.de iuſti-
tia & iure. Sed iudex ueritate comperta,& certo ſciẽs te
ſtatorem minus ſolenni teſtamento inſtituiſſe hæredem
Sempronium,nec ullam fraudem in ea inſtitutione com
miſſam fuiſſe,ab eo auferet hæreditatem,& lata ſenten-
tia eam hæredibus inteſtati adiudicabit,ex eo quod illud
teſtamentum nullum ſit.l.ſi unus.l.ex imperfecto.& l.hac
conſultiſſima.C.iſto titu.glo.& omnes in l.2.C.de bonor.
poſſeſ. ſm tab.ergo hoc iudicium in foro animæ autho-
ritatem habet.Nec poſſum mihi perſuadere,iudicẽ exa-
ctiſſime veritate iuris mei ad rem aliquam comperta,mi
hi præfatam rem propria ſententia tradere poſſe , & iu-
ſtiſſime, me uerò minime tutum quo ad diuinum iudiciũ
eſſe , nec poſſe nec eandem rem poſſidere. Sequeretur
etenim ex hoc , leges quib.ſubijcimur, incertas eſſe quo
ad animarum tutelam,nullumque iuſtitiæ miniſtrum tu-
te à republica nobis exhiberi.

Tertiò,his accedit,quod omnis actus conſiſtit in uolũ-
tate,& potentia.c.cum ſuper.de off.deleg.l.nemo poteſt.
ff.de legatis primo.adnotauit ex Boetio.Bal.in repet.l.1.
C.de ſacroſan.eccleſ.num.55.Per leges autem ciuiles nõ
poteſt quis ſine ſolennitate iuris teſtari,cum ab eo poten
tia auferatur. Colligitur ergo, parum eius uoluntatem
prodeſſe,quantumcumque ea manifeſta ſit.

8 Quartò licet proprie ſubſtantia à † ſolennitate diffe-
rat,ut docet Alc.lib.1.parad. c.16.& ipſa teſtamenti ſub
ſtantia ſit hæredis inſtitutio,iuxta notata per Aret. in l.1.
ff.iſto tit.nos etiam aliquid ad hæc tradidimus in 2.parte
huius rub.tamen aſſumendo ſubſtantialẽ formã alicuius
actus pro ea , ſine qua actus ipſe non ualet,nec effectum
habere poteſt,teſtium ſolennitas, & numerus in teſtamẽ
tis erit forma ſubſtantialis,non tantum probatoria.Bar.
in l.nemo pót.ff.de legat. 1.ubi Iaſ.j.lect.nu.17.& 2.lectio.
nume.21.Bald. in l.cum quis.C.de iuris & fac.ignoran.2.
col.Alexand.in l. prima.ff.de condict. indeb. columna 21
& ibi Iaſ.nume.17.Dec.in l.2.C.de bono. poſſeſ. ſecundũ
tab.colum.3.Aret.in d.l.nemo poteſt.colum.2.Alber.Bru.
in tract.quotuplex ſit forma.fol.13.colum.2.dicens hanc
opinionem communem eſſe,quod etiam fatetur Ripa,in
d.l.nemo poteſt.numero 35.licet uelit defendere contra-
riam,quam aſſerunt Barto.in d.l.1.dicens , numerum te-
ſtium in teſtamentis de ſolennitate probatoria eſſe.idem
Crot.in d.l.nemo poteſt.colum.6.alios authores allegans
eãdem opinionem probantes.Si uerò hęc ſolennitas ſub
ſtantialis eſt,nihil refert uoluntatem teſtatoris ex alio ex-
teriori teſtimonio probari. Ergo,nec in foro animæ erit
iſta minus ſolennis uoluntas recipienda. quòd expreſſim
aſſerunt Bald.in repet.l.j.C.de ſacroſ.eccleſ.nume.55.For
tu.in tract.de vltri.fi.illa.15.& aſſerit hanc opinionem eſ-
ſe communem Iaſ.in l.ſi poſt diuiſionem. 2. colum. C. de
iur.& fac.igno.quorum opinio eo magis placet,quod te-
ſtamentum factum coram duobus teſtibus iure Pontifi-
cio,quod legi diuinæ proprius accedit, & animarum ſa-
luti diligenter conſuluit abſque presbytero parochiali
non tenet,nec ex eo iuſtè poteſt quis hæreditatem aut le
gatum poſsidere,ut eſt hic egregia & inſignis deciſio, &
tamen iure diuino & naturali hęc ſolennitas ultra duo-
rum teſtium fidem,non eſt neceſſaria.Ad eandem opinio
nem plurimum conducit optima Innoc.deciſio in d.cap.
quia plerique.de immu.eccleſ.

Non obſtat prima ratio,non enim ſat eſt ceſſare ratio
nem legis in particulari actu,ut ceſſet ipſa lex, quæ data
non eſt ad aliquem particularem finem,imò eius ratio cõ
tinua eſt momentanea.Quam ob rem huius legis deciſio
non ceſſat,licet eius ratio particulari caſu ceſſet , ſed eſt
9 neceſſariũ ceſſare rationẽ † legis in cõmuni, & uniuerſa
liter.text.in cle.ad noſtram.de hæret.c.& ſi Chriſtus.de iu
reiu.Fortu.in d.illat.15. & 16. quòd & nos ſcripſimus in
Epitome quarti lib.decretalium.2.par.cap.6.§.9.nume.8.
Cùm ergo ratio legis in præſenti q.non ceſſet uniuerſali
ter,non perit ipſa legis uirtus.

Secunda ratio tollitur ex eo, quod lex habens funda-
mentum à præſumptione , in animæ iudicio locum ſibi
non uendicat,quando lex illa præſumit propter defectũ
probationis legitimæ,tunc enim in foro interiori datur
certitudo legitima ipſius actus:& ideo legi locus non eſt,
ſicuti nos diximus in intellectu c.is qui fidem.de ſponſal.
prima Epitomes parte.c.4.§.1.nu.5.& 6.Hæc uerò lex ciui
lis non pręſumit fraudem ex defectu probationum , ſed
ex defectu ſolennitatis.Vel dici poteſt huius legis condi-
torem habuiſſe præſumptionem falſitatis , & fraudis ſu-
ſpicionem in teſtamentis omnibus,& ea ratione impellẽ
te præmiſſam ſolennitatem ſtatuiſſe,ut hic teſtandi actus
in republica frequẽtiſsimus tutius fieret, atq; eſſet à frau
dibus,& falſitatib.immunis. Vnde prima ratio impulſiua
fuit,& ideo ea ceſſante non perit lex.text.in l.j.§.ſexum.
ff.de poſtulã.Vltima verò ratio fuit præcipua,& principa
lis,q̃ non ceſſat ex eo,q quandoq; contingat corã duob.
teſtib.fieri teſtamentũ libere,& nulla pręcedente fraude.
& ita in effectu redimus ad primæ rationis ſolutionem.

Tertium,quod ad primam opinionem adduximus,mi-
nime obſtat ,quia id falſum eſt,nullibi etenim probatur
ex minus ſolenni teſtõ naturalẽ oriri obligationẽ, ut ex-
preſſe notant Bald.in l.cum quis.C.de iuris & fac. ignor.
col.4.Cinus , & Fulg.quos Iaſ.ſequitur in d.l.j.nu. 16.ff.de
condict.indeb.idem Iaſ.in l.ſi creditoris. per tex.ibi.& in
l.ſi ueritas.C.de fideicomm.quib.conſtat non oriri natu-
ralem obligationem ex teſtõ minus ſolẽni.idẽ nouiſſime
probat Petrus Loriotus de iuris arte.tract.11.c.22.Fateor
tamen oriri ex teſtamento minus ſolenni quandam obli
gationẽ naturalẽ,q̃ inſurgit ex boneſtate,& debito mo-
rali, nõ tamen eã naturalem obligationem, quæ ex legis
uinculo oriatur authoritate Bal.in d.l.1.C.de ſacroſanct.
eccleſ.num.55.& in ſimili ſpecie ſanc.Tho. docet 2.2.qõ.
107.& q.106.artic.4.cuius & nos meminimus in cap.cum
in officijs.hoc tit.ad fin.Hæc verò naturalis obligatio ab
honeſtate morali deducta , repetitionem impedit. quod
Fortu. tradit in l. 1.§. ius naturale.ff. de iuſt. & iure. illat.
10.quamuis non operetur effectum exceptionis , nec
retentionis , ſicuti operaretur uera naturalis ex le-
ge naturali producta , qualis eſt illa , quæ ex pacto nu-
do deducitur. Conſtat igitur ex minus ſolenni teſta-
mento , obligationem naturalem , quæ ad moralem
honeſtatem pertinet, oriri , & hanc impedire repeti-
tionem, quod probant iura pro communi ſentẽtia indu-

ſta, non tamen oriri obligationem naturalem, quæ reten
tionem aut exceptionem inducat, & ſic illam quæ legis
naturæ vinculo innititur, quo ſit, vt tertia ratio ex præ-
miſſis reſellenda penitus ſit.

Ex hac verò diſputatione ſequũtur plurima, & primũ,
10 erraſſe Panor. in † huius capitu. relectione, notab. 9. dum
dicit, agentem contra teſtamentum ex ea ſola ratione,
quod id careat ſolennitate iuris ciuilis, mortaliter pecca
re. Conſtat enim id falſum eſſe, nec ueniale crimen com-
mitti, ipſumq́ue agentem non teneri ad reſtitutionem
eius, quod ex dicta actione fuerit conſecutus, quæ om-
nia Iaſ. concedit, refragante Panormi. in l. nemo poteſt.
ff. de lega. j. 2. lectio. num. 120. & conſi. 67. vol. 3. pen. col. &
eſſe veriſſima ego exiſtimo, etiam ſi agens certo ſciat il-
lam fuiſſe voluntatem teſtatoris, aduerſus Ripam in d. l.
nemo poteſt. nu. 100. Sic & Dom. Soto lib. 4. de iuſti. & iu-
re. q. 5. ar. 3. hanc primam illationem multis rationibus
defendit, licet ſequentem improbet.

Secundò infertur, eum qui poſſideat bona teſtatoris ex
titu. minus ſolennis voluntatis teneri, etiam in diuino ani
mæ iudicio legitimis inteſtati hæredibus illa reſtituere,
quamuis non dubitet de libera & ſpontanea teſtantis vo
luntate. Qua in re grauiſſimè errant Alexan. & alij, quos
Ripa ſequitur in d. l. nemo poteſt. nume. 97.

Tertiò ex hoc deducitur, poſſidentem rem legatam ſi-
bi in minus ſolenni teſtamento, nec in iudicio exteriori,
rectiſſimè vti poſſe iure retentionis, atq; exceptione pro
poſita ſe aduerſus legitimum hæredem defendere. Hæc
enim defenſio, aut retẽtio nulla ratione probari poteſt,
imò improbatur à l. ſi creditoris C. de fideic. tametſi con-
trarium teneant Alex Imola, & Iaſ. poſt Bar. in d. l. nemo
poteſt. vbi Iaſ. in 1. lect. nu. 70. & in 2. num. 94. dicit eorum
ſententiam communem eſſe.

Quartò ſequitur vanam eſſe omniq́ue ratione diſtitui
Doc. differentiam, quam Alex. tradit in d. l. nemo poteſt.
& fatentur communem eſſe Iaſ. ibi in j. lectu. nume. 75. &
Rip. num. 120. dum negant hæredem ſcriptum in minus
ſolenni voluntate poſſe in iudicio exteriori vti retentio
ne, quamuis eam legatario permittant. Nam ſi id legata-
rio permiſſum eſſet, non video qua ratione hæredi idem
ius negetur.

Quintò, multo minus placet Iaſ. ſententia, qui in d. l.
nemo. j. lect. nu. 75. dixit aduerſus communem hæredem,
ſcriptum in minuus ſolenni teſtamento vti poſſe reten-
tione. & idem notat Ripa ibi. nu. 102. hi enim Doc optimè
aduertunt nullum debere conſtitui diſcrimen inter hæ-
redem, & legatarium, falſo tamen ad hæredẽ extendunt,
quod legatario communis ſententia conceſſerat.

Sextò non poſſum non mirari quorundã hallucinatio
nem, qui aſſerunt hæredem ſcriptum in teſtamento mi-
nus ſolenni tutum eſſe in foro animæ, ſi poſſideat hæredi
tatem, rurſus legitimum hæredem ab inteſtato non tene-
ri in eodem animæ iudicio reſtituere hæredibus, nec le-
gatarijs ſcriptis in teſtamento minus ſolenni legatum,
vel hæreditatem, ita Alex. nu. 13. Ripa nu. 99. dicens hanc
opinionem communi omnium conſenſu receptam eſſe
in d. l. nemo poteſt. idem notat Iaſ. in d. l. ſi poſt diuiſionẽ.
col. fin. C. de iuris & fac. ignor. & Tiraq. poſt leges connu-
biales. glo. 2. nu. 24. Hæc enim parum inter ſe conſtant, ſi-
quidem is, qui verum ius habet, tutè hæreditatem poſſi-
det. Is verò, qui nullam cauſam dominij, aut iuris ex legi-
tima legum ſanctione conſequitur, reſtituere omnino te
netur id, quod poſſidet.

Septimò ex his manifeſtè conuincitur, Bal. erraſſe in l.
j. col. 2. C. iſto tit. & Iaſ. in l. cum quis. C. de iur. & fac. igno.
dicentes, legatarium, qui rem legatam in minus ſolenni
teſtamento conſequi non poteſt, iuſtè poſſe eam furto
ſubtrahere, id enim falſiſſimum eſt.

Octauò conſtat eadem ratione, legatariũ minimè poſ-
ſe aſſequi rem legatam in teſtamento imperfecto per de-
nunciationem Euangelicam, quod Bal. optimè aſſerit in
d. l. cum quis. col. 5. licet Abb. in huius c. relec. col. 4. Iaſ. in d.
l. cum quis. Ripa in d. l. nemo poteſt. num. 88. contrarium
velint, quibus conſentire videtur Alcia. capitu. nouit. de
iudic. nu. 47.

11 Nonò ex hac opinione, quam † veriſſimã eſſe arbitror,
infero intellectum ad text. in l. Papinianus. §. j. ff. de inof.
teſt. & in c. ſi pater. hoc tit. in 6. & denique ad omnia iura,
quibus ſancitum eſt, per expreſſam pupillarem ſubſti-
tutionem matrem excludi etiam à portione legitima in
bonis pupilli, vt tandem in foro, quod conſcientiæ vul-
go appellamus, id locum obtineat. Franciſ. in d. capitu. ſi
pater, finali col. Soc. in l. 2. nu. 21. ff. de vulga. Corne. 2. co-
lum. Lancel. Dec. & Curt. Iun. in l. precibus. numero 14.
C. de impub. & alijs ſubſtitutio. Crot. in c. 2. de conſti. in 6.
notab. 1. Galiaula in l. Centurio. colum. 70. ff. de vulg. Alc.
in capitu. nouit. de iud. numero 41. quorum opinionem
ſequuntur dicentes eam communem eſſe Anto. Rube.
conſilio 69. Rip. in d. l. 2. numero 45. Zaſius in tract. de
ſubſt. tit. de pupil. ſubſt. numero 22. licet contrariam ſen-
tentiam aſſerant Archi. & Domi. in d. capitu. ſi pater. qui-
bus adhærent Philip. Deci. in l. precibus. colum. 4. & ibi
Coraſius nume. 29. Gomez. in d. capitu. 2. nume. 19. & Al-
ciat. de quinque ped. præſcrip. in princ. nec opinor Ar-
chi. opinionem eſſe magis communem quis id Gomez.
crediderit. Imò nec placet, quòd Lancel. Politus nota-
uit tract. de ſubſtit. rub. de pupillari. 5. effectu, dicens Ar-
chid. opinionem procedere in bonis, quæ pupillus aliun
de, quàm à patre habuerit, hoc enim falſum eſt, & a fre-
quentiſſima omnium ſententia alienum, ſicuti aduertit
Zaſius in d. num. 22. Verum, ſi mater pupilli ſit inops, &
pauper, poterit alimenta petere à ſubſtituto ex l. quis
à liberis. §. idem reſcriptum. ff. de lib. agn. ſecundum Ri-
pam, & Zaſium.

12 Tertiò, & principaliter † caput hoc, cum eſſes. ita intel
ligitur, vt procedat iure canonico, & in prouincijs eccle
ſiæ Romanæ ſubiectis quo ad temporalem iuriſdictio-
nem, in his etenim caſibus teſtamentum ſolenne eſt, ſi
factum fuerit coram duobus teſtibus, & parochiali preſ
bytero, quanquis ad pias cauſas factum non ſit. gl. Ioan.
And. Anch. Cardin. Henric. & Imol. hic. Fortu. in d. illa. 15.
Corn. conſi. 77. volum. j. Domi. conſi. 49. Frede. conſi. 217.
vbi poſt Io. And. hic aſſerit, hanc opinionem moribus
receptam eſſe, & eam eſſe communẽ fatentur Nic. Boer.
deciſ. 93. Corn. conſi. 261. colum. fi. volum. 4. & Car. Rui.
conſi. 14. num. 4. vol. 2. & conſi. 51. nume. 31. volum. j. ex
qua communi ſententia ſecundum eos, eſt neceſſarium
vltra duobus teſtes presbyterum parochialem teſtamen
to adeſſe. q. fatetur Abb. in repe. colum. 4. Card. & cæte-
ri Doct. communiter: quemadmodum profitentur Imol.
col. 4. & Barb. hic colum. 6. Corn. d. conſi. 72. Alber. Brun.
de potent. & affec. formæ. 30. fallent. Domi. idẽ probant
d. conſi. 49. Fortu. in illatio. 15. de vlti. fine iur. nec in hoc
dubitandum eſt, ſi quidem hic eſt ipſe verus ac proprius
huius capitu. ſenſus, a quo diſcedere non licet. Ex quo ap
paret deceptum fuiſſe in intellectu huius canonis And.
Alciat. virum alioqui & doctiſſimum, atque eloquentiſſi-
mum, qui in c. nouit. de iudi. col. pen. ſcripſit, hanc deci-
ſionẽ in foro conſcientiæ procedere, nõ in iudiciali, con
ſtat etenim in iudiciali, canonico iuſtiſſimè ſeruãdã eſſe.

13 Cæterum, hæc interpretatio, quã cõem eſſe diximus,
procedit et ſi hic presbyter, vt notarius huic teſtamento
acceſſerit, ac præſens fuerit, nã cum duobus teſtibus vale
bit hoc teſtamentum ex ratione huius tex. quã in hac ſpe
cie intellexit Pau. Pariſius conſi. 50. vol. 3. Quod ſi presby-
ter huic actui non adſit, loco tñ eius ſint præſentes duo te
ſtes, validũ erit hoc teſtm̃, quia duo teſtes ſatis gerunt vi-
ces vnius quantumcunque maximæ authoritatis c. licet.
c. cum a nobis, de teſtibus. ita Ant. & Abb. hic in lectio. &
releg. nu. 12. Specul. ti. de inſtru. edit. §. cõpendioſè. nu. 12.
Domini. conſi. 49. Roman. in auth. ſimili. C. ad l. Falc. 34. ſpe
ciali Corne. conſi. 261. vol. 4. fi. col. Deci. conſi. 284. in 2.
dub. dicens hanc opinionem communẽ. poſt Alex. conſi.
103. col. 4. vol. 4. quam ſequitur Boeri. deciſ. 38. colum. 2. &
Caro. Rui. conſi. 51. num. 11. vol. j. quamuis idem Corne.
contrarium probare nitatur conſi. 68. col. j. volum. j. Poſt
Imol. in l. nemo poteſt. ff. de legatis j.

14 Eſt tamen dubitatio inſignis, vtrum † fœmina poſſit
eſſe teſtis iure pontificio in hoc teſtamento? Et iure ci-
uili conſtat fœminam non poſſe teſtamento, §. qui te-
ſtamento.

ſtamento.§.mulier.ff.iſt a tito.§.teſtes. Ioſt.eo.gl.i o capitulo forus.de verb.ſign.verſi.fœmina, etiam ſi honeſtiſſima ſit.Regia l.17.tit.16.parte 3.Abb. vero in huius cap.lectione.j.colum.& Anch.aſſerunt ſat eſſe ad ſolennitatem huius tex.hos teſtes, vel viros vel fœminas eſſe, quorum opinio communis eſt, ſecundū Ioan.Crot. in tract. de teſtibus, par.1.nu.10.cum hæc deciſio teſtamenti ſolennitatem ad ius gentium reduxerit, quo quidem iure non diſtinguitur teſtimonium fęminæ à teſtimonio viri. Quæ quidem ratio non ſatis applaudet ex eo, quod præter ſolennitatem iuris gentiū exigat hic text. præsbyterū. Vñ non omnino ſufficiens eſt iuris gentium ſolennitas, nec mulier teſtis eſſe poterit. Corn.in authen.quod ſine.2.col. C.iſto tit.Deci.in c.3.de teſtibus.colum.pen. & in l.2.ff. de reg.iur.nu.31.Maximè refragatur communi ſentētiæ tex. hic requirens non duos quoſcunque teſtes, ſed idoneos, quo fit, vt probabilior ſit opinio, quæ etiam iure canonico ab his teſtamentis fœmineum teſtimonium excludit, cui ſubſcribunt Alexan. conſil.70. colum penul. & conſ. 77.2.colum.volum.2.Alb.Brun.in tract.de correct.& rela. ſolenni.& formæ.fol.pe.q.8.& Tiraq. 9.l. connub. nu.45.

15 Glo.vltima notat verba huius † cap. eſſe comminatoria ferendæ excommunicationis, non latæ, cui ſimilis eſt in c. ſicut tuis.de ſimo.verb.Anathematis.& ioca.1.de ſag.& in c.Salonitanæ.63.diſt.qua, vbiq; Doct.ap ꝓbāt, & Fel.in c.Rodulphus.de reſcr.nu. 34.latius And.Tiraq.in l. ſi unquam. C. de reuo. donatio. verb.reuertatur.num.16.

EX CAPITE, RELATVM,
In primo.

SVMMARIVM.

1 *Cauſa piarum legatorum etiam apud iudicem ſecularem, tractanda eſt iuxta canonicas ſanctiones.*

2 *Teſtamentum principaliter ad pias cauſas factum minus ſolenniter, etiam quo ad legata profana validum eſt.*

3 *Legata pia an peti poſſint ex teſtamento minus ſolenni, facto tamen principaliter ad aliam quampiam cauſam.*

4 *Non eſt neceſſarium in teſtamento ad pias cauſas teſtes eſſe rogatos.*

5 *Fœmina poteſt eſſe teſtis in teſtamento cauſa pietatis facto.*

6 *An præſumatur nulla præmiſſa probatione in caſu huius canonis teſtes eſſe legitimos.*

7 *Tractatur elegans Angeli opinio, an teſtes præſumantur idonei.*

8 *In legatis piję duo teſtes ſufficiunt eius qualitatis, quam in teſtibus canones communiter exigunt.*

9 *Teſtamentum imperfectum ratione voluntatis, etiam ad pias cauſas, non valet.*

10 *Legata pia debentur ex teſtamento perfecto, ratione voluntatis, quamuis ad legata profana proceſſum à teſtatore non ſit, impediente morte.*

11 *Teſtamentum à notario ſcriptum, dictante teſtatore, & teſtibus præſentibus, an ſit iterum legendum ipſi teſtatori, & teſtibus.*

12 *Vltima voluntas propria manu defuncti ſcripta pietatis cauſa ſeruanda eſt, licet non ſit coram teſtibus publicata.*

13 *Legata pia poſſunt ab hærede laico peti, etiam coram iudice eccleſiaſtico.*

CAPVT, RELATVM.
In primo.

QVAMVIS iure ciuili, ac Pōtificio in teſtamētis certus teſtiū numerus, & ordinatio maior requirat, regulariter tamen vltima volūtas, quæ pietatis cauſa ſit, duos tantū teſtes expoſcit, quod in hac decretali deciſum eſt in fauorē pię cauſę, ſicuti plura alia in iure ſunt ſtatuta eadem ratione, quæ Rom. tradidit in repet. authenti. ſimiliter. C.ad l. Fal.Catell. Cot. in memorialibus. dictione, abſenti. & dictione, anima. & dictione, apices. neque libet ea omnia hic repetere, cum ſit ſatis pietatis cauſa legata coram duobus tantum teſtibus legitimè deberi. Cui aſſertioni adſtipulatur tex.in l.hac conſultiſſima.§. ex imperfecto.C.iſto tit.(Tractat latè And.Tiraq.in tract.de cauſa pia poſt huius operis editionem primam typis tradito. Quid uerò ſit obſeruandum, vt vltima voluntas pia, aut pietatis cauſam continere cenſeat. tradidere gl.& Doct.in l. ſi quis Titio.ff.de legat.2.quo in loco doctiſſimus Peralta multa diligēter explicat, poſt Rom.in auth.ſimiliter.C.ad leg.Falc.)

Hæc verò decretalis diffinitio primò intelligitur, vt non tantum procedat coram iudice eccleſiaſtico, ſed &
1 corā ciuili, & ſeculari. Nam quoties † apud ſecularem iudicem eſt controuerſia de legatis pijs, iudicium ferendū eſt iure canonico ad amuſſim ſeruato, non iure ciuili, licet is iudex non ſit quo ad temporalia Romanæ eccleſiæ ſubiectus.Abb.& Doct.hic, Bart.in l.j.colum.j.& in repet. colum. penul. C. de ſacroſan. eccleſ. vbi Salycet. & Iaſ. j.lectione num.36.& in 2.nu. 29. Fortu.de vlt. fin. illati.15. col.7.ex tex. & ibi ſæpiſſimè notatis in c.eccleſia. de cōſt.

Secundò, hic tex.procedit, ſi teſtamentum principaliter fiat cauſa pietatis, tunc enim coram duobus teſtibus
2 factum † valet etiam quo ad reliqua legata in eo relicta laicis, nulla ex cauſa pietatis, alioqui teſtamentum principaliter factum alio, quam pietatis reſpectu minus ſolenniter, nullum erit, non tantum quoad principale, ſed etiam quoad legata pia in eo contenta. Ant. in cap. quod clericis.de foro compe.colum.6. Salyc.in authen.caſſa & irrita.C.de ſacroſancti.eccleſ.quæſt.9.Socin.conſi. 5.volu. 3.Alexandr.conſ.177.uiſo themate mihi diligenter exhibito.colum.3.volum.2.qui utranque Ant. deciſionem ſequuntur. Ego uerò eas diſtinguam, ne confuſione quadā obruantur. Prima etenim ex eo procedit, quod principale trahat ad ſe.e accidentia, vt in hac ipſa ſpecie probat tex.in auth.quod ſine.C.iſto tit.quo probatur, in teſtamēto ualido ſpeciali iure, & fauore filiorum, legata extraneis relicta etiam ualida fore.& ita hanc Antonij opinionē ſequuntur Corn. conſ.278. uolum.j. Alexan. conſi. 41. uerſi.5.j.uol.& conſi.103.uolum.4.colu.4.Caro.Rui.cōſi.j. nu.11.uolum 2.& alij paulò antè citati.Nec ab eo diſſentientem aliquem ſe legiſſe, ſatetur Iaſ.in l.hac conſultiſſima.§.ex imperfecto.num.10.C. iſto tit. Ipſe uerò ibi, & in l.j.C.de ſacroſanct.eccleſi. in j.lectio.nu.22.& in relect. num.29.hanc ſententiam reprobat, inducens text.in d.§. ex imperfecto, ubi teſtamentum minus ſolenne inter liberos ualet, non tamen quoad extraneos in eodem teſtamento honoratos. Cui inductioni minimè ſatisfecit Salycet.in d.9.q.& ſi maximè id efficere tentauerit. Hanc etiam opinionem, quam Iaſon tenet, pręmittit Paul.cōſi. 97.uolum.j.& dicit ueriorem eſſe Albert.Brun.de poten. & ſt.form. 3.ſallentia.31.addit tamen eſſe optimam opinionem magis communem. Sed nihilominus ipſe opinor nihil Antonio obeſſe deciſionem d.§.ex imperfecto. cum in eo quoad extraneos reprobetur minus ſolennis uoluntas, quoad liberos uerò admittatur, quando extranei principaliter cum liberis ſimul fuerunt hæredes inſtituti vel admixti ipſis liberis in principali teſtantis diſpoſitione.ex l.ſi.C.fami. erc. & Conſtantino Harmenopulo Epitomes lib.5.tit.5.cap.3. Vnde ſi filij eſſent hæredes inſtituti in minus ſolenni teſtamento ſimul cum extraneis, inſtitutio extraneorum eſſet nulla. In cæteris uerò legatis in eodē teſtamento dimiſſis, diſpoſitio ualeret. Regia & celebris l.7.ti.j. par.6.q uerū illius §.ex imperfecto. expreſſit itellectū, q̄uis plerīq; ex ꝑcitatis refragent.

Secunda ipſius Ant.deciſio † expedita eſt, ſm Iaſon.
3 in d.§.ex imperfecto.nu.11.vbi ipſe eam ſequitur, & in d. l.1.lectione.& repet.idem Alexan.conſi.41.uolum.1.cum cap.teſtamenti conficiat, nec hæreditas ex eo adiri poſſit.l.ſi nemo.ff.de regul.iur. Ego puto contrariam ſententiam ueriorem eſſe fauore piæ cauſæ, ſequorque in hoc Anan.conſ.28.colum.3.& Ant.Rub.cōſ.72. colum.2.Imo. in c.quæ in eccleſiarum.de conſt. colum.pe.Alb. Bru. de potentia formæ, ſallentia 31.quibus adſtipulatur Regia l.21.tit.j.par.6.quæ expreſſim ꝓbat, legata pia omnino ualere, etiam ſi teſtamentum, in quo fuere relicta, ſit inualidum quoad hæredis inſtitutionem. id uerò quod obijcit hæreditate non adita pia legata non eſſe ſoluenda, non eſt omnino certū, ſicuti nos tractabimus in c.Rainaldus. ad fi.eo.tit. & maximè iure Regio ult. hæc opinio aduerſus Ant.erit probanda.ob.l.j.ti.2.lib.5.ordi.in fi.

4 Tertio, hic text.eſt intelligendus, ēt † ſi hi duo teſtes

non ſint rogati, In his enim legatis pijs iuriſgẽtiũ tm̃ ſolennitas ſufficit, quæ non exigit rogari teſtes. Io And. Ant. Abb. Imo. & Doct. hic. Bar. in l. j. C. de ſacroſ. eccleſ. nu. 76. & Bal. ibi in fi. Pau. conſ. 75. & cõſ. 327. vol. j. Corn. conſ. 278. volum. j. quorum opinio communis, eſt ſecundum Marcum Ant. in §. ſed hæc quidem. num. 35. Inſti. eo, Soci. in reg. ver. teſtes. Ludo. Ro. in auth. ſimiliter C. ad legem Falc. io 11. ſpeciali. Pau. Pariſ. conſi. 24. col. 2. volum. 3. Cui opinioni accedit gl. communiter recepta in l. ſi. §. in omni. verb. excepto. C. de codicil. dicens, teſtamentum inter liberos coram duobus teſtibus valere, ex d. §. ex imperfecto. etiam ſi illi teſtes non fuerint rogati. Et quamuis Barb. hic colum. 4. Nic. Boeri. deci. 34. & Ro. in d. ſpeciali 11. probare velint, oportere in caſu huius c. teſtes eſſe rogatos per iſt. tex. ibi requiſitos, eorum tamen ſententia refellitur, eo q; teſtes appellet hic canon requiſitos neceſſarios ad teſtamenti probationem.

5 Quarto, ex eadem ratione † conſequitur, in teſtamento ad pias cauſas, poſſe fœminam eſſe teſtem. glo. in auth. quod ſine. C. eod. communiter ibi probata, dicens in teſtamento facto inter liberos, fœminam teſtem legitimum eſſe, ac ſufficere duos teſtes, etiamſi maſculi non ſint. & ita hunc intellectum ad iſtius cap. concluſionem approbant Feli. & Dec. in c. 3. de teſtibus. idẽ Deci, in l. ſecunda. ff. de reg. iur. num. 28. Pau. Pariſ. conſi. 327. volu. j. incipien. Dubium facit in ſupraſcripto puncto. Alber. Bru. in ſtatutis, verb. teſtamentũ. & eſſe hanc communẽ fatentur Barba. hic num. 6. Rom. in d. auth. ſimiliter. 16. ſpeciali. Crot. in trac. de teſtibus. parte j. nu. 8. Marc. Ant. in §. teſtes autem. num. 12. Inſti. eod. eamq́ue Doct. aſſerunt in l. j. C. de ſacroſanct. eccleſ. etiam ſi refragentur Freder. conſ. 217. Rom. Barb. & Crotus ea ratione, quòd hic tex. legitimos teſtes exigat. Sed tamen legitimi hi ſunt cenſendi, quibus iure gentium fides adhibetur. Nec eſt admittenda Marci Ant, concordia, dum opinionem Freder. intelligit quando vterque teſtis eſſet fœmina. communem vero, quando ex his duobus teſtibus alter ſaltem maſculus eſſet, nihil etenim refert ſint duo hi teſtes fœminæ, quandoquidem earum teſtimonium integrum cenſetur. Eius equidem ciuile fœminas excluſit à teſtimonio teſtamentario, eo quòd ad ſolennia veteres nec ſeruum, nec fœminã, nec peregrinum admittebant. l. qui teſtamento. §. ſeruus. & §. mulier. ff. iſt. ritu. l. 2. ff. de reg. iur. l. curẽt. ff. de teſtibus. non quòd imbecillis, & inconſtans fœmina ſit, cum ex ea ratione in nullis actibus eſſet admittendum eius teſtimonium. cap. forus. de verb. ſignifi. Et tamen in cõtractibus, & alijs actibus admittitur. Hinc ergo fit, vt in teſtamentis, quæ citra ſolennitatem fiunt, fœmina teſtis eſſe poſſit, quod Viglius adnotauit in §. teſtes. num. 3. Inſt. de teſtam. addens ex Aulo Gell. lib. 6. capit. 7. antiquiſſimo iure nullius teſtimonij ius mulieribus fuiſſe. Quæ ſanè prohibitio in teſtamentorum ſolennibus, paucisq́ue alijs actibus permanſit, ſiquidem & in criminali cauſa ad teſtimonium fœmina admittitur. l. 2. ff. de accuſat. Regia l. 17. titu. 16. par. 3. ſaltem iure ciuili gloſ. in d. cap. forus. notant Doctor. in capitulo quoniam. de teſti. Dec. in d. l. 2. num. 27. Tiraq. 9. lege connub. num. 49. vbi num. 46. communem huius capituli intellectum ſequitur, illud autem hic prætermittendum non eſt, in quibuſcunque teſtamentis monachos legitimos teſtes cenſeri, etiam abſque licentia prælati, ſicut reſponderunt Signorol. conſi. 157. Bal. conſi. 22. lib. 1. idem Bald. in l. j. C. de ſacroſ. eccl. in repet. num. 43. Iaſ. in authen. ingreſſi. C. de ſacroſan. eccl. columna 3. Card. conſ. 97. Lauren. Sylua. in conſi. 16. Quin
6 to oportet † huius capitis interpretatione illud tractare, an qui contendit teſtamentum ad pias cauſas factum coram duobus teſtibus firmum iure eſſe probare debeat eos duos teſtes idoneos, ac legitimos, ab omniq́ue ſuſpicione, alienos prorſus eſſe. qua in controuerſia Paulus Pariſius nouiſſimè conſi. 24. volum. 3. colu. 3. opinatur, probandam eſſe hanc teſtium qualitatem, nec eam à iure in caſu, & ſpecie huius teſtamenti præſumi. Nam, vt ipſe argumentatur, quando lex requirit teſtes idoneos eſſe, per nomen ſuperlatiuum, non præſumitur hæc qualitas teſtium, niſi probetur. Ang. in l. 2. §. idem. ff. quemadmod. teſtamen. aperi. Imol. in l. j. §. ſi quis neget. eod. titu. num. 19. Deci. conſ. 321. colum. penul. Alexand. conſi. 82. colum. 2. volum. j. idem traditur in trac. de teſti. Io. Crot. num. 393. quam opinionẽ ſequitur, eam eſſe communem profeſſus Alciat. de præſump. reg. 3. præſump. 2. num. 9. & eam tenet Hippol. ſingul. 187. & in l. ſi quis nec quæſtio. ff. de quæſtionibus. num. 153. Hic verò canon requirit duos teſtes legitimos: igitur neceſſum erit probare, teſtamẽtarios teſtes idoneos, optimos, & ab omni ſuſpicione alienos eſſe.

Veruntamen ego ab hoc intellectu planè diſcedo, quippe qui ſciam ex frequentiſſima omnium traditione in teſtamento ad pias cauſas iuriſgentium probationem ſufficere, nec aliam qualitatem in teſtibus exigi, quàm quæ ex ipſo iure gentium inſit. Hęc verò præſumitur c. dudum. de præſumpt. l. cum pater. §. rogo. ff. de leg. 2. glo. in cap. j. de ſcruti. glo. in l. ſi. ff. quod met. cauſ. tex. in l. omnimodo. C. de inoffi. teſtamẽ. maxime in teſtibus qui legitimi præſumuntur, ſi aduerſus eos nihil obiectum ſit. ca. præſentium. de teſtibus. cap. teſtimonium. gloſ. in cap. j. eo. tit. l. ſi quis teſtibus. & in authen. ſi dicatur. C. eod. tit. Vnde etiam ſi legitimos teſtes eos hic accipiamus, qui ex lege nullum patiantur defectum, præſumptio adhuc locũ ſibi uendicat, vt donec contrarium probetur, eos legitimos eſſe cenſeamus. Non obſtat q; Pau. Pariſ. aſſumit ad probandam eius interpretationem, id enim poteſt pluribus modis tolli. Sunt ſanè qui contrariam ſententiam ſequantur, nempe Ioan. de Ligniano, Franciſ. à Ramponibus, & Barb. in cap. tertio loco. de prob. peu. fol. Curt. in tract. de teſtibus. concluſ. 35. idem Curt. conſi. 55. colum. 4. Fel. in ca. cum Ioannes. de fide inſtr. nu. 44. quorum opinio ex inferius dicendis quandoque conſtabit.

Secundò reſpondeo, communem ſententiam intelligendam eſſe in ſtatutis, non autẽ in iure communi, quòd teſtes requirat optimæ opinionis, nam in ſtatutis prædicta verba ſunt accipienda in ſenſu, quem Ang. & cæteri probant, vt aliquid additum ſit legi communi, ita Alciatus d. nu. 9. & eſt ex mente omnium, qui hanc quæſtionem attingunt.

Tertiò, adhuc in ſtatutis opinor non eſſe communem ſententiam ſeruandam, ſi vtantur ipſa ſtatuta verbis huius cap. quoniam teſtes legitimi cenſentur, qui ex l. admittendi ſunt ad teſtimonium. arg. l. legitima. ff. de pact. quilibet autem teſtis præſumitur à lege idoneus, & legitimus, vt dixi, ergo non erit neceſſarium hanc qualitatẽ ꝓbare.

Quartò, vt ueram huius quæſtionis definitionem ſemel conſtituamus, proculdubio exiſtimo Angeli opinionem non ita temere eſſe accipiendam, ſed tunc demum, quando lex, canon, vel ſtatutum, ratione illius qualitatis quam exprimit, illos teſtes admitti, qui alioqui iure non
7 eſſent admittendi: ratione hac, in † ſpecie ipſe An. huius aſſertionis author loquitur, & plerique alij, qui hactenus eius ſententiam defendere ſunt conati: nempe Imola, & Hippol. Nec in hoc caſu erit ſatis allegare præſumptionem iuris, niſi qualitas iſta probetur, ex mente Ange. & ſequacium, cum ius non præſumat hanc qualitatem, licet contrarium notetur in d. tract. de teſtibus. num. 396.

8 Hæc verò conſtitutio non † admittit duos tantum teſtes, alioqui non ſufficientes, ex eo, quòd habeant hanc qualitatem probatiſſimæ vitæ, integræ famæ, & opinionis, ſed fauore pietatis, cuius cauſa teſtamentum factum fuit, ac denique iſta qualitas non eſt præciſe probanda, cum non fuerit cauſa inducens Romanum Põtificem ad huius capitis deciſionem. Sic cum Iuriſconſultus in l. Lucius. ff. de teſt. milit. requirat in vltima militis uoluntate probationes legitimas, Accurſ. eas interpretatur, quæ ex duobus teſtibus conſtent, & actibus humanis cõmunes ſint. idem Accur. in l. milites. C. de teſtamen. milit.

Ex quo ſextus ad iſt. text. conſtat intellectus, ut plane legitimos teſtes in teſtamento ad pias cauſas exigamus, omiſſa iuris ciuilis ſolennitate, iuriſgentiũ probationẽ ſecuti, adiunctis ei qualitatib. quas iura Pontificia cõi oĩum actuum teſtimonio addiderunt. Hic etenim colligit, hos duos teſtes ita integræ fidei eſſe oportere, ut cõi probationi iure canonico ſufficiãt, qđ colligi poterit ex notatis in

tis in c.teſtimonium.de teſtibus. & eſt alijs iuris canonici locis.quam interpretationẽ à d.gl. l. Lucius. deducere libui,quia maximè cógrua eſt.quibus addo Cor. cóſ.166. vol.3.(Quib. accedit & illud quod obiter admonuimus, & iterũ modo expreſſim adnotamus, nempe ab hac decretali in teſtamentis ad pias cauſas duos teſtes requiri, nõ ad ſolennitatẽ,ſed ad probationem. ita plane ſcripſit idem Corneus conſi. 215.col. 2.lib.2. & conſil. 307. libro 3. colum. 3. & ſequitur eum Andr. Tiraq. in tract. de cauſa pia. 2. priuilegio.)

9 Septimus huius c.intellectus erit,† vt pietatis cauſa naleat teſtamentum imperfectum reſpectu ſolennitatis,nõ tamen imperfectum reſpectu voluntatis.Cuius rei exemplum præmitto. Teſtator graui affectus morbo diſpoſuit plurima circa proprium teſtamẽtũ,dicens ita nelle teſtari,& cum eſſet notarius vocandus,& teſtes, coram quibus illa omnia teſtator rata, & firma cẽſeret vti propriũ teſtamentum:iuſſerat enim ipſe, aut animo deſtinauerat vt notarius, & teſtes vocarentur, quo actus ille ſolenniter ageretur, tandem ante hanc ipſius voluntatis perfectionem mortem obijt ipſe teſtator.Reſpõdit Oldr. cóſ. 319.etiam quoad legata pia hanc diſpoſitionem effectum non habere, idem Alber. in l. hac conſultiſſima.§.ſi quis autem.C.iſt.tit.Barb.hic nu.24.Anch. in c.2.nu.10.& in c.præcedẽti.q.9.Imol.cóſ.91.Anan. conſ.57.Pau. Caſt. conſ.101.idem conſ.351.vol.2.Dec. in c.j.num.15.de fide inſt.Iaſ.iu cóſ.196.lib.2.Guid.Pap.cóſ.55.Gul.Bened.in c. Raynuntius.uerb.teſtamentum.j.nu.75.Paul.Pariſ.conſil. 24.vol.3.nu.11.Roder.Xuares in l.quoniam in prioribus. C.de inoffic.teſtam.in vlti. par. q. 4.quorum opinionem ſequuntur eam dicentes communem eſſe Are.in l.ſi is q. col.2.ff.iſto ti.expreſſius Iaſ. conſ. 155. col.3. vol.4.Deci. cóſ.159.& conſ.488.idem notat Paul.Caſtr.cóſ.307.vol.j. Th.Grãmati.deci.62.& Nic.Boe.deci.93.col.vlt.explicat eandem ſentẽtiam Carolus Ruinus conſ.j.2.vol. nu.21.& ſequenti.idem Pau.Pariſius conſi. 146. vol. 4. nec ab hac opinione eſt in praxi recedẽdum,ſecũdum eundem Carolum Ruinum,conſi.7.nu.8.vol.3.& probatur iſthæc opinio i l.fideicómiſſa.§.quoties.ff.de leg.3.[Quoties,inquit Iuriſconſultus,quis exẽplũ teſtamenti præparat,& prius decedit, quàm teſtator, non valent, quaſi ex codicillis, quæ in exemplo ſcripta ſunt, licet verba fideicommiſſi ſcripta habeant.Item, ad idem eſt egregia Iuriſconſulti deciſio.Ex ea,inquit, ſcriptura,quæ ad teſtamẽtum faciẽdum parabatur, ſi nullo iure teſtamentum perfectum eſſet,nec ea, quæ fideicommiſſorum verba haberent peti poſſe.l.ex ea.ff.iſto titu.]Accedit præterea Azonis ſentẽtiam, qui exiſtimat contractum minimè perfectum eſſe quando contrahentes ab initio uoluerunt per notarium illam conuentionem ad publicam ſcripturam redigendam eſſe,quòd Accurſius retulit in l.contractus.C.de fide inſtrum.& licet Azonis opinio non ſit à Doc.recepta,eã tamen adducimus,quia expreſſim probatur Regia l.6.tit.
10 5.part.5.Octauus intellectus dictat,† hanc conſtitutionẽ procedere, quãdo teſtamentum eſſet perfectum ratione voluntatis, quoad legata pia, licet quoad cætera legata voluntas manſerit imperfecta, animo ſiquidem deliberato coram idoneis teſtibus, non cogitans, nec intendens aliam ſolennitatem adhibere teſtator incepit condere teſtamentum,& cum pietatis cauſa aliqua legaſſet, velletque alia diſponere mortuus eſt, ex hac volũtate deberi pia legata, adnotauit Bar.in l.in teſtamento.ff.de fideicomm.lib.Abb.in c.j. notab. 3. & ibi Barb.de ſucceſ. ab inteſt.Alex.in d.l.hac conſultiſſima. §. ex imperfecto. C.iſto titulo.Imol.in l.ſi quis.3.col.ff.eod.Iaſ.in dicto cóſi.155.4.vol.Dec.dicens hanc opinionem communem in d.conſil.159.colum.2.quaſi hoc ipſum fauore pietatis ſit inductum.Obſtat tamen huic opinioni tex.in d.l. ſi quis. [Si quis,inquit,cùm teſtamentum faceret,hæredibus primis nuncupatis, prius q̃ ſecundos hæredes exprimeret, obmutuiſſet, magis cœpiſſe eum teſtamentum facere, quàm feciſſe,Varus digeſtorum libro primo Seruium reſpondiſſe ſcripſerit,itaq; primos hæredes ex eo teſtamẽto non futuros. Labeo tunc hoc uerum eſſe exiſtimat, ſi conſtaret voluiſſe plures eum, qui teſtamentum feciſſet, hæredes pronunciare. Ego nec Seruium puto aliud ſenſiſſe.]Hactenus d.l. vbi.gl.communiter recepta idem eſſe ait in teſtamento ſacto inter liberos. & eſſe hãc opinionem communem fatetur Corn.conſ. 46.vol. j.2.col.& in d.l.ſi quis.Areti. dicens idem eſſe in teſtamento ad pias cauſas.Ego à priori ſententia non diſcedo,cum maioris ſit priuilegij pia cauſa, quàm inter liberos diſpoſitio, extra portionem legitimam eis iure debitam. Bar. in l.j. C.de ſacroſ.eccleſ.num.74.Abb.in d.c.j Alex.in l.pactum quod dotale.C.de pact.ſi.coln.Vnde quanuis ſit vera opinio gloſ.in d. l. ſi quis.quam in d.§.ex imperfecto. ſequitur Iaſ.poſt alios colum.2. non erit confeſtim falſus hic octauus intellectus.Quinimò eleganter conſulendo tractat Paul.Caſt.conſi.307.vol.j. eſſe perfectum teſtamentũ ratione ſolennitatis,ſi teſtatore dictante,ſcriptum ſit, & ad finem deductum coram ſufficienti teſtium numero,ad id vocatis ipſis teſtibus licet totum teſtamentum ſimul non ſit electum coram eiſdem.& ſubdit ipſe Pau.hoc te
11 ſtamentum † ita repertum in protocollo notarij,à quo, ut à notario ſcriptum fuit, teſtatore dictante, poſſe in publicam formã authoritate iudicis redigi, uel præſentium teſtium depoſitione publicè iudicis etiam authoritate ſcribi,ut deinde fidem faciat,etiam ſi ab initio per nuncupationem abſque notario factum fuerit hoc teſtamentum.Poterat etiam abſque ſcriptura vltima hæc voluntas probari ex ſola nuncupatione teſtatoris coram teſtibus facta.Igitur nihil refert, coram ipſis teſtibus lectum non fuiſſe id teſtamentum.Ea nanque lectio requiritur quando abſentibus teſtibus ſcriptum fuerit teſtamentum, non autem quando ipſis teſtibus ad iduocatis ſcripta fuit vltima volũtas,quod ipſe Paulus eplicat.

Oportet tamen expendere,an vera ſint,ea quæ in præfato reſponſo continentur. Ex eo manifeſte apparet, non eſſe neceſſarium,teſtamentũ dictante teſtatore ſcriptum coram teſtibus legitimis, iterum ipſi teſtatori, & teſtibus legi,quando actus ipſe teſtandi à teſtatore perfectus ita fuit, vt nihil ei addere tũc propoſuerit,nec eiuſdem actus probatio ſcriptura ſit,ſed ipſorum teſtium depoſitione.quod præter Paulum notant Alex.in d.§.ex imperfecto.num.3.And.Piſanus,& Nicolaus Neapol.in d.l. fideicommiſſa.§.quoties.Carol.Rui.conſi.j.num.22.idem conſil.12.num.15.& ſeq.volum.2.ſenſit Paul.Caſtr.in cõſil.75.vol.j. in reſponſione ad d.l. fideicommiſſa.§.j.Cuius verba retulimus ſuperius in præcedenti intellectu. Nam ille §.procedit eo caſu, quem ibi notauimus. Vel aliter poteſt intelligi, vt procedat, quando teſtator ipſe rogauit notarium, eumque vocari fecit ad ſcribendum teſtamentum, tunc enim donec ſcriptum teſtamentum lectum fuerit coram teſtatore, & teſtibus imperfecta eſt eius voluntas, & ideo nec teſtibus probari poterit, cũ ex lectionis defectu præſumatur voluntatis imperfectio.ex Bald.in auth.quod ſine.C.iſto tit.Pau.in d.l.ſi quis. quorum ſententiam ſequitur dicens communem eſſe Caro.Rui.conſil.j.volum.3.num.21.tex.optimus in l.hac cõſultiſſima.§.at cum humana fragilitas.C.qui teſt.fac.poſ. idem ipſe Carol.notat conſil.12.ad finem, 2 volum. Ego tamen fateor illam eſſe frequentiorem ſententiam, qua probatur à Doct. publicum notarij inſtrumentum, vt fidem faciat, legi oportere ipſis teſtibus & cõtrahẽtibus, poſtquam ſcriptum ſit, etiam eiſdem præſentibus, & ita præter proxime citatos aſſerunt Ioan. And.in Speculo titu.de inſtrumen. edit. §. oſtenſo. verſ. illud. num. 15. in additione incipienti, verior eſt. Anto. num. 12. Abb. numero 3.Fel.numero 17. & Dec. numero 14.in cap.j. de fide inſtrumen.idem Abb.in cap.cum P.tabellio. eod.tit. numero 4. Bartol.Bal. & alij in d. l. fideicommiſſa.§.quoties. Bald. in l. ſtatutis. C. de ſentent. ex breuicul. recit. idem in l. j. numero 21. C. de fide inſtrumen. & iure haſt.fiſ.libro 10.Lanfran. Orianus in cap. quoniam contra. §. de interlocutorijs. numero 14. idem cautum eſt in pragmaticis huius regni ſanctionibus, folio 166. & idem ſtatuit Maximilianus Ceſar, apud germanos in quadam conſtitutione, quæ continetur Thomo j. artis notariatus,pag.116.pro qua opinione à Doct.adducitur text.in d. §. quoties. qui minimè id probat, cum

ibidem actus imperfectus fuit, non defectu lectionis, ſed quia ſciptura ad teſtamentum parabatur ante eius conteſtarionem, id eſt prinſquam teſtes ſcirẽt quænam eſſet voluntas teſtantis, nec enim ipſis pręſentibus teſtator ſcripta dictauerat. Sic etiã eodem pacto loquitur Imperator in d.§.at cum humana fragilitas. atq; eadem ratione in d.l.ſi quis teſtamentum.fuit perfectum, non ex eo, quòd ſemel teſtibus præſentibus & intelligenribus ſcriptum, coram eiſdem lectum non fuerit, ſed quia nondũ eius ordinationem teſtator perfecerit, ut ex eo tex. conſtat. Nec Accurſius in d. §. quoties. communem opinionem probat, quippe qui ſentiat, ſatis eſſe teſtamentum à tabellione ſcriptum fuiſſe preſentibus teſtibus & intelligentibus quid notarius ex voluntate teſtantis ſcriberet, multo minus coadiuuat eãdem cõem opinionẽ.tex. vbi Bar. notat in l.contractus.C.de fid. inſtru.nam paulò poſt dicemus qualiter id intelligatur. Vnde hac in controuerſia ſequor frequentiſſimam omnium opinionem, eamq; Regia ſanctione probatam, non ex eo, quòd ante ſcripturæ lectionem actus ſit imperſectus quoad agentis voluntatem, ſed ob defectum huius ſolennitatis, quæ ſeruanda eſt ob publicam vtilitatem, nempe, ut fraudes tabellionum euitentur, vt certior ſit eorum publica fides, & ita communem ſentẽtiam intelligo, quidquid alij pro eius intellectu ſcripſerint.

Verùm, ne quæſtio iſta, quæ obiter ſe huic examini obtulit, ex anthorum perplexo catalogo, obſcuram habere apud me deciſionem videatur, ſtatim aſſertiones ſequentes ſubijcio.

Prima equidem aſſerit, teſtamentum nequaquam probari per ſcripturã à notario dictante teſtatore, & teſtib. pręſentibus ordinatam, ſi poſt ordinationem lecta non fuerit teſtatori, & teſtibus. quam concluſionem communem eſſe conſtat ex his, quos adduximus ſuperius, & procedit hæc ſenrentia, etiam in contractibus. cęteriſq́ue actibus qui geruntur à tabellionibus quod prædicti Doc. fatentur. Nec quicqnam refert, an is actus neceſſariò ac precisè ſcripturam exigat, nam utcunque ſit, vbi ſit alicuius actus inſtrumentum ad eius probationem, oportet id legi teſtibus, & ipſis eundem actum agentibus, ut poſtmodum fides inſtrumento adhibeatur, licet is actus non eſſet neceſſario per ſcripturam conficiendus, Decio authore in d.c.j.de fid.inſt.nu.14. & idem ſentiunt fere omnes, qui cõmuni opinioni adhærent. tametſi Abb. in d.c.j.nu.3.& Fel. ibi nu. 17. & idem Abb. in c.cum P. tabellio. eo.ti. exiſtiment, inſtrumentum integram fidem habere, quanuis ſemel coram contrahentibus & teſtibus ſcriptũ minimè fuerit eiſdem lectum, ſi is actus præcisè ad eius valorem ſcripturam non exigat. Quibus apertiſſimè præter alia obſtat Regia conſtitutio, cuius paulò ante meminimus. Illud verò non eſt omittendum, minimè præſumi, à notario lectum fuiſſe inſtrumentum teſtibus & contrahentibus. vt notat Fel. in d.c. j.nu.17. Bald. in d.l. fideicommiſſa.§.j.idem in l.ſi quis.ff.de teſtam. l. quæcuoque.§.vlt. ff. de publi. in rem actio. idẽ præmittuot omnes, qui communem opinionem ſequuntur, niſi in inſtrumento dictũ fuerit à notario, Actum coram me, & teſtibus inſraſcriptis, tunc enim ex his, vel ſimilibus verbis, ex quibus perfectio actus colligitur, pręſumitur lectum fuiſſe inſtrumẽtum illud, ex eodẽ Bald. in dictis locis, & auth. quod ſine C.iſt.tit.ibi, & Doc. Bar. in l.ſciendum.col.vlt.ff.de uerbo. ob. quem Doc. ibi ſequuntur. idem Bar. in d.l.ſi.quis. Iaſ. in l.ſi ita ſcriptum.col.3.ff.de leg.j. dicens idem ipſum ex ſigillo tabellionis eidem ſcripturæ appoſito, poſt Bal. in l.j.C.de fid.inſtrum.& iure haſt.ſiſci.lib.10.nu.22. Hac ergo prima cõcluſione prænotata, maniſeſtum eſt nõ eſſe omnino uerum id, quod ex Paul. Caſtren. adnotauimus in verſ.Quinimò.

Secunda concluſio. Teſtamentum à notario ex uoluntate teſtatoris coram legitimis teſtibus ſcriptum, omnino inter liberos, & eorum fauorem per eam ſcripturam probatur, licet lectum nõ fuerit ipſi teſtatori & teſtibus. arg.§.ex imperfecto.l.hac cõſultiſſima. C.iſto tit. vbi Iaſ. in hac ſpecie 2. col. probat hanc concluſionẽ. hinc enim actus perſectus eſt, nec teſtator obijt, dum ageretur ante perfectionem, tantum igitur deficit ſolennitas illa lectionis, quæ præcisè inter liberos non eſt exigenda. idem notant Bar. in d.l.fideicommiſſa.§.j.Anan. conſi.57.Iaſ. in cõſil.61.volu.j. idem conſ.155.vol.4. quorum opinio ex eo etiam probatur, ꝙ prædicta ſcripturæ lectio ad ſolennitatem pertinet, vt modo dicebam. Sunt tamen qui contrariam cõcluſionẽ potius ſequuntur, quod Deci. refert, & ſequitur conſi.488.num.15.verſ. prærerea. Ipſe tamen eodem nu.verſi.non obſtat. hanc ſecundam concluſionẽ probauerat. In quo eſt aduertendũ, nos id, quod in hac parte aſſerimus, intelligere eo caſu, quo actus ad finem vſque deductus fuit, nec in futurum à teſtatore ſuſpenſus. Item id opinamur verum eſſe in ſcriptura à notario ſcripta iſto teſtatore dictante, vel ex eius uoluntate, ipſis etiã teſtibus præſentibus, quibus rationibus ab alijs Doctorum aſſertionibus, quæ in contrarium adduci potuerunt, noſtra hæc omnino diſtinguitur. Quo fit, vt plerięq; ex noſtris ex confuſione hallucinentur.

Nec illud omittendum eſt ſatis eſſe conſtare ex ipſa ſcriptura, & teſtimonio notarij, id ſcriptum fuiſſe ex voluntate teſtatoris, vt in cæteris contractibus, & actibus ſimilibus præſumit. Nã quod Iaſ. in d.cõſ.155.ad finẽ, ex aduerſo allegat, nihil obſtat. Id enim procedit ad probandam commiſſionem ipſi notario à iudice factam, ut aliquod officium exerceret, tunc enim nõ probatur hęc commiſſio ipſiuſmet notarij teſtimonio. Bal. in l.iuriſiurandi.col.3.C.de teſtibus, cuius opinio communis eſt, ſecundum Iaſ. in d.conſ.155. Deci. in c.quoniam.num.45.de probat.& in conſ.160.col.4. & in praxi ſeruanda ſecundum Guid.Pap.deciſ.126. Sed quoad probandum vel prę ſumendum tabellionem contractum ex uoluntate contrahentium ſcripſiſſe, eius teſtimonio fides exhibetur. ex gloſſ.& Bald. ibi in d.l.iuriſiurandi.tex.l.ſi quis decurio.C.de fal. & id paſſim Doc. fatentur, Maximè Iaſonis obiectio tollitur ex eo quod Bald. opinio communis in d.l.iuriſiurandi. locum habet quo ad commiſſionem generalem alicuius officij, non quoad commiſſionem actus alicuius particularis, ea etenim probatur eiuſdem notarij teſtimonio, vt ſcribit Deciſ. conſil.42. colum. 2. poſt Areti.conſil.39.colum.vlt. & Bart. in l.ex ſententia. ff.de teſtamen.tut.

Tertia conclu. Nihil refert, non eſſe lectum teſtamentum à notario iuſſu teſtatoris ſcriptum coram teſtibus, ſi per legitimos teſtes teſtantis nuncupata voluntas probetur. Nam ſi ſcriptura ad probationem non adducitur, minimè uideo cur ſit tractandum de eius ſolennitate. Et ita hanc opinionẽ verã eſſe exiſtimant Paul. Caſtr. Nic. Neapo. And. Piſa. Alex. & Car. Rui. quos expreſſim nuncupauimus ſuperius, verſ.quinimo. & verſic.oportet. quibus ſuffragat gl. in l.hac cõſultiſſima. C. qui teſt.facere poſſ. §.ſed quia. dicens teſtamentum à notario iuſſu teſtatoris ſcriptum coram ſex teſtibus per eam ſcripturam nõ probari, eũ imperfecta & minus ſolennis ſit ex unius teſtis defectu, poſſe tamen probari per eoſdem teſtes, & notarium, qui integrum teſtium numerum facit. quàm Doc. communiter ſequuntur, ut aſſerunt nouiores ibi. & Carol. Rui. d. conſi.j.vol.2.nu.12. ad idem l.Domitius Labeo. ff.iſt.tit. Nec oberit huic tertiæ concluſioni, quod opinãtur quidam eam reprobantes, & maximè ipſe Carol. parum ſibi conſtans in d.conſ.j. vol.2.nu.21. & in d.conſil.12.volum.2. nempe teſtatorem, qui notarium ad ſcribendum teſtamentum vocauerit eum animum, & eam volũtatem habere, vt nolit ipſum actum perficere, nec perfectum cenſere, donec tabellio eam ſcripturam ipſi teſtatori & teſtibus legerit. Hęc enim ratio ſalſa eſt ex Cyno, Pau. Caſtren. & alijs in l.hac conſultiſſima.§. per nuncupationem.C. iſto titu. ex quibus vel admittenda non eſt hæc argumentatio, Teſtator notarium ad teſtamentum ſcribendum vocauit, ergo neceſſario ſcripturam ita exigit, vt aliter teſtari noluerit, vel procedit vbi ex certis quibuſdã cõiecturis, vel expreſſe cõſtat hanc fuiſſe uolũtatem teſtatoris, nõ aliter teſtari, nec perſectum cenſere teſtamentum, quàm per ſcripturam a notario in forma publica cõfectam & ordinatam l.contractus. & ibi Bart. & alij.C.de fide inſtrumen.

Nonò, ex præmiſſis deducitur legata pia valida eſſe, ſi relicta ſint in eo teſtamento, quod coram duobus teſtibus dictatum fuit, & ſcriptum iuſſu teſtatoris, qui aliam ſolennitatem non prædixerat, tametſi lectum coram teſtibus non fuerit præmoriente teſtatore, quod erga liberos notauit Anani.conſi.57. in fin. & Iaſ. in d.§.ex imperfecto.2.colum.

12 Decimò, ex ratione † huius text. apparet verum eſſe quod Barto. ſcribit in l.fideicommiſſa.§.j.ff.de lega.3.& in l.ſi is qui teſtamentum.ff.iſto tit.dicens vltimam voluntatem propria ipſius diſponentis manu ſcriptã, ita vt hoc dubium non ſit, quoad liberos ſeruandam eſſe, etiam ſi non ſit coram teſtibus aut notario nuncupata, atq; idem erit in legatis pijs, ſicuti exiſtimant ſecuti Barto. opinionem Corne.in authen.quod ſine.per text. ibi.C. iſto titu. Deci.& Iaſ.in dictis conſilijs.Zaſius conſi.6.nume. 25. volum.j.Alexan.in d.§.ex imperfecto.idem Alex.conſi.4.colum.3.volum.7. Imo, Aret. dicens hanc opinionem eſſe communem in d.l.ſi quis.colum.2.optimus text.in l.ſi. C. famil.erciſ.qua in re præ cęteris vltimam hanc aſſertionem à præcedentibus diſtinxit eleganter Corne.in d.authen.quod ſine vbi ſenſit, illam conſtitutionem habere locum in legatis pijs, vt modo diximus eum, & alios citantes, tametſi contrarium notauerint Iaſ. in d. authen. quod ſine.Aret.conſi.64.colum.penul. Alexan. conſi.76. colum. vlti. 3. volum. quorum opinionem ſequitur dicens communem eſſe Socinus Iunior conſi.189. num.74. volum.2.quibus maximè ſuffragatur text. in authen. de teſtamen.imperfe.§.ſi autem, quo ſit, vt mallem ipſę huic opinioni quàm præcedenti ſubſcribere, ni fauor pię cauſæ à præcipiti iudicio auerteret.

13 Glo. vltima egregiè probat, legata † pia poſſe etiam coram iudice eccleſiaſtico peti ab ipſo hærede laico ex verbis huius cap. quod notant Abb. Imo. & Barb. hic 2. colum.aduerſus Anchar. in qua controuerſia non oportet immorari, cum cauſa pia ſit tractanda iuxta iuris Pontificis conſtitutiones, & ideo nimirum ſi eius cognitio & definitio eccleſiaſticis iudicibus iure competat.

EX CAPITE, RELATVM. in ſecundo.

SVMMARIVM.

1 *Appellatione bonorum an veniant iura & actiones.*

2 *Bona acquiſita per clericum ex reditibus eccleſiæ, an ſucceſſori in eccleſia ſint reſtituenda.*

3 *Bona quæſita per Epiſcopum occaſione eccleſiæ, cui competant, canonicorum collegio an ſucceſſori in dignitate.*

4 *Verus huius cap. ſenſus, in verſi. licet.*

CAPVT, RELATVM. in ſecundo.

1 PRIMO colligitur ex hoc † capite, bonorum appellatione mobilia & immobilia comprehendi.l.bonorum. in j.ff. de verb. ſign. & quamuis iura & actiones non veniant nomine bonorum mobilium, nec immobilium, ſed conſtituant tertiam bonorum ſpeciem ab his diſtinctam.l.à diuo Pio.§.in venditione.ff. de re iudic.l.quam Tuberonis. §. vlti.ff.de pecul. Abb.in cap. nulli.de reb.eccleſi. non alienand. Iaſ. in dicto §.in venditione.2.colum.idem in l.ſtipulatio hoc modo, ad finem.ff.de verb.oblig.idem in conſi. 194.& conſi. 65.j.volum.dubio 4.Deci.conſi. 114. & conſi. 653. Andr. Tiraq.in l.ſi vnquam.C.de reno.dona.verbo, bona. num. 7.tamen appellatione bonorum ſimpliciter ſine illa adiectione, mobilium, aut immobilium, iura, nomina debitorum, & actiones veniunt.l.nomen.C. quæ res pig. oblig. poſſ.d.l.bonorum. §. vlti.l.j.C.de vſufr.l. princeps bona, ff.de verb.ſignifi.l.j.§.vtrum.ff.ſi quid in frau.patr.l.ſi legatus.§.ſi quis bona.ff.ad Trebel.Tiraq.d. nu.7. (Multa Arius Pinellus in rub.C.de bonis mater. in j.parte.) & ideo non tantum bona mobilia, vel immobilia per clericum ex reditibus eccleſiæ acquiſita, ſed & nomina atque actiones ipſi eccleſiæ competunt.Abb. & Doct. hic communiter, quod etiam conſtat ex hoc capitu.dum dicit, [bona quęcunque,] adiunctis, quæ notat Alciat.in l.mouentium. ff. de verb.ſigni.Rom.in l.ad tempus.§.j.ff. de vſuca. Hippo. in l.vnius.§.cognitorum.ff.de quæſt.num.26.Vnde diffiniri poterit quęſtio illa quotidie contingens, an obligatis omnibus bonis mobilibus & immobilibus, iure hypothecæ, obligata etiam cenſeantur iura, & actiones. Nam ſub generali bonorum hypotheca, iura & actiones continentur.l.nomen.C.quæ res pigno. oblig. poſſ.attamen appellatione bonorum mobilium, & immobilium, etiã in materia hypothecæ, iura & actiones non comprehenduntur.l.a diuo Pio.§.in venditione.vbi Barto.& Iaſ.ff.de re iudi.latè Anto.Fanom.de pig.5.memb.2. part.nume.9. ꝙ ſi omnia bona mobilia & imobilia fuerint iure pignoris obligata, idẽ reſpondendũ fore vr̃ ex Bar.in l.Centurio.num.17.ff.de vul.& pup.& conſil. 50. Dec.in d.conſil. 414. Corne. conſi.6.lib.4. Contrarium autem quibuſdam placet propter dictionem [omnia] quam ferè in præſenti materia Bart.conſiderat in l.quintus.in 1.§.argento.ff. de au. & argen. lega. atque ita in ſpecie quam tractamus reſpondit Caro.in Alexan. conſilio 45.num. 8.lib. 1. idem colligitur ex Alciat.in d.l.mouentium.& Roma.in d.l.ad tempus.§.j.de vſucap.expreſſim ferè hoc ipſum voluit Guliel.Bened. in cap. Raynutius. verb. cætera bona. nume.8.iſto tit. (dum appellatione bonorum mobilium, & immobilium, iure, & actiones venire cenſet, ſi iuxta materiam ſubiectam ex voluntate diſponentis, vel alias id præſumi poſſit, vel debeat, vtiturq; eleganti inductione ex l.j.§. ſi ex fundo. ff.de hære. inſt. qua ratione vti videntur Carol.& alij in quæſtione prædicta.) quorum opinio etiamſi minimè placuerit Tiraq.lib.j.de retract.§.j.gl. 7.nume.20.qui multa hac in quæſtione ad vtriuſque partis probationem adducit, mihi ſanè ſatis applaudet ob communem vſum loquendi, ſecundum quem iam ferè receptum eſt, ꝙ hæc clauſula, [omnia bona mea mobilia & immobilia] ex mente contrahentium ad iura & actiones extendatur: ſiquidem & Oldrad. conſi. 219. ob vſum communem exiſtimat appellatione bonorum mobilium & immobilium, iura & actiones contineri, vbi is vſus hoc obtinuerit.

2 Item probat hic text.ſecundum † Abb. & Doct.hic, acquiſita per canonicum poſt eius obitum pertinere ad canonicorum collegium, etiam ſi ex bonis communibus, illi canonico defuncto fuerint ſeparatim bona quædam deſignata, vnde ſumeret ſibi neceſſaria ad victum, veſtitum, reliquoſque vſus, acquiſita verò per alium clericum habentem beneficium extra congregationem, ſeu collegium ſucceſſori dantur, vt ea bona diſpenſet, ac diſtribuat, ſicuti alia bona eccleſiæ. Idem probat text. in cap. pręſenti.de offic.ord.in 6.extrauagans conſtitutio. Ioan. 22.ſuſcepti.tit.de elec.quæ iterum reperitur, tit. ne ſede vacan. inter communes, quibus in locis tractatur de conſuetudine, quæ alijs, quam ſucceſſoribus bona & reditus eccleſiæ vacantis concedit.

3 Gl.hac in parte quærit, quid † de acquiſitis per Epiſcopum? & reſpõdet, ea bona cum fructibus vacantis dignitatis futuro ſucceſſori reſeruanda, quod Doct. hic cõcedunt.& probatur in capitu.quia ſępè de elect.lib.6. & in clem.ſtatutum, de elect.qua conſtitutione etiam cauetur, emolumẽtum iuriſdictionis, quę canonicorum collegio ſede vacāte competit, nihilominus futuro Epiſcopo eſſe ſeruandum, deductis tamen expenſis neceſſarijs ad exercendam illam iuriſdictionem, ſicuti in eadem conſtitutione expreſſum eſt.& ibi tradunt Card.Imol. & Bonif.Ex quo infertur, canonicorum collegium teneri ad reddendam rationem nouo epiſcopo de reditibus eccleſię vacantis, & ob id oportere inuentarium ab ipſis canonicis fieri.Arch.& Io.And.in capitu.generali. de elect. lib.6.Franc.Pauinus de poteſt. cap. vacante ſede. 2. par. princip.8.quęſt.Anto.Rube.conſi.131. colum. 2. optimus tex.in c. charitatem.12.q.2.

Eadem glo. tractat de bonis Archidiaconi, quę tamen eſt ita intelligenda, vt hæc bona canonicorum collegio competant, ſi ex bonis communibus congregationis fuerit deducta

rit deducta portio illa bonorum, quæ Archidiaconi dignitati diuiſim eſt conceſſa, alioqui ſi aliunde quàm a collegio canonicorum obuenerunt bona huic dignitati, per Archidiaconum quæſita futuro ſucceſſori ſunt reddenda. Abb. & cæteri Doct. hic per hunc textum.

4 Præterea eſt aduertendũ † ad huius canonis deciſionẽ, in verſic. licet autem. nam ex ea apparet, poſſe clericum titulo vltimæ voluntatis, non tantum actus inter viuos ex reditibus eccleſiæ, & bonis cauſa eccleſiæ acquiſitis, moderatam quantitatem in vſus pios erogare, & elargiri his, qui ei ſeruitia præſtiterunt, ſi hoc ſit conſuetudine inductum, id igitur, quod clerico permittitur iure canonico, titu. & ratione actus inter viuos in capitu. ad hæc. iſto tit. poteſt ei conſuetudine cõcedi vltimæ voluntatis titu. ſecundum Barba hic. tametſi Hoſtienſ. Card. & Imo. exiſtent nihil in hoc capitu. ſanciri diuerſum ab ſtatutis in d. cap. ad hæc.

Cæterum de conſuetudine, quæ clericis liberè permittit teſtari, & diſponere de reditibus eccleſiæ, hic dicere ſuperſedemus, cum latè id tractauerimus in cap. cum in officijs. iſt. ti. vbi reliqua examinauimus, quæ ſubſeruiunt huius text. interpretationi.

Gl. verbo, congruã, eſt recipienda in parte prima, & intelligenda in dubio, nam ſi conſtare poſſit quid cuiuſque eccleſię cauſa acquiſitum, id erit eidem eccleſiæ adiudicandum, non autem diuidendum, quod Abba. & Doct. hic fatentur communiter, & probatur in c. j. iſto tit. & ex his, quę ibi notauimus.

EX CAPITE, CVM TIBI.

SVMMARIVM.

1 *Captatoria voluntas qua ſit, & vnde deducatur, ex communi Doctorum interpretatione. & qua aduerſus communem. 2.*
3 *Legatum an poſſit fieri nutu.*
4 *Hæres an poſſit nutu inſtitui, & quid ſi teſtator reſpondeat ad alterius interrogationem?*
5 *Teſtamentum an poſſit referri ad ſcripturam, qua tunc coram teſtibus non legitur.*
6 *Pietatis cauſa poteſt hæres inſtitui nutu.*
7 *Teſtamentum quando poſſit in voluntatem alterius conferri.*
8 *Intellectus ad l. Senatus. §. legatum ff. de leg. 1.*
9 *Intellectus ad l. fideicommiſſa. §. ſi fideicommiſſum. ff. de legat. 3.*
10 *Intellectus huius cap. & Taurina legis. 38.*
11 *Electio hæredis, incerti ex certis committi alteri poteſt.*
12 *Hæredis inſtitutio pietatis cauſa, poteſt in liberam alterius voluntatem conferri.*
13 *Captatoria voluntas an permittatur pietatis cauſa, & an poſſit ex conſuetudine, aut ſtatuto induci.*
14 *Pauperum hæredum inſtitutio incerta an valeat, & qualiter ſit intelligenda.*
15 *Legatum dotis poteſt in alterius voluntatem conferri.*

CAPVT, CVM TIBI.

SOLET hęc Romani Pontificis reſponſio difficilis admodum videri non alia ratione, quàm quòd iuris ciuilis receptiſſimis principijs aduerſetur. Vñ, quo vtilius eam explicemus, ipſam rem ab exordio repe-
1 tamus. Eſt ſane captatoria † voluntas illa, quæ in voluntatem alterius confertur, vt inſtituo hæredem Sempronium, Si Titius voluerit, aut inſtituo hęredem eum, quem Titius voluerit. Item illa dicitur captatoria voluntas, quæ ſit ſub ſpe reciprocæ voluntatis, ſicuti ſi quis inſtituat hæredem Titium, ſi Titius ipſum hæredẽ itidem inſtituerit. gl. in l. captatorias. C. de teſtam. milit. quem doct. ibi approbant communiter, maximè Paul. Caſt. & Iaſ. num. 5. ex eo ꝙ captare ſit, aucupari hæreditatem alterius donis illecebris, aut ſpe maiorum. l. ſi maiores. C. tranſact. l. illæ inſtitutiones. ff. de hær. inſt. veriſimile enim eſt ità teſtãrẽ, alium captare his illecebris, vt ipſum hæredẽ inſtituat, aut legato remuneretur. Hoc verò hominum genus improbiſſimũ exiſtimatum à veteribus fuit quod e colla t ex Plinio Iuniore, Martiale, & Luciano, maximè in dialogo Cnemonis, & Damnippi. quibus citatis hanc vocis huius deductionẽ adnotauit Alc. lib. 2. parerg. cap. 31. Et hæc quidem deductio conuenit rationi, quam huius prohibitæ captatoriæ voluntatis, tradunt Barto. Paul. Alexan. & Iaſ. in l. cum donationis. C. de tranſactio. idem Iaſ. in d. l. captatorias. nume. 6. dicentes à iure ciuili improbari vltimam voluntatem, quæ fiat, vt aliter inducatur ad legandum, vel inſtituẽdum, ſpe pręmij, cum improbum viſum fuerit legum latoribus ita retia parari ad aliorum adipiſcendam hæreditatem, aut legatum, nec libera ſit præmiſſa vltima voluntas, ſed coacta ex captione ambitioſa prioris teſtamenti. Ex quo apparet non eſſe captatoriam voluntatem vltimam, in qua duo ſe inuicem hæredes inſtituant ſimpliciter affectionis potius, quàm mutuæ nuncupationis cauſa, de quo extat Nouella Valentiniani prima. tit. de teſt. in Codice Theodoſiano, notauit Alc. d. cap. 31. & ibidem in l. licet. C. de pact. probat idem elegans text. in l. captatorias. ff. de hęr. inſt. vbi inquit Iuriſconſultus, [Captatorias inſtitutiones nõ eas eſſe, q̃ mutuis affectionibus iudicia prouocauerunt.] Ego verò in nominis ſignificatione ab Alc. minimè diſſentio, ei tamẽ nec Accurſio, & ſequacibus in d. l. captatorias. C. de teſtamen. mili. nec Panor. Barb. & cæte-
2 ris hic † conſentio, dum frequentiſſimè opinantur, captatoriam voluntatem eſſe eam etiam, quæ præuia conditione in alterius voluntatem, & conſenſum conferatur. Eſt etenim captatoria voluntas diuerſa ab ea, quæ ex alieno & ſimplici ac libero iudicio pendet, ſiquidem propriè captatoria inſtitutio eſt illa, quæ ſit ſub inſtitutionis legatiuæ conditione, quæ ex alterius, nempè hęredis inſtituti, aut legatarij teſtamento pendet, cuius hæc eſt formula, [Qua ex parte Titius me hęredem inſtituerit, eſſe parte mihi hęres eſto.] d. l. captatorias. l. j. ff. de his quę pro non ſcrip. hab. Conſtantinus Harmen. lib. 5. epitomes. tit. 8. tendit, ſiquidem hęc inſtitutio ad captionem alterius, ita vt ſecuta hęredis inſtitutione ab altero facta, captioſus & fallax teſtator propriam voluntatem omnino mutet, & ideo idem erit ſi conditio tendat ad alicuius extranei inſtitutionem, an legatum: veluti ſi ita quis captionem direxerit, Titius ſi Męuium hęredem inſtituerit, meus hęres eſto. l. illæ. ff. de hęred. inſt. & Conſtan. in dicto tit. 8. Vnde illa non eſt captatoria voluntas ſecundum eum, quę conditionem in pręteritu conceperit, cum nulla tunc captio proponatur, vt ſi dixerit, Si Titius me inſtituit hęredẽ, meus hęres eſto l. hoc articulo. d. l. illę ff. de hęred. inſtitu. l. mulier. in fi. ff. de cond. inſti. l. Clemens. in fi. ff. de hęr. inſt. Atque ita ſunt explicanda verba Papiniani in d. l. captatorias. dicentis, eas eſſe captatorias inſtitutiones [quarum conditio confertur in ſecretum alienæ voluntatis] vt intelligamus ſecretum alienę uoluntatis non uoluntatem liberam, & ſimplicem alicuius, ſed teſtamentum. hoc enim ſecretum uoluntatis appellatur. in l. 3. C. de codicil. qua in re cauendũ eſt a Carolo Rui. qui conſi. 20. uolum. 2. colum. 4. contendit non eſſe captatoriam uoluntatem iſtam, cui hanc appellationem propriè conuenire diximus. Quod ſi inſtitutio concepta ſit, ita ut in alienum ſimplex arbitrium cõferatur, hac quidẽ forma [Inſtituo Titium hęredem ſi Mę. uoluerit, aut inſtituo illum hęredem, quem Sempronius uoluerit] nõ eſt captatoria inſtitutio, tametſi uitioſa ſit ex ueterum ſententia, qua non licet teſtatorum iura ab alieno arbitrio pendere. l. illa inſtitutio. ff. de hęredib. inſtitut. Si enim eſſet hęc inſtitutio captatoria, Senatuſconſulto potius, quàm ueterum decreto eſſet reprobata, ut ex dictis Iuriſconſultorum locis manifeſtum eſt. Eſt igitur maximum inter hęc diſcrimẽ, quod eleganter & diligenter oſtendit Ant. Aug. lib. 4. emendationum c. 15. nouam eſſe hanc iuris ciuilis interpretationem opinatus, quã tñ ante ipſum Raphael Comeſ. docuit in d. l. utrũ §. cum quidã. col. 4. ff. de reb. dub. idem tradit Coraſ. lib. Miſcel. 5. ca. 13. (Quibus adde quę Cuiacius adnotauit in inſtitutiones. ti. de ſocietate.) His accedat Regia l. 11. titu. 3. par. 6. quę has ultimas inſtitutiones ex eo damnat, quod in alienum arbitrium conferatur.

Porrò, his præmiſſis, Bernardi Gloſſema erit explicandum.

candom, quippe quod attiogat huiuſce capitis difficulta
3 tes ſatis io ſpecie. Et in parte prima notat nutu† teſtantis
legari aliquid poſſe. l. nutu. ff. de leg. 3. quæ hoc intelligit,
quando teſtator loqui poſſet, niſi ſoperueniens morbus
ei fuiſſet impedimento. Ex quibus oerbis falſa apparet
declaratio Saly. qui in l. & in epiſtola. C. de fideicom. intel
ligit d. l. nutu. quando teſtator potuiſſet articulatè loqui
tempore, quo legatum reliquit. Secus uerò ſi non poſſet
articulatè loqui, nam tuuc legatum non ualeret. Hęc
enim interpretatio obniat manifeſte Iuriſcoonſulto, qui
legatum factum nutu ab eo, qui morbo impeditur loqui,
cenſet ualidum eſſe. Igitur idem erit, ſi non impediatur
omnioo a morbo loqui, ſed tantum articulatim. & ita re
cedút a Saly. Alexan. colum. 2. Rim. & Corn. in l. iubemus.
C. iſt. tit. quib. io ſenſu conſentit Iaſ. in l. ſi is, qui pro em-
ptore. ff. de uſucap. num. 174. licet opinionem Saly. perpę
ram retulerit.

Hæredis uerò inſtitutio non poteſt nutu fieri, etiam ab
4 eo, qui † ceſſante morbo poſſet loqui, debet enim hæres
oominari ore teſtantis. l. iubemus. C. eod. tit. Pau. Caſt. per
text. ibi in l. hæredes palam. ff. iſto tit. & eſt communis opi
nio Docto. io d. l. iubemus, quæ probatur Regia l. 6. titu. 3.
par. 6. Satis tameo erit, ſi ad interrogatiooem alicuius oo
minantis hæredem teſtator reſpondeat uerbis, ſe ita oel
le. gloſſ. in d. l. iubemus. communiter recepta, ut fatentur
Cin. Ang. & Iaſ. ib. poſt alios colum. pen. Cor. conſi. 63. uo
lu. 4. col. p. & conſil. 261. colum. 8. uol. 3. & conſi. 232. uol. j.
Alb. Brunus de implemen. formæ. colom. 2. nec libet plu-
res authores citare, qui hanc opiniooem communem eſ
ſe fateantur, cum hoc ſit expeditum cuilibet hanc dubita
tionem tractanti, & id omnes frequẽtiſſime concedant.
Probatur uerò hęc ſeotentia in l. hac cõſultiſſima §. at
cum humana fragilitas. C. qui teſt. face. poſſunt. & in l. ne-
mo dubitat. ff. de hered. inſt. Et tameo intelligenda, mo-
do ceſſet omnis ſuſpicio ſtandis, timoris, & importunæ
ſuggeſtionis, & conſtet teſtatorem deliberatè uoluiſſe te
ſtari, eademque ooluntate animo libentiſſimo conſenſiſ-
ſe, ut circa proprij patrimonij diſpoſitionem interroga-
retur ab his, qui munus interrogãdi aſſumpſernot. Secus
uerò dicendum eſt, quando teſtator grauiter ex morbo
laborãs, interrogatur à notario, quem ipſe oon uocamt.
Pan. Caſt. in dicto §. at cum humana fragilitas. Corn. in d.
conſi. 73. uolu. 1. Soc. conſi. 20. uol. 3. idem conſi. 28. colum.
fin. eo. uol. Alexan. Corn. & Iaſ. in d. l. iubemus. Bart. Soc. in
l. j. §. ſi quis ita. col. 1. & ibi Ioan. Crot. ff. de uerb. obliga.
Alexaod. conſil. 12. lib. j. & ibi optime Caro. Nico. Boer.
deciſio. 35. Aymon. conſil. 117. Zaſius conſil. 3. uolu. 1. nu-
me. 37. Carol. Ruin. cooſil. 8. nume. 9. oolu. 3. Anto. Imol. 2.
colum. & Barba. 3. hic, dicentes hunc intellectum com-
munem eſſe, idem notant Roma. conſil. 106. column. fin.
Socin. conſi. 29. col. 6. uol. 2. & Suares in allegat. 1. fo. pen.
(Nec quidquã refert, an à tabellione, uel ab alio interro
getur teſtator, modo ea interrogatio minime ſit ſuſpe-
cta. quod aduerſus Roderi. Suares adnotarunt magno cũ
iudicio Gregorius in d. l. 6. Et Peralta io rubr. de hęr. inſt.
nume. 81. poſt primam huius operis editionem.)

Illud pręterea non eſt omittendum, teſtamentum quo
ad legata, ualidum eſſe, ſi teſtator coram teſtibus adhibi-
5 tis † ſolemnitatibus ad teſtamentum requiſitis, dixerit,
Ego teſtator ſicuti diſpoſui in quadam ſcriptura mea ma
nu ſubſcripta, quæ eſt apud Titium, modo conſtet eas ta-
bulas manu teſtatoris ſubſcriptas eſſe Barto. & ibi Soc. in
l. ſi ita. ff. de condit. & demon. quorum opinio communis
eſt, ſecundum Alexã, in l. ait prætor. §. fin. colum. 1. ff. de re
iudic. idem notat Ant. Rub. conſi. 14. qui eandem deciſio-
nem locum habere exiſtimat quoad inſtitutionem hęre-
dis, idq; a Bar. colligit, dũ is allegat l. hoc articulo. ff. de hæ
red. inſt. idem Paul. in l. hac conſultiſſima. §. per ouncupa
tionem. C. iſto titu. dum allegat l. aſſe toto. ff. de hær. inſtit.
ubi Bald. & Ange. id expreſſim aſſerunt, & Paul. in l. hære-
des palam. in prin. ff. iſto tit. & probatur ea ratione, quod
forma requiſita quoad nominatim aliquid exprimendũ,
exacte ſeruatur, ſi expreſſio ſit per relationem ad certũ,
& minime dubiom actum. l. quoties. §. ſi qois nomen. ff. de
hæred. inſt. Bald. io l. in minorib. C. de his qui ut indig. Ao-
ge. Aret. in §. ſi minus. colum. 19. Inſt. de actio. Fran. in cap.
conſuluit. in 2. de appel. Sed opinionem Barto. procede-
re in legatis, non in hæredis inſtitutione dictat illa ratio,
quod forma nominatim requiſita eſt ita in ſpecie ſeruã
da, ut per relationem ad aliud ſeruari non poſſit. Bald. in
l. 1. ff. de libe. & poſth. Ang. & Alex. in l. ubi autem. §. illud.
ff. de uerb. oblig. Bal. in d. l. io minoribus. etiã ſi certa ſit re
latio, & ad certam aliquam rem directa. cle. appellanti.
de appell. Dec. in d. c. conſuluit. & ideo hanc differentiam
inter legata, & inſtitutionem hæredis, ipſe Barto. ſenſit
io l. fin. C. fideicomm. ad fin. quem Docto. communiter ſe-
quuotur, ſecundum Iaſ. in l. certum. ff. ſi cert. peta. colum.
1. & Alb. Brun. de implemen. formæ. colum. 12. uerſicu. ad
hęc faciunt, qui eam omnino approbant. Satis tamen cre
derem eſſe, etiam quoad hæredis inſtitutionem, ſi res illa,
ad quam relatio ſit, ſit indubitata, nec controuertatur eã
eſſe, cuius teſtator meminit. qood Aret. uiſum eſt in d. l.
hæredes. in princip. colum. 2. Cui addo ipſe oportere ita
teſtãtem dicere, Inſtituo hæredem illum, quem ſcripſi io
quadam ſchedula, quæ eſt apud Titium, moueorque ad id
opinandum ex d. l. nemo dubitat, in princi. & l. hoc arti-
culo. & l. aſſe toto. & l. quoties. §. ſi quis nomẽ. ff. de hær. in
ſti. quibus exacte ſeruatis opinioonum hic conflictus ceſ-
ſabit, eritque ſatisfactum utriuſque ſentẽtiæ rationibus.
Nam & ſi maxime forma ſeruãda ſit, quod nemo negat,
tanta tamen poteſt eſſe in actu, ad quem relatio ſit, certi-
tudo, ut expreſſio nominatim facta uideri poſſit, neq; in
ris utriuſque rationi conuenit ſuperſtitioſe nimis eius de
ciſiones ſeruari.

Subdit præterea glo. hic ſingularis, hæredis inſtitutio-
oem pietatis cauſa factam, etiam nutu, ualidam eſſe, &
hoc fauore piæ cauſæ concedendam eſſe, exiſtimant Abb.
& Docto. hic communiter Bald. dicens hanc glo. ſingu. in
l. j. C. de ſacroſanct. eccleſ. 1. lect. colum. 3. qui in rep. num.
59. eandem probat. dicit & ſing. Iaſ. in d. l. iubemus. col. 2.
ubi eam ſequitur poſt Ange. Alexan. Corn. & alios. quib.
accedit Albertus Brunus in tracta. de forma. fol. 95. col. 3.
eſſe hanc opinionem communem fatentur Iaſ. & Corn.
in d. l. iobemus. colum. pen. & Barb. hic colum. 4. qui tamẽ
ab ea diſputando recedit.

Eadem gloſſ. dum dicit, teſtamentum poſſe in uoluntã
tem hæredis committi, eſt intelligenda, ut ipſa hæredis
inſtitutio fieri poſſit ſub cooditione illa, ſi ipſe hæres uo
luerit. l. hæc uerba. ff. de coodit. & demooſt. Nam legata
non poſſunt in apertam hęredis uoluntatem conferri. l.
Senatus. §. legatum. ff. de legat. j. eſſet eoim eluſoria iſthæc
diſpoſitio, cum ipſe hæres ounquam uellet legata ſolue-
re. Sic & legatũ alicui deferri põt ſub illa cõditione, ſi ip
ſe legatarius uolet. l. ſi ita legatũ. §. illi ſi uolet. ff. de leg. 1.

Scribit deinde gloſſ. legatum expreſſe in arbitrium al-
6 terius committi † non poſſe, tacitè uerò in arbitrium al-
terius committi poſſe, quorum ultimum planè procedit,
etiam ſi io uoluntatem alterius legatum uelamine quo-
dam conferatur, ut lego Titio centum, ſi Caius capitoliũ
aſcenderit. l. oounquàm. ff. de condit. & demonſtra. Id
uerò, quod glo. dixit, legatum in alterius arbitrium con-
ferri oon poſſe, falſum apparet. Nam legata poſſunt in
alterios arbitrium conferri, cum intelligatur iſthæc cõ-
miſſio facta arbitrio boni uiri, nempè ſi teſtator dixerit,
lego Titio centum, ſi hęres arbitrabitur, ſi hæredi uiſum
fuerit, ſi hæres putauerit. l. fideicommiſſa. §. quanq̃. ff. de le
gat. 3. l. ſi ſic. in princip. ff. de lega. 1. Barto. per text. ibi in
l. 1. ff. de lega. 2. quem cæteri Docto. ſequuntur ibi & in l.
captatoriæ. ff. de lega. 1. & in l. captatorias. ff. de hæred. in-
ſtit. Abb. conſil. 4. uol. 2. nume. 6. dicens hanc opiniooem
cõem eſſe. cui non obſtat l. fideicommiſſa, in 2. §. quan-
quam. ff. de fideicom. liber. dicens, in arbitrium hæredis
oon poſſe conferri legatum, an debeatur. Eſt enim id
intelligendum in arbitrio ita liberi, ut uoluntati ampliſ-
ſimæ ac liberrimæ æquipolleat. Quin & io eadẽ lege, ſeu
teotia communis manifeſtè probatur. §. cæterum.

Ex quibus dedocitur recepeiſſima omnium ſenten-
tia, legatum non poſſe conferri in liberam & aper-
tam alterius cuiuſque ooluntatem. gloſſ. hic, & in di-
cta l. 1. communis omnium opinio in l. captatorias.
C. de teſtam.

C.de teſtam.milit.& erit exemplum, Lego Titio decem, ſi
Sempronins voluerit, qnod probatnr in d.l.nonnunquã.
vbi dicit Inriſc. Nam in alienam voluntatem conferri le
gatum non poteſt, optimus tex.in l.captatoriæ. ff.de leg.
j. quo etiam in legatis captatoria voluntas reprobarur.
Verum ab hac cõmuni opinione noniſſime diſcedit Lu-
do.Luſita.in l.verum.§.cum quidam.ff.de reb.dub.col.3.4.
& 5.dicens, legatnm poſſe conferri in voluntatem bbe-
ram alterius, quàm hęredis, tametſi inſtitutio hæredis nõ
poſſit in alterius voluntatem ita liberam conferri, ne pẽ
deat teſtamentum ab alieno arbitrio aduerſus iuriſcon-
ſultos, qui hoc abſurdum exiſtimant. Caput verò teſta-
menti eſt hæredis inſtitutio, quæ totum teſtamentũ ratũ
reddit, qnod non ita in legatis eſt cenſendum, cum ab eis
non pendeat vis teſtamenti, nimirũ ergo non eſt, ſi lega-
7 ta in alterius † liberam uoluntatem conferri poſſint: cui
ſenteneiæ ſuffragatur Iuriſconſultus in l.Senatus.§. lega-
tum.ff.de leg.j.Legatum, inqnit, in aliena voluntate poni
poteſt, in hæredis verò non poteſt.ad idem l.j. ff.de leg.
2.In arbitrium alterius conferri legatum velnti conditio
poteſt. Quid enim intereſt, ſi Titius in Capitolium aſcen
derit, mihi leget, an ſi voluerit? Quod ſi communis opi-
nio vera ſoret, nulla eſſet conſtituenda differentia inter
legatum, qnod confertur in voluntatem hætedis, & illud
quod ponitur in extranei volnntate, ſi qnidem legati col
latio in liberam vtrinſque voluntatem non tenet, at in
arbitrinm vtriuſque facta tenet, & tandem l.fideicommiſ
ſa.§.qnanquam. videtur ſpecialis fieri prohibitio, ne in
hætedis liberam voluntatem conferantnr legata, qnibus
pręmiſſis facillimè tollitur ratio, qnæ pro communi fit
ex d.l.captatoriæ. qnia ibi captatoria legata reprobanf,
propter ambitionem, captionem, atque animum aucu-
pandi bona aliena, non ergo prohibetur ibi legatum in
alterius liberam voluntatem conferri. Difficilius euitari
poteſt tex.in l.nonnunquam.ſed Luſita. reſpondet intel-
ligendnm eſſe Iuriſconſultum de aliena voluntate, quæ
hæredis eſt, in cnins voluntate non poteſt poni legatum,
qui qnidem intellectus nequaquam placet, corrumpit e-
nim ſenſum, & uerba Iuriſconſulti. quo fit, vt facilius
meo iudicio defendi poſſit cõmunis opinio, quàm hęc,
quæ nouiter, ſubtiliter tamen à viro alioqui doctiſſimo
concepta fuit. Non enim obſtat l.j.ff.de leg.2. quæ loqui-
tur, quando legatum non in liberam voluntatem, ſed in
arbitrium confertur.de quo Iuriſconſultus Vlpianus ibi
dem loquitur. Item non oberit l.Senatus.§.legatum.quip-
pe qnæ poſſit in hoc ſenſu accipi, ut legatum in hęredis
voluntatem conferri non poſſit, in alienam verò, ideſt
legatarij, conferri poſſit. qnod animadnertit poſt alios
Ant.Aug.lib.4.emendat.cap.15. & quod alibi in hærede
prohibitum fuerat, ſicuti & in extraneis in legatario ibi
permittitur. Vnde negamus alicubi a Iuriſconſultis hac
in cõtrouerſia diſcrimẽ conſtitui inter liberã voluntatẽ
hæredis, & extranei quoad legata, aut forſan legatum in
volũtatem obliquam alterius conferri poteſt, vt ſi Titius
Capitolium aſcenderit, non tamen in voluntatẽ nec libe
rã, nec obliquam hæredis. Poteſt enim in d.§.legatum.in-
telligi, vt legatum in voluntatem alienam obliquam qui
dem conferri poſſit, quamuis non liberam. (Nam & iuriſ
conſulti reſponſum in l.j.ff.de leg.2. qnod huic opinioni
obeſſe videtur, de conditione verbis negatiuis concepta
8 plane tractat.) Oportet tamen † intelligere, quid ſi teſta-
tor dixerit, lego centum Titio, niſi hæres meus noluerit,
& Iuriſconſultus reſpondet, quaſi conditionale legatum
eſſe, & primam volnntatem exigere.l.fideicommiſſa.§.ſic
fideicommiſſum.ff.de leg.3. Eſt enim vt arbitror, legatum
purum non conditionale ex libera voluntate hæredis,
ſed ademptum ſub conditione, ſi hæres noluerit, & ſi hæ-
res ſemel dixerit ſe velle, conditio ademptionis ceſſat,
qnod ſi non declaret ſe nolle, debetur legatum. Qua in
re differt ab illo legato, ſi hæres voluerit, quia donec hæ
res velit, non eſt legatum, nec debetur. In primo etiam le
gato ſi hæres deceſſerit, prinſquam declaret ſe nolle, ius
declarandi ad eius hæredem minimè tranſit, & ideo non
timet legatarius ademptionem. Fieri etiam legatum ita
pôt cum hęres voluerit, ſic.n.ſubſtãtia legati, nec con-
fert in liberam hæredis voluntatem ſub conditione, nec
amittitur legatnm eo caſu, quo hæres noluerit, ſed tãtum
tractus temporis ſolutioni adijcitur, ſoluendum quidem
omnino legatum eſt, & eius dies ceſſit, ſed ad ſolutionem
expectanda eſt voluntas hætedis. & eo mortuo eius hæ-
res ſtatim ſoluere tenetnr.d.§.ſic fideicommiſſum. qnem
ita interpretari libuit ex Alber.ibi, tametſi Zaſi.in d.l.Se-
natus.§. legatum.ſcribat, ſe illius paragraphi rationem
nondum intellexiſſe.

In ſumma igitur, omnibus caſibus, quibus diximus, te-
ſtamentum in uoluntatem, aut arbitrium alterius com-
mitti poſſe, in eiſdem verba huius canonis intelligi po-
terunt, dum dicit Rom.Pont. Qui extremam voluntatem
in alterius diſpoſitione committi, non videtur decedere
inteſtatus. Minimè verò ſatis fit huic deciſioni, quæ loqui-
tur non tantum quo ad legata, ſed & quo ad hęredis inſti
tutionem, ideo amplius eſt hic canon intelligendus.

9 Primò, qnidem, ſi quis † bona ſua omnia committat al
terius diſpoſitioni, eum inſtituere hætedem nudum cen-
ſendũ eſt, vt in pias cauſas eadem bona diſtribuat. Sic.n.
decedit teſtatus. Inn.Abb.& Doc. quorum opinio com-
munis eſt, ſecundum Abb.Imo.colu.4. & Barb.5.qui poſt
Card. verba Inn. alioqui obſcura elegãter explicãt, Hũc
etiam intellectum aſſerunt communem eſſe Iaſ. nu.12. &
Corn.in d.l.captatorias.col.3.C.de teſt.mili.hic tamẽ in-
tellectus procedit eo caſu, quo teſtator eſſet vſus uer-
bis ſignificantibus arbitrium boni viri: Secus autem erit
dicendum, ſi in commiſſione eſſet vſus teſtator verbis li-
berã voluntatẽ inducentibus.ita Bar. in l.j.C.de ſacroſ.
eccl.nu.64.Alex.nu.6.Corn.nu.4.Iaſ.nu.12.in d.l. captato
rias.Imo.in l.captatorias.ff.de hęre.inſti.nu.4.Pariſi.con-
ſil.58.vol.3.num.21.ex quo apertè non meminit teſtator
piæ cauſæ, qua ratione prædicti Doc. aſſerunt hunc tex.
non habere locum, ſi teſtator fuerit vſus his verbis, Cõ-
mitto omnia mea bona voluntati Sempronij, quam opi-
nionem communem eſſe exiſtimo, tametſi Card.hic nul
lum in hoc diſcrimen admittat, & vtrunque caſũ parem
eſſe opinetur, attenta ratione communis aſſertionis, quæ
vtroq; caſu viget. Vnde poſt Imo.hic nu.13.ipſius Card.
ſententiam memoriæ cõmendãdam eſſe opinor, cõpro
batur etenim ex his, quæ dicentur in 3.intellectu.

10. Regia verò lex 32.in † Taurino cõuentu cõdita expreſ
ſim ſtatuit, commiſſa alicui per defunctum teſtamenti
ordinatione, & diſpoſitione, poſſe ac debere hunc, cui
commiſſio facta eſt, ſoluto ære alieno, quintam bonorũ
partem in opera pia expendere, reliqna verò bona dare
his, qui defuncto inteſtato ſuccedunt, qua quidem lege
deciſio Inno. rẽcepta communiter tollitur, niſi dixeris
aliud eſſe, quando quis alterius diſpoſitioni committit
propria bona, vt communis concluſio præmittit, aliud
quando quis alteri committit, vt eius nomine teſtetur,
tunc enim non poteſt hic ſeipſum, nec alium hætedẽ in
ſtituere, nec videtur à committente factus hæres. & in
hac ſpecie loquitur Taurina lex. Nec tamen huic inter-
pretationi temerè ſubſcribo, ſed candidi lectoris iudi-
cio eam cenſendam ingenuo committo.

Secundò, poteſt hic tex. intelligi quãdo in alterius vo
11 luntatem † non confertur principalis teſtamenti diſpo
ſitio, ſed tantum alteri committitur electio hæredis in-
certi ex certis, quod iure optimo fieri poteſt.l.fideicom-
miſſaria.in 2.§.fi. ff. de fideicommiſ. liber.l.verum.§.cum
quidam.& ibi Doct.ff.de rub.dub. Bar. in l. illa inſtitutio.
ff.de hær.inſt.idẽ in l.captatoriæ.ff.de leg.j.Cin.Bar. Alex.
Dec.& Iaſ.col.2.in l.captatorias.ff. de teſt.mil. Imol. hic
num.14.Pau.Pari.conſi.38.nu.32.volu.3.& Roderi.Sua.in
tract. de capta.volunta.col.2. & 3. exemplum enim erit:
Inſtituo hęredem vnum ex ſeruis meis, quem Titius ele-
gerit. Hoc tamen procedit, niſi genus ex quo eſſet eligen
dum, eſſet ita amplum, vt ſi omnes venirent non facta e-
lectione, res eſſet eluſoria & vana. ita.Paul.in d.l.captato
rias.& Paul. Pariſ.d.cõſ.38.nu.33.& 49. Ex hoc intellectu
quotidie filiorum, aut nepotum melioratio a paren-
tibus fit hoc modo, Melioro vnum de filijs meis, quem
mea uxor elegerit, nam & his dictionibus vtar, quip-
pe quibus huius regni leges ſæpiſſimè vtantur in hiſce
quęſtionibus,

quæſtionibus,atq; hoc ipſum in l.31.Tauri ad finem pro-
bat.Tertius huius c.intellectus ex eo cōſtat,quod fauore
pietatis teſtamētum , ſaltem quo ad legata,poteſt in alte
12 rius conferri † volūtatem, quam interpretationem ma-
gis communiter Doct.hic approbant , & in d.l.captato-
rias.vt conſtat ex Corn.Alex. & Iaſ.ibi , qui colum.pe. &
Dec.dicūt hanc opinionem communem.& idem aſſerit
Iaſ.conſi.110.colum.3.volum.j.notat Barto.in l.j.C.de ſa-
croſan.eccl.3.q.5.quæſt.princ. nu.64. idem in l.captato-
riç.ff.de lega.j.idem conſ.5.& 6.& plures alij,quos refert,
& ſequitur Pau.Pariſ.d.conſi.38.num. 24. Idem conſi. 83.
col.pe.volum.2. cuius contentionis diſputatio eſt apud
Soc.d.l.vtrum.§.cum quidā.& Luſit.ibi.Rim.& Iaſ. in d. l.
captatorias.quo in loco Dec.hanc communem ſenten-
tiam tutatur . Et licet præfatam opinionem frequentius
quo ad legata Doct.admiſerint,vt cōſtat ex Pariſ.d. cōſi.
83.idem tamen erit dicendum quo ad inſtitutionem hęre
dis fauore piæ cauſæ, quæ iuris ciuilis ſubtilitatibus mi-
nimè ſubiacet.Ius verò ciuile,quod vetat, vltimā diſpo-
ſitionem in alterius voluntatem conferri , nimio forſan
rigori innititur,& ideo hiſce teſtamentis ad pias cauſas
ordinatis,non eſt omnino ſeruandum, vt paſſim prædi-
cti iuris vtriuſque profeſſores aſſerunt, quorum ratio,
cum hæc ſit,etiam in hæredis inſtitutione maximam vim
habet,atque ita in hac ſpecie hunc canonem intelligūt
Bar.in l.captatorias.ff.de hæredib.inſtituen.& ibi expreſ-
ſim Imo.num.10.Alex.num.6.& Corn.num.4.in d.l.capta
torias.C.de teſtam.milit.quorum opinio, licet ſint qui re
fragentur,mihi verior videtur, ex qua ſic potuit teſtator
dicere,Inſtituo heredem eccleſiam ſancti Iacobi,ſi Titius
voluerit , ac ſimili forma poteſt hæc concluſio ad pra-
xim deduci.

Non obſtat huic ſententiæ l.fideicommiſſa. nu.2. verſi.
quod ſi ita . ff. de fideicom.libert. quę in legato libertatis
ita loquitur.Quod ſi ita ſcriptum ſit,ſi hæres voluerit,nō
valebit,ſed ita demum,ſi totum in voluntate fecit hære-
dis,ſi ei libuerit.Quia illa Iuriſconſulti ſententia proce-
dit , vbi conſtat,teſtatorem diſpoſitionem in liberam vo
luntatem hæredis cōtuliſſe.Secus ſanè in dubio, eſt enim
tunc interpretatio illa aſſumenda fauore piæ cauſæ , vt
voluntas, in quam confertur diſpoſitio , non libera om-
nino accipiatur,ſed ſubiecta boni viri iudicio, ſicuti idē
Iuriſcon.in initio illius l.ſenſit, ſcribens , Fideicommiſſa
libertas ita dari poteſt . Hæres ſi volueris fidei tuæ com-
mitto,vt Stichum manumittas,quamuis nihil aliud in te-
ſtamēto poteſt valere ex nutu hæredis . Ex quibus verbis
planè conſtat id eſſe libertatis , & ſic piæ cauſæ priuile-
giū,quicquid alij in intellectu illius legis aliter ſentiant.
Conſtat verò ex his,voluntatem pro arbitrio accipi fa-
uore piæ cauſæ quod in eadem Iuriſconſulti deciſione
probatur,dum dixit, legatum libertatis collatum in alte
rius voluntatem, validum eſſe, nam ſi voluntas eo caſu
libera omnino intelligeretur,non valeret legatum, vt ſu
perius diximus.Ex propoſita ſiquidem ac ſubiecta mate
ria,voluntatem pro arbitrio poſſumus interpretari.l.j.ff.
de lega.2.quo ſanè fit,vt quoties dixerim ob fauorem pię
cauſæ,poſſe vltimam cuiuſque diſpoſitionem in volun-
tatem alterius conferri, intelligam planè, atq; aſſumam
voluntatem pro arbitrio boni viri . Hic igitur eſt verus
ſenſus Iuriſconſulti in d.l.fideicōmiſſa.cū plures aptari ſo
lent intellectus,quos explicat Iaſ.& Dec.in d.l. captato-
rias.& Luſit.in d.§.cum quidam.e quibus ille ferè omniū
conſenſu recipitur, vt prima pars per vltimam corriga-
tur , ac tandem legatum libertatis non poſſit in hæredis
voluntatem conferri,qui ſenſus maximè à iuriſconſulto
alienus eſt.Quod ſi cōis interpretatio admodū placuerit,
poterit diſtingui legatum pium,quod hoc in canone tra-
ctatur,à legato libertatis , hoc enim licet pium cenſeri
poſſit,non tamen ratione eius pietatis,quę animarum ſa
luti conducit,ſicuti docet Dec.in d.l.captatorias. colum.
vlti.quod modò latius diſputare non libet,ne vltra ſepta
tranſilire videar.Illud tamen ex his conſequitur , legatū
ad pias cauſas, poſſe non tantum in voluntatem extra-
nei,ſed & hæredis conferri, quod Bar.notat in d.l.j.num.
64.C.de ſacroſan.eccl.quem poſt alios ſequitur Corn.in

d.l.captatorias. nume.5. qui legatum profanum à pio in
hoc diſtinguunt,q̃ illud non poteſt in voluntatē hæredis
conferri,licet bene in arbitrium,hoc verò poteſt, cuius
aſſertionis partim meminimus ſuperius num.7.& 8. Nos
ſanè ita diſtinguimus, vt legatum non pium in alterius
voluntatem non collatum,inualidum ſit, propter liberā
voluntatem,quam ex his verbis colligimus,legatum au-
tem pium eodem modo factum,validum eſſe cenſemus,
eo q̃ fauore piæ cauſæ voluntatem pro arbitrio accipia
mus . Vnde forſan illud adnotandum erit , vltimam cu-
iuſque diſpoſitionem in alterius,& maximè hæredis, om
nino liberam , & abſolutam voluntatem collatam non
valere,& hoc pacto defendi poterit opinio ſatis contro-
uerſa in d.l.captatorias.C.de teſtam.mili.in cuius exami-
ne plures exiſtimarunt vltimam diſpoſitionem teſtantis
in alterius voluntatē conferri nō poſſe,ēt ad pias cauſas.

Verum quo ad hanc decretalem mihi ſanè,ſi licet libe
rè propriam ſententiam promere , primus Innocen. in-
tellectus potius placet, quem & Panor. hic ſequitur di-
cens communem eſſe.

13 Cæterum , illud omittendum non † eſt, paſſim à iuris
vtriuſque Doctoribus ex hoc capite adnotari , captato-
riam voluntatem fauore piæ cauſæ permitti , quod hic
minimè probatur,ſi conſideretur,quę ſit verè captatoria
voluntas.Nec omnino id iuris rationi cōgruit , ſiquidem
militibus non eſt permiſſa captatoria diſpoſitio.l.capta-
torias.C.de teſtamentis.quamuis eorum teſtamenta à iu-
re ciuili maximis & ſpecialibus priuilegijs ſint ornata,
& munita. Præterea ſi captatoria voluntas bonis mori-
bus aduerſatur , & ideo nec conſuetudine permitti po-
teſt,vt exiſtimant Are.& Iaſ.in l.2.in princ. ff.de vulg. &
pup.ſubſti.idem Iaſ. in d.l. captatorias . cum & captioſa
ſit,& doloſa iſthęc diſpoſitio.notatur in l. cum donatio-
nis.C.de tranſac.non video cur ratione pietatis permit-
ti poſſit.cap.ſuper eo. de vſur.in hac tamen dubitatione
primum ipſe opinor nullibi probari , ob piam cauſam
captatoriam voluntatem permitti, licet fatear eam per-
miſſam eſſe , quæ in alterius arbitrium aut voluntatem
conferatur . Vnde omnino communi opinioni accedo.
Secundò quidem ab Are.& Iaſ.libentiſſimè diſſentio, qui
dum confuſa doctrina vtuntur , aſſerunt conſuetudine
fieri non poſſe,vt cuiquam permiſſum ſit , vltimam eius
voluntatem in alterius liberam diſpoſitionem , aut con-
ſenſum conferre,hoc enim vt ipſis placet,contra bonos
mores eſt,falluntur equidem:nam ſi id contra bonos mo
res eſſet,non permitteretē hoc canone,ēt fauore pię cāę,
in quo ſequor Ang.in d.l.captatorias.ff.de hęr.inſti.Alex.
in l.captatorias.C.de teſt.mil. eūdē Soc.& Rip.in d.l.2.de
vulg.& pup.in prin. q̃ probare conant̄ cōſuetudine indu
ci poſſe,vt extranea cuiuſq; voluntas alterius diſpoſitio
ni cōmitti poſſit,etiam liberè.His etiam Doctoribus pla-
cet idem eſſe in captatoria voluntate , aduerſus Aret. &
Iaſ.Ego verò perpendens captatoriæ voluntati captio-
nem,ac dolum quendam ineſſe, reprobamque alienæ hę
reditatis ambitionem.l.illæ. ff. de hæred. inſtit.l. ſi maio-
res C.de tranſact.l.j.ff. ſi quis aliq. teſtari prohib. §. ma-
net.Inſti.de ſocieta. author enim captatoriæ voluntatis
captionem in id dirigit, vt facta hæredis inſtitutione per
alium,ipſe propriam voluntatem mutet, nollem admit-
tere,ſtatuto, aut conſuetudine induci poſſe captatorias
voluntates,ac ſubinde potius in hoc Are. & Iaſ.accede-
rem , quàm Ang.Soc.Alex.& Ripæ.

Ex quibus in diſcrimen , ac diſputationem adducere
libet Caro.Rui reſponſum,is inquam,conſi.20. volum.2.
probare conatur,hanc inſtitutionem validam eſſe , nec
captatoriam cenſeri : inſtituo Titium hæredem meum,
dummodo ipſe Titius me hęredem inſtituat,atque ibidē
cenſet,inſtitutionem iſtam ſub modo conceptam uali-
dam eſſe,modumque ipſum reijciēdum fore, nec neceſ-
ſario ſeruādū,quippè qui turpis ſit,adducit verò ad pro-
bationem gl.a Bar.Alex.cęteriſque frequentiori calculo
receptam,in l.cum donationis.C.de tranſa.quę aſſerit,li-
berationem a Titio Sempronio conceſſam ſub modo, vt
Sempronius eundem Titium hęredem inſtituat,validam
eſſe , cum etiam non ſecuta inſtitutione , in pari cauſa
turpitudinis

turpitudinis potior ſit conditio poſſidentis, & ſic debitoris, quanuis liberatio omnino nulla eſſet, ſi ſub conditione cõcepta fuiſſet, ex authoritate Accurſij, quem Bar. & Doc. communius ſequuntur. Addit & ipſe Carol. nu. 8. inſtitutionem ita factam. Inſtituo Sempronium hæredẽ, ſi ipſe me hæredem inſtituerit, non eſſe captatoriam, ſed ex eo damnari quòd contra bonos mores hæredi inſtituto auferat liberam teſtandi facultatem, & ob id validam eſſe, reiecta conditione illa de iure impoſſibili. l. j. ff. de cond. inſtitut.

Hæc tamen à uiro doctiſſimo vtcunque inſtructa cenſura indigent. Et in primis vltima hæc concluſio refellitur ex his, quæ de captatoria voluntate hoc c. diximus, conſtat etenim eſſe hanc captatoriam voluntatem, atq; ideo nullo pacto ualere, nec ſeruandam fore. Id verò, qđ Caro. dicebat, reiecta conditione iure impoſſibili validã eſſe hanc inſtitutionem, iuris rationi aduerſatur, cũ hæc conditio, ſi me hæredem inſtituas, non ſit nec impoſſibilis de iure, nec turpis; nullibi enim ni fallor, à iure prohibetur hæres hic inſtitutus, teſtatorem hæredem inſtituere, nec id turpe cenſetur, ſi qua nanque captio, aut turpitudo hac in re dari contingit, ea in priori adeſt inſtitutione, quo ſit, vt diſpoſitio ipſa captatoria turpis ſit cenſenda, non autem conditio in ea diſpoſitione appoſita. Et licet ob illam conditionem id, quod diſponitur, captionẽ & deceptionem præ ſe ferat, ipſa tamen etiam ſi euenerit, ſecutave fuerit, nullam deceptionem, aut captionem inducit. Igitur, ſi prædicta inſtitutio captatoria eſt, & ex eo reprobatur, quòd captionem, & deceptionem inducat, non uideo cur magis reprobanda ſit, expreſſa conditionis, quàm modi forma, cum vtroque caſu idem dolus, eademque captio præſumatur, atque ideo eadem ratione perſonæ, erit & illa inſtitutio reprobanda, quæ his uerbis facta fuerit, Inſtituo Titium, modo ipſe me hæredem inſtituat, vel ut ipſe me hæredem ſcribat, contra Caroli reſponſum. Nec oberit gloſſa illa communiter receptа, quia Accur. ibi in eo contractu ſub modo concepto, exiſtimat vtriuſque cõtrahentis turpitudinem adeſſe, & addit in pari caſu turpitudinis, eſſe potiorem poſſidentem, quæ quidem ratio manifeſtè in teſtamento ceſſat, in quo utriuſq; turpitudo, nec datur, nec poſſeſſionis rõ locum habere poteſt ita facile, ſicuti in contractu, attento exemplo Accurſij, imò ex mente gl. & Doct. qui eam ſequuntur, modus turpis contractum vitiat quo ad ea, quæ nondum ſunt tradita, & ſic quo ad actionem, quod notat in ſpecie Corn. conſi. 255. volum. 4. & comprobatur ex his, quæ notaui in Epitome de ſpon. 2. par. cap. 3. §. j. num. 8. & 18. quidquid dicant Ang. & Aret. in l. impoſſibilis. ff. de verborum oblig.

Nec illud hac in re prætermittendum eſt, quibuſdam placuiſſe liberationem à Titio Sempronio cõceſſam, hac conditione, ſi Sempronius Titium hæredem fecerit, validam eſſe, & hi ſunt Placent. Iacob. Butr. Pet. à Bellapertica, Cinus, Bald. Salyc. Alberic. Fulgo. Iaſ. Alc. in d. l. cum donationis, ea ratione, quòd non minor libertas in matrimonio exigitur, quàm in teſtamento, vt conſtat, & diximus ſuperius 2. par. rub. & tamen ad coniugium poteſt quis inuitari ſpe lucri. l. Titio centum. §. j. ff. de cond. & demonſt. igitur & ad hæredis inſtitutionem. Vnde ſecuta hæredis inſtitutione valida erit p̃dicta liberatio. Nec obſtat ratio, qua prohibetur captatoria voluntas, nam ea in inſtitutione, aut legato, vltimave uoluntate procedit, nõ in hiſce contractibus, in quibus illa deceptio contingere nequit, ex proxime dictis, quę latius explicat Alciat. in d. l. cum donationis.

Nec item oberit d. l. cum donationis. quia ibi & ſimilibus iuris locis prohibetur, ne quis pacto diſponente adſtringatur ad hæredem certum inſtituendum, non tamen impedit in conditione id poni, quod in diſpoſitione poſitum minime arctaret. l. vxorem. §. hęres. ff. de legat. 3. Et quanuis opinio gl. probetur à Bar. Paul. Ang. Alex. Riminaldo, & alijs, eaq; ſit magis communis, authore Alc. ibi, & Carol. in dicto conſi. 20. 2. vol. hæc tamen poſterior nec rationibus, nec authoritatibus deſtituitur.

14 Poſtremò, gl. aſſerit, poſſe † in genere pauperes hæredes inſtitui, quod expreſſim probatur in l. ſi quis ad declinandum. C. de epiſc. & cler. Regia l. 20. tit. 3. par. 6. quibus conſtitutionibus exponitur, eſſe hanc inſtitutionem intelligendam in pauperibus illius ciuitatis, vbi conditum eſt teſtamentum, quod ego intelligerem, ſi teſtamentũ ſit conditum in loco domicilij teſtantis, alioqui pauperes domicilij teſtantis ſunt admittẽdi, ex gl. c. ſi pater. verbo, pauperes. iſto ti. in 6. quæ dixit, legatum relictum à teſtatore, vt inter pauperes diſtribueret, eſſe diſtribuendũ in pauperes loci, quo domicilium habeat teſtator, & idẽ probatur ex l. nulli. C. de epiſ. & cleri. l. hæc conditio. §. vlt. ff. de condit. & demonſt. & pręter Franc. in dicto ca. ſi pater. dicit d. gl. ſing. Feli. in c. ſicut tui. de ſimo. 2. col. notat idem Feli. in c. ſi. col. 10. de foro compet. Hoc tamen non procedit in executore teſtamentario, cui teſtator dedit pauperum electionem: is enim non tenetur eligere pauperes domicilij teſtatoris. Ioan. And. Domit. Lapus, & Franc. in d. cap. ſi pater. Capella Toloſana. q. 128. pulchre Collect. in c. Ioannes. iſto tit. nu. 10. ea rõne, q. Epiſcopus, cui iure deuoluto competit dignitatem eccleſię conferre, tenetur eligere aliquem ex clericis eiuſdem eccleſiæ, ad quam ſit electio. c. ne pro defectu. de elect. tamen compromiſſarius ad eligendum, libere poteſt eligere etiã ex extraneis clericis, qui non ſint illius eccleſiæ. c. ſi cõpromiſſarius. de elec. in 6. atque hæc ipſa opinio p̃batur in l. cum quidã ita. §. j. ff. de leg. 2. quibus ſane ſtandum temere non eſt, cum in hac pauperum electione ipſius teſtantis mens refragari videatur, intaque ipſa ciuilia pauperibus domicilij teſtantis patrocinentur, quamobrem caute ſeruanda eſt hæc Doct. opinio.

15 Illud præterea omittendum non eſt, poſſe † legatum dotis in voluntatẽ alterius conferri, ita vt fauore dotis, ſicuti fauore piæ cauſæ, in arbitrium illius collatum cenſeatur. Bar. in l. Theopompus. ff. de dote præleg. Imo. in l. captatorias. col. pen. ff. de hæredibus inſt. Alex. conſil. 54. vol. 2. Roderic. Suar. in tract. de captato. volunta. fol. 3. ſic & legatum incertum fauore dotis ualet. l. ſi filiæ. ff. de legat. 3. prædicta tñ nõ probantur in d. l. Theopompus. cũ ibi nihil ſit collatum in voluntatem alterius, ſed mandatum fuit amico teſtãtis eius mentis cõſcio, vt cum opus fuerit, eius mentis fidẽ faciat. ita Cuma. conſil. 117. Alcia. lib. 2. parerg. c. 19. & in l. j. §. vlt. num. 18. ff. de verb. obli.

Quib. tñ addendũ eſt, non eſſe ſtandũ aſſertioni illius, cui teſtator cõmiſſit voluntatis propriæ reuelationẽ, niſi aſſerat eam fuiſſe teſtantis voluntatẽ, quæ ex coniecturis apparentib. veroſimilis eſt, alioqui faciliime in alterius liberã voluntatẽ conferri poſſe cuiuſq; teſtatoris vltima diſpoſitio. ſic Bar. in d. l. Theopompus. ibidem explicat, & poſt eũ Paul. & Imo. in l. illa inſtitutio. ff. de hęr. inſt. col. 4. Alex. in l. captatorias. col. pen. C. de teſt. milit. Matthæ. Afflict. deciſ. 371. Carol. Rui. conſi. 21. nu. 10. vol. 2.

EX CAPITE, OFFICII.

SVMMARIVM.

1 *Quarta portio ex quibus debeatur Epiſcopo, & à quibus, vbi etiam intellect. c. de quarta. de præſcrip. tractatur.*
2 *Legatum relictum creditori quando compenſetur cum debito conuentionali, vel legali.*
3 *Huius canonis ratio & intellectus.*
4 *Intellectus ad l. Regiam, an legatum vxori à marito relictum imputetur in arras.*
5 *Ratio ad l. Regiam 16. Tauri.*
6 *Legatum relictum parochiali eccleſiæ, an imputetur in quartam eidem eccleſiæ iure debitam.*
7 *Legatum conceptum his verbis, vt nihil exigat legatarius de bonis meis, an inducat compenſationem.*
8 *Diſcutitur egregia ſententia Bar. in l. & iuriſiurandi. §. ſi liberti. ff. de oper. libert.*
9 *Donatio inter viuos non imputatur in debitum legale.*
10 *Legatis à patre mille pro maritanda filia, & ea poſtmodum ab ipſo patre nuptui tradita, conſtituta dote ex quingentis, an reliqua quingenta poſſint exigi.*
11 *Quando ex voluntate legantis fiat compenſatio, & ibi huius canonis intellectus.*
12 *Quarta canonica portio, an debeatur Epiſcopo ex legatis fraternitati alicui.*

CAPVT,

CAPVT, OFFICII,

VARIÆ ſunt in canonibus conſtitutiones
de quarta portione, quæ Epiſcopo ſolui
debet ab eccleſijs, quæ intra eius diœce-
1 ſim fuerunt conſtitutæ. Nam † Epiſcopo
debetur quarta portio decimarum a paro
chiali eccleſia.cap. de quarta de præſcrip.
cap.conquerente.de off.ord.vbi Io.And.Abb.& Doct.cō-
tra gl.ibi, quæ hoc non iuri, ſed conſuetudini tribuendū
eſſe exiſtimauit. Debetur etiam Epiſcopo quarta pars
oblationum.cap.conceſſo.12.quæſt.2.cap.vobis.ea.q. ca.
de his.capitu.antiquos.10.quæſt.j.d.capitu.de quarta. no
tat Soc.de oblatio.lib.18.ar.5. licet gl. dubitet in d. ca. de
his.& Troilus in tract.de oblat. col. pen. Quarta deinde
portio omnium, quæ eccleſijs pietatis cauſa legantur,
Epiſcopo debetur.text.hic & in d.c.conquerente.& c.de
quarta.& in capitu.ſequenti.iſto titu. vbi Inn. Card. Ant.
& Barb.num.9. ex his legatis, quartam portionem Epi-
ſcopo competere, adnotarunt expreſſe, & Abb.in cap.2.
de ſepul.latius Bertach.tract.de Epiſc.4.lib.4, par. nume.
40 exceptis legatis, quæ exprimuntur in cap.vlti. iſto tit.
Ex quo nunquam mihi placuit opinio Felini, qui in d.ca.
de quarta.colum.j.ſcribit, in præſcriptione totius quar-
tæ portionis aduerſus Epiſcopum titulum requiri, quia
ſatis conſtat ex præſuptione iuris canonici portionē ali-
quam oblationum, legatorum, & decimarum epiſcopo
debitam eſſe, ſecus tamen, ſi præſcriptio id egerit, vt lo-
co quartæ portionis, quinta, aut ſexta ſoluatur, tunc ete-
nim titulus non eſt neceſſarius in hac præſcriptione, cum
ex iure Pontificio nulla ſit circa hanc portionem quar-
tam certitudo, ſiquidem quandoque maior, quandoque
minor Epiſcopis ſoluitur.cap.certificari. de ſepul.Con-
ſtat equidem a canonibus quartam hanc portionem, &
canonicam nominari.Vnde ceſſante conſuetudine, cu-
ius meminit Rom.Pontifex in d. c.certificari.erit de iure
ordinario iſthæc portio quarta.quod probat Regia l.5.ti-
tu.13.par.j.& ideo ad præſcriptionem, quæ aduerſus Epi
ſcopum in eius parte, vel in ea tota obijcitur titulus eſt
neceſſarius.cap.j.de præſcrip.in 6.

Hæc verò quarta portio, quæ Epiſcopo ex legatis loco
pio factis competit, ab ipſa eccleſia, ab ipſo loco pio nō
ab hærede teſtantis debetur.Abb.hic, 2. colum. Inno. &
Abb.in cap.de his. de ſepul.Bal.in l.ſi quis ad declinandā,
§.in omnibus.colum.j.de epiſ.& cle.dicens hanc portio-
nem eſſe ab eccleſijs, non ab hærede exigendam. Solet ta
men in pleriſque diœceſibus ex antiqua conſuetudine,
ex bonis & rebus à defuncto relictis, dari Epiſcopo, vel
parochiali presbytero, melior veſtis, aut vas aliquod ar-
genteū, ſeu alia res, quam ipſe epiſcopus vel presbyter
elegerit: quām conſuetudinem propria ſententia, & iu-
dicio comprobauit Rotę pretorium, teſte Caſſadoro, de-
ciſione vnica, de conſuetudine.

2 Porrò, ad huius cap. † intellectum ex iure ciuili pręmit
to quantitatem à debitore creditori legatam minimè
compenſari cum ipſa debita quantitate.l. creditorem.ff.
de lega.2.pulcher tex.in l.vnica.§.ſciendū. C. de rei vxo.
actio.quibus tamen obſtat tex.in auth. præterea. C. vnde
vir & vxor.ex quo legatum à marito vxori factum, im-
putatur in illam portionem, quæ vxori ex bonis mariti
debetur.Regia l.17.titu.13.par.6. ad idem eſt l. ſi cum do-
tem.§.ſi pater.ff.ſoluto matr.vbi legatum factum filię à pa
tre, qui dotem filiæ à genero exegerat, cuiuſque cauſa
debitor filiæ erat, compenſatur cum ipſa dote à pa-
tre exacta.

Eſt igitur neceſſarium hæc iura intelligere, & ob id
conducit plurimum diſtinguere debitorem conuentio-
nalem, eundemque voluntarium ab initio à debitore le-
gali, eodemque inuito. In primo equidem non eſt admit-
tenda cōpēſatio, ſi ipſe creditori aliquam quantitatem
legauerit. Quod conſtat ex d.l.creditorem.& in d.§. ſcien
dum.adiuncta profeſſorum omnium vtriuſque iuris in-
terpretatione, quæ adeò procedit, vt ſi hæres grauatus
per fideicommiſſum Titio reſtituere aliquam pecuniæ
quantitatem, aut aliquam rem, eidem Titio leget rem di-
uerſam, aut quantitatem aliquam, non cenſetur animo
compenſandi legaſſe. quod notat Aymon conſi.131.col.
fi.contra Anani.conſi.3. nam hic teſtator non tenetur ex
debito legali, ſed ex voluntate primi teſtatoris, vt cōſtat.
Quæ quidem communis opinio locum ſibi vendicat,
quando teſtator poterat cogi à iudice debitum illud ſol
uere. Quod ſi ipſe qui legat, in iudicio condemnari non
poterat, attamen tenebatur id ſoluere pro exoneranda
conſcientia, & tunc legauerit, in hac dubitatione com-
penſatio admittenda eſt, ſicuti eleganter docet Aret.
conſi.92.viſo legato.col.j.cui ſubſcribunt Iaſ.col.8.deciſ,
6.ac cæteri nouiores in d.auth.præterea.

In ſecundo autem debitore, qui quidem inuitus eſt le-
ge cogēte, diuerſum cenſemus, legatum enim ab eo cre
ditori relictum, animo compenſandi dimiſſum videtur,
& ob id compenſationi locus eſt.d.auth.præterea.& d.§.
ſi pater. qui rationem habet ex legis obligatione, qua pa
ter tenetur filiam iterum dotare, vti explicant Dec. &
Cur.Iun.in d.auth.præterea. vlti. notab. eamq; rationem
differentiæ exiſtimant eſſe, q̃ lex inducens obligationem
aliquo inuito, eidem beneficium hoc largiatur, vt lega-
tum ab eo factum in debitam illam quantitatem ex lege
imputetur, à ſimili argumento. l. omnino. & l. quoniam
nouella, C.de inoffi.teſtam. quibus in legitimam filiorum
portionem legata imputantur, licet ab hac frequen-
tiſſima diſtinctione diſcedat Coraſius lib.miſcella. 3.ca.j.
Eſt igitur iure receptum legatum in debitum legale im-
putari, quod procedit etiam facta compenſatione ſpe-
ciei cum quantitate, vel quantitatis cum ſpecie. Alexan.
Dec.& Iaſ.in d.auth.præterea.Imo. & Alex.in d.§.ſi pater,
à quibus planè diſſentio, ex eo q̃ ſpeciei cum quantitate
nulla ſit compenſatio.l.ſi.vbi gl.recepta communiter.C.
de compen.l.ſi conuenerit.ff.de pigno. act. optimus ferè
in ſpecie tex.in l.2.§.mulier.ff. de dote præleg. l. planè. §.
ſed & ſi non corpus.ff. de legat.j. l.ſi pater pro filia. ff. de
dotis collat. huiuſque opinionis, quam aduerſus Imol.
Alex.& alios ſequor, author eſt Barto. in l. huiuſmodi.§.
cum pater.ff.de lega.j. quem Iaſ. parum ſibi conſtans ſe-
quitur in §.in bonæ fidei.Inſt.de actio. nu. 67. & omnino
Soc.conſi.93.volum.j.colum.pen.dicens non eſſe ab hac
opinione recedendum in iudicando, nec in conſulendo.
eandem probat Rodericus Suar.in l.j.tit.de arris.Foro le-
gum.verſi ſed pone quęſtionem.idem tenet Bald.in l.quo
niam in prioribus.C.de inoffi.teſtam.vlt.colum.Item hęc
imputatio legati in id, quod ex legis obligatione debe-
tur, fieri debet, ſiue legatum fiat ex eo cui onus ex lege
incumbit, ſiue ab illius hęrede, qui ſucceſſit in eadem
obligatione legali ex eadem ratione.Anch.conſi.26.col.
2.Pan.Caſt.conſi.35.volum.2.Aymon conſil. 131. colum.
pe.quamuis Philip.Cor.in contrariam fuerit ſententiam
conſ.292.volum. j.

Illud verò pętermittendum non eſt, & ſi maximè com
penſationi locus non ſit, quando aliquid à legante lega-
tario debetur ex ſpontanea & voluntaria conuentione,
vt diximus, tamen eadem compenſatio admittenda eſt,
ſi ex coniecturis aliquot appareat animo & voluntate
compenſandi relictum fuiſſe legatum.Abb.conſi.81.col.
2.volum.j.Corn.conſi.113.colum.pen, volum.4.nouiores
in d.auth.pręterea.Aymon conſi.149. duodecim connu-
merans coniectusas, ex quibus pręfatam voluntatem de
prehendere poſſimus.

His equidem pręmiſſis, apparet † minimè conuenire
3 inter hunc canonem, & dicta iura ciuilia, imò maximum
diſcrimen eſſe, ſiquidem legatum epiſcopum factum nō
imputatur in canonicam portionem, quę ex lege Pon-
tificia ipſi Epiſcopo debetur, vt in hoc capite ſancitum
eſt. Vnde Abbas & Doct.hic, communiter iura ciuilia in-
telligunt, quando debitum legale ab ipſo teſtatore le-
gatario debetur, tunc etenim compenſatio ſit, ſecus
uerò quando debitum legale non debetur à teſtante, ſed
ab alio, quamuis ex cauſa ipſius teſtatoris, ſicuti
quarta canonica portio non debetur Epiſcopo à teſta-
tore, ſed ab eccleſijs, quibus ipſe teſtator legauit.
Eundem intellectum ſequuntur Saly.Alexand. Iaſ.nume.
20.Dec.nume.13.in d. authen. præterea. & Roderi. Suar.
in d.l.j.

in d.l.j.verſi.ſed pone quæſtionem, dicens hanc opinionem communam contra Barb.hic.

Ex quibus plura deducuntur, & primum † intellectus ad Regiam l.j.tit.de arris,lib.3.Fori. qua quidam cautum eſt,ſoluto matrimonio abſque prole,arras integras vxori competere, ac verò ſoluto ſuſceptis liberis, quartam arrarum partem vxoris eſſe,reliquas verò tres portiones filijs eiuſdē matrimonij deberi. Nā ſi maritus vxori legauerit certam quantitatem,hoc legatū imputatur in arras quas uxori maritus promiſit, quia lucrum arrarum a lege uxori defertur, nec maritus eſt uoluntarius debitor, ſed neceſſarius, ex legis regiæ deciſione. ita hanc quæſtionem definiuit Roderi.Suar.in d.l.j.uerſ.ſed pone quæſtionem.ad hoc ipſum Bar.citās in l.ſi cum dotem.§.ſi pater.ff.ſol.mat.qui dixit legatum factum ab uxore marito, cui ex lege aut ſtatuto defertur ſoluto matrimonio tertia pars dotis, non imputeri illam partē dotis, q̄ marito ex lega competit. Ego planè, ſi marito arras uxori non tantum promiſit, ſed & tradidit, ita ut penes uxorem ſint, ab hac Roderici opinione diſſentio, cum in hoc caſu arræ non debeantur e marito, ſed ſint apud ipſam uxorē. Vnde non oportet quærera de cōpenſatione, quod expreſſim notat Io.Lupi. in rub.de donatio. §. 19. ad finem. Quod ſi arræ promiſſæ ſint, & non traditæ, adhuc opinor, compenſationi locum non eſſe, non.n.eas acquirit uxor ex legis diſpoſitione, ſed ex donatione facta a uiro uxori in præmium pudicitiæ uirginalis, aut uidualis, quo fit, ut à uoluntaria mariti promiſſione hæc obligatio procedat. quā tamen promiſſionem & Regia lex approbat, minimè uerò lex ipſa lucrum deſart, quod manifeſtius conſtabit ex l.j.& 2.tit.5.lib.3.Fori.l.50. cum ſequentib. Tau. & explicat ipſe Roder.Suar.in d.l.j.in princ.nec quicquā oberit deciſio Bart.in dicto §.ſi pater. quia loquitur in lucro dotis, quod à lege defertur, uxor enim non dat dotē, ut ea marito acquiratur. Maritus verò in his regnis arras donationa quadem lege recepta, & permiſſa permittit, ea voluntate, vt vxori matrimonio conſummato in pudicitiæ præmium quæraneur. Igitur compenſatio hac in re non eſt admittenda, authore Alfonſo Montaluo in d.l.j.à quo Roderic.diſceſſit, non ſatis iuſte, ni ego ſallor, atque ita exiſtimo Io.Lup.in d.§.27. hanc opinionem quam ipſe elegi ueriorem eſſe iudicaſſe.

Secundò, ex his ratio † decidandi colligitur ad Regiā
5 l.13.Tauri, qui ſtatuit legatum factum à marito vxori nō imputari in illam dimidiam partem, quæ vxori ex l.Regia competit, ex acquiſitis matrimonio conſtante, & tamen ea pars a lege defertur. Cur igitur compenſatio locum non habet? nempe ea eo, quòd illa pars ita ipſo iure à lege vxori defertur, ut ei ſtatim acquiratur, nec dicitur debita à marito, ſad propria ipſius vxoris, nam & acquiſita matrimonio cōſtanta communia ſunt uiro & vxori: non ergo tempore, quo maritus legat vxori, eſt illius dimidiæ partis dabitor, & ideo non eſt tractandum de compenſatione.

Tertiò, hinc aperitur illius q.definitio, an legatum † re
6 lictum ecclesiæ parochiali, aut eius presbytero, ſit imputandum in quartam portionem legatorum, quæ teſtator idē reliquerit monaſterio, aut eccleſiæ aatrattea, in qua ſepulchrum elegit? & præmiſſa deciſione tex.in c.certificari.c.primo,c.in noſtra.de ſepult. cle.dudum.eo.ti.quibus eſt expreſſum, quartam portionem eorum, quæ legātur monaſterio, aut eccleſiæ non parochiali, ab eo, qui ibi elegit ſepulchrum, deberi ab ipſis legatarijs eccleſiæ parochiali, ipſius teſtantis, uidetur non admitti compēſatione, per illum tex.ita Card.in cle.dudum.de ſepult.§.uerum.q.27.& ibi Anc.q.51.Barb.hic,nu.31.Regia l.5.tit.13.partic.j.Contrariū tamen ſunt qui probare conentur ea ratione, quòd hæc quarta portio debetur non tantum ab eccleſia legataria, ſed etiā ab hærede defuncti, à quo peti poteſt, gl.in d.cle.dudum.§.uerū.uerbo, largiri.quā in hoc approbant ibi Card. Anch. & Imol. Abb. in ca. de his de ſepul.col.2.Et eſt Salmanticæ Synodica conſtitutio 26.quæ iniungit hæredibus huius quartæ portionis retentionem, ſubdens, hæredes eam non retinentes, cogēdos eſſe eam ſoluere parochiali eccleſiæ. Igitur ſi hæc portio ab hærede debetur, compenſationi locus eſt, cum ex lege portio iſta debita ſit. Cui opinioni adſtipulatur tex.in ca.de his.de ſepul.dicens, eccleſiæ parochiali, cui nihil relictum eſt à teſtatore, deberi quartam portionem eorum q̄ relinquūtur eccleſiæ, in qua teſtator ſepulturā elegit, ergo è cōtrario ſenſu, ſi aliquid eccleſiæ parochiali relictum eſt, non debetur quarta eidem, ſed eſt cum ea compenſandum legatum, ex quibus compenſatio in hac præſenti q.locum habet, ſecundum Abb. col. 2.& 3.Anc. & Imol.hic, num.10.Sylu. uerbo, Canonica.§.9.col.pen. Freder.conſ.3.Ioan.de Ligni.& Imo.in d.cle. dudum.fol.6.col.fi.Salyc.Alex.& Corne.in d.auth.præterea.eundam Alex.in d.l.ſi cum dotem.§. ſi pater. & hanc opinionem opinor magis communem eſſe, primam tamen ueriorē, quam & Deci.probat in d.auth. præterea. Nec obſtat, q̄ hac quarta debeatur ab hærede teſtatoris, quia id nullibi probatur, non enim ſequitur, hæres tenetur eam apud ſe retinere, & deducere a legatis ſoluendis monaſterio, uel eccleſiæ, in qua teſtator ſepultus eſt, igitur, & ipſe hæres conueniri a parochiali eccleſia poteſt ad ſolutionem huius quartæ portionis, ne inter ipſam eccleſiā, & monaſteria, aut alias eccleſias oriatur lis, & quia facilius ab hærede exigetur, quàm ab alijs eccleſijs. Quin & ſi concedamus, quartam hanc portionē ab hærede deberi, non tamen concedemus à teſtatore debitā fuiſſe, & ſic huius c.deciſio adhuc in ea locum hebebit. Itam non obſtat tex.in dicto c.de his. ſiquidem inductio illa à ſenſu contrario aduerſus hanc conſtitutionam nō eſt recipiāda, maxime, quia ille tex. loquitur in quæſtione differenti, ut ex eo, & c.2. eiuſdem tituli conſtat.

7 Quartò, quoties compenſatio legati † cum debito legali admittenda ſoret, eadem ceſſaret, ſi teſtator in legādo hac eſſet vſus forma, Lego centum de bonis meis, non enim habet tunc animum compenſandi, cum bona deducto ære alieno.l.ſubſignatū.§.bona. ff. de verb.ſign. Ergo ſoluto debito legali, ſoluendum itidem legatum eſt ex cæteris bonis, quamobrem compenſatio non eſt locus.Bald.in d.l.ſi cum dotē.§.ſi pater.Alex.& Iaſ.nu.26.& Corn.in d.auth.præterea. Fel.in c.quoniam.de præſcrip.4.col.Barb hic.nu.11.Hipp.ſing.162.quibus refragatur ratio illa, quòd appellatione bonorum à teſtatore prolata, ipſius hæreditas comprehenditur.l.mulier.§.fin. & l.ſeq.ff.ad Treb.l.nam quod.& l.cogi.eo.tit.notat Bar. in l.3.ff.de bono.poſſeſſ.hæreditas autem etiam æs alienum continet vt conſtat. Igitur ex his uerbis non cenſetur teſtatur recedere compenſatione, quæ a iure cōceditur. Qua ratione a Bal.recedunt Cuma.in d.§.ſi pater.Aret.& Dec. in d.auth.præterea.nu.13.Ea eadem ratione periclitatur ſantentia Bar.in l.& iuriſiurandi.§.ſi liberti.ff. de oper.li-
8 ber.qui ſcripſit † filiam poſſe ab hæradibus patris dotem maternam petere, etiam ſi pater filiæ ultra portionem legitimam, optimam quantitatem legauerit, & adiecerit ſe uelle, vt filia nihil aliud petat de bonis ſuis ipſius inquam patris. Nam ſi ſimpliciter dixiſſet pater, Et uolo vt filia mea nihil amplius petat, cenſetur voluiſſe compenſationem fieri dotis maternæ cum legato, quia uerò dixit, ut nihil aliud petat de bonis meis, non cenſetur uoluiſſe hanc compenſationem fieri.idem Bal. in l.liberti libertæque.C.de oper.liber.& Corne.conſi.255.col.fi.vol.j.ſed ex rōne, qua Bal. paulo ante reprobaui. & hæc Bart. opinio non procedit, ſecundum Ioan.Cro.in l.conſtante.2.lect.colu.7.ff.ſol.mat. & Io.Cāpe.de dote.par. j.q.53. Poſſet verò habere locum ſententia Bar.etiam ſi teſtator dixiſſet, & uolo vt nihil petat, quando dos materna cōſtaret ex reb.mobilibus, aut immobilibus, quarum dominium mortua matre tranſiarat in filiam, licet poſſeſſio penes patrem eſſet: tunc etenim uerba illa teſtantis, non ſunt referenda ad actionem realem.arg.tex.in l.Aurelius.§.Mæuia.ff.de liberat.lega. è quo gl. & Doct.deducunt, liberationem tutori, curatori, adminiſtratori legatam non comprehendere actionem realem.Barto.in l.& uno.§.eius rei.ff.de acceptilat. Et ad id dicunt prædictam gloſſam in d.§.Mæuia.ſingularem eſſa Bal.in l.cum neceſſitate. C. de fideicom.notab. Iaſ.in princ. Inſtit.de actio. nu.10.idem in l.ſub prætextu.in 2.C.de tranſa.2.col.notat Bar.

tat Barto.in l.non ſolum.§.finali.ff.de libera.lega.Alexan.
conſil.172.circa primum.2.vol.colum.3. Soc.conſil.190.
colum. penul. & fin.uol. 2.Roma.conſi.501.Balb.de præ
ſcrip.2.par.3.partis principalis.quæſt. 14.colum.penult.
Fel.in cap.fin.de præſcript. colum.3.tradit Alexan.conſi.
102.vol.2.incipit ſup primo.col.5.Sic ergo clauſula iſta.
Lego filia meæ centum , & volo ipſam nihil amplius petere,
non excludit filiam à rei vendicatione, quæ ei competit
pro rebus maternis,quas pater poſſidebat.

9 Verùm enimuerò,licet legatum † imputetur in debitũ
legale,ſicuti præmiſimus ex authen.præterea.C.vnde vir
& vxor. non ſi donatio inter viuos.l.&t. §. ſi debita.ff.de
bonis liber.verſicu.ſed ſi non mortis.l.ſi vero. verſi.cæte-
rum.ff.eodem tit.notat Soc. conſi.93.vol.j.l.pen.quamuis
Iaſ.contrarium teneat in d.authent.præterea.nu.20.Cuiꝰ
opinio procederet,ubi in certam cauſam eſſet legatum
directum,& ad eandem cauſam donatio facta fuiſſet,cu-
ius rei exemplum eſt apud Iuriſconſultum,& Barto.in l.
Lucius.in j. ff.de legat.2.qui illam elegantem quæſtionẽ
tractat, Patre legante filiæ mille aureos pro ea maritan-
da,eodemque patre poſt illud teſtamentum tradente ma
rito filiam,conſtituta dote quingentorum aureorum, an
poſſit filia mortuo patre reliquos quingentos aureos pe-
10 tere? In quo videtur † quibuſdam petitioni locum nõ eſ
ſe,ea ratione,quod cauſa,ob quam mille fuerunt legata,
per ipſum teſtantem ſit minori impendio executioni tra
dita,& ob id receſſum ſit à primo legato.

Ex eo etiam ꝙ legata ad alimenta certa quantitate in
teſtamentis,ab eo legato receſſum cenſetur,ſi minor quã
titas ad eãdẽ cãm in codicillis legata fuerit.l. libertis. in
2.in princip.ff.de aliment.& cibar.lega. atque ita in præ-
miſſa q.reſpondit Dinus , quem ſequuntur Paulus Caſtr.
Cuma.& Imol.in d.l.Lucius.idem Imol.in l.hmõi.§.cũ pa
ter.ff.de lega.j.idem in c.filius noſter.illo tit.& Campeti.
de dote.par.j.q.36.Rurſus exiſtimant alij opinionem Di-
ni procedere,quando teſtator legaret pro filia maritan-
da,ſecus verò ſi legaſſet pro filiæ dote;nam conſtante ma
trimonio dos augeri põt,igitur qđ reliquum eſt ex lega-
to ad dotis augmẽtum peti poterit.Bar.in d.l.Lucius. quẽ
in hunc ſenſum referunt Pau.in d.l.Lucius.Baldus,Ange-
lus,Salyc.& Corn.in l.filia.C.de legat.Barba.num.41.poſt
Anch.in fine,in d.c.filius.Ioã.Lupi.in c.per veſtras.de do
natio.3.notab.§.12.& licet à Barto.diſceſſerint ex his plo
rique,dum Bar.tamen ſcripſit, & hoc puto, verba illa ad
Dini ſententiam referunt.Alij verò,quod potius placet ,
hæc Bartoli verba referunt ad Oldrad. qui aſſeruit indi-
ſtinctè , filiam admittendam eſſe ad petendum reliquos
quingentos aureos ex legato,Barto. etenim cum Oldra-
di ſententiam retuliſſet,& eius cõnẽ,nempe ꝙ legatũ cer
tæ quantitatis non minuatur ex adiectione. l. creditor.§.
ſi inter.ff.mand.l.Lucius.ff.de alimen.& ciba.lega.ſubdit,
& hoc puto bene dictum rationem Oldrad.probans,qñ
teſtator dixiſſet pro filia maritanda,quia ea maritata,fini
ta eſt cauſa.Qñ aũt teſtator dixerat pro dote, nõn diſtin
guens,ſed eandem aſſertionem approbans,vtitur Barto.
alia ratione,qđ cauſa legati finita non ſit , quia dos aug-
mentũ recipere põt. Ecce igitur qualiter Bar.abſque di-
ſtinctione Oldra.conſentiat.in hunc ſanè ſenſum Barto.
verba retulere Imol.in dictis locis.Alex.in d.l.hmõi.§.cũ
pater.colum.penul. Iacob. à ſancto Georgio in d. l.filia.
Dec.conſil.81.col.pen.Quin & hæc Oldra.opinio verior
eſt.Nam cauſam legati contingere potius confirmat lega
tum,quàm id extinguat,aut diminuat.l.ſi iam facta.l. con
ditionum.ff.de conditio.& demonſtra. & ita Oldrad. ſe-
quuntur Alex.in d.§.cum pater.Baldus,Paul. Angel.Saly.
Iacob.& Iaſ. in d.l.filia.Deci.conſi.81. Anch. & Barba. in
d.c.filius.fin.col.Albe.in d.l.Lucius. Socinus conſilio 101.
colum.2.uol.3.dicens hanc opinionem communem eſſe,
quod etiam fatef Iacob. in d.l. filia. Nec obſtat l.libertis.
quia ibi ſecunda diſpoſitio facta fuit in actu vltimæ volũ
tatis, & ideo tollit primam,& præterea eſſet ſuperflua ſe
cunda diſpoſitio , ſi primam non tolleret,cum in ſecun-
da minor eſſet quantitas quo ad menſtrua alimenta, quà
in prima: qua in re Barto. non exactè ſenſum illius legis
perpendit dicens, ibi in ſecundo legato contineri plus,
quàm in primo: quòd verum eſt aſſumendo legatum ex
diuerſis rationibus in vltima diſpoſitione factum,ſed cõ
ſiderando legatum ſecundum relictum ex ea cauſa , qua
primum,minus eſt ſecundum legatum,quàm primum,&
ideo à primo receſſum eadem lex expreſſit.Hic infero le
gata quantitate mille aureorum pro conſtruenda eccle-
ſia,ipſo teſtatore conſumptis quingentis aureis eandem
cõſtruente,nihilominus reliquos quingentos aureos pe
ti & exigi ab hęrede.Cui illationi non obſtant ea quę no
tauimus in c.3.huius tit.nu.10. cum ibi tractetur de quãti
tate legata ad oratoriũ,cuiꝰ formã teſtator deſignauerit.

Glo.verbo,vendicare, duo adducit iuris ciuilis capita
aduerſus iſtud,quorum primum, nempè l.vlt.ff. de inoffi.
teſtamen.procedit ſpeciali quadam ratione ad excluden
dam querelam inofficioſi teſtamenti,quæ odioſa eſt,ſecũ
dum glo.& Barto. & communem opinionem in d l.vlt.
§.vlt.docto.hic.glo.& Docto.in l.poſt legatum.§. ſunt qui
putant.ff.de his qui.ut indig.Secundum uerò,quod eſt l.ſi
debitor.ff.ad l.Falc.extollitur, quod teſtator ipſe petierit
debitum imputari in Falcidiam , ut ibi explicant glo.
& Doctor.

Ad intellectum verſi.ſi verò,huius c.eſt denique præno
11 tandum,rem † legatam a debitore creditori , hoc adie-
cto moderamine,ut ea ſit pro ſatisfactione debitæ quan
titatis contentus,etiam ſi ſit minoris valoris,debitum ip
ſum extinguere , ſi per legatarium legatum ipſum acce-
ptum ſit.l.creditorem.iuncta glo.ibi.ff.de legat.2.Quod ſi
quantitas legetur creditori,cui ſpecies debetur à teſtato
re,eadem ſatisfaciendi voluntatem,idem erit.Si verò te-
ſtator creditori legauerit certam quantitatem, & addide
rit ſe velle debitæ quantitati ex hoc ſatisfactum cenſeri,
compenſatio tantum admittitur concurrentis quantita-
tis,ita vt reſiduum quod exceſſerit, à creditore peti pote
rit,& ei tenentur hæredes ſoluere.l.Imperator.§.centũ.ff.
de lega.2.Sed & ſi teſtator creditori, cui quantitas debe-
tur,ſpeciem legauerit ſimpliciter pro debito, etiam re-
cepto legato,ſolum ſit compenſatio ſpeciei legatæ cum
quantitate concurrente,& reſiduum petendum erit.tex.
egregius in l.pen.§.qui fratris.ff.de aliment.& ciba.leg.Et
idem erit legatę quantitate pro ſpecie debita,non enim
ſufficit ſimplex hæc legandi forma, ut locus ſit d.l.Impe-
rator.§.centũ.Sed oportet teſtatorem addere,ut oĩno ſit
ex hoc legato debito ſatisfactũ,qua forma canõ hic vtif.

Ex quibus poterũt deduci aliquot aſſertiones, quę hũc
capiti neceſſariæ,aut utiles ſint.Prima,legatum ſpeciei re
lictum Epiſcopo à teſtatore pro quarta portione epiſco
pali,cõpenſari ad æquiualẽtẽ quãtitatẽ cũ ipſa quarta
portione.Et idem erit ſi legetur Epiſcopo quantitas cer
ta pro quarta portione,quę in ſpecie conſiſtat. Quod ſi
dictum à teſtatore fuerit vtroq; caſu,ſe legatum Epiſco-
po relinquere,ut nihil petat ratione quartę Epiſcopalis,
etiã ſi diſpar ſit legatum à quarta portione,ſit oĩno inte-
gra compenſatio,& cõputatio,nec poteſt epiſcopus ex-
ceſſum æſtimationis exigere.Secunda concluſio, Legatũ
certæ quantitatis pro quarta canonica portione Epiſco
po relictum, vtcunque conceptis verbis, ad concurren-
tem vſque quantitatem imputatur , ita vt excedens æſti-
matio ab epiſcopo peti iure poſſit.

Erit denique exemplum ad uerſicu. Si vero,quando te
ſtator in fraudem,ne Epiſcopus quartam portionem le
gatorum,quæ eccleſijs ipſe relinquebat, obtineret,con-
cepit legata omnia in forma canonis vltimi huius titu.
præter quoddam modicę quantitatis legatum , quod ita
planè expreſſit,ut Epiſcopo ex eo quarta portio debea-
tur,& in huius quartæ portionis compenſationem,Epi-
ſcopo teſtator legauit certam quantitatem,qua conten-
tus eſſet,iſthæc quidem fraus non impedit, quin Epiſco-
pus poſſit quarta integram è reliquis legatis petere. Ioã.
And.Anto.& Imol.hic,colum.6.

Vltimò , hic eſt inquirendum , an debeatur epiſcopo
12 quarta canonica portio ex his, q̃ † legantur fraternitati-
bus q̃ cõgregationẽ quãdam prætextu pietatis præ ſe fe
runt.Et quibuſdam placet non deberi Epiſcopo ex his le
gatis quartam portionem,non enim ſiunt hæc legata lo-
cis pijs,ſed perſonis,cap. ſequenti.& alijs rationib.quas

congerit Abb. hoc approbans, conſil.31. vol.1.Federic. conſi.129.Bald.in l.ſi quis ad declinandam.§.in omnibus, C.de epiſ.& cler.nu.19.Imo.& Abb.hic.Laur. Calc. conſil.21.col 2.quib.refragatur, quod vt canonica hęc portio debeatur,eſt ſatis pia eſſe legata.c.ult.& c.ſequen.iſto tit.Hæc verò legata pietatis cauſa fiunt, ut conſtat igitur ex cis quarta debebitur,quod Calder.ſenſit conſil.25.huius tit.Nec etiam negari iure poteſt, pias has fraternitates,collegium pietatis cauſa conſtituere,ex his, quæ notitur in l.j.C.de ſacroſan. eccleſijs. & in l.j.ff.de colleg.illicit. Vnde quartam hanc Epiſcopo deberi, aſſerunt hic Ancha.& Barb.nu.7.Petr.Peruſ.in tracta.de quarta canoni.Epiſcopo.14.q.principali.laté hanc dubitationem expendens.Eandem opinionem ſequitur Barb.conſil.j.vol.4.vbi nu.8.poſt diligentem diſputationem hanc eſſe cômunem profitetur,cui & ipſe libenter ſubſcribo.[Sed & de hac quæſtione multa ita tradidit diligenter poſt tertiã huius operis editionẽ Iacob.Menochius in 15. remedio recuperandæ poſſeſſion.q.5.] Hic verò illud obiter adnotandum eſt,authore Budæo in tit.de offi.quæſto.4.colum. has quas vulgò dicimus,côfratrias, ea eo denominari,quod Phrarriæ apud Ariſt.in Politicis,dicantur hominum conuentus,propria ſibi ſacra, peculiariaq; habentium.Hi .n. homines communi puteo vtebãtur,quod Græcè dicitur, φρέαρ hic accedit, quod φρατρία apud Grecos dicitur conſpiratio,coniuratioque, ſicuti tradit tex.in c.coniuratio num.11.q.j.vtiturque hac dictione Socrates Græcus author lib.6.Hiſto.eccl.c.4.dum meminit coniurationis cuiuſdam aduerſus Ioan. Chryſoſtomum. Sed & authore Dion. Halicarnaſſeo lib.2. apud Athenienſes φράτραι dicebantur,quæ à Romanis curiæ, in quas à Romulo populus fuit diuiſus. Ea Homeri autem interprete Iliad.lib.9. φρατρία propriè dicebatur tertia pars tribus. Ego quidem non damno diligentem hanc nominis & vocis deductionem,opinor tamen in Chriſtiana religione eos, qui primum has pias congregationes conſtituerunt, ad profanam hanc conſuetudinem minimè aduertiſſe, imò potius dici confraternitates exiſtimo ex eo,quod à Cipriano,Hiero.Ambr.ac Tertulliano, fraternitas pro Chriſtianorum collegio accipiatur, ſicuti Rhenanus adnotauit ea Tertulliano in libro de velandis virginibus.& ex lib.ad martyres.De collegijs autem,quæ illicita quandoque in republica cenſentur,& quandoque permittunt,legito Balduinum in legem 6.duodecim tabularum, poſt Iuriſconſultos,in rub.de collegijs illicitis.

EX CAPITE, REQVISISTI.

SVMMARIVM.

1 *Diſtinctio nominis proprij ab appellatiuo, vt actus realis, vel perſonalis iudicetur, ceſſat omnino ex coniecturis, quibus aliud deprehendi poſſit.*

2 *Iuramentum præſtitum alicui, an tranſeat ad ſucceſſores iurantis, vel eius, cui præſtatur.*

3 *Legatum relictum vxori, illi tantum debetur, quæ vxor erat tempore teſtamenti.*

4 *Intellectus l.quod principi. ff. de leg.2.*

5 *Compromiſſum factum à prælato, an tranſeat ad ſucceſſorem.*

6 *Promittens vel iurans obedire iudici ipſius nomine proprio expreſſo, tenetur ex promiſſione ſucceſſori obtemperare.*

7 *Amicitia conſanguinitati comparatur.*

8 *Huius capitis intellectus.*

9 *An diſtinctio huius text. procedat in donatione inter viuos facta.*

10 *Legatum relictum canonicis, collegio canonicorum acquiritur, non eccleſiæ.*

CAPVT, REQVISISTI.

TRACTAT in hoc capite Innocent. 3. an legatum relictum Epiſcopo cenſeatur relictum prætextu eccleſiæ,& dignitatis,an ratione perſonæ ipſius Epiſcopi,ut ſubinde côſtet,cui competat hoc legatum eccleſiæ,an Epiſcopi hęredibus.Et quamuis ad cognitionem huius,& ſimilium quæſtionum ſoleat tradi diſtinctio illa nominis proprij, & appellatiui, ſiquidem actus côceptus expreſſo nomine proprio, ipſi perſonę tribui-

1 tur,ille verò qui geſtus ſit expreſſo noïe appellatiuo † dignitatis,ipſi quidem dignitati competit. text. celebris in c.quoniã Abbas.de offic.deleg.& ibi Docto.l.ſi ſeruus cômunis.ff.de ſtipu.ſeru.Alexan.per text. ibi in l.3.§.filius.2.colum.ff.de lib.& poſthu.Bald.in l.1.q.2.C.de libe.præter. Paul.in l.ſi à primo.ff.de libe.& poſthum.ad finem.Bald.in prooemio ff.col.2.Prius tamen, quam hanc regulam attẽdamus,oportet coniecturas quaslibet perpendere, ex quibus vel erit diſpoſitio iudicanda realis,vel perſonalis,quod probat elegans tex.adnotante Panor.Nam & ſi in legato expreſſum ſit nomen epiſcopalis dignitatis,cenſetur prętextu perſonæ relictum, quando teſtator eſſet conſanguineus epiſcopi.notant Abb.Fel.& Dec.in d.c.quoniam Abbas. Alc.expreſſius regu.j. de præſump.28.præſump.pulchrè Soc.conſi.34.lib.3.col.2.ad idem tex.ſing.& ibi Bart. in l.penul ff.de reb.dub.cui conuenit Regia l.25.tit.5.par. 5.dicit illum text.ſing.Paul.Caſ.ibi & Bal.in d.c.quoniam Abbas.vnde libet plurimã deducere, quò regula iſta rectius intelligatur.

Primùm hinc conſtat ratio glo.in c.ſi.ad finem,hoc tit. in 6.vbi in nominatione executoris teſtamẽtarij, expreſſo noïe dignitatis facta, ſunt attẽdendę coniecturæ,ex quibus deprehendi poſſit,executionem teſtamenti commiſſam eſſe perſonæ potius,quàm dignitati. quam gloſſ.præter Doct.ibi dicit ſing.Iaſ. in §.ſi.Inſt.de ſtip.ſeru.in additionib.ad Portium. & notab.Abb. in conſi.93.uol.2.idem Abb.in d.c.quoniam Abbas.col.3.ubi Fel. & Dec.idẽ aſſerunt.idem Dec.in c.ex parte.col.j.de conſtit.

2 Secundò apparet, iuramentum † præſtitum alicui expreſſo nomine proprio,in re tamen dignitatem pertinẽti,ad ſucceſſorem dignitatis tranſire, quod probatur ex præcedentibus, & ex his quæ ſtatim ſubijciam, maximè ex c.veritatis.de iureiu.vbi cauetur, iuramentum præſtitum in re,quæ ad dignitatem attinet,habenti illam dignitatem,vires etiam habere reſpectu illius,& ſucceſſorum in eandem dignitatem,qua in re, ni fallor, erat glo. ibi communiter recepta,ſecundum Imo.dicens eſſe neceſſarium in iuramento fieri mẽtionem ſucceſſorum, vt illud iuramentum tranſeat in ſucceſſores illius,cui præſtatur. Eodem pacto errant Ant.Card.Abb.& Docto.in d.c.ueritatis. exigentes ipſius ſaltem dignitatis expreſſam mentionem,ut iuramentum extendatur, aut potius deducatur ad ſucceſſores in dignitatem. Quibus ego non aſſentior, quippe qui ex hoc canone videam frequentiſſimè colligi actum aliquem ex coniecturis deprehendi, ad dignitatem pertinere.At quæ maior huiuſce rei coniectura eſſe poterit,quàm quod actus ipſe fiat prætextu rei ad dignitatem pertinentis? Vnde repetitio iuramenti quo ad ſucceſſorem neceſſaria nô eſt,quia adhuc qui iurauit, & viuit,iuramenti religione adſtringitur,tametſi non inficiet, iurantem ratione feudi teneri renouare inueſtituram à nouo domino,& recognoſcere ſe eius feudatariũ eſſe.c.longinquitate.12.q.2.c.1.§.præterea.de prohi.feu.ali.per Fred.notant Bald.Henri. & Car.in d. c. veritatis. Hinc etiam falſum eſt,iuramentum ex parte eius, cui præſtatur, perſonale eſſe, licet id aſſerant Bal.Fulg.& Rom. in l.ſed ſi hac.ff.de in ius vocan.quibus accedit, & ſi dubius,maximè Curtius Iun.in l.ſi quis maior. nume.25.C. de tranſactionibus.

Tertiò, ex his probatur, iuramentum ab aliquo pręſtitum,ipſius præſtantis hæredem,aut ſucceſſorem minimè ad periurium obligare,etiam ſi côtractus,in quo præſtatur,ad hæredes,vel ſucceſſores pertineat. Non enim patitur iuramenti religio,quæ animam adſtringit,ut iurantem egrediatur ipſius iuramenti vinculum. Abb. & Doct.in d.c.veritatis.Ioã. And.in c.ſi.de ſepul.Bal.& Pau. in l.grege legato.ff.de leg.j. Bal.i l.ſi. C.de pac.col.4.Bar. & Bal.in l.gñaliter.C.de reb.cred.Th.& Caie.2.2.q.98.ar. 2.Alc.in c. cum contingat.de iureiu.num.120.& ibi Imo. nume.18.licet ipſe hæres ex illo contractu teneatur,etiã ſi contractus is a iuramenti adiectione vires acceperit, quamuis ab hac tertia illatione aliquãtulũ diſceſſerint Abb.in d.c.cũ contingat.nu.8.& Soc.conſ 38.col.1.vol.3.

Quartò,eadẽ præmiſſa regula,defenditur optima opinio Bal.in l.ſi.col.3. C.de iudic.vid.col. qui dicit legatum

factum

factum vxori ſub nomine tantum appellatiuo, non debe-
ri ſecundæ vxori, quam poſt teſtamentum † mortua pri-
ma teſtator accepit, cui ſententiæ ſuffragatur elegās tex.
in l. ſi quid earum. §. fi. ff. de legat. 3. At quæ prioris, inquit,
vxoris cauſa parata ſunt, ita poſteriori debētur, ſi ei ad-
ſignata ſint, quia nō eſt ita de poſteriori vxore cogitatū,
eum pararentur. Ecce igitur qualiter coniectura ducitue
Iuriſconſultus, vt exiſtimet, ſub nomine appellatiuo per
ſonam tantum, non dignitatem conſiderari oportere. ad
idem tex. in l. Sempronio amico. in prin. ff. de annuis leg.
Et Bald. ſequitur Dec. in d. c. quoniam, Abb. nume. 16. Iaſ.
in l. diuortio. §. ſi quod in anno. penu. colum. ff. ſolut. matr.
3 Andr. Tiraquel. in l. ſi vnquam. C. de reuo. donat. in princ.
nume. 104. facit optimus text. in l. boues. §. hoc ſermone.
ff. de verbo. ſign. notat Cremenſ. in ſingul. 8. ſed ſi teſtator
nullam haberet tempore teſtamenti vxorem, legatū vxo
ri relictum non tantum primæ, ſed & ſecundæ, aut tertiæ
vxori debetur, cum & actus hic ſit fauorabilis: & ideo ita
erit intelligendus, maximè ceſſante dicta coniectura affe
ctionis eius vxoris, quam tunc habebat teſtator. Alexan.
conſi. 171. volu. 2. Pau. à monte Pico in l. Titia teſtamento.
§. Titia. ff. de leg. 2. col. 82.

Quintò, hæc concluſio, quam ex hoc Innoc. 3. reſpon-
4 ſo colligimus, comprobatur † ex Iuriſcōſulto in l. qd prin
cipi. & in l. Auguſtę. ff. de le. 2. vbi, quod Auguſto relinquit,
dignitati relictum eiſe cenſetur, qd verò Auguſtæ non di-
gnitati, ſed perſonæ legatur, nulla ſanè alia ratione, quā
quod expreſſo vtrobique nomine dignitatis, alijs argu-
mentis, coniectamur diſcrimen maximum ſubeſſe, cum
dignitas eo nomine ſignificata propria ſit Auguſti, nō ta-
men Auguſtæ, quæ inde hoc nomen habet, quod vxor Au
guſti ſit. ſic id Bart. animaduertit in d. l. quod Principi.

Sextò, ex his manifeſta eſt ratio eius, qđ notauit Abb.
per text. ibi in c. dilecti. col. 2. de foro comp. dicens, in re
eccleſiæ competenti actum cenſeri geſtum nomine ec-
cleſiæ, ſiue exprimatur nomen proprium, ſiue appellati-
uum. Et addit hanc eſſe communem opinionem, quæ in-
ſigniter probatur in hoc c. attenta regula, quā ex eo poſt
Abb. collegimus. Idem ſentit Bart. in l. poſt mortem. §. j.
vbi ad hoc ipſum eſt expreſſus tex. ff. quando ex facto tu-
to. Domin. in c. ſi gratioſæ. ff. de reſc. lib. 6.

Septimò, licet compromiſſum ad ſucceſſores non trā-
ſeat, nec ad hæredes. c. fi. de arb. l. diem proferre. §. j. l. ſed ſi
5 interpellatum. §. fi. ff. eod. tit. tamen ſi compromiſſum † fa-
ctum ſit à prælato ſuper re ipſius eccleſię, etiam non fa-
cta ſucceſſoris mentione, ad ſucceſſorem tranſit. text. &
ibi Abb. in cap. præſentata, de teſti. etiam ſi factum ſit no-
mine proprio prælati expreſſo, quod ibi adnotauit Are.
j. col. Quin & ipſe illius c. concluſionem intelligo, etiam
ſi compromiſſum fiat inter eccleſiā, aut prælatum, ſuper
re eccleſiæ, & priuatum aliquem: nam quamuis hoc cō-
promiſſum non tranſeat ad hęredes illius priuati, tranſit
tamen ad ſucceſſorem prælati, quia noīe eccleſiæ cenſe-
tur factum, quæ morte non extinguitur. c. ſi gratioſæ. de
reſcr. in 6. 12. q. 2. c. liberti. Nec placet Aretini ſententia, q
in d. c. præſentata. ſcripſit illum tex. procedere in cōpro-
miſſo facto inter duas eccleſias, non inter eccleſiam &
priuatum, ne contractus ipſe ſit inæqualis. Mouetur etiā
ex d. l. ſed ſi interpellatur. §. fin. vbi Bald. idem in hac quæ-
ſtione aſſerit, ex eo tex. qui probat, compromiſſum ſolui
morte cuiuſuis ex litigatoribus, quamuis ab altera dumta
xat parte mentio hæredis facta ſit, non enim conuenit
quo ad hæredes inæquale eſſe compromiſſum. Veruntа-
men lex illa locum habet, quando ex conuentione par-
tium datur inæqualitas, nos verò loquimur, quādo ab ip
ſa lege deducitur hæc inæqualitas. Nec obſtat, quòd con
tractus hic ſit inæqualis, id etenim non eſt abſurdū, ſi ſpe-
ciali ratione contingat, ut in hac ſpecie conſtat, ſiquidē
eccleſia morte non extinguitur, & ideo nec cōpromiſ-
ſum ab ea factū extinguetur, at is, qui cū ea contendit, ac
litem agit, morti ſubiectus eſt, & ob id ſi moriatur ante la
tam ab arbitrio ſniam, ceſſat, & extinguitur cōpromiſſū.

Octauò, ab eadem radice infero, verum eſſe quod Bal.
ſcribit in cap. j. col. 3. de inueſt. in marit. facta, cui accedit
Fel. in d. c. pręſentata. colum. j. ex quib. conſtat facto com
promiſſo in Hiſpaniarum regem dignitatis nomine ex-
preſſo, eo mortuo minimè id minus ſucceſſori compete-
re, cum ex compromittentium voluntate, & conſenſu
electa ſit induſtria, & prudentia ipſius Regis, non dignita
tis qualitas. Sic econtrario, ſi dignitas conſideretur, pa-
rum refert nomen proprium exprimi. Bald. in c. j. §. pręte
rea. nu. 23. de prohibit. feudi alienat. per Federic.

Nonò inde rationem habet ſententia Bar. qui in l. ter
minato. C. de fruct. & liti. expenſ. colum. 4. dicebat, iudice
reſeruante ſibi taxationem expenſarū, ſiue nomine tan-
tum proprio, ſiue appellatiuo, poſſe ab eius ſucceſſore
in iudicandi munus expenſas taxari, ex dicta reſerua-
tione. idem Bar. in l. ab executore. in prin. ff. de appel. no-
tant nouiores in l. inter ſtipulantem. §. j. ff. de verb. oblig.
facit ad id l. proponebant. ff. de iudi. Hæc etenim reſerua
tio ſit reſpectu muneris iudicandi, & non priuatæ cauſæ,
& ob id tranſit ad futurum iudicem ex ſucceſſione.

Decimò, ab hac regula & illud procedit, an promittēs
6 obedire iudici, vel eius ſententiæ ſtare teneatur ſucceſſo
ri ipſius iudicis obedire, aut ſniæ à ſucceſſore latæ † om-
nino parere, & ſtare, & glo. in ca. j. de his quæ vi metuſve
cauſa fiunt. & in c. ex tenore. de ſenten. excom. aſſerunt,
hunc iurantem teneri non tantum ipſi iudicio obedire,
ſed etiam ſucceſſori. notant Abb. in cap. ad hæc. in 2. de
appel. Alberic. Ang. & Doct. in l. cum apud. ff. iudi. ſolui.
quidquid dixerit Franc. in d. capitu. ad hæc. intellectu di-
ctæ glo. capitu. ex tenore. dicens eam eſſe ordinariam, &
notabilem. Imo idem erit, ſi iuramentum hoc præſtitum
ſit expreſſo nomine proprio ipſius iudicis. Abb. in d. cap.
j. quod ex omnibus quæ hactenus adduximus, manifeſtiſ-
mum eſt. Non obſtat d. l. cum apud. quam Bald. commen-
dat in rub. de appellat. quaque probatur ſtipulationem à
Sempronio iudice iudicatum ſoluendi, non committi, ſi
non ſoluatur id, quod iudex appellationis ab ipſo Sem-
pronio propoſitæ iudicaret. Quia non tam agitur de ſuc
ceſſore iudicis, quam de iudice alterius audientiæ, & prę-
tori, & præterea ipſe Sempronius abſoluit, & licet con-
demnaret, non tamen eſſet locus ſtipulationi, niſi tracta-
retur de ipſius Sempronij ſententia executioni mandan-
da. Bar. Paul. Caſt. Ang. & Doct. ibidē. quo fit, vt in hac præ
ſenti quæſtione nulla ſubſit ex illa deciſione dubitatio.

Vndecimò, ex hoc tex Barto. in l. 2. ff de reb. dub. infert
intellectum ad glo. ibi, quę dixerat, legatum ſacerdoti pa
rochiali cenſeri relictum ratione eccleſiæ: eſt enim id ve
rum, ſi legatum ſit ab extraneo, ſecus verò ſi ab ipſius
presbyteri conſanguineo, quod ibi cæteri Doctores
concedunt.

Duodecimò, eidem rationi accedens glo. hic verb. prę
7 ſumitur. dixit, legatum † relictum prælato etiam ab extra
neo valde tamen amico, prælato ipſi relictum videri, &
præſumi, occaſione ipſius epiſcopi, non eccleſiæ.
Cui concluſioni conſentiunt omnes hic. Nam & amí-
citia conſanguitati ſimilis eſt, atque idem affectionis vin
culum habet. l. nemo dubitat. ff. de hæred. inſti. iuncta l. ſi
pater. C. illo titu. Abb. in capitu. fina. colum. 2. de poſtu.
Abb. & alij in d. capitu. quoniam Abb. Alciat. de præ-
ſumpt. regu. j. præſumpt. 28. Hanc etiam opinionem glo.
communem eſſe fatentur eam ſecuti Socin. colum. pen.
& Ludoui. Luſita. fol. 4. col. 4. in l. 2. ff. de reb. dub. addi de-
bet glo. in l. in teſtamento. ff. de fideicommiſ. liber. quę
ſing. eſt ſecundum Hippol. in l. vnica. C. de rap. virgi. nu.
297. late And. Tiraq. in l. ſi vnquam. C. de reuocan. dona.
verbo, libertis. nume. 75. Catel. Cotta in verbo, Amor li-
citus. Eſt tamen neceſſaria amicitia maxima, vt non ſuffi-
ciat quæuis gl. hic quam valde cōmēdat Barb. in c. cū M.
de conſtit. nu. 14. notat Alc. in l. latæ. ff. de verb. ſignificat.

Poſtremò, ex his deducitur intellectus huius cap. vt le-
8 gatum † relictum Epiſcopo ab extraneo cenſeatur gratia
eccleſiæ factum omnino, etiam ſi expreſſo tantum nomi
ne proprio epiſcopi cōceptum ſit. gl. hic, verbo, nec eſt.
quam Abb. & alij ſequuntur magis communiter, tametſi
Card. eam intelligat, qñ vtrumq; nomē fuerit expreſſum,
quod non eſt admittendum. Is etenim qui ceſſante affe-
ctione amicitiæ, & cōſanguinitatis legat Petro, quē ſit eſ
ſe epm cēſet eccleſiā ipſam, cui præeſt, cōſideraſſe. Quib.

exacte perpēſis, tex.hic probat, donationem factā à conſanguioeo etiam militi, factam cenſeri potius rōne ſanguinis, quā militiæ. l.tutor. §. q̃ tutorib. ff. de excuſatio. tutot. Nec oberit l.hæreditate. ff. de caſtrenſi pecul. cum in eo caſu donatio facta fuerit conſanguineo commilitone poſt commilitum, id eſt, poſt initam militiæ ſocietatē, vnde mirum non eſt, ſi militiæ contemplatione facta intelligatur, vt explicat Ioan. Cota. lib. miſcel. 2. cap. 4.

Gloſſ. in uerbo, ſecus, quærit quare ex legato eccleſiæ relicto quarta portio Epiſcopo debetur, at ex legato cōtemplatione perſonæ Epiſcopo relicto nō debetur quarta portio eccleſiæ, qua in re ultima ratio glo. melior eſt, ſecundum Abb. col. pen. & idem ſentiunt alij Docto.

9 Gloſſ. in verb. nec eſt, intelligit text. in † legato, dicens ſecus eſſe in donatione inter uiuos, quaſi donatio prædicta etiam ab extraneo facta, non debeat cenſeri facta cōtemplatiooe eccleſię, ſed perſonæ. Et licet hic ſit ſenſus glo. ipſe tamen Bern. inepte mouit quæſtionem, quippe qui præmittat magnam amicitiam inter teſtantem & epiſcopum, ac demum dicat aliud eſſe in legato, quā in donatione, cum pręmiſſa amicitia idem ſit in legato, quod in donatione, ut animaduertit Abb. colnm. fina. quinimo nec eſt uera glo. in principali opinione per text. hic ibi, donatur, & idco contrariū probāt Hoſt. Ioan. And. Imol. nume. 33. & Barb. num. 21. quibus ſuffragatur c. ſancimus. 12. q. 2. Eadem verò glo. dum opponit contra hunc tex. c. ſancimus. & alia iura, eſt intelligenda, ut dicta iura procedant in dubio, ceſſantibus argumentis, & coniecturis, ex quibus poſſit diuerſum præſumi, ſecundū Abb. & cōem.

Glo. in verb. à propinquo, dicit qoo ad deciſionem huius c. conſanguinitatem ad quartum uſque ad gradum cōſiderandum, cuius opinio cōmunis eſt, ut aſſerunt Imol. hic, nume. 38. & Petrus Peruſi. in tracta. de quarta canoni. epiſ. cap. 4. quæſt. 3. idem notat gl. in c. 1. 12. q. 3. & in auth. licentiam. per tex. ibi. C. de epiſ. & cle. Quibus aute nō videt ſi res iſta ex coniecturis tractanda eſt, ſatius eſſe hoc arbitrio iudicis relinquere? Anton. & Barb. hic, nume. 24. Sed an eccleſiæ, an prælati hæredibus incumbat probatio affectionis, conſanguinitatis, & contrariæ qualitatis, tractat Alciat. in d. præſump. 28. nume. 7.

Quę verò portio ex his legatis, quę eccleſię relinquuntur, aut rurſus prælato gratia eccleſiæ, competat Epiſcopo & eccleſiæ, dubium eſt, ſed tamē hæc bona ſicuti aliętes eccleſiæ diuidenda ſunt d. c. ſancimus. Abb. hic colū. fi.

Glo. uerbo, quarta, probat presbyterum alicuius eccleſiæ inferioris non dici de gremio eccleſiæ, quamuis ſit eccleſia inferior in ea ciuitate, in qua adeſt eccleſia ſuperior. & ad hoc ipſum commendat iſtam glo. Fel. in c. ſicut. in 2. col. 2. de ſimo.

10 Ex uerſi. ultimo colligitur, legatum † relictum canonico alicuius eccleſiæ, etiam ab extraneo, integrè ipſi acquiri, non eccleſiæ. Aliud tamen dicēdum erit, ſi legatum relictum ſit canonicis alicuius eccleſiæ, oam id eccleſiæ acquiri adnotauit Bar. in l. 2. ff. de reb. dub. ab illo tex. ſumēs rationem ex eo, quòd legatum ciuib. ipſi ciuitati relictū cenſetur. idē Petrus Peruſ. in trac. de quarta canoni. ca. 4. verſi. Tertiò principaliter. hanc etiam opinionem aſſerit communem eſſe Barb. conſi. 16. uol. 4. col. j. quā defendit Ludo. Luſira. in d. l. 2. Sed contrariam ſententiam, imo legatum relictum canonicis alicuius eccleſię, ipſis canonicis acquiri, non eccleſiæ, probat glo. hic, verbo, nec eſt cui ſimili eſt in c. Pontifices. 12. q. 3. quam dicit ordinariā Abb. in c. 2. col. 3. de decimis. idem in ca. 3. col. 4. de probatio. Et probatur in c. per exemptionem. de priuileg. in 6. vbi aliud eſt eximere eccleſiam, aliud eximere canonicos eccleſiæ. Vnde in hac quæſtione, legatum relictum caoonicis, ipſis competit, non eccleſiæ. atque hoc ipſum notant Anto. Abb. col. fi. Bart. nu. 23. poſt alios hic. Soc. in d. l. 2. qui num. 12. hanc opinionem aſſerit communem eſſe, quod etiam fatetur ibi Luſit. colum. fi. Nec obſtat dicta l. 2. quia ibidem ab ipſis ciuilibus tota ciuitas repræſentatur, à canonicis verò non repręſentatur eccleſia, ſed ſimul & a prælato, & ab alijs clericis.

Hęc tamē opinio communis eſt ita intelligenda, ut ipſi collegio canonicorum acquiratur hoc legatū, non canonicis, ut ſingulis. idē ſenſit Barb. hic, cui adhæret Felin. in c. auditis. de pręſcr. num. 24. Abb. & Card. hic. q. 10. licet Soc. in d. l. 2. col. peo. poſt alios, quos ipſe refert, tenere volit hoc legatum cenſeri relictum canonicis, ut ſiogulis. quod plurimū refert, nam relictum legatum caoonicis vt ſingulis, inter canonicos ex æquo diuiditur, nulla conſiderata diſtinctione qualitatum, at legatum collegio canonicorum eſt diuidendum eo pacto, qoo cætera ipſius collegij bona diuidi ſolent, & plus uni canonico, quàm alteri datur, habito reſpectu ordini ſacri antiquitatis, alterinſue qualitatis, cuiuſque ex ſtatutis ipſius eccleſiæ cōſiderandę. Imol. hic numero 36. Conuenit denique inter Abb. Card. & Imol. ex hoc legato deberi quartam canonicam portionem Epiſcopo.

EX CAP. RAYNVTIVS.

SVMMARIVM.

1 *Filius ſuus præteritus, etiam inſerta præteritionis cauſa, habet ius dicendi nullum teſtamentum patris.*

2 *Intellectus l. 3. C. de liber. præterit.*

3 *Filius emancipatus cauſa inſerta præteritus, non dicit nullum teſtamentum patris, ſed habet contra id bonorum poſſeſſionem contra tabulas.*

4 *Filius emancipatus præteritus, nulla inſerta cauſa habet ius dicendi nullum teſtamentum patris.*

5 *Differentia emancipationis & ſuitatis, an hodie duret facto teſtamento.*

6 *Filius exhæredatus nulla cauſa inſerta habet ius dicendi nullum teſtamentum patris.*

7 *Ingratitudinis cauſa non repellit filium à ſucceſſione patris inteſtati. & ibi quid de fratre.*

8 *Filio præterito inſerta cauſa præteritionis, ſi cauſa probetur, vires recipit teſtamentum.*

9 *Filius an poſſit patriam defendens, patri violentas manus inferre.*

10 *Filius uxorem patris percutiens, an poſſit exhæredari.*

11 *Filius patrem accuſans publico iudicio exhæredari poteſt.*

12 *Filius veneficus exhæredari poteſt. & qui dicantur venefici.*

13 *Inſidiari parentum vitæ iuſtam præbet exhæredationi cauſam.*

14 *Filius accedens carnaliter ad uxorem, aut patris concubinam, exhæredari iuſtè poteſt.*

15 *Filia meretrix à patre exhæredari poteſt.*

16 *Filius exhæredari poteſt ex alijs cauſis, quæ ſimiles ſint expreſſis in nouo.*

17 *Exhæredatio iuſta cauſa facta, an tollatur ex amicitia poſtmodum inter patrem & filium contracta.*

18 *Ingratitudo an remittatur pœnitentia filij.*

19 *Punitio criminis mixti fori facta ab eccleſiaſtico iudice non impedit punitionem iudicis ſecularis.*

20 *Ingratitudo an ſit remiſſa religionis profeſſione.*

21 *Intellectus ad Regiam legem 49. Tauri.*

22 *Abdicatio quid ſit.*

23 *Voconiæ legis capita, & ibi defenſus aliquantulum Theophilus ab Alciati cenſura.*

24 *Fœminæ an iuſtè excludantur à ſucceſſione parentum, in regnis, atque primogenijs.*

CAPVT, RAYNVTIVS.

NON diffiteor, candide lector; huius conſtitutionis intellectum ita paſſim apud iuris ciuilis interpretes tractari, ut noſter hic labor minimè neceſſarius quibuſdam videri poſſit, & id maximè poſtquam ſtrenuo conatu, ſummaq; diligentia Gulielmus Benedictus multæ lectionis, ac in praxi peritiſſimus vir hoc munus aſſumpſit. Verum enimuerò cum multa ſint, quæ adhuc dubia cenſeantur, uel ſaltem compeodio & ſumma indigeant, non potuimus huius reſponſi interpretationem omittere, in qua illud conabimur efficere, ut quæ ſeſe obtulerint, ad certum, vel ex aliorum utriuſq; iuris Doctorum placitis, iudicium, & examen ducantur, ſic ſanè fiet non omnino inutilis noſtra hæc capitis celebratiſſimi relectio.

Primùm, Raynutij teſtamento illud apponitur, quòd filias proprias hæredes teſtamento oon inſtituerit. Iure etenim ciuili legitima portio filijs debetur in bonis parentum, & eſt eis titulo inſtitutionis relin-

nis relinquenda,ut probat Nouella Iuſtiniani 115.in au-
thent.ut cum de app.cog.§.aliud quoque capitulum.coll.
8.communiter recepta in authen.nouiſſima.C.de inoffic.
teſt.vbi omnes in hanc ſententiam conuenire teſtatur Iaſ.
colum.4.ſiquidem filius ſuus,aut eſt inſtituendus, aut ex-
hæredandus,in princ.inſt.de exhæred.lib.l.filiusfamilias.
ff.de lib.& poſth.l.maximum vitium.C.de libe.præterit.
1 Quod † ſi filius ſuus præteritus ſit,habet ius dicendi nul-
lum teſtamentum patris.l.inter cætera.ff.de libe.& poſth.
l.j.&.l.filio præterito.ff.de iniuſt.rup. Regia l.j.titu.8.par.
6.etiam ſi præteritus ſit inſerta preteritionis cauſa. Bart.
in auth.ex cauſa.nu.11.C.de lib.præter. gl.in auth.de hæ-
re.& Fale.§.exhæredatos.collat.j.verbo,nolunt.quæ ſing.
eſt,ſm Alex.in authen.nõ licet.C.de lib.pter.col.4. & Iaſ.
in d.auth.ex cauſa.nu.8.& eũdẽ in l.in arenam col.2.C.de
inoff.teſt.dicentem utrobiq; hanc eſſe cõem opinionem:
Idẽ aſſerunt Soc.Ioan.Crot.fol.8.col.j.& Galiau.num.45.
in l.Gallus.§.& quid ſi tantum.ff.de liber.& poſth.cui opi
nioni,& pleriq; alij Docto. accedunt in d.authen.ex cau
ſa.vbi Cur.Iun.nu.36.dicit eã cõmunẽ,& probatur ea rõ
ne,q̃ i pdicto §.aliud quoq; capitulũ.dũ filij inſtõ,aut ex-
hæredatio requiritur,manifeſte diſcrimen fiat inter præ-
teritionẽ,& exhẽdationẽ cã adiecta factas.idẽ not. Bar.i
l.j.in prin.ff.ſi a paren.qs fue.manum. idẽ in d.l.filio pteri
2 to.nu.19.& ibi Imo.nu.59.qb.oib. † refragaĩ tex.egregi⁹
in l.3.C de lib.præte. [Si quis,inquit,filium proprium ita
exhæredauerit,ille filius meus alienus meæ ſubſtãtię fiat,
talis filius hmõi verborũ cõceptione nõ pteritus,ſed ex-
hæredatus intelligatur.Cũ enim manifeſtiſſimus eſt ſen-
ſus teſtatoris,verborũ interpretatio nunquã tantũ valet,
vt melior ſenſu exiſtat.] Hactenus verba legis. Nec obe-
rit dicere illa verba, [Alienus meæ ſubſtantię fiat,] eſſe
propria exhæredationis,nã cur obſecro,illa magis exhæ
redationem inducunt,q̃ hæc, Filiũ meũ nõ inſtituo , aut
filium meũ Sempronium prætereo, quia me verberauit ,
nonnæ,& iſta manifeſte , niſi quis ex profeſſo peruertat
intellectũ,exhæredationem demonſtrat?quamobrem cõ
munis opinio corruit,& potiſſimũ euertitur ab ipſa No
uella conſtitutione,quæ vetat patrem filios præterire &
exhæredare,niſi cauſa legitima adiecta ſit.Igitur ex cauſa
expreſſa facta præteritio admittenda erit.Cõſtat ergo pa
ria eſſe filiũ exhæredari, & pteriri inſerta cauſa legitima
qd aduerſus communem probant Are.in dicto §. & quid
ſi tantum.nu.20.& Crot.ibi,fol.8.vbi alias rationes addu
cũt,ex quibus dubia redditur communis opinio,quę pro
cedet,quando pater nulla facta mentione inſtitutionis,
nec exhæredationis,adiecta cauſa filium præterijſſet per
verba exhæredationem minime ſignificantia hac forma,
Sempronio filio meo lego centum tantum, quia me ver-
berauit,tunc etenim hæc præteritio,non exhæredatio cẽ
ſetur.text.vbi Barto.poſt glo.ibi,in l.qui me volebat.ff.de
hære.inſtit.Nec oberit ratio , quam pro Aret.adduximus
ex d.§.aliud quoque. quia ille textus eſt intelligendus in
præteritione,quę ita cum cauſa fiat,vt etiam in patre ex-
hæredationem inducat:qualis eſt illa , Sempronium filiũ
meum non inſtituo hæredem,aut prætereo,qa me verbe
rauit,qd enim refert his,an verbis alijs exhęredatio fiat?
quod in d.l.3.probatur.& cõem intelligunt Io.Ignęus in
auth.ex cauſa.C.de libe.præt.nu.74.& Viglius in §.emãci
patos.Inſtit.de hæred.lib.nu.4.nam & inſtõ hæredis fieri
debet nõiatim,& tamen conſtat æquipollentibus uerbis
poſſe quem hæredem inſtitui,nempè his verbis,Titius hę
reditatis meæ dominus eſto.l.his verbis. ff.de hæred.inſti.
aut Sempronius ſit bonorũ omnium dominus. §. cæterũ.
Inſti.de milit.teſt.Regia l.6.tit.3.par.6.Sic etiam exhęreda
tio non eſt neceſſario ita ſuperſtitioſis verbis concipien-
da,quin & valeat hac forma concepta , Non inſtituo fi-
lium meum hæredem , quia me verberauit, aut prætereo
filium meum,quo fit, vt cõis opi.non ſit omnino tuta.Fi-
3 lius verò emancipatus † præteritus inſerta cauſa , nõ di-
cit nullũ patris teſtm̃,ſed agit cõtra id ex bonorũ poſſeſ-
ſione cõtra tabulas.gl.in d.§.exhæredatos.Bart.& cõiter
alij Docto.qui præcedenti opinioni conſenſere.Quod ſi
præteritio cã inſerta facta,vim exhęredationis habet,ſi-
cuti conantur Aret. & alij probare , competet huic filio
querela inofficioſi teſtamenti,ex his , quæ in præcedenti
quæſt.diximus,non bonorum poſſeſſio contra tabulas.
4 Filius tamen † emãcipatus præteritus nulla adiecta cã
ius habet dicendi nullum etiam hodie , in quo à ſuo non
differt,cum pro forma teſtamenti requiratur expreſſio
cauſæ.text.in d.§.aliud quoque capitulum. & licet huius
rei ſit diligens diſputatio apud Iaſ.in l.ſi.C.vnde legiti.nu
me.8.Io.Ignæum in d.auth.ex cauſa.nu.60.& ibi Cur.nu-
me.44.hęc denique eſt communis ſentẽtia ſecundum Iaſ.
& Cur.idem fatetur Vigl.in d.§.emancipatos.2.colum.&
idem in princ.de inoffi.teſta.2.colum.ab ea tamen.diſſen
tiens Sed eam Barto. aſſeruit in dicta authent. ex cauſa.
nume.12.& in d.l.filio præterito.nume.19.poſt glo. illam
celebrem in dicto §.exhæredatos.Ex quibus , ſi frequen-
tiſſimo omnium iudicio ſtandum eſt, conſtat intellectus
ad glo.in l.ſi emancipati.C.ne collat.& in dicta authẽ.ex
cauſa quas vbique Doct.approbant , & maximè in dicto
§.& quid ſi tantũ.dicentes , ex teſtamento adhuc hodie
eſſe diſcrimen inter ſuos,& emancipatos,quo ad auxilia
& remedia aduerſus parentum teſtamenta, licet ab inte-
ſtato ſublata ſit differentia hæc.tex.in §.nullam. qui auth.
de hęred ab inteſt.vt hæc opinio procedat,quãdo ſit præ
teritio inſerta cauſa, nam ſi ea non fuerit inſerta præteri
tioni,nulla eſt hodie danda differentia inter ſuos,& emã
cipatos:ſi quidem utriuſque competit ius dicendi nullũ,
ex quo maxime extenditur deciſio l. maximum vitium.
C.de lib.præt.§.ſancimus.ex qua ſi ſingula ſingulis referã
tur,ius dicendi nullum conuenit ſuis præteritis, bonorũ
5 poſſeſſio † contra tabulas emancipatis , aduerſus com-
munem. Si verò vtrunque auxilium ibidem expreſſum
admixtim intelligatur, communi ſententiæ ſuffragatur.
Nec parum momenti eſt exiſtimanda præcedens reſolu-
tio,cum bonorum poſſeſſio cõtra tabulas uno anno ex-
piret.l.j.§.largius.ff.de ſucce.edic.ius dicendi nullum tri-
ginta annis, ut notatur in l.licet.C.de iur. delib. Querela
verò ad quinquennium tantum extendatur. l. ſi autem.ff.
de inoffi.teſt.
6 Verum, ſi filius ſimpliciter † exhæredatus cauſa ingra-
titudinis non expreſſa,quæ legitima ſit,poſſe dicere nul-
lum teſtamentum,plerique probant ex d.§.aliud quoq;
capitulum. quo requiritur ad exhæredationem pro for-
ma expreſſio cauſæ legitimæ.Vnde ſi hæc cauſæ adiectio
deficiat,teſtamentum erit nullum,non tantum ex præte
ritione,ſed & exhæredatione.idem probatur in authen.
non licet.C.de libe.præt.vbi duo neceſſaria ſunt, ut teſta
mentum valeat,exhæredatio quidem , & expreſſio cau-
ſæ.notant Aret.& alij,in d.authen.non licet.Bart in dicta
authent.ex cauſa.nume.12.ubi Curt.nume.42.dicit hanc
opinionem eſſe communem.Barto.in dicta l.filio pręteri
to.num.19.Aret.dicens hanc communem in l.j.colum. 3.
ff.illo tit.ac cæteri Doct.in dicta authent. ex cauſa.paſſim
idẽ approbant , & fatentur, idem probãtes poſt Bart.in
emancipatis filijs , tametſi in querela differat emancipa-
tus à ſuo, cum emancipato querela inofficioſi teſtamẽti
non competat , niſi præuia bonorum poſſeſſione cauſa
litis agnoſcendæ,etiam iure nouiſſimo,ſecundum com-
munem in l.ſi.C.vnde legit.& in l.2.C.de inoffi. teſtamen.
vbi ſit mentio huius bonorũ poſſeſſionis. & in l.Papinia-
nus.§.j.ff.de inoffi.teſtamen.quam præ cæteris nouiter ex
plicat Viglius in §.tam autem.Inſtitut. de inofficio. teſta-
mento.meminit & Alcia.libro.8.parerg.c.24. nec mirum
hoc diſcrimen videri debet inter ſuos, & emancipatos ,
cum ex teſtamento cauſa expreſſa maneat adhuc diſtin-
ctio emancipati à ſuo,ſicuti ſuperius oſtendimus.

Diſplicet tamen quibuſdam id quod paulo ante dixi-
mus,nempè filium exhæredatum nulla cauſa expreſſa ,
habere ius dicendi nullum non querelam , ea ratione ,
quod iure antiquo exhæredatis,etiam ſuis non compe-
tebat ius dicendi nullum,ſed querela,vt conſtat,& id ius
non corrigitur in Iuſtiniani Nouella,igitur querela etiã
hodie locũ habet,non ius dicendi nullum.Nouella enim
conſtitutio,cui communis opinio innititur,id tantum di
ctat non poſſe filios a parentibus exhæredari,niſi ex cau
ſa ingratitudinis , intelligi ſane poteſt , ut non poſſit fi-
lius exhæredari,quin habeat locum aduerſus teſtamẽtũ

querela.Vñ ex his verbis,quę hunc ſenſum recipere poſſunt,nõ eſt ita facile admittenda correctio.& ideo maximèq; in eadem Nouella.§. ſin autem. hæc obſeruata non fuerint.in Græco & Latino Codice ſunt verba, quæ oſtẽdunt,teſtm̃ potiut eſſe reſcindendum, quà ipſo iure nullũ. Nec Iuſtinianus eandẽ inſtitutionẽ ſanxit, vt nouiter ſtatucrit præteritum filium,vel exhæredatum ſine cauſa, poſſe ex ea dicere nullum teſtamentum patris,ſed vt cauſa ingratitudinis ſpeciatim exprimeret,ac cætera contẽta in teſtamento reſciſſo,aut irrito ex cauſa exhæredationis,aut præteritionis,præter ipſam hæredis inſtitutionẽ, firma eſſe ſanciret.Ergo ſicuti iure antiquo filius exhæredatus cauſa non expreſſa habebat querelam,ita & hodie eam habet,non ius dicendi nullum,quod aduerſus communem aſſerunt Imol. poſt gl.ibi,in l.j.col.2.ff.iſto tit. Viglius in princ.Inſtit.de inoffi.teſt.2.col.& Ioan.Ignæus in d. auth.ex cauſa.nu.73.& præcedenti,& nu. 24. Sed communi opinione plurimum ſuffragãtur Regiæ leges, vna quæ 10. eſt tit. 7. altera 4.tit.8.part.6.niſi dixeris in his legibus tantum id probari,querelæ locum eſſe omnino facta exhæredatione,& probata cauſa ingratitudinis, quæ tamen a teſtatore nominata non fuerit,quod Imol. & ſequaces minimè negant.

7 Cæterum, querela † propoſita, & ex ea reſciſſo teſtamento,eo quod cauſa ingratitudinis nominata non fuerit a teſtatore,poterit filius exhæredatus, ag ns ex inteſtati cauſa ad patris hæreditatem, repelli exceptione ingratitudinis obiecta,& ipſa ingratitudine probata. Ang. in auth.de nuptijs.§.ingratitudinem.per illum tex.dicens ſucceſſores ab inteſtato repelli ex cauſa ingratitudinis aduerſus teſtantem,vel defunctum commiſſa.ad idem facit l.3.§. vlt.ff.de adimend.lega.vbi legatũ cenſetur ademptũ tacita voluntate teſtantis, ſi legatarius poſt teſtm̃ ſit factus inimicus teſtatori.Angel. opinionẽ ſequuntur Iaſ. in l.cum mota.num.17.C.de tranſactio. idem in auth. ex cauſa.col.3.& in auth.non licet.col.pen.C.de lib.præter. Corſe.in ſing.verbo,ingratitudo.Hæc tamẽ opinio Ang. falſa eſt manifeſte,ex d.§.aliud quoq; capitulum.q ad excludendũ filiũ à pr̃is hæreditate exigit duo ſimul,cauſam ingratitudinis à patre in exhæredatione nominari, & eã probari.atque idem Regiæ leges paulo ante adductæ expreſſim ſtatuunt, igitur non erit ſatis ingratitudinem à filio commiſſam eſſe,niſi pater ob eam in teſtamento ipſum filium exhæredet.id ẽt probatur in l.ſi.C.de reuo.donar.& c.fin.de donatio.quib.conuenit Regia l.pen.titu.4. par.5.donatio etenim ob ingratitudinem non reuocatur ab hærede donatoris. Eſt denique aduerſus Ang. inſignis tex.in l.omnimodo.C.de inof.teſtam.& in l.in arenam.C. eodem tit.vbi Iaſ.ab illo tex.Ang. reprobat in hac aſſertione,à qua diſcedunt Aret.in l.3. §. filius.ſecunda col. ff. de libe.& poſth.Imo.in l.filio præterito.nu.31. atq; idem ſentit Bar.ibi.nu.18.ff.de iniuſt.rup.idem Bar.in d.auth.ex cauſa.num.12.expreſſius Alex.col.pen.& Cur.Iunior.nu. 17.in d.authen.non licet.& Ripa in l.fin.q.47. C. de reuo. donatio. Non obſtat l. 2. §. fin. ff. de adimendis legatis, quia procedit in ademptione legatorum, quæ tacita voluntate,& præſumpta ſit, cum ab eodem teſtante legata ex voluntate ad mortem vſque reuocabili,proceſſerint: hic verò agitur de tollenda hæreditate,quæ à lege defertur,quæ quidem ſolutio locum habet eo magis, quod legata nuda quadam uoluntate adimi poſſunt, & facilius quam hæreditas.Item non probat Ang. opinionem text. in dicto §.ingratitudinem.in authen.de nup, ex quo frater ingratitudinis cauſa excluditur à fratris ſucceſſione, ſed ille text. locum ſibi vendicat in ſucceſſione quadã,q̃ fratri iure quodam ſpeciali defertur ab illa cõſtitutione,nempè qñ frater admittitur ad ſucceſſionem integrã bonorum,quæ frater defunctus à patre habuit,matre ſecundò nupta,excluſã ab eorundem bonorum proprietate, non aũt in ſucceſſione, quæ iure ordinario cõpetit fratri in bonis inteſtati fratris,à qua nõ excluditur ex ingratitudine,vt ipſe Aret.aduertit,& notant Bar.& Doct. cõiter in l.fratres.C.de inoff.teſt. atq; ita hanc opinionẽ contra Ang.exiſtimat communem eſſe Ioan. à Garro. in auth.ex teſtamento.C.de ſecundis nuptijs.nu. 40. licet ſit ipſe has in re dubius,Verum & hoc ipſum probat tex.optimus in l.cognatis,ff. vnde cogna. ipſe Ang. parum ſibi conſtans,hoc idem approbat in l.j.ff.de inoff.teſtam.& ibi Iacob.reprobantes gl.in d.§.ingratitudinem,quæ contrarium dixerat.ſic Imo.in c.vlt.de poſtulando.gl.ibi improbat,quæ ſimilis eſt gl.in d.§.ingratitudinem.quamuis vtraque ſit digna commendatione, leges verò Regiæ Partitarum maximè coadiuuant hanc ſententiam,quam aduerſus Ange.probamus, atque eas quidem leges paulo ſuperius induximus.

8 Sed ſi cauſa ingratitudinis à † parẽte expreſſa probetur vera,querela effectum non habebit, vt cõi,omnium conſenſu conceſſum eſt in d.l. filio p̃terito.& in dicta authẽ.ex cã.Imò filio ſuo p̃terito cã inſerta ipſius ingratitudinis vires aſſumit teſtm̃,ſi cauſa illa verè probetur. Ang. in dicta authen.non licet.Bar.num.12.Pau.Saly.Iaſ.col.3. Cur.Iunior num.39.in d.authen.ex cauſa.à qua opinione non eſt recedendum in praxi, ſecundum Iacob. in d. authen.non licet.in fine,quam etiam ſequitur Galiau.in dicto §.& quid ſi tantum.numero 46.Nam quamuis ob præteritionem teſtamentum ſit nullum, tamen nihilominus cauſa in præteritione expreſſa ſi probetur, operabitur hunc effectum,vt teſtamentum vires accipiat.Sed ſi vera eſt illa communis opinio, quæ dictat, teſtamentum, in quo filius in poteſtate ſit præteritus, etiam inſerta cauſa,eſſe nullum ipſo iure,quod ſuperius tractauimus, minimè arbitrabimur poſſe opinionem Ang. defendi, ita eam reprobat Alexand. In dicta authent. non licet. columna penul.& ſi.parum etenim prodeſt probatio cauſę ingratitudinis,ſi nec præteritio,inſerta etiam cauſa illa, non habet vim exhęredationis,cum ipſe filius nec fuerit inſtitutus,nec vt debuit exhæredatus,& probatio cauſę tunc demum operatur, quando exhæredatio præceſſit. Sic & Corne.in d.authen.ex cauſa.nume.28.tenet aduerſus Angel.dicens eſſe opinionem Angeli contra communem,quod etiam ſenſit Curt.Iunior in d. authen. non licet.nume.15.quinimo Angelo aduerſatur Barto.in d.anthen.ex cauſa.nume. 12.verſi.ex prædictis.dum dicit tex. in d.§.aliud quoq; capitulum.procedere in præteritione materna,aut paterna,filij tñ emancipati, quaſi dicat, in præteritione filij ſui parũ refert cauſam exprimi,& probari.Quod ſi uera eſt ſententia Aret.dicentis præteritionem filijſamilias expreſſa cauſa factam,cenſeri exhæredationem,abſq; dubio Ang.opinio admittenda erit.

Cauſas verò ingratitudinis diligentiſſimè expreſſit Iuſtinianus in d.§.aliud quoq; capitulũ.gl.in c. Quintauallis.de iureiur.Regię leges 4.5.6.& 7.ti.7.par.6.Caro.in cõſuetu. Pariſ.tit.j.§.30.q.37.quarum aliquot breui quadam adnotatione explicabimus, qũquidem locus hic expoſcit iure optimo tractatum de filijs inſtituendis, & exhæredantis,denique eorum legitima ſucceſſione.

Prima igitur a Iuſtiniano exprimitur, qũ filius manus violentas intulit parentibus.Dignus etenim eſt, vt à patre exhęredetur.Nam & Exo.c.21.ſcribitur:Qui percuſſerit patrem ſuum,aut matrem,morte moriatur. Erit tamẽ hoc intelligendum,niſi filius patrem percuſſerit,ſeipſum defendens,quia percuſſor non eſt, qui ſe defendẽdo percuſſerit ab eum.l.qui percuſſorem.ff.de ſicar. notat in hac ſpecie Ripa in l.fin. C. de reuoc. donat. quæſt. 19. & Ge-
9 rar.ſing.2.atque idem erit,ſi filius † patrem percuſſerit defendens ipſam patriam.l.minimè.ff.de relig. & ſump. funer.Abb.in cap.peruenit.de immunita. eccl.Ripa in d.l. fi.quæſt.23.Dec.in c.quæ in eccleſiarũ.nu.14.de cõſtit.Fortu.in l.veluti ff.de iuſt.& iure,col.6.Siquidẽ patrię potius ſubueniendũ eſt,quà parẽti in pari periculo, & neceſſitate,vti noſtrates tradũt in d.l.veluti.ff.de iuſti.& iure.& potiſſimũ Fortu.ibi col.pe.& fi.idẽ admonet Plato in Critone,cuius & aliorũ in hanc rẽ pulchra verba cõgeſſit Stobęus ſermone 37.optimus text.in l.j.§.& gñaliter.ff.de vẽtre in poſeſſ.mitten.dũ dixit[Qui & ſi non tantum parenti cuius eſſe dicitur,verũ ẽt reipublicæ naſcitur] ſic & Cicero lib.j.Officiorũ,inquit,Nõ nobis ſolũ nati ſumus,ortuſque noſtri partẽ patria vendicat.Ex Platone in epiſtola ad Archytan. & Demoſthenẽ in oratione de corona. ad idẽ inſignis text.in l.poſtliminiũ.§.filius.ff.de capti. & poſtlim.

poſtlim.reuerſ.& in d.§. aliud quoque, verſ.ſi quis parētib. idem Cicero Philippica 2. Atrocius, inquit, eſt patriæ parentem, quam ſuum occidere. idem Cicero lib.3. de offi-cijs, ſcribit in hunc modum. Ad extremum, ſi ad perniciem patriæ res reſpectauit, patriæ ſalutem anteponet filius ſaluti patris. Meminit & Plutarchus in Parellelis, ca. 23.& ſequenti, Darij, Bruti, & aliorum, qui ob tutelam patriæ filios proprios occiderunt. Nō ſic opinor, à filio poſſe patrem bannitum, vt nunc loquimur, occidi, quod aduerſus Bar. Fortu. in d.l. veluti. probat, & nos tradidimus in Epitome, 2.par.c.7.§.7.num.5.

10 Eadem ingratitudinis ratio † ferè deducitur ex eo, quòd filius nouercam vxorem patris percuſſerit, aut ſaltem ratione grauis iniuriæ, quæ patri à filio infertur ex hoc crimine. l. j. §.item.& §.vſque adeo.ff.de iniur. notat eleganter Ripa in d.l.fin. quæſt.18.

11 Secunda ingratitudinis cauſa † apparet ex eo, quòd filius patrē accuſauerit publico iudicio de crimine, quod nō ſit cōtra principē vel rempub. licet pater verè crimē cōmiſerit. tex. in dicto §. aliud quoque, quod locū habet, ſi ex ea accuſatione pater eſſet puniendus pœna mortis, exilij, vel infamiæ: Regia l.4.tit.7.par.6.& idem erit in pœna amiſſionis membri, l.2.tit.9.lib.3.Fori, atque in alia corporali pœna, argumento deducto à l.83.Tau. eſt igitur hæc cauſa intelligenda in crimine, quo probato, pater aliqua harum pœnarū dignus eſſet. Imò ſi in his criminibus filius aduerſus patrem ſponte, non coactus dixerit teſtimonium. idē erit ex gl. c. veniens. in 6. de teſtibus. tex. in l. qui cum maior. §. ſed ſi non accuſauerit. ff. de bonis liber. Bar. poſt gl. ibi, in l. poſt legatum. §. his verò. ff. de his quibus, vt indig. Ripa. in d.l.fi.q.8. vbi q.9. idem aſſerit, ſi filius fuerit aduocatus cōtra patrē, in hiſce criminib. gl. in c.j.§. itē ſi delator. quæ fue. prima cau. benefi. amit. in feudis. aut ſi filius iudex in eiſdem criminibus per imperitiam iniquam ſententiam aduerſus parentes tulerit, cum poſſet peritiores conſulere, idem Rip. quæſt. 10.

12 Tertia cauſa ſufficiens eſt, ſi filius † cum veneficis vt veneficus conuerſetur. ita dicit text. in d.§. aliud quoque. Regia l.4.tit.7.par.6. intellige verò veneficos non quoſcunque, ſed eos, qui incantationes, & magicā artē exercēt pernitiosè, vt docet Carol. in conſuetu. Pariſ. tit.j.§.30.q.37. Ego verò ex Græca nouellarum litera, non tantum incantatores, qui malefici appellantur, intelligo, ſed & veneficos, qui veneficia conficiunt, eamque artem exercent: cui ſenſui dicta Regia lex adſtipulatur, quæ incantatores, & veneficos intellexit.

13 Quarta cauſa ab eadem Nouella hiſce † verbis exponitur. Si vitæ parentum ſuorum, vel veneficio, vel alio modo inſidiari conatus fuerit, quo in loco illud dubium eſt, an ſit ſatis, vt locus ſit exhæredationi filiū venenum paraſſe ad patrem occidendum, non ſecuto homicidio. Et ſi venenum patri præbuerit filius, & fecerit quicquid ab eo ad idcrimen agendum erat, pater verò deprehenſo dolo abſtinuerit potione, aut ea ſecuta medicamento venenum abegerit, opinor poſſe exhæredationem procedere. Idē et arbitror, ſi parato veneno, inſidiæ pareſiant parenti, ita vt patris diligentia, potius, quàm pœnitentia filij mors ſecuta non ſit. l.j.ff.de parricidi. vbi Bar. ſing. ſecundum Angel. de maleficijs. §. ex interuallo. Regia l.7.tit.8.& l.2.tit.31.par.7. l.50.tit. vlti.& l.2.tit.13.lib.8.ord. gl. & Bal. in c.j. verbo, ad mortem. de præſump. Abb. in c.fin. de dona. Ripa in d.l.fi.q.27.l.3.ff.de ſicarijs. Si verò filius parato veneno ante deprehenſionem libenter pœnituerit, non poterit vt ingratus exhæredari, non enim video hanc pœnitentiam excludi per dicta iura.

14 Quinta cauſa, ſi filius cum † vxore patris, aut eius concubina rem habuerit, eſt intelligenda quòd concubina eſt vna, & à patre domi retēta, ſicuti leges ciuiles accipiunt concubinam. Ripa in d.l. vlti. q.11. Regia l.4.ti.7.par.6. Itē hæc cauſa locum habet, ſi filius ſcienter hoc crimen commiſerit. Secus verò ſi ignoranter, credens illam fœminam, cum qua rē habet non eſſe nec vxorē, nec patris concubinā. gl. in c.j. quib. mod. feud. ami. per tex. ibi. Gerar. ſing. 41. Nā licet in his, quæ de ſe ſunt mala & illicita, non ſit neceſſe delinquentē ſcire, quæ & qualis pœna ſit pro delicto impoſita, vt eidem pœnæ ſubijciatur, ſaltem iure cōi ſtatuta pœna, gl. ibi magis communiter recepta in c.2. à nobis. in j. de ſent. excom. Bar. in l.j. col.8. C. de ſumma Trinita. vbi Bal. & Iaſ. j. lectio. col.5. l. vulgaris. §. ſi ex. ff. de fur. l. eum. §. pen. ff. de iniu. tradit Deci. in c.2. de conſtit. quod alibi tractabimus, etſi ignorantia qualitatis, quæ aggrauat præter ius commune ipſum delictum, à pœna illius qualitatis cauſa ſtatuta excuſat. c. ſi verò. in 2. de ſentent. excommu. explicat optimè Carol. d.§.30.q.41.

Sextò, Filius iuſtè exhæres à patre fit, ſi ex delatione filij pater graue diſpendium in patrimonio ſubſtinuerit. Quantum verò hoc diſpendium eſſe debeat, iudicis arbitrio relinquitur. l.j.§.j. ff. de iure de lib. c. de cauſis. de officio deleg. Ripa in d.l.fi.q.24.

Septima ingratitudinis cauſa conſtat, ſi filius parentis voluntatem teſtari omnino impediat, quod in dicto §. aliud quoque. longius exponitur. & Regia l.4. titu. 7.par. 6. Quod ſi filius patre viuēte paciſcatur de hæreditate patris, eo non conſentiente, non poterit ex hac cauſa exhæredari. Purpu. in l.fi. C. de pact. nu.18.

15 Octauū, quòd cauſam iuſtam † exhæredationi præbet, in filia contingit, ſi ea patre nondum negligente eam marito tradere, cum adhuc vigintiquinque annorum ætatem nō exceſſerit, luxurioſam vitā elegerit, ita vt meretrix fiat. Regia l.5.tit.7.par.6. quæ ſic interpretatur Iuſtiniani verba. Et quamuis pater viuens luxurioſè poſſit hac exhæredatione uti, Fulgoſ. in auth. ſed ſi poſt. & Iaſ. in l. in arenā. C. de inoffic. teſtam. mater tamen meretrix filiam itidem meretricem exhæredare non poterit. Bart. Bald. & Doct. cōiter in d.l. in arenam. De filia uerò, quæ abſque parentum cōſenſu nupſit, an exhæredari poſſit. Item de Regia l.49. Tau. hic minimè tractamus, quippè qui in Epitom. quarti libri decretalium id explicuimus.

16 Alias uerò cauſas † miſſas facimus, quæ in ipſa Iuſtiniani Nouella, & legibus regijs ſatis expreſſim traduntur. Poteſt ſanè & exhæredatio permitti ex cauſis non expreſſis in dictis conſtitutionibus, ſi eſſent maiores, & grauiores ſint. Ang. in l. lex Cornelia. ff. de iniur. Hippol. ſing.78. Io. Lupi. in rub. de donat. §.16.nu.10.& in c. per ueſtras. 3. notab. §.20.nu.15.& hæc eſt cōis opinio in auth. non licet. C. de lib. præter. Imò & ex ſimilibus cauſis Gulielmo à Cun. in authen. ex cā. C. de lib. præte. ubi Iaſ. col.3.& Cur. nu. 23. dicunt hāc opinionē cōem. idē fatetur Rip. in d.l.fi.q.41. eā ſecutus. idem notat Fel. in c. paſtoralis. de reſcrip. colum. j.& Guliel. Bened. hic uerbo, in eodem teſtamento. 2. nu. 19. Eandem opinionem communem eſſe profitetur Emman. à Coſta Luſita. in §.& quid ſi tantū. 3. par. nu.175. diligentius cæteris eam defendens.

Illud hic notandum eſt, facto teſtamento, & filio ex iu-
17 ſta † cā exhæredato, ſi filius redierit in gratiam patris, & in eius amicitiam fuerit receptus, an ſit exhæredatio reuocata? & Bart. per tex. ibi ſenſit reuocatam eſſe exhæredationem, in l.3.§.ſi. cum l. ſeq. ff. de adim. lega. Iaſ. in d. auth. non licet, ad finem. quib. obſtat. l. filio quem pater. ff. de lib. & poſth. ubi Aret. Bar. reprobat. col. j. Curt. Iun. in d. auth. non licet. num. 8. Gerar. ſing. 3. nam ſi exhæredatio cenſeretur extincta, filius maneret præteritus, eſſetque teſtamentum nullum, quod minimè conuenit parentis uoluntati, ut adnotarunt Pau. Imo. & Alex. in d.l. filio. ex quo ceſſat ratio Barto. nec poteſt eius opinio procedere, quod etiam oſtēdit Roderic. Suar. in l.2. tit. de matrim. lib. Fori. uerſi. ulterius. ubi latè probat, aliud eſſe, quàm ante exhæredationem rediſſet filius in amicitiam patris, tunc etenim nō poterit ſequi exhæredatio, quia iam tacitè pater remiſerat ingratitudinis culpam. l. in ipſius. C. fam. erc. l. Lucius Titius. §. Lucius. iuncta glo. ff. de lega. 2. idem in hac ſpecie aſſerunt Lancel. & Purp. in l.fi. C. de pact. numero 145. licet, diſſentiat hac ſententia Curtius in d. authen. non licet, numero 8. poſſet tamen opinio Barto. procedere in expreſſa remiſſione ingratitudinis facta, à patre ſicuti Regia lex probat 2. titu. 9. lib. 3. Fori. Imo. Carlo. in Alex. conſi. 159. lib. 7. conatur Bart. opinionem defendere, intelligens d.l. filio. in exhæredatione, quæ aliàs quàm ex iniuria patri illata facta fuerit, eum legito.

18 Item, illud eſt † animaduertendū, ingratitudinē cōmiſ-

ſam tolli, nec cauſam præbere exhæredationi, ſi filius pę
nitentiam illius criminis egerit, ex cap. ferrum. 50. diſt. no
tant in ſpecie Ant. Abb. in cap. Quintallis. col. 2. de iureiu.
Alex. in l. j. nu. 33. ff. ſo. mat. Iaſ. in d. l. in arenā. col. fi. & in d.
anth. non licet. col. j. Roder. Suar. in d. l. 2. verſ. vlterius.
quorum opinio communis eſt, vt aſſerit Catel. Cotta, di-
ctione, filiusſamilias, à qua tandem recedit Felinus in ca.
Rodulphus. de reſcrip. colum. 3. & Cur. Iun. in d. authen.
non licet. col. j. quibus ſuffragatur ratio, ꝙ illa potentia
criminis, tñ in foro animæ operatur delicti remiſſionē,
non autem tollit exterioris iudicij pœnam, nec ius accu-
ſandi illud crimen in foro exteriori. gl. communiter &
merito recepta in c. de his. de accuſatio. tendunt enim pę
nitentia, & criminis pęna, ad diuerſos effectus. cap. vt fa-
mæ. de ſent. excom. l. licitatio. §. quod illicitè. ff. de publi-
ca. l. ſi ita vulneratus. ff. ad leg. Aquil. etiam ſi pœnitentia
interioris iudicij publica ſit. Abb. Mari. Aret. & Fel. in d. c.
de his. Ant. Burg. in c. 2. nu. 6. de empt. contra Ant. & Imol.
poſt. Hoſt. in c. tuæ. de procur. Anan. in d. c. de his. vbi glo,
videtur hoc ſenſiſſe. & Hippol. ſingu. 639.

Eſt etiam & alia hac in re conſideratio, ſiquidem pęna
19 in eccleſiaſtico foro † exteriori pro crimine mixti fori
impoſita, ſi cōdigna tāto ſceleri nō eſt, minimè impedit,
quin ciuilis iudex iterū poſſit illud crimē punire. tex. c. 2.
de maled. & in c. fęlicis. §. per hoc. de pęn. in 6. quem dicit
ſing. Abb. in d. cap. de his. commendat idem Abb. in d. ca.
tuę. col. pen. Bal. per tex. ibi in l. placet. C. de ſacroſan. ecc.
Anch. in reg. ea quæ. ſol. pe. de reg. iur. in 6. Are. & Fel. in d.
cap. de his. vlt. col. pulchrè Bal. conſ. 260. vol. 3. Aret. conſ.
58. dub. 2. quorum opinio communis eſt, & in praxi ſer-
uanda, ſecundum Alc. in c. j. de offic. ord. in gl. vlt. vbi Ant.
& Abb. idem tenent Io. And. Do. Fran. in d. §. per hoc. Igi-
tur non tollit iniuriam patri illatam, eiuſque ſatisfactio-
nem pœnitentia filij, cum illa fiat in interiori foro reſpe
ctu iniuriæ, quæ diuinam maieſtatem læſit. Poſſet nihi-
lominus prior opinio procedere, quando cauſa exhæ-
redationis non concernit directè iniuriam patris: ſi-
cuti vitium arenarij, meretricium, & ſimilia. ex diſtin-
ctione Barto. in l. qui ea mente. ff. de fur. notat in hac ſpe-
cie Rip. in l. fin. C. de reuoc. donat. quæſtio. 67. Regia l. 7. ti-
tu. 7. par. 6. quod cōprobatur ex his, quæ ſtatim ſubijciā.

20 Proximæ quæſtioni & illa accedit, † an cauſa ingrati-
nis per ingreſſum religionis tollatur, ita vt filius mona-
chus ante profeſſionem parenti ingratiſſimus non poſſit
poſt profeſſionem à patre exhæredari, qua in re Gratia-
nus ſcripſit, vitium ingratitudinis profeſſione religionis
omnino excludi, nec poſſe filium monachum à patre ex-
hæredari ex cauſa ingratitudinis commiſſæ ante profeſ-
ſionem. quod probat Nouella conſtitutione ſatis ad id
expreſſa. 19. quęſt. 3. capitu. vlti. dixi ſing. Rom. ſingul. 476.
Campe. de dote. j. par. quęſt. 47. commendat Fel. in capitu.
Rodulphus. columna 3. de reſcrip. glo. in l. Deo nobis. C.
de epiſ. & cler. Caſſan. conſue. Burg. rub. j. §. 5. verſi. Archi
diaconus. nu. 102. Abb. conſi. 27. volum. 2. Sed huic ſenten
tiæ manifeſtiſſimè obſtat tex. in d. l. Deo nobis. §. j. quo pro
hibetur, patrem exhæredare filium ex ea ſola cauſa, quòd
religionem profiteatur, igitur ſi alia adſit cauſa, poterit
pater filium monachum exhæredare. quod Iaſ. concedit
in d. authen. nō licet. nume. 4. & gl. in auth. de monachis.
in prin. dicens tex. in d. ca. vlti. iure canonico procedere.
Bald. verò in d. l. Deo nobis. primam opinionem intelli-
git, in cauſa & vitio, quod directè ipſum tantum filium
concernit, ſi autem patris perſonam directæ cauſa ſpe-
ctet, aut læſerit, non tollitur, ſecundum eum, profeſſione
religionis. idem Arc. in l. 3. §. j. colum. pe. ff. de lib. & poſth.
Cur. Iun. in d. authen, non licet. col. 2. atque hæc diſtinctio
eo magis admittenda erit, quòd Nouella per Gratianum
adducta non extat, authore Alciato in lib. 4. parerg. c. 23.
ipſiuſque Gratiani ſcripta eatenus ſunt recipienda,
quatenus apud authores reperiuntur, quos ipſe adducit,
ſicuti Iuniores tradunt in capitu. 2. de reſcrip. Cæterum
Gratianus, vir ſummè doctus, ac diligentiſſimus, mini-
meque mendax, ab hac iniuria vindicandus eſt, ſiquidem
immerito ab Alciato ſuſpectus in monachorum cauſa
cenſetur, cum apud conſtantinum Harmenopulum lib.
5. Epito. tit. 9. extet Iuſtiniani Nouella 115. titu. vt, cum de
appellatione cog. atque ea conſtitutione. §. hæc autem
diſpoſuimus. apud Coſtanti. hæc verba manifeſta ſunt,
Monachi, ſiue patres, ſiue filij, minimè priuantur hæredi-
tate ob ingratitudinis cauſam, ante profeſſionem com-
miſſam. ex quibus Gratiano fides reſtituenda eſt. Tametſi
in vulgatis authenticorum codicibus, & in ipſis Græcis
21 † Holoandri nouellis prædictus §. omnino deſideretur. Si
nouellam ipſam centeſimam decimamquintam tantum
inſpexerimus, extat tamen paragraphus is in Nouella
conſtitutione 123. titu. de eccleſiaſticis diuerſis capitulis,
qui ex interpretatione Latina Holoandri eam ſententiā
probat, quam Gratianus Decretorum libro inſeruit, li-
cet in authenticis Latinis, quæ vulgatam editionem ha-
bent, idem paragraphus ſub titu. de ſanctiſſimis epiſco-
pis. collatio. vlti. ita Latinè redditus ſit vt germanum ſen
ſum minimè explicet. ab ea verò conſtitutione 123. Con
ſtantinus Harmenopulus prædictum §. adſumpſit, tranſtu
litque in eum tractatum, quem de exhæredatione libero
rum exponit. Et hæc quidam adnotare eo libentius duxi,
quod & vir diligentiſſimus Franciſcus Balduinus in prę-
fatis de iure ciuili, pag. 522. huius erroris Gratianum no-
tauerit. Ex hac verò reſolutione deducitur intellectus ad
Regiam l. 49. Tau. quæ patri permittit exhęredare filiam
matrimonium contrahentem abſque eius conſenſu, vt
habeat locum etiam ſi filia, contracto matrimonio ante
copulam religionem fuerit profeſſa, hoc ipſum ſentētia
comprobatum fuiſſe in prętorio Regio, teſtatur Ioan. Lu
pi. in d. l. 49. ad finem.

Poſtremò, omittendū non eſt, parentes poſtea filijs ex-
hęredari ex cauſis contentis in authen. vt cum de appel-
lat. cognoſcit. §. ſancimus. Regia l. 51. titu. 7. par. 6. imò &
ex eiſdem cauſis cogendus eſt pater filium emancipare,
vt adnotauit Cuma. conſ. 82. & Iaſ. in l. filijs matrem. C. de
inof. teſtamen.

22 Abdicatio verò, vt & † hoc obiter tradam, ab exhære-
datione plurimum differt, ſiquidem qui filium habe-
bat olim criminibus, & ſcortationibus, alijſque vitijs de-
bitum, probata apud iudices cauſa, ipſum a ſe alienare
poterat, cuius abdicationis extāt frequentiſſima exem-
pla in declamationibus, & apud Vale. Maxi. lib. 5. c. de in-
dulgentia. eamq; Romanis legibus reiecit Imperator in
l. abdicatio. C. de patri. poteſt. cuius meminere Alc. li. 2. di
ſpu. c. 28. & Io. Ferrar. in reg. iura ſanguinis. ff. de reg. iur,

Conſtat igitur ex his, filium eſſe inſtituendum in legiti
ma, ita vt inſtitutionis titulo filius honoretur à patre, nul
lo ſexus admiſſo diſcrimine. l. maximum vitium. C. de lib.
pręt. l. lege duodecim. C. de legit. hęred. §. cęterum. Inſti-
tutio. de lega. agna. ſucceſ. veteres leges aliquot repro-
bans, ex eo ꝙ in ſucceſſione differentiā conſtituerint in-
ter mares & fœminas, iniquum enim id viſum eſt, nec
admodum naturę cōueniens. (Cui adde quę Iacob. Cuia
cius tradit li. 3. obſeruat. capitu. 14.) Hinc idem ipſe Iuſti
nianus Nouella conſtitutione 21. vbi barbaram corrigit
Armeniorum legem, quę ab hęreditate, & dote fœminas
excludebat, vt maſculis omnia bona obuenirent, atque
ibidem primogeniorum bona, γενάρχικα, appellat, ꝙ
ea, quę olim princeps generis, familiæ adſcripſerit, inter
prete Holoandro, eadem bona dicta fuiſſe πρωτοτοκεῖα,
ex authoritate ſeptuaginta interpretum probat Tiraq.
de primoge. cap. j. nume. 2. vbi ſcribit, eadem apud Grę-
cos πρεσβεῖα, dici. Etenim à Gręcis dicuntur πρεσβεῖα, bo
na, quę iure legitimo debentur filio primogenito. &
apud Demoſthenem hoc nomine ſignificatur legatum
pręcipuè maximo filio à patre relictum, etiam ſi Iuſtinia
nus in nouella prima, quęcunque legata πρεσβεῖα, dixe-
rit, quę verò de filiabus inſtituendis diximus iure Cęſa-
reo Iuſtiniani, & aliorum principum obtinuerunt. Ta-
metſi Voconia lege apud Romanos ſuadente M. Catone,
23 fœmina heres † inſtitui non poterat, etiam ſi vnica filia
eſſet, ab eo, qui cētum mille ſeſtertios in bonis haberet.
quam legem tulit Q. Voconius Saxa tribunus plebis, vt
ſcribitur in Liu. Epito. lib. 41. quo in loco mendosè legi
gitur. Q. Volumnius Saxa. meminit legis Voconię Cice.
in Verrē, actio. 3. & ibidē Aſconius Pedianus Dion. li. 56.

August.

Auguſt.de ciuitate Dei. lib.5. cap. 31. Aulus Gellius lib. 10.c.j.& alibi ſępiſſimè.Ea tũ lex obliterata fuit ciuitatis Romanæ opulentia,ſicuti Sextus Cæcili. apud Gelliũ cõ memorat.Quin & ea lege nihil iniquius cogitari poſſe, D.Aug.fatetur.Eſt & hic obiter facta legis Voconiæ mentione, defendẽdus ab And. Alciati cenſura Theophilus Græcus Inſtitutionũ interpres,is,inq̃,in prin.Inſt.de lege Falc.ſcribit, Voconia lege prohibitũ teſtatori fuiſſe,ne cui plus legaret,q̃ hæs eſſet habiturus.A quo Alciat.receſſit lib.5.parerg.c.23.mihi ſanè cõpertũ eſt alterũ Voconiæ legis caput ꝓhibuiſſe,ne q̃s cẽſus, i.q centũ mille ſeſtertios haberet,plus legaret,q̃ eſſet hæres habiturus,idque deprehẽdi apud Ciceronẽ actione 3.in Verrẽ.[Scribis,inq̃t,ſi q̃s hæredẽ fecit,fecerit.Quod ſi plus legarit,q̃ ad hæredẽ,hęredesq́; perueniat,quod ꝑ legẽ Voconiã ei, qui cenſus non ſit,licet.Cur hoc cũ in eodẽ genere ſit,nõ caues? quia nõ generis, ſed hominis cauſam uerbis amplecteris,vt facilè appareat,te pretio eſſe commotũ.]Hactenus Cicero, Ex quo cõſtat cautũ fuiſſe lege Voconia, quod Theophilus retulit.Dubiũ tñ erit,an id legis Voconiæ caput ſit ad legata fœminis relicta referẽdum , an in uniuerſum in oĩbus legatis,& quibuſcunque intelligẽdũ, ſicuti Theophilus intellexit.Prior tñ ſenſus potius uerbis Ciceronis applaudet. Et ꝓbari v̓r ex eodẽ Cicerone lib. 2.de finibus.nec ideo dignus Theophilus eſt,ut abſque ulla diſtinctione damnetur.Qua in re nõ oĩno aſſentior his,q̃ de lege Voconia ſcribit Coraſius in ꝓludijs ad l.filiũ.C.famil.erciſ.nu.10.[Dio.etenim lib.56.ſcribit , fœminã lege Voconia ab eo,qui cenſus ſit,obtinere non potuiſſet titulo hęredis pluſquam patrimonij quartam partẽ ,titulo uerò legati accipere poſſe,uel quartã partẽ , uel ſemiſſẽ modo plus nõ obtineret,q̃ ad hæredes puenitſet. Quæ & Cicero in Verrem eleganter explicat.Et ex iunioribus diligẽtiſſimè Balduinus.Erat & lege Voconia ſancitum,ne fœminæ ad hæreditates legitimas vltra conſanguineas ſucceſſiones admitterent,authore Paulo lib.4.ſent.tit.8.]

24 Sic apud Gallos lege Salica fœminæ † à regni ſucceſſione excludũtur,·q̃ legẽ pluribus rationibus vtrinq; adductis tutatur Pyrrhus poſt Aurelianẽſes cõſuetudines, cuius & plures alij meminere. Eſt & pleriſq; in locis ſtatutũ,ꝙ ſtantibus maſculis fœminas dotatas à parẽtũ ſucceſſione excludit,qđ an ęquũ ſit,traditur ab Alberto Bruno in tract.de ſtatu.exclud.fœmin.art.3.ꝓcipueq́; ea rõne defendit,ꝙ reipublicæ interſit familias cõſeruari. l.j.§.de nuntiare.ff.de uentre inſpic.l.ſuper ſtatu.C.de qõ. Per fœminas verò familia extinguit potius,q̃ cõſeruatur.l.pronuntiatio.§.familiæ.&§.vlt.ff.de verb.ſign.l. Iuriſcõſult°, ff.de gradibus.in princ.&§.j.Inſtitut.de legit.agna.ſucceſſio.quibus mirè conueniunt pulchra verba Euripidis.

Mulier egreſſa paternis ædibus ,
Non amplius eſt parentum , ſed coniugis ,
Maſculum verò genus perpetuò manet in ædibus .
Deorum paternorum , & ſepulchrorum limitem honorat.

Et rurſus idem Euripides alibi :

Filij maſculi columnæ ſunt familiarum.

Quæ quidem & alia retulit Ioã. Stobæus ſermone 75, qua deniq; rõne reſpublica admiſit primogenitorũ uſum, quo mares fœminis ꝓferuntur,ſicuti latè tradit And.Tiraquel.in tract.de primoge.qõ.30.& ſeq.iure tñ ẽt filia eſt inſtituenda,glo.cõiter probata in c.ſi pater.hoc titu.in 6. Doct.in authẽ.nouiſſima.& hic frequẽtiſſimo,& vnanimi cõſenſu.Refert ergo ſcire ad huius c.intellectũ, quare teſtamẽtũ Raynũtij validũ hic fuerit,nõ inſtitutis filiabus, quam obiectionem ſequenti paragrapho diſſoluemus,

EX §. PRIMO.

SVMMARIVM.

1 *Etiam iure canonico filius eſt titulo hæredis honorandus.*
2 *Filius an ſit hæres inſtituendus neceſſariò in teſtamento condito inter liberos.*
3 *Intellectus ad §.ex imperfecto. l. hac conſultiſſima.C. de teſtam.*
4 *Clauſula codicillaris an cenſeatur appoſita in teſtamento inter liberos, & inibi intellectus ad l.ſi frater.C.de fideicom.*
5 *An verbum , relinquo , adiectum certæ rei inducat hæredis inſtitutionem.*
6 *Relictum pro legitima , an inſtitutionem præ ſe ferat.*
7 *Verus & communis huius capitis intellectus.*
8 *Portio legitima à patre filio tradita , recipit augmentum ſi patrimonium parentis creuerit.*
9 *Inſtitutus in re certa , an ſit verus hæres.*
10 *Inſtitutus in re certa , an deducat Trebellianicam , & quid in filio teſtatoris.*

PARAGRAPHVS PRIMVS.

PRIMVM hic canon intelligitur iure Pontificio,quo ſatis eſt filio quocunque titulo portionem legitimam relinqui, nec eſt neceſſarius inſtitutionis honor, Hoſtiẽ. hic, cuius opinio cõmunis eſt , authore Alex. in l.inter cætera.col.vlti.ff.de lib. & poſth.

1 Nullibi tamen iure canonico id† probatur non eſſe filios inſtituendos neceſſariò. Et tamen iure ciuili paſſim cautum eſt eos debere inſtitui.Igitur cum in iure ciuili ſit manifeſtum, filios eſſe omnino inſtituendos, non eſt conſtituẽda hac in re differẽtia inter utrunq; ius,nulla iuris canonici ſanctione,refragante iuris Cæſarei conſtitutionibus,unde etiam iure canonum filius honorandus eſt inſtitutionis titu.glo.per text.ibi in c.ſi pater. hoc titu.in 6. uerbo,inſtituit.quam ibi ſequuntur Ioan.And.Anchar.& Franc.poſt Domini,& eſſe hanc ſententiam communem fatentur Imo.hic.nume.31.& Iaſ.in Auth.nouiſſima.C.de inoffi.teſta.nu.31.idẽ Iaſ.in rubr.ff.ſol.matr.nu.32. nec eſt hic titulus inutilis , ſiquidem inter hæredes inſtitutos eſt locus iuri accreſcendi,non inter legatarios.l.ſi eam quã. C.de fideicom.Quin & gl.in hoc c.uerbo,relinquens.cõmunem & ultimam opinionem probat contra Hoſtien.

2 Secundò intelligi † poteſt hic textus,quando pater teſtamentũ condidit inter liberos,quo quidem caſu non tenetur quenquã eorum titulo inſtitutionis honorare.glo. in authen.nouiſſima.C.de inoffi.teſt.ubi Iaſ.eam ſequitur, & Philip.Prob.in c.ſi pater.per text.iſtum. & Matheſ. notab.104.quibus refragatur ratio illa,quod pater,teſtamẽtum faciẽs inter liberos,non tenetur ſeruare ſuperſtitioſum rigorem iuris ciuilis.l.hac conſultiſſima.§.ex impfecto.C.eo tit.Regia l.7.tit.j.partic.6.ergo non tenetur pater eos inſtituere hæredes,imò ſatis erit legitimam portionem vnicuique eorum relinquere. Præterea, clauſula illa,omni meliori modo,quo poſſit , operatur , ut filius , cui aliquid relictum fuerit teſtamento uideatur hæres inſtitutus.Bald.in l. quoties., 2. colum. C. de hæred.inſtitu. Alex.in l.nam quòd.§.nõ omnis.2.colum.ff.ad Treb.Iaſ.in d.authen.nouiſſima.2.col.Dec.conſil.14.colum.2.& Hip. ſing.36.Hæc uerò clauſula appoſita cenſetur in teſtamẽto inter liberos.gl.in l.cohæredi.§. cum filiæ.ff.de vulg. & pub.ſubſtit.verb.nõ valuit.vbi Imo.Alex. Aret.& Iaſ.nu. 58.dicit eã gl.ſing.Iaſ.in l.fi.nu.15.C.de codic.Idem Iaſ.in l.hac conſultiſſima.d.§.ex imperfecto,nu.8. idem in dicta auth.nouiſſima.nu.21.idẽ in l.eã quã.col.6.C.de fideicõm. ex l.fin.C.fam.erciſ.& idem probatur argumento aſſumpto a teſtamento militis ad teſtamentum inter liberos. quòd admittit Bar.in d.§.ex imperfecto.In teſtamẽto autem militis dicta clauſula intelligitur l.3.ff.de teſta. milit. Igitur facto teſtõ inter liberos,nõ opus eſt,eos inſtĩnis titulo expreſſim honorari.Verũ contrariam ſnĩam maximè ꝓbat tex.in d.auth.vt cũ de appell.cogno.§.aliud quoque capitulum.colla.8.qui titulũ legati, ſimilẽve inſtõnẽ parentibus iniunxit , non facta diſtinctione,an teſtm̃ eſſet inter liberos conditum,quam opinionem tenẽt Cyn. & Doct.cõiter,ſm̃ Saly.& Iaſ.nu.16.in d. auth. nouiſſima. idem notat glo.communiter recepta in d.ca.ſi pater.uerbo,inſtituit.Guliel.Bened.hic,uerb.relinquens.in 3.num. 136.aſſerunt & hanc eſſe cõcm.Anto.Rube.conſi.72.Philip.Prob.in d.c.ſi pater.& Carol.in Alex.conſil.168.lib.5. Nec iſthæc decretalis priorem opinionem probat,quippe quę præter alios intellectus ita exponi poſſit,filias hic hæredes inſtitutas fuiſſe potius præmittamus , quam incertis coniecturis diuinemus.

3 Nõ obſtat d.§.ex imperfecto. quia † locum ſibi uendicat , quando pater teſtatur inter liberos æqualiter , cum

in id

in id tendat liberorum fauor, ſecus verò ſi inæqualiter inter liberos etiam teſtetur pater, tunc etenim non valet hæc vltima voluntas minus ſolennis, propter damnum. quod ex hac inæqualitate quibuſdam filijs obueniret, ac diſcordiæ maxima præberetur occaſio. Roma. eleganter conſi. 385. cui ſubſcribit Dec. conſi. 105. idem Dec. in l. j. C. vnde liberi. idem Rom. conſ. 179. col. 4. num. 4. & Tiraq. de primogenij, q. 4. nume. 4. optimus tex. in l. ult. C. fam. erc. ibi. pares eſſe videntur. quam legem ita intellexit Cõſtan. Harmenop. Epito. lib. 5. tit. j. vt æqualis filijs bonorum diuiſio ex ea conſtitutione contingat. Et licet Pau. & Iaſ. in l. hac conſultiſſima. col. 3. C. qui teſta. face. poſſ. idem Pau. Aret. Riminal. & Corn. in d. §. ex imperfecto. ab hoc intellectu diſſentiant planè, quibus communiter cæteri ſuffragantur in auth. quod ſine. C. illo titu. teſte Soc. Iuniore cõſi. 189. vol. 2. nu. 87. Iure tamen procedit, ubi eſſet inter liberos maxima, & iniurioſa inæqualitas, qualis eſt iſta, vt vno eorum inſtituto cæteris ignobili titulo velit pater ſatisfacere, ex Cur. Iun. in d. §. ex imperfecto. nu. 2. Ant. Rubeo, cõſi. 6. 2. col. Soc. conſi. 5. in 3. vol. vlt. col. & elegãter Carol. in d. conſi. 188. lib. 5. litera A. quibus accedit Regia lex 7. ti. j. par. 6. & l. 5. tit. 8. eadem parti. quarum prior. §. ex imperfecto. conuenit, poſterior verò hunc ſecundũ intellectum, quem nos impugnamus, approbat, ſentiens nõ eſſe neceſſarium inſtitutionis titulum, quando pater teſtatur inter liberos, diuidendo inter eos propria bona. Ecco quòd lex illa non permittit ex filijs unum inſtitui, alterũ verò exhæredari, aut alio; ignobili titulo legitimam portionem eidem relinqui, vtraque verò lex loquitur, quum pater inter liberos bona propria partitur. Partitio verò in dubio æqualiter eſt intelligenda, ob patris mentionẽ. l. nomen filiarum. §. portionis. ff. de verb. ſig. l. 9. tit. 33. par. 7. vnde vel Regia l. ita eſt intelligenda, ut partitio æqualis ſit, vel ſaltem, vt non probet valde inæqualem, & iniurioſam diuiſionem, nempè vnum ex filijs inſtitui, cæteros verò hoc honore priuari. Quin & gl. in l. quoties. C. fam. erc. ſcribit, diuiſionem bonorum a patre inter liberos factã in teſtamento ſolenni, etiam rerum adſignatione, inſtitutionem inducere, quod ſi fiat in teſtamento minus ſolenni, non cenſetur facta inſtitutio, niſi diuiſio fiat p vncias, aut partes quotas. ita præfata glo. quam dicunt ſing. Alex. in l. nam quod. §. non omnis. ff. ad Treb. pen. colu. Iaſ. in auth. nouiſſima. nu. 42. C. de inoffi. teſt. Roder. Suar. in l. 9. tit. de legatis. Foro legum 7. q. ex cuius glo. diſtinctione dicta lex Regia eſt intelligenda. vnde apparet, nullibi in præmiſſis caſibus inſtitutionis titulum cuidam ex filijs legitimè concedi, reliquis verò eodem titulo excluſis. Hinc ergo conſtat ex d. §. ex imperfecto. non probari gl. & Iaſonis opinionẽ, nec item d. l. Regia, niſi fiat prædicta forma diuiſio bonorum inter filios.

Item non obſtat argumentatio ſumpta à gl. in d. l. cohæredi. §. cum filiæ. illa etenim gl. in diſcrimen adducitur ob decisionem tex. in l. ſi frater. C. de fidei. qua probatur. filium teſtatoris pupillariter ſubſtitutum impuberi fratri, poſt ætatem pupillarem non admitti ex iure fideicõmiſſi, & tamen ſi codicillaris clauſula cẽſeretur appoſita, pupillaris ſubſtitutio poſt ætatem pupillarem. exſpirãs, iure fideicommiſſi ualeret. gl. in §. maſculo. Inſtitu. de pupil. ſubſtit. facit l. Scæuola. ff. ad Treb. Ange. Fulg. & Iaſ. nu. 11. in l. precibus. C. de impub. & alijs ſubſtitut. probat eadem l. ſi frater. Imo. & Alex. in l. verbis ciuilibus. ff. de vulga. 5. colum. Galiaul. in l. Centurio. ff. de vulg. columna 54. Rube. conſi. 159. & hæc eſt communis opinio ſecundum Alex. in d. l. verbis ciuilibus. & Curt. Iunior in d. l. precib. nume. 54. ipſe tamen ibi poſt Corn. in d. l. ſi frater. & Galiaul. in d. l. Centurio. colum. 55. hanc communem opinionem falſam eſſe exiſtimat, quũ ſubſtitutio eſſet ad pupillarem ætatem reſtricta expreſſim; tunc etenim, ẽt adiecta clauſula codicillari, nõ eſſet locus fideicõmiſſo poſt pubertatem, vnde cõis ſententia habebit locũ, ſi pupillaris ſit reciproca cõpendioſa, aut minimè facta ætatis pupillaris reſtrictione concepta, ſm eos, & Paul. Caſtrenſ. in d. l. ſi frater. Quinimò indiſtinctè diſplicet d. cõis opinio Viglio, in d. §. maſculo. eo quòd glo. ibi frequentiſſimè celebrata, & d. l. ſi frater. de clauſula codicillari nihil dicunt, ſed de verbis apertè fideicommiſſum inducentibus.

Præterea. non congruit maiorem effectum hic ipſam clauſula codicillarẽ, quàm ſi in codicillis facta eſſet ipſa diſpoſitio, de qua tractatur, quod cõſtat ex uerbis clauſulæ, hunc ſenſum manifeſtè præ ſe ferentibus. Sed ſi eſſet facta in codicillis pupillaris ſubſtitutio, ultra pubertatem nullum effectum hẽret, ſicuti conſtat ex d. l. Scæuola. quæ inter pubertatem ex benigna interpretatione, ne inutilis eſſet ſubſtitutio, eã uti fideicommiſſariam admitti permiſit. Igitur clauſula codicillaris non operatur eſſe fideicommiſſariam, poſt pubertatem, eam ſubſtitutionẽ, quę pupillaris ſit. Et ſubinde compendioſa verbis directis concepta, in teſtã, ex quo ſemel ut directa valere potuit, repetita tandem in codicillis non operabitur plus, quã ſi concepta eſſet in teſtõ valida: ſed ita inſtitutã cum ſemel iure directæ ſubſtõnis valere poterit, non producitur ultra pubertatẽ ẽt iure fideicõmiſſi, ergo nec adiecta clauſula codicillari. Ex q̃b. apparet non coerti gl. in d. §. cũ filiæ. ex tex. in d. l. ſi frater. Cõceſſa tñ cū ipſa gl. cõcluſione, rñdeo, in teſtõ liberorũ gr̃a facto intelligi hãc codicillarẽ clauſulã in eo, qđ ipſis liberis utile ſit, nõ tamen in damnum alicuius eorum: ſicuti dãnũ eſſe quenquã eorum inſtitui expreſsè, aliũ verò tacitè: ſit etenim quodam modo iniuria ei, q noĩatim non inſtituitur, aut q æquali honore ſimul cũ fratrib. ad patris bona nõ vocatũ, vel deciſio Bal. in d. l. quoties. eſt intelligenda, cũ teſtõ apponitũ illa clauſula, ualeat meliori modo, quo poſſit, nõ aũt quãdo ſimplex codicillaris clauſula adijcitũ. Sic ſanè intellexit hanc Bal. opinionẽ Alex. in conſi. 50. uol. 7. Curtius itẽ Iunior conſi. 169. col. 2. primo ſiquidẽ caſu, legatum filio relictum ad inſtitutionis titulũ refertur, non ſic in ſecunda ſpecie, quo fit, ut his rectè perpenſis, non admodum conueniat huic decretali hic ſecundus intellectus.

5 Tertius intellectus ad † iſtum tex. inde ſumitur, q verbũ, relinquo, adiectũ rei ẽt particulari, inſtõnem includit, quando relinquitur ea res ei, qui neceſſario eſt inſtituendus. id etenim ſuadet materia ſubiecta. Carol. col. j. & Abb. hic exiſtimãs hunc tex. eſſe ad hoc ſing. idẽ notauit Bal. tametſi ſubobſcurè in l. quoties. C. de hær. inſtituẽ. à quo id colligunt Imolen. in l. j. §. ſi ex fundo. nu. 52. & in l. his uerbis. col. j. ff. de hæred. inſti. Alex. in l. nam qd. §. non omnis. ff. ad Treb. 2. col. Verum hęc ſentẽtia, q Bal. paſſim tribuitur, euertitur ex tex. in auth. vt cũ de appel. cog. §. aliud quoque capitulum. col. 8. quia qdem cõſtõne ſancitũ, filiũ eſſe inſtituendũ, nec ſat eſſe ei aliqd relinq. Quis igitur adeò obtuſæ mentis erit, qui vel tranſuerſim non pcipiat ex eo textu, minimè ſufficere, quidq̃ filio relinq à patre, ni hęres inſtituatur? Regia deinde l. 5. titu. 8. part. 6. dixit, ſatis eſſe filium à patre aliquam rem conſequi titulo hęredis, ergo non ſufficiet legati, aut relicti nomen. Vnde a concluſione Baldi recedunt Imolen. in d. l. his verbis. & in d. §. ſi ex fundo. nu. 55. Alex. in d. §. nõ oĩs. 5. colũ. Barb. hic. num. 14. & Guliel. Bened. verbo, in eodem teſtõ relinquens. in j. nu. 57. quorum opinio cõis eſt, ſm Imol. hic num. 30. & eundem in d. l. his verbis. & in d. §. ſi ex fundo. & Corn. in d. l. quoties. num. 3. & probatur ex eo, quod verbum, relinquo, adiectũ rei alicui in ſpecie, non inducit hr̃dis inſtõnem. l. cogi. §. & generaliter. ff. ad Trebel. vbi Bar. hoc ipſum adnotauit. Imo verbũ hoc, relinquo, adiectum quotæ hæreditatis, non inducit inſtõnem in filijs, qui formaliter ſunt inſtituendi, ſicut in ſpecie ſcribit Carol. in Alexan. conſi. 17. lib. 3. ad finem.

6 Quartus his proximè accedit † intellectus, ex quo deprehenditur, filiã à Rainutio hæredem inſtitutam fuiſſe, cum ei pater reliquerit domũ p ſua legitima. in hac etenim ſpecie cenſetur titulo inſtõnis domus relicta. Card. hic, Bar. Bal. & Fulg. in auth. vnde ſi parens. C. de inoffi. teſtam. Bar. idem conſ. 151. & Fran. Tigrinus. conſ. 152. poſt illud conſilium Bart. Corn. conſi. 35. col. 3. uolu. 2. Curtius Iunior 3. col. poſt Bal. in l. humanitatis. C. de impu. & alijs ſubſtitut. ubi text. huic opinioni refragatur, niſi dixerit, tempore illius conſtitutionis non fuiſſe neceſſariũ, filios hr̃des inſtitui, & iõ ſuſpecta quibuſdã vr̃ Bart. ſnia, q̃ reprobant Saly. in l. quoties. C. de hęred. inſti. vlt. quæſtione. Imolen. in d. l. his verbis. & in d. §. ſi ex fundo. & idem ae

Barb. hic

Barb.hic nu.13.Alex.in d.§.non oís.3.col.Iaſ.in d.auth.no
uiſſima.nu.28.Matheſ.notab.159.Guliel.Benedict.hic ver
bo,relinquens,in j.nu.58.& probat tex.in d.§. aliud quo-
que capitulum.vbi non ſufficit legitimam portionem re
linqui,ni relinquatur illa titulo institutionis.Regia item
l.5.tit.8.par.6.ſufficere ſtatuit,legitimam filijs titulo hære
redis relinqui,ergo non ſufficiet legitimam relinqui alio
titulo.Eadem etiam opinio alia ratione probatur,ꝙ lega
tum à patre filio cenſetur in dubio pro portione legiti-
ma legatum.l.ſiue libertus.ff.de iure patro.l.etiam.§.ſi de-
bita.ff.de bonis liber.id vero quod ineſt a iure,ſi exprima
tur,nihil operatur, igitur legatum ſeu relictum filio pro
portione legitima,non trahitur ad inſtitutionem, atque
ideo hæc vltima opinio verior videtur,quamuis Bar.opi
nio ſit communis , vt teſtantur Alex. & Decius in d.l.hu-
manitatis.col.2.Iacob. in d.l. quoties.nec eſt tutum ab ea
recedere io iudicando, ſicuti nec in conſulendo , ſecun-
dum Corn.conſi.298.col.3. vol.j.
Quintus intellectus aptiſſimè huic capiti conuenit ,
7 nempe,vt præmittamus in † teſtamento Raynutij inſtitu-
tionem,cõcisè etenim enarrauit hic Romanus Pontiſex
teſtamenti ſeriem,atque ita intelligunt iſtum text.glo.&
Doct.hic gl.cõiter recepta in c.ſi pater,iſto titu.in 6. Gu-
liel.Bened.in d.verbo, relinquens.nu.65.in primo. Et eſt
hic intellectus cõis,ſecundum Lanſran.hic col.j.Alexan.
conſi.70.col.3.vol.2.& Iaſ.in d.auth.nouiſſima. nu. 31.ta-
metſi falsò aſſerat eum cõiter reprobari.Guliel. Benedi.
in d.verbo,relinquens.nu. 10. Quod ſi filius à patre inſti-
tuatur hæres in ea portione , quæ legitima non eſt , aget
ad ſupplendam legitimam portionem , non tamen dicit
nullum patris teſtamentum.text.in auth.vt cum de appel
latione cogno.§.hæc autem diſpoſuimus.gloſ. communi
ter recepta in d.auth.nouiſſima.& in d.c.ſi pater. verb.in
re certa.Regia l.5.titu.8.par.6.Si verò in vita pater filio le
gitimam portionem iure debitam tradiderit,attẽta quã-
titate bonorum, quæ eo tempore pater habebat , pacto
equidem præmiſſo inter patrem & filium de non ſucce-
dendo , ac demum patris bona augeantur ante obitum
patris,filius eo mortuo aget ad integritatẽ portionis le-
gitimæ,vt ſibi tradatur id,quod deerit iuxta bona,quę pa
ter in morte dimiſerit.Bald.per tex.ibi in cap.cum M.col.
4.de conſtit. idem Bald.in l.pactũ.C.de collat.vlt. oppoſi.
8 Roma.& Imo.in l.ſtipulatio † hoc modo concepta. ff.de
verbo.obligat.Ripa in d.capitu.cum M.num. 38.Iaſon.in
l.ſi quando.§.j.C.de inoffi. teſtam. Rodericus Suar. ſtatim
citandus.& eſt communis opinio . ſecundum Iaſon.in l.
quod ſeruus.ff.de cond. ob cauſ. dat. & eundem in dicta
authen.nouiſſima.colum. quarta.legitima etenim portio
filijs debetur ex bonis,quę parentes tempore mortis ob-
tinuerint.l.cum quæritur.C.de inoffic.teſtam.Regia l. 23.
Tauri. licet Curti. Senior conſi. vlti. dixerit communem
opinionem aſſerere, filium non poſſe agere ad ſupplen-
dam legitimam portionem ob augmentum bonorum
paternorũ.poſt Iacob. Butrig. in d. c.l. pactum. & Angel.
in d.l.ſtipulatio hoc modo concepta. quorum opinionẽ
dixit veriorem , & magis communem eſſe Carol. in Ale-
xand.conſi.180.lib.5.qui poſt alios præmittit in hoc caſu
validam eſſe pactionem de non ſuccedendo. Et ſanè ſi ea
pactio cenſetur valida , dubio procul opinio Iacob.
But.verior eſt, & magis à poſteris probata , nec id nega-
bunt priorem opinionem ſecuti.Sic denique etiam abſ-
que iuramento eandem opinionem Iacobi ſequuntur,di
centes eam communem eſſe . Rom. in dicta l. ſtipulatio.
Georg.Natan.in c.quamuis pactum. colum.2. de pact. in
6.Nicol.Boeri.deciſio.62.colum.4. & Guliel. Benedict. in
hoc capitu.Raynutius.verbo,duas.numero 242. Pro qui-
bus ſolet induci tex.in l.j.§.ſi vel parẽs.ff. ſi quis à parent.
fuerit manumiſ. Ego tamen , etiam ſi opinio Butrigarij
præſtito iuramento ſuper pactione pręmiſſa admittenda
ſit,tamen abſque iuramento non cenſeo eam veram eſ-
ſe,vnde ipſius opinionem reprobare videntur idem Gu-
liel.Benedict.hic verbo,in eod.j.nume.220. Ioan. Lup. in
cap.per veſtras 3.notabi.§.23.de donat.inter vir. & vxor.
Thom.Gramm.dec.57.nume.30.præter eos , quos paulo
ante poſt Bald.citaui.

Prima verò opinio adhuc locum ſibi vendicat, ſi patri
promittat filius abſque iuramento, ſe amplius nihil pe-
titurum ratione portionis legitimæ.l.ſi quando.§.j. C. de
inoffi.teſt.Iaſ.& Ripa in dictis locis.quod Doct.primã opi
nionem ſecuti manifeſtè probant,imò ſunt qui adſerant,
tale pactum,ẽt iuramento præſtito,minimè valere,ex eo
ꝙ deciſio d.c.quamuis pactum. in filia congruè dotata lo
quatur,vt ſcribit Carol.in dict.Alex.conſ.180.lib.5.à quo
libenter ex communi ſententia diſcedo.Nam in filio idẽ
erit,ſi congrua portio pacti tempore ei fuerit adſignata,
eo tempore inſpecto, quo ad patris bona,quemadmodũ
præter alios tradunt Alex.in d.conſi.108. & in l.in ratio-
ne.2.ff.ad legem Falci.idẽ Alex. Corn.Iaſon, & Deci.in l.
pactum.C.de collationibus.Ripa in d.c.cum M.& lib.j.re-
ſpon.c.6. col. vlti.Th.Grammat. d.deci.57.nu.30. Aymon
conſi.114.nu. 16.licet idem Iaſ. in authenti. nouiſſima. C.
de inoffi.teſtam.dubitauerit. Igitur quoties prædicta pa-
ctio abſq; iuramento facta fuerit, locum habebit, quod
modo ex Baldo,& alijs adnotauimus.Et idem erit, ſi mor
tuo patre filius hæredibus patris aſſeuerit & cauerit , ſe
tot & talia bona à patre accepiſſe , poterit enim adhuc
agere aduerſus hæredes,vt legitima portio ſuppleatur.d.
l.ſi quando.§.2.vbi Doct.id notant cõmuniter . & Roder.
Suares in l.quoniam in prioribus.amplia.9.de inoffi. teſt.
qui hoc ipſum latius tractat.
9 Subdit gl.inſtitutum in † re certa loco legatarij haben-
dum eſſe.idẽ notat gl.in c.ſi pater.in gl.3.tex. vbi latè Iaſ.
in l.quoties. C. de hæredib. inſtit. quandoque tamen hic
inſtitutus in re certa eſt cenſendus hæres non legatarius,
ſicuti Doct.explicant in d.l.quoties.Franciſ. in dicto cap.
ſi pater.ſuper gl.3.Rotæ deciſi.864.in antiquis.Gulielmus
Benedict.verbo,in teſtamento relinquens.in j.nume.256.
Nam inſtitutus in re certa hæredis nomen & commodũ
habet quoad ius accreſcẽdi,hærede etenim vniuerſali re
pudiante,tota hęreditas accreſcit huic in re certa inſtitu
to.ſicut Barto.Angel.Salyc.& alij exiſtimant in d. l. quo-
ties.& in §.ſi ex fundo.ſtatim allegando. quorum opinio
communis eſt,quod præter alios Corne. aſſerit conſi.31.
volum.4.Rurſus ſi hæres vniuerſalis non inſtituatur in to
ta hæreditate,nec in eius quota portione , hic cenſetur
hæres vniuerſalis. l. j. §. ſi ex fundo. ff. de hæredib. inſti-
tuen.notatur in d.l.quoties.Regia l.14.titu.3.partic.6.Ve-
rum hic in re certa inſtitutus hæres, & rogatus reſtituere
10 alteri rem † ipſam, quartam Trebellianicam non detra-
hit.Bald.& Iaſ.col.5.in l.filium.C.famil.erciſcun.Abb.hic
col.penul.idem Iaſon in d.l.quoties. colum. 3. Guido Pa-
pæ deciſi.466.etiã ſi hic inſtitutus ſit filius teſtatoris , quia
Trebellianica ſolum deducitur ab hærede vniuerſali,aut
ab hærede alio, qui propriè hæres ſit.l.j.§. Inde Neratius.
& l.Mulier.§.vlt.ff.ad Trebell.hic verò inſtitutus in re cer-
ta non eſt propriè hæres.l.quoties.paulo ante citata.igi-
tur non poteſt Trebellianicam deducere.atque ita in hac
ſpecie reſpondet Aymon Sauillianus conſi.131.num.13.
& conſi.186.col.j.aduerſus Curti.Iunior.conſi.160. & gl.
quæ cõtrarium præmittit in d.c.ſi pater.verbo,Trebellia
nicæ. Illa tamen gl. defendi poteſt ex eo, ꝙ hęredi inſti-
tuto in re certa datus fuerat ibidem ſubſtitutus vniuerſa
lis, quod ipſe tradam inferius §.9.

EX §. SECVNDO.

SVMMARIVM.

1 *Inſtitutio patris , & filij concepta per copulam , & eum intelle-
ctum habet , vt ſimul pater & filius admittantur,non ordine
ſucceſſionis , & gradus .*
2 *Patre accipiente emphyteuſim pro ſe , & filijs ſuis maſculis , &
fœminis , an eo mortuo à maſculis excludantur fœminæ.*
3 *Nihil an refert ſiat inſtitutio plurium per dictionem , & an per
dictionem , cum , contra Bartolum .*
4 *Inſtitutio filij , & nepotis ex eo cenſetur facta ordine gradus , &
ſucceſſionis , non ſimul.*
5 *Inſtitutio Sempronij , & eius filij hæredis , eſt accipienda ex ordi-
ne ſucceſſionis , non vt ſimul admittantur.*
6 *Inſtitutio vnius , & plurium nomine collectiuo facta , ordine
ſucceſſionis , & gradus eſt intelligenda .*
7 *Eo caſu, quo plures ordine ſucceſſionis vocantur , an ſit admitten-
da vulgaris , an fideicommiſſaria ſubſtitutio .*

§.SECVN-

§. SECVNDVS.

CONSTAT deinde ex præuia huius deciſioois narratione, qualiter Raynutius Alterochã, & eius ſobolẽ, Adiectæ ſubſtitueriт, mortuaq; Adiecta, Alterocha, & eius filius petierũt iure ſubſtitutionis bona Adiectæ, quo fit, vt ex hoc probetur, duos ſubſtitutos, aut inſtitutos diſparis gradus, æqualiter, & ſimul vocari ad ſucceſſionẽ, nõ ordioe gradus. idẽ aſſerit l. vltima. C. de impub. & alijs ſubſti. vbi ſubſtitutis patre cũ filijs, & Sẽproοio, dimidia pars cõpetit Sẽpronio, alia dimidia, patri, & filijs ſimul. optimus ad idem tex. in l. ſi mulieri. ff. de vſufruct. accreſ. & in l. ſi quis Titio. ff. eo. ti. iuxta cõmunẽ intellectum. Econtrario tñ inſtat tex. in l. Gallus. §. quidam rectè. ff. de liber. & poſthum. ex quo colligitur, ordine gradus primo patrem admittendum eſſe, ac deinde filium. Quamobrem Barto. in d. l. quidam rectè. tres aſſertiones tradit, quibus hanc quæſtionem diſſoluere conatur.

1 Prima cóclusio, Inſtitutio aut † ſubſtitutio patris, & filij p copulã, & cõcepta, ordine grad' eſt nõ ſimul intelligẽda, vbi rõ affectionis dictat, patrẽ prius admitti debere, volnntate teſtantis, qđ in ſimili probat tex. in l. Lucius. ff. de hær. inſtit. & in l. generaliter. C. de inſtit. & ſubſti. atque idem erit io quibuſcunque, qui ſimul copulantur in aliqua diſpoſitione, ſi prælationis ratio affectione teſtantis colligantur. Sic patre recipiente ſeudum pro ſe & filijs maſcnlis, & fœminis, ordine ſexus prius admittunt maſculi. q̃ fœminæ: tex. in ca. d. j. §. filia. de ſucceſ. feudi, & in c. j. Epiſcop. vel Abbatem. Sed Bart. concluſioni refragatur tex. hic ſecundnm Lanfran. col. 3. ſiquidem aderat in hac ſpecie ordo affectionis, & tñ ſimul Alterocha, & filius admittũtur, & quamuis Soc. Ant. Rnbe. & Fortu. in d. §. quidam rectè. conentur euertere huius c. inductionem varijs interpretationibus, nulla tñ earum ſatis conuenit. Eſt etiam contra Bar. voluntas teſtantis ex eius oratione, & verbis deprehenſa, quæ ordini charitatis præferenda eſt. Quin & tex. in l. codicillis. §. inſtituto. ff. de lega. 2. palã probat, inſtitutis filio, & nepote, eos ſimul non ſucceſſorio ordine vocari, ex quibus tolluntur rationes Bar. nam
2 tex. in d. §. filia. pp naturã feudi procedit: cũ in feudis † maſculi fœminis paſſim præferantur. Nam & idẽ Bar. in l. & iuſiurãdi. §. liberi. ff. de oper. liber. ſcribit, patre accipiẽte emphyteuſim pro ſe & filijs ſuis maſculis, & fœminis, mortuo patre non præferri maſculos fœminis. l. maximũ. C. de libe. prgte. ſequuntur Bart. Saly. in l. 2. C. de iure emphyteu. q. 17. & ibi Iaſ. uu. 187. Ancha. conſi. 125. Imo. in c. potuit. de locat. vlti. col. & eſt cõis opinio, teſte Alberto Bruno in tract. de ſtatu. exclud. fœmi. ar. 8. q. 22. qui omnes & Soc. conſi. 113. 2. col. vol. j. & eius nepos Soc. conſi. 133. num. 25. vol. j. Ancha. in l. tres fratres. de pact. & alij, quos referam in c. Raynaldus. nu. 2. id intelligunt, refragantibus Salycet. & Luſitano in l. 5. ff. de reb. dub. niſi eſſet in ea regione, aut prouincia ſtatutum fœminas excludi extantibus maſculis. idem notat Alex. conſi. 119. nu. 8. lib. 5. & conſi. 15. li. 4. optime Carol. in conſuet. Pariſi. §. 22. q. 29. nu. 86. vbi aſſerit, hanc opinionem cõem eſſe, dubius tñ an vera ſit. ſicuti etiam dubitauit in d. conſi. 15. in additionib. ad Alex. quibus conſtat in d. §. filia. non probari hanc primam concluſionem. igitur Barto. opinio communiter reprobatur, vt aſſerunt Iaſ. num. 18. Fortu. colnm. 25. Galiaul. nnm. 65. & Ant. Rube. fol. 5. colum. 4. in d. §. quidam rectè. Dec. conſi. 236. colum. 2. & Alex. conſil. 22. colum. 3. volum. 3. Corneus conſi. 17. volum. 4. & Cæpola conſi. ciuili. 52. colum. 2. ipſe verò Barto. etiam præmiſſo ordine charitatis, admittendos cenſuit ſimul eſſe eos, qui vocati fuerint per dictionem, vna, cum, & ſimilibus. Cui conſenſere ferè omnes in d. §. quidã rectè. & Matheſ. notab. 157. Adhuc tamen in hoc nnlla procedit dña, nihil enim re-
3 fert, † fiat coniunctio per dictionem, cum an per dictionem, vna. tex. inſignis in d. l. ſi quis Titio. ff. de vſufruct. accreſcen. Iaſ. nu. 14. Ant. Rube. fol. 13. col. j. & Fortu. in d. §. qnidam rectè. col. 17. vnde ſi ex ordine charitatis eſſent plures coniuncti admittendi, ſeruatis ipſis gradibus parũ aut nihil referret coniũgi eoſdem his, aut illis dictionib.

Secuuda concluſio, Inſtiturio filij & nepotis ex co con-
4 cepta per † copulam, & intelligitur ordine ſucceſſionis, & non ſimul. Hæc enim inſtitutio facta cẽſetnr ordine neceſſitatis, cũ filius ſit inſtitueudus in primo gradu. l. 3. & l. inter cætera. ff. de liber. & poſthum. ergo perpenſa ſubiecta ſpecie, exigit neceſſitas, vt ſucceſſorius ordo ſeruet. gl. in d. §. quidã rectè. qnam ſequuntur Doct. cõiter, vti ſcribunt Iaſ. col. 4. Fortun. Galiaul. nu. 57. & Rnbe. col. 12. in d. §. quidam rectè. Ab hac verò cõi ſnĩa recedũt Iaco. Are. Saly. Imo. & Are. rõne efficaci quidem, & quæ præcedentis opinionis rõnem euertat. Nam ex neceſſitate filius eſt in primo gradu inſtitnẽdns, nõ tñ abhorret alinm ſimul & eodẽ gradu cũ eo hæredẽ inſtitni ſat etenim eſt filiũ habentem primum ſuauitatis locũ inſtitui in primo gradu, nec eſt neceſſe ipſum ſolum inſtitui, quod manifeſtiſſimũ eſt. Et ita opinionẽ Iacobi tutantur in d. §. quidã rectè. ex nouioribus, Rub. col. 12. & For. col. 12. nec opinio cõis efficacem rationem habet, teſte ibidem Galiau. nu. 60. quibus conſentit Mari. Salom. col. pe. qui etiam à prima Bar. concluſione recedit. Et eſt aduerſus Barto. in hac, & præcedenti ſententia optimus tex. à contrario ſenſu in l. cum in teſtamento. in prin. ff. de hæredibus inſti.

5 Tertia cõcloſio, Inſtitutio, † aut ſubſtitntio duorum ita facta, vt primũ, & eius filium heredem, quis hæredes inſtituat, aut ſnbſtituat, eſt intelligenda, non ſimul, ſed ordine gradus, hæres enim non admittitur in vita illius, cuius futurus eſt. l. qui ſuperſtitis. ff. de acquiren. hæredi. l. hæreditas. ff. de petit. hæred. hanc igitnr concluſionem Bar. ipſe probat, quem ſequnntur oẽs in d. §. quidam rectè. Soci. conſi. 12. col. 3. vol. 3. dicens hanc ſententiã communiter receptam eſſe. explicat eandem Iaſ. in conſ. 157. volum. 4. Nec obſtat l. ſi quis Titio. ff. de vſufruct. accreſ. dicens, Si quis Titio, & heredibus ſuis vſumfructum legauerit, dimidiam Tirius, dimidiam hæredes eius habebnnt. Nam intelligitur, Tirio & hæredibus ſnis. i. teſtatoris. glo. cõiter ibi recepta, quã ſubtiliter explicat Zaſius lib. j. ſing. reſp.
6 c. 19. & lib. 2. c. 29. Hæc † verb 3. cõcluſ. eo. iure pcedit, vbi teſtator Semproniũ inſtituit, & ſeqnentes in gradu, noĩe tamen collectiuo. Exempli gratia, Inſtituo Sempronium & ſnos. hoc etenim nomine colliguntur plnres, qui ſimul admitti nequennt, & ideo ſucceſſionis ordo ſeruandus erit. Socin. in d. §. quidam rectè. col. 3. Deci. conſi. 205. col. 3. Galiaul. poſt alios in d. §. quidã. nu. 69. Aymon Sauili. cõſ. 22. col. 2. Deci. conſi. 248. idẽ Deci. conſi. j. Paul. de Caſt. per text. ibi in l. vlti. C. de verb. ſign. text. in l cũ ita. §. in fideicommiſſo. ff. de lega. 2. & illic Bar. Imo. Bal. Cnma. & Paul. latè Tiraq. lib. j. de retract. §. 11. gl. 4. num. 2. tex. optimus in l. peto. §. fratre. ff. de lega. 2. vbi Bar. & alij idem Bart. in d. §. quidam rectè. col. 2. & illic Doct. communiter.

7 Duorũ † aũt, pluriumvè inſtitutio quoties ſucceſſionis ordine eſt intelligẽda, ad vulgarẽ ſubſtitutionẽ referuntur ſiquidẽ directis verbis & ciuilibus facta, cnm ſemel iure directo valere poſſit, ad fideicommiſſum non dedncitur. l. verbis ciuilibus. ff. de vulg. & pupillari ſnbſti. Igitnr vulgaris ſubſtitutio in ea ſpecie ſnbintelligitur, & iõ primo adeunte hæreditatẽ, ſecundo locus non eſt. Aret. in d. §. quidã rectè. col. 3. Soc. verſ. tertius caſus. & poſt alios Galiaul. ibi nu. 67. Dec. conſi. 248. col. penul. dicens opinionem Aret. communem eſſe, ex quibus idem omnino dicendum eſt in ſubſtitutione, niſi ea facta ſit nomine collectiuo. l. cũ ita. §. vlti. ff. de lega. 3. l. peto. §. fratre. ff. eo. aut per verba tractũ futuri tpis ſignificantia, vel quæ poſſint intelligi iure fideicommiſſi, tunc etenim ſi fideicõmiſſaria ſubſtitutio hic eſt intelligẽda, ſecundum eodem Soc. & Gali. Dec. coοſi. 95. col. 2. & conſi. 236. col. 2. Paul. Caſtr. in d. §. in fideicommiſſo. Soc. conſi. 12. vol. 3. colnm. 3. Curt. Iuni. conſi. 48. col. 3. Aymon conſi. 131. & conſi. 22. col. 2. quorum diſtinctio cõis eſt, refragante in j. Aret. concluſione, Pau. Caſtren. ſecundum Galiau. in d. l. Gallus. §. quidam rectè. nn. 67. & Aymon d. conſi. 22. & licet Dec. conſi. 248. & conſi. 228. col. j. ab hac reſolutione diſcedat, quando ſit ſubſtitutio nomine collectiuo, vt animaduertit Aymon, tamen receptior eſt Soc. ſententia.

Ex his facillimè ſoluitur obiectio ex dicto §. quidam

rectè

recte. qui procedit, quando inſtitutio poſthumi ne-
potis neceſſitate cogente fit, iuxta conſilium Galli
Aquilij.

EX §. TERTIO.

SVMMARIVM.

1 *Quid referat ſcire, nominatum in conditione eſſe, vel non eſſe*
ex teſtamento vocatum.
2 *Poſiti in conditione non cenſentur poſiti in diſpoſitione.*
3 *Poſiti in conditione non cenſentur vocati ex teſtamento, etiam ſi no-*
minatim à teſtatore grauentur, ſecundum communem.
4 *Fideicommiſſum relictum ab his, qui conditione nominantur, an*
valeat.
5 *Maſculi, quorum mentio fit in conditione, adhuc non cenſentur*
vocati ex teſtamento.
6 *In legatis poſiti in conditione, an cenſeantur poſiti in diſpoſitione.*
7 *Poſitus in conditione non vocatur ex illo teſtamento, etiam ſi in-*
ſtitutio non ſuccedat de iure ab inteſtato.
8 *Quandoque ex voluntate præſumpta teſtatoris, nominati in con-*
ditione vocati cenſentur ex diſpoſitione.
9 *Intellectus ad l.Gallus in princ.ff.de lib.& poſthu.*

§. TERTIVS.

PRÆTER alia, quæ maximè in huius capi-
1 tis interpretatione† adnotari ſolent, ad
examen adducitur ſubſtitutio quædam à
Raynutio facta. Is etenim proprio teſtã ſta
tuit, vt filiæ Adiectę, ſi abſq; liberis morere
tur Alterocha, & ſoboles quam geſtabat
in vtero, eidem impuberi ſuccederent. Cuius ſuſtitutio-
nis ratione à iuris vtriuſq; profeſſoribus quæritur, quæ-
nam iſthæc fuerit ſubſtitutio? atq; id locus hic ſubſtitutio
num tractatũ eapoſcit, cui ipſe libentiſſimè ſuperſede-
rem, cum ob interpretum hac in re indeſeſſam concerta
tionem, tum ob materiæ amplitudinem, quæ vel eſt omit
tenda, vel diligentiſſimè tractanda, quorum minimè pati
tur hæc Raynutij ſubſtitutio: vltimum verò latiſſimos il-
los, miris ac feſtiuiſſimis floribus referios, Iuriſconſultõ
rum campos potius exigit, quàm hanc, vel alteram iuris
Pontificij ſanctionẽ. Primus ſanè, vt vel ea minima par-
te propoſiti quæſtioni deſeruiã, illud inquiram, num his
Raynutij verbis liberi Adiectæ fuerint hæredes inſtituti,
aut potius ſubſtituti? Nec id temere in controuerſiam du
citur, cum plurimum interſit id ſcire, ſiquidem filij Adie-
ctæ ſubſtituti ex his Raynutij verbis põt mortua matre,
eius hæreditatẽ repudiare, & capere bona Raynutij, qui
eos ex teſtamento vocauerit, quod ſi ab inteſtato ſucce-
dunt matri, nec vocati ſunt ex ſubſtitutione fideicõmiſſa
ria Raynutij, non poterunt matris hæreditatem repudia-
re, & primi teſtatoris bona petere. Præterea, filij Adie-
ctæ vocati ab ipſo Raynutio ad propria bona ex fideicõ-
miſſaria ſubſtitutione reuocabunt bona aliena per ma-
trem, quæ quidem bona fuere relicta in hæreditate Ray-
nutij, alioqui non vocati per hæc verba, non admittun-
tur ad reuocationem alienationis l.vlt.§.pen. C.commu.
de lega. aliaſq; vtilitates hæc diſputatio habet, quas paſ-
ſim Doct. tradunt. Eſt ſanè inſignis gl. in l.Lucius. in 2.ff.de
2 hæred.inſti. quæ dixit, per prædicta verba filios non † eſſe
vocatos à teſtatore, ex eo quod in conditione adiecta, fiat
eorum mentio, non in diſpoſitione, hi verò, qui conditio
nibus adijciuntur, minimè vocantur in ipſa diſpoſitione
per ipſum teſtatorem. l. ſi quis ſub conditione. ff. ſi quis
omiſ. can. teſta. l. ſi quis ita hęres inſtituatur, ſi legitimus.
ff.de hæred.inſti. l. ex facto etiam agitatũ. ff.eo. l. qui duos,
ff.de reb.dub. l. vel ſingulis l. qui duos. ff.de vulg. & pupil,
ſubſtitu. quam quæſtionem late diſputat Ant. Corſ. in re-
pet. ad Abb. dictione, ſubſtitutio, ac præ cæteris dictam
gl. dixere ſing. eſſe Alex. in l. ex facto. §. j. col. 2. & in §. ex fa
cto. col. 2. ff. ad Trebel. idem in l. Gallus. col. 3. ff. de libe. &
poſthu. dixit eam celebrem & ſingul. Gali. in l. Centurio.
col. 89. & ibi Ripa num. 159. ff. de vulg. & Cort. Senior cõſ.
42. colum. 7. vbi eam opinionem cõmunem eſſe fatetur.
idem aſſerunt Imol. in d. l. Lucius. 3. col. Alex. conſi. 109. &
conſi. 202. & 188. vol. 2. Decius conſi. 207. Soc. in conſi. 62.
vol. 3. colum. j. Zaſius de ſubſti. cap. vlti. colum. 2. Catelli.
Cotta in dictione, filij in cõditione. Sunt tñ, q ab hac opi
nione recedant, ex verbis Iuriſconſulti in d. l. Lucius. qui
ita concepta inſtitutione, Titius frater meus mihi hæres
eſto, ſi Titius hæres meus filium, filiamve ex ſe natum, na-
tamve non habuerit, Stichus & Pãphilus ſerui mei liberi,
& hæredes mihi æquis portionibus ſunto. Reſpondit, Si
frater deceſſiſſet priuſquam hæreditatem adiret liberis
relictis, non erunt hæredes Stichus, & Pamphilus: nam
prudens conſilium teſtatoris animaduertitur. Non.n.fra-
trem ſolũ hæredẽ prætulit ſubſtitutis, ſed ẽt eius liberos.
Hactenus dicta lex, quæ plurimũ deſtruit gl. ſententiam,
vti tradunt Soc. in l. cum auus. ff. de cõdi. & demon. ſol. pe.
Chaſſa. conſi. 14. & Fortu. in d. l. Gallus. in prin. col. 38. Co
raſius lib. 2. miſcellane. c. 19. qui & alia pro hac opinione
adducunt, ſat diligenter. Non tñ obſtat cõi ſententię tex.
in d. l. Lucius, poteſt etenim aliquis admitti ad bona ex vo
luntate teſtantis, & nihilominus ab inteſtato. l. conficiun-
3 tur. ff. de iure codicil. Quin & † cõis opinio qbuſdã adeo
placet, vt eã veram eſſe exiſtiment, ẽt ſi poſiti, ac nomina
ti in cõditione, expreſſim a teſtatore grauentur, aut poſt
eorum obitum, aliorum fiat ſubſtitutio, cuius rei ſit exẽ-
plum, inſtituo Titium meum hæredem. Et ſi Titius moria
tur ſine liberis, aut ipſi Titij liberi moriant ſine filijs, ſub-
ſtituo Sempronium. Nec hoc vltimum fideicommiſſum
valet, quippè quod ab eo, quem teſtator non honoraue-
rit, relinquatur. l. ab eo. C. de fideicommiſſ. Alber. in rub.
ff. de vulg. num. 93. Alexan. in d. l. Centurio. nume. 94. idem
Alex. conſi. 105. volum. j. Anch. conſi. 137. quorum opinio
communis eſt, ſecundum Iaſon. in d. l. Centurio. num. 57.
& eundem conſi. 35. volum. 3. Deci. conſi. 422. colum. 2. &
conſi. 270. colum. j. Soc. conſi. 62. volum. 3. col. vlti. Curt.
Iun. conſi. 43. nume. 6. Alex. conſi. 231. 2. volum. & Soc. Iun.
in conſi. 138. volum. j. num. 22. qui omnes eandem ſequun
tur. & Carol. in Alex. conſi. 64. lib. 5. Nec apud me dubium
eſt, hanc ſententiam frequentiori calculo receptam fuiſ-
ſe, ſicuti & alij plures fatentur ſæpiſſimè. Sed Bart. in d. l.
Centurio. numero 37. contrariam ſententiam probat, ea
potiſſimum ratione, q ipſius teſtantis voluntas fuerit, li-
beros inſtituti ex teſtamento vocare, cum ab eis fideicõ-
miſſum reliquerit, alioqui non relicturus hoc fideicom-
miſſum ab eis, quos minimè honorauerit. Nam & conie-
cturis contrariæ voluntatis, præfatam opinionem com-
munem ceſſare, frequentiſſimum eſt apud Docto. hanc
controuerſiam tractantes. Igitur opinio Bart. iure proce-
dit, cui ſubſcribunt Alexan. conſi. 64. vol. 5. Ancha. conſi.
74. Curt. conſi. 45. colum. 3. (& conſi. 53. colum. 9. Corneus
conſi. 319. colum. pen. lib. 2.) Soc. in d. l. cum auus. colum.
pen. idem in l. cum filiofamilias. colum. 3. ff. de leg. j. Curt.
Iunior conſi. 16. colũ. 3. Galian. in d. l. Centurio. col. 92. &
ibi Ripa num. 167. Poſitus in tract. de ſubſti. titu. de com-
pendioſa. nume. 30. & eodem ti. Zaſius colum. pe. Chaſſa.
conſi. 14. colum. 2. quorum opinio facilius defendi poteſt
quàm præcedens, inſpecta præſumpta teſtatoris volun
tate, quæ in teſtamentis primum locum obtinet.

Cæterum, vtcunque ſit, etiam admiſſa Alber. opinio-
4 ne, fideicommiſſum valere † poterit, ſi ita fuerit relictum,
nominatim à liberis inſtituti non detur, ſed ſimpliciter,
hac quidem forma: Si Titius hæres meus deceſſerit ſine li
beris, vel eius liberi ſine filijs moriantur, bona mea deue-
niant ad Sempronium, in hac etenim ſpecie fideicom-
miſſum, à liberis inſtitui minimè relinquitur. ſed rogatur
inſtitutus hæres hæreditatẽ Sempronio reſtituere, ſi eius
liberi ſine filijs deceſſerint. Alex. in d. l. Centurio. num. 95.
Bald. & Salycet. in l. precibus. col. pen. C. de impube. idem
Alex. conſi. 198. vol. 2. nu. 13. argumento ſumpto à l. quo
ties. ff. de reb. dub. nam & grauamen iniunctum inſtitutis
tranſit in hæredem ſecundum eoſdem.

Secundò, dicta communis Docto. adnotatio ex glo. in
5 d. l. Lucius, procedit, etiam ſi † teſtator maſculorum in
conditione mentionem fecerit, ita ſanè, Si inſtitutus ſine
liberis maſculis deceſſerit, ſubſtituo Sempronium. Ad-
huc equidem liberi non cenſentur ſubſtitui. Alex. conſi.
24. colum. 4. & conſ. 32. volum. 2. Soc. conſi. 62. vlti. colum.
& conſi. 116. col. 6. vol. 3. quorum opinio communis eſt,
vt

vt fatentur Ripa in d.l.Centurio.nu.162.& Paul.Pariſien.
conſi.14.colum.3.atq; mota lite ita pronunciatum fuiſſe,
teſtatur Guido Papæ dec.600.& deciſ.184. fatentur etiã
hãc opinionẽ cõem eſſe Ripa in l.j.C.de pact.nu.9.& Soc.
Iunior conſi.177.vol.2.idem conſi.118.volum.j.num. 16.
Paul.Pariſ.conſi.86.num.15.& conſi.87.num.35.volum.2.
Ipſe verò Guido Pariſ.contrariam opinionem veriorem
eſſe exiſtimat, dicens liberos maſculos cenſeri omnino
ſubſtitutos,tametſi in cõditione fuerint nominati. idem
Dec.conſi.270.Cur.Iunior conſi.43.nume.7.(idem Dec.in
l.j.C.de pact.num.16.& ibi idem Curt.Iunior num.14.qui
aſſeuerat, ſecundum hanc opinionem iudicatum fuiſſe.
eandẽ ſententiã ſequuntur Corneus conſi. 146.lib. 2.Ludou.Gozadi.cõſi.26.nu.22.Carol. Ruinus conſi.167.nu.9.
lib.3.)Aymon Sauilliaous conſ.130.col.2.ab exemplo ſta
tutorum,quæ à ſucceſſione excludunt fœminas, extanti
bus maſculis,qui ſi ab inteſtato ſuccederent,minimè excluderent fœminas,ſed cum eis ſimul admitterentur. Sic
in hac ſpecie, ſi maſculi ab inteſtato ſuccederent, ſimul
cum fœminis eſſent admittendi, & ita ſubſtitutis præferentur fœminæ , quod eſt contra teſtantis mentem, &
ideo eſt dicendum, maſculos à teſtatore ex teſtamento
vocari,ſicuti Decius exiſtimat.

Hac tamen ratione ego non cogor à priori ſententia
diſcedere,atque,vt arbitror,in præſenti q.maſculi ex voluntate teſtantis ſuccedunt ab inteſtato ipſi inſtituto, &
eadem uoluntate fęminis præferuntur,ſicuti in ſtatutis,
quorum Dec.meminit,maſculi per legitimam ab inteſta
to ſucceſſionem vocantur,& fœminas excludunt, quod
latiſſimè conſtat ex traditis ab Alber.Bru.in tract de ſtatut.exclud.fœmi.ar.8.&ar.13.Poſſet ſanè opinio Guidonis locum obtinere,teſtator fœminas, eo caſu, quo naſcerentur,peculiari titulo honorauerit.Corn.conſi. 207.
volum.5.col.3.Cur.Iuni.conſi.87.col.2.Ripa in d.l.Centu
rio.nu.163.Aymon conſi.130.colum. 3. Similiter & Hierony.Grat.conſilio 3.nu.19.vol.j. aliquot alijs modis opinionem Guidonis defendit.

Tertiò, præmiſſa gloſſ.communis opinio etiam in lega-
6 tis locum habet eadem † ratione. Socin.in d.l. cum auus.
ſol.vlti.colum.j.cui ſubſcribunt Lance. Galiau.in dicta l.
Centurio.colum.91.& Catel.Cott.dictione,filij in conditione.optimus text. io l. ſi quis ſub conditione.ff.ſi quis
omiſ.cau.teſtamen.quo probatur,etiam in legatis poſitũ
in conditione, non cenſeri in diſpoſitione decretum.
(idem probatur in l.j.§.item ſi ita.ff.ad legem Falc.) ad
idem l.filiusfamilias.§.cum quis.ff.de lega.j.cuius ratio ge
neralis eſt:nam & l.generaliter.C.de inſtit.& ſubſtitu.§.
cum autem.ſenſit adiectos conditioni non vocari ad fideicommiſſum ex teſtamento, & ſubdit procedere eam
conſtitutionem in legatis, & fideicommiſſis, quo fit, vt
prædicta opinio ſit recipienda aduerſus Ang.in l.in legatis.C.de lega.& Iaſ.ibi(eundem Iaſ.in conſi.4. nu.5. lib.j.)
dicentes,in legatis adiectum conditioni vocari per fidei
commiſſum ex teſtamento:nec id mirum eſſe,cum legata nutu relinqui poſſint.l.nutu.ff.de lega.3.non ſic hæredi
tas,& ideo quamuis gl.in hæreditatibus loquat,erit aliud
dicendum in legatis.idem Corn.conſi.146.col.5.volum.
2.quorum ratio ex præcedentibus tollitur,& ex eo,q dicta gl.etiam in fideicommiſſis loquatur, quæ legatis exequantur.Vnde non immerito Iaſ.in l.j.col.4.C.de pac.Angeli ſententiam dubiam eſſe fatetur. (Sed & illoa Angeli
commentarios,Florentinos,ioquam,quorum Iaſ.meminit nondum ipſe vidi.in his verò,qui uulgo habentur,nihil hac de re Angelus ſcribit.)

Quartò,eadẽ opinio gl.adhuc uera eſt, etiam ſi poſiti
7 in conditione non ſint ſucceſſuri † ipſi inſtituto inteſta
to,nihilominus etenim hi nõ cenſentur teſtamẽto uoca
ti ad fideicommiſſum.Filius ſiquidem naturalis ſubſtitutum excludit,licet inteſtato parenti ſucceſſor legitimus
non ſit.l.ex facto.§.ſi quis rogatus. ff. ad Treb. auth.licet.
C.de natu.liber.Hanc nerò extenſionem probat inſignis
tex.in d.l.filiusfamilias.§.cum quis.ubi nominati io conditione excludunt ſubſtitutum, etiam ſi non ſint hæredes inſtituto.eandem opinionem probat gl.in d.l.ex facto.§.ult.Vbi Vincent.Hercul.& Alex.in d.§.ſi quis rogatus.2.col.& ibi Ripa nume.27. fatentur eam communem
eſſe.Et in hac ſpecie idem concedit Pau. Caſtren.in d.§.
ſi quis rogatus. ab ea tamen opinione & extenſione
diſcedens.

8 Porrò,ſi quando à præfata † communi opinione recedendum erit,id non temere,ſed cautè agendum eſt,perpenſis coniecturis, quibus deprehendi poſſit eam fuiſſe
teſtatoris voluntatem, vt nominatos in conditione ad
ſubſtitutionem ex teſtamento vocauerit,quod iudex attentè admodum arbitrabitur.Soc.in d.l. cum auus. ad fin.
Curt.Iunior.conſi.43.nume.7.Pau.Pariſ.conſi.42. volum.
3. Hierony. Grat. conſilio 48. volumna j. Socin. conſilio 116.colum.2.vol.3.Vnde ſi quis derogans futuris teſtamentis,diſponat,& dicat velle ipſum habere ſucceſſores eos qui ab inteſtato à iure vocantur, & addiderit id
ſibi placere, vt ea diſpoſitio valeat eo, quo meliori modo poſſit,cenſet hæredes inſtituere eos, qui ei inteſtato
ſunt ſucceſſuri,eſt enim inſtitutio neceſſaria ad tollenda
futura teſtamenta,& ex clauſula adiecta colligitur intentio teſtamentis, ſicuti in hac ipſa ſpecie reſpondet Curt.
Iunior conſi.169.col.2.

Ex quo defendi poteſt id,quod nouiores quidam opi-
9 nantur. Filium inſtitutum † hæredem cenſeri in illa celebratiſſima forma Galli Aquilij,Si filius meus me viuo morietur,tunc ſi quis mihi ex eo nepos,neptiſve,natus, nataue erit,hæredes ſunto.idem enim neceſſarium eſt præmittere, ne teſtamentum rumpatur. Igitur teſtantis illa
cautiſſima formula intentio eſt proculdubio, vt eius diſpoſitio valeat,& ob id iudicandum eſt ſub illa conditione voluiſſe filium inſtituere hæredem, cum id neceſſariũ
ſit,ne teſtamentum rumpatur,quod in d.l.Gallus.in principio an imaduertunt Fortu.colum.28.Galiau. nume.54.
& Mari.Salomo.nume.25.ex l.denique.§. interdum.§. de
pecul.lega.idem adnotauit Stephanus in Necyomantia,
dialogo 46.& 47. Nam fauore liberorum verba enũciatiua diſponunt.l.pater.§.auus.ff.de doli excep. idem probatur in l.ſi mater.§.vlti.ff.de vulg. vbi Iuriſconſultus Africanus ſenſit ſub Galli forma filium fuiſſe inſtitutum.Item
Vlpianus in l.cum in teſtamento.ff.de hæred.inſtit.ſcribit
duos gradus hæredum eſſe ibi,Si filius meus me viuo moriatur, tunc nepos ex eo hæres eſto. Nec obſtat §. idem
credendum, eiuſdem legis Gallus.vbi nominatus nepos
in conditione non cenſetur inſtitutus,quia id negandum
eſt,cum eo caſu,& in ea formula etiam nepos ſit inſtitutus.Et dum ſubdit Iuriſconſultus, Ne ſucceſſione teſtamentum rumperetur,ad pronepotis inſtitutionem eſt referendum,quia ea non facta,nec concepta, rumperetur
teſtamentum mortuis filio,& nepote, viuo teſtatore.Nec
ibi quicquam intereſt,prius mori nepotem,an filium, vt
explicat Fortu.in d.l.Gallus colum. 37. Tametſi frequentius illius legis Gallus interpretes præmittant filium in
forma Galli Aquilij expreſſe inſtitutum fuiſſe,& ita inſtitui oportere ab his, qui eadem forma vtantur. glo. Bald.
Angel. Imol. & alij communiter, d.l. Gallus.in princ. vt
ibi fatentur Alex.nu.6.Iaſ. nume. 48. & Galiau.nume. 31.
ac cæteri Doct.quibus conſentit Guliel.Bnedi.hic, verb.
adijciens.reprobantes Bart.qui in ea.l. Gallus. exiſtimat,
ſatis eſſe filium ad legitimam ſucceſſionem ab inteſtato
vocari,& ideo adnotauit,non eſſe neceſſariam in forma
Galli Aquilij inſtitutionem filij, quod a vero intellectu illius legis plurimum abeſt.

EX §. QVARTO,

SVMMARIVM.

1 *Subſtitutio quid ſit, & quare hoc nomen habeat?*
2 *Diſtinctio ſubſtitutionis directa ob obliqua.*
3 *Vulgaris ſubſtitutionis diffinitio.*
4 *Vulgaris ſubſtitutio, quibus verbis fiat.*
5 *Vulgaris in vnum caſum concepta ad alium extenditur.*
6 *Vulgaris expreſſa continet tacitam pupillarem, quæ tamen matrem pupilli non excludit.*
7 *Vulgaris tacita matrem teſtantis minimè repellit.*

§. IIII.

§. IIII. DE VVLGARI ſubſtitutione.

QVISQVIS hactenus de ſubſtitutionibus tractauit, illud in primis aperuit, quidnam ſit ſubſtitutio? Et Accurſius non aliud arbi
1 tratur † eſſe ſubſtitutionem, q̄ ſecundam inſtitutionem. in rub. ff. de vulg. & pupil. ſubſtit. quæ diffinitio tantum conuenit, qñ ſola vnica ſubſtitutio ſit, & inſtitutio. Quid ergo dicem⁹, cum ſconſtet ſubſtitutionem ſecundo, & tertio gradu dici. l. prima, ff. de vulgar. atq; etiam filio non inſtituto fieri poſſit ſubſtitutio, quod in eadem lege prima ad finem, probat. Quin ẽt in legatis, & in donationibus cã mortis ſubſtõni locus eſt. l. vt hr̃dib⁹. l. Titia Seio. §. Seia libetis. ff. de le. 2. l. ei cui. ff. de don. cã mor. Et ſi eſt ſecũda inſtitutio cur fideicõmiſſariã ſubſtitutionẽ dicimus. l. Scæuola. ff. ad Treb. cui itẽ ſubſtõnes indirectas & obliquas partimur? qb. rationibus nõ admodũ placet, ſubſtõnẽ dici, ſequentem inſtitutionem, tametſi id placuerit Lanc. Polito in tract. de ſubſti. nu. 23. & Zaſi. col. j. Vt igitur ſubſtitutionis vi intelligatur ſecutus Petrum Loriotum de ſubſtitu. c. 5. exiſtimo, ſubſtitutionem eſſe cuiuſque rei in poſteriori perſonam collationem. ex d. l. vt hæredibus. Poſterior verò perſona illa intelligitur, quæ priorem aliquem, cui ius ad eadem rem competebat, præmittit. l. in duobus. in princ. ff. de duobus reis. aut ſi mauis in genere, ſubſtitutio eſt vnius, vel plurium ad aliquam rem in locum alterius facta vocatio: in ſpecie autem eſt unius vel plurium in locum alterius ad aliquam rem in teſtamento, codicillis, aliave vltima voluntate facta vocatio.

Subſtitutionum, quædam directæ ſunt, quædam obli-
2 quæ. directa eſt illa, quæ ſubſtitutio † hæreditatem defert, ſine alterius miniſterio, & reſtitutione. Obliqua eſt, quæ ſubſtituto hæreditatem defert ex alterius reſtitutione, vt fideicommiſſaria. Abb. hic, Iaſ. poſt alios in rub. ff. de vul. Politus in princ. de ſubſtit. nu. 28. & ibidem Zaſius. Huius verò diſtinctionis vtilitates tradunt præ cæteris Guliel. hic verb. abſque liberis. titu. de compendioſa. num. 12. & Lancel. Galiau. in rep. l. Centurio col. 3. ff. de vulg. & pup.

Eſt in hoc c. gloſſema quoddã de his ſubſtitutionibus agens, quod compendioſam ſubſtitutionem directam eſſe aſſerit, & tñ qũq; obliqua eſſe poteſt. Obliquis autem ſubſtitutionibus reciprocã adnumera, cũ ea frequẽtiſſimè directa ſit. Sed hęc oĩa ſtatim latius tractabunt. Nunc ad vulgarem ſubſtitutionem, in qua primum eius definitionem tradam. Secundò, formulam, qua concipi ſoleat. Tertiò, eius effectum, quem ordinem, & in reliquis ſubſtitutionibus ſeruare conabor.

3 Vulgaris ſubſtitutio, eſt † ſequẽs inſtitutio directa, quæ omnibus, & ab oĩbus fieri poteſt Bart. in l. j. nu. 5. ff. de vul. vbi Iaſ. col. 3. apertius ita diffiniuit. & Guliel. hic, verb. abſque liberis. nu. 7. ideo autem dr̃ vulgaris, q; ab omnibus & omnibus fieri poſſit. Barto. in d. l. j. Regia l. j. titu. 5. par. 6. apta etenim eſt ut tã liberis, quàm extrãneis fiat. Theophil. in princ. Inſtitut. titu. de pupilla. ſubſtit.

Secundum, quod hic agendum eſt, ad formulam huius
4 ſubſtitutionis ſpectat. Ea verò fit † verbis generalibus, ſpecialibus, & ſingularibus, aut ſi manis, indiuiduis. Generalibus fit ita, Titium inſtituo, & ei Semproniũ ſubſtituo, aut Titium & Sempronium hæredes inſtituo, & eos inuicem ſubſtituo. Eſt autem cõcepta vulgaris expreſſa, quo ad verba generalia, & tacita quo ad ſpecialia. Bar. communiter receptus in d. l. j. colum. 3. & 5. glo. & Bar. in l. Lucius. ff. de vul. Specialia verba ſunt hæc, Caium inſtituo, & ſi is hæres non erit, ſubſtituo Titium. Quia verò poteſt quis inſtitutus nõ eſſe hæres, eo q; nolit, & eo q; non poſſit, fit iſthæc ſubſtitutio verbis ſingularibus, Inſtituo Titium, & ſi is noluerit eſſe hæres, ſubſtituo Caium, vel inſtituo Sempronium, & ſi is non potuerit hæres eſſe, ſubſtituo Titium. l. cum proponas. C. de hæred. inſtitu. l. ſi paterfamilias. ff. de hæred. inſtitu. Alexan. & Iaſ. in l. cum proponas. Bar. in d. l. j. nume. 13. & eſt ſubſtitutio vulgaris expreſſa omninò, quod Bart. & Doct. apertius explicant.

Tertiò præcipua illum effectum operatur ſubſtitutio
5 vulgaris, q; † verbis ſingularibus in vnum caſum concepta ad alterum extenditur. Si quis enim inſtituat Sempronium, & ſi Sempronius noluerit eſſe hæres, ſubſtituat Titium, erit ſubſtitutioni locus, ſi Sempronius morte, aut alio impedimento, hæres nõ potuerit. l. Gallus. §. & quid ſi tantum. ff. de lib. & poſth. Bart. in l. Titius. §. Lucius. per tex. ibi. ff. eod. tit. l. vlt. C. de poſt. hære. inſti. Bart. in l. j. ff. de vulg. nu. 14. & poſt alios Iaſ. col. 4. Rip. o. 89. Soc. ſol. 3. col. 3. Polit. ĩ trac. de ſubſt. ti. de vul. Zaſ. in ea. rub. col. 3. & hæc eſt cõis opin. vt fatet̃ Gul. Bene. uerb. abſq; liberis. nu. 25.

Item ſubſtitutio vulgaris expreſſa continet tacitam
6 pupillarem, ſi fiat minori † decem & quatuor annorum. l. iam hoc iure. ff. de vulg. l. quamuis. C. de impub. & alijs ſubſt. Bart. in l. j. num. 34. quem ibi cæteri Doct. ſequuntur. Hæc verò pupillaris tacita matrem pupilli non excludit. l. vlti. C. de inſti. & ſubſti. gl. in l. precib. C. de imp. & alijs ſubſtit. Bar. in l. Centurio col. 2. ff. de vul. quorum opinio cõis eſt, ſecundum Alex. nu. 58. Iaſ. nu. 22. & Galiaul. col. 35. in d. l. Centurio. Zaſi. tit. de vulg. nu. 20. & Politum nu. 14. Iaſ. in d. l. precibus. nu. 6. & Curt. Iunior ibi nu. 20.

Qua in re illud omittendum non eſt, tacitam pupillarem matrem pupilli excludere, quando ſubſtitutio eſt facta in piam cauſam, quod notant Ang. 2. col. & Pau. in d. l. precibus, Alex. conſi. 12. vol. 3. nu. 25. & conſi. 38. j. volum. idem & Iaſ. in d. l. precibus. col. 5. argumento glo. ibi, quæ præcedentem concluſionem veram eſſe probat, niſi ex voluntate teſtantis aliud appareat expreſsè, vel tacitè. Intelligo tamen Ang. opinionem quando pia eſt ſubſtitutio pro exoneratione conſcientiæ, & malè ablatorum. ſic enim Ang. loquitur, & Dec. in d. l. precibus num. 14. Are. conſi. 155. incip. Periculoſum. Guliel. Bened. in hoc c. Raynutius. verb. ſi abſque libetis. in 2. nu. 98. quos ſequitur Carol. in additionibus ad Alex. d. conſi. 38. vol. j. exiſtimans alias falſam eſſe opinionem Angeli, & ſequacium.

Eſt autem expreſſa vulgaris, quæ tacitam pupillarem includit, quoties fit verbis ſpecialibus, aut ſingularibus quorum paulo ante mentionem egimus. l. vlt. C. de inſti. & ſubſtitu. quam ad hoc ipſum Bart. allegat in d. l. j. num. 36. apud quem loco pupillaris ſubſtitutionis, corruptè legitur vulgaris. ex Alexan. ibi nume. 36. & Guliel. Bened. hic verb. abſque libetis. nu. 105. qui Bart. opinionem probant. Illa verò, quæ comprehenditur ſub verbis generalibus, expreſſa pupillaris eſt, non tacita & effectus expreſſæ pupillaris habet. Cuius exemplum eſt, Inſtituo Titiũ, & Semproniũ, atq; eos inuicẽ ſubſtituo. Si n. uterq; inſtitutus impubes ſit, & eius cõueniat pupillaris ſubſtitutio ibidem continetur expreſſim. l. precibus. & ibi Doct. C. de impu. d. l. iam hoc iure. §. j. Bart. nu. 7. & alij in l. Lucius. ff. de uulg. ubi Iaſ. col. 4. dicit hanc opinionem communẽ eſſe. Idem erit, ſi ſubſtitutio ita concepta ſit, Inſtituo Titium filium meum, & ei ſubſtituo Sempronium. Nam ſi Titius impubes ſit. hæc cenſetur pupillaris expreſſa. Bar. in d. l. Centurio. num. 32. Iaſ. num. 55. vbi Galij. colum. 87. dicit hanc opinionem communem eſſe, quã Alex. probat in l. Gallus. §. j. colum. 2. ff. de lib. & poſth. opti. tex. in l. iam hoc iure. ff. de uulg. §. j. ubi pupillaris ſubſtitutio non continetur in reciproca, quando non fit talis ſubſtitutio duobus pariter impuberibus. Igitur ſi eſſet facta ſubſtitutio uni tantum, qui impubes eſſet, contineret expreſſam pupupillarem ſaltem uerbis generalibus.

Tacita autem uulgaris minimè excludit matrem teſtatoris, ſi omnino tacita ſit, ſicuti nec omnino tacita pupillaris matrem pupilli. Bar. eleganter in d. l. j. num. 40. Alex. nu. 38. & ibi Ripa nu. 175. dicens hanc opinionem communem eſſe, quam & Zaſ. ſequitur in tit. de uulg. no. 21. Niſi ſubſtitutus eſſet aliquis ex deſcendentibus ab ipſo teſtatore, tunc etenim mater teſtatoris excluditur. Alexan. dicto num. 38. non alia ratione, quam quod uoluntas teſtantis id dictare uideatur.

EX §. QVINTO.

SVMMARIVM.

1 *Pupillaris ſubſtitutionis diffinitio.*
2 *Ad effectum pupillaris ſubſtitutionis quo tempore requiratur patria poteſtas.*

3 *Intellectus*

3 *Intellectus l.2.§.ſed & ſi extraneum.ff. de vulga. Dictionis, modo acceptio.*
4 *Pupillaris ſubſtitutio quibus verbis fiat.*
5 *Pupillaris expreſſa quam vulgarem continent, & an ea expiret finita pupillari.*
6 *Effectus aliquot pupillaris ſubſtitutionis.*

§. V. DE PVPILL. SVBSTIT.

1 HVIVS ſubſtitutionis† definitionem ita col
ligendam eſſe arbitror, vt ſit ſequens ſub-
ſtitutio directa, quæ liberis impuberibus
in poteſtate teſtantis conſtitutis, nec eius
morte in alterius poteſtatem recaſuris, in-
tra pubertatem fit.l.2.ff.de vulg. Regia l.5.
tit.5.par.6.Eſt enim neceſſarium eum, cui ſubſtitutio fit,
impuberem eſſe, & in poteſtate teſtatoris conſtitutum.
Quòd ſi mortuo teſtatore pupillus eius nepos in patris
poteſtatem incidat, ſubſtitutio non poteſt effectum habe
re. Illud tñ eſt in controuerſia, ſitne ſatis pupillum, cui
ſubſtitutio fit, tpe mortis teſtatoris eſſe in eius poteſtate,
2 an ſit neceſſarium ẽt eidem poteſtati ſubditum eſſe † tpe
teſtamenti, in quo ſubſtitutio fuerit facta. Qua in re glo.
Bar. Alex. & Doc. per tex. ibi in d.l.2.§.ſed ſi extraneũ.aſ-
ſerũt ſatis eſſe pupillũ tpe mortis teſtatoris eſſe in eiuſdẽ
poteſtate, quod & alijs rõnibus probare nituntur, ea ma-
ximeq; pupillaris ſubſtitutio facta extraneo, continet ta
citam vulgarem.l.vlt.C.de hæred.inſti.& hæc vulgaris po
ſtea mutatur in pupillarem, quæ valida eſt. Et qualitates
hmôi facilè mutatur.l.3.§.vlt.ff.de hære.inſti. Nam ſi quis
inſtituat hæredem eum, qui extraneus eſt, eiq; pupillari-
ter ſubſtituat, ac poſtea arrogauerit, ſubſtitutio ab initio
nulla valida ſit.per tex.in d.§.ſed ſi extraneum.cui opinio
ni, etſi cõis ſit, refragantur plurima, & primum Catonia
na regula, ex qua quod inutile foret, ſi teſti factũ tpe de-
ceſſiſſet teſtator, id legatum quãcunq; deceſſerit, non va-
let. Quæ quidem regula recepta ẽt in actibus condi-
tionalibus.l.ſi alienum.§.in extraneis.ff.de hæredib. inſti,
§.in extraneis.Inſti.de hæred.qualit.& diff.& licet in inſti
tutionibus locus non ſit Catonianæ regulæ, cum ea in le-
gatis loquatur, tñ ex alijs Iuriſconſultorum reſponſis in
inſtitutionibus admittitur, quod in legatis Catoniana re
gula diffiniuit Bar.in l.Catoniana.ff.de Caton. regu.ita in
telligens ibi Iuriſconſultum dicentem, Catonianam re-
gulam non procedere in conditionalibus inſtitutionib.
Põt & obiter dici Catonianam regulam, quæ in legatis
puris conſtituta fuit, quaſi aliud in conditionalibus ſen-
tiens, minimè ſibi locum vendicare in inſtitutionibus cõ
ditionalibus, nam in his ceſſat ille ſenſus à contrario Ca
tonianæ regulę expreſſus in l.j.ff.de regu.Caton.Item pu-
pillaris ſubſtitutio ceſſat, & extinguitur, ſi inſtitutus, cui
ſit facta, exierit a poteſtate teſtatoris.l. cohæredi. §. cum
filiæ.ff.de vul.Igitur & fortiori ratione ab initio fieri non
poterit ei, qui non eſt tpe teſtamenti in poteſtate teſtato-
ris. Præterea extraneo a patria poteſtate non poteſt fieri,
pupillaris ſubſtitutio.§.extraneo.Inſtit.de pupillar.ſubſt.
ergo ſi fieri non poteſt, admittenda non eſt.

Quibus & alijs rationib. à receptiſſima opinione rece
dunt Saly.Pau.Imo.Cuma.& Iaſ.nume.16.in d.l.2. Angel.
Are. in prin.Inſti.de pupil.ſubſtit.Zaſius in lib.2.ſingu.in-
tellect.cap.8.idem Zaſius de ſubſtitu.tit.de pupil.ſubſtitu,
in 3.requiſito. Lance.Politus de ſubſtitu.pupil.nu. 21.Vi-
gli.in princ.Inſtitu.de pupil.ſubſtitu.Stepha.in Necyomã
tia, dialo. 18.quos nuncupatim citare libuit, vt appareat
ab illa veterum ſententia ferè omnes iuniores diſceſſiſſe,
Non obſtat ratio illa, quæ a Doct. pro communi opinio-
ne adducitur ex mutatione qualitatis. Quia in hac quæ-
ſtione non mutatur qualitas, ſed ipſa ſubſtãtia, ſiquidem
ſubſtitutio pupillaris a vulgari in ipſa ſubſtantia differt,
quod nemo, opinor, negabit, qui rem ipſam attente per-
pendere velit. Maximè verò ceſſat prædicta ratio ex eo, q
hæc pupillaris ab initio nullo iure valida, minimè parit
vulgarem omnino tacitam, quæ valida ſit, miſſos etenim
faciamus codicillos, in quibus pupillaris ſubſtitutio iure
codicillorum producit fidei commiſſariam.l. Scæuola. ff.
ad Treb. Cum verba directa in codicillis appoſita obli-
què accipienda ſint gl. cõmuniter recepta in prin.Inſtit.
de vulg.ſubſtit.& tex.in l.vlt.C.de codic.quod alibi tracta-
bimus. Attamen pupillaris omnino expreſſa, quæ ex ſola
mente teſtatoris, non ex verbis vulgarem tacitam inclu
dit.l.iam hoc iure.ff.de vulg. hunc effectum habet cum va-
lida eſt, non aũt eo caſu, quo nullo iure ſubſiſtit, vitiato
etenim expreſſo & principali, tacitum & accedens non
æquè principaliter omnino vitiatur.l. 3.§. qui habet.ff.de
ſerui.ruſti.præd.nec l.vlti.C.de hæred.inſti. quidquam fa-
cit. cum per illa verba, Sempronius Plotij hæres eſto, ex
3 verborum ſerie deducatur vulgaris ſubſtitutio, quæ † om
nino tacita nõ eſt, vt Imperator illa verba interpretatur,
aut ſaltem non eſt pupillaris expreſſa ibi ſubſtitutio. Su-
pereſt modo reſpondere tex.in d.§.ſed ſi extraneum. cu-
ius hæc ſunt verba: *Sed & ſi extraneum quis impuberem hæredem ſcripſerit, poterit ei ſubſtituere, ſi modo eum in locum nepotis adoptauerit, vel arrogauerit, filio præcedente.* Nam is tex.
ita intelligendus eſt, vt extraneo ſubſtitui poſſit, ſi ado-
ptatus fuerit modo, id eſt eo tempore, quo fit ſubſtitutio:
dictio etenim, modo, in præterito accipitur, authore Do
nato in Eunucho. Sic Cic. lib.2.de Officijs. Modo enim
hoc malum in hanc rempub. inuaſit. idem 6. actione in
Verrem; Quid dico nuper? imò verò, modò, ac planè
paulo ante vidimus. Vnde extraneum appellat ille tex.
eum, qui a ſanguine teſtatoris alienus erat, non tamen à
patria poteſtate, quippè qui adoptatus fuiſſet ante teſta-
mentum. Io. Cora. in l.quamuis. 2. colum. C. de impub.&
alijs ſubſti. quo in loco nullum authorem citat huius in-
tellectus, quem prius ſcripſerat Lancel. Politus, tit.de pu-
pil.ſubſti.nume.25.qui exiſtimant illum nepotem in caſu
& ſpecie d.§.ſed & ſi extraneũ.in poteſtate teſtatoris fuiſ
ſe tempore inſtitutionis, & ſubſtitutionis. idem fatetur
Stepha.in Necyomantia, c.18.intelligens extraneum dici
in d.§.ſed ſi extraneum.eum, qui quondam extraneus fue
rat, modo tamen ſit in patris poteſtate conſtitutus per
adoptionem, quod & Politus notauerat. Aliter ẽt expli-
cari nodus hic poteſt, ſi præmittatur illum nepotem tpe
inſtitutionis extraneum fuiſſe, & poſtmodum ſequuta
fuerit adoptio, ac demum poſt adoptionem ſubſtitutio,
atque ita illum tex. interpretatur Iaſ.in d.l.2.num.16. Za-
ſius in d.c.8.lib.2.ſingula.intellect.& in d.tract.de ſubſtit.
titu.de pupillari.3.requiſito.& Viglius in d.princ.Inſtitu.
de pupil. ſubſtitu. ex quibus conſtat eam rationem po-
tuiſſe Iuriſconſultum dubium reddere, quòd ſubſtitutio
pendens a teſtamẽto paterno, debeat referri ad tempus
inſtitutionis, quo tempore nepos non erat in poteſtate,
Item q nepos ille, cui fuit facta ſubſtõ, nõ fuit inſtitutus
tanquam ſuus, ſed tanquam extraneus, & ob id dubium
erat, an patre mortuo poſſet rumpere teſtamentum, &
ſubinde pupillarem ſubſtitutionem.

4 Secundò, circa hanc ſubſtitutionem † eſt agendum,
quibus verbis fiat. Qua in re dicendum eſt, fieri quando-
que verbis generalibus, his quidem, inſtituo filium meũ
Sempronium, & ei ſubſtituo Titium: nam ſi Sempronius
ſit impubes hæc ſubſtitutio pupillaris eſt verbis genera-
libus, idem ſi ita concipiatur, inſtituo Titium, & Sempro-
nium filios meos, & eos inuicẽ ſubſtituo. Eſt enim & hic
pupillaris ſubſtitutio, ſi uterque inſtitutus impubes ſit,
expreſſa quidem quo ad verba generalia, & tacita quo
ad ſpecialia: quo ſit, vt ſubſtitutio pupillaris eſſe poſſit,
partim tacita, partim expreſſa. Bar. in d.l. 2. nu.16. Fit itẽ
verbis ſpecialibus, quando teſtator meminit pupillaris
ætatis: Inſtituo Sempronium, & filio meo Sempronio im
puberi ſubſtituo Titium. l. qui liberis. §. hæc verba.ff.de
vulga.& pupilla. l.ex facto. ff. eo, vbi ſi quis dixerit, ſub-
ſtituo filio meo furioſo, eſt exemplaris. Igitur idem erit,
ſi dixerit, ſubſtituo filio meo impuberi. Alex.in l. precib.
num.8.C.de impub.Rip.in d.l.2. nu. 38. Politus de pupill.
ſubſt.nu.8.& Zaſ.eo.ti.2.col.& idem eſt, quod Bar. expli-
cat in l.j.ff.de vulg.nu.17.ex quo Regia l.5.tit.5.par. 6.quę
illam ſubſtitutionem, cuius meminit Iuriſconſultus in
d.§.hæc verba.tacitã appellat, eſt intelligẽda quo ad ver
ba ſingularia, nam quo ad ſpecialia expreſſa cenſeri de-
bet quidquid Bal.ſcripſerit in d.l.precibus. Erit & aliud exẽ
plum, quod nu.5. exponam. Fit deinde pupillaris ſubſtõ
verbis

verbis ſingularibus,& ita cócipitur,Inſtituo filium meũ, & ſi filius meus hæres erit,& intra pupillarem ætatem deceſſerit, ſubſtituo Caium.l. 2.ff. de vulga.& pupilla.& ibi communis.

Eſt autem hæc ſubſtitutio expreſſa quo ad iſtũ. caſum, & tacita quo ad alium, nempe, quando non erit hæres, & tũ in ætate pupillari deceſſerit.l.Iulianus. incipit alias, ſi pupillus.ff.de acquir.hære.Bar.in d.l.2.num.28.Imol.& Alex.ibi.nu.25.qui aſſerunt prædictam ſubſtitutionem ad illum ſecundum caſum extendi,quę quidem opinio cómunis eſt,ut fatentur Iaſ.nu.28.& Ripa nu.41.in d.l.2.Zaſ. in huius ſubſt.tract.colum.2.& Boer. deciſ.38. num.14. & licet Cur.in d.l.precib.num.34.uiſa fuerit dubia hæc ſententia,atq; omnino Polito diſplicuerit.5.& 6.q.tamẽ admittenda eſt,uel ex eo,ꝙ ſubſtitutiones ſæpiſſimè extenduntur,magno earum fauore.l.ult.C.de inſt.& ſubſt.l.Gallus.§.& quid ſi tantum.ff.de lib.& poſthu.Conſultius ſanè erit teſtatori, ſi ſemota ambiguitate in utrunque caſum concipiat ſubſtitutionem.

5 Illud verò adnotandũ eſt,vulgaré ſubſtitutionẽ † tunc omnino tacitam eſſe cũ ſub pupillari uerbis ſingularibus concepta,comprehendatur,uel qũ in vnum caſum concepta,ad alterum extenditur,ex his, q̃ in ꝑcedẽti §. diximus.Ex quo deducitur in illa ſubſtitutione,Si filius meus in ætate pupillari deceſſerit,ſubſtituo Caiũ, q̃ pupillaris eſt.Bar.in d.l.2.nu.27.cóiter receptus, ẽm Ripa ibi num.4. qđ ipſe repetã.§.9.nu.1. contineri uulgarem ſubſtitutionem expreſſam ſanè uerbis generalib. non omnino tacitam.Alex.in d.l.2.nu.25.idem Alex.nu.7.& Doct.in d.l.precibus.ubi Curt.nu.39. hanc opinionem tuetur aduerſus Dec.& eſt Alex.ſnia cóis teſte Ripa in d.l.j.ff.de uulga.nu.83.quo in loco planè aſſerit frequẽtiori calculo receptũ eſſe ſub pupillari expreſſa verbis ſpecialibus, non tamẽ ſingularibus, comprehendi uulgarem expreſſam uerbis generalibus.Solum etenim omnino tacita vulgaris eſt illa, quę colligitur ex authoritate legis à pupillari uerbis ſingularibus concepta.Curt.in d.l.precibus.nu.38.

Porrò,ſubſtõ,quæ facta fuerit ſub mentione pupillaris ętatis,& ad ætatem pupillarem reſtricta,ẽt quo ad uulgaré expreſſam expirat & finitur pubertate.l.in pupillari.ff.de vulgar.Bar.in d.l.j.col.ult.Alex.in d.l.2.col.9.adiunctis his,q̃ notat Bar.in l.Centurio.ff.de uulgar.nu.31.Cur.Iunior in d.l.precib. nu.36.q̃b. accedit Regia l.10.titu.5.par.6.non tamen opinor dici quo ad iſtum effectum pupillaré reſtrictam ad ætatem illam pupilli,ſi ita fiat, Subſtituo filio meo impuberi Titium.ex Alex. in d.colu.9.& Bar.ĩ d.l.Cẽturio.nu.31. Erit igĩt forma ſubſtitutionis ad ætatem pupillarem reſtrictæ in hunc modum.Si intra pupillarem ętatem deceſſerit,ſubſtituo Titium.

Illud ſanè prętermittendum non eſt, vt planius hęc quęſtio intelligatur ex l.in pupillari.& d.l.Regia tantum probari ſubſtitutionem pupillarem finiri, & extingui per pubertatem,nihil tamen ibi dicitur de uulgari ſub ea comprehenſa.Idcirco quid de uulgari omnino dicendũ ſit, oportet examinare. Et ſanè Bartol.in d.l.j.colum.ult. communiter receptus, multis conatur probare uulgaré omnino tacitam,nempe comprehẽſam ſub ea pupillari. Si hęres erit, & in ętate pupillari deceſſerit omnino extingui pubertate. Quę quidem opinio non probatur in locis a Bar.& alijs adductis.Nã text.in l.qui habebat.ff. de uulg.aliorſum tendit,cum inibi filius impubes hęreditatem patris adierit, atque ideo uulgaris expirauerit per additionem,non per pubertatem.ſecundum gloſ.& Bar. Aret.& alios in ea.l. qui habebat. Et præterea illa Iuriſconſulti reſponſio rationem habet ex eo, quod ſpes ſubſtitutionis non tranſit ad hęredem ſubſtituti. Sunt & alia loca Iuriſconſultorũ pro Bart. adducta, quę facillimè tolluntur à contrarię partis authoribus, pręſertim ea,quę de uoluntate teſtatoris citantur,eo quidem quòd teſtator uoluerit reſtringens ad certam ætatem ſubſtitutionem pupillarem, ultra eam minime dare pupillo ſubſtitutũ,nec ſubſtitutum admitti.l.ſi ita quis.& l.q plures.in 2.ff.de uulg.etenim hęc ratio parum conuincit, q̃a eſt intelligenda quo ad pupillarem ſubſtitutionem,nam quo ad uulgarem cõiectura maxima eſt,ne teſtator abſque hęrede decedat,minimè uoluiſſe illam ad nominatã ętatem reſtringere.Sed tñ opinionẽ Bar.communem eſſe teſtantur Alex.& Are.in d.l.qui habebat.idem Alex.& Ripa ĩ d.l.j.nu.225.Alberic.in l.precibus.nu.12.C.de impub. & alijs.Guliel.Bene.ĩ hoc c.Raynutius.in trac.vulg. ſubſt. nu.138.Zaſ.in tract.ſubſt.c.de vulgari. ad fi.Cui opinioni ſuffragatur, ꝙ illa conditio, Si in pupillari ætate deceſſerit,adiuncta pupillari ſubſtitutioni,repetita cenſetur in vulgari,cum vtraque ſubſtitutio ab eadem oratione procedat,ideoq; debeat pariter intelligi.l.iam hoc iure.ff.de vulg.In ſumma quidem Bar.ſententia communis in hoc tendit, vt quoties pupillaris expreſſa reſtricta fuerit ad tempus intra pubertatem,tunc ſanè vulgaris inibi contenta pubertatem expiret, quaſi & illam eam conditionem habeat,Si pupillus hæres non erit, & intra pupillarem ætatem deceſſerit, vnde concluſio paulò ante ex Alex.& Cur.adnotata de vulgari expreſſa, cótẽta tñ ſub pupillari verbis ſpãlibus cõcepta, ꝙ ea expiret per pubertatem ex cõi omnium ſententia procedere videtur.

Cæterum,hæc opinio communis ambigua eſt multiſque rationibus euerti poteſt. Nec tñ omnino improbat authoritate gl.in l.lex Cornelia. ff.de vulg.q̃a illa nõ tractat in ſpecie de pupillari reſtricta ad tp̃s pubertatis,idcirco aduerſus hanc communẽ rationibus agẽdum erit.

Et primò, ꝙ tacita vulgaris cõprehenſa ſub pupillari reſtricta ad ætatem pupillarem non expiret pubertate,probatur ab eadem ratione, quæ legem ciuilem induxit,ut ex mente teſtatoris, authoritate legis quandoque verbis non omnino refragãtibus, ſub pupillari vtcunq;, etiam verbis ſingularibus concepta, vulgarem tacitam ineſſe ſtatuerit.d.l.iam hoc iure.Ea etenim eſt; Nam cum teſtator,caſu quo filius ſibi hæres eſſet, & impubes decederet,uoluerit tam bona ſua, quàm pupilli ad ſubſtitutũ pertinere.l. ſed ſi plures.§.ad ſubſtitutos.ff.de vulg.& pupil.veriſimile eſt,ſi pupillus ſibi hæres non eſſet, voluiſſe quòd ſaltem bona ſua ad eundem deferrentur ſubſtitutum,quem omnibus excepto pupillo prætulit.l.hæredes mei.§.cum ita.ff.ad Treb. quod Doct. aduotarunt, maximè Soc.ĩ d.l.j.nu.13.ad fi.& Imol.hic ĩ tract. vulg.ſubſtit. Hęc uerò ratio, quòd nemo negare poterit,ita obtinet, ſi pupillus moriatur poſt pubertatem hæreditate repudiata, hac obtineret, ſi intra pubertatem eadem repudiatione præmiſſa mortuus fuerit.Nec video poſſe controuerti in hac coniectura mentis teſtatoris.

Secũdò, quãuis ſub pupillari expreſſa tacita vulgaris contineatur,& alioqui cum uitiatur expreſſum,etiam tacitũ vitiari debeat.l.3.§.& habet.ff.de ſer.ruſt.præd.l. qui ad certum.ff.locat.tamen hæc omnino ceſſant,cum tacitũ eſt æque principale,& diſtinctũ ab expreſſo.l.ſi fideiuſſor.ff.de lega.j.At in hac in quæſtione manifeſti iuris eſt, ita principalem eſſe tacitam vulgaré,ut eſt ipſa expreſſa pupillaris,& quãlibet diuerſis caſib. obtinere,tametſi altera ſit potentior.Sic ſanè in l.2.§.vlt. ff. de vulg.extincta vulgari expreſſa p aditionem, manet ſalua tacita pupillaris.idẽ cõſtat ex l.quãuis. C.de impub. & alijs ſubſt.

Tertiò, etiam ſi præmittamus, expreſſam pupillarem & tacitam uulgarem,ab una & eadem oratione procedere,poſſunt tamen diuerſis modis intelligi, quia ratio diuerſa cogit quidem ad diuerſam interpretationem.Nam natura pupillaris eſt admodum diſtincta a natura uulgaris, idcirco mirum non eſt, ſi diſpari modo intelligatur vulgaris,quàm fuerit intellecta, vel expoſita pupillaris, imo neceſſaria eſt hæc diuerſa interpretatio propter diuerſam utriuſque actus proprietatem. Nec oberit d.l. iã hoc iure.quæ procedit ab ipſa mente teſtatoris reciprocè duobus filijs ſubſtituentis:eas etenim contineri ſubſtitutiones uoluit propter æqualitatem, quę utrique filio poſſint conuenire. *Incongruum enim uidebatur*, inquit Iuriſconſultus, *ut in altero duplex eſſet ſubſtitutio, in altero ſola vulgaris.*

Quartò,expreſſio eius,qđ tacitè actui iure ineſt, nihil operatur,nec mutat ipſius actus propriam uim,& naturam.l.non rectè.C.de fideiuſſ.l.conditiones.ff. de cond.& demonſt.ſed in quacũq; pupillari ſubſtõne, nempe ea q̃ ita cõcepta fuerit, Filio meo impuberi ſubſtituo Titũ,in-

telligitur illa conditio, Si in ætate pupillari deceſſerit. l. q liberis. §. hæc uerba. ff. de uulg. & eſt communis opinio. In hac verò ſpecie vulgaris tacita nõ extinguitur per pubertatem, vt Bar. & alij ſaentur. Ergo nec in ea, vbi expreſſa fuerit cõditio iſta, ſi intra pupillarem ætatem deceſſerit. Nec controuerti põt, eſſe neceſſariam pupillari ſubſtitutioni hanc conditionem, ꝙ pupillus moriatur intra ætatem pupillarem, & non fiat pubes, nec decedat poſt pubertatem, licet poſſit tẽpus pupillaris ætatis reſtringi.

Quintò, vtar Saly. argumentatione a diuiſione, inquã. Aut. n. hæc reſtrictio ætatis pupillaris nõ reſtringit vulgarẽ, aut eã reſtringit. Priori caſu probatur opinio communi cõtraria, at in poſteriori, ſi mentio pupillaris ætatis vulgarẽ tacitam reſtringit, vt limitetur vulgaris ad tẽpus quatuordecim annorum, profecto negatiuè limitatẽ in hũc ſenſum, ſi hæres quocunq; tempore & ætate ille, cui fuit ſubſtitutus, obierit, & non fuerit hæres, admittendus eſt, quia verũ eſt, inſtitutũ non fuiſſe, hæredẽ intra pupillarem ętatẽ, ꝙ ſi ex aduerſo dixerit, tempus pubertatis reſtringit vulgarem non negatiuè, quo ad actionẽ, vel repudiationem hæreditatis, ſed quo ad mortem pupilli in hunc ſenſum, Si hæres nõ erit, & intra pupillarem ætatem deceſſerit. Reſpõdeo, hanc reſtrictionem eſſe impropriam & extraneam à vulgari ſubſtitutione, cuius propria conditio & natura eſt, ꝙ inſtituens non ſit hæres, nec ad eius obitum unquam refertur: id. n. pertinet ad pupillarẽ, vel fideicommiſſariã, eiſq́ue ſimiles ſubſtitutiones.

Sextò huic ſententiæ accedit, ꝙ nihil refert ad effectũ ſubſtitutionẽ pupillarem ita factã eſſe, ut ſimul vnica ſubſtitutione & vulgarem contineat, vel ꝙ vtraque ſubſtitutio ſeparatim fiat. l. iam hoc iure. §. ſi autem. ff. de vulg. & §. vlt. Nã vtroque caſu uulgaris propriũ habet effectum, & itidem pupillaris. Sed vulgaris ſeparatim facta, nullo tempore reſtringitur, vt conſtat. Igitur nec eſt reſtringenda ſi ſimul cum pupillari fiat ſpeciali ac ſingulari pupillari ſubſtitutionis formula, quæ quidem ratio ſatis vrget pro hac parte.

Septimò, eandem ſententiam confirmat tex. in d. l. iam hoc iure. probatur pupillarem expreſſam in vtrunque caſum factam cenſeri, in vulgarem quidem ſi hęres nõ erit, & in pupillarem, ſi in ætate pupillari deceſſerit: vnde colligitur quocunque modo concepta ſit pupillaris expreſſa, quo ad pupillarem habere conditionem illam, ſi in pupillari ætate deceſſerit, quo ad vulgarem verò illã, ſi hæres non erit, licet non decedat in pupillari ætate. Alioqui vulgaris tacita ſub pupillari contenta, non eſſet uerè vulgaris, imò magis accederet ad pupillarem, quæ propriè ea ętate reſtringit, tametſi alios effectus diſtinctos habeat.

Octauò, erit hæc pars nõ admodum iniqua, ſi cõſideremus, non eſſe hanc interpretationem alienam à mente teſtatoris adiuncta ſimul legis interpretatione. Nam & ſi ad tempus ætatis pupillaris reſtrinxerit teſtator pupillarem expreſſam, mirũ non erit, ꝙ vulgaris tacita poſt illud tempus addatur, ſiquidem vulgaris concepta in expreſſum caſum, & euentum, quo filius hæres non ſit, nihilominus ſi hæres ſit, qui contrarius euentus conſtituitur, & in pupillari etate deceſſerit, admittitur ſubſtitutus ex pupillari tacita. l. quamuis. C. de impub. & alijs ſubſti.

Nonò, eandem Saly. ſententiã aduerſus communẽ cõprobat, ꝙ ex mente teſtantis illa clauſula, Si intra pupillarem ætatem deceſſerit, aut in alia minori, tantum pertinet ad pupilli hæreditatem, cum eius mors ſit ad eam obtinẽdam neceſſaria, & ſic ad pupillarem ſubſtitutionem, non autem pertinet propriè ad vulgarem, cuius propria conditio eſt, ꝙ inſtitutus non ſit hæres. Eadem autem ratio ſubeſt, ſiue nolit eſſe hęres poſt pubertatem, ſiue intra eã ætatẽ, q̃ pupillaris ſit, cum in utroque tempore ſit eadem ratio ſubſtituendi. Igitur niſi contrarium euidenter à teſtatore ſcriptum fuerit, præſumendum eſt, voluiſſe ſibi hæredem ſubſtituere, quocunque tempore inſtitutus voluerit hæres eſſe.

Decimò, his accedit elegans Alb. ſententia in d. l. precibus. C. de imp. & alijs. nu. 82. quo in loco ſcribit ſubſtitutionem pupillarem, quæ & exemplarem tacitam induxerit, eo, ꝙ pupillus ĩ furorẽ poſt inciderit, minimè quo ad tacitã exemplarẽ extingui per pubertatẽ, ſi filius poſt eam obierit furioſus, non obſtante, ꝙ fuerit pupillaris ad ętatem pupillarem limitata. Huius concluſionis ratio eſt, quia hæc tacita conſtituitur a lege ex mente teſtantis potius, quàm ex rigore ſignificationis uerborum, quæ quidem ratiò manifeſtè probat Salyc. opinionem.

Vndecimò, ſunt qui pro hac Saly. cõcluſione cõtra uulgo receptã ſñiam ita argumentent. Tacita uulgaris perpetuo ualet & ſuſtinet ẽt eo caſu, quo pupillaris ab initio nulla fuit. Igit fortiori rõne ſuſtinebit uulgaris tacita, qñ ſemel pupillaris ualida oĩno fuit ab initio. Collectio argumentationis fit ex ratione tex. in l. patre furioſo. ff. de his qui ſunt ſui uel alie. iur. & ſimilib. Antecedẽs ꝓbat authoritate Bar. in d. l. j. ult. q. ff. de uulg. qui eleganter aſſerit ſubſtõnem pupillarẽ factã maiori extraneo, uel à matre ſtatim ab ipſo initio uulgarem tacitã continere, ꝙ ſi dixeris cũ Alex. in d. l. j. poſt. Gul. de Cune. in d. l. precib. q. ult. uulgaris ſubſtit. hãc opinionem Bar. intelligendã fore eo caſu, quo pupillaris fit abſq; tpis limitatione. Quæram libenter, ubi ea facta fuerit cũ tpis certi ꝓfinitione, quo tpe finiet uulgaris tacita. Nam per pubertatẽ eam finiri cũ pupillari, dici uerè nõ poterit, quia pupillaris ab initio nulla fuit, nec per pubertatem extinguit. Ab initio aũt & tacitã uulgarem finiri repugnat Bar. concluſioni, ꝙ aũt ea tacita uulgaris per ſe ſubſiſtens abſq; pupillari pubertate finiat, impropriũ eſt, & cõtrariũ naturæ uulgaris ſubſtitutionis. vñ Bar. opinio ẽt admittenda eſt eo caſu, quo facta fuerit pupillaris cũ certi tpis ꝓfinitione. Hæc uerò undecima argumẽtatio colligit ex ſupradictis, utiturq; Bar. Soc. in d. l. j. nu. 36. Igit ad eius ampliorem cognitionem uideamus ſit ne uera ſñia Bar. Nã Soc. ĩ d. l. j. ĩ fi. & Cora. d. l. poſt aditam. C. de impub. nu. 28. defendunt Bart. opinionẽ ẽt in ea ſpecie, qua facta fuerit ſubſtitutio cum certi temporis limitatione. Probat opinio Bar. ſm eum in l. ul. C. de hær. inſtit. quæ tñ tractat de uulgari expreſſa, atque ideo Bar. ſententia congruentius defenditur ex pręſumpta teſtatoris uoluntate, item ex eo, ꝙ licet expreſſum uitietur, non tamen uitiabatur tacitũ ęque principale, qđ ſã in hac diſputatione admonuimus. Sic denlq; Bar. opinio cõis eſt, ut fatentur Soc. nu. 36. & Rip. col. ult. in d. l. j. & eam ſequuntur Imol. Alex. & idem Soc. & ibi Saly. in l. ſi teſtamẽto. 4. col. C. de imp. & alijs ſubſt. Faber in l. precib. C. eo. tit. Bal. conſ. 272. lib. 2. Sig. conſi. 235. nu. 7. & Gul. Bene. hic in tract. uulgaris ſubſt. nu. 79. Sed contra Bar. adducitur paſſim Accurſij authoritas in l. uerbis ciuilib. ff. de uulgar. & in §. extraneo. Inſt. eod. titu. qui communiter receptus aſſerit, ſubſtitutionem, q̃ ab initio nõ potuit ualere iure directo, ualet iure obliquo, & ſic ut fideicommiſſaria. Cui concluſioni aptat exemplum in ſubſtitutione pupillari facta extraneo, aut a matre, uel maiori. & eſt tex. in l. Scæuola. ff. ad Treb. glo. & Bar. in l. j. q. 16. ff. de iure codic. Paul. conſi. 12. lib. j. Doct. in d. l. verbis ciuilib. & eſt communis opinio ſecundum Ripam in d. l. j. colum. vlt. ff. de vulg. Ang. in §. vlt. Inſt. de pup. ſubſt. 2. colum. & Roderic. Suares in l. quoniam in prioribus. C. de inoff. teſta. j. ſallent. fol. 5. & totius rep. fol. 50. col. 2. uerſi. & per prædicta alias conſului. quo in loco eam concluſionem maximè inducit ad ſubſtitutionem pupillarem factam à matre. Eſt etenim maximus effectus, quòd ſit fideicommiſſaria, vulgaris vel pupillaris. Sed ſi ſubſtitutio iſta potuiſſet ab initio valere, ut vulgaris iure directo, profecto non ualuiſſet poſtea vt fideicommiſſaria, ſecundum communem in d. l. verbis ciuilibus. per eum tex. valet autẽ vt fideicommiſſaria, ergo ſignum eſt, ab initio non potuiſſe valere, ut vulgarem. Quamobrem Ioan. de Imol. & Soc. in d. l. j. ff. de vulg. ad fin. idem Imol. in hoc capitu. Raynutius. num. 52. in materia pupillaris, ne iſtæ contrariæ opiniones ſibi obſtent, opinantur ſubſtitutionem verbis directis, vel communibus conceptam poſſe ante aditam hęreditatẽ valere, vt directam, poſt aditã verò, vt fideicõmiſſariã, nec hoc repugnare his concluſionib. quę traduntur in d. l. verbis ciuilibus. Nam ſubſtitutio, quæ poſt aditam hereditatẽ valuit, aut valere potuit iure directo, nuſquã obliqua fit. d. l. verbis ciuilib. At ea, q̃ ante aditã hæreditatẽ potuit valere, aut valuit iure directo, bene poteſt poſt

aditam

aditam obliqua fieri, & obliqua valere: nulla eſt enim hic repugnantia. & licet Imolæ diſtinctio diſpliceat Ripæ in d.l.j. nihilominus tenẽda eſt ad conciliandas has duas opiniones, præſertim in ſubſtitutione directa dubia, quæ potius in aliam directam intelligitur, & aſſumitur gl. cõiter recepta in d.l. verbis ſimilibus, in fi. qualis põt cẽſeri ea, cuius mẽtionem faciemus ſtatim. verſ. ex quibus infero.

Eſt tamen aduertendum, hãc ſubſtitutionẽ fideicõmiſſariam ſubintellectam in pupillari expreſſa facta extraneo, aut à matre, poſt aditam hæreditatem ſubrogata pupillari directæ, extingui quidem poſt pubertatem, vt uerè ſapiat naturam pupillaris, cui ſubrogatur, tex. in l. ſi Titio. §. ſicuti. & in l. ſequenti, incipienti, quod fideicommiſſũ. ff. de leg. j. vbi Bar. Pau. & Iaſ. in 6. no. Bar. & Paul. in d.l. Scęuola. notat latè Rod. Suar. in d. j. fallẽt. & Rip. in l. Centurio. ff. de vulg. nu. 126. & ſeq. quorum opinio communis eſt, teſte Gul. Bened. hic in trac. pup. ſubſt. nu. 36. & 59. Et quamuis hęc Doct. ſententia procedat, vt loquitur Iuriſconſultus in d. §. ſicuti. in fideicommiſſo iniuncto à patre hæredib. ab inteſtato ſucceſſoris filio, cui pater ipſe teſtator poterat ſubſtituere pupillariter: hos enim ẽt quo ad legitimam filij potuit grauare onere fideicommiſſi. d. §. ſicuti. nos verò tractamus de fideicommiſſo, quod in legitima debita filio non põt conſtitui, quia teſtator non poterat pupillarem ei dare ſubſtitutum. l. ex trib. C. de inof. teſt. tamẽ idem eſſe cenſeo in hac ſpecie quam tractamus, quia ex mente teſtatoris fideicommiſſaria, quæ adita hęreditate per pupillum, aut hæredem filium ſubrogatur pupillari, eandem qualitatem habet, quam pupillaris, quod ſecus eſt in vulgari, quę hęreditate non adita per ſe ſubſiſtit, nec ſubrogatur alteri, ea ſiquidem eſt teſtatoris mens, vt ſi filius inſtitutus, cui inutiliter pupillarem dedit ſubſtitutum, adierit hęreditatem, & obierit mortem poſt pubertatem, nullus ſit ſubſtitutioni locus. Et ſane pupillari & fideicommiſſarię conuenit limitatio temporis, quo mortẽ obierit inſtitutus, cum habeant locum hę ſubſtitutiones, hęreditate adita, vulgari verò, quę negatiuam habet conditionem propriè non conuenit limitatio temporis, quo ad iſtam negatiuam conditionem, quocunq; enim tempore moriatur ſubſtitutus hęreditate non adita, erit verum dicere, quod omni ętate, & quacunq; eius parte hęreditas non fuerit adita. Hæc igitur dicta ſint de ſententia Bar. in d.l.j. ad fi. ff. de vulg. & pup. ſubſt.

Ex omnibus his, ni fallor, apparet quid reſpondendi poſſit ad ea, quę pro cõi ſententia tradi ſolent, & deniq; veriorem eſſe poſteriorẽ opinionem cõi contrariã, quã aduerſus vulgo receptã aſſertionem defendunt, & iure ueram eſſe ſenſent Salic. in d.l. ſi teſtamento. col. 4. vet. reuoco in dubiũ an tacita vulgaris. C. de imp. & alijs ſubſt. Ripa in l. j. col. pe. & ibi Alci. col. vl. ff. de vulg. Io. Coraſ. in l. poſt aditã. C. de imp. nu. 28. Lance. Poli. de ſubſt. ti. de pupillari. nu. 39. qui quidẽ in ſpecie tenent, vulgarẽ tacitã cõprehẽſam ſub pupillari ad certã ętatẽ reſtricta, non finiri per pubertatem, nec per eam ętatem, q̃ nominatim adſcripta fuerit in genere, quod tacita vulgaris non expiret ꝑ pubertatẽ, tenet gl. in l. lex Cornelia. verb. duodecim. ff. de vulg. quã ſequunt Ibi Imol. & Cuma. & Sign. conſ. 7. nu. 4. quorũ authoritas ẽt referri poterit ad pupillarem reſtrictã intra certũ tẽpus. Nã ea eſt propriè pupillaris expreſſa, q̃ tacitã uulgarẽ propriè cõtineat, cũ aliter concepta pupillaris, uulgarẽ ſatis expreſſam, non tacitã cõtineat. Nec qdquã oberit, quod dę teſtatoris uolũtate adduximus. Qui quidẽ reſtringens ſubſtõnẽ ad certũ tẽpus vĩ uoluiſſe, quod ultra id ea ſubſtitutio minimè extendatur. Nam hoc uerum eſt, quo ad ſubſtitutionẽ expreſſam, nempe quo ad pupillarem, non autem quo ad tacitam uulgarẽ.

Sed in eo caſu, quo pupillaris fuit reſtricta ad tempus pupillaris ætatis, nempe ad ipſam vſque puberbatem, quod a iure tacitè ſubintelligitur in eadem ſubſtitutione, aduerſus Bar. & cõmunem tenet expreſſim Imol. & Soc. in d.l. j. nu. 57. ad fi. idem Imol. in d.l. in pupillari. ff. eo. titu. dum approbat ea, quæ in l. j. dixerat. idem notat Cuma. in d.l. lex Cornelia. col. vlt.

Et ſanè in hac controuerſia cum Bar. & alij planè tractauerint de vulgari tacita, fortaſſis & ſi communis foret admittenda, poſſet dici, eam non habere locum in vulgari expreſſa, contenta tamen ſub pupillari concepta verbis ſpecialibus. Etenim cum hæc vulgaris ſit quodammodo expreſſa, mirum non erit in tanta huius quæſtionis dubitatione, quod exiſtimamus aduerſus Alexan. Curt. & pleroſque alios, vulgarem minimè finiri, nec extingui pubertate inſtituti. Quod eſt maximè conſiderandum, vt tandem in vulgari omnino tacita procedat cõmunis concluſio, quæ adhuc hoc caſu certam probationem non habet. Et quod communis opinio nequaquam procedat in ſubſtitutione, quæ vulgaris expreſſa ſit, ſub pupillari tamen ſpeciali contenta, probatur authoritate Bald. cuius ſtatim mentionem faciemus in quæſtione, an mortuo pupillo, viuente teſtatore, expiret tacita vulgaris. Nam & iſtam quæſtionem hoc in loco breui quadam reſolutione explicare libuit.

Ex quibus infero, quænam ſit dicenda ſubſtitutio ea, quam ſemel in lite ſatis controuerſa vidi ad examen adduci, his quidem verbis à matre concepta, inſtituto hęrede filio impubere, Et ſi meus filius intra ætatem pupillarẽ deceſſerit, ſubſtituo, & volo quod habeat mea bona, eaq; hæreditet, ac ſuccedat in illis Titius. Ex prænotatis equidẽ vr̃ hanc ſubſtitutionẽ eſſe pupillarem expreſſam, inutilem tamen, quia facta ſit à matre, atq; ideo in vulgarẽ tacitam eſſe interpretandam. Ego verò fateor eſſe pupillarem expreſſam, verbis tamen ſpecialib. nõ ſingularib. conceptã, & ea ratione, quia inutilis eſt, ſub ea continetur vulgaris, nõ oĩno tacita, ſed tacita quidẽ ſimplr̃ quo ad verba ſpecialia, cum non fuerit expreſſa vulgaris verbis ſpecialib. ſi non erit hæres, concepta. Igitur erit ſaltem expreſſa verbis generalib. Nam vt oĩno ſit tacita vulgaris, cõcipienda foret pupillaris in eum caſum, Si filius hæres erit, & in ętate pupillari deceſſerit. His accedunt pulchra verba Soc. in d.l.j. ff. de vulg. nu. 36. ad fi. vñ, inquit Soc. licet talia verba, mihi & in bonis meis, non ſint tantæ potentiæ, quod tollãt pupillarem ſubſtitutionem, tñ ſufficiunt ad inducẽdam aliquam qualitatem in ipſam ſubſtitutionem, videlicet, vt comprehendatur vulgaris expreſſa. Hactenus Soc. qui loquitur de pupillari expreſſa oĩno, atque ẽt cõcepta verbis ſpecialibus. Præſertim hæc ſententia tenenda eſt, quia licet illa verba, ſit meus hęres habeat mea bona, non ſint oĩno ꝓpria ſolius pupillaris ſubſtitutionis, imò & vulgari conueniant. l. j. ff. de vulg. & tñ quoties ſit ſubſtitutio impuberi, aut ſub mentione pupillaris ætatis ꝓꝑ mentem teſtatoris, qui pupillarem cõſtituere vult ſubſtitutionem, cenſeantur congruè ad pupillarẽ pertinere. gl. Bar. & doct. in d.l.j. ff. de vulg. tex. in l. ſi ita. §. cũ filio. ff. de bon. poſſ. ſecũd. tab. l. ſi qs à filio. & ibi Are. ff. de leg. j. uerè inſpecta materia ſubiecta, quia pupillaris ei non conuenit, nec uerbis ſingularib. ſi hæres erit, & in ætate pupillari deceſſerit, concepta fuerit, dicere poſſimus, à ratione ceſſante, hanc eſſe vulgarem non omnino tacitam, imo quodammodo ita expreſſam, vt magis expreſſa ſit, quàm ea quæ continetur ſub pupillari, verbis ſpecialibus concepta, vnde in hac ſubſtitutione poterit minori cum dubitatione admitti opinio Salic. & ſequacium aduerſus Bartol. & communem: ſi quidem hæc ſubſtitutio multis nominib. expreſſa uulgaris eſt, nempe, quia contenta ſub pupillari uerbis ſpecialib. non ſingularibus ordinata, deinde ꝓꝑ illa uerba, ſuccedat in bonis meis, & mea bona hæreditet, maximè appoſita in ea pupillari ſubſtitutione, quæ ab initio nullo modo ualet ut pupillaris, imò neceſſariò ut uulgaris eſt interpretãda.

Ex proximè adnotatis quidam probare conanĩ, & cõtendunt in hac ſubſtitutione uulgari tacita comprehẽſa ſub pupillari ab initio nulla, non eſſe admitẽdã Bart. diſtinctionem in d.l.j. ff. de uulg. in ea q. qua q̃ritur, an à tacita uulgari poſſit adſumere uires teſtamentũ, & in ſpecie, an mortuo pupillo in uita teſtatoris expirauerit uulgaris tacita ſimul cum pupillari expreſſa. Nam quod teſtamentum poſſit incipere ab expreſſa uulgari, probatur in l. j. §. pro ſecundo. C. de caduc. tol. & id eſt omnium conſenſu receptũ, ſicuti & aduerſus gl. itidẽ obtinuit, quod poſſit incipere a tacita uulgari, quæ poſt mortem teſtatoris apparet pupillo repudiante, quod Bart. explicat in d.l.j. nu. 30.

nu.30. & ſeq. Sunt tñ in hac quæſtione, quando pupillus mortuus eſt uiuo teſtatore, an à tacita vulgari poſſit incipere teſtamentom, tres opiniones minime omittendæ.

Prima eſt opinio Dini in d.l.j.aſſeuerantis non poſſe teſtamentum ab hac tacita vulgari incipere, cuius opinionem ſequunt Raine.in tract.ſubſt.tit.de vulg. Bal. & Paul. in l.ſi pater filium.ff.eod.tit. Ioan. Andr. in ſpecu. rub. de teſt.verſi.ex quo ſuperius. Ang.in d.§. pro ſecundo. idem in l.lex Cornelia.& in l.ſi pater captus.ff.de vulg. Aret.in d.l.j.& alij relati per Iaſ.ibi, qui nu.58.& Soci.nu.36. teſtãtur, hanc opinionem communem eſſe. ipſe uerò Soc. & Ripa late diſputant, nec videntur in hoc certam ſentẽtiã elegiſſe, tametſi in eam partem inclinent, quæ Dino contraria eſt. Præcipue pro Dino adducitur tex.in l.ꝙ ſi filius. ff.de capt.& poſtlim.reuer. qui tamen non probat neceſſario eius ſententiam. Nam tractat de ſecundis tabulis, quæ in pupillarẽ ꝑtinent, nõ de vulgari adhuc tacita. Etenim licet hæc contineatur in pupillari, deducit tamen ex mẽte teſtantis, & ad primas tabulas pertinet, ac per ſe ſubſiſtit, & cum ſi expiret pupillaris, frequenter vulgaris tacita ſalua manet, quippe q̃ ad primũ caſum ſpectet.l.precibus.C.de impub. rationes autem pro Dini opinione adductæ facillimẽ tolli poterunt, & tolluntur per authores partis contrariæ.

Secunda hac in dubitatione ſentẽtia Bar.eſt, diſtinctionẽ quandã proponentis in d.l.j. Cui apertiſſimè refragatur tex.in d.l.quod ſi filius. Et præterea rationes ipſæ pro Dino adductæ, idcirco hæc Bar.diſtinctio à poſteris recepta non eſt, ut conſtat. Et ab oĩbus ferè reprobatur, vt inquit Alciat.in d.l.j.nu.17 Imo huic opinioni Bar.manifeſte contraria eſt teſtatoris mens. Cũ.n. ea tacita vulgari ſubſtitutus admittatur, credendum eſt, teſtatorem nõ mutaſſe.teſtm̃, q̃a eũ velit admitti, non aũt excludi, ſiquidẽ decedit, nõ mutato teſtõ, in quo ad eius, & filij hæreditate ſubſtitutũ oib.alijs ſucceſſoribus, poſt filiũ prætulerit.

Tertia eſt ſententia gl.in d.l.lex Cornelia.verb.non exiſtimo.Imol.& Cuma.ibi.gl.in d.§.pro ſecundo. & ibi Bal. a c Iacob.nu.8.gl.in d.l.ſi pater captus.ff. de vulg. Imol.in l.j.ff.eo.nu.8.& ibi Claudi.nu.38. Iaſ.nu. 58. Alciat.nu.74. & Alex.nu.32.Guli.Bened.hic in tract.vulgaris.nu.99.Zaſius in tracta.ſubſtit.tit.de vulgar.5.effectu.Idem Zaſius in terpretatione d.l.ꝙ ſi filius.in tract.gloſſarum ad aliquot leges poſt varios & ſingulares intellectus, quorũ opinio communis eſt, ut teſtantur Rip.in d.l.j.num.167.& Alci.in d.num.74.nec Bart.ab hac opinione abhorret, quippe q omnino diſceſſerit i eius diſtinctione a rationibus Dini. Huius ultimæ opinionis ea eſt ratio, quòd uulgaris tacita etſi ſub pupillari contineatur, per ſe tñ ſubſiſtit, & æquè principalis eſt, tametſi ſit tacita. Quod manifeſtè cõſtat, quia licet expiret pupillaris, manet tamen volgaris. Quẽadmodum & pupillaris tacita non extinguitur, quãuis expiret per additionem vulgaris expreſſa.l. poſt aditam.C. de impub.& alijs ſubſt. Et ex Bar.in d.l.j. atque alijs ſatis colligitur non extingui vulgarẽ tacitã, extincta pupillari expreſſa. Nam ꝙ à tacita vulgari poſſit incipere teſtm̃ extincta expreſſa, ſiue ea pupillaris ſit, ſiue alia, probat l. nec enim.§.vlti.ff.de teſt.mil.l.Antonius pius.ff.de fideicõ. lib. Et de expreſſa vulgari, quod ea non extinguatur mortuo inſtituto viuente teſtatore, tex.a.eſt in l.3.§.vlt.ff.de lib. & poſth.cum multis ſimilib.q̃ paſſim ad id citantur. Atq; ita ipſe opinor, hanc tertiam opinionem iure veriorem eſſe. Imo & hæc vltima opinio etiam obtinet in vulgari tacita contenta ſub pupillari ab initio inutili. Nam & in hac ſpecie non minor eſt, ſed eadem præſumptio mentis teſtatoris à lege deducta. Et præterea, quia ab initio hæc vulgaris per ſe ſubſiſtit, ac valida eſt pupillari excluſa, cui nuſquam fuit acceſſoria. Sic deniq; in hac ſpecie adnotarunt Pet.de Ripa inter conſilia Baldi, conſi. 156.lib. 4.Ripa in d.l.j.nume. 67. & ibi Alcat. num. 74.ff. de vulg. & pup. ſubſtit.

Verum etiam ſi admittamus primam Dini opinionem, ea obtinebit in vulg.omnino tacita, nẽpe comprehenſa ſub ea pupillari, quæ habuerit illam conditionem, Si hæres erit, & in ætate pupillari deceſſerit. In ea verò vulgari, quæ ſaltem generalibus verbis expreſſa ſit, minime ꝓcedit. Nam hæc locum habet, quamuis pupillus mortuus ſit viuo teſtatore, qualis eſt illa, ſi filius meus in ætate pupillari deceſſerit, cuius paulo ante mentionem fecimus, ſicuti expreſſim & eleganter tenet Bald.in d.l. precibus. C.de impub.& alijs ſubſt.nu.42.quem ſequuntur ibi Paul. nu.11.Alex.nu.7.& Card.hic, q.39. Alex. in l.2.ff. de vulg. nu.25.Areti.in d.l.j.& ibi Soci.latè nu.36.vbi hanc aſſeuerat communem opinionem eſſe, quam & Ripa ibidem nu.167.probare videtur. Eſt enim hæc vulgaris expreſſa, vt fatentur omnes. igitur ad rationem vulgaris omnino tacitę interpretanda non eſt.

Ex quo & idẽ dicendum foret adhoc admiſſa opinione Dini, in ea ſubſtitutione, cuius exemplum modo expoſuimus in ver. Ex quibus infero, cum hæc non ſit vulgaris omnino tacita, imò expreſſa ſaltem verbis generalibus, ſicuti in eo.verſ.probauimos.

6 Effectus aũt huius † ſubſtitutionis is eſt ꝓcipuus ꝙ ex ea directè impuberi ſuccedit ſubſtitutus.in princ. Inſtit. de pup.ſub.Bar.& alij in d.l.2.Regia l.9.tit.5. par.6. Matrẽ pupilli etiam excludit à legitima portione, ſi ipſa ſubſtitutio expreſſa ſit.l.Papinianus.§. Sed nec impuberis.ff. de inoff.teſt.c.ſi pater.de teſt.in 6.Bar.& cõiter Doc.in d.l.2. nu.31.quod in iudicio interiori aix admittendum eſt, ſicuti nos ꝓbauimus in c.cũ eſſes.iſto tit.nu.51. tametſi ab hac communi opinione Bar. diſcedat Coraſ. in l. precibus.C.de impub.nu.29. quo loco audacius quam par eſt, aſſerit ioiquiſſimam eſſe c.ſi pater conſtitutionem. Cęterũ plurima, quæ huic ſubſtitutioni conueniunt, conſulto omiſimus, ꝙ in d.l.2.latius tractentur. neque.n. omnia in hiſce comentarijs libuit explicare, cum huius deciſionis Pontificię non ſit hęc principalis materia.

EX §. SEXTO.

SVMMARIVM.

1 *Exemplaris ſubſtitutionis diffinitio, & cui fieri poſſit.*
2 *Filio exhæredato poteſt fieri exemplaris ſubſtitutio.*
3 *Pupillaris ſubſtitutio an confirmetur per auth. ex cauſa.C.de liber. præt. & quid de exemplari?*
4 *Regia lex prima, tit.2.lib.3.ord.& l.44.Tauri explicantur.*
5 *Exemplaris ſubſtitutio, quibus verbis fiat.*
6 *Exemplaris matrem furioſi excludet.*
7 *Exemplaris ſubſtitutio qualiter extinguatur reſipiſcentia.*

§. VI. DE EXEMPLARI

EST igitur ſubſtitutio exemplaris. Teſtamentum quod à parentibus fit pro liberis minime teſtari ualentibus furoris, uel
1 † ſimilis morbi cauſa. Politus in tract. de ſubſtit.tit.de exemplari.ex l.ex facto.ff.de vulga. l. humanitatis. C. de impu Regia l. 11.tit.5.partic.6. Et quia ad exemplum pupillaris ſubſtitutionis ſit, exemplaris appellatur, atque ſicut pupillaris dicitur teſtamentum pupilli, ita & hæc exemplaris dicitur teſtamentum furioſi.l.patris & filij.ff. de vulg. Poteſt hæc ſubſtitutio fieri etiam à matre, vt ex dictis legib.cõſtat, nec tantum ſit furioſo, ſed & mente capto.d.l.humanitatis.iuncta l.vlt.§ vlt.C.de cura.furio. Theophilus in §. qua ratione.Inſtit.de pupil.ſub.& idem concedunt doct. communiter, quibus mirè conuenit text.in l. generali.§. duas.ff.de vſufruct.leg.l.Licinius. §.vlt.ff. de lega.2 §. furioſi. Inſtit. de curat. l.conſilio.§. j. ff. de curat.furi. item ſit eadem ratione his, qui teſtari non poſſunt, mutis inquã ſurdis.d.l.ex facto.atq; ẽt prodigis, quibus teſtari nõ liceat ex interdicto, in quo cõueniũt oẽs in d.l.ex facto.

2 Illud verò maxime dubium † eſt, an filio exhæredato fieri poſſit exemplaris ſubſtitutio? Sunt etenim, qui exiſtiment filio exhæredato non poſſe ſubſtitutionem hanc fieri, per text.in d.l. humanitatis. quæ exigit legitimam portionem filio à patre ſubſtituẽte relinqui. ita Bartol. ibi.idem in d.l.ex facto. num.18.Alexan.colum.8.& vtrobique Doct.communiter Guliel.Benedic.tit.de exemplari.nu.20.quib.obſtat primũ, qđ pupillaris ſubſtitutio, quã hæc ipſa imitaẽ, ritè exhæredatis ſit.l.j.ff.de vulg. Item furioſus exhæredari rectè poteſt, commiſſa ante furorem ingratitu-

ingratitudinis caoſa.l.noonunquam.§.ſi ui,aut clam.ff.de
v'ncap.l.vlti.§.ſed cum antiquitas.C.de curat.furi.Bar. in
d.l.ex facto.nu.19.vbi Iaſ.num.29. dicit hanc opinionem
communem eſſe.Quin & verba d. l. humanitatis. potius
hanc ſentẽtiam,quàm communem probant. [Legitima,
inquit Imperator,portione ei vel eis relicta,quos volue-
rint bis ſubſtituere parentibus,liceat,vt occaſione huiuſ
modi ſubſtitutionis,ad exemplum pupillaris,querela nul
la contra teſtamentum eorum oriatur.] Ecce quàm eui-
denterius æquale conſtituitur reſpectu querelæ, & exhæ
redationis in pupillari & exemplari,vt quiuis ab eadem
conſtitutione,ni ceruicoſus eſſe velit,colligere poſſit pu-
pillarem ſubſtitutionem rite exhæredatis fieri poſſe, at-
que eodem iure exemplarem. Ex quibus conſtat probabi
lius multo eſſe exemplarem ſubſtitutionem poſſe fieri fi-
lijs rite exhæredatis,aduerſus communem opinionem,q̃
dubia niſa fuit Polito, de exemp. ſubſt.nu. 11.Curtio Iu-
niori i d.l.humanitatis.col.3.Dices forſan optime lector,
hanc quæſtionem non admodum vtilem eſſe. Nam ſicuti
3 pupillaris ſubſtitutio † iniuſte exhæredatis facta,rupto te
ſtamento conſeruatur. authe.ex cauſa.C.de liber.præter.
quod expreſſim notant Bar.Alex.Iaſ.in l.j.§.vlt.ff. de vul-
ga.Ripa in d.l.2.nu.32.Zaſi. de ſubſtitu.pupil.nu.21. & eo-
dem tit.Politus nu. 34. qui quidem ab ipſo Iaſone, hanc
profitentur communem eſſe,quam Curtius Iunior ſequi
tur in d.auth.ex cauſa.nu.53.Sic & exemplaris ſubſtitutio
valida erit,licet teſtamentum patris rumpatur. His ete-
nim reſpondeo,nec pupillarem ſubſtitutionem conſer-
uari rupto teſtamento,ex eo quod teſtamẽtum patris eſt
neceſſarium ad hoc,vt filij teſtamentum hoc procedat,&
valeat.§.liberis.Inſti.de pupil.ſubſt.l.2.§.prius.ff.de vulg.
& teſtamẽtum patris euaneſcat,tollitur & pupillaris ſub
ſtitutio.d.l.2.§. plane.l. Papinianus.§. ſed nec impuberis.
ff.de inof.teſt.& in d.§. liberis. Nec obeſt decifio authen.
ex cauſa. quia ex illa Nouella ea tantum conſeruant ru-
pto teſtamento, quæ abſque hæredis inſtitutione conſi-
ſtere poſſunt,at illa,quæ neceſſariò, & præciſe exigunt
præuiam hæredis inſtitutionem,minimè rupto teſtamẽ-
to effectum habere poſſunt, vnde verius eſt pupillarem
ſubſtitutionem rupto teſtamento nequaquam conſerua-
ri ex dicta Nouella.quod aſſerunt Dinus, Petr. à Bellaper
tica,& nouiſſime Ioan.Igne.in d.authen.ex cauſa.nu.127.
4 quam opinionem probat Regia l.10.tit.5.par.6.atque † ei
minime refragatur Regia l. 24. Taur. quippe quæ loquat
in melioratione, quæ fieri poteſt abſque hæredis inſtitu-
tione,in codicillis,& in alia quacunque diſpoſitione.lex
deinde prima,tit.de teſt.lib.5.in ordi.regijs,quæ non adi-
ta hæreditate ab hærede ſcripto legata,& c.ſcripta in te-
ſtamento ſeruanda eſſe æquiſſime ſaxit.adhuc non ſtat,eã
etenim intelligo in his, quæ præciſe inſtitutionem hære
dis non requirunt,(ideſt in his,quæ ſcribi,ac diſponi poſ
ſunt in eo actu, qui hæredis inſtitutionem nec requirit,
5 nec admittit.Qualis eſt codicillorum,in quibus,etiam te
ſtamento confirmatis pupillaris ſubſtitutio fieri non po-
teſt,quod omnes fatentur. Ergo, quæ in codicillis agi &
diſponi poterant,ea ex Iuſtiniani Nouella ſalua manent.
Atque de his erit ea conſtitutio intelligenda, vt in his ob
tineat.) ſecus verò in his, quæ abſque hæredis inſtitutio-
ne minimè ſubſiſtunt.His etiam accedit, quod Iaſ. in d.l.j.
§.vlt.in fi.dixit poſſe opinionem contra Bar.& communẽ
defendi. Nec quidquam confirmat communem opinio-
nem,quod fideicommiſſa,legata, & dationes tutelarum
ſuſtineantur rupto teſtamento ex cauſa præteritionis,
vel exhæredationis.Quia hæc non adeo requirunt hære-
dis inſtitutionem,imò abſque ea quandoque conſiſtunt.
l.3.ff.de confirman.tut. (ex qua,& ex alijs Franciſ.de Rip.
in d.l.2.nu.33.quamuis ſequatur Bart.opinionem proba-
ri,conat hanc reſpõſionẽ verã eſſe,eamq; optime defen
dit.cui addiderim ipſe,vt opinor non incongrue,nihil re
ferre,quod datio tutorum in codicillis valida ſit, modo
teſtamento fuerint confirmati,ex eo,quod codicilli à te
ſtamento robur accipiant.Nam & ſi concedamus,nõ ali-
ter valere dationem tutorum in codicillis quam ſi ex-
preſſe vel tacite fuerint teſtamento confirmati, illud
dubio procul nec negari poteſt, nec eſt probatu diffici

le,imo ex ipſis iuris ciuilis primis ferè elementis conſtat
codicillos,etiam teſtamento confirmatos propriam co-
dicillorum retinere,naturam neque authoritatem habe
re teſtamentorũ, atq; in eis non poſſe ea tractari, aut di-
ſponi,quæ teſtamentum neceſſariò requirunt.l. quod per
manus.ff.de iure codicil.Qua in re non negamus,quæ ad-
notari ex iuriſconſulto in l.aſſe toto.ff. de hæredibus in-
ſtit.& in l.hęredes palã.§.j.ff.de teſt.ab Imola in d.l. aſſe to
to.Alexan.& Iaſ.in l.j.C.de codicil.id verò quod diximus,
nempe codicillos cõfirmari tacitè teſtamento,ex eo cõ-
ſtat,quod codicilli ante teſtamentum facti per id confir-
mati cenſentur, ſi teſtator ab his, q̃ in codicillis voluit,
non diſceſſerit,quamuis expreſſim confirmari non fue-
rint.§.ſed cum ante.atq; ibi glo.& Angel.Inſt.de codicil.l.
ante. & ibi gloſſ. Dinus, Bartol. & Alberi. in l. teſtamen-
to. ff.de teſtamen.tut. imo idem dicendum eſſe de co-
dicillis poſt teſtamentum factis, ab eo tamen ſpeciali
mentione minime confirmatis. aſſerunt idem Accurſius
in d.§.ſed cum ante.idem & Bar. atque Alber.in d. l. ante
ex iuriſconſulto in l.3.§.vlt.ff.de iure codi. ex quo Baldui
nus in d.§.ſed cum ante.ſenſit. & palam aſſeuerat Duare-
nus lib.2.diſput.c.vlt.codicillos poſt teſtamentum factos
nulla indigere confirmatione, quorum ſententia in eo
ſenſu mihi probatur, ne in eo teſtamento tacitè confir-
mati cenſeãtur codicilli, à quo vires accipiunt.Nec diffi-
temur,tutores datos in codicillis nullo facto teſtamento
iure directo non poſſe id munus obire, debere tamen à
Prętore confirmari, q̃d iure communi adnotarũt Cinus,
& Bal.in l.& ſi à patre.C.de confir.tut. Aret.in l.j.§.vlt.nu.
17.ff.de vulg.Socin.conſ.283.col.3.Dinus,Bar.& Alber.in
d.l.teſtamento.quamuis Alber. ad id minus diligẽter ad-
duxerit Iuriſconſultum in l.ſæpe.§.nã cum dr.ff. de verb.
ſign.nec mihi hac in quæſtione placet differentia,qua Fa-
ber vti conatur in d.§.ſed cum ante.Atque hęc obiter di-
xerim de hac obiectione.) Sic ẽt parũ refert, ꝙ dictio,Cę
tera,contineat inter alia & ſubſtitutionem.l.qui plures li
beros.§.vlt.ff.de vulg.l.nã quod.in §.vlt.ff.ad Treb.Nam id
procedere,niſi rõ diuerſa planè dictaret,non eſſe capitu
la expreſſim à Nouella Iuſtiniani confirmata,ad ſubſtitu-
tionem trahenda:maxime cum ſubſtitutio verè dici poſ-
ſit inſtitutio, quia per eam hæres inſtituit.Et tamen ipſa
Nouella inſtitutionem hæredis in ſpecie rũpi,& impro-
bari velit.Deinde verba illa [Cætera nanque] in d. auth.
ex cauſa.non ſunt Iuſtiniani,ſed Irnerij,ſiquidẽ Authen-
ticæ Codici inſertæ,non fuere eidem operi per Iuſtinia-
num,nec eo t pe,nec eius authoritate adſcriptæ,ſed mul
to poſt ab eodem Irnerio, Alberto, Bulgaro, & alijs. Qđ
& Gregorius Haloander in præfatione Codicis Iuſtinia
ni,& plerique alij adnotarunt,idque ex eo conſtat,ꝙ nõ
ſemper fidelis redditur ſententia,nec eadem litera, imò
admodũ diuerſa Iuſtiniani Codici appoſita fuit ex No-
uellis,deinde Codici Iuſtiniani inſertę fuere auth.cõſtit.
Frederici primi,qui multo poſt Iuſtinianũ imperiũ ob-
tinuit.In ea autem Nouella Iuſtiniani, vt cum de appella
tione cognoſcitur.§.aliud.expreſſim nominatur,quæ ru-
pto teſtõ firma manent,inter quæ nulla mentio ſit pupil
laris ſubſtitutionis,tametſi ibi expreſſa non reſtringant
diſpoſitionem, ac potius eam declarent.Et uerè ibidẽ cæ
terorum nulla mentio ſit.Præter hęc licet pupillaris ſub-
ſtitutio fauorem reſpiciat pupilli.l.ſi pupillus.ff.de acqui.
hæred.nõ eſt hæc ratio ſufficiens,vt eadem ſubſtitutio ſu
ſtineatur rupto teſtamento.Quod patet in d.§.ſed nec im
puberis.& in d.l.2.§.planè. ff. de vulga. maximè quia non
poteſt iuſta ratione dici ſubſtitutionem pupillarem eſſe
omnino filio pupillo fauorabilem,cum ea facta fuerit in
diſpoſitione ipſi, vel fratribus iniurioſa, ita cum ex ea
pupilli mater excludenda ſit,alijq́ue hæredes legitimi, iu
re ſanguinis dilecti, & ſibi coniuncti. Ex quibus conſtat
opinionem Dini veriorem eſſe, quam etiam defendunt
Bald.in d.auth.ex cauſa.num.30.& Ioan. Coraſi.in l. ſi te-
ſtamento.nu.22.C.de impuber. & alijs. Qua rõne adhuc
iure cõi,cũ opinio cõis dubia ſit, merito foret reſtringẽ
da,vt ea nequaquam admitteret,ubi extraneus eſſet ſub-
ſtitutus pupillo omiſſis pupilli fratrib. quod tenẽt Paul.
in d.auth. ex cauſa. licet ei refragentur Corneus ibi, &

Alex.in d.l.j.§.vlt.ff.de vulgar.Item nec in eo caſu,quo ipſimet prætcritn eſſet facta pupillaris ſubſtitutio,propter iniuriam ei à patre illatam,ſicuti notat idē Paul.Caſtrēſ. in l.ex duob.§.vlt.ff.de vulga. Guido Papæ cōſ. 97. quamuis & in hoc Alex.& Aret.in d.l.j.§.vlt.adhuc contrarium teneant,opininnem communem ad hunc caſum extendentes.(Poſt Imol nu.4.& Cuma.nu.6.ibi , & Bal. in l.humanitatis.C.de impub.nu.31.quos etiam ſequitur Ripa in d.l.2.nu.33.Qui & extenſionem iſtam communiter receptam eſſe poſt Alex.aſſeuerat.)

Quod verò attinet regiam partitarum cōſtitutionem, & ſi errare,ac falli poſſim, mihi certiſſimum eſt , opinionem communi contrariam ea conſtitutione,& lege probari.Scio etenim non eſſe præſumendam,nec facile conſtituendam correctionem deciſionum iuris communis p eas cōſtitutiones,quas leges partitarum appellamus.Cōtendam tamen quandoque per leges iſtas eas opiniones probari,quæ interpretationem dubiam iuris Cęſarei attingunt,& à poſteris, communi omniū iudicio fuere improbatę.Qua in re falli potuerunt uiri illi prudentiſſimi, qui opus illud partitarum in ordinem , & Hiſpanum ſermonem deduxerunt.in hac autem quæſtione planum eſt, quid lex Regia voluerit. eo.n.tempore nulla erat conſtitutio iuris Cæſarei de pupillari ſubſtitutione conſeruando rupto teſtamento,aperta quidem,prætertex.in d.l.2. §.plane.Et in d.§.ſed nec impuberis, nec erat certa ea interpretatio,quam Nouellæ Iuſtiniani,Accurſius , Bart. & alij conantur aptare,imò forſan vſq; ad Bar.ætatem plurium authoritate comprobata erat contraria opinio. idcirco Regia lex in ſermonem Caſtellanum traduxit manifeſte reſponſa Iuriſconſultorum in d.§. ſed nec impuberis.& in d.l.2.§.planè.(Hæc tandem aduerſus communem opinionem eo animo ſcripſi , q mihi ea ſententia nuſquam placere potuerit,& ſi ſciam ſic huic diſputationi præiudicatum eſſe, vt vix quiſquam recepta opinione ſit diſceſſurus.quod & ipſe probauerim,ſi in lite controuerſia iudex ſententiam ferrè debeat. Nam & in hoc Regno dicta regia lex prima in eum ſenſum freqnentiſſime recepta eſt , vt omnia in teſtamento contracta , firma , & valida eſſe cenſeantur cuiuſcunque conditionis ſint,modo de teſtatoris volnntate conſtet.) Satis tamen erit,vt locus ſit pupillari ſubſtitutioni , impuberè cui facta fuerit,in re certa inſtitutum fuiſſe tex. & ibi gl. in c.ſi pater.iſto tit.in 6.uerbo, eidem.

5 Fit autem exemplaris ſubſtitutio † verbis generalibus. in hunc modum, Inſtituo Titium , & Sempronium filios meos hæredes , & eos inuicem ſubſtituo , nam ſi vterque furioſus ſit,ineſt ſub his verbis exemplaris ſubſtitutio expreſſa verbis generalibus. Bar.i l.Lucius nu.16.ff.de vulg. Alex.col.pen. Iaſ.11. Rip.nu.34.in ea.l.Lucius. Zaſi.titu.de exemplari.col.2.Imo.hic dū tractat de ſubſtitutione breuiloqua.idem erit ſi filio furioſo pater ita ſubſtituat,Filio meo ſubſtituo Titiū,quamuis.n.nulla fiat furoris mentio: attū ex eo, q ipſe,cui ſubſtitutio fit,eſt furioſus,iudicāda eſt exēplaris hæc ſubſtitutio.hoc ipſum eſt , quod uoluit Bar. in d.l.ex facto.nu.25. à quo Ripa ibi nu. 28. diſcedit, dum Bar.hanc ſubſtitutionem tacitam appellauit,in quo ipſe Bar.ſenſit eſſe tacitam quo ad ſpecialia uerba,nó tamen quo ad generalia,quod non aduertit Ripa.

Item exemplaris ſubſtitutio uerbis ſpecialibus concipitur,quoties mentio furoris fit. Quid.n. ſi pater ita ſubſtituerit? Filio meo furioſo ſubſtituo Titium, eſt quidem hæc exemplaris ſubſtitutio,quæ ēt cōplectitur vulgarē,ſi filius reſtituta ſibi ſana mente,noluerit eſſe hæres,uel adhuc furore præualido, fuerit eius oīs hæreditas repudiata.Et deinde pupillarem itidem expreſſam generalibus uerbis,ſi ipſe filius liber à furore deceſſerit intra pubertatem,& idem ſi deceſſerit ante pubertatem in furore. Qđ ſi poſt pubertatem deceſſerit,& furioſus erit uerè exemplaris.Bar.in d.l.ex facto.col.3.cuius opinionem dicunt eſſe communem Iaſ.nu.22.& Ripa nu. 60. Idq́ue plurimū intereſt ob uarios cuiuſque ſubſtitutionis effectus.Sed & ſi pater filio furioſo, & impuberi ſubſtituerit expreſſim, ſi in furore deceſſerit,erit uulgaris repudiata paterna hæreditate , atque etiam pupillaris , ſi intra pubertatem in furore mortem obierit, ſi uerò poſt pubertatem erit exemplaris,ante pubertatem autem, ceſſante furore, & impubere in ſana mente defuncto, nullius effectus eſſe cenſet iſthæc ſubſtitutio.Alexand.in d.l.ex facto nu.31.

Tertiò fit exemplaris ſubſtitutio uerbis ſingularibus, cuius exemplum ſit,Si filius meus hæres erit , & in furore deceſſerit, ſubſtituo Caium , erit fortaſis & his uerbis ſaltem in genere expreſſa pupillaris ſubſtitutio , ſi filius intra pupillarem ætatem deceſſerit,in quo ſunt notanda uerba Bar.in d.l.ex facto.3.colum.modo pupillus in furore decedat.ex Alexan.quem paulo ante citauimus.ex his etenim,quæ hac in materia traduntur,in ſumma pōt colligi hæc formula , quæ tamen in unum concepta caſum, furoris,inquam ad alium trahitur, uempe , ſi prodigus , ſi mutus & ſurdus,filius teſtantis deceſſerit.Bar.in d.l.ex facto.nu.28.& ibi Alex.nu.42.

6 Hæc uerò ſubſtitutio non ita liberè fit , tenet † ſi quidē pater ſubſtituere filio furioſo eas perſonas, quæ exprimuntur in d.l.humanitatis,& in l.11.titu.5.partic.6.Habet ſane rite facta exemplaris ſubſtitutio eum effectū, ut ſubſtitutus directo bona furioſi capiat,atque matrem furioſi omnino excludat.Bar.in d.l.ex facto.num.30.ubi Alexan. Iaſ.nu.43.Ripa nu.85.dicunt hanc opinionem communē eſſe.idem fatentur Guliel.Benedict.hic, uerb.abſque liberis.tit.de exemplari.num.33.Deci.& Curt.Iunior nu.15.in d.l.humanitatis. eam defendentes aduerſus Iaſo.ibi & in d.l.ex facto.

Extinguitur hæc ſubſtitutio ceſſante morbo , uel impe
7 dimento d.l. ex facto. & l. hnmanitatis. Scribit † tamen Bartol.in d.l.ex facto.num.40.ceſſante furore , uel impedimento,non extingui penitus hanc ſubſtitutionem, ſed ſuſpendi,& ceſſare, ita ut redeunte furore , rurſus hæc ſubſtitutio recipiat uires.ceſſat etenim , non omnino extinguitur.l.inter ſtipulantem.§.ſacram.ff.de uerbor. obli. l.qui res.§. aream. ff.de ſolutio.eandem Bart. opinionem defendit Alexan.in d.l.ex facto.colnm.pen. ubi Iaſ. num. 49.& Ripa nu.102.dicunt eam communem eſſe , quam ēt ſequitur Guliel.hic.titu.de exemplari.nu.47.Ab ea tamen diſcedunt Decius in d.l. humanitatis, & Politus titu. de exemplar.ad fi.Zaſius uerò eodem tit.Bar.opinionem approbat,ubi furor rediret,poſt breue tempus, tūc etenim non uidetur extinctum eſſe furorem,qui prius aderat in eo,qui furioſus erat innmbratæ quietis.l.quod meo.ff.de acquir.poſ. Sic cum eadem mulier ad eundem uirum reuertitur,matrimonium idem eſſe putat Martianus,ſi non multo poſt tempore interpoſito reconciliati fuerint.l. plerique.ff.de ritu nup.Vnde in hac ſpecie, quam tractamus,ſi furor recidiuus eſt, & non multo tempore poſtea redit , erit locus ſententiæ Bartol. & Doct. At ſi idem furor poſtea multo tempore iudicis arbitrio diffiniendo,redierit,non erit opinio communis admittenda , ſecūdum Zaſ.& nouiſſimè idem probat Stephanus in Necyomantia,capit.17.tametſi concors illa Doctorum ſententia maximum fomentum capiat à l. cum filijs.ff. de cura.furio. ubi curator furioſi, qui conualeſcentia mentis ceſſauerat,furore repetito,idem dicetur authoritate contigua. ad idem l.qui tertiana.ff. de ædil. edict.[qui tertiana , inquit aut quartana febri uexarentur , quive comitialem morbum haberent,ne quidem ijs diebus ,quibus morbus uacaret,rectè ſani dicentur.] Sed & hæc eum ſenſum habere iure optimo poſſunt , quem præfata diſtinctio oe probauit Zaſius , & ideo eius concordiæ accedo libenter,& eo magis, quòd uideam rem eſſe admodum controuerſam,atque eidem diſtinctioni etiam Ang. ſubſcripſiſſe in §. qua ratione. Inſtit.de pupil. ſubſt. poſt Bal. in d. l.hnmanitatis.in fine. Regiam vero legem 11.tit.5.par. 6.ſanxiſſe hanc ſubſtitutionem extingui reſipiſcentia.

EX. §. SEPTIMO.

SVMMARIVM.

1 *Reciproca ſubſtitutionis deffinitio.*

2 *Quibus verbis fiat , & mbi intellectus ad l.Titius. ff. de hæred. inſtit.*

3 Quoto

3 *Quot ſubſtitutiones comprehendat reciproca, & an contineat fideicommiſſarias.*
4 *Reciproca ſubſtitutio unica oratione concepta, eas ſubſtitutiones comprehendit, quæ pariter utrique inſtituto conueniunt, ſecus ſi diuerſa oratione conſtituatur.*
5 *Subſtitutio reciproca qualiter extinguatur.*

§. VII. DE RECIPROCA ſubſtitutione.

1 RECIPROCA ſubſtitutio eſt, Plurib. hæredibus inſtitutis, aut hæreditatis, alterum in alterius defectum ſubſtituere. † l. iã hoc iure. & l. Lucius. ff. de vulgar. Regia lex pen. tit. 5. part. 6. notat Bar. in d. l. Lucius. nu. 4. Lancel. & Zaſ. tit. de breuiloqua. in princ. id verò, quod de exhæredatis diximus, ad duos impuberes refertur, quos pater exhæredauit, & tamen inuicem eos ſubſtituit. l. j. ad fi. ff. de vulg. Et quamuis iſthæc ſubſtitutio in forma eam concipiendi ab alijs differat, non tamen eſt proprie diſtincta ſpecies ab alijs; ſed quæ alias ſubſtitutiones comprehendit, aut complecti valeat. ſenſit Bar. in d. l. Lucius. col. j. ſicuti ex eo colligunt Iaſ. & Ripa ibi, nu. 11. & Zaſ. de reciproca ſubſt. colum. prima, nõ poteſt hæc ſubſtitutio non incidere in aliquam aliarum ſubſtitutionum. Verum quia hoc peculiare habet, vt alias plures poſſit inducere ſubſtitutiones, abſque temporum diſtinctione, & reciprocè, quod alicui ſubſtitutioni non conuenit, non temere ab aliis diſtinguitur in d. l. iam hoc iure. ff. de vulg. & pupil. ſubſt.

2 Fit autem reciproca uerbis † generalibus, illis ſane, quorum meminit Iuriſconſultus in l. ſi fundum ſub conditione. §. his uerbis. ff. de lega. j. His, inquit, verbis, [Lucio & Titio eorumue cui fundum do, lego, utiliter legatur, & ſi vterque vixerit, vtrique, ſi alter alteri totum debebitur.] Illis etiam verbis, quorum mentio eſt apud Iuriſcõſultũ i l. Titius. ff. de hæred. inſt. [Titius, inqt, & Seius, vterue eorum uiuet, hæres mihi eſto.] Exiſtimo, ſi vterque uiuat, ambos hæredes eſſe, alteroque mortuo, eum, qui ſupererit, ex aſſe hæredem fore. His enim verbis reciproca ſubſtitutio comprehenditur, teſte Bar. in d. l. Lucius. j. col. Cui ſuffragantur Doctores communiter, ſecundum Ripã num. 13. atque ſub hac reciproca hiſce uerbis concepta contineri vulgarem ſubſtitutionem, expreſſam uerbis generalibus ſenſit Bart. in d. l. prima. ff. de vulga. nu. 17. & ibi Ripa nu. 106. poſt Bal. & Imol. in d. l. Titius. Imo etiam pupillaris expreſſa in genere præfata formula comprehenditur, ſi perſonarum qualitas hoc patiatur, quod Bar. in d. l. Lucius. concedit, dum hanc ſubſtitutionem ſenſit reciprocam eſſe, illis ſiquidem uerba, Hæres mihi eſto, non impediũt pupillarem ſubſtitutionem. l. prima. ff. de uulga. ita communiter intellecta. & notat Politus titu. de vulg. nu. 21. ex quo ceſſat ratio Alberic. in rubr. ff. de vulgar. nu. 78. dicentis in d. l. Titius. eſſe tantum vulgarem ſubſtitutionẽ non reciprocam, ex eo, quod uerba vulgari ſubſtitutioni conueniant. Et licet in l. quia. ff. de hære. inſtit. ſcriptum ſit, dictæ inſtitutioni ineſſe tacitam ſubſtitutionem, & idẽ Regia l. 2. tit. 5. part. 6. eſt tamen id intelligendum, quo ad verba ſpecialia, nam quo ad generalia eſt expreſſa. Nec inficior frequentiſſime vulgarem ſubſtitutionem ſub præmiſſa formula intelligi, quod præter Bar. Alberic. Imol. Bald. & Ripa, dicta Regia l. 2. probat. Nunc autem eſt confeſtim dicendum data inſtitutorum capacitate minime poſſe ex eadem formula deduci pupillarem ſubſtitutionem. Hinc poteſt intelligi id, quod ex d. l. fundum. §. his uerbis. adnotauerunt Roma. ſing. 400. & Alex. in l. hæredes mei. §. vlti. col. prima. ff. ad Trebellian. dicentes in eadem ſpecie illius §. eum, qui uiuus erit, admitti ad integrum legatum iure non decreſcendi. Fit item reciproca uerbis ſpecialibus in hũc modum, Titium, & Sempronium inſtituo, & eos inuicem ſubſtituo. d. l. Lucius. Præterea fit verbis ſingularibus, Titium, & Sempronium inſtituo, & Titio ſubſtituo Sempronium, & Sempronio ſubſtituo Titium. d. l. iam hoc iure. ad fi. Albe. in rub. ff. de vulg. nu. 82.

3 Ea verò eſt huius ſubſtitutionis † vis, ac poteſtas, vt omnes illas ſubſtitutiones complectatur, quæ pariter conueniunt, & æquabiliter utrique ſubſtituto, quod receptũ omnium conſenſu eſt, & ſequentibus aſſertionibus conſtat. Primum etenim ſi fiat duobus extraneis hæredibus inſtitutis, duas vulgares cõtinet. Exempli gratia. Inſtituo Titium & Sempronium, & eos inuicem ſubſtituo. Nam vtrique ſubſtitutio alterius fit eo caſu, quo hæres nõ fuerit. Item poteſt inducere reciproca ſubſtitutio duas fideicommiſſarias, ſiquidem facta in teſtamento uerbis obliquis, eas manifeſte præſefert his verbis, Inſtituo Titium & Sempronium hæredes, atque rogo eoſdem, ut inuicem alter alteri hæreditatem reſtituat. Facta verò uerbis directis in codicillis eundem effectum operatur. l. Scæuola. ff. ad Treb. etiam ſi fiat filijs. Bar. in d. l. Lucius. colum. 2. In teſtamento tamen conſtituta hæc ipſa ſubſtitutio verbis directis non includit fideicommiſſarias. l. 2. C. de impub. vbi Dec. & Cur. nu. 7. & 8. poſt alios hoc notãt; dicentes hanc communem. Bart. in d. l. Lucius. pen. q. ubi Iaſ. colu. 14. eam dicit communem, & Soci. conſ. 6. colu. 2. volum. 3. Sed dum Bar. in d. l. Lucius. colum. 2. voluit hanc ſubſtitutionem verbis directis factam in codicillis, etiam inter filios fideicommiſſarias tantum, non directas comprehẽdere, quibuſdam diſplicet, ex eo quod pater inter liberos teſtari poſſit ſolennitate minore, quam ſit in codicillis neceſſaria. l. hac conſultiſſima. §. ex imperfecto. C. iſto tit. & quod in codicillis poſſit pater fauore liberorum directo ſubſtituere, vt ipſe Bar. fatetur in l. militis. in princ. ff. de teſt. milit. Et ideo aduerſus Bart. in d. l. Lucius. inſurgunt Aret. & Iaſ. col. 3. Gul. hic in materia reciprocæ. nu. 18. Zaſ. in tract. de breuiloqua. 2. colum. quorum opinio æquior eſt, licet Politus Bar. defendere conetur in tract. de reciproca, nu. 4. Poteſt deinde hæc ſubſtitutio continere quatuor ſubſtitutiones, duas pupillares, ac duas volgares, ſi facta ſit duobus filijs impuberibus. d. l. iam hoc iure. & d. l. Lucius. ubi Bart. & Doctor. paſſim hoc fatentur. Quod ſi hi filij impuberes & furioſi eſſent, ſex ſubſtitutiones ex hac colligi poterunt, duæ pupillares, duæ vulgares, item duæ exemplares, ſecũdum communẽ. Poterit & octo ſubſtitutiones complecti, ſi fiat verbis compendioſæ ſubſtitutionis, & duobus impuberibus ſimul ac furioſis, cũ poſſit præter duas pupillares, vulgares, & exemplares, duas item fideicommiſſarias continere, ratione compendioſæ, quod ſequenti rubrica dicemus.

4 Cæterum, ſi hæc reciproca ſubſtitutio facta fuerit duobus inæqualibus, illam tantum ſubſtitutionem † continet quæ vtrique conuenit. d. l. iam hoc iure. ſic frequẽtiſſimo conſenſu intellecta. ff. de vulg. explicat præ cæteris Ripa in d. l. Lucius. nu. 16. & nouiſſimè Stephanus in Necyomantia, c. 13. id diſputatione præuia profeſſus, huic communi opinioni locum non eſſe, quum uoluntas teſtatoris eidẽ refragetur expreſſim, vel tacite. Sed & ſi reciproca ſubſtitutio diuerſis orationibus conſtituatur, inerunt omiſſa inæqualitate omnes, quæ tacite, vel expreſſe cuilibet inſtituto conueniunt. d. l. iam hoc iure. adiuncta glo. uerbo, intelligatur. quam Docto. ibi recipiũt communiter. Quo fit, vt ſubſtitutio iſta, Inſtituo hæredes Titium impuberẽ & Sempronium puberem filios meos, & ſi pubes hæres nõ erit, ſubſtituo ei impuberem, & ſi impubes hæres erit, & in ætate pupillari deceſſerit, ſubſtituo ei puberem. Hæc expreſſa pupillaris comprehendet tacitam vulgarem. Hæc denique ſubſtitutio, Inſtituo Titium, & Sempronium filios meos hæredes, & Sempronio ſubſtituo Titiũ, & Titio ſubſtituo Sempronium, complectitur uulgarem, & pupillarem expreſſas, tametſi utrique inſtituto non aptetur pupillaris, quia alter erat pubes.

Extinguitur ſane reciproca eo modo, quo quælibet ſubſtitutio in ſpecie ab ea deducta ſolet extingui. Quod

5 ſi ſemel † in altero ex inſtitutis quædam ſubſtitutio ceſſauerit, quæ tamen ab initio locum obtinuerat, non expirat in altero eadem ſubſtitutionis ſpecies. Nam licet modo inæqualitas detur, ex tempore contingit, cum ab initio actus eſſet æqualitas. Bar. in d. l. Lucius. nu. 9. cuius opinio communis eſt, ſecundum Iaſ. col. 5. & Ripam ibi num. 25. idem notant Politus in tractatu reciprocæ, vltima colum. & Zaſ. colum. 3.

EX. §. OCTAVO,

SVMMARIVM,

1 *Intellectus l. Titia Seio.§.Seio. ff. de legat. 2. & l. vel ſingulis. ff. de vulgar.*

2 *Subſtitutio facta vltimo morienti in tota hæreditate, reciprocam inter inſtitutos præmittit.*

3 *Subſtitutio facta vltimo morienti indefinitè reciprocam inter inſtitutos inducit.*

4 *ſubſtitutio ſideicommiſſaria, poſt mortem plurium conſtituta, etiam in tota hæreditate, non inducit reciprocam inter inſtitutos, imo poſt cuiuſlibet obitum admittitur ſubſtitutus.*

5 *Subſtitutio pupillaris facta pluribus pupillis, non operatur inter eos reciprocam ſubſtitutionem, ſed eis manet ius legitimæ ſucceſſionis illæſum.*

6 *Subſtitutio pupillaris facta vltimo morienti in tota hæreditate, inducit reciprocam inter inſtitutos.*

7 *Subſtitutio pupillaris facta vltimo morienti in tota hæreditate, operatur ſideicommiſſariam ſubſtitutionem inter inſtitutos, ſi alter primofactus pubes deceſſerit.*

§. OCTAVVS.

PORRO ſunt qui opinentur, recipocram ſubſtitutionem aliter etiam conſtitutam cenſeri. Nempe ſi pluribus hæredibus inſtitutis, quis vltimo morienti, aut ei, qui vltimo deceſſerit, ſubſtituatur, aſſerunt etenim reciprocā ſubſtitutionem inter eoſdem inſtitutos, ab ipſo teſtatore cenſeri conſtitutā fuiſſe. tex. celebris in l. Titia Seio. §. Seia. ff. de leg. 2. quem eſſe ſing. profitentur Bar. & Paul. ibi. Alex. in l. hæredes mei. §. 1 cum ita. 2. col. ff. ad Treb. & plerique alij. Nam † ex eo apparet, fideicommiſſum relictum ab eo, qui vltimus ex plurib. hæredib. inſtitutis deceſſerit, operari hunc effectū, vt iuicē ipſi hæredes cēſeant ſubſtituti. Rurſus huic aſſertioni obſtat Florētini reſponsū in l. vel ſingulis. ff. de uulga. & in §. vel ſingulis. Inſt. de pupil. ſubſt. ubi pluribus hæredibus inſtitutis, ſi ſubſtitutio fiat ei, qui ultimo deceſſerit, inter ipſos hæredes non cenſetur facta reciproca ſubſtitutio, ſed ius legitimæ ſucceſſionis illæſum ſeruatur. Nec parum intereſt hanc quæſtionem diligenter diffinire, ſiquidem reciproca ſubſtitutione hac in ſpecie cōceſſa, & ea fideicommiſſaria, non poterit quiſquam illorum hæredum alienare aliquam rem ex illis bonis, cum ſint ſubiecta reſtitutioni. Si verò non cenſetur facta ſubſtitutio fideicommiſſaria, inter inſtitutos locum habet legitima ſucceſſio ipſis de iure conueniens. Et tantum portio ultimi morientis debetur ſubſtituto, non cæteræ portiones, quamuis & illæ ſint penes vltimò morientem, quia ei obuenerunt alias, quàm ex teſtamento.

Qua in re gl. in d. §. Seia. ideo credidit ſubſtitutionem fideicommiſſariam in illis uerbis intelligi reciprocæ factam, quia teſtator prohibuerat, alienationem illorum bonorū, qua ratione viſus eſt velle integram rem, aut integra bona ſubſtituto reſtitui, & ad hoc factam cenſeri reciprocam fideicommiſſariam ſubſtitutionē inter inſtitutos. Hic tamen intellectus communi omnium conſenſu reprobatur, ex eo quòd Iuriſconſultus in d. §. Seia. ad eius deciſionem non conſiderauit prohibitionem alienationis, ſed illam ſubſtitutionem vltimo morienti factam: Vnde Dinus, Bar. Albe. & Caſtr. in d. §. Seia. illum tex. intelligunt in ſubſtitutione fideicommiſſaria, non in directa, in qua procedere exiſtimant d. l. vel ſingulis. idem notat Alexan. in l. penul. C. de impub. & alijs ſubſt. cum directa ſubſtitutio ex coniecturis non inducatur. l. iubemus. C. de teſta. quę quidem ratio nō omnino ſufficiens eſt, ſi quidē directa ſubſtitutio quandoque ex coniecturis colligitur. l. iam hoc iure. ff. de uulgari. ſicuti & fideicommiſſaria cōiecturis deducit a teſtantis intentione. l. fidecōmiſſa. §. hæc uerba. ff. de legat. 3. l. unū ex familia. §. vlt. ff. de leg. 2. ex quibus conſtat difficilem eſſe quæſtionem iſtam, quam ideo ſequentibus concluſionibus expediendam eſſe decreui.

2 Prima concluſio. Subſtitutio † vltimo morienti facta in toto fundo, vel hæreditate reciprocam omnino præmittit, & inducit fideicommiſſariam ſubſtitutionem inter ipſos hæredes, uel legatarios, text. in d. §. Seia. quem ita interpretantur Bar. & Doct. ibi, dicit ſing. eſſe Curt. Iuni. conſ. 16. colum. 2. & eſt communis intellectus ſecundum Iaſ. in l. poteſt. ff. de uulg. & pup. ſubſt. & eundem in l. ult. C. de impub. nu. 7. & Socin. in d. §. cum ita. 3. col. dicentem ſingular. text. in d. §. Seia. atque eundem intellectum ſequuntur Alex. conſi. 51. colum. 3. uolum. 3. Iaſ. conſi. 45. nu. 2. & conſi. 33. uol. 3. & plures alij, quos expreſſim Ripa citat in d. l. hæredes mei. §. cum ita. nu. 17. & eſſe hanc ſententiam magis communem fatetur Vigli. in d. §. uel ſingulis. Nam ſi non eſſet præmiſſa, nec intelligeretur reciproca ſubſtitutio inter hæredes, uel legatarios, nequaquam poſſet ad ultimum morientem tota hæreditas, nec totus ille fundus pertinere, nec ſubſtitutioni locus eſſe poſſet, quod eſſet aduerſus teſtatoris uoluntatem, ſicuti idem Iuriſç. ſenſit in d. §. Seia. adſi.

3 Secunda concluſio. Subſtitutio † facta ultimo moriēti indefinitè in hæreditate uel fundo, tametſi uniuerſaliter facta nō ſit, inducit inter hæredes uel legatarios reciprocam ſubſtitutionem, quod probatur in d. §. Seia. quo in loco Iuriſconſultus indefinitè uerba refert, & ex eo ſolū rationem deciſionis colligit, ꝙ ultimo morienti ſit facta ſubſtitutio. Quorſum, obſecro, à teſtatore fieret ſubſtitutio ultimo morienti, in fundo aut hæreditate, ſi in eius tātum parte teſtator noluiſſet ſubſtitutū admitti? Vnde ueroſimilius eſt etiam in aliorum hęredum, aut legatariorū partibus factam uideri reciprocam ſubſtitutionem, & eā fideicommiſſariā, ut tota hæreditas, uel fundus ad nouiſſimum perueniat, & ab eo ad ſubſtitutum. Hoc ēt probatur ex alia ratione, nēpe quod in ultimis uoluntatibus indefinita æquipollet uniuerſali. l. ſi plurib. ff. de leg. 2. l. ſi plures. ff. de leg. 3. Eandē ſecūdā concluſionē aſſerit Alex. cōſ. 21. uol. 3. in rñſione ad quintum argumentum, dum dixit, tex. in d. §. Seia eſſe intelligendū, qñ ſubſtitutio fit ultimo morienti uniuerſaliter aut indefinitè. Curt. Iunior in d. l. pen. nu. 15. idem conſ. 43. col. 2. & conſi. 31. col. 3. ſenſit Bart. in d. l. uel ſingulis. & in d. §. Seia. dum ſeipſum retulit ad eundem §. Seia. qui de indefinita ſubſtitutione loquitur, idem adnotauit Viglius in dicto §. uel ſingulis. Nec oberūt huic aſſertioni authores, quos Ripa adducit in d. §. cū ita. nu. 18. quia loquuntur quando ſubſtitutio fit ſimpliciter: non autem quando fit indefinitè, ut conſtat ex Soci. conſ. 249. col. 6. uol. 2. & in dicto §. cum ita. 2. colum. aut loquuntur, quando fit ſubſtitutio poſt mortem plurium, quod ſtatim tractabimus. Dicitur uerò ſimpliciter facta ſubſtitutio ultimo morienti, ſi his uerbis pronuntietur: Vltimo moriēti, aut ei, qui ultimus deceſſerit, ſubſtituo Titium, multo minus obſtant, quæ Socin. notauit in l. Marcellus. §. ult. ff. ad Trebel. in fine. Sed ſi illi, quorū ultimo morienti eſt facta ſubſtitutio, ſint poſiti in conditione, non in diſpoſitione, non eſt locus huic reciprocæ ſubſtitutioni fideicommiſſariæ. Socin. i d. §. cū ita. col. 1. Curt. Iunior cōſ. 33. nu. 8. quorum opinio ab his pendet, quæ in hoc ca. diximus. §. 3.

4 Tertia concluſio. Subſtitutio † fideicommiſſaria poſt mortem plurium conſtituta etiam in toto fundo, uel hæreditate, non producit fideicommiſſariam reciprocam ſubſtitutionē. l. ult. §. filium. ff. de leg. 2. l. Lucius. §. Caio. ff. ad Treb. text. optimus in d. §. cum ita. ubi uſus eſt teſtator reciproca ſubſtitutione, & ea ceſſante, nec præexiſtente perſona dilecta magis teſtatori, locus eſt ſubſtituto, non expectata omnium morte, nec contingente in omnibus conditione, quæ adiecta fuit ſubſtitutioni. Hoc etenim caſu ſubſtitutus admittitur poſt mortem cuiuslibet ad illius partem, cum hæc plurium dinumeratio, in ſingularem quandam diſtributionem dirigatur. l. falſa. §. ulti. ff. de cond. & demonſt. l. 2. ad fin. ff. de cond. inſti. ex quibus hanc tertiam aſſertionem approbant, & recipiunt Imol. & Alexand. in d. §. cum ita. & alij, quos referunt, hanc opinionem dicentes communem eſſe, Socin. columna 2. & 3. Ripa num. 25. in dicto §. cum ita. Socin. conſi. 69. uolum. 3. colum. penul. Decius in d. l. pen. colum. pen. Iaſ. in l. quidam teſtamento. ff. de vulg. Alexan. conſ. 92. volum. 3. colum. 1. Socin. conſil. 94. colum. penul. volum. 1. & Alexand. in d. l. penul. eandem opinionem

etiam

etiam in contractibus approbat Alexan. in conſilio 204. lib. 2. & ibi Carol, quem omnino legito. Et licet in contrarium diſputet Socin. in d. §. cum ita. nu. 27. poſt Bar. in d. l. quidam teſtamento. & Are. ibi, prima opinio, quæ cõmunis eſt, verior uidetur, ni adſit perſona, quæ ex veriſimili mente teſtatoris ſit ſubſtituto præferenda, tunc etenim omnium mors erit expectanda, atque inter inſtitutos cenſebitur ſubſtitutio reciproca facta ex ratione l. pen. C. de impub. vbi Alex. & Deci. col. pen. Bart. & Imol. in d. §. cum ita. Aymon conſ. 113. quorum opinio communis eſt, ſicuti aſſerit Cur. Iunior in d. l. pen. num. 17. qui eam approbat, eandem fatetur communem eſſe Socin. in d. §. cum ita, num. 26.

Et procedit iſthæc limitatio nõ tantũ in liberis teſtatoris, ſed & in alijs extraneis, in quibus præſumpta affectio teſtantis dari poſſit, vt ſubſtituto præferantur, Quinimo idem erit perpenſa hac præſumptione, etiam ſi illi, poſt quorum mortem ſit ſubſtitutio, nominati fuerint in conditione, quod expreſſim notat Curt. Iun. cõſ. 43. nu. 9. Tametſi ab hac limitatione conentur diſcedere Soci. in d. §. cum ita. nu. 26. & 29. ac Ripa nu. 27.

Cæterum, hæc tertia & principalis concluſio minime procedit in fideicommiſſo vſusfructus, nam ſi in eo ſit ſubſtitutio concepta poſt omnium, uel plurium obitum, cenſetur reciproca ſubſtitutio facta inter legatarios, vltimo tamen morienti extraneus ſubſtitutus iudicabitur. l. codicillis. in prin. ff. de vſufru. leg. quam ad hoc Bar. notauit in d. §. cũ ita. cui ſubſcribit Iaſ. in l. põt. nu. 12. ff. de vul. idem in d. l. pen. nu. 9. & ibi Curt. Iun. nu. 18. ex ea ratione, quod in legato vſusfructus etiam poſt portionem acquiſitam pluribus, ſi portio deficiat in perſona vnius, accreſcit alteri. l. j. ad fi. ff. de vſufr. accre. Vnde tunc ſemper, mortuo uno ex legatariis, ſupereſt alter, qui ex mente teſtãtis excludat ſubſtitutionẽ, quãuis de hac Bar. opinione dubitet Imo. in d. §. cum ita. & expreſſim ab ea diſcedant Alex. nu. 23. Socin. & Ripa ibidem.

Verum eminuero præfata concluſio tertia, locum ſibi vendicat, etiam ſi per nomen collectiuum fiat ſubſtitutio. d. l. hæredes mei. §. cum ita. vbi dum ſpecialiter contrarium facta reciproca ſubſtitutione, vel ſecundum Bar. & communem in filio teſtatoris reſpondetur, in extraneis hoc, quod aſſerimus conceditur, aduerſus propriam dictionis ſignificationem ex præſumpta teſtantium voluntate, ab ipſa lege perpenſa. vt ibi explicat Socin. nu. 28. & Curt. Iunior in d. l. pen. C. de impub. colum. j. & nu. 10. vbi Alex. hanc extenſionem admittit, dicẽs eam eſſe communem. col. pen. quod Soci. etiam fatetur d. nu. 28. & in ſpecie probant eandem ſniam Bar. & alij Doct. in d. §. cũ ita,

Ex quibus primò infero, nõ eſſe ſatis tutum, quod Iaſ. ſcripſit in d. l. pen. dum dicit deciſionem Paul. Caſtr. qui ibidẽ aſſeruit ſubſtitutionem factam pluribus poſt mortem omnium, inducere inter eos reciprocam ſubſtitutionem, poſſe procedere ſi dicta ſubſtitutio fuerit facta in tota hæreditate, vel legato, hoc enim exiſtimo huic tertiæ aſſertioni palam reſragari.

Secundò, hinc deducitur vulgo reprobari Bart. qui in in d. l. quidam teſtamento. dixerit ſubſtitutionem ſimpliciter pluribus factam in tota hæreditate vel fundo, inducere inter ipſos reciprocam, & fideicommiſſariã ſubſtitutionem. Eſt etenim ea ſententia Bart. falſa, etiam ſi prædicta ſubſtitutio nomine collectiuo ſit concepta, quod ex præmiſſis conſtat.

Tertiò ex his apparet, non eſſe admittẽdã hac in quæſtione diſtinctionem. Paul. Caſtr. in l. qui duos. ff. de vulg. Ang. in d. §. cum ita. quos ibi Soci. nu. 28. conatur defendere. Hi ſiquidem dicunt tertiam hãc, & communẽ aſſertionem probari poſſe facta ſubſtitutione poſt mortẽ plurium ſimpliciter: contrariam verò quando ſubſtitutio fit vniuerſaliter, aut per nomen collectiuum. Primò etenim caſu poſt cuiuslibet mortem admittitur ſubſtitutus. Exẽpli gratia, Si hæredes mei deceſſerint, ſubſtituo Titium, aut poſt mortem hæredum meorum ſubſtituo Sempronium. Secundo autem caſu, nõ admittitur ſubſtitutus, niſi omnib. omnino extinctis. huic diſtinctioni cõſentit Vin. Herc. in l. pater filiam. §. vlt. ff. ad legem Falc. Sed tamen minime hactenus recepta iſthæc opinionũ conciliatio.

5 Quarta cõcluſio. Subſtitutio pupillaris † facta pluribus pupillis hæredibus inſtitutis, non operatur reciprocam inter eos ſubſtitutionem, ſed adhuc eis competit legitima, & hrẽditaria ſucceſſio ab inteſtato. l. vel ſingulis. ff. de vul. §. vel ſingulis. Inſt. de pup. ſubſtitu. quas deciſiones Bart. & alij communiter ita interpretantur. & Vinc. Her. in d. l. pater filiam. §. vlt. j, caſu. & ibi Alex. ex quibus apparet, hanc concluſionem procedere, etiam ſi ſit facta hæc pupillaris ſubſtitutio nomine collectiuo, uel in tota hæreditate, Hoc etenim nihil ad hunc effectum conducit. Verum ſi in perſona vnius pupilli eueniat ſubſtitutio, excluditur ſubſtitutus ab altero pupillo eius fratre, non tamen à matre, eo caſu quo mater, excluſo fratre, ſuccedit filio inteſtato. Bal. vlt. col. Paul. Alex. Iaſ. nu. 6. Curt. Iunior col. pen. in d. l. pen. C. de impuber. quorum ſententia crebriori calculo recepta quidẽ eſt, tametſi dubia ſit ex his, q̃ Soc. adducit in d. §. cum ita. nu. 20. ex quibus etiam deducitur d. l. pe. procedere, etiam ſi pupillaris ſubſtitutio nõ ſit facta nomine collectiuo. gl. recepta communiter in l. ſi pater impuberes. ff. de vulg. & pup. ſub.

6 Quinta concluſio. Subſtitutio † et directa, & pupillaris facta vltimo morienti, in tota hæreditate, operatur ipſos inſtitutos reciprocè ſubſtitutos cẽſeri. tex. j. d. §. Seia. Bar. Imol. Aret. & communiter alij in d. l. vel ſingulis. aliàs in l. poteſt. Iaſ. in d. l. pen. nu. 7. Alex. & Vinc. Herc. in d. l. pater filiam. §. vlt. col. 7. quorum opinio cõmunis eſt, authore Ripa in d. §. cum ita. nu. 21. qui eam ſequitur. Et idem erit, ſi fiat hæc ſubſtitutio indefinitè, ſicuti paulo ante diximus in fideicommiſſaria, nec enim diuerſum hic dicendum eſt. Erit autem facillimum exemplum huic concluſioni aptare, pupillari ſubſtitutione concepta verbis expreſſis. Quid ergo, ſi fiat compendioſa in hunc modum Inſtituo filios meos impuberes, & vltimo decedenti quandocunque ſubſtituo Sempronium? & ſanè non videtur poſſe colligi ex tacita pupillari his verbis comprehenſa, aliam tacitam pupillarem inter ipſos impuberes, cum ex tacita dari non poſſit. l. ſeruum filij. §. vlt. ff. de legat. j. quod in hac ſpecie aſſerit Ripa in d. §. cum ita. num. 22. Cui ipſe non aſſentior, quippe qui videam hanc pupillarem ſubſtitutionem non eſſe tacitam omnino, ſed verbis generalibus expreſſam, & ideo matrẽ pupilli excludit. c. ſi pater. hoc tit. in ſexto, Bar. & cõis in l. Centurio. & in l. ſecunda, & l. prima. ff. de vulg. & pupil. ſubſtit.

7 Sexta concluſio. Subſtitutio † pupillaris facta ultimo morienti in tota hæreditate, vel indefinitè, producit etiã fideicommiſſariam ſubſtitutionem inter inſtitutos eo caſu, quo primo moriens, iam pubes decedat, ita eleganter Are. in d. l. poteſt. ff. de vulg. in fi. Non enim voluntas teſtantis exactè ſeruaretur, niſi eſſet locus huic fideicommiſſariæ ſubſtitutioni, cum is voluerit ad ſubſtitutum ultimo morienti totam hæreditatem pertinere.

EX §. NONO.

SVMMARIVM.

1 *Compendioſæ ſubſtitutionis definitio, & ex ea plura inferuntur, quæ cognitionem eius ſatis aperiunt.*
2 *Bar in l. Centurio verba quædam dubia explicantur.*
3 *Compendioſa ſubſtitutio, quibus verbis fiat.*
4 *Verba directa, obliqua, & communia quæ ſint.*
5 *Verba hæc, ſubſtituo, & moriatur, ſunt communia.*
6 *Compendioſa facta à milite verbis directis intra pubertatem eſt pupillaris, poſtea directa militaris.*
7 *Latiſſime diſcutitur intellectus legis Regiæ 12. tit. 5. parti. 6. & num. 16.*
8 *Nec iura ſepulchrorum, nec patronatus tranſeunt ad ſubſtitutum fideicommiſſarium.*
9 *Ex teſtamento militis an deducatur Trebellianica?*
10 *Directa militaris an includat legitimam filij, cui facta fuit.*
11 *Iura ſepulchrorum an ſpectent ad ſubſtitutum ex directa militari ſubſtitutione?*
12 *Ius patronatus eccleſiaſtici ad hæredes, etiam extraneos tranſit, & an tranſeat ad ſubſtitutum ex directa militari?*
13 *Compendioſa à milite verbis communibus facta, ante pubertatem eſt pupillaris, poſtea vero fideicommiſſaria.*
14 *Subſtitutio compendioſa facta à milite verbis obliquis; omni tempore*

tempore erit fideicommiſſaria.

15 *Compendioſa à Pagano verbis directis facta, ante pubertatem, & eſt pupillaris, poſteà omnino extinguitur.*

16 *Rurſus d. Regia l. 12. tit. 5. par. 6 intelligitur.*

17 *Compendioſa facta à Pagano verbis communibus, ante pubertatem erit directa, poſtea verò fideicommiſſaria.*

18 *Subſtitutio compendioſa verbis obliquis à Pagano conſtituta, omni tempore erit fideicommiſſaria.*

19 *Intellectus huius c. & c. ſi pater eſto tit. 6*

§. IX. DE COMPENDIOSA ſubſtitutione.

EST in hoc tractatu controuerſia, an compẽdioſa ſubſtitutio ſit ſpecies ab alijs ſubſtitutionibus diſtincta? Nam eſſe potius modum quendam inducendi alias ſubſtitutiones, aſſerit Are. in rub. ff. de vulg. & pup. ſubſt. quẽ Iaſ. ſequitur in l. Centurio. nu. 24. ff. eod. Tametſi verè dici poſſit quo ad formam, & modum inducendi, eſſe diſtinctam ſpeciem, vt idem Aret. concedit in l. in teſtamento. pen. col. C. de teſt. milit. & Galiaul. in d. l. Centurio. col. 40. Imò & Politus contendit, compẽdioſam eſſe diſtinctã ſpeciem, & id proprie. idem Cur. Iunior in l. precibus. nu. 44. C. de impub. & alijs ſubſt.

1 Diffinitur autem in hunc † modum, Compendioſa eſt ſubſtitutio plures ſub verborum compendio continens ſubſtitutiones, propter plura tempora differentes, quã diffinitionem colligere libuit à Bar. in d. l. Centurio. col. 3. Gali. col. 39. Ripa nu. 60. & Polito tit. de compẽdioſa. ex qua diffinitione, quo rectius intelligatur, & vt tota hæc materia, alioqui difficilis, ad vnguem tractetur, ſequentia corollaria deducemus.

Primum nõ eſſe compẽdioſam illã ſubſtitutionem, quę maiori fuerit facta his verbis, Inſtituo Titium hæredẽ, & quandocunque Titius hæres meus deceſſerit, ſubſtituo Caium. Nam licet hæc ſubſtitutio plura tempora contineat, nempe ante aditã hæreditatẽ, & poſt eius aditionẽ, & ſic vulgarem, ac fideicommiſſariam ſubſtitutiones, eas tamen nõ inducit temporis diuerſitas, ſed aditio, aut nõ aditio hæreditatis, quamobrem compendioſa non eſt, quod expreſſim notat Ripa in d. l. Centurio. nu. 60. & idẽ ego ex intentione, & mente Doct. deduco, tametſi Iaſ. in d. l. Centurio. nu. 23. dicat eam eſſe compendioſam, atque Franc. Curt. ſcribat in d. l. precibus. hanc eſſe magis communem ſententiam, quam & Aret. aſſeruit in d. l. Centurio. opinor etenim eam ſubſtitutionem vulgarem eſſe, aptamque, vt fideicõmiſſaria ſit, ex verbis generalibus, quibus præfata ſubſtitutio conſtituitur. Veritas autem huius cõcluſionis aptior erit, perpenſa ſequẽti aſſertione.

Secundum hinc deducitur, plura tempora, quę cõpendioſam ſubſtitutionẽ efficiunt, non alia eſſe, quàm pupillaris ætatis, & pubertatis. gl. in d. l. precibus. & in c. ſi pater. hoc tit. in 6. verbo, abſque deductione. vbi Franc. in tract. compendioſæ, col. j. hoc expreſſim tenet. & Politus in principio huius ſubſt. quod probatur in d. l. precibus, & in Regia l. 12. tit. 5. part. 6. ſenſit Bartol. in d. l. Centurio. nu. 9. dicens compendioſam plura tempora exigere, ſcilicet pubertatis, & pupillaris ætatis, atque ita eius verba intelligunt Gali. col. 38. & Ripa ibi nu. 60. Nam quod Bar. dicit hanc ſubſtitutionem plura tempora exigere, nempe tempus pubertatis, & pupillaris ætatis, vel aliud, tendit ad id, vt conſtet, hãc ſubſtitutionem ad certũ tẽpus, poſſe reſtringi, modo id ætatem pupillarem excedat. d. l. Centurio. gl. in l. verbis ciuilibus. ff. eod. quòd ex frequentiſſima omnium ſententia Zaſ. adnotauit, titu. de compendioſa. col. 5. licet ipſe Galiau. quo Bal. in ſequenti opinione defenderet, aliter hanc rem intellexerit, exponẽs plura tempora, id eſt, ante aditam, & poſt aditã hæreditatẽ.

Tertiò ex hoc deducitur, non eſſe compendioſam ſubſtitutionẽ illã, Si filius meus in ætate pupillari deceſſerit, ſubſtituo Sempronium. non enim continet plures ſubſtitutiones, quæ ex diuerſis temporibus ſint, varię ea quidem differentia, quæ ex pupillari ætate & pubertate oritur; Imò eſſe hanc ſubſtitutionem pupillarem, probat Bar. in l. 2. nu. 27. ff. de vulgar. & pup. Poli. in trac. pupillaris ſubſt. nu. 8. quãuis. Bal. in d. l. precibus. exiſtimet eam compendioſam eſſe, & eius opinionem dicat communẽ Iaſ. in d. l. 2. ad fi. Nam & à Bal. diſſentiunt idem Iaſ. in d. l. Centurio. nu. 23. Deci. in d. l. precibus. nu. 15. & Fran. in d. c. ſi pater. in tract. compendioſæ. col. j. & eſſe hanc communem opinionem contra Bal. aſſerit Zaſius tit. compẽdioſã. verſ. requiruntur. & Ripa nu. 4. in d. l. 2.

Quartò, conſtat ex his, quæ modo notauimus non eſſe cõpendioſam ſubſtitutionem illam, quæ verbis generalibus concepta, includat vulgarem expreſſam, ac pupillarem expreſſam itidem, quia aditio, vel repudiatio ipſas ſubſtitutiones diſtinguit, non diuerſa tempora. Eadem ẽt ratione pupillaris expreſſa ſingularibus verbis nõ ex eo compendioſa erit, quòd vulgarem tacitam contineat, cũ id ex mente teſtantis à lege deducatur, nõ ex verborum compendio, ſicuti docet Franc. à Ripa in d. l. Cẽturio. nu. 60. & idem omnino dicendum eſt in vulgari verbis ſingularibus expreſſa, quæ & ſi complectatur pupillarem tacitam ex mente teſtantis, non tñ ob id erit compendioſa.

Quintò, inde fit, vt minime ſit cenſenda compendioſa ſubſtitutio illa, quam hiſce verbis teſtator expreſſerit, Quandocunque filius meus deceſſerit, eum rogo vt reſtituat hæreditatem Titio, non enim continet plura tempora actu vel habitu diſtinguentia ſubſtitutiones, cum ſemper fuerit fideicommiſſaria. l. coheredi. § cum filię. ff. de vulg. in hac ipſa ſpecie Soc. & Gali. in d. l. Centurio. col. 38. & ibi Ripa, nu. 61. Politus tit. de compendioſa, num. 4. Cur. Iunior in d. l. precibus, nu. 46. Et quanuis Bar. in d. l.

2 † Centurio. nu. 20. dicat hanc ſubſtitutionẽm eſſe compẽdioſam, & eius opinionem aſſerat communem eſſe Iaſ. ibi. nu. 38. eſt tamen intelligẽdum in eo, quid Bar. dixerit eam eſſe omni tempore fideicommiſſariam, non in eo, quod eam eſſe cõpendioſam putauerit, vt optime explicat Cur. in d. l. precibus. nu. 48. contra Deci. ibi, qui voluit ante aditionem hæreditatis eam non poſſe eſſe vulgarẽ.

Sextò, apparet directam ſubſtitutionem a milite maiori, & puberi conſtitutam his verbis, Quandocunque deceſſerit, non eſſe compẽdioſam, cum ſemper directa ſit, nec cẽſeat apta pluribus ſubſtitutionibus, ſub temporũ compendio diuerſis. Vnde erit ſpecies ſubſtitutionis diſtincta ab alijs, & directa militaris nuncupabitur. Aret. Iaſ. nu. 26. & Ripa nu. 64. in d. l. Centurio. Miles etenim poteſt directe poſt aditam hæreditatem maiori ſubſtituere. l. in teſtamento. C. de teſt. milit.

Septimò, ſubinde aperitur, quonam pacto compendioſa a reciproca diſtet. Nam reciproca plures ſubſtitutiones complectitur reſpectu plurium perſonarum, ac compendioſa reſpectu vnius. Deinde reciproca plures ſubſtitutiones ſimiles continere poteſt. Compendioſa verò neceſſario inducit diſſimiles. notat præter alios Ripa in d. l. Centurio. nu. 61. Item reciproca non continet fideicommiſſariam, niſi fiat in codicillis, ſicut tradidimus ſuperius tit. de reciproca. At in compendioſa frequentiſſime fideicommiſſaria comprehenditur. Curt. in d. l. precibus. nu. 47. hanc differentiam conſtituens.

Octauò, libet ex his ſenſum Bar. perpendere, qui in d. l. Centurio. col. 3. ſcripſit, compendioſam fieri poſſe ſub alia conditione, quam mortis, quem ibi reprobat Aret. col. 5. Eſt enim Bar. intelligendus ita, vt non excluſa, imò ſubintellecta conditione mortis, poſſit & alia addi ſubſtitutioni, in hũc modum, filio meo ſubſtituo Titiũ, quãdocunque Sempronius fuerit factus conſul. In hoc enim exemplum ſi hic filius impubes ſit, conueniunt Iaſ. in d. l. Centurio. nu. 22. & ibi Galiaul. col. 39. Deci. in d. l. precibus. nu. 16. Soc. in d. l. Centurio. nu. 18. & Cur. in d. l. precibus. nu. 45. qui tũ variè exemplum iſtud & Bart. ſenſum intelligũt. Siquidẽ Soc. Dec. & Curt. ita interpretant hãc opinionem vt ſi tẽpe quo Sẽpronius factus fuerit conſul, nolit filius eſſe hæres, ſit vulgaris ſubſtitutio. Itẽ pupillaris, ſi ante pubertatem filius deceſſerit, & Sempronius fuerit factus conſul. Fideicommiſſaria verò ſi poſt aditã hæreditatẽ Sempronius ſit factus conſul, & eſſe hanc declarationem communem, teſtatur Cur. Iunior. d. nu. 45. At Iaſ. & Galiau. expreſſius exiſtimant, mortuo filio ante pubertatem,

pub ertatē, ex pupillari, repudiāte verò quandocunque, ex uulgari, moriuo autem poſt pubertatem, ex fideicom miſſaria, vocari ſubſtitutum ſub illa conditione, ſi Sempronius fuerit factus conſul. Nec ſatis eſt, vt ſubſtitutus admittatur, Sempronium conſulē eſſe factum, ſed oportet ad præmiſſa aduertere, quando fuit inſtitutus filius teſtatoris, vt not. ipſe Galiau.

Nonò, colligere ex ſupradictis licet, compendioſam propriè filio pupillo conuenire. gl. cōiter recepta in d. l. pcibus. cui ſimilis ĩ d. c. ſi pater. verbo, abſq; deductione.

Decimò, opinor ex his compendioſam propriè fieri filio impuberi, & in poteſtate hæredi inſtituto, quod cōmuni conſenſu receptum eſt.

Vndecimò, illam eſſe verè compendioſam ſubſtitutionem arbitramur, quæ ita concepta ſit. Quandocunque filius meus ſine liberis deceſſerit, ſubſtituo Titium, vel abſque dictione, quandocunque, Si filius meus ſine liberis deceſſerit, ſubſtituo Titiū. gl. in d. c. ſi pater. verbo, abſque deductione. quam Dnī ibi approbant communiter, & in d. l. precibus. vbi hoc fatetur Cur. nu. 66. Alex. in d. l. Centurio. nu. 27. Iaſ. nu. 33. & Ripa ibi nu. 89. quo in loco Bar. per illum tex. idem adnotauit. num. 17. optimus ad id tex. in Regia l. 12. tit. 5. parti. 6. contra gl. in d. l. precibus. dicentem eſſe omni tempore fideicōmiſſariam, cuius opinio vaniſſima eſt, teſte Polito in tract. compendioſæ. nu. 42. Bart. verò opinionem magis receptam eſſe tradit Alciat. lib. 10. Parerg. cap. 2.

Duodecimò, ex his colligitur, eſſe compendioſam ſubſtitutionem illam hiſce verbis conceptam. Si filius meus in ætate pupillari deceſſerit ſine liberis, ſubſtituo Sempronium: nam etiam ſi factus pubes filius deceſſerit ſine liberis, erit locus fideicommiſſariæ ſubſtitutioni, ſicuti cenſet Paul. Caſtr. conſil. 43. vol. 2. cui ſubſcribunt Deci. in l. generaliter. nu. j. C. de inſt. & ſubſt. Anto. Rubeus cōſ. 229. Arnoldus Ferronus in conſuet. Burdigalenſibus, lib. 2. col. 3. & Cur. Iunior in d. l. precibus. nu. 67. & licet contrariam ſententiam probauerint Corn. conſil. 61. vol. 2. Cuma. conſ. 125. prima tamen opinio verior videtur ex verbis teſtatoris, quæ ſi intelligantur, vt intelligenda ſunt, juxta ſolitam, & communē naturam generandi ad adultam ætatem trahi debent, neque enim adiectio illa, ſine liberis, ita conuenit pupillari ætati, vt adultę, & ideo ea fuit teſtantis intentio, vt ſubſtitutus admitteretur, ſiue filius in ętate pupillari, ſiue in adulta deceſſiſſet. Eſſet tamē minus dubia iſthæc opinio, ſi ſubſtitutio his verbis fieret, Si filius meus impubes deceſſerit ſine liberis, ſubſtituo Sēpronium: tunc enim dubio procul eſſet hæc ſubſtitutio intra pupillarem ętatem pupillaris, poſtea verò fideicōmiſſaria, quod notant Gul. Bened. hic tit. de compendioſa. num. 51. & Ferra. in practica, tit. de forma libelli ſubſtitutionis compendioſę. nu. 18. Nec quidquam refert, dictum ſit a teſtatore, Si in ætate pupillari & ſine liberis deceſſerit, vel ſi in ætate pupillari ſine liberis deceſſerit, ex rōnibus, quas Paul. Caſt. adducit, in cuius ſententiam aduerſus Corneum inclinat Galia. in d. l. Centurio. col. 57. dubius tamen propter communem ſenſum prædictorum verborum.

Fit verò compēdioſa ſubſtitutio verbis generalibus,
3 his quidē ſi deceſſerit filius † meus, ſubſtituo Semproniū, hæc etenim indefininita æquipollet vniuerſali. l. ſi pluribus. ff. de leg. 2. atq; idē ſignificat, ac ſi diceret teſtator, ſi filius me9 ſine liberis deceſſerit. l. cū acutiſſimi. C. de fideicom. Et eſſe hanc cōpendioſam probat gl. magna in l. in teſtamēto. C. de mil. teſt. in j. quā ad hoc allegat, & ſequitur Cur. Iun. in d. l. precib. nu. 47. & Soc. conſ. 113. vol. j. col. 4.

Verbis autem ſpecialibus fit in hunc modum, Quandocunque filius meus deceſſerit, ſubſtituo Caiū, Aut ſine dictione, qñcunque, Si ſine liberis filius meus deceſſerit, gl. in d. c. ſi pater. cuius paulo ante mentionem fecimus.

Item fit verbis ſingularibus his formulis, Si filius meus deceſſerit intra pupillarem ætatem, vel poſt, ſubſtituo Titium. Si filius meus deceſſerit intra viceſimumquintū annū, ſubſtituo Sempronium. Bart. in d. l. Centurio. nu. 9. quem vbique Doct. hanc rem tractantes ſequuntur.

Effectus eius cōpendioſæ ſubſtitutionis maximus quidem eſt, & in eo inquirendo iuris vtriuſque profeſſores hactenus inſudarunt. Non verò quæſtionem iſtam, omiſſis pluribus interpretum concertationibus tractabimus, quantum poterimus breuiſſimè. Cuius rei cognitioni pmittere oportet, quęnam ſint verba directa, & q̄ obliqua,
4 deinde quę ſint communia. Directa ſane, † illa cenſentur, ex quibus quis propria manu, nulla alterius reſtitutione requiſita teſtatoris aut pupilli hæreditatē capit. gl. in l. cū quam. uerb. directis. C. de fideicom. Exempli gratia, Titius hæres eſto, Inſtituo Titium & pleraque alia, quæ Doctores paſſim congerunt.

Verba obliqua ſunt illa, quorū rōne de manu alterius quis capit hæreditatem, quæ & verba precaria dicuntur & indirecta ex eo, quod requiritur alterius reſtitutio ſicuti cum teſtator iubet, rogat, mandat hęredi, vt reſtituat hæreditatem aut bona, qualia ſunt verbum, reddat, verbum reſtituat, & ſimilia. l. cohæredi, §. cum filię. ff. de vulg.

Communia verò ſunt uerba illa, quæ vtrique aptantur ſignificationi, poteſt enim quis aliquando ex his uerbis propria manu capere hæreditatem. Poteſt quandoq; ex eiſdem manu hæredis vel alterius capere. gl. communiter recepta in d. l. precibus. & in d. l. Centurio. vbi Bar. hæc tria adnotauit, quem cæteri ſequūtur, quos adducit Tiraquel. in l. ſi vnquam. verb. reuertatur nu. 5. C. de reuoc. donat. & latius nu. 157.

5 Horum verborum † communium primas obtinet, ſubſtituo, ſm Accurſium in dictis locis. Nam vtcunque quis in alterius locum conſtituatur, dicitur ſubſtitutus etiam in legatis. l. Lucius. & l. ſequenti. ff. de hæredi. inſtituendis. Et in ſpē verbum hoc ſubſtituo, commune eſſe probat. l. iam hoc iure, ff. de vulga. & pup. ſubſtit. l. generaliter. §. cū autem, C. de inſt. & ſubſt. Bar. in d. l. Centurio. nu. 47. & eſſe hanc cōem opin. fatentur præter alios Ripa in d. l. Centurio. nu. 187. Soc. conſ. 144. col. 2. vol. j. Zaſius in tracta. cōpendioſæ. verſ. ſuper ſecundo. à qua diuertit non ineleganter Stepha. in Necyomantia iuris dialogo 11. & 12. & Viglius in. §. qua ratione. Inſt. de pup. ſubſt. nu. 15.

Item verbum, ſuccedat, commune eſt, tex. hic ſecundum communem intellectum, quem expreſſim ad hoc citat Bar. in d. l. Centurio. col. vlt. cui cæteri frequenti cōſenſu acceſſere, ut ibi fatētur Iaſ. col. pen. & Ripa nu. 192. & Gal. col. 108. poſt Are. ibi, etiam ſi verbum, ſuccedat, referatur ad perſonas honoratas. tex. hic dum dicit, eidem impuberi ſuccederent, atque hoc ipſum communiter Doct. concedunt aduerſus Bal. cui conſentiunt Galiau. d. col. 18. & Fran. in d. cap. ſi pater.

Hoc autem verbum, Hæres meus moriatur Titio, eſſe commune ex eo deduci poteſt, quod eum ſenſum habeat, id eſt moriatur hæres ad vtilitatem Titij. Nā & Græci ea phraſi paſſim utuntur, uti conſtat ex Luciano dialogo Xenophonte, & Callidemidæ. Hæc uerò utilitas poterit directe, & oblique contingere, & ideo Ang. in d. l. Centurio. hoc uerbum commune eſſe exiſtimat, nec temere ſecundum Iaſ. ibi col. ult. idem Abb. nu. 15. & nu. 20.
6 & Card. hic in princ. col. pe. atque etiam † Imol. nu. 166. Franc. in d. c. ſi pater. ſuper gl. filiæ. 2. col. Politus in tracta. compendioſæ. nu. 27. & Zaſi. col. 2. Tametſi Bar. in d. l. Centurio. ult. col. dixerit eſſe hoc uerbum directum, per textum, iuncta gl. in uerb. moriatur. in d. cap. ſi pater. Cuius opinio communis eſt, teſte Ripa nu. 196. in d. l. Centurio. ubi idē notauit Galiau. col. 115. Ego uerò ut modo dicebam, contrarium verius eſſe exiſtimo, nec arbitror Bar. opinionem ita receptam eſſe, vti exiſtimauerit Ripa. Nā in d. c. ſi pater. non excluditur mater ex prima ſubſtitutione, ſed ex ſecunda, quæ dubio procul facta fuit uerbis directis. Imo etiam ex prima uerbis communibus facta excluderetur, vt ſtatim probabo. Quin etiam Imol. in d. l. Centurio. nu. 16. & 18. hanc ſententiam, quam ego ſequor, ex Bar. deducere conatur, dum ipſe nu. 16. ſcripſit, verbū hoc, moriatur, eſſe directum, non ciuile, & idem col. vlt. repetit eſſe magis cōmune iure gentium. Nam Imol. verba illa, quę Bart. appellat directa, non ciuilia, opinat eſſe communia ex intentione eiuſdem Bar. Qua in re Bar. ipſe conſiderat, verba directa quædam eſſe directa ciuilia, ex l. duodecim tabularum, illa ſane, Hęres eſto. quædam

di. ecta

directa non ciuilia, ſed moribus introducta, & inuentà,
& inter hęc maximum diſcrimẽ eſſe. Cuius diſtinctio au-
thorem habet Nico. Materellum, quem & Bar. ſequuntur
Anto Aucha. Abb. nu. 21. & Guliel. hic verb. eidem impu-
beri. nu. 11. Aret. conſ. 255. col. 7. Ang. in d. l. Centurio. vbi
Ripa num. 71. inquit, hanc opinionem communem eſſe,
quæ tamen omnino reijcienda eſt, quippe quæ ratione
careat, nec ullo iure probetur, & commentitia ſit. Vnde
eam improbant Cardina. hic quæſtione 35. Franc. in d.
c. ſi pater. ſuper gl. filiæ. colum. 2. Alex. nu. 65. Imol. nu. 16.
& 18. in d. l. Centurio. Politus nu. 19. & 22. & Zaſ. col. j. in
tract. compendioſæ. Sali. in d. l. precibus. & Iaſ. ibi, nu. 9. di
cens frequentiſſimo nouiorum conſenſu Bar. diſtinctio-
nem reprobari. ea igitur omiſſa effectum compendioſæ
ſubſtitutionis tractemus, propoſitis concluſionibus qui-
buſdam, quæ ampliſſimam hanc quæſt. diſſoluant, & intel
lectum huius c. & d. c. ſi pater. & d. l. precibus. atque l. Ceu
turio. breuiſſime aperiant.

6 Prima concluſio, compendioſa † facta à milite uerbis
directis, intra pupillarem ætatem valet ut pupillaris: poſt
pubertatem verò valida eſt, vt directa militaris, ex qua
ſubſtitutus capit tantum bona partis cum fructibus in
hæreditate inuentis. d. l. Centurio. vbi hoc Doct. commu-
niter notãt. & ꝑ cęteris Bar. nu. 7. Gali. col. 11. & Ripa nu.
38. ex quibus erit intelligenda gl. hic verb. ſubſtitutionis.

Eſt tamen in maxima controuerſia, procedat ne iſthęc
conclusio, viuente matre ipſius pupilli? In quo Azo in
ſumma. C. de impub. gloſ. in d. l. Centurio. & in d. l. preci-
bus. & in d. c. ſi pater. verb. abſque deductione, aſſerunt,
hanc ſubſtitutionem fauore matris poſt pubertatem eſſe
fideicommiſſariam, non directam militarem. idque pro-
bant ex d. l. precibus. Verũ cũ directa militaris ſolum ven
dicet ſibi locum in hæreditate patris, non in hæreditate
pupilli, minime eſt attendendus fauor matris, quod ſen-
ſit d. l. Centurio. & præmittit l. in teſtamẽto. in j. C. de. teſt.
milit. & ideo Azonis ſententiam Bar. damnauit in d. l. Cẽ
turio. cui accedunt omnes Doct. ibi & hic, atq; in d. l. præ-
cibus. & eſſe hanc opinionem cõem aſſerunt Alex. num.
52. Iaſ. nu. 16. Rip. 66. Galiau. col. 41. in d. l. Centurio. idem
Iaſ. nu. 9. Dec. nu. 15. Curt. nu. 39. in d. l. precibus. Politus in
tract. compendioſæ. nu. 20. Zaſ. colu. quarta, eandem opi-
nionem ſequitur Gulielmus Bene. hic, tit. de compendio
ſa. nu. 10. Non obſtat d. l. precibus. vbi probatur, præmiſſa
ſubſtitutione à milite cõſtituta, decedente filio poſt pu-
bertatem, peti à ſubſtituto bona velut ex fideicommiſſo.
Nam ex his verbis non omnino colligitur eſſe hanc ſub-
ſtitutionẽ poſt pubertatem fideicommiſſariã, ſed ex dire
cta militari poſſe ſubſtitutũ petere bona teſtatoris ab ip-
ſa matre inſtituti eadem bona poſſidente, quippe quæ eſ
ſent mixta cum bonis filij, & addit hanc petitionem fieri
velut ex fideicommiſſo, ex eo quod directa militaris ſit
ſimilis fideicommiſſariæ ſubſtitutioni, quia ſicuti fideicõ
miſſaria admittitur poſt aditã hæreditatem in bonis te-
ſtatoris, ita directa militaris, nõ autem in bonis hęredis,
ſic etenim d. l. intellexere Chriſtopho. Caſtellioneius, Ful
goſ. Iaſ. & Cur. ibi nu. 41. Cuma. Alex. & Socin. Iaſ. nu. 20.
Ripa num. 66. in d. l. Cẽturio. & plerique alij omiſſo Bar-
tol. intellectu.

7 Cæterum eſt hic tractandum, † an Regia l. 12. tit. 5. par.
9. ſit iſthęc opinio communis abrogata. Ea ſiquidem lege
videtur probari, matre exiſtente, compendioſam factã
à milite, etiam verbis directis, poſt pubertatem eſſe fidei
commiſſariam fauore matris. quod ita ex d. l. deducitur,
dum matri eadem lex defert tertiam partem hæredita-
tis, & omnium bonorum, quæ filius à patre titulo hære-
dis habuit, ea ratione, quod iſta tertia pars illo tempore
erat legitima filij in bonis parentum. auth. nouiſſima. C.
de inoff. teſt. Regia l. 17. tit. j. par. 6. & fideicõmiſſaria ſub-
ſtitutio nõ comprehendit legitimam portionem inſtitu
ti. l. quoniam. C. de inoffi. teſt. Illa autem bona, quæ filius
aliunde, quàm à patre habuit non debentur ſubſtituto,
ſed matri. Aliter etiam d. l. intelligi põt, ut ſit locus fidei-
commiſſarię, & ideo matri competat tertia pars, ideſt le-
gitima portio hæreditatis, quam filius à patre obtinuit,
& cętera oĩa bona, quæ filius alio titulo, quàm hæredi-
tatis à patre, vel aliunde fuerit adſequutus, quandoqui-
dem iſthęc bona minimè pertinent ad fideicommiſſariũ,
8 ſicuti nec iura ſepulchrorũ paternorum, nec † ius patro-
natus eccleſiaſticum ipſius patris. Iura etenim ſepulchro
rum paternorum, & gentilia non tranſeunt in fideicom-
miſſarium. Doct. in l. quia perinde. ff. ad Trebel. gl. in d. l.
precibus. verb. poſſunt peti. Nouiores in d. l. Cẽturio. op-
timus textus in l. vel quæ. ff. de relig. & ſump. fune. verſ. li-
beris. ius verò patronatus eccleſiaſtici non tranſit ad fi-
deicommiſſarium, cui hæreditas reſtituitur, ſed rema-
net apud directũ hæredem. Bar. in d. l. quia perinde. & ibi
Alex. Barb. in c. quanto. de iudic. ad finem. Decius d. l. pre-
cibus. num. 22. Carol. in conſuetud. Pariſien. titu. j. §. 37.
in gl. 10. quorum opinio communis eſt, ſecundum Alex.
in l. ſi patroni. ff. ad Trebel. in prin. & Rochum de iure pa-
tro. verbo, ipſe vel is. q. 9. Igit hoc ius multo magis apud
hæredem directũ manebit, quando is hæres filius teſtan-
tis eſt, & ratione generis paterni cõpetit ipſi filio inſtitu
to. Vñ iuſtiſſimè dicta Regia l. denegat ſubſtituto ea iura,
q̃ rõne generis, aut ſanguinis paterni filio obuenere, ſiq-
dem comperti iuris eſt, ea ad fideicommiſſarium mini-
mè pertinere. Subdit ergo Reg. l. in hac ſpecie ſubſtitutio
nis compendioſæ factæ à milite verbis directis, hæc ipſa
verba, [Si filius deceſſerit poſt pubertatem, mater acci-
piet tertiam partem hæreditatis, & aliorum omnium bo
norum, quæ filius à patre iure hæreditario habuit, & qd-
quid filius aliunde, quàm à patre acquiſiuit, item bona fi-
lio competentia iure generis paterni. Et cætera bona
defuncti parentis, habebit ſubſtitutus.] In hunc ſanè ſen
ſum latinitati donauimus præfatæ legis Hiſpanam ora-
tionẽ, quã & alio ſẽſu poſſumus interpretari. [Si filius de
ceſſerit poſt pubartatem, tunc mater capiat tertiam par
tem hæreditatis, & alia omnia bona, quæ filius à patre ha
buit, & quidquid filius aliunde, quàm patre quocunque
titulo quæſierit, item bona iure ſanguinis paterni ipſi
filio debita. Et cætera bona defuncti parentis accipiat
ſubſtitutus.] Hactenus uerba legis Regię, quę ſolent diffi-
cillimè intelligi. Nec tamen inficior potuiſſe textũ dictæ
legis vitio ſcriptorum corrumpi, quod mihi nondum cõ
pertum eſt, quippe cui ad manus non ſit codex aliquis
ex vetuſtioribus, cuius auxilio poſſim locum illuſtra ſa-
nè reſtituere. Author tamen peregrinæ præfatę legis ver
ba in hunc modum latina fecit. [Si poſt impubertatem
filius deceſſerit, habebit mater tertiam partem bonorũ
patris, & omnia eius bona aliunde obuenientia & iura
ſepulchrorũ patris, ſed alia bona habebit ſubſtitutus.]
Ex quibus ſanè verbis planior eſt legis ſenſus, & prete-
rea argumentũ deducitur, ipſam legẽ deprauatã vulgo
circunferri. Quod apertius conſtat ex diligentiſſima le-
gum partit. editione, quæ poſt huius operis ſecundã re-
cognitionẽ prodijt in publicũ, opera eruditiſ. viri Greg.
Lop. Regij conſiliarij. Ita enim ex ea caſtigatione legitur.

*E ſi el moçon, o la moça muriere deſpues de la edad ſobredicha, eſton-
ces aure la madre la tercera parte de la heredad de todos los bie-
nes que el moço heredo de ſu padre, y todo lo al que gano de otra
parte, onde quier que lo ganaſſe, otroſi las ſepulturas que le per-
teneſcieſſen de linage de ſu padre, mas todos los otros bienes del
finado deue auere el ſubſtituto.*

Quæ equidem lectio potiſſimum conuenit his, quæ nos
hac in parte circa legis Regiæ intellectum adnotauimus.

Collegio tamen ex Regia lege matrem Trebellianicã
9 non † deducere, & id fauore militaris teſtamenti. gl. in d.
l. precibus. verb. poſſunt. quam dicit ſing. Alex. in d. l. Cen
turio. nu. 48. gl. in l. in teſtamẽto. C. ad leg. Fal. Ang. Soc. &
Ripa in l. j. §. in filij. nu. 7. ff. ad Treb. quã opinionẽ eſſe cõ-
munẽ aſſerit Alex. in l. Marcellus. ff. ad Treb. col. 2. ex qui-
bus apparet, ex teſtamento militis, etiam iure nouiſſimo
non deduci Trebellianicam. quod probatur alia ratione,
nam ex teſtamento militis non detrahitur Falci. iure Re-
gio l. 4. ti. 11. par. 6. ergo nec Trebellianica, quo ſit, vt iure
Regio diligenter inſpecto, extinguatur ingens illa cõcer
tatio Docto. Sunt etenim qui opinentur, etiam in teſta-
mento militis eſſe locum Trebellianicæ, ſicuti Falcidiæ.
auth. de hęred. & Falci. §. pen. Bar. Imo. & Doct. in d. §. in fi-
lij. quorum ſententiam aſſerunt eſſe communem Soc. &

Ripa in d.§.in filij.idem aſſerunt eam ſecuti Iaſ.in l.in teſtaméto.in 2.C.de teſta.mil.Galia.in d.l. Centurio.col.15. Deci.nu. 20.& Curt.Iun.nu.70.in d.l.precibus. Pobtus de compendioſa.num. 21.Hæc verò opinio deficit prorſus, & maximè iure Regio,per d.l.12.cum & eo iure Falcidię locus non ſit in teſtamento militis. d. l. 4. Vnde fit ut duę receptiſſimæ vtriuſque iuris profeſſionem ſententiæ iure Regio ſint abrogatæ.

Porrò ſi uelimus tenere iure Regio minimè corrigi, neque mutari illam concluſionem, qua profeſſi fuimus, cõpendioſam factam à milite verbis directis poſt pubertatem valere iure directo quo ad patris hæreditatem, etiã uiuente inſtituti matre, erit amplius quærendum de intellectu legis Regiæ. Quæ planè non obſtat huic aſſertioni, dum ipſa lex tertiam partem hæreditatis paternæ ma
30 tri defert. Id etenim ideo † procedit, quod miles nec ex directa militari poteſt grauare filium in legitima, nec militaris directa ad legitimam extenditur. optimus textus in authen. vt cum de appellati. cogno. §. & hæc quidem de parentũ.Pau.Caſt.col.pen.Alex.col.ea. Iaſ.num.17.in d.l.precibus.Cuma.Alex.nu.51.Iaſ. nu. 18. Ripa nu.43.in d.l.Centurio.& Guliel.Benedict.hic tit.de compendioſa. nu.20.quibus d.Regia lex plurimum ſuffragatur. Tametſi non deſint, qui expreſſim contendant, militarem directã ad portionem legitimam filij etiam extẽdi.gl. Bar. Doct. in d.l.precibus.tex.ibi.quo in loco Iaco.à S.Georgio aſſerit hanc opinionem communem eſſe, & idem fatentur Galiau.col.13.& Ripa nu.43. in d.l. Centurio. Nam hoc locũ habuit iure veteri, non tamen eſt admittendum iure nouiſſimo, vt exiſtimant Alex.& ſequaces. Adhuc verò Regia lex maximè obſtat, cum Alex.& alij, qui eius opinionem recipiunt, in ea ſint ſententia, vt opinentur directam militarem ad legitimam non extendi, non tantum in præiudicium matris, ſed nec in damnum cuiuſuis alterius ſucceſſoris. At Regia lex id tantum ſtatuerit, matre viuẽte, quaſi permittat, directã militarẽ & legitimã filij cõprehendere, dato alio filij ſucceſſore, mortua matre. Ego verò his reſpõdeo, Regiam legem eſſe valde inſignem, atq; ſingularem ex eo, quòd nec omnino Bar. opinionem improbet, nec rurſus aliorum ea aduerſo ſententiam probet. Sed medium eligens apertiſſimè ſanxerit, directam militarem fauore matris inſtituti nõ admitti quo ad legitimã filij, matre verò deficiente optimo iure ad legitimam filij deduci. Partim ergo dicta Regia lex tuetur illam opinionem, quæ militarem directam à legitima excludit, partim illam quæ ad legitimam eam admittit. quod elegãter notauit Imo.in d.l.Cẽturio.col.3.dicens, priuilegium militis non eſſe ita amplè intelligendum, vt filium, ſeu eius ſucceſſorem legitimam matrem à legitima excludat pupillaris etenim poteſt expreſſis uerbis concepta matrẽ legitima filij priuare, cum ea ſubſtitutio fiat iure communi filio, qui teſtari non poteſt. Directa verò militaris, quæ effectum ſortitur eo tempore, quo filius teſtari poterat, & ex priuilegio fit, nõ debet hoc incommodũ, aut potius iniuriam inferre matri inſtituti: argumento aſſumpto à l.eius militis.§.militia miſſus.ff.de teſt.mil.

31 Sed ſi in dicta Regia † lege conceditur poſt pubertatẽ directa militaris, cur iura gentilia manent penes matrẽ, nec tranſeunt ad ſubſtitutum directum militarem hæredem? Nam quanuis ad fideicommiſſarium non pertineãt iura ſepulchrorum, pertinent tamen ad directum militarem ſubſtitutum.gl.communiter recepta in d.l.precibus. & in d.l.Centurio. Huic tamen obiectioni reſpõdeo, quędam eſſe iura filio competentia iure ſanguinis, quæ ad extraneos hæredes nõ tranſeũt, vt familiaria ſepulchra, q̃ quidem in hoc ab hæreditarijs ſepulchris diſtinguuntur.l.familiaria.& l.ſeq.ff.de relig.& ſump.fun.& hæc familiaria ſepulchra potius ad matrem, quàm ad extraneũ hæredem pertinebunt. Rectius denique exiſtimo eandẽ Regiam legem intelligendam eſſe, ſi quidem eã in hæreditarijs etiam ſepulchris intelligo, & ſubinde licet hæc trãſeant ad quoſcunque hæredes, etiam extraneos, matre tamen viuente ea directa militari, non tranſibunt ad ſubſtitutum directum militarem, cum ea ſubſtitutio valde ſimilis fideicommiſſariæ ſubſtitutioni appareat ex d.l.precibus. Et interpretor hæreditaria ſepulchra ea, quæ pater inſtituti ab eius auo habuerat, & ſic ea genere ea fuerat conſecutus. Quòd ſi eſſent ſepulchra ab ipſo patre teſtante ſibi, ſuiſq́ue hæredibus cõſtructa, ad directũ ſubſtitutum ſpectarent.l.fine.ff.de relig.& ſump. fun. intelligo igitur hæreditaria ſepulchra, quæ auus, aut proauus inſtituti ſibi hæredibuſque ſuis ædificauerit. Familiaria verò dicuntur ea, quæ quis ſibi & familiæ parauit. d.l.familiaria. Ex quibus inſero intellectum ad ea, quæ notant omnes in d.l.Centurio.& in d.l.precibus.dicentes ex mi
32 litari directa ius patronatus † eccleſiaſtici, ad ſubſtitutũ militarem tranſire, cum is ſit hæres directus, & ad hæredem directũ hoc ius patronatus tranſeat, etiam ſi extraneus ſit.gl.in c.conſiderendum.16.q.7.Abb.in c.j. de iure patr.Iaſ.in l.j.nu.71.ff.de leg.j.tex.in c.ſignificauit. de teſtam.vbi Aret.col.j.dicit hãc opinionem communem eſſe.idem aſſerunt Abb.in d.c.j.Car.conſ.128.& Rochus in tract.iuris patr.verb.ipſe vel is.q.8.quod procedit ita latè, vt nec ad filiũ ius pertineat, niſi hæres ſit.Abb.in d.ca.j. Vnde ſi quis inſtituat filium in re certa, & extraneum vniuerſalem hæredem, ius patronatus ſpectat ad vniuerſalem hæredem, non ad filium, ſecundum eundem Abb. cuius opinio communis eſt, teſte Guliel.Bened.hic, verbo, in eodem teſtamento relinquens.in j.nu.16.Nec filius hęres à patre inſtitutus ius patronatus acquirit, ſi patris hæreditatem repudiauerit. Cardinal in cle.2.q.7.de iure patr. quo fit, vt gl.in d.c.conſiderandum. contrarium probãs, minimè ſit admittenda. & ita eam reprobat Rochus in dicto loco, quæſtio.6.notat Abb.conſi.54.vol.j.Is etiam, qui ſibi, & ſuis filijs ius patronatus reſeruat, cenſetur intellexiſſe de filijs, vt hæredibus.Dec.conſ.149.col. j. nam in re, quæ ad extraneos hæredes tranſmitti poteſt, reſeruatio filijs facta, eſt intelligẽda de filijs hæredibus.Bar.& Alex. in l.ſi tibi.§.pactus.ff.de pact. Quæ quidem omnia, & ſic planè locum habeant, ſi tamen ius patronatus eccleſiaſtici deſcendat ab auo inſtituti, ad directum militarem minimè pertinet fauore matris, quod d.l.Regia probat. Poteſt forſan dici in d.l.Regia, ſub illis bonis, quæ ex genere patris competebãt filio ſubſtituto, includit tantum bona illa, quę habuit filius à conſanguineis patris, & ea ad matrẽ pertinere diſpoſuit lex non ad ſubſtitutum ex directa etiam militari, licet hic intellectus non reddat illã deciſionem admodum dubiam. Qua in re eſt conſiderandum, non temerè prædictam legem Regiam matris mentionem feciſſe, nempe vt directam militarem potius admitteret, quàm fideicommiſſariam, quæ non tantum matri, ſed & cuicunque hęredi ipſius filij locum in legitima, & cæteris bonis filij omnino feciſſet.

33 Secunda principalis † concluſio compendioſa à milite verbis communibus cõcepta, ante pubertatem valet iure directo, poſtea verò præmortua vel uiuente matre obliqua ſit, quod probatur in d. l. Centurio. vbi poſt pubertatem iure directo illa ſubſtitutio valet, quia fuit conſtituta à milite verbis directis. Igitur ſi communibus facta fuiſſet, erit poſt pubertatem obliqua, ſic & l.verbis ciuilibus. ff. de vulg. dum expreſſit ſubſtitutionem factam verbis directis, quæ directè valere potuit ante pubertatem, poſt eam extingui omnino, excluſit ea quæ communibus verbis facta fuerit, & ideo hanc ſecundam concluſionẽ profitentur Iac.Are.Cyn.Sali.Pau.Iaſ.col.8. & Cur. Iun.nu.49.in d.l.precibus.Pau.Alex.nu.56.Iaſ.nu.28.& Ripa nu.67.in d.l.Centurio.contrarium, imò compendioſam à milite factam verbis communibus ante pubertatem pupillarem eſſe, poſtea verò directã militarem, matre inſtituti iam mortua, ea viuẽte fideicommiſſariã, Bar. aſſerit in d.l.Centurio.2.col.& nu.12.per dictam l.precibus.quæ hoc non probat. Sed ratione communis opinio conſiſtit: nam in dubio ſubſtitutio potius eſt accipiẽda in ſenſu directo, quam in obliquo, c.ſi pater hoc tit.in 6. qua ratione Bar. opinionẽ ſequuntur, eam dicentes cõmunem eſſe Soc.in d.l.Cẽturio.nu.21.& ibi Galiau.col. 44.defendit eam Politus in tract.compendioſę. num.22. quam fatetur communem Ripa in d.l.Centurio. nu.67 à qua libẽtiſſimè diſcederem ipſe, ex ea ratione, quòd ſubſtitutio, quæ iure communi poteſt ualere directè, & obliquè, in

què, in dubio eſt directè intelligenda. d.c.ſi pater. Illa verò, quæ iure communi non poteſt valere directè, ſed ex ſpeciali priuilegio militis, non erit valida, vt directa, ſed ut obliqua. ex l. in teſtamento. in j. C. de teſta. mili. nec obſt. l. 3. ff. de teſta. milit. vbi Iuriſconſultus exiſtimat, militem in dubio ex iure militari teſtari voluiſſe, quia ibidem non ualebat iure communi illa diſpoſitio.

Tertia concluſio, cōpēdioſa facta à milite verbis obli
14 quis omni tempore eſt † fideicommiſſaria, ſiue mater inſtituti viuat, ſiue mortua ſit. Bar. in d. l. Centurio. col. 3. & probatur argumento à ſpeciali in l. neque enim. §. vlt. ff. de teſta. mil. quæ quidem opinio omnium conſenſu, hactenus recepta fuit, ſicuti teſtantur Soc. nu. 21. in d. l. Centurio. Politus in tract. compendioſæ. nu. 22. Guliel. Bene. in materia compendioſę. num. 42. eandem ſententiam Iaſ. poſt alios ſequitur in d. l. Centurio. nu. 28.

15 Quarta concluſio, compendioſa † conſtituta à pagano verbis directis ante pubertatem valet vt pupillaris, poſtea verò nullo modo. Subſtitutio enim à pagano facta uerbis directis, quę ab initio valere poteſt iure directo, poſtea nunquam habet effectum obliquæ ſubſtitutionis. l. verbis ciuilibus. ff. de vulg. vbi hanc opinionem tenet gl. communiter recepta. idem gl. in d. l. Centurio, & in d. c. ſi pater. verbo, abſque deductione. Regia l. 12. ti. 5. par. 6. glo. hic d. l. precibus. gl. hic verbo, ſubſtitutionis. quam opinionem exiſtimat ueram eſſe Alex. in d. l. Centurio. nu. 64. vbi Iaſ. nu. 29. dicit hanc eſſe communem, idē aſſerunt Galiaul. col. 47. & Ripa ibi nu. 69. Gul. hic in trac. de compendioſa. nu. 32. Zaſ. nu. 27. Iaſ. Dec. & Curt. in d. l. precibus. nu. 50. diſputās de eius veritate, præter eos Ioā. Bapaiſta in d. l. precibus fol. 3. & Lanfran. in d. l. Centurio. colum. 6. ac tandem Politus titulo de compendioſa. nu. 22. & Galiaul. d. col. 47. ab hac communi opinione diuertunt pluribus rationibus. Sed cōmuni opinioni merè adſtipulatur tex. in d. c. ſi pater. ex quo ſubſtitutio compendioſa verbis facta directis ob cauſam trahitur ad fideicōmiſſum, ergo regulariter non poterit eſſe fideicommiſſaria. Intelligo ipſe ob cauſam, ideſt ex pluribus cauſis, & caſibus, in quibus Docto. paſſim hanc vulgo receptam ſententiam non admittunt, quos Bapeiſta, Ripa, & Curtius congeſcere.

16 Porrò lex † Regia 12. tit. 5. par. 6. probat ſubſtitutionē conceptam his verbis, quandocunque filius meus deceſſerit, volo, vt ei ſit hæres Sempronius, aut ſubſtituo ei Sēpronium, poſt pubertatem valere vti fideicommiſſariā, quod mirum eſt, cum in hac ſpecie ēt hi, qui communi ſententiæ refragantur, concedant poſt pubertatem ſubſtitutionem hanc omnino extingui, nec iure obliquæ ſubſtitutionis valere, pp illā formulam, Et ſit hæres, ne duo verba impropriè aſſumantur. Ita Lanfranc. in d. l. Centurio. col. 8. verſi. 2. concluſio. Imo dicebat Bal. in d. l. precibus. cui accedit Pau. Caſtren. ibi, compendioſam illis verbis conceptam, Si mihi hæres eſſe poſt pubertatē fideicommiſſariam, ea ratione, quòd teſtator ad ſeipſum retulit effectū ſubſtitutionis. Hæc tamen Baldi opinio minimè recipitur, ſicuti poſt alios animaduertit Curt. in d. l. precibus. nu. 57. Nam dictio mihi, nō mutat naturam ſubſtitutionis. l. ſi ita ſcriptum. §. qui ſibi. ff. de bono. poſſ. ſecundū tab. notatur in l. j. ff. de vulg. Quamobrē ſenſum legis Regiæ illum eſſe verè arbitror, vt compendioſa ſiue verbis communibus, ſiue directis conſtituta, poſt pubertatem fideicommiſſaria ſit, ſi in ea iſthæc verba exprimātur. Quandocunque filius meus ſine liberis deceſſerit. Ex his etenim verbis lex præſumit, teſtatorem voluiſſe omnino etiam poſt pubertatem obliquè ſubſtituere, quod iure communi, & Cæſareo verum eſſe probat Bapt. à ſancto Seuerino in d. l. precibus. fol. 4. col. 3. verſ. 4. concluſio.

17 Quinta principalis † concluſio, compendioſa facta à pagano verbis communibus, ante pubertatem erit directa, poſtea verò fideicommiſſaria. Cuius aſſertionis illa eſt optima ratio, quòd verba communia conueniunt directæ, & obliquæ ſubſtitutioni, & tēpora, unde nimirum ſi mutatis temporibus, mutetur ipſa ſubſtitutio. Sed in ſpecie, hanc ſubſtitutionē eſſe poſt pubertatem obliquam, probat tex. hic, qui loquitur in compendioſa verbis cōmunibus à pagano concepta, licet gl. exiſtimet, eam fuiſſe fideicommiſſariam ſubſtitutionem. Eſſe verò ante pubertatem directam, probat rectè intellecta deciſio c. ſi pater. hoc tit. in 6. quo in loco mentio ſit compendioſæ ſubſtitutionis, quæ primò fuit facta verbis communibus, nēpe per uerbum, moriatur. & tamē inquit canon ante pubertatem eſſe directè intelligendam illam ſubſtitutionē. Nam de pubertate ibi nullum verbum, ſicuti nec in hoc c. ſit mentio pupillaris ætatis. ita ſanè inducendus eſt tex. in d. c. ſi pater. quem ad hoc ipſum citant Bar. in d. l. Centurio. nu. 26. nec refert ſit mater viua, an mortua. Io. And. in d. c. ſi pater. gl. in §. qua ratione. Inſtit. de pupill. ſubſtit. Imo. Pau. Alex. & Are. in d. l. Cēturio. Sali. Fulg. Pau. & Iaſ. in d. l. precibus. quorum opinio communis eſt, ſecundum Iaſ. nu. 15. & Iaco. nu. 19. in d. l. precibus. eundem Iaſ. num. 45. & Rip. nu. 118. in d. l. Cēturio. Alex. conſi. 12. uol. 3. col. 5. Corne. conſ. 28. uol. 4. & conſi. 114. uol. 3. & Soc. Iuniorē conſi. 94. nu. 28. j. uol. Gul. Bened. hic, tit. de compendi. nu. 27. Zaſ. nu. 33. Alcia. lib. 10. parerg. c. 9. qui eandē ſententiā ueriorem eſſe exiſtimat poſt Cardi. q. 36. & Imol. hic, nu. 152. col. 4. qui dixit eſſe ſing. gl. in d. §. qua ratione. quā Vigli. ibi receptam eſſe communiter aſſerit, quæ in d. Regia l. 12. tit. 5. par. 6. probatur, illius ultima parte diligenter perpenſa. Atque in d. c. ſi pater. prima ſubſtitutio facta fuit uerbis communibus, ſecunda uerbis directis, & tamen utraque ante pubertatem cenſetur directa, etiam matre uiuēte, quæ per eandē ſubſtitutionem excluditur. Contrarium tamen probare nititur gl. in d. c. ſi pater. & in d. l. Centurio. & in d. l. precibus. ubique dicens præfatā ſubſtitutionem omni tempore fideicommiſſariam eſſe, quam ſententiam, ſi mater uiuat, probat Bar. in d. l. Centurio. nu. 27. cuius opinionem ante eum ſcripſerat Oldr. cōſil. 99. & eam ſequuntur dicentes communem eſſe Bald. in l. 2. hoc iure. ff. de uulg. & in d. l. precibus. nu. 38. Anan. conſil. 79. Aret. conſ. 155. col. ult. Galiau. in d. l. Centurio. col. 73. Matthæ. ab Afflictis deciſione 367. quibuſdam rationibus, quas omittimus, ne lectorem nimis fatigemus. Deci. ſanè nu. 19. & Curt. in d. l. precibus. num. 61. fatentur opinionem Bar. probabilem eſſe, quæ uerò ex his opinionibus receptior ſit minimè audēt atteſtari, Nā & Corne. conſi. 93. uol. 3. col. 2. dicebat primam opinionem receptā fuiſſe a canoniſtis, ultimam uerò à iuris ciuilis profeſſoribus, qua in re dubitat Baptiſ. de ſancto Seuerino in d. l. precibus. fol. 6. Sic & Bal. conſi. 175. uol. 5. maximè dubius cui opinioni accedat, adſerit communem eſſe hanc ultimā. Verum nos priori ſententiæ accedimus, eo quòd magis cōis ſit, & Regia lege apertius, quàm cōtraria probetur.

Ex his ergo conſtat quid in præſenti controuerſia agendum ſit omiſſis aliorum perplexis traditionibus.

18 Sexta concluſio, compendioſa † à pagano uerbis obliquis concepta, erit omni tēpore fideicommiſſaria. l. cohæredi. §. cum filię. ff. de uulg. Barto. in d. l. Centurio, nu. 20. quem frequentiſſimo conſenſu cæteri ſequuntur, ſecundum Iaſ. nu. 38. in d. l. Centurio. quanuis Deci. in d. l. precibus. dixerit, hanc ſubſtitutionem eſſe uulgarem. quem reprobant Curt. ibi nu. 48. Galiaul. col. 93. & Ripa in d. l. Cē-
19 turio. nu. 101. His † igitur ad hoc breuiſſimum examen deductis expeditū erit qualiter ſubſtitutio, cuius hic tex. meminit, ſit intelligenda, ſiquidem hæc fuit compendioſa a pagano conſtituta uerbis communibus, & ideo poſt pubertatem vim obliquæ ſubſtitutionis aſſumit, cum antea poſſet valere iure directæ ſubſtitutionis. Eodem pacto adnotandum eſt, ſecundam ſubſtitutionem, cuius meminit Romanus Pontifex in d. c. ſi pater. eſſe compendioſam à pagano uerbis directis factam, ne iure ordinario poſt pubertatem ualere, imo omnino extingui, niſi ex cauſa, præſumpta intentione teſtantis, nempe paupo ribus ſubſtitutis, ſicuti loquitur ille tex. qua ratione defendi poteſt id, quod Panor. hic nu. 20. opinatur dicens, ſubſtitutionem illam poſt pubertatem poſſe uti fideicōmiſſariam ualere, id enim procedet ex mente teſtatoris, non alias. Imo in prędicta deciſione, c. ſi pater probatur compendioſam ſubſtitutionem factam uerbis communibus inſtituto in re certa admitti iure directo, & pupillaris ſubſtitu. ante pubertatem, ſi ſimpliciter facta fuerit,

quod

quod ſingulare ſecũdum Franc.in d.c.ſi pater.col. 48.idẽ adferunt Imol.in hoc c.fol.24.col.j.Alex.in l.Lucius.col. vlt.ff.de vulg.idem Alex.nu.59.Iaſ.nu.36.Ripa nu. 154. & Gabaul.in d.l.Cẽturio.col.59.ſecus eſſe dicẽtes, ſi in ſubſtitutione eſſet repetita eadẽ certa res, quo quidem caſu facta ſubſtitutio verbo communi erit pupillaris, nec directa, ſed obliqua.Bal.conſ.296.vol.4.Bart. in d. l.Centurio.nu.33.vbi nu.18.ſcripſit, compendioſam verbis directis expreſſim in certa re factam intra pupillarem ætatẽ directam pupillarem eſſe, & idem præfati Doct.fatentur paſſim recipientes Bart.per tex.in l. cohæredi.§.vlt.ff.de vulg.exemptis.Galiau.& quibuſdam alijs, quorum ſentẽtiam in diſputatione probat Soc. Iunior. conſ. 121. nu. 18.vol.j.vbi Bar.opinione communem eſſe aſſerit, & ideo ab ea in eo reſponſo non diſcedit.

EX §. DECIMO.

SVMMARIVM.

1 *Legatum quibus formulis olim fieri ſolebat, & inibi de uerbo lego.*
2 *Legatario competunt actio perſonales, & hypothecaria.*
3 *Intellectus ad l.1.ff.de leg.1.*
4 *Fideicommiſſario vniuerſali quod remedium detur aduerſus hæredem.*
5 *An facta fideicommiſſi verbali reſtitutione, dominium directum tranſeat in fideicommiſſarium.*
6 *Hæres agit petitione hæreditatis. Fideicommiſſarius autem fideicommiſſario hæreditatis petitione.*
7 *Specialis hypotheca pro legato à teſtatore conſtituta non tollit ipſius legis tacitam hypothecam.*
8 *Intellectus ad l. fundus quem ff.de annuis leg.*
9 *Venditio facta in fraudem portionis legitimæ an reuocari poſſit.*
10 *Intellectus c.cum contingat de iureiurand.*

§. DECIMVS.

GLOSSA in verbo, vſucapio. notat, legata-
1 rio. † competere perſonalem actionem ad perſecutionem legati, qua in re, vt rem ipſam a radice deducamus, ſcire oportet antiquitus quaſdam legandi formulas inductas fuiſſe, & ex qualibet earũ certas actiones conſtitutas eſſe, conſtat, nam legato relicto per uendicationem, in hunc ſcilicet modum, Do illi ſolidos centum, actio in rem legatario dabatur. Per damnationem verò relicto, Damno te hæres dare illi cẽtum, aduerſus hæredem perſonalis actio proponi poterat. Per præceptionem illis verbis, Præcipuam Titius ex parte hæres rẽ illã pcipito, iudicio familiæ erciſcundæ agebatur. Ex ſinendi autem formula actio itidem ex teſtamento oriebatur, his ſanè verbis propoſitis, Dãno te hæres, vt illi permittas rem illam accipere. quę omnia explicuit Theoph.in prin.Inſtit.de leg.& pręmittit ibi Iuſtinianus. & in l.j.C.comm.de lega.Vnde licet verbum, lego, in duodecim tabularum legibus pro qualibet voluntate vltima deficientium accipiatur, l.verbis.ff.de verb.ſig.à uerbo Gręco λήγειν, ideſt deſinere, quod hæreditas ab vno in alterum deſinat authore Alciat.lib.10.parerg.cap.j.ab hac tamen ultima, & apud veteres frequentiſſima legandi formula, peculiare eſt verbum iſtud particularibus legatis. Sed noua conſtitutio Iuſtiniani exæquauit legata
2 fideicommiſſis, atque † ſublata harum formularum differentia pro quibuſcunque legatis eaſdem actiones conceſſit, ita ſanè vt legata aliqua re mobili vel immobili ipſius teſtatoris, aduerſus hæredem cõpetat perſonalis actio. Item realis, eo quòd dominium rei legatę tranſierit in legatarium. l.a Titio.ff.de furt.& præterea hypothecaria contra quamlibet aliam rem ipſius teſtantis. l. j. C. comm.de lega.vbi poſt alios Iaſon, Docto.& præ cæteris Ripa in l.j.ff.de lega.j.num.38.l. 26.tit.13. par. 5. Vbi verò rei legatæ dominium ad legatarium ipſo iure, mortuo teſtatore minimè tranſiret, ſolum perſonalis, & hypothecaria legatario conceditur, ſecundum communem, quã latius proſequitur Docto.maximè Alex.Iaſon, & Iac. de Nigris in d.l. j.Barb.hic, nu.53.& Gulie.Bened.de leg.nu. 146. mirum tamen eſt, cur legata fideicommiſſis dicantur exæquata conſtitutione Iuſtiniani, cum ante Iuſtinianum idem ſtatutum eſſet iure ciuili l.j.ff.de leg.j.niſi dixeris, ante Iuſtinianum id receptum eſſe à Iuriſconſultis, non tamen Cæſarea conſtitutione diffinitum, quod Ac-
3 curſio, & Docto.in d.l.j.omnino † placet, aut forſan d.l.j. habuit authorem Iuſtinianum ipſum, ſicuti ex codice Pandectarum vetuſtiſſimo deprehendit.Fran. Duarenus in l. iuriſgentium.§.& ideo.ff. de pact. quamobrem illius primi capitis.ff.de lega. j. nullum authorem ex Iuriſconſultis nuncupauit Haloander. Sed & hoc ipſum reprobat Anto.Aug.lib. 3. emendat ad finem, dicens ex pandectis Florẽtinis illius authorẽ eſſe Vlpianum lı.67.ad edictum.

Quid in fideicommiſſo vniuerſali? Et ſanè officium
4 iudicis fideicommiſſario † competit, ut hæres cogatur adire hæreditatem. gl. recepta communiter in l. non eſt cogendus.ff.ad Treb.adita autem hæreditate, vt hæres reſtituat, competat actio perſonalis ex teſtamento, & hypothecaria etiam conceditur.Bal.in d.l.j.C. com. de leg. rei vendicatio verò non datur, cum ipſe fideicommiſſarius nõ ſit donec fiat reſtitutio.l.facta & l.reſtituta.ff.ad Trebellia. Quod ſi fiat realis reſtitutio, deinde agere poterit rei vendicatione fideicommiſſarius, aut Publiciana. glo. in d.l.facta.& ibi Doc.cõiter. Actio verò iſta realis, erit utilis ex utili dñio, nõ directa ex directo.Alex.& Iaſ.p tex.ibi in l.j.ff.ad Trebel.j.lectione, num.10.& 2.nu.20.cõtra Pau. Caſt.ibi ea ratione, quòd directum dominium penes hæredem manſerit, adhuc facta cuiuſq; rei reſtitutione reali.Nec taman Pauli ſententia ratione deſtituitur, cum dominium directum traditione trãsferatur. l.traditionibus. C.de pact. Quinimmo verbali tantum reſtitutione facta competere fideicommiſſario actionem realem, ſenſit gl. in d.l.facta.qua actione poterit is agere contra quoslibet poſſeſſores, & detentores rerum, quæ ſub fideicommiſſo comprehendebantur.idem Paul.Caſt.in d.l.j.in prin.ff.ad Treb.& Carol.in conſue.Pariſ.tit.j.§.22.q.37.

5 Verum, iſthæc † omnia oportet diligentius diſtinguere, ſiquidem facta reali reſtitutione fideicommiſſario, actio realis vera, & directa competit, ac dominium directum in eum translatum eſſe conſtat, ex dicta.l.traditionibus.nec hoc negant Alex.Iaſ.ſeu quiſquam alius ex his, q à Paul.Caſtren.diſceſſere.& concedit expreſſim Cor.in l. j.C.vnde legit.Verbali verò tantum facta reſtitutione dominium transferri in fideicommiſſarium, & actionem in rẽ probat gl.in d.l.facta.Vtile tamẽ hoc dominiũ, & vtilẽ hanc actionem intelligũt Alex.& Iaſ.in d.l.j.in prin.quin & ipſe Paul.in ea lectura q̃ cõmunior eſt nobis, idem aſſerit, & eſſe hanc opinionem communem fatentur Soci. & Rip.in d.l.j.in prin.Quæ quidem opinio ab eius aſſertoribus comprobatur authoritate glo.in l.j.ff.de bono.poſ. tit.generali, quæ de dominio vtili intelleaít Iuriſconſultum ibi dicentem, ad bonorum poſſeſſorem dominium pertinere, ipſa bonorum poſſeſſione admiſſa.Secũdo, ea ratione, quòd penes duos dominium directum eſſe non poſſit eodem tempore. l. ſi vt certo.§.ſi duobus. ff. commodat.ſed hæres ẽt facta reſtitutione, eſt directus hęres. l.& ſi ſine.§.ſed quod Papinianus. ff. de minori. l. his verbis.l.ei qui ſoluendo.ff.de hæredibus inſti.Igitur fideicõmiſſarius nondum habet dominium directum: deinde, & tertio, quia directæ actiones non tranſeunt in fideicommiſſarium, etiam verbali reſtitutione facta, qđ nemo negabit, ergo nec dominium directũ.Quartò idẽ probatur à Iuriſconſulto in d. l.j. ff.ad Treb. in prin.referẽte verba Senatuſconſulti, ex quo conſtat in fideicommiſſarium vſumfructum trãſire, quę verba in eo ſenſu Iaſ.accepit, vt utile dominium fideicommiſſario competat, ſicuti uſufructuario. His tandem reſponderi poteſt, nec difficillimè.Nam opinio glo. primo loco adducta non habet præciſam authoritatem, potiſſimum q aduerſus ipſa Iuriſconſulti uerba loquatur, imò in bonorum poſſeſſorẽ transferri dominium directum decreuit communis opinio in d.l.j.C.unde legiti.quam ibi Alex.Dec.& alij defendunt.Secunda ratio deficit maniſeſtè. Aliud enim eſt hæredem ſcriptũ eſſe dictũ hæredem, nã ita refertur ad ius illud uniuerſale, qđ hæreditas repræſentat, nõ tũ ex hoc ſequit, ergo dominus eſt directus.l.ſi minor ff. de acquir. hæreditate.

hæreditate. Poteſt etiam contingere, quem eſſe dominū
directum, ut vniuerſalem, alium verò directum itidem
dominum alicuius rei particularis.l.j.§.vlti.ff.de rei vend.
Non obſtat tertia ratio, quia actiooes difficilius tranſmit
tuntur, quam dominium l.quis ergo caſus.iuncta gl.ff.de
peculio.l.vlt.§.fin aūt ſub cōditione.C.cōm.de lega.ergo
non ſequitur, actiones directę minimè tranſeunt in fidei-
commiſſarium, igitur nec dominium directū.Sed & quar
ta noo penitus ceſſat, quia tex.in d.l.j.non cōfert fideicō-
miſſarium cum vſufructuario, imò dictat in fideicommiſ-
ſarium transferri ius, & vſumfructum, in eo quidem ſen-
ſu, vt ſicuti dominium transfertur, ita & cum eo tranſla-
tus fit vſusfructus. Et ꝙ communis ſententiæ rationes
ceſſent, conſtat ex alio, ꝙ facta per hæredem reſtitutione
reali alicuius rei efficitur fideicommiſſarius illius rei ve-
rus, & directus dominus, quod negari non poteſt, & ta-
men adhuc actiones directę, & nomen directi hęredis ma
nent pęnes hæredem, ipſum proprijs deniq; rationibus
deſtituta hæc opinio communis contrariam probari po-
ſtulat, cui equidem ſuffragatur tex.in §.ſed quia.Inſtitu.de
fideicom.hæred.vbi nihil remanet penes hæredem, reſti-
tuta hæreditate, ergo nec directum dominium. Præterea,
nō minus iuris habet fideicommiſſarius vniuerſalis facta
verbali reſtitutione, quā particularis legatarius abſq; vl-
la reſtitutione.l.j.C.cōmu.de legatis.Sed legatarius effici
tur dominus directus.l.a Titio.ff.de furt. Igitur fideicom-
miſſarius vniuerſalis erit directus dominus, atque ita à
communi ſententia diſſentiunt Pau.Caſt.in lect.Bono-
nienſi.Soc.colum.3.& Rip.num.17.in d.l.j.in princip.ff.ad
Trebell.& Carol.in d.q.37.

6 Cæterum ſicuti hæres † dominium ex ſolo hæredis ti-
tulo habēs ipſarum rerum hæreditariarum, etiam ante
acquiſitam realem poſſeſſionem.l.cum hæredes.ff.de ac-
quiren.poſſeſ.non agit hæredis iuri vendicatione, ſed pe-
titione hæreditatis.Bart.in l.hæreditatis.C.de peti.hęre.
niſi agat hæres ex titulo dominij, quē defunctus habuit,
& in eundem hæredem tranſtulit, tunc etenim poteſt age
re, etiam contra titulo poſſidentem, notatur in l.2.C.de
peti.hæred.Iaſ.in §.actionum.Inſtitu.de actio.nume.218.
Sic fideicommiſſarius vniuerſalis, rametſi dominus ſit
poſt verbalem reſtitutionem non agit rei vendicatione,
ſed fideicommiſſaria hæreditatis petitione l.vlti.ff.de fi-
deicommiſ.hæred.peti.vbi Barto.& optimè Iaſon in l.j.
colum.3.C.commu.de legat.

Eadem gl.dum ſubdit, actionem perſonalem tolli præ
ſcriptione 30. ann. eſt intelligenda, attento iure Cæſa-
rum. Secus verò Regio iure, quo perſonalis actio tolli-
tur viginti annis, hypothecaria triginta, & idem in alia
qualibet actione reali, vel miſta.Regia & Taurina lex 63.

Præter hæc ad perfectum huius glo.intellectum opor-
7 tet tractare, an teſtatore conſtituente † fundum aliquem
in pignus pro ſoluendo certo legato, per hoc ſit receſ-
ſum à generali hypotheca oīum bonorum teſtatoris. ex
l.j.C.comm.de leg. Et quibuſdam placet hac ſpeciali pi-
gnoris conſtitutione, non ceſſare hypothecam legis.Bal.
in l.j.C.comm.de lega.3.colum.verſi.quæro quid ſi teſta-
tor.opti.tex.in l.fundus, quem.ff.de an.leg. quem ad hoc
dixere ſing.Rom.ſing.592.& Guli.Bened.hic titu.de lega.
& fideicommiſ.nume.152. quorum ſententiam probat
Ant.à Fano in tract.de pig.2.part.4.membro nume.157.
Nam & ſi locator domus ſpecialem ſibi hypothecam ac-
quiſierit ex contractu, non cenſetur renunciare legali
hypothecæ, quæ à iure conſtituitur in rebus inuectis, & il
latis.Faber, Ang.& Iaſ.in §.item Seruiana.Inſtitu.de act.
num.67.Bald.in l.certi iuris.C.loca.penul.q. quibus com-
munis aliorum conſenſus acceſſit, authore Anto.in d.
tract.de pig.4.membro.num.91. qui tamen falſo ad hanc
ſententiam allegat Dinum in d.§.item Seruiana. Cynum,
& Sali.in d.l.certi, qui potius contrariam in hoc ſenten-
tiam aſſerunt.Sed Videamus an tex.in d.l.fundus, quem.
8 Bal.Rom.& aliorum opinionem rectè probet.Eius † hæc
ſunt verba, *Fundus, quem paterfamilias libertis legatorum no-
mine, quæ in annos ſingulos reliquit, pignori eſſe voluit, ex cau-
ſa fideicommiſſi rei ſeruandæ gratia petetur. Paulus notat hoc
admittendum, & in alijs rebus hæreditarijs, vt & in eas legatarius
mittatur.* Hactenus Iuriſconſultus, qui loquitur in vlti.
par.tex.de omiſſione cauſæ rei ſeruādæ, quę legatarijs da
tur ex titu.vt in poſſeſſionem legatorum, vt ibi adnotauit
glo.non de iure pignoris, aut hypothecæ à teſtatore con
ſtitutæ.Præterea legalis hypotheca pro legatis a Iuſtinia-
no fuit inducta.l.j.C.commu.de lega.nec de iure pande-
ctarum erat conſtituta.Igitur non poteſt d.l.fundus.hanc
opinionem rectè probare, cui obiectioni tacitè reſpon-
det Rom.ex pandectarum iure fuiſſe etiam inductam ta-
citam hypothecā pro legatis.l.creditor.vbi Bar.ff.de ſepa
rat.ſed illa deciſio loquitur de hypotheca iure prætorio
competenti ex titulo, vt in poſ.lega.tex.& ibi glo.in l.ſi
poſtquam.C.vt in poſſeſ.lega.glo.in l.is cui.§.poſtquam.
ff.vt in poſ.legat. Pau.Caſtren.in d.l.j.C.comm.de leg.ta-
metſi Cyn.ibi.4.oppoſi.ſcripſerit idem qood Barto.in d.
l.creditotibus.Poteſt ſanè nihilominus ex Iuriſconſulto
in d.l.fundus.colligi opin.Bald.& Rom. quandoquidem
conſtat, per ſpecialem hypotecam teſtantis, non tolli il-
lam miſſionem, quæ iure fieri poteſt in poſſeſſionem alio
rum bonorum.Eſt tamen dubiom, an legans vel promit-
tens centum aureos, aliamve quantitatem ſuper fundo
Semproniano, videatur pignus illius fundi conſtituere
pro ſolutione legati? qua in re Barto.in d.l.fundus, re-
ſpondit, pignus cenſeri conſtitutum.Iaſ.in l.2.num.45 C.
de iure emphy.Cur.Iunior in l.vlt.§.ult.ff.de cōtrah.emp.
Io.Faber in d.§.item Seruiana.colum.vlti.de actio.idem
Barto.in l.codicillis.§.inſtituto.ff.de lega.2. quamuis hæc
promiſſio tēporalis ſit, nō ꝑpetua, cōtra Guid.Pap.deciſ.
432.qui in perpetua penſione, non in temporali, præmiſ-
ſam opinionem admittit, ſed tamen in vtraque idem pro
cedit, quod probatur ex verbis ipſius contrahentis, aut
legantis, quæ hypothecā apertiſſimè demonſtraot. Secus
tamen erit, ſi promittens, aut legans diuerſa oratione vta
tur in hunc modum, Lego, aut promitto centum ex fun-
do Semproniano, non enim videtur pignus ex hoc con-
ſtitutum, licet ad ſolutionem illius quantitatis fuerit de-
ſignatus ille fundus.glo.& Barto.in l.Caius.ff.de annu.le-
ga.per illum tex.idem Barto.in l.Lucius.ff.de alimen.le-
ga.ubi eſt ſpeciale in alimentorum legato, ut eius fauo-
re pignus cenſeatur conſtitutum.idem Iaſ.in d.l.2.num.
45.Faber in d.§.item Seruiana.colum.ulti.à quibus in hoc
diſſentit Curtius in d.§.ulti. maximè dubius in eo diſcri-
mine, quod ſit, an dictum fuerit ſuper tali fundo, an ta-
li fundo.Item in eo, quod diximus ſpeciali quodam ali-
mentorum fauore ex his uerbis. Promitto decem annua
pro alimentis ex fundo Semproniano ſoluenda, hypo-
thecā induci. Sed ſanè in primo dubio ꝓpria ſermonis
interpretatio vr differentiam probare, & conſtituere, præ-
ſertim conſiderata Iuriſcōſulti deciſione in d.l.fin.§.ulti.
ubi manifeſtum eſt, hypothecam non conſtitui, ſi quis
promittat alteri centum annua ex tali fundo. In altero
autem dubio ex glo.Barto.& alij apparet ſpecialiter id
priuilegium alimentis conceſſum eſſe.idem Rom. notat
in conſi.338.Fel.in cap.ad audientiam.in 2.nume.6.de re-
ſcrip.Baptiſta de ſancto Seuerino in tracta.de penſioni-
bus.quæſt.9.Paul.de Caſt.conſ.338.colum.pen.lib.j.Guid.
Pap.quæſt.576.Gigas de penſionibus.q.44.tametſi Anto.
Fanenſis d.membro 4.nume.164.uerſi.uiceſimus tertius
caſus.& idem Hieron.Gig.de penſionibus.q.51.num.17.
nihil eſſe ſpeciale in alimentis aſſeuerent, ſed regulare
eſſe id hypothecæ ius quibuſcunq; annuis penſionibus,
pro quarum ſolutione certus fundus, certave res deſigna
ta fuerit.Et cum hic Doctores ꝓcipuè eorū opin.probent
non facta verborū diſtinctione auctoritate Barto.in d.l.
fundus.& is loquatur eo caſu, quo ſuper certo fundo, cer
tave re ſit promiſſio, & conſtitutio penſionis, non teme-
re eorum ſententiam ad Bartoli verba referemus.

9 Gloſſa verb.deducendas, † tractat an alienatio facta
per parentes in fraude portionis legitimæ, quæ filijs de-
betur reuocari poſſit, in quo cōſtat alienata per libertū
in fraudem legitimæ patrono debitæ reuocari.l.ulti.ff.ſi
quid in fraud.patro.quam ad portionem legitimam filijs
debitam induxit Rom.ſing.610.ſenſit & idem Barto.in l.
non uſque.ff.ſi quis a paren.fue.man. Sed tex.in d.l.ulti.
locum ſibi uendicat principaliter in filio arrogato, cum
non

non fiat arrogatio niſi contracta fiducia, & legitima arrogati quaſi ex contractu debita ſit, ut inquit Bald. in l.2.C.ſi quid in fraud.patron. Vnde nulla querela, nulla reuocatoria competit filio in bonis patris, oneroſo titulo alienatis. Bar. in l.hæreditariú.ff.de bon.auct.iudic.poſſiden.glo. Bart.Bal.Sali.Ange.& Pan.in dicta l.2. Henri.hic 3.colum.& alij, quos Barb.hic refert numero 36.Suarex in l.quoniam in priorib.16.ampliat.C.de inoffi.teſtamen. Ioan.Andr.Car.Calde.& Abb.in cap. cum contingat. de iureiuran. quorum opinio communis eſt, ſicuti aſſerit Carol.in conſuet. Pariſien. titu.j. §.8.gl.3.quæſtio.3. optimus text.in l.Papinianus.§.4.& ibi Bald.ff.de inoffi. teſta. à qua ſententia non admodum licet diſcedere, & ideo eam intelligo veram eſſe, niſi emptor eſſet particeps fraudis, tunc etenim reſcindi poſſet iſthæc venditio Barto.in dicta l.non vſque. Alexan.in additionibus ad Bald.in dicta l.2.Carol.in dicta quæſtio.3.Ioan. Lupi.in cap. per noſtras.de donat.§.17.ad finem. Secundò poteſt ita intelligi opinio communis, vt etiam ceſſante emptoris fraude venditio reuocetur, quando facta fuit minori, quàm iuſto pretio, eſt enim donatio quædam ex ea parte, quæ iuſto pretio deeſt, & ideo ad illam vſque quantitatem reuocabitur tanquam donatio inofficioſa.ſenſit Barto. in dicta l.non vſque.Bald.in l.j.colum.antepenul.C.de inoffic. donat. Tiraquel.in l.ſi vnquam.C.de reuo.donat. verbo, donatione largitus.numero 9.Alexan.in ſpecie conſi.55. colum.2.vol.j.dicens hoc ipſum omnes aſſerere. Tertiò, eadem venditio à filijs reuocari eodem iure poterit, quádo ſolutio pretij conuenti non conſtat aliter, quàm per confeſſionem patris. l. ſi fortè.ff.de caſtr. pecu. & in hac ſpecie Platea in §. item ſi quis.Inſt.de inut.ſtipulat. Iaſon in l.ſi arrogator.ff.de adopt.numero 24.ſenſerat Barto.in l.cum quis decedens.§.codicillis.ff.de legat. 3. Alexan.in l.ſæpe.ff.de re iud.colum. penul. Carolus in dicta quæſtio. 3.Cæpola cautel. 36. Quartò eadem venditio reuocabitur, ſi præter fraudem probata fuerit eius ſimulatio, & fictio aliquot quidem coniecturis.glo.hic, & Barba.nume. 37.quid enim ſi in morte fiat venditio hæc ſuſpectis perſonis? certè ſimulatio præſumetur.glo.inſignis in cap.de his.de ſepult. quam Barb. hic exiſtimat ſingularem eſſe. Vnde fortaſſis in hac controuerſia iure probari poterit, non eſſe filium ex iuſtis nuptijs natum peioris conditionis, quàm arrogatum, nec minus iuris habere, quàm patronum. Si quidem in his caſibus, in quibus ipſe dixit, filiú agere poſſe ad reuocationem alienationis, patronus, & arrogatus erunt ad eandem admittendi, non in alijs, nec ſecus quàm filius legitimus, & naturalis admittatur. Qđ poſt huius operis ſecundam editionem video placuiſſe quibuſdam, qui quæſtionem iſtam diligentiſſimè tractauerunt. Nec nos alia ratione quatuor caſus diſtinximus, q̃ vt ferè idē probaremus, non temerè ſequuti quæ veteres authores hac in re ſcripſere. Quintò, licet in Epitome de matrimonijs ſecunda parte, cap. 8. §. 6.à 4.numero dixerim, bona parentum non eſſe ſubiecta titulo, ſeu iure hypothecæ pro filiorum alimentis. Si tamen parentes tot in patrimonium alienauerint, ita ut nulla ſuperſint bona, ex quibus alimenta percipere poſſint filij, non iniquum erit, quo ad alimenta præfatam alienationem reuocari, non iure hypothecæ, ſed veluti facta in fraudem alimentorum, quo quidem caſu oportet animum fraudádi probari. l.qui autem.ff.quæ in frau.credit.l.patronus.ff. de probat. aut aliam cauſam, quę ipſam alienationem ſuſpectam reddat, nempe ſi à matre ſit dotis alienatio facta, etiam cum iuramento, erit etenim reuocanda vſque ad alimenta filijs præſtanda, quæ aliunde exhiberi non poſſint. Imol.colum.6.& Alcia.num.22.in dicto cap. cum contingat. Faber in princip. Inſtitu.quibus.alie.licet, uel non. Ioan.Igneus in l.j.§.ſi vir, aut vxor.ff.ad Sillan.nume. 150. atque hoc pacto eſt intelligenda glo. vlti. in dicto cap.cum contingat.quæ illum text. dicentem alienationem rei dotalis iuramento firmatam validam eſſe omnino, niſi in præiudicium alterius, quàm alienantis facta ſit, præiudicium iſtud in creditoribus, & filijs conſiderans apertiſſimè intellexit. Nam aliter filij non poſſunt reſcindere alienationem à matre factam, ex eo ſolum, quòd ei eſſent ſucceſſuri ab inteſtato, cum hoc præiudicium nó ſit principale, & ideo non eſt ſufficiens ad hoc, ut contractus retractetur. glo.in cap.quamuis pactum.de pact.in 6. in fin. quam commendant Docto.ibi, & maximè Georgius numero 54.dixit auream eſſe Felin. in cap. ſi diligenti.nume.32. de foro compet. eandem idem Fel. allegat in cap.cum M.de conſtit.numero 29. facit ad idē text.in l.ſi quis nec cauſam.ff.ſi cer.pet. vbi Iaſ.& inſigniter Martinus ab Azpilcueta, in cap. ſi quando. columna 77.de reſcrip. Nec tamen illud prætermittam, poſſe non incongruè glo.intellectum in dicto cap.cùm contingat. procedere, quando res illa dotalis ex aui ſubſtitutione, aut alia quauis diſpoſitione deberet ad filios alienantis peruenire, ſat enim conſtat, nec eo caſu alienationem validam eſſe in præiudicium filiorum. ita Ioann. Andr. Imol.columna 5. & Alcia.numero 27. in dicto cap. cum contingat.

Sunt, & in hoc capite aliquot Bernardi gloſſemata, quæ non indigent diligentiori examine, quàm ut ad uerbum relegantur, qua ratione ea omittere libuit, ne lectorem grauemus expoſitionú, & cóncluſionum repetitione.

EX §. VNDECIMO.

SVMMARIVM.

1 *Iudex appellationis poteſt ſententiam primam ſupplere in his, quæ natura litis, & cauſa poſtulat.*

Iudex quando poterit ferre ſententiam ex his, quæ ſibi ut iudici manifeſta ſunt, etiam ſi illorum allegatio omiſſa fuerit.

2 *Olim poſſeſſor præſumitur hodie poſſidere, ſi præſentem poſſeſſionem allegauerit, & ibi tractatur intellectus Regiæ l. 10. titu. 14. part.3.*

3 *Notorium an ſit neceſſariò allegandum, atque ibidem agitur de intellectu glo.in clem.appellanti de appella.*

4 *Liberi primi gradus non computant in quartam Trebellianicam fructus perceptos ex hæreditate ante moram.*

5 *Filius rogatus poſt diem hæreditatem reſtituere, deducit portionem legitimam, & quartam Trebellianicam.*

6 *Aſcendentes rogati hæreditatem reſtituere poſt diem, eaſdem duas portiones deducunt.*

7 *Trebellianica non poteſt prohiberi, inſtitutis hæredibus liberis primi gradus.*

8 *Fructus percepti ex hæreditate à liberis primi gradus non imputantur in Trebellianicam, etiam ſi duæ portiones deducantur.*

9 *Pater non poteſt iubere filijs rogatis hæreditatem reſtituere, ut fructus ante moram percepti computentur in Trebellianicam.*

10 *Trebellianica portio, an amittatur non confecto inuentario?*

11 *Filius non poteſt repudiare hæreditatem patris, retenta legitima portione.*

§. VNDECIMVS.

EX hoc capit. §. cum autem. primum apparet, Cardinalem plurima addidiſſe ſen-
1 tentiæ † latæ per iudicem inferiorem, cum tamen iudicis officium in appellationis iudicio ſit, pronunciare, malè aut bene appellatum fuiſſe. l. eos. C. de appella. Sic etenim inquit Imperator. *Cum ſuper omni cauſa interpoſitam prouocationem, vel iniuſtam tantum liceat pronunciare, vel iuſtam.* Quamobrem videri poteſt, hanc ſententiam Cardinalis aduerſus illam deciſionem latam fuiſſe. Id tamen receptiſſimum eſt, dictionem illam, tantum non excludere ea, quæ ſunt propria ipſius actus. clem. exiui.§.cum autem.de verb.ſignifi.quē tex.dixit eſſe peregrinum Ioan.Anan.conſi.36.idque paſſim Docto.notant. Ille igitur iudex, qui cauſam appellationis tractat, id potiſſimum curare debet, ut malè, uel bene appellatum fuiſſe pronunciet, & pręterea poterit condemnare non condemnatum, ſi natura litis, & cauſæ hoc ipſum expoſcat, atque eadem ratione addere primæ ſententiæ ea, quæ à iudice omiſſa fuere. c.cum Ioánes.vbi Ant.Abb.& alij de fide inſtr.l.cum apud.ff.iudi.ſolui.gl. in l.in ſumma.ff.de re iud.tex.hic, in quo & amplius ꝓbaſ iu-

dicem appellatinnis poſſe primam ſententiam reformare in his, quæ illa ſententia vel omiſerit, aut perperam diffinierit, etiam nemine petente. Hic ſiquidem tutor nõ petierat deduci quartam bonorum portionẽ iure naturę debitam Adiectæ, ſed tñ quartam Trebellianicam ex fideicommiſſo, & tñ Cardinalis propria ſententia iuſſit legitimam portionem Adiectæ debitam deduci, quod præ cæteris notant Abbas hic, & Fel.in d.c.cum Ioannes. nu. 13. procedit tamen, qñ ex actis in iudicio conſtat hoc ius litigantis. Poterit namq; iudex, nemine petẽte, in his quæ ſibi vt iudici manifeſta ſunt, propriam ſententiam dicere, i. ius reddere litigantibus. tex. hic adnotãte Inn. glo. in c. peruenit. vbi Ant. Abb. & Burgen. col. 2. de emp. & ven. Fel. in c. de quarta. colu. pen. de præſcr. dicens eſſe ad hoc ſingularem & vnicum tex. in d. c. peruenit. idem Fel. latè in cap. cum ordinem. de reſcrip. nu. 11. probat cap. cum olim. de verb. ſignifi. gl. celebris, & ibi præ cæteris Iaſ. in l. vbi pactum. C. de tranſact. Deci. in capitu. ſi duobus. de appel. colum. penul. & in capitu. ad hæc. in 3. eodem titu. Balb. de præſcrip. j. par. q. 8. notant alij Doct. quos citat Ripa in l. 4. §. hoc autem iudicium. ff. de dam. infe. num. 28. optimus tex. in cap. bonæ. in j. de poſt. præla. modo ex iuris communis ſanctionibus id ius litiganti competat, ſecus ſi ex priuilegio, id enim allegandum omnino eſt, & ex eo petendum. Ant. Burgen. in cap. cum dilecti. col. 4. de empt. Quæ omnia ſunt ad praxim deducenda eo caſu, quo ſaltem generaliter ipſius libelli verbis compræhenduntur. Vnde valde vtilis eſt illa clauſula, Peto mihi iuſtitiam reddi & exhiberi. Ex his tñ infero intellectũ ad tex. in d.c. cum dilecti, nec enim ibi iudex ſuperior potuit iure ſupplere omiſſa ab inferiori iudice, quia precij iuſti defectus q in eo facto reſarciri ab emptore poterat, aduerſabatur petitioni venditoris, qui reſtitui rem pręciſè petierat, vt ibi aĩaduertit Burg. nu. 34. Cuius intellectus licet planè procedat, non tamen excludit ſententiã Abb. ibi, qui in hoc c. notat non poſſe iudicem, apud quem tractatur, nullam fuiſſe ſnĩam ab inferiori iudice latã, eandem reformare ex actis, qñ ſimul & proceſſus fuit nullus, atq; eas eſſe partes iudicis aſſerit, vt eam ſententiam nullam fuiſſe pronunciet. idẽ notauit Barb. in c. in literis. nu. 16. de offic. deleg. dicens ad hoc eſſe tex. vnicum & ſingularem in d. capitu. cum dilecti.

Illud verò, quod diximus, iudicem poſſe ſententiam ferre ex his, quæ ſibi, vt iudici manifeſta ſunt, etiam ſi eorum allegatio omiſſa fuerit, procedit quando ea ſunt cõperta iudici ex veris actis, inſtrumentis, aut teſtibus. Secus autem ſi ex præſumptione, quę deducitur à facto, vel animo ipſius tantum, pro quo præſumitur, ius litigantis ſit iudici manifeſtum, tunc etenim oportet illam præſumptionẽ allegari. tex. in l. ſi adulterium cum inceſtu. §. idem Pollioni. ff. de adul. quem ita intelligunt Barto. nu. 14. in l. cũ quid. ff. ſi cer. pet. Abb. dicens eſſe ſingula. in c. afferte. de præſum. 2. col. & ibi Fel. & idem in c. ſcribam. eod. titu. Alex. Iaſ. & Dec. in l. non hoc. C. vnde legit. col. j. eandem Iuriſconſulti deciſionem dixit notab. Bal. in l. 2. C. de in ius voc. Alex. in l. q. bona. §. de illo. ff. de dam. infe. & ſing. Cæpola de ſerui. tit. de ſerui. vrb. præd. cap. 20. col. j. quam opinionem aſſerunt communem eſſe Iaſ. 1. & 2. lec. nu. 25. Cur. Iun. num. 20. & Purpu. nu. 140. in d. l. cum quid. vbi ipſam latè explicat poſt Fel. in c. cum ordinem. de reſcrip. col. pen. & Alex. in l. j. ff. de edendo. nu. 29. eaq; ratione cõmunis opinio probatur, q omiſſa allegatione pręſumptionis, falſitas eius, quod pręſumitur, vel ſimulatio potius præſumi iuſtè poterit, & ideo ceſſare debet iuris pręſumptio: nam ſi animus litigãtis, pro quo præſumitur, is eſſet, quem ipſa lex coniectatur, non eſſet a litigante allegatio hæc omiſſa.

Hinc ſanè fit, vt quamuis bona fides plerunq; præſumatur, eſt tñ hæc allegãda. Bal. & Ang. in l. ſuper longi. C. de præſcrip. longi temp. idem Ang. in l. eum qui. §. vlti. ff. de publ. Fel. in c. ſi. nume. 8. de præſcrip. Balb. in l. Celſus. ff. de vſucap. 3. par. 2. col. Iaſ. col. ſi. & Dec. col. 2. in d. l. non hoc. Eadem ratione is, qui ignorantiæ prætextu ſeipſum excuſat, eam allegare debet, quod probat Alexand. in d. §. de illo. per text. in dicto §. idem Pollioni.

Sed quoties præſumptio non ex facto, vel aĩo proprio tñ, ſed alterius oritur, non erit neceſſaria allegatio, ſed erit ſatisfactũ ipſum deducere, iuxta Bart. opinionem in d. l. cum quid. quem præfati Doct. paſſim ſequuntur, & id probatur in l. omnes. §. Lucius. ff. de his, quæ in frau. cred. Cy. idem notat in l. nec exemplo. C. de falſis. & Alex. in l. qui iuraſſe. ff. de iureiu. Ex quo infertur intellectus ad tex. in d. c. afferte. vbi nulla fuit neceſſaria allegatio. quia pręſumptio deducta fuit non tantum à facto illius veræ matris, ſed & ſimul à facto alterius, quod conſiderant Fel. ibi num. 4. & Soc. in d. l. cum quid. col. pe. Ego verò exiſtimo in d. cap. afferte. non eſſe neceſſariam hanc ſubtilitatem, ſi quidem vera illa mater ſepiſſimè allegauerat, illum infantem eſſe proprium filium, & hæc allegatio ſufficiens eſt. Nec requiritur in hac re allegatio pſumptionis ipſius, ſed erit ſatis allegare id, ad quod præſumptio tendit, qđ manifeſtum fit ſequenti exemplo, ſi quis etenim contendat in iudicio ſeipſum excuſare ignorantia, ſat erit allegare ignorantiam, & eam probare caſu, quo ipſa nõ pręſumatur, ſi verò ipſa ignorantia in eo facto a iure præſumatur, non eſt neceſſarium dicere ignorantiam illam præſumi, quia ſufficit eandem ignorantiam allegaſſe. Sic etiam qui ex bona fide proprium ius defendit, eandem bonam fidem allegabit, nec oportebit ipſum aſſerere bonam fidem in eo a iure præſumi. Maximè verò in d. cap. afferte. nulla erat neceſſaria allegatio præſumptionis ex eo, q iudex ibi proprio motu & officio ad veritatem inquirendam illa induſtria vſus fuit, vt ipſa veritatem indagaret, quo quidem caſu non video eſſe aliquam allegationem neceſſariam, cum in his, quæ ex proprio officio iudex inquirit, allegatione penitus omiſſa ipſe ſupplere poſſit, ſicuti notatur a Doct. in l. j. C. vt quæ deſunt aduocat. iudex ſupple. atque hoc pacto intelligendum eſt illud Solomonis iudicium, quod in d. capitu. afferte. maximè commendatur. Cui ſimillimum eſt, quod Suetonius ſcribit in Claudio Cæſare, capitu. 15. Is inquam Cæſar negantem matrem, iuuenem quendam proprium filium eſſe, coegit ad confeſſionem indicto iuuenis matrimonio.

a Ex pręmiſſis omnibus † deducitur veritas illius communis ſententiæ, quæ aſſerit, olim poſſeſſorem, pręſumi & hodie poſſidere. glo. Barto. & alij in l. ſiue poſſidetis. C. de prob. Anto. Abb. & Docto. in capitu. cum ad ſedem. de reſt. ſpol. Eſt enim id intelligendum, ſi præſens poſſeſſio allegetur. Barto. in d. l. ſiue poſſidetis. Aret. in l. Pomponius. §. vlti. ff. de acquiren. poſſeſſio. Barto. & ibi copioſè Franc. Balb. in l. Celſus. ff. de vſucap. 4. par. quæſt. j. quorum opinio communis eſt, ſecundum Ripam in capitu. cum eccleſia. nume. 23. de cau. poſſeſ. & propriet. & Alciat. in tracta. de præſump. regu. 2. præſump. 21. nam hæc pręſumptio ex facto, & animo proprio deſcendit, igitur allegãda omnino eſt. idem ipſe Alc. probat eadem reg. 2. præſump. 12. ab hac tamen opinione diſcedit Ant. Burgen. quamuis eam communem eſſe concedat in c. peruenit. de emp. & vend. col. 2. adducẽs tex. in c. pręterea. in 2. de tranſac. quo in loco probaĩ non eſſe neceſſariam hãc allegationem, vt hęc pręſumptio locum habeat. ſenſerat prius idem Fel. in c. ſcribam. de pręſum. & expreſſim notauerat Alex. conſi. 133. col. 2. volum. j. ſed nihilominus à cõi opinione non eſt recedendum. Nec enim obſtat tex. in d. c. pręterea. cũ ibi pręſens ius, & ſic ſubiectio pręſens fuerit ab actoribus allegata. Sed quia opinionem Bar. in d. l. cum quid. in ea ratione quę hanc cõem ſententiam fouet, conantur reprobare Dec. & Cur. Iun. ibi, dici forſan poterit ſufficere allegationem tacitam, & ſic eam, quę ex verbis, & intentione poſſit rectè colligi, licet expreſſa, omninoque ſpecialis non fiat, quod conſtat ex Pan. in. c. vlti. de pręſcrip. vbi num. 34. ſcribit ſatis allegatum eſſe bonam fidem ab eo, qui allegauit pręſcriptionem, cum pręſcriptio bonam fidem includat ſecundum eum, quẽ ſequuntur Franc. Balb. in d. l. Celſus. 3. par. colum. 3. & licet Fel. in. dubitet in d. capitu. vlt. nume. 8. tamen Deci. idem not. in dicta l. non hoc. colum. 2. Alciat. in d. l. cum quid.

ubi

ubi Alexan. & Iuniores hoc ipſum concedunt dicentes, ſufficeret tacitam allegationem. Quòd ſi hæc, & quæ paulo ante diximus, ad ſtrictum, & exquiſitum examen deducas, forſan dices nihil referre, an ius litigantis ſit ex præſumptione, an ex veritate ipſi iudici compertum, ſiquidē ubique & ſufficit, & exigitur tacita quædam allegatio.

Prius tamen, quam huic diſputationi finem faciam, libenter inquiram non admodum facilem intellectum Regiæ legis decimæ, titu. 14. par. 3. Ea enim probare videtur agentem rei vendicatione, & allegantem modò reū conuentum poſſidere, omnino præſentem poſſeſſionē ex pſumptione probare, ſi probauerit olim rem illam, ipſum reum poſſediſſe. quibus ſanè verbis duo Regia lege probantur. Primùm, præſumptionem, quę ex facto, & animo alterius oritur, allegandam eſſe, quod eſt contra Barto. & communem in d. l. cum quid. Secundùm, olim poſſeſſorem & hodie præſumi poſſidere, non tantum in propriā utilitatem, ſed etiam in proprium diſpendium: ita, ut olim poſſeſſor præſumatur hodie poſſeſſor, ut conueniri actione reali poſſit ratione poſſeſſionis, quod priori parti ipſius legis non admodum conuenit, dum in ea ſancitum eſt, olim poſſeſſorem non poſſe actione reali conueniri ex præſumptione præſentis poſſeſſionis. Imò iure cōmuni olim poſſeſſor non præſumitur hodie poſſidere, quando præſens poſſeſſio in ipſius damnum ab aduerſario allegatur. glo. Barto. & alij in d. l. ſiue poſſidetis. Abb. in cap. cum ad ſedem. nume. 5. de reſtut. ſpol. Balb. in d. l. Celſus. 4. p. q. j. ad finē. quorum opinio cōmunis eſt ſecundum Ripam in d. c. cum eccleſia Sutrina. nume. 27. & Alc. regu. 2. de præſum. præſumpt. 21. nu. 6. Ex quibus apparet hanc opinionem ab omnibus receptam Regia conſtōne reprobari eo caſu, quo præſens poſſeſſio ab aduerſario allegatur, quod adhuc obſtat Doctorū opinioni. Sed forſan Regia deciſio eſt intelligenda in re mobili, tunc enim olim poſſeſſor præſumitur hodie poſſeſſor etiam in eius præiudicium, auctore Pan. in d. c. cum ad ſedem num. 16. uel quando quis paulò ante motam litem arbitrio iudicis, rem petitam poſſidebat. nam quamuis neget ſe hodie poſſidere, præſumitur hodie poſſeſſor, aut ſaltem dolo deſijſſe poſſidere. idem Abb. in d. c. cum ad ſedem. nume. 15. ſi rem. ff. de exce. rei iud. l. non ignorabit. C. ad exhiben. vbi Saly. poſt alios, & Ripa in d. c. cum eccleſia. num. 28. optimè Ioan. Arelat. in additionibus. ad Alc. dic. præſum. 21. nume. 6. Pau. Caſtr. in d. l. ſiue poſſidetis. His quidē caſibus Regia lex poterit ſanè intelligi, ne communem opinionem tollat, fateor tamen primum intellectum nō omnino congruum eſſe, cum illa deciſio Regia in parte j. loquatur in re mobili, & immobili. Secundus uerò intellectus maximè reſtringit illius legis uerba, quæ valde generalia ſunt. Nec me latet pręfatam Regiam legem ita à quibuſdam intelligi, ut ea illius legis pars, quę à nobis difficilis cenſetur, loquatur in eo, qui propriam poſſeſſionem allegat ad eius vtilitatem, in quo ſenſu plana eſt, & facilis ea deciſio, ac mirum in modum, omniq́ue ex parte probat opinionem communem, quæ aſſerit, olim poſſeſſorem, hodie præſumi poſſidere, ſi præſens poſſeſſio, ab eo allegetur.

Illud ſanè prætermittendum non eſt, quod Balb. ſcribit in l. ſi certis annis. C. de pact. dicens ex præſtatione diuina cauſam à iure pręſumi, modo allegetur ab eo, in cuius fauorem præſumptio inducta fuit, quod probat ex d. §. ijſdem Pollioni. & ſequuntur eum cæteri Docto. ibi maximè Iaſ. col. vlt. idq́; defenditur ea ratione, quòd quamuis cauſa à iure præſumatur, in genere tamen hæc præſumptio à iure colligitur. Vnde neceſſaria eſt allegatio ad certitudinem cauſæ, ſiquidem cauſa certa deducenda eſt in iudicium, atque ita ipſe defendendo Bal. ſententiā, in cui⁹ intellectu planè defecit Fel. i c. de quarta. de pſcr. num. 41. prædicta etenim ratione allegatio neceſſaria eſt, licet iſthæc præſumptio iuris ex alterius facto oriatur.

3 Ex præmiſſis omnibus in ſumma † conſtat, notorium, quod exactis conſtat, neceſſariò allegandum non eſſe, qđ probat Iaſ. in l. ait prætor. §. ſi damnetur. ff. de iureiu. j. col. latè Fely. in d. c. cum ordinem. num. 11. ex hoc intelligens glo. in clem. appellanti. de appel. quę dixit notorium allegandum eſſe, quamuis non probandum. quā glo. dicit ſingu. Abb ibi Franc. in c. j. de appel. in 6. Barb. in c. j. col. 22. de offic. ord. commendat Rochus Curtius in c. vlt. de conſuetu. q. 3. ad finem relectionis, & ſequuntur eam Docto. communiter, ut aſſerit Hipp. in l. j. §. ſi quis dicatur. nume. 24. de quæſtio. Regia l. 8. in Madricio conuentu ſtatuta. eſt enim ea gl. intelligēda, niſi notorium aliquid ſit ex actis, id enim allegandum neceſſariò non eſt, ut Fely. poſt alios exiſtimat, idem dicens quando quis eſt abſens, nam pro abſente iudex ſupplet etiam in notorijs aliter, quàm ex actis. Prima tamen declaratio eſt admittenda ita generaliter, vt in caſu clem. appellanti. locum non habeat etiam refragante Fely. Nam in appellatione ab interlocutoria ſententia requiritur expreſſio cauſæ nominatim p forma, & ideo nec ſatis eſſet appellantem in genere cauſas proponere facta relatione ad acta proceſſus, argumēto ſumpto ab his, quæ notantur in l. j. ff. de libe. & poſthu. maximè per Alexan. & in hac ſpecie ſic intelligunt dictæ gloſſ. interpretationem Ang. in l. vbi autem. §. illud. & ibi Alexan. ff. de verb. ob. Thomas Faſtol. dubio Rotæ 43. Frā. & Dec. in cap. conſuluit. in 2. de appellat. idē Dec. in cap. vt debitus. eod. tit. colum. 3. Alber. Brunus in tracta. de formæ implemento. fol. 25 colum. 2. Rota 7. in nouis. tametſi in ipſius additione probetur opinio Felin.

4 Gloſſa in verbo, † Conteſtatæ dum allegat l. iubemus. C. ad Trebell. probat, à liberis primi gradus fructus perceptos ante reſtitutionem faciendam, eueniente eius cōditione non eſſe computandos in quartam Trebellianicam, etiam ſi teſtator hoc voluerit. text. in dicta l. iubemus. quæ expreſſim loquitur, quando filius rogatus reſtituere hæreditatem fratri, aut alteri ex liberis teſtantis, & fortiori ratione idem erit, ſi rogatus fuerit extraneo reſtituere. Salyc. Paul. in dicta l. iubemus. Imo. in l. quod de bonis. §. cum anus. ff. ad leg Falcid. quibus refragatur ratio illa, quod dicta deciſio l. iubemus. correctoria ſit, & antiquiori contraria, nam ex l. fideicommiſſaria. ff. ad Trebel. fructus percepti ab hęrede ante reſtitutionis euentum, imputantur in quartam Trebellianicam. Imò ex alio præmiſſa opinio falſa apparet, quia dicta l. iubemus. in fin. dictat illam deciſionem ſeruandam eſſe in perſonis ibi contentis, & tamen in ea lege mentio tantum ſit liberorum primi gradus ex parte hæredum, & ex parte illorum, quibus reſtitutio fieri debet, connumeratur liberi deſcendētes ab ipſo teſtatore, quo ſit vt fructus in quartam Trebellianicam computandi ſint, quando reſtitutio iniungitur liberis primi gradus, ut extraneis fiat. Cyn. & Alb. Folg. & Corn. in dicta l. iubemus. Alexan. colum. 3. & Vincen. col. 4. & Claud. in dicta l. in fideicommiſſariam. Abb. conſi. 79. volum. primo. Anto. Rub. conſil. 40. ad finem. Ego verò potius priori ſentētiæ aſſentior, quippè qui iniquum exiſtimem reſtitutione facienda liberis teſtatoris fructus in quartam non computari, at non itidem, ſi reſtitutio fieri debeat à liberis primi gradus extraneis, & ita hāc opinionem, quam ipſe elegi, Ripa approbat in dicta l. fideicommiſſariam. numero 29. nec obſtat dicta l. iubemus. nō poſſe extendi ad alios, quàm ibi nominatim expreſſos, id enim intelligendum eſt reſpectu illios, qui rogatur reſtituere: nam oportet eſſe filium teſtatoris, vel obtinere primum liberorum gradum, quem ſenſum probat Regia l. vlti. titu. 11. part. 6.

Eadem glo. dum ſoluit obiectionem, concedit liberos primi etiam gradus computare in quartam Trebellianicam fructus perceptos poſt moram ex hæreditate reſtituenda, quod approbant Docto. hic communiter ſecundum Alexan. & Ripam in dicta l. fideicommiſſariam. numero 28. Scribit tamen Clau. ibi columna 2. dicens hanc opinionem communem, eam procedere adhuc effectum, ut filius non lucretur hos fructus, ſed teneatur eos reſtituere, non tamen pręciſè imputare in quartam Trebellianicam. quod verum eſt.

5 Gloſſa magna † elegantem quæſtionem diſcutit, cuius deciſionem hanc proponit: Filius rogatus ſub conditione hæreditatem reſtituere, ita vt diuerſis tēporibus deducēda ſit portio legitima, itē quarta Trebellianica, poterit vtranq; portionem retinere, quòd ſi purè ſit rogatus re-

ſtituere: tunc alteram tantum portionem deducet .glo. huic ſimi.in l.quanquam. C. ad leg. Falc. quarum opinio in cap.& in cap.Raynaldus.infra eod.tit. euidenter probatur,& vbique ſeruatur,atque communis eſt. Barto.in l. Papinianus.§.meminiſſe.ff.de inoffi.teſtamen.Alexand.in l.in ratione.§.quod vulgò.ff.ad l.Fal.colum.4. Iaſ. in auth. res quæ.col.3.C.commu.de leg.& in authen.nouiſſima.C. de inoffi.teſtamen.num.39.& in l.filium.nume.8. C.famil. erciſ.& ibi optime Ioan.Coraſius nume.45.Soc.Iun.conſil.131.vol.1.nume.59.Dec.conſi.55.nume.8.& conſi. 228. colum.vlti.& conſi.416.colum.j.Catel.Cotta in memorialibus,dictione,filius.quã opinionem & plures alij ſequuntur,quos referunt Paul.Pariſ.conſil.j.uolum.3. nume. 78. idem conſi.25.lib.2.num.56.& Aymon conſi.50 Nec obe rit huic ſententiæ text.in dicta l.iubemus. quæ loquitur in eo caſu,quo diuerſis temporibus portiones prædictæ deduci poſſent,& tamẽ,inquit,dodrans reſtituatur, quia dodran ibi reſtituitur ex bonis, quæ deducta portione legitima penes hæredem remanſerunt.Alex.poſt alios in l.quod de bonis.§.quod auus.ff.ad leg.Falc.Item non obſtat dicta authen.res quæ.vbi tantum fit mentio deductionis legitimæ portionis ex bonis, quæ rogati fuerunt liberi reſtituere. Nam portio legitima in ea conſtitutione ſolum detrahenda proponitur, quãdo purè iniuncta fuit reſtitutio. Si tamen & hæc interpretatio dura videbitur,negabimus ſenſum illum à contrario, qui nobis negotium faceſſit, multò minus oberit Regia. l. vlt.titu.11. part.6.qui in ſpecie differit,Filium rogatum reſtituere hęreditatem poſt diem, vel ſub conditione,non imputare fructus in portionem legitimam. ecce enim ex illa lege legitima tantum deducitur,neque vlla mentio fit Trebellianicæ.Quamobrem ſciendum eſt illam legem legitimã appellare eam portionem,quam Trebellianicam nos dicimus, quod ex eadem l.conſtat, & maximè adiuncta l.4. titu.11.part.6.quæ Falcidiam legitimam nuncupauit.Imo
6 communis opinio † vendicat ſibi locum in aſcendentibus, qui rogati ab eorum liberis hęreditatem reſtituere ſub conditione,vel poſt diem,duas portiones detrahũt, legitimam ſcilicet & Trebellianicam.Ang.& Cum. dubitante Bald.in l.ſi a milite.§.vlt.ff.de teſtamen,milit.quorũ opinionem dicentes eam eſſe communem ſequuntur Io. Crot.in l.qui Romæ.§. duo fratres.colum. 22. ff. de verb, ob.& Aymon Sauill.conſil.110.quamuis Alexan. contrarium tenuerit in d.§.quod uulgo.colum.7.Iaſ.in d.l.filium. quem habentem.num.90.& Catel.Cotta, dictione,filius, quo in loco Iaſonem citat alibi eandem opinionem cõprobantem. Eſt tamen hac in re notandum, præfatã opinionem de duabus portionibus deducendis, quæ communis eſt,minimè procedere, vbi legitima portio ſemis eſſet,ne plus ex hęreditate capiat grauatus, quàm honoratus.Bal. in cõſi.94.lib.2.cui ſubſcripſit Caro.cõſi.3.lib.7,

7 Verùm,ad huius rei cognitionem † ſcire oportet,num pater poſſit prohibere detractionem Trebellianicæ ipſis liberis primi gradus? Et Bald. ac Sal.in d l.iubemus.opinantur detractionem Trebellianicę etiam eo caſu, quo duę portiones ſunt deducendę, non poſſe prohiberi inſtitutis,& rogatis liberis primi gradus,per text.in dicta l, iubemus.quę in ſpecie loquitur in liberis primi gradus, poſt mortem reſtituere hæreditatem rogatis, eis concedens, vt non obſtante contraria parentum voluntate, Trebellianicam deducant, non imputatis in eam fructibus ex fideicommiſſo ante diem reſtitutionis perceptis, eſſet profecto uana iſthæc cõſtitutio,niſi locus eſſet huic opinioni Bal.cui ſubſcripſit Corn.ibi, & Deci.conſi.228. idem Dec.conſi.81.colum.2.aſſerens hanc opinionem eſſe communem. & idem aſſerunt eam ſecuti Iaſ. in l. Marcellus.nume.55.ff.ad Trebel.idem conſi.99.vol.4.Rip.in l. nemo poteſt.ff.de leg.j.nume.52. Catel. Cotta dictione, Trebellianica & Soc.Iunior conſi.131.nume.58.uol.j.diligenter deſcribẽtes huius opinionis authores,quos repetit conſil.137.nume.7.eod.vol.eandem ſequitur Crot. in dicta l.nemo poteſt. Nec in hoc dicta l.iubemus, correcta cẽſetur, vt ſcribit latè Paul. à monte Pico in l.in quartam.ff.ad l.Falc.colum,111. & Carol.Rui.conſil.21.nume. 8.vol.3.& idem conſi.163.vol.2.nume.14.Sed contrarium pluribus potius placet ex text.in authen.de hęred.& Falci.§.ſi uerò expreſſim.quo probari uidetur etiam filijs rogatis reſtituere hæreditatem poſſe prohiberi detractionem Trebellianicæ,qua ratione poſteriorem ſententiam tenet Roma.ſing.192.cuius opinio communis eſt aduerſus Bald.ſicuti profitentur Pau.a monte Pico in dicta l.in quartam colum.117.Anto.Corſet.in tract.de excel.regis. q.73.col.4.Corn.conſi.22.vol.2.colum.9.Paul.Pariſ.conſ. j.nume.83. vol.3.Caſſad.deciſ.4.de teſtamẽ.& Anto.Rub. conſi.2.nume.16.qui,excepto Paulo Pico,eã ſequuntur, ut vel hinc mirari liceat interpretum iuris civilis inconſtantiam,quam Aymon Sauil.conſiderat conſi.16.colum. vlt.Nam Cyn.in dicta l.iubemus.& pleriq; alij in ea ſunt ſententia vt opinentur. Trebellianicam prohiberi poſſe in liberis,etiam primi gradus. per authent.ſed cum teſtator.C.ad l.Falcid. & text. in d.§.ſi verò.quibus non poſſum in hoc dubio accedere ob filiorum fauorem,& ideo opinor veriorem, ac magis receptam eſſe Baldi ſententiam, nec enim eius opinio omnino conuincitur aliqua iuris ciuilis autoritate,cum in dicta authen.ſed cum teſtator.& in d.§.ſi verò.non tractetur de liberis primi gradus,tametſi Falcidia prohiberi poſſit,etiam in liberis primi gradus.Imo Falcidia non poſſunt deduci ſimul deducta iã legitima.Bar.p tex.ibi in l.Papinianus.§.4.ff.de inof. teſtamen.l.j.§.vlt.ff.ſi cui plus quam per l.Falc.Polit.dicẽs hanc communem in l.filium. colum.12.C.fam.erciſ.& in ſpecie Soc.Iunior conſil.136.volu.j.nume.9. Nec opinor Iaſ.conſil.84.nume.9. & conſil.86.col.3.vol.j. opinionem contra Bal.communem eſſe profiteri,quia licet loquatur in eiſdem reſponſis in liberis primi gradus, tamen dum aſſerit,communiter teneri Trebellianicã prohiberi poſſe, de ea opinione intelligit,quæ tractat quęſtionem, & eam diffinit in his hæredibus,qui liberi primi gradus non ſunt,quod nos inferius tractabimus in c. Raynaldus. §. 3. nu. 7.Ex his tamen aliquot tractanda ſunt,& inferenda.

8 Primùm, † fructus perceptos à liberis primi gradus, non eſſe cõputandos in quartã Trebellianicam,etiam eo caſu,quo duę portiones ſunt deducendæ. Barto.& Alex. in l.quod de bonis.§.quod auus.ff.ad Trebell.Paul.à monte Pico in d.l.in quartã. colum. 117.& ſequen. Car. Ruin. conſi.21.nume.11.vol.3. & hęc eſt communis opinio ſecundum Alex.in d.§. quod auus.Ripam in d.l.in fideicommiſſariam.nume.30.Paul.Pariſ.d.conſi.j.num.98. & conſi. 25.lib.2.nume.55.Soc.Iuni. conſi.131.num.62 .volum.j.& eundem conſi.132.nume.2.eod.volu.quibus adſtipulatur tex.in hoc c.Raynutius.& in c.Raynaldus.ſicuti viſum eſt Claudio in l.mulier.§.cum proponeretur,ff.ad Treb.quãuis in hac illatione contrarium Pau.Caſtr.& Alexan.in d. §. cum proponeretur. idem Paul.in l. ſcimus. § repletionem.C.de inoffic.teſtamen.& in d.l.iubemus.3.limit. Dec. conſi.481.nume.13,

9 Secundò infertur, non † poſſe nec indirectè prohiberi detractionem Trebellianicæ liberis primi gradus à iure conceſſam,nempè ſi pater iuſſerit fructus ex fideicommiſſo ante moram perceptos, in quartam Trebellianicã computari,quod probatur ex eo,ꝙ nec pater directè poterat Trebellianicæ portionis deductionem prohibere. Igitur nec poterit mandare vt fructus, quo iure optimo ſibi pręcipuos percipiunt liberi,in eam portionem computentur:nã eſſet in effectu prohibere Trebellianicam.d. l.iubemus.& latè hanc illationẽ tuetur Pau. à monte Pico in d.l.in quartam .col.113.& Soc.Iunior in dicto conſi.131.nume.54.vol.j.licet Bal. in l.quoniam in prioribus. C.de inoffi.teſta.ad finem,contrarium notauerit,per tex. in l.ſi debitor.ff.ad l.Fal.quod deciſum eſt, ex voluntate teſtatoris eam quantitatem, quæ ab eo hæredi inſtituto debebatur, in quartam poſſe imputare. Qua ratione & Alexã ibi uidetur Baldi opinionem probare,quam concludunt omnes,qui in eã iuere ſententiã, ut exiſtiment, quartam Trebellianicã poſſe prohiberi à patre filijs inſtitutis,& rogatis hæreditatẽ reſtituere. Sed minimè obſtat priori ſententiæ tex.in d.l.ſi debitor.quippe qui locũ manifeſtè ſibi vendicet,extraneo hærede inſtituto;non in liberis primi gradus,vt animaduertit Picus,& ſuaderi poteſt hoc diſcrimen alia ratione.Nam pater inſtituens filiũ

hæredem,

hæredem, non poteſt ei iniungere, vt in legitimam por-
tionem imputet quantitatem à patre ſibi debitam poſſet
tamen inſtituens extraneum iubere hæredi, vt compen-
ſet cum ipſa hæreditate quancunque quãtitatem à teſta-
tore ei debitam. Cyn. in l. 2. C. de iure do. Roderi. Suares in
d. l. quoniam in prioribus. C de inoffi. teſtamen. 7. amplia-
tione. Ex quibus multò probabilior eſt prior opinio, quæ q-
dẽ cõſequẽter deducitur ab his, quæ paulò ante probauim⁹.
Fructus verò tempore mortis teſtatoris pendentes, &
ſtantes in quartam Trebellianicã omnino computantur,
atque in portionem legitimam filijs debitam, aut ſaltem
non recipiunt eos præcipuos hæredes, etiam liberi pri-
mi gradus rogati hæreditatem reſtituere. Alex. & Claud.
in d. l. in fideicommiſſariam. Tradit Pau. Pariſius conſi. 27.
ad finem vol. 3. & conſi. 20. colum. vlt. eiuſdem vol.
Cæterum non erit alienum ab hoc tractatu inquirere,
10 an filius † non conficiens inuentarium, perdat Trebelia-
nicæ deductionem? Et Cyn. Bald. Sal. in d. authen. ſed cum
teſtator. in ſpecie reſpondet Trebellianicã amitti. Soc. in
l. Marcellus. §. quòd autem. colum. vlt. ff. ad Treb. Old. con-
ſi. 134. loquens in liberis primi gradus. idem Corn. conſil.
303. colum. 4. vol. j. idem Corn. conſil. 22. vol. 2. colu. ante-
pen. vtrobique dicens hanc opinionem magis cõmunẽ
eſſe, quod expreſſim Dec. ſatetur eam ſecutus conſil. 481.
nume. 16. & Paul. Pariſ. conſil. j. nume. 88. vol. 3. idem Pariſ.
conſil. 18. num. 107. lib. 2. & conſi. 16. nume. 65. eo. lib. idem
notat ipſe Dec. conſi. 236. num. 5. Sed liberis primi gradus
ob omiſſionem inuentarij non amitti Trebellianicam,
eleganter aſſerit Guido Papa quęſt. 53. cuius opinionem
ſequitur dicens communem eſſe Aymon Sauilli. conſ. 17.
Eandem præmittit Corn. conſi. 180. colum. 7. vol. 4. Anto.
Rube. conſi. 43. nume. 9. dicens eſſe communem. Huius ta-
men controuerſiæ deciſio ab ea diſceptatione pendet,
an Trebellianica locum habeat omiſſo inuentario, ſicuti
Falcidia eo nõ confecto excluditur omnino. Sunt enim,
qui differentiam conſtituant inter Trebellianicam & Fal
cidiam, dicentes, Trebellianicam non amitti inuentario
non facto etiam ab extraneo hærede, cum nullibi id in
iure ſit ſtatutum, & quamuis in authen. de hære. & Falc. §. ſi
verò non fecerit. ſit expreſſum in Falcid. non tamen illa
conſtitutio iura vetera corrigens eſt extendenda ad Tre-
bellianicam, maximè cum non ſit eadem vtrobique ra-
tio, imò diuerſa, vt notat Alex. hanc opinionem ſecutus
in l. Marcellus. in princip. ff. ad Treb. poſt Bar. Ang. & Pau.
Caſtr. vbi Iaſ. idem probat, dicens ab hac opinione nõ re
cedendum in iudicio, quam etiam Claud. ibi fatetur com
munem eſſe. idem concedit Alexan. in conſi. 29. colum. 3.
vol. 5. Aymon conſil. 57. col. vlti. & Soc. Iunior conſil. 137.
nume. 9. dubius an hæc ſit communis ſententia, aſſerit eã
ſeruandam fore, ex eo quòd conſuetudine recepta ſit. idem
ſcribit Corn. d. conſil. 180. cuius opinionis author eſt idẽ
Bar. in d. auth. ſed cum teſtator. His verò non obſtantibus
uerior eſt illa ſententia, quæ cenſuit, Trebellianicã amit-
ti non confecto inuentario, & ea probatur non coniectu
ris, ſed iuris Cæſarei authoritate, ſiquidem in authent. de
hæred. & Falc. §. ſancimus. cautum eſt, ad confectionem
inuentarij citandos eſſe legatarios, & fideicommiſſarios,
ſi hæres uelit non tantum damnum effugere, ſed & lucrũ
non amittere. Igitur non confecto ſolenniter inuentario
perdit hæres Falcidiam ex legatis, & Trebellianicam ex
fideicommiſſis. Deinde in eadem conſtitutione. §. ſi verò
non fecerit. ſcripſit Iuſtinianus, ſi verò non fecerit inuen
tarium ſecundum hanc figuram, ſicut prędiximus, non re
tinebit Falcidiam, ſed complebit legatarios. & fideicom-
miſſarios. quem tex. ad hanc opinionem mirè exaltat Ro.
in authẽ. ſimiliter. C. ad l. fal. ſol. penul. colum. j. ex quibus
ceſſant rationes primæ opinionis, quibus reſpondet Cor
ne. in d. conſil. 303. vol. j. ultimam hanc ſentẽtiam recipiẽs
quam communem eſſe eã ſecutum aſſerit Soc. Iunior cõ-
ſi. 132. uol. j. nu. 3. qui in filijs teſtatoris ſpeciatim loquitur,
ſicuti Old. Cor. Dec. Pariſ. & ferè omnes, qui priorem ſen-
tentiam approbant. Quo fit, ut non ita recepta ſit contra
ria opinio, ſicuti eius aſſertores opinãtur. Nam & Caro.
in Alexan. conſil. 67. lib. 4. opinionem hanc, quam ſequi-
mur, ueriorem & magis communem eſſe exiſtimat. Qui-
nimò à liberis primi gradus iuſtius eſt, ob inuentarij omiſ
ſionem amitti Trebellianicam, quippe quibus duæ por-
tiones, legitima & Trebellianica, iure competant, etiam
ſi hæreditatem reſtituere rogentur.
Nec mihi placet quod Pau. notat in l. cum tale. §. cum
Titius. ff. de cond. & demon. dicens, ſat eſſe fieri quandam
bonorum deſcriptionem, etiam nõ ſeruata ſolennitate.
l. vltimæ. C. de iure delibe. & authen. de hæredi. & Falc. ad
euitandam Trebellianicæ portionis amiſſionem. Hoc
enim contrarium eſt his rationibus, ex quibus opinionẽ
primã probauimus: tametſi Paulo ſubſcribat Soc. Iunior
dicto conſi. 132. nume. 5.
Ex eadem gl. adnotauit hic Pau. Filium hæredem inſti
11 tutum non poſſe retenta ſibi portione legitima † hæredi
tatem patris repudiare, quia legitima tunc defertur filio
iure hæreditario, vt inquit hæc glo. Hæreditas verò non
poteſt partim adiri, partim repudiari, ne quis decedat
pro parte teſtatus, & pro parte inteſtatus. l. j. & 2. ff. de acq.
hær. notat in hac ſpecie Bart. in l. gerit. nu. 22. ff. de acq. hæ
red. & ibi Are. nume. 5. Bar. in l. quia poterat. ff. ad Trebell.
quorum opinio communis eſt, ſecundum Alexã. ibi, col.
penul. & Soc. num. 157. in l. j. ff. de vulga. Dec. & Cur. in l. 3.
C. de impube. & alijs ſubſtitu. & procedit, niſi filius hæres
inſtitutus haberet vulgarem ſubſtitutum, atque eſſet ita
legatis grauatus, ut eis ſolutis legitima portio integra nõ
eſſet, tunc etenim poterit filius repudiare hæreditatem,
legitima portione retenta. l. ſi libertus patrono. ff. de bo-
nis liber. quam ita frequentiori conſenſu præfati Doct.
interpretãtur. Quinimò mortuo patre inteſtato, non po-
teſt filius repudiare hæreditatem, & legitimam retinere.
Abb. hic col. pen. Soc. in d. l. j. nume. 31. Ripa ibi nume. 159.
Alexan. conſi. 75. colum. 3. vol. j. & Guliel. Bene hic titu. de
vulga. nume. 48. tradit Iaſ. in auth. vnde ſi parens. nume. 5.
C. de inoffi. teſt. qui præcedentes concluſiones refert, &
approbat, quibus adde l. 21. Tauri.

EX CAPITE, TVA.

SVMMARIVM.

1 *Religioſi quonam pacto poſſint eſſe executores vltimarum volunta tum, & an electio poſſit eis committi?*
2 *Executio facta à religioſo, eo caſu, quo non poteſt eſſe executor, an valeat?*
3 *Fœmina poteſt eſſe executrix vltimarum voluntatum.*
4 *Minor vigintiquinque annis, maior decem & ſeptem poteſt eſſe executor teſtamentarius.*
5 *Diſtributio iniuncta à teſtatore poſt diem certum, an poſſit ante diem fieri?*
6 *Teſtator non poteſt derogare poteſtati epiſcopo competenti circa executionem vltimarum voluntatum.*
7 *Voluntas teſtatoris ſola principis authoritate mutari poteſt, nec ſufficit conſenſus epiſcopi.*
8 *Epiſcopus excludi non poteſt à cura eccleſiæ alicuius etiam ſi patronus tempore conſtructionis hoc expreſſim diſpoſuerit.*

CAPVT, TVA.

DE executoribus vltimarũ uoluntatum dixi-
mus aliqua in cap. 3. & in c. ſi hæredes. iſto
titu. præter quę & illud conſiderandũ eſt,
1 non oporteret † cuiuis negotium hoc com-
mitti, tametſi canõ hic religioſos, clericos
ſeculares, & laicos ad hoc munus abſque
vlla diſtinctione admittat. Nã & monachi executores vl-
timarum volũtatũ eſſe nequeunt, niſi impetrata ſuperio-
ris licentia. c. 2. hoc tit. in 6. & cle. j. tit. eod. ex qua conſtõ-
ne monachi ſuſcipientes hanc exequendi prouinciam
corã ordinarijs iudicibus conueniri poſſunt de fraude, &
culpa, atque vt rõnẽ reddãt adminiſtrationis. Hi verò mo
nachi, qui ſunt ex ordine minorũ, ab hoc arcẽtur officio.
cle. exiui. §. verũ. de verb. ſig. quãuis deſignari poſſint in te
ſtamentis ad conſiliũ exhibendũ executorib. vltimarum
voluntatũ, ex eadẽ cle. cõſtõne. Quo in loco aſſerit Car.
præfatis monachis nec ius eligẽdi pauperes cõmitti poſſe,
cũ iſthæc electio ſit executionis pars. idẽ Anch. ibi nu. 23.
Dom. & Franc. in d. c. 2. in prin. quibus Bar. refragatur i trac.

minor.lib.3.c.4.dicens hanc electionem committi poſſe his religioſis, cum ea ſit facti potius, quàm iuris, & quæ fieri poſſit per eum, qui huius muneris capax non ſit.l.cũ pater.§.hæreditatem.ff.de leg.2.l.ex facto.§.ſi quis rogatus.ff.ad Tre.idem notat expreſsè Rom.conſil.409.col.2. ſenſit Bal.in auth.ingreſſi.2.col.C.de ſacroſ.eccl.idem in l.quod pauperibus.col.3.C.de epiſ.& cle. quorũ opinio mihi magis arridet ex eo, quòd ratio d.§.verum ceſſet in hac electione facienda. Imò arbitror poſſe eadem ratione committi huic monacho electionem executorũ, quãuis Dom.& Fran.in d.c.2.contrarium teneât, ex eo quòd executor debet eſſe certus.Io.And.& Doc.in c.j.ad fin.de procur.in 6.quorũ ratio friuola eſt, q a certitudo in alterius voluntatem cõfertur.Pau.Caſt.in l.j.col.pe.ff.de procur.Bal.in d.l.id quod pauperibus.nu.15.

Quid autem erit dicendum, ſi religioſus ex alio, quàm minorum ordine, nõ obtenta ſuperioris licentia executoris munus aſſumat, valebit ne id, quod ipſe geſſerit?

Et Feder.conſi.293.ad finem reſpõdet, executionẽ † factam per monachum non impetrata ſuperioris licentia validam eſſe, modo non proceſſerit ſuperioris contradictio.idem Ro.cõſ.49.2.col.in.& in ſing.242.nam & miles procurator eſſe non poteſt, & tamen ſi a iudicio non repellatur, tenent actus per eum geſti.l.filiusfamilias.§.veterani.ff.de procur.Eandẽ Frederici ſententiam ſequitur Decius in l.in ambiguis.§.non eſt.ff.de reg.iur.& Felin.in c.2.col.j.de iud. atq; eadẽ deciſio paſſim intelligitur etiã in executione teſtamenti facta per religioſum ordinis Minorum, ex quibus hæc opinio magis communis eſt, ſm Deci.conſi.494. col.vlt.& eundem conſi.499.nu.12. vtrobique tamen ab ea recedit ea ratione, q actus regulariter factus contra iuris prohibitionem eſt nullus.l.non dubium.C.de legibus.nec procedit argumentatio à milite exercente officium procuratoris, quia in monachis eſt prohibitio magis ſtricta, quod conſtat ea Panor.in c.in nra.col.ult.de procur. optimus tex.in c.ſed nec.ne cle ri.vel monac.quem Deci.commendat in cap.2.de iudic. nu.8.vnde opinio Frederici non poteſt recto iure procedere, a qua etiã diſcedit Fran.in d.c.2.in prin.iſto tit.in 6. illum tex.ad hoc inducens, cum ibi dixerit illa deciſio: Religioſus executor eſſe non poteſt. hæc uerò verba actum in contrarium geſtum nullum eſſe manifeſtè oſtendunt.gl.in reg.j.de reg.iur.in 6.communiter ibi recepta, & in l.Gallus.in prin.ff.de lib.& poſthu. Igitur non probatur iure prima opinio, etiam ſi communis ſit.

3 Fœmina vero non excluditur † ab hoc munere exequendi vltimas voluntates.l.filio.in princip.vbi Bartol. ff.de ali.& cibar.leg.tea.in argumẽtum in c.nos quidem. iſto tit.gl.in cap.2.in princ.hoc titu.in 6.Ioan.Oldendor. de exequut.vlt.volun.tit.5.Bar.& ibi Dec.nu.21.in l.2.ff. de reg.iu.Bal.in l.id quod pauperibus.2.col.C.de epiſ.& cle.Io.And.& Doct.in d.c.2.quorum opinio communis eſt, & ea ſeruari conſuetudine notat Specu.ti.de inſtrum. edit.§.nunc verò.nu.76.Imò vxor relicta executrix à marito in teſtamento, non amittit ius executionis, etiam ſi contrahat ſecundas nuptias. Bar.in d.l.a filio. Dec.in d. l.nu.21.idem conſ 91.Bal.in auth.eiſdem pœnis. C.de ſecund.nup.ad finem. Oldendorp. d.c.5.licet tutelam amittat.not.in auth.matri & auiæ.C.quando mul.tut.offi.fungi poteſt.Scribit tamẽ Bal.in c.an audientiã.in j.de reſcr. relicta, aut commiſſa a teſtatore executione teſtamenti proprijs fratribus non cenſeri ſororibus delegata, ob imperfectũ fœminarũ conſilũ.l.vlt.C.de leg.tut.idem aſſerit Iaſ.in l.ex facto.col.pen.ff.de vulg.& pup.ſubſtitu.

Minor verò vigintiquinque † annis, maior verò decẽ & ſeptem, poterit eſſe executor teſtamenti, ex ratione tex.in c.qui generaliter.§.vlt.de procur.in 6.vbi ſtatuitur, minorẽ habentem decem & ſeptem annos, poſſe cõſtitui procuratore ad negotia.Reg.l.19.ti.5.par.3.quæ inſigniter probat opinionem Pauli Caſtren.in l.j.§.pupillus.ff.de acq.poſſ.dicentes, minorem decem ſeptem annis non poſſe, nec ad negotia procuratorem conſtitui, quamuis Franc.in d.§.vlti.dixerit, minorem etiam decem & ſeptem annis procuratorem poſſe legitimè conſtitui extra iudicium.l.ſed ſi quis.§.vlt.ff.de inſtitu.& idem communiter eſt receptum, ſecundum Alex.in l.exigendi.C.de procur.& Iaſ.in d.§.item acquirimus.nu.36.Vnde fit, vt text.in d.§.vlt.dicens, maior decem & ſeptem annis procurator, ita ſit intelligendus, vt non excludat minorem doli capacem. Verum huic opinioni Regia lex aduerſatur manifeſtè, nec ꝓbatur in d.l. ſed & ſi quis. cõis aſſertio.id etenim tantum ibi deciditur, Pupillum inſtitutorem obligare eum, qui ipſum præpoſuit: quoniam ſibi imputare debet, qui eum præpoſuerit. Nec obſtat Paulo Caſtrenſi d.§.pupillus. quia loquitur in ſeruo impubere acquirente poſſeſſionem domino. Ex quibus mallem ipſe intelligere textum in d.c.qui generaliter.eo pacto, quo Regia lex intellexit. At in hac ſpecie, minorem vigintiquinque annis, poſſe deſignari executorem, ſi maior ſit decem & ſeptem, ſenſit glo.ibi recepta communiter in d.c.2.in princip.iſto tit.in 6. Nec enim alicubi prohibitum eſt minoribus hoc executionis officium.Licet dubitet Speculator d.§.nunc verò.nume.75.& contrarium potius probauerit Oldendorp.in d.tracta.de execut.vlti.volun.cap.4.

5 Colligitur præterea † ex hoc canone, executores debere oĩno diligenter ſequi teſtatoris voluntatem, & id adeo verum eſt, ut executor nequaquã poſſit præuenire diem ab ipſo teſtatore deſignatam ad executionem vltimæ voluntatis.Bart.per text.ibi in l.cum pater.§.a filia.ff.de leg.2. Nam ſi reſtituenda ſunt ex iuſſione defuncti centum poſt quatuor menſes pauperibus, reſtõ ante illud tempus facta præiudicium infert pauperibus poſt illum diẽ futuris.idem Ange.& Alex.in l.ſtipulatio iſta.§.ſi quis dolum. ff.de verb.obl.col.2.Iaſ.dicens hanc ſententiam communem eſſe in l.poſt mortem.C.de fideicom. idẽ fatetur Deci.in l.cum tempus.ff.de reg.iur.ab ea tamen diuertens his rationibus.Prima, q teſtator ita diſponens potius ſalutem animæ reſpexit, q̃ tp̃s executionis, quòd fortè adiecit, exiſtimans ante illud non poſſe abſque detrimẽto rei familiaris hanc diſtributionem fieri. Item q non magis futuros pauperes, quàm præſentes dilexerit, aut conſiderauerit.ſiquidem & in præſentes pro animæ ſalute cenſetur pia iſthæc diſtributio.Et præterea, die a teſtatore conſtitutum præueniri, conducibilius eſt ipſi animæ teſtatoris, quã eandẽ diẽ expectari.Idem aſſerit Anch.conſ.202. Abb.conſi.11.1.dub.vol.2.quibus accedit deciſio text.in l.vxorem.§.Scæuola.ff.de leg.3. vbi poſt mortem rogatus reſtituere hæreditatem, poterit viuens cum voluerit, eam reſtituere.idem probat text.in d.l.poſt mortem.Vnde niſi aliud coniecturis poſſem à voluntate teſtantis colligere, libentiſſimè vltimæ opinioni accederem. atque ita effugio Iuriſconſulti verba in d.§.à filia.

6 Hæc verò concluſio, † quã ex hoc c.collegim' ꝓcedit, quando voluntas teſtantis licita eſt: quòd ſi illicita ſit, ſeruanda non eſt.glo.hic, quæ ſecundum Abb.in hoc tex.ꝓbatur, dum dicit executores teſtamentarios eſſe cogendos exequi vltimã defuncti voluntatem per Epiſcopum, etiam ſi teſtator interdixerit epiſcopo hãc coactionem. Ea etenim prohibitio illicita eſt, & ideo non eſt ſeruãda. ex quo Bal.ſcripſit in l.Lucius.in 2.§.vlti.ff.de leg.2.minimè derogari poteſtati Epiſcopi, ad quem ex negligentia erat deuoluta executio teſtamenti paterni, etſi filius patris hæres in proprio teſtamento mandauerit, vltimã patris uoluntatem per quoſdam certos executores ad effectum deduci.quod Bald probat ex §.Damæ.eiuſdem l.Lucius.imò nec poteſt teſtator prohibere Epiſcopum exeq ultimam voluntatẽ, negligentibus executoribus, & elapſa dilatione iuris, ea eadẽ ratione per iſtum textum, quẽ in hac ſpecie notat Barb.hic.nu.4.contra Anch. quamuis Abb.in legatis, quæ pia nõ ſunt, idem aſſerat, quod Anch. poſſe tamen teſtator euitare Epiſcopi iuriſdictionem in executione vltimæ volũtatis, ſi in caſum negligẽtiæ alios executores prioribus, & negligentibus ſubſtituerit, ſicuti ipſe notaui in c.3.huius titu.idem erit, quando teſtator expreſſim voluit tẽpus datũ executoribus a iure, eis minimè obeſſe, nec currere, ſed liberã eis executionem relinquat, ut cum voluerint, exequantur eius vltimam voluntatem.Bald.in l.j.ff.de lega.j.idem Bald.in l.nulli. C. de epiſ.& cle.Abb.in c.nos quidem. iſto titu.2.col.Barb.in c.

Ioannes.

Ioannes.iſto titu.colum.vlt.Gualdenſ.de arte teſtandi.tit. de execu. caut.6. facit in argũ l. ſed ſi ante. ff. ad Trebel. Sic etiam teſtator poterit executoribus dilationem datam a iure prorogare.Bal.conſi.301.vol.2.& Franc.à Rip. in l.nemo põt.vlt.col.ff.de leg.j.Sed & ſi teſtator in ſpecie deſignauerit, quid ſit agendũ de pecunia, aut re legata, eo caſu, quo prima eius iuſſio non fuerit ob negligentiam executorum ad effectum deducta, nec poſſit modo in eãdem cauſam expendi, minimè poterit Epiſcopus illam uoluntatem mutare.Bar. in l.liberto.§. Lucius.ff.de annu. lega.non enim ita temerè mutandam eſt teſtantis uoluntas, cum à ſolo Romano Pontifi. aut ſupremo Principe,
7 † poſſit derogari vltimis voluntatibus.clem.quia contingit.de relig.dom.l.legatam.ff. de adminiſtr.rer. ad ciuita. pertinen. Imò à Tyberio non potuit impetrari, ut legata pecunia Trebianis in opus noui Theatri, ad munitionem viæ transferretur, ut ſcribit Suetonius in Tyberio cap.31. tradunt ad hæc plurima Felin.nume. 17. & Dec. nume.2. in c.cum acceſſiſſent.de conſt. Rochus de iure patr. verbo, conſtruxit.q.11. & verbo, honorificum. nume.7.& 8. Nec ſufficiet conſenſus hæredis, ut mutetur in totum ultima teſtatoris uolũtas per Epiſcopum etiam in alicuius eccleſiæ conſtructione, aut erectione conſtituta.Car.q.5. Imo.colum.4.in d.clem.quia contingit.Fel.in d.c.cum acceſſiſſent.nume.19. Rochus dicto uerbo, conſtruxit.q.14. optimus text.in l.ſi ego.ff.de iure dot. Sunt ſanè qui opinentur, authoritate epiſcopi poſſe vltimam uoluntatem teſtatoris mutari, ſi nondum eſt executioni mandata, plura enim licent ante executionem actus, quæ poſt eam minimè permittentur.l.patre furioſo.ff.de his, qui ſunt ſui, uel alien.in cap.quemadmodum.de iureiuran. qua ratione in hac ſpecie aſſerunt hanc concluſionem Imol. in l.j. colum.3.ff.de cond.inſtit.Hippol.ſingu.194.Felin. in cap. ſuper his.colum.2.de accuſat.Ioan.Lupi.in.repet.rubr.de donat.§.47.colum.4.quibus hic canon obſtat, quo iniunctum eſt Epiſcopis munus compellendi executores teſtamentarios ad ſeruãdam exactiſſimè defuncti uoluntaté. Ecce igitur qualiter ante eius executionem, ad præſulis curam ſpectat obſeruare teſtantium uoluntates, non mutare, & idem colligo ea his, quæ adnotauit Guido Papæ deciſ.556.Nec tamen inficior, decreto & authoritate Epiſcopi poſſe pecuniam à teſtatore in certum vſum pium, non ita neceſſarium deſtinatam expendi in alium itidem pium uſum, magis Reipublicę Chriſtianæ, ac religioni neceſſarium, cui neceſſitati aliũde ſubueniri nequeat abſque maxima difficultate. text.in l.penul.ff.de oper. publ. quem ad hoc ipſum eleganter induxit Ioannes ab Imola in dicta colum.3.quo pacto poſſunt intelligi plura, quæ congeſſit Bertach. in tract.de Epiſco.4.par.4. lib. numero 52. & ſequen. & pleriqne alij eandem tractantes controuerſiam.

8 His uerò, quæ paulò ante notauimus † ea huius cap.deciſione, concinit & illud, quod in eccleſia, aut oratorio authoritate præſulis conſtructo, ac deinde dotato, Epiſcopus inſtitutionem miniſtrorum, curam, & regimen habet.cap.præterea. cap.relatum.& alibi ſæpiſsimè. de iure patron.text.in cap.j.16.quæſt.5. quem dicit vnicum eſſe Fel.in cap.cum venerabilis.de except.nume.32.text.in cap.vno.de iure patron.in 6.cap. nullus.16.quæſt.7.Abb. in cap. cum eccleſia Vulterana.de elect.colum.3. Abb. in cap.cum ea iniuncto.de hæret.etiam ſi teſtator, aut oratorium conſtituens prohibeat Epiſcopi curam, aut inſtitutionẽ prędictam, qđ in hoc tex. optimè probatur.& expreſsim adnotarunt Innoc.in c.in Lateranenſi. de præb. Abb.in cap.requiſiſti.hoc titu.colum.penul.idem in cap. nobis.de iure patro.Barto.in l.quoties.§.vlti.ff.de admin. tut.Felyn.in dicto c. cũ uenerabilis. onmero 33.optimus. text.in cap.ſic quidam. 10. quæſtio.j. nec quicquam oberit, ſi teſtator ipſe velit, bona illa, aut dotem oratorij in alium pium uſum expendi, eo caſu, quo Epiſcopus eius prohibitioni renitatur. Rota Antiq. 868. Felyn. dicto numero 33. Rochus de iure patronat. verbo, pro eo quod. quæſtio. 52. Cuius quidem quæſtionis non meminimus in Epito. de ſponſali. 2. parti. cap.3.§.j.numero 20.

Gloſſa in verbo, pijs voluntatibus duo tractat, quorum primum in cap.3.alterum in cap.ſi hæredes.iſto titu. explicuimus.

Dum glo. vltima dicit, infrà titu. proxi. voluit citare text.in c.proximo.

EX CAP. RAYNALDVS.

SVMMARIVM.

1 *Qualiter accipiantur huius cap. verba illa, Hoc modo.*
2 *Conditio hac, ſi ſine liberis deceſſerit, non excludit fœminas.*
3 *Eccleſia ſubſtituta ſub præmiſſa conditione, an præferatur fœminis.*
4 *Prohibitio alienationis facta ab arbitris, non impedit translationem dominij.*
5 *Prohibitus ſimpliciter alienare aliquam rem, non prohibetur eam rem vel legare, vel extraneo hæredi relinquere.*
6 *Prohibitio alienationis extra familiam, impedit extranei hæredis inſtitutionem.*
7 *Prohibitus alienare aliquam rem, etiam in hæredem extraneum non poteſt eam extraneo etiam hæredi relinquere.*
8 *Alienationis prohibitio extra familiam, minimè excludit legitimum ſucceſſorem, etiam ſi is non ſit de familia.*
9 *Prohibens rem alienari extra familiam, addens, Volo eandem rem in familia remanere, excludit ſucceſſorem legitimum, qui non ſit de familia.*
10 *Succeſſor legitimus non poteſt conſequi rem alienari prohibitam ſi ipſe ſit ex illis, in quos prohibita fuit alienatio.*
11 *Verba prohibitionis vniuerſalia, etiam ſucceſſorem legitimum repellunt.*
12 *Succeſſor legitimus admittitur ad rem alienari prohibitam, etiam ſi non ſit de familia, nec inſtituatur hæres, modò alius ſcriptus hæres non fuerit.*
13 *Maſculi ex fœminis deſcendentes an veniant appellatione generationis poſteritatis, ſobolis, aut progeniei.*

CAPVT, RAYNALDVS.

PRIMVM hic conſiderandum eſt, Raynaldũ inſtitutũ fuiſſe à Pepone patre hæredẽ purè, ac demum rogatum fuiſſe hæreditatem reſtituere ſub illa conditione, ſi ſine liberis maſculis deceſſerit. Nec refert qđ hic ſcriptum ſit Raynaldum inſtitutum hę
1 redem hoc modo, nam id eſt † referendum ad ipſius inſtitutionis & teſtamenti ſeriem, non ad modum aliquem inſtitutioni adiectum, quaſi dixerit conditor huius canonis, Raynaldum hæredem hoc pacto, hac ſerie inſtitutũ fuiſſe, ſicuti gl.ſenſit, & Barba.hic fol. 21. col.3. explicat, vel expone hoc modo, ideſt hac conditione glo.hic, ea qua adnotauit Lanfr.2. colum. modum quandoque conditionem ſignificare, ſi ſequentia verba cõditionem preſeferant, ac rurſus conditionem pro modo aſſumi, ſi ex ſequentibus verbis id appareat, quod ipſe non negauerim, tamen ad huius textus intellectum nihil id cõducit, cum poſſit hic canon intelligi, vt prius dixi, vel inſtitutionem dicere poſſumus factam adiecto modo, fideicommiſſum autem ſub conditione.

2 Colligo † deinde ea hoc tex. verba illa, ſi ſine liberis deceſſerit, non excludere fœminas, niſi expreſſim à teſtatore ita concepta fuerit conditio, ſi ſine liberis maſculis deceſſerit. text. inſignis in l.cum acutiſſimi.C. de fideic. vbi Doct.Cardi.& Ancha.hic, & id paſſim receptum eſt. Sed ſi eſſet ſtatutum in ea prouincia, fœminas excludi à ſucceſſione extantibus maſculis, alium intellectum haberet teſtatoris conditio, ſiquidem eſſet de maſculis, nõ de fœminis intelligenda.ex mente Barto.& aliorum.2. col. in l.hæredes mei.§.cum ita.ff.ad Treb.Fel.in cap.ius generale.j.diſtin.colum.3.Alciat.lib.j. de verbo. ſignifi.colum. 10.Socin.Iunior conſi.j.nume.113.volum.j. & alij authores, quorum ipſe memini in capitu.Raynutius.§.2.nume. 2.explicat. Tiraquel.in l. ſi vnquam. C. de reuoc. donat. verbo, ſuſceperit.nume.112.& ſequentibus, atque num. 86.& 102. Idem ſanè reſpondendum erit, quando teſtator vniuerſalem hæredem filium maſculum inſtituerit, & fœminam in re certa, ac demum filio ſubſtituerit, præmiſſa appoſita conditione alterum filium maſculum, aut agnatum quẽdam. Ex hoc enim coniectura ſumi po-

teſt velle teſtatorem illa bona ad maſculos fœminis ex-
cluſis pertinere, conſeruandę ſamiliæ gratia, Fulg.& Pau.
in l.j.C.de condi.inſer.Soc.conſi.6.vol.3.Deci.conſi.15.&
conſil.370.latius Socin.in l.cum auus. ff. de condit. & de-
monſl.num.80.qui alios ad hanc concluſionem allegant,
à quibus non oportet diſcedere, authore Curtio Iuniore
conſi.35.colum.2.Ex quo ipſe inſero, nõ ſubſtitutis agna
tis, etiam filiam teſtatoris ſubſtitutam fratri, ſi ſine liberis
deceſſerit, excludi à nepte teſtantis filia inſtituti. Et quã-
uis id poſſit diſputari, hęc tamen deciſio æquior eſt, ve-
rior, atque colligitur ex his, quę prefati Docto. tradunt,
& in ſpecie Dec. dicto conſi.370.colum.penul.& Pariſiẽ.
conſil.89.colum.penul.lib.2.licet contrarium reſponde-
rit Curt.dicto conſi.35.

Imò dicta conditio, ſi ſine liberis deceſſerit, quamuis
ſtante dicto ſtatuto ita intelligenda ſit, vt maſculi fœmi-
nis præſerantur, tamen ſi inſtitutus deceſſerit abſque li-
beris maſculis, filia ſuperſtite, excluditur ſubſtitutus, nec
eo caſu oberit filiæ municipalis conſtitutio, vt explicat
Carol.in Alex.conſil.15. lib. 4.ex mente Docto. aduerſus
And.Alci.in d.col.10.& in reg.3.præſump.32. nume.4.Sic
etiam ſi teſtator eſſet extraneus, nequaquam eſſent mares
fœminis eiuſdem gradus præferendi ex ratione ſtatuti,
ſecundum Alex.in d.conſ.15.& ibi Carol.

3 Item, quando in hiſce † dubitationibus explicandis tu
tiſſimum eſt, ipſam teſtatorum voluntatem aucupari, ex
ea præſumpta deducitur, piam cauſam ſubſtitutam filio
maſculo, ſi ſine liberis deceſſerit, excludere filias ipſius in
ſtituti, neptes teſtatoris. Ant.conſi.25.Curt.Iunior d.con-
ſil.35.col.pen.mihi ſanè non placet hæc vltimarum uolũ-
tatum interpretatio, opinor enim ex paterna dilectione,
potius teſtãtem diligere neptes, quam piam cauſam, nec
urget rõ aliqua ut ſubſtituta eccleſia, aut ſubſtitutis pau-
peribus alicui mortuo abſque filijs, de ſolis maſculis, ac
nõ itidem de fœminis eam conditionem intelligendam
eſſe. Vnde accedo libenter Soci.conſi.23.vol.j.verſicu.18.
& eius filio Soci.in d.l.cum auus.nume.42.& Pariſien.con
ſi.86.colum.penul.lib.2. quos habeo huius opinionis au-
thores aduerſus Curt. cuius ſentẽtia procederet forſan,
ſi teſtator filias habẽs eas ab vniuerſali hæreditate exclu-
ſiſſet, & eccleſiam, vel pauperes ſubſtituiſſet. Sed & illud
hac in re notandum eſt, conditionem hanc, Si titius ſine
liberis deceſſerit, omnino deficere Titio decedente libe
ris relictis, tametſi ipſi liberi poſtea mortẽ obierint, nul-
lis relictis liberis. Non enim cenſetur repetita hæc con-
ditio in liberis inſtituti, quemadmodum eleganter aſſe-
rit Oldra.conſi.21.& conſil.141. ex l. ſi quis hęredem. vbi
Iaſ.idem not.C.de dę inſtit.& ſubſt.l.cum vxori.C. quan-
do dies leg.ced.l.ex facto.§.ſi quis autem.ff.ad Trebel. vbi
Paul. colum. ulti. & Ripa colum.j.idem Ripa in l. Cen-
turio.num.168.ff.de vulga.& ibi Galiaul.colum.93.latiſſi-
mè omnium And.Tiraq.in l.ſi vnquam.C.de reuoc. dona.
verbo, ſuſceperit, nume.153.Pariſien.conſi.18.lib.2.Abb.
conſi.40.lib.j.Alexã.conſi.53.nume.11.& conſil.139.lib.6.
nume.3.& ibi Caro.idem Alexan.conſi.31.lib.3. ubi idem
Carol.aliquot authores allegat Paul. Caſtrenſ. conſil.97.
lib.2.Deci.conſi.218.& 287. atq; alibi frequẽtiſſime.opti.
tex.in l.filiusſamilias.§.cũ q̃s.ff.de leg.j.tradit Soc. Iunior
conſi.111.nume.20.lib.j.Corne.conſi.146. lib.2.quo in lo
co addit, hanc opinionem procedere, niſi ex aliquot
coniecturis contrariũ à mente teſtatoris deduci poſſit,
quod Soci.Iunior etiam explicat conſil. j.nume. 70. lib.j.
pulchrè Aymon conſi.98.nume.1.& ſequentibus. Hiero-
nymus Gratus conſi.5.col. 2.lib.2. Pari.conſi.86.lib.3.nu.
24.& duobus ſequentib.reſponſis.

Gloſſa in verſi. quibuſdam bonis.quærit, quænam bo-
na eſſent hæc, quæ deducta fuerunt in compromiſſum. Et
id conſtat ex intentione tex.glo.& doctorũ, bona iſthæc
fuiſſe partem illorum, in quibus Raynaldus fuit hæres in-
ſtitutus, quin ut rectius hmic c. aptetur intellectus, præmit
tendum erit totam hæreditatem Peponis ex ſexaginta
quatuor aureis conſtare, & deinde eſt fingendum quæ-
ſtionem, quæ fuit arbitris commiſſa, ad triginta duos au-
reos pertinere.

Glo.in verbo, neutra pars probat, prohibitionẽ alie-
nationis alicuius rei factã ab arbitrio nõ impedire tranſ-
4 lationem † dominij, ſecuta alienatione, idem Innocen.
& cõmuniter Doct. hic Bar. in l.filius familias.§.diui. col.
pen.ff.de lega.j.& ibi Iaſ.2.lect.nu.127.Crot.fo.7. col.4.&
Ferdinandus Loazes, Præſul Illerdenſis nume. 467. Nam
licet iudicis prohibitio ita alienationem impediat, ut ea
nihilominus facta dominium nõ transferatur. l.ſi ſciens.
ff.de contrahen.empt.cauſa prohibitionis expreſſa. Bar.
quem cæteri ſequuntur in d. §.diui.tñ in prohibitione fa
cta ab arbitrio, etiam cauſa expreſſa non erit idem, cum
poteſtas arbitri dependeat, & oriatur à contractu.l.non
diſtinguemus.§.nunc de officio.ff. de arbitr. In contractu
autem non poteſt prohiberi alienatio ita fortiter, vt ſi
fiat translatio dominij impediatur regulariter. glo.com-
muniter recepta in l.ea lege.C.de condict.ob cauſam. Vn
de erit idem in prohibitione, quæ facta fuerit per ſenten
tiam arbitri, quod adeo verũ eſt, ut locum ſibi vendicet,
etiam in arbitris, qui eliguntur authoritate & mandato
legis. Ferdinandus Loazes in dicto nu.467. contra Ioan.
Crot.& Ripam nu.94.in d.§.diui.idem erit etiam in caſu,
quo ex ſententia arbitri oritur actio, ſecundum Ferdinã.
& Ripam, refragante Crot. cuius opinio in his duabus
extenſionibus refelli poterit ex his, quæ Deci.adnotauit
conſi.11.colum.3.ac potiſſimum ex ratione adducta pau
lò ante pro communi, & principali opinione.

Eandem gl.aſſerit, prohibitum alienare ſimpliciter mi
nimè probiberi in eadem re hęredem aliquem etiam ex-
traneũ inſtituere, aut eam in teſtamẽto, aliave ultima vo
luntate legare. notat Barto.in l.peto.§.fratre.ff.de lega.2.
optimus tex.in l.j.ff.de fundo dota.Bald.in l. ea lege.C.de
cond.ob cau.col.3.Ang.conſi.57.colum.3.ubi pulchrè lo-
quitur Alex.conſi.155.viſis.col.j.vol.4.Iaſ.cõſil.69.vol.4.
col.5.facit tex.in l.ex hoc edicto.§.alienare.ff. de alienan.
iudic.mut.cau.fact. Cæterũ hãc ſententiam Ang. tribuen
tes Ioan.Crot.& Federi.Illerdenſis in d.§.diui. in 7.q.Bar.
ad examen adducunt, eam penitus improbantes per tex.
in d.l.peto.§.fratre.& §. p̄diũ. vbi res prohibita alienari
non poteſt ad hæredem extraneum peruenire. ad idem
aduerſus Angelum adducunt l. pater filium.§.fundum.ff.
de legat.3. qua probatur, ꝓhibitũ in uita alienare aliquã
rem, poſſe eadẽ teſtamento, cui uoluerit relinquere. Igi-
tur ſi perpetua, vel ſimplex eſſet prohibitio, nequaq̃ poſ-
ſet hæredem extraneũ eiuſdẽ rei facere, nec alicui exte-
ro eam legare. Item rem adeo perplexã reddunt, ut Bart.
ad uerſus Angelum citent, atque aſſerant frequenti intec
pretum conſenſu damnari Ang. opinionem. Ego verò
hac in re diſtinctius procedam, ne confuſione quadam
ſingularis & egregia quæſtio obruatur.

5 Prima concluſio. Probibitus † ſimpliciter alienare ali-
quam rẽ, ẽt cõtractus, vel legis prohibitione, minime ꝓ-
hibetur hæredẽ extraneũ inſtituere, aut eam rem extern
legare. Barto.in d.§.fratre.& alij, quos paulò ante citaui
Hęc enim prohibitio refertur ad alienationem, q̃ inter
viuos fit, non ad alienationẽ in vltima voluntate factam.
Et dum Ang.Alex.ac cęteri ita intelligunt eorum ſenten
tiam, nullum patiuntur diſcrimen, nec Bartolo refragan
tur, nec communi opinione reprobantur.

6 Secunda concluſio. Probibitio † alienationis facta fa-
uore familiæ, aliarumve perſonarum, impedit in eiſdem
bonis extraneũ hęredem inſtitui.d.l.peto.§. prædium. &
§.fratre.text.etiam in argumentum in d.l.pater.§. fundũ.
Barto.in d.§.fratre.& in l.ſi ita quis promiſerit. §. ea lege.
ff.de verb.obl.cuius opinio communis eſt, ſicuti fatentur
Iaſ.Crot.& Præſul Illerdenſis in d.§.diui.7.q.Bart.& Chaſ
ſa.conſil.19.col.2.nec iure poteſt quiſquam ab hac opi-
nione diſſentire, cum in prædictis locis apud iuriſcon-
ſul. ſatis ſit expreſſa. notat Deci. conſi.86.

7 Tertia concluſio, Prohibitus † alienare aliqua rem, ẽt
hæredem extraneum inſtituendo, aut ea extraneis legan
do, minimè põt hæredem extraneum in ea re inſtituere,
aut extero legare, quod rõne ꝓbatur. Nã põt teſtator hæ
redi in his bonis, quę ei relinquit libertatem teſtandi tol
lere. l.qui filium.in princ.ff.ad Trebellia. Potuit enim illa
bona hæredi non relinquere, ergo poterit eiuſdem hæ-
redis ptãtẽ limitare. l.videamus.§.pen.ff.de in litem iurã.

hanc

hanc igitur concluſionem in ſpecie defendunt Iaſ.in 2. lectio.num.139.Ioan.Crot.& Loazes in 7.q.Bart. in d.§.diui.& eſt ferè explicata apud Bart.i d.§.fratre.Tametſi Ang.& Alex.quos primo loco adduximus,contrarium probauerint,a quibus non eſt auſus recedere Iaſ.in d. §. diui. j.lectiu.num.105.nec Catel.Cot. in memorialibus, dictione, Alienatione prohibita. Prima tamen opinio verior ex eo apparet,quia illhæc prohibitio facta fuerit in vtilitatem ſucceſſorum ab inteſtato: quo quidem caſu eſt locus ſecundæ concluſioni. His verò obſtat fortiter tex.hic dicens,iudicium arbitrorum non potuiſſe impedire,ne legatum valeret,& tamen per eos fuit prohibita alienatio fauore liberorum maſculorum,qui geniti forent à Raynaldo vel patruis, ex quo videbatur idē legatum relictum à Raynaldo auunculis nō valere,ppenſa ſecūda cōcluſione,atq; etiam tertia,niſi dixerimus,arbitros præter compromiſſum ſententiam dixiſſe in prohibitione alienationis,& exceſſiſſe poteſtatis propriæ limites,aut legatum valuiſſe ex eo,quod alienatio facta aduerſus prohibitionem arbitrorum omnino valeat,licet pœnæ locus ſit,quod gl.in princ.notauit, vel eſt intelligenda arbitrorum ſententia extantibus Raynaldi liberis maſculis, quibus ipſe deſtitutus & carens mortem obijt.

8 Quarta concluſio, † prohibitus alienare aliqua bona extra familiam poteſt in eiſdem bonis inſtituere hæredē eū,qui ei futuris erat legitimus ſucceſſor ab inteſtato.gl. ſecundum Bart.in d.l.peto.§.fratre,cui eſt ſimilis in l.pater.§.Iulius Agripa.ff.de lega.3.quam dixit ſing.Iaſ. in d.l.ſi ita quis promiſerit.§.ea lege.colom.4. & Aret.in l. ventre.num.6.ff.de acqui.hære.tenet.ſecundum Bart. & Paul. in l.cum pater.§.cum inter.ff.de leg.2.quem ad hoc exiſtimat ſing.eſſe Imo.ibi ,dicens eam opinionem eſſe communiter receptam.idem fatentur Iaſ.j.lect.nom.102.& 2. lectio.nu.135. Ferd.Loazes num 155.in d.§. diui. & Alex. conſi. 56.vol.j.& pleriq; alij,qui paſſim hāc queſtionē tractant,quos And.Tiraq.congerit lib.j. de retract.§.26.nu.4.

Quæ quidem opinio locum habet, etiam ſi teſtator prohibens alia bona alienari extra familiam ſpeciatim addiderit , ſe ipſum velle bona illa penes familiam manere. text. in d. §.cum inter.ſic etiam omnes approbantes d.gl. in d.§.Iulius Agrippa.pręmiſſam cōcluſionem intelligūt, ſm Alex.in d.conſi.56.col.vlt.Iaſ.in l.voluntas.col.2.C.de fideicom.Alexan.conſi.59.vol. 3. quorum opinionem & intellectum defendit Ferd.Loazes in d. §. diui. num. 158. inducens verba Iuriſconſulti in d.§.fratre.quæ argumenta à contrario ſenſu præmiſſa prohibitione facta extraneum hæredem excludentia, legitimum hæredem admittere videntur idem Deci.conſi.422. Sed ipſe Deci. parum ſibi conſtans conſi.481.conſil.23. Socin.in l.qui Romæ.§. cohæredes.ff.de verb.oblig.4.caſu a gl.& cōi opinione recedunt eo caſu,quo teſtator non tantum prohibuit alienationem extra familiam , ſed addidit , Et volo prædicta bona penes meam familiam manere, ex quibus ſententia communis intelligenda erit,vbi ſimpliciter vetuit teſta-
9 tor alienationē † extra familiam. Quibus inſigniter adſtipulatur ratio illa, quod facta prohibitione alienationis, adiectis hiſce verbis, Quia volo ea bona in familia manere,inducitur à teſtatore fideicommiſſum inter eos,qui ſunt de familia.text.in d.§.fratre. Aret. & Soci. poſt alios communiter in d.l.qui Romæ.§.cohæredes.Deci.d.conſi. 23.Curt.Iunior conſi.22.num.18. eleganter Ferd, Loazes in d.§.diui.num.52.plures aſſertiones hanc in re diligentiſſimè diſtinguens.& ita Barto.verba intelligens in d.§. cohæredes quæ ad hunc ſenſum induci poſſunt.ergo nō poterunt dicta bona exire familiam, etiam ad hæredem legitimum vltimi poſſeſſoris inteſtati.

Nec huic limitationi obſtat ſenſus ille à contrario deductus ex d.§.fratre,quia dum extraneum ſucceſſorē excludit , legitimum admittit , qui tñ ſit de familia.Vñ non poſſum non recipere Soci.& Dec.interpretationem,maximè quia principalis ipſa concluſio gl.in d.§.Iulius Agrippa. in diſtinctè à pluribus refellitur,præcipuè à Bald. & Imo.in d.§.fratre.Soci.conſi.43.vol.3.Deci. conſi. 481.Io. Crot.in d.§.diui.ſol.8.Fulg.in conſi. 117.Saly.in l. ea lege. nu.14.C.de cond. ob cau.poſt Petr. à Bellaper. à Bal.relatum,quorum ſententia mirè conuenit teſtatoris voluntati,quę cura,ac diligentia exactiſſima inquirenda eſt,nō alia ſane ratione , quàm nequid aduerſum eius conſenſui ex eius diſpoſitione opinemur. Quod ſi hęc cōtrouerſia ac libero,ac ingenuo iudicio diffinienda eſt,ergo cōem aſſertionem opinor teſtatoris iudicio refragari. Nec obſtat e legans deciſio in d.§.cum inter.nam ea procedit in hærede legitimo,qui tñ filius eſt vltimi poſſeſſoris.Pium etenim eſt , nec à mente teſtatoris alienum, prohibitum rem abſq; extra familiam alienare,poſſe eam rem expreſſe vel tacitè transferre in eum, qui ei naturali quadam lege hęres legitimus neceſſarius exiſtit,ſecundum Ful.& Salice. Secundò,poterit & eadem iuriſcon.reſpōſio aliter intelligi,vt res prohibita alienari extra familiam libertorum iure poſſit tranſmitti in libertę filium,quaſi is ſit de familia libertorum,quod Accur.ſcribit in d.§.cum inter.Nam quod quidam obijciunt , nomen familiæ ad fęminarum liberos non extēdi,verū eſt,cū de familia rōne ſanguinis agitur,nempè de agnatione, ſecus verò vbi nulla habetur ſanguinis ſed conditionis,& ſtatus ratio,arg.tex.in l.pronunciatio.§.vlt.ff.de verb.ſign. Et præſertim hoc ipſum coadiuuatur ex eo,quod teſtator prohibens rem aliquā alienari extra familiam libertorum , ipſis libertis conſulere vult. & ideo mirum nō eſt,ſi libertarum filij admittantur cum eorum matri conſultum fuerit à teſtatore,atque matris conditionem ſequantur libertæ filij.Vnde præfata Iuriſconſulti deciſio minimè eſſet admittenda,quando prohibitio facta fuiſſet vt agnationi,aut generi cōſuleretur.

10 Eſt & aliter † intelligenda gl.in d.§. Iulius Agrippa.vt procedat,niſi ille,qui inteſtato ſuccedit , fuerit prohibitus bona præfata acquirere.tex.in l.codicillis.§.matre.ff. de lega.2.gl.in d.§.Iulius.gl.in d.l.ſi ita quis promiſerit. §. ea lege,quam dixit alibi non reperiri Bal.in c.3.de pact. dixit ſing.idem Bal.in l.quoties.in j.C. de fideicom. quorum opinio cōmunis eſt,& eam ſequuntur Iaſ. 2. lect.nu. 138.& Ferdi.Ilerdenſ.ibi,nu.157.in d.§.diui. Bar.in l.ventre.colom.3.verſi. Tertius caſus. & ibi Paul. Caſtren. col. vlt.ff.de acquiren.hæred.& idem Barto.in d.§.ea lege.col. pen.cui illud addendum eſt nihil referre,an ſtatutum prohibeat rerum alienationē extraneis,peregrinis, & aduenis fieri, an ipſos peregrinos , ſeu extraneos acquirere, vtroque etenim caſu idem erit ex Aret.in d. l. gerit.nom. 7.& Tiraq.lib.j.de retract.§.j.gl.9.nu.169.nō enim poterit extraneus ex ſucceſſione ab inteſtato illa bona obtinere.Secus verò ſi ſtatutum prohiberet alienationem rerū extra ciuitatem:nam poſſe exterius iure ſucceſſionis legitimæ illa bona habere,quam diſtinctionem ipſe colligo ex Barto.in d.§.ea lege.& in d.l.ventre.vbi Aret.nom. 7.non exactè hanc difficultatem expendit.

11 Tertiò,prima & communis † ſententia erit intelligenda, niſi verba prohibitionis eſſent ita vniuerſalia , atque ampla, vt videantur etiam excludere alienationem in legitimum hæredem extraneum,tamen à familia teſtatoris prohibentis alienationem,quod colligitur ex intentione diſponentis.tex.in auth.de reſt.fideicom.Aret.in l.Pantonius.§.j.colum.2.ff.de acquiren.hæred.& in d.l. ventre. num.7.Deci.conſi.23.col.3.Curt.Senior. conſi.40. colum. 8. Anton. Rube.conſil.j. Iaſon in d.§.diui. 2. lectio.nume. 137. & ibi Ferdinan.Ilerdenſ. numero 136. Cardinal. conſi.135.

Quartò , adeo vera quibuſdam apparet opinio communis,vt concedant rem prohibitā, alienari extra familiam, poſſe ab illius rei poſſeſſore in vita tradi extraneo, qui tamen erat eidem inteſtato ſucceſſurus. arg. l. j.& l. cum quo. §. vlti.ff.ad Trebel. quod duodecim rationibus nititur probare Præſul Ilerdenſ.in dicto §.diui.num.164.

12 Quintò,ſunt qui † arbitrentur prædictam communem ſententiam procedere , etiam ſi ſucceſſor legitimus ab inteſtato,non fuerit hæres inſtitutus:nam ad eū,alio non inſtituto hærede,nihilominus tranſit res prohibita alienari extra familiam,tametſi extraneus ſit.l.milites. §. vlt. ff.de re mili. *Milites. (inquit) ſi hæredes extiterint , poſſidere ibi prædia non prohibentur.* l.j.§.pen.ff de falſi.Cicero in oratione pro L.Flacco.Andr.Tiraq.lib j.de retract. §. j. in glo.9. num.166.quæ tamen ex ratione iuris prohibentis ēt locū

ſibi

ſibi vendicant in hærede extraneo, non tantum in legitimo. Sed probat in hac ſpecie tex. in d. l. cum pater. §. cum inter. vbi Barto. Rom. conſi. 457. col. 2. Alexan. conſi. 55. volum. 3. Soci. conſi. 292. vol. 2. Iaſ. in d. §. diui, j. lect. nume. 301. Et fatentur hanc opinionem communem eſſe Soci. conſi. 251. colum. 3. volum. 2. & Tiraq. lib. j. de retract. §. 26 nu. 5. omniumq́; diligentiſſimè Laurent. Syluanus conſi. 6. num. 26. Quod ſi paſſim conceditur prima, & principalis communis aſſertio, quando ipſe legitimus ſucceſſor ab inteſtato, hæres inſtituitur, non video cur nullo alio hærede inſtituto, ſed ipſo legitimo ſucceſſore iure capiente hæreditatem, non ſit idem dicendum, licet non defuerint, qui huic vltimæ concluſioni aduerſentur.

Glo. in verbo, legitimè, duo probat. Primum naturalē filium excludere ſubſtitutum ſub illa conditione, ſi ſubſtitutus ſine liberis deceſſerit. l. ex facto. §. ſi quis rogatus, ff. ad Trebell. vbi Alexan. & Ripa id latè tractant. Felin. & Decius in cap. in præſentia. de probat. nu. 25.

Secundum probatur ex gl. filium naturalem non excludere ſubſtitutum ſub præfata conditione ita expreſſa, ſi ſine liberis legitimis deceſſerit, quod paſſim Doc. concedunt.

Cæterum, Barb. hic colum. 32. colligit ex hoc capite dicens tex. iſtum ſing. eſſe, ſub mentione prolis maſculos contineri, quod minimè dubium eſt. Ipſe verò ſenſit eodē nomine expreſſo fœminas excludi, ſed hoc non rectè probatur in hoc tex. cum Raynaldus deceſſerit abſque liberis maſculis, & fœminis. Erit tamen operæ precium perpendere, ſitne verum quod Barb. adnotauerit. In quo illud primò eſt conſiderandum, hæc nomina, Proles generatio, ſoboles, poſteritas, ſynonyma eſſe. l. cum quis. C. de natura libe. l. ne diutius. C. de agri. & cenſit. lib. 11. quo quidem præmiſſo, glo. in l. j. C. de cond. inſert. ſcribit, quemlibet ſequi generationem patris, non matris. Vnde appellatione poſteritatis generationis, aut primogeniei, non comprehenditur deſcendens a fœmina, quo item fit, vt nec maſculus natus ex fœmina dici verè poſſit de generatione alicuius. Barto. in l. quia tale. ff. ſolu. matri. idem Barto. in l. j. ff. de prob. text. opt. in cap. vbicunque. de pœn. in 6. & in l. j. ff. de iure immunit. Laurus à Palatijs in tract. de ſtatu exclud. fœm. colum. 33. Nico. de Vbal. de ſucceſ. ab inteſt. ſol. 11. colum. j. Contrarium tamen probatur in l. officiales. C. de epiſ. & cler. imò natum ex fœmina dici verè pōt ſub progenie, poſteritate, & generatione comprehendi. probat l. cum acutiſſimi. C. de fideicomm. vbi Corn. col. j. l. Iuriſconſultus. §. parentes. ff. de gradi. capitu. j. de ſchiſmat. in 6. late And. Tiraq. lib. j. de retract. §. j. in gl. 9. nume. 239. ad idem tex. in capitu. nouit. de iudi. vbi Hoſt. Ant. & Dec. num. 3. Paul. Caſt. in d. l. j. C. de condi. inſer. Domi. in capitu. ſtatutum. in 2. de hæreti. in 6. Dec. in cōſ. 223. colum. 2. quorum opinio communis eſt, vt teſtatur Nico. de Vbal. in d. ſol. 11. colum. j. Nec obſt. tex. in d. capitu. vbicunque. quia locum habet in pœnis, quæ debent intelligi ſtrictè. gl. ibi, quam in hac reſponſione poſt alios ſequitur Deci. in d. capitu. nouit. Item l. j. ff. de iure immu. tractat de priuilegio immunitatis, quod conceditur aduerſus publicam vtilitatem, & ideo non eſt intelligendum de maſculis, qui à fœminis deſcendunt, vti ſenſit glo. in d. capitu. vbicunque. & glo. in l. ſi ita ſcriptum. ff. de lega. 2. Dec. in d. conſi. 223. idem in l. 2. ff. de regu. iur. nu. 68. Ex quib. illa l. j. in alijs priuilegijs, quæ non ſunt ita odioſa republicæ, non procederet. tametſi Curt. Iunior conſi. 5. nu. 40. eam intellexerit in quacunq; diſpoſitione, quæ contra ius cōe facta fuerit. Neptis verò ex filio maſculo dr̄ deſcendere p ſexum virilem. gl. ſing. in l. Gallus. §. nunc de lege. ff. de lib. & poſth. quam Bar. & Doct. ibi approbant, & Hippo. ſing. 33. & probatur in l. lege duodecim. verſi. huiuſmodi. C. de legit. hæred verum an appellatione liberorum maſculorum veniant mares ex fœminis deſcendendentes, explicant Pau. Corn. & alij in l. j. C. de cond. inſert. optimè Carol. in conſuetu. Pariſ. titu. j. §. 16. in princ. Socin. conſi. 14. lib. 3. Cæpola conſil. ciuili. 7. & Ca[illegible]li. Cotta dictione, Agnati, & omnium latiſſimè And. Tiraq. in tracta. de primogenijs. q. 32. & 33.

EX §. PRIMO.

SVMMARIVM.

1 *Dominium rei legatæ, à morte teſtatoris tranſit in legatarium.*
2 *Fideicommiſſum conditionale non tranſmittitur ad hæredes.*
3 *Fideicommiſſum purum tranſmittitur ad hæredes mortuo fideicommiſſario, etiam ante aditionem hæreditatis.*
4 *Ius accreſcendi admittitur inter fideicommiſſarios.*
5 *Verbum, lego adiectum vniuerſitati bonorum, an inducat hæredis inſtitutionem.*
6 *Intellectus ad regiam l. 1. tit. de teſtam. lib. 5. ord.*
7 *Pœna adiecta in teſtamento, qualiter committatur, & an hæreditas poſſit à teſtatore adimi in pœnam?*
8 *Præceptum de non inferenda moleſtia, aut de non mouenda quæſtione, an intelligatur de quæſtione iuris.*
9 *Libellus qualiter concipiatur ad legatum cui fuit addita pœna.*

§. PRIMVS.

GLOSSA in verbo, medietatem, dum adiecit,
1 dominium † rei legatæ tranſire in legatarium à die aditæ hæreditatis, eſt ita intelligenda, vt vera ſit acquiſitio dominij. Nā fictè dominium rei legatæ tranſit in legatarium a die mortis. l. a Titio. ff. de fur. Regia l. 34. titu. 9. par. 6. ab adita autem hæreditate verè fit tranſlatio dominij. l. ſi tibi homo. §. cum ſeruus. ff. de lega. j. vbi glo. & Doct. glo. in d. l. à Titio. atque hoc pacto communis omnium conſenſus hanc quæſtionem diſſoluit, vt fatetur Io. Crot. in l. ſi is, qui pro emptore. 5. q. Bar. concluſ. 2. ff. de vſuc. quo in loco conatur defendere etiam ab adita hæreditate eſſe fictam hāc dominij translationem. Quòd ſi res legata ſit aliena, non æquidem ipſius teſtatoris, etiá ſi ſit hæredis, non tranſit dominium in legatarium abſque traditione. l. magis puto. §. ſi fundus. ff. de reb. eor. gl. in l. Papinianus. ff. de ſeruit. cuius opinio communis eſt ſecundum Alexan. & Aret. in l. ſi hæredis ſeruus. ff. de lega. j. idē probat glo. hic, etiam ſi conſentiat hæres, aut dominus in legatum. Bal. & Ang. in l. j. C. com. de leg. Iaſ. in l. i. nu. 121. ff. de legatis j. vbi Ripa nume. 57.

Eadem gl. dum dicit & illud locum habet, refertur ad concluſionem illam, legatæ rei dominium tranſit in legatarium ab adita hæreditate. Item dum ſcribitur in ea legare intendit: adendum erit, aliàs non.

Porrò hic quæritur, cur vnius tantum patrui ſit in hac lite, & controuerſia mentio, cum pluribus patruis ſuerit à Pepone relictum fideicommiſſum. Et glo. in ver. vni ex patruis. reſpondet, ex duobus patruis Raynaldi alterum obijſſe mortem viuente Raynaldo, & ideo fideicommiſſum extinctum fuiſſe, nec ad eius hæredes quidquam ex
2 eo pertinebat. Vnde ex gl. conſtat, legatum† relictum ſub mentione mortis hæredis, cenſeri conditionale. l. hæres meus. ff. de cond. & demon. gl. in l. poſt mortē. C. de fideicommiſ. & ad hanc concluſionem dixit Lanfran hic colum. penul. eſſe huius capitu. gl. ſingularem, à qua conſequenter deducitur fideicommiſſum conditionale mortuo fideicommiſſario ante conditionis euentum, non tranſmitti ad hæredes etiam ſuos, etiam à teſtatore deſcendentes. gl. hic relata ad iura, q̄ allegat gl. in d. l. hæres meus. & in l. vnica. C. de his, qui an. aper. tab. communiter recepta, quod apparet ex his quæ latè tradunt Iaſ. conſi. 29. volum. 3. Corne. conſi. 180. colum. 2. volum. 4. Ex quo patet hæredem ante euentum conditionis ſcienter fideicommiſſum reſtituentem, poſſe idem repetere, deficiente poſtea conditione. glo. in l. qui ſe debere. verb. condicere. ff. de conditio. cau. dat. iuncta l. ſub conditione. ff. de condit. indeb. quo in loco Iuriſconſultus inquit: *Solutum pendente conditione ſcienter non repetitur.* Id etenim intelligitur, non repetitur pendente conditione, ſecus verò ea omnino deficiente Alexan. poſt alios ibi, Ang. Alex. in l. ſtipulatio. §. ſi quis dolum. 2. col. ff. de ver. oblig.

3 Sed ſi † fideicommiſſum purum ſit, moriente fideicommiſſario ante reſtitutionem fideicommiſſi, imò ante aditionem hæreditatis, tranſmittitur ius illud fideicommiſſi ad proprios hæredes fideicommiſſarij, ſicuti contra glo.

notāt Bar.& Doct.in l.cũ filiofamilias.ff.de lega.j.text.in l.
vnica.§.in nouiſſimo.C.de cad.tol. & §. cũ igitur. vbi dies
legatorum & fideicommiſſorum quo ad tranſmiſſionem
cedit à morte teſtatoris, & opinionem Bart. profitentur
eſſe communem Iaſ.in d.l. cũ filiofamilias. nu.118. & ibi
Rip.col.vlti.& Gui.Pap.conſi.132.Alex.in d.l.cum filiofa
milias,col.11.Dec. conſi.490.num.10. & ſeq.

Ex his poteſt optimè tolli diſcrimen, quod tractari in
hac re ſolet.Nã gl.per tex.ibi in l.in cauſæ.§. Pomponius.
ff. de mino. probat legatum alicui relictũ ipſo legatario
rogato illud hæredi poſt mortem reſtituere, non deberi
hæredi hæredis, ſi ante legatarium hæres mortuus fuerit.
Contrarium tñ Bar. reſpõdet in l.Titia.in prin.§. vlt.ff.de
leg.2.Eſt etenim Bart.opinio intelligenda, qñ teſtator le-
gatum reliquit legatario ad tempus, vel ad vitam eius, vt
vtar verbis Bartoli. Opinio verò gl. erit recipienda, qñ
legatũ ſimplr factũ fuit legatario, ſed rogauit eum teſta-
tor, vt poſt mortē illud hæredi reſtitueret. Paulus Caſtrē.
in l.pe.C.de leg.& in l.ſi à me tibi.ff.ad l.Fal.Ant.Rub.cõſ.
23.tradit Paul.à monte Pico in d.l.Titia.§.vlt.colum. 9.

Eadem gl.probat † inter fideicommiſſarios vſ eſe eſſe lo
4 cum iuri accreſcendi, ſi ſint cõiuncti.l.vnica.§.hęc aũt oia.
C.de cad.tol.Bar.eleganter conſi.53.Iaſ.in l.re coniuncti.
ff.de leg.3.nu.206. & ibi Rip.nume.170.optimè Pau.Pariſ.
conſi.131.lib.4.num.28.ẽt ſi fideicommiſſum ſit conditio-
nale, quod in hac gl.iuncto tex.probat.Planũ igiť ſit, qua
rõne fideicõmiſſi reſtitutio à Pepone Raynaldo iniuncta
ad alterum ex patruis deuenerit, eiq́ue fuerit facienda.

Oportet præterea ad interpretationem huius c. tracta
re, fueritne quiſquam à Raynaldo hæres inſtitutus. Et ne
a probatiſſimis veterũ placitis diuertamus, a Raynaldo
5 patruũ hæredem inſtitutum fuiſſe opinamur. Verbũ † ete-
nim, lego, adiectum vniuerſitati bonorum, nullo hærede
inſtituto, inducit hæredis inſtitutionem.tex. hic ſing. ſm
Card.hic, & eundem, & Imol.col.7.in c.Raynutius.iſto.ti.
Fran.in c.ſi pater.col.20.hoc titu.in 6.Bal.in l.inter oẽ.vlt.
col.C.fam.erciſ.Nã Raynaldus patruo & eius filijs medie
tatem quorundam bonorũ, & reliqua bona paterna lega
uit. Hoc verò legatũ appellat hic tex.inſtitutionē in vlti-
ma patre. Idem notant Alex in l.j.col.2.ff.de leg.j.& Gu-
liel.Bened.in d.c.Raynutius.verbo, relinquit.col.2.dicens
hanc opinionem communem eſſe, quam ſequitur Polit.
de ſubſti.ti.de compendi.nu.26.& Alcia.in l. verbis legis.
ff.de ver.ſig. quibus accedit id, quod nos adnotauimus in
d.c. Raynutius.§.decimo.in princi.

Verum Bar.in l.Centurio.nu. 19. ff.de vulg. expreſſim
contrariam elegit opinionem, dicens verbum, lego, etiã
adiectũ vniuerſitati bonorũ nullo alio hærede inſtituto,
nullam præſe ferre hæredis inſtitutionem.l.verbis legis.
præal.& l.mulier.§.vlti. ff. ad Treb. quibus non probatur
Bar.opinio, quæ tñ receptior eſt, vt teſtatur Iaſ.in d.l.Cen
turio. nu.37.Galiaul.ibi, col.60.& Iac.de Nigris in rub.ff.
de leg.j.fol.6.col.3.apud quem & Crottum ibi, ac Ripam
in d.l.Centurio.nu.97.eſt longa huius quæſtionis diſputa-
tio. Et licet Alexan.in l.j.ff.de lega. j. dixerit ad opinionē
Barto. non eſſe recedendum.: non video congruam re-
ſponſionem ad iſtum tex.tametſi variè ab vtriuſque iuris
profeſſoribus intelligatur.

Quamobrē vlterius eſt conſiderandũ, ꝙ gl.hic dixerit
in hoc c.verbũ, lego. aſſumi propriè, & impropriè. Pro-
priè quidem reſpectu auunculorũ, Impropriè, reſpectu
patrui, ne corruat vltima Raynaldi voluntas. ex quo Abb.
& Bar.hic fol.27.colligunt, verba teſtamentorum ẽt im-
propriè aſſumi, ne diſpoſitio pereat, aut euertatur, ꝙ &
in alijs actib.regulare eſt tex. iuncta glo.in c. conſtitutus.
de relig.do.Sed & illud gl.huius c.ſenſit, quod mihi admo
dum placet, nempe verbum, lego, additum vniuerſitati
bonorũ inducere, alio non inſtituto hęrede, inſtitutionē
hæredis, qñ ſi eam non induceret, teſtm̃ minimè poſſet
valere: alioqui ſenſit Bernardus, verbũ lego, adiectũ vni-
uerſitati bonorũ, non operari hæredis inſtitutionē. Atq;
ita põt Bar.deciſio intelligi, nam in ſubſtitutione verbũ,
lego, adiecto vniuerſitati bonorũ, poteſt omiſſa hęredis
inſtitutionem operari effectum, quo ad fideicommiſſariã
ſubſtitutionem. Vñ nulla cogit neceſſitas, prædictũ ver-
bum ad directam ſubſtitutionem deflectere. Nec erit iſt-
hæc abſurda opinionũ conciliatio, quã Lancel. Galiau.
in d.l.Centurio.col.60.cõminiſcitur, cui gl.hæc mihi inſi-
gnis ſuffragatur. Ex his infero, verbum, lego, aditum etiã
vniuerſitati bonorum in codicillis, aut appoſita codicil-
lari clauſula, nequaquam ſignificare inſtitutionem hęre-
dis, ſed fideicommiſſum, cum actus hic validus ſit abſque
inſtitutione hæredis, deinde ex eadem concordia libet
6 Regiã l.j.† intelligere ti.de teſtam.lib. 5. or. qua ſanè præ-
miſſa, ſi in teſtamento nihil contineretur, ꝙ pręcisè exi-
geret inſtitutionem hæredis, verbum, lego, additum etiã
vniuerſitati bonorũ, minimè induceret hęredis inſtitutio
nem, quia ea ad illum actum neceſſaria non eſſet. Tertiò
inde apparet, concepta in hunc modum ſubſtitutione,
Qñcunq; filius meus deceſſerit, lego oia bona ſua Titio,
verbũ iſtud directã ſubſtitutionem inducere, & eam pu-
pillarem, alioqui fideicõmiſſaria admitti non põt, quo ad
bona pupilli, quod aſſerit Politus de ſubſti.tract.compen
dioſę, nu.25.Non me latet Iac.à Nigris in d.rub.ff.de leg.j.
hanc concordiam improbaſſe ex eo, ꝙ ẽt in ſubſtitutio-
nibus ſit maximus fauor, ea directo iure potius q̃ obli-
quo valere, cum teſtm̃ poſſit aſſumeſſe vires à ſubſtitutio
ne.l.3.§.vlt.ff.de lib. & poſthum. Hoc tñ ipſe concedo in
ſubſtitutione vulgari, non in pupillari.l. 2. ff.de vul. & in
vulgari ſubſtitutione, quoties neceſſaria ſit directa hꝛdis
inſtitutio ad effectum actus, erit adhuc locus huic inter-
pretationi, qua verbum, lego, ad hæredis inſtitutionem
inducimus.

Glo.in verbo, adijciens, colligit ex tex. poſſe à teſtato-
re pęnã ſtatui contra hæredē, aut legatũ, eius voluntatē
non ſeruantē, vel oia bona, vel eorum partem amittat. Et
idē notãt oẽs Doct.hic, quibus addit Abb. hanc pęnam
oino deberi in foro aiæ. Cuius deciſionis ipſe memini in
Epitome de ſponſal.2.par.cap.6.§.8. num. 10.

7 Addit ead.gl.oportere, † vt pęna locum obtineat, præ-
ceptum teſtatoris iuſtum eſſe, alioqui ſi id illicitum ſit,
adiectio pęnæ non valet. dixit glo. hanc notandam fore
Corſe.in ſing.verbo, pactum. & probatur in l.j. ff. de his,
quæ pę.nom.quo in loco gl.cõiter recepta eandem opi-
nionē explicat. Imò & idem erit, ſi id, ꝙ adiecta pęna prę
cipiť ſit ignominoſum, aut impoſſibile de iure, vel de fa-
cto.Bar.Pau.& Doc.in d.l.j. Fab. in §. pęnæ quoq;.Inſtitu.
de leg.tex.in d.l.j. Præter hæc tñ ex hoc c. aiaduerto, hę-
redē inſtitutum noie pęnę non priuari hæreditate dire-
cto, quia ſemel fuit hæres, ſed per fideicommiſſum, vt in
pœnam hæreditatem teneatur reſtituere, retenta quar-
ta, vel Falcid. vel Treb. ꝙ Bar. notauit in l. paterfamilias
teſtamento.nu.6.ff.de hære. inſti. quo in loco addit ſemel
factum hæredem purè, non poſſe in pęnam priuari hęre
ditate, niſi ob propriam culpam.l.vxorem.§.ſi hęres.ff.de
lega.3.d.l.paterfamilias.quem tex. dicit ſing. ad hoc Ro.
ſing.111.Corſet.in ſing. ver.teſtator. Pau. Caſtr.in l.Seius
& Augerius.ff.ad leg.Falcid.vltra Bal.Imo. & Ang. in d.l.
ſi paterfamil.illam deciſionem valde extollentes. Imò
hæreditas ſemel purè data, non põt adimi ſub cõditione,
abſq; culpa primi inſtituti. Bar.Ang.& Imol.in d.l. pater-
familias.Soci.conſi.21.col.2.vol.3.& probatur in l.ſi te ſo
lum.ff.de hæred.inſtitu. Vnde iſtę ademptiones, cũ vel fiant,
aut præſumantur fieri nomine pęnæ, minimè probantur
à iure, niſi hæredis culpa præuia ſit ad earum effectum.
Quod ſi hæreditatis ademptio fiat in tempore, quo non-
dum eſt acquiſita, vt puta in eod.teſtamẽto, aut alio ſolē-
niter, & purè, ſine aliqua cauſa rectè fieri poteſt.l. ſi ita
ſcriptum.§.regula.ff.de libe.& poſthu.l.ſi mihi & tibi.§.in
legatis. ff.de lega.j.Bald. Paul.& Alex.in l. hæreditas. vlt.
col. C. de his, qui ut indi.Paul.in d.l. Seius & Augerius. &
Soc.d.conſ.21.col.2.contra Bar.in d.l.paterfamilias.nu.5.
in l.ſi cæterum.§.ſi eodem.ff.de teſtam.milit.

8 Probat præterea tex.hic † authore Abb.pęnam à teſta-
tore legatario, aut hæredi iniunctam, ſi voluntati teſtan-
tis contradixerint, aut hæredi iniunctam, ſi voluntati cõ-
tradixerint, aut alicui legatario moleſtiam intulerint, lo-
cum habere, & committi ex ſola moleſtia facti, licet iu-
re effectum non ſortita, quod in hoc cap. probat euiden-
ter, ſi ſententiam Cardinalis recta ratione penſitemus. Ea
etenim

etenim eſt voluntas teſtantis, & prohibentis moleſtiam inferre alicui, vt expenſas, damna, & inquietudines ab eo velit auertere. Quin in dubio quoties moleſtiæ mẽtio fit moleſtiã facti, nõ iuris intelligimus. tex. i l.vnica.C.de nundi.l.Aurelius.§.Caius.ff.de liber.lega.ſi quis enim proprio teſtamento ita cauerit, Quęſtionem meis curatoribus nemo faciat, eſt id intelligendum niſi curatores teſtatoris res aliquas detineant.Hinc & Bald.dixit in l.j. C. de his quæ pœn. nomi. col.5.hæredem poſſe actionem iuſtã mouere, aut iuris exceptione proponere aduerſus teſtantis vxorem, licet teſtator iuſſerit hæredi, ne vxorem iniuria, aut aliqua moleſtia vllo pacto afficeret. Vnde poterit ex legato vxori relicto Falc. detrahere Imol. in l.pater familias teſtam.ff.de hæred.inſti.Sic econtrario promiſſa defenſio, ad iuſtam, non ad iniquam referunt. Barto.in l. damni.ff.de damno infect.ex quib.comprobatur idem, ꝙ ex hoc c.adnotauit Abb.hic, & idem Corſe. in ſing.verb. pœna. Qſiq; tñ ex qualitate actus, & ſubiecta materia, vel præſumpta contrahentiũ, aut atteſtantiũ voluntate prohibitio inferendæ moleſtiæ, aut mouendæ quæſtionis, ẽt de iuſta moleſtia, aut licita quęſtione intelligetur gloſ. in l.Lucius.§. tres hæredes. ff. ad Trebel. Bal.in l. vlt.C.de actio.empt.col.vlt.Alex.in l.clam.in prin.col.3. poſt glo. ibi. ff. de acquiren. poſſeſſi. qui fatentur legato relicto alicui monacho, ita vt Abbas et non moneat quęſtionẽ, adiecta pęna quæ in eum caſum rem legatam ad alium transferat, poſſe ex quadam æquitate monachum rem legatam retinere, nec eam ab Abbate ei auferẽdã eſſe, quę quidẽ opinio difficilimè defenditur ex quadã æquitate, & quo ad rei legatæ vſum ut explicant Paul. Caſtren. in dicto §.tres hæredes.& Bal.in c.clerici.de iudi.ad fi.Alioqui falſa eſt, ſm Ang.in l.ſeruns vxori.ff.de hæredib.inſti. & Iaſ.in auth.ingreſſi.C.de ſacroſ.eccl.nu.39. Nã hæc pœna adiecta fuit præcepto impoſſibili de iure, vt conſtat.

9 Gl.in verbo venirent proponit † quãdam actionis formulam ad petendam aliquã rem, quæ ſub pœnę commiſſione fuerit promiſſa, aut legata.Põt.n.petitio ita concipi, Peto rem, & ſi eam nolueris dare, aut cõtradixeris petitioni, pęnã peto.notant idem Docto.hic & Corſet.hũc tex. allegans in ſing.verbo, libellus.idẽ aſſerit gl.in l.2.§. itẽ ſi in facto.ff.de verb.obli.ibi recepta cõiter, & eſt melior iuris, authore Bal.in l.ſi pacto quo pęnã, vlt.col.C. de pact.vbi cęteri Docto.idem cõiter concedunt.& Dec. in l.quatenus.ff.de reg.iur.libellus ſiquidem iudicialis poteſt offerri diſiunctiuè, aut alternatim.l.vbi aũt non apparet.§.illud ff. de verb. oblig. notatur in l. ſi rem in j. ff. de rei vendi.Iaſ. in §.curare. Inſtitu. de actio. nu.10.& Mari. Soci.in cap.2.de libel.obla.num.20.

EX §. SECVNDO.

SVMMARIVM.

1 *Litis conteſtatio in cauſa appellationis an ſit neceſſaria.*

2 *Filius poteſt abſque iuxta cauſa ex conſenſu proprio exhæredari.*

3 *Latè diſcutitur, vtrum portioni legitimæ poſſit apponi grauamen ex conſenſu filij.*

4 *Intellectus ad Regiam legem 27.Tauri.*

5 *Portio legitima an ſit deducenda in vna tantum re, vel ex omnibus hæreditarijs rebus.*

6 *Donatio ſimplex ab initio valida non imputatur filio in legitimam, quod latè ibidem tractatur.*

7 *Donatio facta filiofamilias ad conſequendos ſacros ordines non imputatur in legitimam, authore Fabro à quo diſſentio.*

8 *Regia leges 26.& 29. inter Taurinas conſtitutiones explicantur.*

§. SECVNDVS.

GLOSSA in verbo conteſtata, colligit litis
1 conteſtationem eſſe † neceſſariam in cauſa appellationis, non obſtante primi iudicij cõteſtatione: quia prima conteſtatio fuit facta propter principale negocium, & propter ipſam petitionem primã. Hęc vero cõteſtatio, quæ fit in cauſa, & iudicio appellationis ad illam pertinet controuerſiam, quæ tractat de iniquitate, & iuſtitia ſententiæ, à qua fuit appellatum. Verum hac in re duo ſunt præcipuè conſideranda. Primum in appellatione ab interlocutione iudicis, non eſſe litis conteſtationẽ neceſſariam tex.in c.interpoſita.§.vlti.de appel. vbi Doctores vnanimi conſenſu hoc ipſum tradunt. nã in exceptionis quæſtione litis conteſtatio neceſſaria non eſt gl.Abb.Car.Imo.& cõiter Doct.in c.prudẽtiã.§. ſexta. de offi.dele.Fran.in d.§.vlt.contra gl.ibi.Dec.dicens hanc opinionem eſſe communem in c. per tuas de app. 2. col. Igit nec in appell.ab interlocutione litis conteſtatio requiritur, idq; eſt ab omnibus receptum. Secundum licet in iudicio appellationis, pręmiſſa in primo litis examine cõteſtatione, altero litigantiũ abſente nõ ſit neceſſaria cõteſtatio.l.vlt.§.illud.C.de temp.app.d.c.per tua.vtraq; tñ litigante præſente non eſt procedendum ad definitionẽ cauſæ, niſi præuia litis conteſtatione: nec ſufficit primi iudicij conteſtatio text. hic ex quo id notant Abb. & Doct.in d. c. per tuas à contrario ſenſu vbi Doc. id aſſerunt cõiter.Bar.in d.§.illud Bart.in l.j.ad fi.C.ne liceat tertio pronocare. Poteſt tamen non temerè dici non eſſe hanc conteſtarienem præcisè neceſſariam, ſi à nullo ex litigãtibus petatur, videntur etenim eam remittere, quod eis licet in appellationis iudicio, atque ita communem ſenteniam interpretantur Franci.in 8.caſu. & Deci. in dicto capit. per tuas.

Colligitur prætereà ex hoc tex. iuncta glo. legitimam portionem, quæ filio debetur, nullum grauamen pati.celebris eſt deciſio in l. qm̃ in priorib. C. de inofficioſo teſtam.in cuius interpretatione non omittam diſcutere, an
2 pater ex conſenſu † filij poſſit grauamen aliquod portioni legitimæ apponere? Nam quibuſdam videbitur hoc fieri poſſe, ratione deducta a l.vlti.C.de pact.qua licet pactum inire ſuper futura ſucceſſione ex conſenſu illius, cui eſt ſuccedendum.tex. ad id in l. non putauit. §. ſi quis ſua manu.ff.de bo.poſſe.contra tab.quo probatur, filium poſſe vel tacitè conſentire propriæ exhęredationi.vnde gl.in l.ſi qñ.§.& gene.C.de inoffi.teſt.ſcripſit cõſen. filio, valere omnino eius exhæredationem.Quam ſenten. approbant ibi Cyn.Ful. Sal. & Pa.id.notat Alex. in l. ſi quis poſthu.§.j.ff.de li.& poſthu. imò idem erit in præteritione, vt ea.gl. fatetur, & vtrumque probat Imol. in l. filio præte.nu.58.ff.de iniu.rup.Alex.Dec.nu.8.& Curt.Iunior. nu.49.initio ibidẽ Iaſ.in l.poſthu.C.de bo.poſſe.cõtra tab. Et licet non deſint qui ab opin.glo.diſcendant, tñ Bar.ibi eam approbat, & hæc eſt communis opinio, ſecundum. Nic.Boeri.deciſ.14.col.3.& Rod.Suares in d.l.qm̃ in prioribus.10.extenſione.quam præter alios ſequitur Alex. in auth.non licet 2.col.C.de li.præt.Nec erit neceſſarium in exhæredatione hanc cauſam exprimere, ꝙ filius conſenſerit, ſi poſt iſte conſenſus probetur, vt animaduertunt Saly.& Iaſ.in d.§.genera.nu.8.Imo.in d. l. filio præterito. nu.58.Alex.in d.auth.non licet.& Suares in d.limit.10.cõtra Barto.Raph. & Pau.in d. §. generaliter, quorum opinio facillimè euertitur ex eo, ꝙ Iuſtiniani Nouella, vt cum de app.cog.§.cauſas exigens exprimi cauſam exhæredationis, minimè procedat, quando filius exhæredationi conſenſit, ſed quando inuitus exhæredatur. Ex quibus apparet, hanc opinionem communem probari in dic.§. ſi quis ſua manu.

Porrò tunc erit huic ſententiæ cõi locus, quando filij conſenſus in ipſo actu exhæredationis fuit præſtitus: nã ſecus eſſet, ſi ante ipſum actum eſſet pactum ad effectum non ſuccedendi, ꝙ non valet.l. pactum. C. de pact. l. pactum.C.de collationibus.Sicuti parum prodeſt poſt teſtamentum idem conſenſus præſtitus iam orta querela inofficioſi teſtamenti, cuius exercitium non impeditur per pactum inter patrem, & filium.tex.in d.l.ſi quando.§.illud ſecus verò, ſi ipſi exhæredationi conſenſus præſtetur tẽpore quo fit, impedit enim tunc querelam oriri. Sic ſanè Ioan.ab Imo.communem opinionem tutatur in d. l. filio nu.58.ipſe etiam exigerem conſenſum filij expreſſim, vel ex aliquo actu approbante exhæredationem omnino deductum per tex.in d.§.ſi quis ſua manu.

3 Verum, vt id † ꝙ qõ principalis requirit, expędiamus, ex his colligere licet, grauamen addi poſſe legitimæ portioni conſentiente filio, quam aſſertionem non eſt auſus

fateri

fateri Io.Lupi.in repet.rub.de don.inter vir.& vxor.§.47. col.2.nec itidem Rode.Suar.latius eius diſputationẽ tractans in d. ampli. 10. Ego verò aliquot proponam, quæ huius controuerſiæ partem diffinitionem attingant, partem eius cognitionem aperiant.

Primũ, pactum initum inter fratres, conſentiente patre, iuxta ipſius teſti diſpoſitionẽ, validam efficit grauaminis adiectionẽ in fauorẽ filiorũ, aut liberorũ ipſius teſtantis conſtitutum, non reuocato conſenſu patris ante eius obitũ.l. vlti. C. de pactis.ex qua hoc optimè probat.

Secundum, grauamen legitimæ portioni additum, validum eſt filio, & viuente patre, conſentiente, ac paciſcente iuramento præſtito, etiam ſi hic conſenſus ſit pręſtitus poſt teſtamentum. arg.c.quamuis pactum.de pact.in 6.

Tertium, filius poſt mortẽ patris liberrimè poteſt grauaminis conſentire.l.ſi qn.§.illud.C.de inoff.teſtam.l.6.ti. 8.par.6.& hæc ſanè tria axiomata, quæ propoſuimus conceſſit Rodericus Suar.diſt.10. extenſione.

Quartum, ego libenter concederem poſſe à parente grauamen portioni legitimæ apponi, cõſentiente filio, etiam viuente patre, quando id grauamen tendit in fauorem deſcendentium ab ipſo teſtante vel alicuius eorum, nec tamen excludit ipſius filij conſentientis liberos, quo fit vt in legitima conſentiente filio poſſit abſque Regia licentia primogenium conſtitui: quod Io.Lupi.d.§.47.teſtigit, nec tamen id auſus fuit diffinire.

4 Quintum, inde † infertur fortiori rõne, poſſe grauamen adijci legitimæ portioni ex conſenſu filij, cui pater cõpenſationem grauaminis in his regnis tertiã, & quintã bonorum partem prælegauerit, non.n.gratis conſenſit filius grauamini, & ideo nimirum ſi eius conſenſus actum efficiat validum. vnde Regia l.27.in Taurino conuentu condita, quæ permiſit patri tertiæ, & quintæ bonorum partibus, quas vni ex filijs prælegauerit, grauamen aliquod conſtituere in fauorem deſcendentium ab ipſo teſtante, erit extendenda, vt procedat id grauamen non tantum in tertia, & quinta partibus, ſed & in legitima portione, ſi conſenſus filij acceſſerit.

Sextum, non verebor candidi lectoris iudicio committere propriam ſententiam in dictæ Regiæ legis interpretationem. Arbitror ſanè filium honoratũ à patre pręceteris fratribus tertia, & quinta partibus, non poſſe conſentire grauamini eiſdem partibus addito in fauorem extranei alicuius, qui non ſit ex deſcendentibus à teſtatore, in præiudicium etenim id fit aliorum fratrum, à quorum portione legitima hæ partes, ſaltem tertia deducit, atq; ex hoc mille fraudibus patet via, ſiquidem pater cupiens auferre hanc tertiã partem à filijs, & eã extraneo cuidam concedere, facillimè extorquebit ab vno ex filijs conſenſum, deſiderio & cupiditate conſequendi à patre portionem illam, quam liberè poteſt pater cui libuerit relinquere. Ergo ne huic fraudi locus ſit, minimè cenſeo hunc actum licitum eſſe, neque conſiſtere poſſe.

Septimũ, erit principalis q̃onis deciſio, nam in ancipiti diſputatione audeo equidem aſſerere, filium non poſſe cõſentire grauamini appoſito legitimæ portioni in pręiudicium liberorum, quinimo hic conſenſus ab eius filijs reuocabitur, vel ex tit.inofficioſæ donationis, vel ex ratione.l.ſi vnq̃.C.de reuoc.do.ſiquidẽ inofficioſa renuntiatio aut remiſſio reuocat, tanq̃ officioſa donatio. Bal.cõſ. 183. vol.4.tradit And. Tiraq.in d. l.ſi vnquam. verbo, donatione largitus.nu.142.& quamuis iſte conſenſus reſpiciat ius quærendum, quod minimè eſt dignum conſiderõne, ex Bal.in l.illud.col.4.C.de ſacroſ.eccl.& Tiraq. nu. 147.attẽta tñ Doctorũ dubitatione, an filius poſſit grauamini adiecto ligitimæ conſentire, non temerè prædicto mõ temperabitur opinio eorum, qui hunc cõſenſum valere exiſtimarunt. eandemq; moderationem adhiberi placet ſententiæ iam communiter receptæ, quæ aſſerit, filium poſſe exhæredationi ſine iuſta cauſa conſentire.

Octauum erit animaduertendum, ſemoto præiudicio filiorum conſentientis, grauamen legitimæ addi poſſe ex conſenſu filij, cui legitima debetur, etiam in fauorem extranei. Neque enim video cur non liceat conſenſum præſtari à filio ipſi grauamini, ſi exhæredationi factæ ſine cauſa idem conſenſus præſtari poteſt.

5 Gl.in verbo, portiones.refert † quibuſdã placere legitimam portionem, quæ filio debetur, poſſe deduci in vna tm̃ re, quam filius eligere poteſt.idem Barb.fol.36.Bal.in l.ſuus quoq;.ff.de hær. inſtitu. Cyn.in authen. res quæ. C. com.de leg.quorum opinio minimè recepta eſt. Ideo gl. aſſerit, legitimam eſſe deducendam ex omnib. reb. hæreditarijs, q̃ ita apertius eſt intelligendum, vt arbitrio boni viri.i.iudicis legitima deducatur in vna vel pluribus reb. & id probatur ex ratione tex.in l.non amplius.§.vlt.ff.de lega.j.& l.2. C. quan.& qui.quar. pars deb. l. 10. Abb. hic col.pe.Bar.& Imol.in d. l. ſuus quoque.in prin. Alex. in l. in quartã.ff.ad l.Falc.nu.15.vbi Paul.à mõte Pico colum. 50.aſſerit hanc communem opinionem eſſe. Idem fatentur Ripa ibi num.112.Aret.conſi.156.col.pe. Cur. Iunior conſi.21.col.4.& Roderi.Suares in d.l.quoniam in prioribus.11.ampl.ſol.3. Ex quo apparet, hæredem non poſſe eligere ex reb.hæreditarijs aliquam rem, quam filio tradat in ſuam legitimam portionem: hæc enim electio hæredi non datur. Eandem ſententiam Bart. ſequitur dicẽs communem eſſe.Iaſ.in dicta l.filium quem habentem. C. fam.erciſc, nu. 7.quo in loco addit filiũ non poſſe petere legitimam portionem ſibi adſignari in re, quã pater proprio teſtamẽto legauerit: nec eſt in ea re dãda legitima, q̃ Bal.ante alios aſſeruit in rub.ff.de rer.diuiſi.2.col.Alex. in l.in ratione in 2.in prin.ad l.Falc. idem in l. Marcellus. §.res quæ.ff.ad Treb. col. vlt. idẽ & Ripa in d. l. in quartã. num.101.Iaſ.in l.ſcimus.num.7.C.de inoffic.teſtam. Rod. Suares in d.l.quoniam in prioribus.limi. 5. modo hæc res legata non ſit multo melior cæteris reb.hæreditarijs, ita vt filius ex hoc fraudem patiatur in legitima portione. Paulus à monte Pico in dicta l.in quartam, colum. 46. Ex quo ipſe infero patrem poſſe portionem legitimam filio adſignare in re certa, modo res illa non ſit admodum deterior cæteris reb.hæreditarijs, & ex hoc fiat fraus legitimę portioni, ſicuti ex mente aliorum deducit Ripa in d.l.in quartã. nu.128. Hinc etiam erit intelligenda Regia & Tauri lex 19. ex qua pater poteſt meliorationem filio conſtituere in re, quam ipſe pater voluerit eligere, huic enim deciſioni locus erit, niſi res ita ſit cæteris præſtantior, vt ex ea adſignatione fraus fierit ligitimæ portioni aliorum. Eſt & illud hic adnotandum, meliorationem non debere ſolui in pecunia, ſed in reb. ipſis hęreditarijs, ex quibus iure optimo legitima portio eſſet deducenda. Regia lex 20.inter Taurinas ſanctiones.

Cęterum, hic eſt conſiderandum hic ex communi Do-
6 ctorum interpretatione, receptam eſſe † donationem à patre factam filio ſimpliciter, quæ tamen ab initio valuit, nec indiget, vt morte confirmetur, non imputari filio in legitimam portionem, niſi hoc à patre donante fuerit dictum.tex. in l. ſi quando.§. & generaliter. C.de inoff.teſtam.melior iuris ſecundum Iaſ.ibi. & hęc eſt opinio Bar.cui & cæteri conſentiunt in d.l.in quartam. & in auth.ex teſtam.C.de colla. Quod ſi donatio morte confirmetur, habet vim legati, & ideo in quartã, & portionem legitimam imputatur.l.etiam.§.ſi debita.ff.de bonis liber. l.filium quem habentem.C.fami.erciſ.tradit Bar.in dicta. l.in quartam.

His tamen obſtat regia lex 4.tit.15.par.6.dicens donationẽ ſimplicẽ factam a patre filiofamilias, non imputari in legitimam portionem, ſi eam pater non reuocauerit, ergo loquitur dicta lex in donatione, quæ indiget cõfirmatione per mortem patris, vnde conteſtim ſequitur donationem ſimplicem, quę morte parentis confirmatur, minimè imputari in legitimam. Sed ego exiſtimo Regiam deciſionem intelligendam eſſe in donatione, quę ab initio valuit, nec ad eius confirmationem indiget morte donantis, & q̃ ſequitur in eadem Regia lege, ſi eam pater non reuocauerit, intelligo quando reuocatio fieret ex illis cauſis, quę permittunt donationem ab initio omnino validam reuocari, ita tandem communis Doct. ſententiam nequaquam Regia ſanctione tolletur.

Item, & illud eſt animaduertendum, donationẽ factã à patre filiofamilias, quę ab initio non valuit, ſed morte confirmatur, in legitimam portionem imputandam eſſe,

non tñ conferendam. l. illud. ad fi. ita cõiter ibi intellecta. C. de collat. quẽ intellectum cõem eſſe fatentur Alex. & nouiores in dicta auth. ex teſtamẽto. quo in loco Philip. Decius, poſt Rom. aduerſos receptam vulgo ſententiam ſcribit, hanc donationẽ conferendã eſſe, per tex. in l. ſi donatione. C. colla. & in auth. de triente & ſemi. §. illud. cui opinioni ſuffragatur Regia lex 3. tit. 4. parte 5. dicens, donationem ſimpliciter filiofamilias factam a patre, non valere, ſed tamen poſt mortem patris conferri, & imputari in legitimam portionem.

Præfata verò cõcluſio, quæ aſſerit, donationẽ filio ſimpliciter factam ab initio validã, non eſſe in portionem legitimam imputandam, procedit quando titulus donationis expreſſim patet. Quod ſi abſque donationis titulo traditio aliquorũ bonorũ fiat à patre filio, bona ſic tradita imputantur in portionẽ legitimam. Barto. in l. j. § ſi parens. ff. ſi quis à par. fu. manumi. Iaſ. in l. ſi quã. §. & generaliter. C. de inoffi. teſt. col. j. Alex. in l. illud. C. de collat. 3. col. quorũ opin. eſt intelligenda, qñ dicta bona non excedunt legitimam, nam ſi eam excederent, vel minoris æſtimationis eſſent, titulus donationis eſſet non præſumendus. Cor. in d. l. illud. col. 3. Rip. in d. l. in quartã. nu. 145. pulchrè Soc. conſi. 18. vol. 4. col. pen. nec obſtat iſthæc traditio liberalitas, niſi hoc modo foret intelligenda, idẽ Ripa hoc ipſum explicat in ea. l. in quartã. nu 39. & Imol. in l. eũ quo, §. vlti. §. ff. ad l. Fal. & ibi Alex. ita intelligentes Iuriſconſultũ ibi, a quo Bar. propriam accepit opinionem: ex quib. intelligi diligenter poteſt tex. in d. §. & generaliter.

7 Eſt tñ hoc † in tractatu egregia dubitatio, an donatio facta a patre filiofamilias ad effectum, vt ſacerdotij ordinem adipiſci valeat. cap. Epiſcopus. de præb. imputetur in portionem legitimam. Et Ioannes Faber in §. vlt. Inſti. de inoffi. teſtam. in ea eſt ſententia, vt exiſtimet non eſſe hanc donationem imputandam filio in legitimam portionem, cùm hæc dona ad hunc effectum donata vendi non poſſint, igitur non imputantur. l. omni modo. §. imputari. C. de inoffic. teſtam. atque multo minus militia ſpiritualis à filio acquiſita, vt conſtat, quod vlterius apparet ex eo, quod hæc donatio non eſt, neque poteſt dici ob cauſam facta, ſed ſimplex, quippè quæ neceſſariam non præ ſe fert cauſam, ex qua pater donare teneatur, vel vtilitatem aliquam nanciſcatur, vt tradit Aymon Sauill. conſi. 136. ex his omnino reſpondens, nõ adducta Fabri deciſione, prædictam donationem non eſſe imputandam filio in legitimam. Quin & illud ſenſit idem Aymon, oportere hãc donationem ab initio fieri præſtito iuramento vt valeat, nec indigeat confirmatione ex obitu donatoris, cum ſit ſimplex donatio. Ipſe tamen opinor hanc donationem poſſe dici ob cauſam factam fuiſſe, & ad ſimilitudinem donationis, quæ fit propter nuptias filiofamilias, ſi quidẽ hæc donatio fit vt matrimonium ſpirituale contrahatur ab ipſo filio, ſicuti donatio propter nuptias fit ad matrimonium carnale. Nec quidquam refert, quod illa dicatur donatio ob cauſam in tractatu collationis, quæ habet neceſſariam cauſam. Paulus & Decius col. vlt. in l. vt liberis. C. de collat. quia hæc donatio fit ad alimenta, quæ pater ipſi filio præſtare tenebatur tpe, quo filius ſacrum ordinẽ aſſumpſit, ex his, quæ Decius notat in d. c. Epiſcopus. [vt planè in locum alimentorum ſuccedat, aut ſaltem æquitatis impulſu facta eſſe cenſeatur. Qua in re diligenter obſeruanda ſunt q̃ à multis tradunt in l. in quartã. ff. ad l. Falc. ad cognitionem donationis ob cauſam, & quod de his bonis & patrimonio iſto Synodus Tridentina decreuit, Seſſ. 21. c. 2.] quò fit, vt iſthæc donatio valida ab initio ſit, nec indigeat morte patris ad eius confirmationem, quod eſt aduerſus Aym. qui dicit hanc donationem ſimplicem eſſe, & ſenſit abſq; iuramento donatoris ab initio non valere. Et præterea exiſtimo eandem donationem in legitimam portionem imputari, quemadmodum & donatio pp nuptias imputatur, ex cõi opinione Docto. in d. auth. ex teſtamento. Et ideo in præmiſſa qõne a Fabro, & ſequacibus diſcedo. Quin æquiſſimum eſſe arbitror hanc opinionem ſeruari, vt donatio præfata in legitimam imputetur. Nec eſt verum prædicta bona non poſſe alienari. Gloſſa, Abbas, & Imola, in c. tuis. de præbend. Felinus nu. 10. & Decius 18. in c. eccleſia ſanctæ Mariæ. de conſtitutio. [Diximus tamen donationem illam huic ſimilem, quæ fit à patre filio in cauſam matrimonij, eſſe donationem, quæ fit pp nuptias, non ut exiſtimemus, eam eſſe propriam, aut propriè dici donationẽ illam, quæ uera, & propria ſignificatione donatio pp nuptias dr. Nam & in Epitome in 4. decr. 2. par. c. 3. §. 7. nu. 12. id explicuimus apertius, quàm ut quis exiſtimare iure poſſit, nos ea in re à vera huiuſce rei cognitione diſceſſiſſe, ſed quod verba hæc pp nuptias, poſſint latiori quadam in ſignificatione adſumi. Azo etenim in ſumma, C. de dona. ante nupt. ſcribit, ſponſalitiam largitatem quoq; quamuis impropriè, dici donationem propter nupt. tametſi non ſatis probetur eius opinio in Auth. eo decurſum. C. eod. titu.]

Iure autem Regio, quo pater põt quintam, & tertiam bonorũ partẽ vni ex filijs donare, aut legare, donatio cã dotis vel donationis pp nuptias, quatenus legitimã portionem nõ excedit, in legitimã imputatur, exceſſus verò in tertiam & quintam bonorum partem. Regia l. 29. Tauri. Hæ quidem donationes, quæ ſimpliciter fiunt, & quæ iure Cæſareo in legitimam non imputentur, in tertiam & quintam partem iure Regio imputantur, non in legitimã portionem. Regia. l. 26. Tauri. qua ſancitum eſt, donationem ſimpliciter factam à patre filio, nõ in legitimam, ſed in tertiam & quintam partem imputari, & iõ cenſeri conſtitutam filio meliorationem, etiam ſi hoc expreſſim à patre donante non dicatur Nec obſtat d. l. 29. quæ probat, donationẽ factam à patre filio pp nuptias, aut cauſa dotis, cæteraſq; donationes eſſe conferendas, & tñ melioratio tertiæ & quintæ partis non confertur, cum ea præcipua ſit ipſius filij, cui eſt facta, & ex eo, quod ſit prælegatum, quod non eſt conferendum. Bal. coiter receptus in dic. auth. ex teſtã. col. j. igitur non quælibet donatio ſimpliciter facta in tertia & quinta partibus intelligitur, quod refragatur legi Taurinæ. 26. Quamobrem id quod prius dixeram, oportet hic præmittere donationem pp nuptias, aut cauſa dotis, non in tertiam & quintam partem, ſed in legitimam imputari, alioqui non eſſent conferendæ iſtæ donationes, quod repugnat Regiæ & Taurinæ legi. 29. Quod ſi donatio cauſa dotis, aut pp nuptias facta fuerit titulo meliorationis expreſſæ, non erit conferenda, ſiquidem tertia & quinta partes non conferuntur, ue conſtat. Sit igitur id expeditum has donationes, quæ fiunt ob cauſam dotis, vel donationis propter nuptias, & ſimiles, non cenſeri tacitè factas fuiſſe reſpectu meliorationis, quod adhuc in l. 25. Tauri probatur, quamuis contrarium adſerere conetur Ioan. Lupi. in capitu. per veſtras. 3. notab. §. 22. nume. 12. Lex ergo Regia 29. in eiſdem ſanctionibus Taurinis, quæ iubet, conferri donationes cauſa dotis, & donationes propter nuptias, cæteraſque donationes, in his vltimis verbis eſt intelligenda de his donationibus, quæ ob cauſam fiunt, & in legitimam iure imputantur, aut de his, quæ ab initio minimè valuerunt. Nam de donationibus ſimplicibus intelligi recto ſenſu non poteſt, cum in tertiam, & quintam partes imputentur, quæ conferendæ non ſunt. Vel ſanè intelligetur in his donationibus, quæ in legitimam portionem imputantur. Sic etenim præfatas Regias conſtitutiones ad concordiam deduxit Rodericus Suares in l. quoniam in prioribus. C. de inoff. teſtam. 5. quæſtio. poſt limitationes.

Ex quibus deducitur iure Regio donationes ſimplices factas a patre filiofamilias, nec in legitimam regulariter imputari, nec conferendas eſſe, tametſi Cæſarum legibus donatio ſimplex conferenda ſit, licet non imputetur in legitimam, quando ab initio valuit, ex ea reſolutione, q̃ fatentur communem eſſe Alex. & nouiores in d. auth. ex teſtam. Deinde etiam apparet Regio iure, meliorationẽ tertiæ, & quintæ partium minimè eſſe conferendam, in quo video pleroſq; Taurinarum legum interpretes hæſitaſſe, à quibus Ciſontanum excipio, qui præcæteris rectius dictam Regiam conſtitutionẽ intellexit. Quib. oib. addenda eſt celebratiſſima Caroli Cæſaris, ac Regis inuictiſſimi, Pragmatica ſanctio anno. 1534. in conuentu Madritio decreta, quæ vetuit dotis titulo filias à parentibus meliorariorationem accipere.

EX §. TERTIO.

SVMMARIVM.

1 *Legitima portio, & quarta Trebellianica qualiter deducantur?*
2 *Impenſa funeris quo pacto detrahenda ſit?*
3 *Corporis funus non impeditur ob æs alienum?*
4 *Actione reali an condemnetur qui non poſſidet, ſuſcepit tamen litem?*
5 *Falcidia deducitur ex legatis pœnalibus.*
6 *Trebellianica prohiberi poteſt, ſicut Falcidia, & qualiter Falcidia deducatur contra voluntatem teſtatoris?*
7 *Trebellianica non deducitur ex fideicommiſſo pio.*
8 *Clauſula codicillaris operatur repetitionem legatorum à ſucceſſoribus inteſtati.*
9 *Teſtator an poſſit ſtatuere, vt legata debeantur, etiam hæreditate non adita, & quid ea diſpoſitio operetur.*
10 *Iuramentum habet vim clauſulæ codicillaris.*
11 *Legata pia debentur hæreditate non addita, & inibi Regia l. prima, titulo ſecundo, libro ordinat. explicatur.*
12 *An poſſit quis legatum, vel hæreditatem repudiare in præiudicium alterius.*
13 *Intellectus ad legem liberto octuaginta. ff. de bo. lib.*
14 *Hæres debitoris an poſſit repudiare legatum debitori delatum in præiudicium creditorum?*
15 *Huius capitis Epitome.*

§. TERTIVS.

GLOSSA in verbo, licet ipſas, tractat qua-
1 liter ſint deducendæ † legitima portio, &
quarta Trebellianica, & eleganter adſerit
prius eſſe deducenda portionem legitimã,
& demum ex reliquis bonis Trebellianicã
ita ut ex duodecim vncijs rõne legitimæ
portionis deducantur quatuor, ratione Trebellianicę de
ducantur ex octo duæ, quam deductionem ſequuntur Do
cto. hic magis cõiter, & inquit Lanfr. hic vlt. col. ipſum
non legiſſe alibi ita pulchram gl. Iure autem regio diui-
ſio hæreditatis paternæ fit in hunc modum. Nam hæredi-
tas, ſoluto ęre alieno, diuiditur in quindecim ęquales vn-
cias, quarum tres in quintam bonorum partem deducun
tur, deinde in tertiam partem quatuor, reliquę octo pro
portione legitima ſuperſunt ipſius filijs. Regia etenim le
ge, aut ſi maius huius Regni moribus eſt inductũ, vt quin
ta pars deducatur ante oĩa ære alieno ſoluto. l. 214. ſtyli.
2 Quid aũt † dicendum de impenſa funeris, hæc etenim
deducenda eſt prius, quàm æs alienum. l. impenſa, de re-
ligi. & ſumpti. fune. Regia l. 12. ti. 13. par. j. Et tamen inquit
lex 30. Tauri impenſam funeris eſſe ſoluendam ex quin-
ta bonorum parte, cur igitur ſi impenſa funeris deduci-
tur ante æs alienum, quinta verò pars poſt ipſum æs alie-
num? Qua ratione exiſtimo, impenſam, funeris eſſe de-
ducendam ante ęs alienum, quando iſthęc impenſa facta
fuit circa ipſum ſepulchrũ, & neceſſaria ad ſepeliẽdum
corpus defuncti. d. Regia l. 12. pulcher text. in l. at ſi im-
pediat. verſi. funeris. & in l. funeris ſumptus. ff. de religio.
& ſump. fune. quo in loco veſtiaria dicuntur veſtes illæ,
quibus induti mortui ſepeliuntur, vel quæ ſternuntur ſu-
per ſepulchra, quas Homerus lib. 2. Odiſſeę appellat Ta-
phia, vt mirer cur Accurſius conetur in d. l. literam & ſen
ſum euertere. De hac aũt impenſa leges præfatæ loquun
tur, hæc enim impenſa æri alieno præfertur. Huic diſtin-
ctioni & illa ſimilima eſt, ꝙ impenſa funeris facta in ſepe
liendo eccleſiæ rectore circa ipſum corpus, ſimplicem
ſepulturam, & funalia eidem neceſſaria ſpectat ad ſuc-
ceſſorem in ipſa eccleſia. Impenſa verò facta circa veſtes
lugubres, & magnificum ſepulchrum ad patrimonij hęre
des, ſecundum Abb. in diſputat. Sempronius. j. dubio eun
dem in c. vt præteritæ. col. pen. de electio. Deci. conſi. 157.
Sed & eadem impẽſa deducitur ex quinta bonorum par-
te, ſi defunctus liberos reliquerit, ſi vero parentes, ex
tertia parte ratione legis 6. Tauri. Quod verum eſt, quan-
do quinta pars vel tertia deducta poſt æs alienum, huic
impenſæ ſufficeret. Quod ſi ita deducta non ſufficeret, de-
ducetur impenſa funeris ante æs alienum, & ſi contige-
rit adhuc ſic deductam præiudicium inferre creditori-
bus, & filijs, quo ad legitimã, incumbit onus iſtud, & præ-
iudicium potius filijs, quàm creditoribus. Verũ, ſi impen-
ſa funeris deduci non poſſit, quin præiudicet creditorib.
ꝑꝑ fauorem funeralis impenſę, patiẽtur creditores hoc
3 præiudicium, & hoc pacto dicemus impenſam † funeris
deduci ante æs alienum. In cuius comprobationem acce
dat gl. in c. ex parte. in j. de ſepultu. vbi Abb. idem & Fran.
in c. qua fronte. de appellat. poſt dictam gl. ſcribunt, non
poſſe impediri funus alicuius, ex eo, ꝙ eius creditores pe
tant corpus detineri in ſepultum, donec ſoluatur æs alie
num, vel detur cautio de ſoluẽdo, ꝙ adeo verum eſt, vt
nec ex publico inſtrumento, vel eo contractu, qui para-
tam defert executionem, hæc ſequeſtratio humani cor-
poris poſſit fieri. Roderi. Suar. in repetitione l. Regiæ poſt
legem poſt rem. ff. de re iudicata. 6. ampliatio, Hippo. ſing.
199. ſenſit Felin. in c. quam ſit. de Iudę. optimus eſt textus
in l. vlt. tit. 13. par. j. tametſi Angel. in auth. vt defuncti ſeu
funera eorum. & Didacus à Segura in l. ſi ex legati cauſa.
fol. 6. col. 4. ff. de verb. obli. contrarium notauerint. nec eſt
recipienda gl. in §. ſunt quorum. verſic. ſi quis ẽt an ſus. 2.
q. 6. dicẽns, poſſe creditores petere à iudice, vt impediat
funus debitoris, donec ſit æs alienum ſolutum. Hoc ete-
nim iniquum eſt, & maximè in Chriſtiana republica. Igi-
tur ſi à creditoribus non poteſt impediri, quin defunctus
ſepeliatur, iure optimo impenſa ad ipſum funus neceſſa
ria, erit præferenda ęri alieno.

Gl. in verbo, cum nihil de petitis. explicat, cui obſtat,
qđ licet filij non poſſiderẽt, ſuſceperũt tñ litẽ, & iõ pote-
rant cõdẽnari. l. is qui ſe obtulit. ff. de rei vend. l. ſi a te. §. ſi
fundum. ff. de excep. rei iud. Sed id intelligendum eſt, qñ
reus ſuſcipit litem, dicens ſeipſum poſſidere, ſecus ſi ſim-
pliciter ſuſceperit reus litem, nam ſi non poſſideat, ab-
ſoluendus erit. Bar. in d. l. is qui ſe obtulit. poſt gloſſa ibi.
Regia l. 2. ti. 3. par. 3. glo. in d. l. ſi à te. §. j, ubi Soc. dixit hanc
opinionem communem eſſe. idem notant Abb. & Felin.
in c. pe. de excep. Marthe. ſ. notabi. 138. atq; hoc modo po-
teſt hæc ſententia, cuius meminit tex. hic intelligi. Actor
verò qui agit actione reali contra reum non poſſidentẽ,
reo ſimpliciter accipiente litem, nec aſſerente ſeipſum
poſſidere declaratur dñs per ſententiam, & adhuc effe-
ctum tendit lis, quamuis reus abſoluatur ex eo, quod non
poſſideat. d. l. ſi a te. §. primo. ex qua & ille effectus oritur,
ꝙ ſi ex noua cauſa poſſeſſio rei petitæ deueniat ad reum,
fiet executio contra eum primæ ſententiæ, ſed ſi poſſeſ-
ſori. in prin. ff. de iure iur. Bal. in l. cogi. C. de petit. hæredi.
Abb. & Fel. j. & 2. col. in c. examinata. de iudic. Abb. Imol.
& Fel. in d. c. pen. de excep. quorum opinio communis
eſt, ſecundum Soc. in d. l. ſi à te. §. j. col. 2. & 4. Nec obſtat
tex. in d. c. examinata. vbi reus non poſſidens abſoluitur
à iudicio reali, non tamen declaratio dominij actoris ſit,
quia ibi prius quàm doceret actor, ſe eſſe dominum rei
petitæ, conſtitit reum non poſſidere, & ideo reus fuit ab
ſolutus abſque declaratione dominij, ſicuti Card. Abb.
Felin. & cęteri magis communiter eum tex. interpretan-
tur. Ex quibus ſequitur in actione reali actore probante
dominium, ipſo autem reo non poſſidente, ferendam
eſſe ſententiam, quæ licet abſoluat reum, declarabit ta-
men actorem rei petitæ dominum eſſe, imò & ſi penden-
te lite, rei petitæ poſſeſſio ad actorem peruenerit, durat
adhuc lis ad effectum, ut ipſe actor declaretur dominus
rei petitæ. gl. Barto. & Paul. in d. l. ſi a te §. j. Alex. num. 46. &
Iaſ. num. 85. in l. naturaliter. §. nihil commune. ff. de acqui.
poſſeſ. Quod ſi reus non tantum litem ſuſceperit, ſed
aſſeruerit ſe poſſidere, ſi actor probet dominium, damna
tur reus in effectu, ac ſi poſſideret, quanti actoris interſit.
l. qui ſe liti. ff. de petit. hæredit. id eſt in æſtimatione rei pe-
titæ fiet executio ipſo reo non poſſidente, ſed tamẽ con-
demnato ad rei reſtitutionem, & actori defertur iuramẽ
tum in litem, prętaxata a iudice ęſtimatione, quam iura-
bit actor veram eſſe. Regia l. 2. tit. 3. par. 3. l. qui reſtituere.
ff. de rei vendi. l. in actionibus. §. j. ff. de in lit. iu. Sed an ſit ſa
tis reum extra iudicium adſeruiſſe ſeipſum rem petitam
poſſidere, modo hęc adſertio in iudicio probata ſuerit?
Et Barto. fatetur id ſatis eſſe in d. l. is qui ſe obtulit: a quo
contrarium Iaſ. colligit in §. omnium. nume. 99. & nu. 23.

Inſutu.

Inſtitu.de actio.deceptus forſao corrupto Barto.codice. Nam & Abb.io d.capitu.pen.colum.2.idem quod ipſe ex Barto.collegs,notat. cuius & Bart.magna eſt authoritas, licet ipſe mallem probare id, quod Iaſ. notauit. non enim eſt tanti facienda extra iudicialis aſſertio, ex his quæ notantur io c.at ſi clerici.in prin.de iudi.& in l.voica.C.de confeſ.

Reus tamen abſolutus, in dubio cenſetur abſolutus ex eo, quod noo poſſidebat, ſi ex actis poteſt conſtare, dominium ab actore probatum fuiſſe, vel præſumitur abſolutus ex defectu dominij actoris, ſi actor probauit reũ poſſidere gl.Bart.& Docto. in l. ſi quis ad exhibendum. ff.de except.rei iud.dicit tandem glo.ſiog.Lanfranc.in c.quoniam contra.de probat.§.interlocutoriæ.nu.43.commendat Abb.& Fel.col.3.in d.c.pe.de excep. Quod ſi ex actis hoc dubium tolli nõ poterit, abſolutio ab inſtãtia cenſetur procedere ex eo, quod non fuit probata poſſeſſio rei. Abb.3.& Fel.4.colum.in d.c.pen.poſt Bal.ibi & gl.in l.j.§. ſi fideiuſſor.ff.quarũ rer.actio non det.ex quibus ſi ſimpliciter abſoluat reus, cenſetur abſolutus ex eo, quod actor non probauit dominium, quando vt dixi, ex actis nõ poteſt aliod cooſtare: nam dicta glo. voluit eum, qui iurauit ſe non eſſe obligatum, in dubio videri iuraſſe de tota obligatione, quam dicit ordi.Paul. in l.ſi duo patroni. §.idẽ Iulianus.ff.de iureiu.& ioquiuot ſiog.eſſe Bal. & Felin.in d.capitu. pen. & eſſe communiter receptam Alexan.io d.§.idem Iulianus.colum.2.Sic ergo ſeotentia abſoluens ſimpliciter, à toto iure ab actore prætenſo abſoluiſſe videtur.

Glo.io verbo, in quib.colligit ex textu poſſe quem inſtituere hæredem eum, cui inſtituens fuerat rogatus reſtituere certam hæreditatem, atq; in eadem hæreditate teoet inſtitutio, tametſi grauamen adiectum rei comprehenſæ ſub primo fideicommiſſo non valeat, ſequuntur eam Doct. hic tex. idem probat in l.irritom.C.ad l.falc. vbi Barto. & Doct. commoniter.

5 Gl.io verb.beneficio, indiget † cenſura, dum dicit hæredem noo dedocere falcidiam ex legatis, quæ in pęnam ſiunt, nam id falſum eſt, cum pęna illa legata fuerit, & iõ ex eo legato Falcidia detrahitur Ioan.And.Card. Abb.& Doct.hic, quos ſequitur Alex.io l.cum pater.§. vlt. & idẽ io l.j.§.item ſi ita.ff.ad l. Falc. num. 10. quamuis hæres ex his, qui ſoluit legatario in pœnam procedeotem à condemnatiooe iudicis, deducere poſſit Falcidiam.d. l. cum pater.§.vlt. & l. ſeq. quæ quidem deciſiooes Bernardum in præmiſſum errorem induxerunt.

Glo.vltima ad intellectum tex.notat poſſe hodie Falc. prohiberi à teſtatore, ſi eam prohibuerit teſtator ſciens quantitatem patrimonij, quæ ſcientia io dubio præſumitur.Barto.in auth.ſed cum teſtator.C.ad l.Falc. cuius opiniooem Iaſ. commeodat in §.item ſi quis io fraudem. Inſt.de actionibus.nu.48.

6 Sed an Treb.à † teſtatore probiberi poſſit, conſiſtit io ancipiti cootrouerſia. Nam gl.in d. authen. ſed cum teſtator. adſerit prohiberi oon poſſe.idem Barto. io l. oemo poteſt.col.2.ff.de leg.j.Alexan.io l.Marcellus.in prin. io 3.quæſt.ff.ad Trebellia.ea ratione, ꝙ Falcid.eſt inducta in fauorem teſtatoris, vt qui in teſtameoto ab eo ſcriptus hæres ſit, facilius ipſam hæreditatem adire velit, Treb. verò non ideo ſtatuta eſt, vt hæres adeat, cum poſſit cogi, ſed ne hæredis ioſtitutio vana ſit, & oe ſolo oomine ipſe hæres directis actionibus gaudeat, & ſic principaliter in fauorem hæredis. Vnde non poteſt teſtator Trebellianicam prohibere. Huic opiosoni ſuffragatur hic Romanus Pontifex diceos falcidiam contra voluntatem teſtatoris deduci, qoibus verbis quarta Trebellianica neceſſariò ſubintelligitur: cum Falcidia intelligi oon poſſit, quippè quæ contra teſtatoris voluntatem deducator. d.auth.ſed cum teſtator.& in authen.de hær.& Fal.§.ſi verò expreſſim.Et præterea iure aotiquo Trebellianica prohiberi ooo poterat.l.ſi ut allegas. C. ad l.Falcidiam.l. Titia.ff.ad l. Falcid. hoc autem ios non reperitur hacteous correctum, ergo noo eſt diceodum Trebellianicam poſſe à teſtatore prohiberi. quam ſententiam probant Alcia.lib.5.parad.capitu.59.Ioan.Crot.in d. l. nemo poteſt. fol.3.colum.2.poſt glo. in d.l.ſi vt allegas. & alios, quos Alex.retulit. Verũ contrariam opinionem ibi parum cõſtaos adſerit Bar.in d.l.Marcellus.gl.in d.§.ſi verò expreſſim.quę magis communiter hactenus fuit recepta, ut fatentur Ioan. Crott.& Alciat.in locis præmiſſis.Iaſ. in d.l. Marcellus nu.45.Ripa in d.l. nemo poteſt.num. 44. Alex. conſil.67.volum.1.& Socio.Iunior conſilio 137.nume.6. volum.1.Iaſ.conſi.84.num.9.volum.1.& conſ.89.col.3.eo. volum.cuius opinionis prima ratio eſt, ꝙ Falcidia, Trebellianicæ iure ueteri æquiparatur, & econtrario Trebellianica Falcidiæ.d.l.Marcellus. igitur ooua lex in falcidia ſtatuta erit ſeruaoda in Trebellianica.gl.io l.ſi quis ſeruo perſuaſerit.C.de furtis.& in l. quod verò contra.ff.de legibus.Bar.in l. vt tantum.in princ.ff. de ſeruo corr. late Sthephanus à Fredericis parte 1. de interpreta. iur.14. argu.& id locum habet etiam in correctorijs.Iaſ. in l.erã ſigere.C.de tranſactio.nu.15.Ioan. Crot.io l. ſi conſtante. ff. ſolu. matrimonio.in 2.lectu.ſuper 7.q.Bartol. Fortu. in l.Gallus.§.& quid ſi tantum.ff de liber.& poſthu.colu. 87. nec obſtat, ꝙ ſit æquiparatio Falcidiæ, & Trebellianicæ in vno caſu, non uniuerſalis, nam & ſi concedam quãdoque differre Trebellianicam à Falcidia, tamen cooreudam libenter regularem eſſe earundem ſimilitudinem, & id ſatis erit. l. Titia. ff. ad legem Falcidiam. l. iubemus. C. ad Trebellian. l. cohæredi. §. cum filię. ff. de vulgar. text. inſignis in §. ſed qoia hęredes. Inſtitut. de fideicomiſſ. hæred. ex quo ceſſat omnioo vltima ratio prioris opinionis. Secundò vltima hæc opinio probatur ab eadem ratione, ſiquidem eadem ratio inducendi, & prohibendi Trebellianicam eſt illa, quæ hæc duo in Falcidia ſtatui perſuaſit, quod ita oſteodo. Lex enim Falcidia ſtatuta fuit principaliter ad imponendum modum legatis, ſicuti lex Voconia, & aliæ leges in hunc ſinẽ fuere latæ, vt conſtat ex Iuſtiniaoo io prin. Inſt.d. l. Falc.& ibi explicat Theophilus legem Furiam, qua cautum erat ne cui vltra mille aureos legare liceret, eadẽ ratio cõſtat ex l.j.ff.ad leg.Falc.in prin.Sic ẽt, vt modus adhiberetur fideicommiſſis. Senatuſconſultum Pegaſianum permiſit hæredi rogato hæreditatẽ reſtituere quartam, quæ Trebellianica nuncupatur, retioere ad exemplum legis Falc.dicto §.ſed qoia.& ibi Theophilus.Igitur cum eadem ſit omnino ratio, & expreſſa io ipſis Senatuſconſultorum, interpretationibus non eſt abſurdum nouam conſtitutionem circa Falcidiam, intelligi etiam io Trebellianica.Ex quo prima ceſſat ratio, q̃ ꝑ priori opinione adduximus, qui minimè conuenit, cum non fuerit illa priocipalis decidendi ratio, ſed fuit quædam cauſa præbens occaſionem conſtitueodi legem Falcidiam, & Trebellianicã, & hoc manifeſte oſtendam ex eo quidem, ꝙ idẽ Seoatoſconſultum, quod permiſit Trebellianicam quartam deduci, addit illam rationem, oe cõtiogat hæredes repudiare hæreditates, & extiogui fideicõmiſſa.§.ſed quia hæredes.Inſti.de fideicom.hæredi.& idem ſtatuit cogẽdũ eſſe hæredem adire, omni periculo hæreditatis iu fideicõmiſſariũ delato.§.ergo ſiquidẽ.Inſtit.de fideicõ.hęred.igitur conſtat, hanc eaodem rationem timoris repudiandæ hæreditatis expreſſam eſſe io Falcidia, & in Trebellianica, & tamen in Trebellianica manifeſtè apparet oõ eſſe eã rationem principalẽ, ergo nec fuit io falcidia conſtituenda. Item non oberit commuoi aſſertioni huius capitis vltima pars, quæ dixit falcidiã.i.Trebellianicam deduci contra uoluntatem teſtatoris. Nam ego vix mihi poſſum perſuadere verba huius capitis poſſe intelligi in Trebellianica, ſecus quàm in Falcidia, cum Romanos Pootifex hic planè de vera Falcidia loquatur, & de quarta portione ex eadẽ lege à legatis deducenda. Sed ſi de vera falcidia loquiť hic tex.& eius dedoctio à teſtatore ꝓhiberi põt, cur contra voluntatem teſtatoris deducitur. Nempe ex eo, quod ooo prohibita deductione falcidiæ expreſſim, adhuc uerum eſt falcidiam detrahi contra uoluntatem teſtatoris, atque item Trebellianicam, ſiquidem ipſe teſtator hæreditatem iuſſit reſtituere, aut totum aſſem hæreditariom legauit. Vnde deductio quartæ aduerſos eius voluntatem ſit, qui hæreditatem voluerat reſtitui ab hærede fideicommiſſario, aut

totum

torū aſſem legauerat. quod in hac ſpecie Theophilus adnotauit in §. ergo. Inſt. de fideicommi. hæred. glo. hic, quā commendat Alexan. in l. cogi. §. ſi pater. ff. ad Treb. in fi. notant Salice. & Iaſ. in l. filium quem habentem. C. fam. erciſ. nu. 23 Nam licet teſtator poſſit prohibere falcidiam, ſi tamen eam expreſſe non prohibuerit, fiet eius deductio contra voluntatem teſtatoris, ſaltem tacitam. optimꝰ tex. in l. Titia. ff. ad l. falci. quicquid dixerint Paul. à monte Pico in l. in quartam. ff. ad l. falc. col. 28. & Dec. conſi. 257. col. vlt. & Alciatus in d. c. 19. qui conantur probare non præmiſſa prohibitione expreſſa falcidiæ, eam deduci ex uoluntate teſtatoris, non contra eius uoluntatem, quod falſum eſt, & aduerſus Bar. in d. l. in quartam. qui dixit, etiam hodie deduci Falc. præter uoluntatem teſtatoris, qui eā nō prohibuerit. Qua in re plurimū intereſt, an falcidia deducatur ex voluntate teſtatoris, an contra eius uoluntatem, ex his, quæ notantur in d. l. in quartam. In ſumma igitur Trebellianica prohiberi poterit à teſtatore, ſicuti Falcidia etiam in codicillis, vt ſenſit Aret. in conſ. 12. ult. col. & expreſſe fatetur Gualdenſis de arte teſtan. titu. de mutat. teſt. c. 8. aduerſus Bal. conſi. 474. uolum. 2. qui reſpondit Trebellianicam non poſſe prohiberi in codicillis, etiam ſi in teſtamento prohiberi poſſet, ea ratione, quod codicilli non poſſunt omnino tollere teſtamenti uim, nec adimere hæreditatem. l. 2. C. de codicil. quæ quidem hæreditas adimeretur omnino, ſi in codicillis hæreditatis Trebellianica prohiberi poſſet. atq; ita Baldo ſuffragať glo. in d. l. 2. uerbo, falſo. & Alciat. in l. licet. C. de pact. à quibus; ipſe diſſentio, quippe qui videam, hæreditatem poſſe adimi in codicillis verbis obliquis. l. Sceuola. ff. ad Treb. d. l. 2. in parte vl. Nec refert quidquam, quòd in effectu tota hęreditas adimatur in codicillis, cum id licitè fieri poſſit, & adhuc hæres verus hæres eſt nomine, licet non re. Ex quibus opinio Bald. falſa redditur.

7 Cæterū, ex æquiparatione Falcidiæ † & Trebellianicæ infertur, fideicommiſſis pijs non eſſe deducendam Trebellianicam, ſicut nec Falcidia deducitur à legatis pijs. auth. ſimiliter. C. ad l. Fal. Bart. in dicta l. Marcellus. quo in loco Ang. Soci. Alex. nu. 4. & Iaſ. nu. 20. dicunt hanc opinionem communem eſſe. idem fatentur Abb. conſ. 59. vol. j. Euerardus in Topicis, c. 16. Abb. nu. 18. & Lanfranc. hic colum. vlt. Bal. conſ. 8. in 4. nolum. Ioan. ab Amicis conſil. 78. colum. vlt. & Coraſius in prælud. ad l. filium. C. fami. erciſ. nu. 44. tex. eſt ad hanc aſſertionem non inelegans in l. ſi quis ad declinandam. in ſi. C. de Epiſcop. & clerici. Eandem opinionem probat Cynus in d. auth. ſed cum teſtator. Salic. in d. auth. ſimiliter. dicens hanc ſententiam ſeruandam eſſe in praxi, quam Anto. & Card. hic ſequuntur, & pleriq; alij, quos pręfati Doctores referunt, licet contraria opinio placuerit gl. Archi. & Ioan. Andr. in d. c. ſi pater. verbo, Trabellianicæ. & pluribus, quorum Alex. & Iaſ. meminere. Nam & ſi Iaſon concedat hanc opinionem gl. eſſe veriorem, non tamen video cur ſit in Trebellianica recedendum a deciſione tex. in d. authen. ſimiliter. vbi Ludoui. Romanus repet. priuilegio 40. vltimarum voluntatum quo ad pias cauſas, approbat omnino gl. concluſionem. cuius diſputationem pręmiſſa ueritate communis opinionis omittimus.

8 Poſtremò ſupereſt † animaduertere verba quædā Bernardi in uerbo, legauit. & in uerbo, adeūte. ex quibus colligitur effectus clauſulæ codicillaris, & is potiſſimus eſt, ut non adita hæreditate legata debeantur à ſucceſſoribus ab inteſtato, quæ in re glo. hæc eſt inſignis, & forſan alibi in iure canonico ſimilem non habet, ſecundum Lāfran. hic col. pen. & eam notauit Abb. hic nu. 24. gl. opti. & ibi Barto. in l. j. numero 3. ff. de iure codicill. text. in l. ex teſtamento. C. de fideicommiſ. & ibi glo. in l. eam quā. C. eod. titu. uerbo, traditur. Vitalis in tract. Clauſul. fol. 2. oportet tamen hæreditatem adiri ab ipſis hæredib. legitimis, qui inteſtato ſuccedunt. gl. in l. qui filio. §. j. ff. de hæredibus inſtituend. melior iuris ſecundum Baldum ibi. & ſing. ſecundum Iaſonem in l. eam, quam. C. de fideicom. col. 6. Alex. nu. 53. Iaſ. col. vlti. in auth. ex cauſa. C. de lib. pte. Alex. in l. 3. col. j. ff. de lega. j. q eā cōmendant in l. nemo pōt. ff. eodē tit. nu. 50. vbi Iaſ. j. lectu. nu. 23. & 2. nu. 35. eā dicit eſſe ſing. quod procedit, etiam extāte Regia l. j. tit. 2. libro 5. ordin. quæ non adeunte hærede inſtituto ſtatuit legata relicta in teſtamento ualere. Eſt enim neceſſarium hæreditatē adiri ab his, qui legitimè ſuccedūt inteſtato, [qua de re lectorem admonere voluimus nihil conſtāter aſſeuerantes, ex eo, quod Regiæ legis uerba hanc interpretationem dubiam efficere videanť.] Secūdo hæc Bernardi concluſio locum habet in ſucceſſore legitimo, cui tempore teſtamenti competebat ius legitimæ ſucceſſionis ex primo gradu, non autem in alijs, qui ex vlteriori gradu habent idem ius. Hi enim non cenſentur rogati per clauſulam codicillarem. gl. in l. nō iuſtam. C. ad Treb. & in l. ſi Titio. §. Iulianus. ff. de lega. 2. Iaſ. col. vlt. in d. auth. ex cauſa. Ang. in d. l. non iuſtam. Ang. Aret. in prin. Inſtit. de codicil. per tex. in l. j. §. vlt. ff. de legat. 3. qui tamen loquitur, quando nominatim fuit grauatus proximior. Vnde ſi ſimpliciter ſit adiecta clauſula codicillaris, verſus erit omnes ſucceſſores legitimos grauatos cenſeri. tex. inſignis in l. ab inteſtato. ff. de iure codicill. ex quo omnino falſum eſt, quod Ang. & Iaſ. notant, atque ita Curti. Iuni. in d. authen. ex cauſa. num. 73. hanc vltimam opinionem probat.

9 Eſt tamen dubium, an legata † debeantur ab his, qui ſuccedunt inteſtato, ex eo, quod teſtator uoluit legata deberi etiam hæreditate non adita, in quo diſtinguendum eſt. Nā ſi teſtator dixit, volo legata deberi hēditate nō adita: legata minimè debentur non adita hæreditate, quia hæc clauſula eſt contra ius, & ideo non operatur effectum aliquem. l. nemo pōt. ff. de legat. j. ita in hac ſpecie Imol. in l. qui filio. §. j. ff. de hered. inſt. Oldra. conſ. 308. in 2. q. Alex. in l. extraneum col. pen. C. de hered. inſt. Bal. in l. j. C. ſi quis omiſ. cauſ. teſt. col. vlt. Quod ſi teſtator dixerit, uolo legata deberi, etiam hæreditate non adita ex teſtamento legata debentur à ſucceſſoribus legitimis, hæreditate non adita ab hærede ſcripto, quia hęc uerba habent vim clauſulæ codicillaris. l. codicillis. §. vlt. ff. de lega. 2. Alex. in d. l. nemo poteſt. col. 3. ſic intelligens Bar. ibi, qui indiſtinctè dixerat legata in præſenti qōne deberi à ſucceſſoribus inteſtati. Is tamen loquitur quando teſtator prohibuit Falcidiæ detractionem, quo caſu legata debentur, etiam non adita hęreditate per hęredem ſcriptū. tex. in authen. de hæredi. & Falc. §. ſi verò expreſſim. modo ſiat aditio à ſucceſſoribus legitimis. vt Iaſ. Crot. & alij explicant in d. l. nemo poteſt. hic uerò caſus non debet extēdi ad eum, in quo teſtator voluit legata deberi hęreditate non adita ex Imo. & Alex. relatis in parte prima huius diſt. licet Iaſ. in d. l. eā, quam. in 10. caſu, nitatur extendere d. §. ſi uerò expreſſim. ut locum habeat, quando teſtator non prohibuit Falcidiam, ſed uoluit legata deberi, hęreditate non adita, ex quibus omnibus apparet legata deberi non adita hęreditate ab ſcripto hærede, adita tamen à ſucceſſoribus legitimis, & id maximè ex ui clauſulæ codicillaris.

10 Idem planè dicendum erit, ſi † in teſtamento iuramentum præſtitum fuerit, habet enim vim clauſulę codicillaris. Iaſon hac ſpecie in dicta l. eam quam. numero 57. eſt tex. celebris in l. cum pater. §. filius matrem. ff. de legatis 2. dicens. Iuramentum hunc effectum habere, vt actus quis eo modo, quo ſit, non ualet, ualeat meliori modo quo poſſit. Bartol. ibi. idem Barto. in l. ſi quis pro eo. numero 13. ff. de fideiuſſ. idem in l. prima. §. ſi quis ita. ff. de verborum obligati. dicit illum tex. notab. Alexan. in l. 4. in princip. ff. de dam. infect. mirabilem Matheſ. notab. 56. commendat Iaſ. in §. item ſi quis. in 2. numero 14. Inſti. de action. & plerique alij paſſim eandem opinionem receipsūt, quę tamen primò intelligitur, dummodo actus ille habeat ſolennitatem, quę eſt neceſſaria ad effectum illum, quem ex iuramēto deducere volumus. Nam ſi teſtamentum iuramento pręſtito ordinatū volumus ualere iure codicillorum, oportet habere codicillorum ſolennitatem, ſi quidem iuramentum operať actum eo modo, quo ſit inualidum, transfundi in alium actum, qui ualere poſſit. igitur eſt neceſſarium, adhibitā fuiſſe illi ſolēnitatē, q̄ huic actui ſit ſufficiēs. Imo in c. cū

contingat, nu. 70. de iureiur. ſic intelligens Iuriſconſultum in dicto §. filius matrem. ex quo textu plura infert Iaſ. in dicto §. item ſi quis. nu. 14. & Chaſſane. conſ. 39. col. 4. diſputat etiam illius deciſionis rationem Alciat. in l. j. §. ſi quis ita. ff. de uerborum obl. num. 44. idem in d. c. cum contingat. num. 159. idem approbat Pontificia reſponſio in c. quanto. de iureiuran.

Secundò, non leuis eſt diſceptatio, cuius iuramentum exigat iuriſconſultus, teſtatoris, an hæredis? Et Ioannes Crot. in dicto §. ſi quis ita. concl. 9. illum textum intelligit in iuramento hæredis. Quod ſi id verum eſt, non eſt tanti facienda illa deciſio, quia ex promiſſione iurata ab ipſo hærede agitur ad legata. l. ult. C. de fideicommiſ. §. ult. Inſtit. de fideicomm. hære. iunctis his, quę notat Barto. in l. nemo poteſt. col. j. ff. de lega. j. Ex eo tamen tex. non omnino conſtat iuramentum præſtitum fuiſſe ab hærede. *Filius (inquit) matrem hæredem ſcripſerat, & fideicommiſſa tabulis data cum iuramenti religione præſtari rogauerat. Cum teſtamentum nullo iure factum eſſet, nihilominus matrem legitimam hæredem cogendam fideicommiſſa præſtare reſpondi, nam enixa voluntatis preces ad omnem ſucceſſionis ſpeciem porrecta videbantur.* Hactenus Iuriſconſultus ex quo nondum apparet, iuſm ab hęrede pręſtitũ fuiſſe, quanuis teſtator rogauerit hęredem præſtare legata, & ab eo iuſm fieri de eis ſoluendis, poſtulauerit. Et ſi hęc teſtatoris petitio effectum clauſulæ codicillaris habet, quanto fortius, ac iuſtius erit eundem effectũ tribuere iuramento ipſius teſtatoris? Vnde communis opinio ex ratione illius tex. probabitur, authore Alciat. in d. c. cum contingat. nu. 163. Sed ex his colligitur paragraphum illum, etiam in iuramento hæredis habere locũ, qđ ibi notãt gl. Bar. & Bal. gl. in l. 2. C. com. de leg. uerbo, iuramentum. Didacus à Segura in l. filiusfmilias. ff. de verb. ob. col. 9. Gulicl. Benc. in c. Raynutius. verbo, Teſtamentum. in 3. nu. 50. Quibus refragantur Bar. & Paul. in d. l. 2. dicentes, iuramentum hæredis non reddere legata magis efficacia, quàm ipſa ſint ex teſtamento, nec habere effectum clauſulæ codicillaris, cum effectus procedat à iuramento teſtatoris, qua in re dubius eſt Iaſ. in d. l. eam quam. col. 8. Ego verò arbitror, iuramentum præſtitũ ab hærede de ſoluendis legatis hunc effectum operari, ut ratione promiſſionis iuratæ hęres ipſe, qui promiſit, teneatur legata ſoluere, ex ratione l. vltimæ. C. ad l. Falcidiam. Item licet poſſit dubium eſſe à quo fuerit iuramẽtum pręſtitum in dicto §. filius. & ucriſimilius ſit ab hærede iuramentum præſtitum eſſe, & in eodem paragrapho tractetur de obligatione ipſius hæredis iurantis ad ſoluenda legata. exiſtimo tamen iuramentum præſtitum à teſtatore, vel ab hęrede ex iuſſione teſtatoris, effectum clauſulę codicillaris omnino operari, vt legata non tãtum ab hærede iurante, ſed etiam à quocunq; ſucceſſore legitimo repetita cenſeantur, quod ex uoluntate teſtatoris planè conijector, & uerba Iuriſconſulti adſtipulant, dũ is dixit, *Nam enixa uoluntatis preces ad omnem ſucceſſionis ſpeciem porrecta videbantur.*

Tertiò eſt intelligenda frequentiſſima à Doct. adnotatio, ut procedat, niſi actus deficiat in ſubſtantia, nempe ſi conſenſus deſit, nam tunc iuramentum illum defectum minimè ſupplet. l. vlt. C. de non nu. pecun. c. pen. de iureiur. in ſpecie Iaſ. in l. ſancimus. C. iſto tit. 2. col. Dec. in c. cũ ſuper. de offi. deleg. nu. 11. ſic & idem erit in defectu perſonæ agentis, qui vel furioſus, vel infans ſit. Roman. conſil. 517. col. pen. Bar. in d. l. ſi quis pro eo. ad finem. Alci. in d. c. cum contingat. nu. 166.

Quartò iuramenti religio inducit, ut actus valeat eo modo, quo poſſit ualere, non tamen meliori modo. Sat enim eſt, actum inualidum eo modo, quo geſtus fuit, ob virtutem iuramenti valere eo, modo, quo poſſit, ne pereat, nec præciſè eſt ei tribuenda maior ipſius actus poteſtas. ita Socin. & Alciat. in dicto §. ſi quis ita, nu. 4 4. ſenſit Alex. conſ. 12. col. pen. vol. j. quib. ego non aſſentio. imò arbitror actum iuramento præſtito geſtum, etiam ſi non ualeat eo pacto, quo geſtus ſit, valere tamen meliori modo quo poſſit. Nam ſi alijs pluribus modis idem actus ualere poterat, & ad eam poteſtatem, & effectum habeat congruam ſolennitatem, qui obſtat, quin ex iuramenti religione ex effectibus, quos habere actus ille poterat, vberiorem aſſequatur, quod ex d. §. filius matrem. probari mihi uidetur. & id probant Abb. in d. c. cum contingat. col. pen. verſi. ſeptimus caſus. & Lancel. Galiau. in d. §. ſi quis ita. col. 15. ex quibus cõſtat, ſtipulationẽ inutilem, & nullam, iuratam tamen, valere ut pactum nudum producens actionem, & meliori modo, quo poſſit, ſiquidem pactum nudum, cui accedit iuramentũ, actionem producit, etiam iure ciuili. Ant. & Abb. nu. 32. in dicto c. cum cõtingat. Mattheſil. notab. 36. Cuma. & Rom. in l. j. in prin. ff. de verb. obl. Iaſ. in l. iuriſgentium. §. ſed cum nulla. 12. fallent. ff. de pact. Galiau. in rub. ff. de uerb. obl. fol. 6. colu. 3. Fortu. in c. j. de pact. nu. 28. & Felin. ibi col. 2. Alex. in rub. ff. de uerb. obl. col. ult. & quanuis Barto. in l. ſi quis pro eo. pen. col. ff. de fideiuſ. tenuerit hoc procedere iure canonico, non tamen ciuili. idem Salicetus in auth. ſacramenta puberũ. vbi Cornc. q. 13. & Alcia. in d. c. cũ contingat. nu. 242. idem notant, dicentes Bar. opin. cõem eſſe. verior eſt prima opinio ex l. ſi quis maior. C. de tranſactionibus.

Quintò, eadem deciſio locum ſibi uendicat, non tantũ in vltimis voluntatibus, ſed & in cõtractibus, quod ex pcedenti exẽplo conſtat, & notauit Bar. in d. §. ſi quis ita. vbi Iaſ. nu. 24. & Galiau. col. 14. idem poſt alios aſſerunt. vnde cõſtat eſſe hãc cõem ſniam, & ex allegatis p Iaſ. in d. §. item ſi quis. nu. 14. & Chaſſa. dicto conſi. 39. colum. 4.

Sextò hinc manifeſtum eſt, idem eſſe in tranſactionibus, nam ſi tranſactio fiat iuro præſtito, & non valeat ut tranſactio, valebit tamen vt pactum nudum. Bar. communiter receptus in d. l. ſi quis maior. Iaſ. & Galiau. in d. §. ſi quis ita aduerſus. Rom. & Are. ibi. Imò eſſe Bar. opinionem communem aſſerit Lancelo. Galia. in d. §. ſi quis ita. col. 34. Ex quo infert intellectus ad tex. ĩ l. ſi cauſa cognita. C. de tranſactio. vbi Bar. dixit, tranſactionem factam ſuper his, quæ per ſententiam, & rem iudicatam finita ſunt, minimè ualere, nec ut ſanctionẽ, nec vt pactum nudum, hoc enim eſt uerum, niſi tranſactio ſit iurata, nã erit valida vt pactum nudum. Quinimò hoc pactum nudum iure etiam ciuili actionem producit, ſicuti paulo ante dicebam, ſecutus Abbatem & Galia.

Septimò poteſt communis ſententia etiam ad actus iudiciales extendi. Confeſſio nanque facta in iudicio à litigante, eius aduerſario non petente, nec acceptante illam minimè infert præiudicium confitenti, nec alteri, tamen ſi iuramententum huic confeſſioni acceſſerit, ſaltem ipſi confitenti nocet, tametſi non noceat alteri leganti. optimus tex. in l. de ætate. §. qui interrogatus. ff. de interr. actio. Ioan. Faber. in §. item ſiquis poſtulante. num. 13. Inſtit. de actio. vbi Ludouic. Gome. num. 13. idem approbat, dicẽs hanc ſententiam cõiter eſſe receptam.

11 Illud ſanè paſſim in hoc tract. quæritur, † verum legata pia debeantur hæreditate non adita. Et quidam reſpondẽt, legata pia deberi, etiam ſi ex teſtamento non adeatur hæreditas fauore piæ cauſę. Abb. in cap. relatum. j. colum. ult. iſto titu. Barto. in l. j. in repet. nume. 66. C. de ſacroſan. eccleſi. Anan. conſil. 28. colum. 3. Roma. conſi. 493. & Ioan. Lupi. in rub. de donati. §. 65. nume. 18. Mattheſ. notab. 163. quorum opinio dubia eſt, ex eo, quod libertas non debetur hæreditate non adita per ſcriptum hęredem, aut per eum cui bona adijciuntur, vt hæredi fauore libertatum. l. 2. C. ſi quis omiſ. cauſ. teſt. glo. in l. qui filio. §. primo. ff. de hæredib. inſtitu. l. 4. ff. de fideicommiſ. liber. l. vltima. C. de manumiſ. teſt. in princip. Inſtit. de eo cui bona liber. cau. addi. Libertas aũt dicitur cauſa pia. l. j. §. ſin autem. C. de comm. ſer. manumi. quem tex. dicit meliorem iuris. Iaſ. in l. j. §. ſi quis ita. numero 15. ff. de verbo. oblig. notat poſt alios Euerar. in Topicis, cap. 23. optimus tex. in l. primo gradu. ff. quæ in fraud. credito. quem adnotauit Tiraquel. in l. ſi vnquam. C. de reuoc. donat. uerbo, donatione largitus. numero 269. igitur non aliter legata pia debentur hæreditate non adita quàm legata libertatis, atque ex his dicendum erit legata pia non deberi hæreditate non adita .. quod notant Bald. Salic. quæſtio 3. Fulgoſ. & Iaſ. prima. lect. nume. 29. & in 2. vltima colum. in dicta l. prima. C. de ſacroſan. eccleſ. vbi Iaſ. prima lect. dicit hãc opinionem eſſe communem.

idem

idem Iaſ. in d.l.eam quam.nu.19.& Alex.conſil. 209. col. pen.2.vol.& Imo.in d.l.qui filio.§.j.

Verum in hac perplexa ac difficillima q. attingam peculiares aliquot caſus, ex quib. qd in hac re ſit dicẽdum, diligenter conabor explicare.

Primus caſus. Teſtatore nullũ inſtituẽte hęredem & volente omnia bona ſua in pauperes, aut pias cauſas distribui datis executoribus ipſi pauperes cenſentur vtiliter hæredes inſtitui, aut pia cauſa, atque nulla expectata aditione hæreditatis executores, aut eis non deſignatis, epiſcopi poterũt illam diſtributionem ad effectum deducere, c.cum tibi. iſto tit. idem erit ſi teſtator relinquat omnia bona ſua pauperibus. l.his verbis.ff.de hęred.inſt.Bar. in d.l.j.C.de ſacroſan.eccl.nu.65.Barb.in hac ſpecie conſil.8.vol.j.nu.14.Anch.in c.cum eſſes.iſto tit. nu.15. ſenſit Innocẽn.in c.Ioannes.iſto tit.

Secundus caſus. Teſtatore hęredem inſtituente, q. poſt mortem teſtantis non uult adire hæreditatem, nec alius ſucceſſor legitimus, ne bona à creditoribus capiantur, & legata pereant, pñt bona illa addici alicui ex his, quibus legata qa fuere relicta, vt conſeruent legata pia, datis fideiuſſoribus de ære alieno ſoluendo. Et hoc ad exẽplum fit illius cõſtitutionis diui Marci, quæ idem ſtatuit, in legatis libertatũ.d.l.4.ff.de fideicom.lib.in prin.Inſt.de eo, cui bona liber.cauſ.addi.Bart.& Iaſ.in d.l.eam quam. num. 19.C.de fideic.Rom.in authen.ſimiliter. C. ad l.Fal. in 20.ſpeciali. Et licet Sal.in d.l.j.quęſ.13.ab hac concluſione recedat, tamen ibi aſſerit, eam plures habere authores, & eam eſſe communem fatetur Iaſ.in d.l.eam quam. numero 9.

Tertius caſus. Legata pia debentur non adita hæreditate, quando quis deceſſit habens ſuum hæredem, licet abſtinẽtem. l.cum quaſi.§.ſed & ſi ſuus.ff.de fideicom. lib. qui tex. loquitur in legato libertatis, & ad legata pia inducitur p Iaſone in d.l.eam.quã. nu. 29. poſt Bal.in auth. hoc amplius.C.de fideicom.2. col.Ang.& Imol.in l.filius qui patri.in prin.ff.de vulg. tex ſecundum gl. ibi. d. l.cum quaſi.§.ſed & ſi quis.

Quartus caſus. Legata pia debentur non adita hæreditate ab hærede ſcripto, ex eo, quòd vel ante mortem teſtatoris eo ignorante, vel poſt repẽtina morte hæres extinctus nõ potuit hęreditatẽ adire.l.Antonius.ff.de fideicom. lib. quam ad hoc ipſum adnotauit Rom.in d. auth. ſimiliter. 20.ſpeciali.

Quintus caſus. Inſtituto hærede extraneo, & eo ſponte repudiante hæreditatem, legata pia cenſentur repetita à ſucceſſoribus legitimis, qui inteſtato ſuccedant, & ab eis adita hęreditate debentur. quod video Iaſonem cõcedere in d.l.eam quam.nu.20.argumento aſſumpto à gl. ibi, quæ in uerbo traditur, dixit, legata cenſeri repetita ab inteſtati ſucceſſoribus ob affectionẽ, & libertatẽ. l.teſtamẽto.ff.de fideicom.lib.cuius rõ ĩ legato pio locũ hẽt.

Sextus caſus. Quando teſtator legata pia reliquit ad ſepeliendum eius corpus, & alia, quæ ſtatim oportet velociter fieri, hæc legata debentur hæreditate non adita. Bal.col.4.& Iaſ.nu.20.in d.l.eam quam.

Septimus caſus. Quando teſtator iuſſit hæredi, vt uerbo tantum adiret hæreditatem, nec ei realiter ſe immiſceret, donec ab executoribus legata pia ſint ſoluta, executores pñt non expectata immixtione reali, aut aditione itidem reali, ipſius hæredis legata pia ſoluere. Alb. in l.precibus.C.de impuberibus & alijs ſubſtit.col.9. Nicol. Boer.deci.41.Iaſ.in d.l.eam quam.nu.20. ex quibus idem erit, ſi ſimpliciter teſtator voluerit legata deberi hæreditate non adita, quorum opinio quo ad legata pia poſſet optimè defendi, quo ad alia verò legata non eſt admodum tuta ex his, quæ in hoc paragrapho paulo ante diximus. Ex quibus opinio eorum, qui dicũt poſſe teſtatorẽ in quibuſcunq; legatis prohibere additionẽ hæreditatis, donec executioni tradantur legata, eſt intelligenda in hunc modum, vt hæres poſſit prohiberi apprehendere poſſeſſionem hæreditatis, non tamen adire, ſaltem verbo. Et ita ſenſit Iaſ.in l.debitori tuo. colum. j. C. de pact. Anch.conſ.47.Boerius d.deciſione 41. Oldr.conſi.108.

Octauus caſus eſt, in quem tendit tota controuerſia: Quando teſtator hæredem extraneum inſtituit, iſq; hæreditatem repudiat, aut non vult adire, etiam ante aditionem legata pia deberi aſſerunt Doctores, quòs in initio huius qõnis nominatim citaui, & id fauore piæ cauſę. idem concedunt Anch.in c.cum eſſes.nu.15.iſto tit.& idem conſ.144.Barba.conſ.8.vol.j.nu.14.dicens hanc opinionẽ eſſe cõem. Idem expreſſim fatetur Bal. eũ ſecutus in l.j.ff.de leg.j.in quo refragantur Imo. Alex. & Iaſ. qui contrariam communem eſſe opinantur, quibus ipſe nõ omnino acceſſerim, quippe qui videam viros vndequaque doct. Bar. ſubſcripſiſſe, & maximè Bal.conſ. 287. vol. 4. quorum ſententiam probat Lapus allegat. 91. nu.4. & Capella Toloſana 89. & probatur, quia teſtatore prohibente Falcidiæ deductionem hæreditate non adita, legata debentur. in auth. de hæred.& Falc.§.ſi uerò expreſſim. colla.j. ergo etiam prohibente ipſa lege Falcidiam, non erit neceſſaria hæreditatis aditio, ſicuti fit iſthæc prohibitio in legatis pijs. auth. ſimiliter. C.ad l. Fal. Fateor ſanè huic rationi reſpondiſſe Sali.in d.l.j.q.13. ſed dum conſidero eſſe nimiam hanc ſubtilitatem aditionis hæreditatis, quo ad legata pia, quæ non tantum actione, ſed vel officio iudicis poſſunt exigi. l.hæreditas.ff.de pet.hæred. nõ recenſo ſententiam Bart. probare, quæ communiter ſeruatur, teſte Carol.in additionibus ad conſil. Alexan.209. volum.2.num.16.

Regia verò l.j.tit.2.lib.5.in ordin. ſtatuit, hæreditate nõ adita ab hærede ſcripto, legata non tantũ pia, ſed & alia quæcunque ualere. Forſan tamen ex lex inducit legatorum repetitionem à ſucceſſoribus legitimis, & ideo erit neceſſaria eorum aditio, tametſi hæredis ſcripti aditio nõ requiratur. ex gl.in l.qui filio. §.j.ff.de hęre. inſti. cuius nos mentionem fecimus in hoc §. [Nec tamen dubitauerim ab executoribus teſtamentarijs, etiam nondũ adeuntibus legitimis hæredibus, & peti poſſe, & debere ſolui, ex eo præſertim, quòd legis Regiæ uerba non videntur planè admittere prædictæ gl. opinionem.]

Addit præterea eadẽ l.Regia, hærede, aut legatario repudiante legatum aut hæreditatem, quę alteri ex teſtatoris voluntate erant reſtituenda ab ipſo hęrede vel legatario, debetur legatum, vel hæreditas ſubſtituto, atque
12 ita fit, vt ex Regia conſtõne ceſſet illa dubitatio, an † legatarius rogatus legatum, aut aliquam eius partem alteri reſtituere, poſſit legatum repudiare, quę tamen qõ exa minãda eſt ad perfectionem Regię ſanctionis intellectũ. Videtur etenim hanc repudiationem fieri poſſe. Nam & debitor poſt hæreditatem, vel legatum etiam poſtquam ſibi ceſſit dies, repudiare, nec ex hoc dicitur creditores fraudare. Tunc etenim creditoribus fraus fit, quando ex facto, vel omiſſione debitoris deſinit ipſe aliqd habere, ita vt ſibi incipiat aliquid de nouo abeſſe, qđ alteri acquiratur, & incipiat illi de nouo adeſſe, vt eleganter explicat Bar. per tex. ibi in l.qui autem.in prin.ff.quæ in fraud. cred. optimè Carol.in conſuet.Pariſ.tit.j.§.j.gl.3.num.10. ita intelligens tex.in d.l.qui autem.quem notant Ang. & Iaſ.in §.item ſi quis in fraudẽ.Inſtit.de actionibus.nu.121. & nos eiuſdem meminimus 2.par.Epitomes c.7.§.j.num.12. Igitur poterit, & fortiori ratione legatarius legatum repudiare, etiam ſi dies iam ceſſerit, quamuis fiat ex hoc præiudicium illi, cui legatum illud erat ex voluntate teſtatoris reſtituendum, quanto magis id licebit, attenta Regia lege, quæ ab illo præiudicium tollit.

Illud tamen hac in re omittendum non eſt hæredem non poſſe repudiare legatum defuncto relictum in præiudicium alterius. tex. ſing. in l. liberto octuaginta. ff. de bon. libert. & in l. ſi fundum ſub conditione. §. Titius. ff. de lega. j. quibus ex aduerſo obijcitur tex. in l. ſi mihi. ff. de lega. j. in princip. vbi iuriſconſultus expreſſim aſſerit, permiſſum eſſe hæredi repudiare legatum defuncto relictum.

Quamobrem Bar.in d.l.ſi mihi. ita nondum hũc diſſoluit, ut exiſtimet d. §. ſi Titius. intelligendum eſſe eo caſu, quo ex aliquod coniecturis apparet defunctum uoluiſſe illud legatum ab eius hærede admitti, & acquiri, non repudiari, nempe quia de eo diſpoſuit. Cui interpretationi cæteri Doct. magis communiter accedunt.

Ad aliam verò obiectionē, quæ ſit ex l. liberto, ſic Bar. reſpondet, dicens illius l. deciſionem eſſe intelligendam, quando hæres repudiando alteri præiudicium infert, ſibi verò nullum commodum acquirit, nec damnum euitat, quo quidem caſu minimè ei liceret repudiare legatum, ſicuti poſſet quando ex repudiatione ſibi ipſi commodū aliquod accederet, aut proprium damnū ipſi hæres effugeret, quod gl. in d. l. ſi mihi, expreſſe notat. & idem poſt Bar. Doct. ibi magis communiter defendunt, & maximè Alex. & Soc. contra Pau. Cuma. & Iaſ. qui a Bar. recedunt, ex eo quod in d. l. liberto. hæres ex repudiatione commodum conſequitur, quippè cum facta repudiatione hæreditas defuncti liberti non accedit ad illam æſtimationē, & quantitatem, ex qua legitima ſit patrono debita, acquiſita verò legato liberti, hæreditas eius efficitur quantitatis, quæ patrono ex iuris diſpoſitione legitimam omnino defert, ex hoc enim legato centenarius deceſſit in bonis ipſe libertus. l. ſi libertus. ff. de iure pat. Igitur non licet hæredi legatum defuncto relictum repudiare in alterius præiudicium, etiam ſi ea repudiatio in vtilitatem hæredis cedat. Rurſus aduerſus Bart. obijciunt tex. in d. §. ſi Titius. Cuius verba ſunt, *Si Titius, cui Stichus legatus fuerat, antequam ſciret ad ſe legatum pertinere deceſſerit, & eundem Seio legauerit, & hæres Titij legatum non repudiauerit, Stichum Seius vindicabit*. Ecce qualiter hæres liberè poteſt legatum illud repudiare, & tamen acquiſitione nullum ei damnum imminet,

Ego ſanè Bar. diſtinctionem ab his obiectionibus ita defendam, vt exiſtimem, ex d. §. ſi Titius. neceſſariam eſſe hæredis acceptationē, vt Seius Stichum poſſit vendicare iure dominij, atque hoc tendunt verba illa, *Et hæres Titij non repudiauerit*, non tamen ex hoc negatur poſſe hæredē compelli legatario petente, Stichum legatum acceptare, cum nullum ei ex hoc immineat præiudicium. Et ita Accurſius, & Docto. ibi illum textum interpretantur. Id verò quod adducit ex Africano in d. l. liberto. opinioni Bar. nequaquam obſtat, ſi animaduertamus verum Iuriſconſulti ſenſum. Nam illud præiudicium non eſt conſiderandum, item neque commodum, quod in eo caſu ex repudiatione ſequeretur, cum nulla alia vtilitas, nullum aliud damnum, extrinſecus ex repudiatione, vel acceptatione legati hæredi contingat, quàm quod ex maiori, vel minori hæreditatis æſtimatione ad hæredem peruenire poſſit. Friuolum tamen eſt nullam aliam cauſam repudiationis hæredem proponere, quàm maiorem hæreditatis æſtimationem. Et hunc opinor eſſe proprium intellectum Iuriſconſulti in d. l. liberto. nec aliud arbitror Bart. ſenſiſſe, ex quibus plura inferuntur.

Primum, hæredem non eſſe cogendum acceptare legatum defuncto factum, etiam ad augendam hæreditatis æſtimationem, vt locus ſit legitimè portioni, quādo repudians legatum, tanquam hæres, illud poſſet conſequi tanquam legatarius, abſque aliquo onere. ex d. l. ſi mihi. vbi Bar. & alij frequentiori calculo hanc ſententiam probant, quod fatentur Iaſ. ibi. & Alex. conſi. 113. vol. 3. col. vlt. ex hac opinione rūdens quid iuris eſſet in pulchro caſu, qui ibidem ab eo proponitur. & ſequitur Iaſ. in d. l. ſi mihi. nu. 20. licet Carolus in additionibus ad Alex. omnino diſſentiat ab Alex. & à frequentiſſima omnium ſententia. [Et idem in l. ſi partem. ff. quemadmo. ſerui. admit. nu. 73. & ſequentibus. eius tamen rationes lector cum iūdicio examinare poterit, vt quæ ſit hac in quæſtione verior opinio, iudicare valeat. Nos etenim poſt tertiam huius operis editionem in nouos intellectus, & Caroli analyticos commentarios incidimus.]

13. Secundò, hinc deducitur † grauiter erraſſe Alexan. in d. l. ſi mihi. & in d. conſi. 113. col. vlt. qui defendens opinionem Bar. & cōmunem exiſtimat in d. l. liberto. repudiationem nullum commodum afferre hæredi repudianti, ex eo ꝙ iure nouiſſimo tertia pars bonorum liberti, & centenarij ſit patroni legitima non dimidia. §. ſed noſtra. Inſti. de ſucceſ. liber. eam verò tertiam partem ex ſolo legato quadraginta hæres ſoluere poterat, & conſequi integram liberti hæreditatem, in qua erant octuaginta, etiā ſi legatum acceptaſſet. Igitur mirum non eſt, ſi acceptare cogatur hæres, qui ex ea acceptatione nec damnum patitur, nec lucrum amittit. Hinc enim Alex. intellectus verè commentitius eſt, & oīno reijciendus, cū ſit à verò ſenſu, & integro iudicio alienum, Africani reſponſa, iuxta cōſtitutiones Iuſtiniani intelligere ſecluſis deciſionibus, quæ Africani ætate vigebant, ex quibus dimidia bonorū liberti pars patrono cōpetebat pro portione legitima, ſi is cētenarius deceſſiſſet. §. poſtea. Inſti. de ſucceſ. libert. Quod ſi Alex. commentum eſſet admittendum, ſequeretur non eſſe locum d. l. liberto. quando liberto habenti octuaginta, legarentur triginta, aut vigintiquinq; , quod falſum eſt, & ita ex hac poſteriori ratione reprobat Alexandri intellectum Carol. in dictis additionibus.

Tertiò, ex his apparet, non rectè Bal. locutum fuiſſe in l. ſi. §. tali. C. de cura. furio. dū tex. in d. l. liberto. dixit ſing. eum intelligens procedere, quando in fraudem patroni eſſet facta repudiatio, non enim ad verum illius legis ſenſum requiritur fraudem aliquam adeſſe, nec probari.

Quartum, eadem ferè radice corruit ratio Iaſ. in d. l. ſi mihi. qui ſcripſit in d. l. liberto. non admitti repudiationem, quia fuit facta in fraudem legis, ideſt legitimæ portionis patrono debitæ ex legis diſpoſitione. l. ſi libertus minorem. ff. de iure patron. cuius deciſionem ſolennem eſſe exiſtimat, quia ex ea probatur, alienationem in fraudem huius legitimæ portionis factam, eſſe nullius momenti, cum cæteræ validæ ſint, quamuis reuocari debeant. Hęc enim ratio Iaſonis ad l. liberto. non eſt admittenda, nam repudiatio legati, vel hæreditatis, non dicitur fieri in fraudem patroni. l. j. §. verum. ff. ſi quid in fraudem patroni. Nec oberit l. ſi libertus. quippè quę loquatur in alienatione rei propriæ iam perfectè acquiſitæ ipſi liberto, nō in repudiatione legati, qđ licet poſt acceptationē ſingat retro legatarij fuiſſe, tametſi repudiet retro eius non fuiſſe, palam eſt, vti probatur in d. §. verum.

Quintum, multo minus placet quòd Socinus aſſerit in dic. l. ſi mihi. dicens rationem dictæ legis liberto. eam eſſe, vt fauore patroni nullo pacto hæredi liberti ſit permiſſa repudiatio. Id enim falſum eſt, cum eadem deciſio ſit ſeruanda, etiam quo ad æſtimationem hæreditatis, reſpectu legatorum, vt in vltima illius legis parte probatur.

14 Sextò, vt ad propoſitam † quæſtionem redeam, infero ex præmiſſis debitoris hęredē non poſſe repudiare legatum defuncto relictum in fraudem, aut in præiudicium creditorum, licet ipſe debitor in vita poſſet. quod notant Nico. de Neap. & Iaſ. in §. item ſi quis in fraudem. Inſtitu. de actionibus. num. 32. Alexan. in d. l. ſi mihi, & tibi. quod manifeſta ratione probatur, quia ipſe legatarius repudians non diminuit proprium patrimonium: ipſius verò hæres diminuit hæreditatem debitoris, cuius bona, iura, & actiones tenetur diligenter cuſtodire. Hanc tamen illationem ex principali diſtinctione Bartoli intelligunt quidam eſſe veram, quando ex repudiatione nullum commodum hæredi debitoris obueniret, nec ex acceptatione dānū ei immineret, quod ſi ex acceptatione damnum, aut ex repudiatione commodum hæredi contingere poſſet, exiſtimant cogi non debere hæredem ipſum legatum acceptare, ita notant Alexan. d. conſi. 113. colum. vlt. & Iaſ. in d. l. ſi mihi. nume. 20. dicentes poſſe hæredem debitoris repudiare rem legatam debitori, & eam accipere ex alio iure, quo creditoribus eius rei ratione minimè ſit obligatus ipſe hæres. Sed ſi res legata primò loco debitori defertur, & ex eius legati acquiſitione nullum aliud incommodum hęredi cōtingit, quàm quod creditoribus defuncti tenetur creditam pecuniam ſoluere titulo hæredis, non opinor ei licitum eſſe prefatum legatum repudiare. Hæc enim repudiatio manifeſtè repugnat voluntati debitoris, quam eius hæres ſequi tenetur, ſi quidem pręſumendum eſt debitorem ipſum uelle ſuis creditoribus omnino ſatisfieri, cui ſatisfactioni eſt neceſſarium legatum iſtud. Igitur nulla ratione iuſtè poterit in præiudicium creditorum repudiari: & ideo quo ad hanc opinionem libenter Carolo conſentio, qui ab Alexan. receſſit, male tamen ipſe allegauit d. l. liberto. ad cōcluſionē in hac ſexta illatione deductam,

ductam, cum prędicta lex minimè locum ſibi vindicet eo caſu, quo hæredi extrinſeca vtilitas ex repudiatione accederet, vt dixi illatione prima.

Septimò ex Bar. diſtinctione comprobatur, quod Sali. & Iaſ. in d. l. ſi mihi. colum. pen. notant dicentes, monachos quibus legatum aliquod relictum eſt cogendos eſſe illud acceptare ad effectum, vt clericus eccleſiæ rector, cui canonica portio ex eo legato competit, eandem quartam, & canonicam portionem adſequatur, ſi ex hac acceptatione nullũ damnum monachis accedit, lucrumve ab eiſdem aufertur.

15 Cæterum, & ſi plurima ex † hac deciſione adnotant ex Pan. cæteriſq; Pontificij iuris interpretibus illud præmaximè probat hæc decretalis reſponſio: Hæredem rogatũ reſtituere hęreditatem, etiam ſi fideicommiſſarium vniuerſalem hęredem inſtituerit, non poſſe eum grauare reſpectu bonorum contentorum ſub fideicommiſſo, ſecus quàm poſſet in bonis, & rebus, quæ verè ſint ipſius fideicommiſſarij hęredis inſtituti. Quinimò poteſt fideicommiſſarius Falcidiam, & Trebellianicam deducere ex illis bonis, quę conſequitur ex inſtitutione vltra fideicommiſſum. Ex his ſanè apparet, diſcrimen maximum conſtitui inter hanc deciſionẽ, & c. Raynutius. ſaltem in ſeq.

Primum, conſtat hic, ſubſtitutionem fuiſſe fideicommiſſariam, ibi compendioſam.

Secundum ibi, quod filius fuit rogatus reſtituere deſcẽdentibus ab ipſo teſtatore, hic verò agnatis ex linea trãſuerſa ipſius teſtantis.

Tertiũ, hic Raynaldus inſtituit hæredes alterum ex ſubſtitutis, & eius filios, ibi nullum inſtituit hęredem.

EX CAP. IOANNES.

SVMMARIVM.

1 *Executio vltimarum voluntatum pertinet non tantùm ad Epiſcopum, ſed & ad quemlibet alium habentem Epiſcopalem iuriſdictionem.*

2 *Capitulum, vacante ſede, poteſt exequi teſtamenta, ſicut poterat epiſcopus.*

3 *Executor deſignatus in teſtamento, an cogatur id officium accipere?*

4 *Præſens, & tacens eo tempore, quo eligitur ad executionem, non cenſetur id munus recipere.*

5 *Executor an poſſit agere?*

6 *Executor an poſſit vendere res hæreditarias.*

CAPVT, IOANNES.

CIRCA executores vltimarũ volũtatũ diximus, atq; explicuimus aliquot aſſertiones in c. 3. & in c. tua. & in c. ſi hæredes. huius ti.
1 quibus addendum eſt, non tantum ad † Epiſcopum pertinere curam, vt vltimę uoluntates mandentur executioni, ſed & ad diœceſanum, id eſt, ad illum qui iuriſdictionem Epiſcopalẽ habet excluſo Epiſcopo, tametſi epiſcopus non ſit. Contingit enim frequentiſſimè abbates, archidiaconos, iuriſdictionem epiſcopalem habere, vel ex priuilegio, vel ex præſcriptione. c. auditis, de præſcrip. c. accedentibus. de exceſ. pręla. Hi ſanè appellationem diœceſanorum continentur. gl. in cle. vnica. de for. compe. verbo, diœceſanis. vbi Imol. & Card. Ioan. And. Abb. Barba. hic col. 7. Fel. in c. cum olim. col. j. de præſcrip. cum ibi per cum adductis. tex. optimus in c. Abbates. de priui. in 6. gl. in cle. j. verbo, proprij, de rebus eccleſ. dicens Abbatis conſenſũ ſufficere in alienatione rerum eccleſiaſticarum, ſi is habeat iuriſdictionem quaſi Epiſcopalem. dicit eam ordinariam Abb. in c. 2. de tranſact. commendat idem Abb. in c. j. de voto. col. 3. & hic idem in c. quæſitum. 3. notab. de rer. permut. Dec. in cap. auaritiæ. de præb. vlt. colum. Et licet glo. in cle. j. de vita & hone. cle. & in cle. j. de iure patron. velint expreſsè, appellatione diœceſani Epiſcopum tantum comprehendi, non alium inferiorem, etiã ſi his habeat iuriſdictionem epiſcopalem. Imol. in cap. de monachis. 2. colu. de præb. tamen id procedit in his, quæ potius exigunt officium epiſcopi, quàm eius iuriſdictionem, nam in his, quæ iuriſdictionem potius requirunt, appellatione diœceſani continetur inferior habẽs iuriſdictionem Epiſcopalem. Abb. & Barb. hic, Fel. in d. c. cum olim. col. j. in quo oportet mentem, & rationem diſpoſitionis cuiuſque perpendere diligenter.

2 Imò canonicorum † collegium, quod capitulum vulgo dicitur, poterit uacante ſede Epiſcopali compellere executores, vt ultimam voluntatem exequãtur, & eis negligentibus eandem executioni mandare, cum hoc ad iuriſdictionem Epiſcopalem ſpectet. Abb. 3. colum. poſt Card. Ioannem And. & Anch. hic, & idem probat Cald. conſi. 12. huius titu. Card. in cle. vnica. colum. 3. eod. titu. dicens hanc opin. cõmunem eſſe. idem aſſerit eam ſecutus Franc. Paui. de poteſt. cap. ſede vacante. 2. par. q. 7. & Barb. hic, nu. 15. licet ab ea receſſerit. Hinc etiam arbitror, pręlatum Epiſcopo inferiorem habentem iuriſdictionem Epiſcopalem excluſo Epiſcopo, non tantũ poſſe compellere executores ad executionẽ, ſed etiam eis negligentibus exequi vltimam voluntatem, quod minimè dubium eſt, quando is pręlatus non eſt ſubiectus Epiſcopo, ſed ab eo exemptus ſimul cum his, qui illius ſunt iuriſdictionis. Prælatus verò non epiſcopus, habens tamen Epiſcopalem iuriſdictionem, à quo ad epiſcopũ appellatur, licet poſſit cogere executores ad exequendum, quod docto. hic concorditer aſſerunt, & poteſt probari ex cap. quãquam. de vſu. in 6. iuncta gl. verb. loci. & Fran. ac Domi. ibi. forſan tamen non poterit exequi ipſam vltimam voluntatem negligentibus executoribus, ſed id officium Epiſcopo deferetur, ſicuti ſenſit Card. in cle. j. iſto tit. 8. q. Fatetur tamen poſſe hunc prælatum inferiorem exigere rationem ipſis executoribus, iuxta illius clementinæ conſtitutionis ſanctionem. in quo glo. ibi, verb. locorum ordinarijs dubitauit, quo fit vt ex præmiſſis ſenſus huius c. apertiſſimus ſit.

3 Colligitur deinde ex hoc c. † executorem deſignatum in teſtamento, etiam ad legata pia ſoluenda, non poſſe cogi id munus accipere, ſaltem præciſè. Ioan. And. Abb. & Doct. hic communiter, quamuis ſi id recuſauerit, amittat legatum à teſtatore relictum. authen. de hæred. & Falc. §. ſi quis autem. collatio. j. authen. de eccleſ. titu. §. ſi autem. collatio. 9. Card. in clem. vnica. iſto titu. quęſt. 4. l. ſi quis ſepulchrum. §. funus. ff. de relig. & ſumpt. fu. l. vltima. ff. de confir. tuto. l. poſt legatum. §. amittere. ff. de his, qui, vt indign. Bald. in repet. l. j. ff. de lega. 2. columna 6. coniunctus tamen ipſi teſtatori in dubio, non amittit ex hoc legatum. l. tutor. §. quæ tutoribus. ff. de excuſ. tuto. Barb. hic, numero 17. Roma. ſingul. 646.

Quod ſi ſemel deſignatus executor expreſsè, vel tacitè hoc officium receperit, omnino cogendus eſt, id exequi tex. hic ſatis celebris, ex quo frequentiſſimè iuris vtriuſque interpretes id notant, maximè Abb. hic numero 3. & Card. d. quæſt. 4. Quorum primus addit Epiſcopum poſſe hoc officium exequendi vltimam uoluntatem delegare alicui, qui ei ſubiectus ſit, & eum compellere, vt exequatur, ſicuti in qualibet alia delegatione, quando Epiſcopo competit executio, ex notatis in cap. paſtoralis. de offic. deleg. & in l. j. C. qui pro ſua iuriſd. idem Barb. hic nu. 15. & idem in cap. tua. nu. 20. huius titu. Bald. in d. l. j. colum. 6. Alter uerò notat, religioſum poſſe cogi ab eius prælato accipere hoc onus exequendi ultimam uoluntatem, oportet enim monachos obtemperare eorum prælatis. cap. non dicatis. 12. q. j. atq; ita eſt intelligẽda ultima pars huius capitis. iuncta gl. & idem approbat Barb. hic nu. 17.

Quinimò etiamſi quiſquam præſens deſignetur exe-
4 cutor, & tacuerit, † non cenſetur ex hoc id munus acceptare. Abb. & communiter Doct. hic. teſte Barb. nu. 11. & probat in l. filiusfamilias. §. inuitus. ff. de proc. l. ſi de meis. §. recepiſſe. ff. de arb. nam & is, in quem prę ſentẽ ſit compromiſſum, etiam ſi tacuerit, non uidetur recepiſſe arbitrium. Imo. in cap. Quintauallis. de iureiuran. 19 diſtin. Rom. Alex. & Iaſ. num. 98. in l. quę dotis. ff. ſol. mat. & Marcus Ant. in trac. de compromiſſis. par. j. & quæſt. j. num. 36.

quorum opinio cōis eſt, quæ locum hēt in eatraneis, nī
coniunctus, qui præſens fuit eaecutor deſignatus, & ta-
cuerit, cogitur ex boc officinm iſtud eaequi, quia videtur
onus hoc accepiſſe. Bal. qui & in amico loquitur in l. inuit
tus. C. de procu. ad fi. qnem ibi cęteri ſequunē. Iaſ. in d. l. q̄
dotis. nu. 72. Marcus Ant. in d. nu. 36. Lanfran. in tract. de
arb. col. 5. Rom. in d. l. quæ doris. ex l. ſi ſeruus communis.
ff. de don. inter vir. & vxo. Et idem erit ſi præter præſen-
tiá ipſe deſignatus eaecutor aliquem actū fecerit, ea quo
poſſit præſumi, aut colligi mandatū accepiſſe, nec libet
hic recenſere oēs, vel ſingulos actns, qui hanc accepta-
tionē indncunt. nā & bi colligi poſſunt ea p̄ſatis anthori
bus, & maximè eſt in hac re textus inſignis in l. filiusfa.
absētis. ff. ad Maced. & in cle. j. de procur. Mattbeſi. notab.
32. Fel. in c. nonne. de p̄ſum. Imol. Fel. nu. 36. Decins nu. 23.
Ripa nn. 131. in c. cum M. de conſti. Bar. in l. quo enim. ff. rē
rat. hab. & ibi Pau. Caſt. Ant. Rube. in l. non ſolum. §. mor-
te. ff. de noui ope. nunc. nu. 327. poſt Alea. ibi Abb. hic Hip
pol. in rub. C. de prob. nu. 246. a q bns latè tradttur intelle
ctus d. l. filiusfa. abſentis. & ex ea deducitur, eaecutorem
nominatum à teſtatnre recipientem inſtrumentū, in quo
executor fuit deſignatus, legentem id, & tacentē ex hoc
mnnus iſtud recepiſſe, quod & Soc. ſenſit conſil. 63. in 4.
volu. Vnde infero intellectum ad l. Regiam j. titu. 10. par.
6. quæ ſtatuit poſſe teſtatorē deſignare executorē vltimę
volnntatis, non tm̄ præſentem, aliquem, ſed & abſentem.
5 Vltimò, eſt non inutilis quæſtio, an † poſſit executor
agere. Et ſi executor ſit ad legata pia nominatus, agere
poterit aduerſus hæredes & alios quoſcunque. l. alio. ff.
de alimen. & cib. leg. l. nonnulli. & l. ſi quis ad declinādā.
C. de epi. & cle. & eſt ab oibns recepta iſthæc opi. Quod
ſi legata non fuerint cauſa pietatis relicta, executor me-
rus non agit nec aduerſus hæredem, nec alium quemli-
bet poſſeſſorē. l. Lncins. §. Mæuia. ff. ad Treb. quanuis offi-
cium iudicis poſſit implorare, vt hæres cogatur, aut qui-
libet alius bonorum poſſeſſor, ea bona tradere ad eaecu
tionem faciendam. ex l. hæreditas. ff. de pet. her. l. quintus.
ff. de annn. leg. Mixtus verò eaecutor, cui vel pars ipſius
legati competit, vel ipſum legatum, licet cum nnere re-
ſtitutionis agere poteſt aduerſns quencunqne, l. ſi quis Ti
tio. vbi Bar. ff. de lega. 2. atque ita hanc quæſtionem eape
diunt Abb. & Doc. hic. Regia l. 4. tit. 10. par. 6. Oldendor,
de executoribus teſta. tit. 6. Bal. in l. id quod pauperibus.
q. 5. & 6. C. de epiſ. & cle. Card. in cle. vnica. iſto tit. q. 13. &
Imol. col. vlt. qui vnanimi conſenſu fatentur indiſtinctè
executorem agere poſſe, ſi hæc ptās à teſtatore eidem cō
cedatur. l. ſi à pluribus & l. qnidam. §. ſi ſcriptus. de leg. j.
6 Sic executor vniuerſalis † poterit vendere res hæredi
tarias ad effectum eaecutionis. l. nulli. C. de epiſ. & cle.
Particularis verò non poteſt vendere, niſi à teſtatore uen
ditio ei permittatur. l. alio hærede. ff. de ali. & cib. le. vbi
Bar. 3. col. eaplicat, executorem vniuerſalem eſſe illum,
qui nullo hærede inſtituto nominatim eligitur à teſtato-
re ad diſtribuenda omnia ſua bona, & legata ſoluenda.
Præmiſſam etiam diſtinctionem Abb. hic vltima col. ſe-
quitur, & eam arbitror communem eſſe. Expenſas autē,
quas executor fecerit in eaigendo res, & fructus hære-
ditarios ad peragendam executionem, poteſt ea bonis
defuncti iuſtiſſimè petere. Arch. Ioan. And. Domi. col. 3.
& Franc. col. pen. in c. vlt. iſto tit. in 6. & notat Paul. Pariſi.
conſi. 26. num. 18. vol. 4.

EX CAP. VLTIMO.

SVMMARIVM.

1 *Varij mores in celebrandis defunctorum exequijs.*
2 *Agape quid ſit in canonibus a Gratiano concinnatis.*
3 *Nouendiale ſacrum ſolet pro defunctis celebrari?*
4 *Fabrica quid ſit & de priuilegio legati pro Eccleſia fabrica relicti.*
5 *An hic Canon locum habeat in quarta portione parochiali Eccleſia debita.*
6 *Monachi tenentur quartam portionem ſoluere parochiali Eccleſia, etiam de legatis hoc expreſſis.*
7 *Quarta portio non debetur ex his, qua exequutor teſtamentarius diſtribuerit in ea opera, quorum hic tex meminit.*
8 *Duplex quarta portio poteſt ab uno & eodem legato deduci.*

CAPVT VLTIMVM.

VETERIBVS ſolenne quidem erat mor-
tuorū exequias pia deuotione celebrare,
vel tribus, vel ſeptem, triginta, aut quadra
1 ginta† dicbus poſt obitum ipſum, authore
Ambr. in lib. de obitu Theod. quem Gra-
tia. retulit. 13. q. 2. cap. quia alij. ſic ſcribēs:
Quia alij tertium diem, alij trigeſimum, alij ſeptimum, alij qua-
drageſimum obſeruare conſueuerunt, quid doceat lectio conſidere-
mus. Defuncto, inquit, Iacob, pracepit Ioſeph pueris ſepultori-
bus, vt ſepelirent eum, & ſepelierunt ſepultores Iſrael. & com-
pleti ſunt quadraginta dies, ſic enim denumerabantur dies ſe-
pultura, & luxit eum Ægyptus ſeptuaginta diebus. Has
ergo ſequenda ſolennitas, quam praſcribit lectio. quæ quidem
verba ex dicto canone referri libnit, quod nec apud Gra
tiannm, quin nec apud diuum Ambroſiū integra, & abſq;
vitio leganē. Eſt & in hac quæſt. optimus tea. in c. nullus.
44. diſ. quo in loco prohibenē inhoneſta, & laſciua conui
uia clericis q̄ paranē, & exbibenē in hiſce ſolennitatibus
defunctorū. Tametſi cōuiuia honeſta, & q̄ gr̄a charitatis,
& dilectionis fiūt, ēt clericis permittanē, mō nō fiāt intra
eccl̄iam. c. cōuiuia cōia. 44. diſt. c. nō oportet. in 2. 42. diſt.
qni Canon. & in c. non oportet. in j. & in c. ſi quis. ea. diſt.
cōuinia Chriſtianorū, & q̄ pauperibus eahibenē, Agapē,
2 † quaſi dilectionē appellat, eo nēpe, q̄ dilectionis, & cha
ritatis cā fiāt, tex. in d. c. cōuinia cōia. qua dictione vtitur
dinus Hier. ad Euſtochiū de cuſtodia virginitatis. j. Epiſt.
Tomo. *Cum ad Agapen (inquit) vocauerint, praco conducitur,*
vbi Eraſmus ī ſcholijs huius vocis ſignificationē adnota
uit. Nā & Iudas in Epiſt. Agapen charitatem appellat in
Græcis codicibus. Cyprianus lib. 3. ad Quirinū c. 3. Aga-
pen, inquit, & dilectionē fraternā religioſè, & firmiter
eaercēdā. Tert. ī lib. ad Martyres: Per curā, inquit, eccl̄iæ,
& Agapen fratrū. idē in Apologetico c. 39. Cęna, inquit,
nr̄a de noīe rōnē ſuā oſtēdit, vocaē Agapē, id qd dilectio
penes Gręcos eſt. Docet ſanè his author Chr̄ianos frequē
ter cęnitare ſimul cōſueuiſſe, hācq; cęnā Agapē appella-
ri, q̄ibi ditiorū epulis pauperes reficerenē, Cuius moris
meminit Plinius ad Traianū. Scribit & ad hæc Paulinus ī
libello de Gazophylacio, menſā in eccl̄ia poni. ſolitā p̄
pauperibus reficiēdis, quā Dn̄i menſā vocat, & à Dn̄o po
ſitā adhortās ditiores, vt egētibus de ſuo libēter imper-
tiāt, q̄ & beatus Rhenanus adnotauit in librū Tert. de co-
rona militis. Ea his ſanè cōſtat nihil in dictis canonib. im
mutādū eſſe, etſi Alc. lib. j. p̄ter. id efficere tētauerit. Hinc
& apud Hiſpanos pleriſq; in locis moris eſt, in funerib.
ipſi plebi, defuncti hr̄des leue quoddā cōuiuiū exhibere,
qd vulgus charitatē appellat. Sic, & conuiuiū iſtud Aga-
pen, id eſt, charitatem dictū fuiſſe conſtat ea teſtimonio
Clementis Alexandrini lib. 2. Pedagogi. cap. j.
Eſt ēt vſu, & moribus apud nos receptū, vt p̄ mortuis
3 nonendiale † ſacrificiū celebremus, qd & apud Ethnicos
moris erat, ſicuti ea Horatio apparet, dū dixit in Epodo:
Nouendiales diſſipare pulueres.
& adnotaucrunt Virgilius Polydorus lib. 6. de inuento. re
rum. c. 10. & Ludoui. Cæli. lib. lect. antiq. 9. c. 45.
Septimi etiā diei fit mentio apud Eccleſiaſticū. c. 22. Lu
ctus mortui ſeptē dies: Luctus aūt fatui oē tp̄s vitę eius.
Quin & Strabus inquit: Dei cultores ſeptē diebus exeqas
celebrant, meminit & Tertullianns in lib. de Monogamia
Anniuerſariorū, quæ p̄ defunctis fieri, ac celebrari ſolēt.
4 Probat deinde textus hic ex legatis, † q̄ relinquunē ab
aliqno eccl̄iæ, in qua iuſſit ipſū ſepeliri, omiſſa parochia
li eccl̄ia, deberi quartā partē ipſi eccleſiæ parochiali. idē
aſſerit text. in c. j. & 2. de ſepul. à qua regula eacipiunē le-
gata quædā, & inter alia legatū pro fabrica eccleſiæ, id
eſt, p̄ inſtaurandis, aut reficiendis ædificijs ipſius eccl̄iæ.
Fabrica enim ipſum ædificium Eccleſię dicitur. c. de fa
brica. de conſe. diſt. j. Significat pręterea artificinm aliqd̄,
quod manu fit à fabris deducta dictione. Apud Cæſarum
conſtitutiones dicitur fabrica armorum factio, quæ pu-
blicè ab Imperatore quibuſdam committebatur, qui fa-
bricenſes dicti ſunt. Quorum meminit titulus. C. de fabri
cen. lib. 11. & tea. in c. ſi iudex. de ſen. eacom. in 6. atq; hæc
commiſſio authorem habuit Conſtantinum, qui in muni
cipio

cipio Cremonenſi prope Medidlanum hanc publicā armorum ſactionem conſtituit, authore Ammiano Marce. lib. 15. & Alciat. lib. j. prætermiſſ. Fabrica verò à Canoniſtis, & ea communi vſu loquendi dicitur ius illud, quod eccleſia habet, ad percipiendnm reditua aliquot ex bonis pro ornamentis, pro ædificijs, proque alijs rebus neceſſarijs diuino cultui. Verum Abb. hic notauit ex legato relicto pro fabrica alicuius eccleſiæ, nō poſſe emi veſtes, nec alia ornamenta. quod io hoc c. probatnr, cnm hic pateat differre legatum relictum pro fabrica à legato relicto pro ornamentis, ſed nihilominus, ſi præfatam communem fabricæ ſignificationem attendamus, nequaquā poterit procedere Abb. opinio.

Eſt tamen hic tea. intelligendus in principali deciſione, quando eccleſia cui legatum pro ſabrica ſit, indiget ędificijs, aut refectione parietum: ſecus enim ſi non indigeat hiſce ſubſidijs, aut ędificijs, nam tunc ex legato pro fabrica detrahitur quarta, ne fiat fraua eccleſię parochiali, aut Epiſcopo. c. ex parte. in 3. de verb. ſign. Hoſt. Ioan. And. & Anch. hic, quibus accedit Sylneſter verbo, canonica. § 9. colum. pen. Tametſi contrarium probare nitantur Goſredu., Cardin. & Barb. hic col. 3. per tex. in c. oobis. 12. q. 2. ſi quidem eccleſia non indigente legatum hoc eſt ſeruandum iu futuram parietum eccleſiæ refectionē qnandoque neceſſariam. Qua ratione defeodi poſſet Gofre. ſnia, etiam ſi exiſtimem priorem magis comunē eſſe.

5 Secundò pōt hæc † deciſio intelligi. vt procedat etiam quo ad quartam portionem debitam parochiali eccleſię, ex c. 2. de ſepul. cuius ſuperius mentionem fecimus, quod ſeuſit in hoc cap. Romanus Pontiſex, & præmittit Abb. col. vlt. gl. ordinaria, & ibi Doctores in d. c. Sylueſter. verbo, canonica. §. 9. col. 2. Ang. eodem verb. §. j. verſi. Tertius caſus. Qua in re non rectè Angelum reprobat Neapolitana deciſio in nouis 23.

6 Tertiò, hæc conſtitntio † locum nō obtinet in his, quę legautur monachis prędicatoribus, aut mendicantibus, ab eo qui apud eos elegit ſepulturam. Nam ex hia legatis deducenda eſt quarta parochialis, legata fiant eapreſſis cauſis huius capitis. tea. in cle. dudum. de ſepul. §. verum. Abb. hic col. ſi. Alberic. i l. ſeruo alieno. §. ineptas. nu. 20. ff. de leg. j. Nec mirum id eſt, cū monachis plura priuilegia conceſſa ſuerint, quæ præiudicium inſerunt eccleſijs parochialibus. Vnde omnino iura eccleſiarū parochialium eatinguantur, hoc ſuit ſtatutum. Scribit tamen Cardinalis in d. §. verum. moribus obtentum eſſe, vt eccleſia parochiali quarta portio a monachis ſoluatur, ea his tantum, quæ offeruntur eo tempore, quo ſunus, aut exequiæ defuncti celebrātur, quod eſt maaimè notandum, & in ea quæſtione potiſſimum eſt conſuetudo ipſa conſiderāda, & omniuo ad controuerſias inter monachos, & presbyteros parochiales legendus. Alberic. iu d. §. ineptas.

7 Quartò, adeo vera, & iuſta eſt † huius caooois conſtitutio, vt ſi teſtator iuſſerit mille aureos diſtribui per Titiū eius eaecutorem in pios vſus, & is eos diſtribuerit iu ſabricam, ornamenta eccleſiæ, aut in aliam cauſam ex hic nominatis, nihilominus nou debetur quarta portio Epō, nec parochiali eccleſiæ, ab ipſo enim teſtatore cenſetur facta hęc diſtributio. l. vnum ex ſamilia. §. j. ff. de leg. j. vbi Dinus, Bar. & Doc. ita intelligūt huius canonis deciſionē. Abb. in c. in cauſis. de elect. col. 3. idē conſ. 110. col. vlt. vol. 2. Corſet. in ſing. verb. compromiſſarius, quorum opinionem ſatetur Barb. hic col. 4. communiter receptam eſſe.

8 Ex his conſtat, poſſe † contingere ab vno & eodem legato deduci duas quartas portiones, nēpe ſi id legatum relictum ſuerit eccleſiæ, in qua teſtator elegit ſepulturā, omiſſa parochiali eccleſia, nam debetur ea eo quarta Epiſcopo, cui eccleſia ſubdita eſt, item quarta parochiali eccleſiæ. Abb. & Doc. hic cōiter, & prę cæteris Barb. nu. 8. Prius tū erit deducenda quarta portio, parochiali eccleſiæ debita, ut probat eleganter Abb. in cap. certificari. colum. vlt. de ſepul. quidquid ſcripſerit Bal. conſi. vlt, lib. 4. num. 2.

DE SVCCESSIONIBVS AB INTESTATO, breuis quædam reſolutio, à iure Cęſareo, & Regio collecta.

SVMMARIVM.

1 *Filio inteſtato atque ſine liberis defuncto, ſuccedunt pater, & mater ſimul.*
2 *An fiat æqualis diuiſio bonorū filij inteſtati inter patrē, & matrē?*
3 *Pater, & mater auis præferuntur in ſucceſſione filij inteſtati.*
4 *Parentes ſuccedunt liberis in ſtirpem, non in capita.*
5 *Fratres inteſtato decedentibus an admittantur ſimul cum eius parentibus?*
6 *Iure Regio fratres non admittuntur cum parentibus ad ſucceſſionem inteſtati.*
7 *Fratres qualiter ſuccedant inteſtato, qui non relictis parentibus mortem obierit?*
8 *Filij fratrum an admittantur in ſtirpem, an in capita?*
9 *Patrui qualiter nepotibus inteſtatis ſuccedant.*
10 *Pars hæreditatis paterna, aut fraterna repudiata ab vno ex ſucceſſoribus, qualiter alijs adereſcat?*
11 *Proximiores ſuccedunt decedentibus inteſtato poſt parentes, & fratres, vſque ad decimum gradum.*
12 *Feudi ſucceſſio vſque ad quem gradum deferatur proximioribus?*
13 *Illegitimi inteſtato decedentes, quos ſucceſſores habere poſſint.*

EX SEQVENTI RESOLVTIONE.

POST tractatum de teſtamentis nou inutile erit explicare, quonam modo mortuis abſque teſtamento ſuccedatur, cum hæc quæſtio non tantum ſit frequēs, verū & ipſis Cæſarum, & Regum legibus impedita, atque ideo propoſitis aliquod aſſertionibus eam conabimur pro viribus eapedire. Et quia iu cap. Raynutius. diaimus de ſucceſſione filiorum, qui legitimi ſunt, de iure verò ſucceſſionis illegitimis liberis competeuti in Epitome de ſponſalib. 2. par. c. 8. §. 4. hic agemus de iure ſucceſſionis legitimæ, quæ parentibus, & agnatis, cognatiſque deſertur.

1 Prima concluſio. Filio † decedenti abſq; teſtamento, qni nec matrem, nec fratres relinquat, ſuccedit pater. l. 2. & in auth. defuncto. C. ad Tertul. quæ quidem aſſertio adeo iure probatur, vt neſas ſit eam in controuerſiam mittere. Quod ſi filius obierit mortem, matre, & patre ſuperſtitibus, oportet rem altius eaplicare.

Secunda concluſio. Quanuis iure Digeſtorum, & Codicis pater in ſucceſſione filij inteſtati matri præferatur. l. 2. §. obijcitur. ff. ad Orfici. §. præferuntur. Inſti. de Senatuſcōſul. Tertul. l. 2. C. ad Tertul. hodie tamen ad ſucceſſionem filij inteſtati pariter mater, & pater admittuntur. tea. in d. auth. defuncto. & in auth. de hæredibus ab inteſt. veni. §. conſequens. & l. 4. tit. 13. par. 6. quod vendicat ſibi locū, etiam ſi pater ſit manumiſſor, ideſt emancipator, nam nihilominus non præfertur matri. d. auth. defuncto. qua in re ſciendum eſt, olim ſolenne fuiſſe patri filium emancipare contracta fiducia, & ſic expreſſim ſeruato ſibi iure ſucceſſionis, demum in emancipatione ſuit à lege ſubintellecta hæc fiducia, nec oportebat eam ſucceſſionem patri ſeruari, cum à lege patri deſerretur. d. l. 2. C. ad Tertul. d. §. obijcitur. & §. vlt. Inſt. de legit. agna. ſucceſ. Secundò, hæc ipſa principalis concluſio adhuc vera eſt, etiam ſi filio ſint ſuperſtites pater & auus. ea eadem Nouella Iuſtiniani. & notant Ang. Sal. Corn. & Doc. cōmuniter in d. l. 2. quidqnid ibi gl. diaerit. Tametſi inre veteri auus paternus admitteretur, eacluſa matre ob euitādā perplexitatē, ex qua mr̄ auū paternū eacludebat: mr̄ aūt a patre defuncti, pr̄ verò ab auo eacludebat. l. æquiſſimū. ff. ad Tertul. §. vlt.

2 Eſt tamen circa hanc † concluſionē egregia qō, vtrū

pater & mater ad ſucceſſionem filij inteſtati æqualiter admittantur, an patri deferantur bona illa, quæ filius à patre, vel patris cauſa acquiſierat, matri verò ea bona, quę à matre, vel cauſa matris habuerat? In quo video nõ admodum inter Doctores conuenire, ſiquidem Barto. in auth. itaque. C. commu. de ſucceſſ. in ea eſt ſentẽtia, vt exiſtimet aſcendentem per lineam paternam bona inteſtati acquirere, quæ defunctus habuit à patre vel patris gratia, aſcendentem verò ex linea materna illa bona, q̃ mortuus filius acquiſiuit à matre, uel matris cauſa. adducit Bar. ad hoc tex. quem dicit ſingul. eſſe in l. quod ſcitis. C. de bonis quæ lib. quo in loco eandem opinionem iterum Bar. probat. idem Bar. in l. poſt dotem. vlti. col. ff. ſoluto matrim. dicẽs ſing. eſſe tex. in d. l. qđ ſcitis. idẽ cõſi. 18. cui ſubſcripſere Imo. Roma. & Iaſ. in d. l. poſt dotẽ. col. pen. & ultima. Rom. conſi. 40. Alex. conſi. 150. vol. 2. Abb. in conſ. 75. vol. j. Bal. Nouel. de dote, par. 12. q. 14. Ioan. Oldendorp. in Epitome ſucceſſ. ab inteſt. quam admiſcuit legum duodecim tabularum interpretationi. titu. 6. 13. concluſio. allegans tex. in §. j. Inſti. per quas perſo. nob. acquir. Ang. & Paulus in d. l. qđ ſcitis. Marcus Peruſinus inter conſilia Bal. vol. 4. conſi. 113. Guliel. Benedict. in c. Raynutius. verbo, & vxorẽ. nu. 536. Chaſſane. in conſue. Burgun. rub. 7. §. 6. nu. 7. & alij plures quos refert And. Tiraq. de retract. legali §. 14. nu. 12. dicens hanc opinionem receptam eſſe apud Gallos, eandem aſſerunt communẽ eſſe Alex. in d. conſ. 150. & Ant. Rube. conſil. 79. & probatur Regia l. 10. ti. 6. lib. 3. Fori,

Verum enimuerò hæc ipſa frequentiſſima Barto. & aliorum ſententia minimè probatur in d. l. quod ſcitis. cũ in illius legis ſpecie nepos nõ deceſſerit, vt falsò Bar. opinatur, cũ auo paterno, & materno, ſed relictis, & ſuperſtitibus auo paterno, & ipſo patre: atq; inquit ille tex. q̃ ſita ab eo nepote ex eo, quod mater habuit per pactionẽ partem aliquam donationis propter nuptias, patri aequiri quo ad dominium, auo autem quo ad vſumfructum. Sic ſanè illam deciſionem interpretantur Cyn. Alber. Salic. Raph. & & Corn. in d. l. quod ſcitis. §. ſi autem. Vnde fit vt minimè ex præfata conſtitutione Cæſarea Barto. opinio proberur. Poſſe tamen defendi planè præmiſſa opinio in lucris nuptialibus ex. l. 2. C. de bo. quæ libe. vt parentes ſint promptiores ad dotem & donationem propter nuptias cõſtituẽdam. Bal. in d. auth. defuncto. Cuius opinioni plures accedunt, & expreſſim Io. Lupi. in l. 6. Tauri. nu. 19. Alioqui Bar. ſententia & ſi recepta frequentius ſit, tamen falſa eſt cenſenda. Imò pater, & mater filio inteſtato æqualiter ſuccedunt. tex in d. auth. defuncto. vbi Bald. à Bar. diſcedit, & Sal. ſecutus Petrũ & Cyn. in d. auth. itaque. C. commu. de ſucceſ. Corn. in d. auth. defuncto. & i d. l. quod ſcitis. & idem Corn. conſil. 265. vol. 4. & conſil. 94. vol. j. idem conſi. 7. vol, 3. Benedict. à Benedict. inter conſi. Cornei cõſi. 6. vol. 3. Nicol. de Vbal. de ſucceſ. ab inteſt. 5. par. colum. 3. Cuma. conſi. 122. & alij, quos Tiraquel. congeſſit. d. §. 14. num. 13. Quin & hanc eſſe communem opinionem aſſerit Bal. conſi. 31. vol. 2. q̃ probat Regia l. 4. tit. 13. p. 6. & l. 6. Tauri. ex quo patet iure regio ſeruandam eſſe in praxi Bald. opinionem, niſi in his locis, vbi Regia Fori. l. adhuc ſit vſu recepta, ſicuti d. l. ſexta nominatim ſtatuit.

Porrò, quãuis Bar. opinio ſeruanda foret, minimè procederet, quando pater ad ſucceſſionẽ filij inteſtati ſimul admitteretur cũ proprio filio, fratre defuncti, ut in caſu ſecundo. d. auth. defuncto. Succeſſio etenim tunc æqualiter competit, nulla conſtituta bonorum diſtinctione cũ nulla fiat iniuria patri, qui ſimul cum proprio filio ad ſucceſſionem vocatur. Soc. conſi. 89. 2. col. vol. 4. & nouiſſimè Aymon Sauili. conſ. 176.

3 Tertia concluſio. In ſucceſſione † liberorũ, qui inteſtati deceſſerint, pater etiam conſtitutus ſub aui poteſtate, præfertur auo paterno, & mater auo itidem materno. text. in d. l. quod ſcitis. à quo id colligunt Rapha. & Corn. idem probat tex. in d. auth. defuncto. atque hęc eſt communis ſententia, quã & Regia lex probat. 4. tit. 13. par. 6.

Quarta aſſertio. In ſucceſſione filij inteſtati pater præfertur auo materno, & mater auo paterno. tex. quem ita intellexit Accur. ibi in d. authen. defuncto. & ſequuntur Doct. communiter, ſicuti aſſerunt ibi Sal. & Cor. & Barb. conſ. 50. volum. 4. colum. j. eandem opinionem præmittit Alexan. conſi. 80. volum. j. & conſi. 115. volum. 2. quam ꝓbat dicta Regia l. 4. Nec in hac ſpecie eſt admittanda diſtinctio Barto. imò mater præfertur auo paterno, etiam in his bonis, quæ filio à patre obuenere. Oldr. conſi. 110. Ioan. Lupi. in capitu. per veſtras. in repet. rub. de donat. §. 53. ad finem.

4 Quinta concluſio. In ſucceſſione † liberorum, ſi plures parentes cõcurrant, nempe in eodem gradu, fit diſtributio in ſtirpes, non in capita. Nam ſi auus, & auia materni generis, & auus paternus velint ſuccedere nepoti inteſtato, cõceditur eis hæreditas eo modo, vt auus paternus tantum ex ea conſequatur, quantum auus, & auia materni generis. tex. ita communiter intellectus in d. authen. defuncto. & in auth. de hære. ab inteſt. veni. §. j. & d. Regia l. 4. ti. 13. par. 6. Sed quia quãdoque ei, qui inteſtatus moritur, ſuperſunt fratres vtrinque coniuncti, vel vterini, & præterea parentes, oportet in hac quæſtione quid iure ſtatutum ſit explicare, nam id variè veteribus legibus fuit deciſum, vt explicat Alciat. lib 4. diſpu. c. 7.

5 Sexta concluſio. Inteſtatus † relinquens fratres, aut ſorores vtrinque coniunctos ſimul, & patrem, matrem, auum vel auiam, habet legitimos ſucceſtores ſimul fratres ſororeſve vtrinque coniunctos, & patrem, ita vt diuiſio hæreditatis fiat per capita, non per ſtirpes. tex. in d. auth. defuncto. Reg. l. 4. ti. 13. par. 6. ſed in hac concluſione plura ſunt notanda.

Primum enim conſiderandum eſt, fratres etiam vtrinque coniunctos non excludere auum, nec auiam à fratris ſucceſſione, imò ipſi admittuntur ſimul cum auo, vel auia per capita diuiſa hæreditate. gloſ. in d. authen. defuncto. & in Nouella, vnde deducitur, quam opinionem ſequunt in d. authent. defuncto. Bar. Paul. Salic. & Corn. poſt alios communiter. Nicol. de Vbal. de ſucceſ. ab inteſt. 2. par. q. 2. & hanc eſſe communem opinionem aſſerit Bal. in conſ. 268. volum. 4. Cæterum Accur. in d. authen. defuncto. contrariam opinionem retulit, quam probauit Iacob. à Bello viſu. in authen. de hæred. ab inteſt. venient. §. ſi verò Regia l. 4. ti. 13. p. 6. quæ auos ad ſucceſſionem inteſtati nepotis admittit, quando deſcendens obijt, non relicto patre nec matre, nec relictis fratribus vtrinque coniunctis. eandem ſententiam ſequitur Chaſſan. in conſuetudine Burg. rubr. 7, §. 6. colu. 9. errat tamen is author, dum falsò alios citat ad hanc ſententiam,

Hinc apparet falſum eſſe, quod reſpondet Chaſ. cõſi. 9. dicens fratres etiam vtrinque minimè coniunctos admittendos eſſe ad ſucceſſionem fratris inteſtati, ſimul cũ ipſius fratris parentibus, ſi deſint defuncto fratres vtrinque coniuncti. quod probat ex eo, quòd auth. defuncto. loquatur eo caſu, quo defunctus reliquit fratres vtrinq; coniunctos, non tamen ex hoc neget, eis deficientibus ſucceſſionem deferri fratribus cognatis tãtum, uel agnatis. l. ſi quis C. ad Tertul. auth. poſt fratres. C. de legi. hære. quę quidem conſtitutiones eam opinionem non probãt, & ideo aduerſus receptam ſententiam non licet Chaſſ. reſponſum defendere.

Secundum eſt animaduertendum, filios fratris vtrinque coniunctos in ſtirpem ſuccedere ſimul cum parentibus ipſius patrui inteſtati. gloſ. communiter recepta in d. authen. defuncto. tex. in authen. vt fratrum filij. colat. 9. §. j. idem notat Nicol. de Vbal. de ſucc. ab inteſt. 2. par. q. 3.

Tertiò eſt notandum, filio inteſtato etſi ſuccedãt parẽtes ſimul cum fratribus vtrinque coniunctis, non tamen ſuccedunt nepotes, pronepoteſve horum fratrum, imò excluduntur hi nepotes, & ulteriores ab ipſius inteſtati parentibus. glo. communiter recepta in d. auth. poſt fratres. Paul. Caſtren. in authen. poſt fratres. in 2 C. de legi. hære. idem in d. auth. defuncto. Guliel. Bened. in cap. Rainutius. §. & uxorem. nu. 640. Ang. Aret. in tract. de teſtam. uerbo, nolens inteſtatus. colu. 4. & Nicol. de Vbal. in d. tract. de ſucceſ. ab inteſt. 3. par. col. 3.

Quartò his eſt illud addendum, quod Bar. Soc. ſcripſit conſi. 25. uol. 3. col. ult. ſtatutum, quod matrem inteſtati fi-

lij à fratribus excludi ab eius ſucceſſione diſpoſuerit, ita intelligendum eſſe, ut matri præferantur fratres vtrinq; coniuncti, alij verò ſimul cum ipſa admittant: licet Mar. Soc.conſ.j. vol.j.voluerit, ſolum fratrem, etiam non coniunctum vtrinque excluſa matre, admittendum eſſe.

6 Poſtremo cõſtat iure Regio † à ſucceſſione inteſtato decedentis omnino excludi fratres, etiam vtrinque coniũctos, ſi ſit ſuperſtes aliquis ex parentibus, vel aſcendentibus defuncti. Regia, & Taurina lex 7. quod & prius moribus receptum erat, ſicuti probat l.j.tit.6.lib.3.Fori.

7 Septima concluſio. Inteſtato, qui † deceſſit abſque parentibus, fratres vtrinque coniuncti ſuccedunt æqualiter, excluſis fratribus cognatis tantum, uel agnatis. auth. ceſſante. C.de ſuis & leg.hær.Reg.l.5.tit.13.par.6.

Octaua concluſio. Inteſtato decedente, non relictis aſcendentibus nec fratribus vtrinque coniunctis, ſuccedunt fratres agnati tantum, uel cognati.tex.in auth.poſt fratres.in j.C.de ſuis & leg.hær.d.Regia l.5.Quo fit, vt extante ſtatuto, quo matre a patruo excluditur, ne filio ſuccedat, ipſe patruus repellitur à fratre conſanguineo tantum ratione cognationis, aut agnationis, ita vt ſit defuncto coniunctus ex altero latere, ſicuti reſpondet Hier. Gratus conſi.19. & 20. vol.j. Hoc intelligens quando defertur ſucceſſio, matre iam defuncta. Oportet tamen ad perfectam huiuſce rei cognitionem ſeptimam, & octauã aſſertiones, quibuſdam additis, apertiores efficere.

Primum quidem abſque controuerſia receptũ eſt, filios fratris præmortui admittendos eſſe ad ſucceſſionẽ patrui inteſtato defuncti, fratribus, quibuſdam relictis cũ ſuperſtitibus patruis in eam partem, ad quam eorum patre admitteretur, & ſic in ſtirpem. auth. ceſſante. C.de ſuis & leg.hæred. d. Regia.l.5. quod expreſſim cautum eſt.l.8. Tauri. qua in re miror cur eius interpres Ioan.Lupi. dixerit, ibidem approbari opinionem. Azonis, quam paulo poſt adducam, cum in ea lege non tractetur Azonis ſnia.

8 Secũdo, maxima in hoc † tractatu contingit diſceptatio, an filij fratrum admittantur ad ſucceſſionem patrui inteſtati nullo ſuperſtite patruo in ſtirpem, aut in capita? Accurſius frequentius adſerit admittendos eſſe hos filios in ſtirpẽ, non in capita. ita ipſe in d. auth. ceſſante. & in l.lege duodecim tabularum.C. de ſuis & leg. hæredib. Bar.in l.poſt conſanguineos.§.agnati.alias §.hæc hæreditas.ff.de ſuis & leg.lib.Din.Cy.Pau.Corn.& cõiter Doc.in d.auth.ceſſante.Ioan.Faber in §.cæterũ.Inſt.de leg.agna. ſucceſſ.quam opinionem eſſe communem fatetur Nico. de Vbal.de ſucceſ.ab inteſt.3.par.col.j.Tiraq.lib.j.de retract.§.11.in gl.11.Alex.& ibi Caro. conſi.55.nu.4.lib.4. cui adſtipulatur tex.in auth. de hære. ab inteſt. venien. §. ſi verò. quo in loco lex vocat cognatos poſt fratres, filioſque fratrum, in capita ad ſucceſſionem ipſam. Eandem ſententiam dicti Doc. pluribus alijs rationibus, & authoritatibus probare nituntur. Idem verò Accurſius parum ſibi conſtans in §.hoc etiam.Inſt.de legit.agna. ſucceſſ. expreſſim aſſerit, filios fratrũ, aut ſororũ admitti ad patrui ſucceſſionem in capita, & non in ſtirpem, quæ ſanè opinio colligitur ex auth.de hære.ab inteſt.venien. §. ſed & ipſis. & §.ſi autem cum fratribus. vbi tunc in locum parentum ac ſucceſſionem patrui uocat lex filios per ſtirpem, quando cum aliquo ex patruis ſuperſtite admittuntur ad ſucceſſionem patrui defuncti, non in alio caſu. ecce ergo text. qui hanc opinionem probat apertiſſimè, & tollit prioris ſententiæ probationem. Atque ita huic poſteriori opinioni ſubſcribunt Azo in ſum. C. de legi.hære.Iac.Butr.Sal.& Bald.in d.auth.ceſſante Hoſt. in ſum.tit.de ſucceſ.ab inteſt.§.viſo.Zaſius lib.ſing.Reſpõſ. j.cap.7. Fortu.in l.Gallus.§.idem credendum. ff. de lib. & poſth. col. 19. penes quos extat lata huius quæſtionis diſputatio. Et ſanè mihi vtriuſque partis rationes conſideranti potius placet Azo. opinio, quam authoritas Theophili plurimum adiuuat in §.hoc et.Inſt.de leg agn.ſucce, qui in ſpecie eam probat.Reg.item l.5.tit. 13.par.6.Quin & Zaſius teſtatur eam Friburgis municipali conſtitutione ſançitã eſſe, pluribuſq; Galliæ locis ſeruari, ac moribus receptã eſſe, aſſerit Gul.Bñ.i c.Raynutius.de teſt. ver. & vxorem.nu.663.& Rebuffus in proœ.conſt. Regiarum gl.5.nu.81.quo in loco optimè diſtinxit praxim huius cõcluſionis ab ea, quam præcedenti versu Taurina conſtitutione probauimus, probauitque eandem Azo. ſententiam lege ſancita inuictiſſimus Carolus Quintus Romanorum Imperator primus Hiſpaniarum Rex in comitijs totius Imperij Germaniæ habitis anno 1529. ſicuti ſcribit Ferrarius in §.nõ in capita.Inſt.de hæred.quę ab inteſt.defer.& Zaſ.de feu.par.8.concl. 5. cui opinioni acceſſere plures citati per And.Tiraq.in d.gl.11.[Et nouiſſimè Franc. Bal.in Iuſtiniano. & Cuiacius lib. 2. Feudorum, titu. 11. quo in loco ad hanc opinionem adducit Gotthorum legem, quæ apud nos extat lib.4.Fori iudicialis.tit.2.cap.8.eandem ſententiam probat Conſtantinus Harmenopolus lib.5.tit.8.]

Tertiò eſt animaduertendum, in ſucceſſione fratris inteſtati, fratres paterni tantum ſanguinis ſuperſtites admittẽdos eſſe ad bona, quæ defunctus acquiſiuit à patre, fratres verò materni ſanguinis admittendos eſſe ad ea, quæ defunctus à matre, vel matris cauſa habuerit, alia verò bona qualiter inter fratres diuiduntur.l. de emancipatis.C.de legi.hæred.quam præter alios dicit ſing. Gul.Bened.in d.verbo, vxorem.nu. 665.gl. communiter recepta idem notauit in auth.poſt fratres.in j.C. de legi. hær. alia in auth.itaque.C.com.de ſucceſ. vbi Cor. & idem in d. l. de emãcipatis.& in d.auth.poſt fratres.& in cõſi. 266.dicit hanc opinionẽ cõem eſſe. idem aſſerunt Anto. Rub. conſi.76.Iaſ.in l.poſt dotem.ff. ſolu.matrim. ad finem. & probatur Regia l.6.tit.13.par.6.Licet Cor.in d.auth.itaq; poſt Raphaelem dixerit contrarium iure verius eſſe. hæc verò communis opinio eſt intelligenda in fratribus, eorumq; filijs: non autem in fratrum nepotibus, hi enim æqualiter admittuntur. Petrus a Bellapertica in d.auth.itaque.cui cæteris Doct.cõiter aſſentiunt. Verũ extãte municipali lege, q̃ in ſucceſſione fratris inteſtati pręferat cõſanguineum fratrem vterino, tunc vterinus frater excluditur à fratris inteſtati ſucceſſione, etiam reſpectu bonorum, quę defunctus a matre uel matris conſanguineis habuerit. Bar.Soc.conſi.89.vol.4. etſi Paul Caſtr. & Corn. in d.auth.itaque.contrarium notauerint.

9 Cæterum ſeptima † concluſio non procedit in patruis reſpectu ſucceſſionis nepotis inteſtato decedẽtis, ad hãc etenim ſucceſſionem admittuntur patrui æquis portionibus, & ad bona, quæ defunctus habuit & reliquit, ſiue patrui ſint fratres cõſanguinei, ſiue vterini patris ipſius nepotis, qui modo inteſtato deceſſit, ea ratione ꝗ auth. de conſ.& vteri.fratri.quæ dictam concluſionem probat in §.hæc igitur lex. expreſſim ſtatuit, illam conſtitutionem eſſe ſeruandã in illo caſu, nempe cum agitur de ſucceſſione fratris. Bar.idem probat in l.poſt conſanguineos.§.legitima.ff.de ſuis, & legit. libe. cuius opinionem dicit eſſe veriorem.Cor.auth.poſt fratres.in 2.2.col. C.de leg.hær. & Rube.conſi. 102. dicens hanc opinionem communem eſſe, quod etiam fatetur Cur.Iunior conſi.46.col.2.

10 Nona concluſio. Pars † hęreditatis paternæ, ab vno ex filijs repudiata, cæteris filijs dẽtur æqualiter, tam vtrinq; cõiunctis, q̃ vel cõſanguineis, vel vterinis. agitur etenim de hæreditate paterna, nõ fraterna, & ideo locus nõ eſt d.auth.ceſſante. Sic Bar. cenſet dicendum eſſe in l.Lucius. ff.de vulg.pe.q.vbi Iaſ.nu.31.dicit eius opinionem communem eſſe. Idem Bar.in l.re coniuncti.ff.de lega.3.colu. pe.vbi Ioan. Crot. eum ſequitur dicens itidem eam opinionem communem fol.12.col.4.idem fatentur eam ſecuti Imo.i c.Raynutius.de teſta.de materia reciprocę ſubſtitutionis.Alex.conſ.30.li.2.col.2.Ripa in d.l.Lucius.col. vlt.Aymon conſi.43.Cur.Iun.conſi.125.col.j.eandem opinionem ſequuntur Dec.conſi.304. poſt Alb. in rubr. ff. de vulg.q.16.Bal.q.5.Ang.Sal.& Roma.in l.in teſtamento.C. de teſtam.mili.Imol.Alex.& Aret.in d.l.Lucius.

Decima cõcluſio. hæreditas fraterna ab ĩteſtato delata fratri vtrinque coniuncto ſuperſtiti, & filijs alterius fratris vtrinque etiam coniuncti, iam tamen mortui, ſed repudiata a fratre, non defertur filiji repudiantis, imò ſolũ competit filijs fratris iam defuncti, tanquam proximioribus: ſiquidem hi iure patris defuncti ſuccedunt, & obtinent æqualem gradum ſimul cum patruo repudiante, at

filij

filij repudiantis non obtinent locum parentis, qui repudiauit, ſed adhuc in remotiori gradu exiſtentes non poſſunt proximioribus æquales eſſe. Corn. in auth. poſt fratres. in j. C. de ſuis & legit. hæred. Cui tamen ipſe non accedo, imò potius ſequor Sal. ibi ea rõne, quod filij fratris præmortui tunc admittuntur loco parentis ad patrui inteſtati ſucceſſionem, quando ſimul ipſis, & patruo ſuperſtiti defertur hæreditas, quod ſi nullo ex patruis ſuperſtite, aut hæreditatem repudiante, ac ſubinde excluſo eo patruo, qui ſuperſtes ſit, proprio iure filij fratris admittuntur, non iure patris, & ideo cum eis concurrunt filij patrui repudiantis, cum ſint in pari gradu.

11 Vndecima concluſio. Qui † inteſtatus mortem obierit, non relictis fratribus, nec eorum liberis proximiorẽ cõſanguineũ hæredem habebit ſublato ſexus, & cognationis, atque agnationis diſcrimine. tex. in d. auth. poſt fratres. in 2. Regia l. 9. ti. 13. p. 6. Quæ quidem ſucceſſio uſque ad decimum gradum tendit, nec ulterius progreditur. gl. in auth. de hæred. ab inteſta. veni. §. ſi uerò nec fratres. gl. Bartol. & Doct. in authen. de ſucceſſione. C. de ſuis & legit. liber. Iaſ. in l. vlt. colu. 2. C. vnde legit. Nam agnati vſque ad decimum gradum admittendi ſunt. gl. cui omnes ſubſcribunt in d. l. vlt. cognati uerò nõ debẽt diſtingui ab agnatis. §. nulla in authen. de hæred. ab inteſt. veni. igitur vt nulla conſtituatur differentia inter cognationem & agnationem, admittuntur cognati, ſicut & agnati vſq; ad decimum gradum ex iure nouellarum, tametſi iure codicis cognati ſolum ad ſeptimum uſque gradum forent admittendi. glo. communiter recepta in d. l. vlt. probat. l. j. §. hæc autem. ff. vnde cognat. §. vlti. Inſtituta de ſucceſ. cognat. Verum legitima ſucceſſione deficiente vxor admittitur ad ſucceſſionem viri inteſtati, & econtrario vir ad ſucceſſionem vxoris. l. j. C. unde vir, & vxor. Regia l. 23. titu. 11. pat. 4. alioqui fiſco deferuntur bona. l. j. §. diuus. ff. de iure fiſci. l. j. & 4. C. de bonis uacant. lib. 10.

12 Hic verò, & illud eſt † adnotandũ, in Feudorum ſucceſſione locum eſſe ſeptimo gradui, nõ ulteriori. tex. in c. j. §. hoc autem ſciendum. qui feu. dare poſſ. c. j. de feud. ſucceſ. niſi feudum ſit conſtitutum nomine, & titulo Regni, Ducatus Comitatus, aut Marchionatus. In his etenim feudis etiam ad centeſimum gradum ſucceſſio progreditur. Bal. in c. j. de feud. Marcb. §. capitanei. Iaſ. poſt alios in d. l. vlt. 2. col. C. vnde legit. Dec. conſi. 85. Catellianus Cot. in vltimis memorialibus, dictione, agnati. quod eſt menti tenendum propter authoritatem eorum, qui huic opinioni cõſenſere. quos præter Iaſ. & Cot. ſequitur Capol. cante. 256. quamuis Bal. ipſe aſſertus huius opinionis author, dubius ſit in huius quæſtionis deciſione.

13 Duodecima concluſio. Filijs, † aut liberis illegitimis defunctis inteſtato, tunc parentes ſuccedunt, quando ipſis parentibus inteſtatis, non exiſtentibus legitimis liberis, nec alio, qui eis impedimento foret, filij illegitimi iure ſuccederent, atque eo modo, quo ſucceſſio parentis inteſtati, non exiſtente prole legitima, nec alio impedimẽto, liberis illegitimis defertur, eodem parẽtibus ſucceſſio liberorũ competit. tex. in auth. quibus mod. natu. effi. ſui. §. de nepotibus. Azo in ſumma. C. de legit. hæred. in fi. Bar. in l. vlt. 2. col. ff. de his qui. vt indig. idem in l. j. in prin. ff. de bono. poſſ. cõtra tab. Bal. in auth. licet. C. de natu. lib. Nicolaus de Vbal. de ſucceſ. ab inteſt. 2. p. prin. col. 9. Ang. Aret. in tract. de teſta. in verb. nolens inteſtatus. colum. 9. Alex. conſi. 139. vol. j. & idem in conſi. 150. volum. 2. & Io. Baptiſta in l. ſi qua illuſtris. C. ad offi. fol. 39. opti. tex. in §. j. Inſtit. de ſeruili cognat. & hæc eſt frequentiſſima omniũ interpretum ſententia, ex qua plura poſſent deduci perpenſis his, quæ notauimus in Epitome de ſponſa. 2. par. c. 8. §. 4. & 5. quo in loco explicuimus, qua ratione filij illegitimi parentibus ſuccedant, atque ex hoc aperitur intellectus ad gl. in §. ult. Inſtit. ad Tertul.

Decimatertia concluſio. Fratres, cæteriq; ex linea trãſuerſa cognati, vel agnati, inteſtatis fratribus cognatis, uel agnatis illegitimis eo pacto ſuccedunt, quo ipſi illegitimi eiſdem fratrib. cognatis, & agnatis, inteſtato decedẽtibus ſuccederent, non exiſtentib. alijs cognatis legitimis, ſaltem in pari gradu, uel illegitimis, & tamen proximioribus. Eſt enim hæc reciproca ſucceſſio. tex. in auth. quibus modis natura. effi. ſui. §. filiũ. Ang. Aret. in dicto uerbo, nolens inteſtatus decedere. col. 9. & Nicol. de Vbald. de ſucceſſ. ab inteſt. 3. par. colu. 3. & 4. Si quis igitur ſcire velit, quis ſit legitimus ſucceſſor ei, qui cùm illegitimus ſit, inteſtatus mortem obit, quærat diligenter eum, cui ipſe inteſtato moriens ſi viueret, ſuccederet iure cognationis, ac modum etiam, & formam ſucceſſionis inquirat: quibus animaduerſis, ſtatim cognoſcet legitimum inteſtati ſucceſſorem. Ex quibus etiam apparet, an filio preſbyteri, diaconi, vel ſubdiaconi inteſtato pater, mater, fratres, aut cognati ſuccedant, attenta præfatæ concluſionis regula, & viſis his, quæ in d. c. 8. §. 5. nos ſcripſimus.

FINIS.

AD PERILLVSTREM, AC REVERENDISS. DOMINVM D. FERNANDVM VALDESIVM, Epiſcopum Seguntinum,

Caroli Cæſaris, Hiſpaniarumq́. Regis, Prætorio ſummo Præfectum:

DIDACI COVARRVVIAE TOLETANI, è Collegio Maximi Saluatoris, Salmanticæ vtriuſque iuris diſciplinam profitentis, in eius de Sponſalibus, & Matrimonijs Epitomen, præfatio.

QVI iuris vtrinſque peritiam penitiſsimè ſectantur: Pręſul ampliſsime, curam haud ſegniter debent impendere quò cæteris propria, ſtudia publicè cenſenda exhibeant, atq Reipublicæ utilitati conſulentes exactiſsima cura elaborata vulgo tradere nitantur. Eam etenim prouinciam iuris profeſſores aſſumpſimus, in qua maximo cum periculo æternæ, non tantum temporariæ ſalutis hallucinamur, plerunque quid patrimonio, rebusq́ue huiuſmodi conueniat, ac frequenter quid animæ vtile ſit pertractantes. Proinde totis viribus agendum, ut ea, quæ in vtrinſque iuris interpretationem excogitauimus, doctiſsimorum virorũ examen ſubire feſtinent Quo fit, ut nobis non parua utilitas comparetur, quippe quibus ex ſapientũ hominum, & cordatorũ candido iudicio, quæ modò edimus maioris æſtimare licebit, quàm ſi priuatim proprio decreto probarentur. Neque palinodiam canere, quod aiunt, nobis indecorum erit, modo grauiſsimi viri, quiq́ue in his ſtudijs ætatem omnem exegerunt, quibus nos ipſos exponimus, id effici debere cenſuerint. Hinc etiam augentur publicis hiſce experimentis humana ingenia, artes miro modo creſcũt, ab illoq́ue vetuſtatis ſitu egregie uindicátur; Priſci ſiquidem illi mortales, auctore Plutarcho, ægrotos palam curabant, vt eorum vnuſquiſque, ſi quid habuiſſet conducibile, quod vel ipſe ęgrotans, vel alterum curans comperiſſet, conſuleret ei, cui opus erat. Appelles etiam nobiliſsimus ille pictor, teſte Plinio, perfecta opera proponebat in pergula tranſeuntibus, atque poſt ipſam tabulam lãtens, vitia, quæ notarentur, auſcultabat, vulgum prę ſe ferens diligentiorem, quàm ſe iudicem. Quibus perſuaſi, præſul ornatiſsime animum induximus, ut quæ in librum Quartum Decretalium in hoc totius orbis celebratiſsimo gymnaſio, anno ab hinc quarto, frequentiſsimo auditorio dictauimus, in publicum ſub tuo patrocinio prodirent, iuris Pontificij ſtudioſis operam hanc, qua potuimus, diligentia, impigrè nauantes. Quod ſi ſpes ipſa nos fefellerit, id tamen hic conatus aſſequetur, ut multo impenſius, atque accuratius noſtra hæc ſtudia ab alijs animaduerſa, non mediocre compendium huic tractatui ſint allatura. Cęterum cum in mentem veniſſet, vrbium conditores Deos proprios ipſis vrbibus, ac prouincijs aſsignare conſueuiſſe, vt municipali conſecratione colerentur, veluti tutelam illius loci ſubituri, quos veteres Tutelares appellant, vnde & Tutelarium deorum ſacra eorum annalibus celebrantur, in quibus patrocinium, & ſalus vrbis, velut à certis numinib. rogabatur, hosq́ue Patrios Deos primo Geor. Vir. nominat:

Dij patrij indigetes, & Romule, Veſtaq́ue mater,
Quæ Tuſcum Tyberim, & Romana Pallatia ſeruas.

Quorum ſub indigetum nomine Hiſpanus Poeta meminit lib. 1. de bello ciuili:

Indigetes fleuiſſe Deos, vrbisq́ue laborem,
Teſtatos ſudore lares.

Ac denique, vt ſcribit Tertulianus in Apologetico, vnicuique prouincię, & ciuitati ſuus Deus erat, ut Syriæ Aſtartis, Arabię Diaſeres, Norico Tibelenus, Africę Cęleſtus, ea ratione nobis, qui diuina auxilia ab ipſo ſummo omnium opifice, ac Deo Optimo Maximo Ieſu admiranda totius Chriſtiani orbis felicitate petimus, & humana patrocinia inuocare, iure licere arbitramur, quo noſtra ſtudia tuiò in omniũ conſpectum prodire poſsint, inſigni alicuius Herois tutela ipſo limine pręmunita. Te verò Pręſes vigilãtiſsime, multis titulis, ac nominibus ſe legimus, cui hæ lucubrationes, noſtrorum ſtudiorum primitię, nuncuparentur, non quod dignas tanto nomine ullo pacto eas exiſtimemus, ſed quod animum in te rebus literarijs addictiſsimum ſemper cognouerimus, nec iniuria, ſiquidem iuſtitia, quę inter virtutes primas obtinet, cuius ipſe clariſsimam præfecturam geris, tota ciuilibus literis, iuris vtriuſque ſtudijs, ac legum humanarum profeſsione comprehenditur, quippe quæ res noſtras, uita, corpus, & nos ipſos tueri doceant, noxios ſupplicijs coercendo, bonos præmijs honorando. Agnoſcamus igitur te veræ iuſtitiæ aſſertorem, literarum, & diſciplinarum omnium vindicem profiteamur, qui ſacratiſsima iuriſprudentiæ templa boni, & æqui peritia fretus hactenus, conſtitueris, ipſiusq́. primarię ac venerandæ virtutis ſolennia circunſpectiſsimè peregeris, quique verum illud feceris, Rempublicam ſine ſumma iuſtitia regi non poſſe, quod apud Ciceronem, referente Auguſtino, Lęlius atque Scipio egregiè aſſerunt. Hinc ſanè fit, vt quiſque te duce iuſtitiam amplexus, optimi ciuis officium expleat, mente, & toto animo perpendens, quod apud Xenophontem Euthydemus ad Socratem pulchrè dixit:

dixit; οὐ χρῆν τινα ἄνευ δικαιοσύνης ἀγαθὸν πολίτην γενέσθαι. Teſtis Hiſpania eſt, quę ſoui ctiſsimo Carolo abſcẽte, inſtaurãdæ totius eccleſię cauſa, hęreditarię prouincię tutela, aliiſq; reb. arduis impedito; ſub eius vnico lumine, atque hęrede Philippo ſpectatiſsimę in dolis Principe, tanta animi tui magnitudinę, tanta conſtantia; tanta denique diuini, & humani iuris cognitiooe, atque prudentia, iuſtitiæ exercendę te ſincerum antiſtitem habuit, vt teipſum, ueluti numen quoddam dolis, vi, potentiorumque tyrannide circunducti, & oppreſsi, pro iure liberrime exigendo non ſecus appellent, quàm hi, qui quondam barbarica Afrorum rabie, agitantibus furijs, extincto penè Hiſpanorum Imperio, proprijs ſedibus expulſi, ad ſuum natale ſolum, vti ad ſacram anchoram, confugientes, indigenarum, qui tui maiores fuere, auxilio fortiſsime adiuti, paulatim totam Hiſpaniam à Maurorum faucibus igoominioſa ſeruitute, alijsq; Saracenorum, & Arabum iniurijs ſtrenue vindicauerint. Age ergo Pręſulum decus, & ornamontum, hoſce noſtros labores, quos auſpicatiſsime too nomini dicamus, ſub tuo ſino foueodos, ac tutandos ſuſcipe ſub tua perſpicaciſsima cenſura corrigendos ſereno vultu, animoque benigno admitte, meque tui obſeruantiſsimum, ea qua ſoles, beneuolentia proſequere. Benevale, atque iterum feliciſsimę ualę. Salmanticę è Collegio ſanctiſsimi Saluatoris, Calendis Decembris. Anno M. D. XLV.

Ad Lectorem.

ERVNT fortaſſe, beneuolentiſſime lector, qui huius noſtri inſtituti rationem exigere velint, cauſaſque requirant, cur in hanc iuris Pontificij partem commentarios ediderim, eoſque omiſſa cuiuslibet capitis paraphraſi, quæ utilior quibuſdam videretur ad ſummam redegerim. Quibus non iniuria vitæ, & ſtudiorum ratio reddenda eſt. Annis namque duodecim in vtriuſque iuris priuata relectione exactis, admiſſus ipſe ad hoc ſelectiſſimum, totiuſque orbis celebratiſſimum collegiũ, quod in hac academia Salmanticenſi admodũm illuſtris, ac reuerendiſſimus vir Didacus à Moros Ouetenſis Eccleſiæ præſul meritiſſimus, ſanctiſſimo humani generis Saluatori dicauit, Doctoris tandem Decretorum Laurea anno milleſimo quingenteſimo triceſimo nono, ætatis verò viceſimoſexto inſignitus, cum poſt biennium honorario publicè accepto, munus iura Pontificia ioterpretandi nactus eſſem, librum Quartum Decretalium ſtatim prælegendum aſſumpſi, ex cuius interpretum varia lectione cognoui, operępretium me facturum, ſi quæ apud Iuris Pontificij, ac Cæſarei Doctores, nec non apud ſacræ Theologiæ profeſſores, ſparſim circa eundem tractarum legiſſem, ad breuem quandam reſolutionem præuia rationum cognitione reducerem. Qua in re veterum parſimoniam, prolixoſque nimis, ac ſæpiſſimè diffuſos, quamuis multæ, ac variæ lectionis, Cardinalis Alexandrini Commeotarios ex profeſſo fugere curaui. Nec temerè capitum diſtinctam adnotationem omiſi, ſed ne mihi forent eadem ſæpius repetenda, vtque ab extraneis quæſtionibus recederem, quæ in proprijs ſedibus traditæ lectorem erudiunt facilius, & ſuauius delectant, locis autem alienis congeſta faſtidium generant, atque nauſeam prouocant, phraſim eam, quæ nobis ſorte contigit in ipſis ordinarijs lectionibus, expolire noluimus, quo facilius ab omnibus hi noſtri Commentarij legi poſſint. Nec tamen eam ſequimur, quæ barbaris dictionibus onuſta, abſque ullo delectu paſſim in veterum gloſſematis ſeſe obtulit. Lege igitur hæc noſtra, & quæcuoque ſint, boni conſule, & perpetuò. VALE.

DIDACI

DIDACI COVARRVVIAS TOLETANI, IN QVARTVM LIBRVM DECRETALIVM, De Sponſalibus, & Matrimonijs,

EPITOME.

HVIVS operis candide lector, duæ erũt partes, quarum Prima de ſponſalibus. Secunda de matrimonio tractabit. Rurſus primam in quinque capita diuidimus, quibus ſequentia explicabimus. Primum ſponſaliorum diffinitionem. Secũdum, ætatem ad ſponſalia requiſitam. Tertium, quibus verbis ſponſalia contrahantur. Quartum, ſponſaliorum effectum, & quo pacto ipſa ſponſalia in matrimonium tranſeant. Quintum, qualiter ſponſalia diſſoluantur.

EX CAP. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Sponſaliorum definitio, & eiuſdem nominis ratio.*
2 *Sponſalia etiam dici munera, quæ ab ſponſo ſponſæ dari ſolent.*
3 *Sponſalia propriè dici, quæ de futuro appellamus, quandoque tamen, & id vſu frequentiori, quæ de præſenti iuris Pontificij profeſſores appellant, & nu. 5.*
4 *Sponſa ante nuptialem benedictionem, vel carnis copulam, vxor verò poſtea à ſacra ſcriptura, canonibus, & communi appellatione, dicitur.*
5 *Intellectus ad l. non ſine C. de bonis quæ liberis.*
6 *Vlpianum in l. ſi vxor. §. diuus ff. de adul. in ſponſa. de futuro intelligendum eſſe.*
7 *Intellecta atque exactè perpenſa verba Bart. in eodem §. diuus.*
8 *Adulterium minimè committi cum alterius ſponſa, quam de futuro appellamus.*
9 *Verus Vlpiani ſenſus in d. §. diuus.*
10 *Eiuſdem interpretatio in §. ſi minor. ſub eadem lege.*
11 *Papiniani non inelegans intellectus in l. miles. §. quærebatur. ff. de adult.*
12 *Percutiens clericum cum ſponſa fornicantem, an ſit excommunicatus ſententia canonis.*
13 *Filius natus ex fornicatione, cum alterius ſponſa de futuro contingenti adulterinus non eſt.*
14 *Qui cum alterius ſponſa de futuro fornicatur, in interiori animæ iudicio, non tenetur hanc qualitatem ſponſaliorum ſacerdoti indicare.*
15 *Regia lex 2. tit. 15. libr. 8. ordinat. ad vnguem exponitur.*
16 *Verus ac germanus ſenſus l. ſciendum. ff. ad l. Pomp. de parricid.*

CAPVT PRIMVM.

1 SPONSALIA, † authore Florẽtino, ſunt futurarum nuptiarum mentio ac repromiſſio: ex eo ſic dicta, quod veteres ꝑ ſtipulationem futuras ſibi vxores ſponderẽt. l. j. & 2. ff. de ſpõſa. l. ſponſio. ff. de verb. ſig. & ibi Alcia. c. noſtrates. 30. q. 5. [Sed & eleganter repromiſſionis dictione iuriſconſultus vſus eſt, quod ex propria ſignificatione pro reciproca promiſſione accipiatur, quæ verè in ſponſalibus fit, quia hinc inde reciproca eſt promiſſio.] & hæc quidem ſæpiſſimè præcedebant nuptiarum fœdera, quæ uarijs gentiũ moribus ſolenniter ſanciebantur. Nam & Lactantius Firmia. lib. 2. diui. inſti. c. 10. auctor eſt, aqua, & igni nuptiarum fœdera contrahi ſolere, eo ꝙ humore ac calore animantium fœtus corporentur. Cuius ſolennitatis meminit Iuriſconſultus in l. pen. ff. de don. inter vir. & vxorem. vbi Budæus id eleganter explicat, & Plutarchus in problematis Romanis, c. j. [Dionyſi. Halicarnaſſ. li. 2. Ro. Antiq. & Ouidius 4. Faſtorum agens de aqua, & igni:

An quod in his vitæ cauſa eſt, hæc perdidit exul,
His noua fit coniux, hæc duo magna putant?

Cui ſubſcribit Feſtus Pompeius in dictione, aqua. Sed & M. Varro lib. 4. idem ſignificare videtur.] qua in re, qui priſcorum ritus noſſe cupit, legat Quintum Curtium lib. 8. ubi agit de Alexandri, & Roxanes connubio. Alexan. ab Alex. Dierum genial. lib. j. c. 24. Virgil. Polyd. de Inuento. rerum, lib. j. c. 4. Ludouic. Cœlium lectio. antiq. lib. 15. c. 15. & 17. Nobis, qui Chriſti fidem profitemur, ſatis ſit ab eccleſia ſancitum eſſe in nuptijs contrahentis morem religioni maximè conformem, quem tradit tex. in cap. aliter. & cap. noſtrates. & cap. fœminæ. 30. quæſtio 5. nec is ad vinculi coniugalis effectum attinet, ut probat text. in cap. j. de ſponſal. cum communi Doctorum intellectu. Huic etiam ſpõſaliorum ſignificationi aptari poteſt alia ratio, qua conſtat ſponſorem dici eum, qui pro alio promittebat, & inde ſponſalia dicta, quia is, qui vxorem ducturus erat, non ab ipſa, ſed ab eo, vnde ducturus erat, nempè a patre, uel à fratre ſtipulabatur, eam in matrimonium ductum iri, vt ex Aulo Gellio lib. 4. cap. 4. deducit Alciat. lib. j. pare. cap. 2. Quibus & illud adijciendum eſt,
2 ſponſalia † etiam dici munera, quæ ab ſponſo ſponſæ dabantur. l. j. C. ſi nupt. ex reſcript. petan. & in rubr. & l. j. C. ſi rector prouinciæ ſponſalia dederit. lib. 3. C. Theodoſiani. Sic primo Regum, cap. 18. ſcribitur. Non habet rex ſponſalia neceſſe, niſi tantum centum præputia Philiſthinorũ [. Quin & Varro lib. 5. de lingua Latina ſcribit, olim à veteribus pecuniam nuptiarum cauſa ſpõſo promiſſam, dictam fuiſſe ſponſam.]

3 Non tamen inficior † ſponſalia dici quandoque non tantum futuri coniugalis conſenſus promiſſionem, quã ſponſalia de futuro magiſtra voce appellamus, verum ipſam mutui coniugalis conſenſus dationem, quam ſpõſalia de præſenti dicimus, vnde ſponſam eam dicemus, quæ verè matrimonio addicta eſt, quod ſacra ſcriptura & iura canonica paſſim obſeruant. cap. 3. loco. de præſumpt. c. 2. cap. fi. de ſponſ. duo. c. coniuges. c. qui deſponſatam. 27. q. 2. non ex eo tãtum, quod futura traditio corporum promittatur, ut exiſtimat Abb. in c. pen. de ſponſ. & Fely. in rub. de ſponſ. 2. col. ſed ex eo qđ matrimoniũ ꝑ ſponſionem, id eſt per ſtipulationem, ut moris eſt, contrahatur, per interrogationẽ, & reſpõſionẽ, c. pen. de ſpon.

Quod etiam apud ueteres fieri ſolebat, ſi quidem vxor interrogabatur à viro, an uellet ſibi eſſe materfam. rurſus uir ab uxore interrogabatur, an uellet ſibi eſſe paterfamil. authore Boetio lib 2. Topic. quem Alciat. retulit in l. pronunciatum. §. matrem ff. de verb. ſi. & Tiraq. de legibus
4 connub. l. 3. colum. 3. Hinc noſtrates † vxorem ab ſponſa. quæ coniugalem conſenſum præſtitum hoc ſolo diſtinguunt, quòd vxor poſt nuptialem benedictionem, & ſolennitatem, ſeu carnis copulam dicatur: antea vero ſpõſa appelletur. c. ex publico. de conuer. coniuga. quàm ſignificationem diuina etiam ſcriptura obſeruat, & eam frequens vſus recepit. ſecundum Abb. in dicto cap. ex publico, ubi tex. ea utitur. notat Anchar. conſi. 21. colum. penul. Fely. in rubr. de ſponſa. optime Dec. conſil. 540. ſed & has ſponſas quandoque dici coniuges, vel uxores conſtat, non re præſentium, ſed futurorum, ex eo quòd propter fidem, quam in deſponſatione dederunt, poſtea efficiantur verè vxores. c. ſic quippe. 27. quæſtio. 2. vbi gratia, ex pluribus auctoritatibus hoc ipſum probat, cuius eſt locupletiſſimus teſtis Hieronymus aduerſus Heluidiũ de perpetua virginitate beatæ Mariæ 2. Tomo.

Verùm apud iuriſconſultos proprior, ac frequentior

eſt

eſt prima ſponſaliorum, atque ſponſarum ſignificatio,
quas ſponſas propriè intelligimus, quas de futuro appel
lamus, quod Abb. Ant. & Fely. in rubr. de ſpon. & contra
Lagus in Methodica iuris tit. de nupt. ſatentur.
5 Ex quo infertur † primò intellectus ad l. non ſine. C.
de bonis, quæ lib. vt intelligenda propriè ſit in ſponſis
de futuro, quibus ſponſalitia largitas ita conuenit, vt mi-
nimè de hoc dubitare liceat. l. cum veterum. C. de dona.
ante nupt. anth. vt ſponſ. largit. colla. 8. Regia l. 2. titu. 11.
par. 4. nam de ſponſis de præſenti iam idem ſtatuerat. l. j.
C. de bonis, quæ lib. ſub nomine viri, & vxoris.
6 Secundo † ex his patet l. ſi vxor. §. diuus. ff. de adulte. dũ
coitum alterius cum ſponſa vindicare permittit, in ſpon
ſa, quam de futuro vocamus, intelligendam eſſe, vt pro-
priam Iuriſconſultorum ſignificationem ſequamur. Nec
huic interpretationi Bar. ibi aduerſatur dicens ſpem ma
trimonij, quam ibi violari prohibet lex, intelligi quando
ſponſalia iam ſunt contracta de præſenti, non. n. exigit
Bar. ſpõſalia, quæ nos de præſenti vocamus, eſſe contra-
cta, ſed contractum ſponſaliorũ iã præceſſiſſe cum pro-
miſſione præſtandi futurum conſenſum coniugalem, vt
7 ſpes matrimonij poſſet dici. † Nam aliàs, inquit ipſe, ſpon
ſalib. non præcedentib. non diceretur ſpes matrimonij
ex eadem l. §. ſi quis vxorem. vbi maritus nõ accuſat vxo
rem propter adulterium, quod commiſerat ante matri-
mònium contractum, cum ibi nulla ſponſalia ipſum ma
trimonium præceſſerint. Nec decet opinari ita ineptum
Bar. ſenſum fuiſſe, vt minimè putaret ſpem matrimonij
dici poſt ſponſalia futurum matrimonium promittẽtia.
Id verò conſtat Bart. aduertiſſe non poſſe dici ſpem, niſi
ex aliquo actu præcedenti, quod probat tex. vbi Bar. in l.
quod ſeruus. ff. de cond. ob cauſam. Bar. idem in l. qui Ro-
mæ. §. duo fratres. ff. de verb. obl. quæſtione 6. Abb. & Imo.
in c. 3. de renun. optimè Aymon Sauillianus conſ. 11. col.
2. & 3. ſenſit tex. in l. non ſolũ. §. ſi libertus. ff. de excuſatio
nib. tutor. Sic etiam dictam l. vxor. §. diuus. intelligit gl. in
c. quemadmodum in verbo, ſponſam. de iureiur. Abb. &
Præpoſitus in c. diſcretionẽ. de eo qui cogno. conſ. vxor.
Old. & Alb. in l. miles. §. quærebatur. ff. de adul. Quæ om-
nia non temerè adduximus, ſed vt quoſdam obiter oſten
deremus allucinari, quippe qui in ſponſa de præſenti d.
§. diuus. intellexere, quorum primas obtinet gl. in c. ſi ve
rò, in j. de ſent. excom. ibi recepta communiter. Ana. in c.
j. de adul. Fel. in rub. de ſpon. 2. col. id certe ſalſum, & ab
illius legis vero ſenſu eſt alienum. Qua lege ſic perpenſa
quidam probare conantur, adulterium committi cum al
terius ſponſa de futuro. gl. in d. c. quemadmodum. Abb. &
Præp. in d. c. diſcretionem. Old. & Alb. in d. §. quærebat.
pro quibus videri poteſt tex. ſub ea. l. ſi vxor. §. ſi minor.
vbi iure ſponſi poteſt quis adulterium cum propria ſpõ-
ſa commiſſum accuſare, quamuis iure mariti non poſſit,
ergo adulterium cum ſponſa alterius cõmittitur. Quod
tãtum abeſt vt probem, vt apertiſſimis argumentis id fal
8 ſum eſſe conuincam. † Primum. n. à definitione adulterij
argumẽtũ aſſumo. Eſt aũt adulterium, coitus mẽtalis, vel
realis, per quem alterius thorus violatur. c. lex illa. §. adul
terium. 36. q. j. l. inter. §. j. ff. de adul. l. inter ſtuprum. ff. de
verb. ſign. & colligitur hęc definitio ex diuo Tho. in 2. 2. q.
154. ar. 8. glo. in rub. C. de adul. Doc. in rub. infra de adul.
ſed coitus cum ſponſa non violat thorum alterius, ius
enim ſponſo non competit accedendi ad ſponſam ante
coniugalem conſenſum expreſſum, vel tacitum, igitur
non erit adulterium coitus, cum ſponſa alterius contin-
gens. Secundò eadem l. inter. aſſerit adulterium ſolum
cum nupta comitti, ſponſa verò nupta non eſt, ergo coi
tus cum ea adulterinus minimè cenſetur. quod etiã pro-
bat d. l. ſi vxor. §. ſi quis vxorem. Tertiò eandem opinionẽ
probo auctoritate gl. in c. quidam deſponſauit. 27. q. 2. q̃
negat adulterium committi cum ſpõſa alterius de futu-
ro. gl. etiam in d. c. diſcretionem, cum ſponſa tantum de
præſenti adulterium committi, notat. vbi Cardi. hãc opi-
nionem apertè ſequitur. Idem probat glo. in c. ſi verò. in
primo. de ſenten. excom. quibus cõuenit, quod Ant. in d.
c. diſcretionem. notat dicẽs adulterium committi ex in-
iuria illata vinculo matrimonij, etiam ante copulam. idẽ
tenent Ana. in d. c. j. de adult. Fel. in rub. de ſpon. 2. colu. ac
Ioan. Lupi. huius ſententiæ eſſe uidetur in rub. C. de dona.
§. 20. in prin. Mihi tamen hoc ipſum aſſerenti obijciet ſta-
tim lector me contraria opinari: quippe qui §. diuus. de
ſpon. de futuro intellexerim, & negem cum ea adulteriũ
9 cõmitti. Cui ego reſpondeo, ex reſcripto † Imperatoris
licere ſponſo coitum alterius cum ſponſa vindicare, per
tex. in d. §. diuus. non tamẽ ex eo quod ille coitus ſit adul-
terinus, ſed vel quia iniuria atrox ſponſo infertur, pro-
pter ſpem matrimonij, vnde ſponſus non vindicat hãc
fornicationem, eo ꝙ ſit adulterium, ſed ratione atrocis
iniuriæ ſibi illatæ, quemadmodum iniuriam ſponſæ illa-
tam vindicare licet ob eandem matrimonij ſpem. l. item
apud Labeonem. §. ſponſam quoque. ff. de iureiu. vel ſal-
tem d. §. diuus. ſponſus non vindicat illam fornicationẽ
iure adulterij, quod mihi ſat eſt, atque hunc opinor eſſe
verum ſenſum dicti §. diuus.
10 Non † obſtat. §. ſi minor. ſub eadem l. quia loquitur in
accuſatione, quæ ſit iure ſponſi, non iure adulterij, quod
apertè ex eius litera conſtat. Vel erit ille text. intelligen-
dus in ſponſa ad domum traducta, cum qua ex illa tradu
ctione cõſenſus coniugalis ſaltem tacitus interceſſerat:
cum illa eſſet nubilis, malitia ſupplente ætatem, vt ibi cõ
ſtat. & probatur hic traductionis effectus in l. mulierem.
ff. de ritu nup. à lege tamen ſponſa appellatur ante duo-
decimum annum traducta, non vxor, quia lex illam ętã-
tem vxorib. ſtatuerat. l. in ſponſalibus. ff. de ſponſalib. quã
etatem malitia præueniri poſſe quoad vxoris nomen lex
ciuilis minimè permiſerat, imò ẽt nuptã ante duodeci-
mum annum, non appellari vxorem, donec duodecimus
annus ſit completus, probat l. minorem. ff. de ritu nup. &
ſponſalibus pręcedentibus ſi nuptiæ ſequantur ante duo
decimum annum ſolenniter, nomẽ ſponſaliorũ, & ſpon
ſæ adhuc durat. l. quæſitum. ff. de ſponſalib. tametſi ad ma-
trimonij vim, malitia ętatẽ ſuppleat, qđ alibi trademus.
11 Ex his † ſubinſertur intellectus ad tex. in l. miles. §. quæ-
rebatur. ff. de adult. dum dicit eum non eſſe adulterum,
qui ſponſam alterius acceperit vxorem, & cognouerit
carnaliter: nam idem eſt dicendum, ſi cum ea abſque cõ-
iugio fornicetur, quamuis iniuriam irroget ſponſo, ob
quam vel iniuriarum actionem in iudicium ſponſus de-
ducere poterit, vel iure ſponſi illud crimen vindicare,
non iure mariti, nec ratione adulterij.
12 Secundo ex eadem aſſertione conſtat, † ꝙ quamuis cle
ricum cum vxore fornicantem percutiens, non tenea-
tur abſolutionem excommunicationis petere à ſum-
mo Pontifice. cap. 3. ad fin. de ſen. excom. eam tamen pete
re debet ab ipſo Romano Pont. ſi clericum cum ſponſa
de futuro fornicantem, percuſſerit, vti ſenſit gl. ab omni-
bus approbata in d. c. 3. ſed ratione iniuriæ, quæ ipſi ſpõ-
ſo infertur ex hoc crimine, crederem ipſum excuſari, &
ſatis eſſe ab epiſcopo eundem abſolui: nam & ex eodem
c. apparet percutientem clericum cum ſorore fornican-
tem excuſari.
13 Tertiò † hinc patet, filios ex tali fornicatione natos nõ
eſſe adulterinos, quod ad plurium legum, & canonũ in-
tellectum plurimum conducit. Quartò colligitur ex his
eum, qui cum alterius ſponſa de futuro fornicatus fuerit
non teneri ad confitendum ſacerdoti hanc circunſtantiã
ſeu qualitatem ſponſaliorum, nec ipſammet ſponſam ad
14 hoc aſtringi, cũ hæc † qualitas ſpeciem peccati non mu-
tet, omnibus tamen iniuriam paſſis ſatisfactio debetur. re
ceptum. n. eſt frequentiori calculo, circunſtantias, quæ
non mutant criminis ſpeciem, non eſſe reuelandas ſacer
doti in interiori animæ iudicio. Tho. in 4. diſt. 17. q. 3. Flo-
ren. 3. par. tit. 17. c. 17. §. 5. Syluest. in verbo, cõfeſſio. j. q. 9. &
verbo, circũſtantia. ac Martinus Nauarrus, quẽ præcepto
rem Salmantica habuimus, at nunc Coimbricæ non vul-
gari ſtipendio ius canonicum profitentem, propter eius
ſummam iuris vtriuſque ſapientiam, & mores integerri-
mos, ueneramur. is inquam, in c. conſideret. de pœn. diſt.
5. in princ. dum tractatum de circunſtantijs exactiſſima di
ligentia expendit, hanc communem opinionem probat.
Quintò conſequitur ex ſupradictis, pœnas à canonib. le
gibuſve, ꝓ adulterij crimine ſpeciatim deſignatas, locũ
non

non habere pro coitu cum alterius ſponſa ante coniu-
galem conſenſum perpetrato, quam aſſertionem pluri-
mum coadiuuât Regiæ leges.una ſub tit.15.lib.8.in ordi-
nat.quæ 2.eſt:altera 81.inter leges Tauri ſancitas.Dicta ta
men l.2.exigit ad adulterij pœnas ipſos ſponſos,qui cô-
iugalẽ cõſenſum præſtiterunt, conſtitutos fore in ætate
perfecta,duodecim annorum in fœmina,quatuordecim
in uiro,per canones ad matrimonium requiſita,quaſi lex
illa velit ſancire pœnas adulterij non habere locum,
quando uiolatur matrimonium, quod ante perfectam
ætatem contractum, malitia ſupplente ætatis defectum,
verum matrimonium iudicatur,vt alibi dicemus,ſi fœmi
na ante ætatis annum duodecimum diſcretionem habẽs,
contrahat matrimonium, & ex eo quod ab alio quàm à
marito cognita fuerit,appareat apta matrimonio,verum
coniugium iudicatur.gl.& ibi Doc.in c.vno.§.j.de deſpô.
imp.in 6.ſequitur eam Præpoſ.dicẽs eſſe communiter ap
15 probatam in c.de illis.in 2.eod.tit. & † tamen lex illa re-
gia hoc caſu non videtur permittere adulterij accuſatio
nem,quam oporteret permitti ſaltem iure ſpõſaliorum,
ſicuti permiſit Iuriſcõſultus in d.l.ſi vxor.§.ſi minor. quo
fit, vt Regia lex ſit intelligenda. Primò vt verum adulte-
rium, commiſſum tamen ante ætatem nubilem à iure
diffinitam,lege Regia impunitum ſit. quod probare vide
tur Regia lex 4.titu.19.par.6. atque etiam l.ſi minor.ff.de
adulc. ita ut licet iuri communi huius criminis accuſatio
ſponſaliorũ iure ſit permiſſa, adulterij verò ratione pro-
hibita, ex d.l.ſi minor.adiuncto §.ſi minor.l.ſi uxor. iure
tamen Regio omnino impunitum ſit adulterium com-
miſſum ab ſponſa de præſenti,malitia ætatis defectũ ſup-
plente,imò eadem Regia lex probat immunem eſſe fœ-
minam maiorem ætate nubili adulterium committentẽ,
ſi ſponſus minor ſit quatuordecim annorum, quod durũ
eſt,ſi ipſe ſponſus matrimonio aptus ſponſalia de præ-
ſenti contraxerat. Vnde ſecundò Regia lex intelligi po-
teſt,quando ſponſus nondum erat perfectæ ætatis ad ma-
trimonium,nec ex eius parte conſtabat potentia ad car-
nalem coitum, tametſi ſponſa potens ad eum eſſet, quo
caſu matrimonium non eſt,ideo nec adulterium commit
titur,non enim arbitror uelle legem illam impunitum re
linquere adulterium commiſſum cum ſponſa de præſen-
ti,quę viri potens eſt ante duodecimum annum, ſi ipſe
ſponſus ætatis ſit perfectę,uel coniugio aptus ex præma-
tura potentia coitus,cum in his caſibus uerum matrimo-
nium contractum fuerit.

Nec obſtant leges prohibẽtes minores nubili ętate ac
cuſari de adulterio,quia ex pręſumptione procedũt qua
ſi non ſit vero ſimile luxurię crimen ab eis committi,nec
prohibent accuſationem omnino,ſed præſumptionem
innocentiæ inducunt, non tamen inficior adulteros mi-
nores ętate nubili,non ita acriter,vt maiores, puniẽdos
eſſe,etiam adulterio verè probato. Tertiò poteſt lex Re-
gia intelligi,vt etiam verè adulterio commiſſo,in hoc ca
ſu marito non liceat occidere adulteros,niſi ipſum matri
monium,iam inter maiores nubili ætate conſtet,etiam ſi
malitia ſupplente ætatem ſit illud verum coniugium,
quod lex induxit propter defectum ætatis.

Tertiò,principaliter ex præmiſſa ſponſaliorum cogni
16 tione † deducitur interpretatio vera.l.ſed ſciendum ff.ad
l.Pomp.de parri.vbi Iuriſconſultus aſſerit legem Pompe
iam in ſponſis locum habere,vt intelligamus ſponſos il-
los, qui promiſerunt præſtare coniugalem conſenſum,
quos de futuro appellamus: nam in ſponſis de præſenti
aperte id cautum, & expoſitum fuerat in l.j.ff. ad legem
Pompeiã de parri. notat gl.in §.alia.Inſtit.de pub.iudi.vbi
probatur in occidente vxorem locum habere legem Pô
peiam,atque eadem ratione in uxore occidente uirum,
idem ſeruabitur,ſicuti probatur in d.l.j, & eleganter ex-
preſſit doctiſſimus ille uir, qui Alphonſi Regia imperio
leges,quas partitas Hiſpani uocamus, concinnauit in l.
12.titu.8. par. 7.

Denique,ut ſummatim agamus, cum de ſponſis mẽtio
occurrerit in aliqua lege,aut alia quauis parte, quæ ex-
plicanda ſit,de his intelligendum eſt,qui nondum matri-
monium contraxere coniugali conſenſu pſtito, ni aliud
ſuadeat communis,ac frequens uſus loquendi,eiuſve in-
tẽtio qui legem condidit,contractum, aut teſtamentum
fecit,qua in re præter Felin.in rub.de ſponſal.legito Pau.
Pariſi.conſil.62.col.3.uol.4.

EX CAP. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Ætas ſeptem annorum ad ſponſalia requiſita prematuro iudicio, ac malitia ſuppleri & preueniri poteſt.*

2 *Sponſaliorum contractus annum ſeptimum ita completum exigit, vt inceptus minimè ſufficiat.*

3 *Sponſalia ante ſeptennium contracta ex conſenſu tacito poſt ſeptennium conualeſcunt.*

CAPVT SECVNDVM,
de ætate ad ſponſalia requiſita.

1 AETAS † uerò ad ſponſalia contrahenda
non ita matura, ac prouecta, ut ad matri-
monium exigenda eſt, cum ſit ſatis ipſos
ſponſos quid agant intelligere, ut inquit
Iuriſconſultus in l.ſponſalib.ff.de ſponſa-
lib.ſeptem annos requirens, quod iura ca-
nonica paſſim probant.c.literis.ac acceſſit c.ad diſſoluen
dum.de deſpon.imp.adeo ut nec malitia contrahentium
præueniri hanc ætatem poſſe exiſtimet Abb.in c.iuuenis.
de ſponſalib.quia ubi certa ætas ad intellectum & diſcre
tionem requiritur à iure,non poteſt ſuppleri malitia, nec
præcoci iudicio.l.qua ætate.ff.de teſt.ex communi intel-
lectu,quem etiam ſequitur Franc.in rub.de teſt.in 6.uerſ.
primò phibet.ſenſit gl.in c.ſi pater. uerb. impuberes. de
teſt.in 6.unde ſi impubes ante legitimam ætatem religio
nem profiteatur ſolenniter,profeſſio eſt nulla,c.j.de reg.
s 6.etiam ſi maximè diſcretus ſit puer, ac doli omnino ca
pax.gl.ibi communiter approbata in c.poſtulaſti.de reg.
quam Abb.ſequitur in cap.ſignificatũ. eo. tit.idem notat
Card.in cle.ſi.de æta.& qualit.q.3.Abb. in cap.atteſtatio-
nes.de deſpon.impub.Sylue.in uerbo,religio,3.quæſt.12.
& in uerbo, religio. 3. quæſt. 2. & Caiet. in uerb. uotum.
verſi.imperfecto.His ergo probari poteſt Abb.opinio in
d.c.iuuenis.cui etiam ſuffragatur Regia l.6.tit.j.par.4.quæ
dum matrimonij mentionem facit ætatem, malitia ſup-
pleri dicit:ſed vbi de ſponſalibus loquitur de ſupplenda
ætate verbum nullum:erit tamen dicta lex reducenda ad
canonum deciſionem.Eandem Abb.ſententiam ſequitur
Brunellus in tracta.de ſponſa. concl.4. Sed Bernar. in di-
cto c.iuuenis.contrarium palam aſſerit,dicens in caſu il-
lius tex.ſponſalia ante ſeptennium valida eſſe, quia mali
tia ætatis defectũ ſupplebat, & quamuis quo ad intelle-
ctum illius tex.non recipiatur gl.illa, tamen in hoc dicto
communiter eam probari,teſtatur ibi Præpoſ. quæ quidẽ
opinio probatur ex ratione Iuriſconſulti in d.l.in ſpon-
ſalibus. dicẽtis ſatis eſſe ſpõſos qd agant intelligere, igit
ſi præcocis iudicij paruulus quid in hoc contractu agat,
ſatis intelligit,non video cur ætas exactè expectanda ſit:
nam & ea ratione,qua ante ætatem matrimonio deſigna,
tam præmatura potentia ad generandum ipſum ætatis
defectum ſupplet,in ſponſalibus ipſe intellectus idem ef
ficiet,quo ſit,vt glo.opinionem veriorem eſſe exiſtimem,
quam etiam Tho.aſſerit in 4.diſtinct.27.q.2.ar.2.gl.in cap.
ſponſam.de ſponſa.Ioannes Andre.Domi. & Franc. in c.
vno.in princ.de ſponſalib.in 6.Bal.conſi.44.in 4.vol.

2 Hæc † tñ ętas ſeptem annorum ita perfecta eſſe debet,
vt non ſufficiat ſeptimum annum eſſe inceptum, niſi cõ-
pletus ſit,c.literas,& c.ſequenti,de deſpon.impub.& po-
teſt ſuaderi ex verbis iurium, que exigunt ſeptem annos
in contrahentibus ſponſalia, quo quidem caſu non eſt
ſatis annum eſſe inceptum,ſicut eſſet ſi iura permitterẽt
ſponſalia contrahi poſſe ab exiſtentibus in ſeptimo an-
no.gl.quæ ita diſtinxit in clemen.ſi. de ætate & qualitate.
ibi ab omnibus recepta.Bar. & alij in l.ſi cui legetur.ff.de
legatis primo.Abb.in c.cum in cunctis.in princ. de elect.
Felin.in c.cum viceſimum.de offi.delegat.col. pen. quam
diſtinctionem communem eſſe fatetur Corn.conſ.213.in
j.vol.

j.vol. dies tamen vltimus anni vtroque caſu ſufficit etiã inceptus, licet nondum ſit completus. l. qua ætate. ff. de teſt. quam ad hanc rem allegat Abb. in c. ateſtationes. de deſpon. impu. ætas verò ſeptem annorum ex eo ad ſponſalia ſufficiens videtur, quod voluntas, quæ in naturali conſenſu quieſcit, cadit in impuberem, qui ætatem ſeptem annorum compleuerit. l. ſi infanti. §. vlt. iuncta l. potuit. C. de iure delib. tradit Zaſi. in q. 2. de Iudęis.

3 Cæterum † ſi ſponſalia ante ſeptennium cõtrahant, & nulla ſint, poſt ſeptennium tamen conualeſcunt, ex tacito etiam conſenſu ad ſponſalia deducto. gl. quam ibi notãt Abb. & Doct. in c. literas. de deſponſa. impub. probat tex. ſecundum Abb. ibi, in c. duo pueri. eo. ti. & in c. unico. in princ. eodem tit. in 6. hic enim conſenſus ad hunc cõtractum ſponſaliorum ſufficiens eſt.

EX CAP. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Sponſalia contrahũtur verbis, ex quib. futurus coniugalis conſenſus promittitur.*

2 *Sponſalia verbis præſenti conſenſui aptis contracta, quæ tamen ætate impediente non poſſunt eſſe de præſenti ex iuris interpretatione erunt de futuro.*

3 *Vera ratio ad tex. in c. unico. §. 1. de deſponſatio. impub. in 6.*

CAPVT TERTIVM,

Quibus verbis ſponſalia contrahuntur.

1 HIS † verbis, quibus ad futurum matrimonium conſenſus promittitur, vera ſponſalia contrahuntur. c. pen. vbi notant Abb. & Præpoſ. c. ex literis. S. Sylua. cap. ſicut. de ſpon. c. iurauit. de probat. & ibi Ab. illis au-

2 tẽ, † verbis, quibus coniugalis conſenſus ſignificatur, impediente tamen ætatis defectu, legitimus ad matrimonium non cenſetur, contrahuntur ſponſalia iuris interpretatione, quamuis ex conceptis verbis matrimonium cenſendum foret. c. unico. §. j. de deſpon. impub. in 6. & ante illum tex. probatur idem in c. à nobis ſecundum Præpoſ. ibi & in c. atteſtationes. & in c. ſi. eo. tit. tametſi ex antiquiorib. quidam nec ſponſalia contrahi exiſtimabãt, quando minores ætate ad matrimonium requiſita, per verba coniugio apta contraxerunt, ex eo. n. quod actus intentus minimè valebat, vt matrimonium impediente ætatis defectu, nec ualere debebat ille actus eo modo, quo fieri poterat, nempe vt ſponſalia, quemadmodum diſputat gl. in d. c. à nobis: cuius controuerſiam refert gl. in c. vnico. de deſpon. impube. in 6. verſi. de futuro. Nec vr̃ procedere illius text. deciſio, ſi aduertamus ad opininionem Bar. quę communis eſt in l. j. §. ſi quis ita. ff. de verb. oblig. vbi ſcribit per illum tex. actu meo modo, quo agitur inualidum, minimè valere eo modo, quo fieri rectè potuit, ſi tractetur de obligatione contrahenda, q̃ à duorum voluntate pendet. idem probare videtur tex. in l. eo tempore. verſicu. fideiuſſorem. ff. de peculio. & l. j. §. deinde. ff. quod iuſſu. cum ergo actus hic pendeat à volũtate duorum, & agatur de obligatione contrahenda, nec vt factus eſt, ualere potuit. ſ. ad matrimonium, nequaquã prodeſſe debet ad ſponſalia, quæ contrahi rectè poterãt: qua ratione ne ab illius §. j. deciſione diſcederet noſter Coryphæus Panorm. in c. cum ſuper. de offi. deleg. illum tex. contra Bar. & communem notat ab eadem opinione recedens. Verum quia Bart. opinio iure recepta videtur, cõuenit, † ut ad illum tex. in d. §. j. aliquot rationes aſſigne-

3 mus: ne ſubuertat quæ diu à Iuriſconſultis recepta ſunt, & primò Alex. colu. 3. Socin. col. pen. Iaſ. nu. 19. Lanc. Galiaul. conclu. 7. in d. §. ſi quis ita. & Franc. in d. c. unico. §. j. col. j. Anto. & Præpo. in d. c. à nobis. & Fel. in c. cum ſuper. col. 3. intelligere uidentur tex. in d. §. j. quando actus non ualet, ut agitur, ex defectu cauſæ efficientis, ideſt perſonæ. quo caſu actus deficiens in caſu efficienti ualet eo modo, quo agi potuit, ſi non ualet ut agitur, etiam ſi tractemus de actu à duorum uoluntate dependenti. atque ex Bar. in d. §. ſi quis ita. colligunt hunc intellectum iuniores quidam paulò ante citati. Bar. tamen loquitur quando tractatur de obligatione diſſoluenda, fauore liberationis, tunc etenim actus qui non ualet, ut ſit defectu perſonæ, & ſic cauſæ efficientis, ualet eo modo, quo fieri potuit. l. quacunque ratione. ff. de procurat. non autem loquitur Bar. quando agitur de contrahenda obligatione, ut ibi perpendunt Alciat. 7. concluſ. & Crot. conclu. 8. q̃ allegat tex. in c. ex parte. de conc. præb. an l. maritus. C. de procur. ad probandum, quod actus inualidus, ut ſit pp defectum cauſæ efficientis, non ualet, ut fieri poterat, qũ agitur de obligatione contrahenda. & quamuis Crotto reſpondere poteram, tamen quia hoc ipſum eſt, quod Bar. noluit, atque in dubium reuocari poterat communis opinio, quod modo tractare non uacat. Sit ſecundus intellectus ad tex. in d. c. j. §. j. ut p̃cedat matrimoni fauore, qui fortaſſe quibuſdam non placebit, quippe quib. huiuſmodi reſpõſiones ratione iuſta deſtitutę minimè applaudeant. Poteſt igitur tertiò ille tex. intelligi, ut eius deciſio locũ habeat optimo iure, q̃a ſub cõtractu matrimonij ẽt ſponſaliorum conuentio comprehenditur, vbi enim id quod fieri poterat ſub eo, quod ſit includitur, actus inualidus eo pacto, quo ſit, ualet eo, quo fieri poterat. l. tam auguſti. ff. de ſeruit. ubi Ang. Alb. Flori. & commun. hoc ipſum notant, & ſequuntur Doct. in d. §. ſi quis ita. Hinc ergo dari poteſt ad d. §. j. decidendi ratio: quam Crot. in d. §. ſi quis ita. concl. 8. reddit. & ante eum opinor Io. Monac. & Domi. in dicto c. unico. §. j. eiuſdem ſententiæ fuiſſe, nec detractat Henr. qui in d. c. à nobis. dixit illum §. primũ p̃cedere ob intentionem contrahentium, qui uidetur ſpõſalia uoluiſſe contrahere, caſu quo matrimonium inualidum foret. Quibus igitur uerbis ſponſalia cõtrahant ex dicta regula conſtat, quam diligentius tractabimus, ubi quib. uerbis matrimonium contrahatur, explicabimus.

EX CAPITE SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Promittens contractum agere, licet nondum ex hoc contraxerit, contrahere tamen tenetur.*

2 *Promittens aliquam fœminam ducere in vxorem, etiam abſque iuramento, eam accipere tenetur præſtito coniugali conſenſu, alioquin mortale crimen committit.*

3 *Sponſio prima futuri coniugalis conſenſus præfertur ſecunda etiam iuratæ.*

4 *Eccleſia nec uult, nec poteſt ſecluſo conſenſu eorum, qui coniungendi ſunt, matrimonium efficere.*

5 *Vera interpretatio c. requiſiuit. de ſponſal.*

6 *Matrimonium metu contractum eſt nullum omnino, etiam ſi vim paſſus coactus ſit eam vxorem accipere, cui prius coniugalem conſenſum promiſerat.*

7 *Eccleſia tolerat quandoque minus malum, vt maius euitetur.*

8 *Simplex fornicatio peccatum mortale eſt & iure naturali prohibita.*

9 *Quæ dicatur concubina, & quo pacto meretrices in republica tolerentur.*

CAPVT QVARTVM,

De ſponſaliorum effectu & uinculo.

1 DE ſponſaliorum † effectu & obligatione acturus illud præmitto, q̃ is, qui ſponſalia contraxerit, tenetur coniugalem conſenſum præſtare, & ſic promiſſum abſoluere: et in cæteris. n. contractib. is qui contrahere promiſit, licet nõdum ex hoc cõtraxerit, contrahere tamen tenet. l. ſi fideiuſſor. §. meminiſſe. ff. de le. j. l. ſi quis ſtipulatus ſit Stichũ. §. vl. ff. de uerb. obl. qui. n. promiſit fideiubere, & ſi uerè fideiuſſor non ſit, tenetur tamen fideiubere, & qui locare promiſit, locare tenetur. l. in bonæ fidei. §. ſi tamen. ff. de eo quod cer. loc. & qui uẽdere promiſit, uendere tenet, not. in l. ſi ſterilis. §. pen. ff. de act. emp. Bar. & alij in l. ſi eum. §. qui iniuriarum. ff. ſi quis caut. ex quo patet promittentem aliquam in ſponſam acceptarum nondum ſponſalia contraxiſſe, ſed ſponſaliorum contractum promiſiſſe, ut docet Vincen. quem ibi ſequitur Ioan. And. in c. ſi inter. de ſpon. Henric. in c. is, qui fidem.

fidem pen.col.eo.tit.Nicol.Milis in repert.in verbo,ſpó-
ſalia non contrahuntur.& Andr.Tiraq.lib.5.de retract.§.
fin.nu.53.longè equidē diſtat promiſſio contrahendi ab
ipſo cōtractu,etſi promiſſio ſit facta cum iurh, ut tradit
Nicol.Boer.deciſ.3.col.j.& 2.dicens ex hoc filiā,quæ iuro
præſtito promiſit renuntiare bonis paternis, non teneri
ad renunciandum iuramento adiecto,ſed ſatis eſſe ſimpli
citer renunciare.Qua de re modò non diſputo eā tracta-
turus in cap.quamuis pactum.de pactis, in 6. in initio 3.
2 par.nu.3.† Sed tamen in matrimonij contracto illud con
ſtat omnino debere illud contrahere eum, qui promiſit
aliquam in uxorem accipere.tex.eſt in c.ex literis.S.Silua
ni.in c.ſicut.in c.requiſiuit.de ſpon.& in c.2.eo.titu.licet
in hac promiſſione iuramentum preſtitum non fuerit.
probat text.in c.de illis.el j.verſi.mulierē. de deſpon.im-
pu.ubi hoc notat Abb.poſt Hoſt.& Henr.idem Abb.in d.
c.ex literis.col.2.optimus tex.in c.iuramenti.22.q.5.unde
mortaliter peccat ſponſus, qui non uult coniugalem cō-
ſenſum præſtare.Tho.in 4.diſt.27.q.2.col.j. Flo.3.par.tit.j.
c.18.§.fi.Sylu.in nerſic.ſponſalia.q.4.& probatur in c.j.de
ſponſa.duo.notat Fel.in c.j.de pact.6.declarat. † Imò iure
3 tenetur quis primam ſponſam,cui fidem dedit futuri cō-
ſenſus,abſque iuramenti religione, uxorem accipere et
ſi poſt prima ſponſalia alteri eandem fidem ſub iuramen
ti uinculo præſtiterit,notant Inno.Ioan.And.Abb. Præp.
& Rauen.in c.ſicut.de ſpon.Flor.in d.§.fi.Reg.l.8.tit.j.par.
4.quorum ſentētia plurimum probatur ex Tho.& Palud.
in 4.diſt.28.q.j.aſſerentibus ſponſalia de futuro non effi-
ci matrimonium,ex eo, quod poſt modum iureiurando
firmentur, vnde in propria quæſtione non diſſoluuntur
prima ſponſalia per ſecunda iureiurando præſtito con-
tracta.ad hoc ipſum tendit,quod notant Hoſt.Ant.Abb.
& Henr.in c.veniens.de iureiur.dicentes iuramentum di
rectè contrarium priori promiſſioni, quam quis ſeruare
tenetur,temerarium eſſe,& minimè obligare, cum ſit in
diſpendium ſalutis æternæ,& foueat peccatum mortale,
quod committeretur,ſi promiſſio prior non ſeruaretur,
nec aduerſatur Innoc.ibi.quia ipſe dicit ſeruandum iura
mentum, & priori promiſſioni ſatisfaciendum eſſe, vbi
innuit non eſſe omnino priorem promiſſionem violan-
dam,ut ſecundum iuramentum ſeruetur, ſed iuramentū
ſeruandum eſſe,quando id non obuiat directè prioris p-
miſſionis ſatisfactioni,caſu,quo illis ſatisfiat, ſi id quod
intereſt,ſoluatur,& hunc ego opinor eſſe ſenſum Inno.
ex Anto.Abb.& Henr.ibi,quamuis, Imo uerbis Innocen.
mordicus adhęrens aliter ſentiat.

Ex his opinio glo.in d.c.de illis. erronea eſt, dum dicit
ſponſos,qui promiſerunt coniugalem cōſenſum ſine iu
ramento,non eſſe compellendos à iudice matrimonium
cōtrahere, id etenim falſum eſt,tametſi idem aſſerat Cō-
rad.Lagus in Methodo iuris, titu.de nuptijs.

Secundò,hic conſtat perperam dubitaſſe Abb.in cap.
requiſiuit.de ſponſa.an peccet ſponſus,qui ex ſponſione
non vult coniugalem contractum, quem promiſit perfi-
cere.Eſt enim hæc dubitatio iuris naturalis,diuini,& hu-
mani principijs maximè aduerſa.

Nec refragatur his,quæ modò diximus,tex. ille memo
randus in d.c.requiſiuit.ex quo conſtat non eſſe ab eccle
ſia cogendos ſponſos promiſſum conſenſum preſtare,in
cuius interpretatione illud animaduerto ex Hoſtien. An
to.& Præp.in c.fi.de ſponſa.duo.Abb. & Prep in c.is, qui
4 fidem.de ſpon.eccleſiam† nec uelle,nec poſſe matrimo-
nium aliquod conſtituere ſine conſenſu eorum, q coniū
gendi ſunt,quia impediretur finis,ad quem tendit matri-
monium,ſi aliqui ab eccleſia inuiti coniungerent,inuitis
etenim coniugib.nō bene procederent procreatio atq;
educatio prolis.itē inuiti ſic copulati ad alios coitus for-
nicarios libēter accederent,atq; illa aiorū ſocietas oino
ceſſaret. quare conſtat ab eccleſia tale matrimoniū ſine
conſenſu iniungi nō poſſe, quod probat efficaciter Fran
ciſcus à Victoria religione,quam ex diui Dominici inſti-
tuto profitetur,inſignis, ac eruditione egregia inter pri-
marios ſacræ Theologiæ profeſſores cēſendus, is in quā
in relectione,quam Salmanticæ de matrimonij cōtractu
diſſeruit,aſſertionē hāc pluribus rationib.veram eſſe oſtē-
dit, [eandem probat Dominicus Sotus in 4.ſent.diſt.17.
5 q.j.ar.2.] Eccleſia †ergo id ſtatuit, ut ſponſi admoneren-
tur,ac cenſuris eccleſiaſticis cogerentur promiſſum con
iugalem conſenſum præſtare,vt in cap.ex literis.S.Sylua.
de ſpon.ſed cum libera debeant eſſe coniugia,neque à iu
dice metus inferri debeat ſponſis, ne eorum conſenſus
auferatur,oportet ut hęc ſit moderata coactio,vnde ſi iu
dex videat ſponſum ita obſtinatum eſſe,ut liberè conſen
tire coniugio nolit,potius monitione uti debet quā exa
ctiſſima coactione, ex qua conſenſus ſequutus nec liber
eſſet,nec verè dici conſenſus poſſet,ſaltem ad huiuſmo-
di ſacramentum,atque difficiles infeliceſque exitus è ta-
libus nuptijs euenire par eſſet: hæc enim vitanda ſunt,
quemadmodum Papa in dicto cap. requiſiuit, iudicibus
eccleſiaſticis iniungit,ne forte eorum autoritate,atque
indiſcreta coactione matrimonia, quæ nulla ſunt defi-
ciente conſenſu, adulteria forent, vt optimè explicat
Fortu.in cap.j.de pact.numero 30.

6 Ex quibus † conſequens eſt, quod ſi ſponſus,qui libe-
rè ſponſalia contraxit,metu compellatur illum conſen-
ſum coniugalem præſtare,matrimonium erit nullum ip-
ſo iure,quod Abb.notat in d.c.requiſiuit. & Fort.in d.nu.
30.qui idem repetit in tract.de vlt.fine. illat.2. colu.12.di-
cens ad hoc eſſe deciſionem ſingularem in d.c.requiſiuit.

7 Secundò † ſubinfertur,eccleſiam quandoque tolerare
minus malum præſens ob euitandum maius malum futu
rum, quod uerisſimilibus coniecturis ſperatur. probatur
in dicto cap.requiſiuit. quem tex.ad hoc dicit ſing. Ioan.
Lupi.in cap.per veſtras.§.18.nume.16.optimus text.in c.
inter opera.de ſpon. vbi eccleſia meretrices tolerat, ob
euitādā promiſcuam luxuriam in republica, fœdiſſimaſ-
que coniunctiones,tametſi meretrices eſſe,& ad eas nos
accedere mortale peccatum ſit.cap.meretrices. 32.qō.4.
etiam ſi ipſa meretrix ſoluta ſit, & qui ad eam accedit à
coniugio,ordine,ac religionis, ſeu caſtitatis voto, liber,
8 ſit:ſimplex † enim fornicatio mortale peccatum eſt,& iu
re naturali vetita.uti probat Tho.2.2.q.154.ar.4.idē Tho.
in 4.ſent.diſtin.33.q.1.ar.3.Maior.in 3.ſent.diſt 27.q.59.La
ctan.Firm.lib.6.c.23.gl.per tex.ibi.in cle.ad noſtrā.de hæ-
ret.ad fin.Ioan.à Medina de reſt.q.19.nam & hæreſis eſſet
aſſerere fornicationem, etiam ſimplicem, non eſſe pec-
catum mortale,quam hæreſim egregie conuincit Alph.
de Caſtro,uir acutiſſimo ingenio,ac præſigni eruditione
præditus,lib.de hæreſib.in dictione,coitus.His etiam ſuf
fragatur Aug.homil.49.à Gratiano relatus in c.audite.34.
diſtin.idem denique Auguſt.in ſermonib.de tempore,do
minica 22.ſerm.2.qua in re audacter nimis noſtrates lo-
quuntur,dum Barto.in l.penul.ff.de concubi. Alexand.in
l.ex facto.§.ſi quis rogatus.num.13.ff.ad Treb.& Ant.Roſ-
ſel.in tract.de legit.lib.j.colum.5.aſſerunt ſimplicem con
cubinatum iure naturali legitimum coitum eſſe,ad diffe-
rentiam adulterij,inceſtus,& coitus contra naturam,qui
illegitimi complexus dicuntur,etiam iure naturę,rectius
enim dicerent ſimplicem concubinatū lege ciuili nō pu
niri,maximè quia etiā iure ciuili ſimplex fornicatio eſt
illicita,quāuis cū concubina.tex.in c.j.de filijs nat.ex ma
tri.ad Morgan.contracto. Illud tamē adnotare libet à ca
9 nonibus antiquis veras† vxores dici quandoque concu-
binas,eo quòd abſque dotalibus inſtrumentis,cæteriſq;
ſolennitatibus à iure ciuili introductis fuit coniugiū ce-
lebratum.quod Grati.probat in cap.omnibus.& c.ſequē
ti.34.di.quæ iura inter prima notab.retulit Catel. Cotta.
ſacra autem ſcriptura eas fœminas,quas ſancti patres p-
ter proprias vxores carnaliter cognouere,eaſque in cō-
tubernio veluti vxorem ancillas retinebant, promiſcuè
appellat vxores,vel concubinas, veras tamen vxores p-
cedēti nuptiarū ſolēnitate coniunctas, nunq̄ cōcubinas
nominauit,auctore Augu.lib.j.qſtionum ſup Geneſ.c.90.
& Magiſtro in 4.diſt.23.explicat idem Aug.lib.16.de Ciu.
Dei.c.34.ſcribens Cethurā verā Abrahæ vxorē peculia-
ri miniſterio dici concubinam.Gene.c.25.Etenim autho
re Tho.in diſt.33.q.j.ar.3.ad 3.vbicūque in veteri teſtō le
gitur aliquos ſanctos uiros cōcubinas habuiſſe, oportet
dicere,eas illis fuiſſe matrimonio iunctas,& tamē aliquo
mō concubinas dici,q aliquid habebant de rōne vxoris,

& aliquid de rõne concubinæ. Nam ſm qđ matrimoniũ ordinaţ ad ſuũ principalẽ finem, qui eſt prolis procreatio, ſic erant vxores. Sed ſm quod ordinatur ad ſecundarium finẽ, qui eſt diſpenſatio familiæ, & mutua cõicatio operũ viri, & vxoris, & ſimul cohabitatio, ſic vxores nõ erant, quæ primæ vxori accedebant, ſed concubinę appellabanţ, quaſi ſimile aliquid habentes eũ concubina, in hoc.ſ.quod poterat ejici à lecto, & à domo, ſicut illa, quę verè eſt cõcubina. Vñ & de Agar dr̃ per Sarã & Abrahã: Eijce ancillã hanc, & filium eius, quã tñ prius dederat ipſa viro ſuo vxorẽ. Talis dr̃ fuiſſe Bala ipſi Iacob. Geneſ.c.35. ſic & doctiſſimus Aloiſius Lippomanus ſuper Geneſ. c.25. inquit, concubinæ olim erant, non illegitimæ & fornicariæ, ſed vxores minimè principales, quarum filijs nõ debebatur hæreditas, nec æqualis honor, nõ ſacerdotiũ, non primogenitura, munera tm̃ recipiebant, & mutua ſe charitate complectebantur, & ſeſe iuuabant. Hæc Aloiſius. Alibi & frequentius concubina dr̃ mulier domi in cõtubernio retenta.c.non oĩs.32.q.2.atq; eodem pacto iura ciuilia Pandectarũ, quæ de concubinis loquunţ, intelligẽda ſunt, erat.n.apud veteres concubinæ nomen honeſtũ, cum ea loco vxoris haberetur, atq; citra criminis notã, vxor aũt minimè dicebaţ, quia non fuiſſet ſolenniter ducta, ex Iuriſcõſulto, in l.Maſurius.ff.de verb.ſign.vbi hoc ipſum notat Alciat. Eccleſia igitur, ac totius Chriſtiani orbis catholici principes lupanaria permittunt, non ꝙ illud pc̃tm̃ approbent, ſed vt adulteria, inceſtus, atq; alia luxurię crimina compeſcant. Nam & Diuus Aug.lib.2.de ordine, ſcribit, Tolle meretrices de muodo, & Sodomia totus efficietur reprobus. quem Tho.citat.2.2.q.10.ar.11. idem Tho.de regim.prin.c.14.tribuit hoc Aug. lib.13.de Ciui.Dei. Sed & ipſe Aug.lib.14.de Ciui.Dei.cap.18.dicit, terrenã ciuitatẽ licitum feciſſe ſcortorum vſum. Idẽ Io. Ecchius profitetin Homil.j.ſuper c.7.Matt.in feſto Diuę Magdalenæ. [His adde quæ de locatibus proprias publicis meretricib.vt lupanaria ſint, ſcribit Iuriſconſ.in l.ancillarum.ff.de petit.hære.& de ipſis meretricibus. Domi. Sotus in 4.ſent.di.13.q.j.ar.6.] Hinc Solon Athenienſis, primus emptas meretrices iuuentuti comparauit, vt effuſo illic libidinis impetu quid turpius cogitare deſiſterent. quod adnotauit Ludo. Cęlius lib.8.lect.antiq. c.4.& Alex. ab Alex, lib.4.cap.j, & Alciat.in d.l.Maſurius, Põt hoc comprobari ex cap.duo mala.13.diſt.& ex Ariſt.lib.5. Ethi.c.3.quo in loco inquit, minus malum boni vicem habere, ſi maiori malo comparetur. Nec ſequitur, hoc ſit, & tñ nec lege ciuili, nec canonica punitur, ergo eſt licitum, hanc.n. collectionẽ deſtruit tex.ſing.in l.at ſi quis.§.diuus autem Marcus.ff.de relig.& ſump.fune. quem dixit notabilem Bal.in l.3.C.de ſacroſ.eccl.& ſing.idem Bal.conſ. 15.in j.vol.& And.Tiraq.de iure mari.l.cõnubiali.8.optima gl.in cap. denique.4.diſt. poteratque & noſtra interpretatio pluribus alijs ſimilibus adductis reddi fortior, quæ omittimus, ne præſcriptum nobis limitem tranſgrediamur. [Illud tamen obiter adnotamus, aliud eſſe, offerre materiam minoris mali, aliud inducere ad minus malum, vt maius euitetur, illud etenim licet hoc verò peccatum eſt, cum non ſint facienda mala, vt eueniant bona. nec minora mala, vt maiora euitentur. Nec enim Lot. offerendo filias ſuas abuſui impiorum, & offerendo materiam minoris mali, induxit impios, nos filias ad ſtuprum. Hoc etenim illi nec licuiſſet, ſm Cai, 2.2.q.78.ar.4.q. Loth à peccato excuſat, authoritate Petri ſcribentis.2.epiſt.c. Loth virum iuſtum à nefandorum iniuria liberatum fuiſſe à Deo. idem ex Ambroſio Chryſoſtomo, & Auguſtino probare conatur Io. Arboreus lib.10. Theouſophiæ. cap. 2. Sic & Geneſ.cap.37, Iudas obtulit fratribus materiam minoris mali, nempe venditionem Ioſeph, vt euitaret maius, occaſionem inquam illius. quo conſilio vſus fuerat Ruben, qui eodem animo euitandi homicidium eiſdem fratribus dicit, non occidamus eum, ſed proijciamus in ciſternam veterem. His addenda ſunt quæ tradit Aug.in lib.vno, de mendacio.c.18. Et lib. contra mendacium c.7.& 9. Atque ita multa, quæ de meretricibus poſt quartam huius operis editionem ſcribit ac refert Claudius Spencæus lib.3.de continentia, cap.3.& 4.]

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Qua ratione ſponſalia, ſecuta carnis copula matrimonium efficiantur.*
2 *Præſumptionem matrimonij ab eccleſia inductam, ex copula poſt ſponſalia ſecuta iuris & de iure conſeri.*
3 *Confeſſio probat aduerſus præſumptionem iuris, & de iure.*
4 *An confeſſio in cauſa matrimoniali ſit probatio legitima.*
5 *Delatio iuramenti in coniugale controuerſia ſit admittenda, an non.*
6 *Confeſſio minimè eſt admittenda contra præſumptionem conſenſus coniugalis, ex coitu procedentem.*
7 *Indirecta probatio aduerſus præmiſſam præſumptionem admittenda eſt.*
8 *Ex coitu cum ſponſa matrimonium præſumitur, etiam ſi ſponſa ab alio quàm ſponſo cognita fuerit.*
9 *In conſcientiæ foro defectus conſenſus aſſertione ipſius conſitentis probatur, atque ideo non iudicatur matrimonium ex copula, quæ ſponſalia ſubſequitur.*
10 *Contractis duobus ſponſalibus, ſecunda in matrimonium tranſeunt per carnalem coitum.*
11 *Coitus prædictam matrimonij præſumptionem inducit, etiam ſi metu conditionali contingat.*
12 *Qualiter coacta voluntas, voluntas ſit, atque inibi explicatur text. in cap. merito 15.q.1.*
13 *Coitus ſponſalia præcedens nil conducit ad coniugalis conſenſus præſumptionem.*
14 *Lex regia Tauri explicatur.*
15 *Matrimonium minimè cenſetur, nec dici poteſt conſummatum, propter copulam præcedentem.*
16 *Optimus intellectus ad cap.2.de conuerſ.coniugat.*
17 *Carnalis commixtio cum ſponſa, etiam incerta, coniugij præſumptionem inducit.*
18 *Proteſtatio diſſenſus non impedit dictam præſumptionem oriri.*
19 *Nixus copulæ hanc præſumptionem minimè inducit.*
20 *Nixus copulæ circa ſponſalia iuris, interpretatione de futuro, verbis tamen de præſenti, an aliquid operetur*

§. PRIMVS.

1 NVNC agendum eſt, †qualiter ſponſalia in matrimonium tranſeant, & primo cõſtat, ſponſalia in coniugium tranſire per carnis copulam, quę poſt ipſa ſponſalia inter ſponſos contigit.c.ueniens. el 2.de ſponſ. c.is qui fidem.eo.ti. non ex eo quod canones velint, ſine nouo conſenſu coniugali, ex ſola copula matrimonium inter ſponſos decernere, ſed quia eccleſia præſumit ex illa carnali coniunctione conſenſum coniugalem, quam pręſumptionem meritò canones ſtatuerũt ex præmiſſa conſenſus coniugalis promiſſione, & ſimul ne dicamus copulam illã carnalem eſſe mortale peccatum, quod dubio procul dicendũ eſſet, niſi inter ſpõſum & ſponſam animarum affectio coniugalis, præſenti conſenſu daretur: nec pręſumendum delictum eſt.l.merito. ff.pro ſocio.l.Quintus.ff.de donat.inter uir.& uxor. iuſtis igitur rationibus eccleſia pręſumit ſponſum carnaliter ad ſponſam accedentem, pręmiſſam promiſſionem ad effectum deducere potius, quàm crimen velle committere, ad eam fornicario affectu accedendo.

Ex quib. plurima deducenda ſunt, & primo, eccleſiam
2 †ita vrgentem hanc præſumptionem iudicaſſe, ut ſuper ea, tanquam ſuper certo conſenſu ſtatuerit, & ideo pręſumptionem hanc iuris, & de iure cenſemus. ex gl.in d. c.is, qui fidem. communiter recepta per text.ibi.glo.in c. ſeruum.50.diſt.in.notatur in l.ſiue poſſidetis.C.de probat. Abb.& Fely.in c.quanto.de præſump. Alciat. in tracta.de præſump.in prin. quo ſit, ut in contrarium probatio non admittatur. vt in dicto c.is, qui fidem.probatur.& in l.antiquæ.C.ad Velleia.& in l.ſina.C.ad Macedo.

3 Scđò quamuis† cõtra p̃ſumptionẽ iuris, & de iure ꝓbatio p cõfeſſionẽ eius, ꝓ quo ius p̃ſumit, recipiẽda ſit, iuxta gl.i l.cõtractib.verſ.nullo mõ.C.de nõ nu.pec. q̃ cõcluſionẽ repetit idẽ Accur.in auth.de ęquali.dot.§.aliud.ver. ſcribat.& dicit ſing.Alex.in l.j.§.ſi is, q quadraginta.ff.ad Treb.& idẽ i l.à Diuo Pio.§.ſi pignora.ff.de re iud.Lanf.in c.quõ.de ꝓb.n.40.Bal.Nou.de dot.6.par.principali.priu.2.

& Corſet.

& Corſet.in ſing. verb.ſeoten.Bar.etiam eam ſequitur io
auth.ſed iam neceſſe.C.de donatio.ante nup.à qoibus, &
alijs qui ad idem citari poterant,hoc communiter rece-
ptum eſt,aduerſus tamen banc canonis præſumptionem
probatio non admittitur,etiam per cooſeſſionem illius,
qui pro matrimonio contendit.quod notant Abb.& Do-
cto.communiter io d.cap.ıs qui fidem.Fel.in c.qoaoto.de
præſump.nu.3.Alcia.in tract.de præſump.2.par.ou.9.à q-
4 bus illa ratio traditur, quia † in matrimooiali cauſa non
ſtatur confeſſioni litigantis.c.ſuper eo.de eo qui cogoo.
conſ.vxo.ſuæ.quæ mihi oon placet,ex eo,q licet confeſ
ſioni litigantis contra matrimonium eredendum nõ ſit,
tñ confeſſiooi illius, qui contendit matrimonium eſſe cõ
tractum,& valuiſſe,ſtari debet aduerſus ipſum matrimo
nium.glo.in cap.atteſtationes.de deſpooſ.impub. in ner-
bo, cuſiſſe.quam ibi Abb.& Rauẽna dicunt ſingu.& Ro-
ma.ſingul.614. notant Hoſt.& Abb.& Docto in c.penult.
de raptor.non enim eſt prǫſumendum quenqoam ſine cã
ſibi ipſi contradicere.Hæc tameo concluſio oon omniop
recipienda eſt,non enim uendicat ſibi locum,quando eſ
ſet præſumptio aliqua colluſionis ioter litigantes. ita
Hoſt.Abb.& Præp.io d.c.atteſtationes.q omnes teoẽt plu
rimum in hoc ualere iudicis arbitrium.quod etiam notat
Brunel.in tract.de ſpoo.q.29.pro quo eſt optima gl.quam
ita intelli gunt Hoſtien.Abb.& Doct.in c.pen.de rapto.ex
qua conſtat cooſeſſioni in præiudicium matrimonij ſtan
dum eſſe,quaodo fit ab utroque cooiuge,& eã fama coa-
diuuat.Secundò ooo procedit,quando ex illa confeſſio-
ne alij,qui in eadem cauſa non litigat,fieret præiudiciũ,
ut ootat Aret.conſil.13.colum.5.& 6.ſeotit Abb.io c. mu-
5 lieri.de iureiur.† dum aſſerit io cauſa matrimoniali non
eſſe deferendum iuramentum actori ab ipſo reo,nec reo
ab actore,etiam ſi nullę eſſent aliæ probationes,quando
ea hoc iuramento poſſet præiudicium alij,quam deferẽ
ti inferri,cum ille,qui non detulit,cootendat cum altero
ex litigantibus matrimooium cõtraxiſſet, uel contractũ
non teouiſſe: ſi enim ex delatione alter iuraret pro ma-
trimonio, & iſtud iuramentum teneret:tertius, qui pratẽ
dit matrimonium cum litigante contraxiſſe, maneret ali
quo pacto eluſus,ſic etiam ſi ex delatiooe iuramentũ fie-
ret cootra matrimooium,tertius,qui cõteodit matrimo-
nium,per ẽum eum altero ex litigantibus contractũ,non
ualuiſſe,propter primum cõiugium,ſuper quo litigatur,
fruſtraretur ſuo iure,quod forſan babet,quo fit, ut dela-
tio iuramenti,etiam ubi nulla adeſt probatio io cauſa cõ
iugali, ſed reus eſt omnino abſoluendus,minimè ſit ad-
mittenda,quando ea illa delatiooe poſſet alij oocumen-
tum aliquod ioferri,qui tameo eandem litem minimè tra
ctat,ex eius oerò deciſione ſperat damnum, aut commo
dum quo ad propriam cauſam. Imò maris & fœminę cõ
feſſio aſſereotiom matrimooium inter eos contractum
fuiſſe,abſque teſtibus tamen & clam,admitteoda nõ eſt,
ubi ex ea præiudicium fieret alteri coniugio.glo.io cap.ſi
quis diuiois.30.q.5.Domi.conſil.27.Regia l.2. titu.3.par.4.
ſic etiam eſt intelligeodus text.io c.2. de clandeſ. deſpoo.
dicens, poſſe matrimooium clam cootractum,ex confeſ
ſione utriuſqoe coniugis,ab eccleſia publicum iudicari,
atque nuntiari.Sic ſanè utriuſqoe cooiogis cooſeſſio ma-
trimonium probat,quoties fit eo tempore,quo alteri ma
trimonio minimè fit prǫiudicium, & poteſt expreſſim no
uo conſenſu contrahi coniugium.gl.& ibi Panorm.io di-
cto cap.ſuper eo.colum.2.nerſicu.ſecundo caſu. Proba-
tur in c.2.de clande.de ſpõ.notant Hoſtien. in ſumma de
ſponſal.& matri.§.qualiter contrahatur.colum.2. uerſic.
Sed ſi ambo confitentur.& Dec.conſil.133. colum.j. & 2.
quorum opinio communis eſt,ſecundum Curt.Iun.conſ.
27.colum.2.ea quibus optimè perpendi poteſt Regia lex
10.titu.11.par.3.dicens in matrimooiali cauſa poſſe iura-
mentum ab actore ipſi reo deferri.

Ex quo infero, quod licet actor,qui pro matrimonio
agit,poſſit,non data probatione legitima,reo,qui abſol
uendus alioquio eſt,iuramentum deferre ſuper ipſo coo
tractu matrimonij, ao præceſſerit,uel oe,ſicut ex aduer-
ſo ipſe reus põt actori et idem iuramentum deferre,ceſ-
ſante alterius ꝑiudicio:poſſet.n.nouo ꝑſtito cõſenſu ma-
trimoniũ contrahere, etſi ſi contendit actor, non ſubeſſe
matrimonio iam legitimè probato,aliquod impedimen
eum reo id allegaote, nõ põt ipſe actor reo deferre iura-
mentũ ſup illo impedimento, qa matrimonio legitimè
contracto,& iã ꝓbato ꝑiudicaret,& eſt maxima colluſio
ois ſuſpicio,ut not.optimè Abb.in d.c.mulieri col.4.

Hinc etiam perpẽdi poteſt gl.in d.c.mulieri. quæ dixit
io matrimoniali cauſa non eſſe deferendum iuramentũ
habenti probationem ſemiplenam,quam gl.prǫter alios
dicit ootab.Alex.io l.3.io princip.ff.de iureiurand.& ſin-
gul.Iaſ.in repetit.l.admonendi.ff.eodẽ.nu.277.ubi Barto.
idem notat colum.aotepen.& Ioan.de Selua in tracta.de
iureiur.tertia parte,io ſi.eſt enim dicta concluſio uera,ni-
ſi iudex concurreotib.aliquot coniecturis,atque attenta
perſooarum qualitatẽ arbitretur,iuramentum eſſe defe-
reodum habenti probationem ſemiplenam, quæ ita di-
ctis coniecturis coadiuuatur, ut non ſimpliciter dici de
beat ſemiplena probatio.His enim rectè à iudice penſa-
tis,poteſt tali delatio iuramenti ſieri ſiue agatur de quæ-
ſtiooe,an matrimooiom fuerit cõtractum,ſiue de aliquo
impedimento ipſius coniugij.Abb.in dicto cap. mulieri.
col.3.& 4.& pen.Alex.io d.l.3.Iaſ.io d.l.admoneodi.num.
281.vbi Curt.Iunior nu.67. dicit hanc opinionem eſſe cõ
munem, quã ibi approbat Curt.Sen.fallentia 65.Ioã.Co
raſ.lib.3.miſcella.c.4.& Hip.ſing.27.Regia l.10.tit.11.par.
3.quo pacto iotelligeoda eſt gl.in c.vidua.de regu.quę di
xit etiam in coniugali cauſa deferendum eſſe iuramentũ
ei,q ſemiplene probauit.quib.illud addendũ eſt,ſtandum
fore occaſioni litigantis,quando agitur ad thori ſepara-
tionem,text.quem ibi Docto.notant in c.ex literis. de di-
uort.quem etiam dicit ſing.Romanus ſiogul. 614.

Igitur ut ad inſtitutum redeam,ſi confeſſioni illius,qui
pro matrimonio ſtat,contra ipſum matrimoniom eredi-
tur, ceſſante colluſionis ſuſpicione, alteriuſque matri-
monij præiudicio,cooſequens eſt io c.is, qui fidem. non
6 † eſſe ex hoc cootra illam præſumptionem repellendam
confeſſiooem illius,qui pro matrimonio agit. Verã ergo
ratiooem eſſe nos opioamur,quia cooſitenti non poteſt
eſſe ootus defectus conſenſus in altero coniuge, cum il-
le in animo conſiſtat, nec credere debet ſponſa ipſi ſpõ
ſo profitenti diſſenſum ante coitum, oe præſumat ab eo
committi mortale crimen,& quamuis poſſet hic defect⁹
apparere,illa tamen cognitio pleoa oon eſt.defectus au-
tem conſeoſus in ipſo conſiteote, non ſatis conſtat,cum
ei fides nOO detur, propriam turpitudinem proferenti.
Cum ergo cognitio illius rei, quæ probanda eſt,nõ ſit ſa
tis ſufficiens in cooſitentem,nec digna tanta fides, ut iu-
ris canonici urgentiſſimæ præſumptioni ſit præferenda,
admittenda ooo eſt.

7 Tertiò ex prędictis colligitur † cootra dictã iuris cano
oici præſumptionẽ admittenda eſſe probationẽ,q̃ iodire
ctè,& ꝑ obliquũ ipſi ꝑſumptioni obuiat. Si.n.ſpõſus, qui
contra matrimooiũ ſtat, probare uelit illa ſpõſalia ante
coitũ fuiſſe mutuo cooſenſu,uel alias legitimè ſoluta, ut
io c.2.de ſponſ.vel oulla fuiſſe pp aliquod impedimentũ,
admittendus eſt,ſecũdũ Abb.& Præp. col.4.io d.c.is,q ſi-
dem.& Fel.in c.cũ M.col.peoul.de conſti. & probatur ex
gl.celerebri io clem. voica.de probat.q̃ dixit probationẽ
indirectam admitti contra prǫſumptiooem iuris & de io
re.quam dicit ſing.Imol.ibi. auream Feli.io c.quanto, de
præſump.& ſolennem idem Fely.io cap. cum à nobis.de
teſtibus.col.3.notat Alcia.de prǫſum.2.par.oume.3.

8 Quartò ioſertur ex ratione † dictæ decre. ſponſalia io
matrimoniũ tranſire per coitũ,etiam ſi poſt ſpõſalia an-
te coitũ cũ ſponſo, fuerit ſpooſa cũ alio foroicata.Nam
quãuis propter illam foroicationem diſſolui poſſint ſpõ
ſalia.c.qoemadmodũ.de iureiur. donec tñ iudicio eccle-
ſiæ foerint diſſoluta, manet ſponſaliorum vinculum, ut
not.gl.in c.de illis.in 1.de deſpon.impub.Heor.& Prępo.
io c.de illis. de ſpon.col.fi.Regia l.8.tit.j. parte 4. nondum
ergo per ſponſum ſpooſaliorum diſſolutione petita,ooo
uideo cur ſpooſalia per coitũ, matrimoniũ nõ efficiãtur
ex dicto cooiugali conſeoſu à canonibus præſumpto,
quaouis Ioan.de Neuizanus in Sylua nup.lib.2.nu.12.dum
plurima coogeſſit,cootrarium notauerit,id falſo triboẽs

Fely.in d.c.cum M.col.pen.apud quem ego nondum hoc notare potui, etſi ſæpius ex cōſulto authorem legerim.

Quintò ex premiſſis patet, q in foro interiori animæ,
9 ubi † creditur ipſi cōfitenti, ſi ſponſus diceret ſe ad ſponſam acceſſiſſe affectione ſornicaria, non coniugali, non iudicarentur illa ſponſalia matrimoniū, non ex eo quod coniugiū illud uerū ſit in foro exteriori, nō tamen in interiori, ſed quia iudex exterior iudicare debet ex illa canonis præſumptione, nec probationem recipiet in contrarium, & ideo iudicat matrimonium eſſe, quod uerè nō eſt, at iudex interior iudicat ex defectu conſenſus coniugalis, qui ſibi conſtat, ita notant Abb.Anton.& Præpo.in d.c.is qui fidem.Soc.conſi.28.1.uol.Ancha.in regu.poſſeſſor.col.7.de reg.iur.in 6.optimè Thom.quodlib.5.art.15. & eſt hæc opinio à Theologis & Canoniſtis recepta, ut Syluest.aſſerit in verb.matrimonium 2.q.15.& probatur in cap.tua nos.de ſpon.cuius intellectum alibi attingam. Hoſt.tamen in d.c.is qui fidem.minimè a dicta opinione diſcedens, licet Abb.eum contra eandem opinionem alleget, optat fieri ab eccleſia conſtitutionem, in qua ſponſus, qui cum ſponſa carnale commertium habuit, redderetur inhabilis ad matrimonium cum alia contrahendū, ſicuti ab eccleſia redditur inhabilis ad contrahendū matrimonium cōſanguineus intra quartum gradum, in quo errat Hoſti.quamuis.n.Papa poſſit ex cauſa iuſta reddere aliquē inhabilē ad cōtrahēdum matrimonium (qđ proprio loco dicet) nō tñ pōt eccleſia matrimoniū cōſtitue re ſine conſenſu.vt in d.c.is qui fidē.idē Hoſt.& Abb.fatētur.Sylue.d.q.15.& nos idem probauimus in interpretatione text.in c.requiſiuit.de ſponſ.item Syl.d.q.15.in hac eadē conclu.credit in foro interiori nō eſſe matrimoniū cenſendum, ſi ſponſus, qui cognouit ſponſam, fateatur ſe omnino dubitare, an tempore coitus affectum habuerit coniugalem, an fornicarium. Ego uero opinor in hoc caſu iudicandum eſſe matrimonium, certius enim eſt affectum habuiſſe coniugalem, quam fornicariū, & ſic conſenſum ad mortale crimen, ut conſtat ex penitiſſima c.is qui fidem, ratione: niſi iam poſt copulam cum ſponſa, verum, & indubitatum matrimonium cum altera contraxiſſet, tunc etenim tutius eſt ſecundo coniugio certiori adhærere.ex c.iuuenis.de ſpon.c.2.§.itē ſi.de pœni.diſtinct. 7.nam ſi res verè dubia eſt, & tangit ſalutem animæ, oportet eligere certius, vbi imminet præciſa electio, quod in dictis iurib.probatur, adiunctis his, quæ notat Florent.j. par.titu.3.cap.10.§.10.colum.3.doctè & eleganter Marti.Nauar.in cap.ſi quis autem.de pœniten.diſtin.7.nu.34.

10 Sexto, ex his ēt cōſtat † contractis duob.ſponſalib. ſecūda ſpoſalia i matrimoniū trāſire p copulā cū ſcđa ſpōſa cōtingentē.qđ Ioā.Maior.aſſerit in 4.diſt.27.q.5.caſu 2. & Syluest.in uerb.ſponſalia.q.10.idem Ioan. And.Ant.& Præpo.col.3.tametſi dubius in d.c.is q fidē.idē Præp.in c. de illis.de ſpō.col.pen.& Brun.in tract.de ſpō.q.8.num.3. pro quib.opti.tex.in c.pen.de ſponſ.c.licet.c.ſi.de ſponſ. duo.vbi coniugiū primū nondū copula conſummatū nō tollit p ſcđm, etſi carnali copula cōſummetur, qa in primo coniugio iam aderat conſenſus coniugalis, igitur ſi in primo non interceſſiſſet coniugalis conſenſus, ſed tantum ſpōſio, tolleretur per ſcđm, quod hic datur ex coitu. Præterea tex.in c.duo pueri.de deſpon.impub.ibi hoc notante Præp.colum.j.probat ſponſalia tolli per matrimonium, q ab initio ſponſaliorum vim tantum habuit, ſed ſucceſſu temporis effectū eſt coniugium, ſic ergo quanuis matrimonium ex ſecundis ſponſalibus ſtatim cōtractum non fuerit, ſed tm̃ ſponſio quædam futuri conſenſus, qa tñ ex coitu conſenſus ille coniugalis datur præſumptione canonis, tolluntur priora ſponſalia. Scio tñ rē eſſe dubiā ex eo, q ſecunda ſpōſalia primis nō preferuntur, nec eis præiudicant.c.ſicut.de ſponſ.nec cōſenſus coniugalis ex copula præſumi debet, ne præſumamus peccatū mortale in ſponſo, qui eo ipſo frangit fidē priori ſpōſæ. Verū his rūdeo ſecunda ſponſalia, licet primis minimè præferātur, nec præiudicēt, valuiſſe tñ vi promiſſionis ad hoc, ut ſi qñ contingeret mori primā ſponſam, uel ad matrimonium impediri, uel diſſolui prima ſpōſalia, teneretur ſponſus cū ſcđa cōtrahere matrimoniū, non ergo nulla fuerunt ſecunda ſponſalia. Secūdò dico validiorem eſſe præſumptionē conſenſus coniugalis, quæ ex coitu a canone colligit, cū habeat initiū voluntatis in contractis ſponſalib. cū ſcđa, quā illa præſumptio diſſenſus ad euitandū mortale pctm̃, qđ violando fidē committeret, potiorib.n. rationibus adducor, vt potius coniecter ſponſum voluiſſe violare fidem promiſſionis primæ, quam vt præſumā coitum cū ſecunda ſponſa fornicarium fuiſſe.

11 Septimo hinc ēt infero † ſponſalia in matrimonium tranſire ex prædicto conſenſu ab eccleſia præſumpto, p coitum ſponſi & ſponſæ, ēt ſi ſponſus timore mortis ſibi illato coactus ſit ſponſam cognoſcere, illa etenim copula ſi fornicario affectu peracta fuit, etiā metu acerrimo, pctm̃ mortale fuit.c.ſacris.de his, quę vi, metuſve cau.nō ergo debet præſumi in ſponſo hoc crimen mortale, ſed potius, metu ſecluſo, in animo affectum coniugalem habuiſſe, nam potius mori debet, quàm peccato cōſentire. vñ iuſtius præſumere ab ſponſo eum actum ſine mortali peccato perpetratum fuiſſe, quàm eum voluiſſe animam reatu mortalis culpæ commaculare. huius opi. auctor eſt mihi Hoſt.in d.c.is qui fidem.dicens 2.col. q mulier poteſt allegare contra præſumptionem illius tex.ſe oppreſſam fuiſſe vi præciſa, virum aūt hoc non poſſe dicere, qa vir opprimi non pōt, nec ſolent viri a fœminis præciſè ad coitū cogi. ſentit ergo Hoſt. q ceſſante pciſa oppreſſione carnis commixtio per metū contingens matrimonij præſumptionē inducit. idem tenet Pau. in 4. diſt.29.q. j.arti.4.pro quib.optimus eſt tex.in c.inſuper.qui cleri. vel vouent.neq; ille timor poſſet dici cadens in conſtantem virū, quod in interpretatione c.cum locum.de ſponſalib.oſtendam. diſtinxit verò Hoſti.vim præciſam ſeu, abſolutam à vi condicionali, vt diſtinxit tex.in c.ſacris. de his quæ vi, metuſve cau.c.contra Chriſtianos. de hær. in 6.c.maiores.§.item quæritur.de baptiſ.vis enim præciſa eſt, quæ nos aliquid ita compellit agere, vt in nobis nō ſit, verum agamus, vel non agamus: ſicuti ventus impellit ac defert in aliquem locum. ad id aptiſſimus tex.in c.conſtat.j.q.j.c.presbyterorum.§.qui autē.50.diſt.conditionalis autem mixtam habet voluntatem, ſiquidem in nobis voluntas eſt, attamen timore quodam illa voluntas elicitur, quod ex Ariſt.conſtat.3.Ethic.c.j.[Et Damaſceno lib. 2.De fide orthod.cap.24.]vnde Tho.2.2.q.108.ar.fin.dicit

12 coactionem † timoris non facere ſimpliciter inuoluntarium, ſed habere voluntarium mixtum. idem Tho.12.q. 6.ar.6.Almain in morali.c.3.& Fortu.in tract.de vlt.fine. illat.21.col.16.[idem probat Epictetus apud Arrianum lib.j.cap.17.]Hinc dicitur in c.meritò.15.q.j. voluntatem coactam, voluntatem eſſe, & idē in l.ſi mulier.§.ſi metu. §.quod met.cau.eſt enim voluntas ſimpliciter, ita vt libera non ſit.Thom.in 4.diſtin.29.Abb.in cap.de muliere. de ſponſal.Card.in capitu.verum.de iureiur. ſenſit Bald. in l.penul.C.quom.& quan.iud. quamuis Dec. in l.velle. ff.de reg.iur.dicat coactam voluntatem eſſe ſecundum quid, ideſt, coactam, non ſimplicem, quaſi dicat non eſſe abſolutam & liberam. & licet Dec. optimum ſenſum habuerit, rectior eſt primus dicendi modus, ſcilicet coactā voluntatem ſimpliciter voluntatem eſſe, actiones enim, quæ per timorem fiunt, mixtæ ſunt, magis tñ ſunt ſimiles ſpontaneis, quia principium earum eſt in noſtra voluntate, & iō denominantur ſimpl̄r voluntariæ actiones illæ. Verū quia, ſecluſo metu illo, agens illas minimè eligeret, dñr inuoluntariæ. Imò Ariſt.d.c.j.dicit ſimpl̄r dici inuita ea, quæ timore fiunt, non tñ intelligas quo ad actiones ipſas, illæ enim in actu ſimpliciter ſunt voluntarię, vt ipſe docet, ſed quo ad apprehenſionem dici poſſunt ſimpliciter inuitæ, quia eas agens non eligeret ceſſante timore: ita intelligit Ariſt.Tho.in d.q.6.ar.6.id verò, quod in actu conſideratur, debet conſiderari ſimpliciter, quod aūt conſideratur apprehenſione, ſecundum quid non ſimpliciter, vt docet Tho.ex Ariſt.dicente, ea, quæ fiunt timore per ſe inuita eſſe: actiones autem circa particularia fiunt, hęc aūt ſpontanea eſſe. cuius ſenſus eſt, auctore Euſtratio. per ſe.n.perinda eſt ac vniuerſaliter, in agēdis aūt reb. vana oīs eſt vl̄is rō, actiones.n.in particularib. ſunt, in particularib.verò ſpontaneæ concipiuntur, quare con-

re conſequitur, ut in quibus maximã uim habent actio-
nes, vt vel ſpõtaneæ dicantur, uel inuitæ, in his cõſtitutæ,
ſpontaneæ magis quàm inuitæ ſint, ex quib. oib. hanc ſe-
ptimam interpretationẽ cũ Hoſt. probamus, tametſi re-
fragentur Abb. & Præp. in c. conſultationi. de ſponſa. Flo
ren. 3. par. titu. j. c. 7. ad fi. Pau. Pari. conſ. 58. nu. 69. & conſil.
60. nu. 34. vol. 4. Anto. & Henri. in d. c. is qui fidem. col. pen.
vbi Præp. col. 4. fatet eorũ opinio. cõtra Hoſt. cõmu. eſſe.
Octauò, vt quibuſdam rem hanc pranè intelligentib.
occurramus, perpendimus iura canonica dictã præſum-
13 ptionem † inducentia copulam contingentem poſt ſpõ
ſalia conſideraſſe, ita ut coitus ipſa ſponſalia præcedens
minimè ſufficiat, ut ſponſio illa matrimonium iudicetur.
Sic text. in c. ueniens. in 2. de ſponſ. inquit, ſi poſt fidẽ præ
ſtitam cognouerit. Sic c. is, qui fidem. de ſponſ. dixit carna
li copula ſubſecuta. igitur non ſufficit præcedens coit⁹.
Abb. in c. veniẽs. in 2. de ſponſa. Soc. conſi. 28. j. uol. colum.
3. Henr. in c. atteſtationes. col. fin. de deſpon. impub. & ex
Theologis Ioan. Maio. in 4. diſt. 28. q. j. & Sylu. in uerbo, di-
uortium. q. j. & in uerbo, ſponſalia. q. 10. vnde concludens
Titium eius ſponſam Semproniam carnaliter cognouiſ-
ſe, non eſſet teſtis ſufficiens ad hoc, ut matrimonium iudi
caretur, potuit enim eã cognoſcere ante ſponſalia: opor
tet ergo probare poſt ſponſionem illã cognouiſſe, ut no-
tat Abb. in d. c. ueniẽs. & ibi Ant. & Præp. & Dec. in c. in p̃-
ſentia de proba. nu. 24. Ioan. Cro. in tract. de teſtib. nu. 288.
14 Tho. Grammat. conſ. 26. col. j. Hinc † etiam Regia l. 52. Tau
ri, à Caroli Cæſaris matre condita, quæ ſtatuit propter
oſculum, ſponſam lucrari dimidiam partem rerũ, quas ei
ſponſus dederat, ẽt iã præſtito coniugali conſenſu ante
copulã, eſt intelligẽda qñ oſculũ poſt ſponſalia p̃ſtitum
fuit, ſecus uerò ſi ante. ut ibi eius interpres Ioan. Lupi. no
tauit, nu. 28. & 9. qđ ẽt ſubſeruiet ad intellectũ l. ſi ab ſpon-
ſo. C. de dona. ante nupt. à qua differt Regia l. quæ in ſpõ
ſis ẽt de p̃ſenti iam maritali conſenſu coniugatis ante co
pulam loquitur: illa uerò in ſponſis de futuro ante coniu
galẽ cõſenſũ. Cęterũ octauã hãc concluſionẽ Hippo. no-
ſtra ætate uir doctiſſimus, ſed in referendo aliorum dicta
quã in eo perſcrutando diligentior in ſing. 500. propria ip
ſius authoritate dictis authorib. non citatis impugnat, cõ
trariam probans ex Claudio, in rub. ff. ſolut. matr. & Ioã.
de Neuiza. in ſylua nupt. lib. 2. nu. 12. quorum neuter id te
net, quanuis ei argumẽtũ ſit, quod Claud. ſcribit, dicens,
matrimonium cenſeri copula carnali conſummatum, ẽt
ex coitu præcedenti, atq; ob id ſicut Papa nõ põt diſpen-
ſare, ut diſſoluatur matrimoniũ copula carnali conſum
matũ, qñ copula poſt matrimoniũ contingit, ita nec diri-
mere põt matrimonium, cui p̃miſſa fuit cõmixtio carnis,
citat ad id Bal. in c. licet. de tranſlatio. epiſcopi. qui tamẽ
in hoc eſt ualdè dubius. Ego uerò ſi cõpertũ haberẽ Papã
15 poſſe diſſoluere coniugium † nondũ carnali copula con
ſummatũ, quod alibi tractabo, minimè dubitarẽ, poſſe &
illud ſoluere, cui pręmiſſa fuit carnalis copula, non ſecu
ta, non enim dicitur coniugiũ conſummatũ ex coitu p̃ce
dẽti, ſed ex ſecuto, ille ſiquidem fornicarius eſt, hic verò
coniugalis ſicuti Soc. fatetur in d. conſi. 28. j. uol. nec om-
nino ab eo diuertit ipſe Ioan. de Neuiz. quem pro ſe ad-
uocat Hippo. uides ergo qualiter ipſe Hipp. propria ip-
ſius authoritate nouã ac certè falſam opin. conceperit?
nam qđ in c. tanta. qui filij ſint legi. ſcribitur, ſtatutum eſt
ab eccleſia fauore prolis ſuſceptæ, ut legitima ſit, quod
ſi Hippo. opinio uera eſſet, oporteret fateri filios ſuſce
ptos, non tantum effici legitimos per matrimonium ſub-
ſecutum, ſed etiam per ſpõſalia, quæ de futuro dicimus;
quod minimè fatebor. Subinde conſtat ex uera huiuſce
16 opinionis † cognitione non uulgaris intellectus ad text.
in c. 2. de conuerſ. coniugat. quo cautum eſt, poſſe ſponsã
iam coniugali conſenſu præſtito ante copulam religio-
nem profiteri, atque ex ea profeſſione diſſolui coniugiũ
illud, idẽ enim dicẽdũ erit, ſi poſt cõiugalẽ cõſenſum, vel
eius ſponſionẽ coitus nõ contigerit, quamuis prius car-
nalis copula p̃ceſſerit, illa. n. cõiugalis nõ fuit, ſed forni-
caria, nec in illa traditio cõiugalis dari põt, q̃ in illo c. 2.
iuribuſque ſimilib. exigitur. ita Pau. de Caſtro in l. pen. C.
de epiſco. & cleri. Ioan. Boſchœus in l. j. de nupt. col. 2. nec
ẽt impediet copula p̃cedens ſpõſalia, quin ſpõſus poſſit
p̃fiteri religionẽ, q̃ ipediret ſi cõcluſio Hipp. vera foret:
cũ ex eo matrimoniũ illud dici deberet conſummatum.
17 Nonò hæc canonis p̃ſumptio adeo vrget, † ut matri-
monium præſumamus per copulam ſecutam cum ſpõſa
incerta, nempe quando quis ex trib. puellis ſororibus iu
rauit unam ducturum uxorem, ſi enim aliquã ex eis poſt
hanc promiſſionem cognouerit, erit eius maritus cen-
ſendus. Hoſtien. & Abb. in c. ex literis. 2. de ſponſ. quorum
opinio placet Floren. 3. par. tit. j. c. 18. colum. 2. & Sylue. in
uerbo, matrimonium. 2. q. 11. vbi ſubdit eſſe hanc opinio.
communem, quam probat Regia l. 51. tit. j. par. 4. Cũ enim
ille ſponſus teneatur ex vi promiſſionis unam ex illis du
cere in uxorem, præſumitur, illam, quam cognouit, uxo-
rio, ac maritali effectu cognouiſſe. ex dicto c. is qui fidem.
gl. tamen in d. c. ex literis. quam ibi ſequuntur Ioan. And.
Anton. Henr. & Card. diuerſum tenet dicens, quod nec
ſunt ſponſalia cum illa cognita, nec matrimonium, licet
iudex ex officio debeat compellere huoc virum ad illam
ducendam, quia cum eam cognouerit, non poteſt aliam
ex illis ſororibus vxorem ducere, & ſic nec iuramentum
ſeruare. pro quo fortis tex. eſt in c. j. in princ. de ſponſa. in
6. ubi ex ſponſalib. certis quãois nullis, oritur impedimẽ-
tum publicæ honeſtatis iuſtitiæ, & tñ ex his non oritur, vt
conſtat, poteſt. n. quãlibet ex his ante copulam ducere. er
go hæc non ſunt ſponſalia, ſi enim ſpõſalia eſſent, oriret
ex eis impedimentum, ſi ſponſalia non ſunt, conſequitur
matrimonium ex coitu non eſſe iudicandum, nec præſu-
mendum. Ego à recepta & communi ſententia non diſce
do, propter illam pręſumptionẽ, quam modo explicui,
hæc enim ſponſalia ſunt, quamuis incerta, & ideo ex eis
nõ oritur impedimẽtũ publicæ honeſtatis iuſtitiæ, oritur
tamen obligatio recipiendi in uxorem unam ex illis ſo-
roribus, ex præmiſſa ſponſione, cui optimè conuenit ſpõ
ſaliorum definitio. Præterea ſponſalia incerta, nempè cõ
ditionalia in matrimonium tranſeunt ſecuta copula. c.
ſuper eo. & c. per tuas. de conditio. appo. igitur & iſta ſpõ
ſalia p coitũ tranſibunt in matrimoniũ, licet incerta ſint.
Decimò hic notandum eſt, præfatæ decretalis præſum
ptionem adeo maturè ab ecclesia introductam, ut etiam
18 ſi proteſtetur † ſponſus ipſa ſponſa præſente & conſen-
tiente, ſe nolle per coitum matrimonio conſentire, nihi-
lominus iudicandum ſit ab eccleſia matrimonium copu-
la ſecuta: nam & canon præſumit propter coitum ſpon-
ſos ab hac proteſtatione receſſiſſe, ſicut & à conditione,
cap. ſuper eo cap. per tuas. de cond. appo. c. de illis. eod.
titu. quod expreſſe notat glo. in dicto cap. per tuas ibi cõ
muniter recepta. Abb. in c. cum M. nume. 20. de conſt. Fel.
ibi nume. 80. & Ripa nume. 95. dicens hãc opinionem cõ
munem, quam notat Aret. conſi. 142. colum. 7. Rube. conſ.
60. Iaſ. in l. non ſolum. §. morte. ff. de noui oper. nũtiat. nu.
54. & ibi Rub. nume. 520. Arelatenſ. in additio. ad Alciat.
in tract. de pręſumptio. 2. par. num. 20. idem notant Doct.
in dicto cap. ueniens. el 2. de ſponſa.
Vndecimò ad perfectam huiuſce rei cognitionem in-
fertur, adeo eſſe copulã neceſſariam inter ſponſos, ut ma
19 trimonium iudicetur. vt † ipſa tentatio, ſeu nixus copu-
læ ſubſecutus minimè ſufficiat. c. fi. de ſponſa. cũ enim co-
natus non habuerit effectum, non poteſt ex eo præſumi
conſenſus coniugalis, etiam ſi ille nixus inter habiles ad
matrimonium contigerit, ex dicta ratione. ita Abb. in d.
c. fi. Io. Andr. Domi. & Franc. in c. j. § idem, de deſpon. impu-
ber. in 6. quorum opinio cõmunis eſt. ut teſtatur Præp in
d. c. fin. & eam ſecutus idem fatetur Sylue. in uerb. matri-
monium. 2. q. 36. & Alciat. in tracta. de præſumpt. regu. 3.
præſumpt. 38. idem notat Aret. conſi. 142. colum. 5. quan-
uis contrarium teneant Cald. & Præpo. in d. c. fin.
20 Hinc etiam cõſtat † per nixum copulæ non effici ma-
trimonium ẽt illa ſponſalia, quæ uerbis conſenſum præ-
ſentem exprimunt, tamen deficiente ætate, à iure intelli-
guntur de futuro, nempe contracta inter impuberes, uel
inter puberem & impuberem. probat tex. in c. atteſtatio-
nes. de deſpon. impube. Vnde impubes, q per uerba con-
ſenſum coniugalẽ exprimentia contraxit, etiam ſi ſæpè
nixus fuerit ſponſam cognoſcere carnaliter, põt reſilire

ab ſponſalibus,adueniente ætate Subdit tamen ille text.
hoc fallere,vbi conſenſiſſet impubes in matrimonium ꝑ
pè ipſam ætatem perfectam, poſt ipſum nixum copulæ,
etiam multo ante illum conſenſum præcedentem. Anto.
Abb.Præp.& communis ibi,quod non video alia ratione
probari niſi ex eo quod præſumatur diſcretio ad conſen
ſum ratione ætatis pubertati proximæ,& ex nixu poten-
tia ad coitum,his ergo duobus adiunctis præſumitur ma
trimonium eſſe perfectum. quod etiam Card.ibi. 2. col.
uidetur ſentire,ex quib.etiam colligo, conatum copulæ
prope ipſam ætatem perfectam, efficere matrimonium
ſponſalia illa verbis de præſenti,iuris tamen interpreta-
tione de futuro.ita Hoſtien.Ant.& Præp.in d.c.atteſtatio
nes.illum tex.ad hoc notantes. Hinc infert Præp.ibi eſſe
differentiã inter ſponſalia re,& verbis de futuro,& ſpon
ſalia ſola iuris interpretatione de futuro.prima enim nõ
tranſeunt in coniugium per nixum copulæ,ut in dicto c.
fine.ſecunda verò tranſeunt in coniugium per conatum
copulæ,prope ipſam ætatem perfectam contingentem.
Ego verò,ut quid ipſe ſentiam,planè fatear,credo ſolum
conatum copulæ,etiam prope ipſam ætatem perfectam
minimè efficere coniugium, nulla enim ratio id perſua-
dere poteſt,niſi præſumptio conſenſus coniugalis,iſta au
tem non colligitur ex nixu copulæ,ut in dicto cap.fi.pro
batur:igitur conatus copulæ,etiam prope ætatem perfe-
ctam,coniugium non efficit. & ſi dixeris facilius colligi
ex ſignis conſenſum coniugalem poſt ſponſalia uerbis
de præſenti contracta, quàm poſt ſponſalia re & uerbis
de futuro,id ego fateor,modo ſigna illa,ex quibus cõſen
ſus coniugalis præſumendus eſt, poſt ætatem perfectam
contingant,& non ante illam. vt ſtatim dicam in intelle-
ctu cap.j.§.idem.de deſpon.imp.in 6.quo fit,ut ipſe credã
malè Præp.aduertiſſe, conatus enim in d.c. atteſtationes.
etiam iuxta communem interpretationem, conſenſum
non inducit,nec eius præſumptionem,ſed præſumptio-
nem potentiæ ad coitum,diſcretio verò ad conſenſum,
ex proxima ætate perpenditur, ſi conſenſus ipſe tunc
præſtetur,ꝙ probatur in c.cõtinebat. de deſponſa.impu.

EX §. SECVNDO.

SVMMARIVM.

1 *Sponſalia de futuro traductione ſponſæ ad domum, non efficiuntur matrimonium.*

2 *Sponſalia, quæ re, & verbis de futuro appellamus, per oſcula, amplexus, & ſimilia ſigna, nequaquam tranſeunt in matrimonium.*

3 *Sponſalia iuris interpretatione de futuro, verbis autem de præſenti, an per prædicta ſigna matrimonium efficiantur.*

4 *Exactè perpenditur intellectus ad text. in cap.vnico.§.1. de ſponſ. impub.in 6.*

§. SECVNDVS.

1 SECVNDO † ſponſalia tranſeunt in cõ-
iugium, ſi ſponſus ſponſam ad domum
traduxerit, ex hoc enim præſumitur in-
ter eos coniugalis conſenſus. proba-
tur in l.mulierẽ.ff. de ritu nupt.notat Ioan.
Andr.in cap. fin. de ſponſa. quem ſequitur
Alciat.in tract.de præſump.regu.3.præſump.38.idem no-
tat Ang.in Auth.quib.mod. natural.effician.leg.§.fin.Dec.
in c.iurauit.de probat.j.colum.ſed cõtrarium eſt verius,
non enim hæc præſumptio eſt iure canonico introducta.
ita Cald.Ant.& Abb,quorum opinio communis eſt ſecũ
dum Præpo.ibi,ꝗ eã ſequitur in d.c.fin.dicit eandem opi
nio.communem eam ſecutus Are.conſi.142.colum.5.po
teſt tamen prima opinio procedere duobus caſibus, Pri-
mò quando eſt dubium graue, an præceſſerint ſponſalia
de futuro,an de præſenti,in hoc enim dubio ex traductio
ne ad domum præſumi poteſt, præcedentia ſponſalia
fuiſſe de præſenti,& ſic præſtitum fuiſſe ante traductionẽ
conſenſum coniugalem,ex Bald.& Saly.in l.cum te.C.de
don.ãt nup.Secundò poteſt Ioan.And.opin. procedere,
quando ſponſa fuit traducta ad ſponſi domum cum illa
ſolennitate, qua duci ſolent vxores ad maritorum do-
mos.ar.c.vidua.de reg.ita Abb.in c.ex parte.nu.26.de reſt.
ſpol.Ioã.Lupi.in rub.de donat.§.57.ſic etiam eſt intelligẽ
da d.l.mulierẽ.ff.de ritu nup.Hactenus ergo in hac re nul
lam uidimus differentiam inter ſponſalia re & uerbis de
futuro,& ſponſalia uerbis quidem de præſenti, at iuris
intellectu de futuro.igitur, vt aliquod diſcrimen demus
inter hæc,tractare oportet,an ſponſalia efficiantur ma-
trimoniũ,ꝑ aliquot alias coniecturas à pmiſſis diſtinctas.

2 Ergo adnotandum eſt,†ſponſalia re & uerbis de futu-
ro,non tranſire in matrimonium ꝑ amplexus,oſcula,mu
nera,aliave ſimilia ſigna.tex.in c.j.de matrimo.cõtra.con
tra inter.eccleſi.vbi Ioã.And.id notat.& reputat ibi Abb.
ſing.& Anto.Corſ.in ſingu.in verbo,matrimonium.idem
Ioan.And.& Doc.cõmuniter in c.j.§.idẽ,de deſpõſ.impu.
in 6.& Pariſ.conſi.62.col.j.vol.4.ex quo falſa eſt Anto. &
Præpo.opinio in cap.fin.de deſponſ. impu.dicentiũ,per
ſubarrationem ſponſalia matrimonium effici. vbi Præp.
dicit eſſe ibi tex.cui reſpõderi nõ poteſt,ſed ille tex.dum
dicit,deſponſauit, eſt intelligendus per uerba de præſen
ti.ſicut Inno.ibi,ac cæteri communiter intelligunt,à qui-
bus etiam in d.cap.fin.de ſponſa.impub.aſſeritur,ſponſa-
lia re & uerbis de futuro,non effici matrimonium ꝑ ſub-
arrationem.poſſet tamen procedere opinio Ant.quando
ex ipſa ſubarratione conſenſus coniugalis colligeretur,
quod regulare non eſt,ſed id locũ habet in caſibus,quos
in ſecunda parte explicabimus.c.4.in princip.

3 Sponſalia† verò iuris intellectu de futuro,uerbis tamẽ
conſenſum præſentem exprimentia,quamuis adueniẽte
ætate,& contradictione ceſſante, non efficiantur matri-
monium, tamen poſt ætatem perfectam dictis ſignis in-
tercedentibus cõſenſus coniugalis præſumitur,& matri-
moniũ cenſentur.text.eſt ſic per gl.& Doct.intellectus in
c.j.§.j.de deſpon.impub.in 6.nam dum tex.ille ex cõſen-
ſu tacito illa ſponſalia matrimonium eſſe iudicat.glo.ac
cæteri interpretantur illum conſenſum colligi ex coha-
bitatione,amplexibus, & ſimilibus ſignis. quem intelle-
ctum approbat Henr.poſt alios in c.atteſtationes.colum.
2.de deſpon.impub.Lud.Gozadi.conſil.2.col.pen.Carol.
Ruin.conſi.203.vol.j.Dec. qui hanc opinio.communẽ eſ-
ſe fatetur conſi.368.& Pariſ.conſil.51.vol.4.colum.2.quẽ
etiã ſenſum ſermone Hiſpano exhibet Regia lex tertia,
tit.j.par.4.& probatur,quia ſicut per copulam Rom.Pon
tifex præſumit ibi conſenſum,ut illa ſponſalia matrimo
nium efficiantur per alia ſigna, ex quibus detur perſeue-
rantia in conſenſu iam præſtito minori ætate,indicat eſ-
ſe matrimonium adueniente ætate,ſic etenim inquit,ni-
ſi euidenter conſtiterit eoſdẽ contrahentes cũ pſeueran
tia eiuſdẽ voluntatis ad pubertatis tpa perueniſſe. maxi-
mè quia quod conſtat ex coniecturis, dicitur euidenter
conſtare.l.j.C.de teſt.mili.l.licet Imperator.ff.de leg.j.Hãc
tamen illius tex.interpretationem communi omnium iu
dicio receptam, non omnino veram eſſe putamus ex ſe-
4 quentibus.† Primò, quia conſtat hæc ſponſalia eſſe de
futuro,& non matrimonium,faciliuſque ſolui, ꝗ ſponſa
lia illa,quæ uerbis & re futurum conſenſum præſeferũt.
quod in c.de illis.el j.de deſpon.impube.probatur,cur er
go facilius hæc,quã illa in coniugium tranſire iudicam⁹?
Secundò,matrimoniũ poſt ſponſalia in iure non datur,
niſi ex cõſenſu denuo expreſſè pſtito, vel tacitè præſum
pto ꝑ copulã,ſimileve ſignum, atque ita urgente conie-
ctura.c.fi.de deſpon.Si.n.ſponſalia ponimus, neceſſe eſt,
ut coniugium demus,utriuſque conſenſum coniugalem
euidenter adeſſe,cur igitur ex amplexibus, oſculis,ac ſi-
milibus coniecturis cõſenſum hũc præſumimus? Tertiò,
in d.§.j.Rom.Pontifex ad præſumendũ coniugalẽ conſen
ſum exigit copulã,ſimilemve coniecturam, ex qua ſolet
à iure poſt ſpõſalia conſenſus præſumi,vnde oſcula,am-
plexus,& ſimilia,copulæ carnali adæquare, prorſus uide
tur abſurdum. Quartò, id conſtare dicitur euidenter,qđ
conſtat ex coniecturis à lege,vel canone approbatis.Iaſ.
in dicta l. licet Imperator. columna 3. & idem in dicta
l. prima. C. de teſtamen. milita. nullibi tamen video
dictas Doctor. coniecturas iure canonico probatas,
ergo in eis minimè erit præfata deciſio intelligenda.
Quintò, ille tex. exigit conſenſus ante pubertatem præ-
ſtiti per-

ſtiti perſeuerantiam,i.quod nunc in matrimonium contrahentes conſentiant,ſicut in ætate minori conſenſerāt expreſsè,ſi per ætatem licuiſſet. Nam dum ille tex. exigit in ſignum conſenſus carnis copulam,vel alium modum, ego intelligo traductionem ſolennem ad domum,vt paulò ante dicebam , vel ſubarrationem , quæ ſufficiat , vt ſponſalia verè de futuro efficiantur matrimonium,quod ſequenti parte in princip.c.4.trademus.quibus adducor, vt egreferam hunc illius tex.communem intellectum.

Hęc tamen communi declaratione præmiſſa, eam intelligo,quando ſigna illa,nempe,amplexus, oſcula,& ſimilia,iam ætate completa proceſſerunt,nec ſat eſſe exiſtimo,ſi illa inter proximos pubertati cōtingant,auctore Aret.in conſi. 142. col. 6. pro quo adeſt tex. in d. cap.j.§.j. dum dicit,ad pubertatis tempora perueniſſe , requirit.n. ætatem omnino completam ex Bar.in l.ſi cui legetur. ff. de leg.j.atq; idem mihi probat Innoc. quem in hac parte ſequūtur ibi Ant.& Præpo.in c.atteſtationes. de deſpon. impub.quamuis ibi Henri.col.2.exiſtimet ſatis eſſe,quod hęc ſigna prope ipſam ætatem perfectam interueniant. Sed præcedens opinio verior eſt, etiam ſi malitia ætatis defectum ſuppleat,ſm Carolum Ruinum conſi.203.vol.j.

Secundò eandem opinionem intelligo , quando illa ſponſalia,verbis de præſenti , iuris tñ intellectu de futuro contracta fuere inter maiores ſeptennio,& ſecus eſſe opinor , ſi contracta forent a minoribus ſeptennio , ac poſt ſeptennium conſenſu tacito comprobata . Hęc.n. ſponſalia adueniente ętate,non efficiuntur matrimoniū, etiam ſi oſcula,amplexus, & ſimiles coniecturæ dentur, præter nouum expreſſum conſenſum , vel ex copula deductum,qui ſufficeret ad hoc.ita Io.And. in d.c.j.§.idem. cui ſubſcribit Henri.in d.c.atteſtationes.col.pen.& Collector deciſionum Rotæ in nouis deciſio. 462.tametſi dicat iudices in prætorio Rotæ contrariam ſententiam ſecutos fuiſſe,cum Archid.Domini.& Franco.in d.§.j.quorum opinio communis eſt , quibus & ego libenter conſentirem,ni viderem primam , & communem illius tex. interpretationem nimis latam eſſe.

EX CAP. QVINTO.

SVMMARIVM.

1 *Sponſalia etiā iurata ſoluuntur mutuo conſenſu contrahentium.*
2 *Sponſaliorum diſſolutionem poteſt petere ſponſus , ſi fuerit ſponſa ab alio cognita poſt ſponſalia etiam vi præciſa.*
3 *An idem ſit dicendum in ſponſa de præſenti , coniugio nondum conſummato .*
4 *Sponſalia minimè diſſoluuntur propter ſuperuenientem ſponſæ paupertatem.*
5 *Mulier contrahens matrimonium vel ſponſalia , an cenſeatur dediſſe in dotem marito vel ſponſo propria bona.*
6 *Iurans aliquam accipere vxorem , an teneatur contrahere cum ea matrimonium , ſi cum ipſa diues ſit , nolit ei dotem aſſignare. & nu 4.*
7 *Sponſa de futuro an teneatur expectare ſponſum abſentem.*
8 *Sponſalia diſſoluuntur adueniente die , quæ fuit matrimonio contrahendo præſignata.*
9 *Sponſalia per matrimonium omnino ſoluuntur , etiam ſi fuerint iuramento firmata.*
10 *Lege quoties.C. de rei vend. habere locum , etiam ſi prima venditio fuerit iurata.*
11 *Sponſalia ex religionis profeſſione tolluntur .*
12 *Sponſalia quandoque iudicio eccleſiæ ſoluuntur, interdum ipſo iure abſque ſententia euaneſcunt.*

CAPVT V. QVIBVS MODIS ſponſalia ſoluantur.

QVINTA nunc reſtat huius tractatus pars, in qua agere oportet quonam pacto ſponſalia diſſoluant. & primo ita conſtat † diſ-
1 ſolui mutuo contrahētium diſſenſu, ſicut cæteri contractus,ex quibus ita argumentat tex.in c.2.de ſponſal.qui ius cōe nō diſpenſationem induxit ex intellect.Tancre. quem ibi cæteri contra Bern.ſequunt.Sola.n.promiſſio in ſponſalib. ſit,ab hac ergo promiſſione licet promittentib. diſcedere,nulliq; ex diſcenſu iniuriā irrogant. Vñ quamuis ſpōſalia iurō firment,poſſunt diſſolui mutuo iurantiū diſſenſu,ſm cōem ibi.Nā & ſi iurm in Deū dirigat, id tñ ſit tanq̄ in teſtem promiſſionis,quę alteri ſit.Eſt ſiquidē Deus teſtis illius promiſſionis ad hoīs vtilitatem, maiori ſub vinculo,ex eo q̧ ipſe Deus ſit teſtis,quaſi hō alter teſtis eſſet:ſit ergo iniuria Deo pp illud teſtimonium,ſi homini illi,cui ipſo teſte eſt facta promiſſio,fides frangatur, at ſi hō ille obligationem illam remittat,Deus item illam remittit.c. j.de iureiur.vbi Abb.& Doct.id explicant.Oldr.conſ.241. Ioan.Lupi.in rubr.de donat.§.45.& Diuus Tho. 2.2. q. 89. ar.9.Nec obſt.tex.in d.c.2.dicens ex patientia id tolerari, q.d.non de iure,id enim tex expreſſit pp vulgares , apud quod poſſet forſan ſcandalum oriri ex hac diſſolutione ſponſaliorum , ideo dicit monendos eſſe contrahentes ſponſalia, ne illa diſſoluant , non tamen compellendos, eorum enim conſenſus ſufficiens eſt ad illa diſſoluenda.

Secundò ſponſalia diſſoluūtur fornicatione ſecuta: ſi
2 enim † ſponſa cum alio fornicet,non teneť ſponſus contrahere cū ea matrimonium,imò abſolui pōt ab illa promiſſione.c.quemadmodū.de iureiur.vbi probať ſm Abb. & Doct.idem eſſe ſi ſponſalia ſint iurata.notat gl.in c. ſic quippè.27.q.2.Præpo.poſt alios in c.de illis.de ſpon.id tñ intelligitur volente illo,cui facta eſt iniuria: ſi.n.ſponſus vellet non obſtante fornicatione ſponſam accipere in vxorē,eſſet ſponſa cogenda cū eo matrimoniū cōtrahere,alioquin ex fornicatione ſponſa conſequereť cōmodū.Sic ex aduerſo ſi ſponſus fornicetur, non teneť ſpōſa cū eo matrimoniū contrahere.Abb. in d.c. quēadmodū. in prin.idē conſi.48.j.vol.Regia l.8.ti.j.p.4.Imò ſi ipſa ſpōſa vi pręciſa eſſet cognita,adhuc non tenereť ſponſus eā accipere in vxorē,ſed petere poſſet ſponſaliorū diſſolutionē.gl.in c.raptor.27.q.2.gl.in d.c.quemadmodū. verſi. oculos.in ſi.quā ibi ſequunť Io.And.Abb. Imol. & cæteri Doc. neq;.n. cogendus eſt q̧s contrahere bigamiæ vitiū, nondū præſtito cōiugali cōſenſu.idē notāt Regia l.8.paulò ante adducta,idē repetit Abb.in c.diſcretionē.de eo,q
3 cog.conſi.vxor.ſuæ.poſt alios ibi in ſponſa,† tñ de p̄ſenti ſecus eſſe aſſerit Abb.in d.c. diſcretionē , qd ipſe intelligo,vt mr̄imoniū quo ad vinculū diſſoluať,nō.n.diſſoluiť, ſed quo ad thorū diſſolui poſſet pp fornicationē cōmiſſam metu,& ſic vi condōnali,crederē tñ ſecus eſſe,ſi ſpōſa cognita,& oppreſſa eſſet vi p̄ciſa,ex his, q̄ de metu dicebā.p̄ced.c.nu.11.tametſi Abb.conſi.4.j.vol.in vtroq; caſu velit à p̄dicta pęna ſponſam de p̄ſenti , vel vxorē im-
4 munē eſſe.Sed † quāuis ipſa ſponſa,q̄ diues erat t̄pe ſponſaliorū ad paupertatē redacta ſit , teneť nihilominus ſpōſus eā ducere in vxorē.glo.in d.c.quēadmodū.verſi.oculos.quæ intelligenda eſt qñ nihil dare promiſit ipſa ſponſa in dotem ſponſo,nam ſi promiſiſſet, non tenereť ſponſus cum ea contrahere,niſi id daretur.Ita Ioan.And.Ant. Imol.& alij in d.c.quemadmodum.in prin.per tex.in c.de illis.de cond.appo.iuxta cōem eius intellectum, & l.ſi ita ſtipulatus fuero te ſiſti.§.ſi tibi nupſero.ff. de verb. obl.in ſi.quibus addo quod Bal.notauit in c.iurauit. de prob. dicens quod iurans aliquam accipere in vxorem , ēt nulla dotis promiſſione præmiſſa, non eſt compellendus eam ducere,ſi ipſa diues ſit,& nolit dotem congruentem ſibi aſſignare.ſequitur eum Io.Lup.in c. per veſtras. de dona. 3.notab.§.2.Verum Panor.in d.c.quemadmodum.glo.ibi reprobat dicens,ſponſum non teneri ad ducendam ſponſam in vxorē,ſi poſt ſponſalia ipſa ſit effecta pauperior, ēt ſi nihil ſponſo dare promiſerit,iurm etenim eſt intelligendum,rebus ſic ſtantibus,ac non mutatis,vt ibi con-ſtat,& tñ ſponſa cenſetur tacitē omnia bona ſua in dotē
5 promiſiſſe,ſicuti † mulier,quæ matrimonium contrahit, habens patrimoniū, cenſetur illud marito in dotem viri dignitati conuenientem dare,notat Bar.in l.ſi conſtante. ff.ſol.matrim.nu.78.[idem præmittunt Ariſtoteles, & Cicero in Topicis ab Trebatiū.]Ego tamen non ſequor in hoc Abb.imò pro communi opinio.iudicandum eſſe cenſeo,nā quod Abb.dicit iure non probatur , non.n.eſt verū,q̧ mulier habens bona,ſi ſimpliciter contrahat matrimoniū videatur illa in dotem dare , ēt attenta dignitate mariti,id enim falſum eſt, vt notat glo.rectè intellecta &

Bal.ibi,in l.mulier bona.ff.de iure dot.Bart.idem in quæſt.
7.incip.muliet habens.colum.3,& alij,quos refert,& ſeq
tur Dec.conſi.521.colnm.4.& Mayne.in l.in ambiguis. ℘
dot. nnme.163.ff.de regu.iur.nec aliqua lege contrarinm
probatur,ut ipſa gl.fatetur,imo auctore Saly.ibidem po
tius probatur hæc noſtra opinio in l.cum poſt.§.gener.ff.
de iure do.& in l.quęre.ff.eod.titu & in l.ſi ex cauſa,§.j.ff.
de minori.notat Stephanus in Necyomantia,dialogo 27.
& ſi nera foret opinio Bar.in d.l.ſi conſtante.eſſet intelli-
genda in muliere,quæ matrimonium contrahit, non ſic
in ea quæ ſponſalia tantum contraheret, vbi tantæ præ-
ſumptionis ratio non eſſet ita efficax, nec valeret argu-
mentum à dote certa in ſpecie promiſſa ad illam à lege
ſubintellecta.vti Iaſ.in eodem caſu notat in §. fuerat.de
6 actio.num.127.† Subinde fateor illam opin.quam ex Bal.
in cap.iurauit.retuli, non probari omnino iure, quando
ipſe ſponſus eſſet diues,& haberet bona, ex quibus poſ-
ſet ſeipſum,& ſponſam alere,ſibi nanque imputet ſpon-
ſus paupertatem dotis,quippe qui de ipſa dote cõſtituẽ-
da pactum non fecit, quin & contra Pan. dicendum eſt,
imputandum eſſe ſponſo,qui fortunæ bonis confidit, ſi
quis etenim ſponſalia contraxiſſet eum pnella pulcherri
ma,quæ tandem labente tempore pulchritudinem ami-
ſit,non tamen priuata eſt oculis,nec narib. nec arbitror
ob id ſponſalia diſſolui poſſe.

7 Tertiò poſſunt diſſolui ſpõſalia,† ſi ſponſus ſit abſens,
& vagetur per orbem,modò expectetur per triennium,
ſi neſcitur quo in loco ſit.l.2.C. de repud. Regia l.8.titu.j.
par.4.Si verò ſponſus ſit intra prouinciam, expectari de-
bet per biennium.l.ſecunda.C.de ſponſal. ita tamen, ut
ſi abſentia ſit neceſſaria ex iuſto impedimento, expecte-
tur quouſque ceſſet illud impedimentum.l.ſæpe.ff.de ſpõ
ſa.niſi ex periculo fornicationis iudex det licentiam ſpõ
ſę ad contrahendum matrimonium cum alio.arg.c.fin.de
eo,qui cogno.conſan.vxo.Hanc etiam diſtinctionẽ a iu-
re ciuili collectam eſſe ſeruandam iure canonico tenent
Ioannes And.Hoſt.& Ant.in c.de illis. de ſpon. Sylueſt.in
uerb.ſponſalia.quæſtio.10.atque dictã legem 2.C.de ſpõ.
iure canonico admittunt. Hoſt.Ioan.And. & Abb.in cap.
ſicut.de ſpon.2.colum.Sed idem Abb.Card.& Præp.in d.
cap.do illis.dictas leges in foro canonico minimè admit
tunt,imò aſſerunt iure canonico ſponſam non teneri ad
expectandum ſponſum vagantem per orbem, ſed poſſe
petere licentiam ad cõtrahendũ matrimonium,per text.
in d.c.de illis.liberũ ſit, illa equidem uerba excludunt li-
centiam ſponſi,atque morã illã biennij, nel triennij.arg.
gl.in cle.dudũ.uerb.liberè.de ſepult.quã ſequuntur Abb.
Barb.& Alcia.in c.j.de off.ord.3. notab. & Curtius 2. par.
de feud.quæſt.2.Dec.in cap.ſi pro debilitare.de of. deleg.
Bal.Car.& Imo.in c.quę in eccleſiarum.de cõſt.Ant.Burg.
in c.j.de emp.Cur.Iun.conſi.2.j.col.iudicis tamen auctori
tas in hac noſtra qõne requiritur.Henr.& Pręp.in d.c.de
illis.gl.in c.de illis.in j.de de ſpon.impub.vnde glo.in d.c.
de illis.de ſponſ.dum allegat l.2.C.de repud. non uult il-
lam eſſe iure canonico ſeruandam,ſed eam ad differẽtiã
canonũ,& legũ adduxit.Hinc cõſtat Abb.in d.c. ſicut.dũ
2.col.dicit.d.l.2.C.de ſpõſ.procedere niſi ſponſalia eſſent
iurata,quia tunc auctoritas ſuperioris foret neceſſaria,
non rectè perpẽdiſſe ea, quæ prius dixerat in d.c. de illis.
nam ſiue ſponſalia ſint iuramento firmata, ſiue ſola ſim-
plici promiſſione,lex illa,quę ciuilis eſt,iure canonũ nõ
procedit,& utrobique iudicis eccleſiaſtici authoritas eſt
neceſſaria ad ſponſalia diſſoluenda.Credo tamẽ, ut hoc
diligentius abſoluã,ſponſum in loco propinquo abſẽ
tẽ,vel expectandũ eſſe,uel requirendũ,ut intra certũ tẽ-
pus contrahat matrimonium, ex rõne illius c.de illis.de
ſponſa.qđ ſi iuſto impedimento detineretur,non temerè
ſunt ſponſalia ſoluenda, ſed attenta ſponſæ qualitate,q̃
forſan ex mora periculum pateretur,quod colligitur ex
Hoſt.in d.c.de illis.ubi textus non loquitur in his caſibus.

8 Quartò principaliter † ſponſalia diſſoluuntur lapſu
temporis in ſponſaliorum cõtractu conſtituti ad matri
moniũ contrahẽdũ.tex.in c.ſicut.de ſponſ.vbi gl.dicit eſ
ſe ſpeciale in matrimonio,ut poſt lapſum terminũ ꝑmit
tens minimè ſit obligatus,habent ſiquidẽ ſponſalia hanc
tacitam cõditionem,ut mutuo diſſenſu diſſoluantur,vn-
de ſi ſponſus requirat ab ſponſa,ut matrimoniũ contra-
hat certo die,& ipſa nolit,ipſe requirens liber uidetur à
ſponſalibus,ſi etiam ipſe velit huic diſſenſui conſentire,
ut ſentiunt Card.& Præp.in dicto c.ſicut. Ego tamen hãc
opinionem Card.& Præp. intelligo veram eſſe. Primò,
quando apparet alterum requiſitum,ut contrahat,nolle
illo tempore,nec alio contrahere, tunc enim diſſenſus
colligitur,alioqui licet ipſe prouocatus reſpondeat,illo
tempore nolle matrimonium contrahere, non ſequitur
eum diſſentire,quia forſan illud tempus non uidetur ſibi
conueniens ad contrahendum ob aliquam cauſam. Se-
cundò procedit tex.in d.c.ſicut, quando terminus adijci
tur ſponſalibus ad limitandam obligationem, & ad eam
reſtringẽdã,ita ut lapſo termino expiret, tunc enim ex-
tinguitur obligatio, ille tamen per quem ſtetit, tenetur
ex illa culpa,ut in d.c.ſicut.& probatur in l.ſi fideiuſſor.§.
ſi.ff.mand.l.obligationum.§.1.ff.de act.& oblig.l.damni.§.
Sabini.ff.de dam.infect.ſed in dubio ex glo.Anto.Abb.&
Præp.in d.c.ſicut.terminus tempore ſponſaliorum appo
ſitus ad contrahendum cenſetur adiectus cauſa reſtrin-
gẽdæ obligationis, quia nullus contractus eſt initus per-
fectè,ſed ille terminus ad initium alterius contractus da
tur,vnde tunc terminus reſtringit ita obligationem, vt
eo lapſo non duret.quod etiam notauit Arch.in cap. nu-
ptiarum.27.q.2.Abb.& Imo.in cap.cum dilecti.de dolo &
contu.Hinc Angel.& Alex.in l.ſi in ſulam.colum. penult.
ff.ſolu. matrim.notant,quod ubi dies adijcitur cauſa in-
uitandæ obligationis,non eſt locus purgationi moræ. ꝑ
quibus argumentum eſt l.traiectitię. §. de illo.ff. de act.&
obl.l.commiſſorię.C.de pact.inter emp. ſecus ergo erit
ubi dies adijcitur obligationi iam perfectæ, & cõtractui
conſummato.quo caſu dies potius cenſetur adiectus ad
ſolicitandum effectum obligationis,quàm ad extinguẽ-
dam ipſam obligationem.l.Celſus.ff.de arbitr.c.cum dile
cti.de dol.& cont.ex quo Abb.in d.c.ſicut. dicit, quòd ſi
contractis iam ſponſalibus ex interuallo tractetur de die
nuptiarum,lapſus illius diei non liberat ſponſum à ſpon
ſione & promiſſione matrimonij contrahendi, etiam ſi
ipſe illo die paratus eſſet contrahere, quæ quidem adno
tatio mihi placet,licet Præp.diſpliceat.

9 Quintò ſoluuntur † ſponſalia per matrimonium ſubſe
quens,etiam abſque cõpula.text.in c.ſicut.& c.ſi inter.&
c.de illis.de ſpon.ex quibus id receptũ eſt communiter,
etiam ſi prima ſponſalia eſſent iurata, quod in d.c. ſicut.
apertè probatur.nec eſt neceſſaria ad hanc diſſolutionẽ
iudicis auctoritas,licet Conrad.Lagus in metho.iuris,ti-
tu.de nupt. contrarium òpinetur.Item nec obſtat tunc à
periurio matrimonium contrahi, cum matrimonium à
periurio contractum ualidũ ſit,quod alibi dicemus.Huic
ſententiæ ſimile eſt,quod Ioan. ab Imol. notat in c.cum
cõtingat.de iureiu.nu.81.dicens, quod ſi quis uendat rẽ
quandam duobus,ac ſecundo emptori eam tradiderit,il
lius cenſetur effecta, nec poteſt ab eo auferri prætextu
10 primæ venditionis,etiam iuratæ.† per l.quoties.C.de rei
uend.vbi hoc optimè probatur.Imol.ſequuntur Hippol.
in l.qui duob.num.9.ff.ne falſa.Iaſ.d.l.quoties,num. 36.Et
Gozad.conſi.14.num.2.Subdit Imo.idem dicendum eſſe,
quando primo promiſit etiam cum iuro vendere, & tñ
vendidit ſcđo:hęc.n.ſcđa vendõ tenet,& ex ea põt com
pelli ad tradendã rẽ uenditã.Crederem tñ ego quòd ſi a ſi
venditionem, nel traditionem uendidiſſet illi,cui iuraue
rat vendere, eſſet eius vendõ potior ad compellendum
uenditorẽ,ut illi traderẽt rem potius,quã alteri propter
uinculũ iuramenti.Poſſet ẽt eſſe ſcđa vendõ,nel eius cau
ſa facta traditio nulla,ſi primus, cui promiſit vẽdere,nel
uendidit,cum iuramento,uenditorem extraiudicialiter
admoneret,ut ſeruaret iurm̃, neque quidquam contra id
ageret directè, vel indirectè appellatione propoſita ad
iudicem eccleſiaſticum,tunc equidem uenditio, aut tra-
ditio,poſt hanc appellationẽ facta,eſſet nulla, tanquã fa
cta appellatione pendente.ita Iaſ.in d.l.quoties. nu.36.ac
Gerar.ſing.98.licet ipſe Gerar. Imo. impugnet in 2. caſu.

11 Sextò † ſponſalia ſoluuntur per ingreſſum religionis
profeſſione ſecuta,nã ſi matrimoniũ ante copulã ita ſol-
uitur

nitur ét quo ad vinculũ,c.ex publico,de conuer. coniug.
c.ex parte.eo.tit.à fortiori ergo ſponſalia ita ſoluentur,
quod oẽs fatentur.Nec oberit.c. cõmiſſum de ſponſ. qa
licet dicat tex. ibi conſulendo ,tutius fore matrimoniũ
contrahere,ac demũ religionẽ ingredi,non tñ id ita fie-
ri præcipit,nec promiſſor contrahere tenetur,ſi velit re-
ligionẽ profiteri.ita Abb.& Præp.ibi perpenſo ſecundo
intellectu gl.idem notat Palud.in 4.diſt.28.q.j.in fi.Nam &
ſi iuri certum ſit poſſe tutè ſponſum ingredi religionem
dimiſſa ſpõſa,& tutius eſſe cõtrahere,ac demũ religionẽ
profiteri, non ex hoc ſequitur hoc eſſe neceſſarium. Sat
.n.eſt tenere,quod certum eſt,tametſi conſilium ſit elige-
re certius,quod probatur:nã ad ſalutem aiæ promptior
eſt via caſtitatis,q̃ coniugij. c. nuptiæ.32.q.j. clem.exiui.
in princi.de verb. ſign. & tñ poteſt quis tutè eligere viam
coniugij.c.integritas.32.q.j.c.geſta.cum gl. 74. diſt. igitur
poteſt quis dimiſſa ſponſa tutè religionem profiteri,quã
uis tutius ſit cum ea contrahere,fidem præſtitam,& iura-
mentum abſoluens , & poſtmodum monaſticam vitam
eligere.Præterea poteſt optimè dici,quod in d.cap.com-
miſſum.ſponſus nolebat ſtatim deliberare religionẽ pro
fiteri,ſed id in animum abſq; voto induxerat , ideo Papa
ei cõſulit,vt contrahat,atq; fidem ſeruet, & poſtea ſi ve-
lit,religionem profiteatur.nec Rom. Pont. conſuleret ei
matrimonij contractum , ſi ſtatim vellet deliberato ani-
mo religionem profiteri.ex his,quæ ibi notat gl.& eſt in-
tellectus Inno.quem alij ſimpliciter referunt.

12 Soluuntur tandẽ ſponſalia pluribus alijs modis,† qñq;
ſententia iudicis eccleſiaſtici,quod frequentius eſt. gl.in
c.de illis.in j.de deſpon.imp.Hen.& Prepo.in c.de illis.de
ſpon.quandoque abſque ſententia ipſo iure, vt traditur
poſt gl.ibidem.& in c.ſic quippe.27.q.2. quam dicit ordi.
Bald.in l.fi.in prin.col.3.C.de epiſ.& cle.& in l. iubemus,
in vlt.§.j C.eo.tradit Tho.in 4.diſt.27.q.2.ar.fi.Regia l.8.ti.
j.par. 4.e quib. libet vltimo loco tractare,quo pacto ſpõ-
ſalia diſſoluantur, eo q̃ ætate minori contracta fuerint,

EX §. PRIMO,

SVMMARIVM.

1 *Impubes ſponſalia contrahens poterit adueniente pubertate ab eis recedere.*

2 *Contractis ſponſalibus à duobus impuberibus , qui primò ad ætatem perfectam acceſſerit , poterit ſtatim hunc contractus refragari.*

3 *Impubes contrahens ſponſalia præſtito iuramento , minimè poteſt ab eis reſilire.*

4 *Iuramentum ab impubere , doli tamen capace præſtitum, ipſum iurantem obligat,contractum verò ab eo factum minimè firmat.*

5 *Maior ſponſalia contrahens cum minore , ab eis recedere nequit.*

6 *Adnotatio quadam noviter animaduerſa ex c.de illis.el 2. de deſponſ.impub. refellitur.*

7 *Matrimonium à pubere contractum , ſponſalia cum impubere præcedentia diſſoluit , licet is pubes à ſponſalibus diſſentire nequeat.*

8 *Sponſalia iuris tantum interpretatione de futuro , contracta à pubere , & impubere , non efficit matrimonium ex conſenſu impuberis ætatem legitimam attingentis , niſi & pubes conſentiat.*

§. PRIMVS.

SEPTIMO igitur ſolent in iure ſponſalia
1 diſſolui,† eo q̃ cõtracta fuerint in minori
ætate ex ſolo impuberis diſſenſu,is.n.diſſẽ
tiat ſpõſalia diſſoluunt, licet verbis de p̃-
ſenti,re tñ de futuro,ipſa ſpõſalia ſint cõ-
tracta , verum hic diſſenſus ante ætatem
perfectam non admittitur , pp ætatis fragilem conſtan-
tiam.ſæpe.n.impuberes contraherent,ac ſæpe à contra-
ctib.diſſentirent.gl.Card.& Præp.in c.de illis.in j. de de-
ſpon.impu. quamuis vterq; impubes peteret contractus
diſſolutionem.ſm Præp.ibi. quod probatur in c. a nobis.
2 eo.tit.† In contractis verò ſponſalibus à duobus impu-
beribus,is qui prius ad ætatem perfectam peruenit , non
tenetur alium expectare,qui adhuc impubes eſt,ſed pote
rit ſtatim contradicere , ac recedere ab ſponſalibus , ſm
cõem,quam Abb.& Præp.in d.c.de illis.col.2.ſequuntur.
& probatur,nam ſi hic poteſt diſſentire,altero impubere
ad pubertatem perueniente , non video cur modò non
poſſit contradicere , cum ipſe iam ſit ætatis perfectæ, li-
cet gl.in d.c.de illis.verſi.cũ ſponſalia.& ſeq.teneat,hunc
perfectam ætatem adeptum non poſſe diſſentire, donec
alter eandem perfectam ætatem habuerit . Nec tantum
poterit,imò tenetur ſtatim contradicere,ſi nolit ſponſa-
libus ſtare,alioqui poſtea non poterit. ſed erunt illa ſpõ
ſalia firma quo ad effectum ſponſaliorum, quamuis non
quo ad vim matrimonij.Hoſt.col.2. Hen. & Præp.in d.c.
de illis.qui hanc aſſerit eſſe cõem opinionem . Nec obſt.
q̃ ſm hanc commu.opi.nulla videatur conſiſtere differen-
tia inter verſi.ſi verò.& verſi.vlt.in d.c.de illis . quia con-
ſtat manifeſtum diſcrimen;nam in §.ſi verò,loquitur tex.
qñq; tpe contractus alter erat pubes,& is,qui tpe contra
ctus fuerat impubes,factus pubes,petebat diſſolui ſpon-
ſalia, at in §. vlt.is qui tpe contractus fuit pubes,petebat
ſponſalia diſſolui ante pubertatẽ alterius,ſm Abb. Præp.
& commu.ibi,quibus ſuffragatur Reg.l.8.ti.j.p.4. quæ ita
illum tex. interpretatur. ex quibus apparet primo caſu
3 contradictionẽ admittendã eſſe , non in ſecundo.† His
adde impuberem ſponſalia præſtito iuro contrahentem
rõne ætatis non poſſe ab his recedere,ſed ille contractus
in vim,& effectum ſponſaliorum firmu . eſt.glo.quæ ſing.
eſt ſm Abb.ibi,in d.c.de illis,quam & cæteri iuris canoni
ci interpretes ſequuntur,quod intelligendum eſt , qñ il-
lud iurm præſtitum fuit ab impubere,qui tñ ita erat pro-
ximus pubertati,vt intellectum , ac diſcretionem habe-
ret,is.n.iuro ſe aſtringere põt.gl.Abb.& Doct.in c.ex li-
teris.in 2.de ſpon.& probari vr in l.fin.§.in eum.ff.de lib.
cau.idem Bar.Corn.& Iaſ.col.4.in auth. ſacra puberum.
4 C.ſi aduerſ.vend. dicentes † cõtractum à minore geſtum
de iure tñ inualidum,iuro præſtito,validũ fore,ét ſi iurm
ſit præſtitum à pupillo,qui tñ erat doli capax.in quo Bar.
aſſerit hanc opinio. commu. eſſe,idem voluit Abb. conſi.
108.in 2.vol.Dec.in l.pupillũ,ff.de reg.iur.nec me latet gl.
Cyn.& alios in d.auth.ſacra.contrarium voluiſſe,aſſeren
tes non firmari contractum inualidum, à pupillo ét doli
capace initum,iuro ab eo præſtito,ex eo q̃ d.auth.puber
tatem exigat,vt iurm firmet contractum iure inualidum
pp ætatis defectum,neq; refert,q̃ iurm valeat ob diſcre-
tionem , cum aliud ſit iurm obligare , aliud contractum
inualidum ratum efficere. primo ſiquidem caſu ſequitur
dandam fore abſolutionem, ratione imperfectæ ætatis,
quæ abſolutio neceſſaria eſt, non tñ ex hoc ſequit ipſum
contractum illo iuro firmari.ita hanc opinio.veriorem ſcri-
bit cõem eſſe Alex.in l. qui iuraſſe. in prin. ff. de iureiu.
& Alc.qui plures allegat in c. cum contingat. de iureiu.
nu.141.vbi eam ſequitur.& mihi verior , atq; æquior vr.
præterquam in ſponſaliorum contractu ex d.c.ex literis,
in 2.in quo quidem contractu ætas non ita ſtricta,& cer-
ta eſt,ſicut in cæteris , cum eam ſuppleri ex diſcretione,
iudicio,& intellectu conſtet;qua ratione hanc opin. ſe-
quor,minimè adhærens reſponſionibus,quas Alc.ad tex.
in d.c.ex literis,dare conatur. atq; huic opinioni , quam
ex Alex. cõem eſſe diximus ſuffragãtur duæ Regiæ leges,
quarũ prima eſt l. 56.ti.5.p.5.altera eſt l.6.ti.19.p.6.Cæte
5 ru hæc oĩa intelligẽda ſũt, qñ ſẽ† contractus vterq; im-
pubes eſt,vel alter tñ,is verò,qui diſſentit,impubes con
traxerat, vnde in ipſo , qui impubes erat tpe contractus
ſponſaliorum , manifeſtum eſt , nullum diſſenſui locum
eſſe , imò contractui ſtare tenetur quo ad ſponſaliorum
vim,vt probat tex.in d.cap.de illis.nec mirum eſſe debet
hũc cõtractũ ex diſſenſu impuberis diſſolui poſſe,nõ tñ
ex contradictione puberis,ſicuti ſi maior cũ minore con
traheret ſine tutoris auctoritate , contractus teneret vti-
que in fauorẽ minoris,nec poſſet maior diſſentire , licet
minor liberè poſſet à contractu diſcedere.l.eo minus.C.
de procura.neque hic agitur de matrimonio , quod exi-
git vtriuſque conſenſum perfectum,ſed de promiſſione
futuri matrimonij. & ſic de ſponſalibus, vti gl. & cæteri
explicant in d.c.de illis.Hinc conſtat cõtractus ſponſali
bus inter puberem,& impuberem eſſe ſponſalia vtriuſq;
reſpectu,tametſi minor poſſit ab eis recedere , quod ap-
tiſſimè

tiſſimè ꝓbat tex.in c.ſi.de de ſpō. impub.& in c.vnico.§.j. eo.ti.in 6.alioq ſi nō eſſet in hoc cōtractu vtriuſq; ad ſpōſalia conſenſus, non oriretur ex eo impedimentum publicæ honeſtatis iuſtitiæ, vt conſtat in c.j.in prin.de ſpon. in.6.& tñ oritur id impedimentum.c.literas.& c.acceſſit. de deſpon.impu.igit ex conſenſu non tm̃ maioris, ſed & minoris hic contractus verè eſt ſponſaliorum, quo fit, vt Fort. Garſias Hiſpanus apud Italos nō minoré in vtriuſque iuris prudentia gloriam aſſecutus, quā apud nos in Cæſaris ſupremo Hiſpaniarum prætorio in l.j.col.3.ff.de
6 pac. non exactè † perpenderit text. in d. cap.de illis. ex eo notans iure canonico ex pollicitatione actionem oriri, id enim ſitne verum, non diſputo tamen ibi non probari contendam liberè, cum conſenſus vtriuſque, puberis & impuberis, ibi detur, & ſic pollicitatio dici illa promiſſio non poteſt.

7 Ex bis deducitur † Matrimonium à pubere cum alia cōtractū valere, atq; dicta ſpōſalia oīno ſoluere.gl. Io. And. Hoſt. Præp. & alij in d.c.de illis. in j.de deſpon. impu. Rota noua. 450.Regia l.8.ti. j.par. 4. Nec video dubiū in boc verſari, quando pubes cōtraxit matrimonium, priuſquā impubes ad ætatem perfectam accedens, conſentiat matrimonio contracto in minori ætate: illud verò maximè dubium eſt, an idem ſit dicendum, quando pubes matrimonium contraxit, poſtquam ſciuit impuberem iam ætatem perfectam habentem, illi coniugio conſenſum præſtitiſſe. & Sylu.verb.matrimonium.5.q. 8. in ea eſt ſenten-
8 tia, vt † opinetur ſponſalia, quæ verbis de præſenti, iuris verò intellectu de futuro cenſentur, eo ꝙ a pubere, & impubere contracta ſint, in matrimonium tranſire, ſi impubes, ætate iam perfecta factus maior, conſentiat illi matrimonio, tametſi pubes diſſentire velit, eiuſq; conſenſu minimè expectato. idem aſſerit Lud.Gozad.conſi.2.num. 11.27.& 28. contra quos, ni fallor, iuris canonici eſt deciſio apertiſſima in c.j.§.j.de deſponſat.impub.in 6. vbi matrimonium contractum inter duos impuberes, vel inter puberem & impuberem non efficitur perfectum, nec firmū, pubertate accedente, niſi nouus vtriuſq; conſenſus accedat ad matrimoniū tacitus vel expreſſus. Item ſi matrimoniū cōtractū inter puberē, & impuberem, iuris intellectu, ſponſalia de futuro iudicat, qđ nec Syluest. nec Goaad.negabunt, cur dicere audent hæc ſponſalia ex alterius tantum conſenſu in matrimonium tranſire? contra textum c.ſuper eo.de cond.appo.gl. receptam communiter in d.c.de illis. Huic etiam Syluest.opinioni refragatur auctoritas Hoſtien.Ant.Henri.qui in d.c.de illis.planè fatentur dicta ſponſalia, etiam impubere ætatem perfectiſſimam iam adepto, nec contradicente, diſſolui ex omnibus cauſis, ex quibus ſponſalia re, & verbis de futuro diſſoluuntur. vnde ego non video quo iure defendi poſſit horum Docto. opinio. aduerſus quos adeſt optimum Bald. reſponſum conſi. 194. & conſi. 200.in 3.vol. & tandem poſt primam huius operis editionem legi Carol.Rui.conſil. 203. volum. j. quo doctiſſimus ille vir noſtram ſententiam probat, atque bæc de ſponſaliorum tractatu ſufficiant.

SECVNDA PARS.

ET ſi hæc ſecunda huius operis pars, quæ de matrimonio tractat, quotidiana, ac frequentiſſima ſit, eam tamen nec longè, nec perfunctoriè diſſeram. Sed iuſti interpretis officio vſus eam octo capitibus abſoluam. Primum matrimonij definitionem complectitur. Secūdum, an conſenſus ad matrimonium ſit neceſſarius. Tertium, qualis conſenſus ad id exigatur, Quartum, qua ratione hic conſenſus exprimatur, quibuſve verbis. Quintum, de ætate ad matrimonium requiſita tractabit. Sextum, de his, quæ matrimonium impediunt. Septimum, de coniugalis contractus effectu. Octauum, de prole ex matrimonio ſuſcepta, quàm breuiſſimè aget.

EX CAPITE PRIMO.

SVMMARIVM.

1 *Matrimonium vnde ſic dicatur, & eius definitio.*
2 *Matrimonij etiam copulata appellatione, illud, quod ex ſolo conſenſu conſtat, continetur, licet conſummatum non ſit.*
3 *An ſponſalia de præſenti, ſub matrimonij dictione ſignificentur, copula non ſecuta.*
4 *Sponſus & ſponſa de præſenti ſub viri, & vxoris nominibus comprahenduntur.*
5 *Matrimonium iure canonum non præſumitur ex diutina maris & fœminæ cohabitatione.*
6 *Non qualibet maris & fœminæ coniunctio matrimonium dicitur.*
7 *Theophili Boſchan & Cantuncula error annotatur, atque verus ſenſus reſtituitur. l. nuptias. ff. de regu.iur.*
8 *Matrimonium eſt indiuiduum vinculum, ex inſtitutione diuina.*
9 *Matrimonium eſt ſacræ rei ſignum. vbi quid ſignificet, explicatur.*

CAPVT PRIMVM.

1 MATRIMONIVM ſic † denominatur, ꝙ fœmina ob id potiſſimū nubere debeat, vt mater fiat, auctore Aug.lib.19. contra Manichęos.c.26.vel a matris nomiue non adbuc obtento, ſed cum ſpe ſtatim adipiſcendo, teſte Aulo Gellio li.18. c.6. vel ea forte ratione, quod maior matris, quàm patris in liberorum procreatione habeatur ratio, atque ea certa ſit, non ita pater ſit certus. Iuxta illud Hom.Od.j.vbi Telemachꝰ inquit, me eſſe Vlyſſis filium reuelauit mater. ſicut & ius ciuile iudicat a matre ſeruos, vel liberos eſſe filios. notat Boſchœ.in tractatu de nup. in prin. Diffinitur autem ſic, matrimonium eſt maris & fœminæ coniunctio, in diuiduam vitæ conſuetudinem retinens.l.j.ff.de ritu nup.§.j. 27. q.2. & §.j. Inſti. de patri.poteſta. Dicitur verò coniunctio, non corporum, ſed animorum, qua quidem coniunctione alter alteri ſe tradit ad coniugalem vſum expreſſe, vel tacitè, atq; in hac coniunctione conſiſtit conſenſus, vnde nuptias non concubitus, ſed conſenſus facit.l. nuptias.ff.de reg. iu. quo ſit, vt lex, quæ de matrimonio
2 † copulato loquitur, intelligenda ſit in matrimonio iam ex conſenſu perfecto, quamuis coitus ſecutus non ſit. c. ſi.de frigid.c.per tuas.qui filij ſint leg.c.j.& 2.de matrimonio contractu cōtra inter. eccl. quæ iura citat And. Tiraq.in l.ſi vnquam.C.de reuo. donat. in verb. donatione largitus.nu.179. aduerſus Baldum in c. appellamus. in fine, de ferijs. Pau.de Caſt.in l.pen.C.de epiſcopis & cle. atque alios, qui huic ſnīæ palā aduerſantur, quib. obſtat ē t gl.in cle.vnica.de conſang.verbo, contrahere. quæ illum textum pœnam inferentem contrahenti matrimonium dato canonico impedimento, intelligit, etiam in matrimonio ſolo conſenſu cōtracto, copula nondum ſecuta. quam ibi Doct.approbant communiter, opinio tñ Bald. procederet, vbi ſubiecta materia, vel legis intentio copulam exigeret. Subdit præterea gl.prædicta, conſtitutionem illam non punire contrahentes ſponſalia. quā gloſſam præter Doct.ibi dicit notab.Dec.in c. nam concupiſcentiam.de conſti.2.lect.idem Dec.conſi.256.col.3. Hippo.in l.is qui cum telo.C.de ſiccar.nu.39.& 41. dicit ſing. Iaſ.in l.quo minus.ff.de flum.nu.18.& Abb.in d.clem.vnica. vbi cæteri eam ſequuntur. Attamen † video illam
3 gloſſam citantes, non exactè diſtinguere ſponſalia proprię aſſumpta à contractu matrimonij, & ſic à ſponſalibus de præſenti. Cum illa gl. dum loquitur de ſponſalib. aperte ſponſalia, quæ de futuro dicimus, intelligat. Nec me latet ſponſalia cōi vſu loquendi etiā illa dici, quæ de præſenti appellamus, ſicuti in præced. parte c.j. diximus, qui quidem vſus à canonibus, & ſacra ſcriptura receptus videtur, quod ibi oſtendimus. & poteſt deduci ex eo, qđ ante copulam non cenſetur matrimonium omnino perfectum eſſe, cap. cum ſocietas. 27.q.2. verum hac in re opi-
4 nor, iura † loquentia in matrimonio locum babere, vbi contractus coniugalis præceſſit, etiam nondum ſecuta copola. idem etiam aſſero vbi iura aliquid ſtatuerint in marito, & vxore.l.penul. C. de inceſt. nupt. l. penul.ff.de dona.

dona.inter vir.& vxo. Quod ſi q̃ñ iura ſolum erunt intel-
ligenda in viro,& vxore data commixtione carnali, &
in matrimonio iam conſummato, id erit vel ex cõi vſu
loquendi, ex legis intentione, vel ex alia ſimili ratione.
quo pacto reſoluẽda ſunt oĩa q̃ longè,lateq́; adducũt Fel.
in rub.de ſponſalib.Dec.conſ.540.Anc.conſi.216.Chaſſa.
in conſue.Burgun.rub.4.§.6. vbi octo paginis hoc ipſum
proſequitur.Saly.ét in l.non ſine.C.de bonis quæ lib. idẽ
in l.cum in te.C.de don. ant.nupt.And. Tiraquel.de legi.
connub.l.14.qui tamen non ita exacta, vt prolixa diſpu-
tatione contendunt,an contracto matrimonio dicantur
hi,qui contraxerunt,ante copulam.vir,& vxor: eos per-
legat,qui hac de re plura noſſe cupit.

Ex præfata ét diffinitionis interpretatione infertur,
5 quod licet † iure ciuili ex concubitu,& cohabitatione in
ter æquales conditione, matrimonium præſumatur. l.in
liberæ.ff.de ritu nup.gl.in c.30.q.5.Rom.ſing.446. Regia l.
2.tit.14.par.4. iure tñ canonico talis cohabitatio nõ præ-
ſumitur coniugalis,ſed fornicaria,d.c.j.30.q.5.gl.Abb.&
Imolen.in c.illud.de præſump. Nam & ſi lex ciuilis in di-
cta cohabitatione conſenſum præſumat,nec ex ſolo con
cubitu indicet matrimonium, vt aduertit Ioan:Ferrad. in
d.l.nuptias.ius verò canonicum ex ſolo concubitu con-
ſenſum,qui in matrimonio principatum obtinet,præſu-
mere noluit, maximè in præiudicium alterius matrimo-
nij,quod explicat Pariſ.alios allegans cõſi.59.vol.4.nu.7.
Vñ ſic cohabitãtes cogẽdi ſunt vel ab hoc cõtubernio re
cedere,vel conſenſum ad matrimonium neceſſarium,pa
lam profiteri.verum ſi hæc cohabitatio diutina foret,nẽ
pe decem annorũ,ét iure canonum, & rõne ipſorum vi-
uentium,eorum nemine refragante,nedum quo ad pro-
lem ipſis vita functis,matrimonium præſumeretur. Hoſt.
Abb.& Ant.in c.lator.qui filij ſint leg.Cæpo.conſi.ciuili.
5.nu.16.quibus addẽdum erit, filium mortuis parentibus
legitimũ præſumi ex eo,ꝙ eius parentes ſimul cohabita-
uerant.gl.per tex.ibi in d.c.lator.vbi Abb.notat.& ſeqnĩ
Fel.in c.per tuas,de prob.ſi.col.Dec.in c.eccleſia.de con-
ſti.nu.39.Iaſ.conſi.168.4.vol.Cur.Iun.conſi. 52.col. j. quæ
tñ opinio in d.c.lator,non probatur,quia ibi ille filius re-
putabatur,& cõi opinione credebatur legitimus. Vnde
Henr.ibi tenet contrariam ſniam,& Alc.de præſum.reg.
3.præſum.1.nu.12.verior tñ vr̃ opinio gl.& Abb. quæ re-
ceptior eſt, tametſi cuntra hanc præſumptionem poſſit
opponi diſcrimen generis inter illos cohabitantes.Item
virum fœminã tractaſſe non ita honorificè, ſicuti vxorẽ
tractari ab eo decebat.ita Pau.de Caſt.in l.donationes.in
prin.ff.de don.cui accedit Ioan.Lupi.in c. per veſtras. de
donat.3.notab.§.7.nu.7. quidquid ipſe velit.§. 20. ad finẽ.
Procedit tñ Abb.opinio, étſi illa cohabitatio decennio
non durauerit,ex mente eorum,qui hanc ſniam profitẽ-
tur. Ego verò eam admitterem præmiſſa decem annorũ
cohabitatione,alioqui cõtrariæ potius accederem. illud
præterea notandum eſt,hanc diutinam cohabitationem
matrimonij præſumptionem inducere, ſi alijs argumen-
tis coadiuuetur.tex. optimus in d.cap.illud.

Tertiò ex diffinitione ſic intellecta deducitur verus ſen
ſus.l.j.§.ius naturale.ff.de iuſt.& iure.§.j.Inſti.de iure natu.
6 c.ius naturale.j.diſt.vbi † maris, & fœminę cõiunctionẽ,
iure naturali oĩbus aĩantibus cõem, à nobis matrimoniũ
appellari inquit lex,quaſi velit ipſam copulam carnalẽ,
matrimonium eſſe. Sed oportet altius hæc perpendere,
non enim inquit lex maris,& fœminę qualemcunq; coi-
tum,nos matrimonium appellare,ſed eſt legis ſenſus,ma
ris & fœminæ coniunctionem omnibus animantibus ét
brutis eſſe iure naturali communem: illam verò,quæ iu-
re naturali animalibus ratione præditis licita ſit, matri-
monium à nobis appellari. Eſt ergo maris & fœminæ cõ
iunctio matrimonium in ſenſu dictę legis j.non ꝙ ipſa co
pula maris,& fœminæ ſit matrimonium,ſed ꝙ ſine matri
monio nobis non ſit,ét iure naturali licita maris, & fœ-
minæ coniunctio. Hinc ſequitur,nos ideo maris,& fœmi
nę cõiunctionem,matrimonium appellare,ꝙ aliter q̃ ex
matrimoniali vſu nobis licita non ſit carnis commixtio,
tametſi Theophilus in prin. inſt. de iure nat. gen. & ciui.
7 Boſchoe.in tract.de nup.† in prin.& Claud. Cãtiun.in §.
nuptiæ.Inſti.de patria pote.adnotauerint, matrimonium
appellari qualemcunq; coitum,ét brutis conuenientem,
quibus minimè aſſentior, quippè qui abſurdum exiſtimẽ,
maris & fœminæ coniunctionem in brutis matrimoniũ
appellari. Nec ét admitto,quod idem Boſchœ.notat,non
dici propriè matrimonium abſq; coitu.vbi l. nuptias. ita
interpretatur,vt nuptias non tm̃ concubitus, ſed & con
ſenſus faciat.nam hoc ex eo confunditur,ꝙ nubere dica
tur,quæ coniugium abſque copula contraxit.l.cum fue-
rit.ff.de cond.& demon.notat optimè Dec.in d.l.nuptias.
Cui regulæ illud exemplũ legis,cũ fuerit aptat Conſtanti
nus Harmenopulus lib. 4. titu. 2. quem retulit Ant. Aug.
vir egregiè doctus, atque in Pandectarum emendationi-
bus diligentiſſimus lib.j.c.7. quibus mirè ſuffragaẽ Chry-
ſoſt.Matth.19.Hom.35.ſcribens,verum eſſe matrimoniũ,
veraſq; nuptias ex ſolo coniugali conſenſu. Hinc etiam
apparet iure naturali illam tantum hominibus conueni-
re, quæ ratione, & iure ſubſiſtat, qualis eſt coniugalis,
quod eleganter Fortu.explicat in d.§. ius naturale. col.6.
& idem ſentit Ioannes Lupi.Segobienſis in tractatu de
matrimonio,colum.5.

Subſequitur in diffinitione, Indiuiduam vitæ conſuetu
8 dinem retinens † ex eo ꝙ matrimonium diuina inſtitutio
ne indiuiduum vinculum ſit,quod ab homine diſſolui nõ
poteſt,iuxta illud: Quos Deus coniunxit,homo non ſe-
paret. Igitur in coniugio exigitur conſenſus ad indiui-
duum vinculum ſaltem tacitus, conformis quidem di-
uinæ inſtitutioni, ex qua coniugium indiuiduam con-
ſuetudinem retinet, ſicut apud nos optimè docet Fort.
in l.j.colum.9.ff. de inſtit. & iur.nec inconuenit,quòd ma
trimonij vinculum ante copulam religionis ſolenni pro
feſſione ſoluatur,id enim contingit præter pactum con-
trahentiũ,à quibus coniunctio hæc fuit his animis cõpa
rata,vt conſtans,ac perpetua ſit,eritque ſatis contrahen
tes prædictum conſenſum præſtitiſſe,vt verè dici coniu-
gium poſſit.capitu.ſolet.35. quæſt.5. Hoſtien. in ſumma,
titu.de matrimo.§.j. Præpoſit. in rubr. de ſponſ. colum.2.
vnde non immeritò dicemus hunc coniugalem conſen-
ſum totius vitæ conſortium promittere, quòd Theoph.
Græcus Inſtitutionum Paraphraſtes ſatis eleganter ex-
preſſit,Inſti.de patri.poteſt.dicens,matrimoniũ eſt maris
& fœminę coniunctio indiuiduam vitæ conſuetudinem
retinens, ſeu promittens. atque ſignificantius Ioan. Ma-
ioris, in 4.diſtin. 26. quæſt. j. ſic diffiniens, matrimonium
eſt,inquit,ſignum ſenſibile, quo mas, & fœmina præuio
conſenſu perpetuò coniunguntur, vt hinc pateat ſa-
cramenti definitionem matrimonio conuenire, cum ſa-
9 cramentum ſit ſacræ rei † ſignum. c.ſacrificiũ. de conſec.
diſtin.2.ſignum, inquam, viſibile ſacræ rei inuiſibilis. Si-
gnificat enim matrimonium dilectionem inter ipſos con
iuges futuram, quam Deus per gratiam ipſis coniugi-
bus nectit. Significat etiam ſpiritualem vnionem Chri-
ſti & eccleſiæ, ideſt Chriſti & animarum fidelium. Item
repræſentat coniunctionem Chriſti cum unica ſponſa ec
cleſię per carnis aſſumptionem,& ſic coniunctionem di
uinitatis cum humanitate. Iuxta illud: Et verbum caro
factum eſt.hoc autem ultimum ſignificat matrimonium,
carnis commixtione ſecuta, non ante coitum.c.cum ſo-
cietas.27.q.2.notatur in cap.debitum.de biga. & uberri-
mè in concilio Colonienſi, tit.de ſacramento matrimo-
nij.cap.ſed dices.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Matrimonium ante carnis copulam perfectum quo ad vinculum, & ſanctitatem ſacramenti, non tamen quo ad ſignificationem.*
2 *Matrimonium ſacramentum eſt nouæ legis.*
3 *Matrimonij ſacramentum gratiam confert.*
4 *Matrimoniũ in legitimum, ratum, & conſummatum diſtinguitur.*
5 *Matrimoniũ contractũ per procuratorem, an ſit ſacramentum.*
6 *Matrimonium à quo, & qua ratione fuerit inſtitutum.*
7 *Matrimonium contractum propter non conuenientem finem valet, licet illicitè contrahatur.*
8 *Quæ ſit huius ſacramenti ſubſtantia, forma, & materia.*

§. VNICVS.

§. VNICVS.

1 EX his † ſequitur matrimonium ante copu-
lam perfectum quidem eſſe, quo ad vincu
lum, ſanctumq; ex ſanctitate ſacri, vt fuit
inter Mariã, & Ioſeph. c. Beata. c. coniuna.
c. oẽ. 27. q. 2. imò tãto ſanctius, quãto à car-
nali coniunctione alienus, ſm̃ Aug. ad Ædi
tiã, cuius verba ad id refert Magi. Sen. in 4. diſt. 26. & ꝓba
tur auctoritate Pauli. j. ad Corin. 7. qui collaudat continẽ
tiam in coniugatis. Eſt tñ imperfectum quo ad ſignifica-
tionem, non. n. illa omnia ſignificat, quæ ſignificaret car-
nali copula conſummatum. ex his, quæ idem Magiſter no
tat, & Hoſt. in ſumma, tit. de matrimonio. §. quid ſit matri
monium. Ang. in ver. matrimonium, prima q. 3. & Colo-
nienſe concilium in d. c. ſed dices.

Secundò ex his deducitur matrimonium eſſe ſacramẽ
2 tum, † & nouæ legis, quod probatur ex Paulo ad Epheſ.
5. dicente: Sacr̃m hoc magnum eſt, quæ verba ita inter-
pretantur ſancti Doc. vt tradit Ambr. Catha. lib. 5. contra
Caie. c. j. de matr. eccleſia etiam hanc aſſertionem profite
tur in c. ad abolendam. de hæret. & in cõcilio Floren. ſub
Eugenio quarto, vt planè contrarium aſſerentes cenſen
di ſint hæretici, quos conuincunt ſacris teſtimonijs, & cõ
ciliorum auctoritatibus Roffenſis, Ioan. Ecchius, atq; eru
ditiſſimus Alfonſus à Caſt. lib. de hæreſ. in verbo, nuptiæ.
& Colon. conci. ti. de matrimonio, c. quæ omnia.

Tertiò ex † præmiſſis apertè conſtat matrimonium gra
3 tiam conferre, ſacramenta ſiquidem nouæ legis gratiam
conferre, receptiſſimum eſt apud Theologos, & in eodẽ
Florentino concilio, verſ. quintò hoc docet eccleſia. hoc
autem eſt ſacr̃m nouæ legis, igitur gratiam confert. quod
probat Colo. concilio. & Theologi frequẽtius fatentur,
vt conſtat ex Maior. in 4. diſt. 26. q. j. notat Tho. 2. 2. q. 100.
ar. 2. Alfon. de Caſt. in d. verbo, nuptiæ. Abb. in c. cum in
eccleſijs. de ſimoni. Præp. in rubr. de ſponſ. col. pen. poſt
Card. ibi Hoſt. Ioan. And. in c. j. de ſacra vnctione. & Cana
rienſis epiſcopus Philip. 12. licet gl. in c. quidquid. j. q. j. &
in c. alma mater. verſi. ſacramentis. de ſent. excom. in 6. &
in d. c. cum in eccleſijs. voluerit in hoc ſacramento mini-
mè conferri gratiam, quod falſum, & erroneum eſt. Hic
4 † verò & illud notandum eſt, non omne matrimonium
protinus eſſe ſacr̃m. proinde ſcire conuenit matrimo-
nium aliud eſſe legitimum, aliud ratum, aliud conſumma
tum: eſt. n. matrimonium legitimum id, quod legitimo
conſenſu contrahitur, quale eſſe poteſt apud Ethnicos.
ratum eſt illud, quod a Chriſtianis more fidelium contra
hitur, & illud ſacr̃m eſt. conſummatum dr̃ illud, quod om
nino copula carnali firmatum eſt, quæ oĩa explicat Co-
lo. concilium, tit. de matrimo. c. verum. & c. ſed dices. &
probantur in c. fi. 28. q. j. Magiſter Senten. in 4. diſtin. 39. &
Præp. in rub. de ſpon. col. pen. Nec oberit tex. in c. gaude-
mus. de diuor. & in c. vlt. de tranſactionibus, dicens, inter
fideles dari hoc ſacr̃m: nam intelligitur dari inter infide-
les matrimonium (id eſt vinculum indiſſolubile matrimo
nij, quod quidem vinculum quodammodo ſacr̃m appel-
letur.) non tñ matrimonij ſacramentum, cum illud con-
iugium ratum nõ ſit, in quo deficiat fides, vti probat tex.
in c. quanto. de diuor. dicens, apud infideles matrimoniũ
contingere, non tamen eſſe ratum: efficit verò ratum, cõ-
iugij ſacramentum, quod fidelibus competit. ergo infide
libus minimè conuenit matrimonij ſacramentum, vel vt
aptius intelligatur litera capitu. gaudemus. opinor apud
infideles matrimonium eſſe ſacramentum habitu, non
actu. quia non contrahitur in fide eccleſiæ. ita Thom. in
4. diſt. 39. q. j. ar. 2. quo fit vt non ita firmum ſit coniugium
infidelium, ſicuti Chriſtianorum. cap. quanto. ſupra cita-
to. quod nos alibi tractabimus, nempe capitulo ſeptimo.
§. quarto.

Ex his etiam redditur dubia Caiet. ſententia. Is inquam
5 2. tomo, quæſt. j. de matrimonio, † dixit matrimonium cõ
tractum per procuratorem non eſſe ſacramentum, nec
gratiam conferre, donec inter præſentes coniuges id
matrimonium ſaltem tacitè ratum habeatur: hoc enim
certum non eſt, tametſi ſubtili ratione id probare nita-
tur, quem etiam reprobatur Ambroſ. Catha. contra Caie.
lib. 5. c. de ſacramento matrimonij.

6 Inſtitutum † autem fuit matrimonium ab ipſo ſummo
omnium rerum opifice in ſtatu innocentiæ ante pecca-
tum ore prophetico Adami, dicentis, Gen. 2. Hoc nũc os
de oſſib. meis, & caro de carne mea, quamobre relinquet
hõ patrem & matrẽ, & adhęrebit vxori ſuę, & erunt duo
in carne vna. & quia ſpiritu prophetico illa verba protu
lit Adam in ſacro Euangelio Matth. 19. Redemptor no-
ſter illa verba ad Deum ipſum refert. notat Magiſt. in 4.
diſt. 26. tex. in c. lex diuinę. 27. q. 2. verum ante peccatum
fuit coniugium inſtitutum in officium naturæ, nempe ad
conſeruationem humanæ creaturę. Dixit enim Deus Ge
neſ. j. cap. Creſcite & multiplicamini. atque idem re-
petit poſt diluuium, omnibus hominibus penè conſum-
ptis, Gene. 8. Inſtitutum etiam fuit matrimonium, ut eſſet
prima humanę ſocietatis copula, quę amicabilem quan
dam coniunctionem alterius quidem regentis, alte-
rius verò obſequentis, complecteretur, quod proba-
tur, dum Geneſ. 2. dixit Deus: Faciamus ei adiutorium
ſimile ſibi. & adnotauit Thom. in 4. diſtin. 26. quæſtio. j. &
deducitur ex l. j. §. ius naturale. ff. de iuſtit. & iure. ubi
Fort. colum. 6. & Iaſ. 10. colum. 6. ad idem optimus text.
in capitu. ius naturale. j. diſtin. §. j. Inſti. de iure natu. com-
probat idem ex Platone Ludo. Cęlius lib. 15. capitu. 13.
quibus mirè concinunt uerba Ariſto. j. Polit. cap. j. Prin-
cipio, inquit, neceſſarium eſt maris, & fœminę coniu-
gium, quorum uterque ſine altero debilis eſt, nec poteſt
conſiſtere procreandi cauſa, idque naturale eſt deſide-
rium, quale quidquid eſt, tale quid alterum relinquendi,
eius autem, qui imperat, & eius, qui paret, naturalis eſt
coniunctio ſalutis cauſa conſtituta. Ex quibus conſtat
matrimonium in officium naturę fuiſſe inſtitutum ante
peccatum. Cęterum poſt peccatum fuit inſtitutum in re-
medium fornicationis, ut eſt auctor Aug. quem Magiſt.
aduocat in d. diſt. 26. Colo. conci. titu. de matrimo. cap. eſt
autem. Thom. in additio. ad 3. par. quęſt. 41. & 42. glo. &
Card. à Ture Cre. in ſumma. 27. quęſt. j. & probatur in cap.
nuptiarum. 27. quęſt. j. quo tandem ultimo fine officium
ſacramenti matrimonio conuenit, ut ſi in medelam, ac
remedium peccati. quod in fornicatione committitur.
incautè igitur loquuntur Card. & Pręp. in rubr. de ſpon.
dicentes, hoc ſacramentum non fuiſſe inſtitutum in re-
medium peccati.

Ex his manifeſtè apparet propter dictas cauſas matri
7 monium fore à catholicis contrahendũ, quod † ſi ex alia
cauſa contrahatur, nempè ob diuitias, ſeu pulchritudi-
nem, non ritè contrahitur, valet tamen tex. in cap. tua, de
ſponſ. vbi Abb. hoc notat Tho. in 4. diſtin. 30. q. j. ar. 3. Ma-
ior. in 4. diſt. 26. q. 2. ſed & Caiet. in 2. tomo. q. 3. de matri.
probat eſſe licitum contrahere matrimonium propter
pulchritudinẽ, aut diuitias, ita ut iſtę cauſę cõtingant, ut
ratio matrimonij cum tali fœmina, uel ut cauſę applicã-
di animum ad coniugium, non ergo ſunt cauſę finales,
ſeu principales, ſed cauſę, ſine quibus actus non fieret,
quę finales minimè dicũtur, quemadmodum in ſimili do
cet Maior. in 4. diſtin. 25. q. 2. col. 4. illa etenim eſt cauſa
principalis, ad quam is qui actum agit magis intendit,
quamq; pręcipuam exiſtimat. ita Tho. 12. q. 18. ar. 7. Bart.
in l. ambitioſa. col. 4. ff. de decret. ab ord. faci. quo fit, ut ſi
in haſce cauſas pulchritudinis, ac diuitiarum, ſeu libidi-
nis principalis intenderet animus, non crederem licitè,
ſed cum graui peccato, contrahi matrimonium. quod
probat Ambroſius Cathar. lib. quintò contra Caiet. cap.
de matrimonio.

8 Sed cum matrimonium † ſacr̃m eſſe conſtet, oportet
ſcire, quę ſit huius ſacri forma, atq; materia: qua in re gl.
in c. tua nos. de ſpõ. dicit, ſubſtãtiã eſſe cõſenſum: formã
uerò ipſa uerba conſenſum exprimẽtia. quam ibi noſtra
tes approbant, & ſenſit Bal. in rubr. ff. de iuſt. & iure. quin
& Tho. in 4. ſen. diſtin. 26. q. 2. fatetur formam eſſe uerba,
quibus conſenſus exprimitur. rectius tñ dicemus, contra
hentes ipſos eſſe materiam, & ſi dicamus ipſa uerba eſſe
formam, quibus quidem uerbis conſenſus exprimitur.
ita Palud. in 4. diſt. 26. q. 4. col. 4. & Adr. in 4. tra. de matrim.
q. j. unde

q.j.vnde glo.eadem in d.c.tua nos,incautè loquitur,dum
dicit in matrimonio præſumpto ipſum factum eſſe ſub-
ſtantiam & formam.idē ſenſit in c.1s,qui fidem. de ſpon-
ſali.verius enim dici poteſt, in matrimonio præſumpto
ipſam ſubſtantiam, & formam ēt præſumi:nā ille actus
ex quo matrimonium præſumitur,deſignat ſubſtantiam,
ac formam interueniſſe,ſaltem iuris intellectu.atq; iſtam
gl.reprobat Alb.Brunus in tract.de forma.fol.9.col.4.Ha
ctenus igitur primum huius partis caput abſoluimus, ad
ſecundum oportet,vt feſtinemus.

EX CAP. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Conſenſum omnino eſſe neceſſarium ad matrimonium in exteriori, atque interiori iudicio.*
2 *Conſenſus in iudicio exteriori quandoq; præſumitur, in interiori verò nunquam. atque ideo iudex exterior interdum fallitur.*
3 *Proteſtatio, altero conſentiente præcedens verba conſenſum exprimentia, defectu ipſius conſenſus probat etiam in exteriori iudicio.*
4 *Fœmina verbis fallacibus decepta, & ſtupro vitiata, quid agere debeat.*
5 *Furioſus contrahere matrimonium non poteſt.*
6 *Furioſus nemo præſumitur, & ideo qualiter furor probetur.ibidem tractatur.*
7 *Furioſus interuallis quibuſdam legitimè contrahit eo tempore, quo furor ceſſat.*
8 *Mente captus matrimonium contrahere nequit.*
9 *Ebrius coniugium minimè contrahit.*

CAPVT SECVNDVM.

An conſenſus ſit ad matrimonium neceſſarius.

1 CONSENSVM † eſſe ad matrimonium ne
ceſſariū nemo ambigit,idq; iura canonica
& ciuilia profitentur.c.j.c.cum locum.cap.
tuæ.c.tua.de ſpon.cap.ſufficit.c. ſic quippe,
27.q.1.c.tuas.de ſpon.duorum.l. nuptias.ff.
de regu.iur.adeo,vt nec ſummus Pontifex
poſſit condere legem,qua caueat,matrimonium qīq; ſi-
ne conſenſu conſtitui, quod præcedenti parte notaui-
mus.& probatur, quia quatenus matrimonium contra-
ctus eſt,conſenſum exigit.l.conſenſu.cum l.ſeq. ff.de act.
& oblig.l.j.ff.de pact.l.j.ff.de contra.emp. Nec in vinculo
aliquod diſcrimē eſt inter iudicium exterius,& interius,
quod conſcientiæ forum appellamus,illud ſiquidem ma
trimonium,quod validum eſt in conſcientiæ iudicio, id
2 erit ēt firmum in foro exteriori.rurſus † quod nullum eſt
in interiori ſoro,minimè valebit in exteriori,tametſi iu-
dex, qui per exteriora ſigna iudicare debet, pronunciet
illud eſſe matrimonium,quod verè non eſt.tex.rectè per-
penſus in c.tua nos.de ſpon.Palud.in 4. diſtin.27.q.2.art.
5.utroq; enim iudicio id tractatur,an matrimonium pro
betur,id eſt,an conſenſus coniugalis fuerit præſtitus.Sed
in foro interiori conſcientiæ ipſius confitentis dictum
ſufficiens exhibet teſtimoniū,ēt repugnantibus mille te-
ſtibus: at in foro exteriori ipſi confitenti in cauſam pro
priam non creditur, ſed teſtibus alijſque legitimis docu
mentis.in ſubſtantia ergo nullum eſt diſcrimen inter hęc
iudicia, licet maximè differant in modo cognoſcendi de
re qualibet,quæ in controuerſia verſatur.atque ita intel-
ligenda eſt illa Doct.interpretatio,quæ habet tex.in d.c.
tua nos.in par.j. loqui in ſoro iudiciali, in ſecunda verò
in foro conſcientiæ,quam ibi probat Abb.col.j. idem in
c.quæ in eccleſiarum. de conſt. & eſt communis hic ſen-
ſus,quem & Soc.ſequitur conſi. 28.j.vol.idem Soc. conſi.
519.in 3.vol.Regia l.5.tit.2.par.4.

Hinc infero,non eſſe in foro iudiciali iudicandum ma
3 trimonium,ſi quis,ex † conſenſu fœminæ,proteſtetur ſe
nolle coniugalem conſenſum pręſtare per quęcunq; ver
ba,conſenſum illum ſignificantia,ab ipſo illo die profe-
renda, ac demum illa verba coram pluribus proferat,
modo de illa proteſtatione iudici conſtet.ſic Abb. exiſti-
mat in d.c.tua nos,quem Fel.ſequitur in c.cū M.de conſt.
nu.80.niſi ſecuta foret copula carnalis poſt p̄dicta uer-
ba,per quā receſſum vī à proteſtatione,qđ Fel.expreſſim
adnotauit,& licet ſit dubium,an in hac proteſtatione ſuf
ficiat conſenſus tacitus alterius,qui præſens tacet,an exi
gatur expreſſus,vt notat latè Deci.in d.c.cum.M.nu.24.&
ibi Ripa nu.125.Alex.Iaſ.& Ant.Rube.nu.312.in l.non ſo
lum.§.morte.ff.de noui ope.nuncia.Alex.Iaſ.& Cur. Iun.
in l. pacta nouiſſima.C. de pac. Ego tñ in matrimonio
crederē neceſſariū eſſe conſenſum expreſſum, ne tm̄ ſa-
cramentū illuſione, & leuitate contrahentiū tractet: nā
& in cæteris actib.expreſſum conſenſum requiri, docet
Bar.in d.§.morte.nu.22.vt eū ibi intelligit Alex. nu. 31.&
eſſe comm.opi.fatetur Dec.in d.c.cum M.nu. 23. pro qua
facit gl.in c.Cumana.de electio.Verum ſi hæc proteſtatio
fieret abſque conſenſu alterius, minimè iuuaret prote-
ſtantem.gl.communiter recepta in d.cap.tua nos.Abb.8.
col.& ibi Ripa nu.86.in d.c.cum M.

4 Quid tñ agendū eſt,qñ quis,vt à † fœmina carnale cō-
merciū cōſequat,verbis, non aio matrimoniū cōtraxit,
ac ſp aio & effectu fornicario eam cognouerit,ita,vt cō
iugiū effectum non ſit.& Tho.in 4.diſt.28.ar.2.dicit hunc
ſeductorē debere cum iſta matrimoniū contrahere ſub
pęna mortalis peccati, ſi nondum aliam vxorem duxe-
rit,ſi verò aliam duxit, tenetur ei reſarcire damnum, qđ
ſtupro intulit.Vnde conſequens eſt,vt iure canonico ac
ciuili,pœna ſtupri ſit puniendus.c.j.& 2.de adulte.hoc ip
ſum poſt Tho.notat in ſpecie Syluest.in verbo, matrimo
nium.4.q.8.& dicens id eſſe communiter receptum,com
probat Adr.in 4.tract.de matrimonio.quæſt. 2. verſi dico
igitur ad quæſitum.Ipſa autem ſeducta tutè cum alio con
trahet matrimonium,ſi coniecturis probabilibus perſua
deri poſſit in viro conſenſum coniugalem defuiſſe. Sic
Adria.q.2. & Syluest.q.9.hoc dubium diffiniunt, has verò
coniecturas tribuit diſpar genus,vel diuitiarum,ſtatuſve
cōditio impar.

Ab hoc eodem capite procedit intellectus ad tex. in
5 c.dilectus.de ſpon. vbi matrimonium à furioſo † contra-
ctum nullum eſt eo q̄ conſenſus deficiat.notat Magi.in 4.
diſt.34.& ibi Tho.ar.4.Regia l.6.tit.2.par.4.arg. deducto à
l.furioſum.C.q. teſt.face. poteſt. & clement. j.de homic.
quibus conſtat à furioſo non fieri cum effectu actum con
ſenſum exigentem.id tñ intelligitur in eo,qui continuo
furore laborat,is etenim,qui per dilucida dierum inter-
ualla laboraret, poſſet matrimonium cōtrahere tēpore,
quo furor ceſſat, ac redijt iam ſana mens.iuxta gl.in d. c.
dilectus.& probatur in c.quamuis.7.q.j.l.Diuus. ff. de offi.
præſ. Furor autem probandus eſt,quia quilibet præſumi
tur ſanæ mētis.l.2.C.qui teſtam.face.po. l. nec codicillis.
6 Sed probatur † furor ex actib.& ſignis exterioribus,qui-
bus iudex cautè arbitrabitur furorem verum eſſe,non fi-
ctum.l.quidam in ſuo.ff.de condi.inſt.res equidem in aio
conſiſtens per exteriora ſigna iudicanda eſt.c.ſi. de renū.
in 6.l.dolum.C.de dolo. cum pluribus alijs, quæ ad idem
adduci poterant. ſigna verò ex q̄bus furor præſumi poſ-
ſit,tradunt Doc.in c.ſi.de ſucceſſ.ab inte.& in l. furioſum.
C.qui teſtam.fac.poſſ.Aret.in l.2.ff.de teſtam. optimè De-
cius conſi.448.Alciat.de præſump.regu.j.præſump.38.&
egregius Doct.Mar.Naua.in c.ſi qū.de reſcrip. excep.9.&
Corn.conſ.22.vol.4.è quibus illud ſignum notandum eſt,
num ille, qui ſemel fuerit furioſus, ſit ſemper in dubio
præſumendus furioſus?q̄ vī ex gl.in cap. ſi. de ſucceſſ.ab
inte.quam dixit ſingul.Lanfran.in c.qm̄.de prob.in verb.
teſtium.fol.vlti.commendat Præp.in d.c.dilectus.2.col.di
cens eam eſſe commu.receptam.idem not.gl.per tex. ibi
in c.iudicas.3.q.9.ſequitur ea Iaſ.in d.l.furioſum.& Aret.
in d.l.2.procedit tñ, ſi probatum fuerit aliquē furioſum
fuiſſe quodam continuo tpe,nempe vno menſe,vel vno
anno,ſecus ſi probetur in aliquot actibus furioſum fuiſ-
ſe,non.n.pręſumitur adhuc illū furorem durare.Bar.in l.
2.ff.de bon.poſ.inſanti delat.quem Iaſ.ſequitur in d.l.fu-
rioſum.nu.3.Alc.de præſum.reg.2.præſump.18.& Steph.
Ber.conſi.46.nu.24.in noua conſi. parte. Secundò proce
dit dicta furoris p̄ſumptio quo ad actus, qui paulo poſt
furoris tps aguntur,nō aūt quo ad illos,qui longo inter-
uallo poſt furoris tps geruntur.ita Imo.& Aret.col.3.l.j.§.ſi.
de verb.oblig.Anch.in clem.j.de homic.ſi.col. & optimè
Bertrand.

Bertran.d.cõſi.48.nu.24.Tertiò minimè eſſet furoris continuatio præſumẽda, vbi iudicio, ac teſtimonio peritorũ probatur, illum furorem ex accidenti cauſa contigiſſe, quæ modo ſublata eſt, & veriſimili coniectura ceſſauit. Are.in l.2.ff.de teſtam.2.col. Poſtremò illud notandũ eſt,
7 in dubio an † laborans interuallis quibuſdam, ita vt aliquo tpe ſit in ſana mente, actũ egerit tpe furoris, an tpe ſanæ mentis præſumi illum actum geſtum in ſana mente, vel furore, ex ipſius actus qualitate. quod notauit Iaſ. in l.furioſum.3.col.idem reſpondit conſulendo, conſi.178. vol.2.& Bertr.d.conſi.48.nu.25.& Alciat. in d.præſ.18.vnde quod Aret.in l.2.ff.de teſta.col. fi. in hoc caſu dicebat, actum præſumi geſtum in ſana mente, eſt intelligendum, quando ex ipſo actu poteſt colligi & perpendi in ſana mente geſtum fuiſſe, attentis ipſius actus circunſtantijs. Deci.in l.in negotijs.ff.de reg.iu.Ex his infertur, matrimonium à furioſo contractum nullum eſſe neq; referre, an alter, qui ſana mente contrahit, ſciat alterum furioſum eſſe, vel non ita Præp.poſt alios in d.c.dilectus. vbi gl.parum diligenter hoc expediuit.

8 Secundo deducitur ex prædictis matrimonium à † mẽte capto contractum inualidum eſſe, cum is careat intellectu, quo conſenſum præſtare poſſit, ac furioſo ſimilis eſt.l.2.C.de cur.furio.l.furioſi.C.de nup.not.in matrimonio Soc.conſ.47.in 3.vol.col.3.qbus conueniunt plura, q̃ congerit Mar.Naua.in c.ſi qñ.de reſcrip. excep.9. col.30.

9 Tertiò hinc patet, matrimonium † ab ebrio minimè contrahi poſſe ob conſenſus defectum, ſi ebrietas illum conſenſum impediat.ita Hen.in d.c.dilectus.& Soc. cõſi. 47.3.volum.Dec.conſi.112.& Rip.in l.ſi.C. de reuo. dona. q.22.Quibus & illud adde, matrimonium per ſigna contrahi poſſe a verè mutis.c.cum apud.de ſpon.imo & à muto, & ſurdo ſimul, ſi is habeat intellectum, ꝙ pulchrè explicat Pari.conſi.63.vol.4.

EX CAP. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Conſenſus in coniugio non eſt neceſſarius expreſſè carnalem copulam, ſed erit ſufficiens in mutuam corporum traditionem.*

2 *Conditio ſuſpendit matrimoniũ contractum.*

3 *Matrimonium qualiter ſit legitimus actus, quo conditionem, nec diem recipiat.*

4 *Intellecta regul. actus legitimè. de regulis iuris.*

5 *Conditionis euentus in coniugali contractu, abſque nouo conſenſu tacito, vel expreſſo, matrimonium non efficit contra receptiſſimam noſtratum opinionem.*

6 *Conditionis euentus, etiam præmiſſa opin.comm.matrimonium non efficit, ſi ante illum euentum conſenſus conditionalis fuerit reuocatus.*

7 *Conditione ſi Papa diſpenſauerit eueniente, matrimonium minimè cenſetur contractum, ſed tantum ſponſalia de futuro.*

8 *Impoſſibile quando iudicetur illud quod a principis voluntate pendet.*

CAPVT TERTIVM.

Qualis conſenſus ſit ad matrimonium neceſſarius.

CÆTERVM cum conſtet ad matrimoniũ eſſe cõſenſum neceſſarium, tractare libet, qualis hic conſenſus exigatur. & † primò
1 conſenſus hic exigitur in ſocietatem coniugalem diuinitus inſtitutam, vt dicebam cap.primo huius partis. Nec eſt neceſſarius conſenſus explicitus in carnalem copulam. tex. vbi hoc no.Abb.& Doct.in c.commiſſum.de ſpon.Tho. in 4. diſt.28.q.j.ar.4.Palud.ibi. q.j. & eleganter Caiet. 2.tomo. q.3. de matri. Sat enim eſt, ꝙ conſenſus præſtetur in mutuam poteſtatem, ac traditionem corporum, vbi tacitè includitur conſenſus ad indiuiduam cohabitationem, fidem ſeruandam, atque etiam ad carnalem commixtionem.Sed & hic conſenſus non eſt in actum coitus, ſed in potentiam, vt idem Tho. explicat in 4.diſtin.30. quæſt.2. quo fit, vt matrimonium contrahi non poſſit cum pacto expreſſo euitandi coitum, vt dicemus hoc ipſo cap. & not.Syluest.in verb.matrimonium.4.q.6.

2 Secundò conſenſus † hic coniugalis purè pręſtitus matrimonium efficit, ita vt abſq; aliqua conditione, quę pręſentem conſenſum auferat, neceſſariò exhibendus ſit, quia ſicut cęteri contractus pendente conditione ſuſpẽſam habent obligationem, ita & hic.c.ſuper eo.c.de illis. vbi hoc not.Inn.Io.And.Card.Abb.& Prępoſ. de cond. appo. dicentes ad coniugium non tantum exigi verba pręſentem conſenſum exprimentia, ſed oportere verba illa fore libera a conditione, quæ ipſum conſenſum ſuſpendat, alioqui non eſſet coniugalis cõſenſus præſens, ſed futurus in conditionis euentum. idem not. Henri. in c.ſi.col.2.de cond.appo.qua in re errauit Spe.ti.de cond. appo.col.2.dicens conſenſum de præſenti, et cõditionalem, efficere matrimonium ſtatim, nec conditionis euentum expectari, niſi ſit conditio relata ad alterius voluntatem, ſic intelligens c.ſuper eo.de cond. appel.quod falſum eſt manifeſtè. Imò ſi verba contractus ſunt de futuro, ante conditionem, nec ibi eſt matrimonium, nec ſpõſalia de futuro, eueniente verò conditione, ſponſalia ſunt, quę de futuro appellamus, ꝙ ſi verba ſint de pręſenti, conditione tñ adiecta, eueniente illa conditione coniugium erit, ante illam nec matrimonium, nec ſponſalia de futuro.probat tex.optimus in c.j.§.ſi.de ſpon. in 6.atque hæc omnia intelligenda ſunt de conditionibus licitis, honeſtis, & poſſibilibus: nam de inhoneſtis, turpibus, & impoſſibilibus ſtatim longius dicemus.

3 Ex hoc illud manifeſtum eſt, † matrimonium non recipere conditionem, repugnat.n.matrimonio cõditio, cũ ea pendente, ad matrimonium conſenſus præſtitus non ſit, at ea eueniente, matrimonium perfectum eſt.& ſic eſt legitimus actus, qui iam conditionem vllam non admittit.Vnde conſenſus ad matrimonium cõditionẽ admittit, ipſum verò matrimonium nullam recipit cõditionẽ: ſunt etenim actus quidam legitimi, i.à legibus inſtituti, vt ſtatim ex eis effectus aliquis purus ſequatur, qui conditionem non recipiunt, nec diem, imò eis refragatur conditionis adiectio, quia contra actus ipſius ſubſtantiam eſt, cum ille ſit a lege introductus, vt ſtatim ſortiatur effectum.Matrimonium itaq; inſtitutum eſt ad cohabitationem mutuam, atque coniunctionem, repugnat ergo ei conditio, cum ea pendente effectum proprium minimè
4 conſequatur.Sic † & emancipatio a lege, introducitur, vt ſtatim quis à patria poteſtate liberetur, at pendente conditione non poteſt eſſe liber, igitur conditio reſiſtit emancipationis actui. Hunc opinor eſſe ſenſum illius l. actus legitimi.ff.de reg.iur.in 6.& difficillima ſit huiuſcemodi diſſolutio, vt conſtat ex Alc.qui lib.3. parer.c.4. & ſeq.prædictæ l. intellectum tractat. oia tñ, quæ ipſe adducit, nobis hac in re ſuffragantur. Nec mihi placet opin. comm. qua aſſeritur l. actus. ſolum intelligi quo ad actus ibi expreſſos, non quo ad alios. qui quidem intellectus poteſt ex Bar.ibi colligi, & ex Dino in d.reg.actus.glo.in §.ois.Inſt.de verb.ob.& expreſſim id not.Card.conſi.103. col.4.Cuma.conſi.98.Deci.& Ferra.in d.l.actus.& Alex.in l.a Diuo Pio. §. venditione.ff.de re iud. nullam enim pręfati Doct.conſtituunt rationem dñæ, quæ congrua videri poſſit, atque multo minus congruit gl.& Doct. ſolutio in d.c.eo.de cond.appo.Hic tamen oportet ſcire, an pręſtito † coniugali conſenſu per verba de pręſenti ſub con-
5 ditione, ea adueniente, ſtatim ſine alio actu conſenſum exprimente tacitè vel expreſſè, ſit matrimonium, aut requiretur aliquis actus ſaltem tacitè conſenſum coniugalem ſignificans.Et iuris canonici interpretes, ſtatim ſine aliquo actu alio matrimonium ipſo conditionis euentu perfectum eſſe aſſerunt frequẽtiſſimè, ad exemplũ cuiuſlibet alterius cõuẽtionis cõdõnalis.ita Abb. in c.de illis. poſt Inn.& alios ibi.idẽ Abbas in c.ſuper eo.Henr.in c.ſi. col.2.de cond.appo.Palud.in 4.diſt.29.in fine. arg.tex. in d.c.de illis.Sed aduerſus hanc opin.illa in primis adducitur rõ.Matrimonium ſine conſenſu non contrahitur, hic aũt conſenſus non datur, igitur matrimonium non eſt, etiam adueniente conditione. Non dari conſenſum patet, non.n. eſt à principio conſenſus ad matrimonium ſufficiens, quia conditionalis eſt, nec oberit conditionis euentus: nam ſi diſſentiat contrahens ante euentum con-

ditionis,

ditionis, euentus conditionis non operatur contractum coniugalem, ergo ille conſenſus ab initio præſtitus non eſt ſufficiēs: ſi enim ſufficiens eſſet, nil referret, an medio tpe conſentiens ille diſſentiret, ſi conditio poſtmodum eueniſſet, vt eſt manifeſtum in cæteris actibus cōditione geſtis. Sed ſi conſenſus ille ab initio ſufficiēs non eſt, poſtea eueniente conditione nullus conſenſus interuenit, quia euentus conditionis non efficit nouum conſenſum, igitur nondum datur ad coniugium conſenſus. Præterea hæc cōis opinio eſt cōtra tex. in c. ſuper eo. de cond. app. vbi inquit tex. adueniente cōditione cogendum eſſe matrimonium contrahere ipſum, qui conditionalem conſenſum præſtitit, igitur nondum erat matrimonium contractum, etiam eueniente conditione. Item cōſtat in eo. tex. conſenſum de præſenti ſub conditione præſtitum habere vim promiſſionis de futuro matrimonio contrahēdo: ergo non poteſt tranſire in matrimonium, niſi ea interueniant, per quæ ſolent ſponſalia de futuro in matrimonium tranſire, nempe copula. Qua in re illud admonendum eſt, prædictam conditionalem ſponſionem de præſenti ante conditionis euentum dici ſponſalia de futuro ad hunc effectum, vt per copulam, vel quid æquipollens cenſeatur à conditione receſſum, nō tñ quo ad alia, ſi quidem ante conditionis euentum nec oritur publicæ honeſtatis iuſtitiæ impedimentū. c. j. §. fi. de ſpon. in 6. nec eſt cogendus promiſſor, ſeu illa verba pronuncians, contrahere. tex. in d. c. ſuper eo. quæ locum haberent, ſi illa eſſent ſponſalia de futuro, vt conſtat. His & alijs rationib. probabilior eſt opinio vltima, quam aſſeruit Diuus Th. in 4. ſent. diſt. 29. q. 3. verſ. ad tertium. Io. Maior. in 4. diſt. 27. q. 4. col. 2. & Adr. in 4. ſub tract. de matrimo. c. ad diſcernendum. eamq; Salmanticæ præuia egregia diſputatione publicè profeſſus eſt Frāciſcus a Victoria uir de ſacra Theologia quàm optimè meritus, anno. 1531, cui ſuffragantur ea, quæ nos præcedenti part. c. 4. octauimus. §. 2. nu. 3. & 4. [Eandem opinionem poſt tertiam huius operis editionē defendit, aſſeuerans eam abſq; vllo dubio veram eſſe Dominic. Sotus in 4. ſent. diſt. 29. q. 2. art.]

6 Præmiſſa tñ cōi ſnia, infertur, ꝙ ſi ante † conditionis euentum reuocaret illum conſenſum is, qui eum præſtiterat, euentus conditionis non efficeret coniugium. glo. & Doct. in d. c. ſuper eo. q̃uis non poſſit licitè dictum cōſenſum reuocare, ſed teneatur expectare conditionē. l. potior. & l. qui balneū. ff. qui pot. in pig. hab. Abb. & Præp. in d. c. ſuper eo. nec refert ad reuocationis effectum, an altero ignorante, vel ſciente fiat. tex. eſt in c. fi. de procu. in 6. licet gl. in d. c. ſuper eo. videatur ſcientiā alterius exigere.

Ex his illud celebre dubium exoritur, quid dicendum
7 ſit, qñ duo, † inter quos ſuberat canonicum impedimentum, contrahunt matrimonium per verba de præſenti, ſub conditione tñ ſi Romanus Pontifex diſpenſauerit, cumq; contractum permiſerit, an diſpēſatione ſecuta ſtatim abſq; nouo cōſenſu ſit matrimonium, an ſponſalia, ita vt licet coniugium nō ſit, cogi tñ poſſint ad id contrahēdum, & ſi opinio Theologorum, quam paulò ante præmiſimus, eſt tenenda, facilè ſoluitur quæſtio, verum communi & à noſtratibus receptiſſima opinione præmiſſa, in hoc dubio Inno. Card. & Abb. in d. c. ſuper eo. tenēt ad coniugium hoc perficiendum eſſe neceſſarium nouum conſenſum præter Papæ diſpēſationem. idem Sylueſt. in verb. matrimonium. 3. q. 9. Hen. in c. fi. de cond. app. 2. col. Are. conſi. 144. col. 5. idem Are. dicens hanc opin. comm. eſſe in l. apud Iulianum. §. conſtat. 3. col. ff. de leg. j. quam l. interpretatur ſimul cū l. cū ſeruus. plures ad id adducens aſſerit hanc opin. eſſe comm. Ferd. Loazes Illerdenſis præſul in tract. de matrimo. 12. dubio, in prin. hic. n. contractus, ſm eos, à principio fuit illicitus: ergo ex eo non potuit oriri aliqua obligatio. l. cum lex. ff. de fideiuſ. præterea hæc conditio impoſſibilis eſt, quia à principis voluntate dependet, vt in d. §. conſtat. probatur, & in l. continuus. §. cum quis. ff. de verb. ob. & a matrimonio reijcitur, ac remanet purus ipſe contractus. c. fi. de cond. app. ſed talis contractus purus minimè valet, ergo ēt ſi Papa diſpenſauerit, non erit matrimonium, imò nec ſponſalia de futuro, ſm eoſdem [& cōem opinionem, quam ſequit Domini. Sotus in d. ar. j. ſcribens, hanc ſententiam magis communem eſſe, quod & Adrianus paulò ante citatus apertiſſimè concedit.] Sed his rationibus reſponderi poteſt. Primò hunc contractum fore illicitum, ſi ſimpliciter fiat, ſi verò fiat ſub conditione, quæ contractum ad illicitum tps referat, licitum eſſe, l. in tps. ff. de hæred. inſtit. vō qui ita contraherēt, nō eſſent excōicati. ex clem. vnic. de conſang. ꝙ not. Adr. in 4. tract. de matrimo. q. 10. ad fin.

8 Secundò reſpondetur, id † ꝙ a principis voluntate pēdet, reputatur impoſſibile, quando illud princeps non ſolet concedere: id verò quod princeps ſolet concedere, non eſt dicendum eſſe impoſſibile, qualis eſt diſpenſatio in 3. gradu conſanguinitatis, alijſq; ſimilibus impedimentis, ꝙ patet ex d. §. conſtat. dum dicit, cum diſtrahi non ſoleant, vbi hoc notare videntur Cuma. Pau. & Alex. optimus tex. in l. intercidit, ff. de cond. & demon. l. quidam relegatus, & ibi Soc. & Luſita. ff. de reb. dub. ſenſit Aret. in d. §. conſtat, quem ſequitur Sigiſmun. Lofredus conſi. 16. nu. 9. idem not. Soc. Iun. conſi. 51. vol. j. col. vlt. qui omnes expreſſim aſſerunt, impoſſibile iudicari id, ꝙ à principis voluntate pendet, qñ non ſolet a principe fieri. Imò licet id, quod pendet a principis voluntate dici poſſit impoſſibile largè, non tamen ex ſtricta interpretatione, ēt ſi non ſoleat à principe concedi, id etenim ſi fieri a principe poteſt, poſſibile eſt, ꝙ fiat. tamen quia princeps, etiam ſi id poſſit, non ſolet facere, dicitur impoſſibile. Sed non eo mō, quo impoſſibile dr̃ & aſſumit̃ in c. fi. de cond. app. vbi impoſſibile ego intelligo, ꝙ natura, vel iure eſt impoſſibile: id ergo ꝙ à principe fieri iure poteſt, licet nō ſoleat fieri, nec erit impoſſibile à natura, nec à iure. Item conditio impoſſibilis de iure, qualis iſta quibuſdam videri poteſt, ſi ad futurum referatur, non reijcitur à matrimonio, vt no. Adria. in 4. quæſtio. 12. de matrimo. & dicemus paulò poſt, igitur iſta conditio non eſt dicenda impoſſibilis, quo fit vt Aret. ratio minimè conuincat pro eius opinione. E diuerſo Cald. Ant. & Præp. in d. cap. ſuper eo. tenent eueniente conditione iſta, & ſic Rom. Pontif. matrimonium permittente, non eſſe neceſſarium nouum conſenſum, ſed eſſe iam matrimonium ex euentu conditionis, propter illam communem opin. Canoniſtarum, quā præcedenti quæſt. retulimus. idem repetit Calde. conſi. j. titu. de ſponſa. Dec. in l. ea quæ raro. ff. de regu. iur. in id etiam inclinat Iaſ. in d. §. conſtat, quam ſententiam conſuetudine ſeruari teſtatur Nico. Boer. deci. 264. num. 27. & ſi vera eſt communis opinio Canon. ego non video cur iſta opinio Cald. & ſequacium non procedat. quòd ſi opinio Theologorum vera eſt, arbitror eueniente conditione eſſe iudicanda ſponſalia de futuro, non matrimonium, quod mihi magis arridet. [idemque Adriano placuiſſe videtur.]

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Conditio contra ſubſtantiam matrimonij, & ſic contra aliquod ex matrimonij tribus bonis, ipſum contractum vitiat.*

2 *Conditio illa, ſi te adulterandam tradideris, eſt contra matrimonij ſubſtantiam, aduerſus Ange. de Clauaſio.*

3 *Conditio, quæ ſubſtantiæ coniugali repugnat, & ſi honeſta ſit, ipſum matrimonium deſtruit, contra Palud.*

4 *Beatiſſima Virgo qualiter in matrimonium conſenſerit, ac virginitatem fuerit profeſſa.*

5 *Matrimonio contracto plura contingunt, quæ ſi ab initio intercederent, matrimonium ipſum irritum facerent.*

6 *Conditio illa: ſi negaueris debitum, quoties mihi non licet exigere, eſt contra ſubſtantiam matrimonij.*

7 *Conditio contra ſubſtantiam matrimonio adiecta, tunc demum ipſum vitiat, quando adijcientes non ſuſpendunt contractum in euentum conditionis.*

8 *Modus, qui refragatur coniugali ſubſtantiæ, etiam matrimonij contractum nullum reddit. Secus tamen eſt in pacto.*

9 *Conditio præteriti, aut præſentis temporis, licet ſit contra ſubſtantiam matrimonij, ipſum minimè vitiat.*

10 *Conditio contra matrimonij ſubſtantiam, etiam quæ ſit reſolutiua actus, ipſum contractum vitiat.*

11 *Conditio contra ſubſtantiam matrimonij ab vno adiecta, altero refragante, an irritum faciat coniugium.*

12 Conditione

12 *Conditione contra coniugij ſubſtantiam adiecta, nullum effectum habere coitum ſubſecutum.*
13 *Conditionalis matrimonij contractus purus efficitur, ex ſolo coitu præcedente defectum conditionis.*
14 *Coitus inter virum & fœminam qualiter probetur.*
15 *Conditio, cuius euentus obligationem oriri apertè impedit, ipſum contractum matrimonij vitiat.*
16 *Cautela quædã hoc in re à doctorib. tradita, cautè admittenda eſt.*
17 *Conditione contra actus ſubſtantiam appoſita, in quo coniugalis contractus à cæteris differat.*
18 *Conditione profeſſioni adiecta, an qua habere propria bona profitenti permittatur, an ipſa profeſſio valeat.*
19 *Intellectus cap. Diaconi. 28. diſtinct.*
20 *Eccleſiæ conſecratio valet reiecta conditione, qua epiſcopum ab eius cura excludit.*

§. PRIMVS.

CÆTERVM de his conditionibus acturi, hoc præmiſſo, coniugalem conſenſum licitas & honeſtas cõditiones admittere, quid dicendum ſit de cõditionibus cæteris, quę vitiũ ſecũ afferant, videbimus, vt tandẽ aliquot exẽpla de cõdõnib. illicitis explicem⁹.

3 Conditiones † aũt, quæ oino licitæ non ſunt, poſſunt in hoc contractu contingere tripliciter, aut enim conditio eſt contra ſubſtantiam matrimonij, aut eſt impoſſibilis, aut turpis. Conditio contra ſubſtantiam matrimonij ipſum matrimonium contractum vitiat, ac deſtruit. c. ſi. de cond. appo. Regia l. pen. & fi. titu. 3. par. 4. & probatur ratione: nam ſine ſubſtantia nihil poteſt ſubſiſtere. c. tuas nos. de ſponſ. c. detrahe. j. q. j. l. cum hi. §. prætor ait. ff. de tranſac. l. cum precario. ff. de precar. no. Barto. in l. vbi ita donatur. ff. de dona. cau. mor. ſubſtantia verò hic deficit, igitur contractus fieri nequit. Subſtantia autem deficit, cum ea conſiſtat in conſenſu ad ſocietatem coniugalẽ, ſub quo includitur tacitè conſenſus mutuus ad vinculũ perpetuum coniugij, ad fidem ſeruandam, ad prolem ſuſcipiẽdam, quæ quidem tria bona ſunt matrimonij. cap. omne. 27. q. 2. Conditio ergo illa, ſi generationem prolis euites, eſt contra ſubſtantiam matrimonij, quia eſt cõtra illud bonum prolis, in quod conſenſus coniugalis dirigitur. Illa ſi te adulterandam tradideris, contra bonum fidei. Illa verò donec inueniam aliam meliorem te, contra vinculum indiuiduum. Sic ergo iſtæ conditiones intelligendæ ſunt, vt contra ſubſtantiam coniugij appoſitæ cenſeantur. vti gl. & Doct. in d. c. ſi. explicant.

Primò hinc colligitur Ange. in ſumma, in verbo, matrimonium. 3. imped. 3. §. 11. manifeſtè errare, dum dicit
2 hanc conditionẽ, ſi te † adulterandam tradideris, nõ eſſe contra ſubſtantiam matrimonij, niſi adijciatur, ita, vt mihi non tenearis reddere debitũ coniugale, quia ſine hac adiectione, illa conditio non eſt contra ſubſtantiam matrimonij, i. contra fidem, quam alter alteri tenetur exhibere in reddendo debitum coniugale. Sed tñ eſt contra fidem, quam alter alteri tenetur exhibere, non tradendo alij quam coniugi corpus ſuum, quæ quidem fides nõ eſt de ſubſtantia matrimonij: nam ſine ea põt eſſe coniugiũ, vt ipſe Ang. probare nititur, in ver. matrimonium. 2. q. 23. & ita intelligit tex. in d. c. ſi. cui repugnat Ang. interpretatio, ſiquidem de ſubſtantia coniugij eſt ſeruare fidem alteri coniugi, non tradẽdo alij q̃ marito vſum ſui corporis, vt docet Th. in 4. diſt. 31. q. j. ar. 2. & Sylue. in ver. matrimonium. 4. q. 6. atq; ita expreſſim Ang. reprobat Adr. in 4. q. 9. de matrim. nec iniuria, cum ex d. c. ſi. conſtet adulterium eſſe contra fidem coniugalem, & hac ratione eſſe contra ſubſtantiam matrimonij. idem profitetur Diuus Aug. lib. vnico, de bono coniug. c. 4. quem retulit Grat. in c. ille aũt. ver. adulterium. 32. q. 5. idem Aug. in lib. de nuptijs & concupiſcentia. c. 11. & 15. vñ Grat. aſſumpſit. c. omne. & c. cõiunx. 27. q. 2. tametſi falſo illa duo capita in lib. Decretor. tribuantur Aug. in lib. de bono coniug.

Secundò ex hoc dubia videtur conclu. Palud. in 4. diſt.
3 30. quæſt. 2. conclu. 2. dũm dicit † matrimonium non vitiari ex adiectione conditionis honeſtæ, imò illam conditionem admitti, licet contra bonum prolis, vel contra bonum vinculi ſit, vt ſi quis contrahat matrimonium cum fœmina hac expreſſa pactione, ſi ſecum viuat in perpetua caſtitate, & cõtinentia, vel ſi religionem conſummato matrimonio profiteatur, eo etiam profitente, ex noſtris idẽ not. Imo. in l. vbi ita donatur. ff. de don. cau. mor. Barb. in c. ſi. col. j. de preca. non enim vitiat matrimoniũ perpetua continentia, qualis etiam fuit inter Mariam & Ioſeph. & tñ inter eos fuit perpetuum, & perfectum coniugium, vt probatur in d. c. coniunx. 27. q. 2. Hęc tamẽ Palud. opinio falſa vr̃ per tex. in d. c. ſi. eſt enim hæc conditio quamuis honeſta, contra coniugij ſubſtantiam, quæ conſiſtit in conſenſu ſaltem citato ad carnalem copulã, nempe in explicito conſenſu ad cohabitationem coniugalem: repugnat ergo iſtius conditionis adiectio ipſi cõſenſui, quia in pactũ deducitur iſthæc continentia. Th. in 4. di. 28. q. ſi. in ſi. Adr. q. 9. de matr. Sylue. in ver. matr. 4. q. 6.
4 & Abb. in c. cõmiſſum. de ſpon. Nec obſt. obiectio ex † matrimonio ſacratiſſimæ Virginis, nec aliorum coniugium decreta continentia, quia matrimonio contracto caſtitas voueri põt per coniuges. c. quod Deo patri. 33. q. 5. Diuus Aug. in epiſ. ad Editia. no. gl. Abb. & alij in c. tua nos. de iureiur. idẽ Abb. in c. j. de conuer. coniug. idem in c. veniens. de regula. nõ tñ põt hoc deduci in pactũ tpe cõtractus. Nec enim Beatiſſima Virgo caſtitatem deduxit in cõuentionem tempore coniugij, quamuis eſſet diuinitus certa Ioſeph in eodem eſſe caſtitatis & continentiæ propoſito. itaq; matrimonium contraxit ſimpliciter, & licet certum ſit, antea voluiſſe virginitatem, conſenſit tamen in coniugalem cohabitationem, & implicitẽ in oĩa, quę ad matrimonium expectant: ex hoc autem non ſequitur Beatiſſimam Virginem conſenſiſſe expreſsè in carnalem copulam: id enim repugnaret virginitati: implicitè verò conſenſit, non in actum copulæ, ſed in potentiam, qui quidem conſenſus non eſt contrarius virginitati, ſecundum Tho. in 4. diſt. 30. q. 2. ar. j. probat tex. in c. Beata. 27. q. 2. Sed & contra Palud. illud facit, q̃ contracto matrimonio multa contingere poſſunt, quæ id non vitiant, & tñ eadem ab initio irritum contractum facerent, votum. n. ſolenne vtriuſque poſt copulam matrimonio accedit, quod ab initio contractus contingens eundem contractum vitiaret. cap. j. cap. rurſus. qui cler. vel vouen. Sic li-
5 cet † contracto cõiugio poſſint maritus & vxor expreſsè continentiã vouere, nec ex hoc matrimonium irritum erit, à principio tamẽ ipſius contractus votum iſtud explicari non poteſt, cum ſit contrarium ipſi actui contractus. ex quibus probanda eſt opin. gl. in c. de infidelibus. de conſan. dicentis, etiam inter paganos pactum de mittendo libello repudij coniugalem contractum irritum facere. quamuis inter infideles libellum repudij permiſſum eſſe concedamus, quod alibi dicemus, atque eo maximè gl. recipienda eſt, q̃ nec inter paganos libellus repudij ſit permiſſus. vnde opin. illius glo. tenuit Thom. in 4. diſt. 39. q. j. arti. 3. ad quintum. licet Card. Abb. & Prępo. eam reprobent.

1 Tertiò ex his patet verum eſſe, no. Adr. in 4. quæſt. 14. de
6 matrim. dicens conditionem † hanc coniugio adiectam, ſi coniugale debitum negare velis, quoties mihi id exigere non licuerit, eſſe contra ſubſtantiam matrimonij, & ideo ipſum contractum vitiari. quia non ſequitur, mihi non licet exigere, ergo licet tibi negare. vnde non poteſt dici eſſe hanc conditionem ex his, quæ a iure inſunt, cum conſtet quandoque, idque pluribus caſibus nõ licere marito debitum exigere, & tamen non licere vxori illud negare ſi maritus exigat. Nã ſi maritus velit vxorẽ cognoſcere affectione fornicaria, & ita exigat debitum, peccat quidem mortaliter, & tamen uxor tenetur reddere illud debitum. Item ſi maritus fecerit uotum ſimplex continentiæ, & exigat, peccat mortaliter, non tñ ex hoc poterit uxor ei negare debitum. atq; etiam ſi maritus credat matrimonium illud non fuiſſe, nec eſſe legitimum, ex aliquo impedimento canonico, quod mulier ſcit certò non ſubeſſe, ſi ipſe exigat, mortaliter peccat, ipſa uerò uxor libera non eſt ab obligatione reddendi, quæ omnia latius Adr. explicat in d. quæſt. 14. Nec uxor mortaliter peccat ex cooperatione ad peccatum, cũ nõ

cooperetur

cooperetur ſpontè, ſed coactè, nec poſſit ab hoc peccato
virum auertere. quod not. Palud. in 4. diſt. 32. q. j. art. j.
Quarto his adijcienda eſt non cõtemnenda huius cõ-
7 cluſionis interpretatio, nempe ut intelligatur † matrimo
nium eſſe nullum ex adiectione conditionis contra eius
ſubſtantiam, quando contrahentes intendunt matrimo-
nium contrahere, & eo contracto hanc conditionem ſer
uare, & eius obligationem inducere, cuius rei ſit exem-
plum, Contraho tecum matrimonium animo liberrimo
contrahendi, & tamen volo te adulterari, vel venenum
aſſumere ſterilitatis cauſa: hi etenim, qui hoc modo cõ-
trahunt, matrimonium contrahere intendunt, & eo con-
tracto, obligationem adijcere, quæ omnino aduerſetur
ſubſtantiæ coniugij. Secus ſi contrahentes, qui has condi
tiones adijciunt, nolint contrahere, donec conditiones
euenia͂t, tunc. n. conditiones minimè concurrunt cum cõ
iugio, ſed ſuſpenditur ipſe matrimonialis conſenſus, &
illæ conditiones tanq̃ turpes reijciuntur. ex ſecunda par-
te dicti c. ſi. quo ſit, vt hoc caſu matrimoniũ ualeat, ſicuti
eleganter not. Adr. in 4. q. 9. de matrim. qua in re lectorem
admoneo dubiam eſſe hanc opinionem, propter verba
in eo. c. ſi. parte prima expreſſa.
Quintò hinc infertur non tm̃ conditionẽ contra ſub-
8 ſtantiam coniugij ipſum contractum vitiari, † ſed ẽt mo
dũ contractui adiectũ. Palud. in 4. di. 29. q. 2. arti. 3. quem re
tulit Sylue. in ver. matrimonium. 3. q. ſi. idem notat Dec. in
auth. ingreſſi. C. de ſacroſ. eccle. nu. 23. modus etenim ineſt
cõtractui, cui adijcitur, nec pactum a contractu ſeparatũ
inducit. vñ ſi contracto matrimonio, etiam incontinentà
fiat pactum, ꝙ repugnet matrimonij ſubſtantię, pactum
hoc reijcitur, & manet ipſe contractus firmus, ut ſi qs ma-
trimoniũ ſine cõditione, & mõ contrahat, paciſcatur ta-
men ꝙ alter generationem prolis euitet, vel adulteretur.
hęc pactio non nocet ipſi cõtractui iam perfecto. qđ ſen-
tit Card. in d. c. ſi. in quodã intellectu, quẽ refert, & ſequit
Præp. ibi, col. j. & probari põt in l. per ſeruum. §. j. cũ l. ſeq.
ff. de vſu. & hab. vbi diſtinguitur an in eadem oratione,
vel diuerſa adijciatur modus contra ſubſtantiã actus, ta-
metſi Chriſtoph. Caſtellioneus in rep. l. vbi ita donat. col.
3. ſcripſerit tex. in d. c. ſi. par. j. etiam in pacto locũ habere.
Nã & alijs contractib. pter matrimonium, pactum contra
ſubſtantiam actus reijcitur, manetq; actus firmus, vt ibi
conſtat, & dicetur inferius, quamuis Roma. in l. j. §. ſed ſi
mihi. ff. de verb. oblig. teneat tex. in d. capitu. par. j. non ha
bere locum in mõ, ꝙ Bar. in d. auth. ingreſſi, ſenſerat. &
Imo. in l. vbi ita donatur. ff. de donat. cau. mor. col. ſi. quoe
in intellectu d. c. ſi. reprobat Aret. in d. §. ſed ſi mihi. 2. col.
Barb. in c. ſi. de preca. & Ant. Rub. in l. non ſolum. §. morte.
ff. de no. op. nunc. col. 90. num. 597. poſt Ant. in d. c. ſi.
Sexta huius concluſionis interpretatio conſtat ex Pa-
lud. in 4. diſt. 29. q. 2. ar. 5. conclu. j. dicente text. in d. cap. ſi.
9 parte j. procedere † in proprijs conditionibus futuri euẽ
tus, non tñ habere locũ in conditionibus pñtis, vel pteri-
ti tpis: ſi. n. quis contrahat matrimoniũ cũ aliqua fęmina,
ſi adulteriũ cõmiſit, ſtatim matrimoniũ ualidũ eſt, ſi adul-
terium illa fœmina commiſerat, uel nullũ eſt ipſum cõ-
iugium ex ipſa pactione, ſi adulterium fœmina illa non
commiſiſſet. ſiquidem conditio de præſenti, vel de prę-
terito non ſuſpendit actum, nec propriè eſt cõditio. l. in-
ſtitutio talis. ff. de cond. inſt. l. cum ad præſens. ff. ſi cer. pe-
ta. glo. in l. ſi ſic. §. j. ff. de leg. j. Soc. Iaſ. & Deci. in d. l. cum ad
præſens. idem Dec. in l. actus legitimi. ff. de reg. iur. nota. p
Bar. & alios in l. j. ff. de condi. & dem. col. j. comp etit enim
propriæ conditioni actum ſuſpendere
Septimò ex præmiſſis patet tex. in d. c. ſi. parte j. eſſe in-
10 telligendum ſiue ſit conditio † contra ſubſtantiam con-
iugij ſuſpenſiua actus, ſiue ipſum actum reſoluens. Si
quis enim ita contrahat cum fœmina, vt ſi fornicetur, li-
ceat ei aliam vxorem accipere, nihil agit, cũm hæc adie
ctio ipſum actum corrumpat. ita Card. Abb. & Præp. in d.
cap. ſi. idem Card. & Præp. in cap. j. de condi. appo. & pro-
batur in d. c. ſi. dum dicit, donec aliam inueniam. ex his po
terit hęc eadem res ad exemplum deduci ſubiecta condi-
tione per dictionem, ſi.
Octauò ſic eſt intelligenda cap. ſi. deciſio, vt parte pri-
11 ma procedat, quando vterque † contrahentium cõſen-
tit adiectioni conditionis, ſecus enim ſi alter contradicat
illi conditioni. tunc equidem non infirmatur actus. Sed li
cet matrimonium non ſit, erunt tamen ſponſalia de futu
ro, quę in matrimonium ex carnali copula tranſibunt. itẽ
Hoſt. Inno. Abb. & Doct. vri fatetur Præp. in d. cap. ſi. col. n.
j. & 2. quam opi. ſequitur Ant. Rub. in l. non ſolum. §. mor-
te. ff. de no. op. nun. nu. 590. & Caſtellioneus in d. l. ubi ita
donatur. col. nu. 3. & pe. eſt enim à cõditione receſſum ex
eo, ꝙ alter non conſentit adiectioni conditionis. idẽ Syl-
ue. in ver. matrim. 4. q. 5. imò matrimonium ipſum non vi-
tiabitur eo, quòd quis contrahat ſub conditione contra
ſubſtantiam actus adiecta, alter verò uerba proferat ab-
ſoluta, & pura, ſm ipſum Syluest. quod non poteſt aliqua
ratione rectè defendi. Nec placet Doc. interpretatio hęc,
quæ aſſerit altero contradicente ipſum contractum vim
ſponſaliorum de futuro ſortiri: id enim falſum videtur,
nam & ſi alter cõtradixerit, primus qui conditionem ad-
iecit, hactenus nec conſenſit matrimonio, nec ſponſali-
bus: cum purè nondum conſenſerit, ſed ſub conditione,
quæ ab alio non recipitur, igitur ab eo nihil actum eſt, ex
quo conſenſus elici poſſit ad ſponſalia vel matrimoniũ:
ille enim conſenſus ab eo præſtitus vitium habet mani-
feſtum, ipſam. ſ. conditionem contra ſubſtantiam actus,
quo ſit, vt ab hac communi opi. diſcedat Adr. in 4. q. 9.
de matrimo. Imol. in l. vbi ita donat. ff. de donat. cau. mor. j.
& 2. col. & Aret. in l. j. §. ſed ſi mihi. ff. de uerb. obl. vnus ete-
nim contrahit ſub conditione, alter purè, diuerſitas ergo
in ſubſtantia, irritam facit ipſam obligationem. l. j. ſi quis
ſimpliciter. ff. de uerb. obl. & licet Iaſ. in d. auth. ingreſſi.
nu. 34. dicat hanc opi. & octauum intellectum com. eſſe,
addit tamen ſibi nõ omnino placere. vñ magis pbat Adr.
ſententiam. Verum pro communi opi. inducitur tex. in c.
aliquãdo. 32. q. 2. ubi probatur, ꝙ ſi vterque coniux ab ini-
tio non conſenſit conditioni ſterilitatis, ſed alter tantũ, il
le erit adulter vxoris, illa autem, ſi fœmina conſenſit, ma-
riti meretrix: igitur matrimonium contrahitur, quando
alter tm̃ hanc conditionem adiecit. alter vero ei contra-
dicit. quod commun. aſſertio probat. Sed illi canoni re-
ſpondet Adr. loqui illũ tex. qñ alter tm̃ aio, & facto ſic ma
trimonium deturpat, non tñ conditione expreſſim in cõ-
tractum deducta. cui interpretationi verba Aug. refragã
tur. lib. j. de nup. & concupiſcentia. c. 15. à quo tranſcri-
ptus fuit canon ille. quamobrem ego non ita libenter ab
hoc octauo intellectu diſcedo, & planè fateor alterius tm̃
conſenſum eſſe purum, alterius conditionalem, ille tñ cõ
ditionalis conſenſus non uitiat actum, quia ad eum uitiã-
dum requiritur alterius etiam conſenſus in illã conditio-
nẽ, q̃ contra ſubſtantiã actus adiecta fuit. ſicuti exigeret
ad agendum actum validum. c. j. de reg. iur. manet ergo il-
le conſenſus in matrimoniũ conditionalis, eritque cõſi-
derandus ex conditione: non tamen actus eſt vitiatus.
Igitur ſi conditio eſt contra ſubſtantiam actus, & tur-
pis impoſſibiliſve reijcietur ab actu. c. ſi. in fine, de condi.
app. quo caſu intelligo illud qđ ex Sylue. notaueră. Si ve-
rò ſit honeſta, erit receſſum à conditione, ſi carnalis copu
la ſequatur. c. ſuper. eo. c. per tuas, de cond. app. atque hũc
opinor eſſe huius cõis opinionis cõſonũ itellectũ, tamet-
ſi ingenuè fatear Are. Imo. & Adr. ſniam pbabiliorẽ eſſe.
Nonò hinc infert nihil referre, an copula ſubſequat,
12 qñ † matrimonium fuit contractũ adiecta ex vtriuſque
conſenſu conditione contra ſubſtantiam actus. ille con-
tractus nullus eſt, nec valet in uim ſponſaliorum: igitur
coitus efficere neq; matrimonij præſumptionẽ ſm cõem
in d. c. ſi. quã probat Adr. in 4. de matr. q. 5. licet à conditio
ne cenſeatur receſſum, quando actus valuit, vt conditio-
nalis, ſi ſequatur copula. tex. in c. de illis. c. per tuas. c. ſup
eo. de cond. app. q̃ quidem copula duo operatur ſimul, ac
13 conſequenter. † Primum, vt hic conditionalis contractus
ſit purus ad ſponſalia, ac demum ex hoc ſequitur ſecun-
dum. ſ. ſpõſalia iſta hoc pacto facta, matrimoniũ effici. gl.
Abb. Pręp. & alij in d. c. de illis. Adr. elegãter in 4. de matr.
q. 8. & Ant. Rub. conſ. 60. ex quo infert intellectus ad text.
in c. j. de cond. app. vbi contracto matrimonio ſub cõdõ-
ne ẽt honeſta, & poſſibili, ſi uelit quis dimittere eam, cũ

qua contraxit, non poterit. eſt.n. intelligendus ille tex. qũ
coitus interceſſit ante conditionis defectum, ex quo á
conditione receſſum eſt per ipſam copulam, & matrimo
nium valet exploſa conditione. probatur ex tex. ibi, eam
relinquere voluerit. Præmittunt. nulla verba cohabitatio
nem, & carnalem copulam. arg. c. ad diſſoluendũ. de deſp.
impub. Carnalis autem coitus hunc effectum operatur,
quando ante defectam cõditionem contingit: quia ſi poſt
defectum conditionis ſequatur copula, nihil conducit
ad coniugij præſumptionem, cum iam præmiſſum matri
monium omnino defecerit. obſtat tamen tex. in c. ꝑ tuas.
de cõd. appo. vbi matrimonium iudicatur propter copu
lam remiſſa conditione, & tamen ibi poſt defectum con-
ditionis probatur copulam interceſſiſſe; Sed reſpondeo
in illo caſu ex confeſſione viri eſſe ſatis probatum ius fę
minæ agentis pro matrimonio: aſſeruit.n. vir propria cõ-
feſſione indiſtinctè illam fœminam cognouiſſe carnali-
ter: igitur iam conſtat in illis ſponſalib. contigiſſe copu-
lam, quæ præſumitur ante conditionis defectum. Sed ad
euertendam hanc probationem, quæ fauet mulieri, &
matrimonio, eſt neceſſaria probatio ex aduerſo conclu
dens, ſcilicet ipſum virum poſt conditionis defectũ ſpõ-
ſam cognouiſſe, & non antea. hoc autem ibi probatum
non fuit, nam & ſi probatum fuerit poſt defectum condi
tionis, uirum ſponſam cognouiſſe, potuit tamen contin
gere eam ab ſponſo cognitam fuiſſe ante defectum cõ-
ditionis: ex eo.n. quod poſt cognouerit, non ſequitur ne-
ceſſariò eam antea non cognouiſſe. Sic ergo cum proba
tio fœminæ eſſet concludens, ex aduerſo verò minimè
conuinceret, matrimonium ibi iudicatur propter copu
lam omiſſo defectu conditionis. ita Hoſt. Abb. Præp. &
alij in d.c. per tuas. hoc dubium explicant, quamuis gl. ibi
nõ rectè id itellexerit. ex quo infert, fauore matrimonij
dubiã confeſſionem eſſe intelligendam contra ipſum cõ
fitentem. quod in d.c. per tuas. Card. & Præp. notant. licet
aliàs dubia confeſſio in fauorem confitentis non contu
macis ſit accipienda. Ant. & Præp. in c. ex literis, in j. de
ſpon. Dec. in c. in præſentia. nu. 24. de prob. idem Dec. in
l. in contrahenda. ff. de reg. iur. explicat optimè in cri-
minibus Felin. in capitu. cum dilecti. de accuſat. colum. 4.
& Anch. conſi. 179.

Quia tamen ad matrimonij contractum ſæpiſſimè cõ-
14 ducat plurimum probatio copulæ, † eſt ſciendum in hac
re uiro aſſerenti ſe cognouiſſe aliquam fœminam credẽ
dum eſſe, vbi de matrimonio cum ea contracto agitur. c.
continebatur. de deſp. impub. cap. ſi quis acceperit. 33. q. j.
imò & mulieri iuranti ſe a viro cognitam, fauore matri-
monij creditur. Hoſt. Ant. Abb. Præp. & alij in c. duo pue-
ri. de deſp. imp. & Henr. in d.c. cõtinebatur. Quãuis Præp.
in d. c. ꝑ tuas. in hoc vltimo contrarium teneat. Prima tñ
opi. quę vtroque caſu comm. eſt, procedit pręmiſſa coha
bitatione maris & fęminæ, ex qua cõiectura non leuis ca
pitur, uerè præceſſiſſe copulam, vtcumque tamen ſit, pro-
bari poteſt contrarium per obſtetricum aſpectum, aliã-
ve probationem, ex qua conſtare poſſit coitum nondum
præceſſiſſe. gl. in d.c. continebatur. quam Doct. ibi appro
bant alia in capitu. propoſuiſti. de prob. vbi Fel. & Dec. 2.
colum. quibus ſimilis eſt in capitu. 2. ver. affectata. de tem-
po. ord. in 6. & eſt commu. opinio ſecundum Alexan. in l.
qui bona. §. qui damni. ff. de dam. infec. colum. penul. &
Iaſ. in l. ſi quando. C. vnde vi. colum. 4. notat Hipp. in rub.
C. de prob. nume. 137. Scribit tamen Aug. libr. j. de ciuit.
Dei, cap. 18. obſtetricem quandam explorantem uir-
ginis integritatem, manibus eam corrupiſſe. probatur
etiam coitus alijs modis, quos Abb. & Doct. not. in capit.
præterea. de teſtib. & in c. literis. de præſump. & Soc. Iun.
conſi. 32. uol. 1. col. 2.

Decimò hæc ipſa concluſio, quã ex prima par. c. ſi. nota
uimus, ad alia exẽpla ꝑter ibi à Roma. Pontifice expreſſa,
15 adducenda eſt. † Nam & hæc conditio, contraho tecũ, ſi
veneris ad exequias meas, uel ſi capitolium non aſcende
ris, eſt contra ſubſtantiam actus, cum euentus harum cõ-
ditionum non permittat obligationem naſci, ut aduertit
Adrian. in 4. de matrimon. quæſtio. 5. nec copula ſubſecu
ta matrimonij præſumptionem operatur, ſecundum eũ.

Vndecimò ex eodem c. ſi. par. j. ſic intellecto ſolet no-
16 tari cautela quædam, qua ia, † qui animo non omnino li
bero contrahere cogitur matrimonium, id cõtrahat ver-
bis, non ſincerè, ſed fictè, ſi adijciat conditionem contra
ſubſtantiam matrimonij, & alterius conſenſum ſaltẽ taci
tum ad id exigat: ille.n. contractus ex hia nullus eſt. & ita
cõiter notãt Doc. in d. cap. ſi. quod refert Gerar. ſing. 21. &
Hippo. ſing. 286. caueat tamen lector, ne hiſce doct. caute
lis nimis addictus ſit, harum enim uſus non eſt ita paſſim
probandus, ſed tunc cum iniuria quis opprimitur.

Duodecimò, quo iſta aſſertio, quam hactenus tractaui-
mus, rectius percipiatur, operæ pretium erit perpẽdere,
17 quanam † ratione in cæteris contractib. conditio adie-
cta contra ſubſtantiam actus tollat, atque ea reiecta actus
cenſeat ualidus. l. cũ ꝑcario. ff. de precar. & not. in c. fin. de
ꝑcar. at in matrimonio ipſũ actũ corrũpat? Sunt.n. q legẽ
illam, cum precario. intelligant quando modus adijcitur
contra actus ſubſtantiam: noſtram uerò deciſione, nquã-
do conditio. itaque ſecundum eos modus reijciendus eſt,
non tamen conditio, ſed ipſa actum uitiat. ita Imol. in l.
ubi ita donatur. ff. de don. cauſ. mor. Iaſ. in auth. ingreſſi. C.
de ſacroſ. eccl. nu. 36. quorum reſponſio quatenus tangit
c. ſi. de cond. appo. & id intelligit nõ procedere in modo,
ſuperius à nobis exploſa fuit, dum uerò l. cũ precario. di-
ctat non habere locum in conditione, ſed in mõ, nequa-
quam placet, imò nec in modo l. illa procedit, modus.n.
contra ſubſtantiam actus, ipſum actum uitiat. l. per ſeruũ.
ff. de uſu & hab quam ob rem, ni fallor, ita dicendum eſt
conditionem contra ſubſtantiam actus tunc ipſum actũ
irritum facere, quando reſiſtit initio actus, quia repugnat
conditio illi qualitati, ſine qua actus initium capere non
poteſt, ut eſt conſenſus ad matrimonium requiſitus, ſine
quo actus initium capere non poteſt, ideo conditio re-
pugnans huic qualitati, uitiat ipſum actum. l. obligationũ
ſubſtantia. ff. de act. & obl. l. diuus. §. cæterum. ff. de mil. teſt.
ex quo dicebat Cor. cõſ. 75. in 2. uol. col. 4. qđ ſi quis dicat
inſtituo hæredem Titium animo non inſtituendi eſt nulla
inſtitutio, quia id quod adijcitur inſtitutioni contrarium
eſt ipſius inſtitutionis initio. Sic ergo ad coniugalis con-
tractus initium conſenſus exigitur liber ab illis conditio
nib. igitur ſi conditio aliqua interueniat, actus non tenet,
Sed in l. cum precario. & in l. ubi ita donatur. atque in c.
ſi. de preca. non adijcitur conditio, nec pactum, quod ini
tio contractus repugnet: conſenſus.n. ad gerendum actũ
illum non tollitur ex illius conditionis adiectione, ſed
id quod adijcitur, eſt contra quandam illius actus quali-
tatem, quæ ita inhæret actui, ut contraria qualitas eidem
actui, & eius nomini proprijsq; eius effectibus aduerſe-
tur. tunc etenim reiecta illa conditione actus ualet, qui
nullo impedimento ſubſiſtente initum aſſumpſit: unde mi
nimè conuenit, ut ſic geſtus ex adiectione illi incompe-
tenti ſoluatur. Nam & teſtamentum ſi fiat cum promiſſio
ne & clauſula derogatoria ſequentis uoluntatis, adhibi-
ta iuris ſolennitate, illa promiſſione ſublata, qua teſtator
pollicetur ſe illud teſtamentum non reuocaturum, ualet
teſtamentum: quia illa adiectio non eſt contraria initio
actus, qui ex uoluntate adhibita iuris ſolennitate ꝑficit, li
cet repugnet actui & eius nomini proprijsque eiuſdem
actus qualitatibus, ex quibus hoc proprium eſt, ut mu-
tari, reſcindique liberè ualeat à teſtatore. l. ſi quis in
principio teſtamenti. ff. de leg. 3. quæ quidem facilius in-
telligentur ex traditis à Carolo. de contract. q. 59. nu. 353.

Ex his dubium illud celebrè explicandum eſt, num † re
18 ligionis profeſſio irrita ſit ex eo, ꝙ fiat ſub conditione, ſi
poſſit habere propriũ is, qui profitetur, uel ſi permittat
ei coniugalis uſus, aliudve, quod uoto continentiæ, pau-
pertatis, aut obedientiæ cõtrarium ſit: an uerò ſit hęc cõ-
ditio reijciẽda, ita ut actus ualeat. & Bern. in c. ſi. de cond.
appo. ꝑ tex. ibi, quę ad mrimoniũ ſpũale, & ſic profeſſio
nem inducit, aſſerit actum ex hoc irritum eſſe. idem repe-
tit in cap. 2. de ſta. monac. & Accur. in l. per ſeruum. §. j. ff.
de uſu & habit. Cald. Card. & Abb. in d.c. ſi. Are. i l. j. §. ſed ſi
mihi. ff. de uerb. obli. 2. & 3. colum. Dec. in authen. ingreſſi.
nume 12. C. de ſacroſ. eccl. Adr. in 4. q. 9. de matr. per text.
à ſenſu contrario inductum in capit. dudum. de conuerſ.
coniug.

coniug. quā opinionem aſſerit eſſe cōiter receptā Barb.
conſ.3 in j.vol.col.pe.Alc.in d.§.ſed ſi mihi.nu.19.& And.
ab Exea i rubr.ff.de pact.nu.510.ētſi p modi adiectionem
is,qui profitet,propriū ſibi retineat, ut notat Ant.Rube.
in l.non ſolum.§.morte.ff.de noui oper.nuntiat.col.90.ni
ſi is modus ex interuallo adijciatur. quod notat Iaſ.in d.
auth.ingreſſi.colum.6.& idem And.ab Exea, idem & nos
notauimus paulò ante in hoc eodē §.5. intel. Rurſus hac
conditione adiecta validam eſſe profeſſionem tenet gl.
in d.auth.ingreſſi.& in c.ſolet.32.q.2.Hoſt.Io.And.& Ant.
in d.c.fi.q̄ opinionem cōem eſſe teſtantur Imol. & Fel.in
c.cum M.de conſt.nu.75.Iaſ.eam ſequutus & Dec. nu. 21.
in d. auth. ingreſſi. verum in dubio conditio iſta , ut quis
poſſit aliqua bona ſibi retinere,nō nocet profeſſioni , qa
intelligitur ex licentia,ſeu permiſſione prælati, & ea du
rante, non aliàs.gl.& Abb.in c.fin. verſic.ut in domo. qui
cler. vel uouen.notat And.ab Exea in d.rub.de pact.num.
509.Quibus omnibus adductis notandum eſt,ad ſubſtan-
tiam religionis perfectè pertinere tria uota,continētiæ,
paupertatis, & obedientiæ , vt docet eleganter Tho.2.2.
q.186.art.3.4.& 5.non tñ ita præcisè ſunt hæc tria uota de
ſubſtantia, quin qñq; limitata religioni etiam adhæreant
eſſe, etenim hæc tria vota de ſubſtantia perfectæ religio-
nis conſtat,poſſe autem contingere limitata patet,vt vo-
tum paupertatis intelligatur in particulari, non in com-
muni. Item votum continentiæ quandoq; intelligatur in
caſtitate coniugali,ut in militib. Sancti Iacobi , qui pro-
fitentur caſtitatem coniugalem, & nihilominus religioſi
ſunt,& tria vota ſubſtantialia profitentur:nam & obediē
tiam,& paupertatem promittunt,quamuis non exactam
neque præciſam. qđ eleganter oſtendit Fortunatus Gar-
ſias in conſ.præſtito pro militia ſancti Iacobi.2.par.verſ.
præterea. vnde in aliquot religioſis erit contra votū cō-
tinentiæ ipſum coniugium , non tamen erit contra ſub-
ſtantiam religionis.Qua tamen in re contrarium probat
ex D.Thoma,& alijs Domi.Sot.lib.8.de iuſt.& iur.q.5.ar.3.
exiſtimans coniugium,& rem vxoriam omnino pugnare
cum religione, & deducit ex hoc milites hos Sancti Iaco
bi non eſſe ſimpliciter religioſos,& idem de ſimilib. Sic
non erit contra ſubſtantiam religionis vouere pauperta
tem limitatam , licet poſſit eſſe contra ſubſtantiam voti,
attenta qualitate religionis, quam profitetur.

Ex quib. ego infero ad dubij ſolutionem , ingreſſum
religionis validum eſſe , neque irritum fieri , imò ex reli-
gionis profeſſione profitentem teneri ad ea,quæ ei mo-
nacho incumbunt,& ſic ad præciſam paupertatem,com-
pellitur.n.ea agere,ac ſeruare,quæ cæteri monachi ſerua
re tenentur,non tamen ex vi uoti tenebitur ad præciſam
paupertatem. Sic etiam patet profeſſionem factam hac
cōditione,ut profitēti licitum ſit bona liberè acquirere,
& propria ſibi retinere,etiam plato inuito, irritam eſſe,
hoc.n.eſt contra religionis ſubſtantiam , cum pauperta-
tem minimè profiteatur.& hoc caſu procedit gl. in d.c.fi.
Sed ſi profiteatur ſub hac conditione,ut ſibi liceat retine
re quandam domum uti propriam,cum bonis iam acqui
ſitis,ualere profeſſionem religionis,reiecta conditione.
c.fi.qui cler.uel uouen.atque ita intelligenda eſt glo. in d.
authen.ingreſſi. licet uotum paupertatis non teneat,ſi di
cta conditio eius ſubſtantiæ repugnet, attenta peculia-
ri illius religionis qualitate.

Hinc deducitur intellectus ad tex.in capit.diaconi. 28.
19 diſt.dum probat, ſacros † ordines collatos alicui prote-
ſtanti,& adijcienti conditionem matrimonij, valere reie
cta conditione , & tamen ſi matrimonium ab eo fuerit
contractum,in miniſterio debere manere ſic ordinatum,
& ſic in ſacris ordinibus,non in matrimonio,ut Abb.ex-
plicat in capitu.cum M.de conſt.colum.7.Sed ſi is abſque
conditione fuerit ſacro ordine inſignitus,ac demum ma
trimonium contraxerit , deponitur ab ordine.ita text.
ibi.dicta enim conditio non eſt contra ſubſtantiam or-
dinis ſacri,quia iure diuino ſacro ordine præditus non te
netur abſtinere à coniugio, quamuis hoc ex cōſtitutio-
ne eccleſiæ,& iure canonico, qđ inferius oſtendā,ubi tra
ctabo de impedimento ſacri ordinis, ideo conditio reij-
cit, quia eſt cōtra naturā actus ſic iure Pontificio reqſitā.

20 Hinc etiam eccleſiæ † conſecratio, dotiſque conſtitu-
tio ualet,ſublata conditione,quæ epiſcopum ab eius cu
ra excluderet.cap.2.10.q.1.ubi gl.hoc notat. Abb.in cap.
requiſiſti , de teſtam. colum.penul. Bartol.in l.quoties.§.
fi.ff.de admi.tut.Fel. in capit. cum uenerabilis . de excep.
nu.33.poſt Inn.in cap.in Lateranenſi. de præben. & Abb.
in capitu.nobis.de iure patro. imò iſta conditio reijcien-
da eſt , etiam ſi in pœnam , dictam dotem eccleſiæ teſta-
tor uoluerit in alios pios uſus conuertendam eſſe, caſu,
quo epiſcopus uelit curam illius eccleſiæ epiſcopo com
petentem ſubire.ita Rota antiqua 868.Felin.in d.num.33.
& Rochus Cur.in tract. de iure patro. in uerbo , pro eo,
quod quæſtio.12.prædicta enim conditio non repugnat
ſubſtantiæ actus, quamuis refragetur his, quæ à iure cir-
ca illius conditiones ſtatuta ſunt , quod ita intelligunt
Abb.ac cæteri,in d.capitu.fin.de condit.appo.

EX §. SEQVENT.I.

SVMMARIVM.

1 *Conditio impoſſibilis , aut turpis fauorem matrimonij à contra-
ctu coniugali excluditur.*
2 *Conditio impoſſibilis de præterito , tollitur à matrimonio , turpis
verò in præteritum concepta toleratur.*
3 *Conditio impoſſibilis ex aliquo accidenti , poſſibilis tamen ex ſua
natura , non excluditur à matrimonij contractu.*
4 *Conditio impoſſibilis , aut turpis nullum præ ſe ferunt matrimo-
nij contractum deficiente conſenſu.*
5 *Defectus conſenſus qualiter poſſit colligi , adiectis his condi-
tionibus.*
6 *Conditio turpis , quam tamen adijciens honeſtam eſſe credit , con-
tractum matrimonij vitiat.*
7 *Conditio impoſſibilis , etiam de iure , manente contractu matri-
monij prorſus ex eo tollitur.*
8 *Intellectus ad clem. vnicam , de conſang.*
9 *Perpenſa longè lateq́; ratio decidendi ad tex. in c. fin. de cond. ap-
po.in vlt. par.*
10 *Conditio omnino extitura , an ipſum matrimonij contractum
vitiet.*
11 *Actio non oritur ex contractu habente conditionem incertam
quando , certum tamen quo ad euentum , donec conditio eueni-
at , licet ſtatim obligatio oriatur.*
12 *Conditio ſi te virginem inuenero , tollitur à matrimonij con-
tractu.*
13 *Conditione matrimonio adiecta , ſi permiſerit fœmina ſe carnali-
ter ab eodem viro cognoſci , ſecuta copula , matrimonium per-
ficitur.*

§. SECVNDVS.

1 TVRPIS † uerò conditio à coniugij con-
tractu excluditur, ipſumque matrimoniū
manet firmum , vt ſi quis dicat , contraho
tecum matrimonium,ſi patrem occideris.
tex.in c.fi.par.vlt.de cond.appo.c.j. eod.ti.
Iuxta commu.eius intellectum, quod qui-
dem dubium uidetur,cum conſenſus ad matrimonium re
quiratur,hic autem conſenſus non eſt purus, nec abſo-
lutus,ſed relatus in euentum conditionis,ergo priuſquā
conditio, quantumcunque turpis,eueniat,qui ſic contra
xit,non cenſetur conceſſiſſe. Verum his reſponderi po-
teſt,eccleſiam iuſtiſſimè à contractu coniugali turpem cō
ditionem reijcere,ac reddere ipſum contractum purum,
vt cōſtat. Ille ergo,qui contrahit matrimonium,ſciens il
lam turpem cōditionem ab eccleſia tolli, & manere cō-
tractum purū,uidetur contrahere purè matrimonium,&
conſenſum purum ad matrimonium præſtitiſſe. quod no
tant Inno.Io.Andr.Præpoſ. & alij in c.j.de condi.apposi.
dum illum tex.ita exponunt,in uerbo,teneatur. perinde
ac ſi conditio non eſſet adiecta, quæ quidem turpis con-
ditio reijcitur à canone fauore matrimonij , ſicut à lege
fauore ultimæ uoluntatis etiam excluditur.l.reprehendē
da.C.de inſtitutionib.& ſubſtitut.ubi Iaſ. & Dec.l. condi-
tiones.ff.de cond.inſtit.quę quidem ratio ēt locum habet
in conditione impoſſibili,ſiquidem etiam illa fauore ma
trimonij reijcitur,& manet actus purus.tex.in d. cap.fin.
ſicuti & fauore ultimæ uoluntatis eadem ab actu tollit

l.j.& ibi Bar.ff.de cõd.inſti.l.obtinuit.ff.de cond.& dem.§. impoſſibilis. Inſtit. de hæredib. inſtituen. ſic Imo.in d.l.j. non ſemel hanc rationem ad matrimonij contractum deducit.Ius etenim ipſa hæc verba interpretatur iuxta ſenſum ſimplicem,ac ſi conditio adiecta nõ eſſet,& hoc quidem in fauorem matrimonij induxit, cum dubium eſſet ſerio,an iocosè hæ conditiones à contrahentibus expreſſæ fuerint,quod Ioan.à Medina explicare conatur in tracta. de contract. q.23. dicens ſcientiam huius interpretationis in contrahentibus exigi, vt ipſe contractus purè & ſimpliciter valeat. diſtat tamen hac in re conditio turpis a conditione impoſſibili:turpis † enim conditio,ſi de præterito, vel præſenti ſit, non tollitur ab actu, ſed vel ſtatim tenet matrimonium, vel non tenet ex cõditionis euentu,vel defectu.nam & in hoc caſu nemo ad delinquendum inuitatur,nec ipſe actus ſuſpenſus eſt.Vnde ſi quis ita contrahat matrimonium, ſi Titium occidiſti,matrimonium tenet, ſi alter Titium occiderat, ſi verò nõ occidiſſet,matrimonium ibi nullum contrahitur.Sed conditio impoſſibilis, etiam ſi ſit de præterito, vel de præſenti ſemper reijcienda eſt,& contractus ipſe manet purus,vt ſi quis dicat fœminæ, contraho tecum, ſi heri non fuit ortus ſol.quod notat Palud. in 4.diſtin.29.q. 2. artic.5.ex quo colligo primum intellectum ad tex.in d.c. fin.parte vltima.

3 Secundò hæc vltima illius c. pars eſt intelligenda † de conditionibus à natura impoſſibilibus.Secus erit dicendum in conditionibus poſſibilibus à natura ex accidenti tamen,vel ex lapſu alicuius in præteritum, quod redire non poteſt, impoſſibilibus. Sic enim contractum matrimoniũ vel valet,vel irritum eſt,ex euentu conſtitutionis. Adri.in 4.de matrim.q.6.Palu.in d.ar.5.conclu. 4. & Stepha.Caiet.in ſacramentali q.49.de matrim.concl.4.quẽadmodum ſi quis contrahat cum fœmina ſub hac conditione,ſi es virgo,ſi pater tuus viuit, quamuis enim præmiſſa corruptione ſit impoſſibilis virginitatis conditio, ſic etiam morte patris præcedente, eſt impoſſibilis vitæ conditio,tñ quia contingit ex accidenti,vel ex tranſcurſo præteriti,quod redire non poteſt, & de ſe propria ſui ipſius natura virginitas in fœmina, & vita in patre eius erant poſſibilia,non reijciuntur hæ conditiones,ſed uel ſtatim valet, vel ſtatim matrimonium eſt nullum, quod etiam notat Aret.conſi.82.col.pen.& Syluest.in uerb.matrimonium.3.q.8.in quo quibuſdam videri poteſt matrimonium ab vltima voluntate differre, quia in vltimis voluntatibus conditiones ex accidenti impoſſibiles reijciũtur,& valet actus.l.ab omnibus.§ in teſtamento.ff.de leg. j.l.ſi Mæuia.ff.de hæredib.inſtit. ſed tamẽ illæ leges loquũtur in conditionibus etiam à natura impoſſibilibus, non ex accidenti,nec ex facto præterito,quia quamuis poſſibile ſit aliquem habuiſſe filiam, tamen impoſſibile eſt, & fuit, eam viuere, ſi eam non habuit, quo fit vt leges illæ etiam ad matrimonium deduci poſſint. Hinc fieri cõſtat, vt ſi quis matrimonium contraheret cum fœmina ſub conditione,ſi eius filia viuit, nunquam tamen habuit filiam,impoſſibilis ſit dicta conditio in ſpecie,licet poſſibile eſſet illã filiã habere,& eã viuere. Sed qui eam non habuit, impoſſibile videtur eam uiuere. Verum hac in re exactiori diligentia eſt notandum,conditionem in præteritum, vel in præſens conceptam, quæ nec contigit, nec potuit contigiſſe,tollendam eſſe ab vltimis voluntatibus,illam verò,quæ potuit contigiſſe,& tamen non cõtigit, falſam cenſeri, & actum viciare.tex.in l.cum in ſecundo.§.j.ff. de iniuſt.rup. facit l. demonſtratio.§.j.ff. de cond. & demon. quod ſi in futurum concipiatur conditio,quæ potuit contigiſſe,tñ modò contingere non poterit,vt ſi Titius viuet, quia iam tempore adiectæ conditionis mortem obierat,talis conditio reijcitur, vt impoſſibilis.l. multa.§.j.ff. de cond. & dem. ſecundum communem interpretationem. Bar.in l.j.colum.2.ff.de conditio. inſtitutio.& in l.circa.ff.de hæred.inſtit.Alb. Ang.Bald.& Imo.in l.ſi Mæuia.eod.ti.ex quibus Palud.opinio erit intelligenda, quãdo illa conditio in præſens, uel præteritũ concepta, licet non contigerit,potuit tamen contigiſſe. ſecus verò erit dicendum,quando vel hæc ipſa conditio, quæ potuit accidere, licet minimè euenerit,fuerit in futurum concepta, vel conditio in præteritum, vel præſens concepta, nec potuit contigiſſe, nec contigit. his enim caſibus actus ualet,etiam coniugalis, reiecta conditione,niſi poſſibilis videretur ipſi contrahenti adiecta conditio,quod alibi tractabo.atque hæc procedunt perpenſa Bar.& aliorum opinione,qua omiſſa Petrus Stella Aurelianenſ.in l.qui Romæ.§.Augerius.ff. de uerb. oblig. defendere conatur conditionem conceptam in præteritum,vel in præſens,ſiue potuit,ſiue numquam potuerit eſſe vera,vltimam uoluntatem irritam facere,ſi deficiat: & intelligit d.l.ſi Mæuia.in conditione concepta in futurum,ex litera Pandectarum, quæ in futurum concipit illam conditionem,quam opinionem ideo referre libuit, quòd ex ea Palud.ſententia indiſtinctè ꝓcedet in conditione in præteritum, uel in præſens concepta. reſpectu huius intellectus,tamen erit falſa eiuſdem Palud.opinio, quam præcedenti intellectu retuli,qua ratione à communi opinione non eſt diſcedendum. ex qua præcedens intellectus optimè confirmatur quo ad deciſionem Palu. ibi traditam in fine.

4 Tertiò ex his infertur † matrimonium contractum ſub cõditione turpi,uel impoſſibili nullum eſſe, ſi cõſenſus coniugalis defecit in contrahente,unde cum in foro interiori animę ei credendum ſit,non iudicabitur matrimonium, authore Adri.in 4.q.7.de matrimo.& Palud.in quarto ſententiar.diſt.29.q.2.ar.5.conclu.5. idem probat Ioan.à Medina de contract.q.23.

Quartò eadem concluſio ita intelligenda eſt, ut etiam 5 in foro iudiciali quandoque † coniugium contractum ſub conditione turpi, uel impoſſibili nullum iudicetur. quod contingit,quando conſtat conſenſum coniugalem defeciſſe,quia expreſſe aliqui ſic contraxerunt, ut nullo pacto vellent conſentire, niſi eueniente conditione.ita Adr.in quarta,de matrimonio.q.6.Stephan. Caiet. in ſacrament.Neapoli.q.49.de matrimo. conclu.8. idem ſcribit Adria.q.7. quando ex alijs coniecturis poteſt iudex pręſumere conſenſum defeciſſe. atque id poteſt potiſſimè colligi,ſi contrahens credebat conditionem eſſe natura poſſibilem.

Si enim eſſet in controuerſia diſputatio,an poſſet ſtellarum pars è cœlo in terram cadere, & contrahens hac conditione contraheret, ſi poſſibile eſt ſtellam aliquam liqueſcere,& in terram cadere,vel ſi ſtella aliqua hoc anno ceciderit in terram,certè etiam in foro iudiciali non eſſet hic contractus iudicandus coniugalis propter manifeſtum diſſenſum, quod probatur, nam & in teſtamentis,vbi conditio impoſſibilis reijcienda eſt,actusque, vt purè conceptus valet, corruit actus, ſi teſtator credebat conditionem eſſe poſſibilem,tex.in l.ſeruo manumiſſo. ff. de cond. indeb. quam præter alios explicat optimè Aret.in l.impoſſibilis.ff.de ver. ob.ſi. colu.dicit ſing.Soc. in l.mulcta.§.j.de cond.& dem.

6 Quintò ex eodẽ itellectu ſubinferẽ matrimoniũ † cõtractũ ſub turpi cõditione, q̃ tñ credebaẽ honeſta,non tenere,nec poſſe dici purè contractũ,vt idẽ Adr.aſſerit.q.7. de matrim.ut ſi qs matrimoniũ contrahat ſub hac cõditione,ſi coniugale debitũ mihi nõ negaueris,in quocunque dubio exiſtas,an licita ſit inter nos carnalis copula. Exiſtimant.n.quidã licitè poſſe tunc vxorẽ debitũ reddere viro,ex aduerſo alij contrariũ opinantur,qđ alibi tractabimus, credit tñ contrahens licere oĩno id, quod in conditionem deducit,nec exiſtimat turpem eſſe cõditionẽ, igitur non intendit purè in matrimoniũ conſentire.

7 Sextò eadẽ vltima c.ſi.cõcluſio ꝓcedit, ẽt † ſi cõditio ſit impoſſibilis de iure,licet natura poſſibilis ſit.Si quis.n. contrahat matrimonium ſub conditione,ſi inter conſanguineos intra quartum gradum poterit coniugium contrahi,uel ſi filius ſine cauſa poſſit à patre exheredari, matrimoniũ tenet,reiecta conditione hac impoſſibili de iure,ſicuti & teſtamentum.l.j. iuxta cõmunem intellectum. ff. de cond. inſti.§. impoſſibilis. Inſti. de hære. inſtituen.l. continuus.§.cum quis.ff.de verb. obl. refertur enim hæc conditio in dubio ad ius præſens,quo iure id impoſſibile eſt,quod etiam Adr.probat in 4.q.11.de matrim.dicens conditionem,

condition em, quæ ad ius futurum dirigitur, permiſſam eſ
ſe, nec actum purum eſſe, vt ſi quis ita contrahat matri-
monium, ſi aliquando licebit coniugium contrahi inter
attinentes ſibi quarto gradu, vel ſi hoc anno licitum erit
equitare in mulis, cū id modò, lege lata à Carolo Cæſare
ac Hiſpaniarum Rege inuictiſſimo prohibitum ſit, quod
notandum eſt: nam Syluester in verbo, matrimonium. 3.
q. 9. indiſtinctè negat matrimonium contractum ſub cō-
ditione, iure tantum impoſſibili, validum eſſe, reiecta cō-
ditione, imò eam minimè reijciendam fore exiſtimat.

Subinfert ex hoc intellę. ad tex. in clem. vnica. de con-
8 ſang. † vbi ipſo facto excommunicantur, qui in gradu p-
hibito matrimonium contrahunt, vt locum habeat, etiā
ſi contrahentes ſub hac conditione contraxiſſent, ſi in-
ter conſanguineos in quarto gradu licet matrimonium
contrahi. nam cum iſta conditio reijciatur, remanet pu-
rus matrimonij contractus, igitur pęna illa locum habet,
niſi conſenſus coniugalis omnino defeciſſet. quod in aię
interiori iudicio notandum eſt, ſm Adr. in 4. de matrim. q.
9 11. Mirum † tamen eſt, cur matrimoniū contractum ſub
impoſſibili conditione valeat, cum conſtet abſq; conſen
ſu matrimonium contrahi non poſſe, is uerò, qui ſub im-
poſſibili conditione contrahit, non cenſetur conſentire
imò nec conſentit, teſte Iuriſc. in l. non ſolum. ff. de act. &
oblig. conditio. n. impoſſibilis potius tendit, iuxta cōem
vſum loquendi, in diſſenſum, quā in conſenſum, eiusque
adiectio potius vř iocosè facta ad irriſionem, q̄ ſerio ad
obligationem. quo fit, vt Duran. in 3. ſentē. diſ. 29. q. 4. hāc
difficultatem ſoluendam relinquat peritioribus. Verum
Palud. in 4. diſt. 29. q. 2. ar. 5. concl. 5. dicebat deficiente cō-
ſenſu non eſſe hoc matrimonium in foro interiori, tene-
ri tamen contrahentem ſub hac conditione ad matrimo
nium nouiter contrahendum pp præceptum eccleſiæ,
quod in d. c. ſi. exponitur. Sed hoc ultimum non placet
Adr. q. 7. de matrimonio. quia tex. in d. c. fin. nullum nobis
exhibet præceptū de contrahendo matrimonio, ſed eſſe
iam cōtractum iudicat, & decernit. Nec me latet a viris
doctiſſimis illius c. ſi. concluſionem de conditione impoſ
ſibili ſic intellectam fuiſſe, vt loquatur in conditione im-
poſſibili, adiecta tñ contractui, vt adimplenda, quia natu
ra poſſibilis erat, penſata tamen contrahentium qualita
te impoſſibilis, vt ſi quis contraheret cum fœmina matri
monium, ſi ei daret centum millia aureorum, & fœmina
eſſet pauper, & manifeſtè impotens ad illa dandum. vel
ſub hac conditione, ſi daret ei regnum, hæ etenim con-
ditiones, quæ vt obſeruandæ adijciuntur, repelli debent
à matrimonio: cum. n. contrahentes, qui hanc conditio-
nem appoſuit, ſciat eam alteri impoſſibilem eſſe purè
contraxiſſe videtur. Si uerò conditio apponitur, non vt
adimplenda, ſed manifeſtè, ut non ſequatur, quia eſt im-
poſſibilis à natura, irriſorius eſt hic cōtractus iudicādus.
Nec credendum eſt, ſerio uelle aliquem matrimoniū cō-
trahere, ſi dicat, contraho tecum matrimonium, ſi digito
cęlum tetigeris. Cæterum hæc conſideratio hac in re di-
ligentiſſima eſt, quippe quæ interiorem ſenſum illius c.
ſi. exactè perpendat, non tamen omnino eſt immunis ab
obiectionib. quas diſputationis cauſa proponam. conſen
ſus equidem ita in primo caſu deficere videtur, ſicuti in
ſecundo: ſi quis. n. contrahat hac conditione, ſi alter, qui
omnino pauper eſt, centum millia aureorum dederit, ita
vř ab actu diſſentire, ſicuti ſi contraheret, ſi digito alter
cęlum tetigerit: probat l. cū hæres. §. j. ff. de teſta. liber. Prę
terea illa decretalis, quæ hanc aſſertionem probat, con-
dita fuit à Gregorio nono, cuius canones ſapiunt euidē
ter phraſim Iuriſconſultorum, apud quos conditio illa
primi caſus difficilis appellatur, non impoſſibilis. l. con-
tinuus. §. cum illud. ff. de verb. obl. & ibi Are. Nā & Theo-
phil. i. ſi. Inſt. de legat. impoſſibili' cōditioni hoc exemplū
accommodat, ſi in cœlum aſcenderis. Item ius canoni-
cū in hac deciſione voluit fauere matrimonio, ſicut ius
ciuile vltimæ uoluntati, à qua excludit conditiones im-
poſſibiles, licet in eis exigat liberrimum conſenſum, vult
denique has impoſſibiles conditiones pro non ſcriptis
haberi: & tamen in vltimis voluntatib. conditio illa pri-
mi caſus, quæ difficilis, non impoſſibilis iudicatur, nō re-
pellitur, ſed actum ipſum irritum facit. d. l. cum hæres. §. j
gl. in §. impoſſibilis. Inſt. de hæredib. inſtituen. Bar. & Imo.
in l. j. i ſi. ff. de cōd. inſt. Imò & ſi p̄dicta interpretatio admit
tenda eſt. tex. in d. c. ſi. par. ult. eſt intelligēdus de cōdōne,
quæ, impropriè dř impoſſibilis, propriè autem difficilis,
atque excluderetur à litera illius text. conditio propriè
impoſſibilis, quę naturaliter nequit contingere: & tamē
ille tex. de impoſſibili loquitur. Nec eſſet fauor matrimo
nij ſimilis fauori ultimarum voluntatū, imò contrarius
ut ex præmiſſis conſtat: ille uerò tex. has conditiones im
poſſibiles pro non ſcripiis habendas fore, manifeſtè ſta-
tuit fauore matrimonij. Vnde illius c. ſenſus mirè recon-
ditus eſt, niſi quod antea diximus, modò repetamus. ſ. ius
canonicum præſumere ex intentione contrahentium, &
fauore matrimonij illas conditiones non eſſe adiectas ad
conſenſum ſuſpendendum, ſed purè contractum fuiſſe
coniugiū. Sicuti ipſe Adr. fatetur d. quæſt. 7.
10 Eſt & aliud in hoc tractatu dubium, utrum † matrimo-
nium contractum ſub conditione omnino extitura ua-
leat exploſa cōditione, an debeat eius euētus expectari,
ut contraho tecum, ſi cras ſol orietur. in quo gl. in d. c. p
tuas. de cond. apposi. tenet expectandum fore conditio-
nis euentum, & eam ſequuntur Ioan. Andr. & Anto. ibi.
E contrario eſſe matrimonium purum reiecta condōne,
aſſerunt ibi Hoſt. Card. Abb. & Præp. Tho. in 4. diſt. 29. q. 3.
& ibi Palud. q. 2. ar. 5. concluſ. 3. & Syluest. in uerb. matri-
monium. 3. q. 2. conditio. n. oīno extitura non ſuſpendit
actum, imò actus ille purè cōceptus cenſetur. l. hęres me-
us. ff. de condit. & demonſt. l. quod ſi ſub ea. ff. de cōdictio
ne inde. l. ſi pupillus. §. j. ff. de nouatio. igitur cōiugalis hic
contractus purus erit, non cōditionalis. Siquidem quod
omnino extiturum eſt, non poteſt non contingere, atq;
ideo præſens eſſe uidetur. Iaſ. tamen in l. impoſſibilis. fin.
col. ff. de uerb. oblig. dicit gl. procedere, qñ illa conditio
oīno extitura eſt, habet tñ diem incertum, ut contraho
tecum ſi Titius morietur, quamuis. n. certū ſit Titiū mori-
turum: eſt tñ incertū, qñ morieř: & ideo donec moriatur
Titius, non eſt matrimoniū. ex Bartol. in l. ita ſtipulatus. 2.
11 q. princ. ff. de uerborum obligationib. ubi † dicit ex con-
tractu habentem conditionem certam, & omnino ex-
tituram: incertam uerò quo ad tempus non oriri actionē
ante euentum. idem glo in l. in omnibus. ff. de regulis iu-
ris. & ibi Dec. Imol. & Aret. & alij in d. l. ita ſtipulatus. per
l. j. C. ut actiones ab hær. Sed hæc Iaſ. opinio non placet,
quia Bar. dictum procedit quo ad actionem, illa enim or
ta non eſt, obligationem autem conſtat ſtatim ortam fuiſ
ſe. gloſ. in d. l. j. C. ut actio. ab hæred. & in §. poſt mortem.
Inſt. de inut. ſtipul. tex. in l. ſi quis ſpoponderit. C. de con-
trahend. ſtipul. quemadmodum expreſſe idem notāt Pet.
& Cynus in d. l. j. Paul. in l. j. ff. de condition. & demon-
ſtratio. Ripa in d. l. ita ſtipulatus. num. 90. Alciat. in l. cede-
re diem. ff. de uerborum ſigni. latè Ioan. Igne. in l. j. §. ſer-
ui appellatione. ff. ad Syllani. in princip. & probatur,
quia id quod ſub hac conditione debetur, nouari pōt. l.
ſi Stichū. §. j. ff. de nouat. Sed ſi nulla eſſet orta obligatio,
non poſſet nouatio cōtingere, l. j. ff. de nouat. igitur obli-
gatio ante diem orta cenſetur, probatur etiam in l. nam
& ſi cum moriar. ff. de cond. indeb. ubi id, quod ſub hac
conditione debetur, ſi ſoluatur ante diem, repeti non po
teſt, ergo obligatio ante diem orta erat, unde ſequitur
matrimonium purè contractum dici ante diem, qua ra-
tione Hen. in capitu. fin. de cond. appoſ. aliter hanc q. diſ-
ſoluit, dicens hunc contractum non eſſe iudicandum,
primum, quando uerba contrahentium referuntur ad
tempus conditionis euenturæ, vt ſi quis contrahat ma-
trimonium, ſi & quando cras ſol orietur, ſi & quando
ſol erit in ſigno Libræ, hoc enim caſu non refellitur ab
hoc contractu iſta conditio, quia conſenſum ſuſpendit.
idem notat Adria. q. 16. de matr. & ita poteſt primo defen
di gloſ. opinio, quæ communi ſententiæ aduerſatur. Se-
cundò defendi poteſt opinio glo. quando matrimonium
fuit contractum ſub conditione futuro tempore certiſ-
ſimè euentura, non tamen omnino extitura ſecundum
naturam, exemplum ſit, ſi Antichriſtus naſcetur, hęc. n.
conditio non eſt naturaliter omnino extitura, ſed eſt

contingens in futurum, quia ita conſtat ex ſacra ſcriptura, tunc etenim matrimonium non tenet, nec cenſetur actus ille purus conditione reiecta, ex eo tñ deducuntur ſponſalia de futuro ad effectum, vt copula ſecuta matrimoniũ efficiatur. ita Adria. q. 17. de matr. ex quo patet Accurſ. in l. ſi pupillus. §. j. ff. de nouat. & in l. q ſi ſub ea. ff. de condict. indeb. non rectè nec diligenter exemplum aſſignaſſe ad conditionẽ oĩno extituram, ſi Antichriſtus naſcet, cũ oĩno extitura cõditio dicat illa, q̃ neceſſaria eſt ſm naturam, illa verò ſi Antichriſtus naſcetur, nõ eſt ſm naturam neceſſaria, ſed in futurum certiſſimè cõtingẽs.

12 Nec omittendum eſt, † quod adnotauit glo. in d. c. per tuas. dicens matrimonium cenſeri pure contractum ſi qs dicat fœminę, contraho tecum matrimonium, ſi te virginem inuenero, cum. n. illa conditio ad periculum carnalis copulæ referatur, turpis cenſetur, & ideo reijcienda eſt, vt gl. ipſa notauit, quam ibi ſequuntur Doctores communiter, teſte Præp. ibi, colum. pen. qui tamen poſt Card. diuerſum opinatur, qñ illa conditio ad actum licitum refertur, ſcilicet ſi virgo inueniaris per aſpectum matronarum, atque obſtetricum. idem Syluest. in verbo, matrimonium, 3. q. 8. & Aret. conſ. 82. col. pen. Sed & ſi quis ſub hac conditione matrimonium contraxerit, ſi fœmina
13 † permiſerit ab eo ſe carnaliter cognoſci, ſecuta copula erit matrimonium verum, imò ſi per verba ſponſaliorũ de futuro contraxeris, dicens, contrahã tecũ, ſi pmiſeris te carnaliter à me cognoſci, initio copula iſta ſpõſalia purè contingunt de futuro, atque conſequenter ante perfectam copulam efficiuntur matrimonium. c. is. qui fidem. de ſponſal. quod Vincentio placuit in c. j. de ſponſa. duo. quem Adria. in quæſt. 8. de matrimon. licet gl. in d. c. j. hãc conditionẽ veluti turpẽ crediderit reijciendam fore, qđ falſum eſt, quia intelligitur in hac conditione copula coniugalis, & licita, non autem illicita.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Conditio lucri ex cauſa dotis, vel alia honeſta in contractu matrimonij adiecta, omnino admittenda eſt.*

2 *Donatio poteſt etiam matrimonio conſtante à viro ſene, vel ignobili vxori fieri cauſa remunerandæ iuuentutis, vel nobilitatis.*

3 *Donatio iſta ab vxore ſecundas nuptias contrahente, non debet ſeruari filijs primi matrimonij.*

4 *Intellectus ad l. 26. Tauri.*

5 *Donatio iſta, tametſi dotis nomen habeat, priuilegia dotis minimè conſequitur.*

6 *Lucri ſpe poteſt quis adiecta conditione inuitari ad matrimonium contrahendum.*

7 *Lucri ſpe ita poteſt quis, adiecto modo, inuitari ad contrahendum matrimonium, vt eo non contracto lucrum illud amittat.*

8 *Lucro quem priuari, an ſit pœna.*

9 *Lucrum cauſa matrimonij alicui, ab alio, quàm vxore datum, ſoluto matrimonio, an ſit mariti, vel vxoris.*

§. TERTIVS.

1 SVPEREST † nunc de illa agere conditione, quæ ad lucrum aliquod tẽdit, an in matrimonij cõtractu licita ſit? vt ſi quis contrahat cum Mæuia, ſi ei centum aureos dederit, & tex. in c. de illis. de cond. appo. pbat licitum id eſſe. cui tamen obſtat tex. in l. ſi ita ſtipulatus fuero te ſiſti. §. ſi tibi nupſero. ff. de verb. obl. vbi id non licere Iuriſconſultus palam aſſerit, quia cenſetur promiſſio facta cauſa libidinis. Sed reſpondeo hanc cõditionem licitam eſſe ex cauſa dotis, vt ſi vir pmittat, fœminæ contrahere matrimonium cum ea, ſi ei centum dederit: intelligitur. n. in dotẽ, & id licitum eſt. Nec ibi præſumi poteſt cauſa libidinis adiectam fuiſſe dictam promiſſionem, iuxta communem interpretationẽ tex. in d. c. de illis. atque in dubio honeſta cauſa præſumitur, niſi cauſa cognita turpis promittendi cauſa conſtiterit. quod in d. §. ſi tibi nupſero. probatur. notant Ang. Fulgo. & Iaſ. in l. j. C. de inſt. & ſubſt. ex quibus conſtat præſumi cauſam libidinis, ſi vir dare vxori promittat, non tamen ſi ipſa fœmina viro clare aliquid polliceatur.

Poteſt, & ſecundò iſta dandi conditio admitti præter
2 cauſam dotis, qñ dat † vxori iuueni, vel generoſæ, atq; nobili in præmium iuuentutis, aut nobilitatis, quã vxor amittit contracto matrimonio cum ignobili. l. mulieres. C. de dignit. lib. 12. ita Abb. & Præp. in d. c. de illis. Bart. & Pau. in d. §. ſi tibi nupſero. idẽ Bar. in l. diuortio. ff. de uerb. obl. vbi Doct. eum ſequuntur. facit gl. rectè intellecta in l. ſi voluntate. C. de dot. pmiſ. vbi Bart. notat. & Campe. in trac. de dote. j. par. q. 52. Ioan. Lupi. in c. per ueſtras. notab. 3. §. 21. de donatio. quam opinionem dicit communẽ Curt. Iun. conſi. 6. nu. 20. & Ioan. Lupi. in rub. de don. §. 31. qui in §. 32. nu. 7. idem aſſerit, qñ iſta donatio fieret iã matrimonio conſtante, ſiquidem fieri poteſt ſecundum eũ, & notat Abb. in c. ſi. de donatio. inter virum & vxorem. & Guid. Pap. cõſil. 112. & diſtinguit Salic. in l. 2. C. de dote caut. non nu. quem ſequitur Guliel. Mayne. in l. in ambiguis pro dote. ff. de reg. iur. nu. 58. prædictam opinionem intelligens poſt Salic. quando expreſſe conſtat donandi animus marito cauſa remunerationis. licet hanc Bar. & communem opinionem reprobet Aymon Sauil. cõſi. 51.
3 Ex cõi tñ opi. deducitur non teneri donatariã † vxorẽ ſoluto matrimonio, ſecundo nubentem, hanc donationem conſeruare filijs prioris matrimonij. ita opinatur Fran. de Ripa in l. fœminæ. C. de ſecund. nup. nu. 35. ſic illã legem intelligens, & Ioan. Lupi. in rub. de donat. §. 50.
4 nu. 35. Hinc † etiam infertur intellectus ad l. 26. Tauri, q̃ in viro & uxore idem ſtatuit, qđ prius in d. l. fœminæ. fuerat ſtatutum. Solet tamen appellari hæc ipſa donatio, q̃ uxori à marito ſene, vel ignobili fit, dotis conſtitutio à
5 marito uxori facta, ſed non habet † uxor priuilegia veræ dotis, quo ad hanc donationem, cum non ſit dos. arg. l. aſſiduis. C. qui potior. in pig. habeant, quod ipſe colligo ex
6 Ro. conſ. 445. col. pe. uerſi. unde inferẽdo. † Ex quib. cõſtat poſſe quem ad matrimonium inuitari ſpe lucri cõſequendi, quod Iuriſconſ. apertè docet in l. Titio. §. j. ff. de cond. & demon. quam præter eius interpretes dicit ſing. Ioan. Lupi. in c. per ueſtras. de donat. 3. notab. §. 21. col. 2. ad id etiam eſt optimus tex. in l. j. ubi Iaſ. C. de inſt. & ſubſt. quæ jura loquuntur in eo, qui legato uel donatione aliũ ad matrimonium elicere uult cum aliqua fœmina contrahendum, atque ibi nulla poteſt eſſe turpis præſumptio, vt not. Bartol. in d. §. ſi tibi nupſero. ab alijs ibi receptus.
7 Nec † tantum id poteſt fieri adiecta conditione, ſed & p modum, ſicuti ſiquis Sempronium hæredem inſtituat, ut matrimoniũ contrahat cum Mæuia, q ſi non cõtraxerit, uult eum priuari illa hæreditate. ita Oldr. conſi. 16 quem Aret. ſequitur in d. §. ſi tibi nupſero. dum tamen hic modus nõ adijciatur filio in legitima, id etenim fieri neq̃t. l. qm̃ in priorib. C. de inoff. teſt. & expreſſim Ioan. Lupi. in d. c. per ueſtras. 3. notab. §. 21. col. 5. licet Aret contrarium opinetur in l. Titia. colu. 3. ff. de uerb. obl. Sed cum hæc priuatio hereditatis, ſi matrimonium non ſequatur, per uiã modi, facta uideatur in pœnam non contracti coniugij, ſi quidem hæreditate purè acquiſita priuari, pœna cenſetur. gl. in l. j. §. ſi quis propter. uerſic. per in integrum. ff. de itinere, actuque priua. Iaſ. in l. ſi. §. in computationem. C. de iure delib. 3. col. idem in l. reprehendenda. C. de inſtitutio. & ſubſtitutioni. idem in l. ſi. C. de codic. col. pen. Alex. & Rip. in l. 2. ff. de damno infecto. igitur à matrimonio pœna iſta reijcienda eſt. c. Gemma. de ſponſ. quo ſit, ut licet cum alia contrahat, non erit priuandus hæreditate. Ve-
8 rum huic obiectioni reſpondeo, priuari quem lucro † iã acquiſito pœnam cenſeri, niſi priuetur ab eo, qui lucrũ dedit pacto, conditione, uel modo adiecto. tunc enim iſthæc priuatio pœna non eſt, gloſ. rectè intellecta in l. ſi duo. ff. de acquir. hær. ſing. ſecundum Imol. Aret. ibi, Iaſ. in l. ſin. C. de codicil. expreſſior gl. in l. 2. C. de inuti. ſtipulat. iuncta l. ea quæ. ff. de donat. inter uir. & uxor. Sic itaque intelligenda eſt opinio Oldra. ex his, quæ notat Are. in d. l. Titia. col. 3. & Ioan. Lupi. in d. §. 21. licet non ita exactè id explicuerint.
9 Dubium tñ eſt, † an quantitas ex hac conditione promiſſa & data, ſit ipſius mariti, an uxoris. & Bart. in l. 2. ff. de his, quæ pœnæ cauſ. dicit non eſſe hãc quantitatẽ uxoris,

tis,nec eius dotem cenſeri,ſed eam habere maritum ṗci
puam matrimonio ſoluto.Cuius upinio procedit,quan-
do ex aliquot coniecturi id eſſe conſoum volūtati do-
nantis appareat,alioqui in dubio conſtat hanc quantita-
tem daram,& promiſſam fuiſſe in vtilitatem,& fauorem
fœminæ, cū qua matrimoni contrahitur, & ideo talis
quantitas eius dos cenſeri debet, vt notat Ioan.Lupi.in
rub.de donat.§.44.& 45.in alio ſimili dubio.& in ſpē hāc
opinio.contra Bar.tenet Soc.in d.l.2.col.3.Bal.in l.vnica.
C.de his,quæ pœnæ nomi.col.8 & 9.quem ſequitur Pau.
de Caſtro in l.Titio.§.j.ff.de cond.& demonſtra.col.2.vbi
dicunt monaſterio factum legatum hac conditione,ſi Mę
uiam in monialem acceperit,ipſi Mæuiæ videri relictum.
tametſi in exemplo Bal.& Pau.ſententia, omnino expe-
dita non ſit,quod modo non diſputo.

EX §. SEQVENTI,

SVMMARIVM.

1 *Metus diffinitio atque inibi explicatur Iuriſconſ. in l. 1. ff. quod met.cauſ.*
2 *Metus cadens in conſtantem uirum quis dicatur?*
3 *Metus nunquam excuſat a mortali, nec à ueniali crimine.*
4 *Metu matrimonium contrahens, nec tamen conſentiens, mendax non eſt.*
5 *Euſtratij Ariſtotelici interpretis error atque verba Ariſtot. aliter intellecta.*
6 *Tyrannus an licitè occidatur priuata authoritate?*
7 *Metu committens aliquod crimen an ſit uenia dignus?*
8 *Metus cadens in conſtantem virum arbitrio iudicis decernitur.*
9 *Metus minor cenſetur conſtans in fœmina, quàm in viro.*
10 *Intellectus l. nihil intereſt .ff. de adult.*
11 *Tormentorū queſtio à fœmina potius incipienda eſt, quàm à viro.*
12 *Metus ex excommunicationis an dicatur cadens in conſtantem virum.*
13 *Captus ab hoſtibus promittens pro ſua redemptione aliquod precium, illud ſoluere tenetur.*
14 *Hoſtis, etiam priuatus fidem hoſti datam ſeruare tenetur, ſaluo ſemper iure reipublicæ.*
15 *Metus carceris quando contractum vitiet, atque ibi agitur de intell. l. qui in carcere ff. quod met. cauſ.*
16 *Metus illatus à fortuna contractum minimè vitiat.*
17 *Damnatus ad mortem, vt euadat pœnam meretricem accipiens uxorem, non poteſt ratione illius timoris à contractu recedere.*
18 *Metus amiſſionis bonorum omnium, vel maioris partis, cenſetur cadens in conſtantem virum.*

§. QVARTVS.

TERTIO præcipuè in hoc contractu con-
iugali conſenſus liber exigitur ab omni
coactione, liber.n.conſenſus ad matrimo-
nium eſt neceſſarius,ſed coactio liberum
conſenſum tollit, igitur data coactione,
matrimonium contrahi non poteſt.c.cum
locum.de ſpon.c.veniens.in j.& 2.eo.titu.l. nuptias.ff.de
reg.iur. Sed quia non omnis metus contractū matrimo-
nij impedit, ſed is tm̄, qui cadit in conſtantem virum.c.
veniens.in 2.de ſpon.l.metū.5.& 2.l. continet.ff. qd met.
cauſ.l.vani timoris.ff.de reg.iur.cum dilectus.de his quæ
vi,metuſve cā tractare oportet quis dicatur metus cadēs
1 in conſtātem virum.Cuius rei cognitioni pręmitto, † me
tum eſſe inſtantis periculi,vel futuri cauſa mentis trepi-
dationem.l.j.ff.quod met.cauſa.eſt.n.metus trepidatio mē
tis,quia ex imaginatione futuri, & propè imminētis ma
li perturbatur mens.dixit verò Iuriſcon.inſtantis pericu
li,quia ea,quæ nimium remota ſunt,non timentur, nec
perturbant mentem,omnes.n.ſcimus nos morituros,ve
rum quia non eſt ipſa mors propè, id non curamus,nec
mortis cogitatio mentem perturbat.Vñ Aug. ſcribit Ser-
mo.j.poſt octauas Paſchæ Dom.2.nemo futurorum me-
tum cogitat.futuri periculi dixit Iuriſconſ.quia nondum
illud periculū euenit,ſed propè eſt,atque non longe im-
minet.vt explicat Ariſt.lib.2.Rhetori. ad Theodectem.c.
5.metum autem paſſis in quocunq; cōtractu ſubuenitur.
l.j.ff.quod met.cauſ.quę verba edicti retulit, quod in ore p̄-
toris Deum poſuiſſe,ſcribit Bal.in rub.de contra.inueſt.
non tñ oībus metum paſſis ſubuenit Prætor,ſed his tm̄,q
damnū aliqđ paſſi ſunt ex metu.l. ſi mulier.§. ſi dos ff. qđ
met.cauſ.vnde q metū allegat, probare debet ſe metum
paſſum.& ex eo ſibi illatum damnum,ita tandem obtine
2 bit,mō metus ille fuerit cadens in cōſtantē virū.Eſt † er
go metus cadens in conſtantem virum is,qui illatus,co-
git quem eligere minus malum,ob maius malum ſibi im
minens effugiendum.Conſtans igitur vir ille erit,qui eli-
get potius rem ipſam agere,cuius agendæ cā periculum
inſtat,quam ſubire periculum,quod grauius,atque acer
bius eſt viro prudenti,quàm ipſam rem agere. quod Di-
uus Tho.explicat in 4.ſent.diſt.29.ar.2.Ricar.ibi arti.j.q.j.
& Ioan.Maior.ac Sylue.in verb. metus.q.j.Iacob. Almain
moral.c.3.For.in trac.de ultimo fine,illa.22.col.4.& colli
gitur ex Ariſ.li.3.Eth.c.j.& l.metum.in j.ff.quod met cauſ.
ex quib.conſtantē virum interpretor prudentē,qui ſciat
eligere minus malum ob maioris mali periculum euitan
dum.Vnde ſi quis videat ſibi mortem imminere,aut mē-
bri mutilationem, niſi eum Mæuia contrahat matrimo-
nium,eliget prudenter potius matrimoniū contrahere,
quàm mortis periculum, ſimileve ſubire. At ſi hō diues
videat ſibi imminere periculū amittendi cētum aureos,
niſi cum Mæuia contraxerit matrimonium,& id contra-
hit,non cenſetur hic metus cadens in conſtantem uirum
nec prudentem,eritq; uani timoris excuſatio nullo mo-
do admittenda.ex quo plura inferuntur.
Primò, non eſſe metum cadentem in conſtantem ui-
3 rum nec excuſare,† ſi quis etiam ob euitandam mortem
eligeret peccare mortaliter:imprudens.n.eſſet omnino,
qui mallet mortaliter peccare,quàm mortem ipſam cor
poris ſubire.Siquidem nullum maius malum, quàm pec-
catum,& ut inquit Ariſt.3.Ethic.j.propter quęcunque du
riſſima non eſt quid turpe agendum.idem aſſerit tex.in c.
ſacris.de his,quæ ui metuſve cauſa.
Secundo inde conſtat nō eſſe metū cadentem in cōſtā-
tem uirū,ſi quis eligat etiam ob euitandam mortē uenia
lē contrahere culpa.notat Abb.in d.c.ſacris.col.pe.& p̄-
batur in c.primum.22.q.2.& in c.ne quis.ea. q. Tho.2.2. q.
110.art.3.Mendacium etenim ſæpe veniale crimen eſt, &
ſi nullo pacto licitum eſſe poteſt, ſiquidem ueniale pec-
catum feruori charitatis opponitur.gl. in procem.ſexti.
uerſi.benedictionem,uterque Tho.12.q.72.ar.5.
Tertiò, hinc deducitur obiectio quædam ſatis urgens
4 aduerſus præmiſſa.Nam † uř matrimoniū metu contra-
ctū ſemp cōtrahi ex metu uano,& non cadenti in conſtā
tē uirum,cum ſemper is,qui contrahit,eligat ueniale cri
mē cōmittere,ex eo q mentitur, dicēs uerbis ſe eā acci-
pere uxorē,q̄ aīo & cōſenſu minime recipiat,ergo men
daciū cōmittere elegit ob mortem,euitanda. Mendaciū
uerò maius malum eſt,quā ipſa mors, igitur non eſt hæc
electio minoris mali,ſed maioris. Cui obiectioni rñdeo
negans ipſum contrahentem mendaciū cōmittere, qđ
probatur,is.n.qui metu coactus,profitet ſe illā fœminam
accipere uxorē,& huic contractui conſentire,uerum di-
cit,cum ſimpliciter conſentiat,nō tñ liberè.l. ſi mulier.§.
ſi.ff.qd met.cauſ.c.marito.15.q.j.notauimus & nos par.1.
c.4.atq; in hoc ſenſu ueraciter contrahentis uerba acci-
pienda ſunt,hoc ipſum eſt, quod notant Ioan. Maior.in
4.diſt.29.uerſi.contra tertiam.& ibi Almain col.5.
Quartò,ex hoc deprehenditur Euſtratij, uiri alioquī
doctiſſimi,error,qui,[ſi eius ſunt in librum tertium Eth.
ſcholia,] dum Ariſt.moralia interpretatur lib.3.cap.j.aſ
5 ſeris † laudandum fore eum,qui cum uxore tyranni cō-
ſueſcat, habeatque carnale commercium,mendacium-
ve aliquod committat,ob tyrannum tollendum,eiuſque
oppreſſionem euitandam.is.n. uir qui prudens eſt in eli-
gendis periculis,potius debet oppreſſionē tyranni pati,
quàm adulterium committere,quod ex Ariſt.cōſtat in d.
c.j.quo anthore,is qui timore,tormentis,aut cruciatu il-
la q nō debet agere perpetrat,nulla eſt dignus laude.Nā
& ſm Auguſt.potius debet quis oīa mala pati, quā pec-
cato conſentire,c.ita ne.32.q.5.cap.ſacris.de his,quæ ui.
idem etiam Aug.lib.cōtra mendacium ſcribit, mēdaciū
ſimplex,quod plerunq; ueniale crimē eſt,non eſſe com-
mittendum ob ſaluandā p̄ximi animam ab æterna dāna

tione.d.c.j.&c.ne quis.22.q.2.prudens autem vir commit
terc adulterium non debet,igitur ſi id tyranni metu com
mittat,ſeu ob ipſum tyrannum tollendū laudandus non
eſt.Nec pro Euſtratio eſt Ariſt.dum dixit poſſe cum laude
turpiſſima ſuſtineri honeſtæ, aut mediocris rei cauſa,eſt
enim intelligendus de his,quę moleſta, aut ignominioſa
ſunt viro nobili,honeſto, atq; inſigni , & ideo mala , ali-
qua tñ circunſtantia poſſunt reddi licita,vt ſi vir religio-
ne,morib.& boneſtate inſignis in publicum prodiret mu
liebri ornamento veſtitus,ob metum tyranni comminan
tis parentum occiſionem,niſi uir ille ita in publicum ꝓ-
diret.[Quod & de ſapiente,qui in foro palam ſaltare ꝓ-
miſerat,diſputet M.Cice.lib.3.de officijs.] Non autem eſt
intelligendus Ariſt.de his,quæ adeo turpia ſunt, vt nulla
circunſtantia poſſint licere. ex eo.Ariſt.in d.c.j. & 2.Eth.
c.6.ubi ſcribit adulterium ita malum eſſe,vt nullo modo
poſſit licere,nec rectè committi, quo in loco Euſtrarius
[aut Aſpaſius, uel quiſquis eſt Græcus interpres,] in eun
6 dem labitur errorem. Nec me latet tyrannum , qui † per
uim dominatur nullum habens ius ad illius reipublicæ re
gimen,poſſe à priuato occidi, ubi nullum aliud ſubeſt re
mediū ad illā tyrannidē tollendam.qđ notat Caie.22. q.
64.ar.3.ēt ueneno,& ꝓditoriè.Faber.& Ang.in §.ius gen-
tiū.Inſt.de iure natu.gentiū & ciui.qđ ſi verus reipublicę
1 princeps,ſucceſſionis,aut electionis iure ſit,& tamē in re
giminis mō iuris,atque rōnis limites excedit, a priuato
occidi nō pōt,imò hæreticū eſſet aſſerere id licere, vt tra
dit Alphonſus à Caſt.lib.de hæreti.in verbo, tyrannus. &
Dominic.Soto lib.5.de Iuſti.& iure.quęſt.j.ar.3.

Quintò infertur falſam eſſe gl.in l.pe.ff. ſi famil.furt.fę
7 ci.dica.† q̄ aſſerit cōmittētē delictū , aliquod timore,aut
ꝑ metū,uenia dignū eſſe,nec puniendum fore.q̄ dicit ſin.
Iaſ.in §.ſi minus.de actio.nu.17.idē notat Cyn. in l.j.q.pe.
C.vnde vi.Ana.in c.2.de homi.ſi.col.pro q.b.eſt Ariſt.in d.
c.j.dicens venia dignū eſſe eum, qui cruciatu , ac timore
agit id,quod agere non debet.Eius tñ verba intelligenda
ſunt ita,vt venia dignus ſit ad minuendam pœnam,nō tñ
vt impunitus maneat. qđ iure probatur in l.2.C. de ſep.
viola.Abb.in d.c.ſacris.col.3.de his q̄ ui.Ioan.Lup.in trac.
de reg.Naua.3.par.§.2.col.pe.ꝓbat tex.in l. ſeruos.C.ad l.
Iuliā de vi.quib.oib.ipſe addiderim,uenia indignum eſ-
ſe,nec minuenda pœnā ei,q metu coactus crimen atro
ciſſimū perpetrauerit,ex eodē Ariſt.in d.c.j.qui cū uenia
dignū eſſe ꝓmiſiſſet agentē aliquid ꝑꝑ metum,quod aliàs
non liceret,ſubdit.q̄dā aūt fortaſſe ſunt,ad quæ perpetrā
da nemo cogi,compellive pōt,ſed potius extrema quęq;
pati,ac mori conuenit. Etenim ridicula ſunt,quæ Euripi
deum Alcmæonē ad matrē interficiēdam compulerunt.
Sic in ſeruis,in quib.gl.prædicta loquitur ,qui ob timorē
dominis obtemperantes ēt atrocia committunt , pęnam
minuēdam fore , aſſerit gl.in d.l.2.C.de ſepul.uio.q̄ Doct.
ibi approbant communiter,& probare vr̄ Regia l.13.tit.
9.par.7.Hæc tñ iura ſi exactè conſiderentur,non in atro-
ciorib.ſed in grauibus delictis ſunt intelligenda. Hinc &
Theoph. in §.ius autē ciuile.Inſt.de iure na.ſcribit ſeruos
oportere dominis obedire , i his tñ,quę lex nō probibet.

8 Sextò infero,arbitrio iudicis relinquendum eſſe,† qui-
nam metus dicat̄ cadere in conſtātē virum , quod notat
gl.recepta cōiter in l.interpoſitas.C.de tranſ.gl.in c.cum
dilectus.de his,q̄ ui.vbi Abb.dicit eam ſing.& magiſtram.
Iaſ.in d.l.interpoſitas,ordin.idē Iaſ.in §.quadrupli,Inſtit.
de actio.nu.54.idem notat Cæpol.conſ.2.& conſi.4.cauſ.
ciuilium & Dec.in l.in omnib.cauſis.ff.de reg.iur.nu.7.Iu
dex.n.vt ipſe intelligo , arbitrabitur an uir prudens , &
conſtans eligeret potius id agere,quod timoris cauſa ſit,
quàm periculum quod imminet ſubire.

9 Septimò hinc ēt iudex † arbitrio proprio decernere
debet,non ita anxiè,atq; ſtrictè hanc eligendi prudentiā
eligendam eſſe in fęminis,quib.à natura ineſt minor ani-
mi vigor,corporiſque fortitudo. Sed conſiderandum eſ-
ſe quid fęmina conſtans eligeret penſata naturali fęmi-
narum prudentia.Aliquid.n.cogeret fęminam,etiam cō-
ſtantem,ad eligendum id,quod uir conſtans minimè eli-
geret.Hoc ipſum eſt, quod gl.e.in d.c.e. ſ.cum.dixit mi-
norem metum excuſare fœminam , quam uirum. quam
ibi ſequuntur Abb. & Præp. dicit ſing. Rom.ſin. 226.Bri-
xi.in reper.in verb.metus.Aret.conſi.24.col.2. Abb.in d.
c.cum dilectus.de his,quæ ui.2.col.commēd.Ant.in c.cō-
ſultationi.de ſpon.Dec.in c.ſi.de app.idem in l.in omnib.
cauſis.ff.de reg.iur.licet nullus ex eis exactè d.glo.perpē-
derit.Scribit tamē Hipp.i l.j.nu.73.de quęſt.& idē in rep.
rub.C.de prob.nu.417.a viro, non à fęmina eſſe tormen-
ta incipienda,quoties vir , & fœmina ſunt a iudice tor-
quendi , quia ipſa fœmina poteſt ferre maiora vulnera
10 quam vir,vt notatur in l.nihil intereſt.ff.de adul.† Sed ob
ſecro vnde Hipp. collegit in dic.l.nihil. vulnera fuiſſe il-
lata æqualiter viro & fœminæ, ut hinc colligamus fęmi-
na fortiorem eſſe uiro in tolerandis uulneribus? Quod ſi
glo.in d.l.nihil.hoc ſenſit,certè fallitur,cum in d.l. nihil.
id tantum conſtet,virum adulterum occiſum,at fęmina
grauiter vulneratam,non tamen occiſam fuiſſe : non.n.
potuit percuſſor vtrunque occidere,tametſi id animo ge
rebat , vt inquit ipſa lex. Non igitur ſequitur fęminam
ibi minimè periſſe , ꝙ maiora patiatur vulnera , quam
vir.Sed eo,ꝙ vulnera illata fęmina non fuere letalia,etſi
grauiter fuerit fęmina vulnerata,quo fit, ut minimè ex d.
l.probetur.Hipp.opin.Imo a fęmina incipiendā eſſe tor-
mentorū qōnē,aſſerit Gandi.i tract. de maleſi.c.de quæſt.
col.3.p tex.in l.unius.ff.de qō idē notat Dec.i l.2.ff.de reg.
iur.nu.46.& Ioan.Lupi.in rubr.de donat.§.74.probat Re-
gia l.12.tit.pe.par 7. quæ rationē habet ab imbecillitate
fœminei corporis.opt.tex.in l.qui duos.§.ſi.ff.de reb.dub.
ubi ex duob.iam uita functis ruina uel alio caſu,præſumi
tur prius deceſſiſſe is,qui imbecillior erat. Hinc Cor.Ta-
cit.lib.5.ſcribit Neronem ratum muliebre corpus minus
impar dolori, quàm uirile,a libertina tormēta incepiſſe.
Laudatur tamen illius libertinæ conſtantia,quaſi illa non
ſit fęminis communis.Hiero. etiam in epiſt. ad Inno. de
muliere ſepties icta , 1. epiſt. Tomo meminit cuiuſdam
fœminæ,quæ accuſata de adulterio ſæpiſſimè tormentis
ſubiecta conſtans adeo fuit,ut adultero id crimen confi-
11 tente,ipſa conſtanter negauerit,nec unquam illud † cri-
mē palam fecerit.Laudatur & Attica meretrix, quę fami
liaris Harmodio,& Ariſtogitoni,conſilia eorum de tyrā-
nicidio,uſque ad mortem excruciata tyrannis non pro-
didit.cuius meminere Plini.lib.7.c.23.& lib.34.c.8. Tertu.
in Apologet.c.ult,idē in lib.ad Martyres.Pauſanias in At
ticis.& Petrus Crinit. de honeſta diſciplina lib.9.c.8.at-
que hæc , & alia exempla adducens Gandini opinio-
nem nihilominus probat Andr.Tiraq. in l. connubialib.
l. 9. num. 99.

Octauò,ex eadem metus definitione ſequitur intelle-
ctus ad receptiſſimam illam ſententiam.Doct.dicentium
12 metū †excommunicationis iuſtum eſſe,& cadere in con-
ſtantem uirum,qñ eſt excommunicatio iniuſta,quia timē
da eſt,c.j.11.q.3.ita Io.Andr Abb.& alij in d.cap.cum dile
ctus.gl.in c.olim.in 3.de reſt.ſpol.Rota i nouis.35.& Rom.
conſ.369.dicens hanc opinionem eſſe cōcm.Eſt.n.hoc in
telligendū,niſi ſuperior adiri facillimè poſſit ad excom-
municationem tollendam,quod iudex arbitrabit̄.Verum
ſi excommunicatio eſt iuſta, non excuſat eius metus,iux-
ta ea,quæ d.Doct.ita tradunt poſt gl.in d.c. cum dilectus.
Non.n.eſt metus cadens in conſtantem uirum is, qui nō
infert̄ ab aliquo,ſed is,qui metum allegat, ſibi ipſum in-
tulit,perpetrado ea,quæ digna ſunt excōicatione,alia ve
pœna.pro quib.facit optimus tex.in l. ſi mulier.in prin.ff.
quod met.cauſ. quē adnotauit Abb. in c. Abbas. col.3. &
in d.c.cum dilectus.de his,quæ ui.& Fel.in c. cū inter.nu.
20.de excep.explicat optimè Domi.in c.ad eius uerò.col.
ſi.5.diſtin. Siquis enim iure aliquid facturum commina-
tur,ut aliquid ei promittatur,detur,aut fiat,non uidetur
res illa geſta per metum cadentem in conſtantem uirū,
quia is,qui rem agit,metum ſibi intulit committendo rē
dignam illa comminatione,atque ipſe illo metu erat cō-
ſtitutus,vnde non infertur ſibi, ut ſi patronus exigat a li-
berto,timente ob ingratitudinem reductionem in priſti
nam ſeruitutem,centum aureos, quos libertus promit-
tit,non poteſt hic libertus allegare ſe illam promiſſionē
feciſſe per metum cadentem in conſtantem uirum,quod
in hac ſpecie probat d.l.ſi mulier.

Nonò,

33 Nonò, ex his ſubinfertur, captum † in bello iuſto, pro ſua redemptione boneſtum, ac moderatum preciu͞m pro mittentem. nõ eximi ab obligatione, ſeu promiſſione illa, ea ratione, quod metu captiuitatis dicat id pretium ꝓmiſiſſe. Nam captiuitatis timor iuſtè ei imminebat, nec timor ei infertur ad illam promiſſionem, ſed ex ea is timor, quem ipſe aliunde habuit, aufertur & probatur in l. nam & Seruius. ff. de neg. geſt. notat optime Fort. in l. cõ-
34 uentionum. ff. de pactis. Nam † & hoſti ſeruanda fides eſt, etiam quæ à priuato præſtatur, modo bellum ſit iuſtum, uti expreſſit eleganter Cice. lib. 3. de off. nec detur fides in perniciem publicam. c. noli exiſtimare. 23. q. j. not. idem Fortu. in d. l. conuentionum. Deci. in l. ea eſt natura. ff. de reg. iur. Alc. in lib. de ſing. certamine. c. 44. Alfonſus à Caſtro de hæreſibus. i uerb. tyrãnus. Curt. Symphorian. in 7. arreſto amorum. Franc. Duaren. l. j. de pacto. fol. 4. contra Bar. in d. l. conuentionum. quem alij ſequuntur dicentes, hoſtem non teneri ad ſeruandam fidem, quam hoſti, ut priuatus dedit. quam opi. ſequitur Zaſ. in q. 3. de iudæ. & communẽ eſſe contendit ipſe in illa nimis licentioſa aduerſus doctiſſimum Eckium apologia. horum tamẽ opinio procederet, quando fides data eſſet in reipublicę damnum, ſicuti idem Bar. uoluit i l. fi. C. quando liceat ſine iud. ſe uind. & Alc. in d. c. 44. quo etiam tendunt omnia, quæ Zaſ. pro cõi opi. adducit. alioqui tenetur hoſtis fidem hoſti ſeruare. pro quo præclarum illud & inſigne eſt M. Attilij facinus, cuius meminere Liui. li. 2. de bello Puni. Valer. Maxi. in c. de fide. Aulus Gellius lib. 7. c. 18. ac Diuus Aug. lib. j. de ciuit. Dei. c. 15. & Iuriſcõſ. in l. 5. §. captiuus aſt. ff. de captiuis, inquam M. Attilius maluit mortem oppetere, quàm fidem Carthaginenſibus perſtitam frangere, ad eoſque redire pro ſubeunda morte, quàm Romę incolumnis manere, fide fracta. quod mire laudat Cicero lib. j. de officijs probans, & hoſti fidem ſeruandam eſſe. Sic & Titus Cęſar apud Hegeſippum lib. 5. de Excidio Hieroſolymitano, c. 24. inquit, inter arma quoque leges valere, fides melius bella geri, quæ ſeruetur etiam hoſtib. quod verò Thomas ſcribit 2. 2. q. 40. & q. 71. ar. 3. non pertinet ad eã dubitationẽ, quæ traditur circa pactiones cõtingentes fide præſtita, vel metu, uel timore pro his, quę bello capta fuerint, id. n. tantum eruditiſſimus uir uerum eſſe contendit, non licere iuſtè bellum gerenti, hoſtem etiam iniquum, & illicitè bellum tractantem mendacio, falſitateve decipere in ipſo exercitio belli, quo ſenſu manifeſtum eſt abſque ullo diſcrimine hoſti ſeruandam eſſe fidem. Quod verò diximus hanc nonam illationem probari in d. l. nam & Seruius. id fecimus Fortunium ſecuti, non tamen ex hoc negamus illam iuriſconſulti deciſionem locum habere, etiam ſi hoſtis, à quo captus redimitur, iniquus iniuſtuſve hoſtis ſit, imò & in hoc locum eſſe iuriſconſulto opinamur, cum in eius reſponſo potius agant de actione negotiorum geſtorum competenti ei, qui pro capto ab hoſtibus ut is liber fieret, pretium redẽptionis vel ſoluit, vel promiſit, ac tandem agitur potius de pactione expreſſa, vel tacita inter redimentem, & redemptum, quã de pacto cum iniuſto hoſte inito. Iniquus etenim hoſtis eſt Turca, & iniuſtè aduerſum Chriſtianos bellum gerit, & tamen ſi inter tres, quatuor, vel plures Chriſtianos apud Turcas captiuos contingeret factum, cuius in d. l. nam & Seruius. Iuriſcõſultus meminit, minimè dubitarem in eo Iuriſconſulti reſponſum admittere. pro quo facit tex. in l. 2. & in l. liber captus. rurſu. & in l. ab hoſtibus. cum alijs eiuſdem rubrica. C. de captiuis.

Decimò hinc aperitur intellectus ad l. qui carcerem. ff.
35 quod metus cauſ. vbi metus † carceris contractum irritũ facit. Eſt enim id intelligendum, quando detruſio in carcerem fuit iniuſta. tex. in clem. 2. de pęnis. quod notare videtur Oldr. conſi. 7. uel ſi iuſta, ad illum tamen actum contrahẽdi illata. Vnde ſi quis homicidæ, aut proditori, nullo prędicto timore pœnæ, comminetur eum ad iudicem delaturum, niſi cum Titia matrimonium contraxerit, inito contractu, nullum erit matrimonium, quia & ſi iuſtè poterat is ad iudicem deferri, tamen quia metus ille iuſtę delationis ad illum contractum agendum illatus, eſt nullum timorem habenti, ipſe cõtractus eſt nullus, quia cõtrahens nullum metum ſibijpſi intulerit, ſed metus ab alio fuit ei illatus, quo fit, ut diuerſum opinemur, quando captus iuſtè à iudice, qui poterat eum occidere, iudici dixerit, ducam uxorem filiam tuam, ſi me dimiſeris impunitum. erit namque matrimonium ualidum. Imò ſi iudex, capto iuſtè, & mortem timenti, immunitatem offerat, ſi matrimoniũ cũ ipſius iudicis filia cõtraxerit, alioqui mortem ei iuſtè inferendam comminetur, erit matrimonium, quia metus non infertur ad contractum, ſed aufertur potius. quod Sylu. ſenſit in verb. metus. q. 6. qua ratione perpenſa hac in re arbitramur, quo ad matrimonium, potius fore conſiderandum, an metus ſit illatus, vel ne, quàm quod iuſtè inferaẗ, ex præmiſſa rõne Cuius examen lectori relinquimus. [ad intellectum verò iuriſconſulti in d. l. qui in carcerem. præter Oldradum uidendi ſunt Hipp. in pract. §. attingã. nu. 22. Matth. Affli. deciſ. 149. Card. conſ. 137. Abb. in c. 2. col. 2. de his, quæ ui, metuſve cauſ. fiunt. atque item Iuriſconſultus in l. metum. §. ſed licet. ff. eod. tit. & gl. in d. l. qui in carcerem.]

36 Vndecimò ex eodem fonte deducitur metum † mortis à nemine ad cõtractum agendum, illatum, ſed ſuapte natura, vel fortuna contingentem, non impedire promiſſionis vim. Vnde votum emiſſum ab ægroto, vel ab exiſtenti in belli, naufragij, alteriuſve periculi diſcrimine, nõ ex eo eſt inualidum, quòd timore periculi ſit factum. tex. & ibi Abb. in c. 2. de renunt. tex. in c. ſicut. in 2. de reg. idem Abb. in c. 2. de his quæ vi. Syl. in verb. uotum. 2. q. 12. Sic matrimonium contractum ab exiſtenti in mortis periculo, naufragij, prælij, ægritudiniſve cauſa cum concubina, non ex eo nullum erit, quòd timore illius periculi ſit contractum, quod aliàs minimè cõtraheretur. Is enim metus ad illum actum non fuit illatus.

37 Duodecimò, præmiſſa lege, † quam quidam teſtantur quandoq; obtinuiſſe, vel vſu, vel principiũ, atq; reipublicæ ſanctione, qua quidem lege damnati ad mortẽ ob delicta, abſque pęna liberi dimittebantur, ſi aliquam meretricem in vxorem acciperent. arg. c. inter opera. de ſpon. quod expreſſim notat Iacob. de Bello viſo in practi. crimi. tit. de lenonibus. verſ. 26. Paris de Pute. in tracta. de ſyndica. in verb. pęna. c. an ſi iudex. folio magno, 80. col. Gul. Bñd. i c. Raynutius. de teſt. in verbo, mortuo teſtatore. in j. nu. 269. Chaſſa. in cõſuc. Burgund. rub j. §. 5. verſ. Archi. caſu 12. quorum aliquot aſſerunt id conſuetum apud Hiſpanos, alij ad Gallos eandem conſuetudinem referunt. Sed tamen hunc uſum non crederem eſſe iuſtum in quouis crimine, tametſi in aliquo delicto is vſus permitti poſſet. Si quis autem ad mortem damnatus meretricem vxorem acciperet, minimè poſſet allegare matrimonium eſſe nullum, propter metum mortis. Is enim metus à nemine ad illum contractum agendum infertur. Sed ipſe ſibi eum intulit, & eundem metum habebat, ac potius ab eo timor mortis aufertur, quàm infertur. Et ideo non eſt eius excuſatio admittenda. ex tex. celebr. in d. l. ſi mulier.

38 Decimotertiò prædictis adnecti poteſt, † metum amiſſionis bonorum omnium cadere in conſtantem uirum. tex. & ibi gl. in c. 2. de his, quæ vi. Bart. in l. ſi ob turpem. ff. de cond. ob turp. cau. Bal. in l. j. i ſi. C. quod metus cauſa. Siquidem patrimonium uita hominis exiſtimatur, ut eſt in prouerbio ex Heſiodi carmine.

Pecunia eſt anima miſeris mortalibus.

Quod Eraſ. adducit in prouerb. anima, & vita. & Lud. Cęli. lib. 14. antiq. lectio. c. 2. apud nos. gl. i l. aduocati. C. de aduoc. diuer. iudicio. quam notat Bal. in l. 2. C. de conſt. pecu. Abb. i d. c. 2. Hipp. in l. j. §. præterea. ff. de qõ. nu. 42. pro quib. tex. eſt i l. illicitas. §. nec tenuis. ff. de off. præſ. optimè Catel. Cotta in dictione, Pecunia. extat etiã apud Plutarchum in libello, an adoleſcenti liceat audire poemata, carmen illud.

Pergunt alij mihi rodere vitam.

quo in loco Plutarch. opes intelligit. Sic apud Græcos una & eadem dictio uitã ſignificat & facultates, quibus uiuitur, quod conſtat ex euangelio Lucę c. 15. vbi id Eraſmus adnotauit. Hinc etiam idem dicendum erit, in metu amiſſionis maioris partis bonorum. Gofre. in ſumma, tit.

de his

de his quę vi.j.col. Abb.& alij in d.c.2. idem Abb.in cap.
Gēma.de ſponſ.j.col.Iaſ.in l.Titia.3.col.ff.de uerb.oblig.
Cur.Iun.in l.interpoſitas. C. de tranſ. quibus ſuffragatur
tex.in c.j.in fi.prin.de reſt.ſpol.in 6. Nā & amiſſio magnæ
rei eſt iuſta cā timoris,teſte Cyno in d.l.interpoſitas.quē
ſequitur Catel.Cot. in ult.memor.in dictio.abſentes.arg.
l.propter litem.in princ.ff.de excuſat.tut.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Matrimonium metu contractum, eſt nullum ipſo iure.*
2 *Iuramentum metu præſtitum valet, & ideo indiget abſolutione.*
3 *Matrimonium metu contractum, etiam iuramento præſtito, eſt nullum ipſo iure.*
4 *Iurare per metum compulſus, mortaliter peccat, ſi ante abſolutionem id iuramentum violet.*
5 *Intellectus cap. inter cætera.22.q.4.*
6 *Metus cadens in conſtantem virum irritum facit matrimonium, ex propria actus natura, non tantum ex conſtitutione humana.*
7 *Metus matrimonium irritum faciat, etiam ſi contrahens dederit cauſam metus.*
Metus contractum coniugalem vitiat, etiam ſi quis cogatur incertam ex certis uxorem ſibi accipere.
9 *Conſuetudo an poſſit inducere, vt in electionibus eccleſiaſticis incertus ex certis eligatur.*
10 *Teſtibus paucioribus metum probantib. an ſit danda fides. iudex attenta perſonarum & rerum qualitate hoc ipſum arbitrabitur.*
11 *Vni teſti metum teſtificanti non creditur.*
12 *Metus proteſtatio neceſſaria non eſt, plurimum tamen coadiuuat timoris probationem.*

§. QVINTVS.

1 CONSTAT † igitur matrimonium contra-
ctum in metu cadenti in conſtantem virū
eſſe nullum ipſo iure.in c.cum locum.c.ve-
niens.2.de ſponſ.aptior tex. in c.ſignifica-
uit.de eo qui dux.in matrim.gl.i c.2. de his
quæ ui metuſve cau. late Imol. in repet.c.
tuę.de ſponſ.atque vbique Doct.id fatentur.& Barb.cōſ.
54.num. 10.j.vol.hanç opin.dicit eſſe comm.idem aſſerit
Hierony.Grat. conſi.38.in 2. vol.probat Regia l.15.tit. 2.
par.4.repetunt tanquam communem eandem ſententiā
Abb.in d.cū locū.col.j.& Pariſ.cōſ.58.nu.56.& conſ.60.
col.j.vol. 4. idem utrobiq; notans in ſponſalibus,quę de
futuro appellamus, poſt Abb. & alios in c.ex literis. de
deponſ.impu. & procedit, etiam ſi matrimonium metu
contractum,fuerit iuramēto firmatum.Adhuc enim nul-
lum eſt ipſo iure.tex.in d.c.ſignificauit.gl.expreſſa in d.c.
2 2.de his quæ vi.Quanuis † etenim iuramentum metu prę
ſtitum non ſit nullum ipſo iure, ſed ſit ab eo expectanda
abſolutio.c.debitores. c. verū.de iureiur. vbi Doct.idem
tenent, & fatentur Imol.hanc opi.eſſe cōmunem.in d.c.
verum.idem notant Tho.& Caie.2.2.q.89. art. 7.eſt etiam
omnium concors ſentētia in c.ſi uerò.de iureiur.vbi tex.
eam probat.Et procedit, etiam ſi iuramentum accedat
contractui inualido,vtpote alienationi rei dotalis vel cō
tractui minoris. Nam ſemper erit neceſſaria abſolutio a
iuramēto per metum pręſtito.ita Ioan.Mona.Ioan. And.
Dom.& Natan.in c.quanuis pactum.de pactis,in 6.ſuper
gl.verſi.non vi.Bal. in c.2. de iureiur. Corn. in auth.ſacra
mēta.pe.& ſi.col.C.ſi aduerſ.vend.& Iacob.ibi.j.col.For.
in tract.de vlt.fine.illa.22.col.6.licet Abb. in hoc contra-
rium teneat in c.cum contingat.col.2.quem Alc.ibi ſeq-
tur.3.notab.de iureiur.Fel.in c.2.eo.tit.Fran.in d.c.quan-
uis pactum.6.colum.dicentes non eſſe neceſſariam abſo
lutionem ab hoc iuramento,quòd pręſtitum fuit per me
tum in contractu inualido.Nam & ſi quo ad inferentem
metum iuramentum in effectu non obliget,quia actus re
ſcindi poteſt,interim tamen quo ad Deum,eſt obligatio,
ideo neceſſaria eſt abſolutio, vel remiſſio illius,pro quo
Deus,ut teſtis interceſſit. c.2.de iureiur. Tho. & For.in d.
locis.Sat enim eſt, quòd poſſit hoc iuramentum ſeruari
ſine interitu ſalutis ęternę.vt i d.c.ſi verò ꝓbatur. ex hac
uerò rōne metus datur faciliimè à iuramento abſolutio.
ſic Cic.verba ſunt explicāda,dum is lib.3.de off.exiſtimat
iuramentum latroni,aut prædoni præſtitum ſeruandum
non eſſe,frequentius tamen Abb.opi.admittitur,aut præ
3 torij Regij iudices.In † matrimonio tamen id locum non
habet propter libertatem conſenſus, quæ in eo contra-
ctu, ex natura eius à ſui primordio requiritur.Iuramen-
tum verò ſortitur naturam,quæ à primordio ineſt actui,
in quo præſtatur.l.ſi.C.de nō nu.pecu.quā putauit Abb.eſ
ſe ſing.in c.cum contingat.ſupra citato.nu.14.Bal.in c.cū
omnes.col.pen.de conſt. & iure canonico eam procede-
re, abſque abſolutione iuramenti optimè comprobat
Fort.in l.ſi unus.§.pactus ne peteret. ff.de pact.ubi nu. 15.
dicit exceptionem non numeratæ pecuniæ opponi poſ-
ſe contractui, etiam iurato, quia exceptio illa propria
eſt ipſius iuramenti, non tantum contractus. Sic ergo in
noſtro caſu iuramentum adhærens coniugio per metū
contracto, ita habet illam conditionem, ſi liber conſen
ſus interueniat, ſicuti ipſe coniugalis contractus. Ideo
cum ipſe liber conſenſus deficiat,ad iuramentum in hoc
caſu requiſitus, ipſum iramentum nullum eſt ipſo iure.
idem tenet glo.per tex.ibi in d.c.ſignificauit.Nec iuramē
tum defectum cōſenſus ſupplet.ut not.in c.ſi. de procur.
in 6. Qua in re malè videtur loqui Abb. in d. c.2.de his q̄
vi.col.3.dicens,q. is qui matrimoniū contraxit per metū
iuramento præſtito, tenetur ſtare illi matrimonio, vel
ſaltem non agere contra iuramentum, donec ſibi detur
eius abſolutio. ſic intelligens tex. in c.inter cætera. 22.
q.4.quo probari videtur matrimonium metu contractū,
4 iuramento præſtito, eſſe validum.Et † quamuis aliter in-
telligat illum tex. ſcribit tamen Fortu. de vlt. ſi. illat. 21.
col.9. iuramentum obligare ante abſolutionem, matri-
monium uerò non ualere. Additq; iurantem non pecca-
re mortaliter, etiam ſi ante abſolutionem iuramenti cū
alia contrahat matrimonium. quibus ego non conſen-
tio,etiam ſi Tho.in 3.ſent.diſt.39.ar.3. Fortunio ualdè ſuf
fragetur.Qui tamen ſubdit ad matrimonium nō ſuffice-
re ſimplicem conſenſum, ſed eſſe neceſſarium liberum
conſenſum:ad iuramentū verò ſufficere ſimplicem con-
ſenſum,& ob id etiam metu factum interim, dum abſo-
lutio non præſtatur,obligare iurantem.Sed compertum
habeo,iurantem aliquid agere,per metum cadentem in
conſtantem virum,mortaliter peccare,ſi id iuramentum
violet ante abſolutionem impetratam,caſu quo iuramē
tū obligat,& abſolutione indiget.Card. Ant. & Imol.in
c.verū.de iureiu.Cald.& Abb.col.ſi.i c.ſi verò.eo.ti.Arch.
in c.habemus.12.q.j.Tho.2.2.q.98.ar.3.Caiet.2.2.q.89.ar.
7.verſ.an autem.quanuis gl. Anch.& Abb. in d. c. verum.
& Fortu.in d.illat.21.teneant,non committi ex hoc pec-
catum mortale.per tex.in d.c.verum.quia iuxta Tho.ſen
ſum id tantum dicit,non eſſe ſic iuramenta uiolantes, in
exteriori iudicio puniendos eadem pęna, ac ſi crimen
mortale commiſiſſent, non tamen ſequitur ex hoc, eos
mortaliter non peccare.Nec opinor opi.glo.eſſe magis
communem,etiam ſi Imol.ibi id aſſerat. Non obeſt huic
opi.quam modo probauimus,dicere eum, qui metu ca-
denti in conſtantem uirum iurauerit, periurium non eſ-
ſe,licet id,qđ iurauerit facere, minimè agat, adhuc ab-
ſolutione non obtenta,eo quòd defecerit intentio obli-
gandi. Hunc etenim defectum intentionis eccleſia non
præſumit,ne mortale crimen præſumat.Is enim, qui iu-
rat metu,ſimplicem conſenſum exhibet,quē ſi non exhi
beret,peccaret mortaliter, cum adducat falſo Deum in
teſtem.ex Caiet.2.2.q.89.ar.7.dubio 2.in quo Abb. mani-
feſtiſſimè errauit, in c. ſi verò.col.ſi. de iureiur.Ex quibus
in hac q.quam in coniugali contractu tractamus, dubio
procul peccaret mortaliter,qui non impetrata à iuramē
ti vinculo abſolutione,aliam in vxorem acciperet, ſi ve
rum eſſet, iuramentum iſtud valere ante abſolutionem,
quod aduerſus Fort.urget.Nec matrimonium interim va
let, refragante Panor.quia iuramentū in coniugali con-
tractu præſtitum,illam propriam conditionem ſortitur,
ſi liber adſit conſenſus, alioqui nullum effectum id iura-
mentum habet,propter prauum, atque omnino ſpon-
taneum conſenſum,quem hic contractus exigit.

Non

5 Non † obſtat tex.in c.inter cætera.quem Gratia.Augu.
ad Seuerum,tribuit. Ego verò non ſatis certus ſum, quis
fuerit illius canonis auctor.In quo tamen non dubitatur,
an matrimonium metu contractum fuerit firmum , nec
de iuramenti uinculo,quo ad matrimonium. Sed praci-
puè ibi tractantur duo.Primum,an iuramentum præſtitũ,
de non alenda matre,nec alendis ſororibus eſſet licitum.
Et reſpondet Aug.id licitum eſſe.Secundum , an ille, qui
præſtitit iuramentum concubinæ,de ea ducenda in vxo-
rem,ac de matre,& ſororibus non alendis,poſſit,ſi velit,
poſtea concubinam in vxorem ſponte ducere.Et dicitur
matrimonium eſſe in Deo firmũ & ſtabile. Et erat dubiũ,
propter tot flagitia in ipſa contractus promiſſione com
miſſa,& quia illa fuerat promittentis concubina . Quod
ex reſponſionis ratione conſtat,dum dicit: Quia non eſt
peccatum,eam,quam prius habuerat in concubinã, po-
ſtea in vxorem accipere . Vnde in illo tex. promiſſionẽ
metu factam,matrimonium fuit liberè contractum.& du
bitatur,an ille,qui iurauit , poſſet matrimonium cum cõ
cubina contrahere, non,an teneretur ex illa coacta pro-
miſſione.ita equidem ille tex.eſt intelligendus,quidquid
ibi.& in c.2. de his quæ vi.aliter dixerint . Senſit verò
hunc intellectum Fortu.in d.illario.21.col.8.

6 Ex his illud conſtat,† matrimonium metu contractum,
nullum eſſe ipſo iure ex propria actus natura,non tantũ
ex conſtitutione eccleſiæ , quod probatur conſenſus li-
ber eſt,præciſe neceſſarius ad hũc cõtractũ.c.tua.c.cũ lo-
cum.de ſpon.hic autem conſenſus liber non eſt,ubi me-
tus: cadens in conſtantem uirum concurrit.Igitur ex na-
tura ſua matrimonium metu contractum , eſt nullum.qđ
Scot.aſſerit in 4.diſt.q.j.ſenſit Tho.ibi col.3.dicẽs metum
repugnare,& oĩno cõtrariũ contractui eſſe cõiugali.Nã
quamuis conſenſus adſit ſimplex , quia tamen liber non
eſt,non tenet matrimonium.Non ſic per metum vanum,
ac leuem conſenſus liber impeditur ſecundũ eos, quorũ
opi.eſſe receptam communiter teſtatur Almain.in 4.diſt.
29.col.4.licet Duran.q.2.Palud.col. 3. & Ioan. Maior. q.j.
col.7.in d.diſt.29.teneant,metum cadentem in conſtantẽ
uirum,hunc matrimonij contractum irritum facere po-
tius ex cõſtitutione eccleſiæ,quàm ex natura rei.Atq; eo
dem modo, ex humano iure metum cadentem in conſtã
tem virum,à leui diſtingui.

Cæterum hæc ipſa diuini , & humani iuris concluſio
7 matrimonium metu contractum † nullum eſſe procedit,
etiam ſi metum paſſus dederit coactioni cauſam.l.nec ti-
morem.§.j.ff.quod met.cau.gl.per tex.ibi communiter re
cepta in c.veniens.in 2.de ſponſ.quem tex. ad hoc dicit
ſing.Feli.in c.cum inter.nu. 20.de except.idem probat gl.
in d.c.2.de his.quæ vi.optimus tex.in c.quia diuerſitatem.
de conceſ.præb.vbi impeditus excuſatur, etiam ſi dede-
rit cauſam impedimento,cum illa culpa directè non tẽ-
dat ad impediendum.Sic nec in matrimonio culpa ten-
dit directè ad coactionem,ſeu ad metum inferendũ. quẽ
tex.dicit eſſe meliorem iuris Iaſ.in §.rurſus. de actio. nu.
26.vbi Ludo.Gomez.explicat nu.15.Felin.in c.j.de præſc.
& Fran.Balb.de præſcr.j.par.6.par.prin. caſu 22. ad id ẽt
plurimum conducit gl.in l.athletas.§.j.ff.de excuſ.tut.di-
cens inimicitiam eſſe iuſtiſſimam cauſam recuſandi
iudicem , teſtes, & ſimiles,etiam ſi recuſans dederit cau-
ſam inimicitiæ,modo id non fecerit data opera,vt recu-
ſaret.quam gl.ibi approbant Docto.idem not. Abbas, &
& Aretin.in c.repellantur.de accuſ.Abb. & Felin.in c. de
cætero.de ſent.exc. Abb.& Imol.& Deci. nu.19.in c.vt de
bitus.de appell.Ripa qui hanc opi.eſſe commu.aſſerit, in
d.c.j.de iud.nu.14.poſſetque id pluribus comprobari,quę
ad docent Felin.in cap.quæ in eccleſiarum.nu.67.de cõſt.
Hipp.i l.j.§.cum quis latrones.ff.de qõ.nu.18.& ante alios
idem notauit Inno.in c.cum I.& A.de re iud.

Secundò procedit hæc principalis concluſio,non tan
8 tum † quando quis per metum cogitur contrahere con-
iugium cũ certa fœmina,ſed ẽt ſi quis cogatur incertam
de certis vxorem accipere, nempe alteram ex filiab.Sem
pronij.Hoc enim cõiugium nullum eſt, quia ad illud de-
ficit conſenſus liber,quod manifeſta ratione patet.Nam
is, qui ita contrahit matrimonium , cogitur contrahere
cum ea , cum qua ceſſante metu non erat contracturus,
quia neutram uolebat in vxorem accipere:coactus tamẽ
alteram ex illis in vxorem recipit:ergo inuitus, non libe
riè,n illam conſenſit.notat Bal.in conſi.ſchiſmatis.col. 4.
Fort.in trac.de ult.ſi.illa.22.colu. 13.per tex.in l.ſi optio.
ff.qui & à quib.not.ẽt Dec.in c.licet.col.pen.de elect.quã
ſententiam miro ingenio comprobat Bar.Philip. Luſita-
nus.in c.ſcindite corda veſtra.de pęnit.diſ.j.in 5. relectio
nis parte.quamuis contrarium teneant Abb. in c.cum ter
ra.de ele.col.2.Zochus,& Præp.in c.cum locum.de ſpon.
pe.col.Fel.in c.in præſentia.de prob. nu.37. Choſmas in
pragmat.ſanct.titu.de elect. §. ad tollendum. verſ. liberè.
Imol.in c.tuæ.de ſponſ.15.col.Iaſ.in l.Titia.col.3.ff.de ver
bo.obl.Ioan.Lupi.in c.per ueſtras. 3. not. §. 11.de donat.
Sylua.nup.lib.2.nu. 119. E quibus qui primas obtinet Pa-
nor.ab electione ad matrimonium argumentatur dicẽs,
conſuetudinem non poſſe tollere libertatem in eligen-
do.d.c.cum terra.& tamen põt illa inducere, vt ex certo
genere perſonarum fiat electio.c.cum dilectus.de cõſue.
Igitur non cenſetur ſublata libertas in matrimonio con
trahendo , quando is qui cogitur contrahere, poteſt ex
pluribus . & certis fœminis ſibi unam eligere . Cui argu-
mentationi facillimè ſatisfieri poteſt.Fateor etenim con
ſuetudinem non poſſe tollere libertatem in eligẽdo , ita
ut ipſa electio, quæ præmittitur, omnino tollatur, vt in d.
9 c.cum terra.probatur.† Nam ſi collegio ibi permiſſa erat
electio,nec ius eligendi erat conſuetudine ſublatum,nõ
potuit inducere conſuetudo, vt eligentes duos eligerẽt,
quorum vterq; poſſet à Principe , vel Patriarcha,repro-
bari, quibus electi erant præſentandi.Id enim eſſet ius e-
lectionis permiſſæ omnino tollere , ac ex diametro ipſi
electioni repugnaret.Nec tamen negat ille tex.poſſe cõ
ſuetudine introduci,vt eligentes duos eligant , quorum
alter poſſit à Principe, vel Patriarcha probari . Quod in
Hiſpania fit in electionibus, quæ in regno Granatæ à ca-
nonicorum collegio fiunt,ſiquidem eliguntur duo, quo-
rum alter à Principe admittitur.At conſuetudo , quæ de
certo genere perſonarum eligere induxit , non tollit li-
bertatem electionis , cum & ab initio fuerit volũtarium
ita eligere , ac demum ſi neceſſarium eſt , id contingit de
iure,quod quidẽ ius id poteſt efficere. Sicuti ſtatuere po-
teſt electionem faciendam eſſe,ex conſtitutis in ſacerdo
tio.Non enim ex hoc tollitur libertas eligendi.Nec mi-
hi placet quod Fortuni.opinatur,non poſſe conſuetudi-
ne induci,ut alter ex duobus eligatur, cum inter duos e-
lectio optimè contingat, atque iſta reſtrictio à lege fiat,
nec repugnet electionis conditioni,vt conſtat.Et præte-
rea,vt Panormita.& ſequacibus reſpondeam,id conſtan
ter affirmo,in matrimonio diuerſum quiddam ab electio
ne eſſe,cum adeò liberum conſenſum exigat,ut nec lege
ipſa conſtringi poſſit.Imò ex hac libertate conſenſus exi
ſtimo conſtitutionem procuratoris,ad cauſam matrimo
nialem tractãdam eſſe nullam ipſo iure,ſi metu fiat , quo
quidem caſu admitto libẽter deciſionem Hoſtien.qui in
dicto capitulo ſecundo, de his quæ vi. dicit generaliter.
conſtitutionem procuratoris metu factam eſſe nullam ip
ſo iure,per tex.in c.accedens. de procur. quem dicit ſin-
gularem eſſe Roma. ſingul. 753. hoc tamen minimè pro-
bat,ut teſtantur Abb.in d.c.2.& Rom.ſing.154.

10 Metus † autẽ probari poteſt ex coniecturis , & per te-
ſtes.Bar.in l.ob turpem. ff.de conditio.ob tur. cau. not.
Nouiores in l.interpoſitas.C.de tranſacti.& Pariſ. conſ.
58.vol.4.nu.68.Imò dicebat Inn.in c.ſuper hoc.de renun.
potius eſſe credendum duobus teſtibus aſſerentibus me
tũ in actu illatum fuiſſe,quàm centum dicentibus liberè
actum geſtum.Hi.n.qui deponunt de metu, id quod aſſe-
runt ſenſu corporeo percipere potuerunt, illi verò,qui
teſtantur , actum ſponte , ac liberè geſtum fuiſſe,cum ſit
res in animo recondita,non potuerunt ipſe id ſenſu cor
poreo percipere.notat Abb.i c. 3.de his , quæ vi.metuſve
cau.fiunt . Corſet.in ſing. verſ. mille teſtes. conſulens ab
hac opinione non eſſe recedendum in iudicando, quam
communem eſſe fatetur Dec.in c.ſi.col. ſi.de appellatio-
nibus . Sed cum interior voluntas ex ſignis exterioribus
cognoſci poſſit,cap.ſi.de renunt.in 6.l.dolum.C.de dolo.

poteſt

poteſt liber cōſenſus percipi optimè à teſtibus. Ideo pen
ſare debet iudex vtrinque rationes, & cauſas, quas ipſi
teſtes pro ſuo teſtimonio reddiderint, his enim penſatis,
quibus maior ſit exhibenda fides, arbitrabitur, ſecundum
Iaſ. in l. inter poſitas. C. de tranſ. nu. 5. ſenſit Ang. in l. fi. in
prin. ff. qđ met. cau. & Dec. i d. c. fi. quod ſi pares ſint vtrin-
que rationes, & tractetur de re propria metum allegantis
amittenda, deque eius incommodo. Inno. ſententia erit
ſeruanda. ex Alc. de præſump. reg. 3. præſ. 7. deniq; iudex
attentè omnia examinabit, vt Inno. ſequatur, erit enim
arbitrio iudicis relinquendum, an metus ſit legitimè pro
batus. Inno. Abb. & Doct. in d. c. cum dilectus. de his, quæ
vi. quos ſequitur Paris. conſ. 60. nu. 25. vol. 4. Nec mihi per
11 ſuaderi poteſt, † ſoli uni teſti teſtificandi, metum in actu
interceſſiſſe, integram fidem eſſe adhibendā, etiam ſi ra-
tionem proprij teſtimonij reddiderit. Id enim eſt contra
iuris regulas dicentes, in ore duorum, vel trium ſtare
omne verbum. cap. licet. cap. veniens. j. de teſtibus. l.
vbi numerus. ff. eod. licet Cæpol. cautel. 144. contrariū
aſſerat, quē iure optimo impugnat And. Alc. in d. præſ. 7.
12 Verum iſta probatio † metus plurimū coadiuuatur ex
proteſtatione facta per allegantem metum: imò ſi fiat in
ipſo actu aduerſa parte præſente, nec cōtradicente, pro-
batur metus ex præmiſſa proteſtatione. tex. & gl. ibi in c.
Lotharius. 31. q. 2. notat poſt alios Ripa in cap. cum M. de
conſt. num. 91. Sin verò fiat ante actum ex cauſa tñ legiti
ma, etiam ex interuallo actus geſtus præſumitur metu
expeditus. ita Abb. in c. j. de his quæ vi. Dec. i c. fi. de apell.
optimè Ripa in d. c. cum M. nu. 101. quo fit, vt quamuis vti-
lis ſit proteſtatio facta per patientem metum, non tñ eſt
neceſſaria ad ipſius actus metu facti reſciſſionē. gl. Abb.
& alij in d. c. j. verſ. timore. gl. in d. c. Lotharius. in uerb. in-
notuit. Innoc. in c. ex ratione. de appel. ſenſit Bar. quem
ibi ſequitur Iaſ. in l. 2. §. quid diximus. ff. ſi quis caut. Dec. in
c. fi. de appel. Ludouic. Gomez. in reg. de anna. poſſ. q. 76.
dicens, ita in ſummo Romanæ vrbis prætorio iudicatū
fuiſſe. Idem notat Alex. in l. qui in aliena. §. fi. colu. 3. ff. de
acquiren. hæred. Barb. in c. plerunque. de reſcrip. tamet-
ſi Imol. in c. fi. de appell. Fran. in d. cap. ex ratione. 6. col. ac
ſibi parum conſtans Alex. in l. de pupillo. §. ſi quis. col. 9.
ff. de noui oper. nunt. aſſerant neceſſariam fore proteſta-
tionem, quando ex facto tertij contingit impedimentū
opponi, aut metum contrahenti inferri. Eſſe tamen utilē
hanc proteſtationem ex cauſa metus non negamus, quæ
fieri debet coram viris honeſtis & publicè. Quod ſi non
audeat metū patiens proteſtari publicè, ſecretè id agat.
Bal. Ang. Paul. & Imol. in l. qui in aliena. §. j. ff. de acqui. hæ
re. & Ripa in d. capitulo cum M. num. 115. Sed ſi nec ſecre
tè ualeat proteſtari, ſat erit poſtea probari metum. Iuxta
gl. & Abb. in d. c. j. Gerard. ſing. 81. Hoc tamen ideo nota-
uimus, ut res tutius agatur. Satis enim eſt, metum proba-
ſi, etiamſi nulla fuerit præmiſſa proteſtatio.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Metus præcedens purgatur ex cohabitatione ſpontanea.*
2 *Metus inferendi præſumptio, eſt iuſta cauſa deponendi fœmi-*
nam in loco honeſto, vt liberè conſentiat matrimonio.
3 *Metus reuerentialis, an impediat matrimonium carnale. & nu. 5.*
4 *Metus ſolus reuerentialis non reſcindit cæteros contractus.*
5 *Intellectus ad tex. in l. ſi patre cogente. ff. de ritu nuptiarum.*
6 *Metus reuerētialis impedit matrimoniū cōtrahi ex tacito cōſenſu.*
7 *Metus reuerentialis, an impediat matrimonium ſpirituale.*
8 *Nullam in hoc differentiam eſſe inter matrimonium carnale, &*
ſpirituale, contra communem.

§. SEXTVS.

1 METVS † tamen purgatur per ſpontaneam
cohabitationē tanti temporis, ex qua poſ
ſit præſumi ſublatam fuiſſe timoris cau-
ſam & ſpontaneū conſēſum acceſſiſſe. tex.
ſecundum Ioan. And. Abb. & Præpoſ. ibi in
c. ad id. de ſponſ. vnde ſecundum eos coha
bitatio p annū & dimidiū in illo tex. potius ad factū, quā
ad ius pertinet, qđ ſenſit gl. ibi, dum ponit carmen illud,

Effuge cum poteris, ne conſenſiſſe puteris:

& Oldr. conſ. 35. dicens cohabitationem metum expur-
gare, quando illa cohabitatio contingit, poſtquam cau-
ſa metus receſſit. probat tex. in c. j. de his, quæ ui, metuſve
cau. vbi conſtat, metum durare interim, dum durat cauſa
metus. idem not. Cal. in conſ. j de his quæ vi. & Bar. in l. ſi
ob turpem. ff. de condict. ob turp. cau. fi. col. dicens cōtra-
ctum factum ab vxore præſumi metu geſtum, etiam ex
interuallo, ſi maritus uxorem percuſſerat, ex eo quòd illi
contractui nolebat conſentire. Secus tamen dicendum
eſt, ſi maritus vxorem ob aliam cauſam verberaſſet, qđ
explicat Matth. ab Afflict. deciſ. Neap. 246. Ergo dum du-
rat cauſa metus, ſemper præſumit metus, & poteſt hoc
ipſum cōprobari ex pluribus, quę adducit Dec. conſ. 219.
2 Ex hoc libero conſenſu, † qui ad matrimonium exigi-
tur, deducitur, iudicem timentem libertatem conſenſus
in aliqua fœmina impediendam fore, id agere debere, vt
fœmina illa in loco honeſto, ac tuto deponatur, vbi libe
rè ualeat conſenſum proprium exprimere. tex. opti. in c.
cum locum. de ſpon. non tantum quando inter duos vi-
ros eſſet contentio ſuper matrimonio, cum illa fœmina
contracto, vel contrahendo, ſed etiam vbi inter duos
nulla contentio ſit, ſi iudex intelligat, fœminæ conſen-
ſum liberum impediri. quod probatur in l. 3. in fi. ff. de lib.
homi. exhiben. Hinc dicebat Pau. Caſt. conſ. 187. j. vol. qđ
ſi mater legitima tutrix filiæ, ipſam filiam impuberē tra-
dere in ſponſam alicui promiſit, debet iudex illam puel-
lam in loco honeſto deponere, ad effectū, ut in ætate per
fecta, cui uelit, liberè nubat. refert, & ſequitur Aymon Sa
uillia. cōſ. 190. dicens adhuc matrem manere tutricem,
etiam ſi ipſa filia deponatur, iuxta conſ. Pauli.
3 Cæterum, cum de libero † conſenſu agamus, ſcire
oportet, num metus ille, qui contingit ex obſequio, & re
uerentia, quæ prælatis, parentibus, & ſuperioribus debe
tur matrimonij contractum impediat. Et gl. in c. ꝑ. præ-
ſens clericus. 20. q. 3. tenuit, non impediri propter illum
metum matrimonium carnale, quamuis ſpirituale, quod
in religionis profeſſione contrahitur, impediatur. Primū
probat ex l. ſi patre cogente. ff. de ritu nup. Secundum, ꝑ
tex. in d. c. præſens clericus. 20. q. 3. cuius gl. diſtinctionē
dicit peregrinam Iaſ. in §. quadrupli. de act. nu. 62. Ego ta-
men diſtinctè hoc tractabo, vt expeditior ſit huiuſce reī
intellectus. Prima enim illius gl. aſſertio probatur in d. l. ſi
patre cogente. propter quam idem notat Abb. in cap. ve
niens. in j. de ſpon. Prępoſ. in c. cum locum. col. 4. eod. tit.
Cal. conſ. j. tit. de ſpon. Hoſti. in ſumma, tit. de matr. §. pen.
verſ. nunquid coactio. & Imol. io cap. tuæ. de ſpon. col.
antepe. Sed cum in matrimonio maior ſit exigenda liber
4 tas, quam in cæteris † contractibus, notandum eſt, cęte-
ros contractus non eſſe reſcindendos, ex ſolo metu reue
rentiali, niſi præcedentibus minis illatis ab eo, qui ſolet,
quod minatur exequi. Bart. in l. j. quæ onerandæ. ff. qua. re.
acti. non det. quamuis gl. ibi indiſtinctè dixerat contra-
ctus ex hoc metu reſcindendos eſſe. Sed intelligenda eſt
vti Bar. eam intellexit, quem ſequitur Abb. in c. cum con
tingat. de iureiur. col. j. idē Abb. in c. cum dilectus. de his,
quæ vi. & in c. 2. col. 2. eo. tit. Alex. in l. ſi cum dotem. §. eo
aūt tempore. ff. ſol. matr. col. pe. Iaſ. cōſ. 3. nu. 6. j. vol. Rode
ric. Xuares in alleg. 24. ad fi. eandem opinionem ſequun-
tur profitentes eſſe communem Soc. cōſ. 263. 2. vol. Ripa
lib. 3. reſp. c. 15. col. 3. & 4. Iaco. & Curt. Iunior, præter a-
lios ibi, in l. interpoſitas. C. de tranſ. fi. col. Fel. in c. cauſam
matrimonij. de off. deleg. 2. col. Georg. Natanus in c. quā
uis pactum. de pactis. in 6. colu. 11. Anto. Capicius deciſ.
Neap. 159. nu. 34. & Alc. in c. cum contingat. in prin. de iu
reiur. Hi verò omnes, quos dicit fateri hanc opinionem
eſſe communem, eandem intelligunt, niſi enormis læſio
in contractu contingat, cum metu obſequij, & reueren-
tiæ. Hoc enim ſolum etiam minis non probatis, ſufficiet
ad reſcindendum cōtractum, quod eleganter notauerat
Are. conſ. 24. col. 2. etiam ſi iuratus eſſet contractus. quem
ſequitur Aymon Sauill. conſil. 11. colu. pen. & id optimè
probat Paul. Caſtr. conſi. 174. num. 4. lib. j. ex tex. in l. ſi ſu-
5 perſtite. C. de dolo. Quæ † omnia nec temerè adduximus,
ſed

ſed vt in matrimonij cõtractu nullus omnino ſit, eo caſu, quo cęteri contractus ex hoc metu ſint reſcindendi, quod eſt ab omnibus receptum. qua in re non eſt admittenda ſententia Ioan. Ignei, qui in l. 3. §. eleganter. nu. 176. ff. ad Sillani. dicebat, matrimonium cõtractum ex ſolo metu reuerentiali, nullũ eſſe, ac ſi ex alio metu cadenti in cõſtantem virum eſſet contractum. pro qua opi. retorquet l. ſi patre cogente. ff. de ritu nup. dũ eo authore, lex illa dicit, contraxit tamen matrimonium, quod inter inuitos cõtrahitur. Igitur filius, qui patris reuerẽtia cogente, matrimonium contraxit non liberum, ſed coactum matrimonium contraxiſſe videtur, quod nullo pacto valet. & dum ſubdit lilia maluiſſe hoc tamen videtur, eam interpretatur, quando filius nouo cõſenſu ſaltem tacito ratũ habet matrimonium contractum, metumq́; purgat. Hæc quidẽ interpretatio inconcinna eſt, decceptumq́; opinor Io. Igne. virum alioqui doctiſſimum, falſa illius legis lectione, ſi quidẽ in Pãdectis Florẽtinis ita textus ille legit: *Contraxit tamen matrimonium, quod inter inuitos non cõtrahitur.* Atque hæc lectio vulgo receptiſſima eſt. Nec etiam placet Io. Ignei opinio, dum aduerſus communẽ opinatur, quemlibet actum, metu reuerentiali geſtum reſcindendum fore. Illud tamen adnotandum eſt, matrimoniũ ex tacito conſenſu filij, pręſentis, nec contradicentis patri pro eo contrahenti, iuxta c. j. in fi. de deſpon. imp. in 6. minimè tenere, quando filius tacuit, propter metum reuerentialem patris, aliàs non taciturus.

6 Hic enim conſenſus † in tacente præſumptus, facilè eliditur, cum expreſſus non ſit. Bar. hoc ſenſit in l. quę dotis. ff. ſol. matr. pen. col. Anto. Abb. & Fel. in c. nonne. de pręſump. Fel. ipſe melius in d. c. cauſam matrimonij. col. 3. idem Fel. in c. cum omnes. de conſt. nu. 12. Alc. in d. c. cũ contingat in prin. Hipp. ſing. 147. Secunda d. gl. concluſio matrimonium ſpirituale, & ſic religionis profeſſionem, nullam eſſe, ex ſolo metu reuerẽtiali. probatur in d. cap. præſens. & in c. puellæ. 20. q. j. c. cum uirum. de reg. ubi no-
7 tat Ant. Puellę † enim quę non audent contradicere patribus imperantibus religionis ingreſſum, propter parẽtum reuerentiã ſæpiſſi. nè profitentur inuitæ. hanc ipſam opinio. ſequuntur Ang. col. 4. & Iaſ. nu. 62. in d. §. quadrupli. dicit ſing. Hipp. i l. vnica. C. de rap. virg. nu. 43. & i ſing. 347. Imol. Alex. in l. ſi cum dotem §. eo aũt. ſol. mat. colu. pen. Imo. i c. tuæ. de ſpon. col. pe. Iaſ. cõſi. 3. col. pe. in j. vol. & Roder. Xuares alleg. 24. Sed iſta opinio, licet videatur
8 communis, non tamen procedit. Tanta † enim libertas in matrimonio carnali requiritur, quanta in ſpirituali. c. cum locum. de ſponſ. & tamen carnale matrimonium ex hoc ſolo non eſt irritum, ergo nec ſpirituale. & ita Abb. tenet nullam in hoc eſſe diſcrimen, ſed ex hoc ſolo metu non eſſe retractandam profeſſionẽ aſſerit in d. c. cum virum. Roma. in d. §. eo autem tempore. Præpoſ. in d. c. cũ locum. 4. col. Fel. & Dec. in c. cauſam matrimonij. de offi. deleg. idem ſentit Bar. in d. §. quæ onerandę. dum allegat c. accedẽs. de cõuer. coniuga. gl. etiam in d. c. præſens. hãc eandem ſententiam probat, dum l. ſi patre cogente, intelligit in metu leui. illum verè canonem in d. c. pręſens. intelligere videtur, in metu, ſeu coactione graui, non ergo intelligit illũ tex. in ſolo metu reuerentiali. Quæ omnia, ſi exactè perpendantur, eo tendunt, ut nulla ſit conſtituenda differentia, inter matrimonium carnale, & ſpirituale, ſicuti contendit Ioann. Igne. in d. §. eleganter. nu. 166. tametſi vtroque caſu nitatur probare, ex ſolo metu, quem reuerentialem, docendi cauſa, appellamus, actum eſſe reſcindendum. Nos verò opi. quam alios ſecuti, probauimus in matrimonio carnali, in ſpirituali matrimonio veram eſſe profitemur. id autem, quod ſupra de minis concurrentibus cum metu reuerentiali diximus, locum habet in precibus importunis, authore Matthæ. de Afflict. deciſ. 69.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Error perſonæ, conditionis, alteriuſue qualitatis, an impediat matrimonium.*
2 *Matrimonium verum contrahitur inter duos habiles, licet eorum alter ſubeſſe impedimentum falſo opinetur.*
3 *Dolus dans cauſam matrimonio, an illud irritum faciat.*
4 *Matrimonium contractum lite pendente ſuper primo, quod nullum eſt, valet, etiam ſi alter ex contrahentibus credat primum matrimonium validum eſſe.*
5 *Pœna à contractu matrimonij omnino reijcienda eſt.*
6 *Arra, in contractibus, quid ſit.*
7 *Arra in ſponſalibus permittitur, ſiue tradatur in quantitate, ſiue in ſpecie.*
8 *Arrarum traditio, permiſſa eſt in ſponſalibus, etiam ſi vtrinque fiat.*
9 *Arrarum traditio in ſponſalibus, cuiuſcunque ſit quantitatis, licita eſt.*
10 *Arræ ſi tradantur, permittuntur in hoc contractu, promiſſa verò excluduntur.*
11 *Arræ matrimonio ſecuto, ad dantem reuertuntur, eo verò eius culpa non contracto, amittuntur.*
12 *Arræ apud Hiſpanos quæ ſint. Atque ibi de donatione propter nuptias.*

§. SEPTIMVS.

EX HAC ipſa libertate conſenſus, quæ ad matrimonium exigitur, illud notandum
1 eſt, matrimonium † cõtractum per errorẽ perſonæ, vel conditionis, minimè ualere. tex. in c. j. 29. q. j. Tollit enim hic error conſenſus libertatem. Imò nihil efficacius cõſenſui aduerſatur, quàm error. l. ſi per errorem. ff. de iur. omni. iud. l. alioqui. ff. de contrahen. empt. Is ergo, qui cõtrahit cum Maria, credens eſſe Catharinam, minimè conſentit in matrimonium cum Maria. Item qui cõtrahit cũ ancilla credens eam eſſe liberam, nullo pacto in coniugiũ conſentit. c. 2. de coniug. ſeruo. & Magiſt. in 4. diſt. 30.

Si tamen liber comperta alterius ſeruitute debitum coniugale reddiderit, aut exegerit matrimonium probare cenſetur, atque ex hoc tacito conſenſu matrimonium perfectum efficitur. glo. communiter recepta per tex. ibi in capit. vltimo. de coniug. ſeruo. tradit Henr. in c. propoſuit. eod. tit. & eſt magis cõis opinio, authore Syluestro in uerb. matrimonium. 8. q. 3. idem probat Regia l. 11. titu. 2. par. 4. quæ quidem opinio poterit confirmari ex his, quæ dicemus huius partis c. 4. nu. 3. & ſequentibus. Prius tamen quàm ad alia in hoc erroris tractatu accedamus, libet aliqua circa conditionis errorem prænotare.

Primùm, minimè impediri matrimonium ex errore libertinæ conditionis, ſi quis etenim cum libera, quę liberta eſt matrimonium ignorantes contraxerit, credens eã liberam, & ingenuam eſſe, nihilominus matrimonium tenet, vt Sylueſter notat in d. verbo, matrimonium. 8. quęſtio. 2. nu. 7. poſt Arch. in ſumma. 29. quæſtio. 2. in princip. idem tenet Henr. in d. cap. propoſuit. colum. j. poſt. Vinc. Ioan. Andr. & alios ibi.

Secundò, hac in re notandum eſt, ſeruum matrimoniũ cum libera contrahentem domino ſciente & conſentiẽte, non effici ex hoc liberum, ſi ipſa fœmina, cum qua matrimonium contrahitur, itidem ſciebat mariti ſeruitutẽ. Quod ſi ipſa ignorans ſeruitutem hanc contrahat cum ſeruo matrimonium domino præſente, ſeu ſciente, nec tamen ſeruilem conditionem liberę fœminę reuelante, tunc ſeruus hic liber efficitur. tex. in auth. de nuptijs. §. ſi uerò ab initio. Doct. communiter in cap. j. & fi. de coniug. ſer. Regia l. j. ad fi. tit. 5. par. 4. Ex quo datur intellectus ad l. 5. tit. 22. par. 4. qua videtur ſtatutum fuiſſe ſeruum matrimonium contrahentem cum libera domino ſciente, nec contradicente, liberum effici, id etenim eſt intelligendũ, quando contrahit ſeruus cum libera ſeruilem conditionem ignorante, vt in d. l. j. & in d. §. ſi verò ab initio. hunc intellectum admodum adiuuat. l. 5. tit. 11. lib. 4. fori. ita. n. ſtatuta, & ordinata eſt. dominus ſeruum tradens matrimonio liberę, dicens eum eſſe liberum, amittat ius ſeruitutis, efficiaturque ſeruus ille liber. ſic denique uidi ſemel in hoc regio Prætorio Granatẽſi per ſententiam definitum fuiſſe. Veruntamen eſt in hoc caſu matrimoniũ cum ſeruo contractum ab ignorante minimè valere, etiam ſi ex hoc contractu ſeruus efficiatur liber, poteſt

enim

enim ipſa ab hoc contractu diſcedere. Regia l. j. titu.
5. par. 4. cuius contrarium notant gl. Hoſt. Abb. & Doct. cõ
muniter in c. vlt. de coniug. ſeruo. Syluest. d. q. 2. nu. 5.

Tertiò, & illud eſt conſiderandum, dominum accipiẽ-
tem in uxorem propriã ancillam, non efficere eam ea eo
ſolo liberam, imò neceſſariam eſſe manumiſſionem, vti
probat tex. in auth. de triente & ſemiſ. §. vlt. in cuius inter
pretationem ſcripſit Fulgo. conſ. 32. ſufficere ancillę ma-
numiſſionem, etiam quo ad filios ea ea conceptos & na-
tos, quod oĩno notãdũ eſt. Regia tamẽ l. 5. tit. 22. pa. 4. & l.
j. titu. 13. ea. par. expreſſim aſſerit ancillam liberam effici
ex eo, quod dominus eam in vxorem acceperit. eritque
eadem deciſ. minimè iniqua. arg. l. matrimonij cauſa. ff.
qui & à quib. & l. vlt. C. commu. de manumiſ. quæ ad hãc
concluſ. eſt maximè notanda.

Quartò animaduertendum eſt, conditionem illam, ſi
quis ſine liberis deceſſerit, deficere omnino, ſi is decedat
relictis liberis, etiam in ſeruitute conceptis, ex matrimo
nio tamen. tex. in l. ex facto. §. j. ff. ad Treb. iuxta commu-
nem omnium interpretationem. Ego ſanè hoc admitte-
rem, quando hi liberi, qui deficere faciunt conditionem,
ſibi ipſis acquirunt, utpote nati ex matre libera, patre
verò ſeruo, ſecus enim arbitror eo caſu dicendum eſſe,
quo domino acquirũt, vt nati ex matre ſerua, & id ex mẽ
te teſtatoris præſumendum eſſe cenſeo.

Quintum his addendum erit, dominum tradentem ſer
uum in matrimonium ẽt ſcienti eius cõditionẽ, eũdẽ ſer
uum ea hoc liberum efficere, ſi dotalia inſtrumenta ad
hoc matrimonium conſtituerit. tex. eſt in l. vnica. §. ſed
ſi quis homini. C. de lat. liber. toll. gl. per tex. ibi in c. illud.
de præſumpt. vbi Abb. id eſſe dicendum cenſet eo caſu,
quo ipſe ſeruus hęc inſtra fecerit præſente tacente do-
mino, nec tamen contradicente, & hoc fauore liber-
tatis inductum eſſe manifeſti iuris eſt. Hactenus igitur de
errore conditionis.

Is autem, qui contrahit cum Maria paupere, credens
Mariam, in cuius perſona nõ errat, nec in eius conditio-
ne, eſſe diuitem, in illam conſentit, & matrimonium con
trahit. Idem in eo dicendum eſt, qui credit Mariam eſſe
nobilem, cum tamen ignobilis ſit. Quia error in qualita-
te, ſeu in fortuna nõ impedit conſenſum in illam fœmi-
nam, qui conſenſus coniugalis eſt. quod probat tex. in d.
c. j. 29. q. j. Regia l. 10. cum ſeq. tit. 2. par. 4. Bal. in l. cum Ar-
chimedoram. C. vt in poſ. leg. Iaſ. in §. fuerat. de actio. nu.
13. Burg. in cap. cum dilecti. de emp. nu. 56. Atque hæc di-
ſtinctio procedit, quia error tunc impedit actum, quan-
do contingit circa ea, quæ ſunt de eſſentia actus. Sic in
matrimonio error impedit illud quando eſt circa ea, quę
ſunt de eius eſſentia, nempe circa perſonas, & circa mu-
tuam corporum poteſtatem. Error igitur circa conditio
nem, cum contingat circa ipſam mutuam, & liberã tra-
ditionem corporum impedit. Seruus enim ſui dominus
non eſt, nec habet liberã poteſtatẽ, vt explicat eleganter
Tho. in 4. diſt. 30. q. j. col. 3. [Nam etſi ſeruitus per ſe ſubſtã
tiæ matrimonij non obſtet, vt dixi in initio huius §. verſ.
ſi tamen. ignorata tamen obſtat eius cauſæ, nempe liber-
2 tati conſenſus.] Hinc poteſt inferri, illud † eſſe matri-
monium, quod inter duos habiles ad id contrahitur, li-
cet alter eorum credat ſubeſſe inter eos aliquod impedi
mentum. Nullus enim eſt error circa perſonas, nec circa
conditionem ad mutuam corporum traditionem neceſ-
ſariam, cum nullum verè ſubſit impedimentum. Eſt tamẽ
in oppoſitum tex. in l. is, qui putat. ff. de acquir. hær. vbi q
putat ſe neceſſarium hæredem eſſe, repudiare nõ poteſt,
etſi verè voluntarius hæres ſit. Ita qui putat, non poſſe da
ri corporum mutuam traditionem, nec cohabitationẽ,
propter conſanguinitatis impedimentum, errat in ſub-
ſtantia coniugij. Igitur matrimonium non eſt. Cui indu-
ctioni reſpondeo in d. l. opinionem præferãdam eſſe ve-
ritati, quia ad illum actum eſt neceſſarium, agentem ſci-
re ex qua cauſa, & quo iure eundem actum agit; vt
ibi notat Iaſ. 2. col. At in matrimonio non eſt neceſſariũ,
contrahentem illud certò ſcire, nullum ſubeſſe impedi-
mentum ad contrahendum, [quemadmodum poſt huius
operis tertiam editionem Domini. Soto adnotauit in 4.
ſent. diſt. 29. q. 2. ar. j. & diſt. 35. q. vnica. art. 2. Qui & ſimilia
tractat diſt. 27. q. j. ar. 3. verſ. ſed alia hinc naſcitur.] Sat. n.
eſt illud impedimentum non ſubeſſe, & contrahentem
conſentire matrimonio, etiam refragante lege canoni-
ca, quę illud prohibet inter conſanguineos. Iuris equidẽ
canonici eſt, illum contractum retractare, contrahentis
autẽ eſt contractui conſentire, quod patet. Nam aliàs ca-
non in clem. vni. de conſangui. non puniret conſangui-
neos matrimonium contrahentes, ſi ex eo quòd ſcirent
cõſanguineus eſſe, nullus eſſet conſenſus ad matrimoniũ
ſufficiens, ſemota iuris canonici prohibitione. Nam & ſi
conſanguineus contrahat matrimonium cum conſan-
guinea, abſque coniugali conſenſu, certè non incidet in
illius canonis pęnam, ex his, quæ dicemus in tractatu im
pedimenti publicæ honeſtatis, & ex eleganti tex. in c. j. in
princ. de ſponſalib. in 6. vbi cauetur impedimentum pu-
blicæ honeſtatis oriri ex matrimonio contracto inter cõ
ſanguineos, non alia ratione, niſi quia conſenſus natu-
ralis ad coniugium præſtitus fuerat a contrahentibus.
Qui quidem conſenſus efficeret matrimonium, ni cano-
nes illud impedirent.

3 Ex his ẽt infert ꝙ dolus † contingens in contractu ma
trimonij circa qualitatem perſonæ, ſiue circa fortunam,
nõ vitiat ipſum contractum, etiam ſi det cauſam contra-
ctui. notat gl. in ſing. ſecũdum Abb. ibi in c. cum dilectus.
de his, quæ vi metuſve cauſa fiunt. not. Bald. in rub. de iu-
dic. j. lectio. col. 2. gl. in l. à Diuo Pio. ff. de ritu nuptiarum.
quã dixit eſſe ſing. Bal. in l. j. col. 2. C. plus valet. quod agi.
Cur. Iuni. in l. interpoſitas. C. de tranſact. col. j. probat idẽ
tex. ſecundum Abb. Præp. ibi in c. cum in Apoſtolica. de
ſpon. vbi mendacium, ſeu ſurreptio non vitiat ipſum ma
trimonij contractum. Hinc etiam eſt perpendendum id,
quod not. Abb. & Rauẽna in d. c. cum in Apoſtolica. dicẽ
4 tes matrimonium † ſecundum contractum lite pendente
ſuper primo, quod nullum eſt minimè valere, ſi cõtrahẽs
credebat primum matrimonium ualidum eſſe. Videtur
etenim omnino fictè, & non verè illud matrimonium ſe-
cundum contractum fuiſſe. quam opin. dicit eſſe receptã
communiter Pręp. ibi. Ego tamen eam intelligo in foro
interiori, vbi defectus conſenſus ex eius confeſſione cõ
ſtare poteſt. At in foro exteriori, non arbitror confitenti
credendum eſſe.

5 Pręterea ex hac libertate † conſenſus infertur, nõ poſ
ſe pœnam promitti pro matrimonio contrahendo, etiã
in ipſis ſponſalibus. tex. in c. Gemma. de ſpon. l. neque. C.
de nup. l. fi. C. de ſpon. impedit enim liberum conſenſum
timor amittendi illam pęnam, tametſi non ſemper timor
hic cenſeatur cadens in conſtantem uirum. Sed nihilomi
nus eſt prohibita à iure promiſſio pęnæ in ſponſalibus,
& iuſtiſſimè. non ẽt enim inter contrahentes, ſed etiam in-
ter eos, qui ipſos ſponſos iure ſanguinis attingunt,
ita vt timor pœnæ ipſos contrahentes iure proximita-
tis comprehendat. ex mente Abb. & Doc. in d. c. Gemma.
Bar. & communis in l. Titia. ff. de verb. oblig. & probatur
id d. c. Gemma. ſecundum vnum intellectum, ſi intelliga-
mus pœnæ promiſſionem, factã ibi à Gemma matre ſpõ
ſę, vt frequentius intelligitur ille tex. probat idẽ tex. in c.
accedens. iuncta gl. de procur. Imò etiam ſi pęna pro-
mittatur in modica quãtitate, nihilominus promiſſio pę
næ non ualet. Abb. communiter receptus in d. c. Gemma.
Bar. quem cæteri ſequuntur in d. l. Titia. Sed quauis pœ
næ promiſſio à matrimonij contractu excludatur, arra ta
men poteſt præſtari in eodem ſponſaliorum contractu.
6 † Eſt enim arra propriè id, quod inter ſpõſos traditur in
pignus complendi matrimonij. tex. in l. arris. & l. fi. C. de
ſpon. notat gl. in d. c. Gemma. Doc. in d. l. Titia. Regia l. j. ti.
11. par. 4. in prin. ad exemplum eius, qđ in venditione,
cæteriſque contractibus traditur in venditionis, vel rei
contractæ argumentum, ſic pignus l. ex empto. §. is qui
uina. ff. de actio. empt. l. 2. C. quãdo lic. ab emp. diſ. l. cõtra-
ctus. C. de fide inſt. qua in ſignificatione utuntur hac di-
ctione Terent. ac Plaut. cæteriq; Latini frequentius, teſte
Gellio lib. noct. Atti. 17. c. 2. Plinius etiam de anulo agẽs
lib. 33. c. j. celebratior, inquit, vſus cum fœnore cœpiſſe
debet, argumento eſt conſuetudo vulgi, ad ſponſiones
etiam,

etiam, anulo exiliente, tracta ab eo tempore, quo nondũ
erat arra velocior. Quanuis Græci hoc pignus, arrhabo-
na appellent, eaque dictione pro obſidibus vſus eſt Q.
Claudius, cuius ipſe Gellius meminit. [Eſt enim arrhabo
authore Suida, ea pars precij, quæ ab emptoribus firman
di contractus gratia repræſentatur. cuius dictionis &
Varro de lingua Latina mentionem facit, quanuis po-
ſtea inter ſordida uerba haberi cœperit apud Latinos.
Lucianus verò apud Græcos in libello de Rhetorices ma
giſtro, hac dictione uti mauult quam *ἐνέχυρον*. Diuus Hie
ronymus in Epiſt. Ad Ephe. exiſtimat pignus ab arrhabo-
ne differre. Nam pignus, quod Græci uocant hypothecã,
datur in mutuo, Arrhabo verò in cõtractu emptionis, &
venditionis, quo firma ſit obligatio.] Ipſa igitur arra, in
ſponſaliorum contractu permittitur, d. l. arris. l. fi. C. de
ſpon. Regia l. j. tit. 11. par. 4. Non enim ita facilè arra con-
ſtituitur, ſicuti promittitur pœna, cum arra realiter tra-
7 di debeat. † Vnde non eſt mirum, ſi in matrimonio per-
mittatur, cum maturo conſilio arra tradatur. Quod locũ
habet, ſiue arræ tradantur in quantitate, ſiue in ſpecie.
Præp. in d. c. Gẽma. col. pen. Bal. & Salic. in d. l. fi. C. de ſpõ.
Imol. Cuma. Pau. Are. nu. 9. & Iaſ. in fine, in d. l. Titia. con-
tra Bar. ibi & Abb. in d. c. Gemma. quorum opinio vulgo
reprobatur. Procedit, & hæc arrarum traditio, etiam ſi
vtrinq; fiat. Bal. in d. l. fi. Aret. nu. 8. & Iaſ. nu. 31. in d. l. Titia.
quanuis Bar. ibi, quem alij communiter ſequuntur, vt Iaſ.
fatetur, teneat arram iure permiſſam eſſe, quando ab al-
tero tantum traditur, alioquin idem eſſet quod pœnæ pro-
miſſio, & facillimè vtrinque traderetur. idem notat Abb.
8 in d. c. Gẽma. Sed probabilior eſt ſententia Bal. † nulla. n.
videtur conſtitui ratio differẽtiæ, quæ efficax ſit, an vtrin
que, an ab altero tãtũ arra tradatur. Nec ita facilis eſt tra-
ditio arrarum, etiamſi vtrinq; fiat, ſicuti ipſa pœnæ pro-
9 miſſio. Hæc etiam traditio † arrarum poteſt fieri in qua-
cũq; quãtitate. ex d. l. fi. quæ genericè loquitur. Paul. Imo.
Ang. Cuma. & Iaſ. in d. l. Titia. nu. 21. etiamſi Bart. & Abb.
in d. locis, velint arras non poſſe excedere quantitatem
dotis, vel donationis propter nuptias, ſeu contentam in
l. iubemus. C. de repud. Eſt tamen intelligendum totum
hoc quod de arris diximus in arris promiſſis, & traditis
omnino, non in promiſſis tantum, etiam ab altero ſolũ.
ſecundum Bar. Ang. Imol. & Pau. in d. l. Titia. & Soc. conſi.
3. j. uol. poſt Bar. conſ. 45. quia l. fi. C. de ſpou. quæ arras pro-
miſit, in realiter traditis loquitur, vnde earum traditio
conſtare debet. Bar. tamen in d. l. Titia. quem ibi ſequun-
tur Cuma. Aret. & Iaſ. & Anto. conſ. 70. Abb. in d. c. Gem-
10 ma. Paul. in l. fi. C. de Epiſc. & cle. dicit, † ſuper hac tradi-
tione ſtandum eſſe confeſſioni illius, qui aſſerit, ſe arras
recepiſſe, interim dum contrarium non probatur. l. Pu-
blia. §. fi. ff. depoſi. ſed ſi confeſſio vtrinque fieret, maximã
eſſe fraudis præſumptionem. Quæ quidem Bar. diſtinctio
placet, licet Præp. in d. c. Gemma. 2. q. dixerit communi-
ter receptum eſſe. l. fi. C. de ſpon. non habere locum in ar
ris promiſſis. & Tiraq. de vtroque retract. 1. par. §. 7. nu. 55.
idem aſſerat. quod ego non nego, tamen ſuper earum tra
ditione, ſtandum eſſe confeſſioni recipientis ipſas arras
cum Bar. contendam. Vnde non rectè dixit glo. in c. acce
dens, de procurato. licitum eſſe arras vtrinq; promitti in
ſponſaliorum contractu.

Horum autem pignorũ, quæ arras † appellamus, illud
11 proprium eſt, ea amittere eum, per quẽ ſtat, quo minus
matrimonium ſequatur. At matrimonio ſecuto, ea redi-
re ad dantem manifeſtum eſt. ita Abb. & ibi Præp. col. 5.
in d. c. Gemma. dicens hanc opinionem cõem. quam &
Freder. aſſerit conſ. 69. contra Hoſti. in d. c. Gemma.

Hic tamen illud adnotare libet, Hiſpanos, omiſſa hac
arrarum ſignificatione, arras † vulgo appellare donatio
12 nes factas vxoribus ante, vel poſt matrimonium contra-
ctũ, vt eo conſummato, ſtatim eis acquirantur in præmiũ
pudicitiæ, iuxta illud Iuuenalis ſatyr. 6. *Nec illud quod pri-
ma pro nocte datur*. quod cõſtat ex l. j. tit. 2. lib. 3. fori. & l. 50.
cum ſeq. in Taurinis legibus explicat Xuares in repet. l. j.
tit. 2. lib. 3. fori. in prin. Nec poſſunt iſtæ arræ decimã par-
tem bonorum mariti excedere, vt conſtat in dictis ll.
Nec me latet Regia l. j. tit. 11. par. 4. antiquitus apud Hiſpa
nos. & donationẽ propter nuptias, arram eſſe appellatã.
Donatio autem propter nuptias differt plurimum ab his
donationibus, quas hiſce temporibus Hiſpani arras dici
mus: ſi quidem donatio propter nuptias eſt id, quod cõ-
fertur à viro pro matrimonij oneribus ad ſimilitudinẽ
eius, quod ab uxore ad eadem onera confertur, & dos
appellatur, §. eſt & aliud. Inſt. de don. l. cũ multæ. C. de do.
ante nup. d. l. Reg. j. titu. 11. par. 4. [Ex qua, & ex d. §. eſt
aliud. conſtat euidenter, donationem propter nuptias
re, & nomine ab ſponſalitia largitate differre, ſi propriã
ſignificationem obſeruare velimus. idem probatur in d.
l. cum multæ. & l. j. 2. & 7. in d. tit. 11. & ex Azone in ſum-
ma. C. de don. ante nup. & Guidone Papæ deciſ. 145. quã-
uis & is aliqua tradiderit, quæ aliena ſunt ab Azonis ſen
tentia, & Iuniores quidam ab ipſo Guidone alia adnota
uerint, quæ is, ni fallor, minimè ſcripſerit.] Hæc autẽ do-
natio propter nuptias matrimonio ſoluto, etiam poſt-
quam fuerit conſummatum, redit ad donantem, nec pe-
nes vxorem remanet. c. fi. de donat. inter uir. & vxorem.
Bal. per tex. ibi in l. 2. C. de bonis quæ lib. Dec. in auth. præ
terea. C. vnde uir & vxor. col. 8. Aymon conſ. 185. probat
l. Regia 7. & 23. titu. 11. par. 4. Vnde mihi non placet quod
notant Ioan. Lupi. in rub. de donatio. inter uirum & vxo-
rem. §. 12. & 24. & Roder. Xuares in d. l. j. tit. 2. lib. 3. fori. in
prin. dicentes donationem propter nuptias, dici in hoc
Caſtellæ regno arras. Id enim quanuis poſſet procedere
attentis Partitarum legibus: non tamen procedit perpen
ſis legibus fori, atque Taurinis.

Illud tamen non omittam donationem propter nu-
ptias pro ſoluenda dote vxori ſpeciali quodam tit. hy-
pothecæ ſubiectam eſſe, arg. tex. in auth. ſiue à me. C. ad
Vellei. & in auth. vt immobilia ante nup. §. ſi quis igitur.
colla. 5. notãt in ſpecie Ioan. Lupi. in d. rub. §. 17. nu. 16. &
Ant. Burg. in c. peruenit. de emp. col. pen. Coraſ. poſt l. fi-
lium. C. famil. erciſc. nu. 125.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Filius, vel filia licet honeſtè exigat patris conſenſum ad matri-
monium, tamen eo non petito tenet contractus coniugalis.*
2 *Legatum virgini factum, ſi Titio nupſerit, minimè amitti, ſi ip-
ſa legataria alteri nubat ex conſenſu patris.*
3 *Intellectus ad l. cum tale. §. reſcriptum. ff. de cond. & demonſtratio.*
4 *Intellectus ad l. vidua. C. de nup.*
5 *Filia contrahens matrimonium ſine licentia patris, non poteſt ab
eo exhæredari.*
6 *Leges quædam Regiæ intellectæ.*
7 *Pater cogitur dotem conſtituere filiæ, quæ abſque eius conſenſu
nupſit viro digno.*
8 *Lex Regia octaua. tit. 11. par. 4. explicatur.*

§. OCTAVVS.

1 CONSTAT † denique, ad matrimoniũ eſ-
ſe neceſſarium conſenſum liberum illius,
qui contrahit, ita vt nec patris conſenſus
requirendus præciſè ſit. Quanuis enim ho
neſtum ſit, patrem pro filio impubere ma-
trimonium contrahere, & coniugale pa
ctũ inire. c. j. de deſpon. imp. is tñ contractus ſine cõſenſu
filij tacito, vel expreſſo, minimè procedit. c. j. §. fi. de deſp.
imp. in 6. Abb. & cæteri in d. c. j. de deſpon. imp. imò ſolus
conſenſus filijfamilias puberis matrimonij contractum
perfectum facit. quod locũ habet etiam in filia. c. veniẽs.
in j. de ſponſ. c. ſufficiat. 27. q. 2. atque idem probant vtriuſ
que iuris interpretes. [quorum ſententiæ potiſſimum ſuf
fragatur Lucij tertij reſponſum, in c. cum cauſa. de ra-
ptor.] Leges. n. quæ in filia nubente patris cõſenſum exi-
gunt, vt in l. ea quæ patris. ff. de ſpon. etiam ſi filia vidua
ſit, & extra patriam poteſtatem, modo intra viceſimum-
quintum ætatis annum. l. viduæ & l. in cõiunctione. C. de
nupt. quæ etiam leges parentum conſenſum exigunt in
ipſis nuptijs filiorum, qui patriæ poteſtati ſubditi ſunt. l.
2. ff. de ritu nupt. l. in ſponſalibus in j. ff. de ſponſ. §. j. Inſtit.
de nupt. [Et Euariſti canon c. aliter. 30. q. 5. & c. 3. qui ma-
tri. accuſ.

tri.accuſ.poſſunt.]ad honeſtatē referuntur,nō quòd matrimonium,ſine parentum conſenſu cōtractum nullum ſit.gl.in d.c.ſufficiat. & in c.cum uirū.de regularibus.& c. vlt.32.q.2.licet Chaſſ.in Gloriæ mūdi catal.par.12.cōſid. 36.velit probare,matrimonium à filia , abſq; patris conſenſu contractum,nullum eſſe.qđ falſum eſt,& receptiſſimæ apud nos ſniæ oīno repugnat . Nec mihi placet qđ nouiſſimè probare conatur Coraſ.lib.j.Miſcel.c.17.dicēs, & matrimonium abſque parentum conſenſu à filijs contractum reſcindi ſentētia poſſe, modò carnis commiſſio ſecuta non fuerit,multo minus recipienda eſt opinio Io. Oldendorpij,qui 4. claſſe actionum,26.act.ſeptem rationibus nititur probare matrimonium à filijs abſque parētum conſenſu contractum , nullum omnino eſſe,is enim ſubſcribit Chaſſaneo,cui nos palam repugnamus.[Quāuis & doctiſſimus Duarenus eandem opinionem probare conetur in ti.ff.ſolut.matr.cap.2.de nup.quibuſdam tamen expoſitis conditionibus, quibus & alijs in hac eadē controuerſia uſus eſt multæ lectionis,atque eruditionis vir Claudius Spenceus poſt in priorem ad Timotheum commentarios , eius ſententiam ſanctæ matris eccleſiæ, & ſanctæ ſedis Apoſtolicę indicio ſubijciēs, eam etenim opinionem præcitati authores in his filijs probaſſe vidētur,qui in patria ſine poteſtate,atque eo animo,vt ſi quid in contrarium ab eccleſia foret diffinitum,ſyncerè quidem admitterent,& omnino probarent. Denique S.Tridentina ſynodus,cui & ipſe interfui,anno M. D. LXIII. ſeſ.24.anathemate dānat eos,qui falſo affirmant,mr̄imo. à filijsfamilias ſine cōſenſu parentū cōtracta irrita eſſe.]

Honeſtum tamen eſt,atque Reip. maximè conueniēs, filias in nuptijs contrahendis parentum conſenſum exigere . Nam & Hermione, in Euripidis Andromacha , ꝓpria ſponſalia patris curæ commiſſa eſſe palam profitet. Nec virginalis pudoris eſt,maritum eligere,authore Ambroſio lib.j.de Abraham Patriarcha.c.9.quem Grati.retulit.32.q.2.c.honorantur.ubi pluribus authoritatibus ipſe Grat.hoc comprobat.Vnde nō miror Stepha. Bertr.cōſ.
2 c.48.j.vol. reſpondiſſe legatum virgini † factum , ſi Titio nupſerit,non eſſe caducum,nec amitti,ſi ipſa virgo alteri nubat ex conſenſu patris.Honeſtum enim virgini extitit à patre conſenſum exigere , eiuſqne uoluntatem in mr̄imonio cōtrahendo ſequi , ſiquidem & inhoneſta, atque impudica foret,ſi parentis volūtati refragaretur. [De huius tamē reſponſi veritate nihil quod mihi certū ſit modo aſſeuerare poſſum . Lector etenim legere poterit,quæ de ſimilibus cōtrouerſijs diligēter tradit Emmanuel a Coſta in l.cum tale. §. ſi arbitratu.ff.de cond. & demon.3.ampliat. & 6. limit.] His & Tertullia.ſuffragat̃ lib. 2.ad vxorem ita ſcribens:Nam nec in terris filij ſine conſenſu parentum ritè & iure nubent. [Plato item lib.6.de legibus , & Demoſthenes ex Athenienſium lege in oratione aduerſus Stephanum.Quibus adde quæ Iulius Paulus lib.2.ſent.tit.20.ſcribit:Eorum,inquit,qui in poteſtate patris ſunt,ſine uoluntate eius matrimonia non cōtrahuntur iure,ſed contracta non ſoluuntur,contemplatio enim publicæ vtilitatis priuatorū commodis præfertur. Hæc Paulus, ad quē multa Cuiacius adnotauit lib.3. obſeruat.c.5.præter ea,quæ in ſcholijs ſcripſit.Sed & ea omnia diligenter ſunt obſeruanda,quæ diuus Baſilius tradidit canone 35.atq; itē 41.& 42.vt tandē lector intelligat ea omnia ſic eſſe intelligenda , ut in eccleſia catholica matrimonia,etiam à filijsfamilias contracta ſine parētum conſenſu rata eſſe omnino exiſtimemus, tametſi honeſtum eſſe,ad eum actum filios , atque maximè filias parentum conſenſum exigere cenſeamus.]

3 Attamen ex pręfatis deducitur verus intellectus ad † l. cum tale.§.reſcriptum.ff.de.cond.& demonſt. vbi probatur,legatum Titiæ factum,ſi arbitratu Sempronij nupſerit reſecta conditione,purum eſſe,atque valere,cum cōditio illa libero conſenſui aduerſetur.Secus tamen dicēdum foret,ſi eſſet legatum ſub conditione,ſi cum cōſilio Sempronij nupſerit . Qui enim tenetur conſilium ab aliquo exigere,minimè obligatur illud ſequi. ſic d.l.intelligunt Paul.conſ.300.j.vol.Alex.in l.turpia. §. primo. ff. de leg.j.Fel.in cap.ex parte. colum.2. de conſtit.Aymon Sauil. dicens hanc opinionem eſſe communem conſil.j.

Secundò hinc deducitur tex. in l. viduę.C.de nupt.di-
4 centem, † filiam emancipatam , ante viceſimumquintū annum non poſſe ſecundas nuptias contrahere,ſine licētia patris,procedere de honeſtate,non de rigore,nec de neceſſitate. quod tenet gloſ. ibi recepta communiter, vt conſtat ex adductis per Ioan.à Garronibus in rub. de ſecund.nup.num.69.

5 . Tertiò ex pręmiſſis apparet,† filiam matrimoniū contrahentem in facie,quod aiunt, eccleſiæ,etiam ſine licentia patris,nō poſſe iure à patre exhęredari.Nemini enim facit iniuriam filia, quæ iure permittente matrimonium contraxit.At ius canonicum permittit filiam contrahere matrimonium ſine conſenſu patris,quia idem ius liberum conſtituit conſenſum ad coniugium : quod ſi filia contrahens ſine conſenſu patris,poſſet paterna hæreditate priuari,minimè auderet liberè nubere cui vellet. ita Hoſt.Abb.& alij in c.j.de deſp.impub. latius Io. Lupi. in c.per veſtras.de dona.3.nota.§.9.cū ſequentibus.Alex. conſ.97.j.vol.Dec. & Ferra.in l.nuptias.ff. de reg.iur.Roderic.Xuares in l.2.tit.de matr. lib. 3. fori. & hæc eſt cōis opi.ut fatent̃ Abb.ī d.c.j.Fel.nu. 59.& Dec.nu.39.ī c.eccleſia.de conſtitut.Iaſ.in auth. ſed ſi poſt. col. 2.C.de inoffic. teſt.qui alios ad id allegāt. licet Pau.in d.auth.ſed ſi poſt. per tex.ibi teneat contrariū. & Bal.Nouel.de dote.6.par. priui.16.nu.6.Sed aſſertio communis locum habet , etiā ſi filia nubat turpi,vel indigno, ante ætatis annum uigeſimumquintum , etiam ſi pater uellet eam tradere in vxorem æque digno uiro,& honeſto,congrua ſibi conſtituta dote,ob hanc libertatem, quæ in coniugali conſenſu requiritur.Potius enim permittenda eſt hæc iniuria,quę patri fieri videt̃ indirectè, quàm quod libertas matrimonij impediat̃.ita Imo.& Alex.in l.j.nu.32.ff.ſolu.matr.Imo.in c.accedens.de procura.Iaſ.& Io.Lupi.in locis paulò ante citatis.Dec.in d.l.nuptias.& Io.Cāpe.in trac.de dote.j. par.q.13.ex quib.falſa eſt gl.in c.de raptorib. 36. q. j.quę contrarium tenet,cui ſimile eſt in d.auth.ſed ſi poſt.quas etiam ſequūtur plures,quod retulit Alex.in d.l.j. & inter alios hoc approbat Ant.in d.c.accedens.Anch.conſi. 21. col.2.& Roder.Xuares in d.l. 2. & omnium latiſſimè.Pau. Pariſ.conſ.29.vol.3.col.3. dicentes poſſe à patre exhęredari filiam,quę turpi, & indigno , ante vigeſimumquintum annum nupſit,ſine patris cōſenſu.Sed nec eorū opi. coadiuuat,nec noſtram improbat tex.in d.authen.ſed ſi poſt.cū ſēſu a cōtrario collecto uideat̃ gl.opi.probare:q quidem ſenſus contra iura canonica,in coniugali materia,admittendus non eſt.& potiſſimè quia in uouella Gręca Iuſtiniani 115.vt cum de appel.cogn.§.aliud quoque. à qua deducta eſt conſtitutio præfata:ſed ſi poſt,nō ſine illa verba,ex quibus prædictus ſenſus colligitur[in codicibus Haloandri,tametſi extant integrè in Scrimgeri editione,& apud Agileum. quare conſultus eſt ad iura pontificia procuratore. Cum ex litera illius Nouellæ , etiam iuxta vulgarem editionem gloſſarum opinio adhuc probetur urgentius, quam ab ipſis fuerit adnotata.] Verum
6 † ad leges Regias,quæ expreſſim ſunt contrariæ ſupradictis cōcluſionibus,præcipuè ad l.2.ti.de matr.li.3.fori. ad l.4.tit.j.lib.5.ord.ad l.10.tit.j.par.4.atque alias, quas Ioan. Lupi.congeſſit in d.3.notab.§.8.reſpondeo d.ll.iure canonico ſublatas eſſe, nec vim legū habere, quatenus pœnas inferunt matrimonium contrahentibus , ſine parentum conſenſu. Nam & ſi Hiſpaniarum principes eas tulerint ad illam honeſtatem perſuadendam, quæ conſiſtit in exigendo parentum conſenſu,ad ipſis filijs, ad coniugalem contractum,non tamen habent vim legum, cum id ſancire ad Romanos Pontifices pertineat.ita Ioan.And. communiter receptus in cap.ſtatutum.in j.de hæret.in 6.Abb. in rep.cap.eccleſia.de conſtitut.num.20.Freder. conſilio 36.& alij plures,quos refert Fel.in cap.j.de ſponſ.nume. 13.idem Fel.in d.c.eccleſia.nu.59.& ibi Dec.nu.36.dicētes hanc opi. eſſe communem . quam etiam ſequitur Ioan. Lupi.in d.§.9.Dec.conſi.231.dicens non poſſe filium à ſtatuto alimentis,nec legitima,priuari,ex eo quòd ſine patris conſenſu coniugium contraxerit. quo fit , ut ſublata ſit iure Pontificum.l.3.§.ſi emancipatus.ff.de bonor.poſſ.

contra

contra tabul. qua ſancitum erat poſſe patrẽ filium exhæredare, ignominioſam vxorem duxiſſet abſque eius conſenſu. Principes enim laici nihil poſſunt ſtatuere, quod matrimonij liberum conſenſum impediat, vt latè examinat Ioan. Lupi. in d.3. notab. §.3. vſq; in finem eiuſdem notab. Etiã circa accidentia ipſi matrimonio, vt conſtat ex prædictis. & notat Abb. & Pręp. qui hanc opinionem aſſeriteſſe communem in capitu. j. de ſponſalib. colum. 3. latè Vincen. Hercula. quæſt. 3. & probatur in d. capitu. j. cap. tuam. de ord. cog. cap. cauſam quę. in 2. qui filij ſint legiti. ſcribit & hanc opinionem communem eſſe Alex. conſil. 97. volum. j. ad finem. vbi Carol. colum. j. conatur defendere, iuſtiſſimè à Principe ſeculari ſtatuta pęna prohiberi poſſe matrimonium cum filia alicuius contrahi ſine conſenſu patris.

7 Quartò ſubinfertur † patrem compellendum fore dotem ſoluere filię, quę ſine eius conſenſu nupſit viro digno, etiam ante vigeſimumquintum annum, ſi filia dotẽ marito promiſit. Abb. in d.c.j. de deſp. impub. idem Abb. conſi. 12. j. vol. idem in c.j. de adult. Campe. de dote. j. par. quæſt. 13. Ioan. Lupi. in d. §. 9. Iaſ. in d. auth. ſed ſi poſt. Dec. in d. l. nuptias. in qua opin. omnes conueniunt, teſte Ripa in l. j. num. 57. ff. ſolu. matrim. idem probat deciſio Toloſ. 289. Barto. in l. obligamur. ff. de actio. & obligatio. quamuis ipſe ſenſerit hoc intelligẽdum eſſe, quando filia nupſit poſt vigeſimumquintum annum. Sed ſi filia dotem non promiſit, quæ tamen abſque patris conſenſu nupſit, etiam tunc patrem teneri ad conſtituendam dotem ei: notant Bald. Ang. Pau. & Iaſ. in authen. res quæ. C. commu. de legat. Ad duo etenim tenetur pater, ſcilicet ad tradendam filiam marito, & ad conſtituendam ei dotem. Et licet à primo ſit liber ipſe pater, quando ipſa iam nupſit, non tamen eſt liber à ſecundo. quam opinionem dicit eſſe communem Curt. Iun. in d. authen. res quæ. nume. 25. & Ripa in d. l. j. num. 57. & Pariſ. conſi. 29. volum. 3. nume. 62. pro quibus eſt glo. cap. fi. 32. quæſt. 2. quam dicit Abb. ſingul. in cap. eccleſia. de conſti. nume. 20. eam tamen intelligit, facta promiſſione dotis à filia, quod glo. non aperit. Solet & ad id induci glo. in l. obligamur. ff. de actio. & oblig. illa verò non dicit patrem teneri ad conſtituendã dotem filię nubenti abſque eius conſenſu. Opinio tamen communis verior eſt, & ſi Bart. in d. l. obligamur. & Abb. in dicto capitu. j. de deſpon. impub. aduerſus hanc communem teneant.

Hæc verò omnia ceſſant, quando filia nupſit indigno, ac ignominioſo viro: tunc enim pater non tenetur ei dotem conſtituere, etiam ſi eam promiſerit filia ipſi marito. glo. in c. de raptoribus. 36. q. j. & ibi Arch. idem notant Ioan. And. Card. & Ant. in cap. accedens. de procura. Bal. in l. j. ff. ſolu. matrim. Abb. conſil. 12. in j. volum. col. 1. Non enim eſt compellendus pater, à filia affectus iniuria, & ignominia, ei dotem dare. quod receptum eſt communiter, vt Ripa aſſerit in d. l. j. nume. 59. & Paul. Pariſ. d. conſi. 29. num. 65. volum. 3. Sed hoc procedit, vbi filia, vel maritus eſſet ita diues, vt congrua alimenta vterque haberet: quod ſi pauperes eſſent, cogendus pater eſt, ipſi filiæ alimenta præſtare, ex ratione tex. in cap. cum haberet. de eo qui dux. in matrim.

8 Ex quo poteſt † dari intelle. ad l. Regiam. 8. titu. 11. par. 4. vbi ſancitur patrem eſſe cogendum dotem aſſignare filiæ, etiam diuiti. quod gl. notauit in l. fi. C. de dotis promi. communiter ibidem approbata. & l. j. ff. ſolu. matrim. vbi Vincen. Herculanus nu. 31. & Fran. à Ripa nu. 54. aſſerunt hanc opinionem eſſe communem, & eam ſequuntur aduerſus Barto. in l. mulier. §. cum proponeretur. ff. ad Treb. cuius opin. probat Soc. in d. l. j. Alc. de præſump. reg. j. præſump. 26. idem Alc. lib. 8. parerg. c. 3. & Io. Coraſ. in l. qui liberos. ff. de ritu nupt. num. 53. & Iaſ. in §. fuerat. de actio. nu. 108. ſuper quo idem Iaſ. dubitauit in d. l. j. colum. 6. & Ioan. Lupi. in capit. per veſtras. 3. notab. §. 14. Atqui ipſe mallem Barto. opin. ſequi, ni eſſet Regia lex, quæ communem opinionem probat, hoc tamen communis non procederet, quando filia nupſit ignominioſo, & indigno, ſine licentia patris. Imò idem dicendum fore exiſtimo ſi digniſſimo nupſiſſet abſque licentia patris. Nam ſi filia diues eſt, & habet vnde promiſſam, vel non promiſſam dotem conſtituat marito, minimè conuenit patrem cogi, dotem ei conſtituere.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Rapta liberè poteſt matrimonium contrahere cum ipſo raptore.*

2 *Rapta contrahens matrimonium cum raptore, non amittit bona, à lege ſibi delata propter iniuriam raptus.*

3 *Dos à lege ciuili taxari poteſt, atque ex hoc Regia l. defenditur.*

4 *Secundas nuptias licitas omnino eſſe aduerſus quoſdam hæreticos.*

5 *Pœna à legibus ſtatuta contra fœminas, intra annum luctus nubentes iure canonico corriguntur, cætera autem minimè ceſſant.*

6 *Mater ſecundò nubes, non petito tutore filijs, nec rationib. redditis, punitur pœnis à iure ciuilis ſtatutis.*

7 *Mater ſecundò nubens, atque etiam pater tenentur filijs, ex primo matrimonio ſuſceptis, reſeruare lucra ſibi ex illo matrimonio delata.*

8 *Dimidia lucrorum pars iure Regio acquiſita, non eſt filijs prioris coniugij reſeruanda.*

9 *Mulier ſecundò nubens intra annum non eſt alenda ab hæredibus mariti, etiam nolentibus dotis bona mobilia reſtituere.*

10 *Mulier ſecundò nubens, amittit veſtes lugubres, ab hæredibus mariti ſibi præſtitas.*

11 *Legatum à marito vxori factum, rectè illam admittit conditionem, ſi viduitatem ſeruauerit.*

12 *Legatum à marito vxori factum, ſi caſtè vixerit, perditur, ſi ipſa ſecundò nubat.*

§. NONVS.

EX prædicta non ſemel hac conſenſus libertate, quã in matrimonio exigimus, oportet intelligere textũ in c. fi. de raptori. vbi
1 † rapta contrahere põt liberè matrimoniũ cũ raptore. Et ne id impediatur iure ciuili, hoc matrimonium prohibente, atq; antiquis quibuſdam canonib. c. placuit. c. de puellis. 36. q. 2. l. vnica. C. de rap. virg. iura illa eſſe correcta aſſerimus. Etiã ſi raptor matrimonium contrahat cum rapta, priuſquam eã reſtituat his, à quib. eandẽ rapuerat. ita Ioan. Maior. in 4. diſt. 29. q. 2. contra Mart. de Magiſtris, in trac. de tẽperantia. q. de raptu[cuius tñ opinio poſt Synodi Tridẽtinę Decreta partim admitti debet. Statuit etenim Sanct. Synodus, inter raptorẽ, & raptã quandiu ipſa in poteſtatem raptoris manſerit, nullum poſſe matrimoniũ conſiſtere.] Imò licet iure ciuili bona raptoris, quæ raptæ mulieri applicañt, ſi ipſa rapta nubat raptori, ea oĩno amittat, auth. de rap. mulier. quæ rap. nup. tñ ne liber conſenſus impediatur, illa pęna oĩno ceſſat canonica ſanctione. gl. in d. c. de puellis. quæ ſing. eſt ſm Io. Lupi. in c. per veſtras. 3. notab. §. 20. nu. 8. vbi eã probat: & eandẽ ſequunt Abb. Aret. Fel. & Dec. nu. 34. in c. eccleſia. de conſt. Abb. in c. j. de ſpõ. Fred. conſi. 36. Arch. in c. cũ ſcd'm leges. de hęre. in 6. Alex. in l. Seius Augerius. ff. ad l. Falc. Dec. in l. nuptias. ff. de reg.
2 iur. nu. 11. quorum ratio † eſt, ne timore amiſſionis bonorum, liber conſenſus ad coniugium impediatur. Nec lex ciuilis potuit hoc ſtatuere, vt modò diximus. Quo fit, vt falſa ſit cenſenda gl. in d. c. cum ſecundum leges. quæ dixit pęnam dictæ auth. etiam iure canonico procedere, & locum habere. quia l. ciuilis non propriè pœnam infert contrahenti, ſed potius aufert lucrum, quod raptę fęminæ ipſa lex dederat. quidẽ gl. ſing. eſt ſm Abb. in cap. fi. de præſcrip. 3. col. & ſequuntur eã Ant. in c. j. de ſpon. & ibi Fel. ſibi contrarius. nu. 15. Io. Lupi. in d. 3. not. §. 3. nu. 13. Io. And. Anch. Domi. in d. c. cum. cum ſm leges. Ana. in c. pen. de rapto. & Salic. in l. vnica. C. de rap. virgi. nu. 12. Sed eorum rõ, quæ in tollendo lucro conſiſtit, fallit oĩno vbi lucrũ iã abſq; aliqua conditione conſtitutum fuerat. quod alibi tractabimus. Hic. n. bona raptoris ſine aliqua conditione, a lege ipſi raptæ deferuntur, & licet lex ciuilis prohibeat matrimoniũ inter raptã & raptorẽ, in d. l. vnica. illa tñ lex non adiecit pœnã ṕdictã huic prohibitioni, ſed ſimpl'r matrimoniũ prohibuit. Vñ nõ põt eadem ciuilis lex auferre in pęnã mr̃imonij contracti bona illa, q̃ abſ-

que conditione, raptæ detulerat, Præterea, cum iure ciui-
li ſit pœna illa ſtatuta iuxta prohibitionem matrimonij:
ipſa autem prohibitio, iure canonum ſublata ſit, atque
abolita, rationi conuenit ipſam pęnam ceſſare, tanquam
prohibitioni connexam.

Hinc tñ aduertere oportet. Nam Hipp. à Marſ. in ſing.
3 589. ſcribit legem à laicis ſancitam, qua † prohibentur pa
rentes dare filiabus dotem, certam, atq; taxatã quantita-
tem excedentem, nullam eſſe, ex eo q̃ impediat liberta-
tem matrimonij, quod ipſe non credo. Nullam. n. pœnam
dicta lex contrahenti matrimonium iniungit, nec prohi
bet contrahi coniugia, ſed ad reipublicæ vtilitatem pa-
rentibus occurrit, qui ſtudio tradendi filias in coniuges,
maritis genere, & nomine, atq; diuitijs, ſublimiorib. ma-
ria, quod aiunt, & montes promittunt. Hinc & inuictiſſi-
mus Cæſar Carolus Hiſpaniarum Rex anno 1534. in co-
mitijs Mandricij habitis. c. 501. lege lata diffiniuit, quaota
in his regnis foret filiab. aſſignanda dos à parentibus. Cui
deciſioni plurimum conuenit, quod notat Fel. in c. eccle-
ſia ſanctæ Mariæ. de conſt. nu. 58. ſic & à Venetis ſtatutum
eſt, ne quantumuis diues patritius vltra ſex milia ducato
rum aureorum dotis nomine filiæ auſit dare, vti refert Po
ſtellus. lib. de magiſtratribus Athenienſium. c. 33. [Has ve-
rò leges, quæ de dotibus conſtituendis præſcribant me-
diocrem quantitatem, vtiles eſſe tradit Ariſtoteles lib. 3.
Polit. capitu. 7.]

4 Ex his etiam conſtat, † non iniuria à canonib. ſublatas
eſſe leges Cæſareas, ſecnodas nuptias, ſolutis primis, va-
rijs pœnis puniẽtes. c. cũ ſcd'm. de ſec. nup. adducta Pauli
authoritate, ex qua ẽt conuincitur hæreſis Montani No-
uati, & Cataphrygum dicentium non eſſe licitas ſecun-
das nuptias, quib. & Tertullianus ad id ex profeſſo ſcri-
pto libello de Monogamia, audacter conſentit. Horumq;
omnium meminit Aug. lib. j. de hæreſ. nu. 26. & 86. eos in-
ter hæreticos commemorans, quos & Hieron. execratur
in Symboli explanatione ad Damaſum. & in commenta-
rijs epiſtolæ Pauli ad Titum. c. j. & in epiſ. ad Marcellum.
& Aug. lib. vno, de bono viduitatis. cap. 12. quam hęreſim
ẽt conuincit Alfonſus a Caſt. de hæreſ. in verbo, nuptiæ.
cap. 2. & Io. Arbore. lib. 4. Theoſophiæ. c. 29. liberè enim
nuptias vidua contrahit, lex igitur, quæ ob id eam punit
contra libertatem matrimonij eſt: & iõ minimè valet. Ve
5 rum hoc intelligendum † eſt de legib. quæ pœnam infe-
runt viduis, ad nuptias feſtinantib. intra annum, ſeu in-
tra alium ſimile tempus: cęteræ autem leges, quæ ſtatutę
ſunt, non in pœnam ad nuptias feſtinantium, ſed fauore
filiorum prioris coniugij, non cenſentur à canonib. abro
gatæ. ita Inn. Io. And. Anto. Henr. & Prępoſ. in cap. fi. de ſe
cundis nupt. gloſ. fi. in cap. fi. 2. quæſt. 3. Barto. in l. j. C. de
ſecund. nup. Vincent. Hercul. q. 7. col. 7. & hanc opinionẽ
fatentur eſſe communem Abb. in cap. eccleſia. de conſt.
in repet. num. 20. Fel. nume. 57. & Dec. ibi nume. 35. Sylua
nup. 2. lib. nume. 78. & Ioan. à Garr. in d. l. j. C. de ſecund.
nupt. ſuper glo. fin. nume. 23. & Coraſ. lib. Miſcellan. ter-
tio, cap. j. Qua in re cauendum eſt a Iacobo Curtio, qui
lib. 3. cõiecturalium cap. 19. nimis audax ciuiles leges quo
ad pœnas nubentium intra annum luctus, abſque vllo
iure defendit. Imò rationibus efficacibus dicebat Abb. in
d. cap. eccleſia. quem ibi ſequuntur Aret. Fel. & Dec. abſq;
aliqua diſtinctione leges ciuiles, pœnas inferentes con-
trahentibus ſecundas nuptias, iure canonico omnino
correctas eſſe. Sed cum à recepta ab omnib. ſententia nõ
ſit tutum recedere, ex ea infero. Primum, pœnas omnes
in l. j. C. de ſecund. nup. contentas, atq; item l. Regia fi. tit.
12. par. 4. aduerſus fœminas, intra annum luctus contra-
hentes, locum hodie etiam in foro ciuili, non habere. ex
d. c. fi. cui cõuenit Reg. l. 3. ti. j. lib. 5. ord. & Pragmatica San
ctio Henrici Regis, inter huius regni leges, quas Pragma-
ticas appellamus. Quo fit, vt fœmina intra annum ſecun-
dò nubens, minimè amittat proprietatem, nec vſumfru-
ctum bonorum, quę ſibi prior maritus reliquit. Quamuis
d. l. j. contrarium ſtatuerit: quam illationem in hoc pecu-
liari caſu comprobat Io. a Garron. in d. l. j. 12. notab. quę
omnia locum habent, etiam ſi poſt mortem mariti intra
menſem vidua ſecundò nubat. vt Panor. aſſerit in d. cap.
fi. idem in d. cap. eccleſia. nume. 30. Aret. & Fel. ibi nume.
57. & alij, quos refert Ioan. à Garro. in d. l. j. ſuper gl. num.
24. quamuis in hoc contrarium teneant Bald. in d. l. j. &
idem in l. liberorum. §. j. ff. de his, qui not. in fa. & Corn.
conſi. 21. in j. vol. col. 3. propter periculum, quod inſtat ex
commixtione ſanguinis primi, & ſecundi mariti, ad cer-
titudinem prolis.

Secundò ex dicta opinione, quam cõem eſſe diximus,
6 † colligitur fœminam filiorum tutricem, non petito tuto
re filijs, nec admiuiſtrationis rõnibus redditis ſecũdò nu
bẽtem iuſtè puniri pęnis expreſſis in d. l. j. & in auth. eiſdẽ
pœnis. C. de ſecund. nup. quę quidem iura canonib. ſubla
ta non ſunt, ſm̃ cõem, quam veram eſſe aſſerit in d. auth.
Io. à Garro. nu. 7. Nic. Arelat. j. reſp. de ſecun. nup. Soc. cõſ.
39. j. vol. col 5. Imò dicta fœmina priuatur ſucceſſione fi-
lij, cui tutorẽ minimè petijt ante ſecundas nupt. ſi filius
inteſtatus moriatur. l. omnẽ. & Bal. ibi. C. ad Tert. auth. de
nup. §. ſi aũt tutelã. Sed vt pœnę locum habeant aduerſus
ſecundò nubẽtes, oportet matrimoniũ ſcd'm eſſe carna
li copula conſummatum. not. Alb. in l. fœmina. ff. de ſena
to. & probatur in d. l. j. & apertius l. Regia fi. titu. 12. par. 4.
quo fit, vt minimè placeat opinio Bald. in d. l. omnem, &
conſi. 366. vol. 4. dicentis deciſionem d. l. omnem, habere
locum etiam ante coitum, & conſummationem matri-
monij: niſi licet Bald. ſubſcribat Socin. Iun. conſ. 8. vo-
lum. j. nume. 4.

Tertiò hinc apparet, etiam iure canonico procedere.
7 l. fœminę. C. de ſecun. nup. qua cauetur, fœminã † ſecun-
dò nubentẽ reſeruare deberę filijs prioris mariti, quicq̃d
lucratiuo tit. ex bonis prioris viri acquiſiuit. Atq; idem
in viro locum habet. gl. Bar. & alij in d. l. fœminę. quos Ri-
pa ibi in prin. ſequitur. & Oldra. conſi. 33. Dec. conſi. 230.
vbi hanc eſſe communem opinionem fatetur. & tradit la
tè Io. à Garro. in l. generaliter. C. de ſecund. nup. nu. 9. quã
ẽt opinionem lege lata comprobauit Regina Ioanna Ca
roli Cęſaris mater in l. 15. Tauri, ad id ẽt conducit plurimum
mum d. l. generaliter. quæ ſtatuit virũ debere præſeruare
filijs prioris coniugij, ſi ad ſcd'm tranſierit, ea, quę ad ip
ſum ex dote, vel ex bonis prioris vxoris peruenerunt. In
quo idem dicendum eſt in acquiſitis ex legis diſpoſitio-
ne, ſi lucratiuo tit. alteri coniugi ex alterius bonis, defe-
rantur: ut ſi lex deferat ſuperſtiti, ex bonis alterius coniu
gis, aliquam partem lucratiuo tit. nullo habito reſpectu
ad onus recedens, id debet filij prioris matrimonij reſer-
uari. Sicuti reſoluit Ripa in d. l. fœminę. num. 45. & Ioan. à
Garro. in d. l. generaliter. nu. 55. dicẽs, id eſſe cõiter rece
ptũ eiuſdem opinionis vr̃ eſſe Ioan. Lupi. in rub. de don.
8 §. 50. num. 35. dicens, ſecus eſſe in illis bonis, quæ † lege Re
gia deferuntur ad coniugem, ex acquiſitis matrimonio
conſtante, quo ad dimidiam acquiſitorum partem. Hęc
enim pars, & ſi lege defertur, pp ſocietatem coniugalẽ
defertur, & quia cenſetur dicta bona vtriuſque coniugis
induſtria & labore acquiſita, quod in ſpecie Ripa aſſerit
in d. nu. 45. & 43. & idem Ioan. Lupi. in d. nu. 35. & in l. 14.
Tauri, dicens ſe ita reſpondiſſe de iure, priuſquam lex il-
la 14. conderetur: qua tandem prędicta opinio compro-
batur. Tametſi Ioan. Fab. in auth. in donatione. C. de don.
ante nup. contrarium in caſu d. l. Regię dixerit. Ex quibus
etiam conſtat l. hac edictali. C. de ſecund. nup. eadem ra-
tione iure canonico non eſſe ſublatam: quod omnes
paſſim fatentur.

Quartò, quamuis mariti defuncti hęredes, iure tenean
tur relictę vxori dotis bona immobilia ſtatim tradere,
mobilia verò intra annũ. l. vnica. §. exactio. C. de rei vxor.
act. not. in c. 3. de don. inter vir. & vxo. quorum mobilium
fructus efficiuntur ipſorum hęredum, nec tenent ipſi re-
ſtituere eos poſt anni dilationẽ cum bonis ipſis, iuxta gl.
& cõem in d. l. diuortio. ff. ſolu. matrim. gl. & cõis in d. §.
exactio. quã optimè reprobat Pau. Caſt. in d. l. diuortio.
vbi Alex. n. 18. dicit eius opinionẽ veriorẽ eſſe de iure. &
Zaſ. eam defendit ſatis conſtanter lib. 2. ſing. rñſ. c. 3. q oĩ-
9 no legendus eſt aduerſus pręfatã Doct. opin. Interim † tñ
dũ mobilia dotis non reſtituuntur, eſt alenda vxor vidua
ab hęredib. mariti, ſi ipſa non habeat, võ poſſit ſeipſam
alere. glo. ſic intelligenda in d. l. diuortio. in prin. ibi cõi-
ter recepta

ter recepta gl. Bar.& cōis, in d. §. exactio. quam opinionē eādem eſſe aſſerit Alex. in d. l. diuortio. col. 5. & eā eſſe ęquiorem dixit Abb. conſi. 39. 5. volum. tenent idem Cynus & Doct. in l. fi. C. de bonis mater. Zaſius in d. c. 3. in fi. quamuis Abb. in d. conſi. 39. & Pau. in d. l. diuortio. teneant contrarium. Si tamen vidua intra annum ad ſecundum matrimonium tranſierit, hæredes prioris mariti, nec tenentur mobilia reddere intra annum, nec alimenta præſtare. ſequit Cynus in d. l. fin. Pract. Ferrarien. in forma libelli, quo vxor agit ad dotem, verſi. ac etiam alimenta. & Iaſ. in §. fuerat. de actionibus. nu. 25. Ioan. à Garro. in rub. C. de ſecundis nuptijs. nu. 41. pęna decima ſeptima. quorum opinionem ego minimè probarem, ſi maritus hic ſecundus eſſet pauper, nec haberet bona, vnde poſſet vxorem alere: quo caſu, vel debent hæredes alimenta vxori præſtare, vel ei dotem reſtituere. Hinc ſubinfertur, quòd quamuis dicto caſu quo tenentur hæredes mariti alere vxorem viduam, etiam teneantur ei dare veſtes viduales, ac lugubres, etiam precioſas. l. verbo victus. ff. de verb. ſigni. Ange. in l. decreto. C. ex quibus cau. infam. irrog. Ange. Arez. d. §. fuerat, ad finem. attenta perſonarum, & regionis qualitate. Imò ſi hęredes veſtes has viduæ vxori dederint, caſu quo dare minimè tenentur, donaſſe ei eas veſtes præſumuntur, pro tempore viduitatis. Alex. in l. is qui quadringenta. §. fi. ff. ad leg. Falc. ad fi. Nec incumbit viduæ probatio conſuetudinis deducendi has veſtes ex viri præmortui hæreditate. Sed illius tantum conſuetudinis, ex qua viduæ his, vel illis veſtibus ſolent lugere maritos. ita explicat Ant. Capicius in Neap. deciſ. 26. Verum

10 † ſi fœmina intra annū luctus nubat, reddere tenetur has veſtes ipſis hæredibus. Notat Io. Lupi. in rub. de don. §. 11. nu. 8. & ante eum notauerat Bald. conſi. 478. 5. vol. & Campe. in tract. de dote, 2. par. q. 56. Et licet Campe. ac Ioan. Lupi. de precioſis veſtibus loquantur: idem in alijs dicendū eſt, quia Bal. indiſtinctè loquitur, & expreſſim de omnib. idem ſcribit Alexan. in d. l. is, qui quadringenta. §. fi. in fi. & Io. de Garro. in rub. C. de ſecund. nup. num. 45. pęna 58.

Quintò, eadem principali diſtinctione præmiſſa apparet iure canonico minimè eſſe correctum id, quod iure ciuili eſt ſtatutum. in authen. cui relictum. C. de indict. viduit. tollen. & in authen. ꝙ locum. C. ſi muli. ſecun. nup.

11 vbi probatur, legatum † à marito vxori factum, ſi vidualem vitam egerit, vel donec ſecundò nupſerit, amitti ab vxore, ſi ſecundò nubat. Nam conditio cœlibatus, ac viduitatis, & ſi reijciatur ab vltima voluntate in his, qui nōdum coniugium contraxerunt. l. ſed ſi hoc. §. fi. cum ſequ. ff. de cond. & demonſt. in his tamen, qui iam primas nuptias contraxerant, non reijcitur: l. 2. C. de indict. vid. tollen. notat Ioan. de Garro. in rub. C. de ſecund. nup. 9. pœna. & idem in l. j. ſuper glo. num. 23. C. eod. quod comprobatur, quia honeſtum eſt à ſecundis nuptijs abſtinere, cap. fin. 31. quæſt. j. l. hæc conditio. ff. de condi. & demonſtra. vbi hoc notat Socin. & optimè Coraſ. lib. Miſcellan. 3. cap. j. Nam & ex ſecundis nuptijs anima prioris mariti contriſtatur. authen. de non elig. ſecund. nub. fœmi. §. perſpeximus. & authen. de nupt. §. quæ verò. in 2. ſitque iniuria filijs prioris mariti, vt in dicto §. perſpeximus, probatur. Hinc & Plutar. in proble. Rom. 105. ſcribit, fœdum eſſe viduis multis præſentibus nubere, cum ſecundæ nuptiæ ſint triſtes, atque lugubres. Ex quibus infertur,

12 † vxorem, cui maritus legauit mille, ſi caſtè vixerit, ſecundò nubentem legatum amittere, licet caſtè viuere is dicatur, qui vitam coniugalem elegit. ca. Nicena. 31. diſt. Thom. 2. 2. quæſt. 151. artic. j. Sic etenim hanc illationem aſſerunt Ange. & Alex. in l. mulier. §. cum proponeretur. ff. ad Trebel. idem eſſe dicētes, ſi dicta conditio adiecta ſit ab aliquo filio præmortui mariti: ſecus verò ſi à patre, aliove extraneo, qui non eſſet prioris viri conſanguineus, filiæ vel alteri fœminæ ſub dicta conditione legatum fiat, tunc enim non amittit fœmina illud legatum etiam ſi nubat, ſecūdum eoſdem, quorum diſtinctio communis eſt, vt teſtantur Claudi. in dicta l. mulier. §. cum proponeretur. & Iaſ. in l. fi. colum. fin. C. de indicta vid. & Ioan. à Garro. in rubr. C. de ſecun. nup. nume. 98. & eam ſequitur Tiraquel. in l. boues. §. hoc ſermone. num. 149. de verbo. ſignifi. multa de ſecundis nuptijs adducens, quamquis Barto. in dicto §. cum proponeretur. indiſtinctè teneāt legatum vtcumque à marito factum vxori, ſi caſtè vixerit, minimè amitti ab vxore, etiam ſi contrahat ſecundas nuptias. Cuius opinionem defendere conatur Hippo. ſing. 577. ſcribit tamen Ang. in dicto §. cum proponeretur: minimè caſtè viuere eam fœminam, quæ tertiò nupſerit. idem Barb. conſi. 17. vol. 2. Pariſ. conſi. 260. volum. 4. quorum opinio non aliter mihi placet quàm ſi referatur ad maritum, vel eius filios dictam clauſulam proprio teſtamento adijcientes.

EX CAP. SEQVENTI

SVMMARIVM.

1 *Verba non eſſe neceſſaria præciſè ad matrimonium contrahendum, ſed ſufficere ſigna.*

2 *Signa exteriora eſſe omnino de eſſentia matrimonij.*

3 *Anuli traditio an conſenſum coniugalem præ ſe ferat.*

4 *Tacens & præſens conſentire videtur matrimonio ab eius parente ipſius, tacentis nomine contracto.*

5 *Cohabitatio coniugalis, adducta Romani Pontificis diſpenſatione, ſcienter contingens, matrimonium, quod nullum erat, validum efficit.*

6 *Non refert quis prius interrogetur in coniugali contractu, vir, an fœmina.*

7 *Mutuum conſenſum in matrimonio requiri, qualiter intelligatur.*

8 *Procurator habens mandatum ad id ſpeciale, nomine alterius poteſt matrimonium contrahere.*

9 *Procuratore, & eo cum quo contrahendum eſt coniugium ignorantibus eius mandatum reuocari poteſt.*

10 *Procuratoris mandatum ad matrimonium contrahendum, etiam iuratum, ſi reuocetur matrimonium non poteſt contrahi.*

11 *Procuratoris mandatum ad contrahendum matrimonium, tacitè, non tantum expreſſè reuocatur.*

12 *Procuratoris mandatum ad renunciandum beneficio eccleſiaſtico, & ſi reuocari poſſit, hæc tamen reuocatio, licet tacitè fiat, eſt ipſi procuratori denuncianda.*

CAPVT QVARTVM.

Qualiter conſenſus exprimatur.

AD huius materiæ cognitionem ſcire oportet, num verba ſint neceſſaria, de ſubſtantia huius coniugalis contractus? Et glo. in cap. tuæ. de ſpon. videtur dicere verba eſſe præciſè neceſſaria, in valentibus loqui, at in his, qui loqui non poſſunt, exteriora ſufficere ſigna. ex quibus coniugalis conſenſus exprimatur, quod probare videtur tex. in dicto capitu. tuæ. & id antiquiores quidam ſequuntur, quos Henric. ibi refert

1 colum. j. Verius tamen † eſt etiam in valentibus loqui, verba non eſſe præciſè neceſſaria, ſed ſatis eſſe conſenſum exprimi per ſigna. Nam ſi de ſubſtantia matrimonij eſſent verba, ét in mutis matrimonium minimè daret.

Si quidem ſubſtantia non mutatur ex accidentibus. Et tamen mutus contrahere matrimonium poteſt. cap. cum apud. de ſpon. Igitur de ſubſtantia matrimonij non requiruntur verba. Sic glo. à prima opin. recedere vr in d. c. tuę. vbi hoc notant Hoſt. Ant. Card. Abb. & Præp. atq; ibidem optimè Ioan. de Imo. in rep. col. 7. Abb. in c. ex parte nu. 8. & 28. de reſti. ſpol. gl. in c. ſufficiat. 27. q. 2. Palud. in 4. diſt. 27. q. 2. artic. 3. & ibi Ioan. Maior. q. j. Floren. 3. par. tit. j. cap. 19. §. j. Are. conſi. 13. col. 2. vbi hanc opin. aſſerit eſſe cōmunem. idem profitetur Syl. in ver. matrimoniū. 27. q. Abb. in d. c. tuæ. & Nic. Boer. deci. j. nu. 18. & Galiau. in l. j. in prin. colum. penul. ff. de verb. oblig. vbi Io. Cro. & alij id teſtantur. ac poſt eos Soc. Iun. conſi. 29. vol. 2. col. 2. Nec Tho. cōtrarium aſſerit, tametſi ab aliquibus pro prima opinione citetur. Is. n. d. diſt. 27. q. j. ar. 2. dicit, verba requiri, ſigna tū verbis æquiualere. Ex quib. tex. in d. c. tuę. dū dicit verba eſſe neceſſaria, intelligēdus eſt, id eſt, vtilia, quo ad certiorē ꝓbationē cōſēſus, nō ꝙ alia ꝓbatio non ſufficiat: ſed quia iſta probatio ex verbis certior eſt. ita Imo. ibi. col. 6. & eſt de mente Abb. Vel exponi pōt verba, i. ſigna exprimētia cōſenſum, neceſſaria ſunt. inter ꝗ verba obtinent

2 principatum, ſm Sylu. in d. §. 7. † Ex his ét notandum eſt

ad eſſentiam matrimonij exigi exteriora ſigna, cum ſit ſacramentum, atq; ideo requirit ſignum exterius ſenſibile Palud. in d. diſt. 27. q. j. ar. 2. & Sylu. d. §. 7. Nam quod Io. Maior. in 4. diſt. 26. q. j. ad 3. ſcribit matrimoniũ conſtitui poſſe abſque ſignis exterioribus ex interiori conſenſu, ſi per Dei reuelationem ille interior conſenſus vtriq; conſtare ad diuinam reuelationem expectat: Neq; alias dici poteſt matrimonium etiam ſi interior conſenſus vtriuſque ad coniugium concurrat, quod Hoſt. Henr. & Doct. in d. cap. tuæ. fatentur.

Hinc deducitur ratio ad gl. quam ibi dicit ſing: Abb. in
3 c. pen. de ſpon. vbi ſcribit † Matrimonium contrahi ex eo, q̃ fœminæ conſenſum coniugalem exprimenti, vir ipſe anulum tradiderit. Id enim ſignum conſenſum coniugalem in viro exprimit, permiſſo fœminæ conſenſu, verbis expreſſo: & hanc opinionem ſequuntur Doct. ibi communiter. Traditur equidem anulus in pignus matrimonij contracti, ſicuti arra ſolet tradi in pignus contractæ venditionis. Vnde deductum eſt verbum, ſubarrare. Atq; ille anulus, in matrimonij contractu, ſignum præ ſe fert illo pignore corda maris, & fœminæ coniungi, & ob id quarto digito ſiniſtræ manus inſertur, quod ibi vena ſit ad ipſum cor tendens. Sic Iſidorus in c. fœminæ. 30. q. 5. hoc explicat, & idem ex Appione in Ægyptiacis adnotauit Gellius lib. 10. c. 10. Macrobi. lib. 7. Saturnal. c. 13. Virgil. Polyd. de inuent. rer. lib. 2. cap. 21. Plin, item lib. 33. c. j. quo argumento, inquit, etiam nunc ſponſæ anulus ferreus mittitur, iſq; ſine gemma. Et licet gl. in c. tenor. de re iud. ſing. ſecundum Abb. ibi. & is ſimil. in cap. ſi. de deſpon. imp. velint per anuli ſubarrationem matrimonium præſumi, quod verum eſſe contendit Aret. conſi. 13. col. 3. id tũ locum habet, vbi ab altero contrahentium præceſſerunt verba coniugio apta, & ſecuta eſt ſubarratio, vt aſſerit d. gl. in c. pen, & notat Abb. in d. c. ſi. cuius opinio magis cõis eſt. notat idem Imol. in d. c. tenor. vel qñ eſt conſuetudine inductum, vt in matrimonio anulus detur, certa ſignatus forma, & ſub illa daretur, ac fieret anuli traditio. gl. in d. c. fœminę. 3. q. 5. Abb. & communis in d. c. ſi. vbi hanc dictionem exacta diligentia Henr. ex Hoſt. & alijs auctoribus ſcripſit, & nouiſſimè Pariſ. conſi. 55. nu. 43. & conſi. 6. col. vlti. vol. 4.

4 Secundo infertur † matrimonium verè contractum eſſe; ſi parentibus filiorum nomine expreſſum coniugalem conſenſum præſtantibus, ipſi filij præſentes tacuerint. text. in c. primo. §. ſi. de deſpon. impub. in 6. Cõſenſus enim ille paternus expreſſim præſtitus, filio præſente, & tacente, ſignum exterius inducit, quo filijs conſenſus ad matrimonium exprimitur. Hoc autem ex parentum contractu à iure præſumptione quadam inducitur. Nec habes locum in alijs extraneis. gl. in d. c. tuæ. Abb. in cap. ex parte. de reſtitutio. ſpoliat. Ioannes Andreas, & Doct. in d. c. j. §. ſi. Henr. in c. j. de deſpon. imp. Ioan. de Imol. in d. c. tuæ. col. 12. vbi Præp. col. pen. hanc opinionem aſſerit eſſe communem, quam etiam ſequuntur Abb. col. 3. & Fel. in c. nonne. de præſump. & Hippolyt. ſing. 147. etiam ſi à filijs nullum aliud ſignum exterius proceſſerit. Syluest. in verb. matrimonium. 2. q. 7. & prædicti Doct. idem dicere videntur. Vnde falſa eſt glo. in d. §. ſi. verſiculo, ſponſalia. quæ in extraneis idem, quod in parentibus aſſerit.

Tertiò, ex præmiſſa concluſione deducitur veritas gl. in c. non debet. verſic. de cætero. de conſang. ex qua ego
5 colligo matrimonium † contractum expreſſo conſenſu, qui tũ nullus eſt, ob impedimentum aliquod iuris humani; effici legitimum, ſi adducta principis facultate ad contrahendum illum, vir, & fœmina ſcienter in eodem coniugio perſeuerauerunt quo ad carnale commercium. Ex hoc enim videntur exhibere nouum conſenſum & validum ad coniugium, per illa ſigna exteriora, quam opio. Abb. & Doctor. ibi approbant communiter. & pro ea eſt tex. in cap. propoſuit. & c. ſi. de coniug. ſeruo. vbi ex Bergio. notatur, ex coitu carnali tempore idoneo ſcienter ſubſequuto, matrimonium præſumi, ſi prius conſenſus verbis expreſſus, ſed propter aliquam cauſam nullus præceſſerat. Sicut ex copula poſt ſponſalia ſubſecuta matrimonium pręſumitur. hanc etiam opinionem aſſerit eſſe communem Ferd. Loazes præſul Illerden. in tract. de matr. dub. 12. nu. 14. Ex quo ſubinfertur declaratio ad gl. in c. j. de eo, qui dux. in matr. dicentem nouum conſenſum eſſe neceſſarium, vt vir, qui viuente prima, vxore cũ ſecunda hoc ignorante contraxit, mortua prima, coniugium cum ſecunda contraxiſſe dicatur. idem ibi notant Ioan. And, & Doct. communiter. ac Bal. Nouel. in tract. de dote. par. 11. §. hactenus. nu. 38. & probatur in c. veniens. eod. titu, & hanc opinionem communem eſſe fatetur eã ſequutus Pariſi. conſi. 52. col. j. vol. 4. qui ſequentem intellectum addit col. 2. Satis enim erit tacitè aliquo ſufficienti ſigno nouum conſenſum præſtari. Nempe, ſi vir, & fœmina ſcientes primam vxorem mortem obijſſe in coniunctione, & cohabitatione perſeuerent, quo in caſu exigitur ſcientia in ipſa fœmina ante hanc coniunctionis perſeuerantiam. Oportet enim ipſam ſcire priorem vxorem iam mortuam eſſe, & ſic primum matrimonium ſolutum fuiſſe. quemadmodum in d. cap. j. Hoſt. Præp. & alij explicant. pro quibus glo. facit, quæ ſimilem notat concluſionem in d. cap. ſi. de coniug. ſeruo.

6 Hæc autem expreſſio † conſenſus coniugalis non refert, à quo incipiat, à viro, an fœmina, quamuis honeſtũ ſit, fœminam prius interrogari. tex. ſic paſſim intellectus in c. pen. de ſpon. & in c. licet. de ſpon. duo. Poſſet. n. contingere, q̃ fœmina requiſita à viro, vt eum acciperet in coniugem, reſponderet, accipe tu me prius in vxorem, ac demum ego te accipiam in virum. At cum vir eam expreſsè vxorem accepiſſet, poſſet ipſa fœmina ipſum virum irridere, ac liberè refragari. Nec erit ex hoc matrimonium, quod apertiſſimi iuris eſt. & conſuluit in hac ſpecie Ludou. Gozadi. conſi. 77. Nec eſt neceſſariũ vtriuſque conſenſum eodem tpe exprimi, licet mutuus conſen
7 ſus ad coniugium exigatur. cap. tuæ. de ſpon. † Satis. n. eſt eundem conſenſum præſumptiuè concurrere, veluti ſi quis conſentiat prius, ac demum illo conſenſu non reuocato, ſed tacitè durante, cõſentiat alter, & ex interuallo: efficitur. n. tunc matrimonium, ſm Maio. in 4. ſent. diſt. 27. q. j. col. 2. gl. & ibi Præp. in c. dilectus. de ſpon. idem Pręp. in c. pe. eo. tit. & Sylu. in verb. matrimonium. 2. q. 6. Hoſt. in d. c. pen. & ibi Car. & Henric. col. 2. per tex. inſignem in c. vlt. de procurat. in 6. quorum opinio cõmunis eſt, vt aſſerit Alex. in l. ſi ſtipuler. in ſi. ff. de verb, oblig. & id manifeſtum eſt in conſi. 4. nu. 8. inter conſilia Zaſ. vol. 2. quo in loco author primum intellectum, qui ſtatim ſequitur ad Abb, opinionem verum eſſe oſtendit, atque hæc ipſa quęſtio latè ibi diſputatur conſil. 2. 3. & 5. & in effectu communis aſſertio recipitur: quam ita explicat Pari. conſi. 55. vol. 4. nu. 13. Tametſi Abb. in d. cap. dilectus. dicat contrariam opinio. eſſe de iure veriorem, atque idem ſentiat Anto. conſi. 64. col. ſecunda, ad ſi. quorum opinio procederet, ſi interuallum foret longum inter primam, & ſecũdam cõſenſus expreſſionem. tex. ita communiter intellectus in l. j. §. j. ff. de ver. obl. Haberet etiam locum quando is, qui conſentit, credit eum, qui prius conſenſerat, non pęnituiſſe: cum tamen pœnituerit. Nam licet ille primus poſt præſtitum conſenſum ab altero conſentiat, nõ eſt matrimonium, quod Anto. notat in d. conſi, & Fel. in cap. ex parte decani. de reſcrip. nu. 11. pulchrè Ancha. in conſi. 228. cum duob. ſequentibus. & poteſt hoc notari ex gl. in cap. ſi. de coniug. ſeruo. & ex cap. veniens. de eo, qui dux. in matr. Hoſtien. & Præpoſitus in c. j. eod. titu. & hæc quidem locum habent, vbi pręſentes contrahere volunt matrimonium.

8 Sed inter abſens conſtat † matrimonium contrahi per procuratores. cap. ſi. de procu. in 6. in quo plura notanda ſunt. Primum, mandatum exigi ſpeciale ad contrahendũ cum certa, & expreſſim deſignata perſona. glo. ab oĩbus recepta in d. c. ſi. tex. in l. generaliter. ff. de ritu nuptia. notat optimè Abb. in cap. in cauſis. de electio. colum. 6. idem conſi. 114. 2. volum. Nec refert, quibus verbis hunc contractum procurator concipiat, an ipſe contrahat abſentis nomine, an pronunciet verba in perſona abſentis. Nempe ſi dicat, contraho tecum matrimonium nomine Titij, an dicat, Titius vxorem accipit, me interuentu, vtcumque enim contrahatur, matrimonium eſt. Barto.

quem

quē ibi alij approbant in l.qui bona.§.ſi alieno.ff.de dam. infecto.Alex.conſi.149.5.vol.col.pen.Tametſi rectius cō-trahatur ſecundo modo,quàm primo,ex Bal.in l.vnica.§.ne autem.C.de cad.tollen.col.pen. Abbas in capitu.ex parte.in 2.de conuerſ.coniug.Fran.& Dom.in dicto cap.ſi.Sylueſt.in verbo,matrimonium.5.q.ſi.Hic enim procurator nuntius cenſeri potius debet,cum hic actus non cadat in procuratorem.

Secundò adnotandum eſt minimè valere matrimoniū
9 † contractum per procuratorem,ſi tempore,quo procurator contrahit,is,qui ei mandatum dederat,iam id reuocauerat procuratore etiam, & eo, cum quo contrahit, ignorantibus.tex.in d.c.ſi.in fine. quem putat ſing. Fel.in rub.de ſpon.colum.5.

Ex quo infert Domi.conſi.33. colum. penul. quem ſe-
10 quitur Ludo. Gozadin. conſi. 77. matrimonio † contracto inter conſanguineos,ſub conditione, ſi Papa diſpenſauerit, coniugium illud impedire,ita,vt adueniente diſpenſatione Papæ, nullum ſit matrimonium, ſi alter, etiam altero ignorante reuocauerit conſenſum, quem prius præſtiterat. Procedit verò hæc ſecunda concluſio, et ſi is, qui mandatum dederit, iurauerit id non reuocare. glo. in dicto capitu. fin. vbi eam ſequuntur Doctor. & eſt ſing. ſecundum Socin. conſilio 58.3. volum. quam dicit eſſe auream Felin. in capitu. ſi diligenti. colum. 6.de foro compe.atque ſing.Iaſ.in l.ſi non ſortem. §.ſi centum. colum.3.ff.de condic.inde.ſequuntur eam Abb.Fel.num.12. & Dec.num.7.in cap.cum acceſſiſſent.de conſt.idem Dec. in cap.ad noſtram.de confirma.vtili vel inut.Roch.Curt. de iure patro.in verb.honorificum.q.12.& Felin.in c.ex parte decani.de reſcrip.num.12.quę tandem opinio quo ad matrimonia ita frequenter recipitur,vt minimè ſit in dubium reuocanda.

11 Tertiò eſt notandum non eſſe neceſſariam † mandati reuocationem expreſſam, ſed tacitam ſufficere, vt ſi is qui mandatum dedit, ante contractum matrimonium ex primo mandato, dederit ſecundum mandatum ad contrahendum cum alia tex. in c.ſi duo.de procur.in 6. atque idem dicendum eſt, ſi ante contractum matrimonium à procuratore,is,qui mandatum dederit, cum alia matrimonium contraxerit, etiam ignorante procuratore.quod Abb.tenet.in c.in cauſis. de elect. col. 6. vbi fortius aſſerit,electionem factam à canonicis,qui alteri eligendi poteſtatem dederunt,præferri electioni factæ poſtmodum ab illo compromiſſario,etiam ignorāte. quo fit, vt quamuis cle.j.de renunciatio.ſtatutum ſit, reuocationem mandati ad renunciandum beneficio eccleſiaſtico nihil prodeſſe, niſi mandatario nota fiat: tamen ſi is, qui mandatum dederat, priuſquam mādatarius eo vtatur,renunciauerit,etiam mandatario ignorante,prima renunciatio ſecundæ eſt præferenda: tum ex ea etenim vacet beneficium,non poteſt ex ſecunda vacare.hoc idem aſſerit Rom.conſi.342.& Felin.in cap.ex parte decani.nu.16. de reſcrip.Blaſius Aurioli in additionibus ad Gul. de Mōte Laud. & Philip. Probus, in additionibus ad Ioan. Monach.in d.capitu. ſi. quorum opinio dubia mihi videtur
12 in renunciatione beneficiorum, quia reuocatio † tacita mandati, quæ fit conſtituendo alios procuratores, eſt ēt deducenda ad mandatarij ſcientiam.glo.in d.cle.j. de renun. verſ. quomodolibet. & ibi Card. q.5. quam glo. & alias rationes ad hanc ſententiam adducit Barb.conſ.48. in 4.vol.hanc vltimam opinionem, quam & ego teneo, liberrimæ profeſſus.quo non relato Phil.Prob.ſibi parū conſtans idem aſſerit in rub.de renuncia.in 6.colum.8.& Ioan.de Selua.in tract.de beneſ.3.par.q.16. in ſi. Nec Roma.eſt pro contraria opinione: ſolum enim aſſerit beneficium ſemel vacās ex vna cauſa, non poſſe ex alia abſq; noua collatione, vacare: At hic nos negamus ex prima renunciatione.Id verò quod Abb.notat, & ſi dubium ſit, nam & Innoc.ibi contrarium dixit, concedi tamen poteſt,cum ibi non ſit ita reprobanda variatio,ſicuti in caſu dictæ clemen.j.

Quartò circa eandem c.ſi.concluſionem, idem dicendum credimus in matrimonio,quod per epiſtolam contrahendum erat.ex gl.memorabili in c.nec illud. 30. q.5. notat Felin.in d.capitu. ex parte decani.nume.10. Repetunt latè Zaſius,ac plures alij Doct. in eadem controuerſia diſputantes,conſi.2.3.4.& 5.volum.3. Pariſi. conſi. 55. volum.4.col.j.& 2.Coraſ.lib.3.Miſcellan. cap. 4.vbi tradit, an per epiſtolam matrimonium probetur? quibus omnibus addo quæſtionem huic proximam & ſimilem diſcuſſam à Carolo Ruino conſi.6 num.7.volum. j. quam diligenter oportet perpendere ex authoribus per eum nuncupatim citatis.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Verba quæ ſufficiant ad matrimonium contrahendum.*
2 *Verborum communis ſenſus, qualitas, & conditio perſonarum attendenda ſunt.*
3 *Matrimonium contrahitur frequenter per interpretem.*
4 *Verba hæc,volo contrahere tecum matrimonium,an efficiant ſponſalia de præſenti?*
5 *Verba iſta, habeo te in uxorem, an matrimonium inducant?*
6 *Verba hæc, non habebo aliam in uxorem, niſi te, quo pacto ſint intelligenda.*
7 *Negatiua oratio ex ſeipſa nihil affirmat.*
8 *Dictio, niſi, quatiter ſit explicanda.*
9 *Intellectus ad l.Titia.§.ſi. ff. de manumiſſis teſtamento.*
10 *Intellectus ad l.quibus diebus.§.quidam Titio. ff. de conditionibus & demonſt.*

§. PRIMVS.

QVÆ autem verba ſufficiant ad matrimonium contrahendum, planè conſtat hoc
1 canone, † verba præſentem coniugalem conſenſum exprimentia, matrimonium ſignificant.tex. in cap. pen.de ſpon. cuius hęc eſt communis interpretatio. Si quis enim fœminę dicat,accipio te in vxorem,fœmina verò econuerſo reſpondeat,& ego te in virum accipio,matrimonium cenſetur ibi contractum.Idem eſt,ſi viro dicenti,accipio te in meam vxorem,reſpondeat fœmina,placet.Verum non minima eſt inter noſtrates controuerſia, quibus verbis præſens coniugalis cōſenſus exprimatur. Illud tamen primò aduertendum eſt, in dubio quam ſignificationem habeant verba prolata, communem ſenſum eorum accipiendum fore. capitu. ex literis.in j. de ſponſ.& comprobatur ex l.Labeo. ff. de ſuppel. leg. glo. notanda in l.librorum.§. quod tamen Caſſius. ff. de leg.3.
2 quæ aſſerit † communem ſenſum verborum, præualere propriæ dictionis ſignificationi.Barto.in l.talis.in princ. ff.de legat.j.Bal.in l.lege.C.de legit.hær. dicens ſermones platos vulgari lingua, iuxta vulgarē ſenſum eſſe intelligendos. notat Anto.Burg. in rubr.de empt.& vendi.colum.ſi.Iaſ. in l.ſi auiæ.col.ſi. C.de ſucceſſ. edict.glo.in cap. nonnulli.verſi.dictas. de reſcrip. & hoc ipſum in coniugali contractu notat Ioan.in Summa confeſſio.lib.4.titu. 2. quæſtio. 4. In quo etiam attendenda eſt loquentium qualitas, & conditio. capitu. ſolitæ. de maiorita. & obedien.Abb. conſilio 78. in ſecundo volum. colum. 2. latè Franciſc. Niconitius in rubr. ff.de noui operis nuciatio. nume. 196.ex quibus

3 Primò infertur,matrimonio † contracto per interpretem, quod fieri poteſt. glo. communiter approbata in c. ex literis.in j.de ſpon. tex.in l.j.§.ſi.ff.de verb.obligat. cui dari debet fides integra, cum fuerit electus communi contrahentium conſenſu.Barto.& alij in dicto §.ſi.ſi aliquod incidat dubium ex eo, quod alter contrahentium dicit, ſe non intellexiſſe verba interpretis, in illa ſignificatione, ad communem ſenſum recurritur.ita probat tex.in dicto capitu.ex literis. Imò & ſi ſine interprete Gallo, & Hiſpanus verba apta coniugio pronunciarent, vt indicemus inter eos matrimonium contractum fuiſſe ad actus inter eos ſubſequutos, vel ab eis pręmiſſos,deueniēdū eſt, an ex cōi vſu illi actus ſint cōiugales, Abb.in d.c.ex literis.Pal.in 4.ſen.diſt.27.q.2.ar.3.concl.4.

Sed ubi hinc cōſtat cōtracto cōiugio inter duos eiuſdē idiomatis,ſi alter cōtēdat verba prolata accepiſſe in ſenſum diſtinctū à m̄rimonio, cōis illorū verborū ſēſus erit

conſiderandus ex ſententia omnium, in dicto cap. ex literis. Atque erit exemplum, ſi cõtrahentium alter dicat, promitto te in vxorem habere, donec terra cooperiat oculos meos. Eſt enim hic ſermo intelligendus iuxta cõmunem ſenſum, ideſt, donec moriar, non autem donec ipſe viuus terra cooperiam oculos. Eruntq́ue obuia mille exempla ſimilia. vides igitur quanti momenti ſit communis verborum intellectus. Hinc etiam conſuluit Felix Maleolus in tract. de matrim. volum. 9. non contrahi matrimonium his verbis, numquam te derelinquam.

4 Sed quid dices, Num hæc verba, † volo contrahere tecum matrimonium, ſignificent præſentem coniugalem conſenſum? Et ſi verbum, volo, in his, quæ a ſola voluntate loquentis pendent, adiungatur infinitiuo deſignanti initium actus, ei vſque ſuſpenſionem, erit contractus ſponſaliorũ, vt volo contrahere, volo ducere te in vxorem. ita Ioan. Andr. & Abb. quorum opinio eſt magis cõmunis in dicto capitu. ex literis, Syluest. in ver. matrimonium. 2. quæſt. 9. Matth. de Afflictis in conſtitu. Neapol. lib. 3. titu. 19. colum. 2. In qua deciſione refellenda eſt opinio Ioan. in ſum. confeſ. lib. 4. titu. 2. quæſt. 4. & Aſtenſis, lib. 8. tit. 3. quæſt. 7. dicentium iſto caſu nec eſſe ſponſalia contracta. Sic ex diametro, auertenda eſt Card. ſententia in dicto capitu. ex literis aſſerentis per dicta verba contractum eſſe verum matrimonium. Cuius opinio poſſet ſanè intelligi, ſi dicta verba forent prolata deliberatè, & ad interrogationem alterius, ex mente Barto. in l. gerit. colum. 3. ff. de acquir hęred. vel quando præceſſiſſet tractatus de matrimonio contrahendo. Card. in clem. vnica. de conſang. quæſt. 20. vel ſi communis vſus loquendi hanc ſignificationem matrimonij receperit, ex eod. Card. in dicto capitu. ex literis. Sin autem verbum, volo, adiungatur verbo ſignoranti exequutionem actus perfecti, & ſic matrimonij exercitium, cenſetur matrimonium contractum, vt volo te habere in vxorem, volo te tenere vxorem. illi enim actus præmittunt contractum matrimonij, & ideo illa verba matrimonium præſeferunt. in quo conuenire videntur Doct. in d. capitu. ex literis, ibi Hoſtienſ. & Abb. hoc tenent. & Sylu. in d. §. 9. Henr. in capitu. ex parte, de ſpon. quod quamuis ſit dubium ex his, quæ dicentur in q. ſequenti, id tamen eſt apud omnes in confeſſo, matrimonium contractum cenſeri, quando verbum volo, adiungitur rei, exemplum, Volo te in vxorem. idq́ue ſenſit Bal. in l. j. col. 2. C. de ſum. Trini. Doct. in l. ſerui electione. §. fi. ff. de leg. & in l. in vendentis. C. de contrahen. empt.

Solet etiam dubitari, an matrimonium ſit contractum
5 illis verbis, habebo te in † vxorem, iuro, ſeu promitto, q. te habebo in vxorẽ. Et ex c. ex parte. de ſpon. probari videtur matrimonium his verbis contractum eſſe, & ibi gl. communiter recepta eandem opinionem aſſerit. Qui etenim conſequens vult, antecedens illi præmiſſum velle videtur. l. illud. ff. de acquirend. hæred. capitu. præterea. de offic. deleg. Is ergo qui habere aliquam vxorem promittit, cum ea matrimonium modo contrahere oſtendit, idem profitetur glo. in cap. ſi quis diuinis. per tex. ibi, 30. q. 5. in princ. idem tenent Abb. & Dec. in cap. iurauit. de probatio. colum. j. & eſſe hanc opinionem communẽ conſtat ex Abb. & Præp. in d. cap. ex parte. & fatetur expreſsè Hadrian. in 4. ſenten. quæſt. 13. de matri. Sed Magiſter in 4. ſenten. diſtinct. 28. capitu. 2. tenet in hoc contrarium, cuius opinio probatur ratione. Verba enim quæ propriè competunt cõtrahendo matrimonio, ſi pronuncientur in futuro tempore inducunt ſponſalia, ſecundũ Palud. in 4 diſtin. 27. quæſt. 2. articu. 4. concluſ. 4. ergo & illa, cum in futuro tempore pronuncientur, non deſignat matrimonium. Et præterea illa verba, habebo te in vxorem, intelligi poſſunt vera omnino eſſe, quamuis modò non habeam te in vxorem, vt conſtat: ergo non ſunt neceſſariò referenda ad matrimonium præſenti conſenſu contractum. Ego autem tunc præſentem conſenſum coniugium præſtitum eſſe opinor, quando ex verbis prolatis cõſenſus hic de præſenti neceſſariò ſequit. At in hac q. is conſenſus non ſequitur neceſſariò, igitur matrimonium non eſt. Quo fit vt Hadrian. in 4. ſenten. quæſt. 13. de matrimonio, à frequentiſſima noſtratium ſententia diſcedat Magiſtrum ſequutus. in qua ſententia antiquiores q̃dam Canoniſtæ fuerunt, nempe Hugutio, & Laurenti. quos Henric. refert in d. c. ex parte. idem inſinuat Ang. in auth. quibus mod. natur. effi. legitimi. §. fi. coll. 6. Ex quo ad tex. in d. c. ex parte. reſpõdetur, ibi ex illis verbis, ad hoc tempore, & ſimilibus cõſenſum futurum ad præſens tp̃s deduci. Vñ illum tex. ad hanc quæſtionem notare, rationi non congruit. Nec obſtat ratio, qui. n. vult id, quod ſequitur, cenſetur omnino velle id, quod præmittitur neceſſariò illo tp̃e, quo conſequens executioni tradendum eſt. Vñ qui habet aliquam fęminam in vxorem actu, promittit ſe cum illa matrimonium contraxiſſe. Non ſic ille, qui præſenti tp̃e actu non habet, ſed habere promittit in futurum. Item quamuis ſic promittens ſtatim teneatur illã habere in vxorem: ſi tamen non habeat, matrimonium non eſt. quod pulchra ratione Hadria. comprobat. licet optimè ſequeretur hæc argumentatio. tenet ſtatim eam habere in vxorem. ergo ſtatim tenetur cum ea contrahere, ex quo ſponſalia tantum probantur, non matrimonium. His tandem & alijs, quę Hadriam. adducit, communis opinio non applaudet. quæ & ſi vera foret locum non haberet, vbi poſt verba ſponſaliorum hæc ſubijcerentur, ita concepto contractu, promitto ducere te vxorem, ac te habere in coniugem. Verba enim ſubiecta ex pręcedentib. intelliguntur. l. fi. §. cui dulcia. ff. de vino, tritico, & oleo leg. cap. ſedes. de reſcrip. cle. 2. de procur. Vñ hæc ſponſalia de futuro iudicanda ſunt. ita Hoſtien. Abb. & Præp. in d. cap. ex parte. Rom. ſing. 338. Dec. in c. iurauit. de probatio. colum. j. Alex. de Imo. conſi. 152. vol. 5. Nam qui ita contrahit, promittit cum illa fœmina matrimonium contrahere, & eo contracto, illam coniugali affectione tractare.

Verum hoc in tractatu perplexa valde exiſtimatur q̃õ
6 illa, an per hęc verba, † nõ habebo aliam in vxorem, niſi te, ſit contractum matrimonium, an ſponſalia? Et eſſe matrimonium aſſerunt Ioan. And. Card. Abb. & Præp. in d. c. ex parte. Alex. de Imol. conſi. 152. vol. 5. Syluest. in verbo, matrimonium. 2. q. 10. Barba. conſi. 6. primo vol. col. 4. Iaſ. & Cur. Iun. in l. actione. C. de tranſact. 2. col. quorum opinio cõis eſt, teſte Præp. in d. c. ex parte. quibus ſuffragatur rõ illa, quod dictio, niſi, præcedentem negationem ſecuta, affirmat, quod ponit: at ſi ſequatur affirmatiuam, id negat. l. ſi eum. §. qui iniuriarũ. ff. ſi quis caut. vbi Bar. l. actione. C. de tranſa. l. feriatis. C. de ferijs. Henr. optimè in c. de quarta. de præſcriptio. & notatur in c. inter alia. de ſent. excom. Rurſus Gaſpar Cal. Ant. & Zochus in d. c. ex parte. negant per dicta verba matrimoniũ contrahi, ſed tñ concedunt ſponſalia eſſe contracta. His accedunt Cępola conſ. ciuili. j. col. 3. Ale. in d. l. actione. ex tex. in l. ſi ſterilis. §. pen. ff. de actio. emp. vbi qui promiſit non vendere equum niſi Titio, quamuis teneatur actione ipſi Titio vẽdere: tamen ſi alteri vendiderit, hæc conditio valet. Sed ille tex. refelli in noſtra q. poteſt. Siquidem licet abſolutè promiſiſſet rem vendere Titio, non ex hoc eſſet facta vẽditio. At in hac quęſtione, ſi abſolutè promiſiſſet illam fœminam habere vxorem, eſſet matrimonium cõtractũ: ſi illi ſtamus aſſertioni, quam in pręcedenti q̃õne cõem eſſe diximus. Obſtat tñ fortiter opinioni Io. Andr. & ſequaciũ tex. in l. Titia. §. fi. ff. de manumiſ. teſt. dicẽs his verbis, Oneſiphore niſi rationes reddideris, liber ne eſto, potius adimi libertatem, quã dari. Quia rationibus non redditis, liber Oneſiphorus eſſe non poteſt, nec ab hæredo manumitti, redditis verò rõnib. põt manumitti ab hr̃de, non tamen cenſetur manumiſſus ex teſtamento, quia dictio, niſi, ſub ſequitur negationem potentię: vnde ponit rationibus redditis manumittendi facultatem. ex interpretatione Bar. ad illum tex. quę cõis eſt, & eam ſequitur Henr. in d. c. de quarta. Doct. in d. l. actione. His igit̃ noſtrę q̃õnis verbis potius adimi, quàm pręſtari conſenſus vr. Hinc Adr. in 4. q. 12. de matr. aſſerit prędictis verbis matrimonium minimè contrahi, ſponſalia verò contracta cenſeri, quando verba ita conciperentur, non habebo aliquã in vxorẽ, niſi te, nõ ducam aliquam in vxorẽ, niſi te. & ſubdit, nec ſponſalia cõtracta cenſeri, ſi ita dictum fuerit.

fuerit, non habebo aliam mulierem in vxorē, niſi te. Quę differentia, ſi communis verborum ſenſus, vt dixi, accipiendus eſt, nihil ad hanc rem conducit. Idcirco illud ad-
7 notandum eſt, † orationem negatiuam nihil aſſerere, nec ponere ex ſeipſa, niſi aliquid extrinſecus addatur, iuxta dialecticorū traditiones. Si enim quis promittat non alienare domum extra familiam, non promittit ſe omnino alienaturum intra familiam, nec ponit hæc negatiua oratio quicquam ex ſe ipſa. item ſi Cæſar promittit non gerere hoc anno bellum, niſi contra Turcam, non promittit ex hac oratione ſe geſturum hoc anno bellum cō-
8 tra Turcam. Sed † tunc dictio, niſi, reſoluitur in conditionem hoc pacto, Si bellum geſturus eſt hoc anno Cæſar, illud promittit gerere contra Turcam: non tamen promittit purè illud gerere: ita intelligendus eſt tex. in d. l. ſi ſterilis. § penul. ff. de actio. empti. Is enim, qui promiſit non vendere equum, niſi Titio, cenſetur promiſiſſe ſe illum equum venditurum Titio, ſi eum vendere ei libuerit, non tamen promiſit purè vendere. Sed & ſi fundum ita vendidero, inquit lex illa, vt nulli alij, quàm mihi eum venderes, actio eo nomine ex vendito eſt, ſi alij vēdideris. Nec refert, quod Iuriſconſultus vtatur dictione, quàm, nos verò loquamur de dictione, niſi: cū idē ſit dicere, nō vendam domum hanc, niſi tibi, & nō vendam domum hanc alij, quam tibi, adnotante Laurentio Valla lib. elegant. 3. cap. 54. & probatur in l. conſulta diualia. C. de teſtam. Nec circa illius §. penult. intellectum libet hic immorari, quē tamen tradit Ludoui. Gomez. in cap. j. de conſtitu. in 6. nu. 107. & 91. idem Gomez. in prin. de actio. nu. 7. poſt Iaſ. ibi. Ex adiectione verò extrinſeca poteſt oratio negatiua aliquid aſſerere, & ponere: quæ quidem res exemplis manifeſtè conſtabit. Homicidium hodie commiſſum eſt, & nullus niſi Ioan. illud commiſit: igitur Ioan. illud homicidium commiſit, Sic, promitto vendere hāc domum, & non alij quàm tibi, ergo promitto vendere domum tibi. Promittit Cæſar hoc anno gerere bellum, & non contra aliquem niſi Turcam, ergo promittit gerere bellum hoc anno contra Turcam. nec valet iſthæc collectio, nullus niſi Socrates currit, ergo Socrates currit. Cum igitur dictio, niſi, ſubſequitur negatiuam orationem, tollit illam in caſu excepto: nihil tamen aſſerit ex propria vi, ac natura negatiuæ orationis, niſi aliquid extrinſecus affirmatiuè additum fuerit, aut ſubintellectum ex materia ſubiecta: quicquid aliter rem hanc diffinierint Iaſ. & Gomez. in d. princ. de actio. 2. col. vnde deducitur intellectus ad reg. peccatum. de reg. iur. in 6. nam dum in eo dicitur: Peccatum non dimitti, niſi reſtituatur ablatum, non ſtatim ſequitur, ablati reſtitutione facta, peccatum dimitti: ſed id apertè intelligitur, facta reſtitutione, non eſſe locum illi negatiuæ orationi pręcedenti dictionem, niſi, ſed potius dimitti peccatum, modò alia contingant, quæ ad peccati remiſſionem neceſſaria ſunt. Sic dum in eiſdem iuris canonici regulis ſcribitur, peccati venia non datur, niſi correcto, cum appareat ex natura rei peccati veniam concedi verè correctis, manifeſtiſſimum eſt, dictionem, niſi, ibi affirmare, & ponere, quod pręcedēs oratio negauerat: nec hoc ex propria vi, ſed ex materia ſubiecta: & id maximè ea ratione procedit, q̄ regula illa loquatur de remiſſione peccatorum, quæ remitti à Deo conſtat, & tamen non niſi correctis, ergo correctis datur peccatorum venia.

Rurſus ita liberè argumentari: Actio aliquid eſt, & nihil aliud, quam ius perſequēdi in iudicio q̄ ſibi debetur: igitur actio eſt ius perſequendi in iudicio, quod ſibi debetur. vnde hæc negatiua, quæ ex natura rei præmittit affirmationem, ponit omnino. atque ita intelligēdus eſt tex. in principio de actioni. Item peccatum dimittitur quo ad proximi iniuriam, & tamen non dimittitur, niſi reſtituatur ablatum: ergo facta reſtitutione, omnino peccatum, quo ad proximi iniuriam, dimittitur. ecce qua ratione oratio negatiua nihil ponat ex ſeipſa, niſi aliquid exterioſecus addatur, vel expreſſim, vel ex materia ſubiecta, & natura rei.

Ex quib. audacter opinor, nec matrimoniū, nec ſpōſalia, per verba ſupra concepta contrahi. Tota namq; oratio negatiua eſt, eaque hunc ſenſum habet promittentē contracturum matrimonium cum illa fœmina, ſeu illam habiturum in vxorem, ſi coniugalem vitam promittens elegerit, non tamen promittit ſe abſolutè coniugalem ſtatum electurum, eritque promiſſio ſponſaliorum ſub conditione, coniugalem vitam promittens elegerit. Poterit tamen continere, atque in cœlibatu viuere, nec reus erit factæ promiſſionis. quod Palud. aſſerit in 4. diſtin. 27. quæſtio. j. articu. j. colum. 2. dicens, ex oratione negatiua non contrahi ſponſalia, & ſubdit exemplum, non ducam aliā in vxorē niſi te. quo fit, vt nec matrimonium, nec ſponſalia abſolutè contrahantur his verbis, nolo aliam in vxorem, niſi te. contra Ioan. Brun. in tract. de ſpon. concl. 13. Secundò, ſubinfertur matrimonium contrahi his verbis, contraho matrimonium & non cum alia, niſi tecum. Sic etiam erunt ſponſalia, Ducam vxorem, & non aliam niſi te. Atque præmiſſa noſtratium opinione, cuius meminimus in præcedenti quæſt. ſi dixero, habebo vxorem, & non aliam, niſi te, erit cum illa contractum matrimonium. Quibus ita diſcuſſis exactè poteſt Docto. controuerſia explicari. Hinc & ipſe Adria. fatetur, eſſe ſponſalia contracta, ſi dicatur, promitto contrahere matrimonium, & non cum alia, niſi tecum.

9 Tertiò ex eiſdem ego deduco intellectum † ad text. in dicta l. Titia. §. fin. vbi verba illa, liber ne eſto Oneſiphore, ita accipienda ſunt, vt omnino ſublata ſit hæredi facultas dandi libertatem Oneſiphoro, & ſic potentia, vt Docto. aſſerunt, illa oratione tollitur, non actus. Aliter enim verba illa vana forent, cum eis etiam non prolatis, liber Oneſiphorus non eſſet, quod Bald. animaduerterit in dicto capitu. cum acceſſiſſent. de conſtitu. Dictio ergo, niſi, ibi adiecta conditione, ita inducit, vt liber Oneſiphorus eſſe non poſſit, niſi redditis rationibus. liber verò eſſe poſſit, ſi rationes reddiderit. Hæc autem conditio vtilis eſt teſtanti, qui voluit rationes reddi ab Oneſiphoro, pœna adiecta ſeruitutis perpetuæ. Sic tandem defendendus eſt communis illius §. intellectus. etſi Riminal. in dicta l. actione. negligenter eum defendat. qua in re non placet, nec recipiendus eſt Alciati ſenſus, dum lib. 5. paradox. capitu. 4. contendit, redditis rationibus Oneſiphorum liberum fore, & verba illa teſtamenti eſſe referenda ad actum, ratione per eum adducta, quam prius ſubtilis Riminal. excogitauerat in dicta l. actione. Eodem pacto non eſt admittendus Stephanus in Necyomantia iuris, qui dialogo 52. Magico carmine, Scæuola Iuriſconſulto, ab inferis euocato, ut illius §. proprium, ac germanum ſenſum oſtenderet, exiſtimat, redditis rationibus Oneſiphorum liberum ex teſtamento fore. cuius opinio ex eo etiam corruit, quod inducta ad diminutionem non poſſunt argumentum operari. Sic ergo verba illa teſtantis inducta ad adimendam libertatem, minimè poſſunt manumiſſionem dare. qua ratione nouiſſimè Nicol. Bellonus libro ſecundo ſupputatio. capitu. 117. præter communem opinionem defendit, Oneſiphorum redditis etiam rationibus liberum non eſſe. hanc tamen rationem prius ſcripſerant Dynus in reg. peccatum. de regu. iur. in 6. & Benedict. à Plumbino in d. §. vltimo l. Titia.

Quartò hinc apparet, non contemnenda interpretatio in dicta l. Titia. §. vltimo, vt non procedat, quando oratio aſſertiua libertatis pręmiſſa foret illi negatiuæ orationi. Nempè ſi teſtator dixiſſet, Oneſiphore liber eſto, & niſi rationes reddideris, liber ne eſto.

Tunc enim redditis rationibus, liber omnino eſſet Oneſiphorus. l. ſi quis ita libertatem. §. fin. ff. de ſtatuliber. ſentiunt Iaſon & Alciat. in dicta l. actione. ex illa oratione aſſertiua libertatis, quæ redditis rationibus, manet in ſua propria ſignificatione, & libertatem confert.

10 Quintò, ex hoc apparet verus † ſenſus ad l. quibus diebus. §. quidam Titio. ff. de conditionibus & demonſtrationibus. vbi per illa verba, hęres meus ne des Titio cētum, niſi mater mea moriatur, conditionale legatum eſt, &

mortua matre debetnr.ex eo enim procedit, quia ante il
lam orationem promiſſa ſuit oratio aſſertiua, quæ cen-
tum illa dederat Titio ex legato. Sic enim dixit teſtator,
centum lego Titio, & ſubdit, hæres meus ne des Titio
centum, niſi mater mea moriatur.

EX CAP. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Ætas conueniens Reipublicæ ad matrimonium contrahendum.*
2 *Ætas ad matrimonium iure canonum neceſſaria.*
3 *Ætas à canonibus requiſita ad matrimonium malitia præueniri poteſt, atque inibi declaratur, quid ſit hæc malitia.*
4 *Infans an poſſit matrimonium contrahere malitia præueniente ætatem, vt Hoſtien. exiſtimat.*
5 *Proximus pubertati quis dicatur in matrimonio, cæteriſque actibus.*

CAPVT QVINTVM.

De ætate ad matrimonium requiſita.

1 QVA ætate † conueniat reipublicæ matri-
moninm contrahi, quave contrahi id poſ-
ſit, vt valeat, plurimum diſtat. Et philoſo-
phi variè ſcribunt de ætate, qua conuenit
marem, & fœminam matrimonio coniũ-
gi. Marem etenim ferè in tricesimo ætatis
anno, fœminam verò pubeſcentem decimoquarto an-
no, poſſe decimoqninto nuptijs copulari, author eſt He-
ſiod. cuins carmina Ioan. Stobæus adducit ſermone 69.
multò diligentins quàm Ludó. Cæli. lib. lect. Antiq. 15. c.
20. Ariſt. autẽ lib. 7. Politic. cap. 16. admonet marem eſſe
coniungendum cum fœmina paulò ante triceſimnm
ſeptimum annum, fœminam verò in decimo octauo. cui
ſnbſcribit Andr. Tiraq. in legibus connub. l. 5. ad fi. Cano-
2 nibus tñ ad matrimonij vinculũ ætas diffinita eſt duode
cim annorũ i fœmina, & 14. in viro. c. puberes. c. atteſtatio
nes. c. contioebatur. c. ex hteris. de deſpon. impub. l. quæſi
tũ. l. in ſponſalibus. ubi gl. ff. de ſpon. l. mulierem. ff. de ri-
tu nupt. Qua in re extant pulchra verba Macrobij lib. j.
in ſomn. Scipio. cap. 6. is inquam, de puero ſic loquitur.
Poſt annos autem bis ſeptem ipſa ætas neceſſitate pubeſcit: tunc n. moueri incipit vis generationis in maſculis, & purgatio fœminarum. Ideo & tutela pueris quaſi virile iam robur, abſoluitur. de qua tamen fœminæ propter votorum feſtinationem maturius biennio legibus liberantur.
Hactenus Macro. qui votorum feſtinationem appellat,
quam nos doli capacitatem, aut malitiam ætatem ſup-
plentem dicimus. Alias etiam rationes huius legalis di-
ſcriminis inter marem & fœmioam, ipſe Macro. notat
lib. 7. Satur. c. 7. Verum ante dictam ætatem prohibetur à
canonibus carnalis coniunctio, ne poſtmodnm dnbite-
tur de matrimonij valore, propter malitiam, quæ forſan
aderat, & ſupplere ætatem poterat. tex. in cap. 2. & ibi
Abb. & Præp. de deſp. imp. Hæc tñ ætas à canonib. diffini
tur, quia tunc præſumitur quis habilis ad copulam, & ad
conſenſum coniugalem, quod colligitur ex d. c. puberes.
vbi glo. fi. hoc not. Tamen dum ſubdit ille tex. puerperã
dici illam, quæ parit in puerili ætate, receptum hoc non
eſt apud Latinos Iuriſconſultos, qui puerperam appel-
lant quancuoque fœminam, quæ recens eſt à partu. l. illa
verba optimus. ff. de verb. ſign. vbi Alc. dictionis origi-
nem deducit. Igitur ſi quis etiam poſt decimum quartum
annum habilis non ſit ad copulam, matrimonium con-
trahere non poteſt, interim tamen dum id legitimè con-
ſtat, matrimonium iudicandum eſt, atque expectandum
eſt tempus aliquod, ex quo poſſit colligi, illũ inhabilem
eſſe ad carnalem cõiunctionem. c. laudabilem. de frigid.
Sic ergo is mioor expectandus eſt, donec conſtet ipſum
nõ ex debili ætate, ſed ex frigiditate, natura ipſa, eſſe om
nino impotentem, alioqui infirmus, qni debilis eſt, illo
tempore matrimonium contrahere non poſſet. quod fal
ſum eſt. Vnde matrimonium contractum a maiori qua-
tuordecim annorum, & ſi tunc non poſſit carnaliter cũ
fœmina cõmiſceri, nec gñare valeat, nihilomin⁹ tenet. ita
Hoſt. Ioan. Andr. Card. & Henr. in d. cap. puberes. primam
opinionem glo. ibi ſecuri, Ang. in verb. matrimonium. 3.
imped. 16. §. 6. Syl. in ver. matrimonium. 5. q. 7. & eſt opinio
cõis ſecuodum Abb. in d. c. puberes. qui eam aſſerit æquio
rem eſſe, licet contrariam veriorem eſſe opinetur.
3 Hinc patet † ætatem hanc à canonibus reqniſitam ma
litia ſuppleri, vt probatur pluribns canonibns, ſed potiſ-
ſimum in cap. de illis. in 2. de deſpon. imp. cap. puberes.
c. fi. eodem titu. Malitia verò iſta in duobus conſiſtit, in di
ſcretione ſcilicet, ad conſenſum coningalem intelligen-
dum, & in potentia ad carnalem copnlam. atque hæc ma
litia ob id prudentia appellatur in d. cap. fi. & pro bantur
hæc in gl. ca. de illis. in verb. malitia. & in verb. copula. ibi
idem notant Inn. Abb. & Præp. Regia l. 6. tit. j. par. 4. poten
tia verò ad copulam probatur, etiam ſi inter coniuges co
pula non ſuerit præmiſſa, ſi ipſa ab alio fuerit cognita, &
ipſe cum illa fœmina carnale commercium habuerit. gl.
& Doct. in cap. j. §. j. de deſp. imp. in 6. quam communiter
eſſe receptam fatetur Præp. in d. c. de illis. Item ex aſpe-
ctu, alijſqne veriſimilibus ſignis, vt ibi notant Inn. Abb.
& Præp. Allegans tamẽ impuberem cnm fœmina aliqua
copulam carnalem habuiſſe, probare debet actum copu
læ, ꝙ ſi probare copulam velit, ex eo quod fœmina coha
bitans cum impubere, reperiatur corrupta, oportet pro
bare illam impuberi traditam fuiſſe virginem, & tempo
re cohabitationis cum eo corruptam reperiri, ſecundũ
Domi. conſi. 24. colum. 4. ſentiunt Hoſt. & Præp. in d. cap.
de illis. Ex quibus ſatis colligi poteſt, non ſufficere ad cõ
iugium inter impuberes potentiam ad copulam, niſi di-
ſcretio ad conſenſum coniugalem concurrat. prò qno
tex. adeſt inſignis in cap. continebatur. de deſpon. imp.
vbi ex communi intellectu probatur, copulam ibi à
Rom. Pontifice perpenſam fuiſſe in proxima pubertati
ex eo, ꝙ diſcretio ratione ætatis proximæ pubertati præ
ſumatur. vnde ex ætate proxima pubertati præſumitur
diſcretio, & prudentia, nõ tamen præſumitur potentia
coeundi. Sic econnerſo ex nixu coitus præſumitur potẽ-
tia, non tamen diſcretio. tex. in c. atteſtationes. cuius ali-
bi meminimus, de deſp. imp. Imò ipſa copula ſatis poten
tiam arguit, non tamen diſcretionem, ut in d. c. continc-
batur. Nec conſenſus expreſſim præſtitus cum diſcretio-
ne, id eſt, iuxta ipſam pubertatem arguit potentiam
coeundi, niſi nixus præceſſerit, vt in d. cap. atteſtationes.
Ex quibus etiam ſubinfertur, proximum ætati, matrimo-
nium contrahere non poſſe, niſi in eo præſumi poſſit co-
eũdi potẽtia. tex. in c. ex literis. de deſp. imp. ibi, cõpleat.
& rurſus ibi. peruenerit. Nec mihi placet Hoſt. opinio in
d. cap. puberes. dicentis, infantem, qui ſit potens ad co-
eundum, poſſe matrimonium contrahere. Nam cum con
ſenſum ſit etiam neceſſarius, non efficit matrimonium
4 copula, igitnr niſi † io illo infante adeſſet diſcretio maxi
ma, non eſſet iudicandum matrimonium ex potentia co
eundi. ita Abb. in d. cap. continebatur. not. Præp. in d. c. pu
beres. vbi ipſe Hoſt. fi. colnm. hoc ipſum explicat, & com
probatur ex deciſ. eiuſdem Abb. in c. j. de deli. pnero. Ra-
rò tamen contingit coeundi potentia infantibus, imò
nec maioribus ſeptennio ante duodecimum ætatis annũ.
tametſi gl. in ſum. 20. quæſt. j. meminerit pueri, qui cum eſ
ſet nouem annorum, nutricem imprægnauit, ex aothori-
tate Diui Gregorij, qui id narrat lib. 4. dialog. c. 19. teſta-
tur etiam Hierony. in epiſt. ad Vitalem presbyterum, ſe
audiſſe puerum quendam in decimo anno grauidam fe-
ciſſe eius nutricem, vbi ſnbdit, Salomonem io decimo an
no genuiſſe Roboam, Achaz etiam in anno ætatis vndeci
mo Ezechiam procreaſſe, idem ſcribit, [vtrunqne tamen
certum omnino non eſſe, apparet ex poſteriori Diui Hie
rony. opinione, & falſnm eſſe cenſet Franciſ. Gonnanus
lib. 8. commen. iuris ciuilis. capitu. 4.] referunt aliqua ex
his Lud. Cælins lib. 8. lectio. antiq. c. 8. Io. Igneus in l. j. §. im-
pubes. nu. 9. ff. ad Sylla. & Andr. Tiraq. de iure maritali. l. 5.
Cæterum, quia ad hanc rem conducit plurimum ſcire,
5 quis dicatur proximus pubertati, notandum eſt, † proxi-
mum pubertati eum dici, qui annum decimum, & dimi-
dium peregerit, ſi ſit maſculus: fœmina verò proxima eſt
pubertati, ſi nonũ annũ cũ dimidio compleuerit. glo. in
§. pupillus.

§.pupillus.Inſtit.de inut.ſtipul.& in l. pupillum. ff. de reg. iur.quas eſſe communiter approbatas aſſerit Iaſ. in l.pro perandum.§. & ſi quidem. C. de iud. Soc.in l.j. §. adipiſcimur.ff.de acquiren.poſſeſ.Aret.in d.§.pupillus.Dec.in d.l. pupillum. & probatur Regia l.8.ti.31.par.7.Sunt alij,qui quo ad delicta illum eſſe proximum pubertati, opinantur,cui ad ætatem perfectam ſex tantum menſes deficiũt Bald.in l.excipiuntur.ff.ad Sylla.quem Iaſ.ſequitur in authen.ſacramenta puberum.nu.25.C.ſi aduer. vend. idem Iaſ.in d.§.& ſi quidem. Alij eandem hanc opinionem vltimam ſequuntur, non tantum in delictis, ſed & in alijs quibuſcunq; actibus.gl.in c.atteſtationes.& in c. continebatur.de deſpon.imp.probat tex.in l.notantur.ff.de excuſat.tutor.notat Zaſius.q.2.de Iudæis late Io. Igne.in l.j.§. impubes. ff. ad Sylla. quam opinionem in coniugali contractu dicit eſſe communem Ioan. Staphilæus in lib.de literis grati.& iuſt.fol.74. Hic tamen omiſſis arbitrio iudicis opinor relinquendum fore,quis dicatur proximus pubertati.Hoc enim iudex arbitrabitur ex diſcretione pueri, & ex alijs circunſtantijs contingentibus.ita Faber in d.§.pupillus.Salyc.in l.impunitas. C. de pœnis. Anan. in cap.j. de dilect.puer.Anto.in cap. atteſtationes. in fine.Abb.& Præp.in cap.continebatur.de deſpon. impub.Dec.in d.l.pupillum.colum.2.Hoc tamen arbitrium iudicis,ante illam ætatem,communi opinione diffinitam non eſt paſſim exhibendum, imò iudex, qui ante illam ætatem arbitrari debet puerum eſſe proximum pubertati, maximis adducendus eſt coniecturis, & cautiſſimè id aget,ac tandem raro. At poſt illam ætatem, non exiget iudicis arbitrium ita vrgentes coniecturas: ſat enim erit aliquot mediocria ſigna perpendere, ex quibus arbitretur, puerum eſſe proximum pubertati. Illum verò puerum, cui ſex tantum menſes ad ætatem perfectam deerunt, audacius,ac leuioribus argumentis,proximum eſſe pubertati arbitrabitur. Ex his omnino falſa eſt glo. in cap.j.de delict.puero. quæ tex. dicentem puerum doli capacem, puniendum eſſe intelligit, in puero ſepteni. At illius tamen tex. intellectum legendus eſt Dec.in l. ferre. ff.de reg.iur. & Hippol.in l.ſi quis te. C. de ſicarijs.

EX CAP. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Matrimonium contrahi non debet ab exiſtente in peccato mortali, contractum tamen tenet.*
2 *Periurus matrimonium contrahere non debet, ſi tamen contrahat, tenet contractus.*
3 *Excommunicatus, ſi contrahat matrimonium, valet ipſe contractus, idem de profeſſione religionis ab eo facta.*
4 *Inceſtus crimen, quo pacto matrimonium impediat.*
5 *Homicidium presbyteri, an impediat matrimonij contractum.*
6 *Interdictum eccleſiæ, vel iudicis an irritum faciat matrimonium, poſt prohibitionem contractum.*
7 *Clandeſtina coniugia an teneant, quaque ratione prohibeantur.*
8 *Clandeſtinum matrimonium an ſit peccatum mortale.*
9 *Intellectus ad conſtitutiones, excommunicantes eos, qui contrahunt clandeſtina coniugia.*
10 *Clandeſtinum matrimonium, quod dicatur.*
11 *Clandeſtinum matrimonium, etiam ſi probetur legitimè, non præfertur ſecundo, in facie eccleſiæ contracto.*
12 *Clandeſtinum matrimonium, dato aliquo impedimento, prolem illegitimam reddit, non obſtante vtriuſque parentis bona fide.*
13 *Clericus, qui interfuit coniugio clandeſtino qualiter puniatur.*
14 *Suſpenſus ab officio, an ſit ſuſpenſus à beneficio.*
15 *Epiſcopus, an poſſit ſuſpenſionis pœnam tollere, propria diſpenſatione.*
16 *Suſpenſio ad tempus, finito tempore, tollitur abſque abſolutione: ſecus eſt in excommunicatione.*
17 *Lex Tauri na. 49. defenditur.*
18 *Inferior, qui legem principis tollere non poteſt, addere tamen pœnas legi ſuperioris optimè poterit.*
19 *Vſurarum crimen poteſt per leges ciuiles puniri.*
20 *Lex regia de vſuris, defenditur.*
21 *Lex Tauri. 49. rurſus in praxim deducitur, & variè intelligitur. & nu. 28.*

CAPVT VI.

De his, quæ matrimonium impediunt.

1 EX his † quæ hunc contractum illicitũ reddunt, quædam ſunt quæ impediunt matrimonium contrahendum, non tamẽ diſſoluunt illud,ſi contrahatur. Quædam, & ſi ante contractum continentia illud omnino impedirent,& contractum irritum facerent, poſt illum tamen accidentia non dirimunt matrimonium. Quædam verò ita impediunt,vt contractus matrimonij nullus ſit ipſo iure.& prima quidem variè proponi poſſunt. Nam exiſtens in mortali crimine, non poteſt abſque nouo peccato matrimonium contrahere: tractat enim indecenter ſacramentum hoc maximum, authore Floren.3.par.titu.j.cap.19.§.fi. cui accedit egregius Doct.Mart.Nauar.in prin.de penit.diſt.5.in 6. par.gl. num.33.& 39.idem comprobat Coloni.Concilium, ti.de matrim.c.verbum.& per totum illum matrimonij tractatum differens, religiosè tractandum fore hoc ſacramentum.Et tamen contractum matrimonium ab eo,qui mortali peccato eſt irretitus, valet, quod paſſim receptum
2 eſt, nec cuiquam dubium videtur.Item † contra iuramentum à periurio matrimonium contractum, firmum eſt. cap.de illis.de ſpon.aptior tex.in cap.ſicut.eod. titu.glo. In cap.mulieri.de iureiur.gl.in cap.fi. de procurato. in 6. cuius & nos meminimus in cap. 4.huius ſecundæ partis. Actus etenim ſpiritualis,cuius laicus capax eſt,contra iuramentum factus valet.not.Imol.in cap.dilecto.de præb. Alex.Imo.conſ.16.colum.2.volum.3. idem Imo.in c.cum contingat.de iureiur.num.81. Dec. in c. cum acceſſiſſent. de conſti.num.6.Imò etiam actus ſpiritualis, qui in laicũ cadere non poteſt, factus cõtra iuramentum validus eſt. Abb.in d.c.dilecto.vbi dicit hanc eſſe communem. Alex. in l.ſtipulatio hoc modo.colum.3.ff. de verb. oblig.idem aſſerit eam ſecutus Alc.in d.cap. cum contingat. nu. 180. Idem Selua.in tract.de benefi.3.par.q.27.licet in hoc vltimo Inno.in d.c.dilecto.teneat contrarium. quem ſequuntur Imol.& Dec.in dictis locis.Alexan.in d.conſi. 16.Ant. in cap.cum M.2 colum.de conſti. & deciſio Rotæ in antiquis.140.per tex.in d.cap.dilecto.cui conantur reſpondere qui communem ſententiã approbant, quod hic latius
3 diſputare non vacat. Sic † etiam matrimonium contractum ab excommunicato validum eſt. tex.in cap. ſignificaſti.de eo, qui duxit in matr.quam pol.per adult. ſingu. ſecundum Franc.in c.decreuit. de hæret. in 6. eundem in c.j.col.3.de excep.eod.lib.Fel.in rub.de ſpon.col.5.quem tex.ad idem valde commendat Ioan.Maio. in 4. ſent. diſt. 29. ad fi. notat glo.in cap. illud 95.diſtin. & in cap. alma mater.de ſenten.excommu.in 6.ver. ſacramentis.probat & hoc optimus tex.in cap. cum illorum. de ſent.excom. vbi profeſſio facta ab excommunicato omnino valida eſt,quod Abb.ibidem notat, & poſt eum Felin.dicens eũ tex. ſing.eſſe,atque idem Felin. in cap. fin.colum.2.de excep.idem probat Abb.in cap.veritatis. de dolo & contu. nu.35. idem in c. ex publico. de conuer. coniug. Etiam ſi excommunicatus per reſcriptum principis, ab eo impetratum tempore excommunicationis, profiteatur religionem.Hæc enim profeſſio valida eſt, ſecundum Ludo. Gomez.in c.j.nu.32.de reſcrip.in 6.contra Fel.in d.c.cum illorum.& in d.cap.fi.cuius opinio,quo ad effectum profeſſionis,falſa eſt.

4 Secundò,matrimonium † prohibetur ob crimen inceſtus commiſſum cum affini.cap.j. cap. ex literis.de eo qui cog.conſan.vxor.ſuę.c.qui dormierit.32.q.7.non tantum qñ quis carnale commercium habuit cum conſanguinea vxoris, verumetiam quando cognouit carnaliter fœminam illam,cum qua habeat publicę honeſtatis iuſtitię impedimentum. Hoc tñ vltimo caſu prohibitio tantum fit, durante vita alterius delinquentis.c.duo pueri. de deſpõ. imp. Contractum tamen matrimonium firmum eſt, etiã vtroque caſu, non obſtante dicta prohibitione. glo.in c. 2.de pœnit.& remiſ.Regia l.4. & 13. titu.2.par.4. Qua in re illud adnotandum eſt, ob crimen inceſtus commiſſi

cum

cum propria conſanguinea, non prohiberi coniugium. Thom.in 4.diſt.34.q.j.ar.fi.Flor.3.par.titu.j.cap.16.§.4.Syl. in uerb.matrim.7.impedimento vlt.& Alfonſus à Caſt.libro j.de poteſta.legis pœnalis.cap.7.ad finem.contra Ange.in Summa,in verb.inceſtus.& Regiam l.13.titu.2.part.4.& Abb.in cap.j.de eo qui cognou. conſangui. uxor. ubi hoc ſenſit per tex.in cap.ſi duo viri.35.q.6.

5 Tertiò,† ſi quis clericum presbyterum occiderit,in pœnam prohibetur matrimonium contrahere,tamen ſi contraxerit,tenet contractus.text.ita gl.& Docto. communi ſenſu intellectus in c.presbyterũ.de pœnit. & remiſ.Reg. l.14.titu.2.par.4.Sic ſponſus prohibetur cum alia, quàm ſponſa cõtrahere matrimonium,& tamen ſi contrahat, matrimonium tenet, vt conſtat ex his, quæ prima huius operis parte adduximus, cap.5.

6 Quartò,coniugium † contrahi non debet contra prohibitionem iudicis, tamen ſi contrahatur,valet contractus. text. in cap. j.cum alijs.de matrim. contracto contra interdi.eccle.Idem erit ſi contra probitionem legis, aut Roma.Pontificis,quando illa prohibitio habet temporalem,non perpetuam, cauſam prohibitionis.gl.in c. tua.de ſpon.duo.vbi Abb.idem Abb.in cap.ad diſſoluendum. de deſpon.impub.Domi.conſi.33.volum.5.per cap. fin.de matr.contrac. contra interd. eccleſ. notat Deci.in cap.2.colum.2.de teſti.notat & glo.inſignis in clem.j.ver. inhibentes.de iure patro. quam Alexan. Imol.commendat in l. j. colum. 1. ff. de libe. & poſthum. dicit ſolennem Iaſ.in l.non dubium.C.de legibus.nume.18. dicit tamen Deci.in dicto cap.2.hoc eſſe ſpeciale in matrimonio, quod dubium eſt ex prædictis. Fit autem ſeparatio matrimonij ita contracti,ad tempus in pœnam.glo.in dicto cap.tua.quam dicit ord.Fel.in cap.penult.colum.5.de conſt.Hinc patet matrimonium ex legis prohibitione lite pendẽte contrahi non debere.cap.tua nos.de ſponſa.duo.cap.cum Apoſtolica. de ſpon.tamen contractum tenet text.in dicto cap.cum Apoſtolica. iuxta communem eius intellectum,niſi contrahens crediderit primum matrimonium,ſuper quo litigatur, validum eſſe: tunc enim eſſet defectus conſenſus.ita Abb.in dicto cap. cum Apoſtolica. cuius mentionem egimus parte hac ſecunda,ubi tractauimus,quando error matrimonium impediat.

7 Quintò,† matrimonium contractum clam valet. cap. cec illud.30.q.5.cap.j.ubi Abb. & alij de cland. deſponſ. Tho.in 4.ſenten.diſtin.28.ar.3.Dec.conſi.231.nume.6. idẽ Dec.conſi.163.num.3.Præp.poſt alios in rub.de cland.deſpon.Prohibetur tamen ab eccleſia hic clandeſtinus matrimonij contractus propter damna, quæ reipub. ex his coniugijs clandeſtinis contingunt quotidie. Lites enim oriuntur plures,ac diſcordiæ maximę. Vnde in cap.j. 30.q.j.potius,inquit tex. hæc clandeſtina matrimonia adulteria appellanda ſunt,quàm coniugia. quæ etiam doctiſſimè reprehendit Colonienſe Concilium, tract. de matrimonio.cap. incipienti,De ritibus.& c. uerbum itaque. Regia l.fin.titu.3.par.4.Nam & Apulegius lib.6. Aſini Aurei inducit Venerem argumentantem non uideri legitimas nuptias inter Cupidinem & Pſychen, ob diſtantiã, & quod res acta eſſet furtim, & ſine teſtibus,patre nõ cognoſcente.quæ uerba retulit Vergil. Poly.lib.5.de inuen.

8 rer.cap.5.Quo fit,† vt mortale peccatum ſit matrimoniũ clandeſtinè contrahere, niſi adſit cauſa aliqua,ex qua talis contractus, circunſtãtia illa uideri poſſit licitus. Quẽadmodum ſi uirgo ſub tutela iniqui tutoris cõſtituta clãdeſtinè contrahat, ne tutor eam viro ignobili, ac indigno tradat in vxorem.ita Caieta.2. Tomo opuſculorum. q.2.de vſu matr.& Henr.in c.fi.in fi. de cland.deſponſ.Sic intelligenda eſt glo.in c.noſtrates. 30. quæſt.5.quæ dixit, peccare mortaliter contrahentes clam, vti eam refert Præpo.in rub.de clan.deſpon.glo.tamen non addit illud, aduerbium, mortaliter. Ex quibus ego etiam dicendum cenſeo, non peccare mortaliter clam cõtrahentes, quãdo ipſi prius in facie eccleſiæ bona fide cõtraxerant, qui tandem poſtmodum ſciunt, ſubeſſe aliquod impedimentum,ac ſecretè impetrant diſpenſationem à Romano Põtifice,& nouo præſtito conſenſu ex vi diſpenſationis ob euitandum ſcandalum,clam contrahunt matrimonium, vt res tutius agatur. hi equidem non peccarent mortaliter,imò nec uenialiter,ut docet Caieta.in d. q. 2.tametſi verè & propriè hoc matrimonium minimè dicatur clãdeſtinum, auctore Ambroſio Cathari.lib.5.contra Caiet.

9 Hinc in pluribus † diœceſibus,ſynodali conſtitutione excommunicantur ipſo iure clam contrahentes matrimonium. Quæ quidem conſtitutio Salmanticæ ſancita eſt nume.42.ubi etiam additur pœna pecuniaria, atque ibidem cauetur,ita excommunicatos vitandos eſſe abſque denuntiatione.quorum primum frequentiora fecit matrimonia clandeſtina. Secundùm apparet repugnare conſtitutioni Martini quinti,quæ incipit, ad euitanda ſcandala,quæ ſtatuit non teneri quem euitare excommunicatos,etiam à iure, donec nominatim denuntientur. Vnde contra legem ſuperioris lata dicta Synodalis conſtitutio,hac in parte dubia videri poteſt, ex cap. cum inferior.de maior.& obedien.Verum poſt ſponſalia de futuro,ſi ſponſus cognouerit carnaliter ſponſam,hac excommunicatione vtrunque ligari,expreſſim notat Adri. in 4.q.1 t.de matrim.in reſp.ad 3.dicens ex hoc pręſumi, ab eis cõtractum fuiſſe matrimonium clandeſtinè. Oportet tamen tractare, quod dicatur matrimonium clande-

10 ſtinum. Et primò, † dubium non eſt,illud dici clandeſtinum,quod ſine teſtibus fit. Sed tota controuerſia eſt, an illud matrimonium dicatur clandeſtinum, quod contrahitur non præmiſſa ſolennitate; quæ in cap. cum inhibitio.de clandeſt.deſp.exprimitur.& l.j.tit.3.par.4.quanuis publicè contractum ſit,in conſpectu maioris partis viciniæ,ſeu vicinis ipſis ſcientibus. & Abb. in dicto cap.cum inhibitio.aſſerit ex ratione illius tex. hoc mĩrimoniũ non dici clandeſtinum,cum publicè contrahatur. idem Ioan. Lupi.Segobienſis in tracta.de matrim.fol.6. colum.4.Syluest.in verb.matrim.2.in fine. & hæc opinio moribus recepta uidetur,teſte Palud.in 4.ſent.diſtin.28.quæſtio.2.ar. 3.concluſi.3.Id enim quod fit ſcientibus vicinis, dicitur publicè fieri.notat Ioan.Lupi.in cap.per veſtras.3.notab. §.21.num.14.Nec obſtat Barto.ſententia in l.fin.ff.de ritu nupt.dicentis,illud fieri clam,quod fit omiſſis his,quæ in eius actu à lege requiruntur:id enim procedit, niſi aliquid æquiualens in actu interueniat, in quo effectus à lege prętenſus deducatur, vt in hoc matrimonio contracto publicè euenit. Cæterum quando dicantur alij actus clam fieri,explicat Iaſ.in l.clam poſſidere.colum.j.ff.de acquir. poſſeſ.& Dec.in l.quo tutela.ff.de regul.iur.Hæc uerò opinio Abb.comprobatur ex text. in dicto c. cum inhibitio. §.j.adiuncta einſdem Abb.& Præpo.ibi,colum.5. & 6.interpretatione, vbi ſcribunt, matrimonium dici contractum in facie eccleſiæ,quod contrahitur in congregatione fidelium. Hinc plurima deducenda ſunt,vt videamus quam iniurioſè clandeſtina matrimonia contrahantur, quamque ſint ipſis canonibus,ac legibus ciuilib.inuiſa.

Primò ex hoc uitio matrimonij clandeſtini inſurgit inſignis Vincent.ſententia in cap.2.de clandeſti.deſponſ.q

11 aſſeruit,† matrimonium ſecundum publicè contractum, præferri primo clandeſtinè contracto, quod probatur vno integerrimo teſte,& fama,etiam ſi ſecundum duob. tantum teſtibus probetur. Nec ſtandum eſt priori contractui,ſed illi, qui ex eccleſiæ conſtitutione clariorem probationem habet, tametſi alias unus teſtis cum fama plenè probet.idẽ Abb.ac cęteri,in dicto cap.2.& eſt ſpeciale in hoc caſu,vnum teſtem cum fama non probare matrimonium clandeſtinum, in præiudicium ſecundi in facie eccleſiæ contracti.Fel.in cap.j. vt lit.non conteſt.2. colum.ex deciſione Vincentij, quæ communis eſt, teſte Soc.conſi.119.3.vol.& conſi.270.2.vol.Aret.conſi.13.in 3. dubio.Ludou.Goza.conſil.77.licet de opinio.Vincent.dubitet Card.in dicto cap.2.Aret.in dicto conſil. 13. Barb.& Dec.in locis paulò poſt citandis. Verum intelligenda eſt Vincen.opinio ita,ut locum non habeat,quando ſecundum matrimonium in facie eccleſiæ contractum fuit habita ſcientia primi,& ſub conditione, ſi primum clandeſtinum verè non præceſſerit,vel irritum fuerit.Hoc enim caſu refertur ſecundus contractus ad primum,qui probari poteſt per legitimas probationes,& ordinarias.ita Barba.conſi.40.colum.2.in 3.vol.Secundò, locum non habet

Vincent.

Vincent.aſſertio, quandoſecundum matrimonium con-
tractum fuit lite pendente ſuper primo clandeſtino: ex
eo enim quòd lite pendente fuit contractũ,amittit priui
legium illud,quod ei Vincen,tribuendum fore exiſtimat,
Sic notat Ioan.ab Imol. in conſil.125.& Dec.conſil.163.
col.4. Tertiò, ex eodem Dec. communis opinio locum
ſibi non vendicat, vbi pro matrimonio primo clandeſti
nè contracto adſint aliquot indicia præter dictã proba-
tionẽ,nempe nominatio coniugalis ſubarratio, copula-
ve,ex quibus opinor,ut plurimum hanc rem arbitrio iu-
dicantis diffiniendam eſſe,quòd placet Are.conſi.82.col.
4.ſenſit Bald.conſi.51.nolum.4.Pluribus enim dicta Vin-
cent. opinio dubia videtur, atque dubium magis videri
poteſt quod Abb.ex ea ibi adnotauit,dicens,data proba-
tione à duobus facta,de titulo alicuius rei,non præferen
dum probãtem plenè priorem titulum,ſed eum,qui ple-
nius probauerit. refert & ſequitur Anto.Corſet.in ſingu.
in verb.probatio. Sed eſto quod Vincent. opinio proce-
dat,propter vitium,quo matrimonium clandeſtinum cõ
trahitur,non tamen videtur opinio Abb.vera.

Secundò,ex eodẽ vitio clãdeſtini matrimonij ab eccle
12 ſia cautum eſt,† prolem illegitimam fore ex clandeſtino
matrimonio ſuſceptam, etiam bona fide vtriuſque con-
iugis, ſi matrimonium illud ob conſanguinitatem, vel
affinitatem, irritum fuiſſe conſtet,text.in dicto cap.cum
inhibitio.§.j.de clandeſt.deſponſa. Reg.l.2.titu.15.par.4.
Atque idem erit,in quocunque alio impedimento.Inno,
& Card.in d.§.j.Hoſtien.Ioan.Andr.Anto. Anchar.Abb.
& Præp.in cap.ex tenore,qui fil.ſint leg. Nam quãuis tex.
in dicto §.j.pœnalis ſit,non tamen ob id reſtringendus eſt
cum fauore animæ ſit cõditus,imò ampliandus.ita Abb.
in dicto cap.ex tenore.poſt gloſſ.in cap. ſciant cuncti.de
elect.in 6.verſi.alios.Barto.& Iaſ.ibi nume.72.in authent.
ſacramenta puberum.C.ſi aduerſ.vend.Ioan.And.in cap.
j.de homi.in 6.Barb.in trac.de præſt.Car.j.par.q.7.colum.
fin.Carellianus Cotta in vltimis Memor.dictione,anima.
Vnde falſa eſt Gofred.& Vincen. opinio dicentium in di
cto cap.ex tenore.præfatum tex. in dicto §.j.non habere
locum in impedimento alio,quàm ibi expreſſo,quos Do-
min.ſequitur conſi.66.& Ioan.Lupi. Segobienſis in tract.
de matrim.fol.6.colum.3.& ſequent. Hæc tamen illius §.
pœna locum non habet, quando matrimonium eſſet clã
deſtinè cõtractum in periculo mortis cum ea, ex qua p-
lem ipſe ægrotans ſuſceperat, licitus enim eſt talis con-
tractus,nec illo tempore vacat,publicè,ac ſolenniter cõ
trahere.q̃ eleganter probat Dom.conſi.66.col.pen.& fi.

Tertiò,ex hac eadem prohibitione presbyter paro-
13 chus,† qui negligit clandeſtina coniugia impedire,ſuſpẽ
dendus eſt per triennium ab officio, atque eadem pœna
puniendus eſt quilibet alius presbyter, qui clandeſtino
coniugio interfuerit. text.ita communiter intellectus in
dicto cap.cum inhibitio.§.fin. Hic verò ab officio ſuſpẽ
ſus, à beneficio etiam cenſetur interim ſuſpenſione durã
te ſegregatus.Præpo.in dicto §.fin.glo.Abb.& alij in cap.
latores.de cleri.exc.mini.glo.& ibi Anchar, in clemen.ſi.
de pœnis.Syln.in verb.ſuſpenſio.q.5. Abb. in cap. veſtra.
14 colum.4.de cohabi.cleri.& mul. Ex quibus conſtat,† ſu-
ſpenſum ab officio ob crimen grauo, etiam ſuſpenſum
eſſe à beneficio.Sin autem ſuſpenſus quis eſſet ab officio,
ob contumaciam, vel ob crimen leue, non eſſet ex hoc
à beneficio ſuſpenſus, quemadmodum dicti Docto.aſſe-
runt. Ab hac verò ſuſpenſione dicto §. fin.epiſcopus ab-
ſoluit,ſecundum Prępo. ibi,cum non ſit reſeruata Papæ.
cap.nuper.de ſenten.ex communi.qui tex. locum habet,
etiam in ſuſpenſione.Innocen.in cap.2.de ſolut.Dicta ta-
men interpretatio Pręp.quam prius Hoſtien. & Card.ibi
probarunt,falſa eſt, vti docet vrgentiſſima argumenta-
tione,iuris vtriuſque vir conſultiſſimus, Ioannes Bernar
dus à Luco,qui ob eius ſummam integritatem,ingẽtem,
vberrimamque doctrinam, ad Indice ditionis ſummum
prætorium à Cæſare ſelectus,eodemque munere ſincerè
functus Calagurritanę,& Calciatenſi eccleſijs præſul ab
ipſo Cæſare deſignatus:tandẽ Romani Pontificis, & Car
dinalium ſummo ſuffragio, vt Chriſtianæ reipubl. eſſet
maximum ornamentum, epiſcopi titu.inſignitur. Is in
quam in practi.crimi.cannni.cap.67. ab hac opin. rece-
dens,contrariam expreſſim aſſerit.ſiquidem illa Innocẽ.
deciſio tunc demum locum habet, vbi quis à iure ſuſpen
15 ditur indefinitè nullo pſignato termino, vbi † verò ter-
minus ſuſpenſionis adiectus eſſet,conſtat epiſcopum in-
tra illũ non poſſe à ſuſpenſione abſoluere.gl.& ibi Imol.
in clement.j.§.verum. de hæret.quam Præpo. ſequitur in
ſumma.50.diſtin.colum.2. Fely.in cap. nuper.de ſentent.
excom.dicit eam ſingu.Abb.in cap.quam ſit graue.de ex
ceſ.præb.idem in cap.tam literis.de teſtibus.2.colum.aſſe
rit communiter eſſe approbatam, licet ab ea diſcedat.
Sed in dicto cap.cum inhibitio.§.fin.ſuſpenſioni certum
fuit adiectum tempus: ergo epiſcopus ab ea ſoluere ne-
quit.Præterea,multo minus locum habet Hoſtien. Card.
& Præpo.intellectus,ſic eligamus opinionem illam, quæ
dictat ſuſpenſionem à canone inductam propter delictũ,
& in pœnam,non poſſe ab epiſcopo tollit.glo.in cap. cu-
pientes.§.cæterum.uerſi.ſuſpenſor.de elect. in 6. quamuis
illa,quæ ob contumaciam inflicta ſit, bene poſſit ab epi-
ſcopo remitti.Domi.in dicto §.cæterum Paul.in clemen.
j.de rebus eccleſ.Abb.in cap.2.de ſolu.idem Abb.in dicto
cap.tam literis.colum.2.Fely.in c. paſtoralis.§.præterea.
de offi.ordi.Siquidem in dicto §.fin.negari non poteſt,ſu-
ſpenſionem in pœnam delicti,non ob cõtumaciam à iu-
re indictam. Vtcunque ergo ſit epiſcopus,non poteſt il-
lam ſuſpenſionem tollere,quæ in dicto §.fin. pro illo cri-
mine infertur. Præmaximè cum ſit illa conſtitutio à con
cilio condita,& epiſcopi nequeunt contra concilia di-
ſpenſare,ex frequentiori ſententia Docto.in cap.at ſi cle
rici.§.fin.de iudic.Nec tamen mihi placet quod Pau.Abb.
& ſequaces,de ſuſpenſione à iure ob contumaciam la-
ta,ſcribunt dicentes poſſe ab epiſcopo tolli. Aut enim
contumax ad certum tempus ſuſpenditur,& tunc ſuſpẽ-
ſio non eſt inducta,vt ceſſet ſuſpenſus à contumacia, ſed
in pœnam delicti cõmiſſi contemnendo ſuperioris man
data, quo caſu ipſi aſſerunt, ſuſpenſionem ab epiſcopo
non poſſe tolli,aut ſimpliciter inducitur ſuſpenſio ob cõ
tumaciam,& cenſetur reſtricta ad tempus, quo durat cõ
tumacia.text.& ibi communis in cap.ex literis.de conſt.
16 Sed ſuſpenſio † ad tempus,tollitur abſque aliqua abſolu
tione,elapſo illo tempore in ea deſignato.glo.in clem.j.
de decimis.verſi.donec.dicens,ſecus eſſe in excommuni-
catione ad tempus lata, quam glo.dicit ſingul.Abb.& ibi
etiam Fely.in cap.ad aures.de ſimo. ſequuntur eam Abb.
& Anan.in cap.cum tu.de vſuris. Domi.in cap.j.§.ſi verò.
de elect.in 6,colum.2.& eſt hæc communis opin.ſecundũ
Fel.Dec.& Rip.not.6.in cap.j.de iud,vbi Abb.nume.6.idẽ
tenet,licet Alcia.ibi not.6.probare nitatur, idem eſſe in
excommunicatione, quod in ſuſpenſione. Imò commu-
nis locum habet, etiam in interdicto ad tempus lato:nã
lapſo tempore,ceſſat abſque iudicis relaxatione,vel ab-
ſolutione.gl.mihi inſignis in cap. non ex vobis. de ſpon.
à qua Doct.ibi non recedunt,tametſi Ripa in dicta notab.
6.in interdicto diuerſum eſſe opinetur. His verò, quæ di
ximus & illud.addendum erit, presbyterum, qui matri-
monio clandeſtino interfuit,non eſſe legitimum teſtem,
nec ad probationem ſemiplenam, ut notat Pariſ. conſil.
57.nu.37.vol.4.poſt Præpoſit.in dicto cap.cum inhibitio.

Quartò,hinc erat iure Regio cautum,uirum cõtrahẽ-
17 tem † clandeſtinè cum aliqua fœmina, trahendum fore
cum ipſa ſimul vxore, ipſis conſanguineis vxori proxi-
mioribus in ſeruitutem perpetuam.l.fin.titu.3.par.4.quæ
quidẽ lex vti rigoroſa nimis antiquata fuit.Sed l.49.Tau-
ri condita à Regina Ioanna Caroli Cæſaris matre, tribui
tur facultas parentibus exhęredandi filiam contrahentẽ
matrimonium clam: ipſis verò contrahentibus ac teſti-
bus pœna amiſſionis bonorum omnium imponitur, cũ
exilio perpetuo à regno ſub mortis pœna minimè violã
do. Cum tamen à principe ſęculari abdicata ſit poteſtas
ſtatuendi leges circa ſacramentum matrimonij, c.tuam.
de ord.cogno.cap.cauſam quæ.in 2.qui filij ſint legi.cap.
j.de ſponſ.dubium eſt, qua ratione dicta l.defendi poſſit
& Ioan.Lupi.eius interpres, qui in dicta l. condenda ſuã
ſententiam dixerat, quippe qui vnus eſſet è ſummis Re-
gij prętorij iudicibus teſtatur,conditores illius legis cre-
didiſſe

didiſſe poteſtatem habere ad contendendam illam legẽ, ex gl.in clemen.ne Romani.de elect.verſic.tolli.dicentis,
18 poſſe † iure canonico inferiorem addere pœnam prohibitioni,& legi ſuperioris,& ſi contra legem ſuperioris is ſtatuere non poſſit. quam glo.dicit ſingu.Felyn.in cap.1. de ſpon.nunc.13.communem idem Fel.in cap.2.colum. 2.de probat.& Dec.in c.quę in eccleſiarum.de conſt.col. 4.Igitur princeps ſecularis,& ſi nõ valeat ſtatuere in matrimoniali materia,poterit tamen prohibitioni Romani Pontificis hac in re pœnas addere. Nec oberunt quæ ex Fely.in dicto cap.j. poſſunt obijci,ſcilicet non procedere à gl.prædictum argumẽtum,quia in caſu illius gl. epiſcopus habilis eſt,& capax ſtatuendi in qualibet re eccleſiaſtica,at princeps ſecularis minimè. Item lex ciuilis,quæ pœnam imponit contrahentibus matrimonium,eſt nulla,etiam ſi aliquam honeſtam ſolennitatem in nuptijs cõtrahendis induxerit.notatur in c.j.de ſponſa.& alibi nos diximus. Ergo & dicta l. Regia. nulla erit, quorum primum diluitur facilè,ſi conſideres,ab epiſcopo eſſe poteſtatem abdicatam condendi canones, contra ius à Rom. Pontificibus ſtatutum,ac eodem pacto a ſecularibus principibus ius condendi leges, cõtra pontificum decreta in materia ad Romanum Pontificem pertinenti, eſſe remotum. Vnde ſicuti ille poteſt pœnas addere caſu,quo non poteſt ſtatuere, ita & hic. Nam & in hoc eodem tract.de matrim.lex principis ſecularis,iuſta alioquin,& honeſta, valet quatenus non repugnat iuri canonico.text. in cap. 2.de deſpon.impu.quem ibi not.Abb.& Fortu.in tract.de vlt.fine,illat.10.colum.5.[idem probare uidetur Calixta Papa in cap. coniunctiones.35.q.2.3.] Secundum multo minus obſtat,quia pœnam imponere contrahenti matrimonium,quod iure Pontificio validum eſt, & iuſtum, nõ licet ſeculari principi; Cur tamen non licebit pœnam adijcere contrahentibus matrimonia, quæ canones ipſi prohibent argumen.cap.dilecto, in fine.de ſent.excommunicatio. in 6. Alioqui dicendum foret, leges punientes contrahentem inceſtas nuptias minimè valere,quod ipſe dicere non auderem. Præterea, licet crimen vſurarum merè eccleſiaſticum ſit.gl.in cap.j.de off.ord.& communis, in cap. cum ſit generale. de foro compet. poteſt
19 tamen à lege ſeculari pœna † aliqua vſurarius puniri.ita Iacob.Butrig.in l.improbum fœnus.C.ex qui quibus cau. infam.irrog.Corn.conſi.193.vol.Ioan.Mona. Archi.Ioã. Andr. & Domi.in cap.j.de vſur. in 6. & nouiſſimè Carol. de contract.quaſt.50.ipſe tamen contendit non eſſe crimen aliud merò eccleſiaſticum.Fortu.in tract. de ult.fine. illat.5.ad fin. Alcia.in dicto cap.j.de off.ordi.nume.76.vbi fatetur hanc opin. receptam eſſe contra Dec.conſil. 570. quem defendere conatur Aymon Sauil.conſi.6.num.104. Sed & Corneum refert & ſequitur Anto. Rube.conſi.65. Ex quo defenditur Reg.l.j.titu.2.lib.8.in regijs ordin.quæ vſurarios pœnis quibuſdam perſequitur, & iuſtiſſimè.
20. † Sic etiam lex ciuilis contra periuros pœnam poteſt ſtatuere,licet crimen eccleſiaſticum ſit,Rom. conſil.312.Sic & periurium punit.l.ſi quis maior.C.de tranſact. Nec inconuenit crimen aliquod eccleſiaſticum eſſe,ita, ut nullus niſi iudex eccleſiaſticus de illo crimine cenſere poſſit,pœnas vero temporales aduerſus id crimen committentes à ſecularibus principibus ſtatui, idque ad laicam poteſtatem pertinere, vt probat eruditè Alſonſus à Caſtro lib.2.de iuſtit.hære.punitio.cap.26.[& probatur in c. cum ſecundum.de hære.lib.6.] Eadem etiam Taurina lex comprobari poteſt ex eo,quod lex principis ſecularis,in quacunque re diſponat,& ſi mentionem clericorum faciat ſi iuſta ſit,honeſta, nec contraria canonibus ſeruari debet, quia ab ipſis Rom.Pontifi.tacitè videtur recepta. tex.in c.j.de noui oper.nuntiat.c.j.de iura.calum.c.venientes.de iureiu.c.inquiſitionis.de hæret.in 6.probat ſignanter Fortu.in trac.de vlt.fine,illatio.14. Cuius opinio mihi admodũ placet,licet plurib.iuris vtriuſq; profeſſorib.diſpliceat.canones.n.q̃b.diſponit q̃ laici, ſæculareſq; ptãtes de pſonis eccleſiaſticis,aut de reb. earũ nullam hẽant ptãtem diſponendi,cõdẽdi leges,vel ſtatuta, ſunt ſm diſpoſitionem naturalis æquitatis interpretãdi, qđ optime probat Ioã.Driedonius de libert.Chriſt.pagina 153.eãdẽ opinionẽ,quã ex Fortunio retulimus,aliquot rõnib.ſecutus.His quinq; rõnib.Taurina lex defendi põt. Atq; hinc etiã Matth.ab Afflictis legẽ Regiam Neapolitanã,q̃ punit clã mr̃imonij contrahẽtes,lib.3.rub.19.defendere conatur,an iuste ſi,ac dubius eſt.& fortaſſis attenta grauiſſima
21 pœna.d.l.49.& quod † ex ea q̃ſq; mr̃imonia,q̃ liberè contraherent,impediunt,ac ſæpiſſimè filiæ non audent eos, quos cupiunt,maritos accipere,uidebitur impẽſe & pietem ipſam cõſiderãti,legẽ illã quodammõ libertati,à canonib.in coniugio requiſitæ,aduerſari. Tametſi ſemota grauiſſima pœna,decens oĩno,atq; honeſtũ ſit,filias parẽtũ cõſilio,& cõſenſu maritos ſibi eligere.Hinc iudices eccleſiaſtici ad effectũ, vt cõſtet de mr̃imonio liberè, & teſtes liberius dicant veritatẽ,iudices ſeculares admonẽt, vt ad forum eccleſiaſticũ remittãt cõtrahentes,ipſoſque teſtes,quos captos detinent ad Regiæ legis pœnam exequendam.Atque inhibent iudices eccleſiaſtici ipſos ſeculares à cognitione hui⁹ cauſæ,arg.eius,qđ notãt Io.And. Dom.& Frã.in c.ſtatutũ.in j.de hæret.in 6. Has verò inhibitiones ægre ferũt ſeculares iudices,eiſq; renituntur,q̃ agẽdũ non eſt,vbi de mr̃imonio plenè adhuc nõ conſtat,ne eius probatio impediatur timore pœnarũ. Eſt tñ intelligẽda Regia lex,q̃ mr̃imoniũ clã contrahitur cũ filia ſine cõſenſu parentũ,non alias. quod patet ea ratione legis, quæ accuſationẽ huius delicti,ipſis tantũ parẽtib.defert. † Et conſtat minimè illam legẽ habere locũ,q̃ filius maſculus inuito, atq; ignorante patre contraxit coniugiũ, ẽt clãdeſtinum. [idẽ tñ & in filijs maſculis noua l.ſtatuit Philli.2.anno.1563.c.58.] in filia verò vidua,an lex illa pro-
22 cedat,dubiũ videri põt.† Credererẽ tñ eã procedere, ubi filia vidua habitat ſimul cũ parentib.& ſub eorũ cura degit,arg.gl.in auth.ſed quamuis.C.de rei vxor.actione.Nec illa lex Regia cõſiderat patriam ptãtẽ,cũ ẽt matri, huius criminis querelam præſtet, licet Didacus à Caſtello eius legis interpres afferat,legẽ illam nõ procedere in vidua. Nec omittendũ eſt, iura punientia cõtrahentes mr̃imonia clandeſtina,nõ habere locum quo ad pœnas in cõtrahentib.ſpõſalia de futuro.gl.recepta cõiter,in cle.vnica, de conſan.& affinitã.in verb. cõtrahere.Card.in d.c.cum inhibitio,in prin.ſenſit Fel.in rub.de ſpon.l.j colum.Et licet Abb.& alij in d.c.cũ inhibitio.teneant illius c.ſolennitatẽ ſeruandã fore in contrahendis ſponſalib.de futuro, non tñ opinor id eſſe uerũ quo ad pœnas,quamuis idem Didacus à Caſtello in d.l.49. Tauri exiſtimet, eandẽ legẽ quo ad pœnam hẽre locũ in ſpõſalib.de futuro.Eandem verò Taurinam conſtõnẽ Carolus primus Pintianis comitijs cõprobauit anno triceſimo ſeptimo.l.41. vbi eam extẽdit,[vt quidã,quorũ opinio ſatis dubia eſt,& incerta opinantur,] ad filiam maiorem viginti quinque annis, quę tñ nouercam nõ habeat. [cæterum S.Tridẽtina Synodus ſeſſ.24.irritum eſſe decreuit matrimoniũ,q̃ non fuerit coram Parocho,vel alio ſacerdote de ipſius Parochi, vel ordinarij licentia,& duob.vel tribus teſtib.cõtractũ.] Eſt & alia iure canonico,inducta matrimonij prohibitio ex eo,quod quis eam duxit in vxorẽ,quam prius adulterio polluerat,& hęc cõſtat in capitulo primo, de eo, q. duxit in matr. quam pol.per adult.cuius intellectum tradit Paulus Pariſi.conſi.52.col.2.& 3.vol.4.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Affinitas ante matrimonium contingens, impedit illud contrahi non tamen, ſi poſt contractum accidat, illud irritum facit.*

2 *Seruitus poſt matrimonij contractum, aliqua ex cauſa eueniens, ipſum non vitiat.*

§. PRIMVS.

1 QVÆDAM † autem impediunt matrimonium,ſi eo nõdum contracto eueniant, nõ tamen dirimunt matrimonium, ſi eo iam cõtracto acciderint,nempe Affinitas, quę impedit matrimonium contrahi, ẽt ſi contingat contractis iam ſponſalib.de futuro. Sponſus enim cognoſcens carnaliter conſanguineam ſponſæ

ſponſæ, non pōt eſt ſpōſa mr̄imonium cōtrahere. c. literas.de deſponſ.imp. c.2.de eo,q cog.cōſan.vxor. ſuæ.Regia l.8.tit.j.par.4.[Sed ex Tridētina Synodo ſeſſ.24.cōſtat, diffinitū eſſe ab eadē, impedimētū affinitatis ex fornicatione cōtractū reſtringi tm̄ ad primū,& ſcdm gradū,quo ad dirimendum matrimonium poſtea contractum.]

2 Sed ſi matrimonio † cōtracto maritus cognouerit conſanguineam vxoris,nō diſſoluitur mr̄imonium.c.j.c.diſcretionem c.pen.de eo,qui cog.conſ.uxor.ſuæ.Sic & ſeruitus,quæ coniugio à liberis cootracto,alteri eorū cōtingat,ex eo quod libertus ob ingratitudinem in ſeruitutē reuocatur,non dirimit mr̄moniū. Licet hoc coniugium nullum fuiſſet,ſi tpe cōtractus eſſet maritus ſeruus,& hoc ignoraret vxor. quod probatur ex his, quę diximus de errorē impediente conſenſum.cap.3.& diximus alias,cū tractauimus de matrimonio contracto a ſeruis.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Publica honeſtatis iuſtitia impedimentum, etiam ex nullis ſponſalibus, conſenſu tamen præditis contractis oritur.*
2 *Publica honeſtatis iuſtitia impedimentum, oritur ex matrimonio, vel ſponſalibus à monacho contractis.*
3 *An conſenſus interior ad hoc impedimentum ſit neceſſarius.*
4 *Publica honeſtatis impedimentum non oritur ex ſponſalibus,etiam ſub conditione, etiam qua à iure ineſt contractis.*

§. SECVNDVS.

De impedimento publicæ honeſtatis.

1 QVÆDAM ita Impediunt matrimonium contrahendum,vt eorum aliquo exiſtente matrimooium cōtractū nullum ſit, † quorum primum ſe exhibet publicæ honeſtatis iuſtitię impedimentum. Honeſtum enim eſt,vt frater cum illa,quæ fratris ſpōſa fuit,etiam frater præmortuo, minimè contrahat matrimoniū.Orit ergo impedimentum hoc ex ſponſalibus de futuro,vel de p̄ſenti,ante coitum.Huius ēt honeſtatis meminit Iuriſconſultus in l.ſi qua.§.j.& l.ſemper.ff. de ritu nup.& in §.vxo.Inſt.de nup.vbi Theophilus idē notat. Nec refert,an ſpōſalia nulla ſint, mō coonſenſus eis præſtitus fuerit.c.ad audiētiam.c.iuuenis.c.ſpooſam.de ſpōſa.pulcher tex.in c.j in prin.eo.ti.in 6.Quo quidem impedimento conſanguinei intra quartum gradū prohibentur, matrimoniū contrahere cū ſponſa cognati,ēt p̄mortui, uti ab omnibus receptum eſt in d.c.ſponſam. vbi potiſſimum id notat Abb.& Præp.gl.Ioan.Andr.& Fran.in d.c.j. in prin Abb.in d.c.iuuenis.de ſponſ.notat Io.Brun.in tracta.de ſponſa.cooclusio.10.Nec item refert ſecundū Ancha.in d.c.ſponſam.an ſint conſanguinei ſpurij, vel illegitimi,ao legitimi Ex quibus plura deducuntur.

Primum ex ſponſalibus utcunque cum minori ſeptennio contractis hoc impedimentum non produci, cū ibi cōſenſus deſit.cap .literas.de deſponſa.impu.ita communiter intellectus.Niſi diſcretio ætatem illam peruenerit, attenta opinione,quam j.par.cap.2.retulimus.

2 Scd'm, † matrimonio iure canooico impediente,cōtracto,dari impedimētū publicę honeſtatis,ſi coniugio pręſtitus conſenſus fuit talis,qui ceſſante impedimento coniugiū efficeret.c.ad audiētiam. de ſpooſ.etiā ſi contractū eſſet cū monacho,vel moniali.gl. in c.ſi qs deſpōſauerit vxorē.27.q.2.quam approbat Præp.in d.c.ad audientiā.2. col.pro quo eſt tex.apertus in d.c.j.de ſpooſ.in 6.in prio. quanuis Cald.in d.c.ad audientiam . cootrariom opinetur.[Hæc verò ceſſant omnino ex decreto Synodi Tridentinæ,quæ expreſſim ſtatuit,impedimentum iſtud nō oriri ex ſponſalibus quacunque ratione inualidis,vbi verò valida fuerint ,primum gradum non excedere.]

3 Tertium ex his infero, iſtud † impedimentū oriri, ex ſpooſalibus contractis per verba,ſeu exteriora ſigna cōſenſu exprimentia;& ſi interior cōſenſus deſit. Eſt enim hoc impedimentum ab eccleſia conſtitutum,ob publicā honeſtatem . quæ quidem adeſt in hoc caſu,uti exiſtimat Palu.in 4.diſt.27.q.2.ar.5.& idem diſt. 2.q.e 1.art.3.Floren. 3.par.tit.j.c.10.

4 Quartò hinc perpendi poteſt intellectus ad tex in c.j. §.fi.de ſponſ.† in.6.vbi nō oritur publicæ honeſtatis iuſtitiæ impedimentum ex ſponſalibus ſub conditione contractis,nondum ea adueniente.Tunc enim conſenſus deficit, igitur nullum Inde ſubeſt impedimentum, etiamſi coodıtio adiecta à iure ineſſet contractui, vt ſi eccleſiæ placuerit.gl.in d.§.fi.quam ibi approbant Io.And. Domi. & Fran.dicit ſing.Fel.in cap.2.col.j.de ſpon.commendat Abb.in c.ſignificaſti.de electio.nu.7.Hæc enim conditio, quanuis à iure inſit,actum agit conditionalem, quia aliter expreſſa fuit, quam ineſſet, inerat enim hoc pacto,vt ſi impedimentum aliquod appareret , propter quod eccleſiæ coniugiū diſpliceret , conſenſus ab initio in con tractu præſtitus,& voluntas illa abſolutè exhibita , euaneſceret . At exprimitur aliter,cum nullus conſenſus ab initio pręſtetur,donec ab eccleſia iudicetur,an liceat cōtrahere.Eſt ergo cooſeoſus in pendenti,hac expreſſa cōditione,non ſic ea tacita,ex his quæ Fel.notat in c.ad audientiam.in 2.de reſcrip.nu.10.l.ſi ita legatum.§.illi ſi volet.ff.de leg.primo,adiuncta Paul.Caſtren.interpretatione;cum dicit,lego Titio centum ſi volet , eſſe conditionale legatum,ideſt,ſi declarauerit ſe velle. Hoc ipſum in hac qō.de matrimonio annotauit Sylu.i uerb.matrimoniū.8.q.13.ſub obſcurè Ang.in verb.matrimoni.impedimēto 3.§.j.Atq; Adri.in 4.de matt.§.circa. q.4.dicens à iure ineſſe dictam cooditionem actui,& contractui,nō voluntati.Quo fit, vt ſi conditio eſſet de preſenti,vel ineſſet neceſſariò ex natura actus, nō haberet locum opinio gl. quemadmodum,ſi quis ita contraxiſſet,ſi vixero, te accipiam in vxorem. Illa etenim conditio vitæ ad actum eſt neceſſaria , vnde actus conditionalis non eſt. Ex quo infertur Io.And.Domi.ac cæteros plurimum aberrare à vera huius rei cognitione,dicentes, ex dictis ſpooſalib. in ſpecie quæſtionis principalis, contractis ; tunc demū oriri impedimentum quando conſtaret,illa ſpōſalia potuiſſe cōtrahi,atque eccleſiæ placere:nam etſi hoc cōſtiterit,ex dictis ſponſalibus , non oritur impedimentum ante euentum coodıtionis,cum aote eccleſiæ declarationem nullus fuerit præſtitus conſenſus . Nec recipiendus eſt Archid.qui in d.c.j.& §.fin.gl.illam reprobat.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Sacer ordo matrimonium impedit omnino, & irritum facit.*
2 *Coniugatus ſuſcipere non debet ſacrum ordinem, alioqui punitur, ſi eum ſuſcipiat.*
3 *Coniugatus an poſſit ex conſenſu vxoris ſacrum ordinem recipere.*
4 *Ordo minor non impedit matrimonij contractum, contrahens tamen amittit beneficia eccleſiaſtica.*
5 *Coniugatus in minoribus conſtitutus amittit regreſſus, acceſſus, & a iatura ad beneficia eccleſiaſtica ſibi competentia ante matrimonij contractum.*
6 *Penſiones an vacent per matrimonij contractum.*

§. TERTIVS.

De impedimento ſacri ordinis.

1 SECVNDO † matrimonium impeditur ſacro ordine . Is enim qui ſacris ordinibus, vel eorum aliquo inſignitus eſt, coniugiū contrahere non poteſt,quod ſi contraxerit,nec tenet contractum.c.ſi quis.& c.erubeſcant.32.diſt.Imò irregularis eſt, qui ſic contrahit.c.j.& 2.qui cle.vel vouen.ipſoq; iure excommunicatus.cle.vnica.de conſ. & affini.alijſque pœnis puniendus,quas lōgius explicat Ioan.Bern.Calagurritanus Præſul,in ſua praxi.c.74.Sat enim eſt quo ad noſtrum inſtitutum de matrimonio ſic contracto tractare . Nec vnquam licuit in eccleſia,ſacris ordinibus initiatos, matrimonium contrahere . Imò ab initio renaſcentis eccleſiæ hoc prohibitum eſt. q̄ conſtat ex canonibus Apoſtolorum.

rum.cap.25. cuius verba ex Haloandri tranſlatione hæc
ſunt:Ex his, qui cęlibes io clerum peruenerunt, iubemus
lectores tantum,& cantatores,ſi velint, noptias contra-
hant.Hactenus Canon.[idem apertius conſtituit,& con-
ſtitutum olim aſſeuerat Calixtus Papa cap.penul.27.diſt.
Sed & hoc impedimentum iure diuino inſtitutū eſſe pro-
bare conatur Iodocus Clictoneus lib.de continentia ſa-
cerd.c.13.Ioan.Maior.in 4.ſent.diſt.24.q.2. & diligentiſſi-
mè Fran.Torrenſis lib.2.de dogmat.caract. quorum opi
nio etſi pia videatur, communi tameo conſenſu non eſt
recepta.nam & S.Tho.2.2.q.88.art.11.aſſerit, hoc impedi
mentum iure humano,& Pontificio,non diuino inſtitutū
fuiſſe,cuius opinionem poſt alios ſequitur Dom.Soto,
lib.8.de inſti.& iure.q.4.artic.2.& q.5.ar.3.& quæſt.6. ar.2.
& in 4.ſent.diſt.38.quęſt.j.ar.j.Sed & coniugiū non obeſ-
ſe ſacerdotio ex diuina inſtitutione fatetur Alſonſus à
Caſtro ſtatim citandus hæreſ. 4. error Gratiani conſtat,
qui 27.diſt.c.diaconus.ex eodem ſcripſerit, Diaconum,
qui poſt ſuſceptum ordinem matrimonium cōtraxerit,
ſi à miniſterio ceſſare voluerit, matrimonio contracto
vti poſſe,& id coniugium ratum eſſe.Eſt enim hæc adno-
tatio omnino falſa,atque manifeſto errore collecta ex
authoritate canonis 39. Martini Brachareuſis epiſcopi,
qui ex Ancyrana Synodo can.10.eandem retulit ipſius ca
nonis initio mutato.quod ſanctiſſimo epiſcopo viſum id
fuerit,ex epiſcopi ordinantis errore proteſtationem ini
quam admittentis, eccleſiæ inſtitutis aduerſari, ſicuti le-
ctor poterit expendere ex capitu. diaconi. 28. diſtinct.
quo in loco integer extat canon, ex quo illud obſeruari
poterit; neutro caſu illius canonis matrimoniū valere,
priori tū miniſterium permittitur, non item poſteriori;
ad hunc.n.ſeorſum pertinere vr̄ diſtinctio illa de miniſte-
rio ex caſib.contrarijs diffinita.]Græcis.n.ſolis licuit vti
coniugio cōtracto ante ſacrum ſuſceptum ordinem, nō
aūt poſt ſacrum ordinem contrahere.c.cum olim.de cle.
coniug.c.de Syracuſanæ.28.diſt.pulchrè Alfonſus a Caſt.
[ſtatim citandus hæreſ.4.idem probare conatur Michael
Medina lib.2. de cęlibatu. quo in loco canones ex ſexta
Synodo,ac Nicena,a Gratiano adductos multis rationi-
bus defendit] in verb. ſacerdotium. Io. Ecchius contra
Lutherū.c.19.Enchiridij.Alfonſus Virueſius in Philip.19.
Docet & poſt alios Io.Maior.in 4.ſent.diſt.27.q.j.Io.Arbo
reus Theoſophiæ li.5.c.7.doctè, & eruditè Alb.Pyghi⁹ cō
trouerſia 15.diligēter Robertus Arborieēſis in tractatu,
de ſacerd.cęlibatu.Hinc eſt intelligendus tex.in cap. ali-
ter.31.diſtin.dum dicit, quòd orientales clerici in ſacris
matrimonio copulantur,id eſt, vtuntur copulato, ita gl.
ibi,& in cap.quęſitum. de pœnit. & remiſ. [probat opti-
mè Innoc.tertij reſponſum in concil. generali,in cap. vt
clericic. de vita & honeſt.clęr.] ēt ſi hęc interpretatio di-
ſpliceat Caie.in 2.Tho.q.24.quē reprobat pręmiſſum gl.
intellectum ſecutus Amb.Catha.contra Caiet.lib. 6.cap.
2.Scribit tamen Hierony.Paul.in prouinciali, fol. 18. ex
conſi.Card. Alex.Romę datam fuiſſe liberam licentiam
contrahendi matrimonium cuidam ſubdiacono, qui il-
lo ordine fuerat inſignitus ante pubertatē,& priuſquam
2 eſſet doli capax.Is aūt, † q matrimonio cōtracto ordinē
ſacrū ſuſceperit,vti cōiugio nō pōt in occidētali eccle
ſia.d.c.quęſitū. Imò irregularis eſt tex. in extrauag. anti-
quę.de voto. Nec exigere poteſt coniugale debitum ab
vxore, reddere tamen tenetur vxori debitum cōiugale,
notat omnes in c.de cler.coniug.tex. ad id in cap. quidā.
de conuerſ.coniugator.Sic ſanè & Canon quintus apoſto
lorum.Ne epiſcopus aut presbyter, aut diaconus vxorē
ſuam pręrextu religionis eijciat,ita intelligendus eſt, ne
qui eijciat vxorem,non quidem à conſuetudine corpo-
ris,ſed à victus cura ſcilicet & veſtitus,non vt cum ea cu
bet, ſed vt eam alat, & veſtiat. cap. omnino.31. diſtin.Ex
Leone nono in epiſtolam Nicetę Abbatis,cuius meminit
Iuo Carnotenſis lib.3.de continentia cle.[c.115.Pannor-
mię.probat Turonenſis Synodus 2.c. 12. atque Arelaten-
ſis 2.c.2.] hoc ipſum apud Gręcos vſu receptum fuiſſe,
pręſertim vbi canonum obſeruationi indulgebatur, te-
ſtis eſt Epiphanius aduerſus hęreſes lib.2.tom.j.in Catha
ris.[& lib.j.tom.2.hęreſi.15.& lib.3.in compendiaria do-
ctrina fidei.] Tametſi conſtet,in eccleſia Græcorum per-
miſſam fuiſſe copulam coniugalē presbyteris, diaconis,
& ſubdiaconis cum ea vxore, quam ante ſuſceptum ſa-
crum ordinem habuiſſent. atque ita iuxta ſententiam
iſtam accipiendum eſt,quod ex Nicena Synodo Gratia-
nus refert in c. Nicena.31.diſt. Et præterea text.in c.quo-
niam in Romani. ead.diſt.ex ſextę ſynodi canonibus.[id
ipſum ex Nicena ſynodo tradidere Socrates lib.j.eccleſ.
hiſtor.c.11.& Sozomenes lib.j.cap.23. Nicephorus lib.8.
cap.19.idem ipſe legi in actis ſynodi Nicenæ,quæ Grecæ
nondum typis tradita fuere.Sed & idem Socrates lib. 5.c.
22.& Nicephorus lib.12.34.tradidere in Theſſalia,Mace-
donia,& ea Græcia,quæ Hellas dicitur moribus receptū
fuiſſe eam continentiam,quæ apud occidentem cōtinua
traditione obtinuit, ut maritus ad ſacrum ordinem pro-
motus coniugali thoro minimè vtatur. His accedit No-
uella ſexta Iuſtiniani,quæ his conuenire videtur,quæ mo
do ex Epiphanio adnotauimus, idemque Cæſar Nouella
123.ſtatuit, neminem ad ſacrum ordinem eſſe admitten-
dum,niſi qui uelit continenter viuere, quod & Zonaras
in canonem 26.Apoſt. & Photius in nono canone titu.9.
c.29.planè fatētur.tametſi Zonaras ipſe,& Balſamon ali-
qua in hoc tractatu ſcripſerit, quæ nec uera ſunt,nec ad-
mitti debent.]Hanc ipſam opinionem,imò catholicam
aſſertionem de continentia clericorum, quam ab initio
huius paragraphi probauimus,probat eleganter aduer-
ſus Græcorum & Hæreticorum impudentiam Franc.Tur
renſis in lib.vno de canonibus ſextæ ſynodi,ſuper cano-
ne 13. quo loco conatur oſtendere, falsò tribui ſynodo
Nicenæ,quod in d.c.Nicena.traditur, nec in ſetta ſyno-
do ſtatutum fuiſſe canonem illum,qui à Gratiano in d.c.
quoniā.refertur,licet inter canones ſynodi ſextę paſſim
relatus ſit.Idem tradit pluribus de continentia clericorū
expoſitis concluſionibus Dom.So.lib.8.de iuſt. & iur.q.6.
ar.j.& 2.[vtcunque ſit,ſiue cohabitatio thori cum vxori-
bus permiſſa fuerit in oriente iure canonum his,qui poſt
matrimonium ad ſacrum ordinem promoti fuere, ſiue
pręlatorum conniuentia, vel temporum iniuria ea per-
miſſio contigerit, illud conſtanter aſſeuerandum eſt ad-
uerſus hęreticorum impudentiſſimam temeritatem,nuſ-
quam,nec apud orientem licuiſſe ad ſacrum ordinem p-
motis poſt ipſam promotionem coniugalem contractū
inire,imò id irritum eſſe.Quod quidē inſtitutū adeo pba
uit S.Tridentina ſynodus,ut ſeſſ.24.can.9.Anathema indi
xerit his,qui auſi fuerint aſſeuerare clericos in ſacris or-
dinibus conſtitutos, non obſtante lege eccleſiaſtica ma-
trimonium contrahere poſſe, aut contractum validū eſ-
ſe.Sed & illud ad maieſtatem,ſyncerámque fidem,& præ
clara morum inſtituta occidentalis eccleſię pertinet, at-
que miris eſt laudibus aſſerendum, quod diuino benefi-
cio, ac peculiari affecta, nuſquam permiſerit, imò con-
tinua traditione interdixerit, ad ſacrum ordinē promo-
tis,vt coniugali thoro vterentur,etiam ſi poſt matrimo-
nium pmoti fuerint. Imò & in ipſo oriente ex d. can.13.
ſi is verè eſt ſextæ ſynodi,vt à Gratiano traditur in d.cap.
quando.& eodem titu. in Græcis ſynodis habetur, mini-
ſtri altaris,tēpore,quo ſacra erant tractaturi à coniugib⁹
abſtinere omninò tenebatur, quamuis conniuentia, vel
alio iure etiam quo ad thorum matrim onio vterētur co-
pulato.Extat & inter canones ſextæ ſynodi, can. 6. quo
ſubdiaconis,diaconis,& presbyteris matrimonij contra
ctus interdicitur, iſq; tantum lectoribus & pſalmiſtis ex
clericorum ante ſubdiaconatum permittitur, tradituréq;
is canon à Gratiano.c.quoniam.& c.ſi quis.32. diſt. atque
conuenit canoni Apoſto.25.quamuis Conſtantinos Har-
menopulus lib.6.tit.4. ex eadem ſexta ſynodo ſextum ca
nonem citauerit ad probandum, interdictum fuiſſe peū
monachis teſtamenti factionem, memoriæ tamen lapſu
id Conſtantino contigit,cum is canon,cuius ipſe memi-
nit,illius ſynodi ſit,quæ fuerit celebrata Conſtantinopo
li ſub Adriano ſecundo,& Baſilio Imperatore in templo
Apoſtolorum, & quæ dicitur prima, & ſecunda patriar-
chis Photio,& Ignatio.]

3 Ex licentia tamen, † & cōſenſu vxoris, poteſt maritus
ſacris ordinibus inſigniri,ipſa tamē,ſi iuuenis eſt,aut ſu-

ſpecta

ſpecta circa continentia, compellitur religionem profiteri. Si verò ſuſpecta non eſt, nec iuuenis, ſatis eſt, quòd extra religionem voueat continentiam. c. coniugatas. de conuerſ. coniug. vbi Abb. idē Abb. in c. j. eo. titu. Silueſt. in verb. matrimonium. 8. impedimēto. 12. & q. 12. [Qua rōne fit, vt quo tempore iuxta canones illos, quorum meminit Epiphanius, apud Græcos mariti ad ſacros ordines ꝓmouebantur, tunc conſenſus vxorum peti deberet, vt à cohabitatione thori abſtinere abſque vxorum iniuria poſſent, quamuis non cogerētur ipſæ vxores in monaſterio vitam agere, licet continentiam fortaſſis quę ſuſpectę forent, profiterētur. Nam ex Græcis canonibus nihil, quod certum ſit de clericis vxoribus hac in parte affirmare poſſum. denique ex eo conſenſu de carnali matrimonio coniugium ſpirituale fieri conſtat, quod Leo Nonus in epiſtolam Nicetæ Abbatis aſſerit apud Ioannem in Panormia lib. 3. c. 97. & Gratianum in c. ſeriatim. 32. diſtin. non enim dimittit vxorem, qui cum ea ſpiritualiter viuit, diuo Auguſt. teſte lib. 1. de ſermone domini in monte, cap. 25.] In epiſcopi tamen vxore id ſpeciatim cauetur, vt quamuis ſuſpecta non ſit, religionem profiteri cogatur. text. ita ab omnibus intellectus in c. ſanè. de conuerſ. coniug. [idem conſtat ex can. 48. ſextæ ſynodi, qui tunc obtinet, cum vxor electioni conſenſerit, quod & illic Theodorus Balſamō adnotauit, cum alioqui electio ſit irrita. Sed & is canon erit intelligendus, etiam in matrimonio nondum ꝑ copulam conſummato, quamuis non ſatis perſpicuè id explicant Balſamon. his accedit eiuſdem ſynodi canon 12. qui cohabitationem thori epiſcopis poſt contractum matrimonium promotis interdixerit, eadem alijs miniſtris permiſſa. quod & ex Paphnutij ſententiā in ſynodo Nicena Gregorius Cedrenus in epitome ſcripſit. addit & Nicephorus lib. 12. c. 34. eo tempore impudicum haberi epiſcopum, qui vel in ſomnis quidem cum vxore ſua cōcubuiſſet. Sed diuus Chryſoſtomus Homilia 2. in Iob. teſtis eſt, ſuo tempore obtentum moribus fuiſſe, ut mariti
4 in epiſcopos nequaquam eligerent.] Sed eſt † & is qui in minoribus ordinibus eſt conſtitutus, licitè, & abſque peccato cōtrahit matrimonium antè ſubdiaconatum, cap. j. vbi Docto. notant. de cler. coniug. & Sylueſt. d. q. 12. idem in verb. clericus. q. 4. Eccleſiaſtica tamen beneficia, quæ obtinebat, amittit. text. in d. c. j. qui hoc apertè probat, ita ut ipſo iure vacent omnino per contractum coniugalē, quod notat glo. ibi communiter recepta, etiam ante carnalem copulam. Rota Noua. 26. Ioan. Lupi. in rub. de don. §. 55. nu. 7. & Ioan. Staphileus in lib. de lit. grat. & iuſti. fol. 73. qui idem notat, quando matrimonium eſſet contractū cum impubere. ita ipſe Staphi. fol. 74. poſt deciſionem Rotę antiquam 103. Sed cum hic contractus cum impubere ſit ſponſaliorum tantum, nec per ſponſalia de futuro vacent beneficia eccleſiaſtica, videtur hæc vltima opi. dubia, imò certius eſt ꝑ talē contractū nō vacare eccleſiaſtica bñficia, quæ ꝑ matrimonij contractū amittunt, & vacant. & ita optimè probat Henr. in c. diuerſis fallacijs. de cleri. coniuga. col. pen. Ioan. And. Card. Ancha. & Imol. in c. Ioannes. eo. tit. quorum opinio cōis eſt. Quod ſi is, q̃ habet eccleſiaſtica beneficia, matrimoniū cōtraxerit nullū ex impedimēto canonico, validum tñ ex conſenſu, vt cū conſanguinea, vacare beneficia ipſo iure ex hoc, tenent Card. & Abb. colum. fi. in d. c. Hēr. in d. c. diuerſis fallacijs. Qui enim beneficium eccleſiaſticum, quod cum primo ſimul obtinere non pōt, abſque aliquo iure occupat, ipſo facto primū amittit. c. eū qui. de præb. in 6. Si ergo, q̃ matrimonium facto potius, quā iure contrahit, amittit ipſo iure beneficia eccleſiaſtica: quippe qui actū gerat, bñficiorum poſſeſſioni contrariū. idē aſſerit Bart. Brixiē. q. 9. Ioā. Staph. lib. de literis gratię, & iuſt. fol. 75. licet Card. in cle. gratiæ. de reſcrip. q. 17. contrariū aſſerat. Sic ēt Ant. Imol. poſt gl. ibi in d. c. j. non vacare exiſtimant, ipſo iure, beneficia illius, qui dicto caſu matrimonium, quod nullum eſt, contraxit, ſed priuandum fore ita contrahentem beneficijs ꝑ ſniam iudicis, cui opinioni ſubſcribit Dec. cōſ. 166. caſu quo ſcienter matrimoniū cōtraxit. Tunc. n. ſecundū Dec. videtur in contrahente defeciſſe conſenſum contrahendi. quod falſum eſt, ex his, quæ notaui c. 3. huius partis. Vnde à prima opinione, quę mihi verior, & receptior eſt, non diſcedo. cui etiam accedet, quod notant Io. And. & Anch. colum. fi. in c. Ioannes. de cler. coniug. Card. in d. c. j. Roma. conſi. 483. dicentes clericum in ſacris conſtitutum, ipſo facto beneficia amittere, ſi matrimonium contrahat, etiam cum conſanguinea, vel aliàs nullum.

5 Hinc conſtat, † per coniugalem contractum, ēt amitti regreſſus, acceſſus, atque alia quælibet iura ad beneficiū eccleſiaſticum ipſi contrahenti competentia. glo. & communis in cap. j. de cle. coniuga. in 6. verſic. clericalis. quam dicentes ordinariam approbant Pau. & Alex. in l. ſi à primo. ff. de liber. & poſthu. comprobat etiam Marti. Naua. c. ſi quando. 5. exceptione de reſcriptione.

6 Ex his etiam ſubinferunt † non poſſe contrahētem beneficia repetere, etiam ſi ſponſa religionem profiteatur ante coitum, Sic Docto. notant in d. c. j. & Ioan. de Imol. in cle. gratię. de reſcrip. in gl. reſignaueris. quos ſequitur inſignis morib. & iuris prudentia vir Ioan. Bernar. in pract. crim. canonica. c. 73. quib. addendum cenſeo, eodem modo penſiones, quas contrahens matrimonium obtinet, vacare per hunc contractum, quando conſtitutæ fuerunt in titulum beneficij eccleſiaſtici, aliquo onere ſpirituali adiecto, vt tradit Hiero. Gigas in tract. de penſionib. q. 54. Si tamen penſio non ſit in titulū beneficijs præſignata, iure poteſt laico concedi, auctore Card. in cle. j. §. eadem. q. 6. de ſup. negli. pla. Ioan. Baptiſ. de S. Seuerino in tracta. de penſioni. q. 13. ſenſit idem Card. in cle. j. q. 16. de reb. eccle. notat idem Hiero. Gigas q. 21. pro quib. facit tex. in c. ſi q. 32. diſt. quem putat eſſe ſing. gl. reg. Cancel. 61. Vnde Lud. Gomez. in reg. de annali poſſe. q. 21. dixit non vacare penſionem per contractum matrimonij. Verum Romanæ curiæ uſus obtinuit, penſiones vacare per contractum matrimonij, etiam ſi ſimpliciter nullo adiecto onere ſpirituali, fuerint conſtitutæ, niſi conceſſæ fuerint à ſummo Pontifice alicui laico, pro re in defenſionem eccleſiæ vtiliter gerenda, vel geſta, aut quando ex voluntate Romani Pontificis colligitur eum velle penſiones per coniugalem contractum non extingui. ita Ioan. Baptiſta in tract. de penſioni. quæſtio. 30.

Tertiò coniugalis contractus impeditur, ac omnino reſoluitur religionis ſolemni voto, & profeſſione præmiſſa. At ſi præmittatur ſimplex votum, impeditur matrimonium contrahendum, non tamen dirimitur, ſi contractū fuerit, cap. meminimus. cap. rurſus. cum alijs, qui cler. vel vouent. cap. j. de voto, libro ſexto.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Cognatio ſpiritualis matrimoniū impedit ex cōſtitutione eccleſia.*
2 *Cognationis ſpiritualis prima ſpecies.*
3 *Cognatio ſpiritualis non oritur ex illicito coitu.*
4 *Cognatio ſpiritualis deducitur ex baptiſmate, etiam collato à laico, tempore neceſſitatis.*
5 *Cognatio ſpiritualis ſolum contrahitur cum leuante, vel ſuſcipiente à ſacro fonte, licet plures illi actus interſint.*
6 *Cognatio ſpiritualis nec per nuncium, nec procuratorē contrahitur.*
7 *Cognatio ſpiritualis an contrahatur ſine reſponſione ipſius ſuſcipientis, vel leuantis à ſacro fonte.*
8 *Cognationis ſpiritualis ſecunda ſpecies.*
9 *Cognationis ſpiritualis tertia ſpecies.*
10 *Cognatio ſpiritualis aſcendit, non tamen deſcendit.*
11 *Cognatio ſpiritualis non oritur ex catechiſmo.*

§. QVARTVS.

De cognatione ſpirituali.

1 QVARTO, † ſpiritualis cognatio matrimonium impedit, nec contrahatur, & contractum poſt hoc impedimentum, dirimit. Atque hoc impedimentum, iure canonico inſtitutum fuit, non naturali, nec diuino, quòd ab omnibus receptum eſt. [Quamuis non eſſe hoc recens inſtitutum, probari poſſet teſtimonio Origenis, qui explicans illum Pauli locum ad Roma. 16. Lucius, Iaſ. & Soſipater cognati mei.

Hanc,

Hanc, inquit, cognationem, vel conſanguinitatem
arbitror eſſe ex baptiſmo contractum. Nam & quod
ſuſceptores, qui patrini vocantur, adhiberi conueniat
in baptiſmo ex traditione Apoſtolorum, teſtis eſt Dio-
nyſius de eccleſiaſtica Hierarch. capitu. 7.] Oritur verò
ex baptiſmi, confirmationiſve ſacramento, in quo is,
qui ſacramentum confert, parentis vicem gerit, is au-
tem qui baptizato, aut confirmato aſſiſtit, ac pro eo re-
ſpondet, ipſumve in ſacramento baptiſmi tenet, aut
à fonte ſuſcipiat, pedagogus cenſetur. cap. vos ante om
nia. de conſecr. diſtin. 4. Thom. in 3. par. quæſt. 67. articu. 7.
quibus addenda eſt deciſio capitu. j. & ij. de cog. ſpiri. in
6. Ex quibus miror, cur Conra. Lagus in methodica iu-
ris, titu. de nup. dixerit prohibitionem matrimonij, in
cognatione ſpirituali, ſine cauſa factam ab eccleſia,
eamque valere ſua auctoritate quantum poſſit. Verum
hæc ſpiritualis cognatio tres ſortitur ſpecies. Prima
1 quidem eſt, † quæ inter ipſum baptizatum, confirma-
tumve, & confirmantem baptizantem, ac vtriuſ-
que ſacramenti pedagogum, quem patrinum vulgus
appellat, oritur: ac denique illa, quæ inter filios, & pa-
rentes ſpirituales contrahitur. capitu. de eo. 30. quæſt. j.
capitu. j. de cog. ſpiritu. in 6. Regia l. j. titu. 7. par. 4. Thom.
d. articu. 7. Palu. in 4. diſtin. 42. articu. j. & conſequenter
hæc prima cognationis ſpiritualis ſpecies includit il-
lam, quæ inter filium ſpiritualem, & vxorem patris ſpi-
ritualis, tempore ſuſcepti ſacramenti à viro cognitam,
2 datur à iure. capitu. j. de cog. ſpiri. in 6. † Nec tamen ad fœ-
minam à patre ſpirituali fornicariè cognitam, refertur.
Nullum enim ſubeſt inter eam, & ſpiritualem filium, im-
pedimentum, vt aſſerit gl. in cap. ſi quis de vno. 30. quæſt.
4. ea ratione, quod iſtud ſit ſpirituale vinculum, nec de-
ceat id ex illicito coitu oriri. idem approbant Henric. &
Abb. in capitu. Martinus. de cog. ſpirit. Ricard. & Palud.
d. diſtinct. 42. Ioan. And. cæterique Doct. in dicto capitu. j.
Ang. in verb. matrimonium. 3. verſic. ſeptimum impedi-
mentum. Regia l. j. titu. 7. par. 4. quam hiſce in reb. iuris
vtriuſque profeſſoribus, quos nuncupatim citamus,
non veremur adiungere, cum ſapientiſſimorum viro-
rum conſilio leges Regias, quas partitarum appellamus
conditas fuiſſe, Hiſpanis omnibus ſit compertum. His
igitur opinor præfatam ſententiam frequentiori calcu-
lo probari, quam veriorem eſſe exiſtimat Ioan Brun. in
tracta. de ſponſalibus, concluſ. 20. caſu 7. aduerſus
Thom. in 4. ſententia. diſtinct. 42. cui ſubſcribit Syluest.
4 in verb. matrimoniū. 8. q. 7. Notandum eſt † laicum tempo
re neceſſitatis alium baptizantem ipſi baptizato patrem
ſpiritualem eſſe, ac ſubinde in hac prima cognationis
ſpecie includi. quod notat Florenti. 3. par. titu. j. capitu.
15. §. 3. ex capitu. j. verſic. eandem. de cog. ſpirit. in 6.
Nec refert, an vnus, pluresve ſint pedagogi, tameſi
conueniat vnum tantum eſſe, qui filium ſpiritualem in
ſacro baptiſmatis lauacro teneat, aut à fonte ſuſci-
piat. capitu, non, plures. de conſecr. diſtinct. 4. capitu. ſi.
vbi id not Ioan. And. & alij de cog. ſpirit. in 6. Moribus
tamen receptum eſt in aliquot regionibus plures ad id
officium conſtitui. quod inſinuat Regia l. 7. titu. 4. par. j.
5 quo † quidem caſu ſolus is pater ſpiritualis eſt, qui bapti
zatum in ſacro fonte tenuit, vel a fonte ſuſcepit, non
alij etiam ſi præſentes actui fuerint, atque pro baptiza-
to reſponderint. ita Floren. 3. par. titu. j. cap. 15. §. 3. Dec.
optimè conſi. 501. pro quibus tex. eſt in c. veniens. de cog.
6 ſpirit. & gl. in c. j. eo. ti. in 6. verſi. ſpirituale. † vnde hæc co-
gnatio per procuratorem minimè contrahitur, teſte
Barto. in l. Gallus. §. forſitan. ff. de lib. & poſt. quem ibi ma-
gis cõmuniter ſequuntur alij, & Præp. in d. c. ueniēt. Fred.
conſi. 15. Rom. ſing. 53. Capel. Tholo l. 157. Sylu. in ver. ma-
trimonium. 8. quæſt. 7. verſi. 14. & Ioan. And. in reg. poteſt
quis. de reg. iur. in 6. Io. Brun. in tract. de ſpon. concl. 20. ca
ſu 12. Petrus Loriottus in l. non facilè. §. cognationis.
ff. de gradibus affinitatis. Nec etiam contrahitur per nun
cium ad id ſpeciali conſenſu delegatum, quamuis Abb.
& Card. in d. c. veniens. contra Barto. id fieri poſſe opinē
tur. quorum opinio apud poſteriores in procuratore, &
nuncio communiter eſt reprobata. Nam & Henr. in dicto
cap. veniens. Archi. Domin. & Fran. in dicto cap. j. de cog.
7 ſpirit. in 6. primam opinionem admittunt. Sunt † tamen,
qui exiſtiment non ſufficere ad contrahendam hanc co-
gnationem ſuſcipere à fonte, nec in fonte ipſum bapti-
zatum tenere, niſi it, qui tenet, vel ſuſcipit, reſpōdeat no
mine ipſius baptizandi. & hi ſunt Hoſtien. in ſumma, titu.
de matri. §. qualiter contrahatur. verſi. & nunquid. Arch.
vterque tamen ſub dubio in cap. paruuli. de conſec. diſt.
4. quos ſequuntur Henr. in cap. veniens. de cognat. ſpirit.
Ioan. And. & Franc. in d. c. j. eo. tit. in 6. colum. j. Lance. Ga-
liau. in l. j. in princ. ff. de verb. oblig. colum. 5. Ioan. Brun. in
tract. de ſponſ. cõcl. 20. caſu 10. ea ratione quod patrinus
tenetur reſpondere, & profiteri Chriſtianam fidem pro
ipſo, qui baptizatur. c. nos ante omnia. cap. paruuli. de cō
ſec. diſtin. 4. Igitur patrinus loqui debet, atq; in hoc actu
verba requiruntur Sunt & alij, qui hanc opinionem
Hoſtien. & Arch. veram eſſe exiſtimant, quando baptiza-
tus eſſet infans, qui reſpondere non poteſt, ſi vero reſpō
dere poſſet, quippe qui adultus erat, nulla verba eſſe ne-
ceſſaria ad contrahendam hanc cognationem exiſtimāt,
quia is, qui baptizatur, tenetur reſpondere, non patrin⁹.
cap. cum pro paruulis. de conſecr. diſtin. 4. quem text. di-
cit ſingul. Roma. ſingu. 54. idem probat Regia l. 6. titu. 4.
part. j. qua ratione Hoſtien. ſententiam ita intelligunt
Domin. in dicto cap. j. Præpo. in cap. contracto. colum. fin.
eod. titu. Alcia. in dicta l. j. in fine princip. Henr. in cap. ve-
niens. de cogn. ſpirit. His tamen opinionibus omiſſis, ve-
rior eſt opinio illa, q̄ dictat, non eſſe verba patrini reſpō
dentis vllo caſu neceſſaria ad contrahendā hãc cognatio
nem, ſiquidem ſola ſuſceptio à ſacro fonte eſt de ſubſtan
tia: cætera autem ad ſolennitatem expectant. tex. in dicto
cap. j. vbi hoc not. Arch. quem in hac ſpecie Barb. ſequi-
tur in dicta l. j. 15. colum. in prin. de verb. oblig. idem aſſe-
rit Floren. 3. par. tit. j. c. 15. §. 3. Ioan. in ſumma confeſſ. Aſtē
ſis, & alij, quos Henr. refert in dicto cap. veniens. colum.
fin. quorum opinionem etiam probat Syluest. in verbo,
matrimonium. §. impedimento. 7. verſic. decimumtertiū.
dicens eam apud Summarum authores receptiſſimam eſ
ſe. Quibus omnibus illud addendum eſt minimè con-
trahi hãc cognationem inter prouocatorem alterius no
mine patrini officium exercentem, & ipſum baptizatum
ſeu confirmatum, ſecundum Card. & Abb. in dicto capi-
tu. veniens. Fred. conſ. 15. Paul. de Caſt. in dicto §. forſitan.
contra Ioan. Andr. in dicta regu. poteſt quis per alium.
8 Secunda huius † cognationis ſpecies, inter ſpirituales
parentes baptizati, ſeu confirmati, & carnales conſtitui-
tur. cap. veniens. eod. titu. Ad vxorem tamen parentis ſpi
ritualis extenditur, quæ carnaliter cognita fuerat tempo
re contractæ cognationis. cap. Martinus. eod. titu. non ſic
ad vxorem patris carnalis, etiam cognitam. Nam licet
cognatio contracta à parente ſpirituali communis fiat
eius vxori carnaliter iam cognitæ, non tamen illa cogna
tio, quæ per parentem carnalem contrahitur, eius coniu
gi, etiam cognitę communis eſt. vnde glo. in cap. ſpiritua
lem. 30. q. 4. dixit in hoc impedimento inter coniuges cō
munes eſſe actiones, non paſſiones. idem aperit gl. in c. j.
de cogn. ſpirit. in 6. Flor. 3. par. ti. j. c. 15. §. 3. ſentiunt Tho.
& Palud. in 4. ſent. diſt. 42.

Tertia huius cognationis ſpecies ſolum diffinitur in-
ter filiū ſpirituale, & filios carnales ipſius parentis ſpiri-
tualis. c. j. c. ſuper. c. tua. eod. titu. c. ſuper quib. 30. q. 3. Quo
9 fit, vt † inter filium ſpiritualem, & carnalem filiam vxo-
ris ipſius patris ſpiritualis ab alio viro ſuſceptam, ma-
trimonium contrahi poſſit. Cum nulla inter eos ſit co-
gnatio, ſicuti conſulendo reſpondiſſe Antonium, ipſe-
met fatetur in dicto cap. Martinus. cuius opinionem eſſe
veriorem aſſerit Deci. conſil. 501. col. fin. Syluest. in verbo,
matrimonium. 8. quæſtio. 7. verſicu. ſextum. & Ange. verſi-
cu. matrimonium. 3. impedimen. 7. contra Domi. & Fran.
in dicto capitu. primo. §. ſi. eod. titu. in 6. Atque adeo mi
bi perſuaſum eſt Anton. reſponſum, vt opinet Deci.
Syluest. & Ange. nimis anxiè dixiſſe, ante contra-
ctum matrimonij, conſulendum eſſe iuxta Domin. opi-
10 nionem. Hinc etiam conſtat † patrem ſpiritualem poſ-
ſe matrimonium contrahere cum filia carnali ipſius fi-
lij ſpiri-

lij ſpiritualis.gl.per tex.ibi in c.illud.30.q.3.cui ſimilis in c.j.de cog.ſpirit.in 6.tenent Flor.3.par.tit.j.c.15.§.j.Abb. & alij in c.j.de cog.ſpirit.Palu.in 4.ſenten.diſt.42.probat Regia l.5.tit.7.par.4. Aſcendit etenim hæc cognationis ſpecies, non deſcendit.

11 Nec illud hac in re omittendum ex catechiſmo † cognationem ſpiritualem minimè oriri,quę matrimonium poſt catechiſmum contractum dirimat: tametſi contrahendum impediat.c.2.de cog.ſpirit.in 6.Regia lex 2.tit.7.par.4. etiãſi catechiſmus fiat ex interuallo maximo poſt baptiſmum,vt docet Hieron.Pau.in Prouinciali, fol.16.col.j.Ex hoc tamen deduci poteſt, irritam fore Romani Pontificis diſpenſationem, ad matrimonium contrahendum conceſſam, ſublato aliquo canonicô impedimẽto, quod legitimè illud matrimonium contractum dirimeret,ſi in eadem diſpenſatione mentio non fiat, de cognatione ſpirituali, quæ inter impeditos aderat, per catechiſmum tantum contracta.Forſan.n.Principes, ſi eiuſce cognationis notitiam habuiſſet,coniugium non permitteret.arg.c.poſtulaſti.de reſcrip. Sic inſigniter hanc opinionem docet Domi.in cõſ.33.[Verum Tridentina ſynodus ſeſſ.14.circa hoc impedimentum decreuit,cognationẽ ſpiritualem tm̃ contrahi inter ſuſcipientem,& ſuſceptum ipſum & illius patrẽ, & matrẽ. Nec non inter baptizantem,& baptizatũ, ipſiuſque baptizati patrem, & matrem,atq; idẽ ſeruandũ eſſe in ea cognatione, quæ ex ſacro confirmationis oritur,apertiſſimis verbis ſtatuit.]

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Cognatio legalis qualiter contrahatur.*
2 *Cognatio legalis etiam oritur inter filiam adoptantis,vel arrogantis, & ipſum adoptatum, vel arrogatum.*
3 *Cognatio legalis an perpetua ſit?*

§. QVINTVS.

De cognatione legali.

1 QVINTO,† matrimonium impedit legalis cognatio,quæ ex adoptione, vel arrogatione inſurgit,Ex adoptione, inquam, cũ quis in proprium filium aſſumit eum, qui ſub patris carnalis poteſtate eſt.Ex arrogatione verò, cum quis liberum à patria poteſtate accipit in filium, quo caſu arrogatus in arrogantis poteſtatem tranſit. Eſt igitur legalis cognatio inter filium legalem,eiuſq; vxorem,& patrem itidem legalem, eiuſque coniugem, aliaſque perſonas expreſſim nũcupata.in l.adoptiuum.ff.de ritu nupt.c.j.30.q.3.gl.in c.j. de cogna.leg.Regia l.fi.tit.7.par.4. Hinc infertur matrimoniũ contrahi non poſſe inter patrem,& filiam legalem, nec inter filium & matrem legalem, nec cum vxore patris legalis,ẽt finita adoptione, vel arrogatione. q̃ notat gl.in d.c.j. de cogn.legali. quã iuris canonici interpretes approbant, & non temerè per iura paulò ante adducta.ex quibus idem prorſus dicẽdum cenſemus in cæteris per d.l. adoptiuum. connumeratis. notat Petrus Loriottus, in l.non facilè.§.in adoptionem.ff.de gradi.affinitatis.

2 Contrahitur etiam † hæc legalis cognatio inter filium arrogantis,& ipſam arrogatã.Nec differt in hoc adoptio ab arrogatione.Imò idem vtroque caſu dicendum eſt.gl.per tex.ibi in c.j.de cog.leg.quam ibi ſequuntur Doct.cõmuniter,vt fatetur ibi Panor.[atque idem Præp. col.13.] & Syl.in verb.matrimonium.8.q.8.tametſi ipſe nelit, nõ ita oriri cognationem hanc, vt matrimonium impediatur,inter filiam adoptantis,& ipſum adoptatum, ex eo, quòd non adſit patria poteſtas in adoptione.Verum primæ opinio receptior,atque verior eſt.[quam etiam probat gl.in c.j.30.q.3.& Hen.in d.c.vnico.] † ipſa tamen ado
3 ptione ſeu arrogatione finita,hęc legalis cognatio inter fratres,& ſorores ceſſat,& dirimitur. Matrimonium tamen ea durante contractum inter prohibitos, minimè valet,nec ſubſiſtit,niſi nouus acceſſerit conſenſus.glo.in d.c.j.quam noſtrates communiter ſequuntur, teſte Syl.in uerb.matrimonium.8.q.8.qui eam approbat.[Et fuit opinio Hugonis,quam in d.c.vno. ſequuntur Io. de Lignano,Panor.& Henr.atque in hoc ſenſu accipienda eſt opinio,Io.And.quam illic Præp.communem eſſe fatetur,dũ pro priori opinione glo.argumentatur.] Hoc autem qđ modo diximus intelligendum erit in filia adoptantis ſub patria poteſtate exiſtenti. Nam cum ea, quæ ſui iuris ſit, poteſt contrahere filius adoptiuus.gl.in d.c.j.Hoſt.Inn.& Henr.ibi.& Syluest.in d.q.8.contra Abb.in d.c.j.conuenit tamen inter omnes,excepto Hoſt.nullum ſubeſſe impedimẽtum inter ipſos filios legales, ex legali cognatione, niſi aliud canonicum obſtet.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Conſanguinitatis diffinitio.*
2 *Conſanguinei vnde dicantur, & ibi de proximis cognatis, & agnatis.*
3 *Conſanguinitatis antiquiorum diffinitiones refelluntur.*
4 *Linea cognationis quid ſit.*
5 *Linea paterna, vel materna, quas ex cognatione contineat.*
6 *Gradus quid ſit in cognatione.*
7 *Graduum ex regulis computatio.*
8 *Graduum computatio canonica an in vtroque foro ſeruanda ſit.*
9 *Conſanguinei quo gradu matrimonium contrahere, veteri iure prohibebantur.*
10 *Conſanguinitas nouo iure ad coniugia diffinita.*
11 *Cognatorum commiſtio matrimonialis, in recta linea an ſit perpetuo prohibita.*
12 *Conſanguineorum matrimonialis coniunctio, quibus rationibus ſit prohibita.*

§. SEXTVS.

De conſanguinitate.

SEXTVM ſeſe nobis offert impedimentũ, quo primas in hoc coniugali tractatu obtinet:nempe illud quod ex conſanguinitate deducitur: ob id diligentius tractandum, quod frequentius contingat. Priua tamen,quam gradus cognationis explicemus operæpretium erit ipſam carnalem cognationem diffinire, quo apertius hanc rem explicare poſſimus.
1 Eſt igitur † conſanguinitas vinculum perſonarum ab eodem ſtipite propinquo deſcendentium, vel quarum vna deſcendit ab alia carnali propagatione cõtractum. Vinculum eſſe nemo ambigit, inter eos, qui ſanguine coniuncti ſunt. quod præter alios Cicero lib. j.de offi. egregiè pandit, Sanguis, inquit, coniunctio & beneuolentia deuincit charitate homines. Idem ait. Arctior verò colligatio eſt, ſocietatis propinquorum. Diximus, ab eodem ſtipite propinquo, ex eo, quod deſcendentes ab eodem ſtipite, remoto tamen, non ſunt conſanguinei, alioquin omnes homines conſanguinei forent: cum ab Adamo deſcendãt,ipſa nanque virtus naturalis, quæ in procreatione viget,quatenus mouet ad ſimilitudinem ipſius procreantis in indiuiduo, nempe vt filius ſit ſimilis patri, per varias transfuſiones,fit debilior,ac tandem deficit, etiam ſi ipſa eadem virtus vt mouet ad id, quod eſt in ſpecie, id eſt, vt ab homine genitus ſit homo, non poteſt deficere per varitas transfuſiones. ita Thom.in 4.ſentent.diſt.40.arti.j.vbi Palud. hanc partem
2 noſtræ diffinitionis ſubiecit † Hinc conſanguinei propinqui dicuntur, quòd eodem propinquo ſanguine fuerint geniti.l.Lucius.ff. de petit.hæred.l.cum pater.§.à te peto.ff.de lega.2.Dicuntur etiam proximi.l. capitis.& l.ſi ſpurius.ff.vnde cogn.l.dudum. C.de contrahen.emp.vbi gl.& Bal.l.cum rem alienam.C.de leg.optimè Deci. in l.ſi bonorum. colum.j. C. qui admi. & Alc. in l.proximi appellatione.ff. de verb.ſign. qui propriè, proximos non ad agnatos, ſed ad cognatos referunt. Atque inde, licet propriè conſanguinei dicantur fratres ex eodem patre. l. 2. §. agnati. & l.j.§. conſanguineos.ff. de ſuis

& leg. hæred.§.cæterũ.Inſt.de leg. agn. ſucceſ.& in §.ſunt
autem,eo.tit.vbi Theophil. ſcribit,fratres ex eodẽ patre
natos Græce appellari ὁμαίμους, quaſi conſanguineos. no.
Petr.Lorio l.Iuriſconſultus.§. inter.ff. de gradibus affini-
tatis.Hinc Sophocles in Aiace Teucrum Aiacis fratrem,
ὁμαίμονα, id eſt, conſanguineum,dixit.& apud Claudianũ
lib.j.de raptu Proſerpinæ,Pluto ad Iouem ſic loquitur,

Te conſanguineo recipit poſt fulmina feſſum,
Iuno ſinu.

Ex eadem verò matre dicũtur vterioi fratres, authen.
de conſan.& vteri.fratri.col.6.tamen & cæteri remotio-
res conſanguinei dñr, q eodẽ ſanguine ſint geniti. Cice.
ad Attic. lib.2.Sed Boopides noſter conſanguineus, non
mediocres rerrores iacit,atq; denunciat. idem Cice.lib.j.
de inuentione,Parentes,inquit,liberi coniuges,& cóſan
guinei.Tacitus lib.3.cum ſuper Agrippinam,& Druſum,
& Claudium,cæteri quoq; conſanguinei noiatim pſcri-
pti ſint.Sicuti & cognati appelantur,quaſi qđ vna,cõmu
niterve nati,vel ab eodem orti,progenitive ſiut.l.non fa
cilè.§.j.ff.de gradibus affinitatis.l.Iuriſconſultus.§.cogna
tionis nomẽ.ff.eo.ti.Eſt.n.& cognatio nomẽ,ad natos ex
fœminis,& pcreatos à marib.naturali iure gñale,tametſi
lex ciuilis propriè,deſcendẽtes à marib agnatos appel
let.l.non facilè.§.j.l.Iuriſconſultus.verſ.cognati.ff.de gra
dibus affinitatis.Qua rõne frequentius hac in rẽ libet vti
conſanguinitatis nomine, quippe qđ ſit cõe deſcenden-
tibus à fœminis,& à maribus.l.2.ff.vnde cog.l. vel ſi ſan-
guine.ff.de manumiſ.vindict.explicat optimè And.Tiraq.
in lib.j.de retract.§.j.in glo. nu.4. Vtitur etenim & præter
alios,hac dictione,conſanguinitas,Titus Liu.lib.7.ab vr
be condita,Ceritem,inquit,populum miſericordia con-
ſanguinitatis,Tarquinienſibus adiunctum fama ferebat.l.
itẽ prima.& l.cõſanguinitatis.C. de legi.hær.Diximus ꝓ-
terea in diffinitione, vel quarum vna deſcendit ab alia:
ne maximã illam patris,& filiorum coniunctionẽ exclu-
deremus in primo parente. Cum.n. Adam & Cain ab eo-
dem ſtipite minimè fuerint deducti,nõ forent cõſangui-
nei dicendi,ni ita compacta foret diffinitio.Carnalem ẽe
propagationem exigimus,ne dicendum ſit Adamum, &
Euã fuiſſe conſanguineos.Ex quib. ſequitur diffinitiones
per Io.And.in expoſitione arboris aſſignatas, imperfe-
ctas eſſe,nec admittendas.quanuis Tho.diſt.40. illã ſequi
3 tur,quæ ita diffinitur.Eſt † conſanguinitas,vinculum per-
ſonarum,ab eodem ſtipite deſcendentium,carnali pro-
pagatione contractum. Nec altera admittenda eſt, quæ
diffiniuit eſſe attinentiam perſonarum ex eo prouenien
tem,quod una deſcendit ab altera, vel ambæ ab eadem.
tametſi Præp.in arbore eam eligat. Prima.n.ex his oſten-
dit omnes homines eſſe cõſanguineos: negat verò Adã,
& Cain cognatos fuiſſe.Secunda Adam, & Euam con-
ſanguineos fuiſſe probat, ac ſubinde omnes homines co
gnatos fore cenſendos,quæ omnia abſona ſunt.

Supereſt cognita cõſanguinitatis diffinitione,eius gra
dus,ac diſcrimina cognoſcere. Hoc etenim nobis pluri-
mum conducit.Cumq; ea ex lineis, gradibusque conſtet
4 quid linea ſit, Io. And. in arbore exponit.† Præter quem
lineæ dici poteſt clarius,Collectio perſonarum,quę iure
ſanguinis propinquæ cenſentur, gradus continens, nu-
merosque diſtinguens. ex Palud. in 4. diſt. 40. Linea verò
in hac materia dici poteſt ex eo, q linea ipſa filũ ſit, qđ
ex lino,aut alia re ſimili fieri ſolet. vnde linea magarita-
rum apud Iuriſconſultos in l. lineam.ff.ad l.Fal.in l.ſi ſer-
uus ſeruum.§.ſi cum maritum.ff. ad l.Aquil. quo in loco
explicat hoc eleganter Budę.& Ludo.Cælius lib.3.lectio.
Antiq.c.14.Hinc igitur linea ſeriem, atque ordinem co-
gnationis ſignificat apud eoſdem Iuriſconſultos in l. Iu-
riſconſultus. ff. de gradibus affinitatis. §. ſed & ex lateri-
bus. quod & Tiraquel. adnotauit lib. j. de retract. §. j. in
glo.9. in princip. Hinc & Romani Pontifices vtuntur ea-
dem dictione ſæpiſſimè. Cuius uſus poteſt ex eo etiam
deduci, quòd linea longum ſedendi ordinem quando-
que ſignificet, vt nonnulli illud Ouid. j. de Arte aman-
di,interpretantur.

Et bene tè cogit, ſi nolis linea iungi,
Quæ tibi tangenda eſt, lege puella loci.

Item illud eiuſdem in amoribus lib.3.Elegia 2.

Quid fruſtra refugis? cogit nos linea iungi.

Etiamſi pprius quidã intelligãt in dictis carminibus li
neam longurium eſſe,ſeu longiores perticas ad arcendũ
populum in ludorum ſpectaculis, [dr item linea] aut ſi-
gnum de creta factum,quo vtebantur Romani in ludorũ
celebratione.vti not.Lud.Cæli.lib.3.c. 14. His addo lineã
apud Latinos accipi pro funiculo,cui alligatꝰ hamus à pi
ſcatoribus.Plin. lib.9.c.43.Vulpes marinæ, ſimili in peri-
culo,glutiũt amplius,vſq; ad infima lineæ, quæ facilè p-
rodant.Item eodẽ lib.c.27. eadem dictione ſæpiſſimè vtit.

Verum ex præfata lineæ diffinitione illud dubium ex-
plicari poteſt,quæ dicatꝰ linea paterna,materna ve, qua-
rum in teſtamentis, contractibus,cæteriſq; viuentium a-
ctibus mẽtio fit quotidie.& Soc.conſi.33.col.5.vol.3.opi-
5 natur † illam dici lineam paternã, cuius caput eſt pater:
maternam autem,cuius caput mater ſit. ſenſerat ante eũ
idem Anch.conſ.95. dum lineam paternam diſtinguit ef
fectiuè,& comprehenſiuè: effectiuè intelligẽs lineam pa-
ternam, cuius caput ſit pr̃: comprehenſiuè, in qua pater
continetur: atque ſubdit primum modum intelligendi
obſeruandum fore omnino,niſi aliud ex mente agentis,
teſtantis,donantis,aut aliquo pacto diſponentis, colligi
poſſit.Ego tamen vtrunque intellectum aſſumendum eſſe
exiſtimo, eundem Soc.ſecutus in l. Gallus. §. nunc de le-
ge.ff.de lib.& poſth.& Curt.Iunior.conſ. 5.nu. 10.ex ipſa
diffinitione, ac propria lineæ ſignificatione. ex quibus
etiam perpendi,& examinari poteſt reſponſum Alexan.
conſil.53.vol.6.vbi explicat,quæ dicatur linea maſculina
teſtatoris,vel alterius: quo in loco elegãter eius opinio-
nem interpretatur Caro.Lipſum legito.

6 Gradus † verus dicitur habitudo, id eſt, mẽſura diſtan-
tium perſonarum, qua cognoſcitur, quota agnationis
vel cognationis diſtantia,duæ pluresve perſonæ differãt.
ita Io.And.quem Præp.in arbore ſequitur,Gradus autem
dicti ſunt ad ſimilitudinem ſcalarum,locorumve procli-
uium,quos ita ingredimur, vt à proximo in proximum,
id eſt,in eum,qui quaſi ex eo naſcitur,tranſeamus. autho
re Paulo Iuriſconſ.in l.Iuriſconſultus.verſic. gradus.ff.de
gradibus.Sed, vt computationem graduum explicemus,
regulas quaſdam prænotare oportet, quarum prima ſit.
7 Iure ciuili,† & canonico,aſcendẽtiũ,& deſcendentiũ,
linea,quot ſunt perſonæ,vna adempta,tot ſunt gradus.Fi
lius ergo primo gradu patri coniungitur, ac nepos auo,
ſcđo.Pronepos proauo, tertio.Abnepos abauo, quarto.

Secunda regula.in linea tranſuerſa æquali,id eſt, quan
do vterq; diſtat eodẽ gradu ab ſtipite, quoto gradu alter
diſtat à cõmuni ſtipite,toto diſtãt inter ſe, & ſibi attinẽt.

Tertia regula, in linea tranſuerſali inæquali, id eſt
quando alter diſtat à communi ſtipite gradu remotiori,
quàm alter, quo gradu remotior diſtat a communi ſtipi-
te, eodem diſtant inter ſe. Nec in his regulis eſt contro-
uerſia apud veteres iuris canonici profeſſores.[quanuis
Hoſt.in cap. quod dilectio. de conſan. & affinit. quodam
caſu ab hac tertia regula diſceſſiſſe videatur, eiuſq; opi-
nionem defendere conetur Franc.Duarenus in titu.ff.ſo
lu.matr. cap.3. de nuptijs.]Iure verò ciuili vnica conſti-
tui poteſt regula pro omnibus lineis.Quot ſunt perſonę,
una dempta, tot ſunt gradus. His equidem regulis gra-
duum computatio diſtinguitur,quas Io.And.Præp.& Ste
phanus à Coſta in arbore exactiori diligentia expoſuit.
Sed ita facilia iſthæc ſunt, ut nec repetenda fore exiſti-
memus. Sat enim nobis ſit, prædictas antiquiorum re-
gulas,veluti prauias ad matrimonij prohibitionem, tra-
didiſſe, quæ Petro Lorio. in eleganti interpretatione ti-
tuli. ff. de gradibus.aliquot rationibus minimè applau-
dent. Penes quem poterit lector nouas has in re tradi-
tiones inquirere.

8 Ex his tñ † conſtat,inter ius ciuile, & canonicũ in hac
graduũ cõputatione differẽtiã eſſe,cuius rõnem aſſignat
tex.in c.ad.35.q.5.Canones.n.quo ad matrimoniũ, gradus
diſtinguunt: qđ quidẽ matrimoniũ inter duas perſonas
cõtrahit,& iõ in trãſuerſalibus,ex duob.vnicũ gradũ cõ
ſtituit ius Põtificiũ. At ius Cæſarũ quo ad ſucceſſionẽ, q
ab vno in alium defertur,cõſanguinitatis iura,& gradus
diffiniuit.

diffiniuit. Quo fit, vt promiſcuè in vtroque foro quo ad coniugia canonum computatio probanda ſit. ita gl. in arbore conſanguinita. cui ſimilis in §. hactenus. Inſt. de gradibus cognationum, quam putat ſing. eſſe Fran. in c. 2. de arbitr. in 6. hęc eſt magis communis opinio. idem notat Dec. in c. 2. col. 2. de teſtibus. In hæreditatibus verò ſucceſſionibus vtroque foro, legalem computationem eſſe aduertendam, & obſeruandam prædicti omnes ſentire vidẽtur. In alijs autẽ contractibus, actibusq; cęteris ſimilibus quælibet computatio in proprio foro eſt ſeruanda, ex Io. And. in aditionibus ad Specul. ti. de ſucceſ. ab inteſt. §. j. in fine magnæ aditionis, quem Præp. ſequitur in dicta arboris interpretatione, col. 19. & 20. Cuius concluſionis plurima exempla cuicunque facilè erunt obuia. [maximè ex his, quæ tradit Tiraquellus libr. j. de retract. §. j. glo. 9. numero 21.]

9 Prohibitio † autem coniugij, inter conſanguineos variè contingit in antiquis canonibus: ſiquidem Fabianus ſummus Pontifex, anno Chriſti ferè ducenteſimo quadrageſimoquinto, matrimonium omnino vetuit cõtrahi in tertio conſanguinitatis gradu, at in quarto ita prohibuit, vt contractum non obſtante prohibitione, minimè diſſolueretur. c. de propinquis. 35. q. 2. Sed Iulius primus in ſeptimo gradu matrimonium omnino prohibuit anno ferè treceteſimo quadrageſimo. c. nullũ. d. c. & q. Verum Inno. Tertius, anno ſalutis ferè mileſimo ducenteſimo, ad quartum gradum hanc prohibitionem reduxit in c. non debet. de conſang. & affinita. huius verò variæ ſanctionis meminit Virgil. Poly. lib. 5. de inuen. rerũ. c. 5.

10 Porro † ad quartum gradum matrimonia prohibentur, ad ſimilitudinem compacti corporis humani, auctore ipſo Inn. quod conſtat etiam ex c. in quadã. de celeb. miſſ. cõſtat etenim humanũ corpus ex quatuor elemẽtis, quæ Bern. explicat in d. c. in quadã. & intelligit frigidum, calidum, humidũ, & ſiccum. rectius gl. in procœmio Inſt. §. igitur. Nam humanum corpus cõpactum eſt, ex pituita ſeu phlegmate, quod humidum eſt, & frigidum, cholera, quę calida, & ſicca eſt, melancholia, quæ frigida, & ſicca eſt. Item ſanguine, qui humidus, & calidus eſt. Sanguis aeris elemento reſpondet, qui humidus, & calidus eſt: præcipuè tamen humidus cenſetur, atque ob id humidum eſt hoc elementum. Cholera igni ſimilis eſt, qui & ſi calidus, & ſiccus ſit, calidum tamen hoc elementum ex propria vi dicitur. Atrabilis, ſeu melancholia, terræ elemento cõfertur, quod propriam habet ſiccitatem, ẽt ſi frigidũ ſit. Pituita comparatur aquæ elemento, quod ẽt ſi humidũ ſit, id tamen peculiare habet qđ frigidũ ſit. Hęc ergo quatuor elementa corpus humanum cõſtituunt. Humidum, ideſt ſanguis. Calidũ, id eſt, cholera. Siccum, id eſt, atrabilis. Frigidũ, id eſt, pituita. & ſic aer, ignis, terra, & acqua: quod Ludo. Cælius adnotauit lib. 2. lectio. antiq. c. 11. ante eum Galenus libro 2. de elementis. quem Latinum fecit Io. Andernachus. explicat idẽ Leonardus Fuchſius in compendio medicinæ. c. 8. & cap. 10.

Quartus igitur gradus ex dicto concilio prohibetur, 11 in tranſuerſa cognationis linea. † At in linea recta aſcendentiũ, & deſcendentium, nullis finibus prohibitionem contineri, quibuſdam placet, quorum primas obtinet Caius iuriſc. in l. nuptiæ. in 4. ff. de ritu nupt. ubi gl. idem notat. cui ſimil. in arbor. conſanguin. quam ibi approbat Præp. col. 2. Abb. in d. c. nõ debet. col. 4. Regia l. 4. ti. 6. par. 4. Sylue. in verb. matrimonium. 8. q. 6. col. 4. Scot. & Palud. in 4. ſen. d. 40. qui inde confingunt hoc, ꝙ rationes huiuſce prohibitionis in linea recta aſcendentium, & deſcẽdentium ſemper quocunque gradu locum habeant. To-

12 ta † enim prohibitio coniugalis inter conſanguineos, ex eo iuxta cenſetur, & rationi cõſentanea, quod amicitia ex ſanguine orta ſatis ſit ſufficiens, abſque matrimonij contractu, ad charitatem in repub. cuſtodiendã. Oportet ergo coniugia inter eos contrahi, qui à ſanguinis vinculo remoti ſunt, quo inter eos coeat amicitia. quam rationem & alias Plut. adducit in problematibus. Rom. nu. 108. & Diuus Aug. lib. 15. de ci. Dei. c. 16. Gratia. in c. j. 35. q. j. põt adnotari. & ex Cic. lib. 5. de finib. His ẽt ſuffragat, ꝙ reuerẽtia iurę naturali parẽtib. debita, minimè patit hanc coniunctionem. quod Tho. tradit. 2. 2. q. 154. arti. 9. exactè huius prohibitionis rationem inquirens, quibus plura adiungi poſſunt ex Tiraq. 7. lege connubial. nu. 32. Rurſus quibuſdam placet, in hac linea recta ſolum quartum gradum, & citeriores prohiberi. Sic Goffred. ſcribit in Summa tit. de conſang. quem Ang. ſequitur in verb. matrimonium. impedimẽto 6. Ego verò nullo pacto his aſſentior opinionib. Prima enim corruit manifeſtè, quia rationes huius prohibitionis in triceſimo gradu ceſſant prorſus, non tantum in centeſimo, mileſimove. & id docet Caiet. 2. 2. q. 154. ar. 9. Secunda autem opinio manifeſtè falſa eſt. Cõſtat enim adhuc in quinto, ac decimo lineę rectę gradibus rationes prohibitionis omnino vigere. Illud tandẽ in hac controuerſia planè fatemur nihil eſſe, qđ nos ad eam definiendam cogat, cum in iudicijs, aut regimine reipublicæ minimè contingat, ſi probabili coniectura id diuinare licet. ſit tamen in diſputatione, hanc coniugalem prohibitionem vltra vigeſimum gradum non extẽdi liberè cõtendam. In collateralium linea. quę tranſuerſa à iuriſconſultis dicitur, id manifeſtum eſt, quintũ gradum nulla prohibitione vrgeri: quo fit, vt quis poſſit vxorem accipere fœminam a fratre, recta linea, quinto, ſeu quarto gradu diſtantem. Ita Ioan. And. in gl. arboris, in fine. quem ſequuntur Antonius & Cardina. in c. tua. Anch. in c. ſi. per textum ibi, & Henricus in c. non debet. de conſanguin. quamuis Hoſtien. in ſumma. titu. de conſanguin. §. vſque. verſic. ſed nunquid, contrarium teneat.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Affinitatis diffinitio.*
2 *Affinitas vnde dicatur.*
3 *Affinitas ex coitu etiam illicito oritur.*
4 *Affinitas frequenter concurrit cum publica honeſtate.*
5 *Affinitatis impedimento ſublato per diſpenſationem publica honeſtas etiam tollitur.*
6 *Affinitas matrimonium impedit ſolum in primo genere, & intra quartum gradum.*
7 *Affinitas an detur inter virum & vxorem?*

§. SEPTIMVS.

De affinitatis impedimento.

1 SEPTIMO loco agendum erit de affinitate, cuius cognitio a diffinitione pendet, quam Io. And. ita concepit. † Affinitas eſt perſonarum proximitas, ex coitu proueniens, omni carens parentela. Ita ipſe in arbore affinitatis, ꝙ ſi in vltimis verbis voluit Ioan. And. ex affinitate conſanguinitatem neceſſariò non deduci, planum erit id, quod diffinitio proponit. At ſi ſenſit, affinitatem non poſſe concurrere cum conſanguinitate, falſum eſt. Si quis enim carnaliter cognouerit alteram ex duobus ſororibus, quę tamen erant eius conſanguineæ intra quartum gradum, non poterit alteram ex his vxorem ducere, impediente matrimonium ipſum affinitate, atque etiam conſanguinitate. vt Præp. notat poſt gl. ibi in arbore affinitatis, col. 4. Vſi 10 diſpenſatione ad contrahẽdum matrimonium, à Romano Pontifice impetrata, oportebit vtrunque impedimentum ſublatum fuiſſe. Ego verò affinitatem eſſe arbitror, pro-

2 ximitatem perſonarum, ex coitu deductam. † Sic tamen dicitur, eo ꝙ duæ cognationes, quæ diuerſæ ſunt, per nuptias copulentur. l. non facilè. §. affines. ff. de gradibus affinit. vnde affines propriè dicuntur inuicem viri & vxoris cognati: licet quandoque affines dicantur, qui cõſanguinei ſũt. ſicuti optimè adnotauit Tiraq. lib. j. de retract. §. j. in gl. 9. nume. 20. Diximus in diffinitione ex coitu, nõ ex nuptijs, quia quo ad coniugium impediendum, affinitatem ex coitu deduci, conſtat, etiam ſi coactus ſit, tex. in c. diſcretionẽ. de eo, qui cog. cõſ. vxor. ſuæ. Nec refert, an ſit ex vi præciſa, an ex conditionali, vt ibi probare videt tex. dum dicit quantum potuit renitentem. Quinimò coitus cum dormiente, hanc affinitatem producit, qđ ibidẽ notãt Car. & Pręp. ex eo, ꝙ copula carnalis etiam cũ dor-

miente contingit. Vnde conſtat coitum eſſe de ſubſtantia affinitatis, vt tradit poſt alios Ferd. Loazes Præſul Illerdenſis in trac, de matr. dubio j. ſol. ſi. & dubio 15. Atq;
3 † etiam ex coitu illicito affinitatem oriri, probat tex. melior cæteris, ſecundum Abb. ibi, in d. c. diſcretionem. ubi Henri. idem not. poſt glo. ibi. idē gl. in arbore affinita. aptiſſimus tex. ad id in c. in literis, ſecūdum Abb. & Are. ibi, de teſti. tex. in c. 2. de conſang. not. Capel. Tolo. & ibi Aufre. 96. quam opinionem aſſerit eſſe cōem Sylu. in verb. matrimonium. 8. impedimento. 15. eamq; tenet Hier. Pau. in prouinciali. fol. 38. & probatur eadem ſententia in l. liberi. C. de nuptijs, quæ prohibet ob affinitatem filium patris concubinam in vxorem accipere, non tantum ob ſolam honeſtatem, qđ falſo exiſtimat Coraſ. lib. j. Miſc. c. 3, dicens, ex concubinatu minimè oriri affinitatē, nec eius ad nuptias impedimentum, cum iure ciuili permiſſus fuerit concubinatus: ea enim conſideratio ex eo deficit, quia coitus coniugalis licitus omnino eſt: ex eo tamen deducitur dubio procul affinitatis impedimentum. Vnde conſtat, ex ſponſalibus etiam de præſenti, ante copulam nō oriri affinitatem, etſi Diuus Thomas contrariū opinetur in 4. diſt. 41. q. j. ar. j. col. 4. dicens, ex ſponſalibus de pſenti ante coitum, affinitatem oriri, non publicè honeſtatis impedimentum, cui adſtipulatur Flor. 3. par. tit. j. c. 11. in fine prin. quod tamen falſum eſt, [licet magiſter ſent. eandem opinionem probare uideatur, dum ſcribit, ex matrimonio rato, nō tamen conſummato publicam honeſtatem oriri, vel forte affinitatem. quod & Domi. Soto in d. q. j. ar. 2. admittit, & tamen iure probari nō poteſt.] Nam oritur ex his publicæ honeſtatis iuſtitiæ impedimentū, non affinitatis. Abb. & Præp. in c. ſponſam. de ſponſa. Sylue. in verb. matrimonium. 8. q. 14. & Pal. in 4. ſen. diſt. 41. q. 2. col. j. & q. j. artic. 3. [Regia l. 5. tit. 6. parte. 4.]

4 Illud tamen animaduertendum eſt † concurrere poſſe frequentiſſimè affinitatem cum publica honeſtate, nempe ſubſecuta inter ſponſos carnali commiſtione. Vnde in diſpenſatione à Rom. Pontifice impetrata, non erit ſatis derogare impedimento affinitatis, niſi derogetur etiā impedimento publicę honeſtatis, ibidem concurrenti. gl. recepta communiter in arbore affinitatis. Abb. in cap. ſponſam. de ſponſa. Domi. conſ. 33. col. 4. Verum hęc opinio, quā vulgus probat, ſubuertitur manifeſtè. Nā Præp.
5 & Steph. in arbore affi. planè fatētur ſatis eſſe, † ſi in petitione ipſi Rom. Pontifici oblata, affinitatem ex coniugio ortam fuiſſe, mentio fiat. idem not. Sylu. in verb. diſpenſatio. q. 5. & in uerb. matr. 8. q. 14. & Ferd. Loazes in trac. de matri. dubio 10. nu. 10. & tamen Rom. Pontiſex derogans affinitatis impedimento, potiſſimum de licita intelligit, atque ei ſimpliciter etiam derogare videtur, abſq; alia expreſſione. Sicuti tradit Franc. de Ripa lib. 2. reſpon. c. j. Licita tamen affinitas non poteſt eſſe abſque publica honeſtate, igitur ſublata affinitate ſimpliciter, etiam publica honeſtas tollitur, quæ cum affinitate aderat. ita expreſſim not. Nic. Milis in verb. diſpenſatio. quem refert, & ſequitur Fel. in c. poſtulaſti. de reſcr. 17. col. & Nicol. Boer. deciſ. 264. col. pe. dicens, ſe ita vidiſſe bis in iudicio obtētum mota cōtrouerſia. Huic etiam opinioni accedit Hieron. Pau. in prouinciali, fol. 58. col. 2. quibus conducit plurimum ſententia glo. quam ibi Abb. Præp. & alij approbant, in c. non debet. de conſangui. quæ dicit ſublata affinitate vltra quartum gradum, publicam etiam honeſtatem ſublatam, & antiquatam eſſe: pro qua opinione notant Abb. & Pręp. ibi ſtatutum in vna re, in alia quæ ei ſit conſecutiua, locum prorſus habere: ſic ergo, inquiunt, ſublata affinitate vltra quartum gradum, publicā etiam honeſtatem cenſeri eodem iure remiſſam: cum ea ex affinitate omnino cōſequatur, & affinitatis ſit ſocia. Ex quo ipſi d. gl. ad probandū hunc argumentandi modum inducunt, perperā tn̄: cū abſq; affinitate detur publica honeſtas, non ſecuta copula inter ſponſos. Itē affinitas ſine publica honeſtate, vbi ex coitu illicito illa oritur. Rectius tandem ex gloſſ. collegiſſent alium argumentandi modum: nēpe ex duobus, quorū alterū inſtar alterius eſt ſtatutū, ſi demū vnū lege noua corrigat, ſublatum & alterū cenſeri, quod eius inſtar antea ſancitum fuerat. notant Domini. in cap. j. verſic. quintò fallit. & ibi Franc. verſic. 9. de tempor. ordin, in 6.

6 Affinitas autem † gradus ſibi peculiares non habet, præter eos qui in conſanguinitate diſtinguuntur. Is enim qui Semproniæ per coitum adiungitur, affinis erit ipſius Semproniæ propinquis eo gradu, quo illa eis eſt conſanguinea. Genera tamen affinitas habet. Nam perſona alteri addita per carnis copulam genus mutat, non gradū. Genus inquam, ita, vt prima perſona genus mutet vinculi, cæteræ autem genus affinitatis ipſius. Is enim qui cognouit Semproniam, non mutat genus affinitatis, ſed vinculi, quippe qui nouus fiat affinis ipſis Semproniæ conſanguineis. At ea, quæ Semproniæ viro per copulam adiuncta fuerit, mutat genus affinitatis, erit enim in ſecundo genere affinitatis ipſis Semproniæ conſanguineis, cum vir Semproniæ eſſet in primo genere, quæ omnia apertè docet Io. And. in gl. Arboris affinit. & ante eum Bernar. in d. c. non debet. Nec ſecundum genus affinitatis hodie prohibetur, vt ibi ab eccleſia eſt deciſum. Ex quo patet poſſe, quem in vxorem accipere relictam, à propriæ vxoris fratre. Item poſſe quenquā diuerſis temporibus duas vel plures fœminas vxores ſibi accipere, quę tamen cū duobus pluribuſve fratribus matrimoniū contraxerant. ſecundum Car. in d. c. non debet. Stepha. & Præp. in arbore affinit. contra. Io. And. & Inno. qui in his caſibus. vādentur prohibitionem matrimonij adhuc admittere.

Ex quo ſubinſertur, legem municipalē, qua ſanciri ſolet, compromittendas fore omnes lites, quæ inter affines oriantur, minimè locum habere in affinibus ſecundi generis. Hoc enim genus nullū iam debet effectum habere, ita not. Iaſ. in l. quod Seruius. 2. col. ff. de condict. cauſ. dat. idem Iaſ. in l. qui ſe patris. C. vnde liber. nu. 59. & ibi Cur. Iun. nu. 78. aduerſus Pau. Caſt. qui ibidem contrarium dixerat. Solent tamen quandoq; dari literæ Apoſtolicæ declaratoriæ ſuper ſecundo genere affinitatis. teſte Hiero. Paul. in prouinciali, folio 19. quod fieri opinor ad ſedandum contrahentium ſcrupulos.

7 Secundò, † hic notandum eſt virum & vxorem nō eſſe affines, ex eis tamen producitur vinculum hoc affinitatis. ita gl. in arb. affinit. & in §. affinitatis. C. com. de ſucceſſ. notat Theophilus in §. diximus. Inſtit. de nuptijs. Abb. & alij in c. quod ſuper his. de cōſan. & affinit. Bal. in l. j. C. vnde vir, & vxor. Tho. in 4. ſent. diſt. 41. q. j. contra Porciū, & Iaſ. in d. §. affinitatis. Prædicta tamen municipalis lex, de controuerſijs affinium compromittendis, in viro, & vxore locum habere debet, ſecūdum Iaſ. in d. l. quod Seruius. 2. col. cuius opinio communis eſt, ſecundum Curt. Iun. in d. l. qui ſe patris. num. 79. In ſponſis tn̄ ante conſenſum de præſenti, id non crederem ita facilè recipiendum fore, tametſi Iaſ. in d. l. quod Seruius. contrarium opinetur, dicens poſt glo. ibi, ipſos ſponſos impropriè eſſe affines, quod ego nō admitterem, ſiquidem eodē pacto dicere poſſes eſſe impropriè affines, eos, qui nec centeſimo gradu ſanguinis uinculo coniuncti ſunt. Fortaſſe tamen Iaſ. opinio, remota prædicta ratione, propter illam ſpem matrimonij, erit ex quadam ęquitate ſeruanda. Nā & ſpem matrimonij maximos effectus habere conſtat, & nos ſuperius quandoque id probauimus.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Inceſtus definitio, eiusq́; denominatio.*
2 *Pœna laica committentis inceſtum.*
3 *Clericus propter crimen inceſtus eſt perpetuo deponendus.*
4 *Inceſtus propriè non dicitur ſi quis cognouerit conſanguineam ſponſæ nondum ab eo cognitæ.*
5 *Inceſtas nuptias contrahens, qua pœna ſit puniendus.*
6 *Pœna amiſſionis bonorum ipſo iure inducta, etiam ab hæredibus delinquentis exigitur.*
7 *Priuandus per ſententiam beneficio, vel alia qualibet re, vtrum faciat fructus ſuos poſt commiſſum delictum.*
8 *Fructus bonorum quibus quis ipſo iure priuatur à die commiſſi criminis, ſunt fiſco adiudicandi.*
9 *Priuatus bonis ipſo iure à die delicti, nec alienari poteſt, imò rem alienatam fiſcus vendicat, non ſoluto emptori pretio.*

10 Pœna

10 *Pœna ipſo iure inducta, an locum habeat in foro conſcientiæ.*
11 *Pœna conuentionalis an debeatur in foro conſcientiæ.*
12 *Damnum culpa leui, vel leuiſſima illatum, an in iudicio interiori ſit reſarciendum.*
13 *Intellectus ad l.in lege.ff.ad leg.Aquil.*
14 *Incendium, quam culpam præ ſe ferat ex legis præſumptione?*
15 *Intellectus cap.primi, de adulter.*
16 *Pœna an præſcribi poſſit mala fide.*
17 *Regia l.prima, tit. de excommunicatis lib.8.ordi.intelligitur.*
18 *Inceſtæ nuptiæ in legibus eas punientibus, ex pontificio iure ſunt conſiderandæ.*
19 *Inceſtas nuptias contrahentes bona fide, ſed poſtea detecto impedimento in eis perſeuerantes, nec canonicis, nec legalibus pœnis puniuntur.*
20 *Inceſtas nuptias contrahentes, à pœnis prædictis liberi ſunt, ſi matrimonium nondum eſt carnali copula conſummatum.*
21 *Error iuris, aut ignorantia craſſa, an excuſet à pœnis, contrahentes inceſtas nuptias? & nu.22.*
22 *Intellectus ad l.qui contra.C.de inceſt.nup.*
23 *Maritus, an poſſit excludere ex iure fiſci, vxorem dotem repetentem, quæ nuptias inceſtas ſcienter contraxerat?*
24 *Maritus in dote putatiua ſoluenda non habet annuam dilationem.*
25 *Maritus non lucratur fructus dotis putatiuæ.*
26 *Maritus ad dotem putatiuam conuenitur vltra quàm facere poſſit.*

§. OCTAVVS.

De contrahentibus inceſtas nuptias.

HIS omnibus, quę in duobus proximis para-
1 graphis diximus,† addendum eſt inceſtum
dici coitum inter conſanguineos, vel affines.c.lex illa.§.inceſtus.36.q.j.l.ſi adulteriũ
cum inceſtu.in pri in.ff.de adult. notat optimè Tho.20.q.154.ar.9.Abb.in c.j.& in c.veniens.de eo q cog.cõſ.vxo.ſuę.gl.in rub.C.de adul.tex.in
§.ergo.& ibi Doct.Inſt.de nupt.Regia l.j.titu.18.iuncta l.2.tit.19.par.7. Erit tamen hæc definitio intelligenda, qñ
coitus contingit inter affines vel conſanguineos, q iure
prohibente matrimonium contrahere nequeunt, in his
enim inceſtus dicitur:atq; nuptię ab his contractæ vtroque iure inceſtę appellantur, quaſi in his nuptijs minimè
adſit ceſtus, id eſt cingulum illud, quo Venus vtebatur ad
honeſtas nuptias. Has tamen nuptias, quæ inter conſanguineos contrahuntur, appellat quandoq; lex neſarias,
& naturæ contrarias.tex.in auth.de inceſt.nup.in princ.
collat.2.& Canon.in cap.cum ſecundum leges.de hære.
in 6.Sed iſthæc denominatio ad nuptias in gradu naturali, vel diuino iure ꝓhibito, contractas, referenda eſt.ita
gl.ĩ d.auth.de inceſt.nup.& in rub.C.de inceſt.nup.Arch.
Io.And.Domi.& Fran.in d.c.cum ſecundum leges. Vnde
nõ eſt admittenda gl.quæ in d.c.cum ſcd̃m.intelligit, nuptias naturæ cõtrarias eas eſſe, q̃ ex uitia Sodomiæ cõtrahuntur, cum ibi tex. huius criminis pœnam minimè tractet, niſi gl.interpretationem referamus ad tex. in l.cum.
vir.C.de adult.vbi puniuntur nuptię, quę inter mares fœdiſſimè celebrantur. Hinc etiam apparet, non eſſe recipiendam diſtinctionem Conſtantini Harmenopuli, qui
lib.4.tit.6.ad finem ſcribit, inceſtas dici eas nuptias, quæ
ratione ſanguinis prohibentur, ut inter conſanguineos.
Damnatas autem eas, quæ à iure uetantur inter tutorem,
& pupillam, liberum & patronam, ſeruum & dominam.
Nefarias verò, eas, quæ iniquitatis cauſa paſſim improbãtur, ſicuti cum moniali, rapta, & ſimilibus.

2 Inceſtus † autem crimen abſq; matrimonio commiſſum, iure ciuili pęna adulterij punit̃ gl.Bar.& Doct.in l.ſi
adulterium cum inceſtu.in prin.ff.de adult.gl. & communis in l.inter liberas.ff.eo.tit.Ang.in trac.de maleſi. verſi.
che m'hai adulterato.col.pe.Pau.Gril.lib.3.de pęnis omniſariã coitus.q.3.Reg.l.3.tit.18.par.7.Pœnã verò adulterij trademus ſtatim.c.7.§.6. Item iure Regio hoc crimen
committens dimidia bonorum parte priuatur, eaque fi-
3 ſco adiudicatur.l.7.tit vlt.lib.8.in ord.Regijs. Quod † ſi
clericus hoc delictum commiſerit, deponitur ab ordinibus perpetuo.arg.tex in c.tuæ.de pœnis.gl.in c.Maximianus.81.diſt.& in c.lator.2.q.7.quas dixit ſing.Imo.in c. vt
clericorũ.de vita & hon.cler.& eas ſequunt̃ Abb.& Doc.
in c.at ſi clerici.§.ſi.de iud.dicentes clericum pro fornicatione, quæ ſimplex nõ ſit, ſed maximam habeat deformitatem, deponendum fore, ſicuti pro adulterio, inceſtu
ſtupro, & ſimilibus.quod etiam notat Pau.Gri.d.li.3.q.3.
& 7.qua pęna punitur & is, qui carnaliter cognouit fœminam intra quartum gradum conſanguineam eius,
quã antea cognouerat. ita egregiè Ioan.Bern. Calagurritanus Antiſtes in pract.crimi.c.78. quod comprobatur
ex eo, qđ affinitas etiam ex coitu illicito oriatur.in præ-
4 ced.§.notauimus.† Si verò quis fornicetur cum ea fœmina, cum qua habet publicæ honeſtatis iuſtitiæ impedimẽtũ, quippe qui eius cõſanguineã intra quartũ gradũ deſponſauerat, abſque carnali commiſtione punietur arbitrio iudicis, non his pœnis, quas modo prędiximus, licet
gl.in d.c.lex illa, exiſtimet, hanc fornicationem poſſe inceſtum dici, id etenim locum hẽt ex impropria dictionis
ſignificatione, quæ in pęnis admittenda non eſt. Pro qua
opi.eſt inſignis gl.in cle.vni.in verb. eos de conſang.quã
ibi Doct.communiter approbant, dicentes ex ea, cõtrahentẽ matrimoniũ cũ fœmina, impediente publicæ honeſtatis iuſtitia, non eſſe excõicatum:ex illo canone, qui
conſanguineos, affines, religioſos, moniales, & conſtitutos i ſacris matrimoniũ cõtrahẽtes, ipſo iure excõicat.

5 Is autem,† qui inceſtas nuptias contrahit, iure ciuili,
ſi humilis & vilis ſit, verberatus in exilium mittitur, bonis omnibus fiſco adiudicatis, non exiſtentibus ipſius
delinquentis filijs legitimis, qui fiſco in bonis præferuntur. Vir autem honeſtus, infamis effectus, ac bonis eodem
pacto amiſſis, in inſulam perpetuo relegatur.tex.in auth.
de inceſt.nupt.colla.ſecunda, auth.inceſtas. C. de inceſt.
nup.Regia l.3.tit.18.par.7.Ang.in trac.de maleſi.verſ. che
m'hai adulterato.col.pen.& Pau.Gril.d.lib.3.q.3.qua in re
plurima ſunt adnotanda.

6 Primum, bona † contrahentium inceſtas nuptias, fiſco
ipſo iure, à die commiſſi criminis, eſſe adiudicata.probat
tex.in d.c.cum ſecundum leges. & in auth. de inceſt.nup.
vnde non eſt iudicis ſententia ad condemnationem neceſſaria, quod plurimum refert. Nam licet aliàs morte delinquentis crimina extinguantur.l.j.& 2.C.ſi reus uel accuſ.mort.fue.c.admonere.33.q.2.c.cauſam quæ. in 2. quo
filij ſint legit.vbi gl.c.à nobis.in 2.& ibi gl.de ſent.exc.tñ
quando à lege vel canone pęna amiſſionis bonorum inducitur ipſo iure, etiam mortuo delinquẽte illud crimẽ
tractari poteſt, & in iudicium deduci contra hæredes, ad
effectum, vt fiſcus bona illa omnino conſequatur.glo.eſt
in l.3.§.quod autem.ff.quod quiſq; iuris.quã Doc.ibi communiter approbãt.dicit ord.Io.Ana. in c.ĩ literis de rap.
2.col.& ſing.Bal.in l.vni.C.de priuile.dotis.col.pe. & Bal.
Noue.in trac.de dote.par.12.nu.25.pro qua optimus tex.
ſecundũ Bar.& Doc.ibi in l.commiſſa.ff.de public.& in l.
Caius.ff.ad Syl.Bar.in l.j.ff.de priuat.delict.Dec.in l.pupillum.§.in hæredes.ff.de reg.iur. quam opinionem probat
tex.inſignis in c.accuſatus.§.pe.iuncto c.cũ ſcd̃am.de hæret.in 6.& eſſe eam communem aſſerit Andr.Tiraq.in l.ſi
vnquam.C.de reuoc.do.in uerb.reuertatur.nu.241.& Iaſ.
in d.§ quod autem. vbi ipſe, & Io.Igneus in d.l.Caiu.ſnu.
15.contra hanc communem diſputant. Hinc etiam & illud eſt tractandum, an fructus bonorum, quæ ipſo iure fiſco propter crimina deſeruntur, ſint ipſi fiſco adiudicandi à die commiſſi criminis, an à die litis conteſtatæ? qua
in re difficilis eſt q.in bonorum amiſſione, quæ ipſo iure
à lege non infertur, ſed per ſententiam. Nam is,† qui pri-
7 uandus eſt per ſententiã re propria ob delictum, donec
ſententia feratur, aut ſaltem litem in criminis accuſatione conteſtetur, ita fructus recipit, vt nec iudex in ſententia poſſit eoſdem fructus fiſco adiudicare, ſiue ſint extantes, ſiue conſumpti.notat Card.in cle.conſtitutionem.§.
cæterũ. ad finem, de elect.& Fel.in c. de quarta.de præſc.
nume. 33.ea ratione, quòd hic delinquens donec per
iudicẽ priuetur re propria, ſeu dignitate, officio. aut beneficio, titulum habeat, quo ipſius rei fructus iure optimo percipiat.idem notat Corn.in l.j.C.de his quibus ut
indig.cuius opinionem Fel.in d.c.de quarta.pluribus rationibus comprobat, quibus tamẽ ridet Ant.Burgenſ.in

c.ad noſtram.de emp.& vendit.nu.34.contrariam opinionem ſecutus, ex qua fructus percipi ab ipſo delinquēte ex ipſis bonis, quibus priuandus eſt per ſententiam, fiſco adiudicatur a die commiſſi crimiois propter malam fidem, quam delinquens habuit commiſſo crimine, & q̃a titulus ille, quem in re habuit, reuocatur per ſententiam, probat hanc opinionem tex.in l.j.C.de his, quibus vt indig.vbi Paul.Caſt.Salyc.Alex.& Iaſ.idem notant.quorum opiniooem idem Pau.aſſerit in l.prædonis.per tex.ibi.ff. de petit.hæred.poſt Bald.& Ang.ibi. & eſſe eam communem reſtatur Io.Bern.in pract.crim.can.cap.133.qui opinionem Card. Corne.& Fel.exiſtimāt procedere, quādo ipſe delinqoens etiam poſt delictum, in dignitate, beneficio, aut officio, debitū miniſterium exbibuiſſet.quod tamen ego intelligerem, niſi delictum, etiam occultum, ēt peracta pœnitentia delinquentem ipſo iure, miniſtrare impediret, vt ſi eſſet crimen, quod irregularem delinquētem conſtitueret, tuoc etenim ſeruiendo, ac miniſtrando in officio, quòd exercere nō poterat, dignus eſſet maiori pęna, ac delictum maximè augeret: quo fit vt fructus ei non ſint iuſta rōne concedendi, nec dimittendi.ꝑ quo facit quod Fel.notat in c.inquiſitionis.j. col. de accuſ. dicens, delinquētem non poſſe tutè in animæ iudicio retinere beneficium eccleſiaſticum, cui eſt annexus ordo ſacer, quem ipſe propter crimen exercere oon poteſt. Ve-
8 rum † ſi à lege, vel canone, bonorum beneficij, vel dignitatis priuatio ipſo iure fit, & ſic ipſo commiſſo crimine, fructus à die criminis perpetrati, ꝑ iudicē fiſco adiudicātur indiſtinctè.tex.in l.eū q.in prin.ff.de his q.vt indig.gl. notabilis i Auth.de inceſt.nup.§.j. ver. imminere.quā ibi Doct.cōiter ſequūtur. & dicit ſing.reper.inquiſitorū, in verb.cōfiſcatio.& aureā Petrus à Velluga, in Specu.prin. rubr.14.§.nūc videamus.nu.8.notat idem Fel.in c.Rodulphus. de reſcrip.nu.38.idem in d.c.de quarta.nu.33.& Tiraq in d.l.ſi vnquam.in uerb.reuertatur. nu.219.

His accedit, ꝙ retinens beneficium eccleſiaſticū, quo eſt priuatus ipſo iure, dicitur intruſus, vt ex Brixienſi notat Fel.in c.in noſtra.de reſcrip.corrola.2.quod ipſe intelligerem, quando quis fuit per ſententiā priuatus, & retinet illud beneficium, vel quando ipſo iure priuatur, & fuerit ſecuta ſententia declaratoria: ex c.cum ſecundum leges, de hæret.in 6.& Nicol. Milis in verb. intruſus. imò requiritur vtroq; caſu ſententię executio, vt ſcribit additio Rotæ.16.in nouis, & Prob.in prag.Sanctio.tit. de pacifi.poſſeſſoribus.in verb. violentus, vbi Choſmas idem quod Brixienſis adnotauit.

Ab eadem iuris deciſione, qua bona contrahentis inceſtas nuptias, fiſco ipſo facto deferuntur, & illud inſurgit, ꝙ à die commiſſi criminis adminiſtratio booorū ipſi delinquenti aufertur, atque bonorum domininm ſtatim in fiſcum translatum cenſetur. quod probatur in l. commiſſa.ff.de publ.& uectig.vbi Bar.& Imol.hoc notant, Io. Andr.& Doct.in d.c.cum ſecūdum.Cynus & Bal.in auth. inceſtas.C.de inceſt.nnp. quo fit, vt res quælibet ex fiſco delatis per delinquētem alienata, ab ipſo fiſco rei uendi-
9 cari poſſit, pretio ipſi emptori minimè ſoluto. † Nam ſi dominium in fiſcum transfertur, & fiſcus agit rei uendicatione, ſequitnr minimè debere fiſcum pretium emptori ſoluere: ſiquidem agens rei vendicatione, ad pretium non tenetur. l. in ciuilem.C. de furtis. hoc ipſum in bac ſpecie notat Bar.in l.poſt contractum.ff.de don.colum.4. Dec.conſ.235.col.3.And.Tiraq.io d. verb. reuertatur. nu. 267.latè Io.Hannibal in rep.d.l.poſt contractum in 2.tēpore, nu.360. Si tñ pretium datum ab emptore reperiretē inter bona ipſius delinquētis, teneretē fiſcus bona illa capiens illud emptori reddere, ſicuti notat Repertoriū inquiſitorū, in verb.alienatio. idem dicens, q̃ñ pretium illud fuit cōuerſum in utilitatem bonorum delinquentis, atq; illa vtilitas ad fiſcum cū bonis fuit delata. quod Bar. notat in l.3.ff.de his, quæ in frau.cred. per l.emptor.ff.de rei vendicat.& vtrunq; probat Conrad.tract.j.de cōtrac, q.7.concl.3. Sed & ſi alienatio a delinqnēte facta fuit ex cauſa neceſſaria, nempe pro alimentis, alienatio licita videtur, nec poteſt res alienata per fiſcum vendicari, vt notant Paul.de mōte Pico.col.19.& Io.Hannibal.nu.481, in d.l.poſt contractum.& Sylu.in verb.hęreſis.j.q.8. & licet ex Bar.in d.l. poſt contractum. in ſecundo tempore, poſſit contrarinm colligi: æquior tñ, & verior vř pręmiſſa opinio. Ex his conſiderandum eſt, delinqnentem non eſſe à fraude, nec à peccato immunem, ſi prædicto caſu, qnn bona eius ſunt ipſo inre fiſco delata, rem aliquā alienaoerit, ipſum emptorem hoc ignorantem decipiens. Syl.in verb.hæreſis.j.q.8.Io.à Medina de reſt.fol.4.col.3.& Hadr.qnodlib.6.ar.j.illat.3.eum ipſi emptori immineat, ex culpa venditori periculū amittendi rem & pretium. Hinc etiam conſtat, fiſcum non teneri ad ſoluenda debita, ab ipſo delinquente contracta poſt commiſſum delictum: illa verò, quę tempore criminis perpetrati ipſe delinquens cōtraxerat, ſoluere tenetnr fiſcus.l.j.§.an bona.& ibi Bar.ff.de iore fiſci.latè Gnliel.Bened.in c.Raynutins.de teſta.in verb.& vxorem. nu.50.

10 Sunt etiam † qui exiſtiment bonorum amiſſionis pœnam, ipſo iure a lege inductam, tantam habere vim, vt ēt in conſcientię foro locū habeat. Vnde fit, vt nulla ſententia expectata, ipſe delinquens illa bona teneatur fiſco reſtitnere, nec tutèea poſſit obtioere, quia pœna ipſo iure inducta per leges exteriores locum ſibi vendicat in foro interiori.Abb.& Fel.in c.j.de conſtitutio.nu.44.idē Abb. in c.dilecti.de arbit.cui opinioni & plures alij Doct.accedunt.quos refert & ſequitur And.Tiraq.in d.l.ſi vnquam. in uerb.reuertatur. nn. 236. pro quibus eſt optimus tex. in c.2.de præſcriptio.in 6.per qnem apertè probatur, hæredes hæretici, ſcientes defunctum hæreſis crimen commiſiſſe, nō poſſe vſucapere bona defuncti aduerſus fiſcū, qui malam fidem habent: igitur noo pñt iuſtè bona illa poſſidere, quippe qui ea detineant iniuſtè. Sed contrariā opinionem veriorem eſſe probabimus, nulla etenim pęna, etiam ipſo iure ſtatuta, in conſcienriæ foro debetnr, oec exigeoda eſt neceſſariò ab ipſo ſacerdote, qui pęnitentem iudicat, q̃d probatur primò, ex l.fi.§.ſin verò.C. de iure delib.& in l.ſi quis io tantam.C.vñ vi.quibus legibns imponitnr pęna ipſo iure, & tñ cōiter Doct.aſſerunt, illarum legū pęnas in ſoro conſcientię non deberi. Attēta quorundam interpretatione, qui tenent nō cōfecto inuentario hæredē in foro aiæ vltra vires hæreditarias minimè teneri, ut tradit Iaſ.in rubr. ff. de acqui.hæred.ita intelligens d.§.ſin verò.quod ipſe latins deduxi in c.j.de teſta.Sed & quo ad l.ſi quis in tātam.etſi gl.ibi cōiter recepta velit illius legis pœnam, ſententiam exigere, teſte Ripa in c.ſæpe.col.pen.de reſt.ſpoli.non deſunt tñ, qui ipſo iure pœnam ibi ſanciri exiſtiment. quod apparet ex traditis per Tiraq.in d.verb.reuertatur.num.136.

Secundò eadem ſenrentia coadiuuatur ex c.cum ſecūdum.de hęretic. in 6.ubi ſtatuit Rom. Pontifex in pęnis etiam ipſo iure incurſis, requiri, vt earum executio fieri iuſtè poſſit, declarationem iudicis.igitur ante banc declarationem oon tenetur delinquēs in interiori iudicio pęnam ſoluere. ad idem tex. l. eius qui delatorem. & ibi Bar.ff.de iure fiſci.Fel.in c.Rodulphus.nn.37. de reſcrip. Tertiò eidem aſſertioni ſuffragatur ratio illa, qua comprobatur, pœnam legis exterioris, non habere uigorem in interiori foro.Id etenim ea ratione probatur, q̃d iure diuino delinquens nihil tenetur reſtitoere, præter damnum, quod proprio delicto intulit, pœnam autem per exteriores leges ſtatutam, non tenetur ſoluere, quia illa actum iudicis, id eſt executionem exigit, is verò qui deliqnit, nulla lege tenetur pœnam aduerſus ſeipſum executioni mandare, eandem iudice minimè exequente. quam rationem Diuus Tho.tradit.2.2.quæ.62.art.3.& ibi Caiet.Fel.in c.audiuimus.de ſimo. optimè Fortu.in tract. de vlt.fin.illa.18.ad fi.& Adrian.quodlibet.6.arti.j.ex qno plura inferuntur.

Primò ratio vera ad gl.in cap. fraternitas. 52.q.2. quæ inſigniter aſſeruit, pœnam in conſcientię foro non deberi.quam Doct.omnes commendant in c.j.de conſt.maximè Abb.Fel. & Dec. dicit ſing. Corſ.in ſingu. verb.pœoa.Adria.quodlib.6.art.j.illa.3.Ludo. Gomeſ. in §.ſicitaque.num.6.& in §.ex maleficijs.num.54.de actio. Atqne iſta eſt communis opinio, licet Gomeſ. in dictis locis.& Dec.in d.cap.j.num. 20. dubitent, & quibuſdam ſrinolis

rationibus

rationibus reprobare, vel falſò reſtringere velint pdictę gl. aſſertionem, quam etiam Dynus probat in reg. peccatú. 2. col. de reg. iur. in 6. Nec Theologi diſſentiunt ab hac communi Canoniſtarum ſententia, vt conſtat ex paulò ante adductis. ex quibus pcedit prædicta opinio, etiamſi pęna ipſo iure à lege, vel canone imponaƭ. quod in ſpecie notat Caiet. in d. ar. 3. Fel. in d. c. audiuimus. Dec. i d. c. j. de conſt. nu. 20. & Sylu. in verb. pœna. q. 25. & Adr. quodl. 6. ar. j. pulchrè & eleganter Domi. Sot. lib. j. de iuſt. & iur. q. 6. ar. 6. Nec obſtat tex. pro prima opinione adductus in c. ſecundo, de præſcr. in 6. quia ibi exigitur bona fides in præſcriptione, nec etiam probato crimine in exteriori iudicio, poſſint bona illa per fiſcum capi: non tamen ex hoc annuit tex. hæredes teneri ea bona reſtituere añ pſcriptionem, abſq; ſententia iudicis, etiamſi ſciant defunctum deliquiſſe. Hęc enim ſcientia mala fides ibi appellatur reſpectu præſcriptionis, quæ ignorantiam criminis requirit. Cæterum quo ad hanc primam illationé omnino legendus eſt Alſonſus à Caſt. lib. 2. de iuſt. hæret. pun. vbi c. 7. & latiſſimè lib. 2. de poteſt. leg. pœn. aliquot fortiſſimis rationibus probare nititur, pœnam ipſo iure impoſitam à lege, in conſcientiæ foro, ſtatim commiſſo crimine ante ſententiam deberi, & omnino ſoluendam eſſe, non expectata iudicis declaration, neque eius executione. [Nos verò adhuc probamus, & veriorē eſſe cenſemus opinionem, quam communem eſſe diximus. Nam licet rationes in cótrarium adductę urgere uideantur, refelli tamen poſſunt.]

Secundò infertur ea ratione, quam communi opinioni aptauimus, etiam lata ſententia condemnatoria, vel declaratoria, non teneri delinquentem ad ſolutionem pœnæ in conſcientiæ foro. Solum etenim tenetur iudici exequenti ſententiam obedire, nec ei reſiſtere poteſt: non tñ tenetur ipſe contra ſe ſniam executioni mãdare, neq; fiſco bona ipſa offerre, quod Hadr. in d. illat. 3. notauit. Caiet. d. ar. 3. & Dec. in d. c. j. nu. 20. contra Fel. ibi. nu. 43. qui pro ſe allegat Tho. 2. 2. q. 62. ar. 3. dicentem pęnam in foro conſcientiæ non deberi, donec reus ſit condemnatus: ergo reo condemnato debetur pœna. Nam, vt Fel. reſpondeam, intelligo S. Tho. donec reus ſit condemnatus, & ſententia executioni per iudicem tradatur, ex ratione ipſius Th. & aliorum qui Tho. ipſum ſequunƭ, quãuis Fel. opinionem ante ipſum Bal. probauerit in l. id qđ pauperibus. C. de epiſ. & cle. 9. q. Horũ verò authorũ opinio, fortaſſe tũc procederet, cum iudex expreſſim reum condemnaret ad ſoluēdum, ſeu aliquid agendum, quod non pertineret ad corporalem læſionem: quemadmodũ cenſet Dom. Sot. d. ar. 6. conclu. 5. probans, in hiſce caſib. reum poſt condemnationem teneri ad ſolutionem, etiã ante executionem, item & teneri ad agendum id, quod in ſententia fuerit eidem iniunctum. Practici autem iudices cum reos condemnant ad pœnam amiſſionis bonorum temporalium, non damnãt eos ad ſolutionem, ſed ſimpliciter vtuntur condemnatione bonorum omnium, vel partis eorum, ea fiſco regio adiudicantes. At ubi fit condemnatio ad rationem alicuius mulctæ pecuniariæ, tunc etiam reum condemnant ad eius ſolutionem.

Tertiò hinc deducitur, pœnam non deberi in foro interiori, ēt ſi lex pœnalis addiderit, ad incurrendam pœnam nullam requiri declarationem, nec ſententiam. Adhuc enim erit iudicis executio neceſſaria, quia ſi lata cõdemnatoria ſententia non debetur pœna in conſcientię iudicio, nec etiam debebitur caſu, quo nulla ſnia eſt neceſſaria. quã illationē aduerſus Sil. i uer. emphyteuſis. q. 2. & verb. Aſſaſſinus, io ſi. proponimus. Is. n. dixit, nullam requiri ſentētiam, ſi lex pęnalis prædictis verbis utatur. Cuius opinio vel eſt falſa, vel intelligenda in foro exteriori, non in iudicio interiori. Sed ſi lex adderet pęnam, quam infert, ſoluendam eſſe in conſcientiæ foro, crederem communem opinionē non eſſe hoc caſu admittendam, tametſi cautè à legibus ſit hoc ſtatuendum. Sic Regiæ leges ſi. titu. 14. & ſi. titu. 15. & 2. titu. 9. libr. 4. in Reg. ord. pœnam quandam imponentes addiderunt, eã in foro cõſcientiæ eſſe omnino ſoluendã, qđ quibuſdam nimis aſperum videbitur, tamen vrgentiſſimiſq; rationib. probatur ab Alfonſo de Caſt. lib. 2. de poteſta. leg. pœnal c. 5. [Et profectò poterit admitti huiuſmodi rigor, vel qñ iuxta materiã ſubiectam præfectorum negligentia præſumit, vel quando aduerſus legum præcepta inuerecundè, & proteruè agitur contēpta exterioris fori pœna, ſi tandem, vt ferè nullũ ſit aliud oportunum remedium, atque ita video Dominicum Soto, alioqui maximè refragantē huiuſmôi pęnis, hoc ipſum admittere, lib. j. de inſt. & iure. q. 6. ar. 6. fol. 6.] Illud tamen cõſiderandũ eſt, eſſe pœnas quaſdã, quæ ipſis delinquentib. auferuntur, ut eas illatas patiantur, in quib. cõis ſnia locum habet, quaſdam verò, q̃ imponuntur ipſi delinquenti, & earum natura dictat, vt eas is exequatur, vt peregrinatio, exilium, habitatio in certo & à iudice conſtituto loco, has quidem etiã in conſcientiæ iudicio, cõdemnatum cogēdum eſſe peragere manifeſtũ mihi vř, & id expreſſim notat Driedonius de libert. Chriſtia. pag. 226. poſt Caiet. 32. q. 69. art. 3.

11 Quartò † ex eadē rõne non tenet quis in foro cõſciētiæ pœnã ēt conuentionalem ſoluere, niſi ab alio petaƭ, qđ notat Corn. cõſ. 69. 2. vol. & conſ. 55. in 3. vol. quē ſequitur Rebuf. in l. vnica. C. de ſen. quæ pro eo, quod int. proferuntur. nu. 40. Nam ſicut iudici exequenti legis pœna non licet reſiſtere, ita petenti pęnam ex conuentione, & promiſſione non licebit reſragari. & ſicut iudicis executio in legali pœna eſt neceſſaria, ita in conuentionali petitio creditoris expectanda eſt, cum is, qui pęnam promiſit iuſta coniectura præſumat, alterum nolle pęnam recipere, ſi eam nõ petierit. Vnde Anch. ſententia in reg. poſſeſſor. tertia q. de reg. iur. in 6. quem referunt & ſequũtur Fel. & Dec. in d. c. j. quæ aſſerit pęnam conuentionalem in foro cõſcientiæ deberi, eſt intelligenda, ſi ab illo, cui ſoluenda eſt, petatur. Is verò, qui ea conuentione, vel ex lege pœnam exigit, & extorquet, nullum peccatum committit. quod probat Fortu. in tract. de vlt. ſi. illat. 28. & eſt apud omnes probatiſſima opinio, quãdo lex eſt iuſta, vel pœna conuentionalis licitè in contractum deducitur. notat Corn. d. conſil. 69. & Bald. in l. j. C. vnde vi. eolum. antepen.

Quintò ex eadem opinione defenditur à quibuſdam
12 Inno. qui in c. ſicut dignum. de homi. ſcripſit, † damnum alteri inferentem culpa leui, vel leuiſſima non teneri in cõſciētiæ foro illud reſarcire, quãuis in iudicio exteriori, per iudicē cogi debeat ad id ſoluendum. per l. in lege. ff. ad legem Aquiliam. Hoc. n. damnum in pœnam ſoluiƭ pręcedentis culpę, igiƭ in iudicio interiori non debetur. & Inno. ſequuntur Abb. in c. ſi egreſſus. de iniur. idē Abb. in c. cum cauſam. col. 5. de teſtib. & in c. dilecti. de arbitr. Abb. & Dec. nu. 31. in c. quoniam contra. de probat. Aret. io c. ſicut. col. 2. de teſti. Rom. ſing. 105. Anan. in d. c. ſicut dignũ. §. ſi. in fine. & ibi Fel. idē Fel. nu. 41. & Dec. nu. 10. in 2. lect. in c. j. de conſt. poſt Abb. ibi. col. 7. & Iaſ. in §. ſed iſte. nu. 130. de actio. Barb. in c. j. col. j. de commodat. quam opinionem aſſerunt communem eſſe Anto. Corſ. 10 ſing. in verb. forum conſcientiæ. & Sylu. in verb. culpa. §. 4. & verbo, aduocatus. §. 24. & verb. reſtit. in 2. §. 12. & 17. pro qua conſiderandum eſt, quod in foro interiori voluntas nocendi eſt attēdenda, quæ tamen ceſſat in culpa leui, & leuiſſima. Verum aduerſus hanc opinionem communem tenet idem Abb. in c. ſi. de iniur. Barb. in c. Raynaldus. de teſta. col. 114. & Ang. in ſum. in verb. culpa. in ſi. & Adri. io 4. ſent. in tract. de reſtitutione. c. verum in foro conſcientiæ. quib. ſuffragaƭ quòd lex ciuilis mõ iuſta ſit, ligat quē in foro conſcientiæ, & in eo ſeruanda eſt. gl. cõiter recepta in c. quæ in eccleſiarũ. de conſt. D. Tho. 12. q. 96. art. 4. Lex autē ciuilis hac in re iuſta eſt, igiƭ erit in interiori foro ſeruanda. Item pdicta lex dum mandat reſtitui damnũ illatũ, non infert pęnam, quia iſtud dãnũ eſt ex parte patientis intereſſe, & ppriæ rei amiſſæ acquiſitio. Nec de voluntate damnum inferentis curandum eſt, cum poſſit eũ lex obligare ad dãni ſolutionem. Ex quib. rñdetur rõnib. p prima opinione adductis, & dubia valde redditƭ huius q. definitio. Atque in culpa leui mallem ego tenere opinionē vltimã, quã & in culpa leuiſſima pbabilē eſſe opinor, maximè vbi natura contractus ex legis diſpoſitione etiam leuiſſimam culpam conſiderat.

13 Eſt tamen adnotãdum † tex.in d.l.in lege, procedere in culpa commiſſa in facto, non in culpa, quæ in omiſſione commiſſa fuerit.gl. notab. ſm Paul. ibi in l.ſi mora.ff. ſolut. matr.quã dicit aureã Corſ.in ſing.in uerbo, pœna. cui eſt ſimilis in l. lege Cornelia. ff.ad Syllan.quas cõiter Doctor.approbant ſecũdum Alex.in d.l.ſi mora.col.6.maius enim crimen eſt, quod in facto committitur, quàm quod in omiſſiooe perpetratur, authore Tho.2.2.q.79.ar.j.hunc etiam intellectum ad l.in lege.not.Bar.in l.qđ Nerua.ff.depoſiti.nu.29.Imol.in c.j.de commod.nu.28.& Alexan. Imol.in l.prętor ait.ff.de edendo.col.pen. Salyc. in l.quę fortuitis.ad fi.C.de pign.actio.Stephanus Bertr.cõſil.140.in 3.vol.Ex quo infertur intellect.ad gl.in §.prętere-
14 rea.Inſt.quibus modis re contrah.obligatio. † dicentem in incendio ſemper prǽſumi culpam leuiſſimam, quam dicit ſing.Salic.in d.l.quę fortuis.fi.col. & idem in l.in iudicio.C.locati.& Iaſ.in d.l.prætor ait.§.ρtor.col.fi. Alex. & Iaſ.in l.domos hæreditarias.ff.de le.j.vbi Iaſ.aſſerit hãc opinionem eſſe communem.Eſt enim intelligenda dicta opinio, quo ad culpam leuiſſimam in emittendo, non quo ad leuiſſimam in committendo contingentem. Vnde, niſi ex natura contractus ueniat leuiſſima culpa, ex incendio nõ tenebitur quis actione legis Aquilię ex illa leuiſſima culpa à lege præſumpta.ita Alex.in d.l. domos. & in d.§.prętor.Bal.conſi.136.vol.4.& Bertraod.in d.cõſ.40.3. vol.licet contrarium ootauerit Tho. Grammat.deciſ.3.ad fi.Hinc ſubinfertur tex.in l. qui ædes. ff. de incẽd. rui.& nauſr.dicentem, teneri quem ad damni illati ſolutionem, quando damnum illatum fuit ex iocendio, propter illius negligentiam, eſſe intelligendum, de negligẽtia. quæ culpam leuem præ ſe fert, perpenſis ipſius facti circũſtantijs, nõ de illa, quæ ex culpa leuiſſima cõtingit, cum conſtet ex ſupradictis neminem teneri ad ſatisfactionem damni, quod eſt illatum propter eius omiſſiooẽ data culpa leuiſſima.His etiam exacte animaduerſis, conſtat qualiter ſit intelligenda Regia l.10.tit.15. par.4.quę in incendio optimè conſiderat per aliquot exempla culpã, ex qua incẽdiarius teneatur. Eſt tamen hac in re aduertẽdum, contra communem opinionem, uerius eſſe, tũc demum lege Aquilia quem teneri ex culpa leuiſſima, quando natura actionis, cum qua legis Aquilię actio cõcurrit, id expoſcit, non aliàs.quod ſubtiliter cõprobat Carol. in l.vnica.C.de ſent.quę pro eo, quod intereſt. num. 180.

Sextò ex gl.in d.c.fraternitas.adiuncta pręmiſſa declaratione conſtat, pœnam etiam in ſoro conſcientiæ deberi, quando ex parte recipientis non eſt pœna, ſed amiſſæ rei acquiſitio, & ſic intereſſe, Dom.in c.commiſſa. col. fi.de elect.in 6.Fel.nu.43.& Dec.in d.c.j.de conſt. nu.20.in j. lect. & Anch.in reg.peccatũ.de reg.iur.in 6.col.23.quorum opinio eſt intelligenda iuxta Inn.opinionem, quam modò explicuimus.

Septimò infertur Intellectus ad tex.in c.j. & 2. de adul.
15 ubi expreſſe cauetur, † vitiantem uirginem eſſe compellendum eã dote congrua donare, hoc enim procedit in foro exteriori.Nã in iudicio interiori & cõſciẽtiæ, ſolũ tenetur in damnum reſarcire, & ſic ipſi ſtupratę dare tãtum quanto pluris eget corrupta ad inueniendum virũ ſibi coæqualem, q̃ indigeret ſi eſſet uirgo.n on tñ integram dotẽ:hoc.n. eſt damnũ illum reſarcire, ſolnere autem dotem integram & neceſſariam ad nubendum viro ęquali, vt ex intellectu communi illius c.de adult.colligitur, ad pœnam criminis ſpectat, quæ in foro conſciẽtiæ non debetur.ita hunc intellectum expreſſe notat Flor. 2. par.tit.5.cap.6.§.j.& Ioan.Bern.in illa elegantiſ.praxi criminali c.77.Et licet tex.in c.j.reſpõderi, quòd corrumpẽs virginem, ſi eam non duxerit vxorem, teneatur in foro judiciali eam dotare iuxta dotem, quam uirgines accipere conſueuerunt. dicunt tamen Io.And.Abb.& alij, eſſe ulterius ad tex.ſupplendum, quòd teneatur item dare illud, quo pluris indiget corrupta ad inueniendum virum ęqualem ſibi.Quod illic Anania ęgrè admittit 2.col. ſcribens, quòd ille tex.ſit ſimpliciter intelligendus, vt iacet, ſine ulla additione, quando corruptor vult contrahere matrimonium, ipſa verò, uel pater hoc recuſant. Tunc.n.ſat erit conſtituere ei dotem, quæ ſufficiens fuiſſet ei, ſi eſſet virgo.Ego tandẽ Ananiæ accedo, vbi corruptor eſt vir conueniens ipſi virgini ad matrimonium, & iniuſtè recuſatur, alioqui ſequor Abb. & confirmo eius intellectum procedere, quia tex.ille intelligitur, quando corrupta cum dote conſueta dari uirginibus poteſt cõſequi, aut conſequitur maritum ſibi æqualem & conuenientem atque parem.

16 Octauò, † quanuis mala fide prǽſcriptio nõ procedat. c.poſſeſſor.de reg.iur.in 6.c.fi.de præſcr.pęna tamen pręſcribi poteſt, etiam cum mala fide, eo q̃ non debeatur in foro cõſcientiæ.ita Abb.& Fel.in d.c.fi.2.col.& Fran.Bal. in tract.de pſc.2.par.3.p.prin.q.13.& 14.idẽ not.Io.Crot. in l.nemo poteſt.fol.ante pe.col.4.ff.de leg.j. quibus non obſtat tex.in c.2.de præſcr.lib.6.cuius mentionem paulò ante fecimus, vbi bona fides requiritur ad præſcribendã pœnam.Ille enim tex.procedit, quando pœna ipſo iure eſt per legem ſtatuta, quo caſu licet in ſoro conſcientiæ non teneatur delinquens, nec eius hæres eam fiſco offerre, tamẽ ipſi hæredes bona illa fiſco delata non pñt abſque bona fide præſcribere, ad hunc effectum, ne bona illa per ſententiam iudicis auferantur ab eis.quanto autẽ tempore, in bonis fiſco delatis, aut deferendis, procedat pſcriptio, tradunt Bar.in l.in omnibus.ff.de diuer.& tẽp. pręſcr.Imo.ĩ l.quãuis.ff.de uſucap.Ang.in §.res fiſci. Inſt. de vſuca.tex. & ibi Doct.in c. 2.de præſcr.in 6. Abb.in c. cum nobis.col.3.& pen. Fel.ibi col.pen.de præſc. Verũ ſi rationem Abb. & ſequacium diligenter perpendamus, minimè ſatisfaciet reſponſio præfata ad tex.in d. c.2.Cũ etiam ipſo iure impoſita pœna in conſcientiæ ſoro debita non ſit, ideo crederem pręſcriptionem cum mala fide in pœnalibus procedere etiam iure canonico, ſi ea ſit pręſcriptio, quæ iure ciuili cum mala fide approbatur, nõ aliàs.atq; ideo in d.c.2.bona fides exigitur, quia illius capitis pręſcriptio a iure ciuili inuenta non eſt, nec ſtatuta: omnino etenim a iure tm̃ Põtificio inducitur, & cũ bona fide ſecluſa penitus mala fide.Ex quo infero iure ciuili aduerſus fiſcum ſecularem, bona ob non ſolutum uectigal et ipſo iure delata, vſucapi aut pręſcribi quinquennio, etiam mala fide.l.2.C.de uectig.& commi. quem tex. commendat Abb.in c. cum nobis. col.3. de præſcr.Rom. ſing.477.Bertach.in trac.de gabellis, par.9.nu.5. addo tamen hac in re leges Regias 5.tit. 7.par. 5. & 9.ti.10.lib.6. ord.Infertur etiam iure ciuili poſt quinquennium ab obitu hæretici nondum accuſati, tute ab hæredibus bona illius obtineri, eoſque dicta præſcriptione defendi, licet ſciuerint illum hæreticum fuiſſe.ſenſit Bar.in l.2.C.de Apoſt.cuius opinionem in fiſco ſeculari procedere exiſtimant Abb.in d.c.cum nobis.3.col.& ibi Fel.col.pe.Francus ĩ c.2.de præſc.in 6.col. 2.Balb.de præſc.5.par.in prin. col.7.pro quib.facit gl.in l.Manichæus.C.de hæret.dicẽs in crimine læſæ maieſtatis non poſſe quem accuſari poſt quinquẽnium ab eius morte, idem notat Rom. ſing. 43. Ex quibus illud ſanè colligere licet ius ciuile hæc tpa ſtatuiſſe in his pęnalibus actionib.ẽt data criminis ſcientia in hæredibus delinquentis. Verũ in fiſco eccleſiæ, aliud diſponit tex.in d.c.2.cui adde tex.in c.accuſatus.§.pe. de hæret.eo hh.cõſtat hæreticum quo ad bona ẽt poſſe poſt mortem accuſari.imò ex eo in perpetuũ poterit defunctus hæreticus accuſari, ut eius memoria damnetur, ut ibi Io.Mon.ac cęteri adnotarunt, q̃bus accedit Fel.in d.c. cum nobis.col.pen.poſt Abb.ibi, col.3.& Gonſalus à Viladiego de hæret.q.22.col.2.atque idem erit in apoſtatis, licet Afflict.in conſt. Neapol.tit.3.teneat, non poſſe eum poſt quinquennium accuſari. Imò in his regnis quo ad bonorum confiſcationem fiſco ſeculari applicandam, locum habet illius c.conſtitutio.ex his, quæ notat reper torium inquiſitorum in uerb. præſcriptio. & inſtructio inquiſitorum cap.20.

Verum ex præmiſſis conſiderandum eſt, bona ob delictũ ſemel fiſco delata, & per ſententiam ei tradita, non poſſe vſucapi mala fide, ne pſcribi:iam.n.nõ agiť de pœna pſcribẽda, ſed de re propria ipſius fiſci per præſcriptionẽ acquirenda, ſic ſanè intelligo.l.omnes.C.de pſcr. trigin.vel quadrag.annorũ, ex qua anni quadraginta ad hãc pſcriptionẽ requirunt, qđ Bar.in d.l.i oib.Imo.in d.l. quanuis.

quamuis. Ang. in d.§. res fiſci. fatentur, & latè Boer. q. 164. num. 21. qui etiam examinat quæſtionem iſtam de præſcribẽdis bonis fiſco delatis, aut deferendis. hac, inquã, adeo uerum eſt, ut & bona fides ſit in hac præſcrip. neceſſaria.

Nonò, ex præmiſſis probari poteſt pœnas cenſuræ à canonib. indictas, item pœnam irregularitatis, ac etiam quaſuis aliàs, quib. propter crimen aliquis efficitur indignus, atque incapax alicuius rei, in foro conſcientiæ vim, & effectum habere, quia nullum actum iudicis exigunt iſtæ pœnæ, quod notat Caiet. 2.2. q. 62. ar. 3. & probatur ex ratione, quam ad glo. in c. fraternitas, notauimus. Tametſi Dom. Sot. d. artic. 6. in cenſuris Caiet. ſequatur, ab eo diſcedens in ea ratione, quam ipſe tradit, & nos hoc loco ſequimur.

17 Decimò hic notandum eſt, † non tantum in foro pœnitentiali, ſed & in iudiciali quo ad tollendam pœnam ſpiritualem, quæ infertur non ſatisfacienti, minimè conſiderari pœnam temporalem, quæ damni, vel debitę rei ſatiſfactionẽ nõ ſpectet. gl. in cle. 2. verſi. officij. de hæret. quã dicit ſing. Aret. in l. 4. §. Cato. j. colu. ff. de verb. obl. Ex quo ſubinfertur intellectus ad l. Regiam, quæ prima eſt tit. de excom. li. 8. ord. qua pœna imponitur perſeueranti in excommunicatione per menſem, aut annum. Nam hic excommunicatus, ſi omnino ſatisfaciat alteri, cuius cauſa fuit excommunicatus, abſoluendus eſt, licet pœnam illius l. non ſoluat, tametſi poſſit ab eo illa pœna exigi, præſtita ſemel abſolut.

Vndecimò & illud eſt conſiderandum, pœnam à teſtatore adiectam in foro conſcientiæ deberi, uel ea ratione, ꝙ nulla ſit iudicis executio neceſſaria, vt exiſtimat Ab. in c. Rainaldus. de teſta. nu. 25. & Cremen. ſing. 7. vel ex eo, ꝙ eueniat caſus, quo teſtator noluit hæredem vel legatariũ eius bona poſſidere, uel voluit eorum aliquam partẽ amittere, qđ facere iure optimo potuit. l. ab eo. C. de fideic. cũ ſim. notat Caiet. in ſum. verb. pœna. Floren. 3. par. tit. 10. c. 3. §. 12. Ex quo infertur, fœminã quæ ex mariti teſtamẽto vſufructuaria relicta eſt in bonis ipſius mariti, hac lege & conditione, vt caſtè viuat, omnino teneri vſumfructũ reſtituere mariti hæredibus, in animæ iudicio, ex quo caſtitatem non ſeruauit.

Duodecimò, nec illud eſt omittendum, donatarium, ſuſceptis à donatore filijs teneri in conſcientiæ iudicio reſtituere res donatas, iuxta. l. ſi vnquã. C. de reuo. donatio. Nec id improbatur ex communi opinione gl. in c. fraternitas. 12. q. 2. quia reuocatio donationis per l. illam inducta, non fuit facta in pęnam donatarij, ſed ex præſumpta ipſius donãtis voluntate plurimum à lege coadiuuata, qđ ibi notat Tiraq. in uerb. reuertatur. nu. 238. in quo forſan diuerſum erit dicendum, quando donatio reuocatur ob ingratitudinem donatarij. ex l. ſi. C. de reuoc. donat. & c. ſi. de donatio. Tunc enim in pœnam criminis, & ingratudinis ſit reuocatio.

18 Cæterum, vt illuc, unde abij, redeam, † prædicta pœna amiſſionis bonorum omnium, quæ authenticorum, iure contrahentibus inceſtas nuptias infertur, ita eſt intelligẽda, vt inceſtas nuptias dicamus, eas quæ gradibus iure canonico prohibitis contrahuntur, licet iure ciuili prohibiti nõ ſint. Lex enim ciuilis in hac re ad canones eſt omnino referenda. ita Card. Abb. & Prępoſ. in c. & ſi neceſſe. de don. int. vir. & vxor. Alexand. in l. ſi auiæ. C. de ſucce. edi. in fine. Decius in c. 2. colum. 2. de teſtibus. idem Decius conſ. 158. vbi hanc eſſe communem opinio. fatetur, licet contrarium notauerit Anchara. conſi. 391. Dom. cõſ. 71. Cald. conſ. vlt. de cõſang. idem Dec. conſ. 268. nu. 5. & And. Alc. in c. cum contingat. de iureiu. nu. 53. dicens, ſtatutum prohibens inceſtas nuptias, & pœnam contrahentib. adijciẽs eſſe referendum ad iuris canonici prohibitionem, quia tẽpore quo ſtatutum ſit, ius canonicum viget. At Iuſtiniani leges non poſſe hunc intellectum accipere, probat ex eo, ꝙ illo tempore nondum ius canonicum cõiugalem prohibitionem induxerat. In quo fallitur apertè, cum ante Iuſtinianum, imò & ante Valẽtem, Theodoſium, & Archadium Cæſares, qui l. qui contra. C. de inceſt. nup. ediderunt Calixtus, Fabianus, & Iulius Romani Pontifices, coniugia inter conſanguineos & affines prohibuerãt, paulò latius, quàm per c. non debet, prohibita fuerint. vnde communis opi. iure verior videtur. [Conſtat. n. Cõſtantinũ Magn. zelo religionis Chriſtianæ inceſtas nup. prohibuiſſe nondum à Romanis Imperatorib. veritas, authore Sozomeno l. j. eccleſ. hiſt. c. 8. à ſummis verò Pontificib. Fabiano, & Calixto ante ipſum damnatas. De quo tractauere latius Iac. Cuiacius li. 8. Obſeruat. c. 28. & Briſſonius in li. de iure connubiorum.]

19 Secundò † leges punientes inceſtas nuptias, & etiã canones locum habent, vbi ab initio ſcienter contractæ fuerunt. ſecus tamen, ſi ab initio bona fide contractis nuptijs poſtea defecto impedimento vir & fœmina, in eodem cõiugali cõtractu pſeuerãt. gl. eſt in cle. vnica. in verb. ſcienter. de conſang. quam Doctor. ibi approbant, & eam dicit auream & ſing. Fel. in c. examinata. col. 4. de iudi. & notab. Franc. in c. decreuit. de hæret. in 6. vbi gl. ſi. eandem ſententiam probat, quam & Doct. ibi ſequuntur.

20 Tertiò leges † ciuiles inceſtas nuptias puniẽtes, ſunt intelligendæ, quando ſunt contracta ſponſalia de præſenti. Bar. Iaſ. & alij in l. fin. ff. de condi. ſine cauſ. Imò quo ad ciuiles de inceſtis nuptijs, vt locum habeant, eſt neceſſariũ matrimonium copula carnali conſummatum. tex. in cap. & ſi neceſſe. de donat. int. vir. & vxor. quem ita intelligũt ibi Anto. Abb. & Præp. & Bald. Nouel. in tract. de dote. par. 12. col. 11. Nam cum leges ciuiles in his nuptijs inceſtum punire velint, copula requiritur, ſine qua inceſtus verè committi non poteſt, vt ſuperius diximus.

21 Quartò, pœna amiſſionis † omnium bonorum, quæ iure authenticorum contrahentib. inceſtas nuptias infertur, minimè locum ſibi uendicat, data in ipſis contrahentibus ignorantia iuris vel facti, etiam craſſa, & quæ ex lata culpa contingat. ita Bar. in l. ſi adulterium cum inceſtu. in princ. nu. 11. ff. de adul. optimè Imol. in cle. vni. de conſang. col. 2. & ibi Anch. col. 3. Bar. expreſſim ſequutus, pro qua opinione facit ratio, quæ ab ipſo Imol. adducitur: nã vbi dolus expreſſe ad pœnam requiritur, lata culpa non ſufficit. l. igitur. §. & generaliter. ff. de li. cauſ. not. Bar. in l. j. §. j. ff. ſi quis teſt. liber eſſe. inſ. fuerit. Ang. p text. ibi in l. ſi qs id quod. §. doli. ff. de iuriſ. omn. iud. tex. opti. in c. ſi verò. io 2. de ſent. excom. iuncto c. ſi quis ſuadente. 17. q. 4. not. Ab. & Fel. col. j. in c. 2. de conſt. idem Fel. in d. c. ſi verò. dicens illum tex. ad hoc eſſe ſing. no. gl. ibi recepta communiter, teſte Iaſ. nu. 23. in l. in actionib. ff. de in lit. iu. facit l. in lege Cornel. ff. de ſicar. notat Bart. in l. quod Nerua. 7. colu. ff. depoſiti. Nec obſtant quæ contra hanc communem adducunt Dec. in d. c. 2. & latè Zaſius in li. 2. ſing. intel. c. 2. illa. n. inteligenda ſunt, quando lata culpa verſutiã preſefert. & ita dolum admixtum habet, vt conſtat ex adductis per eund. Zaſ. ꝓbat ẽt opinio cõis in l. 2. verſ. doli mali. & verſ. ſi quis igitur ſuã rem. ff. vi bono. rap. ex qb. infertur, excõmunicationis pœnam in d. cle. vni. ſtatutam. non comprehendere ignorantes, etiam ex lata culpa. quod not. ibi Imol. & Boniſ. col. 2. quib. patrocinantur quæ Io. Crot. adducit in cap. 2. in princ. de conſt. in 6. colum. 3. quamuis gl. in d. cle. vnica. verſic. ſcienter, contrarium notauerit.

Verum in hoc eodem tractatu ante iura authenticorũ
22 ſtatutum fuerat, contrahentes † inceſtas nuptias, ex eiſdem nihil lucri, aut commodi capere poſſe. Imò ex lege vxor dotem, arras, ſpõſalitiam largitatem, maritus donationem propter nuptias amittebant, eaque omnia ad fiſcum deferebantur. l. qui contra. C. de inceſt. nup. de cuius intellectu præter iam adducta agendum vlterius eſt, quia ſublata non eſt, licet pœna per iura authenticorum augmentum receperit. Eſt enim d. l. qui contra, intelligenda, in his, qui ſcienter matrimonium contraxerunt. Nam hi qui ignorantia facti inceſtas nuptias contrahunt, immunes ſunt, & liberi ab illius legis pœna, quod eſt receptiſſimum. Sed & ignorantia iuris eoſdem excuſat à prædicta pœna amittendi propria bona, licet non operetur lucri acquiſitionem. tex. & ibi gl. in verſi. illicitum. Bart. & Alb. in l. ſi adulterium. §. j. ff. de adult. gl. in d. l. qui contra. Bar. & Pau. Caſt. contra glo. ibi in l. ſi. ff. de condict. ſine cauſa. glo. & ibi Doct. in d. c. & ſi neceſſe. quam opi. aſſerit eſſe cõem Bald. Nouel. in tract. de dote. par. 11. col. 8. Quæ tamen ꝓcedit, quando contrahitur matrimonium palam, ſecus ſi

clam

clam cōtractū ſit: tūc.n.nō excuſat ignorātia iuris, ēt humani, & ciuilis.tex.in l.ſi.ff.de ritu nup. notat Albe.in d.l. ſi adulteriū.§.j.gl. in d.l. qui cōtra. quā cōmendat.Rom. ſing.714. Secundò, communis opinio procedit quo ad pœnam, d.l.qui contra.in ignorantia probabili, non tamen in ignorantia craſſa, & quę in ipſo iure gentium verſatur.l.ſi.ff.de rit.nup.vbi Iuriſconſultus ſcribit, in coniūctione matrimoniali, quæ contra ius gentium ſit, ignorantiam non excuſare.quod Bar. not.in d.l. ſi adulterium.§.j. vbi quo ad d.l.qui contra.hac diſtinctione vtitur, & eum cæteri ſequuntur, maximè Anch.in d.clem.vnica.

Sed ſi mulier, quæ ſcienter matrimonium in gradu ꝓ-
23 hibito contraxit, dotem † à marito repetere velit, nō repellitur à marito criminis participe, qui fiſci ius contra vxorem allegat, dicens, dotem fiſco deberi.ita Bart.in l.ſi. ff.de cond.ſine cauſ.in fi. quamuis dubius, ſicuti Raphael. Ful.& Iaſ.ibi etiam dubitant. ſed tenent eandem opinionē Card.in d.cap.& ſi neceſſe. & Franc.de Ripa in rubr.ff. ſol.ma.nu.29.ex tex.iuncta glo.celebratiſſima in l.conſequenter.§.j.ff. famil. erciſ.ubi notatur neminem poſſe aduerſus agentem in iudicio ius fiſci opponere. dicit ꝓdictā gl.ſing.Alex.in l.ſi patroni.§.q fideicōmiſſū.ff.ad Treb. pe.col.Iaſ.in l.2.C.de iure emphy.nu.6.not.Bal.in c.tuę.de ꝓcur.Bar.in l.2. ff.de excep.rei iud.Iaſ.in l.ſi ſeruus plurium.§. ſi quis.ff.de legat.j.probat textus in l.2.ff. ſi ager vectī, uel emphy.pet. ex quibus opinio Barto. probari videtur. Nam & ſi ipſo iure hæc bona ad fiſcum deferant, non tamen poſſunt ab ipſo delinquente, etiam per iudicem auferri, donec feratur ſententia declaratoria. c.cum ſecundum.de hæret.in 6.l. eius qui. ff.de iu. fiſ. quæ tamen ſententia in præſenti caſu minimè fertur, nec tractatur. igitur vxor excludi non debet à marito excipiente ius fiſci eſſe potentius, quā vxoris, eamq́ue à lege, illa dote priuari. Agit autem vxor ad dotem condictione ſine cauſa, eo quod matrimonium propter quod dos data fuit, ſecutum non ſit, nec contrahi potuerit. Nec cauſa dandi ſaltē proxima, turpis eſt cenſenda, ſed potius nulla, vt explicant Bart. & alij in d.l.ſi.ff. de condict. ſine cauſ. dicentes, non competere ipſi uxori actionem de dote, ſed condictionem ſine cauſa, etiam ſi matrimonium eſſet ignoranter contractum.l.j.C.de cond.ob.cauſ.l.ſi cum dotem.§.ſi. ff.ſol.matr.tex.& ibi gl.in c.3.de donat.int.uir.& vxo. Cū ergo actio de dote non competat, plurima ſunt hic notāda, ex quibus quid hoc referat, apertiſſimè conſtabit.

Primò etenim infertur, in præſenti caſu non eſſe locū
24 l.vnicæ.C.de rei vxor.actio.§.exactio.† q̄ marito tribuit dilationem annuam ad reſtituendam mobilia dotis, imò ſtatim erunt omnia bona dotalia reſtituenda.glo.fin.in d. §.exactio. quā ibi prœter alios ſequitur Sal.Alex.in l.ſi cū dotem.§.ſi.ff.ſol.matr.Abb.& Cald.in d.c.3.quam etiam dicit ſing.Bal.Nouel.in tract.de dote.par.11.num.27.quibus ſuffragatur tex.in l.2.§.ſi.ff. de priui. credit.& in d.l. ſi cum dotem.§.ſi. ubi reſpectu mulieris ignorantis & bona fide contrahentis, non reſpectu ipſius viri bona, quæ vxor dedit marito dotis nomen habent. Atque hęc eſt communis opinio, contra gl.& Anto.in d.c.3.

25 Secūdò hinc deducitur, maritū huius dotis fructus, nō lucrari, quia nec fuit vera dos, nec matrimonium.arg.l.ſi ante.ff.ſol.matr.& l.inceſtæ.ff.de ritu nupt.& ꝓbat in l.inſulam.§.fructus.ff. ſol.matr.notat Alexan.in d.l.ſi cum dotem.§.ſi.niſi bona fide maritus illos fructus perceperit, tunc enim eos percipit tanquam bonæ fidei poſſeſſor, non tanquam maritus, & ideo eos reſtituere tenebitur eo pacto quo poſſeſſor bonæ fidei.gl.in d.§.fructus.per text.ibi.quā approbant Pau. Imol.& Alex.ibi.idem Ale. in d.l. ſi ante. & Bal.Nouel.in tract.de dote.par.11.colu.pe.& ſi. ex quibus ita eſt intelligēda gl.in c.j.de don.int. vir. & vx. quæ expreſſe voluit maritum lucrari fructus dotis putatiuæ.

26 Tertiò conſtat ex his, † prædicto caſu maritū conueniri ab vxore poſſe, ut ipſa dotem exigat in iudicio exactè, & ita integrè, vt nihil à marito deducatur alimentorū rōne, imò vltra quam facere poſſit, condemnandus erit, q̄a nec maritus fuit, nec vt maritus ad iudicium vocat.Ioan. And.& Abb.in.c.j.de don.int.vir.& vx.Bal.Imol.& Ale.in l.diuortio.§.ſi.ff.ſol.mat.eādē opinionē exiſtimat veriorē eſſe Roder.Xuares in l.j.tit.3.l.3. fori.col.3. & eſſe communem aſſerit Bal.Nouel.in tract.de dote.par.11.nu.28. quamuis gl.in d.c.j.contrarium aſſerat, cui videntur conſentire Car.& Anch. quid autem in his bonis contrahētium inceſtas nuptias, dicendum ſit, quando alter eorum bona fide contrahit, dicemus c.7.huius par.§.j.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Diſpenſare quid ſit, & diſpenſatione, ac diſpenſatore.*
2 *Differentia inter diſpenſationem & declarationem.*
3 *Diſpenſatio, etiam Romani Pontificis, non habet effectum in iure naturali.*
4 *Diſpenſatio Papæ non poteſt dari contra ius diuinum.*
5 *Intellectus ad tex.in c. contra. 25.q.1.*
6 *Diſpenſare poteſt Papa ſuper ſtatutis à iure humano.*
7 *Diſpenſatio in iure humano, tamen ſine cauſa facta, an reddat quem tutum quo ad Deum.*
8 *In diſpenſatione circa ius humanum facta, cur ſubſiſtente iuſta diſpenſandi cauſa, authoritas principis ſit neceſſaria.*
9 *In diſpenſatione principis circa ius humanum conceſſa cauſa præſumitur.*
10 *Diſpenſatio ſine iuſta cauſa facta valet, licet iniquè concedatur.*
11 *Diſpenſatio ab inferiore à principe ſine cauſa iuſta conceſſa, non tenet.*

§. IX. DE DISPENSATIONE.

HAC in parte agendum erit de gradib.naturali, diuinave lege ꝓhibitis. Qua in re ita celebris eſt controuerſia, ut planè doctiſſimus quiſque conatus fuerit, exactiſſima diligentia, id inueſtigare. Huic tamen dubio de diſpenſatione, quæ ſolet à Romanis Pōtificib. concedi aliqua præmittemus, quo percipi poſſit, quantę ſit vtilitatis iſthæc diſputatio.

1 Diſpēſare † apud Latinos frequētius, diſtribuere ſignificat, ac expendere. Vnde diſpēſator ſeruus apud Iuriſcōſultus dicitur, qui impendia domus curat, quippè victui diligenter diſtribuendo præeſt, ac rationibus expendendis. ita Alc.in l.vrbana.ff.de verbo.ſignifi.qua dictione vtitur Alphenus in l.in lege cenſoria.ff.eod.tit.Item Paul. in l.diſpenſatorē.& in l.diſpenſatori.ff.de ſolutio.& alibi ſæpiſſimè. Scribit etiam Theophilus in §.rectè quoq;.Inſt. de mandat.diſpenſatorem dici ſeruum, qui fœnore dare conſueuit pecunia domini. Idem Theoph.in §.de his.Inſt. per quas perſonas. ita de diſpēſatore loquitur. Ex re mea eſt, quando curam ei poſſeſſionum mearum credidi, aut permiſi, vt pecunijs meis mutandis prœeſſet, diſpenſatoremq́ue, vt vocatur, eum feci. Inde & diſpenſatio deducitur pro hoc munere, & officio diſpēſatoris, ex Suetonio in Othone, c.5. Ante paucos dies ſeruo Cæſaris, pro impetrata diſpenſatione, decies ſeſtertium expreſſerat. Idem Suetonius hac dictione utitur in Veſpaſiano. Quendam è charis miniſtris, diſpenſationem cnidam, quaſi fratri, petentem cum diſtuliſſet, ipſum candidatum ad ſe uocauit, exactaque pecunia, quantam is cum ſuffragatore pepigerat, ſine mora ordinauit. Nos verò paſſim diſpenſare pro ſoluere legib. dicimus, ac ſubinde verbali nomine utimur pro conceſſione, aut indulgentia, quę contra ius à principe impetratur, qui dicendi modus minimè placet Budęo in l.j.colu.14.ff.de iuſt.& iure. nec Oldendorp. lib.de iure ſing. vbi ſcribit, qui diſpenſat ius, is cuique ſuum diſtribuit, & curat de alicui fiat iniuria, ne aliquis lædatur, quod ſummum iuſtitiæ munus eſt. Nec tamē uerebimur his dictionib.uti, ſiquidē & his canones, quos interpretamur, vtuntur. Condonandum etenim aliquid eſt, atque indulgendum commoditati loquendi, & conſuetudini quamlibet diſciplinā profitentiū: nā & Rom.Pont. diſpenſator à diuo Bernardo dicitur, lib.3.de cōſiderat.ad Eugenium. & a Th.12.q.97.ar.4. atque à diuo Pau.j.ad Corin.c.9.& ab ipſo Chriſto Luc.12. ex eo, quòd diſtribuat, ac expendat poteſtatem ſibi à ſummo Deo conceſſam.

2 Cæterū in iure duo ſunt, quæ ex diametro, quod aiunt, diſtant declarare iura, & diſpenſare circa ius. Ius.n.interpretatur

pretatur quiſquis ita illud explicat, vt oſtendat apertè, an ius illud, id quod agitur, includat, nec ne. l. fin. C. de legi. c. enim veniſſent. de iudic. l. ſcire leges. cum ſibi proximis. ff. de legi. Lex namque illa naturalis. Non occides, per humanas leges ſæpiſſimè ita explicatur, vt conſtet per eã homicidium ad defenſionem commiſſum minimè prohiberi. l. vt vim. ff. de iuſtit. & iure. Naturalis enim ratio dictat defenſionem omnibus permiſſam eſſe. Sic etiam lex illa, furtũ nõ facies, ita intelligenda eſt, vt furtum committere non dicatur, qui fame coactus, victus gratia alienum aſſumit. c. ſi quis propter neceſſitatem. de furt. Diſpenſat verò circa ius, qui data legis obligatione, ab ea priuatim aliquem eximit. Etenim ſecundum Tho. 2. 2. q. 88. art. 10. lex ponitur reſpiciendo ad id, quod eſt in plurib. bonum, ſed quia contingit huiuſmodi in aliquo caſu non eſſe bonũ, oportuit per aliquem determinari in illo particulari caſu legem non eſſe ſeruandam, & hoc eſt authore Thoma, propriè diſpenſare in lege cuius rei ſit exemplum in cap. de multa. de præbend. Iure. n. humano nobiles, & literati duo beneficia curam animarum habentia obtinere prohibentur. At Romanus Pontifex aliquem nobilem, aut literatũ, ab hac iuris humani ꝓhibitione eximere põt. ita hęc explicant Card. à Turre Crema. in trac. de eccle. lib. 3. c. 55. Iacob. Almain in tract. de poteſt. eccl. c. 13. & Ambr. Cat. contra Caiet. li. 6. c. 2. ferè ad fin. Pariſ. conſi. 68. num. 295. vol. 4. [Dominicus Soto lib. j. de iuſt. & iure. q. 7. ar. 3.] Quo fit, vt circa ius diuinum, aut naturale, interpretãdi poteſtas Romano Pontifici cõpetat, non diſpenſandi. Declaratio enim ex eo etiam contingit in iure naturali, quia licet illud ſit immutabile quo ad prima principia. ſ. ratione viuendum eſt, & quo ad ea, quæ neceſſarium ex primis principijs deducuntur, vt ſunt præcepta decalogi, q̃ & iure humano declarari poſſunt, quo ad actus, quos prohibent, vel imperant. concluſiones tamen, quæ ex primis principijs iuris naturalis oriuntur frequentius, non tamen in vniuerſum, quandoque ex cauſis ſpecialib. à iure ipſo naturali deductis deficiunt: ratio enim dictat, vt deponenti reddatur depoſitum, ſi illud exigat. id tamen frequentius eſt, nec ſemper ratio id ſuadet, cum iuſtiſſima ratione denegari aliquot caſibus poſſit. l. bona fides. ff. depoſiti. [Plato li. 1. Politicorũ.] Pulchrè Cice. li. 3. de officijs, cuius oratio ſimillima eſt verbis iuriſconſulti: ſic enim inquit, de depoſito verba faciens. Multa, quæ honeſta natura videntur eſſe, temporibus ſunt inhoneſta. Nec tollitur lex naturalis humana lege, ſed declaratur. Th. 1. 2. q. 94. ar. 5. Fort. in l. veluti. ff. de iuſti. & iure. col. 7. Ex his infertur Abb. eiuſque ſequaces erraſſe in c. ſi. de conſuet. dum

3 dicũt, † ius naturale poſſe ex cauſa tolli. Falsũ enim id eſt, tex. in princip. 5. diſt. §. ſed naturalia. Inſt. de iur. nat. gent. & ciui. declarari. n. humana lege ius naturale poteſt. tolli verò non poteſt. cui aſſertioni adſtipulatur Cicero lib. 3. de repub. dicens, Huic legi nec ꝓpagari fas eſt, nec derogari ex hac aliquid licet, nec tota abrogari poteſt. nec verò aut per ſenatum, aut per populum ſolui hac lege poſſumus. Nec erit alia lex Romæ, alia Athenis, alia nũc, alia poſt hac, ſed omnes gentes, & omni tempore, vna lex, & ſempiterna, & immutabilis cõtinebit. Hactenus Cicero, cuius verba maxima cum laude retulit Lactan. Firmianus, li. 6. de vero cultu Dei. c. 8. Nam Cice. lib. de Republica, nõ extant, præter quoddam ſexti libri fragmentũ, quod ſomnium Scipionis nuncupatur. Sic & Dionyſ. Tirannus reſpõdit, authore Plutarcho in Solone, ciuitatis leges abrogari, naturæ verò leges cogi nullo modo poſſe.

Secundò hinc etiam conſtat, non rectè loqutum fuiſ-

4 ſe Abb. in c. non eſt. de voto dum ſenſit, † Papam poſſe cũ cauſa in iure diuino diſpenſare. idem not. Fel. in c. quæ in eccleſiarum. de conſt. nume. 19. Dec. conſi. 112. poſt alios Ferd. Loazes in tract. de matr. 2. dubio. arg. 2. pro parte affirmatiua. dicit & hanc opinionem communem Hier. Gratus, conſi. j in 2. volu. nu. 31. tradit Sigiſmundus Lofredus conſi. 50. Id enim nullo iure ſubſiſtere poteſt. Habet enim poteſtatem Ro. Pontif. interpretandi & declarandi ius diuinum, ex qua declaratione conſtabit, ius illud ad caſum aliquem non extendi, ex aliqua cauſa. diſpenſandi verò nulla cõpetit ei facultas, nec cauſa aliqua id pati poteſt. Tho. quodlib. 4. ar. 13. & quodlib. 9. ar. 15. Ang. in uerb. Papa. Card. à Turre Crema. li. 2. de eccle. c. 107. Tho. 1. 2. q. 97. ar. 4. ad 3. Io. Maior. in 4. diſ. 24. q. 12. Amb. Cath. in d. capit. 2. Syluest. in uerb. Papa. q. 16. Pariſ. d. conſ. 68. nu. 199. volu. 4. Io. Driedo. de libert. Chriſtia. pag. 204. [Do. Soto in d. ar. 3.] Io. Baptiſt. de S. Seuerino in tract. de pẽſio. q. 19. Iacob. Almain in tract. de poteſt. eccl. cap. 13. noſtrates iure optimo reprehendens, eo quod paſſim aſſerant, poſſe ex cauſa Roma. Pontificem circa ius diuinum diſpenſare, quorũ opinio poſſet procedere, ſi ad declarationem, vel interpretationẽ referat. Audacius certè multo dixit Ludo. Goza. conſi. 51. colum. fin. propriam diſpenſationem Roma. Pontiſ. competere circa ius diuinum. Quamobrem fugere omnino oportet, diſpenſandi verbum iura diuina & naturalia tractanti, ſi id verbum aſſumatur ea ſignificatione, qua frequentius, & ſtrictè apud nos aſſumitur, ac tutius erit dicere, iura naturalia & diuina poſſe Ro. Pontif. interpretari. quod probat tex. in c. maiores. de baptiſmo. c. per venerabilem. qui filij ſint legit. Etenim lex diuina continet ea, quæ ab ipſo Deo determinata ſunt, non ſolum in communi ratione iuſtitiæ, ſed etiam quo ad ſingulares actus, qua ratione diſpenſationem ab alio, quã ab ipſo Deo non recepit, ſecundum Tho. 1. 2. q. 100. ar. 8.

5 Tertiò ex his deducit † intellectus ad text. in c. contra. 25. q. j. quo Zoximus Papa aſſerit Romanum Põtificem nil poſſe contra patrum ſtatuta ſancire: eſt. n. id intelligendum, quatenus illa ſtatuta ius naturale, vel diuinum referunt, vt ibi notauit gl. quæ ex premiſſis comprobari opti-

6 mè poteſt. † Diſpenſare autem põt Papa circa ius humanũ, etiam in his, quæ ab Apoſtolis fuere ſtatuta. no. Tho. quodlib. 4. art. 13. etiam contra ſancita in concilio totius eccleſiæ. gl. & communis in c. propoſuit. de conce. præb. gl. in c. vbi periculum. de elec. in 6. verſi. conſilio. Ab. in c. ſignificaſti. de elec. Iaco. Almain in trac. de poteſt. eccle. c. 14. & Feli. in c. j. nu. 23. de cõſt. Latè Iacobat. de cõcil. lib. 5. ar. 15. Poteſt. n. Romanus Pontifex ius humanum tollere. At in concilio ſtatutum, ius humanum eſt, igitur & illud poteſt tollere. Vnde ius diſpenſandi in iure humano, Romano Pontifici non aufertur, etiam ſi concilium vniuerſale, futuris Romanorum Pontificum diſpẽſationib. deroget, vti docet Card. à Turre Crem. in lib. 3. de eccleſia. c. 52. & 53. ſiquidem poteſtas Romano Pontifici à Deo non à concilio data eſt. c. 3. de conſt.

7 Ex quib. dubium illud explicari poteſt, nũ ille, qui † ex diſpenſatione Romani Pontificis, contra ius humanũ aliquid fuit aſſecutus, aut aliquem actum agit, ſi quo ad Deũ tutus, an peccet. In quo celebris eſt ſententia Ber. in c. nõ eſt de voto. dicentis minimè tutum eſſe hunc, ſi abſque rationabili cauſa, ſit ei hoc conceſſum, cuius rationẽ Tho. adducit in 1. 2. q. 97. ar. 4. quo authore, nec ipſe Princeps tutus erit, qui ſine iuſta cauſa ius quod ſubditis omnibus commune eſt, vnius gratia violat. Frangit. n. illam æquabilitatem, quæ mera iuſtitia erga omnes ſeruari debet. Princeps ergo ſine cauſa has indulgendo diſpenſationes peccat fortaſſis, & frequentiſſimè mortaliter, qui ſub mortalis peccati pœna tenetur ſubditis iuſtitiam exhibere. Is verò, qui a Principe hanc iuris relaxationem petit ſine cauſa venialiter peccat: nõ. n. tutus erit quo ad Deum, authore Bern. in epiſtola 271. ad Theobaldum comitem: Forſan & mortaliter peccabit, quippe qui rem illicitam petat à Principe, & ei ſit coadiutor in peccato mortali, ex his, quæ tradit Caiet. 2. 2. q. 78. ar. 4. Sed & is, qui vtitur peccato ipſius Romani Pontificis, & ſic diſpenſatione ab ipſo ſine cauſa conceſſa ſimpliciter mortaliter nõ peccat, niſi ſecuto graui ſcandalo, uel damno alterius. quod & Dom. Sot. probat, li. j. de iuſtit. & iure. q. 7. ar. 3. [quo in loco ex Thoma & alijs aſſeuerat, non eſſe etiam circa leges humanas diſpenſationem concedendam, niſi ex cauſa, q̃ rationi conſentanea ſit, & in commune bonum, pro quo lex omnis conſtituta eſt, dirigatur. c. & ſi illa. c. diſpenſationes. c. tali. j. q. 7. vbi Gratianus idem probare conatur.] contingit tamen diſpenſandi facilitas in matrimonij impedimentis frequentius erga diuites, duces, comites, ac Principes, nec temerè, cum diſpẽſatio hæc præcipuè cõcedatur ob firmandum pacis fœdus. quod magis neceſſa-

rium

rinm eſt, magiſque reipub. conuenieni circa perſonas p̄-
cellentes his dignitatibus, quàm in popularib. vt colligit
S.Thn.2.2.q.63.ar.2.ad ſecundum.
8 Verum ſi cauſa exigitur,† & iuſta, ut Sempronius con-
trahat matrimoniū, in gradu humana lege prohibitn, iā
in eo ceſſat ratin legis, igitur & ceſſare debet lex ipſa, cur
ergn diſpenſario eſt neceſſaria? Ex eo, inquam, q̄ ratio le
gis non ceſſat in communi, ſed in particulari actu, & ideo
lex nō ceſſat.cle.ad noſtram. de hæret.c. & ſi Chriſtus.de
iureiu. ſenſit Fort.in tract.de vlt.ſi. illat.15. & 16. leges.n.
quarum ratio continua eſt, quarum finis communis eſt,
& vniuerſalis non ceſſant, licet in particulari caſu finis p
eas intentus non ſeqnatur. Prohibentur ſanè iuramenta
ſine cauſa, cx eo ne periuria ſequantur ex incauta iu-
ratione. ſit ergn aliquis, qui nulla ex cauſa iuramen-
tum ſcoerit abſque periurio, præmiſſa veritate affirmatio
nis, proculdubio & is contra probibitionem ſecit.tex.in
d.c.& ſi Chriſtus. Sic & ieiunia præcipiuntur ad reprimē
dam carnis tentationem, & tamen tenebitur ieinnare is,
in quo periculum illud tentationis ceſſat, d.cle.ad noſtrā.
non ſic in legib. quarum ratio in finem particularem diri
gitur, vt eſt lex, de correctione fraterna, quę tēdit, vt cor-
rectin fratris ſequatur, & iden ceſſat eo caſu, quo corre-
ctio non ſperatur. ita explicat Io.à Medina de contrac.q.
14. hæ vero matrimonij prnhibitiones, prioris claſſis sūt.
9 vnde † in noſtro caſu neceſſaria eſt diſpēſatio, etiam exi-
ſtente cauſa, quæ actum videtur honeſtum reddere. Tho.
quodl.9.ar.15. Hoc igitur vnū ex prǽfatis notādnm eſt, in
quo inter omnes conuenit, diſpenſationem a Romano
Pontifice conceſſam contra ius ſine cauſa, & ſi ſit contra
ins poſitiuum, animæ tutam non eſſe: male enim agit, qui
diſpenſatione, ſine cauſa ſibi conceſſa, utitur. Caie. 12.q
66.ar.5.gl. communiter recepta in d.c. non eſt. Talis.n. di-
ſpenſatio diſſipatio potius cenſenda eſt, authore Bern.li.
3.de conſiderat.ad Eugeninm. notant Io.And. Abb. ac cæ-
teri in c.quia in tantum.de prǽb. Abb.in cap.de mulcta.de
præb.eo.tit.nu.20. idem Abb.in cap.cum adeo.de reſcrip.
alijq; plures iuris diuini, & humani profeſſores, quos hic
nominatim exprimere non expedit: nam id agit Fel. lon-
gè lateq́ue in c.quæ in eccleſiarum.de conſt.nu.25. quib.
addendum cenſeo cauſam præſumi iuſtam, quando Prin
ceps in iure humano diſpenſat.ita aduertit Bar.poſt Cyn.
in l.ſi.C.ſi cōtra ius, vel vtili.pub. Fel.nu.60. Dec.29.in d.c.
quæ in eccleſiarum. Fnrtu.in l.Gallus §.& quid ſi tantum.
ff.de lib.& poſt.col.138. Hipp.ſin.8. Iaſ.conſ.105. in j.vol.
nu.4.& plures alij, qnos refert, & ſequitur Ferd. Loazes
præſul Illerdenſis in tract.de matr.4.dubio.nume.13. pro
quib.optimus eſt tex.in c.ſi quid culpatur.23.q.j.c.in præ-
ſentia.de renun.gl.in c.ad aures.de temp.ordina.& in cap.
2.de maio.& obed. Sed ſi in humano iure Romanus Pon-
tiſex diſpenſet nulla cauſa exiſtente, ipſa iuris relaxatio
tenet, & valet, licet malè ſaciat Princeps eam conceden-
10 do,† qun ad hoc.n. vt diſpenſatio, & actus ex ea ſequutus
valeant, eſt in Principe pro ratione vnluntas.gl. quam ibi
notat Bar.in l.relegati.ff.de pœnis. quæ ſing. eſt ſecundum
Iaſ.in l.quominus. ff.de flumi.2.cnl.& Fel.in c. quæ in ec-
cleſiarum. de conſt. nu.6. Vnde quamuis ſine iuſta cauſa
Princeps diſpenſationem concedat contra ius humanū,
valet conceſſio, actuſq́ue ex ca ſequutus firmus erit. quod
notat Caiet.12.q.96.ar.5.ad ſi. Inn. in c.cum ad monaſte-
rium.de ſtat.reg.ſenriunt Abb.in c.non eſt.de voto.& in c.
de mulcta.nu.20.de prǽb. idem in c.quæ in eccleſiarum.de
conſt.nu.17.& ibi Dec.nu.29. dum probant, in ſoro exte-
riori, diſpenſationem ualidam eſſe, licet peccet, qui eam
ſine cauſa conceſſerit, is etiam, qui ea utitnr. At in ſoro
interiori animæ de hoc peccato tractatur, in ſoro autem
exteriori, de actus ipſius valore. Tametſi Fortu. in l. Gal-
lus.§.& quid ſi tantum.ff.de li.& poſth. colu.135. in ea ſit
ſententia, vt opinetur diſpenſationem contra ius huma-
num, ſine cauſa conceſſam etiam in interiori iudicin nul-
lam eſſe, nec actum ex ea ſecutum ualidum ſore, pro ſe ci
tans Diuum Tho.12.q.97.art.4. ſed id durum eſt. Nam & ſi
Princeps malè agat, ſi contra ius humanum, abſque cauſa
diſpenſet, nihilominus diſpēſatio ualida cenſetur, actuſ-
q́ue ex ea ſecutus, in ſoro interiori tenebit. Si quis enim
diſpenſatione à Romano Pontifice impetrata, matrimo-
nium in quarto gradu contraxerit ſine aliqua diſpenſan-
di cauſa, etiam ſi contrahendo peccauerit, quis tamen
vnquam dicet, etiam in animæ iudicio hoc matrimoniū
inualidum eſſe? Quis vnquam doctus ſacerdns, in eodem
iudicio filins ex hoc matrimonio conceptos illegitimos
eſſe iudicabit? Id etenim admittendum eſt, committi cri-
men in actione alicuius rei, & tamen ipſum actum firmū
eſſe, vt Sylu. argumentatur in verb. Papa.q.15. contrahit
enim quis clam matrimoniū, & ſurſan cum mortali pec-
cato, & tamen matrimnnium tenet. quod latius ſuperius
diſputauimus. Nec Tho. prn Fnrt. eſt quippe qui tantum
id dixit, malè agere Principem, qui ſine cauſa contra ius
diſpenſat. Poſſet tamen Fort. npinio lncum habere in infe
11 riori à Principe, is † enim ſi à Principe licentiam habeat
diſpenſandi contra ins humanum, ea vti debet cnm cau-
ſa, alioqui diſpenſatin non tenebit vtroque ſoro. Inno.in
d.c.cum ad monaſterium. & in c. dudum.in 2. de electio.
Nicol. Milis verbo, diſpenſatio. latè Cur. Senior conſ.75.
verſ. veniamus ad quartum. optimè Ripa li.2. reſpon.cap.
35. Fel.in c.ad audientiam.in 2.de reſcrip.col.5. idem Fel.
in c.poſtulaſti.nu.13.eo.ti.gl. Bal.& Alex.in l.filius a patre.
ff.de lib.& poſth. Ex his mihi non placet, quod Fel. ſcribit
in d.c.ad audientiam.colu.4. diceus in bis, quæ ſuut iuris
poſitiui, etiam in animæ foro, tutnm eſſe eum, cui Papa di
ſpenſationem cnnceſſit, nulla præexiſtente cauſa. Hoc.n.
falſum eſt, etiam ſi Felinum ſequatur Hiero. Gigas in trac.
de penſinni.q.6.nu. 13. niſi intelligamus eum tutum eſſe,
qno ad actus valorem [Illud libenter his omnibus addide
rim, quod Præp.in c.qnia circa.de conſan.& affinit.col.2.
adnotauit ſcribens mandatum ad diſpenſandum circa im
pedimentum matrimonij eo ipſo babere uim diſpenſa-
tionis, quamuis mandatarius nondum diſpenſauerit. Vt tē
verb. mandatum. Poterat etiam vti ratione gl.in l.Paulus,
per procuratorem.ff.de acquir.hæred. Sed licet Paul. Pa-
riſ.cnnſi.57.li.4.col.vlt. de opinione Præp. videatur dubi-
tare, neque eam omnino probauerit, ego planè falſam eā
eſſe cenſeo. Imò exiſtimo ex eo mandato non poſſe matri
moninm contrabi, neque contractum valere, priuſquam
mādatarius poteſtate ſibi cōmiſſa vſus diſpēſauerit. Neq;
video qua ratione opinio Præp. iure probari poſſit. Sed &
ingenuè fateor Io.And. nuſqnam cogitaſſe id, ad qnod al-
legatur. Scribit etenim mandatum eccleſiæ, quo ipſa man
dat virum, & vxorem cnhabitare, inter qnos, vel eſt impe
dimentum diſpenſabile, vel eius ſuſpicio, vim habere di-
ſpenſationis. Quod quam diuerſum ſit ab opinione Prǽp.
non eſt difficile cognitu. Præter hæc Ant. Maria Paparon
in additionibus ad Rotam.2.in nouis.de fil.presb. aſſeue-
rat, in Rotæ prætorio fuiſſe obtentum, non habere man-
datum ad diſpenſandum vim diſpenſationis, contra Ioa.
And.in d.c.literas. Quod verò adduximus ex gl.in d.l.Pau-
lus. diuerſam rationem habet, præter quam qnod ea opi-
nio gl. maximè ſuſpecta videtur. Neque.n. omnino placet
Iac.de Arenis, & Dyno in l.j.C. qui admitti. neque Alberi.
Cuma. Pau.Rom.& Are.in d.l.Paulus. tametſi Bart.ibi in l.
gerit.colum.3.eo.ti. Bald. item in d.l.j. q.29.& 30. videan-
tur eam probare, mihi profectò dubiam, & incertam
etiam in ſpeciali mandato.]

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Nullus gradus iure diuino hodie prohibitus eſt, qui non ſit & le-
ge naturali vetitus.*
2 *Graduum prohibitiones Leuitici.c.18. expreſſim facta, non omnes
ſunt iuris naturalis.*
3 *Intellectus c.ſi.de diuort.*
4 *Gradus primus in recta linea, ſecundum omnes, & vlteriores, iux
ta tutiorem opinionem iure naturæ prohibentur.*
5 *Gradus primus in tranſuerſa linea iure naturæ prohibetur.*
6 *Nouerca iure naturæ in coniugium admitti non debet.*
7 *Relictam fratris poteſt quis ſecluſo iure humano, in vxorem ac-
cipere.*
8 *Euſebij in hiſtoria eccleſiaſtica locus animaduerſus.*
9 *Patruus iure naturæ poteſt neptem accipere vxorem, & ideo
nunc poterit ex Romani Pontificis diſpenſatione.*

10 Papa

10 *Papa poteſt diſpenſare in aliquod gradibus ex contentis cap. 18, Leuitic.*
11 *Epiſcopus, nec legatus à latere, non poſſunt diſpenſare in prohibitione c.non debet. de conſang. & affinit.*
12 *Gradus remotior à ſtipite, tantum conſiderandus eſt in prohibitione coniugali, & in diſpenſatione.*
13 *Proles ex conſanguinea ſuſcepta, poteſt eſſe iuſta diſpenſandi cauſa.*
14 *Impetratio diſpenſationis non tenet, ſi tacetur matrimonium contractum fuiſſe ſcienter inter prohibitos.*
15 *Diſſimulatio Principis an habeat vim diſpenſationis.*
16 *Lex ciuilis non poteſt matrimonia prohibere.*
17 *Romanus Pontifex, qua ratione poſſit prohibere coniugalem contractum.*
18 *Conſuetudo an poſſit aliquot perſonas reddere inhabiles ad coniugium contrahendum.*
19 *Conſuetudo iſta an exigat ſcientiam Romani Pontificis.*
20 *Fama an probet impedimentum matrimonij.*
21 *Teſtis unicus an probet matrimonij impedimentum.*
22 *Fama ſola, vel unicus teſtis an impediat matrimonium contrahi præcedentib. ſponſalib. iuratis.*

§. DECIMVS.

De gradibus diuina, naturali, vel humana lege prohibitis.

CÆTERVM cum ex præmiſſis conſtet, quo in iure poſſit Rom. Pontifex diſpenſare, operæprecium erit agere, qui gradus ſint quo ad matrimonia, in affinitate, & cõſanguinitate, diuina naturali ve lege prohibiti. Ac primum omnium illud notandũ eſt,
1 nullum † gradum iure diuino prohibitum hodie eſſe, qui idem naturali iure prohibitus non ſit. lex enim vetus aduentu Chriſti expirauit. c. translato. de conſt. docet Tho. 2. 2. q. 98. ar. 1. & q. 104. ar. 3. Magiſt. in 4. ſen. diſ. 3. & ibi cęteri Theologi, atque Alfonſus de Caſtro lib. de hæreſib. in verb. lex. In lege autem Euangelica nullum præceptum continetur, quod non ſit iuris naturalis, præter præcepta de ſacramentis, atque de fide. Tho. 1. 2. q. 108. ar. 1. & 2. idem qd' lib. 4 ar. 13. igitur circa matrimonium nullus gradus erit diuina lege prohibitus, qui non ſit iure naturali. Aduertẽ-
2 dũ ergo eſt ad gradus iure naturæ prohibitos. † Nec enim gradus omnes Leuitici. 18. prohibiti, iure naturali prohibẽtur, quod probat Th. 1. 2. q. 105. ar. 4. Caie. 2. 2. q. 154. ar. 9. Roffenſis in libello de matr. Regis Angliæ, & Alfonſus a Caſtro lib. primo, de poteſt. legis pœnal. c. vlt. quo in loco ſcribit, ſentẽtiam hac in cauſa latã a Rom. Pontifice fuiſſe, eiuſque retulit literam, prout Romę fuit pronuntiata. Quod autem prohibitiones ibi expreſſæ non ſint iuris naturalis, probatur: ibi enim prohibetur frater relictam fratris ſibi matrimonio copulare, & conſtat eadem lege Moſaica licitum fuiſſe fratri relictam fratris decędentis abſque prole vxorem accipere. Sed ſi lege naturali relictam à fratre in vxorem accipere nõ liceret, nullo pacto licuiſſet cum ea matrimonium contrahere, fratre abſq; prole defuncto. id equidem licebat: igitur dicta prohibitio nõ eſt iuris naturalis. Pręterea ſi naturali lege illicitũ foret, relictam à fratre accipere vxorem non probaſſet Romanus Põtifex cõiugia cõtra dictã prohibitionẽ cõtracta in c.
3 fi. de diuort. † Verũ cũ ibi illa cõiugia eſſẽt cõtracta, añ cõuerſionẽ contrahentiũ ad fidẽ, ex legis Moſaicæ licentia, cur indigent approbatione Romani Pontificis? ſiquidem ab infideli iuxta propriã legem, naturali iuri minimè cõtrariam, matrimonium contractum firmum eſt, atque legitimum, & durat etiam ſi ad Chriſtianam fidem conuertatur contrahentes, & ſit contractum contra canones. c. de infidelib. de conſang. inſpicitur. n. initium contractus, & illius tempore licebat ita vxorem ducere: igitur diſſolui non debet hoc matrimonium, quod ab initio legitimè contractum fuit. c. gaudemus. de diuor. in prin. & in c. fi. q. filij ſint leg. Regia l. fi. tit. 6. par. 4. Ille etenim contractus licitus fuit ab initio, cum Iudæi etiam inter Chriſtianos habitent, Moſaicis legib. regantur. ex notatis per Fel. poſt alios ibi in c. 1. de conſt. eundem Fel. in c. Iudæi. in 2. de Iudæ. & ibi Anan. Iaſ. in l. qui ſe patris. C. vnde liberi. nu. 24. Soc. conſi. 119. in 4. vol. etiam quo ad coniugales prohibitiones, vt notat Barb. in conſi. 13. in 4. vol. Quare igitur in d. c. fi. de diuortijs. diſpẽſatio Rom. Pontificis exigit. Illud profectò reſponderi poteſt, Romani Pontificis approbationem ideo ibi exigi, quod prohibitio cõiugalis, quæ ibi violatur, potiſſimũ accedat prohibitioni naturali. qua ratione authoritas Romani Pontificis ad euitandum ſcandalũ exacta fuit. Poſſum & rectius reſpõdere dictæ obiectioni, ſi dixero illa matrimonia ibidem cõtracta fuiſſe poſt cõuerſionem ad fidem Chriſti, & propter fragilitatem eorum, qui nouiter Chriſti fidem profeſſi fuerant, approbat ſummus Pontifex matrimonia iam contracta, & prohibet contrahenda, quod ſenſit Parſ. conſi. 68. vol. 4. num. 275. [Eaque cauſa ſummus Pontifex matrimonia iam cõtracta nõ diſſoluit, quia illi, qui nuper Chriſtianam fidem ſuſceperant, ignorantia quadam exiſtimabant, ſibi licere lege Moſaica vti circa matrimonia contrahenda. Quæ quidem ignorantia fortaſſis non adeo erat ſupina, & craſſa in illis, qui non erant ita inſtructi in legalium ceſſatione. Quamuis hæc vltima interpretatio non ſic conueniat literæ huius reſponſi, vt prima.] Item non omnes gradus, & prohibitiones Leuitic. 18. expreſſas eſſe iuris naturalis. probatur ex eo, quod ibi prohibitum eſt, ne quis ſororem vxoris in coniugem accipiat. & tamen Iacob duas ſorores in vxores accepit, Liam. ſ. & Rachel, vt conſtat Geneſ. c. 29. Si id equidem iure naturali non liceret, minimè hoc Iacob feciſſet. Conſequitur tãdem ex his, non omnes prohibitiones Leuitici, iuris naturalis eſſe. Imo in d. c. 18. non agi de impedimentis cognationum circa matrimonia, ſed ibi prohiberi, ne conſanguinei, vt affines in inceſta facinora prolabantur, probare conatur Alſonſus Viruesius in trac. de matr. Regis Angliæ. 3. hypotheſi.

4 Omnibus tamen diuini, & humani iuris profeſſorib. id placet, † primum gradum in recta aſcendentium, ac deſcendentium linea iure naturali prohibitum eſſe rationibus, quas nos adducimus hoc c. §. 6. & notãt Tho. & Caiet. 2. 2. q. 154. art. 9. nec in hoc eſt controuerſia. [Nam & idem probare cõatur Socrates apud Xenophontem lib. 4. commentariorum.] Tametſi apud barbaras quaſdam nationes fas fuerit parentibus ſtupro coire cum liberis, ſicuti commemorat Quintus Curt. lib. 8. de regione proxima Scythiæ, quam quidem regionem Nauram appellatã eſſe tradit, idem Perſis lege lata licuiſſe conſtat ex Strabone, Catullo, Quintiliano, & Tertulliano, ſcribitq; Ludo. Cæli. lib. antiq. lect. 10. c. 18. quod etiam teſtatur Cõſtãti. Harmenopul. libro 1. Epitomes iuris, titu. 1. [Et idem tradit Theodoretus lib. 3. de curan. Gręcorũ affect. qui. lib. 9. eiuſdem legis meminit, eius authorem aſſeuerans fuiſſe Zarãdã. Sed & Chryſoſtomus ĩ lib. de. virginit. c. 9. ſcribit impune fuiſſe Perſis matres in vxores accipere. idem Chryſoſtomus Homilia 7. in priorem ad Corinthi. atque item Diuus Aug. in quæſtionib. de vtroque mixtis, c. 115. eius legis meminit, quæ Perſis cum filiab, coire permittebat. Sed & Philo, lib. de ſpecialib. legib. cõmemorat, honoratiores Perſas matrimonia cum matrib. contrahere. Idem cõſtat ex Dione Chryſoſtomo oratione 10. Diuus etiam Chryſoſtomus in lib. vno aduerſus gentes retulit, Zenonem ſtoicæ ſectæ præfectum lege ſanxiſſe, commodum eſſe, cum matrib. & ſororib. miſceri.] Scribit & ad hęc Xanthus in ijs, quę inſcribuntur Magica, coire Magos cum matrib. & filiabus, & fas eis eſſe coire cum ſororibus, quemadmodũ ex ipſius Xanthi teſtimonio tradit Clemẽs Alexandrinus lib. 3. de Stromat. id etenim ferinis morib. tribuẽdũ eſt potius, quàm humani iudicij decretis, ad hæc autem plura ſcribit Tiraq. 7. l. connubia. nu. 22. Nec mirum videri cuiquam debet plerunque apud gentes palam permitti vitia & crimina, quæ legi naturali aduerſantur, id enim contingit ex errore in particulari, non in vniuerſali: nam licet in aliquo homine dictamen naturalis legis extinctum & ſopitum ſit in ſua ſpecie, non tamen inde ſequitur in eo prorſus extinctam eſſe legem naturæ cõmunem, ex qua tanquam ex principio communi illud particulare deducitur. Sic nulla eſt tam effera gens, quæ dubitet, ſit ne licitum contra iuſtitiam agere, aliquem innocentem occidere, alicui iniuriam inferre, quæ item ignoret a malo declinandum,

clinandum,bonum agendum eſſe,ſed an ex tali cauſa, nẽpe ſacrificij ratione liceat aliquem occidere,rem alterius ſagaci quadam induſtria occupare, apud pleraſque nationes,ex errore in particulari licitum,& probum exiſtimatur, quemadmodum docet Ioan. Driedonius de liber. Chriſt.pag.52.idẽ explicat Domini Sot.lib.j.de iuſtit.& iure.queſtione 4.ar.4.& 5.[idq́ne conſtat teſtimonio Iuſtini martyris in dialogo cum Tryphone.] Nam apud Germanos latrocinium non reputabatur iniquum,vt ſcribit Cæſar de bello Gallico, nec apud Aegyptios , authore Gellio,nec apud Lacedæmonios , authore [Lygurgo eorum legislatore,quemadmodum tradidere Xenophon. in Laconum republica.Io.Stobæus ſerm.42.&] Cęl.lib.10.lect. antiq.c.j.rapto enim viuere quibuſdam honeſtum fuit ex Quintiliano lib.3.c. 9. ſenſit tamen vterque Thomas iure naturali non prohiberi ſecundum gradum in linea recta aſcendentium,& deſcendentium. idem Tho. probare vĩ in 4.ſent.diſt.40.q.j.ar.3.vbi idem ſentiunt Bonauent.& Ricard.q.2. Roſenſis in tract. de matr.Regis Angliæ.fol.3. & Alex.de Ales.2.par. q.169. eidem opinioni ſuffragantur,dũ iure naturæ tantum prohiberi coniugium inter matrem & filiũ,patrem & filiam conſtanter aſſerunt.Sed è contrario Scotus,Duran.Palud.in 4.ſen.diſt.40. Flor.3. par.tit.j.c. 14.§.2.& Sylue.in uerb.matrimonium.8.q.6.col.4.in aſcẽdẽtib.& deſcẽdentib.iure naturali matrimonia ꝓhiberi,exiſtimãt.pro quib.ego animaduerto l.fin. ff.de ritu nup.vbi iuriſconſultus ſcribit iure gentium , quod ego naturale ibi intelligo,inceſtum committere eum, qui aliquam ex aſcendentib.vel deſcendentib.vxorem duxerit, quam ẽt opinionem tutiorem eſſe exiſtimo, omiſſa Accurſij interpretatione d.l.ſi.Ambro.item Catharinus lib.5.contra Caie.vbi de matr.agit , eandem vltimam opinionem comprobat.Sed ne quis huic quęſtioni exemplum confingat ex primo parente Adam,qui modò reſurgeret,exponã q̃ D.Aug.ſcribit lib. 15.de ciuitate Dei.c. 8.de longa ætate veterum hominum,quorum mẽtio fit in libris Geneſeos expreſſim agens.Quis itaque,inquit,dubitauerit, p vnius hominis ętatem tantũ multiplicari potuiſſe genus humanum,vt eſſet vnde conſtituerentur non vna, ſed plurimæ ciuitates. Quod ex hoc conijci facillimè poteſt , quia ex vno Abraham non multò amplius quadringentis annis numeroſitas Hæbrcæ gentis tanta procreata eſt,ut in exitu eiuſdem populi ex Aegypto ſexcenta millia hominũ fuiſſe referantur bellicæ iuuentutis , vt omittamus gentẽ Idumæorum non pertinentem ad populum Iſrael , quã genuit frater eius Eſau nepos Abrahæ,& alias gentes natas ex ſemine Abrahæ non per Saram coniugem procreatas.Hæc Auguſt.cui in cõmentarijs addit Lud. Viues.Fuit memoria patrum vicus penè centum domorum in Hiſpania,cuius omnes incolæ erant à ſene quodã, quia adhuc viuebat,progeniti, ita vt propinquitatis nomen iam deeſſet, quo a minimis natu vocaretur, lingua enim noſtra ſupra ab auum non aſcendit,hactenus Viues.

5 In linea † verò conſanguinitatis tranſuerſa, etiam primus gradus iure naturæ prohibitus non eſt,ex.Tho.& Caiet.in dictis locis.Durando,ac cæteris, quos in q. ꝓcedẽti ad primam opinionem citauimus. idem notat Ferd. Loaces in tract.de matr.dubitatione 2.reſponſione ad ſecundum.& prima dubitatione.col.2.Hinc apud Aſſyros ſcribit Lucianus in lib. de ſacrificijs , lege lata licuiſſe matrimonium inter fratrem,& ſororem.cui exẽplo plura aptari poſſunt , quæ congerit Alex. ab Alex. lib.j. dierum geniali.c.24.& And.Tira q.7.l.cõnn.nu.13.[Sed & eandem legẽ in curia obtinuiſſe,teſtis eſt Arianus lib.j.de reb. Alex. Solon Atheniensis,quamuis matrimonium inter germanos vteri nos prohibuerit,liberum tamen id reliquit eodem patre genitis.idem ſcribit Ariſtophanis interpres in Nebulis contra Lacedæmoniorum legislator vterinis nõ interdicit,ſed ſolis eodem patre genitis.At Aegyptius ridens vtriuſque ſimplicitatem,& ſemiperfecta placita laxauit libidinem permiſſa licentia ducendi ſorores, ſiue ꝑ alterutrum, ſiue per vtrunque parentem cognatas. Hæc Philo de ſpecial.ll. Arnob.item lib.8. aduer.gentes.Ius eſt, inquit,apud Perſas miſceri cũ matrib.Aegyptijs,& Athenis cum ſororib.legitima connubia.qua ratione conſtat, Aemilium Probum in eo libello , quo vita quorũdam Imperatorum ſcripſit, tradidiſſe non fuiſſe Turpe Cymoni Atbenienſi ſororem germanam in matrimonio habuiſſe, cũ ciues Athenięſes eodẽ vterentur inſtituto.Et tamẽ Andocides in oratione aduerſus Alcibiadem aſſenerat , Cymonem ob eam cauſam in exilium fuiſſe miſſum.Etenim Aemilius de germana eodem tantum patre nata intellexit,tametſi in hiſtoria errauerit.Et hæc quidem quo ad rationẽ iuris naturalis, qua uti videnť præcitati Doctores.] Nam quodmodo prohibitum eſſe cunttat , legi humanæ tribuendum eſſe videtur his,qui præfatam opinionem approbant. Sed probabilius eſt matrimonium iure naturæ prohiberi in primo gradu lineæ tranſuerſæ conſanguinitatis,& ſic inter fratrem,& ſororem.ex Auguſt. lib.15.de ciuitate Dei.c.16.& lib.22.contra Fauſtum.c.35.atque ita notant Palud.& Floren.in prędictis locis.Ioan. Maior.in 4.ſent.diſt.40.q.3.Abulenſis Leuitici 18.& Ambr.Catbari. lib.5.cõtra Caie.c. de matrimonij ſacramento. Nec obſtat,quod Geneſ.c.11.ſcribitur Abraham matrimoniũ cõtraxiſſe cũ Sara ſorore ſua.vbi Hieron.in quæſtionib.Hebraicis ſuper Geneſim,Saram veram Abrahæ ſororẽ fuiſſe ex patre,palam aſſerit. idem prius ſcripſerat Clemens Alexandrinus lib.2.Strom.qui tradit ex hoc conſtare,eas ſorores,quæ ex eadem matre naſcuntur non eſſe ducendas uxores , quia refragante Hiero.Sara non fuit verè ſoror Abrahæ,ſed filia fratris ſui Aram, & ſic neptis ex fratre.ſecundum Auguſt.lib.16.de ciui.Dei.c.12.& ſuper Geneſ.ac rurſus d.lib.16.c.19.Ioſephum lib.j.antiq.cap.14.& 15.eundem Hier.aduerſus Heluidium de virginitate perpetua Beatæ Mariæ,2.Tom. Gratianum in prin. 35. q.j.& Abulẽem d.c.11.Geneſ. etiamſi Caie.& Aloyſi.Lippomanus ſuper Geneſ.c.20.adhuc contendant,Saram verè fuiſſe Abrahæ ſororem,Hieronymum in ea opinione ſequuti.eſt tamen Aug. ſententia admodum verò ſimilis. Nam qui maximè propinqui erant,ſolebant fratres,& ſorores appellari.Sic propter maximam, & propinquam conſanguinitatem conſobrini fratres appellabantur, authore Aug.lib.15.de ciuit.Dei, c.16. & probatur Matth.c.12.ex Hiero.interpretatione,quam alijs adductis authorib. cõꝓbat Io.Eccbius in Homilia de S.Anna.Sic Cice.lib.5. de finib.ſtatim in initio, Lucium Ciceronem , patrui ſui filium,fratrem appellat.[Idẽ Cicero in Philippicis.C.Antonij filiam,vxorem & ſororem , M.Antonij vocat , cum C.Antonius eſſet patruus eiuſdem M.Antonij.] Quib.& illud addendum eſt , propriè nepotes dici natos ex filio, vel filia.l.ſi.§.nepos.ff.de gradibus affin.§.fin. Inſt.de patr. poteſt.notant Abb.& Præp.in c.tua nos.de conſang. & affinit.Are.Fel.& Dec.in cap.per tuas.de probatio.Iaſ.in l.ſi auiæ.C.de ſucceſ.edicto.Bar.in l.ſi inſtituta.§.de inofficioſo.ff.de inoff.teſt.Sed tamen quandoque pp proximitatẽ ſanguinis nepotes dicũtur fratrum, vel ſororum filij.text. in c.j.§.ſimiliter.quib.mod.feud.amit.c.felicis.§.cæterum. de pœnis in 6.c.per tuas. de probat. capitu. quod ſuper his. capitu. tua nos.de conſanguin. Corn. Tacitus lib. 3.Criſpum equeſtri ortum loco,Caius Salluſtius rerũ Romanarum florentiſſimus author ,ſororis nepotem in nomẽ adſciuit.Suetonius in Iulio Cæſare c.83.ſed nouiſſimo teſtamento tres inſtituit hęredes ſororum nepotes,id eſt, ex ſororib.nepotes,nempe Octauium,Lucium Pinarium, & Quintum Pedium:quæ quidem verba ita Eraſmus interpretatur in adnotationibus ad Tranquillum , cui nos addimus authorem Epitomes in Liuium, qui lib.116.Caium Octauium Auguſtum ſcribit Cæſaris ex ſorore nepotem fuiſſe , eundem appellat Cæſaris nepotem Eutropius lib.7.c.j. ſic & Plutarchus in vita M.Tulij Ciceronis eum fuiſſe filium ſororis ipſius Cæſaris manifeſtiſſimè aſſerit.Sicuti & Dion.Hiſtoricus lib.45.tametſi ex Suetonio. in Auguſto.c.4.[Appiano Alexãdrino lib.3. de bellis ciuilib.Dione lib.43.Velleio Paterculo lib.2.] Sexto Aurelio, Plutarcho in Bruto & in Antonio,& alijs conſtet,Caium Octauiũ ex Octauio,& Accia genitũ fuiſſe. Acciam verò ex Balbo,& Iulia Cæſaris ſorore.Verum ſi de interpretatione alicuius teſtamenti,donationis, legis , vel alterius cuiuslibet diſpoſitionis agamus,nepotem filium filij, vel filiæ intelligemus,non filium fratris,aut ſororis,niſi aliud

ex

ex verbis præcedentib. aut ſequentib. vel ex qualitate loquentis, alijſve circunſtantijs manifeſtè colligatur, ſecundum Aret. Fel. Dec. & Iaſ. in prædictis locis. Barb. in l. cum acutiſſimi. fol. 5. col. 3. C. de fideic. Sic & in regno Valentiæ Hiſpani filios fratrum, aut ſororum, nepotes appellant. [Illud tandem veteri ii. Latinæ linguæ authoribus magis conuenit, filium fratris non rectè dici nepotẽ, quod & Iuriſconſultus Paul. ſignificare videtur, in l. vlt. ff. de gradibus. Imò apud aliquot authores illa verba, nepos ex fratre, nepos ex ſorore, ad patruum, vel auunculum relata non aliud ſignificant, quàm nepotem fratris vel ſororis, ſicuti adnotari poterit ex Caio in l. ſunt autem. ff. de legit. tut. & in l. nemini. C. de nup. Sed & Paul. Oroſius, qui lib. 6. c. 18. & 20. Auguſti auunculum Cæſarem appellat, in eodem ſenſu poterit intelligi, quo Suetonius, qui Auguſto c. 8. & 91. eiſdem vtitur verbis, & tamẽ expreſſim ſcripſit, Auguſtum nepotem fuiſſe Iuliæ, quæ fuit ipſius Cæſaris ſoror: qua ratione idem author. c. 7. Cæſarem maiorem auunculum Auguſti appellauerat. vnde apud Dionem, & Plutarch. vbi mentio fit matris Auguſti & legitur, ἀδελφὴ legendum eſſe ἀδελφιδῆ, alij ante nos eruditè, & verè adnotarunt.] His ergo conſtat, vt ad inſtitutũ redeamus, Saram non fuiſſe ſororem Abrahæ & ſubinde apparet veriorem eſſe ſententiam Auguſt. aſſerentis inter fratrem, & ſororem naturali iure matrimonium prohiberi. quod ex Ariſt. comprobatur, qui lib. 2. polit. c. 3. abſurdũ putat coniugium inter patrem, & filiam, atque inter fratrem & ſororem [idem Plato lib. 8. de legibus ex lege non ſcripta deducit] licet priori ſententiæ ſubſcribat Alb. Pyghius controuerſ. 15. ad finem.

6 Conſonum & his eſt de nouerca tractare. † Nam iure naturali cum ea coniugium non prohiberi, author eſt Auguſt. 3. Tom. lib. 3. quæſtionũ. in q. 61. ſuper Leuiticum. Is in. quam ſcribit, illa verba Leuitici 18. turpitudinem vxoris patris tui nõ diſcooperies, minimè intelligẽda fore patre viuente, cum id prohibitum ſit lege, quę adulterium prohibuit, ſed ibi prohiberi matrimonium contrahi cum illis, quas ſecluſa lege liceret vxores ducere. idem probat Tho. in 4. ſent. diſt. 40. q. j. ar. 4. dum aſſerit matrem tantum comprehendi iure naturali. Nec oberit locus Pauli ad Corin. 5. dicẽtis: Auditur inter vos fornicatio qualis nec inter gentes, ita vt vxorem patris ſui quis habeat. Si inter gentes, quæ viuunt ex ſola lege naturali; non audit iſthęc fornicatio, igitur iure naturali, iſta coniunctio eſt prohibita. Quia Pauli authoritas referri debet ad inceſtum ſimul, & adulterium, ita, vt viuente patre intelligatur, vt ibi interpretatur Caie. adnotans vxorem dixiſſe Paulum, non relictam patris. Sic valerius Maximus memoriæ tradit lib. 5. c. 7. Antiochum Seleuci filium, patris vxorẽ Stratonicem in vxorem viuente patre accepiſſę. [idem longius enarrãt Lucianus in libello de Dea Syria, Plutarchus in Demetrio, & Appianus in Syriaca hiſtoria]. Huc pertinẽt pulcha Phędrę ad Hippolytũ, apud Ouidium carmina,

Nec quia priuigno videar coitura nouercæ,
Terruerint animos nomina vana tuos.
Iſta vetus pietas æuo moritura futuro,
Ruſtica Saturno regna tenente fuit.
Iupiter eſſe pium ſtatuit quodcunque iuuaret,
Et fas omne facit fratre marita ſoror.

Verum probabilius erit idem quod de matre, de nouerca aſſerere, cum ea loco matris ſit: iure igitur naturali prohibitum erit matrimonium cum nouerca, quod Diuus Th. ſuper epiſt. Pau. in d. c. 5. profiteri videtur. & Abulenſis, Leuit. c. 18. Cæterum præter gradus modo expreſſos, & ſpeciatim adnotatos, à Theologis receptum eſt frequentiſſimè, nullum gradum iure naturali prohibitum eſſe, ſed iure tantum humano Romanorum Pontificum. Ex quibus
7 deducuntur plura. primum, † iure naturæ, & diuino poſſe relictam fratris in vxorem accipi ſecluſo iure humano: quam illationem multis corroborat Io. Roſenſis in peculiari huiuſce dubitationis libello. & poſt eum Io. Cochle. Ferdinan. Illerdenſis, & Alfonſus Canarienſis epiſcopus editis ſuper eodem matrimonio Regis Angliæ tractatib. Nec oberit, quod Ioannes Baptiſta impensè Herodem incuſauerit, ex eo quod fratris vxorem accepiſſet, Marci c. 6. Id. n. contigit, quia Herodes viuente fratre, vxorẽ eius vi quadam ſecũ in cõcubitu habebat, quod Ioan. Cochlęus i. d. libello de matrimonio Regis Anglię, ex authoritatib. probat. Siquidem habens ipſe Herodes vxorem legitimã filiam Aretæ Regis Arabiæ, ea depulſa Herodiadem filiã Ariſtobuli, vxorem alterius Herodis, ipſius Herodis fratris, eo viuente, violenter in coniugale conſortium rẽcepit, teſte Ioſepho lib. 18. antiq. capitu. 9. [Idem Nicephorus ſcribit lib. j. capitu. 19.] Tametſi Auguſt. lib. vnico, de fide & oper. c. 19. ſcribat ambiguum eſſe, vtrum Herodes mortui, an viui fratris vxorem duxerit, & ideo, inquit, non ita claret, qui Io. ei nõ licere dicebat. [& Tertullianus lib. 4. aduerſus Marcionem aſſeuerat. Herodiadem nupſiſſe Herodi mortuo marito ipſius Herodis fratre relicta prole.]

8 Ex Ioſepho tamẽ nouiter † corrigendus eſt locus inſigniter vitioſus apud Euſebium lib. j. Eccleſiaſt. Hiſto. c. 13. ita enim ſcriptum eſt, in omnib. codicib. quos mihi videre contingit. Nominatim de Herodiade commemorans, velut de coniugio fratris Philippi viuentis, violenter abſtracta, & ſuis ab Herode inceſtis nuptijs ſociata, propria & legitima vxore depulſa, quam Herodiadem filiam dicit fuiſſe Aretæ Regis Arabię. Hactenus Euſebius ad Ioſephum hæc verba referens: legẽdum denique eſt, propria & legitima vxore depulſa, quam filiam dicit fuiſſe. Aretæ regis Arabiæ. & poſtmodum, propter quam Herodiadem Ioannem, &c. quæ quidem lectio reſtituenda eſt, [ex ipſo Ioſepho, & Nicephoro in d. c. 19.] & ex Græco Euſebij codice, lib. j. Eccleſiaſt. Hiſto. c. 10. iuxta codicem, quẽ Græcis characteribus nuper Pariſijs excuſit Robertus Stephanus typographus diligentiſſimus, ex quo conſtat ab interprete Latino adiectum fuiſſe nomen Philippi, cũ id non habeatur in Gręco codice, & ipſe Ioſephus d. lib. 18. c. 11. ſcribat, virũ Herodiadis non fuiſſe Philippum ipſius Herodis fratrem, ſed adulterum Herodem fratrem itidem ipſius Herodis Tetrarchæ. Apparet tamẽ ex ſacro Euangelio Matth. c. 14. & Marci c. 6. virum Herodiadis fuiſſe Philippum. idẽ aſſerit Egeſippus lib. 2. de excidio Hieroſoli. c. 5. [& Nicephorus in d. c. 19.] qua in re non oportet Ioſephi authoritatem defendere, cum ſacræ Euangeliorum Hiſtoriæ manifeſtè aduerſetur. nec eſt intelligenda eo pacto, quo Caiet. Matth. c. 14. conatur intelligere, cum is intellectus Ioſephi verbis repugnet. Obiter verò illud adnotatione dignum eſt Herodiadem fuiſſe filiam Ariſtobuli, non Aretę, vt idem Ioſephus deducit d. capit. 9. & capitu. 11. & lib. j. de bello Iudaico, capitu. 18. & Egeſippus d. libro 2. c. 12. quod & nominis ratio dictat ab Herode patre Ariſtobuli, licet Hieronymus Matthei c. 14. ſcribat eam fuiſſe filiã Aretæ Regis Arabiæ, cui Ioſephus & Euſebius, [Egeſippus, & Nicephorus] refragantur, nec in ſacro Euangelio hac in re quidquam ſcribitur. vnde potuit Caiet. Ioſephum in Herodiadis patre ſequi, etiam ſi Ambroſius Cathari. lib. 2. inter Caiet. errores hoc retulerit. His ergo conſtat non eſſe iure naturæ matrimoniũ prohibitum cũ relicta fratris, tametſi Ludou. Gorad. cõſ. 51. contrarium de iure reſponderit, & dubitauerit nouiſſimè Hiero. Grat. conſ. 1. 2. vol. & Pariſ. conſ. 194. vol. 4. probare conatur hoc matrimonium eſſe contra ius diuinum, & naturale.

9 Secundò † hinc poteſt comprobari ſentẽtia Anch. cõſ. 373. qui conſuluit poſſe Romanum Pontificem diſpenſare, vt matrimonium contrahatur inter patruũ, & neptem ex fratre, quamuis Abb. in c. literas. nu. 17. de reſti. ſpoliat. non rectè prędicta expendens contrariam opinionem ſequatur. Hinc & Plutarchus in Problematis Romanis, nu. 6. ſcribit virum quendam ſanè pauperem cæterum bonum, accuſatum eo, quod filiam fratris, cui dos ampla relicta fuerat, vxorem accepiſſet, iudicio multitudinis abſolutũ fuiſſe, atque inde factum plebiſcitum; vt liceret cuique filiam fratris vxorem accipere. nec oberit huic illationi tex. in c. cum in iuuentute. de præſum. vbi hoc fœdus naturale appellatur, is enim tex. eſt ita intelligendus; vt referat Ethnicorum ſentẽtiam, non autem probet vel dicamus eſſe naturale fœdus quoad quandam honeſtatem, nõ

quo

quo ad legis naturalis vinculum.item naturale fœdus po
terit intelligi quoad cognationem , quã natura inſtituit,
ex his,quæ Abb.ibi notat.[Eadem ratione ſunt interpre
tanda quę Diuus Ambr. ſcribit epiſtola 66.ad Paternum,
& quæ à Caſſiodoro traduntur lib.7.variarum , dum for-
mulam tradit,qua Imperatores vti ſolebant in permitten
do cum conſobrinis matrimonio.]

Tertiò conſtat Paluda. Flor. & Maiorem in præcitatis
locis,falsò opinatos fuiſſe minimè poſſe Romanum Pon-
tificem diſpenſare,vt matrimoniũ contrahatur in aliquo
10 ex gradib. prohibitis.c.18.Leuit.† Iam.n.ſatis manifeſtum
eſt,poſſe in pluribus.ibidem contentis diſpenſare. Nec vr-
get tex.in c.literas.de reſt.ſpol.quo probari videtur gra-
dus c.18.Leuit. expreſſos diuina lege prohiberi , quia ex
gradibus ibi connumeratis,quidam iure naturæ prohibẽ
tur,vt modo diximus,in quib. nulla diſpenſatio concedi po-
teſt.Quidam iure diuino veteris legis,quæ tamen aduen-
tu Chriſti ceſſauit,in quib.licet Romanus Pontifex diſpẽ
ſationem concedere valeat: qui tamen in veteri diuina le
ge prohibebantur,non conſueuit diſpenſare, niſi iuſtiſſi
ma cauſa id ſuadeat.Sic tex. in eo.c. literas intelligendus
eſt,cum dixit,in aliquot gradib.Papam non poſſe diſpen
ſare, in aliquot verò non conſueuiſſe id agere , quamuis
poſſit.Vnde prohibitio,quæ diuinæ legi in d.c.literas.tri-
buitur,ad legem diuinam veteris teſtamẽti ſpectat.Qui
bus addendum erit contra Abb.in d.c.literas.Neruam Im
peratorem legem tuliſſe , qua prohibuit , matrimonium
cum filia fratris,teſte Dione Nicæo.quod maximum argu
mentum eſt,id ante illam legem licuiſſe, ſicuti & ex Plu-
tarchi teſtimonio paulò ante probauimus.

11 Nullus autem præter † Romanum Põtificem , poteſt p-
dictam diſpenſationem concedere contra iura humana,
etiam ſi epiſcopus ſit.Eſt enim dicta prohibitio in genera
li concilio facta,ergo non poteſt epiſcopus ei diſpenſa-
tione propria derogare,vt notant omnes in c.at ſi cleri-
ci.§.fi.de iudi.gl.in c.dilectus.in j.de præbend. verſ.facul-
tas.Abb.in c.propoſuit.not.vlt.de conceſ.præb. Nec lega
tus etiam à latere Romani Pontificis in hac prohibitione
diſpenſat.gl.in c.quia circa.de conſangui.& affinita. & in
c.quod dilectio.eo.tit.quã ibi Abb.& Doct.approbãt. ſen
ſit Specul.tit.de legato.§.nunc oſtendendum. verſi.33. Nã
& legatus de latere, nec ſolius Romani Pontificis conſti-
tutioni derogare poteſt,niſi in caſib.quib. id poteſt agere
epiſcopus. ita Abb.in c.dilecto.de præb.4.notab.

Illud autem dubium hoc in loco prætermittendum nõ
12 eſt,an ſit ſatis in impetranda diſpenſatione,† vt liceat in
gradu prohibito contrahere matrimonium,mentionem
agere remotioris gradus ab ſtipite,ĩ linea trãſuerſa, an ſit
neceſſarium ſimul,& propinquioris gradus,quo alter ex
impeditis ab ſtipite diſtat, meminiſſe . Et cum conſan-
guinitas à gradu remotiori , in linea inæquali computan
da ſit,vt quo gradu remotior diſtat à communi ſtipite,eo
dem diſtet à cognato, qui ſtipiti propinquior eſt.c.fin.de
conſang.ſat eſſe videtur remotioris tantum gradus men
tionem facere.Nam in duobus conſanguineis, qui ab ſti-
pite inæquali linea diſtinguuntur,is tantum cõſangui ni-
tatis gradus iure cenſendus eſt,qui remotior eſt ab ſtipi-
te,& ita de iure reſpondendum eſſe exiſtimo.& id proba
tur Clementis Papæ Sexti conſtitutione,quæ incipit, Nu
per.nondum typis excuſa , quam citat Calderinus conſi.
primo,de conſanguinitate.Quæ tamen ſententia falſa q-
buſdam videri poteſt,ex decretali, quod dilectio de con-
ſanguinitate,& affinitate,qua id non ſufficere probatur,
ſed neceſſariam fore vtriuſque gradus mentionem. Cu-
ius illa potuit eſſe ratio , ꝙ in diſpenſationib. quæ odioſæ
ſunt,mixtum ſub ſimplici minimè comprehenditur.ſecũ
dum communem opinionem in cap.fi.de ſimonia. & in l.
2.in prin.ff.de verb.obli.Hic verò non eſt ſimplex gradus
qui remotior eſt,ſed mixtus ex propinquiori:ergo diſpẽ-
ſatio non eſt ſufficiẽs.Sic gl.in reg.Cancel.29. dictum tex.
intellexit:falsò tamen,quid enim obſecro hic mixtum re
peritur?nonne de eorum,qui ſunt in linea trãſuerſa, gra
du tractamus? atque is ſolus eſt, qui impedimentum præ-
bet? is verò ſolum eſt remotior ab ſtipite.c.fi. de conſan
guinitate & affinitate.ergo vnus tantum ſimplex gradus

eſt non mixtus.Ideo reſponderi poteſt illum tex.ex eo p-
cedere, ꝙ in ea prouincia conſuetudine obtentum erat,
diſpenſationes ad coniugia ita eſſe intelligendas, vt ſub-
lato remotioris gradus impedimento , non ex hoc pro-
pinquioris eſſet ſublatum, quamuis ille gradus ad com
putationem conſanguinitatis nihil ageret. ita glo. Abb.
& alij in d.cap.quod dilectio. quem tex. dicit ſing.Fel. in
c. fi.col.fi.de ſimo.& eũ allegat in c. poſtulaſti. de reſcrip.
nu.9 & 13.ex eo notans,diſpenſationem ex iure commu
ni intelligendam eſſe,niſi conſuetudo eam ſtrictius inter
pretetur.Sic igitur intelligenda eſt diſpenſatio prædicta
ob euitandum ſcandalum. Solet tamen diſpenſatio in p-
dicta ſpecie cõcedi duplicib. literis. Primæ.n. dantur ſup
quarto gradu,& ſic remotiori. Secundæ dantur ſuper ter
tio declaratoriæ, ſecundum Philippum Probũ in rub.de
cognatione ſpirituali.in 6.[Vnde ſanctiſſimus Põtifex Pius
quintus die vigeſima mẽſis Auguſti anno 1566.ſtatuit, nõ
eſſe in huiuſmodi diſpenſationib.neceſſariam propinqo
ris gradus mentionem , ac ſufficere remotiorem tantum
gradũ exprimi,obtentis tamen poſtea ſuper propinqore
literis declaratorijs, nec poſſe priores literas notari ſub-
reptionis,aut obreptionis vitio, ſeu intentionis defectu
ex eo,qđ in eis ꝓpinqoris gradus mẽtio facta nõ fuerit.]

Porrò cauſam in diſpenſationib.exegimus, vt is , qui
eas concedit,quo ad Deum tutus ſit,item is,qui eis vtitur
eodem modo abſque animæ periculo,vitam agat. Cauſa
tamen inter alias eſſe poteſt ſcandalum, quod ex diſſolu-
13 tione iam contracti matrimonij ſequeretur.† Proles etiã
ex conſanguinea ſuſcepta.tex.in c.quia circa.de cõſang.
notat Rom.conſ.307.ne cogatur vir , prole ſuſcepta , ab
eius conſortio matrem filiorum expellere. Hoc tamen
non eſt omnino verum,ſed locum habet in prole bona
fide ſuſcepta,& ſic ignoranter,alioqui proles mala fide ſu
ſcepta,cum crimen inceſtus præ ſe ferat,non poteſt recta
iuſtitia Principem mouere ad diſpenſandum, vt contra-
hentes perſeuerent in coniugio , uel contrahant matri-
monium.tex.& ibi Hoſt.Io.And.Abb.& Præp.in c.cum ha
beret.de eo,qui duxit in mat.l.qui in prouincia.§.j.ff.de ri
tu nup.Imò ſi ante impetrationem diſpenſationis matri-
monium contractum fuit ſcienter, vt diſpenſatio teneat,
neceſſe eſt hoc in ipſa petitione exprimere.Reg. cancel.
& ibi gl.47.ex his,quæ in cap.poſtulaſti.de reſcrip. notan
14 tur.† Quod ſi matrimonium ſcienter à conſanguineis cõ
tractum fuerit,ea intentione, & prauo conſilio , vt cum
eis in diſpenſatione mitius agat , atque impetretur faci-
liùs ob euitandum ſcandalum , huius concilij , & fraudis
mẽtio exponẽda eſt Romano Pontifici, alioq diſpẽſatio
non tenet,etiam ſi mentio matrimonij ſcienter contracti
facta fuerit ita egregiè. Mart. Naua.in repe.c.ſi qñ. de re-
ſcrip.col.14.qb. omnib. addenda eſt gl. in d.c. quia circa.
quã ibi dicit ſing.Abb.ex ea notãs, diſpẽſationẽ , tacita
veritate,vel obiecta falſitate,impetratam , ipſo iure nul-
lã eſſe,ſi tñ id contingat circa ea, quæ principem moue-
re poterãt ad nõ concedendũ,vel eum à facili conceſſio
ne auertere,ex d.c.poſtulaſti.c.fi.de fil.presby.in 6.not.op
timè Fel.in c.ad audientiam.in 2.colum.14.de reſcrip.

15 Sed & circa idem dubium erit, † an diſſimulatio Rom.
Pontificis habeat vim & effectum diſpenſationis.Et id q-
dem videtur per tex.in c.quia circa.de conſang.ex inter
pretatione gl. ibi,quam dicit ſing.Sylu.in verb. lex.q.6.&
probant Ab.& Doct.in d.c.quia circa. quando . Romanus
Pontifex dicit,qđ diſſimulat,aut id ſcribit,alioqui diſpẽ-
ſare uidetur,quamuis conniueat,tex. in c. cum iã dudum.
de præb.vbi Ab.idem notat,& idem in c.niſi eſſent.de p̃b.
Dec.in c.j.col.j.de excep.& Fel.in c.j.col.6.de treug.& pa
ce.dicens hanc opinionem communem eſſe.Hic tamẽ ad
uertendum eſt.quod ita intellectus ille tex.in d.c. quia cir
ca.id ſolum probaret,Romanum Põtificem poſſe in quin
to gradu diſpenſare:quod nemini dubium eſt, neque ibi
de diſpẽſatione agitur:cũ,ſi de ea ageretur,Romanus Põ
tifex ſcriberet his,qui matrimonium cõtraxerant,vt de-
nuò contraherent,nec diceret in contracto matrimonio
eſſe diſſimulandum,ſiquidem eſſet neceſſarius conſenſus
expreſſus,vel tacitus poſt miſſam à Romano Pontifice di-
ſpenſationem,ex gl.in c.j.de eo,qui dux.in matr.Ex quib.

dicta communis interpretatio non placet Hadria. qui in
qundlib.5. ar.2.dicit,ꝙ vbi aliquis bona fide eſt in eo ſta-
tu,vt tantum contra legem humanam,ſine proximi iniu-
ria vitam agat,abſque tranſgreſſione etiam legis natura
lis,ac diuinæ,in eodem ſtatu dimittendus eſt,ac toleran-
dus,ſi ex correctione ſcandalum graue immineret: idque
intellign,dato errore iuris, q atteta pſonarũ cõditione,
& qualitate, bonam fidem minimè excluderet. Quo fit,
vt in d.c.quia circa.ideo Papa reſcribat diſſimulãdum eſ-
ſe,quia illi matrimonio iam copulati bona fide puta
bant ſe legitimè coniunctos eſſe, atque ex diſſolutione
graue immineret ſcandalum, eandem opinionem repe-
tit idem Hadr.in 4.ſent.tract.de confeſſione. dub. 7. poſt
quintã qõnem. Sic & Goffredus dictum textũ intellexit,
quem Martinus Naua.magnæ ſcientię vir ſequitur in c.ſi
quis autem oum.69.de pęn.diſt.7.& Lud.Gozad.conſi.51.
16 Illud aũt planũ † eſt ſolũ Romanum Pontificem poſſe
ſtatuere circa matrimonia contrahenda, vel prohiben
da,neq; id ad ſeculares iudices pertinere. tex. in c.tuam.
de ordi.cognit.c.j.de ſpon.c.ſi.de rapto.Abb. & Fel. in d.
c.j.idem Abb.in c.j.de cognat.leg.latè Fel.in c.eccleſia.de
conſt.nu.72.Vinc.Hercula.in q.3.gl.npti na in c. j. in fine.
30.q.3.dicens inter tutorem,& pupillam contractum ma
trimonium validum eſſe,etiam ſi lex ciuilis id prohibeat,
cum lege Pontificia hoc matrimonium vetitum non ſit:
quam gl.notabilem eſſe exiſtimat Alex. in l.filius à patre.
ff.de lib.& poſth.§.ſi.Hinc etiã conſtat à laicis etiam ſum
mis principibus non poſſe lege prohiberi matrimonium
cum alienigenis,vel cum certo hominum genere.& hoc
ipſum paſſim noſtrates fatentur,qui leges ciuiles aliquot
matrimonia prohibentes,ut improbas refellunt.Nec in
hoc libet latius inſiſtere, cum id lippis, ac tonſoribus,
vt aiunt,notum ſit.Sed vt ad inſtitutum redeam, ſolus Ro
manus Pontifex præter ius naturale legitimas, illegiti-
maſve conſtituit nuptias,quod mirum videri quibuſdam
poteſt;nam matrimonium à Deo eſt inſtitutum, ſed infe-
rior non poteſt legem ſuperioris mutare: igitur Roma-
nus Pontifex non poteſt circa matrimoniũ aliquid noua
17 prohibitione inducere.† Cui argumentationi reſponde
mus,materiam huius ſacramenti eſſe hominem, qui qui-
dẽ iuri humano ſubeſt, & tanquam reipublicæ membrũ
eius legibus obtẽperare debet: idcircò humana lex po-
teſt aliquot homines à matrimonio auertere, & ſubtra-
here materiam à ſacramento,ſicut poſſet Romanus Pon-
tifex eximere à parocho ſubditum, quem parochus ab-
ſoluere poterat à peccatis ſacramento pœnitentiæ: &
tamen nunc non põt,nec ꝑ hoc mutat Romanus Ponti-
fex quidquã circa ſacramentum,ſed vel exhibet,vel de-
trahit materiam ſacramenti Sic Palu.hoc dubium expli-
cat in 4.ſen.diſt.26.q.4.ar.3.& Hadri.in 4.ſent.tract.de ma
trimo. ſol.paruo 3.vel ex eo id procedit,quòd matrimo-
nium etiamſi ſacramentum ſit, plurimum tamen accedit
humano contractui:& ideo nimirũ non eſt, ſi lege huma
na, & Pontificia quidam eximantur ab hoc contractu
propter ipſius Chriſtianę reipub.vtilitatem,vt idem Ha-
dria.ſcribit in tract. de confirmationis ſacramento. ar. 3.
verſ.ad rationem ante.[Quæ quidem optimè probantur
à Domi.Soto.in 4.ſent.diſt.40.ar.5.& Ruardo Tappero Lo
uanienſi decano contra hæreticos ar.20. quo fit,vt de ma
teria huius ſacrĩ matrimonij non oino neceſſaria, rigo-
roſa, exactaq; diſputatio,cũ humanus cõtractus ex Chri
ſti inſtitutione apud Chriſtianos etiam ſit ſacramentum,
qua verò ex parte contractus eſt,humanis,legibus tracta
ri, eiſdemq; ſubijci iuxta canonicas ſanctiones conſtat,
quod & S.Tho.concedit in 4.diſt.39.ar.j. ad 3.tradit idem
18 Domi.Soto diſt.26.q.2.ar.3.& diſt.29.q.j.ar.4.] Hinc † con
ſtat conſuetudinem non poſſe nuptias permittere inter
eos,quos matrimonio copulari prohibuit lex Pontificia.
tex.apertiſſimus ad id in c. qđ ſuper his.de cõſang. & aſ-
finita. Quod ſi conſuetudo mixta clericorum, & laicorũ
prohibeat matrimonium inter aliquot perſonas contra-
hi,ob euitandum ſcandalum,ea admittenda eſt: quamuis
illi lege canonica ad nuptias legitimi forẽt.tex.vbi Abb.
& alij in c.ſuper eo.de cogna. ſpiritu. & in c. qđ dilectio.
de cõſang. & affinit.gl. communiter recepta in d.c. ſuper
bis,non ex eo,ꝙ prohiberi matrimonium à conſuetudi-
ne poſſit inter eos, quib id contrahere canones permit-
tunt: ſed quia cum ſcandalo coniugia contrahi canones
ipſi non tolerant. atque hæc videtur vera ratio, quare ſic
coniuncti omnino ſint ſeparandi quaſi ex hac ratione ab
eccleſia matrimonium hoc irritum iudicetur,in quo mi-
hi non placet Driedonis ſententia,dum is de liber. Chri-
ſtia.agẽs.pa.124. ſcribit cõſuetudinẽ poſſe pſonas aliꝗ
habiles inhabiles ad matrimoniũ facere:hoc etenim cõ-
ceſſo,eſſet ſanè dicendum eadem ratione,ipſam conſue-
tudinem poſſe inhabiles iure humano, habiles reddere:
quod ipſe Driedo.nino negat.Poſſet tñ conſuetudo circa
ſolennitates in contractu matrimonij ſeruandas aliquid
inducere,modò eſſet conſuetudo illa mixtim à laicis, &
clericis introducta,tradunt Abb.Præp. & Fel. in cap.j. de
ſpon. nu. 18. per text. & glo. ibi. idem Fel. c. in eccleſia.
19 de conſt.nu. 62. in qua † conſuetudine exigitur ſcientia
Principis,quia de his, quæ ad ſacramentum pertinent,
tractat gl.in c.vir autẽ.de ſecũ.nup.& ibi Hoſti.Ant. Hẽr.
& Abb.à quib. tamen recedit Rochus in c.ſi. de conſuet.
fol.paruo 36.col.3.dicens,etiam circa ſacramentalia cõ-
ſuetudinem procedere abſq; ſcientia Principis: ſi.n.con-
ſuetudo põt aliquid inducere circa ſolennitatẽ in matri
monio contrahendo,ſeu in alio ſacramento percipien-
do,minimè mutans,quæ in eodem ſacramento præcipuã
vim obtinent,non video cur ſcientia Principis exigatur,
ſiquidem in conſuetudine ſcientia Principis neceſſaria
nõ eſt gl.in c.in iſtis.§.leges.4.diſt.quam Abb.dicit notab.
in c.cum ex officij.4.col.de præſcr.Ex quibus potius pla-
cet opinio Rochi de Curte.Tametſi contrariã cõem eſſe
opinemur,cuius ratio ex præmiſſis optimè poteſt refelli.
Poſtremò illud hic notandum erit ante contractũ ma-
20 trimonium, † vt illud impediatur ſufficere famam, ſine
alia probatione impedimenti.tex.in c. ſuper eo.de con-
ſang.& affini.quẽ ibi Abb.& cæteri Doct.notant.idẽ Abb.
in c.ſuper eo.de eo qui cogn.conſan.vx. ſuæ. dicit eundẽ
tex.ſing.Roma.ſingu.616. Dec.in c.j. colum.4. de appe.ſic
21 † etiam vnus teſtis ſufficit ad id, nempè,vt matrimonium
contrahendum impediatur,tex.in c.preterea,in 2.de ſpõ
ſa.quem ita gl.& Doct.ibi intelligunt.& Rom. in d.ſingu.
& Iaſ.in repet.l.admonendi.nu.197.ff. de iureiu. cui eſt ſi-
milis in c.ſuper eo.in 2.de teſti.& ibi Are. in prin. & colu.
penul.Id enim permiſſum eſt, quia tractatur de peccato
euitando,quod imminet committendum.Vnde cum ſoli
teſtimonio vnius danda ſit in hoc fides, is qui ſcit ſolus
inter volentes matrimonium contrahere, ſubeſſe impe-
dimentum aliquod,licet id probare non poſſit, tenetur
illud iudici denunciare, etiam ſi illud impedimentum ex
crimine occulto cõtrahere volẽtis oriat̃, ſi is admonitus
nolit à cõtractu abſtinere:agit̃ etenim de peccato euitan
do,vt notat Mart.Naua.in c.ſacerdotes.de pęni.diſt.6.nu.
27.licet Io.Mainr.i 4.ſen.diſt.21.cõtrariũ teneat,i impedi
mẽto,qđ cãm hẽt ex crimine occulto cõtrahere volẽtis.
Quibus omnibus ſic præmiſſis duo addere libet.Pri-
mum quidem, dictum teſtem cum iuramento debere aſ-
ſerere, illud impedimentum certò ſcire, alioqui teſtis
vnus,etiam iuratus de auditu teſtimonium præbens,con-
iugium non impediret,etiam ſi cum eo alter abſque iura-
mento de ſcientia certa teſtaretur.tex.ſing.vbi hoc notat
Abb.in c.j.de conſang.ex quo deducitur maiorem fidem
ſoli famæ exhibendam eſſe hac in re, quàm duob.teſti-
bus,quorum alter,qui de ſcientia teſtimonium perhibet,
non iurat,alter verò, etſi iuret, tamen aſſerit ſe ita audi-
uiſſe.Is tamen qui de auditu teſtatur, ſufficit, ſi circa con-
ſanguinitatis impedimentum teſtificetur iuxta formam
à canonib.expreſſam,in c.licet ex quadam. de teſti. vbi
optimè Fel.col.j.tex.memorabilis in c.tua nos. de cõſan.
& affi.vbi Abb.& Pręp.hoc ipſũ explicat.Is.n. teſtis ſolus
ſufficeret ad impediẽdũ mrimoniũ,qđ nõdũ cõtractũ eſt.
22 Secundum prędictis adde,ꝙ propter ſolam famam im-
pediri matrimonium,etiã præmiſſis ſponſalib.iuratis.ita
gl. & Doct.in d.c.ſuper eo.de cõſan.quã opinionẽ cõem
eſſe aſſerit Præp.in d.c.præterea.in 2. de ſponſ.non tamẽ
ſic impeditur propter dictum vnius teſtis.tex.& ibi gl.in
d.capitu. præterea. glo. in d. capitulo, ſuper eo. notant

Abb.Anto.Henr.& Præp.in d.c.præterea.probat Regia l.
18.tit.9.par.4.contra Hoſt.in d.cap.præterea. Cuius opi-
nio extra illum tex.mihi probabilior eſt,quãdo vnns hic
teſtis eſt integer,& circumſpectiſſimè teſtimoninm dicit:
nam famam vni teſti integrè deponenti, ad impediendũ
matrimonium ſimilem eſſe notat Abb.in d.ca.ſuper eod.
de eo,qui cog.conſan.vxor.ſuæ.idem in c.ſuper eo.de cõ
ſang.& affinit. & Præpo.in d.c.præterea.in fi.dicens.hanc
opinionem eſſe communem: & tamen fama ſufficiens
eſt ad impediendum,vt cõſtat:igitur vnus teſtis integer,
& integerrimè deponens ſufficiet: Qua tamen integrita-
te teſtis deponere debeat,arbitrio iudicis relinquendnm
eſſe nulli dubium eſt. Nec oberit tex.in d.cap.præterea.
quia ibi teſtis ille non erat integer, imò poterat pluribus
defectibus notari.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Chriſtianus non poteſt matrimonium contrahere cum infideli, ex
antiqua eccleſiæ prohibitione.*
2 *Ambroſij text. apud Gratianum reſtituitur.*
3 *Chriſtianus accipiens vxorem infidelem, etiam iure ciuili
punitur.*
4 *Hæreticus poteſt matrimonium contrahere cum catholica.*

§. VNDECIMVS.

De diſpari cultu.

SVPEREST octauo agere de diſpari cul-
1 tu, qui coniugium impedit † Chriſtianus
enim Iudæam, aut Paganam in vxorem
accipere prohibetur.cap.non oportet.c.
caue.28.q.j.notat Mag.in 4.diſt.39.noſtra-
tes in cap.j.de ſponſ. Ea tamen prohibi-
tio iuris eſt humani, non diuini, nec naturalis, ſicuti ſcri-
bunt Sco. & Palud.in 4.diſt.39.q.j.colum.1.& Io. Ecchius
de ſacramentis, Homi. 71. & Caiet.quem hac in re non
omnino iuſtè reprehendit Ambr.Cath.lib.5.c. de matri-
monio:cum ab eo adducta id tantum probent, iuſtam eſ
ſe hanc prohibitionem.Scribit.n.Aug.lib. vnico de fide,
& ope. c. 19.hac de re in nouo Teſtamento nihil pceptũ
fuiſſe,& ideo, inquit, aut licere creditum eſt, aut velut du
bium derelictum eſt. Ab initio tamen renaſcentis eccle-
ſiæ prohibitum eſt coniugium iſtud ex Apoſtoli authori-
tate.2.ad Corin.c.6 dicentis:Nolite coniungi cum infide
libus,& j.ad Corint.6.idem Apoſtolus id vetare videtur.
Quibus & alijs teſtimonijs hãc prohibitionẽ coadiuuat
Diuus Cyprianus lib.3.contra Iudæos ad Quirinum.cap.
62.Pan.item j.ad Corinth.cap.7.coniugium cum infideli
prohibuit, dicẽs:Quod ſi dormierit vir eius, liberata eſt.
Cui autem vult, nubat tantum in domino. quem locum
poſt alios ibi adnotauit Caiet. & pulchrè Hierony.lib.j.
aduerſus Iouinian.ita exponens, nubat in domino, id eſt,
Chriſtiano.Eandem interpretationem prius probauerat
Tertullianus lib.2.ad vxorem. Matrimonium etiam cum
Gentili ab exemplo Samſonis, & Diuus Ambroſi.mirè
execratur in epiſtola 70.Atque idem Cyprianus in ſermo
ne de lapſis ita ſcribit: Iũgere cum infidelibus vinculum
matrimonij, eſt proſtituere cnm Gẽtilibus membra Chri
2 ſti.† Extant & ad hanc rem pulchra verba D.Amb.lib.j.de
patriarcha Abraham.c.9.Et ideo caue, inquit, Chriſtiane
Gentili, aut Iudęo filiam tuam tradere, Caue, inquam, Gẽ
tilem, aut Iudæam, atque alienigenam, hoc eſt, hæreticã,
& omnem alienam à fide tua, vxorẽ accerſas tibi.Prima
coniugij fides, caſtitatis gratia eſt, ſi idola colat, quorum
prædicantur adulteria, ſi Chriſtum neget, qui præce-
ptor, & remunerator pudicitiæ: quo modo poteſt di-
ligere pudicitiam? Si Chriſtiana ſit, non eſt ſatis, niſi
ambo initiati ſitis ſacramento baptiſmatis. Simul ad
orationem nocte vobis ſurgendum eſt,& coniunctis pre
cibus obſecrandus Deus.Hactenus Ambroſi.cuius verba
referre libuit, candide lector, vt vel hinc videas quãtum
Gratiano tribuendum ſit in referendis ſanctorum Docto
rum authoritatib.qui quidẽ, vt fuit in illo aureo Decreto
rum libro diligẽtiſſimus, ita vel memoriæ lapſu, vel ſcri-
ptorum vitio, ſeu ꝙ codices, ex quibus opus illud cõcin
nauit, innumeris mendis ſcaterent, quandoque nimis ſuc
cinctè, ac deprauatè, aliorum dicta retulit. Sic in cap.ca-
ne.28.quæſtio.j.Ambr.verba reperies ita à Gratiano tran
ſcripta, vt planè penitiſſimum Ambroſij ſenſum perci-
pias apud Gratianum deficere, ſi cum prædictis cõferas.
His igitur ſatis conſtat antiqnam fuiſſe hanc prohibi-
tionem. Sed & in concilio Toletano.3.cap.14.expreſſim
Indæi prohibeantur Chriſtianas in coniuges accipere. Nã
quod in eodem cõcilio Toletano.4.c.62.& in c.Iudæi. 28.
quæſt.j.cauetur, locum habet, quando matrimonium in-
ter duos infideles contractum eſt, quorum alter ad catho
licam fidem tranſit, ſicut & loquitur Pau.j.ad Corinthio.
7.non enim tunc diſſoluitur matrimonium, quod ab ini-
tio valuit, niſi infidelis nolit cohabitare cum fideli abſq;
contumelia Creatoris.illud tamen conſiderandum eſt, di
uum Paulum conſilium potius, quàm præceptum dediſ-
ſe, ita ſanè, vt fidelis nuper, & poſt coniugij contractum
ad Chriſti fidem conuerſus, infidelem coniugem etiam
cohabitare volentem abſque contumelia Creatoris, poſ
ſit, ſi velit dimittere quo ad thorum. tametſi ſaniori vte-
tur cõſilio, ſi illã non dimiſerit, ne deterior illa fiat. quod
ex Auguſt.& Chryſoſt.adnotauit Ioan.Arboreus Theoſo
phiæ lib.6.cap.10.& nos dicemus inferius c.7.§.4.
Vnde miror quod Ioan. Igne. in l.fideicommiſſum.nu.
143.ff.ad Sylla dixerit dictam eccleſiæ prohibitionẽ ma-
trimonij cum infideli eſſe contra Paulum Apoſtolnm in
3 dicto cap. 7.† Quinimò his accedit, quod iure ciuili cau-
tum eſt, Chriſtianum contrahentem matrimonium cum
Iudæa, vel Iudæum cnm Chriſtiana pœna adulteri puniẽ
dum eſſe. Quæ pœna mortis quidem erat.l.ne quis Chri
ſtianam.C.de Iudæ. & ibi Salic. Abb.& Præpo.in c.quan-
to.de diuor.& in codice Theodoſiano.lib.3.titu. 14.eadẽ
pœna ſtatuitur circa matrimonia cum Gẽtilibus contra
cta.vtrunque Regia lex ſtatuit, libro 4.fori.titu. 11.in l.3.
Si tamen Iudæus Chriſtianam abſque matrimonij titulo co
gnouerit carnaliter ceſſante raptu, violentia, ſtupro, &
adulterio, non eſt puniendus morte, ſed arbitrio iudican
tis multo grauiori pœna, quàm ſi Chriſtianus fœminam
Iudæam carnaliter cognouiſſet.ex Oldr.conſil.323. Cor-
neo conſi.114.in j.vol.Dec.in cap.j.nume.17.de conſt.no
tat optimè Nicolaus Boer. deciſi.316.colum. 3. vbi dicit
hanc opinionem communem eſſe, quam & Alc. ſequitur
lib.7.parerg.cap.23.damnat tamen ſententiam quandam
erga virilium amputationem pro hoc crimine latã, quã
Oldr.retulit.in hac verò quęſtione fallitur Ioan.Bap.in l.
omnes populi.ſol.penul.verſicu.7.ff.de iuſt.& iur.dicens,
fortiori pœna puniri Iudæum abſque matrimonio co-
gnoſcentem Chriſtianam, quàm ſi eam matrimonio præ
miſſo cognouiſſet. item nec placet, quod Lud. Gomez.in
cap.mulieres.nume.12.de iudic.in 6.notauit ſcribens Iu-
dæum matrimonium contrahentem cum Chriſtiana me
retrice non eſſe mortis pœna puniendum:nam ad tollen
dam iniuriam, quæ religioni Chriſtianæ irrogatur à Iu-
dæo, q audet Chriſtianam vxorem accipere, parum, aut
certè nihil conducit ipſam fœminam Chriſtianam me-
retricẽ eſſe:ſiquidem nihilominus Chriſtiana eſt. & licet
Gomez.pro ſe citet Baptiſtam in d.ſol.penult.& Alexan.
conſi.99.in 6.vol.neuter tamen hoc dicit, quamuis Alex.
conſultus reſponderit Iudæum adulterium committen-
tem cũ Chriſtiana, meretrice tamen, non eſſe pœna adul
terij puniendum.vnde apparet eũ non reſpondiſſe quid-
quam de Iudæo accipiente vxorem Chriſtianam.
Ex his tamẽ illud dubium eſt, num inter Chriſtianum,
& hæreticam matrimonij vinculum contrahi poſſit? &
4 quamuis † non debeat inter eos matrimonium contrahi:
ſi tamen contrahatur matrimonium & tenet gl.in c. non
oportet. 28.q.j.quam eſſe ordin. aſſerit Didacus à Segura
Hiſpanus in tract.de bonis matr.conſt.acquiſit. fol. 8. idẽ
probat diuus Thom. in 4.diſtin.39. quæſtio.j.ar.j. Cardi.&
omnes in cap.fi.de cond.app.optimus text.in cap.decre-
uit.de hæret.in 6.contra glo.in dicto cap.fi.quæ dixit, ma-
trimonium contractum cum hæretica non tenere, cui
conuenit Regia lege 15.titu.2.part. 4.quod non eſt ad-
mittendum.Admonuit tãdem nos Iacobus Septimacen-
ſis vir

ſis vir inſigni præditus eruditione, in catholicis inſtitutionibus.c.40.nu.7.poſt ſecundã huius operis editionem in lucem editis, canonem ſeptuageſimum ſecundum ſextæ ſynodi admodum vrgere aduerſus noſtram opinionem, quam tamen nos communiter hactenus receptam fuiſſe, non temerè aſſueueramus exiſtimantes, nullibi contrariã probari ex his canonibus & conſtitutionibus, quæ tit.& nomine publico vtriuſque iuris palam habẽtur. Attamẽ fatemur in d.canone manifeſtè probari, irritum eſſe matrimonium contractum inter catholicum & hæreticam. Hi verò canones in publicum nuper prodiere, è Græco in Latinum traducti per Gentianum Heruetum Aurelianẽſem. Qua ratione qui communem opinionem ſequuti ſunt, nullius culpę notari poſſunt. Nec ipſe video cõgruã reſponſionem, quæ inre valeat prædicto canoni aptari, ſi velimus defendere communem ſententiam, [& is canon de eo ſit intelligendus, qui propriè hæreticus dici ſolet, de eo nempe, qui ſemel catholicam fidem profeſſus in aliquam hæreſeos labem inciderit.] illud verò admonemus. Franciſcum Torrenſem lib. vno in publicum edito de canonibus ſextæ ſynodi conatum fuiſſe probare plures canones, qui ſextæ ſynodi eſſe feruntur, minimè ab ea editos fuiſſe, ſed falsò illi ſuppoſitos. [Sed & hoc non eſt ita facilè admittendum, præſertim quo ad canonem, de quo diſputamus. Nam & can.14.ſynodi Calcedonenſis, & Laodicenę can.10.& 31.atque Carthaginenſis.c.31. prohiberi videtur matrimoniũ inter Chriſtianum, & hæreticam, quamuis non ſic pręciſe & in vniuerſum, vt in d.c.72.quo irritũ eſſe decernitur. quo tamẽ in loco Theodoris Balſamon, & idẽ in Nomocanone Photij titu.12.c.13.eundem canonem tum in exemplo, tum in interpretatione ita intelligit, vt ſub hærẽtici nomine infidelẽ fuerit interpretatus, iuxta diui Pauli ſententiam, 1.ad Corinth.c.7.qua & idem canon expreſſim vtitur, atque ideo cõmunem ſententiam veram eſſe ac defendi poſſe, & debere exiſtimo.] Et tamẽ alibi dicemus ob hæreſim alterius coniugis, quo ad cohabitationem diſſolui matrimoniũ. Ex quibus omnibus apertiſſimum eſt matrimonium conſtare inter Chriſtianos, nec referre virum eſſe Hiſpanum, fœminam verò Italam, quod egrẽgie explicatur in concilio Triburien.c.39.a quo conciſè nimis deſcriptum eſſe c.j.de ſponſalib.conſtat.

EX CAP. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Maritus & vxor ſunt cogendi ſimul cohabitare, an etiam à iudice ſeculari petito.*

2 *Maritus an poſſit expellere à domo vxorem, propter dotem non ſolutam?*

3 *Rei vendicatio vxoris datur marito adiecta cauſa ex iure canonico.*

4 *Filius an poſſit patrem ad iudicium prouocare?*

5 *Vagabundum virum an teneatur vxor ſequi.*

6 *Vxor ſortitur domicilium mariti, atque ibi agitur de intellectu l. exigere.ff.de iudi.*

7 *In his, quæ tangunt diuiſionem bonorum, aliudve ſimile, an ſit attendenda lex domicilij mariti, an vxoris?*

8 *Intellectus ad l. Regiam Partitarum.*

9 *Lex domicilij mariti, an habeat locum in bonis exiſtentibus extra illud territorium.*

10 *Originis mariti locus an ſit conſiderandus.*

CAPVT SEPTIMVM.

De contractus coniugalis effectu.

EX coniugali contractu præcipuè duo oriuntur, † ipſa ſcilicet coniugum cohabitatio, 1
& vinculum ipſum quo vterque ad mortẽ vſque alligatus eſt. Primum enim id cõſtat maritum debere cum vxore vitam agere, & cohabitare, ita vt a iudice eccleſiaſtico id agere cogẽdus ſit, quod paſſim iure canon. probatur c. literas.de reſt.ſpo.c.j.de ſpon. Abb.in d.c.literas. c.intelleximus.de adult.c.j.de offi.ord. Qđ ſi iudex eccleſiaſticus p cenſuras excõmunicationis vel interdicti, efficere hoc nõ valeat auxilio à iudice ſeculari exacto, præciſè cogat ipſos coniuges cohabitare Præp.& Fel.num.8.in d.c.j.de ſponſ.Abb.in d.c.literas.in fi.Dec.in l.2.nu.80.ff.de reg.iu. Nam quod pręciſè ad id coniuges compellantur, poteſt ex Bar.notari in l.ſtipulationes non diuiduntur.ff. de verbo.oblig.q.8.& Iaſon ibi numero 32.apertè notat. Poſſet tamen viro cohabitationem hanc fugere, ſi dos promiſſa in contractu matrimonij, non ſoluatur. Abb. per text.ibi in c.per veſtras.de donat.inter vir.& vxo.l.fin.C.ad Vel-
2 leia.vbi probari videtur, † maritum poſſe expellere vxorem à cohabitatione, propter dotem non ſolutam. gl.inſignis in authen.de non eligendo ſecundo nubent.fœmi. in verb.onera.quam dicit ſingularem Bald.c.quemadmodum.de iureiu.2.colum.Pau.Caſtr. & Alexan.in l.in inſulam.ff.ſolut.matr.§.vſuras.Ioan. Lup. in d.c.per veſtras.3.notab.2.colum.Dicit eandem glo.notab. idem Alexand. in l.ſi donaturus.§.ſi quis.ff.de condict.ob cauſ.ſiue dos ſit promiſſa à patre, ſiue ab extraneo. Salyc.in l.quod in vxorem.C.de neg.geſt.in fine.Ioan.Lup. in d.notab.3.num.4. contra Abbas.in d.c.per veſtras. Verum ego non ita liberè his aſſentior, nec opinor poſſe maritum vxorem expellere, eo quod promiſſa dos minimè ſoluatur. Quid.n. hoc ad ipſum ius cohabitandi attinet? Lege quidem naturali & diuina vir tenetur cohabitare cum vxore, cur ergo ab hac obligatione eximitur dote non ſoluta? Si Chriſtus ſummus humani generis redemptor prohibuit vxorem dimitti excepta fornicationis cauſa, & tunc iudicio eccleſiæ dimittenda vxor eſt, cur Docto.ita liberè, ob nõ ſolutam dotem, maritis dimittere propria authoritate vxores permittunt, quod lege diuina prohibitum eſt. Vnde id verum eſſe opinor, maritũ nõ poſſe dimittere vxorem, etiam iudicis authoritate, ex eo quod dos ſoluta nõ ſit, id tamen exactè iudices curent, vt promiſſa dos viro tradatur. Nec obſtat glo.prædicta, quæ vt paſſim a Doctoribus extollitur, ita ab eorũ adnotatione prorſus diſtat, dicit etenim, iniquum videri, quod vxor alatur à viro, nõ tradita ſibi promiſſa dote. At ipſe idem fateor, & confeſtim ſequitur iudicem curare debere, vt dos marito tradatur, non tamen infertur, vxorem poſſe à viro ex eo expelli à coniugali conſortio. Quin & l.ſi.C.ad Velleia.iuris ciuilis ſanctionem refert, nec adhuc probat, id rectè fieri, ſed quaſi per tranſenam dixit, forzan vxorem expelli à viro ob non ſolutam dotem. Multo minus ꝓbat communem opinionem tex.in dicto cap.per veſtras, qui reſponſione nõ indiget. Nec tamen omitto, patrem diuitem cogendum fore alimenta exhibere filiæ, quæ contraxit matrimonium, dote non promiſſa, ſi ipſe pater matrimonio conſenſit expreſsè, vel tacitè, vt notat Io.Lup. in d.c.per veſtras.3.notab.§.2. Qđ ſi patre inuito, contraxiſſet filia matrimoniũ, alibi explicuimus, qđ ſit in eo caſu agendũ.
3 Secundò † ex hoc cohabitationis coniugalis iure conſtat maritum poſſe vxorem vendicare, adiecta cauſa iuris diuini, quod tribuit hoc ipſum ius agendi. Abb. & Præpo.in c.non eſt.de ſponſal.idẽ Abb.in c.illud.de præſum. vbi glo.ita exponit tex.illum, dum dicit vendicans, id eſt petit eam in vxorem. Imò & poterit ad id officium iudicis ſecularis inuocare gl. quam ita intelligunt Abb.& Docto.ibi in d.c.non eſt vobis. Sic monaſterium vẽdicat monachum, adiecta cauſa iuris can.gl.in l.j.§.j.ff.de reiuen.q̃ ibi approbat Bar.commendat Ang.in §.præiudiciales, in ſti.de actio.dicit notab.Abb.in d.c.non eſt vobis.col.2.& probatur in c.j.de his, quæ vi metuſve cau.fiũt. Fortius eſt
4 quod probat tex.in d.c.non eſt vobis. † poſſe filiumfamilias agere contra patrem, repetendo propriam vxorem, quamuis lis inter patrem & filiũ ꝓhibeãtur. l. lis nulla.ff. de iudi.Reg.l.2.tit.2.par.3.in hac tñ controuerſia, q̃ ſpũalis eſt, & ſimilib.lis ꝑmittitur inter patrẽ & filiũ. ita Abb. Anc.& Præp.in d.c.non eſt vobis.Dom. & Fran. in c.fin.de iudic.in 6. Roma.ſing.615.probatur etiam in c. quæritur. 2.q.7.& eſſe hanc communem opinionem aſſerit Præpo. in d.c.non eſt.licet gl.in d.c.ſi.iure canonico conſtituat regulam, qua diffinit, poſſe litem eſſe inter patrem & filiũ, quam dicunt notab.& ſequuntur Ang. & Pau.in d.l.lis nulla.& ibi Iacob.Soc.etiam in regu.244.dicens eam eſſe cõmuniter approbatam. quod minimè credo.

Senior conſi.43.in fine.Caſſa.in conſuetud.Burgund.rub.
4.§.2.ſol.2.Aymon Sauil.conſi.30,Quinimò eſſe hanc opi
nionem communem aſſerunt Anto.Rub.conſi.71.& Lud.
Gozadinus conſi. 49.eandem ſequuti. Nec omittendum
cenſeo id,quod eleganter Barb.reſpondit,conſi.4.vol.2.
principalem opinionem Barto. & communem, quam
10 modò tractamus, † non habere locum, vbi maritus in
loco proprio originis accepit vxorem:tunc enim in his,
quæ etiam poſt contractum matrimonium contingunt,
etiam quo ad deciſionem litis, ſeruanda eſt lex loci con-
tractus, quia is locus ratione originis proprius eſt ipſi
marito cenſendus:tametſi ipſe habeat alibi domicilium
ratione habitationis.Cęterum,quo ad coniugij ſolennia
peragenda, ac celebranda, leges loci in quo contractus
fit,exactè ſeruandas eſſe nemo ambigit. cap. qui contra
mores.8.diſtinct. l. ſi fundus. ff. de euict. Barto. & omnes
in l.j. C. de ſum. Trini. quæſt.j.Abb. & Doct. in dicto cap.
j.de ſponſa.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Vxor ex Taurina lege non poteſt contrahere ſine licentia mariti.*
2 *Fructus rerum quas dicimus parapherna, an ſpectent ad maritum?*
3 *Contractus ab vxore geſtus, non obtenta licentia mariti, ex lege Tauri non tenet, etiam ſi fuerit iuratus.*
4 *Sponſa de præſenti ante nuptias, vtrum poſſit contrahere ſine licentia mariti, non obſtante Taurina lege.*
5 *Societas bonorum, ex iure communi, non contrahitur inter vir. & vxor.*
6 *Lucra matrimonio conſtante viro & vxore cohabitantibus acquiſita, Regio iure ipſis communia ſunt.*
7 *Lucra conſtante putatiuo matrimonio acquiſita an ſint viro & vxori communia?*
8 *Matrimonio in gradu prohibito contracto, ad quem pertineant vtrinque donata, vel acquiſita.*
9 *Vſusfructus matrimonio conſtante acquiſitus, an ſit viro & vxori communis?*
10 *Vſucapio matrimonio conſtante completa, an efficiat rem vſucaptam communem viro, & vxori?*
11 *Lucra matrimonio conſtante ex Reg. lege delata an poſſit alter coniux ex renunciatione repudiare?*
12 *Renunciatio lucrorum facta ab altero coniuge, an poſſit per eius creditores reſcindi?*
13 *Patria poteſtas Regia lege per contractum matrimonij tollitur.*

§. PRIMVS.

TERTIO & principaliter, ex eodem iure
cohabitationis, & coniugalis conſortij,
deduci potuit, quod ſancitum eſt lege Re-
gia, lata à Regina Ioanna Caroli Cæſa-
ris matre in Comitijs Taurinis l.55. Quod
& prius moribus receptum erat. l. fin. ti-
1 tu.11. lib.j. & l. 13, titu. 20. lib.3. Fori. † Nempe vxore
abſque mariti licentia contrahere non poſſe.Hoc enim
cautè ſtatutum fuit, vt vxor ſciat, ſe viro ſubditam eſſe,
nec quicquam ſine eius conſenſu agere poſſe. id etiam
alia ratione ſtatui potuit, quod contractus ab vxore geſti
poſſent verti in præiudicium mariti propter ſocietatem,
quam coniuges lege Regia contrahunt circa bona con-
ſtante matrimonio acquiſita.Ex eo etiam, quod diuitiæ vxo
ris non poſſunt non cedere in maximam vtilitatem ma-
2 riti,ſiquidem † maritus fructus rerum, quas parapherna
appellamus,vxori aut eius hæredibus non tenetur reſti-
tuere, qui cum eſſent induſtriales, percepti fuerunt, &
conſumpti à marito ex voluntate vxoris. l. fi. C. de pact.
conuenit. Imò nec naturales fructus reſtituere tenetur,
quos ex eadē voluntate vxoris percepit,vbi ex eis nō eſt
factus locupletior.l.ſi ſtipulata.§.j.ff.de dona. inter vir.&
vxo.vel quando fructus ſunt modicæ æſtimationis.ſicuti opti-
mè Bar.diſtinxit in l.pen.ff.ad legem Falc.quem cōiter ſe
quuntur alij,ſecundum Alex.ibi,& Dec.conſi. 521.col. 2.
eandem diſtinctionem approbat Arer. conſi.160.col.j.di
ſputat Soc.conſi.82.in 4.vol.quicquid dicat gl. in d.l.fi.C.
de pact.conuent.quæ in prædictis tribus caſibus falſa vī.
Nec à cōi opinione hac in re recedendum eſt,licet ab ea
3 diſcedat & Copus lib.3.de fructibus titu.2.c.7.† Ex qui-
bus opinor contractum ab vxore geſtum in his regnis
abſque licentia mariti,etiam iuſo præſtito, non valere.
Iurm.n.non firmat contractū in præiudiciū alterius, quàm
contrahentis.c.cum contingat.de iureiur.ſed lege Regia
is cōtractus prohibetur, ēt ob euitandū mariti præiudiciū:
igitur iurm huic contractui robur non præſtat. quod ex-
preſſim in d.l.55.eius interpretes Io.Lupi.nu. 18. & Dida-
cus à Caſtello,aſſerunt,& ſenſit Xuxres in d. l. 13. dum in
principio probat,dictas leges fauore maritorum condi-
tas eſſe.quamuis Io.Lup.in rub.de don.inter vir.& vxo.§.
68.in fi.& Chaſſanc.in conſuet.Burg.rub.4.§.j.nu.33.con-
trarium teneant,cum tū ipſe Io.Lupi.fateatur, dictas le-
ges conditas fuiſſe fauore maritorū.Nec me mouent plu
rima,quæ Tiraq.adducit de iure marit.l.14. fol. 181. nam
illa locum habent,quando lex prohibet fœminas contrahere
ſine propinquorū:quæ quidē lex eſt ſtatuta planè in fauo
rē fœminarū.Poſſet tñ opinio Io.Lupi.& Chaſſ. procede
re reſpectu ipſius vxoris,quæ non poteſt contra contra
ctum ab ea iuratum agere,ſecundum Ant.& Imol.nu. 18.
& Alc.4.notab.in d.c. cum contingat. Nec libet hic lon-
gius dictam Regiā legem tractare,eo quod locus hic exa-
4 men illud non exigat.† Illud tū interim non omittam in
regno Franciæ vſu receptum eſſe, quod non lege ſanci-
tum hēmus,idq; habere locum,ēt in ſponſa de præſenti
nōdū cognita.ſicuti notat Nicol.Boer.in conſue. Bituri-
cenſib.tit.j.§.4.col.2.& tit.de conſue.matr.§.j.col.5. notat
gl.in Prag.Sanctione.tit.de concub.§.& cū oē.in ver.vxo
rem.Sed in hoc Io.Lup.contrarium notat in repe.rub.de
donat.inter vir.& vxo.§.58.in prin.dicens d.leges Regias
locum habere in vxore nuptijs iam celebratis,vel in ſpō
ſis,matrimonio tū conſummato, non aūt in ſponſis, etiā
de præſenti nondum cognitis,nec traductis ad domum,
quod notandum eſt propter authoritatem eius, qui in
condendæ d.lege Taurina conſilium præſtitit.

Quartò, ex hac coniugali cohabitatione quibuſdā vi
5 deo placuiſſe,† cōtractā eſſe inter maritū & vxorē ſocie
tatē quandā in bonis acquirendis.ſic.n.aſſeruit gl.in c.cū
ſocietas.22.q.2.per tex.ibi & in c.2.de donat.inter vir. &
vxo.quam gl.ad id allegat Io.Lupi.in repet.rub. de dona.
inter vir.& vx.§.61.& ſeq.& Mōtal.in l.j.ti.3.lib.3.fori.di-
xit ad hoc eſſe celebrē tex. in d.c. 2. Nicol. Boer. in cōſu.
Bituric.ti.de conſue.matr.§.2. Poteſt ad id citari tex.in c.
penult.de conſuetu.Sed hoc falſum eſt, nec iure proba-
tur, ſiquidem tex. in dicto capitu. 2. eſt intelligendus de
bonis,quæ matrimonio conſtante,ſimul ex pecunia vxo
ris, & mariti acquiruntur: ea enim iure communi diui-
denda ſunt eo quod ex vtriuſque bonis ſimul fuerint ac-
quiſita, vt ibi glo.& Doct.notant.Et cap.cum ſocietas.lo
quitur de ſocietate habitationis. Vnde nec iure canoni-
co,nec Cæſareo,vlla ſocietas inter coniuges,quo ad bo
na,contracta cenſetur.Et præter alios idem Io.Lupi.hoc
ſenſit in d.rub.§. 62.nu.4.& 5.Probat idem Chaſſ.in cōſu.
Burgun.rub.4.§.2.num. 16. & optimè Pyrrhus in conſue.
Aurelianenſibus.titu.de ſociet.inter vir.& vxo cap.j. Ta-
metſi Regiæ leges,quæ apud nos in bonis ſocietatē quan
dam inter vir.& vxo.conſtituerunt:atq; eodē pacto Gal-
lorum conſuetudo & Luſitanorum lex, quæ eandem ſo-
cietatem multo ampliorem reddiderūt, poſſint compro
bari ex plurib.quæ Io.Lupi.Chaſſ.Boer.& Pyrrhus addu-
cunt.Quibus adiungenda eſt Romuli lex,qua voluit mu
lierem nuptam,quæ per ſacras leges coniuncta eſſet,pe-
cuniarū oium ſacrorumq;,eſſe ſociā,teſte Dionyſio.[lib.
2. Roma antiq.] quem & Anto. Garro. retulit in l.2. ff.de
orig.iur.col.8.[Extat & ipſa lex inter eas,quas Fran.Bal-
duinus Romuli tit. edidit, & commentarijs illuſtrauit.]
eandem communionē mirè laudat Plutarch. in præcep.
6 connub.c.20. Verum iure † Regio acquiſita matrimonio
conſtante, ſiue à marito,ſiue ab vxore communia vtriq;
eſſe conſtat,& ob id inter eos diuidenda.l.j.ti.3.lib.3.Fori,
& l.j.tit.4.lib.5.in Regijs ord.l.14.15.& 16.atq; 60.eſt Tau-
rinis legibus. Quæ tamen leges ſunt ita intelligendę vt
locum habeant. poſtquam vir, & vxor ſimul cœperunt
cohabitare,& tpe,quo res acquiruntur adhuc cohabitat,

ita ſtyl.l.205.notauit Ioan.Lup.in d.rub.de don. inter vir.
& vxor.§.62. & Didacus à Segura in l. vnum ex familia.§.
ſed ſi fundum.ſol.2.ff.de lega.2. & probare videtur l.j.tit.
4.lib.5.ordi. Quod etiam apud Gallos communi vſu re-
ceptum eſt, ſecũdum Nicolaum Boerium deciſ.22.nu.33.
quamuis Ioan.Lup.hac in re ſit varius,in d.l.16.Taurin.ac
diſputet Chaſſ.in conſuetu.Burgund.rub.4.§.6.vbi tandẽ
teſtatur hanc opinionem comprobatam fuiſſe iudicio
prætorij Pariſienſis.idem profitetur Nicol. Boer. in con-
ſue.Bituricenſibus.titu.de conſuetud.matri.§.j.col.5.Si tñ
ſeparatio matrimonij facta ſit quo ad cohabitationem,
vxore eam petente propter adulterium mariti, ea bona,
quę a marito,etiam poſt ſeparationem fuerint acquiſita,
communia ſunt viro, & vxori:quia ex culpa viri cohabi
tatio ceſſauit. ſic notat Ioan.Lup.in rub.de dona.§.64.nu.
30.& idem in d.l.Taurina.16.nu.35. contra Didacum a Se
gura,qui in dicto §. ſed ſi fundum ſol.3. colum.3. contra-
rium tenuit, motus ex eo, quod ipſa vxor ſeparationem
petierat,non vir.Negari tamen non poteſt,dictam ſepa-
rationem factam fuiſſe culpa ipſius viri,non uxoris.com
probatur etiam Ioan.Lup.ſententia ex deciſione Neapo.
Thom.Gram.103.nume.88.

7 Secundò,† prædictę leges Regiæ locum habent etiam
in matrimonio putatiuo, vtriuſque coniugis bona fi-
de contracto,ex ratione cohabitationis, quæ hic vigorẽ
habet ex iuſta ignorantia.probat text. iuncta glo. quam
ibi notat Abb.in c.3.de don.inter vir.& vxor.idem tenẽt
Barb.in c.ex literis.de pig.nu.10.Ioan.Lup. in rep.rub.de
dona.§.62.num.23.& 36.colum.2.Roderic.Xuares in l.j. in
prin.titu 3.lib.3.Fori.& Didacus a Segura in tracta.de bo
nis conſt.matr.acquiren.ſol.8. colum.4. pro quibus adeſt
text.in l.4.titu.6.lib.3.ſori.Is tamen text.loquitur,quando
vxor iuſta ignorantia cohabitabat cum marito, ſciente
impedimento coniugij: quo caſu conſtat,ea commoda,
quæ ex matrimonio proueniunt,ad ignorantem,non ad
fiſcũ ita æquè ptinere,ac ſi verũ eſſet cõiugiũ. Nec mirũ;
cum iure Regio ea, q̃ coniux ſciens alteri ignorãti dedit
in dotem, aliumve titulum amittat,atque ea penes igno-
rantem maneant.l.50.tit.14.par. 5. q̃ quidẽ lex cõprobat
opinionem gl.in l.qui contra.C. de inceſt.nup.q̃ ex l.fi.ff.
8 de legat.j.dixit, data † in matrimonio putatiuo, coniugi
ignoranti,ab ipſo ſciente impedimentũ ſubeſſe, & con-
iugiũ minimè validũ eſſe,nõ ad fiſcũ, ſed ad ignorantem
pertinere.Qđ tñ iure Cæſareo nõ probatur,qa d.l.fi.ſolũ
vẽdicat ſibi locum in relictis in teſtõ,nõ in datis inter vi-
uos ex cã dotis,vel alio ſimili tit.ita Cynus, Iacob.de Ra-
uenna & Saly. in d. l. qui contra.Chaſſa.conſi.49.colum.j.
idem in conſuet.Burgund.rub.4.§.2.nu.5. ad id notans gl.
in l.præfectus,ff.de rit.nup.à qua ſententia non diſcrepat
l.cũ hic ſtatus.§.fi.ff.de don.inter vir.& vxo.ex qua,iuxta
literã,quæ receptior eſt,& a Gregorio Haloandro ꝓbaĩ,
cõſtat:donationem factã inter coniuges putatiuos mor
te non confirmari.quem tex.dicit ſing.Bald.in l.eam,quã.
nu.22.C.de fideic.& ibi Iaſ.col.7.Bald. Nouel.in tracta.de
dote,par.11.col.antepe.& Alex.in l.ſi cum dotem.§.fin.2.
col.ff.ſol.matr.[Quamuis dici poſſit Iuriſconſultũ in d.§.
vlt.de ea donatione tractare, q̃ fuerit facta coniugi non
ignoranti,ſed ſcienti impedimentũ,nẽpe à tutore pupil
læ a ſenatore,libertinæ,q̃ iuſtè ꝓtẽdere ignorantiam,aut
bonã fidẽ nõ poſſunt, vt tandẽ nulla ſit inter ius Cæſareũ
& regiũ differẽtia,qd probare conaĩ doctiſſimus Emma-
nuel Coſta in c.ſi pater.de teſt.verb.vxorẽ.nu.6.apud quẽ
poterit diligenter lector examinare,an eius rationes, q-
bus ad interpretationẽ Iuriſcõſultorũ in d.l.fi.& in d.l.p-
fectus & in l.2.§.per cõtrariũ.ff.de his quib.vt indig.ſub-
tili vtiĩ inductione,admitti iure poſſint.] Igiĩ, vt ad prin-
cipalẽ concluſionẽ redeam,d.l.4 non probat Abb.& glo.
ſuam ita exactè, vt eã ad id citantes opinantur.Nec tñ ab
opinione gl & Abb recedimus, licet Bald.in cap.iurauit.
de probat.contrarium aſſerat.ex l.j.iuncta gl.ibi,C.de cõ
dic.ob cauſ.dicens,pactum de dote lucranda,minimè eſ-
ſe obſeruandum in matrimonio putatiuo, quem ſequitur
Felyn.ibi, Bald. Nouel. in tracta. de dote.par.11.§.hacte-
nus.nu.29.& 23.Hippo.ſing.129.Alexan.in d.l.ſi cum do-
tem.§.fin.& Chaſſa.in d.§.2.nom.4.& 5.quorum opinio in

pacto de dote lucranda, in quo frequentius ipſi loquun-
tur,procedere poſſet.At in communione bonorum, quæ
matrimonio conſtante acquiruntur,falſa mihi videtur,
quia lex animaduertit vtriuſque coniugis commun ẽ in-
duſtriam, ac laborem, & communia conſortij, atque ſo-
cietatis onera,etiam ſi Alexan.Nouel.& Chaſſa.in ſpecie
contrarium teneant.

Porrò & illud quæſierim:num præmiſſa d.l.Regia,ſi ma
9 ritus matrimonio † conſtante,nactus ſit ex conſolidatio
ne vſumfructum fundi, cuius proprietatem ante matri-
monium acquiſierat,is vſusfructus cõmunis ſit ei & vxo-
ri?In qua q.Io.Faber in §.ſi cui fundus.Inſti.de leg.per illũ
tex.aſſerit,vſumfructum iſtum communem eſſe viro, &
vxori,vtpote conſtante matrimonio acquiſitum.cui etiã
ſuffragatur tex.in l.non quocunque.§.3.ff.de lega.j.vbi le
gato alicui fundo alieno, ſi legatarius eius proprietatẽ,
detracto vſufructu,ante diem legati emerit: qui tandem
vſusfructus legatario obuenit, hæres ſolum tenetur ſol-
uere ei quantitatem,quam is pro proprietate impendit,
non ęſtimationem vſusfructus,quaſi is lucratiuo ti.ei ob-
uenerit tẽpore conſolidationis.Qua ratione Fabri opi-
nionem ſequuntur Ang.ibi Chaſſ.in conſuetud. Burgun-
diæ,rubr.4.§.2.verſi.additio.nu.12.Nico. Boer.in conſue-
tud.Bituricenſ.titu.de conſuet. matr.§.2.colum. 5. & Ro-
der.Xuares in l.j.tit.3.lib.3.Flor.fol.vlt. quorum ſententia
pluribus rationibus falſa videri poteſt & primò, vſusfru-
ctus proprietati conſolidatus,iure proprietatis cẽſetur.
l.vſusfructus in multis.ff.de vſufruct.& in l.ſi proprietati.
ff.de iure dot. ergo cum proprietas communis nõ ſit, nec
erit vſusfructus.Secundò,id quod contingit ex cauſa ꝓ-
terita,abſque facto nouo,ad tempus cauſę primæ,& præ
teritæ referri debet omnino.argu.l. in ratione. in 1.§.Im
perator.ff.ad leg.Falc.l.Pomponius.in 2.ff.de nego. geſt.l.
Iulianus.§.non ſolum.ff.ad Macedon. igitur hic vſusfru-
ctus,ratione præuia proprietatis obueniens,non dicitur
ex cauſa lucri obuenire,ſed ratione illius tituli,quo pro
prietas fuit acquiſita.Tertiò,ea quæ accedunt rebus ma-
riti ex natura,ac propria vi,non ſunt vxori communia.l.
verum.§.penult.ff.pro ſocio.Nam ſi maritus,tempore cõ
tractus coniugalis, habeat fundum ęſtimationis publicæ
centum aureorum,& tamen conſtante matrimonio, idẽ
fundus ex intrinſeca ratione eſt effectus valoris mille au-
reorum:hoc augmentum intrinſecum valoris, non eſt
vxori commune.Quibus & alijs,quæ omittenda duxim⁹
adducor, vt exiſtimẽ Fabri ſñiam falſam fore,quam etiã
reprobat Carol. in conſuet.Pariſi.ti.j.§.30.q.50.verſicu.2.
Nec Faber conſentit Ioan.Lupi.in rub.de donat.§. 62.nu.
13.Is enim opinatur, æſtimationem vſusfructus non eſſe
vxori communem, fructus autem ipſos communes eſſe.
Quorũ primũ contra Fabrum ſtat, ſecũdũ noſtram cõtro
uerſiam nequaquam tangit,q̃ in æſtimatione vſusfructus
verſaĩ.Nec oberit tex.in d.§.ſi cui fundus.& in d.l.nõ quo
cunque.§.3.quia ibi legatario id tãtum ſolui debet,quod
pro ꝓprietate rei dederat:nec æſtimatio vſusfructus ſol-
uenda eſt, cum is ratione proprietatis obuenіat, alioqui
in vſufructu duplex lucrum concurreret.Nam legatari⁹,
ſoluto ſibi proprietatis pretio,ipſam habet titu.lucri, at-
que eius ratione vſumfructum, qui proprietati accedit,
ſi ergo ei ſoluatur vſusfructus,æſtimatio iterũ in vſufru-
ctu lucrum conſequeretur, quo ad eius ęſtimationem:qđ
aduerſus ius ciuile fieret,ex pulchra Theophili computa
tione in d. §.ſi cui fundus, & ex Barto. interpretatione in
d.l.non quocunque.§ 3.quo fit, vt ſi legatarius,ante finitũ
vſumfructum,illum emeret, eſſet ei pretium vſusfructus
ab hæredibus ſoluendum.quod Pau.Caſt.fatetur in d.§ 3.

Hinc infertur, vſumfructum communem eſſe viro &
vxori,ſi matrimonio conſtante fundo mariti accedat,nõ
ex iure proprietatis, ſed cauſa emptionis eiuſdem vſuſ-
fructus,Secundò ex his conſtat meliorationes in re mari
ti factas conſtante matrimonio, ipſi marito cedere, ea-
rum tamen æſtimationem communem eſſe etiam vxori.l.
Reg.9.tit.4.lib.3.fori,niſi res in q̃bus meliorationes fiant,
ſint ad primogenium pertinentia.l.46.Taurin. quam eſſe
contra priora iura aſſerit ibi Ioan.Lup.& in rubr.de don.
§.62.numero 16.

Tertiò

10 Tertiò ſubinde deducitur, † non eſſe vxori & viro cõmunem rem, quã vſucapere vir cœperat ante matrimonium, completa poſtmodum matrimonio conſtante, vſucapione. Iſtud enim lucrum ex initio pręſcriptionis ante matrimonium inchoatæ, paulatim ſua vi contingit. Hoc tamen cogitandum relinquit Io. Lupi. in d. §. 62. nume. 13. nec iniuria, cum ex facto, & poſſeſſione matrimonio cõſtante contingentibus dicta res in viri dominium tranſierit, vt notatur in c. ſi. de pręſcri. atque ideo communis videtur cenſendi, ex paulò ante pręnotatis, quibus plura addi poſſunt ex commentarijs Ioan. Lup. & ex Chaſſa. rub. 4. §. 9. & fin.

Nec tamen illud erit omittẽdum, legu Taurina 60. cau-
11 tum eſſe, † alterum ex coniugibus poſſe renunciare acquiſitis matrimonio conſtante, & idem prius prohauerat gl. in c. 2. de dona. inter vir. & vxo. quam præter Duct. ibi exiſtimat eſſe inſignem Roderic. Xuares in d. l. j. limit. j. idem notat Rota in antiquis deciſ. 842. & 2. in antiquioribus. ti. de pact. conducit plurimum ad hoc l. ſtyli. 223. Atque etiã matrimonio iam cõſtante dicta renunciatio fieri poteſt, ſicuti cenſet Ioan. Lupi. in rub. de don. inter vir. & vxor. §. 47. nume. 13. vſque ad nume. 21. & §. 63. & Nico. Boer. deciſio. 244. colum. 2. pluribus ad id citatis. Nam & maritus donationis cauſa poteſt repudiare hæreditatem ei delatam, nec ex hoc, vxori donatariæ facta donatio, erit nulla. l. ſi ſponſo. §. ſi maritus. ff. de dona. inter vir. & vxor. cui conuenit Regia l. 5. titu. 11. par. 4. Non enim is, qui donat, efficitur pauperior. Huic etiam opinioni pręcicti omnes conſentiunt. Vnde non obſtat l. 3. §. fin. cum l. ſequenti. ff. de dona. inter vir. & vxor. vbi maritus non poteſt abſque illius tituli prohibitionis vitio, iubere donaturo ſibi aliquam rem, vt eam vxori donet, quia aliud eſt repudiare legatum, vel rem delatam ſibi, aliud iubere donationem ei paratam, & oblatam, vxori fieri: hoc enim caſu ipſam donationem minimè repudiat, ſed recipit, ac demum eã vxori, ſeu ꝓprio nomine, fieri iubet. Ex quibus hæc obiectio ita tollenda eſt, quamuis alij eam conentur aliter ſoluere. Hinc etiam opinor, poſſe alterum ex coniugibus matrimonio conſtante lucris iam acquiſitis renunciare, nec ex hoc cenſeri debet, eſſe hanc donationem prohibitam inter virum & vxo. quia is, qui remittit lucrorum partem, vt conſtat, lucrum repudiat, non amittit aliquid ex bonis, quæ antea habuerat: is autem, cui donatio fit, nihil acquirit, ex quo fiat locupletior, ſed tantum id agit, ne id, quod laboribus forſan maximis acquiſiuit, pro parte ad ocioſum coniugem deferatur. ita me herclè opinor hanc rem diffiniẽdam eſſe. Nec enim video apertè id ab alijs exponi, etiam ſi vltimam hanc concluſionẽ probare expreſſim videantur Ioan. Lupi. in d. §. 47. nume. 18. & Anto. Gomezius in d. l. 60. Taurin.

12 Deducitur etiam ex his † hanc renunciationem fieri poſſe, etiam ſi is, qui repudiat, creditores habeat. Neque hi poſſunt cõqueri, ex fraude lucra illa fuiſſe repudiata, cum is, qui repudiat, nihil ex proprijs bonis, ſibi iam perfectè acquiſitis, dimittat. Nec ex eius repudiatione alter quidquam conſequatur, ſed id agit iſthęc renunciatio, ne renuncians acquirat. Sic Deci. reſpondit conſil. 260. dicens virum poſſe omittere lucrum dotis, quod ſibi lege municipali defertur. & id probat text. optimus in l. qui autem. vbi Barto. in princip. ff. quę in fraud. credit. quo probatur poſſe habentem creditores legatum, cuius dies etiam ceſſerat, omittere, quem text. egregiè notant Ange. & Iaſon in §. item ſi quis in fraudem. de actioni. nume. 121. & explicat inſigniter illum text. Carol. in conſuetud. Pariſienſ. tit. j. §. j. in glo. 3. q. j.

Hinc etiam, attenta hac coniugalis cohabitationis ra-
13 tione, lege † Regia filius, contracto matrimonio, liberatur à patria poteſtate. l. 47. Tauri. Ex qua lege ceſſat dubiũ, an iſta exẽptio à patria poteſtate, habeant locũ in matrimonio de præſenti, nondum ſequuta copula: ſiquidem lex illa exigit nuptiarum ſolennitatem, quam quæſtionem tractant quo ad regnum Franciæ, vbi eadem eſt lex. Tiraquel. in lib. de iure maritali. l. 14. & Nicol. Boer. in conſuet. Bituric. titu. j. §. 4. colum. 4. & tit. de conſuetud. matrim. §. 2. colum. 5.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Vir & vxor tenentur ſibi inuicem reddere coniugale debitum.*
2 *Coitus coniugalis, an ſit peccatum ante ſolennem nuptiarum benedictionem?*
3 *Coitus coniugalis intra locum ſacrum illicitus eſt.*
4 *Maritus an licitè cohabitare valeat cum vxore adultera.*
5 *Debitũ coniugale licitè denegatur propter inceſtũ, nec poteſt exigi.*
6 *Iuuentutis cauſa diſpenſat epiſcopus, vt is, qui inceſtum commiſit, poſſit exigere debitum coniugale.*
7 *Debitum coniugale, an licitè exigatur, vel reddatur ab eo, qui dubitat matrimonium valuiſſe.*
8 *Dubius qualiter quis poſſit eſſe, verum liceat ſibi aliquid agere.*
9 *Ex duobus neceſſariò imminentibus, quæ tamen illicita eſſe videntur, non peccat qui alterum, modò tutius, eligit.*
10 *Dubium ſpeculationis à dubio practico differt.*
11 *Contrahens cum ſerua, quam tamen liberam eſſe putauit, detecta ſeruitute non tenetur, etiam præcipiente iudice, ei debitum reddere.*

§. SECVNDVS.

1 POSTREMO, ex hoc primo † coniugalis contractus effectu conſtat, virum teneri ad reddendum debitum vxori, & vxorẽ ſimiliter viro, iuxta Apoſtolorum j. ad Corin. cap. 7. cap. j. 33. quęſt. 5. cap. tua nos. in 2. de iureiu. notat Magiſt. & ibi Thom. ac Palud. in 4. ſenten. diſtinct. 32. Syluest. in verb. debitum coniugale. & plerique alij paſſim eandem rem tractant. In qua tamẽ aliqua pręnotare libuit, & primo, coitum coniugalem non omnino licere ante ſolennem benedictionem nuptiarum, imò mortale crimen eſſe coniuges tunc coire. Palud. in 4. ſenten. diſtin. 28. in princ. quem Florent. ſequitur 3. par. tit. j. c. 16. §. j. argu. tex. in cap. conſultatio-
2 ni. de ſponſalibus. Id † verò negant Ange. in verb. debitũ. §. j. & Syluest. §. 6. ſub eodem verbo, dicentes, non eſſe peccatum mortale, niſi ſequatur ſcandalum. Facit tex. in cap. noſtrates. 30. quęſt. 5. in fine. Quin & Caie. ſecundo Tomo opuſculorum, quæſt. j. de vſu matrimonij, & in ſumma verb. matrimonialis vſus peccatũ. verſic. 8. aſſerit in dicta carnali copula ante benedictionem, frequẽtius committi tantum veniale peccatum, ſi contemptus deſit. quod etiam Thom. ſenſit in quarto ſententia. diſtin. 29. ar. 2. Nec confeſtim propter ſcandalum erit mortale peccatum, cũ ruina, cui occaſionem præbet, veniale crimen inducat.

3 Secundò aduertendum eſt † in eccleſia, ſacriſve locis hanc coniugalem copulam minimè licere. Imò mortaliter peccaret, qui ad vxorem carnaliter in eccleſia accederet. ita Palud. in 4. ſenten. diſtin. 32. quæſt. j. ar. 3. & Caieta. in ſumma. in verbo, matrimonialis vſus peccata. §. 6. Atque ex hoc eccleſiam pollui, & indigere recõciliatione: notat gl. communiter ibi recepta. in cap. vni. de conſecra. eccleſ. vel alta. in 6. quam etiam ſequitur Ioan. de Selua. in tracta. de beneficio. j. par. quæſt. 5. requiſito. 7. notat idem Specul. lib. rationali diuino. officio. titu. de dedicatione eccleſ. & eſſe hanc opinionem communem aſſerit Angel. in ſumma, in verb. conſecratio. 2. quæſt. 7. licet glo. in cap. in eccleſijs. de conſecra. diſtin. j. teneat eccleſiam ne quaquam pollui ex coitu coniugali, quam ſequitur Henr. in cap. fin. de conſecr. eccleſiæ. & idem aſſerit Regia l. 20. tit. 10. par. j. quę tamen opinio tunc procedere poſſet, quando coniuges in eccleſia longo tempore obſiderentur. vti Syluest. opinatur in uerbo, conſecratio. 2. quæſt. 5. & verb. debitum. quæſtio. 3. & Ioan. Maior. in 4. ſentent. diſtin. 32. quęſtio. j. colum. 3. & Alfonſus à Caſtro lib. j. de poteſta. legis pœna. cap. 7. documento 2. ex hoc etiam dicentes, nullum hic peccatum mortale committi loci ſacri cauſa. Tametſi Caiet. in hoc contrariã ſententiam probauerit in Summa dicto §. 6.

4 Tertiò, nec illud omittendum eſt † turpe eſſe marito carnale commercium habere, ſeu vitam agere cum vxore adultera, quæ nõdum pœnituit. c. ſi vir. de adul. c. quẽadmodum. de iureiu. cap. j. & c. ſi quis vxorem. 32. q. j. l. 2. §. lenocinij, & l. mariti lenocinium. ff. de adult. l. 2. vbi glo.

C.eo.titu.Regia l.7.titu.17.par.7.Lupi.in cap. per veſtras. 3.notab.§.21.num.23.atque mortaliter peccaret maritus reddens debitum vxori publicæ adulteræ, niſi ſcandalũ ab eo vitetur, & vxoris correctio ſalua ſit. ex Caieta. in ſumma, verb.matrimonialis vſus.c.10.& in opuſculo.27. qq. cap. 26.. Et quamuis coniugi adulterio etiam ob occultum adulterium poſſit alter debitum coniugale negare, quod alibi tractabitur, ipſe tamen adulter abſque peccato poterit debitum petere vel ab ignorante coniuge, vel à ſciente, modò ab inuito per vim illud exigat, ut idẽ Caiet.probat lib.17.reſponſio. cap.4.quia adulter nõ eſt lege diuina, in interiori, aut exteriori foro ipſo iure priuatus iure petẽdi ab altero cõiuge debitũ, licet cõtrariũ notauerit Ambr.Cath.lib.5.cõtra Caie.in tract. de matri. ſacram.alioqui ſequeretur, adulterium occultum nõ poſſe petere à coniuge ignorante adulterium debitum coniugale, quod perquam durum eſt, imò falſum eſſe opinor.[atque ita Caiet. opinionem ſequuntur Domi. Soto in 4.ſenten.diſtin.36.quæſt.vnica.artic.3.& Petrus Soto in inſtitutione ſacerdotum.c.de matr. lectione 16.]

5 Quartò, † ob inceſtum cum affini commiſum licitè denegatur coniugale debitum.c.j.& c.tranſmiſſæ.de eo qui cogno.conſan.vxo.ſuæ. ẽt ſi is qui denegat, ſciens inceſtum ab altero commiſſum fuiſſe, iam ſemel debitum cõiugale reddiderit eidem, ſecundum Ant.Card. & Abb.in d.c.tranſmiſſæ.poſt antiquiores ibi.Imò ſi committens inceſtum ſit iuuenis, non ex hoc ei licebit debitum coniu-
6 gale exigere abſq; diſpenſatione. Iuuentus † autem erit cauſa iuſta impetrandi diſpenſationem. gl. communiter recepta in c.2.de eo, qui cogn.conſan, vxo.ſuæ Syl.ueſt.in verb.matrimoniũ.7.vlt.impedimẽto.& idẽ in verbo, luxuria.verſ.5.& Regia l.13.ti.2.par.4.cõtra gl.in c.in adoleſcẽtia.33.q.2.Hinc not.Flor.3.par.titu.j.cap.19.col.2.inceſtuoſum iuuenem, ſponſum tamen de præſenti, ante conſummatum cum ſponſa matrimoniũ, ad alterum ex duobus teneri, vt vel impetret diſpẽſationem ab epiſcopo, ſaltem ad exigendum debitum, vel religioſi profiteatur, ne cogatur cohabitare cũ cũ vxore imminente periculo animæ propter exactionem debiti coniugalis. nec aliàs erit immunis à peccato mortali. Ex quo apparet, poſſe epiſcopum in hoc, diſpẽſare, quod etiam notauit Palud. in 4.ſenten.diſt.34.q.j.ar.2.& Flo.3.par.tit.j.c.16.§.4.qui tenet, poſſe epiſcopum diſpenſare cum eo, qui commiſerat inceſtum, vt nouiter matrimonium contrahat cũ ea, cum qua nullum canonicum adeſt impedimentum, ſiquidem cõmittẽs inceſtum cum affini, impeditur matrimonium cõtrahere, vt iam alibi diximus.Sylueſt. in idem nota.in præcitatis locis, reprobans glo.in dicto cap.in adoleſcentia quæ voluit in vna opinione, quã refert, iuuenẽ poſſe matrimonium contrahere ſine diſpenſatione, non obſtante crimine inceſtus.idem quod Pal.no.Abb. in c.j. de eo, qui cogn.conſan.vx.ſuæ vbi addit, etiam circa cõmunem iuuentutis poſſe epiſcopum diſpenſare, vt is qui conſanguineam ſponſæ de futuro cognouerit, matrimonium cum legitima, nec impedita fœmina contrahat.ex quo idem Abb.in c.tranſmiſſæ.eo.tit. argumentatur, poſſe epiſcopum diſpenſare, cauſa iuuẽtutis, ſuper exactione debiti coniugalis, cum ipſo, qui cognouit carnaliter affinem.quod ex Archiepiſ.Flo.modò notauimus. Video tamen à pleriſque dubitari, an id, quod Docto.fatẽtur, nempe epiſcopum poſſe diſpenſare cum eo, qui conſan. vxoris cognouerit, vt debitum poſſit exigere iuuentutis cauſa. procedat in hoc ſenſu, vt debitum exigat ab ipſa vxore, cuius conſanguineam cognouerit, & ſanè poſſe epiſcopũ in hoc diſpenſare apertiſſimè concedunt Flor. in dictis locis, & maxime d.c.11.col.2.Palud.in d.ar.2.Syl. in verbo, luxuria.q.4.nec hi Doct. poſſunt duntaxat intelligi ad hũc effectũ, vt exigat maritus debitũ ab vxore legitima, cuius cõſanguineã minimè cognouerit, licet aliter inceſtũ cõmiſerit, ẽt cũ affini: nã hic ſenſus nequaquã excludit p̃miſſam opinionẽ, quã ita expreſſim aſſerũt auctores p̃fati, vt eorũ authoritas manifeſta ſit.Sed tñ nullibi in iure, ni fallor, eorũ ſñia efficaciter ꝓbat̃, quo fit, vt licet cõcedã, epiſcopũ poſſe diſpenſare, vt cõmittens inceſtũ cũ affini iuuentutis cã, vel vxorẽ ducat, vel ab vxore legitima, nulloq; affecta impedimento, debitũ exigat, nego tñ epiſcopi diſpenſationem ſufficere, vt is, q vxoris conſanguineam fornicariè cognouerit, poſſit ab eadem vxore, quam dimittere non põt, coniugale debitũ exigere.quod probatur, nam in hac ſpẽ non tm̃ ob inceſtũ ꝓhibetur is debitũ exigere, ſed ẽt ex eo, ꝙ vxor propria, eiuſdem maritis affinis ſit, quia maritus ipſe eiuſdem vxoris cognatam carnaliter cognouerit: hoc verò impedimentũ affinitatis à ſolo Rom.Põti.tollit̃, igit̃ & licẽtia exigendi debitũ ab affini p eũ tm̃ concedi põt, nõ p epiſcopum. quam argumentationẽ ex Sylu.collegi in verb.matrimo.7.q.9.verſ.11.& Th.quodlib.3.ar.18.verſ.ad primũ.

Porrò dubium in hoc tractatu inſigne eẽſeri ſolet † an ex præcepto iudicis maritus reddere teneatur, & poſſit debitum coniugale fœminæ, quam ſcit, vt credit eius vxorem non eſſe, ob aliquod impedimentum, quod ipſe apud iudicem probare nequit. In quo tria diffinire oportet. Primum quidem id manifeſtum eſt, vxorem, ſeu maritum certò ſcientem, matrimonium illud nullum eſſe, quocunque iudicis præcepto non poſſe debitũ alteri reddere: agit enim contra ſcientiam. hoc eſt equidem, quod ꝓbat tex.in c.inquiſitioni.de ſen. exco. in eius prima parte.& in c.dominus.de ſecund.nup. Nec in hoc quidquam refert, ſit impedimentum matrimonij ex lege diuina, naturali, an humana, vt probat Ioã. à Medina, de reſtitu.q. 19.aduerſus Hoſt. in c.propoſuit.de coniug. ſeruorum. 7

Secundò, maritus, qui leui coniectura, ſeu argumento dubitat de valore coniugij, exploſa dubitatione, credens matrimonium legitimum eſſe, exigere, ac reddere poteſt coniugale debitum.tex.in eod.c.inquiſitioni.2.par.quem præter alios ibi ita intellexit Adria.quodli.2.ar.j.

Tertium eſt, quod maius diſcrimen habet, an is, qui dubitat, matrimonium firmum eſſe, ob aliquod impedimentum, quod nõ poteſt coram iudice probare, ex præcepto iudicis teneatur reddere vxori debitum. Et Roma.Pont. in eod.c.inquiſitioni.par.vlti.aſſerit, debere maritum, ẽt dubitantem reddere debitum vxori, non tamen exigere. & idem in dicto cap. dominus. ſtatuitur, vbi vxor dubitans de morte prioris mariti, tenetur reddere debitũ ſecundo, non tamen poterit exigere, & tamen vtroque caſu agit reddens debitum contra dictamen conſcientiæ. Is etẽ'im, qui dubius, an ſibi liceat abſque mortali crimine quidquam agere, id agit, exponit ſe periculo peccandi mortaliter, igitur mortaliter peccat. Nam qui amat periculum, peribit in illo, Eccle.c.3.c.literas.de reſti. ſpolia.c. in præſentia.de ſponſa. Verum Adria.in quodlib. 2.ar.3. ſic interpretatur tex.in d.c.inquiſitioni. vt maritus teneatur reddere debitum, depoſito tamen illo dubio, ex eo ꝙ ab altero coniuge illud exigatur. vnde priuſquam ab altero coniuge debitum exigatur, maritus dubius exigere non poteſt, cum illud dubium nondum depoſuerit. at ſecuta exactione alterius, iuſtè poterit illud dubium deponere, ac reddere, & demum exigere. Ex quibus id conſequitur, nunquam licere dubitãti nec reddere, neç exigere, niſi dubium depoſuerit. Sed hic intellectus optimo iure refellitur à uiro doctiſſimo Marti. Naua.in c.ſi quis autem.de pœniten.diſt.7.nu.101. Sat enim eſt manifeſtum, Rom.Pont.in dicto cap.inquiſitioni.par.vlt.loqui etiã dubio exiſtente, & nondum exploſo. Igitur idem Marti.Na-
8 ua.aliter † arbitratur rẽ hanc diffiniendam fore, dicens, poſſe quem in vna, & eadem re dubium eſſe quo ad vnũ effectum, certum autem quo ad alium. Sic enim vir dubi° eſſe poteſt, an matrimonium tenuit ad effectum exigendi debitum, & demum credere matrimonium valuiſſe ad effectum reddendi debitum exigẽti. Quo fit, vt in d.c.inquiſitioni. vir dubius, nõ exigat licitè debitum, at ſine peccato reddat exigẽti. Ad primũ.n. dubius eſt, cũ in nõ exigendo nullũ ſit periculũ, nec fiat alicui iniuria: quo ad ſcdm verò definit eſſe dubi°, q̃a ſi dubitaret, iniuriã facere coniugi, ꝙ vberrimè, ac pigui, ꝙ aiũt, Minerua ipſe explicat.
9 Scdo põt ẽt hic notari, † periculo vtriq; imminẽti, nõ agere quẽ cõtra cõſciẽtiã, ſi ipſe id eligat, qđ tutius ẽ, ac certi°, ex duob. quorũ alterũ neceſſario agere dẽt.c.duo mala.13.diſ.c.iuuenis. de ſponſa. c.quãto.de conſuet.vbi tex.optimus, & in c.nerui.13.diſt.vbi eleganter idẽ explicat

cat Gregor.& ita conſuluit Ariſt.lib.2. Ethic.c.9. nullum etenim tps incidere pôt,quo ſit neceſſe cuipiam turpiter agere. Sic ſanè ſi duo præcepta contentionem venerint, ex recta ratione vir prudens id aget, quo grauius malum effugiat, quemadmodum explicat Sepulueda in dialogo de ratione dicendi teſtimonium. c. 9. Vbicunq; etenim duo præcepta contraria circa idem factum concurrunt, illi obtemperandum eſt, quod arbitrio diſcreti viri potiorem obligandi vim habet,tunc verò alterius ſoſpenditur obligatio,ſecundum Adria.quodlib.j.ar.2.ad nonum. ſenſit Ariſt.dum lib. 5.Eth.c.3.ſcribit, minus malum boni vicem habere,ſi maiori comparetur malo. Cui adde quę hac in re ſcribit Sot.c.3.ad Rom.& lib.6.de iuſt.& iure.q.j.ar.5.ad ſi.Vir autem qui de ualore coniugij dubitat, anxius eſt:alterum.n.oportet agerę, vel denegare debitum vxori exigenti, ac iudici reſiſtere, vel debitum reddere contra conſcientiam. Ex quibus tutius certè eſt reddere vxori debitum,& iudici obedire,ne frangat coniugalis conuentionis legem, ac violet iura obedientiæ. Nec eſt ſecurius hiſce periculis irretito,velle à periculo fornicâdi abſtinere.Hoc ipſum erit dicendum,nullo dato præcepto iudicis, ſed coniugę ex iure coniugali debitum exigente,iuxta c.dominus.de ſecund.nup.Cui tandem interpretationi ſubſcribit Domi.a Soto huius Salmanticenſis academię inſignis Theologiæ profeſſor,vir quidem,cum moribus & doctrina, tum prioris munere, quod in Diui Domi.conuentu iterum meritiſſimè obit,ornatiſſimus. Is inquam in relectione,de ratione tegendi & detegendi ſecretum membro tertio.quæſt.3.ſic hoc dubium miro ac perſpicaci,quod ſortitur,ingenio explicat.

Sed & tertiò ab huius rei cognitione minimè abhor-
10 ret,† ſæpiſſimè euenire,quem eſſe in vna & eadem re dubium ſpeculatione,certum verò in praxi. Id aût contingit,ſi quis dubitet matrimoniû,quod verbis contraxit,ratum ac legitimû fuiſſe, & tñ non dubitat, quin teneatur coniugi exigenti debitum reddere. Huic verò permiſſum eſt,hoc in dubio reddere debitum, quia non agit contra conſcientiam practicâ,quæ circa actus humanos verſat, ex dubio praxis,ſed ex dubio ſpeculationis,quæ nihil do opere dictat,nihilominus actionem exequitur,quod pôt optimè conuenire. c.dñs.de ſecund.nup.& c.inquiſitioni. in ſi.de ſent.excom.docet Io.à Medina,de reſt. q.17. Vndo dubium practicum à dubio ſpeculatiuo maximè differt. Nec libet in hoc vlterius inſiſtere, cum apud prædictos Doct.longiorê,atq; expreſſiorem huius dubij tractatum quis legere poſſit. Id enim tantum egimus,vt ſemotis his, quæ hanc rem obſcurare poterant, ipſum iurium diſtinctam interpretationem traderemus.

11 Hinc infero, † non teneri côtrahentem matrimoniû cû ea,quam putauit liberam eſſe,reddere ei debitum, êt præcipiente iudice,ſi modò dubitat an ſerua ſit,ſecundû Tho.in 4.ſent.diſt.36.in fine. Ioan.And.Abb.& communê in c.propoſuit.de coniug.ſeruo.quinimò cum perplexus ſit atq; dubius,& in periculo conſtitutus,id qd tutius eſt, eligere debet.Si enim reddit debitum animo non maritali, fornicatur:ſi verò maritali,grauè diſpêdium incurrit,quippe qui innitus matrimonium cum ſerua contrahere cogitur,ſi non reddit,iudici reſiſtit,ac ius coniugale violat.Igitur in hoc dubio ſanius erit id eligere,ex quo minus malum & incommodum naſcitur. quæ notanda ſunt,ad intellectum tex.in c.ſi quis ingenuus.29.q.2. nam & hæc aſſerit Ioan.à Medina in d.q.17.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Plures vxores habere, an ſit iure naturali, vel diuino prohibitum.*
2 *Plures vxores habere, qua ratione ſanctis patribus licuerit.*
3 *Vxor tenetur abſentem maritum omnino expectare.*
4 *Mors mariti abſentis, qualiter probetur.*
5 *Maritus, vel vxor, matrimonium ſecundum contrahere nequeunt,etiam ſi primum non ſit carnali copula conſummatum.*
6 *Secundas nuptias contrahens, viuente primo coniuge, qua pœna puniatur.*
7 *Lex Regia intelligitur, quæſtio.6. eſt titu. 15. lib. 8. in Regijs ordinat.*

§. TERTIVS.

EX vinculo coniugali conſtat fides, in qua hoc attenditur, ne quis ad alterius coitum accedat. Is.n.coitus eſſe adulterinus, vt planè conſtat. Sed & cauendum eſt,ne quis eorum alium coniugem quærat priori viuête. Nam quatenus matrimonium ſacramenti bonum ſortitur, vinculum gignit huius ſocietatis,& id indiſſolubile. qua ratione paucis circa hoc vinculû prænotatis,de mrimonij diſſolutione tractabimus.

Porrò ſi matrimonium id habet peculiares,vt alter ex coniugibus alium coniugem minimè quærat,accipiatve,
1 † cur aliquando licuit plures vxores habere? & id vr̃ ſanctis viris permiſſum fuiſſe. Imò, hoc ex more eis licuiſſe, probari conſtat in c.obijciuntur.32.q.4.quod caput vulgati codices Ambroſio tribuunt,quib.deceptus idem fecit Virg.Polydorus lib.5.de inuent.rer.c. 5. cum ſit deductum ab Aug.lib.22.contra Fauſtum.vbi c.47. eſt ille tex. à principio vſq; ad verſi. ſicut. qui quidem verſi. deducitur à c.48. Hinc & Mag.ſent.diſt.33.q. 4.illius canonis verba Aug.tribuit,qui lib.16.de ciuit.Dei,c.38.ſcribit,eo tpe nulli prohibitum fuiſſe,plures vxores accipere multiplicandæ poſteritatis cauſa. [Sed & Ioſephus lib. 17. antiquit.cap.j.aſſeuerat,Iudęis more maiorum licuiſſe plures eodem tpe vxores habere.] Diuus verò Thom. in 4. ſent. diſt.33.q.j.ad primum,aſſerit,côſuetudinem potuiſſe inducere, vt liceret plures ſimul accipere vxores,cum hęc permiſſio non ſit contraria primis iuris naturalis principijs,quamuis repugnet concluſionibus ferè deductis ab eiſdem iuris naturalis principijs. Hoc ipſum probare conatur Coloni.concil.tract.de matr.cap.incipienti,Cæterum nec naturæ, dicens, Occulta lege naturæ comparatum eſt,vt quę principâtur ſingularitatem ament, quę autem ſubdita ſunt,non ſemper ſingula ſingulis,ſed ſi ratio naturalis,vel ſocialis admittat,etiam plura vni domino ſubduntur. Vnus verò ſeruus pluribus dominis commodè ſeruire non poteſt, at plures ſerui nô ſine decore vni domino ſubduntur. Itaq; cum in nuptijs vir principantis,mulier verò ſubditi,vicem gerant contra naturâ nuptiarum non eſt,vnum virum plures ducere,ſed vnam pluribus viris nubere planè contra naturalem rationem eſſe,quis non videt? Hactenus his verbis Thomæ ſententiam comprobat idem Colonienſ. concil. quæ quidem verba legi poſſunt & apud Aug.lib.j.de nup.& concupiſcent.c.9.& in lib.de bono viduitatis. c.7. Vñ conſtat, nô eſſe côtra ius naturale propriû, plures vxores vnô virû accipere. quod Magiſter profitetur in 4.diſt.33.poſt Diuû Aug.& ibi Io.Maior.q.j.idem not. Nam & Iulius Cęſar,authore Suetonio in eius vita. c. 52. legem ferre Ælio Cinnæ Tribu.plebis iuſſit, qua,vxores,quas,& quot quiſque vellet ducere,liberorum quærendorum cauſa liceret. Valentinianus etiam Imperator lege conceſſit, vt omnes qui voluiſſent,bina matrimonia ſuſciperent,addens populoſas diu fore gentes,quia hoc apud eas ſolenne fuerit. Cuius rei teſtis eſt Paul. Diaconus lib. 11. Eutropij libris addito in Valente. Socrates item in hiſtoria Tripartita lib.8.c. 11. pluraq; ad hanc rem adducit Tiraq. 7. leg. connub.nu.15. Verum id quod Thom.opinatur,conſuetudine potuiſſe licere plures vxores accipere, non eſt admittêdum ex eodem Tho. in lib.contra Gentiles.& in d. diſtinct. 33. quæſtio.j. artic.2.vbi verſi. reſpondeo dicendum ſeipſum explicat apertius,dicens, nec lege humana,nec conſuetudine, pluralitatem vxorû permitti poſſe,nec vnquam licere,aut licuiſſe. Nam & ſi legi naturali propriæ, habere plures vxores non refragetur, contrarium tamen eſt legi quaſi naturali, in qua ſolus Deus diſpenſare poteſt,vt ipſe Thomas docet in d.art.2. & præterea aduerſatur hæc pluralitas,vxorum inſtitutioni diuinæ,ex qua matrimonio accipienda erat vna tantû vxor, non plures. Scriptum enim eſt, Adhærebit vxori ſuæ. Itê, Erunt duo in carne vna. Nam & Dominus noſter,quoties de connubio loquitur,maritos,aut vxores nunquam nominat, ſemper autem vxorem, aut virum. Et Apoſtolus Paulus in remedium libidinis ſuadet, vt ſuam vnuſquiſque

que habeat, nunquam ſuas dicit, quod pulchrè diſſerit
2 Inno.3.in c.gaudemus de diuor.† Ideo ex communi inter
terpretatione dicẽdũ eſt ſanctis patribus ex reuelatione
diuina id licuiſſe.quod probat tex.in eod.cap.gaudemus.
§.nulli.Magiſt.& Tho.quæſt.j.ar.2.Palud.q.j.ar.j. & Ioan.
Maior.quæſt.j.in 4.ſent. diſt.33.& Floren.3.par.titu.14.c.
20.§.2.vbi poſt Palud. hanc eſſe communem opinionem
fatetur.& Ioan. Dried. de libertate Chriſtiana, pag. 163.
Ambroſi.item Cathari.lib.5. contra Caiet. cap. de ſacra-
men.matrim.eandem comprobat.[probat latè Alfonſus
à Caſtro de hæreſibus, verbo, nuptiæ. hæreſi 4. Hoc ete-
nim permiſſum fuiſſe procuratione, ac diuina diſpenſa-
tione, aſſeuerat Iuſtinus martyr. in dialogo cum Tripho-
ne.]id etiam confirmat Colonien.concilium, explicans
diſpenſationem hanc à ſummo Deo conceſſam fuiſſe ad
prænunciandum vni viro.ſ.Chriſto, plures vxores, ſcili-
cet, ſynagogam, & Gentium multitudinem, veluti in vnũ
corpus eſſe iungendas.Atque ita factum eſt, vt hac præ-
figurata coniunctione, in Chriſto Ieſu completa, lege gra
tiæ vetitum ſit plures vxores accipere.Matth.19.Quicun
que dimiſerit vxorẽ ſuam, & aliam duxerit, mœchatur.
Igitur & qui ea retenta aliam duxerit, mœchabitur.Cur
enim ſi quis propria vxore viua alteram duxiſſet, adulter
eſſet, ſi multas ſimul habere ius, faſque eſſet?his omnibus
compertum eſt.vni viro plures vxores adiungi non eſſe
contra prima principia iuris naturalis, nec contra ius na
turale proprium, ſicut eſſet vni fœminæ plures viros
aptare.Quorum vltimum aduerſus Platonem damnat La
ctan.lib.3.diui.inſtit.cap.21.eſſet enim proles incerta om
nino.Sed vtrunque inſtitutioni matrimonij, iuri quaſi na
turali, ac legi Euangelicæ contrarium eſt. Atque hoc pa-
cto defendi poſſunt Durand. in d.diſt.33.Caie.& alij, qui
exiſtimant multitudinem vxorum iuri naturali minimè
repugnare.Sunt itidem, & ad hanc reſolutionem intelli-
gendi, qui opinantur eſſe naturæ contrarium, ꝙ quis ac-
cipiat duas vxores, & idcirco Lamech primum contra
naturalem inſtitutionem duas vxores accepiſſe, Geneſ.
4. quam ſententiam poſt alios defendere conatur Ioan.
Arboreus lib.10.Theoſophiæ.cap.j.
Hinc apparet coniugem abſentem expectandũ fore,
3 † nec ex dierum longo interuallo ante compertam ab-
ſentis mortem, matrimonium cum alio contrahi poſſe.
capitu.in præſentia.de ſponſ.vbi Doct.hoc notant, Abb.
Socin.& Barb.col.antepen. in cap. quoniam frequenter.
§.porrò. vt lite non conteſta. Ex quo probatur vxorem
certam eſſe oportere de morte viri, priuſquam alteri nu
bat, alioqui etiam ſi mortuum eſſe virum, ex aliquot con
iecturis opinetur, & matrimonium cõtrahat, nec à pec
cato, nec a pœna immunis, ac libera iudicabit.ſecundũ
Abb.in d.cap.in præſentia.poſt glo.ſi.ibi. & Regia l. idem
probatur.l.7.titu.15.lib.8. in Regijs ordi. quamuis gl.2.in
d.c.in pſentia. Ant.& Præp. velint tenere vxorẽ a pœna
liberam eſſe, ſi contrahat ſecundum matrimonium ex ve
riſimili cõiectura mortis prioris mariti, nõ tñ ex hoc poſ
ſe eccſiaſticũ iudicẽ licentiã ei exhibere, vt alteri nubat.
4 Mors autem † viri qualiter probetur, vt inde poſſit cer
ta reddi vxor arbitrio iudicis relinquitur, ſecundũ Abb.
& Præp.in d.c.in pſentia.& Auſrerian capel. Tholoſana.
316. Hoc tamen iudicis arbitrium inſtrui debet ex pluri-
bus, adducunt gl.Barto. & Saly.in l.ſi quidem. C.ſolu.ma-
trim. Corſ.in ſingu.in verb.mors.Corn.conſi.50.j.volum.
Alex.conſi.155.in 4.vol.& conſi.4.nu.15.in 2.vol.& Chaſ.
in conſuetu. Burg. in proœ. fol. 10.& capel. Tholo. 312.
optimè Nicol.Boer.deciſ.288.& Socin.Iun.conſi.26. vol.
1.quibus adiungi meritò poteſt l.Regia 14.titu.14. par.3.
Hic tamen omittendum non eſt ab eccleſia non eſſe dirι-
mendum matrimonium contractum ab exiſtimantibus
nullum ex primo coniugio impedimentum ſubeſſe, ta-
men abſque probatione mortis prioris coniugis, ſeu ab-
ſque certitudine, quam canones exigunt. Poteſt enim eſ-
ſe hoc ſecundum matrimonium validum, & ideo fieret
iniuria huic ſecundo matrimonio, quod certius modò ap
paret ex ea, quæ verſatur, dubitatione, vt probat tex.in
c.dñs.de ſec.nup.vbi gl.Hoſt.Io.And.Præp.hoc idẽ ſẽtiũt.
[legito tñ ad hæc Dom.Sot.in 4.ſen. diſt.37. q. vlt. col.vlt.

5 Hoc autem vinculum † coniugale etiam ante carnalẽ
copulam vim propriam, & indiuiduam habet conne-
xionem, ex diuina inſtitutione.Vnde fit, vt priori matri-
monio, nondum conſummato, nec liceat poſterius con-
trahere, nec ſi contractum fuerit, valeat, nec præferatur
priori, etiam ſi poſterius ſit carnali copula conſummatũ.
c.ſi.c.licet.de ſponſ.duor. Nec refert à quibuſdam Rom.
Pontiſ. quandoque iudicatum fuiſſe poſterius matrimo-
nium conſummatum carnali coniunctione eſſe priori
nondum conſummato præferendum, vti refert Alex.Ter
tius in d.c.licet.quia dicti Rom.Pontiſ.non ita iudicarũt
legem condendo.Nam & ſi Hoſt.ac cæteri in capitu.ſi.de
ſponſa. duo. dixerint Papam poſſe condere legem, qua
matrimonium primum nondum carnali copula conſum
matum, per ſecundum coitu accedente, diſſoluatur, ſicuti
poſſent ipſi Rom. Pontiſ. diſpenſatione matrimonium
ratum nondum conſummatum dirimere, quorũ vltimũ
Caiet.etiam comprobat, tamen Abb.in d.cap.ſi.prædicta
Hoſt. opinio diſplicet, nec defendi iure poteſt, ex his,
quæ dicentur interius, hoc ipſo c.§.4. num. 13. Ex quo et
poteſt perpendi intellectus ad tex.in d. cap.ſi. an ſit eius
deciſio ſeruanda in matrimonijs ante illam decretalem
contractis.in quo cõis eſt Doct.ibi ſententia, ꝙ matrimo
nia ſecunda carnali copula cõſummata ante illum tex.
præferenda ſint primis non conſummatis, quibus acce-
dit, ꝙ conſuetudo, cuius ille tex.meminit, honeſta, ac iu-
ſta communiter credebatur, quo caſu noua lex non vult
præterita punire ex litera eiuſde tex. dum dicit, de cæte
ro.not.gl.in d.c. licet. quã cõmendat poſt Doc.ibi Per.de
Rauc. in de allegationibus conſuetu.ſol. 5.dicens ex ca,
cõſuetudinẽ, ẽt circa ius diuinũ, ꝓbabile dubiũ cõſtitue
re poſſe, & excuſare.idem not.Rochus in c.ſi.de conſuet.
fol.paruo 15.col.j.facit ad id deciſio Barto.in l.quis ſit fu-
gitiuus.§.apud Labeonem. ff. de ædilitio edicto. qui ſcri-
bit contrahentes excuſari a pœna, & à peccato, ſi cõtra-
ctus ab eis geſtus ex conſuetudine fiat, etiam ſi verè illici
tus ſit, & vſurarius, ſi cõiter exiſtimat ille contractus lici-
tus.Nec faciens talem contractum, erit iudicandus vſura
rius. ſecundum eundem Barto. & Olor.conſi. 207. Abb.
conſi.55.in j.vol.& Iaſ.in l. j. in j. lect.C. de ſumma Trini.
nu.62.Deci.conſi.170.col.3.& licet Ant.Burg.in c. ad no-
ſtram.nu.20.de empt. & vend. reprobet hanc Barto.opi-
nio.procedere, tamen optimo iure poteſt, quando com-
muniter ille contractus cenſebatur licitus, vt ipſe Bart.
loquitur. Ex quibus videtur probari Doct. interpretatio
ad tex.in d.cap.ſi.quam ibi Abb.communem eſſe fate-
tur, & Petr.de Rauenna d.fol.5.expreſſe comprobat. Sed
ipſe prædictam opinionem communem falſam eſſe exi-
ſtimans opinor, etiam ante illam decretalem vlt.de ſpon.
duo. matrimonium ſecundum copula conſummatum,
nec primo nondũ conſummato pferendũ fuiſſe mera iu
ſtitia, nec validum fuiſſe cẽſendum: quod probatur, quia
primum coniugium etiam ratum nondum conſummatũ
ex diuina lege, & naturali, præfertur ſecundo, etiam con
ſummato, nec ex eo diſſolui poteſt, vnde conſuetudo pa
rum hac in re prodeſſe potuit.Non enim poteſt conſue-
tudo diſſoluere matrimonium, quod ratum eſt, nec ille-
gitimum coniugium, legitimum efficere.Potuit autem il
la conſuetudo, ſi rationabilis à viris doctis cenſebatur, à
peccato excuſare, etiam in diuino iudicio, & ſic in foro
conſcientiæ. Nam in iudiciali pœna excuſat conſuetu-
do etiam irrationabilis.gl.in c.cũ venerabilis. de cõſuet.
alia in c.deniq;.4.diſt.quas Rom.cõmend.ſing.19. & Cre-
menſ.ſingul.149.& latè explicant Iaſ.in l.ſingularia. ff. ſi
cert.pet. Dec.in c.nam concupiſcentiam.de conſt.2.lect.
Hipp.in l.j.limi.19.ff.de ſiccar.Præp.in d.c.denique.Roch.
Curt.in c.ſi.de conſu. fol. paruo 14. ex quibus id notari
poteſt attenta ipſa cõſuetudine, quandoque eam ſequu-
tos excuſari, vel a tota pœna, vel parte pœnæ. Id autem
quod dicit tex. in d. cap. licet.a prædeceſſoribus noſtris
aliter quandoque iudicatum eſt, referendum ad iudiciũ
particulare ex propria opinione, ſicut de Celeſtino re-
fert tex.in cap. quando. de diuorti. non autem ad deci-
ſionem Rom.Pontiſ.atque ita illum tex. intelligit Caiet.
2.par.Apolgię, de auct.eccl.c.19.Nam tex.in d.cap.quan-
to.dum

to.dum refert Celeſtinum dicentem matrimonium diſſolui, ſi alter coniugium labatur in hæreſim, eſt intelligẽdus ita, vt planè dicamus Celeſtinũ id ſenſiſſe, non tñ legem ſanxiſſe, neq; veluti certum diffiniſſe. Nec item obeſt huic vinculo coniugali, quod ſcribit Greg. 3. in epiſt. ad Boniſ. 2. Tomo concil. dicens licere viro dimiſſa vxore, q̃ ob ęgritudinẽ reddere debitũ non põt, aliam vxorẽ accipere, quia Greg. ibi nihil diffiniuit, ſed eum barbaris illis nouiter ad fidẽ conuerſis diſſimulãdũ eſſe reſcripſit, vt ſi non poſſent continere, potius nuberent, q̃ abſq; mr̃imonij tit. fornicarent, atq; eſſet talis fornicatio pp prauum exemplũ periculoſa. Nec arbitror Greg. 2. illud matrimoniũ approbaſſe. Nam & Gratianus profitetur illud eſſe aduerſus ſacram ſcripruram in c. propoſuiſti. 32. q. 7.

6 Ex quibus etiam † conſtat puniri à iure eum qui viuente priori coniuge, aliam duxerit, pœna equidem infamiæ. capitu. nuper. de bigamis. l. eum qui duas. C. de adult. qua quidem lege pœna ſtupri punitur, & probat ibi iuncta gl. verſi. infert. Pęna verò ſtupri eſt in perſonis honeſtis, amiſſio dimidiæ partis bonorũ in vilibus verberatio cum quinquenij relegatione. §. 2. Inſt. de pub. iudic. Hoſt. in ſumma tit. de ſtupro. §. & qualiter. Regia l. 2. tit. 19. par. 7. optimè Alex. conſi. 165. vol. 7. vbi legito Carol. in additionibus. Vnde non rectè dixit Ro. ſing. 531. pœnam mortis imponi cõtrahentibus binas nuptias, per d. l. eum, qui duas. Ex quibus intelligendum eſt, quod notat Theophilus Inſt. de nup. §. affinitatis. dicens cõtrahentes ſcd'as nuptias, primis non ſolutis, pœna capitali puniendos fore. Si tamen ipſa fœmina ſit nupta priori viro, & ſcienter contraxit cum ſecundo adulterij pœna damnatur, ſimul & cum ipſo ſecundo marito, qui eam vxorem ſcienter acceperat. d. l. eum qui duas. Punitur etiam ſecundas nuptias, primis non ſolutis, contrahentes per eccleſiaſticũ iudicem publica ignominia. arg. c. de benedictio. 32. q. j. notat Abb. in cap. cum haberet. de eo, qui duxit in matr. colum. 2. Suſpectus etiam hæreſeos cenſendus eſt, qui ſecundum matrimonium contrahit primo durante, quaſi non rectè ſentiat de ſacramentis. ita Dom. & Franc. in c. accuſatus. §. ſanè. de hære. in 6. Io. Lupi. in cap. per veſtras. de donat. inter vir. & vxo. §. 17. nu. 25. & Gonſalus de Villadiego. in tract. de hære. q. 9. Quinetiam excommunicatum eſſe ipſo iure ita matrimonium contrahentem aſſerit Paul. Grillan. in tract. de pœnis omnifarium coitus. q. 14. Sed hoc vltimum falſum eſſe apparet ex gl. j. quam ibi Card. Imol. & alij ſequuntur in cle. vnica. de conſangui. & affini. In his verò regnis varię pęnæ hactenus fuere ſancitæ aduerſus committentes illud crimen, qui videre li-

7 cet in l. fi. ti. 17. par. 7. l. 2. titu. 7. lib. 4. Fori. l. 7. ti. 15. lib. 8. ordinat. l. 6. ti. 7. & l. 8. titu. fi. eodem lib. † Verum praxis illam recepit pœnam, vt contrahentibus binas nuptias candenti ferro fronte imprimatur litera q. l. 6. titu. 15. lib. 8. & l. 3. titu. j. lib. 5. in Regijs ordinat. Cæterum quia l. illa dixit ſigno q. eſſe inurendum hunc delinquentem, opinantur quidam de ſigno Crucis intelligendum eſſe, eo q̧ malè ſentiat de fidę, atq; exiſtimant legem illam vitio ſcriptorum eſſe deprauatam. Quòd ſi in lege illa error forſan aliquis adeſt, is eſt in eo, q̧ erat ſtatutum, vt contrahens binas nuptias ſignaretur hoc ſigno. 2. quaſi duas habeat vxores, atque inde facilis fuit lapſus, vt ex illis characteribus dualem numerum deſignantibus q. fieret. Vſus tamen obtinuit literam q. imprimi. Illud verò, q̧ de ſigno Crucis adnotauimus, fateor planè me deprehendiſſe in huius regni conſtitutionum vetuſtiſſimo. C. vbi in l. pen. Io. Primi Regis ex comitijs habitis Biruieſcæ, expreſſim cautum erat, in pœnam huius criminis eſſe fronti imprimendum Crucis ſignum. Huius autem pœnæ ſtigmaticæ alia in ſpecie meminit tex. in l. vlt. C. de ſportu. ibi, maiores pęnas & corporales maculas imponerę. Et Gandinus in titu. de pœn. reor. nume. 59. Tametſi iure Codicis non debeat hominis faciei imprimi ſtigma. l. ſi quis in metallum. C. de pœn. tradit Boer. deciſ. 82. Sed & fabricenſibus, vt latitantes agnoſcerentur, ſtigma ſolebat imprimi. l. ſtigmata. C. ne fabricenſibus. lib. 11. cap. ſi iudex. de ſent. excomm. lib. 6. Eſt autem ſtigma, ſignum, quod ferro candenti, vel aliter imprimitur.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Diuortium duplex eſt.*
2 *Diuortium Romanorum legibus qua ratione fuerit permiſſum.*
3 *Repudij libellus apud Iudæos quo pacto dabatur.*
4 *Repudium an fuerit licitum apud Iudæos.*
5 *Apud infideles contracto matrimonio, ſi alter eorum Chriſti fidem profiteatur, an matrimonium diſſoluatur.*
6 *Religionis profeſſione matrimonij vinculum ante copulam diſſoluitur, ex authoritate diuina.*
7 *Votum ſolemne à ſimplici, ex ipſa eius natura, differt.*
8 *Intellectus ad tex. in c. 1. de voto. in 6.*
9 *Matrimonium etiam non conſummatum, minimè diſſoluitur per ſacri ordinis ſuſceptionem. Nec item per epiſcopi dignitatem.*
10 *Religionis profeſſione an matrimonium violenta copula conſummatum diſſoluatur.*
11 *Sponſus cognoſcens carnaliter per vim propriam ſponſam, an ſit puniendus.*
12 *Sponſa religionem profeſſa, an amittat ſponſalitiam donationem, quam propter oſculum lege Taurina adquiris.*
13 *Matrimonium non conſummatum, an poſſit diſſolui ex Romani Pontificis diſpenſatione.*
14 *Intellectus c. cum ſocietas. 27. q. 1.*
15 *Matrimonium carnali copula conſummatum non diſſoluitur à Romano Pontifice.*

§. QVARTVS.

1 QVIBVS præmiſſis agendum erit de diuortio. † Et triplex eſſe diuortium Bal. ſcribit in c. ex parte. de conſti. quem refert Ioan. Lupi. in rub. de dona. inter virum & vxo. §. 34. Temerarium, Cauſarium, & Ignominioſum. quæ quidem diſtinctio minimè cõuenit huius rei mediocri cognitioni. Rectius deniq; erit iuxta Abb. in rub. de diuor. duplex tantum diuortium in matrimonio conſtituere. Vnum quo ad vinculum, alterũ

2 quo ad cohabitationem † Quibus præmitto apud Romanos paſſim vxores repudiari ſolitas miſſo libello repudij per nuntium, authore Plutarcho in problematis, c. 14. & Iuriſconſulto in l. nullum. ff. de diuor. Ex qua illud Iuuenalis Saty. 6. explicatur.

Collige ſarcinullas, clamat libertus, & exi,
Iam grauis es nobis, ſicco venit altera naſo.

Vti tradunt Lud. Cęli. lib. 15. lect. antiq. capitu. 16. & Alcia. in l. licet. §. paternos. ff. de verb. ſign. Pluribus enim cauſis, & quandoque facillimis hic libellus repudij à Romanis mittebatur. Anno etenim ab vrbe condita quingenteſimo vigeſimotertio Spurius Corbilius primus ab vxore diuertit, eo, q̧ ſterilis eſſet, Cuius rei teſtis eſt Aulus Gel. lib. 4. cap. 3. & lib. 17. c. 21. atque ei hoc datum vitio fuit, vt ſcribit Valer. Max. lib. 2. cap. j. Meminit & Plutarchus huius primi diuortij apud Romanos, non ſine eius increpatione in Romuli & Theſei comparatione, vbi hunc appellat Seruilium Spurium. & idem Plutarch. in Numæ, & Lycurgi comparatione Spurium Coruinum eum nominans, [apud Latinum interpretem, cum in Gręco codice vbi Spurium Corbiliũ nominauerit Plutarch.] qui in annorũ numero plurimũ differt ab Aulo Gellio, in quo nec ipſe Gellius ſibi conſtat, nec cum Henr. Glareano conuenit. quod ſatis erit obiter adnotaſſe. [Nam & Tertullianus lib. de Monogamia, & in Apologetico, primum repudium Romæ contigiſſe ſcribit, anno ferè 600. ab vrbe condita, Gellius annis ferè D. Dionyſi. anno. 523.] Sribit & ipſe Plutarch. in Problematis Rom. c. 13. hæc de diuortijs Romanorum verba. Eſt enim proditum memorię Spurium Corbilium primum Romanorum omnium ſterilitatis cauſa vxorem repudiaſſe. Hunc ſecutus Sulpitius Gallus, idcirco vxori nũtium remiſit, quod eam in caput veſtem deducere animaduertiſſet. Idem fecit Publius Sempronius, q̧ eius vxor ludos funebres expectaſſet. Hæc Plutar. Diuortium autem illud Sulpiti. Galli in hunc modum explicat Valer. Max. lib. 6. cap. 3. Horridum C. quoq; Sulpitij Galli maritale ſupplicium. nam vxorem dimiſit, quòd eam capite aperto foris verſatam cognouerat, lex enim inquit, tibi meos tantum præfinit oculos, quibus &

formam tuam apprObes, & placere deſideres. [Verum
Dionyſius Halicarnaſſeus lib. 2. primum illud diuortium,
cuius ex Plutarc. & alijs meminimus, ſcribit, non ſponte
factum, ſed ipſum Sp. Corbilium ſterilitatis cauſa coactū
à cenſoribus vxorem repudiaſſe, & nihilominus ea ratio
ne populo inuiſum fuiſſe.] Ipſe et Iuſtinianus nō rectè di
uortiū permiſit tot expreſſis cauſis in l. conſenſu. C. de re-
pud. tametſi Alc. lib. 6. parerg. cap. 20. velit dictam Iuſtinia
ni audaciam tempori, non viro tribuere. ac deinde exiſti-
met l. illas Iuſtiniani à Papa reſtitui poſſe licitas fieri, qđ
minimè dicendum eſt, nec oportuit a viro iuris vtriuſq;
conſultiſſimo aſſertionem hanc proponi, qua ratione
optimo iure refellitur a Carolo in tract. de contractibus.
q. 2. num. 70. Quantum enim apud veteres Roma. fœdum
viſum fuerit diuortium, præfefert ipſa Romuli lex, quæ
viro vxorem repudiare permiſit, ſi in veneficio natorum,
aut in adulterio deprehēſa foret, aut claues adulteraſſet.
quod ſi aliter quis repudiaſſet, eius copiarum partē vxo-
ri dari, partem Cereri ſacram eſſe, idem Romulus iuſſit
authore Plutar. in Romuli vita. Vltima tamen cauſa repu
dij, à Romulo expreſſa, ſatis fuit leuis, multa ad hæc Co-
raſius lib. 5. Miſcellaneor. c. 10. Sed & apud Iudæos libel-
3 lus repudij pluribus ex cauſis mittebatur. † Ipſe enim ma
ritus promittebat, nunquam ſe cum fœmina repudiata
cohabitaturum, authore Ioſepho lib. 4. de antiquitate. c.
6. Ab initio tamen Iudæus volens repudiare vxorem co
ram iudice cauſam diuortij iurabat, qua perſpecta, ipſe
iudex marito libellum repudij dabat, quem vxori mitte-
ret, vt explicat Io. Ecchius in Homil. de diuor. nec me la-
tet huius libelli formulam aliter adduci ab Oſiandro ad-
notationibus ad Harmoniam Euangelicam lib. 3. cap. 23.
malui tñ Ioſephi teſtimoniū probare. Qua in re eſt grauis
4 cōtrouerſia, an Iudęis fuerit licitus libellus repudij. † Qui
dam enim aſſerunt licuiſſe Iudæis libellum repudij mitte
re, ex diſpenſatione tamen diuina conceſſa Iudæis ob du
ritiam cordis. Scriptum enim eſt Malachiæ. 2. Si odio ha-
bueris vxorem tuam, dimitte eam, dicit Dominus. Vnde
licitum fuit Iudæis vxores dimittere. Quod etiam com-
probatur, quia ſi non eſſet licitus libellus repudij, non
permitteret vetus lex, repudiatam alium virum accipe-
re. hoc autem permiſit Deutero. cap. 24. [Quo in loco id
probatur iuxta codices Hebręorum, & tranſlationem ex
eis à viris eiuſdem linguæ peritiſſimis probatam. Nec ab-
horret vulgaris editio, & ſuffragatur Inno. tertius in cap.
gaudemus. de diuortijs.] igitur licitum fuit repudiū. Cui
ſententiæ adhærent præter alios Palud. in 4. ſen. diſt. 33. q.
j. ar. 2. & ibi Ioan. Maior. q. 2. Caiet. Matth. c. 19. & ibi Abu-
lenſ. q. 49. Ex aduerſo ſunt alij, qui exiſtimant non licuiſſe
Iudæis repudiare vxores, eis tamen permiſſum fuiſſe nō
quod liceret, ſed ne maius malum ex inuitis nuptijs con-
tingeret ob duritiam cordis eorum, ſicut nunc meretri-
ces a principibus permittuntur. Ait enim Ieſus Matth.
19. Quoniam Moyſes ob duritiam cordis veſtri permiſit
vobis dimittere vxores veſtras, ab initio autem non fuit
ſic. quo in loco Chryſ. Homil. 33. hoc ipſum probat. Huc
etiam tendit quod Seneca de Romanorum diuortijs ſcri
bit lib. de remedijs fortunæ, in fine, dicens: Nouimus ve-
terum matrimoniorum repudia, & fœditores diuortio
malè cohærentium rixas. Hanc vltimam opinionem D.
Tho. aſſerit in 4. ſen. diſt. 33. q. 2. ad 2. col. 3. dicens frequen-
tius hanc opinionem recipi. quæ quidem magis conue-
nit verbis ſacri Euangelij, vt fatetur Palud. d. ar. 2. & eam
probat tex. in c. gaudemus. de diuor. vbi Panor. eandem
opinionem ſequitur. [Et ad hanc permiſſionem cōnocan
tiæ ob cordis duritiam, referenda ſunt quæ in d. c. 24. Deu
teronomij traduntur.] Nam & Iudæus, qui ante ſuſceptā
Chriſti fidem repudiauit vxorem, eam accipere ſuſcepta
Chriſti fide, tenetur, etiam ſi ea cum alio viro poſt repu-
dium contraxerit, ſi ipſa cohabitare cum eo velit abſq;
contumelia Creatoris, vt probat tex. in d. c. gaudemus. §.
qui autem. cuius verba tranſtulit Regia l. 8. ti. 9. par. 4. Sed
ſi ante ſuſceptam Chriſti fidem liceret Iudæo vxorem di
mittere, ſuſcepta Chriſtiana fide non teneretur dimiſſam
legitimè, & ab alio forſan ductam in vxorem accipere. c.
de infidelibus. de conſang. & affinit. Nec iſta opinio vlti-
ma dimittenda eſt, imò eam oportet ſequi auctoritatibus
& rationibus alijs, quas tradit Robert. Senalis Epiſcopus
Abrincēſis in peculiari huiuſce quæſtionis opuſculo. Eā-
dem probat Alfonſ. a Caſtro lib. 2. de pot. leg. pœnal. [c.
21. ſecundo principali argumento, & Domi. Soto in 4.
5 ſent. diſt. 33. q. 2. ar. 2.] † Quibus & illud addendum eſt, ex
duobus infidelibus alterum Chriſti fidem profeſſum non
teneri ad cohabitandum cum altero, etiam ſi velit infide
lis cum fideli vitam agere abſque Dei contumelia, licet
poſſit cohabitationem hanc fidelis admittere. Tho. in 4.
ſent. diſt. 39. q. j. ar. 3. [& ibi Dom. Soto q. vnica ar. 3. & 4.] &
Syluest. in verb. matrimoniū. 8. impedim. 10. idem probat
ex Aug. & Chryſo. Io. Arbore. lib. 6. Theoſoph. cap. 10. Sed
ſi alter qui infidelis eſt, vitam communem agere nolit
abſque diuini numinis contumelia, Chriſti fidem profeſ-
ſus poterit alium coniugem accipere. quo accepto pri-
mum coniugium diſſoluitur, non prius. ſecundum Sylue.
in d. impedim. 10. Palud. in 4. ſent. diſt. 39. ar. 2. Flor. 3. par.
titu. j. cap. 7. & Tho. in d. q. j. ar. 5. Ex quibus eſt intelligen-
dus tex. in c. quanto. de diuor. vbi ab Innoc. 4. exponitur,
ex duob. infidelib. alterum, qui Chriſti fidem profitetur
poſſe alium coniugem accipere, ſi infidelis nolit cum eo
vitam agere, ſine Saluatoris iniuria. Quod authoritate
Pauli ſuadetur. j. ad Corin. cap. 7. dicentis, Quod ſi infide-
lis diſcedit, diſcedat, vbi Caiet. fatetur ita Pauli verba in-
telligi frequentiſſima Doct. interpretatione, & ab eccle-
ſia hanc aſſertionem receptam eſſe, tametſi ei non om-
nino placeat huiuſmodi ſenſus.

Ex his perſpicuum erit, quandoque etiam quo ad vin-
culum matrimonia dirimi. quod proximo caſu contin-
6 git. Sed † & alio caſu dirimuntur ex religionis, ſcilicet,
profeſſione, nōdum ſequuta copula. c. 2. de conuerſ. con
iug. c. ex publico. eodem tit. [Qua in re eſt obſeruandum,
in dicto cap. ſecundo, ex propoſito, & ſerio, ingreſſum
monaſterij, & fugam ſæculi ad hanc matrimonij diſſolu
tionem ab eccleſia exigi. Neque quidquam oberit ratio
quædam, quæ colligi ſolet ex c. vltimo, qui cleri. vel vo-
uent. Nam ea deciſio ad voti ſolennitatem pertinet, & ad
ea, quæ ei poſſunt iure legitimo accedere.] Scire tamen
conuenit hoc matrimonij diuortium ex diuina authori-
tate fieri, non humana. Sic enim intelligenda eſt regula il
la, Quos Deus coniunxit, homo non ſeparet. Quod ſigni-
ficare videtur tex. in dicto capitulo, ex publico. dicens
hoc deduci à ſacri eloquij interpretatione. optimus tex.
in dicto capitulo ſecundo, in verb. ſanctis. adiuncta gloſ.
ibi. Ex quo idem ſenſit Abbas in d. cap. ex publico. in fi.
exemplo etiam ſanctorum patrum apparet. cap. ſcripſit.
27. quæſtione ſecunda. [Quod docuiſſe videntur Scotus
in 4. ſententiarum diſtinctione 31. & S. Bonauentura di-
ſtinctione 27. artic. 2. quæſt. j.] Quo & ipſe ſummus Ieſus
Ioannem Euangeliſtam à nuptijs ad caſtitatis profeſſio-
nem vocauit, teſtibus Hierony. in prologo Euangelij Io-
annis, & in prologo Apocalypſis, & Auguſt. in prologo
operum in Io. Quibus hoc probare conatur Natalis Be-
da in cenſura errorum Fabri ſuper Euangelium Io. Ean-
dem ſententiam profitentur Palud. in 4. ſent. diſt. 27. q. 2.
ad fi. & Ioan. Maior. ibi q. 2. col. 2. & Iacob. Almain de pot.
eccl. c. 15. & tandem credēdum eſt eccleſiæ in ſacri Euan-
gelij interpretatione. [Et omnino obſeruādum, hanc ma
trimonij ſolutionem nulla alia authoritate, quàm diui-
na, quæ ex traditione conſtet, potuiſſe fieri, quod poſt hu
ius operis tertiam editionem docet Melchior Can. lib.
de locis Theolog. 3. c. 4. probat & Claudius Spencæus
lib. 5. de continentia c. 4.]

7 Ex quo conſequitur non ex humano iure, † ſed ex ip
ſa rei natura, & conditione votum ſolenne matrimoniū
diſſoluere, non ita ſimplex, quia votum ſolenne eſt tradi
tio realis, ſimplex vero ipſa promiſſio. quod docet Tho.
in 4. ſenten. diſtinct. 38. quæſt. j. art. 2. ad 3. [Et poſt eum Ri-
chardus artic. 7. q. 2. Dom. Soto, quæſt. 2 art. j. & 2. idem So
to de iuſt. & iure lib. 8. quæſt. 2. artic. 5. poſt eundem. S. Th.
2. 2. quæſt. 88. artic. 7.] Sic etiam ſponſalia ipſa à matrimo-
nio diſtinguuntur. Quamuis equidem voto ſimplici ex ſo
la promiſſione quis obligetur. hæc tamen promiſſio
ad effectum deducitur, donec datio ſuccedat: datio vero

fieri

fieri nequit, niſi quis recipiat. Eccleſia tandem conſtituit
modum recipiẽdi, & formam, qua traditio, & ſic votum
ſolenne fieret. Qua ratione poterat credi, votum ſolenne
ab eccleſia (quo ad modum, & formam ſolennis traditio
nis) inductum fuiſſe, ſicut explicat Palud. in 4. diſtin. 38. q.
8 2. verſic. 7. † Sic etiam eſt intelligendus tex. in c. j. de voto,
in 6. quo probari videtur, votum ſolenne à ſimplici ex
humana conſtitutione diſtingui, quamuis Caiet. ex illo
tex. dixerit. 2. 2. q. 88. ar. 7. votum ſolenne ex iure humano
differre à ſimplici. Ex quibus concludi poteſt, matrimo-
nium carnali copula conſummatum non diſſolui per vo
tum ſolenne, cum in illo matrimonio iam fuerit præmiſ-
ſa realis traditio. cap. cum ſocietas. 27. quæſt. 2. Ante co-
pulam tamen dirimitur fortiori actu, nempe profeſſio-
ne ſolenni caſtitatis, & ſic traditione reali ad ſpiritualia
ſubſecuta. Hoc ipſum eſt notandum ex Thom. in 4. ſen-
ten. diſtinct. 27. quæſt. 1. ad fi. & ibi Palud. quæſt. 3. Tho. diſt.
38. q. j. Fortu. in c. j. de pact. nu. 15. & Ambr. Catharinus lib.
6. contra Caie. c. 3.

Hic verò aliqua notanda ſunt, quæ ad hanc materiam
9 ſpectant. Primum, matrimonium † carnali copula non
conſummatum minimè dirimi per ſacri ordinis ſuſce-
ptionem, tex. in extrauagan. Antiquæ Io. 22. tit. de voto.
gl. communiter recepta in c. vnico. de voto. lib. 6. Imò nec
diſſoluitur hoc matrimonium ratum, non conſummatũ
per epiſcopalem dignitatem, quod probare vi. tex. vbi
Ant. hoc notat in cap. ex parte. in 2. de conuer. coniugat.
Io. And. in d. c. vnico. Arct. conſi. 59. colum. 2. Palud. in 4.
ſen. diſt. 27. q. 3. ad 3. Floren. 3. par. titu. j. c. 21. §. 3. Quorum
opinionem ſequitur contra Hoſt. in Summa titu. de con-
uerſio. coniugat. col. 4. & 5. Io. Lupi. Segobienſem in trac.
de matrim. col. 19. & ſequent.

20 Itẽ & illud notãdũ eſt, ſatis eſſe, † ne matrimoniũ pro-
feſſione religionis dirimatur, ſponſam a viro cognitam
eſſe, etiam vi. Hoſt. in d. titu. de conuerſi. coniug. §. & vtrũ,
verſi. quid ſi virgo. Palud. in 4. ſent. diſt. 28. q. 3. col. 4. Flor.
3. par. titu. 6. cap. 21. §. j. Bal. in cap. pen. de prob. colum. fi.
& Ægidius de Gandelbertis in q. 3. poſt diſputationes Pau
li de Eleazar. & Duran. in 4. ſen. diſt. 27. q. 2. quàuis contra
rium teneat Ang. in l. j. §. remouet. ff. de poſtulan. & Hip-
21 po. in l. j. §. præterea. ff. de qõ. nu. 15. † Nec erit puniendus
ſponſus, qui per vim ſponſam de præſenti cognouerit,
& rapuerit, niſi ſponſam hanc præmeditatem, atque tra-
ctantem ingreſſum religionis, fraude & dolo per vim co
gnouerit. Bald. colum. fi. Saly. num. 9. in l. vnica. C. de rap.
virg. Ana. in cap. fi. col. pen. de raptori. Quo quidem caſu
adhuc opinor nõ eſſe locũ pœnæ illius l. vnicæ. ſed hic erit
mitiori pœna arbitrio iudicis puniendus ex his, q̃ in d. l.
vnica. notat Hippo. col. pen. Illa. n. lex in ſpõſa de futuro
loquitur. quod patet ex præmiſſis in cap. j. huius operis.
& fatentur Doct. ibi. atque ita illam l. interpretatur Re-
gia l. 3. titu. 20. par. 7. Imò forſan dici poſſet, d. l. vnicam. in
ſponſo etiam de futuro nõ debere ita ſtrictè ſeruari pro
pter præcedentem tractatum, & promiſſionem matrimo
nij contrahendi. Nam ex illa præuia coniugalis conſen-
ſus promiſſione temperandus eſt illius legis rigor, con-
ſideratis cęteris ipſius actus contingentis circunſtan-
tijs. argumen. eorum, quæ notantur in d. capitu. pen. de
raptori. Ex quibus etiam intelligendum eſt, quod notat
Imol. Alexan. Iaſ. & Ripa, in l. miles. §. qui iudicati. ff. de re
iud. dicentes maritum non eſſe puniẽdum, ſi vxorem iam
ab eo cognitam matrimonio conſummato per vim ra-
piat, & cognoſcat carnaliter. priuſq̃, quã matrimoniũ
conſummetur, puniendum eſſe ſponſum, ſi propriam
ſponſam per vim rapuerit. Nec enim ita indiſtinctè id
procedit, ſed ſecundum præmiſſa erit intelligendum.

Rurſus & aliud conſiderandum eſt Regia l. præmiſſa,
22 quæſt. 52. eſt in Taurinis legibus, quà cauetur, † donata ab
ſponſo ſponſæ de præſenti, ante ſolennes nuptias, pro
parte dimidia, ratione oſculi ſponſæ adquiri, ſi caſu ma-
trimoniũ non fuerit conſummatũ, quod antea ſancitum
fuerat in ſponſis de futuro, in l. ſi à ſponſo. C. de dona-
tioni. ante nup. l. 3. titu. 11. par. 4. Et tũ ſi oſculo præceden-
ti, per profeſſionem religionis, ab ſponſa donataria fa-
ctum matrimonium dirimatur, neque conſummari poſ-
ſit, adhuc opinor apud ſponſam ſic profitentem religio-
nem, vel apud monaſterium manere dimidiã illã donato
rum partem, religionis fauore, ex Corneo conſi. 228. j.
vol. qui ita reſpõdet poſt Baptiſtam de Sancto Seuerino.
Idẽ Io. Lup. in d. l. 52. nu. 3. licet ipſe in hac q. dubius ſit in
rep. rub. de dona. inter vir. & vxo. §. 3. huic aũt opinioni,
quam probauimus, accedit tex. in c. vlt. 19. q. 3. vbi deci-
ſum eſt, ingratitudinẽ, ex qua poterat filius à patre ex-
heredari, per profeſſionem religionis aboleri, quod Gra
tianus deduxit à Iuſtiniani Nouella conſtitutione 123. ti.
de eccleſiaſticis diuerſis capitulis, ſicuti palam eſt apud
Græcas, & Latinas Iuſtiniani Nouellas, quas Gregori. Ha
loãder magno reipublicæ literariæ commodo typis ex-
cuſſit, vt non parum ſit ſuccenſendum vulgatæ Authenti-
corum editionis authori, qui ita perperã paragraphũ il-
lius nouellæ conſtitutionis, in Latinam linguam traduxe
rit, vt planè ipſius Iuſtiniani Cæſaris ſenſus omnino la-
teat. quod patet in auth. de ſanct. Epiſcopis. §. nullam,
qui quidem tit. idem eſt cum eo, quem paulò ante ex Græ
cis nouellis citauimus. Vnde etiam aduerſus Alciat. lib. 4.
parer. c. 23. defenditur authoritas Gratiani, quem & nos
in c. Raynutius. de teſt. nu. 20. à mẽdacij crimine liberũ eſ
ſe ꝓbauimus ex authoritate ſolius Conſtantini Harme-
nopuli. nec tamen prædictam Iuſtiniani nouellam eo lo-
co adduximus, [in prima eius operis editione,] quippe
qui eius immemores fuimus exiſtimantes paragraphum
ab Harmenopulo relatum illius fuiſſe nouellæ, quæ cau-
ſas ingratitudinis commemorat, cum tamen ipſe Harme-
nopulus eum deduxerit ex dicta conſtitutio. 123. & ſimul
adiunxerit pluribus deciſionibus, quas ex dicta nouella
cauſas ingratitudinis tractante, referebat.

13 Sunt etiam ex noſtratibus, † qui coniugium ratum ex
conſenſu, nondum tamen ex copula perfectum, exiſti-
ment Rom. Pontif. diſpenſatione, etiam quo ad vinculũ
diſſolui poſſe. Quorum primas obtinet glo. in cap. ex pu-
blico. de conuer. coniug. communiter approbata, vt ibi
aſſerit Panor. idem in diſputatione j. colum. 7. & Præp. in
c. fi. de ſponſa. duo. in fi. Dec. conſ. 132. Fel. in cap. quæ in
eccleſiarum. de conſti. num. 20. Hier. Grat. conſi. j. num. 31.
2. volum. & Ferdin. Loazes in tract. de matrimon. 2. du-
bio in 2. arg. pro parte affirmatiua. idem in tract. de noua
conuerſ. pagan. col. 33 Nec deſunt ex theologis, qui huic
opinioni ſubſcribant. ſiquidem Syluẽſt. in verb. diuortiũ.
q. 4. eam ſequitur, & defendit Caiet. in opere. 27. qq. q. 25.
ex canone cum ſocietas. 27. quæſtione. 2. Cuius litera
apud Gratianum, à quo Caie. aſſumpſit, legitur. Cum ſo-
cietas nuptialis ita eſt à principio inſtituta, vt præter cõ-
mixtionem ſexuum, non habeant in ſe nuptiæ Chriſti, &
eccleſiæ ſacramentum. Ex quo tex. damnat ipſe Caieta.
communem theologorum ſententiam, qui poſt Magiſt.
in 4. ſenten. diſtinct. 26. tenent, matrimonium etiam ante
carnalem copulam ſignificare coniunctionem Chriſti &
eccleſiæ, atque ideo indiuiduum vinculum eſſe. Verba
autem Leonis Papæ, cuius eſt caput illud, Cum ſocietas,
aliter leguntur in ipſis epiſtolis. Extat enim inter epiſto
las Leonis Papæ primi eius epiſto. 90. ad Ruſticum Nar-
bonenſem, vbi capitu. 4. j. Tom. conciliorum ita legitur,
Vnde cum ſocietas nuptiarum ita ab initio conſtituta ſit,
vt præter ſexuum cõiunctionem haberet in ſe Chriſti, &
eccleſiæ ſacramentum, non dubium eſt illam mulierem
non pertinere ad matrimonium, cum qua docetur non
fuiſſe nuptiale myſterium. Hactenus Leo Papa. [cuius ſen
tentia eiſdem verbis extat apud Iuonem par. 8. cap. 73. &
14 Rabanum in lib. pœnitentium. c. 2.] † Sed ſi conſideremus
Gratiani diſputationem, quæ illũ ſenſum exigit, vt matri
monium ante carnalem copulam minimè ſignificet con
iunctionem Chriſti, & eccleſiæ, vti etiam apparet ex ipſo
c. cum ſocietas. & ex capitulo non eſt dubium. eadem
cauſa, & quæſt. Cuius litera extat apud Aug. dicentem,
Non eſt dubium illam mulierem non pertinere ad matri
monium, cum qua commiſſio ſexus non docetur fuiſſe,
fatendum erit elegantiorem multo eſſe ipſam orationẽ
apud Leo. epiſtolam, quàm apud Gratianum, cum dictio
preter, ſit in prædicto textu pro dictione, vltra, aſſumen-
da. Verum hæc non probant adhuc Caieta. opinionem,

quippe quæ ſint intelligẽda quo ad matrimonium repræſentans coniunctionem Chriſti, & eccleſiæ per carnis aſſumptionem, non tamen ſequitur ea hoc coniugium ante copulam non ſignificare coniunctionem Chriſti & eccleſiæ per charitatem, & dilectionem, & ſic coniunctionem Chriſti cum anima iuſta, authore Magiſt. in 4. diſt. 26. quod & nos notauimus c. j. huius 2. partis. Ex quibus apparet non omnino conuincere in prædicto dubio Caiet. probationem. Vnde tutior, atq; verior eſt communis opinio Theologorum, quæ probat matrimonium ratum nõdum ſequuta commixtione carnis, & ſic non conſummatum, minimè poſſe diſſolui Rom. Pont. diſpenſatione. Cui opinioni potius, quam contrariæ patrocinatur Panor. in d. c. ex publico. col. ſi. quam & Io. Lupi. Segobienſis ſequitur in tract. de matrimon. nu. 40. & Iacob. Almain de poteſta. eccleſ. c. 15. optimus tex. in cap. vlt. de tranſactio. atq; eſſe hanc opinionem apud Theologos communem ipſe Caieta. fatetur. [idem aſſeuerat eandem opinionem contra Caietanum ſecutus Domini. Soto in 4. ſen. diſt. 27. q. j. artic. 4.] Qua in re non poſſum non mirari Ambroſium Catharinum, qui Caietani ſcripta ſatis acriter inſectatur in hac opinione Caietano ſubſcripſiſſe, q ex eo conſtat lib. 4. contra Caie. capitu. 3. [Hæc ſanè in hac quæſtione dixerim, vt ſit quando in praxim ea inciderit, illud ſit maximè obſeruandum, non eſſe matrimonium ratum, copula tamen nondum conſummatum ſummi Pontificis diſpenſatione & authoritate, niſi ea grauiſſima cauſa, dirimendum, quamuis etenim illa ſit admittenda ſententia, quæ huic diſpenſationi, & diſpenſandi poteſtati patrocinetur, mihi profectò ſatis dubia, non erit tuta, nec licita huiuſmodi diſpenſatio, niſi ea maxima ex cauſa fiat. Nec me latet, Paulum quartum ſummum eccleſiæ Pontificem anno 1558. hac vſum fuiſſe diſpenſatione quibuſdam ex cauſis, quas iuſtiſſimas eſſe, idem ſummus eccleſiæ præſul exiſtimauit. Idem paulò ante Iulius tertius fecerat in eodem matrimonio cum eccleſiæ vniuerſali præſideret. ipſe verò non auderem à communi Theologorũ ſententia diſcedere.] Hinc proculdubio reprobanda eſt aſſertio Soci
25 ni conſi. 28. j. vol. col. pen. dicentis † Papam poſſe diſpenſare, vt matrimonium ratum, & carnali copula conſummatum dirimatur quo ad vinculum. quẽ ſequuntur Deci. in cap. quę in eccleſiarum. col. 5. de conſti. Hier. Gra. conſ. j. 2. vol. nu. 51. Sigiſmundus Lofredus conſi. 50. nu. 41. quorum opinioni optimo iure aduerſantur Abb. in d. c. ex publico in fine. Bal in c. lator de re iudicat. Fel. in d. c. quæ in eccleſiarum nu. 23. nulla enim cauſa conſtitui, aut reddi poteſt, ex qua id, quod iure diuino, ac naturali prohibitum eſt, Romanus pontifex permittere valeat. Tametſi legem diuinam, & naturalem poſſit interpretari.

[Verum his, quæ diximus primũ illud obijcitur, q Alexander tertius in c. licet, de ſpon. duor. teſtatur aliquando à ſummis Pontificibus iudicatum fuiſſe primũ matrimonium nondum copula conſummatum, diſſolui per ſecundum carnali commixtione perfectum. & q notat Hoſt. in c. ex publico. de conuerſ. coniug. ſcribens, poſſe à ſummo Pontifice lege lata ſtatui, q matrimonium primum ante copulam diſſoluatur per ſecundum copula conſummatum. Sed hæc Hoſtien. opinio mihi non placet, & iudicia illa ſummorum Pontificum non pertinent ad canonum vniuerſalium inſtitutionem, ſed ad quarundam controuerſiarũ & litium diffinitionem, & ideo non ſunt adducenda ad probationem alicuius opinionis, præſertim cũ agitur de vinculo, q ea iure naturali & diuino conſtare vt, nec obeſt huic reſpõſioni l. vlt. C. de legibus. etenim illa conſtitutio eſt intelligenda quando princeps legiſlator, etiam occaſione alicuius controuerſiæ, quæ inter priuatos contingit, legem aliquam, eiuſq; ſenſum explicat & interpretatur ea mente, vt illa interpretatio vim legis vniuerſalis habeat: non autẽ erit illa deciſio admittenda, ſi ſimpliciter ipſe Rex, vel Imperator, aut Pontifex ius dicens priuatis aliquam ferat ſoiam, minimè conſtituens illius interpretationem generalem fore, nec expreſſim legis verba ita interpretatur, vt inde cõſtet voluiſſe principem, illam diffinitionem legis vim obtinere. His addo, verbum, iudicaſſe, in d. c. licet. in eodẽ ſenſu accipi poſſe, quo verbum, ſentio, aut opinor, q in hac ſpecie tradit Melchior can. lib. 6. de locis Theologi. cap. 8.

Illud etiã obijci ſolet, q Greg. 3. Pontif. Max. ad Bonifacium epiſcopum ſcribens reſpondit, nempe poſſe maritos vxores legitimè ſibi coniunctas dimittere, & alias ducere, ſi illæ ob aliquam infirmitatem aut ægritudinem nõ poterant maritis debitum reddere, idque ex diſpenſatione quadam, eo q gens illa nuper Chriſti fidẽ ſuſceperat. c. q propoſuiſti. 32. q. 7. apud Iuone. par. 8. c. 78. apud quẽ legitur in illo reſponſo, mulierem illam infirmitate correptam nuſquã valuiſſe viro debitum reddere, & poteſt illa reſponſio de matrimonio nondum copula conſummato optimè intelligi: imò eſt, vt vr, ſic intelligendum. Sed vel illa ægritudo præceſſerat matrimonium, & erat eius conditionis, vt ſecundum iura coniugij omnino impediret matrimonij conſenſum, idq; ex eo præſumi poterit, q Greg. ſcribit, maritos ea ea cauſa dimittentes vxores, debere eis alimenta exhibere, eaſq; vt ſorores habere. q conuenit Lucij Rom. Pontif. reſponſio, in c. conſultationi. de frigi. & c. requiſiſti. 33. q. j. quam ad hoc maritus cogi non poſſit, niſi ſciens illud impedimentum ſubeſſe, nihilominus illam in vxorem duxerit. aut illud Gregorij reſponſum pertinet potius ad quandam permiſſionem, quam approbationem, q vix credi poteſt, ſi verba illius epiſtolæ examinentur. deniq; ſi prædictæ rationes lectori non ſatisfecerint, rñdebo tandem ſalua ſedis Apoſtolicæ authoritate, Gregorij rñſum ſpeciale fuiſſe, nec ad vniuerſalẽ diffinitionẽ pertinere, atq; ſummum illum eccleſiæ paſtorẽ aliquã rõnem excogitaſſe, qua, ſaluo ſemper indiſſolubili matrimonij vinculo, etiã ante copulam, id potuiſſe fieri ſibi perſuaſerit, quæ nos latet, atq; idẽ nõ eſt e aquiſirẽde ea re amplius diſputandum. Leget tamen lector Sylueſt. verb. matrimonium. 8. §. 16. Dom. Sot. in 4. ſent. diſt. 34. q. j. ar. 2. col. vlt. Petrum Soto in inſtructione ſacerd. cap. de matrimonio, lect. 5. Melchior can. in diſtin. lib. 9. capitu. 8.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Sæuitiæ cauſa poteſt quo ad thorum matrimonium ſeparari.*
2 *Præparatio veneni ad conatum occidendi deducta, erit iuſta cauſa diuortij.*
3 *Furor alterius coniugis præbet diuortio cauſam.*
4 *Hæreſis crimen quo ad thorum poteſt coniugium ſeparare.*
5 *Dos vxoris hæreticæ cui ſit adiudicanda, marito ne, an fiſco.*
6 *Sodomiæ crimen iuſtam cauſam præbet diſſolutioni matrimonij quo ad thorum, atque ibi tractatur intellectus cap. omnes cauſationes. 32. q. 7.*
7 *Sodomiæ vitium etiam cum fœminis committitur, & tunc qualiter puniatur.*
8 *Fornicationis cauſa dimitti poteſt vxor, & econuerſo maritus.*
9 *Vxor notoriè adultera, & ob id à marito expulſa non reſtituetur ex interdicto vnde vi.*
10 *Spoliatus beneficio an ſit reſtituendus obiecto ſibi notorio tituli defectu.*
11 *Spoliato à coniugali conſortio an ſit ſtatim danda reſtitutio, ſi opponatur notorium matrimonij impedimentum.*
12 *Maritus licet poſſit vxori notoriè adulteræ negare coniugale debitum propria authoritate: non tamen poteſt eam à domo expellere abſq; ſententia iudicis.*
13 *Maritus propria authoritate vxorem adulteram expellens à domo, an acquirat dotem vxoris.*

§. QVINTVS.

HACTENVS egimus de matrimonij ſolutione quo ad vinculum ipſum coniugale: nunc verò illud agendum erit, an matrimonium, manente vinculo, dirimi poſſit quoad mutuam cohabitationem. Qua in re plures contingere poſſunt caſus, quibus iure Pontificio ea legis diuinæ in-
1 terpretatione deductis ſit licita hæc ſeparatio. † Et primo ſæuitiæ cauſa poteſt petere vxor ſeparationem a marito, quo ad cohabitationem, ſi maritus non reddat ſufficien-

ſufficientem cautionem de non offendēda vxore. capitu.
j. vt lite non conteſt. capitu. literas. de reſtitu. ſpoliat.
quem tex. dicit eſſe ſingul. Abb. ibi. idem & Præp. in ca-
pitu. j. de diuor. Ioan. Lupi. in capitu. per veſtras. 3. notab.
colum. penul. de dona. inter vir. & vxor. Hipp. in l. fin. C.
ad legem Cornel. de ſicar. colum. fin. explicat Alexand.
conſ. 78. in 5. volum. ad idem l. conſenſu. C. de repud. Nam
& vxor acriter, & inquè à marito verberata, licet actio-
ne iniuriarum agere contra maritum non poſſit, ne is
infamis efficiatur, poteſt tamen agere actione in factum,
vt maritus puniatur. Ioan. Andr. in additio. ad Specu. ti-
tu. de iniur. Alexand. in l. diuortio. §. ſi vir. 3. colum. ff.
ſolu. matrimo. notat & Catelli. Cot. in vltimis memoria-
libus, in verbo, actio iniuriarum. & dictione, vxor. Nec
tantum eſt conſideranda in hac cauſa malę tractationis
præterita ſæuitia, ſed & timor futuræ eſt aduertendus,
vt etiam ſeparationi locus ſit ex notatis in dicto capitu.
literas. & ſubijcit optimum exemplum Aymon Sauillia-
nus conſi. 31. quando inter virum, & vxorem eſſet gra-
uis lis ſuper maiori parte bonorum: coniectura enim po
teſt tunc præſumi futura ſæuitia, ipſa perſonarum quali-
2 tate perſpecta. † Vnde etiam erit iuſta diuortij cauſa, ſi
alter tentauerit veneno alterum coniugem occidere. no
tat Gerar. ſingu. 65. ſenſit Abb. in cap. quemadmodum,
in ſi. de iureiu. & in locis paulò ante adductis. & Hipp.
in l. voica. colum. penul. C. de raptu virg. & in d. l. fina.
probat text. in dicta l. conſenſu. Hinc dicebat Bald. in l. j.
2. colum. C. commu. de leg. his caſibus maritum cogendū
eſſe extra propriam domum in loco honeſto vxorem ale
re. Ex quo etiam ſcripſit Anch. conſi. 408. maritum non
poſſe accuſare vxorem, quo ad amiſſionem dotis, ſi vxor
ipſa à marito ob eius ſæuitiam fugiens adulterium com-
miſerit. Cui opinioni conſentit Ioannes Lupi. in rubr. de
dona. inter vi. & vxo. §. 20. colum. 2. & §. 64. colum. 2. & in
rep. cap. per veſtras. 3. notab. ad finem ipſius principij. qui
vbique hanc opinionem Anch. intelligit, quando mari-
tus ciuiliter accuſat vxorem ad dotis amiſſionem. quo
fit, vt forſan aliud ſit dicēdum, ſi vxor criminaliter a viro
accuſet, quod lōgius cōprobare poſſemus, ſi huic tracta-
tui conueniret. Cautè igitur, & comiter oportet maritos
tractare vxores. Si enim vt natura, & ratio, & diuina per-
hibent oracula, vir eſt mulieris aius, pr̄, & caput, talis erit
inter illos ſocietas, qualis inter patrem, & filium, non cu
iuſmodi inter mancipium, & herum. quod eleganti ora-
tione admonet Ludouicus Viues in libro de officio mari
ti. cap. de eligenda vxore, ad finem. Nam & exiſtimare de
bet maritus ſe vxoris ſocium eſſe, non dominum. quę au
tem dicatur hac in re cautio ſufficiēs, diſcretus iudex ar-
bitrabitur, vt probat Panor. in d. cap. litera. nu. 7. cui acce
dit Pariſi. conſi. 54. volum. 4. nu. 36.

3 Secunda cauſa † dirimendi coniugium quo ad tho-
rum erit furor, iuxta communem ſententiam, quam
Alexand. refert in l. ſi cum dotem. §. ſi maritus. ff. ſol. matri
monio. col. ſi. ab hac tamen opinione ipſe Alexand. poſt
glo. & Cum. ibi recedit. Ego verò priorem ſententiam ſe
quor, quando furor eſſet ita ardens, ac vehemens, vt pe-
riculum eſſet cohabitare cum coniuge furioſo, alioqui
Alex. opinio verior eſt.

4 Tertia cauſa ex fornicatione ſpūali conſtituitur. † Nā
ſi alter ex coniugibus hæreticus ſit, vel in hæreſim laba-
tur, ſeparari poteſt matrimonium quo ad thorum. cap. 2.
de diuor. cap. ſi. de conuerſi. coniug. Ex quo Abb. ibi poſt
Ioan. And. & Anto. ibidem, & Brixienſ. in quæſtio. Vener.
86. dicebat vxorem dotem amittere propter hanc forni
5 cationem ſpiritualem. † Non tamen intelligas hanc do-
tem viro etiam catholico adiudicandam fore, ſed fiſco.
ita Card. in d. capitu. ſi. & Gonſal. de Villadiego in tract.
de hęret. q. 15. nu. 9. quod probatur arg. text. in l. quinque
legibus. ff. de bon. dam. vbi in crimine lęſæ maieſtatis fiſ-
co addicitur dos vxoris, illud crimen committentis. igi-
tur idem erit in crimine hæreſis. c. vergētis. de hæret. qua
ratione hoc idem tenet Alber. in d. l. quinque legibus. &
Reperto. inquiſitorum. in verb. dotes. illud ſanè erit, &
hic adnotandum, matrimonium ex hac cauſa ſeparato,
minimè eſſe cogendum catholicum coniugem ad coha-
bitandum cum altero in hæreſim lapſo, etiam ſi is pœni-
tentia ductus ad eccleſiæ gremium redierit, ſicuti aduer-
ſus glo. Abb. expreſſim notat in cap. vlt. de conuerſ. con-
iug. & in cap. de illa. de diuort. per tex. ibi. cuius opinio
ni optimis rationibus accedit Alfonſ. à Caſt. de iuſta hæ-
retic. punit. lib. 2. c. 7. qui hoc ipſum intelligit, quando ca-
tholicus ab hæretico diſceſſit, præmiſſo iudicio eccleſiæ,
quæ ipſum hæreticum eſſe declarauit. quod ſi propria au
thoritate catholicus ab hæretico diuerterit, cogendus
erit alteri pœnitenti debitum reddere, ac cætera matri-
monij iura. nec tamen eſt ad hoc neceſſaria peculiaris di
uortij ſententia per tex. in c. vlt. de hæret. & in d. c. de illa.
& cap. vlt. de conuerſ. coniug. quæ quidem iuris canoni-
ci deciſiones, vt præmiſi, intelligendæ ſunt.

Quarta cauſa, hæreſis crimini non iniuria adiungi po-
6 teſt, eo, ꝙ ex nefando crimine oriatur, † cum propter ſce
lus cōtra naturam, vitio Sodomitarum perpetrarunt, pe
ti poſſit coniugi diuortium quo ad thorum. c. omnes cau-
ſationes. 32. q. 7. qui tex. deſcriptus fuit per Gratianum à
Hiero. in epiſto. ad Amandum. 3. epiſtolarum Tomo, vt
obiter lectorem admoneam falsò in vulgatis decreto-
rum codicibus tribui dictum canonem Hierony. ad Da-
maſum. Nec eius litera ſyncera eſt apud Gratian. ſiqui-
dem dum ibi ſcribitur matris præſtationem, in emenda-
tis Hierony. epiſtolis legitur, matris perſuaſionem. ex
quo tollitur glo. ibidem inconciona expoſitio. Sed hanc
quartam diuortij cauſam legitimam eſſe aſſerunt Calde.
Anto. Abb. & Anan. in capitu. maritis. de adult. Sylue. in
verbo, diuortium. quæſt. 7. quorum opinio cōmunis eſt,
vt fatetur Abb. in dicto cap. maritis. & Barbat. conſi. 64.
in j. volum. & Lambert. de iure patron. j. par. 2. lib. quæſt. 9.
articu. 18. in fine. Cui opinioni etiam adhæret Chaſſa. in
conſuetu. Burgund. rubr. 7. §. 3. verſi. j. quæro. num. 6. licet
Innoc. in capitu. j. de adul. & glo. in d. cap. omnes. & Alua-
rus Pelagius de planctu eccleſ. lib. 2. artic. 2. colum. 5. diſ-
ſentiant. contra quos adeſt Hieron. rectè intellectus in di
cta epiſtola, & apertiſſimè D. Ambroſ. j. ad Corinth. cap. 7.
dum dicit, aut vſum quærat vxoris inuertere. quibus ver-
bis innuit poſſe vxorem petere ſeparationem matrimo-
nij, quo ad thorum, ſi fuerit à viro tentata ad vſum con-
tra naturam. quod etiam Barbat. aſſerit in dic. conſi. 64. j.
volum. quem ſequitur Decius in l. j. nume. 8. C. de ſecund.
7 nup. Nam & illud conſtat, † crimen Sodomiæ, etiam
cum fœminis, & flagitioſè committi. quemadmodum
probat Hieronym. Paulus in practica Cancellariæ. ſol.
40. probat text. in capitu. vſus. 32. quæſt. 7. notat optimè
Card. in Clem. vnica, quæſt. 13. de conſangui. & affinita.
Dec. in d. l. j. C. de ſecund. nup. & Alciat. lib. 10. parerg. cap.
21. addit tamen hoc crimen non puniri pœna ordina-
ria, qua commiſſum cum viris puniretur. quod ipſe fal-
ſum eſſe cenſeo, quando crimen hoc nefandum vir cum
fœmina eo commiſerit modo, quo cum viris ſolet à So-
domitis perpetrari: nec enim minus eſt ſcellus iſtud,
imò vera Sodomia. Quod ſi fœmina viri officio fungens
aliam ſubegerit fœminam, admitti ſanè poterit Alciati
& Mariani, quem ipſe refert, opinio, tametſi Salic. in l.
fœdiſſimam. C. de adulte. & Boerius deciſ. 316. colum. vlt.
exiſtiment hoc crimen vti propriam Sodomiam pu-
niendum eſſe.

Quintò, huic diuortio cauſam præbet fornicatio car-
nalis, ex Dei optimi maximi elogio, Matthæ. 19. dicentis:
8 Quicunque † dimiſerit vxorem ſuam, niſi ob fornicatio-
nem & aliam duxerit, mœchatur. Ergo licet vxorem di-
mittere cauſa fornicationis, & id iura canonica paſſim
referunt. c. ex parte. C. de ſponſa. c. ſignificaſti. c. ex literis.
c. gaudemus. de diuor. c. intelleximus. c. ſi. de adult. c. tuæ.
de procur. l. conſenſu. C. de rep. [quo in iure par eſt vtriuſ
que coniugis conditio. Nam vxor poteſt petere matri-
monij ſeparationem propter viri fornicationem, ſicuti
& vir ob vxoris adulterium. quod omnium conſenſu re-
ceptum extat, idq; rationi conſentaneum eſſe aſſeuerat
Diuus Baſilius in can. 9. & 21. licet fateatur, conſuetu-
dine obtentum eſſe, non poſſe maritum propter fornica
tionem ab vxore dimitti, quàm dn̄am nos planè nega-
mus, & iure negari debet.] Eſt tamen neceſſarium iudi-
cium

eium eccleſiæ ad hanc ſeparationem conſtituendam.c. plerunq;.de don.inter vir.& vxo.c.porrò.de diuor.quib. iuribus probatur maritum propria auctoritate vxorem adulteram dimittere non poſſe.†Si tñ adulterium eſſet notorium, poſſet vir propria authoritate ita expellere à ſe vxorem, vt expulſæ nequaquam competat interdictum vnde vi, nec recuperandæ poſſeſſionis.c. ſignificaſti.de diuor.gl.in c.fi.de adul.Regia l.8.titu.2.par.4.quod comprobari poteſt ex eo, quod agẽti interdicto vnde vi in matrimonio, & ſic petenti ſe ſpoliatum reſtitui, obſtat exceptio deficientis iuris, ſi notoria ſit, vt notat Præp. in cap. 2. 3. q.j.Imol.in cap.ex conqueſtione, de reſtit.ſpol.& Guhel. Chaſſador.deciſ.3.tit.de reſt.ſpol.tex.optimus in c. literas.eod.titu.ex quo Abb.ibi notat vxorem ſpoliatam minimè eſſe reſtituendam, ſi probatio conſanguinitatis incontinenti offeratur.Si enim fieret reſtitutio, & ſequeretur carnalis copula, mortaliter peccaret is, qui ſciens matrimonium non valuiſſe, debitum redderet. Ob euitandum ergo hoc mortale peccatum, non eſt reſtitutio concedenda quo ad carnale commercium, ſi impedimenti probatio in incontinenti offeratur, quod Alex.notat in l.naturaliter.§.nihil.5.fallent.ff.de acq.poſſ.

10 Nec mirum, † nam ſpoliatus eccleſiaſtico beneficio nequaquam eſt reſtituendus, ſi aduerſus eum notorius defectu tituli objciatur.ex c.ad decimas. de reſt. ſpol. in 6. notat Inno.in c.conſtitutus.de filijs presbyt.Abb.& Aret. in c.ſi conſtituerit.de accuſa.Ant.& Fran.in cap.bonæ.de appella.7.differentia.Præp.in d.c.2.3.q.j.Imo.& Abb.in c. in literis.de reſt.ſpol.nu.11.& 28.idem Abb. in c. cum eccleſia Sutrina.de cau.poſſ. & propriet. colum. 5. & Hoſt. in c.cum veniſſent. de institu. quorum opinionem aſſerit eſſe communem Chaſſador.d.deci.3.qui eam ſequitur, & non.Lod.Gomez.in regu.de annali poſſ.q.58. Nec me latet eundem Gomez.in reg.de nõ iudican.iuxta form.q. 5.aſſerere, quandoq; in prætorio Rotæ hanc Inn.ſententiam reprobatam fuiſſe.Nec deſunt iura, quib. reprobari poſſit.Nam in beneficio eccleſiaſtico prædo eſt reſtituendus, cap.in literis.de reſt. ſpol. Cui tamen reſponderi poteſt, non procedere, quando in iudicio conſtaret ſpoliatum eſſe prædonem, tũc etenim reſtitutio omnino negari debet.ſecundum Inno.& Imol.ibi & Corſ.in tract. de excellentia Regis.q.72.Nec oberit Abb.interpretatio, dum illum tex. intelligit, etiam ſi conſtet in iudicio ſpoliatum eſſe prædonem, quia id locum habet in cæteris rebus, nõ tñ in eccleſiaſticis beneficijs, vt ibi notat Ioan.de Imo. & ſenſit optimè Old.conſi.j.quamuis & in cæteris reb.temporalibus, quarum reſtitutionem ſpoliatus petit, ſit reſtitutio deneganda, ſi conſtet notoriè in iudicio, ſimul ſpoliantem in eis ius habere, ad ſpoliatum verò minimè eas pertinere.ex eodẽ Imol.in d.c.in literis.poſt Ant. & Abb. ibi.colum.4.glo.& communem in d.c.ad decimas. in quo non ſatis mihi placet Pan.in d.c.in literis.nu.28.dicens reſtitutionem beneficij eccleſiaſtici impediri, etiam in cauſa ſpoliationis, ſi confeſtim offerantur paratæ probationes defectus tituli in ipſo petente reſtitutionẽ. citat tex. in d.c.literas.quem ego intelligo, quando ex reſtitutione immineret mortale peccatum ipſi reo, ne quis à iudice cogatur mortale crimen committere, vt in cauſa matrimoniali.Vnde Ant.in d.c.in literis.conſtanter aſſeruit, reſtitutionem in beneficijs minimè negandam, ſi notorius defectus non opponatur, etiam ſi incontinenti, atq; ſtatim offerantur probationes paratæ.

His tñ, quę de matrimonio diximus, obeſt inſignis tex. in c.porrò.de diuor. Ex quo glo.in c.ex conqueſtione.de

11 reſt.ſpo.dicebat, † coniugem ſpoliatum reſtituendum eſſe ad coniugale conſortium, etiam ſi opponatur exceptio conſanguinitatis notoriæ. Cui obiectioni reſpondent Abb.in d.c.porrò.& Inno.in d.c.ex cõqueſtione, atque Lanfr.in rubr.de cau.poſſ.& propriet.col.5.non eſſe. in c.porrò.ſtatutum reſtitutionem, data notoria conſanguinitate, concedendam fore: ſed id tñ prohiberi, ne maritus propria authoritate vxorem à ſe expellat, et ſi notoria ſit conſanguinitas.Sed hoc non conuenit, quia maritus poteſt vxorẽ expellere propria authoritate pp notoriam fornicationem, ſicuti cenſet gl.in d.cap.fin.de adult.quam modò probauimus.Hinc Iaſ.in d.§ nihil commune.nu.46.nouiter, vt is exiſtimat, conatur interpretari prædictum tex.in c. porrò.dicens exceptionem notoriam non eſſe contra agentem ratione ſpoliationis, admittendam, ſi concernat ipſam proprietatem: ſed tunc demum verè obſtare, quando concernit ipſam poſſeſſionem, vt in c.ſignificaſti.eo.titu.quod de exceptione fornicationis loquitur, quæ ipſam cohabitationem thori impedit: & ſic poſſeſſionem coniugij. Verum ſi Iaſ. optimè penſaret, quæ paulò ante tradidimus, apertè vidiſſet, etiã conuenientibus oculis, exceptionem notorij defectus in ipſa proprietate, obeſſe agenti interdicto vnde vi, maximè in his ſpiritualibus. Nec Iaſ. fuit huius concordiæ primus actor, ſiquidem & Præp.in ſumma.3.quæſt. j. ante ipſum Iaſ.apertè ita prædicta iura intellexit.Quo fit, vt Abb.& Imo. ratio mihi potius arrideat, quo ad ipſa mu-

12 tua obſequia coniugalia, non † enim abſque iudicio eccleſiæ debet quis vxorem ab eius conſortio expellere, etiam ob notoriam conſanguinitatem, ſeu notoriam fornicationem, licet poſſit coniugale debitum ei negare: quod etiam liceret propter occultum adulterium, vt docet Abb.in c.fi.de adul.& in cap. ex parte.C. de ſpon. Th. in 4.ſenten.diſtinct. 35. articu. tertio. & Palud. in quarto ſentent. diſtinct. 27.quæſt.4.art.2.& diſt.35. q.j.ar.4. Qua in re mihi diſplicet Abb.opinio, qui poſt gl.in d.cap.fi. & alios, quos ipſe allegat, aſſerit, ob notoriam fornicationem vxoris licere marito propria auctoritate expellere à domo vxorem. Nec enim conſtat ex iuribus ab eo adductis id licere, imò contrarium no.Ant.in d.c.fi. & gl. in c.j.32.q.Nam & Tho.d.ar.3.ſcribit maritum nõ poſſe ſibi ius dicere, quo ad ſeparationem cohabitationis: & idem aſſerit Syluest.in verb.diuortium. q. 8. Poteſt autem opinio Abb. & glo. procedere, quando vel vxor eſſet iudicio crimen confeſſa, vel publicè cum adultero cohabitaret.ex glo.in d.c.j.32.q.j.Non tamẽ ſequitur ex his reſtitutionem omnino concedendam eſſe, data conſanguinitate, vel fornicatione notoria, etiam ſi maritus temerè, & abſq; iudicio eccleſiæ expellat vxorem à ſe. Nec dictis iuribus conuenit alter Pan.intellectus, dum fatetur reſtitutionem faciendã, quo ad mutua obſequia, non tñ quo ad carnalem copulam, quia ex c.ſignificaſti. conſtat, nec ad obſequia reſtituendum eſſe ſpoliatum coniugem, exiſtente notorio iuris defectu.licet Franc.à Ripa in d. §. nihil. nu. 34. ad hunc vltimum Abb. intellectum declinet. Hinc apparet minimè admittendum eſſe, quod nouiſſimè Coraſ.ſcripſit in §.nihil cõe.nu.10.& in lib.2. Miſcel. c.2.dicens etiam in matrimonio reſtituendum eſſe coniugem ſpoliatum, non obſtante notorio conſanguinitate: non enim licet tunc marito propria authoritate vxorem à ſe abijcere: denegandam tñ eſſe reſtitutionem, ſi notoria fornicatio opponatur, quia propter eam marito licet propria authoritate vxorem expellere à domo, quo caſu ſpoliatio fit iuris authoritate, & id datur reſtitutio. Hic etenim intellectus ex prædictis improbatur. Quibus & illud addendum eſt, non eſſe vxori agenti ex ſpoliatione negandam reſtitutionem, etiam ſi maritus fornicationem abijciat, & offerat eius probationes ſtatim paratas. Quamuis etenim tunc fiat reſtitutio, non ſubit ipſe maritus periculum mortalis peccati ex carnali coniunctione, vt ſuperius docuimus ex Caie.Tametſi D. Thom. in 4. ſenten.diſtinct.35.artic.3.teneat reſtitutionem in hoc caſu negandam eſſe.

13. Cæterum † et ſi maritus vxorem adulteram, nec tamẽ manifeſti facinoris ream, propria authoritate expulerit, dotem amittit vxor, & eam ex adulterium vxoris lucratur maritus: agenti enim vxori ad dotẽ obijcere poterit vir fornicationem ab ea ante expulſionem commiſſam. quamuis Abb.in c.plerunq;.de don.inter vir.& vxor.hoc intelligat, qñ maritus ob notoriam fornicationem vxorem eiecisset, non tamen video, quo ad dotem exceptione fornicationis defendendam congruam differentiæ rationem.Nam maritus excipiendo fornicationem vxori objiciens conſequi debet dotem, & alia ſimilia, vt notant Anania in d.c.intelleximus. Prępoſ.in c. ſignificaſti. in fi.de diuor.& Pariſ.conſi.54.volum.4.colum.vlt.

EX

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Vxor etiam putatiua propter adulterium dotem amittit.*

2 *Vxor propter adulterium perdit arras, atque paropherna.*

3 *Oſculum aliíq́; tactus impudici an inducant adulterij probationem?*

4 *Dos vxore adulterium committente, cui adiudicanda ſit.*

5 *In accuſatione ciuili adulterij, pariter iudicantur, vir & vxor.*

6 *Lite etiam conteſtata vxor poteſt obijcere, viro, accuſanti eam ciuiliter, exceptionem paris criminis.*

7 *Maritus an poſſit accuſare vxorem de adulterio, ſi illius criminis conſcius eam carnaliter cognouerit.*

8 *Iudex eccleſiaſticus ſolus eſt competens in lite, ſuper diuortio etiam ratione adulterij tractanda.*

9 *Heredes mariti, an poſſint accuſare vxorem de adulterio?*

10 *Vidua ſtuprum committens, an pœna adulterij punienda ſit?*

11 *Intellectus ad l.ſi vxor.verſ.quamuis ff.de adul.*

12 *Vidua ſtuprum committens amittit ex Regia lege dimidiam lucrorum partem.*

13 *Vxor à viro dimiſſa ex cauſa fornicationis, an poſſit vir aliam priore viuente, vxorem accipere.*

§. SEXTVS.

1 VXOR † verò adulterium committens dotẽ amittit, & ea viro lege adiudicatur, ſententia iudicis ſequuta.text. in c. plerũque. de don.inter vir. & vxo.l. conſenſu. C.de repud.etiam ſi vxor ſit putatiua, non tantũ vera.gl.in d.c.plerũque. quam ibi ipſe ſingul.ſcribit Abb. & eam ſequuntur Henr. Collect. & alij communiter.vt ipſe Abb.Ant.& Præp.fatentur.idem aſſerit Bal.Nouel. in tract.de dote.par.11.§.hactenus.num. 36.dicens hanc opinionem communem, quam Bar. probat in l.ſi vxor.§.planè.ff.de adul.Pau.conſi.147.in 2.volu. & probatur Regia l.81.Taurin.licet gl.in d.l.conſenſu.contrarium teneat, quam putat eſſe ſing.Barb.in c.j.vt lit.non cõteſt.nu.63.eam ſequutus propter tex.egregium in d.l.ſi vxor.verſ.ſed ſi ex. quo tex. vxorem putatiuam maritus iure extranei accuſat, non iure mariti. igitur non conſequitur dotem. Hæc tamen argumentatio nõ ſatis applaudet, quia & ſi iure extranei accuſet, quia maritus eſt, dotẽ ſibi vendicat ex lege.

2 Amittit † deinde vxor adultera arras, atque parapherna.gl.in d.c.plerunque.quam dicit ſing.Rom. ſing.32. Iaſ. in l.2.ff.ſoluto matrim.& idem in rub.C.de iud.Hipp.in l. pater marito.nu.3.ff. de quæſtionib & ſequitur eã Gerar. ſing.48.quamuis Abb.& Præpoſ.in d.c.plerunque.contendant, hanc opinionem iure non probari. Sed communi opinioni accedit, ꝙ acquiſita matrimonio conſtante, quę Regio iure communia ſunt viro, & vxori, amittit ipſa vxor propter adulterium.l.4.tit.4.lib.5.in ordinat.reg.Ioãnes Lup.in repetit.rubr.de donat. inter vir. & vxor. & §. 10.col.j.aduerſus verò opinionem communẽ obſtat fortis tex.in auth.vt liceat matri, & auiæ.§.quia verò plurimas.collat.8.vbi non exiſtentib.filijs, propter adulterium ex bonis, quæ pręter dotem, & donationem ante nuptias vxor habet, vir acquirit quantum æquiualet tertiæ parti dotis.quem tex.Rom.not.in l. Lucius.ff.ſol. matr. & Gul. Mayn.in l.in ambiguis ꝓ dote.ff.de reg.iur.nu. 250.[Nec pro communi eſſe efficacem inductionem legis regiæ ipſe exiſtimo, nec vnquam exiſtimaui. Etenim longè ratio paraphernorum ab his bonis, quæ matrimonio conſtante arguuntur. Quod doctè probat poſt tertiam huius operis editionem Emmanuel Coſta in c.ſi pater.par.j. verb.legauit.nu.46.Induxi ſi quidem legem regiam in quoddam argumentum, nec vt eſſet efficax inductio, alioqui ſaltem in his regnis non fuiſſem auſus à communi opinione diſcedere].

3 Nec † illud ommitẽdum eſt, non tm̃ ob adulterium vxorem dotem amittere, & priuari conſortio coniugali, ſed & propter oſculum.Bald.in c.tuæ. de procuratorib.gl.in l.j.ff.de varijs, & extraordinarijs criminib.& in c.non oportet.81. diſt. & in c. nec aliqua.27. quæſtio.j. tex.in c.j.quib. modis feud. amitta. Ioannes Lup.in rub. de donationib.§.78. nu. 16. Ripa in rub. de iudic.colu.3. Curt.Iun. in rub.C.de eden. Ego verò id expeditum habeo, feudatarium beneficio priuari, ſi per laſciuiam auſus fuerit oſculari vxorem Domini. quod in d.c.j. probatur: alijs verò caſibus Bal.ſententiam probarem ad effectum, vt ex oſculo coniectura ſit aſſumenda adulterij, ſicuti Alciatus explicat lib.4.parerg.c.10.Dec.in rub.de iud. col.j. dicens ipſam vxorem ab hiſce adulterij pęnis immunem fore cẽſendam, ſi probauerit intra oſculi fine ſtetiſſe, neque vltra progreſſam fuiſſe. Nec ab hac opinione diſſentiunt gl.prædictæ, cum dixerint, oſcula eſſe argumenta adulterij.idem probat gl.per tex.ibi. in c.dixit Dominus. 22.q.j.& ita intelligendus eſt text.in c. maritis. de adulterijs.ex mente Ananiæ, & Doct.ibi.non enim poteſt verè dici fœminam adulterij ream eſſe ex ſola ſuſpicione, ita vt ſuſpicio illa pro crimine adſumatur: bene tamen pro iudicio, & argumento adulterij, ex quo vehementer ſuſpecta ſit, eaq́; ſuſpicio violenta arbitrio boni viri, vel indubitata exiſtimetur, iuxta textum in cap. ex literis.& c. ſequenti.de præſump.Felin.in c.aſſerte.eo.tit.Aret.Alex. Soc.& Iaſ.in l.j.num.12 ff.ſi certum pet.Hipp. in rub.C.de probat.nu. 238.textus ad id in c.præterea.de teſtib. Ex his verò præſumptionibus quandoque fertur in ciuilibus diffinitiua, & ordinaria ſententia, quandoque etiam in criminalibus.arg l.vlt.C. de probationibus, quę de indicijs indubitatis loquitur. Vnde in hac quæſtione licet Nicolaus Bellonus in rub.C. de edendo. num.81. ſcribat opinionem Bald. communem eſſe: addit tamen, ex amplexibus, & oſculis tantum, non poſſe fœminam conuinci de adulterio, etiam ad effectum, vt dote priuetur: quamuis ex his actibus grauis deducatur adulterij præſumptio, quod ipſe latè ibi diſputat.nu.62. Cæterum hac in re libenter adnotabo, impudicam vitam agere eam fœminam, quæ amplexibus, oſculiſque virorum vtitur, aut inhoneſtos tactus ſponte patitur, eaq́ue ratione ſubinferam, legatum amittere ſibi relictum ſub conditione, ſi pudicè ac honeſtè vixerit: quod Baldus reſpondet conſi. 207.uol.4.

4 Sed & hæc, † quæ de amittenda dote diximus ita accipienda ſunt, vt locum habeant, quando maritus vxorem accuſat ciuiliter: nam ſi criminaliter, aliter dos diuiditur à lege. authen.ſed hodie.C.de adul. nec viro applicatur. iuxta opinionem, quam Imo.& Alexan.fin.col.poſt alios ſequuntur in l. cum mulier. in j.ff. ſoluto matrim. Lege verò Regia 15.tit.17.par. 7. etiam ſi maritus criminaliter accuſet, dotem, & arras conſequitur, non extantib. liberis. Cæterum ſiue maritus accuſet criminaliter, ſiue ciuiliter, ſi ex eo matrimonio liberi extiterint, bona adulteræ conſequuntur poſt obitum illius coniugis, cui à iure dantur.text. in authen. ut liceat matri, & aui.§. ſi vir. de adulterio.& §.quia verò plurimas.glo.inſignis in cap. vt lite non conteſt. Regia l.j.titu. 7.lib.4. Fori. Nec imputantur filijs in legitimam, quam ex bonis ipſius, qui bona illa propter adulterium acquiſiuit, habituri ſunt.Bal. & Barb.in d.capitu.j. nume. 64. ex prædictis iuribus.Nec maritus illa liberè capiat, niſi pro portione, quæ cuilibet filio prioris matrimonij obuenerit. Bald. in l.hac edictali.colum.2. C. de ſecun. nup. & ibi Steph. Bert. nume. 36.Cremenſ.ſing.86.ac Ioan.Lup.in d.rub. de dona. §.20.

5 In hac † tamen accuſatione adulterij quo ad ſeparationem thori, & amiſſionem dotis ita pares exiſtimantur à iure vir & vxor, vt vir repellatur ab accuſatione, ſi ei obijciat vxor fidem coniugij fornicatione violaſſe. cap. intelligimus.de adul.cap.j.vt lite non cont.teſt.vbi Abb.dicit, ſecus eſſe ſi maritus vxorem accuſet criminaliter.l.2. §.ſi publico.ff.de adult. Paul. conſi. 402.j.volum.Ang. de maleſi.in verb. ehe m'hai adulterato.Ioã.Lup.in d.rub.de donat.§. 20.ſenſit Abb.in capitu.j. de iureiu. Vxor tamen non poteſt maritum ob adulterium accuſare criminaliter.l.j.C.de adul.& ibi glo.& Sal.Io.Lup.in d.§.20. Hippo. in l.patre, vel marito.ff.de quæſtio.num.11. Ex quibus cõſtanter aſſerit Pau.d. conſi.402. volum.j.vxorem excuſari ab accuſatione adulterij ciuili, ex eo quòd maritus concubinam habuit.idem notat Hippo. in d.l.patre.num. 14. Imò lata ſententia diuortij ob adulterium uxoris, ſi uir

fornicetur, cogitur uxorem in conſortium cõiugale admittere.tex.ſing.ſecundum Abb.ibi,c.ex literis.de diuor. gl.Anch.Ant.& Ananias in c.fi.de adul.ubi Abb. & in d.c. ex literis.dicit hãc opinionem eſſe communem.Brix. idẽ probat in q.dominicali.34.& Præpoſ.in d.c.ex literis.fin. col.quorum opi.communis eſt, vt aſſerit Fel.in c. lator. nu.9.de re iud.eam ſecutus.cõtra gl. in c.Apoſtolus.32.q.7.& Abb.in d.c.fi.qui voluit,primam opinionem procedere ex officio iudicis non ipſa vxore petente.Sed æquiorem eſſe communem aſſertionem not.Guli.Maynerius in
6 l.in ambiguis pro dote.ff.de reg.iur.nu.207.† Ex quo deducitur, vxorem poſſe poſt litem conteſtatam viro accuſanti obijcere exceptionem paris criminis, etiam ante litẽ conteſtatam cõmiſſi.Abb.in d.c.fi.& ſi Ioan.Lup in d.rub. de donat.inter vir. & vxo.§.20. col.2. contrarium teneat, quem refert,& ſequitur And.ab Exea in rub.ff.de pac.nu. 377.per l.ſi maritus.§. perſcriptiones.ff. de adul. qui text. hac in re minimè concludit; ſicuti nec l.7.tit.17.p.7. quia loquuntur quo ad repellendum maritum ab accuſatione criminali.quo caſu exceptio vxori competens ad maritum excludendum à iudicio, eſt opponenda ante litem conteſt.Imò poterit vxor ob fornicationem mariti agere ad thori ſeparationem, & ad dotis reſtitutionem.c.j. & ibi Abb.Imol.& Barb.in c.j.vt lit.non conteſt.tradit latè Soc.Iun.conſi.32.vol.2.col.j.quin & poterit libellus ille admitti,quo vxor agit contra maritum ad reſtitutionẽ dotis ob adulterium,& inopiam ipſius viri.Dec.cõſi.212. Duramq; nimis eſſe legem, quæ fornicationis cauſa virum,& vxorem diſpares fecerit,conqueritur feſtiuè Syra Anus apud Plaut.in Mercatore.

7 Verum ſi maritus † ſciens vxorem eſſe adulteram cum ea carnaliter coierit,mores eius approbare videtur, atq; ei ignoſcere.gl.ab omnibus recepta in c. fi.de adul.eſt tñ intelligenda quo ad commiſſa crimina, non quo ad committenda.gl.& Præpo.in d.c.plerunque.Ioan. Lupi in c.per veſtras.§.9 nu.18.Regia l.9.tit.17.par.7.In quo duo fugiẽda, ac reprobanda ſunt.Primum quod Sal. in l.quoniam Alexandrum.C.de adult.ſcribit,in d.caſu, nec commiſſa crimina poſt primi adulterij indulgentiam, à marito accuſari poſſe.pro quo adduci ſolet tex.in c. de Benedicto. 32.q.j.ibi.Nullum ei duntaxat ſimile committenti periculum allaturus.is enim tex.iudici eccleſiaſtico conſulit,vt à viro, qui adulterã vxorem denuò receptat, cautionem exigat,ne eam occidat, ſi forſan in adulterium relabat. Vnde non negat viro ius accuſandi crimen, poſt prioris adulterij remiſſionem commiſſum. Cui interpretationi mirè ſuffragatur Triburienſe Concilium c.46. Cuius verba ſunt: Si cuius vxor conſtuprata fuerit, & propterea maritus capitali ſententia delere illam machinauerit:ipſa verò vrgente mortis periculo,ad epiſcopum confugerit,& auxiliũ quæſierit,operoſiori, ſi põt,epiſcopus labore deſudet, ne occidat. Si verò non põt, nullo mõ liceat ei requirenti eam reddere viro ad occidendum,quæ ſe ei obtulit ad defendendum: ſed ſolerti cura tranſmittet eã ad locum,quem ipſa delegerit,vt ſecura viuere poſſit. Si verò interdum maritus eam inuenerit,& repetierit, ſecũdum ſeculum poteſtatem habuerit, quid agere ei velit, ſed audiat S.Aug. dicentem, Cum.n. vir à virtute nomen accipit, & mulier à mollitie,i. fragilitate, quare contra crudeliſſimam libidinis beſtiam vult vnuſquiſque vxorem ſuam eſſe victricem, cum ipſe ad primum libidinis ictum victus cadit? Nam quicquid contra fidem catholicam mulieribus non licet,nec viris licet.Si autem eadẽ mulier timore perterrita à loco,vbi eam epiſcopus deſtinauit,aufugerit,& vir eius ab epiſcopo ſemel aut bis,vel ſæpius repetierit, ſi vitam ei obtinere poſſit, perquirat, & reddat: ſin autem omnino non reddat. Hactenus Triburienſis Synodus.Secundum;quod in prædicta quæſtione eſt improbandum, à Ioan. Lup.aſſertum reperio in d. §.9.nempè maritum poſſe primum delictum ad iudicium deducere,ſi vxor ſibi reconciliata,in crimen adulterij incidat.Id enim falſum eſt. Si quidem primum crimen deferri non poteſt ad iudicium, ſed tãtum illud nouum delictum.Nam illud primum iam eſt extinctum remiſſione, & indulgentia mariti.c.de his.vbi not. de accuſat. & in l. tranſigere. C. de tranſac. quibus locis traditur, crimen ſemel tranſactione,vel remiſſione accuſantis extinctum non poſſe ab eodem ad iudicium adduci.

8 Huius autem controuerſiæ, † qua inter coniugatos agitur de diuortio quo ad thorum propter fornicationem, ſolus eccleſiaſticus iudex legitimus eſt,iuxta communem noſtratum opinionem, quam refert Dec. conſi. 212.licet ipſe hanc cauſam ad vtrunque forum mixtim pertinere credat. quod ego non admiſerim, cum hic tractetur de coniugali cohabitatione diſſoluenda. Sic ſanè, etiam ſi Ioan.Rupellan.lib.j.Forenſ.inſt.Galliæ.c. 25. communem ſequatur hoc adijciens, poſſe iudicem ſecularem tractare ac definire litem,vbi vxor agit aduerſus virum;vt propter lepram,qua is ſit percuſſus, ab illo liceat ad tempus diuertere.Ego exiſtimo, & de hac controuerſia iudicem eccleſiaſticum cognitum eſſe.Igitur laicus iudex minimè tractabit cauſam matrimonialem, quamuis ad thori ſeparationem ob adulterium agatur.Nec decet ſecularem iudicem hac in lite ius dicere, vt probat diſtinctio tex. in c.accedens.de procur.& Regia l.2. titu.9.par.4. Cæterum hoc in loco dubium egregium ſeſe offert,an vidua committens ſtuprum,dotem amittat,aliaq; bona, quæ proculdubio amitteret,ſi viuente marito fornicaretur. Qua in re,quo facilius percipiatur,tria notanda ſunt.

9 Primum,† vxor,quæ marito viuente adulterium commiſit,quo ad viri notitiam peruenit,ab eius hæredib.accuſari non põt,ad amiſſionem dotis.tex.in l.rei iudicatæ. verſi.hæredi.ff.ſolu.mat.vbi Bart. hoc not. & dicit ibi eſſe communem opin.Alexan. col.j.idem Ant. Abb. & Præp. in d.cap.plerunque. & Iaſ.in l. ſororem.C.de his quibus, vt indig. in fin.

Secundum,vxor viuente marito, eo tamen ignorante adulterium committens ab eius hæredib. ad amiſſionem dotis accuſari poteſt.ita Cyn.in l.fi.C.de reuoc. don.Ro. in d.l.rei iudicatæ.§.hæredi.ubi Aret.col.fi.Hipp.ĩ l.vnica. C.de rap.virg.nu.67.Præp.in d.c.plerunque.col.2.And.Tiraq.in l.ſi vnquam.C. de reuo.don. verſi.ſuſceperit. num. 176.Abb.in c.vlt.3.col.de don.poſt Anch.ibi,qui cõmuniter recepti quo ad illius capitis deciſionem hanc opinionem aſſerunt,quib.& Ripa accedit,dicens eorum ſententiam communem eſſe in l.ſi.C.de reuoc.don.q.61.Et quãuis Bal.& Imo.in d.l.rei iudicatæ.idem Bal.conſ.182.8.vol. contrarium teneant:prior tamen opinio in praxi ſeruabitur ex Alex.in d.l.rei iudicatæ.

10 Tertium vidua † marito mortuo ſtuprum committens perinde dotem amittit, ac ſi marito viuente adulterium commiſiſſet.ita Paul.Caſtr.notat in l. fideicommiſſum.C. de fideicom.idem conſi.147.j.vol.Præp.in d.c.plerunq;.3. col.Iaſ.in l.2.nu.6.ff.ſol.mat.idem Pau.Caſtr.in l.ſororem. C.de his.quib.vt indig.Hipp.in d.l. vnica.nu. 53. Fel.in c. paſtoralis.de iud.Gerar.ſing.48.Io. Lup. in rub. de donat. §.67.nu.6.Hippo.ſing.416.Maritus enim ſicut offenditur ex adulterio matrimonio conſtante cõmiſſo,ita ex fornicatione,eo mortuo ab vxore perpetrata,iniuriã patitur. Bar.in l.pen.C.de adul.Sed Paulo Caſt.refragaĩ Alex.in d. l.ſororem. dicens viduam ex hac fornicatione dotem nõ amittere,nec accuſari poſſe, quia id nullo iure eſt ſtatutũ. idem notant Iaſ.in d.l. fideicõmiſſum. Guliel. Mayne. in l. in ambiguis pro dote. nu.208.ff. de reg.iur. & Dec. in d.c.
11 paſtoralis.pro hac opinione adducẽtes † tex. in l.ſi vxor. ver.quamuis.ff.de adul.vbi Iuriſconſultus,in vidua, cenſet ſtuprũ impunè cõmitti, loquitur tñ in vidua meretrice,& quo ad impunitatẽ illius,q cũ ea fornicaĩ,non quo ad ipſam viduã, ex notatis p Hippo. in ſing.151. Tametſi aliter illã legẽ intelligat And.Alc.lib.2.parerg.c.40.nã in d.l. vulgarẽ vxorẽ interpretaĩ ex his authorib. quos ipſe adducit nõ meretricẽ,vt Accurſ.& Doc. intelligunt, ſed ex aduẽtitio vulgo,non ciuem Romanam.eiuſdẽ ſniæ eſt Catelli.Cotta in vltimis memorab.in dictione,meretrix, quin & Bud.in d.l.ſi vxor.vulgarem vxorem plebeiam interpretatur,quorum interpretatio licet congrua ſit,non tñ omnino Accurſianam tollit,quia vxor vulgaris etiam dici poteſt meretrix.Ex Ouidio lib.4.Faſtorum:

Numina vulgares Veneris celebrate puellæ.

Eo,q corpus vulgauerit, vel ex more, quo meretri-

ces

ces apud ædiles licentiam ſtupri vulgarent, authore Ta-
cito lib.2.cuius Alc.meminit d.c.40. Hinc & valerius Ma-
ximus libertinam quandam meretricem, vulgarem appel
lat lib.6.c.3.Nec aliter, inquit, Quintus Antiſtius Verus re
pudiando vxorem, quod illam in publico cum quadam li
bertina vulgari ſecretò loquentem viderat.Verū opi.Alc.
probat tex.in auth.de reſtit.& ea, quæ parit in vndecimo
menſe.§.fin.vbi vidua, quæ poſt annum luctus eſt fornica
ria, non eſt punienda pœnis à lege ſtatutis contra ſecun-
dò nubentes fœminas: ergo & dotem nō amittit.l.j.C.de
ſecun.nup.vnde in vidua intra annum luctus fornicante,
probari poſſet opinio Pauli, quam Alc.ſequitur reg.2.de
12 præſump. præſump.9.ex d.§.fi. Et intra luctus † annum eā
veram eſſe cenſet Ioan.à Garronib.in auth.eiſdem pęnis.
C.de ſecūd.nup.nu.18.alioqui Alex.opinio verior, ac be-
nignior eſt, quam in lite controuerſa, ſententia lata com
probauit Chaſſan.in conſuetu.Burgund.rub.4.§.6. verſic.
mulier.nu24.& eandem approbat Caro.in conſuet.Pariſ.
tit.j.30.q.30. amplia.6.Et fortaſis in praxi potius admittet
Alex.opi.etiā intra annum luctus, atque ita ſcio, non ſe-
mel pronunciatum fuiſſe, eandemque ſententiam ipſe
proprio ſuffragio probaui, & ſi ſciam rem eſſe dubiam,
ac poſſe defendi, quod modo aſſeuerauimus de vidua for
nicante intra annū luctus. Et tn̄ nihilominus aliqualiter
cōuenit Alex. ſentētiā probari: quod admonet Bermōd.
Chouer.in trac.de concub.rub.de adul.nu.63. & eam latè
defendit Aymon Sauill.conſi.205.nu.24.[Et poſt eū Arius
Pinellus in l.vlt.nu.9.C.de bon.mater. qui ſequutus Crot-
tum in §.Cato.nu.78. eandem opinionē probat in vidua
etiam intra annum fornicante. Quam ſententiam fateor
me ſequutum fuiſſe, dum in Regio Granatæ prętorio au-
ditoris regij officio fungerer. Atque ideo in huius operis
editione, quę in lucem iam prodierat è Salmanticenſi prę
lo an.1557.ab his, quę in priori editione ſcripſerā, diſceſ
ſi, dubius tamen ea dubitatione, quę ad theoricen perti-
nere poſſet: certus verò quo ad praxim, veriorē eſſe Ale-
xandri opinionem, quam & intra annum luctus probat
Emmanuel Coſta in c.ſi pater.verbo, legauit.de teſtam.in
6.num.41.Qui & poſt tertiam huius operis editionem aſ-
ſeuerat, me ſequutum fuiſſe Ioannis Garronis diſtinctio
nem: legerant enim Pinellus, & Coſta, quæ ego in prima
editione ſcripſerā.]In his verò regnis vidua vtcunque ſtu
prum committens amittit partem bonorum acquiſitorū
matrim.conſtante, quę l.Reg.ad eam pertinet.l.4.tit.4.lib.
5.in ord.Reg. quam citat Ioan. Lup.in rub.de don. §. vlt.
col.2.[Sed & diligēter admonet eruditiſſimus Emmanuel
Coſta in d.verb. legauit. eam legem intelligēdam fore in
vidua, quę etiam poſt annum luctus vitā agit turpem, & li
bidinoſam, nō in ea, quæ ſemel, aut iterum in corpus ſuū
peccauerit.ex l.his ſolis.C.de reuoc.dona.Imo ēt ſic intel
lectam legem regiam efficaciter probat non eſſe admittē
dam, quo ad dotis amiſſionem, etiam intra luctus annum.
Ex his etenim rationib.quib.vtitur, hoc ipſum mihi pro-
bare videtur. Tametſi regia l.3.tit.12.par.4.& §.vlt.in auth.
de reſt. quoad pœnam peccantis intra luctus annum, in-
telligi debeant, & in eū ſenſum accipi, vt pœnæ locus ſit,
ēt quo ad viduam, quæ ſemel in corpus ſuū peccauerit.]
Supereſt, vt priuſquā iſtū tractatū de diuortio egredia
23 mur, † inquiramus an marito repudiata ex iudicis ſenten
tia vxore ob fornicationem liceat aliam vxorem accipe
re viuente prima. Et D.Ambroſius j.ad Cor.cap.7.id licere
marito exiſtimat, non tamen vxori, etiam quæ fornicariū
virum, & adulterū iudicio eccleſiæ dimiſit. Cuius ſenten-
tiam Grat.retulit 32.q.7.c.vxor à viro.dicens c.ſeq.eā fal-
sò adiectam Ambroſio, vel intelligendam vxore mortua,
quorum vltimū repugnat manifeſtè Ambroſio: primū ve
rò non conſtat, licet Io.Arbor.lib.j. Theoſoph. c.35. Gra-
tianum ſequutus illa uerba ab Ambroſio euellere conten
dat. Nā & Ambroſij opinionem aſſeruit Lactantius Firm.
lib.6.diui.inſtit.c.23.[idem Lactantius in epitome. Tertul
lianus lib.4.aduerſus Marcionem. Epiphanius contra hæ-
reſes lib.2.hæreſi 59. Theodoretus lib.9. de curādis Gręc.
affect. concilium Elibertinum in c. Si qua mulier.31.q.j.
Chryſoſtomus j.ad Corint.Ho.19.] & Caiet. Matth.c.19.
dicens, non conuinci Ambroſij ſententiam aliqua eccle-
ſiæ authoritate, quæ hanc diffiniat quæſtionem, & decre
tales in ea loquentes deciſas fuiſſe in cauſis iudicialibus.
Conſtat etiam hanc quæſtionem valde dubiam fuiſſe, &
in ipſis diuinis ſcripturis obſcuram eſſe, authore Aug.lib.
vni.de fide & oper.c.19.Sed ex aduerſo Hier. contrariam
opinionem probat, quem Grat.retulit.c.dixit dominus.
32.q.j.dicens, non licere viro dimittenti vxorem cauſa
fornicationis aliam vxorem accipere. Cuius opinionem
probat tex.in c.gaudemus.de diuor.ſic intelligens locū il
lum Math.c.19.Quicūque dimiſerit vxorem ſuam ob for
nicationem, & aliam duxerit, mœcatur.idem apertius ꝓ-
fitetur eiuſd. decret. author Inn. tertius lib.j. de cōtemp.
mundi.c.16.tex.etiam in c.ex parte.C.de ſpon.dum dicit,
aut ipſa dimiſſa, fornicationis cauſa, viuente, continere.
idem probat tex.in c.ex literis.de diuor.& c.ex literarum
de eo, qui duxit in matr. quam poll.per adulterium. text.
optimus in c.per venerabilem. qui filij ſint legit.dum ini-
bi reſpondet ſummus Pontifex, cum & ſi fides thori ſit in
vnū de trib.bonis cōiugij, nō tamen ipſius violatio coniu
gale vinculum violaſſet. quo in loco de adulterio vxoris
intellexit.eandem opinionem probat authoritas Inn.Pa
pæ primi in epiſtola ad Exuperium, Tholoſanū epiſcopū
c.6.[Et Leonis papæ, quē Iuo retulit 8.par.c.140.& Grat.
in c.qualis.30.q.5.extat & teſtimonium apertiſſimum, ex
authore tamen non admodum recepto, nempè ex Paſto-
ris lib.in c. ego dixi.34.q. 2. & apud Iuonem par.8.c.243.
idem aſſerunt Anſelm.Matth.c.5.& in d.c.7.Pauli.& Beda
Matt.19.] Idetiā diffinitum eſt in cōcilio Florentino ſub
Eugenio 4.in fi.Comprobat Augu.lib.j.de adulterinis cō-
iug.ad Pollentium c.8.& 9.& in lib.j.de bono coniug.c.7.
à Grat.relatus in c.j.& 2.& c.quemadmodū.32.q.7. & Co-
loni.concil.vbi de matrimonio agit.c.incipienti, Hanc ita
que.Natalis Będa in cenſura Eraſmi, Matth.c. 5. Ioannes
Ecchius ho.74.de ſacramentis.D.Tho.in 4.ſen.diſt.35.ar.5.
& optimè Robertus Senalis epiſcopus Abrincenſis i quo-
dam peculiari huiuſce dubitationis opuſculo, & ſatis di-
ligenter Io.Arb.in d.c.35. Nec defuit Regia l.7. titu.2.par.
4.& idem profitetur Abul. Matth.19.q. 76.[Quorum ſen
tentia maximè probatur ex Marci.c.10.& Pau.j.ad Cor.c.
7.modo diligenter, & cum iudicio expendantur ſacræ
ſcripturæ verba.idem ipſe cenſeo de can.48. Apoſt.Nam
& Euariſtus Papa in epiſtola ad fratres per Aegyptum
directa apertiſſimè locum Diui Pauli ſcribentis, aut viro
ſuo reconcilietur, aut maneat innupta, eo etiam caſu in-
telligit, quo maritus adulterium commiſerit, & fornica-
tus fuerit.] Nec plurimum abeſt ab opinione Hieron. &
Aug.cōcil.Africanū.c. 69.ſeu Mileuit.c. 17.qđ Gratia. aſ-
ſumpſit in c.placuit.32.q.7.ſic ſcribens: Placuit, vt ſecun-
dum euangelicam & apoſtolicam diſciplinam, nec dimiſ
ſus ab vxore, nec dimiſſa à marito, alteri coniungantur,
ſed ita maneant, aut ſibimet reconcilientur. Concilium
item Triburienſe cap. 46. hoc ipſum palam probat: ſiqui
dem agens de vxore adultera a marito accuſata ita ſcri-
bit: Maritus verò quā diu ipſa uiuat nullo modo alteram
ducat.[cuius Decreti & Iuo Carnotenſis meminit par.8.
c.210] Vnde canones plures in d.q.7.a Gratiano pro Am
broſio adducti, ſunt intelligendi mortua vxore adultera,
ſicuti Gratia.ipſe intellexit in cap. quod propoſuiſti. &
gl.in c.concubuiſti. ead.q. Ecce igitur qualiter par ius vi-
ro & vxori competit, non diſpar in hac ſeparatione cō-
iugij, ex cauſa fornicationis à Summo Deo permiſſa. Ex
quo etiam cōſtat Ambroſium in hoc, nec ab eccleſia, nec
à ſummis, doctiſq; viris receptum fuiſſe, tametſi Caiet. re
fragetur, quem & Diui Ambroſij ſententiam ex profeſſo
defendit Cathar.lib.5.contra Caietanum c.ult. addēs nō
tm̄ viro licere aliam ducere vxorē, propria vxore dimiſ-
ſa ex cauſa fornicationis, ſed & ipſi vxori alteri nubere
viro ꝓprio ob eandē cauſā dimiſſo. Vtrunq; tn̄ falſiſſimū
eſt. ſicuti poſt alios oſtendit Alb.Pyghius in q.vlt.contro-
uerſiarū.[Et poſt huius operis ſecundam editionem Do.
Soto.in 4.ſen.diſt.36.q.vnica.ar.5.& Caſtro de Hæreſ.ver.
nuptiæ.hæreſi 5.] & idē probatur in c.literis.de ꝑſumptio
nib.ibi, mortua illa: igit adultera viuēre marito nō licet,
ēt lata ſnia diuortij, aliā uxorē accipere, eādē ſniam do-
cet verā eſſe Io. Dried.de dogmatib. lib.2.c.3.dicēs Chri-

ſtum Ieſum reſpondiſſe iuxta vniuerſalem ſententiam, non licere vxorem dimittere, atque ab ea regula ita excepiſſe fornicationis cauſam, vt ſimul oſtenderet per illā vinculum matrimonij non diſſolui. In hoc etiam ſenſu accepit Euangelij teſtimonium Clemens Alex. lib. 2. Strom. qui cum huius loci mentionem feciſſet, inquit: Adulteriū autem exiſtimat coniungi matrimonio viuo altero ex ſeparatis. eiuſdem etiam ſententiæ eſt idem Clemens lib. 3. eorundem Stromat. [Quamuis in poſteriori loco eam obſcurè aſſeuerauerit. De canonib. verò Baſilij. 9. & 21. quorum meminit ſexta ſynodus c. 87. cenſeo cautè interpretādos eſſe. Nam & idem author in lib. de vera virginitate, videtur pntius admittere opinionem, quem Diui Hieronymi eſſe diximus, quam contrariam. Cæterū poſt huius epi omes tertiam editionem, Tridentina ſynodus, ſeſſ. 24. anno 1563. me præſente cum alijs reuerendiſſimis patribus, anathemate damnauit, dicentes, eccleſiam errare cū docuit, & docet iuxta Euangelicam, & Apoſtolicam doctrinā pp adulteriū alterius coniugum matrimonij vinculum non diſſolui, neq; poſſe alterū, etiam innocentem, altero coniuge viuente, aliud matrimonium cōtrahere.]

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Ante legem Iuliam de adulterijs, an licuerit marito vxorem, & adulterum in crimine deprehenſos occidere.*
2 *Lege Iulia de adulterijs, patri licet filiam, & adulterum quemcunque occidere, marito autem tantum permiſſum eſt vilem adulterum occidere.*
3 *Intellectus ad l. quod ait lex. ff. ad legem Iuliam de adult.*
4 *Regia Partit. ll. hac in re quid præter ius Cæſareum ſtatuerint.*
5 *Pater, vel maritus an poſſint licentiam propria authoritate occidendi adulteros, alteri committere.*
6 *Regia lege licet marito quemcunque adulterum cum vxore deprehenſum occidere, ſimul & ipſam vxorem propria authoritate.*
7 *Maritus occidens propria authoritate vxorem, non acquirit dotem nec arras, quæ propter adulterium ex lege adiudicantur.*
8 *Vxorem, filiam, & adulterum propria authoritate occidere an liceat in foro conſcientiæ?*
9 *Lex ciuilis in iudicio interiori animā ligat, atque ſeruanda eſt.*
10 *Intellectus c. ſi verò. in t. de ſenten. excom.*
11 *Pœna legis partim remittitur propter iuſtum dolorem delinquentis.*
12 *Intellectus alter ad c. ſi verò. de ſenten. excom. in t.*
13 *Lex ciuilis permittens patri, & marito adulteros occidere propria authoritate, ipſam occiſionem non approbat.*
14 *Lex ciuilis permittens patri, & marito adultero occidere propria authoritate, hanc ipſam occiſionem approbans eſt nulla.*
15 *Occidens adulteros propria authoritate in locis quo ad temporalia eccleſiæ ſubditis, puniendus eſt.*
16 *Quo iure adulterium pœna mortis puniatur, atque inibi pœna adulterij explicatur.*
17 *Pœna mortis pro adulterio an iuſtè à lege inferri poſſit.*
18 *Maritus occidens adulteros, lege Regia ſibi à iudice traditos, an peccet mortaliter?*
19 *Adulter clericus qua pœna iure Pontificio ſit puniendus.*
20 *Adulter laicus an per iudicem eccleſiaſticum puniri poſſit.*

§. SEPTIMVS.

HACTENVS tandem egimus de adulterij pœna, quam ciuilem Doct. appellant, modò verò opus eſt, vt tractemus criminalem pœnam huius ſceleris, quod matrimonio grauem contumeliam irrogat. Nec diffinitionem adulterij præmittere neceſſe eſt, quia eam nuper tradidimus in j. huius operis parte. c. j. num. 8.
1 Conſtat † igitur ex lege duodecim tabularū, ipſum adulterum in crimine deprehenſum occidere deprehendenti licuiſſe. verba autem legis hæc ſunt, Mœchum in adulterium deprehenſum necato. vti ſunt apud Aymarum Riuallium, & Oldendorpium. Quæ quidem lex Athenis à Dracone, & Solone lata fuit, authore Plutar. in Solonis vita. Draco etenim eam legem ante Solonem tulerat imitatus Hyettum Argiuum, qui poſt Moluri cędem, in vxoris adulterio deprehenſi, ab Orchomeno receptus parte etiam regionis ex Orchomeni beneficio accepta, primus omniū legem illam ſanxerat, teſte Ludo. Cælio lib. 11. lec. antiq. c. 25. Poſtea verò, & maritis licuit vxores in adulterio deprehenſas ſine iudicio impunè necare, quod ex oratione Marci Catonis Aulus Gel. refert lib. noct. Att. 10. c. 23. meminit, & Iulius Paulus lib. 2. ſenten. tit. 27. Demum le-
2 ge † Iulia de adulterijs ab Auguſto lata, ſicuti Iuriſcōſultus Vlp. in l. j. ff. de adul. teſtatur, & Sueto. in Auguſto. c. 34. adempta fuit maritis poteſtas occidendi vxores adulteras, neque eis licuit adulterum occidere quemcunque, niſi, vilem, aut infamem, eumque domi ſuæ cum vxore deprehenſum. l. marito quoque. ff. de adul. Reg. l. 13. tit. 17. p. 7. Patri autem permiſſum fuit occidere adulterum quencunque cum filia etiam in domo mariti deprehenſum, modo & ipſam filiam occideret ſimul. Eaque ratione maritis idem ius minimè conceſſum fuit, quod plerunque pietas paterni nominis conſiliū pro liberis capit: mariti verò, & calor, & impetus facilè ſæuientis refrenandus fuit. l. patri. & l. nec in ea. in fi. ff. de adul. l. Gracchus. C. en. ti. Regia l. 14. ti. 17. p. 7. Licuit ēt marito authenticurū, & cōſtitutionum nouellarum iure quencunque adulterum occidere, ſi eum in ſuſpecto loco cum vxore colloquentem deprehenderet, cum prius eundem propter ſuſpicionē ter per ſcripta admonuiſſet, ne cum vxore in ſecreto, aut ſuſpecto loco confabularetur. text. in auth. vt liceat matri, & auiæ. §. his quoque. collat. 8. authent. ſi quis ei. C. de adul. Regia l. 12. tit. 17. par. 7.

His igitur conſtat, iure Cęſareo maritis non licere vxores, etiam in crimine deprehenſas occidere: adulteros verò nō quoſcūque, ſed vel viles, vel infames, aut eos, quos ex ſuſpicione ter p ſcripta admonitos, cum vxorib. in ſecreto, & ſuſpecto loco colloquentes deprehenderint, necare maritis licuiſſe. Patri autem permitti, filiam adulteram ſimul & adulterum, in crimine deprehenſos impunè occidere. Qua in re aliquot ſunt omnino adnotanda, ſiquidem res iſta ex legum in cōſtantia perplexitatē habet.

Primum etenim occidere adulterum patri, & marito ita permiſſum iure eſt, ſi ipſum in turpitudine ipſa depre-
3 hendāt. † tex. in l. quod ait lex. ff. de adul. vbi Iuriſc. refert Draconis, & Solonis legem hoc dicentem ſermone Græco, qui hactenus ibi deſiderabatur, donec Budæus verba Grę̨ca ita reſtituit, ἄρρητ᾽ ἂν ἀρρήτοις ἔχοντα. quę latinè hūc ſenſum reddunt, obſcęna in obſcœnis habentem, Alc. verò lib. 4. de verb. ſign. & Holoand. caſtigatiorem lectionē eſſe exiſtimant, ſi locus ille ſic legatur, ἐν ἔργῳ, ideſt in ipſo opere, quibus adſtipulatur ſæpiſſimè Lucian. & maximè in dialogo Apollin. & Mercur. commemorans, qualiter, Vulcanus Martem, & Venerem in adulterio deprehēderit, agnoſcit & eandē lectionem Conſtant. Harm. lib. 6. tit. 2. eamq; probat authoritas Pandect. Florent. Sed ipſe potius accedo priori lectioni, quippe qui viderim apud Lucianum in Eunucho, illamet verba, quæ Budæus reſtituit, ex ipſis legum tabulis referri.

Secundò eſt notandum, patri licuiſſe filiam, & adulterum occidere, ſi filiam haberet in poteſtate. d. l. patri. & quamuis Reg. l. 14. tit. 17. p. 7. permittat patri occidere filiam, & adulterum, nec addiderit patriam poteſtatem, opinor eam eſſe illi legi adijciendam ex iure communi:
4 Leges † etenim illæ, quas Partitarum appellamus, ius commune imitantur omnino, & niſi manifeſtè, & directo ſenſu illud corrigant, ex obliquo ſenſu, aut tacito nō eſt adnotanda iuris communis abrogatio. Ex quo verius mihi videtur, patri non licere, etiā iure Regio occidere filiā liberam ab eius poteſtate. Nec leges Fori, quæ etiam fratri hoc homicidium permiſerunt, huic ſentētiæ oberūt, quia Fori leges, niſi vſu, vel poſterioribus legibus fuerint comprobatæ, nullam vim nec poteſtatem habent.

Præterea, & illud eſt aduertēdum, Regia partitarum lege marito licere adulterum vilem deprehēſum cum vxore occidere, non ſolum ſi deprehendat eum maritus cum vxore in propria domo, ſed alibi quocūque in loco. l. 13. tit. 17. p. 7. vbi id expreſſe cauetur, licet iure Pandectarū id liceret tantū, quando maritus in domo propria adulterum deprehendiſſet. l. marito quoque. ff. de adult.

5 Poteſt etiam † pater, vel maritus, qui hanc licentiā occidendi

occidendi adulteros habet, committere prædictam occaſionem proprio filio. tex. in d. l. Gracchus. vbi ita notant per illum tex. Bal. & Sal. Bar. etiam in l. non ſolum. §. ſi mandato. nu. 5. ff. de iniur. v ſus dictione, forte. idem Iaſ. in l. j. §. fin. ff. de nuui oper. nunc. num. 5. Io. Baptiſta de S. Seuerino in trac. de debito. ſuſpect. & fugiti. q. 4. col. fi. Fel. in c. quæ in eccleſiarum. de conſt. num. 13. Hipp. in l. vnica. nu. 4. C. de rap. virg. & And. Tiraq. in l. ſi vnquam. C. de reuoc. donat. in prin. nu. 16. & Paul. Pariſ. conſi. 154. num. 10. & 15. vol. 4. Nec libet hac in re vti ampliori Doct. catalogo, cum ſit ſatis apud eos hanc opinionem frequētiſſimam eſſe, quā For. Garſ. in tract. de vltim. fine, illat. 11. col. 7. verſ. 5. inſertur. reprobat ex eo, ꝙ leges omnes, q̄ patri, & marito tribuūt facultatē hāc occidendi adulteros, ſint iniuſtę, & nullæ. Ego tamen, & ſi prædictę leges iuſtiſſimæ ſint, quod ſtatim tractabo, credo hanc opinionem cōmunem falſam eſſe. Nam l. Gracchus. minimè eam probat, cum loquatur de filijs, qui ipſi Numerio eorum patri, adulterum occidēti, auxilium præſtiterunt, veluti ſocij, cauſa coadiuuandi patrem, quo caſu diuerſum cēſeri debet, ſiquidem Bal. in l. j. C. vnde vi. nu. 46. Cæpola conſilio criminali 4. fi. col. Pau. in l. refectionis. ff. commu. præd. per tex. ibi. Iaſ. Fel. & Hippo. in dictis locis. idem Hippo. ſing. 175. & Pariſ. d. cōſ. 154. fatentur, eum, cui licet alium occidere, poſſe ad id ſa cinua ſocios, & amicos aſſumere: & ſic intelligunt gl. in l. cum fundum. ff. de vi, & vi arma. quam dicit ibi Paul. eſſe ſing. Iaſ. in d. §. fi. nu. 5. Bal. & Fel col. j. in c. ad noſtram. de prob. Hipp. in d. l. vnica. nu. 11. & in d. ſing. 175. qua quidē gl. probatur non licere alicui committere alteri ius, qđ ipſe habet, propria authoritate ſe ipſum vlciſcendi, & aſſumendi vindictam. Quod ſi propriam matrem filius, etiā patri auxilium præſtans, occidiſſet, res eſſet crudelis, atque nefandi exempli, neque iure eſſet omnino defendenda, imò acriter punienda. Nam & liberto patronū in adulterio deprehenſum occidere non licet, etiam ſi ipſe patronus ſit ex eorum numero. qui alioqui occidi à marito poſſent. l. ſi adulterū. §. liberto. ff. de adult. vbi Ang. notat, non licere cuiquam patrem bannitum, vt recentiores loquuntur, occidere, licet ipſe pater ab alijs impunè occidi poſſet. quam opinionem Angeli defendit optimè Dec. in c. quæ in eccleſiarum. de cōſt. nu. 14. contra Bar. in d. §. liberto. q a tex. in d. §. liberto. aduerſus Bar. vrget. Nec l. minimè. ff. de religi. & ſumptib. fun. quā pro ſe citat Bar. quicquam probat, cum loquatur in patre, qui in patriam irruit: licet enim tunc filio pro defenſione patriæ patrem occidere, vnde & contra Bar. tenet Fortu. in l. veluti. ff. de iuſt. & iur. col. 9. verſ. tu conſidera. Tametſi Plutarchus in Parallelis, c. 71. meminerit cuiuſdam Fabriciani, qui matrem, & eius adulterum Petronium occidit, quem Senatū abſoluiſſe ſcribit, eo ꝙ matre, & adulter patrem eius Fabium Fabricianum, virum de republica, ex victoria aduerſus Samnites parta, benemeritiſſimum, obtruncauerant.

6 Cæterum poſt veteres † Partitarum leges Reg. lege maritis permiſſum eſt, vxorem & adulterum in crimine ipſo deprehenſos impunè, & propria authoritate occidere nulla diſtinctione præmiſſa, vilis, an honeſtus ſit ipſe adulter. l. 2. tit. 15. lib. 8. ordi. modo vtrumque occidat, ſi potuerit, vt ibi inquit lex, quæ in hoc vltimo deducitur ex l. nihil intereſt. & l. quod ait lex. §. fi. ff. de adult. † Amittit tamē
7 occidens vxorem, etiam adulteram, propria authoritate, dotem, & illa bona, quæ ob adulterium vxoris l. marito adiudicantur. quod notant Bald. Paul. Imo. Rom. & Alexan. in l. ſi ab hoſtibus. colum. penul. ff. ſol. matr. quorum opinio Regia l. 82. Tauri comprobatur. Qui etenim ius propria authoritate ſibi dixerit, etiam lege permittente, legale commodum non conſequitur. l. interdum. §. qui furem. ff. de furt. Quamuis ſi dos marito ex alia cauſa deferatur à lege, non amittit eam, etiam ſi vxorem adulteram occidat propria authoritate, vt Alex. in d. col. pen. tradit. Scribit tamen Hippo. in l. patre vel marito. nu. 14. ff. de quæſtion. maritum fornicarium, & habentem cōcubinam, minimè haberet ex lege licentiam occidendi vxorem in adulterio deprehenſam propria authoritate, in quo cogitandum eſt.

8 Egregia tamen hic ſolet tractari, dubitatio, † an maritus occidens propria authoritate vxorem, & adulterum in crimine deprehenſos, peccet mortaliter: atque idem dubium erit de patre. Et videtur eos mortaliter non peccare. ex tex. in cap. ſi vero. in primo. de ſententia excommunicat. vbi maritus percutiens clericum in vxoris adulterio deprehenſum non eſt excommunicatus, nec tenetur à Rom. Pont. abſolutionis beneficium exigere: licet cæteri clericorum percuſſores teneantur id agere ex cap. ſi quis ſuadente. 17. q. 4. Vnde leges permittentes marito adulterum occidere. ind. cap. ſi verò. comprobari videntur. Secundò eandem opinionem probat tex. in cap. interfectores. 33. q. 2. vbi interfectores vxorum homicidæ appellantur, quando vxores non erant adulteræ: igitur ſi adulteræ eſſent, non dicerentur mariti homicidæ. Tertiò facit tex. in cap. inter hæc. ex. cauſ. & q. vbi mundana lex refertur, ex qua liceat vxorē adulteram occidere. idem in cap. quicunque, & in capitu. admonere. ead. q. dum tex. ille dicit. Et tunc ſi ita fuiſſet inuenta, ſecundum legis tramitem, debuit accipere vltionis vindictam: igitur canon ille leges hoc crimen adulterij punientes
9 ratas eſſe cenſet. † Quartò lex ciuilis etiam in interiori conſcientiæ foro eſt ſeruanda. glo. inſignis in cap. quæ in eccleſiarum. de conſti. quam dicunt ſing. eſſe Bal. & Barb. & ſequuntur eam cæteri Doct. ibi dicit ordin. Iaſ. in l. nemo poteſt. ff. de leg. j. nu. 106. idem notat Abb. in procœm. Rex pacificus. col. 4. idem Abb. Fel. & Dec. latè, nu. 18. cap. j. de conſtit. Inno. & Abb. in c. quia plerique. de immun. eccle. Flor. j. par. ti. 18. c. vnico. §. 2. D. Th. j. 2. q. 96. art. 4. Bal. in procœmio Feud. nu. 6. dicens, legem ciuilem eſſe partem legis diuinę. & probatur præfata opinio ex ratione, ꝙ lex ciuilis cōdita eſt authoritate diuina. c. 8. prouerb. per me, inquit Sapiens, Reges regnant, & conditores legum decernunt iuſtitiam. cap. quo iure. 8. diſt. c. 2. de maio. & obe. c. quod præcipitur. 14. q. j. & ad Ro. c. 13. Lex etenim ciuilis ſi prohibet, ligat in foro conſcientiæ, & obligat eam violantem ad peccatum, ſi permittit, excuſat agentem, modò lex iuſta ſit, quod præcitati authores tradiderunt, & Dominic. Sot. lib. j. de iuſt. & iure. q. 6. ar. 4 Igiť occidens adulteram, permittente lege, etiam ciuili, in conſcientiæ foro, eſt omnino immunis à peccato.

Quintò, illud quod legi licet, licet ei, cui lex committit, ſed legi licet occidere adulteram, aut quemlibet alium nocentem & crimino ſum: igitur & maritus, cui lex commiſit, poterit vxorem adulteram occidere. Lex autem hanc licentiam præbuit marito, & patri, vt ſuperius probauimus.

In contrariam ſententiam, imò ꝙ viris non liceat abſque mortali peccato vxores etiam in adulterio deprehenſas occidere, plurima inducunt. Primum tex. in c. inter hæc. 33. q. 2. dicens eccleſiam mundanis hiſce legib. minimè conſtringi, atque in c. ſeq. interfectoribus vxorum pœnitentiam irrogat. Secundo optimus tex. eſt in c. admonere. ex. q. ſic dicens, & tunc ſi ita inuenta eſſet, ſecundum legis tramitem debuit accipere vltionis vindictam. Nam ſi verum, quod abſit, fuiſſet, ſicut ille adulter mentitus eſt, poſt ſeptem annos, pœnitentia peracta, dimittere eam per approbatam cauſam, poteras, ſi voluiſſes, occidere tamen eam nullatenus debuiſti. Ecce ergo qualiter Stephanus Papa apertè ſcribit, nō licere abſq; peccato mortali marito vxorem & verè adulteram occidere. Tertiò, hæc licentia, quę maritis ex legib. permiſſa eſt, occidēdi vxores, eis præbet ꝗ́q; cauſam calumniandi vxores, ergo non eſt permittendum maritis vxores occidere, etiā adulteras. Quartò accedit authoritas gl. in d. c. inter hęc. q̄ aſſerit, mortaliter peccare maritū vxorē propria authoritate occidentē, & ſi eā in crimine ipſo deprehenderit. quā dicunt ſing. eſſe Abb. Ana. & Fel. col. 2 in c. interfeciſti. de hom. Iaſ. in l. vt vim. ff. de iuſt. & iu. col. 5. idē in l. vbi pactum. nu. 16. C. de tranſact. Abb. in repe. c. cum eſſes. de teſtam. 5. colu. commendant & ſequuntur plures, quos Feli. refert in c. quæ in eccleſiarum. de conſtit. col. 4. eandem opinionē approbans. Abb. in c. ſi verò. in j. de ſent. excō. Abb. & Præpo. in c. veniens. e. 2. de ſponſa. idem Feli. in d. cap. ſi verò. latè Fortun. in tracta. de vltimo fine, illat. 11. Tho. in 4. ſent. diſt. 37. q. 2. ad primum Palud. ibi ac cæteri

teri Theologi. idem notat Syluest.in ſumm.in verb. homi
cidium.j.q.2.verſ.6.Io.Faber in l.Gracchus.C de adul. &
plures alij, quos Tiraq. citat in lib. de iure mariti.l.8. ex
quibus conſtat hanc opinionem communem eſſe, quam
& veriorem eſſe exiſtimo, & ideo neceſſe eſt rationibus
10 prius adductis reſpondere. Non obſtat † text. in c.ſi verò.
in j.de ſenten.excom. quia ibi non iudicatur licitum per-
cutere adulterum cum vxore deprehenſum, ſed remiſit
canon excommunicationis, pœnam propter illum dolo
rem iuſtum, quem facilè non poteſt quis temperare. quod
ex eodem tex. manifeſtè apparet, ſiquidem frater percu-
tiēs clericum cum ſorore deprehenſum, per eundem tex.
ab excommunicatione iudicatur liber, & tamen nec vlla
lege ciuili, nec canonica, fratrib. licet fornicantes cum
ſororib. etiam in crimine deprehenſos, percutere. Præte-
rea nec marito lege ipſa ciuili licebat quemcunque adul
terum occidere, aut percutere, ſed tantum vilem, igitur
clericum deprehēſum cum vxore, nec lege ciuili licebat
percutere, cum vilis non ſit, & tamen in eo.c.ſi verò.excō
municationis pœna in prædictis caſib. remittitur, quibus
nec iure Cęſareo licebat occidere, aut pcutere quēquā. er
go in pdicto capite Ro. Pont. minimè licitū eēſet homici
dium vxoris, aut filię, aut adulteri. Cui interpretationi ſuf
fragatur tex. egregius in l.ſi adulterium cum inceſtu.§.Im
11 peratores.ff.de adul.† vbi marito occidenti vxorem de-
prehenſam in adulterio, quam eo iure minimè licebat oc
cidere, pœna legis Corneliæ de ſiccarijs, & ſic pœna ho-
micidij, partim remittitur, pp iuſtum dolorem, quē faci-
lè quis temperare non valet. quem tex. vltra Doct. ibi cō-
mend. Abb. in c.j.de iniur. idem in c.olim.in j.col.7.de reſt.
ſpol. dicit ſing. Are.conſi.43.colu.3.Ioan.Bapt.de S.Seueri
no in trac.de debitori. ſuſp.& fugi.col.j.Iaſ.l.vt vim.col.3.
de iuſt.& iu.latè Hipp.in l.2.nu.15.C.ad l.Cor.de ſicar. eſt
etiam optimus text. in l. Gracchus. de adult. ex quibus
conſtat, homicidæ pœnam pro ipſo crimine ſtatutam à
lege, minuendam eſſe per iudicem, ſi iuſto dolore com-
motus illud homicidium commiſerit. probat idem tex. in
c.ſignificauit.de pœni.& remiſ. quem Felin. notat in c. di-
lecti.col. pen. de excep. text. etiam eſt memorabilis in
capitu.ſignificaſti.in 2.de homic. vbi Fel.colum.ſin. quem
tex. ad id notauit, & Bolog.conſi.37.2.colum. Ex quo po
teſt probari glo. in capit.j.23. q.j. quæ aſſerit non eſſe pu-
niendum eum, qui percuſſorem inſequitur, & excedens
moderamen defenſionis percuſſerit. idem Regia l. Sty-
li.58.tametſi l.59. approbauerit glo. in capitu. 3.de homi.
contrarium volentem. Poteſt tamen prior glo. procede-
re quo ad ipſam delicti pœnam legibus diffinitam, illa
etenim locum non habet. poſterior autem gl. erit intelli-
genda quo ad aliquam punitionem extra ordinem, hæc
enim nullo pacto eſt omittenda.

12 Secundò poteſt † tex. in d.c.ſi verò. procedere quo ad
percuſſionem, non tamen quo ad occaſionem, percutiēs
enim clericum cum ſorore, vxore, vel filia deprehenſum
liber eſt ab excommunicatione, non tamen occidens, cū
ille canon de occidente non loquatur. ita notat Fortū. in
d.illatione 11. Sed & Syluest. in verb. excommunicatio.6.
caſu 10. illius c. intellectū tractans, ſcribit, occidentē cleri
cum cū ſorore, filia, aut vxore deprehenſum animo deli-
berato, in illam canonis excōicationē incidere, iuſtus
etenim dolor potuit tunc temperari, alioqui ſi abſq; deli
beratione occiderit, locum eſſe illius c. deciſioni. Ipſe tñ
conſiderata illius canonis ratione crederē, occidētem ēt
abſque deliberatione excōicatum eſſe, non tñ eſſe neceſ-
ſario a Rom.Pont. abſoluendum, ſed poſſe ab epiſcopo
abſolui, ſicuti in ipſo titu. de ſent. excō. ſæpiſſimè ab hac
excommunicatione ex iuſtis quibuſdam cauſis epiſco-
pus abſoluit. Nec tex. in d.c.ſi verò, huic opinioni aduer-
ſatur. Quod ſi in eadem ſpecie, & caſu, deliberato ani-
mo clericus occidatur, impetrandam eſſe à Romano Pon
tifice abſolutionem, cum Syluestro exiſtimo.

Item non obſtat cap. interfectores, cum argumento aſ-
ſumpto à contrario ſenſu id probet, qui tamen ſenſus ad-
mittendus non eſt aduerſus tot canones, qui opinionem
communem probant.

Multo minus oberit tex. in c. Inter hæc. & in cap. qui-
conque.& c.admonere. quia in ipſis canonibus mundana
lex quo ad eccleſiæ iudicium reprobatur, Nec in c.admo
nere. vltionis vindicta marito permittiť propria authori
tate, ſed illa vltio ei conceſſa eſt, quę a iudice conuicta in
ipſo iudicio vxore, inferenda eſt authoritate legum.

13 Quarta ratio duplici reſponſione tollitur, lex † enim
ciuilis in conſcientiæ foro eſt ſeruanda, & excuſat, quan
do lex ipſa permittit actum aliquem eum approbans, ſi-
quidem tunc authoritatem præbet, qua tutiſſimus eſt, qui
legem ſequitur, quod omnium conſenſu conſtat. Secus
verò dicendum erit, quando lex permittit actum, omit-
tendo eius punitionem ex aliqua cauſa, quam eſſe iuſtā
eēſet ad pęnam hanc remittendam. Sic ēt leges tolerant
impune meretrices, quod ſuperius probauimus par. j.c.
4.nu.9. atque ita huic obiectioni reſpondēt Tho.Palud.&
Theolog. in 4.ſent.diſt.37.q.2.Sylu. in verb. homicidium.j.
q.2.& Fel. in c.eccleſia Sanctæ Mariæ.de conſtitut. nu. 42.
dicentes leges non permittere patri, aut marito adulte-
ros occidere hoc homicidium approbantes: ſed pœnam
propter iuſtum dolorem remittentes. arg. l.ſi adulterium.
§.Imperatores.ff.de adul.& l.Gracchus.C.eo.tit. Hæc ta-
men communis reſponſio apparet admodum dubia, q2
l.Gracchus. dicit legitimè occiſum fuiſſe adulterū à ma-
rito, & pręterea in l.marito.ff. eo. dr̃: nam lege cauetur,
vt liceat marito occidere lenonem. Lex item duodecim
tabularum ita hanc licentiam tribuit mœchum necato,
& paſſim in l.patri.& alibi videtur à legibus hoc permiſ
ſum fuiſſe ad vindictam, & auctoritatem ipſis occiſorib.
præſtando. Vnde non admodum congruit prædicta ſolu-
tio. Idem Fort. in d.illatio.11. aliter pręfatam obiectionē
14 ſoluit, dicens, leges † Cęſareas permittentes patri, & ma
rito adulteros occidere, ab ipſa iuſtitia deuiare, atque ex
eo nullas eſſe, c.erit autem lex 4.diſt.c.ſi. de præſcrip. c. q̇
contra mores.8.diſt. Nam legumlatores poteſtatem ha-
bent leges condendi, modo iuſta decernant. Prou.c.8. No
tat Adr. quodlib.9.q.j. idem Fortu.de vlt.ſi. in prin. & illat.
16. vnde lex Cæſarea in foro conſcientiæ ligat ſi iuſta ſit,
vti fatentur omnes hi, quos in 4. ratione pro prima opi-
nione citauimus: hęc autē lex, de qua tractamus, iuſta nō
eſt, igitur nequaquam in conſcientię iudicio excuſat oc-
cidentem adulteros, quo fit, vt nec in foro ſeculari ſit prę
dicta lex ſeruanda, imò committens homicidium puniē-
dus eſt, quod Fort. ipſe fatetur dicens, propter iuſtum do
lorem pœnam minuendam eſſe. Ipſe verò eius opinionē
15 in hoc vltimo † admitterem in locis eccleſiæ ſubiectis
quo ad temporalia, quia in illis leges non ſunt etiam in-
ter laicos ſeruandæ, ſed canones. c.ſi duobus. §. ſi. de ap-
pel. ſing. ſecundum Abb. ibi & Fel. in cap. eccleſia. de con
ſtit. num.44. no.gl. in c.2. in verbo, lex ciuilis. de arbit. in 6.
idem Fel. in c.1. de conſti. nu.28. And.Alc. in c.cum cōtin-
gat. de iureiu.nu.50.& Dominic. in c.2. in princ. dę hæret.
i 6.& ita expreſſim In.de Ana. in c.interfeciſti. de homic.
notat, in locis eccleſiæ ſubiectis, etiam quo ad tempora-
lem iuriſdictionem, occidentem adulteros non eſſe libe-
rū à pœna, neq; ex ipſis legib. tutū eſſe in foro exteriori.
in prouincijs verò principibus ſecularibus ſubditis, quā
uis fateamur leges approbare hoc homicidium, & ideo
nullas eſſe, non tamen erit neceſſariò dicendum, ipſum
occiſorem debere puniri, quia lex ciuilis non tenet om-
nia peccata exteriori pœna punire: ſat enim eſt punire
ea quæ nocent, & hominum conuictum deſtruunt: ali-
qua verò etiam illicita poteſt non punire ex aliqua cau-
ſa, vt in alia q. notat Tho.2.2.q.77.art.j.ad primum. ex his
ergo tollitur quarta ratio primæ opinionis, tametſi ego
potius eligerem præcedentem reſponſionem.

Quinta ratio etiam deficit ex eo, quòd nec lex com-
miſit marito, aut patri poteſtatem, quam habet ipſa lex
occidendi adulteros, nec reipublicæ conueniret hāc po
teſtatem committi marito, aut patri, quia ſine iudicio, &
abſque iure defenſionis, occiderentur adulteri.

Verum præmiſſa oīa eo tendunt, ne liceat, vel vnquam
licuerit patri, vel marito adulteros occidere propria au
thoritate. Nec de pęna eis à iudice per ſentētiā irrogādā
16 diximus.† vnde ſciēdum eſt, iure ciuili pandectarū nulli-
bi ſtatutā fuiſſe pęnā mortis ꝓ adulterij crimine, nec pę-
nam

nam deportationis, nec damnationis ad beſtias, ſeu in me-
tallum. quod probatur in l. Claudius. ff. de his quib. vt in-
dig. vbi damnatus adulterij teſtamẽtum facere poteſt, qđ
minimè poſſet, ſi aliqua ex prædictis pœnis eſſet condem
natus. l. eius qui. §. j. ff. de teſtam. Eſt etiam optimus tex. in l.
qui cum vno. §. adulterij. ff. de re milita. & in l. 2. §. miles. ff.
de his qui no. infamia. & in l. miles. ff. de adulterijs. & in l.
ſi quis viduam. ff. de quæſtio. no. gl. in d. l. Claudius. & in §.
miles. & in §. adulterij. Bar. in l. inter liberas. ff. de adul. Io.
Faber in §. item lex Iulia. Inſt. de publ. iud. optimè Tiraq.
in legibus connub. l. 12. quibus omnib. obſtat tex. in l. caſti
tati. C. de adul. quam gl. allegat in c. tuæ. de procur. ex qua
pœna capitalis cenſetur contra adulteros ſtatuta, ſed ei
inductioni gl. ſatis facit, quæ in l. vnica. C. ne Chriſti. man-
cip. capitalem pœnam in exilio perpetuo interpretatur,
poſt Azonem ibi in ſumma. quam gl. dicit ſing. Imo in l. 3.
col. 3. ff. de pub. iud. Iaſ. in l. tranſigere. nu. 9. C. de tranſact.
Fel. poſt Ana. ibi in c. qualiter. in 2. §. licet. nu. 52. de accuſ.
Hipp. in practica crimi. §. opportunè. nu. 40. vbi hanc opi-
nionem communem eſſe exiſtimat. Sic ergo in d. l. caſtita-
ti. pœna capitalis in pœna exilij perpetui intelligi poteſt.
nec eſt neceſſario in alia pœna maiori intelligenda. Sed
ſi Accurſius & eum ſequuti intelligũt ſub capitali pœna,
deportationem, ex qua ciuitas amittitur, aut damnationẽ
in metallum, ex qua perditur libertas, aut mortem natu-
ralem, optimè & propriè loquuntur: ſi verò exilium aliqđ
interpretant, ex quo ciuitas minimè amittitur, falſa eſt
communis opinio. Nam pœna capitalis eſt, quæ vel mor-
tem, vel damnationem ad beſtias ſeu in metallum, vel de-
portationem irrogat, vt idem Accur. explicat in l. tranſi-
gere. C. de tranſ. tex. apertus in §. j. Inſt. de publ. iud. & in l.
2. in prin. & in l. capitalium. ff. de pœn. & in l. publicorum.
ff. de pub. iud. & in l. licet capitalis. & ibi Alc. ff. de verb. ſig.
notat Ioan. Igne. in l. j. §. vlt. itaque ſupplicium. ff. ad Silla.
ex quib. conſtat, pœnam exilij etiam perpetui, nõ dici ca
pitalem, niſi deportatio ſit. Vnde ad l. caſtitati. dicendum
erit, eam loqui attento iure Codicis. & licet dicta conſti-
tutio facta fuerit ab Alex. Auguſto multo ante Cõſtanti-
nũ conditorẽ. l. quamuis. nihil vetat aſſerere ab ipſo Alex.
gladij vltionem in adulteros ſtatutam fuiſſe, pœnam au-
tem a lege Iulia adulteris indictam ideo Iuſtinianus omi-
ſit in Digeſtis conſarcinandis, ꝙ gladij pœnam ex Alex.
& Conſtantino in Codicem ſuum retuliſſet.

Sed quòd ante iura Codicis tempore pandectarũ mor-
tis pęna eſſet pro adulterio ſtatuta, probat inſignis tex. in
§. item lex Iulia. Inſt. de pub. iud. dicens: Lex Iulia de adul-
terijs coercẽdis temeratores aliarum nuptiarũ gladio pu
nit. Ergo lege Iulia ab Auguſto lata pœna mortis fuit cõ-
tra adulteros ſtatuta. qui tex. dubiam reddit hanc diſputa
tionem, nec tamen verebor illum tex. ita interpretari, vt
de l. Iulia, vti lata ab Auguſto fuit, minimè intelligat, etiã
refragante Coraſ. libr. Miſcel. 2. c. j. Nam in toto titulo. ff.
ad l. Iul. de adul. nullibi huius pœnæ mortis mentio fit, ꝗ
ſi in lege Iulia ſtatuta fuiſſet, non foret à tot Iuriſconſul-
tis omiſſa, cum eſſet tres præcipuè memoranda in illo de
adulterijs tractatu, atque alicubi in iure de mortis condẽ
natione mentio fieret, ſicuti fit in legib. paulò ante ex addu
ctis aliarum damnationum, intelligo ergo in d. §. legẽ Iu-
liã, quæ cũ lata foret ab Auguſto cõtra adulteros, ab alijs
Cæſaribus ita aucta fuit, vt pœna mortis adulteri punian
tur. quod augmentum expreſsè in l. quamuis. C. ad l. Iuliã
de adult. reperitur ſtatutum. Nec incõuenit eã legẽ Iuliã.
dicere, cum omnia, quæ ſub illo titulo continentur, tẽdãt
ad legis Iuliæ extenſionem, & interpretationẽ. & ita Ra-
phael Cu. conſi. 154. intellexit verba illius. §. item lex Iu-
lia. vbi Ioan. Faber idem ſenſit. quod comprobatur ex eo,
quod in eodem §. dictum ſit, l. Iulia. gladio puniri ſtupran
tes pueros, & tamen ante l. cum vir. C. de adult. & auth. vt
non luxurientur contra natu. nullibi pœna mortis pro p-
dicto crimine ſancita reperitur, vt ipſe Raph. Cum. exiſti
mat. Sic idem Iuſtinianus in §. alia deinde lex. Inſt. de
pub. iudic. legi Pompeiæ tribuit, quod a Conſtantino
circa id argumenti conſtitutum fuerat in l. j. C. de his,
qui parentes. nempe, vt eandem pœnam patiatur, qui
liberos, atque is, qui parentes occiderit. ex quo maxi-
mè verus eſt communis ſenſus, quamuis huic intelle-
ctui minimè conſentiat Tiraq. in d. l. connubiali. 12.
17 Mortis † ergo pœna adulteri puniũtur ſentẽtia iudicis.
ex l. quamuis. C. de adul. Nec dicta lex cenſeri debet ini-
qua, ſiquidem reſpublica poteſt hoc crimen committen-
tes morte punire, cum ei liceat nocentes occidere. Nam
ſi aliquis homo ſit periculoſus in congregatione politi-
ca, propter aliquod peccatum iuſtè occiditur, vt commu
ne bonum conſeruetur. Tho. in 2. 2. q. 64. ar. 2. & in ſpecie
de lege lata contra adulteros notat idem Caiet. ibi, Tho.
& Palu. in 4. ſen. diſt. 37. q. 2. ar. j. & Ioan. Maior. in 4. ſen. diſt.
35. q. j. atq; ita in lege Moſaica eadẽ pœna mortis erat ſta
tuta contra adulteros, Leuit. 20. iure tamen authenticorũ
in fœminis adulteris pœna mortis mutata fuit in aliam
leniorem, nempe, vt adultera verberata in monaſterium
includatur, iuxta authen. ſed hodie. C. de adul. Reg. l. 15. ti.
17. p. 7. Apud Cumæos ſi qua mulier in adulterio depre-
henſa fuiſſet, hãc in forum deductam, & ſaxo impoſitam
ſpectandam omnibus proponebant. inde ſuper aſinũ col
latam, & circum urbem peruectam in eundem locum re-
ſtitui oportebat, ex illo infamia notatã onobatim appel-
landã conſueurunt: lapidem verò tanquã impurum ac de-
teſtabilem vitabant, authore plutarcho in problematis
c. 115. [idem Ioan. Stobęus ſerm. 42. refert, ex Nicolai ſcri
ptis de morib. omnium gentium: Piſidis tamen hoc tri-
buit, non Cumęis.] Sed & varias adulterij pęnas apud ple
raſque gentes omnium diligentiſſimè tradit And. Tira. in
d. l. connubiali. 10.

Cæterum iure Regio vxor adultera, & adulter in iudi-
cio conuicti marito accuſante, per ſententiam iudicis
ipſi marito traduntur cum bonis ſuis, vt faciat quicquid
libuerit, etiam vt eos occidat. l. j. tit. de adult. lib. 4. For. l. 2.
tit. 15. lib. 8. in ord. qua lege poterat maritus vnum tantum
ex adulteris accuſare: quod l. 80. Tauri abrogatum eſt. Nã
ex ea non licet marito alterum accuſare, ſed neceſſe eſt,
vt vel vtrunque adulterum accuſet, vel nullum eorum. In
18 quo illud notandum eſt, † maritum adulteros occidẽtem
ex ſententia iudicis ſibi traditos, minimè peccare morta-
liter: quia ſicut iudex poterat carnifici propriæ ſentẽtiæ
executionẽ cõmittere, nec carnifex peccaret exequẽ-
do ſententiam iudicis, ita iudex poterit ex ipſa lege hoc
marito delegare. Si. n. lex mortis pœnam adulteris infe-
rens iuſta eſt, quid refert, carnifex, an maritus eos occi-
dat? imò benignior eſt lex, quæ marito eos tradit, vt ſi ve-
lit, eis ignoſcat. Alioqui ſi diceremus maritum mortaliter
in hoc homicidio peccare, proculdubio iudex tradens
marito ipſos adulteros mortaliter peccaret, atque etiam
lex foret iniqua cenſenda, quæ authoritatem huic homi-
cidio præbet. Nec princeps tutus eſſet à mortali crimi-
ne, qui hanc legem ſeruari permitteret. Vnde dicendum
eſt, maritum non peccare mortaliter, & hoc ipſum pro-
bat Ioan. à Medina de reſt. q 3. cauſ. 4. quod confirmatur
ex Alb. q in 4. par. ſtatut. q. 19. ſcribit, bannitũ in foro cõ-
ſcientiæ poſſe à priuato tutè occidi. idem notat Iaſ. in l.
vbi pactum. C. de tranſ. num. 16. & Fel. in capitu. quæ in ec
cleſiarum. num. 14. de conſt. & probatur ex his, quæ tradit
Nellus de S. Geminiano in tract. de banni. j. par. 2. tempo-
ris. q. j. quia ipſe bannitus abſens legitimè vocatus ad iudi
cium, atque contumax, propter aliquod crimen con-
demnatur mortis pęna, & ne ipſe illudat Reipublicæ, dat
iudex liberam licentiam cuilibet ad illum occidendum.
Sic ergo adulterũ occidẽs erit tutus in cõſciẽtiæ iudicio.
19 Clericus verò † adulter depoſitus ab officio, & benefi-
cio in monaſterium detruditur. tex. in c. ſi quis clericus.
81. diſt. glo. in cap. lator. 2. q. 7. Ioan. And. Abb. & Imo. in
cap. vt clericorum. de vi. & hon. cler. & eſt communis opi
nio, vt teſtatur Ioan. Bernar. Calagurrita. præſul in pract.
crimin. c. 79. vbi addit clericum adulterum eſſe infamem.
quod notauit Ab. in c. at ſi clerici. §. de adulterijs. col. 5. de
iud. ex c. infamis. 6. q. j.
20 In quo, † & illud notandum eſt laicos adulteros poſſe
p iudicẽ eccleſiaſticũ excõicari. tex. in c. intelleximus. de
adul. ſing. ſm Abb. ibi, probat tex. in c. conſuluit. in j. de ap
pel. cap. j. & ibi Abb. de offi. ord. idem Abb. in cap. tuæ. de
procur. Bald. in auth. clericus. C. de epiſ. & cler. Lud. Rom

ſing.667.Fel.in c.cum ſit.nu.18.de foro comp. Stephanus Auſrerius in cle.j.de off. ord.reg.4.fal 2. Ant.Burgenſ.in c.j.de emp. & vend. optimus tex.in c. ſeculares.33.q.2.& etiam puniri detruſione in monaſterium, ſecundum communem, vt ſatetur Alc.in c.j.de offi.ord.5.notab.vbi diſputat contra hanc communem, quam tamen prę cæteris tenet Abb.in d.cap.tuæ.& in cap.gaudemus.de diuor. Datur etiam his grauis pœnitentia.c. de Benedicto. vbi glo. 32. quæſt.j. & Rom.ſing. 531.

EX CAP. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Liberorum procreationem præmia in Republica habuiſſe.*
2 *Legis Iuliæ Poppææ caput vnum ex Gellio, atque item alterum. num.5.*
3 *Lex Papia Poppæa à quo lata fuerit.*
4 *Iſidori verba in c.quadam. 2.diſt. aliter quàm ab Alciato perpenſa, atque emendata.*
5 *Locus Sozomeni in Hiſtoria Tripartita, vera traductione illuſtratus.*
6 *Locus Iuuenalis ex Satyra nona explicatus.*
7 *Cœlibatum apud veteres probroſum fuiſſe.*

CAPVT OCTAVVM.

SVBSEQVITVR huius ſecūdæ partis caput octauum, in quo tractādum eſt de prole, quæ inter maxima, & tria matrimonij bona ſiue inter ea nō inferiorem locū obtinet, quippe quæ ipſum mutuum amorē coniugalem mirè concilíet, atque ipſos coniugij ſodales deuinctos teneat rempublicam ipſam liberis hominibus repleat, ac tandem genus humanum varia generatione conſeruet.l.j.ff.ſol.mat.l.2.C.de indict.viduit.tol. Nam & Paulus Iuriſconſultus Adrianum Cæſarē reſpondiſſe refert ſe malle ampliari imperium hominum adiectione potius, quàm pecuniarum copia.l.fi.§.fraudis. ff.de bonis damnat. Is.n.qui Spartis leges dedit, cum cuperet, q̄ plurimos Spartæ eſſe ciues adhortatus eſt, vt quam
1 maximum liberorum numerum procrearent, † præmia conſtituens his, qui procreandis liberis operam darent, vnde ex lege apud eos conſtituta is, qui tres filios ſuſcepiſſet, præſidij, & ſtationis, qui quatuor, omnium munerū vacationē habebat, authore Ariſt.lib.2.poli.c.7. Apud Romanos conſtitutum denique fuit, numerum duodecim liberorum ab onerib.etiam patrimonialib.excuſare, vt quidam opinantur authoritate conſtitutionis Cæſareæ in l. ſi quis decurio.2.C.de decurio.lib.10.ad cuius verā interpretationem adnotandum eſt, idem eſſe in quocunq; duodecim liberorum parente, licet is decurio non ſit, ſecundum Bar.in d.l.ſi quis decurio. vbi idem ſenſerunt Plato, & Luc.de Penna. Tenet idem Bar.in l.ſemper.§.j.ff. de iur. immu.Anch.in c.licet.de ſenſib. Guido Papæ q. 401. Chaſſa.in conſue.Burgund.rub.j.§.4.in verb.aduerte.num. 55. Ang.Arer.in princ.Inſt.de excuſat.tut.nu.4.vbi aſſerit, ſic in practica obtinuiſſe, & ſeruandam eſſe hanc Bar.opinionem, quam communem eſſe fatetur Ioan.Mauricius in l.j. ij rep.C.mulieres.quo loco mun.ſub.ſol.pag.142.eādē opinionē ſequunt, & expreſſim aſſeuerāt cōem eſſe Anan. conſi.vlt.colu.j.& 2.& illic Bologninus in additionibus. [Eādem ſequitur Marcus Vertranius in lib.ſingulari de iure liber.c.41.] Tandem hæc communis opinio in hoc tendit, vt licet à munerib.perſonalibus excuſet alioquin numerus quinque liberorum in prouincijs, Romæ trium, in Italia quatuor.l.j.C. qui numer. lib.ſe excuſ.& l. penul.C. de ijs, qui nume.lib.ſe excuſ.. Hinc illud ius trium liberorum cuius meminere Suetonius, Appianus, Martialis, & alij. attamen à munerib. patrimonialib. non excuſat minor numerus, q̄ duodecim liberorum, & hic excuſat etiā eum, qui decurio non ſit. Hæc etenim eſt Bart.& aliorum communis interpretatio. Sed contra communem illam ſententiam quidam tenuerunt, exiſtimantes, duodecim liberorum numerum excuſare à muneribus patrimonialibus eum, qui decurio ſit, alios verò numerum decem, & ſex liberorum.l.ſemper.§.demonſtratio.ff. de iure immū, Quemadmodum viſum eſt Bal.& Rebuffo in dicta l.ſi quis decurio.in quam ſententiam declinare videntur Alber. in rub.ff.de munerib.& honorib.nu.88.Io. And.in reg.decet.de reg.iuris.in 6.Io.Mauricius in d.pag.142. Sed & Guido Papæ in d.q.401.ſcribit, conſuetudine, & moribus nō eſſe receptam opinionem, quæ deducitur ex d.l.ſi quis decurio, quæ in Codice Theodoſiano lib.duodecimo, titu.j. l.55.ita legitur,

Idem Aug.nempe Iulianus,
Leontio Conſuli Palæſtinæ.

Qui pater ſit 13.liberorum, non modo ad curiam non vocetur, verum etiam ſi ſit decurio, honoratiſſima quiete donetur. Dat. Calend. Martij Antiochi, & Iuliano A.IIII. & Salluſtio Conſu. At in vulgatis Iuſtiniani ita tranſcripta fuit, *ſi quis decurio pater ſit duodecim liberorum, honoratiſſima munerum quiete donetur.* Fateor ſanè aliquando etiam in praxi me ſecutum fuiſſe hanc communem opinionē, quam modo falſam eſſe opinor, exiſtimans, etiam numerum duodecim liberorum, aut ſedecim non excuſare quēquam à munerib.patrimonialibus, nec ab his exactionibus, quas vulgo pechos appellant. Nam communis ſententia minimè probatur in d. l.ſi quis decurio. q̄ verè loquitur in decurionibus, in quo diſtinguitur à Iuriſconſul.reſponſo in d.§. demonſtratur. vbi requiritur numerus ſedecim liberorum, & tamē vera que reſponſio, vt palam eſt, non agit de muneribus patrimonialibus, ſed in muneribus perſonalibus & municipalibus, q apertius conſtat ex illa conſtitutione, quam ex Theodoſiano Codice modò adduximus. Sic & noſtra hæc opinio potiſſimum inſtruitur authoritate Iuriſconſul.in l.in omnibus.ff.de vacat.muner. *Quæ patrimoniorum (inquit) ſunt onera filiorum numero non excuſantur.* idem probat tex.optimus in l.neque.& in l.qui immunitatem.C.de muneri.patrimo.lib.10.hoc ipſū & Io.Mauricius aſſerere conatus eſt in d.l.j.pagi.141.cui libentiſſimè accedam ex his vtranque veterum opinionem improbans. Nec enim in decurione, nec in priuatis, iure verum eſt, numerum duodecim liberorū à muneribus patrimonialibus excuſare. Accurſius verò in d.§.demōſtrat.nō ſatis ſuffragatur Bart. quippe qui & ſi fateatur numerum ſedecim, & duodecim liberorum excuſare à muneribus patrimonialibus, non tamen concedit deciſionem l.ſi quis decurio.eſſe intelligendam in eo, qui decurio non ſit, nec in hunc propriā explicat ſentētiā. & ideo ſanior eſt interpretatio, vt & ipſe eam conſtitutionem intellexit in ſpecie per eam tradita. Quæ verò ſtatuta ſunt de tribus, quatuor, & quinque liberis in d.l.j.C.qui nu.lib.ſe excuſ. pertinere vident ad munera perſonalia, quæ ad priuatam vtilitatem ſpectant, abſque vllo publico honore: vt in tutelam, a qua excuſat Romæ trium, in Italia quatuor, in prouincijs quinque liberorū numerus, d.l.j.l. amiciſſimos.§.vlt.ff.de excuſat.tuto.§.j.Inſti.eod.titu. Regia lex, quę numerum quinque liberorum elegit.2.titu.17. parti.6. Quod ſi communis interpretatio ad d.l.ſi qs decurio.alicui placuerit, vel in decurione, vel in priuato, is poterit plures eiuſdē opinionis intellectus quo ad praxim petere, ab his, quos paulò antè citauimus, præſertim Io.Andr.Caſſan.Anani. Bologнino, & Io.Mauricio. quæ tamen longius repetere minimè vacat, nec operis titulo conuenit: ſat enim ſit prędicta à Iuriſconſultis mutuaſſe, quibus probaremus præmia conſtituta fuiſſe his, qui liberis procreandis operam darent. Si quis verò in laudem prolis noſſe plura cupiat, Io.Stophæū legat ſermone 73.[multa etiam de iure triū liberorum apud Franciſcum Duarenum, lib.j.diſput.cap. 40.ſed & de eodem iure legem Spartanorum tradit Aelianus lib.6.de varia Hiſtor.& Roma. plutarchus in Numa.] Quibus adiungere libet verba Auli Gellij lib. 2. cap.15.
2 qui caput legis Papiæ Poppææ refert.† Is, inquit poſtquā ſoboles ciuitati neceſſaria viſa eſt, & ad populi prolem frequentandam præmijs, atque inuitamentis vſus fuit, tū antelati quibuſdam in rebus qui vxorem, quique liberos haberent ſenioribus, neq; liberos, nec vxores habētibus. ſicuti c.7. legis Iuliæ priori ex conſulibus faces ſumendi poteſtas ſit, nō qui plures annos natus eſt, ſed q plures liberos, quàm collega, aut in ſua poteſtate habet, aut bello amiſit. Hactenus Gellius, apud quem dicta lex Iulia appellatur,

pellatur, ab ipſo Auguſto, qui cum antea diceretur Caius
Octauius, deinde Caius Iulius Cæſar Octauianus dictus
eſt, Dione lib. 45. notat Ant. Aug. lib. 3. emẽdationũ c. 8. ip
ſe verò ſenior Auguſtus poſt Iulias rogationes eam legẽ
incitandis cœlibum pœnis, & augendo ærario ſanxerat,
authore Cornelio Tacito, lib. 3. quòd ante nos admonuit
And. Alci. lib. 3. diſpunc. c. 3. qui ſcribit dictã legem latam
3 fuiſſe a Papio Poppęo † atq; ita paſſim ab authoribus dr̃
lex Papia Poppæa, vnde errorẽ Iſidori notat in c. quædã,
2. diſtin. vbi ſcribit hanc legem tuliſſe ſub Octauiano
Auguſto Papium & Pompeium Cõſules, quem Aymarus
ſequitur lib. 2. Hiſtoriæ iuris ciuilis. Nec mirum, cum tot
mendis à Plinio euulſis, etiam nunc apud eum lib. 7. cap.
48. legatẽ, Gneo Pompeo, Q. Sulpicio, Conſulibus, cum le
gendum ſit Caio Poppęo, Q. Sulpicio Conſulibus, ex Sue
tonio in Veſpaſiano, c. 2. authore Henrico Glareano in
Titi Liuij chronologia. Hinc etiam quibuſdam videri po
teſt Io. Ferrari. titu. de ſucceſſ. libert. §. poſtea. lapſum eſſe,
dum dixit legem hanc latam fuiſſe Diui Auguſti tempo-
ribus à Papio, & Poppęo Conſulibus, cum Poppęi fuerit
collega Q. Sulpicius Camerinus, ex Suetonio, in pręfato
cap. Ego verò nil temerè mutandum cenſeo, nec in Pli-
nio, nec in Suetonio, cũ cõſtet ex Dione lib. 43. & 48. [at-
que itẽ lib. 57.] Ceſarum imperio Cõſules ab initio crea
tos per totum annum magiſtratum minimè geſſiſſe, ſed
vel per duos menſes, vel vnum mutari ſolitos, vt ſors fę-
rebat. quod & Alcia. adnotauit lib. 5. parer. capitulo deci-
4 mo, & ſequenti. † id tamen ex eodem Dione conſtat lib.
56. legem hanc lata fuiſſe ſub Auguſto a Marco Papio, &
Quinto Poppæo ea parte anni Conſulibus, qui & vxo-
ribus, & liberis carebant. Vnde apud Iſidorum ipſe
libenter ita legerem: nam ſub Octauio Cæſare Pa-
pius, & Poppæus ſuffecti Conſules legem tulerunt, quæ
ab eorum nominibus appellatur Papia Poppæa con-
5 tinens patrum præmia pro ſuſcipiendis liberis. Erat † &
aliud huiuſce legis Papiæ caput, vt ſi vir, & vxor filios nõ
haberẽt, q alter alteri reliquiſſet decima parte fiſco adiu
dicaretur, quæ in parte dicta lex ſublata fuit in l. fin. C. de
infirman. pœnis cœliba. Scribit & ad hęc Tertullianus in
Apologetico, cap. 4. Papias leges, quæ ante liberos ſuſci
pi cogunt, quam Iuliæ matrimonium contrahi, vaniſſi-
mas eſſe, atque a Seuero ob id excluſas fuiſſe. Erat præ-
terea ſancitum ad puniendos cœlibes, vt qui a viceſimo
quinto anno vxorem non haberent, nihil ex teſtamen-
to lucrarentur, niſi ipſi teſtanti genere proximi forent, q
verò filios non habuiſſet, medietatem relictorum ſibimet
amittebat, vt ſcribit Sozomenus lib. j. Hiſtorię Tripar. c.
10. dicens a Conſtantino has cœlibatus pœnas ſublatas
fuiſſe, q & apud ipſum Sozomenũ extat i eius Gręca hi-
ſtoria lib. j. c. 9. obiter tamen admonendus eſt lector, So-
zomenum, vel ab Epiphanio eius interprete perperam
traductum, vel ſcriptoris vitio deprauatum fuiſſe, cũ ha
ctenus apud eum legatur, licet generis proximitate cõſi-
ſterent, Græco Sozomeni Codice refragante, [& Nice-
phoro lib. 7. Hiſt. eccleſ. cap. 46. qui hęc de Conſtantino
ſcribit. Abſurdus etiam illas apud Romanos leges, ne cœ
libes in adeunda hęreditate coniugibus equarentur, ne-
ve pręterquam genere propinqui quidquam ex teſtamẽ
to lucrarentur, præterea, vt qui liberos non procreaſ-
ſent, dimidia bonorum partę mulctarentur, abrogauit]
Ex quibus omnibus integrè conſtat ſenſus Iuuenalis Sa-
tyra nona, apertior ſaltem, quàm ſit ab alijs traditus.

Iam pater es, dedi mus quod famæ opponere poſſis.
Iura parentis habes, propter me ſcriberis hæres.
Legatum omne capis, nec non & dulce caducum,
Commoda præterea iunguntur multa caducis.
Si numerum, ſi tres impleuero.

Conſtat enim partem illam, quæ fiſco adiudicabatur,
& à legato, vel hæreditate detrahebatur, caducũ dici hu
ius legis Iulię meminit & Tertullianus in lib. de Monoga
mia. Aliud, inquit, eſt, ſi apud Chriſtum etiam legibus Iu-
lijs agi credunt, & exiſtimant, cęlibes & orbos ex teſta-
mento Dei ſolidum non poſſe capere. His etiam ſuffraga
tur, quod eſt Lycurgi legibus. Plutarch. in Laconicis re-
fert ſcribens, Lycurgũ ciuib. q à nuptijs abhorrerẽt, ſuis
legibus ignominias plures addidiſſe. Itẽ apud Romanos
probroſus erat cœlibatus, vt conſtat ex legibus duode
cim tabularum, tit. de cenſori. Teſtis etiam eſt Valerius
Maximus lib. 2. cap. 4. idq; ex Platone, & alijs penes alias
gentes vitio, & ignominiæ datum fuiſſe adnotauit Crini.
de honeſta diſcip. lib. 14. cap. 15. De prole igitur̃ actu-
rus, tria expediam breuiter. Primum de prole ex copu
la coniugali ſuſcepta, ſeu ratione matrimonij legitima
tractabo. Secundum de prole illegitima. Tertium de le-
gitimatione filiorum.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Filij nati ex matrimonio ab infidelibus contracto, iure tamen huma no inualido, ſunt legitimi, ſi eorum parentes Chriſti fidem profiteantur.*

2 *Filij ex matrimonio nullo concepti, legitimi quo ad omnia cenſentur, propter bonam fidem vtriuſque, vel alterius parentis.*

3 *Filius ex bona fide parentis legitimus verè, & non fictè legitimus eſt, & ad feuda admittendus.*

4 *Bona fides præſumitur in matrimonio.*

5 *Bona fides in matrimonio præſumitur, etiam lite pendente.*

6 *Filij concepti ex matrimonio, etiam lite pendente, ſunt legitimi ex bona fide parentum, quamuis parentes fuerint à iudice ob contumaciam excommunicati.*

7 *Filij nati appellatione pendente ſuper matrimonio, legitimi ſunt propter bonam fidem parentum.*

8 *Matrimonium contractum lite pendente, ſuper primo an cenſeatur bona fide contractum, ſaltem ex præſumptione.*

9 *Error iuris an bonam fidem inducat in matrimonio quo ad legitimationem prolis.*

10 *Sententia in matrimonio an tribuat iuſtam cauſam præſumendi bonam fidem. & num. 8.*

§. PRIMVS.

PRIMVM omnium id conſtat filios ſuſce
ptos ex matrimonio vero legitimos eſſe.
c. quod nobis. c. cauſam quæ. in c. 2. c. lator.
qui filij ſint leg. c. tuam. de ordi. cogn. tex.
1 in prin. Inſt. de patria poteſt. Vnde ſi † ma-
trimonium contractum inter infideles iu-
xta propriam eorum legem ualuit, etiamſi iure canoni-
co non teneat, filij ex eo nati legitimi ſunt, ſi illi cõiuges
ad fidem catholicam conuertantur. c. ſi. qui filij ſint legit.
Illud enim matrimonium adhuc aſſumpta fide Chriſtia-
na non dirimitur. c. de infidelibus. de conſang. Ex quibus
non placet. gl. in d. c ſi. dicens filios ſuſceptos ab illis, qui
ex Moſaica lege repudiatis prioribus vxoribus, &
eis viuentibus ſecunda matrimonia contraxerunt, le-
gitimos eſſe iudicandos, etiam ſi parentes Chriſti fidem
profiteãtur, niſi dixerimus eos legitimos eſſe ex benigna
eccleſiæ conſtitutione, ne auertantur parentes à fide ca-
tholica ſuſcipienda, & ex eo, quòd Moiſes permiſit illa
matrimonia ob duritiã cordis Iudęorũ. ita Abb. & Anch.
in d. c. ſi idem Anch. in c. gaudemus. de diuor. col. pe. Imò
filij pcreati ex matrimonio nullo qñq; legitimi cenſent,
nempe propter bonam fidem alterius tantum ex coniu-
gibus. c. ex tenore. qui filij ſint legit. c. peruenit. eo. tit.
Duo tamen ſunt neceſſaria. Primum, qđ matrimonium
† fuerit bona fide contractum, ſecundum q ſit in facie ec
2 cleſiæ celebratum. c. cum inhibitio. §. de clandeſt. deſpõſ.
c. 2. qui filij ſint legit. & ibi Doc. communiter, quibus con
uenit Regia l. 2. tit. 15. par. 4. Ideo dicti filij integrè, & om-
nino legitimi cenſentur, quo ad omnia, non ex parte. gl.
in d. c. cum inhibitio. §. j. quam commẽdat Georg. Natan.
in c. quamuis pactum. de pact. in 6. 2. col. Iaſ. in l. ex facto.
col. 5. ff. de vulg. idem Iaſ. dicens hanc opinionem eſſe
communem in conſ. 156. col. 2. vol. 4. & conſ. 168. col. 3. eo.
vol. ſimilis eſt gl. in cap. cum in captiuitate. 34. quæſtio. j.
quia verè ſunt legitimi iſti filij, quod in d. c. ex tenore. p-
batur, & Regia l. 3. titu. 3. par. 4. & l. j. tit. 13. ead. par. notat
Bal. in l. qui cõtra. C. de inceſt. nup. Si verè legiti mi ſunt,
pro parte legitimum eſſe, & pro parte illegitimum,
non conuenit.
Hinc infertur falſum eſſe, quod Bened. à Plũbino ad-
notauit

notauit in diſputa.incipien. ſtatuto Piſano. col.3. dicens
3 dictos † filios eſſe fictè, & non verè legitimos: cõſtat enim rõne matrimonij legitimos eſſe, & a radice copulæ cõiugali tales cenſeri. igitur verè legitimi ſunt non fictè. Cui opinioni cõtra Plumbinum adſtipulatur Regia l.j.ti. Partita.4. vbi dicit hos filios eſſe legitimos, igitũ verè, non fictè ſunt legitimi, quia verbum eſſe veritatem inducit, vt ſtatim probabimus §.ſeq.nu.26.

Secũdò infertur hoſce filios legitimos eſſe quo ad feuda. Bal.in c.j.§.naturales.ſi de feu.fue.controuer. inter domi.& agnat.vaſ. & excludere ſubſtitutum ſub illa conditione, ſi inſtitutus deceſſerit abſque filijs legitimis, & naturalibus. Curt.Iun.conſil.52.colum.j.& conſi.27.vtrobique Bald.ſecutus.

Tertiò, infertur eoſdem filios excludere ſubſtitutum ſub illa conditione: ſi inſtitutus deceſſerit abſq; filijs legitimis & naturalibus, natis ex legitimo mrĩmonio. Hoc.n. matrimoniũ legitimũ cẽſetur ex bona fide alterius, atq; ita Dec. rñdit. conſ.153. quem ſequitur Carol. in Alex. cõſi.5.vol.7. Cui tñ ſubtiliter reſiſtit Cur.Iun.conſi.27.Lon
4 gius cõſ.64. Et hæc procedũt ita latè, † vt bona fides pręſumatur interim, dumnon probatur mala fides. Bal.in d. l.qui contra. Hippo.in l.qui ignorans.num.19.ff.ad l.Cor. de falſis. ſiquidem & ad preſcribendum bona fides præſumitur. gl.in c.ſi.& in c.ſanctorum.& in cap.ſi diligenti. de præſcr.Bar.& ibi Bal.in l.Celſus.ff.de vſucap.3. par.repetitio.Iaſ.in §.ſed iſtæ.Inſt.de actionibus. nu. 99. Cur.ſenior cõſ. 71.col.4 Cur.Iun.cõſ.28.col.2.& Alc.reg.3.d.pſum.5.præſump. Imò & in cã matrimoniali præſumit bona fides etiam lite pendente ſuper matrimonio.tex.optimus in c. 2. qui filij ſint legit.vbi Dnĩ. ex eo hanc aſſertionem colligunt. Cui tamen obſtat, quod lite pendente, & conteſtata, præſumitur mala fides.l.ſed ſi lege.§.ſi ante. & ibi gl.ff.de petit.hęred.etiam pręſumptione iuris, & de iure, ſecundum Bar.ibi, quem ſequuntur Ant. & alij in c. conſulationibus.de iure pat. ex quo tenetur victus fructus rei petitæ poſt litem conteſtatam perceptos reſtituere. gl.communiter recepta.in l.ex diuerſo.ff.de rei vendi. & in c.grauis.de reſt.ſpol.l.certum. C.de rei vendi.etiam ſi habuerit iuſtam cauſam litigandi, & eam habuiſſe probare velit. Rota in nouis deciſ.182.ſenſit Bar.poſt glo.ibi,
5 in d.§.ſi ante. Verum lite etiam † conteſtata, præſumitur bona fides in matrimonio.ita Anch.& ibi Præp.expreſſe notant in d.c.2.qui filij ſint legit.pro quibus eſt tex. in c. 2.vt lite pend.ex quo pendente lite permittitur litigantibus ſuper matrimonio carnalis copula, quam minimè eccleſia permitteret, ſi mala fides præſumeretur. c.inquiſitioni. de ſentent.excom. Nec faciliter dari debet præſumptio delicti.l. merito. ff. pro ſocio. quam rationem Hoſt. & Abb. ſentiunt.ſed nimis negligenter eam expediunt in d.c.2. Quod ſi victus fructus reddere tenet, quos ex repetita lite conteſtata percepit, ideo contingit, quia ex re aliena eos percepit, ac lite conteſtata tenetur eos diligentius quàm antea cuſtodire, & cõſeruare, ita ut ad hunc effectum reſtituendi fructus, victus poſſeſſor malæ fidei pręſumatur. ſiquidem quo ad alia, bona fides in eo præſumitur: fructus enim illos facit ſuos, quos non feciſſet, ſi eſſet prædo, & malę fidei poſſeſſor. Nec ſequitur, tenetur fructus reſtituere, igitur deliquit eos percipiendo. mirum ergo non erit, ſi præſumatur malæ fidei poſſeſſor quo ad effectum reſtituendi fructus, cum tunc nulla ſit præſumptio delicti ad hoc neceſſaria, nõ tamen præſumitur malæ fidei poſſeſſor lite conteſtata ipſe litigans ſuper matrimonio, ſi eo vtatur, cum delictum omnino præſumeretur.

Ex quo deducitur rectè hanc rem perpendiſſe Bart. Brixi.q.Dom.64. quem comprobat Præp.in d.c. 2. col.2.p
6 tex.ibi dicens † filios natos, ſeu conceptos ante ſententiam pendente lite legitimos eſſe, quanuis eorum parentes ante cõceptionem a iudice eſſent excõmunicati propter contumaciã in non comparendo commiſſam. Quib. tamen poſtea litem proſecutis pronunciatum fuit matrimonium minimè ualuiſſe.

7 Secundò, † pręmiſſis etiã cõſtat appellatione pendente à ſententia lata contra matrimonium, filios conceptos legitimos eſſe. Io.And. Pręp.& Car.in d.c.2. & Henr. in cap. ex tenore. qui filij ſint legit. arg. tex.in l. j.ad ſi.ff.ad Turpili.cap.venientes. de iureiur. cap.non ſolum. de appel. in 6. vbi probatur ſententiam appellatione ſuſpendi quo ad eius effectus.

Tertiò idem eſſe dicendum videtur de filijs conceptis poſt hanc ſententiam, pendente termino decem dierum dato à iure ad appellandum. c.non ſolum.in prin. de appell.in 6. his tamen duobus caſibus proximis non eſt pręſumenda bona fides, ſed mala propter authoritatem ſententiæ. c.in pręſentia. de renun.cle.j.de ſequeſt.poſ.l.ſi inſtituta.§. de inofficioſo.ff.de inoffi.teſt. Ex q̃b.appellatione pendente adhuc ſententia habet maximam authoritatem, licet nondum ſit ſortita effectum rei iudicatæ. ſic pro ea ſententia pręſumitur, quanuis non operetur trãſlationem oneris probandi in aduerſarium, ex traditis p Dec.in rub.de appell.colum. 4. eundem in cap. quoniam contra.de proba.num. 32. & ibi Fel.num. 31. & Alciat.de præſumptio. reg. 3. præſump. 9. non tamen eſt ita planè recedendum a prædictis duabus concluſionibus propter poſſeſſionem cohabitationis coniugalis, tametſi apud me ſint dubiæ.

Hinc infertur non optimè reſpondiſſe Paul. de Caſt.
8 conſ.354.j.vol. matrimonium ſecundum † bona fide cenſeri contractum, pendente lite & appellatione a ſententia lata contra primum. Hoc etenim Fel. reprobat in cap. lator.num.11.de re iudic.& meritò, ob primum matrimonium, ſuper quo lis pẽdet. arg.c.cum Apoſtolica. de ſpõſ. aliud enim eſt pręſumere bonã fidem in coniugibus pendente lite ſuper eodẽ matrimonio, aliud in his, qui ſecũdum matrimonium contrahunt in iniuriam primi matrimonij, quod adhuc in lite verſatur. notant Imol. conſil. 525.gl.ſi.& ibi Abb.in cap.tenor.paulò añ citato.& Dom. conſil. 76. Imò ipſe Fel. amplius aſſeuerat idem eſſe quo ad malam fidem præſumendam, ſi ſecundum matrimonium contractum eſſet pendente lite ſuper primo, quod fuerat diſſolutum ſententia, à qua non fuit appellatum, nec tamen tranſierat in rem iudicatam, quia in matrimoniali cauſa lata fuerat. Nam ex quo fuit iam cœpta lis ſuper prioris ſententiæ reſciſſione ſatis coadiuuatur præſumptio malæ fidei. & idem Abb. notat.io d.c.tenor.nu.9.

Hinc ẽt apertiſſimum eſt ſententiam latã pro ipſo cõiugio bonæ fidei abſque dubio pręſumptionem inducere. Nam ſi pendente lite ante ſententiam, tempore, quo expectatur dubius euentus litis, præſumitur bona fides, igitur lata ſententia pro matrimonio fortiori ratione, & coniectura præſumetur, etiãſi ſit lata per falſos teſtes etiam corruptos pecunia, ipſo tamen coniuge ignorante, quod eleganter notat Anch.in c.perlatum. qui filij ſint legit. dicens, ſententiam diuortij in primo matrimonio conſtituere præſumptionem bonę fidei in eo, qui cum ſoluta a lege prioris coniugij, ex ratione illius ſententiæ, matrimonium contrahit, etiamſi ſententia ſit lata ex falſis teſtibus, & pecunia corruptis.

9 Ex his & illud explicari poteſt, † an ex errore iuris matrimonium contractum hunc operetur effectum. & Abb. in c.referente. qui filij ſint legit. hoc dubium reliquit indeciſum, quibuſdam tamen videt filios cõceptos ex tali matrimonio legitimos eſſe. per tex.in l. qui in prouincia. ff. de ritu nupt.§.j. vbi à iure prædicti filij legitimi ſufficiuntur, accedente ẽt longo tpe, quo matrimoniũ ſtetit copulatum. & ita Bal. nouella illum tex. intelligit in trac.de dote, par.11.col.ſi. Verum quia ipſe exigit iuſtum errorem, adhuc ego vlterius conſiderandum cenſeo. Nam ſi iuris error ita iuſtus, ſit vti bonam fidem producat, non dubito ex matrimonio illo, etiam abſque longi temporis curſu, filios legitimos eſſe, cum & legitimi ſint ex alterius coniugis bona fide. per tex.in allegato c. ex tenore. quæ bona fides ex iuris iuſto errore adeſt in matrimonio. Poteſt etenim iuris error bonam fidem producere, qñ errat in dubia iuris deciſione, in qua intelligenda, etiam ipſi Doc. varias profeſſi ſunt opiniones, aut quando aliqua dictio in iure ambiguam habet interpretationem, etiam apud ipſos Iuriſconſultos: is enim eror iuſtus exiſtimari debet tex. vbi Abb.& Imol.in c.cum. dilectus. de conſuet.

ſuet.idem

ſuet.idem Abb.illum tex.dicens notabilem in c. de quarta.de præſcrip.colum.3. & ſingu. Fel.ibi & Bald.in l. Celſus.ff.de vſucap.4.notab.Curt.Iun.conſi.6.num. 22. idem conſi.28.colum.3.

Ex quib. infertur intellectus,& deſenſio.gl.in c.prælatum.qui filij ſint legit. quam Abb.& Card.dicunt ſing.ex ea notantes ſententiam diuortij prioris matrimonij iuſtamcauſam ignorantiæ exhibere, vt ſecundum matrimonium contrahatur, quamuis illa ſententia nulla ſit. Id enim procedit quando prædicta ſenteotia oon eſt maniſeſtè nulla,ſed ſi eſſet maniſeſtè nulla,ex ea non poſſet iuſta ignorantia iuris prætendi,per tex.vbi glo.in verbo, comprobata.hoc not.in capitu.per venerabilem. qui filij ſint legit.ita illum tex intelligens, qui poteſt & aliter intelligi,ſi dicamus ibidem à prima ſententia diuortij appellatum ſuiſſe, & ſecundnm matrimonium cōtractum lite & appellatione ſuper primo pendente: quo quidem caſu mala fides in contrahentibus præſumenda eſt, vt paulò ante dicebam.num.8.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Filij nati ex coitu fornicario, qui poterat coniugalis eſſe ſi conſenſus acceſſiſſet, per ſubſequens matrimonium efficiuntur legitimi.*

2 *Filij prædicti legitimi fiunt per matrimonium ſubſequens ſiue natiuitatis, ſiue conceptionis tempore potuiſſent parentes matrimonium contrahere.*

3 *Ætas an ſit à die conceptionis, vel natiuitatis computanda?*

4 *Filij nati ex concubina, etiam non retenta domi efficiuntur legitimi, ratione ſequentis matrimonij.*

5 *Filij nati ex concubina clerici in minoribus ordinibus conſtituti, etiam beneficium eccleſiaſticum habentis, legitimi fiunt per matrimonium ſubſequens.*

6 *Filij nati ex concubina Iudæa, vel Sarracena, non efficiuntur legitimi, ratione matrimonij legitimè ſubſequentis.*

7 *Filij per coniugium ſubſequens, legitimi efficiuntur, etiam ſi nati fuerint ante matrimonij contractum.*

8 *Filij efficiuntur legitimi ſubſecuto inter parentes matrimonio, etiam ſi non interceſſerint nuptialia inſtrumenta.*

9 *Filij matrimonio ſecuto legitimi efficiuntur, etiam ſi parentes ſint genere, vel fortuna diſpares.*

10 *Filij matrimonio ſecuto inter eorum parentes, etiam ſenes, & in mortis extremo tempore conſtitutos, legitimi cenſentur.*

11 *Infirmus prope ipſam mortem exiſtens matrimonium iure optimo contrahere poteſt.*

12 *Filij legitimi fiunt per matrimonium ſubſequens, etiam ſine parentum conſenſu, imò ipſis contradicentibus & repugnantibus.*

13 *Legitimatio filiorum exigit parentum conſenſum, ipſorumque filiorum.*

14 *Ingratitudinis ratione minimè reuocatur filiorum legitimatio, quæ ratione ſequentis coniugij à iure facta fuit.*

15 *Filij legitimi cenſentur ex matrimonio ſequuto inter eorum parentes, etiam ſi poſt eorum natiuitatem aliud matrimonium contractum fuerit.*

16 *Filij concepti ex coniugato, ipſa matre ſoluta, & ignorante, an legitimi fiant per matrimonium poſtea legitimè ſubſecutum.*

17 *Bona fides parentis in concubinatu an reddat ipſam prolem naturalem.*

18 *Legitimatio ratione ſubſequentis matrimonij, eſt tantum iure humano inducta.*

19 *Nepos ex filio præmortuo an fiat legitimus, ex matrimonio inter auum, & auiam contracto.*

20 *Nepos reſcripto Principis auo legitimus efficitur, etiam poſt patris mortem.*

21 *Filius ex ſubſequenti matrimonio ita legitimus efficitur, vt quo ad omnia legitimus ſit cenſendus.*

22 *Legitimatus per ſubſequens matrimonium ad retractum admittendus eſt.*

23 *Legitimatus per ſubſequens matrimonium, admittitur ad eccleſiaſticam emphyteuſim.*

24 *Legitimatus per ſubſequens matrimonium in Epiſcopum eligi poteſt.*

25 *Legitimatus per ſubſequens matrimonium, etiam iuribus municipalibus legitimus cenſetur.*

26 *Legitimatus per matrimonium ſubſequens, verè non fictè legitimus eſt.*

27 *Legitimatus per matrimonium ſubſequens ad feuda admittendus eſt.*

28 *Legitimatus per matrimonium ſubſequens, an ſit primogenitus cenſendus, excluſo fratre, poſtea ex matrimonio legitimo ante ſecundum coniugium nato?*

29 *Legitimatio per ſubſequens matrimonium, reuocat donationem ex conſtitutione l. ſi vnquam.C.de reuoc.donat.*

30 *Legitimatus per ſubſequens matrimonium an ſit dicendus natus ex matrimonio legitimo.*

§. SECVNDVS.

1 NEC † tantum illa proles cenſetur legitima, quæ ex matrimonio concepta fuit, ſed & ratione matrimonij ſubſequentis filij antea ex coitu fornicario nati efficiuntur legitimi.capitu.tanta,qui filij ſint legi.l. cum quis.C.de natu.libe. quibus conuenit Regia l.j.titu.13.par. 4.Eſt tamen fauor à iure pontificio matrimonio impenſus,pluribus ornandus,atque explicandus interpretationibus. Primo enim eſt intelligenda dicta conſtitutio in filijs natis ex coitu,qui poterat eſſe coniugalis inter parentes,ſi conſenſu ab eius præſtitus foret. quod probatur in d.cap.tanta.in 2.par. vbi Doct. id aſſerunt communiter,& pulchrè Theophilus in §.fi.Inſtit.de nup.Sed eſt in hoc egregia dubitatio,vtrum ſit ſatis, quod tempore natiuitatis coitus potuerit eſſe coniugalis, an præciſè exigat conceptionis tempore coniugium potuiſſe cōtrahi inter parentes,Et Saly.in l filium. C.de ſuis
2 & legit.hæredibus conceptionis † tempore matrimoniū contrahi potuiſſe præciſè exigit.& Ant.Roſelus de legit. colum.8. & 9. quibus adiungenda eſt Cyni, ac Paul.Caſt. ſententia in l.ex libera.C.de ſuis, & legit. hæred. qui tenent filios cōceptos ex matrimonio nullo,cuius eſt poſtmodum diſpenſatio ſequuta,non eſſe legitimos, etiamſi naſcantur poſt obtentam diſpenſationem. His etiam ſuffragatur l.Paulus.ff.de ſtatu homi. vbi tēpus cōceptionis eſt conſiderandum, quo ad filiorum ſtatum, etiam ſi eis hoc non ſit utile, quod conſtat, quia tempore natiuitatis ibi ex iure ciuili matrimonium erat legitimum, non tamen tempore conceptionis. & ſubdit Iuriſconſultus
3 iuſtos non eſſe liberos: ergo in hac noſtra controuerſia ex illa lege dicendum erit, attendi debere tempus conceptionis,ita vt tunc potuerit matrimonium contrahi, nec ſatis eſſe, quod potuerit contingere tempore natiuitatis.Quo fit, vt glo.cap.2.qui filij ſint legit. egregiè in illius l.Paulus.inductione errauit,ex ea colliges,tēpus cōceptionis attendendum eſſe, cum de commodo alicuius tractatur, Probatur etiam prædicta principalis opinio in l.& ſi contra.vbi glo.C.de nup.& in l.ex libera. C. de ſuis & legitim.hæredibus.optimus tex.in l. 8. titu. 13.parte 6. ibi genuerit.

Contrariam ſententiā, imò quod ſi ſatis vel tempore conceptionis, vel natiuitatis matrimonium inter parentes cōtrahi potuiſſe, ſuadet l.qui in vtero.ff.de ſtat.homi.vbi Iuriſconſultus fœtum exiſtentem in vtero natum exiſtimat,ſi fœtui hoc ſit vtile, alioqui non exiſtimari natum conſtat.idem probat glo.quam Doct. ibi ſequuntur in d. cap.2.igitur filij nati,vel concepti tempore quo pater,& mater matrimonium contrahere legitimè potuiſſent ex matrimonio ſequuto legitimi efficiuntur.ita Hoſtien.Io. And.Ant.num.17.& Car.in d. cap. tanta. Saly.in l.nuper. C.de natu.libe. vbi tex. hanc opinionem probat quam communem eſſe exiſtimo,cui & Henr.adhæret in cap.ex tenore.qui filij ſint legitimi.optimus tex. in l. ſeruorum. §.fi.ff.de ſtatu homi.& §.ſufficit.Inſti. de ingenuis. quibus conſtat,quo ad filiorum libertatem ſtatum matris tempore conceptionis, vel natiuitatis attendi. & l.Regia 11. in Taurinis ſanctionibus hæc ipſa opinio in matrimonio cōprobat.Nec obſtat l.Paulus,quia in eo caſu,nec tempore natiuitatis matrimonium erat legitimum. Nam & ſi potuit tunc contrahi legitimè, tamen contractum prius eo tempore, quo minimè licebat, non fuit nouo conſenſu legitimo tempore confirmatum. atque item Regia l.8.eſt ita intelligenda, vt alternatim, vel conceptionem vel natiuitatem expectemus, ex aliarum legum additione, qua lex illa ſupplēda eſt, coadiuuante d. l. nuper. Cętera

autem

autem quæ ꝑ prima opinione adduximus parum obſtãt ſiquidem illa iura hanc quæſtioné directè non attingunt. Doct. verò authoritates negari poſſunt, nec eſt admittenda in hoc dubio diſtinctio Alber. in d. l. Paulus. quia nec iure probatur, neque ab alijs recepta fuit.

3 Non tamen omiſerim † ex vſu loquendi, vel loquentis mente quandoque conſiderandam eſſe natiuitatem, non conceptionem. ex quo falſa eſt opinio gl. in reg. Cancel. 37. dicentis, annos ætatis eſſe à die conceptionis computandos, ſi id vtile ſit ei, de cuius ætate tractatur. Ego enim hanc ſententiam adeo à vero deuiare exiſtimo, vt nihil hac in re falſius dici poſſe libenter aſſeram. frequentiſſimum quidé eſt, ætatis annos à natiuitate, nó à cóceptione connumerari.

4 Secúdò intelligenda eſt cap. tanta deciſio, † etiã ſi filij ſint nati ex coitu fornicario, domi minimè cohabitante concubina, cum inter hanc concubinam, & virum matrimonium legitimè contrahi poſſit. gl. quę expreſſim hoc ipſum notat in c. innotuit. de electio. & ibi Abb. idem Ab. & Doct. in d. c. tanta. Io. And. in reg. ſine culpa. de reg. iur. in 6. col. 7. quod alibi à ſuis principijs deducemus, népe hoc eo. c. §. 4. num. 2. & ſequenti.

5 Tertiò eſt idem intelligendum, † etiam ſi filij naſcantur ex carnali copula, quam cum eorum matre clericus in minoribus ordinibus conſtitutus habuit, etiã ſi is eo tempore eccleſiaſticum beneficium obtineret, ex Io. And. in dicta reg. ſine culpa. col. 8. Bal. in c. j. §. naturales. ſi de feu. fue. contro. inter domi. & agna. vaſ. Pręp. in d. cap. tanta. 9. col. gl. in prag. Sanctio. tit. de concubina. §. ipſas. in ver. arcere. Nicol. de Vbal. in trac. de ſucceſ. ab inteſt. col. 20. licet in clerico in minoribus conſtituto, eccleſiaſticum beneficium habente, contrarium aſſerat Bar. in l. pen. ff. de concub. Lud. de Sardis in tract. de legitima. 2. par. §. de legitima. per ſubſeq. matrimonium. quæſtio. 3. Anto. Roſell. lib. j. legit. colum. 4. Io. Lup. in l. 9. Tauri. num. 39. idem in cap. per veſtras. 3. notab. §. 21. nu. 21. de don. inter vir. & vx. vbi hanc Bar. opinionem falſo tribuit Io. And. in d. reg. ſine culpa.

Quartò ex his conſtat filios ſuſceptos à monacho vel moniali intra annum probationis per matrimoniũ ſubſequens legitimos effici, quia tempore conceptionis parentes coniugium contrahere poterãt: quod Præp. fatetur in d. c. tãnta. col. 10. & Io. Lup. in l. 9. Tauri. nu. 41.

6 Quintò, intelligo † dictam legitimationé ex pręmiſſis induci, quando concubina, ex qua genuit filiũ Chriſtianus, erat tpe conceptionis vel natiuitatis catholica, ſeu Chriſti fidem profeſſa: ſecus ſi eſſet Saracena, Iudæa, vel alias infidelis. Nam quamuis poſtea fidem Chriſti ſuſcipiat, non efficitur filius legitimus, ex matrimonio ſubſequenti. Hoſt. Io. And. Anto. Card. & Abb. in d. c. tãta. quorum opinio probatur ex eo, quòd nec tempore conceptionis, nec natiuitatis poterat inter parentes legitimè contrahi coniugium, quod alibi diximus: tametſi ab hac quinta interpretatione recedant Cal. in d. c. tanta. & Anto. Roſel. lib. j. de legit. col. 9.

7 Sextò, ſubinfertur † ex his, filios effici legitimos per ſubſequens matrimonium, ſiue ſint nati matrimonio ipſo nondum contracto, ſiue eis conceptis & adhuc in vtero exiſtentibus matrimonium contrahatur. ita Io. And. in d. c. tanta. cui cæteri aſſentiuntur, & probatur in l. nuper. C. de natural. liber. & in §. ſufficit. Inſt. de ingenu. Id. n. tantum aduertendum erit potuiſſe parentes ex conſenſu dictam conceptionis copulam, vel ex ea ſequutam natiuitatem proprio coniugio honeſtare.

8 Septimò † intellige id procedere etiãſi in matrimonio ſubſequnto nó interueniant nuptialia inſtrumenta, quæ quamuis iure ciuili exigantur, iure tñ Pontificio cui ſtãdum eſt, non ſunt neceſſaria, vt matrimonium valeat. gl. in c. j. 30. q. 5. Abb. & alij in d. c. tanta Ang. Aret. in §. fi. Inſt. de nuptijs. Iaſ. conſil. 168. num. 7. volum. 4. Dec. conſi. 155. col. 2. dicens hanc opinionem eſſe communem. idem aſſerit Præp. col. 15. in d. c. tanta, addit tñ hãc opinionem cómunem procedere, quo ad matrimonij vim, & valorem, atq; filiorum legitimationem ſimplicem, & canonicam, non tamen quo ad filiorum ſucceſſionem, quæ in locis imperiali ditioni ſubiectis filijs, non defert, niſi in matrimonio nuptialia inſtrumenta confecta fuerint. idem voluit Ang. Peruſinus conſi. 29. Bald. in l. ſi qua illuſtris. C. ad Orfic. verſ. item notat. Lucas de Pęna in l. 4. col. 2. C. de his qui ſpon. mun. ſubier. lib. 10. Soc. Iun. conſ. 52. col. 2. vol. j. Cur. Iun. conſil. 136. col. 2. j. vol. conſil. vbi profitetur hoc eſſe communiter receptum. Verum ego non arbitror hãc Ang. ſentẽtiã ita frequenter receptam eſſe, vt eam ſeruãdam fore exiſtimem: vix enim eam procedere compertũ habeo, ſiquidem ratione matrimonij filij cenſendi ſunt legitimi, etiam in foro Cęſaris, at matrimonium iure Pótificio iudicatur, non Cæſareo, vt conſtat: ideo Ang. opinionem reprobant Alex. in l. ex facto. §. ſi quis rogatus. num. 19. ff. ad Treb. & Iaſ. in l. generaliter. §. cum autem. pe. col. C. de inſt. & ſub. quorum opinionem communem eſſe fatetur Carol. Rui conſi. 211. col. 2. vol. j. eam etiam ſequitur Pariſ. conſi. 13. nu. 49. vol. 2. dicens non eſſe ab ea recedendum, nec ab hoc diſſentiunt Ang. Aret. & Dec. paulò ante citati. Imò idem probare videntur.

9 Octauò principaliter † hoc intellige procedere, etiam ſi parẽtes ſint diſpares genere & diuitijs: nihil enim hoc refert ad coniugium, cuius ratione filij legitimi efficiuntur ex ſnia Nicol. de Vbal. in tract. de ſucceſſ. ab inteſt. col. 16. Iaſ. cóſ. 234. 2. vol. Io. Lup. in c. ꝑ veſtras. 3. notab. §. 21. nu. 17. de don. inter vir. & vxo. Licet Ang. per tex. ibi contrarium teneat in authen. quibus mod. natu. eff. leg. §. ſed aliud. cui accedunt Paul. de Monte Pico in l. Titia cũ teſtamento. in §. Titia cum nuberet. num. 52. ff. de leg. 2. & Cur. Iun. conſi. 136. Car. Ruin. conſi. 211. vol. j. num. 5. Soc. Iun. conſi. 52. col. 2. vol. j. dicens Ang. opinionem communem eſſe. nu. 10. tex. tamen in d. §. ſed aliud. in meretrice loquitur, quo caſu non eſt certum, ex quo viro ſit ſuſcepta proles, vt illum tex. Iaſ. intellexit in d. conſi. 234. Sed aptius eiuſdem tex. interpretationem exponens Angeli ſententiam refellit Emanuel à Coſta Luſitanus, qui ius ciuile apud Coimbricam magno cum nomine publicè docet, in §. & quid ſi tantum. 2. par. nu. 98. ff. de lib. & poſthu.

10 Nonò prædictam † legitimationem intellige à iure cócedi ratione matrimonij, etiam contracti ab infirmo ꝑpe ipſam mortem, vel a ſene decrepito cum concubina. Hoc enim cóiugium validum eſt, igitur eius cauſa proles ſuſcepta erit legitima, quod Io. And. notat in reg. ſine culpa. de reg. iur. 3. col. Ab. in c. 2. de fri. Io. And. Ant. & Præp. in d. c. tanta. Alber. in l. cũm quis. C. de natur. liber. Cynus in l. nuper. C. eo. tit. Lud. de Sardis in trac. de legit. prima legit. in prin. quam opin. dicit eſſe communẽ Alex. in l. ſi qs poſthumos. j. col. ff. de liber. & poſth. & Iaſ. in l. ſed eſt quæſitum. ff. eo. tit. Paul. Pariſ. conſi. 13. vol. j. nu. 68. Huc ẽt tendit, tametſi dubius Anto. Roſellus in tract. de legi. col. 12. Nec vr̃ fraude illud matrimonium cótractum eſſe: nullam enim iniuriam alteri irrogat, qui iure ſuo vtitur. Vnde filius ex prædicto matrimonio legitimatus excludit ſubſtitutum ſub conditione, ſi inſtitutus ſine liberis legitimis deceſſerit. ita Alex. & Iaſ. in dictis locis ſcribunt. Fel. in c. in pręſentia. de probatio. nu. 36. & Franc. à Ripa in l. ex facto. §. ſi quis rogatus. ff. ad Treb. num. 48. Cæterũ Bal. in l. nuper. C. de natu. lib. & in l. cũ quam. C. de fideic. col. 7. diuerſum notat. Cui ſuffragatur tex. i d. l. nuper. vbi matrimonium ſuſceptam prolem reddit legitimã, quando contrahitur ſpe prolis. item tex. optimus in c. 2. de frigid. dicens matrimonium contrahi non poſſe ab eo qui generare minimè ualet. Sed horum primo reſpondeo ſatis eſſe, & dici hoc matrimonium contractum ſpe prolis, q2 contrahitur ad ſuſcipiendam prolem legitimam ratione matrimonij, quæ ſuſcepta fuerat ex illegitimo coitu. ita Cardin. in d. cap. tanta. dictum text. intellexit, & ſenſit Bal. in c. innotuit. de electio. col. pen. Secundo reſpondere poſſum ea ratione, qua matrimonium cótrahi non poteſt ab eo, qui ex naturali & propria vi, non valet gignere, nempe à frigido: poteſt † tamen contrahi ab eo, qui 11 ex naturali, & propria virtute generare poteſt, atque ad id habitum habet, quamuis eius exercitium ſit ſenectute ſuſpenſum, cum is habitus poſſit quandoque redire ad exercitiũ, vt voluit Abb. in c. 2. de frigid. vbi gl. aſſerit à ſene matrimonium contrahi poſſe. l. pen. & ibi glo. C. de

nupt.

nupt ſicuti & ab infirmo, quia cā morbi eſſet impeditus
gignere.[Huic opinioni accedit, quod Diuus Ambroſius
ſcribit in Lucam, c.j. vbi de aſſenſu Mariæ ac conceptio-
ne Saluatoris, ac de alijs agit. Dum enim loqnit, ætas na-
turæ ſit non natura ætatis, ſit plerunque, vt ætas impediat
naturam. Non eſt tamen irrationabile, vt minor cauſa ce
dat maiori, & potior prærogatiua naturæ uſum inferio-
ris excludat ætatis. Hæc Ambr. Sic matrimonia Abrahæ
cum ſterili Sara, Helcanæ cum Auna, Zachariæ cum Eliza
bet, ſterilibus valida, ac verè coniugia ſuere. Nam & mi-
raculo diuino has fęminas concepiſſe receptum eſt, ex
locis ſacræ ſcripturæ. Et probat S.Tho. in Epiſt. ad Ro. c.4.
& ad Hebræos c.11. vtrobiq; lect.3. atq; in hoc Diui Hie-
rony. in d.c.4. & Aug. lib.7. ſuper Geneſin, quæſtio.35. con
ſentire videntur. Et ſimpliciter, ac planè ſcriptura has fę
minas ſteriles appellat. Sed etſi ſterilitas ſenili ætati, poſt
matrimonium iuuentute contractum quandoque tribui
poſſit, nihilominus etiam ſi tempore contractus ſteriles
eſſent cõiuges, valida ſuerent matrimonia, eum & ſterili-
ter ſeminantes contrahere poſſunt matrimonium, ſi nõ
in officium naturę, ſaltem in remedium concupiſcentiæ,
ex S.Th. in 4. diſt.34. q.2. qui de uiri ſemine ſterili tractat.]
ex quibus hic nouus intellectus admittendus eſt, quem &
Pariſ. a fraudis præſumptione excuſat in d. cõſ.13. & ſeq.
num.34. vol.j licet Carol. Rui. conſi.21. vol.j. ab eo diſce
dat, ex eo, quòd fraudis præſumptionem admittat.
12 Decimò ita ſunt prædicta intelligenda, vt † ipſis paren
tibus tempore coniugalis contractus repugnantibus, eo
rum filij ratione matrimonij ſint legitimi. Nam huic ma-
trimonij fauori parentes ipſi renunciare non poſſunt.
Imo nec ipſi filij: intereſt.n. reipublicæ hanc legitimatio-
nem fieri. arg. c. inter cætera. 22. q.4. igitur nec parentes,
nec filij renunciare valent huic conſtitutioni, ex c. ſi dili-
genti. de ſoro competen. l. ſi quis in conſcribendo. C. de
13 pactis. Ex quibus † infertur intellectus ad tex. in auth. qui
bus mod. natur. effi. ſui. §. ſi verò is, qui probat filios illegi-
timos non poſſe contradicentibus parentibus legitimos
fieri, ſicut & èconuerſo inquit tex. eſſe neceſſariam filio-
rum voluntatem, vt legitimi efficiantur, quem tex. dicit
ſing. Rom. in ſing.588. dicens ſufficere ſcientiam, & taci-
turnitatem ipſius filij. quod & Iaſ. notat conſil. 156. col.4.
vol.4. gl. in l. in adoptionibus. ff. de adopt. cuius meminit
Deci. conſi.55. nu.7. ex qua probatur legitimationem in-
fantis, & ſi fieri poſſit, quod Azo notauit in ſumma. C. de
emancipat. liber. ratam tamen haberi, ex eo, q accedente
te ætate legitima, ipſe legitimatus tacet, ſciens ſe legiti-
mum effectum. Sic & Bar. eſt intelligendus in l. ſi. ff. de his,
qui ſunt ſui. dicens infantem poſſe natalib. reſtitui abſq;
eius conſenſu. quod late tractat Barb. conſi.33. vol.2. Hæc
tñ omnia nõ ſũt neceſſaria in legitimatione, quæ ex con
tractu matrimonii ſit, ſecundum Ang. conſi. 17. colum.2.
Salic. in diſputatione incipienti, Mediolanenſis quidam.
2. dubio ar.3. Præp. in d.c. tanta. q.12. & Io. Lupi. in c. per ve
ſtras. 3. notab. §.21. nu.17. Hinc errare opinor Guliel. Alb.
Bal. & Pau. in l. ſcire leges. aliã. in l. benignius. ff. de leg. vo
lentes in legitimatione per ſubſequẽs matrimonium re-
quiri filiorum conſenſum: quos ſequitur Barb. in l. cum
acutiſſimi. fol. 27. col.4. C. de fidei com. Nico. Boer. deciſ.
160. falsò ad id alios authores adducens. Ex his etiam ca-
uendum eſt a Ludoui. de Sardis in tract. de legitima. pri-
mo modo. c. inc: p. Tertio loco. & Ant. de Roſellis in trac.
legitimar. par. j. colum.9. dicẽtibus in hac legitimatione,
quæ ſubſequenti matrimonio contingit, conſenſum pa-
rentum expreſſum, uel tacitum exigi, quod ex vera inter
pretatione iuris probari nequit.
Poſtremò ex hoc intellectu deducitur exacta alterius
14 quęſtionis deciſio, † conſtat. n. legitimationẽ p ingrati-
tudinẽ filiorũ reuocari. Bal. in c. j. §. filij nati. ſi de feu. ſue.
controuer. inter domi. & agna. uaſſa. quem ſequitur Cre
meſ. ſing.19. Iaſ. in l. ex hoc iure. ff. de iuſtit. & iure. nu.54. &
probatur ratione. Nam libertas æquiparatur legitimatio
ni. §. j. in auth. vt liber de cæt. & in auth. qubus mod. natu.
effi. leg. §. ſi qs ergo. & in §. liceat, ſed libertas ob ingrati
tudinem reuocatur, ergo & legitimatio. ſic Bald. ſequun
tur Ripa i l. ſi. 2. col. C. de reuocan. don. Gerardus de Petra
ſancta in ſing. j. And. Tiraq. in l. ſi vnquã. C. de reuoc. don.
in verb. donatione largitus. nu.234. & Carol. in cõſuet. Pa
riſienſ. tit. j. §.30. numero 3. atque procedit hæc commu-
nis opinio in his, quæ ipſum patrem, eiuſque bona re-
ſpiciũt: nam in cęteris adhuc iudicatur filius ille legitimus,
etiãſi patri ingratus extiterit. ex his, q Pau. Caſt. notat in l.
ex facto. ff. de vulg. Verũ hæc oia intelligenda ſunt in legi
timatione, quæ ex reſcripto Principis, ſimilive pacto ſit:
illa enim, quæ ex ratione matrimonij ſubſequuti à iure ca
nonico ſtatuitur, ob ingratitudinem non reuocatur, ſe-
cũdũ Rom. ſing.222. cuius ſentẽtia ex dictis ſupra infert.
Vndecimò eadem iuris Pontificij ſanctio eſt latius in-
15 telligenda, † vt effectum habeat, non tantum, quando
matrimoniũ ſubſequitur inter filiorũ parentes, nullo in-
terim contracto coniugio, ſed & quando parentes aliud
interim matrimonium contraxere, & tandem ab eo libe
ri ſecum coniugale fœdus pacti ſunt. quod probatur. Nã
tempore conceptionis, vel natiuitatis filiorum, copula
illa ex conſenſu parentum potuit eſſe coniugalis, & nũc
poteſt optimè coniugium contrahi: ergo filij antea nati
per matrimonium efficiuntur legitimi, ita voluit Io. And.
in d. reg. ſine culpa. cui conſentiunt Præp. in d. c. tanta. q.
7. & Nicol. de Vbal. de ſucceſ. ab inteſt. col.20. Bar. in l. pe.
§. vxor. ff. ſol. matr. Iaſ. in l. Pomponius. §. quæſitũ. ff. de ac-
quir. poſſ. probat tex. in auth. quibus mod. natu. effi. legit.
§. ſi verò ſolummodo. ad ſi. quam opinionem fatentur
eſſe communem Pau. Caſt. in d. §. quæſitum. And. Tiraq. de
primog. q.34. nu.2. idẽ Tiraq. i l. boues. §. hoc ſermone. de
verb. ſign. limit.3. nu.17. Ant. Roſel. in trac. legitimationũ.
col.15. Ferd. Loazes Illerdẽſis epiſcopus in tract. de matri
mon.12. dubio. num.18. Carol. in conſue. Pariſi. titu. j. §.8.
in gl. j. q.7. Lud. de Sardis in tract. legitima. primo modo le
git. q.2. quanuis ab hac opinione recedat poſt Lucam de
Penna in l. 4. C. de his, qui ſp. puberta. mun. ſub quæſtio-
ne 3. libro 10.
Duodecimò egregia hic verſatur dubitatio, quid dicen-
16 dum ſit, † de filio nato ex coniugato, & ſoluta, ipſa omni
no ignorãte virum illum eſſe cõiugatum, an ſequuto ma-
trimonio inter eos valido, ille filius ſit legitimus? Et gl.
in d.c. tanta. verſ. aliam, duas exponens opiniones, & con-
trarias, ſubdit in fine, primam veriorem eſſe: ideſt hunc
filium ex hoc matrimonio effici legitimum. arg. c. ex te-
nore. qui filij ſint legi. vbi probatur ex matrimonio pro-
lem eſſe, ſuſceptam legitimè, etiamſi matrimonium legi-
timum nõ ſit, modò alter ex coniugatis credat matrimo-
nium firmum eſſe. probat idem optimus tex. in c. quod no
bis. q filij ſint legi. dicẽs filios natos ẽt añ approbationẽ
eccleſiæ ex matrimonio illicitè, id eſt clandeſtine contra
cto, legitimos eſſe, ſi illud matrimoniũ ab eccleſia fuerit
approbatum, quanuis verum matrimonium non fuerit,
ob aliquod impedimentum, ſecundum verum illius tex.
ſenſum, à Io. And. Anch. Card. Ant. & Præp. ibi comproba
tum. quem ſenſum communem eſſe fatentur Ant. Roſel.
in tract. de legit. par. j. c. pen. poſt Ant. in d.c. quod nobis. li
cet in natis ante approbationem contra teneant Hoſt.
Cald. & Abb. ibi, & Io. Brun. in tract. de ſpon. concluſ. 2.
ampliat.3. & id contingit propter alterius bonam fidem.
Ecce quod matrimonium ab initio illicitè contractum,
eſt ſufficiens ad efficiẽdũ filios legitimos, ſequuta appro-
batione eccleſię, ſic ergo copula ab initio illicita: & ta-
men ex bona fide alterius, nec adulterina, neque inceſta,
ſequuto matrimonio legitimo debet ceſſeri ſufficiens, vt
filij legitimentur, vbi Anto. not. matrim. putatiuum idem
operari in legitimãda prole: quod verum, qui expreſſius
17 loquitur in c. tanta, nu.9. verſ. aduerte. dum aſſerit matri
monium verum ſubſequutũ efficere legitimam prolem
ſuſceptam prius in concubinatu, ac eodem modo puta-
tiuum idem efficere, vt ſi quis ex conſanguinea fornica-
rio coitu filium ſuſcipiat, & tandem ignarus conſangui-
nitatis cum ea matrimonium contrahat, filius hic ex An-
to. ſententia legitimatus erit ratione matrimonij. Ex quo
infero non vulgarem intellectum ad tex. in d. c. ex teno-
re. ita, vt ignorantia alterius in concubinatu reddat prolẽ
naturalem, ſicuti in matrimonio reddit legitimam. His ra
tionibus hanc opinionem Ant. tribuit, & in dubio prin-
cipali

cipali filium legitimum eſſe exiſtimat Præp. in d.c.quod
nobis.3.col.Ant.de Roſellis poſt cũ in tract.legitimatio-
num par.j.cap.pen.dicens ad hoc dictam gl.in præalleg.
cap.tanta.in verbo,aliam. ſingeſſe, cui ſimilis eſt in cap.
non omnis.in verbo,continente.32.q.2.cuius etiam opi-
nionis author eſt.Hoſt.in d.c. tanta. in verb. aliam. Dom.
conſi.66.col.4.Ludoui. de Sardis in tracta.legitimatio.ſo-
lio 9.col.2.& fol.6.2.col. Cur.Iunior conſil. 27.num. 8.&
Guliel.Caſſa.deciſ.vnica.de ſponſa.vbi fatetur hanc opi
nionem magis communem eſſe, vel ſaltem in re dubia ex
interpretum controuerſia pro legitimatione prolis ſen-
tentiam ferendam, quemadmodum & in Summo Prato-
rio Rotę factum eſſe teſtatur.Contrariam tamen ſenten-
tiam probare videtur tex.in c.cum inhibitio.§.j. de clan-
deſt.deſp.quo ſtatuitur, etiam vtriuſque ignorantiam in
matrimonio clam contracto proli non prodeſſe, vt legi-
tima ſit, ſi poſtea coniugium diſſoluatur, quia eis imputa
tur quidquid ex opere illicito pręter eorum cogitationẽ
euenit.c.ſi.de homici.in 6.c.tua.eod.tit. & hæc tandé opi
nio ſecũdo loco in gl.d. c.tãta.refertur.quam ibi Io.And.
& Ant.ſequuntur Abb.item & Rauẽna dicentes gloſſ.eſſe
ſing.Henr.in d.c.ex tenore.2.col. & quãuis dubius in hãc
tamen ſententiam inclinat Roder.Xuares in l.j.tit.6.lib.3.
Fori.ver.ad prędicta.Quod ſi à gl. tollantur dicta uerba,
ſed primum verius, quæ adiectitia eſſe Dom. credit in d.
conſi.66.apertiſſimum eſt hanc opinionem à gl.ſelectam
fuiſſe, non primam. Nec oberit dicere contrahẽtes clam
operam exhibere, rei illicitę, & tamen ſecuta eccleſię ap
probatione, eis non imputari, quod præter eorum men-
tem ſucceſſerit.c.quod nobis.qui filij ſint legit.ſed in hac
q.quanuis ab initio parentes dederint operam rei illici-
tæ, tamẽ poſtmodum matrimonio ſequuto nihil eſt ipſis
parentibus imputandum, qđ in priori copula præter al-
terius cogitationem contigerit. Maximũ enim inter hæc
duo diſcrimẽ eſt ex eo, qđ copula fornicaria ſimpliciter
eſt illicita, nec vnquam etiam cõiugio ſequuto ab eccle-
ſia approbatur. At clandeſtinum matrimonium vitium
habet in modo contrahendi, opus tamen ipſum ſimpli-
citer eſt permiſſum, & tandem ab eccleſia comprobatur
vitio illo ſublato. Quinimò filios conceptos ex inceſtu
ignoranter cum concubina commiſſo non effici legiti-
mos, matrimonio ſequuto inter eorum parentes adhuc
durante ignorantia, aduerſus Ant. probat Soc.Iun. conſi.
31.nu.41.& 74.vol.2.

Quib.adducor, vt exiſtimẽ in exacta diſputatione hãc
vltimam ſententiam facilius recipiendam fore. Illud ve-
rò prætermittendum non eſt, Dom.in d. conſi. 66. falsò
Io.And.in d.c.tanta.pro prima opinione allegaſſe. Eodẽ
ferè errore notandi ſunt Præp.& Ant.Roſel. qui ad can-
dem Ant.de But.adduccere conantur.

18 Decimotertiò ſciẽdum eſt † legitimationem inductam
ratione matrimonij, à Ro. Pontifice iure humano fuiſſe
ſtatutam, non iure diuino, nec naturali. Vnde poſſet con-
ſtitutio d.c.tanta.contraria lege tolli, ſi id ratione iuſta le
gumlatoribus placeret, etiamſi Iaſ. conſi.234.2.vol.dixe-
rit, à Romanis Pontificibus dictam conſtitutionem reuo
cari non poſſe, quia iure diuino ſancita ſit.

19 Decimoquartò, hęc † legitimatio ratione matrimonij
eos filios complectitur, qui tempore coniugij contracti
viuunt, non tamen mortuos, nec ex eis nepotes adhuc
viuentes. Cuius ſententię ratio eſſe poteſt iſta. Nemo
enim poſt mortem legitimus efficitur, pater verò iã mor
tuus ex matrimonio legitimus non eſt: igitur nec nepos,
cum pater incapax legitimationis impediat filium legi-
timum fieri, eo quod ex patris perſona iſthęc legitimatio
ad filium perueniat.l.j.§.cæterum.ff.de acquir.poſſeſſ.prę-
terea fictio duo exigit extrema habilia, extremum a quo,
& extremum ad quod, ex frequentiſſima omnium ſentẽ
tia in l.ſi is, qui pro emptore.ff.de vſucap.hic verò extre-
mum ad quod eſt inhabile, & extinctum, quia filius iam
obijt mortem, igit fictio ex c.tanta.ceſſat. Quib. adſtipula
tur tex, iuncta gl.pen.in l.ſi is, qui.ff.de adopt.vbi non po-
teſt quis adoptari in nepotem ex filio mortuo. Atque
ita in caſu cap.tanta.volunt Guliel.Bald.& Albe.in l.beni
gnius.ff.de leg.Paul.de Caſt.in l.ſcire.ff. eo. tit. idem in l.j.
§.cæterum.ff.de acquir.poſſ.Alex.ĩ l.Gallus. §.ſi eius.ff. de
liber.& poſth.in fi.Iaſ.in d.l.ſi is qui pro emptore.nu.122.
Anto. Roſel.in tract.de legitimat.col.12 & Hipp.in ſing.
122.poſt Lucam de Penna in l.4. C. de his qui ſponſ. pub.
munera.ſub.q.2.lib.10.quorum opinio mihi diſplicet: vi-
deo etenim ab aliquo adoptatum, filio eius iam vita fun
cto fratrem effici.l.ſi filium.ff.de grad.ergo deficiente ex-
tremo ad id quod, fictio locum habet. Vnde deficiẽte pa-
tre, poteſt nepos auo effici legitimus. pręterea fauor ma-
trimonij non patitur nepotem minimè cenſeri legitimũ,
coniugio ſubſequuto inter auum, & auiam. Quo fit ut
Soc.in d.§.eius.col.2.aſſerat, cõtra Guliel.& ſequaces hos
nepotes legitimos exiſtere: quod Bal.notat.in c.innotuit.
de elect.col.pen.idem Guliel.Bened.in c.Raynutius.de te
ſta.in verbo, & vxorem.nu.181.Alc.par.j. de pſump.ad ſi.
idem lib.3.parodox.c.16.Nec obſtat ratio illa, quæ de ex
tremis habilib.ad fictionem requiſitis, adducitur: quia id
locum habet circa ea, quæ principaliter finguntur. Satis
enim eſt extrema eſſe habilia, quo ad principalem fictio-
nem, vt in noſtra q.circa matrimonium: non tamen eſt
neceſſarium exactè conſiſtere extrema, quo ad ea, quæ
conſequenter finguntur.l.pe.ff.de ſuis & legit. hære. Bar.
in d.l.ſi is, qui pro emptore.3.oppo.& 5.q.Bar.in l.ſi.C.de
ſent.paſſ.Aret.& Soc.& Iaſ.in d.l.Gallus.§.eius. Nec opi-
nio prima deducit ex l.ſi is, qui.ff.de adoptio.ibi enim Iu
riſconſultus id tãtum dicit, non poſſe quem in nepotem
adoptari, niſi exprimatur ex quo filio nepos aſſumitur.
Et ſi Accur.ibi exigit filium viuere, ad hunc effectum hoc
requirit, vt filius adoptioni conſentiat, cum mortuo ado
ptante illę nepos incidat in illius filij poteſtatem, & pro-
pter alia incommoda. quæ filio, & eius proli euenire poſ
ſunt ex adoptione. Sed in legitimatione, quæ ex matri-
monio inſurgit, hic conſenſus non eſt exigendus: ergo
non inconuenit hunc nepotem, de quo quæſtio tractat,
20 legitimum auis cenſeri. Nam † & reſcripto Principis ne-
pos auo legitimus efficitur patre ipſo defuncto. Bar. cõ-
muniter receptus in l.Gallus.§. nunc de lege. ff.de liber.
& poſth.tametſi id, quod Bar.ſcribit, expeditiori ratione
comprobetur. Sed & prædictis conuenit poſſe aliquem
in nepotem adoptari ab eo, qui nullum filium habet.l.
adoptare.ff.de adopt.

Decimoquintò dicta conſtitutio eſt ita intelligenda,
21 † vt filius matrimonio ſubſequenti legitimatus ſit, quo
ad oĩa perinde, ac ſi ab initio ex legitimo matrimonio cõ
ceptus foret.gl.quam ibi omnes ſequuntur in d. c. tanta.
idem probat Regia l.12.inter Taurinas leges.

Decimoſextò hinc erit manifeſtum filium matrimo-
nio ſequenti legitimatum, maioribus ſuis, atque ex trãſ-
uerſa linea cognatis, legitimum ſucceſſorem eſſe eiſdem
etiam inteſtatis. quod Angel. expreſſim voluit conſi.20.

Decimoſeptimò ex hoc & illud cõſtat, filiũ ita effectũ
22 legitimum, † retrahere poſſe res à conſanguineo vendi-
tas iure proximitatis ex lege Regia, quæ apud Hiſpanos
propinquiori tribuit ius retrahendi intra nouem dies rẽ
auitam a propinquo venditam, eodem tamen precio cõ
ſignato. notat in hac ſpecie Guliel. Bene.in c.Raynutius.
de teſtam.in verb.& vxorem.nu.181.

Decimooctauò eodẽ iure ſubinfertur hunc per matri
23 monium ſubſequens legitimatum, † admittẽdum eſſe ad
emphyteuſim eccleſiaſticã, quã pater habuerat, ac ſi fo-
ret ab initio ex matrimonio conceptus. Ita Imola in l.
qđ dicitur.ff.de verb.oblig.Alex.in l.ex facto.§.ſi quis ro-
gatus.ff.ad Treb.nu. 18.& ibi Ripa col. pen. Pau. Pariſius
conſi.13.vol.2.nu.43.Tametſi ad hanc eccleſiaſticam em-
phyteuſim minimè ſit admittendus filius reſcripto Prin-
cipis legitimatus, ſecũdum Bal.in l.generaliter.§.cum au
tem.C.de inſt.& ſubſt.

24 Decimonono inde etiam deducitur, prędictum † filiũ
ex matrimonio effectum legitimum abſque diſpenſatio
ne in epiſcopum eligi poſſe, atq; epiſcopi dignitate in-
ſigniri.gl.in c.innotuit.de elect.vbi Ant. & alij, quos ſe-
quitur Nicol.Boer.deciſ.159.col.2.& eſt opinio commu-
nis, teſte Dec.in c.cum in cunctis. colum 2.de elect. &
Barba.in l.cum acutiſſimi.C.de fideicom.fol.27. col. 4.li-
cet ab ea diſcedat. Nam & gloſ.approbata communi-

terin

ter in d.cap. tanta. ad eccleſiaſtic ox quoſcunque ordinẽs
eum legitimum cẽſeri voluit, quam ibi dicunt ſing. Abb.
& Rauenna, atque hoc ipſum notauit Archidia. in cap.
Oſius. 56. diſtin.

25 Vigeſimò intelligẽda eſt iſthæc cõſtitutio, † vt non tan
tum iure communi ſit hic filius admittendus ad ea, quę le
gitimis eodem iure deferuntur, ſed & ad ea, quæ legibus
municipalibus ac ſtatutis legitimis filijs competunt, quã-
uis ſtatuta ſint ſtrictæ interpretationis, nec ad fictũ caſum
extendantur. l. 3. §. hæc verba. ff. de neg. geſt. ita Abb. in d. c.
tanta. col. 2. Ant. in c. per venerabilem. qui filij ſint legit.
nu. 16. Carol. in cõſuet. Pariſ. tit. j. §. 8. gl. j. nu. 49. Nic. de V-
bal. de ſucce. ab inteſt. col. 23. Boer. deciſ. 159. col. 2. dicen
26 tes † filium legitimum ratione ſubſequuti matrimonij vé
rè legitimum eſſe, etiam ex rigore ſtrictę ſignificationis.
idem Bal. voluit in l. cũ acutiſſimis. C. de fideic. col. j. Fort.
in l. Gallus. §. & quid ſi tantũ. ff. de lib. & poſt. col. 127. Ant.
col. 2. Abb. in d. c. innotuit. & Dec. cõſi. 155. col. 2. quamuis
Anto. ſibi parum conſtans in d. cap. tanta. ab hac opinio-
ne diſcedat, eo quòd hic filius ſubſequenti matrimonio
effectus legitimus, fictè & non verè, legitimus ſit, quod in
d. c. tanta. probari quidam opinantur, dum tex. dicit, legi-
timi habeantur quaſi legitimi uerè nõ ſint, ſed a lege legi
timos eſſe iudicetur. Quibus vt ſatisfaciam, verba dictæ
decretalis ſic exiſtimo intelligẽda fore, vt ſi cõſiderem[9]
tempus à natiuitate ad matrimoniũ, filius eo tempore fi-
ctè fuerit legitimus: at ſi tempus matrimonij contracti
attendatur, ex eo verè cenſendus eſt legitimus non fictè,
ex Fort. in d. §. & quid ſi tantum. colum. 126. Vnde tanta
eſt uis matrimonij, vt filij antea geniti poſt contractum
matrimonij legitimi habeãtur, id eſt ex tempore cõtra-
ctus filij prędicti nati ex matrimonio legitimo cenſean-
tur, ac verè legitimi iudicentur. quod idem Fortu. expli-
cat colum. 123. & Lud. de Sardis in tract. de legitim. primo
modo legi. c. 4. ſic & ab Anto. diſſentit Barba. in d. l. cum
acutiſſimi. fol. 27 col. 3. Quibus addendus eſt Bald. in c.
licet ad euitanda. de elect. dicẽs, quod uerbum habeãtur
in his quæ vera ſunt, præſignat veritatem: in his verò, quę
non exiſtunt, fictionem ſequit. Bal. Iaſ. in l. ſi Ruffinus. C. de
ſent. milit. ſtante etiam lege municipali, qua ſcholaſtici ci
ues habendi ſunt, quo ad ciuilitatem lex illa verum indu
cit, ſed quo ad natiuitatem fingit apertè. His etiam addẽ-
da eſt Regia l. j. ti. 13. par. 4. vbi dicit hos filios ſequuto ma
trimonio eſſe legitimos, verbum autem eſſe, veritatem p
ſe fert, non fictionẽ. l. oſſa. §. ſi. ff. de relig. & ſumptibus fun.
paſſim in iure notari ſolet, maximè l. mercis appellatio-
ne. iuncta gl. ff. de uerb. ſign. & l. ſi maritus. in 2. ff. de adul.
§ j. & ibi Bar. Imò in ſtatutis etiam municipalibus appel-
latione filij nati ex matrimonio legitimo admittendus,
eſt, & hic per ſubſequens matrimonium legitimatus,
quod ſtatim probabimus.

27 Vigeſimoprimò, † tametſi reſcripto Principis effectus
legitimus minimè ſit ad feuda admittendus, c. j. §. natura
les. ſi de feu. fue. contro. inter dom. & agna. vaſ. cum alijs
quæ late cõgerit And. Tiraq. lib. j. de retract. §. j. in gl. 3. nu.
6. idem Tir. in tract. de mort. 4. par. 5. declarat. nu. 8. & idem
de nobilit. c. 23. nu. 16. & c. 15. nu. 18. & Carol. in conſuet.
Pariſ. tit. j. §. 8. in glo. j. q. 8. is tamen qui per matrimonium
ſubſequens legitimus eſt, ad ea dubio procul admittitur.
ſecundum Abb. in d. c. innotuit. de elect. col. pen. Io. And.
Abb. & alios in c. lator. qui filij ſint legi. Nouiores in l. ge-
neraliter. §. cum autem. C. de inſtit. & ſubſt. Fortu. in d. §. &
quid ſi tantum. colum. 129. & Nico. Boer. deciſ. 123. quo
rum opinio eſt communiter recepta, vt teſtantur Abb. in
d. c. tanta. col. j. Alex. in l. ex facto. §. ſi quis rogatus. num.
18. ff. ad Treb. & Dec. conſ. 155.

Vigeſimoſecundò dictæ conſtitutionis interpretatio,
eo magis dubia redditur, q̃ paſſim vtriuſque iuris viri cõ
28 ſultiſſimi ancipiti quæſtione contendant, † num ex le-
ge, ſeu teſtamẽto, quod primogenito bona aliqua ex pri
mogenio defert, filius primo natus ex concubina ſit præ-
ferendus ſecundogenito ex legitimo matrimonio, ſi poſt
modum matrimonio ſubſequenti legitimus efficiatur? Et
Io. And. in reg. ſine culpa. col. 10. de reg. in 6. voluit, ſecun-
dò natũ hac in ſpẽ pferendũ eſſe primogenio. quẽ ſequũ-
tur Anch. Card. & Hen. in d. c. tanta. Iaſ. in l. Gallus. §. & qd
ſit tm̃. nu. 89. & ibi Alex. col. ſi. Galiaula nu. 80. ff. de lib. &
poſth. Alber. in l. cum quis. C. de nat. lib. Nicol. de Vbal. in
tract. ſucceſ. ab inteſt. fol. 6. colum. 4. Mart. Laudenſ. in
tract. de primogenit. fol. paruo 18. Io. Cirier. lib. j. de pri-
mog. q. 14. & Carol. in cõſuet. Pariſien ſ. ti. j. §. 8. in gl. j. q. 7.
Tiraq. de primog. q. 34. nu. 3. & nu. 43. plures ad hanc par
tem adducens. quam opinionem frequentiori Doct. cal-
culo comprobatam ſuadet tex. in d. c. tanta. dicens poſt
contractum matrimonij illum filium eſſe verè legitimũ,
igitur antea verè legitimus non eſt. Quo ſit, vt ſecundoge
nitus ex matrimonio ſit primogenitus cenſendus, cũ eo
tempore, quo ipſe natus fuit nullus eſſet primogenitus.
quod etiã Alc. conſiderat lib. 3. paradox. c. 12. Probatur ẽt
communis opinio. Nam legitimatio non trahitur retro
in præiudiciũ alicuius. §. liceat. in auth. quib. mod. natur.
effic. l. ſi mulier diuerterit. ff. ſol. matr. notant omnes in d.
§. & quid ſi tantum. & tamen ſecũdo legitimè nato ſtatim
ius fuit acquiſitum probabili ſpe. cap. quamuis, de reſcri.
in 6. igitur in tanti iuris præiudicium iniquum eſt legiti-
mationem illam, quæ ex matrimonio ſequenti conſtitu i-
tur, fictione quadam, ad natalia deduci.

Verum hæc non adeo conuincunt, quin negare præſa-
tam opinionem poſſimus, quia argumentum de fictione
in præiudicium alterius minimè admittenda, tunc locũ
non habet, quando ius alteri ſpe tantum acquiſitum
tollitur. l. 2. & l. ſi. ff. de natal. reſt. quas aduerſus communẽ
citat Fortu. in d. §. & quid ſi tantum. col. 122. Imò commu
nis illa ſententia, & ſi vera ſit, intelligi tamen debet in le
gitimatione, quæ reſcripto Principis ſit, nõ in ea quæ ma
trimonio ſubſequuto cõceditur, cum ſit matrimonio fa-
uor exhibendus, vt voluit Bal. in l. j. ſi. col. C. de inoff. do-
na. Sal. in l. ſi totas. eo. tit. & For. in d. §. & qd ſi tm̃. col. 132.
Nã & filij ex mr̃imonio ſequẽti legitimi effecti ad ſucceſ
ſionem cum cæteris legitimis admittuntur, in quorum ta
men præiudicium legitimatio reſcripto Principis conce
di debet. §. ſit igitur. in auth. quib. mod. natural. effic. legit.
& §. tribus. quibus mod. natur. effi. ſui. optima l. 12. Tauri.
His etiam conuenit tex. in l. cum quis. C. de natur. liber.
dicẽs gratias agere debẽt fratribus ſuis poſteriores, quo
rum beneficio ipſi ſunt iuſti filij nomen & ordinem ſubſe
quuti. Ex quibus & alijs ſuaderi poteſt opinio communi
ſententiæ contraria, & ex ea filius primogenitus pręfer-
tur filio ſecũdogenito ex matrimonio legitimo, ſi pri-
mogenitus poſtea efficiatur legitimus per matrimo-
nium, quam opinionem defendit Florian. de S. Petro
in diſputatione quadam, quem Fel. ſequitur in c. pruden-
tiam. col. tertia. de offic. delegat. eandem probat Collect.
in d. c. tanta. j. col. Nec me latet rem eſſe diſputatione di-
gnam, ſit tamen ſatis prædictam controuerſiam inſinuaſ-
ſe, in qua illud nõ aplaudit, ut diſtinctio fiat, an ſit ad pri
mogenium vocatus primogenitus ſimpliciter, an primo-
genitus legitimus, quemadmodum diſtinxit Anto. Roſel-
lus in tract. de legitimat. 20. col. dicens, primo caſu vltimã
ex præmiſſis opinionem, ſecundo primam, quæ commu-
nis eſt, ſeruandam fore: non enim video quid inter hæc
duo diſtet, ſiquidem lex de filio loquẽs, eſt de legitimo in-
telligenda. l. generaliter. §. cum autem. C. de inſtit. & ſub-
ſtit. Hic tamen illud adnotandum eſt, haud dubiè ſecun-
do natum ex matrimonio legitimo præferẽdum eſſe pri-
mo nato, illegitimo tamen, etiam ſi principis reſcripto
efficiatur legitimus poſt legitimi natiuitatẽ. in quo Doct.
omnes conueniunt. & in ſpecie tradit Tiraq. d. q. 34. num.
48. quo in loco num. 23. præter Florian. Henr. & Fel. alios
adducit contra communem tenentes. Quin & iure
probatiſſimum eſt, idem locum habere quando legitima-
tio primi eſſet facta priuſquam naſceretur ſecundus, q̃a
legitimatio à Principe conceſſa reuocatur, ſaltem quo
ad ſucceſſionem, per natiuitatem filij legitimi, vel legiti-
mati per ſubſequens matrimonium. quod latè probat Ti
raq. in l. ſi vnquam. C. de reuoc. don. in verb. donatione
largitus, num. 223. q. 15. eſt apud nos Regia l. & inſigniter
notanda 12. in Taurinis legibus.

29 Vigeſimotertiò ex bis infertur, † donationem factam
ab aliquo reuocari propter filios naturales, ex matrimo-
nio ta-

nio tamẽ effectos legitimos. Bal. i c. innotuit. de elect. quẽ alij commmuniter ſequuntur, vt conſtat ex Ripa in l. ſi vnquam. C. de renoc. donat. q. 32. & Tiraq. ibi in verbo, ſuſceperit. nu. 60. Etiamſi ante donationem nati eſſent filij naturales, modò poſt donationem ipſam fuerint effecti legitimi matrimonio contracto, qđ ſaltem ad reuocandã donationẽ in ea parte, quæ legitimam attinet, expreſſim Bal. notat in l j. col. ſi. C. de inoffi. donat. quem ſequitur Nic. Boer. deciſ. 159. col. 4. totam verò donationem re uocari negat Ripa in d. q. 32. & Tira. in d. verb. ſuſceperit. nu. 60. idem tacitè ſenſit & Soc. Iun. conſi. 54. vol. j. col. 2. qua in re oportet legere Matth. de Afflictis in d. c. j. §. naturales. quinto notab. ad fi. ſi de feu. ſue. controuer.

30 Vigeſimoquartò, hic filius † ex matrimonio ſubſequenti legitimatus, ad primogenia, feuda, aliaq; omnia eſt admittendus, quæ expreſſim filij natis ex legitimo matrimonio deferuntur, cum & hic filius dicatur natus ex matrimonio legitimo. quod probatur in c. cum in cunctis. de elect. ubi dicitur, epiſcopum debere eligi natum ex matrimonio legitimo, & tamen in c. innotuit, eo. titu. adiuncta glo. communiter recepta probatur naturalem p matrimonium ſubſequẽs legitimatum, poſſe in epiſcopum eligi, Vnde confeſtim ſequitur hunc filium dici poſſe natum ex matrimonio legitimo. ita Ant. i d. c. innotuit. 2. col. Pau. Caſt. in l. ſi. C. de his qui ven. æta. impetr. Dec. cõſil. 155. idem Dec. in l. generaliter. §. ſi. C. de inſti. & ſubſtit. Paul. Pariſ. conſi. 13. vol. 2. num. 40. Carol. in Alex. conſil. 5. ſtatim citato. optimè Mat. de Afflict. in c. j. §. naturales. 5. not. ſi de feu. ſue. contr. inter dom. & agna. vbi dixit ex cõmuni omnium ſententia receptum eſſe filium legitimum effectum per matrimonium ſubſequens ad feuda admittendum eſſe, eamque communem opinionem extẽdi, & ſi conſtitutio feudi filium natum ex legitimo matrimonio ad ſucceſſionem vocauerit. contra Bal. in l. Gallus. §. ſi eius. ff. de lib. & poſthu. Alex. conſi. 5. vol. 7. Ant. ſibi contrarium in c. per venerabilem, qui filij ſint legit. num. 17. & Bal. conſi. 367. & Barb. in l. cum acutiſſimi. C. de fideicom. fol. 57. col. 4. Lucam de Penna in l. 4. C. de his qui ſpontè pub. mun. ſub. lib. 10. q. 4. Prior tamen opinio probabilior eſt, ex eo etiam quòd hic filius ſit verè legitimus. gl. Abb. & alij in d. cap. tanta. ex quo ſuperius diximus, hunc filiũ excludere ſubſtitutum ſub conditione, ſi ſine liberis legitimis inſtitutus deceſſerit, quod modò procedere cõſtat, etiamſi conditio dictet, ſi ſine liberis natis ex matrimonio legitimo deceſſerit. Nec refert, an fideicommiſſum hoc ſit ab extraneo relictũ aduerſus Alc. in lib. 3. de verb. ſign. col. 60. uerſi. ſecundum axioma, qui voluit legitimatum per matrimonium ſubſequens excludi à ſubſtituto ſub illa conditione, ſi inſtitutus abſque liberis ex legitimo matrimonio natis deceſſerit, quando teſtator erat extraneus. Prædicta tamen opinio Bal. procedere poteſt in filio legitimo effecto per reſcriptum Principis. quod notãt Alex. Iaſ. & Dec. in d. l. generaliter. §. cum autem. idẽ Alex. conſil. 2. volum. j. in reſponſione ad octauum. Curt. Iun. conſi. 64. num. 12. Dec. conſi. 624. quam opinionem in hoc ſenſu communem eſſe ſcribit Paul. Pariſ. conſil. 12. vol. 2. pro qua eſt optimus tex. in c. cum in cunctis. iuncto cap. innotuit. de elect.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Allegans ſe legitimum eſſe, id probare debet.*
2 *Filiationis legitimæ quæſtio tractari poteſt etiam poſt quinquennium à morte parentum.*
3 *Sententia in cauſa filiationis, an noceat his, cum quibus actum non fuerit.*
4 *Filiationis cauſa coram quo iudice tractanda ſit.*
5 *Filiatio teſtibus probari poteſt.*
6 *Filiatio, an per tractatum probetur?*
7 *Filiatio an probetur per nominationem.*
8 *Filiatio probatur quo ad patrem, ſi filius natus ſit ex eius vxore, atque ubi de intellectu l. miles. §. defuncto. ff. de adulter.*
9 *Fama an probet filiationem?*
10 *Teſtis qualiter ſit interrogandus in cauſa filiationis.*

§. TERTIVS.

PORRO prinſquam hunc tractatum de legitimis liberis egrediamur, illud cõgruit adnotare, eũ† qui allegat ſe filiũ legitimũ 1
eſſe, id probare debere. notat Ang. per tex. ibi in l. liberorum. ff. de his qui no. infa. Dec. cõſ. 54. Iaſ. in l. nec profeſſio. C. de ceſta. idem Iaſ. conſ. 105. i 4. vol. Nec enim prçſumitur quis filius legitimus ſecũdũ eoſdem, & Alc. reg. 13. de prçſum. j. nu. 12. Potius verò præſumitur naturalis, quàm ſpurius, ne præſumamus factum aut qualitatem neceſſariam, vt quis dicatur ſpurius, quæ à natura non ineſt. His accedit tex. in c. 2. de fil. prçsbyt. & in c. veniens. de accuſ. quib. in locis traditur per Doct. non præſumi quem genitum fuiſſe in ſacerdotio, etiamſi probetur ſacerdotis filius, qđ conſtat in dictis locis, maximè in d. c. inter cæteras. & in d. c. 2. Satis tamen erit probare ſeipſum natum ex matrimonio legitimo, & in eccleſiæ, quod aiunt, faciè contracto. Quod ſi quis cum eo contendit, dicat eius parẽtes matrimonium contrahere non potuiſſe minimè concludit, cum etiam ſubſiſtente impedimento bona fides alterius tantum parentis ſufficeret, vt eſſet filius cenſendus legitimus. Oportet igitur dicere, & probare matrimonium illud non tenuiſſe, atq; eius parẽtes id contraxiſſe mala fide. tex. ſic intelligendus ſecundum Abb. & commu
2 nem ibi in c. peruenit. qui filij ſint legit. Nec † refert, ad impediendam legitimæ prolis controuerſiam quinquennium decurſum eſſe à die mortis parentum. c. cauſam, q. in 2. qui filij ſint legit. quod ita intelligunt Abb. Anch. Anto. & Præp. in d. c. peruenit. quorum opinionem communem eſſe opinor, licet gl. Hoſt. Colle. & Henr. ibi velint, poſt quinquennium a morte parentum hanc quæſtio. tractari non poſſe. arg. l. j. & l. ſi pater. C. ne de ſtat. defun. quę tamen in cauſa libertatis loquuntur, ſicuti & Regia l. 25. tit. 29. par. 3. gl. & ibi Abb. in c. licet. de coniug. ſeruo. Non tamen eſt temerè, quis admittendus, ſi petat nondum mota ſibi lite, ipſum legitimum filium pronunciari. ſecundũ Io. And. Ant. Anch. Abb. & cõmunem in d. c. cauſam, quæ. in 2. Sed ſi actum ſit cum legitimo cõtradictore, ad quem priori loco id negotium expectat, iudicis pronunciatio pro filio legitimo cæteris omnibus nocet, qui ius ab ipſo conuicto trahunt. l. j. §. fin. l. 2. & 3. ff. de liberis agnoſcen. dicit ſingu. Bal. in c. nihil. col. 3. de elect. facit l. cum non iuſto. ff. de colluſio. deteg. Si verò actum ſit cum eo, q æquales habet eiuſdem quæſtionis perſecutores, iudicium in ea cauſa latum cæteris, quatenus publica munera tangit, præiudicat non tamen quo ad priuata illorum incõmoda, qui nondum egerunt, nec ad iudicium fuere vocati. l. duob. ff. de liber. cauſa. l. j. & l. patronum. ff. ſi lib. ingen. eſſe. dica. Bal. in l. res inter alios. C. qui. res iud. non nocet. Abb. in c. pen. nu. 18. de re indic. Alex. in l. ſępe. ff. eo. tit. nu. 60. quæ quidem comprobatur ex l. ingenuum. ff. de ſtatu homi. gl. in d. c. pen. quæ probat, in cauſa filiationis ſentẽtiam iudicis pro filio latam omnibus nocere, atque idem de libertate aſſerit ex d. l. ingenuum. quæ latius eſt explicanda, iuxta tradita per Alex. in d. l. ſæpe. num. 56. Iaſ. in §. pręiudiciales. de acti. nu. 31. Regia l. 19. tit. 22. par. 3. Sic etiã eſt intelligendus Innoc. in d. c. cauſam quæ. in 2. dicens, ſententiam latam pro filio ei tantum, cum quo lis fuit tractata, non cæteris nocere.

3 Illud tamen omittendum non eſt, † in cauſa libertatis iudicium aduerſus matrem latum liberis natis poſt litẽ conteſtatam nocere, non tamen antea natis. l. ſi. C. de lib. cau. cum in libertate. vel ſeruitute, partus ventris conditionem ſequatur: & lite conteſtata iam deducta ſit in iudicium conditio filiorum exiſtentiũ in vtero, non ſic in matrimonio: nam ſententia contra parentes lata ſuper matrimonio, filijs natis lite conteſtata, ſed parentis bona fide præuia, non nocet. c. 2. qui filij ſint leg. vbi Ant. & Præ. Abb. i d. c. pe. de re ind. col. antepe. Alex. in d. l. ſæpe. nu. 61.

4 Cauſa verò iſta, an † quis ſit filius legitimus, ad iudicẽ eccleſiaſticũ expectat. c. tua. de ord. cogn. c. cauſam quæ. in 2. c. lator. qui filij ſint legit. Vnde ſi incidat in iudicium, quod ſuper hæreditate tractatur coram laico, ad eccleſiã.

&eius

& eius iudices nihilominus eſt remittenda. Aliud.n.hic iu dicat in re principali, aliud in acceſſoria. ex eo ꝙ capax cognitionis in re principali eſt incapax cognitionis in acceſſoria Imol. in c.debitores. de iureiu.col.j. Nō ēt ſi laicus de ca tpali cognoſcat ex delegatione iudicis eccleſiaſtici, non poterit cauſam in eandem litem incidentem expedire, ſi ad legitimationē matrimonij expectet. Ang. Pau.Dec. & Cur.Iun.in l.2.col.3. ff.de iuriſdict. omni. iud. Fel.in c.eum ſit. de foro compe.in ſi.Dec.in c.2.nu. 24. de iud.& in c.at ſi clerici.num.25.eo.tit. & in c. præterea. de offic. deleg.col.4. Hæc.n.incidens cauſa ab epo laico committi non poterat, iuxta cōem opin.Doc.in d.c.2.ēt ſi Iaſ. in d l.2.col.3.Ang.reprehendat per tex.ibi, & in d.c. præterea. Sic ēt cā hæreditatis, quæ cū cauſa prolis legitimę pendente coram iudice eccleſiaſtico concurrit, defertur ad iudicem ſecularem, nō ad eccleſiaſticum. c. cām quę. in 2.qui filij ſint legit.niſi cā hæreditatis eo tm̄ diffinienda ſit per ſententiam, ꝙ proles legitima exiſtat: tunc.n.eo ipſo ꝙ pronūciatur a iudice eccleſiaſtico, prolem illā, de qua agitur in iudicio legitimam eſſe, non inconuenit, ipſum iudicem eccleſiaſticum pronunciare ipſum filium legitimum non fore priuandum, neq; excludendum ab ipſa hæreditate. ita gl.Inn.Card.Ant.Abb.& Præp.in c.j.qui filij ſint leg.per tex.ibi. & in c.perlatum.eod.titu.

Probatur aūt plurib.modis, quem eſſe alterius filium, & ſic filiatio, vt interim hac nobis peculiari dictione vta-
5 mur. Et † primò duob.teſtib.qui teſtantur de veritate probatur filiatio. Pau.Caſt.in l.errore.C.de teſtam.Dec.conſ. 272.quod probat in c.per tuas.qui filij ſint leg.vbi probatio duorum teſtium, hac in re de ipſa veritate deponentium, præfertur famæ, atque tractatui.

6 Secundò probatur filiatio ex † tractatu, quia à parentibus quis vt filius tractabatur, ēt ſi parētes hoc poſtmodū negauerint. c.per tuas.de probat.tex.gl.Abb.& Præpo.in c.tranſmiſſæ.qui filij ſint legit. Barto.in l.quidam.ff.de proba.per illum tex.ſed hoc intellige, q̄n agitur de poſſeſſione ad effectum, vt is de quo quæritur, an filius ſit, in poſſeſſione iſta defendatur, quòd filius ſit illius. Vn̄ ſi filius hic reus ſit, eo ꝙ tanquam filius à parentibus tractabatur defendendus eſt, donec actor eum filium tractantis nō eſſe probauerit. l.circa.ff.de proba. idem dicendum erit, ſi filius agat ad alimenta: obtinebit enim, ſi tractatum probet, cum hic agatur ſummariè ſine ſtrepitu iudiciali.glo. & ibi Doct.in c.2.qui filij ſint legit.gl.in l.non ignorat. C. qui accuſ.non poſſunt.Bar.in l.ſi neget.ff.de alend.lib. Ad hæc.n.alimenta præſtanda ſufficit vnius teſtis probatio. ſenſit Bart.in extrauag. ad reprimendā. verſi. ſummariè. vel iurm ipſius alimenta petenti:, vel fama. Regia l.ſi. tit. 19. par. 4. Nec alimenta hoc iudicio ex hac probatione præſtita repeti poſſunt, quamuis poſtea conſtet, petentē non eſſe filium illius, quem ipſe patrem eius eſſe dicebat. gl.comprobata ab omnib.in l.ſi.C.de Carb. edict. Si vero agat quis petitorio iudicio ex eo ꝙ Sempronij filius ſit, non eſt ſatis ſufficiens probatio tractatus, niſi & alia concurrant. l.circa. ff.de probat.Abb.Bald.Ang.& Saly.in d.l. non ignorat. Flor.in l.quidam.ff. de proba. Iaſ.in l. neque profeſſio.C.de teſta.Bal.in cap.per tuas.de probat.2. col. Bar.2.in l.non nudis.C.de probat.2.lectu.idem Iaſ. conſi. 106.j.vol.in ſi.idē conſ.102.4.vol. ſenſit idem Bar.in l.quidā.ff.de cond.inſti.quā opin.fatetur cōem eſſe Alc.in reg. 3.de pſump.38.pſump. & licet Iac.de S.Geor.in d.l.circa. & in l.quidam.ff. de proba. dixerit filiationem plenè per tractatum probari, & eſſe eam opin.receptam cōiter aſſerat Dec.conſi.54.col.3.& ſequatur Fel.in cap.per tuas.de probat.nu.13.poſt alios, procedit tn̄ iſta Doct. ſententia, quando cum tractatu concurrunt aliquod alia adminicula, ex quib.probatio fiat apertior, ſic itaque intelligi poteſt tex.in d.l. non nudis. & in dicta l.quidam. & in dicto capitu. per tuas. atque eis ſimilia eodem pacto ſunt explicanda.

7 Tertiò per nominationem † non probatur filiatio, niſi alia adminicula cōcurrant. tex.iuncta gl.ibi in c.per tuas. de prob.vbi Dec.col.3.dicit hanc opinionem cōem. idē not.gl.ibi recepta in l.nō epiſtolis.C.de prob. Iura.n.quę probare videntur nominationem hac in q̄one ſufficere, intelligenda ſunt, mō adſint aliquot indicia, quæ ipſam noiationē coadiuuēt. Vn̄ gl.gl.in c.Michael. de filijs preſby.quæ voluit ſufficere ſolā noiationē, vel eſt intelligenda ſm̄ pdicta, vel qn̄ hæc noiatio cōtigiſſet in actu, qui ſolū verò filio conuenit, vt emancipatio, melioratio, & ſimilia: tunc.n.ſufficiens eſt hęc noiatio filio poſſidenti, ad transferendū probandi onus in aduerſarium.Bar. in l.j.§. idem per contrarium.ff.de lib.agnoſ. Ex hoc.n.filius cenſetur cōſtitutus in quaſi poſſeſſione filiationis: atq; idem erit ſi actus ille eſſet conueniens magis filio, quàm extraneo, vt datio alimentorum, traditio alicuius rei ad alimēta. vti not.Iaſ.conſi.202.vol.4. poſt Bart. in d. §. idem per contrarium. quem Are.& Dec.ſequuntur in d.c. per tuas. quo in loco Decio hęc vr̄ magis cōis opinio, ēt ſi Abb.ibi velit contrariū. Quib.addendus eſt And.Tiraq.lib.j.de retract.§.j.in gl.16.nu.7.qui plures adducit hanc q̄onem de filiatione vberrimè tractantes. Pōt & aliter ſola nominatio ſufficere, vbi principaliter eſſet facta p filiationem in iudicio, non p aliud. l.j.§.Iulianus.ff.de lib. agnoſ. mō fiat præſente filio. l.certū.§. ſi quis abſentē. ff. de confeſſi. idē ēt erit dicendū de confeſſione extra iudiciali pręſente filio facta principaliter ad id, ſaltē vt filio poſſidente in aduerſarium tranſmittatur probandi onus. l. pen. iuncta gl.ibi.ff.de probat.Imol.in l.ex hac ſcriptura. ff. de dona. Abb.in d.c.per tuas.col.2.& ibi Dec.col.3.Bar.in d.§.item per contrarium. quibus & illud cōuenit nominationem factam in aliquo actu, ad hoc, vt actus ille valeat, ſufficiētem probationē eſſe inter eos, qui actū egerūt. l. optimā. C.de cōtrah.& commit.ſtipul.Hoſt.Abb.col. 3. in c.illud. de præſump.Fel.col.4.Dec.col.pen.in d.c.per tuas.

8 Quartò probatur filiatio † ex eo, ꝙ quis ex vxore legitima, etiam adultera, natus ſit: ex hoc.n.filius cenſetur mariti, etiam ſi vterq; coniux id negauerit. l. miles. §.defuncto.ff.de adult.quam dicunt ſingu.eſſe Bald.Abb.& alij in d.c.per tuas.Barb.conſi.58.in 2.vol.col.j.Curt.Iuni.conſi. 31. colum. 2. & Boer.deciſ. 299. commendant Doct.in c. trāſmiſſæ.qui filij ſint leg.latè Hipp.in l.j.§.ad q̄onem. nu. 34.ff.de quęſt.Dec.conſi.657.Alc.de præſumpt.reg.3.præſumpt.37.idem Bald.in l.filium. ff.de his, qui ſunt ſui vel alie.iur.Reg.l.9. tit.14. parte 3.quod procedit vtcunque, modò potuerit ille filius concipi ex marito. Vnde non refert, fuerit vxor publica meretrix, vel receſſerit à viro: id enim tantum poterit hanc præſumptionem eliderē, ſi probetur maritum ad vxorem non acceſſiſſe illo tempore, quo ille filius concipi potuit, ex Bald. Curt. Iun.& alijs, quod latè probat Pariſ. conſil. 209. volum. 2. nume. 100. & idem apparet ex his, quos citat idem Pariſ.conſi.10.nume.33.eo.vol.quibus ſuffragatur Iuriſconſultus in l.filium. ff. de his qui ſunt ſui. atque idem erit in filio nato ex concubina domi retenta.gl. ibi recepta cōmuniter in cap.Michael. de filijs presby. quam dicit ſing. Abb.in d.cap.tranſmiſſę.idem eam commendat in d.cap. per tuas.vbi Fel.& Dec.idem notant, & Nico. Boer.deciſ. 299.ad Ioan.Lupi.in rub.de donat.inter. vir. & vxo.§. 60. numero 13.

Hinc prorſus reprobanda eſt ſnia Barb.qui in c.in pręſentia.de prob.nu.98. dicebat, filium ex vxore adultera natum, pręſumendum fore ex adulterio potius, quam ex coniugio conceptum, ſi claudus vel cæcus natus fuerit: quem refert, & ſequitur Hippol. ſingu. 530. Ego tamen ingenuè fator hanc opinionem, Barbat. authoritate dignam eſſe, quippe quæ falſa ſit manifeſtè. Non enim decet iuris præſumptionem ita efficacem, hac leni, & diuinum indicium verè diuinante coniectura, elidere audaciam mehercle, dicendi potius, quā rationem recti ſenſus arguit. Cæterum prætermittendum non eſt, ſecundū omnes, quos modo hac in q.citaui, illud eſſe veriſſimum, ꝙ præſumptio hæc d.§. defuncto. omnino ceſſat eo caſu, quo appareat, filium vxoris eo fuiſſe natū tpe, vt inde cōſtet, non eſſe ex marito conceptum, quia concipi eo naturaliter non potuit, ob ipſius mariti abſentiā. Imò quidā voluerunt, aliter tolli nō poſſe dictam præſumptionem, cum ea ſit iuris, & de iure: ſicuti Hipp. adnotauit in d.l.j. §.ad quæſtioem.nu.34.& Nicol.Boe.deciſ. 299. nu.9. quorum opinio mihi nō omnino placet, quippe qui videam

omnium ſcrè conſenſu admitti probationem in contrarium, quam paulò aote tradiderim. Et licet illa indirecta ſit & naturali ratione certiſſima, atq; ideo aduerſus præſumptionem iuris, & de iure admittenda: attamen opinor & alias probationes, vrgentioreſq; præſumptiooes tollere prędictam iuriſconſulti præſumptionem. Sicuti probatur in l.j.§. quemadmodum. de liber. agnoſ. l.j. §. idē ait. l.3. §. ſi mater. ff. ad carbo. edict. notant in ſpecie Ludo. de Sar. in tract. de legit. par. 2. c. de filiationis probatione. nu. 4. Barb. conſ. 63. col. 2. ver. & licet iſta. li. 2. Iaſ. conſ. 125. nu. 1. lib. 4. & cōtra Hipp. Pau. Pariſ. d. conſ. 29. li. 2. nu. 100. & Manuel à Coſta Luſita. §. & qd ſi tm̄. p. 5. nu. 45. de lib. & poſth. idē in §. poſthumus. ad fi. Inſt. de lega. optimè Io. Nejuzan. in ſylua nupt. in prin. nu. 87 admonēdi ſunt deniq; judices, vt potiſſimum illam admittant probationem in contrarium, ex qua, vel quia maritus abſens, vel aliquo morbo, aut frigiditate impeditus fuerit, minimè potuerit vero ſimili coniectura cōceptionis tēpore ad vxorē accedere, & eam cognoſcere. quod Pariſius poſt alios ſatetur. Præter has autem probationes, & ſi poſſiot locum obtinere coniecturę, & pręſumptiones aduerſus pręſumptionem iuris, non temerè, ſed magna cum ratione arbitrij ſuot admittendæ.

9 Fama verò ſola filiationem minimè probat. text. in c. tranſmiſſæ. qui filij ſint legit. verum ille text. loquitur qñ contra famam inſtat parentum negatio. Nam ſama ibi coosentiebat illum eſſe filium, quamuis ſpurium: parētes verò id n cgabant, vnde fama ibi non conueniebat parētum negationi, ſecundum Abb. col. 2. & Præp. 3. contra gl. ibi verſi. mota. ex quo eſt intelligenda gl. in d. c. traoſmiſſæ. verſi. negabat, dicens, negationem pareorum non prę iudicare filio: eſt, n, id intelligendum cum effectu, ſi demū filius probet contrarium his modis, qoos iam tradidimus ex Anto. Abb. & Doct. ibi. Sed ſamam ſolam non ſufficere, probat ratione, qnia fama nō probat plenè, ſed ſemi plenè, iuxta cōem ſniam Docto. in c. j. de appel. & in c. veoiens. in j. de teſta. ēr in his, quæ ſunt difficillimæ probationis. c. præterea. de teſtib. ex quo Are. in d. cap. per tuas. col. 7. & Fel. nu. 15. expreſſim aſſerunt, ex ſama nec conſtitui quem in quaſi poſſeſſione filiationis, vbi plena exigit probatio, & in caſib. quib. filiatio plenè probanda eſt. id etiam tribuunt Saly. in l. 3. ou. 9. ff. de teſtib. ſequitur eum Dec. conſi. 321. col. 5. optimè Alex. conſi. 24. col. 3. vol. 4. licet Ant. in d. c. tranſmiſſæ. contrarium notet, quem Alex. ſibi contrarius ſequitur conſi. 51. volum. j. & Dec. dubitet conſi. 272. & in d. c. per tuas. col. fi. pro Ant. allegans Fulg. conſi. 128. col. 2. Sed in facto, ſuper quo conſuluit Fulgoſ. non aderat ſola ſama, ſed coadiuta alijs adminiculis, & præſumptionib. iō nimirū ſi Fulgoſ. reſponderit, probatiooem illam ſufficientem fuiſſe, ſicuti & paſſim alij Doct. ſatentur, & Hier. Gratus cōſi. 146. vol. 2. In antiquis tamen dubitationibus ſama probat, ſaltem præſumptione quadam, ipſam filiationem, ſicut & inſtrumenta antiqua, in quib. quis ennnciatur, etiam obiter filius alicuius. vt optimè not. Anto. io c. cum dilectus. de ſucceſſ. ab inteſt. num. 30. Iaſ. conſi. 34. nu. 7. & conſil. 114. nu. 5. j. volum. & Alexand. conſil. 71. colum. 2. in 4. nolum. Id tamen quod diximus, nominationem filiorum quandoq; probare io q. intelligendum eſt in filijs legitimis, & naturalibus, vel in naturalibus tantum non tamen in filijs ſpurijs, inter quos nominatio nihil prodeſt. ita Aoge. conſi. 191. j. col. quem Iaſ. retulit, & ſeqnitur conſi. 102. in 4. vol. & Hier. Grat. conſi. 158. col. j. in 2. vol.

Cæterum Barto. in l. j. §. idem per contrarium. ff. de libe. agnoſ. & in l. non nudis. C. de prob. & in l. filium.
10 ff. de his, qui ſunt ſui. inſtruit † aduocatos in probanda filiatione, ex quo tria ſunt à teſtibus inquirenda. Primum, an ſciant Sempronium eſſe filium Titij, ex matrimonio legitimo ab eius vxore conceptum. Secundum, ſciantne, Titium dictum Sempronium, eſſe filium eius agnouiſſe, atque vt talem eum tractaſſe, eundemque Sempronium in poſſeſſione filiationis penes dictum Titium extitiſſe. Tertium, an creditum, atque exiſtimatum fuerit communi viciniæ fama, præfatum Sempronium filium eſſe legitimum dicti Titij. Verum hæc omnia cautè à teſtibus interrogantur, non quod omnia probari ſit neceſſarium, quod ex præmiſſis conſtat, ſed vt teſtis, qui vnum ex his ignorat, aliud fortaſſe aſſerat, ſecundum Alexan. conſi. 41. in j. vol. Iaſ. conſi. 34. & in conſi. 114. io j. vol. [His verò que in hoc c. tractamos, multa lector addere poterit, quæ doctè ac diligenter ſcribit Menochius lib. 2. centur. caſ. 89.]

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Filij illegitimi qualiter diſtinguantur.*
2 *Naturalis filius quis dicatur.*
3 *Naturalis filius, etiam in diſpenſatione à Principe obtenta is intelligitur, qui ex concubina, etiam domi non cohabitante, conceptus fuerit.*
4 *Regia lex Tauri explicatur.*
5 *Subintroducta fœmina quæ ſit.*
6 *Nothus quis dicatur.*
7 *Regia lex Tauri exponitur.*
8 *Baſtardus quis dicatur atque Regia l. perpenditur.*
9 *Naturalis non exiſtentibus legitimis nec legitimatis, patri inteſtato in duabus vncijs ſuccedit.*
10 *Nepos ex filio naturali non aliter avo inteſtato ſuccedit, quàm eius pater ſucceſſiſſet.*
11 *Naturalis qualiter ex teſtamento, patri habenti legitimos poſſit ſuccedere, etiam iure Regio.*
12 *Naturalis an poſſit ex teſtamento, patri habenti legitimos parentes ſuccedere, etiam Regia lege?*
13 *Pater poteſt in teſtamento, etiam minus ſolenni, filium naturalem hæredem inſtituere, non exiſtentibus filiis legitimis.*
14 *Donatio reuocatur natiuitate filiorum, etiam naturalium.*
15 *Filius naturalis qualiter matri, etiā iure Regio valeat ſuccedere.*
16 *Naturalis filius, an habeat contra teſtamentum matris querelam inofficioſi teſtamenti?*

§. QVARTVS.

HACTENVS de prole legitima ratione matrimonij diximus, cui ſobolis illegitimę tractatus meritò adhęret, qoem Salmāticæ anno 1539. explicuimus in relectione c. cum haberet. de eo qui dux. in matrim. quam pol. per adul. euodem verò & hic repetere libet, quo ſit de prole perfecta cognitio.

1 Porrò † illegitimi filij in naturales, & ſpurios diſtioguunt naturalib. nothi: ſpurijs uerò manzeres cōoeniūt quaſi parum ab eis diſtent, cap. niſi cum pridem. §. perſonæ. de renunc. cuius verba hæc ſunt: vt inter nothos & manzeres, naturales & ſpurios diſtinguantur. Sic enim nothus à manzere differt, vt naturalis à ſpurio rurſus in duas claſſes ſit diuiſio, quarum prima oaturales & nothos, ſecunda ſpurios & manzeres coniungit, ſecuodum Anton. & Cardina. ibi quęſtio. 9. & Præpo. in capitu. per venerabilem. §. quod autem. qui filij ſint legi. nume. 14. de his igitur ſolum tractemus, reiecta veteri filiorum nomenciatura, quam partim explicat Alcia. lib. 4. parerg. cap. 5.

2 Naturales † ergo filij à iure ciuili hi dicuntur, qui ex vnica concubina, eaque domi cohabitante, atque legitima naſcuntur. l. pe. & fi. ff. de concub. iuncta l. ſi quis officium. ff. de rit. nup. auth. quib. mod. natur. effi. ſui. §. ſi quis autem filios. gl. in c. per venerabilē. qui filij ſint legi. verſi. oaturalib. Regia lex 2. tit. 14. part. 4. Dicuntur ideo oaturales, qui & Gręcè phyſici, quod ſola natura eos geooerit, non honeſtas coniugij. cap. ſi. 32. q. 4. Hinc apud Euripidem legitur,

Nothum genus nomen habet culpabile, natura verò æqualis eſt.

Item apud euodem.

Ego mihi filios adſciſcere nothos non dubito:
Cum enim legitimis nulla in re ſint inferiores,
Propter leges malè audiunt, quas tu cauere debes.

Quæ quidem Stobæus retulit ſermone 75. hos etenim filios introduxit caſtitatis caſus. §. natura. in aoth. quibus mod. nat. effi. ſui. Nec intelligas, eos genuiſſe ſolam naturam, id eſt naturales eius, quod hominib. congruit ex ipſa recta rōne: hoc. n. falſum eſt, cū ſimplex fornicatio, ex qua concipiuntur hi filij, ſit iure oaturali vetita, qđ alibi docuimus.

documus.Sed intellige naturā.i.ius naturale, qđ ex appetitu coitus prouenit,& nib⁹ aiantib.cōuenit.ita explicat Lud.de Sard.in tract.de legitim.par.j. q.2.& ſenſit Io.Lup. tract.de matrim.nu.16. Etenim operari ſm rōnem iudicatur eſſe homini ſimpliciter naturale: operari verò contra rationem, naturale eſt ſm quid.i. ſm ſenſualitatem, ſimpliciter autem eſt contra naturam, quemadmodum docet S.Tho.j.2.q.71.ar.2.ad tertium,& poſt eum eleganter Domi.Sot.lib.j.de natu.& gratia.cap.3. & in epiſtolam ad Rom.c.j.Sic ſanè ius natura dr inſtinctus quidam naturæ, qui nos ad aliquid procliues facit.Et hac ratione naturale ius eſt cōe omnibus animantibus, ratione quidem prædictis,& brutis.Vñ Cicero.lib.j.offi.inquit,cōe oium aiantium eſt coniunctionis appetitus procreandi cauſa & cura quædā eorū, quæ procreata ſunt.Ex quib.aperitur ſenſus Iuriſcõſulti in l.j.§.ius naturale.ff.de iuſt.& iure. dicentis, ius naturale eſſe, quod Deus omnia animalia docuit.Nam ius hac in parte accipitur pro quodam impulſu naturæ & immutabili prouocatione, quæ qua ex parte ab appetitu & ſenſualitate procedit, cōis eſt hominib.& brutis, atque ratione ducitur, tm̄ hoībus conuenit.Explicat optimè idem Domi.Sot.lib.j.de iuſtit. & iure. quæſt.4. art.2.Iure tamen Pōtificum id tm̄ exigitur, vt naturalis filius quis dicatur, q̄ ſit natus ex his parentib. qui tpe conceptionis, vel natiuitatis, matrimonium contrahere poterant.c.innotuit, de elect.c.tanta.qui filij ſint legit.etiam ſi non ſit natus ex vnica concubina domi cohabitante. Hoc ipſum conſuetudine receptum eſſe, aſſerit Abb.in d. c.per venerabilem.ſuper glo.verſic. naturalibus.& Bald. conſi.119.in 5.vol.Aymon Sauil. conſi. 166.col.3. repetit
3 idem Bald.conſi.206.col.fi.in 5.vol.dicens, † legitimationem obtentam à principe ſeculari minimè ſurreptitiam eſſe ex eo, q̄ legitimatus fuerit in petitione dictus naturalis, qui tamen non erat natus ex vnica concubina domi in cōtubernio retenta: eſſet tñ natus ex his qui matrimonium contrahere poterant eo tpe: ſubdit.n. ſe credere, ex Pontificum iure conſuetudine recepto, eum verè naturalem dici, quamuis rigor iuris ciuilis obſtet. Sequitur eum optimè Iaſ.conſi.51.in 3.vol.idem etiam apud Hiſpanos ſeruatum diu fuiſſe, teſtatur Roderic. Xuares in lib. j. titu.6.lib.3.Fori.verſic.hoc ſuppoſito.quem morem lege 12. Tauri Regina Ioanna Caroli Cæſaris mater compro-
4 bauit. † Imò iniquū eſſe filiū natum ex cōcubina domi retenta naturalem eſſe, at non ita natum ex coitu furtiuo, fœmina in continuo, ac quotidiano contubernio non retenta, probat Fortu.in tract.de vlti.fine.verſ.iur.illatione 8.& Præpo.in cap.tanta.nume.6.qui filij ſint legiti. vbi Abb. fin.col. dicit, potius fauendum eſſe natis ex coitu abſque concubinatu, quàm natis ex concubina domi retenta: igitur Regia lex iuri canonico iuſtitiæ, atque æquitati omnino conuenit. Ex quibus conſtat vera, ni fallor, interpretatio ad Regiam l.j. titu. vndecimo, parte ſeptima. qua probatur filiū omnino naturalem, conſequi iura illius nobilitatis, quam Hiſpani hidalguiam dicimus, modò natus fuerit ex vnica cōcubina domi retenta. Nam perpenſa Taurina lege, & conſideratis his, quæ ad eius rationem diximus, opinamur, filium alioqui iure naturalem, iure regio nobilitate prædicta frui, & gaudere, licet eius mater non fuerit vnica patris concubina, nec domi retenta. Siquidem Regia Partitarum lex ad hunc modum eſt intelligenda, iuxta ea, quæ adduximus ad veterum legum interpretationem. [Atque ita legem prædictam poſt huius operis tertiam editionem animaduerti intellexiſſe Gregorium Lopez Regium conſiliarum in eius commentarijs.] Sed an naturalis tantum filius debeat obtinere, & obtineat parentis nobilitatem, & ſit nobilis genere, tradit latè And.Tiraq.in tract.de nobilitate.cap.15.qui alios eandem quæſtionem examinantes allegat, quorum ea eſt frequentior ſententia, quod filius naturalis tantum, non obtineat nobilitatem parentum, nec ex ſit verè cenſendus. De legitimatis autem, an hi hoc in Caſtellæ regno ſint immunes ab illis contributionibus & indictionibus publicis, à quibus nobiles hidalgui liberi cenſentur, extat Caroli Primi Hiſpaniarum regis,& Quinti Romanorum Imperatoris, decretum datum anno 1542.quo diffinitum eſt, nullam legitimationē excuſare à ſolutione publicarum indictionum & cenſuum, qui à plebis ſolui ſolent. Et quamuis quidam variè id fuerint interpretati, nos planè nullam inibi ſubeſſe dubitationem aſſeueramus, quippe qui exiſtimemus ſecundum Regiam mētem hoc ſancitum eſſe, quod qui ſecluſa, & nondum obtenta legitimatione minimè cenſerentur immunes à ſolutione publici cenſus a Rege indicti, nequaquam per eandem legitimationem, niſi id expreſſim, & in ſpecie conceſſum fuerit, immunes, & liberi iudicentur. Nec quidquam aliud ſecretius latere poteſt ſub expeditiſſimo, & facili regis reſpōſo. In hoc etenim Regio Granatenſi prætorio non ſemel pronunciatum eſt, filios naturales tantum, etiam abſque vlla legitimatione, etiamſi non fuerint nati ex vnica concubina domi retenta, cenſeri hidalguos & immunes à publicis cenſibus iure Gentilitiæ nobilitatis, [idque iure fieri, ni fallor, conſtat ex Regia Partitarum lege, quod ibi Greg. adnotauit, & Ioan.Lupian rub.de dona.§.32.num.4. Michael Diſontanus in l.12.Tauri.Nec quidquam impedit, q̄ Regia Partitarum l.ſi inter eas leges ſcripta, quæ de duellis tractauere, & quo ad iura duelli ſit naturalis nobilitate patris cenſendus, non quo ad alia. Diffinitionem etenim tradēs, Regia lex omnino erit generaliter intelligenda, cū alioqui imperfecta foret diffinitio. lex autem Fori vltima, tit. 25.lib.4.non negat, filium naturalem abſque vlla legitimatione nobilem cenſeri, ſicut nec lex 12. Tauri. Nam à contrario ſenſu hoc poſſet difficillimè deduci, qui minimè admittēdus eſt, ad derogationem iuris olim apertius ſtatuti, & præſertim, q̄ fori leges, niſi moribus fuerint receptæ, non ſunt ad deciſiones controuerſiarum admittendæ. Sed & leges Regię vltima, titu.13.& 3.15.par.4. quæ filios illegitimos ab honoribus parentum excludere videntur, præterquam quod generaliter hoc reſponderunt, atque ideo de alijs honoribus præter nobilitatis iura poſſint intelligi, de illegitimis liberi tractant abſque vlla diſtinctione, quorum tamen variæ ſunt ſpecies, ex quibus aliquot omnino Regiam diffinitionem admittūt, aliæ partim poterunt ſecundum eam cenſeri, partim ſecundum alias. intus deciſiones, quę ſpeciales ſint, & generalibus derogent.]

Obiter tñ hic erit perpēdendū, quænā fęminę fuerint
5 † quas canones aliquot ſubintroductas appellat. Nā Nicolaus Papa ita ſcribit, Nullus miſſam audiat preſbyteri, quem ſcit concubinam indubitanter habere, aut ſubintroductam mulierem.c.nullus.32.diſt.Concilium ēt Nicenum vetuit epiſcopos, & clericos fœminas habere ſubintroductas.cuius in eadē diſt.Gratianus meminit.c. interdixit.Et Arch.in d.c.nullus.ſubintroductam fœminā exiſtimat eam eſſe, quę reſpectu alicuius domeſtici officij, vel pro ſarcienda, vel ſuenda veſte domi cohabitat: eam etiā fœminam ſubintroductam dici, ſcribit, quæ ſub ſpecie conuerſionis, veluti cōuerſa, religionis cauſa, cohabitat clericis.Sed hæc Archid.interpretatio, quia nulla authoritate probatur, refellenda eſt. Cæterum Euſebius 7.lib Hiſtor.Eccleſiaſt. Gręci codicis cap.30.Latini aūt ex tranſlatione Ruffini.c.26.ſcribit, cum Paulo Samoſateno, cumq; preſbyteris, atq; diaconis, qui ipſum Paulum ſectabantur, fœminas quaſdam cohabitaſſe, quoſdāq; ex eis, dum incautius ea licentia vterentur, in fornicationis crimen cecidiſſe, ex illarū mulierē cohabitatione, eaſq; fęminas ſcribit, appellari ab Antiochenis ἐπεισάκτων, id eſt, ſubintroductas. quā dictionē Beatus Rhenanus, nondū viſa, neq; typis excuſa Græca Euſebij Hiſtoria, Latinæ traductioni reſtituit, ex Diui Chryſoſtomi ſermone cōtra habētes ἐπεισάκτους, hoc eſt fęminas ſubintroductas, i quō ſermone D. Chryſ.ſcribit, ſubintroductas neq; vxores, neq; concubinas eſſe, ſed tertiū quoddam genus, ſic inquiens: Sunt.n.quidam, qui puellas innuptas abſque hoc, quod opus nuptiarum cum illis exerceant, ducētes, domi perpetuò collocant, & vſque ad ſupremam ſenectam ſecum incluſas tenent, non liberorū procreandorū gratia, neq; .n.aiunt ſe rē cū illis habere, neq; cauſa libidinis: ſiquidē illas ſe dicunt incorruptas, inuiolataſque ſeruare. Hactenus Chryſo.ex quo apparet cauſas introducendi has fœ-

minas eas eſſe, quod opus foret puellis ipſis patrono aliquo aduerſus maleuolos, cum ipſæ, neque maritos, nec tutores haberent, parentibus etiam ac fratribus deſtitutæ: præterea, quod muliebris ſexus, vel maximè egeret ſubleuatione aliqua, quas quidem cauſas ipſe Chryſoſtomus mirè refellit. [Sunt tamen qui Græcam dictionem ſic interpretantur, vt de extraneis mulieribus intelligenda ſit, ex l. cum, qui probabilem. C. de epiſc. & cleri. quod Iacob. Cuiacius lib. 5. obſeruat. c. 29. adnotauit.] Quod verò Arch. dicit de cõuerſis, nihil ad ſubintroductas pertinet: cum conuerſæ, canonicæ, & ſic regulares dicerentur, quas, idem Chryſoſtomus alio ſermone docet, non decere, vt cum viris cohabitent.

Nothi autem hi dicuntur, teſte Ale. lib. 4. parerg. cap. 5.
6 qui † nati ſunt ex coitu, qui lege nullam pœnam habet, ex ſcortis nempe, & meretricibus: hocq; diſtant a naturalibus, quod nothi nati ſint ex matre non ita cuſtodita, neque domi retenta. idq; probat ex auth. quibus mod. natu. effi. ſui. adiuncto Græco titu. qui naturales nothos appellat: quo fit, vt perpenſo iure Pontificum, ac Regio nihil differat nothus a naturali, tametſi Regia lex antiq. j. titu. 15. par. 4. nothũ appellet natum ex adulterio, quod Latinę, & Græcæ linguæ peritis mirè concinit, qui nothum dictionẽ Græcam, adulterinum interpretantur, aut ſpuriũ, vt Budæus doctè explicat in l. vulgo concepti. ff. de ſtatu homi. Quintil. etiam lib 3. c. 8 author eſt, a Græcis nothũ vocari eum, qui legitimus non ſit. Sed tamen apud iuriſconſultos, & legumlatores ſtrictius in filijs hoc nomen aſſumitur, vt nothum eum dicamus, qui ex ſcortis, aut meretricibus natus ſit. quod conſtat ex dicta authenticorũ inductione [Suidas vero cenſet, nothum dici eum, qui natus non eſt ex legitimis nuptijs, Scotium, qui furtiuo coitu fuerit conceptus. At Homeri interpres lib. 4. Iliad. ſcribit, nothum dici natum ex pellice, Scotiũ aũt eũ, qui patrem adeo incertum habet, vt minimè poſſit eum præ incertitudine agnoſcere. meminit huius dictionis Homerus Iliad. lib. 6. vbi interpres idẽ quod Suidas adnotauit. Eodemq; loco Euſtathius apertius id explicat. ac rurſus Iliad. 4. & 16.] Id autem iure ciuili inter naturales & nothos intereſt, quod naturales inteſtato patre decedente conſequuntur duas vncias, iuxta diſtinctionem traditam in authenti. licet. C. de natur. lib. & in authen. quibus mod. natu. effi. ſui. §. ſi quis autem defunctus fuerit. & §. fi. nothi verò nullam portionem bonorum inteſtati parentis habent, vt in auth. quib. mod. natu. effi. ſui. §. ſi verò effuſa concupiſcentia. Ex teſtamento verò æquales eſſe poſſunt nothi ipſis naturalibus. quod prob. optimè Alc. in d. c. 5. & ſenſit Saly. in auth. ex complexu. C. de inceſt. nupt. dicens nothum poſſe in teſtamento a patre agnoſci in filium. quamuis Oldr. conſi. 196. & Alber. in rubr. de natur. lib. & Bartol. in l. fi. ff. de his, qui indig. tenuerint patrem in teſtõ nihil poſſe nothis relinquere. A nothis etiã apud Græcos νοθεῖα, dicuntur ea bona, quæ lege Athenienſium, dari poterant ex patris hæreditate filijs nothis, adnotante Budæo in d. l. vulgò. & Ludou. Cælio lib. lect. antiq. 6. c. 2. ſed & apud Athenienſes nothi dicebantur, qui non erant nati ex duob. Athenienſibus, authore Plutarcho in Pericle. [& Aeliano lib. 6. de varia hiſtoria.]

7 † Hinc & Regia l. Tauri. 11. in his filijs naturalibus exigit, quod pater eos filios proprios eſſe agnouerit, quam legem ego intelligo in filijs natis ex fœmina domi non cohabitante, quos nothos appellari diximus. Nam in his, qui naſcuntur ex concubina domi retenta, ſatis opinor eſſe, ſi conſtat eos domi natos fuiſſe. ex glo. in cap. Michael. de filijs presby. quam paulò ante adduximus.

8 Hinc † infertur, naturales filios, & eos, quos baſtardos appellamus, eoſdem eſſe. gl. in rub. ff. de concub. Dec. cõſ. 433. Ludo. de Sardis in tract. de legitimat. 2. par. q. j. in 2. vol. Alexan. conſi. 128. in j. vol. col. pe. Nec oberit Reg. l. 9. Taur. dũ diſiunctiuè, dicit, baſtardi, aut illegitimi: non. n. ſenſit quoſcũq; illegitimos dici baſtardos: ſed baſtardos eſſe illegitimorum ſpeciem, & eſſe alios in legitimos, qui baſtardi non dicantur, quod patet, dum ſubdit, aut illegitimi cuiuſcunq; qualitatis extiterint. Sic enim dicta lex eſt intelligenda. De horum autem naturalium filiorum ſucceſſione, aliquot concluſiones notandæ ſunt.

9 Prima concluſio. Filij † naturales, non extantibus legitimis patri inteſtato in duabus vncijs ſuccedunt, ex quibus virilis portio matri eorum competit. auth. licet. C. de natu. lib. glo. Abb. & Præp. in c. tanta. qui filij ſint legit. Regia l. 8. ti. 13. par. 6. Vnde conſtat excludi naturales exiſtentibus filijs legitimis, aut legitimatis reſcripto Principis, cum tex. in d. auth. ſobolem. ciuilem requirat ad hanc excluſionem. quod probatur authoritate Bald. in l. eam quam. C. de fideicom. nu. 26. & in l. cum acutiſſimi. nu. 7. eo. tit. dicentis, legem municipalem de legitimis loquentem, etiã habere locum in legitimatis reſcripto Principis, quanto ergo fortius erit idem dicendum in legum cõmuni interpretatione? ſicuti Bal. adnotauit in l. quiſquis. C. ad l. Iul. maieſt. Hinc ẽt deducitur idẽ dicendũ fore in filijs adoptiuis, vt eis extantib. naturales ab his duab. vncijs excludãtur: quod aſſerit Nicolaus de Vbal. in tracta. de ſucceſ. ab inteſt. col. 11. & Io. Baptiſta de S. Seuerino in l. ſi qua illuſtris. C. ad Orfic. fol. 5. col. 3. Imò vxore legitima parentis extãte, ẽt naturales ab his vncijs excludi, prob. tex. in d. auth. licet. Lex tñ Regia 9. tit. 13. par. 6. expreſſim hoc non admittit: imò cenſet naturales admittendos eſſe ad has duas vncias in bonis patris inteſtati, etiam extante legitima vxore, mõ filij legitimi non extent. ſcribit verò Alex. in l. Lucius. ff. de vulg. col. 3. naturales filios in his duab. vncijs patri inteſtato ſuccedere, etiam ſi ſuperſint coniux & filij legitimi, ſi filij legitimi hæreditatem patris repudiauerint, aduerſus Imo. ibi. quem tñ defendit Ripa nu. 6.

10 Secunda concluſio. Nepos † naturalis etiam & legitimus, ex filio tantum naturali conceptus, non aliter auo inteſtato ſuccedit, quã pater eius iure eſſet ſucceſſurus. l. fi. C. de natu. lib. vbi Odofre. & Cynus c. cauſam. quæ in j. c. lator. & c. ex tenore. qui filij ſint legit. not. Ang. per tex. ibi in auth. de hæredi. ab inteſt. veni. §. reliquum. verſ. ex diuerſo. Bald. in l. fin. C. de verb. ſing. Dec. conſi. 32. Ex quo aperte infertur, præcedentem concluſionem, quæ prima fuit, non tantum in filijs, ſed & in nepotibus locum habere, vt auo inteſtato ſuccedãt in duab. vncijs, nec legitimis filijs, nec vxore legitima exiſtentibus: quod not. Bald. & Sal. in d. l. fi. C. de nat. lib. Azo in ſumma. C. eo. ti. gl. in auth. quib. mod. nat. effi. ſui. §. nepotibus. Nec ab hac opinione audet in conſulendo, ac iudicando recedere Io. Bapt. in d. l. ſi qua illuſtris. fol. 5. col. 3. etiam refragante Gul. Bene. in c. Raynutius. de teſta. in ver. & vxorem. nu. 700. qui contrarium aſſerit per tex. in d. §. nepotib. & in d. l. fi. & . in fine. quib. ego reſpondeo, id tantum ibi probari, nepotes etiam legitimos, ex filio tantum naturali, inteſtato auo non ſuccedere, vt legitimos, non tamen negant dicta iura, eos ſuccedere vt naturales.

11 Tertia concluſio. Pater † filium naturalem habens, legitimis etiam extantib. in teſtõ põt ei vnciã, i. duodecimam partem bonorum relinquere, ex qua vnci virilis portio matri ex teſtõ põt competere. l. 2. cum auth. C. de nat. lib. Regia l. 8. titu. 13. par. 6. Nec intelligas patrem filio huic, & concubinæ, ita poſſe integram vnciam relinquere, vt cõcubina deficiẽte, filio ſemunciam tm̃ relinquere, valeat, vt perperam intellexit Ludo. de Sardis in tract. legitimatio. 3. par. q. j. ſiquidem naturali tm̃ filio pater poteſt ẽt ſi deſit concubina, integram vnciam relinquere. gl. & Alberic. in d. l. 2. & d. Reg. l. 8. verum in his regnis pater poteſt hoc in caſu filio naturali quintam bonorum pertẽ legare: qd l. 9. Tauri ſancitum eſt: atq; prius id quã ſeruatũ fuiſſe, oſtendit l. j. tit. de hęred. lib. 3. Fori. Sed ſi legitima proles conſentiat patrem plus relinquere naturali filio, id iure validum erit, modò conſenſus ille ſit expreſſus, nec ſufficit tacitus, vt not. Aymon Sauilli. conſi. 200. ad id citans Barto. in l. fi. ff. de his, qui vt indig. qui hoc ſenſit, dum col. 3. lib. j. C. de natu. lib. intelligit in naturalibus liberis: quæ tamen loquitur in ſpurij. Imò hic conſenſus eſt pręſtandus pręſentibus naturalibus liberis, vt ipſe Aymon latius tradit. Vnde Rom. conſi. 43. ſcribit, filijs abſq; fraude bonis paternis renũciantibus patrẽ poſſe liberè bona ſua filio naturali relinquere, ſicuti poſſet filijs legitimis non extantibus.

12 Quarta concluſio. Pater † carens legitimis liberis, põt naturalem

naturalem filium hæredẽ inſtituere, etſi habeat aſcendẽtes mó eis legitimá partem relinquat.auth.licet.C.de natu.liber.vbi gl.cóiter recepta.Regia l.8.titu.13.par.6.parentibus tamen iure ciuili tertia pars bonorum filij pro parte legitima debetur, ſecundum cõem opin.in auth.nouiſſima.C.de in offi.teſta.Iure Regio duæ partes,ex tribus bonorum filij debentur.l.6.Tauri.Verum hæc quarta concluſio in his regnis iam eſt omnino ſublata:ſiquidem
13 † pater poteſt filium naturalem hæredem inſtituere, nulla relicta parentib.legitima parte.l.10.Tauri.Atque adeo prædicta vera ſunt,vt pater poſſit in teſtó imperfecto,& minus ſolenni hunc naturalem filium inſtituere, ſic l.hac conſultiſſima.§.ex imperfecto.C.de teſta.locum habebit,et in naturalib.filijs.probat l.humanitatis.ibi,liberum.C.de natu.lib.Specu.ti.de inſtrum.editio.§.compendioſè.verſi.quid ſi pater naturalis.Sal.in l.fi.C.famil.herciſc.Pau.Caſt.in d.§.ex imperfecto.Imol.in l.ex facto.§.ſi quis rogatus.ff.ad Treb.& Gul.Bened.in c.Raynutius.de teſta.in verb.teſtũ.in j.nu.83.[& verb.& vxorem nomine Adelaſiam.nu.679.Io.Faber in d.l.hac conſultiſſima.col.j.Rom.conſi.179.nu.16.verſi.ſecundo videtur.Soc.in l.2.ff.de vulg.num.9.Alber.in dicto §.ex imperfecto.atque illic Riminal.addubitante Corneo.eidem opinioni accedere videntur & hi doctores, qui aſſeuerant locum eſſe priuilegio d.§.ex imperfecto.vbi pater teſtatur inter liberos naturales tantum, iuxta formam auth.licet.C.de natu.lib.cum in illa conſtitutione non agatur tantum de eo caſu,quo pater teſtamẽto facto inter legitimos liberos, aliquid,naturalib.relinquit, quod quidam falſo arbitrantur.Sed & de eo caſu,quo pater inter ipſos liberos naturales tantum,quos ſolos habebat,teſtatus eſt.Quod ſic dilucidè conſtat ex dicta Iuſtiniani Nouella, vt vllo modo negari queat.atq; ideò exiſtimaui Speculatoris opinionem à multis probatam fuiſſe:nam & eſſe communem aſſeuerat Ripa in d.l.2.ff.de vulg.nu.28.Sed & illuſtris Ant.Padilla in l.cum acutiſſimi.C.de fideicom.num.31.conſtanter aſſeuerat, & ſcribit eãdem opinionem eſſe magis cõiter approbatam.] quorũ opinio cóis eſt,licet contraria fortaſſis verior ſit, quam Alex.probat in d.§.ſi quis rogatus.nu.45.& Iaſ.i d.§.ex imperfecto.nu.4.[Et videri ſibi cõem ſcribit Dec.conſi.610.num.3.& eſſe cõem Rubeus conſi.7.num.7.& magis communem Riminaldus in d.§.ex imperfecto.]In hoc tñ regno parum iſthæc diſputatio vtilis eſt,cum l.3.Tauri.§.ex imperfecto.correctus cenſeatur tã in teſtamento in ſcriptis facto, quàm in nuncupatiuo, quod praxis obſeruat, teſte Michaele Ciſontano in dicta l.3.nume.7.

14 Ex hac principali cõcluſione infertur,natiuitate † filiorum naturalium donationem à parẽte factam reuocari, & ſic l.ſi nunquam.C.de reuoc.dona.habere locum etiã in filijs naturalibus, ſecundum Ripam ibi,q.28.cui aduerſatur Tiraq.in verb.ſuſceperit.nu.45.dicens in donatione à matre facta veram eſſe Ripæ opinionem:non ſic in facta à patre,ſuper quo ipſe diſputat.Sed probabilior apparet ſententia Ripæ,ex donantis præſumpta voluntate, à qua lex illa deducitur.

15 Quinta cõcluſio.Filius † naturalis matri, etiam inteſtatæ cum legitimis ſimul, & æquè ſuccedit.l.ſi qua illuſtris.C.ad Orfi.Reg.l.11.tit.13.par.6.et ſi mater ſit illuſtris,ſecũdum communem opinionem.& notat Ange.Are.in §.nouiſſimè.Inſti.ad Orfic.Iniquum tamen eſſe videtur naturales filios,ex fornicario coitu conceptos,æquè,ac legitimo matrimonio genitos admitti ad matris ſucceſſionẽ.ſcriptum enim eſt Gen.c.21.non erit hæres filius ancillę, idest concubinæ, cum filio liberæ, idest vxoris. authore Ambroſio ſermone 65.à quo aſſumit Gratianus tex.in c.dicet aliquis.32.q.4.idem probat tex.in c.nõ omnis.32.q.2.ex verbis Apoſtoli ad Galat.c.4.Hinc Gene.cap.25.ſcribitur,Dedit Abraham cuncta,quæ poſſederat Iſaac, filijs verò concubinarum largitus eſt munera,& ſeparauit eos à filio ſuo Iſaac.quod etiam adnotauit Ioan.Annius ſuper Philonem lib.j.Hinc & Fortu.in tract.de vlt.fine.illat.8.iniuſtam eſſe exiſtimat l.ſi qua illuſtris.in præfata concluſione. Vnde Regia l.9.Tauri ſancitum eſt, naturalem, etiam matri inteſtatæ, ſimul cum legitimis non ſuccedere: poſſe tamen ei à matre quintam bonorum partem relinqui. Sic & in Gallia idem ſeruari teſtatur Guielm. Benedict.in dicto capitu.Raynutius.in ver.& vxorem.nume.710.Chaſſa.in conſuetu.Burgun.rubr.8.§.3.& Carol.lib.j.Regalium Franciæ.iure 7.Quibus omnibus
16 duo adijcienda ſunt. Primum,† naturalibus non competere ius agendi ex titulo inofficioſi teſtamenti, quamuis pater eis nihil relinquat.glo.in l.j.in princip.ff.de bono.poſſ.contra tabu.quam commendat Aret.in l.ex facto.colum.9.ff.de vulga.& pupilla.Barto.in l.Gallus.§.etiam ſi parente.ff.de liber.& poſthum.Bald.in l.j.colum.3.C.de bonor.poſſeſſ.ſecund.tab.& Didacus à Segura in l.cohæredi.§.cum filiæ.ff.de vulg.colum.14.Poſſunt tamen contra teſtamentum matris agere de inofficioſo teſtamen.l.ſi ſuſpecta.§ j.vbi glo.ff.de inoffic.teſtamen.glo.& Paul.in dicta l.ſi qua illuſtris. Lege autem Taurina 12.qui legitimi reſcripto principis efficiuntur, nullo caſu ſuccedunt cum legitimis & naturalibus. Secundum addimus prædictis,filius naturales ita matri,etiam inteſtatæ ſuccedere, vt parẽtes ipſius matris à ſucceſſione excludantur:quod in Prætorio Rotæ teſtatur ſeruatum, ac pronunciatum fuiſſe Chaſſa. deciſione vnica.de ſucceſ.ab inteſta.Nec id opinor lege Regia abrogari, imò idem expreſſim in d.l.10.cautum extat.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Spurius filius quis ſit, & vnde id nomen deductum fuerit.*
2 *Filius manzeres qui dicantur.*
3 *Spurius nihil poteſt à patre capere, nec inter viuos, nec in vltima voluntate, & ibi quibus adiudicetur, quod filio ſpurio relictum fuerit.*
4 *Filius ſpurius, etiam ex ſubſtitutione pupillari, patris bona capere non poteſt.*
5 *Fraus legi fit, ſi is, cui aliquid donatum eſt, incontinenti id filio ſpurio donatoris dederit.*
6 *Filius ſpurius lege municipali non poteſt effici capax ſucceſſionis, vel donationis paternæ.*
7 *Quid agendum ſit, quando teſtatori data eſt tacita, vel expreſſa fides reſtituendi bona filio ſpurio.*
8 *Spurius an poſſit in conſcientiæ foro poſſidere bona parentum, ex tacita fide, vel aliàs ab hærede legitimo ſibi reſtituta?*
9 *Hæres ſcriptus an teneatur, data tacita fide de reſtituendis bonis ſpurio, illa bona eidem reſtituere, vel ad fiſcum deferre?*
10 *Hæres, qui hanc fidem dedit teſtatori, iuramento præſtito de non reuelando, an teneatur vocatus à iudice, ei rem ipſam exprimere?*
11 *Filius ſpurius quibus cautelis poſſit tutò bona patris adquirere.*
12 *Filius ſpurius, an poſſit inſtitui ſub conditione, ſi legitimus à principe fuerit effectus?*
13 *Nepos legitimus, vel naturalis ex filio ſpurio an poſſit ab auo inſtitui hæres? & quid de nepote ex filio qui fuit ex inceſtu conceptus.*
14 *Filius clerici in ſacris ordinibus conſtituti, an dicatur natus ex inceſtu?*
15 *Spurius an matri ſuccedere valeat?*
16 *Coitus damnatus quis dicatur iure Cæſareo.*
17 *Filius clerici ſacris ordinibus inſigniti, an ſuccedat matri, etiam iure Regio?*
18 *Coitus damnatus quis dicatur iure Regio.*
19 *Fratres naturales, vel ſpurij, an ſint admittendi ad mutuam ſucceſſionem, quæ ab inteſtato defertur.*

§. QVINTVS.

1 SPVRIVS † interdum dicitur is, qui incertum patrem habet,quaſi σποράδην,ideſt, ſparſim conceptus à dictione Græca ex Iuſtiniano, in §.ſi aduerſus.Inſtit.de nupt.vbi Theophilus id notauit, & Alc.lib.j.prætermiſ.vel ex eo, quòd authore Plutarcho in Problematis.cap.103.Spurius erat propriũ nomen apud Romanos,quod ſcribebat tñ primis literis.S.P.hinc qui ſine patre erant, S.P.deſignabantur,

quaſi ſine patre, atq; inde factum eſt, vt ſpurij dicerentur nati ex his mulieribus, cum quibus plures commercium carnale habuiſſent, vti explicat Budæus in l. vulgò. ff. de ſtatu hom. & Io. Bapt. in d. l. ſi qua illuſtris. col. j. Theophilus in d. §. ſi aduerſus. Cat. Cotta in vltimis memoralibus, in dictione, ſpurius. de bis tamen hic agendum non eſt. Dicuntur etenim propriè ſpurij, qui ex his parentibus nati ſunt, qui coniugium contrahere non poterant tempore natiuitatis, nec tempore conceptionis. ita diffiniuit Ang. Are. in §. nouiſſimè. Inſt. ad Orfi. vel qui ex coitu lege punito naſcuntur, Alc. lib. 4. parerg. c. 5. ex eo q; patrem pre infamia nominare non audent. d. l. vulgo. etiam ſi patrem habeant certum. Hinc Titus Liuius l. j. ab vrbe condita, Conſilio, inquit, vetere condentium vrbes, qui obſcurã, atque humilem conciendo ad ſe multitudinem, natam è terra ſibi prolem mentiebantur, quaſi nati è terra dicantur, qui præ humilitate parentes nominare non poſſunt, [hac] ſiquidem ratione cenſet Dionyſius lib. 2. Rom. antiquit. olim Romę nobiles à plebeis lege Romuli diſtinctos fuiſſe. Sed & diuinus ille vates Pſalmo 48. Terrigenos appellat ignobiles, nobiles verò filios hominum, quod ex dictionib. Hebræis paſſim in eum locum interpretes adnotarunt.] Conſtat etenim hominem nullis maioribus ortum, ignotoq; genere, & obſcuro, filium terræ appellatũ fuiſſe, quod citatis authoribus docet Ang. Politianus lib. Miſcella. c. 18. & Eraſmus in prouerbio, terræ filius, atque idem conſtat ex Tertuliano in apologetico. c. 11. Quanquam & ſint, qui eorum vetuſtatem magni facientes, terræ filios appellari honori vertant, ex Quintiliano lib. 3. c. 9. ex quib. intelliges aliquot, quæ notat Ludo. Cel. lib. 11. lectio. antiq. c. 58. quo fit, vt filius adulterinus ſit ſpurius: & idem de cõceptis ex inceſtu. Nec libet omnia exactum exponere: ſat. n. eſt prędicta adduxiſſe, Eſt igitur filius ſpurius, qui natus eſt ex his parentib. qui matrimonium contrahere non poterant, quamuis patrem oſtendere poſſit. tex. in d. l. vulgò. tex. & ibi gl. in c. tanta. qui filij ſint legi. c. ad abolendam. de filijs pre. by. vel is, qui ex coitu damnato natus ſit. Vnde ex hoc deducitur natum ex concubina domi non retenta ſpurium propriè non dici, ſed naturalem: etiamſi gl. in c. niſi cum pridem. §. perſonæ. de renun. velit, eum ſpurium eſſe: cui conuenit Bar. in l. fi. ff. de his qui vt indig. col. j. & Regia l. j. ti. 15. par. 4. ex his. n. quæ pręmiſimus, conſtat, hunc filium propriè nothum appellari, non ſpurium, niſi ea ſignificatione, qua ſpurios dicimus eos, qui incertum patrem habent, & ſic natos ex ſcortis, vel concubinis, quæ domi minimè cohabitant, & quæ alios viros paſſim admittunt. d. l. j. tit. 15. par. 4. Nam & ſpurios genericè accipi, probat l. ſpurij. ff. de decurioni. Hinc etiam apparet qualiter ſit intelligenda glo. in auth. quib. mod. natu. effi. ſui. §. fi. dicens, ſpurios eos appellari, qui naſcuntur ex his parentib. qui etiam iure ciuili prohibente matrimonium contrahere non poterant. quam probat Bapt. de Sancto Seuerino in l. ſi qua illuſtris. fol. 7. conclu. 8. eam tñ reprobat Ludouic. de Sardis in tract. de legi. 3. par. §. de ſucceſ. ſpurio, ex eo q; ſpurij propriè dicantur hi, qui naſcuntur ex his, qui matrimonium iure canonico contrahere minimè poterant: poſſet etenim gl. procedere inſpecta lata dictionis ſignificatione. Sic † etiam

2 manzeres lata ſignificatione nati dicuntur ex ſcortis & meretricib. c. 23. exordi. Regia l. j. ti. 15. par. 4. at propriè hi dicuntur, qui nati ſunt ex his, qui iure canonum matrimonium contrahere prohibentur. quod in d. c. niſi cum pridem. §. perſonæ. probatur iuxta illius veram interpretationem, quæ iuri Pontificio potius conuenit: tametſi non me lateat has dictiones ſæpiſſimè aliter aſſumi. In his vero filijs ſpurijs ſequentes aſſertiones erunt notandæ.

3 Prima concluſio. Filius † ſpurius, nec ex teſtamento, nec ab inteſtato, nec ex contractu inter viuos, aliquid à patre capere poteſt. § fi. in authen. quibus mod. natu. effi. ſui. l. j. & authen. licet. C. de natu. lib. Regia l. 10. tit. 13. par. 6. quæ dum fornicationis meminit, eſt intelligenda de ea fornicatione, quæ etiam accedente fornicantium conſenſu coniugalis eſſe non poteſt iure Pontificio vetante. idem not. Saly. in d. l. j. Quod ſi pater filio ſpurio aliquid relinquat, id a lege legitimis liberis, vel cognatis proximioribus defertur. Bald. & Salyce. in d. l. j. per tex. ibi Bart. in l. fi. ff. de his, qui vt indig. Iaſ. in l. ſecunda. C. de hered. inſtitu. & Alexand. dicens hanc opinionem communem eſſe in l. hæreditas. C. de his, qui vt indig. Fiſcus autem id vendicat negligentibus conſanguineis intra duos menſes relicta bona ab ſpurio euincere, aut petere, idem ſi pacto, vel renunciatione conſanguinei excludantur. tex. in dicta l. j. quæ tamen iuxta prædictam ſententiam in his tãtum filijs procedit, quorum ibi mentio fit, non in alijs. Regia tamen l. j. titulo 13. par. 6. illius legis primæ deciſionem in omnibus ſpurijs locum habere apertiſſimè probat. Nec refert, an ſpurius à patre capiat, an ab alio, ex patris tñ ordinatione, aut voluntate. arg. l. vnum ex familia. §. j. ff. de leg. 2. Ex quo infertur inſtitutum hæredem & rogatum reſtituere hæreditatem proprio arbitrio vni, vel pluribus non poſſe illam hæreditatem aliquo modo reſtituere filio ſpurio illius, qui eum hęredẽ inſtituerat, adiecta fideicom. ſubſtitutione. Paul. in l. Lucius. §. in teſtamento. ff. de legat. j. quamuis ſubobſcure in hoc loquatur Bar. in l. cum hęredi. ff. de reb. dub.

4 Secundò deducitur ex his † ſpuriũ filium à patre ſubſtitui non poſſe legitimo ex pupillari ſubſtitutione ad effectum, vt patris bona conſequatur, etiam ſi pupilli bona capere poſſit ex illa ſubſtitutione. l. ſi is qui. ff. de vulgar. ſubſti. adiuncta glo. in authen. quibus mod. natu. effi. ſui. §. fi. quem tex. in d. l. ſi is, qui dicit ſing. Bald. in l. eam, quam. C. de fideicom. num. 53. & in c. ſolicitudinem. de appel. colum. 2. notant Bar. Pau. Alexan. & Iaſ. in d. l. iam hoc iure. num. 5. ff. de vulgar.

Tertiò deducitur ſpurium non poſſe à patre ſubſtitui vulgariter, nec fideicommiſſariè: q; notat præter alios Gul. Bened. in repe. cap. Raynutius. de teſta. in ver. & vxorem. num. 690.

5 Quartò, † ex his elicere poſſumus, fraudem legi factã cenſeri, ſi is, cui pater ſpurij donauit aliqua bona, incontinenti illa donauerit filio ſpurio donatoris, vel ex interuallo, expreſſim tñ in remunerationem donationis primę, vel ſit maxima quãtitas, quæ donatur. Bal. in d. l. eam, quam. nu. 40. Io. Lupi. in rub. de dona. §. 30. nu. 14. quemadmodum & ex alijs coniecturis poteſt id præſumi factum fuiſſe, ſecundum Anani. conſi. 13.

6 Lege verò municipali ſtatui † non poteſt filium ſpuriũ capacem fore teſtamenti donationis, alteriuſve paternę largitionis. Bal. & Are. in l. cunctos populos. C. de ſumma Trin. nu. 15. idem Are. in l. teſtamenti factio. ff. de teſta. Iaſ. in l. at prætor. 3. col. ff. de iure iu. Soc. conſi. 95. in 4. vol. nu. 9. Dec. in c. 2. de conſtit. 2. lectione. notab. 2. quam opinionem eſſe communiter receptam fatetur Io. Bap. in repe. l. omnes populi. ff. de iuſt. & iure. fol. 13. col. j.

Inſignis tñ in hac re eſt q. quid agendum ſit, qñ quis ab aliquo hæres inſtitutus, ei fidem præſtat de reſtituenda hæreditate ſpurio. in quo dubio adnotãdũ eſt, q; is, qui fidẽ hanc præſtat vt indignus priuatur hæreditate, & ea fiſco adiudicatur. l. non intelligitur. §. ſi quis palam. l. ita fidei. ff. de iure fiſc. j. l. prædonis loco. ff. de petit. hæred. l. in tacitis. l. Lucius. §. fi. ff. de leg. j.

7 Quod † ſi fidem non præſtiterit, & palam rogetur reſtituere, iure optimo illa bona inſtitutus poſſidebit, d. l. non intelligitur. in princ. & §. j. in l. ſi in metallum. ff. de his, quæ pro non. ſcript. hab. Barto. in l. fin. de his, qui. vt indig. colum. 3. qui hoc efficaciter probat. Prorſus enim incapaci dirigitur hoc fideicõmiſſum, ac leges iuſtiſſimè potuerunt ſpurium priuare paterna hæreditate, & eum reddere ad eam incapacem: quod a legibus factum eſſe conſtat: nec probatione aliqua indiget: cum ſit tex. apertiſſimus in auth. quib. mod. natu. effi. ſui. §. fi. quib. ita præmiſſis plura inferre licet in hac controuerſia.

8 Primum ſpurium † in interiori iudicio animæ non poſſe tutè bona a parente ſibi relicta, donatave obtinere. is. n. lege iuſtiſſima ad ea capiẽda incapax eſt: igit reſtituere ea in conſcientiæ foro cogendus eſt. Nec obſtat pœnã legis exterioris nõ eſſe cõſiderandam in interiori iudicio, donec eius executio fiat. gl. ſatis celebris in c. fraternitas. 12. q. 2. cuius & nos meminimus cap. ſexto. huius ſecundæ partis. §. 8. ad. n. verum eſt in pęnis exigentib. iudicis executionem:

ſtionem:non ita in pœnis, quæ non requirunt actum aliquem iudicis, ſicuti pœnæ illæ, quib. quis incapax efficitur alicuius actus:tenetur enim ab illo actu abſtinere. Sic incapax aliquorum bonorum tenetur à poſſeſſione illorum bonorum recedere, ex Caie. in 2.2.q.62.ar.3.

Secundò, ſpuriũ tutè in aïæ iudicio & conſcientiæ foro, parentis bona poſſidere, quæ ſibi liberè, nulla promiſſione parenti præmiſſa, tradiderit ſcriptus hæres, ea eo q̃ bona illa ex voluntate veri domini acquirit, nulla lege vetante: igitur iuſte obtinet. Hæres enim ſcriptus verus dominus illorum bonorum eſt, nec lex prohibet eum poſſe tradere bona illa ſpurio filio, niſi ex parentis voluntate, quæ tamen hic non præceſſit.

Tertiò infertur, eundem ſpurium iuſtè in conſcientiæ foro bona parenti poſſe retinere, quæ ſibi inſtitutus a patre hæres tradidit, ẽt data parẽti fide de reſtituendis ſpurio prædictis bonis: tametſi qui fidẽ dederit, peccauerit, & mortaliter fraudem hanc inſignem committens aduerſus legem, quæ prohibet dictam fidem præſtari, ſed tñ nõ prohibet lex traditionem bonorum, quæ ſpurio fit. Nec ex fide præſtita amittit hæres hæreditatem, & rerum hereditariarum dominium. Vñ cum dñs ſit, pôt illas res in ſpurium transferre. Nec dici pôt ſpurium hac acquiſitione priuatum eſſe à lege, cum fiat ex voluntate parentis, quia hęc acquiſitio potius fit ea voluntate veri domini, quàm parentis, ea cuius voluntate verus dominus ſciebat ipſum ad id minimè obligari.

9 Quartò ſubinfertur † hæredem ſcriptum non teneri in iudicio animæ reſtituere hæreditatem, etiam ſi tacitam fidem præſtiterit de ea reſtituenda filio ſpurio: illa.n. promiſſio fuit facta contra leges, & in fraudem legis: ergo ex ea non tenetur. l. iuriſgentium. §. prætor ait. ff. de pact. & ibi optimè Fort. 3. notab. facit ad idem tex. in §. generaliter. ſub eadem l.

Quintò hinc conſtat hæredem ſcriptum, qui promiſerat teſtatori reſtituere hæreditatem ſpurio, non teneri in aïæ iudicio illa bona ad fiſcum deferre, neq; fiſco id crimen ab eo commiſſum pandere, quia verus hæres eſt, & in pœnam leges hanc hæreditatem fiſco deferunt. l. j. C. de his, qui vt indig. l. ita fidei. l. non intelligitur. ff. de iure fiſci. pœna aũt in foro conſcientiæ non ſoluitur, vñ confeſtim ſequitur hęc ipſa illatio contra Bar. in l. fi. ff. de his, qui. vt indig. col. 3. quem Didacus de Segura ſequitur in l. coh æredi. §. cum filiæ. ff. de vulg. & pup. fol. 12. eiuſdẽ rep. col. j. Nec item tenebitur conſanguineis teſtatoris illa bona tradere, cũ iſte ſit verus hæres: fides aũt ab eo data in pœnam delicti tollit ab eo hæreditatem, & fiſco eam defert: q̃ ſi verus hæres non eſſet, hæreditas ad teſtantis propinquos ptineret. Nec obſtat l. prędonis. ff. de petit. hære. quia Iuriſconſultus ibi, non appellat hunc hæredem prædonem: ſed dicit cẽſendum eſſe prædonis loco, quia fraudem fiſco fecit tacitam fidem præſtando. Nec mihi placet hoc in dubio, quod not. Sylu. in ver. filij. §. 6.

Sextò, ex his opinio Card. conſ. 35. intelligenda eſt, dũ
10 dixit, hæredem, † qui præſtitit teſtanti fidem de reſtituẽda hæreditate ſpurio, ẽt ſi iurauerit ſe id non dicturum cuiquam debere vocatum à iudice oïno verum dicere, & rem totã exprimere. refert eũ Fel. in c. antimauit. de teſtibus. col. 2. & 3. inſignis Doct. M. Naua. in c. inter verba. 11. q. 3. par. vlt. Corol. 65. procedit.n. prædicta opinio, qñ qx à iudice interrogaretur, vel eius teſtimoniũ exigeretur, ſub mentione generali pcedente infamia contra ipſum tacitæ fidei, alioqui ſi crimen occultum ſit, & de pœna tm̃ ſoluenda tractemus, quam in aïæ iudicio ſoluere quis non tenetur, non de reſtitutione illati damni, non cogitur quis dicere teſtimonium minimè precedẽte infamia: quod ſi reſponderit caſu, quo non tenebatur teſtimoniũ dicere, ita oportet reſpondere, vt verum dixiſſe conſtet.

Septimò, ex his conſtat in dubio, cui fiſco, ſeculari, an eccleſiaſtico dicto caſu, ſit adiudicanda hęreditas, eſſe cõſiderandam hæredis, præſtantis fidem, perſonam, cum is delinquat, & ab eo pp delictũ auferatur hæreditas: nam ſi laicus ſit, Regi deferatur ipſa hæreditas: ſi verò clericus, eccleſiæ eſt adiudicanda. quod probari poteſt ex his, quæ tradit Ioan. Lupi. in rub. de donatio. §. 39. docet & hoc expreſſim Bald. in l. ſi quis presbyter. j. col. C. de epiſcop. & cleric. quem ſequitur Paul. Caſt. ibi, Chaſſanæus in conſu. Burg. rub. 8. §. 5. nume. 4. & Fel. c. quia V. de iudic. colum. 2. & Segura in l. 3. §. vlt. num. 145. ff. de lib. & poſth. nec in cõtrarium quidquam vrget tex. in c. 2. de ſucceſ. ab inteſt. licet enim ibi adnotauerit Panor. Has equidem ſeptem illationes lector amplius examinare poterit ex his, quę poſt ſecundam huius operis editionem tradit doctiſſimus Domi. Sot. lib. 4. de iuſt. & iur. q. 5. ar. j. in his etenim, in quibus noſtra diſſident ab his, quæ diligentiſſimè fuere inibi adnotata, liberum erit cuiuſque iudicium, & nos tanti viri cenſuram libentiſſimè admittemus.

11 Verum noſtrates paſſim conantur eaplicare † quonam pacto pater poſſit filio ſpurio proprias res tutè relinquere, ita vt filius non excludatur à fiſco, quorum aliquot cautelas hic referam, ea quibus hęc grauis q. poterit perpendi. Prima equidem cautela inſtruit patrem, & docet ipſum amicum quendam ei valdè fidum hæredem inſtituere, cui ſecretè filium commendet: non tñ roget ipſum bona filio ſpurio reſtituere: is.n. poterit poſtmodum filium hæredem inſtituere, vel ei reſtituere hæreditatem. Specul. titu. de ſucceſ. ab inteſt. §. j. ver. ſi. quid ſi pater. nu. 30. cui ſuffragatur gl. in auth. quibus mod. nat. effi. ſui. § fi. verſi. participium. quam dixit eſſe ſing. Pau. in l. ſi is, qui. ff. de vulga. vbi idẽ notant Bar. Iaſ. & alij dicentes hæredẽ ab aliquo inſtitutum poſſe inſtituere ſpuriũ primis teſtantis, & idẽ probatur in l. qui teſtm̃ Titij. ff. de his, qui. vt indig. Hoc eñ negotiũ fidum amicũ exigit, atq; forſan hæc ſcda inſtitutio fraudẽ pſefert, ex his, q̃ mõ diximus, niſi inſtitutus hæres eſſet filius legitimus teſtantis: quo quidã hærede inſtituente filiũ ſpuriũ, potius pręſumendũ erit inſtitutionẽ factã fraterno amore, quàm parentis iuſſu. Bal. in l. cũ, quã. nu. 54. C. de fideicom. Sunt & quidã, qui patri conſultant coïtracta inter ſpuriũ & capacẽ aliũ integerrima oïum bonorũ ſocietate illũ ſpurij ſociũ hæredẽ inſtituere, vt ex illa ſocietate optimã partẽ filius ſpurius capiat rõne ſocietatis. Bald. in l. j. C. pro ſocio. col. fi. Corſet. in ſing. ſuis. in verbo, ſpurius. optimus tex. & ibi Bart. in l. is, qui duos. ff. de liber. legat. Io. Lup. in rub. de don. inter vir. & vx. §. 65. nume. 11. ab hoc tamen conſilio cauendum cenſeo, cum pp fraudis non leuem conicturam, tũ ob animę ſalutem, cui non admodum conuenit his, vti dolis ad effugiendas ſanctiſſimarum conſtitutionum prohibitiones. His tamen plura addi poſſent ex Cępola caute. 39. Platea. in l. j. C. de delator. lib. 11. & Ludo. de Sard. in tract. de legitimat. fol. vlt.

Prętermittendum verò non eſt parenti tutiſſimum eſ-
12 ſe, vt ſpurium † hęredẽ inſtituat ſub conditione, ſi à principe fuerit effectus legitimus: tunc etenim ſequuta legitimatione, patris hæreditatem abſq; animę periculo obtinebit, cum inſtitui iure poſſit incapax in tempus, quo capere poſſit. l. in tempus. ff. de hęred. inſtitu. l. ſicut. & ibi gl. in princ. ff. quib. mod. vſusfr. amitt. Bald. Aret. & Alexand. in l. Gallus. § inſtituens. ff. de liber. & poſthum. idem Aret. in l. ſi filius familias. ff. de teſta. quã opinionem communẽ eſſe teſtantur Iaſ. nu. 5. & Lancellot. Dec. in d. § inſtituens. & Gualdenſ. de arte teſtan. titu. 2. caut. fi. idem in hac ſpecie notant Bald. in l. j. C. de inſtitu. & ſubſtitu. in 6. q. cuius opinionem fatetur cõmuniter eſſe receptã Catel. Cotta in vltimis memorialib. in dictione, ſpurius. dicens ſe eam defendiſſe Ferrarię contra Lud. Roſ. in l. quidam relegatus. ff. de rebus dub. qui eſt col. 11. potius vr̃ in hoc caſu Bal. ſequi, quam ab eo diſcedere, tametſi nõ oïno ei placeat Bal. ſnia, quam Soc. ibi nu. 11. probauerat. Nec obeſt l. ſi alienum. § in extraneis. ff. de hęred. inſtitu. vbi in inſtitutionib. conditionalib. oportet hęredem capacem eſſe tẽpore teſtamẽti, mortis, & additionis hęreditatis: id enim procedit in conditione extrinſeca, ſecus in conditione intrinſeca, & quę à iure intelligitur, qualis eſt iſta, cum capere poterit hęres. Bald. in d. l. in tempus. vbi glo. hoc ſenſit. tradunt optimè Iaſ. in l. is, qui hęres. ff. de vulgar. & pupilla. Aret. conſ. 55. Imò hic ſpurius hac conditione inſtitutus poterit pendente cõditione bona petere, & ea vt curator adminiſtrare ex bonorum poſſeſſione, ſecundum tabulas. l. ſi quis inſtituatur hęres in diem. ff. de

hære.inſti.vbi Bal.& Ang.idẽ Bald in.l.ſi.ff.de his, qui ſunt ſui,vel alien.iur.Io.Lup.in rub.de don.inter vir.& vxor.§.29.nu.4.Sed & is, qui ſpurium filiũ habet , meminerit in his regnis poſſe ei relinquere iure alimentorum quintã bonorum partem,ex Regia l. 10. Tauri , quinimo & iure iura C.& Authen. licuiſſe patri ſpurio aliquid alimentorum tit.dare aut legare,probat Alc.in lib.4.parerg.c.5.ex l.3.ff.de his,quæ pro non ſcrip.habent.

13 Secunda concluſio,Nepos † legitimus,vel naturalis ex filio ſpurio deficiente prole legitima poteſt ab auo hæres inſtitui,nec cenſetur ſo dubio patris gratia inſtitutus. Bar.Imol.Alex.Aret.Iaſ.in l.Gallus.§ quid ſi is.ff.de liber, & poſth.idem Bar.conſi.118.per l.ſi.ff.de his,qui.vt indig. & l.ſi.C.de nat.liber.notat Signoro.conſi.114.quam opinionem aſſerit cõem eſſe Dec. conſi. 462.& Corn. conſi. 25.in j.vol.& Carol.in Alex.conſi.74 vol.3,litera A.qui & ea ſequuntur.ex quibus infertur auum non poſſe nepotẽ ex ſpurio,etiam legitimum,& naturalem inſtituere, exiſtente prole legitima ſecundum omnes.Imò nec exiſtente prole legitima reſcripto Principis. Dec.conſi.258. Secundò ex his conſtat,præfatam inſtitutionem etiam deficiente prole legitima non valere, ſi conſtet patris gratia nepotem inſtitutum fuiſſe ex eiſdem doctoribus,quos ſe quutus notat idem optimè Aymon Sauilli conſi.184.Hęc tamen concluſio ſecunda non procedit in nepotẽ nato ex filio inceſto.Bal.in l.ſi quis inceſti.C.de inceſt.nup. per tex.ibi.quem idem Bal.dixit eſſe vnicum in c.in præſentia,nu.35 de probat.Corſet.in ſingul. verbo,hære..Hipp. ſing.143.idem notat Alex.in d.§. quid ſi is, quorum opinio communis eſt,teſte Saly.in d.l.ſi quis inceſti. & Corn. d.conſi.25.j.volum.etſi Iaſ.in d.§.quid ſi is.velit à Bal recedere.

14 Ex qua inferri poteſt nepotem † ex filio poſt ſacros ordines ſuſcepto , ab auo presbytero inſtitui non poſſe, cum filius clerici in ſacris cõſtituti ordinibus dicatur natus ex inceſtu.glo.Bald.& Pan.in l.2.C. de epiſco.& cleri. quod alibi tractabimus . ſed tamen propriè inceſtus non eſt hic filius ex gl.in c.per venerabilem.qui filij ſint legit. quæ eum adulterinum appellat . Vnde hæc concluſio ſecunda procedit etiam in nepote legitimo , vel naturali, ex filio clerici ſacris ordinibus inſigniti . quod Bald. voluit in d.l.ſi quis inceſti.Petrus,Cynus,& Sal in d.l.2.Alex. in dicto §. quid ſi is. colum.ſi.& Roder.Xuares in l.9, titu. 11.lib.j.Fori.2.colum.& Corſet.in ſingu.io verb.fornicatio.vbi expreſſim fatetur hanc opinionẽ communẽ eſſe.

15 Tertia concluſio,Filius ſpurius † natus ex damnato coitu,matri inteſtatæ non ſuccedit, nec ex teſtamento, etiã ſi mater non ſit illuſtris, nec proles legitima ſuperſit, licet aliàs ſpurius natus ex coitu non damnato matri non illuſtri ſuccedat ſimul cum legitimis. l. ſi qua illuſtris. C. ad Orſi. vbi glo. text, in authen. quibus mod. natu. effi. ſui,§.ſi.authen. ex complexu.C. de inceſt.nup. gl. & Ang. in §. nouiſſimè,Inſtitu.ad Orſi, Specul. titu. de ſucce. ab inteſt.§.j.nume. 22. & 27. Dec. conſi. 311. colum. j. refert tamen plurimum ſcire,quis dicatur damnatus coitus , & conſtat eum coitum damnatum dici, qui punitur aliqua lege exteriori,& humana, tex.in d. authen. quibus mod. natu.effi.ſui.§.fin.Barto.in l.ſi.col.2.ff.de his, qui.vt indig.

16 atque id ab omnibus receptum videtur. vnde † apparet coitum cum conſanguinea, vel affini, abſque dubio damnatum dici debere . Sic etiam eodem pacto, coitum cum vxore alterius . Quin & coitus cum concubina legitima alterius , cum puniatur lege exteriori,damnatus cenſetur. l. ſi vxor. l. inter liberas. ff. de adul. Coitus etiam cum moniali. l. ſi quis non dicam rapere. C. de epiſcop. & cleric. cap. ſi quis non dicam . de pœniten. diſtinct.j. Item coitus inter dominam,& ſeruum.l.vnica.C.de mulier,quæ prop. ſeruis ſe iunac. quæ & alia adducit latius Ioan.Bapt. de San. Seuerino in dicta l. ſi qua illuſtris.fol. 2.colum.j.& Ange.in dicto §.nouiſſimè. colum.ſi.Ex quibus dubium eſt , an coitus inter ſolutam , & coniugatum damnatus ſit dicendus? qua in re dubitat Dec.conſilio 311.& tamen Paul. de Caſt. reſpondit non eſſe hunc coitum damnatum,conſi.34.nume.4.in 2.volum.Alexan. conſi.139.in j.volum.Aymon conſi. 166. colum.j. & Soc. conſi.148.in j.volum.colum.2.ex eo,quòd hic coitus aliqua pœna per legem exteriorem minimè puniatur. l.j. C.de adul. Verum cum coitus hic ſit punibilis ex eo,quòd maritus vxori iniuriam irrogat, ſecundum Bald. in d.l.j. atque etiam lege Regia 24.ti.3. lib. j.in ord.Regijs certius exiſtimo hũc, coitum inter damnatos eſſe connumerandum.quod probat Ang.Aret.in d.§.nouiſſimè. col. ſi.poſt Matthe.ſ.& idem aſſerit Io.Bapt.in d.l.ſi qua illuſtris.fol.3. colum.2. & quamuis non diffitear , priorem ſententiam frequentius recipi, tamen hanc dicit Dec.veriorem eſſe , conſi.306.cui ſuffragatur , q coitus hic verè ſit adulterinus.ex l.j.C.de adul.Tho.& Caie.2.2.q.154.ar.8.quod conſtat ex diffinitione adulterij, cuius mentionem egimus par.j.huius operis.c.j.

17 His etiam concinit non inutilis, q.quid dicendum † ſit in coitu inter ſolutam,& ſacerdotem , aut ſacris inſignitum ordinibus contingentis.Et Matth. ab Afflictis in conſtitutio.Neapolita. titu.02. colum. 2. voluit hunc coitum pœna exterioris nullibi puniri , ac ſubinde prolem hinc ſuſceptam matri ſuccedere:quod falſum exiſtimo , adeo etenim odioſa hæc proles fuit ſemper canonibus , vt in Concilio Toletano nono,c.10.ſtatutum fuerit,filium natum ex coitu clerici,& fœminæ liberę,ſub ſpecie tamen matrimonij ſcienter contracti,ſeruum effici eccleſiæ Cuius canonicis,& Gratia.meminit in c.cum multæ.15.q.8. apud quem trib.locis tex.ille eſt emendandus.Nam dum legitur ſuper innocentia,oportet ſcribere, ſuper incontinentia,& dum habet idem Gratiani codex firmari, legi debet,reformari.Itẽ dum legitur,aliena pollutione, magis integrè conſtat ſenſus,ſi legatur,tali pollutione, quæ omnia reſtituenda ſunt ex ipſo cõciliorum codice. & ex Speculator.in tract.de concil.2.par.titu.46.Ex quo canone Roma.ſing.520.nimis largè notauit, filios clericorum eſſe ſeruos eccleſiarum, illum tex. dicens ſingu. eſſe: cum tamen illa conſtitutio de natis ex clericorum coniugio loquatur,ſicuti eam intellexit Abb.in c.ſi.col.de treug.& pace.ac Regia l.3.titu.21.par.4.addit tñ gl.in d.c.cum multæ.illud ſtatutum abrogatum eſſe,atque per deſuetudinẽ euanuiſſe.cuius meminit Abb.in d. col.ſi.& idem in c.cũ ſit.de fo.compet.nu. 15. Sed nihilominus ex eo conſtat, quam exoſa fuerit canonib. clericorum proles . Hic etiã coitus adulterinus appellatur à gl. communiter recepta in c.per venerabilem.qui filij ſint legit.in verbo, adulterinus.vbi Abb.nu.32. hanc copulam damnatã dici probat: idẽ Abb in c.innotuit. de electio. gl. in pragmat. ſanctio. tit.de concubinar.§.ipſas.verſ.arcere.arg.in c.cũ olim.de cleric.coniuga.notat idem Nicol.de Vbal.in tract.de ſucceſ.ab inteſt.4.ſpecie filiorum.Quo fit, vt ſecundum pręfatos Doct. matri minimè ſuccedat filius clerici in ſacris ordinib.conſtituti,ẽt ſi ipſa mater ſit ſoluta à lege coniugij,voti,alteriuſve vinculi. Quod & in ſpecie notat Bermondus Chouetonius in tract. de concubina. pag.356. Nec opinor id Regia l.Tauri,quæ 9.eſt ſublatum fuiſſe,ex Io.Lupi.ibi,nu.37.cum ex verbis,& mente eiuſdem legis conſtet , nihil hac in re diuerſum à iure veterẽ ibi ſancitũ. vetus etenim lex Regia 25.titu.3.lib. j. ordi.in eius procemio ſenſit idem, quod nos ex prędictis authoribus notauimus . [Tametſi Regia lex ſuperius adducta,3.titu.21. par.4.in vltima eius parte poſſit induci ad contrariæ opinionis probatione.Nam vt quidam opinantur, illic probatur,filium clerici, etiam ſacerdotis , matri ſuccedere poſſe , nec dici propriè natum ex coitu damnato , quod fortaſſis probabile multis videbitur , iure ſaltem huius regni.] Nec temerè diximus coitũ inter ſolutã , & conſtitutum in ſacris damnatũ eſſe,ſed,vt excluderemus coitum inter ſolutam fœminã, & clericum minorib.prędictum ordinib. etiam ſi is beneficium eccleſiaſticum habeat: non enim opinamur hãc copulam damnatam dici, ac ſubinde cenſemus liberos ex ea ſuſceptos, matri ſuccedere:tametſi contrarium iure Cæſareo,& regio probare nitatur Roder.Xuares in l.j.ti.6.lib.3.Fori. colum.pen. Imo Regia l.hos filios naturales eſſe apertius coſtat , quã iure cõi,ſm quod eos eſſe ſpurios Bal. cẽſet in l.parentes. ff.de in ius vocan.Ego verò ex his, quæ paulò ante de filijs naturalib. dixi , eos eſſe iure ciuili Romanorum notos cenſerem,non propriè naturales , nec oĩno ſpurios.

non

non enim verè ſpurij cenſendi ſunt hi, qui naſcuntur ex coitu, qui poterat coniugalis eſſe, nec item verè naturales, quippe qui nati ſint ex ea concubina, quæ licet domi cohabitaret, iure tamen ciuili minimè permitteretur: qđ Bart. cenſet in l. pènult. ff. de concub. quem in hac ratione ſequuntur, quos retulit hoc c. §. 2. nume. 5. verum ſi Pontificum ius in vtroque foro moribus receptum, Regia, & Taurina conſtitutione comprobatum conſideremus, hi filij verè naturales ſunt, ſicut apparet ex notatis ſuperius. §. 4. cui opinioni ſubſcribunt omnes, quos aduerſus Bart. d. nume. 5. citauimus. Mater autem filiorum clerici ſacris ordinibus præditi, ipſis filijs non poteſt ſuccedere, ſicuti nec ei filij ſuccedunt, ſecūdū Io. Lupi. in l. 16. Tauri. nu. 12.

Adijciam tamen hic ex præcedētium ratione eum coitum etiam dici damnatum, qui cum virgine, viduave ſtupro contigerit, quia punitur pœna legis exterioris. l. inter liberas. l. ſi vxor. ff. de adult. §. 2. Inſt. de pub. iudi. l. 2. tit. 19. par. 7. quod oſtendunt Ioan. Bapt. & Ange. Aret. in dictis locis; quam opinionem procedere tātum in virgine, aut vidua, quæ non ſit infimæ ſortis exiſtimat Bald. conſi. 26. vol. 3. Soc. conſi. 212. colum. 2. vol. 2. Lud. Goz. conſi. 21. colum. 2. & Aym. Sauil. conſi. 166. colum. 2. nam commiſſum ſtuprum cum vilibus non eſt punibile. l. quæ adulterium. C. de adulte. quę tamen in vilibus reſpectu morum loquitur, non in virginibus, aut viduis infimi generis. Quo fit, vt exiſtimem tutius eſſe, aſſerere ſtuprum non eſſe punibile, ſi committatur cum vidua inhoneſta, aut meretrice. l. ſi vxor. ff. de adult. cum vidua verò honeſta ſtuprum commiſſum punibile eſſe, etiam ſi infimæ ſortis ſit, vt notat Stepha. Bertrādus cōſi. 158. in 3. vol. alioqui anſa præberetur exercendi paſſim libidinem, atque vitiandi virgines pauperes, & infimi generis, honeſtas tamen. Nec me latet Aymon. conſil. 166. colum. 2. aduerſus præmiſſa velle coitum inter ſolutos, ſeu liberos à matrimonij legibus, & caſtitatis voto damnatum non eſſe, etiam ſi ſtupri vitio contingat. quod ipſe notat ex recondito ſenſu Bald. in l. eam, quam. C. de fideic. colum. 6. verſicu. & ſcias. cui minimè accedo. Ex præmiſſis tamen infero coitum inter liberum à lege coniugij, atque caſtitatis voto, & fœminas eodē pacto liberas, etſi plures ſint, non eſſe damnatum: neque enim punitur lege aliqua exteriori. Bar. in l. fin. colum. 2. ff. de his quibus vt indign.

Haſce verò dubitationes Ioanna Auguſta Caroli Cæſa
18 ris mater, lege Tauri 9. priſus explodit, ea etenim † deciſum eſt, coitum damnatum dicit eum, ex quo fœminę coeunti imminet pœna mortis naturalis à lege ſtatuta. Ex quo apertiſſimè infertur iure Regio filium conceptum à coniugato, & ſoluta, matri ſuccedere, quāuis ſpurius ſit: atque idem erit dicendum in filio nato ex virgine ſtupro vitiata, licet ſpurius ēt ſit ex legibus ciuilibus. Vnde lex illa 9. ad matris ſucceſſionē ſpurios, & naturales admittit, modò non ſint geniti ex coitu damnato pœna mortis naturalis, quo ad matrem.

At iure communi attēto infertur, filium à virgine, vel vidua vitio ſtupri conceptum, vel ex concubina ab altero domi retēta, vel à domina ex ſeruo proprio, ſpurium eſſe, nec matri ſuccedere: & tamen conceptionis tempore inter parentes contrahi poterat matrimonium. Secundò, deducitur iure Cæſarum non eſſe filium aliquem propriè ſpurium, qui matri ſuccedere poſſit, cū propriè ſpurius ex damnato coitu naſcatur: ſed id cōcedendum eſt, hanc maternam ſucceſſionem etiam proponi, atque deferri filijs, quos paulò ante ex lata ſignificatione ſpurios eſſe diximus, niſi probanda ſit opinio illa, quæ aſſerit coitum inter coniugatū, & fœminam ſolutam damnatū dici non debere, item illa, quæ aſſeri. copulam ſacerdotis, & fœminæ nec coniugatæ, nec religioſæ, nec conſanguineę inter damnatos minimè computari. His enim caſibus iure communi darentur filij ſpurij propriè, qui tamen non eſſent ex damnato complexu nati.

19 Quarta concluſio aſſerit. Fratres † naturales, ſeu ſpurios quocunque coitu genitos inteſtati ſibi inuicem ſuccedere, ſi vterini ſint. l. ſpurius. & l. 2. ff. vnde cognat. Filij enim naturales, vel ſpurij quocunque coitu geniti ſuccedunt cognatis, & ſic conſanguineis maternis. Ludou. de Sard. in trac. legitimationum. 3. par. de ſpuriorum ſucceſſione. ſi. q. hoc tamen non procedit in natis ex coitu dānato: hi etenim nec fratribus vterinis, nec cognatis inteſtatis ſuccedunt, ſecundum Ana. & Bologn. in eius additionibus, conſi. 95. & Matth. ab Afflictis deciſio. 96. Abb. cōſi. 50. in 2. vol. Dec. conſi. 311. colum. j. & Aymon conſ. 138. colum. 3. Hoc verò certum omnino non eſt, imò potius oportet dicere, non eſſe hic adhibendam iſtam diſtinctionem, ſed locum habere etiam in his fratribus hanc quartam concluſionem, vt optimè notat Corn. conſi. 21. in 1. vol. vbi aſſerit hanc opinionem communem eſſe, quam ſequitur Cur. Iunior. conſi. 123. & idem Corn. conſ. 234. col. pen. 4. vol. & Nicol. de Vbal. de ſucceſ. ab inteſt. par. 3. col. 4. quod probari videtur in d. l. ſpurius. non tamen ita efficaciter, vt cōtrariam opinionem conuincat, pro qua eſt eſt Reg. l. fin. titu. 13. par. 6. & idem probat Ang. Aret. in tracta. de teſtam. in verbo, nolens inteſtatus. col. 8. iura igitur cognationis naturalibus, & ſpurijs competunt, non iura agnationis. Vnde naturales, vel ſpurij ex parte patris cōiuncti ſibi, ēt inteſtatis, inuicē minimè ſuccedunt, ex recepta ab omnibus opinione in d. l. ſpurius. per text. ibi, notat Aymon conſi. 138. colum. 3. Dicta tamen Regia l. ſi. fratrem naturalem ex parte tantum admittit ad ſucceſſionē fratris inteſtati, qui fratres vterinos non habet: ex qua lege corruit glo. in l. 2. ff. vnde cogn. quam dicit ſingu. Abb. conſi. 50. col. j. 2. vol. Flori. in l. qui teſtamentum. ff. de probat. dicens duos fratres ex eodem patre conceptos à diuerſis concubinis diſtincto tempore in contubernio retentis, nec iura agnationis, nec cognationis habere: atq; ideo nō competere eis mutuam ſucceſſionem. notat idē Bar. in auth. quib. mod. natu. effic. ſui. §. ſi quis igitur. & Specular. tit. de ſucceſ. ab inteſt. §. j. verſi. quid de natis. nume. 29. Hoc enim iure Cæſarum locum habet, at iure Regio ſublatum eſſe conſtat. Fratres verò legitimi, & naturales, naturalibus tantum, vel ſpurijs præferuntur. argu. l. ſi qua illuſtris. C. ad Orfic.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Filij quicunque etiam ex damnato coitu concepti à parentibus ſunt alendi.*
2 *Filius quicunque, etiam ſpurius parentes occidens lege Pompeia punitur.*
3 *Ius alendi ſpurios pacto partium tolli non poteſt.*
4 *Alimenta filijs ſpurijs debita, lege aliqua tolli non poſſunt.*
5 *Legitima debita filijs an poſſit lege humana.*
6 *Leges ciuiles alimenta ſpurijs negantes, iniquas eſſe, & ideo iure canonum abrogari.*
7 *Alimenta liberis præſtanda ſunt perſpecta parentum, & filiorum qualitate, & conditione.*
8 *Nouus intellectus ad auth. ex complexi. C. de inceſt. nupt. & ad c. cum haberet. de eo, qui duxit in matr.*
9 *Filius tunc à patre alendus, quando non habet unde poſſit alimenta percipere.*
10 *Regia l. Tauri explicatur.*
11 *Filia naturalis vel ſpuria an poſſit à patre dotem exigere.*
12 *Dos à patre filia ſpuria data maioris tamen quantitatis, quàm lege licebat, qualiter ſit ad legitimam quantitatem reducenda.*
13 *Filij ſpurij an ſint à matre alendi, & educandi.*
14 *Filij ſpurij etiam ab heredibus parentum ſunt alendi. & quid de alijs ſucceſſoribus.*
15 *Alimenta filijs data an ad eorum heredes pertineant?*
16 *Nepotes ſpurij an ſint ab eorum auis, ſeu proauis alendi.*
17 *Alimenta quibus ex cauſis filijs negari poſſint.*

§. SEXTVS.

1 QVINTA principalis concluſio † præfatis optimè accedit, qua filios quocunque coitu etiam inceſto conceptos, à parentibus alendos eſſe profitemur, ex cap. cum haberet. de eo qui dux. in matr. ſed & hoc ratione probatur: decet etenim iure naturali hominem procreatum conſeruari atque ali, ne pereat: pater verò genitor fuit, & in eo amoris cauſa manet naturali iure: igitur alere tenetur ipſe pater filium. Præterea libe-

rea liberorum educatio iuris eſt naturalis.l.j.§.ius naturale.ff.de iuſt.& iur.c.ius naturale.j.diſt.natura aũt communis eſt legitimis & ſpurijs.l.hos accuſare.§.oib.ff.de accuſa.l.quiſquis.C.ad l.Iul.maieſt.Bal.in l.vnica.C.de confeſſ.nu.73.idem in c.j.§.naturales.ſi de feud.ſue.contro. inter

2 domi.& agna.vaſ.dicens† legẽ Pópeiá de parricidijs locũ ſibi vendicare,etiam in ſpurijs:ſequitur eum Alex.in l.ex facto.§.ſi quis rogatus.ff.ad Treb.nu.43.& Fortu.in tract.de vlt.fi.illa.7.ergo ius hoc naturale,qđ cogit parẽtes ad alẽdũ liberos,cõcerit liberis legitimis,& ſpurijs.Abb.in d.c.cũ haberet.Bar.in auth.ex cõplexu.C.de inceſt.nupt.

3 Hanc tñ quintá concluſionẽ intellige ita verá eſſe,† vt ius iſtud non valeat tolli vllo pacto partium.Speculat.in tit.qui filij ſint legit.§.j.verſi.ſed pone quidá.nu.12. Albe.in l.j.§.ius naturale.col.fi.verſ.ſed quæro.& ibi Bald.verſi.quæro quid ſit filius.ff.de iuſt.& iur.Bar.in l.ſi quis á liberis.§.parens.ff.de liber.agnoſ.Alex.in l.ſi cum dotẽ.§.j.nu.9.ff.ſolu.matr.idem Alexá.in l.alia.§.eleganter. nu. 12.eo.tit.etiam ſi pactum ſit iuratũ.Dom.in c. quãuis pactũ.col.2.de pact.in 6.& Fel.in c.ex reſcripto.de iurein.nume.12.

4 Secundò ex eadem ratione eſt hoc intelligendũ,nõ obſtãte lege municipali,aut cõſuetudine aliqua: † nõ.n.poſſunt humana lege alimenta tolli, quia iure naturæ debentur.Abb.in c.fi.de cõſu.nu.22.à quo nullus diſcrepat ſecũdũ Roch.1.Curt.ibi.fol.paruo.45.col.3.Vnde infert intellectus illius ſniæ, qua paſſim Doc. ꝓfitent legitimá partẽ in bonis parentũ filijs iure debitá, lege municipali,aliave tolli poſſe,cuius author fuit Dinus in regu.indultũ.de reg.iur.in 6.quem ſequitur Bar.& Imol.in l.Titio.§.Titio genero.ff.de condi.& demonſtra.alijq́; plures,quos referunt Imol.& Alex.in l.quod de bonis.§.ſi ff.ad l.Falc.Dec.in l.iura ſanguinis.ff.de reg.iur.idem Dec.conſil.19.nu.5.qui hanc opinionem fatentur eſſe communem,tradit latẽ Alc.in tract.de præſumpt.regu.j.præſump.8. Eſt enim hoc intelligendum,quatenus legitima non eſt ad alimenta neceſſaria,ita vt alimenta nequaquam tollantur.

Ex quo ſubinfertur non oino reijciendá fore opinionem illorum,qui ex aduerſo exiſtimãt,legitimá lege,ſtatutove diminui poſſe,tolli verò totam non poſſe:quá aſſeruit Rota antiqua.476.& Noua.18.Sbc.cõſi.30. colum.j.& conſi.150.j.vol.Vincen.Hercul.q.2.ad primum.Iaſ.in l.quoniam in prioribus.C.de inoffi.teſt.dicens eam eſſe cõmunem.idem Iaſ.in l.ſi pater.nu.21.C.de inſt.& ſubſt.Dec.conſi.106.nu.4.Roder.Xuares in l.9.tit.5.lib.3. Fori.2.limi. Hæc enim procedit,vt diminui poſſit vſque ad quantitatem alimentis neceſſariam:tolli verò prædicta quantitas

5 non poſſit.† Hinc manifeſtiſſimè deducitur , legitimam poſſe lege tolli,rurſus diminui poſſe,totam verò tolli nõ poſſe,ſi intelligamus legitimá lege,vel ſtatuto totam poſſe tolli,non tamen alimenta, quod ex Bald. colligere facilè eſt in l.j.§.ius naturale.ff.de iuſtit. & iur.col.fiu. Nec mihi placet opinio quorundam dicentium , legitimam parentibus debitam tolli omnino poſſe,etiam ſi Franc.à Ripa.eam dicat communem eſſe,lib.j.reſponſ.c.7. Ex pietate.n.naturali iure parentibus alimenta ab ipſis filijs exhibenda ſunt.Quo fit,vt Solonis lex in Chriſtiana, ac benè inſtituta Repub.minimè ſit recipiẽda:qua qdẽ ſtatuit, genitos è meretricibus parentes alere non tenere. cuius meminit Plutar.in Solonis vita,quamq; Romani admiſere in duodecim tabularum legib.titu.3.ſi quidem lex illa pietati refragatur,q́ parentib.referri debet. eodẽ.n.iure naturali tenentur filij parentes alere,quo ipſi parentes filios alere debẽt.l.ſi quis à liberis.§.parẽs.ff.de liber.agno. probat doctiſſimè Alfonſus à Caſt.lib.2.de iuſta hæret.punit.c.vlt.meritò diſſentio à Bart.qui in d.§. parens.dixit filium parentes debere alere,non iure naturali,ſed ratione naturali:ita intelligens iuriſconſultum in d.§.parens. dicentem ratione naturali parentes à filijs alendos eſſe.

Ex hac ſecunda principali interpretatione infert primò legitimam lege,vel ſtatuto tolli prorſus poſſe,eo caſu,quo filius habeat bona,vñ poſſit optimè ſeipſum alere,ac ſibi aliméta exhibere,vel ex artificio ſibi ipſi valeat neceſſaria acquirere.Panor.in c.Raynutius.de teſt.nu.12. Io.Lup.in cap.per veſtras.3.notab.§.4. in princ.de donat. inter vir.& vxo.Io.Ciriet.in tracta.de primogenitur.lib.2.c.16.vbi hanc eſſe communem opinionem aſſerit.

Secundò infertur ſtatutum,quo cauet patrem minimè teneri alere filiũ maiorẽ decẽ & octo annorum , iniuſtũ, atq; inualidũ eſſe,vti exiſtimat Anch.in c.j.de cõſt.11. qõ.prin.Io.Baptiſt.i l.oẽs populi.ff.de iuſt.& iure.io.10.col.4.

Tertiò ſubinfertur filiũ à patre alendum eſſe,etiáſi vxorem abſq; licẽtia patris duxerit ſine dote , modò honeſtá duxerit:tradit Dec.conſi.151.col.pe.Imò nõ tñ filio , verum & eius vxori debere patrẽ alimenta exhibere,ꝓbat Io.Crot.i l.ſi cõſtãte.2.lectione,pen.& fi.col.ff.ſolu.matr.

Quartò deducit ex his licitè poſſe quem, ex Regia tamen permiſſione,& licentia, primogeniũ bonorũ ſuorũ conſtituere in liberis maſculis,maioribus natu,modò cęteris indigentibus liberis alimenta præſtentur. ita Io.Lup.in d.3.notab.§.21.etiam in iudicio interiori animæ; tametſi in hoc vlt.dubius ſit, idem Io. Lup.eo.3 . notab. §.26.& Io.Ciriet.in ſecũdo lib.de primogen.c.15.atque ex hac rõne cenſuram patiuntur aliquot ex his , quæ notat Xuares in d.2.limitatione.Quibus adde And.Tiraq.de primog.q.4.& trib.ſequẽtib.latè hac de re diſputãtẽ.Qui in ſpecie tradit.q.4.num.33. alimenta præſtanda fore à primogenito cæteris liberis,etiamſi conſuetudine vel lege aut principis reſcripto id cautum non ſit. Quod & Hoſt. Io.And.& Panor.in c.licet. de vot.aduocarunt. Sed & licitá eſſe hanc primogeniorũ inſtitutionẽ abſque vlla peccati labe,probat Dom.Soto,lib.4.de iuſt.& iur. q. 5.arti.j.

Quinto,infero alimenta his filijs,quos ſpurios appellamus , deberi etiáſi eorum pater ea pſtari prohibeat in teſtamento.Bal.in l.id,quod pauperib.C.de epiſco.& cleri.verſ.vlti.quæro.& Xuares in l.j.tit.6.lib.3.Fori.verſ.notandum.poſt Dinum conſil. 9. qui pulchrè reſpondit patrem in teſtamento non poſſe filium priuari alimentis hac conditione,ſi cum fratrib.cohabitare noluerit.

6 Tertiò,principaliter intellige hæc alimenta iure † pótificio præſtari.c.cum haberet. de eo qui dux. in matr.iure aũt ciuili Cæſarũ, ſpurijs filijs alimẽta denegant.auth. ex complexu.C. de inceſt.nup.auth.qb.mod.natur.effic.ſui.§.fi.Specular.tit.qui filij ſint legit. §. j.verſ.quid de natis.Prep.in d.c.cum haberet.Aret.conſi.48.Imol.in l.ex facto.§.ſi quis togatus.5.col.ff.ad Treb.& Fel.in c.eccleſia S. Mariæ.de conſtitutio.nu.45. Ego tamen ex tex.in d. auth. ex complexu.ius ciuile procedere exiſtimo in filijs natis ex inceſtu,coituve damnato:cæteris enim ſpurijs non denegat ius ciuile alimenta. Ius verò Põtificium etiam his, qui ex damnato coitu ſunt concepti,alimenta exhiberi iubet:eritque eiſdem filijs facillimum ea obtinere , etiá refragante iure Cęſareo,cum peti alimenta poſſint apud iudicem eccleſiaſticum,etiam a laicis,qui coram eo conueniri hac ratione poſſunt.Bar.in l.ſolent.ff.de alimen. & cibar.legat.Io.Lup.in c. per veſtras.ſecund. no ab.nu. 19. Eſt enim cauſa alimentorum pia, & ideo diebus feriatis tractari poteſt,ſicuti notat Alex.in l.j.col.9.ff.ſol.matr.

Cæterum illa Conſtãtini lex, quã[fortaſſis quo ad iſtá alimentorum denegationem] Iuſtinianus approbat in authen.quib.mod.natur.effi.ſui.§.fi. his filijs alimenta negãe nimis rigida, & crudelis eſt: nam & Theodoſius Imperator leges a Conſtantino latas circa filios illegitimos aſperas appellat in l.2.C.de natur.liber.4.lib.Codicis Theodoſiani.Quo fit,vt conſtitutio Romanorum Pontificũ alendis filijs,etiam natis ex damnato coitu , in foro ſeculari excluſo iure ciuili ſeruanda ſit.gloſ. Card. & Abb.in d.c. cum haberet.Abb.conſi.515.& conſi. 50. 2. vol. Fortu. in tract.de vlt.fine, illatio. 7. Corſet.in reperto. verbo,alimenta.2 . colum.ſenſit Barto. in d.authen. ex complexu. Alc.lib.4.parerg.c.5.quam opinionem communem eſt teſtatur Aret. in principio, Inſt.de iure natura.gentium & ciui.col.fin.Dec.in cap.clerici.de iud. 2. col. Ripa in rub. de verb.oblig. in fi.idem Ripa in l.ſi vnquam. C. de reuocan. dona. quæſtio. 27. Ioan.Lupi. in cap. per veſtras. de dona.inter vir.& vxor.3.nota.§.9.num.14.Ioan.de Neuizanis in Sylua nup.lib.3.num.25.Carol.in Alexan. conſil. 74. volum. 3. litera B.cui ſententiæ conuenit Regia l. 10. Tauri.Ex quo ego infero etiam Regio iure , patrem , qui filio ex inceſtu nato tenetur alimenta dare , poſſe eidem quintam bonorum partem relinquere alimentorum titulo h-

lo h-

lo, licet ipſe pater legitimos liberos habeat. contra Io. Lupi.in l.9.Tauri.numero 50.

7 Quartò, intellige principaliter præfatam concluſioné, vt † alimenta præſtentur his filijs, iuxta parentũ facultates, & perſpecta ipſorum filiorum qualitate: vbi conſiderandum eſt quo pacto deceat ali illum filium ſpurium.gl. in l.Nepos Proculo ff.de verb.ſigni.verſ.dignitate. quam dicit ſingu.Iaſ.in §.fin.Inſt.de actioni.colum.j.& in §.item Seruiana.eod.tit.nume.64.commendat Alexan.in l.ſi maritus.ff.ſolu.matr.dicens alimenta quæ miſerationis cauſa præſtantur, prꝫſtanda fore circumſpecta perſona illius cui exhibenda ſunt.optimus text.in l.ſed & ſi quid.§.ſufficienter.ff.de vſufruct.notat Imol.in l.Neſennius.§.fin.ff. de re iud.ſequitur Aret. conſil.18.colum.penul. Vnde in præſtandis alimentis, quę miſerationis, ac pietatis cauſa debentur, dignitas illius, cui pſtanda ſunt, eſt attendẽda: tametſi Bald.in d.l.ſi maritus.dixerit iſthæc alimenta iuxta neceſſitatem victus eſſe cenſenda, minimè attenta perſonarum dignitate: ſequitur eũ Io.Lup.in d.c.per veſtras. 3.notab.§.24.nume.3.Chaſſane.conſi.39.nu.55.

8 Ex his tamen non inelegans patet interpretatio † cap. cum haberet. nempe vt viuendi neceſſitas in alimentis, non indignitas perſonarum ſit conſideranda: quod expedit à ſuis principijs perpendere: natura enim quæ naturali alimenta debent, quatenus vitę ſubueniatur.c.paſce.86.diſtinct.l.necare.ff.de liber.agnoſc.addidit ius humanũ neque iniuria alimenta præſtari debere iuxta dignitatem, & ſtatum illius, cui prꝫſtanda ſunt, vt conſtat: igitur Baldi opinio non poteſt recta ratione defendi. Sed oritur hinc concordia noua inter ius canonicum, & ciuile, qua apparet à iure canonico filijs, etiam ſpurijs alimenta deberi à parentibus, iuxta filiorum dignitatem.per cap.cum haberet.de eo, qui duxit in matr.at iure ciuili filijs comprehenſis in dicta authent.ex complexu.alimenta deberi, quatenus vitę ſubſidio ſint ſatis, ne fame, aut frigore pereant: non tamen illa, quæ attẽta filiorum dignitate ſunt neceſſaria: ſiquidem lex ciuilis alimenta negari potuit, quæ iure naturali non ſunt neceſſariò exhibenda: quibus mirè concinit Regia lex Partitarum, quam in vndecimo intellectu citabo. Igitur plurimum conducit iudicis arbitrium in his alimentis diffiniendis. Sed & Regia l.10.Tauri permiſit patri titulo alimentorum quintam bonorum partẽ deſignare his filijs, quibus alimẽta dare tenetur. Quę quidem pars ſi ſufficiens non ſit, vitæ ſubſidio neceſſario erit augenda: ſi verò excedat illam quantitatem, quæ dignitati filiorum conuenit, minimè diminuetur, auctore Ioan. Lup.in d.c.per veſtras.3.notab.§.24.in fi [nu.10.quo in loco poſteriorem huius interpretationis partem apertè probat, priorem verò numero 7.non admodum obſcuris verbis ſenſerat.]

9 Quintò, † quamuis filios à parentibus alendos eſſe, iure cõſtet: id tñ locũ hẽt, ſi filius non hẽat patrimoniũ, neque arte aliqua præditus ſit, vnde poſſit ſibi alimẽta capere: ſecus ergo ſi is filius valeat ſe ipſum alere.l.ſi quis a liberis.§.ſed ſi filius.ff.de liber.agnoſ.Ant. & Abb. in d.c.cũ haberet.3.col.Bapt.de S.Seuerino in l.ſi qua illuſtris.C.ad Orfic.col.pen.Soc.conſil.121.num.47.in 4.volu. Laurent. Calca.conſi.59.Dec.conſi.576. Niſi dedecus ſit filio artem illam exercere: qđ pdicti Doct.ſentiunt, & Io.Lup.in d.c. per veſtras.3.notab.§.23.num.6.Abb.in c.2.col.2.de conuerſ.infide.probat Regia l.6.tit.19.par.4. Id etiam hac in re certiſſimum eſſe opinor patrem huic iuri alendi liberos minimè ſatisfacere, ſi id curet, & agat, vt filius recipiatur in aliqua domo hoſpitali, in qua pauperes publicæ aluntur: indecens enim eſt eum filium in domo publicæ hoſpitali conſtituere: quod ſenſit Bal.in l.vnica.§.ſed ſcimus.C.de Lati.liber.tollend.quem Præpo.ſequitur in d.c. cum haberet.Anto.Burgenſ.in c.j.de emptio.& venditio. colum.penul.& Ioã.Lup.in d.§.23.nu.9.dicentes eum, qui alterum tenetur alere, huic obligationi ſatisfacere, ſi curet illum recipi in domo pauperum, niſi indecẽs ſit, eum in loco illo alimẽta percipere: vnde apertè ſequitur, qđ nos aſſerimus: non enim video decere filium, nec patrẽ, in domo publica pauperum ali ipſum filium.

10 Nec illud eſt prætermittendum, lege aliqua † diffinitè certam quantitatem, quam titulo alimentorum liceat patre filio relinquere, et ſpurio, poſſe patrẽ illã quantitatẽ eidem filio legare, quamuis ipſe filius habeat patrimonium, vel bona, ex quibus valeat ſeipſum alere, [cui opinioni ſuffragari videtur,] qđ pulchrè notat Aymon cõſ. 199.[nu.10.verſi.non obſtat] Ex quo non vulgaris aperitur interpretatio l.9.ac 10.Tauri. quib. pater poterit filio illegitimo iure alimentorum legare quintam bonorum partem, etiam ſi is filius ditiſſimus ſit.[fateor tamẽ, dubiã eſſe hanc interpretationem, atque ideo admoneo, ea de re amplius deliberandum fore, in eo filio, qui ſpurius ſit, & nihil, niſi iure alimentorum capere põt. Aymõ etenim de illo ſpurio tractat, qui ex operis ruſticis ſe ipſum alere poterat. Cui libenter ipſe addiderim, obſeruandum eſſe in hac quæſtione non ſolum quib. ex operis, aut qua induſtria filius ſpurius alimenta poſſit ſibi ſuppeditare; ſed & patrimonij, & bonorũ conditioné, num ex illis tuta ſit futurorũ alimentorum ſpes, certumve ſubſidium.]

11 Sextò, ex his infertur † patrem teneri ad deſignandam doté filiæ ſpuriæ, ſicuti ad eam alendam: quod Bar.voluit in d.authen.ex complexu.Abb.in d.c.cum haberet. & eſt communis opinio, teſte Ioan. Bapt. de ſancto Seuerino in d.l.ſi qua illuſtris.colum.penul.not.Bal.in l.ſed nec mater.C.de iure doti.Bar.in l.fin.§.ſi à ſocero.ff.de his, quę in fraud.credit.idem in l. Mæuius.§.duob.col.antep.ff.de legat.2.Mattheſ.notab.147.Bar.in l.ſi.colom.2.ff.de his, qui, vt indignis.Ioan. Lup. in d.c.per veſtras.3.notab.§.9. & §. 23.Bald.Nouel.in tract.de dote.6.parte.priuileg.26.Ioan. Campe. de dote. prima par. quæſtio. 17. Socy.in l. j.numero.25.ff.ſolu.matrimo.vbi Aret.colum.5. ſcribit hunc ſextum intellectum ſeruari in praxi, & aſſerit communẽ eſſe Franciſcus de Ripa ibi, nume.65. Sed procedit iuxta quantitatem pro alimentis debitam, ex ratione, quam pdicti Docto.adducunt, atque poſt eos Enerardus in centuria locorum, cap.29.notat in hac ſpecie Curt.Iun. conſi. 37.colum.fi.quamuis Alex.in d.l.nume.8.voluerit patrem non obligari ad conſtituendam dotam filiæ ſpuriæ: pro quo facit l. vxorem.§. paterg. ff.de legat. 3. Cui tamen reſpõderi poteſt eam legem locum habere, quando filia habet bona, ex quibus poſſit ſibi dotem cõſtituere, vt expreſſim præter alios intellexit Fortu.in tracta.da vlt.fine, illatio.9. Hinc probanda eſt deciſio Præpo.in c.j.§.ſimiliter.de capi Conrad.in feudis, dum dicit, pręmiſſa lege vel conſuetudine, qua ſubditi alicui Duci, Comiti, vel Marchioni, aut Regi, teneantur dotem filiabus domini exhibere, eos debere nõ tãtum id agere erga filias legitimas, ſed & erga ſpurias, quem ſequitur Chaſſa.in conſuetud. Burgun.rub.8.§.5.nume.38.

12 Verum, ſi pater † excedat iuris metas in aſſignanda dote filiæ ſpurię, ab eius legitimis hæredibus ille dotis exceſſus eſt exigendus matrimonio ſoluto, non eo conſtante, ne filię maritus eludatur, qui oneroſo titu. poſſidet dotẽ.Bar.in l.fin.ff.de his, quę in fraud.credito.quod eo caſu procedere põt, quo maritus tpe cõtractus ignorabat, ei vxorem ſpuriam eſſe, alioqui Bar.opinio falſa foret: ſiquidem etiã matrimonio conſtante poſſet illius dotis exceſſus peti, vt notat Ioã.Lup.in d.c.per veſtras.3.notab.§.24. nu.3.ac Io.Franc.de Ripa in l.j.ff.ſolu.matr.nu.97.poſt Cuma.in d.l.fi.& Nicol.de Vbal.in tract.de ſucceſſ. ab inteſt. 4.ſpecie filiorum. fol.6.col. j. Quin & aduerſus Barto.eſt optimus tex.in Regia l.26.Tauri: qua probatur dotẽ inofficioſam à fratribus poſſe exigi ex ea parte, qua ſit inofficioſa, etiam matrimonio conſtante: qđ iure cõi Pau. Caſ. adnotauerat in l.vnica.C.de inof.do.quã ſequit Io. Lup. in d.3.notab.§.21.dicens ita in Pinciano prætorio indicatum fuiſſe, priuſquã lex Regia ſtatueretur. Tametſi idẽ Io. Lup.in d.§.24.opinionẽ Bar.aſſerat eſſe communẽ, ex eo quòd dotis titulus marito ſit oneroſus. gl.in l.donaturus. ff.de cond.cauſ.dat.ibidem recepta cõiter.Bar.in l.ſi conſtante.ff.ſolu.matr.nu.67.Bald.in l.hac edicta.1.col.3.C.de ſecund.nupt.Iaſ.in l.Neſennius.3.notab.ff.de re iud. text. in l.vnica.verſic.lucratiuas.C.de impo.lucrat.deſcriptione.lib.10.Regia l.17.Tauri.latius Andr.Tiraquel.in l.ſi vnquam.C.de reuocan.donat.in verbo, donatione.nu.172. ſed licet dos marito detur pro oneribus matrimonij mi-

nuſtrandis,

niſtrandis, non ſequitur confeſtim, maritum dotem coo ſequi omnino tit. oneroſi cootractus, quia ratione conin gij tenetur vir vxorem alere. Vnde dos marito promiſſa nec defertur verè gratia lucri, nec omnino contractus oneroſi conditionẽ ſequitur, alioqui mille fraudibus locus eſſet in dotalibus inſtrumentis.

13 Septimò, principaliter ad hanc rem attinet † alendos eſſe liberos, à matre primo ætatis triennio: poſt illud verò à patre. gl. in d. c. cũ haberet. & in l. nec filium. C. de patr. poteſt. & in c. fin. de conuerſ. infide. mater etenim cogitur proprium lactare filium, vt ſcribit diuus Gregorius in reſponſionibus ad Auguſtinum Anglorum epiſcopũ. cap. 10. ex quo id notauit Grati. cap. ad eius verò 5. diſtin. modò noo ſit ita pauper, vt lactando filio minimè vacare poſſit. Azo. in Summa. C. de patr. poteſt. quem ſequũtur Bald. & Pau. in l. alimenta. C. de neg. geſt. Abb. in d. c. fi. colum. 2. Barto. in tracta. de alimentis. & Præpo. in dicto cap. ad eius verò. probat Regia l. 3. titu. 10. par. 4. addunt tamen præfati Doct. idem eſſe in caſu, quo mater nobilis eſſet, cui iuxta mores patrios dedecus foret ei lactare ꝓprium filium, vel ſi careret lacte: his enim tribus caſibus infans tradendus eſt outrici patris expenſis, vel cogendus eſt pater matri pauperi alimenta præbere, quo filium poſſit proprijs vberibus outrire. Verum ego ob quamcũque nobilitatem minimè excuſarem fœminas à lactandis proprijs filijs, nec opinor etiam Reginis id eſſe dedecus, ex Phanorino apud Aulum Gell. lib. noct. Attica. 12. cap. j. & Macrob. lib. 5. Saturna. c. 11. & Plutarc. in lib. de liber. educand. fol. 2. & Aug. in enarratione Pſalmi 49. pulchrè & vberrimè Tiraquel. in tracta. de nobilit. cap. 20. numero 76. Nec tameo fœminas proprios lactare filios detrectantes mortalis criminis reas iudicarem, ſi in eligenda nutrice, atque alendo filio curam huic negotio conuenientem impenderent, quod ipſe Plutarchus admonet. hic etiam illud addendum eſt, poſt triennium adhuc matrem cogendam eſſe, alere filium, ſi pater pauper ſit, atq; id agere nequeat: ita Abb. in d. cap. fin. 2. colum. Regia l. 4. tit. 19. par. 4. Sed & idem Abb. in d. cap. cum haberet. probare conatur, onus alendi filios illegitimos pariter matri, ac patri incumbere nulla ętatis conſtituta differentia, quod apud me eſt dubiom.

14 Octauò conſtat ex præmiſſis † filios etiam ſpurios non taotum à parentibus alendos fore, ſed etiam ab eorum hæredibus, optimus text. in auth. licet. C. de natur. liber. Bapt. in d. l. ſi qua illuſtris. col. penul. Abb. cooſi. 115. 2. vol. Mattheſ. notab. 148. Soc. cooſil. 161. ſecundo vol. 2. colum. idẽ probat text. in l. ſi quis à liberis. §. item reſcripſerunt. ff. de liber. agn. vbi Barto. adnotauit filium ſpurium alendum eſſe à monaſterio, quod eius pater fuerat ingreſſus, tanquam à patris hærede. Hinc etiam ſcribit Ripa in l. ſi vnquam. C. de reuocan. dona. q. 27. donatarium omnium bonorum officio iudicis cogi debere, filios dooatoris, ẽt ſpurios alere. Non tamen tranſit hoc oons alendi liberos ad eum, qui iure emptionis ſimiliſve contractus bona patris obtinuit, cum nullũ hic detur hypothecæ ius: qua in re allucinatur Durantes Gauldenſis in lib. de arte teſtand. titu. de lib. inſt. caut. 17. diceos bona parentum eſſe ſubdita hypothecæ ꝓ alẽdis liberis: atq; ideo eorũ emptores ad hæc alimẽta teoeri, per l. 2. ff. de alimẽ. legat. hoc enim falſum eſt, quia l. 2. quam ipſe citat, locum ſibi vendicat in bonis, quæ expreſſim deſignantur in teſtamentis, vel in contractibus ad alimenta alicui exhibenda, vti Bar. ibi notat. & probatur in l. Lucius. vbi idem Bart. ff. eo. tit. Roma. conſ. 388. optimè Hier. Gigas in tract. de penſionibus. q. 51. his accedit, quod Ioã. Gallus ſcribit. q. 122. vxorem cui maritus alimẽta exhibere tenetur, nequaquam ratione alimentorum agere poſſe aduerſus poſſeſſores iure emptionis bonorum, quæ mariti fuerunt.

15 Nonò eſt aduertendum, † alimenta, quæ à parentibus filijs ſpurijs leguntur, vel traduntur, ad filiorum hæredes non pertinere. Bald. in l. eam, quam. numero 41. C. de fideicommiſſ. non enim ratione alimentorum, quia cum vita finiuntur. l. cum. hi. §. ſi vni. ff. de tranſact. l. dominus. §. fin. ff. de vſuſruct. non ratione proprietatis, quia illa filijs ſpurijs à patre relinqui non poteſt: igitur nullo iure ad filiorum hæredes expectant bona illa, quæ pater eis pro alimentis legauit, ſeu aſſignauit. idem notat Bapt. in d. icta l. ſi qua illuſtris. colum pen. Vnde ſi filij ex fructibus rei ad alimenta deſignatę ali poſſunt, illius rei dominium mortuis filijs ad patris hęredes redit, vt exiſtimat Ioan. Lupi. in cap. per veſtras. 3. notab. §. 54. nume. 4. vbi nume. 7. dubitat de ſententia Baldi, qui in l. j. §. ius naturale. ff. de iuſti. & iur. dixit, alimenta, quæ iure filijs legitimis dantur ex eo ꝙ lege municipali, aliave ratione priuentur legitima, non tranſire ad hæredes. Sed à Bal. recedit Rodericus Xuares in l. 9. titu. 6. lib. 3. Fori. 2. limit. colum. 17. quia hæc alimenta omnino ſubintrant locum legitimæ, lege, vel primogeoij iure ſublatæ, quibus ſuffragatur id, quod Bald. Paul. & alij ootant in l. cum hi. §. ſi vni. ff. de tranſactionibus. dicentes fundum ad alimenta legatum ei, cui proprietas illius legari poterat, ad hæredes legatarij tranſire, quæ opinio communis eſt, vt fatetur Paulus de Monte Pico in l. Titia cum teſtamento. §. Titia. ff. de legat. 2. col. 2. Tho. Ferra. caute. 2. licet an his diſſentiat Carol. io Alexan. conſi. 223. volum. 2. Imò ſi res ad alimenta ſpurio filio relicta in æſtimatione proprietatis non excedit quantitatem alimentis neceſſariã, ad hæredes filij tranſire: eandem rem nititur probare Rodericus Xuares in l. j. ti. 6. lib. 3. Fori. verſi. ſecundum eſt. Verum hæc omnia apertius ſunt lege Regia expedita, cum in conſtitutione 10. Tauri. ſit ſancitum, quintam bonorũ partem, quę iure alimentorum filijs competit & relinquitur, ad filij etiam ſpurij hęredes tranſire.

16 Decimò, adnotandum eſt non † tantum patrem, aut matrem adſtrictos eſſe hac obligatione alendi liberos illegitimos, verũ ẽt auos, ac proauos, cæteroſq; his maiores, ſi nec pr̃, nec mater filios alere poſſit. Eadẽ etenim ęquitatis ratio in his viget. quod Abb. not. in d. c. cũ haberet. fi. col. Soc. conſi. 161. volum. 2. ſentit Barto. in l. pen. ff. de liberis agnoſcendis. Cynus in l. 2. C. de alendis liberis, Nec oberit Regia l. 5. titu. 19. par. 4. dicens filios ſpurios alendos eſſe à matre, auo, & proauo materni generis, quia lex illa iuris Cæſarei rigorem ſequitur.

Vndecimò, præter ea, quæ ad huiuſce rei cognitionẽ
17 adduximus, illud erit conſiderandum, hæc † alimenta filijs negari poſſe ex his cauſis, quæ iuſtè à iure cenſentur, vt filius exhæredari poſſit à parentibus glo. ab omnibus recepta in d. cap. cum haberet. & in l. ſi quis à liberis. §. idẽ iudex. verſi. detulerit. ff. de liber. agnoſcendis, quam dicit ſing. Franciſ. Crem. ſing. 19. Ferrar. in reg. iura ſanguinis. ff. de reg. iur. Gerard. à Petra Sancta ſing. j. & Carol. in conſuetudine Pariſienſ. titu. j. §. 30. in princ. huius etiam ſententiæ fuerunt aſſertores Bar. in l. Diuus. ff. ad legem Pompeiam. de parricid. Iaſ. in l. ius ciuile. colum. penul. ff. de iuſt. & iure. & Ioan. Lupi. in capitu. per veſtras. tertio nota. §. 5. & §. 13. quod probatur Reg. l. 6. titu. 19. par. 4. Quę quidem lex in fine vnum addit memorabile, nempe ex dictis cauſis alimenta negari poſſe: noo tamen ea, quę ſunt pręcisè neceſſaria in ſubſidium vitę, quod ego intelligerem, niſi in eã ingratitudinis, propter quam filius eſſe morte dignus: tunc etenim non eſſet inique, filium priuari etiam his alimentis, quorum indiget ad ſubſidium vitę, ne pereat.

Duodecimò ſolet dubitari, an filij illegitimi vti poſſint inſignib. paterni, aut materni generis, quod Chaſſ. tract. in Glorię mundi cata. par. j. & par. 11. conſiderat. 15. Explicat etiam hac in re Franc. Balb. in tract. pręſcrip. 4. par. princ. q. 98. an hi filij bona parentũ, quorum ſunt incapaces, longi temporis poſſeſſione valeant vſucapere.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Nominatio filij an efficiat eum legitimum, quando fuit à patre ſolenniter facta.*
2 *Nominatio filij ad eum efficiendum legitimum, an exigat quod pater profiteatur ſimul eſſet*
3 *Nominatio filij, abſque eo quod hæres inſtituatur, eum reddit legitimum.*
4 *Oblatio curia filium naturalem legitimum efficit.*

§. SEPTI.

§. SEPTIMVS.

SVPEREST nunc tractare quibus modis proles illegitima efficiatur legitima: q̄d ante nos alij peculiarib. libellis aggreſſi fuere: fortaſſe tñ poſtvaria, atq; numeroſa à noſtris Doct. hac in re nõ inutiliter ſcripta, & hic noſter labor ſpernẽdus nõ erit.

1 . Primum equidem † filius naturalis legitimus efficitur, ex eo quòd pater eum proprium filium eſſe fatetur in inſtrumento publico, teſtamento, ſcriptura ve priuata, triũ virorũ fide dignorum teſtimonio ſubſcripta. auth. ſi quis, C. de nat. lib. & in authen. vt liceat matri & auiæ. §. ad hoc autem. coll. 8. gloſ. in authen. quibus mod. natu. effi. ſui. §. ſi verò is qui ſolummodo. in verb. principis. ea ratione, q̄d lex ciuilis præſumat patrem profitentem aliquem eſſe proprium filium, cõcubinam, ipſius filij matrem, vxorem accipere, ſicuti Ange. & Salyc. fatentur in d. authen. ſi quis. Barto. in diſp. 11. ad finem. Lud. de Sardis in tract. de legit. fol. 8. Nicol. de Vbal. in tracta. de ſucceſ. ab inteſta. 6. ſpẽ filiorum. 2. modo legitima. & Iaſ. in l. neque profeſſio. C. de teſtamen. 2. colum. Nic. Boer. deciſ. 240. nu. 16. & Cæpola caut. 248. Alioqui lex ciuilis ex hoc non cenſeret fratres huius nominati, vtrinque coniunctos, etiam legitimos eſſe: quod in dictis iuribus expreſſe cauetur, & adnotauit glo. vbi Bald. in l. 2. C. quibus res iudi. non nocet Alexan. in l. ſæpe. ff. de re iudi. num. 51. Imò eſſe hanc præſumptionem iuris, & de iure voluit Iacobus de bello Viſu in d. §. ad hoc autem. ſed licet procedere poſſit eius opinio, quo ad hæreditatem ipſius parentis, ex Præpo. in cap. per tuas. qui filij ſint legit. colum antepenult. Anto. tamen de Roſell. dubitat de ea in tract. legit. c. fi. col. pen. & Nico. de Vbal. in d. 2. modo legit. nam & contrarium voluit Barto. conſil. 120. cuius opinio verior videtur, & magis applaudens Doct. in hac q. citatis. & Boer. d. deciſ. 240. nume. 17.

Ex quibus infertur primò, hanc legitimationem non induci ex præfata nominatione, caſu, quo à matre dicta nominatio procederet: non enim præſumitur conſenſus coniugalis ita facilè in ipſo viro ex nominatione fœminæ, ſicuti in ipſa fœmina & concubina ex viri nominatione. Ange. in d. authen. ſi quis. quem Cremenſis ſequitur ſing. 161. & Cæpola caut. 248.

Secundò infero eandem legitimationem non procedere, q̄n ipſa concubina temporis nominationis aliud contraxerat matrimonium, vel ipſe pater aliam vxorem acceperat, eamque haberet. Sali. in d. authen. ſi quis. text. optimus ſic intelligendus in c. per tuas. qui filij ſint legit. Et præ cæteris hoc ipſum probat Lucas de Penna in l. 4. colum. 4. C. de his qui ſpontè pub. mu. ſube. lib. 10.

Tertiò infero p̄dictã legitimationem eſſe intelligẽdã, ſi mater eſſet honeſta fœmina, alioqui non eſſet tutum hunc matrimonij conſenſum præſumere. Bart. conſi. 120. Bald. in l. 2. colum. 2. C. qui res iud. non nocet. Iaſ. in d. l. neque profeſſio. Gerard. ſing. 60. contra Præpo. in dicto cap. per tuas. Nec placet diſtinctio, quam in hac quæſtione tradit Nic. Boer. in dicta deciſi. nume. 16. quia nullo iure probatur. Vnde ſubinfertur, mortua matre hanc legitimationem minimè induci ex prædicta nominatione: quod Bar. Bal. & cæteri paſſim fatentur, & eſt communis opinio, teſte Nico. Boer. aduerſus Præpo. in c. per tuas.

Quartò, cum hic de præſumptione tractetur, ad eam in-
2 ducendam neceſſarium eſſe quidam exiſtimant, † patrem nominare filium, atque profiteri ſuum eſſe, ſuum inquam eo intellectu, quo apud Iuriſconſultos ſui hæredes dicuntur in l. in ſuis. ff. de liber. & poſth. §. ſui autem. Inſtitu. de hær. quali. & differ. atque ita prædicta iura intellexit Bald. in c. innotuit. de electio. & Iaſ. in d. l. neq; profeſſio. 2. col. Sed hoc non video ad hanc legitimationem iure aliquo exigi, nec opinor opinionem iſtam eſſe recipiẽdam, ſi quidem in authen. vt liceat matri, & auiæ. §. ad hoc verò. conſtat ex Greco Nouellarum. C. 17. conſtitutione, ſatis eſſe, vt naturalis filius efficiatur legitimus, ſi pater proprium eſſe filium fateatur. Nec in latina trãſlatione dictio, ſuus, ita eſt accipienda vt Bald. & Iaſ. opinantur, quibus Reg. l. 7. tit. 15. par. 4. minimè patrocinatur: imò noſtram ſententiam corroborat. Id enim tantum cauendum eſt, ne pater in hac poſſeſſione filium naturalem appellet.

Quintò hinc elicitur, falſam eſſe gl. in d. cap. per tuas. q̄
3 † exigere videtur ſimul cum hac nominatione, eiuſdem filij inſtitutionẽ, ita, vt hæres à patre inſtituatur, hoc etenim neceſſarium non eſſe ſatis conſtat. ſunt tamen qui hanc legitimationem admittant, ſi pater filios legitimos, & naturales non habeat, non alias. gl. in d. c. per tuas. & in d. auth. ſi quis. vbi Bar. & idem in diſputatione 11. colum. fin. Ioan. And. Anto. nu. 15. & Ancha. in d. c. per tuas. Iaſ. in d. l. neque profeſſio. 2. col. quorum opinio mihi admodũ placet ex eo, quòd hãc præſumptionem iuris, non admodum decens ſit in legitimorum, & naturalium præiudicium extendere, quibus etiam adiungendus eſt Hoſtien. in ſumma, titu. q̄ filij ſint legit. §. fi. ad finem. qui hoc idẽ aſſerit, licet contrarium teneant Iacob. de Bello Viſu, in d. autheo. vt liceat matri & auiæ. §. ad hoc. Præpo. in d. cap. per tuas. 7. col. Nic. de Vbal. in tract. de ſucceſ. ab inteſt. 6. ſpecie filiorum. 2. modo legi. Bal. in c. innotuit. de electio. Lud. de Sardis de legitima. fol. 8. col. 2. & Ant. Roſel. in tracta. legitimat. cap. fi. col. penul. quorum authoritate vtrinque penſata, non verebor primam, & Bar. ſententiam audacter cõem aſſerere, cum Nico. Boer. deciſ. 240. num. 18.

4 Secundò principaliter filius † naturalis eius conſenſu à patre Curiæ principis oblatus, fit legitimus ipſi offerenti, etiã ſi legitimos, & naturales filios habeat ipſe pater. l. 3. C. de natur. liber. & in authẽ. quib. mod nat. effi. ſui. §. j. 2. & 3. Reg. l. 5. titu. 15. par. 3. atque idẽm erit, ſi mortuo patre ipſe filius non extantibus legitimis, & naturalibus ſe ipſum curiæ offerat. gl. in d. c. per tuas. & notatur in d. l. 3. & in auth. paulò ante citato. tradunt etiam Præpo. in d. c. per tuas. & in c. per venerabilem. §. quod autem. qui filij ſint legit. colum. 7. Anto. Roſel. de legitimatio. c. fi. Ludo. à Sardis in eo tract. fol. 16. Nicol. de Vbal. de ſucceſſ. ab inteſta. 6. ſpecie. 5. modo legitima addens hunc filium ex oblatione iſta, vtcunque facta admittendum eſſe ad bona illa, quæ exiſtunt intra territorium, ac iuriſdictionem principis, cuius curiæ facta fuit oblatio, non ad alia bona. ſenſit idem Ang. conſi. 350. nu. 7. Hæc tamen legitimatio ab vſu receſſit, vt idem Ange. aſſerit cõſi. 17. & in aut. quib. mod. nat. effi. ſui. §. quod verò. Præpo. in d. col. 7. Anto. Roſel. & Lud. à Sardis in præcitatis locis. Quo fit, vt nec illa legitimatio admittenda ſit, quam per oblationem curiæ cœleſti, id eſt religioni factam, à iure concedi, voluit Guliel. de Cuneo in l. j. C. de ſacroſanct. eccl. ad exemplum huius legitimationis, quæ fit per oblationem curiæ Principis ſecularis. idem notat Bal. in d. l. j. in lectione, col. 5. Fel. in c. cum deputati. de iud. 2. col. Iaſ. in l. j. C. quãd. non pet. par. nume. 30. Alexan. Rom. & Aret. 2. col. in l. neceſſarijs. ff. de acquiren. hæred. Anto. Roſel. in d. tracta. in fi. Barb. in cap. quia nos. de teſtament. j. colum. Roma. in authent. ſimiliter. C. ad l. Falcid. 7. ſpeciali. Quæ quidem extenſio, etſi frequentiori Docto. iudicio probetur, iure tamen procedere nequit, quia oblatus curiæ Cæſaris ideo legitimus fit, quòd præſumatur legitimus ab ipſo Cæſare effectus in p̄mium illius miniſterij, cui filius legitimus additus eſt: quæ ratio non conuenit oblationi, quæ curiæ cœleſti fit. Faber. in auth. ex complexu. C. de inceſ. nup. & in l. cum quis. & in auth. licet. C. de nat. lib. Flor. 3. par. tit. j. c. 27. §. 1. idem ẽt permittit Præp. in c. tanta. 2. col. quę fil. ſint legit. qua in re maximè dubitat Rode. Xuares allegat. 25. ſequutus tãdem religionis fauore opinionem Gulielmi.

His tandem omiſſis, ea quę ad praxim magis accedunt, explicemus. Crebro enim contingit, filios illegitimos principum reſcripto legitimos effici. igitur hoc erit paulò exactiori diligentia tractandum.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Legitimatio quid ſit, & in quo differat à diſpenſatione.*
2 *Legitimatio debetur legitima, atque ei competit ius dicendi teſtamentum inofficioſum.*
3 *Legitimatus fit verè legitimus.*
4 *Benedicti de Plumb. pulchra diſtinctio, explicatur.*
5 *Legitimatus in quibus differat ab eo, cum quo princeps diſpenſauit.*

6 Legitimandi

6 *Legitimandi poteſtas à principe conceſſa, an ſit fauorabilis, vel odioſa.*

7 *Habens poteſtatem ex principis commiſſione legitimandi filios ſpurios, an poſſit filias legitimas efficere.*

8 *Is, qui poteſt ſpurios legitimare, poterit eum legitimum efficere, qui ſimul ſit adulterinus, & inceſtus.*

9 *Habens à principe facultatem legitimandi adulterinos, item inceſtos filios, an poſſit legitimare eum qui ſimul & inceſtus, & adulterinus ſit.*

10 *Legitimandi poteſtas, à principe alicui conceſſa, non extenditur ad diſpenſationem.*

11 *Legitimatus tanquam inceſtus, non cenſetur legitimatus ſi tantum ſit adulterinus.*

12 *Filius natus ex matrimonio contracto diſpenſationi Romani Pontificis, legitimus eſt omnino, etiam in foro Cæſaris.*

13 *Diſpenſatio, vt matrimonium iure canonico prohibente contrahatur, ſit legitimum prolem ſuſceptam ante approbationem legitimam reddit, ſi eius mentio principi facta fuerit.*

14 *Legitimatio an poſſit à principe concedi ſibi non ſubditis.*

15 *Iuriſdictio voluntaria exercetur aliquando extra territorium.*

16 *Romanus Pontifex an poſſit aliquo caſu legitimare, etiam quo ad temporalia, ſubditum principi ſeculari.*

17 *Legitimare poteſt princeps ſibi ſubiectos extra territorium.*

18 *Legitimare non poteſt princeps ſecularis quo ad eccleſiaſtica, ſicut nec Papa quo ad temporalia.*

19 *Legitimatio à quo ſit concedenda filio clerici, etiam in ſacris conſtituti.*

20 *Rex an poſſit legitimare proprios filios.*

21 *Legitimandi poteſtas à principe conceſſa, non operatur, vt qui poſſit proprios filios legitimos efficere.*

§. OCTAVVS.

2 LEGITIMATIO eſt † quædam natalium reſtitutio, quæ abſque coniugio natis, extra cauſam ingenuitatis conceditur. Nam ſicuti libertinus, qui in eo ſtatu, uel ſeruitutis natus fuit à principe reſtituitur illis natalibus, in quibus initio hominis omnes naſcebantur ingenui. l. 2. ff. de natalibus reſtit. ita illegitimè natus antiquæ ingenuitati, & naturæ, ex qua omnes legitimi naſcuntur, reſtituitur per legitimationem. tex. in authen. quibus mod. natu. effi. ſui. in princ. & in §. illud tñ. Vnde à diſpenſatione legitimatio plurimum diſtat, eo q diſpenſatio ad aliquem actum, vel certis quibuſdam legibus aliquem legitimum efficiat, at legitimatio omnino legitimum quem conſtituit, ut explicat Anto. de Butrio in cap. per venerabilem. qui filij ſint legit. nu. 16. & ibi Abb. in gl. 2. Pan. & Iaſ. in l. ſed ſi hac. §. patronum. ff. de in ius uocan. Idem Pau. conſi. 30. lib. 3. Alexan. conſi. 30. lib. 4. & cõſi. vlt. lib. 5. idẽ Pau. in l. falſa demonſtratio. §. j. ff. de cond. & demon. & in rub. C. de iur. aur. anul. optimè Iaſ. in conſi. 40. colum. 2. lib. 3. Cor. conſi. 9. 4. vol. & Fort. in l. Gallus. §. & quid ſi tantum. ff. de libe. & poſthu. colum. 130. dicens legitimatum, etiam ſimpliciter quo ad omnia legitimum cenſeri: eum verò, qui ex diſpenſatione eſt effectus legitimus, ad expreſſum actum tantum legitimum iudicari. Dicebat tamen Dec. conſi. 258. fin. colum. legitimationem eſſe, non diſpenſationem, ſi princeps aliquem efficiat legitimum ad honores, ſucceſſiones teſtamentarias, legitimaſque, & ad omnia alia adijciens, vt patri ſuccedat in eo, quod patri placuerit. idem notat Cur. Senior. conſil. 73. verſic. ſed præmiſſis. colum. 5. & Soc. conſil. 246. colum. 3. in 2. vol. & Alc. lib. 3. parerg. cap. 4. idem latè notat Pariſ. conſi. 7. vol. 2. num. 17. rurſus idem Dec. in l. pactum. nu. 15. C. de collat. Lud. Gozad. in conſil. 6. nume. 63. & 67. Iaſ. in conſi. 162. lib. j. [Carol. Ruinus conſi. 75. lib. 3. num. 10.] pro quibus optimus tex. in l. cum in adoptiuis. §. ſed ne articulũ. C. de adoptio. quem in hac ſpecie adducit Emanuel à Coſta Luſitanus in d. §. & quid ſi tãtum. 5. par. nu. 152. quia ſecundum eos non eſt de eſſentia filiationis legitimæ ipſa ſucceſſio in bonis parentum, quamuis ex Corneo in dicto conſ. 9. colum. fin. contrarium notari poſſit, & ab alijs quos ipſe citat: & poſt eum Car. in Alex. conſi. vlt. lib. 5.

3 Hinc efficitur, † vt iure optimo legitimatio ſimpliciter, debita ſit legitima pars in bonis parentum, eique competat ius dicendi teſtamentum nullum, vel inofficioſum, ſicuti legitimo. probat tex. in auth. quib. mod. natu. effi. legit. §. igitur. optimus tex. in §. 2. Inſti. de hæred. quæ ab inteſta. deferunt. notat Iaſ. in rub. ff. de liber. & poſthum. j. colum. Io. Cirier. lib. j. de primog. q. 13. latius And. Tiraq. in l. ſi vnquam C. de reuoc. dona. in verbo, ſuſceperit. nu. 64. non ita dicendum erit in eo, qui diſpenſatione eſt effectus legitimus. Is enim ſi legitimus efficiatur, vt patri in certa portione bonorum ſuccedat, vel eo pacto, quo pater voluerit eum ſuccedere, non ſuccedit patri inteſtato, vt legitimus, ſecundum Iaſ. in d. l. 2. col. nu. 5. & rurſus nu. 14. & 18. qui hoc ipſum planè probat, vbi de diſpenſatione, non de legitimatione tractatur: quaſi velit idem Iaſ. poſſe cõtingere, quod filius alienius per diſpenſationem, tantum efficiatur legitimus, vt patri ſuccedat certa in ſpecie, nempe in eo quid patri placuerit: nec tamen fiat legitimus in vniuerſum quo ad honores, dignitates, ſucceſſiones legitimas, & teſtamentarias: quo caſu hic filius non ſuccedit patri inteſtato, vt idem Iaſ. ſenſit in d. rub. num. 18. & probatur ex eo, q diſpenſatio ſtrictè intelligẽda eſt, nec admitti debeat extra caſum in ea expreſſum. Sed ſi quis legitimus efficiatur à principe ad honores, dignitates, ſucceſſiones legitimas, & teſtamentarias, natalibuſque reſtituatur, ita tñ, vt patri ſuccedat ea in parte, quam ei pater relinquere voluerit: dubium eſt, an patri ſuccedat inteſtato? Nam Iaſ. in d. conſi. 162. lib. j. ſenſit, huic filio legitimam deberi, niſi pater contrarium diſpoſuerit. [tunc enim nõ ſuccederet contra voluntatem patris, quod magis receptum eſt, & tradit Roder. Xuarez in l. quoniam in prioribus. C. de inoffic. teſtam. ſuper leg. Reg. limit. 12. & Alc. in rub. ff. de liber. & poſthum. nu. 17. ſed & Iaſ. ibi nu. 16. & 17. cui aſſentit idem Alcia.] & idem Iaſ. in dicta rub. de libe. & poſthu. nume. 16. & 17. cenſet, ſufficere tacitam voluntatem patris, quæ à lege præſumitur. l. conficiuntur. ff. de iure codicill. l. ſi quis cum nullum. ff. eo. titu. huic opinioni accedit, q hæc legitimatio propria, & vera eſt, non diſpenſatio: & ideo tantum ius ſucceſſionis paternæ reſtringitur ad eius voluntatẽ expreſſam, vel tacitam, quia legitimatio non eſt ſtrictè interpretanda. Atq; ita hæc opinio benignior eſt. Quod ſi dixeris, hanc clauſulam eum ſenſum habere, vt hic filius patri nõ ſuccedat inteſtato, nõ verebor hanc ſubintellectam legitimationis limitationem ad eundem modum interpretari, iuxta quem accipiẽda eſt clauſula illa, ſine præiudicio ſucceſſorũ ab inteſtato: de qua §. 10. diſputauimus. Cũ in hac ſpecie non ſit hæc natalium reſtitutio cenſenda diſpenſatio, ſed propria, & vera legitimatio, ſicut eſſet & illa quæ filium legitimum quo ad honores, dignitates, ſucceſſiones, & omnia alia efficeret, ita tñ, vt patri ſuccederet ex teſtamento, non ab inteſtato. Etenim hæc eſt vera in vniuerſum legitimatio ſucceſſionis iura reſtringens, quæ non ſunt omnino filiationi legitimæ neceſſaria. Differt igitur à legitimatione, ita limitata diſpenſatio, quia hæc non in vniuerſum, ſed certis legibus, ideſt ad certos quoſdam peculiares actus illegitimum admittit. Quemadmodum, & ipſe Iaſ. in rubr. in ſpecie tradit. Vnde ex hoc reprobat Paul. Caſtrenſem, qui in conſi. 30. j. volum. dixerat, legitimatum, vt patri ab inteſtato ſuccederet, poſſe dicere teſtm̃ patris nullũ, ſi in eo præteritus ſit: qđ falſum eſt, cum hæc ſit diſpenſatio, non legitimatio.

[Et licet eſſet legitimatio, hoc tñ modo limitata, mihi tunc ad non placeret Pauli reſponſum. In his verò Hiſpaniarum regnis omnes legitimationes concedi ſolent hac lege, & clauſula, vt legitimatus patri ſuccedat in eo quod pater illi relinquere voluerit, vt teſtantur Roder. Suares in d. limit. 12. & Gregorius in l. 9. tit. 18. par. 3. quod ſi tunc pater filio ita legitimatio reliquerit, non poſſe in eodem teſtamento filium ratione huius legati, aut inſtitutionis grauari ab eodem patre in ea parte, quæ iure legitimæ portionis ſibi debita foret. alioqui naturali legitimo probare conantur quidam, præſertim authoritate Decij conſil. 157. Ripæ in l. centurio. nume. 48. ff. de vulg. Benedicti Capræ conſi. 19. rurſus Decij in l. precib. nu. 24. C. de imp. & alijs. etenim ex gl. ibi deducit militẽ, qui poterat olim filiũ legitima portione priuare. l. vlt. C. de inoffi. teſta. l. Papinianus. §. Papinianus. ff. eodem titu. per fideicommiſſariam

riam

riam ſubſtitutionem non videri eundem filium à legitima excludere, imò poterit is filius tempore reſtitutionis fideicommiſſi legitimã portionem deduceres, quam opinionem frequentiori ſuffragio ſequuntur interpretes in d.l precib. quemadmodum illic fatetur Curt.Iun. præter alios nu.73. nam & hanc ſententiam probare conantur Ange.Pau.Alex.& Iaſ.in d.l.precib.Imol.Aret.& alij, præſertim Ripa in d.l.Centurio.num.49. vbi Galiaula col. 12. fatetur hãc opinionem cõmunem eſſe, qua ratione Dec. in d.conſil.257.& in d.l.precibus. Ripa & Galiaula in d.l. Cẽturio. & in ſimili qõne Bened.Capra cõſi.19. reſpõderunt, legitimatum, quem ex verbis legitimationis pater poterat legitima portione priuare, & cui tantum relinquere tenebatur, quod ipſe voluiſſet, poſſe deducere tẽpore reſtitutionis portionem legitimam, ſi à patre hæres inſtitutus, grauatus fuerit hæreditatem reſtituere. Verũ hæc minimè probant patrem non poſſe grauare filium legitimatũ in portione legitima, vt vbi legitimatio ſucceſſionem filio ſecũdum patris voluntatem conceſſerit, quod adeò verum eſt, ut mirer profectò, qũque à doctiſſimis aduocatis prædictam opinionem ex authoribus paulò ante citatis, deductam fuiſſe. Siquidem omnes in d.l. precibus, & in d.l Centurio. Dec.& alij quotquot quæſtionem præmiſſam diſputarunt, planè fatentur, potuiſſe patrem expreſſim grauare filium etiam in portione legitima, quia vel lege, vel legitimationis clauſula hoc ei permiſſum fuerit: negant tamen per fideicommiſſum vniuerſale patrem voluiſſe prohibere deductionem portionis legitimæ, quæ alioqui permiſſa eſt filio inſtituto, & onere fideicommiſſi vtilis grauato. Sic ſanè nullus eorum poteſtatem patri negat grauandi filium onere fideicommiſſi, etiã quoad legitimæ portionis deductionem, quoties ipſe pater non tenebatur filio legitimam portionem relinquere, tametſi de eius voluntate controuertant. Vnde ſi voluntas patris manifeſta ſit, aut certis coniecturis deprehendi poſſit, minimè dubium erit, imò ex authoritate tot doctiſſimorum virorum certum, poſſe patris voluntatem iſtam iure legitimam cenſeri, & neceſſariò ita pronunciandum eſſe, vt hæc ipſa volũtas omnino, & conſtanter ſeruanda ſit, & adimplenda, quemadmodum & Roder. Suares in d.limit.12. licet dubius cenſet. ſenſit Alex.conſi. 289.lib.5.& conſi.30.lib.4.Iaſ.in d.conſi.162.lib.2.& Grego.in d.l.9.tit.18.par.3. Nam & præter hæc, licet Decij reſponſum mihi omnino non diſpliceat in d.conſil.257. eo ſaltem caſu quo teſtatoris volũtas ea in re dubia ſit, illud improbat Alc.in rub.ff.de liber.& poſth.nu.22.& de opinione cõi in d.l.precibus. ipſemet Dec.& Cur. illic dubitarunt, & contrariũ tenere conat Soc.in d.l.Centurio.nu. 31.verſi. Tertia concluſio. quib. adde Curtium Seniorem conſi.80.col.pe.Pau.Pariſ.conſi.7.nu.28.lib.2.Soc.& alios in l. Gallus.§.& quid ſi tñ.ff.de lib.& poſth.nu.13. Nec his oberit ſententia Bal.in l.qm in priorib.col.2.C.de inoffi. teſt. qui poſt Iacob.Butriga.ibi ſcribit, extante ſtatuto, qđ filiam excludat ab hæreditate paterna. & ea per idem ſtatutum contenta ſit neceſſariò re, vel quantitate à patre ſibi relicta, nõ poſſe patrem aliquod onus adſcribere, nec grauamen adijcere rei, vel quantitati ab eodem filiæ relictæ. cui opinioni acceſſere Pau.Caſt.nu.2.Sali.q.vlt.Iaſ. & Aret.col.j.in d.l.qm in prioribus. Imo.in l.vlt.colum.antepe.ff.de cond.inſt. idem Bald.in l.emptor.2.lect.ff.de rei vend.Are.col.3.& Soc.nume.10.in d.l.Centurio Imo.in l. Titio centum.§.Titio genero.ff.de cond.& demon.nu.11. Bened.Capra conſi.19. nam etſi hæc opinio dubia quibuſdam videri poſſit ex his, quæ tractat Albert. Brun.de ſtatut.fœminas excludentib.ar.11.q.2.& 3.& Lancel. Galia. in d.l.Cẽturio. ſenſerit communem opinionem Baldo refragari, nihilominus admitti poterit, & probari abſq; præiudicio eorum, q̃ mõ adnotauimus, ſiquidẽ ſnia Bald. procedit vel ex eo, ꝙ quãtitas, aut res filiæ & forma ſtatuti relicta ſuccedat loco legitimæ portionis, quæ iure communi alioqui filiæ debita erat, & ab ea per ſtatutum excludit ipſa filia vel quia grauamen appoſitum reddit, & efficit minus congruam, & competentem ipſius filiæ dotem: q̃ tamen ex vera ſtatuti interpretatione congrua & cõpetent dẽt filiæ conſtitui. Vel tandẽ ea rõne, ꝙ ſtatutũ filiam excludens à legitima ſecundum patris voluntatẽ, & arbitrium, cũ ſit contrariũ legi, & iuri cõi eſt ſtrictè interpretandum, ita quidem vt licet corrigat deciſionem omnimodo.C.de inoff.teſt. & ideo filia non poſſit petere ſupplementum legitimę, non tamen tollat reſponſum legit. quoniam in prioribus ex quo grauamen, & onus a legitima reijcitur, & ſic ab ea quantitate, vel re, quæ à patre relinquitur filiæ per ſtatutum à legitima aduerſus ius commune, & Cæſareum excluſæ. Quæ quidẽ rationes omnino ceſſant in filio legitimato. Nam etſi legitimationi quo ad ſucceſſionẽ fuerint certi adiecti modi, filius, cui ſeclusa legitimatione legitima nullo modo debetur, per ipſum principẽ nulla legitima priuatur, nec quod ei pater reliquerit ex libera principis permiſſione ſuccedit loco legitimæ alioqui debitæ, nec eidem ſuffragantur Cæſarum conſtitutiones in d.l.omnimodo. & in d.l.quoniam in priorib. quippe quæ in filijs legitimis, non illegitimis ſint obſeruandæ. Et denique Cæſarea conſtitutio in d.l. quoniam ſolum.his ſuffragatur liberis, qui poterant vti auxilio querelæ inofficioſi teſtamẽti. Quod palam ex eadem deciſione conſtat, & ideo non oporteat ab ea modò ad propoſitę quæſtionis diffinitionem argumentari. Sic ſanè poterit ſententia Iacobi & Bald.in d.l.quoniam in priorib. defendi & diſtingui ab his, quæ in d.l. precib. Ange.& alij ſcripſere.]

Secundo infertur intellectus illius opinionis, quam aſſerit Barto. in l. ſi is qui pro emptore. ff. de vſucap.
3 numero 29. dicens † filium legitimatum eſſe verè legitimum, & id communis omnium ſententia admittit, ut conſtat ex Iaſ.ibi nu.127. Tiraq.in d.l.ſi vnquam. in verb. ſuſceperit.nu.52. Fortu.in l.Gallus.§.& quid ſi tantum.ff. de liber.& poſthu.col.125.Soc.conſil.65.3.colum.volu.3. Chaſſa.in conſuetudi.Burgundiæ. rubr.8.§.verſic. Chriſti nomine inuocato. Dec.conſi.258. vbi expreſſim hanc eſſe communem opinionem fatetur. Sed tamen in ſtatutis hunc legitimatum appellatione legitima comprehendi dubitant plures, quorum varias opiniones retulit Ioan. Crot.in d.§.& quid ſi tantum.colum.48.& Albert.Brunus in tractat.de ſtatutis excludenti fœmin.arti. 12.q.4. & Io. Cirier. in lib. primo de primogen. quæſtio. 13. Ex quibus apparet ſaltem opinione, quæ magis communis eſt, legitimatũ in ſtatutis nõ.cõprehendi ſub legitimo, ſicuti aſſerit Alber. Brunus in d. q.4.& Dec. cõſi.52.& Carol.in conſuetudin. Pariſienſ.tit.j.§.8.gl.j. hoc enim procedit in his, qui per diſpenſationem efficiuntur legitimi, non in his, qui ex legitimatione hoc ius aſſequuntur: hi namque ẽt in ſtatutis. ſub legitimis intelliguntur. quod notant Alber.Brun. Dec.& Crot. paulò ante citati, ex hac, quam cõſtituimus differentia, imò, & in his, qui ex legitimatione ius iſtud conſequuntur ſtatuta minimè locum habere, ſi ſimul ſint & alij legitimi ex iure communi, notat eleganter Carol.in dicto §.8.glo.j.nu.49.& idem in Alexan.conſil.3.vol.j.nume.11.

Cæterum Benedictus à Plumbino, vir equidem ſi ex vngue leonem agnoſcere licet, acri, ſubtilique præditus ingenio, in diſputatione incipienti, ſtatuto Piſano. col.3.
4 aliter Barto. quæſtionem diſſoluit dicens, † legitimatum non dici verè legitimum, ſi originem conſideremus, cum natus non fuerit legitimus, probat text.in cap.tanta. qui filij ſint leg. ibi, habeantur. Si verò ipſum legitimorum nomen in genere perpendamus, tunc ſi princeps efficiat legitimum eũ, qui ex vitio, quod ab eodem principe nequaquam tolli poterat, erat illegitimus, hic legitimatus non eſt verè legitimus, quia manet quo ad aliqua illegitimus: ſi autem id vitium poterat à principe tolli, verè legitimus erit. ſequitur eum Iaſ. in d.l.ſi is, qui pro emptore. nume.127. Ioan.Cirier. dicta quæſtio.13. Cur.Senior.conſi.73.dubio 3. Deci.conſi.284.nume.15.& conſil.275.ſi.col. ex Plumbino colligens, legitimatum reſcripto principis larga ſignificatione dici legitimum non propria, qua legitimi dicuntur hi, qui ratione veri matrimonij, ex quo nati fuerunt, dicuntur, & ſunt legitimi. Fortu.etiam in d. §.& quid ſi tãtum.col.127. alia ex Plumbino colligit, quæ tamen ſubtiliter reprobat.

Ego tamẽ ex Plumbino deduco, legitimatum à principe

pe ſeculari, q̃a natus erat ex coitu, qui coniugalis eſſe nõ poterat ex diſpenſarione principis ſecularis, non eſſe verè legitimum eo, quòd in ſpiritualibus nondum legitimatus ſit. Si verò eſſet illegitimus ex vitio, quod princeps ipſe tollere poſſet, verè legitimm eſſe: cum partim illegitimus non maneat: imò pſectè legitimus ſit. Ex quo ſubinfertur legitimatum à Cæſare quo ad ſucceſſionem, cum nondum ſit habilis ad ſpiritualia, donec Roma. Pontif. legitimet enm, non eſſe verè legitimum. Sicuti e conuerſo legitimatus à Papa non dicetur verè legitimus, ex eo quòd ad temporalia non ſit admittendus, ut conſtat ex mente Plumbini. Imò dicetur iſthęc diſpenſatio potius, quàm legitimatio. Sed id falſum eſt etiam refragante Plumbini ſenſu. Nam ſi princeps legitimum quem efficit, & capacem illarum rerum, quas ipſe princeps concedere poteſt, nempe laicorum officia, & munera, is verè legitimus erit, tametſi quo ad ſpiritualia obtinẽda nondũ ſit factus legitimus. Nec erit hæc dicenda diſpenſatio, ſed legitimatio. Doc. conſil. 52. colum. fin. quamuis Alexan. pauliſper diſſentiat in l. ſed ſi hac. §. patronum. ff. de in ius vocan. quod ſic probatur. Si duntaxat ex lege ciuili, illegitimi plura, nec capere, nec obtinere poſſunt, ex iure item canonico, lege naturali & diuina nihil omnino vetantibus, ipſe verò princeps leges humanas tollere poteſt: igitur quo ad effectus iuris, qui dubitat, poſſe principem verè legitimos facere? ex Barto. in l. ſi as, qui pro emptore. quidquid in dicta diſputatione Plumbinus dixerit. Ex eius enim opinione plura ſequerentur, quæ paſſim diſplicerent.

Primum, Romano Põtifice efficiente legitimum eum, qui defectum natalium patitur iuris canonici prohibitionis cauſa, is non erit verè legitimus, enm ad temporalia minimè ſit effectus habilis: quod tamen falſum eſt: erit enim ad ſpiritualia, & eccleſiaſtica verè legitimum, atque iſthæc conceſſio principis eccleſiaſtici, erit legitimatio dicenda, non diſpenſatio.

Secundò, ex Plumbino illud adnotandum eſſet, filium naturalem, quem Cæſar legitimum proprio reſcripto efficeret, non eſſe verè legitimum, eo quòd ad ſpiritualia, & eccleſiaſtica maneat inhabilis, & tamen is in conceptione vitium nullum habuit, quod parentum matrimonium impediret: ſed tantum illegitimus naſcitur, quia mater vxor patris non erat, quod ipſe non admitterem, ſed verè legitimum eſſe hunc dubio procul cenſerem.

Tertiò ex eadem Plumbini ſubtili conſideratione ſunt qui colligant filium a principe laicorum legitimatum, & natalibus reſtitutum, qui tamen natus fuerat ex coitu, q̃ non poterat eſſe coniugalis, iure canonico prohibente, non verè eſſe legitimum, nec dici hanc legitimationem, ſed diſpenſationem. Pau. Caſtr. conſil. 30. j. vol. Soc. conſil. 65. fin. colum. 3. vol. Bald. in l. j. C. de nat. lib. Ioan. Crot. in d. §. & quid ſi tantum. fol. 14. col. 4. Curt. Senior conſil. 73. dub. 4. [& conſi. 64. colum. penul. & conſi. 16. colum. 5. Laurentius Syluanus conſi. 45. num. 43. Barba. conſi. 58. nume. 5. lib. 2.] Dec. conſi. 338. colum. 2. idem Dec. conſil. 610. [& conſi. 264. nume. 3. & conſi. 393. nume. 10. & conſi. 576. nu. 9. & conſi. 579. num. 5. & conſil. 307. nume. 10. Gratus conſi. 65. nume. 24. Sotin. Iun. conſil. 320. nume. 16. & conſi. 97. nu. 41. lib. 2.] Pau. Pariſi. conſi. 2. vol. 2. nu. 22. & Lud. Goza. conſi. 85. nume. 6. idem Goza. conſil. 6. nume. 76. quibus ego in hoc aſſentior quia hic filius non reſtituitur natalibus, quamuis ad oĩa, quę princeps concedere poteſt, legitimus ab eo efficiatur. Eſt enim hæc diſpenſatio, non legitimatio, ex eo quod hic princeps propria diſpenſatione non potuit prædictam copulam coniugalem efficere.

[Hinc opinioni accedit, quod Iuſtinianus in Nouellis tit. quib. mod. nat. effi. legit. & tit. quib. mod. natu. effic. ſui. dum legitimationes expendit, & eam præſertim, quæ beneficio principis fit, de his tantum filijs agit, qui vel ſunt omnino naturales, vel ex his geniti parentibus qui tempore conceptionis matrimonium lege diuina, & pontificia contrahere poterant. Vnde maximum deducitur argumentum non eſſe veram legitimationem, nec propriam natalium reſtitutionẽ, ſed potius diſpenſationẽ, quoties filius illegitimus, q̃ natus ex his parentibus, qui lege diuina, vel pontificia impediente tunc matrimonium contrahere non poterant, reſcripto principis legitimus efficitur, atque ideo hic legitimatus filius poterit iuxta expreſſam formam, & conceſſionem admitti, vt legitimus ad illic conceſſa, non tamen ab alia, quæ legitimis iure competunt. prætere a plurimum hæc opinio coadiuuatur ex eo, q̃ non temerè Iuſtinianus derogat futuris ſpuriorum legitimationibus. in authen. quibus mod. natu. effic. ſui. §. vlt. quamuis erga filios naturales ſe facilem præbeat, beneficium principis lege ipſa, & nouella conſtitutione promittẽs, ac fortaſſis voluerit ipſum inſinuare, quod paulò antè probauimus, nempe non eſſe propriam, nec veram natalium reſtitutionem, nec legitimationem, ſed potius diſpenſationem, ſi princeps eos legitimauerit filios, qui ex inceſtis nuptijs, aut commixtionibus fuerint procreati: cum etiam accedente conſenſu parentum princeps minimè poterit eaſdem coniunctiones legitimas efficere. Sic ſanè Ludo. à Sardis in tract. de legitimatione. 7. par. quęſt. j. ſcribit, dici diſpenſationem: & ideo reſtringendam eſſe, nõ legitimationem, quoties à principe legitimatur ſpurius, vel naturalis in his caſibus, quibus eorum legitimatio iure prohibetur. Nam ſpurius prohibetur legitimari in dicto §. vlt. & in l. j. C. de natu. lib. naturalis item quandoque, vt conſtat ex eiſdem Iuſtiniani Nouellis in d. l. vlt. quamuis negari non poſſit, etiam principem ſecularem, qui non poteſt matrimonium aut coniunctionem prohibitam legitimam efficere: nihilominus proprio reſcripto filium ex ea copula natum legitimare ad quoſcunque honores, & omnia alia, quæ illegitimis iure prohibentur. Hoc etenim fatetur Anton. colum. 5. verſi. aduerte. & col. 7. verſi. per quæ concludo. Abb. & Præp. in §. quod autem. fol. 32. in d. capitu. per venerabilem. ita intelligentes quæ inibi Ioan. Andr. hac quæſtione ſcripſit. Hæc tamen legitimatio vera & propria non eſt, ſed potius diſpenſatio cenſetur ea ratione, quod non poſſit dici natalibus reſtitutus, qui fuerit legitimatus ab eo principe, cui non licet coniunctionem illam, ex qua fuerit conceptus legitimam, & coniugalem efficere: tametſi ea conſequatur, quæ illi princeps expreſſim conceſſerit. Quod in dicto capitu. per venerabilem. ſatis apertè annotare videntur Hoſtien. Ioan. And. colum. 3. Henr. col. j. idem Hoſt. ſumma, tit. qui filij ſint legit. §. qualiter. verſi. ſalua reuerentia. Ex quibus & illud conſequitur, quòd ſi papa legitimauerit filium natum ex his parentibus, qui etiam eo permittente matrimonium tempore conceptionis contrahere non poſſent, quamuis eum natalibus reſtitueret, & in vniuerſum pleniſſimè legitimum efficeret, non eſſet hæc legitimatio vera, & propria, potius diſpenſatio dicenda foret, non quia ſit intelligenda tantum qua ad ſpiritualia: quia hæc ratio, vt diximus, falſa eſt, ſed quod non potuerit ſummus Pontifex ab initio, etiam ex conſenſu parentum coniunctionem illam legitimam efficere. Quod ex prædicta opinione deducitur, quæ tot doctiſſimorum iuditio ita probata videtur, vt ferè cenſeri poſſit frequẽtior, ac plurium authorum ſuffragio munita, quàm ea, quę ex contrario placuerit quibuſdam aſſeuerantibus veram eſſe legitimationem, non diſpenſationem, qua princeps ſiue ſecularis, ſiue eccleſiaſticus natalibus reſtituerit, & in vniuerſum legitimauerit, etiam abſque tit. & radice matrimonij eum, qui natus fuerit ex his parentibus, qui vel diuina, vel humana lege adhuc ex ipſius principis permiſſione coniugium licitè contrahere non poterant: cuius opinionis authores, ni fallor, fuere Albericus in rub. ff. de decret. ab ordin. facien. nume. 20. Sotinus in l. Gallus. §. ſi eius. colum. 3. ff. de liber. & poſthum. Iaſon conſi. 11. col. pen. & conſi. 40. colum. 2. lib. 3. Carol. Ruinus conſilio 87. libro 3. numero 12. And. Alciat. in rubr. de liber. & poſthum. num. 11. poſt Socin. ibi, nume. 17. ſenſit hoc Gozadinus in dicto conſil. 6. numero 67. & conſi. 29. numero 32. & deducitur ex reſolutione Antonij in dicto capitu. per venerabilem. col. 7. verſ. per quę cõcludo. & illic Præp. §. quod autem. fol. 52. gl. in auth. ex complexu. C. de inceſtis nuptijs, quæ quidẽ

opinio

opinio adeò iure ꝓbari poterit, vt & ipſe in hac quarta huius operis editione minimè erubeſcam hoc in loco tradere lectorem admonens, ne ſtatim eā improbet, ſed potius ea pondat, num hæc poſterior ſententia priori ꝓferenda ſit, mihi etenim non videtur à iuris rationib. aliena. Nam quod ex Hoſt. & Ioan. Andr. paulò ante referebam, in hunc ſenſum accipiendum eſt, vt diſtinguamus triplicem legitimationem. Eſt enim quędam legitimatio pleniſſima, quæ tollit vitium aut impedimentum, iure inductum, & quod matrimonium impediebat, quęque procedit à radice matrimonij aduerſus iuris prohibitionem contracti, illud ſiquidem legitimat, ac prolem ex eo ſuſceptam, ac ſi ab initio & tēpore contractus nullum ſubeſſet impedimentum, quod coniugalem conſenſum impediret. Secunda eſt legitimatio plenior, quæ abſque vllo ſenſu coniugali, minimè legitimata matrimonij radice, legitimat eum, qui abſque vlla conuentione coniugij natus fuerit ea illicita coniunctione carnali, eamque natalibus reſtituit, & in vniuerſum ad omnes iuris effectus, & vt ad illa omnia admittatur, ad quę minimè admittuntur iure humano, qui ex alio coitu, quam cōiugali, & legitimo nati fuerint: & in ſumma vt omnia poſſit conſequi quæ potuiſſet, ſi ex legitimo matrimonio natus foret. Tertia legitimatio eſt illa, quæ legitimat natum ea coitu fornicario, & illegitimo ad aliquot actus ei, vt illegitimo iure probibitos, minimè reſtituens eum natalibus, nec in vniuerſum admittēs ad ea, quę iure humano ſunt illi prohibita. Et hæc vltima legitimatio verè diſpenſatio eſt, & in ea procedunt omnia illa, quę diſpenſatione ſpurius ſcripſimus: traduntúrque ab his authoribus, qui paulò ante initio huius §. fuere citati, quia per hanc diſpenſationem ius aliquot datur perſonæ alioqui non capaci, nec legitimæ, & ei ꝙ maneat quo ad illa illegitimus, ſecundum Ludouicum de Sardis in tract. de legit. ꝑ reſcriptum. colum. 2. Prima verò legitimatio ab Hoſtien. Ioan. And. & Henr. ita propria & vera legitimatio cenſetur, vt ſecundam ea iſtiment potius eſſe diſpenſationem, quàm veram legitimationem: atque ideo cenſent prædicti authores ſummo Pontifici tātum competere, nō Imperatori, quia ſummus Pontifex poteſt matrimoniū iure humano prohibitum legitimare, non Imperator. Quod verū eſt, ſi de legitimatione tractemus, quæ à radice matrimonij procedit ad illum effectum, vt ſummus Pontifex poſſit in toto orbe hoc modo quoſcunque legitimare, etiam ſibi non ſubditos quo ad temporalia. atque ita Ioan. And. Hoſt. & Henr. atque alij quæſtionem hanc tractantes concluſionem hanc probauerunt, ſolum concedentes illam eſſe veram legitimationē, quæ à radice matrimonij procedit, quancunq; aliam diſpēſationem appellantes: quo fit, vt ſecunda legitimatio dici poſſit diſpenſatio, ſi primæ comparetur, vera tamen & propria legitimatio, ſi cum tertia legitimatione ſit conferenda. Sic etenim hanc opinionem intelligere Anto. in d. cap. per venerabilem. colum. 5. verſi. aduerte. & colum. 7. verſ. per quę concludo. & Præp. ibi. §. quod autem. fol. 12. col. j. verſic. omittamus antiquos. & colu. 3. verſ. aduerte. quaſi prima legitimatio ſit propria & vera reſtitutio, ſecūda ſit plena quædam iuris legitimi collatio abſque radice legitima, beneficio tantum principis facta, quæ ſecundum eos fieri poteſt vbiq; à Romano Pōtifice quo ad ſpiritualia tm̄, vel tp̄alia, vbi ipſe habeat tp̄alē iuriſdictionē, & ab Imperatore quo ad temporalia tm̄. non tā ſequitur ex hoc, quod hæc ſecunda legitimatio ſit dicenda diſpēſatio ſimpliciter ad effectus, qui paſſim traduntur, & ad eas differentias, quæ in hoc tractatu adnotari ſolent inter legitimationem, & diſpenſationem, ſicuti notat Socinus in d. l. Gallus. §. ſi eius. colum. 4. Nec aliud admittendū eſſet, quamuis Hoſt. Ioan. And. & alij expreſſim contrariū aſſeueraſſent. Sequeretur enim alioqui, quod legitimatio Imperatoris, quæ filium naturalem omnino legitimū efficeret, ac natalibus reſtitueret, eſſet diſpenſatio dicēda. quod Præp. in d. c. per venerabilem. ex Hoſt. Ioan. And. & alijs deducit ſcribēs, ſecundum eos Nouellas Iuſtiniani, quæ de legitimatione filiorum naturaliū fuere promulgatæ, de diſpenſatione, non de legitimatione intelligēdas eſſe. Quod falſum eſt, nec conceditur ab his, quos in hac quęſtione citauimus ad prioris opinionis probationem, cum frequentiſſimo omnium conſenſu propria, & vera ſit legitimatio, quæ beneficio principis ſecularis omnino naturalem filium legitimum efficit. Deinde ſequeretur, legitimationem ſummi Pontificis legitimantis filium naturalem omnino, mortuo patre, vel matre, quorum conſenſus ad matrimonium neceſſarius eſt: atque ideo abſque coniugij tit. eſſe diſpenſationem, non legitimationem. quod ex Hoſt. & Ioan. And. referebat Anto. in d. cap. per venerabilem. colu. 6. & tamen id nulla ratione defendi poterit. idcirco ne tot abſurda ſequanť ex opinione Hoſt. Ioan. And. erit eorum ſententia intelligenda quo ad effectum legitimandi in vniuerſum ex radice matrimonij, vt ea legitimatio vbique à Papa fieri poſſit, veraque ſit & propria, eiuſque ratione cæteræ legitimationes, quæ abſque matrimonij radice reſcripto principis fiunt, diſpenſationes dicantur. ſed & legitimationem ab Imperatore impetratam, etiamſi legitimatus fuerit ex coitu, qui poterat iure diuino vel Pontificio coniugalis eſſe, ſi ea vniuerſum natalibus eum reſtituat, propriā & veram legitimationem eſſe, non diſpenſationem: probatur ac ratione. vera etenim legitimatio ſimilis eſt natalium reſtitutioni, quæ beneficio principis libertis conceditur, ſicuti probatur in Nouellis Iuſtiniani ſępe à me citatis. Nam ſicut qui ex libertina conditione natalibus reſtituitur, ad illum ducitur ſtatum, non quo ipſe natus eſt, ſed quo omnes ab initio orbis condiri, creatiq́ue generis humani liberi naſcebātur, priuſquam ſeruitutis iure belli fuerit inducta l. j. & 2. ac l. penul. & vltima. ff. de natalibus reſtituendis. ita illegitimus per legitimationem principis reſtituitur, ac reducitur in illum ſtatum, quo iure naturæ omnes legitimi naſcebantur: ex coitu nempe coniugali, qui lege naturæ licitus erat cæteris coniunctionib. eadem lege improbatis, atque ita legitimatus reſtituitur in eum ſtatum, nō quo ipſe naſceretur, ſi iuris diuini, vel humani ceſſaſſet prohibitio, vel parentum coniugalis conſenſus carnali coniunctioni acceſſiſſet, ſed quo omnes naſcebantur lege naturæ, non dum ex concupiſcentia tot ſceleſtis coniunctionibus in vſum aduerſus legem diuinam, & humanam receptis, cōpula tantum coniugali, vt legitima ex eadem lege naturæ inſtituta, ex qua tūc omnes legitimi ex vxorio concubitu naſcebantur. Hæc deniq; eſt vera legitimationis ratio ea eiſdem Iuſtinianiani Nouellis deducta: & ideo parum refert, quod qr natus ſit ex adulterio, inceſtu, vel alia fornicatione lege naturali, diuina, vel humana prohibita, vt poſſit per principem legitimari. Quia licet ipſe princeps non valeat permittere coniunctionem illam lege naturali, diuina, vel humana, cui derogare non poteſt damnatam, nihilominus poteſt quo ad omnes iuris effectus illegitimè natum legitimare & reſtituere in eum ſtatum, quo ab initio iure naturæ omnes legitimi naſcebantur, & quo ipſe naſci potuiſſet, cum iuri humano poſſit princeps liberè derogare, nec legitimatio iſta inducat quidquam in derogationem alterius legis, quàm humanę, qua effectus legitimorum natalium fuere inducti. Alioqui & alia ratione ſequeretur, ſi vera eſſet prior opinio, non eſſe veram legitimationem, vbi princeps ſecularis, vel eccleſiaſticus legitimum efficeret illum, qui natus fuit ex parentibus, qui tempore conceptionis, & legitimationis matrimonium contrahere poſſent. Nam ad hanc legitimationem ſufficit principis voluntas, ſaltem non eſt neceſſarius conſenſus coniugalis, & tamen abſque eo princeps non poſſet vitium illud, ac peccatum tollere, quod ea ſimplici fornicatione aduerſus naturę legem fuit in conceptione commiſſum. Communis verò omnium cōſenſus hāc legitimationē verā eſſe cenſet, & propriam, non equidem diſpenſationem, quoties naturalis filius à principe legitimatur, modò principi conſtet eius parentes poſſe matrimonium contrahere tempore legitimationis, ne ſit alioqui legitimatio ſurreptitia, vt patet in dicta authentica, quibus modis naturales efficiantur legitimi. qua ratione dubia videtur opinio illa, quam ea Ludouico de Sardis paulò ante referebam.

biam. Quibus ſanè adducor, vt exiſtimem, difficillimũ eſſet priorem opinionem hac in quæſtione deſendi. Qđ ſi conatus fueris, & illã tutari, his oportet ſatisfacere & reſpondere, quę in poſterioris ſententiæ probationem adducta fuere. Et fortaſſis illud erit iure verius hanc legitimationem, etiamſi legitimatio dici rectè & inſtè poſſit, odioſam eſſe, atque ideo reſtringendam fore. ſi quidem fiat & à principe impetretur aduerſus leges, quæ hiſce legitimationibus derogant. cap. j. §. vlt. de filijs præsbyterorum. in 6. in hoc eſt & Abbas per tex. illic in cap. quod dilectio. de conſanguinitate & affinitate. glo. in cap. ordinarij. verbo, diſpenſationes. de officio ordinarij, in 6. tradunt Bartn. & Iaſ. in l. vltima. ff. de conſtitutionibus principum. tametſi adhuc ſit præſens quæſtio. ſatis apud autores controuerſa]

Quam igitur obſecro dices in Cæſare, aut Rege, legitimationem? illam nempe, qua naturalis efficitur legitimus. Sed id Plumbino aliqua ex parte repugnat dicenti; non eſſe verè legitimum eum, qui quo ad aliqua illegitimus remanet, ſicuti hic naturalis ad ſpiritualia verè illegitimus eſt, etiam poſt ipſum principis reſcriptũ. Prętcrea & hic naturalis à principe legitimatus, iuxta concluſionem à Decio ſuperius adnotatam, propriè non erit legitimus, ſed largè. Hoc tamen non procedit, quia nomen legitimus ab ipſamet lege deducitur, & quo ad ipſarum legum effectus à principe verè legitimus quiſpiã fieri poteſt. vt Bart. in d. l. ſi quis pro emptore. notauerat, & ex eo latius id colligit Fortun. in d. §. & quid ſi tantum.

5 col. 125. † Hinc fateor legitimationem à principe factam erga filios naturales, legitimis non exiſteſteotibus, fauore dignam eſſe: eam tamen, quę aliter fiat odioſam ac reſtringendam, ex text. in authentica, quibus modis natural. efficiantur legitim. §. ſit igitur licentia. Sic etiam intelligenda ſunt, quæ Fortun. tradit in dicto §. & quid ſi tantum. colum. 130. dicens, legitimationem reſcripto principis conceſſam fauorabilem eſſe, diſpenſationem verò odioſam.

Tertiò principaliter ex differentia diſpenſationis à legitimatione infertur, legitimatum in patriam poteſtatem tranſire, non tamen eum, qui ex diſpenſatione quo ad quædam eſt effectus legitimus, authore Pau. Caſtr. in conſi. 30. colum. 4. j. volum.

Quartò infero, quòd quamuis ad legitimationem filij factam, viuente patre non exigatur citatio ſucceſſorum patris inteſtati: tamen ſi cum filio diſpenſet princeps ad aliquem actum, tunc neceſſaria eſt citatio illius, cui ſit ex illa diſpenſatione præiudicium. Soc. conſi. 65. in 3. volumine, qui allegat Anch. conſi. 427. & conſi. 241. idẽ notat Ioan. Crot. in d. §. & quid ſi tantũ. fo. 13. col. 2. vbi Socinus ſi. colum. & Iaſ. num. 132. idem Soc. in l. falſa. §. ſi cui. ff. de conditionib. & demonſtra. Ludouicus Gozadinus conſil. 85. nu. 6. & quãuis Lancelottus Galiaula in d. §. & quid ſi tantum. nu. 86. hanc opinionẽ reprobet, ac paſſim videamus eam minimè ſeruari: opinor tamen communem eſſe, atque ſeruandam fore, quando ſucceſſoribus patris inteſtati illa diſpenſatio poſſet maximum pręiudicium inſerre, alioqui verior & praxi aptior apparet Galiaulę ſententia, cui nouiſſimè accedit Emanuel à Coſta Luſitanus in d. §. & quid ſi tantum. ſecunda parte, num. 152.

Quintò eodem iure efficitur, vt legitimatus à Romano Pontifice non tantum poſſit ſacerdotis dignitate inſigniri, ſed etiam beneficia curam animarum habentia cõſequi: non tamen poterit ea beneficia obtinere is, cum quo diſpenſauerit Romanus Pontifex, vt ſacerdotis dignitatem aſſumere poſſet, quod Arch. & alij aſſerũt in c. j. in princ. de filijs presby. in 6.

Sextò infertur, legitimatum à Romano Pontifice poſſe primo beneficio dimiſſo ſecundũ obtinere, neque indigere alia licentia. Si verò cum eo diſpenſauerit Romanus Pontifex, vt non obſtante natalium defectu poſſit beneficium eccleſiaſticum aſſequi, poterit primum beneficium obtinere: non tamen ſecũdum, primo dimiſſo. Lappus, & Dominicus in cap. primo, § fin. 2. colum. de filijs pręsbyt. in 6.

Septimò hinc dicendum erit, textum in cap. fin. de filijs præsbyterorum. in ſexto, quo cautum eſt diſpenſationẽ eſſe ſurreptitiam, ad plura beneficia obtinenda impetratam, ſi in ea mentio non ſit diſpenſationis prius conceſſæ ad ordines ſacros, & beneficia obtinenda, non obſtante natalium defectu, non habere locum in legitimatione & natalium reſtitutione, cuius mentio neceſſaria non eſt, ſecundum Ioan. Andream, & Dominicum in d. cap. finali.

6 Octauo ex his cõſtat, † habentem à principe facultatẽ legitimandi, non poſſe ex ea diſpenſare, id eſt, illegitimũ quo ad quædam legitimum facere, cum diſpenſatio maximè differat à legitimatione. Nam & Ludouicus Gozadinus conſil. 85. num. 6. reſpondit facultatem à principe alicui conceſſam ad legitimandum illegitimos, etiam nõ citatis his, quos id negotium tangit, intelligendam fore in vera legitimatione, non in diſpenſatione. Vnde conſtat ex eo verbum legitimare, non comprehendere diſpenſandi poteſtatem: ſi enim eam comprehenderet, eſſet cum eadem qualitate intelligẽdum, quod ipſe negat. Huic verò illationi obſtat, quod poteſtas alicui à principe conceſſa legitimandi, vel diſpenſandi contra ius, vt fauorabilis eſt extendenda, ac benignè intelligenda, nõ strictè. tex. ſic explicandus in cap. per venerabilem. qui filij ſint legitimi. vbi in hac principis conceſſione procedit argumentum à maiori ad minus, quem tex. dicit ibi Abbas ſingularem. idem in c. ad aures. colum. 4. de reſcri. idẽ in c. at ſi cler. de iud. §. de adulterijs. col. 5. Fran. in c. cui non de ſacerdotali. de præb. in 6. col. 2. Barb. in tract. de præſt. Card. ſecunda parte, quæſtione prima, columna penultima. idem notat gloſſa in clementina prima, de offic. vicar. in verb. ſacerdotum. quæ ſingul. eſt ſecundum Cardin. & Felin. in cap. G. perpetuus. de fide inſtrumen. & c. fi. de ſimo. vbi tex. eandem opinionem probat, quæ cõmunis eſt apud iuris Cæſarei profeſſores i l. Gallus. §. & quid ſi tantum. ff. de libe. & poſth. & in l. 2. in principio. ff. de verborum obligationi. vbi Lancelottus Galiaula, poſt alios columna tertia, & Alciatus numero 51. etiam aſſerunt eſſe communem. Vnde nil mirum ſi in capitulo finali, de ſimo. appellatione monachorum veniat Abbas: ſiquidem in fauorabilibus ea interpretatio fieri poteſt ex Bartolo in l. tertia, ff. de ſtipulatione ſeruorum. Pręfatam etiam concluſionem, quam eſſe communem diximus, tradit Felinus in cap. poſtulaſti. de reſcrip. num. 10. eandem fatetur communem eſſe Decius cõſi. 76. col. fi.

Ex qua primò infertur, habentem à principe poteſtatem legitimandi filios illegitimos, poſſe eos legitimare, non tantum ad bona ſimplicia, ſed etiam ad feuda. ita Decius conſil. 76. contra Signorol. conſi. 218. Cuius reſponſum procedit, quando ſimpliciter conceditur poteſtas legitimandi: tunc etenim non cenſet data ad feuda, quia hæc bona ſpecialem quandam conceſſionem exigunt: ſiquidem legitimatus reſcripto principis ad ea non eſt admittendus, ſecundum communem in l. Gallus. §. & qđ ſi tantum. ff. de lib. & poſth. Vnde confeſtim ſequitur, nec facultatem legitimandi ad ea debere extendi. Nam is, qui à principe hanc poteſtatem habet, aliud quàm legitimare, agere nequit, ſed legitimatus etiam à principe, ad feuda non eſt admittendus: igitur nec natalibus reſtitutus ab inferiori, qui ex principis conceſſione legitimare poteſt. Opinio autem Phillipi Decij tũc vera eſt, quando ex verbis aliquot, in eadem Principis conceſſione expreſſis, colligi poteſt, principem id voluiſſe concedere, ex Soc. conſi. 3. & Tiraq. lib. j. de retract. §. j. in gl. 3. num. 6. qui opinionem Signoroli ab omnibus ferè probari ſcribit. quibus conſentit Alciat. in l. 2. ff. de verb. oblig. in princip. numero 58.

Secundò ex eadem principali concluſione deducitur eiuſdem Signoroli aliud reſponſum falſum eſſe,
7 qui conſil. 184. dixit, † habentem à principe facultatem legitimãdi filios ſpurios, nõ poſſe legitimas efficere filias ſpurias. quem Decius ſequitur conſilio 453. Iaſ. in l. 2. ff. de verborum obligat. col. 4. quibus præmiſſa communis aſſertio obſtat. Et pręterea quamuis hãc principis conceſſionem, priuilegium eſſe fateamur receptum eſt in priuilegijs appellatione maſculorum

fœminas

fœminas comprehendi, vt tradit Dec. in l.2. ff. de regu. iur. ad finē quintæ q. atque ita in ſpecie reprobat Signorol. Galian. in d.l.2. de verbo. obl. Et ideò maximè cō probat, quòd hæc facultas à principe conceſſa, beneficium principis dicendum eſt, non priuilegium, quia nullo iure prohibitum eſt principi, vicarium aliquem deſignare in his, quæ ipſe agere pōt, ſi beneficium principis eſt dicenda huius poteſtatis commiſſio, igitur latè non ſtrictè, intelligenda eſt, vt iura apertiſſimè profitentur.

8 Tertiò hinc opinor poſſe probari, habentem † à principe poteſtatem legitimādi ſpurios, poſſe legitimare eū, qui ſimul adulterinus, & inceſtus ſit: is etenim ſpurius propriè eſt dicendus. l. ſpurij. ff. de decurio. at neq; in odioſis à propriā verborum ſignificatione recedimus. l. cum lege. & ibi Aretin. ff. de teſtamen. Calder. conſil. j. titu. de conſangui. ex quibus hanc illationem tenent Aret. col. pen. & ibi Dec. nu. 14 in c. at ſi clerici. §. de adulterijs. de iudic. quamuis Iaſ. & Alciat. in d.l.2. num. 45. nitantur probare contrarium. Sed pro Aret. & Dec. facit quòd ſub genere quælibet ſpecies verè includitur. l. ſi quid eorum. §. interēptum. ff. de lega. 3. l. ſi quis ſic ſtipulet. ff. ſol. matri. l. 2. §. do lu. ff. vi bon. rap. Neque hic tractatur Bar. qō. in d.l. 2. quæ ab hac concluſione differt plurimum, ex ſequentibus.

Quartò Bar. ſententia in d.l.2. ab his, qui eum ſequunt,
9 hac eadem ratione comprobatur, dum Barto. dixit, † habentem à principe facultatem legitimandi ex inceſtu natos, item adulterinos, poſſe ex inceſtu ſimul, & adulterio natum, legitimum efficere, cum hæc principis conceſſio ſit fauorabilis, & in his fauorabilibus ſub ſimplicibus mixta intelligenda ſint. l. Clemens patronus. ff. de hęredib. inſti. l. ſi ita ſcriptum. ff. de lib. & poſth. vbi Alex. Bar. opinionem approbat. idem etiam Alex. poſt Cuma. Imo. & alios in d.l.2. in princip. vbi Alc. nu 46. plures ad id citat, ex quorum authoritate eandem opinionem communē eſſe aſſerit, & ab ea in praxi non fore recedendum admonet. Quę ratione confirmari poteſt. Is etenim, cui hæc poteſtas eſt conceſſa, poteſt decem inceſtos filios, ac totidē adulterinos natalibus reſtituere: qđ conſtat: igit̃ poterit vnum, qui ſimul ſit ex inceſtu, & adulterio natus, cū hoc ſit minoris præiudicij. Hęc tamen ratio non omnino conuincit, vt ibi oſtēdit Alciatus, apud quem & alios nouiores ibi, & Fortun. in l. Gallus. §. & quid ſi tantum. col. 70. legenda eſt huius controuerſiæ exacta diſputatio. Nā tex. in d.c. fin. de ſimo. & in c. per venerabilem. qui filij ſint legit. quibus probatur poteſtatem diſpenſandi, vt fauorabilem extendendam eſſe, non reſtringendam, loquuntur in facultate diſpenſandi à iure conceſſa, non in ea, quæ ab homine conceditur ſecundum Fortun. & Alciat. ante quos idem ſenſerat Oldrad. conſil. 9. in fine, quem & Fel. citat in d. c. poſtulaſti. de reſcr. nu. 15. & Galia. in d.l.2. col. 4. Sed communem ſequutus eam non intelligo, vbi non ageretur de alicuius enormi præiudicio: quia ſi de præiudicio graui alicuius tractaretur, tunc deciſioni Bar. locus non eſſet. Sicuti ſi cognatis hæreditatem patris inteſtati iure optimo petentibus, poſt illius mortem, eſſet legitimatio facienda, vel ſi ſtarent filij legitimi, adhuc ipſo patre viuente. His enim caſibus odioſa cenſetur legitimandi poteſtas, & ideo extenſionem non admittit. Ant. in d. c. per venerabilem. nu. 13. Paul. Cuma. & alij, quos Alc. in d.l.2. nu. 54. refert & ſequitur. idem notat Iaſ. in §. omniū. Inſt. de actio. nu. 31. atq; idem erit dicendum in alijs ſimilibus exemplis, quemadmodum Dec. tradit conſ. 453. Hinc etiam opinio Bar. non procedit, vbi legitimandi poteſtas eſſet data ipſo filio illegitimo, in ea expreſſim nominato: eſſet enim tunc odioſa Abbas, & Felin. in cap. fi. de ſimo. quia princeps potius fecit gratiā illi nominato, quā ei, cui legitimandi ius demandauit. Erit etiam minus dubium, quando princeps commiſit alicui poteſtatem legitimandi inceſtos filios: tunc enim dubio procul legitimari ab illo nequit is, q ſimul inceſtus & adulterinus ſit.

Verum, vt ad inſtitutum redeam longius ab eo, quod
10 tractabam auerſus, nihilominus opinor † habentē facultatem legitimandi ex delegatione principis, non poſſe diſpenſationem ad aliquem actu illegitimo concedere, quia nō eſt hæc commiſſio principis ad actum magis odioſum, qualis eſt diſpēſatio extendēda: qđ Soc. ſenſit cōſ. 246. col. 3. vol. 2. Alex. cōſi. fi. 5. vol. Alc. i d.l.2. in prin. nu. 51. ff. de verb. obli. Cæpo. caut. 114. ex quo ſubinfert, quòd habens à principe poteſtatem legitimandi, niſi aliud de mente principis conſtet, non poterit legitimare filios ſpurios, ſed tantum naturales, cum legitimatio iſta filiorum ſpuriorum ſit potius diſpenſatio, quàm vera legitimatio dicenda, & actus hic erga ſpurios ſit magis odioſus, quàm erga naturales, vt ſuperius explicauimus, etiamſi Anto. huic vltimæ concluſioni aduerſetur in d.c. per venerabilem, num. 4.

Porrò quamuis ipſa poteſtas legitimandi aut diſpenſandi ſit fauorabilis, & tanquam principis beneficium, extendenda, ac latè intelligenda: ipſa tamen diſpenſatio odioſa eſt, atque ſtrictè interpretanda. tex. in cap. j. 2. & fi. de filijs præsby. in 6. ita vt in ea locus non ſit argumento à maiori ad minus. cap. cui de non ſacerdotali. de præb. in 6. cap. fi. de transl. epiſco. vel electi. Io. And. in reg. ea q̃. de reg. iur. in 6. dicens, ꝙ ex diſpenſatione monacho cōceſſa, vt poſſit beneficium cū cura animarum obtinere, minimè poterit ſimplex beneficium poſſidere, vnde
11 † legitimatus tanquam inceſtus, non cenſetur effectus legitimus, ſi tantum adulterinus ſit, quamuis maius vitium ex inceſtu, quàm ex adulterio oriatur: quam opinionem communem eſſe conſtat, ex Abb. & Fel. in cap. fi. de ſimo. eo. Felin. in c. poſtulaſti. de reſcrip. nu. 10. & ſequenti: atque ita in hac ſpecie fatent̃ Dec. in d. §. de adulte, nu. 10. & Galia. in d.l.2. col. 4. Quibus ſuffragatur, quòd lex, quę omnibus eſt æqua, ſi odioſa, aut correctoria ſit, eſt valdè reſtringenda: quanto magis conceſſio, & diſpenſatio particularis, quę odioſa eſt, & ius ipſum violat, erit ſtrictiſſimè intelligenda. Vnde plura ceſſant, quæ contra communem adducit Dec. in d. §. de adulterijs. & idem in cap. quia in tantum. de præben. dicens in ipſis diſpenſationibus procedere argumentum à maiori ad minus: quę ideò nō repeto, quòd loquantur in conceſſionibus à lege vel canone inductis, non in his, quæ à principe priuatim fiunt.

Subſequitur nunc quæſtio illa, quiſnam poſſit illegitimos natalibus reſtituere, vel legitimos efficere? quam materiam diligentius inquirētes ſequentibus concluſionibus exponimus.

12 Prima cōcluſio. Ex † matrimonio prohibito iure canonico, tamen diſpenſatione Rom. Pont. contracto, proles ſuſcepta legitima prorſus eſt, etiam quo ad munera, & bona ciuilia apud Regios iudices. cap. referente. vbi glo. verſ. promiſſionem, qui filij ſint legit. Marti. Laudenſ. in tract. de legiti. verſi. ſaluo nunc ſaniori conſilio. fo. 3. Nec quiſquam erit, qui hoc in dubium vertat, cum hæc proles ex matrimonio legitimo ſit ſuſcepta, eo quod fuit ex Romani Pontifex licentia contractum.

Secunda concluſio. Cōtracto matrimonio, & ex eo prole ſuſcepta, ſi dubium ſit, an illud matrimonium legitimum fuerit, & Papa id legitimum eſſe pronunciauerit, proles illa omnino legitima eſt ratione matrimonij quo ad vtranq; iuriſdictionē. c. qđ nobis. qui filij ſint legitimi.

13 Tertia concluſio. Rom. † Pontifex legitimum efficiens matrimonium prius in gradu conſanguinitatis vel affinitatis prohibito contractu, legitimare cenſetur prolem ex illo matrimonio ſuſceptam ante illam approbationem, ſi eius mentio principi fiat. Princeps enim qui matrimonium ratum habet, ita id coniugium approbat, ac ſi ab initio nulla extante prohibitione contractū fuiſſet: igitur conſequens erit, etiam prolem coniugio adhęrentem legitimam eſſe. Ex eo ēt ꝙ legitimum conſtituit illud matrimoniū idē efficit, ac ſi ā pe cōtractus legitimaret. Abb. in d. cap. per venerabilem. num. 32. Ioan. And. Card. Anchar. & Pręp. ibi. ſol. 15. col. j. Anto. de Roſel. in tract. de legitimatio lib. 2. colum. 6 Nic. de Vbald. in tract. de ſucceſſio. ab inteſta. fol. 11. colu. 3. Ex quibus ſecus erit dicendum, vbi Rom. Pontifex non legitimaret matrimonium contractum, nec diſpenſaret, vt ab initio contractus legitimū cenſeretur matrimoniū: ſed tm̄ cōcederet licentiā contrahendi matrimonium illud, vel diſpenſandi in iam contracto: quibus caſibus etiam ſi prolis ſuſceptæ mentio fiat, nō vr̃ eā legitimā reddere. ꝙ ex-

preſſe not.Bald.conſ.129. 3.vol.Ant.de Roſel.d.lib.2.col. 5.Guliel.Bar.& Alber.i l.Paulus.quę aliàs incipit,eũ qui. ff.de ſtat.hom.Iaſ.i l.ſi is qui pro emptore.ff.de vſuca.nu. 122. Nic.Boe.dec. 264.nu.25.Niſi proles in ſpẽ legitima efficiatur,vt Abb.ſcribit apertè in c.tanta. num.14.& ibi Car.in fi.& id alij Doc.ſentiũt,atq; tũc erit iſthæc legitimatio filiorum cenſenda eo iure quo cenſeretur,ſi eſſet facta à Rom.Pontifex ſeparatim abſque matrimonio,cũ ratione matrimonij facta non fuerit.

14 Quarta concluſio. Nullus † princeps poteſt natalibus reſtituere,vel legitimũ efficere ſibi nõ ſubditũ,quo ad bona intra alterius imperij,aut regni limites exiſtentia,etiã ex conſenſu eorum,quibus præiudicium ex legitimatione fit.quæ cõcluſio probat̃ in c.per venerabilem.verſ.inſup.q filij ſint legit.vbi Rom.Pontifex profitetur ſe legitimare filios regis Franciæ,qa id fit ſine alterius iniuria,cũ Rex Franciæ quo ad temporalẽ iuriſdictionem nulli ſit ſubiectus. Deinde ius legitimãdi competit Regi,vel principi,cui legitimandus ſubeſt inſignũ ſubiectionis. d.c.p venerabilẽ.& auth.qbus mod.nat.effi.ſui.§.illud.hæc verò,quæ ita principi reſeruantur,non põt ei ſubditus ab eo tollere,quia principi iniuriam maximã irrogaret:igitur legitimatio nõ tenet.vti cẽſent Anch.conſi.320.Abb. in d.c.per venerabilem.nu.23.& ibi Ant.4.col.Io.Crot.in d.§.& quid ſi tm̃.fol.vl.ver.ſecundus caſus.Dec.conſ.150. Alex.cõſ.67.j.vol.col.fi.dicens hãc opin.cõem eſſe.idem fatetur Dec.eam ſequutus con.ſ557.Cui accedit,ꝙ notat Dom.in c.cũ ex eod.in gl.ſubiectos.de electio.in 6.dicẽs, ẽt erga ſubditũ non poſſe quem exercere voluntariam iuriſdictionem reſpectu rei,quę extra ipſius iuriſdictionem exiſtit.ꝙ explicat Ludouic.Gomez.in c.fi.§.fi. num.
15 61.de conſt.in 6. Nam † quod quidã exiſtimãt iuriſdictionem voluntariã poſſe extra territorium exerceri.l.j.C.de emancip.libr. l.2.ff.de offi.proconſ.Iaſ. in l.fi. col. 2. ff.de iuriſd.omnium iudicum.intelligitur inter proprios ſubditos, vel eos,qui proprio conſenſu poſſunt prorogare iuriſdictionem, & quo ad bona intra territorium eiuſdem exiſtentia.c.nouit.de offi.lega.Bal.in l.j.C.de iure aure.anul. colum. fi. Vnde hæc 4. concluſio recipienda eſt: tametſi Bal.in prœmio.C.col.pen.contrariũ teneãt.Ang. etiam conſi.350.nu.7.Nic.de Vbal.de ſucceſſioni.ab inteſta.fo.11.col.3.Deci.obiter tamen,conſi.52.nu.2.& conſ. 55.nu.7.Ant.Roſel.lib.2.de legitimatio.co.4.&c.2.eiuſdẽ lib.2.col. Etiamſi Crot.in d.ſol. vlt. dicat eſſe cõem opinionem,poſſe à principe concedi legitimationem his,q ſubditi non ſint,etiam ratione bonorũ extra ipſius principis iuriſdictionem exiſtentium, modò adſit conſenſus illorum,quibus talis legitimatio præiudicat.

16 Quinta concluſio.Rom.Põtif.† ex cauſa ardua,& quæ fidei religioni Chriſtianę, vel reipublicæ vtilitatem prę ſe ferat,poterit legitimum efficere eum, qui principi ſeculari ſubiectus ſit,etiam quo ad bona, muneraque temporalia obtinenda.ex d.c.per venerabilem.fi.col.vbi probatur, Rom. Põtifex habere iuriſdictionem in laicos caſu aliquo,& eam poſſe exercere,etiam quo ad temporalia,licet illi laici ſint Cæſari,vel regi ſubiecti.

17 Sexta cõcluſio ex quarta deducitur. Princeps † poteſt ſubditum ſibi, in alieno territorio exiſtens legitimare, vbi nullus eſt citandus, vel is,qui citandus eſt abſq; citatione legitimationi conſentit.quod conſtat ex his, quæ in 4.concl.diximus.Et omnino locũ hẽt hæc aſſertio,etiã quo ad bona intra alterius principis territorium exiſtentia,modò præiudicium aliquod non fiat ſubdito alterius principis: quia hic principaliter perſona legitimat̃, quã res ipſę ſequũtur quocunq; loco exiſtentes.ita Rom. cõſil.39. colum.2.Dec.optimè conſi.207.argumento aſſumpto ex his,q̃ notat Bar.in l.legitimos.col. j.ff.de legit.tut. facit l.pp litẽ.§.licet.ff.de excu.tut.idem not.Ludou.Gomez.in d. §. fin.nu.61.intelligens Domini.contrarium ibi dicentem,qñ principaliter circa rem exiſtentem in alieno territorio diſponit̃,atq; legitimatio fit. Hic verò principaliter circa perſonã actus fit, quam res illæ ſequunt̃.

18 Septima concluſio.Sicuti † Imperator non poteſt legitimare proprios ſubditos,quò ad munera eccleſiaſtica,licet quo ad tẽporalia hoc valeat efficere, gl.recepta cõmuniter in c.lege.10.diſt.& in c.officia.59.diſt.ita nec Papa poteſt legitimare quo ad bona prophana,muneraque ciuilia, ſibi non ſubditum cauſa ciuilis iuriſdictionis. gl. in d.c.per venerabilem Nic.de Vbal.in tract.de ſucce. ab inte.ſo.11.col.3.Ant.nu.11.in d.c.per venerabilem.dicẽs, illum tex. ſing.eſſe in §. inſuper. quo probat̃ hæc opinio, etiamſi in initio c. ſatis ei aduerſetur. eandem opinionẽ aſſerit Abb.ibi nu.22.gl.reg.Cancel.48.Io. Crott.in d.§.& quid ſi tantum.fol.pen.verſ.3.quæritur.Thom.Ferrar.caute.j.dicens hanc opinionem eſſe cõem, quã in praxi ſeruari ſcribit Abb.in d.nu.22.& Guliel.Bened.in c.Raynutius.de teſta.in verb.& vxorem.num.197. quibus id libenter addiderim, legitimatum à principe ſeculari conſequi omnino ius patronatus eccleſiaſticũ competens hæreditati, cuius ipſe fuerit capax ob illam ſecularis principis legitimationem, ſicuti in hac ſpecie notant Præp. in d.c.lege.col.6.Rochus Curt.de iure patronatus,in ver. cõpetens.qõ.2. & Cæſar Lamberti. j. lib.de iure patro.2. par.q. 2. art. 29. quo in loco adductis viginti rationibus eam opinionem communem eſſe profitetur.

19 Octaua concluſio.Ad principem † ſecularem expectat legitimum efficere filium clerici,etiam in ſacris conſtituti quo ad ſucceſſionẽ hæreditariã in bonis patris, & quo ad munera ciuilia, ea ratione, ꝙ legitimatio ſit actus ipſius principis.Bar.& alij in l.Gallus.§.forſitan. ff.de lib.& poſth.igitur ab ipſo principe in filium laicũ alicuius clerici exercenda eſt:qua ratione hanc concluſionem tenẽt Paul. in l. ſi qs poſthumos. in prin.ff. de liberis & poſthu. Calderi.cõſi.3.tit.qui filij ſint legit.Socin.cõſi.47.in 4.vol. dicens opinionem eſſe communem, quam eidem Socin. ſequitur in d.§.forſitã.fin.colum. optimus tex.in authen. quibus mod.natu.effic.ſui.§.illud.Sed è contrario hoc caſu legitimandi ius ad Romanum Pontificem pertinere, ſuadet rõ.Hic enim filius legitimus fit,vt in bonis clerici ſuccedat: ſed bona clericorum ſunt à iuriſdictione Regũ,& Imperatorum exempta.Abb. in c.eccleſia.de cõſt. col.antepenul. igitur Romano Pontifici hoc ius competit non Imperatori. Præterea pater debet legitimationi conſentire,tamen clericus, etiam ſpontè non poteſt coram ſeculari iudice cauſam aliquam tractare.cap. ſi diligenti.de foro compet.ergo non videtur à principe ſeculari hanc natalium reſtitutionem peti poſſe: ꝙ tenet in hac ſpecie Dom.in c.fi.§.j.de iudi.i 6.idem in c. quo iure. 8.diſt.Soc.parum ſibi conſtãs,conſi.65.2. col.3. vol.ſentit Alex.in conſi.87.2.vol.col.3.incipienti,Viſis codicillis.latẽ Pau.Pariſ.conſi.2.nu.23.lib.2.Et licet Ioan.Crott. in d. §.& quid ſi tantum.penul. col. minimè fuerit auſus certã in hac quęſtione ſententiam eligere,& tutius ſit ab vtroque principe hanc legitimationem exigi: ego tamen vt liberè, quid ſentiam, exponam, opinionem primam, quæ & communis eſt,veriorem eſſe exiſtimo: cum nulla ſit iuriſdictio hoc caſu in clericum exercenda, & ipſe legitimandus laicus ſit, atque ipſa bona prophana ſint, & ſecularia. Imò eadem ratione idem erit etiamſi filius ſit clericus. Tametſi ſatear hoc vltimum ſatis dubium eſſe.Nam & Dec.conſi.150.latè probare nititur, clericum etiam minoribus ordinibus præditum à principe ſeculari legitimari non poſſe. Sed quo ad bona ex redditibus eccleſiaſticis acquiſita, adhuc opinor veriorem eſſe Dominici ſententiam. Sic Ioan.Andr.in d.cap.per venerabilem. ſcribit,principem ſecularem poſſe legitimare filium ſacerdotis quo ad bonorum patrimonialium ſucceſſionem: quòd approbant Præp.ibi.§. quod autem. col. 77.& Cæſar Lambertinus de iure patron. lib. j.2. parte. quæſt.2.art.29.num.17.

20 Nona concluſio.Princeps,† qui alteri non ſubeſt cauſa ciuilis iuriſdictionis, poteſt proprios legitimos efficere ex natalium reſtitutione: veluti proprios ſubditos. tex. in d. c. per venerabilem. §. inſuper.quem ibi Abb. dicit ſingula.etiam ſi Iaſ.contrarium ex eod. tex.adnotare conetur in l.qui iuriſdictione.ff.de iuriſ. om.iud. Nec mirũ: cum & gl.illum tex.malè intellexerit.

21 Decima cõcluſio.Is,qui † Cæſari,vel Regi ſubeſt,& ab eo poteſtatem habet legitimãdi,nõ põt proprium filium legitimare, abſque peculiari ad id impetrata licentia.

gl.in d.c.per venerabilem.in verb.Regi, Idem communiter approbata, vt teſtatur Dec.in c.3.de probatio.col.antep.idẽ in d.l.qui iuriſdictioni.vbi Iaſ.eandẽ opinionem notat & ſequitur.ꝙ probatur in d.c.per venerabilẽ. etiã ſi contrarium velint Anan.& Ludouic.Bolog.conſi.29.gl.tamen hanc opinionem communem non probat,quia loquitur in principe, qui ſuperiorẽ aliquem in temporalibus non habet, niſi notetur argumento à fortiori.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *In petitione legitimationis, eſt principi exprimenda qualitas filij illegitimi.*

2 *Non eſt ſatis, ſi exprimatur ipſum filium eſſe ſpurium, ſed eſt ipſum natiuitatis vitium in ſpecie exponendum.*

3 *In petitione legitimationis, an ſit principi exprimendum, filium ex duplici adulterio natum fuiſſe?*

4 *In petitione legitimationis eſt deſignandus ipſe gradus, in quo commiſſus fuerit inceſtus.*

5 *In petitione natalium reſtitutionis, oportet principi exponere, an parentes illegitimi poſſint matrimonium contrahere.*

6 *In reſcripto legitimationis, qualiter ſit legum, & canonum derogatio facienda.*

7 *Ad legitimationem, quæ ſit viuis parentibus an ſint vocandi ipſorum parentum cognati, & agnati?*

8 *Ad legitimationem, an ſit vocandus ſubſtitutus ſub ea conditione, ſi ſine liberis inſtitutus deceſſerit?*

9 *Ad legitimationem, quæ ſit mortuis ipſis parentibus, an ſint vocandi agnati & cognati?*

§. NONVS.

VERVM ex prædictis emergit alia qõ, qualiter ſit impetranda, ſeu petenda legitimatio, vt tuta ſit. In quo † illud inter omnes
1 cõuenit, has legitimationes reſcripto principis ad iuris derogationem concedi: ideo in eis principi exprimendum eſt id, quòd mouere poſſe principem ad denegandam prædictam natalium reſtitutionem, vel eum auertere à facili, & forſan neglecta, ac minimè circunſpecta conceſſione.c.poſtulaſti.de reſcrip.quem tex. dicit ibi Abb. ſingular. & Corne.34.in j.vol.col.j.Iaſ.conſi.105.vol.j. explicant latè Fel.col.3.& Deci.in d.c.poſtulaſti. Forſan etenim ſi id, ꝙ tacetur, principi eſſe denunciatum, conceſſiſſet petita, certis legibus, aut præmiſſa aliqua cauſæ cognitione, quæ animum quietum redderet. Vnde qualitas ipſius filij, an ſit naturalis, vel ſpurius, eſt exprimenda, vti probat tex.melior iuris, ſecundum Pau.ibi in l. ſed ſi hac.§. patronum.ff.de in ius vocan.& in c.per venerabilem.col.pen. & fin. qui filij ſint legit.Oldr.conſi.247.Alber.in rub.C.de nat.lib.Bal.in l.eam quam.C.de fideicom.nu.38.Nic.de Vbal.de ſucceſſ.ab inteſt.fol.19.col.4.Ant.in d.c.per venerabilem. nu. 15.& ibi Abb.nu.27.Ant.Roſel.de legitimatio.fol.14.cap.de cauſa formali. col.3.& eſſe hanc cõem opin. teſtatur additio ad Marti.Laud.i tract.de legitimat.fol.paruo.10.col.j.quorum omnium rationes, ſi diligenter examinaueris, ſenties qualitatem vitij, ꝙ filius habet, exprimendam fore: ſiquidem omnia eo tendunt, vt principi cõperta ſint ea, quæ poſſent ipſum à conceſſione retrahere, vel inducere ad diligẽter, & circunſpectè concedendũ, re prius maturè pẽſata. Ex qbus aliquot sũt i hac materia notãda.

2 Primum, non ſatis † eſſe in hac natalium reſtitutione impetrãda principi exponere, legitimandum eſſe ſpuriũ: ſed neceſſariò id exigi, vt vitiũ; quod is filius in conceptione contraxit, in ſpecie exprimatur, an.ſ.ſit ex moniali natus, ſicuti voluit optimè Lud.de Sard.in trac.legit.fo.13.col.4.atq; idem erit, ſi pater ſit in ſacris conſtitutus, monachuſve, nec ſufficere dicere eum eſſe ſpurium.

Secundò hinc opinor eſſe notandum, in impetrãda diſpenſatione eſſe prorſus dicendum, an ille filius illegitimus ſit adulterinus, an inceſtus: quod not.Abb.in d.c. per venerabilem. num. 27. ſi eius verba rectè conſiderentur; & id ſeruari in curia fatetur Nicol. de Vbald. Rotæ auditor, in d.fol.10.col.4.

3 Tertiò, ex eadem radice aduertendũ eſt, ꝙ † ſi filius natalibus reſtituendus ſit natus ex duplici adulterio .i. ex cõiugato, & coniugata, erit hoc duplex vitium principi exprimendum.Oldr.conſ.247.Alber.in d.rub.C.de natu.lib.Præp.in d.c.per venerabilem.fol.12.col.4. Ferd. Loazes Epiſcopus Illerdenſis in tract.de matr.dubio 10.col.2. dicens hanc opinionem communem eſſe. Quo fit, vt Ange.opinio conſi.204. vera nõ ſit, vbi dixit filium eſſe verè legitimatũ, etiãſi principi tñ id notũ fiat, eũ eẽ adulterinũ, cũ tñ natus eſſet ex cõiugato, & cõiugata. quã opinionem ſibi cõtrarius ſequitur Præp.in d.c.per venerabilem.q.4.col.5. Vnde Oldr.opinio verior eſt, etiamſi facta foret principi generalis mentio, iſtum.ſ. eſſe ſpurium. qđ Abb.probat in d.c.per venerabilem.num.27. quicquid in hoc vltimo contra teneat Dec.conſi.338. colum.3.

4 Quartò, eis rectè præuiſis, † neceſſariũ eſſe arbitror, ꝙ filius natus ex ſorore, vel ex filia, ex nuru, mře, vel fratris vxore, ſi velit à principe tutam & validam legitimationem obtinere, exprimat omnino gradum illum ex iſtis, qui eius conceptionem dehoneſtauit. Nec me latet Caie.2.2.q.154.ar.9.probare, omnes inceſtus eſſe eiuſdem ſpeciei. Negari tñ non poteſt, hanc qualitatem poſſe principẽ mouere ad denegandam hanc nataliũ reſtitutionẽ.

Quintò, ex his patet verã non eſſe opinionẽ Bal.in l.ſi qua illuſtris.C.ad Orfici.quam ipſe repetit in c. j.§.naturales.ſi de feu.fuer.contro.inter domi. & agnat.vaſ.dicens in impetranda legitimatione ſatis eſſe exprimere filium ſpurium eſſe, quem ſequitur Præpo.in d. c.per venerabilem.4.q.Dec.conſi.55.col.2.& conſi.338. col. 3.idẽ voluit Io.And.in c.ſi.de filijs p e.byte. quorum opinionẽ eam ſecutus dicit eſſe communem Iaſ.conſi.11.3.vol.col.3.& ſi. Non enim video, cur iſthęc opinio ſit admittenda. Nec mihi ſatis compertum eſt, eam ita frequenter receptam eſſe, vt communis cenſenda ſit. Poſſet fortaſſis procedere, vbi princeps legitimationem concederet alicui illegitimo, ex coitu quocunque natus fuerit. Nam hæc principis verba eius mentem magis aperiũt. vt not.Paul.de Caſt.in cõſi.30.j.vol.Præp.in d.c.per venerabilem.fol.12.col.4.Ludo.Gozad.conſi.85.num.4.Tametſi adhuc opiner, hanc ſententiã tutam non eſſe, & ita eam reprobat Nic.de Vbal.in tract.de ſucceſſ.ab inteſt. fol.50. col.4.Saltem ſeruanda non erit, quando vitium eſt atrox, nempe coitus cum moniali, matre, ſorore, aut filia, atque ſemper ipſe conſulerem omnia principi exponenda fore veraciter, & in ſpecie.

5 Eſt item † in impetranda hac nataliũ reſtitutione principi narrandum, atque denuntiandum, parentes ipſius filij, illegitimi coniugium poſſe honeſtè contrahere, atq; eo ſubſequuto ipſum filium poſſe legitimũ fieri. Eſt enim neceſſarium, ꝙ princeps hoc non obſtante ipſum filiũ legitimet. tex.in auth.quib.mod.nat.effic.leg.§. ſi igitur licẽtia.vbi gl.quam Bal.in c.per tuas.de maio.& obed.notat, & Hippo.ſing.130.dicit eã ſing.Cæp.caut.221.Ant.Roſel.de legit.2.lib.cap.de cã formali, in prin.& Iaſ.in l.Gallus.§.& qđ ſi tñ.num.107.ff.de lib.& poſth. qđqđ i hoc dicat Lud.de Sard.in tract.legitimat.tit.de legi.p reſcriptũ.q.5.

6 Poſtremò eſt notandum, † an in reſcripto legitimationis requiratur clauſula, non obſtantibus legibus contrarium diſponentib. Et conſtat, reſcriptũ principis cõceſſum cõtra legẽ aliquã, quæ futuris principũ conceſſionibus, ac priuilegijs minimè derogat, hac clauſula non indigere, niſi reſcriptũ id graue dãnũ alteri irroget, quo caſu dicta clauſula ſufficit, & eſt neceſſaria: ꝙ ſi lex, contra quam reſcriptũ cõceditur, futuris cõceſſionibus derogat, atque id reſcriptum graue damnũ alteri inferat, indiget clauſula, non obſtante lege cõtrariũ ſtatuẽte, ipſa lege noïatim expreſſa: ſed ſi id præiudiciũ graue non ſit, ſat erit generalẽ adijcere clauſulã, non obſtantibus quibuſcunq; iuribus cõtrariũ ſtatuẽtibus. Hęc not Alex. conſi.187.in 5.vol.cuius diſtinctionem ſequitur dicẽs eã cõem eſſe Lud.Gomez.in c.j.de conſti.in 6.nu.104.ex qua opinione ipſe infert, in reſcripto legitimationis nõ eſſe neceſſariũ expreſſe tolli. §. ſi.in auth. quib. mod.nat.effi.ſui.qui futuris cõceſſionibus derogat, in ſpuriorũ legitimatione, ſed ſatis eẽ ſubijci clauſulã gñalẽ, nõ obſtãtib.

niſi graue fieret alteri præiudicium ex hac natalių̃ reſtitutione, quam opinionem in curia Romana ſeruari, & communem eſſe aſſerit Nic. de Vbald. in tract. de ſucceſ. ab inteſt. ſol. 11. col. 2. ex quibus plura intelligẽs, quæ Dec. not. conſi. 10. latius Fel. in c. nonnulli. de reſc. Quib. ego addo in reſcript. principis, quo filius legitimatur aduerſus eccleſiæ vniuerſalis concilium inſerendã eſſe clauſulã, quæ expreſsè ipſius conſtitutionis mentionem faciat. ex deciſione Arch. in c. j. de conſti. in 6. quam ſequitur Soc. conſi. 65. col. fi. 3. vol. & Gomez. in d. c. j. nu. 179. Paul. Pariſ. conſi. 2. nu. 30. lib. 2 quam opinionem melius, ac cæteris diligẽtius explicat Iacobatius lib. 5. de cõcili. ar. 18. quo in loco expreſſim aſſerit ſatis eſſe dicere, non obſtante quacunq; lege contrariũ diſponẽte, ẽt in concilio generali ſtatuta, eandemque opinionem Archidiaconi totus mundus recepit, vt vtar verbis Felini in d. c. noonulli. col. 4. Vnde in hac materia erit hoc notandũ, ad legitimationem, quę fiat contra conſtitutionem. c. cum inhibitio. §. j. de clandeſtinis deſponſa. atque alia eccleſiæ vniuerſalis ſtatuta.

7 Cæterum † hoc in loco quæritur à multis, an in legitimatione concedenda à principe, ſint cognati, agnative ipſius parentis, vocandi? in quo ſit prima concluſio. Legitimatio filij, quæ ipſo patre viuente impetratur, optimè expeditur abſq; alicuius citatione, modò patris conſenſus accedat. & probatur, quia ipſe pater põt liberè bona propria diſtribuere. igitur nulli facit iniuriam, ſi propriũ filiũ cõſentiat à principe legitimũ fieri. Bar. communiter receptus in l. Gallus. §. & quid ſi tantum, ff. de lib. & poſth. fi. col. Deci. conſi. 338. col. fi. quam opinionem ſatetur eſſe communem idẽ Dec. conſi. 55. col. j. & 3. & idem conſi. 367. col. fi. And. Tiraq. in l. ſi vnquam. C. de reuocan. donatio. in verbo, ſuſceperit. num. 53. & Nico. Boer. deciſ. 122. quę quidem ſententia procedit, etiamſi filius legitimus efficiatur quo ad feuda in præiudicium agnatorum, vt cõſulendo reſpondit Alber. Brunus conſi. j. cui conſentiũt duo proxima reſponſa ibidem typis excuſa.

Ex quo infertur primò, filium naturalem non poſſe legitimari à principe etiam viuente, & conſentiente patre, niſi filij naturales, & legitimi ipſius patris vocentur, cum cis fiat maximum præiudiciũ ex hac legitimatione, cuius præiudicij ratio habenda eſt ex eo, q̃ legitima eis debita diminuitur, Bal. in l. nam ita Diuus. ff. de adoptionib. Alex. in l. ex facto. ff. de vulg. num. 15. And. de Iſernia in c. j. §. naturales. ſi de feudo fuerit cõtrouerſ. int. dñm, & agnat. vaſal. habent etenim filij, patre etiam viuente, in eius bonis ſpem probatiſſimam. l. in ſuis. ff. de liberis & poſth. Hæc tamen concluſio eſt intelligẽda ad hũc effectum, vt principi ſit omnino facienda mentio horum filiorũ naturalium ſimul, & legitimorũ, alioqui legitimatio erit ſurreptitia, nec valebit ſiquidem cã legitimandi filios à lege illa potiſſima judicantur, ipſum patrem legitima prole carere. §. ſi quis vero filios non habens. in auth. quibus mod. natur. effic. ſui. & hoc ipſum eleganter ac ſatis expreſſe in hac ſpecie tradit Dec. conſi. 85. col. pen. licet Freder. conſ. 57. contrariam ſententiam in hoc veriorem eſſe exiſtimet. Verum ſi facta mentione legitimæ, & naturalis prolis adhuc princeps, etiam eis non vocatis filios illegitimos natalibus reſtituat, etiamſi malè faciat, valet tamen legitimatio non tantum quo ad ſtatum integrum ipſius filij, ſed etiam quo ad ſucceſſionem in præiudiciũ prolis naturalis, ſimul & legitimæ. vt not. Alc. cõſi. 287. & 288. 5. vol. col. j. Io. Crot. fol. 12. & Carol. Ruin. fol. fi. in d. §. & quid ſi tantum. vbi Iaſ. nu. 96. dicens hanc opin. cõem eſſe, eam ſequitur, & nouiſſimè Emanuel à Coſta Luſitanus in eod. §. & quid ſi tantũ. 2. parte, nu. 132. qui num. 541. diligenter tradit, quid dicendũ ſit, ſi pater illegitimi parẽtes habeat, non tamẽ liberos. Hac tñ ratione, ne tñ præiudiciũ legitimis & naturalibus liberis fieret, Regia lege Taurina cauetur, legitimatos per reſcriptum principis, nullo pacto ad ſucceſſionem cum legitimis, & naturalibus fore admittendos, quod ipſa l. 9. & 12. apertè probat.

8 Secundo, infertur † ad legitimationem alicuius citãdũ eſſe ſubſtitutũ ſub illa cõditione, ſi ſine liberis inſtitutus pater illegitimi deceſſerit, cum legitimatus hunc ſubſtitutum excludat, vt alibi docuimus. Illa etenim bona, q̃ pater obtinet, non ſunt eius liberæ diſpoſitionis ſubiecta: ſed omnino ſunt reſtituẽda ſubſtituto. Hãc igitur illationem probat, Anch. conſi. 427. Alex. conſi. 67. in j. vol. & eſt communis opinio ſecundũ Dec. conſi. 85. col. pe. & Crot. in d. §. & qd ſi tm̃. fo. 12. col. 2. qui eã ſequunť Iaſ. tñ ibi col. pe. cõtrarium tenet, ex eo, q̃ ſi vera eſſet cõis opinio, nũquam locus eſſet legitimato, excluſo ſubſtituto, cũ ſubſtitutus vocatus minimè cõſentiret reſtitutioni natalių̃. Ego verò non conſulerem principi, vt illegitimum legitimum efficiat in præiudicium ſubſtituti: nihilominus tamen conſenſus ſubſtituti nõ erit neceſſarius, etiamſi citãdus ſit: vnde ceſſat rõ Iaſ. Cuius opinio, etiamſi vera foret aduerſus cõem, nõ tñ negat in reſcripto hui⁹ legitimationis fore neceſſariã mẽtionem huius ſubſtitutionis: quod Carolus Ruinus ſenſit in d. §. & quid ſi tantum. ad fioem.

Porrò, quod mõ diximus, viuente patre, legitimationem fieri poſſe, non vocatis ipſius patris inteſtati hæredibus, ſeu ſucceſſoribus, eſt ẽt intelligendũ, ſi mortuo patre legitimatio fiat, ex præuia tamen ipſius patris voluntate, q̃ Bar. not. in d. §. & quid ſi tantum. in fi. quem alij ibidem ſequũtur, probat tex. in auth. itẽ ſine. C. de natur. lib. Bar. in l. 2. col. 3. ff. de vulg. Regia l. 6. tit. 15. par. 4.

9 Secunda principalis concluſio. Mortuo † patre filij nõ poſſunt à principe legitimari, nõ vocatis ipſius inteſtati patris ſucceſſoribus, quibus iã ius ſuccedendi eſt delatum. Bar. & alij in d. §. & quid ſi tantũ. ad finẽ. Abb. in d. c. per venerabilẽ. nu. 29. niſi cõſtet ex principis mẽte ipſum omnino velle ſucceſſoribus præiudiciũ inferre, in inteſtati propinqui bonis, quo caſu principis voluntatis deferẽdum eſſe, ipſe Bar. voluit per l. 2. ff. de nata. reſt. idẽ notat Ant. in d. c. per venerabilem. & ibi Abbas, à quorũ ſententia, quia cõmunis eſt, nõ oportet recedere ſecundũ Iaſ. in d. §. & quid ſi tm̃. col. fi. & Crottum ibi fol. 2. col. 2. vterque tamen eam improbat, exigẽs citationẽ horũ; qui patri ipſius natalibus reſtituendi, iure optimo ſucceſſores exiſtunt ex cauſa illa, q̃ inteſtatus deceſſerit. Sed tamẽ ẽt Iaſ. & Crotto refragantibus Bar. ſententia admittitur, qñ hæreditas nondũ eſt adita, alioqui ſi adita ſit hæreditas, opinio Bar. foret iniqua, etiamſi poſſeſſio nondũ apprehenſa fuerit, Paulus Aret. Alex. Soc. & Ruinus in d. §. & qd ſi tantum. col. fi. ex quibus Ruinus hunc intellectũ ad Bart. aſſertionẽ, cõem eſſe profitetur: idem aſſerunt ibi Galia. col. fi. & Io. Crottus fol. 12. col. j. & ibidẽ Emanuel à Coſta Luſitanus. 2. parte, nu. 174. quia princeps poteſt tollere ius alicui acqſitũ ex delatione, iuris ciuilis. Sed huic opinioni Bar. ita intellectæ optimè, atque eruditè acerrimo Ingenio, quo præditus erat, refragatur Fortunius in d. §. & quid ſi tantum. col. 132. negans pulchris rationibus, principem poſſe mortuo patre inteſtato, eius illegitimũ filiũ natalibus reſtituere in præiudicium ſucceſſorum, quibus eſt delata inteſtati hæreditas, quamuis adita nõ ſit. Cuius opinio apud me plurimum ſemper valuit.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Clauſula, ſine præiudicio ſucceſſorum quibus hæreditas inteſtati parentis defertur adiecta legitimationi filiorum, quid operetur?*

2 *Legitimatus reſcripto principis an ſit non tantum parentibus, ſed & cognatis, & agnatis legitimus effectus?*

3 *Legitimatus reſcripto principis admittitur ad retractum ex Regia lege.*

4 *Legitimatio an concedatur quo ad Cardinalium dignitatem, & quo ad Prætorium Rotæ.*

5 *Legitimato patre, an nepotes ex eo aut cenſeantur legitimi?*

6 *Diſpenſatio an extendatur ad connexa?*

§. DECIMVS.

1 SOLET in hoc eodem tractatu † dubitari, quemnam intellectũ, aut effectũ habeant illa verba, q̃ apponunť in reſcripto, p̃ q̃s legitimus efficiť ſine præiudicio eorũ, q̃ inteſtato ſucceſſuri ſunt, eã etenim clauſulã i his reſcriptis inſeri iubet Reg. Cãcel. 48. Eı⁹ ergo itellect⁹ erit, vt legitimat⁹ cõcurrat cũ legitimis,

mis,& naturalibus:non tamen auferat ſucceſſoribus inte
ſtati parentis hæreditatê, ante legitimationê eis delatâ:
authore Alex.conſil. 188.5.vol Cuius opinio cõmuniter
reprobatur:nec iure admittêda eſt.Ideò ipſe Alex.conſil.
387.col.2.vol.5.poſt Anchara.conſil. 153.aliter dicta ver-
ba legitimationis intellexit. ſ. vt legitimatus præferatur
omnibus ſucceſſoribus inteſtati parentis, exceptis filijs
legitimis,& naturalibus, quibus exiſtentibus legitimatus
ſuccedit ex teſtamento, modò legitima pars debita ipſis
filijs legitimis & naturalibus non diminuatur: ſequitur
eum Io.Crottus in d.§.& quid ſi tantum. fol. 12. col. 3.&
Anto.Capicius deciſio.Neapolitana 55. idem notat Pau.
de Caſt.in d.§.& quid ſi tantum.col.pen.quorum opinio-
nem cum prius dixiſſet cõmunem eſſe Hieronymus Gra
tus conſi.63.col.pen.lib.j.tandem ſubdit ſe dubium eſſe,
an vera ſit communis. [Eam tamen admittunt & ſequunt
Angel.conſi.564.incip.viſo puncto.Paul.conſi.57.lib.5.&
Alcia.in rub.de liberis & poſth.nu.13.]

Verum video pleroſque in hoc cõuenire, vt legitima
tus ex prędicta clauſula minimè admittebat,etiam ex te-
ſtamento,in præiudicium legitimorum filiorum, quo ad
eorum legitimam.quòd & Soc.notat conſil.95.4.vol.col.
7.idem Soc.conſi.41.volu. 3. col. 3.maximè col.fi.[Qui &
Paulus in d.cõſi.57.lib.2.Cor.cõſ.3. lib.j.Alc.i rub.de libe.
& poſth.nu.14.& Fel.in c.cum olim.de re iudic. col.pe.aſ
ſeuerant,filium legitimum appoſita hac clauſula,nõ ſuc-
cedere eum legitimis patri inteſtato,quòd ferè omnes fa
rentur.]in cæteris forſan opinio Ancharani procederet,
ex eodem Soci. quando eſſet clauſula ita concepta, Sine
pręiudicio legitimorũ hæredum.quãuis Gratus d.conſi.
63.col.pe.hanc differentiam improbet ex l.3. §. de illo.ff.
pro ſocio. vbi legitimi hæredes dicuntur quicunque in-
teſtato ſuccedunt: tamen ex principis mente & ex potio
ri ſignificatione, hac in re videtur probabilis prædicta
verborum diſtinctio.Nam prędicta clauſula, Sine præiu-
dicio ſucceſſorum patris inteſtati,hoc inducere videtur,
vt legitimatus ex teſtamento admittatur: attamen mor-
tuo patre inteſtato, excludatur ab agñatis & cognatis intra
quartum gradũ,cęteros verò vxorem & fiſcum ipſe filius
excludat.ita notat Nicolaus de Vbald.in tractatu de ſuc
ceſſio.ab inteſt.fol.12.col.3.& 4.Cor.cõſi.3.in j.vol.quam
opinionẽ dicit cõem eum ſecutus Dec.cõſ.338.col.2.idẽ
Dec.conſ.393.col.j.[Soc.Iun. conſi.97.nu.43.& conſ.120.
num.51.lib.2.& ante eos Marianus Soc.conſi.512.col.pe.
& præter hos] Pariſ.cõſ.14.lib.2.nu.44.Soc.cõſi.95.col.5.
vol.4.idem Soc.in d.§.& quid ſi tantum.nu. 21.ſubdit ita
legitimatum etiam rumpere patris teſtamentum,ſi ſit in-
ſtitutus hęres aliquis extraneus à cognatione patris.[Ex-
traneum autem hoc in caſu intelligo eum,qui filium legi
timatũ nõ poſſet iure ſanguinis ab hæreditate patris ex-
cludere,ex eodem Soc.conſi.95.nu.59.Ang.conſi.564. Ni
colao de Vbaldis in d.fol.12. Stephano Bertrando conſil.
160.col.2.lib.3.huius verò opinionis examen diligentius
conſtabit ex probatione rationis,quam Soc.adducit,quę
latè diſcutitur à Roma. in l.vt liberis. col. 5.C. de collat.
Alex.& alij in d.§.& quid ſi tantum latius ab Alberto Bru
no in trac.de ſtatutis exclud.fęmi.ar.10.q.4.ex quibus for
taſſis dubia videbit̃ quibuſdã Soc. & aliorũ ſentẽtia,vt rã
dem filius hac adiecta clauſula legitimatus,non poſſit rũ
pere patris teſtamentum,etiam ſi extraneus alioqui non
ſucceſſurus ab inteſtato hæres fuerit inſtitutus, ꝙ tenuit
conſtanter inſignis Doct. Petrus à Peruſio,cuius Nicol.de
Vbaldis,Bertrandus, & alij meminere ab eius ſententia
non omnino deſcendentes. Aequiſſima tamen eſt prior
2 opinio.]Præterea hoc in loco notandũ eſt † legitimatum
reſcripto principis, non tm̃ legitimũ, & agnatum fieri
ipſi patri, ſed etiam oibus ipſius parentis agnatis, abſq;
eorum conſenſu,etiam quo ad ſucceſſionẽ. tex. in auth.
quibus mod.naru.effici.ſui.§.qua propter.not.Paul.Caſtr.
conſi.34.nu.12.j.vol.Bar.& Bal.in l.communium.C.de na
tur.lib.Alex.col.2.j. vol.nu.36.Dec. cõſ.365.nu.5.Iaſ.in l.ſi
is qui pro emptore.ff.de vſucap.nu.241.Curt.Iunior cõſi.
37.col.j.Aymon Sauilli.conſi.138.col.2.[& Rodet.Xuares
in l.quoniam.in prioribus. C. de inoffi. teſtam. ſuper leg.
Regia,limitat.12.]Quod eſt intelligendum in propria,&
vera legitimatione, non in diſpenſatione. vti opti-
mè intellexit Ant.in d.c.per venerabilem.nu.17. probat
Regia l.12.Tauri.ibi cęteris cognatis,quo in loco Io.Lup
dicit corrigi ius cõe,ex quo legitimatus reſcripto princi
pis non ſit legitimus,nec agnatus alijs agnatis, vel cogna
tis,præterquam ipſi patri,abſq; eorum conſenſu.per tex.
in auth.quib.mod.natu.effici.ſui.§. filium. Sed tex. ille lo-
quitur in legitimatione,quæ fit per oblationem curiæ,in
qua prædicti omnes Doct. diuerſum putant à legitimatio
ne,quæ fit reſcripto principis,quam differentiam expreſ
ſit Regia l.7.titu.15.par.4.

Sic ẽt errauit Iaſ.in l.fratres.C.de inoffi.teſt.col.pe. di-
cent,legitimatum reſcripto principis patri, non cæteris
3 agnatis,legitimum & agnatum fieri.Vnde † ex his infero
ex lege Regia, ad iur retractus admittendũ eſſe legitima-
tum reſcripto principis. ꝙ not. Carol. in conſuet. Pariſ.
titu.j.§.8.in gl.j.poſt Matth.ab Affl. in tract. iuris protimi-
ſeõs,verſ.item quæro an conſanguineis.licet Deci.conſi.
575.incipienti in cauſa, quæ Lucæ agitur, dubio 3.& Ti-
raq.lib.j.de retract.§.j.in gl.8.nu.12. contrarium teneant,
ex eo ꝙ legitimatus in ſtatutis non comprehenditur ali-
quo pacto ſub legitimis:quæ ratio Regiæ legi minimè cõ
uenit,quippe cui nec ſtatuti, nec municipalis legis no-
men aptari poſſit.Imò & in ſtatutis poſſe legitimatum in-
telligi ſub legitimis,põt cõprobari ex his, quæ diximus
ſuperius.Prætereа lex, quæ retractum permiſit, non vtit̃
iſta ſtrictis dictionibus, vt ſolum ipſos legitimos ad ius
iſtud vocet, ẽt ſi illegitimos eadem lex expreſſim mini-
mè vocauerit,vt ipſe Tiraq.diſputat d.glo.8.num.4.

4 Item illud prętermittendum † non eſt,legitimatum re
ſcripto principis, priuilegium illud habere, ꝙ in gradi-
bus Regula Cancel. Iulij Secundi conceſſit, ſm̃ Nicol.de
Vbald.in tract.de ſucceſ.ab inteſta.fol.9.col. 4.dicentem
ſecus eſſe quo ad genus, & nobilitatem: vbi ẽt profitet̃,
nunq̃ aliquẽ legitimatũ fuiſſe ad Cardinalis dignitatem
obtinenda,atq; ſemel id conceſſum fuiſſe,ſed legitimatũ
non potuiſſe ſequuta morte dignitatem illam conſequi:
idem aſſerit,nec ad Rotæ prætorium admitti illegitimos,
etiam natalibus reſtitutos principis reſcripto, quam-
uis Roma. Pontif. expreſsè id concedat, eadem refert
Ludo. Gomez.in regu. Cancel. de trienna. poſſ. quæſtio.
2. dicens hac de cauſa Philippum Decium virum alio-
qui noſtra ętate ſummis dignum laudibus,ab eodem prę
torio repulſum,eum ſemel à Romano Pontifice hoc mu
nus eſſet ei delatum.Regia verò in l.15. Tauris legitimatũ
reſcripto principis ad quoſcunque honores, ac publica
munera admittit.

5 Deniq; & illud quæri põt, † an filio legitimato per re-
ſcriptũ principis,nepos ex eo naturalis, & legitimus cen
ſeat̃ ipſi auo effectus legitimus: Qua in qõne exiſtimo ip-
ſum nepotem eſſe auo legitimũ: ex eo ꝙ eius pater fue-
rit legitimatus.Quę concluſio probatur primò,quia legi
timatus verè legitimus cenſetur, ex Bar. aſſertione in l.ſi
is,qui pro emptore.ff. de vſucap. cuius ſententiam abbi
probauimus,ſed ſi pater legitimus eſſet nepos, patris lo-
cũ ſubintraret.l.ſi auus.C.de lib.præt.l. poſthumorũ.ff.de
iniuſt.rup.l. Gallus.§. nunc de lege.ff.de libe.& poſthum.
igitur idem erit ſi ſit pater legitimatus.

Secundò,fortior eſt legitimatio, quàm adoptio. auth.
quib.mod.natura.effici.ſui.§.tribus. Bal. in l. neq; abſens.
ff.de adoptio. Sed patre adoptato principis authoritate,
cenſentur nepotes adoptati.l.2.§. fi. ff. de adoptionibus.
ergo & eodem modo legitimatio erit cenſenda.

Tertiò,facit l fi.C.de natura.lib.vbi nepos ex radice in
fecta prohibetur auo ſuccedere:igitur à contrario,ſi ra-
dix deſinit eſſe infecta,ſuccedet auo ipſe nepos.

Quartò, aliquo ſuccedere prohibito, eius proles ẽt
cenſetur prohibita.tex.vbi Ang.id notat in auth.de hęr.
ab inteſt.§.reliquum.verſ.ex diuerſo.Bal.in l.fi.C.de verb.
ſignifi.igitur aliquo admiſſo ad ſucceſſionem eius proles
admiſſa iure dicitur.

Quintò,legitimatio non eſt ita reſtringenda,quin ad cõ
ſequentia extendatur,authore Domi. in c. j.§. j. & in c.1.
col.2.de fili.presby.in 6.Iaſ. i rub.ff.de lib.&poſth. nu.14.
nõ ergo erit mirũ patris legitimationẽ ad nepotes extendi.

6 Sexto,tametſi † diſpēſatio ad conſequentia ſeu anne-
xa,ſine quibus conſiſtere poteſt, non extendatur ex com
muni ſententia,tamen quando acceſſorium non indiget
diſpenſatione: quia non eſt vitio infectum, ſed tantum
id vitiū habet à principali:remoto illo defectu à princi-
pali per diſpenſationem cōſequens,& acceſſorium libe-
rum erit ab omni macula.Dom. & Præp.in c.nos conſue-
tudinem.12.diſt. Fel.in c.poſtulaſti,de reſcrip.nu,10.gl.in
c.ſtatutum.verſi.dignitate,de reſcr.in 6.igitur ſublata ma
cula, quam pater ex conceptione ſortitur,filius natus eſt
liber à paterno vitio, & ſic erit legitimus.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Quo tempore à iure Pontificio prohibeantur nuptiarum ſolennia.*
2 *Secundæ nuptiæ an ſint benedicendæ?*
3 *Contrahens matrimonium cum meretrice opus pium agit, atque indulgentiam peccatorum conſequitur.*
4 *Meretrix quæ dicatur.*
5 *Intellectus ad l.palam.ff.de ritu nupt.*
6 *Regia lex Tauri explicatur.*

§. VNDECIMVS.

1 SED & preter alia illud notandū erit,† nu
ptiarum ſolennia celebrari non poſſe,iu
re Pontificio prohibente, à ſeptuageſi-
ma vſque ad octauam diem poſt Pente-
coſten.c.Capellanus.de ferijs.i quo illud
eſt aduertēdum ipſo die Dominico poſt
Pentecoſten, quo feſtum Trinitatis ab eccleſia celebra-
tur,poſſe nuptiarum ſolennia peragi, atque ita eſt intelli
gendus tex.in d.c.Capellanus.dum dicit,Dominica,quæ
ſequitur,ſ.poſt Pentecoſten, ſecundum Imo. ibi. Flor.3.
par.ti.j.cap.17.Syluest.in verb.matrimonium.7.§.2,& Re-
giam l.18,tit,2.par.4.quamuis Abb.in d.c.Cappellanus,cō
trarium cum alijs Doct.tenere velit.

Item illud addendum eſt ab aduentu Chriſti vſque ad
Epiphaniæ feſtum,etiam hæc nuptiarū ſolēnia eſſe veti-
ta.cap.non oportet.33.q.4.ita vt nec ipſo die Epiphaniæ
poſſint hęc ſolēnia cōtingere.Abb.& alij in d.c.Capella-
nus.d.Regia lex 18.Florē.& Sylu.locis paulò ante citatis,
Aduentus aūt Redēptoris noſtri incipit die Dominico,q
contingit à die 27. Nouem. ad tertiam diem Decēbris, vt
not.Specul.lib.6.rational, rub.de aduentu.

Eſt tamen à præfata prohibitione deducendū tempus
à Dominica, quę octaua eſt à reſurrectionis die, ad dies
vſque Rogationum excluſiuè,ita vt in hoc tempore poſ
ſint nuptiæ celebrari, etiā ipſa die Dominica, quę octa-
ua eſt à Reſurrectione,non tamē in diebus Rogationū. c.
nō oportet.33.q.4.& hoc ipſum notāt prędicti Doct.[Ho
die verò ex decretis Synodi Tridentinæ ſeſſ. 34. ſolenni-
tas nuptiarum prohibetur tantum ab aduentu domini
vſque in diem Epiphaniæ,& à feria quarta cinerum vſq;
in octauam Paſchæ incluſiuè, reliquis anni temporibus
omnino permiſſa nuptiarum ſolennitate.]

2 Hic etiam agendum eſt, † vtrum ſecundæ ſint bene-
dicendæ? & conſtat ex c.j,de ſecund.nup.clericū ſecūdas
nuptias benedicentem ab officio, & beneficio ſuſpen-
ſum, ad Apoſtolicam ſedem mittendum eſſe cum literis
Epiſcopi.Qui tamen tex.locum habet, vbi cōſtante prio
ri matrimonio presbyter ſecundas nuptias benedixit.Io.
And.Ant.Abb.& alij ibidem.Regia l.2.ti.12.par.4.Sed Syl
ueſt.in verbo, nuptiæ,intelligit illum tex.ita vt locum ha
beat,etiam priori coniugio ſoluto,ſi vterque coniugum
iam fuerat ſemel benedictus,vel ſaltem ipſa mulier, q̄ ſi
fœmina nondum fuiſſet benedicta,pōt tunc benedictio
ſolenniter fieri. idem Tho.in 4.ſen.d.42.q.3.ad finē.Cuius
opinio in praxi ſeruatur,ſecundum Henric.in c.vir autē.
de ſecund.nup.vbi gl.hoc etiam notat.

Pœna uerò ſuſpenſionis ꝑ ſententiā erit imponenda,
nō autem infertur à canone ipſo iure.Hoſtien.Abb.& alij
in d.c.j.quorum intellectus communis eſt ad illum tex.vt
teſtatur ornatiſſimus vir,ac Pręſul Calagurritanus Io.Ber
nard.in ſua praxi.c.68.idem notat Henr.in d,c.vir autem.
& Palud.in 4.ſent.diſtinct.42.quæſtio.4.

Eſt tamen hac in re notanda Io. vigeſimiſecundi ex-
trauagans conſtitutio,ex qua miſſio ſacerdotis, ſecundas
nuptias benedicentis,ad Romanam curiam, omnino tol
litur.Ex ea etiam probabilior apparet illa opinio,quam
Henr.in d.c. ſi vir.refert pluribus authoritatibus ad eam
citatis, ſ. ſecundas contrahentem nuptias benedicendū
eſſe,ſi prioribus nuptijs benedictus non fuerit,ſiue ſit vir,
ſiue fęmina.q̄d ſi benedictus ſemel fuerit,non eſſe benedi
cendum.Sed opinionē ſancti Th.vſus frequētior recepit.
Libet equidē illud veluti huius paragraphi coronidem
3 adnotare,† contrahentē matrimoniū cū meretrice, ma-
ximam peccatorum indulgentiā à canone conſequi, ex
c.inter opera.de ſponſ.Siquidem maximum miſericor-
diæ opus eſt peccantē corripere, eumq; à peccato auer-
tere.eſt enim miſericordiæ opus ſpirituale,quod corpo-
ralibus operibus miſericordiæ præſtat,vt not.Arch. in c.
tria.45.d.Th.2.2.q.32.ar.3.Hen.in d.c.inter opera,optimè
Domi.à Soto in eleganti,atque omnibus numeris erudi-
ta relectione de ſecreto.mēb.2.q.j. cōcl.3.concedit ergo
hoc opus exercenti remiſſio peccatorum omnium,ſecū
dum Card.& Præp.in d.c.inter opera. Quibus Abb.refra
gatur dicens,non concedi remiſſionem peccatorum om
nium.Ego verò arbitror, ex intentione dicti canonis tan
tam pœnam indulgeri accipienti meretricē in vxorem,
quantam conuenit ei diſtribui ex theſauro eccleſiæ pro-
pter illud miſericordiæ opus applicata ſatisfactione, ab
ipſo ſummo huius theſauri diſpenſatore.

4 Meretrix aūt dr̄ illa,q̄ † palam libidinem exercens,quę
ſtum facit,cuiusq; turpitudo publicè venalis eſt,vti pro-
bat Iuriſcōſultus in l.palā.ff.de ritu nup.Regia lex 10.tit.
16.par.3.c.meretrices.32.q.4.Item illa, quæ multorum li-
bidini paret,c.vidua.34.diſt.etiam ſine q.vt in d.l.palā.cō
ſtat.Ex qua etiā apparet nil referre,an ſit in lupanari, cau
pona,alioue loco,aut taberna proſtituta.Illam etiā, quæ
duos ad coitum, cauſa quæſtus,nec plures admiſit, mere-
tricem eſſe exiſtimat Abb.in c.cum decorem. de vita, &
honeſt.cler.idem Abb.& Prepo.in d.c.inter opera. Ioan.
Lup.in rub.de donat.inter vir.& vxor.§.40.& in l.62.Tau.
vbi paſſim cęteri interpretes id aſſerunt per tex. in d.l.pa
lam. Ab ea tamen tantum abeſt huius opinionis proba-
tio,vt manifeſtè contrariam approbet. Item inquit Iuri-
ſconſultus Vlpianus,quæ cum vno, & altero ſe pecunia
accepta,commiſcuit, non videtur palam corpore quæ-
ſtum facere.Quibus verbis ſatis apertū eſt Abb. & ſequa
cium opinionem prorſus refelli.Illa etenim verba, quæ
cū vno & altero,duos ſignificant tm̄,q̄d conſtat ex Laurē
tijs Vallę adnotationibus,lib.3.elegāt.c,59.Cui mirè con
uenit Ouidij carmina ex Epiſtola Sapphus ad Phaonē.

Inde Chelyn Phœbo, communia munera, ponam.
Et ſub ea verſus vnus & alter erit.
Grata lyram poſuit tibi Phœbe Poetria Sappho.
Conuenit illa mihi, conuenit illa tibi.

Sic & Aug.lib.3.de ciuit.Dei.cap.18.dixit,huius in pri-
mo & altero lib.mentionem fecimus de j.& 2.lib.intelli-
gens.eadem ſignificatione vtitur Valer.Max.lib.6.c.4.de
Alex.ſic ſcribens,Dario.n.vno iam, & altero prælio virtu
tē eius experto.ſubdit paulò poſt Vocem duabus victo-
rijs reſpondentem,dignamq́ue cui tertia,ſicut euenit,tri
5 bueretur. Hinc etiā deducitur egregiè † erraſſe hac in re
Mat.ab Afflict.poſt Lucam de Penna in conſtitutionibus
Neapo.tit.43.lib,3.dicentem eam fœminam meretricem
eſſe,quæ cauſa quæſtus vnum tantum virum ad coitum vi
admiſit, atque ex eo, à vicina expellendam fore. per
tex. in l. mariti. §. qui quæſtum. ff. de aduler.qui tame n
tex loquit in marito de nocinium cōmittente & quæſtū
ex hoc faciente,in quo ſat eſt, ſemel q̄ſtū accepiſſe, eſſe
tamen à vicinia expellēdā meretricē,atq; in lupanari re
legandam. probat l.2.ti.22. par.7. & not. Luc. de Pe.in l.ſi
qua.col.2.C.de ſpectacul.lib.11.Pau.de Caſ. in l.nullus.C.
de ſum.tri.Bald.in l. 2.i ſi.C. de re iure emphy. Platea per
textum ibi in l. cum ſupra.C.de re milit.Matth.de Afflict.
in d. rubr.43.

6 Cęterū † dū Reg.l.62.Taur.prohibet ob pecuniam de-
bitam fœminas deduci ad publicum carcerem, niſi ſint
fœminæ

fœminæ maniſeſtè fornicariæ, non arbitror fore neceſſarium, vt ſecunda legis pars locum habeat, fœminam eſſe meretricem Sat enim erit eſſe publicā alterius concubinam: quod ex Baldo colligitur, qui in l. conſentaneum, C. quom. & quan. iud. ſi. col. dixit fœminā luxurioſè viuentem, quæ quidem honeſta non eſt, pro debito pecuniario poſſe ad carceres duci. Hoc tamen ſimul cum Regia lege eſt ita intelligendum, vt locum habeat, quando hæc fœmina inhoneſta, atque impudica nupta non eſt, quod ſi nupta fuerit, duci ad carceres pro pecuniario debito nō debet. Io. And. in additionib. ad Speculatorem, titu. de iniurijs. quem ſequuntur Iaſ. in l. ad egregias. ff. de iureiurādo. Barba. cōſi. 507. col. j. vol. j. Io. Lup. in c. per veſtras. 3. nota. §. 21. nu. 5. Capicius deciſio. Neap. 44. idq́ue paſſim d. Regiæ legis interpretes admonent. idem notat Alex. & Iaſ. in l. plerique. in ſi. ff. de in ius vocan. Barb. in c. paſtoralis. col. 6. de iudicijs. Decius in l. 5. ff. de regn. iur. nu. 78. fieret enim maxima iniuria marito, & matrimonio. quod maximè coadiuuatur ex l. ſi vxor. §. diui. ff. de adulter. quem tex. præfati Doc. paſſim adducunt ad eorum ſententiā comprobandam, poſt Ro. qui in l. ſi vero. §. de viro. fallentia 5. ff. ſoluto matrimonio. illum ad id valdè commendauit: eādem concluſionem notat Ludouicus Gomez. in c. mulieres. de iudic. in 6. nu. 15. tametſi Decius in dict. c. paſtoralis. & Io. Baptiſta de debitoribus ſuſpectis & fugitiuis. q. 5. in ſi. aduerſus hanc opinionem probare conentur nil referre fœminam cōiugatam eſſe, quo minus ad carcerem duci poſſit, ſi meretrix ſit, quorum opinio procedere poterit eo caſu, quo nupta conſentiente viro fornicetur, vt in hac ſpecie adnotauit Ioa. Baptiſta dicta quæſtione 5. quem ſequuntur Ludouic. Gromez. in d. cap. mulieres. & Hippoly. in l. vnica. C. de rapt. virg. nu. 31.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Iudex quis ſit verè competens ad cauſam coniugalem tractandam.*
2 *Cauſa coniugalis an poſſit compromitti?*
3 *Iudex ſecularis an poſſit de cauſa matrimoniali cognoſcere?*
4 *Iudex laicus vtrum valeat iudicare vſurariam controuerſiam.*
5 *Regia lex 4. titulo, de exceptionibus lib. 3. ordinatio. explicatur.*
6 *Conteſtatio litis an ſit neceſſaria in cauſa matrimoniali.*
7 *Teſtes in cauſa matrimoniali qui ſint admittendi.*
8 *Teſtes omni exceptione maiores qui dicantur.*
9 *Confeſſionis ſacramentalis arcanum non eſt reuelandum, ad matrimonij probationem.*
10 *Confeſſionis ſacramentalis ſecretum non eſt detegendum etiam quo ad crimen committendum in perniciem Reipublicæ, ſaltem nominato authore.*
11 *Confeſſionis ſacramentalis ſecretum an ex licentia confitentis detegi poſſit?*
12 *Sententia lata in matrimoniali cauſa, à qua prouocatum non eſt, an tranſeat in rem iudicatam.*
13 *Sententia à qua non eſt appellatum, qualiter ex eo ſenſu tacito ipſius condemnati vires aſſumat rei iudicatæ.*
14 *Sententia in cauſa matrimonij ſpiritualis, an tranſeat in rem iudicatam.*
15 *Sententia in criminali cauſa, an tranſeat in rem iudicatam?*
16 *Defenſiones an poſſint à reo criminis renunciari?*
17. *Defenſio ab occiſione an licitè omittatur ab illo, qui poterat ſe defendere occidendo inuaſorem?*
18 *Condemnatus appellationem omittens an poſſit contra iudicem agere ex iniquitate ſententiæ?*
19 *Sententia iniqua an reddat victorem tutum in conſcientiæ iudicio?*
20 *Sententia diuortij quo ad thori ſeparationem an tranſeant in rem iudicatam.*

§. DVODECIMVS.

EX his tandem, quę hoc libello tradidimus, lector diligens facilè cognouerit, quanta ſit cauſæ coniugalis grauitas, in qua quidē non tantum humana iura, ſed, & diuina tractare oportet, in qua de maximo ſacramento agendum eſt, in qua denique non de re pecuniaria, non inquam, de re leui, minimiq; momenti, ac friuola, ſed perpetua, atque inuiolabili humana ſocietate eſt iudicandum. Proinde † non temerè, ſed maxima deliberatione præuia Sacroſancti Canones ſtatuerunt, huius iudicij quæſtionem, quo ad cognitionē & diffinitionē, ſolis epiſcopi pertinere. c. multorū. 35. q. 6. c. auditis. de præſcrip. tex. cæteris apertior in c. accedentibus. de exceſſ. plat. teſte Panormitano in c. j. de conſanguinit. quibus conuenit Regia l. pen. tit. 10. par. 4. Poteſt tamen epiſcopi vicarius huius coniugalis cauſæ cognitionem tractare, etiam ex generali commiſſione epiſcopi, tex. vbi Abb. & Præp. ī c. ſi. de cognat. ſpiritua. tex. optimus quem ipſe poſt Hoſtien. ibi. 2. col. ita intelligo in c. literas. de reſtit. ſpoliat. idem notat Lambertinus de iure patronat, 3. par. 2. lib. q. 2. ar. 3. Atque etiam capitulum vacāte ſede epiſcopali, ex eadem ratione, quòd latè tractat Franciſ. Paninus in tract. de poteſta. c. ſede vac. j. par. q. 10. col. 3. Et tamen dubium, an ex delegatione poſſit inferior epiſcopo habere huius cauſæ cognitionem. Et ex c. propoſuiſti, de probat. & c. ex literis, de in integrum reſtitu. & c. j. vt lite non conteſtata. probatur cauſam matrimonialem à Romano Pontifice delegari non ſolum epiſcopis, ſed & inferioribus, nempè Archidiaconis, Prioribus, & Archipresbyteris, ꝙ in hac ſpecie notat Abb. in c. j. de cōſanguinit. & affinita. ſuper gl. 3. quæ hoc probat, & Barba. in c. j. vt lite non conteſtata. 2. col. Dec. in c. ſi pro debilitate. de offi. deleg. col. 4. quod de iure negari non poteſt, ſed non ſolent Romani Pontifices cauſas matrimoniales, niſi ex aliqua iuſta cauſa alijs quàm epiſcopis committere vt Io. Andr. Abb. Ant. Felin. col. 3. & Dec. in d. c. ſi pro debilitate. teſtantur, & idem Decius in d. c. propoſuiſti. colu. j. Doctores ꝑ textū ibi in c. cauſam matrimonij. de offi. deleg. Collecta. in c. j. de conſanguin. & nouiſſimè Ludo. Gomez. in c. ſtatutum. nu. 82. de reſcrip. in 6. Quod ſi matrimonialis controuerſia à Romano Pontifice cuiquam delegetur, non poterit is delegatus, etiam epiſcopo eam ſubdelegare, propter ipſius cauſæ grauitatem, authore Abb. in d. cap. ſi pro debilitate. col. pen. vbi Io. An. in fine. Anton. colu. 3. & Felin. 3. idem aſſerunt, quamuis Dec. ibi. nu. 4. teneat contrarium, dicens, poſſe cauſam matrimonialem ſubdelegari, ſaltem epiſcopis, atque id ex Panormit. colligit, quem corruptum vitio impreſſoris habuit vt conſtat ex antiquioribus, à quibus Panorm. eandē cōcluſionē accepit. Nec obſtat tex. ī d. c. ex literis. de in integrum reſt. vbi delegatus cauſam matrimonialem ſubdelegauit, quia eam commiſit collegæ, cui ipſe Rom. Pontifex eandem cauſam commiſerat, & cuius induſtria ab ipſo principe ad idem negotium electa fuerat. Si tamen cā coniugalis tantum circa thori ſeparationem tractetur, ſolet committi etiam his, qui epiſcopi non ſunt. text. vbi id in ſpecie notant Ant. & Socin. colum. j. in d. capitu. j. vt lite non conteſt.

Verum ex præſcriptione competere poteſt alijs quàm epiſcopis cauſæ coniugalis cognitio, ac deffinitio, ꝙ notant Doc. per tex. ibi in c. auditis. de præſcrip. & probatur in c. accedentibus. de exceſſ. prælat. vbi idem notatur de priuilegio, & de conſuetudine. glo. in c. j. de conſang. communiter ibi recepta. gl. in c. literas. de reſt. ſpol.

Item ex delegatione ſpeciali epiſcopi poterit inferior huius cauſæ cognitionem accipere. gl. in d. c. j. de cōſang. ſingu. ſecundum Abb. vbi Henr. & Præp. idem notāt. idem Abb. in c. ex literis. de in integr. reſtit. & Hoſtiē. in d. c. literas. 2. colu. quorum opinio communis videtur. Debet tamen hæc cauſa tractari, vel ex commiſſione ſpeciali, vel generali à iudice, qui ſit peritus in iure Pontificio. Nam & Barba. in c. propoſuiſti. de probat. col. j. defendere conatur, ad ſententiam in hac cauſa ferendam eſſe ita neceſſariam iuris canonici ſcientiam, vt ſententia ab huius diſciplinæ ignaro lata minimè teneat. argumento ſumpto ex d. c. j. vbi Hoſtien. Abb. & cæteri Docto. communiter aſſerunt contrarium, dicentes iniquum eſſe, quemquam coniugalem controuerſiam diffinire, qui non ſit iuris canonici peritus, tamen latam ſententiam validam eſſe propter iuriſdictionem, quam habet is, qui eam tulerit.

2 Hinc † etiā cōſtat nō poſſe queſtionem coniugalem, q̄ inter duos tractatur, in arbitrum compromitti. c. pen. de

in

in integr.reſt.notat gl.in c.j.de conſang.& in l. nō diſtin
guemus.§.Iulianus.ff.de arbit.Regia l.24.titu.4.par.3. Imò
Ro.ſcribit conſi.299.ab arbitris laicis cauſam coniugalē,
nec principaliter, nec incidenter diffiniri,aut examinari
poſſe,contra Bal.in l.vnica.C.de cōfeſ.nu.37.quem Alex.
probare videtur in l. quoties. C. de iudi. quibus accedat
tex.in c.contingit. de arbit. vbi gl. communiter recepta
hoc ipſum notat. Multo fortius trāſactio in cauſa matri-
moniali fieri nequit.cap.fi.de tranſact.Vnde quamuis cau
ſa ſpiritualis poſſit compromitti in laicum arbitratorē,
quem amicabilem compoſitorem vulgus appellat,ſecū
dū Ro. conſi.173.Alex.in l.quotiens.C.de iudi. Felin.in c.
cum ſit generale.nu.3.de foro cōpet.Ancha.cōſi.34.2.co-
lu.Dec.in capitu.2.de iud.in prin.ubi aſſerit hanc opinio-
nem communem eſſe, & ibi Ripa num.13. idem profite-
tur:contra Abb. in d.capitu.contingit. Rom. in l.Titia.ff.
ſolu.matrimo.& Barb.in d.c.2.tamen cauſa ſpiritualis,in
qua tranſactio fieri non poteſt,non poterit,nec in laicū,
nec in clericum arbitratorem compromitti. quod notat
expreſſe Ripa in d.c.2.nu.13.ſiquidem compromiſſum in
arbitratorem factum tranſactioni cōparatur. gl. in auth.
vt different.iudic in princ.Bar. in l.ſi ſocietatē.§. arbitro
rum.ff.pro ſocio.col.2.Abb.in c.Quintauallis.de iureiur.
nu.7.& ſeq.notat Iaſ.in §.omnium.de actionibus.num.18.
Bald.Paul.& Iaſ.in l.tranſactionis. C. de tranſact. optimè
Dec.conſi.60.col.3.Igitur,cum in cauſa matrimoniali nō
ſit tranſactioni locus,nec erit admittendum compromiſ
ſum in arbitratorem factum.

Imò ex ratione tex.in c.j.de conſang. & affinit. opinor
cauſam coniugalem,in qua de fœdere matrimonij agat,
non poſſe etiam arbitrum clericum tractare ex vi com-
promiſſi,etiam ſi incidat in cauſam, cuius legitimam ex
3 conſenſu partium cognitionem habet.Iudex † verò ſecu
laris minimè poteſt diſcutere matrimonij cauſam,neque
eius vllam cognitionem habet, etiam ſi tractetur de cō-
iugij ſeparatione quo ad thorum,vt diximus ſuperius c.
7.§.6.num.8.etiam ſi coniugalis cauſa incidat in iudicium
hæreditariæ ſucceſſionis.ꝙ etiam notauimus hoc eo.c.§.
3.nu.4.Sed ſunt,qui exiſtiment iudicem laicum poſſe cau
ſam iſta matrimonij tractare incidenter,ſi cōtrouerſia in
facto, nō in iure cōſiſtat.ita Bar.in l.Titia.ff. ſoluto matri.
idem Bar.in l.2.ff.de iuriſdi.omn.iud. tunc enim nulla iu-
ris canonicis peritia neceſſaria eſt,& cauſa ipſa merè tē-
poralis cenſetur.idem notat Abb.in c.poſt miſerabilem.
de vſur. idem Abb.& Felin.col.3.in c.cum ſit generale.de
foro compet.quib.tex.in d.c. poſt miſerabilem. optimè
ſuffragatur,quem ad id notat Ro.in d.l.Titia. vbi ipſe , &
Alex.3. col.fatentur prædictam opinionem communem
eſſe.idem etiam aſſerunt Iaſ in l.quotiens.C.de iudic.Dec.
in c.2.nu.24. de iudic.vbi Franci.de Ripa nu.17.eandē ſen
tentiā defendit contra Decium ibi, qui contrarium vo-
luit poſt Imol.& Raphael in d.l.Titia.De quo & Iaſ. dubi-
tat in d.l.quotiens. Vnde conſultius res agetur , ſi oblata,
incidenti,ſuper matrimonio,vel alia cauſa eccleſiaſtica,
quæſtione etiam facti,coram ſeculari iudice , is cuius in-
tereſt,ac eccleſiaſticum iudicem acceſſerit,ab eoq; petie
rit , vt illius quæſtionis cognitionem aſſumat, atque iudi-
cem laicum inhibeat , ne in ea etiam incidenter proce-
dat.tunc enim ſi iudex ſecularis nondum cœpit id nego-
tium tractare , eccleſiaſticus citatis his , quos id tangit,
eandem incidentem cauſam expediet , vt conſuluit Ge-
rad.ſingul.96.

His accedit , ꝙ not.Anto.in c.tuam.de ord. cognit.per
4 illum tex.dicens † iudicem laicū,coram quo aduerſus cō
tractum fuit obiecta exceptio vſurarum,poſſe inhiberi à
iudice eccleſiaſtico,ne illius contractus executione pro-
cedat,donec exceptio vſurarum ſit à iudice eccleſiaſtico
diffinita.quod etiam docet Ambroſius de Vignate in c.ſa
lubriter.de vſur.nu.129.ſentiunt idem Bald.in l.conſulta.
C.de teſta.& Imo.in c.cum in iure.de offic.delega.Fa quo
Barth.Cæpola conſi ciuilium cauſarum 18. aſſerit debi-
torem captum à iudice ſeculari liberandum eſſe omnino
a carceribus,ſi per iudicem eccleſiaſticum fuerit pronū-
tiatum illud debitum inductum fuiſſe ex cauſa vſuraria,
eo ꝙ ipſe debitor vltra ſortem illam quantitatem credi-
5 tori promiſerat. Vnde † Regia l.4.tit. de exception.lib.3.
in ordi. Reg. dum dicit iudicem laicum debere aduerſus
executionem contractus admittere exceptionem vſuræ,
ita erit intelligenda, vt ſi in vſurarum exceptione ſola q-
ſtio facti tractetur,poſſit hoc negotium à ciuili iudice ex-
pediri,iuxta ſententiā Bart.& communem , niſi inhibito
a iudice eccleſiaſtico oportuno tempore proceſſerit , ſi-
cuti Gerard.adnotauit. Si verò iuris ſit controuerſia , ad
eccleſiaſticū iudicem remittatur,atque eius diffinitio ex-
pectetur,ex paulò antè promiſſis,cum hoc crimen merè
eccleſiaſticum ſit,vt communiter Doctores fatentur , &
nos retulimus ſuperius c.6.nu. 59.hanc tamen opinionē
conatur euertere,eamque falſiſſimam eſſe exiſtimat Ca-
rol. de contract. quæſt. 10.dicens , non eſſe magis eccle-
ſiaſticum hoc crimen,quàm homicidium:& non eſſe me-
rè eccleſiaſticum,deduci poteſt ex eleganti , & eruditiſſi-
ma hac de re diſputatione Martini ab Axpilcueta in cap.
nouit.de iudi.7.notab.coroll.7.Imò Rode.Xuares in rep.l.
Regiæ.de inſtrum.executionē.verſi.nunc circa iudicem.
col.8. ſcribit iudicem ſecularem ea lege Regia poſſe , ac
debere perſequi ipſam executionem,non obſtante iudi-
cis eccleſiaſtici inhibitione, ſi intra decem dies minimè
docuerit reus vſurarum eſſe contractum illud. ꝙ proba
tur authoritate Ang.in l.4.§.condemnatum.in fi.ff.de re iu
di.Soc.cōſi.79.lib.3.Matt.Afflict.deciſ.Neapoli.30.idē no
tat Rebuffus ſuper leges Regias ,tractat de literis oblig.
ar.2.gl.j.nu.22.dicens,ita in praxi apud Gallos receptum
eſſe.quib.adde Freder.conſi. 30.& Lauren. de Rodulphis
in tract.de vſur.q.135.& 129.

Quid tamen iudex agere debeat in huius cauſæ cogni-
tione,quando vterque qui litigat,eſt præſens, palam eſt,
ſed ſi alter ſit abſens, pōt dubium eſſe, qua via ſit proce-
6 dendum.in † quo notandum eſt altero abſente,& contu-
mace,etiam lite non conteſtata poſſe iudicem in hac cau
ſa teſtes recipere,præſentem audire,atque ſententiā pro
ferre diffinitiuam.ex capitu.quoniam frequenter. §. por-
rò.vt lite non conteſtata.cuius deciſio duplici ratione cō
ſtat,ex malitia abſentis,& propter periculum fornicatio
nis in eo,qui abſentem expectaret , quarum quælibet nō
ſufficeret, vt idem tex.probat,iuncta gl.verſi. opponi. qđ
clarius notat Abbas,Mari.Barba.ſi. colu. ibi.poſt Hoſtien.
quos Iaſ.ſequit in l.in teſtamēto.in magna.C.de teſta.mi-
lit.nu.14.ex §.affinitatis.Inſt.de nuptijs.l.liberorum.§.fi. ff.
de his,qui not.infam. adiuncta l. ſequenti. Dr aūt abſens
contumax , quando legitimè citatus noluit comparere,
vel ſi ex malitia latet,nec citari poſſit , vel impedit cita-
tionem ad eum peruenire.tex.optimus in d.§. porrò. quē
ſing.eſſe exiſtimat Abb.ibi facit tex.in c.de illicita.24.q.3.
& in l.contumacia.ff.de re iudica.Imò quando abſens im
pedit,ne citatio ad eum perueniat,vel malitioſè latet,ne
citetur perſonaliter,citatus omnino cenſetur,etiam nul-
lo propoſito edicto,nec ad eius domum facta citatione,
ſecundum Abba.in d.§. porrò. per illum textū,quem idē
notans dicit elegantem Barb. ibi.nu.25. idē probat Abb.
in c.ex tuæ.de cle.non reſid.nu.12.& Alex.in l. properan
dum.§.ſin autem reus.C.de iudi.conclu.5.ſenſerat id glo.
in d.l.contumacia. quicquid glo.contrarium velit in d.§.
porrò.in verb.impedit.

Si verò abſens contumax non eſt,eo minimè expecta-
to matrimonialis cauſa tractari,non debet:ſed expectan
dus eſt,donec ipſius obitus veriſimiliter præſumatur , ex
eodem §.porrò. verſi. ſi autem. In quo illud eſt inſigniter
aduertendum,ad effectum,vt cauſa coniugalis examine-
tur in iudicio,& coram iudice rationes expendantur,ex
quibus præſens matrimonium non valuiſſe contendit,
ſufficere veriſimiles aliquot coniecturas,aut præſumptio
nes mortis ipſius abſentis,ex authoritate illius tex.quem
ita intelligit gl.ibi in verb.pſumat. à Panorm. Soc. Barb.
col.antepe.& alijs ibi approbata, & ab Hippo. in rub.C.
de probatio.num. 231. qui eam dixit notab.eſſe. licet ad
effectum , vt abſque probatione coniugalis impedimen-
ti,poſſit præſens liberè matrimonium contrahere , non
ſufficiunt præſumptiones , nec coniecturæ mortis illius,
qui abſens eſt.c.in præſentia.de ſponſalib.

Verum in huius cauſæ coniugalis proceſſu iudiciali q-

buſdam placet, non eſſe teſtes recipiendos, nec ſenten-
tiam diffinitiuâ proferendam, lite non conteſtata, quan-
do vterque litigator eſt præſens.ex gl.in c.per venerabi-
lem.in ver.iudiciarium.qui filij ſint legit.q̃ ſingu.eſt ſecũ-
dum Card.in clement.2.4.oppo.de iudi.& Bald.in rub.de
appel.col.4.qui eandem commendat in autb.qua in pro-
uincia.C.vbi de crim.agi oportet.col.2.& Dec.j c.p tuas.
de appel.col.2.dicens eam communiter approbari,dicit
eandem gl.lauream Felin in c.2.col.penul.de offic.iudicis.
duo notans.Primum,prædictam opinionem procedere,
niſi actor & reus præſentes tacitè,vel expreſſim conſen-
tirent, proceſſum continuari lite non conteſtata:nam in
hoc poſſent conſentire,cum à iure in prædictis cauſis ſit
remiſſa iudiciorum exacta ſolennitas.Secundum, prædi-
ctam gl.non procedere in caſibus, quibus in ſpecie à iu-
re remiſſa litis conteſtatio,in quibus etiam inter præſen-
tes minimè conſentientes proceditur lite non conteſta-
ta: atque hoc vltimum ipſe aſſerit communiter receptũ
eſſe in d.c.per venerabilem.ex quo conſtat, etiam parti-
bus præſentibus,& non contumacibus,poſſe ferri in cau
ſa matrimoniali ſententiam diffinitiuam,atque teſtes re-
cipi lite non conteſtata,etiam inuitis litigantibus,ex cô-
ſtitutione diſpendioſam.de iudi.in Clemen. vbi Car.op-
po.4.Imola ſuper gl.matrimonijs.& Bonif.nu.49.hoc idẽ
tenẽt poſt gl.quam cęteri Doc.approbare vñr.Quo fit,vt
exiſtimem opinionẽ gl. in d.c. per venerabilem.minimè
procedere in caſibus expreſſis in d. Clemen. diſpendio-
ſam.adiuncta Clem.ſæpe. de verborum ſignificat. hancq;
opinor communem ſenten.eſſe, quicquid Decius dixe-
rit,ac dubitauerit Felin.in d.col.fi.Vnde iure antiqua, nẽ-
pe c.accedens.in 2.vt lit.non conteſt.c.quoniam.§.porrò.
eodem titu.correcta ſunt per Clem.diſpendioſam.ſiqui-
dem ex eis non poterat in cauſa coniugali, etiam ſi in ea
de fœdere matrimonij ageretur procedi abſque litis cõ-
teſtatione,niſi data alterius ex litigantibus contumacia,
Vtroque tamen iure, ſi de ſeparatione propter fornica-
tionem,ſimilemve cauſam tractetur, quo ad thorum,eſt
neceſſaria, etiam altero litigantium contumace, con-
teſtatio litis omnino.c.vt lite non conteſt. quem text.ita
Doctores communiter interpretantur ibi,& in d.Clemen
xina,diſpendioſam.

Oportet tamen iudicem cautum eſſe circa probatio-
nes matrimonij,cum ſit hæc res grauiſſima, & ideo maxi
7 mo iudicio, ac diſcretione peragenda. Non † enim qui-
buslibet in hoc negotio danda fides eſt,ſed his tantum,q
ſint omni exceptione maiores,vt inquit Rom.Pont.in c.
j.de conſang.vbi Bernardus ſcribit, eum teſtem dici om
ni exceptione maiorem,qui nulla exceptione repelli po
eeſt.idem glo.in c.at ſi clerici.in prin.de iud.& in c.j.de te
ſtib.& in §.item verborum.Inſtit.de inutilib.ſtip.quas cõ-
mendat Præp.in d.c.j.de conſang.col.2.dixit eſſe mirabi-
les.Barba.in rub.de proba.nu.29.& ſing.Iaſ.in additio. ad
Portium in d.§.itẽ verborum.Corſe.in ſing. in verb.inte
ger.latius Albertinus in c.j. de hæret.in 6.q. 16.nu.25. Ex
8 quo deducitur † non eſſe teſtem omni exceptione maio-
rem,ſeu omni ſuſpicione carentem eum,cuius fides non
tantum ea obiectione perimitur,ſed & diminuitur,cuiuſ
que opinio in diſcrimen,& magnam dubitationem reno
catur.optimus tex.in c.licet cauſam.de probat. vbi in cã
ardua non admittitur teſtis,cuius fides aliqua ex parte di
luitur,quem tex.dicit ſing.Bal.in c.ad noſtram. col.j.eod.
tit.ad idem l.optimam.C.de contrah.ſtip.vbi Bald.in ſpe-
cie notat,dicens teſtem infamem de facto,hoc eſt,impro
batis,& leuioribus præditum moribus,non eſſe admittẽ-
dum in cauſa, quæ teſtem omni exceptione maiorem po
ſtulat.idem notat Iaſ.in l.cũctos populos.j.lectio.col.pen,
C.de ſumma Trinit. & Ioã.Crot.in tract.de teſtib.4.par.q.
22.& in cauſa coniugali aſſerit Iacobinus in l.teſtium.§.l.
Iulia.ff.de teſtibus.col.3.Alex.conſi.152.vol.5.Soc.Iunior
conſi.31.nu.24.lib.2.Tho.Gram.conſi.26.col.5.Licet cau-
ſa ciuili infamis de facto,idoneus eſt teſtis.gl.in l.3.§.duę
cauſę.ff.ad Carb.& i c.teſtimoniũ.de teſtib.in ver.in hoc
caſu. atque vtrobique Doct. non tamen eſt dignus tanta
fide,quanta reliqui integri teſtes.gl.& Bar.in l.j.C.de ſum.
Trinit.idem Bart.in l.Caſſius.ff. de ſenatorib. Abb.in d.c.
teſtimonium.dicens arbitrio iudicis relinquendum eſſe,
quantum ex hoc fides teſtis diminuatur.quod communi
ter eſſe receptum aſſerit Lanfranc. Orianus in c. quoniã.
de probationibus.in verbo,teſtes.nu.127. & probatur in
l.quæſitum.ff.de teſtib. Hinc etiam dicebat Ripa in l.fi. C.
de reuocan.don.col.3.donatarium, qui donatori ingra-
tus fuerit, non eſſe idoneum teſtem in ea cauſa, quæ te-
ſtes omni exceptione maiores requirit. Igitur ex his iu-
dex magna prudentia ex præſcripto legis, quãdoque ex
æquo,& bono æſtimabit in matrimoniali quęſtione,quos
teſtes admittere debeat.

Nam in hac cõiugali cauſa ita integros teſtes,ac in cri
mina lib.exigi aſſerit Alex.conſi.143.incip.Quoniam abũ
dè.2.vol.pulchrè,ac copioſè Dec.conſi.133.& conſi. 310.
& conſi.263.Thomas Gram.d.conſi.26. ex quibus plura
colligi poſſunt,quę iudex perpendere debet in probatio
ne matrimonij,ex quib.proprium arbitrium inſtruet, vt
eo ſic inſtructo decernat,qui teſtes ſint omni exceptione
maiores,ſiquidem eius arbitrio hoc relinquitur,ſecundũ
Abb.in c.cum Ioannes.& Fel.ibi nu.44.de fide inſtru.dili-
genter Pariſ.conſi.53.54.58.vol.4.receptum tamen eſt fœ
minas eſſe in matrimoniali cauſa ad teſtimonium admit-
tendas.tex.in c.ſuper eo.in 2.de teſtib.& ibi Abb.Henric.
in c.quoniam.eod. tit. & eſt communis opinio teſte Soc.
Iun.conſi.29.col.2.lib.2.& conſi.31.nu.13.eod.lib. quæ ꝓ-
batur etiam in c.videtur.35.q.6.& locum obtinet,quam-
uis tractetur de matrimonio ſeparando. Abb.in d.c. ſup
eo.3.nota.Dec. cõſ.342.col.j.Soc.in d.cõſi.31. nu.18.q̃bus
adde conſi.2.3.4.& 5.lib.2.conſiliorum Zaſij,imo & parẽ-
tes hac in eadem cauſa ad teſtimonium admittuntur.tex.
in d.c.ſuper eod.vbi hoc explicant. Abb.Imol.Henric.&
Fel.item Aretin.conſi.13.optimè Pariſi.conſi.55. nu.28.&
conſi.58.lib.4.col.1,Ex quibus illud conſtat matrem, pa-
trem,ſororem,& reliquos cognatos eſſe mittendos ad te
ſtimonium in cauſa matrimoniali, arbitrio tamen iudi-
cis,qui cautè perpendet,quanta ſit teſtibus fides adhibẽ-
da,ex cauſæ pendentis qualitate,perſonarum conditio-
ne pari,aut diſſimili: quod notat in ſpecie Hoſt. in d.c.ſu-
per eo. cui accedit poſt alios Felin. ibi tradunt Lanfran.
in cap. quoniam. in verb.teſtes. de prob. nume.93. Aret.
conſi.82.colum.3.Soc.conſi.17.lib.j.colum.4.Alc. de præ-
ſump. reg.j. præſump. 2. nume.4. & colligitur idem ex l.
16.titu.9.parte 4.

Sunt & quidam huius contractus coniugalis probatio
9 ni adeò propitij,vt † opinentur poſſe confeſſionis ſacra
mentalis arcana reuelari in iudicio ad probandum con-
iugium: ita enim exiſtimat Lud.Rom. in l.ſi non ſpeciali.
C.de teſta.col.pe. dicens eſſe ad hoc gl.ſing.in c.ſua nos.
de ſponſa.in verb.conſtiterit. quam etiam dicit ſing.Iaſ.
in l.j.§.huius ſtudij.ff.de iuſt.& iu.col.2.Idem in l.patre fu-
rioſo.ff.de his,q ſunt ſui.colu.2.Idem in l.reprehendenda.
C.de inſtit.& ſubſti.& Chaſſa.in conſi.j. verſi.ad ſecundũ.
nu.17.quorum omnium ſententia,& aliorum,qui eis ſub
ſcripſerint,quotcũque ſint, omnino eſt reprobãda.Quis
enim non videt iniquum eſſe tanti ſacramenti ſecretum,
naturali, diuino,& humano iure inductũ,ita leuiter vio-
lari, vt de contractu coniugali conſtet.

10 Nam etiam crimen † committendum in Reipublicæ
damnum,detectum tamen in confeſſione verè ſacramen
tali ab eo,qui illud crimen committere cogitauit,& ad-
huc cogitat non licet ipſi ſacerdoti prodito confitentis
nomine,etiam iureiurando præmiſſo cuiquam detegere,
ex frequentiſſimo Theologorum iudicio in 4.ſenten.diſt.
21.vbi pręter alios Gabriel.q.j.conclu.3.& Ioan.Maior.q.
3.atque optimè Hadr.in 4.ſen.in tract. de confeſ. ſigillo,
Caiet.in opuſculo,27.q.c.15. & inſigniter vir nunquam
ſatis laudatus Dominicus Soto in relectione, de ſecreto
membro,3.q.4.conclu.2.ac meus, & olim,& nũc præce-
ptor ornatiſſimus Mart.Nauar.in c.ſacerdos.de pęni.diſt.
6.nu.116.cui opinioni ex noſtris accedere videntur Col-
lecta.& Card.colu.fi.in c.omnis vtriuſque. de pœn.& re-
miſ.& Hoſt.in ſumma de pœnit.§.in quo.quam etiam no-
uiſſimè defendit in tracta.de confeſſione,fol.122.Ioan.à
Medina Theologus magni,mehercle, nominis,quique in
gymnaſio Complutenſi egregiam huic profeſſioni ope-
ram,

ram, ad obitũ vſque nauauerit. Tametſi contrarium tenuerint Archid.in d.c.ſacerdos.Hoſt.Ioan.And.Ancha.& Abb.io d.c.omnis.& in effectu Ripa.in tract.de peſte.§. vl. nu.115.falsò tribuentes hanc ſeotentiam Inn.qui potius primam aſſerit,ſicuti perpeodunt Caiet.Soto,& Mar.Nauar.in dictis locis. & ante eos id diligenter aoimaduertit Collect.in d.c.omois.fin.col. Igitur ſi in prædicto caſu nõ licet confeſſioois arcanum prodere, non video cur matrimonij fauore id liceat. Imò & ſi ſacerdos apud iudicã ſecretom iſtud frangens, ſibi dicta in ſacramentali cooſeſſione effutiret,& depromeret,ei onllam fidem exhibẽdam eſſe profitetur optimè Bal.in l. Archigerontes.C. de epiſco.aod.quem ibi ſequitur Pau.de Caſt. & Fel.io c.j.de except.colum.j.Tyndar.in tract.de teſtib.fol.20. & Rip.in tract.de peſte.§.vlt.nu.104. Cooſtat etiam ſcientiam, quã ſacerdos habet ex confeſſiooe ſacramentali,nihil omnino ad iudicialem controuerſiam pertioere.c.2.de offi.ordin.c.dilectus. de exceſſ. prælat. quibus apertiſſimè error hic conuincitur. Neque enim ferendi ſunt iuris vtriuſq; interpretes,qui in matrimoniali cauſæ ſacerdotibus hãc liceotiam conceſſere propria eorum authoritate, nullo iore adiuti,cum & ipſe Summus catholicæ eccleſiæ Pontifex mioimè poſſet permittere huius ſacramentalis ſecreti reuelationem ex receptiſſima omnium Theologorum ſententia.

Nec adoerſam aſſertionem quicquam coadiuuat gl.in d.c.tua nos.cum illa gl.non loquatur, quando reoelatio confeſſionis matrimonio faueret: ſed quando præiudiciom ex ea fieret huic contractui,quia ex ea conſtabat de diſſenſu.Et præterea nihil aſſerit gl.de reuelando ſecreto confeſſionis,ſed ſcribit confiteoti diſſenſum in foro pœnitantiali credeodum eſſe, non autem in exteriori iudicio:qnibos verbis potius gl.Doct.eam citantibus aduerſatur,quàm eis patrocinetur,vt aduertunt Fort.in l.j.§.huius ſtudij.ff.de iuſt.& iur.col.5.& Ripa io d.§.vlt.num.107. prædictam Doctorum adnotatiooem reprobantes.Vnde & Iaſ.in d.l.reprehendenda.non temerè ſuſpectam exiſtimat concluſionem Lud.Rom.

11 Qua in re oec illud † Romani opinionem excuſat, ꝙ ſecretom ſacramentale detegi poſſit ex conſenſu expreſſo cooſiteotis.c.ſignificaſti.vbi Anan.Abb.& Doct.frequẽter notant de adulter.quia id nõ eſt in matrimoniali cauſa,coniugij fauore ſpeciali,cum in qualibet re, & materia ſacerdos ex licentia confitentis poſſit palam promere,quæ ei in ſacramentali confeſſione fuere dicta, quia ipſe pœnitens ſigillum illud ſecreti ex proprio cooſenſu diſſoluit,ac remittit. qua ratione idem notant Lapus alleg.94.Fel.io c.Matthæus.de ſimo. Rip.in d.§. vl.nu.108. dicentes hanc opioionem communem eſſe,quam aſſerit Tho.& Palud.io 4. ſeo.diſt.21.q.3.Hadr. in tract.de ſigillo confeſ.c.ſed probabilior.Cald.conſ.2.de teſti.Fel.in c.veniens.in primo,de teſtib.col.pen.& Hippo. in l.j.§. idem Cornelio.ff.de q̃ſtio.ad fin.qood equidẽ non eſt paſſim admittendum,ſed tunc demum quando hic expreſſus confitentis conſenſos ad ſuam,vel alterius non paruam vtilitatem temporalem,vel ſpiritualem,præſtatur, ſicuti docent,& diligenter admonẽt Soto io d. relect.de ſecreto. q.vlt.concl.5.dub.4.Mart.Nauar.in d.c.ſacerdos.nu. 151. & Ioan.à Med.in tract.de confeſſione.fol.124.c. de licentia confitentis, Licet Scotus,Dur.Ioan.Maior.q.3.arg.3.& Almain ad finem,in d. diſt.21.[poſt Alex. Halleoſem 4.p. q.78.membro 2.] contrariom probare,conentur, dicentes ſecretum confeſſioois,nec ex licentia expreſſa confitentis detegendum fore:& idem aſſerit Collect.in d.c.oīs vtriuſque.ou.63.Sed quamuis Thomæ, & ſeqoacium opinio frequeotiori calculo recepta ſit,ac magnis rationib. & argumentis comprobetur ita efficaciter, & vt verior ſit iudicanda:opinor tamen Chriſtiaoæ religiooi, & ſacramento pęnitentiæ potius expedire, hoc confeſſionis ſecretum,oec ex conſenſu expreſſo pœnitentis reuelãdum eſſe.[niſi id fiat maximè ex cauſa boni,& cautiſſimi viri arbitrio ad ipſius pœnitentis ſalutare conſilium, & medelam,maximamve vtilitatem, quæ maturo iudicio erit perpendẽda,ne temere reuelatio fiat.Quod nec Collec.negat,nec Alex.Hallenſ.& alij cõcedentes poſſe peccatum reuelari ex facultate confitentis,ſi peccatum ipsũ iterum extra confeſſionem ipſi ſacerdoti narretor, & dicatur.Quod quidem conſilium nimis ſuperſtitioſum eſt. opinio tamen communis nequaquam probatur in c.officij.de pœni.& remiſſi.n.quia illic generaliter cooſulitur Pontifex abſque vlla confeſſionis reuelatione.] Nec Ro. Pont.in d.c.ſignificaſti.quod præter alia capita,quæ ad id citantur,magis vrget, approbat prædictam reuelationẽ huios ſecreti: nec ibi conſtat illud fuiſſe confeſſioois ſacramentalis arcanum, vt ante nos oſtendit Martin.Nauar.in d.c.ſacerdos.nu.127.

12 Sententiæ † verò in coniugali iudicio, etiam à circunſpectiſſimo iudice lata non ita efficacem authoritatem habet,quin reſcindi,retractarive poſſit, quoties compertum fuerit,eam errore quodam latam fuiſſe.c.lator.c.cõſanguinei.de re iud.c.fraternitatis. de frigid. oon tamen appellationis remedio reuocatur hæc ſententia,ſi ab ea io legitimum tempus nõ fuerit appellatum. Ex eo enim, ꝙ terminos legalis labitur omnino,oec à ſententia prouocatur,vel ab ea bis fuerit prouocatum, ita aſſumit ſententia authoritatem rei iudicatæ,etiam in coniugali quęſtiooe, vt prætextu appellationis corrigi, aut emendari nequeat.gl.inſignis in d.c.fraternitatis. io glo.magna ad fi.quam dicit ſing.Abb.ibi,& notab.idem Abb.in d.cap.lator.vbi Imol.& Fel.nu.5.idem Abb. vbi Dec. eam approbat in c.ſua.de appellat. idẽ Imo. in cle.j.j.col. de re iud. Abb.optimè in cap.ad reprimendã. de off. ord. colum.3. vbi gl.ſing.& communiter recepta,ſecundom Abb.ibi.2. colum.ſimiliter probat cooclufionem,quam gl.dicit ord. Franc.in rub.de appel.nu.30.& ſing. idem Franc. in c.Nicolao.eodem tit. col.fi.

Ex quibus conſtat primò eum, qui hanc ſententiam improbare velit,debere omnino probare eius errorem, & iniqoitatem: ſiquidem oon propoſita appellatione eſt maxima præſumptio pro iuſtitia ſententiæ.gl.communiter approbata in d. c.lator.quæ comprobari poteſt ex c. cum inter.eod.tit.l.Herennius.§.Caia.& ibi glo. ff.de euictio.& ex not.in c.in præſentia.de renunc.Abb.Fel.num. 24.& Deci.ou.32.in cap. quoniam contra. de probar. idẽ Dec. in rubr. de appel. 4. colum. & Alc. in tract.de præſumpt.reg.3.præſump.9. quod in hac ſpecie docet Felin. io d.c. lator.num.6.

Secuodò hinc conſtat,ad hoc, vt iſta ſententia reſcindatur oportere,vt condemnatus noua vtatur querela,nouoque libello, quo petat id oegotium prætextu ſententię erroneæ iam diffinitum, iterum ad examen iudiciale deduci, primamq; ſententiã reuocari, ac nouam iuſtitia exigente proferri. quod argumeoto gl. probatur in c.ad reprimendam.de offic.ord.quam Abb.& Doct.ibi approbant frequentiſſimè. idem Abb. & Fel. on.4. in d.c. lator.

Tertiò hinc deducitur,hanc nouam querelam proponendam eſſe coram eo iudice,qui primam ſeoteotiam tulit, vel coram eo, qui adiri poteſt per ſimplicem querelam:non autem coram Archiepiſcopo Metropolitaoo, qui iudex eſt ſolum ex cauſa appellationis inter ſubditos epiſcopi.tex.in cap.paſtoralis.vbi glo. & Doct.in prin.de off.ord.melior cęteris in c.venerabilibus.io prin.de ſenten.excommu.in 6.

Quartò ſubinfertur,hanc cauſam ad Metropolitanum deduci noo poſſe principaliter,etiamſi agatur cõtra primam ſententiam ex eo,ꝙ nulla fuerit,quia Archiepiſcopus Metropoleos per viam hanc,qua ſententia nulla dicitur,non eſt iudex inter epiſcopi ſubditos,ſicuti ex ratione d.c.venerabilibus.notant Fraocus io c. dilecto. de appel.q.27.Fel.& Dec.io c.in literis. de offi. deleg.fin.col. quibus adſtipulatur Archid.& Dom.io c. cõcertationi.de appel.in 6.ſuper glo.debitam,dicentes iodicem, qui non poteſt adiri per ſimplicem querelam,minimè poſſe principaliter cognoſcere,ao ſententia oulla fuerit. Quamuis Abb.in d.c.io literis.contrarium aſſerat, & ex Bart.in l.ſi expreſſim.ff. de appel.num.14. qui tamen in iudice ſuperiore loquitur,oec aperit,ao de eo loqnatur,qui noo poteſt per ſimplicem querelam adiri.

13 Illud verò conſiderandum eſt,† qnaoam ratione ſentẽtia lata in cauſa coniugali,elapſis decem diebus quib.poterat

terat appellatio ab ea proponi, poſſit reuocari, cum alijs
cauſis ſententia eo tempore ita rei iudicatæ authoritatẽ
acquirat, vt reſcindi nequaquam poſſit. Cui quæſtioni il
lud vulgo reſpondetur quod tranſactis decem diebus vi-
res rei iudicatæ ſententia aſſumit ex tacito conſenſu cō-
demnati, qui ei appellationẽ omittens conſentire vide-
tur, tex. ſing. in c. quo ad conſultationem. de re iud. Sed in ma-
trimoniali cauſa, non poteſt condemnatus conſenſu ꝓ-
prio efficere matrimonium, vbi naturalis, diuina, vel hu-
mana lex illud prohibet, nec conſentire, vt matrimoniũ
legitimè contractum diſſoluatur: igitur non obſtante de-
curſu decem dierum ſententia in matrimoniali iudicio
lata poterit retractari, errore comperto.
14 Sic & in matrimonio ſpirituali, † quando lis pendet ſu
per eccleſiaſtico beneficio, ſententia lata, poſt decem
dies authoritatem habet rei iudicatæ omnino, nec poteſt
retractari reſpectu illius, qui victus fuerit. gl. notab. in c. j.
de conceſſ. præb. quam Doct. ibi approbant, & Felin. in d.
c. lator. nu. 11. probat text. in c. cum dilectus. de elect. quẽ
eſſe meliorem iuris aſſerit Abb. ibi, & idem Abbas. in c. ad
audientiam. in 2. de reſcrip. col. 5. potuit enim victus liti
cauſæ, & iuri renunciare, etiam abſque conſenſu ſupe-
rioris, ex eo ꝙ lis pendebat ſuper beneficio, vt ſenſit glo.
ibi recepta in c. conſtitutus. de appel. in verb. renuncia-
uit. quod ſaltem procedit, vbi non eſſet certum ius litigã
tis, qui renunciat. Rota nona 36. Abb. in d. c. conſtitutus,
Ant. in c. quod in dubijs. 2. col. de renun. & Nicol. Milis. in
verb. renunciatio. Igitur victus non appellans ex illo cō-
ſenſu a lege præſumpto, & inducto, efficit, vt ſententia
authoritatem rei iudicatæ haberet.

Verum huic rationi, quam in coniugali controuerſia
communem eſſe diximus, aliquot rationes obeſſe viden-
15 tur. & prima ex eo deduci poteſt, † quod in criminalibus
cauſis ſententia, à qua tempore debito appellatum non
eſt, authoritatem habet rei iudicatæ, nec reuocari poteſt,
etiam ſi pœnam corporalem inferat, & conſtet condem
nati innocentia, niſi ex ſpeciali gratia principis. l. j. ad fi-
nem. ff. de quæſt. l. diui. ff. de pœnis. quam eſſe ſingu. aſſerit
Abb. in c. de his. col. 2. de accuſ. Iaſ. idem notat in l. ſub ꝓ-
textu. in j. C. de tranſ. Bar. in d. l. diui. & in d. l. j. licet in hoc
contrarium notauerint Anan. in d. c. de bis. quem Hippo.
ſequitur in l. vnica. C. de raptu virg. nu. 144. Et tamẽ in cri
minalib. nemo poteſt conſentire, vt corporaliter puniat-
tur. l. liber homo. ff. ad l. Aquil. c. contingit. de ſenten. ex-
16 com. in j. Imò † nec renunciare proprijs defenſionib. gl.
ab omnib. recepta in l. pactum inter hæredem. ff. de pac.
quam dicit ſing. Bal. in c. cum veniſſet. de teſtib. idem in l.
vnica. col. 14. C. de confeſſ. commendat idem in c. j. §. por
rò. qualiter feudum alie. poſſit. Ioan. Lup. in rub. de donat.
inter vir. & vxo. §. 70. nu. 6. Felin. in d. c. cũ veniſſent. 3. col.
Hippo. in d. l. vnica. nu. 170. idẽ Hippo. in pract. crimina. §.
examinanda, etiam ſi ageretur ciuiliter, modò ex illo iudi
cio poſſet renuncians defenſionibus famæ diſcrimen pa
ti, ſecundum Aret. Fel. in d. c. cum veniſſet. tenetur enim
quis famam illæſam cōſeruare. Quamuis Anch. & idẽ Aret.
nu. 6. in c. cum dilecti. de accuſat. in hoc vltimo contrariũ
notauerint per tex. ibi dicentes, in cauſa criminali ciuili
ter deducta in iudicium, vel vbi corporis pœna inferen-
da non eſt, poſſe reum defenſionibus renunciare. facit c.
inquiſitionis. in prin. 2. reſponſo. de accuſ. quorum opi-
nio probabilior eſt, quia non tenetur quis ita conſerua-
re famam illæſam, ſicuti vitam, vti notant Dom. a Soto in
relect. de ſecreto membro j. q. 3. & Mar. Nauar. in c. inter
verba. 11. q. 3. vlt. p. corol. 44. exactè perpendentes Caiet.
ſententiam 2. 2. q. 73. ar. 2. circa proditionem propriæ fa-
mæ. Poſſet tamen renunciatio defenſionum in crimina-
libus cauſis, quæ ad corporis pœnam diſcutiuntur admitti
ex iuſta cauſa: nempe ſi reus iam fuerit crimen confeſſus
legitimè, & præmiſſo iuris ordine. Pau. Caſ. & Iaſ. in d. l. pa
ctum. Fel. in d. c. cum veniſſet. col. 4. Hippol. in d. §. exami-
nanda. quod in praxi ſatis receptum eſt. Item quando reo
fuit dilatio prima ad probandum data, poterit idem reus
cæteris dilationibus renunciare: quo caſu eſt intelligen
dus tex. in d. c. cum dilecti. de accuſ. Igitur ſi in lite capita-
li conſenſus rei parum operatur, & tamen in ea ſenten-
tia in rem iudicatam, & omnino diffinitiuam trãſit, cur
in matrimoniali diuerſum aſſerimus, eo ꝙ conſenſus liti-
gantium nihil efficere poſſit? Et Deci. in c. iurauit. de ꝓb.
fin. col. pluribus excogitatis tandem cogitur dicere, id eſ
ſe in matrimonio ſpeciale, reprobans ea, quæ Abb. in c.
de bis. de accuſa. in ſimili dubio dixerat. Ego verò exiſti
mo inter criminalem controuerſiam, & matrimonialem
hoc diſcrimen eſſe, quod in coniugali quæſtione nec cō-
ſenſus tacitus, nec patientia litigantium quicquam pro-
deſt, vt vel coniugium inualidum ex iuris prohibitione
fit firmum, vel quod legitimum, & ratum fuerit, diſſolua-
tur, vt conſtat: atque ideo illa patiẽtia, qua condemnatus
acquieuiſſe ſententiæ cenſetur, nil ad negotium agit. in
criminali verò iudicio, etiam ſi conſenſus expreſſus nil
operetur, vt poſſit quis occidi, aut puniri corporis pœna,
nec etiam, vt ſibi defenſio auferatur: tacitus tamen ei no
cere poteſt, ac potius patientia illa, qua nihil allegans in
ſui defenſionem, nihil aduerſus ſententiam proponens
dubius de innocentiæ tutela, prouocationem omittens
patitur ſeipſum ad occiſionem duci, ſicuti Hieron. ſcribit
ſuper Ionam prophetam à Gratiano relatus in c. non eſt
noſtrum. 23. q. 5. Non eſt, inquit, noſtrum mortem arripe-
re, ſed illatam ab alijs libenter accipere. Nam & in perſe-
cutionibus non licet propria perire manu, ſed percutiẽ-
ti colla ſubmittere. ex quo tex. obiter reprobãda eſt Pau.
Caſt. aſſertio in l. j. §. ius gentium. ff. de iuſti. & iure. qui vo-
17 luit, abſq; † mortali peccato non licere cuiquam mortẽ
pati, ſi poſſit ſeipſum defendere occidendo aggreſſorem.
Hoc etenim falſum eſt, cum ex Hieronymi ſententia poſ
ſit abſque crimine quis pati mortem, & percutienti col-
la ſubmittere, nec tenetur ſe ipſum defendere occiden-
do aggreſſorem: imò perfectionis opus eſt non ſe defen-
re. quod etiam aſſerit Th. in lib. de regim. princip. q. 6. &
Syluest. in verb. bellum. 2. q. 3. Dominic. Sot. lib. 5. de iuſt. &
iu. quæſt. j. ar. 8. quem legito. Excipit enim eum, qui eſſet
admodum vtilis, & commodus reipub.

Secundò, aduerſus rationem communem, & illud ad-
18 duci ſolet † quod omittens appellationem, nequaquam
videtur ſententiæ acquieuiſſe. tex. egregius in c. concerta
tioni. de appel. in 6. quo probatur, poſſe eum, qui non ꝓ-
uocauit, agere contra ſententia alijs remedijs, niſi in eam
conſenſerit. igitur non cenſetur conſenſiſſe iudicatis ex
eo, ꝙ appellare noluit. facit l. item ſi res. ff. de aliena. iud.
muta. cauſ. fac. Bar. in l. ab eo. C. quo. & quan. iudex. Ab. in
c. quo ad conſultationem. de re iud. col. 2. Vnde condem
natus non appellãs, poterit contra iudicem agere, ex eo
quod iniquè iudicauerit. quod Bar. probat in diſputat. in-
cip. iudex. Abb. in c. ſæpe. poſt Innoc. & Doct. ibi de appel
lat. idẽ Abb. in c. paſtoralis. §. quia verò. de offi. deleg. Alex.
in l. 4. §. fi. ff. de damno infecto. Fel. in c. excommunicamus.
de hæret. Hippo. ſing. 646. facit tex. in l. fi. §. illud C. de tẽp.
appel. not. Corſet. in ſing. in verb. querela. dicens tex. in d.
c. cōcertationi. celebrem eſſe. Et licet Dec. in d. c. ſæpe. co
netur probare poſſe victum contra iudicem agere, ex ini
qua pronunciatione, etiam ſi expreſſè conſentiat ſentẽ-
tiæ: tamen ipſe ab hac opinione diſcedit, & meritò, quã-
uis poſſemus dicere, etiam expreſſe conſentientem age-
re poſſe contra iudicem, quando in carceribus detinetur
ipſe victus, donec conſentiat ſententiæ: ſolent enim iudi-
ces nolle criminis reos, & condemnatos à carcere dimit-
tere, donec cōſentiant iudicati. Aequum profectò erit,
vt hoc ſenſu non obſtante querela aduerſus iudicem ad-
mittatur. Ergo vt eo quò tendit oratio pergat, nō ſat ſuf-
ficiens ratio cōis videtur, ſiquidem rei iudicata vires
non aſſumit ex conſenſu tacito litigantium, maximè cũ
& in matrimoniali iudicio, hic conſenſus præſumptus à
lege iuris, & de iure, vt aiunt, præſumptione remedium
appellationis excludat, vt in cæteris cauſis. Quamobrem
exiſtimo a iure ex ordinario remedio, vt iterum ſenten-
tiæ iuſtitia ex rigore iuris diſcutiatur ad effectum corrigẽ
di, emendandi, aut reuocandi eandem ſententiam, appel
lationem tantum conceſſam eſſe: hanc autem, qui omiſe-
rit conſenſiſſe, a lege præſumitur iuris, & de iure præſum
ptione admixta ipſius legis maxima authoritate, conten
tus inquam præſumitur, ne de iuſtitia illius ſententia ex

rigore amplius tractetur, cum remedium ad hoc à iure inductum omiſerit. Non tamen ex hoc renunciare videt alijs remedijs, quę ſibi ad diuerſos effectus competũt: nẽpe, vt iudicium illud nullum fuiſſe conſtet, vel iudicis iniquitas puniatur. Hic verò conſenſus in cauſa matrimoniali nullum effectum habere poteſt. vt impediatur examen prioris iudicij: & ideo poterit prima ſententia iterum examinari.

Cæterum Abb. in c. conſanguinei. de re iud. col. pen. dicit, hunc conſenſum tacitum in eo, qui appellationem omittit, non poſſe etiam in alijs cauſis authoritatem rei
19 indicatæ ſententiæ tribuere, quia † non poteſt hęc patiẽria victi peccatum alterius, qui iniquam ſententiam obtinuit, excuſare: cum mortaliter peccet vtendo iniquo iudicio ſcienter, ex Innę. opinione, quæ communis eſt in c. quia plerique. de immuni. eccle. Alex. in l. nemo poteſt. nu. 23. ff. de leg. j. notatur in l. Iulianus. ff. de condi. indeb. explicat Fortu. in l. veluti. col. 6. ff. de iuſt. & iur. Abb. in c. fi. nu. 30. de præſcrip. & Sylu. verbo, ſentẽtia §. fi. quam opinionem communem eſſe fatetur Pyrrhus poſt Aureliæ conſuetudines. q. vlti. Igitur nihil ex prædicta ratione eſt ſpeciale in cõiugali lite. Cui obiectioni nec ipſe Abb. pſẽtè ſatis facit, nec Decius in d. cap. iurauit. qui opinionem Inn. reprobat, quæ tamen veriſſima eſt. Is enim, qui ſentẽtiam iniquam obtinuit, à qua condemnatus non appellauit, minimè tutus eſt in conſcientiæ foro, ſi ſciat ſententiam iniquam fuiſſe, quia ius pro ſententia præſumit, quæ præſumptio in iudicio interiori ceſſat: vnde opinionem Innoc. Had. probat in quodlib. 6. artic. j. verſic. ex quo infero. vbi addit condemnatum ex iniqua ſententia licitè poſſe ei parere, & ſoluere abſque donationis titulo, & animo pecuniam, quam iudex ſoluere iuſſit: id enim agit ad euitãdas moleſtias iudiciales, quamuis Abb. poſt alios in d. c. quia plerique. in hoc vltimo diuerſum teneat id non licere exiſtimans, ne peccatum victoris foueat. Sed id locum non habet, cum hic condemnatus nõ foueat peccatum alterius, ſed tantum iudicis præcepto obediat, nec ipſe ita obediens ad peccatum inducitur, & licet aliter, qui ſententiam obtinuit mortaliter peccet, non tamen peccat ex damnati obedientia, ſed ex propria malitia, cui nullam præbuit cauſam ipſe condemnatus obediens: ſiquidem victor paratus erat eandem pecuniã recipere. In cauſa verò matrimoniali victus appellationem omittens, ſciens ſententiam iniquam, peccat mortaliter ei obediens, atque tenetur pro viribus eius renocationem diligenter procurare, cum alioquin ex ſententia iniqua ipſe à crimine mortali non excuſetur, & ideo nec eius conſenſus tacitus, nec expreſſus poteſt eum in peccato defendere.

Ex quo infertur lata ſententia iniqua, quæ matrimoniũ verum, ac legitimum dirimat, minimè poſſe aliud matrimonium contrahi, ab eo, qui certo ſcit, vel dubitat, ſententiam illam erroneam eſſe, niſi dubium deponat eo caſu, quo dubius erat: tunc. n. poterit contrahere aliud matrimonium, nunquam tamen ſi ſit certus de errore ſnīæ.

Secundò infertur, lata ſententia iniqua, quæ matrimonium inter conſanguineos contractum validum, & firmũ eſſe decernit, minimè poſſe in eodem coniugio manere, ac vitam agere coniugalem eum, qui certò ſciat ſententiam erroneam fuiſſe. de dubitante verò diximus parte hac 2. c. 7. §. 2.

Tertio hinc deducitur, ſententiam erroneã, quæ matrimonium ex conſenſu contractum fuiſſe, indicauit, non propoſita prouocatione ab ipſo victo in rem omnino iudicatam tranſire, cum ex eo nouus ad coniugium præſtetur conſenſus ſaltem præſumptus à lege iuris, & de iure præſumptione: qui quidem conſenſus antea præſtitus non fuerat, & litigantes nullo iure impediente matrimonio coniungi poterant. glo. ab omnibus comprobata in d. c. lator. vbi optimè Felin. nu. 2. & Abb. conſi. 60. 2. volum.

20 Quartò ſubinde conſtat, ſententiam † quo ad thori tãtum ſeparationem latam, in fauorem eius, qui ſeparationem poſtulauit, ita tranſire in rem iudicatam, vt ſi ipſe velit, poſſit alterum coniugem in conſortium coniugale petere, & ſibi reconciliare. c. ex parte. C. de ſpon. cũ alijs ſimilibus. Victus verò, qui non appellauit, non poterit etiam comperto errore ſententiæ, eius reuocationem petere: poterat enim in hanc ſeparationem matrimonij conſentire. c. quod Deo patri. 33. q. 5. ita Abb. in d. c. lator. col. pen. & Fel. ibi 8. declaratione. vterque tamen addit hoc procedere, niſi ſit timor fornicationis in ipſis coniugibus ita ſegregatis: tunc etenim poteſt ex officio iudicis cognoſci de errore ſentẽtię, & eo cognito iudex cogere poteſt maritum, & vxorẽ coniugalem vitam agere, ex his, quæ notantur in c. j. de conuerſ. coniug. & in cap. tua nos. 2. de iureiuran. vbi Abbas optimè explicat plura, quæ ad hanc dubitationem ſpectant.

Epitomes in Quartum Decretalium librum, Authore Didaco Couarruuias Toletano,

F I N I S.

AD ILLVSTREM ADMODVM AC REVERENDISS. DOMINVM D. DIDACVM AB ALAVA ET ESQVIVEL,

Abulenſem Epiſcopum,

Granatenſis Curiæ ſub Carolo Cæſare, Hiſpaniarum Rege, Prætorio Præfectum:

DIDACI COVARRVVIAS A LEYVA TOLETANI

Archiepiſcopi Sancti Dominici, deſignat. In Relectionis Cap. Quamuis de pactis. Præfatio.

VEREBAR equidem, admodum illuſtris, ac reuerendiſsime Præſul, fore quoſdam, qui mihi, & illud meritò, ſuccenſerent, quòd poſt aliquot partus, eoſque immaturè editos, minimè temperarim, quin propere nimis, & alios edere, nondum expectata priorum cenſura, fuerim conatus. Quaſi primus lapſus caſui dari debeat, vel imprudentiæ, iteratus ſtultitiæ, aut inſcitiæ tribuendus ſit. Turpe ſiquidem nimis eſt, vt vetus prouerbium admonet, bis ad eundem lapidem offendere. Culpam iſtam tantùm abeſt agnoſcam ipſe, vt nihil magis perſuaderi iuris vtriuſque profeſſoribus cupiam, quàm me nec minima huius criminis labe ſyncero animo, candidoque iudicio notari poſſe. Nam etſi ſciam in his, quæ hactenus ediderim, multa paſsim exponi, quæ doctiorum hominum cenſura haud magnopere valeant erroris argui, idque maximo futurum eſt beneficio, quippe cui animus contigerit non ſanè contumax, nec ceruicoſus, ſed lenis admodum ad ea benignè mutanda; quorum in hac præſertim iuris humani diſciplina fuerim admonitus, verum amici quidã, quos plures ob eorum candorem inſigne illud Salmanticenſe literarum Emporium mihi conciliauit, multis ex Hiſpaniarum locis me per literas certiorem fecerunt, opus variarum Reſolutionum nuper à me Typis traditum eo fuiſſe probatum applauſu, quo admitti ſolent, quæ futura quandoque ſunt ſtudioſis omnibus vtilitati: quod fateor diuino muneri potius, & lectorum benignitati, quàm meis viribus tribuendum fore. Iidem ſummè admonuerũt, vt ſi quid priuato ſtudio præterea ad iuris Pontificij, vel Cæſarei interpretationem elaboraſſem, nequaquàm grauarer publico Iuriſconſultorum examini committens cæteris benignè id ſuſcepturis communicare. Horum equidem iudicio, Antiſtes ornatiſsime, acceſsit, & tuæ limatiſsimæ cenſuræ exactiſsima inquiſitio, qua meos qualeſcunque labores undique ſcrutari quandoq; dignatus es, vt me tibi multis nominibus addictiſsimum eorum admoneres, quæ in hac iuris humani diſciplina maximè ſunt præcauenda. Quod feciſti ſedulo, vtinamque meis viribus par eſſet à te mihi ſæpiſsimè indictum onus in hiſce Commentarijs elimandis: ſperarem vtique, non minimam eiuſmodi inſtituti laudem meis ſcriptis acceſſuram. Denique meipſum, quem ab hinc vigintiquinque annis Salmanticæ diſcipulum cum pleriſque alijs habuiſti, exhortatus es, ne ab hoc ſemel ſuſcepto labore calamum amouerem, ſi quid poſſem his horis, quibus alioqui feriari licebat, in communem vtilitatem exhibere. Incidit verò in manus mihi hac de rè cogitanti relectio quædam, quam olim publicè iam voce communem fecetam, dum caput, Quamuis pactum. ſub titulo de pactis, inter Bonifacij VIII. conſtitutiones interpretarer. Hãc tuo nomini clariſsimo dicare decreui, nõ ex ea cauſa, qua quidam principibus, illuſtrioribuſque viris ingenij ſui monumenta nuncupare decernunt, quòd velim hoc munere gratiam, tuamque beneuolentiam promoueri. Scio etenim, quæ tua humanitas eſt, me iã hæc apud te promeritum fuiſſe, multiſque in me collatis beneficijs ad palam omnibus eſſe: ſed, vt iuris vtriuſque antiſtitem, verum præceptorem agnoſcerem, vnumque è primis literarij collegij ſanctiſsimi Saluatoris ſelectiſsimis incolis. Etenim cum per illuſtris, ac Reuerendiſsimus vir Didacus à Muros Ouetenſis eccleſiæ Præſul digniſsimus, quo innatam ſibi pietatem, & in publicam vtilitatem zelum feruentiſsimum Hiſpanis, & exteris in exemplum exhiberet, vtque Deo Maximo aliquod obſequium miniſtraret, domum illam perecelebrem, ad quam, & ipſe ab hinc annis quindecim fuerim admiſſus, Salmanticæ inſtitueret, teipſum virum tunc moribus, iudicio, & doctrina præſtantem, magniq; in ea Academia nominis ad eam rem in ipſius collegij collegam fœliciter adoptauit. Quod equidem munus ita cautè, piè, ac religioſè executus es, vt vel eo tantum nomine tibi, & his, qui tecum in id electi fuere, non mediocris laus iure optimo ſit adquiſita. Hinc profectò factum eſt, vt qui poſt in eandem celebratiſsimam domum fuerint admiſsi, æquiſsimis, atque integerrimis inſtitutionib. edocti, in eo literario conuentu maximos eius profeſſionis honores inſigniter fuerint adepti. His verò, quæ primum in Reipublicæ commodum decem annis publico ſtipendio præceptoris officio fungens peregiſti, & multa propenſi in eandem Rempublicam animi argumentum inceſſanter addidiſti, vt qui teipſum nouerit, & quæ apud Regẽ, ac Cæſarem Inuictiſsimum, in ipſa itidem Tridentina Synodo, & in huius Granatenſis Curię præfectura egeris, vtcunque expenderit, ſatis comperiat, quantum tibi debeant hi, qui continuis precibus verum iuſtitiæ cultum poſtulauerint. Quibus denique animi dotibus magnitudinem, inſignem humanitatem, iudicij candorem, egregiam in pauperibus, & oppreſsis ſubueniendis diligentiam, maiorum, & generis dignitatem, ac ſplendorem notiſsimum facis. Pro tua igitur ſingulari benignitate hoc opus, quidquid eſt, accipito ab eo dicatum, qui ſe ita tibi obligatum putat, vt in tota, quæ ſibi reliqua ſit, vita, ſtudium omne, animumque, ac ſe totum tibi, tuiſque deuouerit: hoc vnum quod mihi erit omnium gratiſsimum, obnixe precatus.

tus,te in hoc ſuſcipiendo munuſculo non tam rem ipſam,quàm authoris voluntatem metiri. Suſcepi enim,& laborem hunc libentius, non modò,vt intelligas,ſi quid nobis à publicis negotijs otij ſupereſt. Supereſt autem,uel teipſo teſte non multum nó eſſe omnino id otioſum, ſed etiam,vt tuum,quo nihil mihi antiquius eſt,iudicium,cenſuramque amplius explorarem . Nec tamen vereor , ne noſtram hanc operam,quæcunque ea ſit,probaturus ſis , libentique animo accepturus, vel ea ſaltem cauſa,vt mihi animum ad alia feſtinanti adieceris. Vale Præſulum decus. E Granata Menſe Aprili , Anno milleſimo quingenteſimo quinquageſimotertio .

IN CONSTITVTIONIS SECVNDÆ EX RVBRICA DE PACTIS, LIBRO SEXTO.

Cuiuſque initium, quamuis pactum inſcribitur, non inutilem interpretationem.

Ad Lectorem Præfatio.

PRINCIPES omnes,ac legumlatores,candide Lector,& hi præſertim , qui religionis Chriſtianæ documentis rempublicam optimis legibus inſtituere conati ſunt,in rebus agendis , & frequentiſſimo hominum commercio,dum humanam,ſimplicemq; conuentionem iuſtis ex cauſis inualidam,ac infirmam eſſe cenſuerunt,aut ſanè non ita vtilem,vt ipſa publica fides in hiſce negotijs exigebat: eam tamen iuriſiurandi religione ſtabilitam , abſque vlla exceptione ob iuramenti vim apud forenſia tribunalia ita admittendam eſſe ſtatuerunt , ve plerunque ab ipſo ſacramento virtutem potiſſimā, plerunq; effectus quoſdam,eoſque ex iure Pontificio,& Cæſareo ſingulares accipiat. Contingit frequenter ob tot calumnias , quas mortaliū malitia excogitauit,& propter cautelas,quib. fœdifragi homines vtuntur ad effugiendas proprio , liberoq; conſenſu pactas conuentiones,conuictum humanum reipublicæ omnino neceſſarium,vel deficere ,vel funditus periclitari. Etenim tot legibus in qualibet communitate ſtatutis, tot aduerſus pacta , & contractus ſolent obijci defectus , vt planè nullus ferè conuentione priuata vtcunque diligentiſſimè conſcripta ſe tutum fore exiſtimet, niſi vndiq; futuris hominum dolis,quib. à pactis diſcedere tentant,antidotis quibuſdam occurrere feſtinet. Cæterum præter alia ,quæ ſolent ad conuentionum tutelam opponi,illud præcipuè multi faciendum eſt,quod à religione iuramenti vires ſacroſanctas adſumit. Si namque conuentiones , quæ cum minorib. ætate fiunt , multum roboris adquirunt ex iureiurando à minore præſtito. Sic multi contractus,qui alioqui , vel nulli exiſtimant,vel pluribus poſſunt refelli,obiectionibus,ab omnibus his omnino cenſentur immunes propter iuramenti vim,& eius religionem:quandoque contractus validi quidem,ampliorem ex eadem ratione effectum habent,quàm ſi ſimplici conſenſu forent ſtabiliti , ſicuti conſtat in c. cum contingat.de iureiu.c.debitores.eod.tit.auth. ſacramenta puberū.C.ſi aduer.vend.& maximè in hoc c.quamuis pactum. quem locum ipſi delegimus,vt quæ priuatim hac de re Salmanticæ elaborauimus,paulò diligentius poſtmodum examinata, publico omnium Iuriſperitorum iudicio committeremus. Igitur huius conſtitutionis breues Commentarios in tres diſtinximus partes, quarum prima de iuramenti cognitione generalia quædam examinabit. Secunda Bar. reſolutionem de viribus iuramenti in l.ſi quis pro eo. ff. de fideiuſ.ad vnguem diſcutiet. Tertia ſpecialiter de iuriſiurādi viribus, quas hæc conſtitutio renunciationi paternæ hæreditatis tribuit,ad amuſſim tractabit: varios intellectus huius capitis , eiſque admodum neceſſarios continens. Multa tamen omittemus,quę de virib.& effectib. iuramenti paſſim à Doctoribus traduntur: contenti ſiquidem ea tantum explicare, quæ hoc tractatu præcipua cenſentur.

CONSTI-

CONSTITVTIONIS SECVNDAE EX RVBRICA DE PACTIS, LIBRO SEXTO.

Cuius initium, Quamuis pactum, inſcribitur: non inutilis interpretatio.

AVCTORE DIDACO COVARRVVIAS à Leyua, Regio Conſiliario.

Prima huius Relectionis pars, ex cuius initio hæc colliguntur.

SVMMARIVM.

1 *Iuramenti definitio explicatur.*

2 *Iuramentum, & ſacramentum, an ſint ſynonyma, & quid hæc dictio, ſacramentum, ſignificet.*

3 *Iuramentum aſſertorium, & promiſſorium, an diſtinguantur ſpecie.*

4 *An verba ſint preciſè neceſſaria ad iuramentum.*

5 *Examinatur latè intellectus ad text. in capitulo penultimo, de iureiuran.*

6 *An prorogatio compromiſſi iurati, cenſeatur facta cum iuramenti qualitate.*

7 *An verbum, iuro, ſit neceſſarium ad veram religionem iuramenti.*

Prima horum Commentariotum Pars.

IVRAMENTVM, vt eius definitionē ſta-
1 tim explicemus,† inuocatio eſt diuini numinis in teſtimonium. Nam qui aliquid ſe facturum cum iuramento pronittit, Deũ ipſum in teſtem illius promiſſionis, ac veluti ſponſorem appellat. Rurſus qui aliquid affirmat, aut negat verum eſſe, iuramento pręſtito, Deum ipſum citat in illius veritatis teſtimonium, quaſi Deus teſtis ſit illius affirmationis, aut negationis. Hoc eleganter probat Diuus Auguſt. in ſermone 28. de verbis Apoſtoli Iacobi, dum inquit: Quid eſt, per Deum, niſi teſtis eſt Deus? Idem apparet ex pluribus iuris vtriuſque locis, quibus manifeſtiſſimè traditur ſacramenti, & iuriſiurandi religionem in ipſum Deum dirigi, potius quàm in priuatum hominem, cui præſtatur. capit. debitores. capit. ſi verò. & capit. verum. de iureiur. quam ob rem Cæſarea conſtitutione decretum eſt, iuriſiurandi contemptam religionem, ſatis Deum vltorem habere. Sic Cicero lib. 3. de offic. ſcribit: Eſt enim iuſiorandum affirmatio religioſa. Quod autem affirmatè quaſi Deo teſte promiſeris, id tenendũ eſt. Iam enim non ad iram Deorũ, quæ nulla eſt, ſed ad iuſtitiam & ad fidem pertinet. Hæc Cicero, qui iuramenti definitionem ſua comprobauit authoritate; atque ita ferè omnes iuris diuini, & humani interpretes, etiam ſi varias tradiderint iuriſiurandi definitiones, in hanc tamen vnanimi conſenſu conuenerunt, vt iuramentum ſit adſumptio nominis diuini ad confirmandam iurantis fidem, quæ quidem probatur in cap. quantumlibet. 47. diſtinct. ex Auguſt. in epiſtola 127. ad Hipponenſes. Simpliciter, inquit, fateor charitati veſtræ coram Domino Deo noſtro, qui eſt teſtis mihi ſuper animam meam. optimus text. ad idem in cap. & ſi Chriſtus. de iureiur. columna tertia, verſic. alioquin. l. prima, titu. 11. parte tertia. Idem probatur authoritate gloſ. in ſumma. 22. quæſtio. j. diui Thom. 2. 2. quæſtio. 89. artic. j. Hoſtien. in ſumma Pan. Alciat. Fely. & aliorum in rubri. de iureiuran. Bald. in l. j. ff. eodem titu. in prima quæſtio. & in cap. j. §. item ſacramenta. 2. columna, de pace iuram. firman. tametſi Ioan. de Selua in tracta. de iureiur. quæſtio. j. & Anto. Corſet. in rubrica eiuſdem tituli, admodum anxij conentur alias iuramenti definitiones tradere: cum tamen hęc ſit congrua, facilis, atque omnino iuſta definitio, quemadmodum ex multis, quę ab ea per me deducentur, apparebit. Etenim ad hanc definitionem omnia penè tendunt, quæ de iuramenti ratione potiſſimè à pleriſque traduntur: ſiquidem diuini numinis teſtimonium eam vim habet, vt multa quidem hoc in tractatu ex eo maximam authoritatem habeant, quod ad maiorem iuramenti, & diuini teſtimonij fidem conducere videantur. Idcircò ab ipſius definitionis verbis præſertim ea deducam, quæ in hac prima huius relectionis parte dicenda ſunt.

Primùm ex ſupraſcripta iuramenti definitione inſer-
2 tur,† iuramentum, & ſacramentum ſynonyma eſſe ſaltem dictionem hanc, ſacramentum: idem quod iuramentum ſignificare, ſecundum Pan. in rubri. de iureiur. text. in cap. qui ſacramento. 22. quæſtio. 4. in authent. ſacramenta puberum. C. ſi aduer. vendit. cap. primo. §. item ſacramenta. de pace iuram. firmand. nam præter multa alia ſacramentum appellatur iuramentum ſeu obligatio, diuini numinis teſtimonio, & interuentu confirmata, authore Feſto. Id enim inquit, ſacramentum dici, quod iuriſiurandi ſacratione interpoſita geritur. Hinc militiæ ſacramenta, ſiquidem vt Vegetius libro primo de re milit. ſcribit, milites iurare ſolent, & ideò militiæ ſacramenta dicuntur. l. miles agrum. §. ignominioſa. ff. de re milit. Quintilianus libro 12. cap. 2. Sed hæc inter ipſos, qui velut ſacramento rogati, vel etiam ſuperſtitione conſtricti, nefas eſſe ducunt à ſuſcepta ſemel perſuaſione diſcedere. Cornelius Tacitus libro primo addebat Meſſala Valerius, renouandum per annos ſacramentum in nomen Tiberij. Vnde Suetonius in Cæſare capite 42. iurando adſtrictum, teneri ſacramento dixit, tametſi, & alia multa ſacramentum ſignificet. Etenim in genere dictio iſta idem inſinuat, quod Gręcè μυςήριον, nempe ſacrum ſecretum, aut religioſum arcanum: plerunque equidem omnem rem ſacram abſconditam, etiam ſi alterius rei ſignum non ſit, vt dicimus ſacramentum diuinitatis. Qua de re eſt text. elegans in cap. multi. 1. quæſt. prima, quo in ſenſu Paulus ad Epheſios. 1. ſcribit, Deum nobis ſacramentum voluntatis ſuæ notum feciſſe ſecundum beneplacitum ſuum, quòd alijs generationibus non eſt agnitum, ſed abſconditum à ſeculis, nempe gentes eſſe corporales, & comparticipes promiſſionis eius in Chriſto Ieſu, in quo omnes habemus fiduciam, acceſſum in confidentia per fidem ad ipſum. Idem 1. ad Timoth. 3. inquit, & manifeſtè magnum eſt pietatis ſacramentum, quod manifeſtatum eſt in carne. Verum apud Chriſtianæ religionis cultores, & Catholicę Eccleſiæ Docto. frequentiſſimè ſacramentum dicitur ſacræ rei ſignum, quòd eius ſimilitudinem gerit, cuius ſignum eſt, quemadmodum ſigna, & figuræ veteris Teſtamenti ſacramenta appellantur.

pellantur. Auguſt.etenim contra Fauſtum Manichæum lib.96.c.3.aſſeuerat ſacraméta, quæ obſeruabantur ex lege prænuociatiua tantum fuiſſe Chriſti venturi. Idem Auguſt.epiſt.23.ad Bonifacium Epiſcopum, tradit, oportere res quibus ſacrameota conſtant, imaginem, & ſimilitudinem gerere earum rerum, quarum ſigna, & ſacramenta eſſe dicunt. Sic quia Baptiſmus lauat, complectur in aqua. Euchariſtia reficit, panis, & vini ſpeciem accipiens, Vnctio fouet, ideoque io oleo miniſtratur. Pœoitentia ſub manifeſta forma iudicij abſoluit. Tandem ſpeciali quodá iure iuxta legem Euangelicam, ſacramentum ſignificat ſignum viſibile inuiſibilis gratiæ Dei, quam Deus efficaciter, & certò in ipſis operatur, modò ritè, nec indignè tractentur. qua ratione Diuus Augu.lib.10.de ciui.Dei, cap.5. & cap.ſacrificium. de conſecra. diſtinct. 2. ſacramentum definit eſſe ſacrum ſignum viſibilis formæ, & inuiſibilis gratiæ. Notat Magiſter ſententia.lib. 4. & eſtferè coomuois omnium Theologorum ſenteotia. Denique ſacramenta dicuotur, quia ſub tegumēto corporalium rerum diuina virtus ſecretiùs operatur ſalutem, ſicuti Gregorius author eſt in d.c. multi.

Apud veteres Ethnicos, quemadmodum Varro teſtis eſt lib.2.de lingua Latina, ſacramentum dicebatur pecunia, quæ in æde ſacra a litigantibos depooebatur. Nam qui petebat, & qui inficiabatur de alijs rebus vtrique quingentos æris ad Pontificem deponebant, de alijs item reb. certum numerum aſſium. Qui iudicio autem vicerat, ſuũ ſacramentum à ſacro auferebat, victi ad ærarium redibat, ideſt victus ea pecunia, quam depoſuerat, mulctabat in pœnā iniuſtę litigationis, q̃ ærario cedebat. Sacramentum verò hæc pecunia dicebatur à loco ſacro, vbi ea deponebatur. Quidam autem re ipſa noo deponebant, ſed ſimpliciter ſpondebant. Ex quibus dictum eſt, ſacramento, vel ſponſione contendere. Item ſacramento, vel ſponſione vincere, apud Ciceronem præſertim io oratione pro Milooe, & in oratione pro domo ſua ad Pootifices: Valerium Maximum lib.7.cap.7.& 8. Explicarunt elegaoter Budæus in l.2.ff.de orig.iur.§.& cum placuiſſet. atque Andre.Alciat.in l.pecunię verbum.ff.de verb.ſigni. Eſt & hæc de re pulcher locus apud eundem Ciceronem lib.j. de Orato. vbi iuſto ſacrameoto contendere oratori cum Pythagoręis noo licere dixit Scæuola. Idem adootauit Alciat.io rub.de iureiur.nu.6. Nec tamen in hoc tractatu de iuramento, ſacrameotum ita ſtrictè accipiendum eſt, vt ſignificet illud tantum iurameotum, quod ſupra ſacrũ fiat, puta altare, reliquias, vel libros Euangeliorum. Nam etiā ſi iurameotum verbo tantum factum fuerit, nihilominus ſacramentum dicetur, ſicuti poſt Pan.cæteri in dicta rub. de iureiu, reſponderunt.

Iuſiurandum autem à iure dicitur, & ex eo à iure deriuatur, quòd id quod iuratur pro lege habendum ſit, & velut ius ſit ſanctè ſeruādũ, l.5.§.dato.ff.de iureiur. vel quia diuinum numeo pro iure veritatis conſtituitur, quaſi nō aliud ſit Deum iurare, quàm Deum pro iure veritatis conſtituere, aut ius veritatis reddere Deo. Cui velut ipſiſſimæ veritati, propriè competit dictorum omnium, & cōmētorum veritatem ſuo teſtimonio ſtabilire. Vnde iurare eſt promittere adhibito teſtimonio diuino, nos id ita ſeruaturos, ac ſi ius eſſet, vel id qđ affirmamus, ius veritatis habere. Dictionem autem iſtam iuſiurandum, cum vnica ſit ex compoſitione, diuiſit more Poetico Iuuenal.Satyr.13. Quod dubitaret depoſitum retinere, & fraudem iure tueri iurando. Et Ouidius io epiſtola Cydippes ad Acontiũ: Quid tibi nuoc prodeſt iurandi formula iuris?

Secuodò principaliter ex eadem definitione ioſertur,
3 iuramentum † aſſertionis de re præſenti, aut præterita, & iuramentum promiſſionis rei futurę, non differre ſpecie quidem ad conſtituendam diſtioctam peccati ſpeciem in eius tranſgreſſione. Nam cũ in vtroq; Deus teſtis aduocetur, eadem erit ratio, nempe diuini teſtimonij, cuius non diſtinguitur ſpecies ex eo, quòd ſuper futuro, aut præſenti, vel pręterito Deus ipſe teſtificetur, ſicuti probat Caiet. 2.2.q.89.art.j. eiuſque concluſio proderit quo ad iudiciũ animę interius, in quo iuxta communem regulam peccata diſtinguēda nominatim ſunt per eorum proprias ſpecies, vtriuſque verò iuramenti, aſſertorij, & promiſſorij grauitatem, & gradus diſtinxit eleganter, ſummaque cũ eruditione Domioicos à Soto io Inſtitutione de cauendo iuramentorum abuſu, part.j.cap.7.& ſequentibus, pro hoc tamen non diffiteor quandoque in exteriori iudicio quo ad punitionem diſcrimen coonſtitui poſſe inter iuramentum aſſerto11um, & promiſſorium, quod inferius opportuniori loco tractabitur. Quin & Chryſippus apud Ioan. Stobæum, Sermone 26. ſcribit, aliud eſſe verum iurare, & aliud, fideliter iurare, item peierare, & falſum iurare. Nā verum iurare, & falſum iurare, ad iuramentum aſſertoriũ pertinent, at fideliter iurare, & peierare, ad promiſſoriũ iurm, qoemadmodũ ipſe Chryſippus lōgios explicat.

4 Tertiò deducitur ex his, † an ad iuramentum ſiot neceſſaria verba? quidam etenim exiſtimarunt, iuramentũ fieri non poſſe ſine verbis. hoc primum authoritate tex. in cap.& ſi Chriſtus.de iureiur. dum inquit, iuramentum eſſe ſermooem. Deiode adducitur text.io Nouella Iuſtiniaoi de maodatis principom.§.ſed neque. dum prohibet pręſidibus ne verbum, ideſt iuſiurandum temerè cuiquā indulgeant. eadem opinio maximam vim capit ex cap. penul.de iureiur. vbi ex ſolo conſenſu iuramentum iam ſemel pręſtitum minimè extenditur: igitur verba ad iurandum neceſſaria ſunt. Idem deducitur ex ſententia Caij Iuriſconſulti, qoi lib.2. Inſtitutioonum ſcribit, oriri ex iureiur. quod libertus patrooo præſtat obligationem, quæ verbis cootrahitur: tametſi ea oon tam verborum ſolennitate, quam religione confirmetur. Quamobrem verba fore neceſſaria ad iuraodum, expreſſim aſſerunt Bar. in l.& per iuſiorandum ff.de accepti. idem in l.qui iuraſſe.ff.de iureiur. Alberi.Fulg.& Roma.in l.j.io princ.ff.de verb.oblig. Hanc autem opinionem quidam veram eſſe ceoſent in his, qui loqui poſſont: at io his, qui loqui noo poſſunt, tenent verba non eſſe neceſſaria ad iuramenti vinculum, ſed ſufficere ſigna. Sic etenim viſum eſt Paolo, Aret.& Alexan, in dicta l.j, quorum opinio magis communis eſt, ſaltem apud iuris Cæſarei interpretes, vt teſtatur Ioan.Crot.ibi col.4.& Alc.lib.j.Parerg.cap.2. quam & idem Alc. probare videtur in rub, de iureiur. nu.21. aſſeuerans eam in praxi receptam eſſe, eandem ſeotentiam ſequitur Ioan.de Selua.io tracta.de iuramento.j.par. q. 2.& And.Tiraq.de legib. connub.gl.5.ou.18. quibus adſtipulatur gl.in c.teſtes.3.q.6. quæ aſſerit, mutum poſſe dicere teſtimonium, modò ſciat ſcribere. Quod communi omniũ iudicio receptum eſt, ſecondum Præpoſit.in c.cum apud. & de ſponſalibus. & tamen ad teſtificandum iuramentũ neceſſarium eſt. Sic & ad contractum matrimonij verba eſſe neceſſaria in his, qui loqui poſſunt, viſum eſt quibuſdam, quorum ſeoteotiam glo.& Henri.referuot in c.tuæ, de ſpooſal. Hæc tamen ratio ex eo deficit, quòd verior ſit opinio, in matrimonij contractu verba neceſſaria non eſſe etiam in his, qui loqui poſſunt, ſicuti in d.c.tuæ. Docto. reſponderunt. Et nos probauimus io Epitome de ſponſalibus.2.par.c.4.nume.1. quamobrem in hac de iuramento controuerſia fortaſſis magis probabitur, etiam in his, q loqui poſſunt, verba minimè fore neceſſaria: quoniam iuramētum Deo præſtatur, qui ſolius meotis inſpector eſt, cap.ſi quid inueniſti.14.q.5. & cap. erubeſcant. 32. diſtin. atque ita opiniooem iſtam tenuerunt glo. in ſumma 22. q.j. Panor.in rub.de iureiur. Iacob.Petrus, & Cyous in authent. ſacramenta puberum. C.ſi aduerſ.vend. eademque ſequuotur dicentes communem eſſe Lancelot. Galiaula in dicta l.j.colum.vlt.principij.ff.de verb.obliga.& Aneo. Corſet.in rub, de iureiu.q.6. huc pertinet, quod ex Alexide tradit Ioan.Stobęus 25. firmum, inquit, eſt iuramentũ, ſi ſolum annuero. Quod ſi alicubi probatur, ad iuramenſem verba fore neceſſaria, id intelligendum eſt ad certiorem probationem iuramenti, vel ad manifeſtam mentis ſigoificationem, non quòd ad ſubſtantiam iuramenti verba omniuò, & præcisè requiraotur. oam nullo pacto iure defendi poterit, oec admittendum eſt. Non oberit tex. in d.§.ſed neque. ſiquidem cōis illius conſtōnis ioterpretatio perabſurda eſt, cũ ibi de iuro nō tractetur, ſed de fide publica, aut priuilegio, ac diplomate ſecuritatis, qđ vulgus appellat ſaluũ cōductũ. Inqt .n. Iuſtinianus: ſed neq;

cuiquam

lenique cōcedant τοὺς καλουμένους λόγους.i.fidē publicā, quā dicit vulgò appellari verba. Idcircò ea cōſtō non ꝑe commodè huic qōni, quam de iuřo diſputamus, aptari.

5 Cęterum † vrget admodum pro priori ſententia text. in d.c.pen.quo apparet, non ſatis eſſe ad iuramenti religionem, & vinculum ipſum interiorem conſenſum iurādi, nec ipſam mentem iurantis, niſi verbis iuramētum ipſum explicetur. Id ſanè deducitur, ſi conſideremus illius capitis deciſionem, in hæc verba. Clericus, qui iurauit, ſe ſtatuta in eccleſia ſua edita ſeruaturum, promittens per idem iuramentum ſtatutum, quod poſtmodum ſubſecutum eſt fideliter obſeruare licet trāſgredi non debuerat, quod promiſit, non tenetur ad illius obſeruantiam ex debito præſtiti iuramenti. His equidem verbis Romanus Pont. inſinuat, iuramentum ſemel ſuper re quadam præſtitum non poſſe ſimpliciter conſenſu iurantis ad alium caſum extēdi quo ad vim iuramenti, niſi expreſſim iterū fiat. Vnde colligitur non ſufficere iurandi mentem, niſi & verba iuramentū ſignificantia fuerint expreſſa. Sed huic inductioni reſpōdet, in eo capite de iuři extēſione, nō de iuřo mente tm̄, & aīo concepto tractari. Nam ꝙ iurm abſque verbis animi tm̄ deliberatione fieri poſſit, inibi non negatur, licet deciſum fuerit, abſq; nouo iurandi animo iuřm ſemel iam præſtitum minimè extendi quo ad eius vim, etiam ex conſenſu, & voluntate iurantis. In quo tex. ille in d.c.pen. celebris eſt. Hanc etenim ex eo concluſionem mirè commendantes adnotarunt Abb. & Docto. ibi, Ant. de Butr. in c.ab excōicato.num.23.de reſcrip. Socin. conſi.99.lib.3.col.5.Iaſ.in l. Gallus.§.idem credendū.col. 3.ff.de lib.& poſthu.& in l.j.poſt operis.ff.de noui operis. nunc.col.5.Catellian.Cotta in Memorialib. dictione, iuramentum. & And.Tiraq.in lib.de legib. connubial. gl.5. nu.120.Vnde illud etiam colligitur, quod ad effectum verum iuramenti, item & ad periurium non ſufficiat relatio ad aliud iuramentum, tametſi ea fiat per ipſummet iurantem. Ex quibus multa inferre poſſem, ſed quædam potiſſimum explicabo ad vberiorem huius adnotationis cognitionem.

Primum equidē, ſi ſemel iuřm præſtiterim de ſoluēdis centum aureis Titio, ac demum dixerim poſtea, me promittere equum dare Sempronio ſub eodem iuramento iam præſtito, tenebor oīno ex vi promiſſionis equum dare Sēpronio, non tñ ex vi iuramenti, nec ero periurus ſi non dedero, qđ in ſpecie Ant. de But. reſpondit in d.c.ab excommunicato.nu.23.de quo tñ ſtatim latius tractabitr.

Secundò conſtat ex his intellectus ad l.diem proferre. ad l.ſi cum dies.in prin.ff.de arbitr. Etenim ſi compromiſ-
6 ſum † factū fuerit in iudicē aliquē, vt is intra certum diē cām definiat, præſtitumque fuerit iuřm parendi, & ſtandi ſentētiæ per eum intra diem latæ, ac demum prorogetur compromiſſi dies, non cenſebitur iuřm prorogatum, niſi expreſſim iterum iuretur, quod deducitur à deciſio. Ioan. And.in Spec.additio.tit.de iureiur.ad ſi. Etiam ſi prorogatio fuerit facta cum eiſdē clauſulis, & vinculis primi cōpromiſſi: atque idē erit ſi ꝓrogatio fuerit intra terminū & diē primi cōpromiſſi: ita quidem, vt cenſeatur vnū, & idem compromiſſum, ſm Soc. in d.conſil.99.col.2.vbi ad hoc expreſſim adducit tex.in d.c.pen. & Anto.de Butrig. ſententiam in d.c.ab excōicato.quibus accedit quod eleganter ſcripſit Car.in clem.j.§.nos itaque.5.q.de iureiur. exiſtimans, ꝙ qui iuramento præſtito promiſit ſoluere alteri cētum aureos intra decem dies, qui per creditorem in aliam diē fuerint prorogati, non erit periurus, quamuis eam pecuniam non ſoluerit intra diem ab ipſo creditore prorogatū. Idē voluit Bal.conſi.436.lib.j.Catel.Cotta in Memoria.dictione, iuřm.Iaſ.licet dubius in l.lecta.5. notab.ff.ſi cer.pet.eandem opinionem Card.dicit eſſe veriorem Dec.in c.de cauſis.de off.deleg.nume.7. vbi ex ea tenet idem, quòd paulò ante de compromiſſi prorogatione dicebamus. Contrariū ſanè aduerſus Card.tenuerunt Fel.in c.j.de iureiur.colum.j.& 2.idem Fel.in c.2.de ſpon. nu.34. Iaſ.in l.j.§.& poſt operis.ff.de noui ope.nun.nume. 8.Dec.in c.præterea.de app.col.2.quo in loco idem tenet poſt Inn.& alios ibi, quo ad ſententiam excōicationis latā in Titiū, niſi is intra decē dies ſatisfecerit: nā ſi illi decē dies in alios decē proferantur, his tranſcurſis locus erit excōicationis cenſuræ. Idem probat Rebuff.in concordatis rub.de prorogatione. Sic, & Bal.in c.venerabilē.col.5. de elect. idem quo ad periurium aſſeuerat. Quia prorogatio facta vř, cū oīb. qualitatib.& clauſulis illius rei, q̄ prorogatur. l.lecta.ff.ſi cer.pe.l.legē.C.locati. glo.in c.hi q au thoritate.de præb.in 6.glo.in l.ſed ſi manēte.ff.de ꝓcario. l.2.§.ſi iudex.ff.de iud. hoc ipſum verum eſſe cenſet Bart. Imo.& Doct.in d.§.& poſt operis.nu.6.idem Bar.in l.cum ſtipulatus ſim mihi a Proculo.ff.de verb.obl.pe.colum.ex quib.ſatis dubia redditur Car.& aliorum opinio, non tm̄ quo ad iuřm cōpromiſſi, ſed & quo ad iuřm ꝑſtitum à debitore circa ęris alienis ſolutionem. Nā & Dec.in d.c. cauſis. teſtatur opinionem Car.cōiter reprobari. Tametſi ꝓ Cardi. admodum vrgeat text.in l.Labeo.la 2.§.vlt.ff.de arbit.l.item quęritur.§.qui impleto.ff.locat.vbi probatur, fideiuſſores primum datos ad alicuius obligationis tutelā, non extendi, nec cenſeri datos ad illius prorogationem, atque inde ſequitur, ꝙ prorogatio facta ꝑ creditorē debitori liberat fideiuſſorē, q obligatus erat, ac tenebatur ſimul cum debitore intra certū diē ſoluere. idem not.Bal. per illum tex.in l.ſi cum Hermes.C.de loca.Pau. Caſt.per tex.ibi, in l.4.in princ.ff.de dam infect.Abb.in c.conſtitutus.de fideiuſ.col.vlti.quos Dec.ſequitur in d.c.pręterea, colum.2.quibus tamen reſpondetur, ſuprāſcriptam Iuriſconſultorum ſententiam eo veram eſſe, quòd prorogatio fiat in pręiudicium tantum eorum, qui eidem conſenſere, non autem in damnum abſentium, & ſic fideiuſſorū, qui nullum dedere conſenſum prorogationi. idem not. Aufre.in capella Tholoſana 181.Barb.conſi.31.colum.vl. l.j.Rebuf.in concord.tit.de prorogatione.in glo. Franciſcus qua ratione cum fideiuſſor minimè conſentiat prorogationi, quæ quodammodo videtur nouū contractum induxiſſe, minimè dicendum eſt, eum quantum ad prorogationem obligari. Præterea quo ad compromiſſi dubitationem, illud plurimum obſtat, ꝙ ſi fiat prorogatio compromiſſi, non cenſetur pœna repetita.l.ſeruus ea.ff. de ſeruis expor.Bal.in l.penul.§.vxor.ff.ſolu.mat. Bal. idē in l.ſi à te.C.de pact.inter empt.& vend. Hippo. in ſingu. 300.& tamen huic obiectioni reſpondetur, non eſſe idem de pœna, quod de iuramento: ſiquidem pœna odioſa eſt, non ita iuramentum, quod tantum adijcitur ad maiorem promiſſionis vim. Pœnam verò cenſeri adhuc repetitam in prorogatione, quidam opinantur per tex.in l.cum ſtipulatus ſim mihi a Proculo.ff.de verb.obl. vbi ex Iuriſcōſulto Barto.& alij adnotarunt, pœnam non cenſeri à creditore debitori remiſſam per hoc, quòd creditor diem ſolutionis debitori prorogauerit, imò iuxta communē omnium opinionem ſi debitor intra diem prorogatum non ſoluerit, ad pœnam tenebitur. Sed hac in controuerſia ipſe diſtinguendam eſſe opinor prorogationis formam. Quandoque enim ex prorogatione ad tempus ipſum additum producitur conuentio, aut obligatio prior, quæ alioqui elapſo die primitus conſtituto extingueretur, vt in compromiſſo: & tunc quidem pœna non cenſebitur repetita regulariter, niſi expreſsè, vel tacitè poſſit colligi in eius repetitionem contrahentes cōſenſiſſe. Sic etenim procedit deciſ.Bal.in d.§.vxor.quandoque autē prorogatio nullam inducit obligationem ad tpš, vel diem prorogatum, ſed extendit ipſum diem, qui præfinitus fuerat debitori ad ſolutionem eius, quod ſoluere, aut præſtare purè tenebatur: quo caſu cum elapſo eo die obligatio extincta non ſit, ſed maneat, prorogatio non mutat obligationis qualitatem, nec eius conditionem: idcircò adhuc manet ad pœnam integra obligatio.

Tertiò, inde ſubinfertur, debitorem alicuius quantitatis, quam ſoluere intra diem ſub pœna promiſerit, adhuc ad pœnam obligari, ſi creditor diē protulerit, nec debitor intra eū diē ſatisfecerit. qđ cōſtat in d.l.cū ſtipulatus ſim mihi à Proculo.& his, quæ inibi Doct. adnotarunt.

Quartò apparet fideiuſſorē eius, qui verè debitor eſt, ac debitā qnātitatē intra diem certum ſoluere ꝓmiſerit, minimè ab obligatione fideiuſſoria eximi, licet creditor diē ſolutionis debitori prorogauerit. Nam ꝙ paulò ante adnotauimus ex l.Labeo.§.vlt.ff.de arb.locū obtinet, vbi

dies appoſitus tendit ad obligationis extinctionem: non aũt, vbi dies ille obligationem non extinguit, ſed ſolutioni dictus eſt, fitq́; eius prorogatio miſerationis cauſa: ſicuti in hac ſpecie explicarunt Hoſt. Anch. Imo. & Abb. in d. c. cõſtitutus. Bar. in l. Lucius. §. Paulus. ff. de admi. tu. Alex. Iaſ. nu. 9. Dec. & Cur. Iunior. num. 11. in l. lecta. ff. ſi cer. pet. Hippol. in rub. ff. de fideiuſ. q. 6. quorum opinio communis eſt ſecundum Iaſ. & Dec. in d. l. lecta. opti. tex. in l. vlt. C. de vſur. rei iud. ad ſi. quibus accedit ſatis cõgrua ratio, qua certiſſimi iuris eſt, debitorem promittentem creditori debitam quantitatem ſoluere intra diẽ certum, duo quidem promiſiſſe: nempe centum creditori ſoluturum, & eidem ſolutioni ſatiſfacturum intra decem dies: vnde licet decem dies fuerint elapſi, aut prorogati, nihilominus manet obligatio ad ſolutionẽ. l. Celſus. ff. de arb. cap. cum dilecti. de dolo, & cont.

Quintò, vt difficultatem iſtam amplius perſtringamus, colligitur deciſionem Card. falſam eſſe. Imò ſi debitor cũ iuro promiſerit centũ intra mẽſem creditori ſoluere, ẽt ſi ea dies fuerit per creditorẽ prorogata, nihilominus debitor manet obligatus ad ſolutionẽ cum iuro: & iõ periurus erit, ſi intra diem prorogatũ creditori non ſatisfecerit: ſicuti aduerſus Card. Bald. Fel. Iaſ. Dec. & alij, paulò ante citati exiſtimarunt: & deinde Dec. ac Franc. Cur. in d. l. lecta. nu. 11. Bar. Imo. & alij in d. §. & poſt operis. Marcus Ant. Blancus de Compromiſſis. q. 7. num. 58.

Sextò, ſi rectè, ac diligẽter ſupra ſcriptã reſolutionẽ obſeruauerimus, manifeſtũ erit in quæſtione de compromiſſo, cuius modo mentionem fecimus, prorogationem compromiſſi factam iam extincto priori compromiſſo, eiuſq́; die tranſcurſa, minimè cenſeri factam cum repetitione iurĩ præſtiti in primi compromiſſi obſeruationem, ſi hæc prorogatio ſimpl̃r fiat. Nam in hac ſpecie non eſt vera prioris compromiſſi prorogatio, ſed nouum cõpromiſſum, ſecundum gl. & cõẽm in l. ſed ſi manẽte. ff. de precario. Barto. & Alexan. per tex. ibi in l. dies. ff. de dam. infec. notatur in c. hi qui authoritate. de præben. in 6.

Septimò hinc deducitur quid dicendum ſit, vbi prorogatio diei fit intra tp̃s ipſum ab initio appoſitum compromiſſo; an & iuramentum cẽſeatur repetitum quo ad diem prorogatam? & ſanè ſi ab initio compromiſſum cũ iuramento ita conſtitutum ſit, vt ipſi arbitri, vel compromittentes diem poſſint prorogare: tunc prorogatio intra diem facta eaſdem qualitates habet, ẽt quo ad iur̃m, quia ab initio iur̃m cum ſenſum habet, vt iurans ſub religione ſacramenti promittat ſtare ſententiæ arbitrorum, quam ipſi dixerint intra diem ab initio definitũ, vel poſtmodum prorogatum; nec in hac ſpecie de iuramenti extenſione tractatur, quemadmodum explicat Dec. in d. l. lecta. idem in d. c. de cauſis. de offi. deleg. num. 7. & Marcus Ant. Blanchus in d. tract. de compromiſſis. q. 6. nu. 58. poſt Bal. in d. conſi. 436. lib. j. qui eleganter loquitur.

Octauò, ſi prorogatio diei, & compromiſſi fiat intra diem ipſum, ſimpl̃r tũ nulla data prorogandi poteſtate ab initio, ſed ex conſenſu compromittentium: quidam cenſent non videri repetitũ iur̃m ipſum, quod ita viſum eſt Soci. in d. conſi. 99. col. 2. lib. 3. Bal. in d. conſi. 439. lib. j. Dec. in d. l. lecta. nu. 14. & in d. c. de cauſis. nu. 7. Marc. Ant. in d. q. 7. nu. 58. quib. adſtipulatur tex. inſignis in d. c. pen. de iureiu. quo probatur, ad iurĩ religionem, & vt quis ex iuro teneatur, non eſſe ſatis ꝙ fiat promiſſio per relationem ad iur̃m iam præſtitum: ſed eſt neceſſaria ſpecialis iurandi forma, vel verbis vel mente concepta, vnde nõ ſufficiet voluntas extendendi iur̃m iam præſtitum ad aliam cauſam. Huic tñ rationi conantur quidam rñdere illum tex. intelligentes eo caſu, quo iur̃m primum non fuerit præſtitũ ſuper ea re, de qua poſtmodum in extenſione, aut relatione agit̃. Primum ſiquidẽ iur̃m in illius capitis caſu fuit præſtitum ſuper ſtatutis iam eo tp̃e editis: relatio aũt poſtmodum ſequuta ad id iur̃m, agit de ſtatutis editis poſt primum iur̃m, & ſic de re diſtincta ab ea, quæ in primo iuro tractatur. At vbi iur̃m, & eius extẽſio ſuper eadem re contingunt, dubio procul ad religionem iurĩ ſatis erit ſufficiens relatio ad primum iur̃m facta. cuius reſolutionis adducunt authorem Barto. in l. vlt. C. de vend. reb. ciuit. a. cuius tñ ſenſus verè non ita accipiendus, ſed in hunc modũ, vt promiſſio ſub virtute iurĩ iam præſtiti, ſufficiens ſit ad periurij reatum quoties iur̃m primo præſtitum comprehendebat id, de quo nunc agitur: ita quidem de interpretatione potius, quàm de extenſione iurĩ tractat̃: atq́; iõ Bar. ſñia non omnino excludit deciſionẽ tex. in d. c. pen. quo ad probationẽ præmiſſæ illationis. Cuius contrarium expreſſim deducitur ex Bar. Imo. & Iaſ. in d. §. poſt operis, quorũ quidẽ, & aliorum, qui eandem ſñiam ſequuti fuerunt, mens in id tẽdit, vt prorogatio compromiſſi iurati, eandem iurĩ religionem & eius vim repetat, quãtum ad diem prorogatum. idem ſenſere ferè omnes, quibus opinio Card. in d. §. nos itaque. diſplicuit, ſed adhuc mihi verior videtur Socini, & aliorum reſponſio.

Nonò ex prænotatis apparet, idem dicendũ fore eo in caſu, quo dies cõpromiſſi prorogatur, ea expreſſa conditione, vt oẽs prioris diei clauſulæ, & iur̃m repetita eſſe intelligant̃: aut ſi cõpromittẽtes in prorogatione promiſerint ſub iuro prius præſtito ſtare ſñiæ arbitrorum. Etenim non ſufficit hæc relatio iurĩ ad vim ipſius periurij, nec ad alios eius effectus, niſi iur̃m in ſpecie ac formaliter pſtitum fuerit: qđ probat̃ in d. c. pe. Nã quoties dies cõpromiſſi prorogat̃, licet quodãmõ poſſit cenſeri idẽ cõpromiſſum. l. non ex oib. §. vlt. l. non diſtinguemus. §. dies. & l. ſeq. ff. de rece. arbi. nota. in l. ſed etſi manente. ff. de precar. hoc verũ eſt quo ad eius ſubſtantiã, non tñ quo ad ea, quæ requirunt ſpãlem formã, ſiquidem negari non põt, quo ad tp̃s additũ, nouum videri cõpromiſſum, ſm Bald. in l. ſi cum dies, ff. de arb. Nec oberit huic illationi, ꝙ compromittẽtes in prorogatione dixerint, ſe promittere per idẽ iur̃m iam ab initio præſtitum ſtare ſñiæ arbitrorũ latæ intra diem prorogatũ, quia nihilominus non cenſet̃ iur̃m in ſpecie, prout oportet, repetitum: qđ ſatis cõſtat in d. c. pen. vbi his fermè verbis eſt facta relatio ad primũ iur̃m: tametſi Cal. ibi voluerit in hoc caſu iurĩ præſtationẽ ſolenniter factã fuiſſe, quaſi iuratum ſit per creaturam, & rẽ ſacrã eo ipſo, ꝙ per iur̃m iam præſtitũ iterum aliquid promiſſum fuerit. hoc etenim admittendum non eſt, nec Rom. Pontif. in d. c. pen. admittere voluit, ſentiens hanc relationem minimè ſufficere ad iuramenti formam.

Decimò, illud eſt in hac controuerſia ex prædictis obſeruandum, cenſeri quidem iur̃m præſtitum quo ad oẽs iurĩ effectus per extenſionem, aut relationem ad iur̃m primò præſtitum, quoties ex aliquot verbis, aut coniecturis poſſit deprehendi mens, & intentio iurantis. Nam cũ verba præciſè neceſſaria non ſint ad iurĩ vim, & effectum, ſatis mentem præſumi, vel ex coniecturis, vel verbis quibuſdam expreſſis conſtare: quemadmodum Panor. poſt alios conſiderat in d. c. pen. nu. 4. Quo fit, vt ſi quis iuramẽto iam præſtito ad aliam rem vtatur promittens, & iurans eam agere per primum iuramentum, tunc ſanè non iudicetur iuramenti extenſio, ſed potius eius ſolennis forma, quaſi iurauerit is expreſſim per numen illud, aut rem ſacram, per quam prius iurauerat.

Fortaſſis quibuſdã diſputationem iſtam diligentius perſtringentibus placebit, quo ad octauã, & nonam illationem rem eſſe aliter dijudicandam, atq́; ob id exiſtimabunt hi prorogationem compromiſſi ẽt ſimpliciter factam, aut ſaltem cum relatione ad iur̃m primò præſtitũ, iuratam cenſeri quo ad oẽs iurĩ effectus, quod probare conabuntur authoritate eorum, quos octaua illatione retulimus: & quia cenſetur vnum, & idem compromiſſum, atq́; iur̃m non tm̃ in caſu vero, ſed in ficto ſit intelligendum, ſicuti paulò poſt tractabitur in hac prima huius relectionis parte. Nec tunc oberit tex. in d. c. pen. qui tantũ agit de extenſione iurĩ ad aliam rem diſtinctam, quæ ſub primo iuro minimè comprehendebatur. Etenim primũ iuramentum in ſpecie illius decretalis non continebat id, in quo poſtmodũ promiſſio fit cum relatione ad primum iur̃m. At ſecus erit, vbi primum iur̃m, & promiſſio poſtmodum facta idem continet quo ad effectum. Nam etiam ſi primum iur̃m ad tp̃s certum reſtrictum fuerit, ideoq́; eius vis peritura ſit eo tempore finito, tamen quia eiuſdem temporis extenſio fit per legitimam conuentionem cum prioris iurĩ relatione, & extenſione, eaque

proroga-

prorogatio circa eandem rem contingat, æquiſſimi iuris eſt, vt eo caſu prioris iuramenti vis obtineat etiam quo ad diem prorogatus, cũ ſemper de re tractetur, quę ſub prioris iuramenti religione fuerat comprehenſa, quod ſi exactè perpendatur, Barto. ſignificauit in d. l. vlt. C. de vendi. reb. ciui. ſic denique ſententia Antonij in d. cap. ab excommunicato. de reſcr. cuius mentionem fecimus in prima huius quæſtionis illatione, optimè deducitur ex text. in d. c. pen. de iureiur. vnde apparet, tertiam, & principalem illationem, qua probauimus non eſſe ad iurandum verba neceſſaria, veriſſimam eſſe, iureque optimo defendi etiam in his, qui loqui poſſunt.

Quartò, tam ex definitione iuramenti, quàm ex his, quæ proximè diximus, infertur, falſam eſſe Cardin. ſententiam, is inquam in c. præterea. in j. de ſponſ. ſcribit nuſquã
7 † dici quenquam periurum, nec quo ad periurij relatum cenſeri iuramentum præſtitum, niſi fidem interpoſuerit expreſſè per verbum, iuro. Hanc opinionem refert, & ſequitur alter Car. Alexan. in d. c. præterea. quæ tamen falſa eſt manifeſtè, pluribus quidem rationibus: ſed potiſſimum, quia ad iuramẽti vim, & religionem ſatis eſt, quod Deus in teſtimonium aduocetur, ſicuti in definitione cõſtat: Deus verò in teſtem aduocari poteſt abſque ſpecifica mentione huius verbi, iuro: ideoque error Cardin. patet, & conuincitur palam. Deinde hac de re ſunt text. in c. & ſi Chriſtus. de iureiur. c. & iurabunt. 22. q. j. & in c. ego N. eod. tit. quibus probatur, poſſe iuramenta præſtari abſque hoc verbo, iuro, quod item adnotarunt Abb. in cap. querelam. col. 3. de iureiu. Io. de Selua, in tracta. de iureiu. p. j. q. pen. Lancel. Galiaula in l. j. in princ. c. vlt. ff. de verb. obl. qui poſſunt aduerſus Cardi. authores adduci, ne quis exiſtimet, eius opinionem nondum improbatam a quoquam fuiſſe. quamuis opus non eſt hac in re authorem aliquem citare ad conuincendam ita falſam concluſionem, Maximè ex eo. nec ipſe Cardi. poſſet inficiari, multa eſſe iuramenta, quę per alia verba, aliaque forma abſq; hoc verbo, iuro, concipiuntur: idque varijs teſtimonijs conſtat. Nam & in lege veteri ſatis celebratur iuramentum illud, Viuit Dominus, viuit Deus, ipſe enim Deus iurauit. Num. c. 21. viuo ego. & Hieremiæ c. 4. iurabis, viuit Deus. ſic & Paul. ad Rom. ſcribens ſæpè iurauit per hæc verba, Teſtor Deum, teſtis eſt mihi Deus, ad Roma. c. j. Item 1. ad Cor. c. 15. inquit Apoſtolus, quotidie morior p gloriam noſtram. quæ verba iuxta Græca exemplaria manifeſtiſſimam iurationem oſtendunt, vt animaduertit Roma. Pont. in d. c. & ſi Chriſtus. Aug. in c. non eſt. 22. q. j. ex eodẽ Augu. lib. j. de ſerm. Domini in monte, idem explicat ipſe hanc ambiguitatem ex Græco diſſoluens, ſerm. 30. de verbis Apoſtoli. Eſt autem apud Græcos præpoſitio quædã, quæ adiuncta accuſatiuo iuramentum inducit. ſic enim Græci per Iouem iurant, νὴ τὸν Δία, id eſt per Iouem. vnde cum Apoſtolus ſcripſit ad Cor. καθ᾽ ἡμέραν ἀποθνήσκω, νὴ τὴν ἡμετέραν καύχησιν, id eſt, quotidie morior per gloriam noſtram. iurauit equidem per gloriam, quam habebat in Chriſto Ieſu Domino noſtro. quibus tandem ſatis apparet, non eſſe neceſſarium hoc verbum, iuro, ad iuramenti religionem, & effectum: imò apud Card. in his cõmentarijs, qui vulgò nunc typis excuſi circumferuntur, ipſe non potui prædictam deciſionem deprehendere.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *An ad iuramenti veram religionem ſit neceſſarium, quòd fiat tactis rebus ſacris.*
2 *Traduntur aliqua de veterum religione circa iuramentum.*
3 *Qualiter Epiſcopi, & ſacerdotes iuramentum præſtare debeant.*
4 *Periurium etiam in re leuiſſima contingens, mortale crimen eſt.*
5 *Per creaturas quandoque iurare licet.*
6 *An liceat iurare per membra Chriſti.*
7 *Iuramentum præſtitum per falſos deos, an habeat rationem veri iuramenti, & in fine huius §.*
8 *Interpretatio tex. in c. Ecce dico. 22. q. 5. & inibi qđ ſit lapidẽ iurare.*
9 *Expenditur tex. in c. mouet te. 22. q. 1.*
10 *An liceat alterius vti maleficio ad bonum opus, vel ad aliud maleficium diſſoluendum.*
11 *Periurium propriè non committitur ab eo, qui peruersè per falſos deos iurat.*

§. PRIMVS.

QVINTO principaliter, ſi definitio ad amuſſim perpendatur, ex ea probabitur,
1 † ad iuramenti religionem non eſſe neceſſarium, quod fiat tactis euãgelijs, nec alijs diuinis ſcripturis, nec ſuper aliqua re ſacra. Etenim ſi id tantum exigitur, quòd Deus in teſtimonium vocetur, colligitur apertè ſatis eſſe, vt verum ſit iuramentum, aliquid promittit aut affirmari adducendo Deum in teſtem. idem apparet in cap. & ſi Chriſtus. de iureiur. vbi per hæc ſimplicia verba, teſtis eſt mihi Deus, iuramentum inducitur. ad idem conduxit tex. in c. ſi aliqua. 22. q. j. quo in loco ex authoritate Chryſoſtomi tradit Gratianus ita eſſe iuramentum, ſi per Deũ iuretur, ac ſi per ſacra Dei euangelia iuratum fuerit. huc pertinet tex. in c. rurſus. qui clerici, vel vouen. quo cõſtat votum ſimplex non diſtingui à ſolenni quo ad Deum, & quo ad veram voti obligationem: ſic igitur nec iuramentum præſtitum tactis ſacroſanctis euangelijs à ſimplici iuramento diſtinguitur quo ad veram iuramenti religionẽ. vnde regulariter non eſt neceſſarium, quòd iuramentum fiat ſuper re ſacra, nec tactis ſacris ſcripturis, quemadmodum communi Doc. ſententia probatur in rub. de iureiu. vbi Alc. nu. 29. ſcribit hanc opin. communem eſſe, eam ſequutus. Quãdoque tamen ſatius eſt, iuramentum fieri tactis rebus ſacris, quãdoque neceſſarium. Satius equidem ad terrorem hominũ, qui temerè iuramenta violare nõ erubeſcunt. nam etiam ſi idem periurium cõtrahatur ab eo, q ſimpliciter iurauit, & ab eo, qui tactis ſacroſanctis euangelijs, aut alijs rebus ſacris iuramẽtum præſtitit: maior tamen pœna plerunque à legibus in poſteriori caſu, quã in priori ſtatuitur: ac grauius quidem eſt peccatũ, ac denique maior peierandi religio ob maiorẽ iurantiũ timorẽ. Scribit etenim Aug. in epiſt. 154. ad Publicolã, quãto enim id, per quod iuratur magis ſanctum eſt, tãto magis eſt pœnale periurium. in c. mouet te. 22. q. j. Nam & D. Tho. docet 2. 2. quæſt. 98. art. 3. ad 2. grauius eſſe peccatum quo ad periurium, ſi quis ſolenniter iure per euangeliũ, quàm ſi per Deum communi ſermone, tum pp ſcandalũ, tum pp maiorem deliberationẽ. Qualiter aũt homagiũ fieri conſueuerit apud Hiſpanos, tradit l. 4. tit. 26. p. 4. & l. 25. tit. 16. p. 3. de quo etiam ſcribit Carol. in conſuet. Pariſ. §. 2. glo. 3. col. 3. & Specul. tit. de feud. §. 2. nume. 13. Homagium autem Græcam dictionem eſſe, non temerè aſſeuerari poteſt. Nã ſicut Panagiũ Græca dictio ſignificat iuramẽtũ illud, qđ Regi poſt electionẽ eius, aut ſanè aliàs oẽs ſibi ſubditi præſtant, quaſi πανάγιον, i. cõe iuſiurandũ aut omnium iurm, authore Paulo Aemilio de rebus Francorum lib. 6. & lib. 7. in eius initio. Sic Homagium, & Græcè ὁμάγιον dici poteſt iurm cõe, qđ ſimul præſtatur. ab ὁμοῦ,
2 quod eſt ſimul, aut ab ὁμοάγιον, quaſi cõe ſacrũ. † Apud veteres ẽt in his iuramenti præſtandis, etſi falſam religionem colerent, quędam peculiaris religio obſeruabat ad timorẽ diuini numinis, qđ maximè timebant, atque reuerebantur, ne periuria committerent. Nam C. Plin. naturalis hiſtoriæ lib. 31. c. 2. Amnis, inquit, Olachias in Bithynia Briarum adluit, hoc eſt & templo, & Deo nomen, cuius gurgite periuri notantur pati velut flammam vrentem. Philoſtratus ad hęc i vita Apollonij Tyanæi lib. j. agẽs de eo loco, Eſt autem, ait, iuxta Tyana aqua, quam aiunt Ioui ſacratã, quam indigenæ inextinguibilem vocant. Fõs eius frigidus ſanè ſcatet, ebulit non ſecus atq; igne calefactus lebes, hanc pueris, & iuriſiurandi fidem ſeruantib. viris aſpectu placidã, guſtuque dulcẽ perhibent, periuris verò, & infidis palam aduerſatur, e porta namque oculos pedesque, ac manus peierantis inuadit aqua intercute, ac tabe totum corpus inquinans, nec illinc diſcedẽdi dat facultas, ſed eo loco permanẽtes coram aqua ipſa ſuam deplorant infirmitatem palam, q peierauerint profitentes. Macrob. lib. 5. Saturnal. c. 19. Palicorũ hiſtoriã enarrãs ad interpretationem carminis Virg. lib. 9. Aeneid. vbi implacabilis ara Paliſci, ſcribit, Lacus non longè inde ſunt, quos incolæ Delos appellant, fratreſque eos Palicorum exiſtimant, & habentur in cultu maximo, pcipueq; cir-

ca exigendum iuxta eos iuſiurandum, præſens & efficax nomẽ reſpondit. Nã cum furti negati, vel eiuſcemodi rei fides quęritur, & iuſiurandum à ſuſpecto petitur, vterque ab omni contagione mundi ad crateras accędunt, accepto prius fideiuſſores à perſona, quæ iuratura eſt de ſoluẽdo eo, quod peteret, ſi addixiſſet euentus, illic inuocato numine teſtatum faciebat eſſe iurato: de quo iurabat, quòd ſi fideliter faceret, diſcedebat illæſus: ſi verò ſubeſſet iureiurando mala cóſcientia, mox in lacu amittebat vitam falſus iurator. Hæc res ita religionẽ fratrum commendabat, vt crateres quidem implacabiles vocarentur, hactenus Macrob. Idem ferè tradit ex Ariſt. [lib. de admirandis naturæ,] Leonicus lib. 2. de varia hiſto. c. 6. [Meminit etenim Ariſtot. Palicorum fontis, iuſiurandi, & tabellarum, quę in aquam mittebantur, quæ quidem ſi nó fuiſſet falſum iuramẽtũ, emergebãt: ſin minus euaneſcebãt. Quòd & Stephanus lib. de vrbibus tradit, & paulò aliter Diodorus Siculus lib. 11.] Hinc Silius Italicus lib. 14. ſcribit. Et qui præſenti domitant periura Palici pectora ſupplicio. Cuius, & aliorum ideo libenter mentionem fecimus, quòd manifeſtum ſit adhuc apud Ethnicos iuramenti religionem ita obſeruatam fuiſſe, vt grauiora exiſtimarentur ea periuria, quæ contingerent in iuramentis ſup rebus quibuſdam ſacris præſtitis, ac deinde diuina vltio expectaretur, timereturque ab his, qui ſpecialia quædam numina quoad iuramenti religionem minimè vererent. Scribit, & ad hæc Pauſanias in Corinthiacis, vbi de Portũno meminit: Eſt & cella, quod penetrale appellant, aditus eſt ad eam ſubterraneus. ibi verò Portunum latere aiunt, ac ſi quis, vel ciuis, vel hoſpes eo in loco peierarit, qa periurij pœnas det, effugere nulla rõne queat. Idem Pauſanias in priore Eliacorum tradit multa de iureiurãdo, quod olim, authore Homero fiebat ſuper exectis ſuis teſticulis, & de ſigno apud Olympiam Iouis Horcij, id eſt iuſiurandi vindicis, cuius facies erat perfidioſis hoibus formidãdã. Idẽ fortaſſe, quẽ Romani Diuũ Fidiũ appellarunt. Erat & apud Siculos iuſiurandum, quod magnum appellabant. Nam is qui fidem pręſtat, authore Plutar. in Dionis vita deſcendit in templum Theſmophorum, & q̃buſdam pactis ſacrificijs, Deæ purpuram induit, tum ardentem captans faculam iurat. Hac ſanè ratione ob maiorem quidem iurantium timorem olim permiſſum fuit, quòd iuramenta pręſtarentur, ac fierent in eccleſijs ſub ſanctorum reliquijs. l. generaliter. §. vl. C. de reb. cred. Regia l. j. & 19. tit. 11. p. 3. quod & Bal. præter alios adnotauit in c. j. col. j. de noua for. fidel. & ĩ c. j. §. itẽ ſacramẽta. 2. col. de pace iura. firm. Hodie verò Taurina conſtit. 67. iuſtiſſimis profectò de cauſis ſtatutum eſt, quòd iuramenta minimè fiant, nec præſtentur ſuper altaribus, aut ſanctorum reliquijs, quamuis id à patre petitũ fuerit. Eſt igitur obſeruandum regulariter non eſſe neceſſarium ad verã iuramenti religionẽ, quòd id fiat ſuper rebus ſacris, eis equidem tactis, licet hæc ſolennitas aliquot in caſibus iure neceſſaria ſit, in quibus iuramentum aliter præſtitum vim illam non habet quantum attinet ad iuris effectus, quemadmodum communi omnium Docto. ſententia definitum extat in d. rub. de iureiu. & probatur in c. hortamur. 3. q. 9. c. teſtimonium. 11. q. 1. clem. 1. §. porrò. de hære. c. vlt. in princ. de iura. calum. & alijs in locis iuris vtriuſque, vbi requiritur ad effectus iuramenti, quòd pręſtetur tactis rebus ſacris. Quod ſi lex exprimat, corporaliter iurandum eſſe, ſatis erit, ſcripturam quamlibet ſacram tangi: ſi verò in ſpecie ſanxerit, iuramentum præſtandum fore ſuper euangelijs, tunc neceſſario fieri debet tactis euãgeliorum libris: glo. in auth. vt iuſiurandum, quod præſt. colla. 2. verb. quatuor. & in d. cle. j. §. porrò. quam dixit ſingu. Abb. in c. vlt. de iuram. cal. 2. col. idem in c. tuis. col. vl. de teſtib. Dixit magiſtram eſſe Barb. in d. c. vlt. col. 4. meliorem iuris Iaſ. in auth. ſacramenta puberum. col. 3. C. ſi aduer. vendi. commendat Abb. in c. & ſi Chriſtus. & in rub. de iureiur. Nam cũ iuramento teſtis à iure exigatur, quòd fiat tactis Euangelijs receptum eſt non aliter teſtimoniũ validum eſſe, niſi fiat iuramentum tactis Euangelijs, nec ſufficit alium ſacrum librum tangi iure ſcripto conſiderato: conſuetudine tamen obtẽtum eſt, ſatis eſſe, id iuramentum præſtari ſuper crucem: gl. inſignis in d. authent. vt iuſiurãdum. cuius meminit Alex. in l. 3. §. iurari. ff. de iureiur. notat Abb. in d. c. tuis. col. vlt. idem in c. fraternitatis. de teſtib. ad finem. & conſi. 68. lib. 2. Imo ſi à tabellione ſcriptum ſit, Sempronium iuratum dixiſſe hoc teſtimonium, præſumendum erit, hunc teſtem ſolenniter iuramentum præſtitiſſe, tactis inquam ſacroſanctis Euangelijs, aut cruce, ſecundum Imol. conſi. 56. præſertim qa ita conſueuere tabelliones ſcribere, vt poſt alios explicat And. Alc. in rub. de iureiur. in fi. ex eo, quòd per locum à conſuetudine generali præſumantur ſeruata ſeruanda, vt inquit Bald. in l. vlt. in fin. C. ex falſ. inſtrumen.

Cæterum in caſibus iure expreſſis, quibus iuramentũ fieri debet tactis ſacroſanctis Euãgelijs, etiam epiſcopus
3 † iurare debet tactis ipſis Euangelijs, c. teſtimonium. §. epiſcopus. 11. q. 1. in auth. de ſanctiſſimis epiſ. §. nulli. verſi. in dictum. c. ego N. de iurein. c. quoties. j. q. 7. c. quoties. §. porrò. de purgatio. canoni. quibus refragatur text. in d. c. vlt. in princ. de iuram. calum. qui probat, Epiſcopum iurantem nõ teneri ſacra tangere. idem voluit gl. in c. vt circa. de elect. in 6. tex. optimus in c. ſi quis presbyter. 2. q. 5. quẽ dixit ſing. Abb. in d. c. vlti. quo in loco Barba. col. 4. eiuſdẽ mentionem fecit. Etenim ex eo apparet, presbyterũ non teneri, cum iuramentum præſtat, ſacra tangere: ſed ſatis eſſe per ſuam conſecrationem tangendò proprium pectus iurare. idem adnotauit Guido Papæ qõ. 615. quamobrem conſiderandum eſt epiſcopum, aut presbyterũ regulariter præſtandis iuramentis non teneri ſacra tangere. Abb. hac tamen regula excipiuntur cauſę graues, item & omnes illæ, in quibus iure expreſſum ſpecialiter ſit, epiſcopum, aut presbyterum debere tactis ſacris iuramentum præſtare, ſicuti docet Panor. in d. c. vlt. de iur. calum.

Sextò, cum ex definitione conſtet, per iuramentum Deum ipſum adduci in teſtem, patet manifeſtè, periuriũ
4 † ſaltẽ iuramenti aſſertorij, ſemper eſſe mortale crimen, etiam ſi in re leuiſſima contingat. Nam citare Deum in teſtem falſi, charitati eius contrarium eſt. Quia atrociſſima ſit iniuria in eius veritatem, quæ quidem contumelia nõ poteſt abſq; peccato mortali cõtingere, qđ nos ex diuo Th. in 2. 2. q. 98. ar. 3. adnotauimus c. j. nu. 2. lib. j. Variar. reſolut. quo in loco de iuramento promiſſorio in re leui ꝓſtito ẽt tractauimus. His accedit, ꝙ mendacium ſimplex vtcunque in re leuiſſima contingat, non poteſt dici citra pactum ſaltẽ veniale, c. j. 22. q. 2. mendacium igiť non ſimplex, ſed cum teſtimonio diuini numinis contingens, dubio procul abſque mortali culpa dici non poterit. Sic ſanè periuriũ aſſertoriũ nulla ex cauſa defendi põt, quin mortale crimen ſit, ẽt ſi fuerit ob cauendã mortẽ innocẽtis, ob liberandam à proditione & incendio totam rempu. aut ſanè ob ſaluandam proximi animam ab ęterna dãnatione: cuius rei teſtis eſt locupletiſſimus diuus Auguſt. in lib. contra mendacium, qui de ſimplici mendacio expreſſim loquutus, idẽ fortiori rõne ꝑmittit in mendacio non ſimplici, ſed quod periurium admiſtum habeat.

Septimò ab eadem definitione deducitur quæſtionis illius reſolutio, qua controuertitur, an liceat iurare per
5 creaturas. † Etenim cum in iuramento de teſtimonio diuino tractetur, planum quibuſdam videtur non eſſe per creaturas iurandum, imò id iuramentum ad ſpeciẽ idolatriæ pertinere, etiam ſi iuratio vera ſit: quandoquidem per hæc iuramenta conſtituitur in creaturis iuramenti ſinis, illiſque reuerentia Deo debita exhibetur. quòd probare quidam conantur authoritate Euange. Mat. cap. 5. quo in loco Ieſus inquit, Nolite iurare omnino, nec per cœlum, nec per terram. quibus verbis, vt Hieron. aſſeuerat, non prohibuit Chriſtus iuramentum, quòd per Deũ fit, ſed quod per creaturas præſtatur. ſic & eũdem locum intellexit Innocen. 3. Pontif. maxi. in cap. & ſi Chriſtus. de iureiurand. His accedit text. in cap. ſi quis per capillum. 22. quæſtio. j. vbi Pius Papa acerrimè increpat, ac reprehendit iurantes per creaturas, eoſque puniendos eſſe graui pœna cenſet. idem conſtat in authent. vt non luxurientur contra naturam. qua quidem conſtitutione ſatis reprobatum extat, quòd per membra Chriſti, aut Virginis beatiſſimæ, aut per creaturas iuretur.

hiretur. In contrarium adduci ſolet tex. in c. 42. Gen. vbi apparet Ioſeph iuraſſe per ſalutem Pharaonis. Ad idem ſatis frequenter conſtat apud Chriſtianæ religionis cultores per Euangelium, & per crucem iurari, & ſanè id fieri abſque offenſa diuini numinis. c. qui iurat. 22. q. 5. cap. ſi aliqua. 22. q. j. c. ego N. de iureiu. & alibi ſæpiſſimè commemoratur. ergo per creaturas iurã fieri poſſunt, nec inde vllum cõtrahitur peccatum. Hac ratione gl. in d. cap. & ſi Chriſtus. ver. creaturam. ſcribit, iurã per creaturas fieri poſſe in caſibus iure expreſſis, non in alijs. ea tñ reſolutio non rectè difficultatem iſtam explicat, ſiquidem rationẽ veram omittit, ex qua quñq; licitum eſſe iudicetur iuſiur. per creaturas. idcircò agendum eſt de intellectu earum authoritatum, quas mõ in huius quæſtionis examen adduximus. Primum etenim locus ille Matt. c. 5. non ita indiſtinctè intelligendus eſt, vt Inn. eum intellexit. Nam dupliciter per creaturas iurare contingit, vno modo conſtituendo in illis iuramenti finem, & exhibẽdo eis reuerentiam, quæ Deo debetur, & tunc ſpecies eſt idolatriæ, & blaſphemia quædam, licet veritas iurationi ſubſit. Atque iuxta hunc ſenſum iuramenta per creaturas fieri non debent, imò illicita ſunt, maximaque ratione improbantur. Altero modo iuratur per creaturas referendo eas in creatorem, cuius numẽ, & maieſtas in illis exiſtunt, ſeu qua ex parte à Deo ipſo creaturæ ſunt cõditæ. hoc enim caſu licitum eſt per creaturas iurare eo mõ, quo licitum eſt per Deum ipſum iuſm facere. Iuxta hunc ſenſum accipiendæ ſunt authoritates, quibus probatur, licitum eſſe iurare per creaturas, quemadmodum tradiderunt S. Th. 2. 2. q. 89. ar. 6. Panor. poſt alios in d. c. & ſi Chriſtus. col. 4. de iureiu. & Selua in tract. de iureju. par. j. q. vlt. ſic, cũ quis iuſm præſtat per Euãgelium, iurare intelligitur per Deũ, cuius veritas in ipſo Euangelio continetur. Item qui iurat per crucem, per ipſum iurat Deũ, qui in eo ligno crucis mortẽ paſſus eſt ꝓ redẽptione humani generis. Illud autem iuſm, ꝙ fit per ſalutem principis, cuius meminit ſacra hiſtoria d. c. 42. Gen. & l. ſi duo. §. vlt. ff. de iurei. in vim potius execrationis adſumitur, quaſi creatura adducatur, vt in ea iudicium diuinum exerceatur, & eius ſalus Deo obligetur, ſicuti cum quis per propriam vitam, per filium ſuum, aut per aliam creaturam, quã admodum diligit, iurat. Quñq; ſalus Principis in vim iuſi intelligit adducta ad teſtimonium, vt tandem per Deum iuratum eſſe intelligitur, cuius in iudicio præcipuè vera principis ſalus conſiſtit, & ſubmittitur, aut equidem iuratur per veritatem diuinæ iuſtitiæ, ad cuius executionem Principes terræ conſtituuntur, vt Thom. in d. artic. 6. interpretatur poſteriorem ſenſum ſecutus, execrationis verò ſenſus aptior eſt his iuramentis, niſi aliud ſubiecta materia dictauerit. Nam creaturam iuſtitiæ Dei in confirmationem veritatis ſic obſtringimus, & obligamus, vt ſi aliter res habeat, quàm affirmamus, Deus in illa creatura vlciſcatur periurium noſtrum.

Non obert locus ille Matt. c. 5. quia verba Chriſti, quæ inibi referuntur, intelligi poſſunt de iuramento, ꝙ fit per creaturas ſm ſenſum priorem, nempe exhibendo eis reuerentiam, quæ Deo ſoli debetur, & conſtituendo in eis iuſi vim, & finem. Hoc etenim mõ illicitum eſt per creaturas iurare, quemadmodũ Hieron. Th. & alij interpretãtur. Aut planè ſenſus illorum verborum is eſt, vt Chriſtus nos deterrere voluerit ab omni iurandi forma, ſiue per Deum, ſiue per creaturas: ſiquidem, vt author eſt Aug. nequis arbitraretur, iuſa quę fiunt per creaturas, nõ deberi Deo, admonuit nos Chriſtus veritatis contrariæ, docens hæc eſſe vera iuramenta: & ideo ab eis abſtinendum fore, ita quidem, vt quibus caſibus per Deum iurare non licuerit, nec item liceat iurare per creaturas. Vnde argumentatur Chriſtus Ieſus à minori ad maius, prohibens etenim iuramenta per creaturas in Deum relatas, prohibet manifeſtè iuramenta per ipſum Deum. Nec tamen ex hoc ſtatim ſequitur, non eſſe licitum iurare indiſtinctè, nam dubitationum iſtam paulò poſt diſſoluemus.

Id verò, ꝙ adduximus ex c. ſi quis per capillum. ita erit 6 intelligendum, vt ſciamus † blaſphemiã eſſe iurare per pudenda membra Chriſti, aut Virgi. Mariæ. hæc namque iuramenta non poſſunt fieri abſque maxima iniuria diuini nominis. Blaſphemia ſiquidem eſt propriè vituperiũ, aut cõuitiũ cum diminutione honoris diuini, vt explicat Hugo de S. Victore lib. de Fructu carnis, & ſpiritu. c. 6. de quo in hac prima huius operis parte aliquid inferius tractabitur. Igitur & ſi Chriſtus re vera habeat illa membra pudenda, vt quilibet alius verus & integer homo, eaque ratione illa nominantes minimè mentientur, tamen dum illa in Chriſti ignominiam, & vituperium nominant, volentes ex ipſo modo pronunciandi innuere aliquid eſſe in Chriſto ignominioſum, & vituperabile, blaſphemi veri ſunt: & ideò grauiſſimis pęnis puniuntur in d. c. ſi quis per capillũ. & pſertim in d. auth. vt non luxurientur contra naturam, quo pœna mortis imponitur. Quam conſtitutionem ita intelligit Io. de Selua in tract. de iureiu. par. j. q. vlt. qui eam pęnam mortis locum habere cenſet aduerſus eos, qui per membra Chriſti inhoneſta iurauerint cum ea iuratio manifeſtam blaſphemiam habeat, quod etiam probatur à multis alijs, quorum mentio ſtatim fiet: maximè iurationẽ iſtam per membra inhoneſta Chriſti, blaſphemiam eſſe, deducit ex blaſphemiæ definitione Alfonſus à Caſt. lib. j. de iuſta hære. punit. c. 12. Non me latet, quibuſdam viſum eſſe, blaſphemiam committi aduerſus maieſtatem diuinam, ſi quis per Dei, aut Virginis matris membra quæcunque etiam honeſta iurauerit, quod ſenſit gl. in cap. 2. de maledicis. dum allegat tex. in d. c. ſi quis per capillum. Bar. in d. auth. vt non luxurient. contra natu. Alex. conſi. 233. lib. 6. hanc tñ opinionem ipſe tunc ſolum admitterem, vbi quis eſſet conſuetus his vti iurationibus: nam eo caſu ꝓp contemptum ſatis præſumptum diuinæ maieſtatis; exiſtimarem eum blaſphemum eſſe, & puniendum fore graui pœna, quæ in d. auth. ſtatuta eſt, ſm Petrũ, Cynum, Bal. & Saly. in l. 2. C. de rebus credit. & iureiu. Bal. in l. 1. C. ad l. Iul. maie. Anan. in d. c. 2. de maled. col. 8. & Nicol. Boeri. deciſione 301. nu. 11. Imò fortaſſis nec illius Authenticæ conſtitutionis pœna, nec item per leges Regias ſtatuta contra blaſphemos in praxi, obtinebit in eos, qui per membra Chriſti, etiam pudenda iurauerint: tametſi grauiſſimè ſint arbitrio iudicis puniendi. Nam & Syluester in verb. iuramentum. 2. q. vlt. cenſet non eſſe veram blaſphemiam, ſed fictam, & virtualem, ſi quis per inhoneſta membra Chriſti iurauerit, licet ſecundum eum mortaliter peccauerit. Iuratio verò per membra honeſta Chriſti, ſi deſit contemptus, & conſuetudo iurandi, non eſt mortale crimen, ſed veniale, vt colligitur ex Ang. in verb. iuramentum. 3. q. 12. ꝙ probatur in d. c. ſi quis per capillum. vbi pœna imponitur ita iurantibus: ex qua ſignum maximum eſt, eam iurationem culpam habere. quamuis Syluest. nullum eſſe in hoc peccatũ exiſtimet, ſi abſint contemptus, & irreuerentia. idem ſenet Floren. 2. parte, titu. 10. cap. 4. in princ. Hæc autem de praxi diximus, exiſtimãtes nihilominus proteruos iſtos, qui per membra Chriſti maximè inhoneſta iurauerint, ſeueriſſimè puniẽdos fore. ſiquidem Carolus Cęſar lege lata in Toletano conuentu anno viceſimoquinto ſanxerit, pœnas ſtatutas aduerſus blaſphemos per Pragmaticas conſtitutiones, debere obtinere, & infligendas eſſe contra iurantes per membra Chriſti, & Deiparæ Virginis. Verum in hac quæſtione obſeruandum eſt iuramentum præſtitum per creaturas eo modo, & ſenſu, quibus à iure reprobatur, nempe exhibendo ipſis creaturis reuerentiam, nihilominus ſeruandum fore iuramenti ratione, ſicuti probat tex. in dicto cap. & ſi Chriſtus. verſi. & quamuis. vnde adnotarunt Abb. & alij, iuramentum ſeruandum eſſe, in vim iuramenti, etiam ſi fiat eo modo, quo iure prohibitum eſt. idem notat ipſe Panor. in c. 2. de arbit. hanc concluſionem inducens ad intellectum auth. decernimus. C. de arb. quæ licet iuramentum fieri prohibeat, non tamen ex hoc tollit iuramenti vim, quam id habet ex l. naturali & diuina, quo ad rationem periurij. idem dicẽdum erit in eo caſu, qui traditur à Taurina conſtitutione 67. cuius paulò ante mentionem fecimus: tex. eñ in d. c. & ſi Chriſtus. planè procedit, quantum ad hanc concluſionem, ſi iuramentum fiat per creaturas relatas in ipſum creatorem. hoc etenim in ſenſu

verum conſtituitur iuramentum, quod & rationem per-
iurij habet, ſi non fuerit ſeruatum, quemadmodum con-
ſtat ex his, quæ paulò ante diximus: ſic & iuramenta præ
ſtita per Deum ipſum aut per diuorum reliquias ad ip-
ſum Deum relatas, aut per ſancta Euangelia, etiam ſi à
iure prohibeantur quandoque ob ſpecialem rationem,
quæ non pertinet ad iuſtitiam, nec veritatem, comites ſci
licet iuramenti, de quibus aliàs, nihilominus iuramenta
cenſentur, vimque iuramenti habent quo ad periurij no
tam. Etenim quamuis prohibitũ ſit, iuramentum fieri ſu-
per aliqua re ſacra ob aliquam ſpecialem cauſam, quæ
legiſlatorem ad eam prohibitionem induxerit: tñ ſi fiat,
rationem habet periurij, ſi falſum fuerit, quod ſub iu-
ramento aſſeueratur, vel non fuerit, ipſius promiſſionis
ſeruata fides. Hoc enim in d. c. & ſi Chriſtus. ſatis proba-
tur. Imo & ſi abſq; iudicio iuramentum fiat aſſertorium,
periurium ex eo conſtabit, ſi falſitas iurationi ſubſit. Qđ
ſi per creaturas iuratum fuerit exhibendo eis reuerentiã
illam, quæ ſoli Deo debetur, aut in eas dirigendo iuramẽ
ti finem; tunc aliter erit res definienda, quandoquidem
hoc iuramentum ad idolatriam pertineat, ſitq; par omni
no his iuramentis, quæ per falſos deos præſtantur. cap. ſi
quis. 22. q. j. idcircò † quæritur, an iuramentum per falſos
7 deos factum, ſit ſeruandum, & rationem habeat veri iura
menti quo ad periurium, & alios iuris effectus? & ſanè qđ
Chriſtianus iurãs per falſos deos, & ſi grauiſſimè peccet,
teneatur id iuramentum ſeruare, not. Inn. Panor. colum.
vlt. & alij in d. c. & ſi Chriſtus. Alexan. in l. 3. §. vlt. ff. de iu-
reiu. Ioan. de Selua in tract. de iureiu. q. j. ad fi. pro quorum
ſententia adduci ſolet ex diuo Augu. ſermone 28. de ver-
bis Apoſt. tex. in c. ecce dico. 22. q. 5. in hæc verba, Ecce di
co charitati veſtræ, & qui ſuper lapidem falſum iurat pe-
riurus eſt. vnde hoc dico, quia multi etiam in hoc fallun-
tur, & putant, quia nihil eſt, per quod iurant, non ſe cri-
mine teneri periurij. Prorſus periurus es, quia p id, quòd
ſanctum non putas, falſum iuras. ſi tu illud ſanctum non
putas, ſanctum puta, cui iuras: non enim quando iuras, ti
bi aut lapidi, ſed proximo tuo iuras: hominis iuras ante
lapidem, ſed nunquid non ante Deum? non te audit lapis
loquentem, ſed punit Deus te fallentem. Hactenus Gra-
tianus ex Augu. ad cuius canonis aut decreti intellectum
duo ſunt conſideranda. Primum quidem, quid Aug. ſen-
8 ſerit, † dum mentionem fecit iuramenti, quòd ſuper lapi
dem fit? & ſanè apud Gentiles omnium iuramentorum
ſanctiſſimum erat, Iouem lapidem iurare, inde ſumptum
vt quidam interpretantur, quòd in priſco feriendi fœde-
ris ritu Pater patratus manu tenens lapidem conceptis
verbis iuraret, & tac ſuem lapide feriret, dicẽs, ſi fellero
Iouem, cæteroſque deos precor ſic me feriant, vt & ego
hodie porcum hunc ſilice percutiã, aut in populum Ro-
manum ita conceptis verbis, ſi populus Ro. prior defece
rit publico cõſilio, tu Iuppiter illũ ſic ferito vt ego hũc
porcum hodie feriam. ſtatimque Pater patratus porcũ
ſaxo ſilice percutiebat, quemadmodum author eſt T. Liu.
lib. j. ab vrbe condita Decadis primæ. idẽ Liu. lib. 21. agnũ
in hoc iuramento perenti refert, ita ſcribens de Anniba-
le, præmiaque militib. promittente, eaque vt rata ſcirent
fore agnũ læua manu, dextera ſilicẽ retinens, ſi falleret, Io
uem cæteroſq; p̃catus deos ita ſe mactarent, quemadmo-
dum ipſe agnum mactaſſet: & ſecundum præcationem
caput pecudis ſaxo eliſit. Huius iuramenti meminere Au
lus Gellius lib. j. noct. Att. c. 21. Iouem, inquiens, lapidem
quòd ſanctiſſimum iuſiurãdum eſt habitum, paratus ſum
ego iurare. Vergilium hoc nũquam ſcripſiſſe miror. Mar-
cus Tul. lib. Epi. 7. ad Trebatium, Epi. 12. ſcribens, quomo-
do autem tibi placebit, Iouem lapidem iurare, cum ſcias
iratum eſſe Iouem nemini poſſe? item Apuleius in Sermo
ne, de Deo Socratis, quid igitur, inquit, iurabo per Iouẽ
lapidẽ Rom. vetuſtiſſimo ritu? Alijs placet huius iuramen
ti originem deduci ex eo, ꝙ olim apud Rom. iuraturi per
Iouem lapidem, tenere ſilicem ſolebant, eiuſmodi ferè
verba pronunciantes, ſi ſciens fallo, qui me deſpicit, ſal-
ua vrbe, arceque bonis eijciat, vt ego hunc lapidem, ſta-
tim autem lapidem proijciebat. Cuius quidem ritus au-
thor eſt Feſtus Pompeius, cui conuenit mirum in modum
Polybius ita ſcribens: ergo, inquit, Carthaginenſes Deos
patrios iurati ſunt. Deinde Romani p lapidem ſecũdum
vetuſtiſſimum ritum, Martis, Quirinique numinibus addi
tis, iuſiurandum præſtiterunt. Ritus verò lapidis fuit hu-
iuſmodi. Facialis ſumpto in manibus lapide, poſtquã de
fœdere inter Patres conuenerat, hæc verba dixit, ſi rectè
ac ſine dolo malo hoc fœdus, atque hoc iuſiurandum fa-
cio, dij mihi cuncta præſtent fœlicia. Sin aliter aut ago,
aut cogito, cæteris omnibus ſaluis ipſe peream, vti lapis
hic de manibus meis decidet. Nec plura loquutus manu
lapidem excuſſit: hæc apud Polybium (lib. 3. apud quem,
non per lapidem, ſed per Iouẽ lapidẽ, & iterum, ritus ve
rò iuramenti p Iouem lapidẽ, non ritus lapidis, legendũ
eſſe cenſeo ex Gellio, Cicerone, & Apuleio. Interpres
etenim latinus legiſſe vr in Græco codice [illegible] cum
legendum ſit, [illegible] i. Iouẽ lapidem.) Huc ptinet locus
ſubobſcurus apud Cic. lib. 7. epiſt. epiſt. j. ad Martiũ, cuius
hæc ſunt verba: delitiæ verò tuæ noſter Æſop' eiuſmodi
fuit, vt ei deſinere per oẽs homines liceret, is iurare cũ
cœpiſſet, vox eum defecit in illo loco, ſi ſciens fallo. His
accedit Plutarchus in Sylla, vbi L. Cinnæ conſulis memi-
nit, is, inquit, Capitolium aſcendens, lapidemque manu
tenens, iuratus eſt ſibi, deinde præſente multitudine im-
precatus eſt, niſi amorem in illum, beneuolẽtiamque ſer
uaſſet, non ſecus ex vrbe extrudi, ac lapis è manu & lapi-
dem abiecit in humum. hęc Plutar. igitur ex his apparet,
quid apud Auguſt. ſit per lapidem, aut ſup lapidẽ iurare.
Alterũ, qđ ad p̃dicti c. intellectum attinet ea eodem
Aug. ſermone deducitur, apud quem in his codicibus, q̃
modò q̃ emendatiſſimi circumferuntur, aliter locus ille
legit, q̃ apud Gratianum. Et ecce, inquit Aug. dico chari-
tati veſtræ, & qui per lapidem falſum iurat, periurus eſt,
vnde hoc dico, quia multi & in hoc fallunt, & putant qa
nihil eſt per qđ iurant, nõ ſe crimine teneri periurij. pror
ſus periurus es, quia per id quod ſanctũ putas, falſum iu-
ras. Sed ego illum ſanctum nõ puto. ſanctũ puta cui iuras:
nõ .n. qñ iuras tibi aut lapidi iuras, ſed p̃ximo iuras. Ho
minis iuras ante lapidem, ſed nunquid non ante Deum?
nõ te audit lapis loquentem, ſed punit te Deus fallentẽ.
hactenus Aug. q̃ aduerſus iurãtũ per falſos Deos, vt eũ p-
iurium eſſe conuincat, argumẽtatur à diuiſione, aut à ſuf
ficienti partium numeratione duos caſus cõſtituens, vnũ
quidem cum is, qui iurat per lapidem, vel falſos Deos, pu
tat ſanctum eſſe id, per quod iurat alterum, vbi iuramẽtũ
p̃ſtans non putat ſanctum eſſe, id, per ꝙ iurat. Et in vtro-
que caſu cenſet periurũ eſſe, qui falſum iurauerit: in pri-
mo quidem, quia falſum iurat, per id, qđ ſanctum putat:
in ſecundo ex eo, ꝙ falſum iurat p id, quod ſanctum pu-
tat is, cui iurat, vel quia exiſtimare debet illum, cui iurat
ſanctum eſſe quo ad iuramenti & promiſſionis executio
nem. Vnde ipſe opinor apud Gratianum deprauatam eſſe
Auguſtini literã, q̃, vtcunq; ſit, probat, periurũ eſſe eũ, q
per falſos Deos iurauerit, atque ideo in iuramento p̃miſ
ſorio vera erit Doctorum ſententia, dum ipſi opinantur
iurantẽ p falſos Deos, teneri ad iuramẽti obſeruationẽ.
9 Eandem opinionem † plurimũ coadiuuat tex. in c. mo
net te. 22. q. j. ex eodem Augu. in epiſt. ad Publicolam, epi-
ſtola quidem 154. cuius hæc ſunt verba iuxta ipſius Aug.
tex. Mouet te, certè, vtrum eius fide vtendũ ſit, qui vt eam
ſeruet per dæmonia iurauerit, vbi te volo prius conſide-
rare, vtrum ſi quiſpiã per Deos falſos iurauerit, ſe fidem
ſeruaturum & eam non ſeruauerit, nõ tibi videat̃ bis pec
caſſe? Si .n. tali iuratione promiſſam cuſtodierit fidem, id
tantum peccaſſe iudicaretur, quia per tales Deos iuraue-
rit, illud aũt nemo reprehenderet, qa fidẽ ſeruauit. Nunc
verò quia iurauit per quos non debuit, & contra pollici
tam fidẽ fecit ꝙ nõ debuit, bis vtique peccauit. Ac p hoc
qui vtitur fide illius, quem conſtat iuraſſe p Deos falſos,
& vtitur non ad malã rem, ſed ad licitã, & bonã, non pec
cato eius ſe ſociat, quo p dæmonia iurauit, ſed bono pa-
cto eius, qui fidem ſeruauit. Hęc Aug. quem referre libuit,
quia apud Gratianum aliquot eius verba fuere mutata.
Attamen hac authoritate cõſtat, ſeruandũ fore iuramen
tum, quòd ſit per falſos Deos. Imò & illud ex eo loco de-
ducit, nõ peccare eũ, q ad cõfirmãdam ſimplicẽ conuen-
tionem

tionem exigit iurm̃ ab eo, qui per falſos Deos iuraturus eſt, nempe ab infideli. Qua ratione motus ſcribit Aog. in
10 Summa, in ver. ſuperſtitio. §. 13. poſſe † quempiam abſq; peccato vti alrerius maleficio ad tollēdum malū ab alio, vel à ſe, modò ille maleficus paratus ſit artem illam exercere, ſicuti pōt fidelis ab infideli, quem certò ſcit per falſos Deos iuraturum, exigere iurationem ad confirmationem pacti ſimplicis. Verum opininnem iſtam Angeli falſam eſſe cenſet Sylueſ. in verbo, maleficium. q. 8. dicens opinionē iſtam eſſe valde abſurdā, & periculoſam, nec poſſe commodè iure defendi. Cum petitio iſta, aut vſus huius operæ ſit directè conſenſus in peccatum, quia per illud maleficium aliter tolli malum nō pōt, quàm cū peccato mortali, ſicut manifeſtum eſt. Nam quiſquis ab alio petit, vt faciat id ꝙ ſine peccato facere non poteſt, peccat, quia ſi petens conſentit iniquitati alterius, inducendo illū ad peccādū. Nec vllā habet excuſationem à peccato, petens, vt alter maleficio vtatur, ꝙ maleficus ille, à quo petit, paratus erat ad cuiuſcumq; petitionē maleficium operari. Etenim & ſi ille paratus eſſet, non tamē hoc particulare maleficium fuiſſet operatus, niſi ille petijſſet. Vnde euidenter apparet, illius petitionem cauſam fuiſſe proximam, ꝙ maleficus ille illud in ſpecie maleficium commiſerit. Siquidem ſi petens non fuiſſe maleficus, non fuiſſet illud particulare maleficium operatus, & illo petente fecit, ergo ille petens fuit cauſa ꝙ alius maleficium perpetraret. Idcircò illum peccare conuincitur, quia alium ad peccatū induxit, & proximam peccati cauſam dedit. Sic deniq; Angeli ſententia improbatur, aduerſus quem contrarinm tenuere Io. Maior in 4. ſen. diſt. 34. q. 2. col. 8. Caie. in opuſc. q. de maleficijs. & eruditiſſimè Alfonſus à Caſt. lib. j. de iuſta hæret. punit. c. 15. quibus parū oberit tex. in d. c. mouet te. Quia ille qui petit ab infideli, ꝙ ſimplex pactum iuratione confirmet, non equidem petit ꝙ id iurm̃ per falſos Deos fiat. Sed petit iurm̃, ꝙ ab altero potuiſſet legitimè per verum Deum præſtari, cum res licita petita fuerit. Si aūt infidelis per falſos Deos iurat, culpa eſt ipſius iurantis, non autem iuramentum exigentis, quia is, qui exigit, id petit ab illo, ꝙ ille, ſi vellet, beneface re potuiſſet. Quòd ſi qs ab infideli petierit, vt is per falſos Deos iurm̃ præſtet, peccaret dubio procul petens, id, ꝙ apertè peccatum eſt. Sic qui petit mutuam pecuniam ab eo, quem ſcit aliter quàm ſub vſuris non mutuaturum, non peccat. Quia rem petit, quæ non ſolum ſine pctō, ſed & merito fieri poteſt. Si aūt vſurarius nō vult dare mutuum ſine vſura, culpa eſt ipſius vſurarij, non aūt petentis, qui petit ab altero ꝙ ille, ſi vellet, ſine peccato, & cū merito facere poſſet. Nam ſi petijſſet quis mutuam pecuniam ſibi dari ſub vſuris, certè peccaret, qua de re tractanere Caie. 2. 2. q. 78. ar. 4. poſt S. Thom. ibi, Adrianus quodli. 3. ar. 2. Sylue. in ver. vſura. vlt. 2. col. Abb. Anania, & Car. in c. ſuper eo. de vſuris. Fit igitur ex præmiſſis ſatis manifeſtum, ſeruandum fore iuramentum, ꝙ fuerit factum per falſos Deos.

Ego ſanè quoties iurm̃ fit ab infideli, non quidem per falſos Deos, ſed per Deum creatorem cœli & terræ, quē naturali lumine cognouit, quamuis à lege Euangelica is alienus ſit, exiſtimo hanc iurationem verum iuramentum eſſe, eiuſque ratione periurium committi, ſi vel falſum iuretur, vel ꝙ promiſſum ſit, non fuerit ſeruatum. Fit etenim hoc iuramentum per verum, non per falſum Denm, atque ideo veram iuſiurandi religionem habet. Ac ſi iuramentum fiat per falſos Deos, quos veros eſſe exiſtimat qui iurat, idem erit. Quia & iuramentum iſtud vim habet, ac rationem periurij propter opinionem illius, qui id iuramentum præſtat, quod Diuus Aug. planè fatetur in d. epiſt. ad Publicolam, & in d. Sermone 28. c. ecce dico. 22. q. 5. verum ſi iuramentum fiat per falſos Deos ab eo qui prorſus cenſet eos Deos falſos eſſe, tunc iuramentum hoc veram rationem iuramenti non habet, nec verè periurium in hac ſpecie conſtitui poteſt. Deficit equidem iuſiurandi propria definitio, quandoquidem nec re, nec opinione diuinum hic aduocetur teſtimonium. Nam ꝙ Aug. cenſet in d. c. ecce dico. in ſecundo dictionis membro, non pertinet ad verum periurium, ſed potius ad ſimplicis promiſſionis, & fidei violationem, quæ peccatum eſt, & ſanè grauiſſimum, cum proximus iniquiſſimè decipiatur. Qua ratione cōis opinio iuxta diſtinctionē iſtam erit intelligenda. Nec Chriſtianus minimè errans in intellectu circa diuinum numen Dei maximi humani generis redemptoris, ſi per Iouem iurauerit, periurus erit, ēt ſi nec promiſſionem cuſtodierit, vel falſum tali teſtimonio dixerit, nec iuramentum iſtud eas vires habebit, quę per leges, aut Canones iuramentis tribuunt. Qualiter verò iurare debeant, aut conſueuerint infideles, explicat Regia l. 19. cum ſeq. titu. 11. part. 3.

His omnibus adijciendum eſt, non eſſe omnino certū, ꝙ Diuus Aug. ad Publicolam in dic. epiſt. 154. ſcripſit, & à Gratiano relatum eſt in d. c. mouet te. 22. q. j. dicens minus malum eſſe per Deum falſum iurare veraciter, quàm per Deum verum fallaciter. Hæc etenim ſententia rectè defendi non poteſt, cum iuramentum præſtitum per falſos Deos ad idolatriam pertineat, eaq; iuratio crimen idolatriæ ſit, quod peccatum aduerſus primum pręceptū Decalogi committitur, cuius tranſgreſſio maiorem culpam habet, quàm ſecundi præcepti de iuramento violato. Ex eo quidem, ꝙ maior fiat, & atrocior iniuria Deo ab eo, qui illum negat eſſe verè vnum Deum, quàm ab eo, qui contra eius dignitatem eum in falſum teſtimonium adducit. Eſt etenim prius crimen contra ipſius Dei propriam ſubſtantiam. Nec cuiquam dubium eſſe poterit, iſthæc iuramenta, quæ per falſos Deos fiunt ad idolatriæ crimen omnino pertinere, ſicuti probatur Hieremiæ. c. 5. apud quem Deus filijs Iſrael improbrat, ꝙ ab eo velu
2 ti apoſtatæ defecerint, & iurauerint in his, qui non erant dij. Idem tradit Chryſoſtomus in imperfecto, dicens, Idololatram ſe facit omnis, qui per aliud à Deo iurat. Ex quibus & alijs, ſatis eruditè hanc ſententiam Auguſtini ſic examinat Domi. à Soto in tract. de cauendo iuramentorum abuſu, par. j. c. 6.

Poſtremò, nec illud eſt pręteremittendum, ꝙ periurium propriè minimè committatur ab eo, qui peruerſè per falſos Deos iurat. Ex hoc etenim quòd peruerſa iuratio ſit, non contrahitur periurij crimen, niſi vel falſitas ſubſit, vel fides ipſa violetur, quemadmodum in ſpecie admonet Diuus Thom. 2. 2. q. 99. artic. j. ad ſecundum. Nam ſi comites huic iurationi acceſſerint, nempe veritas, iuſtitia, & neceſſitas, etiamſi ſit iuramētum hoc peruerſum, quia per falſos Deos præſtitum fuerit, non poterit periurij nota propriè is, qui iurauerit, cenſeri, atque hæc quidem dicta ſint de iuramentis, quæ per creaturas, aut per falſos Deos fieri ſolent.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Iuramentum quo ad eius vim, & iuris effectus, maximè differt à ſimplici loquela & promiſſione, quæ iurata non fuerit.*
2 *Fides interpoſitio, an ſit iuramentum.*
3 *An ex iuramento promiſſorio naſcatur obligatio, & actio competat iure Pontificio.*
4 *Quid de iure Ciuili?*
5 *Intellectus ad l. ſi quis pro eo. ff. de fideiuſſoribus.*

§. SECVNDVS.

OCTAVO ex eadem iuramenti definitione apparet, quod diſcrimē ſit inter ſimplicem loquelam, & iuramentum. Etenim ſi conſideremus propriam iuramenti naturam, & conditionem, veramque ſubſtantiam, quæ ex diffinitione colligitur, proculdubio manifeſtum erit, ſimplicem loquelam à iura-
1 mēto differre, ex eo præſertim † ꝙ in ſimplici loquela nullum ſit diui numinis teſtimonium, at in iuramento ſemper aſſertio, & promiſſio coniugant diuino numine in teſtē aduocato, atq; iō iure Pontificio, & Cęſareo multi cōpetūt effectus iuro, quos nequaquā habet ſimplex promiſſio, ſicuti cōſtat in auth. ſacra puberū. C. ſi aduerſ. vēdi. c. cū cōtiugat c. debitores de iureiu. & alijs plerisq; i locis.

Nam & doctores quidã diligẽter conati ſunt plures iuſi effectus vnũ in locũ cõgerere, vt manifeſta eſſet tanta vis iuſi. Quib. omnib obijcit tex. in c. iuſi. 22. q. 5. quẽ Gratianus ex Chryſoſt. tranſtulit in hæc verba. Iuſi hmói eã eſt, quia oís qui iurat, ad hoc iurat, vt ꝙ verũ eſt loquat. Et iõ Dñs inter iuſm & loquelam noſtram, nullam vult eſſe diſtantiã, quia ſicut in iuſo nullam conuenit eſſe perfidiam, ita quoque in verbis noſtris nullum debet eſſe mendaciũ, quia vtrunq;, & periurium mendacium diuini iudicij pęna damnat. Hæc Gratianus ex Diuo Chryſ. Vñ colligitur, apud Deum nullam drĩam conſtitui inter ſimplicem loquelam & iuſm. Idem probatur in c. querelam. ne prælati vices ſuas. Sed tamen hæc dubitatio poterit aliquot modis ſatis congruè & verè diſſolui.

Primum etenim verum eſt iuſm, & ſimplicem promiſſionem, atq; aſſertionem parẽ vim habere ſimpl̃r quo ad obligationẽ: nam ſicut tenetur quis ſeruare promiſſum cũ iuſo, ita & abſq; iuſo ſactam pollicitationem cuſtodire debet. Sic quemadmodum nõ licet falſum dicere, nec periurium committere per iuratã aſſertionem, ita nec licitum eſt mendaciũ dicere, vtroq; etenim caſu peccatũ committitur. ꝙ probatur in d. c. iuſi. 22. q. 5. Non tñ eſt par rõ iuſi, & ſimplicis promiſſionis, aut aſſertionis quo ad fractionem, & violationem: ſiquidem grauius peccat qui frangit iuſm, aut nõ cuſtodit promiſſionem iuratam, vel falſum ſub iuſo adſerit, quàm qui ſimplicem violat promiſſionem, vel mendacium ſimplex dixerit, atq; iõ grauiori pœna prius delictum, quàm poſterius punitur. glo. in c. pen. de iureiur. Cuius quidem diſcriminis manifeſta rõ eſt ob diuinum teſtimoniũ, quod vel contemnitur, vel falſæ aſſertioni adijcit, ſicuti Thomas explicat. 2. 2. q. 89. ar. 8. Qua quidem ex cauſa conſtat, periuriũ ſp eſſe mortale peccatum, ſiue in re graui, ſiue in re leui, prout ſuperius in hac ipſa relectione adnotauimus. §. præcedenti. nu. 4. varijsq; pœnis puniendum ſore in republica Chriſtiana, de quib. inferius in ſpecie tractabimus. At in ſimplici promiſſione, vel aſſertione non iurata, etſi peccatũ contingat, id tñ non pertinet pręcipuè ad irreuerentiam Dei, ſed ad iniuriam hóis, qui inde fallitur rei teſtis eſt Sophocles ita de iuramento ſcribens apud Io. Stobęum, Sermone 25. Appoſito iureiurãdo, cautior & diligentior animus fit. A duobus. n. ſibi tum cauet, & ne lędat amicos, & ne peccet in Deos. Elegãtius diſcrimen illud inter ſimplicem promiſſionem, & iuramentum conſtituit apud Ouidium Acontius ad Cydippen.

Promiſit pater hanc, hac adiurauit amanti:
Ille homines, hæc eſt teſtificata Deam.
Hic metuit mendax, ſed & hæc periura vocari.
Num dubitas hic ſit maior, an ille metus?

Ex quib. conſtat, & in falſitate ſimplicis adſertionis peccatum contingere, vt & contingit in falſitate iuramẽti ſeu iuratę adſeuerationis. Itẽ in fractione ſimplicis promiſſionis ſimiliter peccatum committi, ſicut & in violatione iuſi: ſed tamen in priori caſu peccatum hoc eſſe mendacium ſimplex, vel non ita graue crimen, quia homo fallitur, in poſteriori eſſe periurium atque peccatum grauius quidem, quia Deo fiat irreuerentia.

Secundò aliter poterit diſcerni authoritas illa, quæ à Gratiano adducitur in d. cap. iuſi, vt ea minimè obtineat quo ad vinculum, neq; n. tñ fit drĩa inter ſimplicẽ loquelam, & iuſm, quo ad grauitatem criminis ab eo commiſſi qui peierat, vel fidem frangit, ſed ẽt quo ad ipſum obligationis vinculum. Nam obligatio quæritur ex conuentione iurata, plures effectus ſortitur, & habet, qui ſimplici conuentioni minimè competunt. Quos denique effectus iuris vtriuſque doctores paſſim tradidere multa conuentionibus iuratis tribuentes, quæ nequaquam ſunt promiſſionibus ſimplicibus concedenda, quod notatur in c. conſtitutus. de reſcri. Et præſertim per Ant. Corſetum in rub. de iureiu. Marc. Ant. de Baneria in tract. de virib. & virtute iuſi. Et hi effectus his contractibus competunt, qui etiam abſq; iuſo validi ſunt cenſendi, & vim habent efficacem: atque ita hanc interpretationem deduximus ex gl. in d. c. iuramenti: gl. & Pan. in d. cap. pen. de iureiu. Abb. in proœmio Greg. col. vlt.

Tertiò, adhuc maximum diſcrimẽ conſtituit inter ſimplicem loquelam & iuſm in contractibus, qui alioqui inualidi iure cenſentur, vel poſſunt aliqua actione reſcindi. Hi etenim vel ratione iuſi validi oĩno cenſentur, nec poſſunt vlla actione retractari. c. cum contingat de iureiuran. c. quamuis pactum. de cuius interpretatione modò agimus. Et auth. Sacra puberum. C. ſi aduerſ. vendit. Qñq; ſanè ratione iuſi contractus adhuc inualidus, nec robur adſumens à iuſo, reſcindi non poteſt, nec ad eius reſciſſionem agendum eſt, donec obtenta fuerit abſolutio à vinculo iuramenti, quod patet in promiſſione ſoluendi vſuras, quæ ẽt iuſo præſtito adhuc inualida eſt, & iniquè extorta, tamen promiſſor tenetur vſuras ſoluere, vel abſoluere, vel abſolutionem à iuramento præſtito petere, & obtinere. c. debitores. c. j. de iureiu. Quorum intellectũ latius tradidimus lib. j. Variar. Reſolutio. c. 4. Sic & in iuſo per metum præſtito, quamuis id non confirmet contractum, nec ſit ex eo tandem commodum acquirendum, nihilominus iurans tenetur id ſeruare, vel ab eo abſolutionem petere, & obtinere. Quia abſq; ſalutis æternæ interitu poterit iurans quod promiſit cum iuſo ſeruare. c. ſi verò. c. verum de iureiurando. cuius quæſtionis reſolutionem tractauimus in d. c. 4. & in Epitome de ſponſalib. 2. par. c. 3. §. 5. num. 1. tandẽ ſi in his caſibus iuſm omiſſum fuiſſet, dubio procul ſimplices promiſſiones parum prodeſſent, nec vllum haberent effectum, atque ideo & in hoc maximè differt iurata promiſſio à ſimplici, quod notant Abb. & Felyn. colum. 2. in d. c. debitores.

Nonò, ab eadem definitione deducitur, quæſtionis il-
a lius reſolutio, qua quæritur, † an interpoſitio fidei ſit iuramentum. Quidam. n. exiſtimarunt, fidei interpoſitionẽ iuſm eſſe, atq; iõ aſſertionem, & promiſſionem per fidem promittentis contingentes, iuratas ex eo cenſeri, ꝙ ſub fide proceſſerint. Vñ ſubſequitur violatores fidei periuros eſſe, ꝙ adnotarunt gl. Abb. & Doct. in c. querelam. per tex. ibi, ne prælat. vices ſuas. idem Abb. & Fel. in c. querelam. de iureiu. Archidia. in Summa 22. q. j. quorum ſententia huic innititur rationi. Quod fides iuxta eius propriã ſignificationem ad rem ſacram pertineat. Deinde eadem ſententia probari vi in d. cap. querelam, ne prælati vices ſuas. Sic deniq; in ſpecie, & expreſſim Archi. in d. Summa. paria facit ꝙ iuſm fiat per rem ſacram, & per fidem. Verum idem Archid. in c. iuramenti. 22. q. 5. & in c. j. de ſepul. in 6. quamuis velit, ac ſenſerit promiſſionem factam per fidem iuratam eſſe, tñ non cenſet eſſe periurij pœna ordinaria puniendum fidei violatorem, vt planè puniretur qui iuſm per rem ſacram præſtitum violaſſet. idem ſenſit gl. in c. pen. de iureiuran. Imò eo in loco Bernardus notat, non eſſe verè iuſm illud, quod fit ſub fidei commemoratione, ſicuti conſtat ex his, quæ in proxima illatione diximus. hoc ipſum notat Rota antiqua 138. Et ſanè controuerſiam iſtam exiſtimamus diſtinctione quadam dirimi omnino poſſe. Siquidem fides iuxta duplicem ſenſum hac in parte conuentionibus accedere poterit. Aut etenim adſumitur pro fide humana, quàm & Gẽtiles, Turci, ac Sarraceni ſeruare tenentur iure naturali gentium, itẽ pro fide nobilitatis, quæ eam ſignificat fidem, quam nobiles præ cæteris in humanis conuentionibus præſtare ſolent, & debent. Et profectò in his caſibus promiſſio, vel aſſertio facta ſub mentione fidei, per fidem inquam, non induit iuramentum, nec vim, aut religionem eius habet quo ad periurium, nec quo ad alios iuris effectus. Cuius concluſionis ea eſt irrefragabilis ratio, quòd iuramenti propria natura verè exigat, id per Deum, vel ſacram rem præſtari, quemadmodum in definitione dictũ eſt. Idcirco quoties fides humana expreſſim conuentionibus acceſſerit, nihil ibidem ſacrum in teſtimonium adducitur, eaq; ex cauſa nullum adeſt pactis eiſdem iuramentum. Sic equidem procedit, & intelligenda eſt ea ſententia, quæ dictat, fidei interceſſionem conuentionibus accedentem, non efficere iuramentum, nec eius vim, aut religionem habere. Quamobrem ſi quis contractum aliquẽ fecerit, quem expreſſim fide humana, vel ea, quæ nobilitatis iure, ac tit. paſſim cõuentionib. accedit, ſeruare promiſerit, nõ cẽſebit ex hoc cõtractus hic iuratus, nec iurã

priuilegia

priuilegia obtinebit. Qñq; verò fides in pactis, & cõuen
tionibus intercedit in eo ſenſu, quo pro virtute Theolo-
gica adſumitur, & tunc iuramentum, eiuſque veros effe-
ctus inducit. Quia vt res ſacra in teſtimonium adducitur,
atq; idõ iuramentũ propriè dicetur, ſi quis per fidem Chri
ſtiani, aut per fidem Chriſti aliquid aſſeuerauerit, aut ſer-
uare promiſerit. Quam equidem diſtinct. ipſe colligo ex
And. Alciat. in rub. de iureiu. num. 5. Dom. à Soto in Rele-
ctione de Iuramento, par. j. c. 4. & ex his, quæ traduntur
per Fel. in c. 2. de ſponſa. nu. 15. & Caie. 2. 2. q. 89. arti. 6. vbi
ſcribit, fidei interpoſitionem, id eſt promiſſionem factã
per fidem non eſſe iuramentum, quia fides tunc non ad-
ſumitur pro virtute Theologica. Vnde ſenſit, fidei men-
tionem, quoties ea pro virtute Theologica adſumpta
fuerit, & promiſſionibus aut aſſertionibus in teſtimoniũ
acceſſerit, iuramentum efficere. Addit tamen eleganter
idem Caiet. in dubio intelligendam eſſe hanc promiſſio-
nẽ de fide humana, nõ de fide, vt ea eſt virtus Theologica.
Fit igitur ex his ſatis perſpicua huius quæſtionis reſolu-
tio, quæ notanda eſt ad effectus veri iuramenti, & ad per-
iurij pœnas vtroque iure ſtatutas.

Decimò, omnibus his quæ circa iuramenti cognitio-
nem, & definitionem dicta fuere, ad amuſſim conſidera-
3 tis, ſtatim ſeſe offert diſputatio, An † ex iuramento actio
& obligatio oriantur? Etenim rationi conſonum eſt, ꝙ
in tanta iuramenti religione, quæ diuinam maieſtatem te
ſtem habet, actio, & obligatio ſtatim oriantur. Hoc pro-
bare videtur tex. in c. cum contingat. de iureiu. & hoc in
c. quamuis pactum. Quibus ſatis manifeſtum eſt, contra-
ctus alioqui inualidos, & quibus nulla efficax actio nec
obligatio competit, ita validos fieri iuramenti religio-
ne, vt ex eis obligatio & actio oriantur. Idẽ deducit ex c.
debitores. & c. j. de iureiu. vbi iurm de ſoluẽdis vſuris acq
rit vſurario obligationem alterius, & actionem ad peten
das vſuras, niſi vel abſolutio Epiſcopi, aut remiſſio vſu-
rarij acceſſerit. Ad hæc item facit glo. memorabilis in c.
quoties cordis oculos. j. q. 7. quæ ſenſit iuxta quorundã
intellectum, ex iurõ obligationem & actionem oriri.

Quod ea ratione comprobatur, quia iuramentum om
nino ſeruandum eſt, quoties id non tendit in vinculum
iniquitatis, nec ſalutis æternæ diſpendium inducit. Qui-
bus denique rationibus ſunt qui opinentur, iure Pontifi-
cio ex iuramento obligationem, & actionem oriri, vt
tandem ſi quis iureiurando polliceatur ſe daturum, aut
facturum aliquid nulla cauſa expreſſim nominata, nihi-
lominus ex hac promiſſione oriantur obligatio & actio.
Quod verum eſſe cenſet Io. And. & Hoſt. in c. cum veniſ-
ſent de inſti. Bar. in l. ſi quis pro eo. ff. de fideiuſ. col. 2. Fel.
poſt alios in d. c. j. de iureiu. S. Tho. 2. 2. q. 89. ar. 7. quam opi
nionem ſequuntur, & defendunt Fortuni. in c. j. de pact.
nu. 26. Io. Coraſ. in præludijs ad l. admonendi. ff. de iureiu.
nu. 57. imò eam fatentur communem eſſe, & probant iu-
re veriorem eẽſendam fore Ant. Corſe. in rub. de iureiu.
q. 11. Io. de Selua. 3. parte tract. de iureiu. col. 2. & And. Alc.
in cap. cum contingat. de iureiu. nu. 172. His enim ſuffra-
gatur, ꝙ conſtitutione Pontificiæ, quæ de iuramentis ſta-
tutæ ſunt, palam conſtituerunt iuramentum ſeruandum
eſſe, modò eius obſeruatio non inducat ſalutis ſpiritua-
lis diſpendium, hæc verò verba obligationem, & actio-
nem oriri præmittere videntur, ſecundum Barto. & eius
ſequaces in l. vnica. col. 3. ff. de cond. ex lege. igitur iuri
conſonum eſt, pontificia lege actionem parti ex iuramẽ-
to priuatim competere. Et præterea, ſi ex pacto nudo iu-
re Canonico actio datur priuato. c. j. de pactis. quẽadmo
dum communi omnium ſententia definitũ eſt, fortiori ra
tione ex promiſſione iurata dabitur actio ipſi, cui præſti-
tũ eſt iuramẽtum. Nam & in promiſſionibus iuratis illud
negari non poteſt, ꝙ promiſſio parti & priuato fiat Deo
teſte, & eo intercedente, tametſi & quidam hoc temerè,
niſi fallor, negauerint.

Contrariam ſententiam tenuit Innoc. in d. c. cum ve-
niſſent. de inſtitutio. quo in loco exiſtimat, etiam iure Põ
tificio, ex iurõ non naſci obligationem, nec dari actio-
nem, idq; pleriſq; placuit, præſertim Iaſ. in l. iuſiurandum
qđ ex conuentione. ff. de iureiuran. poſt Rom. ibi ea de-
mum ratione, ꝙ iure ciuili ſatis receptum ſit, ex iuramen
to promiſſorio obligationem, & actionem minimè oriri.
l. ſi quis pro eo. ff. de fideiuſſo. ꝙ lege Pontificia nequaquã
repetitur expreſſim mutatum: atq; ideo iure etiam Ponti
ficio ſeruãdum eſt. c. j. & 2. de noui operis nunciatio. Imò
& hanc opinionem Inn. fatentur communem eſſe Iaſ. in
d. l. iuſiurandum quod ex conuentione. Fortuni. in d. c. j.
de pactis. nu. 26. & Coraſ. in d. l. admonendi. nume. 57. Ex
qua quidem opinione planè deducitur adhuc iure Cano
nico ex iuramento, nec obligationem naſci, nec actionẽ
dari: ſed tantum iudicis officium competere ad eius ob-
ſeruationem, idque plurimum refert ad libellum conci-
piendum, vt petitor in iudicio obtineat. Qui verò huic
opinioni acceſſere, varijs modis conantur reſpondere
his rationibus, quas in prioris ſententię confirmationẽ
adduximus. Sed quia præcipua huius quæſtionis diſputa-
tio pendet ab intellectu Iuriſcõſulti in d. l. ſi quis pro eo.
oportet hic perpendere, an verum ſit quod ex eo loco
frequentiſſimè Barto. & alij deduxerunt, nempe iure Cæ-
4 ſareo ex iuramento † nec obligationem oriri, nec actio-
nem dari, vnde ſubinferunt iuramentum non eſſe modũ
inducendæ obligationis. Nam ſi quis pro eo, qui libertus
non eſt, fideiuſſerit, quia ſe præſtaturum operas iuraue-
rit, non tenebitur, vt Iuriſconſulto viſum eſt. quo fit, ma-
nifeſtum eſſe, ex ea promiſſione iurata, nec ciuilem, nec
naturalẽ obligationẽ oriri. Quòd ſi ciuilis aut naturalis
ꝑcederet, teneret vtiq; fideiuſſor. l. fideiuſſor. §. fideiuſſor.
ff. de fideiuſ. Imò hæc iurata ꝓmiſſio nec vim habet pacti
nudi, quia ſecundum Barto. qui iurat, non parti, ſed Deo
promittit. c. debitores. de iureiurã. atque ideo pactum id
dici non poteſt, cum non ſit duorum conſenſus. l. j. ff. de
pactis. Hæc autem poſterior ratio ſatis eſt debilis ad pro-
bãdum promiſſionem iuratam adhuc nec pacti nudi vim
obtinere. Siquidem & ea promiſſio plerunq;, & frequen-
tiſſimè pactum eſt, cum conſenſus acceſſerit iurantis, &
eius, cui iuramentum fit, ſaltem tacitus. l. qui patitur. ff.
mandat. Idcircò verè pactum ea promiſſio quæ iuramen-
to fit, cenſebitur. Nec quicquam oberit tex. in d. c. debito
res. vbi probatur, ex iuramento Deo, non parti, obliga-
tionem acquiri. Id etenim verum eſt in his caſibus, qui-
bus obligatio parti quæri non poteſt ob turpitudinem,
quæ acquiſitionem impedit. Si quis equidem promittat
Titio vſuras ſoluere cum iuramento, nulla profectò Ti-
tio quæritur obligatio, quia quoad eum, promiſſio, aut
potius promiſſionis extorſio illicita eſt. Attamen ꝑꝑ re-
ligionem iuramenti, quia is qui iurauit, licitè poteſt iura-
mentum ſeruare, idq; Deo reddere quem habuit promiſ-
ſionis teſtem, cogitur vſuras ſoluere ad petitionem ip-
ſius vſurarij, qui obligationi erga Deum iuratæ adiectus
cenſet quo ad ſolutionẽ, eaq; adiectio in ipſius adiecti
fauorem interceſſit: ideoq; is agere poterit, & remittere
illam obligationem iuramenti, quemadmodum explica-
runt Ant. & Imol. 2. col. in d. c. debitores. Fortuni. elegan-
ter in d. c. j. de pactis. nu. 27. ſecundum quos nec principa
liter, nec minus principaliter ex iuramento de ſoluendis
vſuris obligatio parti, & ſic vſurario quæritur: quamuis
Cardin. Abbas, & Fel. in d. c. debitores exiſtimauerint, mi
nus principaliter, & vt vulgò dici ſolet, ſecundariò, par-
ti obligationem quæri, quod iure defendi non poteſt. re-
fragatur enim ius naturale, quod acquiſitionem iſtam im
pedit. Iuramentum verò ob eius religionem eum effectũ
habet, vt vſurę promiſſæ cum iuramento, ſoluendæ om-
nino ſint, quia Deo reddi debet iurm, licet ſtatim repeti
poſſint vſurę. Sed ſi ꝙ iuramẽto promittitur, licitum ſit
ex parte promittentis, & illius, cui promiſſio fit, certè nul
la ratio vrget, quin exiſtimemus, ex iurõ parti, Deo teſte
& interceſſore, promitti, & obligationem acquiri. quod
probat præter alia multa tex. ſingularis in c. ecce. 22. q. 5.
Quamobrem hæc poſterior Bar. ratio ſatis friuola appa-
ret, & tamen hæc opinio, ꝙ iure ciuili ex iuramento pro
miſſorio nec obligatio, nec actio naſcatur, communis
eſt, ſicuti teſtãtur Alex. Iaſ. & Cagnolus in l. ſi quis maior.
C. de tranſact. & Lancel. Galiaula in rub. ff. de verb. oblig.
fol. 6. col. 3. Fortun. in d. c. j. de pact. num. 23. & Coraſ. in d.
l. admonendi. num. 12. Cæterum aduerſus hanc cõmunẽ
ſententiam

ſententiam eſt gl. in l. j. C. de operis libert. quæ expreſſim voluit, etiam iure ciuili ex iuramento promiſſorio actionem & obligationem oriri, & competere. huius opinionem conantur defendere, alijs frequentiſſimè reſtagantibus, Fortum. Coraſius in præcitatis locis, & Franc. Purpura. in d. l. ſi quis maior. notab. 11. Et probatur hæc ſententia contra communem in l. vt iuſiurandi. ff. de oper. libe. vbi Iuriſconſultus palam fatetur, oriri obligationem & actionem competere ex iuramento, quo libertus operas patrono præſtare promiſerit. l. vlt. ff. de lib. cau.

Huic vero authoritati nõ ſatis rñdet, ſi ſequuti Bar. & aliorũ opinionẽ dixerimus, ſpãle eſſe in liberto, ꝙ ex iuro operarũ promiſſorio obliget. Quia † nõ eſt vere ſpãle in
5 iuro liberti, qđ in d. l. à Iuriſconſulto rñſum fuit. Quę quidẽ res eo amplius manifeſta erit, quo ipſam ab exordio examinauerimus. Sciẽdum etenim eſt operarum officialiũ promiſſionẽ ab ingenuo emiſſam nullam producere obligationem, quia deberi alij quàm patrono non poſſunt, atq; ideo nullum obligant, niſi libertum, cum libertatis cauſa imponantur. l. 2. & l. operę. ff. de ope. libe. ẽt ſi per ſtipulationem ſolennem fuerint promiſſæ. d. l. operæ in rerum. & in l. ſeruus. ff. eo. tit. tex. optimus in l. pen. ff. de obſequijs à lib. pat. præſtan. & in l. pen. ff. ſi quis à paren. fuerit manumiſ. ex quib. conſtat, fruſtra operas libertatis cauſa ſolitas imponi parentem liberos manumittentem ſtipulari, tametſi iuſiũ promiſſioni acceſſerit. tradit poſt alios Iaſ. in l. ſi non ſortem. §. libertus. col. 7. ff. de condict. inde. libertus autem has operas polliceri per ſtipulationem, aut iureiurando dubio procul poterit. l. vt iuſiurandi. ſuperius citata. Idq; ſtatutum eſt in præmium libertatis. Hinc ſanè ſit hac in qõne controuerſiæ diſcrimen in hoc cõſtituendum fore, ꝙ operarum promiſſor libertus, vel ingenuus ſit. Nam libertus promittens operas per ſtipulationem, vel iuſiurandum obligatur, cui obligationi legitimè accedit fideiuſſor. Ingenuus verò promittens operas, vel per ſolennem ſtipulationem, vel per iuſiurandum, non obligatur, nec ius ciuile talem promiſſionem admittit, imò eam improbat, adeo quidem, vt nec velit, fideiuſſorem ei accedere, d. l. ſi quis pro eo. quæ Iuriſconſulti reſponſio alioqui a veterib. prauè intellecta nõ procedit ex eo, ꝙ iuſiurandum iure ciuili, nec obligationem, nec actionem inducat. Nam & in ſpecie, quæ traditur in d. l. ſi quis pro eod. ſi ingenuus per ſolennem ſtipulationem operas promiſiſſet, non obligaretur, nec huic promiſſioni poſſit accedere fideiuſſor, ſicuti cõſtat in d. l. operæ in rerum. & in d. l. ſeruus. ff. de ope. libe. qua ratione ſatis liquet, nihil pertinere ad Iuriſconſulti reſponſum, ꝙ ex iuro obligatio iure Cæſareo non naſcatur, id etenim parum refert, cum & ex ſolenni ſtipulatione iure ciuili obligatio naſcatur, & actio competat, & tñ idem Iuriſcõſultus reſpondiſſet in promiſſione, quæ facta fuiſſet per ſolennem ſtipulationem. Igitur ratio deciſionis illius ea eſt, ꝙ promiſſio operarũ ab ingenuo procedens, vtcunq; fiat, vel ꝑ iuſiurandum, vel ſolennem ſtipulationem, nec obligationem inducat, nec actionem pariat. Vnde erroneum eſt, aut ſaltem non ſatis conueniẽs exiſtimare Iuriſconſultũ in d. l. ſi quis pro eo. ex eo reſpondiſſe nõ procedere fideiuſſoriam obligationem, quia ingenuus per iuſiurandum operas promiſiſſet, ſiquidem eodem modo, nec procederet obligatio fideiuſſoria, imò nec principalis, ſi per ſtipulationem ſolennem operæ fuiſſent promiſſæ. Promiſſio autem operarum in dubio de officialib. intelligitur, hoc eſt de his, quæ in officio conſiſtentes perſonale commodum reſpiciunt, vt adeſſe patrono, patronũ comitari. l. vt iuſiurãdi. §. dabit. l. operę enim. l. quoties certè. l. interdum. ff. de oper. libe. not. Bar. in d. l. ſi nõ ſortem. §. libertus. ff. de condict. indeb. col. penul. officiales verò, operæ libertis & patronis conueniunt. d. l. operæ in rerũ. ff. de ope. libe. Fabriles equidem non ſolis libertis conueniunt, ſed quibuſcunque, & a quibuſcunq; præſtari poſſunt: non enim ſpectant ad perſonale miniſterium, ſed opus dumtaxat faciendum reſpiciunt, quales a fabris ſutoribus, & alijs præſtari ſolent. l. 3. ff. de vſu. & vſufruct. d. l. operæ in rerum. ſecundo reſpon. Qua ratione Iuriſconſulti reſponſio in d. l. ſi quis pro eod. intelligenda eſt de operib. officialib. non de fabrilib. Nam hæ etiam ab ingenuo poſſunt promitti. Tandem his, quæ diximus diligenter examinatis conſtat, iure Pontificio, & Cæſareo obligationem naſci, & actionem competere ex iuramento promiſſorio, ſecundum opinionem eorum, quibus communis ſententia hac in quæſtione diſplicuit.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Iuſiurandum poteſt remitti ab eo cui præſtitum fuerit.*
2 *Superioris authoritatem in quolibet iuramento exceptam eſſe.*
3 *Diſpenſatio non poteſt contingere in iuramentis aſſertorijs. licet quandoque locum habeat in iuramentis promiſſorijs.*
4 *Romanus Pontifex ex quo pacto poſſit in voto diſpenſare, & ibi de voti commutatione.*
5 *Diſpenſatio in iuramentis quomodo poſſit concedi, & an ſit iuſta cauſa neceſſaria. & quid de abſolutione.*
6 *Ad derogationem iuratæ diſpoſitionis neceſſaria eſt mentio iuramenti.*
7 *Leges ciuiles & ſæculares, an poſſint vinculum iuramenti remittere.*
8 *Intellect. Regia l. 6. titu. 1. lib. 3. ord.*
9 *Intellect. l. vlt. ff. qui ſatiſd. cog.*
10 *Intellect. l. vlt. C. de non num. pecun.*
11 *Interpretatio l. adigere. §. vlt. ff. de iure patro. & l. ſi quis inquilinos. §. vlt. ff. de legat. 1. & l. vlt. ff. ad municipal.*
12 *Quis poſſit à voto pænali abſoluere, & ibi de propoſito ingrediendi religionem.*

§. TERTIVS.

VNDECIMO ab eadem iuramenti definitione, quæ eius cognitionem apertiſſimè oſtendit, apparet quanta ſit iuramenti vis, quamq; graue ſit iuramenti vinculum. Nã licet ipſe, cui iuratum ſit, poſſit iuſiurandũ remittere. c. j. de iureiu. cum ſimilib. † tamẽ
1 præter eum nemo habet poteſtatem remittendi iuramentum in fauorem alicuius priuati præſtitum. idcircò maximè illud erit obſeruandum, quod vbi iuramentum comprehendit id, quod in fauorem, & commodum alicuius priuati tendit, ſtatim cenſetur vinculum iuramenti remiſſum, ſi eius obligationem priuatus remittat, ſicuti in d. c. j. expreſſim probatur, & in c. 2. de ſpõſalib. Quib. in locis latè hoc ipſum tradit Fel. Old. optimè conſi. 243. Dinus Thom. 2. 2. q. 89. ar. 9. & Io. Lup. in rub. de donat. inter vir. & vxo. §. 45. Verum pręter hoc controuertitur, an poſſit per diſpenſationem ſuperioris, nempe Principis eccleſiaſtici, Papę, inquam, vel Epiſcopi, iuramentum remitti. Et ſanè quibuſdam placet, id fieri poſſe. pręſertim autho
2 ritate Rom. Pontif. † Nam in omni iuramento ſemper intelligitur excepta ſuperioris authoritas. tex. celebris in c. conſtitutus. de reſcrip. vbi glo. alias authoritates adducit, & poſt eam Abb. Fel. & alij. Iaſ. in l. vlt. ff. qui ſatiſd. cog. Tho. in d. ar. 9. tex. item facit ad hoc in c. venientes. de iurein. Et pręterea Rom. Pontiſ. poteſt votum remittere, & in voto diſpenſare, vt ſtatim probabitur: igitur & in iuramento reddendum. Votum autem poſſe per diſpenſationem Rom. Pontif. tolli & remitti, conſtat ex notatis per me in cap. 2. de teſtam. nume. 10. & ſequentibus. Sed in hac quęſtione aliquot ſunt pretermittenda ad eius faciliorem expeditionem.

Primũ, admodũ diſtincta eſſe hęc duo. ſ. in quolibet iuramento intelligi ſemper exceptam eſſe authoritatem ſuperioris, & per iuſiũ non intelligi derogatum iuri ipſius ſuperioris. Etenim primũ, hunc ſenſum habet, quod iuſiũ minimè ſit ſeruandum, quoties conſtiterit ipſum ſuperiorem velle id non ſeruare: nam hęc voluntas ſuperioris, modò de ea conſtet, ſatis ſufficiens eſt, vt iuramenti obligatio cenſeatur remiſſa, dumtamen ſuperior ex cauſa vinculum iuramenti remiſerit, notãtur in d. c. conſtitutus. Item per Tho. & Caiet. in d. ar. 9. & ar. 10.

Secundũ aũt non requirit manifeſtam ſuperioris volũtatem in eo, ꝙ iuſiũ non ſeruetur. imò ẽt ſi non appareat de voluntate Rom. Pontiſ. aut alterius ſuperioris, nullo

pacto

pacto ita ſeruandũ eſt, q iuri ſuperioris præiudicet, quẽadmodum nec ſeruandum erit in præiudicium priuati. Eſſet ſiquidem tunc iniquiſſima iuriſiurandi obſeruatio, atq; id contra regulam illã, quæ dictat, Iurm non debere eſſe iniquitatis vinculũ, pbat hoc text. in d. c. veniẽtes. de iureiu. vbi Io. And. & Imol. idem videntur adnotaſſe. Nã ſi quis inferior ſtatutum fecerit, idemq; iuramento firmauerit de ſententijs ſtatim mandandis executioni non obſtante appellatione, tenetur quidem appellationi ad ſuperiorem interpoſitæ deferre, non obſtante iuramento, quod non potuit præiudicium facere iuri ſuperioris, qui ius hoc habet, vt ad eum appelletur: licet nondum appareat ſuperioris hac in re voluntas, ſicuti in d. c. venientes, reſponſum eſt ab ipſo Romano Pontifice.

Secundò eſt animaduertendum, in iuris † aſſertorijs non poſſe contingere diſpenſationem: nam materia iuri aſſertorij pertinet ad actum iam præteritum, qui mutabilis non eſt, vñ vel ſtatim fuit verum, vel falſum iurm pp veritatem aut falſitatem actus iam præteriti. Diſpenſatio aũt in hac ſpecie eſſet contra ius diuinum, & naturale, iuxta quod tenemur Deum in teſtem veritatis adducere. Etenim poſtquam iurm materiam habuit, quę ab ipſo tolli non poteſt, neceſſariò diſpenſatio repellenda eſt, quippe quæ ad actum iuramenti potius quàm ad eiuſdem materiam tunc verè pertineret, quod eleganter Tho. explicat. 2. 2. q. 89. ar. 9. igitur diſpenſatio in iuramento tantum promiſſorio contingere poterit, non ita aſſertorio.

Tertiò ad huius quæſtionis reſolutionem erit præmittendum, minimè poſſe procedere, nec obtinere diſpenſationem quo ad vinculum iuri, vt aliquid contra iurm fiat, Eſt etenim ea diſpẽſatio impoſſibilis, quãquidem iuri vis, eiuſq; obſeruatio ſub præcepto diuino contineatur, atq; id cũ diſpenſatio non poſſit procedere contra ius diuinum, nec poterit, quidem contra iurm. Igitur in hoc tendit diſpenſatio iuri, vt id, quod ſub iuramento cadebat, minimè ſub eo contineatur, nec cadat, quaſi non exiſtẽa debita materia iuramenti, atque ita diſpenſatio in hoc caſu reſpicit materiam iuri, nec contraria eſt præcepto diuino de iuri obſeruatione. Sicut & in voto, in quo diſpenſatio locum habet in hunc ſenſum, vt per eam explicetur id, quod ſub voto cõtinebatur, & à vouẽte promiſſum fuerat per legem ſibi ipſi impoſitam, in aliquo caſu, vel ſimplr eſſe malum, vel inutile, aut maioris boni impeditiuũ: idcircò in voto diſpẽſatio neceſſaria eſt, quemadmodum docet S. Th. 2. 2. q. de voto. 88. ar. 10. & de iuramento. q. 89. ar. 9. quem ſequuntur cæteri Theologi, præſertim hi Doc. quorum ſtatim mentionem faciemus, & quorum meminimus in d. c. 2. de teſtamentis. num. 10.

Quartò conſiderandum eſt, veram diſpenſationem in
4 voto, † & in iuramento inde procedere, q id quod ſimpliciter, vel vniuerſaliter eſt honeſtum, aut vtile, & ideò optimè comprehendatur ſub voto, vel iuro, ſecundum aliquam particularem cauſam poſſit eſſe, vel inutile, vel inhoneſtum, aut ſanè non debita voti, nec iuri materia. Pertinet aũt ad ſummum Pontif. & ad alios eccleſiæ Principes, ac Prælatos huius particularis cauſæ examen, vt tandem iudicent hi prælati, an æquum ſit voti obligationem, vel iuri religionem in caſibus peculiarib. remittere alioqui ſanè ſub iuro, & ſub voto vtr comprehenſis. Nam vbi manifeſtè id quod in votum, aut iurm deducitur, inhoneſtum eſt, aut iniquũ, tunc nulla eſt neceſſaria diſpenſatio, imò iuramentum, & votum irrita ſunt. Quod ſi dubium ſit hoc an promiſſum voto vel iuramento, poſſit eſſe debita voti & iuramenti materia, epiſcopus id poterit declarare, nec dicetur ea declaratio propriè diſpenſatio, quemadmodum hæc colliguntur ex diuo Thom. in d. q. 88. art. 10. & q. 89. ar. 9.

Quintò hinc deducitur, poſſe regulariter à Rom. Põtif. concedi diſpẽſationem in voto ob aliquã iuſtã cãm, q in ea pmiſſa eã diſpẽſationẽ æquã, iuſtamq; efficiat. Quod præter alios probat Tho. d. art. 10. idem in 4. ſent. diſt. 38. q. j. ar. 4. & hi, quorum ipſe memini in d. c. 2. de teſta. num. 20. & ſequentibus ex quib. hoc ipſum frequentiori Doct. ſententia receptum eſt.

Sextò apparet faciliorem multò eſſe cõmutationẽ voti, quàm ſit eius diſpenſatio, nam diſpenſatio in totũ, & abſolutè remittit voti obligationẽ, non ſic commutatio. Etenim vota oĩa tpalia poſſunt cõmutari in perpetuum religionis ingreſſum abſq; authoritate ſuperioris, tex. in c. ſcripturæ. de voto. Tho. 2. 2. q. 83. ar. 12. Regia lex 7. tit. 8. par. j. gl. in c. monacho. 20. q. 4. Panor. & Fel. in c. peruenit. in 2. de iureiu. Rom. ſing. 498. Corſe. in ſing. in verb. votũ. Sylue. in ver. votum. 4. q. 7. adeò quidem, vt ẽt intra annũ probationis contingat liberatio a votis, non tm̃ perſonalibus, vt ieiunio, & oratione, ſed & à realib. nempe à ſoluẽda eleemoſyna, qđ aduerſus Sylu. cõſtat rõne vrgẽtiſſima. poterat. n. votũ ieiunij ſ melius cõmutari. ſ. in eleemoſynã: ergo poterit eleemoſyna in meliꝰ, nẽpe in ingreſſum religionis cõmutari. Idẽ ſatis conſtat ex c. licet. de regularib. vbi rñſum eſt, poſſe quẽ trãſire ad ſtrictiorẽ religionẽ ſine licentia obtenta a prælato. Hæ verò commutationes ratione manifeſta probantur, quia Deus melius & gratius acceptabit opus id quod melius ſit, c. quod ſuper his. de voto. Quod ſi commutatio non fiat in ingreſſum religionis, ẽt ſi fiat in melius, non põt fieri abſq; authoritate ſuperioris, c. j. de voto. Abb. Imol. & Fel. in d. c. peruenit. de iureiu. Fel. in c. quod ſuper. col. j. de fide inſtr. d. Regia lex 7. ti. 8. par. j. à qb. Ant. in d. c. peruenit. & Sylu. in verb. votũ. 4. q. 7. diſſentiunt in eo caſu, vbi id, quod cum voto commutatur, non eſſet cum ipſo voto compatibile, nec ſanè poſſet cum voto concurrere, tunc etenim, quia votum eſt impedimentum maioris boni, non eſt neceſſaria ſuperioris authoritas. Ego verò quidquid alij ſcripſerint, exiſtimo tunc neceſſariam eſſe authoritatem ſuperioris ad voti commutationem, cum ſit ille, qui vouerit incertus, & dubius an fiat commutatio in melius, atq; ita eſt intelligendus tex. in d. c. j. de voto. At vbi qui votum emiſerit certus ſit cõmutationem fieri, in melius planè nulla erit authoritas ſuperioris neceſſaria. huius opinionis author eſt Caie. 2. 2. in q. 88. ar. 12. ſiue commutatio fiat in religionis ingreſſum, ſiue in aliud bonũ, quod melius abſq; vllo dubio ſit, ſecundum eundem, quod & Tho. ſenſit, dum in d. ar. 12. ſcribit, ſuperioris, & prælati authoritatem neceſſariam eſſe in commutandis votis, ad definiendum quod ſit gratius Deo. Igitur quoties hoc certum erit, nempe illud eſſe gratius Deo in quod ſit commutatio voti nulla erit authoritas prælati neceſſaria. Idẽ ſenſit ipſe Caie. in ſumma, in verb. voti commutatio. tex. optimus in d. c. peruenit. de iureiu. probat & Dom. à Soto lib. 8. de iuſt. & iur. q. 4. ar. 3. Sic & in materia tex. in c. licet. de pœnit. & remiſſio. vbi Abb. Card. & Anch. exiſtimarunt, neceſſariam eſſe authoritatem prelati ſuperioris, ve qui promiſit, vel tenetur ex alia cauſa dies aliquot ieiunare in pane & aqua, poſſit ob neceſſitatem vti leguminib. piſcib. aut alijs cibis ad ſuſtentationem. Si tñ hæc neceſſitas certa ſit, non erit neceſſaria prælati authoritas, quæ tunc demum requiritur, cum incertum eſt, aut dubium, adſitne neceſſitas illa, quam Rom. Pontif. ibi exegit. quod adnotarunt Caie. in ſumma, in verbo, à ieiunio excuſantia. idem in d. ar. 12. Io. Maior. in 4. ſent. diſt. 38. q. 3. ad finẽ.

Eſt etiam prælati ſuperioris authoritas neceſſaria ad commutationem voti, quoties ea commutatio fit in non melius, ſed in ęquè bonũ opus: in hac etenim ſpecie ſi adſit iuſta commutationis cauſa, poteſt prælatus eam permittere, & decernere, nec fieri debet abſque eius authoritate, ſecundum Caie. in d. ar. 12.

Illud verò erit præ cæteris obſeruandum, voti commutationem in hoc à diſpenſatione differre, q diſpenſatio omnino remittit voti obligationem, commutatio verò in æquale, aut melius fieri debet, iuxta Ariſtotelis ſententiam lib. 5. Ethic. vnde qui poteſtatem habeat commutandi vota, non quidem diſpenſandi, non aliter poterit ea poteſtate vti quàm per voti commutationem in melius, vel in æquale, ſicuti idem Caie. reſpondit in d. ar. 12.

Septimò principaliter hinc ad materiam iuramenti colligitur non poſſe etiam per Romanum Pontificem diſpenſari quo ad iuramentum, niſi adſit iuſta diſpenſandi cauſa, ſaltem in materia non pertinenti ad liberam Romani Pontificis diſpenſationem. Quod tenent S. Thom. in d. q. 89. artic. 9. vbi Caie. gl. & Doct. in cap. quanto. de iureiu.

reiu.& in c. conſtitutus. de reſcrip. vbi Abb. & Fel. Abb. conſi. 12. vlt. dubio, & conſi. 71. colum. vlt. lib. j. Card. in Cle. j. §. vlt. q. pen. de iureiur. Dec. in c. ſignificaſti. de elect. col. 5. Sylu. in verb. iuſm. 2. Aymon Sauilli, conſi. 7. num. 8. tradit Io. de Selua, in tract. de iureiu. 4. q. 4. Etenim ſi iuramentum fuerit priuato præſtitum ſuper aliquo contractu vel conuentione, non poterit ſummus Pontif. eius obligationem per diſpenſationem remittere, niſi ſubſit cauſa, quæ iuſtam efficiat iuramenti remiſſionem.

5 Octauò ſubinfertur, poſſe ſummum Pontificem † per diſpenſationem iuſi vinculum & obligationem tollere aut remittere ratione materiæ, quę ad eius liberam diſpoſitionem pertinet. Nam in hoc caſu procedit planè illud, quod ſolet dici, in quolibet iuſo ſemper cenſeri exceptã ſuperioris authoritatem, habet etenim Romanus Pontifex poteſtatem in beneficijs eccleſiaſticis augendis, aut diminuendis, item quo ad eorum miniſteria, ſi quis igitur numerum Canonicorum in aliqua eccleſia ſtatutum iurauit, non vř contra iuſm feciſſe, ſi ex diſpenſatione Romani Pontificis aliquem vltra numerum in Canonicum admiſerit, c. conſtitutus. vbi Doct. de reſcr. Item ſi quis iurauerit non alienare res eccleſiarum, poterit ex diſpenſatione Rom. Pontif. alienationem rerum eccleſiaſticarum permittere, & celebrare. Multa ſiquidem ex hac octaua adnotatione poterunt deduci, ſi conſideremus ſigillatim oĩa, q̃ diſtributioni & diſpoſitioni Rom. Pontif. ſubijciũtur. Præſertim illud eſt obſeruandum, quod ſi quis iurauerit quandam legem ſeruare, aut quoddam ſtatutum, quod per principis Rom. diſpenſationẽ poſſit relaxari, aut aliquo caſu ſuſpẽdi, poterit quidẽ idẽ Princeps in hoc iuſo diſpẽſare quo ad vinculũ ſtatuti & iuſi. qđ d. Th. ſenſit in d. q. 89. ar. 9. & inibi expreſſum Caie. & eſt cõis opi. in d. c. conſtitutus. Hoſt. Abb. & Doc. in c. quanto. nu. 8. de iureiu.

Nonò ſubinde conſtat, poſſe abſolutionem a iuſo dari à Rom. Pontif. & ab alijs prælatis eccleſiæ, ratione quidẽ publici officij, quia expedit fieri ad vtilitatem reipub. quõque in pœnam humanæ ſæuitiæ, quæ contingit in iuris extortis ad ſolutionem vſurarum, c. j. c. debitores. de iureiu. de quo & nos aliqua tradidimus lib. j. Variar. Reſol. c. 4. nu. 5. quo in loco, & in Epitome de Sponſal. 2. parte. c. 3. §. 5. idem diximus de iuſo per metum extorto, a quo datur abſolutio per pręlatos eccleſiæ ratione publici in pęna eius, cui iuratum eſt, vel humanæ ſęuitiæ. Nam iuſa ita præſtita iurantem obligant ad eorum obſeruationẽ, quę poteſt contingere abſque iurantis peccato: datur tamẽ ex ea cauſa abſolutio, & hæc poteſt ab Epiſcopo peti & dari, c. ſi vero. c. cum quidam. §. vlt. de iureiu. Quñque iuſa remittuntur ex officio publico ad punitionem eius, cui præſtita fuere, propter aliquod crimen commiſſum ab eo, aut pp excommunicationem, cuius cauſa remittitũ iuſm fidelitatis præſtitum excommunicato, c. nos ſanctorum. & c. iuratos. 15. q. 6. c. vlt. de hæreticis. notatur in cap. 1 inter alia. de ſent. excommu. atque æquidem nona illatio manifeſtè exponitur a Caie. in d. q. 89. ar. 9.

Decimò ex p̃miſſis apparet, qñq; ab eccleſia indirectè iura remitti in totum, per naturam rationis conſequentis ab antecedenti. Quemadmodum accedere ſolet cum aliquis Epiſcopus, vel aliquis Princeps priuatur Epiſcopatu, vel regno: nam ex hoc ſtatim ſequitur, iuſa his à ſubditis præſtita remiſſa cenſeri, c. ad Apoſtolicæ. de re iudicata. in 6. idem dicendum eſt, quoties ſtatuta religionis, aut alicuius collegij per ſuperiorem reuocantur, aut tolluntur, ſtatim etenim hi, qui iurauerunt eadem ſtatuta ſeruare abſoluti cenſentur ab illo iuramento. quod & idem Caie. admonet in d. art. 9. notatur apud nos in d. c. conſtitutus. de reſcript.

Hæc ſanè de abſolutione à vinculo iuſi, & de diſpẽſatione vtcunq; explicuimus, non ignari multa a Doct. in hac re tractari in d. c. j. de iureiu. p Ioãnẽ à Selua in tract. de iureiu. 4. par. q. 4. ſed tñ hæc pro reſolutione ſufficere arbitramur. Sed & ſi abſolutio a iuſo abſq; iuſta cauſa ex certa ſcientia Principis detur, iniqua erit illa hæc diſpenſatio: tametſi quo ad pœnas legis humanæ aduerſus periuros ſtatutas ſatis proderit, ſiquidem eas remiſiſſe Princeps intelligit, qđ facere potuit ex natura legis humanę, quę liberę diſpoſitioni Principis ſubijcitur. Quemadmodum & alibi docuimus Rom. Pontif. in Simoniæ crimine diſpenſantem, tollere pœnas iure ſtatutas aduerſus Simoniacos: non tñ poſſe tollere, nec permittere Simoniæ vitium, vtpote iure diuino improbatum, & deniq; naturali, de quo diſputauimus breuiter in relectione c. peccatũ. de regulis iuris, in 6. par. 2. q. 8. num. 9. ſic & iuſo ſi ſummus Pontif. abſq; cauſa, & vbi iuſtè diſpenſare nõ poteſt, eius vinculum remittat, non reddet iurantem immunẽ à peccato periurij, licet pœnas iure humano contra periuros inductas remiſiſſe videatur. Proinde cauendum eſt, ne qs temerè opinetur, indiſtinctè ſe immunem & tutum eſſe à periurio contra diuinam Maieſtatem commiſſo, per quãlibet Romani Pontificis diſpenſationem. Nam etiam ſi velit ſummus eccleſiæ Præſul iuramenti religionem & vinculum eiuſdem remittere, quandoque id facere non poterit ſecundum ea, quæ a nobis paulò ante tradita fuere.

6 Sed & in his caſib. quib. ſummus Pontifex põt † a iuſo abſoluere, & in eo diſpenſare, neceſſarium erit, q̃ ſciat actum iuratum eſſe, ſciẽtiamq; habeat iuſi. nam & ſi Princeps poteſtatem habeat, requiritur in eo voluntas, quæ non ita planè conſtat, niſi demus, & conſtituamus in eo ſcientiam perfectam eius actus, quem per diſpenſationẽ tollere conatur, in ſpecie verò, q̃ ſit neceſſaria mentio iuramenti, vbi actus iuratus fuerit, probat gl. celebris in c. cum non deceat. de elect. in 6. quæ aſſeuerat, generalem Canonũ, vel ſtatutorũ derogationẽ minimè tollere ſtatutũ iuratũ. quã gl. exiſtimãt eſſe ſing. Rom. ſing. 7. Alex. in l. j. col. pen. ff. ad l. Falc. Abb. col. 3. Fel. col. 2. in c. conſtitutus. de reſcrip. not. Barto. in l. oẽs populi. 3. q. principali. ff. de iuſt. & iur. quod & ipſe latius examinaui in rub. de teſta. par. 2. nu. 19. Quo in loco illam qõnem tractaui, an ad derogationem actus iurati ſit ſatis mentionem eiuſdem ita facere, vt ea ſit appoſita clauſula in derogatione, q̃ hanc verborum conceptionem habet, nõ obſtante quocunq; ſtatuto habente quæcunq; verba derogatoria, quæ hic forent ad verbum referenda, ea etenim pro expreſſis habemus. Nam & hæc clauſula maximas vires habet, ſicuti in d. rub. explicuimus.

His equidem illa quæſtio ſatis aptè conuenire vř, quæ 7 controuertitur, an † lex ciuilis, Imperator, ſeu Princeps ſecularis poſſit iuſi vinculum remittere? Accurſ. etenim in l. adigere. §. vlt. ff. de iure patr. ſcribit, legem ciuilem habere vim Apoſtolicã, quo ad remittenda iuramenta. quã gl. commendarunt Bal. in l. non dubium. C. de legib. col. 2. Baptiſta de ſancto Seuerino in l. omnes populi. ff. de iuſti. & iur. col. 33. & plures alij, quorum Iaſ. meminit in l. vlt. ff. qui ſatiſda. cog. vbi eſt gl. ſimilis, quib. ſuffragatur Iuriſconſultus in d. l. vlt. reſpondens, non videri contra iuſm feciſſe eum, qui iuratus in iudicio ſiſtere, id ex conceſſa cauſa facere omiſerit. ad idem tendit reſponſum d. l. adigere. §. vlt. Quo refertur lex Iulia de maritandis ordinib. quæ remittit iuſiurandum liberto in hoc impoſitum, ne vxorem duceret. hoc ipſum deducitur ex l. vlt. ff. ad municipal. quo in loco Papinianus inquit, Imperatores Seuerus, & Antonius reſcripſerunt, gratiam ſe facere iuſiurãdi ei, qui iurauerat ſe ordini non interfuturum, & poſtea Duumuir creatus eſſet. Huc etiam pertinet tex. in l. ſi quis inquilinos. §. vlt. ff. de lega. j. vbi probatur, iuſiurandum cõtra vim legum in teſtamento præſtitum, nullum eſſe. his etenim authoritatibus ſatis apparet, legem ſecularem poſſe circa iuramẽtorum vinculum & religionẽ aliquid diſponere & ſtatuere. Contrarium planè colligitur ex eo, quod cum iuramenti religio ad reuerẽtiam, & fidem Deo præſtandam pertineat ratione quadam conſequenti ad iudices ac prælatus eccleſiaſticos, veluti res ſpiritualis ſpectare videatur eius declaratio, interpretatioq́; tex. celebris in c. venerabilem. de elect. optimus item in c. nouit. de iud. cap. cum contingat. c. debitores. de iureiu. quibus & huius c. quamuis pactum. deciſio ſatis congruè accedit. Quamobrem leges ſeculares de iuramentorum viribus diſponentes nullas eſſe ob defectum poteſtatis & iuriſdictionis ad ſtatuendum in ipſo quidem legislatore, aſſerunt Paul. Caſtr. & Sal. in auth. ſacramenta puberum. penul. col. C. ſi aduerſ. vendi. Cynus, Sal. & Paul. in l. vlt.

C. ſi

C.ſi contra iuris vel vtilit.publ.Hoſt.Imol.& Doc.c. quanto.de iureiu.Abb.poſt Io.And.in c.tua.el primo, de decimis.& alij pleriq;, quorũ mentio fit ab Alex. & Iaſ.in l.vl. ff.qui ſatiſda.cogan.Nihilominus tñ ad huius q̃nis integram, ni fallimur, cognitionẽ ſunt aliquot adnotanda.

Primum poſſe legiſlatorem laicum circa iurm̃ pręſtandum ſtatuere, aliqua ea cauſa prohibendo, ne id fiat aut præſtetur.text. elegans in l.quæ ſub conditione.§. ſi quis ſub iuſiurandi.ff.de cond.inſti. vbi Iuriſconſultus reſpondit hæredem iuſſum à teſtatore aliquid iuro pſtito promittere, minimè teneri id iuramentum præſtare, ſed tamen cogendum fore id facere, quod teſtator iniunxerit.Ecce igitur quo pacto lex ſecularis prohibeat iurm̃ fieri, idq; ex cauſis iuſtis facere poterit, quod in ſpecie adnotarũt Imol. & Dom. col. vlt. in hoc c. Quamuis Iaſ.in auth. ſacramenta puberum.C.ſi aduerſ. vend.col.vlt.Idem Iaſ. in d.l.vlt.ff.qui ſatiſd.cog.Fortu.in tract.de vlt. fine iuris, illat.20.Poteſt etenim contingere, quod plurimum interſit Reipub.aliquot iuramenta minimè fieri, atq; ideo Princeps ſecularis prohibere iuſtè poterit, ne talia iuramenta præſtẽtur.Nam & in ſpecie d.l.quæ ſub conditione,ex teſtamento deducitur obligatio ad præſtandum iuramentum,hanc verò obligationem legiſlator, qui reipublicæ curam habet,ex cauſa poteſt remittere,nec per hoc cenſetur iuramentum remiſiſſe, cum id nondum præſtitum fuerit.Huius equidem concluſionis probatio a Iaſone ẽt adſumitur ex d.l.adigere. §. vlt. qui tamen locus de iuramento præſtitus potius,quàm de præſtando tractat,idcircò iſthæc Iaſonis inductio improbatur a Fortunio in dic, illat. 20.Eſt tamen textus hac de re ſatis expreſſus in l.a.C. de indict.vidui.tollend.qui prohibet iuramentum fieri de viduitate ſeruanda,etiam ſi id a teſtatore, vel a lege veteri indictum fuerit.idem in matre, quæ tutelam filij capit ex lege:non enim debet,nec tenetur iuramentum præſtare de ſeruanda viduitate,ſicuti notatur in auth.matri, & auiæ.C.quando mul. tut. officio fungi poſſit. auth.ſacramentum.C.eo.titu.auth.vt matres ſine prohibitione tut, ger.§.vlt.Regia lex 4.tit.16.par.6.

8 Hinc ſane meritò diſputabitur, an Regia † conſtitutio procedere poſſit, quæ 6. eſt titu.j.lib.3. ordin. prohibens grauiſſimis pœnis aduerſus tabelliones ſtatutis,iura fieri, & in contractib.apponi,ea quidem ex cauſa,ꝙ mille contingant fraudes aduerſus iuriſdictionem ſecularem, & Regiam,ſiquidem multi contrahentes ad effugiendos iudices Regios,diligenter curant ꝙ contractus fiat iuro pręſtito ad hoc,vt etiam laici poſſint conueniri apud iudicẽ eccleſiaſt.ẽt ſi rei ſint.Etenim ea l.ad euitandas fraudes,q̃ frequentiſſimè ob c.cum C.laicus,de foro comp.in 6. fiebant ad cõueniendos laicos apud iud.eccleſiaſt.iuſta quidem eſſe vr̃,ſic deniq; eam defendit Io. Lup. in rep.c. per veſtras.§.vlt.nu.20.de don.inter vir.& va. ſcribens Regiã hanc conſtitutionem ex eo procedere,ꝙ circa iurm̃ præſtandum ſtatuere,quod legiſlatori æquum viſum fuit, ac Reipub.maximè conuenire.Sed tũ hæc Regia conſtitutio procedit in contractib,qui abſq; vinculo iuri validi ſunt, non aũt in his,qui ſecluſo iuro nulli,aut inualidi iure cẽſentur,vel reſcindi beneficio ætatis poſſunt.Cuius diſtinctionis rationes latè examinat Didacus à Segura in rep. l.j.§.ſi vir.nu.138.ff.de acq.poſſ. eam ſequutus, quam etiã admittendam eſſe cenſent Io.Lup.in d.§.vlt.nu.30.& Guliel.Bene.in rep.c.Raynutius.de teſta.in verb. duas habẽa filias. nu. 247. quorũ ea eſt potiſſima rõ,ꝙ iurm̃ appoſitũ cõtractib.alioqui abſq; religione iuri validis nũo videatur adiectum in fraudẽ iuriſdictionis ſecularis, quæ perturbanda non eſt.c. nouit.de iudicijs, Quamobrem cum contractus aliquis validus ſit, nec poſſit beneficio ætatis minoris reſcindi,ſatis manifeſta vr̃ ea fraus,quę ratione conſtitutionis vlt, de foro compet.in 6. omnes ferè laicos contrahentes ad iudicem eccleſiaſticum trahere tendit. Imò hæc ipſa Regiæ conſtitutionis interpretatio expreſſa in Pragmatica ſanctione Regum Catholic. Fernand.& Elizabeth.cõprobata fuit Talaueræ, anno 1482. qua tandem permiſſum eſt,ꝙ iuramentum apponatur & fiat in contractib,qui abſq; iuramenti religione minimè validi cenſentur,& in compromiſſis,ac donationib.perpetuis Altera item Pragmatica eorũdem Regum ſanctione apud Madritum anno,1502.confirmata fuit prima ordinationum Regiarum conſtitutio, hoc addito, ꝙ in contractibus locutionum, quæ fiunt de redirib. eccleſiaſticis poſſit iurm̃ apponi.Eſt & ad hæc optimus tex. in l. 61. de las Alcaualas, quę declarationem præmiſſam, quam ex Segura & alijs adduximus,ſatis in ſpecie probat.Non me latet dubium quidem eſſe,an lex ciuilis, & ſecularis poſſit prohibere iuramentum præſtandum ea ea cauſa, vt effugiant laici conſtitutionem vltimam de foro compe.in 6. ſed nihilominus quod modò diximus æquum eſſe cenſemus,videntes paſſim mille fieri fraudes aduerſus Regiam iuriſdictionem præter intentionem Rom.Pontif.& veterum Canonum,potiſſimè cum nulla ex alia ratione contractibus additur iuramentum,quam vt locus ſit eccleſiaſticę iuriſdictioni contra laicos.

Secundum, quod in hac quæſtione eſt animaduertendum,ad iuramentum præſtitum pertinet,in quo illud erit maximè obſeruandum,Principem, aut legem ſecularem non poſſe vinculum iuri remittere,ẽt ea cauſa, quoties ad hanc remiſſionem eſt abſolutio a iuro neceſſaria. Abſolutio etenim a vinculo religionis alij quã vel Pontifici ſummo,vel Epiſcopis conuenire non poterit.c.ſi verò. c. cum quidam.§.vlt.c.j.de iureiu. c. venerabilem, de elect. Hoſt.Abb.& Doct.poſt gl.ibi in cap.quanto.de iureiu.vbi hanc ſecundam concluſionem expreſſim probarunt.

His ſuffragatur rõ ſatis ſufficiens.Agitur ſiquidẽ in abſolutione a vinculo iuramenti de religione, & ſpirituali quadam ac diuina obligatione, cuius remiſſio, aut abſolutio, quoties ea neceſſaria ſit, ad eum tantum pertinet, ad quem cura religionis præcipuè ſpectat.

Tertium illud verè conſiderandum eſt,poſſe legem ſecularem ex ratione naturalis,diuini,& humani iuris,maximè Canonici,vel ex natura cõtractus,alteriuſve actus, cui acceſſit iuramentum,interpretari, fueritne iuramentum licitum quove pacto ſit intelligendum. Hæc autem concluſio ex eo conſtat,ꝙ Princeps ſecularis ac ciuilis legiſlator ius habeat interpretãdi humanas diſpoſitiones, eorum inquam,in quos ius habet ferendi leges:ita quidẽ vt poſſit conuentionum, promiſſionum,teſtamentorum, & ſimilium actuum verba interpretari. Item idem legiſlator diſcernere valet,an actus humani ſint liciti, an Reipublicæ,cuius curam gerit, aduerſi & contrarij. Alioqui ſi hoc ius Principi ſeculari negatum eſſe dixerimus, planè poterimus ab eo ius principatus, iuſq; ferendi leges tollere. Nam potiſſimum legumlatores hæc curant, quo Rempublicam quietius adminiſtrent. Iuramenta verò, quæ actibus humanis adſcribuntur,eodem modo ſunt regulariter intelligenda, quo ijſdem actus.Siquidem iurans nihil aliud iuramẽto promittit,quàm quod ſimplici promiſerat verbo: ſimplicemque promiſſionem iuramenti religione confirmat.Vnde fit manifeſta ratio, quæ oſtendit iuramentum intelligendum fore iuxta interpretationem,quam actus ille humanus, cui adijcitur, ea legibus ſecularibus patitur.Deinde patet, ciuilem legiſlatorem ius habere declarandi qualiter iuramẽtorum verba,quæ actionibus humanis adijciuntur, ſint intelligenda, & an ea diſpoſitio humana Reipublicę,totiuſque communitatis bono contraria ſit,& præiudicet.Sic denique ſatis iure probatur hæc tertia concluſio,ea qua plura deriuant.

Primum intellect. ad tex. l. vlt. ff. qui ſatiſda. cog. non enim ſecundum Iuriſcon. ibi videtur contra iuramentũ feciſſe, qui poſtquam ſemel iurauit in iudicio ſiſtere, id ex conceſſa à iure cauſa agere omiſerit. Nam nihil aliud hoc iuramentu pollicitus eſt, quàm in iudicio ſiſtere,hic verò actus ſiſtendi in iudicio non ita ſuperſtitiosè intelligendus eſt,vt quolibet die, aut quolibet momento ſiſtere, quis teneatur, ſiquidem nec tenetur diebus feriatis, nec morbo graui impeditus,nec vocatus à maiori iudice in iudicio ſiſtere.Habet ſanè hęc promiſſio ſiſtendi in iudicio varias conditiones ex legibus humanis,& ſecularibus,quibus iudiciorum ritus & authoritates ſubmittuntur.Vnde iuramentum præſtitum ſuper promiſſione ſiſtẽdi in iudicio verè ita intelligendum eſt, vt qui iurauit nequaquam ſiſtere teneatur in his caſibus,quibus à iure humano,

m3uo, & legib. ſecularibus immunis eēſet ab obligatione ſiſtendi in iudicio, etiam ſi ſiſtere promiſerit. Quod vt eleganter explicat Fortu. in d. tract. de vlt. fi. inr. illat. 20. deducitur à mente ipſius iurantis, qui iuratus ſiſtere in iudicio minimè promiſerit, nec intendit promittere, q ſiſtet in iudicio his diebus, quib. nec ius redditur, nec vlla ex parte commodè poteſt in iudicio præſens eſſe. Deinde proprium iuramentum qui iurat, intellexit ſecundum iuris interpretationes, nec in alium ſenſum iurationem accepit, quod rectè fieri ab eo potuit, atque ideò non aliter eſt eius iuratio accipienda. c. Quintanallis. c. ad noſtram. de iureiu. c. ex parte. c. ad audientiã. de cler. non reſi. l. ſi libertus. ff. de ope. libe. qua ratione Bal. in l. non dubiũ. col. pen C. de legib. gl. in d. l. vltima. Et Docto. quidam ibidem falluntur, dum ſentiũt in ſpecie d. l. vlt. ius ciuile remittere iuramentum, & iurantem verè quidem periurium fuiſſe, ſed tamen fictè iuris fictione periurum non eſſe. Hæc etenim eſt verè commentitia Iuriſconſulti interpretatio. Nam inibi iurans periurus non eſt, nec in caſibus quibus iure redditur immunis a ſiſtendo in iudicio neceſſaria eſt remiſſio iuramenti, cum id non obliget tunc iurantem. Eſt igitur propria interpretatio à iure humano facta eius quidem actus & promiſſionis, quibus iuramentum acceſſit.

10 Secũdò ex hac tertia cõcluſione colligitur propria ratio. † tex. in l. vlt. C. de non num. pec. vbi qui iuratus promiſit ſoluere centum ſibi mutuò numerata poterit, nihilominus intra biennium opponere exceptionem non numeratæ pecuniæ, quam opponere potuiſſet, ſi ſimpliciter cauiſſet pecuniam mutuatam ſoluturum. Iuramentũ enim in illius conſtitutionis reſponſio intelligitur iuxta iurantis conſenſum ex legis ciuilis interpretatione deductum non alia ratione quàm q hæc promiſſio de ſoluenda pecunia mutuata, fiat aut præſumatur facta ſpe futurę numerationis, vt explicat Fortu. in l. ſi vnus. §. pactus. nu. 31. ff. de pact. attingimus & nos obiter in 2. par. rub. de teſta. nu. 12. idem confirmatur, quia iuramentum intra limites conſenſus a lege præſumptos, & actus humani interpretatione conſtitutos addit obligationi religionis vinculum, non tamen hos limites excedit, ſecundum ea, quæ traduntur per Bar. in l. Titia. §. Imperator. ff. de legat. 2. & in l. ſi quis pro eo. nu. 15. ff. de fideiuſſor. iurans equidem contractum literarum, & promittẽs pecuniæ ſolutionẽ, quamuis obligationi conſentiat, ſub ſpe tñ futurę numerationis cõſenſit, & ob illã cauſam, idcircò cã illa ceſſante nec numeratione ſequuta, rectè abſq; labe periurij nõ numeratæ pecunię exceptionem obijciet, cũ ipſe, nec iurauerit, nec obligationi conſenſerit eo caſu, quo pecunia numeranda non eſſet, quod animaduertẽdum eſt: nã id Iaſ. in l. ſi conuenerit. num. 16. ff. de iuriſd. omn. iud. poſt Alexan. ibi, & Imo. in c. j. de iud. & in c. per tuas. de arb. ac Dec. in d. c. j. num. 23. videntur hac in ſpecie adnotare. Illud tamen obiter adnotandum eſt, exceptionem non numeratæ pecuniæ apud Gallos non admitti, etiam aduerſus ſimplicem cautionem, vt teſtatur Rupellanus lib. j. Forenſi. Inſti. c. 35. nec apud Bituricenſ. teſte Boerio in conſuetu. Bituricen. tit. de iuriſd. c. 8. nec ipſe apud Hiſpanos vnquam vidi admiſſam fuiſſe ad effectum, vt creditori intra biennium incumbat onus probandi, pecuniam verè numeratã fuiſſe. Sic deniq; d. l. vlt. C. de non numerata pecunia, quo ad iſtam quæſtionem explicanda eſt omnino. Vnde eiuſdem conſtitutionis reſponſio tunc ſanè obtinet, cũ quis iurauit ſe ſoluturum, aut promiſſionem ſoluendi cõfirmauit iuramẽto, at ſi iuraſſet ſe recepiſſe mutuam pecuniam, exceptionem non numeratæ pecuniæ amittit, ne eam opponens veniat contra iuramentum, & alleget ſe fuiſſe periurum, quemadmodum in d. l. vlt. adnotarunt Bal. Sal. & Pan. Caſt. Bal. item conſi. 447. lib. j. Alex. in l. Seius & Augerius. col. vl. ff. ad l. Falc. Dec. in l. qui pecuniam. nume. 4. ff. ſi cer. peta quod Accurſ. communi omnium conſenſu receptus ſatis probat ita intelligens d. l. vlt. Vnde manifeſtiſſimè errare videntur qui d. l. vlt. reſponſum etiam eo ſenſu accipiunt, vt de iuramento pręſtito circa numerationem etiam accipiatur: quo quidem errore labitur Io. Imol. in c. cum contingat. num. 85. verſ. ſed aduerte. de iureiu. & alij, quos optime reprehendit Emanuel à Coſta in l. ſi ex cautione. C. de non numerata pecunia. Fallent. 9.

11 Tertiò, hinc apparet interpretatio tex. in † d. l. adigere. §. vlt. ff. de iure patro. vbi Iuriſcõſultus iuſ m à liberto pręſtitum de nõ contrahendis nuptijs remittit, id eſt iure remiſſum eſſe interpretatur. Nã ſi iuſ m id obligaſſet ſemel, certè non poſſet per legem ſecularem remitti. Sed quia id iuramentum nuſquam obligauit, potuit lex humana interpretari, vim & poteſtatem iuſ i explicando, nullam ex eo conſtitutam fuiſſe obligationem. Hanc verò interpretationem Iuriſconſultus exponit authoritate l. Iuliæ de maritandis ordinib. Etenim conditio, aut promiſſio de non contrahendis nuptijs, apud Rom. olim ita odioſa cenſebatur, Reipublicæq; & eius vtilitati contraria, vt à teſtamentis, alijsq; actibus omninò remitteretur, atq; ea ſemota, purus manebat actus, ac ſi conditioni obtemperatũ fuiſſet. l. mulieri & Titio. ff. de cond. & demonſt. l. 2. C. de indi. c. vidui. tollen. l. ſed ſi hoc. §. ſi. cum ſeq. ff. de cond. & demon. idemq; nos obiter adnotauimus in Epitome ad 4. librum Decret. 2. par. c. 3. §. 9. nu. 15. & lib. j. Varia. Reſol. c. 59. num. 9. Igitur cum actus hic, cuius meminit Iuriſconſultus in d. l. adigere. §. vlt. habeat promiſſionem contrariam vtilitati Reipublicę, ſecundum iuris humani manifeſtam deciſionem, neceſſariò ſequitur, iuriſiurandum non poſſe illius actus, nec promiſſionis obligationem inducere, quandoquidem nemo poſſit proprio iuramento Reipublicæ, nec denique alteri priuato præiudicare. Ius namque ciuile præcipuè ob vtilitatem reipublicæ promiſſionem de non contrahendis nuptijs palam improbauit, eam eſſe Reipublicæ pernicioſam decernens, quamobrem, nec iuramentum eam potuit honeſtam efficere: reg. non eſt obligatorium. de reg. iur. in 6. quod & ratione naturali probatur. actus ſiquidem Reipublicæ contrarius & pernicioſus natura ipſa eſt improbatus, eo ipſo q ea dictet vtilitatem communitatis omnibus alijs præferendam eſſe, cui quidem vtilitati, priuatorum conſenſus nocere iure non poteſt quacunque conuentione. l. filius familias. §. veterani. ff. de procur. cum alijs, quæ notantur in l. ſi quis in conſcribendo. C. de pact. c. ſi diligenti. de foro compe. l. ius publicum. ff. de pactis. nec iuramentum quicquam facit hac in ſpecie, cum tractetur de iure publico, aut ſaltem alterius à iurante. c. venientes. c. cum contingat. cap. intellecto. de iureiu. idcircò hæc eſt magis congrua interpretatio ad tex. in d. l. adigere. §. vlt. quam & Fortu. expoſuit in d. tract. de vlt. fine, illatio. 20. optimè reprobans Accurſiũ, & alios, qui in d. §. vlt. adnotarunt, quo ad iuramenti remiſſionem legem habere vim Apoſtolicam: nam id falſum eſt, cum non tractetur ibidem de abſolutione à iuramenti vinculo, ſed tantum de eius interpretatione.

Quartò hinc conſtat defenſio tex. in l. ſi quis inquilinos. §. vlt. ff. de leg. j. quo reſponſum eſt, iuſ m nullam habere vim, nec obſeruandum eſſe, quoties quod iuratur, bonis moribus aduerſum eſt. Ea ſiquidem reſponſio conformis eſt iuri Pontificio & naturali, quibus eſt ſatis apertũ, non debere iuramentum eſſe vinculum iniquitatis. Vnde ſi quod iuramento promittitur, & iuſtitiæ, & bonis moribus contrarium eſt, dubio procul id non eſt ſeruandum. Nec video cur ius ciuile hac in parte interpretari, & explicare non poſſit ea, quę ſunt bonis morib. contraria, cũ & legislator ſecularis quo ad reipubblicæ regimen verè interpretari poſſit iuris naturalis. præcepta, leges, & ſtatuta hac de re ſancire, vt circa homicidium, adulterium, furtum, falſum teſtimonium, & his ſimilia, quorum interpretatio neceſſaria eſt ad optimam Reipublicæ inſtitutionem. l. vt vim. ff. de iuſti. & iure. l. bona fides. ff. depoſi. nec hoc indiget maiori probatione, cum verè negari nõ poſſit alioqui legislatores ſeculares ſatis ſtrictam haberent poteſtatem ferendi leges ſuper actib. verè temporalibus: quod ſatis abſurdum eſſet, alienumq; à diuina, ac naturali inſtitutione. At ſi ſemel a lege ſeculari fuerit definitum, aliquid eſſe contrarium bonis moribus, & planè iniquum, manifeſtè conuincetur, eum actum iuramento confirmari non poſſe, vt is licitus cenſeri debeat.

Princi-

Principaliter quartò erit obſeruandum, legem ciuilē,
humanam quidem, & ſecularem, ipſumq́ue principem
poſſe iuſiurādum remittere in ea materia, quæ ipſius prin
cipis legiſve ſecularis poteſtati ſubijcitur. Nec remiſſio
iſta vim abſolutionis obtinet, quia iuramentum ſub hac
conditione ligat iurantem, niſi princeps ſuperior, cui iu-
ramenti materia ſubmittit, aliud voluerit ac decreuerit:
ſicuti & illam conditionem iuramētum priuato præſtitū
ſemper patitur, niſi priuatus ille iuramentum remiſerit.
Hoc ipſum eſt, quod paſſim adnotatur, in quolibet quidē
iuramento intelligi exceptam ſuperioris authoritatem,
quo ad ea ſcilicet, q̃ ſuperioris poteſtatem pertinent, cū
illi per iuramentum præiudicium fieri non poſſit. c. con-
ſtitutus. de reſcript. Quo fit, vt planè appareat ratio ger-
mana ad Iuriſconſulti reſponſum in l. vltima. ff. ad muni-
ci. Si quis etenim iurauerit, ſe ordini non interfuturum
poterit princeps ſecularis hoc iuramentum remittere, ſi
ille in magiſtratum ordinis, aut in decurionem fuerit ele-
ctus. Nam hoc iuramentum præſtitum in hac materia de
ciuilib. magiſtratibus, ad quos ſubeundos Reſpublica &
princeps, q eius adminiſtrationem habet, poterunt quē-
libet cogere ob vtilitatem publicam hunc intellectum,
hancve conditionem patitur, niſi princeps aliud iuſſe-
rit. aliter etenim eſſet iuramentum pernicioſum, & vincu
lum iniquitatis. Sic denique eſt interpretandum quod vul
gò dici ſolet, in omni quidem iuramento intelligi exce-
ptam eſſe ſuperioris authoritatem. Atque ita defendi poſ
ſunt aliquot iuris Cæſarei deciſiones, quorum tutelam, &
defenſionem diligenter ſuſcepit Fortunius in d. illat. 20.
tametſi Panor. & alij in c. tua nos, de decimis. exiſtimaue-
rint eas leges nullas omnino eſſe. Qua de re tractabitur in
2. par. huius Relectionis, cū examinabit reg. iuris Canoni
ci, q̃ dictat iurm cōtra bonos mores nō eſſe obligatoriū.

Quintò ex his manifeſtè conſtat, ius ciuile, ac ſecula-
re poſſe leges ſtatuere ſuper puniendis periurijs, quod
nos probauimus in Epitome ad 4. lib. Decretalium. 2. par.
c. 6. nu. 20. not. idem Fortu. in d. illat. 20.

Sextò hinc dubiū eſt, an lex ſecularis poſſit tollere ef-
fectum iuramenti, cuius meminit text. in c. debitores. de
iureiu. nam Imbertus Rupel. lib. j. Forenſ. inſt. c. 33. teſtatur
eum effectum apud Gallos ſublatum eſſe, quod non po-
teſt aliter defendi, quā ex patientia, & quadam tacita Epi
ſcoporum abſolutione. aut tandem iudices negant actio
nem efficacem vſurario agenti ad vſurarum ſolutionem,
etiam ſi debitor eas fuerit iuramento præſtito pollicitus,
quod æquiſſimum eſt.

Septimò apparet dubiam eſſe Galliæ praxim, cuius me
minit Caro. in additionibus ab Alexan. conſil. 27. lib. quæ-
que nuſquam recepit conſtitutionem Auth. ſacramenta
puberum. C. ſi aduerſ. vend. vbi ratione iuramenti negat
minorib. ætate in integrum reſtitutio aduerſus enormem
læſionem, quam ætatis facilitate patiuntur in contracti-
bus. Forſan. n. ea praxis ob diſſimulationem Rom. Pontifi
cis, & Epiſcoporum excuſationem habet, vel ex eo de-
fenditur, q conſuetudo forenſis laicorum potuerit tolle
re à iuramento eam vim, & effectum, quem ei leges ſecu
lares dederāt. Atque tunc ex ratione c. cum contingat. c.
debitores. c. ſi verò. de iureiu. licet in integrum reſtitutio
minori, qui iurauit, concedatur: nihilominus, quia egit
contra iuramentum, quod potuit ſeruare abſque interitu
& periculo ſalutis ſpiritualis, actor periurus cenſebitur.
adcircò prior practici ſtyli defenſio magis applaudet.

Hæc diximus de legib. ciuilib. quæ circa vires iuramen
ti diſponunt. Nec. n. poſſunt effectus iuramenti, quos ha-
bet ex lege naturali, diuina, vel canonica tollere, cum
iſthæc materia præcipuè pertineat ad Romanos Pontifi-
ces ob religionem iuſiurandi. tex. celebris in c. venerabi-
lem. de elect. Qui licet probet declarationem iuramenti
an id licitum, vel illicitum ſit, ad Romanū Pontificem p-
tinere: ea tamen conſtitutio hac in parte procedit pro-
pter materiam ſubiectam, quæ ad ſummum Pontificem
pertinebat, non ad alium. quandoquidem nullus poterat
de cauſa illa cognoſcere, aut iudicare præter Romanum
Pontificem, ex eo, q ibidē ageret de iuro præſtito ſuper
electione veri, & iuſti Imperatoris: nō tñ ex hoc negatur
in ea conſtitutione, ius interpretandi iuramenta, an ea li-
cita ſint, vel illicita poſſe ad Principes, & legislatores ſe-
culares pertinere: tametſi verū ſit ad ſummum Pōtificem
maximè pertinere ius explicandi veros effectus iuramen
ti deducendos quidem à ratione legis naturalis, vel diui-
næ. Qui verò noſſe cupit multa alia de hoc art. legat For-
tunium in d. trac. de vltimo fine, illat. 20.

Cæterum quia de abſolutione ab obligatione voti &
iuramēti tractauimus, operæ pretiū erit expēdere, an poſ
55 ſit † quilibet prælatus abſoluere, aut diſpēſare ſup voto
pœnali priuſquā opus illud, qđ ſub pœna interdictum eſt,
cōmittat. Et ſanè ſi votū fiat alicuius operis, abſolutè po-
terit ſup eodē voto diſpēſare is plātus, q ius, & poteſtatē
habet ſuper ea, quæ in votū deducta eſt, diſpenſandi, vt ſi
qs vouerit non ludere. Nā in omni voto qlibet Eps diſpē
ſat, pter votū religionis, & peregrinationis Hieroſolymi
tanę, vt cōiter receptū eſt, & explicat diligenter Dom. So.
lib. 8. de iuſtic. & iure. q. 4. ar. 3. vbi idē tradit in voto ppe-
tuæ caſtitatis, & Romanæ, ac Cōpoſtellanę peregrinatio
nis. Quorū primū iure, duo verò vltima cōſuetudine aſſe-
rit excipi ab Epiſcoporū diſpēſatione. At ſi in hunc mo-
dū votū cōceptū fuerit, vt qs vouerit nō ludere ſub pœna
religionis, aut Hieroſolymitanæ peregrinationis ante
commiſſam pœnam poterit quilibet epiſcopus, cui vo-
uens ſubditus ſit, diſpenſare ex eā quidem poſt cōmiſ-
ſam aūt pœnā quidā cenſent, poſſe votū pœnale religio-
nis, aut peregrinationis Hieſolymitanæ diſpenſari p epi-
ſcopū, quamuis votum iſtud peregrinationis huius, vel re
ligionis nullius admittat plati diſpenſationem, niſi ea cō
cedatur à Romano Pontifice, qñ votum hoc eſt abſolutū.
Differentiæ ratio inde ſumitur, q vouens directè & abſo
lutè religionem in animo habet, & deſiderio illam profi-
teri vt rem ſibi gratiſſimam, atque ideo votum delibera-
tionē habuit perfectā. Sed qui vouit lege pœnæ religionē
aut peregrinationē, non habet animo ea, quæ vouet, nec
ideo promittit illa q ſibi ſint cordi: imò ad ea tanquā ſibi
ingrata, & moleſta in pœnā obligari voluit: vnde forſan
iuſta cauſa eſt, q p Epm fiat, & cōcedatur diſpenſatio. His
accedit q forſan quibuſdā videbitur nō oīa vota condi-
tionalia, & pœnalia eſſe deliberatione iuſta emiſſa: nā Am
broſius Catharinus contra Caie. cenſet, nō valere votum
hoc promitto ingredi religionem, ſi commiſero adulte-
rium, quod valere aſſerit Caie. in ſumma, in verb. votum.
Nihilominus tutior eſt eorum opinio, qui cenſent adhuc
in hoc caſu poſt commiſſam pœnā neceſſariam eſſe Ro-
mani Pontificis diſpēſationē, quia iā eſt contracta ex vo
to obligatio ad religionem, cuius equidē voto derogare
per diſpenſationē nemo pōt pter ipſum Romanum Pon-
tificem. atq; ita in hac q. viſum eſt Dom. à Soto, in inſti-
tutione de cauendo iuramētorū abuſu, par. j. c. 9. Et lib. 8.
de iuſt. & iure, q. 2. ar. j. & q. 4. ar. 3. Nec. n. deficit promiſſio
ſaltē implicita ad votū religionis in huius quæſtionis ſpē.
vnde par eſt, q obligationem ad religionem ex cauſa vo
ti inductam eſſe iudicemus. Qua in re illud eſt obiter ad-
notandum, in quolibet voto præſertim religionis eſſe ne
ceſſariam explicitam, aut ſaltem implicitam promiſſio-
nem, nec propoſitum ingrediendi religionem, & in ea p-
manendi perpetuò ſufficeret. tex. elegans in c. literaturā.
de voto. Aliud etenim eſt promittere ingreſſum & profeſ
ſionem religionis, aliud habere propoſitum ingrediendi,
profitendi, ac perſeuerandi. Nam qui propoſitum habet,
nec explicitè, nec implicitè promittit profeſſionem reli-
gionis, cum aliud ſit proponere, aliud deliberatè promit
tere, ſicuti eleganter explicat Caie. lib. 17. reſponſionum
c. 7. & Dom. Sot. d. lib. 8. q. j. ar. 2. tametſi Doctores iuris Ca-
nonici interpretes nō poſſint excuſari à non ſatis diligē-
ti huius articuli examinatione. ſic ſanè tex. in c. conſulti.
de regul. dum propoſitum abſolutum ſufficere cenſet ad
ppetuā religionē, intelligēdus eſt de pposito abſoluto,
ex quo tñ poſſit deduci ſaltem implicita religionis ppe-
tuæ promiſſio, alioqui minimè cōueniret ea rñſio cum
c. literaturā. Quod ſi quis votum fecerit ingrediendi re-
ligionem, minimè pollicitus explicitè, vel implicitè per-
petuā religionē cenſet vouiſſe ſecundū ius, vt tandē gau
deat anni probatione, intra quem poſſit pœnitere, ſi vi-

derit eum ſtatum ſibi commodum, aut gratum non eſſe. ſic enim Tho. cenſet in 2.2.q.189. artic.4. quem ſequuntur Dec. in c. in pręſentia. de prob. nu.55. Arch. in cap. ſcimus. 12. quæſt. j. Henr. in c. ſtatuimus. colum.3. de regul. & Florent. 3. par. tit. 16. cap.2. quæſt.4. Syluest. in verbo, religio. 2. quæſt. 19. & Iaſ. in l. ſi quis hæredē. nu.13. C. de inſt. & ſubſt. Ex mente tamen S. Thomæ deducitur ſecus eſſe dicendū, vbi quis votum fecerit, aut promiſerit profiteri in aliqua religione, vel eſſe religioſum. quod & Sylu. notat. Imò ſi quis vouerit fieri religioſum, intelligitur votum iſtud in anno quidem probationis: non tamen de perfecta, & perpetua religione. Item ſi vouerit quiſpiam, eſſe religioſum, ea tamen intentione, & mente, vt velit gaudere anno probationis, poterit intra annum ante profeſſionem tacitam vel expreſſam à monaſterio exire: ſicuti vtrunque docere conatur Caie. in d. ar.4. quæ omnia omninò notandæ ſunt ad perfectam voti obligationem, vt ſciamus qua ratione teneatur quis ea deliberata promiſſione ad votum vel religionis, vel alterius boni, ac pij operis.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Iuramentum propriam & primordialem naturam actus, cui accedit, ſortitur.*

2 *Intellect. ad tex. in l. quoties. C. de rei vend. an is obtineat, quando prima venditio fuit iurata?*

3 *Donatio iuramento firmata, an reuocetur natiuitate filiorum authoritate l. ſi vnquam. C. de reuoc. donat.*

4 *Fideiuſſor an ratione iuramenti amittat beneficium excuſſionis?*

5 *Emphyteuta qui iuramentum in contractu præſtitit, an priuetur emphyteuſi, ſi canonis ſolutionem intra biennium omiſerit?*

6 *Obligatus ad factum an ratione iuramenti cogatur præciſè facere?*

7 *Intellect. ad l. ſi conuenerit. ff. de iuriſdict. omn. iud.*

8 *Intellect. ad tex. in c. ad noſtram. de iureiu.*

9 *Iurans ſoluere certam quantitatem, an poſſit compenſationem obijcere?*

10 *Qui iurat alteri nullum grauamen inferre, an poſſit iure ſuum in iudicio, vel extra, conuenire?*

§. QVARTVS.

QVBITER in præcedenti §. tractauimus de interpretatione iuſti iuxta conſenſum & mentem iurantis, atque item ſecundum ipſius actus iurati propriam conditionem & naturam: oportet tamen modò eandem materiam iterum altius exponere, ab origine & radice deducēdo, quid de hac re iura explicuerint.

1 Nam † illud iuris apertiſſimi iuramentum propriā adſumere naturam actus, cui opponitur, & ſecundum eam intelligēdū omnino eſſe. Hoc probatur in d. l. vlt. C. de nō num. pecu. vbi iuramentum, quo quis iurat ſoluere pecuniam ſibi mutuò numeratam, eam conditionem habet, vt intra biennium poſſit qui iurauit opponere exceptionē non nu. pec. ſicuti paulò ante dictum eſt. Hæc ſiquidem promiſſio ſoluendi pecuniam numeratam, propriam hanc naturam habet, quod poſſit intra biennium obijci exceptio non num. pecu. idem conſtat in c. quemadmodum. de iureiu. Etenim qui iurat aliquam in vxorem ſe ducturum, non tenebitur eam in vxorem ducere, ſi poſt hanc promiſſionem ipſa fuerit fornicata, quia huius ſponſalitię promiſſionis illud proprium eſt, quòd ſponſa non fornicetur: igitur iuramentum non mutat hanc propriā huius actus naturam. facit op. tex. in l. vlt. C. de lib. cauſ. Sed ne quis mihi ſtatim obijciat plures effectus, quos contractus iurati habent, quoſque minimè habuiſſent abſque iuramento, inquirere neceſſe eſt huius cōcluſionis verum intellectū. Et ſanè ita eſt hęc propoſitio accipienda, vt de natura propria, & à primordio ipſi actui conuenienti, non de accidētali intelligatur. ſic denique iuramentum adſumit actus naturam primordialem, vt ita loquar, non accidentalem: ea ſiquidem propter vim iuramenti plerunque mutatur, quod ſatis euidenter ex multis apparebit, quæ de effectibus iuramenti traduntur, & à me ſtatim tradentur: & hoc probatur eleganter authoritate Iuriſconſulti. l. item veniunt. §. cum prædixerimus. ff. de pet. hære. vbi diſtinctio maxima fit iter ea, quę ab initio naturaliter inſunt actui, & ea, quæ ex accidenti ei conueniunt, vt actio alteri ſubrogata ſecundum primordialem naturam, non ſecundum accidentalem ſubrogetur. notat glo. in l. certi conditio. in prin. ff. ſi cer. pet. cuius præter Bartol. & Doct. ibi meminit Bald. in cap. vlt. colum.3. de iureiu. idem Bald. in l. vnica. §. ſed ſi nō. C. de rei vxo. actio. eius tamē intellectum examinat Zaſi. lib. j. ſing. reſponſ. cap. 14. ex quibus communi omnium conſenſu receptum eſt iuramentum naturam primordialem actus, cui acceſſit, ſequi, non accidentalem, quod notant in ſpecie Aret. colum. penul. & Dec. num.23. in capitu. j. de iud. & ibi Alc. num.46. Sed tamen dubitatur, quæ dicantur naturalia, & accidentalia contractus, vel actus alicuius? Bal. equidem in l. j. colum. j. C. commodat. eleganter, ac ſubtiliter ſcribit, ea, quæ veniunt accidentaliter triplici ratione contingere, ratione equidem moræ culpæ, vel conuentionis, ea verò dici naturalia, quæ procedunt virtute quadam ab initio à propria rei ſpecie. cui cognitioni plurimum accedit tex. in l. pacta conuenta. ff. de contrah. empt. & in d. §. cum prędixerimus. vbi glo. hoc ipſum ſenſit. Sic ſanè ſecundum hanc traditionem aduertendum erit in actibus iuratis ad ea, quæ ex natura, vel ex accidenti eidem actui conueniant. Vt denique ſit omnino compertum, iuramentum alicui actui accedens ſequi naturam ipſius actus principalis, in quo interponitur, quod non ſemel ex d. l. vlt. adnotauimus. Cuius ad hoc meminere Bald. in cap. cum omnes. colum. penul. & c. quæ in eccleſiarum. colum.5. de conſtitu. Abb. in cap. cum contingat, de iureiu. num.14. tex. elegans, ſicuti Iaſon. ibi not. in l. ſed & ſi poſſeſſori. §. item ſi iurauero. ff. de iureiu. Quibus & illud ſuffragatur, quod iuramentum non auget obligationem, nec conſenſum, ſed ei tantum intra limites ſuos manenti addit religionis vinculum, quod voluit Bal. in l. ſi procurator. colum.3. verſi. & prædicta ſunt vera. ff. de cond. indeb. Nam qui iurat actum aliquem, niſi aliud expreſſim addiderit, illum iurare intelligitur iuxta ſenſum naturā, & qualitates proprias quas ille actus habet ex natura ſua, ſecundum leges humanas, arg. l. Titius. in fine. ff. ad Trebel. Quamobrem præter multa, quæ de interpretatione iuramenti hac in parte adduci poſſent, duo tātum generaliter adnotabimus. Primum quidem, iuramentum eſſe intelligendum ſecundum naturam, conditiones, & qualitates, quas actus, cui acceſſit ab exordio ex proprietate eiuſdem per legem canonicam, & ciuilem conſequitur. Secundum, omnino iuramentum ita intelligendum fore vt nullam interpretationem præter conſenſum iurantis patiatur. c. Quintauallis. de iureiu. c. cum iuramento. de hom. notatur in c. veniens. de iureiu. Ex quib. aliquot inferam. Nam de effectib. qui procedunt à religionis vinculis, paſſim à Doctoribus traditur.

a Primū quidem hinc colligitur vera † interpretatio tex. in l. quoties. C. de rei vendi. ex qua ſi quis domū Titio vendiderit primò, & deinde eandem Sempronio vendat, & tradat: dominiū huius domus in Sempronium tranſfertur, nec Titius poterit aduerſus ſecūdū emptorē agere. Nā et ſi prior venditio iurata fuerit, nihilominus eadem deciſio obtinebit, cū natura contractus emptionis, & vēditionis ea ſit, vt ante traditionē dominium in emptorē minimè cenſeatur tranſlatum, donec perfecta traditio fiat: & idcircò ſi res vendita alicui alteri ante traditionē vendat, & eidem tradita fuerit, hic ſecundus emptor efficitur perfectus dominus rei emptæ. l. j. cū alijs. ff. de actio. emp. atque ita d. l. quoties. intellexit Io. Imol. in cap. cum contingat, de iureiu. nu.81. quem ſequuntur Iaſ. in ead. l. quoties. nu.36. Hip. in l. qui duob. nu.9. ff. de falſis. & Lud. Gozad. in cōſ. 14. nu.2. eandem opinionem & nos probauimus in Epitomē ad 4. lib. Decr. j. par. c.5. nu.9. cui accedit tex. in c. ſicut. de ſpon. qui probat, ſponſalia etiam iurata, per ſubſequens matrimonium diſſolui.

Secundò infertur maxima extenſio ad tex. in c. cum locum. de ſponſ. Ex quo patet, matrimonium metu con-

tractum nullum eſſe ipſo iure, id etenim verum eſt, etiam ſi côtractus is coniugalis iuratus fuerit. Nam id iuramentum, licet alioqui metu præſtitum validum ſit ipſo iure, donec abſolutio ab eo præſtita fuerit accedens contractui coniugali eius naturam ſortitur, vt ratione metus nullum ſit ipſo iure, nec abſolutionem exigat, quia materia ſubiecta, quæ ſpeciali quadam ratione omnino liberum conſenſum requirit, operatur quod iuramentum prorſus ſit nullum, quemadmodum latius diſputaui in 2. parte Epitomes c.3.§.5.nu.2.

Tertiò ex præmiſſis deducitur ratio eius opinionis, quam Bar. explicat in l. Titia Seio.§. Imperator.q.vlt.ff.de
3 leg.2. vbi Bald.& Cuma. poſt eum exiſtimant, † donationem, etiam iuramento præſtito firmatam poſſe reuocari, ſi donator poſt eam liberos habuerit, ſecundû l. ſi vnquã. C.de reuo.donat. ex qua conſtat, donationis cuiuslibet proprium eſſe, quod ea reuocetur, ſi donator liberos habuerit. Vnde cum iuramentum appoſitum donationi ſequatur naturam, & proprietatem eiuſdem, ſatis conſtat non deficere propter iuramenti adiectionem hanc donationis proprietatem & naturam primæuam. Quam opinionem ſequuntur plures, quos refert Andr. Tiraq. in d.l. ſi vnquã.in prin.c.nu.168. ex quibus apparet eã cõem eſſe.

Quartò ex his poterit perpendi veritas eius reſolutionis, quam in rub.de teſta.2.par. nu.10. explicuimus circa duarum quæſtionum dubitationem. Quarum primam eſt de donatione iurata int.vir.& vx. an ea habeat côditionem iſtam, quod præmoriatur donatario donator? Altera quidem eſt de donatione cauſa mortis etiam iurata, an poſſit ad mortem vſque reuocari? Nam harum controuerſiarum definitio ex eo pendet, an iuramentum tollat harum donationum propriam naturam, quod inibi late tractauimus.

Quintò ab eadem radice procedit quod Bal. ſcribit in
4 c.ex reſcripto.de iureiu. exiſtimans, fideiuſſorem † cû iuramento promittentem ſe ſoluturum creditori, quicquid à debitore principali is adſequi nô poſſit, teneri omnino ad ſolutionem debitæ pecuniæ, etiam nulla facta excuſſione. Etenim ſi vires iuramenti rectè perpendamus, manifeſtè apparebit falſam eſſe hanc Baldi ſententiam, beneficium ſiquidem excuſſionis hac in ſpecie, non tantum ex conuentione hominis, ſed ex propria natura, & primæua contractus deducitur, ac oritur. l. decem.ff.de verb.obl.l.j. C.de conuen.fiſci debit.l.vlt.in prin.ff.ſi cer.pet. quo in loco Alex. Iaſ.& Dec. Baldi opinionẽ falſam eſſe aſſeuerât, ea ratione q iuramentum ſortiatur planè qualitates, & conditiones eius actus, cui accedit d.l.vl.C.de non nu.pecun.c.ex parte.de cleri.nô reſid. Imò, & fortiori caſu dicêdum erit, quemcunq; fideiuſſorem habiturum eſſe beneficium excuſſionis, & auth.præſenti.C.de fideiuſſori. etiam ſi contractum fideiuſſionis iurauerit, cum hoc beneficium cuilibet fideiuſſori ex natura contractus competat. quod eleganter Bal. ſibi contrarius docet in c. cum contingat. de iureiu.7.concluſione, dicens, ex inſtrumento propter iuramentum oriri obligationem fideiuſſoriam cum omnibus qualitatib.& beneficijs, quæ habẽt aliæ obligationes fideiuſſoriæ. Vnde palam voluit Bal. beneficium excuſſionis minimè tolli per iuramentum, quam ſententiam iterû ſequuti ſunt Barb. in conſi.43.lib.2.nu.10. And. Alc. in d.c. cum contingat.nu.174. Tiraq. in d.l. ſi vnquam.in prin. nu.147. tametſi Bal. in d.c.ex reſcripto. ſequantur Alex. in conſ.29.lib.7.col.vlt.& Hippo. in rub.ff. de fideiuſſoribus. nu.9. tenentes, beneficium excuſſionis excludi per iuramentum ipſius fideiuſſoris contractum iurantis, ex ratione tex. in c.ex reſcripto. cui reſponderi poterit in eo tex. quod dicitur iuramentum ſeruandum fore, intelligendû eſſe ſeruato ordine compulſionis, vt prius fiat excuſſio, in principalib. debitoribus: & demû fideiuſſores compellantur ſoluere, quemadmodum eam deciſionem intellexit Barb. in d.conſi.43.col.pen.lib.2.

Sextò hinc deducitur, an verum ſit, quod idem Bal. do-
5 cet in c. querelam.de iureiura. aſſeuerans, † emphyteutã, qui penſionem conſtitutam in contractu pro re data in emphyteuſim ſoluere iurauerit preciſè teneri ad ſolutionem, ita quidem, vt emphyteuſim amittat ſi non ſoluerit penſionem, etiam biennio nondum elapſo, quod probatur arg. tex. in l. ſi quis maior. C.de tranſact. quo ſancitum extat, eum qui contractum, ſeu conuentionem ſeruare iurauerit commodo eiuſdem contractus cariturum, ſi iuramentum non ſeruauerit, quamobrem Bal. ſequutꝰ Alex. conſi.85.lib.j. idem Alex.& iuniores in d.l. ſi quis maior. Caſtell. Cot. in memoralib. dictione, emphyteuta. Franc. à Ripa in c.2. de reſcriptis. colu.5. Hippo. ſing.236. & eſt communis opinio ſicuti eam ſecquutus adſerit Ludo. Goza. in conſi.57.col.3. & pen. eamque vt communem ſeruari in prætorio Rotæ teſtatur Guliel. Caſſad. deciſione 2. titu. de iureiu. quo in loco ſcribit, communi ſententia receptum eſſe, q d.l. ſi quis maior. locum habeat in quocunq; côtractu. Contraria ſententia verior profectò videtur propter naturam, ac proprietatem huius contractus emphyteutici, cuius proprium eſt, non amitti emphyteuſim ob nô ſolutam penſionem intra biennium, c. potuit. de locat. l. vlt. C.de iure emphy. Hæc verò proprietas non tollitur per iuramentum, quia ex huius contractus ſpecie deſcendit, vt in ſimili dicebat Bal. in l.j.C.de commodat. Sic ſanè hãc Baldi opinionem improbat Lugdunenſis in d. Alex. côſi. 85. in j. additione, & Curt. Iun. in d.l. ſi quis maior. num.30. Nec oberit eadem reſponſio d.l. ſi quis maior. quia etiam ſi in omnib.& quibuſcunq; contractib. locû haberet, eſſet tñ intelligenda eo quidem ſenſu, vt iuramentum acciperet omnes conditiones, quas contractus, cui accedit, iure ipſo ab exordio recipit, ſicut ſuperius iam ſatis dictû eſt. Præſertim eiuſdem conſtitutionis deciſio ceſſat, parumq; nobis nocet, ſi teneamus eandem reſponſionem ſolum procedere in contractu tranſactionis, non in alijs, quaſi ea reſponſio ſpeciale quid contineat in tranſactionis côtractu ſecundû Rimin. Parpaliam & Aleia. ibi. Corn. côſi. 246.lib.3. Lugdunenſis in d.conſi. Alex.85. qua ratione mihi diſplicet quod Matth. Matthæſ. adnotauit in notab. 50. ſcribens venditorem ab actione euictionis liberum omnino eſſe, ſi emptor minimè ſoluerit intra diem conſtitutum pretium, quod promiſit & iurauit ſoluere, licet poſt diem nihilominus id ſoluerit. Etenim falſam eſſe cenſeo hanc ſententiam, tametſi ea procedat à communi. Doct. opinione, quæ aſſerit, d.l. ſi quis maior. obtinere in omnibus contractib.& conuentionib. iuratis. Fit igitur ex his, non eſſe veram Baldi aſſertionẽ in d.c. querelam. imò, ni fallor, exiſtimo ex mente illius capitis deduci poſſe contrarium, ſiquidem poſt biennium à ceſſatione ſolutionis penſionis agiẽ ibi ad priuationẽ rei, cuius ratione ſoluere penſionem iurauit condemnatus. Etenim q emphyteuta non poſſit ob ceſſationem penſionis ſoluendæ priuari emphyteuſi intra biennium, proprium eſt eiuſdem côtractus, ab eius exordio, & natura, non ex accidenti.

Septimò ex prænotatis infertur intellectus ad tex. in c. vlt. de emptio.& vend. atque ad omnia iura, quibus ſtatutum eſt venditorem teneri de euictione, ſi requiſitus admonituſque non defenderit emptorem conuentum rei vendicatione ad rei venditæ reſtitutionem. Etenim quibuſdam placet rône iuri omnino teneri venditorem etiã non admonitum defendere emptorem, ſi ſciuerit, ei litẽ motam fuiſſe. quod Imol. voluit in l. quod te mihi. ff. ſi cert.pet. cuius opinionem ipſe examinaui lib.3. Variar. reſol.c.17.num.5.

Octauò illud hac ex cauſa examen incidit, an qui promiſit cum iuramento aliquid facere teneatur, & cogendus ſit preciſè facere an ſatis ei ſit, ſi velit ſoluere
6 id, quod alterius hac de re interſit? Nam iure ciuili † qui tenetur facere non cogitur præciſè ad factum, ſed liberatur ſi velit præſtare intereſſe. l. ſtipulationes non diuiduntur. ff. de verbo.obligat. l. ſi quis ab alio. ff. de re iudica. At ſi promiſſio fuerit iurata, tenebitur promittens, & præciſe erit cogendus facere gloſ. celebris in l. ſi pecuniam. in prin. ff. de condict. cauſ. dat. quam dicit ſing. Imol. in capitu.j. colum. pen. de iudic. Iaſon in §. actionû. colum.8. de actio. idem Iaſon dicens hanc eſſe communẽ opinionem, in d.l. ſi pecuniam. idem Iaſon & Doct. in d. l. ſtipulationes non diuiduntur. glo. ſimilis in capitu. ex literis. in 2. de ſponſalib. quam Præp. ibi ad hoc notat. text. opt. in cap. querelam. vbi Anto. ne præla. vices ſuas. Aret.

in l.apud Iulianum.§.j.ff.de leg.j.Ana.in d.c.j. de vſur.Sed quia Hoſt.in Sum.tit.de pig.§.quando efficaciter.verſi.ſed nunquid.Pau.de Caſt.in d.l.j.C.de pig.act.& Rauen.in d.c.j.contrarium tenere videntur exiſtimantes, creditorem ſolum de fructibus perceptis,non de percipiendis teneri,oportet diſtinguere ſecundum Abb. in d.c.j. & in d.c. cum contra.Nam ſi contractus mutui, & pignoris factus eſt,gratia vtriuſque vt in dubio præſumendum eſt, tunc tenetur creditor ad fructus, quos potuiſſet ipſe percipere,non tantum ad perceptos. Quod autem communiter hic contractus fiat gratia vtriuſque,probatur in §.vlt.q.b.mod.re cōtra.oblig.quo quidem caſu tenetur quis de dolo,& lata,& leui culpa.Sed ſi fiat contractus pignoris gratia debitoris tantum,quia creditor nolebat pignus, nec id petebat, tenebitur quidem de perceptis tantum, aut de his,quos omiſit percipere dolo, aut lata culpa iuxta diſtinctionem tex.in reg.contractus.ff.de reg.iur. q̄ ſi domus data fuerit in pignus,& actum ſit,vt eam creditor habitaret,tenebitur creditor ad penſionem, quam ipſe ſolitus erat ſoluere, non ad eam, qua pro conductione domus ab alio percipere potuiſſet.l.ſi ea.in j.C.de vſur.Pau.Caſtr.in l.j.C.de pig.actio.fructus verò in ſortem computandi planè ſunt ab ipſo creditore ex pignore percepti, vt modò diximus,& præterea à debitore creditori præſtitæ operæ, quæ communiter æſtimationem pecuniariam patiantur.l.vlt.C.de capti.& poſtl.reuer.l.11.tit.29.par.2.tex.in d.c.j.de vſur.& in d.l.2.C.de pig. act. notat Iaſ.in §.in bonæ fidei.nu.69.Inſt.de actionib.quod ſi ita proprium huius contractus eſt,fructus in ſortem computari, mirū profectò videtur,quod in d.c.ad noſtrā,reſponſum eſt.Et
9 tamen ex ea deciſione frequenter adnotatur q̄ † ſi quis iurauerit centum Titio ſoluere, non poterit compenſationem obijcere, etiam eius quantitatis, quæ certa ac liquida ſit,quaſi iuramentum ſit in ſpecifica forma obſeruandum.c.debitores.de iureiu. compenſatio autem non eſt vera, ſed ficta ſolutio.l. ſi cum filio.ff. de compenſ.idē probat tex.in l.3.ff.eo.Ideo,inquit Iuriſconſultus,compēſatio neceſſaria eſt,quia intereſt noſtra potius non ſoluere,quàm ſolutum repetere.Igitur qui compenſat,minimè ſoluit ſaltem iure.facit ad hoc text.op. in l.Iulianus.ff.de cond.& demonſtrat.ibi,quaſi dederit.Ex quibus hunc effectum tribuendum eſſe iuramento cenſent Inn.Hoſ.Io.Andr.Collectari.Ant.& in ſpecie Imo.in d.c.ad noſtram.Marthe ſ.notab. 54.Aret.conſi.100.longitudo.colu.2.Zaſi.in §.in bonæ fidei.nu.27.de actio.Corſe.in repet.rub.de iureiu.priuil.15.quorum opinio communis eſt,vt eā ſequuti fatentur Fel.in d.c.ad noſtram.col.vl.Iaſ.in d.§.in bonæ fidei.col.pen.& idem in l.enm qui.§.ſi iora verò.ff.de iureiu.col.2.Ludo.Goza.conſi.69.col.j.And. Tiraq.lib.j. de retrac.§.3.gl.3.nu.6.vbi plures ad hoc authores allegat Soc.item in l.Iulianus.ff.de cond.& demō.fatetur hanc ſententiam communem eſſe. Huic opinioni adhuc ſuffragatur quod iuris eſt apertiſſimi,nempe compenſationem opponi non poſſe aduerſum eum,qui depoſitum repetit.l.pen.C.depoſit.l.vlt.C.de cōpenſat.c.vlt.§.ſanè.de depoſit.Regia lex 5.tit.3.& l.27.tit.14.par.5.ob maximam fidem,quā depoſitarius tenetur deponenti ſeruare, eo quòd plurimum ei crediderit.glo.in l.hoc negotium.ff.de compenſ.Ang.& Iaſ.num. 10.in d.§. in bonæ fidei. igitur & ratione iuramenti mirum non eſt, idem ſtatui, propter eius maximam religionem.

Ceterū contraria ſententia placuit Bar. in l.amplius.ff.rem rat.hab.vbi tradit, eum qui iurauit ſoluere, non eſſe periurium,ſi compenſationem obijciat.quod & idem voluere Ang.& Cuma.ibi.Io.Faber.in d.§.in bonæ fidei. col.4.& Platea ibi col.j.Bal.in d.cap.ad noſtram. & ibi Panor.col.vlt.idem Panor.in c.cum dilectus.col.8.de ord. cogn.idem in c.cū inter.de excep.nu.24.Alex.conſi.12.col.vlt.lib.2.Imol.ſibi contrarius in d.l.Iulianus.ff.de cond.& demon.& Lugdunenſ.in tract. de contractib.q.43.quid teſtatur,hāc opinionem eſſe communem apud Legiſtas: licet fateatur priorem à Canoniſtis magis receptam eſſe,quēadmodum paulò ante tradidimus.

His authoribus adſtipulantur plura.Primum tex.celebris in l.4.§.ſoluiſſe.ff.de re iudic.Soluiſſe,inquit Iuriſconſultus,accipere debemus non tantum eum,qui ſoluit, verum omnē omnino,qui ea obligatione liberatus eſt, quo in loco dictat tex.eum omnino ſoluere,qui liberatus ſit ea obligatione: idque verè, ac ipſo iure,iuxta glo.de dictione omnino.in l.j.§.ſi pecuniam.ff.depoſit.glo. in l.obſignatione. C. de ſoluti. notat Bartol.in l.j.ff. iudic. ſolui. Sed qui compenſat,liberatur.l. ſi ambo.ff. de compenſat. ergo is omnino,ipſo iure,& verè ſoluiſſe intelligitur.Maximè quia ipſo iure compenſatio ſit quantitatis cum quātitate etiam ad liberandum pignus.l.ſi conſtat.& ibi glo. C.de compenſat.Secundò illud potiſſimè adduci poterit, quod ex eod.§. ſoluiſſe. aliter deducitur, nempe quo ad rei iudicatæ executionē & ſolutionē eius cā faciēdā ſufficere cōpenſationē, quod latè notat,& tradit Fel.in cap. ſuborta.de re iud.col.2.Tertiò idem comprobatur authoritate tex.in l.ſi debitor.ff.qui potio.in pig.hab.Nihil.n.inquit,intereſt compenſare, an ſoluere. Deinde & quartò eadem opinio potiſſimè inſtruitur ex eo, q̄ debitor facto creditoris,qui quod debet,non ſoluit,impeditur: imò iā impeditus fuiſſe videtur, quominus ſua die ſoluat: & ſic inutilis eſt actio ei per quem ſtat.l. potior.in fi.ff. qui pot. in pign.habe.Quintò idem conſtat ex l.dediſſe.ff.de verb.ſig.& in l.vel permutauit.ff.de lib.cauſ.vbi dediſſe intelligendus eſt, qui compenſauit. Sextò huic opinioni plurimum accedit,quòd licet iuramentum ſit ſtrictè, & in ſpecifica forma ſeruandum,nihilominus iuramentum de ſoluendo ſatis ſeruatur per compenſationem, quia conditiones ſunt adimplendæ in forma ſpecifica, nec per æquipollens ſatis eſt eas ſeruari.l.Mæuius. & l. qui hæredi.ff. de cond.& demonſt. & tamen conditio ſoluendi impletur per compenſationem.l. ſi peculium. §. de illo. ff. de ſtatulib. verſ.quòd ſi hæredi.& in d.l.Iulianus.ff.de cond.& demon.Nam & ſi Iuriſconſultus ibidem in reſponſo l. Iulianus.de acceptilatione loquatur,idem eſt dicendum, cum acceptilatio minus ſit quàm ſolutio.l.ſi accepto latum.§.j.& ibi Bart.ff.de acceptil. Alexan. in l.ſi marito.§.j.ff. ſolu.matr.quibus rationibus ſatis defenſa,& probata videtur opinio Bart. in d.l. amplius. aduerſus ea, quæ notantur in d.capitu.ad noſtram. quamobrem ipſe exiſtimo regulariter Barto. ſententiam veriorem eſſe, & præterea poſſe iure defendi,quòd debitor iurans ſoluere creditori certam quantitatem ſibi mutuò datam, ſub pignorib. optimè poſſit abſque vlla periurij labe opponere compēſationem fructuum,quos ex pignoribus perceperit.

Ea verò,quæ priorem opinionem probare videbantur, poſſunt abſque difficultate tolli:nam licet compēſatio ficta ſolutio ſit,non tamen ſequitur, eam fictam ſolutionē non ſufficere ad ſatisfaciendum iuratæ promiſſioni de ſoluendo: cum hæc ficta ſolutio,quæ per compenſationem ſit, à reali ſatisfactione æris alieni procedat. habuit enim creditor quantitatem,quæ debitæ pecuniæ æquiualens eſt,atque ideo et ſi iuramentum ſit in ſpecifica forma ſeruandum,ſatis per compenſationem, quæ realis eſt quædā ſatisfactio,ſeruatur,præſertim quia quod in ſpecifica forma impleri debet,ſatis implet per formā iuxta mētem diſponentis omnino æquiualentem: quod probat in d.l.Iulianus.& in d.l.ſi peculium.§.de illo.vbi conſtat,cōpenſationem ſimillimam eſſe quo ad omnes effectus iuris,& facti,veræ ſolutioni. Nec aliunde à vera ſolutione differt,quàm q̄ tempore compenſationis vera numeratio non fiat,quæ tamen prius in effectu facta fuerat.

Item non obſtat argumentatio à depoſito facta, quia ob ſpecialem fidem, quam ſeruare tenentur depoſitarij, illud inductum eſt à lege ex mente contrahentium.Et quia depoſitum non ſit ea intentione, vt in ius, ac dominium depoſitarij tranſmittatur res depoſita.Non ſic in iuramēto ſimpliciter præſtito, quod eſt intelligendum ſecundū ea,quæ actui iurato conueniunt,aut iure conuenire poſſunt,ſicut ſuperius dictum eſt.

Supereſt reſpōdere Decretali,ad noſtrā,q̄ vr̄ hac in cōtrouerſia negotiū nobis faceſſere.Variè ſiquidē ea cōſtitutio intelligit,cuius examinationi p̄mittēdū eſt, cōpenſationē fructuū ex pignorib. perceptorum ipſo iure fieri cum ipſa ſorte principali,quoties fructus ipſi iam ſunt à creditore cōſumpti,vel redacti i id,qđ recipit functionē

cum ipſo debito, vt adnotarunt Cardi. Ana. & Doct. in d.cap.j.de vſur.Bartol.Alex.& Iaſ.in l.ſi diuortio.§. ob donationes.ff.ſolu.matr. vnde ita eſt intelligenda glo. in d. c,j.quæ de bac compenſatione,quæ ipſo iure ſit, tractat. Quibus ſanè præmiſſis quidam opinantur in d.cap.ad noſtram.non admitti compenſationem, nec computatio-
30 nem ſructuū ex eo † q debitor iuratus creditor promiſerit datis pignorib.q donec ſolueret debitam quantitatē nullum grauamen ſuper eiſdem ei inferret: quaſi intellexerit non tantum de grauamine facti,& ſic iniuſto,ſed & de grauamine inris.argu.gl.in l.Lucius. §. tres heredes.ff. ad Treb.gl.& Doct.in l.clam.in prin.ff.de acq.poſſ. moleſtia etenim infertur,cum quis iudicialiter vexatur.Anth. de fidejuſ.§.j.in verbo,moleſtus.l.j.& ibi Bal.C. de nundinis.tradit Pau.Caſtr.conſi.204.col.2.lib.j.hic tamen intellectus,etiam ſi probetur à Panor.in d. c. ad noſtram.mihi non placet.Nam quoties quis promittit alteri adhuc iuramento præſtito,nullum alteri grauamen inferre,planè ea promiſſio intelligitur de grauamine iniquo,& iniuſto: non autem de ea moleſtia,quę iure permittente licita eſt, nec.n.de hac promiſſor ſenſit, quippe qui noluerit ex ea promiſſione renunciare his,quæ ſibi iure licent & conceduntur.l.Aurelius.§.Caius.ff.de liber.leg.Bal.in l.j.col.5.C.de his,quæ pœnæ nom.gl. in l. ſi ſeruum.§. prætor.ff. de acq. hæred.Bal.in l.j.C.de vſufr.gl. in c. pro illorum. de præb. Imol.in l.paterfamilias.ff.de hæred.inſ.Ant.Corſet.i ſing. i verb.moleſtia,Abb.in c.audita.de reſt.ſpolia.Fel. & Dec, in c,in præſentia.col.j.de probatio.Fel. in c. cauſam quæ. col.11.verſi.non obſtante,de reſcr.ex quib.patet,promittentem alteri nullum ei grauamen inferre, nec moleſtiā facere poſſe,niſi aliud ex mente contrahentium deducat jure aduerſus eundem experiri.Secundò ſolet reſponderi ad ea.in d.c.ad noſtram. ideo in ea ſpecie nō fuiſſe admiſſam compenſationem,quia debitor ipſos fructus dederat in pignus, atque ideo cum hoc caſu fructus ipſi vt ſpecies conſiderētur,non eſt locus compenſationi de ſpecie ad quantitatem.c.vl.de depoſit.l.vl.C. de compenſat.l.ſi conuenerit.in 2.ff.de pig.actio.l. ſi non ſortem.§.ſi centum.ff.de cond.indebit.l.ſi ea pecunia.C.de rei vendica.quam interpretationem ad id teat. adnotarunt Imol, ibi,& Soc.in reg. verb. accipere vltra ſortem.colu.3.ſed nec bic intellect.placet.Nam fructus, qui conſumptione fiunt accipientis,& conſumentis, nec ſeruando ſeruari poſſunt,non ſolent in pignus dari de natura ſiquidem pignoris eſt,quod non tranſeat in dominium creditoris.l.j. §.per ſeruum corporalem.ff. de acq.poſſeſſ.Et præterea ſi fructus nō ſunt cōſumpti,nec redacti in id,qđ recipit functionem cum debito, nullus eſt locus compenſationi, quemadmodum ſuperius explicuimus.Si verò iā conſumpti fuerint, aut redacti in id,quod functionem cū debito recipiat,etiam ſi expreſſim dati forent in pignus,minimè negari poſſet compenſatio,cum iam eſſent effecti ipſius creditoris. Quod ſi quis exiſtimauerit Imolæ intellectum probari in dict.cap. ad noſtram. dum in eo dicitur quaſdam ab eis poſſeſſiones, & reditus recepit in pignore illi planè reſpondebimus, reditus inibi fore intelligendos non ipſos fructus,ſed iura quædam percipiēdi anno quolibet certam quantitatem:quę quidem iura reditus appellantur,& inter bona immobilia cenſentur.cle.exiui.ver. cum quæ annui reditus. de verborum ſignificatio.atque ideo bi reditus congruè dantur,& accipiūtur in pignus, hoc ipſum palam idem text.probat, dum in eo expreſſim continetur, creditorem de poſſeſſionibus, & reditibus fructus percepiſſe. De reditibus enim, ideſt de iuribus percipiendi annuam quantitatem, cum de reditibus annuis fructus percipiantur, ſecundum Bald. in proœmio feudo.colum.5.

Tertiò Bartho. Socin. in d. l. Iulianus. columna vltima, aliter exiſtimat intelligendam eſſe deciſion.tex. in d.cap. ad noſtram. ſcribens, non admitti in eo reſponſo compenſationem fructuum ea ratione, quia qui iurauit pecuniam debitam ſoluere, cum ſatis certus fuerit tempore iuramenti de fructibus percipiendis ex pignoribus,huic compenſationi viſus eſt renunciare: vnde tenebitur ratione iuramenti, & ratione huius tacitę renunciationis ante omnia ſoluere quantitatem debitam, & poſtea poterit agere ad fructus perceptos ex pignoribus repetendos:habebit autem hęc tacita renunciatio vim ratione iuramenti,cum debitor iuret ſoluere quantitatem ſibi mutuò datam.Sic Io.à Medina vir doctiſſimus in trac. de reſtit.q.3.cauſa vltima, eadem conſideratione cenſet admittendam eſſe compenſationem non obſtante iuramento,tempore iuramenti nulla aderat ſpes, nec ius apparebat compenſationis.Quaſi quod & Soc. ſcribit, nequaquam ſit admittenda compenſatio eo caſu,quo tempore iuramenti iam aderat ius,vel ſpes compenſationis, ſicuti probatur in d.c.ad noſtram.Sed ſi animaduertamus ad propriam vim iuramenti, quæ non extendit conſenſum ad ea,de quib.actum non eſt,ego exiſtimo, iurantem ſoluere quantitatem mutuò ſibi datam,eam habere mentem,vt ſoluat abſolutè ipſam pecuniam mutuatā eo caſu,quo per creditorem nō fuerint percepti ex pignorib. tot fructus,qui poſſint eam extenuare:nec veroſimile eſt enim cogitaſſe de non objicienda compēſatione fructuū, qui apud creditorem iuxta iuris vtriuſque regulas manere debent in compenſationem ſortis principalis,quod ſi verum eſt,nec pōt vllo modo negari iura eſſe intelligēda ſm iuris interpretationem conuenientem quidē actui, cui iuramentum accedit, profectò qui datis pignoribus iurat ſoluere pecuniam mutuò ſibi datam, poterit compenſationem fructuum objicere, cum ea ſit huius promiſſionis natura.

Quartò præmiſſis interpretationibus vtcunque adnotatis,conſiderandum eſt,idcircò in d. capitu. ad noſtram. fructuum compenſationem admiſſam non fuiſſe ante veram debitæ quantitatis ſolutionem, quia nondum erat liquidum quantum creditor ex fructibus percepiſſet. Compenſatio verò nuſquam admittenda eſt, niſi ea de liquido fiat.l. ſi debeas. ff. de compenſa.notat Bartol. in l. frater a fratre.ff.de cond.indeb. quod autem in d.cap. ad noſtram.non fuerit liquida quantitas à creditore ex fructibus pignorum percepta,patet,quia ex fructibus erant expenſæ deducendæ,vt inibi ſignificatur ibi,deductis expenſis.l.fructus.ff.ſolu. mat.l. ſumptus.ff. de rei vend.At ſi quis dixerit ſecundum hanc conſiderationem nuſquam fore locum compenſationi fructuum in debitam quantitatem,cum ſemper ſint expenſæ deducendæ,reſpondebimus,quoties promiſſio ſolutionis abſque iuramento precesserit,poſſe compenſationem opponi,ſi breuiter iudicis,aut boni viri arbitrio poſſit ad liquidum deduci,quid ex fructibus deductis expenſis creditor perceperit: ſed ſi iuramentum præſtitum fuerit,tunc compenſatio non poterit opponi,niſi omnino,& ſtatim appareat liquidò qđ ex fructibus creditor perceperit,atque hunc eſſe opinamur iuramenti effectum,& proprium intellectum tex.in d.c.ad noſtram.[Cui ſuffragari videntur quæ Lugdunenſis ſcripſit in conſuetud.Pariſi.tit.2.§.62.nu.19.]

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Iuramentum in interiori iudicio animæ ſemper intelligendum eſt ſecundum iurantis mentem.*
2 *Intellect.ad tex.in c.qui peierare. §. ex his.22.q.5.*
3 *Iuramentum metu extortum ante abſolutionem obligat.*
4 *Iuramentum eſt perſonale ex parte iurantis, non ita ex parte eius, cui iuratum ſit.*
5 *Intellect. c.veritatis. de iureiu.*
6 *Intellect.c.vlt.de foro comp. in 6.*
7 *Intellect.l.ſi quando. C.vnde vi.*
8 *Iuramentum an poſſit præſtari per nuntium aut procuratorem.*

§. QVINTVS.

RVRSVS in hoc tractatu de interpretatione
1 iuramenti ſolet examinari,† an ſit iuramentum intelligendum iuxta jurantis mētem & ſenſum,ſi is aliter iurationem acceperit,quam is,cui iuratū eſt,intellexerit?& ſanè iuſi verba', ſicut & quæcunq; alia intelligenda, & accipienda ſunt ſecūdū cōem aut propriū intellectum.

intellectum, quem ſignificatione ipſa oſtendunt.c.ex literis.de ſponſalib.l.librorum.§.quod tamen Caſſius.ff.de legat.3.cum alijs, quæ frequenter ad hoc citãtur. atque ita quo ad iudicium exterius interpretatio iuramenti facienda eſt iuxta iuris vtriuſque regulas,& verborum propriã & communem ſignificationem:quemadmodum in præcedentib.Paragraphis dictum extat. At in animæ interiori iudicio ſi de iuramenti intellectu tractemus, eſt elegãs diui Iſidori authoritas lib.2.de Summo bono.c.31.quacunque,inquit,arte verborum quis iurat,Deus tamen qui cõſcientiæ teſtis eſt,ita hoc accipit,ſicut ille,cui iuratur intelligit.c.quacunque.22.q.5.vnde planè colligit,iuramẽta intelligenda fore ſecundũ mentem, & ſenſum illius, cui iuratur, Huic verò authoritati obſtat rõ ſatis vrgens, quæ dictat iuramenti obligationem, ſicut & omnes alias à conſenſu iurantis procedere.Etenim cum agatur de ipſius iurantis obligatione, ab eius promiſſione aſſertioneve ſub teſtimonio diuini nominis deducenda,palã eſt aduerſus iurantis conſenſum,& intentionem in iudicio exteriori eam conſtitui non poſſe,cũ lex humana nihil quo ad obligationẽ hac in ſpecie præter iurantis conſenſum inducat,nec denique eius voluntati cõtrarium, ſiquidem lex de interpretatione iuramenti tractat, deq; eius viribus,& effectibus.ita quidem cautè, vt nihil contrarium conſenſui iurantis adhuc pro viribus iuramenti ſtatuerit.c. Quintauallis. c.veniẽs.de iureiu.l.vlt.C.de non nu. pecu. l.vl.ff.qui ſatiſ.cog. nec verè quo ad Deum iuramentum dici poteſt abſque iurantis conſenſu & mente. Sic Euripides in Hippo. de eo, qui verbis tantum non mente, nec conſenſu iurauerat,ſcripſit.

Ἡ γλῶσσ᾽ ὀμώμοχ᾽, ἡ δὲ φρὴν ἀνώμοτος.

Cuius meminit Ioan.Stobæus Sermone 28. traduxitq; Cicero id in Latinam linguam lib.3.de Officijs, Lingua iurata eſt, mente iuraui nihil. Quod elegantiſſime explicat apud Ouidium Cydippe ad Acontium.

Quid tibi nunc prodeſt iurandi formula iuris?
Linguaq; præſentem teſtificata deam?
Quæ iurat mens eſt, nil coniurauimus illa,
Illa fidem dictis addere ſola poteſt.
Conſilium prudensq; animi ſententia iurat,
Et niſi iudicij vincula nulla valent.
Si tibi coniugium volui promittere noſtrum,
Exige polliciti debita iura tori.
Sed ſi nil dedimus, præter ſine pectore vocem,
Verba ſuis fruſtra viribus orba tenes.

Huc potiſſimum ſpectat Gratianus in c. qui periurare. 22.q.5.§.ex his.vbi:ex his,inquit,omnibus colligitur, qd̃ iuramenta ſecundum intentionem præſtantis, non recipientis à Deo iudicantur.Idem probatur in c.j.de iureiu. in 6.quo fit,ſatis perplexam eſſe, quæſtionem iſtam eiuſque definitionem admodum vtilem,ac neceſſariam fore ad plurima dubia, quæ hac de re in animę iudicio contingere poſſunt.

Quamobrem Inno.& Panor.in c.veniens.de iureiu.diſtinguunt forum exterius ab interiori,aſſeuerantes,in foro interiori iuramenta eſſe accipienda ſecundum intentionem,& mentem iurantis,non eius,cui iuratum fuerit: in exteriori verò adſumendam eſſe interpretationẽ eius, cui iuratur,modò is intellexerit ſecundum ius, & veram ac propriam verborum ſignificationem. Prior huius diſtinctionis pars probatur in c.humanæ aures.22.q.5.eamque ſequitur Io.de Selua in tract.de iureiu.2.par.q.2.eſt tñ
2 intelligenda hęc † opinio vbi iurans nulla fuerit vſus, arte,calliditate,verſutia, & dolo in verborum conceptione: q̃ ſi is,qui iurauit vſus fuerit in conceptione verborum iuramenti dolo,arte, aut calliditate ad decipiendũ eum,cui iuratur, tunc ẽt in foro animæ iuramentum intelligendum eſt ſecundum ſenſum,& mentem eius, cui fuerit præſtitum:ita ſanè rem illam explicarunt tex. in d. §.ex his.ſub c.qui periurare.D.Th.2.2.q.89.ar.7.ad quartũ. vbi Caie.optimè & Hoſt.in d.c.veniens.modò is,cui iuratur,iuramẽtum acceperit iuxta debitum ſenſum.Quod ſi dixeris,hanc opinionem eſſe falſam ex eo quod impoſſibile ſit,quenquam obligari iuriſiurãdi obligatione abſque eius animo, & conſenſu reſpondebo libenter animaduertendum eſſe ad duo.Primũ equidem,q̃ ſi iurãs habuit intentionem iurandi,non poterit huic animo opponere intentionem non promittendi, nec obligandi ſeipſum ex iuramento.Non.n.poteſt ſeparari animus iurandi ab obligatione ſeruandi iuramentum, imò animus iurandi neceſſariò includit obligationem ex ipſo iuramento procedentem ad eius obſeruationem. Idcirco non tm̃ in exteriori iudicio, ſed & in interiori tenetur qui iurauit animo iurandi ſeruare iuramentum, nec poterit aliquo pacto excuſari ex eo, q̃ aſſeueret non habuiſſe animum ſeruandi iuramentum, nec ſeipſum obligandi. Secundò eſt conſiderandum,iurantem,aio tñ non iurandi,minimè obligari in conſcientiæ iudicio ratione iuramenti, quia animum iurandi non habuit. Sed tamen hic peccatum mortale cõmittit,quippe q perniciosſo vtatur mendacio in graue diſpendium publicæ,& humanæ actionis, ad cuius confirmationem, & tutiorem vim ſolent iuramenta exigi: atq; ideo,ſi is,ẽ quo iuramentum exigitur ad cõfirmationem alicuius actus,non habeat iurãdi animum,publicæ,vtilitati, & humanis commercijs illudit.Deinde diuinam maieſtatem offendit,quippe qui actu exteriori iudicat diuinũ teſtimonium, actu verò interiori diſſentiat ab hac inuocatione diuini teſtimonij: qd̃ nihil aliud eſt, q̃ quædã diuini numinis illuſio.Quibus tandem fit hac in ſpecie peccatũ mortale committi ab eo, qui hac fraude in iuramentis vſus fuerit.Sicuti eruditè docet Caie.in d. ar.7.ex cuius rationib.ipſe colligo,hunc ita iurantem teneri quidem,etiam in animę iudicio ſeruare iuramentũ, ſi id exigatur,nõ rõne iuramenti ex vi eiuſdẽ,ſed ratione vitandi ſcandali exterioris,quod verè oriretur, ſi iuramẽtũ non ſeruaret.Pro quo facit ſententia Bal.in l.ei qui ſeruo.C.quod cum eo ſcribentis,eum,qui promiſit alteri cẽtũ aureos abſque animo promittendi,non teneri abſolutè ex promiſſione, ſed ex alia æquitate cogendum fore promiſſa ſeruare.Quod iuſtiſſimum eſſe vr̃,ne alioqui tot fallacijs occaſio detur in commercijs,& humanis cõmutationib.Quod ſi quis vim iuramenti,eiuſq; religionẽ piè ac ſanctè obſeruare velit,vt planè tenetur, is oĩno fallacias omnes,dolos,ac technas in eius conceptione,& formula effugere dẽt.Qua rõne aperit ſẽſus eius captionis, qua Dauus ille Terent.vſus eſt,cũ ipſe puerũ Myſidi tradidit ad ponendũ ad ædes Simonis,vt ea aſtutia Chremetẽ deterreat, ne filiã Pamphilo elocet. Etenim cum Myſis ei dixerit: Quamobrẽ id tute nõ facis? inquit Dauus, Quia ſi forte opus ſit ad herũ iuſiurãdũ mihi nõ appoſuiſſe, vt liquidò poſſim.Nã qd ſit liquidò iurare, pleriq; dubitarũt. Si quidem Franc.Duare.lib.j. diſpu. c.2.exiſtimat liquidò iurare,nihil aliud eſſe,quã verè iurare,multaq; adducit in hanc rem teſtimonia,atq; ita interpretatur Terentij locũ & Iuriſcõſultũ in l.alias.ff.de iurein.Ego ſanè apud Iuriſconſultũ itidẽ intelligo, liqdò iurare,in hũc ſenſum accipiẽdũ eſſe,vt verè iurare interpretemur.At apud Terẽtiũ contendã ꝓfectò emphaſim ſubeſſe in ea Daui oratione. qs.n.nõ videt,tot adeò fallacijs Dauũ vſum fuiſſe in appoſitione pueri ad Simonis ædes,vt planè iuxta ſenſum interrogãtis nõ poſſet is prorſus à periurio excuſari? idq; potiſſimũ ſi Iuriſcõſultorũ reſpõſa aliorumq; prudẽtiſſimorũ dicta virorũ ſequamur,qb. paſſim admonemur nõ tm̃ eũ feciſſe actũ,q verè eũ fecerit,ſed & q fieri mãdauerit.l.j.§. deieciſſe.ff.de vi,& vi arma.l.itẽ apud Labeonẽ.§. feciſſe.ff.de iniur.l.is dãnũ. & l.hoc iure.§.2.ff. de reg.iur. c.mulieres.§.vlt.de ſent.excõ.idcircò ſerui illius fallaciſſimi circunſpecta conditione,opinor ſic accipiendũ eius cõmentũ,vt liqdò iurare nihil aliud ſit, quàm verè iuxta ipſorũ verborũ propriã,& manifeſtam ſignificationem, nulla ſubintellecta ex mente legis interpretatione iurare. Etenim qui non appoſuit puerum, rametſi tradiderit alteri apponendum,& iuſſerit apponi, propriè ſecundũ apertiſſimũ & manifeſtũ verborũ ſenſum,ac verè dicitur puerum non appoſuiſſe, quamuis ex legis mente, & ſenſu ẽ Iuriſconſultis, & viris prudentiſſimis ſubintellecto, qui per alium fecit, fictè feciſſe dicatur.l.nemo.ff.de duobus reis.l.ſi non ſortem.§.libertus.ff.de condict.indeb.l.j.§.ne autem.C. de cadu.tollend.l.aut qui aliter.§.vlt.ff.quòd vi aut clam.tradidere latè Bartol.in l.ſi is

qui ꝑ emptore.ff.de vſuca.nu.56. & ibi Iaſ.nu.358. idem
Iaſ.in l.ſi quis id quod.ff.de iuriſd.om.iud. vbi Dec. colu.
pen.idem Dec.in d.l.is damnum.ff.de reg.iur.idem in cōſ.
604. Alex.i l.3.§. procurator.ff. ꝙ quiſq; iud.& alij plerịq;
paſſim rem iſtam multis in locis examinantes. Hinc palā
eſt,nō ſatis locū illū Donatū intellexiſſe, qui eā dictionē
exponit in hunc modum,liquidò,purè,& manifeſtè, alij
ſecurè interpretantur. Hæ ſiquidem interpretamenta
non rectè conueniunt vero ſenſui,niſi ea iuxta propoſi-
tā a nobis huius loci cognitionem accipiantur, optimè
verò Duare. Accur. arguit in cōcinnæ interpretationis,
dum in d.l.alias.liquidò ab eo aſſumitur pro manifeſtè.
3 Hinc † demique apparet quid dicendum ſit de eo,qui per
metum iurat,nec tamen habuit iurandi intētionem nec
mentem.Nam hic peccabit quidem mortaliter ob illuſio
nem,quam prętextu diuini teſtimonij conatur facere.qđ
Caie.docet in d.ar.7.quidquid hac in ſpecie Pan.contra-
rium ſenſerit in c.ſi verò.de iureiu. colu.vlt.nec enim ob
quemcunque metum debet quis hac illuſione vti, nempe
mendacio iſto,quo perniciosè verbis exterioribus adſu-
mit teſtimonium diuinum,non tamen mente,ex quo mē
daciū eſt manifeſtum,cum aliud verbis explicuerit, quā
mente conceperit.& tamen ante abſolutionem tenetur
iuramentum hoc ſeruare, quia eccleſia quo ad exterius
iudicium potius præſumit iurandi animū,ne præſumat
mortale peccatū.c.uerū.de iureiur.l.merito.ff.pro ſocio.

Cæterum hac in parte de iuramenti interpretatione
illud optimè congruit, an uim habeat contra hæredem,
& in hæredum fauorem? & ſanè in hac controuerſia il-
lud ſemper mihi placuit, quod iuramentum,quo ad per-
4 iurij crimen, & animę vinculum minimè tranſeat † in hę
redem iurantis, bene tamen in hæredem eius cui iuratū
fuerit,niſi materia ſubiecta contrariam interpretationē
ſuadeat. Hoc enim iandiu probauimus in c. requiſiſti. de
teſta.2.col.id verò modò latius repetemus,quia locus hic
aptior ſit huic negotio peragendo. Prior reſolutionis
pars ex eo manifeſta eſt,ꝙ ex iuramēto quædā ſpiritualis
obligatio deducitur quo ad vim religionis,hęc autē aīam
tm̄ iurantis ligat,ſicuti cæteri ſpirituales contractus,vo-
ti,ſ.& ſimiles.c.vnic.30.q.2.vnde ſi quis iuratus aliquid fa
cere,aut dare promiſerit,eius hæres licet teneatur vt hæ
res ſtare contractui,& promiſſum ſoluere,nō tñ ſub vin-
culo,& religione iuramēti,vt ſi nō fecerit,periurus cēſe-
ri debeat,ſecūdū Abb.& Doct.in c.veritatis.de iureiu.Io.
And.i c.vlt.de ſepul.Bal.& Pau.i l.grege legato.ff.de leg.j.
Bal.in l.vlt.col.4.C.de pact.Bar.& Bal.in l. generaliter. C.
de reb.cred.Th.2.2.q.98.ar.2.ad 4.Alciat.in c. cum contin
gat.de iureiu.num.120.& ibi Imo.num.18.Poſterior verò
pars apparet,& probatur, quia qui iurat Titio decem da-
re, id iuramētū facit ſecundū interpretationē inſtā eius
actus,cui iuratio adhæret,ſicuti ſuperius nō ſemel admo
nuimus,at actus hic abſque vllo dubio ſecūdum iuris de-
ciſiones ad hæredes Titij tranſit.igitur is,qui iurauit, te-
nebitur,& hæredib.Titij ſub iuramenti religione, ꝙ eius
animam obligat ad periurij reatū, & pęnam. quod ſecus
eſt in proximo caſu,in quo bona hæredis, & eius perſo-
na quo ad obligationis executionem per defunctū pro-
mittentem ad obligata cenſentur,non tamen anima quo
ad periurij pœnam & culpā, atq; ita receptū eſt iurm ex
parte iurantis eſſe perſonale,quemadmodum Doc.adno
tarunt in d.c.veritatis.ex parte verò eius, cui iuratum ſit,
nos opinamur ad hæredes, & ſucceſſores tranſire. quod
conſtat in d.c.veritatis.ſi eius deciſio rectè conſideretur,
Reſpondemus,inquit tex.vt hæredes tui,qui nobis,vel ali
cui ſucceſſorum noſtrorum iurauerint,alijs iurare mini-
mè compellantur:Catholicis tamen ſucceſſorib.noſtris,
qui pro tempore fuerint,& homagij,& fidelitatis purita
tem nihilominus ac ſi iuraſſent omni tempore teneantur
abſq; tergiuerſatione aliqua fideliter obſeruare. Hacte-
nus Clemēs tertius Pontifex maximus,qui palam ſenſit,
ſat eſſe,ꝙ ſemel iuratum ſit Romano Pontifici, vt q iura-
uit ratione iuramenti, teneatur fidem ſeruare ipſius Ro-
mani Pontificis ſucceſſorib. vnde plura poſſunt deduci.

Primum falſum eſſe,quod quidam exiſtimarunt dicen
tes iuramentum ex parte eius,cui pręſtatur,perſonale eſ-
ſe,nec ad eius hæredes tranſire,licet id ita eſſe aſſeuerent
Bald.Ful.& Ro.in l.ſed ſi hac.ff.de in ius vocand.quos du-
bius tamen ſequi videtur Curtius Iunior in l. ſi quis ma-
ior.C.de tranſact.num.25.

5 Secūdò apparet verus intellectus,propriaq; † interpre
tatio ad tex.in d.c.veritatis.in hunc ſanè modum, vt ma-
nifeſtum fiat iuramentum,cuius inibi mentio fit, ad hæ-
redes eius,cui iuratum eſt tranſire,etiam ſi hæredum,nec
ſucceſſorum mentio nulla facta fuerit in formula iura-
menti,qua in re exiſtimamus falſam eſſe gl.ibi communā
ter receptam,teſte Imo.dum dixit, neceſſariam fuiſſe mē
tionem ſucceſſorum, vt iuramentum illud ad ſucceſſores
eius,cui præſtitum fuit,tranſiret;etenim iuramentum ſim
pliciter præſtitum in re, quæ ſucceſſoribus competit, ad
eos omnino tranſit.

Tertiò conſtat,iurm pręſtitum alicui expreſſo nomine
proprio in re ſi ad dignitatem pertinenti,ad ſucceſſorē
dignitatis tranſire.Nam in dubio an aliquis actus ſit per-
ſonę vel dignitati tribuendus,ex cōiecturis id deprehen
ditur,vt probat tex.elegās in d c.requiſiſti. de teſta. notāt
Abb.Fel.& Dec.in c.qm̄ Abb.de offi.dele.2ex.& ibi Bar.in
l.pen.ff.de reb.dub.& ibi Pau.de Caſt.Bald.item in d.c.qm̄
Abb.Soc.cōſ.34.lib.3.col.2.Alc.de præſum. reg.j. pręſum.
28.coniectura verò ſatis ſufficiens eſt,ꝙ actus ipſe fiat re-
ſpectu rei ad dignitatem pertinentis, quemadmodum lō
gius in d.c.requiſiſti.probare conati ſumus.

Quartò deducit ex his,errare Anto.Card.Abb.& Doc.
dum in d.c.veritatis.exiſtimant, neceſſariam eſſe in for-
mula iuramenti ſaltem ipſius dignitatis mentionem , vt
iurm extendatur ad ſucceſſores in dignitate.Hæc etenim
concluſio falſa videtur ex his, quę modo explicuimus.

Quintò ex eiuſdem diſtinctionis parte poſteriori col-
ligitur,verum eſſe quod Bal.ſcripſit in c.j.§. prętereà .de
prohibita feud.alienat.per Fred.nu.23.dicens,ꝙ ſi quis iu
rauerit alicui ſe pręſtaturum ei auxilium contra omnem
hominem, pręter Carolum quartum,per hoc etiam cēſe
tur exceptus eius filius Ladiſlaus,qui i imperio ſucceſſit:
Cum hęc formula iuramenti etiam quo ad exceptionem
cōcepta ſit in re,quę ad imperatoris dignitatem attinet.

Sextò hinc,ſi priorē diſtinctionis partem cōſideremus,
ſatis probatur,quod idem Bald.notauit in l.liberti,liber-
tæq;.col.pen.C.de ope.liber.qui aſſeuerat, hæredē feuda
tarij non eſſe periurū, ſi debita miniſteria, quę defunctus
pręſtare iurauerat, minimè pręſtiterit, niſi renouet, ac
repetat iurm.arg.l.ſi cuius.ff. de vſufru. quamobrem ſuc-
ceſſori eius,cui iuratum eſt ratione dignitatis alicuius,fit
ab ipſo iurāte repetitio iurī,non quia ea neceſſaria ſit,ſed
ꝙ ea fiat in re cognitionē beneficij,& feudi,vt quis nouū
dūm recognoſcat.tex.opti.i c.longinquitate. 2 a.q.3.& c.
j.§.ptérea.de prohibi.feu.alie.per Fred. ꝑ quo gl.in auth.
q re.C.de ſacroſ.eccl.Pau.Caſt.i auth.ſi quas ruinas.C.eo.
tit.Bar.in l.j.C.de iu.emph.ex quibus ſolet adnotari, em-
phyteutam,qui rem in emphyteuſim accepit,ſtatim dato
iuſto pretio, teneri nihilominus quotannis, vel vnum
nummum ſoluere domino directo in recognitionē hu-
ius dominij, quæ quidē recognitio fit iure emphyteuſis.

Septimò maximè apparet ex præmiſſa reſolutione,er-
raſſe Bal.in l.vnica.§.exceptio.C.de cadu.tollē.& Iaſ.cōſ.
159.col.3.lib.2.dum tenuerūt, ſucceſſorem vaſalli, nouū-
que clientulū nō teneri ad ſacrm fidelitatis pręſtandum,
nec ad homagium faciēdū dño,qñ prędeceſſor iurm dño
præſtitit expreſſim pro ſe,& eius ſucceſſorib. Nā licet ita
iurās voluerit vinculo iurī ſeipſum,& ſucceſſores adſtrin
gere,parum hęc proderit voluntas, cum iuramentum ex
parte iurantis ſit perſonale; atq; ideo tenetur ſucceſſor
iuramentum fidelitatis ꝓſtare, quod idē Bal.notauit in c.
in eccleſiarum.de conſti.col.pen.verſ.ſed nunquid. Alua
rot.in c.j.in prin.nu.7.q̃ fuit j.cauſ.beue. amit.Lugdunen-
ſis in cōſuetud.Pariſi.ti.j.§.2.gl.4.nu.49.idq; ſenſere Doc.
in d.c.veritatis.atq; Iac.a ſancto Georgio,in feudi inueſt.
verſ.qui quidem inueſtitus.col.9.verſ.amplius dico.

Octauò his attentè perpenſis,quamuis verum ſit reco-
gnitionem faciendam eſſe ab ipſomet iurante nouo do-
mino,ēt ſi veteri iuramentum præſtiterit expreſſim ꝑ ip
ſo domino, & eius ſucceſſorib. ſicuti paulò ante proba-
uimus,

uimus, minimè tamẽ tenebitur hanc recognitionem no-
uo iuramẽto ſtabilire, ſiquidem iam ſemel iurauerit, nec
vinculum iuramenti defenderit. tex. in d. cap. veritatis. de
iureiu. Specu. in tit. de feudo. §. qm̃. verſ. hoc etiam nota.
nu. 68. Alex. conſi. 79. col. pe. lib. 7. atq; ita in ſpecie iſta ne
ceſſariam eſſe ſimplicem recognitionem notant Bald. &
Henr. in d. c. veritatis. quorũ meminit, eos quidem ſequu
tus Lugdunenſis in d. glo. 4. num. 50.

6 Non nò ab eadem reſolutione procedit † intelle. ad tex.
in cap. vlt. de foro competen. in 6. vbi conſtitutum eſt, ra
tione iuramenti poſſe laicum etiam reum apud iudicem
eccleſiaſticum conueniri, cum agatur in ea lite de obſer-
uatione iuramenti. iſthęc enim deciſio locum obtinet in
ipſomet iurante, non autem in eius hærede, nam eius hæ
res non poterit conueniri coram iudice eccleſiaſtico,
cum iuramentum ſit ex parte iurantis perſonale, & illa
conſtitutio procedat ab ipſa religione iuramenti, & ad
periuria euitanda, ſic ſanè illum tex. intellexere Io. And.
& Abb. in cap. vltimo. de ſepul. Bald. in auth. ſacramenta
puberum. in fine. C. ſi aduerſ. ven. idem Bald. in rub. ff. de
iureiur. Iac. à Bellouiſu in repet. §. contrahentes. num. 65,
de foro compe. lib. 6. Ant. & Pan. in cap. cum ſit generale.
de foro compe. & Rom. in ſing. 216. tradit Pau. Pariſi. in
conſi. 75. lib. 3. col. j. & vlt. & omnes hi, quorum mentionẽ
fecimus in priori parte huius principalis diſtinctionis.
E contrariò autem non tantum is, cui iuratum fuit, ſed &
eius hæres poterit ad iurantem obſeruationem iurati cõ
tractus apud eccleſiaſticum iudicem conuenire, quod ex
poſteriori diſtinctionis parte conſtat.

Illud ſanè in hoc articulo prætermittendum non eſt,
an regulariter ſi deferatur à lege iuramentum alicui, cẽ-
ſeatur etiam deferri eius hæredi? & in ſpecie tractatur
7 † de intellectu tex. in l. ſi quãdo. C. vnde vi. & c. vlt. de his,
quæ vi met. cauſ. fiunt. quib. conſtitutum eſt, quòd ſuper
quantitate damni illati, ſi conſtet de vi, & iniuria illata,
ſtetur iuramento damnum paſſi. His conſtitutionibus cõ
ueniunt. l. 2. tit. 13. par. 3. l. 4. tit. 7. par. 5. l. 10. titu. 9. eadem
par. Bald. equidem in l. at prætor. in princ. ff. de iureiur. fa
tetur, in his caſibus & ſimilibus iuramentum à lege defer
ri damnum paſſo: non tamen eius hæredi: nam probatio
per iuramentum ad hæredem non tranſit, vt idem Bal.
aſſerit in l. 2. ff. de cond. indeb. Contrarium tamen adnot-
tarunt Paulus Caſtr. & Doc. ex gl. ibi in l. ſi per alium. §. vl.
ff. ne quis eũ, qui in ius vocat. quorũ opinio ex eo proba-
tur, quòd conſtitutio d. l. ſi quando. ea parte damnum paſ
ſi fauorabilis ſit, atque ideò extendenda. gl. & Bal. in l. 2.
C. de in ius vocand. Dinus in reg. poſſeſſor. de regu. iur. in
6. col. 4. Abb. in c. non dubiũ. de ſent. excom. Iaſ. in l. j. C. de
ſucceſ. edict. 2. col. His ſuffragatur tex. in c. j. in princ. ſi de
inueſt. inter dom. & vaſ. lis oriatur. domino, inquit tex. in-
ueſtituram feciſſe negante, ſi teſtibus res probari non po
terit, poſſeſſoris ſacramento decidatur. idem in eorum
ſucceſſoribus obſeruetur. Quibus quidem verbis ſatis
probat̃ cõis opinio cõtra Bal. aduerſus quẽ eſt & deciſio
Matthæi Afflictis 169. vbi ſcribit iuramentum in litem de
ferri ratione doli ſucceſſori in beneficio eccleſiaſtico
de his, quæ acta fuerant tempore prȩceſſoris. idem notat
Catellia. Cotta in memorialibus in dictione, iuramentũ
in litem. Verum tamen eſt iuramentum in caſu d. l. ſi quã-
do. minimè deferri cõtra hæredem eius, qui vim intulit,
ſicuti notat Faber ibidem, cui plurimum patrocinatur
tex. in l. 4. C. de in litem iu. & l. 6. tit. 11. par. 3. tametſi con-
trarium notauerint Iaſ. in l. in actionibus. ff. de in lit. iur.
& Chaſſ. conſil. 7. colum. pen.

Verum cum in iuramento tractetur de animæ obliga-
tione, ſolet hinc adnotari, iuramentum non poſſe per
procuratorem præſtari, niſi ſpeciale mandatum is procu
rator habeat, imò & in genere, non poſſe iuramentum
prȩſtari per procuratorem, probatur ex eo, quòd iuratio
ſit actus religionis, q à perſona minimè ſeparatur. d. cap.
veritatis. de iureiur. & aſſeuerat Bal. in l. vnica. §. nȩ autẽ.
col. j. C. de cadu. tollen. vnde idem Bal. in l. j. q. vlt. ff. de rer.
diui. ſcripſit in materia feudi iuramentum fidelitatis non
poſſe per procuratorem exhiberi; cum ipſa fidelitas ſit
per ipſummet clientulum, & feudatarium exhibenda.

Huc etiam pertinet tex. gl. & Dñi. in c. 2. de iuramen. calu.
in 6. vbi patet, hæredem cogendum fore iurare de calum
nia, etiam ſi defunctus iam in eadem lite idem iuramentũ
præſtiterit. Attamen ad huius quæſtionis perfectam co-
gnitionem vnicam cõcluſionem proponimus, præmit-
8 tentes id, quod dubio procul certiſſimum eſt, nempe † iu
ramentum p procuratorẽ nuſquam præſtari poſſe abſq;
ſpeciali mandato, cum tractetur de obligatione ſpiritua
li, quæ conſenſum ſpecialem potiſſimè exigit, cap. vlt. de
procu. in 6. cap. vnico. 30. q. 2. nec enim abſq; ſpeciali cõ-
ſenſu obligari, quis poteſt quo ad grauiſſimum animæ, &
religionis vinculum, præſertim quòd periurij crimen ex
hoc immineat in iuramento promiſſorio, nec veriſimi-
le ſit quenquam etiamſi velit aliquid promittere, eã pro-
miſſionẽ fortiſſimo iuramenti vinculo, & religione, ſta-
bilire, in iuramento verò aſſertorio id facilius apparet,
quia procurator nulla ratione poteſt iuramento nomi-
ne domini præſtito aſſerere, vt verum aliquid, niſi ſpecia-
liter habeat in mandatis formulam iſtam, cum alioqui
dubius, & incertus ſit, an dominus id verum eſſe ſciat,
item an ſub iuramento requiſitus id verum eſſe aſſeuera-
ret, atque ideò cum vinculum iuramenti aſſertorij certã
veritatem exigat, ea planè non põt per procuratorem
nomine domini iuro in eius animã prȩſtito adſeuerari.

Sit igitur vnica concluſio. Iuramentum verè præſtari
poteſt per procuratorem, aut nuntium habentem ſpecia
le mandatum ad iurandum id, de quo in iuramento tra-
ctatur. hæc concluſio probatur in c. vlt. de iuram. calum.
in 6. vbi communi omnium ſententia idem receptum eſt.
& in l. qui bona. §. ſi alieno. ff. de dãno infecto. quo in loco
Bar. & Doc. hanc opinionem vt iure certiſſimam prȩmit-
tunt. hoc autem iuramentum per procuratorem fit in anĩ
mam domini, ſicuti probat tex. in cap. 2. de teſtibus. in 6.
eandem ſententiam probat tex. elegans adhuc in mate-
ria, & tractatu fidelitatis in cap. j. §. verum. de ſtatu reg.
in 6. qui probat, ex conſenſu domini poſſe vaſallum iu-
ramentum fidelitatis præſtare per procuratorem haben
tem ad hoc ſpeciale mandatum, quem. tex. ad hoc dicit
ſing. Rom. in ſing. 798. quam ob rem idem Rom. & alij
poſt eum in d. §. ſi alieno. aduerſus Bald. tenent, iuramen-
tum fidelitatis poſſe per procuratorẽ præſtari, modò is
habeat mandatum ſpeciale. Quam opinionem commu-
nem eſſe aſſeuerant Iacob. de ſancto Georgio in tract. de
feu. & inueſt. §. qui quidem inueſtiti prȩſtiterũt iuramẽ-
tum fidelitatis. colum. 3. & Chaſſan. in conſue. Burgund.
rub. 3. §. 2. nu. 3. quam ſententiam tenuerunt Arch. in cap.
tibi dño. 63. d. & Bal. in c. j. §. nulla. per quos fiat inueſti. eſt
tamen intelligenda hæc aſſertio, modò dominus ipſe nõ
contradicat, quemadmodum probat tex. in d. §. verum.
not. Iacob. in d. colum. 3. niſi vaſallus ſit ita iuſtè impedi-
tus, quòd non poſſit commodè ad dominum ipſum acce
dere: tunc etenim poterit etiam domino inuito mittere
procuratorem, aut nuntium ſpeciali mandato inſtructũ
ad præſtandum iuramentum fidelitatis: quòd notat Bal.
in cap. j. §. niſi iuſta. num. 6. gloſ. ibi. quo tempore milles.
Hæc verò concluſio à quibuſdam adeò vera cenſetur, vt
& eam intelligant etiam in eo caſu, quo lex requirit iu-
ramentum propria manu exhiberi: nam & tunc exiſti-
ſtimant ſufficere id fieri per procuratorem habentẽ ſpe-
ciale mandatum, quibus obſtat tex. quem inibi ad hoc no
tat Pan. in cap. licet. in 2. de teſtibus. ad idem tex. in c. ſi ve
rò. in 2. de ſent. excom. quem ad probationem huius con
cluſionis exiſtimant ſing. eſſe Fel. in d. c. licet. col. 2. opti-
ma glo. in c. 2. in verb. proprijs. de hæred. in 6. quæ in hac
ipſa ſpecie eandem ſententiam probat. Sic & Ludouic.
Rom. in d. §. ſi alieno. meminit tex. in d. c. ſi verò. ex eoq́ue
prȩdictam concluſionem notat, ſcilicet, iuramentum nõ
poſſe fieri per procuratorem, etiam habentem ſpeciale
mandatum, vbi lex requirit, quòd propria manu id fiat.
Attamen Alex. in d. §. ſi alieno. vlt. colum. ita intelleat il-
lum textum vt cenſeat non habere locum eius deciſionẽ
in procuratore habente ſpeciale mandatum, quaſi iura-
mentum in ea ſpecie præſtari p procuratorẽ non poſſit,
niſi is habeat mandatum ſpeciale. Quæ quidem in-
terpretatio minimè placet ob authoritatẽ gl. in clem. j.

de vita & honeſtat. cleri. in verbo, publicè. quę probat; non poſſe per alium fieri quod ex lege, vel canone agendum eſt à propria perſona. idcircò aliter oportet in hac quæſtione diſtinguere in hunc ſanè modum, vt ſi lex exigat in aliquo actu proprium alicuius iuramentum, poſſit tunc iuramentum per procuratorem habētem ſpeciale mandatū pſtari, & fieri, modò is actus eius conditionis ſit, quod per alium geri poſſit. Io. Domin. & Doctores in cap. vt circa. de elect. in 6. tex. optimus in d. cap. licet. de teſtib. quo in loco apparet, teſtem nec teſtimonium per alium dicere, nec iuramentum ad id neceſſarium præſtare poſſe, etiamſi mādatū adſit ſpeciale. Sed ſi lex requirat iuramētum fieri, aut pręſtari propria manu, illud planè per alium præſtari nec fieri poterit, etiam cum ſpeciali mandato. tex. in d. c. ſi verò. quē ita intellexit Felinus in d. c. licet. ſenſit Dom. in d. c. vt circa. §. pen. atque ita reſolutionem iſtam, eiuſque diſtinctionem pretorium Rotæ ſeruat ſecūdum Caſſiodo. deciſio. j. de iureiu. vbi ipſe eam ſequitur. ſenſit eandem opinionem Card. in Clem. j. de iureiur. notab. 21. qui per tex. ibi exiſtimat poſſe per alium fieri in his, quæ nullius, vel modici ſunt præiudicij, quod iuxta iuris regulas propria perſona, aut proprijs manibus agendum eſt. Idem notarūt Fel. in d. cap. licet. colum. 4. de teſtibus. Dec. in cap. cum parati. num. 5. de appellationibus. & Iaſ. in l. ſi is, qui pro emptore. ff. de vſuca. nu. 374. qui hac de re latius ſcribit.

Eſt tamen ſatis frequens dubitatio, quòd mandatū ſufficiat ad iurandum de calumnia, nam id ſpeciale requiritur. Quidam etenim cenſant, ſufficere mandatum generale ad omnes cauſas, & ſpeciale ad iurandum de calumnia, licet non exprimatur in ſpecie cauſa, ſuper qua iuramentum hoc pręſtandum ſit, nam in animam domini nihilominus poterit ex hoc mandato fieri calumniæ iuramentum, ſicuti receptum eſt in praxi ſecundum Barto. & Alex. in d. l. qui bona. §. ſi alieno. & Capellam Toloſanam 132. quę quidem praxis iniuſta videtur. ſiquidem propriè verum iuramentum in hac ſpecie per hunc procuratorem in animam domini fieri non poteſt. Nam in ea lite, quę inſcio, & ignorante domino tractatur, iuramentum hoc fieri non valet, quia nulla eſt certitudo, quod abſit in eius litis defenſione, aut proſecutione calumnia. Forſan enim eam dominus minimè defenderet, hiſue defenſionibus, nequaquam vteretur, ſi eius litis ſcientiam haberet. idcircò fatua eſt iſthæc procuratoris iuratio: tametſi & Matheſil. notab. 150. prędicti forenſis vſus meminerit. Quamobrem iuſtius, ac iure verius eſt, quòd hoc mandatum non ſufficiat, ſed ſit neceſſarium mandatum ſpeciale ad iurandum de calumnia in ſpeciatim nominata cauſa, & lite, ſecundum Bar. in d. §. ſi alieno. eundem Bart. in l. 2. C. de iureiurādo. propter cal. Abb. & Barb. in cap. in pertractandis. de iuramen. calum. quorum opinio magis cōmunis eſt, & probatur a ſimili in l. ſi quis mihi bona. §. ſed verum. ff. de acquiren. hæredit. eandem ſententiam tenet Alex. in d. §. ſi alieno. Nam cum hic procurator iurare debeat in animam domini, non poterit abſque eius ſpeciali conſenſu eam obligare: præſertim vbi agitur de periurio committendo, quod grauiſſimum crimen eſt, nec procurator quibuſcunque verbis conſtitutus mandatum habere videtur ad ſcelus aliquod nomine domini perpetrandum. l. 3. §. ſi procurator. ff. quod quiſque iuris. l. procurator. ff. de condit. indeb. His equidem probauimus, nuſquā poſſe iuramentum per alium nuntium, ſcilicet aut procuratorem fieri, in animam domini, niſi ipſe habeat mandatū ſpeciale: poſſe tamē regulariter præſtari dato ad id mandato ſpeciali, quod maximè obſeruandum eſt, vt miremur interim, plurima in iudicijs frequentiſſimè alieno nomine præſtari iuramēta, q̃ minimè forēt admittenda.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Iuramentum lege Euangelica prohibitum non eſt.*
2 *Quandoque peccat qui iuramentum ab alio exigit.*
3 *Iuramentum quandoque officium eſt ad religionis virtutem pertinens.*
4 *De iudicio, quod iuramēti comes eſt, atq; ibi de iurādi neceſſitate.*
5 *De veritate, quæ item eſt comes iuramēti.*
6 *Iuſtitia comes eſt iuramenti. & ibi de iuramento, quo res illicita promittitur, quando mortalem, aut venialem culpam inducat.*
7 *Iuramentum, ſi contineat promiſſionem non mutuandi, aut non fideiubendi, non eſt obligatorium.*
8 *Intellect. ad tex. in cap. vlt. 22. q. 4.*
9 *Iuramentum cui deficit iuſtitia comes, an verè ſit periurium.*

§. SEXTVS.

POST hæc autem operæpretiū erit de comitibus iuramenti agere, nam vt iuramentū honeſtè fiat, aliquot neceſſaria ſunt, ſine quibus id pmiſſum nō eſt, imò iure optimo improbatum. Huic verò quæſtioni opportunè conuenit inquirere, an iuramentum ſit actus licitus per ſe, & an fuerit lege Euangelica prohibita iuratio? & quibuſdam videbitur iuramentum prohibitū eſſe lege Euangelica, iuxta illud Matthæi cap. 5. quo in loco inquit Chriſtus Redemptor noſter, Sit ſermo veſter, eſt eſt: non nō: quod autē his abundantius eſt, à malo eſt. Idem Iacob. Apoſtolus admonet cap. 5. Epiſtolæ ſcribens, Nolite iurare. Sic Hieronymus in d. cap. 5. Matthæi adſeuerat, Euangelicam veritatem nō recipere iuramentū: cum omnis ſermo fidelis pro iureiurādo ſit. c. cōſidera. 22. q. j. Et idem Hieronymus in c. 4. Hieremiæ ſcribit, Euangelium nos prohibere iurare. item & Zacharię cap. 8. teſtatur, Dominum in Euangelio præcepiſſe, ne iuremus. Hoc ipſum & Theophylactus probat dicens, in lege Moſaica non erat malum iurare, poſt Chriſtum autē malum eſt, ſicut & circuncidi, & in ſumma quicquid eſt Iudaicum. & præterea quod à malo eſt, illicitum eſſe videt. Matt. cap. 7. Non poteſt arbor mala fructus bonos facere, ſed iuramentum à malo eſt, vt conſtat in præcitato c. 5. Matth. igitur illicitū eſſe apparet, & tamen nihilominus proponimus primā hac in cōtrouerſia concluſionē.

1 Iuramentum † lege Euangelica prohibitum non eſt. Hæc probatur authoritate Pauli ad Hebræos cap. 6. vbi Apoſtolus inquit: Homines per maiorē ſe iurant, & omnis controuerſiæ eorum finis eſt iuramentum. deinde, ſi iuratio peccatum eſſet, non ita frequenter iuraſſet, idem Apoſtolus j. ad Corinth. c. 15. Quotidie morior per veſtram gloriam fratres. idem 2. ad Cor. c. j. Teſtem, inquit, Deum inuoco ſuper animam meam, quia parcens vobis nōdum veni Corinthum. & ad Galatas j. Quæ autem ſcribo vobis, ecce coram Deo, quia non mentior. Ad Rom. j. Teſtis eſt mihi Deus, cui ſeruio in ſpiritu meo. Hanc denique aſſertionem multis comprobat d. Aug. in ſerm. 28. de verbis Apoſt. & in lib. contra mendacium. & in lib. cōtra Manichæos. & de ſermone Domini in monte, 22. tex. opt. in c. ſi peccatum. q. j. & in c. & ſi Chriſtus. de iureiur. Nam quod ex Euangelio in contrarium adduximus, non eſt intelligendum de malo culpæ ipſius iurantis, ſed de culpa ipſius exigentis iuramentum, qui ſit nimium incredulus, quemadmodum ipſe Aug. explicat in d. lib. de ſermone Domini in monte. Romanus Pontifex in d. c. & ſi Chriſtus. Tho. in 2. 2. q. 89. ar. 2. Aut ſanè ideò Chriſtus dixit, quod amplius eſt, à malo eſt. Quia iuramentum oriatur a malo pœnæ, ſitq; malum pœnæ, propter ingenium, & conditionem mortalium, quibus poſt peccatum Adæ non eſt facilè de rebus occultis fidem adhibere citra teſtes, & iuramenta, etenim ſi ſtatus humanæ innocentiæ perduraſſet, nunquam conceſſum fuiſſet hominibus iurare, eo quod nulla tunc eſſet iurandi neceſſitas, ſed ſimplici verbo pręſtarent homines mutuò ſibi fidem. Cum ſerpens ille hanc plagam humano generi impegerit, ſiquidem, & ipſe mendax ſemper fuit, vt habetur Ioan. c. 8. inde authoritas hominum lęſa fuit adeò quidem, vt nō facilè homines digni ſint, quibus adhibeatur fides iuxta illud Pſal. 115. Ego dixi in exceſſu meo, omnis homo mendax. ſic & hanc interpretationem idem Aug. & Rom. Pontifex in d. cap. & ſi Chriſtus. ad Matth. locum, vt congruā admiſerūt. cap. ita ergo. 22. q. j. Quamobrem Diuus Chryſoſtomus in commentarijs ſuper Matth. cap. 5. illum locū: a malo eſt, de diabolo interpretatur. Nimirum, vt ait

Theophyla.

Theophyla. quòd omnis infidelitatis diabolus primus ſit
author. Et præterea Ieſus Redemptor noſter licet in d. c.
5. Matt. per creaturas iurare prohibuerit, nuſquam tamẽ
vetuit iurare per creatorem ſecũdum Hieronymum ibi-
bi, & Innocentium tertium in d. c. & ſi Chriſtus. Aptior ta-
men eſt authoritati Euangelicæ, & Iacobi epiſtolæ ea in-
terpretatio, vt conſtituamus iuramentum tunc illicitum
eſſe, ac ſemper fuiſſe, cum ei deſint comites illi circunſtã
tiæ, quę ſolent id reddere licitum, nonnunq honeſtum
religionis officium: quod ſi fiat iuramẽtum adhibitis eius
comitibus, nulla ex parte licitum eſſe poteſt, iuxta com
munem ſanctorum virorum traditionẽ. [Explicat diligẽ-
ter Sixtus Senẽſis in bibliotheca lib. 6. adnotatione 26.]
Deinde vt obiter Hieronymi authoritati ſatisfaciamus,
forſan voluit Chriſtus oſtendre maximum diſcrimen,
quod latiſſimum patet inter antiquam Synagogam, & no
uam Eccleſiam. Nam cum Iudęi authore Paulo ad Gal. 4.
veluti paruuli eſſent in fide, nihil à ſeruis differentes, ali-
qua eius pro eorum imbecillitate indulgebãtur, quę pro-
uectioribus, iam Chriſtianis, & tanquam filijs ad legitimã
ætatem adultis, atque his, qui hæreditatem per mortem
Chriſti adiuerunt, non ſunt cum tanta licentia concedẽ-
da. Quamobrem iuramentorum vſus multo turpior eſt
Chriſtianis, quam Iudæis. Chriſtiani enim deberent illa
ſanctimoniæ, & religionis verę opera præſtare, quæ vbi-
que illis abſq; omni iuro fidem, & iuſta compareẽt autho-
ritatem. Nam & ſi Deus antiquitus iuraſſe legatur, tñ Ma
giſter noſter Chriſtus nunq iurauit. vtitur equidẽ his ver
bis, Amen, Amen, quæ à iurandi ſignatione ſunt aliena:
idemq; ſignãt, ac ſi diceret: verè verè, ſeu firmiter dico
vobis, quemadmodum conſtat apud Lucã c. 5. ex quibus
illud planè verum eſt, iuramentũ non eſſe prohibitum le
ge diuina, imò permiſſum. Quod Aug. probat, & ſequun-
tur eum Innocentius 3. in d. c. & ſi Chriſtus, & ibi Doct. S.
Th. in d. q. 89. ar. 2. Io. Arboreus lib. 9. Teoſophię. c. 17. Nec
2 † tamen hinc neceſſariò ſequitur, etiamſi admittamus pri
mam interpretationem Euangelici teſtimonij, peccare
omnino eum, qui iuramentum ab altero exegerit, nec. n.
vbique peccat, cum poſſit iuſta ex cauſa iuramentum ad
maiorem promiſſionis, vel aſſertionis confirmationem
exigere abſque vllo crimine. Extat hac de re diui Augu-
ſti. teſtimonium elegans in ſerm. 28. de verbis Apoſtoli c.
qui exigit. 22. q. 5. Qui exigit, inquit, iurationem, multum
intereſt, ſi neſcit, illum iuraturum falſum, an ſcit. Si enim
neſcit, & idem dicit, iura mihi, vt fides ei ſit, non eſt pec-
catum, tamen humana tentatio eſt. Si autem ſcit, eum fe-
ciſſe, & cogit eum iurare, homicida eſt. Ille enim ſe ſuo
periurio interimit, ſed iſte manum interficienti, & im-
preſſit & preſſit. Hæc Auguſtinus apud Gratianum, ſed in
dicto ſermone 28. de verbis Apoſtoli ita legitur apud Au
guſtinum: qui de malo ipſius exigentis iuramentum prę-
fatus hęc ſubdit verba: tene ergo linguam, & conſuetudi
nem quantum potes, non quomodo quidam quando il-
lis dicitur, verum dicis, non credo, non feciſti, non cre-
do, Deus iudicet, iura mihi, & ipſe, qui exigit iurationem,
multum intereſt, ſi neſcit illum falſum iuraturum, an ſcit.
Si enim neſcit, & ideò dicit, iura mihi, vt ei fides fiat, non
audeo dicere non eſſe peccatum, tamen humana tenta-
tio eſt. Si autem ſcit, eum feciſſe, & nouit feciſſe, vidit fe-
ciſſe, & cogit iurare, homicida eſt. ille enim ſuo ſe periu
rio perimit, ſed iſte manum interficiẽtis, & impreſſit, &
preſſit. Hactenus Aug. cuius verba libuit referre, vt pla-
nior eſſet eius ſenſus, qui apud Gratianum nõ ita patet.
Et tamen illud erit prænotandum, non ſtatim peccare
eum qui iuramentum exigit ab eo, quem ſcit falſum iura
turum. Nam ſi hoc exigat publico fungens officio, &
munere iuxta ordinem iuris, minimè peccat, ſecundum
Thom. 2. 2. q. 98. artic. 4.
Imò ſi rem iſtam penitus inſpexerimus, manifeſtum
3 erit † iuſiurandum nonnunquam officium eſſe, non
modò licitum & honeſtum, verum & religioſum, ac lau-
de dignum. Nam, & ſi quod ſcriptum eſt Deuter. cap. 6.
per nomen Dei iurabis ad promiſſionem quandam taci-
tam habentẽ prohibitionem iurandi per falſos deos po
tius, quàm ad pręceptionẽ referẽdum ſit: attamen ſæpe-
numero vſu veniet iuriſiurandum pręceptum eſſe, nem-
pe, dum poteſtas publica exigere à ciue poteſt iuramen-
tum ad detegenda, coercendaq; mala, quæ vergũt in Rei
publicę diſpendium. imò quandoque tenetur quis non
requiſitus iuſiurandum offerre ad confirmationem te-
ſtimonij, quod dicere tenetur ad liberandum innocentẽ
à damno, aut pro alio magno Reipublicæ commodo, ſi-
cuti colligitur ex traditis in c. intimauit, de teſtibus. & p
Thomam. 2. 2. q. 70. arti. j. Atque ſecundum hanc interpre
tationem illud Pſalmiſtæ obtinet, Laudabuntur omnes,
qui iurant in eo, ſcilicet in Deo. Hoc ipſum probatur ex
proprijs iuramẽti cauſis, quę duæ ſunt, altera de ratione
finis, cum iuramentum ſit omnis controuerſiæ finis ad cõ
firmationem. teſte Pau. ad Hebr. cę. 6. idem tradit Iuriſcõ-
ſultus in l. j. ff. de iureiur. maximum, inquit, remedium ex-
pediendarũ litium in vſum venit iuriſiurãdi religio. Alte
ra verò cauſa, quæ iuramentum honeſtũ, ac laude dignũ
reddit, eſt honor, qui Deo à iurante defertur, dum illum
confitetur eſſe fontem primum veritatis. Nam ſicuti reli
quas humanarum ſcientiarum veritates per ſua prima
principia Philoſophi demonſtrant, ſiquidẽ authore Ari-
ſtotele. j. Phyſi. tunc arbitramur ſcire vnamquamque rẽ,
dum principia prima cognoſcimus vſque ad elementa,
ita dubia omnia rerum contingentium, quæ aliter cõſta
re non poſſunt, per diuinum teſtimonium, quaſi per pri-
mam, maximumque veritatis principium meritò confir-
mamus. Hinc denique ſit iurandi virtutem, vbi ea legiti-
ma ſit, ad religionem pertinere, cum ad cultum Dei perti
neat, quem iurantes cõfitentur infallibilem omnium ve-
ritatẽ, & ſciẽtiam habere, cui omnia etiam cordium ab-
ditiſſima ſunt in conſpectu. c. nouit. de iudic. ſic in d. l. j. ff.
de iureiur. & in l. 2. C. eo. tit. iurandi officiũ religio nuncu
patur, quæ quidem ad ſecundum præceptum prioris ta-
bulę referenda eſt. Etenim dum in eo cauetur vſurpatio
diuini nominis in vanum, ſignificatur diuinam venera-
tionem eſſe & religionem, iuramentum exhibere, vbi
iurandi adſit neceſſitas. Vnde Hieremiæ cap. 5. conqueri-
tur Deus de filijs Iſrael, quòd eũ dereliquiſſent, iuraſsẽtq;
in his, qui nõ erant dij. Deuteronomij cap. 6. ſcribit: Deũ
tuum timebis, & illi ſoli ſerujes. ac deinde ſubditur, per
nomẽ illius iurabis. Ariſt. itẽ. j. Metaphyſicorũ. c. 3. res, in-
quit, honorabiliſſima eſt iuramentum, cuius ideò venera
tionem nunquam antiqui tribuerunt, niſi illis quos pro
Deis colebant. Sic denique Diuus Tho. in q. 89. ar. 4. pro-
bat, iuramentum actum religionis eſſe. Hęc verò virtus
non eſt de genere illarum, quæ ex obiecto proprio, & p
ſe ſunt virtutes, quæ nihil aliud deſiderant, vt benè fiant,
quàm vt nulla illis adſit, aut apponat circunſtantia pra-
ua, ſed de genere earum, quę non ſunt omnino virtutes,
niſi propter neceſſitatem, ſicuti per pœnitentia, virtus,
quæ in ſtatu innocẽtię minimè fuiſſet virtus: ſed propter
neceſſitatem peccati virtutis nomẽ habuit. etenim ſicut
ſunt virtutes quædam ad tuendam bonam valetudinem
animi, ita ſunt & aliæ virtutes ad eam reparandã, ſi quan
do fuerit amiſſa. Sic & hominis natura integra non exi-
gebat vindicationem, at ſi mali ſint, & pręuaricatores,
virtus neceſſaria eſt, nam non vindicamus niſi malefa-
cta. Et ſicut vindicatio ſceleris alieni ſupponit vitium in
alio, ſic vindicatio ſceleris proprij ſupponit vitium pro-
prium. quam ob rem pęnitentia virtus dicitur, etiamſi di
ſtincta ſit ab alijs virtutibus: quemadmodũ explicat Th.
in 4. ſenten. diſt. 14. q. j. art. j. q. 3. & ibi Palud. q. 2. col. 3. idem
Tho. 3. par. q. 85. ar. 2. eruditiſſimè Melchior Cano in rele-
ctione de Pęnitentia, par. 3. Iuramentum igitur virtus eſt
ad religionem pertinens, non equidem per ſeipſam, ſed
ſuppoſita neceſſitate expetenda. Conuenit etenim inter
authores catholicos, iuramentum non eſſe ponendum
inter ea, quæ ſua natura bona ſunt, ſed inter neceſſaria,
ſicuti explicant Auguſtinus de verbis Dñi in monte, li-
bro primo, & Ioan. Chryſoſtomus Homelia 26. ad popu-
lum Antiochenum. Propter multam, inquit, incredulita-
tem non hominem volunt ſponſorem, ſed Deum. Hinc
ſanè quod Diuus Tho. ſcripſit. 2. 2. q. 89. ar. 2. dicens iura-
mentum ſm ſe eſſe illicitum, & honeſtum, intelligẽdum
eſt ſecundum indiuiduos comites ſuę honeſtatis, atque
ideò

ideò non eſt iuramentum bonum per ſe appetendum, tametſi per neceſſitatem ſit honeſtum adhibitis alijs eius comitibus: ſicuti hæc & alia id genus elegãter ſcribit Dominicus à Soto in Relect. de iuramen. par. j. c. 2. hæc verò diui Thomæ interpretationem idem Thom. tradidit ea q. 89. art. 5. Igitur de comitibus iuſi neceſſariò hac in parte agendum erit, vt etiam obiter interpretemur tex. in d. cap. & ſi Chriſtus. quo in loco Innocentius tertius aſſeuerat, iuramentum per ſe malum non eſſe. Nec enim inquit, iuramentum per ſe bonum eſſe: quod ſi dixiſſet, poſſet id intelligi eo pacto, quo diui Tho. ſententiam intelleximus: ſed Rom. Pontifex inibi teſtatur, iuramentũ non eſſe de his actibus, qui ſunt per ſe omnino mali, nec poſſunt aliquo caſu licere, vt furtum, adulterium. Sed de his actibus, qui non ſunt per ſe mali, imò pñt eſſe liciti iuxta quaſdam circunſtantias, & ornatus: mali autem itidẽ ea cauſa. Nam iuramentum prohibetur ſæpiſſime ea eo, ꝙ fiat nõ adhibitis eius comitibus, quib. id potiſſimũ honeſtatur,

4 Primus † iuramẽti comes ipſum iudicium traditur, à quo ipſa iurãdi neceſſitas eſt. tres etenim ſunt eius comites iuxta illud Hieremiæ cap. 4. Iurabis, viuit Dominus in veritate, & iudicio, & in iuſtitia. quem locum Hieronymus interpretatur ita ſcribens, animaduertendum ꝙ iuſiurãdum hos habet tres comites, veritatẽ, iudiciũ, atque iuſtitiam. Et addit, ſi iſta defuerint, nequaquam erit iuramentum, ſed periurium, c. 2. 22. q. 2. c. vlt. 22. q. 4. glo. in d. cap. & ſi Chriſtus. verſiculo, iuſtitia. Diuus Thomas 2. 2. q. 89. ar. 3. horum autem comitum quemlibet ſeparatim tractabimus, nec temerè primum eſſe diximus neceſſitatem ipſam iurandi, quia hunc potiſſimum exiſtimamus iuramenti ornatum: nempe, quòd id fiat iudicio comite, ſiquidem primus hic comes, quod ad iudicium attinet, alios complecti videtur. Ex quo deducitur, fieri non debere iuramentum niſi ex cauſa neceſſitatis, vt tandem id fiat maxima cum circunſpectione in re quidem graui, & vbi iuratio neceſſaria eſt ad perſuadendum id, quod iuramento aſſeueratur. eſt enim temeritas quædam, & planè irreuerentia diuinæ maieſtatis citra neceſſitatem pro quibuſcunque rebus, etiam minimis iurare. Nã id eſt adſumere nomen Dei in vanum, cum fruſtra fiat iuramẽtum, ſuoque fine careat. finis autem iuriſiurandi eſt ipſa neceſſitas perſuaſionis, & fidei, vt veritas confirmetur, ac credatur aſſerenti, & promittenti. Hic autem ſtatim deficit, ſi iuramentum fiat, vbi nulla adeſt ad perſuadendum iurandi neceſſitas. Quanta verò neceſſitas ad iurãdum ſit requirenda, maximè admonuit Iſocrates apud Ioannem Stobæum ſermone 25. Sacramentum, inquit, oblatum tibi duabus de cauſis iurato, vel vt teipſum turpi ſuſpicione liberes, vel vt amicos ea magnis periculis eripias. Pecuniarum verò gratia, & ſi iuſtam cauſam habeas, nullũ Deum iurauer.s. Sin minus, alijs periurus, alijs auarus videberis. Hæc Iſocrat. Sed & Pythia Lacedæmonijs vnum genus iuriſiurandi proponens reſpondit: Satius, ac melius illis fore ſi abſque iureiurando affirmaſſent, teſte Plutarcho in problematis Roma. cap. 27. qui ex Phauorino tradit veteres iuſſiſſe pueris Herculem iuraturis exire domum, & ſub diuum progredi, idque de induſtria, vt moram efficeret ea ſolennitas, & deliberandi daret ſpatium, ne pueri ſic temerè deierare inſueſcerent. Præterea iuramentum caret iudicio, ſi id frequenter fiat, cum ex frequenti iuratione magnum ſit peierandi periculum, ſæpeque periurium inde contingat. legitur etenim Eccleſiaſtici cap. 23. Iurationi non aſſueſcat os tuum: multi enim caſus in illa. Et iterum: Vir multum iurans replebitur iniquitate, & nõ diſcedet à domo eius plaga. retulit tex. in d. cap. & ſi Chriſtus. eſt igitur iurandi conſuetudo periculoſa, quippe, quæ viam periurijs ſternat. Neceſſitas autem iurandi tunc verè contingit, quando illa veritas, quæ iuramento firmanda eſt, nequeat alia via comprobari, eaq; iuratio neceſſaria ſit tuendæ charitati: ſiquidem Deus nõ eſt qualibet ea cauſa in teſtem vocandus. Quia & prudẽtia huius comitis ratione ad iurandum requiritur: nempe vt iuramentum fiat præuia conſultatione, maturoq; iudicij examine. Dr autem iuramentum, quod hoc comite caret à diuo Hieronymo periurium in præcitatis locis, nõ ex eo, quòd verè periurij crimen hinc poſſit omnino deduci: ſed quia ſit hæc incauta iuratio, quemadmodum exponit gloſſa ibi communiter recepta in captiu. tua nos. de iureiu. incauta verò iuratio quodammodo periurium dici poterit, quia iurans exponit ſe periculo peierandi ob incautam iurationem; vt tradit Thomas 2. 2. q. 98. ar. j. & 2. qua rõne vbi de periurio quo ad eius propriã vim, & ſignificationẽ, tractabit, de hoc improprio periurio nulla erit ratio habenda. Eſt etenim propriè periurium, mendacium iuramento firmatum ſecundum Thom. in dicto art. 4. q. 98.

5 Secundus † iuramẽti comes veritas eſt. Nam actus morales ex fine ſpeciem ſortiuntur, finis autem iuramenti eſt confirmatio dicti humani. huic verò confirmationi falſitas opponitur, quę dubio procul finem iuramenti extinguit, atque tollit omnino. atq; ideò à falſitate præcipuè conſtat peruerſitas iuramenti, deq; ratione periurij falſitas eſt, vt docet ſanctus Thom. 2. 2. q. 98. arti. j. quo fit, vt veritas ſit neceſſarius comes iuramenti, quæ quidem ſi deficiat, periurium proprium efficit, quia veritas penitus requiritur in iuramento, vt id, quod aſſeritur verum omnino ſit, atque id quod negatur, ſit vtique falſum. in promiſſorio autem iuramento, vt id, quod promittitur, rem pore, & loco impleatur, abeſt etenim à iuramẽto omnis eius ſubſtantia, ſi veritas deficiat, adſumiturq́ue nomen Dei in vanum. Qua ratione veritas eſt medulla, & ſubſtãtia honeſtatis iuramenti. Peccatum ergo, & mortale eſt omne aſſertorium iuramentum, ſi veritas deſit, etiamſi id ioco fuerit factum, imò maiorem irreuerentiam committit in Deum, qui ioco falſum iurat, vt docet Tho. d. q. 98. art. 3. ſic periurus grauiter punitur iure humano præter diuinam punitionem, quod ſtatim à nobis latius tractabitur in §. quo pœnas aduerſus periuros ſtatutas explicabimus. Nec de hoc iuramenti comite amplius hic tractare libet, quandoquidem res ſit omnino expedita, abſque veritate iuramentum periurium quidem eſſe grauiſſimum, & mortale crimen.

6 Tertius † iuramenti comes à iuſtitia pendet, & verè requiritur ad iuramenti honeſtatem quòd ſit licitum, aut decens id, quod iuratur: quemadmodum conſtat ex his locis, quæ paulò ante adduximus ad comites iuramenti, vnde ſequuntur plura. Primũ ꝙ iuramentum vergens in diſpendium ſalutis æternę, nullo pacto ſeruandum eſt. cap. non eſt obligatorium. de reg. iur. in 6. cap. ſi verò. cap. cũ quidam. §. vl. c. ſicut. de iureiurando. cap. in malis. cap. qui ſacramento. cum multis alijs eiuſdem. q. 22. q. 4. impia etenim eſt promiſſio, quæ ſcelere adimpletur. Nam vbicunque aliquid promittitur, quod impleri non poteſt, ideò quia illicitum ſit, vel dedecens, aut iure prohibitũ, vel diuinis conſilijs contrarium, nulla contrahitur obligatio, cum Deus neminẽ ad aliquod ex his obliget. Qua ratione in cap. nerui. 13. diſt. & in cap. duo mala. eadem diſt. ſcriptum extat, minus malum eſſe iuramentum noxium frangere, quàm implere. imò verè nulla eſt hic iuramenti violatio: quãdoquidem ex ſupradictis non ſit huic iuramento vlla obligandi vis. quod & ſanctus Thomas explicat 2. 2. q. 89. artic. 7.

Secundò hinc ſequitur, omne iuramentũ promiſſoriũ, quod rem illicitam, vel indecentem, aut diuinis conſilijs contrariã contineat, peccatum eſſe. vſurpat enim otiosè quis nomen Dei in vanum, ſi iuramento id promittat, qđ non licet, vel non debet ſoluere ex cauſis modò expoſitis. derogat etenim venerationi diuinæ maieſtatis, qui eã in hmõi promiſſionũ teſtimonium adducit, atq; ita hæc iuramenta temeraria dicuntur. c. definitio. 22. q. 4. c. ſicut noſtris. de iureiur. notatur in cap. Florentinum. 85. diſtin. Tertiò patet ex his, hæc iuramẽta temeraria tunc ad peccatum mortale pertinere, cum id, quod ſub iuramento includitur, & promittitur, crimen eſt mortale, ſecundum omnes in d. cap. ſi verò. glo. in d. c. ſicut in noſtris. & in d. cap. Florentinum. Nam ſi obſeruatio huiuſmodi iuramẽti crimen eſt mortale, idem peccatum admittitur, quando iuramentum præſtatur: eadem equidem ratione, qua prohibetur res, etiam interdicitur iuramentum promiſſorium eiuſdem rei patrandæ. Et præter alia, quæ ad grauitatem

titatem huius peccati adduci poſſunt, conſtat maximam
irreuerentiam contra maieſtatem diuinam committi, ſi
quis Deum ad rei illicitæ, & ſub mortalis criminis reatu
prohibitæ promiſſionem, teſtem aduocauerit. Deinde ſi
ita iurans animum habet agendi quod iurans promi-
ſit planè conſtat, eam intentionem peccatum eſſe morta
le, quòd ſi animus deſit faciēdi, conſequitur manifeſtè iti
dem mortalem culpam contrahi, quia nomen Dei in va-
num iurans adſumpſit, Deum ipſum teſte adſumens fal-
ſæ promiſſionis, quod iā in hac relectione in ſpecie ad-
notauimus. idcircò peccatum hic mortale conſtituitur.
Quartò deducitur iuramentū, & tunc temerarium, eſ-
ſe, cum aliquid promittitur, quod venialem culpam ha-
bet. gl. in cap. ſi aliquid. 22. q. 3. Io. And. Dom. & Franc. in
hoc cap. quamuis. de pac. in 6. vbi Georg Natam notab. 7.
idem notat & Io. de Selua in tract. de iureiu. 3. par. 4. limi.
Nam cum veniale peccatum apponatur feruori chari-
tatis, conſequitur ex hoc, nullam poſſe, etiam præſtito iu
ramento, conſtitui obligationem ad id agendum, quod
venialem habet culpam: atque ideò maximam eſſe teme
ritatem iuramento promittere rem hac culpa dignā. no
tant Abbas & Felin. poſt alios in d. c. ſi verò.
Hinc, & quintò conſtat, iuramentum promiſſorium
venialis actus, & culpæ, peccatum eſſe veniale. Quia, & ſi
iurās adimpleat quod promiſit, ſolum venialiter peccat:
& qui iurat veniale opus facturū, non ſe illaqueat, ne iu-
ramentum implere poſſit, niſi tantum ſub reatu veniali:
vnde non peccat dum iurat, niſi venialiter, atq; ita in ſpe
cie notat Caie. in d. q. 89. ar. 7. in reſponſione ad 2. & Syl-
ueſt. in ver. iuramentum. 4. q. j. & in verb. iuramentum. 2.
quæſtio. 7. idem ipſe Caieta. in Summa, verb. periurium
promiſſorium. tametſi Chatarinus admonuerit, cauen-
dum eſſe ab hac opinione.
Sextò adhuc ex pmiſſis patet, ſi ad amuſſim hanc mate
riam expendamus, non ſatis ſufficientem eſſe argumen-
tationem iſtam, iuramentum quodcunque vergens in di
ſpendium ſalutis æternæ ſeruandum non eſt, igitur iura-
mentum quodlibet, quod non tendat in detrimentum ſa
lutis æternæ ſeruandum erit. Hæc etenim collectio mini-
7 mè valet.† Sunt ſanè quædam iuramēta promiſſoria, quæ
etiam ſi poſſint ſeruari: quia ex eo nullum diſpēdium ſa-
lutis ſpiritualis ſequitur: attamen nulla eſt obligatio ex
ea promiſſione deducta, quæ iurantem cogat ad ſeruan-
dum id quod iuramento promiſit. Sunt ad hæc pulchra
verba S. Tho. in d. q. 89. art. 7. ad ſecundum, in hunc equi-
dem modum. Si quis autem iurat, ſe facturum aliquod
peccatum & peccat iurando, & peccat iuramentum ſer
uando. Si quis verò iurat ſe non facturum aliquod me-
lius bonū, quod tamen facere non tenetur, peccat quidē
iurando in quantum ponit obijcem Spiritui Sancto, qui
eſt boni propoſiti inſpirator: non tamen peccat iuramē
tum ſeruādo, ſed multo melius facit, ſi non ſeruet. Hacte-
nus Tho. idem adnotauit ipſe Tho. lib. 3. q. 14. & Pan. in d.
cap. ſi verò. col. 3. & colligitur ex Gratiani reſolutione in
c. vlt. §. vlt. 22. quæſtio. 4. vnde ſi quis iureiurando promit-
tat, non mutuare pecunias, non fideiubere: certè in caſi-
bus, qbus id officiū impēdere tenet ſub mortalis, aut ve
nialis culpæ reatu, dubio procul peccabit ſi iuramentū
ſeruet, & peccabit item iurando. Sed vbi non tenetur id
officium in alterum exercere, ſed eſt opus optimum, pro
fectò peccauit iurando, & venialiter, vt ex Caietano in
ſumma, & in commentarijs ad Thomā adnotauimus: nō
tamen peccabit ſeruando iuramentum, nec illud viola-
bit, ſi mutuam pecuniā alteri dederit, aut pro eo fideiuſ-
ſerit: quod ſatis, conſtat ex Thoma, Gratiano, & Abb. in
præcitatis locis, ex quibus opinor manifeſtum eſſe Hip-
poly. lapſum, qui in repe. rub. ff. de fideiuſ. opinatur, num.
28. poſt hoc iuramentum, cuius modò meminimus de nō
fideiubendo emiſſum, iurantem nō poſſe fideiubere, nec
valere fideiuſſionem: q ni fallor, falſiſſimum eſt. Sic & dū
Oldra. in conſi. 90. ſenſit, iurantem in hac ſpecie nec poſ-
ſe fideiubere, nec mutuare, niſi exiſtenti in extrema ne-
ceſſitate, itidem labitur, quia nō obſtante iuramento po
terit, qui iurauit, mutuare cuicunque, & pro quocunque
fideiubere, etiam ſi is non ſit extrema in neceſſitate con-
ſtitutus. Hinc etiam patet, nō rectè rationem huius quæ-
ſtionis perpendiſſe Catharinum, dum aduerſus Caieta-
num falſum eſſe cenſet, quòd modò diximus, in hoc iura
mento veniale, non mortale peccatum commiti.
8 Hinc etiam expendēdum eſt, qđ Gratianus† docet in
d. c. vlt. 22. q. 4. eſt etiam, inquit, quod iuratur aliquando
vitioſum non in natura ſui, ſed ex cauſis extrauenienti-
bus, veluti cum aliquis poſt votum caſtitatis iurat alicui,
ſe habiturum eam in coniugem. Coniugem namque ha-
bere, in ſeipſo malum non eſt, tamen huic ex voto per-
nicioſum eſt, hoc autem iuramentum, etiam ſi illicitum
ſit, nō tamen ſeruari prohibetur, ſed de violatione voti
pœnitentia ſibi iubetur iudici. Hactenus Gratianus, qui
parum ſibi conſtans multa quidem hac in propoſitione
& ſentit, & aſſeuerat, quæ nullo pacto defendi ſimul poſ-
ſunt. Idem author paulò ante inquit. Aliquando nanque
iuramento deeſt iuſtitia, veluti cum quiſpiam poſt votū
caſtitatis ducit vxorem iuramento firmans, nunquam ſe
ab ea diſceſſurum: q quamuis illicitum ſit, quia iuſtitia ſibi
probatur deeſſe: tamen authoritate Auguſtini ſeruari p-
cipitur. ad quorum verborum perfectam interpretatio
nem permittendum eſt pręcitatum c. ult. 22. q. 4. deductū
eſſe ex Diuo Amb. lib. 3. de Offici. c. 20. vſque ad verſiculū,
illicitum ergo iuramentum: quo Gratianus ipſe in epito
men quæſtionem colligit. Deinde illud eſt conſiderandū,
poſt ſimplex votum caſtitatis, ſi quis vxorem ducat, etiā
abſque iuramento matrimonium tenet, tenetur q; cum
vxore cohabitare, ac debitum coniugale reddere, aut an
te copulam, & matrimonij conſummationem religionē
ingredi, & profiteri. Imò planè ſi nondum matrimoniū
fuerit conſummatum, tenebitur religionem ingredi, &
profiteri ea ratione, qua tenetur votum iuxta vires pro-
prias ſeruare & effugere periculum votum violandi, ſi cū
vxore cohabitet. Nam licet teneatur exigenti debitum
reddere, nō tamen poteſt exigere abſque voti iniuria, &
violatione: itaque ſi matrimonium nondum ſit conſum-
matum ad hoc quòd modò diximus, tenetur. Et nihilomi
nus matrimonium tenet, ac firmum eſt. c. conſuluit. & c.
rurſus. qui cleri. vel vouen. tametſi contrahens matri-
monium poſt votum caſtitatis mortaliter peccet: quippe
qui contra votum egerit, ſe ipſum adſtringēs debiti cō-
iugalis redditioni, quæ caſtitati aduerſat, vt in d. c. vlt. ſa-
tis probatur. Præter hæc profectò ſi iuramenti vim conſi
deremus, nullo pacto negari poteſt, hoc iuramentum de
matrimonio contrahendo emiſſum poſt votum caſtita-
tis, illicitum eſſe, & minimè obligatorium, ſicuti patet ra
tionibus paulò ante adductis, & ipſius Gratiani teſtimo-
nio, nō teſtatur hoc iuramentum illicitum eſſe, ac perni
cioſum, & voto cōtrarium. Mirum igitur videbitur qui-
buſdam, q ſtatim ſubdit Gratianus non eſſe prohibitum
q iuramentum hoc ſeruetur. Nam ſi per hoc iuramentū,
& eius obſeruationem votum violatur, nō poteſt id iuſ-
iurandum obligare ad rem inquam illicitam, & ſic ad vo
ti violationem. Quamobrem vel Gratianus maximè er-
rat, vel eum habere debet ſenſum, vt intelligamus non
de iuramento ducendi vxorem, ſiquidem hoc iuramen-
tum ſeruandum non eſt poſt votum caſtitatis præſtitum,
imò prohibetur omnino ſeruari, quia voto caſtitatis cō-
trarium eſt, & tendit in violationem voti, ſed de iuramē-
to habendi, & tractandi, vt vxorem eā fœminam, quam p
verba, quæ de præſenti didicimus, in vxorē acceperat ēt
poſt ſimplex votum ipſe, qui iurat, vel modò tēpore iuri
accipit. Sic ſanè duas hac in controuerſia conſtituimus
concluſiones, quarum prior dictat iuramentum poſt vo-
tum caſtitatis præſtitum de accipienda aliqua fœmina
in vxorem per verba, quæ de futuro dicimus, nec iuran-
tem obligare, nec ſeruandum fore, imò id illicitum eſſe,
& mortale crimen committi, ſi ſeruetur. Poſterior conclu
ſio exponit, iuramentum poſt votum caſtitatis præſtitū
de habenda fœmina in vxorem matrimonio cum ea cō-
tracto per verba perfectum coniugij conſenſum ſignifi-
cantia, ſeruandum fore quo ad debiti coniugalis reddi-
tionem; licet id incautè & illicitè præſtitum fuerit ante
matrimonij contractum, & teneatur iurans religionem
aliquam ante coniugij conſummationem ingredi, ac p-
fiteri.

ſieri. Hoc etenim eſt quod Gratian. ſenſit, dum in d.c. vtitur verbis ſignificantibus contractum matrimonij perfectum, ſaltem in verſi. vnde datur intelligi. quamuis an ſit perfectus matrimonij cõtractus per illam promiſſionẽ, qua quis aliquam fœminam pollicetur ſe in vxorem habiturum, quibus verbis vtitur Gratianus in parte vlt. d.c. ſatis dubium ſit ſecundum ea, quæ notauimus in Epito. ad 4. lib. Decr. 2. par. c. 4. §. j. nu. 5. & verè in caſu huius poſterioris concluſio. nihil iuramentum operatur. niſi quo ad maiorem transgreſſionis culpam propter periurium, ſiquidem etiam abſque iuramento contractus coniugalis iam perfectus indiſſolubilẽ inducit cohabitandi obligationem, quamuis votum ſimplex caſtitatis præceſſerit.

9 Hæc autem † iuramenta quibus iuſtitia deficit periuria appellantur, in c. ſicut noſtris, de iureiur. in c. qui ſacramẽto. 22. q. 4. nullo etenim in futurum expectato tempore iuramenta iſta, dum emittuntur, periuria ſunt propter iuſtitiæ & iudicij defectum, ſecundum Tho. 2.2. q. 98. art. 2. ad 2. Nam requiritur ad honeſtatem iuramenti, quòd ſit licitum, & honeſtum id, quod iuratur, atque ideò qui iurat ſe adulterium commiſſurum, ſtatim periurus eſt, licet re vera ſit completurus iuramentum, nõ quidẽ ex eo, quòd iuramentum non ſeruauerit, ſed quia iurauit id quod fas non erat perficere, aut non tenebatur etiam poſt iuramẽtum facere. Idcircò in ipſo iurandi actu periurium perpetratur, frangiturq; iuramentum, cum id fiat promittendo id, quod ſeruandum neceſſariò non eſt, nec vllam ſeruandi obligationem inducit, vel quòd abſque crimine, & culpa ſeruari non poteſt. Qua ratione multis canonibus ſtatutũ eſt, pro his iurationibus incautionis pœnitentiam iurantibus iniungendam fore.

Hinc ſanè definiri poterit q̃ſtio illa, An hæc iuramẽta temeraria, quæ quandoque periuria dicuntur, ſint puniẽda ea pœna, quæ aduerſus periuros ſtatuta eſt? Nam tex. in cap. ſicut noſtris. de iureiur. & in c. grauis admodũ. de cenſ. probat, pro his incautis iurationibus congruam pœnitentiam fore indulgendam, nec priuandus eſt quis beneficio eccleſiaſtico, quemadmodum pro vero periurio priuaretur. gl. in cap. definitio. 22. q. 4. & in c. Florentinum. 83. diſt. Ex contrario ſeſe offert rñſio tex. in c. tua nos. de iureiur. vbi ſi quis iuramentum illicitum primo præſtiterit, ac deinde cõtrarium fecerit iuramentum, beneficio eccleſiaſtico priuatur. Idcircò Doc. quidã iuris canonici interpretes exiſtimãt, deciſionẽ tex. in d.c. tua nos. ita eſſe intelligẽdã, vt priuatio bñficij nõ fiat in ea ſpecie propter iuramẽtum illicitum, ſed quia quo ad vulgi opinionem contrarium præſtans iuramentum conſtituit ſe iurans ĩ periurio, quod vitare non poterat eo ipſo, quòd duo aduerſa, & contraria iuramẽto pollicitus fuerit, atque ita eum tex. interpretanĩ Inno. Io. And. Abb. Imol. & Doc. magis communiter in d.c. tua nos. qua in re vulgi opinio, & ſcandalum conſideratur, cum periurium vulgus exiſtimet neceſſariò committendum fore ex ea iuratione, ſicuti poſt alios admonet Felin. in d. c. tua nos. quem tex. ita intellexere eũ commẽdãtes Rom. ſing. 510 & Ripa in cap. 2. de reſcrip. col. 3. Sed licet hæc opinio communis ſit, mihi tamẽ nuſquam placuit: video etenim prius iuramentum nullam habuiſſe obligandi vim, nec habere: atque ideò non poſſe verè, & propriè periurium contingere, tametſi non fiat id, quod in eam iurationem deductum fuerat: id verò quod poſteriori iuramento promiſſum eſt, abſque vllo periurij reatu fieri quidem potuit. Nec eſt abſolutio neceſſaria à priori iuramento, cum ex eo nullum iurationis vinculũ proceſſerit. Quãobrem aliter intelligi poterit reſponſio tex. in d. cap. tua nos. Nam prius iuramẽtum, cuius inibi mentio fit, de ſoluenda penſione maiori, potuit, ac poterat ab ipſo iurante abſque periculo ſpiritualis ſalutis ſeruari ad eius vitã: & ideò in hoc ſenſu iurm̃ illud validum fuit quo ad obligationem ſaltem ante abſolutionem, quæ neceſſaria eſt, & omnino præſtanda, ex eo quòd iniquè fuerit iuratio extorta de penſione ſoluenda, non quidem inſtituta epiſcopi authoritate, nec ſolita, ſed noua: vt conſtat ex d.c. ſignificauit & cap. grauis. de cenſibus. & quia ante abſolutionem iſtã in ſpecie c. tua nos. contrariũ iurm̃ præſtitit clericus, ac ſeipſum conſtituit in certo periurio, niſi abſolutio fuerit obtenta, punitur pro periurio priuatione beneficij, quemadmodum ibidem adnotarunt Car. & Fel. col. pe. q̃a ſiue ſeruauerit prius, ſiue poſterius iuramentum, manifeſta eſt periurij culpa: ſi prius, ex eo quòd violat poſterius: ſi poſterius, ex eo q violat prius, quod ante abſolutionem ſeruare tenebatur. Atque hæc dicta breuiter ſint de comitibus iuramenti, reliqua verò ad hanc quæſtionem pertinentia non admodum recondita, nec difficilia ſunt, & quæ diximus, ea tantum ratione tradidimus, vt propoſitæ materiæ, quo ad qualemcunque cognitionem ſatisfaceremus.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Periurij grauitas, & an ſit maius crimen homicidij?*
2 *Periurium lege Pontificia, & ſæculari puniri poteſt.*
3 *Periurus qualiter iure canonico puniatur?*
4 *Periurus, an ſit infamis infamia iuris?*
5 *Falſi teſtis ratio; & criminis grauitas.*
6 *Teſtis in iudicio falſum dicens teſtimonium, quo pacto ſit puniendus?*
7 *Periurus ratione iuramenti de calumnia an ſit puniendus?*
8 *Blaſphemia quid ſit, & eius grauitas.*
9 *Explicantur in ſpecie verba regiarum conſtitutionum, quæ de blaſphemis puniendis tractant.*
10 *Blaſphemi qualiter puniendi ſint, & qua pœna veteribus legibus fuerint puniti?*
11 *Iure regio quæ pœna ſit aduerſus blaſphemos ſtatuta?*
12 *Blaſphemus an repellatur à teſtimonio tanquam infamis?*

§. SEPTIMVS.

HIS omnibus ad huius materiæ cognitionẽ prænotatis, de ipſius periurij pœna tractãdũ erit, cuius eqdẽ grauitas multis cõſtat, quæ tamen conſultò miſſa facimus: ſatis etenim eſt, crimen iſtud grauiſſimum eſſe, multiſque nominibus è Republica extirpandum. † Nam id eſſe grauius homicidio, S. Tho. exiſti-
1 mat in quodlib. j. ar. 18. rationibus ſanè vrgentiſſimis. Siquidem periurium eſt trangreſſio præcepti prioris tabulæ, & ex eo honori ac reuerentiæ Dei optimi maximi detrahitur: ideoq; iniuria Deo fit, quæ maior eſt omnibus alijs quibus proximus offenditur. Deinde vt ait Paulus, omnis controuerſiæ finis eſt iuramentum. Quod ſi ita eſt, conſequitur planè, maius eſſe crimen periurium, quam homicidium, alioqui homicidæ, nec adulteræ nuſquam iuramentum deferetur, quoniam coniectura eſſet, quòd per periurium, tãquam per exilius peccatum maiora cõtingerent, & celarent crimina. Quo argumento Tho. vtitur in d. ar. 18. mihi tamen non ſatis placet. Quia ex eadẽ collectione tantum deducitur, maiori pœna homicidiũ puniri, quàm periuriũ, quod veriſſimum eſt regulariter. Quamobrem cum tractatur in foro exteriori de puniendis criminibus, deque eis quo ad punitionem detegendis, tunc argumentatio Thomæ in praxim deducitur: in foro etenim interiori nulla eſt huiuſmodi conſideratio. Nam ſi accuſatus homicidij crimen id non commiſerit, nullum adeſt in iuramẽto periculum, nec periurij timor eſt: ſi verò illud ſcelus perpetrauerit, p periuriũ, q forſan timetur, non effugit homicidij culpam. Idcircò argumentatio iſta quo ad culpam peccati non admodum vrget. At in foro exteriori vbi de pœna tractatur, ſolum de maiori vel minori ſupplicio eſt controuerſia. Nam ſi maiori pœna puniretur periurium quam homicidium, optima conſtitueretur coniectura, quòd reus homicidij delatus minimè auderet interrogatus ſub iuramento crimen negare ob timorem maioris pœnæ: ſi verò minori pœna periurium quàm homicidium puniendum foret, præſumeretur quidem reum iuratum, vt vera de crimine homicidij reſponderet, negaturum quidem homicidium timore maioris pœnæ, ſibi propter homicidium iniungendæ. Sic ſanè dum S. Thomas argumentatur ex authoritate Pauli Apoſtoli tantum ſequeretur ex eius cõſideratione, q ſi maiori pœna puniretur homicidium quàm periurium,

iurium, non eſſet iuramentum omnium controuerſiarũ
finis, ſed ſi iuramentum eſt omnium controuerſiarum fi-
nis, vt verè Paulus teſtaẽ, eſſet profectò grauior pęna pro
periurio, quàm pro cæteris criminibus infligenda ex ar-
gumentatione Diui Thomę, ne quis ob timorem maioris
pœnæ pro alijs criminibus ſubeundæ, periurium com-
mittere auderet. Hoc autem adhuc non ſufficeret, quia
detecto periurio, vtrunque crimẽ detegitur: nempe per-
iurium, & id crimen cuius quis apud iudicem accuſatur.
Igitur non omnino cõuincit argumentatio Thomę, prę-
ſertim quòd ſunt aliquot crimina euidẽter maiora per-
iurio, vt hæreſis, idolatria: & tamen vbi agitur de his
detegendis, reus ipſe per iuramenti religionem interro-
gatur. Omnium equidem controuerſiarum finis eſt iura-
mentum, teſte Paulo, quia id exigitur ad veritatem inqui
rendam: nec præſumendum erit, quòd reus alicuius cri-
minis delatus velit periurij crimen committere, illudq́;
iam commiſſis addere, atque ita paſſim videmus reos in
iudicium delatos, & de criminibus periurio maioribus
interrogatos, palam fateri culpam, quia non ita audent
iam perpetratis ſceleribus periurium addere: cuius qui-
dem nulla eſt congrua ſatisfactio caſu, quo tenẽtur inter
rogati reſpondere, niſi Reipublicæ, & proximo damnũ
illatũ reſtituerint: reſtitutio aũt plerũq; quo ad rẽpubli-
cam minimè fieri poteſt, niſi reſponſio iurata, quę periu-
rium induxit, retractetur. Vnde fit, vt exiſtimẽ alijs ratio-
nibus grauitatem periurij probandam fore, quæ dubio
procul conſtat ex prima, quam modò adduximus, ratio-
ne, & ex alijs, quarum meminit Gulielmus Peraldus in
Summa de vitijs & virtu. 2. Tomo, trac. 9. 2. par. c. 4. quo in
loco duodecim rationes adducit, quæ grauitatem huius
criminis oſtendunt, præter quas illud potiſſimè obſeruã
dum, quòd periurium funditus euertit humana commer
cia: omnium enim actionum humani conuictus firmiſſi-
mum ſtabilimentum eſt dictorum, & cõuentorum fides,
quæ ſimpliciter violata maximum damnum infert: quan
to magis idem continget, ſi iuramentõ ſtabilita viole-
tur: igitur de pœnis huius criminis acturi primum dè
pœna ſimplicis periurij: ſecundò de punitione periurij
in iudicio contingentis circa veritatis aſſertionem: ter-
tiò, de blaſphemijs tractabimus.

Primò denique loco præter culpam quam periuri quo
ad criminis reatum contraxerunt, cuius ratio apud diui-
2 num tribunal examinanda eſt † puniendi ſunt ad iudici-
bus, & legibus publicis, non tantum eccleſiaſticis, ſed &
ſecularibus: quod probat tex. in l. ſi quis maior. C. de tran
ſact. not. optimè Rom. in conſi. 512. cuius & nos memini-
mus in Epitome ad 4. Decr. lib. 2. par. 6. in prin. nu. 20. Nã
etſi Cæſarea conſtitutio in l. 2. C. de reb. cred. dixerit, iuſ-
iurandi contemptam religionem ſatis habere vltorem
ipſum Deum: id tamen vel obtinet, vbi nulla ex periu-
rio fit iniuria proximo, vt Accur. & Doc. ibi, exiſtimant,
vel non conuincit non poſſe à principe laico periuria
puniri in hoc ſeculo pręter diuinã Dei punitionem: quẽ-
admodum & plura delicta in Republica puniuntur, quæ
tantum pertinẽt ad offenſam diuinæ maieſtatis: quod ſa
tis eſt manifeſtum. Aut ſanè Imperator, vt rationem red-
deret, cur periuria non puniantur grauiſſimè pœna, in
quam, corporali, præmiſit, hoc crimen maximam vltio-
nem à Deo expectare, quamuis ab hominibus non ita ſe-
uerè fuerit punitum.

3 Punitur tandem † periuriũ ſimplex priuato pręiudiciũ
irrogans iure Pontificio pœna depoſitionis ab ordine.
tex, & ibi Doct. in c. cum non ab hoĩe. de iudi. not. Panor.
in cap. tua. de iureiur. quinimmò & periurus beneficio
eccleſiaſtico priuandus eſt per ſententiam, non tamẽ eſt
ipſo iure priuatus. textus opt. vbi glo. & eius interpretes
ita opinantur in cap. querelam. de iureiu. gl. in cap. illud.
de exceſſibus præla. glo. in c. quicunque. 6. q. j. Abb. & alij
in c. 2. de reſcrip. quo in loco Fely. Dec. & Ripa fatentur
hanc opinionem communem eſſe: idem aſſeuerant, eam
ſequuti Ioannes à Selua de iureiur. q. vlt. & in tract. de be
neficio 3. par. q. 2. Ioannes Bernar. in ſua Prac. c. 86. Cæſar
Lamb. de iure patr. j. par. 2. lib. q. 9. art. 15. eandem veram
eſſe cenſet And. Ale. in d. c. cum non ab homine. & proba
tur in c. in noſtra. de proc. licet Rebuffus in tract. de paci-
ficis poſſeſſ. nu. 218. velit tenere, periurum priuatum eſſe
ipſo iure beneficijs eccleſiaſticis, quæ iã tempore periu-
rij obtinebat, quæ quidem opinio communi omniũ ſen-
tentiæ refragatur. Exiſtimat tamen ipſe Rebuffus colla-
tionem beneficij factam periuro eſſe nullam ipſo iure:
cuius opinionis authores ſunt Abb. & Doc. in d. c. quere-
lam. de iureiu. Aufrerius in Capella Tolos. q. 17. Dec. in c.
dilecti. colum. 3. de excep. Fel. in cap. 2. de reſcrip. colum.
3. & Nicol. Milis in verb. periurus. tex. optimus in c. acce-
dens. de accuſa. Fred. tamẽ in conſi. 50. tenet contrariam
ſententiam; immo quòd hęc collatio non ſit nulla ipſo
iure, ſed reſcindenda. Priori verò opinioni ſuffragatur,
ꝙ periurus ſit infamis, vt paulò poſt tradetur: collatio
autem beneficij facta infami, ſit nulla ipſo iure, reg. infa-
mib. de reg. iur. in 6. Ego quidem opinor non omnino ve
rum eſſe, ꝙ collatio beneficij facta infami ſit nulla ipſo
iure: nam eam validam ante ſententiam fore tennerunt
Fed. in d. conſi. 50. Card. & Fel. in d. c. querelam. de iureiu.
idem Fel. in d. c. 2. de reſcrip. colum. 3. & præmittit Cald.
conſi 20. titu. de præb. probat tex. vbi Innocen. in cap. in-
ter dilectos. de exceſ. prȩlat. niſi ea collatio fiat infami no
torio infamia quidem iuris: tunc etenim collatio eſt nul-
la ipſo iure, quemadmodum explicant Abb. num. 6. in d.
c. inter dilectos. idem Abb. in c. ſuper eo. ad finem. de ele-
ctio. Fel. in d. c. 2. nu. 4. Ioã. de Selua in trac. de beneficio. 3.
par. q. 3. col. 5. & hæc de infamia iuris: nam de infamia fa
cti tradit Cald. in d. conſi. 20. de prȩb. & poſt eum optimè
Martin. ab Azpilcueta in c. ſi quando. de reſcri. col. 52. Id-
circò cautè dixit Rebuf. vbi ſupra. nu. 221. eius opinionẽ,
& aliorũ, quos modò citauimus, procedere, quando ꝗ
eſſet per ſententiam declaratus periurus, & poſtea fieret
ei collatio, tunc ſanè collatio iſta nulla eſt ipſo iure, nõ
aliàs. Quaſi velit, tunc demum collationem factam per-
iuro, & infami nullam eſſe, cum infamia notoria ſit. Atq;
vt rem iſtam tandem definiamus, ego exiſtimo, collatio-
nem beneficij periuro factam nullam eſſe ipſo iure, quan
do infamia hęc ex periurio notoria ſit, non aliàs. Item in
alio & ſecundo caſu, nempe cum collatio beneficij per-
iuro facta fuerit auctoritate literarum Apoſtolicarũ ad
beneficia: harum ſiquidem literarum præcipua ratio eſt,
quæ à morum honeſtate procedit, idcircò non eſt colla-
tio beneficij valida, imò nulla ipſo iure cenſetur, ſi fiat
harum literarũ autboritate ei, qui infamis ſit, ſecundum
Calder. in d. conſi. 20. & conſi. 4. de accu. Fel. in d. c. 2. col. 3.
de reſcr. & in c. inquiſitionis. de accuſa. col. 2. Rebuff. in d.
tract. de pacificis poſſeſ. num. 222. his accedit, quod alie-
num eſt à mente Rom. Pont. infames ac periuros ſub lite
ris ad beneficia contineri, cum potius ea velit clericis
bonis moribus præditis conferri. Vnde placet profectò
Cald. ſentẽtia in infamia iuris: item & in infamia facti.

4 Periurium † item vtroque iure Pontificio, & Cæſareo
punitur pęna infamiæ. l. ſi quis maior. C. de tranſac. c. infa
mes. 6. q. j. gl. in d. c. querelam. de iureiur. modò periurium
promiſſorium ſit, atque in iuramento promiſſorio conti
gerit: nam ex periurio aſſertorio infamis quis non effici-
tur. gl. in l. Lucius. ff. de infamibus. gl. in d. cap. quicunque.
6. q. j. nota. S. Tho. 2. 2. q. 98. art. 3. Bal. in rub. de iureiur. Abb.
in cap. teſtimonium. colum. 8. de teſti. vbi Fely. num. 20. &
Lamb. de iure patro. j. par. 2. lib. q. 9. ar. 15. & Lanfran. in c.
quoniam contra. de probat. in verbo, teſtes. num. 135. te-
ſtantur hanc diſtinctionem communem eſſe: quæ tamen
intelligenda eſt, vt periurium promiſſorium circa cõtra
ctum infamiam irroget, iuxta dictam l. ſi quis maior. quæ
in hac ſpecie expreſſim hanc pœnam infert. cui conue-
nit Regia l. 26. tit. 11. par. 3. & l. 2. ti. 5. par. 7. Quod ſi quis in
ſpecie cap. debitores. de iureiuran. periurus fuerit, quip-
pe qui non ſoluerit vſuras, quas præſtare promiſerat, in-
famis non erit, vt notant Fel. in d. c. teſtimonium. nu. 21.
& Lamb. in d. ar. 15. Periurium autem aſſertorium rei prę
ſentis, vel præteritæ, iure ciuili punitur pœna criminis
ſtellionatus, & ideò periurus ad tempus exulat. l. vlt. ff.
de crim. ſtelliona. At periuriũ promiſſorium hanc etiã iu
re ciuili pœnam habet, vt præter infamiam periurus cõ
tractus pœnam ſoluat, & actionem, omneque cõuentio-
nis com-

nis commodum amittat.d.l.ſi quis maior.vbi Doct.communiter hoc adnotarũt.& in d.l.2.C. de reb.credit.Iaſ.in §.item ſi qs.in 3.nu.63.de actionibus.idem in l. ſi duo patroni.ff.de iureiur. Ioan.à Selua de iureiur.q.vlt.tradit vndecim periurij pœnas Chaſſane.in conſuet.Burgun. rub. 10.§.12.quas apud ipſum lector facillimè legere poterit, Iure quidem Regio qui iuramentum promiſſorium violauerit,omnia bona amittit,eaque fiſco Regis adiudicantur.l.j.tit.6.lib. 8. ordinat.Ex quibus præter alios intellectus, quos paulò ante tradidimus ad l. 2. C.de reb. credit apparet, poſſe eandem conſtitutionem intelligi quo ad pœnam ordinariam:nam quantum ad extraordinariam frequenter periuria per humanos iudices puniuntur, ſicuti not.gl. in authen. ſcenicas non ſolum ſi fideiuſſores præſtent.quam dixit ſing.Curt. Iunior in l. ſi quis maior. C.de tranſact. colum. vltima.

Secundò agendum erit de periurio, quod in iudicio
5 circa veritatis teſtimoniũ committitur. Si † quis etenim in iudicio interrogatus alicuius controuerſiæ cauſa dixerit teſtimonium aduerſus veritatem, dubio procul falsũ committit,falſiq; reus efficitur.l.j.ff.de falſis.in prin.c.j.de crim.falſi.l.nullum.C. de teſtibus. Nec ſolum committit falſum teſtis,qui reſponderit contrarium eius, quod verè ipſe ſciebat:ſed & is, q interrogatus de aliqua re veritatem tacuerit,dixeritq; ſe nihil ſcire. quod probat tex. in d.c.j.c.quiſquis, & ibi gloſ.11.q.3.Bald. in l.data opera.num. 29.C.qui accuſa.non poſ.gl.in c.cum dilecti.de accuſa.in verb.plenam.& in verb.meram.Fel.in c.j.de teſtib.cog.nu.3.Regia l.42.ti.16.part.3.& l.j.tit.7.par.7.tacere ſiquidem vbi loquendum eſt,& loqui vbi tacere oportet,& eſt neceſſarium, peccatum erit ſecundum Thomã 2.2.q.73.ar.j.& Foloren.j.par.tit.2. c. 4. §. 5. Quòd ſi teſtis interrogatus veritatem tacuerit forſan abſque dolo,q propè qui homo integræ famæ,& opinionis de actu poſt lõgum tempus interrogetur,excuſabitur planè ea præſumpta quadam ſimplicitate, licet conſtet illius actus ſcientiam eum habuiſſe,ſicuti adnotarunt Riminal.in l.qui accuſare.C.de edendo.colum.2.& Ant.Rube.conſi. 16. poſt autem teſtis falſum dicere teſtimonium in decem prædicamentis,quæ commemorat Azo in procœmio C.elegãter.Bal.in l.data opera.num. 31.C. qui accu.non poſſunt. & ſanè teſtis falſum dicens teſtimonium,multis ex nominibus execrandus.Nam & antiquitus qui apud Romanos falſum teſtimonium dixiſſent è Saxo Tarpeio deijciebãtur,vt author eſt Gellius lib.20.Nocti.Attica.c.j.quo in loco Sext.Cecillius magno Reipublicæ malo exiſtimat legẽ hanc duodecim tabularum obſoleuiſſe.Acerbitas,inquit,plerunque vlciſcendi maleficij,benè atque cautè viuendi diſciplina eſt.Item & Athenis in Areopago grauiſſimum exercebatur iudicium ψευδομαρτυριων, idest falſorum teſtium, authore Demoſthene, tametſi Cicero in oratione pro L. Flacco Græcorum fidem in dandis mutuis falſis teſtimonijs maximè improbet. Quibus concinit,quod Euripides in Iphigenia Taurica ſcribit, Græcia nequaquam nouit fidem. Etiãſi Atticus teſtis prouerbio dictus ſit is,qui probatiſſimus & incorruptiſſimus eſt, Sicuti & Attica fides etenim Velleius Paterculus, adeò, inquit, certa Athenienſium in Romanos fides fuit,vt ſemper & in omni re quidquid ſyncera fide gereretur,id Romani Attica fide fieri prædicarẽt.Sic Græca fides pro certa fide aſſumitur apud Auſonium ad Paul. & de Philone villico ſuo inquit,mutuatur ad Græcã fidem, apud Plautum in Aſinaria,Græca fides dicitur vbi non verbis, nec ſtipulationibus,ſed præſenti pecunia res agitur.Diem,Aquam,Solem,Lunam,Noctem,hæc argento nõ emo.Cætera,quo volumus vti,Græca mercamur fide, i. numerata pecunia.Quæ forſan deflecti poſſunt in id, vt per ironiã dicta eſſe cenſeantur,ideoque exiſtimemus præſenti pecunia rem agi,q fides Græca parũ cõſtans ſit,& improbatiſſima. Pęna autẽ deiectionis è Saxo Tarpeio iam pridem obſoleuit, ſiquidem & Modeſtinus reſpondit in l.ſi diutino.§.vlt.ff.de pœnis.non poſſe quem ſic damnari,vt de Saxo præcipitet.Titus Liuius lib.29.ſcribit,Marcũ Liuium, C. Claudium collegam Cenſoriũ equum vendere iuſſiſſe, quòd ſummę notę erat duarum rerum cauſa,quarum pręcipua fuit, quòd aduerſus eum falſum teſtimonium dixiſſet. De pœna item falſi teſtis tradit Strabo lib. 15.apud Indos falſum teſtem extremis decurtari. Ioſephus etiã author eſt lib.4.Antiquit.c.6. Moſaica lege cautum fuiſſe,vt teſtis falſus ea pateretur,quæ is contra quẽ falſo teſtificatur, paſſurus eſſet eadem lex conſtat c. 19. Deut.Primus autem omnium Charondas teſti falſo mulctam indixit,quemadmodum meminit Ariſt.lib.2. Eth.c. 30.huius criminis grauitatem oſtendit Salomon Prou. c. 6.teſtem,inquit fallacem odit Dominus.Et rurſus cap.25. Homo qui contra proximum ſuum loquitur falſum teſtimonium,iaculum eſt,gladius,& ſagitta acuta. Quod ſi teſtis verum dixerit,pecuniã tamen ex ea cauſa acceperit,vt.ſ.teſtificaretur,falſi adhuc pœna tenebitur. gl. in l. j.§.j.& ibi Bar.ff.de falſis.Abb.in cap.j.de crim. falſi. idem Abb.& Felin.num.30.in cap.licet.de probatio. Hippoly. in d.l.j.§.j.de falſ. Iaſ.in l. Diuus.nu. 27.ff.de re indi. Doct. in cap.j.de teſti.quorum opinio magis communis eſt,mihi tamen non omninò placet: video etenim crimen falſi non poſſe conuenire ijs, qui verum dixerin: atq; ideò ſi teſtis,qui falſum abſque pecuniæ munere,& corruptione teſtificatus fuerit,falſi crimine notabitur, non ſic teſtis,qui licet pecuniã,vt teſtificaretur, recepit,nihilominus verum dixerit:nam falſi reus non erit.Sic Philip.Decius in cap.j.de teſtib.tenet,hunc teſtem non eſſe puniendum falſi pœna,ſed alia extra ordinem arbitrio iudicis, cuius opinio. l. ſtyli. 115. probatur. inficior grauius eſſe crimen,ſi quis ſimul pecuniam acceperit, & falſum dixerit,quàm ſi pecuniam tantum accceperit, verum autem fuerit teſtificatus, aut falſum abſque pecuniæ receptione:attamen vt locus ſit crimini falſi, & eius pœnis, oportet quòd teſtis falſum dixerit teſtimonium. Sed & ſi quis teſtimonium dixerit in iudicio,contrarium tñ ei,qđ iuratus extra iudicium dixerat, falſi item pęna tenebitur, ſecundum Bar.in l.eos.vl.col.ff.de falſ.Tyndarum in trac. de teſtibus.c.11.Matt.de Afflict.in conſtitu. Neapo. lib. 3. tit.de periurijs.num.14.quorum opinio admodum eſt dubia, imò mihi falſa videtur. Nam ſi quis extra iudicium etiam cum iuramento contra veritatem reſponderit, nõ punitur ordinaria pœna falſi,ſicuti notat Alber. 2. parte ſtatut.q. 147.idem contra Barto.tradit Hippol.in d.l.eos. num. 81. Bald. in cap.j. §.ſi enim.quid ſit inueſti.in feudo. colum.2.atque Alex.in conſi.74.lib.j. ſcribit communem opinionem eſſe Bar.contrariam.Felin.etiam a Barto. diſcedit in cap. cum in tua, de teſtibus. vbi extra iudicium reſponſio data eſt abſque iuramento: nam ſi quis iuratus reſpondiſſet falſum etiam extra iudicium,ipſe Felin.Bar. ſententiam defendit, vt pœna falſi locum habeat. Ego verò fateor periurum hunc eſſe, & pœna periurij puniendum fore,non pœna falſi,quaſi ea tantum admittenda ſit cõtra teſtẽ in iudicio falſum,quod Albe.in d.q.147. ſignificare videtur:tametſi Alex.Hippo. & alij, qui Bart. ſentẽtiã improbarunt, expreſſim loquantur quando extra iudicium abſque iuramento quis reſpondiſſet cõtrarium eius,quod modò in iudicio teſtificatur.nec me prætereat, in hac ſpecie quoties quis contraria reſponderit, primò quidem extra iudicium iuramento præſtito,ac demum in iudicio per ſolenne teſtimonium coram iudice, hoc poſterius reſponſum non eſſe admittendum, nec fidem ei exhibendam propter manifeſtum periurium, quemadmodum ipſe tradidi lib.2.Varia.Reſol.c.13. nu.7.

6 Teſtis autem, † qui falſum dixerit teſtimonium, punit iure Pontificio, ſi clericus ſit,depoſitione, & detruſione in monaſterium, vt ibi pœnitentiam tanti ſceleris agat, ſecundum Panor.in c.j.de crimi.fal.tex.opti. in c. ſi Epiſcopus.50.diſt. niſi clericus ex officio iudicis tũc puniendus ſit nulla conſtituta contra eum accuſatione: quia in hoc caſu punitur pœna extraordinaria iudicis puniẽtis arbitrio.tex.& ibi gl.in §.presbyteri.5.q.6.Sic & iure ciuili dicens falſum teſtimonium, ſi puniatur a iudice ex officio citra accuſationem,quia apud eum dixit falſum teſtimonium,extra ordinem arbitrio iudicis punitur, non ordinaria pęna.l.nullũ.& ibi gl.C.de teſti.l.vlt.tit.16.par. 3.not.Io.Ferrari in Practi. in rub.de forma iuramenti teſtis.colum.3.quòd ſi iudicio ordinario accuſationis actũ

ſit con-

ſi contra teſtem falſum, punitur is falſi criminis pœna; q
traditur in l.j.§.vlt.ff.de falſis.probat tex.in l.eos.ff. eod. tit.
l.13.ti.8.lib.2.Fori. vt tandé pœna falſi in hoie libero ſit
deportatio,& oium bonorum publicatio: in ſeruo antè
vltimum ſupplicium. Sed ſi quis in cauſa capitali falſum
aduerſus reum teſtimonium dixerit, puniendus erit eadē
pœna, qua puniretur reus ipſe, ſi criminis conuictus fo-
ret.tex.in l.j.§.j.& ibi Barto. ff. de ſiccarijs. cuius memine
re Bal.in c.j.in prin.de pace tenen. & eius violatori. col.
vlt.Iaſ.in l.etſi legib.C.ſi contra ius vel vtil.pub.& in l. ſi
duo patroni.§.vlt.ff. de iureiu. Fel.in c.ſicut,de teſtib.Chaſ
ſanæ.in conſue.Burgundiæ rub.10.col.50.tex.optimus in
c.ſatis.33.q.5. cuius mentionem fecit Arc.in c. ſuper his.
de accuſatio.nu.24.idem glo. ſenſit in c. Rea debet. 23.q.
5.eſt & in his regnis hac de egregia deciſ. in l. 83.Tauri,
cuius & nos obiter meminimus lib.Variarum Reſol. 2.c.
9.probat hoc ipſum tex.Deut.cap.19.

Pœnæ verò ſtatutæ aduerſus falſos teſtes non admittē
tur, nec admittendæ ſunt, vbi teſtis falſum dixerit in his
quæ acceſſoria ſunt, nec ad ſubſtātiā actus pertinent: tūc
etenim pęna extraordinaria punienda eſt falſitas iſta:
quemadmodum not.Spec.ti.de teſte.§. j.verſ. item q ali-
quid ſuo.nu. 87. & ibi Io. And. Ang.in l. Lucius. ff. de his,
qui not.infamia.Hippol.in ſing.76. Inno. ante alios in c.
fraternitatis, de hęret.cui ſententiæ ſuffragatur, quòd fal
ſitas minimè punitur, ſi contingat in his, quæ ſine vera ſi-
ne falſa ſint, nemini nocere poſſunt.gl.in d.l.damus.C.de
falſis.quam Doct.inibi ſequuntur, & Soc. conſi. 304. lib.j.
Hippolyt.in l.j.§.præterea.ff.de ſiccarijs.nu.14.idē & Soc.
in conſi.185.lib.2.qui hanc opinionem teſtificatur cōem
eſſe.Eſt & ad hoc ipſum gl.Abb.Imo.& Doct.in c.quāto.
de iureiu. in verb. nomine patris.notat Ant. Rub.cōſi.16.
Item punitur pœna falſi is qui teſtem ad dicendum fal-
ſum teſtimonium induxit, aut teſtē munere & dono cor-
rupit, vt aduerſus veritatem teſtificaretur.l.j.ff.de falſ.Re
gia lex j.tit.7.par.7. vbi expreſſim hoc probatur. Nec tñ
ex hoc cauſam amittit, ſiquidem is tantum ius litis &
cauſæ perdit, qui falſum committit circa acta cau-
ſæ, non qui circa teſtes ipſos, aliave inſtrumenta, quæ ad
cauſæ acta non attinent.tex.in l.in fraudem.§. quoties.ff.
de iure fiſci.quem ita Bar.ibi intellexit, quem ſequitur Be
ned.a Plumbino in l. qui agnitis.ff. de except. rei iudica.
col.15.tradit Hippolyt.in rub.C.de probationibus. num.
186.cum ſequētib. & eſt hęc opinio communis, ſecundū
Alex.& Iaſ.in l.diuus.col.4.ff.de re ind.& Dec.in c.cum ve
nerabilis.de excep.num.30. qui tamen conatur aduerſus
Bar.diſtinctionem diſputare.

Lege Regia teſtis falſum dicens teſtimoniū punitur pę
na quadam ſatis extranea. Nam ei extrahuntur dentes nō
quidem oēs, ſed quinta eorū pars, ēt ſi hoc teſtimonium
dixerit in cauſis ciuilibus.l.3.tit.de falſis, lib.4.Fori. quam
legem ipſe video in praxi admiſſam eſſe, ſiue iudex ad pu
nitionem iſtam procedat ex officio, ſiue ad accuſatione
alicuius. Quidam opinantur lege veteri huius regni, te-
ſti falſo omnes dentes extrahendos fuiſſe, atque ita legē
obtinuiſſe in hæc verba. Quitenle loa dientes. Idq; iuſtiſſi
mum fuit, & tandem adiectis literis paulum corrupta di-
ctione ſcriptum fuiſſe, Quintenle los dientes. Qua de re
nihil certum affirmare audeo.

His verò, quæ de puniendis periurijs diximus, illud eſt
adijciendum, q periurius ratione iuri de calumnia non
7 eſt† puniendus, nec aduerſus eum procedi poteſt per viā
inquiſitionis, nec per modum accuſationis, quia ſatis
Deum vltorem habet, qua in ſpecie intelligenda eſt l. 2.
de reb.cred.ſm gl.in prin. Inſtit. de pœna teme. litigant.
in verb.religione. quod expreſſim adnotarūt Bal.in cōſ.
299.lib.5.Federic.conſi.23.Rebuffus in tract. de pacificis
poſſeſſ.nu.519. quorum ratio ea potiſſima eſt, q ſit fragi-
lis humana memoria, ēt in factis proprijs: atq; ideo licet
quis iurē in iudicio prætſtiterit de calumnia, & victus
fuerit, non ex hoc arguitur, eum periurium fuiſſe. Imò ſi
locus foret accuſationi, aut inquiſitioni ad punitionem
periurij, ex iuro de calumnia commiſſi, profectò mille
quotidie proponerentur accuſationes aduerſus periu-
ros, totidemq; inquiſitiones a judicibus ex officio inſti-
tuerētur: quæ quidē res ſatis eſſet in Republica pernicio
ſa, quippe quæ daret anſam multis calūnijs & delationi-
bus. Non inficior, periurium à iuramento calumniæ pro-
cedens puniendum fore, quoties per ipſius iurantis con-
feſſionem, aut per euidentem probationem conſtaret iu-
rantem vel in iuratione ipſa, vel aduerſus eam calumnia
vſum fuiſſe.c.vlt.de iureiu.in ſexto.

Tertiò de blaſphemijs agendum erit, nam eas ad periu
ria, & temeraria iura quidam exiſtimant pertinere, cū ple
8 runq; potius ſunt execrationes quędam. Eſt aūt † blaſphe
mus qui negat aliquid de Deo, quod ei conueniat, aut tri
buit Deo aliquid, qđ ei nequaquam cōuenit, quemadmo
dum S.Tho.explicat.2.2.q.13.artic.j.& ibi Caie.Syl ueſt.in
verb.blaſphemia.q.j.Nam blaſphemiæ nomen ſignifica-
re vr̄ quandam derogationē alicuius excellentis bonita-
tis, maximè diuinæ. Atq; iō blaſphemus eſt qui diuinæ ma
ieſtati derogat, eius poteſtati aut bonitati detrahens. Et
hęc quidem propriè, impropriè etenim quodlibet conui
tiū in Deum prolatum, & indē cōtumelia maledictio ve
ipſum Deum, aut Virginem matrem, aut ſanctos blaſphe
miæ nomen habent. Probatur equidem hæc ad blaſphe-
miæ crimen pertinere, in c.2.de maledicis. notant Ana-
nia ibi, Bar. in l.item apud Labeonem. §. ait prætor.ff. de
iniurijs.idem in conſi.274.quidam Pellinus.Soc.cōſi.102.
lib.2.Matth. Afflict.in conſtitu.Neap.de Blaſphemijs.col.
3.Th.Grammat.deciſ.50.Bar.Soc.conſi.519.lib.4.quorum
opinio communis eſt, & eam rationem habet, q maledi-
ctio, aut imprecatio Deo minimè conueniat, quippe cui
nullum poſſit malum contingere aut nocere. Idem de cō
uitio reſpondendum erit, cum id tendat ad derogationē
diuinæ maieſtatis, & excellentiæ. Præſertim hoc conſtat
ex blaſphemiæ definitione, quām tradit Hugo de ſancto
Victore, lib.de fructu carnis, & ſpiritus. c.6.ita ſcribens,
Blaſphemia eſt cum quidam probroſa irreligioſitate, &
diminutione honoris diuini vituperium, aut conuitium.
Diximus autem priorem definitionem ex Sanct. Tho. ad
blaſphemias propriè pertinere, quæ vel negant aliquid
de Deo, quod ei maximè conueniat, vel tribuunt Deo,
quòd ab eius excellentia eſt omninò alienum: & idem
diſtinximus proprias blaſphemias ab improprijs, quæ
etſi maximis pœnis ſint puniendæ, admodumque bla-
ſphemiæ nomen habere debeant; non tamen veræ bla-
ſphemiæ ſunt, quia directè non tendunt ad derogatio-
nem diuinæ poteſtatis, & eius excellentiæ, vt quidam
exiſtimant, tametſi ego cenſeam, eas blaſphemias in
Chriſtiana Republica eodem iure, eiſdemque conſtitu-
tionibus cum alijs adæquandas fore. Nam eas verè bla-
ſphemias eſſe opinor, quidquid alij dixerint, etiam iuxta
Thomæ definitionem: ſiquidem nec maledictio, nec con
uitium Deo poſſunt aliqua ex parte conuenire. Ex his
oportet aliquot ſpeciales examinare vulgi in iram ex-
candeſcenti ſermones, qui multis nominibus ſunt exe-
crandi: ſed tamen refert cenſere, an ſint veræ blaſphe-
miæ, vt locus ſit Regijs pragmaticis cōſtitutionib. alijſq;
pœnis iure communi aduerſus blaſphemos in Deum ſta-
tutis, q ſatis vtile apparet. Primò quidem deducitur, an
blaſphemus ſit qui dixerit, hoc ſiet, a deſpecto de Dio, ſi-
cuti Doctores Itali referunt: & Bal.in conſi.476.lib.3. in-
9 cipit ille qui dicit, † in ea eſt ſententia, vt opinetur hæc
verba ad blaſphemiam non pertinere, quia potius ſunt
iniurioſa verba, eumq; ſenſum habere videntur: q ſicut
multa mala ſiunt Deo nolente ſpāli concurſu, & q̇ diuinę
maieſtati diſplicent, ita & hoc malum ſiet, etiamſi Deo
diſpliceat.quib.verbis non derogatur immenſæ Dei po-
teſtati: atq; ita ſequitur Bal.Alex. in additionib.ad Bar. in
d.l.apud Labeonem.§.ait prætor.& Fel.in procemio Dec.
col.4.idem notauerat Ang.in l.his verbis.§.j.ff.de hæredi.
inſti. contrarium tñ pleriſq; viſum eſt iure verius eſſe. Nā
iſthæc verba nullo pacto poſſunt a culpa blāſphemiæ ex-
cuſari: ſiquidem manifeſtè tendunt in derogationem po-
teſtatis diuinæ: quaſi blaſphemus velit, id agendum eſſe,
etiamſi Deus omnipotens noluerit: quo quidē ſenſu om-
nipotentis Dei maieſtas læditur. Et præterea etiamſi hic
ſenſus abeſſet, non pōt aliter his verbis aptari interpre-
tatio, quin in contemptum diuinæ maieſtatis, eiuſque

poteſtatis pronnnciata cenſeantur, quo fit, vt Bal. ſententiam falſam eſſe exiſtimauerint Imo. in d. l. his verbis. §. j. ff. de hæred. inſtit. Soc. in d. conſi. 102. lib. j. Boer. deciſ. 301. Th. Gramm. in deciſ. 50. quo io loco teſtatur ita in Regio Neapolitano Prætorio pronunciatum fuiſſe. Quibus accedit Pragmatica huius Regni conſtitutio, quę prima eſt, inter alia quæ ad blaſphemiam pertinent, hæc verba connumerat, a deſpecho de Dios.

Secundò, vt ad alia verba accedamus, quę in eadem cõſtitutione continentur, hinc poſſumus conſiderare, an illa verba, abnego Deum, non credo in Deum, ſint blaſphemæ? & dubio procul ſi ad falſam affirmationem, aut negationem referantur, Apoſtaſiæ crimen inducunt. Nam qui ait, ſe nõ credere in Deum, niſi id quod falſum eſt, verum ſit, iam Deum diffitetur. Imò & ſi hęc execratio ad verum referatur, minimè cõgrua iuratio eſt: quoniam Deus ſub hac forma non allegatur in teſtem, ſed potius eius nomen blaſphematur. ſceleſtiſſimũ enim crimen eſt Deũ, cuius nutu conditi ſumus, cuius prouidentia gubernamur, abnegare: & quod prodigioſum eſt, Deum ipſum renegare. aduerſantur ſanè hęc verba confeſſionis fidei, atque ideo etiamſi ad veritatis confirmationem his vtere-tur verbis, blaſphemus eſt iudicandus, quippe qui Deum in teſtem non adducat illius veræ negationis, aut aſſertionis, ſed potius diuinæ maieſtati tribuat, quod aliquo caſu ea temerè negari poſſit.

Tertio, in eadẽ Regia conſtitutione ſubſequitur aliud verbum, nempe, malgrado aya Dios, ꝙ manifeſtam habet blaſphemię culpam, tribuit etenim blaſphemus hic Deo id, quod eſt omnino ab eo alienum, quia Deo nihil poteſt contingere.

Quartò eadem conſtitutio ſubdit idem de hac imprecatione, No ha poder en Dios. Quæ poteſtati Dei omnipotentis aduerſatur, ideoque blaſphemia cenſetur, pœniſque eius punitur.

Quintò, idẽ inibi dr̃ de hac oratione, Peſe à Dios, Deũ tædeat, diſpliceat Deo, non. n. conuenit diſplicentia Deo niſi de his, quæ ab hoibus praue, & aduerſus eius præcepta cõmittuntur, qua rõne detrahit excellentiæ diuinæ, qui hos humanos effectus illi tribuit. Et præterea hoc verbum hoīs eſt ægritudinẽ ſui animi reſpuentis in Deũ, quaſi Deus noſtris afficiatur perturbationibus, & odium quis Deo aduerſus hoies tribuat, quos diligere maximè præcepit. Hæ ſanè quinq; imprecationes in dic. conſtitutione. Regia maximè improbanẽ, & puniuntur, vt blaſphemiæ.

Sextò, hinc deducitur quid dicendum ſit de ea oratione, quę iraſcenti animo in hunc modum pronunciatur, per Dei vitã, Hiſpanicè, por vida de Dios. Nam apud Toletum Carolus Cæſar anno 25. ſtatuit hanc orationem eandem habere pœnam, quę per pragmaticam conſtitutionem fuerat contra blaſphemos ſtatuta. Et profectò hęc oratio non habet eum ſenſum, quem illa, viuit Deus: quia cum dicimus per Dei vitam, non inuocamus ſimpliciter Deum in teſtem, ſed eſt execratorium verbũ, quẽadmodum, & illud per vitam patris. Etenim ſalutem patris quis in pœnam adſtringit, & vltionem, ſi aliter res eſt quàm is affirmat. Vnde blaſphemia eſt maxima per Dei vitam iurare, aut execrari. Quia ipſam Dei vitam deſignat, qui ita execratur vltioni, ac ſi Deus de ſeipſo ſupplicium ſumere poſſet. Deinde ex his verbis ſignificatur, vita Dei poſſe finiri, & eũ mortalẽ eẽ, qd̃ admodũ blaſphemũ eſt.

Septimò patet, cur ad blaſphemiam referenda ſint verba illa, deuoueo Deo, deuodo à Dios. quorum eadem Toletana conſtitutio, & Regia reſponſio meminit ex eaſquãs pręcedentibus. Nam hęc verba ferè eũdem ſenſum habẽt, quem illa deſcreo, non credo in Deum, abnego Deum. Forſan iſta verba, deuodo a Dios, Latinè reddi debent deuoto Deum, ideſt maledico Deum. Nam Aug. lib. quęſtionum ſuper Nume. c. 40. deuotare maledicere interpretatur ex vulgi vſu, & interpretatione, vt anathematizare apud Marcum, c. 14. Petrus cœpit anathematizare, & iurare, quia non noui hominem. Iurauit enim Petrus per execrationem maledictionem ſibi imprecatus, ſi nouiſſet hominem. Quod iuramentum grauiſſimum eſt, vt teſtis eſt Aug. ſuper Pſal. 7. illa autem oratio, voueo Deo, non tã ad iurm̃, quàm ad expreſſum votum pertinet. quãobrem cum hęc verba ad futurum aliquid referuntur, quod pollicemur, voti formã, & ſpeciem habent: ideoq; tunc ad voti materiam attinet, & inſpiciendum eſt, quid fuerit promiſſum. At ſi nihil promittatur futurum, ſed velut iuratoria verba proferantur aſſertionis, aut negationis ineptiſſima loquutio eſt, cum Deus in teſtem minimè allegetur.

Octauò, eadẽ Regia reſponſio ſub eidem pœnis prohibet iura per membra Chriſti. Quia hic potius blaſphemia contrãhitur, quàm iurm̃. quemadmodum etenim cũ quis per Dei vitam iurat, execrationis forma vtitur in eũ ſenſum, vt Dei vita in diſcrimine conſtituatur, ſi ꝙ affirmatur verum non ſit, ita & qñ quis vtitur his verbis, per caput Chriſti & ſimilibus, capiti Dei malum imprecatur, ſi falſitas aſſertioni ſubſit. atque ideo hęc formula execrãdi vel ad blaſphemiam attinet, vel ineptiſſima eſt plurimum maieſtati diuinę derogans. de hac verò iuratione paulò ante diximus, cum tractauimus eam quęſtionem, an liceat iurare per membra Dei.

Nonò, hinc patet qua rõne huius regni pragmatica cõſtitutio, quę prima eſt, eaſdem pœnas inflixit his, qui de Virgine intemerata, Dei paraque Maria eadem verba dixerint, quę de Deo ipſo dicta blaſphemiam inducũt. Nã, vt ſcribit S. Tho. in 2. 2. q. 13. art. j. Sicut Deus in ſanctis ſuis laudatur inquantum laudantur opera, quę Deus in ſanctis efficit, ita vt blaſphemia, quę confertur in ſanctos, in Deum conſequenter tendit, prę ſertim ſi in beatiſſimam virginem Mariam. Vnde maxima ratione prefata conſtitutio ſtabibta eſt ad coercendas improbiſſimorum hominum linguas. Nam & l. 3. titu. 28. par. 7. duplo maiorem pęnam ſtatuit in blaſphemantes ſacratiſſimam Virginem, quàm cęteros ſanctos.

Decimò eodẽ iure conſtat iurationem iſtam per intemeratam deiparę Virginitatem, eſſe oino improbã. Nec. n. Deus hic in teſtẽ adducitur alicuius veritatis, ſed execratio eſt linguę temerè in iram excandeſcẽtis. Vnde Carolus Cęſar Hiſpaniarum Rex apud Madricium anno 528. l. 68. ſanxit hanc temeritatem puniendam eſſe pœnis ſtatutis aduerſus blaſphemos in d. pragma. j. & in conſtitu. Toletana anni 25.

Vndecimò eadem Madricia lege improbantur iurationes iſtę, & blaſphemię, eiſdemq; pœnis veteris pragmaticę ac Toletanę legis puniuntur, videlicet, Abnego fidẽ, aut chriſma, ꝙ recepi, Reniego de la fe, ò de la chriſma, quæ recebi. quæ quidem verba ad manifeſtam blaſphemiam pertinent, & ad infidelitatem. Item illa eadem lege ad hunc & eundem modum puniuntur. Sicuti Deus eſt veritas, vt Deus eſt filius virginis Marię: hę ſiquidem æquiparationes noſtrarum veritatum cum diuinis, blaſphemiæ nomen habere videntur. Quamobrem dum falſitas ſub his iurationibus affirmatur, fœdiſſimum eſt periuriũ cũ blaſphemia cõiunctum. quod ſi affirmatio veri veritate polleat, adhuc nõ fugiunt, qui hiſce verbis vtunẽ, blaſphemiæ crimen, & culpam: quemadmodum hæc eleganter explicat Domini. à Soto in Relectione dę iurõ. c. 6. ſcribens in hunc ſanè modum. Nam quamuis veritas, vt aiunt philoſophi, eo ꝙ adæquatio rei ad intellectum in indiuiſibili cõſiſtit, nõ recipiat magis, nec minus, tñ qa veritates æternæ, & diuinæ ipſiſſimę ſunt, inacceſſæque veritates, ac ſubinde principiũ, & finis creaturarũ oium nulla noſtrarũ veritatũ cũ illis eſt cõparanda Imò eſt quædam hęc nõ infima blaſphemiæ ſpẽs, q̃ vel à noſtra ſuperbia procedit, vel noſtra inflammatur iracundia, dũ tantã nobis fidẽ pſtari affectamus, qui & decipi ſolemus, & decipere, quanta inuertibili debetur veritati diuinæ.

Duodecimò, verè ex his colligitur, verum eſſe ꝙ Soc. reſpondit in conſi. 119. lib. 4. dicens blaſphemiam eſſe, ſi quis in Chriſtianam fidem aliquid iniurioſè obiecerit, quod eius authoritati, & certitudini deroget, quaſi verè in Deum ipſum fidei authorem, & patronum dictum eſſe videatur. Cum fides Catholica ab authore ipſo certitudinem infallibilem habeat.

10 Blaſphemi autem † olim veteri lege pœna mortis puniebãtur. Leuit. cap. 24. Qui blaſphemauerit nomen domini.

mini, morte moriatur, lapidibus opprimet eum oîs multitudo, ſiue ille ciuis, ſiue peregrinus fuerit. Sic & pp blaſphemiam Senacherib. angelus Dñi vna nocte totum exercitum percuſſit, ip ſeq; à filijs poſtea interfectus eſt. 4. Reg. c. 19. varias aût punitiones diuinæ vindictæ blaſphemis illatas commemorat Chaſſanæus in conſi. j. nu. 68. & ſeq. Boerius deciſ. 301. tametſi quandoque poſſit crimen hoc culpam habere venialem, nempe, cû quis non aduertens verba, quæ pronunciat eſſe blaſphemiam, ex aliqua paſſione in ea prorumpat eorum ſignificationem minimè conſiderans. Nam hoc caſu peccatum veniale tantû committitur. Quod ſi quis aduertat verba, quæ effutit, blaſphemiam eſſe, minimè excuſatur a peccato mortali ex iracundię impetu, ſicut nec ille, qui eadem effectus paſſione aliquem occideret, ſecundum Tho. 2. 2. q. 13. ar. 2. ad ſi. Habet aût blaſphemia grauitatem infidelitatis, vt ſcribit idem Tho. d. q. 13. ar. 3. opponitur etenim cõfeſſioni fidei, & tñ quemadmodum inibi explicat Caie. de ratione blaſphemiæ, non eſt ſentire in intellectu, aut dicere ex eodẽ intellectus errore aliquid falſum de Deo. Qui. n. blaſphemat, licet non ſentiat, nec intellectu perceperit, falſum eſſe, quod dicit, dicendo tñ induit perſonam ſentientis, ſic eſſe vt ore pronunciat. & deinde quia ſentire falſum de Deo, & dicere de Deo falſum contingunt ſuper materia indebita, & habent obiectum ipſam fidem, vtrumque ſentire, & dicere ad grauitatem infidelitatis pertinet, tametſi dicere falſum de Deo nõ ſit vera infidelitas, ſicut eſt ſentire de Deo falſum, habet tñ grauitatem ex materia, & hæc grauitas pertinet ad infidelitatem pp obiectũ fidei, & præterea eo, ꝙ eadem ratione actus hic ſit per ſe malus, atq; opponatur perfectæ cõfeſſioni fidei. Propriè aût, & verè vt ſit blaſphemia infidelitas, neceſſario exigit intellectus errorem, nempe, ꝙ quis ſentiat falſum de Deo, cum poſſit blaſphemia contingere ſalua fide abſq; falſa opinione de Deo exercendo ſolam deteſtationem voluntatis. Nam ſicut in fide duo contingunt. ſ. aſſentire articulis fidei, & dicere exteriori loquutione, vel interiori ea, quæ ſunt fidei, quorum primum pertinet ad ipſam fidem, ſecundum ad confeſſionem fidei iuxta illud, Credidi, pp quod loquutus ſum. ita in infidelitate inueniuntur duo: primum quidem diſſenſus ab his, quæ ſunt fidei, ſecũdum, dicere intus, vel exterius contraria his, quæ ſunt fidei. Prius horum ſpectat propriè ad infidelitatis vitium, & illius ſpecies eſt, atq; in errore intellectus conſiſtit. Poſterius aût ad blaſphemiæ vitium attinet, ita ꝙ blaſphemia propriè contingit dicendo intus, vel exterius aliqd contra Deum. Deinde quia in materia morali cû de actib. eſt ſermo, intelligitur de voluntarijs: idcirco blaſphemia conſiſtit in dicendo voluntate, & ſponte contra Deum. Quemadmodum Caie. explicat in d. q. 13. ar. j. qui ad maiorẽ huius q̃onis elucidationẽ ſcribit, poſſe blaſphemiã cû fide, & ſine fide contingere, atq; vtroq; mô non tantû actu & verbo exteriori, ſed et interiori. Pôt ſiquidẽ quis credẽs Deû oîpotentẽ eſſe, velle dicere ſecum, vt iniuriã Deo faciat, quod Deus non pôt aliquid, & in hac mendacio delectari. Quia pôt oppoſitû eius, quod ſcit & credit, concipere, quamuis non poſſit tali oppoſito aſſentire. Oîs aût blaſphemia quia eſt voluntaria, procedit à voluntate mala, non tñ oîs blaſphemia contingit cum voluntate affecta ad derogandum diuinæ excellentiæ, & maieſtati. Sicut & credere in Deum eſt voluntarium, non tñ ſemper procedit a voluntate affecta charitate Dei. Vô malitia iſta, & affectus derogandi per blaſphemiam diuinæ excellentiæ ſe habet ad blaſphemiam, ſicut charitas ad fidem. Hinc ſanè fit, vt blaſphemia poſſit contingere exterius & interius, ſm ſolã voluntatem ſimplicem abſq; affectu derogandi maieſtati, & excellentiæ diuinæ. Hanc appellat D. Tho. blaſphemiam ſecundum ſolam opinionem intellectus. Alter etiam blaſphemia datur cum effectu deteſtandi Deum, & inferendi ei iniuriam, ac derogandi maieſtati diuinæ, & eius excellentiæ: & ſic cum affectu deteſtationis, & hæc à precedenti diſtinguitur ex ipſa malitia. Vtraque aût blaſphemia ſi exterius non erumpat, cordis tantum eſt: ſi verò actum exteriorem habeat, exterior blaſphemia cenſetur: quod ipſe Thom. explicat in d. ar. j. blaſphemia verò non credentis in Chriſtum, id eſt Sarraceni, Turcæ, alteriuſve infidelis eſt ſolum blaſphemia ſecundum ſe, quia q̃n blaſphemus nõ credit contra Deũ ſe dicere, ſolum eſt blaſphemia ex parte Dei blaſphemati. Blaſphemia ſanè illius, qui credit in Chriſtum, eſt blaſphemia ſecundum ſe, & ſecundum blaſphemantem; ac per hoc perfectior eſt blaſphemia ſine infidelitate, quàm cum ipſa infidelitate coniuncta. Nam vt inquit Pet. 2. cap. 2. melius erat eis veritatem non agnoſcere, q̃ poſt agnitam retroire. atq; ita Caieta. adnotauit in d. q. 13. artic. 3.

Iure Pontificio blaſphemia punitur publica pœnitentia, & ſi fuerit blaſphemus laicus, iniungitur iudici ſeculari, vt eum puniat pœna pecuniaria. text. in cap. 2. de maledi. Synodus autem Lateranenſis ſub Iulio ſecundo cœpta, & deinde ſub Leone decimo continuata, ſeſſione 9. aduerſus blaſphemos, crimen hoc maximè deteſtata pœnis grauiſſimis inſequitur, his quæ ſequuntur verbis.

Ad abolendam verò execrabilem blaſphemiam, quæ in maximum diuini nominis, & ſanctorum contemptum ſupra modum inualuit, ſtatuimus, & ordinamus, vt quicunque Deo palam ſeu publicè maledixerit, cõtumelioſisq;, ac obſcęnis verbis dñm noſtrû Ieſum Chriſtum, vel glorioſam Virginem Mariam eius genitricem expreſsè blaſphemauerit, ſi munus publicum, iuriſdictionemve geſſerit, perdat emolumenta trium menſium pro prima, & ſecunda vice dicti officij, ſi tertiò deliquerit, illo eo ipſo priuatus exiſtat.

Si clericus, vel ſacerdos fuerit, eo ipſo ꝙ de delicto huiuſmodi fuerit conuictus, etiam beneficiorum, quæcunque habuerit fructibus applicandis, vt infra vnius anni mulctetur. Et hoc ſit pro prima vice, qua blaſphemus ita deliquerit. Pro ſecunda verò, ſi ita deliquerit, & cõuictus fuerit, ſi vnicum habuerit beneficium, eo priuetur. Si autem plura, quod ordinarius maluit, id amittere cogatur. Quod ſi tertiò eius ſceleris arguatur, & conuincatur, dignitatibus, ac beneficijs omnibus quæcunque habuerit, eo ipſo priuatus exiſtat, ad eaque vlterius retinenda inhabilis reddatur, eaque libere impetrari, & conferri poſſint. Laicus verò blaſphemus, ſi nobilis fuerit, pœna 25. ducatorû mulctetur, & pro ſecunda vice quinquaginta fabricæ Baſilicæ Principis Apoſtolorum de vrbe applicandorû, & alijs, vt infra deducitur. Pro tertia verò nobilitate pdat. Si verò ignobilis, ac plebeius fuerit, in carcerẽ detrudat. Quòd ſi vltra duas vices publicè blaſphemus dephéſus fuerit, mitra infami p integrû diem ante fores ecclę principalis mitratus ſtare cogat. Si verò pluries in hoc ipm pctm lapſus fuerit, ad ppetuos carceres, vel ad triremes damnetur ad iudicis deputati arbitriû. In foro autem conſcientiæ nemo blaſphemiæ reus abſque grauiſſima pœnitentia ſeueri confeſſoris arbitrio iniuncta poſſit abſolui. Qui verò ſanctos reliquos blaſphemauerit, arbitrio iudicis rationem perſonarum habituri mitius aliquanto puniri volumus.

Statuimus etiam, vt ſeculares iudices, qui contra tales blaſphemiæ conuictos non animaduerterint, eoſq́ue iuſtis pœnis minimè affecerint, quantum in eis fuerit, quaſi eidem ſceleri obnoxij, eiſdem quoque pœnis ſubijciantur. Qui verò in illis inquirendis, puniendiſq́ue diligentes, & ſeueri fuerint, pro qualibet vice decem annorum indulgentiam conſequantur, & tertiam partem mulctæ pecuniarię habeant. Quicunque verò blaſphemantem audierint, eum verbis acriter obiurgare teneantur, ſi citra periculum ſuum id fieri poſſe continget, eundemq́ue deferre, vel notificare apud iudicem eccleſiaſticum ſeu ſecularem intra triduum debeant. Quòd ſi plures dictum blaſphemantem ſimul audiuerint, ſinguli eum accuſare teneantur, niſi fortè oẽs conuenerint, vt vnus pro cunctis tali fungaẽ officio.

Quos omnes in virtute ſanctę obedientię hortamur, & monemus in Domino, vt pro diuini nominis honore, ac reuerentia in ſuis domibus, ac cęteris premiſſa omnia ſeruari & exactiſſimè exequi mandent, ac faciant vberrimam ab ipſo Domino Deo tam boni operis, ac pij mercedem habituri. Similemq́ue annorum decem indulgentiam ab Apoſtolica ſede conſequuturi cum tertia

parte mulctæ, qua dictus blaſphemus plectet quoties tale ſcelus puniendũ curauerint: quam quidẽ indulgentiã, & reliquam tertiam mulctæ partem accuſatori blaſphemi nomẽ deferenti ſimiliter concedi, & aſſignari volumus alijs pœnis contra huiuſmodi blaſphemos per ſacros canones expreſſis, nihilominus in ſuo robore manentibus. Hactenus ſynodus ipſa Lateranenſis.

Sed quia pœnam dicti c.2. de maledict. laici tantum nõ clerici ſubire debent, ſecundũ Io. And. & Abb. ibi. & Hoſt. in ſumma de maledicis. § blaſphemantes. verſi. grauior ẽt ſciendum eſt, ꝙ clerici blaſphemi deponendi ſunt ab ordine eccleſiaſtico, & clericali. tex. optimus in c. ſi quis per capillum. 22. q. j. quæ quidem pœna vel obtinuit, vel obtinere debet data incorrigibilitate, vel conſuetudine blaſphemandi: quemadmodũ notat Hoſt. in d. verſi. grauior. & Alexan. in conſi. 72. lib. j. colum. 4. aut ſanè cum ita grauis fuerit blaſphemia, quod maximam inducat diuinę maieſtatis iniuriam, ſicuti Pan. in d. cap. 2. exiſtimat, quem ſequitur Ioan. Bernard. in Practica criminali capitu. 103. cum alioqui pœna dicti canonis ſit iam olim antiquata per deſuetudinem, ſicuti idem Hoſtienſ. teſtatur in dicto §. blaſphemantes.

Iure autem ciuili blaſphemi olim pœna mortis puniebantur. tex. in auth. vt non luxuri. cõtra natu. §. preterea. cuius quidem conſtitutionis pœna tunc locum habet, cũ quis ex conſuetudine & incorrigibilitate Deũ blaſphemauerit: quod adnotarunt Petrus, Cynus, Bal. & Salyc. in l. 2. C. de reb. creditis. Alex. in conſi. 233. lib. 6. col. j. Anani. in d. cap. 2. de maledic. col. 8. & Nicol. Boer. in deciſio. 305. nu. 11. Iaſ. in l. ſi duo patroni. §. vlt. & in l. 3. §. iurati. ff. de iureiur. & tamen adhuc ea pœna in deſuetudinem abijt, ſicuti aſſeuerat Luc. de Penna in l. omnes iudices. C. de delatoribus. lib. j. colum. 3.

11 Iure † Regio variè blaſphemus punitur præſertim iure Partitarũ, quod 7. partit. tit. 28. continet. Quo in loco Alfonſus Rex diligentiſſimè pœnas aduerſus blaſphemos diſtinxit, & ſtatuit. Præſertim ꝙ plebeius pro prima blaſphemia verberetur, pro ſecunda notetur in labijs ferro candenti ſigno crucis, pro tertia lingua mutilus fiat, eiq; abſcindat. ita ſanè l. 4. ſtatutũ eſt. Sic & apud Gallos præter & alias pœnas blaſphemo pro ſexta blaſphemia labium ſuperius pro ſeptima inferius abſcinditur, ita quidẽ vt dentes appareant: pro octaua verò blaſphemia lingua amputatur, ſicuti ſtatutum fuit per Carolum octauum, & Ludouicũ duodecimum, teſte Nicolao Boer. d. deciſ. 301. nu. 15. qui hanc labiorum & linguæ abſciſionem ad Ludouicũ duodecimum refert: cum tñ & Carolus octauus ſanxerit aduerſus blaſphemũ, ꝙ is pro ſcd'a blaſphemia puniat pœna abſciſionis ſuperioris labij, pro tertia inferioris, pro quarta linguæ, alijs itẽ pœnis per eũ ſtatutis: ſicuti refert in ſtylo Parlamenti ſub conſtitutionib. Regijs. tit. de maledicis, & blaſphemis. alias verò pœnas aduerſus blaſphemos ſtatutas iuxta varias prouinciarũ leges, refert ipſe Nicol. Boerius in d. deciſio 301. vbi ẽt tractat de his, qui non lingua, ſed manib. offendunt diuinã maieſtatẽ, eius imagines, aut virginis Mariæ, aut Sanctorũ lædentes, qua de re Regia lex 5. ti. 28. par. 7. itidem agit blaſphemus ẽt iure Neapolitani regni abſciſione linguæ punitur iuxta conſtõnẽ de blaſphemantib. tametſi ea pœna per vſum cõmutata ſit in linguæ perforationẽ, q̃ clauo publicè fiat, ſm̃ Th. Gramma. deciſ. 50. iure deinde huius regni poſtmodũ conſtitutum eſt, ꝙ blaſphemus in curia Principis; aut intra quinq; leucas puniat pœnas verberum, & amputationis linguæ: extra curiã aũt puniatur pœna amputationis linguæ amiſſionis dimidiæ partis bonorũ, l. 3. ti. 8. lib. ord. Attñ nouis conſtitutionib. praxis aliã recepit huius criminis punitionẽ, ſiquidem blaſphemus pro prima blaſphemia punitur carcere vnius menſis, pro ſecunda exilio ſex menſium à loco habitationis, & mille quadrantũ pœna in tres diſtribuenda partes, quarũ vna accuſatori, alia iudici, tertia pauperib. cõpetit. Pro tertia verò blaſphemia clauo lingua perforabitur, niſi blaſphemus ſit ex his, qui ſcutiferi apud nos apellantur, vel maioris conditionis hõ, quia is pro tertia blaſphemia punitur exilio vnius anni, & mulcta duorum millium quadrantũ, qđ in Pragmatica prima conſtitutum eſt, & deinde p Carolum Cæſarẽ Toleti anno M.D.xxv. Prædicta tñ linguæ fixio, aut perforatio, quę clauo fit aliquot in locis, in deſuetudinẽ abijt, ac mutata eſt in eam pœnã, qua ligno præmitur lingua. Hiſpani lignũ hoc, Mordaxa appellamus. Seneca verò id lignũ linguariũ Latiơè dicit, lib. 4. de beneficijs. c. 36. damno, inquit, caſtigabo promittentis temeritatẽ. Ecce, vt doleat tibi, vt poſtea conſideratius loquaris, quod dicere ſolemus, linguariũ dabo. Ita. n. eum locũ legit noſter Pincianus, vir latinè Græceq; peritiſſimus, & præter hæc in emendandis veterib. Latinæ linguæ authoribus fœliciſſimo præditus indicio. is inquam in ſuis ad Senecã adnotationib. linguarium interpretatur, lignum quo blaſphemantium præmitur lingua. Nam & veteres Senecæ codices linguarium ea in parte agnoſcunt, tametſi variè locus is à viris doctiſſimis legatur.

His equidẽ præmiſſis pœnis aduerſus blaſphemos ſta-
12 tutis non eſt prætermittendũ, † blaſphemũ a teſtimonio repellendum eſſe in his cauſis, q̃ teſtes exigũt oĩ exceptione maiores, quẽadmodũ placet Alex. in conſi. 152. lib. 5. col. 4. Dec. cõſ. 163. nu. 10. Th. Gramma. voto. 22. nu. 5. & 6. mõ blaſphemus fuerit ſemel ſaltẽ ẽt pœna pecuniaria ꝑ hoc crimine dãnatus, qđ no. Nic. Boe. in d. deci. 301. nu. 13. poſt gl. Superantij in conſtõnib. Neapolit. tit. de blaſphematorib. quib. refragat, ꝙ blaſphemus iure ciuili infamis non ſit, authore Baldo in conſi. 152. lib. j. col. j. quem ſequitur Aymon Sauillian. conſi. 6. col. 2. tex. optimus in l. famoſi. ff. ad l. Iuliã maieſt. Lubricũ, inquit Iuriſconſ. Linguę non debet facilè trahi ad pœnam, ſed nihilominus hac in q̃õne, etiamſi verum ſit, blaſphemum infamem non eſſe infamia quidem iuris, attamen ipſe cenſeo poſt vnicam huius criminis commendationem non eſſe hunc idoneũ teſtem in his cauſis, quæ requirunt teſtes omni exceptione maiores. quod probatur ex c. licet cauſam. de probatio. vbi in cauſa ardua nõ admittitur teſtis, cuius fides aliqua ex parte diluitur. Nec negare poſſumus blaſphemũ poſt condemnationem eſſe infamem, ſaltèm infamia facti. Atq; ideo non eſt omnino teſtis idoneus, de quo ipſe tractaui in Epitome ad 4. lib. Decret. §. vlt. nu. 7. & 8.

Quid de conſuetudine blaſphemandi, an ea excuſet à pœna exteriori? & quibuſdam forſan videbit, cõſuetudinem prouinciæ excuſare blaſphemos à pœna exteriori & tpali, iuxta gl. in c. cũ venerabilis, de conſuetud. quæ probat, prauam conſuetudinem excuſare à pœna exteriori, licet ea non excuſet à peccato & culpa. ſimilis glo. in c. denique. 4. diſt. quem commendat Rom. in ſingu. 19. & Cremenſ. in ſing. 149. eſt ẽt gl. in c. ſanè. de tẽpor. ordinat. tradit multa hac de re Rochus Curtius in cap. vltimo, de conſuetud. folio paruo 14. notat Card. in conſi. 132. col. 2. Romanus conſi. 467 multa tamen, quæ ad huius concluſionis comprobationem citantur, pertinent ad conſuetudinem, quæ dubium actum interpretatur, eum inquam licitum eſſe dictans. Si quid etenim fiat, quod in dubio eſt, an ſit illicitum iure conſuetudinis, vel licitum eſt, vel impunibile: quod Barto. ſenſit in l. ſi quis ſit fugitiuus. §. apud Labeonem. ff. de ædilit. edict. cuius non alibi mentionem fecimus, eius opinionem examinantes. hoc ipſum Barto. in l. ſingularia. ff. ſi certum petatur. ſignificare videtur quo in loco Iaſ. & alij idem explicant, quod ſi aliquid verè illicitum ſit, ac legi diuinæ, vel naturali contrarium, profectò conſuetudo vtcunq; ſit longi temporis, minimè excuſat à pœna temporali, & exteriori ſaltem à tota, licet excuſet ab aliqua parte pœnæ: quemadmodũ adnotarunt Pręp. in d. c. deniq;. Iaſ. in d. l. ſingularia. Hip. in l. j. limit. 19. ff. de ſicarijs. Dec. in cap. nam concupiſcentiam. 2. lect. de conſt. ſenſerat Inn. in c. ſanè. de offic. ord. tametſi contingat quibuſdam rationibus peculiaribus minimè puniri in Republica actum aliquem, qui legi naturali, & diuinę contrarius ſit, vt ſimplex fornicatio in meretricibus. Nec tñ id accidit rõne conſuetudinis excuſantis à pœna, ſed quia Reipublicę interſit ob morũ prauitatem eam fornicationem diſſimulatione quadam permittere ad maius malum euitandum. Blaſphemia verò, cum ſit maximum crimen legi equidem naturali, diuinę & humanæ contrarium, minimè debet ob vſum, & con-

ſuetudinem prouinciarum impoſita dimitti, idq́; ſenſerunt Iaſ.in l.ait prætor.§.iurari.5. col. ff. de iureiu. & Gerard.ſingu.83.Tho.Grammat.deciſ.50.col.2.excuſatur tamen frequenter ad mitiorem punitionem blaſphemus, qui iracundiæ calore blaſphemauit. Arch.in c. quid ergo.23.q.4.Dec.conſi.163.nu.10.modò calor iracundię à iuſta cauſa oriatur,ſecus ſi ea iniuſta,ſicuti explicant Abb. & Anani.in c.2.de maled.Iaſ.in l.filiā tuā.C.de inoffic.teſt.

1 Crimē autem blaſphemiæ abſq; vllo diſcrimine puniri poteſt per iudicem eccleſiaſticum,& ſecularem.cap.2. de maledic.tradit latè,& eleganter Bar.Soc.conſ.119.lib.4.& an aduerſus blaſphemos poſſint procedere inquiſitores hæreticæ prauitatis pendent ab ea quæſtione, quæ tractari ſolet, ſit ne blaſphemia hæreſis, quam obiter paulò ante tetigimus, & latius exponit Alfonſus à Caſt. lib.j.de iuſta hæreticorum punitio. c. 12. etenim vbi blaſphemia attentis eius circuſtantijs vel hęreſis ſit, vel præſumi poſſit error intellectus, aut denique adſit ſuſpicio hæreſis,poterunt inquiſitores eam punire, ſicut de ſortilegijs cauetur in cap.accuſatus.§.ſanè.de hæret. in 6. qua de re multa tradit eleganter pro eius inſigni eruditione Iaco. Septimancenſis in inſtitutionibus Catholicis aduerſus hæreſes.cap.8.

Poſtremò,ſolet dubitari quem ſenſum habeāt illa pręcepta,quæ plerunq; iniunguntur à prælatis ſubditis, qui iuro obedientiam promiſere, his quidem verbis, ſub pęna præſtiti iuramenti, & ſatis conſtat hæc ſignificatio, q̃ id præcipiatur ſub pœna periurij, nempe quaſi dixerit quis, hoc tibi præcipio ſub iuramento mihi præſtito, ita vt ſi non feceris, periurus ſis. Nam pęna iuramenti præſtiti periurium eſt & eius ſupplicium,quod ſolet periuris infligi.Nec.n.iurm̄ præſtitum eſt pœna, nec periuriū ipm̄ abſolutè,quia culpa eſt, ſed ſenſus huius loquutionis eſt ſub pœna p̄ſtiti iuri.i.ſub pœna , quæ dēt ei imponi, qui iurm̄ violauerit.Vñ Genitiuus ille præſtiti iuri,nō ſtat intranſitiuè,ideſt ſub pœna, quæ eſt præſtitum iurm̄, quod explicat Io.Driedo.in Chriſtiana libertate,pagi.172.quo in loco ſcribit,oīa mandata Rectoris vniuerſitatis alicuius, vt interſint ſcolaſtici alicui cōgregationi,Miſſarum celebrationi,non eſſe purè accipienda, etiamſi fiant ſub pęna p̄ſtiti iuri, quaſi mādator ipſe voluerit ita vocatos ad mortale periurij crimen obligare,ſi nō fecerint quod eis mandatum fuerit. Etenim præſumendum eſt attenta pia mandantis intentione,q̃ in his communibus congregationibus,quæ magni ponderis non ſunt tantum voluerit ad memoriam iuramentum reuocare,ne per contemptum omittant ſubditi obedire eius præceptis,non tamē vt periurium ab his committatur. quod maximè eſt obſeruandum, ne paſſim quis temerè periurij reus damnetur,etiamſi omiſit facere quod ſuperior mandauerit.Hęc de prima huius relectionis parte.

Finis primæ partis.

SECVNDA RELECTIONIS PARS.

Ex ſecundæ partis Initio hæc colliguntur.

SVMMARIVM.

1 *Traditur ratio, & intelle.ad tex.in regu. non eſt obligatorium.de reg.iur.in 6.*
2 *Pactio futuræ ſucceſſionis qua ratione ſit contraria bonis moribus.*
3 *Pœnalis ſtipulatio appoſita promiſſioni de non reuocando teſtamentum,& itē de contrahēdo matrimoniū,contraria eſt bonis morib.*
4 *An ſit neceſſaria abſolutio à iuramento præſtito cōtra bonos mores.*
5 *An nobilis vel Hidalgus poſſit renunciare beneficio, quod habet, ne in carcerem pro debito mittatur?*
6 *Beneficio ceſſionis bonorum, an poſſit renunciari?*
7 *Mater tutrix an poſſit in carcerem mitti pro pecunia debita filijs.*
8 *Iuri reuerentiali an poſſit quis renunciare; & ibi de intellect.l. ad egregias.ff.de iureiur.*
9 *Intellect.ad tex.in c. ſi diligenti.de foro compet.*

DE VIRIBVS IVRAMENTI, quo ad contractus, cæteroſq́; actus humanos, Secunda pars.

IN huius operis partitione polliciti ſumus hac in parte de iuro confirmatorio contractus inualidi tractare, atq; ideo neceſſe eſt quęſtionē iſtam ita examinare, vt eius reſolutio facilius percipi valeat.Bart.etenim in l.ſi quis pro eo.ff.de fideiuſ.conatus eſt rem iſtam diſtinctè ad perfectam quandam cognitionem, vt ipſe opinatur, deducere. Attamen quia paſſim eius concluſiones vel improbantur, vel in dubitationē reuocantur,conabimur ex Bar. commentarijs adnotare quid ipſe hac in re ſenſerit,deinde eius aſſertiones in ſpecie examinabimus ad amuſſim perpendentes, an veræ ſint,vel frequentiori Doctorum ſententia probentur.

Prima igitur concluſio ſit.Actus, vel contractus bonis 1 morib.contrarius minimè confirmatur iuro. † Hæc probatur in reg non eſt obligatorium.de reg.iuris,in 6. Non eſt,inquit regula,obligatorium contra bonos mores pręſtitum iurm̄.atq; ita hanc concluſionem propoſuit Bart. in d.l. ſi quis pro eo.nu. 6. Quam tñ quidam conant̄ hunc in modum intelligere,vt de contractu , vel actu cōtrario bonis morib.vel canonicis accipienda ſit,non autem de actu cōtrario bonis morib.ciuilib.quaſi velint hi Doctores,actum contrarium iuri naturali, vel canonico, non poſſe iuro confirmari, nec poſſe iurm̄ quenquam obligare ad agendum id,quod iure naturali, vel canonico vetitum ſit: actum verò aduerſum iuri tantum ciuili poſſe iuramento confirmari, quam quidem interpretationem probant Panor.nu.5.& Imo.nu.33.in c.cum contingat.de iureiur.Corn. in auth. ſacramenta puberum.C.ſi aduerſ. vend.nu.28.Bal.& Paul.Caſt.in l. pacta. quæ contra. C.de pactis.Abb.in c.ſi verò.de iureiu. Quorū opinio cōis eſt, & probatur,quia quęlibet lex ciuilis aliquē actum prohibens habet fundamētum in bonis morib. atq; ideo actus is erit contrarius bonis moribus ciuilibus:& tñ dubiū nō eſt,iuro confirmari actū legè ciuili prohibitū, ſaltē plerūq; & frequētiſſimè, ſicuti paulò poſt latius tractabitur.

2 Verum hæc cōis interpretatio non eſt oīno admittenda, quippe quæ aliena ſit à vera verborum ſignificatione.Siquidē diuerſa ſunt hæc duo,q̃ aliquid ſit prohibitū, quia bonis moribus repugnet,& ſit vetitum, quia moribus cōtrariū.Primū.n.ſignificat eā prohibitionem habere rōnem à iure naturali,ita vt cōtrarius actus ſit iuri naturali aduerſus. Nec in hoc aliqua eſt dña inter bonos mores naturales,canonicos,& ciuiles. Nam boni mores ciuiles nō diſtinguuntur à bonis morib.naturalib.aut canonicis:qſiquidē boni mores ſimpl̄r dicant̄ qui à ratione naturali procedūt, & ab ea rōnē habēt.Iuris.n.canonici, & ciuilis eadē ſunt principia,& prima præcepta iuſtitiæ, quod probatur in procœ.Greg.& in l.iuſtitia. ff. de iuſt. & iur.idemq́; finis ex eiſdē principijs conſtat. Idcircò boni mores ciuiles,i. quos lex ciuilis dictat eſſe bonos mores, non poſſunt diſtingui à bonis moribus naturalibus, aut canonicis: & præterea vtriuſq; iuris eſt pręceptum honeſtè viuendi.qua ratione ſi quid lex ciuilis cenſeat eſſe cōtrariū bonis moribus,id pertinebit ad bonos mores naturales,& canonicos: ſi verò quid eſſe contrariū morib. lex ciuilis rñderit, hoc ad ciuiles tm̄ mores referendum erit.Mores etenim ſimpliciter, conſuetudines appellantur.l.morib.ff.de vulg. l. more maiorum. ff. de iuriſd. om. iud.l.eſt receptum.ff.eo.ti. q̃ ſi quid ſit contrarium bonis moribus naturalibus, erit planè contrarium bonis morib.ciuilib.cùm lex ciuilis non poſſit in hoc differre à naturali.Igitur quoties lex ciuilis rñdet, aliquid eſſe contra bonos mores,non aliud ſentit,quàm q̃ illud ſit turpe,& à ratione naturali alienum.l.ſi quis inquilinos.§.vlt. ff. de leg.j.l.mercalem.C. de cond.ob turp.cau.

Vnde illud deducitur,hanc primam Bar.concluſionē, & iuris canonici regulā,q̃ aſſeuerat, non eſſe contra bonos mores obligatoriū pręſtitum iuramentum, intelligēdam eſſe de bonis moribus naturalibus,vel canonicis, & ciuilibus, quatenus hi conueniunt naturalib.quod in du-

bio ex verborum ſignificatione,& vſu Iuriſconſultorum
ita eſt interpretandum: quemadmodum diſtinguit Fortu
nius in tractatu de vlti.fine iuris.illat.12.qui expreſſim exi
ſtimat, & aſſerit non poſſe iuramento confirmari actum,
quem lex ciuilis ex eo tantum prohibuerit, ꝙ ſit contra-
rius bonis moribus.

Secundò,hinc conſtat,nõ eſſe ad intellectum huius re-
gulæ diſtinguendum inter legem ciuilem,& canonicam,
ſed eſſe cõſiderandum,an boni mores ſint fundati ſuper
ratione naturali tanquam ex cauſa proxima.Nam in hoc
caſu iuramentum contra bonos mores non eſt obligato
rium, ſecus ſi boni mores ſint fundati ſuper ratione natu
rali tanquam cauſa remota:tunc etenim iuramentum cõ
firmabit actum his bonis moribus contrarium: quod in
ſpecie adnotauit Alciat.in d.c.cum contingat.nu. 74. cui
ipſe libẽter addiderim, bonos mores nuſquam diſtingui
ab immediata ratione naturali, atq; iõ ſiue fiat mentio
de bis à lege canonica,ſiue à ciuili,ſp intelligerẽ hos bo-
nos mores ita ad honeſtatẽ ptinere,ꝙ eis contrariũ tur-
pe ſit,quemadmodũ ex his,quæ ſtatim tradenẽ, cõſtabit.

Tertiò conſtat,non rectè à Doctoribus hac quæſtione
dici,ſecundum Canones id tantũ eſſe contra bonos mo-
res,quod peccatum inducat.Quia ratio peruerſa eſt, im-
mo.i peccatum quod eſt contra bonos mores, idcircò
cõtrariũ bonis morib. vtroq; iure canonico,& ciuili tur
pe quidem eſt,& peccatum,quia eſt contra rationem im
mediatè naturalem,ſicuti in dic.illat.20.colum.3. admo-
nẽt Fortunius.

Quartò apparet,Dinũ in d.reg.nõ eſt obligatorium.re
ctè ſenſum eius percepiſſe , dum tenuit , non confirmari
iuramento ea , quæ ſunt prohibita propter ſui turpitu-
dinem.Hic etenim verus eſt præfatæ regulæ ſenſus.

Quintò, ex his conſtat intellectus ad tex. l.in non du-
bium.C.de legib.qui probat,contractum legem prohihẽ
te factum , iurõ non confirmari. Etenim deciſio præter
alias interpretationes habet hanc,vt procedat quoties à
lege contractus prohibitus eſt propter turpitudinem,
quia ſit bonis moribus cootrarius.

Sextò patet, pactione † futuræ ſucceſſionis factã abſq;
2 conſenſu eius,de cuius hæreditate agitur,non confirma-
ri iurõ ,quia turpe ſit,ac bonis morib.contrarium, pactũ
fieri ſuper viuentis hæreditate abſq; eius conſenſu.Nam
hæc ſolitudo turpis cenſetur.l.vlt. & l.pactum. C.de pac.
& l.pactum quod dotali.C.de coll.nec tñ ea ſola rõ turpẽ
efficit hanc pactionẽ, quod detur votum captandæ mor-
tis,quamuis hæc in d.l.vlt.expreſſa ſit, ſiquidem ob hanc
ſolam rationem non efficitur pactum turpe, quod patet,
quia ex conſenſu eius,de cuius hæreditate agitur,hæc pa
ctio licita eſt,& tñ occaſio captandæ mortis non tollitur
per conſenſum iſtum,atq; ita eſt intelligendus tex. in d.l.
vlt.& ei ſimilis in l.ex eo.C.de inutilib.ſtipulat.quod ipſe
adnotaui in rub.de teſta.in 2.par.nume.15.

Septimò, ex eadem prima concluſione probatur , pœ-
nalem † ſtipulatiooem appoſitam promiſſioni de non re-
3 nocando teſtm̃,cootrariam eſſe bonis moribus, nec iurõ
coufirmari. Eam etenim contrariam eſſe bonis moribus
probat tex. elegans in l.ſtipulatio hoc modo concepta.
ff.de verb.obl.non confirmari iurõ, probatur ex prędicta
j.concluſio , ex qua Barto.in dicta l.ſi quis pro eo. hanc
il lationem fecit.Siquidem illicitum, & inhoneſtum eſt,
pęnæ adiectione quenquam velle alterum adſtringere
ad certam hæredis inſtitutionem.Cuj equidem ambitio-
ni eorum,qui ita anxiè aliorum patrimonia, & hæredita
tes habere contendunt,occurrit lex ciuili exiſtimans, ac
decernens hanc nimiam ſedulitatem,& curioſam caute
lam contrariam eſſe bonis moribus , & ideo turpem.
Quam ob rem iuramento minimè confirmatur.

Octauò,eadem radice conſtat intellectus ad tex.in l.Ti
tia.ff.de verb.obl.vbi Iuriſconſultus ſcribit , contrariam
eſſe bonis morib.pęnalẽ ſtipulatiooẽ appoſitã,pmiſſioni
cootraheodi matrimonij pp eximiã libertatem,quã con
tractus cõiugalis requirit.c.gemma.c.cũ locũ.de ſponſ.
Etenim hæc promiſſionis pęnalis ſtipulatio nequaquam
iurõ confirmatur pp eam rationem, qua diximus , bonis
morib.contrariã eſſe. quod in ſpẽ Barto.not.in d.l.ſi quis
pro eo.nu.6.idẽ Bar.& Doc.in d.l.Titia.nu. 11. cui nos ac-
ceſſimus in d.rub.de teſta.2. p.nu.16.& ſeq. tametſi quidã
contrarium tñderint,quorum ini bi mentiooem fecimus.

Nonò,ſolet ex pnotata regula deduci,promiſſionẽ nõ
reuocandi teſtm̃, vt potè contrariam bonis morib. mini-
mè confirmari iurõ, quam quæſtionem nos examinaui-
mus latè in d.2.par.rub.de teſta.quo in loco reſpõdimus,
promiſſionem iſtam iurõ confirmari in hunc ſenſum , vt
teſtator,qui contra iuratam promiſſionem teſtm̃ reuoca
uerit,periurus planè ſit,licet valeat ſcd̃m teſtm̃ : ita eq dẽ
poſt multa hanc opinionem probauimus.nu.15. Nec ve-
rè dici poterit ex d.l.ſtipulatio hoc modo concepta.pro-
miſſionem non reuocandi teſtamentum contrariam eſſe
bonis moribus.Nam ea Iuriſconſulti reſpõſio locum ha-
bet in pœnali ſtipulatione , non in ſimplici promiſſione.
Sicut & io ſimili licet promiſſio pœnalis matrimonij cõ-
trahendi contraria eſt bonis morib.d.l.Titia.& c.gemma.
non tamen ſimplex promiſſio coniugalis contractus, ſi-
cut ſatis manifeſtum eſt in c.ſicut. & in c.ex literis Sylua-
ni.de ſponſalibus.qđ & Io.Imo.in d.c. cũ cõtingat.j. Bar.
membro explicat.Sic licet promiſſio ſimplex, aut iurata
non reuocandi teſtamentum non ſit bonis morib. con-
traria, erit tamen aduerſa bonis moribus pęnalis ſtipula
tio & promiſſio non reuocandi teſtamentum.d.l.ſtipula-
tio hoc modo concepta.Sic denique Bar.in d.l.ſi quis pro
eo.nu.6. dum explicat exempla tex. in d.l.ſtipulatio hoc
modo concepta.& in d.l.Titia.ad hunc modum eſt intel-
ligendus.Nec voluit Bar. ſimplicem promiſſionem matri
monij contrahendi , & ſimplicem item promiſſionem
non reuocandi teſtamentum,cootrarias eſſe bonis mori-
bus:quidquid alij hac in quæſtione ſcripſerint, non rectè
examinantes Barto.ſenſum.

Decimò ab eadem prima concluſione palam infertur,
promiſſionem actus turpis,contractum ve turpitudinem
continentem minimè cõfirmari iurõ, quod iuris eſt aper
tiſſimi.Nam & ſuperius ſatis probauimus, iurm̃,quo tur-
pe quid promittitur,minimè ſeruandum eſſe, nec obliga
re,cum ei deſit comes neceſſarius,nempe iuſtitia.Quam-
obrem ſatis conſtat nullam hinc oriri obligationem.
quod Bar.in d.l.ſi quis pro eo. notat num.6.quem alij fre-
quentiſſimo ſuffragio ſequuntur.

4 Nec † eſt neceſſaria abſolutio à vinculo huius iurĩ ſe-
cundum cõem oĩum opinionẽ in d.c.cum cõtingat.Qui-
bus obſtat tex.ſing.in c.cum quidam.§.vlt. de iureiu. quo
probatur, neceſſarium eſſe abſolutionem à iurõ præſtito
de non loquẽdo patri,vel matri, ſorori, vel fratri:aut nõ
exhibendo eis humanitatis ſubſidium:cum tñ, vt ibidem
expreſſim aſſerit ſummus Pontifex hoc iurm̃ illicitũ ſit,
& contrarium rationi.Etenim non loqui proximo eſt cõ
tra charitatem erga extraneos , erga patrem eſt contra-
rium paternæ reuerentiæ ; item non ſubuenire repugnat
rationi naturali.c.inter cætera.22.q.4.l.ſi quis à liberis. §.
ſi parens.ff.de lib.agnoſ.ideo prædicta reſpõſio in d.§.vlt.
cum præmittat,iurm̃ eſſe illicitum ex parte iurantis,& ni
hilominus abſolutionem requirat,cum debet habere ſen
ſum, vt abſolutio ad cautelam potius in ea ſpecie , q̃ ne-
ceſſariò requiratur, quemadmodum illum tex. intellexe-
re gl.Hoſt.Imol.& Panor. ibi.atq; hic eſt verus huius re-
ſponſionis intellectus:tametſi Card.Inno.& Fel. ibi.And.
Alc.in d.cap.cum contingat.nu.80.& Anto.in d.cap. cum
quidam.§.vlt.conentur intelligere præfatum tex.ita qui-
dem , vt neceſſaria ſit abſolutio à iuramento, quoties in
aliquo caſu poterit ſeruari abſque interitu ſalutis æter-
næ: licet eius obſeruatio peccatum inducat aliquo caſu.
Sic ſanè ſi promiſſio iurata contineat id, quod bonis mo
ribus repugnat regulariter,aliquo tñ caſu promiſſum ſit,
erit neceſſaria abſolutio ad hunc effectum,vt ẽt in eo ca
ſu non habeat iurm̃ vim obligandi. Cuius rei exemplum
eſt in d.§. vlt. ſi quis iurauerit non loqui parentes . poteſt
enim contingere , ꝙ obſeruatio illius iurĩ non ſit pecca-
tum,& poſſit omittere loquelam iſtam abſque vllo vitio,
& culpa, nempe cum parentes non indigerent hac fami-
liaritate,nec eſſet oportuna,aut conueniens : atque ideo
quo ad iſtos caſus,quos iuramẽtum potuit iuſtè compre-
hendere, & comprehendit,abſolutio neceſſaria eſt . Ego
verò

verò hanc interpretationem cenſeo non eſſe admittendam, quippe qui videam in eo tex. præmitti iuramentum illicitum fuiſſe, & contrarium bonis moribus: vnde ea ex parte, qua iuramentum illicitum eſt, non poteſt congruè vera abſolutio ab eo contingere, quemadmodum ſuperius dictum eſt. §. 6. nu. 6.

3. Verum quo manifeſtius oſtẽdamus prænotatam interpretationẽ falſam eſſe, oportet in ſpecie d. §. vlt. tria conſiderare. Primum quoties filius qui ita temerè iurauit, patrem tenetur alloqui, aut alere ſub peccati reatu: & in eo caſu dubio procul abſolutio a iuro neceſſaria non eſt, qa iuſm nullam quo ad hoc induxit obligationem, quod fatentur omnes. Secundum, quod hic conſtitui poteſt cum continet caſum, quo abſq; læſione Reipublicæ vel offenſa diuina filius non poterit parentem alloqui, aut ei ſubuenire, & hac in ſpecie abſolutio minime datur a iure nec ab homine huiuſmodi iuramenti, quod in hoc ſenſu rem iuſtiſſimam, & neceſſariam comprehendit, qua ratione non poteſt reſponſio d. §. vlt. in hoc caſu intelligi, dum abſolutionem á iuramento concedit. Tertiò contingere poteſt filio ita iuranti, quod non teneatur patrem alloqui, nec ei alimenta exhibere aut ſubuenire, multis quidem de cauſis, quæ ipſum ab obligatione excuſare poſſunt, & adhuc in iſta ſpecie opinor, iuramẽtum illud non obligare iurantem, ne eteneri eius vinculo, neceſſe abſolutionem neceſſariam. Si quis etenim iuret, non facturum aliquod melius bonum, quod tamen facere non tenetur, peccat quidem iurando inquantum ponit obiicẽ Spiritui ſancto, qui eſt boni propoſiti inſpirator, non tñ peccat iuſm ſeruando, ſed multo melius facit, ſi non ſeruet ſm Tho. in 2. 2. q. 89. ar. 7. cuius ſententiam latius examinaui in d. §. 6. nu. 7. Quis aũt ita proteruè impius erit, ꝙ neget melius eſſe filium patrem alloqui, eique ſubuenire etiam vbi nec loqui, nec ſubuenire tenetur, quam ab his operibus pijs abſtinere? certè nemo. Quamobrem abſolutio ab hoc iuramento, cuius meminit Rom. Pontif. in d. c. cum quidam. §. vlt. Etiam ſi in eo accipiatur ſenſu, quem Anto. Card. & alij comminiſcuntur, neceſſaria nõ eſt. Poterit forſan ea reſponſio in hunc modum intelligi, vt abſolutio requiratur ibi non a iuro ſed a peccato, qd iurans commiſerit ita temere iurando, ſiquidem manifeſtum eſt, iuramentum illud fuiſſe temerarium, cum fuerit illicitum. c. inter cętera. 22. q. 4. idcircò peccatum qui iurauit iurando commiſit. Vnde tex. ille interpretandus eſt hoc ſanè mõ, cum dixit, abſoluendi ſunt ab illius obſeruantia iuſi, id eſt a peccato, quod commiſerunt iurantes, cum promiſerunt ſeruare id, quod in diſpendium ſalutis æternæ manifeſtè vrgebat. Igitur iuramentum præſtitum contra bonos mores obligatoriũ non eſt, nec confirmat contractum geſtum contra bonos mores, aut contra legis prohibitionem á bonis à moribus procedentem.

Poſtremò ea hac j. Bar. concluſione procedit intelle. ad tex. in l. alia. §. vlt. ff. ſolu. matrim. vbi Iuriſc. ſcribit, pactum quo tollitur priuilegium alicui competens ob reuerentiam & honeſtatem perſonæ, ne conueniatur vltra quam facere poſſit, eſſe contra bonos mores. Nam ea pactio iuro minimè confirmabitur, quia eſt priuilegium illud deductum a iure naturali, quo illis perſonis debetur mutuus amor, & reuerentia: atque ita hanc opinionem tenent gl. Bar. Imo. Alex. & alij magis communiter in d. l. alia. §. vlt. Alc. in d. c. cum contingat. nu. 99.

Hanc ſanè diſputari poterit q. elegans, quã ſemel in hoc Granatẽſi Prætorio memini cõtrouerſiam in ſpecie fuiſſe apud iudices eruditiſſimos, ac iuris vtriuſq; conſultiſſimos, ipſumq; huius Curiæ Præſidem D. ab Alaua & Eſquiuel Abulenſem epiſcopum, diuini & humani iuris inſigni diſciplina, maxima, ac non vulgari in expediendis negotijs dexteritate percelebrem: quorum quidem
5 tribunali cõtingit ea controuerſia, † an nobilis, quem Hidalgum Hiſpani dicimus, & qui iure ſaltem Regio ob debitam pecuniam, ſeu æs alienum in carcerem mitti non poteſt ob nobilitatis priuilegium, poſſit huic ſpeciali fauori renunciare; ita ſanè, vt pp hanc renunciationẽ Hidalgus in carcerẽ rõne æris alieni ducat deficientib. bonis, in quibus locus ſit executioni? tãdem definitum fuit, prædictam renunciationem validam fuiſſe, & eius cauſa poſſe nobilem ob æs alienum, non obſtante eius priuilegio in carcerem mitti, ſi non habeat bona, ex quibus poſſit debita pecunia ſolui. Huic definitioni multa obſtant, & ſuffragantur, quæ eius examen dubium efficiunt, quæ ratione aliqua hic repetemus, quæ in ſimili tradidimus in lib. 1. Variar. Reſolut. c. j. Et quia hæc ſententia in ſui fauorem habet regulam iuris, quæ pręmittit, poſſe quemlibet renunciare his, quæ in ſui commodum ſtatuta ſunt. l. ſi quis in conſcribendo. C. de pact. cum ſimilibus: oportet hoc in loco primum ea tradere, quæ refragari videntur, ac ſimul ſi quid reſponderi obiectionibus poſſit.

Primum etenim obſtat, ꝙ nobilitatis iura ad ſanguinẽ pertineat, quaſi iura ſint ſanguinis. l. 2. §. q̃ oĩa. C. de vet. iure enuc. l. j. C. de iure aureo. anul. l. j. in prin. ff. de cenſi. l. ſtẽmata. ff. de gradibus quod & Iuuenalis oſtẽdit dum dixit.

Stemmata quid faciunt? quid prodeſt Pontice longo.
Sanguine cenſeri?

Iura vero ſanguinis nec renunciatione, nec vlla humana lege tolli poſſunt. l. iura ſanguinis. ff. de regu. iur. l. iura agnationis. ff. de pact. l. abdicatio. C. de patri. pot. Igitur iura nobilitatis tolli non poſſunt renũciatione. Vnde cum inter alia nobilitatis iura & priuilegia hoc ſit non vulgare, quod nobilitas ſanguine, vel priuilegio ob ęs alienũ in carcerem mitti non poſſit, Bal. in l. j. ad fi. C. qui bonis ced. poſſ. Alex. in l. Cẽturio. nu. 25. ff. de vulg. Iaſ. in l. miles. col. 2. ff. de re iudic. qui extendunt Iuriſconſulti reſum in d. l. miles, a milite ad nobilem. Idem colligitur ex diſtinctione Guli. de Cuneo in l. pen. ff. ex quib. cauſ. maior. quã refert, & ſequit Io. Bapt. de S. Seuerino in tract. de debit. ſuſpec. fugit. q. 5. prin. q. 5. tex. optimus in ſimili, in l. medicos. C. de profeſ. & medic. lib. 10. Regia, eademq; expreſſa conſtitutio in l. 4. & 5. tit. 2. lib. quarto ord. l. 79. Tauri. quarum & ipſe memini in d. c. j. nu. 4. lib. 2. Variar. Reſolut. cõſtat ſanè, non poſſe nobilem apud nos renunciare huic iuri nobilitatis, & priuilegio, quo cautum eſt, ne in carcerem ob æs alienũ mittatur. Huic tñ rõni facillimè rñdet ſi conſideremus, priuilegia iure data nobilibus non eſſe, nec poſſe dici iura ſanguinis, ſed iura ipſius nobilitatis: nobilitas aũt ſanguis non eſt, ſed ſanguinis, & generis qualitas, quod notiſſimum eſt. Quod ſi & hæc iura ſanguinis verè dici poſſent, non tñ de his intelligit tex. in d. reg. iura ſanguinis. Quandoquidem illa eſt intelligenda de iuribus á ſanguine iure naturali procedentib. qualia ſunt ipſa agnatio conſanguineorum amor & dilectio, hiſq; ſimilia, quæ nulla ciuili conſtitutione tolli poſſunt. l. tutelas. ff. de cap. dimin. not. Bart. in l. bos accuſare. §. oĩbus. ff. de accuſ. iura vero, quæ ſanguini aut agnationi iure humano tributa ſunt, tolli poterunt, & poſſunt l. humana. gl. in §. quod aũt. verſ. cognationis. Inſti. de cap. dim. Bal. in l. j. in fi. & ius naturale. ff. de iuſti. & iure Rom. conſi. 82. Dec. in d. l. iura ſanguinis. col. j. qua ratione conſtat, priuilegia data iure humano nobilibus poſſe tolli iure item humano: nec iden renunciationem eorum inualidam eſſe, ꝙ iura ſanguinis tolli non poſſint.

2. Secundò eidem ſententiæ obeſſe videtur cõmunis om-
6 nium opinio, quæ probat † renunciationem ceſſionis bonorum minimè valere ex eo, ꝙ cum ipſa ſit beneficiũ, ne quis ob æs alienum in carceribus detineatur, vĩ ſanè renunciantis conſenſus parum ei obeſſe quo ad perpetuam captiuitatem, & detruſionem in carcerem, aut ſanè temporalem, donec ſoluat. Quod humanæ libertati pluri mum refragatur, ſiquidem hæc renunciatio eſſet quaſi perpetua obligatio ad carcerem publicum, & præciſa ſeruitus, ad quam liber homo ſe adſtringere nequit. l. 2. de lib. hom. exhib. l. Titius. §. Titia. ff. de cond. & demon. notant gl. & Doct. in l. antiquitas. C. de vſufruct. & in l. poſt certi. C. de liber. cauſ. atq; ita renunciationem beneficij ceſſionis bonorum eſſe nullam tenuerunt Richard. Malum. Bar. Imol. & Albe. in l. alia. §. elegãter. ff. ſolu. matr. Cynus q. 6. & Salyc. nu. 9. in l. j. C. q bonis ced. poſ. Io. Faber in §. vlt. de actio. idẽ in l. vlt. C. qui bonis ced. poſſ. Alex. cõſi. 37. nu. 6. lib. 2. poſt Dinum in d. §. eleganter. Abb. & alij in c. Odoardus. de ſolu. quorum opinio cõis eſt, ſecundum Alber. in rub. C. qui bonis ced. poſſ. col. vlt. & Alc. in c. cũ

contingat.nu.69.de iureiu. ipſe ět item adnotaui Ind.lib,
2.Variar.Reſol.c.j.nu.7.Quamobrem ſi renunciatio bene
ficij ceſſionis bonorũ, quo debitor liberatur à carcerib.
non tenet, nec tenebit renunciatio facta pea nobilẽ eius
beneficij,& priuilegij, quo liberatur ab æs alienum a car-
cere. Eadem etenim rõ vtrobiq; adeſt, nempe ꝙ quis non
poſſit per pactum ſe adſtringere ad præciſam carceris in
cluſionem, nec poſſit renunciare his beneficijs, quæ iure
conceſſa ſunt effugiendos carceres, ět publicos. His etiã
accedit quod notant oẽs in c.ex reſcripto. de iureiu. te-
nentes nõ poſſe hominem liberum inuitum detineri pro
ære alieno ſoluendo, etiam ex conuentione, hoc etenim
notant gl.in vlt.rñſione in d.c.ex reſcripto.& ibi Abb. &
Imol.Idem Imol.& Aret.in l.obſides.ff. de teſta. Franc.de
Ripa in l.obligatione.nu.13.ff.de pignor.gl.in c.vt pridẽ.
23.q.8.Regia lex 3.tit.13.par.5. Ergo cũ per hãc renuncia
tionem priuilegij, quod nobilib.datum eſt, ne ob æs alie-
num poſſint in carcerem mitti, in effectu fiat obligatio
ad carcerem pro ære alieno ſoluendo, & hæc inualida
ſit, conſequens erit non eſſe renunciationem iſtam à no-
bilib.factam admittendam, imò ea non obſtante ſeruan-
dum fore priuilegiũ nobili, ne in carcerem ducatur pro
ære alieno ſoluendo. Verum huic argumentationi multi
pliciter reſponderi poterit, & deniq; quibuſdam videbi
tur, eam non procedere, quia cõmunis ſententia, à qua
argumentatio colligitur falſa ſit, cum renunciatio bene-
ficij ceſſionis bonorum valida cẽſeri debeat, ſicuti in ſpe
cie tradiderũt Freder.conſi.60.Rota antiqua 565.Fel.poſt
alios in d.c.ex reſcripto.num.11.idem Fel.in c. ſi diligen
ti, de foro compe.colum.2.Rom.Alex.Imol.& Ripa quo-
rum memini in d.c.j.num.7.lib. 2. Variar. Reſolut. & Alc.
in d.cap.cum contingat.num.69. Nec enim iſta renuncia
tio iuri publico præiudicat, nec bonis moribus contra-
ria eſt, nec præciſam, & abſolutam ſeruitutem inducit,
atque ideo nihil impedit huius renunciationis vim, & ef
fectum. Præſertim quia taciti, & expreſſi idem eſt iudiciũ.
l. cum quid. ff. ſi cer. peta. & in l. vlt, C. qui bonis cedere
poſſ. ſtatutum eſt, debitorem, qui cedere bonis volebat ni
ſi creditores ei dilationem ad ſoluendum conceſſiſſent,
non poſſe poſtea cedere, ſi dilationem ad ſoluendum à
creditoribus acceperit. Nam tacitè renunciare videtur
debitor beneficio ceſſionis bonorum eo ipſo quod dila-
tionem ad ſolutionem acceperit.

Deinde etiam ſi vera ſit cõis opinio, quę probat, renũ-
ciationem ceſſionis bonorum minimè validam eſſe, ad-
huc opinor non omninò ex hoc ſequi itidem nullam eſſe
renũciationem priuilegij, quod nobilis habet, ne in car-
cerem propter æs alienum mittatur, manifeſta etenim
eſt ratio diſcriminis, ſiquidem ſublato beneficio ceſſio-
nis bonorum nullum ſupereſt remedium ad effugiendam
carceris captiuitatem, quod apertiſſimi iuris eſt, at etiam
ſi renunciatio nobilis tollat beneficium, & priuilegium,
quod habet, ne in carcerem pro ære alieno mittatur, ſu-
pereſt ei remedium ceſſionis bonorum, quo poterit effu-
gere carceris captiuitatem. Dicet forſan quis, hanc ratio
nem non eſſe congruam, quia nobilis non tenetur bonis
cedere: id etenim & ipſe fateor, ſed tamen ſatis erit, ꝙ
poſſit hoc ceſſionis auxilio, & remedio nobilis ipſe, qui
priuilegio nobilitatis renunciauit, carceres ipſos ex cau
ſa æris alieni effugere. Ex quibus conſtat non eſſe pares
has duas renunciationes, ſcilicet ceſſionis bonorum, &
priuilegij nobilibus competentis, ne in carcerem pro de
bito ciuili ex cauſa contracto mittantur.

Præterea, ne quis ratione carceris in humanas exiſti-
met eſſe has renunciationes, conſiderandum eſt ab ipſis
æquiſſimis legibus non cenſeri impium, ꝙ quis ob ſolu-
tionem æris alieni in carcerem mittatur, id etenim ęquũ
ius ciuile cenſuit præmiſſa prius bonorum & rerum ip-
ſius debitoris excuſſione: imò quandoque etiam ſi debi-
tor bona habeat, iure in carcere mittitur, donec pecuniã
debitam ſoluat, nempe vbi æs alienum ad fiſcum, Princi-
pem, aut Rempublicam pertinet, ſicuti explicuimus in
d.lib.2. Variar.Reſolut. c.j.id verò, qđ adduximus ex cõi
omnium ſentẽtia in c.ex reſcripto.de iureiu. pertinet ad
carceres priuatos, q multis ex cauſis iure odio habẽtur,
ideoq; ab ipſa Republica extirpandi ſunt, etiam ex pri-
uato cõſenſu, ac ſpontanea conuentione. Nos autem do
publicis carceribus agimus, qui iure ipſo probantur ad-
huc in ea ſpecie, quam tractamus, ob ęs inquam alienum
ſoluendum maximè, quia non deſunt qui velint iure de-
fendere pactionem illam, ex qua homo liber obligatur,
vt retineri poſſit pro ære alieno, & debito ad effectũ ſer
uandi conuentionem initam inter debitorem & credito
rem: ita ſanè gl.tenuit in d.c.ex reſcripto.l. ſolutione. &
inibi Hoſt.Hen.Card. & Fel.col.3.Bal.in l.2. C.de patrib.
qui filios diſtra.col. vlt. quorum mentionem fecimus &
nos lib.5.Variar.Reſolut.cap.j.num.5.eorum ſententiam
reprobantes: hic verò eam adducimus non vt eam verã
eſſe cenſeamus, ſed quo manifeſtum ſit non eſſe ita ſine
controuerſia id quod modò præmiſimus.

Tertiò principaliter eidem ſententiæ oberit, ꝙ cum
fœmina ab æs alienum in carcere mitti non poſſit. auth.
ſed nouo iure.C.de cuſtod.reo.l.j.cum auth.ibi poſito.C.
7 de officio diuerſ.iudic.l.Regia 62.Tauri, attamen † etiã ob
cauſam tutellarem filiorum appoſitis quibuslibet renun
ciationibus mulier adhuc priuilegium habet, ne conue-
niatur vltra quam facere poſſit, & ne in carcerem mitta-
tur: quod ipſe colligo ex Bar.in l.ſi quis ſub conditione.
ff.de teſta.tut.nu.20.ex l.patronatus.ff. de re iudi.notãt in
ſpecie Præpo.in c.ex parte M.de appella.Barb.in c.2. nu.
4.de pig.Io.à Monſe Sperelo in l.plerique.ff.de in ius vo-
can.Hippolyt.in practica criminali.§. attingam. num.64.
Ludou.Gomezi.in c.2.de iudic.in 6.nu. 22. Andreas à Po-
mate in additionibus ad Bar.in Auth.matri & auiæ.C. qũ
muli.tut.offi.fungi.poſſit. quod longius ipſe probaui in di
cto lib.2.Variar.Reſolut.cap.j. num. 3. quo in loco multa
hac de re tradidimus. Igitur nemo poteſt renunciare pri-
uilegio, quod habet, ne in carcerẽ mittatur pro debito,
aut ære alieno. Sed et ſi huic rationi primum reſpondetur,
ꝙ Bar.ipſe in ead.l.ſi quis ſub conditione. nu. 58. contra-
rium in matre nutrice adnotauit: cui conſentiunt plures,
quos ipſe retuli in d.c.j.num.3.& ſanè hæc poſterior opi-
nio receptior eſt. Attamen quia prior à me probata fuit
in d.cap.j. ſecũdò rñdeo, eam opinionẽ procedere in re
nunciatione generali, cum mater omni legum auxilio re
nunciauit, quaſi aliud dicẽdum ſit, vbi mater ſpecialiter
huic priuilegio renunciaſſet, vt in hac quæſtione patet,
quæ de ſpeciali renunciatione tractat. Adhuc verò quia
hæc reſponſio nõ omninò tuta eſt ob eandem rationem,
quæ eadem videtur eſſe in renunciatione generali, & in
ſpeciali, opinor hanc tertiam obiectionem parum obeſ-
ſe, quia ſpecialem rationem habet ex cauſa pietatis & re
uerentiæ, amoriſq; paterni: quę omnia inter parentes &
filios contingentias impediunt hanc in carcerem detru-
ſionem ob æs alienum, & huius beneficij renunciationẽ
efficiunt inhumanam, boniſq; moribus contrariam. tex.
ſingu.in d.l.alia.§.eleganter.ff.ſolu.matrim. Quamobrem
non eſt congrua argumentatio ea, quæ fit in præſenti cõ-
trouerſia à renunciatione beneficij, & priuilegij a cra-
tione competentis parentibus erga filios, ad renuncia-
tionem beneficij nobili competẽtis. Quartò illud magis
nobilibus fauet, ꝙ nobilibus maiores deferuntur hono-
res, quàm plebeis. cap.de præb. l. nobiliores. C. de com-
mer.& merca.not.Iaſ.per tex.ibi in §.item Seruiana. nu.
26.de actionibus.latè And.Tiraq.in tract. de nobilitate.c.
20.honor autem reuerentiam præmittit.l.honori. & l.pa
res.ff.de oper.lib.Bal.in l.liberti.4.col.C.de oper.lib.& in
c.licet.de probatio.vnde & in decalogo præceptum eſt:
8 Honora patrẽ & matrem.† Iuri aũt & priuilegio reueren
tię cauſa indulto quis renunciare non põt.tex. optimus
in l.vlt.C.de bonis liber.Rom.in ſing.480.Alex.& Iaſ.in l.
pen.C.de pact.5.col.Dec.in l.venia.colum.vlt.C.de in ius
voc.quamobrem in ſpecie & priuilegio l.ad egregias.ff.
de iureiu.nobilibus & egregijs perſonis conceſſio, quod
ei non poſſit quis renunciare, notant Ro.in ſing.169. Cy-
nus in l.nec honorem.C.de epiſcopis & clericis.Alber.&
Alex.in d.l.ad egregias.Fel.in c.ſi qui teſtium. de teſtibus.
col.j.à quibus ferè adducitur tex.in c. 2.ad finem, de iud.
in 6.quo probatur non poſſe Moniales renunciare priui-
legio à iure ſibi conceſſo, ne teneantur ad iudicem ac-
cedere

cedere

tedere cauſa dicendi reſtimonium: quia, vt Doct. præcitati exiſtimant, id conceſſum fuit reuerentiæ iure & ratione: quem tex. commendant Dominic. in c. indemnitatib. §. vt aũt. de elect. in 6. quamobrem & Ludouic. Gomez. in d. c. 2. num. 45. quo ad l. ad egregias. eundem intellectum probat. Igitur cum hoc priuilegiũ nobilibus conceſſum, ne in carcerem ob æs alienum mitti poſſint, datum eis ſit reuerentiæ, & honoris cauſa, conſtat, ei per nobiles renunciari non poſſe. tex. opt. in d. l. alia. §. elẽganter. quo probatur non poſſe pacto partium tolli priuilegium, quod reuerentiæ cauſa datum ſit. Ego verò, vt huic rationi ſatisfaciam conſidero, nobilibus multa priuilegia iurè concedi, quorum aliquot directè tendunt ad reuerentiam, & honorem eis exhibendum: qualia ſunt locus ſublimior inter plebeios, item quod plebeis præferuntur in honoribus: & in his fortaſsè obtinebit, ꝙ renunciatio admittenda non ſit, quia hæc non poteſt renuncianti nocere, quin & toti noceat nobilitati: idcircò renũciatio nõ procedit ex eo, ꝙ reliquis nobilibus, & toti nobilitati præiudicat: arg. tex. in cap. ſi diligenti. de foro compet. alia quidem nobilium priuilegia licet ea conceſſa ſint, vt honos deferatur nobilitati: non tamen tendunt immediatè, & directè ad exhibitionem reuerentiæ publicam, vt ſunt immunitas à publicis oneribus, quod in carcerẽ publicum ob ęs alienum non mittantur nobiles, & his ſimilia: in his profectò renunciatio admittenda eſt. Nec quicquam oberunt ea, quæ in contrarium fuere adducta. Primum etenim tex. in l. vlt. §. vlt. C. de bonis libert. non probat id quod ex eo adnotatur: ſiquidem tantum inibi conſtat, non cenſeri remiſſum ius ingratitudinis, nec ius reuerentiæ exhibendæ patrono à liberto, etiam ſi remittatur ab eo ius patronatus.

Quia per hanc remiſſionem generalem iuris patronatus non videtur patronus remiſiſſe ea iura, quę ratione beneficij accepti in remunerationem, & reuerentiam libertus patrono non exhibere tenetur: hæc etenim pertinẽt ad gratitudinem libertatis à patrono datæ, & reuerentiã ei debitam, atq; ad euitandam ingratitudinẽ: idcircò præſumendum non eſt, patronum velle per remiſſionem iuris patronatus ꝙ libertus poſſit liberè ea agere aduerſus eum, quæ ingratitudinem inducerent: atque hic eſt illius conſtitutionis ſenſus: cum tñ de renunciatione ſpeciali nihil ibidem reſponſum fuerit. Quòd ſi renunciatio ſpecialis patroni etiam contingeret ea, quæ ſibi reuerentiæ & honoris cauſa debentur: profectò prodeſſet renunciatio quo ad pœnas iure humano ſtatutas aduerſus libertos, qui patronis non exhibent honorem ac debitam reuerentiam: has etenim, ſi ad patronum pertineant, is remittere poſſet, non tñ prodeſſet hæc renunciatio quantum ad culpam, & vitium, quod ratione ingratitudinis contraheret libertus omittendo officiales operas: atque in hoc ſenſu futura culpa remitti poteſt quo ad pœnas ingratitudinis contra patronum cõmiſſæ. Vnde mihi nõ placet, quod Bal. in d. l. vlt. ad fin. C. de oper. liber. ſcribit aſſeuerans, non poſſe patronum remittere renunciatione expreſſa, ius reducendi libertum in ſeruitutem ob ingratitudinem. Nam ex hoc non remittit reuerentię iura, quæ ex cauſa datæ libertatis ſibi debentur: ſed pœnam iure humano aduerſus ingratum libertum ſtatutam. Et nihilominus condigna quidem alia pœna pro delicti culpa libertus ingratus à iudice puniendus erit.

Ea verò rñſio Iuriſconſulti, quæ refertur in d. l. alia. §. eleganter. iõ renunciatione tolli non põt, quia rõnem habet non tm̃ à reuerentia ſimplici: ſed ab ea, quæ ſimul eſt pietati paternæ coniuncta: quæ duo efficiunt eam pactionem cõtrariã bonis moribus, atq; nullam, & iniquã.

Quod aũt ad comprobationem tradidimus circa intellectũ l. ad egregias, profectò minimè probatur in d. c. 2. de iudic. in 6. quia ea deciſio ſpecialis eſt in Monialibus æquiſſima quidem rõne: non ſolum ex eo, ꝙ reuerentiæ, & honoris cauſa id priuilegium conceſſum ſit, ſed ne detur occaſio vagandi monialibus, quibus iure Pontificio, & plerunq; ex voto neceſſariò conuenit ea incluſio, vt non poſſint honeſtè monaſterium exire, etiam ad iudicẽ pro ferẽdis teſtimonijs: ſic deniq; Fel. in c. ſi diligenti. de for. comp. nu. 24. ad illum tex. reſpondet ſentiens poſſe renunciari beneficio l. ad egregias. quod magis in ſpecie adnotarunt Ro. & Aret. in ead. l. ad egregias. Angel. in d. l. alia. §. eleganter. ſenſit gloſ. in l. inuiti. C. de teſtibus. optimus tex. in d. cap. 2. de iudic. in 6. dum dicit, fœminas inuitas ad iudicium trahi non poſſe: igitur ſpontè per illius beneficij renunciationem poterunt ad iudicium accedere & trahi. Maximè fatentur Cynus in d. l. nec honorem. Fel. in d. cap. ſi diligenti. nume. 24. & Iaſ. in d. l. ad egregias. num. 1. & Lud. Gomez. in d. cap. 2. num. 51. dum approbat Fel. diſtinctionem, ꝙ licet huic beneficio l. ad egregias. non poſſit quis in vniuerſum renunciare: poterit tamen quodam in caſu eadem renunciatione vti. quod probat l. quamuis. verſi. inuitos. ff. de in ius vocan. iuncta l. vnica. C. eod. ti. Ego tamen etſi videam hanc vltimam Cyni ſententiam paſſim admitti, & eam plurimum ſuffragari huic ſententiæ, quam defendere conamur: nempe poſſe nobilem quodam in contractu renunciare nobilitatis priuilegio, quo nobiles gaudere debent, ne pro ęre alieno mittantur in carcerem: attamen ex Cyn. Iaſ. Fel. & alijs ita intelligo eorum diſt. in ſpecie d. l. ad egregias. & ex d. l. quãuis. & ex d. c. 2. in prin. vt quis tacitè renũciare valeat huic priuilegio, ſi in aliqua cauſa ſpontè velit ad iudicem accedere pro teſtimonio ferendo abſq; expreſſa quidem renunciatione. Idque mirum non eſt; nam in d. c. 2. de iudi. in 6. hoc ſignificatur ex priuilegio egregijs perſonis, & fœminis concedi, ꝙ inuitæ non trahantur ad iudicẽ: quaſi certiſſimum ſit, nihil priuilegio nocere, ſi ſpontè velint ipſi egregij ad iudicem accedere. Atque hic eſt ſenſus huius concluſionis. Nam quoties priuilegio ob reuerentiã conceſſo renunciari non poteſt, eaq; renunciatio à iure improbatur, vt bonis moribus cõtraria, certè nec in quodã peculiari, & ſpeciali caſu admittẽda eſt: quod expreſſim probatur in d. l. alia. §. elegãter. ff. ſolu. matri. cui deciſioni nulla cõgrua reſponſio dari poterit: ꝙ verò Iaſ. Fel. & alij poſt Cynum tradidere, nempe renunciationem generalem l. ad egregias, quo ad omnes cauſas non valere mihi non placet, quia nobilitati publicæ nulla ex hoc iniuria irrogatur, ꝙ aliquis, licet egregius ſit, polliceatur ſe acceſſurum ad iudicem pro ferendo teſtimonio quoties ab eo in quacunque cauſa vocatus fuerit: qua ratione, etiamſi articulus iſte non attingat noſtram q̃onem, opinor aduerſus Cynum & alios hanc renunciationem admittendam fore; niſi forſan quis exiſtimauerit, ex hoc iniuriam irrogari, ac præiudicium fieri toti nobilitati: qđ ipſe minimè cenſeo. Sic denique renunciatio ſpecialis priuilegij d. l. ad egregias. etiam expreſſa valida iudicabitur ſecundum Romanum, Felynum, & alios huius partis autbores, quicquid alij dixerint.

Quintò aduerſus præſcriptam ſententiã facit tex. in d. §. elegaoter. quo probatur, non valere pactionem, qua quis renunciat beneficio à lege dato, ne conueniatur vltra quàm facere poſſit: quod in effectu conceſſum eſt, ne pro debito quis in carcerem mittatur: ſed ea reſponſio procedit in his perſonia, quibus ratione reuerẽtiæ ſimul, & pietatis, aut naturalis dilectionis priuilegium hoc conceditur ratione quidem deducta à bonis moribus: idcircò non idem erit in militibus aut nobilibus, qui hoc priuilegium alia ex cauſa habere, quàm ſolutionem iam obiter hac in diſputatione attigimus.

9 Sextò fortiter hac in controuerſia argumento, † ex c. ſi diligenti. de foro comp. quo apparet, clericum etiam cum iuramento non poſſe renunciare priuilegio fori, vt apud iudicem laicum conueniatur: non alia ratione, quàm quòd hoc priuilgium conceſſum ſit ordini clericorum, & dignitati ſtatus eccleſiaſtici. Eadem ergo ratione nec nobilis poterit renunciare priuilegio nobilitatis, ne is in carcerem publicum pro ſoluendo ære alieno mittatur. Cum hoc priuilegium nobilium ſtatui & nobilitati iure datum ſit; eiuſque renunciatio, ac denique miſſio in carcerem alicuius nobilis, totius nobilitatis deroget excellentiæ. Ego quidem non inficior, hanc eſſe vrgentem argumentationem, ſed tamen animaduertendum eſſe cenſeo, diſparem eſſe rationem: quandoquidem priuilegium clericorum ob ſacras res, quę ab ip-

ſis

ſis tractantur, magis ſpectat ad ius publicum, quàm priuilegia nobilium. l. j. §. huius ſtudij. ff. de iuſt. & iure. c. contingit. el j. de ſenten. ea commu. vbi glo. & in cap. parochianos. eod. titu. Nã & priuilegium clericorum, cuius modò mẽtionem fecimus, partem adſumit à lege diuina, quod alibi tractamus. Nec poteſt renunciatio in eo caſu admitti, quin tẽdat in derogationem honoris ſtatus eccleſiaſtici, cum clerici ſecularia tribunalia non poſſint abſq; dedecore ordinis totius frequentare, apud eaque litigare: iuxta rubr. ne clerici, vel monachi: maximè in 6. 2. & c. ſed neque. & ideo lex, cui renunciatur, continet publicã & priuatam vtilitatem omnino inſeparabiles: quod poſt alios not. Fely. in d. c. ſi diligenti. nu. 16. Non ſic in præſenti qõne: quamuis etenim aliquis nobilis in carcerem pro ære alieno ducatur: non ex hoc iniuria fit cæteris nobilibus, nec eorum honori derogatur, cum frequenter nobiles criminum cã in carceribus ſint. Deinde nobilis, qui huic priuilegio renunciauit, poterit carceris moleſtiam effugere, ſi bonis cedere velit: quæ ſanè ceſſio ignominioſa non eſt, modò ea ſimpliciter abſque actibus infamibus fiat. Sic denique vr̃ iure pronunciatum fuiſſe in hoc Regio Prætorio, renunciationem à nobili Hidalgo factam eius beneficij, quo nobiles nõ poſſunt pro ære alieno in carcerẽ mitti validã fuiſſe. Multa hic miſſa facimus, quæ poſſent hãc ſniam cõprobare: quia ea pertinent ad tacitã renunciationem ipſius nobilitatis: ſiquidem in hac q̃one agimus de renunciatione expreſſa alicuius priuilegij nobilibus cõceſſi, q̃ fuerit facta, manẽte ipſa nobilitate.

Non me latet, hanc opinionem dubiam eſſe, & tamen eam æquiſſimam exiſtimo: ne cauſa nobilitatis ipſi nobiles luxui, ludis, & comeſſationibus dediti abſque vllo delectu res alienas præſertim pecunias mutuò acceptas temerè conſumant. Quòd ſi ex renunciatione alicuius priuilegij derogaretur nobilitati in vniuerſum: tunc nõ foret renunciatio illa admittenda: nempe quo ad aliquod ignominioſum ſupplicium nobili inferendum: quod maximè obſeruandũ erit in his, & ſimilibus renunciationib.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 Iuramentum non confirmat actum prohibitum propter fauorem publicum.

2 Intellect. ad tex. in l. 2. & l. quemadmodum C. de agri. & cenſit. lib. 11. & inibi explicatur, qui ſint coloni cenſiti, adſcriptitij, & originarij.

3 Intellect. ad l. ſenatus ff. de contrah. empt.

4 Inſtantia an pereat triennio, non obſtante pacto partium, etiam iurato.

5 Iuramentum confirmat contractum prohibitum principaliter in fauorem priuatum.

6 Fauor publicus, & priuatus quo pacto conſiderentur in legibus conſtituendis.

7 Iuramentum adeo confirmat contractum ob priuatum fauorem prohibitum, vt non tantum ſit ipſum ſeruandum, ſed & ipſe contractus.

8 Iuramentum an habeat hanc vim confirmandi contractum prohibitum à lege, quoties lex ipſa hanc confirmationem expreſſim impedit.

9 Alienatio rerum Paraphernarum fieri poteſt abſque iuramento.

10 Intellect. Auth. ſiue à me C. ad Velleia. & ibi de donatione propter nuptias, & eius alienatione.

§. PRIMVS.

EADEM Barto. commentaria ſequuti ſecũdam conſtituimus concluſionem, † Actus in fauorem publicum principaliter p̃hibitus iuramento confirmari non poteſt. Hæc probatur in cap. ſi diligenti. de foro comp. cap. cum ad Apoſtolicam. de regu. l. ius publicum. ff. de pact. quibus ſatis expreſſum eſt, idemque ratione manifeſta conſtat, non poſſe ius publicum pacto priuatorum remitti. Sic ſanè hanc concluſionem tenuit Barto. in dicta l. ſi quis pro eod. nume. 7. quem ſequuntur Docto. inibi. Anto. Abb. & alij in dicto cap. cum contingat. quo in loco And. Alcia. nume. 83. & Corn. in repe. 1

Authen. ſacramenta puberum. nu. 29. C. ſi aduerſ. vend. ſatentur, hãc opinionem communem eſſe eam ſequuti. Idẽ fatetur Ioan. Imo. in d. cap. cum contingat. num. 35. Qui tamen ab ea diſcedit ex eo, quòd licet ius ciuile aliquem actum prohibeat in fauorem principalem Reipublicæ: non per hoc idem actus iure Põtificio prohibitus eſt: ius autem Canonicum eſt equidem conſiderandum quo ad iuramenti vim, & effectum: qua ratione videtur, actũ iure ciuili tãtum prohibitum principaliter ob Reipublicæ fauorem, poſſe iuramento confirmari. Cui ratione nõ admodum eſt difficile reſponſionem accõmodare. Nam vt cunque actus aliquis iuratus ſit, nemini præiudicat, niſi iuranti, quod ſatis expreſſum eſt in d. c. cũ cõtingat. in fine: ſed ſi priuato præiudicium non fit ex actu ab alio ẽt iurato: multo fortius Reipublicę minimè debet pręiudicium inferri: atque ita ſat iure probatur Bar. opinionẽ verã eſſe, quicquid Io. ab Imola contrarium voluerit. Denique l. non dubiũ. C. de legib. quæ reſpondet, actũ iure ciuili prohibitũ iurõ non confirmari, adhuc poterit iuxta hãc ſecundã cõcluſiõnẽ intelligi: vt tandẽ ea rõſio p̃cedat, quoties p̃hibitio legis tẽdit ĩ fauorẽ reipublicę, & principaliter.

2 Primò ex hoc infertur † intellect. ad text. in l. 2. & in l. quemadmodum. C. de agric. & cenſit. lib. 11. quibus conſtitutionibus ſtatutum eſt, non poſſe quem vendere prædium, & retinere colonos agriculturæ prędij adſcriptos. Ea etenim prohibitio, vt patet in d. l. quemadmodum. publicam vtilitatem reſpicit: ne agricultura detrimentũ patiatur in graue Reipublicæ diſpendium. idcircò ille contractus nec iuramento confirmabitur. Cui quidem deciſioni premittendum erit, olim cum maior cura agriculturę habebatur, fuiſſe colonos quoſdam, qui adſcriptitij dicebãtur. Et hi per contractum priuatamve conuẽtionem adſtringebantur agri alicuius culturæ, vt perpetuo operam in eo agro colendo impenderent. De his agit titulus. C. de agricol. & cenſ. vbi gl. in rub. tex. optimus, & ibi Panor. eleganter in c. iudicatum. de immunit. eccle. tradit Ludo. Cælius lib. 4. lect. antiq. c. vlti. vnde qui agricolationi recens adſcribũtur cũ alij colonis ibidẽ originarijs adſcriptitij dñr: quod etiam explicat Oldẽdorpius 3. Actionũ claſſe, actio. 9. Alij autem dicebantur coloni originarij: & hi ſunt, qui ex adſcriptijs naſcuntur, & procreãtur. l. colonos. C. de agricol. & cenſit. Quoniam colonariũ iura in eo fundo contrahunt principaliter origine, ſeu natiuitate in perſona ſua. Sic originarij ciues dñr, q ex parẽtibus ciuibus alicuius oppidi oriundi ſunt ad dĩam incolarum, qui nuper ipſi municipatum contraxerunt. Ciues quidem origo facit, incolas domicilium. l. ciues. C. de incol. & in rub. C. de munici. & orig. l. adſumptio. l. vlt. §. penul. ff. ad municip. Cicero. pro Archia venit, inquit, Heracliam, quę cum eſſet ciuitas æquiſſimo iure, ac fœdere, adſcribi ſe in eam ciuitatem voluit. Alij coloni cenſiti appellabãtur eo quòd eorum agris cenſus publicus eſſet cõſtitutus, vt quidam exiſtimant: quæ quidem expoſitio minimè conuenit. l. 2. C. in quibus cauſis colo. domin. accuſ. poſſeſſ. Quamobrem ex eadem conſtitutione arbitror dici colonos cenſitos eos, qui adſcriptitij quidem ſunt, perpetuo adſtricti culturæ agrorum, & tamen præter hoc ex cõuentione tenentur aliquẽ cenſum domino ſoluere ex ipſis agris, eorumque fructibus: hoc ipſum Hoſt. & Abb. adnotarunt in d. c. iudicatum. Quibus ſanè pręmiſſis, quia coloni ſolebant agros deſerere, & in ciuitates fugere: aut ipſi domini prædiorum eos colonos ſibi retinebant in venditionibus agrorum, maxima cum iactura Reipublicæ: cuius tunc intererat agros, & prædia coli, vt ex eorũ fructibus eſſet Reipublicæ cõſultum in frumentaria inopia, ſancitum eſt, quòd prædia minimè poſſint aliena ri ſine ipſis colonis. d. l. 2. l. quemadmodum. l. omnes p̃fugi. l. originarios. C. de agrico. & cenſit. eaque prohibitio non aliam quàm publicã vtilitatem præcipuè ſpectat. Hodie ſanè dubitarem ipſe, an in praxi foret attẽdendus fauor hic publicus: cum non immineat illa neceſſitas colonorum ad colendos agros, q̃ olim ob militiæ p̃mia Rempublicã vrgebat. Et tñ ſatis fit, conuentionem reprobatam in d. l. quemadmodũ. non confirmari iurõ: quod Bart. cõiter receptus in d. l. ſi quis pro eod. nu. 7. expreſſim notat.

Secundò

Secundò ex eadem concluſione infert Bart. intellectũ
3 † ad legem ſenatus.ff.de contrah.emp.& l.cætera.ff.de legat.j.quibus prohibitum eſt, ne quis vendat marmora, aliaſq; res affixas ædibus: ea ratione quòd interſit Reipublicæ publica ædificia, item & priuata minimè deformari: ne ciuitates ipſæ deformentur. Item tradit Regia lex 5 6.tit.5.par.5. Nam cum ea prohibitio nulla aliam præcipuè vtilitatem afferat præter publicam, conſtat nõ poſſe venditionem earum rerum, quæ ędibus affixæ ſunt, iuramento confirmari: quemadmodum Barto. quem alij ſequuntur in d.l.ſi quis pro eo.nume.7. in ſpecie not. Sed, vt liberè quid hac in re ſentiam, reſpondeam, non admodum tuta eſt hæc concluſio, noſtris temporibus: & fortaſſis in iudicialibus controuerſijs, ſi hæc incideret dubitatio, non admitteretur ad ſententiam pronunciandam. Multa etenim iure veteri ſtatuta fuerunt, quæ vel per deſuetudinem, aut contrarium vſum ſublata planè ſunt.

Tertiò Bar. idem in d.nu.7. intulit ex hac 2. concluſio. ad interpretationem tex.in l.properandum.§. ſed & ſi quidẽ.C.de iud. vbi ſtatutum eſt,
4 † inſtantiam litis per triennium extingui. Nam ea conſtitutio rationem præcipuã habet ab vtilitate publica, ne lites fiant immortales.cap. finem litib.de dolo & contum. Idcirco Barto. cenſet, non poſſe iuramento confirmari pactionem, quę inter litigãtes facta ſit ſuper prorogatione inſtantiæ, vt ea duret vltra triennium. Idem notant ipſe Bar. & ibi Iaſ.nume.21. in d.l.properandum.in prin.Panorm.in c.penul.de iudic. nu.55.quorum opinio manifeſtè probatur in d.l.properandum.in prin. vbi lex ipſa omninò aufert poteſtatẽ ipſis litigantibus ad prorogationem inſtantiæ, ac iudici mãdat, quòd non obſtante litigantium conſenſu perempta inſtantia per triennij lapſum minimè procedat in cauſa: atque ita hæc eſt communis opinio, de qua Bar. idem dubitaſſe videtur in l.Seius.ff.ad l.Falci.& contrarium tenuerunt Fely.in d.c.penul.nu.13.Imo.ibi, idem in d.c.cum cõtingat.in 2.caſu, & membro principali.ea ratione quòd iſta conuentio iurata, non ſit contraria iuri Canonico: imò ſecundum id omninò permiſſa, iuxta text.in d.c.pen. quo probatur, iure Pontificio inſtantiam non perire per triennij lapſum: vnde iuramentum obligatorium eſt, & conuentio valet. Ego verò etſi ſciam à pleriſque traditũ fuiſſe, iure Pontificio non perire inſtantiam p triẽniũ, p tex.in d.c.pen.& in c.vlt.de pb.& c.cũ olim.verb.iudices. de priuil.gl.in d.c.pen.& in c.finem litibus.de dolo, & cõtu.& in cap. anteriorum.§.ad hoc ſancimus.5. quæſtio 6. quarũ opinio cõis eſt, ſecundũ Fel.in d.c.pen.col.j.Iaſ.in d.l.pperandũ.nu.27.atq; ita ferè in praxi recepta: attamẽ opinor, nullam in hoc eſſe conſtituendam differentiã inter ius Pontificium, & Cæſareum: imò reſpondendũ erit, etiam iure Pontificio inſtantiam triẽnio finiri. Nam text. in d.c.pen.qui fortius cęteris vrget, plane tãtum probat, iuriſdictionem iudicis delegati non finiri, nec extingui per trienij lapſum, quo lis apud eum cœpta, finita nõ eſt: atque hunc ſenſum accepit glo. inibi illam deciſionem: eandemque opinionem Doc.ibi ſequuntur communiter, Rota noua 96. denique, quòd iure Pontificio inſtantia per triennij lapſum pereat, adnotarunt Fulg.& Iaſ. in d.l.procurandum. in princ.ſi.colum.& Roma. in conſi.220.

Sed ſi quis contendat adhuc conſtituendum fore diſcrimen inter ius Canonicum, & ciuile: non ex eo ſequitur iuratam conuentionẽ poſſe præiudicare iuris ciuilis ſanctioni quo ad ciuile forum propter publicam vtilitatem à qua fundamentum, & rationem habet iuris Cęſareæ conſtitutio. Nec mirum cuiquam videri debet, aliquid eſſe vtile foro ciuili, & ſeculari, quod non ita vtile ſit foro Pontificio. Illud equidem verum erit, quod Barto. ſenſit in d.l.Seius.& tenent ibi Imo.& Alex. conuentionem iſtã de proroganda inſtantia iuro confirmatam, etiã ſi ea valida ſit cenſenda, id tantum inducere, q non poſſit aliter ex litigantibus proprio nomine, & ratione priuati commodi opponere exceptionem inſtantiæ finitæ, licet triẽnium ſit tranſcurſum: atque hæc dicta ſint de prorogatione inſtantiæ. Qua de re poterit lector legere Bonifacium in Clemen. Quamdiu. de appel.3.col.Rom.in ſingu.276. Bal.Nouell de dote, par.9.priuilegio 14.Alex.in l.4.§.hoc aũt iudiciũ.col.5.ff.de dam.infe.Capiciũ i deciſ.Neap.11.

Quartò ab eadem ſecunda concluſione deducit Barto. in d.l.ſi quis pro eod.nu.7. non poſſe à priuato renunciari ſtatuto, quo debitor frumenti liberatur ſoluendo certam pecuniæ quantitatem pro qualibet frumenti debiti menſura: quoties id ſtatutum ea ex cauſa ſancitum fuit, vt ciuitas, vel prouincia plures ciues & ruſticos habeãt, q poſſint onera ſubire, indictam à Republica pecuniam ſoluere, aliaque in communem vtilitatem expedire. Et licet Ioã.ab Imo.in d.c.cum cõtingat. dubitet de hac ſnia Bart. & dubitari poſſit: quia vtilitas publica in hoc verſatur, q ciues non cogantur inniti præcisè frumentum ſoluere: ſed liberentur pręſtando certam eius æſtimationem: non tamẽ ex hoc vtilitas iſta publica tollitur, aut diminuitur, ſi ſponte ciues velint in quibuſdam cõtractibus huic fauori renunciare: attamen opinio Bar. verior eſt pp expreſſam in eodem ſtatuto publicam vtilitatem, abſque vlla ſtatuentium fraude: ſicuti Alc. adnotauit in d.c. cum contingat.nu.88.& quia ſi locus foret renunciationi, facillimè tolleretur vis ipſius ſtatuti: ſi quidem paſſim debitores eidem renunciarent mille præſtitis iuramentis.

Quintò ipſe ex hac concluſione deduco, minimè valere donationem à clerico factam concubinæ, etiamſi ea iurata ſit: Sicut in hac ſpecie latè probant Aymon in conſi.229.lib.2.& Ripa in l.miles.ff.de re iud. Nam huius donationis prohibitio fauore publicæ vtilitatis & honeſtatis facta eſt, vt conſtat. De ea verò tractant præter alios Anto.conſi.14.Iaſ.conſi.27.lib.3.Afflict.deciſi. Neap.102. Bermondus Chaueronius de concubinarijs, pag.242.

5 Tertia principalis concluſio. † Iuramentum omninò confirmat actum, ſeu contractum prohibitum iure ciuili pręcipuè, aut ſanè principaliter pp priuatam vtilitatem: ẽt ſi minus principaliter, &, vt aiunt, ſecundariò publicã vtilitatem contineat. probatur hæc concluſio in d.c.cum contingat.de iureiurand.& c.licet.eodem titu.in 6. Nam etiam ſi Reipublicę interſit, fœminarum dotes augeri, ſaltem conſeruari potius quàm minui, l.j.ff.ſolut. matr. atq; ideo lex ciuilis prohibuerit alienationem fundi dotalis: vt tradit Iuriſconſultus in rub.ff.de fundo dot. Quia tamẽ ea prohibitio præcipuè priuatam vtilitatem, & fauorem ſpectauit: etiam ſi nihilominus & publicum commodum reſpexerit, minus tñ principaliter, nihilominus alienatio fundi dotalis iuro confirmatur: ſicuti probatur in d.c. cũ contingat. à quo poterit adſumi prima huius cõcluſionis illatio: ipſa etenim concluſio omnium ferè conſenſu recipitur: & ea ratione communis eſt: vt teſtantur eam ſequuti Corn.in d.Auth.ſacramẽta puberum.numero 30.& Alc.in dicto cap.cum contingat.num.92. vbi Abbas nu.5. & Imola, nu.36. eandem concluſionẽ veram eſſe cenſent, & probari etiam in d.Authẽ.ſacramenta puberum. huius ſententiæ ea eſt ratio: q ne quis periurus ſit, ſatis eſſe conſtat eum, cuius fauorem principaliter lex reſpexit, eidem renunciaſſe tacitè vel expreſsè. Nam vbi aliqua conſtitutio in fauorem edita eſt, ſemper conſideramus fauorem, quem pręcipuè, ac principaliter lex ipſa inſpectat, non eum, qui ſecundo loco ab ea ſignificatur, iuxta glo. celebrem in hoc cap. quamuis. de pact.in 6. cuius ſtatim mentionem faciemus ad intellectum decimum huius conſtitutionis in 3. Relectionis parte.

Cæterum Fortun. Garſias in l.j.§.huius ſtudij. ff. de iuſti.& iu. maximè improbat hunc dicendi modum: quo nři
6 iuris, vtrinſque interpretes exiſtimant † legem aliquam quandoq; iuris vtrinſq; principaliter ob fauorem priuatũ conditam fuiſſe, & ſecundariò pp fauorem publicum qua cõſideratione vtunt paſſim Doct. ſed pſertim in hac qõne Bar.& alij hãc diſtinctionem tradidere, q̃ ex eo falſa videtur, q finis pcipuus in rebus agendis attendendus ſit: qui quidem in legibus conſtituendis ſemper eſt ad cõmune bonum tanquam ad potentius, & præclarius. Ea etenim, quæ ad cõem vtilitatem pertinent aliquo modo, principaliter, & ex priori cã introducta ſunt ad cõe bonum non ſecundariò. deinde quælibet lex, in ſua diſpoſitione quacunque principaliter tendit ad publicũ cõmodũ.c.erit.vbi Arch.c.factæ.4.diſtin.Th.1.2.q.90.ar.2. Quod ſi aliqua iura dñr in humanis legibus ad priuatã vtilitatem

tem conſtituta fuiſſe:idcircò id dictum eſt, quia hæc iura
non diſponunt ſuper rebus publicis, & ad omnes in cõ-
muni pertinentibus:& tamen quia neceſſarium eſt, quòd
particulares regantur ad regimen totius,ideo iura prædi
cta,quæ priuatam vtilitatem continere videntur, adhuc
ſpectant ad commune bonum:& hic reſpectu principa-
lis eſt nõ ſecundarius.igitur opinio Bar.& ſequacium nõ
eſt omnino admittenda: cum iuxta prædictam conſidera
tionum etiam actus contrarius humanis legibus priuatã
vtilitatem ſpectantibus,aduerſus omnino eſt conſtitutio
nibus ad publicam vtilitatem pertinentibus principali-
ter non ſecundariò: ſicuti modò probauimus. Hic tamen
modus dicendi defendi poterit,ſi animaduertamus, finẽ
cuiuſque diſpoſitionis dupliciter accipi principaliter:nẽ
pe vel quo ad intẽtionem, vel quo ad executionem:finis
autem principalis communi ſignificatione dicitur, qui
propinquior eſt in executione, quamuis remotior ſit in
intentione legis.lex igitur, quæ de priuatorum rebus di-
ſponit principaliter intendit commune bonum:ſed quia
ex lege iſta prius bonum ad priuatos defertur,dicendum
eſt, legem hanc principaliter fauere priuatis.principali-
ter inquam executione: ſecundariò autem intentione.
Vnde cùm Accurſ.in d.l.j.§.huius ſtudij.dixit, leges quaſ-
dam ſecundariò tendere ad fauorem publicum,& princi
paliter ad priuatum:eſt intelligendus ſecundariò nõ quo
ad Intentionem,ſed quo ad executionem.qua ratione q-
libet lex,etiam de priuata vtilitate tractãs intentione q-
dem principaliter ad commune bonum ſpectat:illa verò
lex, quæ rebus publicis diſponit, principaliter intentio-
ne,& executione ad commune bonum & fauorem publi
cum ſpectare videtur. priori ſane legi finis principaliter
conuenit quo ad priuatam vtilitatem reſpectu executio
nis:atque item quo ad commune bonum reſpectu inten-
tionis: quemadmodum in ſpecie docet eleganter Mar-
ti.ab Azpilcueta in cap.inter verba.11.q.3.colum.85.ſen-
ſit Bart. in l.ambitioſa.nu.19.de decre.ab ord.fac.

Quarta concluſio ex Barto. colligitur in d.l.ſi quis pro
eo.nu.8.dum ad declarationem præcedentis concluſio-
7 nis ſcribit;in ea ſpecie,& caſu † non tantum iuramentũ
fore,ſed & contractũ ipſum alioqui inualidum,iuramen
ti religione confirmari,& firmum fieri. Hæc ſententia pa
tet in d.c.cum contingat.ibi,omnino.& in hoc cap.quam
uis.ibi,ſeruari debet.vbi glo.hoc expreſſim notat: & rur-
ſus in cap.licet.de iureiu.in 6.& in Authenti. ſacramenta
puberum.ibi,inuiolabiliter. quibus quidem authoritati-
bus hæc ſententia probatur, quam ſequuntur Cald. Anth.
Card.Abb.nume.8.& Imo.num.18.in d.c.cum contingat.
Bal.Bart.& Docto.in d.Authen.ſacramenta puberum.vbi
Corn.nu.56.ſcribit,non eſſe ab hac opinione recedendũ
in iudicando,& conſulendo: eadem fatentur communẽ
eſſe,eam ſequutus Abb.in d.c.cum contingat.nu.8. Iaſ.in
d.Auth.ſacra puberum.nu.36.Curt.Iun.conſi.47.col. 2.&
Are.cõſ.22.col.3.idẽ fatẽt Alc.in d.c.cũ cõtingat.nu.113.

Contraria ſententia quibuſdã placuit: nempe q. in hoc
caſu iuramentum ſeruandum ſit:non tñ confirmetur con
tractus rõne iuri,nec validus fiat:huius opinionis autho
res ſunt Anto.in d.c.cum contingat.Cuma.in d.l.ſi quis p
eo.Io.Faber,& ibi Porcius in prin.Inſt.quib.aliena.licet,
vel non. idem Porcius in §. extraneo.Inſt.de hæredi.q ab
inteſt.defer.Iaſ.in d.Auth.ſacra puberum.nu.37.Fort.ele-
ganter in tract.de vlt.ſi.illat.19.latè Ioan. Ignens in l.j.§.ſi
vir aut vxor.ff.ad Syll.nu.145. ſenſit eandem opinionem
Bart.in l.qui ſuperſtitis.ff.de acq.hæred. ea quib. And.Al-
ciat.in d.c.cum contingat.dicebat,non eſſe admodũ cer-
tum,quod prior ſententia communis ſit: & poſſe iſtam
vltimam iure defendi.

Poſterioris opinionis ea eſt rõ præcipua,q contractus
iuſto quidem confirmatur ad hunc effectum, vt non obtẽ
ta abſolutione à iuramenti vinculo ſeruandus is ſit: non
ità,ſi abſolutio fuerit obtenta. Præter hæc multa alia pro
hac aſſertione traduntur,quæ dubiam efficiunt priorem
ſententiam.& tamen ego cenſeo, non eſſe aliquo pacto
ab opin.Bar.in d.l.ſi quis pro eo.recedendum in iudicio,
nec in priuatis reſponſis. Sunt etenim adeò fortia verba
text.in d.Authen.ſacramenta puberum. & alijs ſimilibus
conſtitutionibus,vt nullam ex æquo patiantur congruã
reſponſionẽ:idcirco exiſtimo non eſſe locum diſputatio
ni huius controuerſiæ quo ad tribunalia: tametſi nõ infi-
cier dubiã eſſe quæſtionẽ quo ad priuatam diſputationẽ.

Quicquid ſit de hac qõne,refert tamen plurimum quæ
harum opinionum ſit recipiẽda pp varios cuiuſque effe-
ctus. Nam ſi communis, & prior opinio admittenda eſt,
primum ſequitur,falſam eſſe glo.in d.ca.cum contingat.
dum aſſerit in eo caſu tenere,ac validum eſſe acceſſoriũ,
.i.iurm,non principale, id eſt contractum. valet etenim
contractus ratione iuri iuxta Barto.ſententiam,atque ita
Aretin d.conſ.22.reprobat glo.in d.cap.cum contingat.

Secundò ſi vera eſt communis opinio,planè cõſtat,hæ-
redes mulieris,quę præſtito iuramento rem dotalem alie
nauit,non poſſe rem alienatam vendicare,aut petere:qa
contractus valuit,eiuſq; vis ad hæredes vtrinque tranſ-
mittitur.quòd ſi contractus minimè confirmaretur iura-
mento,ſed tantum iuramentum foret ſeruandum,eiuſq;
vis inſpicienda, profectò hæredes iurantis minimè obli-
garentur ſtare iuramento,nec contractui iurato, cum ad
eos vis iuri non transeat.ſicuti ſuperius adnotatum eſt in
prima huius Relectionis par.§.5.nume.4.in ſpecie autem
huius illationis hoc tenuit Imo.in d.c.cum cõtingat.nu.
16.& ibi Alc.nume.120.tradit optimè Paul. Pariſ. conſil.
75.colum.j.& vlt.lib.3.quorum opinio communis eſt: li-
cet Panormit.in dicto cap.cum contingat. numero 8.ve-
lit tenere,ac probare,quòd etiam ſi contractus non con-
firmaretur iuramento, tenerentur nihilominus hæredes
iurantis ſtare contractui:quod falſum eſt,nec iure proba
ri verè poterit. Nam & rationibus Panorm. reſpondet
Alc.in d.cap.cum contingat.num.120.

Tertio,ſi admittenda eſſet opinio Fabri,& aliorum cõ
tra communem,poſſet equidem mulier, quæ rem dotalẽ
alienauit,eandem rei vendicatione petere à tertio poſſeſ
ſore,qui non haberet cauſam ab emptore.ſiquidem iura
mentum,quod ſeruandum eſt in hac ſpecie,ſolum habet
vires in fauorem emptoris,cui præſtitum ſuit:atque ideo
is,qui nõ habet cauſam ab eo,nequaquam poterit ſe de-
fendere ratione iuramenti:ſicuti in hoc caſu adnotarũt
Imola in d.c.cum contingat.colum.9.& ibi Alc.num.128.
Ioan.Faber,in princ. quibus alienare licet vel non, quòd
ſi communem opin. ſequamur,contrarium eſt dubio pro
cul reſpondendum. Nam ex quo contractus alienatio-
nis iuramento ſuit confirmatus, ſatis apparet dominiũ
rei dotalis ab alienante in emptorem tranſlatum fuiſſe,
nec vllum ius remanſit penes mulierem ad petendam
rem dotalem, quod Doctores communiter fatentur.

Quarto ex communi ſententia infertur, contractum
iſtũ alienationis fundi dotalis, & ei ſimiles iuro pſtito,cõ
firmatos adhuc manere validos,etiam præſtita abſolutio
ne à iuramento ex aliqua iuſta cauſa:atque ideo oporte-
re,quòd iudicio ordinario agatur ad contractus reſciſſio
nem. Prædicta etenim abſolutio tantùm conceſſa vide-
tur ad effectum agendi:quamobrem Panormitan. in cap.
j.de iureiuran.colum.penult.hanc illationem probat.idẽ
tenuit Ange.conſil.160. Nam contractus ab initio iura-
mento confirmatus non ex hoc irritus eſt,quòd poſt mo
dum ceſſet iuramenti vinculum, regu. factum legitimè.
de reg.iur.in 6.idem tamen Panormitan. in d.c.cum con-
tingat.nume.9.& Fely.in d.c.j.eiuſdem titu.nume.24.Car
di.& Anto.in c.debitores.eo.tit. contrariam ſententiam
veriorem eſſe cenſet, exiſtimantes contractum irritum
manere præſtita abſolutione à vinculo iuramenti, quo-
ties is contractus à ſolo iuramento robur accepit. quod
ſi contractus alioqui etiã ſine iuro validus ſit, tametſi ali-
quem effectum ex iuro accipiat, vt in ſpecie l.2.C.de re-
ſcinden.venditio.tunc fatentur Abb.& alij adhuc mane-
re ius firmum ex contractu,etiam obtenta abſolutione à
iuramento. Sed in hac controuerſia expedit tres diſtin-
guere caſus.Primus quidem conſtituendus eſt,vbi contra
ctus eſt omnino nullus, nec iuro confirmatur, ſed iurans
tenetur tñ ſeruare iurm, vt in c.debitores.de iureiu. & in
hac ſpecie data abſolutione à iuramenti vinculo contra
ctus manet omninò nullus abſq; vlla reſciſſione, ſecundũ
Abb.in cap.cum contingat. notauimus & nos in lib.j.Va-
riar.

piar.Reſol.c.4.nume.5.Secundus caſus eſt,cùm côtractus
iure validus cenſetur,etiam abſque iuramento:& tamen
propter iuramenti vim,is qui iurauit, non poteſt aliquo
iuris remedio aduerſus eundem contractum agere, vt in
ſpecie l.2.C.de reſcind.vendi.tunc ſanè obtenta abſo-
lutione à vinculo iuramenti, nihilominus côtractus vim
aliquam habet:ſed qui iurauit,agere poterit aduerſus cô
tractum eo remedio,quod, ſi non iuraſſet, ſibi iure com-
peteret:tta Panor.in d.c.cum contingat.num.9.atq; tunc
in eo iudicio tractabitur de remedio,& actione côtra ip-
ſum contractum competentibus. Tertiò conſiderandum
erit, quid dicendum ſit, vbi contractus alioqui omnino
nullus ex ſolo iuramento confirmatur: & denique Ange.
in dicto conſilio 160.& qui eum ſequuntur, tenent data
abſolutione à iuramento adhuc contractus vim ſupereſ-
ſe, vt nihilominus de eius viribus agendum ſit, & præci-
puè an ex iuramento omnino fuerit confirmatus: iuxta
notata per Abb.in dicto cap.j.de iureiur.col.pen.& Socy.
in l.hæc ſcriptura.ff.de condi.& demonſtrat.ex cuius cô-
mentarijs tres hi caſus diſtinguuntur:tametſi eius,& alio
rum, quos modò citauimus mẽte ad amuſſim examinata,
præſertim his obſeruatis,quę Alcia.in dicto cap. cum cô-
tingat.ſcribit nu.125. & quæ nos tradidimus dicto cap.4.
huius quæſtionis,reſolutio in hoc vertitur, an abſolutio
obtenta fuerit & conceſſa ad effectum agendi:quod con-
ſtabit ex ipſa negotij ſerie,vel ex modo procedẽdi: quia
ſummariè actum fuit de ipſa abſolutione præſtanda.in
hoc etenim caſu vtcunque ſit, contractus manet firmus,
eamque vim habet, quam haberet nondum data abſolu-
tione ab ipſo iuramento,tantum ſanè eſt iuranti conceſ-
ſum, vt non obſtante iuramento poſſit in iudicio tracta-
re de viribus contractus,& an aliquod robur ex iuramẽ-
to acceperit. Hoc tamen locum obtinet in omnibus ca-
ſibus per Socy.traditis. Sed ſi abſolutio data ſit non tan-
tum ad effectum agendi, ſed & omninò ab ipſa iurati, cô-
tractus obligatione, quod apparebit ex modo agendi, &
cognoſcendi, definiendiq; de præſtanda abſolutione q̃-
ſtionem, tunc omnino abſolutione data, nulla ſupereſt
contractus vis, nec de eius viribus iterum agi poteſt.

Cæterùm ſi lex ciuilis, quæ contractum prohibet, non
tantum ſimpliciter prohibitionem continet, ſed & iura-
mentum contractui appoſitum, præſtitum, & adſcriptũ
irritum facit:tunc equidem obtiuet opinio eorum, qui
8 cenuerunt † contractum prohibitum lege ciuili non con
firmari iuramento. Lex etenim ciuilis velle videtur in
hac ſpecie, quòd contractus iuramento non confirmet:
tametſi de obſeruatione iuramẽti nihil tractauerit: illud
ſiquidem ſeruãdum eſt, qua ratione ſi iurans à vinculo iu-
ramenti fuerit abſolutus quacunque ex cauſa, quæ potiſ
ſima erit, quia ita aduerſus legis vrgentem contraxerit,
non tenebitur ſtare contractui, nec contractus manet cô
firmatus:quemadmodum in ſpecie ita viſum eſt Frederi.
conſi.272.Paulo Caſtrenſi,& Corn.in dicta Authen.ſacra
menta puberum.num.54.Imo.nume.45. & Alc. num.135.
in d.c.cùm contingat.authen.in cap,canonum ſtatuta de
conſt.fol.11.colum.4.idem voluiſſe videtur Fortu.in tra-
cta.de vltimo fine,illat.19.& 20. Nam etiam ſi lex ciuilis
non poſſit iuramenti vim tollere, poterit profectò impe-
dire iuſta ex cauſa, ne fiat contractus prohibiti confirma-
tio per iuramentum, ſecundum ea, quæ latè tradita fuere
in prima huius Relectionis par.§.3.nume.7.Non obſtant
quæ Panorm.docet in dicto cap.cum contingat.num. 11.
quem ſequitur Ioan.Baptiſta de S.Seuerino in repet.l.om
nes populi.colum.33.ff.de iuſt.& iur.quibus vterque co-
natur probare legem ciuilem non poſſe tollere vim iura
mẽti, niſi in eo actu, in quo lex ipſa iuſta ex cauſa pſumat
fraudem, metum, aut deceptionem. Hæc enim vera ſunt
quantum ad vim, quam iuramentum habet ex lege diui-
na,& naturali, vt ſeruandum omninò ſit, niſi iuſta ex cau
ſa fuerit data ab eo abſolutio, non quãtum ad confirma-
tionem côtractus humani, cuius vis, & robur legibus hu-
manis ſubijcitur, ad quas totius Reipublicæ cura ſpectat.

Sic ſanè cũ quotidie apud Regia tribunalia videamus
conuerti ſuper alienationibus rerum dotalium, quæ præ
ſtito iuſo iam ita paſſim fiunt, vt nullus locus ſit legi ci-
uili, quæ fundum dotalem alienare vetuit: fiunt etenim
hę alienationes, ſicuti ex ipſis iudicialibus quæſtionibus
apparet, frequentiſſimè abſq; mulierum libero côſenſu,
quæ etiam, ſecluſo metu, non audent maritis alienare vo
lentibus refragari ob reuerentiam,& amorem, quem eis
exhibere tenentur: alioqui non admodum tranquillam
vitam cum eis acturę, præſertim quia multoties metus
grauiſſimus infertur, qui probari non poteſt, conſtat mul
tis litibus,& alienationibus rerum dotalium cauſam de-
diſſe reſponſum Romani Pontificis in d.c. cum côtingat.
atq; oportere ad tot lites vitandas, totq; maximè repro-
bas alienationes extirpandas, remedium aliquod à legiſ-
latoribus adhiberi: ne tandem ita temerè dotibus frau-
dentur fœminæ, quas Reipublicę intereſt, non manere
indotatas. Forſan foret admodũ vtile Reipublicæ legem
ciuilem côſtitui, quæ ſtatueret, res dotales, etiam per mu-
lieres nõ poſſe alienari, niſi cõſenſu ab ipſa vxore apud
iudicem præſtito,& itidem iuramento, quo aſſeueret, ſe
liberè,& abſq; vllo metu alienare,& alienationi conſen
tire,& per iudicem ipſum receptis teſtibus fide dignis ſu
per vtilitate ipſius alienationis, vt tandem iudex comper
ta vtilitate viri & vxoris decretum decernat, quo aliena-
tionem cum vxoris iuramento permittat: alioqui abſq;
hac ſolennitate facta, etiam cum iuramento, ipſum con
tractum nullum eſſe propter fraudem, & metum à iure
in hac ſpecie præſumptum, nulla probatione in contra-
rium ſuper libero côſenſu admittenda. Poſſet item lex ſta
tuere, contractum alioqui celebratum, ratione ſolius me
tus reuerentialis, reſcindendum fore, ac ſi metus cadens
in conſtantem virum cauſam côtractui dediſſet. Nam per
hęc conſtitutioni Pontificiæ ſatisfit maxima cum Reipu-
blicę vtilitate, ob mille fraudes, quæ hodie à viris vxori-
bus fiunt ſuper rerum dotalium alienationibus.

Verùm quia hæc in parte, dum Bar. aſſertiones exami-
namus, adducitur pręcipuè deciſio tex.in d.c.cum côtin-
gat.oportet; vt illius capitis reſponſio apertius intelli-
gat, aliqua adnotare ad expeditiorẽ eius interpretationẽ.

Primum equidem obſeruandum erit, an ea côſtitutio
9 † ſit neceſſaria, in alienatione rerum paraphernarum, ita
quidem, vt res paraphernę poſſint alienari per vxorem
abſq; iuro. Et Io.Faber in prin.Inſti.quib. aliena. licet vel
non.nu.11.tenet, prohibitionem alienationis fundi dota
lis minimè obtinere in rebus paraphernis, quarũ aliena
tio prohibita iure non eſt, idem reſpondit Ang.in l.iube
mus.C.ad Velleianum.citatur à Fabro Inno.in c.ex parte.
de conſuet.ad finem; quaſi is ſit huius opinionis author:
& tamen Inno.ſolum tractat, an teneat alienatio rerum
paraphernarum facta per maritum: & diſtinguit, an ſit
translatum dominium in ipſum maritum, an nõ, vt prio-
ri caſu teneat alienatio, poſteriori verò ſit nulla. Sed in
fauorem opinionis Io.Fabri ſunt duo conſideranda. Pri-
mum quantum differant in priuilegijs res paraphernæ à
rebus dotalibus, cum res paraphernę etiamſi habeât pri
uilegium hypothecæ, non tamẽ habent priuilegium præ
lationis: quemadmodum ipſe adnotaui lib.j.Variar.Re-
ſolutio.cap.7.in prin.poſt glo.in l.ſi ego.in verb. ſed codi
ci.ff.de iure doti. ſecundum quod huic ſententiæ pluri-
mum patrocinatur, deducitur ab ea concluſione, quę di-
ctat, conſtante mrimonio procedere pſcriptionẽ contra
vxorem in reb.paraphernis, licet ea non procedat in re
bus dotalib. ſicuti diſtinximus eo.lib.j.Vari.Reſ.c.8.nu.8.
19 Secundò,† eſt adnotanda conſtitutio Auth.ſiue à me.C.
ad Velleianum.vbi probatur, res vxori donatas pp nu-
ptias, non poſſe alienari per maritum, & ex côſenſu vxo
ris, niſi vxor ipſa poſt biennium à tpe contractus iterum
alienationi conſentiat,& eo tpe marito ſuperſint alia bo
na, quæ ſufficiant ſolutioni dotis. Hęc etenim deciſio ad-
modum diſtincta eſt ab his, quę fundi dotalis alienationẽ
prohibuerunt, cùm in alienatione fundi dotalis minimè
ſufficiat conſenſus poſt biennium geminatus, ac repeti-
tus in rebus immobilib.ſecundum gl.& Doct.in Auth. ſi-
ue à me.Bar.in l.j.ff.ſolu.mat. & ibi Alex. col. 8. vbi Ripa
nu.103.ſcribit, hanc opinionem côem eſſe: idem fatetur
Bal.Nouel.in tract.de dote.7.par.priuile.1.colum.4.At in
reb. propter nuptias donatis procedit alienatio facta p
maritum

maritum conſentiente vxore, modò poſt biennium con-
ſenſus repetatur, & eo tempore ſuperſint bona, quæ ſuf-
ficiant ſolutioni dotis: quemadmodum tradit Imo. col. 4.
in d. c. cum contingat. Doct. in d. Authen. ſiue à me. & in c.
peruenit. de emptio. & vend. vbi Anto. Burg. col. 1. & vlt.
eandem reſolutionem probat. Attamen alienatio rei do
natæ propter nuptias, ſi fiat vxore conſentiente, & iuran
te, valebit profectò, ſicut valet alienatio rei dotalis facta
cum iuramento, ſecundùm gl. & cõmunem in d. c. cum cõ
tingat. vbi gl. ſentit, iuramentum habere vim duplicis, ac
repetiti conſenſus. eandem gl. & eius concluſionem quo
ad alienationem arrharũ, & donationis propter nuptias
tenent Hoſt. & Imo. in d. c. peruenit. Bald. & Saly. in d. Au-
then. ſiue à me. & in Authen. ſi qua mulier. C. ad Velle. Io.
Lupi. in rub. de don. int. vir. & vx. §. 17. nu. 54. tametſi vlte-
rius illa conſideratio examinanda ſit. Nam maiorem vim
habet iuramentum quàm repetitus conſenſus, cum tem-
pore repetiti cõſenſus neceſſarium ſit, vt alienatio rei do
natę propter nuptias valeat, maritum habere bona, quæ
ſufficiant ſolutioni dotis, non ſic in alienatione iurata, q̃
valida omnino eſt, etiam ſi tempore iuramenti nõ ſuper-
ſint hæc bona apud maritum, ſicuti Doct. communiter fa-
tentur. Deinde errat gl. in d. cap. cùm contingat. dum no
tat alienationem fundi dotalis perpetuò non prohiberi,
eiuſque prohibitionem non eſſe perpetuam, ex eo, quòd
valida ſit ex cõſenſu vxoris, modò is fuerit poſt bienniũ
repetitus. Authen. ſiue à me. C. ad Velleia. quæ quidem cõ
ſtitutio tantum locum obtinet in alienatione rei donatæ
propter nuptias, non in alienatione fundi dotalis, ſicuti
paulò antè explicuimus.

Tertiò animaduertendum eſt gl. in d. c. cum contingat.
dum conatur ſoluere obiectionem. l. non dubium. C. de le
gi. errare quidem primò cum conſtituit hac in re di-
ſcrimen inter ius Pontificium, & Cæſareum: quod conſti
tuendum non eſt, ſiquidem & apud forum ſeculares iu-
rata dotis alienatio valida eſt, & ſeruari debet. c. licet. de
iureiur. in 6. Nam & ius ciuile hãc vim iuramento tribuit.
Authen. ſacramenta puberum. C. ſi aduerſ. vendit. prę ſer-
tim quòd licet glo. aſſeueret, finem principalem iuris Ca-
nonici tendere ad animarum ſalutem, finem autem prin-
cipalem iuris ciuilis ad humanam fœlicitatem, & Reipu
blicę quietem, & tranquillitatem, idemque adnotauerũt
Cal. Abb. & alij in proœmio Gregoriano, non omnino id
certum eſt. Nam & finem principalem iuris ciuilis dirigi
in animarum ſalutẽ contendit Fortu. in tract. de vlt. fi. iur.
col. 4. & ſeq. ex Ariſtotele, Cicerone, & alijs: atque itẽ ex
eo, quod humana ac ciuilis lex ſit correctio peccatorũ. l.
2. ff. dę legib. Thom. j. 2. q. 92. art. j. & q. 95. art. j. Iuſtiniano in
auth. vt non luxu. contra nat. coll. 6. quæ quidem opinio
maximè conuenit legibus ciuilibus principum Chriſtia-
norum: quandoquidem leges ciuiles principũ Gentiliũ,
& eorum, qui nõdum cognitionem habere ſummæ illius
fœlicitatis ſupernaturalis, quæ Chriſti fidem colentibus
promiſſa eſt, tantum in hoc tendunt, vt quieta, ac tranqui-
la Reſpublica ſit, boniſque moribus inſtituta, & vt mora-
liter bona opera pręmium conſequantur, illud quidem,
quod naturaliter intelligi, ac cognoſci poteſt. Sic deniq;
temperanda ſunt quę dę hac re pro Fortunio, & aduer-
ſus eum adduci poſſunt. Præmium verò ſalutis æternæ,
& illius fœlicitatis, quæ ex æterna gloria Chriſtianis pro
miſſa extat, ſola lege naturali cognoſci non potuit. quod
eleganter diſputat ęgregius vir Domini. à Soto lib. 2. de
natu. & grati. cap. 11. & Melchior à Cano eiuſdem profeſ
ſionis, eruditione & cenſura celebris in ſecunda parte
Relectionis, de ſacramentis. atque hæc quidem ſufficiant
de quarta Bartoli concluſionę.

EX §. SEQVENTI.
SVMMARIVM.

*1 Contractus à lege prohibitus conceptis prohibitionis verbis in ip-
ſam perſonam non confirmatur iuramento.*

*2 Alienatio rei dotalis non confirmatur iuramento, vbi mulier prius
iurauerat, dotem non alienare, & nobi expenditur gloſ. in cap.
licet. de iureiurando in 6. & per totum §.*

*Iuramento promittens non reuocare procuratorem, ſi eum reuo-
cauerit, reuocatio tenet, licet periurus ſit.*

*4 Intellect. cap. intellecto. de iureiur. & an Rex poſſit alienare res ip-
ſius regni?*

5 Actus ſpiritualis contrarius iuramento an valeat.

*6 An poſſit quis renunciare clauſulæ Decreti irritantis in eius fauo-
rem appoſitæ?*

*7 An agens contrarium prohibitioni legis humanæ peccet mortaliter
vel venialiter, an non: & ibi rurſus de opinione Barto. quo ad
primam huius §. concluſionem.*

*8 Promiſſio arbitrarum vltra ſummam lege præfinitam non confirma-
tur iuramento.*

*9 Fideiuſſio prohibita accedere promiſſioni dotis reſtituendæ iura-
mento confirmatur.*

§. SECVNDVS.

EADEM Barto. commentaria examinatu-
ri quintam ea eo concluſionem adnota-
1 mus in hunc quidem ſenſum. † Iuramentũ
nequaquam confirmat contractum pro-
hibitum à lege, quæ prohibitionem in
ipſam contrahentis perſonã dirigit. Hæc
colligitur concluſio ex Barto. in dicta l. ſi quis pro eo. ff.
de fideiuſſo. nume. 9. verſicu. aduerte. vbi Ang. idem tenet.
Barto. in authẽ. ſacramenta puberũ. C. ſi aduerſ. vendito.
Cald. & Anch. in d. c. cum contingat. rurſus ipſe Ange. in
conſi. 160. quorum opinionem ſequuntur Legiſtę cõiter
ſecundũ Imo. in d. c. cũ contingat. nu. 36. & Roder. Xuares
in l. j. tit. de las arrhas. lib. Fori. q. 3. Huius opinionis ea eſt
rõ, q in hac ſpecie agens contra legem iſtam mortaliter
peccet, q a legiſlatori refragatur, cui obedire tenetur. c.
2. de maiorita. & obed. atq; ideo cum iurm nõ debeat eſſe
vinculũ iniquitatis, cõſtat planè, nõ cõfirmari contractũ
lege prohibitum ex iuro iniquè præſtito. ad huius ſniæ
cõfirmationẽ adducit Bar. gl. in c. licet mulieres. de iure-
2 iur. lib. 6. quæ † aſſeuerat alienationem rei dotalis, ẽt pſti-
to iuro factã minimè valere, vbi mulier prius iurata pro-
miſerat ſe non alienaturam dotẽ, nec aliquã rem dotalẽ,
non alia ratione, q̃ q hoc ſecundum iuramentum iniquũ
ſit, nec poſſit ſeruari abſque interitu, & periculo ſalutis
æternæ. Eã gl. ſequuntur Doct. ibi, præſertim Frãcus, &
Imo. in d. c. cum cõtingat. nu. 81. & inibi Alc. nu. 43. Chaſſ.
in conſuetudinib. Burgundiæ, Rubri. 4. §. 16. nu. 5. & Abb.
per text. ibi. in cap. intellecto. de iureiur. quorum opinio
communis eſt, ſicuti teſtatur Imo. nume. 81. & Andr. Alc.
in dicto nume. 43. Ioan. Crot. in l. filiusfamilias. §. diui. col.
25. & ibi Ferd. Loazes num. 431. ff. de leg. j. eandem opinio
nem ſequitur Ioan. Lup. in rub. de donat. §. 45. nume. 6.

Verùm, vt hæc opinio Barto. diligentius examinetur,
oportet primum expendere rõnes, quibus eã Bar. pbare
conatur, maximè ſtatim erit cõgruũ perpẽdere gl. in d. c.
licet. cui plurimum obſtat altera gl. in c. vlti. de proc. in 6.
3 quę aſſerit promittentem † cũ iurõ nõ reuocare pcura-
torẽ ab eo cõſtitutum, poſſe nihilominus eũ reuocare ad
hunc ſenſum, vt reuocatio teneat, licet periurus ſit q re-
uocauerit. Hanc gl. plurimum commendant eam ſequuti
Abb. Fel. nu. 12. & Dec. nu. 7. in c. cũ acceſſiſſent. de cõſtit.
idem Fel. in c. ſi diligẽti. de foro comp. col. 6. Iaſ. in l. ſi nõ
ſortem. §. ſi certũ. ff. de cond. indeb. col. 3. Soc. conſi. 58. lib.
3. Dec. in c. ad noſtram. de confir. vti. col. vlt. Rochus Cur.
in tract. de iu. patr. verb. honorificũ. q. 12. quorum opinio
dubio procul cõis eſt. Igitur actus contra primum iurm
geſtus valet, & tenet, etiamſi periurus ſit, qui actũ illũ ege
rit, idcirco & in caſu gl. in d. c. licet. ſecunda alienatio rei
dotalis valida cẽſeri dẽt, aduerſus vulgò receptã ſniam.
his accedit tex. ſing. in c. ſicut ea literis. de ſponſ. quo ap-
paret, ſponſalia q̃ de futuro dũr, ẽt iurata diſſolui p ſpon
ſalia de pñti. Cujus deciſionis nos meminimus ĩ Epitome
de ſponſalib. par. j. c. 5. nu. 9. ergo iurm primũ non impe-
dit, quin actus cõtra ipſum poſtea factus validus ſit. Quã-
obrem admodũ dubia redditur concluſio gl. in d. c. licet.
Præſertim quia ea nullo mõ pbatur in d. c. intellecto. de
iureiur. quod maniſeſtiſſimum fiet, ſi aĩaduertamus in ſpẽ
illius c. non iõ reprobari alienationẽ pſtito iuro factã à
Rege. rerũ quidẽ ad ipſam Regiã dignitatem pertinẽtiũ,
quod ea facta fuerit contra primum iuramentum à Rege
præſtitum

præſtitum de non alienandis rebus ad Regiam dignitatẽ
pertinentibus. Nam actus contrarius iuramento primo,
etiã ſi iuratus non ſit, valet, ac tenet, tametſi agens periu
rus ſit, & peccet, vt colligitur ex glo. in d. c. vlt. de proc. in
6. & ex d. c. ſicut. de ſponſalib. deinde illud eſt apertiſſimi
4 iuris, quod in caſu c. intellecto. alienatio, † etiã iurata nõ
valeret, quamuis rex ipſe nullum præſtitiſſet iuramentum
de non alienandis rebus ad Regiam dignitatem pertinen
tibus: meminit ergo Rom. Pontifex ibi prioris iuramen
ti ad periurium notandũ in ipſo Rege, & ad criminis ma-
iorem culpam, non quòd eum potiſſimam conſtituerit pro
priæ deciſionis in priori iuro. Eſt etenim alienatio facta
à Rege rerum ad Regiam dignitatem pertinentiũ in ma-
ximum præiudicium Reipublicæ, cuius ipſe adminiſtrator
eſt, non dominus: atque ideo etiam iurata alienatio in præ-
iudicium tertij non tenet, cap. cum contingat. de iureiur,

Quod autem Rex non poſſit alienare bona, & res ip-
ſius Regiæ dignitatis, quia ipſa potius ſunt regni, quã Re-
gis, notant latè Abb. & alij in d. c. intellecto. Hoſt. & Fel. in
c. dilecti. de maio. & ob. Io. Lupi. in c. per veſtras. 2. nota. §.
j. nu. 40. Regia lex j. tit. 17. & l. 4. tit. 15. par. 2. l. 2. & 3. ti. 9. lib.
5. ordinamen. quæ omnia intelligenda ſunt, vbi alienatio
tenderet in maximũ præiudicium Regni, alioqui ſi in modi
cum, profectò valeret ſecundum Abb. & communem in
d. c. intellecto. Barto. in l. prohibere. §. planè. ff. quòd vi aut
clam. Corſet. latè in tracta. de excellen. Regis. q. 4. Fel. in c.
ad audientiam. 2. col. de præſumptio. Matthæ. Afflict. in cõ
ſtituti. Neapo. in prin. q. 24. ad quam diſtinctionem multa
referri poſſunt, quę hac de re tradit Franc. à Rip. lib. j. re-
ſponſ. c. j. nu. 51. Io. Igne. in repe. l. donationes, quas diuus,
nu. 26. C. de don. int. vir. & vxo. Et Aym. Crauet. conſi. 241.
lib. 2. huc etiam pertinet, quòd quidam adnotarunt, ſem-
pè poſſe Regem cauſa remunerationis rẽ aliquam ad di-
gnitatem Regiam pertinentem donationis titulo in ali-
quem transferre, qui de ipſa Republica ſit benemeritus:
optimus tex. in l. cum plures. §. cũ tutor. ff. de adminiſt. tut.
Sic etiam obtinet Regia lex 9. tit. 4. par. 5. ſtatuens, quòd ſi
Rex aliquam ciuitatem, vel caſtrum Regię dignitatis iuſta
ex cauſa alienauerit, excepta intelliguntur iura exigen-
di gabellas, publica vectigalia, atq; puniendi aliquẽ ſan-
guinis pœna: niſi & hæc iura expreſſa fuerint: atque tunc
adhuc ſuprema iuriſdictio, & quod ad Regem appelletur
exceptum intelligitur. Imò ſi quis ſuperiorem in tempo-
ralibus recognoſcens habeat villam, aut ciuitatem cum
iuribus regalibus, non poterit iura illa regalia alienare,
ſicuti reſpondet Socyn. iu. conſi. 7. in 3. lib. ciuitas autem,
aut villa alienari non poteſt inuitis hominibus ipſius ci-
uitatis: & ſi dominus ex cauſa neceſſitatis velit eam alie-
nare, admittendi ſunt homines hi ad emptionem liberta-
tis, ſi tantundem domino dare velint, quantum ab alio
emptore pollicitum fuerit: quod tradunt Hoſtienſ. & Fel.
in d. c. dilecti. de maior. & obed. & Hippo. in l. j. §. cũ quidã
deponere. nu. 10. ff. de quæſtio. qui alios huius opinionis
authores allegant. Hæc tandẽ obiter adduximus, vt oſten
deremus, non probari glo. in cap. licet, in dicto cap. intel
lecto. de iureiur. atque ea ex cauſa dubiam reddi eius con
cluſionem, niſi ex radice amplius eius intellectus exquirat.

Eſt igitur concilianda glo. in d. c. vlt. cum glo. in d. c. li-
cet. eo quidem modo, vt quoties quis promiſerit iuro præ-
ſtito ſe non acturum id, quod iure facere non poterat, pro-
cedat glo. in d. c. licet. & ideo actus contrarius huic iuro,
etiam ſi iuratus ſit, non teneat: quia eſt contrarius iuri, &
præterea priori iuro, quod fuit omnino conforme iuri cõi,
at ſi proponamus iuramentum prius continere, id quod
erat iuri contrarium, imò quòd iuramento promiſſum eſt,
ne fieret, fieri poterat iure permittente, ſaltem non refra-
gante: tunc obtinebit glo. in d. c. vlt. de proc. in 6. hanc di-
ſtinctionem videntur vtrique opinioni aptare Franc. in
d. c. licet. Imo. in d. c. cum contingat. nu. 81. & ibi Alc. num.
43. Iaſ. in Authen. ſacramẽta puberum. C. ſi aduer. vẽd. nu.
60. idem in l. non ſolum. §. vlt. 7. col. ff. de noui operis nun-
ciatio. Alexan. in conſi. 16. lib. 3. 2. col. Ioannes. de Selua in
tracta. de iureiuran. 3. par. 15. Fallen. Ioã. Crot. in d. l. filiuſ-
familias. §. diui. ff. de lega. j. col. 25. & ibi Ferdin. Loazes,
nume. 431. quorum interpretatio communis eſt, & tamẽ

vlterius aperienda. Nam cum lex ciuilis prohibuerit alie
nationẽ fundi dotalis, ſi mulier iuxta hanc prohibitionẽ
promiſerit, & iurauerit non alienaturã dotẽ, nec rẽ aliã
dotalẽ addit iuramenti vinculũ ipſius legis prohibitioni, quæ
irritam facit alienationem in cõtrarium factam: idcircò
ne ſecundum iuramentum legi prohibenti, ſimul & prio
ri iuramento præiudicet, actus poſterior non valet. Nam
etiam ſi legis prohibitioni principaliter priuatum fauorẽ
concernenti cum iuramẽto renunciare quis poſſit, prio-
ri tamen iuramento quod Deo præſtitum fuit, nullo pa-
cto nec renunciare, nec refragari valet. Huic tamen di-
ſtinctioni obijcitur adhuc tex. in cap. ſicut. de ſponſa. vbi
actus contrarius priori iuramento validus eſt, & tenet,
quamuis iuramentum prius idem contineat, quod ius cõ
mune, & denique fuerit iuramento promiſſum, iurantẽ
ipſum non acturum, quod iure prohibitũ eſt fieri. Etenim
poſt ſponſalia iure prohibetur matrimonij contractus
cum alia, quàm ſponſa, licet cõtractus teneat: quod ſatis
manifeſtum eſt. Et tamen ſi ſponſus iurauerit ſponſalia,
& iuramento promiſerit, ſe non contracturum cum alia
matrimonium, quàm cum ſponſa, poſteaq; matrimoniũ
cum alia contraxerit, etiam ſine iuro, tenet hic vltimus
contractus, qui quidem contrarius eſt priori iuramento,
quod fuit conforme iuri communi eandem prohibitio-
nem continens. Vnde prædicta interpretatio ad gl. d. cap.
vlt. de procurat. in 6. non omnino congrua videtur. Et ne
quis dicat, id ſpeciale eſſe in matrimonio, quod ſemel cõ
tractum reſcindi non poteſt; illud item adducitur, quod
idem ſit in alijs quibuſcunque contractibus: in quibus va
let quidem quod poſteriori loco actum eſt, etiam ſi ſit cõ
trarium priori iuramento, quod erat conforme iuri cõ-
muni: vt in caſu l. quoties. C. de rei vend. cuius ipſe men-
tionem feci in Epitome de ſponſa. j. par. cap. 5. nume. 10.
deinde ſi quis rem iſtam penitus conſideret, nonne com
periet, iuramentum continens idem quod ius commune,
etiam ſi Deo præſtitum ſit, continere itidem fauorem pri-
uatum iurantis, ſi lex ipſa, cui conſonat iuramentum, pri
uatam vtilitatem reſpiciat? profectò id ſatis arridet: &
tamen iuramentũ quamuis Deo præſtitum ſemper ſit, re-
mitti poteſt ab eo, cuius fauore fuit iuratũ, cuiuſque in-
terceſſor Deus ipſe fuit conſtitutus. Ergo ſicut per iura-
mentum appoſitum alienationi fundi dotalis remitti po-
teſt, & remittitur fauor priuatus ipſius legis, ita remitti-
tur priuatus iurantis fauor ei per prius iuramentum adq
ſitus. Quamobrem quidam exiſtimarunt, gl. in d. c. licet.
tunc procedere, cum iuramentum prius fuit alicui, cuius
intererat, præſtitum alioqui ſi præſtitum ſit ipſemet iuran
ti mulieri, vel alteri cuius non interſit res dotales nõ alie
nari, valebit ſecunda alienatio cum iuramento, aut ſeruã
dus erit contractus alienationis iuramento ſecundo con
firmatus: quod viſum eſt Bal. in l. duobus. §. vlt. ff. de iurein.
& in c. veniens. in fi. eod. tit. Alexan. in conſi. 16. lib. 3. num.
16. Dec. in conſi. 536. nume. 13. Alcia. in d. cap. cum contin
gat. num. 46. ea ratione, quia per prius iuramentum nemi
ni ſit ius quæſitum. l. ſi repetendi. C. de condict. ob cauſ. &
l. filiusfamilias. §. diui. ff. de leg. j. vnde ſolet deduci intelle-
ctus. ad tex. in d. c. cum contingat. dum dixit, iuratam alie
nationem dotalis rei validam eſſe, & ſeruãdam fore, mo-
dò alteri, quàm iuranti non præiudicet: poteſt equidem
hoc præiudicium conſiderari eo caſu, quo mulier prius
promiſerat præſtito iuro eandem rem alteri vẽdere. Imò
& ſi hęc promiſſio facta fuerit abſq; iuramento, idẽ erit
dicendum. Quia venditio alteri facta cũ iuro, non teneat
ea quidem ratione, quòd contraria ſit priori promiſſioni
& alteri præiudicet: quod in ſpecie tenent Imo. nume. 17.
& Alc. 4. notab. in d. c. cum contingat. & nu. 45. qua in re il
lud eſt animaduertendum, quòd per priorem promiſſio-
nem tantum fuit acquiſitum ius perſonale: nec ille, cui eſt
facta promiſſio, aliam actionẽ quàm perſonalẽ hẽt aduerſus mu-
lierem promittentẽ: aduerſus verò rẽ ipſam, aut empto-
rem ſecundum nullum ius habet reale nec perſonale: quod
argumento fortiori conſtat in l. quoties. C. de rei vendi.
quamobrem hæc opinio Imolæ, & Alc. dubia videtur.

Cæterùm, quò res iſta apertior fiat, eſt adhuc conſide-
randum alienationem rei dotalis alioqui prohibitam iu-
re ciuili,

re ciuili, tunc confirmari per iuramentum authoritate iuris Pontificij: cum iuramentum eiuſmodi ſit, q́ poſſit ſeruari ſine interitu ſalutis æternæ. tex. hoc ipſum probat in d. cap. cum contingat. iuramentum autem contrarium nó tantum priori iurationi, ſed promiſſioni ſimplici ſeruari nullo modo poteſt abſque animæ periculo, & peccato mortali. cap. veniens. vbi Inno. & Doct. de iureiu. Ergo licet alioqui alienatio facta contra promiſſionem, aut cótra aliam alienationem teneat: quia iure prohibita non eſt ipſius rei alienatio: quamuis qui alienat malè faciat. l. quoties. C. de rei vendic. attamen alienatio iure prohibita non poteſt confirmari iuramento, quoties qui alienat, id iuramentum non potuit, nec poteſt ſeruare abſq; ſalutis ſpiritualis periculo, & detrimento: ſicuti in d. c. cum contingat, probatur: non enim æquum eſt iuramentum iniquum hanc vim habere, vt contractum iure prohibitum confirmet. vnde inferuntur duo.

Primum, vera defenſio glo. in dicto capitu. licet mulieres. nam cum ſecundum iuramentum illicitum ſit, non poterit confirmare alienationem iure prohibitam. quod in hac ſpecie adnotauit Rip. in cap. cum M. de conſtitu. num. 83.

Secundum, eandem glo. opinionem dubio procul veram eſſe, vbi primum iuramentum præſtitum fuerit in fauorem alicuius, cuius intererat, non alienari rem dotalem, atque hoc probari in d. cap. cum cótingat. vbi Imo. & Alciat. hoc ipſum adnotarunt, ex eo tex. dum excipit præiudicium alterius, quàm iurantis. Sed & idem erit, vbi mulier iuramentum ſibimet præſtiterit: quaſi timens à viro requirendum fore conſenſum, & iuramentum ipſius ad alienationem rei dotalis, cupiens iuxta iuris ciuilis prohibitionem dotem conſeruari, & ſaluam manere, iurauerit ſe non alienaturam dotem, nec rem aliquam dotalem. Hoc autem iuramentum Deo tantum præſtitum fuit: nec ei poterit iurans refragari abſque abſolutione. Siquidem licet iuſm præſtitú in fauorem alicuius priuati remiſſum eſſe cenſeatur eo ipſo, q́ ipſe priuatus illud remiſerit: tñ vbi iuſm nullius quàm iurantis proprium commodum ſpectat, à Deo principaliter emiſſum eſt: nec poteſt iurans abſque abſolutione eidem refragari, ſaltem vbi præter vtilitatem principalem ipſius iurantis, ex ipſo iuro attendi, ac deduci poſſit vtilitas aliqua, etiam minus principalis, quæ ſufficiens erit ad hoc, vt iuſm liberè non poſſit a iurante violari: maximè quia hæc iura de nó alienandis rebus dotalibus etiam fieri vñr pp vtilitatem hæredum ipſius mulieris, parentum, filiorum, & conſanguineorú, qui alioqui non pſtito hoc iuro minimè forẽt cenſendi inter eos, quorum intereſt. Sic ſanè Alex. in d. l. duobus. §. vlt. ff. de iureiu. dubitat de ſentẽtia Baldi ibidẽ, & meritò. Nam ſi vera eſt glo. in d. c. licet mulieres. profectò non video, qua ratione defendi poſſit Bal. diſtinctio: tametſi exiſtimem eam communem eſſe.

Satis etiam controuertitur, an opinio gl. in d. c. licet mulieres. procedat, qñ ille, cui eſt facta ſecunda venditio rei dotalis cum iuro, ignorabat tpe contractus, prius iuramentum à muliere præſtitum fuiſſe: non enim æquum eſt, in hac ſpecie opinionem prædictæ gl. admitti ob inſtam ignorantiam emptoris: quod reſponderunt Imo. in l. cum vir. ff. de vſucapio. pro. ſol. Alexan. in d. conſi. 16. lib. 3. colum. 2. & 3. Bal. in d. cap. cum contingat. col. 5. nu. 14. idem Bal. in repetitione l. 2. ff. de iureiu. col. 41. & conſ. 133. lib. j. Iaſ. in l. duobus. in fi. ff. de iureiu. idem Iaſ. in l. nó ſolum. §. morte. ff. de noui op. nũt. quem Ripa allegat in c. cum M. de conſtit. nu. 83. quorú opinio magis recepta eſt: ſed apud me falſa, ſi vera eſt opinio gl. in d. c. licet mulieres. parum enim refert ſcientia, vel ignorãtia ſecundi emptoris, ſi iuſm oppoſitum alienationi, non pót eam confirmare, quia ſeruari non poteſt abſque interitu ſalutis æternæ: vnde And. Alc. in d. c. cum contingat. nume. 48. ab opinione Imolæ diſcedit, veriorem exiſtimans contrariam ſententiam, niſi mulier doloſè fecerit primum iuramentum, vel id tacuerit tempore alienationis, cauſa circumueniendi emptorem, nam in his caſibus valet ſecunda alienatio cum iuramento: quod etiam notat Imo. in dicto cap. cum contingat. nume. 82. ita intelligens quæſtionem iſtam, & eius reſolutionem.

Sed & in gl. in d. c. vlt. de proc. in 6. non videtur habere congruam deciſionis rationem, eam, quam illi eius interpretes aptare conantur. ſ. vt procedat, quia, quod quis per iuſm nó facere promiſit, poterat optimè agere iure permittente: Etenim id verum eſt ante præſcriptam promiſſioné: poſtea verò iure non licet ei abſq; periurij crimine id agere: imò nec liceret, ſi ſimpliciter pmiſiſſet. vt in c. veniens. de iurei. & ibi Inn. & Alij, quemadmodú & paulò ante adnotauimus: idcircò illius gl. ratio ea eſt, q́ ſimplex promiſſio, & iuſm eum habent intellectum, quẽ ex iuris ſanctionibus actus ipſe patitur, vt eodem iuſm quatenus ex parte id fieri poſſit, habeat interpretationem ſecundũ naturãm actus, cui apponitur, q́ latius alibi probatum fuit. Sic ſanè qui iurat non reuocare procuratorem periurus erit, ſi eum reuocauerit, & tñ reuocatio tenet, quia hæc eſt huius actus conditio, & natura, vt libera ſit procuratoris ad negotia, vel litis reuocatio, cum nemo poſſit, me inuito nomine meo quidquam agere. nuſquam. n. procuratoris conſtitutio perfecta, & irreuocabilis eſt, ſi propriã eius naturã cóſideremus. Item ſi promiſero cũ iuro domum Titio vendere, non alteri: & demum alteri eam domũ vendidero, eiq; tradidero: profectò malè feci, ac periurij reus ſum, & cũ nihilominus ſecunda venditio valet: quia hæc eſt natura huius actus promiſſi, vt ante traditionem nullam perfectionem habeat, quæ irreuocabilis ſit, ſaltem in hoc ſenſu, vt cótrarius actus teneat, ſi is perfectè fiat. l. quoties. C. de rei vend. eadem eſt rñ in caſu c. ſicut ex literis. de ſponſa. Nam ſi quis ẽt iuratus promiſerit Semproniam in vxorem ducturum, & demũ accipiat in vxorem Mariam, periurus eſt, & nihilominus matrimonium cum Maria ſponſalia prima omnino diſſoluit. Eodem mó qui teſtm̃ fecit, & iurauit illud non reuocare: ac tandem ſecundum teſtm̃ condiderit, per quod prius reuocatur: certè periurus erit, & tamen ſecundum teſtm̃ præfertur primo: qua de re latius diſputaui rub. de teſta. 2. par. Idcircò hac in controuerſia oportet diſtinguere vtriuſque gl. concluſiones, & vnicuiq; veram, atq; congruam rationem aptare, quo facilius quæſtio diſſoluatur: & intelligantur multa, quæ ad hoc tradit Iaſ. in l. ſi quis promiſerit. §. ea lege. num. 23. ff. de verb. obligatio.

Prædicta verò concluſio gl. in d. c. vlt. de procu. in 6. quæ voluit actum contrarium iuro validum eſſe, licet agens periurus ſit, procedit vbi iudex adiri non debet ad illum actum: alioqui ſi actus ille requirat iudicis authoritatem, aut q́ ipſe ſit præſens: tunc iudex ipſe non debet admittere, nec probare actum contrarium iuro: imò illum omnino reprobare tenetur, & poteſt. quod Paul. Caſt. rñdit in conſi. 361. nu. 9. & conſi. 339. nu. 11. lib. j. inferens ex hoc, ad patroni quandam præſentationem. Etenim patronus quidam iurauerat non reuocare præſentationem cuiuſdam clerici ad beneficium eccleſiaſticum per eum factã. Nam licet alioqui poſſet variare, in hac tñ ſpecie variatio non eſt admittenda: quippe quæ apud iudicem, & ſuperiorem fieri debet: eamq; ipſe reprobabit ex eo, q́ cótraria ſit iuro. Idem notant Rochus Curtius in tract. iuris patro. in verb. honorificum. q. 12. & Cæſar Lampertinus de iure patr. 2. lib. par. j. q. 4. prin. ar. 13. & 2. parte eiuſdem libri, q. 7. prin. ar. 16. Idem quod Pau. ſcripſit, ſenſit Bar. in l. ſi quis. in prin. ff. de leg. 3. col. vlt. licet Alexan. Imo. in d. conſi. 16. lib. 3. contrarium ſenſerit: cuius opinio obtinebit, ſi iudex, coram quo ſecunda præſentatio ſit eam præſentationem expreſsè, vel tacitè receperit & probauerit: alioqui opinio Pauli æquiſſima eſt, & iure verior.

Secundò pót intelligi opinio glo. in d. cap. vlt. in actu
5 temporali. Nam † actus ſpiritualis factus contra iuſm nó tenet: imò nullus eſt ſecundum Inno. in c. dilecto. de præben. per tex. ibi: quo in loco Hoſt. idem tenet. & Ant. in c. cum M. col. 2. de conſt. pro qua ſententia adducitur tex. in d. c. dilecto. verſi. niſi fortè. vbi conſtat canonicos eccleſiæ Cathedralis non poſſe, etiam cói conſenſu augere numerum Canonicorum ſtatuto præfinitum: niſi id ſtatutũ fuerit iuramento confirmatum. Hoc etenim caſu minimè poſſunt agere contra iuſm: nec valet actu iuro contrarius, & ſi iure ordinario mutatio numeri ſubſit voluntati,

tati, & conſenſui canonicorum adhoc, vt eum poſſint au
gere: præſertim hoc probatur in d. verſi. niſi forte, qui pa
ria facit ſtatutum de certo numero iuratum, & habens
clauſulã decreti irritãtis: & tamen abſque vlla contro-
uerſia, actus factus contra clauſulam decreti irritantis,
etiam alioqui ſubiectus liberę agentis voluntati non te-
net, igitur nec tenebit actus contrarius iuramento. Et
quia Panor. in d. c. dilecto. tenet contra Inno. dicenti eius
opinionem communi omnium ſententia reprobari. &
quia tex. in c ſicut ex literis. de ſpõſalibus, tractat de actu
ſpirituali: quidam conantur intelligere opinionem Inn.
in actu ſpirituali, qui tantum clericis, non autem laicis
conueniat. Qualis eſt actus, cuius mentio fit in d. cap. dile
cto, & huic ſimiles. Sic etenim Inno. interpretantur Ant.
in d. c. cum M. col. 2. Rota in antiquis 104. Alex. in d. conſi.
16. lib. 3. col. 2. Imo. in d. c. dilecto. col. 7. idẽ in d. c. cũ cõtin
gat. de iureiu. num. 81. quorum diſtinctio ea ex parte, quæ
Inn. aſſertioni conuenit, authoritatem habet a prædicto
c. dilecto. verſ. niſi forte. Idem no. Dec. in c. cum acceſſiſ-
ſent. de conſt. num. 7. Nihilominus Panor. in d. c. dilecto.
etiam quo ad actum ſpiritualem clericis tantum conue-
nientem teſtatur opinionem Inno. communiter eſſe re-
probatam: idem aſſeuerat And. Alc. in d. c. cum cõtingat.
nu. 180. vterque quidem hanc communem aduerſus Inn.
ſequutus. Eandem ſequitur Io. de Selua in tract. de bene-
ficio. 3. par. q. 27. dicens ea ex, quod ſi quis iurauerit beneficiũ
eccleſiaſticum, cuius libera collatio ad eum pertinet, di-
gniori ſe daturum, & poſtmodum id contulerit alicui, di
gniori prætermiſſo, periurus erit collatio tamẽ valet, hu
ius ſententiæ nos meminimus in relectione Regu. pecca
tum. de reg. iur. in 6. 2. par. §. 7. num. 4. ad tex. autem in d. c.
dilecto. reſpõdetur, eam eſſe allegationem litigantiũ nõ
Romani Pontificis reſponſionem: quod mihi non placet.
Eſt etenim ea pars illius c. quæ opinionem Inno. probat,
præcipua ratio reſponſionis Romani Pontificis: atque ideo
non poteſt congruè tolli obiectio illius c. quæ pro Inno-
centio aduerſus communem fit.

Ego verò non omnino ſequar in huius quæſtionis re-
ſolutione Innocentij opinionem, vt ea vniuerſalis ſit, ac
ſenſum habeat vniuerſalem; ſiquidem iuxta communem
ſententiam opinor, actum contrarium iuramento, etiam
in ſpiritualibus, quæ laicis non conueniunt, validum eſ-
ſe: tametſi agens periurus ſit; quoties per iuramentũ non
eſt ſublata libera diſponendi ptãs quo ad actus vim, &
perfectionem: quod in dubio præſumendum eſt: aut quo-
ties natura actus dictat, adhuc manere poteſtatẽ apud
iurãtem, etiamſi cũ periculo peiurij. Sed exiſtimo diſtin
guendum fore, an ea natura actus, & eius qualitate appa
reat, vel præſumi poſſit, non fuiſſe per iuratam promiſ-
ſionem ſublatam poteſtatem iuranti agendi actum cõtra
rium iuramento: licet periculum periurij, ſi egerit, ei im-
mineat. An ex cõtrario poſſit colligi ex inſpectis circũſtã
tijs, & negotiorum qualitatibus, penes iurantem nullam
agendi contrarium manſiſſe poteſtatem, atque ab eo ab-
dicatam fuiſſe: vt tandem priori caſu procedat commu-
nis ſententia, ea qua actus contrarius iuramento valet,
ac tenet, etiam in ſpiritualibus: tametſi agẽs periurus ſit,
At in poſteriori ſpecie vera eſt opinio Innocentij: imo in
vniuerſum hoc in ſenſu procedit, idcircò tunc actus cõ-
trarius iuramento nullus omnino erit. Quod probat ex-
preſſim in d. c. dilecto. de præb. verſi. niſi forte. ad cuius
interpretationem oportet animaduertere, ſtatutum ca-
nonicorum de certo numero præbendarum iuramento
confirmatum eam vim habere, vt canonici vnanimi etiã
conſenſu minimè valeãt contra iuramentum ire, nec ali
quem admittere in canonicum vltra numerum: atque
ideo ſi admiſerint, periuri ſũt, & eſt receptio nulla. tex. eſt
ita communiter intellectus in d. c. dilecto. qui probat, idẽ
eſſe ſi certus ſit numerus canonicorum ſtatutus, & confir
matus à Romano Põtifice cum clauſula decreti irritum
decernentis quicquid actum fuerit in contrarium. vtriuſ
que quidem conſiderationis, & concluſionis ea eſt ratio,
quod ſtatuentes per ſtatutum ſimul & iuramentum ſibi ipſis
abdicauerint poteſtatem agendi contrarium: eodemque
modo eandem poteſtatem Romanus Pontifex apponita

clauſula prędicta decreti cenſetur ab eis tollere, ſtatu-
tumq; ipſum in vtilitatẽ eccleſiæ, non ipſorummet ca
nonicorum cedere ſignificans: quorum prius And. Alc.
obſeruauit in d. c. cũ cõtingat. nu. 181. poſterius aũt Dec.
adnotauit in d. c. cum acceſſiſſent. nu. 3. Ex quibus deduci
tur, etiam in ſpiritualibus actum contrarium iuramento,
etſi agens periurus ſit validum fore. ſecundum commu-
nem, licet is clericis tantum, non laicis conueniat: niſi
materia ſubiecta, aut ipſius negotij qualitas dictet, per iu
ramentum ipſum iurantem poteſtatem agendi contra-
rium ſibi ipſi abdicaſſe.

Infertur item ex hoc, quod licet alioqui ſtatuentes poſ-
ſint renunciare, & agere contra ſtatutum in eorum fauo-
rem conditum, etiam confirmatum per Romanum Pon-
tificem: tex. optimus, vbi Abb. & Doc. in c. cum acceſſiſſẽt
6 de cõſt. l. omnium. C. de teſta. attamen † ſi confirmatio ha-
beat clauſulam huius decreti decernentis irritum quic-
quid in contrariũ actum ſit, non poterunt ſtatuentes ab
ſtatuto recedere, quamuis id in eorum tñ fauorem tẽdat:
quod probat tex. elegans in d. c. dilecto. verſ. niſi forte. &
ibi gl. in ver. clauſula, quem inibi multum ad hoc extol-
lunt Abb. Ant. & Imo. Fel. in d. c. cũ acceſſiſſent. col. 4. idẽ
in c. vlt. §. is aũt. de off. dele. Corſ. in ſing. in verſ. clauſula.
Quorum opinio communis eſt, & in hoc tendit, vt ſcia-
mus, neminem poſſe renunciare his, quæ in eius fauorẽ
ſtatuta ſunt, ſi ſtatutum, aut lex habeat clauſulam decreti
irritum decernentis, quicquid in contrariũ actum fuerit.
Huic verò ſniæ primũ obijcitur tex. celebris in l. filio præ-
terito. ff. de iniuſt. rupt. vbi conſenſus filij præteriti teſtũ
patris comprobat, & impedit, ne oĩno extinguatur ex
iure ciuili in eius fauorem ſtatuto, & habẽte clauſulam
iſtã, & decreti, cuius mõ meminimus. Item oberit tex.
in c. vlt. §. j. de off. dele. vbi conſtat, poſſe quẽ renunciare
formæ inductæ in eius proprium fauorem: & tñ quicqd
eſt inductũ pro forma, decretũ hoc oĩno habet, iuxta no. in
c. cum dilecta. de reſcript. atque ita Abb. Imo. & Doct. in
d. §. j. ex eo adnotarunt, poſſe formæ renunciari, & ſi da
ta ſit in priuatam vtilitatẽ. & licet gl. in c. quamuis. de pb.
in 6. in verb. in penſione. voluerit, non poſſe quẽquã re-
nũciare formę mãdati, etſi ea data ſit pp eius fauorẽ ea
authoritate illius tex. & ad hoc eã dixerit notab. Aret. in
l. nemo põt. col. 4. ff. de leg. j. profectò parũ obſtat illa glo.
quippe quæ falſa ſit, dum exiſtimat, formã, cuius ibi men
tio fit, dari i priuatã vtilitatẽ, cũ verè data ſit ac cõcernat
fauorẽ ordinariorũ, & eccleſiarũ. Literę etenim ad bñfi-
cia reſtringẽdæ ſunt ob præiudiciũ Epõrũ & Eccleſiarũ.

Tertiò cõi opinioni refragatur rõ, quæ dictat, præce-
ptum factũ alicui in eius tñ vtilitatem conſilium eſſe p-
prius, quàm præceptum. l. cum pater. §. mando. ff. de leg.
2. l. 2. §. vlt. ff. mandati. Pau. Caſt. hoc notat in l. legis virtus.
ff. de legib. Quib. tandem rationibus hæc pars verior ap-
paret, vt ſtatuto, vel his, quæ ſint in fauorem alicuius ſta-
tuta, poſſit is renuntiare, etiamſi habeant clauſulam de-
creti, vt aiunt, irritantis. Cui ſniæ ſuffragatur tex. in c. ſta-
tutum. §. in nullo. & §. vlt. de reſcr. in 6. vbi licet ea conſti-
tutio decreti huius clauſulam habeat, attamen conſenſu
illorum, quorum fauorem reſpicit, permittitur eius de-
rogatio, aut illius formæ remiſſio. Sic deniq; hanc opi-
nionem, quod quis poſſit renunciare clauſulæ decreti irritan-
tis in eius fauorem appoſitæ, tenuerunt Aret. in d. l. ne-
mo poteſt. colum. 4. Fel. in cap. cum dilecta. num. 7. de re-
ſcript. Dec. in cap. cum acceſſiſſent. nume. 3. de conſtit.
idem in cap. olim. de exception. idem in l. poſthumo. nu.
9. & ibi Curt. Iunior, nume. 46. C. de bono. poſſ. contra ta-
bul. Lud. Gomezi. in cap. j. de reſcrip. in 6. nu. 59. Quibus
accedit gloſ. in d. cap. ſtatutum. §. j. in verb. committatur.
ea in parte, qua ſentit ſecus eſſe, ſi in fauorem partium il
lud eſſet ſtatutum: poſſent enim et fauori renunciare, ta-
metſi ea conſtitutio clauſulam iſtam decreti irritantis
habeat. Vnde Petrus Ancha. in d. cap. ſtatutum, in fine. eã-
dem opinionem, quam hic contra communem proba-
mus expreſſim tenet. Et itidem Andr. Tiraquel. in l. ſi vn-
quam. in verb. reuertatur. C. de reuocan. donat. nume-
ro 282. optima gloſ. quam ſequuntur Abb. & Felin. ibi
in cap. cum olim. de offi. dele. in verb. protinus quæ pro-

bat, poſſe iudicem ea tacito conſenſu partium mandati formam excedere. Non obeſt tex. in d.c. dilecto. de præb. nam eo ipſo, quod Papa confirmat ſtatutum de certo numero canonicorum, & præbendarum, atque adijt clauſulam iſtam decreti irritantis, videtur facilitati canonicorum, quæ vti ſolent in augendo numero occurrere, & eccleſiæ vtilitati cõſulere, atq; iõ in eccleſiæ vtilitatẽ clauſulam præſcriptam addidiſſe, vt explicãt Abb. in d.c. dilecto. & Dec. in d. c. cum acceſſiſſent. num. 3. de conſtitutio.

Hæc equidem dicta ſint de ſecunda ratione Barto. in d. l. ſi quis pro eo. dum allegat notata per glo. in d. cap. licet mulieres, de iureiuran. in 6. id enim procedit rationibus, quæ modò traditæ fuerunt: & ideò nihil conducit ad opinionem Bart.

Prima igitur Bar. ratio ſemper fecit dubiam quæſtionem iſtam: ſiquidem eius cauſa Andr. Alc. in d. cap. cum contingat. nu. 94. ſex retulit reſponſiones, quibus vtunt, qui Bar. opinionem conantur improbare. ipſe tamẽ breuius hac de re agere conabor. Primum etenim, ni fallor, exiſtimo in præſenti controuerſia parum conducere, ꝙ lex prohibens contractum fieri dirigat prohibitionẽ in rem, aut in perſonam. Cauſa enim prohibitionis potius, quàm verba, conſideranda eſt. Quis enim obſecro poterit vnquam dubitare, minimè confirmari iuramento contractum à lege ob publicam vtilitatem principaliter prohibitum, etiamſi prohibitionis verba in rem, nõ in perſonam contrahentis dirigantur? certè nemo, qui ſano ſit præditus intellectu. Cum hic tractemus de publica vtilitate, cui priuatorum iura nec obſtant, nec obeſſe poſſunt. Sic ſanè, quoties lex contractum prohibens principaliter priuatam vtilitatem reſpicit, etiãſi minus principaliter publicum commodum reſpexerit, profectò nihil huius qualitatis mutat, ſi concipiat prohibitionem directam in rem, vel in perſonam contrahentis. Siquidem principalis ratio, quæ legislatorẽ mouit quo ad vtilitatem à lege inductam, nequaquam mutatur ex verborum conceptione per Bar. tradita. Et planè fateor, me nullo pacto poſſe percipere quid diſcriminis quo ad effectum iuramenti inducat forma verborum, qua Bar. diſtinctionem inducit. tametſi fortaſſis alia in ſpecie hæc verborum diſtinctio poſſit effectum aliquem afferre, quemadmodum idem Bart. docet in l. cum lex. ff. de fideiuſſori. vbi Paul. Caſtrenſ. & Fortuni. in l. veluti. ff. de iuſtitia. & iure. quarta colum.

Secundò illud conſiderandum, iuramentum tunc confirmare contractum iure prohibitum: cum id ſeruari poſſit abſque periculo ſalutis æternæ. tex. eſt ſing. in d.c. cum contingat. Nec enim par eſt, ius canonicum, nec ciuile hanc vim tribuiſſe iuramento illicito, aut quod ſeruari abſque peccato minimè poſſet. Maximè enim eſſet incõueniens, hanc virtutem & hunc effectum concedi, vt iuramentum ſeruetur, ei iuramento, quod ſecundum Canonicas ſanctiones ſeruandum non eſt. Hoc ipſum obiter ſuperius admonuimus. & id Bart. rectè admonet in d. l. ſi quis pro eo. nu. 9. in quo quidem minimè reprobatur.

Tertiò hinc conſtat, non tantũ contractum lege prohibitum non confirmari iuramento, quoties qui contrahit & legi aduerſatur, mortaliter peccat, quod Bart. ſcripſit hanc conſiderationem magnifaciens: ſed etiam vbi qui contrahit, venialiter peccaret: non enim poteſt actus venialem habens culpam iuramento comprobari, & ex eo vires adſumere: cum iurm inducens venialem culpam, & habens pro materia actum venialis culpę, minimè ſit ſeruandum, nec ſeruari poſſit abſque periculo animæ, ſicuti tradidimus in hac relectione, dum examinauimus iuſtitiam comitem eſſe iuramenti.

Quartò illud apud me nullam habet dubitationẽ, ſcilicet in ſpecie c. cũ contingat. & ſic in alienatione fundi dotalis, mulierem alienantem nec mortaliter, nec venialiter peccare: nã ſi venialiter peccaret, minimè hic actus venialem culpam habens confirmaretur iuramento, nec quidem valeret: non ratione ipſius ſimplicis alienationis quia ea per legem prohibentem efficitur nulla, nec ratione iuramenti: quia id non eſt ſeruandum præmiſſa ſaltem culpa veniali in eius obſeruatione.

Quintò aduertendum eſt, idem reſpondendum fore, ſi
7 lex † de fundo dotali verba conciperet directa in mulieris perſonam: eadem etenim ratione confirmaretur alienatio per iuramentum, & minimè peccaret alienans et venialiter, cuius rei ea eſt ratio: Nam licet ex verbis præceptiuis ipſius legis ſoleas præſumi legiſlatorem voluiſſe obligare tranſgreſſores ad peccatum quandoq; mortale, quandoque veniale: quemadmodum eleganter explicat Alfonſus à Caſtr. lib. j. de poteſt. legis, pœnal. c. 4. & 5. attamen prius, ni fallor, attendenda eſt materia legis, quę ſi principaliter pertineat ad publicum commodum, tranſgreſſor eius peccabit mortaliter, vel venialiter, attenta ac perpenſa qualitate, vel quantitate vtilitatis, aut damni publici: ſicuti colligitur ex cle. exiui. verſi. item qa præter. de verb. ſign. Decio poſt alios in cap. nam & concupiſcentiam. de conſtit. vlt. col. Tho. 1. 2. q. 96. ar. 4. & ibi Caiet. Ant. & Abb. in c. 2. de maior. & obed. præſertim ex Adriano quodlib. 6. ar. 2. & Io. Driedonio in lib. j. de liber. Chri. pag. 166. qui latè improbat opinionem Gerſonis ſcribentis, ratione tranſgreſſionis legis humanæ non poſſe committi peccatum mortale: quam etiam ſententiam reprobat poſt alios Alfonſus à Caſtro in d. lib. j. c. 4. & tamen quoties lex humana principaliter priuatam vtilitatem reſpexit, atque ea ex cauſa nullum eſſe cenſet actum prohibitioni contrarium: nihilominus conſiderãs minus principaliter publicum commodum, priuatus is, qui legem in eius vtilitatem principaliter ſtatutã violauerit, nullum contrahit peccatũ: quod probatur in d. c. cum contingat. ac ſatis erit tunc legi actũ ab ea nullum cenſeri ob illã minus principalẽ Reipublicæ vtilitatem: ſiue lex vtat verbis directis in rem ipſam, vel in cõtrahentis perſonam. quamobrem aliquot ex his inferenda ſunt.

Primum, falſam eſſe Bar. opinionẽ in d. l. ſi quis pro eo. de qua mò diſputamus: imò reſpondendum fore in hac cõtrouerſia, iurm cõtractũ cõfirmare, et prohibitũ lege humana dirigente verba prohibitionis in ipsã perſonã: mò lex fuerit ſtatuta principaliter in vtilitatem priuatã. quam opinionẽ aduerſus Bar. veriorem eſſe exiſtimãt Anto. Abb. nu. 6. & Imo. nu. 36. in d.c. cum contingat. Anch. in c. j. de conſti. in repe. fol. 15. col. j. Fel. in c. 2. de maiori. & obed. Dec. in d.c. nam concupiſcentiam. de conſti. j. lect. Pau. Caſt. in d. l. ſi quis pro eo. idem in authen. ſacramenta puberum. C. ſi aduerſ. vendit. quam ſententiam etiam ſequuntur dicentes communem eſſe Corn. in d. auth. ſacramenta puberum. num. 23. & 25. & ibi Iaſon num. 51. Alex. in conſi. 52. lib. j. fatetur eam communem Alc. in d. c. cum contingat. num. 94. dubius quidem de eius veritate, & tamen eam ſequitur, propoſitis quibuſdam interpretationibus, quæ ſunt apud ipſum legendæ.

Secundum, ex his infertur Antonium Butrium, Pau. Caſtr. Abb. & alios huius opinionis authores optimè reſpondiſſe rationi Barto. dum exiſtimant in hoc caſu contrahentem minimè peccare: ea quidem ratione, quòd lex humana etiam præcepti verba in perſonam dirigens, reſpiciens, tamen ipſius priuati vtilitatem principaliter, non obligat in vim pręcepti ipſum trãſgreſſorem, cuius vtilitatem lex inducit. arg. l. cum pater. §. 2. ff. de lega. 2.

Tertiò patet minimè poſſe defendi, quod Imol. in d. c. cum contingat. num. 36. ſcripſit exiſtimans, legem humanam ciuilẽ et præceptiuam nũſquã obligare tranſgreſſorẽ ad peccati culpã ſaltẽ mortalẽ, cũ hęc obligatio ꝓpria ſit legis naturalis vel diuinæ, aut Pontificiæ, nõ ciuilis. Quæ quidẽ opinio Gerſonis fuit, à quo, vt mò adnotaui, cęteri Theol. & canoniſtæ cõi oĩum cõſẽſu diſceſſere.

Quartò conſtat, Panor. non rectè Barto. ratione reſpõdiſſe, cum dixit, iuramentum contractum confirmare in præſenti quæſtione, etiamſi contrahens mortaliter contrahendo peccauerit, contrahendo inquam, id eſt, aduerſus prohibitionem legis alienando, rem dotalem. Nam etiamſi verum ſit plerunque contractus humanos validos fore, etiam in vtilitatem eorum, qui cõtrahendo peccauerint, quod modò non vacat examinare, attamen id verum eſt, quoties contractus ipſi ex propria vi & natura vim, ac valorem habent: at vbi contractus minimè valet ex ꝓpria vi, imo prohibitus & nullus eſt, niſi ex iuriſ

vim

vim,& confirmationem accipiat:hoc noo aliter confirmatur inio:q ſi iurm ipſum pro materia habuerit, & pro ſubiecto actum immunem a culpa mortali, vel veniali. Nam, vt in hac diſputatione noo ſemel admonuimus hic effectus confirmandi contractum noo coouenit iuramento, qood ſeruandum noo eſt, nec ſeruari debet aut poteſt abſque periculo ſalutis ſpiritualis. Quale quidem eſſet iuramentum iſtud,ſi præmitteremus alienãtem peccaſſe mortaliter alienando rem ipſam lege alienari prohibitam:atque ita paucis verbis,ac breuius quidem And. Alc.in d.c.cũ cootingat,nu. 66. Abb. opinionẽ reprobat.

Quintò libet ex hac controuerſia inquirere intellectũ Taurinæ conſtitutionis,quę quinquageſima eſt: & de arrhis tractat,prohibens poſt veteres huios regni leges maritum vxori arrhas conſtituere excedẽtes decimam partem bonorum mariti:addit, huic legi maritum minimè poſſe renunciare,puniens grauiſſimis pœnis tabellionẽ, qui hanc renunciationem contractui arrharum adſcripſerit.Eſt etenim hac de re lex Fori. j. titu de las arrhas. lib.3.& dubitatur,an ſi fuerit arrharum promiſſio & cõſtitutio iuramento præſtito facta: valeat vltra decimam bonorum partem,& teneat renũciatio? & Ioan.Lupi in rub.de donatio.inter vir.& vxo. §. 24.in ea eſt ſententia, vt opinetur hanc arrharum promiſſionem,ẽt vltra quantitatem lege Regia præfinitam iuramento confirmari,ac validã eſſe.Nam Regia lex, quæ probibuit hunn contractum, principaliter prohibitionem conſtituit in fauorẽ mariti: tametſi minus principaliter publicum fauorem reſpexerit, vt cõſtat:ergo cum iuramẽto potuit optimè fieri hic prohibitus contractus iuxta Bar.concluſionem communiter omnium conſenſu probatam in d. l. ſi quis pro eo.nu.8.Et pterea donatio inter virum & vxorem cõſtante matrimonio prohibita iuramento confirmatur, quemadmodum ex communi reſolutione nos tradidimus in rub. de teſtam. 2.par. nu. 10.Ergo & † conſtitutio
8 arrharum quacuoque in quantitate, licet prohibita ſit vltra decimam bonorum partem, iuramento confirmabitur:eũm nulla ſit maior ratio prohibitionis arrharum, quam donationis inter coniuges.Sed contraria ſentẽtia, quod conſtitutio arrharum vltra decimam partem minimè confirmetur iuro,tenent Vincen.Epiſcopus,Montaluus, & Rode.Xuares in d. l.j. tit.de las arrhas. q. 3. præcipuam rationem adſumentes à deciſione Bar.in d.l.ſi quis pro eo.cuius veritatem paulò ante examinauimus: quia Regia lex verba prohibitionis dirigit in ipſum maritũ, vnde iuxta ſententiam Bar.nõ põt contractus iuramẽto confirmari.Hæc verò ratio ceſſat ex eo,ꝙ opinio Bar.nõ poteſt iure procedere,ſicuti paulò ante tractauimus: & tamen nihilominus ego cenſeo hanc interpretationem Vincentij,& aliorum ad l.Regiam veriorem eſſe duabus ratiooibus, quarum prior adſumitur ab ea cooclusione. quam probauimus ſuperius §.præced.nu.8.verſ.cęterum dum diximus, minimè confirmari iuramento contractũ probibitum iure ciuili principaliter ob vtilitatem priuatam, qnoties ipſa lex oon tantum prohibet contractum, ſed etiam prohibet eidem apponi iuramentum, ac taodem eundem contractum adhuc appoſito ioramẽto improbat,& decernit nullum eſſe.Sic ſanè Regia l.j. titu.de las arrhas.lib.3.Foro iuzgo.expreſſim ſtatuit, promiſſionem aut conſtitutionem arrharum vltra quantitatẽ Regia lege præfinitã,ẽt appoſito iuro prohiberi:idem de renunciatione oon iurata, ſed ſimplici, ſaocitum extat d. Regia & Taurina l.50. Idcircò nec iurm cootractum illũ confirmat. Poſterior ratio procedit ab eiſdem conſtitutionibus Regijs, q̃ prohibentes dationem arrharum vltra præfinitam quantitatem, cõtractum bunc nullum eſſe decernunt in fauorem oon ipſius promittẽtis arrhas, ſed eius conſanguineorum, quibus Regia lex defert ius repetendi arrhas iſtas,quæ fuerint promiſſæ,aut datæ vltra quantitatem lege definitam.Qua rõne locus eſt vltimæ parti reſponſionis Romani Pontificis in d.c.cum cõtingat.de ioreiur.dum ab hoc iuro cõtractũ prohibitum confirmante,excepit cuiuſcunque alterius à iurãte præiudiciũ.Vnde apparet,hãc vltimã opinionẽ veriorẽ eſſe.

Sextò ex pręmiſſa reſolutiooe deducitur veritas illius opioionis,quam in d.l.ſi quis pro eo.nu.9.Bar.explicat di-
9 cens,† non poſſe coſirmari iuramento contractum fideiuſſionis dotis receptioni accedẽns: ea quidem ratione, ꝙ lex prohibens dationem fideiuſſoris pro dote reſtituẽda verba direxerit in ipſam perſonam,nõ in rem:atq; iõ hic cootractus iuramento minimè coſirmabitur: Eandẽ opin.ſequuntur Ant.& Andr.Alc.in d. c.cum contingat. de iureiur.num. 218. qui aliam item rationem addidere, cenſentes eſſe dationem iſtam fideiuſſoris contrariã bonis moribus pp perfidiam, quæ inter coniuges oriri poſſet:cõtingeret etenim odium viri in vxorem ex eo, ꝙ ipſa,vel eius parentes minimè exiſtimauerint eum idoneũ eſſe,eiuſq; fidei, vt ei poſſet tutò dos committi, & credi. Eandem opinionem præſenſit Bal.in rep.l.2.ff. de iureiu. col.48.veſ.ſed contra. Cæterum quo res iſta penitus intelligatur,ipſe opinor, prohibitionem iſtam, ne dentur fideiuſſores à viro pro dote reſtituenda, proceſſiſſe quidem à quadam honeſtate congrua, & æquitate, quæ diſtat ab eo, cui vxor committitur, cuiuſq; poteſtati traditur abſque vlla alia cautiooe, quanque à natura ineſt, non eſſe fideiuſſoriam cautionem dotis, & rerum dotalium exigendam: cùm hæ ſint multo miooris æſtimationis,quàm ipſius vxoris perſona.Item ne forſan contempta viri fides cauſa ſit,vel ſaltem occaſionẽ præbeat alicuius odij inter maritum,& vxorem. Quæ ſanè rationes non adeò vrgeot, quin à Republica cõtrarium ſtatui poſſet, ac fortaſſis ita fieri oportet, pręſertim eo tempore quo facillimè vxores ob maritorum culpam dotib. iniquiſſimè ſpolientur.Etenim prior ratio congrua licet ſit, non tamen eſt neceſſaria. Siquidẽ vxoris perſona apud virũ tuta eſt ob coniugalẽ dilectionem,& ob timorẽ punitionis imminentis viro à Republica, ſi malè vxorẽ tractauerit. Deinde ſecundæ rõni ſatis ſit, dũ quilibet recto præditus iudicio exiſtimauerit, neminem vlla eſſe dignũ culpa,ſi proprium patrimonium abſque tutiori cautela nolit alteri tradere.Atq; iõ arbitror,non eſſe bonis moribus contrarium,ꝙ à viro dentur fideiuſſores pro dote reſtituenda,& conſeruanda.Idcircò licet æqua ſit prohibitio,honeſtati & dilectioni coniugali conueniẽs: non tñ ita eſt in Republica neceſſaria, vt non poſſit lex in contrarium ſtatui:& deinde ſit bonis moribus cõtraria datio fideiuſſorum pro dote reſtituenda. Sic denique ceſſat ratio Antonij de But.& Alc.ratio aũt Bar.vera non eſt: nec conuenit huic quæſtioni:quia lex non direxit prohibitionis verba in fideiuſſores,ſed ipſum in virum: vnde quòd datio fideiuſſorum pro dote ſeu ipſa fideiuſſio iuramẽto præſtito confirmetur,not.Abb.in fi.& Imo. in decimo & vltimo membro in d.c.cum contingat.verſ. circa ſecundum aduerte.Ang.& Pau.in d.l.ſi quis pro eo.Sal. Fulg.& Corn. in Auth. ſacra puberum. q. 17. verſ.3.Bald.in l.iuris gentium.§.ſi paciſcar.ff.de pactis. Bal. No. in tract. de dote.6.par.priuil.21.limitatione.12.Io. Campe. de dote, in 3. par. 174.quorũ opinionẽ dicens cõem eſſe ſequitur Io.Lup.ĩ repe.c.p veſtras.de dot.inter vir. & vx. 5. notab. nu.10.quo in loco tractat latè intellectum l.j.C.ne fideiuſſo.dot.dent.poſt Bal.vulgo Nouellum in d.priuil. 21.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Contractus à lege in odium creditoris prohibitus minimè confirmatur iuramento: licet ipſum iuramentum ſeruandum ſit.*
2 *Latè examinatur intellectus c.debitores.de iureiur.*
3 *Intellect.cap. ſignificante. de pignoribus. & inibi de pacto legis commiſſoria in pignoribus.*
4 *Filiusfamilias, qui iuramento præſtito mutuum contraxit, an poſſit opponere exceptionem Senatuſconſulti Macedoniani?*
5 *Fœmina an poſſit eſſe fideiuſſor iuramento præſtito; non obſtante beneficio Senatuſconſulti Velleiani?*
6 *Contractus prohibitus fauore debitoris, concepta tamen prohibitione in perſonam creditoris, an confirmetur iuramento?*
7 *Prohibitus exigere,an cenſeatur prohibitus accipere ab ſponte ſoluente.*
8 *Contractus prohibitus alioqui cum prodigo, an eiuſdem prodigi iuramento confirmetur.*

§. TERTIVS.

SExta principalis concluſio ex Bart. in d.l. ſi quis pro eo.num.10.in hunc modum colligitur.
1 Côtractus † à l.in odium creditoris, aut eius, cuius vtilitatis cauſa fit, prohibitus, minimè iuro confirmatur: licet & iuramentum ipſum ſeruandum ſit. probatur hęc concluſio in cap.debitores.de iureiur.cap.j.eo.tit. c. ſignificante.de pigno. Nam ſi quis vſuras ſoluere creditori promiſerit, in cuius odium, ratione naturali vſuræ prohibentur, & denique iurauerit, ſoluere tenetur: licet ex iuramento contractus minimè fuerit confirmatus. Hanc concluſionem Bar. ſequuntur Doct. communiter, vt teſtatur Philip. Corneus in d.authen. ſacramenta puberum.C. ſi aduerſ.vendit, num.31. de eius tamen intellectu, quo ad eius ſenſum agendum eſt, ne perperàm intellecta præter iuris, & authoris intentionem extêſionis accipiat. Solet etenim Bar. in hoc ſenſu intelligi, vt velit iuramentû nô confirmare côtractum lege prohibitum: quoties ea prohibitio facta fuerit in odium creditoris, qui illicitè, & iniquè ex eo côtractu acciperet, hoc ipſum probat tex. in d. c.debitores. & c.ſignificante. notant, & ſic interpretari videntur Bart. verba Pau. Caſt. & Ang. in d. l. ſi quis pro eo. Anto. & Imo. in d.cap. cùm contingat. 4. caſu principali, de iureiu. & Corneus in d. auth. ſacramêta puberum. nu. 31. imò fortaſſis, vbicunque iuramentum, ex parte eius, cui prȩſtitum fuerit, illicitum eſt, iniquè quidem extortû, vel ratione materiȩ ſubiectȩ iniquitatem prȩmittens, profectò opinor alienum eſſe à mente Canonis, quòd velit hoc iuramento contractum confirmari: tametſi ipſum ob religionem ſacramenti à iurante ſeruâdum ſit. Quod ratione habet ab eodem c.cùm contingat. vbi banc vim confirmandi contractum iure prohibitum noluit Rom. Pontif. tribuere iuramento vi, metu, vel dolo extorto, idque maximàm æquitatem babet.

Effectus autem, qui ex hac concluſione ſequitur, optimè explicatur à Bar. Nam, vt nos etiâ adnotauimus lib. j. Variar. Reſol. c. 4.nu. 5. qui iuramentum boc præſtiterit, poterit petere à iudice eccleſiaſtico, quòd compellat creditorem hoc iuramentum, eiusq; vinculum, & religioné iurantí remittere. tex. in c.j. de iureiur. Ideq; peti pôt à iudice ſeculari ſecundum Fred. conſ. 272. Fel. in d.c.j. nu. 22.
2 aut denique ipſe, qui iurauit, † petet ab ipſo Epiſcopo abſolutionem huius iuramenti, quæ facillimè præſtanda eſt eo ipſo, ꝙ iuramentum ex parte recipientis iniquitatem habet, c.ſi verò. de iureiu. Abb. in c.ad aures. de his, quæ vi. Fel. in d.c.j. nume. 16. quod & Bar. notat in d.l. ſi quis pro eo. nu. 10. adijciens, quòd obtenta hac abſolutione manet ipſe debitor liber à contractu omninò, nec tenetur ex eo quicquam ſoluere creditori: ꝙ ſi ante abſolutionem obtentam ſoluerit, poterit pecuniâ ſolutam repetere, nec ad banc repetitionem eſt neceſſaria abſolutio à iuramento: tex. in d. c. debitores. niſi etiam iurauerit debitor non repetere vſuras etiam poſt earum ſolutionem: tunc etenim ad repetitionem prȩmittenda eſt abſolutio, aut ſanè locus erit auxilio tex. in d.cap.j. de iureiur. vbi hoc notant gl. & Doct. tex. item & gl. in c.tuas. de vſuris. Sed & ſi debitor iurauerit, nô repetere vſuras ſolutas, nec petere ab hoc iuramento abſolutionem: nihilominus poterit abſolutionem petere. Nec enim iuramentum, aut votum de non petenda abſolutione, vel relaxatione ligat, quoties melius eſt, ac Reipublicȩ, vel ſaluti priuatorum conueniat, eam peti. notant Fel. in c.cô-ſtitutus. 4. col. de reſcri. idem in cap. 2. de ſponſalib. col. 6. Floren. 2. par. tit. 12. c. 2. §. 9. col. 5. Et vt tutius res agatur, poterit peti abſolutio ab hoc iuramento præſtito de nô petenda abſolutione ſecundum communem. Imò prȩter hęc debitor, ſi nolit vti præſcriptis auxilijs, denuntiabit apud iudicem eccleſiaſticum peccatum creditoris vſurarij, denunciatione quidem Euâgelica. c.nouit. de iud. ꝙ ſi iurauerit, nô denunciare, id iurm minimè obligat tâ quâ illicitum: ſicuti not. Th. in 3. ſententiâ. diſt. 39. ar. 3. ad ſi.

Hęc autem, quæ de abſolutione, aut remiſſione iuramêti prȩſtiti, circa ſolutionem vſurarum diximus, procedunt priuſquam debitor periurus ſit ex mora commiſſa in ſoluendis vſuris: nempe, quia dies nondum prȩteriit, intra quem ſoluere promiſerat. Nam ſi periurij crimine hac ex cauſa iam eſt irretitus, prȩcisè ſoluere debet, ac demû poterit repetere: & præterea pȩnitêtiam aget commiſſi periurij, ſicuti notant Fred. in conſ. 300. in ſi. Roma. in ſing. 494. Cæpola conſi. ciuili 18. col. 2. Nec ipſe cuius fauore prȩſtitum eſt iuramentum, licet poſſit illius vinculum remittere, periurium tamen iam commiſſum remittere valet. Bar. in l. Labeo. ff. de iureiu. Bal. in auth. qđ eis. C. de nuptijs. Aymon conſi. 151. col. 3. aduerſus Soc. in l.j. col. pen. ff. ſolu. matri. qui contrarium tenuit, cuius opinio poſſet obtinere, quo ad pœnam periurij, quæ ipſi parti remittenti competeret. Igitur debitor poſtquam in ſoluendis vſuris periurium propter moram incurrerit, non obtinebit abſolutionem: ſed precisè ſoluere debet in pœnam periurij: ac poſtea repetet vſuras ſolutas: qđ etiam tenet Abb. colum. 2. & 5. in d.cap.j. vbi Felin. num. 28. & Alexan. conſil. 173. colum. 2. fatentur hanc eſſe communem opinionem eam ſequuti.

Quin & illud obſeruandum erit in hac ſpecie, quâ tractamus circa intellectum c.debitores. de iureiur. de illo, qui vſuras ſoluere, & non remittere promiſerit, iudicem poſſe nemine petente ex officio procedere aduerſus creditorem, & eum compellere, vt remittat iuſiurandû debitori, vel ei reſtituat vſuras extortas: aut tandem abſolutionê eidê exhibere à iuſto. tex. ſing. in d.cap.tuas. de vſur. vbi Abb. & Ana. idê Abb. Ant. & Fel. in d.c.j. de iureiu.

Supereſt tamen examinare, quanam ratione qui iurauit vſuras ſoluere creditori, teneatur omnino eas ſoluere ſub reatu periurij: iuxta tex. i d.c.debitores. Etenim nô poſſumus diffiteri iuramentum illud ex parte iurantis licitum eſſe, ac ſeruari poſſe abſque periculo ſalutis ſpiritualis. Vnde dubio procul in caſibus, quibus vſurarum ſolutio eſſet crimê mortale vel veniale, minimè teneret debitor eas ſoluere; quod notatur in cap.ſuper eo. de vſuris. atque eadem ratione ſi quis cauſa pactionis ſymoniacȩ aliquid dare iuramento promiſerit, nequaquam tenebitur ſeruare iuramentû: cùm illud etiam ex parte iurantis illicitum ſit: quemadmodû in ſpecie notat Ioann. Staphy. de literis gratiæ & iuſtitiæ. fol. 184. aſſeuerans iurm iſtud nullum eſſe, nec abſolutione indigere. At iurm, de vſuris ſoluendis ex parte creditoris, cui præſtatur, illicitum eſt: nec. n. abſq; peccato mortali pôt is vſuras accipere: imò turpiter eas adſtipulatur, iurm & promiſſioné de eis ſoluendis iniquiſſimè exigit. Qua rône, ſi conſideremus rônem tex. in l. ſi ob turpem. ff. de condict. ob turp. cauſ. & prohibitionê iuris naturalis, diuini, & humani circa vſurarum exactionê, ac conuentionem de eis ſoluendis, planè conſtabit ex hoc iuramento nullam acquiri obligationê, nec actionem ipſe creditori. Nam & in d. c.cùm contingat. de iureiur. animaduertit ſummus Pontifex, vt iurm ſeruetur, nullam commiſſam fuiſſe turpitudinê in eiuſdê iuri exactionȩ. Ex ipſa verò promiſſione ſimplici abſq; iuro palâ eſt creditori nullâ acquiri obligationem, nec actionê. Igitur iniquû vr, ꝙ in d.c.debitores, reſponſum extat: nempe, cogendû fore debitorê petête creditore vſuras ſoluere, quas iuro prȩſtito ꝓmiſit.

Idcircò aduertendum eſt, in hac ſpeciȩ ratione iuri obligationem, & actionem Deo principaliter acquiri, in fauorem tñ, & vtilitatem creditoris: tanquam is fuerit ſolutioni adiectus. Hoc probatur in d.c.debitores. dum ſtatuitur, debitorê reddere iurm Deo: ipſe aût creditor, vt adiectus ſolutioni, Dei nomine aget equidem, vt iurm obſeruetur: & poterit remittere illius obligationem, & vinculum. Siquidem adiectus ſolutioni ad propriâ vtilitatem poteſt, ſi ſibi fuerit quoquo modo ſatisfactum, remittere obligationem. §. planè. Inſti. de inutil. ſtipu. ex quo apparet, poſſe fieri adiecto ſolutionê inuito ſtipulante: atq; ita ratione iſta procedit tex. in d.c.debitores. & in d. c.j. de iureiur. ſicuti eleganter explicat Fortu. in cap. j. de pactis. num. 27. ex quo poſſunt plura deduci.

Primùm ex hoc intellectu conſtat, nec principaliter,
3 nec, vt aiunt, ſecundariò acquiri obligationem creditori ex promiſſione iurata de ſoluendis vſuris, quod notant

Anto. &

Anto.& Imn.2.colum.in d. c. debitores. Fortu.in d.num. 27.tametſi Abb.in d.cap.j.de iureiuran.j.& pen.col.Card. Fel. & alij frequentiori conſenſu exiſtimauerint ex promiſſione iurata de ſoluendis vſuris Deo principaliter ſecundariò creditori acquiri obligationem, quod ex præmiſſa ratione non poteſt congruè defendi.

Secũdò infertur, Bar.non rectè loquutum fuiſſe hac in materia in l.Seius Augerius.ff.ad leg.Falci.dum dixit, cõtractum à lege prohibitum in odium creditoris, confirmari iuramento:licet detur debitori repetitio poſt ſolutionem:hoc etenim falſum eſt. Nam iuramentum in hoc caſu minimè confirmat contractum : multis quidem rationibus.Et præſertim, quia iure naturali hic contractus nullus eſt omninò, nec vllam inducit obligationem, non tantum iure humano: atque ideo impoſſibile eſt, quòd iuramento confirmetur. Deinde iuramentum illicitum ex parte eius, cui præſtatur, nuſquam confirmat contractũ: quod iam non ſemel admonuimus. Quod ſi contractus hic iuramento confirmaretur, nuſquã eſſet locus repetitioni : & tamen Bar.fatetur, dari debitori repetitionem. Sic ſanè rectius Bart.idem in d.l.ſi quis pro eo.dixit iurm̃ ſeruandum fore, non tamen contractum confirmari:atq; ideò repetitionem poſt ſolutionem debitori cõpetere.

Tertiò hinc tollitur difficultas, q̃ circa tex.in d.c. debitores.paſſim adducitur: nempe qua ratione ibidẽ acceſſorium, ideſt iuramentum non ſequatur naturam principalis, cùm contractus principalis ibi nullus ſit, iuramentum autem omnino ſit validum, & ſeruandum. Etenim Hoſt.Panor.& Doct.communiter exiſtimant reg.acceſſorium.de reg.iuris.in 6.parum obeſſe deciſioni tex.in d. c. debitores.quia eſt diuerſa ratio principalis, & acceſſorij:cum principale tendat in fauorem partis iniquè exigentis:acceſſorium in reuerentiam diuinę maieſtatis:cui reddenda ſunt iuramenta. Hæc verò ſolutio etiamſi vera ſit, non tamen conuenit, nec eſt neceſſaria ad intellectum huius obiectionis. Siquidem in hac ſpecie nulla datur principalis obligatio, cui iuramentum accedat. Nam & ipſe Panor.in cap.j.de iureiuran.col. pe. ſcribit in hoc caſu principalem obligationem Deo acquiri, ſecundariã parti. Ex quo, etiamſi eius opinionẽ aliqua ex parte paulò ante reprobauerimus, colligitur, iuramentum eſſe hic principale, non acceſſorium. Quamobrem cùm iuramentum hic principaliter extet, & valeat, fruſtra quæritur, cur acceſſorium nõ ſequatur naturam principalis: quod Fort.admonet in d.c.j.num.27.

Quartò ex hac interpretatione poterit lector faciliimè plures tollere obiectiones, q̃ a glo.Doctoribus opponuntur dictæ deciſioni, quæ in c.debitores. continetur. omnia enim illi reſponſioni oppoſita ceſſant, ſi conſideremus, ratione iuramenti ſeruandi ſoluendas eſſe vſuras, abſque aliqua obligatione principali:nec poſſe ante abſolutionem aut remiſſionem iuramenti ipſum debitorem aliqua congrua vti defenſione, vt non teneatur vſuras creditori ſoluere.

Quintò ex his manifeſtum fit, tex.in d. cap. debitores. admittendum fore, etiamſi cõſtet contractum vſurariũ, eſſe ſecundùm Card. Felin. & Doct. ibi.imò ſi expreſſim debitor iuramento præſtito promiſerit pro decem ſibi mutuatis dare, ad ſoluere creditori duodecim:vbi manifeſta eſt vſura, obtinebit illius c. deciſio:qđ ita verũ eſſe cenſent inibi Card. & Feli. col.j. quod ſi debitor iuratus aſſeuerauerit in cõtractu ſe creditori debere duodecim pro decem ſibi mutuo datis:tunc nõ eſt locus huic decretali reſponſioni:quia promiſſio cenſetur erronea, & impoſſibilis, quo ad duo: eſt etenim impoſſibile, quod pro decem mutuo datis ſtatim habeantur duodecim: atq; iò propter errorem præſumptum non eſt in hoc caſu admittenda deciſio tex.in d.c.debitores. quemadmodum viſum eſt Aretin.j.colum.& Franciſco Purpur.num.35.in l. rogaſti.§.ſi tibi.ff.ſi cert. pet. potius equidem præſumendus error eſt, quàm delictum vſurę.l.meritò.ff. pro ſocio. Hæc autem dicta ſint de intellectu tex. in d. cap. debitores.quem Bar.adducit pro eius concluſione cõprobãda.

3 Adducit † præterea idem Bart. deciſionem tex. in c.ſignificante.de pignoribus quaſi velit ex eo probare, quod pactum legis commiſſoriæ in pignoribus alioqui maximè improbatum, minimè confirmetur iuramento: tametſi iuramentum ſeruandum ſit, donec abſolutio ab eo detur, vel remittatur à creditore. Et ſanè de pacto legis cõmiſſoriæ, qua ratione ſit pignoribus improbatum, tradidi latè lib.3.Variarum Reſol.c.2.nu.6. & ſequentibus.atque pręter ibi adnotata erit hoc loco animaduertendũ, pactum legis commiſſoriæ in pignoribus minimè confirmari iuramento: cùm id reprobatum ſit in odium creditoris ex eo, quòd vſuræ vitium habeat:ſed tamen iuramẽtum hoc erit ſeruandum donec vel remittatur à creditore, vel detur abſolutio ab Epiſcopo.argumen.dicto cap. debitores. & eſt optimus text.in dicto cap. ſignificante. quo in loco hoc adnotarunt Innocen.Abb.& Docto.Bar. in dicta l.ſi quis pro eo.nume.10.Guid.Papæ.96. Delphinat.Anto.Fanenſis de pignoribus.4.par.numè.4.Andr.Tiraquel.lib.2.de retract.in fin.nume.119.Fortaſſis iuramentum appoſitum in pignoribus pacto legis commiſſoriæ habebit eum effectũ, vt res pignori data, maneat poſt redẽptionis tempus penes, creditorem vendita, nõ equidẽ ptio mutuatę pecunię, ſed iuſto arbitrio boni viri definiẽdo:ita vt creditor poſſit rẽ ipſam retinere adijciens eam pecuniam, quæ iuxta boni viri arbitrium deficiat quo ad iuſtam ipſius rei æſtimationem, quòd ipſe colligo ex his, quæ Anto.Rub.ſcribit in conſil.114.ad finem.

4 Ex eadem principali concluſione Bart.infertur † ad Senatuſconſultum Macedonianum, vt tandem ſi filiusfamilias, Macedoniano renunciauerit præſtito iuramento, teneatur ſoluere mutuo ſibi datam pecuniã creditori, vel abſolutionem petere à iuramento:tametſi non confirmetur contractus mutui iuramento iſto: imò poſt ſolutionẽ poterit à filiofamilias repeti ſoluta pecunia. Hæc ſunt ferè Barto.verba.cuius ea eſt ratio, quia contractus mutui dari filiofamilias ꝓhibitus eſt lege ciuili in odium ipſius creditoris.l.j.ff.ad Macedon.l.4.ti.j.part.5. Huius etenim Senatuſconſulti author fuit Veſpaſianus Imperator, vt Tranquillus teſtatur in Veſpaſiano cap.11.Cauſam ei dedit Macedo, qui inter alias ſceleris cauſas, quas illi natura adminiſtrabat, authore Vlpiano, etiam ęs alienum adhibuiſſet, & ſæpe materiam peccandi malis hominibus præſtaret, qui pecuniam, ne quid amplius dicatur, in certis hominibus crederet. Ea etenim ratione placuit, ne cui, qui filiofamilias mutuam pecuniam dediſſet, etiam poſt mortẽ parentis eius, cuius in poteſtate fuiſſet, actio, petitioque daretur, vt ſcirent qui peſſimo exemplo fœnerarent, nullius poſſe filijfamilias bonum nomen expectata patris ſui morte fieri. Hactenus Iuriſconſultus in dicta l.j.cuius authoritate Barto.præmiſſam adnotauit concluſionem, quæ quibuſdam dubia videtur. Nam Panor.in dicto cap.cum contingat.nume.22.cenſet, iuramentum in hoc caſu omnino nullum eſſe, nec indigere abſolutione:ea ratione quòd contractus hic occaſionem peccandi prębeat. Anto.autem, & Imo.in d.c. cùm contingat.num. 67.tenent iuramentum validum eſſe, abſolutionem tamẽ ab eo præſtandam fore, vbi in ea prouincia multa mala contingere ſoleant ex his mutuis, quæ filijsfamilias fiũt: præſertim circa vitam parentum, quibus inſidias quandoque parauerint.idem notat Corn.in authent.ſacramenta puberum nume.31.C.ſi aduerſ.vendit.

Ego verò difficilem eſſe exiſtimo hanc Bartoli cõcluſionem, cuius examini præmitto iuxta cõem ſñiam filiũfamilias abſque iuro non poſſe renũciare huic exceptioni, q̃ ſibi competit ex Senatuſconſulto Macedoniani:cum ea exceptio non tm̃ concernat vtilitatẽ ipſius renunciantis, ſed ẽt parentis, & denique publicam ferè ob euitãda pericula, quæ parẽtibus ſolent imminere ex his mutuis: quemadmodum conſtat in d.l.j.tametſi aduerſus cõmunẽ Zaſius lib.2.ſing.reſponſ. c.28.conetur probare, poſſe filiumfamilias abſque iuro renunciare huic exceptioni, q̃ ex Senatuſconſulto Macedoniano ſibi competit. Deinde illud ſit hac in re cõſtitutiſſimum, ꝙ filiusfamilias, etiã ſi habeat hãc exceptionem, ſi tñ ſoluerit mutuo datam ſibi pecuniam ipſi creditori, minimè poſſit repetere ſolutam pecuniam. l. qui exceptionem.ff.de condic. indebit. tex.inſignis in l.ſed & ſi pater.§.vlt.ff.ad Macedon.quia hi

demum, inquit Vlpianus, ſolutum non repetuut, qui ob
pœnam creditorum liberantur actione, non quoniā exo
nerare eos lex voluit. Ex quib. verbis itē apparet, filium-
familias non obſtante Macedoniani exceptione in ani-
mæ iudicio verè teneri ad ſolutionem mutuatæ ſibi pecu
niæ, & quidem ipſi creditori. Eſt etenim manifeſti iuris
creditoribus denegari iure ciuili actionem in pœnam:
non tamen ex hoc ipſos debitores ab ære alieno libera-
ri, nec ipſos creditores propria pecunia à lege priuari tā
tùm ſanè actione apud iudicem exteriorem proponēda
priuantur: atque ita hæc opinio verior eſt, & eam ſenſit
Fortun. in l. veluti. ff. de iuſtitia & iure. col. 8. vt certè hinc
appareat quo ad forum animæ hac in quæſtione pluri-
mum à vero diuertiſſe. Inno. & Panor. in cap. quia pleri-
que. num. 26. de immunita. eccleſ. Iaſonem in §. actiones.
num. 35. Inſtitu. de actionibus. Adrian. quodlib. 7. verſi. in-
fertur primò. & Alc. in cap. nouit. de iudic. nume. 16. qui
quadam vtuntur diſtinctione in hac quæſtione: quaſi ve-
lit tunc in animæ iudicio filium teneri ad ſolutionē pe-
cuniæ ſibi mutuo datæ, cùm nullum ex his malis, quæ lex
præſumit, ex mutui datione contigerit. Nam etiam ſi hoc
euenerit, non apparet creditorē à lege priuari propria
pecunia, nec filiumfamilias debitorem ab eius ſolutione
liberari. Sic & Bar. in l. ſi pœnæ. ff. de condi. indeb. ſcribit,
liberationem iure pęnę cauſa contingentem minimè li-
berare debitorem in animæ iudicio. Cuius opinionem
ſequitur ibi Alex. dubitat tamen de eius veritate Paulus
Caſtren. in ea. l. ſi pęnæ. & eam opinionem reprobant Pa-
nor. in cap. vlt. de præſcri. col. 3. idem in cap. nouit. de iu-
dic. nu. 33. Fortu. in l. veluti. col. 7. ff. de inſt. & iure. Nec ta-
men eorum opinio his, quę modò diximus, aduerſatur.
Aliud etenim eſt quòd lex ciuilis in pęnam, & odium cre
ditoris ab actione iudiciali tantum liberet ipſum debito
rem, & tūc nihilominus tenebitur in animæ iudicio de-
bitam pecuniā ſoluere. Quia lex ciuilis noluit exonerare
debitorē, licet actionem negauerit creditori in pœnam:
& hoc caſu obtinet ſententia Bar. quæ in hunc ſenſum
accipienda eſt: Aliud quòd lex ciuilis debitorem in pęnā
creditoris à debito exonerare voluerit, ac liberauerit,
& planè in hac ſpecie authoritate legis humanæ, iuſtè
etiam in animæ iudicio debitor ipſe liber erit, nec tene-
bitur quicquam creditori in conſcientiæ foro ſoluere.
vtroq; tamen caſu ſi debitor creditori ſoluerit, minimè
habebit ius repetendi per condictionem indebiti: quia
per eam ſolutionem viſus eſt renunciare legi pęnali, quę
cum actione, vel debito liberat, nolleq; ea vti: quod in d.
l. ſi pœnæ. probatur: & explicat optimè Fortun. in d. l. ve-
luti. colum. 7. ex quibus ad Bart. concluſionem ipſe infe-
ro falſum eſſe, quod ipſe Bar. ſcribit, dū aſſeuerat, filium-
familias, qui mutuo ſibi datam pecuniam ſoluere iuraue
rit, ſi ſemel is iuramentum ſeruauerit, ac ſoluerit, poſſe
eam pecuniam repetere. Nam etſi abſque iuramento ſol
uerit, minimè habebit repetitionem: vt modò diximus:
igitur fortiori ratione nec repetere poterit, ſi contractū
iurauerit: cùm multò maior ſit tunc vis ipſius contractus.
Et prætereà non opinor eſſe congruam Bar. illationē ex
eius concluſione principali, ſiquidem illa tunc vera eſt,
quando creditor iniquè, & illicitè ex contractu accipe-
ret, & contraheret. At in præſenti caſu, etiam ſi creditor
iniquè contraxerit ob prohibibitionem Senatuſconſul-
ti: non tamen iniquè accipit pecuniam a filiofamilias ſi-
bi mutuo datam, quod ſatis ex præmiſſis conſtat. Vltimò
exiſtimo ab hoc iuramento, non eſſe dandam abſolutio-
nem ad effectum, vt poſſit filiusfamilias opponere exce-
ptionem Macedoniani: niſi admodum vtile eſſet quieti
Reipublicæ propter multa mala, quæ ex his mutuis in ea
prouincia contingere ſolēt, ſecūdum Ant. Imo. & Corn.
qui ſimul & alij abſque vlla controuerſia fatentur, ante
abſolutionem obtentam non poſſe debitorem filiumfa-
milias aduerſus creditorem exceptionem Senatuſcōſul-
ti Macedoniani opponere. Qua ratione perpenſa opus
non eſt in hac quæſtione tractare, an contractus hic
confirmetur iuramento.

Septima concluſio, quæ ex Bar. commentarijs colligi-
tur eadem ferè eſt, quam ſuperius tertiam conſtituimus
in hunc ſanè modum: Contractus lege ciuili prohibitus
fauore debitoris, eius iuramento confirmatur. Auth. ſa-
cramēta puberum. C. ſi aduerſ. ven. quam concluſionem
non aliter probare conabor, quàm his, quæ ad probatio-
nem tertiæ principalis concluſionis adduximus. Et ea ve-
5 rò Bart. infert ad † contractum fideiuſſionis per fœminā
geſtum, qui Senatuſconſulto Velleiano improbatur in
fauorem fœminarum, quas ob earum facilitatem noluit
pro alijs intercedere fideiuſſionis cauſa. Nam ſi fideiuſſio
nis contractum fœmina iurauerit, contractus is iuramē-
to confirmatur. Huius quęſtionis examinatio exigit, vt
permittamus, mulierem in iudicio poſſe renunciare ex-
preſsè abſque iuramento beneficio Velleiani, ſi certa ſit
de eius auxilio. l. vlt. §. pen. ff. ad Velleia. extra iudicium
autem non poteſt expreſsè adhuc renunciare, etiamſi
certa ſit: quia eadem facilitate, qua inducitur ad fideiubē-
dum, eādem & ad renunciandum. l. doli. §. diuerſum. ff. de
noua. notant Doct. in l. vlt. C. ad Velleian. quam diſtinctio
nem dixit eſſe communem Imo. in cap. ex reſcripto. de iu
reiuran. quibus quidem præmiſſis illud certò conſtituen
dum eſt, etiam extra iudicium valere renunciationē ex-
preſſam huius beneficij, ſi mulier hanc renunciationem,
vel contractum iurauerit: quod communi omnium ſen-
tentia receptum eſt. Imò ſecundum conſuetudinem ſuf-
ficit renunciatio expreſſa huius beneficij, etiam ſine iura-
mento, etiam extra iudicium, vt teſtantur Imol. & Fel. in
d. cap. ex reſcripto. colum. 4. & Doctores in l. vlt. C. ad
Vellei. Dubium verò in hoc vertitur, an fideiuſſio mulie-
ris iurata ſimpliciter abſque renunciationi Velleiani, ſit
ſufficiens ad hoc, vt huic beneficio renunciatum eſſe vi-
deatur, & ſanè iuramentum, hoc ſufficere, & habere vim
certiorationis, vt aiunt, id eſt, certę ſcientiæ apud fœmi-
nam, quod hoc auxilium habeat: tenuerunt Bart. in d. l. ſi
quis pro eo. num. 15. idem Barto. in Authen. ſacramenta
puberum. C. ſi aduerſus ven. & ibi Angelus, & Paulus Ca-
ſtrenſ. Abb. Imol. & Feli. colum. 4. in d. cap. ex reſcripto.
idem Felin. in cap. ſi diligenti. de foro compet. poſt Ant.
ibi, Alex. & ibi Iaſ. in l. in repudianda. ff. de acquiren. hære
dit. Rom. & Alexan. in l. ſciendum. num. 30. ff. de verb. obli.
eandem opinionem ſequuntur dicentes communem eſ-
ſe Anto. Burgen. in cap. pen. num. 36. de empt. & ven. Ale-
xan. in conſil. 27. lib. j. colum. 3. Curt. Iun. conſil. 47. colum.
vlt. cui ſententiæ, & alij plures ſubſcripſere, quorum
meminit And. Tiraquel. in l. ſi vnquam. C. de reuocan. do-
nat. in princip. num. 131. & in tract. de legibus connubia.
in gloſ. 5. num. 148. huius opinionis præcipua ſumitur au
thoritas ex d. cap. ex reſcripto. vbi probatur, poſſe fœ-
minam fideiubere iuramento præſtito, atq; hanc fideiuſ-
ſionem validam eſſe, non obſtante beneficio Velleiani.
eandem ſententiam fatentur communem eſſe Iaſ. in d.
Authen. ſacramenta puberum. num. 56. & Imo. in d. cap.
pen. contraria tamen opinio nec authoribus, nec ratio-
nibus deſtituta eſt. Nam iure verius quibuſdam videtur,
fœminam etiam pręſtito iuramento fideiubente non ex
hoc renunciaſſe beneficiò Velleiani, ea quidem ratione,
quòd iuramentum minimè extendatur ad incognita, vel
incogitata. cap. veniens. cap. Quintauallis. de iureiuran.
propter defectum conſenſus. l. vlt. C. de non num. pec.
fœmina verò præſumptionem habet, quòd hoc benefi-
cium ignoret ob fragilitatem. l. ſi emancipata. C. de iuris
& facti igno. l. in bonorum. ff. eo. ti. not. in l. iuris ignoran
tia. C. qui admit. Sic denique hanc poſteriorem opinio-
nem ſequuntur Ioan. And. in additionibus ad Spec. tit. de
renunc. & conclu. colum. 3. Imol. & Aretin. in d. l. ſcien-
dum. colum. 11. Hippo. in Rub. ff. de fideiuſſo. num. 38.
Imol. in d. cap. pen. de empt. & vend. Iaſ. in d. Authen. ſa-
cramenta puberum. num. 56. Imò & hanc opinionem ſe-
quutus dicit communem eſſe Bal. in d. conſil. 47. lib. j. ean-
dem & plures alij ſequuntur, quos citat Andr. Tiraquel.
in d. l. ſi vnquam. in princip. num. 146. à quo tamen cauen-
dum eſt: nam in allegandis authoribus hac in quæſtio-
ne quandoque fallitur. Et ſanè ſi vera eſt communis
ſententia, quæ adſeuerat, extra iudicium non poſſe fœ-
minam renunciare beneficio Velleiani; ſatis operabitur
iuramentum, vt confirmet expreſſam, & ſpecialem
renunciationem:

renunciationem:nec tamen efficiat renũciationem vbique ſubintelligi:eamq; validam fore. Nec oberit tex. in d.c.ex reſcripto.Etenim eo ipſo,ꝙ Rom. Põtif.inibi ſtatuit fœminam compelli ad ſolutionem pecuniæ,ꝓ qua fideiuſſerat,præſumendum eſt,fœminam vel expreſſim renunciaſſe beneficio Velleiani,vel eo tẽpore,quo fideiuſſit,certam fuiſſe huius auxilij. Quod ita veriſimile eſt, ſi conſideremus cautiſſimè proprium negotium in ſpecie illius c.creditorem egiſſe.quamobrem et ſi prior opinio cõis ſit,hęc tamẽ poſterior magis iuri,& rõni cõſona eſt.

6 Octaua concluſio ex Bart. colligitur.Contractus † nequaquam iuramento confirmatur, quoties is prohibitus fuerit fauore debitoris, concepta tamen prohibitione in perſona creditoris.cuius rei exẽplũ ſit,ſi lex ita prohibuerit: Nemo cum minore cõtractum faciat: nemo cum fœmina hunc, vel illum contractum gerat.Nam & ſi fœmina,vel minor iurauerint contractum iſtum prohibitũ à lege,minimè is confirmabitur:cum nec minor,nec fœmina prohibeantur contrahere: ſed ipſe creditor etiam fœmina,vel minore volente prohibetur accipere: adducit Bar.gl.in l.inuitus.§.vlti.ff.de reg.iur.quæ probat,pro-

7 hibitum accipere, † non poſſe etiam à ſponte ſoluente adſumere:quod frequentiſſimi iuris eſt in ſalarijs, ſtipẽdijs, & ſportulis iudicum,tabellionum, & aliorum, qui publicis funguntur muneribu.optimus tex.iuncta gl.ibi in verb.volete.in c.exigit.de cẽſibus, in 6.& in c.ſtatutũ.§.aſſeſſorem. de reſcrip.in 6. qua in re illud eſt obſeruandum regulariter prohibitum exigere poſſe recipere ab ſponte ſoluente.tex.in c.dilectus.in 2. ad finem, de ſimonia. niſi & is prohibitus ſit accipere: tunc etenim verum eſt, eum non poſſe ab ſponte ſoluente quidquã adſumere.tex.ſing.in l.j.§.proinde. ff. de varijs & extra. cognit.glo.in l.2.in verb.ſed præſtari.ff.de orig.iur.gl.in d.c. exigit.in verb.volente.Bar.& Dec.in d.l.inuitus.§.vlt.glo. & ibi Doct.in cap.j.de ſimon.Floren.2.par.tit.j.cap.5.§.6. Io.Maior.in 4.ſent.diſt.15.q. 4. ꝙ ſi ob publicam vtilitatẽ quis ſit prohibitus exigere,profectò etiã ab ſponte ſoluente accipere non poterit. Hoc etenim probatur in d. §.aſſeſſorẽ.& in d.c.exigit.no.Dec.in d.l.inuitus.§.vlt.idẽ Regijs conſtitutionibus conſtat:quibus iudices, alijq; publica munera obtinentes,prohibentur ob publicam vtilitatem exigere aliquid præter ſalaria, & ſportulas conſuetas,iureque definitas: atque eodem modo puniuntur, ſi ab ſponte dantibus acceperint.Intereſt enim Reipublicæ,iudices,tabelliones,& quoſcũq; alios, penes quos iuſtitiæ cultus, & miniſterium tractatur, omninò immunes eſſe à muneribus:vt quidquam etiã à volentibus minimè accipiãt,ne iuſtitia pericliteť val ꝑtio pſẽti,vel ſpe futuri,etiam ſpontè præſtandi. Non diffiteor in animę iudicio ab obligatione reſtituendi excuſari eum, qui poſt actum peractum aliquid à ſpontè,& omninò liberè dante receperit, quoties lex humana exigere prohibuit ob quancunque cauſam: quod ſenſit Rip. in tract. de peſte. vlt.par.§.de Medicorum.nu.113.tametſi in foro exteriori hæc vlt.opin.non admodum congrua ſit,nec ita facilè admittenda,quidquid idem Ripa & in hoc caſu ſenſerit.

Verum quo ad Bart.opinionem,ſi lex in fauorem debitoris etiam creditorem ipſum contrahere prohibuit in ipſum prohibitionem dirigens: non tantum iuramentũ contractui accedens ſeruandum erit, quod Bart. fatetur: & cõtractus ipſe confirmabitur.Etenim iuramento præſtito debitor potuit,& viſus eſt renunciare prohibitioni in eius fauorẽ inductæ: atque hæc renunciatio propter vim iuramenti effectum habet confirmandi contractum. cap.cum contingat.c. quamuis pactum.de cuius interpretatione modò agimus. Auth.ſacramenta puberum. C. ſi aduerſ.vend. nec oberit quod Bart. adducit ex l. inuitus. §.vlti.quia in hac ſpecie,quam modò examinamus, creditor in fauorem principalem debitoris prohibetur accipere: atq; idẽ virtus iuris efficit,vt contractus cõfirmeť.

8 Nona concluſio.cõtractus † à prodigo geſtus minimè confirmatur iuramento. Hæc aſſertio tractata fuit a Bar. obiter in d.l.ſi quis pro eo.col.pen.ſed ab eodem expreſſim probata in l.is,cui bonis.ff.de verb.oblig.vbi eam tenent Bal.Ang.Pau.Alex.& Iaſ.quorum potiſſima eſt,quia iuramentum præſtitum à prodigo, iudicio quodammodo caret:atq; ideò non tenet,aut ſaltem non poteſt hunc effectum habere, vt confirmet contractum,quem lex ratione deficiẽtis iudicij improbat.cap.& ſi Chriſtus.de iur.& præterea contrahens cum prodigo certè in mala fide quaſi conſtituitur, ex eo,quod contraxerit cum eo, qui ob defectum iudicij & diſcretionis contrahere prohibetur.atq; ita hæc opinio communis eſt.ſecundũ Alc. in d. cap. cum contingat.nu.138.Alex.Iaſ.& Rip.in d.l.is cui bonis.num.57.quo in loco latè quęſtionem iſtam diſputauit Ripa.Huc accedit,quod prodigus,cui bonis interdictum eſt, furioſo æquiparatur. d.l.is cui bonis.l.j. C. de cura.furioſi.l.Fulcinius.§.adeo.ff.ex quibus.cauſ.ꝫ poſ. eat.l.is. qui.§. diuus.ff.de tut. & cura.dat.ab his.§.furioſi. Inſti.de curat.ſic ſanè Fred.conſi.31.eandem opinionem communem ſequitur,ac Bertrãdus conſil.47.lib.2.

Contrariã ſentẽtiam,quòd contractus à prodigo, cui bonis interdictum eſt, factus iuramento cõfirmetur,probare conantur Anto.à Butrio,& Imola in cap.cum contingat.Rom.& Aret.in d.l.is cui bonis. Capella Toloſana 498.ea quidem ratione, quòd contractus prodigi prohibeatur in eius vtilitatem, & fauorem: ergo iuramento confirmari poterit: Authen. ſacramenta puberum. cum his,quæ ad idem ſolent allegari. Hęc tamen ratio parum vrget.Quia non tantum prohibetur prodigus contrahere propter eius fauorem: ſed & propter defectũ iudicij, ſicuti furioſus. Etenim in rebus proprijs adminiſtrandis qui ꝓdigus eſt,dubio ꝓcul quo ad hoc iudicio carere vĩ. Adducitur & contra cõem altera ratio. Nam prodigus adulto curatorem habenti comparatur. l.ſi curatorem. C.de in integ. reſt. Sed adultus etiam curatorem habens iuramento obligatur efficaci quidem obligatione.d.Authen.ſacramenta puberum. igitur & prodigus. Huic argumentationi reſpondetur facillimè:ſiquidem prodigus cum alienat curatoris authoritate, æquiparatur adulto habenti curatorem. at cum alienat abſque authoritate curatoris, ſimilis eſt furioſo. Et ideò eius alienatio etiam cum iuramento indiſcreta eſt,& iudicio caret: eaque ratione mirum non eſt,eam nec tenere, nec confirmari iuramento. Vnde communis opinio verior eſt. Cui etiam ſuffragatur,quòd cum non careat præſumpta fraude his,qui cum prodigo contrahit,l.ſi quis cum ſciret.ff. pro emptore.videtur iuramentum ab eo præſtitum dolo extortum fuiſſe:idcircò minimè confirmat contractũ. d.cap.cum contingat.cum ſimilibus.Et præterea contractus à lege prohibitus ratione fraudis pręſumptæ non confirmatur iuramento,vt Barto.explicat,quem alij frequentiori ſuffragio ſequuntur in l.omnes populi.ff.de iuſtitia & iure.2.quęſt.3.quæſt.princip.Card.Imol.& Panorm.in d.cap.cum contingat.arg. l. vlti. C. de non nume. pecun.quaſi dolus, & fraus conſenſum ſaltem liberum impediant. præſertim quia prodigo adminiſtratio interdicit propter faciles, ac admodum frequentes deceptiones, quæ fieri poſſunt his,qui hoc vitio laborant ex defectu integri iudicij, qui contingit, ac procedit ab ipſa prodigi cupiditate, quæ eius iudicium cæcum reddit: quemadmodum & in hac ſpecie Panorm. explicat in d. cap. cum contingat. colum. 12. verſi.io eo tamen, quod dominus Anto. quibus tandem effectum eſt, vt opinio Bart.æquior,ac verior ſemper viſa fuerit.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Confeſſio abſente parte facta iure Canonico præiudicat confitẽti.*

2 *Promiſſio facta alteri per alterum iure canonico valida eſt, & num.4. & 9.*

3 *Stipulatio, quæ alteri per alterum fit, an reſiſtat ius ciuile, & an oriatur ex ea naturalis obligatio? & num.4.5 & 10.*

4 *Pœna adiectio nulla eſt, ſi principalis ipſe contractus ſit nullus.*

5 *Naturalis obligatio dupliciter conſideratur quo ad intellectum iuris humani.*

6 *Humana lex poteſt contractus quoſdam pro communitatis vtilitate prohibere, qui iure naturali non ſunt improbati.*

7 *Res dotalis prohibita alienatio impedit naturalem obligationem oriri: & tamen alienatio iuramento confirmatur.*

8 Naturalis obligatio quæ ſufficiat ad impediendam repetitionem ſcienter ſoluti per iuris errorem.
9 Variè poteſt concipi ſtipulatio quæ alteri per alterum fit.
10 Ius ciuile nec adſiſtit, nec reſiſtit ſtipulationi, quæ alteri per alterum fit.
11 Stipulatio alteri per alterum concepta iuramento valida fit, & confirmatur.
12 Pactum nudum quod ſit, & vnde eo nomine appelletur?
13 Pactum nudum iure ciuili, nec obligationem, nec actionem producit: quid ſi ſit iuratum? 15.
14 Iure Pontificio pactum nudum obligationem & actionem habet, & ibi quid de pacto nudo à cauſa?
15 Pollicitatio an iure Canonico obligationem, & actionem inducat?
16 Iuramentum an operetur, quod ex pollicitatione oriatur iure ciuili obligatio & actio detur?

§. QVARTVS.

EANDEM materiam Bart. examinans proponit aliam concluſionem, quæ iuxta ordinem præſcriptum decima eſt. Contractus, cui nec lex aſſiſtit, nec reſiſtit, iuramento confirmatur. Huius concluſionis probatio ea eſt, quòd in hac ſpecie nec iuramentum ex parte iurantis, nec ex parte illius, cui fit, vllam turpitudinem habeat: nullus etenim quicquam contra legem contrahendo committit: idcircò locus eſt regulæ traditæ in d. cap. cum contingat. quam in tertia. concluſione ſuperius explicuimus. Quamobrem non video aliquam ſuper hac Bart. ſententia tractari controuerſiam, quæ ipſam dubiam efficiat: tametſi illationes à Bartol. traditæ dubiæ pleriſque videantur: quas ob id oportet expendere diligentius.
Prima Bart. illatio fit ad intellectum l. ſtipulatio iſta. §. alteri. ff. de verb. obl. Etenim ſtipulatio alteri per alterum facta, licet iure ciuili effectum non habeat, tamen ſi iuramentum ei acceſſerit, valida eſt: quia eidem ius non reſiſtit, etſi non adſiſtat. hanc opinionem Bar. probat gl. celebris in cap. quoties cordis oculus. j. q. 7. quæ ſatis in ſpecie vult, iure Canonico, maximè ſi acceſſerit iuramentũ, ſtipulationẽ alteri per alterum factam validam eſſe. ex cuius gl. verbis duo colliguntur. Primum, iure Põtificio ſtipulationem alteri per alterum factam præſenti actio-
1 nem acquirere. atque ideò licet † alias iure ciuili confeſſio facta parte abſente ſiue in iudicio, ſiue extra iudiciũ non valeat quo ad probationem plenam l. certum. §. ſi qs abſente. ff. de cõfeſ. glo. in c. vlt. eod. tit. vbi Abb. nu. 15. & Doc. cõiter in l. generaliter. C. de non num. pec. tradunt Fel. in c. ſi cautio. de fide inſtru. Hippo. in rub. C. de prob. nu. 89. idem in ſingu. 202. quo ad ſemiplenam verò probationem valet, etiam facta extra iudicium. Bar. in l. admonendi. nu. 48. ff. de iureiu. Abb. per tex. ibi in c. vlt. de ſucceſ. ab inteſt. idem Abb. num. 7. Imo. & Fely. nu. 30. in d. c. ſi cautio. Attamen iure Canonico hæc confeſſio etiam extra iudicium facta abſente parte, valida eſt, & quo ad plenam probationem præiudicat confitenti, etiamſi verba in abſentem dirigantur: ſic denique ex d. gl. adnotarunt Ant. & Imo. in d. c. ſi cautio. vbi Fel. num. 27. aſſerit hanc opinionem tanquam plurium authoritate comprobatã tenẽdam eſſe: quam etiam ſequitur Hippo. in d. rub. C. de prob. nu. 92. & in d. ſing. 202. & Alc. in d. c. cum contingat. nu. 228. fallitur tamen dum requirit, ꝙ hæc confeſſio iurata ſit. Procedit etenim gl. & cõmunis opinio ab ea deducta, etiam in confeſſione, quæ iurata non ſit. nec id mirum cuiquam videri debet: quia confeſſio ius nullum tribuit: ſed iam inductum probat. l. Publia. ff. depoſit. & ibi Pau. Caſt. Neetñ oĩno deducitur ex d. glo. quia illa non tractat cõfeſſione: ſed de promiſſione & ſtipulatione: & prętereà loquit̃ in eo caſu, quo verba obligationis dirigunt̃ in pręſentẽ, licet executio in abſentem cõtĩpiat. Ipſa aũt concluſio principalis, quæ ex d. gl. colligitur: nẽ-
2 pe † iure Canonico validã eſſe promiſſionẽ alteri per alterum factam: recepta quidem eſt per Anto. & alios in d. c. ſi cautio. Bal. in l. illud. C. de ſacroſ. eccl. quibus accedit rõ. gl. in l. j. ff. de pact. quo in loco gl. & Bar. tenent, ſtipulationem alteri per alterum factam pactum quidem eſſe: et ſi nudum ſit. Sed ex pacto nudo iure Canonico actio oritur. c. j. de pactis. igitur & ex hac ſtipulatione obligatio, & actio quæritur: atque ita hãc opinionem defendit Fortuni. in d. l. j. ff. de pact. nu. 23. qui latè eius rationes conſiderat: eam præcipuè, quæ dictat naturalem obligationẽ acquiri ſtipulanti ea hac ſtipulatione alteri facta: ſicuti probat gl. in d. l. ſtipulatio iſta. §. alteri. in verbo intereſt. vbi Bar. & Doct. eam ſequuntur. idem Bar. in l. cum lex. & in d. l. ſi quis pro eo. col. pe. ff. de fideiu. quorum opin. quo ad hanc rationem communis eſt, ſecundum Iaſ. in d. §. alteri. nu. 20. & Fort. in d. l. j. nu. 24. ff. de pac. ꝙ pro hac communi hac item ratione vtitur. Nam ſtipulationes in hoc ipſum iure ciuili inuentæ, ac inductæ ſunt, vt quis ſibi ſtipuletur quod eius intereſſit. l. ſtipulatio. §. alteri. cum ſimi-
3 libus, de verb. obl. & idẽ † inutilẽ iura ciuilia eſſe cenſent ſtipulationẽ, ꝗ alteri per alterũ fiat. Hæc verò rõ iure naturali ceſſat: ſecundum quod tantum in pactis, & conuẽtionibus conſideratur, quòd fides data ſeruetur. Igitur iure naturali, & item iure Canonico ſtipulatio alteri per alterum facta valida eſt, & ius ſtipulanti acquirit: licet ius ciuile obligationem eiuſdem & actionem ei negauerit, ne quis ſtipulet̃ quod eius minimè intereſſit. Multa poſſẽt in fauorem huius opinionis adduci, quæ miſſa facimus: quia omnino expedita non ſint, nec admodum vrgeant pro eius probatione. Illud tamen omittendum non eſt, quod huic diſputationi cauſam dedit: nẽpe ratio Bar. ĩ d. l. ſi qs ꝓ eo. dũ ſcribit huic ſtipulationi ius ciuile nec adſiſtere, nec reſiſtere: imò ipſam vires iuris naturalis habere. quod adnotarũt gl. in d. §. alteri. in verb. cõueniat. gl. in l. cum principalis. ff. de reg. iur. & in l. non dubium. in ver. ob id. C. de legib. vbi Bar. idem Bar. & Doct. cõiter, teſte Iaſone ibidem in d. §. alteri. nu. 16. quibus ſuffragatur tex. in d. §. alteri. cum ſimilibus, quibus probatur ſtipulationem alteri per alterũ factam validã eſſe, appoſita pœna.
4 Et tamen † ſi ſtipulatio prædicta eſſet contra legem, minimè valeret adiectio pœnæ: nam vbi principalis cõtractus nullus eſt, & legi cõtrarius, etiam appoſitione pœnę non tenet. l. Seius & Augerius. l. quod de bonis. ff. ad leg. Falc. l. non dubium. C. de legibus. l. vlt. ff. de conſti. pecu. c. P. & G. de off. deleg. gl. & Fel. in c. ſignificantibus. colum. vlt. eo. titu. vbi etiam hoc notant Abb. Bal. & Barb. Felin. in cap. tua. colum. 3. de iureiuran. idem in cap. nobis. de ſimonia. l. ſi homo mortuus. l. ita ſtipulatus. in magna. ff. de verb. obl. vbi Ripa nu. 36. Alex. conſi. 32. lib. 2. & ibi Lugdunenſis gloſ. ſingul. in l. ſi patronus. §. patronum. ff. ſi quid in fraud. patro. Iaſ. in l. impoſſibilis. colum. vlt. ff. de verb. obli. ex quibus deducitur hęc communis ſententia, quę aſſerit, pœnæ adiectionem nullam eſſe, vbi & contractus nullus ſit, à legeq́ue reprobatus. Vnde maximum ſignum eſt, ſtipulationem alteri per alterum factam non eſſe lege reprobatam, nec legi reſiſtenti contrariam: quia appoſitio pœnę eidem ſtipulationi acceſſoria valida eſt. idem notant gloſ. in l. pacta quæ contra. C. de pact. & in reg. acceſſorium. de regu. iur. in 6. Innocen. in cap. pen. de pact. Henr. in cap. vlt. colum. 3. eod. tit.
Sed aduerſus hanc communem ſententiam, quòd ſtipulatio alteri per alterum facta ſit contraria legi reſiſtẽti, & oĩno nulla, ita vt nec ex ea oriatur naturalis obligatio, probatur iuxta quorundam opinionem in d. §. alteri. dum in eo dicitur: Alteri ſtipulari nemo poteſt. Etenim negatiua dictio præpoſita verbo, poteſt, præciſam inducit neceſſitatem, ac ſignificat actum eſſe impoſſibilem. gloſ. celebris in cap. j. de reg. iur. in 6. Abb. in cap. j. notab. 4. de cauſ. poſ. & propriet. idem in capitu. j. 2. notab. de fid. inſtrum. Barto. & Doct. communiter ſecundum Iaſ. ibi nume. 23. in l. Gallus. in princip. ff. de lib. & poſt. latè And. Tiraquel. poſt leges connubiales gloſ. 2. in princip. & nume. 8. Fortun. in d. l. Gallus. colum. 14. Lugdunenſis in conſuetu. Pariſ. titu. j. §. j. in gloſ. 3. Coraſius in l. j. colum. 2. ff. de verb. oblig. Alcia. lib. 3. parad. c. 4. idem in l. Nepos Proculo. ff. de verb. ſignif. Ergo ſtipulatio iſta alteri per alterum facta nulla omnino eſt, & iure impoſſibilis, eoq́ue reſiſtente concepta. Huic verò rationi reſpondet Barto. in d. l. cum lex. ff. de fideiuſſor. colum. 3. eam eſſe admittendam, quoties lex dictionem negatiuam

gatiuam

gatinam præmiſſe verbo, poſſit, futuri temporis iquaſi aliud ſit, cùm negatiua fuerit præpoſita verbo, poteſt, præſentis temporis. Quæ quidem diſtinctio minimè placet Iaſ. in d. §. alteri. nu. 17. & d. l. Gallus. Et meritò: non enim video rationem congruam huius diſcriminis: maximè quia frequentiſſimè negatiua præpoſita verbo, poteſt, præſentis temporis inducit præciſam neceſſitatem. l. nemo poteſt. ff. de leg. j.

Deinde contra communem ſententiam ſunt verba reſponſionum iuris ciuilis ſatis aperta. in l. j. §. quod ſeruus. ff. de ſtipu. ſeru. ibi, nullius momenti. Et in §. ſi qs alij. Inſt. de inutilib. ſtipu. & in l. j. §. j. ff. de ſtipu. ſeruo. ibi, nihil agit. & in l. ita ſtipulatus. §. Chryſogonus. ibi, nullam obligationem. ff. de. verb. obl. quibus in locis Iuriſconſulti de hac ſtipulatione tractantes his verbis vtuntur: quæ videntur apertiſſimè ab ea excludere naturalem obligationẽ, & oſtendere, eam iuri reſiſtenti contrariam eſſe. Quamobrem ſtipulationem iſtam, de qua diſputamus, eſſe contrariam iuri reſiſtenti contendit Iaſo. in d. §. alteri. nu. 16. idẽ Iaſ. in l. non dubium. C. de legib. col. pen. Nec oberit, ſi velimus tenere contra communem, ratio, quæ de adiectione pęnæ valida quidem adducta fuit. Siquidem nõ ex eo valet in hac ſtipulatione adiectio pœnæ, ꝙ ſtipulatio iſta non ſit contraria iuri reſiſtenti: ſed quia ratio iuris ciuilis denegantis huic ſtipulationi actionem, & obligationem, deficit, vbi pœna eidem adijcitur. Etenim alteri ſtipulari nemo poteſt: quia eius non intereſt ꝙ alteri detur. Hæc autem ratio ſatis deficit, ſi pœna apponatur ſtipulationi: nam illa pertinet ad ipſum ſtipulantem, & ei ſoluenda eſt, idcircò valet adiectio pœnæ: licet ſtipulatio minimè ſit valida ſecundum Bald. in d. l. non dubium. 14. oppoſit. & ibi Iaſ. col. pe. Bar. in l. ita ſtipulatus. in magna. 14. oppoſit. & ibi Rip. num. 38. ff. de verb. obl. Cur. Iun. in d. l. pacta quæ contra. C. de pact.

Sic & ꝙ ſtipulatio iſta nullam producat obligationem naturalem, in fauorem quidem ſtipulantis tenent Raine. de Forliuio, Cuma. Pau. de Caſt. & Alex. in d. §. alteri. quos ibi Iaſ. ſequit̃ nu. 20. & Cuma. idẽ in l. j. ff. de pact. quorũ rõnes aduerſus communem ferè ſunt illæ, quas modò adduximus ad probandum huic ſtipulationi ius reſiſtere. Nec diffiteor quidem ambiguam eſſe hanc controuerſiã, multiſque difficilem viſam fuiſſe. Nam & iure Pontificio alteri per alterum ſtipulationem factam nullam eſſe probat tex. in c. quamquam. de vſuris, in 6. vbi probatur, non poſſe alteri quemquam acquirere, niſi perſona publica ſit, vt notarius, vel ſacerdos parochialis, qua ratione ſatis deducitur, naturalem obligationem minimè ex hac ſtipulatione oriri: nam ſi ea oriretur, profectò iure Pontificio ſeruanda foret: cap. j. cap. qualiter. de pact. cum his, quæ inibi traduntur.

Hanc opinionem, ꝙ iure Pontificio ſtipulatio alteri ꝑ alterum facta non habeat maiorem effectũ, quàm habet iure ciuili, veriorem eſſe cenſent Panorm. & Fely. nu. 23. poſt Anto. ibi in proœmio Gregoriano. idem Abb. in c. ſi cautio. 3. col. de fide inſtr. & in c. conſtitutus. de procu. & in c. vlt. col. 7. de confeſ. Io. Faber in §. alteri. Inſt. de inutili ſtipu. Imo. Rom. Alex. & Iaſ. in l. ſtipulatio iſta. §. alteri. nu. 5. Rom. in Auth. ſimiliter. C. ad leg. Falc. 5. ſpeciali piæ cauſæ inter contractus. quorum opinio, niſi & in hoc fallor, magis communis eſt. Quidam tamen, vt ex Felyno cõſtat, exiſtimant, iure Canonico eſſe aduerſus promittentem locum remedio Euangelicæ denunciationis, iuxta c. nouit. de iudi. & id habere locũ quoties verba ſtipulationis fuerint directa i ipſum ſtipulãtẽ: licet executionis formula concepta ſit in abſentẽ: quo caſu loquitur gl. in d. c. quoties. eodem modo Alex. & alij in d. §. alteri. cenſent, eſſe intelligendam eam opinionem, ſi vera eſt, quam paulò antè retulimus: nempe, ex ſtipulatione iſta naturalem obligationem oriri. Quibus tandem effectum eſt, vt ſatis ſit hæc cõtrouerſia difficilis, præſertim circa ius Pontificiũ, deinde ad intellectum legis Regiæ, quæ hac in materia ſolet adduci: idcircò aliquot exponam ad faciliorem huius quæſtionis expeditionem.

5 Primum exiſtimo † duplicem eſſe naturalem obligationem: vnam quidem, quæ inſurgit ex honeſtate, ac debito morali: alterã, quæ ex legis, ac iuris naturalis vinculo oritur. Hæc diſtinctio colligitur ex Bal. in l. j. C. de ſacroſ. eccle. nu. 55. & Th. 2. 2. q. 106. ar. 4. 5. & 6. Prior pertinet ad honeſtam quandam obſeruationem, quæ tamen neceſſaria non eſt ex vi legis, ſed ex vi honeſtatis moralis. Poſterior verò ex vi pręcepti legalis neceſſaria eſt, nec abſque peccati reatu omitti poteſt: quemadmodum Thomas ipſe tradit. Nos item admonuimus hanc diſtinctionem vtilem admodũ eſſe in c. cum in officijs. de teſtam. nu. 10. & in c. cũ eſſes. eo. tit. nu. 9. qua ratione effectum eſt, vt apud ius ipſum ciuile prior naturalis obligatio effectus aliquot habeat, quippe quæ repetitionem ſoluti ex errore iuris impediat, ſecundum Fortu. in l. j. §. ius naturale. ff. de iuſt. & in. illat. 10. & ſufficiens ſit ad nouationem. l. j. ff. de nouatione. atque alios, quos modò exponere nõ vacat. Poſterior autem maiorem vim habet: nam exceptionem, & retentionẽ inducit: qui effectus, maximi cẽſentur à iuris vtriuſque interpretibus: atque item in animæ iudicio neceſſitatem ſoluendi, & reſtituendi, omninò imponit ſub peccati pęna, quos equidem effectus prior illa obligatio non habet: quemadmodum ex his, quę in ſpecie ſtatim inferã, manifeſtè conſtabit: etenim ad multa hanc primam aſſertionem prætermittimus.

6 Secundò eſt maximè obſeruandum, legem †humanam poſſe dubio procul quoſdam contractus, pacta quædam, & conuentiones ita irritas facere, ac prohibere, vt minimè ex eis oriatur poſterior naturalis obligatio, quæ ex debito legali, ac legis vinculo procedit: prout Reipubli. expedire viderint ipſi legumlatores. Probatur hæc cõcluſio. Nam licet ius humanum tollere non poſſit iura naturalia quo ad prima principia. ſ. ratione viuendum eſt: nec quo ad ea, quę ex primis principijs neceſſariò ſequuntur: qualia ſunt Decalogi pręcepta: concluſiones tamen, quę ex primis principijs iuris naturalis oriuntur, freqũẽtius, non tamen in vniuerſum, iuris humani diſpoſitioni, qua ex parte id vtile Reipub. & communitati ſit, ſubmittũtur. Hoc ipſum & ratio naturalis dictat, vt leges humanæ, & hominum inſtituta mutentur iuxta vtilitatem ipſius humani conuictus. quod tradit Tho. j. 2. q. 54. ar. 5. & 2. 2. q. 60. ar. 5. & rurſus. 1. 2. q. 96. ar. 4. Ex quo apparet, humanas cõſtitutiones in his, quæ ſunt pręter ius naturale. i. quę neceſſariò non ſequuntur ex primis principijs iuris naturalis, poteſtatem habere ſtatuendi, quod in Reipub. vtilitatẽ ceſſurum ſit, ſiue præcipiendo, ſiue prohibendo. His accedit ꝙ humana lex ſi ea iuſta ſit, etiam ciuilis obligat, & ſeruanda eſt in animæ iudicio, & in diuino tribunali. glo. inſignis in c. quæ in eccleſiarum. de conſtit. cuius rationem, & alia, quæ ad eius comprobationem fuere neceſſaria, ipſe tradidi in d. c. cum eſſes. At ſi lex, quæ contractũ prohibet, & ei reſiſtit, iuſta eſt, & in animæ iudicio ſeruanda: profectò neceſſariò præmittit naturalem obligationem iuxta poſteriorem ſenſum non oriri ex eo contractu: nã ſi ea oriretur in animæ iudicio, ſeruandus foret contractus hic à lege prohibitus. Quod apertiſſimè repugnat ipſius legis virtuti, & iuſtitiæ. Deinde, vt ex Tho. colligitur in d. q. 60. ar. 5. lex humana aut eſt iuſta, aut iniuſta. ſi iuſta, oĩno ſeruanda eſt. Si iniuſta: non alia quidẽ rõne iniuſtitiam habet, quã quòd ſit legi naturali contraria. Igitur humana lex ſi ea iuſta ſit, minimè repugnat, nec eſt cõtraria legi naturali: idcircò nequaquam verè dici poterit eam tollere naturalia iura, nec naturales obligationes: tametſi impediat oriri obligationem iſtam naturalem, q̃ efficax ſit ad excipiendum, & retinendum, item & ad exequutionem in foro animę exigẽdam: diceretur autem iniqua lex, ſi naturalem obligationem tolleret, quippe quæ iuri naturali refragaretur. Præterea, aut lex humana põt contractum aliquem prohibere, & ei reſiſtere, aut non: Si poteſt eadem quidem impedit naturalem obligationem ex vinculo conſenſus oriri: quia conſenſum illum irritũ facit in foro exteriori, & interiori, vt ſuperius dictum eſt. Si non poteſt, tollitur profectò vbique gentium illa vera, & hominum conſortio neceſſaria Reipub. inſtitutio, quę iuxta tempus, & locum debet aliquot conuentiones prohibere, & improbare.

Tertiò hinc conſtat, ex contractu, quem lex prohibet

ei reſiſtens,minimè oriri naturalem obligationem. quod not.Bar.in d.l.ſi quis pro eo.col.peo.& io l.cum lex.colu. j.ff.de fideiuſ.probat text.io l. non dubium. C.de legibus quam opioionem latè defendit Fortu.io d.l.velut. colu. 9.ff.de iuſt.& iu.

Quartò,ab eadem radice deducitur, poſſe contingere contractum aliquem lege bumana reprobari,ita,vt ei lex reſiſtat,oec ex eo producatur naturalis obligatio:& tamé ex eodem efficacem naturalem,& ciuilem obligationem oriri in his prouiocijs,vbi eadem bumana lex ſtatuta nó fuerit:poteſt eteoim bumanis conſtitutionibus cótractus quidam prohiberi ob vtilitatem reipub.vel qoia ita conueniat ea in prouincia ſtatui:qui tamen ceſſante lege,aut in alijs prouincis fieri commodè poſſet, & factus valeret vtique,& baberet obligatiooem naturalem, & ciuilem. Saltem eam oaturalem,quæ ex conſenſu legibus oon improbato ſufficiés eſt:huius rei poſſunt proponi varia exépla.Apud Hiſpanos vxor ooo poteſt contrahere ſine licentia mariti:& ſi contraxerit, contractus omnino oullus eſt, eique lex Regia, eademq; iuſta reſiſtit: idcircò nec naturalem producit hic contractus obligatiooem: naturalem inquam io eo ſenſu,quo efficacem eſſe diximus, vt oaturalis obligatio ſeruanda ſit in aoimæ iodicio,ac procedat à debito legali. Et tamen bic contractus apud Italos,apud Germanos,atque apud ipſos Hiſpaoos olim ante Regiam conſtitutionem vim haberet, & effectum illú quidem, qui pactionibus ex legitimo cóſenſu geſtis adeſſe ſolet:atque naturalem obligatiooem a legis naturalis vincolo productam: quòd ſi dixeris, oon tolli, nec impediri obligatiooem iſtam naturalem per legem Regiam, fateri oportet,apud omnes gentes cootractum iſtum non producere obligationem oaturalem, quæ procedat à legis vinculo:quod falſiſſimum eſt.Ipſe fateor obligationé naturalem lege humana propriè oon tolli: ſed impediri, ne oriatur:cum ea producatur à conſenſo paciſcentium legitimo.i.lege humana minimè reprobato.

Quintò,ex præmiſſis appatet maximè referre quid humana lex in his,& alijs conuentionibus diſceroeodis conſtituerit.Nam ſi lex ipſa contractui reſiſtat,& eum reprobet,ñoo producitur ex eo naturalis obligatio,quæ vinculo iuris oaturalis,& legis fulcitur:tametſi quandoque adſit quædam oaturalis obligatio ab honeſtate mortali procedens:tex.optimus io d l.j.ff. de nonationi. At ſi lex ipſa humana conuentioni, & contractui noo reſiſtat,oec adſiſtat:quippe quæ nec ipſnm cootractum reprobet, oec expreſſim approbet ei actionem tribuens, & obligationem:imò quandoque expreſſim eas deoegauerit:tunc cótractus hic manet deſtitutus auxilio iuris ciuilis ſub fomento tátum legis naturalis:atq; ideò ex eo oritur naturalis obligatio:non tantum ea, quæ ad moralem honeſtatem pertinet:ſed & illa, quæ à debito legis producitur.

Sextò patet ex proximè dictis, † rei dotalis alienatio-
7 nem minimè producere oatoralem obligationem. Lex etenim iuſta, quæ de fundo dotali lata eſt,hunc contractú prohibet, eique reſiſtit, nec taotum deoegat actiooem, quod patet in l.j.ff.de fundo dotali. Qoamobrem illa naturalis obligatio, quę à debito legis procedit, hic omninò impeditur: & taoeu vbi lex iſta lata oon foret, valeret quidem bic contractos propter conſenſum vtriuſque contrabentis minimè lege humana impeditum. ꝙ ſi dixeris, ex hoc contractu naturalem obligationem oriri ex debito legali, fateri neceſſe eſt, alieoantem rem dotalem in iudicio animæ teneri ad obſeruationem contractus,& eſſe locom exceptiooi,ac retentioni, quę omnia proculà vero abhorent, nec iure defendi poſſunt.

Septimò, hinc deducit, non eſſe oeceſſarium, vt cootractus lege ciuili prohibitus poſſit iuramento confirmari, ꝙ ex eo oriatur naturalis obligatio. Nam etſi contractus omnino oullus ſit, eique lex reſiſtat & impediat oriri obligationem naturalem a debito legis procedentem, nihilo minus confirmari poterit iuramento: quemadmodum ꝓbatur io d.c.cum contingat.iuocta proxima illatione.& in boc c.quamquis pactum.atque ideo etiam ooo eſt omnino neceſſaria probatio. Bar.in d.l.ſi quis pro eo.dú agés an ſtipulatio alteri per alterum iuramento præſtito ſit valida, vtitur ea ratione: quia ex bac ſtipnlatione abſqoe iuramento naſcitur obligatio naturalis.

Octauò, libet ad planiorem eorum, quæ iam præmiſimus, intellectum itidem adnotare, oec eam eſſe ſufficien-
8 tem argumentationem, qua quis probare conetur, † naturalem obligationem ex debito legali procedere ab aliquo contractu:ſi ſcienter facta ſolutio repetitiooem nó habeat iuris errore. Nam hunc effectum qoaodoque operatur naturalis obligatio ab honeſtate morali procedés: quod probatur in l.ſi pœnæ cauſa.ff.de coodict. iodebi. Eteoim in §.præcedeoti diximus, liberatú à ſolutione pecuniæ, quam ſoluere alioqui teoebatur, cauſa pœnę, & ad puoitionem creditoris, minimè teneri in aoimæ iudicio naturaliter ex debito legali ad illius pecunię ſolutionem:& tameo ſi ſoluat, non poterit coodictione indebiti repetere.tex.in d.l.ſi pœnę caoſa. Hic enim effectos procedit ab obligatione quadam naturali, quę pertinet ad moralem honeſtatem. Sic & in eo, qui alteri remuoerationis cauſa tenetur moraliter obligatione naturali ad antidora: ſicuti in d.c.apcum io officijs.teſtam. probauimus. Eadem ratiooe conſtat intellectus ad l. j. l. error. C.ad l. Falcid. cum his, quę notantur in l.j.ff.de coodict.indebi. quibus ſatis maoifeſtum ſit, hęredem ſolnentem integra legata errote iuris non reteota Falcidia, minimè poſſe quartam repetere. id eoim procedit propter illam naturalem obligationem, quę ab honeſtate morali procedit, quo plenior fides erga teſtatoris voluntatem ſeruetur.d. l.j.C.ad l.Falc. Nec enim hæres tenetur naturali obligatione, quæ ex debito legali oritur, integra legata ſoluere nó retenta Falc. Cum eum lex ipſa liberum efficiat à quarta, quę lege iuſta permittente per hęredem retineri poteſt,& poterat olim etiam teſtatore prohibente Falcidiá detrahi, ſicuti iuris eſt apertiſſimi: ita quidem, ꝙ nec pœna adiecta prohibitiooi valida foret. l.quod de bonis.§.j. ff.ad l.Falc. ex quib. duo ſubinfero: primum, legem ciuilé permittentem Falcidiam, & prohibentem, oe teſtator eá vetaret, huic teſtatoris probibitioni reſiſtere. qood oot. gl.in d.l.ſtipulatio iſta.§. alteri.in verb.conueniat. qoic qd ibi Iaſ.ou.18.dixerit. Secundum ꝙ olim etiam teſtatore prohibéte deductionem Falcidię hæres minime teoebat naturaliter obligatiooé debiti legalis legata iotegra ſoluere noo deducta Falcidia, licet Iaſ. io d.ou.18.contrariú notauerit:& idem io l.cum quis.poſt glo.ibi.C.de iuris & & fact.ignor. Eſt enim falſa Iaſonis opinio, vel intelligenda de naturali obligatiooe, quę ab honeſtate morali procedit. Et ſanè ſi verum eſſet, legem humanam in hoc caſu non reſiſtere prohibitioni Falcidię, dubio procul daretur naturalis obligatio legalis vinculi. Qoòd ſi ea detur, neceſſariò ſequitur, hæredem in animæ iodicio oó poſſe Falcidiam olim retinere ea prohibita per teſtatorem: poſſeque legatarios iure Falcidię probibitæ retentione vti. Quorum poſterius falſum eſt, etiam in iudicio exteriori, niſi hęres iuris errore legata iotegra ſoluerit. Prius verò itidem eſt à veritate admodum alieoum: cùm authoritate legis iuſtę legatarij à Falcidia excludantur, & hæres eam poſſit retinere. Deinde ſi hęres naturaliter teneretur debita legali ſoluere integra legata ꝓhibita Falcidia per teſtatorem, profectò ooo poſſet eam qoaotitatem, quá p errorē facti ſoluiſſet, repetere nec ī foro exteriori: cùm legatarij habeant exceptionem, ac retentiooem ex dicta naturali obligatione, nec io animę iodicio:& tamé falſum.i.quia ſi ſoluit hęres errore facti exiſtimans bona hęreditaria integris legatis ſoluendis ſufficere, poſſet repetere ſecundum communem io d.l.error.eſt & aliod huius illationis, & coochiſioois exemplum pium io hęrede ſoluente legata ex minus ſolenni teſtameoto: illa etenim ſi ſoluerit per errorem iuris, repetere noo poterit.l.fideicommiſſum.C.de condict.in deb.glo.Bar.& Docto.in d.l. cum quis.C.de iuris & fact.igno.gl.io l.j.ff.de coodict. indeb.optimus tex.in l.vlt.C.ad legem Fal. Quibus in locis communiú conſenſu probatur, ex minus ſoléoi teſtaméto naturalem obligatiooem oriri. Hęc verò naturalis obligatio ſolum procedit a morali booeſtate, ſecundú quā deſerendum eſt volútati teſtatoris, iuxta l.primam, C.ad legem Falcid.atque ideo repetitionem impedit ſoluti ꝓ-

ioris

iuris errorem. Non tamen hæc eſt naturalis obligatio debiti legalis, quæ retentionem & exceptionem habeat: & quæ omnino cogat in animæ iudicio ad ſolutionem: ſicuti nos latius probauimus in d. c. cum eſſes. de teſtament.

9 Nonò, præmittendum eſt, hanc † ſtipulationem alteri per alterum factam poſſe variè concipi. Nam ſi ita formula concepta ſit, vt nomine abſentis quis ſtipuletur, fiatq́; tota ſtipulatio abſentis nomine, tunc ſanè ſtipulatio valet, nec iſta prohibetur in d. §. alteri. quemadmodum voluerunt gl. & Doct. per text. ibi, in l. huiuſmodi. ff. de leg. j. gl. in §. alteri. Inſtit. de inutilib. ſtipulat. & i l. pen. ff. de neg. geſt. & in l. quæcunque gerimus. ff. de actio. & oblig. ex quibus illud apertè colligitur, hanc ſtipulationem validam eſſe, etiam nullo præcedente mandato: tenebiturq́; hic ſtipulator poſt ratihabitionem abſentis ei actiones cedere: quod probatur in d. l. penul. & eſt hæc opinio communis, vt cõſtat ex Iaſ. in d. §. alteri. ſub l. ſtipulatio iſta. nu. 15. cui addenda ſunt, quæ ipſe notaui lib. j. Variarum Reſol. c. 14. nu. 13. Quandoque ſtipulatio concipitur ſimpliciter verbis principalibus directis in perſonam ſtipulantis, hoc in modum: Promittis mihi dare Titio centum? Et in hac ſpecie intelligenda ſunt iuris ciuilis reſponſa, quæ de ſtipulatione iſta tractauerunt: idq́; multis neceſſario probatur. Siquidem vbi verba obligationis in abſentem dirigũtur, præſens nec dicitur ſtipulator, nec dicitur ſtipulari. Deinde in prędictis iuris ciuilis reſponſis, maximè in d. l. ſtipulatio iſta. §. alteri. & in d. §. alteri. de inutilib. ſtipu. hæc ſtipulatio improbatur eo, ꝙ ipſius ſtipulantis nihil interſit, non autem ex defectu formulæ conceptæ. Qua ratione fore reprobanda, ſi verba ipſius promiſſionis non dirigerentur in præſentem: tex. in d. l. ſtipulatio iſta. §. ſi quis inſulam. & eſt ab omnibus receptum. Præſertim quia gl. in d. §. alteri. & in l. j. ff. de pactis. in verb. in idem. has Iuriſconſultorum authoritates ita intellexere, vt verba promiſſionis in præſentẽ dirigant: executionis aũt in abſentem. Idcircò ea, quæ de ſtipulatione alteri per alterum facta dicta fuere neceſſariò, intelligẽda ſunt ſiue quo ad ius canonicum, ſiue quo ad ciuile in ea ſpecie, qua verba promiſſionis in præſentem diriguntur.

3 Tertiò, poteſt contingere, ꝙ verba ipſius promiſſionis in abſentem dirigantur: & in hoc caſu nihil curandum eſt de iuris ciuilis reſponſis, quibus agitur, neminem alteri poſſe ſtipulari: aut ſanè & in hac ſpecie receptis Iuriſconſultorum ſententijs, dicendum erit, hanc ſtipulationem omnino nullam eſſe, nec aliquem habere effectum: cùm omnes ferè iuris vtriuſque interpretes naturalem obligationem, & iuris Pontificij æquitatem huic negauerint, atque ſenſerint legem ei reſiſtere: ꝙ ex præmiſſis apparet. Potius forſan dicetur hæc promiſſio acceptilatio, de qua paulò poſt agemus. Nam & gl. in d. c. quoties cordis oculis. prę mittit in ea ſtipulatione, cui vires iure Pontificio tribui contendit, verba in ipſum pręſentem quo ad obligationem eſſe directa.

10 Decimò, vt ad propoſitam quęſtionem accedamus, ipſe opinor iure Pontificio alteri per alterum poſſe ſtipulari verbis promiſſionis in præſentem directis, ſecundum authoritatem gl. & eorum, qui eam ſequuntur in d. c. quoties cordis oculis. Ea pręterea ratione, ꝙ iure canonico ex pacto nudo actio oritur. c. j. de pact. atq; ideo ob eandem ę quitatem hęc ſtipulatio erit iure Pontificio admittẽda in hoc ſenſu, vt valida ſit, & ſequuta abſentis acceptatione, eiuſq́; pręſtito conſenſu teneatur pręſens ſtipulator ei actionem cedere. Sic etenim intellig. gl. in d. c. quoties. ex his, quę ipſe adnotaui in d. c. 14. lib. j. Variar. Reſolu. nu. 13. idemque & iure Regio reſpondendum erit propter l. 3. tit. 8. lib. 3. ord. Nec quicquam oberit deciſio text. in c. quamquam. de vſu. in 6. quicquid enim alij reſponderint, ille tex. exigit ad cautionem abſentis publicam perſonã, vt abſenti ſequuta ratihabitione, aut acceptatione actio competat, & acquirat ſine ceſſione: ſicuti de notario tradidimus in d. c. 14. nu. 13. vnde iuxta opinionem iſtã non tantum denunciatio Euangelica eſt admittenda, ſed & actio aduerſus eum, qui alteri per alterum promiſit.

10 Vndecimò, hac in eadem controuerſia opinamur, † ius ciuile nec adſiſtere, nec reſiſtere huic ſtipulationi, quę alteri per alterum fit: quod vt iam tradidimus, communi ferè omnium iudicio definitum eſt. Cui minimè oberunt, ꝗ aduerſus hanc ſententiam adducta fuere: ea etenim procedunt quo ad ciuilem obligationem, non quo ad naturalem: ſiquidem ne ciuilis actio, & ne obligatio ciuilis oriãtur, & dentur, verum eſt, ius ciuile hanc ſtipulationẽ prohibere: & quo ad effectus ciuiles actionis & obligationis, ſicuti Fort. explicat in d. l. j. ff. de pact. nu. 25. Huic ſanè reſponſioni plurimum adſtipulatur, ꝙ dictio, poteſt, præmiſſa negatione non ſemper præciſam inducit neceſſitatem, nec tollit omnem potentiam, imò ſecũdum ſubiectã materiam eſt intelligenda. tex. optimus in cap. quanto. & ibi Abb. & Fel. de præſump. & in c. literas. de reſtit. ſpol. Sic licet in l. obligari. ff. de author. tut. dictum ſit, pupillũ non poſſe obligari ſine tutoris authoritate, intelligitur tamen de obligatione ciuili, & legali quo ad debitum præciſum, non tamen de naturali: nam quo ad eam pupillus proximus pubertati obligatur. l. j. ff. de nouati. Sic quamuis ius ciuile dictet, neminem poſſe alteri ſtipulari: poterit ea negatiua oratio ꝓcedere quo ad obligationẽ ciuilẽ, de qua lex ipſa tractat: nõ de obligatione naturali, quę ex pacto nudo oritur: & quę lege non reſiſtente iuſtiſſima eſt. Denique hæc reſponſio colligitur ex his, quæ tradiderunt Iaſ. nu. 23. & Fortu. col. 18. in d. l. Gallus. in prin. Lugduneoſis in conſuetu. Pariſ. tit. j. §. j. in gl. 3. in prin. Dec. in l. pacta, quæ contra. C. de pact. colu. 2. Io. Coraſi. in l. ſi intercedat. §. ſi vſusfructus. ff. de ſerui. ad finem. Quibus in locis expenditur vis, & poteſtas huius orationis, non poteſt. Non me latet, hanc vndecimam concluſionem ſatis dubiam eſſe, & fortaſis poſſe facilius iure probari, & defendi ius ipſum ciuile reſiſtere huic ſtipulationi, quæ alteri per alterum fiat: qua præmiſſa opinione & illud conſtabit, ex ea promiſſione minimè deduci naturalem obligationem, quæ ad legale debitum pertineat: atque ideo nec iure Canonico eam ſtipulationem validam eſſe, cũ ei deficiat naturalis illa obligatio, à qua iuris Pontificij ęquitas de pacto nudo procedit: ſitque maximum inter hæc duo diſcrimen: ſiquidem pacto nudo lex ciuilis nec adſiſtit, nec reſiſtit, tantum actionem & obligationem ciuiles denegat. Attamen propter rei ambiguitatem lectoribus proponimus tutiores aſſertiones, ne tot authoribus refragemur: nihilominus quid hac de re ſenſerimus eidẽ ſignificantes, quò lector ipſe poſſit expendere quàm inuiti quandoque receptis iamdiu opinionibus accedamus: quod verò attinet ad legem j. ff. de nouatio. exiſtimo legẽ ciuilem reſiſtere obligationi pupilli abſque tutoris authoritate: & iõ etſi is ſit proximus pubertati, nõ oriri naturalem obligationem, quæ procedat à debito legali, & habeat ius excipiendi, ac retinendi, ſitque in animæ iudicio efficax: adeſt tamen huic contractui naturalis quædam obligatio, quę ad moralem honeſtatem pertinet, cui competunt effectus nouationis, de quo in d. l. j. & non repetendi ſolutum ſcienter per errorem iuris. l. ſi pœnæ cauſa. ff. de cond. inde. l. fideicommiſſum. C. eod. tit.

Duodecimò, ex ſuprascriptis conſentaneum eſt, oriri naturalem iſtam obligationem, quæ ad honeſtatem pertineat ex promiſſione, & ſtipulatione alteri per alterum facta. Qua ratione hæc ſtipulatio illos effectus habebit, quos habet naturalis obligatio ad moralem honeſtatem pertinens: nec in hac concluſione iure poterit controuerti: etiam ſi ſequamur opiniones communi omnium iudicio contrarias, quarum paulò antè meminimus.

Decimotertiò, inſpectis communibus ſententijs, & his quæ maiori interpretum ſuffragio receptæ ſunt, apparet adhuc oriri naturalem obligationem debiti legalis ex ſtipulatione iſta, quæ alteri per alterum fit: cuius opinionis authores hic omittimus: quia ſuperius eorum mentionẽ fecimus. maximè eſt hæc concluſio vera in his regnis propter l. 3. tit. 8. lib. 3. ordina.

Decimoquartò, vtcunque ſit de his, quę in pręmiſſam diſputationem inciderunt, mihi veriſſima videtur opi-
11 nio Bar. exiſtimantis † hanc ſtipulationem, quę alteri per alterum fit, validam eſſe, etiam iure ciuili, ſi iuramentum acceſſerit: non enim eſt prohibita fauore publico, nec iuramentum ex parte iurantis, nec ex parte eius, cui iurat,

eſt

eſt illicitum: cum poſſit ſeruari vtrinque ſine diſpendio ſalutis æternæ, ſed eidem ſtipulationi lex ciuilis vel reſiſtit, vel non aſſiſtit, quia ſtipulantis minimè quicquam intereſt. Quę quidem ratio religione iuramēti deficere quodammodo videtur, propter diuini nominis interceſſionē. Sic denique Bar. concluſio communis eſt, eam etenim tenuerunt gl. in d.c. quoties cordis oculus.j.q.7. Bal. in l.nā & poſteà.§.iuſiurandum.ff. de iureiur. Anto. & Imola in d.c. cum contingat. Alex. & Iaſ. in d.§. alteri. nu.4. Abb. in proœmio Gregor. nu.25. quorum opinionem fatetur communem eſſe And. Alciat. in d.c. cum contingat. nu.221. licet ipſe, & Panor. ibi de hac ſententia dubitauerint, & contrarium tenuerunt, Rom. in conſi.440. col. vlt. Io. Faber in §. ſi quis alij. Inſt. de inutil. ſtipul. col.4. Bal. ſibi contrarius in d.c. cum contingat. concl.5. atque ita Philip. Corn. in d. Auth. ſacramenta puberum. nu.35. multa aduerſus communē conatur adducere, quę ceſſant ſi ad amuſſim examinētur hoc in §. prænotata. Nec enim vbi agitur de obſeruando iuramento, attendimus interſit quicquam vel non ipſius, cui iuratum eſt. tex. celebris in c. debitores. de iureiur. Et præterea cum ex iuramento obligatio oriatur, ſicuti in hac prima huius relectionis parte admonuimus. §.2. ſatis probatur, ſtipulationem iſtam iuramento confirmari, & validam eſſe. Quam ſententiam in eo ſenſu accipimus, vt ſequuta abſentis acceptatione cedēda ſit ei actio per ſtipulantem, quod & paulò antè de iure Pōtificio obſeruandum eſſe diximus. Hæc de prima Bar. illatione.

Secundo loco Bar. infert ad pactum nudum, quod licet iure ciuili ſit viribus equidem efficacibus ad agendū deſtitutum, tamen ſi iuratum ſit, vires ad agēdum habeat. Cui ſanè illationi aliquid item prænotanda ſunt. Atque erit hæc illatio vndecima principalis concluſio.

12 Primum, pactum † nudum id dici, cui præter conſenſum, & conuentionem nihil extrinſecus accedit. Quaſi ea pactio, quæ in proprium, & ſpeciale nomen contractus minimè tranſierit, nec aliquod extrinſecus fomentum acceperit, nuda ſit. l. iuris gentium. §. ſed cū nulla. Et in prin. & in §. quinimmò. ff. de pact. idcircò pacta nuda apud Iuriſconſultos dicuntur pacta conuenta. d. l. iuris gentium. §. pretor ait. & l. pacta conuenta. ff. de contrah. empt. Cicero lib. 2. ad Herennium, & lib. 2. de Inuentione. ſunt.n. inquit, pacta, quę legibus ſeruāda ſunt, ſunt idē pacta, quę ſine legibus obſeruantur ex conuētu, quę iuri præſtare dicuntur. Hæc Cicero, qui ea pacta iuri pręſtare dixit, quæ nuda ſunt, & licet ius ciuile negauerit eis actionē, prętor tamen per exceptionem ea defendit. Optimus ad hęc tex. in l. ſi tibi. C. locat. tradunt Bar. & alij in d.l. iuris gentium. §. igitur nuda. Sali. in l. legem. C. de pact. Io. Coraſ. in lib. j. Miſcellan. c. j. Sic & conuentiones, quę proprium, atque ſpeciale nomen non habent, pacta propriè dicuntur: atque in dubio appellatione pacti de conuento, & ſic de nudo intelligendum eſt, ſecundum Bal. & Dec. poſt alios in rub. C. de pac. vbi Andr. Alcia. hanc opinionem ſcribit communem eſſe. Dicuntur hęc pacta nuda, per metaphoram, quia ſimplicia omniq́ue legum auxilio, viribuſq́ue ſint deſtituta. His autem ſolent extrinſecus multa accedere, quę hanc nuditatem tollunt: nempe verborum ſolennis forma. i. ſtipulatio, rei traditio, cauſę expreſſio: vt cauſa donationis, aut alicuius rei agendę, aut contractus aliquis pręcedens, cui pactum nudum ipſum ex conuentu tantum acceſſerit. Ex quibus actio vtroque iure datur, & oritur ſimiliter obligatione ciuili cōſtituta: quod latè explicat gl. in d. §. igitur nuda. & ibi Doct. Pan. in c. j. de pact. col. 2. quib. in locis hęc traditur materia.

13 Secundò principaliter conſtituendum eſt, iure † ciuili ex pacto nudo nec naſci ciuilem obligationem, nec itidē actionem ciuilem dari. l. iuris gētium. §. ſed cū nulla. verſ. igitur nuda pactio obligationem non parit. ff. de pact. cuius loci authoritate iam diu eſt hæc opinio recepta. Rationem autem huic iuris ciuilis reſponſionis conantur quidā aptare ex eo, ꝙ lex ciuilis pręſumat animo indeliberato, & ex leuitate pactum iſtud nudum proceſſiſſe: atque ideo noluit ius ciuile ei actionem dare. l. ſciendum. §. ea autem. ff. de ædil. edicto. huius rationis poſt alios meminit Alex. Imo. in rub. ff. de verb. obli. eritq; hęc pręſumptio iuris, & de iure: quia lex ciuilis ſuper hac præſumptione ſtatuit denegans actionem. d. §. ſed cum nulla. qua ratione adhuc actio minimè dabitur, etiamſi conſtiterit, deliberato animo pactum conuentum fuiſſe iuxta communem omnium ſententiam. Verum huic rationi plura obſtant. Primum quidem, ꝙ iſthæc præſumptio conſtituatur, & colligatur a iure ciuili ad denegandam actionem: cōtraria verò nēpe animi deliberati ab ipſo prætore ad exceptionē, retētionē, & alios ſimiles effectus, vt conſtat ex d. §. ſed cum nulla. Sed nō id mirum videri non debet: quandoque etenim præſumptio datur à iure quo ad vnū effectum: non tamen quo ad alium: ſicuti colligitur ex notatis in c. afferte. de præſumptionib. pſumit̄ equidē delictū quo ad pęnā extraordinariā, nō tn̄ quoad ordinariā. Nec item inconuenit ex eodē facto aliquid præſumi iure Pontificio, quod non præſumatur iure Cęſareo: imò cōtrarium potius. ius ciuile ex cohabitatione maris, & fœminæ data æqualitate matrimonium præſumit. l. in liberæ. ff. de ritu nuptiarum. non ſic ius canonicum, quod ex ea cohabitatione præſumit fornicationem. c. j. 30. q. 5. cuius diſcriminis nos meminimus in Epitome de ſpōſalib. 2. par. cap. j. num. 5. Adhuc tamen hęc ratio Alexan. & aliorum minimè ſatisfacit: quippe quæ conuinceret, ſi vera foret, actionem iure ciuili dari ex pacto nudo, vbi per paciſcentis confeſſionem conſtaret animus deliberatus, cum præſumptio iuris, & de iure in contrarium admittat confeſſionem illius, pro quo pręſumitur ſecundum communem in cap. is qui fidem. de ſponſalibus. gl. in Auth. de æquali. doti. §. aliud. verſi. ſcribat. & in l. in cōtractib. verſi. nullo modo. C. de non nu. pec. & verè, ſi communi omniū ſententię ſtandum eſt, & ipſis quidem iuris ciuilis reſponſis, planè dicendum erit, etiam in hoc caſu actionem ex pacto nudo minimè dari, nec obligationem ciuilem oriri. Præſertim ratio Alex. eo deficit, ꝙ ius ipſum ciuile fatetur ex pacto nudo oriri naturalem obligationem debiti quidem legalis ad retinendum, ad excipiendum, & cōpēſandum. Quæ profectò minimè oriretur præſumptione conſtituta non deliberatæ promiſſionis. Nam prætor ipſe aduerſus iuris ciuilis præſumptionem non defenderet pacta nuda ratione conſenſus minus perfecti, nō pręmiſſa animi integra deliberatione, imò præſumpta leuitate quadam, quo caſu ſi de hoc conſtet, nec iure Pontificio, nec in animæ iudicio pacta nuda ſeruanda ſunt, cum deficiat cōſenſus ad cōuentionē neceſſarius. l. j. ff. de pact.

Quidam autem aduerſus communem opinantur, etiā iure ciuili ex pacto nudo obligationem ciuilem naſci, & actionem competere, idq́ue probare conantur: primo, quia in materia peccati adhuc in foro ciuili ſtandum eſt iuri Pontificio, quo datur ex pacto nudo actio, non ciuili. c. vlt. de præſcrip. cap. nouit. de iud. at in obſeruandis pactis nudis agitur de peccato mortali, quod committitur ab eo, qui pactum nudum violat: gl. communiter recepta in d. cap. j. de pact. vbi Fort. non ſemel hanc opinionem tenet, quam fatetur cōmunem eſſe And. ab Exea de pact. num. 374. aliquot friuolas rationes aduerſus eam inducens, qui tamen à num. 35. multa tradit in fauorem communis ſententiæ, cui palam ſuffragatur ratio naturalis obligationis à debito legali procedens, q̄ cogit præcisè ad pacti nudi obſeruationem in animæ iudicio: cum iure naturali teneatur quis eidem pacto ſtare. Igitur & in foro ſeculari apud iudices laicos non eſt actio neganda ex pacto nudo agenti. Huic rationi reſpondetur, verum eſſe iuri Pontificio in vtroque foro ſtandum eſſe, quando tractatur, an aliquid ſit permittendum approbatione quadam: nam ſi ius Canonicum id prohibeat ea ratione, ꝙ peccatum ſit, ius ciuile non poterit id permittere, & ſi permiſerit, iuri Pontificio cedere debet. At in pręſenti tractatu pacti nudi non permittit ius ciuile approbatione quadam, ꝙ promiſſor licitè retineat quantitatem, aut rem pacto nudo promiſſam, nec admittunt peccatum illud, quod ipſe promiſſor commiſerit peccatum ipſum effringens. Quid ergo ius ciuile hac in re ſtatuit? profectò id explicabitur ad rationem huius propoſitæ quæſtionis. Ius etenim ciuile, etiam ſi prætor pacta nuda per exceptionem, retentionem, & compenſationem defen-

deris

derit ea æquitate iuris naturalis, noluit actionem pactis nudis ciuilem tribuere, imò eam negauit ad vtilitatem Reipublicæ, vt tot lites, quæ ratione pactorum ſimplicium contingere frequentiſſimè poſſent, foris cederent, & abbis exterminarent: hoc palam eſt ex ipſis Iuriſconſultorum reſponſis; multaque ſimilia exempla poſſunt huic negotio aptari, maximè illud, qđ ea tractatu l.2.C.de reſcind.vendi. obuium eſt, & ſingulare. Etenim licet decepto vltra iuſti pretij dimidiam teneatur alter læſionē illam reſarcire in animæ iudicio ſub peccati mortalis reatu, & culpa: lea tamen ciuilis actionem decepto negauit ad huius læſionis reparationem: qua de re nos multa tradidimus lib.2.Variarum Reſolut.c.4.nu. 11. Deinde & his accedit, ꝗ fornicatio ſimplex, atque item ea, quæ in publicis lupanaribus exercetur, peccatum eſt mortale: & tamen nec lex ciuilis, nec Pontificia huic malo medetur, nec eam punire curat: quod in Epitome in quartum explicuimus.j.par. cap. 3.nu. 9. Sic & licet quis quandoque teneatur ſub peccati mortalis culpa benefacienti remunerari: attamen humana lea ciuilis nullam actionem aduerſus ingratū dedit ad hanc remunerationem, nec ea iure competit: ſicuti meminimus in cap.cum in officijs. de teſtam. Hæc ſanè ſunt, quæ poſſunt comprobare ſimilitudine quadam rationem iſtam, quam expoſuimus, ad humanas ac ciuiles leges pacto nudo negantes actionem. Vnde manifeſtè errare videtur Andr.Alc. in rubr. ff.de verb. oblig.num.13.& lib.5.parad.cap.5.dum ſcribit, ex pacto nudo iure etiam ciuili actionem oriri in his caſibus, quibus eiuſdem pacti violatio mortalem culpam habet. Falſa ſiquidem eſt hæc opinio ea præmiſſis.

Secundò, aduerſus communem Fortu. in d. cap.j.num. 20. alia vtitur ratione, exiſtimās adhuc iure ciuili poſt iuris Canonici ſtatuta ex pacto nudo actionem dari. Nam ſi quid omiſſum ſit iure ciuili, ſtandum eſt in eo iuri Pontificio: quemadmodum communi ſententia traditum eſt in cap.clerici.de iud.cap.j.de noui oper.nunc.Aothen. quomodo oporteat epiſcopos.collat.7.in princ. Sed licet iure ciuili omiſſus ſit caſus pacti nudi, cui actionem dari iura ciuilia omiſerunt: ius tamen canonicum palam eidem actionem dedit: igitur actio in foro Cæſareo pacto nudo competit. Sed hæc ratio manifeſtè deficit, quippe quæ falſum præmittat: cum hic caſus non ſit à iure ciuili omiſſus: imò expreſſim deciſus, ſiquidē in d.§.ſed cum nulla. reſponſum eſt, nudam conuentionem minimè parere actionem ciuilem. Etenim ſi ius ciuile actionem dediſſet pactis ſolennibus, omittens pacta nuda, potuiſſet dici, hunc caſum omiſſum fuiſſe: at cum palam reſponderint Iuriſconſulti, pacta nuda non habere actionem ciuilem, ſequitur ſtatim, non eſſe hunc caſum omiſſum, ſed omnino deciſum.

Tertiò nihilominus, ꝗ iure ciuili pactum nudum actionem producat, probatur hac argumentatione. Pactū nudum præſumitur animo donandi conceptum, & itidem donationis cauſa, l. Campanus.ff.de ope.lib. vbi conſtat, quòd qui ſciens ſe non teneri, promittit centum alteri, donaſſe videatur. Sicuti ex eo loco adnotatunt Abb.in c. cautio. 3. colum. de fide inſtrumentorum. glo. in l. 2. §. circa. ff. de doli exceptio. Iaſ. in §. ſi minus. num. 8. de actionibus. idem Iaſon in l.iuriſgentium. §. ſed cum nulla.ff.de pactis.num. 28. donatio autem hodie fieri poteſt pacto nudo.l. ſi quis argentum.§.vlt. C. de donat. Ergo quodlibet pactum nudum iure ciuili producit actionem. Huic argumentationi reſpondetur, donationem tūc præſumi ea promiſſione ſcienter facta, quando ea ſit per ſolennem ſtipulationem, ſecundum Pau. de Caſt. in d.§. ſed cùm nulla. vbi Iaſ.refert alios idem tenentes: non aūt vbi facta fuerit per pactum nudum. Et præterea, d.l.ſi quis argentum. obtinet in donatione vera, non in præſumpta, qualis eſt iſta: ne dentur duo ſpecialia in vna, & eadem re aduerſus l.j.C.de dotis promiſſ. Sic denique ſit, vt iuris ſit conſtitutiſſimum, lege ciuili actionem pacto nudo negari, idq; fieri potuit, cum actiones iure ciuili fuerint inductę.l.2.§.exactis.ff.de origine iur.

14 Tertiò, hoc in tractatu conſtituendum eſt, iure† Pontificio pactum nudum actionem efficacem ad exigendum producere rem: eſt ita omnium conſenſu intellectus in d. c.j.de pactis. quam illius capitis interpretationem Fortuni.in eius relectione omnium latiſſimè defendit aduerſus aliquot rationes, quæ ſolent adduci in contrarium, maximè per Fel.in d.c.j.& Iaſ.in d.§. ſed cū nulla. Quibus illud eſt obiter adijciendum quo ad apertiorem intellectum eorum, quæ ab ipſis tradita fuere: nempe, pactum nudum iure Canonico actionem producere, ſi cauſam expreſſam habeat: alioqui pactum nudum à cauſa etiam iure Pontificio actionem minimè producit: ſecūdum Abb.in c.ſi cautio.col.2.de fide inſtru.Bal.in l.ſi de diuiſione.ad finem.C. famil.erciſc.Fel.in d. c.j. de pact. colum. vlt. Fortun. inibi num.34. & Iaſ.in d.§.ſed cùm nulla.3.col.text.optimus. in d.c.ſi cautio. Et probatur ratione. Nam pactum nudum iure Canonico non habet maiorem vim, ꝗ habeat ſtipulatio iure ciuili: ſed ſtipulatio ſine cauſa non habet actionem, quo ad effectum.l.2.§. circa.ff. de doli exceptio. igit nec pactum nudum. Deinde promiſſio nuda ab expreſſione cauſæ, ſi promiſſor ſciebat ſe nulla ex cauſa debere, donatio præſumitur, modò probetur hæc ſcientia: ſi verò cōſtet ipſum promittentem credidiſſe cauſam ſubeſſe, quæ non inerat, aut ſimus in dubio an ita crediderit, vel ne, præſumitur promiſſio indeliberata, & emiſſa abſque animo donandi, & obligationis, ioco potius, quàm ſeriò: atque ideo etiam iure Canonico non obligat, nec iure naturali nec regio, quia deficit conſenſus: quod in d.c.ſi cautio. frequentiſſimo omnium conſenſu explicatur: maximè per Abb. quamobrem plurimum eſt aduertendum, an donatio in his promiſſionibus, & pactis nudis, aut ſimplicibus præſumat; de quo latè Iaſ. in d.§. ſed cum nulla.2. col.idem Iaſ.in l.tale pactum.in prin.2.col.ff. de pactis.& in l.diuortio.ff.de verb.oblig.Bal.& Iaſ.in l.ficus.C. de repu.hæred.Hipp.in l.j.§.præterea.ff.de quæſtionib.num.93. idem in rubr.de fideiuſſ.nu.45.Fort.in d.c.j.de pactis.num. 34.Deci.in conſ.682.nu.4.latè Barbat.in l.generaliter.col. 15.ff.de verb.obligationib.Fel.item in d.c.ſi cautio. quòd ſi verum eſt, iure Pontificio pactum nudum à cauſa actionem non producere, parum, aut ſanè nihil refert, & conducit aſſeuerare, iure Canonico pacta nuda producere actionem, cùm ſi cauſam habeant iam non nuda, ſed veſtita ſunt, vt interim loquendi formula vtar. Nihilominus non obſtat hæc conſideratio: etenim etſi verum ſit, pacta nuda ab expreſſione cauſę, nec iure Canonico actionē producere, & vtroque iure, ciuili etiam pacta habere actionē ex adiectione cauſę, conſtat diſcrimen maximum inter iura Pontificia, & ciuilia: quia iure ciuili tunc demum pactum alioqui nudum fomentum à cauſa recipit, cùm eius ſit effectus ſequutus, non ex ſimplici tātùm eius appoſitione: & ſic fouetur pactum nudum ab effectu cauſę, d.l.iuris gentiū.§.ſed etſi.& §.& ideo. vt ſi tibi dem pallium, vt eas pro me Romam, vt des mihi equum: hoc caſu iure ciuili actio oritur: at ſi abſque exequutione ſimpliciter adijciatur cauſa in hunc modum, dabo tibi centum, vt eas pro me Romam: ex hoc pacto iure ciuili actio non oritur: bene tamen iure Pontificio, ſicuti explicat Fortuni. in d.c.j. de pactis.nu.34. Erit & aliud huius diſtinctionis exemplū. Nam iure Canonico actio oritur, ſi quis ita promiſerit: Promitto donare centum: eſt etenim hęc promiſſio nuda donationis, non donatio: ſed tamen iure Pontificū actio ex ea oritur, ſecundum Abb.in d.c.ſi cautio.2.colu.arg.c.j. de donationibus. Iure autem ciuili ante l.ſi quis argētum. §.vlt.C.de donationib. nō habebat, nec producebat actionem. Bar.& communis in d.l. iuris gentium. in prin.ff.de pact.Iaſ.in §.in perſonam.de actionib.num.60. Eſt item & exemplum non incongruum: ſi quis ſciens ſe nihil alteri debere, centum ei promittat: eſt namque tunc cauſa donationis præſumpta: iure autem Canonico actio ea hac donatione præſumpta oritur, licet pacto nudo concepta non ſic iure ciuili. Siquidem Pontificio non contingunt hic duo ſpecialia: cùm iure Canonico ex pacto nudo donationis regulariter actio conſtituta ſit: atque ita hoc exēplū collegimus ex Fel.in d.c.j. de pact. licet Fort.inibi nu. 34. exiſtimet, etiā iure ciuili in hac ſpecie dari actionem.

15 Quartò, principaliter eſt hic adnotandum † iure Pōtificio actionē oriri, & dari ex pollicitatione, quæ eſt vnius

promiſſio

promiſſio abſenti non præſenti facta. Hæc concluſio ꝓbatur ſecundùm Abb. ibi in cap. qualiter. de pactis, diui Gregorij reſponſio tranſcripta ex lib. 8. Epiſtola. Epiſtol. 38. generalis eſt. ad idem eſt optimus tex. in cap. iuramenti. 22. q. 5. pollicitatio. n. promiſſio eſt. l. ſciendum. §. dictum. ff. de ædilit. edict. Quam ſententiam latè defendit Fortu. in d. l. j. ff. de pactis. col. 2. & 3. authoritate tex. in c. ſi tibi abſenti. de præben. in 6. cui facillimè poterit reſponderi, ſi conſideremus eam deciſionem agere de collatione beneficiorum, quæ certa debet eſſe, ac neceſſario à platis, & epiſcopis facienda: idcircò non eſt ad exemplum donationis iudicanda, valetque collatio abſenti facta nemine pro eo acceptante, nec reuocari poteſt: quod ipſe tradidi lib. 3. Variarum Reſol. c. 16. in princi. quamobrem non rectè adducitur ad hanc controuerſiam tex. in d. c. ſi tibi abſenti. Deinde, ne quis exiſtimet certam eſſe Panormi. ſententiam de acceptilatione, quam modò retulimus, aduertere oportet iure Pontificio ex pacto, id eſt, ex duorum conſenſum actionem oriri. c. j. de pactis. l. j. ff. eo. at acceptilatio non habet duorum conſenſum, ſed vnius tantùm. Nec diui Gregorij authoritas quicquam vrget: quia is loquitur de pacto conuento ex duorum cõſenſu, vt cõſtat ex dicta Epiſto. 38. Sic ſanè Panorm. parum ſibi conſtās in c. cùm inter vniuerſas. colum. vlt. de elect. aſſeuerat, ꝙ iure Canonico ex pollicitatione actio minimè oriatur. cuius opinionem ſequuntur Iaſ. in d. l. iuris gentium. §. ſed cum nulla. idem Iaſ. in rub. ff. de verb. obligationib. col. 3. & 4. vbi Lancelot. Galiaula fol. 12. colu. 3. & Alcia. num. 7. idem probant aſſerentes, hanc opinionem eſſe communem. Cui ſuffragatur gl. in c. ſcimus. 12. q. j. dicens eſſe ſpeciale, quòd ex pollicitatione facta Deo, vel Reipublicæ oriatur actio. Igitur regulariter etiam iure Canonico ex pollicitatione actio non oritur. Et præterea conſtat hæc opinio ex eo, ꝙ pollicitatio nõ producit naturalem obligationem, quę ex conſenſu duorum oritur. l. j. ff. de pactis. notat in ſpecie Bar. in l. ſi vnus. §. pactus. col. 5. ff. de pact. vnde manifeſtè ceſſat æquitas prætoris, & iuris Pontificij ratio ex quibus pacta nuda fomentum acceperunt. his accedit, ꝙ ex vnius promiſſione abſenti facta nihil ei quæritur, & poteſt reuocari promiſſio. l. 2. §. ſed ſi donaturus. & l. ab ſenti. ff. de dona. qua rõne dubia profectò eſt huius cõtrouerſię definitio: atque ita dubitat Fel. in d. c. j. de pactis. & fortaſſis etiam lege Regia præmiſſa, q. 3. eſt tit. 8. lib. 3. ordin. non eſſet admittenda opinio prior contra cõem, ſi conſideremus eam conſtitutionem tractare de ea promiſſione, quæ abſentis ſit vtilitate, alicui tamen præſenti. Alijs videbitur, & id iure æquiſſimo, lege Regia probari priorem Abb. opinionem, & ex ea dari actionem pollicitationi, naturalemque obligationem oriri. Sed duo ſunt obiter adnotandi errores hac in quæſtione animaduertẽdi: prior Abb. in d. c. cùm inter vniuerſas. de elect. qui præmittens iure Canonico ex pollicitatione non dari actionem, nec oriri naturalem obligationem, fatetur, non ſeruantem pollicitationem peccare. hæc etenim ſibi non cõſtat. Nam ſi obligatio naturalis minimè oritur, vt ipſe Panor. ſenſit, & ſuperius probauimus: cùm non detur duorum, ſed vnius tantum conſenſus, non peccat, qui pollicitationem minimè ſeruauerit. Alter error eſt Lancelo. Galiaulæ in d. rubr. de verb. oblig. fol. 11. col. 4. qui exiſtimat, hanc argumentationem ſufficientem eſſe, peccat ꝓmiſſor mortaliter ſi promiſſa non ſeruauerit, ergo iure Canonico datur aduerſus eum actio. Etenim nec ius Canonicum, nec ciuile ſemper actionem dat ad ea, quæ quis tenetur ſub peccati mortalis reatu agere: quod notauimus aliàs circa intellectum l. 2. C. de reſcind. vend. & hoc in ipſo §. tametſi detur remedium denunciationis Euangelicæ. cap. nouit. de iud. vbi multa Doct. hac de re tradidere.

Quintò, & præcipuè ex præmiſſis deducitur ſententia Bart. in d. l. ſi quis pro eo. qui ſcribit pactum nudum iuramento præſtito ita confirmari, vt ẽt iure ciuili actionem producat: hæc eſt communis opinio Doct. vt conſtat ex Iaſ. in d. §. ſed cùm nulla. nu. 21. & Iunioribus in l. ſi quis maior. C. de tranſact. Fel. in d. c. j. de pact. nu. 4. & inibi Fortu. num. 25. Nam opinionem iſtam tenuerunt Ant. & Abb. in d. c. cũ cõtingat. nu. 41. Mattheſila. notab. 16. Cuma. Rom. Alexan. & Galiaula. fol. 6. col. 3. in rub. ff. de verb. oblig. & Alciat. in d. cap. cùm contingat. num. 245. qui expreſſim fatetur hanc opinionem eſſe communem, tametſi nu. 242. dixerat contrariam ſaltem iure ciuili magis communem eſſe. Idemque Iaſon aſſerit in d. l. ſi quis maior. nume. 23. & Corn. in authen. ſacramẽta puberum. q. 13. C. ſi ad uerſ. ven. poſt Salic. ibi. Sed pro priori ſententia facit, quòd iuramentum habet vim duplicis conſenſus, glo. ab omnibus recepta in d. c. cum contingat. cuius mentionem fecimus in hac parte. § j. & tamen pactum nudum geminatũ iure ciuili actionem producit. l. vlt. C. ad legem Falcid. notant Bartol. & Doct. in d. §. ſed cum nulla. Fortu. in d. cap. j. de pact. num. 36. & eſt opinio communis, vt fatentur Iaſ. colum. 4. Io. Crottus colum. 2. Galiaula fol. 6. j. colum. in rubr. ff. de verb. oblig. text. optimus in l. j. §. debitum. ff. de conſti. pecu. & licet cõtra hanc cõem in hoc tenuerint Crottus, & Galiau. & alij, præſertim Iaſo. in l. ſi pacto quo pœnam. 3. colum. C. de pact. & poſſit optimè reſponderi ad l. vlt. quòd loquatur in ſtipulatione: adhuc prior ſententia defendi poterit, quam ſequitur Ripa in d. rub. de verb. oblig. num. 30. Fel. in d. cap. j. de pac. num. 4. Et ne quis exiſtimet Bartol. in d. l. ſi quis pro eo. non eſſe huius opinionis authorem, oportet eius literam expendere: vulgo etenim ita legitur. Sextò dixi, quòd prohibetur cõtractus, quia lex non adſiſtit ſibi, non autem reprobat, & hic adnerte: exemplum pone in §. alteri. l. ſtipulatio iſta. ff. de verb. oblig. tunc quia ex tali conuentione oritur obligatio naturalis, vt ibi notaui. Item in pacto nudo, puto ꝙ de iure Canonico per tale iuramentum talis conuentio validatur: ſicut pœnalis ſtipulatio ſuper ea appoſſita valet: vt d. §. alteri. &c. Ex quibus, ni fallor, mens Bart. eſt, quòd in d. l. ſi quis pro eo. commentarijs ſemper intendit tractare, an iuramentum confirmet contractus iure ciuili prohibitos, etiam quo ad vim in foro ciuili obſeruandam. Huc etenim ſpectat totius diſputationis intentio. Item & in hac parte, qua Bartol. hanc quæſtionem examinat, paria eſſe cenſet pactum nudum, & ſtipulationem alteri per alterum factam. Et tamen iuxta communem ſenſum conſtat Bartol. tenuiſſe, ſtipulationem alteri per alterum præſtito iuramento conceptam, validam eſſe ẽt iure, & foro ciuili: cùm alioqui iure Canonico nulla poſſet contingere dubitatio, & mens Bartol. ab his, quæ tradit de appoſitione pœnæ foret aliena. Igitur Bar. aſſeuerat, pactum nudum per iuramentum validum fieri: atque ideo legenda eſt Bartol. litera in hunc modum: item in pacto nudo, quod de iure Canonico validum eſt: puto, quòd per tale iuramentum talis conuentio validatur. Hæc Bartol. Idem erit in pacto nudo à cauſa: nam per iuramentum valet, & tenet vtroque iure, cum iurata promiſſio præſumatur præuia deliberatione concepta. Nam & cautio ſine cauſæ expreſſione omiſſa, iurata tamen, probationem efficacem, & obligationem efficit: ſecundum Rom. conſi. 373. Io. Bapt. in l. admonendi. ff. de iureiuran. col. 30. Hippoly. in l. j. §. pręterea. ff. de quęſt. num. 93. Dec. in conſi. 682. nu. 5.

16 Sextò, principaliter opinamur, † ex pollicitatione iuramento pręſtito confirmata oriri actionem efficacem ad agendum, etiam in foro ciuili propter vim, & virtutem iuramenti: quæ quidem aſſertio probatur duabus rationibus: quarum prior adſumitur ab ea opinione, quam in prima huius relectionis parte probare conati ſumus. ea. nempe, iure ciuili ex iuramento actionem, & obligationem oriri. Poſterior vero habet fundamentum ab ea quæſtione, quę paulò antè diſſeruit, an ex pollicitatione oriatur obligatio, & actio iure Canonico. Etenim vtcunque ſit de illa controuerſia: ſi pollicitationi iuramentum acceſſerit, æquiſſimum erit, quòd ex ea obligatio oriatur, & actio detur: idemque iure verius videtur: ſi vim iuramenti diligenter conſideremus. Nec enim video qd impediat, me naturaliter abſenti obligari adhuc nullo cum eo pacto inito: ſiquidem naturalis obligatio quãtum ad me ipſum attinet, à meo conſenſu deducitur: qui conſenſus perfectiſſimus eſt, niſi lex impediat, donec abſens ille, cui promiſit, expreſsè, vel tacitè obligationem

iſtam

iſtam remittat. hoc ipſum eſt, quod Regia l.3.tit.8.lib.3. ordin. obſeruandũ eſſe pręſcribit, dum tantũ admonet, & ſtatuit, promiſſionem ſeruandam fore, etiam abſenti factam, modò conſtet animus præſentis ad obligationem.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Promiſſio facti alieni iure Canonico reducitur ad illam, qua quis promittit, ſe facturum, & curaturum.*

2 *Promiſſio facti alieni iuramento præſtito eandem interpretationem habet, vt promiſſor faciat, & curet.*

3 *Promittens ſe facturum, & curaturum circa factum alienum liberatur, poſſibilem diligentiam exhibens, & nu.4.*

4 *Difficultas an excuſet à mora in obligationibus ad factum ſpeciem, vel ad genus.*

5 *Promiſſor facti alieni directè concepta, & pœna appoſita an liberetur ſi fecerit, & diligentiſſimè curauerit.*

6 *Quid dicendum ſit in eo, qui promittit ſe facturum & curaturum cum effectu?*

7 *In prætorijs ſtipulationibus facti alieni, an ſit ſatis promiſſorem diligenter feciſſe, & curaſſe, quod alter faceret?*

§. QVINTVS.

HIS proximè accedit, quæſtio non inutilis, qua tractari ſolet de promiſſione facti alieni, an ea iuramento pręſtito vtilis ſit & valida? Nam iure ciuili conſtat, promiſſionem facti alieni non inducere obligationem. l.ſtipulatio iſta. in prin. ff. de ver. obli. §. ſi quis alium. Inſti. de inutilib. ſtip. Regia l.11.tit.11.par.5. niſi quis expreſſim promittat, ſe acturum, & curaturum, quod alter faciat. l.quoties. ff. de verb. oblig. aut ſtipulationi fuerit adiecta pœna, dicta l.ſtipulatio iſta. in princi. verſicu. At ſi quis velit. Quibus tandem pręmiſſis proponitur concluſio prima.

1 Promiſſio † expreſſa facti alieni iure Pontificio in hũc ſenſum valet, vt promittens teneatur, ſe acturum, & curaturum, quod alter faciat. Hoc enim dictat ęquitas Canonica; & probatur authoritate gl. in c. Eleutherius. 91. diſt. quam ſequuntur Anton. Abb. & Præpoſi. in c. ex literis. in 2. de ſponſal. Fel. in c. ex reſcripto. de iureiu. col. penu. Alexan. colum. 2. & Iaſon in dicta l.ſtipulatio iſta. in princi. quorum opinio communis eſt. Imò in matrimoniali cauſa idem vtroque iure obtinet, ſecundum gl. in c. veniens. de eo, qui cogno. conſang. vxor. ſuæ. quam Doct. inibi ſequuntur, & Præpoſ. poſt alios in d. cap. ex literis. atque ita æquitas illa, quæ ſuadet pacta ſeruari, & huic promiſſioni hanc interpretationem exhibet, tametſi And. Alc. in l.4. §. Cato. nu.139. ff. de verb. oblig. teneat idem fore dicendũ iure Canonico, quod modo reſpondimus ex iure Ciuili.

2 Secunda concluſio. Promiſſio † facti alieni iuramento præſtito concepta eum ſenſum habet, vt qui iurauit, promiſiſſe videatur, ſe acturum, & curaturum, hanc opinionẽ probat gl. in c. ex reſcripto. de iurein. & ibi eam ſequunt. Abb. Fel. & alij, gl. & Doct. in d. c. ex literis. & in c. ſicut ex literis. de ſponſ. Ant. Corſ. in ſingu. in verb. promiſſio facti alieni. Raphael, Alex. & Iaſ. in d. l.ſtipulatio iſta. in prin. 2. dicens hanc opinionem communem eſſe. idem fatetur eam ſequutus Pau. Pariſi. conſi. 109. lib. j. nu. 11. horum ratio ea eſt, quod iuramentum hunc effectum habet, vt actus eo meliori modo, quo valere poteſt ſit intelligendus. l. cum pater. §. filius matrem. ff. de leg. 2. not. Bar. in d. l. ſi quis pro eo. colu. vlt. ipſe etiam latius illius loci interpretationem tradidi in c. Rainaldus §.3. num. 10. de teſtam. Et ſanè licet ius ciuile improbet hanc ſtipulationem, ſaltem eo in ſenſu, vt ei nec obligationem, nec actionem tribuat, opinor ex ea naturalem obligationem oriri ad hunc effectum, vt promiſſor teneatur curare & facere, quod alter promiſſum actum exequatur. Qua ratione ius Pontificium promiſſionem facti alieni hunc in ſenſum admittit, & preterea vtroque iure propter vim, & religionem iuramenti eadem adſumitur interpretatio, ſicuti iam frequẽtiſſimo omnium conſenſu receptum eſt.

Supereſt tamen difficultas in his concluſionib. intelligendis. Nam in his caſib. quib. promittens factum alienũ
3 † tenetur ſe facturum, & curaturum, liberatur ſi diligẽter iuxta proprias vires curauerit, quod alter faciat, ſicuti adnotarunt in ſpecie Ant. & Abb. in c. Gemma. de ſponſalibus Præpoſ. poſt alios in d. c. ex literis. Frede. in conſi. 122. Fel. in d. c. ex reſcripto. Dec. in l. impoſſibiliũ. ff. de reg. iur. Abb. in conſi. 90. lib. j. Dec. conſi. 313. Hippoly. in rub. ff. de fideiuſſ. q. 20. Aret. conſi. 142. col. 3. & conſi. 80. col. 6. ſecundum quam opinionem pronunciatum fuiſſe refert Matt. Affl. in dec. 295. quæ quidem opinio probatur in c. breui. de iureiu. c. ſignificante. de pignorib. gl. in c. beatus. 22. q. 2. Ang. conſi. 219. Quib. in locis adnotari ſolet, difficultatem excuſare à periurio, idem not. Fel. in c. teſtimonium. col. 7. de teſtib. idem in c. P. & G. de offi. deleg. col. 2. & eſt communis opinio, ſicuti conſtat ex Bart. Alex. Soc. Iaſ. Purpurato num. 58. Cur. Iuni. nu. 35. & Dec. in l. quod te mihi. ff. ſi cer. pet. Iaſ. in l. quod ſeruus. ff. de condi. ob cauſam. col. penul. tradit Præpoſ. in c. j. §. licet. ſi de feudo fuerit controuerſ. inter domi. & agn. poſt Bal. ibi, adeo quidem, vt quamuis qui iurauit aliquid agere ab initio ſcientiam habuerit futurę difficultatis, aut crediderit, ſe facere non poſſe, minimè periurus ſit, tametſi iuramentum fuerit temerarium. quod not. Ang. in ſumma, verb. iuramentum. 5. nu. 31. cui accedit Purpur. in d. l. quod te mihi. nu. 59. His etiam ſuffragatur text. celebris in l. ſi vehenda. §. idem iuris. ff. ad leg. Rhodiam. de iact. not. Dinus in reg. peccatum. ad fi. de reg. iur. in 6. tex. item optimus in d. l. quod te mihi. vnde promiſſio facti alieni quoties ea valida eſt, & in hunc ſenſum accipitur, vt promittens curet diligenter, quod alter faciat, minimè adſtringit promiſſorem, qui fecit iuxta proprias vires, & curauit hoc omni conatu, vt alter faceret, ſecundum eos authores quos modò citauimus. Quorum opinionem fatentur communem eſſe Iaſ. in d. l. ſtipulatio iſta. nu. 10. & in l. Titia. num. 13. ff. de verb. obliga. atque omnes ferè Iuniores in l.4. §. Cato. ff. eod. tit. in 9. opposi. maximè Io. Crottus in 2. lectione. nu. 30. Caro. Ruinus, & Lancel. Galiaula in d. 9. oppoſit. Alc. in nu. 129. & Pau. Pariſius in conſi. 109. nu. 22. & conſi. 110. nu. 26. lib. j. Philip. Dec. in d. conſil. 313. & in d. l. impoſſibilium. Tho. Grammat. q. 2. poſt deciſiones.

Cæterum hanc opinionem communem conatur euertere Franciſ. Aret. in l. ſi ita ſtipulatus fuero te ſiſti. §. poſſum. ff. de verb. obligat. col. 2. licet fateatur, eam ſeruari in praxi, eandem improbant falſam eſſe cenſentes Soc. in conſi. 288. lib. 2. Caro. Ruinus in d. §. Cato. 9. oppoſi. & ibi Alc. nu. 139. & præcedẽtib. Iaſ. in d. l. ſtipulatio iſta. in prin. & in d. l. Titia. num. 13. ff. de verb. oblig. quorũ ea eſt præcipua ratio, quod promiſſione facti alieni concepta ſtatim ab initio imminet difficultas, quæ omnino præuidetur à promittente. Vnde ſibi imputet, qui ſcienter ad rem difficilẽ ſe obligauit, quod colligitur ex d. l. quod te. d. l. ſi vehẽda. §. idem iuris. in quib. difficultas poſt promiſſionem contingens excuſat; igitur nõ quæ ab initio inerat; quod no. Bal. & Sali. in l. ſed ſi quis. §. quæſitum. ff. ſi quis cautioni. Bar. in l. continuus. §. illud. ff. de verbo. oblig. Ad hoc ipſum optimè conducit l. ſancimus. C. de fideiuſſori. vbi ſecundum Bal. non excuſat promittentem difficultas, quæ ab initio promiſſionis inerat. Eandem opinionem aduerſus cõmunẽ probat tex. in d. l. ſtipulatio. in prin. ff. de verb. oblig. qua in parte admittit hanc promiſſionem facti alieni, ſi ei pœna fuerit appoſita. Etenim ſi in hac ſpecie promiſſor à pœna liber foret cenſendus ex eo, quod diligenter curauit quod alter faceret, profectò inanis, & inutilis ſtipulatio pœnalis eſſet cenſenda, quippe quæ immunem facillimè redderet ipſum promiſſorem, quod admodum alienum eſt a mente legis, & ipſorummet contrahentium. Quamobrem in hac diſceptatione multa ſunt adnotanda ita diſtinctè, vt iuxta vires proprias omnem ambiguitatem explicemus.

Primum illud eſt prænotandum, quod Bar. ſcripſit in l. quod te mihi. ff. ſi cert. pet. & in d. l. cõtinuus. §. illud. ff. de ver.
4 oblig. per illum tex. nempe † difficultatem excuſare promiſſorem à mora, pœnaque in obligationib. ad factum. d. l. ſi vehẽda. §. idem iuris. Et in obligationib. ad ſpeciem, d. l. quod te mihi. non tamen in obligationib. ad genus, cum id perire non poſſit. l. incendium. ſi cert. petat. ad perempta

pta ſpecie ante moram debitor omnino liberatur, d. l. qđ te mihi. hanc Bar. diſtinct. ſequuntur Abb. & Doct. in d. c. breui. & Doct. in d. l. quod te. notat Dinus in reg. peccatū. de regu. iur. in 6. ad finem. Nam & Card. in d. cap. breui. & Iaſ. in l. vinum. ff. ſi cer. pet. teſtantur eam opinionem communem eſſe. Attamen Fran. Purpurat. in d. l. quod te. num. 64. ſcribit ante Alex. fuiſſe communem ſententiam Bartoli contrariam, poſt Alex. verò magis communem eſſe Bar. opinionem. ego ſanè non cenſeo prætermittendum fore, quo in ſenſu ſit hæc diſtinctio accipienda, illud etenim apud me conſtitutiſſimum eſt, difficultatem vtcunq; ſummam minimè extinguere obligationem ad genus, d. §. illud. tametſi extinctio rei bene obligationem ad ſpeciem perimat, d. l. quod te. atque ideo in d. §. illud. non ꝓbatur ſententia Bar. in eo ſenſu, quo accipienda eſt. Deinde quamuis obligatio ad genus minimè perempta ſit ꝓpter difficultatem, excuſatur tamen debitor in animæ iudicio à præſenti ſolutione, quod notant omnes in c. cum tu. de vſur. Et in d. reg. peccatum. quo in loco nos idem ꝓmiſimus in princ. ſic denique ex Bar. colligitur in obligationibus ad factum, & ad ſpeciem difficultatem à mora, & à pœna excuſare. d. l. ſi vehenda. §. idem iuris, & l. quod te. in quo recepta eſt omnino ſententia Bar. ſi conſideremus eam dici veram difficultatem, quæ promiſſorem pactum, & promiſſionem ſeruare impedit etiam per eum exhibita poſſibili ſecundum eius vires diligentia, qua ratione ſi à mora excuſatur, erit profecto promiſſor liber, & ab eo quod creditoris intereſt, quidquid contrariū Curt. Iunior in d. l. quod te. nu. 39. voluerit ex l. ſi fideiuſſor. §. neceſſaria. ff. qui ſatiſd. coguntur. qui locus non poteſt de vera difficultate intelligi, dum inibi dicitur, non facile, nec. n. inde ſequitur, debitorem faciendo quod poſſit, nō poſſe pactum ſeruare: poterit equidem quamuis ei ſit ea poteſtas difficilis aliquantum. Nec item vrget Bar. deciſio. in l. ſtipulationes non diuiduntur. q. 9. ff. de verb. oblig. dum expreſſim voluit, promittentem ſcribere librum teneri ad intereſſe, ſi non ſcripſerit, etiam ſi ei fuerit ante moram manus amputata, quia vel ea opinio falſa eſt, vel intelligēda, quando liber poteſt per alium ſcribi, idcirco, veram eſſe cenſeo Bar. opinionem in d. l. quod te mihi. quantum ad obligationem ad factum, & ſpeciem. Nam propter veram difficultatem debitor excuſatur non tantum à pœna, & mora, ſed & ab eo, ꝙ creditoris intereſt. Et hæc eſt cōmunis opinio, quæ item probatur ex eo, ꝙ iuſta cauſa excuſat à pœna conuentionali, ſicuti notat Antoni. per tex. ibi in d. c. ſignificante. de pignorib. Imol. conſi. 5. nu. 4. Nā ꝙ iuſta cauſa excuſet à pœna legali, tradit gl. vl. in l. ab executione. C. quorum appel. nō recipi. Bal. in l. 2. C. de epiſ. audien. notatur in c. ſacro. de ſen. excommunica. & licet poſſit reſponderi ad deciſionem tex. in d. c. ſignificante. ꝙ ibidem pactum legis commiſſoriæ maximè in pignorib. improbatum maximam præbuerit cauſam excuſandi ꝓmiſſorem à pœna conuentionali propter iuſtam cauſam: & præterea frequentiori iuris vtriuſque interpretum ſententia obtentum ſit, iuſtam cauſam non excuſare à pœna conuentionali, & ſi excuſet à pœna legali, gl. celebris in l. ſi quis cum militarib. C. de reſt. milit. Bal. in l. non ſolum. ff. de rei vend. & in d. l. quod te mihi. Corſe. in ſing. in verb. pœna. Alex. conſi. 119. lib. 2. nu. 18. & in conſi. 43. lib. 6. Iaſ. in l. qui Romæ. §. duo fratres. col. 6. ff. de ver. obligationib. Dec. in l. qui cum alia. ff. de regulis iuris. Bald. in l. ædita. 3. lectu. 8. oppoſit. C. de edendo. idem Bald. in l. eos. §. cautione. colum. 2. de appel. Curtius Senior conſi. 67. col. 19. And. Tiraq. lib. 2. de retract. §. j. glo. 7. nu. 55. attamen vbi iuſta cauſa procedit à difficultate vera, quę in hoc equidē conſiſtit, ꝙ debitor poſſibilem apud ſe diligentiam adhibuerit, exiſtimarem ipſe eam iuſtam cauſam à pœna etiā conuentionali excuſare.

Quantum verò attinet ad obligationem in genere, Bar. cenſet difficultatem non excuſare à pœna, nec mora, eius tamen opinio minimè conſtat ex locis per eum adductis. Nam in his tantum probatur, difficultatem ſolutionis minimè extinguere obligationē. Vñ falſo colligit difficultatem non excuſare à mora, nec à pœna. Atque ita contra Bar. tenuerunt Saly c, Fulgoſi. Pau. Rom. & Dec. & Curtius in d. l. quod te. ibi etiā Franciſ. Purpurat. dicens ꝙ aduerſus Bart. opinionem indicaret. Et profecto ſi vera difficultas præmittatur eo ſenſu, quo eam accepimus, iniquiſſima eſt opinio Barto. cui etiam refragatur text. in l. ſciendum. cum l. ſeq. ff. de vſur. l. Thais. §. j. ff. de fideic. libe. l. ſi creditor. §. illud. ff. de diſtract. pignor. ſic denique iuxta prædictum ſenſum eſt examinanda Barto. diſtin. in d. l. quod te. & neceſſario præmittenda ad præſentem diſputationem.

Secundò, eſt in hac controuerſia obſeruandum ſtipulationem iſtam facti alieni, quoties promiſſor expreſſim ꝓmiſit, ſe facturum, & curaturum, hunc habere ſenſum, vt ſi is fecerit quidquid ipſe potuerit, liber ſit à mora, & à pœna, in quo omnes ferè conueniunt, qui hanc quæſtionem tractauere: præſertim Freder. in d. conſi. 122. Bart. in conſi. 236. Ant. & alij in d. cap. Gemma. & merito, quia potius hic promittitur factum proprium, jdeſt, diligentia, q̄ alienum, ſicuti colligitur ex Bar. in l. inter ſtipulantem. ff. de verborum obligationibus. Angelo Aretino in d. §. ſi qs alium. Inſtit. de inutil. ſtipul.

Tertiò ex præmiſſis ſequitur, in hac promiſſione facti alieni promiſſorem omnino liberari à pœna, & intereſſe ſi fecerit quidquid ipſe potuerit, & curauerit diligenter quod alter faciat: in omnibus equidem caſibus, quibus hęc promiſſio facti alieni reſoluitur in promiſſionem curæ, & diligentiæ. Etenim ſi vera eſt ſecunda concluſio, quam modo adnotauimus, conſtat plane verum eſſe id, quod in hoc verſiculo itidem modò ꝓponimus ratione ſatis vrgenti, & quæ minimè tolli poterit.

Quartò, hinc apertiſſimè conſtat, promiſſionem directam facti alieni, quę iure Canonico in eam reſoluitur, vt promiſſor ſe facturum, & curaturum cauerit, ſatis apud iudicem eccleſiæ ad excuſandam pœnam, & intereſſe ſeruatam fuiſſe, ſi promiſſor diligenter iuxta proprias vires omnia tentans fecerit, & curauerit quod alter faceret, nihil omittens, quod poſſet ad effectum perducere alienum factum. Hæc concluſio communis eſt perpenſa authoritate eorum, qui probare conati ſunt. & aſſeuerant, directā facti alieni promiſſionem iure Pontificio in hunc ſenſum accipiendam fore.

Quintò, vt propoſitæ quæſtioni ſatisfaciamus, apparet vtroque iure ob virtutem, & religionem iuramenti, promiſſionem iuratam facti alieni ſecundum ſententiam communem in hoc ſenſu intelligendam fore, vt a promiſſore exhibenda ſit hac in re poſſibilis apud eum cura, & diligentia, quod alter faciat: atque ideo reſpondendū erit in hoc caſu, promiſſorem liberum eſſe à pœna & intereſſe, ſi fecerit quidquid potuerit, vt alter faceret. quod communi omnium ſententia receptum eſt. Et probatur in d. c. breui. de iureiurando.

Sextò, non eſt prætermittendum, generaliter quidem eſſe obſeruandum, quod vbi difficultas faciendi contigerit non in ipſo promiſſore facti alieni, ſed in eo, qui facturus eſt, tunc ſanè promiſſor ipſe facti alieni dubio procul excuſabitur à pœna & intereſſe, vtcunque eius promiſſio intelligatur. Quod Alci. & alij fatentur in d. §. Cato. Et probatur ex opinione Barto. in d. l. quod te mihi. cuius paulò ante mentionem fecimus, & ex authoritate Iuriſconſulti in d. l. ſi vehenda. §. idem iuris. ff. ad le. Rhod. de iactu.

5 Septimò, exiſtimò iure † ciuili promiſſorem facti alieni directi promiſſione concepta pœna ſtipulationi appoſita minimè ab ea pœna excuſari, etiam ſi diligentiſſime curauerit, ac ſolicitè iuxta proprias vires fecerit, vt alter faceret: huius opinionis ea eſt ratio, ꝙ ius ciuile hanc ſtipulationem validam eſſe cenſet in ſenſu directo, nec eam interpretatur benigna illa interpretatio, quæ in curam ac diligentiam ſtipulantis redigitur. Quod patet in d. l. ſtipulatio iſta. in princ. quo in loco propter appoſitionem pœnæ valida eſt hæc ſtipulatio. Ergo in eo ſenſu accipienda eſt, quo abſque pœnæ adiectione foret intelligenda, nēpe in ſenſu directo facti alieni promiſſi, alioqui ſi poſſet in promiſſione curæ, & diligentiæ adſumi ſtipulatio iſta, profecto valeret ſine pœnæ appoſitione. Nec ſufficiens eſt additio pœnæ ad mutandū ſenſum promiſſionis, atq;

ita

ita procedit in hoc caſu opinio Aret.in d. §. poſſum. & aliorum, quos aduerſus communem citauimus. Quibus adſtipulatur.l.ſancimus.C.de fideiuſſoribus & d.l.ſtipulatio iſta.in princip.cum his quæ ibi notat Bart.in verſi.ſed ſi pœnalis ſtipulatio.2.colum.quòd in ſpecie notat Alc.in d.§.Cato.nume.132. & colligitur ex his authoribus, quos pro communi ſententia adduximus, qui loquuntur in eo caſu, quo promiſſor facti alieni promittit, ſe facturum, & curaturum.Sic & Paul.Pariſ.conſil.75.lib.3.ſatis expreſsè hanc ſeptimam concluſionem probat, & ante eum Carol.Rui.in d.§.Cato.9.oppo.

Octauò, ſi ad amuſſim oĩa penſitemus, apparet, tunc demum nec iure Pontificio, nec ciuili, nec in promiſſione directa facti alieni, nec in promiſſione curæ, & diligẽtię ſufficere exactiſſimam promiſſoris diligentiam, cum ex mente contrahentium inſpecta ſubiecta materia poſſit deprehendi conſenſus obligationis ad pœnam, vel intereſſe etiam eo caſu, quo promiſſor omnem ſibi poſſibilem adhibuerit ſolicitudinem, vt alter faceret, atque is non fecerit.Hæc cõcluſio deducitur à manifeſto promiſſoris conſenſu, qui maximè debet attendi in his, & ſimilibus obligationibus.idemq́ue adnotarunt Dec. in l.impoſſibilium.ff.de reg.iu. ad finem.Alc.in d.§.Cato.nu.135. idemque ex illationibus ſtatim ſubijciendis examinabitur. Nam ex eis aliquot hac potiſſimum rõne ſubſiſtunt.

Nonò, hinc proximè infertur, † quid dicendum ſit cũ
6 quis in promiſſione facti alieni promittit ſe facturum, & curaturum, quod alter faciat cum effectu.Nam per talem clauſulam videtur fuiſſe intentionem promittentis teneri ad intereſſe, vel pœnã, ſi nõ ſequeretur verus effectus, etiam ſi promiſſor omnem, quam potuit, diligentiam adhibuerit.Quam ſententiam veram eſſe cenſet Dec.in d.l.impoſſibilium.Aret.in d.l.ſi ita ſtipulatus.§.poſſum.Iaſ.in d.l.ſtipulatio iſta.in princ.Caro.Ruin.in d.§.Cato.9. oppoſ. & ibi Alciat.nume.135.Dec.in conſi.315. & 345.Ludouic.Gozad.in conſi.27.colum.2.idem Dec.in l.vlt.§.Labeo.numero 11.ff.ſi cert.pet.quibus idem eſſe viſum eſt, ſi verbis ſimilibus hæc promittentis intentio fuerit ſignificata.Nã difficultas poſtmodum contingens, præuiſa tamen, & excogitata non excuſat promiſſorem, & qui & in hunc caſum ſeipſum obligare voluit.Cõtrariũ tamen in hac ſpecie reſpondit Aret.in conſil.142.column.4. Dec.in conſi.313. Lancelotus Galiaula in d.§.Cato.9.oppo.& Matth.Afflict.deciſio.265.Pariſ.in d.conſi. 110.nume.42.lib.j.qui poſt Matth.Afflict.in dicta deciſi.295.& Thom. Gram.q.2.poſt deciſiones opinantur, idem eſſe etiam ſi promiſſor expreſſim addiderit velle, quod non excuſetur, nec liberetur à pœna, quãuis fecerit quidquid potuerit. Etenim, vt ipſi cenſent, adhuc liberabitur, ſi poſſibilem adhibuerit diligentiam, atque in regio Neapolitano prętorio referunt pronunciatum fuiſſe, ipſe quidem arbitror veriorem eſſe Aretini ſententia in d.§.poſſum.quoties manifeſtè patet conſenſus promittentis, qui voluit, ſeipſum teneri ad pœnam, vel intereſſe, ſi alter non fecerit, etiam ſi is diligentiſſimè curauerit quòd fecerit: non enim video qua ratione poſſit hęc obligatio improbari, ſiquidem difficultas non impedit obligationem, nec eam extinguit.l.continuus.§.illud.ff.de verb.oblig.liberat autem à mora, vel pœna, quoties contingit poſt obligationem. Nec enim æquum eſt, quòd liberet promiſſorem, qui à principio eam excogitauit, & præmeditatus eſt, cũ ei ſit imputandum. Quamobrem mihi placet quod Areti.in dicto §.poſſuum.Dec.& alij eum ſequuti reſponderunt:idemq́ue notat Frãc.Purpur.in dicta l.quod te mihi. numero 55.& tamen arbitror, non eſſe manifeſtum promiſſoris cõſenſum ad hoc per illa verba, cum effectu poſſunt enim habere varios ſenſus, ex quibus promiſſor non temerè ſeipſum obligare voluerit, ſed tantum adhibendum curam, & diligentiam, quòd alter faciat cum effectu: hanc enim & in hũc finem eam præſtare tenebitur.Nec ex eo ſe adſtringit ad pœnam, nec ad intereſſe in eo caſu, quo prę ſtita omni diligentia alter facere noluerit. Sic denique ſequor reſponſum hac in parte Aret.in dicto conſilio 142.iuxta alium nume. Vnde poſſunt multa in hac q.reſolui, quę pendent ab expreſſa, manifeſta promiſſoris mente.

7 Decimò ex præmiſſis † deducitur, in prætorijs ſtipulationibus, quæ de facto alieno fieri poſſunt, & in hunc ſenſum accipiuntur, ꝙ promiſerit, quis ſe facturum, & curaturum, nõ excuſari promiſſorẽ ab intereſſe, quamuis diligentiſſimè curet, ꝙ alter ratum habeat. Hic etenim ſenſus manifeſtus eſt ex contrahentium intentione.l. ſi procurator.ff.rem ratã haberi.l.quoties quis.ff. de verb. obli. alioqui admodum inutilis eſſet prætoria ſtipulatio, iudicia, & alij ſimiles actus, quib.hæ prętorię ſtipulationes accedere ſolent, plerunq; redderentur eluſorij. Hæc ipſa concluſio probatur in l.ſancimus.C.de fideiuſſoribus.l.fideiuſſor.§.neceſſaria.ff.qui ſatiſd.cogan.notant in ſpecie Carol.Ruinus in d.§. Cato.oppoſ.9. & ibi Alciat.in num.137. & licet Lancelotus Galiaula in eadem 9. oppoſi.adhuc in hoc refragetur, dicens, contrariam eſſe communem opinionem, verè communis opinio in prætorijs ſtipulationibus minimè obtinet, nec expreſſim de his agit, ſi omnium hac de re authoritates exactiſſimè conſiderentur.ratio ſiquidem differentiæ inde ſumitur, ꝙ contrahẽtium mens in hoc potiſſimum tendat, vt promiſſor facti alieni teneatur facere, & curare, ꝙ alter faciat: & ſi alter minimè fecerit, in id, quod intereſt, condemnetur. Hanc enim interpretationem exigit natura prætoriarum ſtipulationum.

Vndecimò, hinc apparet, etiam in extraiudiciali promiſſione, qua in ſpecie quis promiſerit ſe facturum, & curaturum, minimè liberari promiſſorem, qui fecerit, & diligentiſſimè curauerit, à reſtitutione eius, ꝙ niſi tertius ille verè faceret, nequaquam datum foret, nec à reſciſſione cõtractus, qui factus non fuiſſet, niſi cũ effectu curaret.arg.l.cum te.C. de pactis inter emptorem, & vendit. & ibi Salicetus, notant in hac ſpecie Socinus conſi.26. lib.3.& Alciat.in d.§.Cato.nu.135.ꝙ ſi quid datum fuerit ꝑ ipſam curam, & diligentiam tñ, profectò id repeti non poterit, ſi verè diligentia, & cura exhibitæ fuerint, tametſi effectus non fuerit ſequutus.Ea etenim cauſa, quare id dictum eſt, ſequuta fuit, atq; ideo repetitio ceſſat.

Duodecimò, quo res iſta ad ſummã redigatur, ex prænotatis colligitur, quibus caſibus admittenda ſit opinio communis, ac rurſus in quibus contraria, quæ Aretinum in d.§.poſſum.authorem habet, recipienda ſit. Denique conſtat, quando ſatis ſit, vt alieni facti promiſſor liberetur a pœna, & intereſſe omnem ab eo poſſibilem diligentiam, alter faciat, exhiberi. Quę quidem quæſtio ſatis difficilis non immeritò cenſetur.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Actus deficiens ratione probatoria ſolennitatis minimè validus efficitur iuramento præſtito.*

2 *Actus deficiens in forma non confirmatur iuramento. & ibi intellect.ad l.1.§.ſi quis.ff.de verb. obligationi.*

3 *Fideiuſſor iuramento præſtito, an poſſit dari in plus, quàm fuerit principalis obligatio, & ibi traditur intellectus ad l. Gracè. §.illud.ff.de fideiuſſ.*

4 *Renunciatio futurorum alimentorum, an iuramento confirmetur.*

§. SEXTVS.

DVODECIMA concluſio ex Barto.commentarijs in hunc modũ deducitur: Actus
1 † deficiens ratione probatoriæ ſolennitatis a iure ciuili requiſitæ minimè efficitur iuſo validus.Sic ſanè Bar.cenſet in d.l.ſi qs pro eo.num.13.Abb.nu.24.Imo.6.caſu.nu.70.in d.c.cum contingat. Quorũ opinio cõis eſt, ſm Alc. ibi.nu.151.probatur equidẽ ea rõne, ꝙ iſtæ ſolennitates iure ciuili ſint introductæ ob fauorẽ publicũ, vt conſtat, nempè quo actus ad hoĩm cõuictũ neceſſarij certiores ſint, minuſq́; dolis, fraudib. & falſitatibus ſubditi, ad maiorem Reipublicæ quietem. Atq; ideò iuramento priuati fauor hic publicus tolli non poteſt. l. ius publicum.ff.de pactis.l.nemo poteſt.ff.de lega.j.ſicuti Bart.in hac ſpecie in d.l.ſi quis pro eo.adnotauit.aduertendum tñ eſt, hanc Bar.rõne, licet in ſenſu poſſit ꝓcedere, in forma loqu-

cionis peccare. Nam iuramentum nuſquàm tendit ad ſupplendum probationis defectum, ſed ad ipſius actus cõfirmationem, quemadmodum conſtat ex his, quæ in hac ſecunda Relectionis parte latè tractauimus, & ratione manifeſta probatur, cum id non præſtetur in contractibus, & ſimilibus diſpoſitionibus ad earum probationem, ſed ad maiorem earum vim, & confirmationem ſi probatæ fuerint. qua ratione actus hic deficiens in ſolennitate ꝓbatoria deficit tantùm in probatione, non in ipſa vi act⁹, nec ꝭs reprobatur, ſed ratione probationis minimè pro eo indicatur. Idcircò ſecundum Bal. Pan. & Alc. in d. c. cũ contingat. nume. 151. in hoc caſu huius duodecimæ concluſionis nihil refert, an tractetur de fauore publico, an priuato, vtroque etenim caſu idem eſt reſpondendum, quia iuramentum non tendit ad ſupplẽdas probationes, ſed ad confirmationem actus lege prohibiti, vel ad eius maiorem vim. Sic denique, vt hi Doctores exiſtimant, ét ſi lex fauorem priuatum reſpiceret, eſſet omnino admittenda Bar. concluſio, quæ communis eſt. Ex quo apparet Anto. & Imol. in d. c. cum contingat. prorſus errare, dum hanc duodecimam Bar. concluſionem procedere cẽſent in probatoria ſolennitate ob fauorem publicum inducta, non in ea, quæ priuatæ vtilitatis cauſa ſtatuta fuerit. Nam hæc interpretatio defendi commodè non poteſt. Quia iuramentum nihil pertinet, ad ſupplendas probationes, cũm aſſertorium non ſit, ſed promiſſorium. quidquid de hoc dubitauerit Corneus in authen. ſacramenta puberum. nume. 34. quæſt. 14.

Decimatertia concl. Iuramentum actui appoſitum præcipuam vim habet in hoc, quòd eius cauſa actus valet eo meliori modo, quo valere poſſit, licet aliquo vitio aut defectu laboret. l. cũ pater. §. filius matrem. ff. de legat. 2. optimus tex. in c. quãto. de iureiur. Bar. cõiter receptus in d. l. ſi quis pro eo. nu. 13. ff. de fideiuſſorib. qua de re ipſe latius tractaui in cap. Raynaldus. §. 3. num. 10. de teſtamen. Vnde Bar. infert teſtamentum iuratum, factũ tñ coram duobus vel tribus teſtibus minimè valere vt teſtamentum, valere tñ vt codicillũ, ſi teſtes habeat ſcd'm leges humanas ſufficientes ad codicillorum inſtitutionem, & eorum ſolennem probationem, quod hoc in loco minimè conuenit longius tradere, ne alibi adnotata iterum repetamus.

2 Decimaquarta concluſio. † Contractus deficiens in forma iure ſtatuta minimè confirmatur iuramẽto. Huius cõcluſionis ea eſt ratio, quòd forma det rei eſſentiam, vt interim ita loquamur. l. Iulianus. §. itẽ ſi quis. ff. ad exhibend. atque ita Barto. aſſeuerat in d. l. ſi quis pro eo. nu. 14. quem communiter omnium conſenſu Docto. ſequuntur, maximè Abb. & Imo. in dicto cap. cum contingat. 7. caſu. num. 71. vnde Bart. infert ad intellectũ. l. j. §. ſi quis. & §. ſi ſtipulanti. ff. de verb. oblig. nam ſi ſtipulatio, deficiat in forma iure ciuili inducta, minimè valebit vt ſtipulatio, etiam ſi iurata ſit, valet tñ ratione iuramenti in vim pacti nudi, ꝙ Barto. aſſeuerat, cui cęteri conſenſerunt ſecundum Alc. in d. c. cũm contingat. nume. 168. idem tenet Corn. in d. authen. ſacramenta puberum. C. ſi aduerſ. vend. nume. 38.

3 Hinc Bart. ipſe ſubinfert † ad intellectum. l. Græcè. §. illud. ff. de fideiuſſoribus. quo in loco Iuriſconſultus ſcribit fideiuſſionem deficere omninò, ſi fiat in plus quàm principalis obligatio, adeò quidem, vt in nulla parte valida ſit fideiuſſoria obligatio. gl. in d. §. illud. quam ibi Doct. approbant, teſte Bar. & idem notant Hoſtien. & Abb. colum. 4. in cap. & ſi Chriſtus. de iureiur. tametſi Regia lex 7. titu. 31. part. 5. ſatis expreſſim probet, hanc fideiuſſionem validam eſſe in quantitate à debitore principali debita, licet in plus non teneat. Et tamen ſi iuramentum acceſſerit huic fideiuſſioni, profectò fideiuſſor tenebitur vti principalis, idem quod Barto. notarunt Abb. & Docto. in d. cap. cum contingat. & ibi Alc. nu. 173. Ang. in l. hi qui acceſſiones. ff. de fideiuſſor. Ro. in l. j. §. ſi quis ita. ff. de de verb. obliga. Alexand. in conſi. 31. lib. 4. quorum ſententia, quæ communis eſt, dura nimis videtur, cum fideiuſſoris conſenſus nihil aliud dictet, quàm quod ad fideiuſſoriam pertineat obligationem, qua ratione hoc in loco circa Barto. interpretationem aliquot diſtinctè adnotare conabor.

Primùm eſt obſeruandum ſtipulationem in forma deficientem, quam ratione iuramẽti diximus valere in vim pacti nudi, ita quidem validam eſſe, vt hoc pactum nudũ efficax ſit, atque, vt aiunt, veſtitum ſaltem iure canonico, quod ex communi omnium ſententia fatetur Alc. in d. c. cum contingat. nume. 173. idem erit iure ciuili ſecũdum Abb. in d. c. cum contingat. cuius opinio mihi verior videtur, quidquid alij dixerint ex ea opinione, quę dictat, à iuramento obligationem, & actionem produci iure ciuili, de quo prima huius Relectionis parte diximus. Deinde quia pactum nudum iuramento præſtito adhuc iure ciuili obligationem, & actionem habet, ſicuti hac in parte probare conati ſimus in §. 4. potiſſimum hoc obtinebit apud Hiſpanos leg. Regiæ æquitate perſpecta.

Secundò adnotandum eſt, ratione iuramenti teneri fideiuſſorem in hac quęſtione in vim pacti nudi iurati, non tantum ad quantitatem per principalem promiſſam, ſed & ad id, quod vltra eam ſcienter ipſe promiſit, ſecundum communem, quam modo retulimus.

Tertiò, licet ratione iuramenti fideiuſſor in plus teneatur vi pacti nudi iurati, variè tamen tenetur. Nam in quãtitate à principali debita tenetur vt fideiuſſor, debetque vti beneficijs fideiuſſoris, quę iuramentum minimè tollit, ſicuti adnotauimus prima huius Relectionis parte. §. 4. numero 4. in eo tamen, quod debitor principalis non promiſit, tenebitur ipſe fideiuſſor, vt principalis debitor, ac ſi ſeparatim ipſe eam quantitatem promiſerit pacto nudo iurato. Cum de eius conſenſu conſtet, qui ſcienter promiſit maiorem quãtitatem, quam à debitore fuerit promiſſa, aut debita, qua de re etiam tractat Hipp. in rub. de fideiuſ. quæſt. 38. Bart. & alios ſequutus.

Decimaquinta concluſio adeò iuris eſt apertiſſimi, vt minimè altiorem probationem, aut diſputationem requirat: eaque aſſeuerat, iuramentum nunquam ſupplere defectum conſenſus, nec confirmare actum, qui ratione deficientis conſenſus minus validus ſit. ita Barto. communiter receptus in d. l. ſi quis pro eo. colum. vlt. probatur in l. vlt. C. de non num. pecu. tex. & ibi Abb. in c. pen. de iureiu. quam concluſionem, & in prima huius Relectionis parte examinauimus. §. 3. & 4.

Decimaſexta concluſio. Contractus prohibitus ratione materiæ, quia res, de qua agitur ſubiecta nõ eſt humanę conuentioni, minimè confirmatur iuramento. Etenim res ſacra, quæ ex propria natura non poteſt alienari, etiã ſi iurm̃ pręſtitum ſit ab alienante, nequaquã iure alienationis poterit in emptorẽ transferri, cũ iurantis poteſtati nõ ſubſit. l. apud Iulianum. §. vlt. ff. de lega. j. l. inter ſtipulantem. §. ſacram. ff. de verb. oblig. atque ita Bar. in d. l. ſi qs pro eo. hanc proponit concluſionem col. vlti. cuius opinio communis eſt ſecundum Alc. in d. c. cum contingat. nu. 179. & Philipp. Corn. in d. auth. ſacra puberũ. quæſt. 16.

4 Decimaſeptima concluſio, † quamuis ſuper alimentis futuris tranſactio iure optimo prohibita ſit teſtimonio Iuriſconſulti in l. cum hi. ff. de tranſactio. pręſtito tamen iuramento, valida efficitur. Huius concluſionis ratio ea eſt, ꝑ prohibitio illa facta fuerit pp priuatorũ vtilitatem, qui ob modicam præſentem pecuniã futuræ, & maximæ ſpei facillimè ſolent renunciare, vt docet Accurſ. in d. l. cum hi. qua ratione perſpecta hanc opinionem ſequuntur Bar. in d. l. ſi quis pro eo. col. vlt. Cuma. ibi, Imo. in d. c. cum contingat. col. vlt. in decimo membro, in princip. & inibi Anto. ac Pan. col. penul. Anchar. in reg. acceſſorium. colum. 7. de reg. iur. in 6. Ale. in l. qui Romę. §. duo fratres. 9. quæſt. Bar. ff. de verb. obliga. Iaſ. in l. alimentis. col. j. & ibi Dec. colum. vlt. C. de tranſact. & idem Iaſ. in d. l. cũ hi. quorum opinio communis eſt, vt aſſerit Alc. in d. c. cum contingat. nu. 192. licet contraria ſententia placuerit Bart. in d. l. cum hi. & inibi Fulgoſio, & eidem in l. qui fidem. eod. tit. Bald. in l. pactum. C. de collat. q. penult. propter periculum famis, cuius ſubuentioni non poteſt quis renunciare. l. necare. ff. de libe. agnoſcendis, cum his, quę obiter ipſe tradidi lib. j. Variarum Reſolu. cap. 2. nume. 10. & nihilominus opinor, poſſe hanc poſteriorem ſententiã defendi, quoties poſt renunciationẽ ipſam is, qui renunciauerit, in vrgentem inopiam, & neceſſitatem deuenerit: tunc etenim non obſtante renunciatione, & præſtita abſo-

lutione

Jntinne iuramenti ad hunc effectum dari debent eidem alimenta, quibus renunciauerit, imò nec eſſet admittenda renunciatio iſta, ſi tempore, quo facta eſt, hęc ipſa inopia vrgeat, & grauet renunciantem: quemadmodum ſenſere Freder. in conſil. 60. incipienti, quod pactum. Imo. in d. c. cum contingat. vlt. ſol. & ibi Andr. Alc. nume. 193. ſecũdum quam opinionem ipſe profectò dubio procul in controuerſa lite ſententiam dicerem. Tametſi And. Tiraquel. in l. ſi vnquam. C. de reuocan. donat. in princ. nume. 136. & 151. nullam hac in quæſt. opinionem elegerit.

Decimaoctaua concluſio, quæ ex Bar. colligitur, pertinet ad renunciationem futuræ ſucceſſionis, quæ licet iure ciuili prohibita ſit, iuřo tñ oĩno confirmat. qđ ſatis cõſtat in hac Romani Pontificis cõſtõne: quã ſtatim in 3. huius relectionis par. Deo duce longius explicabimus.

Decimanona cõcluſio. Donatio inter virum, & vxorẽ alioqui iure ciuili, & canonico improbata, iuramẽto ita quidem confirmatur, vt omnino valida ſit. Huius opinionis eſt autbor Bart. in d. l. ſi quis pro eo. colum. vlti. & plures alij iuris vtriuſque interpretes, quorum mentionẽ ſecimus in rubr. de teſta. 2. par. nu. 10. quo in loco eam diximus communem eſſe, defendimusque ab obiectionibus, quæ ſolent à contrarię partis autboribus adduci.

Hæc ſint ſatis ad ea, quæ Bart. latè de virib. iuri quo ad confirmationem contractuum iure prohibitorum tradidit, in d. l. ſi quis pro eo. cętera petenda ſunt à commentarijs Ioan. Imo. & Alc. in d. c. cũm contingat. Cornei in d. authen. ſacramenta puberum. Geor. Natan. in hoc c. quãuis pactũ. Antonij Corſeti, in rubr. de iureiur. Marci Antonij Banerię in tract. de viribus, & virtute iuramenti.

Finis ſecundæ Partis.

TERTIA HVIVS RELECTIONIS PARS.

Bonifacius Octauus.

Quamuis pactum patri factum à filia dum nuptui tradebatur, vt dote contenta nullũ ad bona paterna regreſſum haberet, improbet lex Ciuilis, ſi tamen iuramento, non vi, nec dolo præſtito firmatum fuerit ab eadem, omnino ſeruari debebit. Cum non vergat in æternæ ſalutis diſpendium: nec redundet in alterius detrimentum.

EX TERTIÆ PARTIS INITIO.

SVMMARIVM.

1 *Pactum, quo filia dote contenta renunciat paternæ hæreditati, quibus rationibus improbetur?*

2 *Pactum dotale, quo pater pollicetur, æquis portionibus filio inſtituturum, iuramento confirmatur, & inibi an poſſit liberè hoc pactum reuocari? & nume. 8.*

3 *Promiſſio de renuncianda paterna hæreditate cum iuramento eidem præſtito, quid operetur?*

4 *Pactum à filia factum, quo paternæ hæreditati renunciat ipſi patri abſenti, an valeat?*

5 *Pactum hoc an poſſit fieri fratribus?*

6 *Fratres, quibus, aut quorum cauſa filia dotata renunciat paternæ hæreditati, an debeant eſſe præſentes?*

7 *Latè diſcutitur, an pactum iſtud deficiat ex eo, quod pater conſenſum ei præſtitum reuocauerit?*

8 *Filia dotata renuncians cum iuramento paternæ hæreditati, poterit petere portionem ſibi à patre in teſtamento relictam.*

SCIO equidem multa ex iuris ciuilis commentarijs, varijſq; Iuriſconſultorum, doctiſſimorumque virorum reſponſis in huius capitis interpretationẽ latè, atque eruditè adduci poſſe, quorum aliquod hic breui quadam enarratione exponemus, quo huius reſponſi deciſio apertius explicet, omittentes alia, quæ nõ omnino huic propoſitę materiæ neceſſaria ſunt.

Primum enim præmittenda eſt Cæſarea conſtitutio in
1 l. pactum dotali. C. de collat. qua † pactum iſtud, quod filia dote contenta nullum ad bona paterna regreſſum habeat, maximè improbatur. Eſt & altera iuris ciuilis conſtitutio in l. pactum quod dotali. C. de pactis, quæ reprobat dotale pactum in id factum, vt ſi pater vita fungeretur ex æqua portione ea, quæ nubebat, cum fratre hæres patri ſuo eſſet. Harum conſtitutionum quælibet eſt in ſpecie conſideranda, vt radicitus percipiamus, an iuramentum has conuentiones iure ciuili prohibitas confirmet. Et ſanè prioris deciſionis ratio ea eſt, vt communiter Doctores opinantur, ꝙ non poſſit renunciare quis hæreditati futuræ, ne facillimè ius futurum modico præſenti accepto remittatur. Sed ratio illa deficit, quia iuri futuro renũciare, quis poteſt. l. j. C. de pactis. quo in loco cõi oĩm ſententia hoc ipſum probatur, conſenſu quidem illius, de cuius ſucceſſione agitur. l. vlt. C. de pact. traditur in l. qui ſuperſtitis. ff. de acquir. hære. vbi futuræ ſucceſſionis renunciatio minimè admittitur abſq; conſenſu illius, de cuius hęreditate tractatur: vnde cum in ſpecie, & caſu d. l. pactum dotali. conſenſus accedat patris, cuius hæreditati, & ſucceſſioni per pactum renunciatur, manifeſtum ſit, non poſſe inte reſponderi, eam pactionem nullam eſſe ex eo, quod ſit renunciatio futuræ ſucceſſionis, & hęreditatis: cum hęc tm̃ reprobetur eo caſu, quo ſit de hęreditate viuentis abſque eius conſenſu. Nec item ea ex cauſa ſit huius pacti reprobatio, quia id ſit bonis morib. contrarium, aut detur votum, vel occaſio captandę mortis, ſiquidem pactio iſta conſenſu illius, de cuius hæreditate tractatur contraria bonis moribus non eſt, ſicuti conſtat in d. l. vlt. C. de pactis. nec per pactum de non ſuccedendo datur occaſio captandę mortis. Pręſertim, quia hęc qualiſcunque occaſio, quę per has pactiones pręſtari malis hominibus poteſt, mortis alienę optandę, & denique captandę, non eſt ſufficiens, vt omnes pactiones, quę de viuentis hęreditate fiunt, eius conſenſu pręſtito, improbentur, quemadmodum nos explicuimus in rub. de teſtam. 2. par. nume. 15.

Igitur multis ex cauſis pactionem iſtã reprobã eſſe Cęſares exiſtimarunt, potiſſimum quidem eo, ꝙ fiat à filiab. aut filijs ad parentum exhortationem, quibus facillimè non ex libero conſenſu, ſed ꝑꝑ paternã reuerentiam filij refragari non auſi, eorum futurę ſucceſſioni renunciant. Huic rationi accedit, ꝙ filius, ẽt conſentiente patre non renunciat, nec renunciare validè poteſt regulariter legitimæ portioni, quæ ſibi ex bonis parentum debita eſt, qđ ipſe tradidi cap. Raynaldus. de teſtam. §. 2. nu. 2. & pręterea, vt Papinianus rñdit, filij potius ſunt meritis ad paterna obſequia prouocandi, quàm pactionibus adſtringendi. tex. in l. ſi qñ. §. j. C. de inofficio teſtam. cuius intellectũ nos expendimus in cap. Raynutius. de teſta. §. j. nu. 7. quib. equidem exactè perpenſis apparet, pactum iſtud de quo in hoc capite agitur, minimè eſſe bonis moribus contrarium, bonis inquam morib. de quibus agit regul. non eſt obligatorium. de regul. iur. in 6. iuxta eam interpretationẽ, quæ tradita fuit in 2. huius Relect. par. in prin. quidquid Bar. ſcripſerit in d. l. pactũ quod dotali. C. de pactis. 2. lectione, exiſtimans pactionem hanc non poſſe iuſtè cõfirmari iuřo, quia contraria ſit bonis moribus. Deinde cõſtat, pactũ de futura hæreditate viuentis quidẽ abſq; eius conſenſu factum nequaquam iuřo confirmari, quia. i. bonis morib. contrariũ. l. vlt. C. de pactis. gl. cõiter recepta in d. l. qui ſuperſtitis. Doct. in d. l. vlt. Fortu. in tract. de vltimo fine, illat. 20. col. 3. & plures alij quorũ meminit And. Tiraq. in l. ſi vnquam. in princ. C. de reuoc. dona. nu. 135. Turpe ſiquidem eſt, quemquam adeo ſolicitum eſſe de hęreditate viuentis, vt abſque eius conſenſu pactum ea de cauſa ſecerit.

Altera verò conſtitutio, quę traditur in d. l. pactum qđ dotali. C. de pact. iuxta eius literam ea ratione procedit,
2 † ꝙ per id pactum libera tollatur teſtandi facultas, atque ideo contrarium bonis moribus ſit. Quamobrem Bald. in cap. j. §. moribus. ſi de feudo fuerit controuerſia inter domi. & agnat. vaſ. dum voluit, pactum illud de ſucce-

dendo,cuius in d.l. pactum qđ dotali, mentio ſit,quo ad
futuram hçreditatem iuramento confirmari,fere omniũ
conſenſu reprobatur, maximè ab Alexan. in d.l.ſtipula-
tio hoc modo concepta.& alijs inibi, atque in d.l.pactũ
qđ dotali. Ego verò nõ ambigo, imò fateor planè,pactũ
iſtud abſque conſenſu eius,cui ſuccedẽdum eſt, minimè
confirmari iuramento, quia contrarium ſit bonis mori-
bus, at ſi pactũ fiat eo modo, quo in d.l.pactum.traditur,
nempe per ipſum, cui ſuccedendum eſt,opinor id iura-
mento confirmari,ea quidem ratione, qua confirmatur
iuramento pactum,cuius in boc capite mentio ſit. Nec
me in contrariam mouerit ſententiam, quòd tollatur li-
bera teſtandi facultas.Nam huic rationi reſpondit in ru-
br. de teſtamen. 2. parte aſſeuerans,non eſſe bonis mori-
bus contrarium,quòd ex conſenſu proprio tollatur libe-
ra teſtãdi facultas.Sic ſanè opinionem Baldi eo caſu quo
conſenſus eius,de cuius ſucceſſione agitur, acceſſerit, ve
riſſimam eſſe opinantur.Dec. in d. l.pactum quod dotali.
C.de pact.col.j.idem Dec.conſi.184.& Fortu.in d.illat.20.
vnde iure Cæſareo licet prohibitum ſit pactum dotale,
quo pater promiſerit ſe pares in teſtamento filios omnes
in bonis conſtituturum,neminemque ex eis, aut in vita,
aut in morte melioraturum, iuramento tamen confir-
matur. Addit ſanè Dec. patrem huic pactioni etiam iu-
ratç conſentientem poſſe hunc conſenſum reuocare, ꝑ
l.vl.C.de pactis.in quo mihi nõ oĩno placet Decij opinio:
nã ſi pactum fiat cũ ipſo patre,iſq; ita, vt diximus,promi-
ſerit,& iurauerit, profectò non poterit contractum iſtũ,
aut dotalem conuentionem reuocare.Quod,ni fallor,iu
ris eſt apertiſſimi.At ſi pactum fiat inter filios, patre con-
ſentiente,ipſique filij iurauerint,idem erit. Nam etiamſi
pater conſenſum illum iam præſtitum huic pactioni re-
uocauerit,nihilominus paciſcentes tenebuntur iuratam
conuentionem omnino ſeruare ob eandem rationem.
Quamuis Bal.in c.ad noſtram.in 2.col.2.de iureiur.in ver
ſi.item quia inuito patre.& Alex.in d.l.ſtipulatio hoc mo
do concepta.Franc.Purpur.in d.l.vlt.C.de pact.num.185.
poſt Dec.in d.l.ſi pactum quod dotali.contrariũ in hoc te
neant,de quo iterum in 4.intellectu agendum eſt. Nec .n.
pactum iſtud ſemel factum conſentiente patre bonis mo
ribus eſt cõtrarium,atque ideo iuramento confirmari po
tuit,ſemelque confirmatum retractari non põt. Iure Re-
gio ex l.22. Tauri obtentum eſt hanc pactionem abſque
iuramento à parentibus fieri poſſe, eamque omnino irre
uocabilẽ eſſe,mõ fiat de hac pactione,& ꝓmiſſione ſcri-
ptura publica,licet nõ fuerit cã dotis,aut matrimonij fa
cta iſthæc promiſſio.Ex his tandem apparet huius capitis
reſpõſum nõ tm̃ obtinere in pacto dotali de nõ ſuccedẽ-
do,ſed ẽt in pacto dotali de ſuccedendo, cuius meminit
tex.in d.l.pactum qđ dotali.C.de pact.atque ita glo.hic in
verb.improbet,dũ paria eſſe cẽſet pactũ dotale de ſucce
dẽdo,& pactũ itidẽ dotale đ nõ ſuccedẽdo:hũc ĩtellectũ
adnotare vr̃,ꝙ primus erit ad hui⁹ capitis examinationẽ.

Secundus intellectus eidem dictioni, pactum, meritò
accommodabit,vt idẽ ſit dicendũ in promiſſione † de re-
3 nuncianda paterna hæreditate:nã hæc ſi iurata ſit in ſpẽ
huius text.valet,imò eo ipſo facta cenſetur renunciatio.
Huius verò interpretationi potiſſima probatio deducit
argumento eiuſdem rationis,q̃ & in hoc caſu eadem eſt,
quæ huic capiti iure aptari põt.Sic deniq; hanc conclu-
ſionẽ tenuerũt Bal.in l.pactũ dotali.C.de coll.q.18.Rom.
in ſingul.183.de quo tractat latè Nicol.Boer.deciſ.3.aſſe-
uerans iuxta hunc ſenſum ſecus eſſe dicendum,ſi promiſ
ſio de renuncianda hæreditate iurata non ſit: nam ea qui
dem non valet,atque ita areſto publico definitum fuiſſe.
Id verò, quod diximus promiſſionem iuratam de renun-
cianda hçreditate pro renunciatione habendam fore,
ac ipſam renunciationem ex hoc factam cenſeri, multis
probari poterat,& præſertim,quia circuitus vitãdi ſunt.
l.cum fundus.§.ſeruum tuum.ff.ſi cert.pet.l.dñs teſtamen-
to.ff.de cond.indeb.notatur in clem.auditor.de reſcript.
tex.optimus in l.ſi intra.ff.de pactis.vbi probatur,ꝙ ꝓmiſ
ſio liberandi,exceptionem parit aduerſus agentem,ac ſi
liberũ iã facta fuiſſet.idẽ dictat tex.vbi Bal.in l.ſi credito-
ris.C.de fideicõ.l.ſi non ſortem.§.adeo.ff. de cond.indeb.
quibus ſatis accedit qđ Ioan. And. adnotauit in Speculo,
rub.de oblig.& ſolu.colum.j.ſcribens, quòd ſi quis promi
ſerit intra certum diem ſe obligaturum ad dandum mihi
decem, poterit ſtatim cedente die ſine alia obligatione
conueniri ad illa decem.Sequuntur hanc opinionem Ale
xan.Soc.& Iaſ.in d.§.ſeruum tuum.j.notab.Idem Iaſ.in d.
l.dominus teſtamento.Et eſt communis opinio,vt fatent
eã ſequuti Matt.Afflict.deciſ.16.Ant.Rub. conſil.29.col.2.
Andreas Tiraquellus lib.2.de retracta.in fi.nume.26.

Tertius intellectus in hoc equidem tendit, vt adnote-
4 mus,pactum iſtud valere ſi fiat † patri pſenti, quaſi ſecus
dicendum ſit,ſi abſenti factum fuerit, ea rõne,ꝙ abſenti
non poſſit acquiri obligatio,q̃ ex hoc pacto, & ſimilibus
deducitur.l.abſenti.ff.de donatio.l.ſi quis.in j.C. eod. titu.
l.ſi ego.ff.ſi cert.petatur. l. in omnibus circa finem. ff. de
actio.& obligatio.ſufficiet tamen ipſius patris abſentis ra
tihabitio aut acceptatio, ſi notarius pro parte abſente
fuerit ſtipulatus,quemadmodum notat Soc.conſi.74.lib.
3.Salic.in l.vlt.C.de pact.col.penul.& ibi Purpur.nu.45.&
hoc ſanè,vt patri abſenti actio quæratur vtilis ſine ceſſio
ne. Etenim ad hoc,vt pactum teneat, nec reuocari à filia
renuncianre poſſit,ſatis erit,quod notarius nomine pa-
tris abſentis fuerit ſtipulatus,ſicuti nos tradidimus latè li
bro j.Variar.Reſol.c.14.& in rub.de teſta.3.par.nume.13.
Forſan tamen ex l.Regia.q.3.eſt,tit.8.lib.3.ordina. nõ erit
neceſſaria notarij nomine abſentis ſtipulatio:quod & ſa
tis deduci poterit ab his, quæ in d.c.14.ſcripſimus.Deni-
que non deerunt, qui opinentur iuramenti religionem
ſufficere, vt etiam abſente patre hçc renunciatio valida
ſit,vt tandem iuramentum pactum iſtud, vel renunciatio
nem abſenti patri factam efficacem cõſtituat, id verò cõ
trouerti poterit ex his,quæ in huius relectionis 2. par.di-
ximus de promiſſione nuda, & de ea, quæ abſenti prçſti-
to tamen iuramento facta fuit. Adhuc tamen videbitur
quibuſdam,oportere quod pater ſit præſens in hac ſpẽ,
vt ipſius patris cõſenſus accedat,certuſq; ſit, ſine quo pa
ctio iſta iniquiſſima cenſetur,alioqui etiam notario ſtipu
lante poſſe filiam priuſquam pater ratum habeat renun-
ciationem reuocare, cum ea præciſè exigat patris con-
ſenſum ad eius iuſtitiam.

5 Quartus intellectus in ea verſabitur qõne,vtrũ † pactũ
iſtud eundem habeat effectũ, ſi non patri à filia, ſed fratri
bus à ſorore factum fuerit.Etenim Anc.Imo.Do.& Geor-
gi.hic in j.limitatione aſſeuerant, pactũ hoc à ſorore nu-
ptiarum tpe fratribus factum omnino improbũ eſſe, nec
valere etiam ſi iuramentum eidem acceſſerit. Siquidẽ ma
nifeſta turpitudo eſt,ita paciſci de viuẽtis hæreditate abſ
que eius conſenſu.l.vlt.C.de pactis idem notant Alexan.
conſi.155.libro 7.columna vlti. Cuman.idem Alexand.
& Iaſ.4.col.in l.ſtipulatio hoc modo concepta. ff. de ver-
borum oblig.Anch.conſi.39.Aret.in l.qui ſuperſtitis.ff.de
acquir.hæred.Fulgoſ.conſ.73.Guido Papæ conſi.162.Ro-
de.Xuares in l.qm̃ in prioribus.5.limitatione, ad l.Regiã.
C.de inoffi.teſta.Cçpola conſi.ciuili.17.Soc.conſi.74.in 3.
lib.col.2.Purpura.in d.l.vlt.nu.41.& nu.185. & licet Rom.
in d.l.qui ſuperſtitis.ac Matthæ.de Afflict.in rub.de feudo
dato in vicem legis commiſſ.c.ſi quis inueſtierit,nu.33.te-
nuerint,pactum hoc,cuius hic mentio ſit, fieri poſſe fra-
tribus:attamen prior ſnĩa dubio procul verior eſt ex eo,
quod maximã habeat hçc pactio turpitudinẽ,ſi abſq; pa-
tris conſenſu fiat:ideoq; ſi promiſſo, & pſtito patris con-
ſenſu pactũ hoc cũ fratribus factũ fuerit,validum quidẽ
erit,& tunc obtinebit opinio Roma.& aliorum, qui eum
ſequuntur,quod deducitur ex d.l.vlt.C.de pact. Igitur di-
cendum eſt ad huius cap.interpretationem ibi, Patri,idẽ
eſſe ſi pactum fratribus fiat patre conſentiente.

Duo tamen ſunt hoc in loco examinanda,vt hic intel-
6 lectus apertius explicetur.Primũ,an ſit † neceſſariũ, ꝙ hĩ
fratres, & ſorores renunciantis ſint pñtes tpe renuncia-
tionis,& pacti?Nam ꝙ fratres & ſorores debeant eſſe p̃-
ſentes,alioqui pactũ ẽt iuratũ nullũ ſit,notant Alexan.in
7 d.l.ſtipulatio hoc modo concepta.col.5.Dec.in d.l. pactũ
quod dotali.6.limita.C.de colla. Aymon in conſil.127.nu.
5.Calcan.in conſi.33.col.pen.Lugdunenſis in additionib.
ad Alex.conſi.155.lib.7.col.vlt.Ego verò aliter exiſtimo,
quçſtionem

queſtioοē iſtā intelligēdā fore. Fit etenim pactū iſtud cū fratrib. aut ſororib. pris accedente cōſenſu: tunc equidē oportet, atq; neceſſariū eſt, φ ipſi fratres, & ſorores ſint pñtes, alioqui in ea ſpecie locus erit iuris vtriuſq; deciſionib. quæ de conuentionib. cū abſentib. aut in vtilitatē abſentiū factis ſtatuta ſunt, de quib. paulò ante obiter tractauimus, & latius in d.c.14.lib.j. Variar. Reſol. atq; idem erit ſi filia pactum fecerit patri, quo eius hæreditati futuræ renonciat expreſſim in fauorē alicuius ex fratrib. aut ſororib. illius namq; præſentia requiritur, cuius vtilitas hnc in pacto tractatur: quod oīno conſiderandum eſt, vt hinc appareat his in caſib. veram eſſe opinionem Alex. & aliorum, quos mó in hoc verſic. retulimus. Sed ſi pactum à filia patri fiat abſolutè, quo renunciat eius futuræ hęreditati in fauorem fratrum omnium & ſororum, vt pater liberè ea excluſa poſſit inter reliquos filios teſtari, vtq; ea ab inteſtato excluſa ab hęreditate paterna: tunc, niſi, & in hoc ipſe fallor, non eſt neceſſarium, quod fratres aut ſorores renunciantis, pręſentes ſint huic pacto, & renunciationi. non.n. fit pactio à filia cum fratrib. ſed cū patre, nec verè quicquā fratrib. ex hoc acquiritē, ſed tm̃ libertas teſtandi patri datur, & omittitē pars, q̃ ex eius patrimonio filię iure cōpetebat. Hanc diſtinctionē colligo ex his, q̃ notat Fran. Purpurat. in d.l.vlt.C.de pact. nume.41.

Secundò ad huius quarti intellectus planiorē ſenſum

7 eſt obſeruandum, pactum† iſtud iuratum, quo filia tpe ou ptiarū paternę hęreditati patri renunciat, tunc deficere nec vim aliquam habere, cum pater reuocauerit conſenſum, quem huic pactioni pręſtiterat, quaſi pactum hoc non amplius validum ſit, quam donec pater in conſenſu pręſtito, & eadem voluntate perſeuerauerit, argumento: tex. ad hoc ſingularis in d.l.vlt. de pactis.C. vbi pactum de hęreditate viuentis valet ex ipſius conſenſu, quem ad mortem vſque poterit his reuocare, cuius reſponſio authoritate ita hunc tex. & eius concluſionem interpretatur Bal. in cap. ad noſtram. in 2.col.2. de iureiu. quem ſequuntē Georg. Natao. hic in j.limit. nu.13. Fel. in c.j. de iure iu. col.3. Guhel. Bened. in c. Raynutius. in verb. duas habēs filias. de teſta. nu.288. Alex. in l. ſtipulatio hoc modo concepta. Dec. in d.l. pactum quod dotali. Franc. Purpur. in d.l.vlt.C.de pactis. num.187. & Roder. Xuares in l. quoniam in prioribus. 5. limit. ad legem Regiam. C. de inoffi. teſtam. Lugdunenſis in Alex. conſi.156. col. vlt. lib.7. Sed Iaſ. in d.l.vlt.C.de pact. nu.13. aſſerit Bal. in hoc erraſſe, cum ipſe debuiſſet diſtinguere pactum, quo futurę patris hęreditati renunciatur ab eo pacto, quod fit ſuper viuentis hęreditate de ea certo mó diuidenda. in primo, inquit, pacto non eſt neceſſarius conſenſus patris, nec illius, cuius hęreditati renunciatur. in ſecundo verò neceſſarius eſt conſenſus illius, de cuius hęreditate diuidenda pactio fit. d.l.vlt. atque ideo cenſet Iaſ. in renunciatione, quę fit hęreditatis futurę, de qua hoc in c. tractatur, parum referre φ cōſenſus patris poſtmodum reuocetur, aut deficiat, cum is non ſit neceſſarius, nec in hac pactione locus ſit conſtitutioni vltimę. C. de pact. vnde validum eſt pactum, cuius hoc in capite mentio fit, & de quo in hoc quarto intellectu tractamus, etiam ſi patris conſenſus non duret ad mortem vſque.

Cęterum Roder. Xuares in d. limit. 5. Bald. ſententiam defendere conatus exiſtimat Iaſ. in hoc erraſſe: etenim, vt is verè cēnſet, patris conſenſus requiritur, cum à filia pactum fit ipſis cum fratribus aut ſororibus, quo hæreditati paternę renunciatur, ſicuti paulò ante diximus, & ſanè quidquid Iaſ. dixerit pactum hoc de non ſuccedendo verè de futura viuentis hęreditate fit, atque ideo abſque eius conſenſu turpitudinem habet, quam & illud, quo ſolet de diuidenda hęreditate viuentis tractari. Denique nihil aliud pactio de non ſuccedendo continere videtur, ſi effectum conſideremus, quàm certum quendā modum, quo futura viuentis hęreditas diſtribuenda ſit, nempe renunciante ipſo ab eius portione iure ſibi competenti excluſo. Quibus quidem fit, vt meritò Baldi opinio defendi poſſit à Iaſ. impugnationibus. Nihilominus, quia nos in primo intellectu à Baldi ſententia aliqua ex parte diſceſſimus, oportebit aliquot caſus expreſſim ac diſtinctè conſtituere, in quibus agendum ſit, an admitti debeat opinio Baldi.

Primus caſus proponitē, cū ſimpliciter filia renunciat futuræ paternæ hæreditati, pactū qdē ipſi patri faciens, vt nullū ad eius bona regreſſum habeat. Et tunc cēſeo admittēdā fore Baldi opinionē, q̃ cōis eſt, vt ſi pater ſimpliciter pactum hoc remiſerit, & conſenſum reuocauerit, filia poſſit pro æquis portionib. iure alioqui debitis etiam inteſtato patri ſuccedere, ac ſi pactum minimè feciſſet.

8 Secūdo præmiſſa eadē pactione, qua† patri filia renunciat futuræ hæreditati, atq; in effectu iuxta iurm̃ præſtitū patrē liberat, & eximit ab obligatione legali, qua tenebatur filiæ legitimam portionem titulo inſtitutionis relinquere, ſi pater non obſtante hoc pacto in teſtamento filiā vocaret ad aliquam hæreditatis partem, nihilominus eā percipere poterit, & eſt admittenda ex teſtamento, nec poteſt à fratrib. pactum hoc eidem obijci. Potuit etenim pater pacto huic tacitè, vel expreſſe renunciare, ac remittere libertatem ex eo pacto ſibi acquiſitam, vt nihil teneretur filiæ in morte relinquere. Huius opinionis author eſt Bar. in d.l. ſtipulatio hoc mó cōcepta. Et ibi Rom. ff. de verb. obl. Bal. in l. pactū qđ dotali. q.6.C. de collatio. & Matth. Affl. in c. ſi quis inueſtierit. nu.24. de feudo dato in vicē legis cōmiſſ. quorū opinio ex his, q̃ Iuniores tradidere in d.l. pactum. & in d.l. ſtipulatio hoc modo concepta. frequentiori doctorum calculo recepta videtur.

Tertius caſus in hac cōtrouerſia cōſtituendus eſt, cū filia pactum patri fecerit renuncians futuræ eius hæreditati, idque iuramento confirmauerit in fauorem alicuius ex fratribus, aut ſororib. aut denique in fauorem aliorū fratrum, & ſororum. Et profectò dubitari poterit, an pater poſſit à prædicto pacto diſcedere, eiuſq; conſenſum ei præſtitum reuocare? & quidem Bal. quique eum ſequunē, adhuc in hoc caſo tenent patrem poſſe tacitè, & expreſſe pactum hoc remittere, eiuſque conſenſum reuocare. Et hi præcipuè mouentur authoritate tex. in d.l.vlt.C.de pactis. Quibus ipſe addiderim, pactum hoc ex eo à patre remitti poſſe, φ cum ipſo patre geſtū fuerit, & præcipuè vtilitatem eius reſpiciat. Deinde quamuis in fauorem alicuius ex fratribus id pactum verè factum ſit, pater qui pactus eſt, poterit reuocare eam pactionem in vtilitatem, & commodum alterius ab ipſo conuentam ſecundum Bar. ſententiam in l. qui Romæ. §. Flauius. ff. de verb. obl. quam latiſſimè examinaui lib.j. Variar. Reſol. c.14. Idcirco fortaſſis inibi tradita huic queſtioni conuenientia, efficient apertiorem huius caſus diffinitionem.

Quartus caſus erit omnino examinandus, nempe, cū filia iuramēto præſtito pactū fecerit cum ipſiſmet fratribus conſentiente patre, quo renunciat futuræ paternæ hæreditati, hoc ſiquidem caſu ipſe dubito, ſitne vera ſententia Baldi. Nam abſque iuramento poterat fieri inter filiam, & eius fratres pactum de futura patris ſucceſſione conſenſu patris accedente, quem pater ad mortem vſq; reuocare poſſet, d.l.vlt.C.de pact. At ſi iuramentum filiæ renunciantis acceſſerit, vt id aliquid vltra pactionem ſimplicem operetur, probari forſan poteſt, filiam non eſſe admittēdā ad aliquam hæreditatis paternæ partem, nec ex teſtamento, nec ab inteſtato. Scio etenim hanc opinionē difficilē eſſe, ſiquidē tollitē patri teſtādi libertas, q̃ iure ciuili adeo conſtās eſſe cenſetē, vt nullis pactis oīno tolli valeat. Et tñ quidquid ſit de patre, qui iā ſemel conſenſit, atq; iō pactū ab initio valuit, nullāq; turpitudinē habet, filia tñ iurm̃ pſtitit, qđ ſeruari pōt abſq; vllo periculo ſalutis ſpiritualis: idcircò rōne huius pacti iurati excludi poterit ab hæreditate paterna, qđ & Iaſ. voluit in d.l.vlt. nu.13. tametſi non rectè Baldi ſententiam intellexerit.

Quintò aliam hic ſpeciem proximè ciuilem proponam. ſ. quando fratres conſentiente patre pactum iuramēto præſtito fecerunt de paterna hæreditate certis portionibus diuidenda. Et ſub eadem hęſitatione reſpondeo pactum hoc omnino ſeruandum fore, etiam ſi pater tacitè vel expreſſe cōſenſum ſemel pręſtitū reuocauerit. Etenim pactum iſtud ab initio validum, & honeſtū ex conſenſu patris, potuit iuramento ita confirmari, vt ſtabile, ac firmum futurum ſit, nec poſſit voluntate patris mutari: quem-

ri:quemadmodũ valeret,ac poſſet deniq; mutari,ſi abſq; iuŕn factũ fuiſſet.Horũ duorũ caſuũ deciſionẽ dubiã eſſe cenſeo,atq; ea rõne amplius eſt eius veritas,ac certitudo à lectorib.& à meipſo inquirẽda. Nã plurimum refragaẽ ſnia Bal.q̃ cõiori ſuffragio probata videtur. Cui adſtipulatur,ꝙ attenta mẽte cõſtitutionis vlt.C.de pact.honeſtas pacti ſuper viuentis hęreditate ab illius conſenſu ſemel præſtito, & perſeuerante procedat.Quaſi tunc demũ pactio ſuper hæreditate viuentis improba ſit,& bonis morib.contraria, cũ vel conſenſus illius minimè acceſſerit, aut ſemel pręſtitus reuocatus fuerit.Vnde pactum hoc,& ſi ſit iuratum,eã cõditionẽ,& intellectũ habet,qui eidem neceſſarius eſt ad eius honeſtatẽ,iuxta iuris ciuilis interpretationẽ.Quamobrem licet in primo huius cap.intellectu hãc Baldi ſniam nõ oĩno verã eſſe exiſtimauerim, modò & in hoc caſu,ac pcedenti ſatis dubito an ſit admittẽda, deniq; cenſeo multi faciendam eſſe tãti viri authoritatẽ.

Sextus caſus nõ ita difficilem habet reſponſionẽ, quẽadmodum & ſuperius in primo intellectu probauimus. Nam ſi pater in dotali inſtrumẽto ſimilive promiſerit,ſe filios omnes æquis portionibus inſtituturũ hæredes, nec aliquem ex eis melioraturum,licet hoc pactum iure cõmuni reprobetur,attamẽ ipſius patris iuŕo confirmatur, nec poterit ex vario patris conſenſu mutari.Fit etenim hæc promiſſio inter viuos, & in contractu,qui profectò vtilis foret, ſi iuramento ſuper eo pręſtito mutari ex iurantis voluntate poſſet, quicquid ſit de l.22.Tauri.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Filius paciſcens cum patre eo modo, qui traditur in cap.quamuis pactum, iuramento præſtito pactionem confirmat.*

2 *Filius, qui à patre accepit eo tempore legitimam integram, an poſſit poſt mortem patris petere, eam ſibi ſuppleri ex bonis poſtmodum acquiſitis.*

3 *Filia minor vigintiquinque annis iuramento præſtito confirmat pactum renunciationis hæreditatis paternæ: & quid de impubere proxima tamen pubertati.*

4 *Filia paciſcens cum patre iuramento præſtito, an poſſit allegare ignorantiam legis, quæ pactum prohibuit.*

5 *Filia conſtituta in patris poteſtate poteſt cum patre iuramento præſtito paciſci circa futuram ipſius patris hæreditatem.*

§. PRIMVS.

QVINTA huic conſtitutioni conuenit interpretatio, dũ ea tractat de renunciatione hæreditatis paternæ facta à filia dotata; 1 † Quæritur enim ſitne idem reſpõdẽdum in pacto facto à filio, q aliqua ex cã paternæ hęreditati renũciauerit præſtito iuŕo? Et rũ illhęc deciſio in filia cõgruè dotata,loquaẽ,qbuſdã placet,nõ eſſe idẽ in filio dicẽdũ:imò eiſdẽ vr̃ renũciationẽ factã à filio cũ iuŕo paternæ,& futuræ hr̃ditatis,adhuc inualidã eſſe, nec iure admittẽdã, cũ diuerſa rõ in eo ſit, Siquidẽ in filia q̃ honeſtè mr̃imonio, elocaẽ,& familiam exit paternã,poſſunt cẽſeri iuſtę hæ renunciationes;nõ ſic in filio maſculo,p quẽ ſamilia parẽtũ cõſeruaẽ,ſicuti hac in ſpẽ notat Lugdunenſis in Alexan. conſi.180.lib.5. à quo libenter ipſe diſcedo ex cõi omnium interpretum ſnia,q̃ pmittit,idem in filio maſculo dicendum fore:nã ſi is vel eã dotis, aut donationis pp nuptias,alia verõne paternæ hr̃ditati renunciauerit iuŕn pręſtito, pactum illud validum & firmum iuŕi cauſa cenſetur.Hãc verò eſſe magis communem ſententiam,vt oſtendamus,oportet hoc in loco ſtatim alium huius cap. intellectum examinare.

Sextò diſputari ſolet ad huius tractatus cõgnitionẽ,an 2 † ſi pater in vita filio tradiderit integrã lĩtimã inſpecto eo tpe,quo traditio ſit,poſſit filius poſtmodũ ſup creſcentibus bonis patris, eiuſque aucto patrimonio petere ſibi mortuo patre lĩtimã ſuppleri.Nã Iacob.Butrig.in l.pactũ. C.de collatio.tenet,nõ poſſe filiũ petere portionis lĩtimæ aditionẽ ex bonis,q̃ pater mortis tpe reliquerit.Cũ ſatis ſit integrã lĩtimã accepiſſe inſpecto eo tpe,quo ipſe conſenſit eã ſibi à patre tradit. Hanc opinionẽ ſequunẽ plures,quorũ mentionẽ fecerũt, eã dicẽtes cõem eſſe,Rom. in l.ſtipulatio hoc mõ cõcepta.ff.de verb.obl.Georg.Natan.in hoc c.quamuis.2.col.Guliel.Bened.in repe.c.Raynutius.de teſta.in verb. duas habens.num.242.Cur.Senior conſi.vlt.Nicol.Boer.deciſio.62.col.4. intelligentes hanc opinionẽ Butrigarij eo caſu,quo ipſe loqniẽ nempe cum filius lĩtimã portionẽ integram accepit inſpecto eo tpe, quo pater eam ipſi tradidit.Et ſanè huic opinioni obſtat tex.fortis in l.ſi qñ.§.2.C.de inoffi.teſt.Nec video,qua rõne iure defendi poſſit Butrigarij ſnia, cum legitima filijs oĩno debeatur ex bonis, q̃ mortis tpe pater reliquit.l.cũ quæritur.C.de inoffi.teſt.Regia l.23.Tauri. Quod manifeſtius probabitur,ſi conſideremus Baldi ſentẽtiam in cap. cum M.col.4.de conſt. qui per eum tex opinatur,filium à patre accipiẽtem lĩtimam portionẽ,& promittentẽ ſe nihil ex eius bonis amplius petiturũ,poſſe nihilominus petere integritatem legitimæ iuxta bona,quę poſt pactũ patri obuenere,& is tempore mortis reliquerit.text. ad idẽ opt.in d.l.ſi quando.§.j.cuius opinionis & nos meminimus in cap.Raynutius.§.j.nu.8.Baldum ſequuntur Roma. & Imol.in d.l.ſtipulatio hoc modo concepta. Ripa in d.c. cum M.nu.38.Iaſ.in d.l.ſi quãdo.§.j. idem in l.quod ſeruus. ff.de condit.cauſ.dat.& in authent. nouiſſima. nume.9.C. de inoffic.teſtamen.Roderic.Xuares in l.quoniam in prioribus.C.de inoffi.teſtamẽ.amplia.9.Ioan. Lupi.in cap.per veſtras.3.notab.§.23.de donat.inter virum,& vxo.Thom. Grammat.deciſio.57.nume.30.not. idem Bald.in l. pactũ. vlt.opp.C.de collatio.rurſus Guliel.Bened.in d.c.Raynutius.in verb.in eodem,primo.nu.220.Iacobum reprobat. Ex quibus opinor ſatis improbari opinionem Iacob.Butrig.& contrariam cõem eſſe,vt fatetur Iaſ.in d.authent. nouiſſima. & in d.l.quod ſeruus. Poſſet profectò Iacobi opinio procedere in caſu huius tex.nempe vbi filius recepta congrua portione legitima ex bonis patris renunciaret cũ iuramento paternę hæreditati, & pactum patri fecerit,vt nullum ad eius bona regreſſum haberet. Hoc ſiquidem caſu,etiam ſi patrimoniũ patris creuerit,nõ poterit filius aliq̃d ex bonis patris petere, quemadmodum expreſſim adnotarunt præter alios Alexan. in conſi.180. lib.5.& in l.3.ratione.2.ff.ad l.Falc.idem Alex.Corn.Iaſ.& Dec.in l.pactũ qđ dotali.C.de collationib. Ripa in d.c.cũ M.& lib.j.reſponſor.c.6.col.vlt.Tho.Gramma.nu.30.in d. deciſio.52. Aymon in conſil.114. nume.26.ſenſit Io.Lupi. in d.§.23.& Roder.Xuares in d.amplia.9.quorũ opinio magis cõis eſt,teſte Lugdunenſis in d.conſi.180. in additionibus ad Alexan.tametſi Iaſ.in dicta authent.nouiſſima.adhuc dubitauerit,propter rationem tex.in dicto cap.cum M.quia iurans non videtur cogitaſſe de renuncianda portione, quæ in bonis poſtea patri obuenientibus ſibi iure competeret.Attamẽ ipſe communem opinionẽ ſequor, quippe qui videam iuratam renunciationem ad futuram hæreditatem patris pertinere,quæcunque, & quantacunque ea ſit.Authoritas verò,q̃ pro Iacob. Butr. adduci ſolet ex l.j.§.ſi vel parẽs.ff. ſi quis à paren. fuerit manumiſ. minimè probat eius opinionẽ,quod paulò poſt cõſtabit.

Igitur duo apparẽt vera eſſe ad intellectum huius cap. ex his. Primum deciſionem iſtam non ſolum obtinere in filia renunciante hęreditati paternæ, ſed etiam in filio, qui iuramento præſtito paternis bonis nuptiarum, donationiſve propter nuptias cauſa renunciauerit, pactumq; ipſi patri fecerit,Secundum,quòd licet poſt hanc renunciationem creuerit patris patrimonium, eiq́ue multa bona obuenerint,minimè poterit filia, quæ renunciauit,aliquid petere ex bonis patris.

Septimò,eidem verbo,Filia,ſubditur & alia interpre- 3 tatio, vt † intelligamus huius c,conſtitutionem ẽt in filia minore vigintiquinque annis. Etenim pactum hoc ab ea patri factum iuŕo pſtito validũ eſt omnino, quemadmodum cõi omnium conſenſum Docto.exiſtimant,pſertim Georg.Natan.hic 4.limit.Are.in c.in præſentia.nume.10. de probatio.vbi Aug.Berous num.168. fatetur hanc opinionem communẽ eſſe.Et eam ſequitur ac latiſſimè Pau. Pariſ.conſi.26.lib.3.nume.13.& probatur in authen.ſacramenta puberum.C.ſi aduerſ.vend. Nec quidquam impedit huius opinionis veritatem,cum minor vigintiquinq;

annis

annis poſſit iuramento obligari, quod iure receptiſſimũ eſt, modò is pubes ſit, nempe fœmina duodecim, vir autẽ quatuordecim annorum, imò quibuſdam placuit iuramẽtum præſtitum ab impubere, doli tamen capace, & proximo pubertati, qui intellectum, & diſcretionem ad iurandum habuerit, validum eſſe, & obligationem inducere. Nã is impubes iuramento poteſt ſe adſtringere, glo. Abb. & Docto. in cap. ex literis. in 2. de ſponſalib. text. opti. in l. vlt. §. in com. ff. de liber. cauſ. idem Bart. Cor. & Iaſ. colum. 4. in authent. ſacramenta puberum. C. ſi aduerſ. vend. quo in loco non tantum ſimpliciter hoc verum eſſe opinantur, ſed exiſtimant, iuramentum impuberis proximi pubertati, & doli capacis contractum alioqui iure inualidũ confirmare, vt planè in ſpecie huius cap. & ſimilium ſit ſatis iuramentum præſtari à filia impubere, modò ea ſit proxima pubertati, ac doli capax: qua in re Bar. aſſeuerat hãc opinionem communem eſſe. Idem notant Abb. in conſi. 108. lib. 2. Dec. in l. pupillum. ff. de regu. iur. Ego vero & ſi ſciam in cauſa matrimoniali, & in eo contractu, qui potius integrum intellectum, quàm certam ætatem exigit, iuramẽtum impuberis doli capacis, & proximi pubertati iurantem obligare, d. c. ex literis. idque quo ad ſimplicem obligationem regulariter verum: ſi tamẽ quod hoc iuramentum ſit ſufficiens ad confirmandum contractum alioqui iure inualidum, aut reſcindendum, planè dubito, ac potius exiſtimo iuramentum hoc non habere hũc effectũ, ne tot priuilegia ſimul ab vna, & eadem radice cõſtituamus: & præterea quia facillimè ea ætas decipitur in contractibus, & ſubinde in præſtandis ad eorum confirmationem iuramẽtis. Nam ex cauſa impubertatis danda eſt, vt ex ratione metus à iuramento, abſolutio, etiam ſi iurãs fuerit proximus pubertati, & doli capax: ſiquidem licet iuramentum obliget, æquiſſimè tamen ob imperfectam ætatem dari debet abſolutio. Sic ſanè opinionem iſtam, quòd iuramentum impuberis proximi pubertati, & doli capacis non confirmet contractus iure inualidos, ad quorum confirmationem eſt neceſſarium iuramentũ, tenent Cynus, & alij in d. authent. ſacramenta puberum. quorum ſententiam communẽ eſſe fatentur eam ſequuti Alexan. in l. qui iuraſſe. in princ. ff. de iureiur. & Alc. in d. cap. cum contingat. nume. 141. qui alios huius opinionis citat authores. Quibus ſuffragatur tex. in d. authent. ſacramenta puberum. dum ad hunc effectum ſacramẽta puberum exigit. Idem probãt Regiæ Partitarũ conſtitutiones. nempe l. 56. titu. 6. par. 5. & l. 6. tit. 19. par. 6. noſq; olim Salmanticæ eandem ſententiam probauimus in Epitome in 4. Decre. j. par. cap. 5. §. j. nume. 4.

Hinc planè infertur, in caſu huius text. & in caſu c. cũ contingat. minorem 25. annis, maiorem tamen 14. iurantem hos cõtractus, minimè poſſe ab eis diſcedere, nec ratione minoris ætatis, nec ratione legis has cõuentiones reprobantis, vtrumque etenim iuramenti religione ſuppletur, minor quidem ætas & iuris ciuilis contractum reprobatio, prohibitioque, ſicuti ex præmiſſis cõſtat, & notant Paul. Caſt. col. 3. Philip. Corn. nom. 20. in d. auth. ſacra puberum. tametſi Andr. Alc. in d. cap. cum contingat. nu. 130. teneat expreſſim iuramentum præſtitum à minori viginti quinque annis, etiam pubere, minimè confirmare contractum alienationis dotalis rei, aut alium lege prohibitum, vt minor excludatur à beneficio reſtitutionis, quæ ei competere poteſt ratione minoris ætatis. De quo etiam tractabimus inferius in quæſtione de læſione admodum graui, quam vulgus appellat enormiſſimam.

4 Octauò huius c. conſtitutio procedit † in filia non tãtũ certa, quod ius ciuile pactũ iſtud improbauerit, ſed & in ea, quæ minimè fuerit certior facta hac in ſpecie deciſionis iuris ciuilis, & ignorauerit hoc pactum iure ciuili prohibitum eſſe. Nihil etenim id refert, cum iuriſiurandi virtus hoc in caſu & in ſimilibus minimè deficiat ob ignorãtiam iſtam, quæ non impedit conſenſum iurantis, atq; ita adnotarunt Guido Papæ q. 227. & Gulielmus Benedict. in c. Raynutius. de teſtamen. in verbo, duas habens filias. nu. 194. qua ratione profectò admodum eſſet abſurdũ, quod mulier rem dotalem alienãs iuramento præſtito obtineret reuocationem huius cõtractus ita iurati ex eo, quod probaret, ſe ignoraſſe tempore contractus à lege ciuili prohibitam eſſe dotalis rei alienationem. Igitur octauus hic intellectus præterquàm quod æquiſſimam rationem habeat, maximè conuenit ad effectũ huius conſtitutionis.

5 Nonò hæc ipſa conſtitutio eſt intelligenda in † filia nõ emancipata, ſed & in ea, quæ ſit ſub patria poteſtate, quod deduci poterit ex lege, Pomponius. in 2. ff. familiæ erciſc. vbi ratione dotis optimè contingit donatio inter patrem & filium familias, atque eadem ex cauſa pactum. Quamobrem ita hunc tex. interpretantur Dec. in d. l. pactum quod dotali. C. de collationib. col. 1. & 2. Ioan. Crott. in d. l. ſtipulatio hoc modo concepta. nume. 47. ff. de verb. obl. & Pariſ. conſi. 26. lib. 3. nu. 12. tametſi Odofredus in d. l. pactum dotale. voluerit, pactum hoc inter patrem & filiamfamilias minimè valere, quaſi inter eos nõ poſſit verè fieri donatio, nec ei ſimilis conuentio. Sed in fauorem prioris ſententiæ plurimùm facit, quod licet alioqui nõ valeat iure ciuili donatio inter patrem & filiumfamilias. l. donationes qua parentes. C. de donatio. inter virum & vxorem. l. 2. C. de inoffi. donatio. tamen iuramento confirmatur. quod præcipuè adnotarunt Bald. in l. vlt. C. pro donato. Alexan. in conſi. 8. lib. 2. Aret. conſi. 17. col. 4. & conſi. 77. colum. 2. idem Alexand. in l. ſi donatione. C. de collationibus. colum. 5. & Guido Papæ deciſ. 147. tradit Dec. in authen. ex teſtamento. 4. colum. C. de collationi. Ripa in l. ſi vnquam. quæſtio. 15. C. de reuoc. donat. Iaſ. conſi. 118. colum. j. lib. 4. Et plerique alij, quorum mentionem hi fecerunt. Præſertim hic intellectus procedit, quia Odofred. in d. l. pactum. nõ tractat de pactione iurata, ſed præmittit illum text. fore neceſſario intelligendum in filia emancipata, cum inter patrem & filiam in poteſtatẽ nulla ſit efficax obligatio, etiam ſecluſa ꝓhibitione ſpeciali huius conuentionis, de qua in d. l. pactum. ad cuius interpretationem oportet præmittere ſecundum eum, pactum illud alioqui validum ex alijs cauſis eſſe, atque ita factum cum filia emancipata. Et nihilominus Iaſ. & Dec. ibi diſcedunt ab Odofredo, ex eo quòd cauſa dotis potuerit fieri pactum inter patrem, & filiam in poteſtate, vt modò dicebam, & probatur à glo. Barto. & Docto. in d. l. 2. C. de inoffi. donat. Bald. in l. cum oportet. §. j. C. de bonis quæ lib. Bart. in l. frater a fratre. ff. de condict. indeb. Car. conſ. 111. colum. 2. Pau. Caſt. in l. cum pater. §. pater filiæ. ff. de leg. 2. qua rõne non obſtante in d. l. pactum qđ dotali. improbatur pactio, cuius in hoc cap. mentio ſit, propter rationes, quas in initio huius tertiæ partis adduximus. Igitur, ſiue quæ modò prænotauimus ad amuſſim fuerint obſeruata, cõſtabit apertiſſimè huius c. reſpõſum ꝓcedere, ſiue pactum fiat cum filia minore 25. annis, ſiue cum filia cõſtituta ſub patris poteſtate, etiam ignorante pactionẽ iſtam iuri ciuili prohibitam eſſe, ſiue itidem fiat cũ filio.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Pactum renunciationis hæreditatis paternæ factum etiam eo tempore, quo filia nuptui non tradebatur, an teneat?*
2 *Pactum renunciationis hæreditatis paternæ iuramento præſtito factum à filia, quæ religionem ingredi vult, an teneat?*
3 *Renunciatio hæreditatis maternæ iuramento præſtito facta à filiofamilias, an præiudicet patri? & nume. 4.*
4 *Renunciatio hæreditatis paternæ cum iuramento à matre recepta dote facta, an noceat eius filijs petentibus hæreditatem aui, qui poſt filiam mortem obierit, & in fine huius §.*
5 *Renunciatio facta cum iuramento à filia ingrediente religionem, an reſcindi poſſit à monaſterio cauſa grauiſſimæ læſionis?*
6 *Renũciatio facta à filia cũ iuramẽto nulla recepta dote, an valeat?*

§. SECVNDVS.

DECIMA huius conſtitutionis interpretatio verſabitur circa ea verba. Dum nuptui tradebatur. Nam quibuſdam æquè viſum
1 eſt, † eandem deciſionem procedere, ſi pactum fiat eo tempore, quo filia nuptui non tradebatur: ſed tamen ex bonis paternis eo tempore inſpecto portionem congruam pro ratione

dotis futuræ, aut pro legitima acecepit. Valet ſiquidem pactum iſtud, & iuramento confirmatur, quemadmodum paulò antè diximus de filio in quinto intellectu. Sic denique parum refert, quòd pactum iſtud fiat tempore nuptiarum, an ante nuptias vel poſt eas modo filia renuncians hæreditati paternæ dotem, vel congruam portionem eo tempore ex patrimonio patris accipiat, ſecundum Arch. Ioan. And. Domin. Franc. & Geor. hic colum. 3. & Guliel. Benedict. in cap. Raynutius. de teſtamen. in verb. duas habens filias. nume. 260.

Vndecimò circa eadem verba quæritur, an pactũ iſtud, cuius in hoc c. mentio fit iuramento firmatum valeat, ſi fiat eo tempore, quo filia religionem ingreditur, & an ea pactio monaſterio præiudicet, poſſitve reſcindi grauiſſimæ læſionis cauſa? & ſane quidam exiſtimarunt hanc pactionem, nec monaſterio præiudicium aliquod facere, nec validam eſſe, ſequentibus equidem rationibus.

2 Primùm enim † etſi hæc pactio fiat ante monaſterij ingreſſum, & tamen poſt profeſſionem religionis pater renuncianris mortem obierit, monaſterium admittendum eſt omnino ad hæreditatem patris ipſius monache, non obſtante renunciatione, quod eleganter reſponderunt Marian. Soc. in conſi. 183. lib. 2. Philip. Corn. in conſi. 272. lib. 3. Fel. inter conſi. Carol. Ruin. conſi. 206. & ipſe Carol. conſ. 204. lib. 5. quorum ea ratio potiſſima eſt, quòd renunciatio prædicta etiam iurata habeat conditionem hanc, ſi renuncianti fuerit delata hæreditas. Pau. de Caſt. Imo. & Docto. per text. ibi in l. qui ſuperſtitis. ff. de acquir. hæred. idem Pau. & Alex. in l. pactum qđ dotali. C. de collat. hæreditas autem non deferẽ monachæ mortuo eius patre poſt profeſſionem, ſed monaſterio iuxta eam opinionẽ, quæ magis communis eſt, quemadmodum nos probauimus in cap. j. de teſtamen. nume. 20. & ſequenti.

Secundò ad huius partis comprobationem plurimum accedit egregia deciſio Pau. Caſt. in l. fi. in princ. C. de bonis, quæ liber. vbi aſſerit, † renunciationem hæreditatis
3 maternæ factam cum iuramento, minimè nocere patrifamilias, ſub cuius poteſtate manet filius, qui renunciauit, ſi mater mortem obierit viuente patre, & nondum finita patria poteſtate. Quia hæc renunciatio ſortitur effectũ eo tempore, quo mater mortua eſt, quo patri hæreditas acquiritur, in qua acquirenda, vel repudianda non poteſt filiusfamilias patri nocere. d. l. vlt. in princ. & §. j.

Tertiò, non poteſt hæc renunciatio procedere, etiam ſi fiat ſub ea conditione, ſi renuncians ingreſſus fuerit religionem, nam ea conditio improba eſt, quippe quæ impediat, aut ſanè aliquod præſtet impedimẽtum ingreſſui, & profeſſioni religionis, quod probatur ex ratione text. authen. de ſanctiſſimis epiſcopis. §. ſed hæc præſenti. & in l. Titiæ ſi non nupſerit. ff. de cond. & demon. Bart. in conſi. j. Doct. in authen. niſi rogati. C. ad Treb. & in c. in præſentia. de probatio. Sicut & conditio auertens à matrimonio carnali reijcienda eſt ab vltimis voluntatibus. l. ſed ſi hoc. §. vlt. & l. quoties. ff. de cond. & demonſt. atque idem probatur in rub. C. de indict. vidui. tollen. Quibus quidẽ rationibus probari poterit pactum hoc, cuius in hoc capite mentio fit, non poſſe adhuc iuramento præſtito validè fieri ab ea, quæ religionem profiteri vult.

Contrariam ſententiam, imò quod pactum hoc iuramento præſtito factum valeat, & firmum ſit, etiam ſi fiat tempore, quo filia ingreditur aut ingredi vult religionẽ, tenẽt Bar. nu. 7. & Bal. in l. vlt. C. de pactis Dec. cõſil. 31. col. 2. Franc. Purp. q alios allegat in d. l. vl. nu. 188. & vr̃ opinio iſta magis cõis ex his, quę Barto. opinionem in d. l. vlt. ſequũtur. Et hi ſanè poſt Bar. hanc opinionem intellexere, etiã eo caſu, quo filia religionẽ pfeſſura non acceperit tm̃ pro dote, quantũ ex patris bonis & eius patrimonio pcipere iure potuiſſet, mõ cõgruã dotẽ ad ingreſſum religionis habeat ex bonis paternis, quod Bar. expreſſim explicat. Erit tñ ad effugiendas hac in controuerſia varias Doctorũ opiniones admodũ vtile, & deniq; cautiſſimũ, q hoc pactum fiat ex conſenſu monaſterij, ideſt, prælati, & conuentus, qui in his acquirendis poſſunt monaſterio præiudiciũ inferre, atq; ita in ſpecie conſulerunt Franc. Purpura. & Hieronymus Cagnolus in d. l. vlt. vterque nu. 194. probatur hæc Bar. opinio. authoritate huius conſtitutionis, quæ ratione iuri confirmationem pacti alioqui iure ciuili prohibiti, inducit. Nec refert, qđ fiat à filia ingreſſura religionem, nulla etenim eſt congrua diſcriminis ratio, quæ verè poſſit in hac diſpoſitione probare, non valere pactum hoc factum à filia religionem profeſſura, cũ validum ſit, ſi fiat ab ea, quę matrimonium contrahit.

Non oberit huic opinioni prima ratio in contrariũ adducta, ſiquidem verũ eſt, qđ in d. l. qui ſuperſtitis. à Iuriſcõſultis reſpondetur. Sed tamen id ita intelligendum eſt, vt renunciatio futuræ hęreditatis intelligatur hac conditione, ſi hæreditas fuerit delata renũcianti, vel alteri ex eius pſona, vel eius ratione, & cauſa. Nam tunc renunciatio, quæ tamen ab initio valida fuit, & fieri potuit, ad hæreditatem refertur, ac pertinet ad futuram, q̃ vel ipſi renuncianti, vel alteri iure ipſius renunciantis delata ſit. At in pręſenti quæſtione monaſterio defertur hæreditas ex perſona monachi, eius quidem iure nõ alia ratione nec cauſa, atque ideo renunciatio monachi facta ante profeſſionem, & valida nocet monaſterio, cui nõ aliter hæreditas patris ipſius monachi defertur, quàm ex iure & perſona monachi, qui iam per renunciationem fuerat excluſus ab ea hæreditate. Etenim licet in d. l. qui ſuperſtitis. non poſſit renunciari hęreditati nondum delatæ, tamen iuramenti ratione renunciatio iſta permittitur. Quibus quidem accedit, quod ratione huius pacti iurati, ſi id valet ab initio, non poteſt hęreditas monaſterio deferri, quamuis pater monachi moriatur poſt profeſſionem, quia nec monacho tunc deferretur, ſi monachus non eſſet. Sic ſanè ſi monachus mortem obijſſet priuſquam pater, licet nullum pactum præceſſiſſet, monaſterium morte monachi præmoriẽtis ante patrem excluderetur, iure etenim monachi eam hæreditatẽ petere debet, is verò ab ea excluſus eſt, vel pacto, vel morte. Igitur monaſterio deferri ea hæreditas non poteſt. Vnde multa poſſunt ſimili argumento adnotari. Quorum aliquot hoc in loco referã ad apertiorem huius quæſtionis intellectum. Nam ſi quis renunciauerit fideicommiſſo conditionali, ad quod vocabatur, & poſtmodum ingreſſus fuerit religionem, ac poſt profeſſionem cõditio fideicommiſſi euenerit, nẽpè mors illius, qui rogatus fuerat reſtituere, non poterit monaſterium illud conſequi, imò renunciatione excluditur. Sic & in eo caſu, quo quis poſt renunciationem hęreditatis ſeipſum in adoptionem dederit, & poſtea mortem obierit is, cuius hęreditatem renunciauerit, non obtinebit eã pater adoptiuus, cui alioqui quibuſdam ſublimitationibus iure competebat. l. ſi adoptauero. ff. de precario. Eodem modo ſi quis poſt renunciationem paternæ hæreditatis, cuius nulla poſſit fraus præſumi, crimen commiſerit, & ea ex cauſa omnia bona, iura, & actiones, præſentia, & futura in fiſcum deferantur, iuxta ea, quæ notãtur in l. j. §. in bona. ff. de iure fiſci. Etiã ſi eo viuo pater moriatur, nihil ex ea hæreditate ad fiſcum pertinebit. Quod ex ſuperioribus conſtat.

4 Sed ne quis admodum vrgentem eſſe Soc. & aliorũ argumentationem arbitretur, ea poterit facilius tolli, ſi cõſtituamus in hac ſpecie, & quæſtione hæreditatẽ nõ deferri monaſterio, idque, ni fallor apertiſſimi iuris eſt. Nã hęreditas defertur filio iure ſuitatis, vel propter illud ius ſuccedendi, quod habet in bonis patris, huic autem iuri monachus tempore, quo potuit, renunciauit, & à ſe abdicauit ſpem illam, & ius ſuccedendi in bonis patris, id circò cum profeſſus eſt monachus religionem, non tranſtulit in monaſterium ius ſucceſsionis, quia illud nõ habuit eo tempore, nudusq́ue ac priuatus eo iure monaſterium ingreditur. Qua ratione non poteſt ius illud monaſterio competere, nec ei defertur hæreditas. Nec iure monaſterium aliquid ex paternis bonis, vel hæreditatibus cauſa monachi habere poterit, niſi quod ipſe monachus in ſeculo manens potuiſſet habere. At ſi monachus, qui paternæ hæreditati renunciauit, manſiſſet in ſeculo, per renunciationem excluſus foret à iure ſuccedendi: igitur eadem ratione & ipſum monaſteriũ ab eodem iure excluditur propter renunciationem.

5 Secunda probatio prioris opinionis ex eo deficit, q

decisio

deciſio Pau. Caſt. non oĩno admittenda ſit. Etenim aut pr̃ conſenſit renunciationi factæ per filium, & tunc res eſt admodũ expedita, quod ſibi nullũ ius hac in re patriæ poteſtatis cã cõpetat, cũ eidẽ per conſenſum renunciauerit, nec filio deferri poſſit hæreditas tpe mortis illius, de cuius agitur ſucceſſione, quia eidẽ validè renũciauerat, ſicuti mõ in monaſterio diximus, & iõ pr̃ non põt hæreditatẽ illam petere ex perſona filij, aut ſanè pr̃ non conſenſit renunciationi, & eo caſu valet renunciatio quo ad cætera, patri tñ non nocet quo ad vſumfructum, nec quo ad alia iura, q̃ rõne patriæ poteſtatis habere in eiſdẽ bonis poterat. Qund verò diximus renunciationẽ validam eſſe quo ad cætera prȩter vſumfructũ, videbitur quibuſdã maximè contrariũ. l. vlt. C. de bonis, q̃ lib. vbi filijſfamilias repudiatio hæreditatis delatæ, & aduentitiæ minimè nocet patri, nec quo ad vſumfructũ, nec quo ad alia: ſiquidem repudiante filio põt pater hæreditatẽ adire, & eam ſibi oĩno acquirere. Quæ tñ conſtitutio tractat de eo caſu, quo hæreditas eſt iã filio delata, & eius perſona patri, qui nec fuit inſtitutus, nec põt alio titulo hæreditatẽ illã habere, q̃ iure patriæ poteſtatis. non ex hoc idẽ erit in hȩreditate deferẽda qua in ſpecie nos loquimur. Nã ſi filius renunciauerit iuri ſuccedẽdi, poſtea ei non deferẽ hæreditas, atq; iõ ceſſat oĩno rõ Pau. Caſt. de cuius opinione dubitat Bar. Soc. in l. 2. nu. 5. ff. de his, quæ pȩnæ cã. Et profectò ipſe arbitror, eã falſam eſſe, nec poſſe iure defendi, niſi quo ad vſumfructũ, in quo dubius equidẽ adhuc eam admittendã eſſe cenſerem. Sed etſi opinio Pauli vera foret, minimè ad q̃õnẽ iſtã de monaſterio conduceret, ſiquidem diuerſa oĩno rõ eſt. Etenim filiusfamilias tpe renunciationis ſub patris ea poteſtate, cui non põt nocere, at non ita eſt in eo, qui ante profeſſionẽ renunciat hæreditati, qui liberã habet poteſtatẽ de reb. proprijs diſponẽdi, nec monaſteriũ vllũ ius in eis bonis eo tpe habet, poteſtq; ipſe religionẽ ingreſſurus monaſterio præiudiciũ inferre ante eius ingreſſum, quod ſatis iure probaẽ. Nec in hoc põt aliqua contingere controuerſia, quæ iuris rõnẽ habeat. Non me latet, poſſe hac in q. adduci quandam Lndo. Rom. ſniam, is, in quã in d. l. qui ſuperſtitis. ſcribit,
4 † rennnciationem a filia iuřo præſtito factã hȩreditatis paternæ dote congrua ei conſtituta, nocere eius filijs, q̃bus mortua matre aui hr̃ditas fuerit delata, poſt mortẽ matris, auo moriente. Quia rõ nepotis accepte future patris hȩreditati renunciauerit. Hæc Romani opinio verior eſt ſm Dec. in conſi. 181. nu. 7. eundẽ Dec. in d. l. pactum qđ dotali. nu. 18. Guliel. Bene. in c. Raynutius. de teſta. in verbo, duas habens filias. nu. 181. Ant. Rube. conſi. 42. num. 6. miſſam tñ hanc opinionem facimus, quippe qui contrariam veriorẽ eſſe exiſtimemus. Nã mortua matre ſuperſtite patre, ad aui hæreditatẽ admittendi ſunt nepotes iure proprio, quamuis ex perſona matris, cuius renunciatio eum intellectũ habuit, ſi ei non renuncianti foret delata hȩreditas patris, atq; iõ nepotes admittendos eſſe in hoc caſu rñderũt Bal. in d. l. pactũ qđ dotali. 2. q. C. de coll. quẽ ſequunẽ alij. maximè Alex. ibi & Pau. Caſt. in d. l. qui ſuperſtitis. And. Tiraq. in tracta. de primogenijs. q. 40. nu. 117. licet Rom. ad eius concluſionem Bal. citauerit. Idem tenuerunt Francus & Georg. Nathan. hic nu. 56. & Tho. Gram. deciſ. 57. nu. 39. dicens hanc opinionem communem eſſe. Idem fatetur Roh. Matantha. diſputat. 10. num. 13. quod iterum repetam in fine huius §.

Tertia rõ minimè cõprobat priorẽ ſniam, illa etenim iuris Cæſarei rñſa, quorũ ibi meminimus, nõ habẽt oĩno eã rõnẽ, ne quis auertaẽ à profeſſione religionis, ſiquidẽ qui religionẽ profiteri vult, & ea ex cã paupertatẽ vouet & optat, parũ ſolicitus erit de bonis ad monaſteriũ deſerendis: temerariũ. n. eſt iudicium, ſi opinamur eũ auerti à religionis ingreſſu, ne res tpales patrimoniũ, & alia amittat bona, quorum relinquendorum cauſa religionem ingrediẽ. Alioqui eadẽ cã, quæ mouet ad religionem, auerteret ab ea, quod abſurdum eſſe, palam conſtat, multiſq; id probauimus lib. j. Varia. Reſol. c. 19. nu. 7. imò etſi renunciatio iſta iuřo præſtito fiat ab hac appoſita conditione, ſi renuncians ingreſſus fuerit religionem, adhuc valet & firma eſt. Nec per hanc conditionem renuncians auertitur à religionis profeſſione, ipſe quidem ſpontè deliberans de religionis ingreſſu, & paupertatẽ eligens bonis & hæreditati futuræ renunciat ea ex cã, q̃a religionẽ p̃fiteri vult, alioqui profectò minimè renũciaturus. igiẽ nequaquã impediẽ religionis profeſſione per renunciationẽ iſtã, quȩ manifeſte fit ea ex cã, quod ingrediaẽ renuncião religionẽ. Idcircò ceſſant rõnes in cõtrariũ adductȩ, & excogitatȩ, prȩſertim à Bar. Soc. in d. l. 2. nu. 5. ff. de his, q̃ pœnȩ cã. & Ang. in diſput. incipien. quidã nobilis genere. & a Socino in d. cõſi. 183. col. vlt. Purpur. in d. l. vlt. C. de pact. & alijs, qui contrarium iure verius eſſe adſeuerant.

Illud ſanè adnotandũ eſſe Bar. in d. l. vlt. C. de pact. licet pactũ iſtud validũ eſſe iuřo præſtito exiſtimauerit in ſtatuto, tñ aliud probare quadã diſtinctione vſus. Etenim diſtinguit an ſtatutũ excludens monachos à ſucceſſione his fuerit verbis conceptũ, Monachi nõ ſuccedant: & hoc in caſu cenſet ſtatutũ valere: an his, Siquis monaſterium religionem profeſſus ingreſſus fuerit, priuatus ſit iure ſuccedendi: quo caſu non valere ſtatutũ ſcribit, q̃ diſtinctio falſa eſt. Nã in vtroq; caſu ſtatutũ nullũ eſt, ſm Matthȩſ. notab. 145. & alios, quorũ opinio cõis eſt, vt teſtanẽ Dec. in c. eccleſia. de cõſt. nu. 49. Io. Bapt. de S. Seuerino in rep. l. oẽs populi. ff. de iuſt. & iure. col. 48. Soc. conſ. 241. lib. 2. & conſi. 81. lib. j. quã ſniam ſequunẽ Doct. in d. l. vlt. & in d. c. eccleſia. Bar. improbantes. Cõſuetudo aũt, qua monachi à parentũ & conſanguineorũ ſucceſſione excluduntur ab inteſtato, valet quidẽ, quia eccleſiarũ monachorũ, clericorũ, atq; prȩlatorũ, & Principis conſenſum tacitũ ſaltẽ habeat, qđ in ſpẽ adnotatũt Gul. Bene. in c. Raynutius. de teſta. in verb. & vxorẽ noĩe Adelaſiã. nu. 249. & Chaſſ. in conſue. Burgun. Rub. de ſucceſſionib. §. vlt. Boer. in conſue. Bituric. ti. de teſta. §. vlt. Maſſuerus in rub. de ſucceſſio. §. itẽ per conſuetudinẽ. optimè Rebuf. ſup cõſtitutiones Regias in procemio gl. 5. nu. 21. & 22. quo in loco cõmemorat, apud Gallos praxi, & conſuetudine obſeruantiſſima ſublatas eſſe deciſiones, tex. in auth. ingreſſi. C. de ſacroſ. eccl. & l. Deo nobis. C. de epiſc. & cleric. Cæterũ ſi verum eſt, quod mõ ad huius c. interpretationem diximus,
5 nempe† pactũ renunciationis hæreditatis paternæ iuřo præſtito cõfirmari, etiãſi fiat à filia, q̃ ſtatim eſt religionẽ profeſſura, illud meritò quæritur, an poſſit hæc renunciatio poſt ea reſcindi ea ex cã, q̃ grauiſſima contigerit in ea læſio, ſiquidem opulentiſſimæ hæreditatis ſpes, aut deniq; ingens patrimonium præſens fuerit remiſſum modico accepto, etiãſi ad dotẽ ingreſſus in religionẽ fuerit quantitas congrua, & æqua? quæ quidem q. ſolet à pleriſque definiri ex his, quȩ de læſione admodum enormi, & grauiſſima traduntur multis in locis ad reſciſſionẽ cõtractus, ẽt iurati. De quo ſtatim & nos agemus, & profectò ſi ea reſolutio eſt ad hanc ſpeciem, & caſum adducenda frequentiſſimè erunt retractandæ, & reſcindendæ renunciationes, quæ fiunt à monialib. eo tpe, quo religionẽ profiteri volunt, plerunq;. n. ſperantes ex ſucceſſione paterna amplũ patrimoniũ, aut deniq; portionẽ lrĩmã maximæ æſtimationis, eidẽ pacto iurato renunciant nondũ accepta quarta portionis lrĩmæ parte, in quo dubio procul grauiſſima contingit læſio, ac deniq; ea, quam enormiſſimã vulgus appellat. Dec. eleganter in conſi. 31. col. pen. verſi. vlt. nõ obſtat & Aymon Sauill. in conſi. 160. col. j. in ea ſunt ſnia, vt opinenẽ, nullũ eſſe locum reſciſſioni contractus & pacti iurati, ẽt prætextu grauiſſimæ læſionis, quoties renunciatio facta fuerit cã ingrediendi religionẽ. Pro hac ſnia ipſe ita argumentor. Etenim poſt religionis profeſſionẽ, aut agit monaſteriũ ad reſciſſionẽ ex perſona monachi, & ex iure ipſi monacho cõpetenti, quod in monaſteriũ tranſtulerit, ex auth. ingreſſi. Aut agit ipſius quidem monaſterij noĩe iure ipſi monaſterio cõpetẽti, & delato. Priore equidẽ caſu non video qua rõne monacho poſſit ius cõpetere ad reſcindendum pactũ iuratũ ex cã vtcunq; grauiſſimȩ lȩſionis: ſiquidẽ nulla in hac ſpecie ipſi contigerit monacho, qui ob paupertatẽ ſeruãdã, & vouendã, religionẽ profiteri vult, paupertatem quærit, & ipſam eligit. igitur non poterit monachus, quẽadmodũ paulò ante adnotabã, ſe læſũ fuiſſe allegare in dimittẽdis bonis, ac diuitijs: quarũ relinquẽdarũ cã monaſticam

ſticam vitam elegit. Qđ ſi quis dixerit, monachũ ipſum grauiſſimè læſum eo ipſo, ꝙ in monaſterium patrimoniũ non detulerit, planè id verè dici non poterit, quandoquidem nulla læſio contingit volenti religionem profiteri in hoc ꝙ tenue patrimonium ad monaſteriũ detulerit, pingue aũt conſanguineis reliquerit, cum ei paupertas monaſterij parum noceat ad religionẽ. Etenim maximũ nomẽ apud verè Chriſtianos religioſorum & ordinum mendicantiũ ob paupertatẽ hactenus cenſet ab his, q de religioſorũ inſtitutis ſanctiſſimè tractauere. Idcircò impium foret iudicium, ſi quis exiſtimaret, profitentem religionẽ hoc ipſo læſam, ꝙ pauperrimum cœnobiũ elegerit, dimiſeritq; apud conſanguineos res amplas, quæ poſſent monaſteriũ ipſum ditare. Alioqui ſi iure hæc læſio eſſet alicuius momenti, non ita liberè iura permitterẽt ꝓfeſſuris religionem de reb. ꝓprijs oĩno inter cognatos, & amicos diſponere, qđ ſtatim tractabitur. Poſteriori autem caſu monaſterium agere ex ea cauſa minimè pót, ſiquidem nullum ius eidem monaſterio competit, nec defertur in his reb. quæ monachus ipſe ante profeſſionẽ, vel amicis, vel cõſanguineis dimiſerit. Nam ingreſſurus monaſteriũ licẽtiã hẽt quoquomodo diſponẽdi de reb. proprijs. auth. de monachis. §. illud. & §. nunc autem, ſub. c. ſi qua mulier. 19. q. vlt. auth. nũc aũt. C. de epiſ. & Cle. & in auth. ſi qua mulier. C. eod. titu. Nec eius teſtamentum rumpitur etiamſi nihil monaſterio reliquerit, modò id fecerit religionis ingreſſum præmeditatus, iuxta eam reſolutionem, quam hac in re nos tradidimus in capitulo ſecundo, de teſtamen. num. 5. vnde fit, vt hęc ſententia Decij, ſatis poſſit iure, & æquitate defendi.

Duodecima huius c. interpretatio ex eo conſtat, ꝙ ad
6 illa ptinẽt verba, dote contẽta.† Nam quidam exiſtimarunt, non aliter eſſe pactum iſtud admittendum, etiãſi iuratũ ſit, q̃ ſi filia renunciãs, paternæ hæreditati dotẽ acceperit ad matrimonium, qđ eo tpe contrahit, eſſet.n. renũciatio iſta iniquiſſima ex parte eius, cui fit, atq; oĩno impia quippe quæ filiã excludat oĩno à paternis bonis, & eius hereditate. Sic ſanè Anch. hic opinatur ad huius c. intellectum, vt ita deciſio admittatur neceſſarium eſſe, ꝙ filia dotẽ aliquã acceperit tpe pactionis iuratę. Idem notat Salic. in l. pactum qđ dotali. C. de pactis. pe. col. quorũ opinio verior eſt, ſm Dec. in l. pactũ qđ dotali. C. de coll. nu. 7. Cõtrariã ſniam probare conanẽ, & ſequunẽ Imo. in d. l. qui ſuperſtitis. col. j. ff. de acquir. hæred. Dom. hic col. 3. ver. quid ſi filia. Georg. Nata. latius 5. limit. atq; item Alex. in d. l. ſtipulatio hoc mõ cõcepta. nu. 9. ff. de verb. obl. Horũ opinio cõis eſt, vt fateẽ Aug. Boerius in c. in pñtia, de proba. nu. 177. etiãſi de ea dubitet. Quib. ſuffragaẽ, ꝙ licet pactũ iſtud iure ciuili ſit improbatum, iure tñ Pontificio nõ alia rõne confirmaẽ religione iuri, q̃ ꝙ id ſeruari à iurante poſſit ſine aliquo diſpendio ſalutis ſpiritalis. Quę quidẽ rõ ẽt tunc locũ hẽt, cũ filia hæreditati paternæ renunciat gratis, nulla recepta dote, illud verò erit conſiderandũ admiſſa hac poſteriori ſnĩa, an æqua, iuſtaq; ſit hęc pactio quo ad ipſum patrem. Nã ſi ea ex parte iniquitatẽ habet, danda erit iuſta ex cauſa abſolutio, ſicuti datur ex cã metus, doli veri, vel præſumpti, contingentis ex propoſito, vel re ipſa. Qua de re ſtatim in verbo non vi, nec dolo pręſtito, latius agemus. Etenim ſi filia diues admodũ ex bonis maternis, aut aliunde hæreditati paternæ renũciauerit nulla dote recepta, & iuramento præſtito, vt patris hæreditas diuidatur inter fratres pauperes, profectò pia eſt hæc renunciatio, nec aliquam iniquitatem habet, nec ratione grauiſſimæ læſionis reſcindi poteſt, cum nulla verè in hac ſpẽ contigerit lęſio, nec poſſit dolus præſumi pp grauiſſimam læſionem, & maniſeſte conſtet, filiam renunciantem hæreditati paternæ de hac grauiſſima læſione cogitaſſe, eamq; tit. liberalitatis remittere voluiſſe.

Regulariter tñ eſt obſeruandum nullam eſſe in caſu huius c. dubitationẽ: vbi filia dotẽ acceperit æqualem portione legitimę, q̃ habitura eſſet ex bonis patris, ſi eo tpe, quo renunciat, fieret inter filios patrimonij paterni diuiſio, idem erit, ſi dotẽ paulò minorẽ legitima portione acceperit: qđ ſi dos fuerit multo minor portione legitima, quid tũc agendũ ſit, explicabimus inferius in ver. dolo.

Sed ſi filia tpe renunciationis nihil ꝓ dote acceperit abſq; vlla controuerſia pactũ iſtud ẽt iuratũ nõ excludit filios huius renũciationis ab hęreditate aui, q mortẽ poſt filiam obierit. Nã & ipſe Rom. qui à nobis citatus fuit in hoc §. verſ. nõ me latet, in hac ſpẽ hoc ipſum tenet: & eſt cõis opinio, vt fatenẽ Alex. & Dec. in d. l. pactũ qđ dotali, C. de coll. nu. 18. Gul. Bene. in c. Raynutius. in verb. duas habẽs filias. nu. 280. idẽ probarũt Bal. in d. l. pactũ qđ dotali. 2. q. Imo. Are. & Pau. in d. l. qui ſuperſtitis. ff. de acqui. hęre. & pleriq; alij, qui paſſim à iunioribus citantur. Nã & idẽ tenẽt Fran. & Geor. hic nu. 56. Th. Grãma. deci. 57. nu. 39. dicẽs hãc opi. cõem eſſe: quã & Ripa explicat lib. j. reſpi. c. 6. colum. 5. quicquid Bar. dixerit in d. l. qui ſuperſtitis.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Renunciatio hæreditatis paternæ non excludit filiam à bonis, quæ propter ſecundas nuptias pater tenetur ſeruare filijs prioris matrimonij.*

2 *Filia renuncians hæreditati paternæ, non prohibetur bona patris petere vt hæres fratris.*

3 *Renunciatio hæreditatis paternæ filiã excludit etiam à legitima.*

4 *Renunciatio hæreditatis paternæ, an extinguatur mortuis fratribus maſculis viuo patre? & ibi latè hac de re multa.*

5 *Pactum, quo hæreditati paternæ renunciatur, excludit filiam à bonis patris, etiam inteſtati.*

6 *Filia renuncians paternæ hæreditati non excluditur à bonis feudalibus.*

7 *Pactum renunciationis hæreditatis paternæ, renuncianti, & eius filijs ac hæredibus nocet.*

8 *Renunciatio iurata hæreditatis paternæ, non reuocatur natiuitate filiorum.*

§. TERTIVS.

DECIMOTERTIO illud omnino examinandum, quem. ſ. intellectum habeant illa verba, vt nullum ad bona paterna regreſſũ haberet: ex his etenim apparet, filiam tpe nuptiarum renunciantẽ cũ iurõ hęreditati paternæ nõ poſſe poſtea bona
1 paternæ petere, † quæ quidem concluſio planè intelligitur, niſi pater tranſiret ad ſecunda vota. & ſic ad ſecũdas nuptias, tunc etenim ẽt & filia renunciãs poterit poſt patris obitum portionẽ in bonis paternis petere, iuxta cõſtitutionem l. fœminæ. §. illud. C. de ſecun. nupt. quæ & in viro admittenda eſt, ſm gl. & cõem ibi, & Regiam Tauri. l. 15. Nam bona, quę pater habet ex filijs primi matrimonij, ſi poſtea ad ſecundas trãſierit nuptias, ea mortuo patre applicantur filijs primi matrimonij. Et licet filia renũciauerit bonis paternis, etiam iuramento pręſtito, poterit tñ admitti, & admittitur ad iſta bona, quæ pater in pęnam ſecundi matrimonij amittit, aut ſaltẽ tenetur relinquere filijs ſuſceptis ex primo cõiugio, ſicuti in hac ſpẽ rñdit Old. conſi. 294. quem ſequuti ſunt Gui. Papæ q. 228. Gul. Bened. in c. Raynutius. de teſta. in verb. duas habens filias. num. 288. Dec. optimè in conſi. 230. col. pen. Fran. Purpur. in d. l. vlt. C. de pact. no. 196. quamobrem tex. hic dum dicit rõne huius pacti, filiã nullum regreſſum ad bona paterna habiturã, eſt intelligendus iure ſanguinis, & ſucceſſionis paternę. Quaſi aliud dicendũ ſit, quoties filia bona paterna petierit iure pœnæ, & reſeruationis legalis ſtatutę in fauorem filiorum: tunc etenim huic filiæ nõ oberit renunciatio paternæ hęreditatis, etiam iurata.

Decimoquartò, eadem ferè rõne rñſio huius c. eſt intelligenda, vbi filia fraterna bona, vt paterna petierit: nã
2 excluditur ꝑ pactum iurõ præſtito firmatum, † ꝙ ſi ea bona vt fraterna petere velit, poſtquàm à patre illa deuenere in fratrẽ, cui ipſa ſuccedere iure teſtato pót, nihil filię nocebit paternæ hæreditatis renunciatio: ſicuti expreſſim probare conanẽ Ang. conſi. 52. Alex. in l. j. §. veteris. ff. de acqui. poſſ. Paul. & Aret. in l. Paulus. §. j. ff. de acq. hęre. Dec. in l. hæreditas. nu. 8. ff. de reg. iur. quo in loco hoc ipſum cẽſet intelligendum eſſe, quoties patris hæreditas fuerit ꝑ renunciantis fratrem adita: vnde aliud dicẽdũ erit, ſi nõdũ fuerit adita ꝑ fratrẽ hæreditas paterna; cũ adhuc hęc

hæreditas

hæreditas paterna ſit potius q̃ fraterna.l.ſed ſi plures.§.ſi filio.ff.de vulg.Nihilominus ipſe opinor, non eſſe in hoc vim aliquam,mò filia, quæ renunciauerit hæreditati paternæ bona paterna petierit, vt hæres fratris non patris: quod idẽ Dec.conſiderat in l.quoties.duplici iure.in fi.ff. de reg.iur. poſt Benedictum à Capra conſi.12.ad finem.& Are.conſi.161.in prin. Atq; ita iure optimo procedit hic intellectus,quem itidem ſequuntur Soc.conſi.74.lib.3.& Purpura.in d.l.vltima.C.de pact.num.198.

Decimoquintò, ſunt q exiſtiment ad intellectũ huius.c. 3 renunciationẽ † iſtã paternæ hæreditatis,ẽt iuratã,nõ excludere renunciantẽ à legitima,quæ ei debetur ex bonis patris;qd probare nituntur ex l.ſi qñ.§.gñaliter.C.de inoffi.teſta.ita.n.aſſeuerant Lud.Rom.in l.j.§.ſi quis ita.col.9.ff. de verb.obli.vt citat And.Tiraq.in tract.de primogenijs. q.55.nu.3.ſed falsò: ſicuti & inibi pro hac parte adducit contrariæ opinionis authores.Sed tñ huius ſñiæ authores eſſe vñr Bal.in rub.ff.de iureiu.col.pen.verſ.nõ tñ credo. Rom.in d.l.qui ſuperſtitis.3.limit.ff.de acq.hæred.Aret.in d.§.ſi quis ita.col.5.quorum meminit ipſe Tiraq.in l.ſi vnquã.C.de reuoc.dona.in prin.nu.155.huic opinioni ſubſcribens:quam ẽt tenet Matth.Afflict.in c.ſi quis inueſtierit.nu.26.de feudo dato in vicem legis commiſſæ.eamq; opin.cõem eſſe aſſeuerat Nicol.Boer.dec.3.num.10.idq; maximã habet æquitatẽ, vt ſatis ſit,ꝙ per pactũ iſtud iuratũ filia excludat ab his bonis,quæ poterat ab inteſtato patre ampliſſimè obtinere:non aũt æquũ eſt,eã a portione legitima excludi. Ego verò contrariã ſñiam veriorẽ eſſe opinor, atq; ita cenſeo per hanc pactionẽ iuratã filiã excludi ẽt à legitima portione,quæ iure alioqui ei cõpetebat in bonis paternis.Nam ſi grauiſſimè læſa fuerit,poterit agere ad huius pacti reſciſſionẽ,quod ſtatim tractabimus.Nec tex.in d.§.& generaliter.priorẽ opinionẽ probat:cum ibi non tractetur de pacto renunciationis hęreditatis paternæ:ſed de ſecuritate facta per filium hæredibus patris,qua cauerit,ſed legatũ à patre relictum accepiſſe:nec adiecerit,nullã ſibi ſupereſſe de repletione qõnẽ:quæ quidẽ cautio maximè differt ab ea pactione, qua filia paternæ hæreditati renunciat,etiãſi nulla iuris vis acceſſiſſet, Sic ſanè poſteriorẽ opinionẽ verã eſſe cenſent Lud.Rom.in d.l.j §.ſi quis ita.nu.53.& num.32.Pau.Caſt.& Alex.in l.in ratione. 2.in prin.ff.ad l.Fal.Bal.& Iaſ.in d.l.ſi quando.§.& generaliter.Deci.conſi.26.col.2.Alex.in cõſ. 181.lib.5.Geor.Nata.hic nu.20. quorum opinio communis eſt,vt teſtantur Ripa lib.j.reſpon.cap.6. col. vlt.& Tiraq.in d.l.ſi vnquam.C.de reuoc.dona.in prin.nu.139.tametſi ipſe inibi de ea dubitet num.155.ac potius,vt paulò ante dixi,in contrarium ierit ſententiam.

Decimoſextò circa eadẽ verba maximè controuertitur, an hæc renunciatio iurata expiret,& euaneſcat, vbi fratres renunciãtis, in quorũ fauorem facta fuerit renunciatio viuo patre mortem obierint?Sunt etenim qui opinentur,pactum iſtud vtcunq; iuratum ſit,oĩno deficere,ſi fratres,quorum cauſam,& in quorum fauorem facta fuit renunciatio viuo eorum parente deceſſerint, quaſi ceſſante pactionis cauſa,& ipſa pactio ceſſet.

Hanc opinionẽ verã eſſe cẽſent Dom.col.vlt.& Phili. Fran.4.& Geor.Nata.8.limita.nu.24.hic Bal.in d.l.pactum qđ dotali.C.de colla.4.q.& ibi Dec.nu.9.Gul. Ben.in d.c. Raynutius,in ver.duas habẽs filias,nu.297.Matth.de affli. in d.c.ſi quis inueſtierit.nu.25.de feudo dato in vicem legis cõmiſ.quorũ ea eſt,ni fallor mens,ꝙ pactũ hoc iuratũ in hac ſpecie mortuis his,quorũ cã,& fauore factũ fuerit,ita extinguat,vt filia quæ renunciauit,ſi hæres futura patri inteſtato,& ex teſtò ad hunc effectũ,ꝙ pater teneatur ei legitimã relinquere, ac ſi nulla pactio præceſſiſſet, Sic etenim ipſe a prædictis authoribus deducẽdũ eſſe ſenſum iſtũ exiſtimo, Hãc itẽ opinionẽ ſequunt Alex.conſi. 29.lib.3.Pau.in d.l.pactũ qđ dotali.Sal.in l.pactũ quod dotali.C.de pact.Rom.& Aret.in d.l.qui ſuperſtitis. col.4.ff. de acqui.hære.Alex.in d.l.ſtipulatio hoc mõ cõcepta.nu. 11.& ibi Io.Crot.nu.33.& Claudius col.4.deniq; plures, alij, quorum meminit Paulus Pariſius cõſ.26.lib.3.nu.20. qui hac in quæſt. latius loquit:& tandẽ ſcribit, hanc opinionẽ verã eſſe,niſi aliud poſſit deprehendi ex mente patris recipientis pactũ,& renunciationẽ,attẽtis,& perpẽſis his coniecturis,quæ huic præſumptioni ſufficiant. Et profectò hæc opinio cõis eſt, vt apparet ex his authoribus,quorũ mò meminimus,& alijs,qui poſſent ad idẽ nominatim adduci. Illud verò eſt in controuerſia, an ſi tpe pacti,& renunciationis pater nullũ filiũ maſculũ habuerit,ſed fœminas quidẽ ſorores renunciãtis, atq; ita abſq; liberis maſculis deceſſerit,ſit ne locus pactioni,vel poſſit hæc filia,quæ renũciauit, quaſi ceſſante pacto ad hæreditatẽ patris admitti cum ſororib.patre mortuo inteſtato? Et Bal.in conſi.437.lib.j.incipi.quædã puella:cũ prius prima quæſt. prænotatã cõem opinionẽ fuerit ſecutus, tãdẽ in hac ſcribit, filiã renũciãtẽ admittẽdã eſſe oĩno ſimul cũ ſororibus,non obſtante pacto,ad hęreditatẽ patris inteſtati.Hanc ſñiam ſequunt Dec.conſi.370.col.vlt.idẽ in conſi.433.nu.2.elegãter Aymon Sauilianus conſi.42.vbi expreſſim conat hanc opinionẽ defendere,quã Rota in antiquis.850.in prima parte itidẽ ſequit. Nec.n.hęc renũciatio excludere debet renunciantẽ vltra voluntatẽ pręſumptã,vel expreſſam patris.l.tale pactũ.§.vlt.ff. de pact. Patris aũt ea eſt mens,dũ hanc renunciationem filiæ acceptat,ꝙ libera ſibi maneat teſtandi poteſtas, & ꝙ ei inteſtato filia renuncians non ſuccedat,ſed maſculi nati, aut naſcituri pp agnationis fauorẽ:idcirco pactũ iſtud hanc interpretationẽ benignè admittit,& iure admittẽdã eſſe cenſent Bal.Dec.Aym.& alij, quorum mõ meminimus.

Hoc verò Baldi riſum admodũ diſplicet Paulo Pariſio,qui in conſi.26.lib.3.magno conatu id euertere tẽtat, ac deniq; multis adductis nu.52.ſcribit id cõiter receptis deciſionib.refragari.Nec inficior ſatis latè ipſum Pariſiũ contentionẽ iſtã tractaſſe:& tñ adhuc ipſe, quo amplius hęc diſputatio aperiat,aliquot hic proponã,ſimul & exponã ſeparatim: ne tot authorum nomenclatura, & caſuum perplexa mentione lectoris iudicium impediatur.

Primũ ſanè, quoties filia paternę hęreditati renunciauit nõ ſimplr,ſed in fauorẽ tacitũ,vel expreſſum alterius fratris,aut ſororis: dubio procul renunciatio ex mente contrahentiũ,nempe filię renunciãtis, & patris renunciationẽ accipientis, finita cenſetur, & extincta in hunc quidem effectum,vt patri inteſtato filia renuncians hæres ſit cum alijs æquè ſucceſſoribus, ſi frater ille, vel ſoror, cuius fauore facta eſt renunciatio, viuo patre mortem obierit. Atq; in hoc conuenire mihi vniuerſaliter Dom. Bal.& cęteri ad hunc decimumſextum intellectũ citati.

Secundò eodẽ propoſito themate idẽ ipſe cenſeo ad hunc effectũ, vt ex teſtò filia renuncians ſit futura hæres patri neceſſariò, nec poſſit à patre portione ſibi debita priuari,nec pręteriri: ſiquidẽ renũciatio iſta ob hanc rõnẽ,quæ principalis,& finalis eſt,vt aiunt,iure pſito factã eã cõditionẽ habet,niſi is,cuius cã pactum ſit,viuo patre mortẽ obierit,& rebus ſic extãtib. nec mutatis.c.queadmodũ.de iureiu.qđ ipſe video expreſſim deduci ab his, q hunc cõem,& decimumſextum intellectum admiſere.

Tertiò illud ſit iure ſatis manifeſtũ, qđ ab eidẽ authorib.& cõi opinione tenet filiã iſtã rõne hui⁹.pacti vel admitti,vel excludi non natis maſculis,aut mortuis his qui tpe renunciationis ſuperſtites erãt:quoties poſſit ex verbis ipſius pacti,aut alijs quidẽ coniecturis inſpectis apparere mens contrahentium,an ea fuerit,ꝙ renunciatio extincta,vel non natis maſculis pereat, finiatur, & ceſſet, aut deniq; ſalua ſit & valida.Vtcunque enim res certa ſit, illi erit omnino ſtandum ſecundum omnes.

Quartò,ſi paternam dilectionẽ,& erga liberos amorẽ conſideremus,pactũ iſtud renunciationis hæreditatis paternæ cõceptum eo tpe,quo pater alios habet filios,vel habere ſperat,& ab ipſo acceptum pro ſe ſuiſq; hæredibus,ita erit intelligendũ,ꝙ ſi pater mortẽ obierit abſque alijs liberis, minimè nocebit huic renũcianti,imò ea admittet oĩno & ab inteſtato,& ex teſtò adhuc contra voluntatẽ patris.Nã etiãſi in ea pactione de hęredib.fœminis,& maſculis intelligendũ ſit,nõ rñ eſt prę ſumendũ paciſcẽtes de exteris intellexiſſe: imò tñ de his qui fuerint deſcẽdẽtes à patre, cũ alij maxima cũ iniuriã pferant filiæ.l.cũ acutiſſimi.C.de fideic.l.ex facto.§.vlt.ff.ad Trebe.

Quintò,ſi tpe quo filia dote accepta renũciat hęditati paternæ,

paternę,ipſe pater filiũ tñ maſculũ habeat,etiãſi renũcia
tio facta fuerit ſimpliciter, cenſetur ob ſauorẽ agnatio-
nis cõſeruandæ, & ipſius filij maſculi facta reounciatio,
atq; iõ eo mortuo, viuente patre tota vis pactionis extin
guitur. Et idem erit ſi præter filios maſculos pater filias
habeat,alias quidẽ a renunciante,quas tñ ad renunciatio
nem hæreditatis paternę nuptiarum tpe induxerit: ita
equidẽ explicant Areti.in d.l.qui ſuperſtitis.col.4.Dom.
Frã. & Nata.hic & alij citati in prin.huius interptationis.

Sextò eſt prętereà cõſtituendus caſus,quo pater tpe re
nunciationis nullũ habebat filiũ maſculum, & tñ filias ſo
rores renunciantis habuit:quarum nulla mentio facta eſt
in renunciatione;imò ſimplr ea fuit concepta:etenim &
ſi nullus maſculus patri poſtmodũ natus ſit, filia quæ re-
nunciauit,non poterit ea teſtã aduerſus patris volunta-
tem portionẽ ex hęreditate paterna petere , quod apud
oẽs eſt in confeſſo:nec Bal.in d.conſi.437.refragatur: ſed
& idẽ erit,ſi pater inteſtatus mortẽ obierit,cũ nulla ſuffi-
ciens coniectura poſſit ex hoc adſumi,vt filia renuncians
cum alijs ſororibus neceſſariò admittenda ſit ad hæredi-
tatẽ paternã.Qua in re ſequor Paul. Pariſi. in d. conſi.26.
qui ex cõi conſenſu eorum,quos ſuperius ad hunc intel-
lectum citauimus, Bal. reprobat. huius item ſniæ Philip.
Corn.eſt in conſi.291.lib.4.col.4.verſi.non obſtat. quo in
loco ſcribit,ſe alias reſpondiſſe,quod ſi extaret alia filia,
quæ non renunciaſſet , illa excluderet ſororem renun-
ciantem hęreditati paternę:quia illa renunciatio ſimpli-
citer facta nedum cenſetur fieri fauore maſculorum, ſed
etiam ſororum fœminarum,ſi extarent.

Septimò,ſi pater habens filias,& filios maſculos, renũ
ciationem vnius filiæ iuſ͂o præſtito , acceperit pro ſe , &
hæredibus ſuis,tũc etiãſi maſculi viuo patre deceſſerint,
filia quæ renunciauit , ab alijs ſororibus excludit̃ hæredi-
tate paterna ,ẽt ab inteſtato. Hoc deducitur ab Alex.in d.
conſi.29.nu.8.lib.3.Soc.conſi.34.lib.4. nu.6. quos Pariſius
ſequitur in d.cõſi.26.lib.3.nu.27. idẽ ſerè voluerũt Ang.
in conſi.52.in fine.& Are.conſi.17.col.8.verſi.item prohi-
betur.qui in ſpecie rñderunt,filiam renunciantem hęre-
ditati paternæ nuſquã fore ad hæreditatẽ patris , ẽt inte-
ſtati admittẽdã , qñ extat aliquis ex patris deſcendentib.
Et tñ deſcendentiũ appellatione pariter veniunt fœmi-
næ,& maſculi.l.vlt.C.de ſuis & legi.hæredib.Auth.de hæ-
red.ab inteſt.veniẽ.in prin.huic itẽ opinioni ſerè oẽs pau
lò ante citati in principio huius qõnis ſubſcripſere,cum
Alex.in d.conſi.29.palam ſequuti fuerint. maximeq; pro
batur illa concluſio ex mente præſumpta contrahentiũ,
quæ potiſſimum eſt hac in parte conſideranda.

Octauò,quoties filia habẽs fratrẽ,& ſororẽ,& ſorores,
prnę hrditati ſimplr reonunciauit iuſ͂o pſtito, nec pr alias
ſorores ad renunciationẽ induxerit: planè conſtat eius
mentẽ eſſe,ꝙ renũciatio proſit maſculis,& fęminis: atq;
ea rõne etiã ſi maſculis, patre viuo moriat̃,nõ eſt admit-
tẽda filia,quæ renũciauit, ad paternã hæreditatẽ, licet pẽ
inteſtatus moriat̃,qđ Matth.de Afflict. probat in deciſio-
ne Neapol.161. quem ſatis in ſpecie ſequitur Pau. Pariſi.
in d.conſi.27.nu.38.& ſenſit Alex.in d.conſi. 29.

Nonò,idẽ oĩno locũ obtinet,ſi filia renuncians pater-
næ hęreditati,eã pactionẽ fecerit eo tpe, quo religionẽ,
profiteri vult:eſt etenim manifeſta patris mens.Nã & ſi is
habeat filios maſculos,& filias tpe renunciationis,& mo
riat̃ ab inteſtato præmortuis maſculis,filia quę renuncia
uit,non eſt admittenda cũ alijs ſororibus ad paternã hæ
reditatẽ.Quia renunciatio facta fuit,vt reliquæ filiæ poſ-
ſent maiori cũ dote matrimoniũ contrahere.Quio & in
hoc caſu extinctis fratribus,& ſororib.minimè admittet̃
filia monacha,nec monaſteriũ ad paterna bona cõtra vo
luntatẽ patris inter alios teſtantis , qui eã mentẽ habuit,
vt poſſet liberè teſtari abſq; vlla oblr̃one inſtituẽdi hære-
dẽ,filiã monachã,aut ei aliquid relinquẽdi: tametſi ab in
teſtato forſan erit monaſteriũ iure ipſius monachę admit
tendũ,cum nullus ſuperſit ex patris deſcendentibus,quẽ
pater voluerit filię renuncianti , & monaſterio pręferri.

Decimò eſt oĩno aduertẽdũ ad eũ caſum,quo filia ſim-
pliciter renunciat hęreditati paternę, dote recepta , ex-
preſſim tñ ex ea cã, ꝙ dotẽ acceperit , ſi deniq; pp dotẽ,

Et planè Bar.Soc.in conſi.34.lib.4.nu. 5. huius opinionis
eſt,ꝙ hæc filia nuſquã admittat̃ ad hæreditatẽ paternam
ẽt mortuis,viuo patre,maſculis fratribus,qui tpe pactio
nis ſuperſtites erant,ẽt patre moriente inteſtato:quia ſa-
tis manifeſta eſt renunciationis cã,nempe dos ipſa , quæ
quidẽ cã adhuc ſalua manet,mortuis maſculis fratribus.
hoc idem ſenſere Rom.in conſi.22.col.2.Philip. Corn.in
conſi.291.col.3.lib.4.& in ſpecie Pariſi.adnotauit in d.cõ
ſi.26.nu.44.lib.3.quorum opinio mihi non diſplicet : imò
ſanè placet,quoties dotis congruæ receptio, cã vnica eſt
huius renunciationis:quod rarò contingere põt,niſi vbi
pr tpe renunciationis nullos alios filios pter renuncian
tem habeat. At ſi pr eo tpe filios vel filias habuerit, etiã ſi
expreſsè facta ſit renunciatio ex cã dotis congruè recep-
tæ, profectò maxima eſt coniectura , eã factã ẽt fuiſſe,vt
cæteri filij maiorẽ ex bonis paternis portionem habeãt.
Idcircò res iſta eſt cautiſſimè iudicanda. Nam ſi poſſit de-
prehendi renunciationem factam aliorum fratrum & ſo
rorum cauſa principali fuiſſe, his equidẽ viuo patre mor
tuis abſq; liberis,profectò pactum omnino extinguitur:
atque ex mente paciſcentium idem eſt, ac ſi factum non
fuiſſet:quamobrem iudices de hac controuerſia cognitu
ros maximè admonitos eſſe velim,vt hanc paciſcentium
mentem penitiſſimè cognoſcere conentur: quo rectius
in eo iudicio ſententiam dicere valeant.

Decimoſeptimò ex proxima diſputatione ſatis appa-
5 ret,† pactum iſtud à filia iuſ͂o præſtito factum,eam exclu
dere ab hæreditate paterna, etiamſi ipſe pater inteſtatus
mortẽ obierit,quod receptiſſimũ eſt : & id in ſpecie no-
tant Dom.Frã.& Geor.hic.9.limi.c .l.4.Bar.Alex. nu. 8. &
alij in d.l.ſtipl̃o,hoc mõ concepta.ff.de verb. obl. vbi Io.
Crot.nu.26.dicẽs hanc opinionem cõem eſſe,eam ſequi
tur Pau.Pariſi.conſi.26.nu.17.lib.3.Rota in antiquis 850.

6 Decimooctauò non prætermittendum , † pactum iſtud
ẽt iuſ͂o præſtito factũ minimè excludere filiã à bonis pa-
ternis,q̃ feudalia ſint , & quæ ẽt fęminis ex natura feudi
deferant̃.His etenim bonis non vr̃ filia per pactũ hoc ſim
plex,adhuc iuratũ renunciare,cũ ſanè hęc bona non ſint
oĩno paterna:atq; ita hũc tex. intelligere Aluar. & Pręp.
in c.j.de eo qui fidẽ fecit agnat.optimè Pariſi.in conſi.12.
nu.59.lib.j.& Tho.Gram.deciſi.101.num.10.quorum opi-
nio veriſſima eſt,& ꝓcedit,niſi aliud ex ipſo pacto poſſit
colligi,& deduci attẽtè ppenſa ipſorũ paciſcẽtiũ mente.

7 Decimonono hæc † conſtituto eſt intelligenda non tm̃
quo ad ipſam renunciantẽ:nã ei manifeſtè præiudicat pa
ctũ,ſed & quo ad eius filios, & hæredes. Nã hi excludunt̃
ab hæreditate iſta,cui renunciatũ eſt : quod gl. hic verb.
detrimentũ,cõiter recepta ſatis manifeſte notat, quę qui
dẽ veriſſima eſt,quoties filia,q̃ renunciauit, mortẽ obie-
rit poſt patrẽ:hoc etenim caſu hæreditas patris non põt
ab ea peti pp renunciationẽ , nec item ab eius filijs , qui
non poſſunt alio iure auo ſuccedere q̃ ipſius matris,quod
tñ extinctũ eſt per renũciationẽ, nec vnquã fuit mortuo
auo matri delatũ ,& ab ea repudiatũ, atq; iõ locus nõ eſt
ſucceſſorio edicto, licet nepotes velint iure proprio ad-
mitti:hæreditas ſiquidẽ paterna nõ defert̃ filiæ renunciã
ti,nec his,qui ex eius perſona, & iure ſuccedere velint:
atẽ ſi adcreſcit renunciantis fratrib. ius aũt adcreſcendi
excludit ſucceſſoriũ edictũ.l.j.C.qñ non petent.part. Bal.
in l.neminimus.per eũ tex.C.de ſuis & legit.hæredib. Et
prætereà ſucceſſorium edictũ hac in ſpecie minimè obti-
net,quia filia recepit dotem pro ſua portione : eo etenim
caſu idẽ eſt,ac ſi filia iã ſucceſſerit patri:atq; iõ nõ admit-
tunt̃ eius filij ex ſucceſſorio edicto:quod notant Bal. in l.
duob.ff.de lega.j.idẽ Bal.2.q.Dec. nu.8. & Alex. in l.pactũ
dotali.C.de colla.ꝙ ſi filia ,quę renũciauit,mortem obie-
rit viuo patre, poterunt nepotes non obſtante matris re
nunciatione iure proprio aui hæreditatem petere , ſicuti
ſuperius probauimus §.2.nu.4.& vlti.

Nec mirũ cuiquã videri debet, ꝙ iurm̃ hoc in caſu nõ
tm̃ noceat,& piudicet iuranti:ſed ẽt eius hęredibus,cum
tñ tex.hic,& in c.cũ contingat.de iureiurã.hoc pcæcipuè
conſiderauerint: nẽpe iurm̃ iſtud minimè in alterius piu-
diciũ,aut detrimentũ tendere.Nã hęredib.ex propria na
tura vis cõtractus & pactionis piurm̃ validę nocet oĩno

filijs

filijs aũt etiãſi hæredes non ſint, nocet ipſa itidem pactio, quia iere ipſius matris admitti volũt: nec ex alio poſſunt ad aui hæreditatẽ ius habere: mater autem iuſo, & pacto excluſa qeidem eſt. Nec admittendi forent iure matris, cum eius hæreditatẽ repudiauerint: proprio aũt iure, ꝙ non poſſint aui hæreditatẽ petere, paulò ante oſtẽdimus.

Erit verò ex hac gl. adnotandũ, quod ad pluriũ deciſionũ interpretationẽ potiſſimè cõducit, nempe quamliber iuris conſtitutionẽ, quæ alterius, quàm contrahentiũ prę iudiciũ conſideret, intelligendã eſſe de præiudicio principali, & directo: non de eo, quod minus ſit principale, quodq; ſecũdariũ vulgus appellat. Hanc gl. plures vtriuſque iuris Doct. cõmendarunt, præſertim Georg. Natanus hic nu. 54. Fel. in c. ſi diligenti. de foro compet. nu. 32. & alij, quorũ ipſe memini in c. Raynutius. de teſta. §. 10. nu. 9. vbi aliquot explicui ad intellectum c. cũ contingat. de iureiu. ꝗ ad huius c. intellectũ admodũ vtilia eſſe vĩr: nẽpe in ea quæſtione, an filij huius renunciantis poſſint aliquo vti remedio ad huius pacti reſciſſionem.

1 Vigeſimo ex eadẽ rõne oportet expendere, an hæc† renunciatio iurata in ſpecie huius c. reuocet natiuitate filiorũ, ſi ea quæ renunciat poſt renunciatioẽ liberos ſuſceperit? Nã ſi penſitemus gl. hic cõi oium conſenſu receptã, conſtabit, minimè reuocari hanc renunciationẽ natiuitate filiorũ: quib. equidem natis, & naſcituris ꝑiudicat pactũ iſtud. Atq; ita verũ eſſe cenſent Alex. cõſi. 29. lib. 3. Dec. in l. pactũ dotali. C. de colla. verſi. vlt. notandum eſt. idẽ Dec. conſi. 181. Ant. Rube. conſi. 99. Soc. conſi. 39. lib. 3. col. vlt. & alij plures, quos refert And. Tiraq. in l. ſi vnquã. C. de reuoc. dona. in verb. donatione largitus. nu. 151. Nec .n. iſta renunciatio, propria & vera donatio eſt. Et prætereà fit præmiſſa cogitatione prolis ſuſcipiẽdæ, vt cõſtat.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Renunciatio hæreditatis paternæ, an confirmetur iuramento præſtito ab infideli, vel per falſos Deos?*

2 *Iuramentum metu, vel dolo extortum, non confirmat pactum iſtud, quo paterna hæreditas renunciatur.*

3 *Dolus re ipſa contingens ob læſionem grauiſſimam, an operetur reſciſſionem contractus iurati?*

4 *Intellectus l. 2. C. de reſcinden. vend. an habeat locum ea deciſio in contractu iurato?*

5 *Læſio enormiſſima, an faciat locum d. l. 2. in contractu iurato?*

6 *Minor iurans contractum, an videatur renunciare beneficio ætatis, & remedio d. l. 2.*

7 *Metus reuerentialis cum graui læſione, an operetur contractus reſciſſionem?*

8 *Iurans contractum venditionis, an poſſit læſus vltra dimidium agere ad pretium tantum?*

9 *Conſtitutio huius cap. quamuis eſt ſeruanda etiã in foro ſæculari.*

10 *Intellectus l. 1. §. ſi parens. ff. ſi à parente quis fuerit manumiſ.*

§. QVARTVS.

VIgeſimoprimo, hæc conſtitutio dũ iuſo tribuit hanc vim, vt cõfirmet pactũ iſtud alioqui iure ciuili improbatũ, à quibuſdã intelligitẽ de iuſo per Chriſtianũ pſtito intercedente vera religione diuini, ac veri numi-
1 nis: quaſi ſecus† ſit in iuſo per infidelẽ pſtito falſi numinis interceſſione, & teſtimonio. Etenim tunc nõ eſt locus huic deciſioni: qđ expreſſim notãt poſt alios Georg. Natanus hic nu. 14. Soci. cõſi. 55. col. 9. & cõſi. ſeq. lib. j. Rom. conſi. 155. Guliel. Benedict. in cap. Raynutius. in verb. duas habens filias. nume. 289. qui aſſeuerat, hanc opinionem communem eſſe, quę probatur in hoc cap. & in d. cap. cum contingat. in vltimis verbis.

Contrariũ planè colligitẽ ex Bal. in c. j. §. irẽ ſacrã. col. 31 de pace tenenda, & iuram. firman. quam ſequunt Rom. in d. l. qui ſuperſtitis. ff. de acq. hære. & Dec. in d. l. pactum dotali. C. de collatio. nu. 12. qui loquunt in Iudæis iurantib. Et profectò ex his, ꝗ nos tradidimus in prima huius Repet. par. §. j. nu. 7. & ſeq. hæc poſterior opinio vera eſt in Iudæo, Sarraceno, & alio quocunq; infideli iuranti per Deũ creatorẽ cœli & terræ. Nã hic verè per numen diuinũ iurat, etiãſi qui iurat minimè legẽ Euangelicã ſit profeſſus. idẽ ipſe cenſerem, quoties qui per falſos Deos iurauerit, quos tñ opinatur vera, & diuina numina eſſe. Sic deniq; prior opinio dubio procul obtinebit, cum vel Chriſtianus, vel infidelis per falſa numina ſciens iurat planè exiſtimans ea numina falſa eſſe: ꝗ ſi per Deos falſos iuratum ſit ab eo, qui credit iuſm veri numinis interceſſionẽ pręſtitiſſe, opinionis prioris, & forſan poſterioris authores non admittent in eo caſu huius cap. & ſimilium deciſ. ipſe tamen admittendas fore non temerè contendam.

Vigeſimo ſecundò cõſtat ex hoc c. & ſimilib. potiſſimũ
2 ex c. cũ contingat. iuſm† non habere hanc vim confirmãdi conuentiones iure ciuili prohibitas, ſi per metũ præſtitum fuerit. ita equidẽ oium conſenſu receptũ eſt, adeò, vt cũ alioqui iuſm metu præſtitũ obliget, donec abſolutio ab eo data fuerit. c. verũ. vbi eſt hac de re cõis opinio, de iureiu. attñ ſi iuſm metu præſtitum accedat contractui iure ciuili prohibito, quiq; ad eius vim, & valorem indiget neceſſariò religione iuramenti: nulla eſt tunc abſolutio neceſſaria ad agendum contra contractum, ſecundum Pan. in d. c. cum contingat. 2. col. cuius opinionem dixi in praxi receptam eſſe, licet planè contraria verior ſit, & plurium authoritate probata lib. j. Variar. Reſol. cap. 4. nu. 7. & in Epitome ad 4. librum Decre. 2. par. c. 3. §. 5.

Vigeſimotertiò manifeſtè ab eod. c. deducitẽ iuſm hanc vim habere, mõ abſit dolus. Etenim ſi iuſm dolo extortũ ſit, contractus eius religione minimè confirmatẽ tex. opt. in d. c. cum contingat. & c. licet. de iurein. in 6. & de dolo vero, quem ex propoſito commiſſum appellat vulgus, non põt vlla contingere dubitatio. Nam licet in auth. ſacrã puberum. C. ſi aduerſ. vendi. nulla fiat doli mentio: verè tex. ille ita intelligendus eſt, vt iuſm, à minore præſtitum, dolo tñ alterius cum eo contrahentis minimè impediat beneficiũ reſtõnis i integrũ: ſicuti ibidẽ notat Corn. ſol. vlt. & Fort. de vlt. fine, illat. 20. col. 17. imò quoties dolus hic aufert cõſenſum, vt frequẽtiſſimè ſit, nõ eſt neceſſaria abſolutio à iuſo per dolum præſtito: ſicuti notat Abb. in d. c. cũ contingat. cuius opin. ſcribit cõem eſſe Alcia. ibidẽ notab. 3. ꝑp defectũ conſenſus. Siquidẽ, vt non ſemel admonuimus, iuſm nuſquã obligat, ſi deſit conſenſus obligandi. l. vlt. C. de non nu. pecunia. atq; de dolo ex propoſito commiſſo, arte quidem decipiendi.

3 Sed ſi dolus† re ipſa contigerit: nempe data grauiſſima læſione: quid dicendum ſit, pleriq; dubitarunt. Nam idem eſſe in hoc caſu probari põt ex eo, ꝙ rõne grauiſſimę læſionis dolus præſumatur. l. oẽs. in §. Lucius. ff. quæ in fraudem cred. Barto. in l. vlt. ff. de præt. ſtipul. Regia l. 7. tit. 15. par. 5. tex. elegans in l. ſi ſuperſtite. in fi. C. de dolo. qua ratione, pactionẽ iſtã iuratã in ſpecie huius c. & Auth. ſacrã puberum. & c. cũ contingat. reſcindi poſſe data grauiſſima læſione, ſaltem obtenta abſone ad agẽdum: rñderunt Ant. 4. caſu principali. Abb. nu. 23. in d. c. cum cõtingat. Anch. in reg. acceſſoriũ. col. 6. de reg. iu. Calderi. conſi. 8. ti. de iureiu. Cæpola conſi. ciuili. 17. quam ſniam ſequitẽ Ant. Rub. conſi. 101. ſequunt itẽ eã dicentes cõem eſſe Dec. in c. in pñtia. nu. 36. de proba. idẽ Dec. in conſi. 45. & conſi. 180. & conſi. 380. Fran. à Ripa lib. 3. reſp. c. 15. Soc. Iunior cõſi. 53. lib. j. & conſi. 144. nu. 10. & 25. eo. lib. Pau. Pariſi. conſi. 12. lib. j. nu. 80. à quibus plures citantur huius opin. authores, quæ quidem ſnia maximã æquitatẽ habet multis profectò rõnib. ſed præcipuè, ꝙ veriſimile non ſit paciſcentem ẽt cũ iuſo tantæ læſioni voluiſſe conſentire. Siquidẽ ꝑp doli ꝑſumptionẽ nulla renunciatione vĩ conſenſus præſtitus in grauiſſimã læſionem: quod no. Bar. in l. ſocietatẽ. §. arbitrorũ. nu. 24. ff. pro ſocio. Abb. in c. Quintaual 1s. nu. 32. de iureiu. Dec. in conſi. 39. dicẽs hanc opin. cõem eſſe: quam 6. rõnibus confirmat Aymon in conſi. 192. col. 5. ẽt ſi iuſm ſit contractui appoſitũ: quod eſt de mente Bar. in d. §. arbitrorũ. nu. 33. tenent Abb. in d. num. 32. Lanfran. in tract. de arbi. q. 14. Soc. Iun. conſi. 53. lib. j. ſenſit Imo. in d. c. Quintauallis. 7. membro. Et eſt cõis opinio, vt ibi fatetur Abbas, quę in eo tex. probatur, & in c. veniens. eo. ti. vñ ſatis apparet iuri conſona hæc de grauiſſima, aut enormiſſima læſione interpretatio, vt in caſu huius c. & ſimilium minimè ſit locus his deciſionib. quoties enormiſſima, vt

aiunt,

aiont, læſio cõtigerit: imò ſaltẽ data abſolutione ex ea cã à iuſo contractus reſcindatur: idem adnotarunt Card. conſi.29. Anch.conſ.330.nu.10. Corn.conſi.147.lib.4. Cur. in l.interpoſitas.C. de tranſact. quamobrem dum tex. hic de dolo mentionem facit, congruè intelligendus erit de dolo, vel arte decipiendi, vel reipſa contingenti ratione læſionis, quam vocant enormiſſimam.

Contrariã in hoc opinionẽ veriorem eſſe opinantur Arcbid. Dom. Georg.6. limita. & Frãcus col.2. notab.6. hic Imo.in d.c.cũ contingat.nu.52. Alex.conſi.125.lib.j. idem Alex.in d.l.ſtipulatio hoc mõ concepta.nu.10. & ibi Crotus nu.22. & Pariſi.conſi.26.lib.3.nu.81. quã ſniam ſcribũe cõem eſſe Curt.Senior conſi.65. in fine. Alex.conſi.42.col. pen.lib.j. Ant.Rub.conſi.12. & hæc opinio in praxi admittenda eſt, ſm Imo.in d.nu.52. Nam cũ oino ſeruari debeat pactũ hoc iuratum, conſentaneũ eſt, non poſſe aduerſus id exceptionem aliquã opponi, nec rõne læſionis grauiſſimæ, nec alterius cuiuſq; rei cã. Vides igitur Lector optimè quam varie iuris vtriuſq; interpretes qõnem iſtã acceperint: quam tñ ipſe conabor propoſitis quibuſdã concluſionibus ad reſolutionẽ fortaſſis vtilem deducere: in his verò explicandis exponam itidẽ rõnes aliquot, quæ vel priorẽ, vel poſteriorem ſniam ex mõ prænotatis confirment. Etenim tractabimus quid poſſit iuſm efficere in eo contractu, qui bifariã, aut deniq; pluribus actionibus, vel modis reſcindi poterat. Nam Ant.Rube.in d.conſi.12. & Pariſi.in conſi.26.lib.3.nu.76. has opiniones ita ſecum diſſidentes cõponere, quidẽ tentarunt in hunc modũ, vt prior obtineat, vbi læſio enormis contigerit in re iam acquiſita: poſterior verò, qñ eadem læſio in re acquirenda acciderit: à quibus planè diſſentio, quippe qui videam ita enormẽ læſionem contingere, poſſe in rebus acquirendis, ſpe futuræ acquiſitionis, & præſenti ſtatu conſideratis: ſicut in rebus iam acquiſitis, quemadmodũ ſtatim tractabimus. Et præterea non conuenit hæc concordia his autboribus, quos mõ pro priori citauimus opinione: quorum quidã ẽt in ſpecie huius c. vbi agit de rebus acquirẽdis, contractũ reſcindendũ fore rõne læſionis grauiſſimę palã aſſeuerant. Quamobrem alia oportet hoc in loco examinare, quæ perplexam hanc quæſtionem ſaltem caſuum, & ſpecierum diſtinctione componant, & explicẽt.

4 Prima concluſio. Maior † iurans contractum venditionis, & ſi non fuerit certus de conſtitutione l. 2. C. de reſcind.vend. cenſetur ex vi iuſi eidem legi renunciare. gl. Bar. & alij cõiter in d. l. 2. quos inibi ſequitur Pantaleon Cremenſ.3. notab.14. limitatione. Doct. in c.pen. de emp. & vend. Alex.conſi.133.col.3.lib.5. Cort.Senior conſi.65. ad finem. quam ſniam fatetur cõem eſſe eã ſequutus Soc. conſi.155.lib.2. & licet cõtrariũ tenere tentauerint Imo. & Burgenſis in d.c.pen. Lugdunenſis in d.conſi. Alex.133. litera b. Aymon conſi.192.num.8. tamen omnes hi fatentur hanc opinionem communem eſſe.

Secunda cõcluſio. Maior in ſpecie huius c. renunciãs hæreditati acquiſitæ, vel acquirendæ iuſo præſtito, non põt agere ad reſciſſionẽ contractus, nec ad eũ effectũ abſoluendus eſt à vinculo iuſi, vbi oibus rectè penſatis ſola contigerit deceptio, aut læſio vltra dimidiã, paulove maior. Hanc opinionem deduco ex poſteriori ſnia, & eorum autboribus, ac deniq; partim ex his, qui priorẽ opinionẽ ſequuti ſunt, maximè Decio in conſi.181. Iacobino in d.Auth.ſacra puberum.col.pen. & fi. Caſſad.deciſ.j. tit.de empt. & vend. probaturq; hæc concluſio ex præcedenti, atq; item ex ſequenti. Vis etenim iuramenti excludit auxilium, d.l.2. & præterea confirmat contractum, & pactum illud iure alioqui ciuili prohibitum.

5 Tertia concluſio. Etiã maior † iuſo præſtito renunciãs hæreditati acquiſitæ, vel acquirendæ, aut contractum emptionis vel venditionis paciſcens, ſi læſio grauiſſima, admodum enormis, multoq; maior, quàm vltra dimidiã contigerit, ex æquitate abſoluendus eſt à iuſo, vt agere valeat ad reſciſſionẽ contractus, vel ad læſionis cõpenſationẽ. Hæc concluſio cõuenit priori opinioni, cuius mõ mentionem fecimus: & planè tradit à Gul.Caſſad.in d.deciſ.j. Mathæo Affli.in Rub.de feudo dat.in vicẽ legis commiſ.c.ſi quis intestierit.nu.21. idẽ notant Aymon conſi.7. nu.5. & conſi.192.nu.5. Pau.Pariſi.in conſi.75. lib.3. Corn. conſi.27.col.5.lib.4. & conſi.133.col.pen. idem conſi.214. col.3. & conſi.288.col.9. lib.3. Hierony. Gratus conſi.88. lib.j. Franc.à Ripa lib.3.reſpon.c.15.col.3. quorũ ea eſt cõmunis rõ, quia iurans non videat in tantã læſionẽ conſenſiſſe, nec de ea præcogitaſſe. Præſertim quia ita grauis læſio non põt abſq; vero dolo alterius contrahentis contingere. Atq; ita rñdit Corn. ſæpiſſimè conſuluiſſe. Et Caſſador. teſtatur frequẽter in prætorio Rotæ ita Romæ iudicatum fuiſſe. Nos itẽ huius cõcluſionis meminimus lib.2. Variarũ reſolut. c.4. nu.5. Hæc verò læſio in renunciatione hæ-
2 ditatis acquirẽdæ facillimè deprebẽdit arbitrio prudentis, qui ſtatũ præſentẽ, & dubiũ euentum rei cõſiderabit.

6 Quarta concluſio. Minor † ſimpľr contrahens iuſo præſtito, ſolum renunciare vř beneficio ætatis, nec per hoc excludit ab auxilio d.l.2.C. de reſcin. vendi. ſiquidem tñ ex iuſo maior effectus eſt. Hanc concluſionem adnotarũt gl.in d.l.2. & in c.pen. de emp. & vend. quas Doct. vtrobique ſequuntur cõiter. Deci.conſi.403.col.16 Aymon cõſ. 114.col.pen. idẽ conſi.7.nu.6. & conſi.192.no.2. Soc. conſ. 48. ad finem, lib.4. quorum oium reſolutio hanc opinionem interpretatur verã eſſe, niſi minor expreſſim promiſerit iuſo præſtito, ſe non acturum contra contractũ, nec rõne minoris ætatis, nec alia quacunque: quod gl. in ſpecie explicarunt in præcitatis locis, quod quidẽ æquiſſimum eſt. Nã vt Bal. ſcribit in Rub.C. de rerum permut. ad finẽ, non obſtante iuſo præſumitur ſp in minoribus, mulieribus, & ruſticis ſimplicitas: idcirco pręſides, ac iudices recti iurare debent, ꝗ iuſa à minoribus præſtita pp facilitatẽ ætatis remittantur, vt Bal. admonet in c j.§. itẽ ſacra. col.3. de pace iuram. firman. Iaſon in l. generaliter. ff. de verb.obl.3. notab. præſertim quia facilitate, qua minores ſimpľr contractus paciſcuntur abſq; iuſo, eadẽ ad iurandum inducuntur. l.doli. verſi. diuerſum. ff. de nouatio. qua in re oportet, ac Reipublicæ conuenit, iudices eſſe vigilãtiſſimos. Ex quibus deducitur vera interpretatio Regię legis 55.tit.5.par.5. quæ in ſpecie ſtatuit, minorem iuſo præſtito contrahentem nõ poſſe agere auxilio d.l.2.C. de reſcind.vend. ea etenim deciſio inſignis ꝓfectò eſt, & multis noibus notanda: quippe quæ hoc ipſum exponat, quoties minor expreſſim iurauerit, ſe non acturũ ad maius, vel minus pretium, nec ad reſciſſionem cõtractus, etiã ſi res vendita verè fuerit maioris, aut minoris valoris: quaſi aliud lex ipſa rñdiſſet, ſi minor ſimpľr contractum iurauerit. Idcircò prædicta Regia conſtitutio ita intellecta maximè conuenit his, quæ in hac concluſione expoſuimus. Quod ſi quiſquam contendat, iuſis ex hoc iniuriã irrogari, & eorum religioni: ſatis erit, ꝗ Reipublicę conueniat hæc iuſa, vbi id æquitas dictauerit abſolutione plerunq; tolli. Æquitas vero maxima eſt in eo caſu, quo iuſa præſtantur a minoribus ætate ſuper contractibus, in quibus vltra iuſti pretij dimidiam læduntur. Sic denique & in huius cõcluſionis Themate, ſi ſimpľr iuſm fiat à minoribus, danda erit abſolutio, vt ipſi agere poſſint ad reparationem lęſionis vltra dimidiam contingentis. At ſi iurauerint minores, ſe non acturos contra pacta, & conuentiones rõne minoris ętatis, tunc apertiſſimi iuris eſt, eos minimè renunciaſſe remedio d.l.2. & ob id nulla erit neceſſaria abſolutio a iuſo, vt poſſit à minorib. in iudicio agi ad reſciſſionem contractus, vel ad iuſti pretij ſolutionẽ.

Quinta concluſio. Minor renuncians iuſo pręſtito hęreditati paternę acquirendę, vel acquiſitę, nõ poterit cõtra illud pactũ agere, nec erit danda ei abſolutio, vt agat cõtra renunciationẽ rõne minoris ętatis, quia maior efficitur p iuſm. Auth.ſacra puberũ.C. ſi aduerſ. vendi. nec rõne legis ciuilis pactũ illud reprobãtis: quia is defectus iuſi religione tolliť. Sic ſanè probať in hoc c. quãuis ſicuti obiter iã tractauimus in 7. intellectu huius tertię partis.

7 Sexta ex pręmiſſis colligiť concluſio. Minor renunciãs hæreditati iã delatę iuſo præſtito, ſi in hac renunciatione decipiatur vltra dimidiã iuſti pretij, etſi agere nõ poſſit contra renunciationem rõne minoris ętatis, poterit tamen agere ratione huius lęſionis reparandæ, authoritate d.l.2. cui per iuſm ſimplex minimè renũciauit. Atq; ita expreſſim tenuerunt Ant.Rube. in d.conſi.12. Aymon conſi.7.

conſi.7.nu.6.quorum opinio manifeſtè, & palam eos authores habet, quos ad quartam cõcluſionem adduximus. Erit tñ abſolutio neceſſaria ab hoc iuramẽto ſimpliciter præſtito ſecundum diſtinctionem ibi propoſitam. Vnde conſtat elegans intellectus ad deciſionem huius c.in quo traditur tantum de pacto, & renunciatione hæreditatis acquirẽdę. Nam & in renunciatione hęredididitatis acquiſitæ facilius permittitur pactum, & maior poteſt contingere læſio, ſaltem iuxta præſentem rei ſtatum.

Septima concluſio. Minor renuncians hæreditati paternæ, acquirendę iuro præſtito, ſi læſa fuerit vltra dimidiã inſpecto præſenti rerũ ſtatu, i. habita rõne bonorum, quę pater habet tpe renunciationis, & dubio euentu futuræ hęreditatis, quo ad eius diminutionẽ vel incrementũ, poterit non obſtante renunciatione agere prętextu huius lęſionis, cui minimè renunciauit. Hæc concluſio probatur ex ſuperioribus: & ex his, quæ de tranſactione, an in ea ſit locus d.l.2. traduntur in l.Lucius.§.vlt.ff.ad Treb. & in ea l.2.C.de reſcin.vend. Bar. & Doct.in l. ſi quis cum aliter. ff. de verb.obl.poſt gl.in d.§.vlt.gl. & ibi Doc.pręſertim Ant. Burg.in c.cum cauſam.de emp.& vendi.Dec.conſ.60.col. 3.& 4.& conſi.216.col.2.Alex.& ibi Carol.conſi.42.num. 11.lib.j.Io.Baptiſta de S.Seueri.in tracta.de tranſact.q.12. Catellia.Cotta in dictione, venditor. Maximè concluſio iſta eſt admittenda, prẽſtita abſolutione à iuro: quod paulò ante adnotauimus. Scribit tñ Lugdunenſis in Alex.cõſ. 39.lib.j. cõtrarium Pariſijs in Regio prætorio pronunciatum fuiſſe in hac ſpecie, data tpe pacti honeſta, & congrua dote ipſi filiæ renuncianti. idemq; probat eã opinionẽ, ſm quam fuit iudicatum: & Nicol.Boer.deciſ. 62. col. 4.idẽ aſſeuerat. quam ſñiam & hi tenent, qui à nobis citati ſunt paulò ante pro ſecunda opinione. Ego tñ ex his q̃ in præcedentib. aſſertionibus expoſui, opinor, hanc ſeptimam concluſionem æquiorem, ac veriorem eſſe.

Octaua cõcluſio: Renunciatio hęditatis paternę delatæ, vel deferendæ facta à filia, etiam minori 25. annis, ſi fuerit geminata, & iuramento præſtito, poterit non reſcindi adhuc ratione grauiſſimæ læſionis: cui per actionẽ geminatam renunciatum eſſe præſumitur: arg. Anth. ſiue a me. C. ad Velleian. Et in ſpecie notat concluſionem iſtam Philip.Dec.in conſi.181.col.pen.& fi.

7 Nona concluſio. Læſio † maiori vel minori contingens vltra dimidiam iuſtæ ęſtimationis, ſimul cum metu reuerentię, & obſequij paterni, aut maritalis, operatur cõtractus reſciſſionem, vt ea fiat ratione metus, licet iurm conuentioni acceſſerit. Hæc probatur: quia dolus præſumit, in ea conuentione adhibitus, & oppreſſio quædã, ſaltẽ reuerentia patris vel mariti: alioqui.n. non eſt vero ſimile, q tantæ læſioni filia, vel vxor conſenſiſſet. tex. elegans. in l.ſi ſuperſtite. C.de dolo. Pan. Caſt.in conſi.174.lib.j.nu. 4.Corneus in conſi.124.lib.4.Aret.conſi.24.col.2.Aymon conſi.11.col.pen. cuius opinionis, & nos meminimus in Epitome ad 4.lib.Decret.2.parte.c.3.§.6.nu. 4.

Decima concluſio. Filia ẽt maior renuncians hæreditati paternę, & futuræ, recepta dote ex bonis maternis, licet iurm præſtiterit, poterit ex cã grauiſſimę læſionis agere ad huius pacti reſciſſionem. Etenim nemo negare põt, quin in hoc caſu grauiſſima, & admodum enormis læſio contigerit: nec in hac ſpecie oĩno locus eſt deciſioni huius c.cum in eo tractetur de filia renunciante hęreditati paternæ recepta dote à patre ex bonis ipſius patris: atq; ita hanc opinionẽ tenẽt Georg. hic 7. limitatione. Dec. in d.l. pactũ dotali.3.col.C.de colla. Corn.conſi.147.lib.4. quo in loco ſcribit, q ſi filia habẽs penes patrẽ bona materna, renũciet hæreditati pñæ cũ iuro, hac appoſita pactione, vt pater ei det mille aureos pro dote: erit intelligenda hæc conuentio in hunc modum: quòd mille aurei ſunt dandi ex bonis patris, non ex bonis maternis, quod notandum eſt ad l.vlt.C.de dotis promiſſ.

Vndecima concluſio: quoties ratione læſionis grauiſſimę, quam vulgò enormiſſimam appellamus, aut eius, quę ſimpſr vltra dimidiã iuſtæ compenſationis & æſtimationis contingit, contractus reſcindi põt: ea reſciſſio intelligenda eſt, niſi alter velit iuſtam ęſtimationem rei in cõuetionem deductæ ſoluere, & ſupplere. Huc.n. pertinet rõ d.l.2.C.de reſcind.vend. & oĩa, quę de rõne iuſtitiæ cõmutatiuæ poſſunt adduci aduerſus pactiones iniquas. Nec quicquam oberit, dolum hic ob grauiſſimam læſionem ſubeſſe: atq; iõ contractum debere omnino reſcindi: quia in hoc caſu non ſubeſt verus dolus: ſed tñ dolus quidam præſumptus, ex quo ęquum non eſt, totã conuentionem reſcindi. Quod vr deduci ab his authoritatibus, quibus prior opinio probari poteſt, aut probatur ab his, qui eam defendere conantur. [Et prętetea alios huic concluſioni accedere vr Greg.in d.l.vlt.ti.vlt. parte, ſcribens, legis ſecundæ deciſionem obtinere ad triginta vſq; annos, vbi læſio enormiſſima contigerit, non obſtante quadriennio lege Regia præfinito.]

Duodecima concluſio. Vbi filia, quæ futuræ hæreditati paternæ iuro prę́ſtito renunciauerit, dixit, ſe grauiſſimè læſam fuiſſe, & ob id petierit conuentionem reſcindi: tũc ad habendã læſionis rõnem, eiuſq; reparationem, & compenſationẽ, erit conſiderãdum, an dotẽ acceperit iuſtã, eo tpe inſpecto, quod dos ei data, & conſtituta fuerit à patre, & computatis illis bonis, quę eo tpe pater habebat: non his, quę vel habuit poſt, vel habere potuit. Hanc concluſionem obiter ſuperius adduximus in hac parte. §.2.nu.6.& ea probatur, quia in ſpecie huius c.filia renuncians hæreditati paternæ, legitimæ portioni renunciare vr: ſicuti diximus in §.3.nu.3. Vnde dotis datio nõ eſt hoc in loco ad rõnẽ legitimæ conſideranda: tunc.n. foret conſtituenda iuxta quantitatẽ bonorũ, quę pater habet mortis tpe: ſed eſt dos conſtituenda iuxta officium paternũ, & ſic ſm bona, quæ tpe nuptiarum, & conſtituendæ dotis pater habuit: quod latè tradidere Dec.conſi. 26. & conſi. 176.col.j.Alex.conſi.29. col. 3. lib. 3. & Georg. Natanus hic col.3.verſi.an autem. quin & Pau.Pariſiẽ. conſi. 26.nu. 80.lib.3. hanc opinionem aſſerunt communem eſſe. Idcircò optimè conſtat huius concluſionis veritas.

Ex oĩbus his, quæ hac in qõne tradidimus, libet inferre, parum vtilẽ eſſe diſputationem illã, quæ ſolet in tra-
8 ctatu læſionis vltra dimidiã diſcuti. † Scribit etenim Bal in l.quæ ſub conditione.§.ſi quis.ff.de condi.inſti.eius loci authoritate, venditorem, qui iurauit contractũ venditionis, periurium eſſe, ſi aduerſus emptorem egerit alternatim, vel ad ſupplendũ iuſtũ pretium, vel ad rem ipſam: & ſic ad contractus reſciſſionẽ. Quod ſi venditor tñ egerit ad pretium iuſtum ſupplendum, inquit Bal. periurum non eſſe: quia verè non agit contra contractum. Idõ notant Soc.in l.is, qui ducenta.§.verum.ff.de reb. dub.Fel. in c.inter cæteras.col.vlt.de reſcrip. Ant Burg. in c. pen. de emp.nu.36.Caſſador.deciſ.j.ti.de emp. ab hac verò opinione diſcedit Dec.in d.c.inter cæteras, nu.6. aſſeuerans, hunc vẽditorem ẽt alternatim agentem minimè periurũ eſſe: qa & ſi ita egerit, vnũ tñ in effectu petere vr, qui duo alternatiuè petit. l.eum. ff. qñ dies leg. cedat. l. ſi illud vbi Bal.ff.de leg.§.huic aũt.Inſti.de actio. Et præterea qui petit alternatiuè pretium iuſtum ſibi ſuppleri, vel rem reſtitui, & contractum reſcindi, non agit contra voluntatem emptoris: cum in eius arbitrio, & electione conſiſtat, contractum integrũ manere, & illæſum, ſoluto iuſto rei pretio: quod idem Deci. aduerſus Bal. & alios conſiderat. Ego vero hac in qõne non opinor quicquam referre, q Dec. adnotauit. Etenim vel venditor tenetur prę́ciſè ſtare cõtractui, quem iuro comprobauit, & ſtabiliuit: aut põt vti beneficio, & auxilio d.l.2.C.de reſcind. vendi. Priori caſu, ni fallor, periurus erit, ſi aduerſus emptorem ẽt alternatiuè egerit ad rei reſtitutionem, vel ad hoc, vt iuſtum pretium ſuppleatur. Nam & contra contractum, & conuentionem vtrumq; venerit: nempe res ipſa, & certi pretij deſignatio. atq; ideo venditor ex conuentione ipſa tenetur nec rem petere, nec maius pretium, quàm conuentum fuerit. Quo quidem caſu conſtat aduerſus contractũ agi, ſi alterum tñ petatur. Etenim ſi quis copulatiuè teneatur ad duo, nulli dubium erit, eum contra pactionem agere, ſi alterum tñ fecerit: aliud aũt facere omiſerit. Illud verò apud me parui eſt momenti, q ſit in electione emptoris non reddere: quia electio non eſt voluntaria, ſed coacta ſub ea conditione, ad quam alioqui lege contractus minimè tenebatur. ſ. maioris pretij ſolutio. Igitur

qui

qui ratione iuramenti tenetur ſtare contractui, & læſioni vltra dimidiam ex hoc expreſsè, vel tacitè renunciauerit, profectò ſiue egerit ſimpliciter ad iuſti, & maioris pretij, quàm conuentum fuerit, ſolutionem, ſiue alternatiuè iuxta caſum d. l. 2. aduerſus contractum agit, nec poterit à periurio iuſtè excuſari. Poſterior verò caſu, quo venditor non eſt excluſus per iuramentum ab auxilio d. l. 2. nec à ſimilibus actionibus, nullum periurij crimen committit, ſi vtatur eiuſdem l. 2. actione, quę alternatiua eſt vel ad reſciſſionem contractus, vel ad pretij iuſti ſolutionem. Quod ſi non obſtante iuramento eidem venditori aliqua ex cauſa competeret ius reſcindendi contractum, dubio procul minimè foret periurus cenſendus, ſi aduerſus cõtractum ea actione ageret. Quo fit, nequaquam eſſe in hac ſpecie diſtinguendum, an agatur ad duo alternatiuè, vel ad alterum tantum: ſed potius an iuſtè agi poſſit contra contractum non obſtante iuramẽto. Non obſtat tex. in d. l. quæ ſub conditione. §. ſi quis. qui patum facit, cum inibi altera conditio ob religionis cauſam, nempe iuſiurandi, remittatur, & maneat tantum ex duabus conditionibus alternatiuè conceptis vna, altera reiecta.

Viceſimaquarta interpretatio huius c. ex eo colligitur, ꝙ pactum iſtud ſit omnino ſeruandum ratione iuramenti: ita. n. inquit Romanus Pontifex, omnino ſeruari debet ad eadem, nec de iuramento quidẽ ſolum, ſed imò de ipſo pacto loquitur, & tractat. Qua ratione in his contractibus, qui alioqui iure ciuili prohibentur, & ratione iuramenti confirmantur, ipſius iuramenti vis cõtractum validum, & efficacem facit, nec tantum iuramentum ſeruandum erit, ſed & ipſe contractus. Quod latius probauimus in 2. huius Relectionis parte. §. j. num. 7.

Viceſimoquintò hæc eadem conſtitutio in eiſdem ver-
9 bis palam oſtendit, non † tantum has conuentiones iuratas ſeruandas fore apud iudices Pontificios, & Eccleſiaſticos, ſed & apud iudices laicos, & ſeculares. tex. hac de re elegans in c. licet. de iureiur. in 6. lib. cuius authoritate hanc opinionem probarunt gl. hic in verb. ſeruari, & omnes, præſertim Geog. hic 7. limitatione. Et Paulus Pariſius conſi. 26. lib. 3. col. 2. aſſeuerans hanc opinionem communem eſſe.

Vigeſimoſextò ad huius conſtitutionis intellectũ exa-
10 minanda eſt Iuriſconſ. reſponſio † in l. j. §. ſi parens. ff. ſi à parente quis manumiſ. fuerit. Si parens, inquit Vlp. vel accepit pecuniam, vt emanciparet, vel poſtea viuus in eum filius quantum ſatis eſt contulit, nec iudicia eius inquietaret, exceptione doli repelletur. Ex hoc ſanè reſponſo apparet, iure ciuili etiam abſq; iuramento validam eſſe pactionem inter patrem, & filium, qua hæreditati futuræ renunciatur: quod maximè repugnat his, quæ in initio huius c. tractauimus. & tamẽ gl. hic in ver. lex ciuilis. & in l. pactum dotali. C. de colla. Bar. in l. vlt. C. de pact. & in l. ſtipulatio hoc modo concepta. ff. de verb. oblig. duos diſtinxere caſus ad intellectum d. §. ſi parens. Primus quidem eſt, cum pater in præmium, aut pretium emancipationis pecuniam à filio accepit. Et in hac ſpecie exiſtimant, patrem repelli ab hæreditate filij propter delictum hoc ab eo cõmiſſum, ex eo, ꝙ pecunia, patriam poteſtatem, & emancipationem vendiderit: quam rationem ſequuntur Alex. in d. l. ſtipulatio hoc modo cõcepta. Idem & Iaſ. col. 2. & 3. atq; ibi Dec. in d. l. pactum dotali. quorum opinio communis eſſe videtur, vt conſtat ex his quæ ab eis adducuntur. Secundus caſus conſtituitur, quando pater accepit à filio eam quantitatem, quæ ſibi poterat iure competere in bonis filij. Valet etenim pactum, quo pater renunciat futuræ filij hæreditati, ſi recipiat eam quantitatem, quæ iure legitimæ portionis eo tempore ſufficiens eſt. Et hæc eſt vera & communis ratio decidendi ad ſecundam illius §. partem: vt apparet ex Alex. & alijs in d. l. pactum dotali. & in d. l. ſtipulatio hoc modo concepta. Vnde licet hæc pactio inter patrem & filium pro hæreditate paterna minimè abſq; iuramento procederet. l. ſi quãdo. §. j. C. de inoffi. teſta. & tradidi ſuperius in initio huius cap. tamen ſuper hæreditate filij optimè procedit, quia non ita debetur hæreditas filij patri, vt hæreditas paterna filio. l. nam & ſi parentibus. ff. de inoffi. teſta. notant in ſpecie iſta gl. & Doct. hic, & in d. l. pactum. Nec oberit prioris partis & caſus intellectui. l. verum. ff. de verb. obl. qua probatur, non eſſe turpe, patrem pecuniam accipere pro emancipatione filij. Etenim licet id turpe non ſit, à iure tamen odioſum cenſetur, vt no. Alex. & Dec. in præcitatis locis. Vnde nimirum, ſi ob illud odium ciuilis lex id permiſerit, ꝙ in priori parte d. §. ſi parens. reſponſum fuit. Quidam verò quorũ partem tuetur Claudi. in d. l. ſtipulatio hoc modo concepta. num. 13. exiſtimant ob effugiendam rationem d. l. verum, aliter eſſe intelligendum tex. in d. §. ſi parens. vt conſtituat vnum caſum tantum. ſ. quando pater accepit à filio portionem legitimam, & quæ ſibi poterat eo tpe cõpetere ex bonis filij. Diſtinguũt etẽ prior pars à poſteriori ex eo, ꝙ in priori parte proponitur, patrem tempore emancipationis à filio portionẽ legitimam accepiſſe: in poſteriori verò tractatur, ꝙ eam receperit poſt emancipationem: nec hic intellectus alienus eſt à litera, & ſenſu Iuriſconſul. atque ideo non omnino erit improbandus.

Hæc, quæ adduximus, ad huius conſtitutionis interpretationem ſufficiant. Nam & ſi potuiſſent ſingula longius ac latius diſcuti, & examinari: breuem tñ, ac apertam rerum cognitionem, quod ſemper agere conabimur, & hactenus efficere tentauimus, ſequuti ſumus: ne Lector faſtidio quodam, ac tot authorum relegendorum cura ſolicitus, animum ab his obiter euoluendis, cenſuraque notandis auertat.

F I N I S.

IN BONIFACII OCTAVI CONSTITVTIONEM VLTIMAM,

QVAE INCIPIT: ALMA MATER.

Sub Titulo, de ſentent. excommunicat. admodum breues Commentarij: Doctore DIDACO COVARRVVIAS à Leyua, Conſiliario Regio, Authore.

MVLTI ſunt, Lector candide, iuris Vtriuſque tractatus, qui tametſi eo tempore, quo publico decreto Canones, & leges ad eos pertinentes in communem vtilitatem ad morum inſtitutionem fuere ſtatutæ, vſui maximo fuerint, & vtilitati: nihilominus ob varios prouinciarum mores, ob ita frequentem rerum vbique mutationem, ſic in obliuionem & deſuetudinem abierunt, vt planè quiſque oleum & operam perdidiſſe æquiſsimè iudicetur, ſi, quæ iam diu obſoleta ſunt, conetur inuita ac renitente publica vtilitate, gloſſematis, & commentarijs, labore quidem ſatis perdito, illuſtrare. Nec profectò negauerim plurima in antiquis legibus, & Canonibus paſsim legi & reperiri, quæ vel neceſſaria ſint ad recentiorum legum integram, veramq́ue cognitionem, vel ſaltem admodum conducant: vt quiſque percipiat veteris Reipub. ſtatum, ad cuius ſpeciem & formam oportebit quandoque & præſentem reformare. Verùm illud mihi penitus animo inſidet, hæc tractanda fore, omninoque memoriæ repetenda, modò primitùs de his ſeriò agatur, quæ humanas actiones in rectam viam dirigere, aut ſanè mores hominum inſtituere valeant, iuxta Chriſtianam & Catholicam religionem: quod munus Theologię Profeſſores attinet: aut tandem, quæ ad iudiciales contentiones ſedandas, easque iuſtitię tramite definiendas, contumaces animos in veram ſubiectionem inducendas, potiſsimum ſint conducibilia. Hac de cauſa quandoque ipſe conatus ſum aliquot à me priuatim obſeruata, prælo & typographis ea mente tradere, vt ſi quid inde Lector ad Iuris intellectum, humanosq́ue actus diſcernendos, & dijudicandos adnotare poſſet, id ei commodo cederet, quod ſemper omni conatu ſum præmeditatus Tandem animaduertens inter alias Iuris Pontificij ſanctiones, paſsim illas pręmanibus verſari, quæ ad excommunicationis & interdicti materiam ſpectent, operam dedi, quo & Eccleſiaſticis tribunalibus interim ſubſeruirem, vt Conſtitutionem vltimam de Senten. excommun. lib. 6. quadam breui Relectione lectoribus exponerem: æquiſsimo animo iudicum, atque aliorum, qui huic profeſſioni Iuris Pontificij nomen dederint, cenſuram ſubiturus.

DIDACI COVARRVVIAS A LEYVA TOLETANI, IN BONIFACII OCTAVI CONSTITVTIONEM, QVAE INCIPIT, ALMA MATER,

Sub Titulo de ſentent. excommunic. lib. 6.

COMMENTARII.

EX PRIORIS PARTIS INITIO.

SVMMARIVM.

1 *Excommunicatio in genere definitur, traditurq́; huius dictionis origo, & ſignificatio.*
2 *Communio inter Chriſti fideles triplex eſt.*
3 *Excommunicatio maior definitur.*
4 *Excommunicationis minoris definitio exponitur.*
5 *Peccatum mortale eſt & dicitur excommunicatio.*
6 *Excommunicatio maior amplius nocet excommunicato quàm ipſum peccatum mortale, propter quod excommunicatur.*
7 *Excommunicatio non eſt tantùm pœna externa, & ibi ſequen. aduerſus Lutherum.*
8 *Prælati eccleſiæ habent iure diuino poteſtatem excommunicandi.*
9 *Excommunicatio quibus ex cauſis dicatur medicinalis.*
10 *Excommunicatio an ſit ferenda, vbi veroſimiliter non eſt peccatori pœnitentia vtilitatem allatura.*

PRIOR HVIVS OPERIS PARS.

DE excommunicatione tractaturus, illud ſpſaii minimè hac in parte prætermittam, à pleriſque Theologiæ, & iuris Pontificij profeſſoribus variè huius eccleſiaſticæ cenſuræ definitionem exponi: ſic ſanè, vt quãdoque ea nequaquam minori excommunicationi aptari commodè poſſit: quandoque abſque vlla diſtinctione vtrique maiori, & minori excõicationi omnino conueniat, quid vtraque efficere valeat ſenſim exponẽs. Qua in re ipſe non improbo has doctiſſimorum virorũ traditiones: eas etenim admodum vtiles eſſe cenſeo ad huius rei integrum, ac perfectum examen. quod equidem apertiſſimè cupiens explicare, in genere primùm excõicationis ſignificationem, & vim, breui quadam definitione tradere non verebor, vt deinde facilius, ac diſtinctius propoſiti tractatus ambiguitatem effugiamus.

1 Eſt igitur excõicatio † ſeparatio Chriſtiani à cõione eccleſiæ. Nec n. hæc cenſura infidelibus conuenit: cùm hi foris ſint: nec à cõione eccleſiæ priuari poſſit, qui ad cã nuſquam admiſſus fuerit. c. ad diſſoluendum. de deſponſatione impu. c. ſicut ex tuarum. de homicidio. c. quod non. 32. q. 2. l. bouem. §. vlt. ff. de ædil. edi. l. nam & ſub conditione. ff. de iniuſt. rup. & in hac ſpecie teſtimonium eſt Apoſtoli j. ad Corint. c. 5. quid. n. inquit, mihi de his, qui foris ſunt iudicare? Nonne de his, quæ intus ſunt iudicatis? c. gaudemus. de diuortijs. optim⁹ tex. in c. omnis Chriſtianus. vndecima quæſtione tertia. quòd verò excommunicatio ſeparatio ſit à cõione eccleſiæ, multis conſtat, ex quibus id maniſeſtum fit. Primùm etenim ꝙ à domino Ieſu dictum eſt Matth. c. 18. ſi eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut Ethnicus, & publicanus. id paſſim ab eccleſiæ doctoribus ad excommunicationem refertur, vt iuxta eorum opinionem, quæ certiſſima eſt, is ſit Ethnicus, & publicanus, qui à communione eccleſiæ ſegregatus exiſtit: ſicuti in eodem loco Chryſoſtomus ſcribit. Apud Paulum. j. ad Theſſalonicenſes. c. 3. palã excommunicatio in hunc modum ſignificatur, vt ea ſit ſeparatio à communione fidelium. ita inquit, quòd ſi quis non obedierit verbo noſtro per epiſtolam, hunc notate, & non commiſceamini cum illo, vt confundatur. Hoc ipſum palam conſtat ex his, quæ ſtatim, & ferè in tota hac priori huius Relectionis parte tractabũtur, præſertim ab ipſamet dictionis origine. Communio etenim dictat quandam rebus ſermone vel beneficijs, ac iuribus ſocietatem. Cicero in oratione pro Cornelio Balbo: ita mihi maximè communionem beneficiorum, præmiorum ciuitatis continere, Videtur cuius loci præ cæteris ideo meminimus, ꝙ is optimè conueniat communi, quę Chriſti fidelibus ſacramentorum, ſuffragiorum eccleſiæ, & Chriſtiani ſermonis verè competit. Nam & ſocietas communio dicitur apud Iuriſconſultum in l. ea verò. ff. pro ſocio. Hinc & verbum communicare idem eſt, quod aliquem participem vel rerum, vel cõſiliorum, aut ſermonis iure cõionis facere. cuius ſignificationis adeò ſunt obuia apud latinæ linguæ authores teſtimonia, vt planè neceſſe non ſit, ea nunc in medium adducere. ſit etenim ſatis ex his, conceptum fuiſſe à catholicis verbum, excommunico, id eſt à communione ſeparo, & expello: & nomen, excommunicatio: quod ab initio eccleſiæ ſegregationem ab eccleſiæ, & fidelium communione, & conſortio ſignificat. Hoc verbo, & nomine vſi fuere D. Aug. & alij Eccleſię catholici Doctores paſſim quidem, quorum authoritates hic referre omittã, quippe qui ſæpiſſimè ſim inferius eorum vſurus teſtimonijs. In Canonibus Apoſtolorum Græcè olim editis, ſed ſtatim in latinam linguam traductis, paſſim probatur hęc ſignificatio. etenim quoties Græci Canones vſui ſermonis ſeruientes hoc vſi ſuere verbo ἀφορίζω: quod latinè eſt, ſegrego, ſeparo: quandoque ab interprete latino veteri, & ab ipſo Gregorio Haloandro traducitur, excommunico: quandoque à communione priuo, à communione excludo, ſępe, atque frequentiſſimè ita canones contumacibus & irreligioſis cõminantur: ἀφοριζέσθω: & tamen vetus latinus interpres, & ipſe Haloander ita interpretatur: excõmunicetur: à communione priuetur: ſegregetur à communione: priuetur communione. Ab eiſdem canonibus excommunicatus itidem Greco ſermone dr̃ ἀφωρισμένος, id eſt ſegregatus: ſeparatus: & quãdoque, ἀκοινώνητος: id eſt, incõicabilis: à verbo Græco κοινωνέω, cõico: & priuatiua ꝓpoſitione ἀ, quaſi ἀκοινωνέω, fit excõicatio. vnde apud Theodoretum lib. 2. Hiſto. eccleſi. c. 28. excommunicatio Grecè dr̃ ἀκοινωνησία. Hæc dicta ſint de dictionis origine & ſignificatione, quo certum ſit, excõicationem eſſe ab initio catholicę eccleſiæ in hoc ſenſu acceptã, vt ſeparationẽ à cõione eccleſiæ ſignificet. Nam & Tertullianus in lib. de præſcriptione aduerſus hęreticos de Marcione commemorans inquit: Poſt hunc diſcipulus ipſius emerſit Marcion quidã noie Põticus genere, epi filius ꝓꝓ ſtuprũ cuiuſdam virginis ab eccleſię cõicatione abiectus. Idem graphicè excõicationem depinxit in Apologetico aduerſus gentes c. 39. de Chriſtianis loquutus. corpus ſumus de conſcientia religionis, & diſciplinę veritate, &

ſpecie fœderis. coimus in cœtum, & aggregationem, vt ad Deum quaſi manu facta precationibus ambiamus orantias. Et paulò poſt. ſummum, inquit, futuri iudicij præiudicium eſt, ſi quis ita deliquerit, vt a communicatione orationis, & conuentus, & omnis ſancti commercij relegetur. Hęc Tertullianus.

1. Verùm illud eſt ad huius cenſuræ vim omnino præmittendum, vt ſciamus, qua communione priuet excõicatio triplicem eſſe in eccleſia catholica communionem fide-
2 lium. † Prima eſt communio interior: nempe, per charitatem vnientem Chriſti membra per fidem formatam capiti Chriſto, & reliquis, eius membris: & ſic communio iſta procedit à charitate: quæ eſt animi affectio, qua diligitur Deus propter ſe, & proximus propter Deum, ſecundum Aug. in lib. de doctrina Chriſti. c. 22. Magiſtrum ſent. lib. 3. diſt. 27. & ibi Tho. & alios. eundem Tho. 2. 2. q. 23. art. 5. probaturq́; Io. c. 4. Hoc mandatum habemus à Deo, vt qui diligit Deum, diligat & fratrem ſuum. c. in ſcripturis. 8. q. j. de hac vnione, quæ nexu charitatis in Deum indiſſolubilis fit, & omnes fideles, vt membra, Chriſto Ieſu capiti coniungit, meminit Paulus ad Ro. c. 12. ita, inquit, multi vnũ corpus ſumus in Chriſto. idem Paul. j. ad Corint. c. 12. & ad Epheſios cap. 4. Eiuſdem communionis mentionem fecit Pſalmiſta, pſal. 118. particeps ego ſum omnium timentiũ te. eſt etenim iſthæc communio, vt cõſtat, interior ſeu intrinſeca. Alia eſt communio extrinſeca, quæ cõſiſtit in ſimul orando in eccleſia, in miſſarum celebrationibus, & diuinis officijs ſimul audiendis: atque in colloquio fidelium. Tertia communio media eſt, interior inquam, partim & exterior: qua omnes fideles participes ſumus cõmunium ſuffragiorum eccleſiæ, & itidem ſacramentorũ, cuius mentio fit in Simbolo: dum in eo dr̃: ſanctorum communionem. Hæc diſtinctio triplicis cõmunionis deducitur ab his, quæ tradidere Thomas, & alij in 4. ſent. diſt. 18. q. 2. Floren. 3. parte, tit. 24. in prin. & Card. à Turrecremata in cap. ſi inimicus. 11. q. 3. art. j. Syluest. in verb. excõmunicatio. j. in prin. Caietanus ſecundo tomo opuſculorum, in quæſtione, de effectu excommunicationis. & Canoniſtæ in rub. de ſent. excommunic. optima regia l. j. tit. 9. par. j. quibus præmiſſis facillimum erit, vim excommunicationis maioris, & minoris, atque peccati mortalis ſatis diſtinctè examinare.

3 Eſt etenim † excõmunicatio maior, ſeparatio Chriſtiani, non tantum à communione fidelium omnino extrinſeca, ſed & ſacramentorum, ac communi ſuffragiorum eccleſiæ participatione. conſtat ſiquidem maiorem excommunicationem eſſe ſegregationem Chriſtiani à communione eccleſiæ; qua in re commune quid habet cum minori excommunicatione, & peccato mortali: atque ideo loco generis in hac definitione diximus, maiorem excõmunicationem eſſe Chriſtiani à communione eccleſię ſeparationem. Cætera, quæ definitioni appoſita ſunt, ad differentiam pertinent, quæ conſtituitur verè inter maiorẽ, minorẽ excommunicationem, & peccatum mortale, ſicuti ſtatim apertiſſimè tradetur.

4 Excommunicatio † minor eſt ſeparatio Chriſtiani à ſacramẽtorũ eccleſiæ perceptione. quæ quidem definitio manifeſta eſt, ſi conſideremus, minorem excommunicationem non priuare quem fidelium colloquio, nec exteriori omnino communione, nec ſacramentorum collatione, quæ à charitate procedit: ſed tantum ſacramentorum perceptione. text. elegans in c. ſi celebrat. de cler. excomm. miniſtr. ex quo apertiſſimi iuris eſt, quid differat excommunicatio maior ab excommunicatione minori.

Eſt & alia excommunicatio, impropriè quidem, ſi exactè huius dictionis vſum iam diu obtinuiſſe in eccleſia catholica animaduertamus, quoad priuationem illarum cõmunionum, quarum modò meminimus in maiori, & minori excõmunicationibus. Hæc denique impropria excõ-
5 municatio, quæ tamen grauiſſimè lædit animam, † ad peccatũ mortale pertinet, quod ſeparat chriſtianum, & ſegregat ab interiori illa communione, quæ a charitate cõſtat, & qua oẽs fideles in Chriſto coniungimur, & vnum corpus efficimur. Charitas etenim amittitur per peccatũ mortale. quod probatur primo Ioannis c. 4. Deus charitas eſt, & q manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. Nã quilibet actus peccati mortalis charitati cõtrarius eſt, cùm illud ſit proprium charitatis, q Deus diligatur ſuper omnia: quæ dilectio deficit commiſſo peccato mortali aduerſus Dei præcepta. Sic Paulus ad Rom. c. 6. ſtipẽdia, inquit, peccati mors eſt charitati aduerſa: ſi quidem habens charitatem, habet vitam æternam. Ioan. c. 14. Qui diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligam eum, & manifeſtabo ei meipſum. Igitur per mortale crimen charitas amittitur. Quibus ſanè cõſtat per actum mortalis peccati charitatẽ amitti. c. nihil. 11. q. 3. c. vnũ oratiũ. 25. diſtin. quod & diuus Thomas docet ſecunda ſecundæ quæſtio. 24. art. 12. & Magiſter in tertia ſenten. diſtincti. trigeſima prima. hac autem communione non priuat excommunicatio minor, nec adhuc maior: licet maior excõicatio, q̃ niſi pro mortali crimine infligenda non eſt, priuationem huius communionis, & charitatis præmittat, eo ſaltem tempore, quo quis excommunicatur iuſta excõicatione. quemadmodum ſtatim latius conſtabit ex his, quæ ad intellectum huius tractatus examinabunt. Multa etenim ſunt adnotanda, quę partim deducuntur ex modò pręmiſſis, partim maxime conducunt ad ueram harum definitionum cognitionem.

6 Primùm ex his ipſe colligo † excommunicationem ſaltem maiorem præter damnũ, quod grauiſſimè intulit pec-
8 catum mortale excommunicato, & alia multa damna eidem maximo cum diſpendio inferre. Nam mortale crimen Chriſtianum priuat charitate, qua coniungitur eccleſiæ, & alijs fidelibus in Chriſto Ieſu, & vnum corpus efficitur: ab hac enim ſeparatur, vt modò probauimus: & tamen adhuc per fidem, quam licet informem hic peccator retinet, eccleſiæ cõiunctus eſt, & eius membrũ adhuc dr̃, myſticoq́; corpori cõiũctũ adhæret, qua rõne fieri negt, quin tutior ſit à Satanæ tormentis, calumnijs, tẽtationib. q̃ ſi oĩno extra eccleſiæ corpus maneret: vti manet excõicatus, cũ & ſi vterque per fidem informem membrum eccleſiæ dicatur, & verè ſit: attamen peccator nondum eſt à cõione eccleſiæ ſeparatus: excõicatus verò manente excommunicatione ab eccleſiæ cõione ſegregatus eſt: quãuis eius membrum per fidem exiſtat. Obſtant. n. ſacramenti dæmoni, quo minorem habeat poteſtatẽ in hunc peccatorem mortali culpa grauatum, & charitate priuatum, orationes, & ſuffragia eccleſiæ, quorum aliquo modo particeps eſt, etiam ſi amiſſa charitate à conſortio corporis myſtici fuerit ſegregatus, & effectus huius corporis mẽbrum aridum: idem tñ corpori adhærens per fidẽ. Nã etiã ſi propter peccatum mortale ante excommunicationẽ peccator ſit in dæmonis poteſtate, quippe qui ſit dęmonis ſeruus effectus: tñ per excõicationẽ, maiorẽ in eo habet dęmon poteſtatẽ, vt facilius illũ torquere poſſit. Etenim ante excõicationẽ, per peccatum mortale, qs charitatẽ amiſit: atq́; ideo non eſt Chriſto viuaciter coniunctus: tñ ab eo non eſt oĩno ſeparatus: qm̃ p fidẽ nonnullã hẽt vnionẽ: cuius rõne particeps eſt orationũ cõium, q̃ ab eccleſia fiũt, ad hũc ſanè effectũ, vt eidẽ ſpũs pniæ det, à Deo. Idcireò dæmon non tantã poteſtatẽ in peccatorem habet, q eũ liberè vexet, qm̃ reſiſtit dęmoni virtus reliquorũ mẽbrorũ, qbus eſt per fidẽ coniunctus. At poſt excõicationẽ deſtituit excõicatus hoc auxilio, & a corpore magis ſeparatur, & ſic dæmon põt faciliùs in eũ ſæuire & liberius, quã antea torquere. Siquidẽ licet excõicatus adhuc fidẽ informẽ tñ retineat, & ſic membrũ hac rõne eccleſię ſit, nihilominus ab ipſius eccleſię conſortio quo ad ſuffragia, & cõionis eccleſiaſticę effectus manet per excommunicationẽ ſegregatus, interim dum excõicatus exiſtit. Huius ſanè diſtinctionis eſt, & in corpore humano exemplum elegans. Membrum ſiquidem aridum vita caret, tamen quia corpori per neruos, & pellem coniungitur, nonnullo fouetur corporis calore. cui membro peccator amiſſa charitate optimè comparatur: quippè q licet membrum aridũ ſit, & vitę expers, fouetur quidem aliquo totius corporis calore propter illam coniunctionẽ, qua corpori per neruos, & pellem, i. per fidẽ, licet informem, adhæret. [Quod S. Thomas eleganter explicat 3. part. q. 8. ar. 3. ad 2.] excommunicatus verò hoc auxilio,

& calore deſtituitur à corpore magis, vt membrum abſciſſu m, ſeparatus: tex. optimus in c. quemadmodum. 23.q.7.ex Auguſtino in Epiſtola 50.ad Bonifacium: licet in vulgatis Decretorum codicibus inſcriptum ſit hoc caput ex Auguſtino ad Vincentium. Peccatores etenim nõ tãtum occulti, ſed & manifeſti in eccleſia ſunt, vt eius mẽbra: ſicuti docet Aug. in Epiſtola ad Donatiſtas: & de fide ad Petrum. c.43. fuitque damnatus eo tempore error Donatiſtarum aſſeuerantium manifeſtos peccatores non pertinere ad eccleſiam, nec eſſe intra eam. Sunt etenim, vt cõſtat peccatores etiam manifeſti, membra eccleſiæ. Quod item probant multis authoritatibus Alfonſus à Caſtro de hæreſibus, in ver. eccleſia. & Io. Driedo. lib.4. de dogma. eccleſ. c.1. eius par. 2. quo in loco effectum illum excommunicationis etiam explicat eleganter. Nec fides p mortale crimen amittitur, cùm ea poſſit apud aliquem ſine charitate eſſe, & quidem vera, licet mortua, quæ ſufficiat, vt is Chriſtianus ſit, & eccleſiæ membrum, vt docet ſynodus Tridentina de iuſtificatione, canone 28. Si quis, inqt, dixerit amiſſa per peccatum gratia ſimul & fidem ſemper amittit: aut fidem quę remanet, non eſſe veram fidem, licet non ſit viua: aut eum, qui fidem ſine charitate habet, non eſſe Chriſtianum, anathema ſit. explicat optimè Dominicus à Soto de natura & gratia lib. 2.c.7.& 8. hoc ipſum probatur authoritate Pauli ad Corint.j.c.5. Nam certum eſt, Corinthium illum, qui patris vxorem acceperat, tunc poſſeſſum eſſe à diabolo, ac ſemel cùm peccauit in Sathanæ poteſtatem veniſſe: tamen Paulus denuò quum illum excommunicauit ſubditionem Sathanæ tradidit. vnde planè intelligitur Corinthium illum primùm per baptiſmum communionis eccleſiaſticæ participem, ac deinde per culpam mortalis criminis charitate amiſſa dilapſum in aliquam diaboli ſeruitutem, nõ ita in dæmonis poteſtatem veniſſe propter vnionẽ, qua, licet membrum aridum, eccleſiæ per fidem coniunctus erat: ſicuti poſtea cùm à Paulo excommunicatus in Sathanæ ſeruitutem, & tormenta liberiùs traditus fuit. Nec illa traditio Pauli tantum ſignificat Corinthium illum per culpam traditum fuiſſe Sathanæ: etenim licet per peccatum in dæmonis ſeruitutem is venerit bona quidem ex parte, nihilominus in ampliorem Sathanæ poteſtatẽ poſtea per excommunicationem à Paulo traditur. Alioqui cur, obſecro Corinthijs ſcripſit, ſe decreuiſſe ſuo ſpiritu vna cum poteſtate Domini noſtri Ieſu Chriſti, quatenus fornicator ille traderet Sathanæ in interitũ carnis? Nec dixit Paulus Corinthium traditum eſſe, ſed tradẽdum fore, vt ſpiritus eius ſaluus fieret. & profectò ſi per hanc traditionem non accepiſſet Sathanas in eum maiorem poteſtatem, minimè ipſe Corinthius à dæmone fatigatus in interitum carnis, conaretur, vt ſpiritus eius ſaluus eſſet in die domini noſtri Ieſu Chriſti. Idem apertius conſtat j. ad Timotheum j. vbi ait Paulus ſe Hymenæum, & Alexandrũ Sathanæ tradidiſſe, vt diſcant non blaſphemare. Si non verè eos Paulus Sathanæ tradidiſſet, iam apparet, falſum dixiſſe Paulum, qui ſeipſum aſſerit, hoc feciſſe. item illud, quod ſequitur: nempe, vt diſcant non blaſphemare: rem ipſam aperit manifeſtiùs. Quomodo enim didiciſſent nõ blaſphemare, niſi per hanc traditionem accepiſſet in eos Sathanas apertiorem aliquam vindicandi poteſtatẽ. Idẽ probat authoritate diui Auguſtini in ſermone.68. de verbis Apoſtoli. c. omnis Chriſtianus. 11.q.3. eiuſdem Auguſtini in tracta. 27. ad caput ſextum Ioannis. cap. nihil. ea. cauſa & quæſtione. text. ſingularis cap. audi. 11. quæſt. tertia, cum multis alijs, quæ hac de re traduntur à Roffenſis aduerſus Lutherum art.13. Ioãne Ecchio in Enchiridio. art. 21. & Alfonſo à Caſtro, libro de hæreſibus ſeptimo, c. de excommunicatione.

Secundò hinc conſtat, impiam eſſe Lutheri aſſertionẽ, & planè hæreticam, qua adſeuerat hic eccleſiæ hoſtis im-
7 pius, excommunicationem † pœnam tantùm externam eſſe, atque ideo non priuare hominem communibus ſpiritualibus orationibus. Etenim apertiſſimè conſtat, excõmunicationem priuare quempiam ſacramentis, & cõmunibus ſuffragijs eccleſiæ, ſicuti probatum eſt in præmiſſis authoritatibus, & locis, quorum hic eſt verus, ſenſus, & ab eccleſia catholica omnino receptus. Pręſertim hoc Auguſtinus docet in d.c. omnis Chriſtianus. & in d. capit. nihil. cuius verba ſunt maximè adnotanda ad huius aſſertionis probationem. ſed & Origenes Homilia 3. ad c.2. Iudicum, de excommunicatione tractans: traduntur, inqt, peccatores in interitum carnis, cum pro delictis ſuis à Chriſti corpore ſeparantur. Et vt mihi videtur, dupliciter etiam nunc traduntur homines de eccleſia in poteſtatem Zabuli hoc modo, quo ſuperiùs diximus: cum delictũ eius manifeſtum ſit eccleſiæ, & de eccleſia per ſacerdotes pellitur, vt notatus ab hominibus erubeſcat, & cõuerſo eueniat ei illud quod ſequitur, vt ſpiritus ſaluus fiat in die Domini noſtri Ieſu Chriſti. Alio verò modo qui traditur eſt Zabulo, cùm peccatum eius non eſt manifeſtum hominibus: Deus autem, qui videt in abſcondito, perſpiciens eius mentem, & animum, eius vitijs ac paſſionibus ſeruientem, & in corde eius non ſe diligi: ſed aut auaritiam, aut libidinem, aut iactantiam, vel alia huiuſmodi: iſtum talem dominus tradit Sathanę. Hæc Origenes, quæ tamen Gratianus falsò tribuit Hieronymo, vt animaduertunt Alfonſus à Caſt. in d. cap. de excommunicatione. Ant. Demochares ſuper ipſum Gratiani locũ. idẽ apparet ex Io. Ecchio in d. art. 21. vbi ea, quæ habentur in d.c. audi. Origeni tribuit, non Hieronymo. Nam & Hieronymus ſu per libros, Iudicum nullos edidit commentarios.

8 Tertiò apparet ex prænotatis, eccleſiæ † prælatos habere ab ipſo Ieſu poteſtatem excommunicandi. quæ quidem aſſertio probatur apud Paulum Apoſtolum: ſicuti paulò antè tradidimus. Idem conſtat Matthæi cap. 18. dic, inquit Chriſtus, eccleſiæ. Si autem eccleſiam non audierit ſi tibi ſicut Ethnicus, & publicanus. Quo in loco patet, excõicationem ferri authoritate Chriſti à prælatis eccleſiæ. ſtatim enim ſubiungitur: Amen dico vobis, quæcunq; ligaueritis ſuper terram, erunt ligata, & in cœlo. vbi gl. exponit: ligaueritis vinculo anathematis. Ioã. item Chryſoſtomus ibidem ſcribit: Vide qualiter duplicibus colligauit neceſſitatibus, & pęna, quę hic eſt, ſcilicet proiectione ab eccleſia: Si tibi ſicut Ethnicus, & publicanus: & ſupplicio futuro, quod eſt eſſe ligatum in cęlo. *His ſuffragantur* text. in d. cap. omnis Chriſtianus. & cap. nihil. in quibus refertur diui Auguſtini elegans ad hoc teſtimonium. Hieronymus etiam, poteſtatem, inquit, tribuit apoſtolis, vt ſciant, qui à talibus condemnantur, humanam ſententiam diuina ſententia roborari. Idem Hieronymus: Quorum retinueritis peccata, retenta erunt. i. quibus interdixeritis eccleſiam, niſi reconciliati per ſatisfactionem fuerint, & ipſis ianua regni cęleſtis clauſa erit. Huc pertinet quod Paulus. j. ad Theſſ. cap.5. ſcribit: qđ ſi qs non obedierit verbo noſtro per epiſtolam, hunc notate. & non commiſceamini cum illo, vt confundatur. Vrbanus Papa martyr, in Epiſtola de communi vita, & oblatione fidelium ad hæc comprobanda ita inquit: ideo iſta prętulimus chariſſimi, vt intelligatis poteſtatem epiſcoporum veſtrorum, in eiſque dominum veneremini, & eos vt animas veſtras diligatis: & quibus illi non communicant, non communicetis: & quos eiecerint, non recipiatis. Origenes in d. homilia.3. idem aſſerit his verbis: non ſolum per Apoſtolos ſuos Deus tradidit delinquentes in manus inimicorum: ſed & per eos, qui eccleſię pręſident, & poteſtatem habent non ſolum ſoluendi, ſed & ligandi. Traduntur autem peccatores in interitum carnis, cum pro delictis ſuis à corpore Chriſti ſeparantur. Quę & Gratianus refert in d. cap. Audi. 11.q.3. rurſus, & Chryſoſtomus teſtis eſt locupletiſſimus homilia 4. ad cap. 2. Epiſtolę ad Hebræos: nemo contemnat eccleſiaſtica vincula. Non enim homo eſt qui ligat, ſed Chriſtus, qui hanc poteſtatem dedit, & dominos fecit homines tanti honoris. cap. nemo contemnat, 11.q.3. multis denique comprobari veritas iſta poſſet authoritatibus, quæ paſſim in hoc tractatu adducuntur. Sed omnium maxima authoritas eſt, quæ ex hiſtoria Euangelica, & diui pauli Epiſtolis deducitur. Vnde in concilio Conſtantienſi, ſeſſione octaua, damnati fuerę duo grauiſſimi errores Io. VVicleff, quorum priori aſſerebat is hæreſiarcha, Nullum prælatum debere aliquem excõicare, niſi prius

ſciat,

ſciat, eum eſſe excommunicatum à Deo, & ſic excommunicantem eſſe excommunicatum, vel hęreticum. Poſterior autem error ita habet: excommunicatio Papę, & cuiuſque prælati non eſt timenda, quia eſt cenſura Antichriſti. Quos equidē errores, & Martinus Lutherus ſuſcitauit artic. 23. in hæc verba impiè ab ipſo concepta: Excōmunicationes ſunt tantùm pœnæ externæ, nec priuāt hominem communibus ſpiritualibus eccleſiæ orationib. Ecce, Chriſtiane lector, quantis, & quot authoritatibus hæc peſtilentiſſima dogmata ſubuertantur: nec deſunt alia catholicam concluſionem manifeſtè probātia, quæ Io. Roffenſis, Ecchius, Alfonſus a Caſtro aduerſus hæreſim hāc tradidere: & præterea Adrianus in 4. ſenten. in tractatu de clauibus. cap. 3. optimè Pighius, lib. 5. de eccleſi. hierarchia, cap. 2. fol. 4.

Quartò, infertur ex his excommunicationem maiorē, aliquem habere effectum, etiam quo ad interiora animę, quem non habet peccatum mortale. quod palam eſt, ſi cōſideremus, quæ dicta fuere prima, & ſecunda illationib. Nam ꝙ excommunicatio quo ad exteriores pœnas multa inducat, & operetur, quæ peccatum mortale minimè influxerit, tradetur inferius in ea illatione, quæ præcipuos excommunicationis effectus continebit. Quo in loco eiuſdem ius oſtendam illationem iſtam iure diuino, & humano veriſſimam fore. Atque omnia iſta intelligenda ſunt de excommunicatione iuſtè à prælatis eccleſiæ lata: de iniuſta etenim latius, quid in ea tenendum ſit, in hac relectione tradere conabimur.

Quintò, hinc patet, falſam omninò eſſe gl. in c. quodcunque. 24. q. j. quæ aſſerit, excommunicationem, quo ad Deum nihil operari, & nullum effectum habere: ſed quo ad eccleſiam militantem, dixit eam gl. ſingu. eſſe. Abb. in c. dilectus. de appella. etenim hæc aſſertio a catholica veritate planè aliena eſt. Nam excommunicatio iuſta non tantum effectum habet, quo ad eccleſiam, & extrinſecas pœnas, ſed etiam quo ad Deum, & quo ad interiorem pœnam, quod ſatis probatum eſt in pręcedentibus, quæ adducta fuere aduerſus Lutherum, & alios. Sunt etenim quędam bona ſpiritualia, quibus excommunicatio neminē priuare queat: nempe fides, ſpes, & charitas. Siquidem his nemo per excommunicationem priuatur. at præter hæc ſunt alia, quæ non parum ipſis peccatoribus inter iuſtos commorantibus opitulentur, à quibus nimirum ſegregat excommunicatio: multiſque non corporalibus modò, verùm etiam ſpiritualibus incommodis afficit, vt ſuperiùs diximus.

Sextò, eadem radice neceſſariò expendenda erit reſpōſio Romani Pontificis in c. j. de ſententia excommu. iſto lib. vbi ſcribit, excommunicationē † medicinalem eſſe, non mortalem. à quo Lutherus omnia tentans euertere argumentatur, excommunicationem nō priuare, quō. bonis ſpiritualibus, nec communibus ſuffragijs eccleſiæ: cùm alioqui, ſi bis priuaret, mortalis eſſet, non medicinalis. Igitur ad extirpandam prauam iſtam argumentationē oportet expendere, qua ratione excommunicatio ſit medicinalis. Eſt etenim, & dicitur excommunicatio medicinalis ex fine: quia eius finis eſt mederi peccatori, morbo peccati laboranti, ordinatur ſiquidem in hunc finem, ꝙ excommunicatus reſipiſcat, pœniteat, ac ſatisfaciat eccleſiæ, quam propria contumacia iniuria afficit: nam & ſi excommunicatio pluribus nocumentis, & ſpiritualibus incommodis, quenquam afficiat, nihil tamen refert, ne dicatur medicinalis. Nam vt ea, quę purgāt corpus, tametſi multis alioqui damnis ipſum afficiant, mederi tamen dicuntur: ſic pari modò quid obſiſtit, quo minus id aiæ ſalutare medicamen dicatur, quod ad ſalutem eius finalem exhibetur, quemquam interea ſpiritualis nocumēti nōnihil inferat? magno namque aiæ commodo cedit ipſum ſpūale damnum, ſi per id ex morte poſſit ad vitā reuocari. Erit namq; excommunicatio medicinalis, ſi eam excōicatus non contempſerit: ſed potiùs confuſionē ſuā reſpiciens emendet, quæ malè priùs egerat: Sic plurimū Theodoſio Imperatori profuit excōicatio, cuius mentio ſit 10 c. cum apud Theſſalonicam. 11. q. 3. cuiuſq; nos meminimus lib. 2. Vari. Reſolutionū, c. 8. nu. 1. Hunc verò eſſe finē excommunicationis, conſtat ex Paulo j. ad Timoth. j. tradidi, inqt, eos Satanæ, vt diſcāt nō blaſphemare. ex eodē j ad Corint. c. 5. iudicaui eum tradere Sathanæ in interitum carnis, vt ſpiritus eius ſaluus ſit in die Domini. Excōmunicatus equidem videns ſeipſum ira grauari, & opprimi à dęmone: & ab omni conſortio fidelium alienum eſſe, reſipiſcet forſan. ita ſanè ſcribit Origenes in libro Iudicum: De eccleſia per ſacerdotem pellitur, vt notatus ab omnibus erubeſcat: & conuerſo eueniat ei illud, quod ſequitur, vt ſpiritus ſaluus fiat in die Domini. c. audi deniſque. 11. q. 3. tex. optimus in c. corripiantur. 24. q. 3. Fęlix etenim dicitur illa neceſſitas, quę nos ad meliora perducit. Quòd ſi excommunicatus contemnēs excommunicationem pęnitere negligat, ac eius cor fuerit induratum, excommunicatio ei erit lethalis, non medicinalis, & tamen adhuc dicetur medicinalis pęna, quia erit excommunicatio medicinalis reliquis eccleſiæ membris, & per eam cōſulitur incolumitati totius reliquæ communionis. vnum enim pecus morbidum omne pecus inficit: atque ideo pecus morbo infecto reſecandum eſt, & ſequeſtrandū, ne reliquas cōtactu ſuo inficiat oues. Nec ex ea cauſa paſtor iudicatur crudelis, ſed pius: imò crudelis eſſet, & ignauus, ſi pecus morbo infectum à grege minimè ſegregaret. Sic ſanè Diuus Ambroſius ſuper Pſalmum centeſimum decimū octauum, de excommunicatione loquens, inquit, rectè ergo & ſacerdos vulnus, ne latius ſerpat, à toto corpore Eccleſiæ, quaſi bonus medicus debet abſcindere, & prodere virus criminis, quod latet. Idem Ambroſi. lib. 2. de officijs, c. 27. cum dolore amputatur, etiam quæ putruit pars corporis, & diu tractatur, ſi poteſt ſanari medicamentis: ſi nō poteſt, tunc a medico bono abſcinditur: ſi epiſcopi affectus bonus eſt, vt optet ſanare infirmos, ſerpentia auferre vlcera, adurere aliqua, nō abſcindere. poſtremò, quod ſanari non poteſt, cum dolore abſcindere. hactenus Ambroſi. Gratianus item in d. c. corripiantur. 24. q. 3. citat diuum Auguſtinum in hæc verba, Paſtoris tamen neceſſitas habet, ne per plures ſerpant dira contagia, ſeparare ab ouibus ſanis morbidam, ab illo cui nihil eſt impoſſibile, ipſa forſitan ſeparatione ſanandam. Idem Gratianus ea quæſtione vtitur Hieronymi teſtimonio in c. reſecandæ. in hunc modum ſcribens. Reſecandæ ſunt putridæ carnes, & ſcabioſæ oues à caulis repellendæ, ne tota domus, maſſa, corpus, & pecora ardeant, corrumpantur, putreſcant, & intereant. [His Vlpianus ſuffragatur in l. cōgruit. ff. de offi. pręſ.] Quib. equidē authoritatib. rō conſtat, quare excommunicatio medicinalis eſt, & verè medicinalis dicitur. Imò & reliquæ pęnæ in Republica ſtatutæ aduerſus homines facinoroſos, ſi ipſius cōitatis vtilitatē cōſideremus, medicinales ſunt, non ipſi, cui imponunt, ſed alijs, qui punitorum exemplo territi delinquere minimè audent. Cle. j. de off. ord. c. irrefragabili. eo. ti. c. ad liberandū. de Iudæ. c. 2. de calum. c. quapropter. 2. q. 7. idque eleganter adnotauit D. Thom. j. 2. q. 87. artic. 7. ſunt & ad idem pulchra Ariſtotelis verba lib. 2. Eth. cap. 3. omnem actionem inquit, ſequitur vel voluptas, vel dolor: idcirco virtus circa voluptates, & dolores verſatur. indicant id punitiones, quæ per dolores adhibentur: ſunt enim medicationes quædam, at medicationes per contraria fieri conſueuerunt. Hęc Ariſtoteles. idem Plato Dialog. 5. de legibus. & idem in Gorgia & in Protagora. Io. item Stobæus ſermone 42. Vnde colligitur manifeſte, pęnas quaſlibet eſſe Reipublicæ, & communitati, eiuſq; membris in hoc medicinas, quòd homines earum timore abſtinebunt à criminibus committendis, quod maximè apparet experimento, cum in omnibus bene inſtitutis communitatibus potiſſima pars publici magiſtratus in hoc verſetur, vt delicta iuſtis puniantur pęnis, alioqui libera daretur delinquendi licentia, nec tuta eſſet inter improbos innocentia cap. factæ ſunt leges. 4. diſt. Sed & mors ipſa ab ipſis, qui primum conſtituerunt, non vt malum fontib. impoſita eſt, ſed tāquam præſidium, & loco medicamenti pro illis qui malitia abſolui, & liberari nequeunt, vt hoc ſaltem modo, quoniā aliter fieri non poteſt in præſentia liberari malitiæ vinculum effugiant, ſicuti ex Euſebio tradit Io. Stobæus Serm. 44.

Hinc par eſt, vt expendamus, an verum ſit, quod pleriqueex noſtris adnotarunt, præſertim Io. And. & Dom. in c. Romana. 4. iſt. tit. Iaſ. in l. qđ iuſſit. ff. de re iudic. nu. 41. Io. Lupi in c. per veſtras. §. 18. nu. 14. aſſeuerantes, iudicē non
30 debere ferre ſententiam † excommunicationis in eum, quem ſcit, aut veriſimiliter ſuſpicatur minimè propter eam pœnitentiam acturum, & ab illa contumacia ceſſaturum catholica reſipiſcentia. Etenim hæc ſententia falſa eſt, ſicuti apparet ex his, quæ modò notauimus. Nam excommunicatio non eſt ex eo tantum medicinalis, quod medelam inferat ipſi contumaci, & peccatori, ſed quia adhuc reliquis eccleſiæ membris medeatur. Denique horum authorum ſententia tunc erit admittenda, cum Iudex viderit, excommunicationem minimè vtilitatem ipſi excommunicando allaturam, imò ſuſpicetur magis indurandum cor ipſius per excommunicationem: tunc etenim poterit ſuperſedere huic cenſuræ, quemadmodū colligitur ex c. prodeſt. & c. ſequenti. 23. q. 5. blandis enim tunc verbis eſt alliciendus peccator, vt eccleſiam audiat, non aſperis irritandus, vt magis contumax efficiatur. Atque ita hanc quæſtionem abſoluendam eſſe cenſent Abb. in c. ab excommunicato. de reſcr. Fel. in c. Apoſtolicę. col. 4. & 5. de exceptionib. Tho. in 4. diſt. 18. ar. vlt. ſub q. 2. Excommunicationis erat & olim veſtigium quoddam apud Gentiles, cuius & nos meminimus lib. j. Var. reſolut. c. 18. num. 5. traditque Tiraq. lib. j. de retract. §. j. gl. 9. nu. 275. ſed & apud Sophoclem Oedipus in Tyranno Homicidæ, quī Regem Laium occiderat, comminatur exilium à Thebarum imperio, edixitque ne quis eum ad familiare colloquium, ſacrave admitteret. Sed & apud Platonem lib. 9. & 10. de legibus multa comperiet lector excommunicationis veſtigia, quæ illic etiam adnotauit Fiſcinus.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Communio cum excommunicatis prohibita eſt iure non tantum humano, ſed diuino.*
2 *Romanus Pontifex, an poſſit diſpenſare, aut permittere quod communicet quis cum excommunicato? & nu. 7.*
3 *Romanus Pontifex an poſſit licitè abſque peccato communicare cum excommunicato?*
4 *Princeps, an teneatur ſeruare leges humanas, vel ſit ab eis ſolutus?*
5 *Papa, an teneatur ſemel in anno confiteri?*
6 *Confeſſio ſacramentalis, eſt ad ſalutem neceſſaria, iureq; diuino inſtituta.*
7 *Quibus caſibus iure diuino teneatur quis omnino confiteri: præſertim an eo tempore, quo ſumere vult Euchariſtiam?*
8 *Maritus an poſſit licitè communicare cum vxore excommunicata?*
9 *Contractus factus cum excommunicato, validus eſt.*
10 *Communio cum excommunicato ad eius ſpiritualem ſalutem iure permittitur.*

§. PRIMVS.

SEPTIMO loco, vt eandem excommunicationis definitionem amplius aperiamus, & quot inſerat hæc à communione eccleſię ſegregatio nocumenta explicemus, deducitur à proximè notatis, excommunicatum vitādum fore ab alijs fidelib.
1 nec ei † communicandum eſſe. hoc probatur multis, præſertim Matthæi c. 18. Si eccleſiam non audierit, ſit tibi tanquam ethnicus, & publicanus. Prima item ad Corinth. c. 5. Si is, inqt Paulus, q̄ frater nominať inter vos, eſt fornicator, aut auarus, aut idolis ſeruiēs, aut maledicus, aut ebrioſus, aut rapax, cum huiuſmodi, nec cibum ſumere. & rurſus ad Theſſalonic. 2. c. 3. dixit, quòd ſi quis non obedierit verbo noſtro per epiſtolam, hunc notate, & non commiſceamini cum illo, vt confundatur. & Io. 2. c. j. ita admonet, ſi quis venit ad vos, & hanc doctrinam non affert, nolite recipere eum in domum, nec Aue ei dixeritis: qui. n. dixerit illi Aue, communicat in eis operibus malignis. Ecce prędixi vobis, vt in die Domini non confundamini. Ex quib. patet, non eſſe cōmunicādum cū excommunicato nec hoſpitalitate, nec familiari colloquio. Hoc ipſum admonet Calixtus Papa & martyr in epiſtola ad omnes Galliarum epiſcopos, dicens, excommunicatos quoque à Sacerdotibus nullus recipiat ante vtriuſque partis iuſtam examinationem, nec cum eis in oratione, aut cibo, aut potu, aut oſculo communicet, nec Aue eis dicat, quia quicūque in his, vel in alijs prohibitis ſcienter excommunicatis communicauerit iuxta Apoſtolorum inſtitutionem, & ipſe ſimiliter excommunicationis ſubiacebit. Hactenus Calixtus, cuius Gratianus meminit in cap. excommunicatos. 11. q. 3. idem ferè tradit tex. in c. nuper. hoc titu. c. 2. de exceptionib. quib. in locis prohibetur communio cū excommunicatis in oratione, oſculo, locutione, & cibo, ac potu eſt. & ad hoc ex Chryſoſtomo tex. in c. ad mēſā. 11. q. 3. qua in q. Gratianus ipſe plures tradit authoritates, quibus communio cum excommunicatis prohibetur, Quib. accedit Regia lex 34. tit. 9. part. j.

Hinc deducitur, communionem cum excommunicatis prohibitam eſſe iure diuino legis Euangelicę: id patet ex d. c. Matthæi. 18. & ex alijs Pauli, ac Ioānis Apoſtolorū locis. Hanc opinionem tenet Choſmas in Pragmatic. ſanctio. tit. de excommunicat. non euitand. in verb. niſi. Fel. poſt alios in c. nulli. de ſen. excom. & Theologi, qui noſtra ætate aduerſus Lutherum ſcripſere. Illud tamen eſt hac in re obſeruandum, lege Euangelica prohiberi communionem cum excommunicatis in his, quæ ad diuina pertinēt: in alijs autem prohiberi lege humana. Etenim in Euāgelio illa cōmunicatio prohibetur, quæ verè & propriè Chriſtianorum eſt, & ſpiritualia, reſpicit & ſic illa, quæ circa diuina contingit, authore Thoma in additionibus ad 3. par. q. 23. art. 3. igitur communicatio in diuinis eſt cū excōicato ꝓhibita lege Euāgelica, nō in alijs, ſicuti adnotarūt Io. Maior. in 4. diſt. 18. q. 4. & Driedo. in lib. de libert. Chriſtiana. pagina 137. Huc pertinent multa, quæ in præcitatis paulò antà locis frequentiſſimè à uiris ſanctitate & doctrina celebratiſſimis traduntur.

Vnde ſolet à noſtris in c. nulli. eodem ti. diſputari, poſſitne aliquis priuilegio Romani Pontificis habere ius cōmunicandi cum excommunicatis? & tandem Panor. poſt alios in d. c. nulli. in ea eſt ſententia, vt opinetur non poſ-
2 ſe Romanum † Pontificem ſine cauſa alicui per priuilegium permittere ꝙ communicet cum excommunicatis maiori excommunicatione. idq́ue aſſeuerat authoritate text. in d. c. nulli. & in c. 3. §. excommunicatos. de priuile. quibus minimè probatur hæc aſſertio. Nam inibi tantū conſtat monachos, & alios vtcunq; exemptos, & priuilegia generalia habentes, teneri ad euitandum excommunicatos, quia priuilegium generale exemptionis à iuriſdictione epiſcoporum, non tendit, io hoc, vt non teneantur habētes hoc priuilegium vitare excommunicatos ab ipſis epiſcopis, & eccleſiarum prælatis. Vnde non omnino probatur communis concluſio in dictis locis.

Qua ratione ipſe diſtinguerē in hac q. Etenim aut agimus de cōicatione in diuinis, & opinor, nō poſſe Papā diſpenſare, nec cuiquā ꝑmittere, ꝙ cōicet cum excōicato maiori excōicatione. Nā licet poſſit ſummus Pontifex ius diuinū interpretari, profectò illud non poterit quacunq; ex cauſa tollere, nec per diſpenſationem, nec per priuilegium, ſicuti iam admonuimus non ſemel, ſed præſertim in Epitome ad quartū lib. decre. 2. par. c. 6. §. 9. nu. 2. ſic ſanè nec vlla ex cauſa diſpenſatio in hoc iuſtificabitur, licet interpretatio poſſit vim, & effectū habere, maximè ex authoritate Romani Pontificis, qui tamen legē diuinā tollere non poteſt. c. cum inferior. de maiorit. & obedient. Et hæc quidē in hunc ſenſum accipienda ſunt, vt ex priuilegio Romani Pōtificis minimè peccati culpam effugiat, qui in diuinis cōicat cū excōicato maiori excōicatione, tametſi huius priuilegij cauſa immunis ſit à pœna iure poſitiuo ſtatuta contra cōicantes cum excōicatis, nēpe minori excōicatione, quæ minor excommunicatio iure humano infligit cōicātib. cū excōicatis, quod Fel. ſenſit in d. c. nulli. & comprobari poterit ex his, quæ nos tradidimus in Reg. Peccatum. de reg. iur. 2. par. §. 8. nu. 9.

His accedit adnotatio gl. in c. ſi inimicus 93. diſt. & in d. cap.

d.cap.nulli.vbi Panor.& alij ex ea colligunt, Romanum
3 Pontificẽ † communicantem cum excommunicato, nõ
incidere in excommunicationem minorem. Etenim id
non alia ratione procedit, quam quod excommunicatio
minor, quę communicantibus cum excommunicatis in-
ducitur, pęna ſit iuris humani, & poſitiui. Nec refert ad
hunc effectum, q̃ Papa communicauerit cum excommu
nicato in diuinis, vel in profanis, & alijs humanis collo-
quijs, licet nec ipſe Papa valeat a peccato excuſari, ſi abſ
que iuſta cauſa cum excommunicato vtcunque commu
nicauerit, quemadmodum ſenſit gl.in d.c.nulli Panor. in
c.cum deſideres.hoc titu.& Sylu.verb.excommunicatio.
5.verſi.primũ dubium. Nam ſi Romanus Põtifex cõmuni-
cet cum excommunicato in diuinis, peccabit, quia ea
communicatio eſt lege diuina prohibita, q̃ ſi hæc com-
communicatio in humanis contigerit abſque cauſa, qui-
dam forſan opinabuntur, ipſum Papam non peccare, ex
eo, quod legi poſitiuę minimè ſubijciatur, tex.l.princeps.
ff.de legib.c.propoſuit de conceſſ.præb.l.omnium.C.de
teſta. Nos contrariam ſententiam veriorem eſſe arbitra-
mur, quam ea ratio potiſſimum adſtruit, & comprobat,
q̃ licet princeps ſummus agens contra ipſius legem, &
humanam principum conſtitutionem nequaquam reus
ſit ullius humanę legis violatione, quippe qui non teneaẽ
ipſius legis humanę vi coactiua, vt obiter hæc vtar dictio
ne, nec ratione humani præcepti: tenetur tamen vi qua-
dam directiua, & quæ principem ratione ad rectum diri-
git humanæ conſtitutioni, etiã à ſeipſo latæ ſeipſum ſum
mittere, quod probatur in l.digna vox.C.de legib.c.ultũ.
4 9.diſt. Ratio ſiquidem naturalis dictat, † principem legẽ
illam ſeruare debere, quamuis tulerit.c.cum omnes.de
conſtitut. Qua ratione quoad Dei iudicium princeps nõ
eſt abſolutus a lege, quam ipſe tulerit quo ad vim legis di
rectiuam, quę principem in id dirigit, quod facere teneẽ;
denique turpe apud principem Reipublicę caput eſt, q̃
non conueniat eius communitati, idcirco probatiſſimũ
hoc eſſe æſtimarunt D.Th.j.2.q.96.ar.5.& ibi optimè Ca
ietan. Fel.nu.24.& Dec.nu.14.in c.j.de cõſtitut. Fortun.in
l.j.nu.21.ff.de pact. Ludouic. Gomez. in regul.de infirmis
reſignanti.quæſtione prima, col.2. quibus ſuffragatur tex.
in c.iuſtitiæ.& in c. vlt. 25.quæſt.j.ſunt & ad idem quàm
plura teſtimonia, ex ſacris pręſertim libris. Etenim Mat-
thæi c.23. Chriſtus Ieſus Phariſęis improperat, q̃ onera
grauia alijs imponant, ipſi verò ne digito velint ea mo
uere. Huc pertinet Catonis ſententia, Patere legem, quã
tuleris. Illud item quod Plato docet de legib.dialogo 4.
interim enim inquit, paratum exitium illi ciuitati video,
in qua non lex magiſtratib. ſed legi magiſtratus pręſunt.
ſalutem verò illi, vbi lex ſeruientib.magiſtratib.dominaẽ.
idem refert Ioan.Stobęus ſermone 41. Ad Ro.cap.2.diuus
Paul.ſatis hanc concluſionem confirmat. Propter quod
inexcuſabilis es ò homo omnis, qui iudicas. In quo enim
alterum iudicas, teipſum condemnas, eadem enim agis,
quę iudicas. exiſtimas autem hoc ò homo, qui iudicas eos
qui talia agunt, & facis ea, quia tu effugies iudicium Dei?
Hęc & alia ad hanc rem inibi Apoſtolus docet. vnde Na-
than propheta, quo maiore Dauid Regem pudore ſuffun
deret, ſua ipſum de aliena perſona lata ſententia condem
nauit.2.Regum, c.12. ſic noſter Bal. inſigniter in l.2.col. 8.
C.de ſeruit.& aqua. ſcribit, principẽ eſſe animal rationa
le, politicum, & mortale: atq; ideo licet is ſolutus legi-
bus ſit, non tamen à dictamine rationis. quod multis in
locis, vt memorabile dictum commendatur, ſed præ cæ
teris à Cur.conſi.63.col.2.
5 Vnde & illa ſolet diſcuti q.an teneatur Roman.† Põt.
omnino ſemel ſaltem in anno confiteri propria peccata
ſacerdoti? quam tetigere, ac tradidere gl.in c.ſane.de off.
deleg.vbi Dec.in fin.gl.in c.nemo 9.q.3.Dom.in c.iuſtum.
9.diſt.Io.And.in c.omnis vtriuſque.de pęn.& remiſſ.idem
& Panor.nu.14.in c.ſignificaſti.de foro competen. Fel.in
d.c.ſanè.idem in c.j.de conſt.4.Fallent.Syl.in ver.confeſ-
ſio.2.q.6.Theologi in 4.ſent.diſt.17.Martinus ab Azpilcue
ta in prin.de pœniten.diſt.5.nu.32.& in c.placuit.de pœ-
nit.diſt.6.num.15.ex quibus illa conſtat reſolutio, ſum-
mum Pontificem teneri ad hanc confeſſionem, quę ſacer
dotib.ſecretè ſit, in omnibus illis caſib. quibus à iure diui
no eſt inſtituta, & præcepta, tametſi minime teneatur p̃-
ciſè ſemel in anno confiteri iuxta præceptum humanę
conſtitutionis in d.c.omnis vtriuſque. Non enim tenebiẽ
ad hanc confeſſionem ipſe Papa quolibet anno ſecun-
dum receptiorem ſententiam eorum, qui paulò ante ſunt
à me nominatim citati. quorum quidem opinio in hunc
ſenſum mihi placet, vt ratione pręcepti humani, ex eius
vi cogente, non teneatur ſummus Pontifex ſemel in an-
no præciſè confiteri. opinor tamen eum omnino ad hãc
teneri confeſſionem tempore ſtatuto in d.cap. omnis.ex
vi illius Canonis directiua, ratione ſanè naturali, quæ do
cet principem legibus etiam humanis ſubditum eſſe.
Nec dubitarem ipſe, inſpecta grauitate huius rei, ſum-
mum eccleſiæ præſulem mortali culpa notandum fore,
ſi ſaltem ſemel in anno minimè propria peccata mor-
talia ſacerdoti confeſſus fuerit. Senſit hanc opinionem
Dec.in d.cap.ſanè ad fin.de offi.deleg. cuius ſanè conclu-
ſionis ratione obiter hoc in aliquot concluſiones expo-
nam, quo facilius lector intelligat, quid ſit verè in hac
quæſt.reſpondendum.

Prima concluſio. Confeſſio exterior, quæ omnium pec
catorum mortalium ſacerdoti ſecretè fit, neceſſaria eſt ad
ſalutem ex Chriſti inſtitutione. Hæc probatur Io.20. Sicut
miſit me pater, & ego mitto vos. Accipite Spiritum ſan-
ctum, quorum remiſeritis peccata, remittentur eis, quo-
rum retinueritis, retenta ſunt. Matthæi cap. 16. Tibi
dabo claues regni cœlorum, & quodcunque ſolueris ſu-
per terram, erit ſolutum & in cœlis. Etenim ſi à Chriſto
Ieſu ſacerdotes acceperunt poteſtatem remittendi pec-
cata, & ab eo ſunt conſtituti iudices ad remittenda pec-
cata, conſequitur lumine quidem naturali, non poſſe hoc
iudicium exerceri per eos abſque cognitione peccato-
rum. ignorabit planè ſacerdos, an debeat remittere pec-
cata, an retinere, niſi eadem ei fuerint manifeſta. Item &
Iacobi c.5. confitemini alterutrum peccata veſtra. ex q̃-
bus hæc eſt catholica concluſio, atque ita definitum ex-
tat aduerſus hæreticos in concilio Conſtantienſi, quo lo-
co damnantur errores VViclefi.& in concilio Florẽtino
ſub Eugenio quarto, atq; itẽ in Tridẽtino, ſeſſione ſexta,
c.14. Huiuſque confeſſionis ſacramentalis, & quæ ſacer-
dotibus fit, meminere, Origenes, Baſilius, Diony.& alij ec
cleſię catholici Doct. quorum authoritates tradidere con
tra Lutherũ Roffenſis, ar.8.& 9. Ecchius in Enchiridio c.8.
idem in Homilia 41.de ſacramento. Alfonſus à Caſtro de
hæreſibus, in verb.confeſſio. Alb.Pighius in controuerſia
9.c.de peccatorum confeſſione. & lib. 2. de eccleſiaſtica
Hierar.c.7.& 8.Io.Arbo.lib.3.Theoſophiæ, cap.21. & cõ-
pendium concertationum contra Lutherum, ar.15.Con-
cilium Colonienſe titu.de confeſſione. And.a Vega in cõ
cilij Tridentini defenſione lib.13.c.27.eandem concluſio
nem probarunt D.Th.3.par.q.84.ar.5.& q.65.ar.4.& alij in
4.ſen.diſt.17.Adr.in 4.ſen.in tract.de confeſſione, in prin.
& Martin.ab Azpilcueta in prin.de pęnitentia, diſt.5. Mel
chior à Cano in Relect.de pœnitentia, par.5. vt hinc pla-
ne videas in maximum incidiſſe errorem glo. in ſumma
de pęnitentia, diſt.5. quam ex noſtris pleriq; ſequuti ſunt,
maximè Panor.in d.capitu.omnis vtriuſque.nu.18. ex ea
aſſerentes, confeſſionem ſacramentalem, quæ ſacerdoti-
bus fit, iure humano inſtitutam eſſe, quod & improbi Lu-
therani impudentiſſimè auſi ſunt aſſeuerare, & quidam
alij ex antiquis hæreticis catholicæ eccleſiæ hoſtibus.
6 Cõcluſio ſecũda: † Cõfeſſio hæc ſacramentalis, ita à
Chriſto inſtituta eſt, vt nullum ei tempus certum defi-
niere, ſed ad eccleſiæ ſit definitioni relictum. Patet hęc aſ
ſertio, cum ex ſolo iure diuino non poſſit percipi, pro
quo tempore pręceptum iſtud de confeſſione nos obli-
get: tunc vero obligat, cũ eccleſia definierit. Etenim dici
verè non poterit iure diuino teneri quem ad confeſ-
ſionem iſtam exteriorem ſtatim cum peccata commiſe-
rit mortalia, vel eorum memoria occurrerit, nonc qui-
dem tenetur, ſed tantum tempore iure diuino, vel huma-
no definito, ſecundum Thomam, & omnes in 4.ſent.diſt.
17.q.3.artic.j.quęſt.4. falluntur item qui exiſtimant, con-
feſſionem iure diuino, tantum ſemel in vita faciendam

eſſe, cum impoſſibile ſit ſemel in vita de omnib. peccatis confiteri propter obliuionem hominib. facilem, idcirco integritas confeſſionis plurimum fraudaretur, cuius illud eſt proprium, quod omnia peccata mortalia quis cõfiteatur? Hæc deniq; certa ſunt, licet Inn. in d.c. oĩs vtriuſque. & Arch. in c. ille tex. de pęnit. diſt. 3. tenuerint, obligari homines ad ſtatim confitendum.

Tertia cõcluſio, iure diuino tenetur quis ad mortaliũ confeſſionem in periculo mortis, hæc eſt communis omnium Theologorũ ſententia in d. 17. diſt. & Hadr. in tract. de confeſſione. §. 3. Sylueſt. verbo, confeſſi. j. q. 2. tex. op. in c. cum infirmitas. de pœnit. & remiſ. qua in re oportet aduertere ad hunc effectum, periculum mortis tunc verè dici, quoties frequenter ſolet mors contingere, & probabili ſuſpicione timetur, quod arbitrio viri prudentis committendum eſt. Nam probabilis, & iuſta mortis ſuſpicio propter periculum admodum frequens, hanc obligationem ex ratione iuris diuini conſtituit, vt Palud. in dicta diſtinctio. 17. & ibi Ioann. Maior. q. 2. explicarunt. Vrget ſiquidem eo tempore neceſſitas expurgandi animam à morbo ſpirituali, ne eo contaminata exeat à corpore in æternam damnationem.

7 Quarta concluſio; † iure diuino tenetur quis mortalia peccata ſacerdoti confiteri eo tempore, quo velit eucharistiæ ſacramentum adſumere, nec ſufficit ad hoc vera cõtritio cordis. Hæc conſtat teſtimonio Pauli ad Corint. j. c. 11. Nam cum is dixerat, Probet autem ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat, ſubiunxit, qui enim manducat, & bibit indignè, iudicium ſibi mãducat, & bibit. quibus verbis expreſſit, illum indignè manducare, qui prius non ſe probauerit, atque diſcuſſerit. Hanc verò diſcuſſionẽ fieri debere per confeſſionem iſtam exteriorem, quæ ſacerdotibus fit, multis oſtenditur, & primo authoritate conſuetudinis vniuerſalis, quæ ab exordio eccleſiæ catholicæ ita fieri obtinuit. Nam & hæc ſufficiens exhibet teſtimonium, authore diuo Aug. 4. lib. de Baptiſmo aduerſus Donatiſtas, c. 23. ſi quiſquam, inquit, in hac re authoritatẽ diuinam quærat, quod vniuerſa tenet eccleſia, nec Cõcilijs inſtitutum, ſed ſemper retentũ eſt, non niſi Apoſtolica authoritate traditum, rectiſſimè traditur. Hanc autem conſuetudinem ab initio eccleſiæ ſeruatam fuiſſe, teſtis eſt Sozomenus lib. 9. hiſto. tripart. c. 35.

Item diuus Auguſt. hanc concluſionem probat in Epiſtola ad Comitem Iulianum de ſalutaribus documentis c. 33. quando, inquit, corpus Chriſti accipere debemus, antea ad confeſſionem debemus recurrere, ſi peccata obnoxia in nobis ſenſerimus, ne cum Iuda proditore diabolũ intra nos celantes pereamus. Hæc & alia ad hanc rem ibi, quæ maximè huic ſeruiunt diſputationi.

Author itidè libri de eccleſiaſticis dogmatibus, ſiue is fuerit Auguſtinus, ſiue Gennadius, c. 53. quem mortalia inquit, crimina poſt baptiſmum commiſſa premunt, hortor prius ſacerdotis iudicio recõciliatum communioni ſociari, ſi vult non ad iudicium, & condemnationem ſui euchariſtiam percipere.

Cyprianus Martyr beatiſſimus manifeſtè huius ſententiæ author eſt in ſermone 5. de lapſis, vbi Euchariſtiæ communionem adſumi abſque pręuia peccatorum exomologeſi, & ſacramentali confeſſione, temeritatem appellat contra domini ac Dei legem, & contra Euangelij vigorẽ. Idem Cyprianus in Epiſtol. 18. & 54. tertij lib. hoc ipſum aſſeuerat.

Leo deinde Papa in Epiſt. 69. ad Theodorum epiſcopum Foroiulienſem, c. multiplex. de pœn. diſtinctio. j. Mediator, inquit, Dei, & hominum hanc præpoſitis Eccleſiæ tradidit poteſtatem, vt confitentibus pęnitentiæ ſatisfactionem darent, & eadem ſalubri ſatisfactione purgatus, ad communionem ſacramentorum per ianuam reconciliationis admitterent.

Hanc præterea neceſſitatem confitendi peccata mortalia ad Euchariſtiæ ſacramentum percipiendum, pręmittit tex. in d. cap. omnis vtriuſque ſexus. de pœniten. dum ex eo obligat ſemel in anno ad confitendum peccata, quod ſemel itidem in anno Paſchæ tempore ad Euchariſtiæ ſumptionem Catholicos obligauerit. Qua argumentatione D. Thomas vtitur in loco ſtatim citando, tameſi certius, ac verius ſit, oportere ante Euchariſtiam confiteri, quotieſcunque illam eſt homo percepturus, non tamẽ ex illo præcepto concilij Lateranenſis in d. cap. omnis. ſed ex lege diuina, ſiue in Paſca, ſiue quocunq; alio tẽpore Euchariſtia ſumenda ſit. Nec tamen in illo cap. omnis. Inn. 3. etiam ſi limitaſſe videatur præceptum communionis ad paſchale tempus, non item præceptum confeſſionis ad id tempus reſtrinxit. Igitur duo præcepta continentur ſeparatim: præceptum quidem de ſemel in anno confitendo ad nullum certum tempus reſtrictum, præceptum item de adſumenda ſemel in anno Euchariſtia ad tempus certum. i. Paſchale limitatum. quod explicat eleganter Melchior à Cano Salmanticenſis in Relect. de pœn. 5. parte, ferè ad finem, ex hoc deducens, non teneri, quem præcisè ad confeſſionem iſtam tempore Paſchæ: imò ſufficere, vt ſatisfaciat præcepto de confeſſione, quòd qualibet anni parte confeſſus fuerit peccata propria, modò tempore ſumendæ Euchariſtiæ, ſi quod mortale crimen commiſerit poſt confeſſionem, illud confiteatur. idem no. Ioan. Maior. in 4. ſen. diſt. 17. q. 2. col. pe. eſt ſanè ſatis expreſſim in concilio Colonienſi, tit. de confeſſione. c. quod generalis.

Eandem opinionem. quòd iure diuino ſit neceſſaria cõfeſſio ſacramentalis eo tẽpore, quo ſumẽda eſt Euchariſtia, tenent Hugo de S. Victore in lib. de Eccleſiaſt. poteſt. ligandi, atque ſoluendi. Gabriel in canone miſſæ. lect. 7. Th. in 4. ſen. diſt. 17. q. 3. art. 1. q. 4. & ibi Palud. Maior. q. 2. & alij frequentiſſimè. gl. in c. de homine. de celebr. Miſſ. Sylue. in verb. cõfeſſio. j. q. 2. & verbo, Euchariſtia. 3. §. 14. Melchior Cano in d. Relectio. 5. par. Alſonſus à Caſt. de hæreſibus. in verb. Euchariſtia. 19. errore. Ambr. Cathar. lib. 5. aduerſus Caie. capitu. adnotaui. Martinus Azpilcueta in prin. de pœn. diſt. 5. ex 3. par. glo. num. 31. ex quibus conſtat, hanc ſententiam communi omnium Theologorum ſuffragio, & eccleſię catholicæ conſuetudine receptam omnino eſſe, quod fatetur hac de re late diſputans Io. à Medina in C. de pęn. tract. 2. in c. de confeſſione præmittenda ſumptioni Euchariſtiæ. etiam ſi Caie. in 3. par. q. 80. ar. 4. & in ſumma, verb. communio. & j. ad Corin. c. 11. aſſeueret, non obligari quem ad confeſſionem ſacramentalẽ niſi ſemel in anno, etiam eo tempore, quo ſumere vult Euchariſtiæ ſacramentũ. idemque prius ſenſerit Ricard. in 4. ſen. diſt. 17. artic. 3. q. 6. tenuerint Palud. ibi q. 2. Had. in materia de confeſſione q. 3. Panor. in d. cap. de homine. non eſſe mortale peccatum ſine confeſſione ad Euchariſtiam accedere, ſi homo aliàs contritus ſit, quod & Caie. ipſe contendit. quorum ſententia periculoſa eſt, atque ideo minimè tenẽda, nec conſtituenda inter eas ſententias, quæ probabiles a Theologis ſolent cenſeri, præſertim poſt Synodum Tridẽtinã, cuius extat hac de re canon vndecimus ex cap. 8. de ſacramento Euchariſtiæ, in hæc verba: Si quis dixerit, ſolam fidem eſſe ſufficientem præparationem ad ſumẽdum ſanctiſſimæ Euchariſtiæ ſacramẽtum, Anathema ſit. Et ne tantum ſacramentum indignè, atque ideo in mortem, & condemnationem ſumatur, ſtatuit, & declarat ipſa ſancta Synodus illis, quos conſcientia peccati mortalis grauat. quantumcunque etiam ſe contritos exiſtiment, habita copia confeſſoris, neceſſariò præmittendam eſſe confeſſionem ſacramentalem. Si quis autem contrarium docere, prædicare, vel pertinaciter aſſerere, ſeu publicè diſputando defendere præſumpſerit, eo ipſo excommunicatus exiſtat.

Quinta concluſio. Iure diuino tenetur quis ad confeſſionẽ peccatorum mortalium ratione periculi carẽdi cõfeſſore, quem nũc habet, nõ habiturus tẽpore neceſſario. Hæc itidem eſt omnium conſenſu recepta ſententia in diſt. 17. 4. ſent. vbi in ſpecie Palud. Io. Maior. & Had. in d. q. 3. Ang. in ſumma in verb. confeſſio. j. q. 31. Florent. 3. par. titu. 14. cap. 19. §. 3. Sylu. in verb. confeſſio. j. 2. q. Melchior Cano in d. relect. de pœnit. 5. parte. ferè ad finem. quo in loco doctiſſimè hunc in modum diſtinguit quædam pręcepta ſunt homini, ad certum, & determinatum tempus implenda, vt de ieiunio quadrageſimę, aut vigilia alicuius feſti, & eiuſmodi non eſt neceſſe pręuenire,

etiamſi

etiamſi exiſtimemus impedimentum legitimum nos ba-
bituros tempore, quo ſint implēda. Alia verò pręcepta
ſunt ſine determinatione tēporis, quæ videlicet nos obli
gant, vt aliquando impleantur, ſaltem ſemel in vita, vt
ſunt media ad ſalutem neceſſaria, atque pręcepta, quæ
de hmōi feruntur, anteuertere neceſſum eſt, vt de baptiſ
mo, de pœnitentia. Imò qui nuſquam in vita Euchariſtiā
aceepit, credens futurum periculum mortis, nec habitu
rum ſe Euchariſtiæ copiam, pręuenire debet, cum habet
copiam: nam tenetur ſaltem ſemel in vita illud præce-
ptum implere.

Hæc denique adduximus, quo apertius probaremus
ſummum Pontificem teneri quidem ſub grauiſſimi crimi
nis, & peccari reatu ſaltem ſemel in anno confiteri ſacer
doti peccata mortalia, & idem dicimus de ſumptione Eu
chariſtiæ in Paſcha, aut tē pore iure humano alioqui de-
finito, eamque concluſionem duabus rationibus adſtrui-
mus. Prior quidem à vi directiua iuris humani deducitur,
ſicuti ſuperius commemorauimus. Etenim fatemur ſum-
mum principem non ſubijci legibus humanis, quo ad
earum vim præciſè cogentem, aut coactiuam, attamen
negamus eum eximi à legibus humanis quo ad vim dire-
ctiuam, quæ procedit à lege naturali, & eius ratione ſi-
mul & à lege humana. Ratio etenim naturalis dictat prin
cipem teneri ad ſeruandā legem illam, qua eius ſubditis
indixerit. Eadem ſiquidem ratio, quę iuſtam efficit princi
pis legem quo ad eius communitatem, planè arguit, prin
cipem teneri ad eiuſdem legis obſeruationem, & eū diri
git ad hunc iuſtitiæ tramitem, vt conueniat communita-
ti, & exiſtimet, legem ſibi iuſtam eſſe, quam proprijs ſub-
ditis iuſtiſſimam fuiſſe cenſuit. Poſterior ratio inde colli-
gitur, quòd præceptum de annua confeſſione, licet ali-
qua ex parte humani iuris ſit, non omnino diuini verè ſit
diuini iuris limitati per humanum: ita quidem vtriuſque
iuris violatio vnicum peccatum eſt, quoniam ambo illa
præcepta vnicum actum iniungunt, & alterum eſt alte-
rius determinatio. Nec me latet potuiſſe eccleſiam lon-
gius, aut breuius tempus confeſſioni ſacramentali defini
re: id tamen lege vniuerſali fieri potuit, & poteſt, ſed ſe-
mel conſtituta lege vel ſeipſum, vel alium ab ea ſine cau
ſa, & in hac ſpecie grauiſſima, iuſtiſſimaq́;, propter vim
admiſtā diuinæ legis, minimè licet principi ſummo, eius
libenter ſubiturus cenſuram, non temerè contendimus.

Prolixius profectò, quam propoſitæ materiæ conue-
niebat, quæſtionem iſtam tractauimus, quod lector facil
limè condonabit, id etenim ea ex cauſa fecimus, vt con-
cluſionem, quam de communicatione in diuinis cum ip
ſo excommunicato Rom. Pontifici permittenda, for-
tius comprobaremus.

Quod ſi tractemus de communicatione cum excom-
municato in humanis, & temporalibus ea iure humano
eſt interdicta, atq; ideò poterit ſummus Pontifex ex cau
ſa eā permittere abſque vlla culpa, vel priuilegio, vel le
ge lata, quòd ſi ſine cauſa eā permiſerit malè faciet, nec
immunis erit à culpa, quamuis pœna iuris poſitiui aduer
ſus communicantes cum excommunicatis ſtatuta remiſ
ſa ex hoc cenſebitur, ſicuti ſuperius ſcripſimus, & notat
Fel. in c. nulli. de ſententia excom.

Sic iura Pontificia pluribus in caſibus permiſere com
municationem cum excommunicatis, quorum mentio
fit in c. quoniam multos. & alijs eiuſdem q. capitib. 2. q. 3.
c. cum deſideres. c. ſi verè. de ſent. excommu. l. 33. ti. 9. par.
j. & vbiq; iuris Pontificij interpretes, ac Theologi, præſer
tim Ange. Sylu. & Caie. in Summis. Horum aūt canonum
cauſa aliquot hic breuiter attingam, quo manifeſtior ſit
eorum intellectus.

Eſt etenim reſponſum in d. c. quoniam multos. vxorē
abſque periculo poſſe communicare cum excommuni-
cato marito, etenim controuertitur, an maritus itidem
poſſit cum vxore excommunicata communicare? & glo.
8 inibi tenet non poſſe † maritum cum vxore excommu-
cata communicare. Idem not. Io. Mona. in cap. ſtatuimus.
à ſupra eod. Sylu. poſt Goffredum, Summam Roſellam &
alios in verbo, excōmunicatio. 5. notab. 2. Regia lex 34.
ti. 9. par. j. ea quidem ratione, q vir faciliimè poſſit vxorē
inducere, & cōpellere, vt ab excōmunicatione recedat.
Idem tenet Hoſt. in ſumma, hoc ti. §. & quæ ſit pęna. verſ.
lex excuſat. quorum ſententia mihi non placet, imò con
trariam iure veriorem eſſe cenſeo, vt tandem eodem iu-
re maritus cōicans excommunicatę vxori immunis ſit
à pœna ſtatuta contra communicantes cum excommu-
nicatis: quā ſententiam tenuerunt veteres quidam, vt te
ſtatur Hoſt. quos ſequuntur Ang. in Summa, verb. excom
municato. 8. q. 8. Had. in 4. ſent. in tract. de clauib. q. 3. exce
ptione 6. Io. Driedo. de liber. Chriſt. pag. 241. quibus ſuf-
fragatur rō à ſocietate, & communione deducta, cum ſo
cius poſſit communicare ſocium excommunicatum. gl.
in c. j. 41. diſt. cui ſimilis eſt in c. ſi verè. hoc tit. in gl. pen. igi
tur & maritus iure ſocietatis coniugalis poterit commu
nicare cum vxore excōmunicata. quod & Car. à Turre-
cre. probat in d. cap. quoniam multos. Nec oberit ratio
in cōtrarium adducta. etenim ex ea opinor maritū graui
ter peccare, ſi neglexerit is vxore iure maritali corrige
re, & auertere ab illa cōtumacia, cuius cauſa fuerit ex-
communicata: attamen non ex hoc ſequitur, priuatum
eſſe communione, & ſocietate vxoris excommunicatę,
& iō, eū in iuris pęnas incidere, ſi eidem cōmunicauerit.

Sic & in cap. ſi verè. hoc tit. extra, probatur licitam eſ-
ſe communicationem cum excōmunicato, ad exigendū
ab ipſum debitam pecuniam, aliamve rem quampiam,
cum alioqui commodum ex contumacia, & delicto con-
ſequeretur excommunicatus ipſe, qua in re illud eſt in
controuerſia, an valeat contractus cum excommunica-
to factus? & licet prohibita ſit communicatio cum excō-
9 municato maiori excommunicatione, & illicita ſit, † con
tractus tamen bū valet, & vim hēt etiā in vtilitatē excom
municati, nec enim in hac ſpecie quidquam agit excom
municatus authoritate publica, nec ad ſpiritualia per-
tinens, ſed tamen iure, & authoritate priuata actum om-
nino temporalem exequitur, quamobrem hanc opinio-
nē tenuerūt Inno. & Pan. num. 35. in c. veritatis. de dolo
& cont. idem Panorm. in cap. ad probandum. 2. colum.
& ibi Fel. de re iudic. Doct. cōiter in c. ſi verè. de ſent. ex-
com. Io. de Selua in tract. de beneſ. 3. par. q. 4. col. 3. Alfon-
ſus à Caſtro de poteſt. legis pœnalis lib. 2. c. vlt. conclu. 2.
ad ſi. quibus adſtipulatur tex. ad hoc celebris in c. fœlicis.
de pœnis in 6. §. verum. Et præterea huic opinioni nihil
oberunt quæ in contrarium adduci ſolent. Nam hic agi-
mus de actibus extraiudicialibus, & qui priuata authori-
tate in temporalibus fiunt, imò matrimonium contractū
ab excommunicato, & religionis profeſſio ab eo facta
tenent, & valent, ſicuti & nos in Epitome in 4. decret. tra
didimus 2. par. c. 6. nu. 3.

Nec communicatio cū excōicatis pp contractus pro-
hibet, imò cōtractus pp cōionis prohibitionem, quæ ta
men pœnam habet à iure ſtatutam, qua ſatis eſt afficere
ipſos communicantes cum excommunicatis. Ea verò Pę
na, quòd contractus ſit nullus, nullibi in iure statuta eſt,
nec probatur: idcircò iſthęc opinio verior apparet, ta-
metſi contrariam quidam defendere conentur, præſer-
tim Hoſt. in d. c. veritatis. & For. in l. Gallus. §. & quid ſi tā-
tum. ff. de liberis. & poſthu. col. 21.

Poſtremò illud eſt adnotandū, nō adeo ſuperſtitioſè
10 † communionem cum excommunicatis interdictam eſ-
ſe, vt non liceat vllo pacto cum illis communicare. Ete
nim in his, quæ ad eorū correctionem, & ad ſalutem ani
marum pertinent, licitum eſt, imò pium cum illis com-
municare, ad illos quidem inducendos in viam rectam,
& à praua, peſſimaq; contumacia auertendos, vt tandem
eos ad gremium reducamus eccleſiæ, à qua propter eo-
rum demerita ſunt eiecti. Hoc permittunt leges Ponti-
ficię in c. reſponſo. & in cap. cum volūtate, in principio.
hoc titulo de ſent. excom. docet Gratianus in cap. cum
excommunicato. 11. q. 3. ex authoritate Iſidori, cuius
meminit Iuo Carnotenſis lib. 5. de ſent. excom. notat Th.
in 4. ſent. diſt. 18. q. 2. ar. 4. Diuus item Aug. enarrans Pſ. 54.
ſic ait: Diligamus inimicos, corripiamus, caſtigemus, &
excommunicemus cum dilectione etiam a nobis ſepare
mus. Videte. n. quid dicat Apoſtolus: Si quis autem non
obedit verbo noſtro per Epiſtolam, hunc notate, & no-
lite

lite commiſceri cum eo. Sed ne ſubrepat tibi iracũdia, & turbet oculum tuum, non inquit, vt inimicum eum exiſtimetis, ſed corripite, vt fratrem, vt erubeſcat. a quo indixit ſeparationẽ, non præcedit dilectionẽ. Hæc Auguſt: cuius meminit Alſonſus à Caſtro de hæreſ. in verb. excõmunicatio. ad fi. vñ conſtat, non prohiberi cum excommunicatis colloquiũ, quod ex charitate procedit, & ad charitatem ordinatur, modo id ſyncerè fiat, abſque cautela & ſimulatione: nam ſi quis alloquatur excommunicatum, ſciens nihil id colloquium ad ſalutem conducturum, ſimulatione quadam potius quam animo fraternæ dilectionis, & correctionis, ſeipſum decipit, nec pœnam iure ſtatutam euadit. Quod in ſpecie notat Io. Maior. in 4. ſent. diſt. 18. q. 2. arg. 4. igitur erga excommunicatos perſeuerare debet diligentia charitatis eos inuitos caſtigãdo, & ſtimulando, quemadmodum & phrenetici, & lethargici nolentes ligari, nec excitari caſtigantur, & ſtimulantur, vt excitentur, & ad ſanam mentem redeant, authore Auguſtino in Epiſtola ad Feliſum 167.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Communicatio cum excommunicatis, etiam per epiſtolam, aut nuntium prohibita eſt.*

2 *Epiſcopus non poteſt communicare cum excommunicato, etiam à ſeipſo, ante ſolennem abſolutionem.*

3 *Excommunicatus iure veteri ſtatim vitandus erat, occultus quidem occultè: publicus verò publicè.*

4 *Fama excommunicationis, an ſufficeret ad vitandum excommunicatum.*

5 *Excommunicatio, an præſumatur in dubio lata ante appellationem.*

6 *Semel excommunicatus præſumitur in eadem excommunicatione manere donec conſtet de abſolutione.*

7 *Expenditur late conſtitutio, ad euitanda ſcandala, concilij Baſilienſis.*

8 *Quis dicatur nominatim excommunicatus.*

9 *Sententia declaratoria, an ſit neceſſaria in notorijs?*

10 *Miſſarum ſolennia, an ſint audienda à notorio fornicatore & concubinario?*

11 *Excommunicati ex conſtitutione Baſilienſi nullam conſequuntur vtilitatem, idcirco tenentur ipſi à communione abſtinere, & alios vitare, etiam ante denunciationem.*

§. SECVNDVS.

1 ADEO ſanè prohibita eſt † cõmunio cum excommunicatis, vt nec ea licita ſit verbo, nec per epiſtolã. tex. op. vbi hoc Doct. notant in cap. ſi aliquando. de ſent. excommunicatio. gl. j. in c. conſtitutionem, hoc eo. tit. & lib. vbi Doct. glo. in Cle. vlt. & ibi pręter alios Boniſ. nu. 7. eo. tit. Fel. in c. ego N. col. 2. de iureiur. Rom. & Iaſ. in l. j. in princ. 3. col. ff. de verb. obl. Dec. in cap. 2. col. 2. de exceptio. quibus adſtipulatur tex. in c. clericus. 81. diſt. & in c. vbi periculũ. §. nulli. de elec. iſt. lib. & in l. j. ff. ad legem Iuliam Maieſta. quibus in locis cõſtat paria eſſe quidquam tractari verbo nuntio, & epiſtola, qua ratione in hac ſpecie communi omnium ſententia receptum eſt, quod modò expreſſim adnotabimus.

2 Hinc profectò ſatis probatũ, Epiſcopũ † nõ poſſe licitè communicare cum excommunicato, etiam ab eodem ante formalem abſolutionem ab excommunicatione, imò ſi communicauerit pœna minoris excommunicationis à iure ea ex cauſa indicta, afficitur tex. & ibi Doct. in c. cum deſideres. de ſen. excom. gl. & ibi Dom. Fran. & abj in c. ſtatuimus. hoc tit. & ibi Hoſt. & Doct. in c. nuper. eo. tit. quorum opinio communis eſt, nec in hoc caſu eſt locus conſtitutionis in Cle. vlt. eod. tit. vbi conſtat, Papam communicantem etiam ex certa ſcientia cum excommunicato ex hoc minimè videri eum abſoluiſſe, niſi expreſſim dixerit, & voluerit, eum haberi pro abſoluto. Etenim hæc poſterior illius cõſtitutionis pars in epiſcopo nequaquam obtinet, qui tenetur in abſolutione ab excommunicatione ſolennem formam iuris ſeruare, ſecundum gl. communiter receptam in d. Cle. vlt. Abb. & Felin. poſt alios in d. cap. cum deſideres. Fortaſſis idem erit in epiſcopo, qui verè abſoluit abſque forma iuris, licet malè faciat eam prætermittens, iuxta ea quæ tradẽtur inferius. §. 11. num. 7.

Quo autẽ tempore ſit vitandus excommunicatus, plerique dubitarunt: nos verò iure veteri Pontificio hanc conſtituimus vnicam concluſionem. Excommunicatus vitandus eſt, ſtatim quòd conſtat eum eſſe excommunicatũ. Hęc probatur ratione, & is authoritatibus, quibus apparet, excommunicatum vitandum fore. Etenim occultè excommunicatus modò de hac conſtet excommunicatione, vitandus erit, quia excommunicatus eſt, nec ob occultam cenſuram deſinit, aut ceſſat in eo excommunicatio. Nam denunciatio excommunicati minimè eum excommunicat, ſed excommunicatum declarat. c. Paſtoralis. §. verum. de appellat. ſtatim ſiquidem abſque vlla executione excommunicatio afficit eum, in quem fertur. vnde ſiue occulta ſit, ſiue publica excommunicatio, tenetur qui ſcit excommunicatum vitare. gl. per tex. ibi communiter probata in c. cũ non ab homine. de ſent. exco. quo in loco ſummus Pontifex hoc vtitur moderamine, vt † excõicatus occultus, & ſecretus, minimè vitetur 3 publicè, ſed tantum ſecretò: excommunicatus autem publicus publicè etiam vitetur, imò nec ſecretò tenetur quis vitare excommunicatũ, quem ipſe ſcit excommunicatũ eſſe ex reuelatione confeſſionis ſacramentalis, id eſt, ſibi facta in confeſſione ſacramentali, quemadmodum notant Hoſt. & Henr. in d. cap. cum non ab homine. Ricard. in 4. ſent. diſt. 21. Domi. a Soto in relectione de ratione tegendi ſecretum, membro tertio, quæſtio. 4. dubio 3. & hoc ratione illius omnium maximi ſigilli, quod confeſſioni ſacramentali conuenit ad ſecreti obſeruationem, quamuis Scotus in d. 21. diſt. contrarium teneat, ſcribens, confeſſorem teneri vitare excommunicatum, quem ex reuelatione ſecretiſſima confeſſionis ſcit in excommunicationem incidiſſe, adhuc coram alijs, ſi id fieri poſſit, abſque confeſſionis reuelatione. Hoc enim falſum eſt: nam confeſſor etſi ſcientiam iſtam habeat, vecè ignorãs eſt huius excommunicationis, cum ea lata ſit à lege humana exteriori, & per actũ exteriorem debeat eius ſcientiam habere, vt vitare teneatur ipſum excommunicatũ, quamobrem nec ſecretò tenetur hunc excõicatum vitare, licet Hadr. in 4. dum tractat de confeſſio. ſigillo. in c. circa materiam. ad fi. reprobans Scoti ſententiam concedat, hunc confeſſorem teneri ad ſecretò vitandum iſtũ excommunicatum, quod adhuc falſum eſſe cenſemus.

Quid autem de excõmunicato, qui nec ſecretus, nec publicus eſt? nam ſi quis ſciat Petrum excommunicatum eſſe, ac poſſit eãdem excommunicationem probare duobus teſtibus, profectò hic nõ eſt publicus excommunicatus, nec itidem occultus: & tamen Panor. Henr. & Fel. in d. c. cum non ab homine. rurſus idem Henr. in d. cum deſideres. col. 2. opinantur, teneri quem vitare hunc excommunicatum, cum is occultus excommunicatus non ſit. Sed in hac ſpecie contrarium notat Inno. in c. an quiſitioni. de ſent. excom. quem ſequuntur ibi Ant. Card. & Doc. frequentius exiſtimantes, excommunicatum non eſſe ante denunciationem publicè vitãdũ, niſi ſit notoriè excõmunicatus, in quam opinionem inclinãt Duran. in 4. ſent. diſt. 18. q. 5. & ibi Palud. q. 6. nec enim tenetur quis teſtes in publicum producere, vt publicè teneatur excommunicatum vitare. ſic denique magis applaudet Inn. ſenten. contra Panor. & alios, qui de publicè vitando excommunicato tractauere: nam de ſecreta, & occulta euitatione dubium non eſt, cum ſecretè vitandus ſit etiam occultus excommunicatus, ſicut conſtat in d. capitu. cum non ab homine.

Illud verò non eſt prætermittendum, ad hunc effectũ, vt excommunicatus publicè vitandus ſit ante denuncia-
4 tionem, ſufficere † famam publicam ipſius excommunicationis. quod probatur in d. c. cum deſideres. 2. eius parte. Nec videri debet hoc cuiquam mirum eſſe, ſiquidem hoc non eſt ex ſola fama publica ita conſtituendum, ſed tunc demum cum propter famam fuerit indicta compurgatio, quã ſubire is noluerit, vel in ea defecerit, vt ex eo.

cap. cum

cap.cum deſideres.apertiſſimè colligitur, ſecundum Inno.Io.And.Card.& Anch.inibi,Dom.i c.j.§.vlt.col.pe.de homic.in 6.is etenim qni deficit in cõpurgatione, aut eã ſubire ſibi iure dictam recuſat,præſumptione quidẽ admndum vrgenti conuincitur.gl.communiter recepta in c.inſinuatum. de Simonia. & in c.inter.de purgat. cano. ſed Panor.& Henr.in d.c.cum deſideres.Rom. conſ. 237. col.vlt.Bal.in c. j. in princ.hic finitur lex, & conſuet. regni incipiunt, exiſtimant, ſolam famã publicã ſufficere ad euitandũ excommunicatũ. Hic etenim agimus de animarum ſalute, atq; ideò fama ſufficiens teſtimonium eſt, vt interim vitemus eum,qui ex ea cenſetur excommunicatus,quod apertiſſimè probatur in d.c.cum deſideres.2. parte. quo in loco ſummus Pontifex ſimpliciter ſtatuit excommunicatum vitandum eſſe propter ſolam famã, donec ſeipſum compurgauerit.Vides igitur lector optimè ſolam famam ſufficere,vt excommunicatus euitetur, nec ad hanc euitationem,compurgationis defectũ expectandum fore. Idem conſtat in cap. illud. de clerico excom.miniſt. Etenim in eo reſponſio conſulitur excommunicato, quòd propter ſolam famam publicam excõmunicationis,abſtineat à diuinis.in dubijs ſiquidem vbi de periculo animę agitur,adhuc in exteriori iudicio certior via eſt eligenda.glo.in c.j.de ſeruti.& in c.inuenis.de ſponſalibus.qua ratione fama publica ſufficit, vt excommunicatus vitetur,ſicut notant Abb.Rauenna, & alij in d.c.illud.quem tex.ad hoc dixit ſing.Aret.in c.inquiſitionis.§.vlt.de accuſat.notat Gonſalus à Villadicgo,in trac. de irregularit.cap.2.col.2.qui tamen exigit famam iſtam aliquo adminiculo coadiuuari. Cui adſtipulatur deciſio tex.in c.cum tu.de teſtibus.vbi probatur,in dubio pręſumi quempiam nulla eſſe affectũ excommunicatione.Sed tamen illa reſponſio ſpecialem rationem habet, nempe cum vtrinq; adductis teſtibus & probationibus dubium conſtituitur, an excommunicatio lata fuerit poſt appellationem,vel ante eam.Is etenim, qui allegauit excommunicationem latam fuiſſe poſt appellationem, vt ea nulla iudicetur, id legitimè probauit per teſtes hoc ipſum apertiſſimè teſtificantes. Hæc verò probatio non confunditur per probationem alterius,qua teſtes aſſeuerant,excommunicationem latam fuiſſe ante appellationem,cum potuerit verè excommunicatio, de qua hi teſtes intelligunt ferri ante appellationem ſecundò repetitam,& interpoſitam,non tamen ante omnem appellationem eam latam fuiſſe,conſtat, quod neceſſarium eſt. præſumitur ſanè potius ſæpius appellatum, quàm ſæpe
5 latam fuiſſe † excommunicationem, cum ex natura rei appareat freqnentiſſimè,appellationem repeti, non ita excommunicationem,quæ ſententia grauis eſt,atque iò maturo conſilio ferenda. vnde conſtat ratio tex.in d.c. cum tu.quemadmodum ibi explicant Panor. Fel. & alij. Iaſ.in l.2.C.de bono.poſſ.ſecundum tabul.miſſam equidẽ facio rationem illam,quæ ſolet huic aptari reſponſo:ſcilicet ad vitandum periurium in teſtibus Romanum Pontificem in d.c.cum tu.præſumpſiſſe, appellationem ſæpe propoſitam fuiſſe,quod Doct.notant in d.l. 2. & aliquod ex Canoniſtis in d.c.cum tu.poſt gl.ibi And. Alc.in tract. de præſump.reg.3.pręſump.16.nu.3.quia iſthæc ratio ſufficiens non eſt, & ideò communiter refellitur, vt ſcribit Fel.in d.c.cum tu.col.pen.nam in ea Decretali Rom.Pontifex pronunciat ſententiam excommunicationis eſſe nullam,quia lata poſt appellationẽ: nec tractat de periurio teſtium excuſando, ſed potius de præſumenda iniſtitia ipſius actus, licet eadem vtatur præſumptione ad hoc, ne teſtes reatu periurij notentur.

Hinc ſanè expendi poterit adnotatio gl. celebratiſſimę in cap.venerabilibus.§.vlt. hoc eod.tit.& lib.quæ authoritate illius tex. reſpondit, in dubio qnoties agitur, an excommunicatio pręceſſerit appellationem,vel eam ſequuta fuerit præſumendum fore ipſam excommunicationem præceſſiſſe:quam equidem gl. laudant mirum in modum Doc.ibidem. Anto.Are.& Fel.col. 3.in c.cum tu. de teſti.idem Fel.in c.Apoſtolicæ.num.18.de exceptionibus.Fel.rurſus in c.auditis.de præſcri.nu.33.idem in c.nouit.de iudic.col.2.Dec.in c.in præſentia.col.5.nu.13.de probat.Ant.& Imo.in c.ſuper eo.in 2.de appel.vbi Dec.col.j. aſſerit,hanc opinionem communem eſſe,quæ verior eſt, licet Dec.poſt Bal.ibi contrariam exiſtimet iure probabiliorem eſſe, præſertim communis ſententia ex eo procedit, quia ſatis ſtrictam habet eius praxim, ſi tres caſus, & ſpecies conſideremus.

Primus enim caſus conſtituitur in animæ indicio quo ad hũc effectum,vt abſtineat quis à diuinis officijs, & tũc præſumendum eſt,excommunicationẽ præceſſiſſe,& appellationem poſt eam ſequutã fuiſſe:ita ſanè in hac ſpecie admonet,& probat Card in Clemen.j.q.15. de ſepul. Dec.item in d.c. ſuper eo.cum ſit in dubio tutior via eligenda,ſicuti paulò ante tradidimus.

Secundus caſus eſt,cum appellatio ipſa ad excommunicationem refetur, quia interponitur ab ea, & in hoc caſu vera eſt communis opinio, vt præſumamus, excommunicationem præceſſiſſe, ſecundum Bal. in l. ampliorem.§.vlt.C.de appell.

Tertia ſpecies exponitur in hunc quidem modum, vt quicunque allegauerit vel excommunicationem,vel appellationem præceſſiſſe,is teneatur id probare, nec vlla poſſit vti præſumptione.l. ei qui. ff. de probat.l.actor. C. eod.tit.nam qui fundamentum intentionis propriè aſſumit a tempore, probare tenetur ipſum tempus.l. vlt. & ibi Bal.C.an ſeruus ex ſuo fact.Bart.& Alex.in l. nõ ſolũ. §.ſed vt probari.ff.de noui oper.nuntiat.idcirco in hac quæſtione communis ſententia in hunc ſenſum eſt accipienda,vt explicant Rota Antiqua.317.Dec.in d.c. ſuper eod. col.j.& 2.premittuntque idem Pan.& alij in d.c.cum tu.quæ ſi hæc vera ſunt,tunc demum præſumptioni,de qua opinio communis agit,locus erit, cum pares ſint ſuper hac reprobationes de eadem quidem excommunicatione, & itidem de eadem,certaq; appellatione,præter reſponſum,& interpretationem Romani Pontificis in d. c. cum tu.in quo Canonici allegantes excommunicationẽ poſt appellationem latam fuiſſe,ſatis hoc probaſſe videotur per teſtes idoneos,licet è cõtrario probatum fuerit,appellationem propoſitam fuiſſe poſt excommunicationem. Quibus illud addere non prætermittemus, quod excommunicatio lata ante appellationẽ valet, & ligat, nec reuocatur attentatorum remedio,etiamſi lata ſit intra terminum datum ad appellandum.gl.in verb.appellatum in c.venerabilibus.§. porro.iſto tit. cuius opinionẽ contra Io.Mona.fatentur cõem eſſe Domini. & Fran. ibi. & eam ſequitur Fel.in c.quo ad conſultationem.de re indic. nu. 26. quod eſt maximè obſeruandum ad limitationem tex.in c.non ſolum.de appellat.iſto lib.quia excommunicatio vel ſtatim tenet, vel eſt nulla, nec pendet ab appellatione proponenda,ſi ſimpliciter lata fuerit.

Hæc profectò hoc in loco ea rõne tradidimus, vt conſtet,quo ad euitationem excommunicati ſufficere famã publicam abſque alio quidem adminiculo, quod in d.c. cum deſideres.& in d.c. illud. ſatis probatur, & id magis communi ſententia receptũ eſt.non enim agitur de graui præiudicio.Quod ſi ageretur de puniendis his, qui excommunicatum non vitauerint, aut de pœna ipſius excõicari, qui ſe imiſcuit diuinis, dubio procul non ſufficeret excõmunicationis probatio per publicam famã. tex.optimus in d.c.illud.notant Fel. in c. cum contingat. col.3.de reſcri.idem in d.c.cum deſideres. col.j. & in d.c. cum tu:col.vlt.Ant.in c.veniens. col. vlt. de teſtibus. in j. Dec.in c.j.de appellat.col.pen.tex. ad idem ſing. in cap.j. de exceptio. iſto lib. cuius ſtatim in §. ſequenti mentionem agemus.hi ergo authores,qui voluerunt, famam ſolam etſi publica ſit, non ſufficere ad probandam excommunicationem,admittendi non ſunt quo ad effectum vitandi excommunicatum, quæ quidem vitatio modicum infert præiudicium,& præterea in dubio cautior eſt,eorum verò ſententia vera erit,ſi tractetur de pœna inferẽda his,qui communicarunt cum excommunicato, vel ipſimet excommunicato,qui ſe diuinis officijs minimè abſtinuerit, aut tãdem de alio graui pręiudicio,quod ex præmiſſis cõſtat.Idcircò cum interdictum eccleſiaſticum maximũ inferat pręiudicium populo Chriſtiano, non erit id obſeruandum propter ſolam famam, niſi alijs coad-

juuetur

iuuetur adminiculis. quod probatur in c. j. de poſtulatio. prælat. vbi hoc ipſum notat Dec. nu. 27. licet Abb. & Barba. ibi ſimpliciter plurimum tribuentes famæ, contrarium voluerint.

6 Verum ſi conſtiterit, † ſemel quem excommunicatum fuiſſe, præſumendum eſt, eum adhuc in eadem eſſe excõmunicatione, donec appareat, eum abſolutum eſſe, etenim ex eo, ꝙ allegatur Petrum excommunicatum non eſſe, & probetur excommunicatum fuiſſe, præſumitur adhuc in eadem manere excommunicatione. c. ſicut nobis. & ibi Abb. de ſent. exco. gl. in ſignis in c. propoſuit. de cleri. excom. miniſt. ibi Abb. & Doct. eam communi conſenſu ſequuntur, not. Rota in antiq. 538. Ancha. conſi. 64. Fel. in c. ſcribam. nu. 3. de præſump. Euerardus loco a tempore ad tẽpus. c. 45. And. Alc. de præſump. reg. 2. præſum. 6. qui tamen hanc opinionem intelligit in excommunicatione lata ſimpliciter. Nam ſi ea conditionalis ſit, non obtinet hæc præſumptio, potuit enim qui excommonicatur, pendente conditione, ſatisfeciſſe. quod ita tenuerũt Inn. in c. ſuper his. de accuſat. Abb in d. c. propoſuit. & Rota in nouis. 444. imò & præter iſtum caſum, etiamſi excõmunicatio non ſit conditionalis, ſed ſimplex, nihilominus quoad communicantes cum eo præſumitur abſolutus, ſi communi opinione exiſtimatur iam abſolutus liber ab excommunicatione. Item vbi eſſet elapſum à tempore excommunicationis aliquod tempus ita longum, vt attenta qualitate perſonæ, præſumendum arbitrio boni viri poſſit, eum iam abſolutum fuiſſe, & ad gremiũ eccleſiæ redijſſe, ſecundum Abb. & Doctores in d. c. propoſuit. vnde inſpecta integritate illius, qui olim fuerit excommunicatus, eiuſque propriæ ſpiritualis ſalutis cura, & ſolicitudine, liceret cũ eo communicare abſque vllo criminis & pœnæ periculo, vt expreſſe docent Henricus in d. cap. cum deſideres. & Syl. in verb. excommunicatio. 5. colum. dubio 17.

Has aũt veterum cõcertationes in ea quæſtione, quãdo ſit excommunicatus vitandus, dirimere cupiens ſynodus Baſiliẽſis, in hunc ſanè modum ſtatuit ſeſſione 20. 11. Calendas Februarij, anno Domini 1435.

7 Ad vitandũ ſcandala, † & multa pericula, ſubueniendomque conſcientijs timoratis, ſtatuit etiam, quòd nemo deinceps à communione alicuius in ſacramentorum adminiſtratione, vel receptione, aut alijs quibuſcunque diuinis, vel extra, prætextu cuiuſcunque ſententiæ, aut cenſuræ eccleſiaſticæ, ſeu ſuſpenſionis, aut prohibitionis ab homine, vel à iure generaliter promulgatę teneatur abſtinere, vel aliquem vitare, aut interdictum eccleſiaſticum obſeruare, niſi ſententia, prohibitio, ſuſpenſio, vel cenſura huiuſmodi fuerit in vel cõtra perſonam collegium vniuerſitatem, eccleſiam, aut locum certum, aut certam, à iudice publicata, vel denunciata ſpecialiter, & expreſſe, aut ſi aliquam ita notoriè excommunicationis ſententiam conſtiterit incidiſſe, ꝙ nulla poſſit tergiuerſatione celari, aut aliquo modo iuris ſuffragio excuſari. Nam à communione illius abſtineri vult iuxta canonicas ſanctiones. Per hoc tamen huiuſmodi excõmunicatos, ſuſpenſos, interdictos, ſeu prohibitos, non intendit in aliquo releuare, nec eis quomodolibet ſuffragari. Hactenus ſynodus Baſiliẽſis ante eius diſſolutionẽ, vt author eſt Floren. 3. par. tit. 25. c. 3. huiuſque decreti iuxta hanc ſeriem meminere pragmatica ſanctio Gallicana, tit. de non vitandis excom. in prin. Pan. in Clem. 2. de ſen. excom. Nicolaus in ſupplemento Piſanellæ, in verb. clericus. 3. in fi. eandem literam agnoſcere videtur Fel. in c. ad probandum. col. pen. de re iudic.

Quidam verò ex concilio Conſtantienſi eandem conſtitutionẽ referunt, paululum mutata litera quo ad eius ſecundam partem, ita quidem exceptionẽ à regula priori exponenti, ſaluo ſi quem pro ſacrilega manuum iniectione in clericum ſententiã latam à canone adeò notorie cõſtiterit incidiſſe, quod factum nõ poſſit aliqua tergiuerſatione celari, nec aliquo iuris ſuffragio excuſari. Hæc ſanè eſt ſententia pręcitatę conſtitutionis, quemadmodum eam retulere Floren. in d. c. 3. & idem in tract. de cenſuris, c. 83. Fel. in cap. cum ab homine. de ſent. excom. idem in c. Rodulphus. de reſcrip. col. pen. Syl. in verbo, excommunicatio. 5. q. 3. Io. Driedo. de liber. Chriſt. pagi. 88. Maior. in 4. ſent. diſt. 18. q. 3. Caie. in ſumma, in verbo excommunicatio minor. & in 2. 2. q. 12. ar. vlt. Dec. in c. 2. de excep. col. 2. Adri. in 4. ſent. tract. de cõfeſſione, q. 9. rurſus in tract. de Euchar. quæſtio. vlt. in c. oritur quęſtio. idẽ Hadr. in materia de clauibus. q. 3. quo in loco etiam meminit Baſilienſis decreti ſecundum eã lectionem, quam nos adduximus. Ex quibus ſatis apparet maximum diſcrimen inter has prædictę conſtitutionis literæ diuerſas lectiones. Etenim ex Cõſtantienſi apertiſſimè probatur, non omnem notoriè communicatum ante denunciationem vitandum fore, ſed eum tantum, qui ex cauſa iniectionis manuum in clericum omnino notoriè ſit excommunicatus. At ex Baſilienſi concilio conſtat, quemlibet omnino notorie excommunicatum ante denũciationẽ vitandum eſſe. Tandem Fel. in d. c. Rodulphus. col. vlt. dubius eſt hac in re ea quidem ex cauſa, ꝙ non legerat, nec viderat acta concilij Baſilienſis: & tamen in hanc inclinat ſententiam, vt exiſtimet concilij Baſilienſis literã, vt poſteriorem obſeruandam eſſe, quod & Syluest. apertius fatetur. eandem concilij Baſilienſis cõſtitutionem refert Martinus Azpilcueta in c. j. §. laboret. de pen. diſt. 6. nu. 10. etiamſi meminerit alterius literæ, quæ citatur ex Conſtãtienſi ſynodo. ego verò etſi ſępiſſimè perlegerim acta, & Canones concilij Conſtantienſis, nuſquam tamen hanc conſtitutionem potui reperire: atque ideò opinor fuiſſe à Martino Quinto tempore eiuſdem concilij conditam abſque ipſius concilij Decreto. Deinde video apud acta concilij Baſilienſis legi, & contineri eandem conſtitutionem iuxta ſenſum, & lectionem paulò ante notatam, cui ſtandum eſſe cenſerem dubio procul, niſi à tot authoribus iuxta ſenſum alterum hæc ipſa conſtitutio foret ſępiſſimè citata: & nihilominus minimè auderem à Baſiliẽſi conſtitutione diſcedere, cum ea poſterior ſit, & quæ in illa ſynodo & Cõſtantienſi acta fuerunt circa damnationem quorundam articulorum hæreticorum, & cauſas beneficiales, ac cenſuras, approbata fuerint Apoſtolica authoritate. ſicuti apparet ex bullis Martini quinti, & Nic. quinti. Rom. Pontific. quæ quidem approbationes in ipſo conciliorum codice continentur.

Ex omnibus his deducitur per hanc conſtitutionem, vtcunque ea legatur, tolli, & corrigi diſtinctionem tex. in c. cum non ab homine. de ſent. excom. quo expreſſim probatur, excommunicatum publicum, publicè vitãdũ: excommunicatum verò occultè, & ſecretè. Etenim etiã ſecretò vitandus non eſt communicatus occultus, & ſecretus. quod in dicta conſtitutione, ad ſedandas proborum virorum conſcientias ſtatutum eſt.

Secundò deducitur ab eodem decreto, non eſſe vitandum ante denunciationem excommunicatum, cuius excommunicatio duobus etiam teſtibus probari poſſit, nec publicè, nec priuatim. atq; ita probatur opinio Innocentij, cuius paulò ante mentionem fecimus §. iſto. verſ. quid autem de excommunicato. Nam non tenemur vitate excommunicatum ante denunciationem, etiamſi probare duobus teſtibus poſſimus excõmunicationem, Atque ideo tollitur opinio contraria Panorm. Henrici, & Fel. in d. cap. cum deſideres.

Tertio hinc conſtat non ſufficere famam publicam, vt teneamur vitare excommunicatos ante denunciationẽ; non n. tenemur eos vitare, quamuis adſit fama publica excommunicationis. idcircò tollitur reſponſio tex. in d. c. cum deſideres. 2. eius parte, de qua modò diſputauimus.

Quartò ex eadem cõſtitutione ipſe infero, non eſſe vitandum excommunicatum ante denunciationem, etiam ſi ſpeciatim, & nominatim ſit excommunicatus, & mihi de ea excommunicatione conſtiterit. hoc probatur, quia eadem conſtitutio Baſilienſis concilij exigit denunciationem excommunicationis, etiamſi certa ſit excommunicatio. & præterea vſus, atque communis interpretatio Chriſtiani orbis in bonũ ſenſum accepit prædictam conſtitutionem: idcireò idem erit dicendum in eo, qui nominatim fuerit excommunicatus, vt is neceſſariò vitandus minimè ſit, niſi poſt denunciationem, quod ex-

preſſim

preſſim notat Choſm.in prag.ſanctione Gallicana,tit.de excommunicatis non vitan.in verb.generaliter.cui ſubſcribit egregius doctor Martinus Azpilcueta in d.§.labo ret.nu.12.tametſi Hadria. in 4. ſent. tract. de ſacramento Euchariſtiæ.c.viſo de impedimentis. verſ.quantū ad 3.& in tract.de confeſſione,dubio 9.teneat contrarium:exiſtimans excommunicatum nominatim,& ſpecialiter vitãdum eſſe ab eo, qui ſcientiam excommunicationis habuerit,iuxta diſtinctionem tex.in d.c.cum non ab homine.Etiam ante denunciationem. Cuius opinionis ea eſt ratio,quòd conſtitutio Baſilienſis concilij tantum reſtringat vetera iura quo ad excommunicatum generaliter, nec quicquam mutauerit quo ad nominatim,& ſpeciali excommunicatione affectum. Et quia fortaſſis quibuſdã hęc Hadrian.ſententia placebit,oportet exponere,quis dicatur nominatim excommunicatus,Nam & Io.a Medina in Codice de pœnit.trac.2.c.de confeſſione cõfeſſori excommunicato facta,idem quod Hadr.tenet, licet ſuſpicetur,contrariam ſententiam conſuetudine receptã eſſe.Et Bernard.in c.a nobis.in j.de ſent.excom.aſſerit,eũ

8 dici † nominatim excommunicatum, qui fecerit aliquid contra canonem ita excommunicationem decernentẽ. Quiſquis hoc fecerit ſit excommunicatus.Etenim ſi conſtiterit,Petrum actum hunc prohibitum feciſſe, erit nominatim excommunicatus. quę quidem concluſio nec vera eſt,nec probatur in locis per gl.adductis.atque ideò frequẽtiori Doctorum ſuffragio improbatur. eſt ergo,& dicitur ille nominatim excommunicatus, qui hac notatur cenſura,expreſſo nomine proprio,aut aliquot appoſitis ſignis,quæ certè,& abſque vllo dubio eum, qui excommunicatur ſignificent, & demonſtrent.tex.optimus in l.nominatim.ff.de cond.& demonſt.l.j.& 2.ff. de lib. & poſthu.§.nominatim.Inſt. de exhęre. lib.ex quibus,hanc opin.adnotarunt gl.in c.cum & plantare.§.excommunicatos.de priuileg.& in c.conſtitutionem.hoc tit.& lib.gl. in cle.j.in verb. nominatim. de vita, & honeſt. cle.quas Doct.communi conſenſu probant,& ſequuntur inibi. & Pan.in c.in Lateranenſi.de præb.Car.in d.Cle.j. 7. q.idem in Cle.de ſepul.Aret.poſt alios in l.j.Soc.in l.2.ff.de lib.& poſth.Choſm.in prag.ſanctione tit.de excommunicatis non vitand.in verb.expreſſe.quorum ſententia ea ratione conſtat quantum ad hunc tractatum,quem modo explicamus,quia tantum hic requiritur, quod nominatim fiat excommunicatio ad certitudinem illius,qui excommunicatur.Quod ſi ad ſubſtantiam,& formam exigatur nominatim aliquid fieri,an ſufficiat,ſigna aliquot adſcribi omiſſo nomine proprio,quę certum conſtituant eum, in quem actus dirigitur, tradunt Iaſ.Aret. & Soc. in d.l.j. & 2. poſt alios.ff. de lib. & poſth. Abb.in d.cap.in Lateranenſi. Tiraquel.in l. ſi vnquam. C. de reuoc. dona. in verbo, reuertatur.num.234.

Quintò perpenſa litera concilij Baſilienſis colligitur notoriè excommunicatum ita, vt nulla poſſit tergiuerſatione celari,aut excuſari, vitandum omnino eſſe, quod manifeſtè probat in eadẽ conſtitutione,qua quidem partim ſuſtinetur, quod veteri iure ſtatutum eſt in d. c.cum non ab homine.ſiquidem ex eo etiam ante denunciationem vitandus eſt ſecretò,& publicè is,qui publicè,& notoriè ſit excommunicatus.Etenim iure concilij Baſilienſis ea concluſio obtinebit, cum ita notoria fuerit excõmunicatio,ꝙ nulla poſſit excuſatio ſuffragari.Huic interpretationi conuenit quod Fel. tradit in d. c.Rodulphus. de reſcriptis.num.37.poſt Pan.in c.cum non ab homine. de iudic.col.12. verſic. ſed certè ſubtiliter. & Domi.in c.

9 cum ſecundum leges.de hære.nempe,nullam † ſententiã declarationis requiri,aut neceſſariam fore, vbi quid notorium ita ſit,quod nullam excuſationẽ habeat,nec poſſit vlla tergiuerſatione celari,licet alioqui declaratio neceſſaria ſit vbicunque pœna aliqua, etiam ipſo iure pro aliquo crimine infligitur. c.cum ſecũdum leges.de hęre. iſto lib.l.eius qui delatorem.vbi Bar.ff.de iure fiſci.Anch. in Cle.j.notab.6.de pœnis.Gulielmus à Monte Lauduno in c.vnico,ſupra,de vita,& honeſtate clericorum.Fel.in c.2.col.j.& 2.de ſponſ.Abb.in conſ.68.lib.2.Francus in c. vlt.col.pen.de confeſſ.in 6.his etenim in locis frequentiſſimo omnino conſenſu receptum eſt,regulariter ſententiam in pęnis ipſo etiam iure ſtatutis requiri,quę declarationem inducat,& tamẽ eam non eſſe neceſſariam, vbi crimen ita notorium ſit,quòd nulla poſſit obtegi,aut celari tergiuerſatione, adnotarunt Pan.Domin. & alij modò expreſſim citati.& idem Panor.in c.cum Vintonienſis.de electione.col.vlt.Sed hæc conſideratio non omnino cõgruit huic materię, ſiquidẽ ante cõcilũ Baſilienſe ad euitationem publicam excommunicati, ſatis erat ſufficiens ipſa publica excommunicatio,licet non foret ita notoria, quòd nulla tergiuerſatione celari poſſit, & ad occultam, ſufficeret item occulta excommunicationis ſcientia, ſicuti probatur in d. c. cum non ab homine.de ſent.excommunicationis. nec oberit tex. in c. peruenit. in j.de appellat. vbi denunciatio neceſſaria videtur aduerſus notorium percuſſorem clerici. quia inibi tantum agitur de ea quęſtione, an non obſtante appellatione ſit declarandus, & denunciandus notorius percuſſor clerici:& reſponſum eſt à Romano Pontifice, quòd non obſtãte appellatione,quę in ea ſpecie friuola eſt, iudex ꝓcedat ad declarationem, & denunciationem notorij ꝑcuſſoris clerici. quin & pręter iſta opinio Pan. & Felyni tunc vera erit,cum iudex executionis,ſit etiam iudex cõpetens ad cognitionem ipſius cauſę:tunc etenim nõ erit neceſſaria ſententia declarationis,ſi ita notorium ſit crimen,quòd nulla valeat excuſari rõne,ſed poterit executio fieri abſque declaratione,at ſi iudex, q exequutur ut pœnam eſt,non ſit iudex competens cauſę cognitionis, profectò etiam in notorijs omnino erit neceſſaria declaratio illius iudicis, qui de re principali iure cognoſcere poterat.quod notant Domi.in conſi.136.col.vlt.& Albe. in rubrica de hæreticis,quęſtione 13.nu.43.& 45.ipſe verò adhuc indiſtinctè potius admitterem eã opinionem, quæ declaratione requirit ad executionem pœnę,etiam ipſo iure impoſitæ,etiamſi notorium crimen ſit, & itidẽ eius author,quod praxis recepiſſe videtur, & plurimum probat tex.in d.c. peruenit. & in c. inter dilectos. de exceſ. prælа. atque ita aduerſus Felynum & alios tenent Hipp.in rub.C.de probat.nu.226.Caiet.in 2.q. 12.ar. 2.& Sylue.in verbo, Aſſaſſinus, in fine.quibus addi poterit,ẽt ante declarationem poſſe conferri beneficium eccleſiaſticum tanquam ipſo iure iam vacans, licet non poſſit poſſeſſio auferri ab ipſo poſſidente,donec lata ſit ſententia declaratoria,ſecundum Franc. de Ripa in c. ſæpe. de reſt.ſpol.col. pen. cuius ſententia erit obſeruanda ad interpretationem tex.in c.j.de homic.iſto lib.

Supereſt igitur,quo ad excommunicati euitationem, nouam eſſe conſtitutionem iſtam concilij Baſilienſis ad exceptionẽ notorij excõmunicati,in hoc equidem ſenſu, ſi pręmittamus Martinum quintum iam olim tempore Conſtantienſi ſynodi,tantum excepiſſe, notorium clerici percuſſorem,ꝙ ſi vetera iuxta obſeruãda forent,ma a imè his conueniens eſt ſimplex, ac generalis exceptio notoriè excommunicati.Tametſi ea non admodum conueniat fini,in quem iſta conſtitutio dirigitur, nempe ad vitanda ſcandala, & ſedandas proborum virorum conſcientias. idcircò magis recepta eſt in Chriſtiano orbe Martini quinti, & Conſtantienſis conſtitutio,illud verò eſt adnotandum,etiam conſtitutionem Baſilienſis concilij in exceptione notoriè excommunicati,maximè differre à veteri iure.Nam ſecundum vetera iura ſatis erat,aliquem eſſe notoriè excommunicatum eo modo, quo aliquid dicitur notorium iuris,ſcilicet per confeſſionem,ꝑ ſententiam,& ſimilia argumenta.cap. veſtra.de cohabit. cler. & mul. At iuxta conſtitutionem Baſilienſem eſt neceſſarium, quòd ſit notorius excommunicatus per operis euidentiam, ita vt nulla poſſit tergiuerſatione celari, quod explicat Choſmas in prag.ſanct.tit.de excom. non vitand.in verbo,ſuſpenſionis.

Sextò,ex eiſdem conſtitutionibus poterit tolli anxia quædam quæſtio,quę pleroſque torquet.Etenim iure cau

10 tum eſt,non eſſe audienda † miſſarum ſolennia, cum ea celebrantur à præsbyteris notoriè fornicarijs, & concubinam habentibus.c.nullus.c.pręter.32.diſt.vbi Doc.c. vlt.& c.veſtra.de cohabit.cler.& mul.gl.in c.de homine. de celeb.

de celeb.miſſ.Henr.in c.ſi.celebrat.col.5.de cler. excom.
miniſt.Theologi in 4.ſent.diſt.13.vbi Gabriel.q.j.dubio.
4.Car.à Turrecremata in d.c. nullus.nec item ſacramen-
tum pœnitentiæ accipere ab eiſdem per confeſſionem
ſacramentalem.Hoc ſiquidem verum eſt iuxta prædicta-
rum conſtitutionum deciſionem, tunc demum, quando
hic notoriè fornicarius fuerit denunciatus, vel in aliquo
caſu exceptio in dictis Martini quinti,& concilij Baſilē-
ſis Canonibus, quorum paulò ante mentionem fecimus.
ex quibus ita hanc controuerſiam definiendam eſſe
cenſent Choſm.in d.verb.ſuſpenſionis.Flor.2.par.tit.9.c.
10.§.vl.Io.Maior.in 4.ſent.diſt. 9.dubio vlt.Syl.in verbo,
Miſſa.in 2.q.3.Hadr.in 4.ſent.tract. de Euchar.q.pe.& in
tract.de confeſſione,q.9.Mart. ab Azpilcueta in c.j.§. la-
boret.2.col.de pœniten.diſtin.6.

Poſtremò non eſt prætermittendum, quod in eadē con
ſtitutione Baſileēſis concilij parte vlt.eſt ſtatutum nempe
per eam deciſionem nullum ius ipſis excommunicatis
tribui, nec concedi, imò ipſi iuxta veteres Canonicas sā-
ctiones, etiam ante denunciationem tenentur abſtinere
ab his, quæ excommunicatis ſunt interdicta eodem mō,
quo ante eandem conſtitutionem tenebantur. iure aūt
11 Pontificio excommunicati, etiam ante denūciationem
regulariter abſtinere debent à communione fidelium,
quæ & alijs cum eiſdem excōmunicatis eſt interdicta. Nā
& grauius peccatum eſt excommunicato, ſi alios non vi
tauerit, quā alijs, ſi eum non fugerint, & ab eius commu-
nione abſtinuerint. Magis etenim obligatur excommuni
catus ad vitandum alios, quam alij ad vitandum illum.ip
ſe ſiquidem excommunicatus propter propriū delictū,
& in pœnam illius obligatur ad vitandum alios, alij ve-
rò non in pœnam ſui delicti, ſed in pœnam ipſius excō-
municati tenentur vitare illum. vnde ſequitur, quòd ma
gis peccat excōicatus cōicando alijs, quam alij cōican-
do illi. tex. optimus in c. illud. de cler. excom. miniſt. gl. ce-
lebrit in c. quoniam. 11. quæſt. 3. quæ aſſerit, excommuni-
catum communicando perſonis ſibi ſubiectis mortali-
ter peccare, licet illæ communicando ipſi non peccēt.
Et tamen illius gl. concluſio in eum accipienda ſenſum,
quem ſuperius expoſuimus in §. præced. num. 8. ſcilicet
maritum non poſſe nec patrem communicare vxori,
aut filio excommunicatis, quamuis hi abſque vllo crimi-
ne communicare valeant marito, & parenti excommu-
nicatis. Nec gl. vſquam ſenſit, grauius peccare parentem
excommunicatum communicando filijs non excommu
nicatis, quam ipſi filij, ſi liberi hac cenſura parenti excō-
municato communicauerint, qui tamen in hoc nullam
culpam ex communione contrahere. rurſus in d. cap.
illud. Papa tantum ſcribit, multo magis periculoſum
exiſtere excommunicato non vitare, quam non vitari:
quia non vitare, cum in eo ſit excommunicatus ſine deli
cto non poteſt, ſed cum ex alijs pendeat, ſine ſuo delicto
poterit non vitari. quibus ſanè verbis conſtat, excom-
municatum delinquere, ſi ipſe minimè abſtinuerit, à fide
lium communione, cum in hoc dignus culpa ſit, at ſi ab
alijs non vitetur, nullo poſſe notari crimine: ſiquidē abſ
que eius culpa poterit ab alijs non vitari. Ex his verò mi
nimè colligitur, grauius peccare excommunicatum, ſi
alios non vitauerit, quàm alij, ſi eum non fugerint. Hæc
obiter adnotauimus, exiſtimantes nihilominus, excom-
municatum regulariter peccare, ſi ſe communioni fide-
lium, quæ interdictus eſt, etiam ante denunciationem im
miſcuerit, quod in d. c. illud. ſatis probatur, vbi gl. & Doc.
Quamobrem cum per Baſilienſe concilium nullum de-
tur ipſi excommunicato patrocinium manifeſtum ſit, ip
ſum teneri, vt iure veteri tenebatur, etiam nūc ante de-
nunciationem abſtinere ab ea communione fideliū, quæ
interdicitur à iure, ea quidem lege, qua & alij ante Baſi-
lienſe concilium ipſum vitare tenebantur. ipſe verò ex-
communicatus iure tenetur abſtinere à communione fi-
delium, & à diuinis, ſicuti poſt alios tenent Pan. in d. c. il-
lud. & in c. nulli. de ſent. excom. Syl. in verb. excommuni-
catio. 3. q. 5. qui expreſſim hanc interpretationem conci-
lio Baſilienſi, vel Conſtantienſi aptiſſimam eſſe opinatur,
vt excommunicatus, etiam occultè teneatur à commu-
nione fideliū, & à diuinis abſtinere āt denunciationem.
Cuius opinio mihi ſatis placet, modò illud obſeruetur,
quandoque excommunicatum, nondum denunciatum
minimè teneri à communione fidelium abſtinere, ſi ex
hoc occultum eius crimen, & occultam excommunica-
tionem proderet grauiſſimo cum ſcandalo, quod licet
Syluest. refragetur, ipſe admitterem quoad communio-
nem fidelium, quæ non pertinet ad Sacramentorum per-
ceptionem. Non etenim cenſeo, etiam occultū excom-
municatum poſſe diuina miſſarum ſolennia celebrare,
aut Sacramenta percipere: nam ſiue is occultus ſit, ſiue
publicus excommunicatus, ipſo iure prohibetur ſacra-
menta percipere, ac miſſarum ſolennia celebrare, ſicuti
inferius trademus. Vnde nulla expectata denunciatione
tenetur omnino abſtinere, etiam omnino occultus, a di-
uini Sacramentis percipiendis. præſertim cum hæc pœ-
na, quæ excommunicationis cauſa iure inducitur, occul-
tiſſimum criminis authorem afficiat. Nec ob ſcandalum
vitandum fieri rectè poteſt, ꝙ quis ea Sacramenta perci-
piat, quæ iure ſunt ei iuſtiſſimè interdicta. Nec rectè Sa-
cramēto conferri poſſunt his, qui ea percipere vetātur, 8
licet cauſa occultiſſima ſit, quæ ipſos indignos efficiat.

Quamobrem quod plerique adnotarunt, nempe oc-
cultè excommunicatum minimè teneri, nec obligari ad
ſe ſubtrahendum à communione aliorum, cum is abſq;
graui ſcandalo, & ſui proditione ab aliorum communio
ne abſtinere non poteſt, ita ſanè viſum eſt his, quorum
Syl. meminit, & Alfon. à Caſt. lib. 2. de poteſt. leg. pœn. c.
vlt. conclu. 2. & Martino ab Azpilcueta in d. cap. j. §. labo-
ret. in fine. de pœn. diſt. 6. fortaſis erit intelligendum quo
ad communionem fidelium, quæ extra ſacramentorum
perceptionem contingit: & id ratione ſcandali vitan-
di. cuius quidem ratio prudentis viri arbitrio præponē-
da ſit prohibitioni huius cōmunionis cū excommunica-
to. Attamen circa ſacramentorum perceptionem, nō vi
deo, quo iure ob ſcandalum euitandum permittendum
ſit, quòd excommunicatus vtcunque occultus ſacramē-
tis percipiendis ſe immiſcere abſque grauiſſimo pecca-
to, & pœnis humani iuris impune poſſit. idcirco Syl. ſen-
tentiam quo ad iſtum ſenſum ipſe libenter ſequor, præ-
ſertim his animaduerſis, quæ de ſcandalo diximus in reg.
peccatum. in prin. de regulis iuris.

His accedit quod Adria. notat in 4. ſent. in tract. de cla-
ui. q. 5. ſcribens, non eſſe ſacramenta conferenda excom
municatis etiam ante denunciationem, etiam poſt Con-
ſtantienſe decretum, licet non ſint ipſi excommunicati
vitandi prius, quam denuncientur. huius ſententiæ ratio
veriſſima eſt, quia iure naturali, & diuino tenemur non
dare ſacramenta excommunicatis, atque ipſi tenentur
ab eorū perceptione eodem iure abſtinere. quemadmo-
dum ſatis manifeſtum eſt, cum excommunicati ſint ab
vnione fidelium eccleſiaſtica authoritate ſegregati, idcir
cò ſanctum canibus dandum non eſt. Mat. c. 8. Nolite ſan-
ctum dare canibus. Conſtitutio autem Baſilienſis con-
cilij nec voluit, nec potuit mutare quod erat iuris diui-
ni, aut naturalis iuris ſuper vitandis criminoſis excom-
municatis, & his, qui ab eccleſiæ catholicæ myſtico cor-
pore ſunt ſeparati, vt ſcribit Io. Driedo. de libertate Chri
ſti. pagina. 89. & ſenſit Hadr. in d. q. 3.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Excommunicatio, an probatur per denunciationem, vel literas denunciatorias? & ibi intellect. cap. pen. de exceptio. in. ſexto.*
2 *Excommunicatus in vna prouincia, vbique vitandus eſt.*
3 *Communicans cum excommunicato regulariter minori excommunicatione, quandoque maiori à iure afficitur.*
4 *Intellectus cap. ſignificauit. de ſent. excommun.*
5 *Intellectus cap. nuper. & cap. ſi concubinæ. de ſent. excomm.*
6 *Excommunicatio lata in communicantes cum excommunicato non præmiſſis iuris monitionibus eſt nulla ipſo iure.*
7 *Communicans cum excommunicato, an mortaliter peccet, an tantum venialiter.*
8 *Communicans poteſt, & tenetur dicere horas canonicas ratione ſacri ordinis.*

9 Communicans

3 *Communicans cum excommunicato per metum, an excuſetur à culpa, & pœna iuris? atque inibi latè expenditur vera interpretatio cap. ſacris. de his, quæ vi, metuſuè cauſ. fiunt.*

§. TERTIVS.

CÆTERVM, ſi quis exactè obſeruauerit, quæ in præcedenti paragrapho dicta fuere, planè comperiet plurimum iuducere denunciationem ad probationem excommunicationis, atque inde fit per literas quas appellant denunciatorias excommunicationem probari, glo. ſing. in c. licet. ſup. iſto tit. cuius opinio probatur per locum à conſequenti, ſiquidem à conſequenti verè conſtat, & colligitur antecedens. l. illud. ff. de acquir. hęred. l. 2. & ibi Bal. C. de dotis promiſſ. notatur in c. ex parte. C. de ſponſ. Sed denunciatio præ-
1 mittit † excommunicationem, igitur per denunciationis literas ipſa excommunicatio conſtat. cap. paſtoralis. §. verum. de appell. vbi Dec. indiſtinctè tenet hãc opinionem glo. Eius verò argumentatio non omnino conuincit, huius aſſertionis certitudinem eſſe apertiſſimam, etenim à conſequenti tunc deducitur antecedens, cum antecedens ſit neceſſariũ, & ſemper contingens. Quòd ſi antecedens non ſit omnino neceſſarium, nec ſemper cõtingẽs, argumẽtatio minimè eſt ſufficiẽs, nec certa, ſicuti omnes eam tractantes frequentiſſimè docent: ſic etenim licet denunciatio plerunq; & ſæpiſſimè fiat poſt excommunicationem, attamen fieri poteſt, & fit quandoque, quòd ea contingat iniuſtè nulla præcedente excommunicatione. tex. optimus in d. c. licet. quamobrem idem Dec. in c. prudentiam. §. ſexta. de offi. delega. col. pen. poſt Barbatia, & Rom. in l. j. in prin. ff. de noui oper. nunc. exiſtimat, per denunciationem nuſquam probari excommunicationem, ſaltem quo ad excludendum quem à iudicio, & à ſimilibus actibus: cuius opinio in c. j. de excep. in 6. maximam autboritatem habet, cum inibi ſtatutum ſit, excommunicationem probandam fore apertiſſimis documentis, vt excommunicatus ea ex cauſa ab agendo, & iudicio repellatur, vnde quibuſdam viſum eſt, non ſatis probatam eſſe quo ad hunc effectum excommunicationem per vnum teſtem, & famam, atque ita cenſent Ant. in c. j. venIens. in j. col. vlt. de teſtibus. Dec. in c. de appella. nu. 23. idem Dec. in c. j. de poſtulat. præl. num. 27. Rom. in ſing. 498. Specul. tit. de notorio crimine. §. fama. verſ. quid ſi agenti, in l. admonendi. in repet. num. 284. ff. de iureiur. Hipp. in rub. C. de proba. num. 7. Fel. in rub. de proba. nu. 4. Io. And. & Dom. in d. c. j. de excep. in 6. & de fama ſola idẽ adnotarũt Abb. & Dec. in d. §. ſeata. col. vlt. quicquid ibi dicat Fel. nos item hoc explicuimus in §. præcedenti, num. 5. ſic licet alioqui habentis vnum teſtem, deferatur iuramentum ad ſupplendam probationem, non poterit hoc fieri ad probandam excommunicationem, vt actor à iudicio reijciatur, ſecundum Rom. in ſing. 197. Io. And. Domin. & alij in d. c. j. Iaſ. in d. l. admonendi, nu. 284. Fel. in d. rub. de probatio. nu. 4. & Hippo. in eadem rub. C. de probatio. nu. 7. gl. inſignis in l. non eſt veriſimile. ff. quod metus cauſ. in verb. præſumptio. quam latiſſimè explicat Ioann. Baptiſta in d. l. admonendi. col. 57. Quod ſi verum eſt, famam, & vnum teſtem minimè probare excommunicationem ad hoc, vt quis propter eam à iudicio repellatur, nec poſſe iuramẽtum deferri habenti vnum teſtẽ, profectò Romani, & ſequacium opinio ſatis defendi potuerit. Ego verò duo, vel tria in hac quæſtione notanda eſſe cenſeo. Primum communi ferè omnium ſententia receptum eſt, excommunicationem alicui obiectam vi exceptionis peremptoriæ ad graue quidem præiudiciũ, nequaquam probari per denunciationem, oppoſitam autem in vim dilatorię ad repellendum quem à iudicio probari quidem per denunciationem. hanc diſt. ſequuntur Rota in nouis. 252. Rom. conſil. 349. Dom. in c. j. §. 2. de excep. lib. 6. & ibi Doct. Franchus in d. c. licet. Choſmas in prag. Sanctione, tit. de excom. non euitand. in verb. denũciata. Abb. & alij in d. c. prudentiã. §. ſeata. vbi Dec. aſſeuerat, hanc opinionem communem eſſe, quæ rationem habet ex eo, quòd iuxta cõſuetudinem totius Chriſtiani orbis conſtitutiſſimum ſit, neminem denunciari, niſi primum fuerit ſolenniter excommunicatus. & licet poſſit contingere, iniquè aliquem denunciari non pręmiſſa excõicatione, id rariſſimum eſt, nec tollit à frequentiori vſu legitimam pręſumptionem, quæ argumentum inducit ſaltem, vbi non agitur de grauiſſimo pręiudicio, excommunicationem præceſſiſſe. Secundò erit hac in cõtrouerſia non prætermittendum, potiorem eſſe quo ad excommunicationis probationem, præſumptionem, quæ oritur ex literis denunciatorijs, & ex ipſa denunciatione, quam ea fama, & ſimul vno teſte, vel vno teſte, & litigantis iuramento. quod probatur ea litera Conſtantienſis, & Baſilienſis concilij, quorum conſtitutio paulò ante commemorata ſatis oſtendit plurimum tribuendum fore denunciationi excommunicationis, vt quis ſit omnino vitandus. etenim minimè vitandus erit ſecundũ decretum Baſilienſis concilij, is, qui verè fuerit excommunicatus: & tamẽ videmus quotidie vitari eum, quem cõſtat denunciatum fuiſſe, licet de excommunicatione verè non conſtiterit alia probatione, quàm ipſius denunciationis præſumptione. Tertium, quod hic conſiderandum eſt, pertinet ad intellectum tex. in d. cap. j. de excep. lib. 6. ſiquidem opinamur ſequuti communem ſententiã ad effectum repellendi quem à iudicio, ſatis probari excommunicationem per denunciationem: tametſi nec probetur vno teſte, & fama, nec item ſit deferendum iuramentum habenti ſuper ea re vnicum teſtem ad ſupplẽdam probationem, quæ quidem reſolutio deducitur optimè ex his, quæ proximè tractata fuere.

2 Quæritur tãdem opportunè, an † excommunicatus in vna ciuitate, nempe à iudice eccleſiaſtico vnius prouinciæ ſit vbique locorum vitandus? & videtur ſanè certi iuris eſſe, quod is ſit vbiq; vitandus. Excommunicatio etenim afficit animam, & ſequitur excommunicatum, vt lepra leproſum. c. cito turpe. j. q. j. ex Ambroſio in Commẽtarijs ad caput 4. Lucæ. hoc ipſum probatur in canonib. Apoſt. c. 13. & c. 16. & in concilio Arelatenſi. 2. canone 8. tex. ad idem in cap. cum & plãtare. §. j. de priuil. vbi Abb. idem Abb. & Fel. in cap. j. de treuga & pace. gl. in c. ſi quis presbyter. 7. q. j. gl. in cap. paſtoralis. §. verum de appe. gl. in cap. oſh. de ſent. excommunicat. & ibi Felin. gloſ. in c. quiſquis. 4. q. 5. Card. in Clem. j. in verbo, ipſius. de pœnis. Abb. in c. ad noſtram. in 3. col. 3. de iureiur. Inno. in c. inquiſitione. de ſen. excom. quem ibi ſequuntur Doctores, & in c. cum non ab homine. eo. tit. præſertim Abb. & Fel. quæ quidem opinio communis eſt, vt aſſeuerat Martinus Azpilcueta in c. inter verba. 11. q. 3. corollario 67. idem probat Io. Maior. in 4. ſent. diſt. 18. q. 8. addit tñ, hoc procedere iure humano, nõ diuino, à quo diſcedit ibi, q. j. ar. 3. Iacob. Almain, tenens, excommunicatum Pariſijs, vitandum eſſe vbique etiam iure diuino, quo prohibita eſt cõmunio cum excommunicatis. & profectò, ſi ius diuinum prohibet communionem cum excommunicatis, ſatis manifeſtè conſtat, eodem iure diuino, excommunicatũ Salmanticę, vbique locorum vitandum eſſe. Hanc verò communem ſententiam quidam veram eſſe opinantur, quando qui excommunicatum vitare vult, probare poteſt, eum eſſe alibi excommunicatum, & denunciatum, alioqui ſi hoc non poſſit probare, non tenetur eum vitare, niſi in eo loco, vbi fuerit excommunicatus, & denũnunciatus: quod adnotarunt Henr. in cap. cum deſideres. de ſent. excom. Choſ. in prag. ſanct. tit. de excom. nõn vitand. verbo, excommunicationis. Syl. in verb. excommunicatio. 5. dubio 17. Pia ſanè eſt horũ ſentẽtia, & fortaſſis, concilium Baſilienſe eam habuit mentem, vt voluerit, nullibi locorum quem teneri ad vitandum excommunicatum, niſi in ea prouincia, & diœceſi, in qua denunciatus fuerit. Ipſe verò non auderem ita latè concilij decretum interpretari. Nam qui in vno loco publicè denunciatus eſt, minimè ab eccleſia toleratur, eo quod ſit publicè excommunicatus: idcircò ſi probari denunciatio poſſit commodè, vitandus eſt publicè, & occultè. quod ſi probari denunciatio non valet, tunc equidem vitandus erit occultè, non autem publicè: atque ita exiſtimo eſſe definiendam quęſtionem iſtam.

Sed

3 Sed ſi quis † cum excommunicato aduerſus prohibi-
tionem iuris communicauerit, minori afficitur à canone
ipſo excommunicatione. c. vlt. de cler. excom. miniſt. c.
nuper. c. cũ deſideres. de ſent. excom. c. ſicut. c. excommu
nicatos. cum duobus ſequentibus. 11. q. 3. c. 2. de excep.
quorum omnium præcipua eſt diſtinctio tex. in d. c. nu-
per. Ex quo palam deducitur, hanc excommunicationẽ,
quę infligitur communicantibus cum excommunicatis,
minorem eſſe. idem apparet ex c. ſtatuimus. & c. conſtitu-
tionem. ſup. eod. & in d. c. 2. de excep. qua in re hæſitandũ
non eſt. Nam licet aliquod canonibus deciſum ſit com-
municantem cum excommunicato, in excommunicatio
nem à iure ſtatutam, & indictam incidere, illud eſt intelli
gendum de excommunicatione minori, ſicuti pluribus
in locis ſatis expreſſim explicatur, quę denique regula
pluribus in caſibus fallit, in quibus communicans cum
excommunicato maiori notatur excommunicatione,
quorum aliquod hoc in loco breuiter trademus ad intel
lectum quarundam iuris Pontificij deciſionum.

Primum equidem ſolet ad hoc in medium adduci rĕ-
ſio tex. in c. ſignificauit. de ſent. excom. vbi probatur, ma-
iori excommunicatione affectum eſſe eum, qui cum ex-
communicato communicauerit, imò & eſſe huius excõ-
municationis abſolutionem ab ipſo tantum Romano Põ
fice poſtulandã. vnde manifeſtum eſt, non poſſe illũ tex.
4 intelligi † de excõmunicatione minori, dum dicit cõmu
nicantem cum excommunicato eadem affici & ligari
excommunicatione. etenim licet canones illi in c. excõ
comunicatos. & c. ſeq. 11. q. 3. hanc patiantur in ſimilibus
verbis interpretationem propter ſubiectam materiam,
vt eadem excommunicatio intelligatur quo ad priuatio
nem Sacramentorum, & eorum perceptionem, & ſic mi
nor excommunicatio. c. ſi celebrat. de cleri. exco. c. 2. de
excep. tamen tex. in d. cap. ſignificauit. non poteſt vllo pa
cto ita intelligi, quia & abſolutionem huius excommuni
cationis ad Romanum Pontificem pertinere probat, cũ
abſolutio minoris excommunicationis regulariter ob-
tineri poſſit à ſimplici ſacerdote, c. nuper. de ſent. exco.
qua ratione hæc interpretatio minimè eſt admittenda,
tametſi gl. eam expoſuerit in d. c. ſignificauit. quamobrẽ
adnotandum erit, communicantem cum excommunica
to, maiori excommunicatione affici, à ſolo Rom. Pontifi
ce abſoluendum, tunc demum cum quinque ſimul conti
gerint, quæ in d. c. ſignificauit. expreſſim continentur. Pri
mum, ꝙ excommunicatus, cui communicatur, ſit ea cen-
ſura ligatus a Romano Pontifice iudicialiter, & nomina-
tim, ita ꝙ non ſit ſatis, excõmunicatum fuiſſe à Papa ſen-
tentia canonis generalis. Secundum, ꝙ communicans ſit
clericus. Tertium, ꝙ communicet cum excommunicato,
ſciens illum eſſe excommunicatum à Papa. Quartum, ꝙ
hæc communicatio contingat ſponte, nullo metu, nec du
cõditionali præmiſſo. Quintum, quòd ſit communicatio
in diuinis, in eccleſia, vel extra eccleſiam ſimul orando,
aut aliàs. His etenim vna conſtitutis, colligitur, commu-
nicantem cum excommunicato, maiorem contrahere
excommunicationem, a ſolo Romano Pontifice delen-
dam, ſecundum Hoſt. Card. Ant. Abb. & Fel. in d. c. ſignifi-
cauit. eundem Fel. in c. excõmunicamus. colum. 3. de hæ-
ret. Arch. in c. ſi quis epiſcopus. in conſi. 11. q. 3. in fi. Sylu.
in verb. excõicatio. 7. caſu 6. Caie. in verbo, excõicatio.
caſu 58. Flor. in 3. par. tit. 24. c. 32. Adri. quodlib. 6. ad 2. vbi
fatetur, hanc opinionem communem eſſe, idem teſtatur
Syl. in d. c. 6. & Mari. Soc. in c. ad audientiam. de homic. nu.
25. vnde patet, falſum eſſe quod gl. ſcripſit in d. cap. 2. de
exceptio. exiſtimans communicantem cum excommuni
cato à Papa incidere in excommunicationem maiorem,
& hoc ipſum eſſe ſpeciale propter authoritatem Roma-
ni Pontificis. ſic & regia partitarum lex non rectè quæſt.
iſtam expediuit, dum tit. 9. par. j. l. 37. ſtatuit, clericum cõ-
municantem in diuinis vel humanis cum clerico excõ-
municato à Papa, ſtatim ex hoc ligari maiori excõmuni
catione. Hoc etenim vel falſum eſt, vel intelligẽdũ iuxta
eam interpretationem, quam communis interpretum
conſenſus recepit ad tex. in d. c. ſignificauit.

5 Secundo loco paſſim adnotatur, communicãtem † cũ
excommunicato maiori excommunicatione, vtcunque
contingat communicatio, ſi ea ſit in crimine, propter qđ
alter fuit excommunicatus, maiori ligari excommuni-
catione. tex optimus in c. ſi concubinę, & in cap. nuper.
de ſent. excommunicationis. Ex quibus hæc frequentiſſi
mo omnium conſenſu colligitur concluſio, quæ ita erit
accipienda, vt communicatio in alio crimine, cuius cau
ſa excommunicatio non fuerit inflicta, minimè ſit ſuffi-
ciens ad hoc, vt communicans in excommunicationẽ
maiorem incidat, ſecũdum Abb. & communem in d. c. ſi
concubinæ. Ab hac verò excommunicatione is tantum
abſoluit, qui poterat ab excommunicatione principali,
& in principalem lata iure abſoluere, ſicuti probatur in
d. c. nuper. §. in j. quidẽ articulo. nec per hoc verè cõcludi
tur, hanc excommunicationem maiorem, qua commu-
nicans in crimine afficitur, eſſe excommunicationẽ ho-
minis: non enim eſt, ſed Canonis, & iuris, licet eius abſo-
lutio competat ei, qui ratione criminis principalem ex-
communicauit: quod notant Inno. Io. And. Card. & alij
communiter in d. c. nuper. vbi Pan. fatetur hanc opinio-
nem communem eſſe, eamque ſequitur. hoc ipſum pro-
batur in d. c. nuper. in verſ. quanuis enim. & tunc dum p
dictionem quanuis, ac per dictionem &, reſpondet, mi-
norem excommunicationem, qua communicans liga-
tur, eſſe iuris: nam ſenſit & iſtam maiorem, quæ propter
communionem in crimine imponitur, etiam iuris eſſe.

Tertiò illud generaliter eſt obſeruandum, poſſe com-
municantes cum excommunicatis, quandoque maiori
6 excõmunicatione † ligari, ſi id iudici viſum fuerit, ſerua
tis tamen his monitionibus, quæ a iure in hac ſpecie pro
forma fuere ſtatutæ, & inductæ: quarum mentio fit in
c. ſtatuimus. & in c. conſtitutionem. ſuper iſto titu. qua
ratione ſpeciale quidem eſſe videtur, ꝙ in hoc caſu ex-
communicatio lata ſine canonica monitione ſit nulla ip
ſo iure. quod notat gl. inibi communiter recepta in d. c.
ſtatuimus. in verb. non teneat. gl. in cap. quod in dubijs.
de ſent. exco. Fel. in c. cum ſit Romana. nu. 15. de appella.
id autem procedit, vbi quis excommunicat participan-
tes cum excommunicato à ſeipſo, ſecus ſi excommuni-
cet excõmunicantes cum excommunicato ab alio, vel à
iure: tunc etenim excommunicatio lata ſine monitione,
licet ſit iniuſta, non eſt nulla ipſo iure. Ioan. And. Dom. &
Fran. in d. c. ſtatuimus. Abb. & Franc. in c. peruenit. in j. de
appell. Abb. in d. cap. quod in dubijs. col. j. quòd exiſtimo
ſatis dubium eſſe. Hic verò tertius caſus olim fuit planẽ
permiſſus in d. c. quod in dubijs, in fine. quo quidem ſtatu
tum eſt, communicantes cum excõmunicatis poſſe ma-
iori excommunicatione affici, ſi moniti noluerint à
communione abſtinere. adeò ſanè eſt ſpecialis monitio
in hac ſpecie neceſſaria, vt licet alioqui ſufficiat moni-
tio generalis, quoties generalis excommunicatio feren-
da eſt. c. vlt. de elect. in 6. Auth. ſi omnes. C. ſi minor ab hæ-
re. abſti. clem. j. de iudic. l. 2. C. de decur. notat in ſimili Fel.
in c. 2. de conſt. nu. 8. & in c. exhibita. de iudic. colu. 2. eſt
etenim ſatis rationi conſonum, quod ſufficit generalis
monitio ad excommunicationem, quę aduerſus incer-
tos generaliter ferenda eſt. tamen ad communicationem
ferendam aduerſus excommunicantes cum excommu-
nicatis neceſſaria eſt monitio nominatim ſpecialis, nec
generalis admittenda eſt, quanuis generaliter ſit ferẽda
excommunicatio: atque ita viſum eſt gl. in verb. nomi-
natim. Io. And. Franco, & Doct. in d. c. conſtitutionẽ. Sed
nihilominus Hoſt. in c. ſtatuimus. ſuper. eo. exiſtimat ſuffi
cere generalem admonitionem, quoties in genere ferẽ-
da eſt excommunicatio aduerſus communicantes cum
excommunicato. idem tenet Pan. in cap. peruenit. in j. de
appella. quorum opinionem praxis recepit ita quidem,
quòd monitio generalis tantum ſemper præmittatur
contra communicantes cum excommunicatis, vt tandẽ
in eos feratur excõmunicatio maior. Hinc ſolet adnota-
ri, communicantem cum excommunicato minimè pec-
care mortaliter. Nam ſi mortale crimen a communican-
te committeretur per communionem, poſſet facillimè
maior excõmunicatio ferri in communicantes, & tamẽ
hæc ferenda non eſt regulariter, nec ferri debet, niſi ex

grauiſſima

grauiſſima cauſa, de quo ſtatim acturi ſumus.

Igitur regulam iſtā conſtituimus, quæ hanc aſſertionē
7 exponit. Cōicans † cum excōicatis regulariter venialē tm̄ non mortalem cootrahit culpam. hæc probatur in d. c. quod in dubijs. dum præſumptuoſam cōicationem requirit, id eſt procedentem à contemptu, ad hoc, vt communicans cum excommunicato maiori afficiatur excōmunicatione. vnde fit, vt ſecluſo contemptu non detur mortale peccatū, nec poſſit teſerri excōicatio maior, q̄ ferenda non eſt, niſi præcedēte mortali culpa. aliter tex. in d. c. qood in dubijs. ad hanc concluſionem iodutit Io. Maior. in 4. ſen. diſt. 18. q. 3. col. 2. ſcribens cōicantem cum excōicato noo peccare mortaliter, quia noo poteſt is ante canonicā monitionem excōicari maiori excōicatione. Quæ quidē inductio minimè ſufficiens eſt, cū & is, qui mortale crimeo abſq; vllo dubio commiſerit, nequaquā poſſit maiori excōicatione ligari aote caoonicam monitionem. Sed adhuc prædicta concluſio omnium Theologorum, & Canoniſtarum ſuffragio receptiſſima eſt.

Peccat tñ cōicans cum excōicato mortaliter in tribus caſibus: ſi cōicet in diuinis, aut in quocunq; crimine, aut in contemptū iudicis, vel excōicationis, ſm Abb. & communē io c. ſacris. de his, quæ vi metuſve cau. fiunt. & in c. ſacris. de ſent. excom. S. Tho. & alios in 4. ſent. diſt. 18. q. 2. art. 4. Sylue. in verb. excōicatio. 5. notab. 3. Flor. 3. par. titu. 25. c. j. & Adr. io 4. ſen. in tract. de clauib. q. 3. §. ex dictis. Primi verò caſus ea eſt ratio, q̄ præceptum de euitandis excommunicatis directè reſpiciat ſpiritualia, & legitimos actus: atq; ideo qui excōicatum ad aduioa admittit, & cū eo io diuinis cōicat, facit contra præceptum, & eius potiſſimam rationem: idcircò mortaliter peccat, qui autem communicat cum excōicato in humanis, oon facit contra præcipuam pręcepti ratiooem: vnde veniali tm̄ ootādus eſt culpa: hæc ſanè cōicatio in diuinis, cuius eā mortalis criminis reus eſt, q cum excō. cōicat, pertinet ad officia dioina, quæ publico eccleſiæ Catholicæ nomioe in eccleſijs celebrantur, item ad ſacra, & ad eccleſiaſticam ſepulturam. his etenim exemplis paſſim Doct. vtuntur, nec temerè id adootauimus, ſed vt inde opinemur fortaſſis tunc mortale crimeo committi à communicante in diuinis cum excommunicato, cum in his diuinis communio contigerit, quæ ipſis interdicta ſunt excōcatis, nēpe io ſacramentis adminiſtrandis, & percipiendis: atque item in eccleſiaſtica ſepultura: & præterea in diuinis officijs, quæ in publico oomine, & officio in eccleſijs celebrātur. Nam excōmuoicatus non poteſt ingredi eccleſiam eo tpe, quo diuina officia celebrantur. tex. io c. reſponſo. de ſen. excom. c. quod in te. de pę. & remiſ. c. alma mater. cuius ſtatim in 2. huius relectionis parte interpretatiooē explicabimus. gl. expreſſim hoc ipſum tradens in c. qui ſtudet. & ibi Præpo. j. q. j. Inoo. Ant. & alij in d. c. reſpooſo. Fel. io c. 2. de excep. Dec. in c. ad præſentiā. de appel. Ant. Imol. & Abb. in c. j. ad fi. de vita & honeſt. cler. idem Abb. clem. grauis. de ſent. excom. ex quib. apparet, communiter receptum eſſe excommunicatum poſſe abſq; vlla culpa eccleſiam ingredi cauſa orandi: eo tm̄ tpe, quo diuina officia ooo celebrantur, tametſi Panor. & Henr. in d. cap. reſpooſo. teneant, non eſſe licitum excommunicato eccleſiam iogredi, etiam eo tempore, quo diuina officia oon celebrantur, quos & Fel. ibi ſequitur.

8 Sic & excōmunicatus † priuatim poteſt dicere horas canonicas. gl. in c. 2. & in c. illud. de cleric. excom. miniſtr. & in c. presbyterum. 8 28. diſt. modo eas ſolus abſq; ſocio dicat & recitet, omittens illud verſ. Dñs vobiſcum, ſm Arch. & Præp. in d. c. presbyterum. Flor. 3. par. titu. 24. cap. 76. quorum opinionem ſcribit cōem eſſe Mart. Aapilcueta io c. quando. de conſec. diſt. j. notab. 7. nu. 18. quo in loco aſſeuerat, nō tm̄ poſſe excom. horas canonicas dicere priuatim: imò & teoeri ſi alioqui ordine ſacro præditus ſit, quod ante ipſum reſponderunt alij io clerico depoſito, & adhuc in degradato per ſolenoem degradationem, quos & ipſe ou. ſeq. citat. Sed præ cæteris Albertus Ferra. in tract. de horis canonicis q. 12. & 13. Abb. & Doct. in d. c. 2. de cler. excom. mioiſtr. Sylu. in verb. degradatio. q. 8. Ioan. de Lignano in clem. diguum. de celebrat. miſſ. q. 3. Dec. in c. cancelleximus. de iud. col. 5. quid autem dicendum ſit in excommunicato, ao is ratione beneficij eccleſiaſtici teneatur ad horas canonicas, paulò poſt explicabimus in quæſtione, qua tractabitur, an excōmunicatus poſſit fructus beoeficij eccleſiaſtici percipere. & id nos obiter tradidimus in lib. 3. Variar. Reſolut. capitulo 13. oume. 8. Hæc ſanè expoſuimus, vt oſteoderemus, quæ diuina officia ſint excommunicato interdicta. Nam fortaſſis, licet communicans excommuoicatum io his diuinis, quæ in ſpecie ſunt ei ioterdicta, mortale crimen committat, non ita mortaliter peccabit, ſed venialiter, ſi cum excommuoicato communicauerit in priuatis horis caoonicis recitandis, & in ingreſſu eccleſiarū eo tempore, quo officia diuina non celebrantur. Etenim excommunicatus ipſe non eſt his actibus interdictus, nec priuatus: atque ideo licet nemo poſſit abſque veniali culpa in his cum eo communicare, quemadmodum nec io alijs, quæ ad diuina non pertioent: attameo non ex hoc contrahitur mortale crimen per communicationem iſtam in diuinis contingentem, cum ex mente Doctorum, qui exiſtimaot mortale crimen committi, ſi quis communicet cum excommuoicato in diuinis, ea concluſio intelligenda ſit in ſacramentis, io ſepultura, in diuinis officijs, quæ ſolenniter, & publicè in eccleſijs celebrantur, quod iudicio lectoris committendum eſſe cenſemus.

Verum his, quæ ſuperius tradita fuere plurimum obſtat deciſio elegans in cap. ſacris. de his quæ vi, metuſve cau. fiunt. nam in eius parte vltima probatur, communicantem cum excommunicato mortale crimeo commit-
9 tere, & deinde nullo metu excuſari † à pœna, quæ iure canooico ſtatuta eſt contra communicantes cum excommunicatis. Hioc etenim duo conſtant, quæ videotur iure defendi non poſſe. Primum, quod communicans cum excommunicatis mortalem culpam committat. Secondum, quod nullus metus, niſi is à vi pręciſa procedat, excuſat communicantem cum excommunicato, cum alioqui periculum mortis, ratione famis procedens, a furti crimine excuſet. cap. ſi quis propter neceſſitatem. de furtis. & pręterea licita ſit communicatio cum excommuoicato ad emendum vel petendum ea, quę ſuot victui & veſtitui neceſſaria, ne quis fame pereat. c. ſi verè. §. eſt autem. de ſenten. excom.

Primus igitur hac ex cauſa intellectus ad prædictam deciſionem ita ſolet explicari, & diſtingui, vt qui communicat cum excommunicatis, ab eis petendo ea, quæ oeceſſaria ſunt victui, & veſtitui, mioimè culpam contrahat oec mortalem, nec venialem, oec incidat in minorem excommunicationem, quia is noo agit directè ad commuoionem cum excommunicatis, ſed ad petendum alimenta, & quæ neceſſaria ſunt, ne fame pereet: & ſic metu mortis ex fame immineotis noo agit prima intentione, & directa ad peccatum, nec id conſeotit principaliter, ſed in petitiooem ipſam alimentorum. atqui metu mortis ſibi comminatiooe inſtantis, niſi communicauerit cum excommunicato, eidem communicet, metu quidem conſentit io peccatum primo, & principali conſenſu. quamobrem in priori caſu metus mortis excuſat, ooo ſic in poſteriori, cum maleficia voluntate diſtinguantur. cap. cum voluntate. de ſenten. excommunicatio. l. qui iniuriæ. in prin. ff. de fur. ſic ſanè interpretantur has deciſiones iuris canonici Panormita. in d. cap. ſacris. colum pen. Adria. io quodlib. j. artic. 3. verſ. ad quintum. idem Adr. optime in 4. ſenten. in tract. de clauib. quæſt. 3. exceptione 8. apud quem longius hæc prima interpretatio diſcutitur.

Secundò, qoo apertius præoorata diſtinctio percipiatur aliter, ipſe rem iſtam diſcutiendam eſſe cēſeo, ſiquidē quoties agimus de his, quæ iure naturali, diuino, vel humano prohibita ſunt, an ea liceant ex aliqua caoſa contendenti ob aliquē euentum, & circunſtantiā actus, illud eſt omnino conſiderandum, an qualitas illa vel circunſtantia tollat actus malitiam, pp quā is prohibitus fuerit: etenim tunc ceſſat ipſa prohibitio, quod ſi illa circunſtantia non tollat nec auferat malitiam actus prohibiti, profecto prohitio adhuc manet, & idō ooo obſtante illo euētu,

& circunſtantia, peccatum contra prohibitionem committitur, quam diſtinctionem latius nos explicuimus in relect. regu. pctm, de reg. iur. 2. par. §. j. nu. 7. metus aũt mortis nõ tollit malitiam actus in hac prohibitione cõionis cum excõicato, nec eam ceſſare facit. nam licet metus inſtet, nihilominus ipſe cõicans cum excõicato conſentit in illam cõionem prohibitam, & in peccatũ, qui quidem conſenſus adeſſe nequit, abſq; malitia, quã habet cõicatio cum excõicato; cum coacta voluntas ſit, ſicuti nec malitia actus fornicationis, aut adulterij tollit, ſi quis metu grauiſſimo fornicationem, aut adulterium cõmittat: is equidem, etiamſi metu, cõſentit tñ in pctm, quod abſq; malitia fieri non põt. igitur qui metu cõicat excõicato, in prohibitum conſentit actum, qui adhuc malitiã habet, quam circunſtantia metus non tollit, quia nõ obſtante metu hæc cõicatio cum excõicato ſit adues ſus iuris prohibitionem. At qui petit ab excõicato alimenta ſibi neceſſaria, rem debitam exigit, reſq; debita peti omnino, & licite põt ab ipſo excõicato, tex. in d. c. ſi verè. atque hæc circunſtantia cum permiſſam faciat cõionem cum excõicato, ne is cõmodum cõſequatur ab excõicatione, & crimine contumaciæ, malitiam actus tollit, & ea ratione ceſſat prohibitio cõionis cum excõicato. Quib. accedit locus celebris Macchabæ. j. c. 2. Macchabæ. 2. c. 7. vbi conſtat, Iudæos metu coactos noluiſſe carnes porcinas comedere; quas tñ comederunt fame coacti. In priori quidem caſu metus circunſtantia non abſtulit malitiã actus lege Moſaica prohibiti, & tamen in poſteriori fames imminens amouit, & excluſit ab eo actu omnem eius malitiam, quam ex prohibitione habebat.

Tertio ſolet aliter intelligi reſponſio tex. in d. c. ſacris, in eius vlt. par. vt nullo metu excuſet quis à cõmunionis cum excommunicato prohibitione, imò adhuc peccet ei communicans propter quemcunque metum, quoties communicatio eſt in diuinis, vel in crimine, & his ſimilibus caſibus. nam ita ille præmiſit peccatum mortale contrahi ea illa cõione: ergo de ea tm agit, quæ ſub reatu mortalis culpæ prohibita eſt, & ſic de ea, quæ in diuinis, vel in crimine contingat. ita opt. in c. vlt. 24. q. j. & in ſpecie hanc interpretationem exponit Sylu. in verb. metus. q. 7. & in verb. excõicatio. 5. q. 3. quaſi ſecus ſit, ſi quis in humanis, & tpalibus cum excõicato cõicauerit per metum, nõ. n. peccabit, nec excõicatione minori afficietur. Huic verò intellectui duo vidẽtur obeſſe, primum, ꝙ lex humana, quæ prohibet cõicationem cum excõicato, & in tpalibus poteſt obligare ſibi ſubditos ſub peccati reatu, & culpa, et cum periculo mortis. Nam & Caiet. in 1. 2. q. 96. art. 4. ſcribit, poſſe legem humanam obligare etiam cum periculo vitæ ad aliquid vitandum, vel agendũ, ſub pœna mortalis culpæ. igitur potuit humana lex prohibere cõionem cum excõicatis adhuc in temporalibus ſub reatu mortalis criminis, et cum periculo vitę, alterum grauiter vrget, nempe nec veniale crimen eſſe committendum propter quemcunque metum, qui dubio procul non excuſat etiam à veniali peccato, quod feruori charitatis opponitur. gl. in verb. benedictionẽ. in procemio, ſexti. quamobrem nec licet communicare cum excommunicato in temporalibus, & humanis, propter quemcunq; metũ: quemadmodum ſentit Panor. in d. c. ſacris. col. pen. tenent Tho. in 4. ſen. diſt. 18. q. 2. artic. 4. & ibi Durandus q. 5. ad 3. idem Tho. quodlib. 12. artic. 9. & in additionibus ad 3. par. q. 23. art. 3. Summa confeſſ. titu. de ſent. excom. q. 165. in genere autem, veniale peccatum nõ eſſe committendum ob vitandam mortem, probatur in c. primum. 22. q. 2. & c. ne quis ea. q. ex Aug. in lib. contra mendacium, & alijs, quorum & nos meminimus in Epitome ad Decretal. 2. par. cap. 3. §. 4. num. 3. Non oberit tex. in d. cap. ſacris. nam eo tantum mentio fit de mortali crimine, propter eius grauitatem, ſit ergo non eſſe congruam rationem, quæ in hoc intellectu adducitur ad percipiendũ verum ſenſum, d. c. ſacris.

Quartò, licet hæc deciſio difficilem rationem habeat, ipſe cenſeo veriorem eius interpretationem aliunde fore deducendam, & potiſſimum à vera cuiuſq; legis moderatrice ratione, quæ in legib. diuinis, naturalib. & humanis, tantam habet vim, vt commodè non valeat legis alicuius interpretatio adſumi, niſi ratio viam veritatis aperiat. Etenim ipſe opinor, legem Pontificiam, quæ in humanis & tpalibus cõionem cum excõicato vetuit, minimè voluiſſe obligare quenquam ad vitandum excõicatũ cum mortis grauiſſimo periculo, & ſic dato metu cadente in conſtantem virum, quod mihi apertiſſimum fit ex eo, ꝙ canon ipſe, iuſque Pontificium ex leuioribus cauſis cõicationem cum excommunicato permiſerit, nempe iure patrię poteſtatis, & cohabitationis coniugalis, & familiaritatis. c. qm multos. 11. q. 3. par. igitur eſt, ꝙ coniectemur fortiori ratione, cõicantem cum excommunicato excuſari, ſi id fecerit coactus metu mortis ſibi imminentis, ſi communicare voluerit. Qua ratione pręcedens intellectus optime defendi poterat, vt prædicta reſponſio c. ſacris. nõ obtineat in eo, qui cum excõicato cõicat in tpalibus & humanis pp metum & mortis periculum. Sed & amplius obſeruandum eſt, ꝙ nec in diuinis prohibitio communionis cum excommunicato habet eã vim, vt cum periculo mortis obliget quemquam ad vitandũ ipſum excommunicatum. Hoc ſanè à ratione, quæ legem ipſam verè interpretatur, deduci rectè poteſt, ſi quidem præſumendum non eſt, hanc cõicationem prohibitam eſſe cum tãto vitæ diſcrimine ipſius nolẽtis cõicare. Piè, etenim & maturo iudicio cenſendum eſt noluiſſe legem, quæ vetuit cõionem cum excõicato in diuinis, quenquã obligare ad vitãdum excommunicatum cum graui mortis periculo, niſi vbi cõicatio contingeret in crimine, vel in detrimentum fidei Catholicæ, vel in contemptum eccleſiaſticæ cenſurę. Nam ſi quis hæreticus cenſuras eccleſiæ contemnens in vilipendium eccleſiaſticæ diſciplinę cõminaretur mortem alicui, niſi cum eo in diuinis communicet, profectò potius mortem pati debet is, quam cum eo ita cõicare: ſed ſi quiſpiã tyrãnus metu cogeret ſacerdotem, vt coram ipſo celebraret miſſarum ſolennia, non in contemptum religionis, nec in vilipendium fidei Catholicæ, abſq; vlla hęreſeos labe, is nequaquam mortaliter peccaret, nec minori excõmunicatione affectus eſt, licet coram tyranno miſſarum ſolennia peregit. quam ſententiam veram eſſe exiſtimant Io. à Friburgo in ſum. confeſſorum. titu. de ſent. excom. q. 165. Sylu. in verb. excommunicatio. 5. dubio 14. Ioan. Maior in 4. ſenten. diſt. 18. quæſt. 4. & Marti. ab Azpilcueta in cap. inter verba. 11. q. 3. præludio 8. ex quibus apparet, vltimam partem c. ſacris. eſſe intelligendam vel in metu leui, vel quoties communicatio contingit in diuinis quo ad pręiudicium fidei Catholicę, vel in crimine, aut in contemptum eccleſiaſticę diſciplinę.

Tandem dum in d. c. ſacris. aſſeritur cõicantem cum excommunicato mortale crimen committere intelligendus eſt, is tex. iuxta pręmiſſam diſtinctionem, ſ. cum excõmunicatio ſit in diuinis, in crimine, vel in contemptum, vnde, & mortaliter peccat qui poſt monitionem canonicam, ne communicet cum excommunicato, ab eius communione non abſtinet, quaſi tunc contemnere videatur eccleſiaſticam cenſuram: & ideo maiori excommunicatione ligari poterit. cap. ſtatuimus. cap. conſtitutionem. ſup. eo titu.

Illud non eſt prætermittendum ad veram interpretationem cap. ſacris. in prima eius parte, quod Ioan. de Selua in tract. de iureiur. 3. parte quęſt. j. col. verſ. Sextò limitem ex illa deciſione probare nititur, poſſe quempiam vi pręciſa compelli ad iurandum, & ſic ad loquendum, quod pręmittunt Goffred. & Fel. in cap. ſi verò. in fine. de iureiurand. cum tamen contrarium adnotauerit Ioan. And. & Panor. in cap. verum. eo. titu. quia licet poſſit quis cogi ad loquendum metu, & vi conditionali, non tamen vi pręciſa. Eſt enim vis pręciſa, quando in nobis non eſt poteſtas reſiſtendi, vel vtrum agamus, vel non agamus, etiam ſi velimus, mortem pati potius, quàm agere; nec vlla in nobis eſt voluntas, at metus conditionalis, aut vis, quę conditionem habet, particeps eſt noſtrę voluntatis, & voluntatem, quamuis coactam, nobis dimittit: quemadmodum diſtinximus in Epitome ad 4. decre. par. j. cap. 3. §. j. nume. 11. nam cum in

loquutio-

loquutione conſiſtat, ſicut & in alijs cõicatio cum excõicato, & hæc poſſit dari per vim præciſam, vt probatur in d.c.ſacris.in par.j.conſequitur, vt opinatur Selua, inibi ſatis euidenter apparere, poſſe quem vi preciſa cogi ad iurandum, & loquendum. Quæ tamen adnotatio mihi non placet, quandoquidem communio cum excommunicatis poſſit planè contingere in multis per vim præciſam abſque loquutione, nempe in eo ꝙ quis ſit ſimul præſens diuinis officijs, ꝙ audiat ab excommunicato diuina officia in menſa, oſculo, amplexu, & his ſimilibus, in quibus ſatis poterit ab exempla deduci prior pars c.ſacris: nec neceſſariò debet exponi de cõione in oratione, aut loquutione, vnde non eſt oĩno certa inductio Io.de Selua, nec conuincit Io.And. & Panor. difficultatẽ falſam eſſe.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Nemo poteſt alteri, nec ſibi ex bonis operibus primam gratiam ex condigno mereri, & ibi vnde procedat meritum condigni.*

2 *Gratia gratis data auxilium ſpeciale Dei, & gratia gratificans, qualiter diſtinguantur.*

3 *Nemo poteſt ſolis viribus naturalibus abſque ſpeciali Dei auxilio ea efficere, quæ ſunt ad iuſtificationem neceſſaria, & tamen cum hoc extat liberum arbitrium.*

4 *Opera bona iuſti merentur ſuæ ex condigno vitæ æternæ.*

5 *Opera bona iuſtorum dupliciter conſiderantur, & item meritum condigni diſtinguitur.*

6 *Nullus poteſt quidquam alteri ex condigno mereri.*

7 *Poteſt quis pro alio de rigore iuſtitiæ ſatisfacere pro pœna temporaria: modò vterque ſit in charitate.*

8 *Opera extra charitatem facta non ſunt ex rigore iuſtitiæ ſatisfactoria, etiam recedente fictione.*

9 *Opera extra charitatem facta, etiam iniuncta in pœnitentiam ſacramentalem, non ſunt de iuſtitia ſatisfactoria, adhuc accedente charitate.*

10 *Opera facta in charitate, & per peccatum mortificata, charitate accedente, priorem effectum recipiunt.*

11 *Opera bona facta extra charitatem, quandoque vtilia ſunt.*

12 *Traditur intellect.gl.in c.quod quidam.de pœni.& remiſ.*

13 *Sacramentum pœnitentiæ an ſicut baptiſmus, recedente fictione, ſortiatur ſuum effectum, & quid de alijs ſacramentis.*

§. QVARTVS.

OCTAVO à definitione maioris excõmunicationis potiſſimus præter alios eius effectus infertur, & deducitur, ꝙ excõicatus oĩno priuatus ſit ſuffragijs eccleſiæ Catholicę. Hoc etenim ſuperius ſatis ꝓbauimus, & cõſtat, quia excõicatus extra eccleſiam eſt, nec eius membrum verè dici poteſt: igitur ſuffragia eccleſiæ, quæ tantum eius membris cõia ſunt, minimè proſunt excommunicatis. Sed quo manifeſtius hanc illationẽ exponamus, hoc in loco agere libet de effectibus, quos ſuffragia eccleſiæ potiſſimum operantur, & pręſertim, vt propoſitæ materiæ ſubſeruiamus, quæritur, an orationes, & ſuffragia vnius, alteri prodeſſe poſſint? nam hic locus non exigit, quod in ſpecie tractemus de effectibus orationis, & ſacrificiorum erga ipſummet operãtẽ, ſunt igitur aliquot conſtituenda ab huius rei cognitionẽ, quibus facillimè conſtabit eius ad vnguem reſolutio.

1 Primum. Nemo poteſt alteri † primã gratiam ex condigno mereri. Probatur hæc aſſertio Hieremiæ c. 15. Si ſteterit Moyſes, & Samuel coram me, non eſt anima mea ad populum iſtum, & tamen maximi meriti fuere apud Deum Moyſes, & Samuel. ergo nullus poteſt alteri de cõdigno primam gratiam mereri. idem conſtat Ezechiel. c. 18. Erit iuſtitia iuſti ſuper iuſtum, & impietas impij ſuper impium. nam ſicut non nocet homini patris impietas, ita nec poterit prodeſſe ex lege iuſtitiæ ipſius patris iuſtitia. Deinde meritum cõdigni non excedit perſonam ipſius, qui meretur. etenim meritum condigni non procedit ex ſolo libero arbitrio, quo aliquid agimus, nec ex natura operum noſtrorum, ſed ſimul ex libero arbitrio, & virtute Spiritus ſancti gratiam ſpecialem tribuentis per motionem ad opus bonum & cooperationem eius. Ita quidem nullum opus procedens à libero arbitrio poteſt eſſe meritum ſine virtute, & gratiam Dei, nec item opus Dei eſſet meritum, niſi fieret per liberum arbitrium humanę, vel angelicæ naturæ. Meritum enim opus eſt Dei, & noſtrum, Dei.ſ. mouentis auxilio ſpecialis gratiæ: & noſtrũ, vt liberè cooperantium: ſiquidem poſtquam Deus voluntatem noſtram ſpeciali auxilio gratiæ excitauit ad bonum, eſt in ipſa hominis voluntate hæc poteſtas, vt Deo mouenti, & inſpiranti conſentiat, aut diſſentiat. Eſt elegans hac de re Pauli teſtimonium j. ad Corin. cap. 3. non quòd ſufficiẽtes ſimus cogitare aliquid ex nobis, quaſi ex nobis: ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt. idem Pau. 2. ad Corinth. cap. 9. Potens eſt autem Deus, omnem gratiam abundare facere in vobis, vt in omnibus ſemper omnem ſufficientiam habentes, abundetis in omne opus bonum. Quibus locis palam probatur, non eſſe nos ex libero arbitrio ſufficientes ad opera bona, ſine gratia Dei. Rurſus & hac præmiſſa manere apud nos liberum arbitrium docet Euangeliſtum Io. j. dedit eis poteſtatem filios Dei fieri. & Ieſus Luc. 9. cum ait. Si quis vult venire poſt me, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me, noſtram libertatem manifeſtè indicat. Pau. item j. ad Corinth. cap. 7. Qui ſtatuit in corde firmus non habens neceſſitatem, poteſtatem autem habens ſuæ voluntatis, & hoc indicauit in corde ſuo ſeruare virginitatẽ ſuam, bene facit. hoc ipſum pleriſque alijs teſtimonijs à viris Catholicis aduerſus Pelagij & Lutheri peſtilentiſſimos, ac omnino diſſidentes errores longius comprobatur, maximè per Ioan. Roffenſem contra Lutherum artic. 36. Ioan. Ecchium artic. 31. Ioan. Bunderium à Gandauo in compendio concertationum, titu. 6. Alſonſum à Caſtro aduerſus hæreſes, in verb. Gratia, & in ver. libertas. Dom. à Sotus lib. 3. de natura & gratia, cap. j. & cap. 7. & alijs. And. à Vega in lib. de fide iuſtificante. quæſt. 6. & ſeq. Extat hac de re Sanctæ Synodi Tridentinæ definitio in ſeſſione 6. cap. 5. Sunt præter alia multa Diui Aug. in 3. lib. Hippognoſticon, ad finem pulchra verba: Audi, inquit, ergo breuiter, propriç voluntatis tunc eſt meritum bonum, quando gratiæ donum præcedit vniuſcuiuſq; voluntatẽ, vt meritum faciat homo per propriam voluntatẽ. & idẽ author ibidem paulò ante. Sed clamas iterum, & dicis, ſi nullum eſt meritum operantis, quomodo ſcriptum eſt, & tu reddes vnicuique ſecundum opera ſua? Auſculta & intellige, ſi tamen aures habes audiendi, & cor non ſit induratum intelligendi, propter liberum arbitrium, quo bona, & mala operantur homines, dictum eſt: Vnicuiq; reddes ſecundum opera ſua. Habet enim homo malum meritum cum vitio ſuo, iam baptizatus declinat à bono, & facit malum, id eſt cum derelinquit Deum, & diligit ſeculum. Habet nihilominus & bonum meritum, cum in omnibus gratiæ Dei bona in ſe operanti non reſiſtit, ſed cooperator exiſtit, & omnem ſpem ſuam habet illum, cum aurem ſuam, & cor Deo loquenti intus, hoc eſt in interiori homine præbet, & non foris in malis ſeculo perſtrepenti. hæc Auguſt. Quæ cum, vt modò argumentabamur, certa ſint, & probent, meritum condigni procedere ab operibus noſtris libero arbitrio cooperante ei dono gratiæ, quod Deus impartitur alicui per monitionem ad opera bona, vt ipſe ad vitam æternam perueniat, patet condigni meritum non extendi vltra hanc monitionem. quod S.Tho. expreſſim hac vſus argumentatione reſpondit in 1.2. quæſt. 114. art. 6. & in 4. ſent. diſt. 46. quæſt. 2. art. j. verſi. reſpondeo dicendum, & eſt oĩum Theologorum concluſio receptiſſima, quæ aſſeuerat, neminẽ poſſe alteri mereri de condigno primam gratiam. Eadem aſſertio aperiſſimè fulcitur ea rõne, ꝙ mereri vnum alteri gratiã primã, nihil aliud eſt, quã deprecari à Deo bonũ motum alterius, quod non cadit ſub condigni merito, ſiquidem id iuſtitiæ innititur: motus aũt ad opera bona, gratiæ tm̃ Spiritus ſancti tribuit, atq; iõ non pertinet ad condigni meritum. deinde eadẽ concluſio ſatis alia ſimili adſtruitur, qua certiſſimum ſit, Neminẽ ex merito condigni primam gratiam ſibi mereri, ſed ex mera Dei liberalitate. Sic enim inquit Pau. ad Rom. cap. 11. ſi ex operibus iã non eſt gratia: ſi aũt gratia,

jam non ex operibus. Quamobrem cum hæc prima gratia nomen hoc ex ipſis diuinis teſtimonijs habeat, nō poteſt ad condigni meritum pertinere, quia tunc non eſſet gratia. D. Aug. lib. 3. Hipognoſticon inquit, Vitiato libero arbitrio totus homo vitiatus eſt, per quod abſque adiutorio Dei, & gratiæ, quod Deo placet, nec valet incipere, nec perficere ſufficit. Præuenitur autem medicina, id eſt Chriſti gratia, vt ſanetur & reparetur in eodem vitiata, atque præparetur voluntas, quæ ſemper indigens adiutorio, illumināte gratia Saluatoris poſſit tam Deum cognoſcere, quàm ſecundum eius viuere voluntatem. Hactenus Aug. Deus enim cui vult, miſeretur, & quem vult indurat: igitur non volentis, nec currentis, ſed miſerentis eſt Dei, teſte Paulo ad Rom. c. 9. Hanc concluſionem aſſerit D. Th. communiter receptus in 1. 2. q. 114. ar. 5. multiſq; authoritatibus eā pbant Dom. à Soto lib. 2. c. 3, & 4. & lib. 3. de natura, & gratia. c. 7. & 8. Andr. à Vega lib. de fide iuſtificante q. 9. igitur gratiam gratis datam, qua Deus benigniſſima ſua voluntate trahit peccatores ad ſuam gratiam, & iuſtitiam, nemo meretur, ſed illa omne meritum antecedit.

Obiter tamen, nam id noſtrates minimè explicarunt,
2 vt lector facilius hęc percipiat, adnotare libet, gratiā † generaliter dici, quodcunque donum, quod non debetur ſuſcipienti, ſed voluntate donatur. Ita enim inquit Pau. ſi ex operibus, iam non eſt gratia, & tamen licet hoc ſit generale: nomen ſpeciali tamen nomenclatura dicitur gratia quædam gratum faciens reliquis nomen genericum retinentibus, vt dicātur gratiæ gratis datæ. Eſt gratia gratum faciens, per quam homo ipſe Deo coniungitur, & formaliter fit amicus, & Deo gratus, ac iuſtificatur, iuxta illud ad Rom. c. 3. Iuſtificati gratis per gratiam ipſius. Gratiæ autē gratis datę, ſunt dona illa, quæ conferuntur non in bonum ipſius ſuſcipientis, ſed in aliorum vtilitatem, vt vnus alteri cooperetur ad hoc, quòd ad Deum reducatur. De quibus Apoſtolus ad Corint. 1. c. 12. inquit: Vnicuique datur manifeſtatio ſpiritus ad vtilitatem, ſcilicet aliorum: & inibi meminit harum gratiarum, vt ſint dona prophetiæ, linguarum, & ſanitatū, quæ nihil vetat prauis hominibus donari. Dicuntur autem gratiæ gratis datæ, quia conceduntur ſupra facultatem naturæ, & ſupra merita perſonę. Hanc diſtinctionem explicat Tho. 1. 2. q. 111. art. 1. Gratia autē iuſtificationis poteſt tripliciter accipi. Primò quidem pro gratia gratum faciente, qua formaliter iuſtificamur & efficimur amici Dei. Secundo modo p gratia gratis data qua Deus nos adiuuat, & peculiariter mouet, vt ea efficiamus, quæ requiſita ſunt, vt obtineamus gratiam, & amicitiam ipſius. Tertiò accipitur, à quibuſdā gratia iuſtificationis generaliter, vt ſub ſe comprehendat gratiam in prima & ſecunda ſignificatione, & tandem, vt gratia iuſtificationis dicatur, quidquid gratis à Deo fit, vt iuſtificemur. Hæc diſtinctio ex eo probatur, quòd ſæpiſſimè à Catholicis authoribus auxiliū ſpeciali Dei mouentis affectum ad opera bona, & concurſus ipſe Dei prę uenientis, conuertentiſque ad ſe nos appellatur gratia iuſtificationis. Idem Th. ead. 1. 2. q. 109. artic. 6. dum tractat de Dei auxilio ſpeciali ad mouendum, id videtur tribuere gratiæ iuſtificationis: ſic idem non ſemel ind. q. 111. ex eo diſtinguit gratiam gratum facientem, à gratia gratis data, quòd gratia gratum faciens tendit in vtilitatem ipſius tantum ſuſcipientis: gratia verò gratis data non confert in bonum ipſius ſuſcipiētis, ſed in vtilitatē aliorū: ſed auxilium ſpeciale Dei, tendit in bonum & commodum illius, cui cōfertur tātū: igitur id omnino pertinet ad gratias gratis datas: imo eſt proprium gratiæ iuſtificationis. Gratia igitur iuſtificationis generaliter accepta complectitur gratiā gratis datā, q ſpeciale Dei auxiliū dr, & gratiam gratum facientē, qua formaliter iuſtificamur. Sancti enim patres in cōcilio Mileuitano, & Aug. paſſim grām iuſtificationis appellant quod gratis à Deo fit, vt iuſtificemur. Gra vero gratū faciens a gratia gratis data hac in parte diſtinguit in hoc q gra gratū faciens eſt habitus, quidam ſupernaturalis, quē Deus infundit animab. noſtris, quoties nos ſibi recōciliat, & ad ſuā amicitiā admittit, vt p illā formaliter ſimus illi grati, ſic, vt albedine ſumus albi, ſed & gra iuſtificationis prout accipitur p ſpeciali Dei auxilio operās dicitur in illo effectu, quo mēs noſtra mouetur: cooperans verò in illo, quo mens noſtra mota eſt, vt velimus, & volumus ſic, vt faciamus: ſic dum mens nra mouetur tantum, eſt operans, dum mouet & mouetur, eſt cooperans, quia cooperatio non ſolum tribuitur Deo, ſed etiam animę. Eodem modo gratia gratum faciens, dū ſanat, & iuſtificat, dicitur gratia operans, ſed qua parte eſt principium meritoriè deinceps operandi ex libero arbitrio, dicitur gratia cooperans, quemadmodum hæc explicat Th. 1. 2. q. 111. ar. 2. de his etiam latè tractant Io. Driedonius lib. 1. de gra & lib. arb. 2. trac. c. in 1. eius parte. Diu Augu. de grat. & lib. arbitr. cap. 17. Andreas à Vega ſuper ſuper concilium Tridentinum in caput octauum, cap. 13.

Ego ſanè opinor, auxilium Dei ſpeciale, concurſumq; eius præuenientis, conuertentiſq; ad ſe nos, licet connumeretur inter gratias gratis datas, ab eis tamen poſſe diſtingui, & nomen habere ſpeciale, auxilij quidem gratuiti peculiaris, quo nos ſuper naturā Deus euehit, vt diſcernatur à generali Dei concurſu, quo mouet, fouetque res naturales, & tamen à gratia gratum faciente differre, licet ad gratiam iuſtificationis pertineat: hæc omnia conſtant ex ſuperius adnotatis, & quia gratia gratum faciēs eſt habitus quidam ſupernaturalis, & diuini prorſus ordinis, quem Deus infundit animabus noſtris, quoties nos ſibi reconciliat, & ad ſuam amicitiam admittit, vt p illum ſic ſimus formaliter ei grati, & amici, vt albedine ſumus albi, & cognitione cognoſcentes, & fide fideles. Gratia verò gratis data non habitus eſt, ſed auxilium quoddam ſpeciale, & peculiare ipſius Dei, quo Deus peculiariter adiuuat, & potētius mouet, & inflectit potētias noſtras, vt ea facere poſſimus, quæ ſunt neceſſaria ad iuſtificationem noſtram, & ſic ad conſequendam gratiam gratū facientem, & ita habitum, quem modo ſignificamus, quę diſtinctio colligitur ex S. Th. 1. 2. q. 109. arti. 6. Auxilium autē iſtud ſpeciale Dei mouentis hominem ad bene operandum, & præparandum ſe ad conſequendam iuſtificationem, & habitum gratiæ, ſeu gratiam habitualem, quia tēdit omnino in bonum ipſius ſuſcipientis, ad iuſtificationem pertinet, tametſi gratia gratis data appelletur.

Hinc ſequitur Catholica concluſio, qua conſtanter aſſeueramus, Neminem poſſe ſolis viribus naturalibus abſque Dei auxilio ſpeciali ea efficere, quæ ſunt ad obtinendam gratis iuſtificationem neceſſaria. Hæc probatur Io.
3 6. Nemo † poteſt venire ad me, niſi pater, qui miſit me, traxerit eum. & Ioan. c. 15. Sine me nihil poteſtis facere. eadem concluſio pluribus in locis ab Auguſtino defenditur aduerſus Pelagianos hęreticos, & à S. Thom. in d. ar. 6. atq; alijs Theologiæ profeſſoribus omnium communi ſententia, cuius varia doctiſſimorum virorum teſtimonia tradidere Domi. à Soto lib. 2. de natura, & gratia. cap. 3. Alfonſ. à Caſt. de hæreſib. verb. gratia. Andr. à Vega in li. de fide iuſtificante q. 8. & Greg. Ariminenſis in 2. ſent. diſt. 26. q. 1. & in diſt. 29. q. 1. idq; definitum fuit olim in cōcilio Mileuitano c. 4. & c. 5. atque in Tridētina Synodo, ſeſſione 6. c. 5. cuius Canon primus ita inquit, Si quis dixerit hominem ſuis operib. quę vel per humanæ naturæ vires, vel per legis doctrinam fiant, abſque diuina per Chriſtum Ieſum gratia poſſe iuſtificari coram Deo, Anathema ſit.

Deducitur item ex his, prę parationem & diſpoſitionē ſufficientem ad gratiam, eſſe opus & Dei, & noſtrum. Dei quidem præuenientis, noſtrum autem conſentientium, & cooperantium. vnde & in nobis nullum eſt initium pparationis ad gratiam, & iuſtificationem, ſed Deus inceptor eſt, ſicuti in eodem concilio Mileuitano, & Synodo Tridentina d. c. 5. definitum extat. idem Aug. docet de gratia & lib. arbi. c. 5. ſcribens ita. Niſi donum Dei eſſet, etiam ipſa ad Deum noſtra conuerſio, non ei diceretur, Domine Deus virtutum conuerte nos. Rurſus idem Auguſt. lib. 1. c. 4. contra duas Epiſtolas Pelagij, Non poteſt homo aliquid velle boni, niſi adiuuetur ab eo, qui malum non poteſt velle, hoc eſt gratia Dei per Ieſum Chriſtum. Paulus ad Philippenſes c. 2. Deus, inquit, operatur in nobis velle & perficere. Quibus & alia plura teſtimonia ſuffragantur, quæ hic miſſa facimus, quandoquidem à præcitatis authoribus diligentiſſimè traduntur.

Infertur

Infertur & ex prænotatis, ita ab eccleſia catholica liberum arbitriũ conſtitui, vt ei infirmo, & egeno neceſſariam eſſe iudicet gratiã Dei: at verò ita viciſſim gratiã extolli, vt liberum arbitrium minimè ſublatũ eſſe cenſeat; ſed definiat cooperatione noſtra opus eſſe in iuſtificatione. Huius catholicæ aſſertionis probatio conſtat præter ea, quæ in initio huius paragraphi adduximus, authoritate Synodi Tridentinæ, ſeſſione 6.c.5. & cano.4. vbi definitum eſt, ꝙ Deus neminem coactum ad ſe trahit, aut neceſſitate inducit, ſed in nr̃a poteſtate eſt grã eius reſpnere, vel aſſenſum nr̃m ei præbere, & cooperari. D. Aug. de peccat. meritis lib.2.c.18. Sic ait, Liberum arbitrium huc atq; illuc ſic flectitur, vt male vti malus poſſit, & bene bonus, ſed non niſi a Deo bonam voluntatem habemus. Paratur enim voluntas à Dño, qui operatur in nobis velle & operari. Tertull. in lib. definitionũ eccleſ. dogmatum, c.21. manet, inquit, ad quærendam ſalutem arbitrij libertas, i. rationalis voluntas, ſed admonente prius Deo, & inuitante ad ſalutem, vt vel eligat, vel ſequatur. His etenim & alijs teſtimonijs ſatis apparet liberum arbitrium per primæ parentis peccatum læſum, manere quidem in malum per ſe cum concurſu generali naturale: in bonũ aũt gratia Dei mouente & adiuuante, ſecundum illud Oſeæ 13. Perditio tua ex te Iſrael, tãtummodo in me auxilium tuum. Extat igitur Catholica definitio aduerſus hæreticos, quos multis tractatibus ad hoc editis conuincunt D. Aug. & alij eccleſiæ Catholici Doct. quos noſtra ætate imitati ſunt Roſſenſis aduerſus Lutherũ arg. 36. Io. Dried. de libero arbitrio. Bunderius in compendio concertationum, ti.7. Alfonſus a Caſtro de hæreſibus in verb. gratia. Dom. a Soto lib.j. de natura & gratia, cap.15. exponit & hanc concluſionem S.Thom.1.2.q.109.ar.2. & ar.6. & idẽ j.par.q.83.art.1. & rurſus.1.2.q.113.artic.3. His tamen & aliam catholicam concluſionem adijcimos, quam neceſſariam fore opinamur ad eorum, quæ modò expoſuimus, apertiorem intellectum.

4 Opera iuſti † quæ gñe ſuo, ac circunſtantijs bona ſunt, oĩa ſunt meritoria de condigno & cumulationis gratiæ, & vitæ æternæ. Hæc aſſertio probatur ratione & authoritate. Ratio.n. ex eo conſtat, ꝙ quidquid redditur ſecundũ iuſtum iudicium, merces condigna eſt, cum id ad iuſtitiã pertineat, ſed vita æterna redditur a Deo, ſecundum iudicium iuſtitiæ. 2. ad Timoth. 4. in reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die, iuſtus iudex: igitur homo iuſtus ex operibus meretur condigni merito vitam æternam. Deinde meritum eſt opus, quo quis fit mercede dignus, & pluribus in locis ſacræ ſcripturæ mentio fit de mercedis operibus iuſti retribuendæ, præſertim Marci c.9. Amen dico vobis, non perdet mercedem ſuam. & 1. ad Corin.c.3. Vnuſquiſque mercedem accipiet ſm laborẽ ſuũ. ergo præmittit, opera iuſti meritum habere, & iõ eſſe mercede digna. merces autem gloriæ æternæ eſt. Nam ſi opera apud Deum merita non ſunt, niſi virtute præuiæ gratiæ, potiſſimè ſunt digna mercede ipſius vitæ æternæ, cuius ſemen eſt ipſa gratia, vt inquit Tho.1.2.q.114.ar.2. ad 3. & innuit Pau. ad Rom. cap.6. Gratia Dei vita æterna. Authoritate adſtruitur hæc concluſio Pauli 2. ad Theſſalonicen.1. vbi ſcribens de tribulationibus inquit, quas in exemplum iuſti iudicij Dei, vt digni habeamini Regno Dei pro quo patimini. & Matthęi c.5. Gaudete, inquit Ieſus, & exultate, quoniam merces veſtra copioſa eſt in cœlis. Hoc ipſum ſacroſancta Synodus Tridentina confitetur ſeſſione 6.cap.16. & cano.26. & 32. ſunt & hæc veterum authorum, & ſanctorum virorum plura teſtimonia, quæ aduerſus impium Lutherum eradidere plures authores ex iunioribus, atq; item ex veteribus D.Tho. in d.q.114. artic.3. & in Epiſtolam Pauli ad Rom.c.4. & 8. S. Bonauentura in 2. ſent. diſt.27. quæſt. vlt. Richar. in 4. ſent. diſt.46. artic.j.q.j. Ioan. Bunderius in compendio concertatio. ti.6. Alfon. à Caſtro in lib. aduerſus hæreſes, in verb. meritum. Dom. à Soto lib.3. de natura & gratia, cap.7. & 8. And. à Vega lib. de fide iuſtificante. q.5. idem in defenſione concilij Tridentini lib.15. cap.12. & ſequentibus. à quibus duo huic aſſertioni objiciuntur. Primum, ꝙ meritum ad iuſtitiã pertinet, & ius eſt æqualitatem præmittens: nihil autem nos poſſumus præſtare Deo æquale vitæ æternæ, ſiquidem vita ęterna nullus ſit noſtris obſequijs æſtimabilis. Paul. ad Rom. cap.8. non ſint condignæ paſſiones huius ſeculi ad futuram gloriã, quæ reuelabitur in nobis. Ergo nulla eſt iuſtitia aut meritum noſtrum apud Deum, ad futuram gloriam, quod cõprobatur ex Ariſtotele 8. Ethico. dicente, Dijs & parentibus non poſſumus reddere ęquale. Alterum, merces, & pręmium quid debitum ſignificant. Deus aũt nihil põt debere nobis: nullus etenim ei prior dat, vt retribuatur ei, vt ſcribit Paul. ad Roma. cap.11. nec Deus debet iuſtis vitam ęternam propter quęcunque eorum opera: poſſet equidem iuſtis eam non dare, nec eis faceret iniuriam. Nam quidquid eſt noſtri officij ſuum eſt, & id debitum, atque ideo quod ſuum eſt ei redimus. Igitur nulla eſt obligatio Dei propter noſtra opera vtcunque ſanctiſſima. His verò obiectionibus à Catholicis vnanimi cõſenſu diſtinctione quadam reſpondetur, quam hic breuiter exponemus.

5 Opera iuſtorum, † dupliciter conſiderantur. Primo quidem conſiderari poſſunt ſecundum ſuam perfectionem naturalem, & quatenus ſunt à libero arbitrio iuxta vires naturales, etiam ex ſpeciali auxilio Dei ante gratiã gratum facientem, & amicitiam diuinam. Et in his non eſt condignitas ad beatitudinem, & vitam ęternam. Longiſſimè enim excedit beatitudo valorem omnium taliũ noſtrorum operum, ſicut & virtutem noſtram naturalem, cum ipſa ſit ſupernaturalis. Eſt tamen congruitas proportionis, quòd homini operanti ſecundum ſuam virtutem, Deus recompenſet ſecundum excellentiam ſuę virtutis. Poſſunt tamen ſecundò conſiderari opera iuſtorum ſecundum perfectionem ſupernaturalem, quam habent à gratia, & Spiritu ſancto inhabitante animas ipſorum, & ſic conſiderata ſunt meritoria vitę ætternę de condigno: nam valor meriti attenditur ſecundum virtutem Spiritusſancti, iuxta illud Ioan.4. fiet in eo fons aquę ſalientis in vitam ęternam. attenditur etiam pretium operis ſecundum dignitatem gratię, per quam homo efficitur conſors diuinę naturę, adoptaturque in filium, cui debetur hęreditas, ad Roman. cap.8. ſi filij, ergo hęredes. Hac diſtinctione vſus eſt S. Thom. j.2. quęſt. 114. art.3. quem Theologi omnes ſequuti ſunt in j. ſent. diſtinct.17. & in 2. diſtinct.28. Dom. à Soto in lib. 3. de natura, & gratia. cap.7. & in Epiſtolam ad Rom. cap.2. And. à Vega in lib. de fide iuſtificante. quęſt.5. verſi. ad primum. & conſtat ex his, quę ſtatim in ſequenti diſtinctione dicemus. Etenim qui illa vtuntur, & hanc, ni fallor, pręmittere videntur ſenſim quidem, etiam ſi non omnes hanc expreſſim adnotauerint.

Meritum item diſtinguendum eſt. Aliud eſt etenim proprium, & perfectum, ac ſuapte natura meritum, cui de rigore iuſtitię merces debetur, vt planè iniuſtus cẽſeatur, qui hanc mercedem non reddiderit. Hoc meritum non eſt hominis ad Deum: nam ſi Deus nemini redderet operum ſuorum mercedem, iniuſtus non eſſet, etiamſi noſtra opera adſumamus ſm perfectionẽ ſupernaturalẽ. Aliud dicitur meritum, quod nõ ſuapte natura, aut ſimpliciter dignum eſt mercede de rigore iuſtitiæ, ſed ex ſuppoſitione ſponſionis ipſius retribuentis, & eius ordinatione, quale eſt pręmiũ & meritum brauij in haſtiludio, in quo rex promittit victori gemmam, aut aliquid precioſum, quod multo maioris valoris eſt, quàm labor, & induſtria victoris; quę quidẽ ſua propria natura eſtimata, nõ ſunt digna ex rigore iuſtitię tanta mercede, ſed tñ pręmiſſa, & ſuppoſita ordinatione, ſeu promiſſione Regis victor in haſtiludio dignus eſt omnino, & de iuſtitia illa mercede. eiuſmodi eſt meritum hominis ad Deum. Nam etſi noſtra opera non ſint ex ſeipſis digna vita ęterna, tamen quia miſericors Deus promiſit ſeruanti mandata ſua ſe illi daturum vitam ęternam, Matthęi cap.19. poſt talem promiſſionem iuſtum eſt, ꝙ Deus det vitam ęternam ſeruanti eius mandata, conſtituiturq; Deus debitor vitę ęternæ non ex operibus noſtris, ſed promiſſione ſua, quæ quidem promiſſio ſimpliciter, & abſolutè eſt tribuenda gratiæ. ſic inquit Pau. ad Coloſſenſes j. dignos non fecit in

partem ſortis ſanctorum. hoc ipſum aſſerit Aug. de Trini. lib. 14. c. 15. quid animam, inquit, faciet beatam, niſi meritum ſuum, & præmium dñi ſui? ſed & meritũ eius, gratia eſt illius, cuius præmium erit beatitudo eius. idem Aug. ſermone 151. de tpe laudemus, inquit, fratres dñm, quia eius fidelia promiſſa retinemus, oondum accepimus. Parum putatis, quia promiſſorem tenemus, vt iam debitorem exigamus? promiſſor Deus debitor factus eſt bonitate ſua, non prærogãtia noſtra idem in ſermone 16. de verbis Apoſtoli in his, quæ iam habemus, laudemus Deum largitorem, in his, quæ nondum babemus, tenemus debitorem debitor. n. factus eſt non aliquid à nobis accipiendo, ſed ꝙ ei placuit promittendo. Hęc Dinus Aug. qui præmiſſam diſtinctiooem ſenſiſſe vr: quam poſt alios exponunt authores ad præcedentem citati, & Io. Buoderius in compendio concertationum, tit. 6. ar. 5. & ſequeotibus, atq; optimè Alfonſus à Caſtro aduerſus hæreſes in verb. meritum. [Vnde ratio huius meriti de coodigno hominis ad Deum, non eſt ſimpliciter, abſolutè, & perfectè aſſumenda, ſuppoſitione, vt diximus. Neq; diti poteſt meritum de condigno perfectum ſecuodum rigorem. Id etenim competit merito Chriſti ſolius, quia erat ſuppoſitũ diuinũ propter vnionẽ verbi. Quod S. Th. explicat 3. par. q. j. ar. 2. ad 2. & ex eo adnotauit Dom. Soto in 4. ſent. diſt. j. q. 5. ar. 4. & lib. 3. de natu. & gra. c. 6. Eſt tamen meritum hoc de condigno hominis ad Deũ, ſuo gradu apud Deũ ipſum iuſtitia, quod idem Soto tradit in 4. diſt. 2. q. j. arti. 4. & in d. lib. 3. cap. 7. & 8. qui poſt alios boc ipſum ex ſacris literis authoribus efficaciter probat.]

Ex his diſtinctionibus multa deducuntur, quæ neceſſaria ſunt ad intellectum huius concluſionis, quam Catholicam eſſe diximus, & ad reſpondendum obiectionibus, quæ eidem opponi ſolent.

Primũ opera iuſtorũ ex ſua propria natura, & vi, vt à libero arbitrio, ẽt ex auxilio ſpeciali Dei antecedenti gratiam gratum facientem procedunt, noo eſſe meritoria merito condigni, tametſi de congruo poſſint eſſe, & ſint meritoria. Hæc Diuus Thomas paulò antè citatus, & alij, quorum mentionem fecimus.

Secundum opera iuſtorum vt procedunt, & conſiderantur a perfectiooe, quam habent ſuperoaturalẽ a gratia & Spiritu ſancto inhabitante animas ipſorum, & ſic à gratia gratum faciente, meritoria eſſe apud Deum merito condigni. Hoc ipſum ſatis ſuperius probatum eſt.

Tertiò infert meritũ condigni propriè & immediatè, vt interim ita loquar, procedere a gratia cooperanti, & ei tribuendã eſſe, & ſic habitualẽ gratiã, i. gratum facientẽ, eſſe principium meriti condigni, hanc illationem planè probat S. Th. j. 2. q. 109. art. 6. & q. 114. art. 2. poſt Diuum Auguſtinum in lib. de libero arbitrio.

Quartũ, conſtat ex his iuſtorũ opera, vt ꝓcedũt à gra. gratũ faciente, & ſic à perfectione ſupernaturali, nõ eſſe ſimpľr meritoria merito cõdigni gloriæ, beatitudinis, & vitæ æternæ, ſed ſuppoſita ordinatione Dei, & eius gratuita diuina promiſſione, qua iuſtis vitam æternam promiſit, & gratis ſe conſtituit debitorem. Sic ſanè locus Pauli intelligendus eſt ad Rom. c. 8. nam ſi naturã ipſam operum cõſideremus, ſecluſa promiſſione diuina, & eius ordinatione, non ſunt condignæ paſſiones noſtræ ad futuram gloriam. hanc illationem planè Catbolici omnes fatentur, & poſt alios diuus Thom. j. 2. q. 114. artic. j. & hi Doct. quorum modò mentionem fecimus.

Quintò, patet ex rigore iuſtitiæ, ſuppoſita hac diuina ordinatione, vitã æternã, & beatitudinẽ dẽri, ipsũq; Deũ debitorẽ eſſe pp meritũ operũ iuſtorũ. Hoc probat ex ꝓcedentib. vñ ſi rectè oĩa conſiderent, manifeſta eſt reſponſio ad obiectiones ex his poſtremis duabus illationibus.

Et licet pleriſq; viſum ſit, Deum ipſis iuſtis debere beatitudinem, & vitã æternã, atq; ipſis debitorẽ eſſe ſuppoſita promiſſione diuina, vt opinatur Scotus, Bonauentura, & Rich. in 2. ſent. diſt. 27. illud tñ conſultius probari, & teneri põt, quod S. Tho. docet in d. q. 114. ar. j. ad 3. dum aſſerit, Deum effici non ſimpliciter debitorem vitæ æternæ, ſed ſuppoſita eius promiſſione, atq; ideo non eſſe debitorem ipſis iuſtis operantibus, ſed ſibi ipſi, ſuæ propriæ bonitati, & firmiſſimæ veritati, vt eius lex & ordinatio impleatur. [Deniq; Deum ſibi ipſi primum, & ex conſequenti implentibus eius ordinatiooem, ex ſua ipſius gratia factum eſſe debitorem, dici non incongruè poterit, quod tradit And. à Vega in d. q. 5. & Viguerius Granatenſis in c. 9. §. 3. verſi. primo tradidere.]

Sextò hinc proximè cõſtat, qualiter accipiendũ ſit, qđ D. Bern. ſcribit in ſermone primo de annunciatione, dũ inquit, ꝙ abſq; iniuria põt Deus non dare beatitudinem iuſtis. & rurſus quod Aug. tradit 4. lib. contra Iulianum Pelagianum c. 3. dicens, Deum fore iniuſtum, ſi nõ ad ipſius regnum verus admitteretur iuſtus. Ad hæc Pau. Apoſt. 2. ad Timoth. c. 2. inquit, fidelis ſermo. Nam ſi commortui ſumus, & cooiuiuemus, Si ſuſtinebimus, & conregnabimus, ſi negauerimus, & ille negabit nos: ſi non credimus, ille fidelis permanet, negare ſeipſum noo poteſt. Idem ad Hebræ. c. 6. oon. n. inquit, iniuſtus eſt Deus, vt obliuiſcatur operis veſtri, & dilectionis, quam oſtendiſtis in nomioe ipſius, qui miniſtraſtis ſanctis, & miniſtratis. Etenim hę authoritates ſunt accipiendæ ſuppoſita, vel non præmiſſa promiſſiooe diuina, aut tandem aliter, quod petendũ eſt a viris in ſacra Theologia doctiſſimis, eiſdemq; religionis Chriſtianæ, & Catholicæ eccleſiæ obſeruantiſſimis. Noſtrum ſiquidem non eſt, rẽ a propria profeſſione iuris humani alienam penitus explicare: legat verò quiſpiam And. à Vega in d. q. 5. & eundem ſuper concilium Tridentinum lib. vlt. c. 22.

Septimo, ſi ad amoſſim quæ dicta ſunt perpendantur, elicitur, nõ eſſe neceſſariam nouam Dei acceptationem ꝑter gratiam gratũ facientem, vt opus ſit de coodigno meritorium. Hoc corollarium probatur, quia gratia gratum faciens nihil aliud eſt, quam acceptatio ad gloriam, vt omnes fatentur in 2. ſent. diſt. 27. & in 3. diſt. 13. ſi ergo per gratiam hõ iam eſt acceptus ad gloriam, nõ eſt opus noua acceptatione operis. Nam ſi filij, ergo hæredes, vt inquit Paulus, & ppea opus eſt gratum, quia perſona eſt grata reſpexit. n. Deus ad Abel, & munera eius. Alioqui eſſet repugnantia, perſonam eſſe acceptam, cuius opus non ſit Deo gratum: atq; ita Dñ. à Soto lib. 3. de natura, & gratia. c. 7. eleganter, vt & multa alia, hanc illationẽ probat, & defendit aduerſus Scotum, qui in j. ſent. d. 17. q. j. exiſtimat, non ſatis eſſe, opus elici a gratia, vt ſit meritorium vitæ æternæ, ſed vltra hoc requiritur, ꝙ ſit acceptũ à Deo, & ordinatum ad talem finem.

Fateor, optime lector, me longius digreſſum fuiſſe, quam ab initio conſtitueram, ſed tamen hæc ad faciliorem huius materiæ intellectum mutuati ſumus a viris Catholicis, & ſacræ Theologiæ profeſſione celebratiſſimis, quæ in eum ſenſum accepimus, & accipere obteſtamur, qoem ſancta mater eccleſia probauit, & Catholicum eſſe definiuit.

6 Secunda concluſio,† nullus poteſt non tñ primã gratiam, ſed nec quidquam aliud alteri merito condigni mereri. Hæc probatur eadem ratiooe, quam ad probationẽ primæ concluſionis adduximus ex Diuo Tho. j. 2. q. 114. ar. 6. & præterea, quia meritum condigni propriè, & verè iuſtitiæ tribuitur, & ad eam pertinet, quod ſatis manifeſtum eſt, iuſtitia autem eſt ad ipſum operaotem. Pau. 2. ad Corin. cap. 5. omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, vt referat vnuſquiſque propria corporis, prout geſſit ſiue bonum, ſiue malum, & Apocalyp. cap. 14. opera enim illorum ſequuntur illos. Pau. itẽ ad Rom. cap. 2. referens iuſtum Dei iudicium inquit, qui reddet vnicuiq; ſecundum opera eius. deinde iuſtitia ad alterum eſt, teſte Cicerone lib. j. officijs. tradit Thom. 2. 2. q. 58. ar. 2. poſt Ariſt. lib. 5. Eth. cap. 1. & c. 5. actiones autem, quæ ſunt ad alterum, conſiderantur per comparationem ad agentem, & ad eum, in quem fiunt, vt conſtat igitur condigni meritum, quod iuſtitiæ tribuitur reſpectu agentis verſari, atq; idõ nõ poteſt ex alterius operibus alter de condigno quidquã mereri. idem etiã probatur, quia iuſtitia eſt reddere vnicuique quod ſuum eſt, i. ei debitũ ſm proportionis æqualitatem, ſed iuxta hanc æqualitatem non poteſt vni deberi quidquã ex operibus alterius, cũ is nihil egerit, nec dederit: ergo non poteſt quis alteri ex condigno

me reri

mereri: & præter hæc apparet. quia meritum condigni
perſonam operantis non excedit. Nam gratia coopetãs,
à qua meritum procedit ex condigno vt ſuum poſſeſſoré
ad beatitudinem perducat, datur, non vt per eam alteri
mereatur ex condigno, Alteri enim ex condigno mere-
ri ſoli Chriſto ſeruatum eſt, vt explicat Thomas præter
alios in d.ar.6. ex quibus conſtat hæc ſecunda concluſio,
quæ communis eſt apud Theologos, & eam proponit Ha
dria. in quodlib.8. par. ſecunda.

Tertia concluſio, poteſt quis non tñ pro ſuis culpis, i.
pœnis temporarijs, quę reſiduę ſunt ex remiſſis peccatis,
de condigno, & lege iuſtitiæ ſatis ſatisfacere, & eodem
iure pro alienis, modo ambo ſint amici Dei. Hæc aſſertio
quo ad primam partem probatur multis, quæ de ſatisfa-
ctione adnotarunt Theologi, præſertim Catholici ad-
uerſus impium Lutheri dogma. Roffenſis in quam art. de
ſatisfactione. Caſtro de hæreſib. in verb. ſatisfactio & pę
nitentia. Bunderius in compendio concertionum, tit. 16.
Thom. & alij in 4. ſent. diſt. 15. nec enim Chriſtus Lucæ c.
11. dixiſſet, date eleemoſynam, & ecce oĩa munda ſint vo
bis, ſi remiſſa culpa conſummata eſſet mundatio, aut ſi pę
na temporaria, quæ pro peccatis iam dimiſſis ſupereſt,
non poſſet operibus noſtris tolli, & exolui. ꝙ autem hæc
ſatisfactio ad iuſtitiam, & eius rigoré pertineat, & ſic ex
condigno fieri ſatisfactionem probat Thom. in 4. ſenten.
diſt. 20. q. j. ar. 2. dum diſtinguit meritum de congruo à ſa-
tisfactione. explicat eleganter Dominic. à Soto in lib. 3.
de natura & gratia c. 6. etenim ſi pęna temporaria quę ſu
pereſt, dimiſſa culpa, per opera nr̃a pęnalia ſoluit, vt eſt
id confeſſo apud Catholicos, & id Synodus Tridentina
definiuit ſeſſione 6. c. 14. debitum tollitur rigore iuſtitiæ.

Secunda pars concluſionis probatur ex eo, ꝙ manife-
ſtum ſit, poſſe † quempiã pro pęna ab altero debita ſatiſ-
9 facere. id enim Paulus aſſerit j. ad Corin. c. 8. ex æqualita-
te, inquit, in pręſenti tempore veſtra abundantia illorũ. ſ.
pauperum miniſtrorum Chriſti, inopiam ſuppleat, vt &
illorum abundantia veſtræ inopiæ ſit ſupplementũ. abun
dabant namq; Corinthij temporalibus bonis, egeni ve-
rò erant in ſpiritualibus: è diuerſo miniſtri Chriſti ſpiri-
tualibus abundabant, egentes terrenis. voluit itaq; Apo
ſtolus, bona opera pauperum Chriſti cõicari. idẽ Paulus
ad Coloſſen. c. j. Nunc gaudeo in paſſionib. pro vobis, &
adimpleo ea, quæ deſunt paſſionum Chriſti in carne mea
pro corpore eius, quod eſt eccleſia. Hæc Paulus. quemad-
modum ergo paſſio Chriſti ſuffragatur eccleſiæ; hoc eſt
membris Chriſti, ita membra Chriſti myſtica ſibi mutuo
operibus ſubſidio ſunt, dum vnius ſatisfactio alteri ſub-
tuenit. ſic hanc ſecundam partẽ concluſionis tenent Th.
in d. q. j. ar. 2. Hadr. quodlib. 8. 2. parte. [Idem Hadrianus
in 4. vbi tractat de indulgentijs, verſ. ad argumenta, quib.
defectus poſt S. Tho. in additione ad 3. par. q. 71. ar. j. & 2.
in 4. diſt. 45. q. 2.] Card. à Turrecrema. in c. menſuram. de
pęnit. diſt. j. §. in Leuitico. num. 13. Domini. à Soto in d. c. 6.
quibus placet, hanc ſatisfactionem fieri de condigno, &
rigore iuſtitiæ, qa non agitur hic de merito, vt vnus alte
ri mereatur, ſed de ſolutione debitæ pœnæ, atque ideo
apud Deum, ſi quis velit ſoluere quod alter debet, non
eſt cur Deus non accepetet opera, quæ ex gratia proce-
dunt, ſi pro amico offerantur, ac ſi pro ſe ille obtuliſſet.
Sic Diuus Tho. io d. ar. 2. in ſpecie hanc quæſtionẽ tractãs,
hanc ſatisfactionem vnius pro altero diſtinguit à meri-
to congrui. hanc opinionem tenet, ac defendit Io. à Me-
dina in Codice de pœni. tract. 3. q. 5. dicens eſſe commu-
nem, tametſi addiderit, vnum pro alio ſaltem de cõgruo
ſatisfacere. His accedit, ꝙ iuxta eccleſię Catholicas tradi
tiones apud eam eſt Theſaurus maximus indulgentiarũ
conſtans ex meritis, & operibus ſatisfactorijs paſſionis
Chriſti, atque ex martyrijs, & operibus Sanctorum, cui
dum dimiſſa culpa, pœna temporalis ſit, & finita, potue-
re per gratiam, & auxilium Chriſti ad iuſtum ſatisfacere,
& inſuper opera ſupercreſcentia agere ad ſatisfacien-
dum pro alijs, quibus Sanctorum opera communicãtur,
quod manifeſtum eſt ex conſtitutione Vnigenitus inter
extrauagant. communes, titu. de pœniten. & remiſſio. &
multis quæ de indulgentijs tradidere Roffenſis aduerſus
Lutherũ, ar. 17. Io. Ecchi. aduerſus eũdẽ. ar. 9. & 24. Caſtro
aduerſus hæreſes in verbo, indulgentiæ. Io. Bunderius in
cõpendio concertationũ, tit. 17. Caie. in 2. tract. indulgẽ-
tiarum. Card. à Turrecremat. in d. §. in Leuitico. arti. j. & 2.
Sanctus Thomas, & alijs in 4. ſent. diſtin. 20. & præter hos
plerique alij, qui de indulgentijs tractauere. Hæc enim eſt
illa Sanctorum communio, quæ in Symbolo exponitur,
dum fatemur, ſanctorum communionem, quæ quidem,
& in hoc verſatur, quod opera Sanctorum ſatisfactoria,
qua ex parte ſuperſunt ſatisfactioni pro eorum peccatis
quo ad temporalem pœnam, & merita paſſionis Chriſti
cõia ſunt Chriſtianis per charitatem. Hinc ſanè apparet
ſecunda cõcluſionis pars, cui addendum eſt, poſſe quem
etiamſi ipſe debeat pœnæ temporalis ſatisfactionem,
amici debitum prius, quam proprium ſoluere.

Tertia concluſionis pars, multis apertiſſima fit, ſed pręſ-
ſertim authoritate Pau. j. ad Corin. cap. 13. ſi diſtribuero,
inquit, in cibos pauperũ omnes facultates meas, & ſi tra
didero corpus meum ita, vt ardeam, charitatem autem
non habuero, nihil ſum, ſcilicet apud Deum. Hoc ipſum
probatur ratione. Nam per culpam peccati fuit offenſa
facta Deo, cui ob hanc offenſam ſatisfactio debetur, quæ
aliter contingere nequit, quàm ſi offenſa tollatur, & hæc
tolli non poteſt niſi amicitiæ reſtitutione, vt conſtat: igi-
tur extra charitatem opera facta minimè ſunt apud Deũ
de lege iuſtitiæ ſatisfactoria. ex quibus, & alijs hanc ſen-
tentiam tenẽt Tho. & communis Theologorum ſchola,
in 4. ſent. diſt. 15. q. j. artic. 3. Gratianus c. ſcelerator. §. his
authoritatibus. & ibi Card. à Turrecrema. artic. j. & 2. de
pęnit. d. 3. Hadria. in d. quodlib. 8. par. j. & 2. idem in 4. ſen.
in tract. ſatisfactione. in cap. diſcuſſo. & Ioan. à Medina in
Codice de pœni. tract. 3. q. 2. vnde manifeſtum fit, operan
tem extra charitatem nec pro ſe ſatisfacere de rigore
iuſtitiæ, nec equidem pro alio, qua ex parte illi operanti
tribuenda ſunt eius opera, quia non operatur vt inſtru-
mentum alterius, quamuis velit pro altero ſatisfacere.
quod paulò poſt explicabitur ex S. Thom. in 4. ſent. diſt.
45. q. 2. artic. j. ad 3. item & illud certum ſit, opera iuſti nõ
prodeſſe ad ſatisfactionem pœnæ temporalis ei, qui eſt
extra charitatem: nam, & hoc eiſdem rationibus proba
tur, & communi omnium Theologorum conſenſu rece-
ptum eſt. Etenim ſatisfactio ipſi debitori eſt adſcribẽda,
etiam ſi ab alio fiat eius nomine. idcircò oportet, ꝙ non
tantum is, qui operatur, in charitate ſit, & amicitia Dei,
cum hoc ad acceptationem operum ſit neceſſarium, ſed
ꝙ ipſe, pro quo ſatisfactio fit, & qui ſatisfacere tenetur,
non ſit extra charitatem, vt Deus ex lege iuſtitiæ teneaẗ
ſatisfactionem admittere. Hæc etiam cõfirmatur ex his,
quæ docet eleganter Tho. in 3. par. q. vlt. artic. 2. ſcribens,
alio modo fieri offenſæ recompenſationem in pœniten-
tia alio in vindicatiua iuſtitia: nam in vindicatiua iuſtitia
fit recompenſatio per arbitrium iudicis, non ſecundum
voluntatem offendentis, vel offenſi. at in pœnitentia fit
recompenſatio offenſę per voluntatem peccantis, & ſe-
cundum arbitrium Dei, in quem peccatur: quia hic non
quæritur ſola reintegratio æqualitatis iuſtitiæ, ſicut in iu
ſtitia vindicatiua, ſed magis reconciliatio amicitię, quod
fit dum offendens recompenſat ſecundum voluntatem
eius, quem offendit. Hæc S. Thomas, quem Caieta.
inibi ſequitur.

Tandem illud ſit hac in re conſtitutiſſimum, opera ex-
tra charitatem facta, de rigore iuſtitiæ minimè ſatisface-
re pro temporali pęna debita, licet ea fuerint à ſacerdo-
te pro ſacramentali pœnitentia iniuncta, quam ſenten-
tiam præter ſuperius citatos etiam probant multa, quæ
citat Magiſter ſent. in 4. diſt. 15. eandem tenet ſimpliciter
Caiet. in quæſt. 2. de ſatisfactione, & eſſe communem fa-
tetur Martinus Aʒpilcueta in cap. j. de pœnit. diſt. 6. num.
45. licet ipſe Scotum ſequutus in dic. diſtin. 15. q. j. velit te
nere contrarium, quod nõ poteſt rectè defendi, niſi omiſ
ſa lege iuſtitiæ id referamus ad liberalitatẽ ipſius diuinæ
maieſtatis, vt Io. à Medina in d. q. 2. explicat, poſt Hadr.
in dicto capitu. diſcuſſo. & idem Medina latius explicaue
rat in tractat. 2. cap. de pœnit. iniuncta. verſi. eſto igitur. &
verſi. ſed vltra.

Et hæc quidem adeò vera ſunt, vt ſubinde cenſeamus
8 opinemur † opera extra charitatẽ ſacta, de lege, & rigore iuſtitiæ minimè eſſe pro pœnis tpalibus ſatisſactoria, ẽt poſtmodũ charitate accedente. Hoc manifeſtè patet ex eo ꝙ opera noſtra, vt ſatisſactoria ſint, debent à charitate procedere: nam ſicut meritum operib. noſtris tribuitur à charitate, vt ſupra oſtendimus, ita & virtus ſatisſaciendi de rigore iuſtitiæ, non aliunde tribuitur, quàm coniuncta virtute paſſionis Chriſti, à qua ſecludimur, ſi extra charitatem ſimus. Nec ad hoc prodeſt charitas poſt facta opera accedẽs: nam ea nõ facit, quod illa opera, q̃ ſacta fuere extra charitatem, ſacta ſint in charitate, vt frequentiſſimo omnium conſenſu receptum eſſe vr: ergo opera iſta nõ ſunt ſatisfactoria. Quod comprobatur, quia opera quantum ad vitam, vel mortem conſideranda ſunt, & diſtinguenda ſm̃ comparationem, à quo procedunt, ſi quidem vel procedunt a principio vitæ, vel a principio mortis; igitur ſi ſemel proceſſerunt ab initio mortis, non poterunt iterum eadem numero reſurgere: atq; ideo mortua opera nõ poſſunt per charitatem fieri viua: deinde meritum, & ſatisfactio ex operibus ab eadem ratione procedunt, nempe à charitate, & eius cã, ab acceptione diuina, ſuppoſita lege promiſſionis, quæ iam ad iuſtitiæ rigorem pertinet; opera etenim quæ meritoria nõ ſunt, eadem & ſatiſfactionẽ inducunt, & q̃ meritoria nõ ſunt, nec ſatisfacere poſſunt Deo ex lege iuſtitiæ, vt planè ſatentur oẽs. & præ cæteris Tho. in 4. ſent. diſt. 15. q. j. ar. 3. verſi. ad 3. q. ſed opera mortua, & ſic extra charitatẽ facta, ob charitatem denuò accedentem non efficiuntur meritoria, ſicuti receptum eſt apud Theologos, & tradit Tho. in 3. parte, q. 89. ar. 6. ergo nec ſatisfactoria. ſic denique hanc extenſionẽ ad tertiam concluſionis partem veram eſſe cenſent S. Th. in d. q. j. ar. 3. ad 3. q. Card. à Turrecrema, in d. §. his authoritatib. ar. 3. idem in c. intermittentes. ar. 3. de pœni. diſt. 4. Syluest. in verb. ſatisfactio. q. 7. Hadria. in 4. ſent. in tract. de ſatisfactione. c. ex dictis oritur alia dubitatio. Io, à Medina in Codice de pœni. tract. 3. q. & eſt communis opinio Theologorum in d. diſt. 15. vbi Palud. q. j. arti. 3, poſt alios. Idem notant Archid. in c. vlt. de pœn. diſt. 3. Abb. in c. quod quidam. de pœni. & remiſſ. aſſerentes, hanc eſſe communem opinionem.

Idem erit in operibus, ex quib. aliquis manet effectus in ipſis operantibus poſt ipſius operis tranſitum, vt in ieiunio, & eleemoſyna. etenim licet poſt factam eleemoſynam adhuc maneat diminutio patrimonij, & poſt ieiunium debilitatio corporis: attñ & hæc opera extra charitatem facta, nequaquam ſatisfaciunt ex rigore iuſtitiæ, accedente poſtmodum charitate. quod in ſpecie adnotarunt Hadria. in d. c. ex dictis orit. & Io, Medina in d. tract. 3. verſi. præſuppoſito. & in eodem Codice, tract. 2. c. de pœnit. iniuncta. verſi. ſed vltra. aduerſus S. Thom. in d. art. 3. & ibi Palud. quos ẽt ſequitur Card. a Turrecrema. in d. art. 3. Nam hi exiſtimarunt, opera ex quibus manet aliquis effectus in operantibus adhuc ex interuallo, & poſt eorũ tranſitum, etſi facta fuerint extra charitatem, eſſe ſatisfactoria charitate accedente: quorum ſentẽtia ab illo effectu cõtinuo, qui ſupereſt factis operib. rationem habet, quę verè ſufficiens non eſt, etiam ſi Syluest. eandem diſtinctionẽ S. Th. probauerit in d. q. 7. quia ſi opera facta in ſtatu mortalis peccati extra charitatem, mortua ſunt & extincta, certè dubio procul & extincta ſunt cum ſuis effectibus, multisq; alijs rationibus hæc opinio Thomæ non eſt admittenda, quas diligentiſſimè tradit Ioan. a Medina i d. trac. 2. & trac. 3. apud quẽ lector eas expẽdere poterit Nos. n. ne longius digrediamur, eas miſſas facimus, & pſertim qa ipſe S. Th. in 3. par. q. 86. ar. vlt. indiſtinctè ꝓbat opera extra charitatem facta nequaquam reuiuiſcere, ẽt ad ſatisfactionem, ſiue ea ſint opera, ex quibus in operante manet aliquis effectus, ſiue effectum nullum relinquentia. etenim licet hac vltima dicendi forma Sanc. Thom. non vtatur expreſſim, eam tamen præmittit, quippe qui ſerio, & omni conatu quæſtionem diſputans nullam exponat inter hæc opera diſtinctionem, imò rationibus vtatur eam omnino excludentibus.

Tertiò ita præſcriptam concluſionem probamus, vt

opinemur … (see above)

tisſactionem ſufficientia, adhuc charitate accedente, etiam ſi fuerint opera in pœnitentiam ſacramentalem à ſacerdote iniuncta. probatur hęc aſſertio his rationibus, quibus proximæ fuere probatæ, & eam defendit Ioan. à Medina in d. tract. 2. cap. de pœnit. iniuncta. verſi. ſed vltra eſſet dubitatio. eandem ſententiam permittunt planè Palud. in d. artic. 3. Card. à Turrecrema. & Hadrian. paulò ante citati, qui expreſſim aſſeuerantes, per opera extra charitatem facta, eſſe ſatisfactum ſacerdoti iniungenti pœnitentiam, & eccleſiæ præcepto, quod ſtatim tractabitur, non tamen Deo palam præfatam concluſionem admittunt, ſed & Syluest. in d. quæſt. 7. eam omnino explicans inquit, eſſe veritatem, & mentem penè omnium Doct. quod & nos conſtanter aſſeueramus. & nihilominus Caiet. in quæſt. 2. de ſatisfactione. exiſtimat, opera iniuncta à ſacerdote in pœnitentiam: ſacramentalem facta extra charitatem, ſatisſactoria eſſe & effectum ſatisfactionis habere accedente charitate: & hoc probat ex eo, quòd opus ſit ſacramentale: quod irregulariter, licet quando ſit, effectum ſuum propter obicem peccati non operetur, recedente tamen peccato illum operatur, ſicuti de baptiſmo Auguſt. ſcribit lib. j. de baptiſmo. capi. 12. c. tunc valere. de conſecra. diſtin. 4. at ſatisfactio ſacramentalis pars eſt ſacramenti, vimq́ue habet ex clauibus & virtute ſacramenti, atque opere operato: ergo ſortietur effectum recedente peccato. Fatetur tamen ipſe Caieta. hæc opera, charitate accedente, non tantũ habere effectum ad ſatisſaciendum, quantum habuiſſent ſi ſacta forent in charitate, qua in re ſatisfactionem ſacramentalem diſtinguit ab alijs operibus ſacramentalibus: hæc enim facta extra charitatem recedente fictione, & peccato totum, & tantum effectum ſortiuntur, quantum habuiſſent facta in charitate, quia opera Dei ſunt, non hominis: illa verò cum maxima ex parte hominis ſit facta quidem extra charitatem, recedẽte fictione, licet effectum recuperet & ſortiatur, non tñ quantum habuiſſe facta in charitate. Hæc Caiet. cuius opinionẽ adeò veram eſſe cenſet egregius vir Marti. ab Azpilcueta in c. j. in princ. num. 49. de pœn. d. 6. vt opinetur opera facta extra charitatem, iniuncta tamen in ſacramentalem ſatiſfactionem, accedente charitate eundem effectum habere ad ſatisſaciendum, quem habuiſſent, ſi facta forent in charitate, & hoc pp virtutem ſacramenti. ego vero Caiet. ſententiam, & viri doctiſſimi extenſionem arbitror eſſe contrarias opinioni communi Theologorum, vt modò adnotauimus, imò communem aſſertionem nõ obſtante ratione Caiet, veriorem eſſe opinor.

Illud enim in primis fatemur, quod Caiet. optimè aſſe
9 uerat † opera ſatisfactoria iniuncta in ſacr̃alem pœnitentiam, & ſatisfactionem, magis quidem cęteris paribus ſatisſacere, & maioris valoris eſſe virtute Sacramenti, quàm opera non iniuncta in ſacramentalem ſatisfactionem. hoc fatentur communiter Theologi, & notant Thomas, & ibi Caiet. in 3. par. quæſt. 90. artic. 2. ad 2. idem Tho. expreſſim quodlib. 3. artic. 28. hoc præmiſſo probatur falſam eſſe Caiet. ſententiam. Primum, quia ſatisfactio licet ſit iniuncta in ſacramento pœnitentiæ, & habet maiorem valorem virtute ſacramenti, & clauium, eſt tamen opus hominis, non Dei, atque ideo eius valor meritò innititur operantis, hoc etenim proprium eſt ſatisfactionis, vt fatetur Thom. in 4. ſent. diſt. 15. q. j. artic. 3. ad 3. quem alij ſequuntur, igitur cum præcipuè conſideretur ex opere operantis, ſi fiat extra charitatem, omnino mortua eſt, nec accedente charitate ſortitur effectum. qua ratione ceſſat argumentatio Caieta. ab alijs ſacramentis deducta. Sacramenta ſiquidem opera ſunt ſolius Dei diuinitus inſtituta, quę valorem habent à meritis Chriſti, non a meritis operantis, & itò etiam ſi fiant extra charitatem, non admittunt proprium valorem, licet non proſint operanti, & ceſſante fictione ſortiuntur effectum, præſertim tollitur ratio Caieta. quia ea locum habet in Sacramentis imprimentibus characterem in anima, quæ iterari non poſſunt: hæc enim recedente fictione ſortiuntur ſuum effectum: alia verò ſacramenta

non

non hanc ſequuntur legem: nam indignè ſumpta extra charitatem recedente fictione nō conferunt effectum recipienti, vt Ioan. à Medina ex rationibus aliquot Theologorum fatetur in codice de pœni. tract. 3. q. 3. & in tract. 2. c. de pœni. iuncta. verſi. ſed vltra. & in c. de confeſſione ficta iteranda. & Hadria. in 4. ſent. in tract. de confeſſione. c. 5. dubium. & tractabitur in fine huius paragraphi. Secundò aduerſus Caie. opinionem argumentatio efficax fit ex eo, quod communi omnium iudicio in diſtinct. 15. 4. ſentēt. definitum extat, eadem opera, quæ ſunt ſatisfactoria, eſſe & meritoria, & quæ ſunt meritoria eſſe ſatisfactoria, quia & meriti & ſatisfactionis in vna, & eadem radix eſt gratia cooperās, & gratū faciens, ſed ſi opera iniuncta in Sacramentali pœnitentia facta extra charitatē recedente fictione forent ſatisfactoria, ſequeretur eadem eſſe & meritoria, quod dicendum non eſt, ſiquidem opera extra charitatem facta, vtpote non procedentia à gratia, nullo modo recedente fictione meritoria ſunt: imò contrariū eſſet erroneum: igitur hęc opera non ſunt recedente fictione ſatisfactoria. Tertiò, virtus ſacramenti pœnitentiæ operatur remiſſionem culpę pœnæ æternæ, & portionem aliquam temporalis, iuxta Catholicas, & communi conſenſu receptas definitiones, ex opere quidem operato: non autem ſatisfactionem, cū hæc ad operantis opus pertineat, ſed & ſi detur, recedente fictione, virtutem Sacramenti accedere, & prodeſſe; id obtinet quo ad virtutis effectus, quos modò diximus, non quo ad ſatisfactionem, ergo opera hæc licet maioris valoris ſint ratione, & vi ſacramenti: non tamen extra charitatem facta reuiuiſcunt ad effectum ſatisfactionis pro pœna temporali. ídcirco tutior eſt opinio, quam, ni fallimur, communem eſſe cenſemus, aduerſus Caiet.

10 Opera verò facta † in charitate, quę per ſubſequēs peccatum fuerint mortificata, recedente peccato, & iterum accedente charitate, priorem effectum recipiunt, & ſatisfactoria, ac meritoria ſunt. hoc conſtat ex his, quę S. Tho. omnium conſenſu receptus adducit in 3. par. q. 89. art. 5. & Theologi in 4. ſen. diſt. 15. q. j. gl. in c. quærat hic aliquis. in verb. non percipitur. de pœnit. diſt. 3. Hadr. Sylue. & alij proximè citati, præſertim gl. ſuper illud Iobel. c. 2. reddā vobis annos, quos comedit locuſta. inquit enim glo. non patiar perire vbertatem, quam cum perturbatione animi amiſiſtis. vbertas autem iſta meritum bonorum operū eſt, quod fuit perditum per peccatum, ergo per pœnitentiam reuiuiſcunt opera meritoria priùs facta ante peccatum. eandem ſententiam probat Card. à Turrecrema. in c. inter mittentes. de pœn. diſtin. 4. art. 2. quo in loco Gratianus eidem ſubſcribit opinioni ita intelligens, quæ ex Auguſtino in cap. 14. lib. de pœnitentia citauerat, & ex Hieronymo ad c. j. in Aegeum. de pœn. diſt. 3. cap. pium. & c. ſi quando. tametſi idem Gratianus in c. quærat aliquis, & in c. vlt. verſi. pœnitentia. vbi glo. de pœni. diſt. 3. ad finem. cenſeat opa, extra charitatē factam, q̄ verè mortua dicuntur, per pœnitentiam recedente fictione, ſatisfactoria eſſe, & reuiuiſcere, quod falſum eſſe cōſtat ex his, quę hoc in §. tractauimus. & licet Aug. & Hieronymi ſententiæ in d. c. pium. & c. ſi quando. huic Gratiani vltimæ opinioni ſuffragari videantur. attamen intelligendæ ſunt in hunc ſenſum, vt opera facta extra charitatem multa poſſint ex congruo à Deo, & eius maxima liberalitate impetrare, non autem in eum, vt vel meritoria ſint, vel ſatisfactoria recedente fictione. ſunt verò hęc opera extra charitatem facta, etiā ante fictionis & peccati diſceſſum, ad plurima vtilia vi impetrationis ex congruo à liberalitate Dei.

Primum ad impetrandum aliquod temporale bonum, & præmiſ. 11. c. quid ergo, de pœn. diſt. 3. ex Chryſoſtomo homilia 66. ad populum Antiochenum, item ad obtinendum facilius à Deo auxilium ſpirituale, & gratiam cōuerſionis, qua citius peccator reſipiſcat, & ad acquirendos bonos mentis habitus, quibus faciliùs homo, etſi pecca-
11 tor bona opera exercens vitijs reſiſtat. † quin & vtilia ſūt ad conſequenda ex impetratione, & iure liberalitatis dilationem pœnæ, & remiſſionem pœnę temporalis, quod de Achab refertur 3. reg. c. 21. c. talis. cap. Achab. de pœni. diſtin. 25. ad impetrandas interceſſiones ſanctorum, & ad multa alia, q̄ paſſim Theologi tradidere, præſertim Card. à Turrecremata in cap. nihil. de conſec. diſtinct. 5. Syluest. in verb. charitas. q. 8. rurſus idem Card. in cap. primum cōſolatio. §. quanquam bonorum. artic. 2. de pœnit. diſtin. 3. Hadr. in quodlib. 8. art. j. in 4. ſent. in tract. de ſatisfactione. c. diſcuſſo. Ioan. Maior. in 4. ſent. diſt. 35. q. j. verſic. dubitat. & Ioan. à Medina in codice de pœniten. tracta. 3. quæſt. 2. quæ quidem peccator operibus bonis à liberalitate diuina poterit impetrare, non ratione iuſtitiæ, nec propriè ex merito, ſed ex congruitate quadam, ſicuti & prædicta colliguntur ferè ex S. Thom. in 4. ſenten. d. 15. q. j. ar. 3. ad 4.

12 Hinc ſanè expendi poterunt † quæ adnotauit glo. in c. quod quidam. de pœnit. & remiſ. quæ ſingu. eſt ſecundum Abb. ibi & Ange. in verb. pœnitētia. §. 14. cui eſt ſimilis in c. q̄rat aliquis. de pœn. d. 3. in verb. nō percipit. etenim gl. aliquot effectus commemorat, quos operātur bona opera facta extra charitatem, quorum duo, nempe quòd valeant ad faciliorem illuſtrationem mentis, vt ea facilius à Deo impetretur, & ad bona temporalia liberalitate diuina conſequenda ſuperius expoſiti fuerunt. Addit tū gl. in d. c. quod quidam. hæc bona opera facta extra charitatem prodeſſe ad vitam æternam promerendam, quod falſiſſimum eſt, præſertim quia gl. præmittit hunc effectum, & alios, etiam eo tempore, quo quis eſt extra charitatē, non recedente fictione, in quo grauiſſimè errat: nam opera bona facta extra charitatem, etiam recedēte fictione, nec meritoria, nec ſatisfactoria ſunt, vt ſuperius oſtendimus, atque ideo temerarium eſt dicere, quòd opera bona extra charitatem facta nondum recedente fictione proſint ad promerendam vitam æternam, cum eo tempore, nec iure meriti de condigno, nec ex congruo, nec ex vi impetrationis poſſunt vitam æternam ipſi operanti acquirere. quamobrem ſuſpicor glo. non ita mente ſenſiſſe, vt eius verba ſignificare videntur, & ita glo. in d. verbo. non percipitur. hunc effectum bonorum operum omiſit. Addit etiam vtraque glo. opera extra charitatem facta vtilia eſſe ſaltem ad minus ſupplicium ſubeundum. & id ſanè glo. tracta. 4. non recedente fictione, eritque vera eius cōcluſio in hoc ſenſu, vt pœna inferni, & æterna nō debeatur tanta, quanta deberetur, ſi peccator hęc bona opera non feciſſet: nam verè tanta non debetur, ſiquidem per hęc bona opera peccator in hunc conſtituitur ſtatum, vt minori cōtēptu peccet. eſt autē falſa cōcluſio gl. in hunc modum accepta, vt propter bona opera peccatoris minuatur pœna ęterna iam pro eius peccatis debita: hæc etenim non minuitur, ſecundum S. Thom. in 4. ſentē. d. 15. q. j. ar. 3. ad d. q & ibi Durandū, & Cardi. in c. prima cōſolatio. §. quamquam bonorum. artic. 2. de pœn. diſtin. 3.

Tradit pręterea glo. in d. c. quod quidam. pœnitentiam factam extra charitatem recedente fictione, & charitate accedente, ſuum proprium effectum operari, quemadmodum & baptiſmus. c. tuoe valere. de conſec. diſtio. 4. huius gl. poteſt eſſe duplex ſenſus. prior quidem, vt opera extra charitatem facta in pœnitentiam tamen ſacramentalem iniuncta, accedente charitate eſſe vel meritoria, vel ſatiſfactoria, aut vtrunque effectum habitura verè conſtituamus, quod tamen falſum eſſe ſuperius oſtendimus, atque ideo hic ſenſus verus non eſt, nec rectè defendi poteſt.

13 Alter ſenſus in hunc modum explicatur, vt † confeſſio & pœnitentiæ ſacramentum extra charitatem contingētia, ceſſante fictione vim & effectum ſacramenti ſortiantur, ſicuti & in baptiſmo ſatis eſt manifeſtū. huic opinioni adſtipulatur Gratianus in c. quærat hic aliquis. ad finē. & in c. vlt. §. vlt. & ibi gl. de pœn. diſt. 3. qui videtur aſſerere, etiam in alijs ſacramentis obtinere illud, quod de Baptiſmo Auguſtinus adnotauerit, nempe, quod recedente fictione, ſuum effectum operentur. idem no. S. Thom. in 4. ſent. diſt. 17. q. 3. art. 4. ad j. dum adducens cōcluſionem de Baptiſmo inquit, idem & in alijs ſacramentis. hoc ipſum Caiet. tenet expreſſim. quæſt. 5. de confeſſione. vbi de illa diſputat quæſtione, an confeſſio ſacramentalis facta extra charitatem ſit iteranda, in cuius intellectum hic tria proponemus ad præſentis controuerſiæ definitionem, & quidem breuiter rationum concertationem omittentes, quod ea non omnino ſit noſtræ profeſſionis.

Primum

Primum illud apud omnes eſt in cōfeſſo, quod confeſſio ſacramētalis facta ab eo, qui nullum dolorem habet, nec contritionem, nec eam attritionem, ex qua virtute ſacramenti fiat contritus, [nec attritionem qualemcũq;] omnino repetenda ſit, cum hæc cōfeſſio non ſit materia ſacramenti pœnitentiæ, quippe quæ à nulla pœnitentia deducatur. huic aſſertioni conſentiunt omnes, pręſertim Caie. in d.q.5. Capreol. in d.diſt.17.quæſt. 2. & ibi Durandus quæſt.j.3. Melchior à Cano, qui diligentiſſimè de hac re diſputauit in relect. de pœniten. par. 5.

Secundò, ſi quis habeat attritionem, ex qua virtute ſacramenti contritus fiat, gratiam ſcilicet adſequutus, nō eſt huius confeſſio iteranda. ſuſcipit etenim hic verũ pœnitentię ſacramentum, ac remiſſionem peccatorum per abſolutionem ſacramentalem. Maius igitur dubium eſt de illo, qui integrè omnia mortalia peccata confitetur, nullo ex certa ſcientia omiſſo, & habet attritionem adeo imperfectã, vt virtute ſacramenti contritus non fiat, imò ſacrilegus ſit ex eo, quod irreuerenter tantum ſuſcipiat ſacramentum, quod ei concedendum non erat, c. qđ quidam. paulò ante citatũ, an huius cōfeſſio, cui acceſſit abſolutio, ſit repetenda? & tunc proponitur 3. concluſio.

Tertiò, confeſſor fictus ſine debita diſpoſitione, attritionẽ tñ habens admodum imperfectã, ſi integrè cōfiteatur, ſacr͂alẽ facit confeſſionem, & veram abſolutionẽ pcipit: ſibi tamen tunc minimè efficacem propter obicem ſacramento poſitum, huius aſſertionis effectus maximus eſt, quod non erit neceſſariò confeſſio iteranda: hãc opi. probat, & veram eſſe opinatur S. Tho. in 4. ſent. d.17.q.3. artic.4. ad j. cui magis communiter conſentiunt cæteri Theologi ibidem, & Caiet. in d.q.6. de confeſſione. quam ſententiam doctiſſimè defendit Melchior à Cano, in d. relectione de pœniten. par.5. [eandem ſequitur Dom. Sotus in 4. ſenten. diſt.18.q.3. arti. penul. & vlt.] & profectò hæc pars benignior eſt, & probabilior, tametſi contraria maximis innitatur rationibus, quam probare, & tutari conãtur Ioan. Maior. in d.17.q.9. Hadria. in 4. ſent. quæſt.4. de cōfeſſione, & dubio 5. eiuſdem tract. Ioan. à Medina in codice de pœnit. tracta. de confeſſione, c. de confeſſione ficta iteranda. [Et Petrus Sotus de inſtitutione ſacerdotum. lectio.8. de confeſſ. informi.] opinio autem diui Thom. nō aliter accipienda, quàm ſi quis aduertens ſe carere dolore efficaci accuſet ſeipſum illius indiſpoſitionis, cũ alioqui huius culpæ omiſſio efficeret confeſſionem non integram, & ideo ea foret iterãda. vnde gl. in d. §. vlt. de pœn. d.3. in verb. vtilis. quę dictat, hanc ſimulationem, qua quis eccleſiam decepit, poſtmodum confitendam eſſe, cum qs verè pœnituerit, non tamen eſſe confeſſionem primam iterandam, eſt intelligenda de fictione illa exteriori, & ſacrilegio, quod peccator commiſit recipiẽdo exterius abſolutionem: nam hæc antea explicari nō potuit, non autem de illa indiſpoſitione, animo, atque fictione quam peccator habuit antequam ſuſciperet abſolutionẽ, hęc enim tũc ad illam abſolutionem confitenda eſt, quemadmodum ſatis colligitur ex S. Tho. reſolutione in d. arti. 4.

Nec tamen ſtatim ſequitur, confeſſio iſta informis iteranda non eſt, ergo recedẽte fictione, ſacramenti effectũ operatur & habet. Nam vt ſtatim §. ſeq. probabimus, põt contingere, qđ non ſit iteranda confeſſio extra charitatẽ facta, ſequuta abſolutione, quia iã eſt præcepto cōfeſſionis obtemperatum, & iō ad vitandũ nouum peccatum nō eſt neceſſaria iteratio: nouum inquam peccatũ, qđ ex omiſſione præcepti cōmitteretur, nec ex hoc neceſſariò deducitur, eam non eſſe iterandam ad obtinendam verã, & efficacem illorum peccatorum abſolutionem: nihilominus S. Th. Caie. & Melchior à Cano, & alij, quibus frequentius placet S. Th. ſnia, palam aſſeuerant, confeſſionẽ integrã, informẽ tñ, quia facta ſit extra charitatẽ, ſequuta ſacramentali abſolutione, recedente fictione, ſuũ operari ſacramenti effectum, & eſſe idem in ſacramento pœnitentiæ, quod in ſacramento Baptiſmi: & ſanè Caieta. & Thomas idem eſſe in omnibus alijs ſacramentis opinantur. Melchior à Cano reliqua ſacramenta præter Baptiſmum, & pœnitentiam ab hac lege excludit. etenim cenſet, ſacramẽtum Baptiſmi, & pœnitentiæ, quia ea ſint ad ſalutem neceſſaria, fictione recedente, ſuum operari effectum: at reliqua ſacramenta extra charitatem ſumpta, ẽt recedẽte fictione probat, non operari ſuũ effectũ, ſed Gabriel in 4. ſen. d.17.q.j. ar.3. dub.2. Io. Maio. ibi. q.9. Adr. & Io. à Medina ſæpe in hoc §. ad id citati, exiſtimant, hoc eſſe propriũ ſacr͂i Baptiſmi & aorũ, q̃ iterari nō poſſunt, vt tandem Baptiſmus extra charitatem ſuſceptus recedente fictione effectum proprium, & verum ſacramenti operetur: cætera verò ſacramenta, etiam pœnitentiæ, recedente fictione, non habeant ſacr͂i effectũ, quoad ipſum recipientem extra charitatẽ, tametſi vera fuerint ſacr͂a. [Itẽ aſſeuerat Dñi. Sotus in 4. ſent. diſt.18.q.3. ar. vlt.] horũ authorum ratio ea eſt, ꝙ in ſacr͂o Baptiſmi peculiaris quædã obtineat huius priuilegij cã, quæ alijs cōis nō eſt: alijs inquã, q̃ iterari poſſunt: nã ꝙ diximus de Baptiſmo, idem intelligimus in ſimilibus ſacr͂is, quæ iterari nō poſſunt, etenim cum hæc ſacr͂a iterari non poſſint, & fructus illorum ſit admodum neceſſarius, veroſimile eſt diuinam maieſtatem fructum horum ſacramentorum abſcedente fictione conferre, ne baptizati, cōfirmati, & ordinati perpetuò priuentur horum ſacramentorum fructu, qui baptizatis omnino neceſſarius eſt, confirmatis autem & ordinatis maximè vtilis. Hæc verò ratio alijs ſacramentis nō conuenit, ſiquidem recedente fictione, iterum recipi poſſunt, & recipientes ita in charitate fructũ eorum conſequuntur. & planè Io. Maior. fatetur S. Thom. ſententiam in hoc eſſe contrariam communi opinioni, quod ipſe non ita certum eſſe opinor.

Illud tñ eſt oĩum conſenſu receptũ, confeſſionẽ ſacr͂alem, hoc eſt, ex qua cũ abſolutione verum pœnitentiæ ſacr͂m conſiſtit, eam non eſſe iterum faciendam, nec iterandam, qđ ſi ſit aliqua cōfeſſio, ex qua non eſt cōſtitutũ verũ pęnitentiæ ſacr͂m, ea erit omnino repetenda, & iteranda. huic etenim ſcopo oĩa, q̃ vtrinq; in diſputationẽ adduci poterunt, & adducuntur, dubio procul intendũt.

EX §. SEQVENTI

SVMMARIVM.

1 *Præceptum diuinum, vel humanum regulariter ſeruatur per opera extra charitatem facta ad hunc effectum, ne quis nouam violati præcepti culpam contrahat.*

2 *Clericus in peccato mortali dicens horas canonicas ſatisfacit præcepto eccleſiæ.*

3 *Circumſtantia temporis feſti an ſit neceſſariò confitenda?*

4 *Poteſt quis alteri à benignitate diuina multa impetrare, & an primam gratiam?*

5 *Suffragiorum, & orationum triplex valor conſtituitur.*

6 *Opera habentia valorem ex opere operato quæ ſint, & ibi de ſacrificio miſſæ.*

7 *Horæ canonicæ, an habeant vim ex opere operato?*

8 *Suffragia quo ad effectum operis operantis dupliciter conſiderãtur.*

9 *Suffragium factum pro multis, non ita cuilibet prodeſt, ac ſi pro eo tantum foret miniſtratum.*

10 *Valor ſuffragiorum publicorum, & priuatorum vnde procedat, quo ad vim operis operantis?*

11 *Suffragia per viuos exhibita, ẽt proſunt exiſtentibus in purgatorio.*

§. QVINTVS.

CÆTERVM etſi bona opera facta extra charitatem aliquot effectus habeant, quos paulò ante oſtendimus, potiſſimũ ſupereſt alium effectum exponere, in hunc denique modum, vt certi iuris ſit, † opera bona extra charitatẽ facta in hoc vtilia eſſe, ꝙ per ea, quis excuſetur à peccato, & noua culpa, quam cōtraheret tranſgreſſione præcepti, ſi ea non faceret: non. n. eſt præcepti tranſgreſſor, qui actui bono in gñe ſuo, quẽ lex pcipit, apponit aliq̃ malã circunſtãtiã, vel illũ fecerit exiſtens in mortali crimine extra charitatẽ: nã q̃dã pcepta ſunt, q̃ ſine charitate nō implent, vt pceptũ de cōtritione, & de charitate, & in his charitas neceſſaria eſt ad obſeruationẽ pcepti. At ſũt alia pcepta de actib. exteriorib. q̃ nō exigũt neceſſariò charitatẽ ad eorũ obſeruationẽ, & hęc ſeruantũ ẽt abſq; charitate, aut ſaltẽ eorũ tranſgreſſor non eſt, qui actũ præceptum extra charitatẽ fecerit.

ſcribit

ſcribit ſanè eleganter S. Th. in 2.2.q.110.art.9. non cadere ſub præcepto legis humanæ, nec diuinæ modum virtutis quantum ad hoc, vt aliquis ex habitu radicato operetur, quamuis bene cadat ipſe actus virtutis: nec enim ſecundum eũ ab homine, nec à Deo punitur tanquã pcepti tráſgreſſor, qui debitum parentibus honorem impendit, quãuis id fecerit abſque habitu pietatis. nam licet lex præcipiẽs actũ virtutis intendat ſibi ſubditos ad virtutẽ inducere, tñ de actu virtutis non de fine pceptũ facit: finis ſiquidem legis præcipientis nõ cõtinet, nec eſt ſub ipſo legis præcepto, ꝙ idẽ Th. ſenſim explicat 1.2.q.96.art.3.ad 2.& 2.2.q.44.art.j.4. & 8. ex quib. locis paſſim hoc adnotauit Caie. Palu. in 3.ſent.d.37.q.j.col.3.& ibi Ioã. Maior. q.15.& eſt communis opi. ſecundum Almain in 4.d.16.q.j. cui adſtipulatur altera diui Th. diſ. in eadem 2.2.q.100.art.10. ita enim ſcribit, actus charitatis dupliciter conſiderari põt, vno mõ ſm qđ eſt quidam actus p ſe, & hoc mõ cadit ſub pcepto legis, qđ de hoc ſpecialiter, ſcilicet, diliges dñm Deum tuum, & diliges pximum tuum: alio modo poteſt conſiderari actus charitatis, ſecundum quod eſt modus aliarum virtutum, hoc eſt eo modo, quo actus aliarũ virtutũ ordinantur ad charitatem, q̃ eſt finis pcepti, & tunc actus charitatis non cadit ſub pcepto: hæc Tho. adijciens exemplum idẽ de honorando parente. Non enim in hoc pcepto includitur, ꝙ honoret ex charitate, ſed ſolum ꝙ honoretur pater: denique multis alijs rationib. & authoritatib. probat cõis opinio, quã Panor. & alij itidem tenẽt in d.c. quod quidem. de pœni. & remiſſ. Scotus in 2.ſent.d.28. Almain in 2.tract. moralium.c.8.& eſſe communẽ aſſeuerat And. à Vega eã ſequutus in lib. de fide iuſtificãte. q.13.col.2. hoc ipſum tenent & ſequuntur alij Doct. quorũ ſtatim in aliquot corollarijs mentionem faciemus: & hi, quos in proximo §. citauimus ad effectus operũ, q̃ extra charitatẽ facta ſunt. idẽ S. Tho. rurſum tenet in 1.2. quæſt. 109.ar.4. cuius ſententiam ſequitur, & explicat Domini. à Soto, lib.j. de natu. & gratia. cap.22. qui omnino legendus eſt. c.21. Et idem lib.2. de iuſtit. & iure. q.3.ar.10.

Sunt tamen qui exiſtiment, hanc concluſionẽ non eſſe in vniuerſum accipiendam, & id verũ eſt: nã minimè pcedit in his pceptis eorũ actuũ, qb. poſitis, ſemp venitur ad grãm gratum facientem, vt præceptũ de martyrio, & de dilectione Dei ſup oĩa, ꝙ conſtat ex ratione S. Tho. in d. ar.10. & id latius à Theologis traditur in 2.ſent. diſtin.18.

Idẽ eſt in præcepto de pœnitentiæ virtute, ideſt de cõtritione: nã pceptũ habemus de pœnitentia tanta, quanta ſufficit ad reponendum peccatorem in grã Dei, qđ cõi omnium Theologorũ ſententia receptum eſt, & probat his rationib. quibus cõſtat, eſſe diuinæ legis ſpeciale pceptum de pœnitentia cordis. quas rationes cæteris diligentius exponunt Io. à Medina in codice de pœn. tract.j. quæſtio.2. verſi. eſto ſit neceſſaria. & Melchior Canus in relec. de pœnit. 4.par. quo ſit, vt hoc præceptum de pœnitentia cordis minimè poſſit impleri extra charitatem: quod in ſpecie probant Iacob. Almain in d.c.8.& Andr. à Vega in d. quæſtio.13.& deducitur ab his, quæ Thom. ſcribit in d. art.10. vnde poteſt expendi concluſio glo. in d. cap. quod quidam. cuius in §. præced. intellectum tractauimus. inquit enim glo. quod licet non poſſit quis verè de vno peccato mortali pœnitentiam agere, abſque eo, quòd & de alijs pœniteat. c. ſunt plures. de pœnit. d.3. not. And. in 4. tract. de pœn. q.3.c. quia iam oſtenſum eſt. Card. à Turrecrema. in cap.j. c. conſolatio. §. ſed quod ei. de pœn. d.3. vbi Gratia. de hac quæſtione diſputat. tamen hæc pœnitentia cordis habebit effectum, cum de alijs peccatis peccator pœnituerit: hic enim illius glo. ſenſus ad cordis pœnitentiá refertur, & planè reſponſio gl. non placet, quia nõ ſatisfacit peccator pcepto de pœnitẽtia cordis, eo quidẽ caſu, quo pœnitere tenetur, niſi id fecerit, quod ſit ſufficiens ad reponendum eum in amicitia Dei, à qua excluſus eſt per aliud peccatum, de quo pœnitet, nec pœnituit. igitur. etiã recedente illa fictione tenebitur ad obſeruationẽ pcepti pœnitere, vt præcepto, & eius diffinitio tempori ſatisfaciat. qua ratione conſtat, peccatorem iſtum præcepto de pœnitentia non ſatisfeciſſe, ne tunc, nec recedente fictione: atque ideo culpa omiſſionis præcepti iuſtè notari.

Præter hæc opinantur quidam prænotatam communẽ ſententiam non eſſe admitendam quo ad præcepta de ſacramentis percipiendis: nam hæc præcepta in hunc modum ſunt intelligenda, vt quodlibet pceptũ de ſacr̃is vnicum ſit, nempe de ſuſcipiendo ſacr̃o debitè, & abſq; mortali peccato. qui quidẽ ſenſus non patitur, quod dicamus in ſacr̃is duplex eſſe præceptum, vnum de eo ſuſcipiẽdo, alterũ de non recipiẽdo ſacr̃o in mortali culpa: nam iuxta hunc dicendi modum, qui perciperet ſacramentum in mortali, peccaret contra præceptum ſecundum, ſeruaret tñ primum: idcircò hi Doct. priorem ſequuntur ſenſum, & ita intelligunt cõem concluſionẽ: ſic ſanè Durandus cenſet in 2.ſent.d.28.q.3.& 4. & Almain in d.c.8. ad ſi. quorum ſñiam defendi poſſe opinatur And. à Vega in d. q.13.& eã facilè admittent, qui aduerſus cõem concluſionẽ, quã in principio huius §. conſtituimus: in vniuerſum tenent. ſed nihilominus quo ad iſtum effectum ne peccator in peccato ſuſcipiens ſacramentum, nouum peccatũ omiſſionis cõtra pceptum de eo ſuſcipiẽdo committat, verior, & receptior videtur ea ſententia, qua ſolet diffiniri, præceptum impleri etiã extra charitatem ab eo, q eſt in mortali peccato; tametſi verum ſit, eũ mortaliter peccare ob irreuerentiam maximam, quam committit contra diuinum ſacramentum: & præterea obicem ponere gratiæ, & effectui ſacramenti: in his etenim duobus nulla eſt apud Theologos controuerſia: ſic & opinio Durandi falſam eſſe cenſet Domi. à Soto lib.j. de natu. & grat. c.22. ſed generaliter conant alij probare, nullũ pactũ peccati ſatisfacere pcepto Dei, vel eccleſiæ, quæ quidem opin. ſi vera eſt, manifeſtè conuincit, verum eſſe quod aduerſus cõem mõ diximus, ſ. in ſacr̃is illud eſſe conſiderandum, ꝙ nemo ea recipiens extra charitatem præceptis Dei, vel eccleſiæ ſatisfaciat, cum extra charitatẽ in peccato mortali irreuerenter, & maxima cum iniuria diuina adſumãtur, & ex eo ſolo culpa mortalis à recipiente contrahat: ſic Andr. in 4. ſentẽ. in tracta. de ſacramento confeſſionis, c. quartũ dubiũ. q in effectu tenet opinionẽ, quã proximè deduximus ex Durando, & Almaino. nos tamẽ & in hoc caſu, ſicut in præcedenti communem ſententiam probamus, & tenere profitemur: deniq; amplius quidam aſſeuerare non formidarunt, exiſtẽtem in mortali, & extra charitatẽ non poſſe implere præceptum aliquod Dei, vel eccleſiæ. & hi non tm̃ contendũt ſub pcepto alicuius actus cõtineri ipſum actum virtutis, ſed & finẽ ipſius præcepti & legiſlatoris, quod diximus eſſe contrariũ opinio S. Th. & aliorum, qui eum ſequuti ſunt, & tamen hanc opinionem aduerſus cõem defendunt Dionyſius Ciſterciẽſis in 4. ſenten. diſt.17.q.j.& Greg. Arimenſis in 2. diſt.18.q.j.& 2. quorũ opinio ab eis & in hoc ſenſu adſumitur, vt in hac ſpecie præcepta impleri non poſſint, etiam ad vitandam nouam culpam ex tranſgreſſione imminentem, & tamẽ adeo aliena eſt à veritate, vt nec probabilis cenſeri valeat. Ex communi tamen ſententia plura deduci poterunt, è quibus aliquot exponere decreui.

Primum infertur ratio eius concluſionis, quam in §. præcedenti nu.13. verſ. tertiò, propoſuimus. nam ſi fictus confeſſor non habens eam attritionẽ, q̃ ex vi ſacramenti fiat contritio, & ſic cum imperfecta peccatorum diſplicentia, quæ ſufficiens ad veram attritionem non eſt, huius conſcius ſtatus eum ſacerdoti ſeipſum accuſans detexerit, & abſolutionem acceperit, præcepto de recipiendo ſacramento pœnitentiæ, cuius effectui obicem ponit, quia extra charitatem eſt, nihilominus in hoc ſenſu ſatiſfacit, vt euadat nouam ex tranſgreſſione præcepti culpã: hinc denique authores, qui hanc concluſionem defendunt, quos ibi citauimus, planè concedunt, primam huius paragraphi aſſertionem etiam in præceptis de ſacramentis obtinere.

Secundò conſtat ex his, ſatisfactionem ſacramẽtalem à ſacerdote iniunctam, & extra charitatem poſtmodum exequutioni traditam, etiam ſi nec accedente charitate ſatisfactionis effectum ſortiatur. quod in §. præcedẽti explicuimus, hunc tamen effectum habere tempore ipſo, quo ſit, vt ſacerdotis præcepto, & obligationi pœnitentiã implendi ſub nouæ culpæ reatu peccator ſatisfacitat.

Hoc

Hoc probatur ex eo, ꝙ licet teneatur quis opera pœnalia facere, quę ſacerdos ei iniunxerit in ſatisfactione pęnæ temporalis, vel ex acceptione ipſius pęnitentis, vel aliunde, ſub pœna noui reatus, non tñ tenetur ea opera exercere, & exequi in gratia & charitate: imò liberatur ab hac noua culpa, ſi hæc bona opera fecerit extra charitatẽ: tametſi adhuc maneat peccator obligatus ad ſatiſfactionem, vel in hoc ſeculo vel in alio ſubeundam, atq; ita conſtat ex 1. huius §. aſſertione: & tenent hi auctores, quos in ꝓxi. §. cõmemorauimus, nu. 8. ex quo ſubinde colligit, non eſſe neceſſariũ, ꝙ iterum ab eccleſia ſatiſfactio ſacr͞alis iniungatur, nec ea repetenda erit ad effectum implendi præceptum eccleſiæ, vel ſacerdotis confeſſarij, ſicuti not. gl. in §. vlt. de pœni. diſt. 3. in verb. vtilis eſt.

2 Tertiò infertur, clericum † extra charitatem dicentẽ horarias preces, ad quas tenetur ratione beneficij eccleſiaſtici, vel ordinis ſacri, pręcepto eccleſię ſatisfacere, ita quidem, quod nec teneatur eas iterum exoluere, nec ſit pœnę pręcepti obligatus. hæc etenim corollaria concluſio ſatis apparet vera ex notatis ſuperius in initio huius §. quia oratio exiſtentis in peccato mortali ſibi & alijs ad multa eſt vtilis, ſicuti in §. præcedenti ꝟſidimus. Sed & hãc illationem in ſpecie veram eſſe cenſent Abb. in c. quod quidam. de pœn. & remiſ. Choſm. in §. ſanct. titu. qualiter horæ canonicæ ſint dicendæ. in verb. debent. Io. Media in Codice de pœn. tract. 6. c. de horis canonicis reiterandis. & Martinus Azpilcueta in c. inter verba. 11. q. 3. num. 388. & id ſanè vr̃ admittendum præter alias rationes, & ea quidem, ne tot ſcrupulis occaſio detur, quamuis contrarium in clerico publicè concubinario teneat Abulenſis in tract. de concubinarijs. conclo. 9. & in omnibus denique exiſtentibus extra charitatem mortali culpa affectis ſenſim idem ſentiunt Hadr. in 4. ſen. trac. de reſtitutione. c. pro clariori. verſi. pro reſpõſione. & Io. Briart. quodlib: 2. propoſitione 1. & ſeq. poſt eiuſdem Hadr. quodlib. illud tamen abſque vlla controuerſia certum eſt, pluris valoris eſſe orationem illius, qui eſt in gratia, & charitate, quã eius qui extra charitatem conſtitutus mortalis culpę reatu afficitur.

Quartò hinc apparet veritas illius quæſtionis, an ſit ne-
3 ceſſariò confitenda, & ſacerdoti reuelanda † circunſtantia feſti ab eo, qui mortale crimen commiſit in die feſto, quaſi ſit nouum peccatum, quod eo tpe mortalem culpã contraxerit, & quidem contra præceptum de obſeruatione feſtorum. viſum ſiquidem eſt quibuſdam, obligari Chriſtianum ad diligẽdum Deum ſuper oia diebus feſtis, & ſic ad abſtinendum à mortali culpa, & peccato illo quidem peculiari pręcepto. item eorum ſnia ſolet perſuaderi ex eo, quod extra charitatem non poſſint impleri pręcepta diuina, vel eccleſiæ, nec eorũ aliquod. igitur præceptum de obſeruatione feſtorum violatur præcipuè, ſi q̃s eo tpe pc̃tm̃ mortale commiſerit. quib. præterea ſuffragari vr̃ tex. in c. 16. Leuitici. Sabbatum requietionis eſt, affligetis aĩas veſtras, ab oib. peccatis veſtris, mũdabimini. & rurſus c. 23. affligetis aĩas veſtras, oẽ opus ſeruile non facietis in die hac, ois aĩa, quæ afflicta non fuerit in die hac, peribit de populo ſuo, vt propitietur vobis Dominus.

Quintò his accedit S. Tho. ſnia in 2. 2. q. 122. art. 4. ad 3: vbi expreſſim inquit, eum facere contra præceptum de feſtis obſeruandis, qui eo tpe pc̃tm̃ mortale commiſerit. quibus & alijs rationibus hanc opinionem aſſerũt Alex. de Ales 3. par. q. 32. membro 5. art. 2. Nicolaus Lyra Exodi c. 20. Floren. 3. par. tit. 17. c. 17. §. 5. Ang. in ſumma in ver. ferię. & in verb. interrogationes præcept. 3. & in verb. pręceptum. §. 5. Io. Maior. in 4. ſen. d. 17. q. 4. Hadr. in 4. ſenten. tract. de confeſſione. q. 4. verſi. venio nunc. Nider in præcepto 3. Scotus, & Gabriel in 3. ſen. d. 37. Ambro. Cathar. lib. 5. contra Caietanum.

Contraria ſnia nihilominus verior eſt, & conſtat hac argumentatione, præceptum de colendis feſtis non eſt arctius Chriſtianis, quàm Iudæis præceptum de ſabbato colendo, imò laxius, ſiquidem multa opera nobis licet diebus feſtis, quę Iudæis minimè licita erant die ſabbati, vt decoctio ciborum, & ſimilia, ſicuti Diuus Thomas fatetur in 2. 2. q. 122. ar. 4. ad 4. & tamen Iudæis ſolus exterior cultus, & quies imperabatur externã, vt docet idem Thom. inibi in corpore quæſtionis: igitur apud Chriſtianos præceptum de colendis feſtis diebus ad exteriorem cultum pertinet non ad interiorem.

Sic ſanè hanc opinionem veram eſſe defendere conãtur Syluest. in verb. confeſſio. 1. q. 10. Caiet. in 1. 2. q. 7. art. j. & 2. q. 122. articu. 4. & in ſumma in verb. dies feſtos. & in opuſculo 28. q. c. 10. Almain in 4. ſent. diſt. 17. q. j. verſi. nec ſolum peccata. Dom. Soto lib. 2. de iuſtitia & iure. q. 4. ar. 4. rurſus Syluest. in verb. circunſtantia. quæſt. 3. & in verb. dominica. quæſt. vlt. & poſt alios diligenter admodum Martinus Azpilcueta in c. conſideret. in prin. nu. 22. quorum opinio verior profectò eſt, atque ideo admittenda.

Ad primum reſpondeo, præceptum de colendis feſtis qua ex parte ſenſum habet myſticum, & continet ab omni peccato abſtinentiam, & mentis in Deo quietem, generale eſſe, atque cum præcepto illo conuenire, declina à malo, & fac bonum, at ea ex parte, qua præceptũ iſtud eſt ſpeciale, iuxta literalem ſenſum eſt accipiendum, ac prohibet tantum exteriores operationes ſeruiles, non ea ratione, ꝙ ſint peccata, ſed ꝙ ſint opera ſeruilia exteriora, vt explicat Thom. in d. q. 122. ar. 4. vis autem ſpecialis pręcepti ſecundum communem ſententiam Theologorum eſt conſideranda ad hoc, vt neceſſariò ſit circunſtantia illius confitenda. igitur feſti circunſtantia non eſt confitenda, cum ſpeciali præcepto peccatum in diebus feſtis prohibitum non ſit.

Ad ſecundum ſatis reſpõſum extat ex his, quæ in prin. huius §. explicuimus, receptiſſimam opinionẽ ſequuti.

Ad tertium cum viro doctiſſimo Melchiore Cano, in Relect. de pœn. 4. par. ad finem, reſpondemus, primum, ꝙ lex illa vetus abolita eſt, nec nos obligat, niſi ea parte, qua legis naturæ præcepta continebat. deinde ꝙ lex illa de certo quodam die loquebatur, ꝙ feſtum propitiationis erat, vbi ſacerdos ſemel in anno peculiariter pro peccatis populi orationẽ fundebat ad Deum, atque hoſtias offerebat, vt quod nunc eccleſia facit ſemel in anno obligans ad pœnitentiæ ſacramentum, tunc in veteri illo populo præſignaretur. Nec erat lex, quæ ſingulis feſtis, & ſabbatis hanc animi afflictionem præſcriberet, ſiquidem & nunc in lege eũangelica non obligamur ſpeciali præcepto nec diuino, nec humano ad agendum diebus feſtis pœnitentiam, præceptum enim de colendo Deo, quo feſtis diebus adſtringimur, opera religionis pręſcribit: pœnitentia verò non eſt opus religionis, ſed vindicationis, ſecundũ Diui Thomæ ſenſum in 3. par. q. 85. ar. 3. ad 4: & ar. 4. & in 4. ſent. d. 14. q. j. ar. 5. & diſt. 15. q. 4. ar. 7. ad. j.

Ad quartum nempe ad S. Thomæ authoritatem conſtat ex eo reſponſio, ꝙ is author, vt inibi explicat Caiet. vel loquatur de pręcepto ſabbati colendi iuxta myſticũ ſenſum, aut planè tractet de præcepto iſto quantum ad eius finem, qui non cadit ſub ſpeciali vi pręcepti, quemadmodum ex eodem S. Tho. paulò ante latius deduximus: quibus tandem fit, poſteriorem huius illationis partem omnino tenendam fore. b

Quarta concluſio principalis. † Poteſt quis alteri ex
4 congruo à Dei liberalitate impetrare bona temporalia, augmentum gratiæ, & quandoque primam gratiam. Hæc eſt propoſitio Hadria. in quodlib. 8. artic. 2. S. Thom. in 4. ſentẽn. diſtin. 45: quæſt. 2. artic. j. ad j. & 1. 2. q. 114. artic. 6. ad 2. & in 3. ſent. diſt. 19. quęſt. j. artic. 2. ad primam. & de bonis temporalibus conſtat, quia Sodomitis ſummis peccatorib. pepercisſet Dominus, ſi vel decem iuſti potuiſſent inter eos inueniri. quod Diuus Ambr. lib. de Patriarcha Abraham. cap. 6. adnotauit, dicens. Hinc diſcamus quantus amicus ſit patriæ vir iuſtus. De prima verò gratia cenſendum eſt, eam non poſſe impetrari per vnum alteri, qui omni bono motu careat, nec ad eam diſpoſitus ſit per opera ad eam recipiendam efficacia. imò contraria aſſertio in hoc ſenſu eſſet erronea. At ſi quis optimè ſit inſtitutus per bona opera ad id efficacia, nempe ſufficiẽtia ad diſpoſitionem recipiendę primæ gratiæ, ob alterius orationem, & ſuffragia ex vi impetrationis à liberalitate diuina conſequeretur maiorem gratiam primam, quàm ipſe alioqui abſq; hac interceſſione conſequeretur. Sic etenim

nim intelligendi ſunt S.Th.& Adr.dum tenent, poſſe quẽ alteri ex congruo impetrare à liberalitate diuina primã gratiam, quemadmodum diſputat Ioan. à Medina in Codice de pœnit tract.6.verſic. ſed de oratione pro altero aſſeuerans poſſe quem alteri impetrare ex congruo gratiam vltra gratiam correſpondentem proprijs alterius operibus:tametſi tutius ſit, ꝙ nullus poſſit alteri à diuina liberalitate ex congruo aliquam gratiam impetrare, licet bene illuſtratione cordis: nam & Paulus inquit 2. ad Corinth.c.5.omnes ſtabimus ante tribunal Chriſti,& reportabit vnuſquiſq; ſecundum ea, quæ in proprio corpore geſſit.pertinent & ad hoc plura alia teſtimonia,quę a Theologis quæſtionem iſtam tractantibus adducuntur. [Tandem fieri nequit vt quis alteri,etiam ex congruo primam gratiam mereatur,niſi merendo illi proprium actũ, quo in Deum conuertatur, ruſus nec augmentum gratiæ niſi merendo illi,aut per proprios actus proficiat in gratia.Ex his,quæ Dom.Sotus tradit in 4.diſt.45.q.2. art.1.]

Cæterum & præter ſuperius adnotata,illud hoc in loco neceſſariò eſt memoria repetendum, quod eleganter
5 diſſeruit Scotus in quodlibeto 20.nempe,cuiuslibet operis boni,& meritorij triplicem eſſe valorem, ſpecialiſſimum quidem,ſpecialem, & generaliſſimum, vt interim his dictionib. vtamur. eſt enim valor ſpecialiſſimus quo ad ipſum operantem,& is,qui operanti competit ni;pro quo quis orat,ieiunat,aliudve opus ſimile operatur.generaliſſimus aũt,qui totius eccleſiæ eſt, & omnibus Chriſti fidelibus propter illam ſanctorum communionem conuenit, & adijcitur.hanc diſtinctionem vt vtilem admodũ ad percipiendum valorem ſuffragiorum eccleſiæ ſequuntur frequentiſſimo omnium conſenſu theologi poſt Scotum, præſertim ipſe Adr.quodlib.8.ar.3. Gabriel.in canone Miſſæ,lect.26.Doct.in 4.ſen.d.45.Io.à Medina in d.trac. 6.cap.de multiplici valore orationis. Martinus Azpilcueta in c.quando.de conſec.diſt.j.notab.20. nu. 83. [Domi, Soto in 4.diſt.13.quæſt.2.art.j.& lib.9.de iuſt.& iur.q.2. ar. 2.]hæc diſtinctio colligitur ex veterum authorum ſententijs,ſicuti conſtat ex his locis,qui ab his doctoribus citantur, vt hinc planè colligendum ſit quodcumq; opus Chriſtiani, vtile quidem eſſe omnibus Chriſti fidem profitentibus,quo ad tertiam valoris partem.

6 Eſt át & in hac q.conſiderandum,eſſe † opera,quędam valorẽ opere habentia ex operato,& ſic ex inſtitutione Chriſti, & hæc operatur ſuum effectum abſq; operantis meritis,alia verò ſunt opera,quorum valor ab ipſius operantis meritis, & ſtatu pendet: & priora quidem operátur in eum,qui obicem non poſuerit eorum effectui, his operibus Miſſa tribuit ſecundum Thomam communiter receptum in 4.ſent.d.45.q.2.ar.j.ad 3.q.Gabriel in canone miſſæ lectione 57.qui tenent, miſſam non tantum qua ex parte eſt ſacrm̃ ex opere operato effectũ habere, ſed etiam qua ex parte ſacrificium eſt,& hoc pp inſtitutionẽ Chriſti.huic opinioni Caie.refragatur in opuſculis, q. 2. de celebrat.miſſæ,vbi exiſtimat,ſacrificium miſſæ ex opere operato nullum habere effectum particularem in quocunq; homine.pro cuius opinione traditur diſtinctio Diui Thomæ in 3.par.quæſt.79.artic.5. qui eleganter diſtinguit miſſam in ſacrm̃,& ſacrificium, & inquit eam habere rationem ſacri in quantũ ſumitur altaris hoſtia: rationem autem ſacrificij, inquantum offert: atq; idcirco ſm̃ eundem effectum ſacri habet miſſa in eo,qui ſumit, affectum autem ſacrificij in eo,qui offert:vel in his, pro quibus offertur.Hæc Tho.qui palam ſenſit,ad Miſſam,qua ex parte ſacrificium eſt,attendi offerentem ipſum,vel eum, pro quo offertur,& in ſpecie,eum habere ratione ſacrificij vim ſatisfaciendi,in qua magis attenditur offerentis affectus, quam quantitas oblationis, ruſus idem Tho. 3. par.q.82.artic.6.innuit, miſſam quo ad orationes, & alia præter ſacrm̃,valorem habere à deuotione,& affectu ſacerdotis orantis, & eorum quorum nomine orat. vnde fatetur Caiet.& denique omnes poſt Diuum Tho.in d.ar. 6.miſſam quo ad ſacrificium, valorem & adſumere à deuotione totius eccleſię,cuius nomine celebratur.item & à deuotione, affectuq́ue ipſius ſacerdotis,ita quidem apparet,miſſam vt ſacramentum eſt, valorem & proprium effectum habere ex opere operato, eodem modo ſi fiat à malo ſacerdote,quo ſi fieret à bono.tex.ſing.in c. intra catholicam.j.quæſt.j. & tamẽ quo ad ſacrificium propter deuotionem, & affectum offerentis, maioris valoris eſt miſſa optimi ſacerdotis, quàm praui. ſic ſanè inſertur, miſſam qua ex parte ſacrificium eſt, maioris valoris eſſe vno tempore, quàm alio, quando videlicet eſt maior ſanctitas,& charitas in eccleſia, à cuius deuotione valorem ipſa adſumit, quod in ſpecie probat Gabriel in canone miſſæ, lect.26.colum.6.

Nihilominus, & ſi fateamur hæc, quæ modò ex Diuo Thoma,& Gabriel.adnotauimus, vera eſſe, & à Theologis communiter recepta, contendimus communem ſequuti,miſſam,qua ex parte, ſacrificium eſt, habere effectum ex opere operato.eſt etenim ipſa oblatio cum conſecratione,ſimul & euchariſtiæ ſumptione ſacrificium à Deo ipſo inſtitutum. idcirco ſicut ſacramenta ex opere operato propter diuinam inſtitutionem ſuum effectum habent, ita & hoc miſſæ ſacrificium à Chriſto inſtitutũ ex ipſo opere operato ſuum effectũ habebit,etiamſi nullus mortalium eſſet in gratia,quod eſt impoſſibile,quemadmodum explicat Gabriel in d.lect. 26.col.5. qui ſtatim ſubdit miſſam alio in ſenſu effectum habere ex opere operato:nõ equidem propter inſtitutionem Chriſti, ſed propter oblationem huius ſacrificij nomine totius eccleſiæ Catholicæ factam à ſacerdote, qui miniſter totius eccleſiæ eſt,in hoc ſacrificio offerendo.qua ratione,cum eccleſia,quæ offert,ſit ſemper dilecta Chriſti,vt eius ſpõſa, effectus huius ſacrificij operi operato tribuendus eſt ea ex parte,qua eccleſiæ totius nomine offertur: ſiquidẽ valor iſte nuſquam deficiat, nec ad ipſum offerentem referendus ſit.ego verò,hunc effectum,& valorem tribuendum eſſe opinor operi operanti.licet verum ſit,eum procedere ab eccleſia catholica, cuius nomine offertur hoc ſacrificium: nam & ipſe Gabriel fatetur hunc valorem tunc maiorem eſſe,cum in eccleſia,quę per eius miniſtrũ offert ſacrificiũ,maiorẽ habet charitatẽ,ergo operi operanti valor hic eſt adſcribẽdus.deinde valor operis operantis in hoc ſacrificio conſideratur ex parte ipſius ſacerdotis offerẽtis, qa offert ipſe licet nomine alterius, vt Thomas explicat.igitur & effectus huius ſacrificij procedens ab eccleſia, quæ verè offert per miniſterium ſacerdotis,operi operanti erit tribuendus, ſicut & eleemoſynæ,orationes, ieiunia, & alia opera meritoria valorem habent operis operantis ex parte illius,qui ea fieri iuſſerit,& mãdauerit,quod ſtatim probabitur. Sed & communis opinio, quæ dictat, miſſam qua ex parte ſacrificium eſt,valorem habere ex opere operato,ex eo apparet, ꝙ miſſa,quatenus ſacrificium eſt, à Chriſto fuit inſtituta in remiſſionem peccatorum, & ab ipſo valorem habet ad hunc effectum,vt ſatisfactoria ſit ad remiſſionem pœnæ temporalis & meritoria. id verò conſtat Lucę cap.22.& Matth.cap.26.Hic eſt calix ſanguinis mei, qui pro vobis, & pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum, ꝓ vobis inq̃ ſumentibus,& ſic ſacrm̃ eſt,quod ipſi tm̃ cui cõfertur,prodeſt.Pro multis, i.alijs quorum nomine, & pro quibus fiet hæc hoſtiæ oblatio. Et hac ratione ſacrificium eſt in memoriam paſſionis dominicæ,& ab ea valorem accipiens,ſicuti explicat S.Th.3.par.q.79.ar.7.

Nec pro Caiet.conuincunt S.Tho.verba,quia is,etſi diſtinxerit miſſam in ſacramentum,& ſacrificium,non negat ſacrificium miſſæ præter valorem operis operantis non habere effectum operis operati.Nec item vrget,ꝙ ſequeretur, hunc valorem eſſe infinitum, id etenim fatemur,modò certum ſit quo ad applicationem eſſe finitum, authore Tho.in 3.par.q.89.ar.5.

De ſacris eccleſiæ dubiũ non eſt, ꝙ valorem & effectũ habeant ex opere operato,pp Chriſti inſtitutionem. De
oratione dñica,& † horis canon.ab eccleſia inſtitutis,idẽ 7
quidam rñderunt,nempe eas habere valorẽ, & effectum ex opere operato.Ita quidẽ iuſtũ eſt Gabr.in Can. Miſſæ. lect 57.col.2.Gerſoni in 3.par.Alphab.76.& Io. à Med.in tract.de oratione,c.de valore orationis pro ſeipſo ſuſc. verſi.ſed quæres.quorum opin.eſt omnino intelligenda in eo ſenſu,quo Gab. in lect. 26. operis operati valorem

conſide-

conſiderauit, non equidem ex Chriſti inſtitutione, ſed ex totius eccleſ. cuius nōie oratio ſit, deuotione, & applicatione. Nam etſi orationes canon, quæ ex inſtituto eccleſiæ dicuntur, valorem etiam habeant ab orantis affectu, vt S. Th. de ſacrificio Miſſæ tradit in d. q. 82. artic. 6. quia tamen fiunt, & dicũtur horæ canō. à clericis nomine eccleſiæ catholicæ, vt eius miniſtris, ſecluſo valore ratione ipſius recitantis, itidem valorem habent ratione fideliũ, & eccleſię, cuius mandato dicunt: atque in hunc ſenſum verum eſt, quòd iſtę orationes effectum habeant ex opere operato, etiam ſi miniſter ſit in peccato mortali. At ſi operis operati valorem aliter conſideremus, ſcilicet ex Chriſti inſtitutione, non poterit defendi Gabrielis opinio, quo ſit, vt iuxta ꝓpriam ſignificationem, & ſeorſum, quo valor operis operati accipiendus eſt, ſemoto quocũque humano affectu, dicendum ſit has horas canonicas ab eccleſia inſtitutas, & quæ nomine totius eccleſiæ dicuntur, non habere valorem, & effectum ex opere operato, ſed ex ipſius eccleſiæ, & miniſtrorum affectu, & deuotione, quẽadmodũ deducit ex his, q̃ mō expoſuimus.

8 Illud verò ꝑtermittendũ nō eſt, orationes, † ſuffragia, & ſacrificia quo ad valorẽ operis operantis eſſe rurſus dupliciter conſideranda. primum. n. vt dicunt, & fiunt ꝓprio nōie: ſcdò, vt fiũt, & dicunt nōie totius eccleſiæ, vel alicuius priuati, orationes, aut ſacrificia delegantis, & alteri committentis. etenim ſuffragia primo mō conſiderata, valorẽ accipiũt, & effectũ cōſequunt ab affectu, & ſtatu ipſiuſmet, q orat, ieiunat, aliudve ſuffragiũ, & op⁹ exequit. Nã ſi is ſit extra charitate, & mortali affectus culpa, nec ſibi, nec alteri ꝓſunt quo ad ſatisfactionem, nec aliã vtilitatẽ afferũt ꝑter eas, quas cōmemorauimus in §. præcedẽti, nu. 11. q̄ ſi ſecũdo mō ſuffragia conſiderentur, valorem accipiunt, & habent non tantum ab ipſo miniſtrãte, ſed etiam ab ipſa eccleſia catholica, vel ab ipſo, cuius delegatione & commiſſione fiunt: idcirco licet, qui vt inſtrumentum alterius operatur extra charitatem ſit, valorem tamen habebunt ſuffragia ex parte eius, qui ea commiſit miniſterio alterius, ſi ipſe charitatem habeat, nec ſit culpa mortali affectus. ſic ſanè S. Thomas communiter receptus eleganter explicat in 4. ſenten. diſtin. 49. quæſt. 2. art. j. ad 3. quęſt. vnde plura, quo euidentior ſit huius diſtinctionis vtilitas inſerenda ſunt.

Primum omnium ſuffragiorum potiſſimi valoris eſſe miſſæ ſacrificium, cum id valorem habeat ex opere operato, & opere operante cauſa totius eccleſię, cuius nomine ſit, & item ipſiuſmet miniſtri, vel eius, qui miniſterium delegauerit, totius etenim eccleſiæ affectus, & charitas, præter ipſum opus operatum, maximè operantur quo ad ſuffragiorum valorem.

Secundò conſtat, miſſam, qua ex parte ſacrificium eſt, & alia ſuffragia maioris eſſe valoris, ſi fiant à bono miniſtro, quàm a malo: auget ſiquidem valorẽ ipſius miniſtri charitas, & deuotio, authore Thoma in 3. par. quæſt. 82. artic. 6. cuius opinio recepta omnino eſt.

Tertiò hinc apparet, miſſam, vt eſt ſacrificium, & cætera eccleſiæ ſuffragia, maioris valoris eſſe, ſi fiant ex commiſſione, & ordinatione illius, qui eſt in gratia, & charitatem habet, quàm eius, qui extra charitatem eſt: ſiquidẽ ſuffragiorum valorem auget charitas illius, q ea fieri cōſtituit, & cuius nomine fiunt, ſecundum Th. & communẽ in d. diſtin. 45. art. 2. ad 3. q. ſic quod diuus Gregorius ſcribit in j. parte paſtoralis. c. 11. cum is, qui diſplicet ad intercedendum mittitur, irati animus ad deteriora prouocatur. cuius Gratianus meminit in princip. 49. diſtin. intelligendum eſt quo ad valorem orationis ab ipſo orante ꝓcedentem: nam hic valor nullus eſt, quoties ſit oratio nomine, & commiſſione alterius ab eo, qui non eſt in charitate: valorem tamen habet ab eo, qui orationem, & ſuffragia alteri commiſit, ſi is charitatem habeat.

Quartò ſubinde manifeſtũ eſt, meliora eſſe, & denique gratiora ſuffragia facta à pluribus, aut plurium commiſſione, quàm ab vno, vel vnius inſtituto, quia bonum charitas valorem orationis auget, cum maior ſit in pluribus, q̃ in vno. Hoc ſatis probatum eſt ex præcedentibus, ſi quę modo adnotauimus, ad amuſſim fuerint conſiderata.

Quintò inde colligitur, orationem dominicã, & horas canonicas ab eccleſia inſtitutas, meliores, & gratiores eſſe Deo, cæteris parib. quàm reliquæ fiūt orationes, cuius illationis ratio eſt, quia hę orationes fiunt nomine totius eccleſię: ſiquidè miniſterio orantis à tota eccleſia fiũt: atque ideo valorẽ accipiũt à totius eccleſiæ charitate. Clerici etenim, & religioſi ex eccleſiæ inſtituto canonicas horas dicentes, vt miniſtri eccleſię preces iſtas ad Deum ipſum emittunt. Nec de his, nec de ſacrificio miſſæ dubitandum eſt, iuxta communem omnium traditionem. Sed de alijs, qui ex eccleſiæ lege non tenentur ad horas canonicas, eas tamen recitant, plerique dubitare poterunt, an vt miniſtri eccleſiæ munere iſto fungatur. Et tamen egregius Doctor Martinus Azpilcueta in c. quando. de conſecratio. d. j. notab. 20. nume. 66. exiſtimat has horas canonicas à quocunque dictas eccleſię nomine dictas cenſeri, cum ſint ab ipſa eccleſia pręcipuè in hoc inſtitutæ, vt nomine totius eccleſiæ dicantur. Quæ quidem opin. pia, & benigna mihi videtur: oportet igitur hac in controuerſia perpendere, an ſuffragia fiant nomine totius eccleſię, eius inſtituto, & ab aliquo vt eccleſiæ miniſtro, vt inde cōſtituamus gratiora, & meliora eſſe, quã ſi priuatim fiant.

Sextò, ſi præmittamos q̄d omnino præmittendum eſt, valorem ſuffragiorum eccleſię, quo ad ſatisfaciendum ꝑ applicationem finitum eſſe, & cuiuslibet ſuffragij tres eſſe finitos valores, quorum in hoc §. mentionem fecimus,

9 illud erit ſtatim conſtituendum † ſuffragium factum pro pluribus non tantum prodeſſe cuilibet ex illis, quantum ſi pro eo tantum fuiſſet exhibitum. Nam ſi vtilitatem operis conſideremus quo ad debitum ex iuſtitia primum, illud profecto finitum eſt, & cuilibet operi cōſtitutum: idcirco certum hoc præmium, & finitum inter plures diuiſum, non pertinebit ad quemlibet ea ex parte, qua pertinuiſſet, ſi inter pauciores diuideretur, aut denique ſi vni tantum applicatum fuiſſet, quod euidenti demonſtratione percipitur. At ſi conſideremus valorem operis quo ad impetrandũ à diuina liberalitate, nulla eſt certitudo qui diuina maieſtas pluribus vel vni tribuet. Hæc igitur illatio verior eſt, & frequentiori calculo probata: eam etenim colligimus ex Scoto in d. quodl. 20. diuo Th. in 4. ſenten. diſt. 45. q. 2. ar. j. ad 2. q. Innocen. in c. pen. ne præl. vices ſuas. Imo. in c. ſignificatũ. de ꝓben. Præp. in c. ſacroſancta. 22. diſt. Cai. in opuſc. q. 2. de celebrat. miſſ. Io. And. & Abb. in c. fraternitatem. de ſepul. Cardin. à Turrecrema. in c. nō mediocriter. de conſecr. diſtin. 5. Hadr. quodl. 8. artic. 3. Io. à Medina in tract. de oratione. c. de valore. orationis pro multis fuſæ. Mar. Azpilcueta in d. c. quando. de conſecra. diſtin. j. notab. 20. nu. 77. Dom. Soto lib. 9. de iuſt. & iu. q. 2. art. 2. [& in 4. diſtin. 13. q. 2. ar. 1. eandem legito diſt. 45. q. 2. art. 4.] quibus non oberit authoritas Hiero. in d. c. nō mediocriter. vbi inquit, Cum pſalmus vel miſſa pro cunctis animabus dicitur, non minus quam ſi pro vnoquoque diceretur, accipitur. Nam illud tantum ex hoc deducitur, miſſam dictam pro multis, eundem valorem habere, ac ſi pro vno dicta fuiſſet, nec inde ſequitur, quod ille tantus valor vnicuique ex illis multis inſolidum applicetur.

10. Septimò eſt obſeruandũ, miſſæ valorem † ex opere operantis procedere ab ipſa eccleſia catholica, cuius inſtitutione celebratur, & ab ipſomet celebrante. Idcirco miſſa maioris valoris eſt, ſi fuerit à ſacerdote charitatem habente celebrata, quàm ab eo, qui extra charitatem ſit, qa licet valor procedens ab eccleſia, quæ plures fideles charitatem habentes continet, nuſquam deficiat, etiam ſi malus ſacerdos miniſtret, ille tamen valor, qui à charitate miniſtri deducitur, planè omnino deſideratur, quoties miniſter mortali culpa eſt affectus: quod ſatis colligitur ex Tho. in dicta quæſt. 82. artic. 6. & Gabriele in Canone miſſæ, lect. 26. colum. 5. & 6.

Octauò hinc infertur, reliquorum ſuffragiorum, quæ priuato nomine, non equidem totius eccleſiæ catholicæ fiunt, valorẽ procedere ab ipſo miniſtrante, & ab eo, cuius delegatione, & commiſſione miniſtrantur. vnde ſi miniſter ſit extra charitatem, dimidia valoris pars deficit, ſicut ex diuerſo ſi miniſter ſit in gratia: is verò cuius cōmiſſione miniſterium ſit, culpa mortali impeditus à chari-

tate ſit alienus, êt deficiet dimidia valoris pars:q̃ ſi vterque ſit extra charitatem, nullius valoris erit ſuffragium iſtud, êt ſi ꝑ iuſtis miniſtrẽt, quo ad effectũ ſatisfaciẽdi: iuxta opinionẽ, quã ex Diuo Tho. ſuperius ꝓbauimus, §. præceden. nu. 7. & conſtat iſthęc octaua illatio ex notatis per S. Thomã cõiter receptum in 4. ſenten. diſt. 45. q. 2. artic. j. ad 3. q. Hæc denique de ſuffragiorum valore, & effectu.

11 His omnibus adijciendũ eſt viuorum † ſuffragia, ſi fiant pro defunctis exiſtentibus in purgatorio, eis quidem ita prodeſſe, vt ex rigore iuſtitiæ ſatiſfaciãt pro tẽporali pœna, quam in eo loco defunctorum animæ pati debent in ſatisfactionem, quæ non fuerat plenè in hoc ſæculo corporis labore conſummata: quod probatur Machab. 2. c. 12. vbi oblatum fuit ſacrificium pro mortuis. Sancta, inquit, & ſalubris eſt cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis ſoluantur, à peccatis, inquam, ideſt à pœna temporali, quam pro peccatis animæ patiuntur in purgatorio, ſecundũ Aug. lib. de cura pro mortuis agend. cap. j. eundẽ pulchrè de ciuitate Dei, lib. 21. c. 13. c. animæ defunctorũ. 13. q. 2. [Et ibi Duran. q. j. S. Bonauent. art. 1. q. j. S. Th. in additi. ad 3. par. q. 71. art. j. & 2. Petrus Sor. in Inſtit. ſacerdo. lect. 3. de purgatorio. Granatenſis in inſtitutionibus. c. 16. §. 4. verſ. 33.] vbi Card. à Turrecrema. S. Tho. in 4. ſentẽ. diſt. 45. q. 2. artic. 2. ad 2. q. & eſt verè catholica concluſio, q̃ aduerſus hæreticos probatur multis authoritatibus, quas de ſuffragijs, & purgatorio tradidere Roffenſis, Ioãnes Ecchius, Alfonſus à Caſtro, Io. Bunderius in compendio, & alij catholici, qui noſtra ætate contra peſtilentiſſima Lutheri dogmata ſcripſere. item de indulgentijs eccleſiæ, q̃ ratione ſuffragij, & eius proſint exiſtentib. in purgatorio tenuerunt omnes cõiter, præſertim S. Tho. & alij in 4. ſen. d. 45. Cardin. Abb. & Doct. in cap. quod autem. de pœn. & remiſ. Fel. in tract. de indul. colum. 7. Sylueſt. in verb. indulgentia. q. 7. Caiet. optimè in tract. de theſau. indul. quæſt. 5.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Suffragiorum communio dupliciter conſideratur.*

2 *Excommunicatio maior, qua ſuffragiorum communione quempiam priuet?*

3 *Peccatum mortale, an priuet ſuffragiorum eccleſiæ communione.*

4 *An poſſit quis pro excommunicato maiori excommunicatione orare? & quid pro mortali peccatore.*

5 *Excommunicatus ſacramenta eccleſiæ vel conferens, vel ſuſcipiens, peccat mortaliter.*

6 *Sacramentum ordinis ſuſceptum, vel collatum ab excommunicato, quem effectum habeat.*

7 *Sacramentum pœnitentiæ ab excommunicato ſuſceptum, vel miniſtratum, an teneat, vel ſit iterandum.*

8 *Excommunicatus, an ſit ſacramenti pœnitentiæ miniſter in articulo mortis?*

9 *Excommunicatus maiori excommunicatione celebrans irregularis eſt. & inibi de celebrante coram excommunicato, & de excommunicato, qui authoritatem præſtat celebrationi.*

§. SEXTVS.

HACTENVS, lector optime, de ſuffragiorum Eccleſiæ valore breuiter quidem egimus, vt hinc appareat, quid referat excommunicatum ſuffragijs eccleſiæ priuatum eſſe, ac deſtitutum, quòd modo apertius cõſtabit, ſi quę antea diximus ſpecialibus, quibuſdam propoſitionibus exponamus.

1 Etenim valor † ſuffragiorum dupliciter conſideratur, quo ad eorum participationem. vno quidẽ modo virtute charitatis, quæ omnes fideles cõnectit, vt ſint vnum corpus in Chriſto Ieſu, cuius eſt propria illa ſanctorum cõmunio, de qua in ſymbolo mẽtio fit. c. loquitur. 24. q. j. & ad Epheſ. c. 4. inq̃t Paulus, vnum corpus, & vnus ſpiritus, & vna ſpes vocationis noſtræ, vnus dñs, vna fides, vnũ baptiſma, vnus Deus. text. optimus in c. firmiter. §. vl. de ſumma Trin. Hæc igitur charitas facit oĩa bona & ſuffragia eſſe communia. Alio mõ ſuffragia quo ad eorũ valorẽ, & eius cõione cõſiderantur, ex animo, intentione, & applicatione facientis, & operãtis. Hac diſt. vtitur S. Th. in 4. ſent. d. 45. 2. q. ar. 4. ad 1. & ad 2. q. quẽ alij cõi oium conſenſu ſequuntur. repetit idem S. Th. in d. 28. q. 2. ar. j. ad j. q. & Had. quodli. 8. ar. 3. poſt Pal. in diſt. 18. in q. j. quibus ita conſtitutis, ſequentia proponimus.

2 Prima propoſitio. † Excommunicatio maior non priuat excommunicatum illa ſuffragiorũ eccleſiæ communione, quæ à charitate procedit, cum illa priuatus fuerit per mortale crimen, cuius cauſa fuit excommunicatione affectus. ſic ſanè ſanctus Th. communiter receptus explicat in d. q. 2. ar. j. d. 18. & Gabriel poſt alios in canone miſſæ, lect. 26. col. 7. vnde conſtat, iniuſtè excommunicatum minimè hac cõione priuari, qđ ſatis manifeſtũ eſt. Itẽ nec excõicatũ minori excõicatione, cũ ea non inferatur propter peccatum mortale, quòd hac communione priuat. Tandem illud certiſſimum eſt, huius communionis priuationem mortali peccato, non excommunicationi tribuẽdam fore, ſiquidem qui iniquè eſt excõmunicatus, ratione huius excommunicationis nequaquam iſta communione deſtituitur. Cum iniuſta excõmunicatio nõ tollat charitatem, qua manẽte, manet vnionis vinculum, & cõmunio: ſi verò quis iuſtè fuerit excommunicatus, peccatum mortale, cuius cauſa lata in eũ fuit excõmunicatio, priuauit eũ charitate, quæ huius communionis radix eſt.

His accedit quòd miſſę ſacrificium non habet effectum quo ad operationem operis operati, niſi in his, qui per fidem & charitatem vniuntur, ſecundum Thom. in 3. par. q. 79. artic. 7. ad j. quamobrem quo ad hanc communionem nulla eſt differentia, nec quidquã refert, ſit peccator mortali culpa affectus, excommunicatus, vel non.

Secunda propoſitio. Excõmunicatio maior priuat quẽ illa ſuffragiorum eccleſiæ communione, quę ab applicatione, & intentione totius eccleſiæ radicem habet. Probat hæc concluſio ex eo q̃ eccleſia minimè vult communia ſuffragia applicare, nec orare pro his, qui extra eam ſunt, ſed tantum pro membris eius ab ea nõdum abſciſſis, & ſegregatis, quemadmodũ concordi oium ſnĩa ſatis eſt expeditũ: idcirco hæc ſecunda propoſitio palam infert, & notatur à S. Thoma, & his, quos in proxima aſſertione citauimus. & Sylueſt. in verbo, excommunicatio. j. col. 2.

Tertia concluſio. Excommunicatus maiori excommunicatione, minimè comprehenditur ſub orationibus, & ſuffragis ab eccleſia generaliter pro eius membris exhibitis, quod conſtat ex proxime dictis, & eſt omnium communis concluſio, quidquid in contrarium ſenſerit Hoſt. in cap. cum voluntate. de ſenten. excomm. colum. 2. & Sũma confeſſor. lib. 3. ti. 33. quæſt. 159.

3 Quarta concluſio. Peccator † etiam mortalis criminis reus ſub generalibus eccleſiæ ſuffragijs ꝓ membris eius inſtitutis comprehenditur, quia per fidem eccleſiæ membrum eſt, nondum publica authoritate ab eccleſiæ communione ſeparatum. Hęc apparet ex applicatione eccleſię, quæ pro membris eius orat. Eſſe autem peccatores eccleſiæ membra, iam ſuperius probauimus in huius relectionis prin. nu. 6. idcirco receptum eſt, quòd in hac concluſione proponimus. ſiquidem præcitati authores fatentur, communionem ſuffragiorum eccleſiæ ab eius intentione, & applicatione procedentem, mẽbris eccleſiæ quibuſcunq; cõuenire: tametſi hæc eccleſiæ ſuffragia nõ ita vtilia ſint exiſtentibus extra charitatem, ſicuti his ſunt, q̃ charitatem habent. quod apparet ex adnotatis in §. 4. pręced. & nihilominus adhuc plurimũ vtilitatis hæc ſuffragiorum communio affert peccatoribus: primum etenim ad defendendum eos à tẽtatione dęmonis, qui hoſtis acerrimus eſt. Et ad ꝓtectionem Dei, qua diuina maieſtas ſpeciali cura filios eccleſię cuſtodit, ad impetrandam à Deo illuſtrationem cordis, vt citius, ac facilius à peccatis abſtineant, ad bona temporalia denique ad alia multa, quæ colligi poterunt ex his authoribus, quorum mentionem fecimus in §. 4. nu. 51. quibus quidem vtilitatibus excõmunicatus maiori excommunicatione omnino priuatur, authore Thom. in 4. ſenten. diſtin. 18. quæſt. 2. art. j. ad 2. quæſt. vt hinc planè ſit compertum, quod nõ ſemel iam in principio huius relectionis admonuimus, quantum quo ad interiores pœnas, & interiora damna excõmunicatio differat à mortali peccato. qđ & Hoſt. ac Io. And. adnotarũt

in c. ita

in cap.ita quorundam.de iudę. & Caiet. eleganter in traſta.17.quæſt. cap.13.

Ex quo libet obiter obſeruare, eccleſiã catholicã quoq; pro excommunicatis, Hæreticis, Saracenis, & infidelibus orare, non equidem vt pro membris eccleſiæ, orationib. ad eccleſiæ membra coadiuuanda inſtitutis, ſed vt exteris, & ab vnione eccleſiæ alienis, quibuſdam orationibus in id ordinatis, ꝙ dignetur diuina maieſtas eos reducere ad eccleſiæ vnitatem, & pęnitentiam, quemadmodum notant S.Th. in 4.ſent.d.18.q.2.ar.j.ad j.q. Car. a Turrecremata in c.ſi quis epiſcopus.11.q.3. Syluest. in verb. excommunicatio.j.col.2.& in verb. oratio.q.4. ſic denique orat eccleſia in die veneris ſanƈti pro Hæreticis, Paganis, Iudæis, & infidelibus, non vt membris eccleſiæ, ſed alijs ad hoc orationibus inſtitutis.

4 Quinta concluſio. Non poteſt † quis vt eccleſiæ miniſter orare pro excommunicatis maiori excõmunicatione, his orationibus quæ pro membris eccleſię fieri ſolẽt. Hanc aſſertionem S.Th. & alij paulò ante nominatim citati expreſſim exponunt, & ea communis eſt. idem in ſpecie notat Gabriel in d.leƈt.26.col.7.not. Doƈt. in c.cum voluntate.de ſent.excom.& in c.à nobis.in 2.eo.tit.

Sexta concluſio. Poterit quilibet Chriſtianus priuatis orationib. pro excommunicato etiam maiori excommunicatione priuatim orare. Non enim tunc nomine eccleſiæ pro excommunicato, vt pro membro eccleſię oratur. atque ita S.Th. communi omnium conſenſu receptus aſſeuerat in 4.ſen.d.18.q.2.ar.j.ad j.q. Sylu. in verb. excommunicatio.j.q.j.& eſt communis opinio, ex qua ſunt omnino explicanda quę Abb.& alij adnotarunt in d.c. à nobis.

Septima concluſio. Poteſt ſacerdos in miſſæ celebratione dum ſecretè orat in priori parte ante conſecrationẽ Hoſtiæ pro excommunicato ſpeciali oratione orare. Huius concluſionis ratio ea eſt, ꝙ tunc ſacerdos orat vt priuatus, non vt miniſter eccleſiæ: qua ratione ita viſum eſt Sylu. in ver. excommunicatio.j.col.2. quẽ ſequitur Martinus Azpilcueta in c.quando.de conſecratio.diſt.j.notab. 29.nu.71. quo in loco latius hac de re traƈtat.

Oƈtaua concluſio. Quilibet Chriſtianus vel vt miniſter eccleſiæ, vel vt priuatus, orare poteſt pro peccatoribus nondum vita funƈtis. huius aſſertionis veritas ex eo conſtat, ꝙ eccleſia minimè intẽdit ab eius generalibus ſuffragijs excludere exiſtentes in mortali peccato, modo ꝑ excõmunicationẽ non fuerint hi ab vnione fidelium ſegregati, ſicuti modo adnotauimus: poſſe autem orari ꝓ peccatore viuo, non tamen pro eo, qui iam mortali crimine deceſſit, probat Tho. in 2.2.q.83.ar.7. c. pro obeuntib.13. q.2.c.placuit.13.q.5.glo. in cap. ex parte.in j.de ſepult. idẽ S.Th. in 4.ſent.diſt.45.q.2.art.2.Car. a Turrecrem. in c.tempus.13.q.2.& hæc eſt omnium communis ſententia.

Ex præmiſſis apparet, quonam modo intelligendum ſit quod Gabriel aſſeuerat in cano. miſſæ leƈt.26.col.7.ſcribens ſacerdotem eccleſiæ miniſtrum non poſſe ſpeciali oratione pro excommunicato in miſſa orare. Etenim nõ poteſt ſacerdos vt miniſter eccleſiæ nec ſpeciali, nec generali oratione pro excommunicato orare, vt pro membro eccleſiæ, poterit tamen in ea parte miſſæ, qua ſibi licet priuatis orationibus vti, pro excommmunicato orare, & erit iſthæc oratio priuata, non equidem publica.

Nona concluſio. Poterit quis vt eccleſiæ miniſter, vel vt perſona publica, ſecretè tamen orare, aut ſacrificiũ applicare illi excommunicato, qui mortalis criminis iã pœnituit, & diligenter abſolutionem impetrare curauerit, licet nondum ſit abſolutus. Hoc colligitur ex Hoſtienſi communiter recepto, in d.c. cum voluntate. de ſent.excommunicat. notat Martinus Azpilcueta in capitulo, quando. de conſecrat. diſtin. j. notab. 19. num. 68. Nam & huic etiam generalia eccleſiæ ſuffragia vtilia ſunt, nec is ab eis excluditur ſecundum Cardina. à Turrecremata in capitulo, ſi quis epiſcopus.11. quæſt. 3. poſt Richard. in 4.ſent.diſt.18. & Florent.3.par. tit.24.c.77.

Nonò & principaliter ab ipſius definitionis vero ſenſu apparet, eſſe alium excõmunicationis effeƈtũ, quo ſatis probatur, & efficitur,
5 † excommunicatum maiori excommunicatione priuatum eſſe paſſiua & aƈtiua ſacramentorũ participatione. tex. opt. in c.ſi celebrat.de cler. excomm.miniſt.c.cum illorum. de ſentent. excom. & in c.Apoſtolicæ.de cleri.excom.miniſt. quibus in locis hoc ipſum communiter receptum eſt in hunc ſenſum, quòd male faciat, & illicitè percipiat excommunicatus ſacramenta eccleſię, peccat etenim & mortaliter propter grauem iniuriam, quam infert ſacramentis eccleſiæ, ea percipiens in eo ſtatu, quo iuſtè ab eccleſiæ communione eſt ſegregatus. Idcircò qui ita cenſura hac effeƈtus percipit ſacramenta, graue ſacrilegium committit in ipſum Deum, & eccleſiam. ꝙ probat ea ratione, q̃ diƈtat, ſacramenta non eſſe percipienda, nec danda ab eo, qui ſe exiſtimat mortalis culpæ reum eſſe, tex. celeb. de recipiente. in c.illud.95.diſt. quo in loco Innoc. traƈtans de ſacramẽto extremę vnƈtionis inquit: non pœnitentibus illud fundi non poteſt, quia genus eſt ſacramenti. tex. item ad idẽ, in c.per Eſaiam.j.q.j.verſ.hoc pœnæ ibi omnia ſacramenta proſunt dignè ſumentibus. igitur indignè ea accipiẽtibus nocent. facit & ad hęc ratio elegans. ſacramenta inſtituta ſunt a Chriſto Ieſu, vt per illam gratiam primã, vel eius augmentum conſequamur: is ergo, qui credit ſe eſſe in eo ſtatu, qui gratiæ conſequendæ repugnat, ſcire debet, ſe in vanum ſacramentum accipere: igitur irreuerentię crimen erga ſacramentum committit omne ſiquidem illud, quod ad irreuerentiam rerum ſacrarum pertinet, ad iniuriam Dei fit: & ideò ſacrilegium eſt, ſecundum ſanƈt. Th.2.2.q.99.art. j. de dante conſtat in d.c. per Eſaiam. verſic. hoc penè dum dicitur, omnia ſacramenta indignè traƈtantibus obſunt: proſunt tamen per eos dignè ſumentibus. Et in ſpecie de Euchariſtia nemo vſquã dubitauit, cum Apoſtolus ſcripſerit j.ad Corin. c.11. probet autem ſeipſum homo priuſquam de pane illo edat, ac deinde de illo, qui indignè ſumpſerit, inquit, iudiciũ ſibi manducat, & bibit. de ſacramento baptiſmi, probatũ in c.firmiſſimè.15.q.j.& c.omnis.c.agunt.de cõſecrat.diſ. 4.docet ſanƈt. Th.3.parte, q.68.ar.6. ad hoc etiam conducit tex. de cõfirmationis ſacramento, in c.vt ieiun.de cõſecratio.diſ.5. & pleraq; alia, quæ de præmittenda cõfeſſione ante ſacramentorum ſuſceptionem ex theologis tradit Mar. Azpilcueta in prin. de pœni. diſt. 5. in vlt. parte. gl. num.33.& ſequentibus. Qui in c.j.§. ſacerdos. num. 12. de pœnit. diſt.6. ex eo tex. adnotauit, mortale crimen committere, qui culpa mortali affeƈtus eccleſiæ ſacramentum alteri miniſtrat, modò id faciat, vt eccleſiæ miniſter, & aƈtus is ad cõſecrationis ordinem pertinet: quod S.Th. docet in 3.parte, q.64.ar.6. quod ſi ita certum eſt, ſacramenta illicitè dari, & adſumi ab exiſtenti in mortali peccato: idem erit in eo, qui præter mortalem culpam, cuius cauſa à communione eccleſiæ ſepoſitus eſt, extra fidelium conſortium ſegregatus, minimè cenſetur membrum eſſe eccleſiæ.

Cęterum etiamſi excommunicatus grauiſſimè peccet ſacramenta eccleſiæ contreƈtans vel miniſtrando, vel ſuſcipiendo, conſtitutiſſimum eſt, ipſa ſacramenta verè conferri, & adſumi, quod manifeſtè probabit, ſi cõſideremus, ſacramentum baptiſmi vel datum, vel acceptum ab eo, qui extra charitatem eſt, verum eſſe ſacramentũ. c.tunc valere.de conſecrat.diſt.4. ſic & ſi quis excommunicatus confirmationis ſacramentum accipiat, verè confirmatus eſt, nec erit confirmatio iteranda. quod item veriſſimum eſt, & de Euchariſtiæ ſacramento, ſiquidem dubio procul excommunicatus conſecrat, & verum recipit ſacramentum. arg. eorum, quæ notantur in cap. de homine, de celeb. miſſar. cap. intra catholicam.j.q.j. Nam & matrimonium contraƈtum ab excommunicato, verum eſſe matrimonium, & ſacramentum, probauimus in Epitome in 4. decret. 2. par. cap. 6. in prin. vbi etiam aſſeuerauimus religionis profeſſionẽ factam ab excommunicato validam omnino eſſe.

6 De ordinis † ſacramento illud cõſtanter aſſeueramus verè dari ab excommunicato, & excommunicato quo ad charaƈterẽ, licet nõ quo ad exequutionem: ab illa.n. donec ſubſequatur diſpenſatio, ſuſpenſus eſt ipſe ordinatus, ſiue ignorans, ſiue ſciens ipſum, vel ordinis collatorem excommunicatum eſſe ordines ſuſceperit. Hoc

probatur

probatur quo ad primam eius aſſertionis partem in cap. præter hoc.§.verum.32.d.tex.in c.j.in verb.irritas.vbi gl. & in c.2.de ſchiſmati. c.cum illorum.de ſent.excom. c.j. & vlt.de eo,qui furtiuè ord.recepit.cap.j.& 2.de ordi.ab epiſc.qui renunciauit epiſco.quibus in locis itidem conſtat ſecunda concluſionis pars:nempe, ita ordinatos nõ poſſe miniſtrare in ordinibus ſuſceptis, nec eorum exequutionem habere, & hæc eſt omnium concors ſententia,quę non poteſt iure negari,quippe manifeſtè in præcitatis locis conſtat.de diſpenſatione autẽ eſt adnotandũ quoad tertiam partem concluſionis, eam regulariter à Rom.Põtifice impetrandam fore in hoc caſu, præſertim ſi detur in recipiente ordines certa ſcientia,cap.j.de ordin.ab epiſco. qui renunci.epiſc. vbi idem apparet, ſi ſit ignorantia craſſa, aut ſupina,& c.cum illorum. de ſentent.excommu.parte j.quòd ſi ignorantia probabili effectus,quis vel excommunicatus, vel ab excommunicato ſuſceperit ordines, ab epiſcopo proprio, qui in eo actu minimè deliquerit,diſpẽſationem obtinebit. tex.in cap. vlt.de ordin.ab epiſcop.qui renunci.epiſcop.notãt Doc. præſertim Henr.in d.cap.j.de ſchiſmat.& in d.c. cum illorum.vbi cæteri Doct.idem communiter adnotarunt, excipientes religioſos, id eſt eos, qui poſt ordinem ita ſuſceptum religionem profiteantur,etenim his etiam ſciẽter ordinationi, & ordinum ſuſceptioni operam dantibus, diſpenſatio concedi poterit ab eorum prælatis: & idem, ſi poſt religionis ingreſſum ita fuerint ad ordines promoti.quæ quidem exceptio deducitur ex d.cap. cum illorum.2.parte.& cap.5.de apoſtat. Innoc. tamen in c.j. de ſchiſmat.ſcribit collationem ordinum factam ab excommunicato, vel excommunicato, probabili tamen ignorantia excõicationis,ita ratam eſſe, vt abſque vlla diſpenſatione eius ſit exequutio permiſſa,ac poſſit ita ordinem accipiens abſque irregularitatis pœna in ſuſceptis miniſtrare, & ad alios ordines promoueri.huic ſententiæ acceſſerunt Panor.in cap.veritatis.de dolo & contu.num. 46. Collectari.in d. cap. vlt.de ordin. ab epiſco. qui renunci. epiſco. idem tenet Huguitio relatus à gloſ. in cap.ab excommunicatis.9.quæſt. j. Repetit idem Pan. & ibi Felin.colum.penul. in cap.ad probandum.de re iudic.idq; verius eſſe cenſet Alfonſus à Caſt.lib. 5. de poteſta.l.pœnalis.cap.15.Nihilominus contrariam ſententiã veriorem eſſe cenſemus,ſemper etenim diſpenſatio neceſſaria eſt,ſiue adſit probabilis ignorantia,ſiue præceſſerit ſcientia, ſecundum gloſ.in d. cap. ab excommunicatis.& in cap.ſi qui à ſimoniacis.j.q.j.gloſ.in d.cap.j. de ordin.ab epiſc. qui renuncia. epiſco. & in c.j.de ſchiſmat. vbi Henr.poſt alios ibi,& in d.cap.cum illorum. de ſentent. excommu.hanc opinionem probat, quæ communis eſt,ſecundum Abb.in d.cap.veritatis.de dol.& contu. num. 46. & hæc eſt tutior opinio ſecundum eundem, & Anani.num.12.in d.cap.j.de ſchiſmat. Seluam de benefi.2. parte,quæſt.12.colum.3.idem fatetur Abb.in d.cap.veritatis.ſæpiſſimè enim abſq; culpa quis exequutione ordinis ſacri ſuſpenditur, & irregularis fit:tametſi abſq; eius culpa non puniatur pœnis iure alioqui ſtatutis aduerſus eos,qui prohibitum actum fecerint. glo. in cap. illud. & in cap. Apoſtolicæ.de cler. excommu. miniſt. & ibi Card. gloſ.in cap. 4.2. quæſt. 5.Hæc vero,quæ diximus,adeò vera ſunt vt cum excommunicato ſcienter ordines recipiẽte,nullus præter Papam diſpenſet, etiamſi excommunicatio eiuſmodi ſit, ꝙ ab ea epiſcopus abſoluere valeat, ſecundum Ioan.And.Henr.Anto.Abb. & Felin. in d.cap. cum illorum.tex.& ibi Abb.in cap.vlt.de eo,qui furt. ordinem recepit.Panorm.in cap.j.eodem tit.4.notabi.Ang. in verb.irregularitas.§. 22.Syluest.in eo. verb. verſic.ſecundò quæritur.Ioan.Beru.in practica crimin.c. 13. Nec quicquam in contrarium vrget argumentatio Rom.Pontificis in d. cap. cum illorum.dum aſſeruit. non poſſe diſpenſare cum excommunicato recipiente ordines,eum, qui non poſſit ab excõmunicatione abſoluere,quaſi ſenſerit è contrario,poſſe eum diſpenſare, qui poſſit abſoluere.Nam iſthæc collectio deficit, quia iure ſatis probatur,non poſſe cum irregulari diſpenſare eum,qui poteſt à peccato, quo contracta fuit irregularitas, abſoluere: ſiquidem ſacerdos, vel alius homicida abſoluitur ab homicidij peccato, per quemcunq; ſacerdotem. cap. Deus qui.de pœnit.& remiſſ.& tamen irregularitatem ex homicidio contractam ſolus Papa tollit. c.j. de re iudic.in 6. quo fit, vt illud ſit ſatis receptum, poſſe ſacerdotem ordinarium abſoluere à peccato, cuius ratione contracta fuerit irregularitas,licet ab ipſa irregularitate minimè poſſit pœnitentem eximere: quod expreſſim notant Caiet in ſumma,in verbo,irregularitas.Card.in Cle. dudum.de ſepul.q.8.Martinus Azpilcueta,in cap.j.§.caueat. de pœnit.diſt.6.num.26.licet contrarium in hoc ipſemet Card.ſenſerit Clem.j.de priuileg.q.37.& Calderi. conſil. 19.tit.de regularibus.quibus potiſſimum ſuffragatur tex. in extra. j.de priuileg. inter communes. col.4.verſi. obſeruent.quę tamen, quidquid ibi dixerit glo.erit intelligenda quo ad abſolutionem ab irregularitate, non quo ad abſolutionem à peccato, cuius cauſa contracta fuit irregularitas:nam ab eo poterit is abſoluere, ꝗ ab alijs peccatis poterat abſolutionẽ miniſtrare. Et ne quis exiſtimet, illam conſtitutionem eſſe intelligendam adhuc de abſolutione à peccato,in his tamen,qui confeſſiones audiunt & abſoluunt ſibi iure ordinario non ſubditos, ex priuilegio quidem obſeruandum erit iam hanc dubitationem per eas confeſſiones,quas bullas vocant, ſublatam eſſe: præſertim quia per eas datur poteſtas abſoluendi à peccatis multis,quorum cauſa irregularitas cõtrahitur: licet non competat ex is facultas diſpenſandi in irregularitatem. Tametſi abſque harum literarum priuilegijs quod prius communem opinionem ſequuti probauimus,tenendum fore cenſeam,ex his colligitur euidenter,quo ad effectum iſtum,de quo in hoc ver.de ordinis ſacramento,egimus,magis operari maiorem excommunicationem,quàm peccatum mortale.

7 Supereſt de † ſacramento pœnitentiæ hic agere, an abſolutio præſtita excommunicato ſit iteranda,& teneatur? quàm quæſtionem iam olim tractarunt viri equidẽ doctiſſimi & ꝑ cęteris Martinus Azpilcueta meus olim, & nunc obſeruandiſſimus præceptor in cap.vlt.num. 38. & in cap.j.§.cautus.nu.13.de pœnit. diſt. 5.cuius aſſertiones, vt propoſitæ materiæ ſubſeruiam,breuiter admodũ paucis additis exponam.

Prima concluſio. Sacrilegium eſt, vel ſacramentalem abſolutionem excommunicato ſcienter exhibere, vel ipſum excommunicatum eam excipere. Hoc probatur ex his, quæ paulò ante tradidimus, vbi oſtendimus, excommunicatum maiori excommunicatione priuatum eſſe ſacramentorum perceptione. & hęc eſt communis opinio.

Secunda concluſio. Excommunicatus maiori excommunicatione affectus, eius tamen iuſtè quidem ignarus, ſi à peccatis, abſolutionis ſacramento fuerit abſolutus, non tenetur ad iterandam eam confeſſionem. Huius concluſionis probatio deducitur à cap. Apoſtolicæ.de cler. excommu.miniſt.& eam veram eſſe cenſet Caiet. in ſumma,in verbo Abſolutionis impedimentum. verſi. verum. & in verb. confeſſionis iteratio.& in opuſculis, quæſt.j. de qualit.confeſſ.quem ſequitur Martinus Azpilcueta in d.cap.vlt.num.45.hanc, & præcedentem concluſionem latius probans,tametſi Ang.in verb.confeſſio. 5. §. 10. & in verb. interrogationes. in fi. exiſtimet, poſſe iuſtè ſacerdotem pęnitentem quem ab excommunicatione ſoluere non poteſt,prius à peccatis abſoluere, demum illũ ad ſuperiorem pro habenda excommunicationis abſolutione dimittere. ſic & Ang. opinionem reprobat Syluest.in verb.confeſſio.j.§. 4.

Tertia concluſio. Excommunicatus maiori excommunicatione,qui ſcit, ac fatetur ſe excõmunicatum putãs iuſto quodã iuris, vel facti errore, attẽta eius qualitate, ſe poſſe prius à peccatis, quàm ab excommunicatione abſolui, non tenebitur confeſſionem iterare, ſi fuerit à peccatis tantum abſolutus. Eadem ferè authoritate probatur hæc cõcluſio, qua præcedẽs,eamq; Caiet. & Martini expreſſim tenent,quanuis Pal.in 4.ſent.diſt.22.q.3.& Syl.in verb.confeſſio.j.§.4.probare velint,confeſſionem iterandam eſſe in hac ſpecie, non obſtante probabili

& iuſta excommunicationis ignorãtia, idq́ue ea ratione fulcire conantur, quod incapax ſit excommunicatus ſacramentalis abſolutionis. quæ quidē ratio falſa eſt in eo ſenſu, quo ipſi accipiunt, ſiquidem ſacramẽta quo ad eorum vim excommunicatis conferuntur, ſicuti paulò ante probauimus, licet quandoque non operentur propriũ effectum proper obicem illis appoſitum. Et tñ data iuſta ignorãtia, & probabili, nullus obex ſacramento abſolutionis quoad effectum opponitur ab ipſo excommunicato, ꝗ verè pœnitet, & bona fide, vt Caiet. cenſet, ſacrm pœnitentiæ accipere curat. Et ſanè ſi Pal. opinio vera eſt, quam & Hadr. aſſeuerat in 4. ſent. in tract. de matrimo. q. j. ſcribens, Rom. Pont. per excommunicationem latam in aliquem, eum efficere materiam ineptam, & incapacem ſacramentorum, profectò minimè poterit iure probari ſecunda concluſio, quam hac in quæſtione proponimus. verè tamen hæc Paluda. & Hadr. aſſertio nequaquam admittenda eſt per multa quidem, & per ea, quæ modò de ſacramento ordinis adnotauimus.

Quarta concluſio. Excommunicatus, qui ſcit vel ſcire debet, ſe non poſſe prius à peccatis, quam ab excommunicatione abſolui, abſolutionem tñ à peccatis petens præmiſſa confeſſione ſacramentali, & eam accipiēs tenetur eandem confeſſionem iterare. Huius aſſertionis authores citare poſſumus Sylu. Pal. & Hadr. qui ea ratione vtuntur. ꝙ excommunicatus ſit ſacrorum incapax: & præſertim huius eandem concluſionem admittunt, ac veram eſſe contendunt Martinus Azpilcueta in d. c. vlt. de pœnit. d. 5. nu. 48. & Io. à Medina, de pœnit. tract. 2. c. de cõfeſſione ab excõmunicato facta. Aliam tñ rationē in eius probationem inducentes, hac ſanè argumentatione. etenim aut hic pœnitens nõ confitet̃ hoc peccatũ, quo peccat volēs abſolutionem ſacr̃alem excõicatus accipere, vel ignorantiam ita ſupinam, vt planè à peccato nõ excuſet, & confeſſio integra non eſt: atque iõ oĩno iteranda. Aut cõfitet̃ culpã iſtã, à qua minimè diſcedit, nec diſcedere proponit, vt patet, quia peccato ſtatim operã dat; & tunc obicē ponit ſacramento ex imperfectiſſima cõtritione. & ideò ſe indignum efficit abſolutione ſacramẽtali, nec abſolutio tenet, & tenetur ea ex cauſa confeſſionem iterare. Quemadmodum Ioan. Gerſon argumentatur in 2. par. fol. 191. c. quæritur. col. 4.

Cęterũ Caie. in d. verb. abſolutionis impedimenta. cõtraria ſnĩam probare nititur, exiſtimans, abſolutionē ſacr̃alem validam eſſe in hoc caſu, & ſi illicitè detur, & accipiatur, nec eo tpe proprium effectum in pœnitentem, & confeſſorem habeat: atque hac ratione deducitur, cõfeſſionem non eſſe iterandam. Ad cuius opinionis probationem illud eſt maximè obſeruandum, quod verè Io. à Medina, & Martinus Azpilcueta fatentur eorum ſententiam minimè poſſe probari ea ratione, ꝙ excõicatus ſit incapax huius ſacramenti, vnde oportet aduerſus Caie. diſputantibus, omittere Palud. Syl. & Had. rationem, quia ea falſa eſt. idcircò deueniendum eſt ad eam rationem, qua contenditur, abſolutionē ſacr̃alem inualidã, & nullam eſſe propter defectum contritionis, vel attritionis, ꝗ virtute Sacramenti poſſit fieri contritio: qua de re nos latius egimus ſuperius in §. 4. num. 13. & planè vbi excommunicatus nõ confitet̃, nec manifeſtat ſacerdoti ſtatum ei⁹, & peccatũ, qđ vel ex ſciẽtia iuris, vel ex ſupina ignorantia contraxit, volens abſolui à peccatis priuſqua ab excõicatione, dubio procul confeſſio integra non eſt: & hac ratione ſacramentalis abſolutio minimè confertur, eritq́ue iteranda confeſſio. Quod ſi excõicatus manifeſtet ſacerdoti excõicationem, & culpam illam, qua affici vel ſciẽtia iuris, vel ignorantia ſupina, volens prius à peccatis, quàm ab excommunicatione abſolui, & nihilominus abſoluatur, dicendum erit abſolutionem ſacramentalem eſſe, non obſtante obice, qui eius effectui oppoſitus eſt. atque ob id minimè iterandam eſſe confeſſionem, ſi ſequamur opinionem, quam ex Diuo Th. in dicto num. 13. adduximus. At ſi contrariam ex Hadr. Medina, & alijs probauerimus, ſatis itidem probari debet & hæc quarta cõcluſio contra Caie. cuius tandē opinio, vt inibi diximus frequentiori Theologorum iudicio probatur,

ſ.

Quinta concluſio. Abſolutio ſacramentalis præſtita à ſacerdote maiori excõmunicatione legato eo caſu, quo neceſſariò vitandus non eſt, valet & tenet, nec eſt omninò iteranda. Hæc concluſio probatur argumentatione à diuiſione deducta. Nam hæc abſolutio eſt nulla ex eo, ꝙ eam ſuſcipiens obicem peccati, abſolutionis ſacramento opponat, vel quia ſacerdos nullam poteſtatē hẽt abſolutionem iſtam ſacramentalem miniſtrandi, nullum autē horum in hoc caſu impedimentum præſtat: igitur abſolutio ſacramentalis eſt, & valet. Non primum, ſiquidem nullam habet culpam ſuſcipiens ſacrm ab eo excõicato, quem vitare minimè tenet̃: vt conſtat: ergo nequaquã mortaliter peccat: & ideò obicem mortalis peccati nõ ponit ſacr̃o pœnitentiæ. Nec item vltimum quidquã impedit, qa ea iuriſdictio, ꝗ ad abſolutionē eſt neceſſaria, adhuc manet penes excommunicatum ex eccleſię catholicæ permiſſione interim, ꝙ eum non eſſe vitandum lege lata aduerſus publicam vtilitatem ſtatuit, quamobrem concluſionem iſtam video probari ab Hadr. in 4. ſententiam. tract. de confeſſ. dubio 9. Caie. in verb. Abſolutionis impedimenta. Medina in tract. 2. de pœnitentia. c. de confeſſione confeſſori excommunicato ſcienter facta. Martino Azpilcueta in c. j. §. laboret. de pęni. diſt. 6. nu. 10. & ſequen. Oportet tamen hic memoria repetere, ꝗ nos ſupra tetigimus §. 2. num. 7. vbi expendimus, quando excommunicatus vitandus ſit. Etenim ex ibi dictis aliquot in propoſita controuerſia deducuntur.

Primum, poſſe licitè abſolutionis, & pęnitẽtiæ ſacramẽtum ſuſcipi à ſacerdote proprio, alioqui poteſtatem habente, etiamſi is ſit excõicatus, gñali tamen excõicatione, cuius ſcientiam pœnitens hẽt, modò nondum fuerit denunciatus: & ſubinde conſtat, non eſſe hãc confeſſionē iterandam. quod ex concilio Baſilienſi fatent̃ oẽs.

Secundum, confeſſionem ſacramentalē, factam ſequuta abſolutione ſacerdoti proprio, etiam nominatim excommunicato, cuius excommunicationis ipſe pęnitens ignarus non eſt, modò nondum fuerit ſacerdos denũciatus, validam, & licitam eſſe, nec eam repetendam fore. Hanc illationē exponimus cõtra Had. & Io. à Medina, ſequuti Caie. & Martinũ in p̃citatis locis, ex ſanè ratione, qđ cõſtitutio, Ad euitãda ſcandala. ẽt ſit admittenda in excommunicato nominatim, ſicuti & nos probauimus in d. §. 2. num. 9. quæ quidē ſententia vtilis admodum eſt.

Sexta concluſio. Confeſſio ſcienter facta ſacerdoti ẽt proprio excommunicato tamen, quem vitare tenemur, inualida quidem eſt, & omnino iteranda, grauiſſimoq́ue cum peccato ſit, hęc eſt omnium concors ſententia, quę manifeſtè probatur, quo ad priorem partem ex eo, ꝙ ſacerdos excommunicatus, qui ab eccleſia non admittitur, & quem vitare tenemur, non habet iuriſdictionem, quę cũ ordinis poteſtate neceſſaria eſt ad exhibendã abſolutionem ſacramentalem: quemadmodum ſtatim probabitur: idcircò abſolutio ab eo pręſtita, qui miniſter huius ſacramenti non eſt, dubio procul erit nulla cēſenda, & inualida, atq; ex ea cauſa confeſſio eſt repetẽda. vltima pars cõcluſionis conſtat, quia tenetur quis excommunicatum vitare ſub reatu mortalis culpę, in diuinis, & ſacramentis, quod iam admonuimus, & apparet in c. ſacris. de his, quæ vi, metuſve cauſ. fiunt. qui autem ſcienter ſacramentum pœnitentiæ recipere tentat ab excommunicato, quem vitare tenetur mortaliter per hanc cõmunionem communicans peccat, obicemq́ue ponit ſacramento, igitur ea cõfeſſio cũ peccato mortali ſit. hinc patet, ꝙ ſi quis ſacerdoti excõicato, & denunciato confiteatur ſcienter peccata propria integrè, etſi ſacerdos proprius ſit, non conſequitur abſolutionem ſacramentalem, & mortaliter peccat. primum quidem propter defectum iuriſdictionis apud ipſum ſacerdotem. ſecundum propterea quod obicem mortalis culpæ ſacramento ipſi opponat.

Septima concluſio. Abſolutio ex vi cõfeſſionis interioris p̃ſtita ignoranti ab excõicato iã p eccleſiã denunciato, inualida eſt, & iõ erit cofeſſio repetenda, cũ huius excõicationis pœnitens ſciam habuerit: eſt etenim ſatis receptũ, eſſe neceſſariã ptãtē ordinis, ſimul & iuriſdictionis.

dictionis, ad abſolutionē iſtam ſacramentalem impēdēdam, quod nos adnotauimus lib. 1. Varia. Reſol. c. 10. nu. 11. iurſdictionis autem poteſtas per eccleſiam excommunicato denunciato aufertur, cap. ad probandum. de re ind. & in ſpecie quo ad collationem ſacramentorum, & præſertim quo ad poteſtatem ligandi, & abſoluendi, hoc probat de maiori excommunicatione, tex. in c. duobus, de ſent. exc. c. ſi celebrat. de cler. exc. miniſt. c. audiuimus. 24. q. j. c. j. §. vlt. de offi. vicar. lib. 6. ſic Palud. in 4. ſent. diſt. 17. q. 6. ar. j. concl. 4. Sylu. in ver. confeſſor. j. q. ſn. Had. in d. dub. 9. & Io. à Medina in d. trac. 2. c. de cōfeſſione neſcienter facta excōicato. ꝑmittūt excōicatū, ſimul & denunciatum non habere poteſtatem iuriſdictionis ad ꝑſtandum ſacſalem abſolutionem, quamobrem ipſe Io. à Medina in ſpē hanc ſeptimā cōcluſionē proponit. [Oro verò hæc, q̄ à ſacerdote, vt priuato fit; eā vim habet, q̄ ex ipſius orantis ſtatu habere pōt. At quę ab eo fit noīe totius eccleſiæ, quo ad impetrandum, & obtinendū id, quod petitur, maiorem dubio procul valorem habet, cū ea totius eccleſiæ precib. innitatur, quæ apud Deum multò ſunt gratiores. vnde facile intelliges, quid ſit reſpondendū, qñ & ipſe ſacerdos peccato ſit mortali effectus.]

8 Octaua cōcluſio, † Excōicatus publicè denunciatus, quique per eccleſię conſtitutiones vitandus eſt, non pōt ſacſalem abſolutionem etiam exiſtenti in articulo mortis miniſtrare, hæc concluſio probatur ex eo, ꝙ hic ſacerdos iuriſdictione neceſſaria hanc abſolutionem quo ad ſe, & quo ad alios priuatus eſt, vt diximus: ergo abſolutio ab eo non poteſt dari. deinde eſt ad hanc concluſionē authoritas S. Th. in 4. ſent. diſt. 17. q. 3. art. 3. q. j. ad 2. & diſt. 19. q. j. ar. 2. ad 3. & 3. par. q. 82. art. 7. ad 5. & communis omnium ſententia qua diffinitum à Theologis eſt, ſacramentum baptiſmi in neceſſitatis caſu licitè poſſe ſuſcipi ab hæretico, & excommunicato, non ſic pœnitentiæ ſacramētum, & ſacramentalem abſolutionem: quæ quidē differentia non aliunde poteſt contingere, quām ꝙ in caſu neceſſitatis ēt hæreticus ſit legitimus baptiſmi miniſter, & itidem excommunicatus: non tamen ſit abſolutionis ſacramentalis miniſter adhuc in neceſſitatis tempore, ob defectum iuriſdictionis, quæ cum ſit neceſſaria, per excōmunicationem, eiuſq; denūciationem eſt omnino extincta: denique hāc octauam cōcluſionem ſequitur Io. à Medina in c. proximè citato. & eſſe communem Melchior Cano fatetur in relect. de pœnit. 5. par. fol. 85. qui tamen latè de eius veritate diſputans, opinaꝛ ſatis defendi poſſe in extremę neceſſitatis caſu pœnitētiæ ſacrm poſſe licitè ſuſcipi ab hęretico, & ſchiſmatico, ſequutus eius opinionis auctores, gl. in c. nō eſt vobis. de ſponſa. Pal. in 4. ſent. diſt. 25. q. j. Sylu. in verb. confeſſor. j. §. vlt. in qua qōne Panor. Præp. & noſtri cōiter in d. c. non eſt vobis. gl. ſententiam improbant, priorem probantes, quam itidē gl. aſſerit in c. præter. 32. diſt. verb. per manus. atque ita tenent, non poſſe ſacramentum pœnitentiæ in neceſſitatis caſu per hæreticum miniſtrari, ne is in prauam ſectam pœnitentem inducat, quæ quidem ratio vitari poterit, ſiquidē opinio contraria admittenda foret, vbi ſine periculo ſalutis ſpiritualis veroſimili coniectura, poſſet pœnitentiæ ſacramentum ab hæretico ſuſcipi. Nihilominus ipſe Melchior Cano exiſtimat non eſſe ambigendum, poſſe licitè ſuſcipi ſacramentum pœnitentiæ in caſu neceſſitatis ab excommunicato nominatim denunciato, quaſi eccleſia catholica eo in caſu non abſtulerit excōicato iuriſdictionē, q̄ quilibet ſacerdos iure diuino habet, nō tm̄ proprius curam exercens animarum: quilibet etenim ſacerdos iure diuino authoritatē habet abſoluēdis in mortis articulo conſtitutum, ſm Pal. in 4. ſent. diſt. 20. q. j. arti. 2. Dur. diſt. 19 q. 5. idq; ſenſit S. Th. ibi. q. j. ar. 3. q. j. & diſt. 20. q. j. ar. j. ad 5. q. qua rōne hæc opinio defendi poteſt, tametſi rurſus Ioan. à Medina priorem opinionem, & ſic octauam iſtam concluſionem firmiter teneat in eo trac. 2. c. cui debeat fieri confeſſio, verſ. ad aliud.

Ex his colligitur, qualiter ſit accipiendum, quod notat Pal. in 4. ſent. diſt. 17. q. 6. ar. j. concl. 4. quem ſequitur Sylu. in verb. confeſſor. q. vlt. ſcribēs, ſacramentale abſolutionem pręſtitam ab excommunicato, etiam occulto, nōdū denunciato, ei qui excommunicationis ſciētiam hēt, inualidā eſſe, atque ideo iterandam fore confeſſionem. eſt etenim hęc ſententia falſa vel intelligenda prænotatas aſſertiones, & tādē in eo ſenſu quo propoſita eſt, nō pōt iure probari, licet ſacerdos ſit nominatim excōicatus, ſicuti probauimus in quinta concluſione. nec quicquam refert, ꝙ acta ꝑ occultum excōicatū ratione publici muneris, & officij minimè valida ſint in fauorem eius, qui ſciuit, illum excōicatum eſſe. quemadmodum Cald. elegāter reſpondit in diſputatione incip. excōicatus. quē ſequūtur Abb. in c. veritatis. nu. 43. Rom. in ſing. 760. Iaſ. in l. Barbarius. ff. de offi. ꝑtor. nu. 65. & alij cōiter, teſte Fel. in d. c. ad probandum. col. pen. nam hæc Cald. ſententia minimè obtinet, poſtquam condita fuit extrauagans conſtitutio, ad euitāda ſcādala. qđ ipſe Fel. optimè admonuit.

Hinc ſubinde conſtat, quo ad iſtum effectum de pœnitentiæ ſacramēto, plurimum differre maiorem excōicationē à peccato mortali. Nā ſacerdos vtcunq; ſit mortali crimine affectus, ēt publico, non eſt priuatus poteſtate ordinis, nec iuriſdictionis, quæ ad abſolutionem ſacrālē neceſſaria eſt, licet ſit ab eccleſia denunciatus peccati & culpæ mortalis reus. qđ ſatis probaꝛ ex mō præmiſſis.

Decimò, vt vim maioris excommunicationis amplius
9 aperiamus, ab eius diffinitione infertur † excommunicatum maiori excommunicatione, ordine ſacro præditū, ab eius ordinis executione quo ad ſe, & quo ad alios iure ipſo ſuſpenſum eſſe, & ideò ſi eius ordinis ſacri rōne, celebrauerit actū eidē cōuenientē irregularē effici. tex. celebris i c. j. ad ſi. de ſent. & re iudi. in 6. & in c. j. & in c. is cui. de ſent. exco. eo. lib. c. clerici. c. latores. c. illud c. fraternitati. c. vt lex. de cle. excom. miniſt. quam equidem pęnam effuget, qui probabili, & iuſta ignorantia fretus celebrauerit. tex. in c. Apoſtolicæ. de cler. excommu. miniſt. Reg. l. 31. tit. 9. par. j. denique excommunicatus eo modo irregularis efficitur, quo, & per eos actus, per quos à iure vel ab homine ſuſpenſus. quam quæſtionē modò ex ꝓfeſſo miſſam facimus opportuniori loco eam tractaturi. ſatis etenim ſit, pręmiſiſſe maioris excommunicationis vim eam eſſe, vt efficiat ab officio ſuſpenſum ipſum excommunicatum. vnde conſequitur his modis effici irregularem excommunicatum, quibus ſuſpenſis ab officio efficitur itidē irregularis, qua in re multū excōicatio maior differt à peccato mortali, ꝙ regulariter nō efficit quē ab officio ſuſpenſum, ſicuti alibi trademus. his verò illud adijciam excommunicatum celebrantem irregularem eſſe, etiamſi nondum fuerit denūciatus, ſiquidem conſtitutio, ad euitanda ſcandala, nihil vtilitatis affert ipſis excommunicatis, nec quicquam in eorum ſtatuit vtilitatē, quod iam ſtatuimus. §. 2. num. 11.

Qui verò nulla excommunicatione affectus celebrat coram excommunicatis maiori excommunicatione, irregularis non eſt, etſi grauiter peccet. tex. elegans in c. is qui. de ſenten. excom. in 6. idem ſi coram interdictis. & tamen conantur quidam hanc concluſionem intelligere de prima celebratione. Nam ſi quis poſtquam coram excōmunicatis maiori excommunicatione celebrauerit, demum abſque aliqua diſpenſatione intra eccleſiam celebrationi operam dederit, irregularis eſt, quia eidē erat interdictus eccleſię ingreſſus propter celebrationē, quā exercuit coram excommunicato, c. epiſcoporum. de priuil. in 6. is verò, cui eſt interdictus eccleſię ingreſſus, ſi ſaltem intra eccleſiam celebrauerit, irregularis efficitur, c. is qui. de ſent. excom. lib. 6. qua denique argumentatione hanc opinionem in ſpecie iſta, tenent glo. in d. c. is qui. in ver. notatis. gl. in d. c. epiſcoporum. cuius opinionem ibi ſequuntur Ioan. And. Archid. Dom. Francus, & Vanchelius, Flor. 3. par. titu. 26. cap. 4. §. j. Syluest. in verb. interdictum. 6. quæſt. 2. & Nicol. Plouius in tract. ſacerdotali. tit. de interd. regula 49. quorum opinio mihi admodum placet ex multis. & primo, quia tex. in d. cap. epiſcoporum. procedit in exemptis, in quorum odium ſtatutum eſt, vt ſint interdicti ab ingreſſu eccleſiæ, ſi coram excommunicatis, vel interdictis celebrauerint: quæ quidem conſtitutio, maximè ad conſtituendam irregularitatis pœnam non eſt ad alios caſus extendenda.

deinde video, q Io And. & alij Doctores communiter in d.c.epiſcoporum.ita in prænotatam ſententiam iuerint, vt nihilominus capiant contrariam, quam nos hic probamus, potiorem fore ad ſedandas multorum ſacerdotũ conſcientias. poſtremo Cald.noſtram hanc opinionem, licet dubius tenere videtur in conſi. 4. de ſent. excom.& expreſſim Gõſalus à Villadiego de irregulari. c.2.in fine. atque ita ipſe quæſtionem iſtam in vtroque foro definirem, ac iuxta diffinitionem hãc conſultus reſponderem.

Sed & præter iſta, vltimò eſt aduertendum, excommunicatum maiori excommunicatione, ſi authoritatẽ præſtãs celebrationi, quia eps eſt, audiat miſſarũ ſolennia, irregularẽ ex hoc eſſe.tex.opt.in c.illud.de cle.exc.miniſt. gl.celebris in cle.2.in verb. celebrari.de priuileg. quam ſequunt eã admodũ cõmẽdantes Pan.in d.c.illud.Frãcus in c.j.de re iud.in 6.col.3. Gonſalus à Villadiego de irregul.c.2.col.3.Raue.in d.clem.2. vbi Cardi. nu.11. Imo.nu. 9.Guliel. & Bonif.nu. 9.eam verã eſſe præmittunt in hoc caſu authoritatem præſtari intelligentes, vbi epiſcopus excommunicatus facit, & iubet coram ipſo miſſam celebrari.idem notarunt Hoſt.& Doct.in cap.tanta.de exceſ. præla.Marta.Soci.in c.ad audientiam.de homici. nu.25.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Collatio beneficij facta excommunicato eſt nulla ipſo iure & idem de electione, & præſentatione.*
2 *Clauſula, motu proprio, an efficiat validam collationem beneficij factam excommunicato?*
3 *Ignorantia excommunicationis, an conſtituat excommunicatum capacem beneficij eccleſiaſtici.*
4 *Excommunicatus benè poteſt acceptare beneficium eccleſiaſticũ.*
5 *Excommunicatio nulla vel nouiſſa, quem effectum habeat? quod latiſſimè examinatur.*
6 *Contemptus quis verè dicatur, vt culpam mortalem efficiat.*
7 *Peccatum veniale, an fiat per conſuetudinem mortale?*
8 *Quis poſſit diſpenſare cum eo, qui obtinuit beneficium eo tempore, quo erat excommunicatus?*
9 *Excommunicatus non poteſt beneficium conferre, nec eligere, nec præſentare.*
10 *Excommunicatus per annum perſiſtens in excommunicatione; qua pœna ſit afficiendus? & ibi intellect. c. rurſus. & cap.quicunque.11.q.3.*
11 *Intellect.cap.cum contumacia de hæret.in 6.*

§. SEPTIMVS.

VNDECIMO præter alios excõmunicationis maioris effectus, quo ad exteriora
1 non minimus eſt, q † collatio beneficij facta excõmunicato eſt nulla ipſo iure.text. inſignis in c.poſtulaſtis.de cler.exc.miniſt. cuius concluſionis ea eſt ratio, quod beneficia eccleſiaſtica præcipuè dent propter officiũ.c.cum ſecundum.de præben.c.vlt.de reſcr.in 6.c.cõceſſo.12.q.2.c. generaliter. 16.q.j.not.glo.in c.vl.de offi.vicar.ipſe verò excommunicatus, vt in §.proximo probauimus a iure ſuſpenſus eſt officij executione: ergo beneficium eccleſiaſticum ei conferri non poteſt.& ſanè ratio iſta deducit ex c.ſi celebrat.de cler.excom. miniſt.& gl.in c.Apoſtolicæ.de exceptionibus.Hæc rõ comprobat, quia iure canonico obtentum eſt, beneficium non poſſe conferri ei, qui tẽpore collationis ſit irregularis, imò collatio huic facta nulla eſt ſecundum Dinum in reg.j. de reg.iur. in 6. Inn.in c.cum nřis.de cõceſ.præb.Milis in rep.in verb.irregularis, vt homicida.& pleroſque alios, quorũ opinionẽ ipſe retuli in reg.peccatum, de reg.iur.2.par.§.8.nu.6. nõ alias equidem ratione, niſi q irregularis ſuſpenſus ſit ab officij, cuius cauſa beneficium datur, exequutione.& tamen vt hæc à nobis propoſita concluſio longius pateat, ad eius intellectum aliquot hoc in loco adnotabimus: eſt etenim hæc opinio communis, vt aſſeuerat Io.Stapbi. de liter.grat.& iuſt.ſol.82.col.2.

Primum qđ excommunicatus eligi ad beneficium eccleſiaſticum non poſſit, imò electio eiuſdem nulla ſit.c. cum inter.de electio.c.conſtitutis.de appellat.cap.vlt.de cler.excom.miniſt.c.illa.c.per inquiſitionem.de elect. gl. in cap.ſi ſorte.de elect.in 6.Arch.in c.nullus.63.diſt.& eſt omnium cõmunis opinio, quam ſequuntur Bertachinus in tract.de epiſcopo. j.par.2. lib.q. 4.Specu. tit. de libelli concep.§.vlt.ad fi.Doct.in cap.cum dilectus. de conſuet. imò nec poteſt excommunicatus poſtulari. tex. in c.j.de poſtul.præla.gl.in c.vlt.de exceſſ.prælat.

Secundò eſt ad idem obſeruandum excommunicatũ non poſſe præſentari à patrono laico, vel clerico ad beneficium iuris patronatus.hoc probatur argumẽtatione deducta ab electione ad præſentationẽ, qua vtitur gloſ. communiter recepta in c.vlt.vbi eſt optimus tex.de elec. in 6. ſed & in ſpecie hoc ipſum adnotare vidẽtur Lapus, allegatione 8.Anch.in c.j.col.3.de excep.lib.9.expreſſim Cæſar Lamber.de iur.patro.j.par.2.lib.6.q. prin. ar. j.Rebuffus in concordatis.tit. de excom. non vitandis. col.3. & Rochus Curt.in verb. honorificum.q.4.num. 29. dum hanc opinionẽ tenet in excommunicato etiam minori excommunicatione, authoritate tex.in cap. ſi celebrat. de cler.excom.miniſt.

Tertiò conſtat eandem principalem opinionem procedere in excommunicato, ſiue is ſit excommunicatus ab homine, ſiue à iure.Io.Imo.in c.cum dilectus.col. pen. de conſuet. Rota Antiqua 363. Abb. in c. Apoſtolicæ. de excep.Nec vř poſſe hac in re iure dubitari; quia eadem ratio, quæ dictat collationem beneficij factam excõicato ab hoĩe eſſe nullam, probat idem in excõicato à iure.

Quartò hæc ipſa principalis concluſio verè obtinet
2 etiam † ſi collatio beneficij facta ſit motu proprio, ſecũdum Card.in cle.j.§.j.q.4.de relig.dom.qui fatentur, hãc opinionem communem eſſe, quæ probatur ex eo, quod motus proprius, licet alioqui multa operetur ad tollendam ſurreptionem, non tamen inducit diſpenſationem aliquam nec tollit vitium, quod patitur quis, & quo impeditur iure obtinere id, qđ ſibi conceditur. etenim non inducit diſpenſationem ad obtinendum duo beneficia, quæ ſimul non poſſunt obtineri iure canonico prohibẽte.glo. inibi communiter recepta in c.ſi motu proprio de præb.in 6.cuiꝰ ſimilis in cle.ſi Romanus.de præb.quam præter Doct.ibi ſequitur, & cõmendat Rom. in ſing.419. Francus in c.quamuis.de præben.in 6.col.2.Abb.in c.cum olim.col.4.de re iud.ſic reſcriptum motu proprio cõceſſum excõicato minimè valet.Barb.in cle.rub. de reſcrip. col.9.deinde, nec motus ꝓprius irregularitatẽ tollit, nec ſuper ea diſpenſat.Rota in nouis 112.Anch.cõſ.20.Fel.in cap.cũm quæ.col.2.in 2.de teſti. quorum opinio cõis eſt, tametſi plures effectus motus proprij tradiderint ex iunioribus.Fel.in d.c.cauſam quæ.Io. Stapbil. de lite. grat. & iuſt.ſo.83.Rebuffus in cõcordatis.tit. de forma mand. Apoſt.in verb.motu proprio.ex quibus illud minimè negari poterit Romanum Pontificem ex eo diſpenſatione quadam tacita, tollere vitium, quod quis habet, ſi ſcienter illius vitij non ignarus, beneficium illi contulerit.qđ probatur in l.2.& ibi gl.C.de crimi.ſacrileg.l. quidam cõſulebãt.ff.de re iudic.vbi Alex.poſt alios, notant Rom.in cõſi.327.Bar.& alij in l.Barbarius.col.5.ff.de offi.pto. Pan. in c.innotuit.col.4.& in cap.cum in cunctis.§. inferiora. 3.col.de elect.& in c.2.col. 2. de ſchiſmat. Fel.in c.præterea.num.9.de teſti.cogen.& Ioan.Staphil.in d.fol.83.

Quintò hinc conſtat, permutationem beneficiorum factam per excommunicatum minimè valere, cum in ea collatio mutua contingat, atque ita viſum eſt Card. in cle.j.§.ipſius.de pœnis, & Coſmæ in prag.ſanctione, tit. de coll.§.inſuper.in verb.diſponere.

Sextò hæc principalis cõcluſio, quã hoc in loco explicamus, vera eſt ẽt ſi ipſe excõicatus nondum fuerat tpe collationis denũciatus: nã, vt ſæpe iã admonuimus, conſtitutio Martini quinti, ad euitãda ſcandala ipſos excõicatos nullo bñficio afficit, nec illis aliquã vtilitatẽ confert, idcircò iura vetera, quo ad eos oĩno obſeruãda ſũt.

Septimò idem rñdendum erit, ẽt ſi poſtmodũ ſequuta ſit legitima abſolutio ab excõicatione, etenim cũ collatio bñficij ex eo nulla ſit, q eo tpe, is cui bñficiũ confert ſit excommunicatus, minimè hæc collatio ab initio nulla vires aſſumet abſolutione ſequuta. cap. non firmatur.de

regu. iur. in 6. cum ſimil. notant Arch. in c. nullus. 63. diſt. & Anch. in d. c. poſtulaſtis. de cle. excō. miniſt. Nec video poſſe in hoc nullam contingere dubitationem, ſiquidem hæc illatio manifeſtè colligitur ex his, quæ cōmuni omnium conſenſu hac in quæſtione traduntur.

Octauò ad præmiſſa oportet ſcire, collationem beneficij factam excommunicato nullam eſſe, modò conſtet eum excommunicatum fuiſſe tempore collationis, nec enim ſatis eſt probare poſt collationem ipſam in excōmunicatione manere, aut ea cenſura affectum eſſe, tex. optimus in cap. propoſuit de cleric. excom. miniſtr. Rota in antiquis 238. ſenſit Archid. in d. cap. nullus. notat Goffred. cuius meminit Ægid. à Bellame. in cap. quod ſicut. ad finem, de electio.

Nonò idem in penſione ſuper beneficio eccleſiaſtico reſpondendum erit, nam ex excommunicato conferri non poteſt, etiamſi pēſio non ſit beneficium. quod in ſpecie adnotauit Hiero. Gigas de penſionibus. q. 14. non inficior, huic opinioni minimè conuenire rationem illam, quam adduximus ex c. vlt. de cler. excom. miniſt. ad probationem principalis deciſionis. c. poſtulaſtis. ſed tñ pp odium excōicatorum, & quia penſiones reditus eccleſiaſtici ſunt, non admodum hāc opinionem improbamus.

Decimò, hac in controuerſia opinamur, collationem
3 † beneficij factam, excommunicato, nullam eſſe, etiam ſi ipſe ſit ignarus, & inſcius huius excommunicationis. gloſ. & ibi Abb. & Card. in cap. pen. de cler. excomm. miniſt. Doct. in cap. paſtoralis. §. verum. de appel. cuius opinionis ea eſt rō, quod ignorantia excōicationis eſt conſiderāda ad effugiendas pœnas iuris, ſtatutas quidē aduerſus excommunicatos aliquid pro prohibitū agentes, nō eñ quo ad valorē ipſius actus, ſicuti ſatis receptum eſt. notatur in eo. c. pen. de cle. excom. miniſt. quamobrem mihi placet opinio prædicta, quā exiſtimo cōmunem eſſe.

Vndecimò, non tantum collatio beneficij eccleſiaſtici facta excommunicato eſt nulla, ſed & impetratio literarum ad beneficia obtenta ab excommunicato nulla itidem erit. arg. tex. in c. j. de reſcrip. in 6. quo nulla cenſetur impetratio reſcripti ad lites. igitur maiori ratione nulla erit impetratio literarum ad beneficia, etenim hæc argumentatio probatur ex c. ad audientiam, in 2. de reſcri. & in c. quamuis. de præben. in 6. ſic ſanè in ſpecie hanc decimam illationem veram eſſe cēſet Card. in cle. j. §. j. q. 3. de relig. domi. & procedit, vt modò explicuimus, etiamſi impetrāx ipſe inſcius ſit excommunicationis. quod expreſſim notat Abb. in d. c. pen. de cleric. excom. miniſt. communiter Doct. in d. §. verum. tametſi gl. in d. c. pen. & in d. §. verum Card. in conſil. 40. Fel. in c. ſicut tuis. 2. col. de ſimonia. Rota in antiq. 281. Milis in repert. in verb. excommunicatus maiori, contrarium teneant: & tamen ad effugiendas has Doctorū cōcertationes, & quæ in hac quæſtione diximus, ſolet in Romanæ curiæ quoties ſit alicuius beneficij collatio, aut dantur literæ ad beneficia, dari itidem abſolutio impetranti, & ei, cui confertur beneficium à quacunque excommunicatione, ad eum tantum effectum, cuius praxis, & vſus meminere Io. Staph. de liter. grat. & iuſti. fol. 82. Rebuffus in concordatis, tit. de excom. non vitan. Hiero. Gigas in tract. de pēſionibus. q. 14. Fel. in c. Apoſtolicæ. col. j. de except.

Duodecimò admonendum eſt, omnia, quæ ſuperius diximus, vera eſſe, quoties agitur de acquiſitione iuris, & tituli ad beneficium eccleſiaſticum, quaſi ſecus ſit, vbi tractetur de beneficij acceptatione, quæ potius ad factum,
4 quàm ad ius pertinet, atque ita † non de beneficio acquirendo agitur, ſed de iam acquiſiti acceptatione, aut de literis ad beneficia acceptandis. quod notant Rota in nouis 195. Card. conſi. 103. col. 4. Rota antiquior vlt. de ſent. excommunicationis. & antiquæ, 126. & 720. Rebuffus in d. titu. de excom. non vitand. ad fi. Ludouicus Gomexius in tract. de expectat. num. 60. vnde conſtituitur intellectus ad textum in c. vlt. de conſuet. in 6. ſiquidem optionem illam præbendæ vacantis, quam exequitur antiquior canonicus, poterit facere, licet ſit excommunicatus, cū ea ſit facti, ſicut notat in ſpecie Rota i nouis præcitata 195. & tamē quia contrarium placuit in hac duodecima illatione Card. in d. c. poſtulaſtis. & And. Alc. in c. j. de iudic. nu. 12. oportet hic amplius prius adnotare, qđ optio, vel acceptatio iſta ab excommunicato fieri nō poteſt, ſi ad eam neceſſaria ſit beneficij collatio, noua hæc etenim excōmunicatio facta nulla eſt ipſo iure, quo quidem modo plerique intellexere tex. in c. referente. de præben. ex quo non omnino hæc concluſio deducitur, tametſi ea vera ſit, & neceſſaria ad hoc, vt iuxta hunc ſenſum Car. opinionē admittamus. eſt ergo vera iſthæc duodecima adnotatio, vbi de ſola facti ſimplici acceptatione tractatur, vt colligitur ex mente omnium, quos citauimus, qua ratione qui habet literas ad beneficium vacaturum, poterit, etſi excommunicatus ſit tempore, quo vacat, illud acceptare virtute literarum, & collatio erit ſuſpendēda, donec ab excōmunicatione fuerit abſolutus, vt tunc iure fiat ex his, quæ Rota in antiquis 33. ſcribit, & eā ſequutus Mart. Azpilcueta in c. ſi quando. de reſcr. col. 13. non me latet, hanc duodecimā concluſionem admodum dubiam eſſe, quia & acceptatio beneficij iam collati iuris acquiſitionem inducere videatur, vt nos explicuimus lib. 3. Variar. reſol. c. 16. nu. 4. quo in loco conati ſumus, hanc dubitationem tollere, quę tamen, & nunc nobis admodum vrget, etiamſi à recepta frequentiori conſenſu opinione non diſcedamus.

Decimotertiò hæc ſunt accipienda, vbi excommuni-
5 catio valida ſit, etenim ſi ea † nulla eſt, minimè afficit excommunicatum aliquo iuris impedimento: & ideò collatio beneficij eccleſiaſtici facta eidem non ex hoc nulla erit, ꝙ excommunicato fuerit facta, ſecundum. Abb. in c. ita quorundam. de Iudæ. Henr. in c. dilectis. de appellatio. poſt alios inibi, quos ſequitur Rebuffus in d. tit. de excōmunicat. non vitand. & in hoc non video poſſe vllam cōtingere grauem dubitationem, nam maior videri poteſt cōtrouerſia de excommunicatione iniuſta, valida tamē, ideſt ritè à iudice vero lata, cuius quæſtionis cauſa obiter hic tractandum eſt dubium illud celebratiſſimum, an excommunicatio iniuſta, alioqui ritè lata, aliquem effectū habeat. huius quęſtionis diffinitio exigit, ꝙ pmittamus, excommunicationem quandoque nullam eſſe ipſo iure, vel quia non eſt lata à ſuo iudice, vel poſt appellationē, vel contineat intolerabilem errorem, aut alijs de cauſis, quę tradi ſolent in c. per tuas. de ſententia excom. in cap. ſacro, eo. tit. & hæc quidem excommunicatio nec in animæ iudicio, nec in exteriori vllum effectum habet, ſi cōſtet eam nullam eſſe, quod omnium conſenſu receptum eſt, eſt alia excommunicatio, quæ nulla non eſt, imò denique a ſuo iudice lata ante appellationē ex cauſa tñ iniqua, cuius error patens non eſt in ipſa ſententia: & hæc ipſo iure valida cenſetur, atque ideò abſolutionem obtinere debet excommunicatus, alioqui vitandus eſt à ſacris, & communione fidelium. de hac verò excommunicatione noſtra contingit diſputatio, quæ facilius intelligetur quibuſdam propoſitis concluſionibus, ex quibus poterit quiſpiam ad diſputationē aſſumere, quæ vtriuſque partis ſint potiſſima fundamenta.

Prima concluſio. Excommunicatio iniuſtè minimè in aīæ iudicio ad culpam obligat, probatur ex rōne, qa nemo pōt excōicari, niſi pp inobedientiam. c. nemo epiſcoporum. 15. q. 3. c. multi. 2. q. j. & Matthæi c. 18. ſi eccleſiā inquit, non audierit, ſit tibi tanquā ethnicus & publicanus. Iudex autem non poteſt quenquam obligare, niſi p legem & iuſtitiam, vt conſtat. igitur vbi iudex quid cōtra legem pręcipit, nulla eſt præcepti obligatio, nec in ſubdito peccatum eſt contumacię, vel inobedientię, etiā ſi is iudici non obtemperauerit. ad idē optimè conducit Orige. authoritas homil. 14. ad c. 24. Leuit. vbi inquit, ſi qs non recto iudicio eorum, qui præſunt eccleſiæ, depellatur, & foras mittatur, ſi ipſe antea non exit, hoc eſt, ſi nō egit, vt mereret exire, nihil lędit in eo, qđ non recto iudicio ab hoībus vī expulſus, & ita ſit, vt interdum ille, qui foras mittitur, intus ſit, & ille foris, qui intus videtur retineri. hæc Origenes. tametſi Gratianus in cap. ſi quis nō recto. 24. quæſtio. 3. id tribuat Hieronymo, ſunt & ad hoc pulchra Diui Auguſtini verba in ſermone 16. ſecundum Matt. c. cœpiſti habere. & epiſtola 137. c. quid obeſt.

homini.11.q.3.eandem ſententiam probat tex. vbi Abb, & Doct.in c.à nobis.in 2.de ſent. excom, & eſt communis opinio, quam omnes ſtatim in hac quæſtione citandi veram eſſe præmittunt, præſertim Had.quodlib.6.concl. j.Theologi in 4.ſen.vbi Maior.q.2.in diſt.18.& licet Had, opinetur ſanctum Thomam in d.diſ.18.q.2.art.j.ad 4.q.& inibi Pal.& pleroſque alios Theologiæ profeſſores, cōtrariam ſententiam probare, verè tamen nec Diuus Th.nec cæteri ab hac prima diſſentiunt conclusione, quippe qui tantum concedant, iniuſtè excōmunicatum debere patienter pœnas ipſas ferre, & cenſuræ obedire interim, donec abſolutio fuerit pręſtita, qđ nō nocet huic primę concluſioni, nam Th.& alij non admittunt, excommunicatum iniuſtè obligari in conſcientię foro ad culpam, vt ſit culpa non obedire iniuſto præcepto, cui excōicatio accedit, quemadmodū explicat Domi.à Sot. in relectione de ſecreto, membro 3,q.j.cōcl.4. aliqua ex parte Had. in hoc incuſans, ꝙ voluerit aduerſus iſtam primam conclusionem adducere Th.& alios. ſedtamen Hadriani allegatio aliorſum tendit: quemadmodum in ſequentibus concluſionibus apparebit.

Secunda concluſio. Excommunicatus iniuſtè non eſt priuatus communibus & generalibus ſuffragijs eccleſiæ catholicę, etenim eccleſia non cenſetur velle quenquā iniuſtè tanta læſione afficere, atque ideò cenſendum eſt, ſub generali eccleſiæ intentione includi excommunicatos iniquè & ſine cauſa. optimus tex. in c. illud planè. 11. q.3. prudenti ſiquidem ratione interpretabimur, communem eccleſiæ intentionem in publicis precationibus & communibus ſuffragijs eſſe conformem diuino iudicio, diuinę voluntati, & diſpenſationi, ſecundum veritatem quidem, & non ſecundum errorem hominum: iniuſtè autem excommunicatus non priuatur apud Deum ſuffragijs eccleſiæ, igitur eccleſiæ huic rationi conformis, huiuſmodi hominē minimè priuabit, neç excludet ab eius cōmuni intentione, quam in ſuffragijs distribuēdis habet. ſic concluſionem iſtam probarunt Palud. in 4. ſent.diſt.18.q.j.concl.4.& ibi Ricard.ar.7.q.2.Alex. de Hales.4.par.q.82.membro j.Had.in d.c.quolib.6.q. j.verſ.ſed dubium eſt.Io.Arbo.lib.5.Theoſophię, c.21.Car.à Turrecrem.in c.ſi quis epiſcopus.11. q.3.Caie.in opuſculis, in tract.27.q.c.13. Dom.à Soto in d.3.membro. q.j. concl.4. & eſt communis opinio, cui minimè refragantur verba ſancti Th.in 4.diſt.18.q.2.ar.j.ad 4.quanuis, inquit, homo gratiam Dei amittere non poſſit iniuſtè, poteſt tamen iniuſtè amittere illa, quæ ex parte noſtra ſunt, quę ad gratiam Dei diſponunt, ſicut patet, ſi ſubtrahatur alicui doctrinę verbum, quod ei debetur: & hoc modo excommunicatio gratiam Dei ſubtrahere dicitur. hactenus Thom. qui palam aſſeuerat, excōmunicationem, præſertim iniuſtam non tollere gratiam gratum facientem, cum hæc per peccati mortalis culpam ſubtrahatur, ſed tamen tollit excommunicatio, etiam iniuſta, diſpoſitiones quaſdā ad gratiam iſtam, quæ poſſent facilius contingere per communionem cum fidelibus per participationem, & perceptionem ſacramentorum, per auditionem diuinorum officiorum, quibus omnibus exterius priuat excommunicatio etiam iniuſta: non tamen ex hoc infertur, eā priuare ſuffragijs generalibus eccleſiæ, quo ad eius communem intentionem, vnde Diui Thomę ſententia parū oberit huic ſecundę concluſioni.

Tertia concluſio. Excommunicatio vtcunque iniuſtè lata, ſit deficiente cauſa, & culpa ipſius excommunicati non eſt contemnenda, imò ſi quis eam contempſerit, peccati mortalis culpa afficitur, hanc aſſertionem exponit ſāctus Th. in d.ar.j.ad 4.q.& eſt cōis omnium opinio, quorum in proxima concluſione mētionem fecimus. quo in ſenſu accipiendum eſt, quod Diuus Gregorius ſcripſit homilia 26.Euangeliorum, apud Gratianum in c.j.11. q. 3.ſnia paſtoris, ſiue iuſta, ſiue iniuſta timenda eſt. idē probatur in c.q iuſtus, eſt.11.q.3. verſi.j.cuius hæc ſunt verba, qui iuſtus eſt, & iniuſtè maledicitur, premium illi redditur. hęc Auguſtinus ſuper pſalmum centeſimum ſecundum, addit Gratianus hic, etſi, vt dictum eſt, non teneatur ligatus apud Deum, ſententiæ tamen parere debet, ne ex ſuperbia ligetur, qui prius ex puritate conſciētię abſolutus tenebatur. hanc item concluſionem tenēt gl.in c.nemo epiſcoporum.11.q.3.Abb. in c.ab excōmunicato.de reſcri.nu.11.idem Abb.in c.poſtulaſtis.ad fi.de cler.excō.miniſt.Doc.in c.per tuas.de ſent.excom. Matt. Afflict.in conſtit.Neap.rub.18.ad fi.quorum ideò mentionem fecimus, vt admoneremus lectorem, per hunc contemptum non eſſe contemnentem in animæ iudicio excommunicatum, ſed tantum mortalis criminis culpa affectum, vt explicat S.Tho.in d.q.4.etenim contemptus in quacunque pręcepti materia mortalem culpam inducit. c.vnum orarium.& ibi gl.25.diſ.c.j.& ibi glo. in verb.cōtemnat.de ſenten.excom.lib.6, obligat ſiquidem ſuperioris præceptum ad hoc, ne contemnatur. quod paſſim cōceſſum eſt à Theologis, & à canoniſtis in c. j. & in c.nam concupiſcentiam.de conſtit. & in cap.ſacris. de his, quę vi metuſve cauſa fiunt.

Obiter tamen, cum & id propoſitæ diſputationi conueniat adnotandum eſt, quando verè dicendum ſit excō- 6 municationem † vel legem, aut præceptum cōtemni. nō enim ſequitur, ſtatim contemptum dari, ſi quis iudici, vel legi non obtemperauerit, etiam ſciens, quid lex, & iudex præceperint, nam multis ex cauſis poteſt abſque cōtemptu prętermitti legis, vel iudicis obſequiū. quod gl. elegans ſenſit in cap.ſi quis autem. 50.diſt. non equidem diffiteor contemptum quandoque aſſumi pro ſimplici tranſgreſſione præcepti. Leu.cap.26.inquit Dominus, Si nō audieritis me, nec feceritis oīa mādata mea, ſed ſpreueritis leges meas, & iudicia mea contempſeritis, vt nō faciatis ea quę à me conſtituta ſunt. Quibus equidem verbis dicit Deus, omnes peccatores contēnere leges ſuas, quia non obediunt eis. quam ſignificationem tradit Altiſiodorenſis, 2.lib, ſuæ ſum.tract.20.& tamen hæc interpretatio non tendit in eum ſenſum, quem hac in parte contendimus inquirere. eſt ergo altera contemptus ſignificatio, quæ ex propria vi & natura mortalem culpam præmittit, nempe cum voluntas alicuius renuit ſubijci ordinationi legis, vel regulę, vel iudicis. & ea ex cauſa procedit ad faciendum contra legem, vel præceptum iudicis, vt tandem tunc dicatur quis legem tranſgredi ex contēptu, quando illius tranſgreſſionis cauſa contemptus eſt, & ab illo, vt à cauſa trāſgreſſio procedit. agimus etenim hic de contemptu cum trāſgreſſione legis. cuius ſignificationem colligimus ex Altiſiodorēſi in d.tract.20. Gerſo. lect.5.de vita animę ſpirit.Had.in quodlib.6.ar.2.S.Th. & ibi Caie.in 2.q.136.ar.9.ad 3.eo.Th.& ibi Caie.q.105. ar.j. ad j.& ar.2.rurſus eo.Caie.q.104. ar. 2. & in ſum. in verb. contemptus. & eleganter Alfonſus à Caſtro hoc ipſum explicat in libro primo de pot.leg.pœnal. cap. 5. documento 6. ex quibus ſatis conſtat quanam ratione accipiendum ſit; quod plerunque à noſtris traditur, ſcilicet ex contemptu culpam mortalem deduci, & deīnde hac ex radice inferuntur plura.

Primum hinc conſtat, non peccare ex contemptu illū, qui propter aliquam particularem cauſam, puta concupiſcentiam, vel iram, inducitur ad aliquid faciendum cōtra ſtatuta legis, non autem ea ex cauſa, quòd nolit ſubijci legis ordinationi. quod apertiſſimè ſanctus Thom.ſcribit in d.art.9.ad tertium. & ſequuntur alij paulò ante citati, qui poſt eum ſcripſere, dixerat idem ipſe Thomas q.105.art.j.ad primum.

Secundò apparet, aliud eſſe quid fieri à contemnente, aliud ex contemptu. poteſt enim quis contra legem agere contemnens quidem, & nolens ſubijci legis præcepto, & tamen non ex ipſo contemptu, ſed ex ira, concupiſcentia, vel alia ex cauſa, quæ etiam ſecluſo contemptu nihilominus ad tranſgreſſionem induxit. hæc illatio à Gerſone exponitur, quam ſequuntur Hadria. & Alſon, à Caſtro authoritate Ariſtotel. lib. 3.Ethic.c.j.dum dixit is author, poſſe quem peccare ignorantia concomitante, non tñ ex ignorantia, tanquam ex cā. vnde hæc trāſgreſſio non haberet mortalis culpæ reatum rōne contemptus, tametſi contemptus ipſe peccatum eſſe mortale, & ideò, vt mortale confitendum, nam abſque mortali culpa non pōt q̃s nolle ſe ſubmitti legib.

cum

tum eo ipſo legiſlatorem, vt magiſtratum publicum cō
temneret. Lucæ ſiquidem c.10.inquit Saluator, Qui vos
ſpernit, me ſpernit. ſic ſanè Diuus Th.in d.q.105.ar.j.pro-
bat inobedientiam peccatum eſſe mortale, & eam pro-
priè contingere, cum quis præceptum contemnit.

Tertiò inde infertur, an verum ſit quod ex noſtris ple-
rique adnotarūt, præſertim Io.And.in cap.ſacris.de his,
quæ vi.Hoſt.in ſumma, tit. de ſent. excommu. §. neceſſe.
verſ.ſed nunquid.Collect.in c.j.de conſtit.aſſerentes, fre-
quentiam actuum eſſe quendam contemptum, adeò qui-
dem, vt ſi quis frequenter legem tranſgrediatur, id face-
re dicatur ex contemptu. etenim hęc opinio eſt maniſe-
ſtè contraria S.Thomę, qui in d.art.9.in hunc modum lo-
quitur. quando autem propter aliquam particularē cau
ſam, puta concupiſcentiam vel iram quis inducitur
ad aliquid faciendum contra ſtatuta legis, non peccat ex
contemptu, ſed ex aliqua alia cauſa, etiamſi frequenter
ex eadem cā, vel alia ſimili peccatū iteret. hęc Th.expreſ
ſim ſcribens, non eſſe contemptum, frequentem legis
tranſgreſſionem. idem notant Had.in d.quodlib.2. arti.2.
Alſonſus à Caſtro in d.documēto 6.Caie.in d.art.9.ſuper
Tho.quorum opinio maniſeſtè probatur, ſi conſidere-
mus veram rationem cōtemptus, quæ tunc conſtituitur,
cum quis ex ea cauſa traſgreditur legem, quòd nolit ei
ſubijci. etenim ſi primus actus ex hac cauſa fiat, contem-
ptu fit, at, ſi actus ēt centeſimus nō ea hac cā, ſed ea alia
factus fuerit, contēptu caret, ipſa tñ frequentia actus di
ſponit ad cōtēptū: & iō maximè periculoſa eſt, qa diſpo
ſitiuè inducit ad contemptū: vt inquit idē Th.in d.ar.9.au
thoritate prouer.c.18.impius cum in profundum vene-
rit peccatorum, contemnit. ſic ſanè accipiendum eſt qđ
Diuus Aug.ſcripſit c.8.de vera, & falſa pœn. à Gratiano
relatus in c.vnum orarium. 22.diſt.verſ.criminis.dum in-
7 quit: nullum † peccatum eſt adeò veniale, quod non fiat
criminale dum placet. Inde etenim notat Pan. in c.nam
cōcupiſcentiam.ad fi. de conſtit. & plerique alij peccatū
veniale, per conſuetudinem, & frequentiam eſſe morta-
le. Nam ſi rem ipſam exactiſſimè perpendamus, conſtat,
actum quintum, vel ſextum eſſe eiuſdem ſpeciei in gene-
re morali cum actu quarto, & tertio, quia ſola iteratio a-
ctus non variat ſpeciem, ſi nihil aliud ea parte operātis
addatur, quod faciat ex veniali mortale. ergo ſi primus
actus non erat peccatū mortale, nec decimus actus erit
peccatū mortale, niſi aliud vltra iterationem addatur.
& tñ Auguſtini ſnīa, & cōis adnotatio hunc ſenſum ha-
bet, vt ipſa peccati venialis frequentia viam aperiat la-
tiſſimam mortali peccato pp cōtēptum aut quid ſimile,
qđ accidere pōt ex frequentia actus. ſicut gl. explicat in
d.§.criminis.Syl.in verb.peccatū.q.4.Almain in moralib.
c.9.de circūſtantia tpis. ſic & idē Aug.ait, ebrietas, ſi aſſi-
dua fuerit inter mortalia deputatur. fieri ſiquidē nō pōt,
quin is, qui frequenter inebriatur, aliqñ ſciens, & volens
inebrietur: quod cū euenerit, ſine dubio erit peccatū mor-
tale, quia cum ſæpe expertus fuerit virtutem vini, & eius
propriam fragilitatem, noluit à vino abſtinere, vt notat
S.Tho.2.2.q.50.ar. 2. ad j. atque ita Diui Aug. dicta præter
alios interpretantur Had.in d.quodlib.6.ar. 2. & Alſon.à
Caſtro in d.6.documento. maximè quia & prior Aug.au-
thoritas alium ſeorſum habere poteſt ea Thoma in 2.ſen.
diſ.4.q.vlt.Hadriano, & alijs. tametſi Gratianus ſcripſerit
in d.c.vnum orarium.ver. alias ea demum, veniale pecca
tum per conſuetudinem mortale fieri. quod eſt intelligē
dum, vt modò explicuimus.

Quartò hinc deducitur, falſam eſſe Archidiaconi opi
nionem, qui in c.excellētiſſimus.11.q.3.voluit, communi
cantem cum excommunicato ſine cauſa communicare
ex contemptu. eſt etenim id falſum, vel intelligendū, vbi
quis nulla ea cauſa cōicat cum excommunicato, quàm
ꝙ nolit ſubijci legi prohibenti communionē cū ex cōi-
cato, nam tunc ex cōtemptu contingit ea cōmunicatio.

Quarta concluſio. Excommunicatio iniuſtè lata adeò
quidem timenda eſt, vt vim omnino obtineat quo ad pę
nas iure ſtatutas aduerſus non ſeruantes ipſius excom-
municationis cenſuram. hęc concluſio probatur, quia
hæc excommunicatio ante abſolutionem, omnino ligat,
tex.in d.c.per tuas.verſ.in alijs.de ſent.excom. idem dedu
citur ex c.venerabilibus.§.porro.& §. ſed ſi ex cauſa. ſu-
pra iſto tit. & c.ſolet. in quibus abſolutio ſimplex diſtin-
guitur ab abſolutione ad cautelā, ex eo, ꝙ abſolutio ſim
plex verè neceſſaria eſt, & petitur, ac datur ab ea excom
municatione, quam iniuſtam eſſe contendit excommu-
nicatus. datur etenim ſimpliciter abſolutio iuxta formā
iuris, quia ea neceſſaria etiam tunc erit, cum conſtiterit
ſententiam excommunicationis iniquam eſſe, abſolu-
tio verò ad cautelam tunc datur, cum excommunicatus
allegat excommunicationem fuiſſe nullam, & hæc quā-
doque conceditur, non quia neceſſaria ſit, ſed vt tutè ſe
immiſceat diuinis, & alijs actibus ipſe excommunicatus,
qui contendit, ſe non fuiſſe excommunicatum. dicitur
autem hęc abſolutio ad cautelam, quia forſan excommu
nicatio valuit, & abſolutio neceſſaria eſt, forſan nulla
fuit, & tunc neceſſaria non erat. hoc ipſum colligitur ex
d.c.per tuas.verſi.nos igitur.& ibi glo.& in d.c. ſolet. vbi
Io.Monach.& Doct.tex.optimus in c.veniens.in 2. de te-
ſtibus.c.Apoſtolicę.de excep. vbi eleganter Abb.ad finē.
idē Abb.in c.capitulū.de reſcr. hinc ſanè fit, vt abſolutio
ad cautelam ideò eam appellationem habuerit, & indu-
cta fuerit, ꝙ qui allegat excommunicationem fuiſſe nul
lam, nō fatetur ſe eſſe excommunicatum. & tamen quia
forſan verè eſt excommunicatus, ad cautelam abſoluit,
ne alijs ita excommunicatus impedimento ſit, vel ſibi no
ceat excommunicatio. is verò, qui allegat excommunica
tionem eſſe iniuſtam, fatetur ſe excommunicatū, licet
iniqua ſententia, atque ideò datur ei ſimplex abſolutio,
quemadmodū Pan.explicat in d.c.Apoſtolicæ.de excep.
poſt Io.And.& alios in d.c.ſolet. ſic denique gl.vlt.in c.ca-
pitulum. quam Pan & Barb.ibi commendarunt, aſſerit,
appellatione abſolutionis contineri abſolutionem ſim-
plicem, non autem eam, quæ ad cautelam datur, quaſi
prior propriè ſit, & abſolutè abſolutio, poſterior non ſit
ſimpliciter abſolutio, ſed ſecundum quid, id eſt in euen-
tum ꝙ contigerit, excommunicationem fuiſſe validam.
idem adnotarunt Pan.in d.c.Apoſtolicæ. in fi. Francus in
d.c.ſolet.col.2.Dec. in c.ad præſentiā.de appellatio. qui
& pręcitatæ gl.eam extollentes meminere. Hæc tandem
adduximus, vt oſtēderemus, eſſe neceſſariā abſolutionē
ab excommunicatione iniuſta, alioqui donec abſolutio
detur, interim ligatus eſt, qui iniuſtè fuit excommunica-
tus. ea etenim eſt vniuerſalis eccleſiæ inſtitutio, vt velit,
excommunicatum à ſuo iudice, iniuſtè tamē.i. abſq; eius
culpa, interim ligatum eſſe, ac teneri ante abſolutionem
ſeruare canones de excommunicatis ſtatutos ſub pœnis
ab eiſdem inductis. quod ſecus eſt, vbi excommunicatio
eſt nulla, nec.n.requiritur abſolutio ab eadem, quia ex-
cōicatum minimè ligauerit. gl. cōiter recepta. in c. j. 11.
q.3.& in cap. ſolet. in verb. in officijs. ſup. eo. Pan. in d.c. p
tuas.& in cap.cum contingat.de offi.deleg. Thomas in 4.
ſent.diſt.18.q.2.arti.j.ad q.4.& ibi Palu.q.j.colum. 3.Flor.
3.par.tit.24.c.73.omnium diligentiſſimè Martinus Azpil-
cueta in c.cum contingat.de reſcrpi.remedio 3.tex.opt.
in c.cui eſt illata.11.q.3.qui intelligēdus eſt de iniuſta ex-
cōmunicatione, ea iniuſtitia, quę nullā efficiat ſentētiā.

His equidē probatur, iniuſtè excommunicatum, ſi an-
te abſolutionem ſe diuinis immiſcuerit, aliquidve fece-
rit iure excommunicatis vetitum, irregularem eſſe, &
eis ſubditum pœnis, quæ ſtatutę fuerint aduerſus excom
municatos non ſeruantes ipſius excommunicationis ri-
gorem. quam opinionem tenent glo.in cap. poſtulaſtis.
in verb.ſpoliandi.& ibi Panor.& Rauen.de cler.excom.
miniſt. idem Abb.in d.cap.per tuas.j. notab. Sylu.in verb.
correctio.§.9.& verb.excommunicatio. 2.j.notab.caſu 8.
& 4.notab.dubio 8.S. Thom. & ibidem alij in 4. ſent.diſt.
18.q.2.ar.j. ad 4.quæſt. præſertim Palud. quæſt. j.ad 3.qui
expreſſim reſponderunt, in hoc differre excommunica-
tionem nullam ab excommunicatione iniuſta, quòd qui
non ſeruat nec obtemperat excommunicationi iniuſtę
ante abſolutionē pœnis iuris afficitur, non ſic qui excō-
municationem nullam minime obſeruauerit. quorum
vltimum patet in cap.non debet. 11.quæſt.3.& in cap.ad
præſentiam.de appel, vbi Imo. Prępo. & Dec. ad hunc il-

lam deciſionem adnotaruot. Ex quibus ipſe opinor, hãc quartam concluſionem veram eſſe, et in animæ iudicio quo ad pœnas, quę alioqui nullam exigunt exteriorem executionem, quæ vt alibi adnotauimus, eodem modo obligant in foro conſcientię, quo & in iudiciali. Nam & ipſi theologi paulò ante citati, dum opinionem iſtam tractauerunt, in animæ iudicio, & quo ad forum interius etiam de ea diſputarunt. Nec oberit, ſi quiſquam dixerit grauiſſimum eſſe, & iniquum, quod quis abſque culpa iniuſtè puniatur, & priuetur his, quibus priuat excommunicatio, maximè, quia hæc eſt ſpũalis pęna, qua nemo eſt abſque culpa plectendus, ſicuti & nos tradidimus ſecundo lib. Variarum reſolu. c. 8. Nam, vt inquit Th. in d. 18. q. 2. ad 4. q. poteſt eccleſia iniuſtè priuare quemquam his, quæ ad ſalutem, & gratiam diſponunt, atque ideo iniuſta excommunicatione effectum habet. ſenſit ſanè Th. ꝙ licet iniquè non poſſit quis priuari gr̃a Dei, nec cõmunione charitatis, nec denique ſuffragijs catholicæ eccleſię, etiam quo ad intentionem, tamen ea cauſa poterit innocẽs quis & abſque culpa priuari auditione, & celebratione diuinorum officiorum, & denique ſacrorũ perceptione, ita ſiquidè in eccleſiaſtico interdicto fit. Nam id ex cã fert contra innocentes, q̃ priuantur perceptione ſacramẽtorum, & auditione, ac celebratione diuinorum officiorum, quod notauimus in d. c. 8. num. 10. cauſa autem, quę iuſtificat hanc punitionem iniuſtè excommunicatorum, procedit vel ab aliqua eorum culpa in hoc commiſſa, ꝙ non curent diligenter abſolutionem impetrare, vel quia maximè intereſt totius vniuerſalis eccleſiæ, ad eiuſque authoritatem pertinet, quòd excommunicationis cenſura, quę gladius eſt eccleſiaſticus, admodũ timeatur, ne alioqui eccleſiaſtica diſciplina paulatim ſit contemptui, dum iniuſtis excommunicationibus à proprio iudice latis ante obtentam abſolutionem quiſpiam renuit obtemperare. Igitur excomunicatus, iniuſtè obligatur etiam in conſcientiæ foro à diuinis ſibi interdictis abſtinere, & alios vitare. quam opinionem fatetur eſſe communem Had. in d. quodlib. 6. ar. j. concluſione j. licet contrariam defendere conetur. Quibus adde quę à nobis tradentur inferius in §. 11. de excommunicatione lata ex falſa cauſa.

Illud tamen eſt admonendũ, ꝙ ſi iuſtè excõicatus abſque ſcandalo (poteſt enim hoc abeſſe plerunque) diuina officia celebrauerit, præſertim occultè, nõ peccabit, nec erit in animæ iudicio pęnis canonicis affectus, ſecundum Caie. 2. 2. q. 70. ar. 4. Hadr. in d. concluſio. j. idem Had. in 4. ſentent. quæſt. 4. de confeſſione. verſi. ſi petas. ad finẽ. Io. Driedo. de liberta. Chriſti. pag. 235. & hoc equidem ex mente legis, & canonis, qua ratione eſſet fortaſſe idem dicendum in foro exteriori, vbi ſcandali circunſtantia procul ab eo actu abeſſet.

Cęterum vbi ſententia excommunicationis eſt nulla ipſo iure, etiam ſi quis cum ſcandalo celebrauerit, aut ſe diuinis immiſcuerit, non erit irregularis, quia nuſquam fuit excõicatus, quod ex præmiſſis probatur ſatis apertè, atq; ideò irregularitatis pœna minimè obtinet, nec iure locum habet, cũ in ea in hac ſpecie non ratione ſcandali, ſed excommunicationis inflicta fuerit. Non diffiteor, peccare grauiter eum, qui cum ſcãdalo coram ipſis, qui excommunicationem nullam fuiſſe prorſus ignorant, celebrauerit, aut diuinis immiſcuerit, quemadmodum reſponderunt Pal. in 4. ſent. diſt. 18. quæſt. j. colum. 3. & ibi Gab. q. 2. colum. 11. & tamen ex his authoribus ipſe quidem percipio, in hac ſpeciale crimen committi ratione ſolius ſcandali, non tamen iuris pœnas locum obtinere. Plures aũt caſus, in quibus excommunicatio eſt nulla ipſo iure, ponit gl. in c. præſenti. ſupra iſto tit. quã cõmendarunt ad hoc Præpoſi. & Dec. in c. ad præſentiam. Franc. in c. j. de appellat. idem Franc. in c. j. §. vlti. de foro comp. in 6. ſimilis gl. in c. reprehenſibilis. de appell. ſed & gl. celebris in c. ſolet. in verb. in officijs. de ſententia excom. iſto lib. ſentit, excommunicatum poſt appellationẽ illegitimam, & nullam, non eſſe irregularem, ſi ante abſolutionem confiſus, & exiſtimans, eius appellationem validam fuiſſe celebrauerit bona fide, licet poſtea pronunciatum fuerit, appellationem nullã eſſe, nec ſuſpendiſſe iuriſdictionem iudicis, à quo appellatũ extitit. Idẽ notant Fran. & Philipp. Prob. ibi ac Marti. Azpilcueta in d. c. cum contingat. remedio 3. colum. 2.

Hinc decimo quartò ad intellectum vndecimi effectus conſtat, collationem beneficij ſactam excommunicato, etiam iniuſta excõicatione, nullam eſſe ipſo iure. ꝙ ſatis deducitur ab his, quæ in proxima quæſt. tradidimus.

Decimoquintò, etſi verum ſit, excommunicationem hũc effectum producere, ꝙ efficiat nullam collationem
8 beneficij ſactam excõmunicato, † diſpenſatio tamẽ epiſcopo conceſſa eſt, vt is poſt abſolutionem ab excommunicatione permittat, bñficiũ illud obtineri ab eo, cui collatum fuit. hanc concluſionem gl. tenet in d. c. poſtulaſtis. in verb. diſpenſatum. idem notat inibi Pan. & communiter Doct. modò abſolutio ab excommunicatione obtineatur ab eo, qui iure poſſit illam concedere, etiamſi abſolutio reſeruata ſit Papæ. Quod ex eiſdem colligitur, pręſertim Card. qui indiſtinctè communem ſequitur. licet Henr. & quidam alij contrarium tenere voluerint. Huius opinionis ea eſt ratio, ꝙ vbi à Canone diſpẽſatio permittitur, nec ea denegatur epiſcopo, poterit is diſpẽſare, quamuis ſit conſtitutio concilij vniuerſalis, ſicuti ex Innocentio in c. dilectis. de tempo. ordin. & regula tex. in c. nuper. extra iſto tit. colligunt, & tenent Abb. & Fel. in c. at ſi clerici. §. de adulterijs. de iud. & alij per eos citati, quos ſequitur Iacobatius de Concilijs. lib. 5. ar. 19. tametſi Aret. & Dec. in d. §. de adulterijs. contrarium defendere conentur. Igitur cum in d. c. poſtulaſtis. permiſſa ſit diſpẽſatio in hoc caſu, nec poteſtas diſpenſandi negetur epiſcopo expreſſim, tacitè conceſſa eidem videtur. Addit ſanè Pan. in d. c. poſtulaſtis. hanc decimamquintam aſſertionem procedere, etiam ſi eiuſdem beneficij collatio ad alium, quàm epiſcopum pertineret. etenim poſſet epiſcopus diſpẽſare cum ipſo beneficium obtinente ex collatione ſacta eidem, cum erat excommunicatus, ꝙ beneficiũ illud obtineat. ego verò non admitterẽ hãc Pan. ſententiam, niſi & is, ad quem expectat beneficij collatio, qua priuatus non eſt, huic diſpenſationi conſentiret, ſicuti & eius cõſenſus neceſſarius eſt ad permutationem, quæ authoritate epiſcopi fieri debet, vt notat glo. & ibi Doct. in c. vnico. de rerum permu. lib. 6. & in clem. j. eo. tit. Pan. in c. quæſitum. de rerum permu. ſubdit deinde Pan. in d. c. poſtulaſtis. ꝙ ſi Romanus Pontifex contuliſſet excommunicato beneficium, non poſſet cum eo epiſcopus diſpenſare, quia iam eſſet beneficium iſtud affectum authoritate Romani Pontificis. c. vt noſtrum. de appella. cui opinioni ſuffragatur, ꝙ ſi Romanus Pontifex beneficium ad epiſcopi collationem pertinens abſque aliqua reſeruatione contulerit alicui, & collatio fuerit nulla, vel inutilis, non poteſt ipſe epiſcopus alteri beneficium hoc conferre, nec eidem, ſecundum Inno. in c. inter dilectos. de exceſſ. prælat. Anch. conſ. 58. Domi. conſi. 136. Dec. in c. j. col. 2. de confirmatio. vtili vel inutili. eundem Deciũ in d. c. vt noſtrum. de appella. col. j. quicquid ea gl. ibidem contrarium notauerit Abb. in d. c. inter dilectos. eandem Innocentij ſententiam probare videtur Rom. in conſil. 335. quibus addendus eſt Ludo. Gomez. in reg. de triennali poſſeſſio. q. 30. qui in ſimili quęſt. multa tradit eleganter, & deciſio Rotæ in antiquis 39.

Duodecimus excommunicationis effectus proximo
9 ſimilis eſt, † etenim excommunicatus non poteſt beneficium conferre. c. quia diuerſitatem. de conceſſ. prœben. cap. j. in prin. ne ſede vacante. lib. 6. glo. in cap. vlti. de exceſ. præla. & ibi Doct. communiter, ſicut nec eligere poteſt ſolus, nec cum alijs. cap. cum inter. de electio. c. cum dilectus. & ibi Doct. de conſuetu. notatur in cap. Apoſtolicę. de exceptionibus. & in cap. vlt. de cler. excommunicat. miniſtran. ſic nec præſentare poteſt patronus excommunicatus, ſecundum Abb. & communem in c. nobis. de iure patronatus. Lapum Alleg. 8. Rochum Curt. de iure patro. j. par. in verb. competens. q. 8. Lamber. de iure patro. j. par. 2. lib. quæſtio. 2. art. 2. Rota 161. & 707. in antiquis. idem tenet Bertach. in tract. de epiſcopo. j. lib. 3. par. quęſt. 31. quibus illud addendum eſt, ꝙ inſtitutio epi-

ſcopi

ſcopi facta ad præſentationem patroni clerici excommunicati, valet omnino, vt diſtiuguit eleganter Rota deciſione 2. tit. de iure patrona. in antiquioribus, & deciſio. 327. in antiquis, quarum opinionem ſequitur Rochus in d. verb. competens. q. 8. nu. 22. quaſi præſentatio patroni laici ſit meri facti, nihilque babeat iuris. Et teſtatur Lud. Gomez in tract. eapectatiuarum. nu. 60. hanc opinionem iudicio Rotæ ſeruatam fuiſſe in vna cauſa Zamorenſi anno M. C. XXXIII. Ego vero non video congruam in boc diſcriminis buius rationem, atque ideo exiſtimo inſtitutionem ſactam ab epiſcopo ad præſentationem patroni laici excommunicati nullam eſſe, ſequorque in hoc Lambertinum de iure patro. 3. par. 2. lib. q. 3. ar. 4.

Quid autem reſpondendum ſit, quoties, qui beneficiũ cõtulit, elegit, aut pręſentauit, erat excommunicatus occultus, plerique dubitarunt. Nam Bertachinus in tract. de epiſcopo. j. lib. 3. par. q. 32. tenet, in hac ſpecie collationẽ, electionem, & præſentationem validam eſſe. citatur & ad hoc deciſio Rotæ, in antiquis 128. quæ tamẽ tractat de collatione beneficij facta ab executore Apoſtolico excõmunicato quidem ei, qui eacommunicatus non eſt, & aſſerit valere banc collationem, maximè ſi ignorans ſit is, cui eſt facta collatio. quæ ſanè deciſio cum tractet de exequutore ad conſerẽdum dato, profecto non eſt omnino admittenda, vt ſpecialis in execuтore: ſiquidem hæc eaequutio facti meri non eſt, ſed iuris. ideo ipſe cenſeo, conſiderandum eſſe an collatio fiat, ſimiliſve actus ab eo, qui publicum officium habet, & eius muneris ratione, atque authoritate, & tunc valet equidem actus occultè excommunicati, dum toleratur in eo publico munere. c. ad probandum. de re iud. l. Barbarius. ff. de off. præt. notant Pan. & alij in c. veritatis. de dolo & contu. col. pen. & fin. Doct. in d. l. Barbarius. maximè Iaſ. & Fel. in d. c. ad probandum. ꝙ ſi collatio fiat ab aliquo vt priuato, non ratione publici officij, erit nullus bic actus, ſi fiat ab eacõicato occulto vel publico, ſecundum communem. atque in hoc caſu procedit quod Lambert. tenet aduerſus Berta. in d. q. 2. ar. 2. colu. vlt. & quia Ludoui. Gomez. in d. nu. 60. inducit cõſtitutionem. Ad euitanda ſcandala ad huius quæſtionis definitionem, aduertendum eſt, quod in bis, quæ procedunt à publico officio, eacommunicatus interim toleratus vitandus non eſt ante denunciationem, etiam ab his, qui ſciunt eum excommunicatum eſſe: ab his verò, qui ſcientiam excommunicationis habent, ſtatim poſt denunciationem vitandus eſt. Et hæc quidem partim procedũt ab his, quæ in d. c. veritatis. notantur, partim a d. conſtitutione Marti. Quinti, ad euitanda ſcandala, ſed in bis, quę procedunt a priuata authoritate, ratio eſt admodum diuerſa. Nam ea conſtitutio nihil iuris tribuit excommunicato ipſi. imò iura vetera quo ad poteſtatem ipſius eacommunicati manent illæſa, adhuc ante denunciationem: & id tantum ſtatuitur, ꝙ item eacõicato communicantes, ante denunciationẽ minimè afficiãtur pœnis ſtatutis à iure contra communicantes cum eacommunicatis. vnde ad noſtram quæſtionem ferè nihil conducit conſtitutio prædicta, quia ſeruanda eſt diſtinctio Abb. in d. c. veritatis. cũ ea tñ adnotatione, vt in pertinentib. ad officiũ publicum nequaquam noceat ſcientia excommunicationis ipſis, in quos publica poteſtas exercetur. quod memini me iam ſemel in hac relectione adnotaſſe.

10 Decimuſtertius. † Excommunicationis effectus verſat equidem in intellectu canonum in c. rurſus. & c. quicunque. 11. q. 3. à quibus ſolet in excommunicationis tractatu maxima deduci controuerſia, quam nos vnica tantum concluſione definiri conabimur,

Conuentus ſuper crimine ſiue ciuiliter, ſiue criminaliter, ob contumaciamque eacommunicatus, & in eadẽ excommunicatione per annum perſeuerans, conuictus cenſetur de eo crimine, cuius accuſatus fuit. gl. in c. contingit. de dolo & contu. & ibi Abb. gl. & inibi Fran. in c. cum contumacia. de hęret. in 6. Pan. in c. veritatis. col. 5. de dolo & contu. Ro. in ſing. 303. Abb. in c. inſinuatũ. de ſimonia. in c. poſtulaſti. de homicid. Abb. in c. j. nu. 27. de iudic. & ibi Doct. præſertim Franc. à Ripa num. 77. & Alcia. nu. 54. qui eandem opinionẽ ſequuti fatentur communem eſſe: & ea probatur in d. c. rurſus. & c. quicunq;. licet Deci. in d. c. j. in 2. lectione. & Selua de beneficio, in 3. par. q. 4. cõtrarium teneant, communem item ſententiam ſequitur. Io. Lup. in c. per veſtras. §. 18. nu. 24. vnde aliquot hic proponam, quæ vel deducantur ea hac concluſione vel ad eius faciliorem intellectum neceſſaria ſint.

Primũ hinc apparet, contumacem per annum in excõmunicatione perſeuerantem, priuatum eſſe ipſo iure, vel priuandum beneficio eccleſiaſtico, ſi crimen, cuius in iudicium delatus fuerat, ea ſit priuatione dignũ, quod Abb. & cæteri communiter adnotarunt.

Secundò eadem ratione ex contrario conſtat, non eſſe bunc contumacem perſeuerantem in eacommunicatione priuatum, nec priuandum beneficijs, ſi crimen cuius delatus fuit, ea pœna dignum non eſt, quòd idem authores fatentur.

Tertiò, ſi quis vltra annum in eacommunicatione perſeuerauerit, poterit beneficijs eccleſiaſticis, quæ obtinet, priuari ex eo, quòd non tantum anno, ſed longiori tempore durauerit in ea contumacia. hoc deduaere Abb. & Doc. à deciſione tex. in c. cum bonæ. de æta. & qualit. notat poſt alios Alc. in d. c. j. quamuis Dec. & Selua requirant ad pœnam iſtam contumaciam in eacommunicatione per triennium.

Quartò eſt conſiderandum, contumacem in excommunicatione quacunque ex cauſa reum factum, per anni tempus ſuſpectum hæreſis ea boc fieri, licet vt hæreticus damnandus non ſit. gl. in d. c. contingit. ſic intelligenda. Inn. Hoſt. & Doct. expreſſim poſt gl. ibi, in c. vlt. de pœnis. dicentes, hanc ſuſpicionem ſufficere, vt purgatio inducatur. idem Hen. poſt alios in c. excommunicamus. in j. de hęret. Lup. in d. §. 18. nu. 24. & alij, quorũ meminit eos ſequutus Iacob. Septimacenſis vir doctiſſimus in catholicis inſtitutionib. c. 27. eſt tamen bæc ſuſpicio leuis, vt tradit optimè praxim buius caſus eaponens Autbor Directorij inquiſitorũ. 2. par. q. 47. poterit pręterea per tempus aliquot perſeuerans in eacommunicatione, puniri etiam ante annum pœna temporali, ſecundum Ana. & Fel. in c. poſtulaſti. de bomic. ſunt & in boc Regno Regiæ leges, & ſeculares, quæ iuſtiſſimè puniunt perſeuerantes in excommunicatione, nempe l. j. tit. 5. & l. 9. tit. vlt. lib. 8. ord. quarum & nos obiter meminimus in epitome ad 4. decret. 2. par. cap. 6. §. 8. num. 17.

Quintò eſt animadnertendum, ꝙ ſuſpectus de hæreſi, & ea ea cauſa vocatus ab inquiſitoribus, iudiciũ ſubterfugiens, in excommunicatione in eum ob eam contumaciam lata, ad annum vſque perſiſtens, vt de hæreſi conui-

11 ctus, hæreticus eſt pronunciandus. tex. † elegans in c. cum contumacia. & ibi gl. de hæret. in 6. ad idem in ſimili tex. in c. eacommunicamus. §. qui autem. de hæret. & in Auth. Gazaros. C. eo. tit. Regia l. 32. tit. 9. par. j. quæ quidem deciſio nemini dura videri debet, etiam ſi ex l. vlt. C. de prob. in criminibus ſententia ferri debeat ea certiſſimis probationibus non ex coniecturis. Nã huius criminis in hac ſpecie eſt vrgentiſſima præſumptio, quæ iuris adminiculo indubitatum iudicium facit, & ita ea ea. l. vlt. ſufficiens ad condemnationẽ ordinariam. deducit' aũt hæc probatio ea tribus. Primò quidem ex ipſa ſuſpitione hęreſis, cuius cauſa ab inquiſitoribus ad iudicium vocatur. Secundò ea ipſa fuga, & contumacia. c. nullus. de præſump. c. decernimus. 3. q. 9. c. Chriſtianus. 12. q. 1. Tertiò, ea animo rebelli perſiſtendi per annum in eacommunicatione, quę quidem colliguntur ea gl. & Doct. in d. c. cum contumacia. Gonſalo de Villadiego. q. 12. de hæreſi. quo ſit, hanc pręſumptionem à iure cenſeri vrgentiſſimam, & ſufficientẽ ad pœnam ordinariam, ſicut & defectus indictę compurgationis a Pontificib. ſufficiens pręſumptio iudicatur quãdoque ad ordinariam condemnationem, inata text. in c. inter ſolicitudines. de purg. canon. vbi Hoſt. & alij. Pan. in c. accedens. de accuſ. ſic denique eſt intelligenda deciſio, tex. in d. c. cum contumacia. ad cuius veriorem interpretationem libet hoc in loco breuiter aliquot exponere, quę amplius eius ſenſum eaplicent.

Illud etenim conſtat, non aliter huic deciſioni locum fore, quam ſi contumaa ſuſpectus de hęreſi, citatus fuerit

expreſſim,

expreſſim, vt ad iudicium accedat ſuper reb. fidei, vel ſuper crimine hæreſis, cuius accuſatur, aut ſuſpectus eſt reſponſurus. gl. communiter recepta in d.c. cum contumacia. & ſatis erit, quòd in genere hæreſis crimen hoc in edicto exponatur, nec requiritur in ſpecie hæreſim ſignificari. quod notant optimè Fran. in d.c. cum contumacia. Henr. in d.c. excommunicamus. in j. in princ. de hæretic. & Repertorium inquiſitorum in verb. contumacia. idem conſtat ex inſtructione inquiſitorum Granatæ typis excuſa. c. 19.

Deinde apparet, non aliter nocere huic abſenti hanc vrgentiſſimam præſumptionem, quàm ſi is uere contumax fuerit. & ideo ſi verè contumax non eſt, minimè habet locum præfata deciſio, vti præter alios notat Gonſalus à Villadiego in tract. de hæret. q. 12. qua ratione ſi abſens iuſtum habuerit impedimentum, quo legitimè impeditus non potuit eo tempore ad iudicium accedere ſuper hæreſis ſuſpicione reſponſurus, non eſt, vt hæreticus condemnandus. Iuſtas verò abſentiæ cauſas, & legitima impedimenta poterit ipſemet allegare, & probare. l. 2. ff. ſi quis cautio. Item, & procurator eius nomine admittendus eſt ad allegandas iuſtas abſentiæ cauſas, & legitima impedimenta. quod in hac ſpecie Soc. no. in c. veniens. de accuſa. nu. 39. enim opinio conſtat, ex alia, quæ dictat, etiam in cauſa criminali admittendum eſſe procuratorem ad allegandas iuſtas abſentiæ cauſas, & legitima impedimenta facti, vel iuris, modò non concernant allegationes iſtæ crimen ipſum principale. tex. ſic intelligendus in d.c. veniens. vbi Pan. & alij. Fel. in c. meminimus. 3. col. eo. titu. l. pen. §. ad crimen. vbi Bart. Ang. & Imo. ff. de publi. iudic. l. ſeruum. §. publicè. ff. de procurat. præſertim hoc explicarunt Bar. in d. §. ad crimẽ. col. 6. Imo. ibi nu. 26. Are. in d.c. veniens. nu. 27. & ſeq. Soc. inibi. nu. 47. & 51. Regia l. 12. tit. 5. par. 3. imò etiam ſine mandato admittendus eſt quilibet ad alleganda iuſta facti impedimẽta, quæ neceſſaria ſint, nempe captiuitatem, & ſimiles huic cauſas, ſecundum Bar. col. 5. & communem in d. §. ad crimen. quòd ſi abſentiæ cauſæ non ſint neceſſariæ, ſed probabiles, ſ. locus non tutus, inimicitiæ, non eſſe quempiam admittẽdum ad earũ allegationem ſine mandato, quia forſan ipſe abſens nollet eas cãs allegari. notãt Bar. col. 5. & Ang. i. d. §. ad crimẽ, Ant. & Pan. col. pen. in d.c. veniens. quæ quidẽ opinio nõ admodum placet. Etenim ſi cauſæ probabiles ſunt, ſatis præſumendum eſt abſentem eas allegaturũ fuiſſe, & eas allegari velle. vnde contra Bar. tenuerunt Imola in d. §. ad crimen. nu. 25. Anan. Soc. nu. 47. & Aret. nu. 48. in d.c. veniens. Nec obſtat quod Inn. communiter receptus in d.c. veniens. adnotaſſe videtur, non eſſe quenquam abſque mãdato admittendum ad allegandas voluntarias excuſationes abſentis ex cauſa iuris. ea ſiquidem opinio non agit de excuſationib. in facto conſiſtentibus, ſed de his allegationib. quæ ex iure deducuntur ad hoc, vt non teneatur abſens, etiam non impeditus reſpondere.

Sed & in cauſa hæreſis, quam modò expendimus contumax excommunicatus, non eſt vt hæreticus damnandus ante annum, nec talis cenſendus intra tempus id. anno verò finito iudicandus eſt hæreticus, & ab eo tempore, anni ſcilicet finiti, bonorum publicatio à iure facta, & aliæ hæreticorum pœnę, vim & effectum obtinent, ſecundum Hoſt. Ana. & Doc. in d.c. excõmunicamus. §. qui autẽ. Arch. Io. And. & Fran. in d.c. cum contumacia. vbi eſt text. de hoc, & in d. authen. Gazaros. & apparet ex inſtructione Granatæ impreſſa, c. 19. & Directorio Inquiſitorum. 2. par. q. 47. Aufrerio, & Capella Tholoſana 365. ex quibus conſtat, ſententiam in hoc caſu ferendam eſſe declaratoriam hęreſis commiſſę à contumace. Tametſi Cald. conſi. 5. tit. de hęret. velit, & conetur probare non eſſe hunc cõtumacẽ in ſpecie. c. cum cõtumacia. hęreticum, nec vt talem damnandum, ſed vt ſuſpectum hęreſis.

Quòd ſi etiam anno elapſo ante condemnationem cõtumax comparet in iudicio, velitque propriam innocẽtiam oſtendere, admittendus eſt, etiam vt effugiat bonorum confiſcationem. quod expreſſim notat Andr. Iſernia in d. authen. Gazaros. nu. 31. poſt ipſam verò condemnationem etiam captus, ſi velit verè pęnitens eccleſię recõciliari, non eſt tradendus curię ſeculari, imò admittendus eſt ad eccleſię gremium. imo & tunc ſi oſtenderit propter legitima impedimenta ſe non fuiſſe contumacem, admitti debet eius defenſio, ex integro quidem ad effugiẽdam omnem pęnam, ſi eius innocentia conſtiterit, quia deficit ratio. c. cum contumacia. ex eo, quòd contumax non fuerit. ſed etſi de impedimentis nõ docuerit, & tamen velit probare, & probauerit propriam innocentiam, ſententia reuocabitur, quo ad pęnas corporis, & infamiæ: licet non quo ad bonorum confiſcationem. l. pen. de requi. reis. l. 2. C. eo. tit. & hæc quidem procedunt, licet captus fuerit ab inquiſitorib. Nam ſi ſeipſum ſpontè carceri exhibuerit, multò facilius ſunt hęc admittenda, vt in hoc vltimo caſu definitum extat decreto quodam generalium inquiſitorum, cuius meminit Iacobus Septimacenſis in ſuis Catholicis inſtitutionibus, c. 2. nu. 6.

Hęc ſanè de aliquot effectibus excommunicationis maioris: nã ex profeſſo plures miſſos facio, quippe qui ſciã paſſim eos à iuris diuini, & humani profeſſorib. tradi, & exiſtimauerim hos ſatis probare, quanta ſit huius cenſurę vis quo ad interiorem, & exteriorem hominis verè Chriſtiani afflictionem, vt hinc catholicus perpendat, quanta cum cura eccleſię prælatis ſit omnino obtemperandum, ne verè ethnicus ſit, & publicanus.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Excommunicatus minori excommunicatione, etiam ſi celebret, non eſt irregularis.*
2 *Excommunicatus minori excommunicatione peccat celebrando diuina officia, & conferendo ſacramenta.*
3 *Excommunicatus minori excommunicatione, non poteſt eligi ad eccleſiaſticum beneficium.*
4 *Exiſtens in mortali peccato eligi poteſt ad eccleſiaſticum beneficium.*
5 *Excommunicatio, in dubio de maioris eſt intelligenda.*
6 *Anathema quid ſit, & huius dictionis deductio.*
7 *Excommunicatus, qua ratione anathema dicatur.*
8 *Intellect. c. cum non ab homine. de iudic. & eorum, quæ inibi notat Pan. & quid ſignum Theta ſignificet.*

§. OCTAVVS.

HACTENVS de maioris excommunicationis effectibus: atque ideo de minori excommunicatione nunc tantiſper agendũ erit, cuius definitionẽ expoſuimus in prin. huius operis, nu. 4. ex c. ſi celebrat. de cler. excomm. mi. quo ſtatutũ eſt minorem excommunicationem tantum priuare ſacramẽtorum per-
1 ceptione. † quo ſit, vt excommunicatus minori excommunicatione, etiam ſi celebret miſſarum ſolennia, minimè ſit irregularis: quod in d.c. ſi celebrat. ſatis definitum extat. Idem conſtat in l. 5. tit. 9. par. j. & l. pen. eo. titu. ratio autem huius deciſionis eſt, quia excommunicatus minori excommunicatione non eſt ſuſpenſus ab aliquo actu ordinis eccleſiaſtici, ſiquidem perceptio ſacramentorũ non pertinet ad aliquem ordinem: & ideo prohibitus ſacramenta percipere, non eſt ſuſpenſus ab aliquo actu ordinis, & ea ratione nec erit irregularis, tametſi ſacramenta percipiat, ſecundum Pan. col. j. & Henr. col. 5. in d.c. ſi celebrat. eſt etenim neceſſariũ, vt quis efficiatur irregularis, quòd ſit ſuſpenſus ab aliquo actu, qui ad aliquem ordinem pertineat. iuxta celebrem regulam Inno. in c. j hoc tit. & lib. quã pręter alios probãt Henr. in d.c. ſi celebrat. Flo. 3. par. titu. 26. cap. 4. §. j. & alij, quorum alibi mentionem faciemus, modò ſit ſatis adnotare opinionem iſtam probari in c. is qui. §. vlt. ibi, celebrat. & in c. is cui. ibi, in ſuo officio. iſto titu.

2 Peccat tamen † excommunicatus minori excommunicatione, ſi ante abſolutionem celebrauerit miſſarum ſolennia: & quidẽ grauiter, vt aſſerit tex. in d.c. ſi celebrat. id verò peccatum mortale cenſetur, ſicuti explicant Sylu. in ver. excommunicatio. 4. in princ. & notab. 3. Caie. in ver. excommunicatio minor. Regia. l. 6. titu. 9. par. j. ſentiunt Doc. in d.c. ſi celebrat. Nã excõmunicatus minori excommunicatione

municatione celebrans, aut percipiens ſacramentum, facit contra ſpeciale præceptum, quo prohibentur excommunicati minori excommunicatione ſacramenta percipere. Et ſanè hac ratione peccat mortaliter celebrans minori excommunicatione ligatus. Nec admittenda eſt ratio Hoſt. & Inn. qui in d.c.ſi celebrat. exiſtimarũt excõmunicatum minori excommunicatione celebrantem, ideo peccare grauiter, quia celebrat in mortali peccato cõſtitutus. Nam ratione minoris excommunicationis non colligitur, nec præmittitur neceſſariò mortale crimen: cum ea regulariter venialem tantum culpam exigat, quemadmodum ſuperius adnotauimus, & tradit Imo. in c.ſacris. de his, quæ vi metuſve cauſ.fiunt.

Hinc deducitur, excommunicatum minori excommunicatione poſſe abſque vlla culpa audire diuina officia, & eiſdem ſimul cum alijs Chriſtianis intereſſe, imò & in choro dicere, modò ſacramenta non percipiat, ſicuti viſum eſt Palu.in 4.ſent.d.18.q.5.ar.6.Flo.3.par.titu.25.c.2.§.2.& Syl.in ver. excommunicatio, quarto, ad fi. quidquid contrarium ſenſerit Regia l.6. paulò ante citata, & Arch. in c.vir cum propria.83.q.4.

Sed & ſi minori excommunicatione excommunicatus non ſit prohibitus ſacramenta conferre, peccat tamen ſi ea conferat. tex.in d.c.ſi celebrat.2.parte, qui dum omiſſa dictione, grauiter ſimpliciter hunc peccare aſſerit, ſentire videtur, peccatum hoc non eſſe mortale, ſed veniale. quod ita mihi adnotaſſe videntur Anch. ibi Caie.in verbo, excommunicatio minor. Sylu. in d.3. notab. licet in verbo, excommunicatio.4.in prin. idẽ Syl. & d.regia l.6. etiam in hoc caſu mortalem culpam contrahi expreſſim aſſeuerent. quorum ſententiam memoriæ habere debent, qui minori excommunicatione ligati, à qua facilimè abſolui poſſunt, ſacramenta contractant.

3 Excommunicatus † autem minori excommunicatione non poteſt eligi ad eccleſiaſticum beneficium, vt probatur in d.c.ſi celebrat.& d.l.regia.6.ti.9.par.j. Nã electio eiuſdem facta nulla eſt ipſo iure ſecundum Hoſt. in d.c.ſi celebrat. cuius opinio magis communis eſt: vt ibi aſſerit Card.col.vlt.& probatur in c.poſtulaſtis.eo.tit. quamobrem tex.in d.c.ſi celebrat. dum dicit, hanc electionem eſſe irritandam, eſt intelligendus, ideſt, irritam denunciandam. licet Fel.in c.dilectæ.col.3.de exceptio. teneat, electionem iſtam ipſo iure validam eſſe, quamuis reſcindi ꝑ ſententiam poſſit. Nec ad valorem, & effectum, huius electionis quidquam conducit ignorantia excommunicationis: eſt etenim electio nulla, licet facta fuerit ex ignorantia excõmunicationis. gl.in d.c.ſi celebrat.& ibi Abb. & Card.vl.col.in verb.ſcienter. Quorum opinio communis eſt, ſicut aſſerit Sylu.in verb.excõmunicatio.j.col.2.ẽt ſi idem Syluest. contrarium teneat in verb. excommunicatio.4.§.vlt. Eligere tamen poteſt minori excommunicatione excõmunicatus. tex.in d.c.ſi celebrat. ſiue ſit excõmmunicatio minor indicta à iure, ſiue indicta ab homine, iuxta c.Engeltrudam.3.quæſtio.4. vtroque ſiquidem caſu eligere poterit excommunicatus, quemadmodum omnium ſententia deciſum extat in eodem c.ſi celebrat. poſt gl.inibi in verb.nec eligere. qua in re cauendum eſt à dicta l.6. quæ expreſſim reſpondet, excommunicatũ minori excommunicatione ab homine non poſſe eligere. quæ quidem cõcluſio minimè procedit, quia minori excõmunicatione excommunicatus non eſt ſuſpenſus ab officio, hoc beneficio, ſed tantum priuatur ſacramentorum perceptione, quod in d.cap.ſi celebrat. ſatis deciſum eſt, & probatur in c.duobus.de ſent.exc. vnde parum refert, ꝙ excommunicatio ſit lata à iure, vel ab homine, modò minor ſit, ſecundum Abb.in d.c.ſi celebrat.& Gonſalum à Villadiego de irregula.c.de ſuſpenſione.

Ex his omnibus conſtat præcipuus minoris excommu-
4 nicationis effectus, & præſertim † ꝙ minor excommunicatio differat à mortali peccato, & plus quandoque operetur, ſiquidem exiſtens in mortali peccato poteſt eligi ad beneficium eccleſiaſticum, & eius collationem validè conſequi. c.ſicut noſtris.& ibi gl. de iureiu. gl. in d.c.ſi celebrat.in verbo, nec eligere. Fel.ĩ c.2.col.2.de reſcr.& in c. dilectæ.de excep.col.2. Io.Maior.in 4.ſen.d.18.q.4.col.2.& in 2.ſent.d.44.q.vlt.col.3.gl. optima in c.definitio.22.q.4. licet contrarium notauerit Pan.in d.c.ſi celebrat. ſaltem in mortali peccato, quod graue ſit. idem Ab.in c.dudum. el 2.nu.24.de electio.& in d.c.ſicut noſtris. Adducitur huius ſententiæ author Inno.in d.c.ſi celebrat. Qui tamẽ, ni ipſe fallor, id non tenet. Nec itẽ gl.in c.Florentinũ.83.d.ꝗ ſcribit, non eſſe eligendum ad beneficium eccleſiaſticum peccatorem mortali crimine affectum: non tamen addit electionem nullam fore, ſi is electus fuerit. Atque ita priorem opinionem, quam nos probamus, tenet eleganter Martinus Azpilcueta in c.ſi quando.de reſc.excep.11.

5 Cæterum poſt † excommunicationis maioris, & minoris expoſitam cognitionẽ, oportet animaduertere, ꝙ in dubio, quoties mentio excommunicationis ſit, eſt interpretatio ita adhibenda, vt de maiori intelligamus tex.celebris in c. penulti. de ſent. excom. cui reſponſo conſenſu omnium ſit obiectio fortis. Nam in pœnis ſemper eſt benignior adſumenda interpretatio. l.ſi præſes.& l.interpretatione.ff.de pœnis. qua ratione in dubio appellatione excommunicationis, de minori, non de maiori foret adſumenda interpretatio. Huic, ſanè obiectioni conantur Doct. variè reſpondere. quidam etenim aſſerunt, eam eſſe intelligẽdam in pœnis quæ propriè & verè pœnales ſunt, vt in his benignior ſit adſumenda ſignificatio: non ſic in pœnis medecinalibus, quarum præcipua eſt excommunicatio. c.j.ſup.iſt.tit. ſic denique Pan. explicat in d.c. penul. & in c.j.de poſtu. prælat. ſed hæc reſponſio non omnino congruit, cum excommunicatio pœna ſit. c.quoniam frequenter.§.vlt. vt lit.non conteſt. c. corripiantur. 25.q.3.& conſtat multis à me in hac relectione traditis, grauiſſimã eſſe pœnam iſtam, & maximam omnium, quæ ab eccleſia infligi pro culpa criminum poſſunt. idcirco Dec.in l. ſemper in obſcuris.ff.de reg.iur.nu.12. hanc rationem refellit, addit tamen eam eſſe veram rationem, quod tex.in d.c.penul. de excommunicatione ab homine lata tractet, cum excommunicatio minor ab homine non ſoleat proferri, & ideo de maiori ea ſententia intelligenda eſt. Hæc verò reſponſio nequaquam placet, quippe quæ duo præmittat, quæ ipſe falſa eſſe cenſeo. primum, minorem excõmunicationem ab homine ferri non tollere, cum contrarium probet tex.in d.c.Engeltrudam.3.q.4. ſecundum, nõ eſſe admittendam deciſionem tex.in d.c.penul. in excommunicatione lata à iure, cum & in ea ſit omnino locus illi reſponſo, quod omnium cõſenſu receptum eſt. Io.Maior.in 4.ſent.d.18.q.2. eam rationem affert, ꝙ dictio quælibet per ſe ſumpta in potiori ſit ſignificatione accipienda. gl.in l.j.in princip.ff.de verb.obliga. ſed hac conſideratione non tollitur obiectio facta ex d.l.interpretatione. quamobrem ad deciſionem tex.in d.c.penul. duo ſunt potiſſimum adnotanda: primum, quod communis vſus hanc interpretationem iam diu recepit, vt excommunicatio in dubio maior intelligatur, quidem vſus maximum locum obtinet in cuiuslibet ſermonis interpretatione. l.Labeo.ff.de ſup. legat. l. librorum.§. quod tamen Caſſius.& ibi gl.ff.de leg.3.c.quamquam.2.q.7. deinde, & illud eſt adnotandum, & inſpiciẽdum, ꝙ cum excommunicatio ſpiritualis pœna ſit in hoc inſtituta, vt contumaces animos à peccatis auertat, ad veram obedientiam compellens, rariſſimè hunc effectum haberet, ſi de minori foret interpretatio accipienda. minor ſiquidem excommunicatio parum vltra mortale crimen operatur, ideſt parum inducit, quod non inducat mortalis culpa, & aliqua ex parte minus, vt ex proximè dictis apparet. Igitur. vt hæc medicinalis pœna in eccleſia illum effectum habeat, quem eius inſtitutio ſignificat, de maiori, non de minori eſt interpretanda in dubio, alioqui parum operaretur. qua ratione ad intellect.d.c.pen. vtuntur Anc.in c.ſtatuimus.ſup.iſt.tit. 2.col.& Fel.in c.dilectæ. de exceptio.& nu.3. idem Fel.in d.c.pen.huius tit.& Anania in c.vnico.de ſagittarijs.colu. pen. His eſt etiam adijciendum, quam rara ſit minoris excommunicationis cenſura, quamque ſit maioris excommunicationis frequens, ſiue canones, ſiue eccleſiaſticos iudices ſpectes, quibus tandem opinor cautiſſimè ſtatutũ eſſe à Romanis Pontificib. ꝙ excommunicationis ſententia ſit in dubio de maiori intelligenda.

Adhue

Adhuc prænotatis obſtat reſponſio Romani Pontificis in c.j.de excep.iſt.lib.quæ probat, appellatione excommunicationis non eſſe maiorem intelligendam, ſiquidem non eſt ſatis ad repellendum actorem a iudicio, quod illi obijciatur excommunicatio ſimpliciter, ſed requiritur obiectio expreſſa maioris excommunicationis: ergo ſequitur, non intelligi maiorem excommunicationem ſub hac dictione, excommunicatio ſimpliciter prolata, idcirco Pan.in c.2.de reſti.ſpolia.in eũ ſenſum accipit tex. in d.c.j.vt exiſtimet, ſatis eſſe ad vim & valorem exceptionis opponi actori excommunicationem ſimplicem: licet quo ad probationem huius exceptionis ſit omnino neceſſarium, ꝙ teſtes non ſimpliciter, ſed de maiori excommunicatione expreſſim reſpondeant. Nã licet exceptionis obiectio generalis ſufficiat, probatio tamen debet neceſſario conuincere, nec dubia quidquam operatur. hanc Pan.interpretationem ſequitur Fel.in d.c.penul.& in c.fi. col.3.de exceptioni.& tamen non planè hæc reſpõſio placet. Nam ſi excommunicatio ſimpliciter de maiori eſt intelligenda, cur in teſtimonijs eandem ſignificationem nõ habebit? præſertim, quia teſtes ferè ignorant, quid ſit minor excommunicatio, cum ea in vſum recepta non ita, vt maior ſit, deinde Specu.in ti.de excep.§.viſo.nu 21.expreſſim tenet authoritate tex. in d.c.j.ꝙ non ſufficiat proponi excommunicationem in genere, ſed ſit neceſſariũ in ſpecie concipi exceptionem de maiori excommunicatione, quem in ſenſum eandem deciſionem d.c.j.accepit, eam aſſeuerans ſingularem eſſe Anto. Burgenſis in c. pen.col.3.de emptio.& vendit. vnde ſortaſis ſpeciale eſt, quod in d.c.j.deciſum extat, ne excipiens vagetur, & cũ periculo honoris alterius illudat actori, iudici, & iudicio.

Præter excommunicationem maiorem, & minorem ſit frequentiſſimè in canonibus mentio anathematis in eundem ferè ſenſum, quo maior excommunicatio adſumitur, oportet ergo hoc in loco explicare quid ſit anathema, &
6 receptum eſt, anathema † quo ad vinculum non differri à maiori excommunicatione, quamuis maximè differat quo ad ſolennitatem.tex.celebris in c.debent.11.q.3. vbi ponitur à Gratiano anathematis ſolennitas, his equidem verbis.debent duodecim Sacerdotes epiſcopum circonſtare, & lucernas ardentes in manibus tenere, quas in cõcluſione anathematis, vel excõmunicationis ꝓijcere debent in terram, & conculcare pedibus, deinde epiſtola ꝑ parochias mittatur continens excommunicatorum nomina, & cauſas excommunicationis. Hęc Gratianus.qua ratione gl.communiter recepta in c.cum ab eccleſiarum prælatis, de offi.ordi.aſſerit ius & poteſtatem anathematizandis ſolis epiſcopis competere. Eſt enim anathema ſolennis, vt arbitror, maledictio, quæ ſit per execrationes publicas aduerſus excommunicatum, quo ſit, vt anathema propriè excommunicationem maiorem pręmittat.tametſi ex c.Engeltrudam.3.q.4.cõſtet, anathema ab excõmunicatione maiori non differre, licet differat à minori, & ideo frequentiſſimè anathema pro maiori excommunicatione accipitur.

Huius dictionis ſignificatio verè prætermittenda non eſt, vt inde lector percipiat, qua ex cauſa ab eccleſiaſtico rum canonum authoribus in hunc ſenſum adſumatur, ꝙ excommunicationem maiorem, & ſolennem ſignificet. Quidam enim exiſtimarunt, eſſe anathema dictionem Hebræam, quæ ſummam deteſtationem ſignificet. ita inquit Hieronymus cap.j.Epiſtolæ ad Galatas, porrò anathema verbum propriè Iudæorum eſt, & poſitum tam in Ieſo Naue, quam in numeris, quando omnia, quæ erant in Hierico, & Madianitarum deteſtationi, & anathemati habenda dominus imperauit. Hæc Hieronymus. cuius & And. Alc.meminit in c.cum non ab homine.de iudic.nu.106.aſſeuerans, dictionem illam non Græcam, ſed Hebræam eſſe. Ego verò multi faciendam eſſe cenſeo diui Hieronymi authoritatem, præſertim in dictionibus Hebræis interpretandis, & nihilominus opinor, Hieronymum exiſtimaſſe, ſermonem iſtum, & loquendi modum, quem ſeptuaginta interpretes, & alij ad dictionem, anathema, trãſtulerũt, propriè Iudæorum eſſe, ꝙ ipſa dictio anathema, Hebræa ſit, non dixit palam Hieronymus, qui alioqui ſacræ ſcripturæ nomina Hebræa interpretatus opere quodam peculiari, nullam huius dictionis mẽtionem fecerat, ſed eam & Græcam eſſe, teſtis eſt, & author Diuus Augu. ſuper numeros c.41.tomo ſuorum operum 4.cuius verba ab ipſo c.40.hic exponam. Hic videndum eſt, quomodo dicatur anathema hoc. quod vouetur, & tamen pro maledicto ponitur, ſicut & de iſto populo dicitur. vnde illud eſt, ſi quis vobis euangelizauerit, præterquam quod accepiſtis, anathema ſit. Hinc vulgo dictum eſt, vt deuotatio dicatur. Nam deuotare ſe quemquam nemo ferè dicit, niſi maledicens. & ſtatim c.41.ſuper tex.& anathemauit eum, & ciuitatem eius, & vocatum eſt nomen loci illius anathema. Hinc dictum eſt anathema, ꝙ deteſtabile aliquid, & abominabile videatur, vt enim nihil inde victor in ſuos vſus auferret, ſed totum in pęnam lucendam voueret. Hoc erat anathemare, quod vulgo dicitur deuotare. Origo autem huius verbi eſt in Græca lingua ab his, rebus quæ votæ, & perſolutæ, hoc eſt, promiſſæ, & redditæ ſurſum ponebantur in templis. ἀπὸ τοῦ ἀνατίθεσθαι, hoc eſt ſurſum ponere, vel figendo, vel ſuſpendendo. Hæc Aug. idem in epiſtola 178.contemnatur, inquit, idem Apoſtolus Paulus & in nouiſſimis partibus ad Corinthios epiſtolæ, vbi plebem arguens ſimul Græco, & Syro vtitur verbo, ſi quis, inquit, non amat dominum.ſit anathema, Maranatha. anathema Græco ſermone dixit: condemnatur: Maranatha: donec dominus redeat. hactenos ipſe Hieronymus prioris Epiſtola ad Corint.c.16.& in epiſtola ad Marcellam.3. tomo. Maranatha interpretatus, dominus venit. & dicit dictionem eſſe magis Syram quàm Hebræam. hinc intelliges tex.in c.Guiliſarius.23.q.4.qui his duabus dictionibus ſimul vtitur. vbi gl.& Fel.in c.Rodulphus.nu.33.de reſcri. has expoſitiones tradidere. eſt verò tex.pręcitatus Syluerij Papæ primi in epiſtola ad Amatorem epiſcopum. qua ratione titulus illius non eſt tribuendus Syluestro, & legendum eſt Peliſarius, vt admonet Fel.licet de Syluestro Papa loquatur. tradit Platina in Syluerio primo, anathema autem exponit, & idem Hieronymus occiſionem, in q.9.ad Algaſiam eo.tomo 3.his accedit diuus Athanaſius c.9.ad Rom.anathema, inquit, eſt ſanè ſeiunctio quędã, & alienatio. anathema præterea Græcè, Latinè poteſt dici oblatio & ſacrificium, quemadmodum quę Deo offeruntur, & dedicantur, attrectare audet nemo, ſic eum qui anathema ſit, ratione quadam nullus conueniet, aut cum eo verſabitur. nam ſacris oblationibus honoris gratia, tã quam Deo dicatis appropinquare nulli hominum audebunt, ab hoc vero, qui maledictioni fuerit abnoxios, non ſecus ac à prophano, & ab ipſa diuinitate alieno ſecedunt omnes. hæc Athnaſius. diuus item Chryſoſtomus in homilia 16.ſuper epiſtolam ad Ro.ita, inquit, quemadmodum anathema, donumque id, quod Deo oblatum dedicatur, nemo eſt qui temerè manibus contingere audear, nec ad id propius accedere: ſic & eum, qui ab eccleſia ſeparatur, ab omnibus abſcindens, ac tanquam longiſſimè abducens hoc nomine, à contrario ſcilicet appellat magno cum terrore omnibus interminatos, ab eo vt ſeparentur, & pedem referant. anathemati enim honoris gratia appropinquare nemo audebat: ab eo autem, qui ab eccleſia abſciſſus erat, ex oppoſito omnes ſententia ſeparabantur, qua propter ſeparatio quidem tum hęc, tum illa ex æquo, à vulgo alienatio erat. Separationis verò modus non vnus, ſed illi contrarius: ab illo enim abſtinebãt tanquam Deo dicato, ab hoc autem decedebant tanquã a Deo alienato, & ab eccleſia abſciſſo. hęc Chryſoſto.ſic & S.Tho.& Caie.in d. c.9.ad Roma. ſcribunt, anathema eſſe omne ſeparatum à communi vſu, eiſque dictionem grępcam ſenſere, quibus & illud cõcinit, quod ἀναθήματα dicuntur dona, quę dicata dijs ſuſpenduntur in parietibus & columnis templi, qualia viſuntur quotidie iuxta monumenta diuorum: ſtatuę.ſ.argenteę, equi aurei, pocula gemmata, dicta quidem ita ab ἀναθήμασι hoc eſt à ſeponendo, ſiue ſuſpendendo. quemadmodũ ex Aug.& Chryſoſtomo deducitur, & alijs ſuper Lucam c.21. etenim in eo capite dum latinè ſcriptum eſt, de templo, quod bonis lapidibus & donis ornatum eſſet, pro donis, græcè legitur ἀναθήμασιν, qua ratione ornamenta gręcè dicuntur anathemata.

anathemata. nam & Homerus lib. j. Odyſſ. cantum, & ſaltationem appellat epularum, & conuiuij ornamenta, ſic inquam *ἀναθήματα*, vbi Dydimus eius interpres hunc in modum locum illum exponit, *τῆς εὐωχίας τὸ κοσμικὸν μεταφορὰ ἀπὸ τῶν τοῖς θεοῖς ἀνατιθεμένων* ideſt, conuiuij ornamentum, metaphora, & translatio ab his, quę deis offeruntur, & in templis honoris gratia ſuſpenduntur. idem repetit Homerus lib. 21. eiuſdem Odyſſeæ ad finem. pulchrè Budæus in commentarijs ad linguam Græcam pagina 425. ex prælo Aſcenſiano, huic ſignificationi adijciens, ꝙ anathema dicitur homo ſacer. cuius caput dijs inferis fuerit dicatum, & conſecratum, ac deuotum. veteres enim homines ſceleratos, ſacros appellabant, quaſi infernis dijs ſacratos, ac deuotos. Titus Liuius lib. 2. primæ Decados ſacrare dijs caput alicuius, pro deuouere, accipit. & rurſus in 3. lib. ſacrare caput alicuius Ioui dixit, ꝓ deuouere, ideſt morti illum hominem addicere, ſiquidem ſacratus homo à quolibet occidi poterat, idque pium erat. quod adnotarunt Ludouicus Cælius lib. 7. lectio. Antiq. capitu. 11. & Budęus in l. 2. ff. de pœnis. dicens eccleſiam catholicam anathemata appellare, quos maiore execratione mulctandos eccleſiaſtica authoritas cenſet. quibus apparet omnium iudicio, templorum donaria, anathemata appellari. de his Perſius Satyra ſecunda.

Dicite Pontifices, in ſacro quid facit aurum?
Nempe hoc quod Veneri donata à virgine puppa.

Solet enim hæc ornamenta ſuſpendi in templis, nempo, quia imagines ſunt, aut clypei & ſimilia: idcirco dicuntur anathemata, quę Deo dicantur, ac conſecrantur, & deuouentur.

Huius rei eſt locus ſatis celebris in lib. Ioſue, c. 9. inquit enim Ioſue ad omnẽ Iſrael, vociferamini, tradidit enim Dominus vobis ciuitatem, ſitq́; ciuitas hęc anathema, & omnia, quę in ea ſunt Domino. ciuitatẽ igitur, & omnia quæ in illa erãt, pręcepit eſſe anathema Domino, quia omnia volebat Domino ſeruari, & illi in ſacrificiũ offerri, ita vt ex illis nihil ſibi ipſi aliquis ſeruare auderet. cum aũt de ſpolijs ciuitatis tuliſſet Acham filius Carmi, & ſibi ſeruaſſet, iratus eſt dominus, & dixit filijs Iſrael anathema in medio tui Iſrael, non poteris ſtare coram hoſtibus tuis, donec deleatur ex te, qui hoc contaminatus eſt ſcelere. anathemata hoc loco vocant ſpolia, quę ſibi ſeruauerat Acham filius Charmi, qm̃ illa ad hoc deſtinata erãt, vt Deo dicarentur. Sic & Chryſoſtomus in lib. de anathemate ſcribit, apud Catholicos dici anathema id, quod eſt ſepoſitum, ſuſpenſum, & oblatum diabolo ad imitationem eorum, quę Deo offeruntur, illique ſunt ſepoſita, ac ſuſpenſa in eius templis. Iuſtinus item Martyr, niſi & illius operis titulus fallit, in quęſtionibus Chriſtianis agentibus propoſitis q. 121. inquit, Anathema dicitᷣ id, quod reconditum ac ſecretum eſt Deo, nec iam ad communem vſum ſumitur, aut quod vitij, culpæq́; cauſa à Deo abalienatum eſt. Hæc Iuſtinus.

Hinc ſanè multa poterunt in ſpecie deduci quo ad hu-
ius dictionis vulgo notam ſignificationem dicitur, ſiqui-
7 dẽ † excommunicatus anathema, quaſi ſepoſitus, & ſe-
gregatus à conſortio fideliũ, vt anathemata dicuntur do-
naria, quę ſeponuntur, & ſegregantur à contrectatione
humana. item ab eadem radice ſecunda ratio poterit ad-
notari, quia ſicut anathemata, ideſt donaria oblata dijs,
nõ pñt cã honoris ab hominibus tractari: ita ex̃ cõtrario
excõicati ſceleris, & odij cauſa non debent admitti ad fi-
delium communionem, quæ rationes colligũtur ex Chry
ſoſtomo, & alijs ſuper Paulum ad Ro. c. 9. & diuo Auguſti
no in præcitatis locis. vnde anathema, nihil aliud ſignifi-
cat, quàm à Deo ſeparationem. tex. ex quinta ſynodo in c.
certum. 24. q. 3. quo in ſenſu accipitur a pleriſq́; illud Pau-
li in d. c. 9. optabam ego anathema eſſe à Chriſto pro fra-
tribus meis, qui ſunt cognati mei ſecũdum carnem. qua-
ſi Paulus præ nimio charitatis ardore pro fratribus ſuis
ſecundum carnem, vt hi a Iudaiſmo ad Chriſtum accede
rent, ſeparari a Chriſti præſenti fruitione quam ardentiſ
ſimè exoptabat, non à Chriſti charitate, & ſic tempora-
riam ſeparationem à gloria citra culpam optabat Paulus
pro ſalute Iudæorum æterna. quod ſi nolis lector candide hunc ſenſum Paulo aptare, dicere poteris illud, optabam, eſſe accipiẽdum pro optarim, ideſt optarim ipſe, ſi fieri poſſet, nam ita græcum *ηὐχόμην*, interpretant̃ multi inibi, & interpres Chryſoſtomi lib. 3. de ſacerdotio. & hæc quidem admittamus hoc Pauli votum contigiſſe tempore, quo ipſe Chriſti profitebatur legem. Hieronymus etenim & quidam alij, illud Pauli deſiderium tunc contigiſſe exiſtimant, cum is ſub Iudaiſmo eccleſiam Chriſti zelo ſynagogæ inſectabatur.

Dicitur ſecundum alios anathema excommunicatus, quia ſit ſacratus homo, & infernis dijs deuotatus, atq́; Sathanæ traditus. eſt ſanè & alia huius dictionis ſignificatio, ſecundum quam anathema interpretari poſſumus maledictionẽ, aut maledictum, & anathemare, ſeu anathematizare, maledicere. quod ex Diuo Auguſtino ſatis conſtat ſuper Numeros d. c. 40. & 41. ſumpta fuit hæc ſignificatio inde, ꝙ in d. c. 6. Ioſue ſpolia hoſtiũ dicata fuerunt Deo in pœnam luendam, & dicta ſunt anathema ratione illa, cuius ſuperius meminimus hinc anathemare, Deo hoſtiũ res vouere, & conſecrare in pœnam ipſorum, quod quidem anathema ita in pœnam, & execrationem hoſtium oblatum, deteſtabile quid dicebatur: idcirco anathema maledictionẽm, & anathematizare maledicere ſignificat. ſic apud Marcum euangeliſtam, c. 14. Petrus cœpit anathematizare & iurare, quia non noui hominẽ iſtũ. etenim ibi anathematizare, maledicere, & execrari ſignificat, quaſi Petrus iurans ſibi malediceret, & maledictiones imprecaretur, vt maior ſuo iuramẽto adhiberetur fides. nam iurans Petrus non alium, ſed ipſum anathematizauit, ſi noſſet hominem. ſic D. Hieronymus in Zachariam. c. 14. anathema maledictionem interpretatur apud cantica, 2. cap. Habitabimus in Hieruſalem, in qua anathema vltra non erit, ideſt maledictio, & abominatio. & apud Paulum prioris ad Corinth. c. 16. Si quis nõ amat Dominum, ſit anathema ideſt maledictus. ſic authore Hieronymi Paulus ꝓ fratrum ſalute cupit eſſe anathema, imitari volens Dominũ ſuum, qui & ipſe cum non eſſet maledictio, pro nobis factus eſt maledictio, item ſanè in d. c. 14. eccleſiæ doctor egregius interpretatur locum Pauli ad Rom. c. 9. cuius modo expoſitionem obiter attigimus.

Ex quo infertur anathema plerunque maledictionem & maledictum abſque excõmunicatione ſignificare, plerunque ſimplicem maiorem excommunicationem, vt in d. c. Engeltrudam. 3. q. 4. quandoque ſolennem quandã maledictionem, & execrationem, dirarumq́ue imprecationem, quæ ſit ab eccleſia contra excommunicatum maximè pertinacem, quaſi ea ſit extrema deteſtatio, & horrenda pęnitus. hæc verò ſit ſecundum ritum traditum in c. debent. 11. q. 3. aliumve ſimilem moribus, & vſu inductum, quemadmodum in pontificali libro traditur, & notat Alfonſus a Caſtro lib. 2. de iuſt. hæret. punit. c. 20. Regia l. 13. & 27. tit. 9. par. j. tit. j. ſed & Socrates Græcus author, lib. 7. eccl. Hiſt. c. 33. cum Anathematis mentionem feciſſet, ſubdit. Sic etenim Chriſtiani appellare ſolemus pronunciatum contra blaſphemos decretum, quandoque id veluti marmori affixum manifeſtum cunctis oſtendimus, qua ratione quandoque Græci authores eccleſiaſtici *στηλιτεύειν* excommunicare dicunt, quaſi excommunicati literis columnæ affixis publica notẽtur cenſura, & ignominia. Nã & olim ethnici hoc verbo vtebantur adnotandum aliquem infamia, & inde *στηλίτην* dicebãt infamia notatum, qua dictione præter alios vtitur Demoſthenes in Philipp. 3. Iſocrates in oratione de iugo. Alcibiadẽ colũna erecta, & inſcripta proſcriptũ fuiſſe ab Athenienſi populo narrat. Quod & Aemylius Prob. in Alcibiade, ex Græcis authoribus in hunc modum Latinè tradit: Poſtquam autem ſe capitis damnatũ, bonis publicatis audiuit, & id, quod vſu venerat, Eumolpidas ſacerdotes à populo coactos, vt ſe deuouerent, eiuſq́ue deuotionis, quo teſtatior eſſet memoria, exemplum in pila lapidea inciſum eſſe poſitum in publico, Lacedæmonem demigrauit. Hæc de Anathemate.

8 Subinde apparet † verus intellectus cap. cum nõ ab ho
mine. de iudi. vbi primum excommunicatio ſimplex ma-

ior

ior indicenda eſt aduerſus contumacem ſimplici affectũ contumacia:& deinde anathema, ſolennis execratio ſcilicet decernendum aduerſus proteruum, & maximè in rebellione pertinacem: ſicuti, quidquid gl. inibi dixerit, colligitur ex Panor. communique Doct. interpretatione.

Ex his etiam penſitandum eſt quod in d.c. cum nõ ab hoie. Panor. nu.23. & Dec. nu.13. adnotarũt, & idẽ Abb. & Barb. in c.cum ab eccleſiarum prælatis. de offic. ord. aſſerentes, quoad vim, & vinculum non eſſe maioris potẽtiæ anathema, quàm excommunicatio maior, licet quoad ſolennitatem, & terrorem differant. etenim anathema propter diras imprecationes, & maledictiones, atque execrationes publicas, aliquid etiam quo ad effectum & damnum plus quàm excommunicatio maior operatur. erãt & Apud Athenienſes diræ, ac publicæ execrationes in eũ qui viam erranti nõ demonſtraſſet, authore Cicerone lib. 3. de officijs. item deuotiones hoſtium, quarum meminit Macrobius in Saturnalibus, & Horatius in Odis inquit, dira deprecatio nulla expiatur victima.

Deniq; conſtat in huius dictionis etymologia erraſſe Pan. poſt alios in d.c. cum non ab homine. dum num.23. is exiſtimat, anathema dici, ab ana, quod eſt ſurſum, & theta, quod eſt figura quædam ad formam literæ, q̃ olim imprimebatur in frontibus damnatorũ, quaſi anathema, ideſt ſuprema maledictio. etenim hæc deriuatio prorſus eſt inconcinna, & à vero dictionis etymo ſatis aliena: tametſi ex authoribus conſtet, hanc Græcam literam, θ, quæ θῆτα dicitur, literiſque Latinis redditur. th. & theta, in iudicialibus ſententijs ſignum fuiſſe damnationis. nam & Iſidorus in primo etymologiarum lib. ſcribit, ita militari more ſolere fieri, vt cæſi. θ. ſaluti. τ. ſignarẽtur, fortaſis ea ratione, quod θ. ſit prima litera dictionis θάνατος, quæ Græcè mortem ſignificat. Aſconius etiam Prædianus, vt dicitur in prouerbio. θ. præfigere refert, adnotauit, olim in iudicijs ſortes, quæ mittebantur in vrnã triplicẽ notã habere ſolere, ac θ. dãnationis fuiſſe ſimbolũ. τ. abſolutionis. π. ampliationis, i. quoties ſignificabat ſibi parũ adhuc liquere, ac denuo cauſã agi oportere, verum apud Aſconiũ in 3. cõtra Verrem actione legimus, A. notam eſſe abſolutionis, C. condemnationis, N.L. ampliationis, quaſi non liqueret. Idem ferè apud eundem Aſconium in prima cõtra Verrem actione, fuiſſe tamẽ olim. θ. theta. ſignum condemnationis, manifeſtè conſtat apud Perſium ſatyra quarta,

Et potis es nigrum vitio præfigere theta.

Martialis lib. 7. ad Caſtricum.

Noſti mortiferum quæſtoris, Caſtrice, ſignum?
Eſt opera pretium diſcere theta nouum.

Auſonius in pædagogum liguritorem.

Tuumq́; nomen theta ſectilis ſignet,

Quo in loco alij nõ ſectilis, ſed ſeculis, legẽdũ eſſe putant. Atque hæc de anathemate dicta ſint, ex quibus intelligenda ſunt quæ Sylu. in verb. excommunicatio. j. q. vlti. ſcribit, tradens anathema in effectu non differre ab excommunicatione maiori. & probat etymologiam illam, quam ex Panor. & alijs modò adducebamus.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Excommunicationis ſententia ferenda non eſt, niſi pro graui culpa, quæ mortalis ſit. & ex hoc multa inferuntur.*

2 *Intellectus c. peruenit. de ſenten. excommunicatio.*

3 *Contumacia in re leui contingens, an ſit digna excommunicatione? & nobis latè traditur, quando inobedientia ſit ſpeciale peccatum.*

4 *Monitio neceſſaria eſt ad excommunicationem inſligendam, & ibi, an debeat eſſe perſonalis.*

5 *Monitio ad excommunicationem proferendam debet eſſe trina.*

6 *Monitio trina an neceſſaria ſit ad excommunicationem in notorijs?*

7 *Excommunicatio lata abſque trina monitione non eſt nulla, ſed iniuſta.*

8 *Excommunicatio lata à iudice delegato, cui in mandatis traditus eſt trinæ monitionis ordo, an ſit nulla?*

§. NONVS.

QVANTO grauior, & acerbior eſt Chriſtifidelibus excommunicationis cenſura, maioraque interius, & exterius infert nocumẽta, tantò maturiùs, cautiorique iudicio eccleſiarum prælati, eorumq; vicarij, ea
1 vti debent: prius † enim quàm aliquis excommunicetur, diſcutienda, & examinanda eſt criminis qualitas, & ipſius, qui ab eccleſia ſegregandus eſt contumacia, quaſi is tantum excommunicandus ſit, qui noluerit pœnitere, nec ad rectũ tramitẽ monitus redire, vt ſic confuſus & erubeſcens reſipiſcat. Nam & ſi prælati excõicandi poteſtatem habeant, non debent hanc acerbiſſimam punitionem temere, & ſine graui cauſa exercere: ſiquidem nullus debet ea plecti pœna, niſi pro crimine mortali, qui alioqui corrigi non valet. c. nemo. & c. nullus. 11. q. 3. optimè idem admonet Leo Papa huius nominis primus in epiſtola 67. ad epiſcopos p Viennenſem prouinciam conſtituto. ſic enim inquit: nulli Chriſtianorum facilè communio denegetur, nec ad indignantis fiat hoc arbitrium ſacerdotis, quod in magni reatus vltionẽ inuitus & dolens quodammodo debet eſſe animus vindicantis. hæc & alia ad hanc rem inibi Leo ſummus eccleſiæ idemq; ſanctiſſimus paſtor. Gratianus autẽ tribuit authoritatem illius c. nemo. concilio Meldenſi, vt arbitror, ſequutus Iuonẽ Carnotẽſem lib. 5. de ſen. excom. & c. nullus. concilio Aluernenſi. cum tamen is canon ſit tribuendus concilio Vuormatienſi, vt conſtat ex lib. conciliorũ, canone 2. Vuormatienſi concilij. idem probatur multis authoribus quibus apparet, ſententiam excommunicationis non eſſe inſligendam à iure, nec ab homine, niſi p mortali culpa, ſicuti docuerũt Theologi, pręſertim S. Tho. in 4. ſen. diſt. 18. q. 2. ad 3. q. Fel. poſt alios in rub. de ſen. excom. Io. Lupi. in c. per veſtras. de don. int. vir. & vxo. §. 18. nu. 13. & alij ſtatim in illationibus citandi. eſt etenim hæc omnium concors ſententia, ex qua plura deduci ſolent, & nos aliquot cauſa facilioris cognitionis deducemus.

1 Primum ſanè hinc apparet, lege lata, cui adiecta ſit excommunicationis pœna, euidenter colligi, legiſlatoris intentionem fuiſſe obligare tranſgreſſorem ad mortalẽ culpam: nam alioqui ſi legis conditor talem intentionẽ non habuiſſet, iniquiſſimè talem pœnam contra legis tranſgreſſorem ſtatuiſſet, qua ratione, vel lex eſt cenſenda iniuſta, vel intentio obligandi ad mortalem culpam, & eius obligatio neceſſariò deducitur, præſertim quia excommunicatio, gladius cenſetur ſpiritualis, cap. dilecto. iſt. titu. cap. venerabilem. qui filij ſint legit. Pan. in cap. j. de homic. notatur in c. cum non ab homine. de iudic. c. corripiantur. 24. q. 3.

Secũdò, vt proximam illationem amplius explicemus, infertur excommunicationem à iure, vel ab homine generaliter inflictam, neminem afficere, nec ligare, niſi is tranſgrediendo legem, vel iudicis pręceptum, mortale crimen commiſerit. quod in ſpecie reſpondit Palud. in 4. ſen. diſt. 18. q. j. art. 2. concl. 2. cui accedit Had. in 4. ſent. in tract. de clauibus. q. 3. verſi. fortaſſis obijcies: etenim licet propter excommunicationis pęnam ſit præſumendum, & colligatur, voluiſſe legiſlatorem ad mortalem culpam obligare tranſgreſſorem: attamẽ quoties propter aliquã circunſtantiam, & qualitatem actus conſtiterit, tranſgreſſionis culpam alioqui mortalem, venialem eſſe tunc dicẽdum eſt, non eſſe locum excõmunicationi canonis, nec iudicis. idem notat Syluest. in verb. excommunicatio. j. notab. 3. ferè ad finem.

Tertiò licet in c. peruenit. iſt. tit. ſatis ab eius interpreti
2 bus diſputetur, quæ † dicatur leuis percuſſio, vt poſſit epiſcopus abſoluere percutientẽ clericum ab excommunicatione, c. ſi quis ſuadente. 17. q. 4. notant Faber, & Ang. in §. atrox. Inſt. de iniur. Syl. in verb. abſolutio. 4. in prin. Flo. in 3. par. ti. 24. c. j. §. 3. gl. in c. cum illorum. eo. titu. in verb. mutilationem. tex. & ibi Doct. in c. peruenit. in j. de appel. & in conſtitutione Io. 22. quæ incipit, Perlectis literis. nõdum typis excuſa. ex quibus ea diffinitio iudicis arbitrio relinquitur, tamen illud eſt obſeruatione dignum, quod

nuſquam

nuſquam percuſſor clerici, etiam animum vlciſcendi, & iniuriam ioferendi habens, ea iuris excommunicatione afficitur, ſi ea percuſſio ita leuis ſit, vt veniale tantum peccatum, non mortale percuſſor commiſerit, quemadmodum in ſpecie iſta ootat Martinus Azpilcueta io c. inter verba. 11. q. 3. col. 139. authoritate diui Thomæ, qui in 2. 2. q. 88. ar. 5. docet, iniuriam leuem, etiam aoimo vlciſceodi, & iniuriam inſerendi illatam, veniale peccatum eſſe, qđ & de iuſtitia in re leui ipſemet ſcripſit in eandem 2. 2. q. 60. artic. 4. & oos obiter attigimus lib. j. Var. Reſolu. cap. j. colum. 3.

Quartò eadem ratione ioterpretandæ ſunt generales quædā excōmunicationes à iudicibus cōtra eos, qui furtum commiſerunt, latæ, oam his ceoſuris minimè ligatur qui ita leue furtum commiſit, quod eius cauſa veniale tantum, non mortale crimen contraxerit, quandoque enim furtum veoiale tantum peccatum eſt, quia in re leui cootigerit, vt explicat idem Tho. 2. 2. q. 59. ar. 4. & q. 66. ar. 6. cuius opiniooem & nos eaaminauimus lib. j. Var. Reſol. c. 3. num. 21.

Quincò hinc aperitor interpretatio gl. in c. duo. 96. di-
3 ſtin. quæ aſſeuerat quamlibet † contumaciam io re etiam leui contingentem, dignam eſſe excommunicatione. cuius gl. meminere Panorm. in c. j. de iudic. nu. 10. & ibi præter alios Ripa, nu. 29. idem Abb. in c. ſanè. de offic. delegat. in c. ex parte. in j. de verb. ſigni. & Corſet. io ſiog. i verb. cōtumaa. Fel. in rub. huius tit. nu. j. cuius aſſertionis ea eſt ratio, quod contumacia io noo compareodo maior ſit quā io non parendo. gl. in Cle. vnica. de dolo & cootu. in glo. magna. in prio. glo. in l. creditor. ff. de appel. notant Abb. Dec. nu. 13. Ripa. nu. 32. & Alc. nu. 17. io d. c. j. etenim qui cōtumax eſt io non comparendo, etiam ſimul contumaciā in non parendo committit, vt conſtat, idcirco hæc contumacia, vtcunque ſit in re leui, digna eſt eacommuoicatione: præſertim, quia contumaa io noo compareodo, peccatum ioobedientiæ contrahit, quod non aliter quā ex cootemptu cooficitur, vt eaplicat S. Tho. 2. 2. q. 105. ar. j. & Caie. q. 104. art. 2. contemptus autem, vt ſuperius §. 7. exponebam, mortale peccatum eſt: igitur contumacia, ēt in re leui, eacommuoicationē maiorem iuſtiſſimè patiē, ſi contiogat in non comparendo coram iudice, quia mortalem culpam præmittit, pro qua iuſtè maior eacommunicatio infligitur, ſicuti boc io §. probauimus. verum Are. in d. c. j. de iud. nu. 34. dubitat maximè, an ſit vera ſeotentia gl. in d. c. duo. eo modo, quem eaplicuimus, intellecta; oos etiam itidem dubitamus, & interim rationem dubitationis ex eo deduximus, ꝙ qui contumax eſt in comparēdo, verè iudici precipienti non paret, cui tenebatur ſub peccati reatu parere, omnis etenim ioobedientia, & contumacia inde oritur, ꝙ quis præceptis vel legis, vel iudicis oon paret, quia contraria eſt præcepto, quo tenemur, & obligamur obedire prælatis, principibus, & ſuperioribus. c. 2. de maio. & obed. c. omnis anima. de cenſibus. ad Ro. c. 53. qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit. atq; item cootumacia, & inobedientia contraria eſt, & aduerſatur dilectioni proaimi, quippe quæ ſubtrahit obedieotiam, quæ proximo debetur lege iuſtitiæ, vt docet S. Th. 2. 2. q. 105. ar. j. is ergo, qui iudici præcipiēti, quod ad ipſum accedat, minimè obtemperare vult, & parere recuſat, pfecto iudici oon paret, & verè cootomaciæ io non parēdo culpam contrahit, ex ea quidem cauſa, qui vocatus à iudice iuſtè vocante oequaquam ei obedire vult.

Deinde oſteoditur id euidentius. oam ſicuti iuſſus à iudice ceotum Titio debita reddere, & reſtituere, ſi nolit iuſſis obtemperare cootumax eſt, quia noo paret præcepto iudicis, ita & is cootumax erit in oon parendo qui iudici præcipieoti, vt ad eum accedat certa de cauſa reſpooſurus, nolit obedire, & accedere recuſet: nec video poſſe diſtingui cootumaciam in non comparendo a cootumacia in oon pareodo, vt diſtinctam ſpeciem licet poſſit diſcerni, vt ſpecies à genere, ſiquidem qui contumaa eſt in noo compareodo, culpam cootrahit nō parendo: at oon ita è contrario qui noo paret contumax eſt in non cōparēdo. Eſt verò hac in cootrouerſia adnotandum, tunc demum inobedientiam eſſe propriè peccati ſpeciem, cum aliqs præceptum contemnit, vt de contemptu ſuperiùs diximus, alioqui ſi quiſpiam agat contra præceptum iudicis, vel legis, non propter præcepti contemptum, ſed alia ex cauſa, inobedieotia eſt materialiter tantum, & ſic in genere cootingeos, quia cootra præceptum agitur, & ideo pertinet formaliter ad aliam ſpeciem peccati, nempe ad eam ſuper qua præceptum fuerit conſtitutum. Quod docet optimè S. Tho. 2. 2. q. 105. ar. j. ad primum. & Caie. q. 104. ar. 2. vbi Thom. ad primum idem eleganter docuerat. qđ ſi quis agat cootra præceptum ea iotentione, vt cōtra inſinuatam, & eaplicitam, vel implicitam voluntatem ſuperioris præcipientis agat, & operetur, ſpeciale peccatū inobedieotiæ eſt a contemptu procedens, & aduerſum ſpeciali virtoti obedientiæ, quæ io hoc verſatur, quod qs impleat, & exequatur actum iuſtitiæ, vel alterius virtutis intendeos formali intentione præceptom ſeruare.

Hinc diffiniri poterit, quod à pleriſque ſolet diſputari, ao contumacia ſit delictum. nam gl. in c. ea literis. de cooſtit. aſſerit contumaciam noo eſſe delictum, cuius opinionem communem eſſe teſtatur inibi Fel. col. pen. ſunt plura canonum & iuriſconſultorum loca, in quibus cootumacia delictum appellatur, ea quibus contumaciam delictum eſſe notat gl. in l. ſi filius. ff. de ioterr. actio. quam dixere ſingularem eſſe Soc. in c. veniens. de accuſat. nu. 47. & Imol. in l. pen. §. ad crimen. nu. 25. ff. de pub. iud. eteoim vtcunque conſideremus contumaciam, ea graue delictū eſt, noo tamen conſtituit ſemper ſpeciale delicti oomen, diſtinctam ſpeciem, ſiquidem frequentiſſimè pertinet ad aliam ſpeciem delicti: nempe ad traoſgreſſiooem illius præcepti, contra quod contumax agit. tunc autem ſpeciale delictū erit, cū quis ea intētione cōtra pręceptū agit, ꝙ nolit ſubijci præcipieoti, nec eius voluntati. idcirco nō ſemper contumacia ſpeciale delictum eſt propriam, & diſtinctam delicti ſpeciem conſtituens. eo verò caſu quo ſpecialem delicti ſpeciem babet, peccatum eſt inobediētiæ ſpeciale contemptum præ ſe ferens, ſanè tunc quandoque dicitur hæreſis, quandoque ſchiſma, tradit Dom. in ſumma. 4. q. j.

Hinc denique & illud apparet, non ſemper contumaciam ēt in nō comparendo procedere ex contemptu. nā quoties quis recuſat ad iudicem iuſtè vocantem accedere ea eo, quod oolit iudici ſubeſſe, nec eius e aequi voluntatem, contemptus datur ad mortalem culpam pertinēs: at ſi oō compareat ex alijs cauſis, & impedimeotis iuſtis, vel iniuſtis, grauis eſt exceſſus, ooo tamen procedens à contemptu. atque ideo oulla contemptus ratio hic haberi poterit.

Eſt tamen obſeruandum, ad iuſtitiam excommunicatioois cootumaciā requiri: nec eſſe neceſſariom, ꝙ ea ex contemptu procedat: ſi quis enim adulterium non ea cōtemptu, ſed ea apetitu libidinis commiſerit, oec mooitus adulteram dimittere velit, hic dubio procul omoium iudicio iuſtiſſimè eacommuoicaē, vt ab eo crimine recedat propter proteruiam, & contumaciam, quæ ea libidine coitus potius quàm e a contemptu oritur.

Præſumitur cootemptus, ea contumacia in non comparendo facilius, quàm io ooo pareodo, tamen & vtraq; ſine contemptu, & vtraque cum cootemptu dari poteſt, vnde ſi coorumaciam ex ſe ipſa conſideremus, par eſt vtriuſque ratio, ſi ea accidentibus nihilomious. itaque fit vt nulla poſſit inter has cootomacias verè cooſtitui differentia, quod ex hoc apertius oſtenditur, quia eacommuoicatio ferri oon poteſt ob cootumaciam de re leui in oon comparendo, quemadmodum nec in oon pareodo in re leni. oam vel crimen cootumaciæ ex ſe ipſo perpeodimus, & licet regulariter mortale ſit, hic materiæ ióoe eſt veoiale: quippe cum iniuſtitia, furtom & ſimilia ea leuitate materiæ ſint aliquando venialia, vt ex S. Th. probamus, vel contumaciam à contemptu penſitamus, qui ſiquidem aberit excommunicatio iuſtè feri non poteſt: quia culpa venialis eſt, oon mortalis: ꝙ ſi contemptus aſſit illius, qui ſuper re leui io ooo comparendo cootumax eſt, noo ſtatim erit peccatum mortale conſtitueodum, oam ſi quis præceptum ſuperioris ſuper re mioima ex cootemptu tranſgrediatur aduertens rem eſſe minimam, & ea ex

cauſa,

caoſa,ꝙ leuis ſit materia præcepti,contemnat illud , veniale peccatum erit:quemadmodom docet Caie. in ſumma,in verb.contemptus.qnaſi cootemptus præcepti ſuper re minima,tunc mortalem culpam habeat,cum quis tranſgreditor,vt voluntatem præcipientis eludat , eique nolit ſobijci non aduertens, ꝙ res minima ſit , nec ea ex cauſa ioduxerit ad id proprium aoimum his accedit, qđ Ger. lectione 4 . de vita ſpiritoali , corolla.7.in hac excōmunicationis cenſura aſſerat,multum differre contumaciam à contumacia,quem & in hoc refert Alſonſus à Caſt.de poteſt.legis pœn.lib.j.c.6.fol.49.oportet enim cōſiderare qualis ſit contumacia,& quantum illa poſſit eccleſiæ nocere,& qualis eſt etiam res,circa quam habetur contumacia,nam multo peior,& nocentior eſt reb.fidei, & religionis,pacis ac vnioois eccleſiaſticæ,quàm in parua quæſtione ſuper modica re temporali orta , vbi ouoquam tantum poterit prodeſſe obedientia.quantum oberit eacommunicatio ſeparans animam à ſpiritualib.ſoffragijs,& ſocietate ſanctorum,ſi cootumacia eſt magna, & pro re magnę momenti habita,erit ioxta doctrinā Saluatoris noſtri merito excommonicandos:ſi verò cōtumacia ſit leuis,aut pro re leui contingeot indignum videtur, vt pro illa ſit aliquis eacommunicandus.

Hæc & alia molta præ oculis habere debent iudices eccleſiaſtici,nec temerè hac grauiſſima cenſura vti:nam & ob id iura pontificum ſtatuere neminem pro aliena culpa excommunicandum fore.tex.celebris io c.ſi habes.24.q.3.ex dioo Aug.in epiſt.ad Auxilium epiſcopū.75.quod nos explicuimus, ac probauimus lib.2. Var.Reſ.c. 8.quo io loco nu.9.tradidimus intellectū ad tex.in c.Romana.§.in vniuerſitatem.de ſent.eacom.in 6.quo reſponſum eſt, ſententiam excommonicationis noo poſſe ferri in vniuerſitatem.id etenim oō alia ratione obtinoit,qoa ne innocentes ob aliorum culpam excommunicentur.

Ab eadem radice procedit quod ſatis eſt canonib.inſtitotum , quibus decretum eſt præmittendam † eſſe mo-
4 nitionem,& citationem ad excommunicationem ferendam,ſicuti probatur in c.ſacro.& c.contingit.io 2.hoc ipſo tit.c.conſuluit.de offi.deleg.c.ioter quatuor. de maio. & obe.c.de illicita.24.q.3. hæc verò monitio licet alioqui ad domum ea lege fieri poſſit,& ad ipſius citandi habitatiooem aſſiduam,vt ſic legitimè citatus,& mooitus, quis dicatur.l.ſcire debemus.§.qoi autē.ff.de excuſ.tut.l. auto. qui aliter §.ſi forte.& ibi gl.ff.quod vi, aut clā.l.4.§. ꝑtor ait.ff.de dam.iofec. notator in c.cauſam.de dolo , & contu.& io cle.cauſam.verſi.quod ſi forſan.de elect.gl.in c.caueant 3.q.9.Alex.in d.§.prætor ait.quod alibi latius tractabitur,perſooalis eſſe debet:ſicut reſponderunt Inno.Collect.& Abb.vlt.col.in c.vlt. de eo qui mit.in poſſ. Rota in nouis 271.& 366.Pau.Caſt.in d.§.prætor ait.col.j.Fel.in c. cum ſit Romana.de appell.nu.13.& ſeq.Præp.in d.c.caueant.contra gl.inibi.& latiſſimè And.Tiraq.lib.j.de retract. §.9.glo.2.nu.4.A qua quidem opinioōe caſus aliquot excipi ſolent,io quibus etiam ad excommuoicationem proferendam in aliquem noo eſt neceſſaria monitio perſonalis,ſed ſatis ſufficiens erit ad domum habitationis , ſimilive modo facta.

Primos paſſim conſtituitur,quoties qoi excommunicādus eſt dolo latitet,& ſubterfugiat perſonalem monitionem : ſic etenim notant idem Inno.& Doct.in d.c.vlt.opt. tex.in c.j.qui mat.accuſ.poſſ.& in c.quoniam frequenter. §.j.vt lit.non coote.& in c.perlatum.qui filij ſint legi.Bar. Pau.de Caſt.& Doct.in d.§. prætor ait. Matthe. notab.135. And.Tiraq.in d.gl.2.nu.7.

Secundus eſt cum quis legitimè fuit iam ſemel citatus ad cauſam perſonali quidem citatione , etenim poſtmodum poterit citatus ad domom,aot per edicta,vel in ipſo tribunali eacommunicari, quod viſum eſt Rotæ in nouis 399.& Fel.in d.c.cum ſit Romana.ou.14. hunc ſanè maximum effectum habet legitima , & perſonalis citatio ad cauſæ integram diſcuſſionem facta.

Tertius caſus contiogit quoties citatio,vel monitio ad domum facta peruenit ad ipſius excommunicandi notitiam:hæc.n.ſufficit,vt legitimè eacōicari poſſit,& eacōicatus cenſeat. ootat Fel. in d.c.cū ſit Romana.nu.15.authoritate Rotæ in nouis 402.& reg.eā qui certus eſt. de reg. iur.in 6.tex.opt.in d.Cle.cauſam,in ſi.de electio.ea quo citatio illegitima cū noticia ſubſequuta ita ligat ſicut citatio ab iotrio legitima : quem text.ad hoc ioduxere Rom. conſ.410.Hippo.in rub.C.de probatio.nu.371.idē io ſing. 259.Ludo.Gomez. in reg. Cancel. de non iudicand. iuxta formam ſupplicat.q.16.nu.68.notat idem And.Tiraq.in d. §.9.gl.2.ſ.nu.16.Fel. in c.Gratum.on.4. de off. deleg.quorum opinio commonis eſt.

Quartus caſus eſt cum quis fuerit malè abſolutus ab excommunicatione,& tractetur de reduceodo eum in primam eacommunicationem : erit enim tunc ſatis, quo ad domom citetur,& moneatur , nec requiritur perſonalis monitio: quemadmodom Rota in nouis ſeoſct,onm.399. cui accedit Fel.in d.c.cum Romana.nu.15.

5 Mooitio † autē legitima in hac ſpecie ad infligendam excommunicarionis cenſurā trina debet eſſe. quod probatur in d.c.contingit.& in d.c.de illicita.& in c.conſtitutionem. ſupra iſt.tit.& eſt communis omoium ſententia gl.& Doct.inibi.ſufficit tū vnica admonitio in tres diſtincta terminos,ſeu in tria dierū interualla io hunc ſaoè modū: Te ipſom admonemus,vt intra qoindecim dies, quos tibi pro tribus diſtioctis monitionib.conſtituimus,ſatisfacias,ad iudicium accedas, aut reſipiſcas. hæc etenim eſt ſufficiēs admonitio,ſicuti probat tex.vbi gl.cōiter recepta in d.cap. conſtitutionem. [Niſi facti neceſſitas,hæc interualla ſuaſerit moderāda fore, qđ vltimæ eiuſdem cap. par.expreſſim permittitur,& id iudices caute,& diligenter obſeruare debent.] Quib.nō oberit gl.ioſignis io Cle. j.verſ.3.de vit.& honeſt cler.aſſeuerans non ſufficere vnicam monitionē in tria diſtioctā dierum interualla , quoties à iure trina monitio requiretur.cuius glo.vltra Doct. ibi meminere eā ſequuti Alex.i l.2.col.5.ff.de re iud. Abb. in c.2.ne cler.vel monachi.& io c.ex tuæ.de cle.ooa reſident.Fel.in c.conſuluit.num.13.de offi. deleg.in cap. contingit.in 2.iſt.ti.idē in c.qm̄.§.porrò.nu.22.vt lit.nō cōteſt. Ro.io ſing.719.tex.iūcta gl. & ibi Bal.in c.j.de vaſallo,qui contumax eſt.nā hęc concluſio vera eſt quo ad incurrēdā pęnā ioris,& à iure ſtatutā, nō tū quo ad pœnā bominis infligendā:q̄ qdē interpretatio ex præcitatis iuris veriuſque decifionib.colligit. præſertim non oberit præcitata gl.quippe quæ tractat de vera pœna, & de punitione legis,quæ propriā pœnā infert:at in hac ſpecie nos agimus de eacōicationis cenſura,quę verè, ac propriè pęna non eſt,ſed medicina qoædā quę reſipiſcenti.& volenti pœnitere nullom damnum,nec vllam læſionem infert.

Trioa verò monitio , quam ad excommuoicatiooem diximus eſſe oeceſſariam,requiritur in excommuoicatione ab hoīe ferenda, nō tū in eacōicatione lata a canone vel ſtatuto.ipſa ſiquidem lex,quæ ita maturè , & cautè cenſurā iſtā indixit,quotidie admooet ſubditos,ne prohibitū crimē cōmittāt,remve lege vetitā agat.idcirco alia ſpālis monitio neceſſaria non eſt, ſicuti io ſpē probat in c.à nobis,io prin.iſt.tit. & in c.ſi quis ſuadente. 17.q.4.c.2. de conſt.io 6.adnotarunt Henr.& alij io d.c. ſacro.[Io.Lupi.in c.per veſtras de don.int.vir.& vxo.§.18.nu.19.] quod adeò verū eſt , vt ſemel excōicatus a lege , vel canone ipſo iure poſſit iterū ab hoie cauſa eiuſdē criminis,& cōtumaciæ excōicari abſq; monitione,etenim poſſe in hoc caſo quēpiā iterum ab hoie ſnia eacōicationis ligari, præmittit gl.in verb.promulgare,ad finē.iſto tit. & tuoc non exigi monitionē ſaltem trinā, probat elegans deciſio in c.reprehēſibilis.de app.quē tex.ad hoc ſignanter adnotarunt Abb.& Fran.inibi.Fel.io c.2.col.2.de ſpooſa.tametſi poſſit ea rīſio intelligi non in eacōicatiooe noua lata ab hoie contra eum,qui iore ipſo ſit excōicatus,vt intellexere Panor.Fraoc.& Fel.ſed io declaratiooe,& denunciatione eacōicatiooīs à iure ipſo latæ : etenim ad hanc declarationem non eſt neceſſaria mooitio canonica , qa iudex ipſe denuncians oō excōicat,imò ius ipſum excōmunicauit,quod ſatis deducitur ex d.cap. reprehenſibilis.[Sed obſeruata diligenter ratiooe,qua Doctores vtuntur,ex ipſius cap.vero intellectu , non videtur poſſe planè hoc diſcrimen iure conſtitui,imò ſi ipſius canonis ꝓhibitio loco monitionis haberi debet , quamuis non ſit

per

per ipſum canonem lata excommunicatio, poterit à iudice ferri vnica ſaltem monitione præmiſſa, ne id fiat quod canone prohibitum erat. quod Ioan. Lupi. in d. num. 19. adnotaſſe videtur, licet auctores ab eo citati id apertè non ſcripſerint, ſenſere tamen Ioan. And. in c. 2. ne cler. vel mo. & Rota. 19. in nouis, de dolo, & contu. vtcunque tamen ſit, & ille tex. intelligatur, licet monitio canonica nõ ſit neceſſaria, oportet de facto, & crimine, cuius cauſa excõmunicatio indicta eſt citata parte prius cõſtare. gl. in clem. præſenti. in verb. conſtiterit. de cenſi. & in clem. multorum, de pœnis. notat Rom. conſ. 482. col. vlt. Dec. in d. cap. reprehenſibilis. Panor. in cap. parochianos. de ſentent. excom. Curt. Senior conſi. 20. dubio primo. latè probans declarationem aliter factam nullam eſſe ipſo iure ex authoritate tex. in cap. j. de cauſ. poſſe. & propri. Clem. paſtoralis. ad finem, de re iudic. l. à diuo quoque. ff. de re iudic. idem tenent Felin. in cap. Rodulphus. de reſcrip. verſic. citatur etiam pars. Card. & Imola in c. exſtirpandæ. 7. colum. de præb. Hierony. Gigas de penſionibus. quæſt. 78. num. 5. atque ita eſt intelligendus tex. in c. reprehenſibilis. cuius etiam meminit Hippo. in l. vnica. C. de rapt. virgi. num. 66. eſt & pulcher tex. de hac denunciatione, & declaratione excommunicationis in cap. paſtoralis. §. verum. de appell. & in c. cum ſecundum leges. de heret. iſto lib. eſt ſatis expeditũ has declarationes fieri debere audita, & citata parte.

6 Et hæc quidem adeo vera ſunt, vt & † in notorijs excõmunicationis ſententia non ſit aliter ferenda, quàm monitione canonica præmiſſa: cum enim ob contumaciam hæc cenſura feratur, conſtat, prius monendum fore ipſum delinquentem, vt inde appareat, an verè contumax ſit, licet crimen ſit manifeſtum. quod deducitur à gloſ. in c. epiſcopi. 11. q. 3. & glo. in d. c. cũ ſit Romana. §. vlt. de appel. quo in loco Hoſt. Abb. Dec. & alij hanc opinionem in ſpecie probant. Imo. Ioan. And. Henr. & alij in d. cap. ſacro. non obſtat, quòd Apoſtolus Corinthium illum abſentẽ, & irrequiſitũ excõicauit: vt meminit tex. in d. §. vlt. nam licet eo tempore, quo illum Apoſtolus excommunicauit, minimè admonuerit, prius tamen, & ſępiſſimè illũ per frequentes admonitiones ad pœnitentiam agendã, ducere conatus fuerat, qua ratione euidenter conſtitit eius contumaciam notoriam eſſe, quo caſu abſque vlla monitione poteſt quis excommunicari: ſic ſanè in cõtumacem notorium ferri poteſt excommunicatio abſque alia monitione. tex. in cap. illud. de cler. excom. miniſtr. idem probatur in cap. j. de iudic. vbi Abb. Dec. ſuper gloſ. vlt. & Ripa. num. 81. hanc eandem opinionem defendere conantur: tametſi Alc. inibi. num. 81. aduerſus eã diſputet, & hæc ſunt omnino adnotanda, etiamſi Ant. in d. cap. j. de iudic. colum. 14. & Felin. in d. cap. ſacro. teneant excommunicationem in notorijs poſſe ferri abſq; monitione. cap. de manifeſta. 2. quæſt. j. c. euidentia. de accuſat. cum alijs, quæ ſolent adduci ad probandum, non eſſe neceſſariam citationem in notorijs.

Hinc denique examinari poterit quod quidam in hoc tractatu adnotarunt, aſſeuerantes excommunicationem poſſe ferri in aliquem abſque canonica monitione, quoties ea pronunciatur ad defenſionem proprij iuris à prælato potius vt priuato, quàm vt iudice: nempe contra occupantem res eccleſiæ iuxta reſponſum tex. in c. dilecto. iſto titu. hanc opinionem tenuerunt inibi Ioan. And. Dom. & Fran. Lapus allegat. 73. Fel. in d. cap. ſacro. 2. colum. Dec. in cap. reprehenſibilis. de appell. itidem 2. colum. Ant. in cap. venerabili. colum. 2. de cenſi. hoc tribuentes Innoc. ibidem, qui tñ contrariũ ſenſit, dum ſubdit, in hoc caſu ſemper monitionẽ eſſe neceſſariã, quam obrem ego non video quid in hac ſpecie contingat aut contingere poſſit, quod canonicam monitionem impediat, niſi id referatur ad ꝓximè notatas cõcluſiones. verum quamuis tot doctiſſimorum virorum authoritas maxima ſit, non cenſeo diſcedendũ eſſe ab ordine inſtituto in d. cap. ſacro. is etenim qui res, & patrimonium eccleſiaſticum occupauerit, fortaſſis trina canonicè monitus interpellationem ab offenſa, & violentia abſtinebit.

7 Quòd ſi excommunicatio † lata fuerit non præmiſſa canonica, & trina monitione, iniuſta cenſenda eſt, nõ tñ nulla: imò valet ipſo quidem iure, quod elegãter probat tex. vbi glo. cõiter recepta in verb. iniuſtas in c. Romana. ſupra iſto titu. gl. in d. c. ſacro. & ibi Panor. Fel. & alij. glo. in ſumma. 2. q. j. gl. in cap. j. de exceſ. prælat. Panormita. in c. qua fronte. nu. 7. & in cap. reprehenſibilis. num. 13. poſt glo. ibi de appel. idem Panormita. in cap. ad audientiam. eo. titu. in fi. vbi Decius, quorum opinio cõis eſt, & comprobatur authoritate gl. in c. j. iſto ti. in verb. cauſam quę. ad finem. ſcribit excommunicationem latam contra ordinem, & formam illius conſtitutionis validam eſſe, non autẽ nullam, etiam ſi iudex puniendus ſit pœnis ibidem ſtatutis. quam opinionẽ ſequuntur Io. And. Dom. & Fran. in d. c. j. Pan. in c. ab excõicato. col. 3. de reſcr. nec refert, ꝙ excõmunicatio lata ſit à iudice ordinario, an à delegato: nam & excommunicatio lata à iudice delegato non pręmiſſa canonica monitione, nõ eſt nulla, imò valet, & vim obtinet ipſo iure. quod ita viſum eſt Panor. in c. vlt. de præb. idem rurſus & Dec. in c. reprehenſibilis. de appel. Panor. & Card. in c. illud. de cle. excom. miniſt. Rom. conſi. 354. Rotæ in antiquis 356. Fel. in c. cum ſit Romana. colum. pen. de appella. Rotæ antiquiori. 3. tit. de ſent. excomm. quorum ſententia frequentiori Doctorum ſuffragio recepta eſt, tametſi contrarium conentur defendere Rota in antiquis 139. Fel. in d. cap. ſacro. col. j. Nicolaus Milis in verb. citatio. col. pen. quod verò diximus de ſen. excommunicat. & in ſententia interdicti verum eſſe poſt alios cenſet Cur. Senior conſi. 20. dubio 2.

Sunt tamen qui exiſtiment, excommunicationem latã
8 † à iudice delegato tunc nullam eſſe, ſi abſque trina canonica monitione lata ſit, cum in mandatis iudex is habuerit, quod excommunicationis ſententiam ferat canonica præuia monitione, quaſi in hac ſpecie lata ſit excommunicatio contra mandati formam. c. cum dilecta. de reſcrip. c. Piſanis de reſtitu. ſpoliat. ſicuti expreſſim voluit Dom. in c. Romana. §. ſed nec. nu. 3. iſto titu. ſenſit. Inno. in d. c. Piſanis. dum aſſerit, excommunicationem latam contra formam datam ab homine nullam eſſe, & addit inibi Imo. etiam ſi ab homine data ſit forma diſponens idem quod ius cõe, quam ſententiam ſequitur Albert. Brun. in tract. de forma, & ſolennitate. in q. quando cenſeatur aliquid traditum ꝓ forma. concluſione 12. quibus ſuffragatur tex. iuxta primum gl. intellectum in c. cum dilecta. de reſcr. qui probat, cenſeri formam in mandato dari, & cõſtitui à delegante, etiam ſi ordo alioqui iure requiſitus inibi exponatur. Hanc etenim interpretationẽ notãt & ſequuntur Pan. Bar. & Fel. verſi. primum ſignum. in d. cap. cum dilecta. Bal. in l. prolatam. col. 3. C. de ſent. & interlo. omni. iudic. idem Baldus in l. prima. C. de appella. Abb. & Felin. numero octauo, in cap. cauſam, quæ. de re iudic. nec obſtat l. conditiones, quæ extrinſecus. ff. de conditio. & demonſtra. l. tertia, & ibi notat. ff. de legat. primo. cap. ſignificaſti. de electio. quibus in locis communi omnium ſententia adnotatur minimè inducere formam, nec conditionem ea, quæ iure inſunt, etiam ſi ab homine expreſſa fuerint. hoc etenim verum eſt, cum eo modo, & in eum finem ab homine exprimuntur, quo, & in quem iure tradita ſunt, alioqui ſi ea, quæ iure inſunt ad inſtructionem cauſæ, & ad iuſtitiam miniſtrandam, ab homine in mandatis tradantur, ex præſumpta hominis mente ad formam, & ſolennitatem conſtituendam, tunc forma tradita cenſetur, ſic ordo iuris, in mandato iuriſdictionis expreſſus ad inſtructionem cauſæ, & iuſtitiæ miniſterium, formam non inducit, quam tamen conſtituit, ſi ab homine ſpeciali quadam cautela ordo iuris modum procedendi concernens fuerit traditus; quemadmodum Panormita. & alij modò citati explicarunt, at latiſſimè omnium Albertus Brunus in dicto cap. quando cenſeatur aliquid traditum pro forma. concluſio. 13. qui optimè expendit Barto. ſententiam huic negotio conuenientem in l. diem proferre. §. ſtari. ff. de arbitr.

Cæterum iudices eccleſiaſtici, quibus iure diuino; & humano vſus huius cenſuræ competit, cauere debent in ea infligẽda, vt ſeruẽt iuris Põtificij decreta, & ſanctiones,

nes, ordinemq́; ab eis inſtitutũ, cũ alioq; puniendi ſint pœnis ſtatutis in d. c. ſacro, & in c. j. huius tit. quorum intellectum præter Docto. ibidem exponit Lapus latè in alleg. 73. atque hæc dicta ſint de excommunicatione, quo ad trinam monitionem, quæ ad eius iuſtitiam neceſſariò præmittenda eſt, tametſi nihilominus abſque eo ordine lata ipſo iure valeat, & ideo abſolutionem exigat iuxta eam reſolutionem, quam iniuſta excõmunicatione hac in relectione tradidimus. eam etenim maximè obſeruandam fore opinamur, pium & verè Catholicũ lectorem admonentes, vt huic cẽſuræ morem gerat, eamque reuerenter timeat, ſolicitè, ac diligenter curans ſeipſum ab ea abſolui potius quam contumaci animo eius viribus refragari.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Excommunicatio an ferri poſſit pro futuris culpis. & ibi intellec. c. à nobis. in 1. de ſent, exc. & c. Romana. §. caueant. eod. tit.*

2 *Excommunicatio lata à iure, differt ab ea, quæ ſententia iudicis lata ſit.*

3 *Subditus ſtatuentis delinquens extra territorium, an ligetur excommunicatione?*

4 *Excommunicatio an ferri poſſit ſub conditione, ſi intra certum diem non ſatisfecerit.*

5 *Vſus forenſis, quo fertur excommunicatio, cõditionalis defenditur.*

6 *Excommunicatio conditionalis, an trahatur retrò ad diem, quo lata fuit?*

7 *Excommunicatio nunquam afficit, nec ligat ignorantes.*

8 *Ignorantia conſtitutionis excommunicantis pro actu aliquo damnato, an excuſet quem ab excommunicatione?*

9 *Ignorantia pœna non efficit quem ab ea liberum.*

10 *Obligatio naturalis in delictis non oritur à conſenſu delinquentis in pœnam.*

11 *Expenditur tex. in c. 1. 15. q. 1. de peccato, quod eſt pœna peccati.*

12 *Ignorantia iuſta, qua ratione excuſet à peccato, & eius pœna?*

13 *Ignorantia iuſta qualitatis excuſat à peccato, quod ratione illius aliquis contrahitur.*

14 *Occidens Sempronium errore quodam iuſto, putans eum eſſe Titium, quem volebat occidere, an ſit puniendus?*

15 *Traditur intellectus ad text. in c. ſi verò. in 2. de ſent. excom.*

16 *Diſtinctio dantis operam rei licita, vel illicita, an ſit admittenda. vbi adeſt ignorantia probabilis & iuſta.*

17 *Peccatum an poſſit contingere per ignorantiam, & an iuſtè puniatur? atque ibi vera interpretatio l. 1. ff. de legibus.*

§. DECIMVS.

HIS proximè accedit, quòd excommunicatio, quia temerè, & incautè ferẽda non eſt, minimè debet pro futuris culpis in quemquam infligi, cum tanta cenſura, tamque grauis afflictio præſentem culpam exigat. qua de re extat pulchra huius rubricę conſtitutio, ab Innocentio quarto, his equidem cõſtituta verbis, caueant etiam ne tales ſententias excommunicationis, ſiue ſpecialiter, ſiue generaliter in aliquos pro futuris culpis, videlicet ſi tale quid fecerint, vel etiam pro iam commiſſis ſub hac forma, ſi de illis infra tale tempus minimè ſatisfecerint, proferre præſumant, niſi mora in exhibenda ſatisfactione, vel culpa, ſeu offenſa præceſſerit: quibus meritò ad iniungendam ſatisfactionem huiuſmodi, & taliter prohibenda ſimilia inducantur, aut alia rationabilis, quam in ipſis ſententijs exprimant, cauſa ſubſit. Hactenus Innoce o. à cuius reſponſo potiſſimè illud deducitur, excommunicationis ſententiam non eſſe, etiam generaliter pro futuris culpis pronunciandam.

Huic verò concluſioni obijcitur paſſim tex. in cap. à nobis. in princ. iſto tit. quo † decíſum eſt, excommunicatio-
3 nem generalem poſſe in hunc modum ferri, quiſquis furtum fecerit, ſit excommunicatus. Etenim pro futuris culpis fertur, & pronunciatur hæc generalis excommunicatio, valida que cenſetur. idem probatur in cap. vt animarum periculis. de conſtit. in 6. & tamen gloſſ. communiter recepta in dicto cap. Romana. §. caueant. in verb. futuris. ita hanc antinomiam conciliare tentat, vt diſtinguendũ ſit inter ſententiam hominis, & ſtatutum, vel canonem. Nam ab homine non poteſt ſententia excommunicationis generaliter pro futuris culpis ferri, à canone autem vel ſtatuto fertur, & optimè pro futuris culpis infligitur, vnde in hac ſecunda ſpecie cenſet gl. eſſe admittendam reſponſionem tex. in d. cap. à nobis. & verè hæc interpretatio probatur in d. cap. vt animarum periculis. cui maximè conuenit. & tamen an eodem modo conueniat cap. à nobis. plerique dubitarunt, intelligentes illam conſtitutionem etiam in ſententia hominis, & iudicis. ſed ratio differentiæ inter generalem hominis ſententiam, & legis ea poteſt eſſe quòd lex poſſit reſpicere, & frequentiſſimè omnino reſpiciat futura. ſententia verò hominis potiſſimè præſentia tantum tractet glo. in d. c. vt animarum periculis. & in hac q. glo. in d. c. Romana. §. caueant. quem dixit ſingu. eſſe Barb. in c. P. & G. de offi. deleg. colum. 12. notant Card. in Cle. j. q. 32. de priuileg. Henric. poſt alios in d. c. à nobis. qui & Franc. in d. §. caueant. octo differentias tradidere inter ſententiam iudicis generalem, & ſtatutũ.

Sunt tamen qui opinentur, poſſe intelligi deciſionem tex. in d. c. à nobis. in ſententia excommunicationis lata ab homine, vt ea generaliter ferri poſſit pro futuris culpis, non tamen indiſtinctè, & ſemper, ſed ex cauſa tantũ. quæ quidem cauſa hanc generalem excommunicationẽ permittat. quod ſatis conceditur, & permiſſum eſt in d. §. caueant. vbi ſubditur, aut alia rationabilis cauſa ſubſit. Cauſa verò, quæ poſſit his generalibus excommunicationibus iuſtam occaſionem exhibere, contingit, quoties aliquod delictum in aliqua vrbe, vel prouincia frequentiſſimum ſit. poterit etenim ſententia excommunicationis ab homine generaliter ferri ad imitationem legis, & canonis in eos, qui illud crimen commiſerint. Nam cum moneantur ab ipſo iudice, ne id committant, & nihilominus minime vereantur contumaci animo ſcelus, ita vetitum perpetrare, iuſtè communicantur, donec ſatisfactione præmiſſa, abſolutionem ab eccleſia humili petitione poſtulauerint. idem etiam dici poteſt quoties aliquod crimen coniectura maximè veroſimili timetur. Cautè ſiquidem tunc generalis ab homine fertur excommunicatio in eos, qui id delictum commiſerint. & hæc excommunicatio generaliter ab homine lata pro futuris culpis ſimilis eſſe videtur ſtatuto, vt Anto. exiſtimat in d. c. à nobis. Atque ita forenſi vſu, & praxi iam diu inductum eſt, quòd iſtæ excommunicationes generaliter ferri ab homine poſſint pro futuris culpis.

2 Plurimum tamen refert, † an excommunicatio generalis pro futuris culpis feratur per canonem, vel ſtatutum, an ſententia hominis, vt iudicis: priori ſiquidem caſu ligantur hac cẽſura, qui aduerſus prohibitionẽ egerint intra legiſlatoris territorium, quamuis eo tempore, quo lata lex fuit, minimè eſſent ſubditi illius canonis, aut legiſlatoris. item eadem afficientur exteri non ſubditi intra territorium legiſlatoris delinquẽtes. Nam & præter alia, ratione delicti quis forum ſortitur. cap. vltimo. de foro compet. notant omnes in cap. j. de raptori. Bart. & alij in l. j. C. de ſumma Trin. & in l. vlt. ff. de iuriſd. omn. iud. idcircò lex lata in aliqua prouincia, cũ futura maximè ſpectet, obligat non tãtum eo tempore ſubditos, ſed & eos, qui futuris temporibus dum lex ipſa vim habuerit, eidem prouinciæ ſubditi fuerint. quod communi omnium ſententia poſt gl. ibi definitum extat in d. cap. à nobis. Poſteriori autem caſu tantum hi ſententia ligantur, qui tempore ſententiæ ſub iudicis eam pronunciantis iuriſdictione cõtinebantur, & ei ſubditi erãt, non aũt futuri ſubditi, quia ſnia referenda eſt ad tẽpus, quo pronunciat. quã cõcluſionẽ tenẽt Panor. & Doct. in d. c. à nobis. poſt Inn. Sed etſi perpenſa horum authorũ rõne poſſit ita hæc diſtinctio proponi, tñ ipſe Panor. & alij, vltimã partẽ diſtinctionis accipiunt in hoc ſenſu, vt hac ſnia gñali nõ ligentur nõ ſubditi delinquentes intra territoriũ proferentis, & pronunciantis illã. eſt & alia inter ſtatutũ, & ſniam dña, q̃ tradit à glo. cõi omniũ conſenſu probata in d. c. Romana. verſ. porro. etenim excõicatio lata per ſtatutum Archiepiſcopi Metropolitani ligat non tm̃ ſubditos proprios ipſius Archiepiſcopi rõne diœceſis, quã à ſuffraganeis diſtinctã habet, ſed & eos, q ſuffraganeis ſubditi ſunt, & ſingulos totius prouincię. At excõicatio lata per ſniam Metropolitani tãtũ

cos [illegible] Met[illegible]no eã,& iure di[illegible]inc[illegible] ceceſſis ſunt [illegible] vnde [illegible] appellatio [illegible] ſubdito u[illegible] cuius A[illegible]pi prop[illegible] pr[illegible]tendantur [illegible]eceſani non [illegible]e ,qua[illegible]us & pri[illegible]ipal[illegible] ſint & Archiepi[illegible]po[illegible] medi[illegible], [illegible]empe qui M[illegible]o[illegible] tamus ſ[illegible]pe[illegible]or eſt epi co[illegible] & [illegible]ffr[illegible]an[illegible] [illegible]ot[illegible]neiſ,& eorum om[illegible]ium i[illegible]dex, ac deni[illegible]ue pe[illegible] appel[illegible]tionem c[illegible]uſas prouincial[illegible] tractar[illegible] poreſt, & debet,[illegible]t probatur in c. venerabi[illegible] b[illegible] ſ[illegible].eo ritu.& al[illegible]bi ſæpiſſime.

Ortu[illegible] tame[illegible] in bac conrrou[illegible]rſia du[illegible]itatio quoti[illegible]s
3 texcommunicatio pro ſutu[illegible]i[illegible] culpi[illegible]ata ſit per legē,aut ſtatutum ,an ea ligetur ſ[illegible]bd[illegible]tus ſtatuenti agens contra ipſiu[illegible] ſtatut[illegible] prnhibitionem extra territorium? & dubio procul vbi ſimplicirer ſtatutum excommunicationem inflixerit,minimè ea ligabitur ſubditus ſtatuentꝭ delinquēs extra ipſius territorium.c.vt animarum periculis.de conſtit.in 6.[illegible] vlt.ff.de [illegible]riſd.om.iud. & eſt communis opinio, vt fatentur Doct.præſertim [illegible]au.Pari[illegible].conſi.159. col.2.lib. 4.Fel.in d.[illegible].a nobi[illegible] .Rochus Curt.de cõſuetudine. q.13.& Henr. Bottæu[illegible] in trac.de Synodo.3 par.art.2.nu.21.Alex. conſ.111.incip.pōderatis verbis.nu.1.& 2.lib.j.notat Bar. in l.cunctos populos.C.de ſumma Trini. verſi.8 in 2.membro.qu[illegible] tamen nume.45.conſtanter aſſeuerat, contrariũ reſpond[illegible]dum eſſe,vbi ſtatutum generale expreſſim eandem excommunicationem indixerit aduerſus ſubditos extra territori[illegible]m delinquentes. id etenim poſſe fieri probare videtur tex.in[illegible] .vl.ff.de decret.ab ord.faci.Hanc Bar. opinionem ſequitur Hipp.in d.l.vlt.ff.de iuriſd.om.iudic. nu.142.& cum ea tranſit Signo.de Homode.in d.l.j. & plerique alij quorum meminit hāc opi[illegible]onē ſequutus Alex. conſ.41.lib.5.idem Alex.inibi dubius in d.conſi. 111.nu.1. & teſtatur Rochus in d.q.3.omnes Doct. tranſire cum opinione Bart.cuius opinionem probat Bottæus in d.arti.2. nu.25. in pœna ſtatuti per ſententiam imponenda. idem Lugdunenſis in d.Alex.conſi.111.hi etenim,& alij veram eſſe cenſent Bart.opinionem. quæ quidem ſententia iure defendi non poteſt.Nam in d.l.vlt.& in d.c.vt animarum. §.ſtatuto.palam conſtat,legem aut Canonem,vel ſtatutũ minimè vim habere extra territorium ſtatuentis, cum id habeat vim à poteſtate ipſius legislatoris, quę non egreditur proprium territorium. Sic denique Bart.aſſertionē fal[illegible]am eſſe cenſent Ang. & Pau.in d.l.vlt. Panor.& Fel.in d.c.a nobis.de ſent.excom.& ibi Card.idem Abb.in c.vlt. de foro compe.nu.40.Dom.& Io.Crott.in vlti. nota.in d. §.ſtatuto.optimè Pau.Pariſ.in d.conſil.159.col.j.& [illegible].lib.4. Bertach.4. lib. de epiſcopo. 2.par.nu.34.& Roch.Curt.in d.q.14.quorum opinio iure certior eſt , nec pote[illegible] commodè Bart.ſentētia defendi.id [illegible]irco oportet anima[illegible]uertere, an quidquā hac in diſpu[illegible]tione mouere poſſit Iur[illegible]conſult[illegible] locus in d.l.vlt.ff.de decret.ab ordine faci[illegible].cuius hæc ſunt verba,Municipali lege ita cautum erat,ſi qs extra municipium iudicio agat,prohibeatur & ſoluat drachmas mille,ſ[illegible] licet, ne agere dēat velſtare, vel aliq̃ negotiationem exercere extra municipium, quæſitū eſt, & cętera.Hæc inibi Iuri[illegible]cōſultus iuxta vulgarē lectionē, ex qua Roma.in ſingu.516.adnotauit ,poſſe ciuitatem , & principem inferiorem lege lata prohibere,ne quis ei ſubditus,extra ciuitatem,vel prou[illegible]m mercaturam exerceat,domici[illegible]iumve habeat. idem & Rochus Curt. in d.q. 13.fere ad fi.in 1.limit.quæ quidem lex multis iuſta cenſeri poterit,quæ modò miſſa facimus,tantum id tractaturi, an hæc adnotatio in d.l.vlt.probetur. & deniq; probatur inibi,ſi lectionem vulgarem probauerimus.at ſi Iuriſconſulti locu[illegible] ex Græco al[illegible]er deducatur in latinam linguā, non ita Roma[illegible]i opinio [illegible]idem cōſtabit,imo erit ſatis ab ea reſponſione aliena.etenim Andr.Alc.lib.2.diſpunctio. cap. 18.[illegible]m[illegible]lam legē municipalem ita ad verbum transfert,ſi q[illegible]xtra collegium experiri iudicio volueri[illegible]ohibea[illegible]ur,[illegible]oluat drachmas mi[illegible]le. Nam quæ vulgo[illegible] eodem [illegible]p[illegible]ſo continentur, exiſtimat idem Alc. a[illegible]ta omnino [illegible]u[illegible] conſulto fuiſſe ab aliqno forſan,qui ne[illegible] Græca,nec Latina intellexerat.ecce,lector candide, leg[illegible]llam muni[illegible]ipalem,cuius meminit Iuriſconſultus nih[illegible]at[illegible]c[illegible]irca actum extra ipſius municipij territorium contingentem,ſed punire conſtituit, agētem extra collegium forſan aduerſus alterum decurionem,etiam ſi intra mu[illegible]c[illegible], territorium ageret.in pleriſque ſiquidem rebus collegium ipſum iuriſ[illegible]ionem intra totius municipij territoriū habebat. Ni[illegible]lo[illegible]us vera eſt Romani ſnia , quoties ea lex facta fuerit in[illegible]ti[illegible]itare i[illegible]lius municipi[illegible] ,quod eam ſtatuerit. Nec tun[illegible] pu[illegible]itur delictum commiſſum extra territorium ſimpliciter , ſed offenſa p ſubditum proprię ciuitati,& patrię facta.qua ratione poteſt ſubditus alicui principi,eius legibus comprehendi,& puni[illegible] propter obligationem,quam is tenetur patriæ vtilitatem p[illegible]blicam diligenter obſeruare vel ab ea diſcedere ami[illegible] ciuis,& incolæ conditione,eiuſ[illegible]ue priuilegijs, & iuribu[illegible] priuatus alio domicilium tran[illegible]ferre.

Sed & [illegible]b eodem §.caueant.omnium conſenſu expreſ
4 ſim colligitur,non[illegible] poſſe adhuc pro culpis præteritis excommunication[illegible] ſententiam pronunciari ſub ea conditione,ſ[illegible]ntra certum tempus qui[illegible] non ſatisfecerit , niſi mora in exhibenda ſati[illegible]factione, vel culpa,ſeu offenſa præceſſerit. vnde conſtat neceſſarium fore , quod mora iſta,vel culpa præcedat per monitionem competentem, trinam ſcilicet & canonicam huic deciſioni merito a qbuſdam obijcitur reſponſio text.in c.præterea.de appell. quo in loco præmittit Romanus Pōtifex, poſſe quem excommunicari ea conditione, ſi intra decem dies Sempronio non ſatisfecerit ,aut quantitatem ei debitam non ſoluerit.Poteſt tamen non incongruè reſponderi,in ea ſpecie moram trina cannnica monitione præmiſſa pręceſſiſſe in non ſatisfaciendo,atq; ita iuxta ſenſum,& interpretationem iſtam apparet non differre tex. in d.§.caueant.à deciſione cap.præte[illegible]ea.imo ſimiles eſſe has iuris Pontificij reſponſiones. Addit ſane Romanu[illegible] Pontifex in d.cap. præterea. excommunicationis ſententiam hac conditione latam, ſi intra decem dies quis non ſatisfecerit ſuſpendi per appellati[illegible]nem. & hæc eſt communis ex [illegible]llo c.adnotatio,quam [illegible]dmittunt Ioan.And. & Doct.in c.is cui. §.vlt.ſup.eo.tit.apud Theologo[illegible] Palud.in 4.ſent diſt.18.q. j.colum.3.verſicu.ſexta concluſio.Imò licet alioqui a ſententijs conditionalibus appellandum ſit intra diem & tempus à iure conſtitutum ab ipſo die ſententię computandum,vt not.in cap.quo ad conſultationem.de re iudi. tamen à ſententia cenſuræ ſub conditione lata quo ad effectum ſuſpenſionis ſatis eſt,quòd appelletur ante conditionis,vel diei euētum,etiam ſi decem dies dati ad appellandum fuerint elapſi,quemadmodum conſenſu ferè omnium obtentum eſt in dicto cap. pręterea aduerſus Panor.ibi,cuius opinionem,ſequuti communem,ipſius Panor.rationibus reſpondentes improbant inibi Francus, & Dec.idem Francus in dicto cap.is cui. §.vltimo,hoc ipſum ſenſit ſub obſcurè gloſſ.in dicto cap.pręterea,requiſiti.de appellat.

[Et eſſe hanc opinionem communem contra Panor.aſſeuerat Mart. Azpilcueta in c.cum contingat.de reſcr.14. cã quo in loco in 15.cã doctè tradit, poſſe quem appellare a ſentētia,qua declaratur excommunicatus, aut in excōmunicationem incidiſſe,ēt ad effectum,vt poſt appellationem non debeat vitari. ex Car.in cle.j.§.ſi quis.q.11. de ſequeſt.poſſ.Fel.in c.prouenit.col.2.in j.de appel.quāvis excommunicatus poſſit denunciari, ad hoc vt euitet non obſtante de appellatione poſt excommunicationis ſententiam interpoſita. ex cap.paſtoralis.§.verum de appellat.vbi Ioan.Andr.ante omnes verb.denunciare. prædictam Card.interpretationem affirmare videtur.]

Illud vero non eſt omittendum,poſſe ſententiam excōmunicationis in aliquem ferri ſub cōditione iſta,ſi intra diem certum non ſatisfecerit,etiā nulla præcedente mora,modò conſenſus ipſius excōicādi accedat in hunc ſanè modū,vt quis promittat corā iudice eccleſiaſtico ſoluere centum Titio intra menſem, ſubditurus alioqui excōmunicationis cenſurā ab eodem iudice ſtatim in eum ferendam ea conditione,tunc etenim tempus illud datū cenſetur ad canonicam monitionem conſtituendā.Hanc opinionem tenet Ioā.And.in c.P.& G.de offic.delega. authoritate gl.ibidem in verb.promulgares. q̃ ſequit Abb. inibi,& idem in c.vlt.colum.2.de empt.de quo pleriq; dubitarunt exiſtimantes hunc conſenſum non eſſe ſufficiē-

tem, vt excommunicatio feratur abſ[illegible] canonica monitione. ideirco, cum [illegible] o[illegible] ei iam eo [illegible] to excommunicatio ferenda ſit, ô alter [illegible] rri debet, quam præui trina canoni[illegible] mo[illegible] ſiquidem temp[illegible] ttæ apparere debet contumacia vt excommunicatio iuſta ſit. qua ratione Card. A[illegible] b[illegible] poſt ab[illegible] in d.[illegible] & G. non omnino admittunt præd[illegible] ctam [illegible] opinionem, [illegible] vt expoſuimus intelle[illegible] a. & tamen Hoſt. in [illegible] Panor. nu.[illegible] & Imol. 3. col. rem iſtam in d.c. P. & G. amp[illegible] ius explicantes duas cōſtituerunt ſpeci[illegible] bu[illegible] hoc. P[illegible] a e[illegible] n eſt quoties quis promi[illegible] e [illegible] m centum, conſentiens n[illegible] nito ſi non ſoluerit, exco[illegible] mmunicari abſque ulla m[illegible] n [illegible] in caſu [illegible] Inno. Hoſtié. Card. Panor[illegible] m[illegible] o mu[illegible] iter aſſeuerant excōmunicari bu[illegible] licet in ra men[illegible] em non ſoluerit promi[illegible] am [illegible] ite[illegible] pactum iſtud iniquum ſit & [illegible] orrarium [illegible] ant ionibus, quæ ad vtilitatem publi[illegible] m trina [illegible] canonicam monitionem exigunt, præſertim c[illegible] illæ excommunicationi, tametſi alioqui idem Inn. in c. ſacro. de ſ[illegible] nt. exc. & Fel. imbi nu. 5. & [illegible] e in c. cum ſit Romana. de appe[illegible] lo. And. in d.c. P. & G te[illegible] iuerint [illegible] excommunicatio [illegible] poſſe abſque tri n[illegible] o [illegible] ca mo[illegible] tione quoti[illegible] ea pro [illegible] uturis culpis ſe[illegible] re[illegible] ſit quamobrem in hoc pri[illegible] ca[illegible] minime placet q[illegible] lex Ioan. A[illegible] oler in d.[illegible] P. & G a[illegible] tari. poſterior a[illegible] m ſpecies ita conſtituitur, vt debitor, qui promittit alte[illegible] c[illegible] n[illegible] int[illegible] a m[illegible] o[illegible] ere, non conſentiat expſ[illegible] in ipſum ſtatim ferri excommunicationis ſententiā ſub ea conditione, ſi intra mēſe nō ſoluerit certū. etenim in hoc caſu, p futura culpa abſq; monition[illegible] potuit excōicari, præſertim qui pe quo debitor conſenſit huic excōicationi, tempus illud vnius menſi[illegible] accepe[illegible] pro canonica monitione, & [illegible] fore culpa affectum, & dignum excōicatione fatetur, ſi intra diem præſ[illegible] tu[illegible] non [illegible] oluerit. detende quamuis ex[illegible] ō[illegible] aino hæc [illegible] onditionalis ferri non debeat in quempiam abſque rationabili c[illegible] vt dc[illegible] ſum eſt in d. §. caueant. [illegible] tis tamen rationabil[illegible] cā cenſetur ipſe conſenſus excommunicādi, quo fit, vt[illegible] hoc poſteriori caſu verè accipienda ſit Io. And. & gl. aliqui obſcura, & dubia ſnia, ſicuti elegater adnotarūt Ion. Hoſt. Imol. & Panor. in d[illegible] P. & [illegible] pus al[illegible] gat [illegible] rancus [illegible] d. §. c[illegible] ueant[illegible] apo[illegible] antea [illegible] Mart. Azp[illegible] cueta in [illegible] cum contingat. de [illegible] noſtratis cauſa. & Coſmas in pragmat[illegible] pigr[illegible] orantibus cultū diuinū.[illegible] verb. Abo le[illegible] tes. ſic fa[illegible] apud Romanam curiam frequentiſſime q[illegible] p[illegible] nſionum conſtitutio[illegible] & releruationi conſentiunt, à Romano Pontifice [illegible] ve[illegible] ab eo qui eius vicaria opera ad hoc vtitur, excommunicantur maiori excommunicatione, ea conditione ſi penſionem die conſtituto non ſoluerint. Hoc etenim fit [illegible] x conſenſu i[illegible] ſius excommunicandi. quemadmodum tradiderunt Guliel.[illegible] aſſad. dec[illegible] e pēſionibus, ſ[illegible] pe[illegible] regulas canc[illegible] deciſione [illegible] tit. de reſe[illegible] p[illegible] imo & ra[illegible] one huiu[illegible] conſenſus non poterit, q con ſenſit [illegible] ppe[illegible] are ab [illegible] hac [illegible] a excommunicationis pen[illegible] te co[illegible] ditione, nec ante[illegible] tem ſecundum I[illegible] Ioan. And. Ba[illegible] olum.[illegible] Pano.[illegible] & [illegible] los in d.[illegible] & [illegible] eundem Bal. l. in c. quod trans[illegible] ationem d[illegible] le[illegible] a. la[illegible] n[illegible] ſi connenerit. culum. 4. in [illegible] limit. ſ[illegible] ōmn.[illegible] Cattel. C[illegible] ttā in memorabilibus[illegible] ve[illegible] b. Appellari. ex quibus ſatis conſtat quonam modo uriq; Romanæ praxis defendi valeat.

5 Poſtremo ab eadem d[illegible] ſione, quæ i[illegible] d. §. caueant. expoſita eſt, infertur iuri[illegible] tificio † maxime contrarium eſſe vſum Forenſ[illegible] d[illegible] e[illegible] ſiaſtic[illegible] unal[illegible] receptiſſimum. Solēt enim iu[illegible] præcepta iu[illegible] icialia, præſertim ea quæ [illegible] idd[illegible] ſtn[illegible] qu[illegible] iu[illegible] um[illegible] d[illegible] at, ab excommuni[illegible] atio[illegible] na[illegible] conſ[illegible] tuere ita quidē, vt [illegible] bhibet præci[illegible] el ad iud[illegible] cium accedere, vel aliquid aliud agere, in[illegible] d[illegible] cim die[illegible] quos pro canonica[illegible] onition[illegible] pa[illegible] ſ[illegible] tant, ſub pœna excommu ni[illegible] ionis ma[illegible] facto ſtatim ex di[illegible] præcepti inſſi[illegible] illud age[illegible] erim[illegible] am licet poſſit v nica monitio[illegible] ibus diſtin[illegible] di[illegible] ſtin[illegible] ibus pro trina ſ[illegible] len[illegible] monitione aſſignari, tamen quod ab initio, & p[illegible] incipio præcepti atim ſub conditi[illegible] futuræ offenſæ, &[illegible] tumaciæ excommunicatio ferat & pronun[illegible] tetu[illegible] maxime refra gatur reſponſio præcitati. §. caue[illegible] nt. & [illegible] men h[illegible] præ xi[illegible] m diu rece[illegible] e menume[illegible] A[illegible] o mo[illegible] n[illegible] ac Fel. in cap.[illegible] de teſt[illegible] Van[illegible] el.[illegible] nt & Ana. in cap. j.[illegible] lu[illegible] peni[illegible] de [illegible] agit A[illegible] c[illegible] v[illegible] o[illegible] in pace[illegible] huius praxi[illegible] m[illegible] m[illegible] t excommunicationi[illegible] ti[illegible] m[illegible] latam nec audet eam[illegible] m[illegible] e opinatu[illegible] tan[illegible] ti Ana. eam iu[illegible] at & tane quamuis præcitati author[illegible] af[illegible] em vſum eſſe contra text. in d. §. au[illegible] t cu[illegible] n Anch. excommunicationem ita [illegible] latam potius iniuſtam eſſe, quàm nullam. quo[illegible] a vi detur in d. cap. Romana. & ſeutiunt Pan[illegible] r. & D[illegible] dicto cap. a nobis. in j. extra eod. ti.

Cęterum praxis iſta forēſis planè defendi pot[illegible] quoties iuſta cauſa iudicem mouerit ad excommu[illegible] ita ferendam. Nam in d. §. caueāt. ſtatim adjicit [illegible] it aſa rationabili cauſa ſubſit. iuſta autem cauſa poteſ[illegible] mi, vel ex eo, quod ob præcedentē cauſæ cognit[illegible] vel aliunde iudex futuram contumaciam, co[illegible] to ſimili præſumat, vel vocatus ad iudicium, & [illegible] qui monen dus eſt, ita procul domicilium habeat, aut commoretur, & hab[illegible] e, quod maximis dilationibus & f[illegible] ricu lis locus foret, ſi ſeparatim præmitterent[illegible] innes, ac deind[illegible] ntentia excommunicatio[illegible] unciar[illegible] quemadmodum Panor. ſcribit in d. ca[illegible] b. cogē. quin & propter frequentiſſimam[illegible] m[illegible] otibu[illegible] uo ad iudiciales citationes contumaciam, & m[illegible] le tergiuerſationes, quibus hominum malitia quotidie cre[illegible] locum fecit, admittenda videtur, & probanda hæc forenſis conſuetudo, modo caute non temere, ea iudice[illegible] tantur. Etenim poſſe conſuetudinem hoc inducere, ac derogare iuris reſponſo in d. §. caueant. expoſito. admodum [illegible] ba bi[illegible] cen[illegible] ri debet, ſi quidem & formā, aut ſolennita[illegible] ſtatuta in cap. j. ſup. eo. tit. tolli conſuetudine forenſi pot[illegible] ſt, ſicuti opinantur Aegidius à Bellamera in deciſio. [illegible] & 379. ac Guliel. Caſſad. in deciſio. 2. tit. de pēſionibus [illegible] er regul. cancell. nume. 10.

His omnibus adijciendum eſt in d. §. caueant. regu[illegible] m, & exceptiones conſtitui in eum modum, quem[illegible] o an[illegible] in huius §. initio retulimus. Et tamen hanc ap[illegible] et nō ſatis conuenire exceptionem illam, niſi culpa,[illegible] a præceſſerit[illegible] regulæ, quæ dictauit, etiam p[illegible] miſ ſi[illegible] non eſſe quem excommunicandum[illegible] o[illegible] a certum diem no[illegible] ſatisfecerit, ut p[illegible] a ex[illegible] hæret. Siquidem permitteret tex[illegible] x[illegible] tio[illegible] ommunicari[illegible] ro offenſa, ve[illegible] culpa[illegible] uiſ[illegible] tione, ſint[illegible] tem certum non fa[illegible] fe[illegible] rit,[illegible] ula ipſa ne[illegible] ue at. idcirco ita eſt ex[illegible] licanda[illegible] ins capiti[illegible] duas ex co[illegible] on[illegible] tuamu[illegible] bbet propriam, & deinde[illegible] ommun[illegible] a m[illegible] iones. Prior regula ſtatuit, non eſſe f[illegible] m e[illegible] om[illegible] icationem pro futuris cu[illegible] Huic aut[illegible] c[illegible] ptio ſecunda conuenit. ſ. niſi vel culpa, v[illegible] of[illegible] ræ c[illegible] unc enim non tm̄ pro ipſa præte[illegible] ut o[illegible] fenſa excōicatio poterit pronunci[illegible] tu[illegible] b[illegible] radit glo. in verb. culpa. & ve[illegible] b. of[illegible] te ſio[illegible] regula id habet, quod excōicat[illegible] mi[illegible] r ca[illegible] cōd[illegible] ione, ſi intra decē dies nō ſa[illegible] ſ[illegible] ic[illegible] læ conuenit exceptio illa, niſi mora in ſati[illegible] en[illegible] præc[illegible] eſſerit. vtriq; vero regulæ ea ex[illegible] ptio[illegible] na[illegible] aut alia rona bilis cā ſubſit. In hunc[illegible] lot[illegible] ccipienda eſt prædicta d[illegible] lio text. in d. §.[illegible]

6 In hac aute ſnia excommun[illegible] catio[illegible] onditi[illegible] t illud præcipue ob[illegible] ruandum [illegible] du[illegible] te di[illegible] conditione ipſa excō[illegible] atio[illegible] b[illegible] ſ[illegible] nſ di[illegible] ō autē trahatur retro ad die p[illegible] o[illegible] N[illegible] ri ua[illegible] b. ſ[illegible] ionib. locus n[illegible] tl, ſed v[illegible] n[illegible] tur, vt e[illegible] ganter notat[illegible] in c vnic[illegible] t[illegible] qu[illegible] m[illegible] t, & [illegible] noran c. co[illegible] lo[illegible] ta tro. & [illegible] in q. in[illegible] ip[illegible] tante ſtatut[illegible] ia excom[illegible] u[illegible] at o[illegible] celebr[illegible] h[illegible] up ciun[illegible] ſ[illegible] nerunt gl. & Doct[illegible] p[illegible] ap pel[illegible] om[illegible] no[illegible] tes[illegible] g[illegible] vt uper. de appe[illegible] Domi. conſi[illegible] appa r[illegible] com-

rer, excõicationem latam poſt appellationem minimè habere effectum, nec vires aſſumere, licet poſt appellatio fuerit deſerta, vel appellationi fuerit renunciatum. Quo fit, nequaquam admittendam fore in his cenſuris iuris ciuilis fictionem, vt retrotrahantur. Et quamuis à Panor. & Dec. in d. cap præterea. multa tradãtur de extremis idoneis ad fictionem conſtituendam, profectò in hac quæſt. potiſſimum eſt conſiderandum, non eſſe fictionem admittendam, nec euentum conditionis trahi retro, quia æquitas omninò deficiat, quæ cauſam præbet huic, & alijs fictionib. l. qui in vtero. ff. de ſtatu hom. l. poſtliminij. ff. de capti. in princ. tradit Bar. in l. ſi is qui pro emptore. ff. de vſuca. nu. 67. Æquum autem non eſt, ꝙ excõicatus ſub cõditione veræ contumaciæ, & ad iuſtitiam excõicationis requiſitæ, eo tempore iudicetur excõicatus, quo nondũ eam contumaciam commiſit, quam iudex ad excommunicationem neceſſariò exegerit. deinde qui eo tp̃e, quo conditio pendebat, admiſſus eſt ad Catholicam fidelium cõionem, & eorum colloquia, ac familiaritatem, non poteſt eueniente cõditione his habitis ſuffragijs, & communione præcedenti priuari, qua ratione excommunicatio quo ad eius effectus, vel ſtatim ligat, & afficit quempiam, vel nullum eum infert damnum, atq; pendere non poteſt, imò à die, quo infligitur, ligat, ſi valida eſt, vel nullum habet effectum, ſi nulla ſit.

Vnde excõicatio lata ſub conditione, vel die, nuſquã afficit eum, in quem fertur, donec dies, vel conditio eueniat, nec prius lata cenſetur, & ab eo die tantum vires habet, quippe quæ antea lata non ſit, nec inflicta. idcircò & ſi interim appellatum non fuerit ab excommunicando, nequaquam retrotrahitur, quemadmodum frequentiori Doctorũ iudicio adnotatũ extat poſt gl. inibi ſubobſcuram in d. c. præterea. tametſi Panor. ibidẽ contrariũ ſenſerit, ſed & cõem ſniam ſequit Anch. in conſi. 158. nu. 33.

Præter hæc, quæ de hac excommunicationis cenſura iuſtè, ac canonicè ferenda modò adnotauimus, ſupereſt, vt eundẽ intendentes ſcopum illud admoneamus, nem-
7 pe † excõmunicationem vel hominis, vel iuris nuſquam regulariter ſaltem, ignorantem afficere. Nam excommunicatio, vt diximus, ferenda eſt in contumacem, c. nemo. 11. q. 3. quæ quidem cõtumacia prorſus abeſt ab ignorante. l. qui ignorans. ff. locati. cum alijs quæ poſſent ad hoc induci, præmaximè tex. in cap. 2. de conſti. cap. ſi verò. in e. iſto titu. cap. vlt. qui matr. accuſ. poſſ. l. vlt. ff. de decre. ab ord. faci. l. vlt. ff. de legat. j. l. Methrodorum. ff. de pœnis. Ex quibus ſatis colligitur, conſtitutionem vel ſtatutum alicuius prouinciæ minimè ligare ignorantes, vbi ignorantia culpa caret, nec craſſa, aut ſupina dici poteſt, quemadmodum explicant Panor. Fel. & Dec. in d. c. 2. gl. in l. j. ff. de receptat. Rom. conſi. 473. Hac tamen in parte miſſam faciemus quæſtionem illam, quando iuris ignorantia excuſet quem à pœna, à damno, vel ab alijs, quæ iure ſunt à ſubditis agenda, tractaturi tantum de ignorantia quo ad excommunicationis cenſuram, an ea ignorans ligari valeat. Etenim an verè excommunicatus, ſi huius excommunicationis inſcius celebrauerit, ſit puniendus vel ſit irregularis, & an collatio beneficij ei facta valida ſit, ſcripſimus ſuperius in §. 7. num. 3. & in §. 6. nu. 9. obiter etiam de ignorantia culpabili aliquot adnotauimus in regu. poſſeſſ. 2. par. §. 7. numero 7. de reg. iur. Igitur quæſtionis reſolutionem diſtinguere oportet excommunicationem hominis ab excommunicatione iuris. Nam præmiſſa canonica monitione iuxta conſtitutionem c. ſacro. eo. titu. poteſt quis abſens & ignorans excommunicari ab homine. tex. in cap. cum ſit Romana. §. vlt. de appel. glo. & inibi Panor. & alij in cap. Apoſtolicæ. de cleri. excomm. miniſt. not. Pau. Caſt. in l. abſenti. ff. de donat. & in l. ſi abſenti. ff. de acquiren. poſſeſſio. Quo quidem caſu excommunicatio quo ad vinculum etiam ignorantem, & inſcium proprium effectum operatur, ſicut communi omnium ſententia deciſum eſt poſt glo. in dicto cap. Apoſtolicę. de excõmunicatione lata iure communi, ſiue tractemus de ipſius excommunicationis effectibus quo ad vinculũ, ſiue quo ad pœnas iure ſtatutas, tunc profectò ignorantia reddet quem immunem, & liberum, cum iuris communis ignorãtia iuſta ſit, & iure quempiam excuſare valeat, non alias, quod ab hominibus his colligitur, quę ſolent tradi ignorantia iuris. atque in ſpecie admonent Ludouic. Gomez. in reg. de ſubrog. collit. quæſt. 7. Adr. in 4. ſent. in tract. de clauib. q. 3. verſi. ex his aliter. & verſi. fortaſſis. & ſtatim amplius probabitur. Quibus quidem perpenſis apud Romanam curiam forenſis vſus obtinuit excommunicationem ab initio, & die conſtitutæ penſionis indictam ea conditione, ſi penſio ſoluta non fuerit, ligare ipſum, qui ad penſionem ſoluendam tenetur, ſi per ſeipſum eidem penſioni conſenſit, etiam ſi literæ, quib. penſio conſtituitur, nondum fuerint oſtenſæ, & per ſpecialẽ demonſtrationem cognitæ. Quod ſi quis per procuratorem penſioni conſenſerit, & intra diem præfinitum eam non ſoluerit, minimè afficitur excommunicationis ſententia, donec literę, quibus penſio fuit conſtituta, ſibi fuerint cognitæ, & ſolenniter ad ſolutionem penſionis oſtẽſæ. quod expreſſim tenent Guliel. Caſſado. deciſ. 2. titu. de penſio. ſuper reg. cancel. & deciſ. 12. de reſcrip. & Hiero. Gigas de penſionibus. q. 94.

In ſumma, ſententia excommunicationis latę à canone, tunc demum ignorantem non ligabit, cum ea canonis, & iuris ignorantia ipſum legis tranſgreſſorẽ à mortali culpa excuſauerit. Quod Adr. in d. q. 3. non ſemel admonet. tradit optimè Alfonſ. à Caſt. de poteſt. leg. pœn. lib. 2. c. 14. verſi. prima propoſitio. Superius etenim oſtendimus, non aliter quàm pro mortali culpa cenſuram iſtã eſſe infligendam, vel a iure inflictam cenſeri. Quod obſeruandum eſt ad huius quæſtionis integram cognitionem ex dictis, & traditis in d. reg. poſſeſſor. 2. par. §. 7. nu. 7. paſſim iuris vtriuſque Doctores aliquot in ſpecie tradidere, quæ neceſſariò ſunt explicanda.

Primum etenim quæritur, quid de excommunicatione lata per ſtatutum alicuius prouincię ſpeciale. & tex. in c. 2. de conſt. iſto lib. decreuit, non ligari ea excommunicatione ignorantes. ſtatutum enim eſt quid facti cuius
6 ignorantia præſumitur, & regulariter, abſque culpa contingit. Sic etenim obtentum eſt in d. c. 2. & in l. vlt. ff. de decret. ab ord. faci. l. generali. C. de tabul. lib. 10. Qua de re optimè in pulchro caſu tractat Matth. Afflict. in conſtitu. Neap. rub. 10. nu. 8. lib. j. & Henric. Botteus in tract. de Synodo. 3. par. ar. 2. num. 35.

8 Scribit tñ Bern. in d. c. à nobis excõicationem † ſpeciali ſtatuto latam pro actu iam lege diuina damnato ſtatim afficere, & ligare eius actus authores, & ignorantes, cum ſit ſatis eos ſcire actum illum damnatum eſſe, vt excõicatione pro eius pœna ſtatuta ligentur. ſiquidem minimè neceſſarium eſt, ꝙ quis habeat ſcientiam pœnę lege aliqua ſtatutę, vt ipſam incurrat agens actum alioqui reprobum, ſed ſatis eſt, ꝙ ſciat vel ſcire teneatur actum illum illicitum eſſe. & ſanè Ant. Abb. & Fel. in d. c. à nobis. hanc opinionem gl. veram eſſe cenſent in alijs pœnis præter excõicationẽ, in qua contrarium iure reſpõdendum fore exiſtimant, tenentes, excõicationem ſtatuto ſpeciali latam pro actu, & iure diuino, & humano damnato, minimè afficere ignorantes, qui huius pœnę ab eodem ſtatuto latæ ignorantiam habent. Hanc opinionem glo. in genere tenent Bar. col. 7. verſi. 2. quæro. & ibi Bald. in l. j. C. de ſum. Trinita. col. 13. verſi. circa maleficium. & alij relati per Iaſ. inibi. col. 5. verſi. ſecundò ſubtilius. & Henric. Botteũ de Synodo. 3. par. ar. 2. nu. 17. quorum opinioni ſuffragatur l. vulgaris. §. ſi quis. ff. de fur. & in l. ſcientiam. §. ſi quis. ff. ad l. Aquil. eidem ſententiæ quo ad quamlibet pœnam acceſſere Alber. in j. par. ſtatu. q. 15. & 3. par. q. j. & Anch. in rep. c. canonũ. 12. q. de cõſti. & in d. c. vt aiarũ. 5. oppoſi.

Contrariam aſſertionem probare conantur in vniuerſum quo ad pœnam quamcumq; Io. And. Dom. & alij in d. c. vt animarum periculis. de conſti. in 6. Ant. in c. 2. col. 4. de conſt. & ibi Fel. nu. 6. verſi. Tertia concluſio. Rota in nouis 444. Huic opinioni eius authores illud conantur aptare fundamentum, quod ab eodem c. vt animarum periculis. colligitur, nempe ſtatutum pœnale non afficere ignorantes, & agit ille tex. de ſtatuto prohibente furtum, id eſt rem iure diuino, & humano prohibitã. Illa verò conſtitutio in prima eius parte, dum hanc deciſionem

exponit, generalis eſt, nec tantum de excommunicationis ſententia tractat: imo generaliter conſtituit, ſtatutum epiſcopi non ligare ignorantes, ſdcirco inde conſtat, epiſcopi ſtatutum nequaquam ignorantes quo ad pœnam quacunque afficere. His accedit, quòd animus, & volūtas diſtinguunt delicta. c. cum voluntate. de ſent. excom. l. quâ iniuria. ff. de furt. l. verum. in princip. ff. eod. tit. l. quod reipublicæ. ff. de iniur. ex quibus & alijs, quæ miſſa facimus, huic ſententiæ ſubſcripſere Io. Calderinus in d. c. vt animarū periculis. in fi. prin. & Iaſ. in d. l. j. nu. 31. in 1. lectione. & in 2. lect. num. 70. aſſeuerans, hanc opinionem in iudicijs pronunciandis ſeruandam fore, quod & Cyn. ibidem priorē opinionem ſequutus aſſeuerauit, & præter hos Henr. Boetius in d. artic. 2. num. 17. itidē profitetur in iudicijs hanc ſententiam tenendam eſſe, quam & æquiorem exiſtimat Panor. in d. c. a nobis. Non me latet, hanc controuerſiam ſatis eſſe difficilē, & tamen liberè quid hac in re ſentiam minimè verebor exponere conſtanti animo profeſſus, errorem eſſe admodum manifeſtum, quo iuris vtriuſque
9 Docto. in hac diſputatione vtuntur, cenſentes † non poſſe puniri pœna legis, vel ſtatuti eum qui huius pœnæ inſcius, & ignarus ſit, etenim aut ipſe fallor, aut hæc eſt maxima, ne dicam pudenda oſcitantia. Quæram equidem libēter ab huius erroris authoribus, an ſit puniendus pœna legis communis ſpecialem pœnam adulteris conſtituentis, aut inceſtis aut furibus, qui adulterium, inceſtū, aut furtum commiſerit, ſciens ſe id ſcelus agere, inſcius tamen probabili ignorantia, pœnę ſtatutæ, quia ruſticus, aut fœmina, qui non tenētur legis huius pœnalis ſcientiā habere, nec ad criminis huius commiſſionem peritiores conſulere? & profectò negare nequeunt, nam & ipſi hoc paſſim fatentur, in hunc ita delinquentem infligendam eſſe iuris communis pœnam. ergo ſatis eſt, ad pœnam legis quæcunque ea ſit, quod actus alioqui iure diuino, vel humano, quod quis ſcire tenetur, prohibitus ſit; nec erit neceſſarium, q̀ ipſe delinquens, aut agens contra legem ſciat hanc vel illam pœnam pro eo actu conſtitutam eſſe. Quod ſi dixeris, in hoc caſu, de quo modò interrogauimus, teneri quempiam cōſulere peritiores, & ſcire leges pœnales, quæ a Republica iure communi ſtatutæ ſint. idē erit dicendum & quo ad leges municipales, & ſtatuta prouinciarum. Nam licet facilius excuſet, aut præſumat ignorantia iuris municipalis, quàm iuris communis, & generalis: tamen quoties quis cōſulere peritiores tenetur, ita parique ratione cōſulere debet eos, & ab eis faciliimè inſtrui poteſt ſuper legibus municipalibus, ac ſuper iuris cōmunis conſtitutionibus. rurſus & ipſe quæram, ſi quis crimē, aut actum ſola municipali lege prohibitum commiſerit, ſciens eum actū lege municipali vetitum eſſe, & tamen inſcius ſit pœnæ aduerſus agentem ſtatutæ, an & hic ſit puniendus pœna ſtatuti? & denique opinor, neminem ita obtuſæ mentis eſſe, qui negare ſit auſus, hunc pœna legis municipalis puniendum fore. Quod ſi neceſſarium non eſt, vt delinquens puniatur, quod is ſciētiam habeat pœnæ pro ipſo delicto ſtatutę, ſed erit ſatis, quòd ſciat, vel ſcire debeat actum, quem agit malum eſſe, & illicitū, cōſtat euidenter, quoties municipalis lex prohibet actū alioqui iure diuino, vel communi damnatum, & pœnam addit, minimè excuſari ab hac pœna eum, qui ignarus huius legis municipalis actus prohibitum egerit, cū is ſciēs, illum eſſe damnatum, & improbum, nihilominus fecerit eundem, ſiquidem tantum ei deficit ſcientia pœnæ ſtatutæ, quæ, vt dixi, modò neceſſaria non eſt.

Sed, quo apertius perſtringam, & probē, nō eſſe neceſſariam ſciam pœnę legibus ſtatutæ pro crimine, vt eius author eadē pœna puniri poſſit, ita quidem argumentor.

Hęc ſcientia aut exigit, vt legis tranſgreſſor verè dicat criminis reus, vel vt is pœnæ legis viſus ſit conſentire, quo rectius puniri valeat, & iuſtius. Nā ad pœnā tenet delinquēs naturali quadā obligatiōe, q̄ ex cōſēſu delinquētis procedit. l. Imperatores. ff. de iure fiſci. l. j. §. beſtias. ff. de poſtu. authent. de nō alienan. §. q̃a verò Leonis. notat Bar. in l. ex hoc iure ad fi. & ibi Iaſ. ff. de iuſt. & iure. text. in l. vl. C. de coll. fund. patri. lib. 11. Ang. Paul. & Iaſ. in l. ſi tibi. §. q-
11 odam. ff. de pactis. Quorū omnium ſniam eo tendit, vt † obligatio, q̄ ex delictis oritur, naturalis ſit, & à conſenſu in legalem pœnam procedat. Etenim partim expreſſè id aſſeuerant, partim tacitè ex prædictis authoritatibus, quibus conſenſus in pœna ſignificatur, deducentes obligationē ex delictis naturalem eſſe. Quam opinionem ita intellectam communem eſſe teſtatur eam ſequutus Gomez. in §. omnium. j. col. Inſt. de act. contra glo. in §. ius autem. Inſt. de iure natur. gen. & ciuili, quam inibi Ang. & alij reprobant. conſenſus aūt in pœnam legis non pōt pcedere ab eo, qui eiuſdē pœnę legalis ignorantiam habet, cū nihil conſenſui magis aduerſet quam error. l. ſi per errorē. ff. de iuriſd. om. iudic. l. error. C. de iur. & fact. ign. ſed ſi nulla ex his rationibus oīno locū obtineat, cum alia verè dari nequeat, faciliime qs colliget, nō eſſe neceſſariā ſciam pœnæ legalis, vt quiſpiā legis tranſgreſſor ea puniri poſſit. Oſtendit verò hoc ipſum, q̃a prior cauſa ſatis eſt impertinens, nec ad rē conducit, cum p ipſius legis prohibitionē ſimplicē manifeſta ſit voluntas legiſlatoris, q̄ ſibi ſubditos obligat naturali quadam obligatione, vt eidē legi obtēperent, alioq culpa, & pœnam legum tranſgreſſoris ſubituri. qd̃ ſat eſt ad cōſtituendos ciues, & reipublicæ ſubditos in ea mora, quæ veros tranſgreſſores legis efficiat.

Secunda verò cauſa longius erit repetenda, etenim falſum eſſe cenſemus obligationem naturalem eſſe delictis à conſenſu oriri: ſiquidem præter alia, q̄ ſtatim explicabimus nihil magis alienum eſt ab ipſius delinquētis animo, quàm in legis pœnam conſentire, vel inde aliquam obligationem contrahere, cum nec de hoc cogitauerit, imò exiſtimauerit, ſe a pœna vel fuga, vel aliter immunem, & liberum fore. Nam & S. Th. in 4. ſent. diſtin. 18. q. 2. arti. 5. ad 2. q. inquit, pœnæ principiū extra nos eſt, nec requiritur ad pœnam, q̀ ſit voluntaria. imò magis de ratione pœnę eſt contra voluntatem eſſe, ſed & Bar. in d. l. ſi tibi. §. q̃dam. expreſſim aſſerit, nullū adeſſe conſenſum huic obligationi, q̄ ex delicto naſcit. Socin. ē in l. certi condictio. in prin.
nu. 2. ff. ſi certum petat. ſcribit dubiū eſſe, q̀ obligatio naturalis in delictis a conſenſu procedat. Ad hæc diuus Au-
10 gu. lib. j. retract. c. 15. cuius Gratianus † meminit in c. j. 15. q. j. cum dixiſſet, peccatū, non poſſe eſſe niſi voluntariū, ſecus eſſe ſubdit de pœna peccati, quaſi ab ea ignorante, & nolente contrahatur. ita quidem induxit hunc locum Fort. in l. legitima. ff. de pact. nume. 19. ad hanc opinionē, verba Aug. hæc ſunt, vt & obiter intelligamus verum ſenſum tex. in d. c. j. itemque definitionem peccati, de qua diximus, peccatūm eſt voluntas retinendi, vel conſequendi, quod iuſtitia vetat, & vnde liberū eſt abſtinere. Propterea vera eſt, quia id definitum eſt, quod tantummodo peccatum eſt, non quod eſt ōt pœna peccati. Nam quando tale eſt, vt idem ſit & pœna peccati, & quantū eſt qd̃ valet voluntas ſub dominante cupiditate, niſi fortè ſi pia eſt, vt oret auxiliū? Hæc Aug. q̀ parum noſtræ diſputationi ſuffragat, cū pœnam pc̃ti appellet, & intelligat vitium illud noſtræ naturæ per pc̃m primi parentis corruptæ, & ſolutæ a iuſtitia illa originali, quam primus hō in ſua creatione ſortitus fuerat. Hoc enim vitium, carnis eſt cōcupiſcētiā, q̄ pœna dicit, & eſt originalis peccati. ſoluta namque originalis iuſtitiæ harmonia, concupiſcentia, ſeu lex peccati in membris noſtris dominans, effrenes efficit vires ſenſitiuas, vt iam ſenſus, & cogitatio hominis prona ſint ad malum ab adoleſcentia ſua, caroque concupiſcat aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnem, inueniatque homo aliam legem in membris ſuis repugnantem legi mentis ſuæ, teſte Paulo, qui ad Rom. c. 7. inquit, video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati, quę eſt in membris meis. eſt igitur concupiſcentia carnis, peccati originalis pœna, & ea dicitur per tropum, & figuram peccatum: ſiquidem licet iuxta Catholicam definitionem per baptiſmum omnino tollatur peccati culpa, nec vllus maneat culpæ reatus, & ſic tollatur peccatum illud originale, quod voluntate primi parentis voluntarium eſt, & nobis omnibus hereditarium, manet tamen illius peccati pœna etiam poſt baptiſmum, & ſic carnis concupiſcentia, & fomes ille peccati; quæ quidem concupiſcentia carnis, peccatum

dicitur

dicitur modo quodam dicendi, & tropologicè, quia vel facta eſt peccato, cum carnis concupiſcentia à peccato primi parentis in pœnam illius præceſſerit, vel quia peccatum ipſa facit, ſi quis voluntate, & conſenſu ei ſuccumbat. verè autem ipſe ſomes, ipſa carnis concupiſcentia peccatum non eſt, vt propriè peccatum dicitur culpa, & Dei offenſa, quam voluntas noſtra Dei pręceptum tranſgrediendo committit, quemadmodum eleganter Diuus Auguſtinus explicat lib. j. ad Bonifaciũ, cõtra duas epiſto. Pelagianorũ cap. 13. ſic enim ait, dicunt etiam baptiſma non dare omnem indulgentiam peccatorum, nec auferre crimina, ſed radere, vt omnium peccatorum radices in mala carne teneantur, quaſi raſorum in capite capillorum, vnde creſcant reſecanda peccata. Quis hoc cum Pelagianis, niſi infidelis affirmet? dicimus enim baptiſma dare omnium indulgẽtiam peccatorum, & auferre crimina, non radere. Nam & iſtam ſimilitudinem cõperi ſuæ illos adhibere calumnię tanquam nos ſentiamus, atque dicamus. ſed de iſta concupiſcentia carnis falli eos credo, vel fallere, cum qua neceſſe eſt, vt etiam baptizatus, & hoc ſi diligẽtiſſime proficit, & ſpiritu Dei agitur, pia mente confligat. ſed hæc etiam ſi vocatur peccatum, non vtique quia peccatum eſt, ſed quia peccato facta eſt, ſic vocatur, ſicut ſcriptura, manus cuiuſq; dicitur, quod manus eam fecerit. peccata autem ſunt, quæ ſecundum carnis concupiſcentiam, vel ignorantiam illicitè fiunt, dicuntur, cogitantur, quæ tranſacta etiam reos tenent, ſi non remittantur, & iſta ipſa carnis concupiſcentia in baptiſmo ſic dimittitur, vt quamquam tracta ſit à nocentibus, nihil noceat renaſcentibus. hactenus D. Aug. ita intelligens illud Pauli ad Rom. cap. 7. Si enim, quod nolo malum id ago, iam non ego operor illud, ſed quod habitat in me peccatum. eiuſdem Pauli cap. 6. non regnet peccatum in veſtro mortali corpore, vt obediatis concupiſcentiæ eius, nec exhibeatis membra veſtra arma iniquitatis peccato. Ecce Paulum præcipere, quòd non regnet concupiſcentia, & ſic peccatum, & quòd illi non obediamus. non tamen præcipit, vt non inhabitet peccatum in nobis, nam & ipſe cap. 7. ſtatim ſubiunxit, Scio enim quòd non inhabitat in me, ideſt in carne mea, bonum. idẽ Aug. in alijs multis locis eandem doctrinam, & diſtinctionem repetit, quemadmodum aduerſus impium Luth. tradidere Io. Roffenſis arti. 2. Ioann. Bunderius in compẽdio concertationum, tit. j. ar. 6. & ſeqnẽ. Alfonſus à Caſtro de hæreſib. in verb. pręceptum. Dom. à Soto de natura & gratia, lib. j. cap. 11. & ſequen. & ſuper epiſto. Pauli ad Romanos cap. 6. & ſeptimo probantes multis authoritatibus contra Lutherum, poſt baptiſmum legitimè ſuſceptum, in totum tolli originale peccatũ ita, vt in renato nullum remaneat contagij originalis malũ, quod veram habeat rationem culpæ, etiam ſi Lutherani contendant, concupiſcentiam illam carnis, quæ & in ſanctis viris, in quocunque vitiorum genere confligatur cũ ratione eſſe veram culpã, morteque æterna dignam. Qđ equidẽ dogma impiũ eſt, & hæreticũ. etenim & Synodus Tridentina ſeſſione 5. canone 5. hanc hæreſim omnino dãnauit. manet autem baptizatis in Chriſto Ieſu carnis cõcupiſcentia ad agonem, & certamen, atque vt eis an exercitium ſit, vincentibuſque ad coronam. Nec per illud pręceptum, non concupiſces, prohibita eſt carnis hęc concupiſcentia, quæ in omnibus hominibus etiam poſt baptiſmum manet abſque eo, ꝙ culpa ſit, & eis imputetur in peccatum, ſed prohibetur interior voluntatis affectus, & conſenſus ſuccumbens carnis concupiſcentiæ, q verè peccatum eſt, & propriè ad culpam pertinet. Hęc obiter adnotauimus ad verum ſenſum eorum, quę Gratianus ex diuo Auguſt. ſcripſit in d. cap. j. 15. quæſtio. j. nam cum Auguſt. tractauerit de pœna peccati originalis, quod voluntarium fuit ex primi parentis voluntate, & nobis omnibus hæreditarium, eamque diſtinguat à peccato, propriè quod voluntariũ eſt, tametſi fateatur, pœnam iſtam quandoque dici peccatum, & id impropriè, non poteſt commodè induci ad propoſitę concluſionis probationem, ſiquidem longè alia eſt ratio eorum, quæ diuus Auguſt. tractat, ſicuti ex prænotatis conſtat.

Sed & hæc concluſio, quod nullus detur conſenſus ipſius delinquentis ad pœnam delicti. probatur authoritate Ang. Pauli, & Iaſ. in d. §. quædam. dum aſſerunt conſenſum illum, quem ipſi dixere, in delictis contingere ad pœnam non eſſe verum conſenſum, ſed fictum, ꝙ ſi verus cõſenſus hic non eſt, ſed fictus quidem, profectò conſtat delinquentem nuſquam in delicti pęnam conſenſiſſe. id etenim hi Doctores fatentur, qui ad fictionem conſenſus confugiunt. fictus autem conſenſus ipſi legi, quæ finxit, tribuendus eſt, non veritati. atq; iõ verè conſenſus non põt conſtitui, præſertim quia nulla ratio eſt, quæ legẽ cõpellat aut inducat ad fictionem iſtam conſtituendam. cũ tũ ad fictiones conſtituendas cauſa vel æquitatis, vel alterius iuris neceſſaria eſt, ne quid temerè lex perfectionẽ feciſſe videatur, vt traditum eſt à iuris vtriuſque Doctoribus in tracta. de fictionibus. etenim abſque fictione lex ipſa ſecluſo delinquentis conſenſu põt eũ ad pœnã delicto, & crimine condignam obligare. Rurſus, & idem Bar. in l. j. nu. 10. ff. de condict. indeb. expreſſim aſſerit, in delictis obligationẽ ad pœnã oriri & naturalẽ, non ex conſenſu delinquẽtis, ſed ex legis naturalis authoritate.

Ex quibus ipſe opinor, cõi oĩum ſñia diffinitum eſſe, obligationem contractã ex delicto, naturalem eſſe, quẽadmodum Bar. & Doct. notant in d. l. ex hoc iure. & in d. §. quædam. Bar. in d. l. j. ff. de condict. indeb. & tñ hæc obligatio à conſenſu delinquentis minimè procedit, qđ præter Bar. in d. §. quædam. & in d. nu. 10. & alios, quorum mõ mentionem fecimus, probat optimè Fort. Garſias in l. legitima. ff. de pactis. nu. 19. nec inconuenit, obligationem naturalem oriri abſq; conſenſu, cum id multis probetur, & manifeſtum ſit, quæ Bar. in l. j. nu. 10. adducit. & idem Iaſtius in l. Iulianus. ff. de condict. indeb. nu. 26. cuius exẽpla ſunt in ſpẽ conſideranda, ſed in delictis obligatio iõ naturalis dr̃, quia æquitas, & reipub. vtilitas, quę ratione naturali conſideranda ſunt, dictant, puniẽda eſſe delicta per leges, quib. iure naturali tenemur obtemperare, vbi verò adeſt æquitas, & naturalis ratio, inibi & naturalis obligatio iure conſtituitur. l. Stichum. §. naturalis. ff. de ſolutio. l. cum amplius. §. is natura debet. ff. de regul. iuris. atque ita eſt intelligenda opinio illa, quæ dictat, ex delictis naturalem obligationem oriri: quam communem eſſe fatetur Fort. in d. l. legitima. ff. de pact. nu. 14.

Non obſtunt huic ſñiæ loci, quorum modò meminimus & ad id citati, vt ex eis conſtaret, delinquentem in pœnam lege conſtitutam conſentire. nam etſi id ita expreſſim dictum foret, eſſet is modus dicendi impropriè, ac per quandam ſignificationem latiſſimã intelligendus, ſicuti dicimus aliquem ſeipſum occidiſſe, quia periculo, vnde mors ſequuta fuit, ſeipſum obtulit, & tamen abſq; vllo conſenſu ſe occidendi, imò nihil magis, quàm mortem exhorreſcens. Maximè quæ in contrarium adducta fuere, ita accipienda ſunt, vt ipſo facto, & denique ipſius criminis actu delinquens cenſeatur ſeipſum pœnæ ſubdidiſſe, non quidem conſenſu proprio ad pœnam, ſed cõſenſu ad delictum, quod legum ſeueritate, & ciuili diſciplina ratione quidem naturali pœna ſequitur, atque ita in hunc ſenſum tendit quod lib. j. de finibus ſcribit Cicer. de his, qui debilitati obiecta ſpecie voluptatis tradunt ſe libidinibus: ſæpe etiam, inquit legum iuditiorumq; pęnis obligantur. Accedit ad hoc opt. tex. in l. à reo. §. quod vulgo. ff. de fideiuſſ. quo in loco huius fit mentio naturalis æquitatis, quæ ſuadet delicta puniri. Siquidem & præter alia, æquum non eſt tantum delinquentem obligari ad pęnam legis, ſed & ad ſatisfactionem dãni, quod proprio crimine priuato vel reipublicæ intulit. l. non ſolum. §. j. ff. de iniur. l. bona fides. ff. de poſit. ſic ſanè & rationem naturalis obligationis in delictis expendunt Paul. Caſt. in d. l. ex hoc iure. nume. 34. & 35. Socin. in rub. ff. de verbo. obli. 2. colum. Fit igitur ex his, non eſſe neceſſariam ſcientiam pœnæ legalis, vt delinquens ea puniri iuſtè poſſit, eiuſq; obligationem contrahat. multa verò, quæ de obligatione ad pœnam legalem tradi poterant, hic miſſa facimus. poterit enim quis ea legere apud Alfonſum à Caſtro libro 2. de poteſta. legis pœnalis, qui potiſſimum tractat, obligationem naturalem in ipſo

delinquente conſtituit ad legis pœnam ſubeundam.

Hinc deniq; gl. Bar. & huius opinionis authores ſequutus verum eſſe cenſeo, poſſe puniri pœna ſtatuti municipalis vel epiſcopalis conſtitutionis eum, qui inſcius, & huius pœnæ ignarus crimen lege diuina prohibitum vel humana vniuerſali cõmiſerit, cũ iuris diuini, vel humani generalis conſtitutio ſpecialis pœnã addiderit. quam ſententiam communem eſſe fatetur eam probans Lugdunenſis in conſuetud. Pariſienſibus. §. 30. q. 41. colum. j. & hæc generaliter dicta ſint. nam & generaliter Scot. in 4. ſen. diſtin. 6. q. 8. hanc vltimam opinionem ſequitur, ſaltem vbi actus eſt iure diuino damnatus. Cæterũ de excõicatione, etiam indicta ob crimen alioqui iure diuino, vel humano vniuerſali dãnatũ, p ſpeciale alicuius diœceſis ſtatutũ, aut cõſtitutionem, q ea minimè ligetur, qui hanc pœnalem cõſtitutionẽ ignorauerit, eiuſque ſit inſcius, rñderũt Anto. Abb. & Fel. in d. c. à nobis. Sylu. in verb. excommunicatio. 2. notab. Ioã. Maior. in 4. ſent. diſt. 18. q. 4. col. pen. rurſus & idem Syluest. in verb. ignorantia. §. 8. Io. Driedo. de libert. Chriſt. lib. 2. c. ex ſupradictis. pagi. 246. in hoc ipſum declinat Adr. in 4. ſent. tract. de clauibus. q. 3. verſi. ſed magis dubium. & eſt communis opinio, vt eam ſequutus aſſerit Ioan. Crott. in c. vt animarum periculis. in princ. col. pen. de conſt. in 6. qui tex. pro huius ſentẽtiæ deciſione paſſim ab omnibus citatur. ſed ipſe non video, qua ratione poſſit excommunicationis pœna diſtingui ab alijs: nec enim eſt neceſſarium ad excommunicationem, quòd qui ea ligandus eſt, huius pœnæ ſcientiam habeat, ſiquidem abſens, & ignorãs excommunicari poteſt, quemadmodum iam hoc in §. admonuimus. idcircò ſatis eſt, quod ſciam actum iuſtum damnatum eſſe, vt iuſtè liger pœnis iure ſtatutis contra agẽtem illum, tametſi omnino ſim incertus, quænã pœna ſit iure in eo caſu ſtatuta, atq; ideo mihi nõ placet hæc opinio Ant. Abb. & aliorum. Denique ſequor in hac ſpecie glo. in d. c. à nobis. quæ ẽt de excommunicatione tractat: & huius ſententiæ authores itidem erũt hi, qui gloſ. indiſtinctè ſequuti fuere, quos modo citauimus. Non obſtat tex. in d. c. vt animarum periculis. quippe, qui omnino ſit diſtinguẽdus in duas partes, quarum prior generalis eſt, & diffinitur, ſtatutum epiſcopi minimè ligare ignorantes, qui probabili, & iuſta fuerint affecti ignorantia. in hac autem parte nequaquam ponit illa conſtitutio exemplum in ſtatuto prohibente, & puniente actum iure diuino damnatum. quo ſit vt congruè tex. ille admittat diſtinctionem gl. in d. c. à nobis, quia vbi actus alioqui illicitus ſtatuto epiſcopi punitur, ligantur ſtatuti pœna omnes, qui ſciunt vel ſcire debent, actum illum illicitum eſſe, quamuis ignorent ſtatuti pœnam. At poſterior eius cõſtitutionis pars, dum exemplũ ſubijcit de ſtatuto epiſcopi puniente furtum, & ſic actum iure diuino, & naturali illicitum, nõ de ignorantib. ſed de non ſubditis loquit, q puniendi non ſunt, nec ligantur pœna ſtatuti, etiam actũ illicitum punientis. Sic ſanè illa conſtitutio intelligenda eſt, vt minimè refragetur opinioni gl. in d. c. à nobis.

32 Præter hæc conſiderandum eſt, ignorantiam † iuſtam inuincibilem, & probabilem non alia ratione excuſare, quàm quòd efficiat actum inuoluntarium quo ad eius malitiam. & verè non poterit aliunde aſſumi vis, & effectus ignorantiæ, ſiquidẽ agitur nunc de peccato, & de pœna, qua ratione culpæ, ac peccati iure infligitur. quod palã probat tex. in cap. 2. de conſtitutio. dum illam regulã, rẽ qua culpa caret, in damnũ vocari non conuenit, ad ignorantes retulit. Nihil autem poteſt eſſe peccatum, niſi ſit voluntarium: id verò, quod procedit ex ignorantia inuincibili, non eſt voluntarium, ergo illud non eſt peccatum, quod ex Auguſt. ſuperius oſtendimus, & conſtat ex Ariſtotele, tertio Ethicorum. c. j. diuo Thoma 1. 2. quæſt. 76. omnibus eius quæſt. articulis, quibus conſentiũt iura, quæ paſſim ad conſenſum ſcientiã exigunt, & ignorantiam, ac errorem conſenſui contrarium eſſe cenſent. dicitur ſanè inuoluntarium, quod ab ignorantia procedit, non quidem ex eo quòd illud non proceſſerit à volũtate, & fuerit volitum, nam verè actus is voluntati tribuẽdus eſt, ſed dicitur actus inuoluntarius, quia eſt cõtra volitionem, aut nolitionẽ, quæ haberetur ſine tali ignorãtia. quod explicat Thom. in d. quæſtio. 76. artic. j. & 3. quod ſi verum eſt ignorantiam non alia ex cauſa à peccato, & deinde ab eius pœna excuſare, quàm quia ratione actus inuoluntarij nulla ſit operationi malitia. conſequitur manifeſtè, tunc ſolum ignorantiam à pœna excuſare, cum fuerit inuincibiliter ignoratum id, à quo peccati, & actus malitia pendet. etenim hæc collectio manifeſta eſt ex Ariſto. in dicto cap. j. & cap. 5. Thom. in d. artic. 3. Nam cum ad ignotum non poſſit ferri voluntas. l. Labeo. ff. de ſupel. leg. & voluntas ſit actio intellectus cognoſcentis, nec quiſquam dicatur velle quod in mente non cogitauit. Bald. in l. de quibus. colum. 4. ff. de leg. patet, ignorantiam excuſare à culpa, & à pœna eius ratione indicta, vbi illud, quod ignotum eſt, ad malitiam actus pertinet, & rurſus non excuſare, ſi ignorantia non ſit eius, quod ad malitiam actus attinet, quia in hac ſpecie ignorantia non cõſtituit inuolũtariũ, nec eſt eã cauſalis illicitæ operationis. hoc ipſum & diuus Tho. in d. ar. j. eleganter exponit. igitur oportet expendere, an in eo qui furtum committit ſciens illud iure diuino, & humano vniuerſali damnatum eſſe, ignorans tamen, pro eo crimine Synodica epiſcopi conſtitutione latam eſſe cenſuram excommunicationis, ignorantia contingat circa id, quod peccati, & actus malitiã conſtituit, & à quo malitia tota peccati pendet, profectò non poſſum mihi aliud perſuadere, quàm quod modò ſignificabo. exiſtimo equidem. furtum à conſtitutione Synodica epiſcopi puniri, deinde, in hoc exemplo furti malitiã minimè propter iſtam ignorantiam ceſſare, nec totam, nec eius partem. vnde neceſſe erit aſſerere ignorantiam pœnę, & excommunicationis nequaquã tollere malitiam actus per ſtatutum puniri, ideſt furti, atque ideo minimè à pœna pro eo ſtatuta excuſare.

Secundò principaliter hoc in tractatu quæritur, quid de excommunicatione lata per canonem Romani Pontificis pro actu iure diuino damnato, & glo. in d. cap. vt animarum periculis. in verbo, ſtatuta. ſenſit ignorantiam nõ excuſare ab excommunicationis pœna. eandem opinionem facillimè admittent, qui ſequuti ſunt glo. in d. cap. à nobis. & expreſſim tenent Syluest. in verbo, excõmunicatio. 2. notab. 3. Ioan. Maio. in 4. ſenten. d. 18. quæſtio. 4. colũ. penult. Ioan. Driedo de libert. Chriſtia. pagina 246. Adri. in d. quæſtio. 3. de clauibus. verſicu. ſed magis dubium. & verſicu. ex his. qui & hoc ipſum verum eſſe exiſtimant, ẽt vbi ignorantia iuris humani, & pontificij probabilis ſit, vt hanc tandem excludant Angeli diſtinctionem, qui in verb. excommunicatio. 7. caſu vlt. hanc opinionem tenet in quibuſcunque canonibus, & conſtitutionibus Romano. Pontificum, vel epiſcoporum, quę communiter publicantur. & ita vulgo notę ſunt, vt ſit craſſa ignorantia, quę in hoc contingat. ſecus verò eſſe dicẽdum opinatur in cõſtitutionibus etiam Romani Pontificis, quæ non ita ſunt publicæ, nec vulgo notæ, nec paſſim publicantur, quaſi nullam faciat differentiam hic author inter conſtitutiones Romani Pontificis, & epiſcoporum. Eandem diſtinctionem ſequutus Angelum, tandem probat Syluester in verb. ignorantia. §. 8. ipſe verò quoties Romanorum Pontificum canones pœnam inferunt pro actu, alioqui iure diuino minimè damnato, ſed tantum poſitiuo, arbitror ignorantiã iuſtam, & inuincibilem huius prohibitionis excuſare à peccato, & pœna, nec in hoc eſt diſcrimen aliquod inter iura Romanorum Pontificum, & epiſcoporũ, etenim non ita facilè iuſta, & inuincibilis ignorantia cõtingit, nec præſumitur circa Romanorum Pontificum canones, ſicuti in epiſcoporum ſtatutis, & conſtitutionib. & tamen ſi detur inuincibilis & iuſta canonum, & legum iuris communis ignorantia, dubio procul ea excuſabit a culpa, peccato, & pœna. Quod omnium conſenſu receptum eſt in cap. 2. de conſtitut. tradit optimè Alfonſ. à Caſt. libro 2. de poteſta. l. pœn. cap. 14. verſicu. j. propoſitio. Quòd ſi lex Pontificia pœnam excommunicationis inferat pro actu iure diuino illicito, & damnato, tũc aut ignorantia contingit in hoc, an ille actus reprobus ſit, & illicitus: quo quidem caſu inuincibilis, & iuſta ignorantia planè à culpa, & pœna excuſabit, quod negari rectè non poteſt. ſupina verò, & craſſa ignorantia minimè

tia minimè

tia minimè ignorantem conſtituet immunẽ à culpa, nec à pœna, ēt in ſtatutis epiſcoporum, & prouinciarum. Nã in hoc nulla pōt iure conſtitui differentia, ſed ſi contigerit ignorantia non in eo, an actus prohibitus, & illicitus ſit, ſed in pena lege ſtatuta; ſiquidem criminis author ſcit actum prohibitum eſſe, & tñ ignorat, quæ ſit trangreſſori in dicta pœna, tunc ſiue ea ignorantia probabilis, iuſtave ſit, ſiue ſupina, parum ad rem conducit nec quo ad leges, & canones Roma. Pontificum, nec quo ad epiſcoporum ſtatuta, cum iſthæc ignorantia nec conſtituat authorem criminis inuoluntarium, nec ad actus malitiã pertineat, quæ ſacis alioqui cognita eſt ipſi delinquẽti. Ex quibus vides lector optime, quã iniquè diſtinctio fiat inter excõicationem latam à Romano Pontifice, & eius canonibus, ac excommunicationem illam, quæ cõſtitutionibus epiſcoporum indicta fuerit.

Tertium, quod hac in parte commodè pōt examinari,
13 vnica tm̃ concluſione conſtabit. †Inuincibilis ignorantia, iuſtave excuſat ab illa peccati ſpecie, & grauitate; quæ ratione qualitatis ignoratæ iure conſtituitur. Ad huius aſſertionis cognitionem, quo facilius intelligatur, exemplum exponimus in eo, qui patrem occidit, ignorans illum eſſe parentem eius, ita ꝙ licet nulla contigerit ignorantia circa ſimplex homicidium quod quidem voluntariè commiſit, tñ ex ignorantia in qualitate, an ille pater eius eſſet, patrem occidit inuoluntarius, quia, ſi cognouiſſet illum eſſe proprium parẽtem, minimè eum occidiſſet. huius etenim concluſionis ea eſt rō, ꝙ ignorantia iuſta, & inuincibilis, iō excuſet à peccato, & illius pœna, quia conſtituit quem inuoluntarium, & excludit ab actu malitiã operis, à qua culpa procedit, ſicuti ex Ariſt. Diuo Thoma, & alijs, ſatis ſuperius probatum eſt. igitur qua ex parte malitia operis cã ignorantiæ ceſſauerit, & ratione inuoluntarij, ea quidem, & excuſabit ignorantia à culpa, & pœna, ob culpam indicta, nam, quemadmodũ ignorantia eius, à quo ſolo pendet tota malitia operationis, excuſat à tota peccati malitia, ſic ignorantia illius circunſtantiæ, & qualitatis, à qua partim malitia operis pendet, excuſabit non à toto pc̃tō, nec à tota malitia, ſed tm̃ ab ea malitia, & ab ea peccati ſpecie, quæ deducitur, ac conſtituiẽ ab illa circunſtãtia ignorata. ita ſanè Patriarcha Iacob dormiens cum Lya, putans illam eſſe Rachelẽ, quæ ſibi fuerat data in vxorem, excuſatur omnino à peccato. Gen. c. 39. ignorauit etenim Lyam eſſe alienã ab eius coniugio, tota verò malitia peccati ab hoc pendebat, idcirco à toto peccato immunis eſt. Sed ſi quis cum aliqua moniali coierit, ignorans illam eſſe monialem, ſciens tñ non eſſe propriam vxorem, nō coiturus cum ea, ſi ſciret eam eſſe monialẽ, quamuis hæc ignorantia inuincibilis ſit, non excuſabit à peccato fornicationis, ſed bene à peccato ſacrilegij. deniq; hanc concluſionem principalem ꝓbat elegãter S. Th. 1. 2. diſ. q. 79. ar. j. & ar. 3. & ibi Caie. idẽ Th. in q. de malo. ar. 6. Io. Dried. de libert. Chriſt. lib. 2. c. ex ſupradictorum conſideratione. pag. 249. Alſon. à Caſt. de poteſt. l. pen. lib. 2. c. 14. verſi. 2. ꝓpoſitio. Lugdunẽſis in cõſne. Pariſ. tit. j. §. 30. q. 41. & præter hos ex iuris ciuilis, & Pontificij profeſſoribus, nec deſunt authore, nec legum aut canonum deciſiones, quę ad hanc rem cõmodè poſſint adduci, eſt ſanè tex. hac de re opt. in c. ſi quis cũ duab. & c. ſi quis. & c. quidam. 34. q. 2. cum multis ſimilib. Nã gl. per tex. inibi Bar. Alb. Bal. & Ang. in l. ſi qs ignorans. ff. locat. ſcribunt percutiẽtem militem, vel magnatem, ſi ignorauerit eum eſſe talem, minimè puniendum forę pœna ſtatuta contra percutientem militem, vel magnatem, ſed tm̃ pœna percutientis priuatum. quod ſatis probat Iuriſconſultus in eo reſponſo. idem probatur in l. item apud Labeonẽ. §. ſi quis virginem. ff. de iniur. vbi Alberi. etenim ſi quis virginem, aut matronam ancillari veſtitam veſte interpellauerit, ignorans eam virginem, aut matronam eſſe, non tenebitur ea iniuriarum actione, qua teneretur matronam aut virginem interpellãs. huc pertinet quod aduotarunt glo. Bald. & alij in c. vnico. quib. mod. feud. amittit. ti. 17. Feudorum, & Doc. in c. j. qu. mod. feu. amit. tit. 6. in prin. tenentes vaſallum non amittere feudum, ſi dominum offenderit ignorans inuincibili, & iuſta ignorantia, eum eſſe dñm, vel ſi cum vxore dñi adulterium cõmiſerit, ignorãs eam domini vxorem eſſe, ſic donatarius offendens donatorẽ, ignorans eum donatorem eſſe, nõ amitteret rem donatam, nec ea priuabitur pp ingratitudinẽ, ex l. vlt. C. de reuocan. donat. vbi Franci. à Ripa hoc ipſum probat expreſſim, q. 21. quibus item accedit tex. elegans in cap. ſi verò. in 2. de ſenten. excommuni. quo probat, nõ incidere in canonẽ, nec in eius excõicationẽ eũ, qui percuſſerit clericum iuſta & probabili ignorãtia, ignorans eum clericum eſſe. cuius deciſionis paſſim apud vtrinſq; iuris ꝓfeſſores mẽtio ſit, ꝓſertim d. l. ſi quis ignorãs. & in l. ſi quã ꝑ calũniã. C. de epiſ. & cler. & in c. 2. de cõſtitu. ex quib. apparet prædictam aſſertionem eõem eſſe.

Hinc multa inferri poterunt, primum equidem conſtat, ignorantiam, ēt iuſtam qualitatis, & circunſtantię aggrauantis delictum, nō excuſare ab ipſo cõi delicto, nec ab eius pœna, nec à malitia, quæ à voluntate illud committendi deducitur. Hanc etenim minimè excludit qualitatis ignorantia, cum in cõi actus vitio minimè contingat. hæc verò illatio ſatis probatur ex prænotatis, & deinde in l. eum qui nocentem. §. ſi iniuria. ff. de. iniur. quo in loco probatur, Sempronium agere poſſe iniuriatum aduerſus eum, qui exiſtimans Titium eſſe, iniuriam ei irrogauerit. inquit enim Iuriſconſultus, certus ſum ego, licet ille putet me alium eſſe quàm ſim, & ideo iniuriarum haben actionem. idem probat tex. in l. aut qui aliter. §. ſi quis dum. ff. quod vi aut clam. l. ſcientiam. §. ſed ſi defendendi. ff. ad l. Aquil. qua in parte tractat de eo, qui cauſa vlciſcendi lapidem in Titium emiſerit, & Petrum prætereuntem percuſſerit, tenebitur ſiquidem non tantum ad damnum lege Aquilia, ſed & alia pœna: tametſi ad damnum tantũ lege Aquilia teneretur, ſi defendendi cauſa lapidem proieciſſet, de quo ſtatim tractabitur in ſpecie.

Secundò patet ex his, nihil ad rẽ pertinere, nec quidquam excuſare in delictis ignorantiam eius qualitatis, & circunſtantiæ, quæ malitiam ſpecialẽ non addit delicto: nam cum delictum abſq; ea qualitate, quę ignoratur, perfectam eius criminis malitiam habeat, & voluntariũ ſit, nec de peccato tractetur puniendo rōne qualitatis ignoratæ, conſtat planè ignorantiam iſtã nequaquã conſiderandam fore: probat hoc tex. in l. doli verbum. §. ſi quis dolo. ff. de ſeruo corrup. l. falſus. §. qui alienum. & l. vulgaris. §. ſi quis eſt. ff. de furt. vbi Bar. ſcribit in eo, qui aurum furripuit, æs furripere putans, cõtingere errorem in qualitate, quæ non facit ceſſare eundem aĩum furandi. quaſi error contigerit in qualitate, quæ ſpeciem diſtinctam criminis non conſtituit, aut ſaltem non extollit eius defectus malitiam furti, de quo puniendo agitur; vt denique ſecus eſſet, ſi quis vas aureum ſurripuerit credens eſſe proprium, non alienum, etenim hic contingit ignorantia in eo, quod ad malitiam criminis attinet. §. ſi is qui. & §. ſed ſi quis ſub ea. l. vulgaris.

Tertiò infertur, ignorantiam qualitatis, & circunſtantiæ, quæ delictum numero auget, & numero diſtinctum conſtituit, excuſare à nouo, & alio delicto. tex. optimus in d. l. eũ qui. §. cum aliquis. ff. de iniur. cum aliquis, inquit Paulus, filiumfamilias, putat patremfamilias, non poteſt videri iniuriam patri facere, non magis quàm viro, ſi mulierem viduam eſſe credat. Hæc & ſimilia tradit inibi Iuriſconſultus, cuius pręter Doct. in eo loco meminit Bart. in l. diuus. nu. 5. ff. de ſicar. Henric. poſt alios in d. c. ſi verò. in 2. de ſent. excom. quæ quidem illatio ſatis probatur, ſi rationem ignorantiæ maturè conſideremus.

Quartò hinc conuincitur, falſum eſſe quod Bar. ſcribit in d. l. diuus, nu. 1. his equidem verbis, & ideo ſi quis furaretur vas conſecratũ, cum putaret non conſecratũ, tunc inſpicitur quod eſt ſequutum, non quod putabat. ſenſit ſanè Bart. hunc furem non tantum furti crimen commiſiſſe, ſed & ſacrilegium, atque huius pœna puniendum, quod mihi nec placet, nec iure defendi poterit, ſi conſtituamus vera eſſe, quæ paulò ante, verſi. tertium, explicuimus, nec Bar. quidquam ad huius aſſertionis probationem allegat præter tex. in d. l. vulgaris. §. ſi quis æs. qui eius opinionẽ minimè probat, ſicuti apparet ex ſecunda huius quæſtionis illatione, etenim ſi agimus de puniendo

furto

furto ſimplici, manifeſtũ ſit, nõ eſſe hunc errorẽ, vel ignorantiam, et inuincibilem conſiderandam, at ſi de puniendo ſacrilegio tractetur, negari non poteſt, ignorantiam contigiſſe in ea qualitate, de cuius punitione agitur, & ideo eam ignorantiam excuſare probatiſſimi iuris eſt.

Quintò colligitur ex prænotatis, ignorantiam contingentem in eo, a quo tota malitia actus pendet, excuſare quidem omnino à peccato, & culpa, ac demum a pœna, quæ ratione culpæ pro eo crimine legib. ſtatuta eſt. Huic illationi ſuffragatur tex. in l. ſi eum ſeruo meo. ff. de iniur. ſi cum ſeruo, inquit, meo pugnum ducere vellem, in proximo te ſtantem inuitus percuſſerim, iniuriam non teneor. idem conſtat in d. l. ſcientiam. §. ſed ſi defendendi. ff. ad leg. Aquil. vbi Iuriſconſultus reſpondet, proiicientẽ lapidem cauſa ſe defendendi in Titium, teneri tantum lege Aquilia ad damnum, non autem de percuſſione ad pœnam, ſi Sempronium prætereuntem percuſſerit: etenim actus defenſionis a Titio aggreſſore licitus eſt, actus verò percuſſionis Sempronij, ipſaue percuſſio quo ad Sempronium illicita, quia erat is innocens ab aggreſſione, tota igitur huius actus malitia potuit cõtingere quo ad Sempronium, cuius ratione omnino fuit actio inuoluntaria propter iuſtum errorem, & ignorantiam, quo fit, vt a culpa, quam in hac diſputatione ex malitia metimur, liber ſit in præfata ſpecie, qui lapidem cauſa defendendi emiſerit: ſiquidem actus defenſionis quo ad Titiũ licitus fuerit, percuſſionis autem in Sempronium illicitus, niſi ignorantia probabilis, & iuſta quo ad hunc contigiſſet, culpamq; abeſſe fecerit; atq; ideo tota hæc actio à malitia, culpa, & pœna iuſtiſſimè defenditur.

Sextò infertur quid dicendum ſit in ea quæſtione, quã Barto. in d. l. ſi cum ſeruo. expoſuit, & idem diffiniuit in l. reſpiciendum. §. delinquunt. ad fi. ff. de pœnis, ſcribens,
14 quòd † ſi quis dolo volens occidere Titium, occiderit Sempronium, quem putabat eſſe Titium, damnandus hic homicida erit lege Cornelia. de ſicar. & ſic pœna ordinaria homicidij. idem tenent And. Iſer. in conſti. Neap. lib. j. rub. 13. de homicid. puniend. nume. 5. & ibi Matthæ. num. 63. quam ſententiam probat, & veram eſſe cenſet Lugdunenſis in conſuet. Pariſ. titu. j. §. 30. q. 41. nu. 153. tametſi Ange. d. §. delinquunt. Floria. in d. l. ſcientiam. §. ſed ſi defendendi. Iaſ. in l. j. nu. 18. ff. de legib. Lud. Carrerius in pract. crim. titu. de homicidio. §. 2. nume. 57. Barthol. Cœpolla conſi. 33. Ripa in d. l. vlt. quæſt. 21. C. de reuoc. don. teneant, hunc homicidam reſpectu occiſi dolo caruiſſe, & ideo non fore puniendum corporaliter, ſed extra ordinem arbitrio iudicis, quorum ſententia non poteſt iure defendi, ſi maturè quæ prænotata ſunt penſitemus: quis enim non videt hunc homicidam animum habuiſſe occidendi hominem, & in id crimen conſenſiſſe, vt tandem planè compertum ſit homicidium illud voluntarium fuiſſe, atque ideo homicidij pœnam huic infligendam eſſe: nec verum eſt, nec id recto iudicio congruit, quod hic homicida dolo caruerit: nam & ſi verum ſit, eum ignoraſſe, quis fuerit occiſus, & verè ſi ſciret qui is erat, non occidiſſet, hoc parum refert quo ad generalem pœnam homicidij, cum hic non tractetur de puniendo eo, qui occidit Sempronium, aut Titium, ſed qui hominem occidit, puniendus eſt. Alioqui ſequeretur eſſe neceſſariam ſcientiam ſpecialem occiſi, & eius cognitionem apud homicidam, vt is puniatur pœna communis homicidij: quia ſi cognouiſſet occiſum, abſtinuiſſet forſan ab homicidio, quod falſum eſt omnino: ſatis equidem eſt, quòd voluerit hominem occidere, & hominem occiderit, quãuis in perſona errauerit, vt puniri iuſtè valeat pœna homicidij cõmunis, quod voluntate, & actu cõmiſit, nec circa id aliquam habuit ignorantiam, quæ actum reddat inuoluntarium, & præterea hic homicida in corpore non errauit, etiam ſi errorem habuerit in cognitione perſonæ: intelligo autem non contigiſſe in corpore errorem, quia hominem ipſum homicida occidit, in quem telum direxerit, quaſi fortaſſis admittenda ſit Angeli opinio, vt locus detur pœnæ extra ordinariæ, ſi quis volens occidere Titium de cuius corpore, ac perſona minimè habuit errorem, percuſſerit Sempronium, qui ſe medium obtuliſſet incautus; etenim in hac ſpecie poteſt dari aliqua diſcriminis ratio a præcedenti caſu. Qua in re cogitandum eſſe cenſeo, & omnino perpendendam illationem primã, quam ſuperius explicuimus ex l. eum qui. §. ſi iniuria. ff. de iniurijs. & in l. aut qui aliter. §. ſi quis dum. ff. quod vi aut clam.

Septimò hinc erit exquirenda, & examinanda vera ratio decidendi ad tex. in c. ſi verò. in 2. de ſent. excom. nam
15 ex eo conſtat, † non incidere in excommunicationem latam à canone contra percutientem clericum, eum, qui etiam malo animo Titium percuſſerit, probabili tamen ignorantia exiſtimans clericum non eſſe. Etenim quidquid alij ſcripſerint, ea eſt propria ratio, quòd ignorantia contingens in eo, cuius cauſa excommunicationis pœna iure indicta eſt, omnino ab ea pœna excuſet, quippe quæ actum effecerit quo ad illam qualitatem inuoluntarium, tametſi non excuſet ab ordinaria pœna percutientis quemlibet priuatum hominem, quæ quidem ratio ſatis perſpicua eſt ex his, quæ modò latè tradidimus.

Octauò conſtat ex his intellectus ad tex. in eodem c. ſi verò. nam ſi quis volens percutere Titium clericum, cui ſoli inimicus erat, ſciens ipſum eſſe clericum, percuſſerit Petrum clericum exiſtimans Titium eſſe, erit hic percuſſor excommunicatus canonis cenſura. Nulla ſiquidem in hac ſpecie contingit ignorantia, quæ conſtituat percuſſorem inuolũtarium quo ad clerici percuſſionem, & iniuriam: quod probatur in d. l. eum qui nocentem. §. ſi iniuria. atque expreſſim admonet Lugdunenſis in d. §. 30. q. 41. nume. 152.

Nonò ad eiuſdem capitis interpretationem deducitur vera reſolutio eius quæſtionis, quã tradit gl. in d. c. ſi verò. in verb. ignorauit. de illo, qui percutere volens Martinum laicum, errans in perſona, Titium clericum percuſſerit, exiſtimans illum eſſe Martinum laicum, nam glo. Alanum ſequuta cenſet, hunc percuſſorem in canonis excommunicationem incidere. idem notant Hoſt. ibi, & Syluest. in verb. excommunicatio. 6. notab. 4. & tamen ab eadem deciſione patet, cõtrariam ſententiam veriorem eſſe, nec poteſt conſtitui congrua ratio differentiæ inter hanc quæſtionem, & eam, quæ in d. c. ſi verò. per Romanum Pontificem diffinita fuit, hic etenim percuſſor Titiũ clericum percuſſit ignorans illum eſſe clericum, & deinde credens ipſum eſſe Martinum laicum, imò idem eſſet ſi ſciret Titium clericum eſſe, ſed tempore percuſſionis exiſtimauit illum eſſe Martinum laicum: non equidem eſt excommunicatus, ſicut nec ille, qui percuſſerit Titium clericum, cui inimicus erat, ignorans illum eſſe clericũ, vt in d. cap. ſi verò. conſtat, atque ita contra Alanum tenuerunt ibi Tancredus. Inno. Io. And. Ant. Anch. Abb. & Henr. quorum opinio communis eſt, & probatur ex his, quæ ſuperius expliſcuimus in hoc §. verſi. tertium.

Decimò, perpenſis omnibus his ego cenſeo, percutiẽtem clericum, etiam ſi probabili ignorantia crediderit eſſe laicum, incidere in excommunicationem canonis, quoties is eum animum habuit, vt nihilominus percuteret illum, ſi ſciret eum clericum eſſe, nam ignorantia iſta non eſt in hoc caſu cauſa actus inuoluntarij, & ideo nequaquam excuſat à pœna canonis, quod eleganter ſenſit S. Tho. in d. q. 76. art. j.

Vndecimò planè apparet, reſponſionem & deciſionẽ tex. in d. c. ſi verò. minimè eſſe ſpecialem in excommunicationis cenſura, nam idem erit in quacunque alia pęna quæ legibus ſtatuta ſit propter aliquam qualitatem a delinquente iuſto errore ignoratam, quemadmodum probatur ex his, quæ in d. verſi. 3. latius adduximus, licet Bar. in d. l. diuus. ff. de ſicar. eorus ſententiam cenſet ſingularẽ eſſe Fel. in d. c. ſi verò. ad finem. teneat in hoc ſpecialem quid eſſe in excommunicatione, & pœnis ſpiritualibus, quaſi ſecus ſit in pœnis temporalibus, quæ quidem differentia minimè procedit, nec iure probat. ſi conſideremus aliquot Iuriſconſultorũ reſp. paulò ante à nobis citata.

Duodecimò libet hoc in loco ex aduerſo quærere, de illo, qui Titium laicum percuſſit, exiſtimans eum eſſe clericum? & gl. in d. c. ſi verò. opinatur, hunc percuſſorem eſſe excommunicatum propter animum, quem habuit,

& volũtatem percutiendi clericum, addit eadem gl. hoc ita eſſe intelligendum, vt hæc excommunicatio liget, donec ſcientiã i habeat veritatis: quæ quidẽ ſibi non conſtat, nam ſemel ab ea conſtituitur excommunicatio, & hæc tollitur abſque aliqua abſolutione: quod eſt contra glo. communiter receptam in clem. j. de decimis, in verbo, donec. præſertim, quia nullibi in iure traditur hæc ad tempus excommunicatio. vnde licet gl. ſequuti fuerint Hoſtien. Ant. & Henric. in d. c. ſi verò. attamen Ant. Abb. & Fel. contrarium probant, & Federic. conſi. 13. glo. itidem communiter recepta in c. in audientia. de ſent. excom. cuius meminit Fel. in tract. quando conatus, fallen. 6. ex ea notans, q̃ in cenſuris quo ad hoc, vt quis excommunicatione efficiatur, & ligetur, animus, nec conſcientia læſa, nec conatus ſufficit. eſt ſanè maximum diſcrimen inter conſcientiam læſam errantem, circa obligationem ad culpam, & conſcientiam errãtem, ac læſam, circa excõicationẽ: ſiquidem ex errore conſcientiæ de obligatione ad culpam, oritur culpa, quæ ſecluſo errore non eſſet: is etenim qui errore deceptus agit aliquid, putans id eſſe contra præceptum, vel legem Dei, vt eo ipſo præceptum, & præcipientem contemnere: ſaltem contemptu quodam interpretatiuo, qui ſufficiens eſt ad obligationem culpæ, vt ſcribit Tho. 1. 2. q. 19. art. 5. in reſponſione ad 3. Hic autem contemptus non eſt ſufficiens, vt quis eo ipſo ſit excommunicatus, niſi à canone, vel à iudice excommunicetur, ſicut ſufficit, vt eo ipſo ſit culpæ mortalis reus. qua ratione qui actum aliquem fecerit cõſciẽtia læſa, exiſtimans pro eo à iure fuiſſe ſententiam excõmunicationis inflictam, non erit ex hoc excommunicatus: tametſi teneatur pp ſuam conſcientiam erroneam abſtinere ab his, quæ ſunt interdicta excommunicatis, vt explicat Alſon. à Caſt. lib. j. de poteſt. leg. pœna. c. 5. verſic. lex humana iuſta. nec tamen erit irregularis, licet cum hac conſcientiæ læſione, & errore celebrauerit.

Decimò ab his, quæ iam latè probauimus colligitur, ignorãtiam inuincibilem, quę iuſta, & probabilis eſt, etiã excuſare à peccato & illius pœna eum, qui operam dat
16 rei illicitæ. nam † ignorantia inuincibilis, & iuſta excuſat omnino à peccato illo inuoluntario, quod oritur ex re ignorata: hic ſiquidem eſt proprius effectus ignorantiæ inuincibilis, vt ratione inuoluntarij excuſet à peccato; hic verò effectus pari ratione datur, & obtinet in eo, qui dat operam rei illicitæ, vt in eo, qui dat operã licitę actioni. quod ſatis eleganter S. Tho docet in 1. 2. q. 76. art. 3. vbi expreſſim hoc ipſum notat Caier. ſcribens Iudam illicitè cognoſcentem Thamar nurum ſuam non commiſiſſe inceſtum, etiam ſi operam dederit rei illicitæ, quia ignorantiam habuit inuincibilem, ſic & Iacob etiamſi cauſa delectationis vacaſſet actui coniugali, atq; ita daret operam rei illicitæ cognoſcens tñ Lyam, credens eius vxorem eſſe, minimè peccato fornicationis foret culpandus. Nã cũ vtrobiq; ſit eadem cauſa, puta ignorantia inuincibilis, iuſta, & inculpabilis, oportet vt in vtroq; caſu ſit inuoluntarium: & inde omnino ſequitur, vt ẽt vtrobiq; ſit excuſatio peccati totius, quod proueniret ab illo ignorato, ſi cognoſceretur: ſicuti probare conatur ſubtili ratione Alfonſ. à Caſt. in d. lib. 2. de poteſt. leg. pœna. c. 14. verſi. 2. propoſitio. & probatur his quidem concluſionib. & authoritatibus, quarum mentionem fecimus in hoc §. verſic. 3. præſertim hoc conſtat in d. c. ſi verò. vbi dans operam rei illicitæ, pp inuincibilem ignorantiam excuſatur ab excõicatione iure indicta pp delictum, quod à re ignorata procederet, ſi cognoſceretur. Nec quidquã refert, q̃ danti operam rei illicitæ imputatur, quidquid inde ſequitur, ẽt præter eius intentionem, etiam caſu c. continebatur. de homic. & ibi Doct. communiter, & Card. in d. c. ſi verò, de ſent. excom. nã id eſt intelligendum, vel quo ad pœnã irregularitatis, quæ ſępe iure infligitur abſq; culpa, quatenus culpa dolum, & malitiam ſignificat, quod alibi tractabitur, vel minimè procedit, vbi propriè contingit ex ignorantia iuſta, & inuincibili defectus volũtatis, quę neceſſaria eſt ad culpam, & malitiam, eiuſq; pœnam conſtituendam. nec deniq; poterit vñquã perſuaderi diſtinctio illa operę illicitæ, & licitæ, vbi ignorãtia inuincibilis detur, quæ inuoluntarium efficiat, ſi quis exactè, ac diligenter obſeruauerit radicem, & verã huius materiæ cognitionem ex Ariſtotele, Iuriſconſultis, & ipſis adhuc canonicis deciſionibus.

Decimòquarto ex his deducitur vera interpretatio ad tex. in d. c. ſi verò. in cuius caſu, & ſpecie percutiens clericum ex ignorantia, non effugeret canonis excommunicationem, ſi ea ignorantia foret vincibilis, ſupina & craſſa. quod inibi reſpondit gl. communiter recepte in verbo, ignorauit. quæ quidem concluſio & præcedentem illationem firmiorem reddit, cum verè ſit potius conſtituenda dĩa inter ignorantiam inuincibilem, & craſſam, vel ſupinam, q̃ inter operã licitã, & illicitam. deinde ſatis apparet, non ex eo, percutientem clericum, quẽ probabili ignorantia eſſe clericum ignorauit, excõicationẽ effugere, q̃ canon ad hanc excõicationem exigat dolũ, & malitiam, quæ abeſt ab ignorante, nec ſufficiat culpa lata, quæ datur in eo, qui operam dabat rei illicitæ. Card. equidem & Fel. poſt alios in d. c. ſi verò. Panor. in c. 2. nu. 6. de conſti. & Syluest. in verb. ignorantia. q. 8. & quidam alij, qui in d. c. 2. de conſti. Abb. opinionem ſequuti fuere, opinantur, ideo in caſu d. c. ſi verò. percuſſorem clerici immunem eſſe ab excommunicatione canonis, quia canonis dolum requirit, vbi ad pœnam dolus eſt neceſſarius, non ſufficit culpa lata: nam quidquid ſit de hac opinione, an pœna legis dolum exigentis habeat locum, vbi tñ ſit culpa lata, de qua Bart. in l. quod Nerua. col. 7. ff. depoſi. Deci. in d. c. 2. de cõſti. Doc. in l. in actionib. ff. de in lit. iur. maximè idem Dec. nu. 19. & Fran. Duare. nu. 33. Zaſius lib. j. ſing. reſpon. c. 2. nihil id pertinet ad caſum, quo ignorantia ſit iuſta, aut inuincibilis: ſiquidem ea excuſat etiã dantem operam rei illicitę, vt expreſſim in d. cap. ſi verò. probatur. nec item quicquam opinio Abb. facit ad illius c. deciſionem, cuius cõis interpretatio dictat, percutientem clericum ex craſſa ignorantia, incidere in excommunicationem canonis: & tamen ipſe Panor. & eius ſequaces fatentur regulariter craſſam ignorantiam procedere à lata culpa, non à vero dolo. Vnde manifeſtum ſit, nõ rectè a poſtratib. perpenſam fuiſſe rõnẽ tex. in d. c. ſi verò. nos verò de his aliqua diximus in reg. poſſeſſor. de regu. iur. 2. par. §. 7. nume. 7. ſubinde conſtat, q̃ vbi adeſt inuincibilis, & iuſta ignorantia, ea excuſat, etiam ſi det quis operam rei illicitæ, quidquid Doct. hac in re ſcripſerint.

Illud ſanè prætermittendum non eſt, tunc plurimum referre, q̃ ignorans dederit operam rei licitę, an illicitę, quoties ignorantiam habuit craſſam, aut ſupinã, ſiquidẽ quo ad maiorem, & minorem culpam, & pœnam eius, qui ex ignorantia vincibili, & ſupina fecerit actum, conſiderandum eſt, & an is dederit operam rei licitæ, vel illicitæ. nam malum, q̃ quis dans operam illicitæ actioni ex craſſa, aut ſupina ignorantia facit, nullam excuſationem habet, quia non eſt ab illo per accidens, ſed per ſe volitum, quia is apertè voluit rem illam illicitam, cui operã dabat, & volens illam, cẽſetur eo ipſo velle id, quod per ſe, & neceſſariò ſequitur ex illa. Quo fit, vt illius ignorantia craſſa non adeò diminuat malitiam operis, vt valeat illud transfere ab vna ſpecie peccati in aliam: imò illud manet in ea ſpecie peccati, in qua collocaretur, ſi eſſet ex induſtria factum: ſic ſanè ſi quis dans operam rei illicitę percuſſerit Petrum, quem ex ignorantia craſſa ignorat eſſe ſacerdotem, peccabit peccato ſacrilegij, & erit excommunicatus, ſecundum communem in d. c. ſi verò. cuius modò mentionem fecimus, eadem ratione, ſi quis accedat ad meretricem, quam ex ignorantia craſſa ignorat eſſe ſuam conſanguineam, aut affinem, peccabit non tñ peccato fornicationis, ſed & peccato inceſtus, ſicut peccaret, ſi ſciret illam eſſe conſanguineam, vel affinem: nec effugiet pœnas pro peccato inceſtus lege ſtatutas, ex quibus poterit intellectus deduci ad tex. in c. ſi quis cum duabus. & in cap. ſi quis cum matre. & cap. vlt. 34. quæſt. 2. vbi quis non punitur pœna inceſtus, ſi operam fornicationis exhibens cognouerit conſanguineam, aut affinem ex ignorantia: id enim procedit, quia ea ignorantia probabilis & inuincibilis fuit, alioqui ſi foret craſſa, & ſupina, profectò puniendus eſſet, vt inceſtus reus ex his, quę

modo

modò diximus, quia operam dabat rei illicitę, & ignorãtiam ſupinam habuit: nõ equidem diffiteor, imò æquum eſſe cenſeo aliquid huic de ordinariæ pœna remittendũ eſſe, quippe qui videam, hanc ignorantiam craſſam, etſi non valeat peccatum ab vna ſpecie in aliam mutare, aliquantulum malitiam minuere peccati, ex illa quidẽ, quã haberet, ſi ex actio ea induſtria facta fuiſſet: quod omnes fatentur poſt Panor. in d. c. 2. de conſt. nu. 6. Sanc. Th. 1. 2. q. 76. ar. 4. Sylueſt. in verb. ignorantia. §. 5. & 8. Adr. quodlib. 4. ar. j. Almain in moralib. c. 4. idcircò, & in actibus illicitis ſupinæ ignorantia, modò affectata non ſit, minorem culpam, & pœnam efficit.

Quod ſi quis dederit operam rei illicitę, & iniuſtæ, atq; ita ex ignorantia craſſa, ac vincibili malum egerit, multũ equidem excuſandus eſt: nam licet in totum à peccato nõ excuſetur, tanta tamen in hac ſpecie conſtituitur excuſatio, vt malum illud ea ignorantia craſſa commiſſum non permittat manere in eadẽ ſpecie peccati, in qua fuiſſet, ſi ex ſcientia fieret, quia malum hoc non eſt per ſe voluntarium, ſed tantum per accidens: cum malum nuſquam ex natura ſua oriatur à bono, ſed per accidens. Hic verò intelligo per accidens eſſe malum voluntarium, etiam quantum ad obiectum peccati: nam non fertur voluntas per ſe, nec directè, ſed interpretatiuè in obiectum, vnde peccatum ſumitur: ſiquidem peccatum oritur ex ignorãtia, quæ non fuit directè voluntaria, imò indirectè, quia noluit adhibere diligentiam, quam tenebatur: at vbi quis dat operam rei illicitæ, licet habeat ignorantiam: quę tñ craſſa ſit, & vincibilis, volũtas eius directè fertur in obiectum peccati, ſeu in obiectum, vnde peccatum ſumit ſpeciem, & ſic in actum, qui eſt contrarius virtuti: per accidens autem fertur in actum contrarium virtuti, & ſic in peccatum, vt S. Tho. tenet in d. ar. 4. vbi eius ſenſum explicat optimè Caie. ſcribens, ꝙ qui ſcienter peccat, voluntariè fertur in actum contrarium virtuti directè, & per ſe, quippe qui ſciat, illum eſſe contrarium virtuti, & nihilominus eum eligit, & agere vult: ſic etenim directè, & per ſe fertur eius voluntas in peccatum.

Hinc infertur, ꝙ Iacob quàdo dormiuit cum Lya, quæ non erat ſua, ſi ignoraſſet craſſa ignorantia illam non eſſe ſuam: admonuerat enim illum aliqua ſoceri ancilla de illuſione futura, & ex negligentia noluit explorare, tunc dormiens cum Lya non fuiſſet omnino excuſatus a peccato, quia reuera peccauit, fuiſſet tamen excuſatus a peccato & illius ſpẽ, q̃ ex certa ſcientia in eo caſu contingeret. Non enim diceretur Iacob commiſiſſe fornicationẽ, quia non fuit ab eo per ſe volita, nec in animum eius inducta: & ſubinde a pœna huius criminis foret excuſandus, quemadmodum tradit Alfonſ. a Caſt. de poteſt. legã. pœna. lib. 2. c. 14. verſi. Nec refert. tex. opt. in c. in lectum mariti. 34. quæſtio. 1. vbi excuſatur à peccato inceſtus maritus ipſe, in cuius lectum ſoror iuit vxoris, quam quidem putans ſuam eſſe vxorem cognouerit, & tamen licet propter ignorantiam excuſetur maritus, pœnitentia tamen illi iniungitur. Ex quo deducitur ignorantiam illam culpam aliquam habuiſſe, & denique fuiſſe craſſam, aut culpabilem.

Eadem ſanè ratione poterit quis defendi à pœna inceſtus, & ab excommunicatione indicta per clem. vnicam, de conſang. ſi matrimonij contractui dederit operam, & ignorantia craſſa vxorẽ duxerit conſanguineã. De quo ipſe ſcripſi in Epito. ad 4. Decr. 2. par. c. 6. §. octauo. nu. 21.

Decimoquintò conſtat ex his, quanam ratione ſit accipiendum quod traditur à Iuriſconſulto in l. j. ff. de legib.
17 dum inibi expreſſum eſt † per leges puniri delicta, quę ẽt per ignorantiam committuntur: idem Diuus Aug. docet de natura & gratia, ſcribens, ꝙ quidam per ignorantiam peccant, notat hoc ipſum Gratianus in c. j. 15. q. j. & Ariſt. lib. 3. Ethic. cap. j. dum ignorantem, prauum, & malum appellat, aſſeuerans eum non excuſari. Quæ quidem ſubſiſtere non poſſunt, ſi vera ſunt, quæ iam non ſemel admonuimus, nempe, non poſſe abſque voluntate peccatum contingere, & voluntatem ea ignoratione abeſſe. Nihilominus reſpondendum erit, non ſemper ignorantiam cõſtituere quem inuoluntarium: atque ideo quoties ignorantia minimè excludat voluntatem, nec conſtituat agẽtem inuoluntarium, tunc malum factum ex ignorantia peccatum erit, & punitione dignum. id verò poterit accidere propter ignorantiam affectatam, quæ cum directè volita ſit, eandem habet ſcientiæ conditionem, & idẽ operatur, quod operaretur ſcientia, ſi adeſſet. Nam ex nimia voluntate peccandi oritur hæc ignorãtia, quam quis tollere non vult, vt liberius peccet. Idcircò hic voluntate peccatur, nec iſta ignorantia minuit, imò auget peccati culpam, vt S. Tho. explicat. 1. 2. q. 76. ar. 4. meminit huius ignorantiæ affectatę glo. in c. eos. de tempo. ord. 6. verb. affectata. & ibidem Anch. Domini. & Doct. Quamobrem in huius ignorantiæ caſu dubio procul obtinet d. l. j. & quæ in ſimilibus locis paſſim traduntur.

Poteſt item peccatum ex ignorantia commiſſum culpam voluntariam habere, & ideo legibus puniri ex pœna, quæ ad malitiam reprimendam conſtitui ſolet, cum ea ignorantia craſſa eſt, & ſupina: ignorantia etenim vincibilis peccatum eſt, ſi ſit eorum, quæ aliquis ſcire tenetur, & eſt voluntaria, quia in noſtra poteſtate eſt eam repellere. Nã ipſa negligentia ſciẽdi, & itẽ vel ipſa temeritas, aut inconſideratio eius, qui actionẽ aliquã aggredit ignorans ea, q̃ ſunt ad eius rectã operationẽ neceſſaria, pctm̃ eſt, rõnẽ habens à volũtare, & iò punibile. l. culpa eſt. ff. de reg. iu. l. latę culpæ. ff. de verb. ſignifi. l. j. ff. ſi mẽſor fal. mod. dic. l. illicitas. §. ſicuti. ff. de offic. pſid. c. Apoſtolicæ. de cler. excom. cap. 2. de conſtit. in 6. notant Abb. & Doct. in cap. 2. de conſtitu. cum his, quorum ipſe mentionem feci in regu. poſſeſſor. de reg. iur. 2. par. §. 7. nu. 7. pulchrè S. Tho. 1. 2. q. 76. ar. 2. Quibus mirè conueniunt Ariſt. verba. 3. Ethic. c. j. vnuſquiſque, inquit igit prauus, quid agendum, à quibuſque abſtinendum ſit, ignorat, obque huiuſmodi errorem iniuſti, & omnino mali homines efficiuntur, inuitus igitur dici debet, non ſi quis ignorat id, quod conducit, non enim ignoratio, quæ in electione cõſiſtit inuiti eſt cauſa, ſed prauitatis, nec ea, quæ eſt vniuerſalis, quippe cum ob eam homines vituperentur. Hęc Philoſophus, ſentiens ignorãtiam prouenientem ea prauitate electionis, non eſſe inuoluntarij cauſam, ſed prauitatis. Cum enim quis neſciat ea, quæ poterat, & tenebatur diſcere, ſpontè neſcit, ipſiq; adſcribendæ eſt ignorantiæ cauſa, ſicuti apud Ariſt. not. Euſtratius. Rurſus idem Ariſt. eod. lib. c. 5. eos quoque, inquit, puniunt, qui aliquid eorum ignorant, quæ ad leges pertinent, quæ quidem, & ſciri debeant, & difficilia non ſint. ſimili modo etiam in alijs, quæcunque ignorare per negligentiam videntur, eo ꝙ in ipſis ſit non ignorare, quippe qui adhibendæ diligentiæ domini ſint, ac poteſtatem habeant. Hactenus is author, in cuius commentarijs Euſtratius exempla huius craſſæ ignorãtiæ iuris, & facti tradit, quæ & a iuris vtriuſque profeſſoribus paſſim traduntur. Sic denique eſt intelligendum reſponſum Iuriſconſulti in d. l. j. quo in loco gl. Bar. & alij idem expreſſim adnotarunt.

Longius profectò ab inſtituto digreſſi forſan fuimus, quam par erat huic tractatui: id tamen fecimus, vt reſpõderemus quęſtioni difficili de conſtitutione ob actum iure diuino illicitum excommunicante. Nec quidquam obeſt ratio illa qua traditum eſt, voluntate delicta diſtinguit, quia etiam ſi ea propoſitio longiorem examinationem exigat, hac in parte ſatis eſt, voluntatem per ſe, & directè ferri in eũ actum, qui malitiam habet ſaltem eã, cuius ratione excommunicatio indicta eſt: idcircò voluntas non deficit ad operationem illam, quę excommunicatione punitur. Quod ſatis probatum extat ex his, quæ in hoc §. latè tractauimus.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Quis poſſit excommunicare, & quod hæc poteſtas iuriſdictionis eſt, non ordinis.*
2 *Fœmina an poſſit excommunicare?*
3 *Laicus non poteſt excommunicare.*
4 *Excommunicatus, an poſſit excommunicare?*
5 *Abſolutio neceſſaria eſt ab excommunicatione, quæ lata fuit ad tempus*

ad [illegible] tacitum, vel expreſſum.

6 Abſolutio ab excommunicatione, an poſſit dari ſub conditione, & ad reincidendum.

7 Abſolutio [illegible] ſine aliqua iuris [illegible] nomici forma an teneat?

8 Excommunicatus in vita, poſt mortem etiam poteſt abſolui, & quid de abſolutione in mortis articulo?

9 Laicus in mortis articulo an poſſit abſoluere ab excõicatione?

10 Abſolutio ab excommunicatione, an poſſit dari ab eo qui presbyter non eſt?

11 Abſolutio ab excommunicatione, qualiter ſit danda, & quibus præmiſſis.

12 Clericus ſacerdos ratione iubilæi, & bullarum Apoſtolicarum aliquem abſoluens, an cenſeatur eum abſoluiſſe à peccato obito, cuius cauſa erat excommunicatus?

13 Excommunicatus pluribus excommunicationibus, quomodo poſſit ab omnibus abſolui?

14 Excommunicatio, & abſolutio ex falſa cauſa obtenta, an vim habeant & effectum?

15 Sacerdos electus ad confeſſionem pœnitentialem virtute bullarum, aut iubilæi, an poſſit abſoluere ab excommunicatione cauſa hæreſis inflicta?

16 Abſolutio ab excommunicatione obtenta in foro conſcientiæ ex poteſtate iubilæi, aut bullarum, an habeat vim in foro exteriori?

§. VNDECIMVS

SED etſi multa de hac excõicationis cenſura iam tradiderim, nihilominus pauca prędictis addam in ea q. quis poſſit excommunicare. Cui præmittam, excommunicandi poteſtatem ad clauem iuriſdictionis, non ad clauem ordinis pertinere. Nam cum hæc poteſtas ad fori exterioris diſciplinam ſpectet, vbi
1 cauſa inter homines agitur, ideo illius propria erit, qui iuriſdictionem in foro exteriori habet, etiam ſi ordinis poteſtatẽ is non habeat. hanc aſſertionem verã eſſe probant S.Th. & alij in 4. ſent. diſt. 18. q. 2. ar. 2. ad primũ. idem 19. diſt. q. j. ad 3. q. & eſt communis opinio, quam tenent Panor. in cap. ab excommunicato. nume. 5. de reſcrip. & ſummarum authores in verb. excommunicatio. idem Panormita. in cap. tranſmiſſam. de elect. j. notab. Hoſtien. in ſumma de ſenten. excom. §. quis poſſit. verſic. verum autem. Fel. in c. dilecta. de maior. & obedi. num. 3. Ex quibus illud conſtat, quod non ſit neceſſarius ſacer ordo ad poteſtatem excommunicandi, tametſi aliquis ordo præmittendus ſit huic poteſtati, vt eandem eã poſſit habere, qui clericus ſit, & aptus, ac idoneos ad obtinendum beneficium eccleſiaſticum, quod expreſſim Felinus adnotauit in d. c. dilecta. cuius ea poterit ratio conſtitui, q; licet excommunicatio in exteriori iudicio feratur & pronũcietur, tamen quia aliquo modo pertinet ad aditum regni cęleſtis, cum eccleſia militans præſtet viam ad triumphãtem, clauis dicitur iuriſdictionis, & ad claues pertinet, vt explicat S.Tho. in d. quæſt. 2. diſtin. 18. & probatur in cap. vlt. de exceſ. prælat. qua ratione par eſt, quod non poſſit excommunicatio ferri, niſi ab eo qui clericus ſit, & idoneus ad conſequendam eccleſiaſticam dignitatem, cuius ratione excommunicandi poteſtas iure competit.

Primum igitur ad quæſtionem reſpondentes aſſeueramus, excommunicandi poteſtatem iure competere his, qui iuriſdictionem ordinariam eccleſiaſticam in exteriori foro habent, etiamſi ſint inferiores epiſcopis. tex. optimus, vbi hoc ipſum omnes adnotarunt, in c. cum ab eccleſiarum prælatis. de offic. ord. c. ſicut tuis. de ſimo. c. cum in eccleſia. de maior. & obed. gl. in d. c. cum ab eccleſiarum. Hen. in cap. ſi ſacerdos. col. 2. de offic. ord. qui tractat latè an ſacerdos curã animarum habens poſſit excommunicationem in parochianos ſibi ſubditos ferre.

Secundò ex hoc apparet, iudicem etiam delegatum, poſſe vti excommunicationis cenſura, quod multis in locis probatur, & præſertim in c. præterea. de offic. deleg. notatur in [illegible] eod. titu. & eſt omnium communis opinio, de qua minime oportet diſputare.

2 Tertio h[illegible]c & [illegible] eſt colligendum, q; licet quandoque fœmina obtineret [illegible] one dignitatem quandam eccleſiaſticam iuriſdictionem quoad cor[illegible]em & adminiſtrationem, cap. di[illegible] de maior. & obed. c. cum dilecta. de confirm. vtil. vel inut. non tñ poteſt aliquam iuriſdictionem exercere, quæ ad claues ſpectet, nec in foro interiori nec exteriori eſt enim fœmina incapax clauis [illegible] ptãris, de foro interiori tex. eſt [illegible] celebris in c. noua. de pœ. & remiſ. quo conſtat, non poſſe [illegible] competere vſum clauium reſpectu ordinis, cuius ſunt incapaces, idq; latè aduerſus Lutherum pluribus rationibus, & authoritatibus oſtendunt Ioan. Roffenſis art. 13. contra Luthe. & Alfon. à Caſt. aduerſus hæreſes. in verb. abſolutio. Ioan. Bunderius in compendio contra Lutheranos, tit. 11. ar. 5. Imò fœmina etiam, ſi ordinetur, non recipit characterẽ, quemadmodum ex d. c. noua. omnes deducunt, maxime Abb. gl. in cap. diaconiſſa. 27. q. j. notant [illegible] hæc & alia in 3. par. titu. 16. cap. 7. §. 2. Syluest. in verb. Abbatiſſa, q. 2. & 3. S.Tho. & alij in 4. ſent. d. 19. q. j. ar. j. ad 3. q. & inibi cæteri Theologi, optime Henr. in d. cap. dilecta. de maior. & obedien.

3 Quarto inde infertur, laicum non eſſe capacem huius iuriſdictionis, ad quam excommunicatio pertinet, idque multis comprobari poteſt, ſed præmaxime ex eo, q; laici ſpiritualia tractare nõ poſſint. c. 2. de iudi. c. eccleſia ſanctę Marię. de conſti. c. bene quidem. c. ſi Imperator. [illegible] diſtinct. poteſtas autem excommunicandi potiſſimum ad ſpiritualem iuriſdictionem attinet, cum & ad claues eccleſię pertineat, vt ſuperius admonuimus: ac notat Panor. in c. ab excommunicato. col. 2. de reſcrip. in ſpecie hanc illationem. Cui & illud accedit, q; laicus non poteſt conſtitui vicarius epiſcopi c. in nona. 16. q. 7. ex quo hoc ipſum deduxere Panor. & Doct. pſertim Fel. nu. 6. & Dec. nu. 15. Ripa nu. 116. in d. c. 2. de iudi. quo in loco hi Doct. idem procedere, ac verum eſſe cenſent, etiam in clerico, qui ſit coniugatus. Qua in re idem notant Abb. in c. Ioanes. in j. de cle. cõiug. Ioan. And. & Dominic. in c. vnico. verſi. in cęteris. de cler. coniug. in 6. idem quo ad laicum ſimplicem tenent gl. in c. pręter. §. verum. in verb. ducibus. 2. d. & in d. c. bene quidem. in verb. laico. & ibi Doct. atq. Bertachinus in tract. de epiſco. in 7. par. 4. lib. q. 18. Tametſi pręcitatę gl. velint, ex delegatione Papę poſſe laicũ excommunicare. cap. Menam. 2. quęſt. 4. quod Panor. ſequitur & probat in dicto cap. ab excommunicato. 2. colum. & in d. c. eccleſia ſanctę Marię. colum. 3. & in cap. canonica. iſto titu.

4 Quintò patet ex his, † poſſe iudicem occultè excommunicatum, qui ex ratione l. Barbarius. ff. de offic. pręſid. poteſt exercere publicam iuriſdictionem excommunicare, quia excommunicatio ad iuriſdictionem, & officium publicum ſpectat: ſic etenim in hac ſpecie tenuerunt Abb. in d. c. ab excommunicato. 2. col. idem Abb. & Fel. alios allegans in c. ad probandum, per tex. ibi, de re iud. col. 3. idem Fel. in c. ſi verè. de ſent. excom. huius item ſententię author eſſe vĩ S.Th. in 4. diſt. 18. q. 2. art. 2. ad 3. dum aſſerit, non poſſe excommunicatum excõmunicare, quia priuatur iuriſdictionis vſu, ergo cum habet eum vſum, poterit excommunicare, & opinio iſta mihi verior eſt, licet contrariam probauerit gl. in ſum. 24. q. j. Anch. & Francus in c. pia. col. 3. de excep. Ant. & Imol. in c. ſe[illegible] citatus. de reſcrip. Pau. Eleazar. [illegible] ſi c[illegible] ebra[illegible] colum. penul. de cleric. excom. Franc. in cap. pręſen[illegible] & in c. [illegible] ceteri[illegible] iſto titu. Domi. in cap. ſi [illegible] cui. de offic. dele. lib. 6. quorum ſententia magis communis eſt, de qua quidem dubitat Probus in c. vlt. 3. q. de conſtitu. in 6. licet idem in d. c. pręſentia dixerit ſ[illegible] ipſum in d. cap. vlt. priorem opinionem ſequutum fuiſſe.

De abſolutione ab excommunicationis ſententia obtinenda ſupereſt mõ aliquot hoc in loco examinare, illud
5 prænotantes, † adeo neceſſariam [illegible] oẽ abſolutionem ab excommunicatione, quę ſemel quempiam ligauerit vt etiam ſi excommunicatio iniuſta fuerit, nihilominus ad plures effectus abſolutio petenda ſit, quemadmodum probare conati ſumus in hac relectione. §. 7. num. [illegible] Iterum poſtquam ſemel excommunicatio lata [illegible] & [illegible], indiget excommunicatus abſolutione, quę p[illegible] n[illegible] eſt iuxta formam iuris, traditam in cap. a [illegible] ten. excom. igitur abſque ea [illegible] enim a [illegible] n[illegible] me tollitur excommunicatio. tex. optimus [illegible] p. cum

decideres.

deſideres.eo.tit.§.vlt. Quamobrem Panor.in c.j. de iudic. notab.6.poſt gl.in clem.j.in verb.donec.de decimis.exiſtimat, excommunicationem ab homine latam ſub ea conditione, donec ſatisfeceris, non tolli, nec diſſolui abſque abſolutione, etiam ſequuta ſatisfactione: idem Abb. & Anania in c.cum tu.de vſur.idem Abb.in d.clem. j. Fel. in c.ad aures.de ſimon.Dom.in cap.j.§.ſi verò.de elec. in.lib. Dec.in cap.ex literis.3.colum.de conſti.idem in cap.quæſtioni.de appella.Innoc.& Ant.in cap.cum bonæ.de ætat. & qualit.quorum opinio communis eſt ſecundum Felin. Dec.& Rip.in d.c.j.notab. 6. quo in loco And. Alciat. in notab. 5. hanc opinionem communem improbat, argumentum adſumens à ſuſpenſione eccleſiaſtica, quæ nulla indiget abſolutione, aut relaxatione, ſi lata fuerit ea conditione, donec ſatisfactum fuerit: nam ſequuta ſatisfactione, ipſo iure remiſſa, & ſublata cenſetur, quod omnium, quos modò citaui, communi ſenſu deciſum extat poſt glo. in d.verb.donec. vbi Pau. Eleazar. & Imo. ante Alc. eam opinionem tenuerunt, quam hic non verebimur latius expendere propter frequentem huius diſputationis vtilitatem: tametſi in Epitome ad 4.decret.2.par te,cap.6.nume.16.communem ſententiam obiter ſequuti fuerimus.

Et ſanè præter Panor.rationem deductam ex d.c.à nobis.ad communis ſententiæ probationem accedit, quod
6 notat Floren.in 3.par.tit.24.cap.77.§.j. ſcribens † abſolutionem ab excommunicatione non poſſe concedi ſub ea conditione, ſi ſatisfeceris, debet enim ſimpliciter, non ſub aliqua conditione miniſtrari, iuxta reg.actus. de reg. iu.lib.6. Hæc autem excommunicatio, donec ſatisfeceris, hunc ſenſum verè habet, vt ſemel excommunicatus ab eodem communicatore abſoluatur ea quidem conditione, ſi ſatisfeceris: ergo forma illa ſufficiens non eſt ad abſolutionem ab excommunicatione, etiam ſi conditio euenerit. Huic equidẽ rationi ſatis reſponſum erit, ſi cõſtituerimus diſcrimen, & differẽtiam inter hæc duo: nempe quod quis excommunicatus ſemel ſimpliciter, poſtmodum abſoluatur ſub conditione, vel ꝙ ab initio excõmunicetur quiſquam ſub conditione, donec ſatisfeceris. Nam priori caſu ſemel habuit excommunicatio vim abſolutè abſq; aliqua conditione, at in poſteriori excõmunicatione ſemper habuit illa conditionem ab initio, donec ſatisfeceris: & tñ aliter reſpõdendũ erit, vt planè falſam fore opinemur Florentini ſententiam aſſerentes, abſolutionem ab excommunicatione, poſſe ea conditione miniſtrari: ſi ſatisfeceris, ex eo quidem, quod & ipſa excõicatio ferri poſſit ſub conditione.c.præterea.de appella.vbi Dec.poſt alios, atque ita Flor.opin.falſam eſſe contendit Mar.Azpilcue.in c.j.nu.62.de pœn.diſt.6.

Secundo eãdem communem opinionem comprobat glo.not.in c.pręſenti.in verb.declaramus.ſup.eo.tit. quæ aſſerit excommunicationẽ ſuſpendi non poſſe, nec commode pati ſuſpenſionem. Quia, vel eſt omninò per abſolutionem in totum tollenda, vel manebit eius vis, & effectus integer, non obſtante ſuſpenſione. Ergo non poterit excõicatio tolli abſque abſolutione, ſi ſemel ſimpliciter lata fuerit: nec item ſi ſemel ligauerit adhuc ad tempus lata, ea quidem lege, donec ſatisfeceris. Parum tamẽ obeſt hæc conſideratio, etiam ſi ex ea velit quis probare, nõ poſſe ferri excommunicationem ad tempus, atq; idõ ita latam, donec ſatisfeceris, ſimpliciter, & abſolutè latam cenſeri. Nam licet excommunicatio verè ſuſpendi non poſſet, nihil impedit, ꝙ ab ea detur abſolutio ad certum actum, vel tempus, quo finito iterũ, quis ſit ipſo iure excommunicatus ſub eiſdem monitionibus, & ſolennitatibus, quibus prior excommunicatio inflicta fuit. Atq; hęc ipſa abſolutio vulgo appellatur ad reincidendum, eamq; praxis iam diu admiſit. Eſt enim huius abſolutionis illud peculiare, ꝙ lapſo termino in abſolutione pręfinito, vel peracto actu, ad cuius effectũ quis abſoluitur, ſtatim abſque noua ſententia excommunicatus, in priorem incidat excommunicationem. Hoc ipſum probatur in c.veniens.in 2.de teſtib.& in cap.Apoſtolicæ. de excep. idem Fel.col.j.idem adnotauit poſt Hoſt.idem Fel.in c.ad reprimendam.de offic.ord.col.2.Io.And.Hoſt.Ant.& Abb.col. vlt.in d.c.veniens.Fran.in c.præterea.col.2.de appel. Fel in c.2.col.2.de teſti.cog. Dec.in c.2.de iud.2.lect.notab.6 & ibi Fran.de Ripa, nu.25.idem Dec.in conſi. 365. quorũ opinio cõis eſt, & planè procedit in caſu, quo expreſſim abſolutio datur ad reincidendũ, vel vbi abſolutio ab excommunicatione cõceditur ad tempus explicatum, vel tacitum, aut ad certum actum, vt fatentur præcitati Doc. tametſi Aret.in d.c.veniens. velit probare, neceſſariam fore nouam excommunicationem.

Quod ſi quis fuerit ſimpliciter abſolutus ab excõicatione præſtita cautione, de ſatisfaciendo, tunc etiam ſi non ſatisfecerit, nequaquam incidit in priorem excommunicationem, ſed oportet, ꝙ iterum excommunicetur. tex.celebris in d.c.ad reprimendam.vbi Pan.& Fel.col.2. ac pleriq; alij hoc adnotarunt, idem Rota in nouis. 490. Dec.in d.c.j.de iudic.2.lect.notab.9.ad idem tex.in cap.ad noſtrã.in j.de iureiu.& in c.qõni.de appel. eſt tñ in hoc ſpecialis caſus in c.eos.ſup.iſto titu.vbi excommunicatus ab homine vel à iure, abſolutus pp aliquod impedimentum ab eo, qui iure ordinario abſoluere non poterat, in eandem priorem excommunicationem incidit ipſo iure, ſi ſublato, ac ceſſante impedimento abſolutionem ab eo, cui verè competebat, minimè poſtulauerit. Hoc ſiquidẽ obtinet, quia ex cauſa periculi mortis, aut alterius iuſti impedimenti excommunicatus, abſoluitur ab eo, qui alioqui non habeat abſoluendi poteſtatem. Nec in hac ſpecie diſtinguenda eſt excommunicatio iuris ab excommunicatione hominis, etiam ſi Rotæ deciſio paulò ante citata velit hac diſtinctione vti.

Sed & ratio, qua Panor. & alij tenentes communem ſententiam vſi fuere, non omnino congruit. Nam etiam ſi forma illa ſit neceſſaria ad abſoluendum ab excommu
7 nicatione, tamẽ † abſolutio abſque ea forma, & abſque alijs ſolennitatibus iure Pontificio requiſitis præſtita valet, & tenet.gl.vlt.cõiter recepta in cap.cum deſideres.de ſent.excom.Francus in c. qua fronte. col. pen. de appel. Flo.3.par.tit.24.c.77.Syluest.in verb.abſolutio.3.§.3.quorum opinio cõis eſt, contra Hoſt. qui equidem cõi opinioni ſuffragatur tex.in c.venerabilib.§.ſanè.iſto tit.probans, abſolutionem ab excõicatione obtentam ab eo, qui poteſtatem habet abſoluendi, validam eſſe, etiam ſi iniuſta ſit, & inique præſtita, cuius deciſionis ad hoc præter Doct.ibi meminere Abb.col.vlt.& Card.col.3.10 c. ex parte.de offi.ord.Fran.& Pręp.in c.qõni.de appel.Abb.in c.qua fronte.col.5.eo.tit. vbi cæteri Doct. idem probant ipſiuſmet tex.authoritate. Imò licet excommunicatio lata poſt appellationem nulla ſit, abſolutio tñ data poſt appellationem ab aduerſario propoſitam, ne abſoluatur excõicatus, valida eſt, & tenet: quemadmodum ex d.cap. qua fronte.expreſſim adnotarunt Franc.num.16.& 38.ac Præpoſ.nu.17.& præmittant alij, quaſi hoc ſit ſpeciale in animarum fauorem: quamuis Dec. cõtrariũ inibi teneat nec tex.ille admodum vrgeat; quia friuola fuit appellatio, de qua in eo reſponſo cõtrouertitur. quib. adde Caſ. in verb.Abſolutio ab excõicatione.verſi.de iudicialibus. Qui tenet abſolutionẽ ab excõicatione contra formam iuris præſtitam non tenere, ſed cõem opinionem probat gl.in c.de manifeſta.2.q.j.in verb.iudicaui.& ea procedit etiam ſi a conſtitutione dante formam in ſpecie dictio, nullatenus, aut ſimilis adijciatur, quaſi velit, & præcipiat nullatenus abſolutionem dandam. Etenim nihilominus abſolutio abſque ea forma præſtita ab excõicatione, valet & tenet.gl.in vltima opinione, in cle. vnica, in verb. nullatenus.de ſequeſtr.poſſ. & fru. quam in ea ſententia ſequitur ibi Card.q.6.Fel.in c.quod ſuper his. de fide inſtru.col.pen.Iaſ.in l.ſcriniarios.C.de teſta.mili. licet in d. clem.vnica, de hoc dubitauerint Abb.Imo.& Barba. atq; contra eum tenuerit Bonifa. loquutus priorem opinionem gl.quam Iaſ.ſequitur in l.vlt.ff.de ferijs.nu.25.& plures alij eandẽ adnotauerint ad hoc, ꝙ dictio nullatenus, inducit decretũ irritans, ſeu irritũ decernens contrariũ actũ: qđ minimè oberit priori ſñiæ, ſiquidem id intelligẽdũ eſt, niſi materia ſubiecta dictet, actum alioqui abſq; ea forma validum fore.gl.in c.pueri.j.q.j.notat Aret.in c. de cauſis.de teſtib.col.4.& traditur in d.l.ſcriniarios.

Igitur

Igitur nō ita ſtrictè à iure forma, & ſolennitas in abſolutione ab excōicatione prſtanda requiritur, quin & ſine ea præſtita ipſum excōicatum omnino ab excōicatione liberet: præſertim, quia forma iure præſcripta tunc ſeruanda eſt, cum ſeruari commodè poteſt, & ſic in abſolutione, quæ ſtatim ſimpliciter abſoluit ab excōicatione ſimpliciter lata: quaſi aliud dicendum ſit in abſolutione, quæ tacitè deducitur ab excommunicatione ad tempus inflicta, vel in abſolutione conditionali, cum in his non poſſit ita ad ſummum, & ſtrictè forma canonis ſeruari: ſiquidem ea forma potius abſolutioni abſolutę, & ſimplici, quàm huic tacitæ, & conditionali conueniat.

Imò, & aduerſus cōem ſententiam optimè facit quod notant Ricar. in 4. ſen. d. 18. ar. 10. q. 5. Flo. 3. par. tit. 24. c. 77. §. j. qui aſſerunt in abſolutione ab excōmunicatione, quæ ad iuriſdictionem præcipuè, non ad ordinem pertinet, non eſſe verba quædam præciſè neceſſaria, ſed ſatis eſſe, ac ſufficere illa, quæ ſecundum intentionem abſoluentis remotionem excommunicationis ſignificent. Sed hæc verba iuxta excommunicātis, & pronunciantis ſenſum, ſicuti excommunicationem præmittunt, & inferunt, ita & abſolutionem poſt tempus præſtitam ipſo iure ſignificant, verba autem hæc ſunt. Excommunico te donec ſatisfeceris. Ex quibus præter Pau. Imo. & Alciat. aduerſus communem tenuerunt Card. in d. clem. j. q. 40. Dec. in d. c. j. de iudic. 2. lectio. notab. 6. nequaquam permittens hac in ſpecie differentiam aliquam conſtitui inter ſuſpenſionem, & excommunicationem.

Hinc deniq; ipſe infero, in interdicto eccleſiaſtico expreſſim cōſtituto, donec aliquis ſatisfaciat, aut donec ab vrbe receſſerit, ſequuta ſatiſfactione, vel receſſu ab vrbe, non eſſe neceſſariam relaxationem, cum ipſo iure cēſeatur, & ſit interdictum relaxatum. Quod tenet glo. in c. non eſt vobis. in verb. donec. & ibi Docto. licet Franc. à Ripa in d. cap. j. de iudic. notab. 6. contrarium teneat authoritate text. in c. quāquam. de cenſib. in 6. cuius opinio vera eſt in hunc ſenſum, vt declaratio requiratur, nō tamē abſolutio, nec relaxatio, ſicuti apparet ex Abb. Card. & alij in d. clem. j. quorum meminit ſic eos intelligens Pau. Pari. conſi. 27. lib. 4. col. pen. & fi.

8 Sedò principaliter hinc eſt obſeruādum, eſſe† neceſſariò impetrandam abſolutionem ab excommunicatione pro eo, qui mortem obierit excōmmunicatione ligatus, adhuc cum pœnitentiæ, & contritionis ſignis, nō tñ abſolutus ab excōicatione. Nam licet is apud Deū abſolutus eſſe credatur, apud eccleſiam tñ adhuc ligatus cenſebitur: atq; iō ab eo debet impetrari abſolutio, qui eum viuum abſoluere iure potuiſſet. Quod probat tex. celebris in c. à nobis. in 2. de ſent. excom. cui reſponſo potiſſimum obſtat, ꝙ poteſtas iuriſdictionis, quæ ad excōicandum, & abſoluendum Papæ, & eccleſiæ prælatis cōceſſa eſt per redēptorē noſtrū erga ſolos viuos, & ſuper terrā exiſtentes cōpetit. Mat. c. 18. quodcūq; ſolueris ſup terrā, erit ſolutū & in cęlo, & quodcunq; ligaueris ſuper terrā, erit ligatum & in cœlo. ad idē ſunt authoritates plures, quarum Gratianus meminit in c. de cōmunione c. ſanè. c. legatur. 24. q. 2. ſolos ergo viuos eccleſia ligare, aut ſoluere poteſt, non tñ mortuos. Quod eſt cōi theologorū, & canoniſtarum ſnia probatiſſimum, ſed nihilominus prædicta deciſio tex. in d. c. à nobis. ita eſt intelligenda, vt verè conſtet, eccleſiam militantem nec ligare, nec ſoluere mortuos, ſed potius denunciare eos deceſſiſſe ligatos, vel abſolutos. Quæ quidem declaratio quo ad eccleſiam militantem neceſſaria eſt, non quo ad triumphantem, ſicuti Rom. Pontifex fatetur in d. c. à nobis. Quamobrem Panor. ibi, & cęteri ſic illum tex. interpretantur, poſſet tñ, & apertius intelligi eccleſiam ſoluere mortuos, vel ligare, non quo ad ipſos, ſed quo ad actus, & effectus per viuos erga mortuos agendos: quemadmodum poſt alios explicat Alfon. à Caſt. lib. 2. de iuſta hære. punit. c. 20. idcirco cauendum eſt à gl. & Panor. in c. ſi quis. de hære. & gl. in c. Iudæi. in 2. de Iudæ. Rom. in ſing. 735. qui exiſtimauerunt, hæreticum poſſe poſt mortem excommunicari, per tex. in d. c. ſi quis. atq; ideo concedunt, poſſe mortuum ab eccleſia excommunicari. Quorum opinio falſa omnino eſt, vt & ipſe Caſt. c. 19. latius oſtendit. Nam quod in d. c. ſi quis. legitur, anathema ei dicatur, eſt ea ponendū in hunc modum poſt mortem ſolennis fiat maledictio, quæ præmittit, illum deceſſiſſe excommunicatum: hanc ſiquidem ſignificationem, & dictio, anathema habet, ſicuti hac in relectione ſuperius probauimus.

Quod ſi mortuus in ipſo mortis articulo per ſacerdotem fuiſſet ab excōicatione, et à ſolo Papa alioqui tollēda abſolutus, nulla erit poſt mortem abſolutio neceſſaria. gl. communiter recepta in d. c. à nobis. in verb. non potuerit. tex. in c. non dubium. c. quod de his. c. quamuis. c. ex noſcitur. vbi Doct. de ſent. excom. l. 25. tit. 9. par. j. notat S. Tho. in 4. ſen. diſt. 20. q. j. ar. j. ad 2. quæſt. qua in re diſtinguere oportet articulum mortis, quo ad iſtam poteſtatē, quæ ſacerdoti cuicunque competit, abſoluendi. ſ. à peccatis, & cenſuris quemcunque in articulo mortis conſtitutum, etiam ſi alioqui abſolutio ſit ſummo Pontifici, vel epiſcopo reſeruata: eſt enim periculum mortis in his duntaxat, vnde mors frequenter ſolet accidere, vt in bello, in nauigatione maris vehementer turbati, in fœminis prægnantibus, in morbo graui. Periculum ſiquidem mortis in his prudentis viri arbitrio agnoſcendum eſt. Mortis autem articulus non dicitur vbicunque periculum adeſt mortis, ſed regulariter cum certa mors eſt veroſimili cōiectura, aut à morbo, aut à vulnere, aut exteriori vi, vt cū quis ad mortis pœnam fuerit damnatus. Idcircò ꝙ vel literis ſummi Pontificis, vel canonibus permiſſum eſt, nēpe ſimplicem ſacerdotem poſſe quempiam abſoluere ab oibus peccatis & cēſuris in articulo mortis, etiamſi alioqui ſoli Romano Pontifici ſit eorum abſolutio reſeruata, non ita latè intelligi debet an in periculo mortis ea abſolutio fieri valeat: ſed tunc ſolum quando mortis articulus contingat. Sunt etenim hæc maximè diuerſa ex ipſa quidem propria nominum ſignificatione. Sic ſanè cenſet rem iſtam definiendam fore Melchior Cano, eps Canarienſis in relectione de pœnitentia. 5. par. fol. 144. cuius ſententiæ, & illud accedit, ꝙ iura Pontificia poteſtatem iſtā concedentia cuilibet ſacerdoti, nō de periculo mortis, ſed de mortis articulo meminere, vt conſtat in d. cap. nō dubium. c. quod de his. c. quāuis. c. paſtoralis. §. j. de off. ord. c. eos. ſupra iſto titu. & lib. Sed huic opinioni videntur obſtare duo, vel tria. Primū, ꝙ tex. in d. c. ſi quis ſuadēte. 17. q. 4. hanc concluſionem explicans de mortis periculo expreſſim mentionē fecerit, permittens abſolutionem ab illius canonis excōicatione epis in articulo mortis. Nec erit cōgrua reſponſio, ꝙ ille canon permittat abſolutionē epis, nō cuilibet ſacerdoti, quaſi voluerit ampliorem epis, quàm ſacerdotibus in hac ſpecie delegare poteſtatem. Nam, & in c. ex noſcitur. & in c. de cętero. de ſent. excom. expreſſum eſt, abſolutionē ab excōicatione illius canonis cōpetere epis, quoties vel pp mortis periculum, vel ob aliud impedimētum à Rom. Pontif. nequit obtineri, & tñ in præcitatis locis, nempe in c. non dubiū. c. quamuis. c. ꝙ de his. c. eos. mentio fit de articulo mortis, vñ ab epo impetranda eſt, etiam ſi in articulo mortis abſolutio, ſi commodè fieri poſſit, alioqui, & ſimplex ſacerdos abſoluere poterit. quot ſatis probatur ex eo, ꝙ iure diuino quilibet ſacerdos deficiente proprio presbytero habet poteſtatem abſoluendi à peccatis quibuſcunque ſacrāli abſolutione, vt probauimus ſuperius §. 6. num. 8. quæ tamen non poteſt miniſtrari, niſi & à cēſuris fiat abſolutio: igitur quilibet ſacerdos habet in articulo mortis poteſtatem abſoluendi ab excommunicatione, ſaltem, vt ſcribit Palud. in 4. ſen. diſt. 17. q. 3. col. 2. præſumendum eſt, Papam ea mente eſſe, vt velit quemlibet in articulo mortis conſtitutum à quolibet ſacerdote abſolui poſſe, etiam à peccatis reſeruatis. Quod ipſe Palud. iterum aſſerit diſt. 20. q. j. concluſ. 2.

Secūdò, eidem opinioni aduerſatur, ꝙ in c. eos. ſupra, iſto tit. mortis articulus appellatur in 2. par. c. periculum mortis. item in d. c. ex noſcitur. Quod in articulo mortis planè permiſſum eſt, itidem permittitur infirmitatis tempore timore mortis. Ergo periculum mortis, aut timor mortis veriſimilis, ſufficiens eſt cauſa, vt ſacerdoti cuilibet cōpetat abſoluendi poteſtas. vnde cōſtitutus in morbo,

bo,& ioſirmitate non tñ poterit abſolui ab excommunicatione canonis propter impedimentum, quod præſtat morbus, ne poſſit accedere Romam, etiam ſi non ſit in mortis articulo quod Panor. & alij per tex. inibi concedunt in d.c.quod de his,ſed etiam ppter timorem mortis, ſicuti apparet in d.c.ea noſcitur. quo fit, vt mortis timor, aut periculum,articulo mortis hac in q.ſit ſimillimum.

Tertiò,in hac controuerſia eſt omnino aduertendum, q gl.in d.c.paſtoralis.§ j.in verb. præterquam. ibidê côiter recepta.Inno.Io.And.Hoſt.Abb.Henr.&alij in d.cap. quod de his dum quærunt, quis dicatur in articulo mortis conſtitutu.,in ſpecie aſſeuerant, eum dici conſtitutũ in art.mortis qui prælium cum hoſte commiſſurus eſt,vel patitur naufragium periculoſum,vel ſit nauigaturus tpe quo ſolet mare turbulentum eſſe,aut longa quidem nauigatione, vel per loca inſidioſa, & periculoſa.tex.optimus in l. mortis. cum ſeq. ff. de dona. cauſa mor. idem da fœmina prægnante Doct.præcitati tradidere, potiſſimè Io.And.in d.c.paſtoralis.§.j. & Henr.in d. c. quod de his. Item Pan.& alij in d.§.j.ea quibus ſatis deducitur,communi Doct. ſentẽtia deciſum eſſe periculum veroſimile mortis in hac quæſtione articulo mortis æquipollere, imò idem eſſe articulum,& periculum mortis,quo ad effectũ iſtum.Fatentur equidem hi Doct.eandem poteſtatem abſoluendi,quæ data eſt cuilibet ſacerdoti in articulo mortis,datam item cenſeri,& in mortis probabili periculo, quod & Palud.not.in 4.ſent.diſtinctio.20.quæſtio.j.verſicu.3. concluſio.

Ego verò iuxta propriam dictionum ſignificationem arbitror differre articulum mortis à periculo mortis,ita quidem, vt qui exiſtat in mortis articulo, etiam dicatur, & in periculo mortis conſtitutus, non tamen qui eſt in periculo mortis,ſtatim cenſendus erit in mortis articulo eſſe. Et nihilominus cenſeo côem canoniſtarum ſententiam admittendam temerè non eſſe,ſed tunc ſolũ, cum mortis periculum propè,& maximo cum timore ipſius mortis contingerit,ac demum mors immineat ſatis verò ſimili coniectura,quod colligitur ex his, quæ de prægnantibus tradidere Abb.in c.quod in tex.2.col.de pœn. & remiſ.& Syl.in verb.interdictum.5.q.7.

Sed & gl.in d. c.a nobis.in verb. non potuerit. ſcribit,
9 † poſſe laicum non mortis articulo ab excôicatione abſoluere,quemadmodum poſſet à peccatis.Nam,& in articulis mortis poſſe laicum à peccatis abſoluere viſum aſt quibuſdam. Et tamen in abſolutione à peccatis hoc eſt manifeſtè falſum, etenim licet honeſtum ſit, & poſſit multis ex cauſis vtile eſſe, q deficiente ſacerdote quis in articulo mortis laico propria confiteatur peccata.c.quẽ pœnitet. de pœn.diſt.j.c.j.in prin.de pœn.diſt.6.abſolutio tñ à laico miniſtrari non pôt,ẽt in mortis articulo,quod manifeſtiſſima ratione conſtat,ſiquidem abſolutio à peccatis ab eccleſiæ clauibus pendet,ac deniq; ab ordine, & iuriſdictione.Extrauagans.Quia quorundam.§.quod aũt. de ver.ſig.idem ipſe probaui lib.j.varia.reſo.c. 10. nu. 11. Nec poſſet Papa committere poteſtatem abſoluendi à peccatis laico aut illi,qui clauem ordinis non haberet, vt eſt côis in hoc omnium conſenſus, & tradit in ſpecia Palud.in 4.ſen.d.17.q.3.col.2.verſ.3 concluſio.idcircò nõ poſſe laicum quemquam à peccatis abſoluere, etiam in articulo mortis,aſſerit gl.in d.cap.paſtoralis.§.præterea. quem præter alios ſequuntur Abb.ibi.idem Abb.& Hen. in c.à nobis.de ſent.excom.idem in c.4.de cõſuet. col.vl. Dec.in c.2.de iud.num.23.eſt ſimilis gl.in c.2.de pœ̃n.& remiſ.ſ.ſtilo lib.Sylu. in ver.Abſolutio.j.§.4. col.4. & eſt communis opinio theologorum in 4.ſent.diſt.17.notat optime Marti.Azpilcueta in c.j.in prin.nu.74.de pœ̃n.diſt.6.At in excôicatione quidã cenſent poſſe laicum ab ea abſoluere in articulo mortis exiſtentem. quod not. gl.in d.c. à nobis.quam ibi ſequuntur Abb.& Fel. item Sylu.in verb. Abſolutio.j.§. quarto. colum.ſecunda.Angel.in ver.Abſolutio. 3. §. 17.Dec.in d.c.2.de iud.num.23.quib. ſuffragatur,q Papa poteſt laico dare poteſtatem abſoluendi ab excôicatione.gl.in c.præter.32. diſt. cuius initio huius §. meminimus,ſed in articulo neceſſitatis hæc poteſtas abſoluendi cenſetur delegata ex Rom.Pontif. intentione, igitur poterit laicus abſoluere ab excôicatione in articulo mortis conſtitutum. Nihilominus opinio contraria verior eſt authoritate gl.in c.vlt.24.q.j. quæ ſcribit laicũ in ſpiritualibus etiam in articulo mortis nihil agere poſſe,niſi quod expreſſim iure cautum fuerit.cuius glo.meminit Dec.in d.c.2.nu.23.poſt.Abb.ibi,Ioo.& Ab.in d.c.4 de conſue.Hanc item opinionem tenet.Imo. in l.j. col.3. ff.de publ.iud.ad hoc allegans gl.in d.c. paſtoralis.§.j. eã inducens ad abſolutionem ab excommunicatione.ſed & ipſe Pan.in d.c.à nobis.nu.20.palam aſſerit.glo. inibi eſſe intelligendam iuxta gl.in d.cap paſtoralis.§.præterea. vt fortaſſis Pan.non ita ſtrictè velit abſolutionem ab excôicatione poſſe in mortis articulo à laico miniſtrari,ſed vt excommunicatus per propriam confeſſionem,& contritionem dignus efficiatur abſolutione, & remiſſione excommunicationis.Nam,vt rationem quãdam contrariæ opinionis tollamus,eſt omnino adnotandum,quod Pau. ſcribit in 4.ſen.d.17.q.3.col.3.verſi.probabile enim eſt aſſeuerans ideo poſſe in articulo mortis ſimplicem,& quẽcunque ſacerdotem abſoluere ab excommunicatione, quia eo tempore poteſt quilibet ſacerdos à peccatis abſoluere,& hæc abſolutio nõ pôt miniſtrari aliter, q̃ præmiſſa abſolutione à cenſuris.idem ipſe repetit in 18.d.q. 5.verſ.ſecunda regula.idem d.20.q.j.ad fi.ſecundæ cõcluſionis.Ergo ſentit,& verè aſſerit Palu.eum, qui non poſſit in articulo mortis abſoluere à peccatis, minimè poſſe ab excommunicatione,cuius abſolutio ideo permiſſa tunc videtur,vt poſſit,quis à peccatis abſolui. Deniq; hanc ſententiam aduerſus gl.in d.c.à nobis.probat Mart. Azpilcueta in d.c.j.in prin.nu.83.de pœnit.d.6.

Hinc conſtat,non excuſari hæredes defuncti à petẽda abſolutione ab excôicatione,ẽt ſi fuerit in mortis articulo per laicũ mortuo data abſolutio.Quod eſt veriſſimum cõtra Abb.& Fel.in d.c.à nobis. & Syl. in d.verſ.Abſolu. j.§.4.colum.4. quorum opinio iure nec probari, nec defendi poteſt.

10 Poſt hæc meritò dubitatur, † an ab excommunicatione abſoluere poſſit is,qui excômunicauit, & iuriſdictionem habet,licet ſacerdos non ſit.Et Hoſt. in d.c.à nobis. in 2.& in c.ad aures de ſimo.quem ſecuti ſunt veteres quidam ſummarum authores,duplex vinculum excommunicationis conſiderat,vnum enim quod ad forum iudiciale,aliud quo ad pniale,quo ad primum,inquit poſſe abſolutionem ab excommunicatione miniſtrari ab eo,qui iuriſdictionem habet,licet presbyter non ſit,cum ea pertineat ad iuriſdictionem.c.tranſmiſſam.de elec.Sed quo ad poſterius vinculum aſſerit,non poſſe abſolui excommunicatũ ab excommunicatione ab alio quã à ſacerdote, tex.in c.canonica.& c.à nobis.de ſent. excom. cum hæc abſolutio ad ordinem ſpectet. qua ratione moribus obtentum eſt,vt plerunque iudices eccleſiaſtici abſoluẽtes quẽquã ab excôicatione,quia ſacerdotes non ſunt,committant ſolẽnem abſolutionem ſacerdoti alicui.Quemadmodũ,& ipſe Hoſt. ſenſit in ſumma hoc ti.de ſent.excom.§.quis poſſit abſoluere.Syl.in verb.abſolutio.j. not. 3.ver.5.ac fatent plerìq; alij,quorum mentionẽ hic omittã,eo q ab Henrico in ſpecie euerent,& a Bottæo in tract. de ſynodo.3.par.ar.5.nu.12.q admonet, hãc opinionem tutiorẽ eſſe,& idem fatet Card.in d.c.à nobis.2.oppoſi.

Hæc diſtinctio falſa eſt oĩno,qđ Io.And.& Henr.optimè in d.c.à nobis,in 3.col.oſtẽdere conant. & idem tenẽt.Card.2.oppoſi.& Collecta.ibi.idẽ Card.in c.vlt.3.nota.de ſepul.& Hor.3.par.ti.24 c.77.in prin.ad finẽ. Syl.in verb.Abſolu.j.in prin.gl.in d.c.canonica.Ex quibus ipſe colligo,abſolutionẽ ab excôicatione oĩno,& quo ad oẽ aius vinculũ concedi,& miniſtrari ab habẽte iuriſdictionẽ,& poteſtatẽ excôicandi, ẽt ſi is nec presbyter, nec diaconus ſit,nec ſubdiaconus.Quod multis rônib. euidẽter probari poterit,& pſertim, qa quo loco ſacri euangelij data fuit poteſtas iuriſdictionis ad excôicãdum, & qbus eodẽ pariter,& eiſdẽ data eſt ad abſoluendũ,ſicuti ſupra latius pbatũ eſt ex authoritate Matth.c.18.q̃cunq; alligaueritis ſuper terrã,erunt ligata & in cœlo,& quæcunq; ſolueritis ſuper terrã, erunt ſoluta & in cœlo. Et tñ poteſtas excôicãdi ſolius iuriſdictionis eſt, & cõpetit clericis,

clericis, & ſacris ordinib. nōdū inſignitis. c.tranſmiſſam. de electin. igit, & eiſdē competit abſoluendi poteſtas.

Secundò eadem opinio probatur ex eo, ꝙ regulariter, q poteſt ligare, poterit & abſoluere. c.inferior. 21. diſt. l. q condemnare. ff. de re iudic. notantur in l. nemo qui condēnare. ff. de reg. iur. & inibi conſtat ex lectione Haloandri, ſed clericus nondum presbyter iuriſdictionem habēs poteſt excommunicare: igitur poterit & abſoluere. nullibi enim contrarium probatur: cum in d.c. canonica. minimè conſtet, requiri ordinem presbyteri ad abſolutionem ab excommunicatione obtinendam. Agitur ſiquidem ibi de militibus hoſpitalis Hieroſolymitani per eorum Priorem abſoluendis ab excommunicatione: & inquit Summus Pontifex id permiſſum eſſe Priori, qui presbyter, vt audiuimus, eſſe debet. Ne inter milites is Prior fortaſis eſſet laicus, atque ideo abſoluere non poſſet. Non autem exigit Papa illum Priorem eſſe presbyterum, quia is ordo neceſſarius ſit ad abſoluendum ab excommunicatione.

Tertiò, his accedit, ꝙ abſolutio ab excommunicatione ſacramentalis non eſt: ſicuti omnium conſenſu receptiſſimum eſſe videtur in 4. ſent. d. 18. dum materiam excommunicationis tractantes poſt S. Th. inibi. q. 2. ar. 2 tenent, hanc poteſtatem ad iuriſdictionem non ad ordinē pertinere. Idem notatur in d.c. tranſmiſſam. & fatet Hoſt. & alij priorem opinionem ſequuti, dum concedunt, quo ad iudiciale forum exterius clericum nondum ſacris initiatum abſoluere ab excommunicatione poſſe. Nec verè dici poterit, abſolutionem ab excommunicatione ſacramentalem eſſe, ſaltem ab his, qui mediocri quadam diligentia expendere velint ex theologis, quę ſit propriè ſacramentalis abſolutio. Eſt enim pars ſacramenti pœnitētiæ, quod quidem pœnitentiæ ſacramentum ad culpam peccatorū, q in iudicio aīæ ſecretè, & integrè ſacerdotibus deteguntur, remittendam omnino pertinet: & ſic ad vinculū, quod pp peccati culpā peccato abſque vlla excōicatione ob ſolā diuinā offenſam cōtrahit. Iuxta illud: Quorū remiſeritis peccata, remiſſa erunt, quorum retinueritis, retenta erunt. Non autem pertinet ſacramentū pœnitētiæ ad remittēdum vinculum contractum ex iudicis exterioris ſententia. ſunt & aliæ rationes quibus ſatis apparet, abſolutionem ab excommunicatione non eſſe ſacr̄alem. Quod ſi hæc abſolutio ſacr̄alis non eſt, minimè requirit, ꝙ eius miniſter ſit ſacerdos: ſiquidem ſacerdotij ordo tantum exigitur quo ad abſolutionem ſacramentalem, quæ eſt pars ſacramenti pœnitentiæ, cuius miniſter lege diuina ſacerdos eſt. quemadmodum ex ſacra ſcriptura catholica docet, & tenet eccleſia.

Quartò aduerſus Hoſtienſem a diuiſione argumentor. Etenim aut agimus de abſoluendo excōicatū a culpa, & peccato, pp quod iure fuerit excōicatus: aut de abſoluendo ab excōicationis vinculo. Priori equidem caſu, abſolutio pertinebit ad iudicem fori interioris, ad quē alioq ſpectat iure ordinario, vel reſeruationis, ſacramentalis pœnitentiæ abſolutio: poſteriori autem, abſolutio verè iuriſdictionis eſt fori exterioris, & ad eum pertinet, qui hanc iuriſdictionem habet., & excommunicandi poteſtatē, nec ſpectat ad iudicem fori interioris animæ, vbi de peccatorum culpis per abſolutionē ſacr̄alē tollendis, nō de cenſuris agitur, niſi ea ex parte, qua cenſuræ impediūt ſacim conferri, & tunc ab exteriori iudice abſolutio a cēſuris exigenda eſt. Idcircò arbitror, abſolutionem ab excommunicatione præſtari, & miniſtrari poſſe ab eo, qui ſacerdos non ſit, modo iuriſdictionem habeat ordinariā, vel delegatam, etiam ſi exhibēda ſit cum ſolemni forma. tex. in d.c. a nobis. in 2.

11 Verum ad abſolutionē † ab excōicatione canonicè cōſequendā multa ſunt neceſſaria, quæ ſecundum iura pontificia præmittenda videntur prius q̄ abſolutio ab excōicatione concedatur, quæ tradidere Hoſtien. in ſumma, de ſent. excommu. §. & qualiter hæc abſolutio. Flor. in 3. par. ti. 54. c. 77. §. j. & Syl. in verb. abſolutio. 3. §. 3. & alij ſtatim in ſpecie a nobis citandi. Primū enim præſtare debet excōmunicatus iuramentum de obediendo, ac parendo mandatis eccleſiæ. c. j. c. ex tenore. c. de cætero. extra illo titu. hæc verò iuratoria cautio ad cautelā futuræ, & præteritæ contumaciæ exigitur, & ab eo, qui iuſtè excommunicatus abſolutionis tempore ſatisfacit pro commiſſa culpa. quod cōſtat ex præcitatis locis. & c. cum deſideres. eodem tit. vbi gl. in verb. ad cautelam. idem probat. Secundum quod excommunicatus priuſquam abſoluatur, ſi offenſa fuerit manifeſta, realem exhibeat ſatisfactionem: ſi verò dubia, ſufficiens ab eo præſtetur cautio datis pignoribus, vel fideiuſſoribus. text. optimus in c. ex parte. in j. de verb. ſignifi. c. 2. c. venerabilib. §. j. ſupra iſto tit. notatur in d.c. cum deſideres. & in c. ad hæc. c. ea noſcitur. eod. tit. & c. qua fronte. de appel. vbi Præp. & Fran. quicquid dixerit gl. in d.c. ad hæc. quòd ſi nec poſſit ſatisfacere pro manifeſta offenſa, nec pro dubia dare cautionem ſufficientem, ſatis erit quod iuratoriam præſtet cautionē: quemadmodum communi omnium conſenſu diffinitum extat. idem verò reſpondendum eſt in excommunicato propter cōtumaciam, nam ſi contumacia manifeſta ſit, non aliter abſoluitur, quàm præmiſſa reali ſatisfactione expenſorum, & ſufficienti cautione deteſtando iudicio præſtita. ſed ſi contumacia manifeſta non ſit, abſolutio fiet, ac erit concedenda, tantum præſtita ſufficienti cautione. ſicuti probat text. elegans in d.c. venerabilibus. §. j. ad idem tex. in d. c. qua fronte. & ibi gl. quam ſequuntur Pan. Fran. & Doct. communiter Rot. in nouis. 75. Reg. l. 58. titu. 9. par. j. licet Dec. in d.c. qua fronte. teneat in vlt. caſu ſufficere iuratoriam cautionem.

Eſt autem manifeſta contumacia, cum ipſe citatus fatetur in iudicio ſe contumacem, vel cum conſtat, eum reſpondiſſe nolle ad iudicium, nec ad iudicē accedere. text. in d.c. venerabilib. §. j. verſi. ſecus. notant Card. & Doct. in Cle. vnica. de dolo, & cont. q. 8. Abb. in c. cum parati. col. pen. de app. debet autem hæc citati reſponſio probari ꝑ teſtes ſecundum communem. nec ſufficeret ſola ipſius nūtij publici aſſertio, vt dicatur contumacia manifeſta. gl. in d. ver. ſecus. parte. in iudicio. quam ſequuntur ibi Domi. & Fran. Imo. in d. Cle. vnica. col. 8. Bal. in d.c. cum parati. atq; ibidem Imo. Iaſ. in l. properandum. §. j. colu. 3. C. de iudic. eritque in dubia controuerſia hæc opinio potius admittenda, tametſi contrarium reſponderint Card. in d. Clem. vnica, q. 8. Præp. Abb. & Dec. col. vlt. in d.c. cum parati. Fel. in c. ad petitionem. nu. 20. de accuſat. qui alios huius opinionis authores allegat, ſicut & Iaſ. contrariæ.

Illud verò non eſt omittendum, excommunicatum ratione contumaciæ iudicialis, eadem cenſura ligari, & ligatum cenſeri, donec abſoluatur, etiam ſi conſtet in iudicio de impedimento, cuius cauſa non potuit ad iudicem accedere, iuſteque valeat excuſari: cum tamen nullam cōtraxerit contumaciæ culpā. probat hoc tex. ſing. in d.c. venerabilib. §. j. quem ad hoc adnotarunt ibi Dom. & Fran. ac Fel. in c. 2. de teſtibus cog. col. pen. quorum opinio eam rationem habet, quod iudex ſecundum proceſſum iuſtè contumacia per eum præſumpta, excommunicauerit legitimè citatum, ad iudicium non accedentem: atque ideo ligat excommunicatio. idem notāt Inn. & Abb. in c. P. & G. de offic. delega. colum. 4. Bald. in c. quod tranſlationē. de officio dele. gl. in c. q ſq. 24. q. 3. in verbo, occurreret. & eſſe communem hanc opinionem fatetur Ant. in d. c. 2. quidquid dixerint Hoſt. & Abb. ibid. nam, & ſi iudex errauerit in excommunicationis cenſura. eam iniuſte pronuncians, adhuc excommunicatio ligat, & abſolutione indiget. ſicuti, & nos ſuperius explicuimus §. 7. nume. 5.

Sed, & ſi excommunicatus pro manifeſta offenſa non ſit ante realem ſatisfactionem abſoluendus, id procedit, vbi ſatisfactio poteſt ab excommunicato exhiberi. idcirco quoties ſatisfactio ſpiritualis eſt, vel eius conditionis, vt ab excōicato pſtari non poſſit, nempè collatio beneficij, receptio in canonicū, & his ſimiles: tūc prius eſt excōicatus cum ſufficienti cautione abſoluendus, quam ſatisfactio præſtetur. quod notat gl. in verbo, emenda. in c. ſolet. ſupra iſto titu. quam Doct. inibi ſequūtur, Felinus in cap. cum contingat. colum. j. de offic. delega. glo. Innocent. Abb. colum. vlt. & Doctores in cap. pro illorum. de præbend. textus in cap. ex publico. de conuerſ. coniugat. & ibi Panormitanus 2. colum. dicens, hanc opinionē

communem eſſe, quæ eſt omnino memoriæ commeodanda ad intellectum earum conſtitutionum, quas modo adduximus de manifeſta offenſa.

Tertium, quod in abſolutione ab excommunicatione ſeruandum eſt, palam exponitur in d.c. à nobis.in 2. nempe ſolennis forma cum pſalmo & oratione, quemadmodum dicti authores explicant. ex quibus, & alia petenda ſunt, quæ ad hunc articulum attinent.

Prius verò, quàm aggrediar, & exponam, quis poſſit iure ordinario ab excommunicatione abſoluere, aliquot hic adnotabo quo ad eos, q ex Iubilæi, aut literarũ Apoſtolicarum priuilegio poſſunt ab excommunicatione, & alijs peccatis abſolui a quocunque per eos eligendo ſacerdote, etiam ſi hi caſus ſint huiuſmodi, vt nullus præter Papam, vel epiſcopum abſoluere ab eis poſſit.

12 Primum illud eſt obſeruatione dignum, q ſi † quis huic ſacerdoti confeſſario, qui poterat ab omnibus peccatis reſeruatis abſoluere, & à cenſuris, ita peccata confiteať, vt omittat per obliuionem ei confiteri peccatum aliqđ, cuius abſolutio ſit reſeruata, vel cui acceſſerit excommunicatio, & abſolutionem generalem à peccatis, & cenſuris obtinuerit, abſolutus omnino cenſetur ab excommunicatione, & a peccato illo, quod p obliuionẽ omiſerat confiteri. & licet peccatum illud teneatur poſt, cũ in memoriam redierit confiteri, poterit abſolui a quocunque ſacerdote ſimplici, etiam ſi non habeat poteſtatem abſoluendi a peccatis, & cenſuris reſeruatis. hanc ſententiam aſſeuerant Ang. in verb. confeſſio. j. q. 12. Syl. in verb. confeſſio. j. q. 19. eam tribuentes Palu. in 4. ſen. minimè citantes Paludani locum. idem tenent Gab. in 4. d. 17. q. j. Adr. de confeſſione. q. 4. §. ſi petas. verſi. ex hoc ſequiť, Mar. ab Azpilc. in c. conſideret. §. cautus. nu. 30. de pœni. d. 5. hoc ipſum deducens ex Palu. in 4. ſent. d. 8. q. 5. colu. pen. opinor ipſe doctiſſimum virum voluiſſe citare Paludani locum in 4. ſen. d. 18. q. 5. ar. 3. verſi. quarta. cuius hæc ſunt verba, ſi ille, qui abſoluit, potuit ab omni ſnĩa, & noluit, tunc ſufficit, q ſi noluit ab omni, ſed a quibuſdam abſoluere, tunc nunquam valuit abſolutio, quo ad ſententiam, de qua abſoluens nõ cogitauit, nec abſoluiſſet, ſi cogitaſſet. de ſent, excom. c, ex parte. & c. officij. Si autem abſolutus credat, q ſi ille ſciuiſſet, quod neſciuit, nihilominus abſoluiſſet eũ, debet ſe reputare abſolutum ab omni. hæc Palud. qui de abſolutione a cenſuris tantum loquitur. Sylue. autẽ, Ang. & Adria. atque alij de abſolutione a peccatis reſeruatis tractant. & in ſpecie dum Syluest. Palud. refert tractantẽ de presbytero abſoluente in articulo mortis à caſibus reſeruatis, planè inſinuat locum Palud. in 4. ſent. d. 20. q. j. ar. 2. quo in loco nihil addit de peccatis, aut cẽſuris oblitis, & a quibus expreſſim abſolutio data non fuerit. Quamobrem ego conſtituendos eſſe cenſeo duos caſus: Primus equidem erit de peccatis, atque eorũ abſolutione, in quo cenſeo veram eſſe Sylu. Gabr. Angeli, Adriani, & aliorũ ſententiam, nam ſi quis confiteatur peccata ſua confeſſione ſacramentali, ei, qui potuit ab omnib. etiam reſeruatis abſoluere, & per obliuionẽ amiſerit confiteri peccatum vnum, vel duo ex reſeruatis obtenta generali abſolutione, cenſetur ita, & ab oblitis ſeruatis abſolutus, vt ſatis ſit ea poſtmodum memoriæ repetita cuicunque ſacerdoti confiteri, licet is non habeat abſoluendi ab illis poteſtatem. etenim abſolutio ſacramentalis hanc vim habet, q & peccata oblita tollit, hac tamen lege, vt ſint demum confitenda, ſi memoriæ occurrerint, ſecundum communem omnium Theologorum ſententiam. Huius autem prioris caſus deciſionem ipſe nõdũ legi, nec potui apud Palu. locum inuenire, etiam ſi diligenter inquirere curauerim. Secundus caſus verſabitur circa abſolutionem ab excommunicatione, nam in foro animæ ſic peccator poenitens oblitus fuerit confiteri aliquod peccatum, cuius cauſa eſt excommunicatus, & abſolutio reſeruata, & nihilominus generalem abſolutionem obtinuerit, ab eo, qui potuit ab excommunicatione abſoluere, abſolutus equidem eſt a peccato illo, & ab excommunicatione, ea lege, vt id confiteatur, cum in memoriam inciderit ſacerdoti ordinario, etiam ſi is non poſſit ab excommunicatione abſoluere. Huius concluſionis ratio ex eo deducitur, quod ab illo peccato per obliuionem omiſſo ſacramentalis abſolutio abſoluit. & denique ſacerdos ab excommunicatione, ſine cuius abſolutione minimè potuit habere locum abſolutio ſacramẽtalis à peccatis exhibita. atque ita hanc opinionem probare conatur egregius Doctor Azpilcueta in d. nu. 30. hoc ipſum explicans ex Ang. Sylu. Adriano, & Gabr. qui hanc ſententiam inclinant, nam Palu. etſi ab eo citetur, non exponit hanc concluſionem, nec hunc caſum explicat. quippe q loquať de abſolutione tãtum ab excommunicatione, quæ in iudicio exteriori ſolet concedi, de qua ſtatim agendum erit. & ſanè vbi in hoc ſecundo caſu quis abſoluitur à peccatis, & cẽſuris, non eſt cur contendamus de vi abſolutionis ab excommunicatione. idem tamen reſpondendum eſt, quoties qui potuit abſoluere a cenſuris recta intentione, qua proponit à neceſſarijs abſoluere, dixerit ſuper pœnitentem, abſoluo te in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, ſiquidem ex hoc à peccatis, & cenſuris abſoluiſſe videtur, authore Gerſone 2. par. ſol. 183. colum. j. de confeſſio. & ſol. eod. colum. 3. capitu. excommunicationum. cuius deciſionem ad hoc laudat, & exaltat Azpilcueta in d. num. 30.

13 Quid autem de illo † dicendum ſit, qui pluribus ligatus excommunicationibus abſoluitur ab eo, qui poteſt omnes tollere, nec equidem expreſſim omnibus nominatis, ſed vel indefinitè, vel ab vna earum alijs per obliuionem petentis abſolutionem omiſſis? & quæſtionem iſtam ſeclusa peccatorum abſolutione tractat Palu. in d. q. 5. poſt Th. & alios ibi. gl. & Doct. in c. cum pro cauſa. iſto tit. & in c. ex parte. de off. ord. cuius capitis titulus apud Palu. vitio librariorũ mutatus eſt. Nos equidem, vt & obiter difficultatem iſtam expediamus, diſtinctè proponemus aliquot concluſiones, quid iure verius ſit explicantes.

Prima concluſio. Excommunicatus vnica tantum excommunicatione, pluribus tamẽ ex cauſis, nõ cenſet ab excommunicatione abſolutus, ſi in impetratione abſolutionis cauſam aliquam tacuerit. tex. in d. c. cũ pro cauſa & c. officij. c. ex parte, vbi gl. & Doc. S. Th. in 4. ſen. d. 18. q. 2. ar. 5. & ibi Theologi. Regia l. 29. tit. 9. par. j. Rom. conſ. 326. quorum opinio vera eſt, quoties cauſa tacita fuit æquè principalis ad excommunicandum, alioqui valet abſolutio. ſecundum Abb. & Henri. in d. c. cum pro cauſa. Doct. in clem. 2. iſto tit. Fel. in c. quod ſuper. de fide inſtru. ad finem. ex quibus ſatis manifeſtè colligitur, etiam abſolutionem validam eſſe in hoc caſu, ſi cauſa, quæ expreſſa non fuerit, minimè auertiſſet prælatum ab abſolutione, licet expreſſim ei foret ſignificata. quod, & Palud. ſentit in d. q. 5. col. vlt. tametſi ipſe generaliter rẽ iſtã diffinierit.

Secunda concluſio. Pluribus ligatus excommunicationibus petens ab excommunicatione abſolui, vnius tantũ mentionem agens, non cenſetur a reliquis non expreſſis liber, etiam ſi indefinitè fuerit ab excommunicationibus abſolutus. Refertur etenim hæc abſolutio indefinita ad excommunicationem in petitione commemoratam. ex l. ſi de certa. C. de tranſac. gl. in d. c. ex parte. & in d. capit. cum pro cauſa. vbi Ant. Abb. Henr. & Fel. Anch. in d. clem. 2. S. Th. in d. artic. 5. & probatur in eiſdem canonib. quorũ in proxima concluſione mentionem fecimus. procedit autem hæc ipſa concluſio, etiam ſi abſolutio ab excommunicatione generalis ſit, nam ad expreſſam, & petitam tantum refertur, propter rationem d. l. ſi de certa.

Tertia concluſio. Excommunicatus pluribus excommunicationibus, vnica tantum abſolutione ab omnibus abſoluitur, ſi omnes fuerint abſoluenti ſignificatæ, & expreſſæ, arg. l. pluribus ff. de acceptilat. Et hæc eſt omnium concors ſententia in præcitatis locis, de qua non eſt vlterius controuertendum.

Quarta concluſio. Qui poteſt excommunicatum ab omnibus abſoluere ex communicationibus, vnica tantũ abſolutione omnes tollit, non tantũ ſibi expreſſam, vbi ſcientiam habens omnium excommunicationum indefinita excõmunicatum abſoluerit. hoc ſanè ex ipſius abſoluentis mente præſumpta, quemadmodum notat Hẽr. in d. c. cum pro cauſa. Ioã. in ſumma confeſſorum, tit. 33. quæſt. 120.

Quinta concluſio. Pluribus excommunicationibus ligatus, ab omnibus, etiam vnica tantum expreſſa in petitione, abſolutus cenſetur, quoties qui abſoluit ita generaliter abſoluerit, vt dixerit, Abſoluo te ab hac excõicatione, & ab omnibus alijs, quibus ligatus es, quarum nec memineris, nec memoriã habes. Ea enim eſt abſoluentis mens, vt & ad omnes alias excommunicationes velit abſolutionem extendi. ita in ſpecie Hoſt. & Io. in ſum. confeſſo. modò citati adnotarunt.

Sexta concluſio. Abſolutio indefinita ab excommunicatione, exhibita ei, qui pluribus eſt excommunicationibus ligatus, vnica tantum in petitione nominatim expreſſa, etiam quo ad alios ſufficit, quoties veriſimili coniectura præſumi poterit, abſoluentem & à tacitis excommunicationibus nihilominus abſoluturum, ſi earum ſciẽtiam habuiſſet. ita viſum eſt Palud. in 4. ſent. d. 18. q. 5. colu. pen. verſi. 4. hæ verò concluſiones omnino præmittunt in abſoluente poteſtatem abſoluendi ab omnibus excommunicationibus, alioqui nulla poſſet contingere dubitatio. Deinde cõſtat, neceſſarium eſſe, ꝙ pluribus excommunicationibus ligatus, pluribus abſolutionibus, vel vnica ab omnibus abſoluatur. glo. in d. cap. cum pro cauſa. per tex. ibi. & eſt communis opinio, quam tenent omnes in hac reſolutione citati.

14 Septima concluſio.† Abſolutio ab excommunicatione, obtenta ex falſa cauſa, eſt nulla, nec prodeſt excõmunicato. probatur in c. officij. de ſent. excom. & in d. c. cum pro cauſa. gl. cõmuniter recepta in d. c. ex parte. de offic. ord. tex. in d. l. 29. tit. 9. par. j. notant Th. & alij in 4. ſen. d. 18. q. 2. ar. 5. nec eſt in hac concluſione aliqua dubitatio, quæ poſſit iure eam improbare, aut dubiam reddere, præter quam quod gl. in d. c. ex parte. conatur conſtituere differentiam inter excommunicationem, & abſolutionem in ſpecie huius q. vt excommunicatio lata ex falſa cauſa valida ſit, & liget: abſolutio verò ex falſa cauſa præſtita minimè abſoluat, imò nulla ſit. prior huius diſtinctionis pars probatur in c. j. 11. q. 3. & in his locis, quibus traditur excommunicationem iniuſtam ligare, validam eſſe, & abſolutione indigere. quod nos tradidimus hac in relectione. §. 7. nu. 7. atque in ſpecie de excommunicatione lata ex falſa cã. idẽ not. gl. in c. j. ſupra iſto titu. in verb. ꝓpter. quarum opinio communis eſt, ſecundum Cur. conſi. 20. dubio 2. col. 3. notant Doct. in d. c. ex parte. poſterior pars conſtat in d. c. officij, & ſimilib. Sed Panor. in d. c. ex parte. hanc differentiam reprobat, exiſtimans abſolutionẽ ex falſa cauſa præſtitam validam eſſe, ſi abſoluẽs habeat animum abſoluendi, non obſtante cauſa falſa, licet iniqua ſit abſolutio. ſicuti conſtat ex c. venerabilibus §. ſanè iſto tit. cuius hoc in §. mentionem fecimus. rurſus cenſet Pan. excommunicationem ex falſa, & iniuſta cauſa latam minimè ligare, ſi excommunicator non habuerit ligandi intentionem. quod præſumi debet, quia is putabat cauſam veram eſſe, alioqui non excommunicaturus, ſi ſciret eam falſam fuiſſe. qđ not. & Card. in d. c. ex parte. 4. oppo. Cur. in d. conſi. 20. Felin. in c. quod ſuper. de fide inſtru. col. pe. qui nullam admittunt differentiam inter excommunicationem, & abſolutionem. idem Card. in rep. c. perpendimus. extra eod. titu. nu. 22. quo in loco fatetur, priorẽ partem huius diſtinctionis ab omnibus receptam eſſe. tenet tamen contrarium aſſeuerans excommunicationem latã ex falſa cauſa non tenere, ſed nullam eſſe. idem ipſe Car. ſentit in d. c. ex parte. tandẽ Panor. Card. & Fel. in prædictis locis in hãc videntur conuenire opinionem, vt diſtinguenda ſit excommunicatio iniuſta ab excommunicatione lata ex falſa cauſa, nam excommunicatio iniuſta ligat & tenet, donec abſoluatur ita excommunicatus propter excommunicantis intentionẽ, nõ ſic excõicatio ex falſa cauſa. ſiquidem hæc nulla eſt, nec quemquam ligat ob deficientem excommunicatoris intentionem, & cõſenſum ad excõmunicandum. qui quidem defectus cõſtat ex l. j. C. de falſa cau. adiect. legat. l. demõſtratio. §. vlt. ff. de cõdi. & demonſt. hoc ipſum cenſuere Hoſt. & Abb. in c. 2. de teſtib. cog. quorũ meminimus in hoc ipſo §. verſi. illud verò omittendum non eſt. idem in abſolutione reſpondendũ erit ſecundum horum Doct. ſententiam.

Ego ſanè verã eſſe cenſeo communem opinionem, ꝗ aſſerit, excommunicationem ex falſa cauſa latam validã eſſe, & abſolutione indigere eo quidem modo, quo & excommunicatio iniuſta ligat, & abſolutione indiget. quod ſuperius explicuimus §. 7. nu. 5. & ſequentibus. eandẽ opinionem communem tenet Rota in nouis 399. ad cuius ꝓbationem in primis illud animaduerto, ex opinione contraria maximè improbari receptiſſimam illam ſententiã qua traditum extat, excommunicationem iniuſtam ligare, & ab ea petẽdam fore abſolutionem, nam excõmunicatio lata ex falſa cauſa, quæ tamen errorem manifeſtũ in ea ſententia expreſſum non contineat, iniuſta eſt, non autem nulla. quemadmodũ notatur in c. per tuas. de ſent. excommu. vbi eſt, hac de re tex. opt. quem ita intellexit gl. ibidem communiter approbata, quod ſi excommunicatio ſecundum acta proceſſus manifeſtè falſam cauſam haberet, eſſet notoriè iniuſta, & ideo nulla. c. inter cęteras. de re iu. vbi Abb. & Fel. nu. 5. idẽ Abb. in c. Odoardus. col. vlt. de ſolutio. idem Abb. in c. ab excommunicato. colu. 3. de reſcrip. Sylue. in ver. excommunicatio. 2. col. 2. & Caie. 2. 2. q. 70. ar. 4. quamuis in hoc gl. in verb. errorem. & ibi Panor. in d. c. per tuas. contrarium teneant. igitur ſit ſatis excommunicationem ex falſa cauſa latam, quæ nec euidẽter falſa eſt, nec errorem expreſſum continet, iniuſtam eſſe, nõ nullã, & ea rõne ligare, donec det ab ea abſolutio.

Secundò eſt animaduertendum, excommunicationem lata ex cauſa, quæ falſis teſtibus probata ſit, aut falſis inſtrumentis, non eſſe nullam, ſed iniuſtam. hoc enim regulare eſt, ꝙ ſententia ita lata ſit iniuſta, licet nõ ſit nulla. tex. in l. diuus. ff. de re iudica. vbi gl. Bar. & Doc. gl. in l. qui agnitis. ff. de excep. quam ſequuntur ibi Doct. communiter, vt fatetur Soci. eam approbans. Fel. item poſt Abb. & alios. in c. licet. de probat. nu. 35. & ibi gl. in verb. opponi. Eandẽ opinionem fatetur communem eſſe Iaſ. in d. l. diuus. colu. pen. quam etiam tenent Abb. & alij in c. cum venerabilis. de exceptio. & licet contrariam ſententiam, quod hæc ſententia ſit nulla, tenuerint gl. in d. c. cum venerabilis. in fine. & ibi Hoſti. ac Dec. nu. 31. Cuma. in d. l. diuus. & ibi Zaſius. idem Zaſius lib. j. ſingu. reſpon. c. 13. Alciatus in l. ſi ex falſis. C. de tranſact. diſputat idem Dec. in d. c. licet. nu. 21. quibus ad huius quæſtionis reſolutionem addenda eſt regia l. 2. tit. 26. par. 3. ſatis eſt prædictam communem ſentẽtiam admiſſam paſſim fuiſſe, præſertim quia poteſt contingere falſitas teſtium, aut ſcripturæ abſque dolo producẽtis eos in iudicium.

Tertiò his accedit, quòd excommunicatio poteſt ferri ex falſa cauſa teſtibus minimè falſis probata, qui quidem memoriæ lapſu, aliave ratione decipi potuerunt, & falli, exiſtimant tamen ſe verum dixiſſe, & verum eſſe eorum teſtimonium. quo caſu ſententia dubio procul nulla non eſt, licet poſſit dici iniuſta ſecundum rei veritatem, non ſecundum acta cauſæ.

Quartò ad hæc facit, nam & veris teſtibus aut veris ſcripturis poteſt quis falſa ex cauſa excommunicari, ſi nõdum produxerit, nec probauerit id ex quo cauſa illa, quæ alioquin contigiſſe præſumitur, & digna excommunicatione cenſetur, vel ceſſauerit, vel iuſtiſſimam excuſationem habeat. hæc verò excommunicatio, ꝙ nemo in dubium reuocabit nulla non eſt, imò iuſta ſecundum acta cauſæ, licet iniuſta ex rei veritate, & tamen ex falſa cauſa lata fuit. eſt igitur attenta communi reſolutione diſtinguendum an excommunicatio ſit nulla, & tunc non ligat an ſit iniuſta, & eo caſu ligat, donec abſolutio ab eo fuerit conceſſa, etiam ſi ex falſa cauſa lata fuerit.

Quintò, ſi ad vim excommunicationis, vt ea ligare valeat, donec abſolutio detur, eſt inſpiciendus animus, quẽ ad excommunicandum iudex haberet, ſi certus foret de innocentia excommunicati, nuſquam ferè locus erit cõmuni opinioni, quæ aſſerit excommunicationem iniuſtã, quæ tñ nulla nõ ſit, ligare, & abſolutione indigere. ſæpiſſimè n. excõicatio iniuſta eſt, quia iudex vel teſtib. vel ſcripturis aut falſa ꝓſumptione fallitur, & ad excõicandum inducitur: alioqui non excõicaturus, ſi certus eſſet de innocẽtia excõicati. & profectò tunc tantum excommunicatio iniuſta ligaret, cum iudex certus de innocentia rei

pſum excommunicaret animo excommunicandi. & tamen in hac ſpecie Fel. poſt Abb. in c. 2. de teſti. cog. nu. 6. cenſet, nullam eſſe ſententiam excommunicationis propter manifeſtum errorem iudicis. Quorum opinio falſa eſt, ſi referatur ad iudicis voluntatem quo ad ipſum manifeſtè iniquã: procedet tamen vbi error hic eſſet ex actis cauſæ admodum manifeſtus, ſicuti ex c. inter cæteras. de re iud. paulo ante adnotauimus.

Poſtremò communis opinio maximam rationem habet ex eo, quod ei contraria plurimum detrahit eccleſiaſticæ diſciplinæ, & deinde authoritati eccleſiæ admodum eſſet pernicioſum, quod quiuis excommunicatus ſe liberum ab ea cenſura exiſtimet ea occaſione, quod falſa cauſa deceptum iudicem in eum excommunicationem pronũciaſſe cenſetur, quod quam ſit iuriſdictionis eccleſiaſticæ aduerſum, nemo non viderit.

Quibus equidem ad amuſſim examinatis deducit, abſolutionem ab excommunicatione obtentam ex falſa cauſa his modis, quibus diximus & excommunicationẽ ex falſa cauſa quandoque pronunciari, validam eſſe, ita quidem vt nulla ſit in hoc differentia inter excommunicationem & abſolutionem, quod præter authores ſuperius citatos tenẽt Rota in nouis 399. ſentit Inn. in c. ſacro. in verb. aboqui. extra iſt. tit. pariter enim procedunt excommunicatio, & abſolutio. c. verbum. de pœn. diſt. j. not. gl. in c. inferior. 21. diſt. imo abſolutio ab excommunicatione etiam euidenter, & manifeſtè iniqua, atque iniuſta non erit nulla, ſed tenebit, licet excommunicatio eſſet in hac ſpecie nulla, quod fortaſſis poterit probari ſimili cõcluſione, quam de abſolutione præſtita poſt appellationem hoc in §. explicuimus.

Igitur hęc ſeptima cõcluſio tũc vera eſt, cũ excommunicatus aliqua ex cã ea tacita, & alia expreſſa obtinet abſolutionem, manet enim ex priori cauſa excommunicatus, quia ab excommunicatione lata ea ex cauſa, nec benè, nec malè fuerit abſolutus. idem erit quoties pluribus ex cauſis excommunicatus, vnica tantum expreſſa impetrat abſolutionem. manet enim adhuc excommunicatus ex cauſa tacita. ita ſaoè procedunt authoritates ad ſeptimam concluſionem adductæ, quod colligo ex eiſdem locis. item ex Imo. & Fel. in d. c. quod ſuper his. de fide inſtr. nu. 13. qui latè quęſtionem iſtam examinare conantur.

14 Secundo illud in controuerſiam incidere ſolet † an cõfeſſarius electus ex Iubilęi, vel literarum Apoſtolicarum, quas bullas dicimus, priuilegio abſoluere valeat pœnitẽtem ab excommunicatione contracta ex crimine hęreſis? & quibuſdam fortaſſe videbitur huic ſacerdoti hoc permiſſum eſſe, nam licet abſolutio ab excommunicatione iure caoonico lata contra hæreticum ſit Ro. Pontif. ſpecialiter reſeruata, tamen in his literis datur poteſtas abſoluendi ab his caſibus, qui ſunt Apoſt. ſedi reſeruati, exceptis qbuſdã, quorũ de numero hęreſis crimen nõ eſt. idcirco exceptio regulam in contrarium firmat. l. quæſitum. §. denique. ff. de fundo inſtruct. l. nam quod liquidè. §. vlt. ff. de penu. legat. Secundò ad hanc partem accedit, quod licet in c. quamuis. extra cod. titu. permiſſum ſit inferiori abſoluere percuſſorem clerici ab excommunicatione canonis in quibuſdam inibi expreſſis caſibus. in eiſdem tamen obtentum eſt ius abſoluendi permitti inferioribus ab excommunicatione iure pontificio inflicta aduerſus hæreticos, & alios, quorum abſolutio ſit ſummo Pontifici excepta, & pſeruata. Sic notat Abb. in cap. de cæteris. eſto titu. Fel. alios allegans in d. c. quamuis. ob eandem rationem, & propter authoritatem tex. in c. eos. ſupra eo. titu. & eſt communis opinio, vt fatetur eam ſequutus Syl. in verb. abſolutio. 4. dubio 4.

15 Ego ſanè contrariam † ſententiam veriorem eſſe opinor, atque admonendos eſſe cenſeo ſacerdotes, ne hæreticos, etiam pœnitentes, & magno cum cordis dolore crimen deteſtantes ab excommunicatione abſoluant. mihi etenim viſum eſt eos ſiquidem ſacerdotes ex his Iubilęis & bullis non habere poteſtatem ab hac excommunicatione abſoluendi. quod ſequentibus probabitur.

Primum ex eo, quod commiſſio generalis abſoluendi ab excommunicatione, minime comprehendit illam excõmunicationem, cuius abſolutionem veriſimili coniectura ipſe delegans nequaquam in ſpecie commiſiſſet. quod nota. Flor. 3. par. tit. 24. c. 77. §. j. cui ſuffragatur regula iuris, quæ docet, in generali conceſſione non venire ea, quæ quis non eſſet in ſpecie veriſimiliter conceſſurus. c. in generali. de reg. iur. iſt. lib. vbi gl. allegat tex. op. ad præſentẽ quæſtionem in c. frater noſter. 16. q. j. etenim ibi generalis commiſſio facta per Papam Legato non extendit ad cauſas fidei. ſic in hac ſpecie, quã tractamus, nõ eſt præſumẽdum, Rom. Pontificem his generalibus commiſſionibus abſolutionem ab excõmunicatione pro hæreſis crimine indicta his delegare, qbus in ſpecie minime delegaſſet.

Secundò ad hoc ipſum conducit quod ſcribit Fel. in c. Apoſtolicę. colum. j. de except. referens, abſolutionem ab excommunicatione quacunque, per Romanum Pontificem conceſſum ei, cui ſit alicuius beneficij eccleſiaſtici collatio non habere effectum quoad excommunicationem ex cauſa hæreſis iure canonico impoſitam, quia ea non cenſetur ſublata per prædictam abſolutionem. & teſtatur Fel. ita ex preſſim deciſum fuiſſe ab Innocẽtio octauo per regulam quandam cancellariæ ab eo ſtatutam.

Tertio etiam ſi in his Iubilæis, & literis quidam caſus excepti ſint, & regulam in contrarium firmam efficiant. tamen caſus illi excepti ad eis ſimiles extenduntur. text. celebris in c. eum dilecta. vbi Abb. & Dec. de confir. vtil. vel inutil. & in c. ad audientiam. de cleric. non reſid. Bald. per tex. ibi in c. poſt translationem. de renunc. Abb. in c. cum omnes. col. 6. de conſt. gl. in l. j. C. de condict. indeb. & in l. vl. C. de reuoc. don. tradit Alex. in conſi. 145. col. 2. lib. 7. Fel. in c. quoniam frequenter. in princ. vt lite non conteſt. & in c. paſtoralis. in prin. de reſcr. Dec. conſi. 284. colu. 2. Io. Lup. in rubr. de do. int. vir. & vx. §. 16. nu. 10. quod ſi quis in hac controuerſia expenderit caſus, qui excipiuntur in his bullis, & Iubilæis, planè cõperiet, ratione maiori, & hũc caſum hæreſis ex mente Romani Pontificis exceptũ cenſeri. quamobrem ceſſat prima ratio pro contraria opinione ſuperius adducta.

Non oberit ſecunda ratio ex intellectu c. quamuis. nã etſi in articulo mortis non poſſit eſſe dubitatio, in alijs tamen caſibus in eodem c. expreſſis, Innocent. Anch. Card. Abb. & Rauenna contrarium tenent, aſſerentes illum tex. non procedere in alijs excommunicationibus, quarum abſolutionem Papa ſibi excepit, ſed tantum to ea cõmunicatione lata in percutientes clericum. ſit tamen vera cõmunis opinio, profectò minimè poteſt ad hanc quæſtionem adduci. quia illa tractat de extenſione facultatis iure communi conceſſæ. nos verò in præſenti caſu agimus de extenſione priuilegij extra ius commune dati: quod plurimum refert, ut conſtat ex notatis per Fortu. in l. Gallus. §. & quid ſi tantum. ff. de lib. & poſt. col. 70. Fel. in cap. poſtulaſti. de reſcr. nu. 13. Oldr. conſil. 9. Panormit. in cap. ex parte. de decim. & præterea manifeſtum eſt, in d. cap. quamuis tractari de abſolutione ab excommunicatione concedenda per inferiorem à principe, quoties excommunicatus aliqua ex cauſa iuſta impeditur accedere ad Ro. Pont. pro abſolutione obtinenda. vnde mirum non eſſet, ſi deciſio illa extenderetur ad omnes caſus, in quibus adeſt eadem ratio, & datur idem impedimentum. at in pſenti quæſt. non eſt excommunicatus impeditus ad ſummum Pontificem accedere. atque ideo non æquè procedit argumentatio ex illo cap. adſumpta. Quis autem abſoluere valeat ab excommunicatione hæreſis cauſa inflicta, nos explicuimus in reg. peccatum. 2. par. num. 5. de reg. iur.

16 Tertiò circa idem dubitatur, † an abſolutio ab excommunicatione, etiã damno ſoluto, & præmiſſa ſatisfactione obtenta ex vi Iubilæi, aut bullarum Apoſtolicarum ab ipſo confeſſario in foro conſcientiæ, obtineat, an proſit excommunicato in iudiciali & exteriori foro? & ni fallor ipſe cenſeo, hãc abſolutionẽ minimè in foro exteriori iudiciali admittendam fore, nec eam excommunicato prodeſſe quo ad exterioris iudicij effectus, niſi in literis Apoſtolicis dictum ſit, quod ea etiam in iudiciali exteriori foro vim obtineat, ac ſit admittenda. plurimum etenim detrahitur authoritati iuriſdictionis eccleſiaſticæ fori exterioris,

niatis; ſi publicè excommunicatus, & denunciatus, ſecretè per ſacerdotem ab eo ad confeſſionem electum abſoluatur, & ea is abſolutione obtenta ingerat ſe diuinis quaſi in contemptum iudicis, qui eum excommunicauit, cui quidem iudici congruè ſatisfactum nõ eſt, etiam ſi excommunicatus, qui iudici parere recuſauit, damnum parti leſæ reſtituerit.

Hæc deinde opinio probatur, quia in his Apoſtolicis literis quibuſdam caſibus expreſſum eſt, abſolutionem à confeſſario datam in foro item exteriori prodeſſe, & reũ immunem efficere. Igitur in alijs caſibus ab argumento ſpecialis conceſſionis abſolutio tantum in animæ iudicio proderit, cum manifeſtè diſtinguere velit pontifex ſummus forum interius ab exteriori.

Ad hæc facit, quòd forus conſcientiæ, & animæ plurimũ differt à foro exteriori, ſiquidem plures tradantur paſſim differentiæ, maximè in c. quia plerique. de immunit. eccl. c. fili. de teſtam. c. quæ in eccleſiarum. de conſti. Bar. in extra. ad reprimendam. ver. denunciationem. ergo abſolutio in conſcientiæ foro obtenta non prodeſt in exteriori iudiciali foro.

Quartò hoc ipſum conſtat vel ex eo, quòd abſolutus in animæ iudicio, etiam pœnitentia peracta, poteſt in exteriori foro accuſari, & puniri. glo. in c. de his. de accuſ. cuius opinionem ipſe probaui latius lib. 2. Varia. Reſolut. c. 10. nu. 3. cum prior examinatio in conſcientiæ iudicio præcipuè fiat ad pœnitentiam, & ſatisfactionem diuinæ offenſæ, poſterior autem ad publicam vindictam, & Reipublicę ſatisfactionem.

Quintò his accedit ſtilus vetuſtiſſimus Roma. cur. quæ obtinet, quòd Ro. Pont. non conſueuit per Iubilæum, aut bullas confeſſarijs ſacerdotibus committere ea, quę forum contentioſum concernunt, ſed tantum ea, quæ ad pœnitentiæ forum, & conſcientię purgationem ſpectant. huius ſtili meminit Paulus Pariſius in conſi. 67. nu. 22. lib. 4. & deinde Ludo. Gomez. in reg. cancell. de non iudicando iuxta formam ſupplicationis, q. 14. nu. 3. commemorans vſum ſacræ pœnitentiæ apud Ro. curiam. Nam quoties petitur quod ad cõſcientiæ forũ, & iudicium animæ interius pertinens, id negotium confeſſario committitur, vt id expediat nullis teſtibus adhibitis, literis ſtatim poſt eius perfectam actionem laniandis, & dilacerandis. Nec vlla fit tũc compoſitio cum Romanæ curiæ Datario, pecuniaria quidem, quæ fieri ſolet, & fit quoties quo ad iudicium exterius, & contentioſum aliqua diſpenſatio, ſimilive negotium in Romana curia expeditur. hæc planè Gomez. vt hinc lector percipiat quid referat, Apoſtolicas literas dari quo ad forum animæ, vel quo ad iudicium exterius, & forum contentioſum. Huic opinioni plurimum ſuffragantur ea, quæ in eadem ferè controuerſia tradit Anto. Cordubenſ. in tract. de indulgentijs. q. 40.

His rationibus animum induxi meum, vt hanc opinionem in hac quæſtione probarem, facillimè admiſſurus cuiuslibet ſaniorem ſententiam, & quę his probationibus excluſis, fortioribus & melioribus conſtet. etenim in re dubia nequaquam decet ſemel conceptis opinionibus ita contumaci animo adhærere, vt doctiſſimorum virorum iudicia recuſare nitamur.

EX §. SEQVENTI

SVMMARIVM.

1 *Abſolutionem ſimplicem petens, an videatur fateri ſe excommunicatum eſſe?*

2 *Abſolutio ab excommunicatione hominis, à quo poſſit concedi.*

3 *Epiſcopus an poſſit abſoluere excommunicatum à prælato inferiori?*

4 *Abſolutio ab excommunicatione iuris, & canonis, ab epiſcopo regulariter dari poteſt.*

5 *Sacerdos Parochialis, an poſſit abſoluere ab excommunicatione maiore lata à iure.*

6 *Abſolutio ab excommunicatione minori pertinet etiam ad presbyterum parochialem.*

7 *Abſolutio ad cautelam, quando ſit concedenda.*

8 *Abſolutio ad cautelam à quo iudice dari poſſit, & an à delegato Apoſtolico.*

§. DVODECIMVS.

IN HOC tandem tractatu de abſolutione excommunicationis breuiter agendũ eſt, quis poſſit iure ordinario ab excõmunicatione abſoluere. qua in re duo ſunt examinanda. Primum equidem de excommunicatione maiori, ſecundum de minori. & ad prioris partis intellectũ diſtinguere oportet abſolutionẽ ſimplicẽ ab abſolutione, quæ ad cautelam cõcedi ſolet, & inde nomen habet, ſicuti iam in hac relectione diſtinximus obiter. §. 7. nu. 7. verſi. quarta concluſio. eſt enim abſolutio ſimplex ea, quæ petitur, & dat ab excõicatione, quæ vel iuſtè, vel iniquè vim habuit, & excommunicatum cenſuræ vinculo affecit, ac ligauit. idcirco neceſſaria eſt omnino, & præmittit, excommunicationẽ præ-
1 ceſſiſſe ac ligaſſe. qua ratione ſolet diſputari, † an petens abſolutionem ſimplicem, videatur fateri, ſe excommunicatum eſſe, & idem in eo dubium erit, qui abſolutionem excommunicationis poſtulauit, cum in dubio ea petitio de ſimplici abſolutione ſit intelligenda, vt in d. §. 7. diximus. & quibuſdam viſum eſt, petentem abſolutionem ab excommunicatione non fateri, ſe excommunicatũ eſſe. quod probatur authoritate glo. in c. exhibita. de hom. in verb. veniam. quæ aſſerit, petentem veniam alicuius delicti, non fateri ſe deliquiſſe. quam ſequuntur Abb. Card. & Doc. ibi. idẽ Car. & Abb. nu. 22. in c. venerabilẽ. de electio. dicit eſſe ſing. Alex. in l. j. in prin. col. j. ff. de noui operis nũciatio. qui & in hac ſpecie abſolutionis ab excommunicatione idem ſenſere, & tenent præterea Inn. in c. cum dilectus. col. 3. de ordi. cognit. Car. in c. perpendimus. col. vl. iſt. tit. Fel. in c. literas. nu. 19. de præſum. idem Fel. in c. Apoſtolicæ. de exce. colum. pen. Rota in antiquis 330. Iaſ. in l. decem, nu. 48. ff. de verb. oblig. quorum opinio eam rationem habet, quòd petens abſolutionem iſtam ex humili corde ad cautelam videatur eam petijſſe propter dubium aliquod, quo eius animus vexatur, an ſit excommunicationis cenſura ligatus, atque ideo ex hoc non debet aſſumi eiuſdem confeſſio ad probationem, quod verè ſit excommunicatus, quemadmodũ ex proximè dictis apparet. quicquid autem ſit de hac controuerſia, minimè probat hanc opinionem gl. in d. c. exhibita. cum ea tractet de venia, quæ petitur ad cautelam, quo quidem caſu manifeſtum eſt petentem hanc veniam non fateri ſe deliquiſſe. imò contrariam ſententiam, quòd petens abſolutionem videatur fateri, ſe excommunicatum eſſe: tenent Bar. in d. l. decem. col. vl. gl. in verbo poſtulauit. & ibi Hoſt. per eum text. in d. c. venerabilem. & poſt eum Imol. idem Imola, Præp. & Frãcus in c. ad præſentiam. de appellat. Io. Faber in §. vlt. Inſtitu. de ingenuis. quorum opinionem communem eſſe fatet Præp. in d. cap. ad præſentiam. & his primum ſuffragatur text. in d. c. venerabilem. qui tamen mihi non, ita fortis eſſe videtur, vt quidam exiſtimatunt. nam præter alias reſponſiones, quæ à Panor. traduntur, ipſe video in illius e reſponſo non cenſeri probatam excommunicationem ex ſola petitione, abſolutionis, ſed ex ipſa facti veritate, quã ipſe Ro. Pont. refert, & in adminiculum, & maiorem vim commemorat ipſum reũ cognouiſſe latam à ſede Apoſtolica excommunicationẽ dum abſolutionem petijt per Nũcium, quaſi minimè negare potuerit, imò cognouerit quę contra ipſum acta fuerant, & erant planè manifeſta. ſecũdò his accedit, quòd liberatio præmittit obligationẽ d. l. decem. c. ad diſſoluendum. de deſponſ. imp. ergo abſolutio ſupponit excõicationem, & eam petens fatetur, ſe excõmunicatum eſſe, ſed hæc ratio nõ oino probat. ſiquidem hæc argumentatio procedit à quadã pſumptione, quæ iure deducit ad id, qđ cõtrariũ pceſſerat ex eo, quia illud tollitur, nõ quòd verè ſemp cõſtat, niſi in naturalib. & certis naturaliter. etenim ſi verè abſciſſa eſt Petro manus, ſequitur oino, & verè, Petrũ habuiſſe manũ. at in his, quæ natura certa non conſtat argumentatio ex priuatione ad habitũ niſi præſumptione. liberatio ſiquidẽ inſtituta eſt ad tollẽdã obligationẽ, nec tñ naturali certitudine cõſtat, eã ſemper fieri obligato, poſſibile ſanè eſt, quòd facta ſit non obligato. verum quia ius præmittit eam quo ad tollendã ob-

ligatioē ad hunc effectum eam inducens, oritur argumē tatio præſumptione quadam ſufficiens, non autem omnino certa, ꝙ liberatus prius obligatus fuerit. ſic denique non eſt probata verè, & pleoè, ſed præſumptione quadā iuris excommunicatio ex eo, ꝙ quis fuerit ab ea abſolutus. ita ipſe colligo ex his, quæ latè tradiderit Bartol. & Doct. in d. l. decem.

Tertiò opinioni Bar. patrocinatur, ꝙ appellatione abſolutionis in dubio de ſimplici eſt intelligendum gl. in c. capitulum. de reſcr. cuius nos mentionem fecimus in d. §. ſ. igitur petens abſolutionem ab excōicatione, ſimplicē petere vr: quæ tamen non datur, nec dari ſolet, niſi his, q ſunt excōicatione ligati. ſed & hæc ratio eandem reſponſionem habet, quam præcedens. præſertim quia, etſi verū ſit, ſemel excommunicatum, neceſſariò indigere abſolutione [cum aliter excommunicatio tolli nequeat] non tamen ex contrario ſequitur, abſolutum ab excommunicatione, fuiſſe excommunicatum, etiam ſi abſolutio fuerit ſimplex: cum plerunque ſoleat peti ad tutiorem animæ ſalutem, & in dubio an ſit quiſquam excommunicatus. c. illud. de cler. exc. minist. Quamobrem ipſe arbitror duo, vel tria eſſe omnino hic ſeparatim adnotanda.

Primum illud mihi ſatis probabile eſt, ꝙ per abſolutionē, & ſimplicē, minime probata ſit excōicatio. idque verum eſſe cēſeo ſequutus Rotā in antiquis 330. nam etſi abſolutio neceſſaria ſit ad rollēdā excōicationem, cum verè ea præceſſerit: non tamen hinc aſſumi debet efficax ꝓbatio, quòd excommunicatio præceſſerit, ſi de ea non aliter quam ex abſolutionis præſumptione conſtet.

Secundò obſeruandum eſt, minimè fateri ſe excommunicatum fuiſſe, qui obijcienti excommunicationē reſpōderit, ſe abſolutionē obtinuiſſe. hoc probatur ex reg. exceptionem, de reg. iur. & c. cum venerabilis. de excep. nō enim fatetur exceptionem obijciēs: maximè, quia hic nō fatetur à ſe petitam fuiſſe. hoc ipſum in ſpecie notant Bar. communiter receptus in d. l. decem. deinde idem cōſtat ex eo, ꝙ per abſolutionem excommunicatio probata non ſit, vt modò aſſeuerauimus.

Tertiò, ſi quis abſolutionem ſimpliciter petat, aut abſolutionem ſimplicem poſtulet, non videtur verè fateri, ſe excommunicatum: tametſi en hac petitione præſumi poſſit quædam excommunicationis confeſſio, & quandoque vera ipſius excommunicationis, ac legitima probatio ex vi confeſſionit expreſſæ. etenim vbi quis aſſerat, ſe excōmunicatum fuiſſe, dicat tamen iniuſtam eſſe excōicationem, planè fatetur petens ab ea abſolutionem excōmunicatum eſſe: cum, vt ſuperius reſpondimus, excommunicatio iuſta ipſum excommunicatum ligauerit, & cenſuræ vinculo affecerit. at ſi ſimpliciter petierit quis abſolutionem ab excōicatione, non poterit inde aſſumi certa cōfeſſio excommunicationis, ſed tm̄ præſumpta, quæ in rebus maximi præiudicij probationem plenam abſq; alijs adminiculis non conſtituet. atque ita contrarias hac in q̄ſtione ſententias conciliandas eſſe opinamur.

3 Quis aūt † poſſit abſoluere ab excōicatione maiori ꝑ ſimplicē abſolutionē: duas continet partes, quarum prior de excōicatione lata ab hoīe: poſterior de lata à iure tractabit in priori ſpecie regula eſt conſtituēda, vt is poſſit ab excōicatione abſoluere qui eam tulit, vel eius ſuperior, vbi ſuperioris ac iudicis partes pōt exercere, non alius. ſic etenim epiſcopus abſoluet ab excōicatione per eū lata, vel archiepiſcopus in caſib. quib. iuriſdictionem propriam exercere valet inter ſubditos ſuffraganeorū, aut denique ipſe Papa, tex. in cap. per tuas. cap. ſacro. extra iſt. tit. c. venerabilib. in princ. & in totius c. reſpōſis. eo. tit. notant ibi Doct. S. Th. in 4. ſent. diſt. 18. q. 3. ar. 5. & ibi Palud. q. 5. ar. 2. latè Sylue. in ver. abſolutio. q. j. notabili ſecundo. Hoſtien. in ſumma huius titu. §. de excommunicationis abſolutione.

5 Imò poterit † epiſcopus abſoluere ab excōicatione eum, quem prælatus inferior excommunicauerit, & licet iniqua ſit hæc abſolutio data, non requiſito ipſo excommunicatore, valet tamen, & tenet, quia iuriſdictionē habet epiſcopus ad abſoluendum. quod notat gl. vlt. in c. cum ab eccleſiarū prælatis. de offi. ord. quam ſequuntur ibi Abb. Imol. & Doct. aſſeuerantes, hanc opinionem communem eſſe. Eandem ſequitur Bal. in l. ſi vt proponis. in j. C. quomo. & quan. iud. colu. vlt. iuriſdictio etenim competens in aliqua diœceſi prælato inferiori, ita eſt accipienda, vt minimè priuet epiſcopum ordinaria iuriſdictione, quam habet, ſed ei accedat, vt aiunt, accumulatiuè, ad hunc effectum, ꝙ prælatus inferior poſſit hac iuriſdictione vti, ſicut & epiſcopus, ſitque inter eos præuentioni locus. quem opinionem ſenſit, ac permittit gl. in d. c. cum ab eccleſiarum prælatis. notant Abb. in c. dilecti. in 3. de appellat. col. 3. & idē Abb. Imol. & Bal. paulò ante citati. quorum opinio communis eſt, vt conſtat ex adductis per Fel. in c. paſtoralis. in princ. de offi. ord. & fatetur Carol. Ruinus in conſi. 7. nu. 6. lib. 4. cui ſuffragatur tex. in c. per hoc. de hæret. iſto lib. & in l. vlt. C. de iuriſd. om. iud. Bartol. per text. ibi in l. j. C. de offi. præſ. vrb. notat Panor. in c. cæterum. de iudic. ad idem optimus tex. in authent. de defenſori. ciuit. in prin. tametſi aduerſus hanc opinionem communem plures teneant, quos refert, & ſequitur Dec. in d. c. cæterum. num. 5. & Carol. Ruinus in dicto conſilio 7. præcipuè opinionem communi contrariam tenet glo. in d. cap. paſtoralis. in prin. Maximè in iuriſdictione per præſcriptionem acquiſita, quidam exiſtimant ex ea glo. quòd ea competat inferiori prælato, qui præſcripſit in priuationem, & excluſionem epiſcopi. Quod probari videtur in c. audiris. de præſcr. vbi Panor. hoc tenet. 2. colu. idem Panorm. in c. irrefragabili. §. exceſſus. col. j. cū text. ad hoc inducens. de offi. ord. eandem ſententiam ſequuntur idē Abb. & Fel colu. j. in d. cap. paſtoralis. Franc. Balb. in tract. præſcrip. 5. parte princip. j. par. quæſt. 11. Cald. conſi. 2. de præſcrip. & tamen etiam in iuriſdictione per præſcriptionem quæſita, quod ea priuatiuè non competat, ſed accumulatiuè, probare conantur, & verum eſſe cenſent Ioannes And. Hoſtien. Ant. & Imol. in d. c. paſtoralis. quorum opinio propter authoritatem tantorum virorum ſeruabitur in praxi, vt teſtatur Panor. ibi, & profectò magis cōmunis eſt, ſi conſideremus ea, quæ tradit Henr. in eod. cap. paſtoralis. tametſi dubio procul præcedens, ac prior in hoc ſententia ſit admittenda, vbi præſcriptio ita fuerit inducta, ꝙ epiſcopus exercere volens propriam, & ordinariam iuriſdictionē prohibitus ſit à prælato inferiori. Et hæc de inferiori iuriſdictionem habente, qui tamen prælatus ſit ſæcularis. Nam de prælato regulari alia eſt obſeruāda diſtinctio, iuxta tex. gl. & Doct. in c. quāto. de offi. ord. Abb. in c. ſi quis contra clericū. in repet. num. 42. & in c. cum contingat. num. 21. de foro compet. & in c. cū ab eccleſiarum prælatis. 3. colum. de offi. ord. Nihilominus ipſe dubiam eſſe opinor opinionem glo. in d. cap. cum ab eccleſiarum prælatis. quo ad abſolutionem excommunicationis, tum propter ambiguam huius principalis q. definitionem, tum etiam ex eo, quod præuentio cognitionis cām ipſam ita deferat ad inferiorē ꝑlatum, vt eo cognoſcente, nulla ſit quo ad eam cauſam apud epiſcopum iuriſdictio. l. vbi cœptū. ff. de iudic. ſic in ſpecie notat Palud. in 4. ſent. diſt. 18. q. 5. art. 2. verſi. 3. licet opinionē gl. aſſerat communē eſſe ſequutus eam Sylu. in verb. abſolutio. 2. in principio. idem tenet Ioan. in ſumma confeſſorum. tit. iſt. q. 94. Regia l. 4. tit. 9. par. 1. & j.

4 Abſolutio verò ab † excommunicatione lata iure ipſo Pontificio, aut ſynodico petenda omnino eſt apud eum, cui conſtitutio ipſa eam reſeruauerit. Quod ſi ius ipſum nulli abſolutionem reſeruet, tunc regulariter epiſcopus abſoluere poterit. text. celebris in cap. nuper. iſto tit. quē ad hoc præter alios inibi idem ex eo colligentes, dixere ſing. eſſe Card. ibi Barb. in cap. 2. de ſolutio. & in cap. j. col. 5. de offi. deleg. notat Abb. in cap. graue. colum. vlt. de præben. latè Fel. in d. cap. paſtoralis. §. præterea. de offic. ord. idem Fel. & Dec. poſt Abb. in cap. at ſi clerici. §. vlt. de iud. notant & alij plures, quorum meminit Henr. Botteus de ſynodo, 3. par. ar. 5.

Et procedit hæc cōis opinio ēt in excōicatione lata per conſtitutionem inferioris confirmatam tamē per Roman. Pont. nam & ab hac poterit epiſcopus abſoluere, quod manifeſta ratione deducitur, ſiquidem poteſt epiſcopus abſoluere ab excōicatione lata per canonem Ro

mani

mani Pontificis, vt in d.c.nuper. apparet. Igitur & ab ea quæ lata ſit per conſtitutionem inferioris alicuius, etiam ſi ea conſtitutio fuerit confirmata per Romanum Pontificem. & in ſpecie hanc extenſionem probarunt Bal.in prooemio. rex pacificus. Iaſ.in l.more.col.6.ff.de iuriſ.om.iud. Henr.in c.ex frequentibus.& ibi Car.4.oppoſi. Abb. col.n. vlt.de inſtit. idẽ Car.in cle.j.§.ſi quis.q.5.de reb.eccleſ.Fel. in d.§.præterea, Quorum ratio communis eſt, & in hoc tẽdit, quod confirmatio Romani Pontificis non tollat ordinariam iuriſdictionem. cap.j.& 2.de cõfir.vtili vel inut. Nec oberit gl.in d.c.ex frequentibus.verb. confirmantes. vt ſtatim apparebit.

Secundo iſthæc regula, quæ in d.c.nuper.traditur, etiã obtinet in excommunicatione lata per hominis, & iudicis ſententiam, quæ generalis ſit. Etenim abſolutio poteſt ab epiſcopo dari, ſi nõ fuerit alteri reſeruata. Qđ in ſpecie adnotant Imol.in d.c.graue.col.4.de præb.licet ſit ſententia lata per Romanum Pontificem. quia cum generalis ſit in plurib. æquipollet canoni, & ſtatuto, ſicuti explicatur in cap.à nobis.in j.extra iſto titu. idem quod Imol. tenent Henr.in d.c.ex frequentibus. Idem Henr.poſt Hoſtien.& Io.And.in c.excommunicamus.in j.de hæret. Quibus ſuffragat tex.in d.c.ex frequentibus. quo in loco glo. vlt.ſenſit contrarium, quaſi velit, non poſſe abſolutionẽ in hoc caſu dari ab epiſcopo, niſi ſpecialiter ea ſit epiſcopo permiſſa, quemadmodum in eo capite expreſſim permiſſa fuit.& præterea Abb.in d.c.graue.Car.in d.c.excõmunicamus.& Fel.in d.§.præterea. hanc opinionem, quã Imol.renuit, falſam eſſe cenſent tenentes, epiſcopum nõ poſſe abſoluere ab excommunicatione lata per generalem ſententiam hominis. idem notat Caie.in verb. Abſolutio ab excommunicatione.& Io.in ſumma confeſſ.lib. 3.tit.33.q.86. Mihi potius placet prior ſententia ob generalem permiſſionem tex.in d.c. nuper. Et quia admodũ ſimilis eſt generalis ſententia ſtatuto, aut epiſcopali conſtitutioni. Nec vrget authoritas gl.in d.c. ex frequentib. ea etenim procederet, quãdo excommunicatio fuit lata ab homine, & confirmata per Romanum Pontificem. q̃ ab ea epiſcopus abſoluere non poterit, nec quiſquã alius quã ipſe excommunicator: atque ita intellexere illam gl. Panor.ibi col.vlt.Rom.in conſ.387.& Fel.in d.§.præterea. à quibus libenter quæram, an loquantur in excommunicatione lata per hominis ſententiam ſpecialem, & huius abſolutio ſiue ſit p Papam confirmata ſiue non, ad neminem pertinet præter excommunicatorem. Aut loquunt in excõmmunicatione lata per generalem ſententiã hominis, & tunc parum oberit poteſtati epiſcopi ordinariæ confirmatio Romani Pontificis. Nam ſi vera eſt opinio Imolæ, ſicuti poteſt epiſcopus abſoluere ab excommunicatione lata p ſtatutũ cõfirmatũ à Ro.Pont. ita poterit ab excõicatione lata per generalem ſententiam hominis ab ipſo Papa confirmatam, cum hæc ſimillima ſint. Idcirco parum confirmatio Romani Pontificis hac in ſpecie operabitur, ſiue ſequamur opinionem Imolæ, ſiue contrariã. Qua ratione ſupereſt, q̃ omiſſa opinione gl.in d.c.ex frequentibus. ibidem eſt tex. ſatis vrgens Imolæ opinione. Et forteaſſis confirmatio Papæ in ſententia ſpeciali hominis hunc habet effectum, q̃ tunc minimè admitti debeat dubia ſententia gl.in d.c.cum ab eccleſiarum prælatis. cuius paulò ante meminimus.

Tertiò hæc regula communis adeò vera eſt, vt epiſcopus tantum poſſit abſoluere ab excommunicatione iuris abſolutionem minimè reſeruantis, q̃ ſacerdos proprius curam animarum habens nequaquam valeat hanc abſolutionem à maiori excommunicatione concedere, ſicuti notat gl. communiter inibi recepta in c.2.de pœniten. & remiſ.iſto lib.tex. optimus in clem.j. de priuile. in prin. & in extrauag.j.§. obſeruent. eod. titu. de priuileg. inter communes. Pan.& Felin.in c.2.& in c.nuper. extra iſto tit. Fel.in d.c.paſtoralis.§.præterea.col.3.Imol.in c.ab excõicato. col.5.de reſcript. Quorum opinio plures authores habet ex iuris pontificij profeſſoribus, quos præter Fel. refert eos ſequutus Hẽr.Botthæus in tract.de ſyno.3.par.ar. 5.idem ex Theologis tenet Bitterrẽ. in opere de excõmunicatione, & interdict. Durand.in 4.ſen.diſt.18.q.4.ar.2.& Palud.ibi, q.5.art.j. Bitterrenſem ſequutus idem tenet in excommunicatione lata per canonem concilij generalis, aut Romani Pontificis. Huic opinioni adſtipulatur, qđ abſolutio excõmunicationis ad iuriſdictionem fori exterioris pertinet, vt conſtat, quam ſacerdos curam animarum habens nequaquam exercere poteſt, cum ea careat omnino. Nam pari iure cenſeri debent excommunicatio, & abſolutio. c.verbum. de pœnit. diſt.j. igitur & abſolutio non poteſt competere ab excommunicatione ipſi ſacerdoti curam animarum habenti, vbi de maiori excommunicatione agendum eſt.

Contrariam ſententiam in ſpecie tenent Innocent. & Hoſtienſ.in d.c.nuper. Sanct.Thom.in 4.ſenten. diſt. 18.q. 2.art.5. Sylueſt.in verb. Abſolutio.j.q.5. Angel. eodem verbo.§.2. Ioann.in ſumma confeſſorum lib.3.tit.33.q.85.& eſt communis opinio, vt fatetur eã ſequutus Ioannes Maior.in diſt.13.q.2.dub.3. quorũ ea eſt reſolutio, vt ab excõmunicatione lata iure pontificio, vel epiſcopali, etiam ſi maior ſit, poſſit ſacerdos parochialis abſoluere, niſi fuerit in ſpecie alteri reſeruata. idem probat Palud. in excõmunicatione lata per epiſcoporum, & aliorum quorumcunque inferiorum conſtitutiones. Huic opinioni plurimum accedit tex.in d.c.nuper. nã etſi ea reſponſio loquatur in abſolutione ab excommunicatione minori: attamen ratio generalis illius tex. probat, parem eſſe poteſtatem abſoluendi ab excommunicatione iuris, epiſcopi.ſ. & presbyteri curam animarum habentis, vt ſi abſolutio à iure non ſit alicui expreſſim reſeruata, competat epiſcopo, vel presbytero parochiali. vnde cum par ſit ratio, cõ-
5 ſtat presbyterum parochialem poſſe, vt epiſcopus poteſt abſoluere ab excommunicatione maiori lata per canonem, etiam pontificum nulli reſeruãtem abſolutionem, præſertim, quòd ab illius c.reſpõſo deducitur, & nõ aliũde, communis Panor.& aliorum opinio. ideo in rigore diſputationis ſatis defendi poterit hæc poſterior theologorum ſententia, tametſi communis praxis priorem receperit, & poſſit contendi tex.in d.cap.nuper. intelligendũ fore in abſolutione ab excommunicatione minori quo ad ſacerdotem parochialem, & quo ad epiſcopum in abſolutione ab excommunicatione maiori propter diſtinctionem iuriſdictionis.

Excommunicatio minor regulariter tollitur abſolutione ſacerdotis curam animarum habentis, & qui proprius eſt ipſius excõicati presbyter. tex.in d. cap. nuper. qui eſt
6 † intelligendus de excommunicatione minori lata à iure ipſo etiam pontificio ſedis Apoſtolicæ. Quæ quidem opinio communis eſt in d.c.nuper. notat poſt alios ſummarũ authores Syl.verb. Abſolutio.j.2.notab.& alij, quorũ meminit Hen.Bottæus in tract.de ſynodo.3. par.art.5. idem reſponderunt S.Th.in 4. ſentent. diſt.18. q.2.art.vlt. & ibi cæteri Theologi.

Illud verò eſt obſeruandum, an poſſit ab excõicatione minori lata à iure abſoluere ſacerdos q̃libet etiã ſi is non ſit proprius ipſius excommunicati parochus? Nã Caie.in opuſculis, q.vnica, de miniſtro pniæ in hãc inclinat ſententiã, vt exiſtimet, aliũ quã ſacerdotẽ parochialẽ abſoluere non poſſe à minori excõicatione, & ob peccatũ veniale iure indicta. quia abſolutio excõicationis iuriſdictionem exigit, quã in hunc excõicatũ nõ habet alienus ſacerdos: licet is poſſit alteri ſubditũ à venialib. peccatis abſoluere, vt cõis docet opinio. deinde, licet cõcedamus, quemlibet ſacerdotẽ ipſo quidẽ iure diuino, vel humano habere iuriſdictionẽ ad præſtandã abſolutionẽ ſacramẽtalẽ à venialib. peccatis, qđ concedendum eſt: non inde ſequitur neceſſariò, eundẽ habere iuriſdictionẽ ad tollendã excõicationẽ minorẽ pp venialia peccata inflictã. Differt etenim multũ abſolutio ſacrãlis peccatorũ venialiũ ab abſolutione excõicationis minoris, q̃ ſacramentalis non eſt, & vinculũ tollit diſtinctum à peccatorũ, & venialium, culpa, & nexu, ſicuti, & abſolutio à peccatis mortalibus ſatis differt ab abſolutione excõmunicationis maioris, cum abſolutio ab excommunicatione requirat iuriſdictionẽ fori exterioris: abſolutio aũt à peccatis exigat tantum iuriſdictionem fori interioris, & animæ. Quibus equidem rationib. communis ſententia admittẽda videt

adhuc in abſolutione ab excommunicatiooe minori, ꝗ
peccati veoialis ratione ligauit excommunicatum, vt is
non poſſit abſolui ab alio ſacerdote, quā ab eo, ꝗ ꝓprius
ſit. quod ēt cōprobatur ex eo quod frequētiſſimè minor
excommunicatio iure indicta eſt ob venialē culpam, vt
notatur in c. ſacris. de his quæ vi. & tñ hæc regula cōmu-
ni omnium conſenſu conſtituta eſt, quod ab excommu-
nicatione minori lata à iure abſoluere non poſſit quili-
bet ſacerdos, ſed tantum is, qui curam animarum habet,
& parochus eſt ipſius excommunicati. Nec me latet, Mar-
tinum Azpilcueta virum qualibet laude dignisſimum Ca
ietani opinionem improbaſſe in c. placuit. de pœnitent.
diſtinct. 6. nu. 25. ratione profecto ſubtili, quam lector ꝓ-
pendat neceſſe eſt, vt in hac controuerſia iuſtiorem, ac ve
riorem ſetentiam eligat.

De abſolutione excommunicationis, quę ad caute-
lam dari ſolet, illud eſt prænotandum, quod allegans, ſe
iniuſtè fuiſſe excommunicatum, planè fatetur, excommu
nicationem eum ligaſſe; & ideo non eſt audiendus, donec
abſoluatur, ſimpliciterque abſoluitur ſeruata iuris pon-
tificij forma. At qui allegat, excommunicatiooem nullā
7 fuiſſe, quia lata poſt appellationem, † aut errorem mani-
feſtū habere, & petat abſolutionem ad cautelam abſoluē
dus equidem eſt non ſimpliciter, ſed ad cautelam. hęc ꝓ-
bantur in c. ſolet. ſupra isto tit. & notātur in c. per tuas. ex-
tra eo. & in c. cum contingat. de offi. delega. conceditur
autem hæc ad cautelam abſolutio ex quadam iuris beni-
gnitate & gratia, cum excommunicatus abſolutionē mi-
nimè petat ſimplicem humiliter confeſſus, ſe excommu-
nicatum: imò potius negat excommuoicationem; atque
ideo rigore quodam non erat abſoluendus, ſed admitten
dus ad probationem eius quod allegauerat: ſicuti probať
in d. cap. cum cōtingat. & in d. cap. per tuas. quo in loco aſ
ſerit ſummus Potifex, Apoſtolicam ſedem conſueuiſſe,
hunc ad cautelam abſoluere. Sed iam hæc benignitas ſe-
dis Apoſtolicæ ordioaria eſt, vt conſtat in dictis coostitu-
tionibus, Et in cap. venerabilibus. §. ſed ſi ex cauſa. iſt. tit.
quamobrem breuiter hoc in loco ad hanc quæſtiooem
aliquot adnotabimus.

Primum, non tantum eſſe abſolutionem ad cautelam
concedendā, cum excommunicatio dicitur nulla ex cau-
ſa erroris intolerabilis, vel ex eo, ꝗ lata ſit poſt appella-
tionem legitimā, ſed & quoties nulla dicitur ex defectu
iuriſdictionis, aut ex alijs ſimilib. cauſis, quę nullam effi-
ciant excommunicationis ſententiam, cum eadem ſit ra
tio ſecundum Ioannem Andream, Dominic. 2. col. & Frā.
5. in d. c. ſolet. & eſt communis opinio, vt ſatetur Abb. in
c. Apoſtolicæ. de excep. col. penul. vnde dicens, excōmu-
nicationis ſententiam nullam, & petens abſolutionem
hanc ad cautelam, non teoetur in ſpecie cauſam nullita-
tis exponere: quemadmodū notāt Domini. & Fran. col. 5.
in d. c. ſolet. ſenſit Rota in antiquis 60. ꝗ ſi excommunica
tus allegauerit iuriſdictionis defectum in iudice ordina-
rio ratione exemptionis, non eſt ita facilè danda abſolu-
tio ad cautelam, niſi prius exemptio aliqua ex parte pro-
betur ſaltem ſemiplena probatione: quod ne iudici ordi
nario paſſim illuſio fiat: tenent Inn. Dominic. & Fran. col.
5. in d. c. ſolet. Rota oouis. 308. & in antiquis 136. attamē
licet tempore, quo petitur abſolutio ad cautelam non ſit
neceſſarium cauſam oullitatis exprimere, oportet tamen
eam in ſpecie nominare, vt detur abſolutio, quod Fran-
cus notat, & conſtat; quia nullitatis cauſa in vniuerſum
eſt aliquo modo probaoda, vt detur abſolutio hæc ad cau
telam ſaltem quoties allegatur appellationem præceſſiſ-
ſe: debet enim ſummariè cognoſci, an appellatio excom
municationem prçceſſerit. licet oon ſit neceſſaria iuſtifi-
catio appellationis, ſecundum Abb. in d. c. per tuas. iſto ti.
Io. And. 2. col. Francum 5. poſt alios in d. c. ſolet. & Fel. in
c. Apoſtolicæ. penul. col. de except. tex. ad idem optimus
in d. c. venerabilib. §. ſed ſi ex cauſa. & §. vlt. vbi eſt text. ad
hoc elegans, nec enim eſt abſolutio iſta ad cautelā teme-
rè concedenda: imò præmitti debet cognitio illius cauſę,
quæ ab excommunicato allegatur, vt nulla ſit excommu
nicatio: præſertim vbi dicitur, excommunicationem latā
fuiſſe poſt appellationem: nec ſufficit ad effectum abſolu-
tionis ad cautelam, ꝗ vnius teſtis teſtimonio probetur, ap
pellatinoem præceſſiſſe ipſam excommunicationem, vt
notat Aegi. à Bellamera in deciſ. 91. nec iuramentum ip-
ſius appellantis, niſi eo caſu, quo iudex excommunica-
tor aſſeuerat, ſe non credere appellationem præceſſiſſe
excommunicationem, & tamen paratum eſſe dare abſo-
lutionem ſi ita ſit, ꝗ poſt appellationem excommunica-
uerit. ſic notat Fel. in d. c. Apoſtolicæ. nu. 19. de excep. poſt
Aegidi. à Bellamera deciſ. 386.

Sanè quoties appellatio ab interlocutoria fuerit inter
poſita, & per appellantem petatur apud iudicem, ad quē
abſolutio ad cautelam, erit probandum plenè, ꝗ appella
tio excommunicationem præceſſerit, licet nondum con-
ſtet ipſius appellationis iuſtificatio. quod apparet in d. c.
venerabilibus. §. vlt. & eſt communis opioio, ꝗ ſi appella
tum ſit à ſenteotia diffinitiua, tunc excommunicatus alle
gans excommunicationem nullam, quia præceſſerit eam
appellatio, non teoetur hoc plenè probare ad obtinen-
dam abſolutionem ad cautelam: ſiquidem ad ipſam excō
municationis nullitatem ſufficeret hæc plena probatio,
ſed erit ſatis quod ſummariè, & ſemiplenè probetur, ap-
pellationem præceſſiſſe. & idem arbitror, vbi tractetur
de quacnoque alia cauſa nullitatis, ex cuius ratiooe petať
abſolutio ad cautelam: atque ideo non diximus de exem
ptione minimè erit ſpeciale, ſed planè ordinarium.

Secundò eſt inquirendum, quis poſſit ad cautelam ab-
ſoluere? & Rom. Pontif. in d. c. ſolet. hanc abſolutionem
reſpondet dari poſſe à ſuperiore ipſius excommunicato-
ris, ad quem delata eſt cauſæ controuerſia per appellatio-
8 nem Poterit † & ipſemet excōicator abſoluere ad caute-
lam ſecundum Hoſt. Io. And. & alios in d. c. per tuas. Dom.
& Fran. in d. c. ſolet. col. 2. quod non licebit alicui iudici,
etiam iuriſdictionē habenti ordinariam, niſi ſit ipſemet
excommunicator, eiuſve ſuperior, cogniturus de appel-
lationis cauſa, vt ipſe Dom. col. 5. & Fran. 2. in ſpecie adno
tarunt, qua ratione hoc erit omnino obſeruandum ad in-
tellectum gl. in c. cum ab eccleſiarum prælatis. de offi. or-
din. cuius in hoc §. paulò ante meminimus.

Iudex verò delegatus, etſi datus à principe ad appella-
tionis cognitionem, & deciſionem non poterit abſolue-
re ad cautelam. hæc enim abſolutio extraordinaria eſt, &
gratia quædam ſedis Apoſtolicę inducta. c. per tuas. iſt. tit.
igitur nō eſt cuicunq; iudici permittenda, niſi à iure ſit in
ſpecie permiſſa. nam abſolutio ſimplex ab excommunica
tione competit delegato, quia tunc excommunicatio nō
dicitur nulla. at vbi excomunicatus allegat, excommuni-
cationem nullam eſſe iure ordinario abſolutio danda nō
eſt, niſi prius conſtet, excōicationē nullam eſſe. idcirco
cum abſolutio ad cautelam ſit extraordinaria, & à iuris
pontificij regulis aliena, permiſſaque ex gratia, non vide
tur cuilibet iudici data poteſtas eam concedendi. atque
ita hanc opiniooem veram eſſe opinaotur gl. in d. c. ſolet.
verb. per ſuperiorē. Io. Andr. Dom. Franc. & Doct. ibi Dec.
in c. præterea. nu. 6. de offi. deleg. & ibi Fel. colu. pen. idem
Fel. in c. cauſam quæ. nu. 6. & in c. cum dilecta. col. 10. de re
ſcrip. idem in c. j. nu. 12. vt lit. non conteſta. Iaſ. in l. 2. col. 2.
& ibi Dec. ac Cur. Iun. col. j. ff. de iuriſd. om. iud. quorū opi-
nio communis eſt. contraria tamen potius placet Arch.
in d. c. ſolet. Abb. & Dec. in c. ad præſentiam. de appel. per
text. inibi. cui reſpondetur iudicem delegatum, cuius in
eo capite, mentio ſit, habuiſſe ſpecialem commiſſionem
à Rom. Pon. abſoluendi ad cautelam. & tamen hæc poſte
rior opinio vſu, & praxi recepta eſt, quo ad iudices dele
gatos extra Romanam curiam de cauſa cognoſcentes, li
cet datus in Romana curia, vt intra eam cognoſcat de
cauſa, ſpeciali indigeat commiſſione ad abſolutionem
ad cautelam adhuc ex communi vſu, quemadmodum
Rota tradit in antiquis 810. & ſequēt. Fel. in cap. veniens.
de teſtibus, colum. pen. vnde ſecluſo communi ſtilo prior
ſententia verior eſt, & magis communis, quam extendit
Old. conſi. 145. ac Fel. in d. c. veniens. in 2. vi. colum. vt nec
iudex delegatus poſſit abſoluere ad cautelam excōicatū
ad effectum dicendi teſtimonium. Quo in caſu ipſe po-
tius contrarium tenerem, maximè vbi res non ita bene
per alios teſtes probari poſſet. argum. text. in c. præterea.
de

de offi. deleg.& d.l. 5.ff.de iuriſd.omnium indi.ſic etenim Io.Monachus in d.c.ſolet.tenet,iudicem delegatum poſſe abſolnere ad cautelam teſtes ſibi productos ad effectũ dicendi teſtimonium.

Tertiò conſiderandum eſt, non poſſe impediri hanc abſolutionem ad cautelã ex contradictione aduerſarij, niſi is dixerit,excommunicationem latam propter manifeſtam offenſam,quod probare debet intra octo dies, & eo probato non eſt abſoluendus excommunicatus, niſi prius realem ſatisfactionem præmiſerit. tex. ſingular.in d.c. ſolet. ſatis tamen erit ad impediendam abſolutionẽ iſtã, ꝙ manifeſta offenſa proponatur,& obijciatur in ipſis interrogatorijs articulis , nec eſt neceſſarium , quod expreſſim libello ſpeciali exceptionis hæc manifeſta in iudicium deducatur, quemadmodum docet Rota in nouis.326. ita rem iſtam explicans. idem probat Fel. in d. c. Apoſtolicæ.de exceptio.nu.17. ipſi autem octo dies currunt, & labuntur continuè à momento ad momentum ab ipſo die,quo iudex accepit obiectionem manifeſtę offenſę,abſq; alia ſpeciali hui⁹ dilationis adſignatione,qđ notant Dom.& Fran.in d.cap.ſolet.& Rota in nouis 208.

Hęc tandem prænotare libuit de excommunicationis viribus vinculo,& effectibus, de qua eius abſolutione ad huius rubricæ,& capitis,qđ ſtatim ſumus expoſituri , apertiorem cognitionem , multa tamen omiſimus, quod vel ea cuiquam facilè obuia ſint, vel nos breuitati operam dantes ipſa prætererint, quæ diligens lector ꝓ ſui ingenij captu poterit inquirere , ac mente reponere.

Finis primæ partis.

SECVNDA HVIVS RELECTIONIS PARS.

Bonifacius Octauus.

Alma mater eccleſia plerunque nonnulla rationabiliter ordinat,& conſultè, quæ ſuadente ſubiectorum vtilitate, poſtmodum conſultius ac rationabilius reuocat, in meliuſve commutat.

EX HVIVS CAP. INITIO.

SVMMARIVM.

1 *Alma ſubſtantiuè , & adiectiuè , quid ſignificet ?*

2 *Mutatio , & correctio veterum legum iuſtiſſima eſt .*

3 *Eadem lex humana non omnibus communitatibus aut ciuitatibus conuenit .*

ALMAM hoc in loco ſummus Pontifex appellat eccleſiam, ſanctam inquam . Alma etenim Hebræa dictio eſt,& item Latina, authore Diuo Hiero.in Eſaiam.cap.7.quo

1 in loco adnotauit , † apud Hebræos Almã dici virginẽ non quancunque, ſed abſcõditam,ac ſecretam,quę nuſquam virorum patuerit aſpectib⁹,ſed magna parentum diligentia cuſtodita ſit, ætatisq; iunioris,& in annis adoleſcentiæ conſtituta. qđ pluribus ſacræ ſcripturæ authoritatibus probare idem author conatus eſt ad illius c.intellectum,& catholicũ Prophetæ ſenſum.idem Hieron.hanc interpretationem tradit in Hebraicis traditionibus in Geneſim.[& Petrus Galatinus lib.7.c.15.] Latinè autem ſecundum eundem Hieronymum Alma,ſancta intelligitur adiectiuè, ſiquidẽ alma,vt inquit Feſtus,ſancta,ſiue pulchra,vel alens ab alẽdo ſcilicet.Seruius itẽ lib.10.Aeneid.ſup illud alma parẽs Idæa Deum inquit, Alma propriè eſt tellus ab eo , ꝙ nos alat: Abuſiuè etiam alijs numinib. hoc epitheton datur. idem Seruius apud Virgilium ecloga 8. diẽ Almum clariſſimum interpretatur.nec tantum hęc dictio referenda eſt ad lucis ſplendorem,ſed & ad honoris, & nominis,& famæ claritatem,& excellentiam. ſic Iuſtinianus in l.j.C. negotiatores ne militent.lib.12. Cõſtantinopolim, vrbẽ almam appellat. Martialis de natali Domitiani. lib.4.

Cæſaris alma dies , & luce ſacratior illa.
Conſcia Dictæum , qua tulit Ida Iouem.

Vtcunque ſit , eccleſia catholica Alma dicitur aptiſſimè,ꝙ mater ſit pijſſima , quippe ꝙ nos alat vberibus ſanctiſſimis , nobis exibens ſacramenta,quæ redemptor noſter Ieſus in remiſſionem peccatorũ inſtituit,noſque fide ipſius ſanctiſſimi Saluatoris inſtruat,& moniat,ꝙ ſanctiſſima ſit,ac Chriſti ſponſa virgo, & immaculata,abſcondita vſque ad ſponſi incarnationem ſub velamine prophetarum , ꝙ pulchra. ac decora tot ſanctiſſimorum hominum martyrijs poſt ſponſi paſſionem,tot bonis moribus inſtitutis , ac propter pulchritudinem reformatis, quod clariſſima ſit lucis ſplendore,veteris teſtamenti, & Moſaicæ legis reſeratis myſterijs , quæ obſcura quidem ad aduentum vſque Saluatoris fuere,quod in vniuerſum orbem eius inſtitutio, & excellentia prædicatione legis Euangelicæ iam propemodum exierit.

Ex huius autem capitis initio illud planè deducitur

2 quod apud omnes celebratiſſimũ extat,nẽpe, & † in Republica benè ac ſanctè inſtituta poſſe iuſtiſſimè mutari veteres leges,quæ & iuſtiſſimè fuerunt conditæ. idem cõſtat in c.non debet.de conſan.& affi.c.ſciendũ. 29. diſt. c. quia ſancta.§.verum. 63.diſt.& in alijs pleriſq; locis,quibus duo præter alia potiſſimum obſtare videntur.

Primum,lex debet eſſe iuſta.c.erit autem lex. 4. diſt. c. 8.prouerb.per me reges regnant , & conditores legũ iuſta decernunt.Etenim lex eſſe non videtur,quæ iuſta non fuerit,authore Auguſtino lib,j.de libero arb.cap.5.ſed ſi lex vetus iuſta fuit , & eſſe debuit , vt legis vim haberet, quod in ea conſtitutum fuit,iuſtum itidem erit,eius contrarium iniuſtum:igit noua lex veterem iuſtam corrigẽs, & contrario abrogans , inſtitutio iniqua erit , & ideò nulla.Siquidem iuſtum, & iniuſtum contraria ſunt, vt inde neceſſe ſit , mutationem veteris legis iuſtæ in contrariam iniquam eſſe.

Secundò itidem obijcitur,& ſit argumentario, Aut lex

3 vetus iniqua fuit,aut iuſta:ſi iniqua,lex non fuit , nec eſt, nec legis nomen,ac vim habere debet, & idcircò abſque temporum mutatione tollenda eſt,& ſtatim fuit abrogãda.Si iuſta,profectò mutari nequit in cõtrarium, quæ iniuſta non ſit. vnde hæc poſterior erit omnino vt iniqua extirpanda ab ipſa republica , cum ei nequaquam poſſit vtilitatem afferre , imò perniciosa ſit.

Tertiò ad idem tendit, quòd lex iuſta fundamentũ habet à naturali ratione,quæ tamẽ immutabilis eſt.in prin. 5.diſt.§.ſed naturalia.Inſtit.de iure nat.ergo lex ſemel iuſtè natura mutari non poteſt.

Nihilominus conſtituendum eſt in tractatu de legibus non tantum permiſſam eſſe in qualibet optima republica legum veterũ mutationem, ſed & eam admodum vtilem fore,& quandoq; neceſſariam,modò facilis non ſit. Hoc præter authoritatem canonum, quorum modò meminimus,probat Ariſtoteles lib.2.Polit.c. 6.ita quidem ſcribens:In ciuili ratione nõ poſſe omnia accuratè ſcribi, ſicut,nec in alia qualibet diſciplina.Cõſtat etenim primos legumlatores quandoque imprudentes fuiſſe, ruſticos,ac vulgares.ſic & indiſciplinis creſcit hominum vigor , atque docet experientia plurimas antiquas leges horrẽdas mutatas fuiſſe cum maxima Reipublicæ vtilitate,quemadmodum latius notat ipſe Ariſt.in d.cap.6. His accedit ſecundò, quod humanæ rationi naturale eſt , vt gradatim ab imperfecto ad perfectum perueniat . vnde qui primo philoſophati ſunt,quædam imperfecta tradiderunt , quæ poſtea per poſteriores perfectius fuere diſcuſſa , examinata, & tradita, atque ideò legum mutatio ex parte rationis ipſius humanę iuſtiſſima eſt, nõ tantũ ex parte hominũ.Tertiò adeſt Diui Auguſtini authoritas lib. j.de liber.arb.c.6.qui aſſerit legem etiam iuſtam poſſe per tempora iuſtè mutari,ſiquidẽ mutata republica , & eius ſtatus,mutari debet & lex , cum mutata tempora varias

exigant

exigant leges, vt iuſtè regatur populus, quod comprobatur euidenter: nam iuſtæ legis officium eſt Reipublicæ vtilitatem conſtituere, & ſtabilire. hæc verò nõ aliter põt practicè conſiderari, nec percipi, quàm prius inſpectis, ac perpenſis temporibus ipſis locis & gẽtium moribus, quę quidem oia nõ vbique pari tramite cõtingere ſolẽt: igitur, non eadem lex vbique, & ſemper iuſta eſt, nec omnibus moribus locis, & temporibus adaptari, aut conuenire poteſt, qua ratione legis mutatio neceſſaria omnino eſt. Quartò ſunt ad hanc rem pulchra Platonis verba, 6. dialogo, de legibus. Quæ quidẽ omnia, inquit, curent, ornentq; chori principes, & cum legum cuſtodibus conditores, vt à nobis relicta ſuppleant. neceſſe namque, vt diximus, in his præſertim, quę multa, paruaq; ſunt nonnulla in prima poſitione legum prætermitti, quæ oia giſtratus ſequentes vſu rerum commoniti quotannis mouebunt, & corrigẽt, donec tempus illud aduenerit, quo inſtituta hæc diſcuſſa, & approbata ſufficienter fuiſſe videantur. hæc Plato, qui eleganter lib. 16. ciuili, vel de regno, legislatorem ſimilem facit quo ad Reipublicæ regimen medico, & nauis gubernatori: nam vt hi non ſemp eadem præſcribunt agenda eſſe ad corporis ſalutem, & ad nauigationis tutelam, ſed varia præcepta excogitant iuxta morbi ſtatum, ventorum, locorum, & ſyderum peculiaria legislator, qui rempublicam adminiſtrat, non eiſdem ſemper vti debet legibus: imò varia neceſſe eſt præſcribat præcepta, & inſtituta ſecundum temporũ rerum, & locorum viciſſitudines, ſtatus, qualitates, alioqui non rectè rem pro vtilitate publica gerere valebit. Hanc item legum mutationem iuſtam eſſe probat tex. in c. vlt. 14. diſt. & in d. cap. erit autem lex 4. diſt. pulcher tex. inibi adnotante Bal. in l. vnica. in prin. C. de caduc. tollen. docet eleganter S. Th. in 1. 2. q. 97. art. 1. q. 104. art. 3. Syluest. in verb. lex. §. 25. & Franciſ. Patritius de inſtitutione Reipub. lib. 1. tit. 5. ad rationes in contrarium adductas nõ eſt admodum difficilis reſponſio, quæ magis huius verę opinionis vires explicabit.

Ad primum igit̃ r̃ndentes fatemur legem iuſtam eſſe oportere, & itẽ legẽ veterem, quę mõ mutatur, iuſtam fuiſſe, & ſubinde cõcedimus, nec iuſtũ mutari poſſe, nec iniuſtũ ſtatui, & tñ negamus ex mutatione veteris legis, q̃ tũc iuſta fuerit, iniuſtã nũc cõſtitui, ſiquidẽ determinatio eius, qđ iuſtum ſit, ac Reipublicæ conueniens, ſm̃ hoium ſtatum, & conditionem mutari debet, & poteſt, Etenim, vt docet S. Th. rectum ſemper manere debet rectum per ſe, nec id mutari põt, ſed rectitudo, & iuſtitia legis dicit̃, & conſideratur quo ad communem vtilitatem, cui non ſemper vna, eademque res conuenit: idcircò talis rectitudo mutetur, vt paulò ante dicebamus, & præterea non ita cogit argumẽtatio in his, quæ legislatoris iudicio, & voluntati liberè commiſſa videntur, qualia ſunt multa, quæ poſſunt liberè iure humano ſtatui abſque diuini, & naturalis læſione, & abſque Reipublicæ, & cõmunitatis iniuria, eo quidem, quòd in his minimè verſet̃ ipſius Reipublicæ ſtatus potiſſima baſis rectè adminiſtrationis. Lex enim Regia, quæ permittit parentibus meliorationem erga liberos in tertia, & quinta bonorum partibus iuſta eſt, & fuit, quia non inſurgit ex hoc grauis & maxima inter liberos inæqualitas, nec iuri diuino, aut naturali præiudicium ſit, nec Reipublicę lęditur. Et tamen etiam ſi lex iſta reuocaretur, & tolleretur, nihil iniuſtum fieret à legislatore, cũ filijs æqualẽ partẽ ex parentũ bonis obtinerent, nec iure naturali derogaret̃ ex hac veteris legis mutatione, nec Reſpublica damnũ aliqđ inde pateretur.

Ad ſecundam rationem ſatis manifeſta eſt reſponſio, ſi concedamus priorem eius partem, & negemus poſteriorem. Nam vetus lex potuit, tunc iuſta eſſe: modò autẽ erit iniqua, quippe quæ præſenti Reipublicæ ſtatui minimè conueniat, imò pernicioſa, & grauis ſit. & deinde, vt modò probauimus, quædam ſunt ita liberæ legislatoris diſpoſitioni obnoxia, vt vel hoc vel illi contrarium poſſit ſtatuere abſque aliqua Reipublicæ iniuria.

Ad tertium ita reſpondemus, ꝙ quælibet iuſta lex habet, & habuit originem à ratione vniuerſali naturali, q̃ dictat, ratione viuendum fore, nihil iniquum agendum, aut ſtatuendum. Quod iuris naturalis principium vniuerſale eſt, & immutabile, ſicuti, & immutabilia ſunt omnia, quæ ex hoc principio neceſſariò ſequuntur, atq; ita nulla lex vnquam ferri potuit, nec poteſt, quæ iniuſta ſit, & ideò contraria huic principio iuris naturalis. Sed quo ad particulares actus & leges ſpeciales conſtat, aliquam legem olim Reipublicæ congruam, & iuſtam, modo nõ conuenire communitati. & ideò iniuſtam eſſe, ac reuocari poſſet. Humana ſiquidem lex qua ex parte ius habet naturale, ſcilicet, ratione viuendum fore, mutari nequit. Sed quo caſu ratione viuamus, oſtendit mutatio temporum, hominum, & morum ciuilium, vt eleganter S. Tho. explicat in d. q. 97. art. 1. Vnde, quia lex eſt cõſtans ac ꝑpetua voluntas, omnes equidem leges licet, pro tempore, locorum, hominumq; rõne ſint mutabiles, niſi ex rõne depẽdeãt immutabilis legis, pro legibus nõ ſunt habendæ. propterea aũt immutabilis eſt voluntas, qm̃ depẽdet ex rõne ꝑfecta, qua nihil eſt, nec certius, nec antiquius.

3 Ex quibus apparet, † non omnibus communitatibus rebuſpublicis, aut ciuitatibus eaſdẽ leges cõuenire, vel vtiles eſſe, tametſi omnibus conueniat, & proprium ſit, ratione, & iure ad iuſtitiæ normã & regulam inſtitutas eſſe, qua de re ſunt pulchra Ariſt. verba lib. 5. Eth. c. 7. Similia, Inquit, modò nõ naturalia, ſed humana iura, non eadẽ vbique ſunt. Nam neque reſpublica apud oẽs eſt eadem: ſed vna tm̃ vbiq; ea eſt ſecundum naturam, quæ optima eſt Hæc Ariſtoteles, qui vnã eſſe cenſet vbique, rempublicam ſecundum naturam, quæ optima ſit, id eſt, quæ naturali rõne ad cõem vtilitatẽ regitur. Qua tamen ratione perpenſa, & obſeruata, non eadem conueniunt omnibus rebuſpublicis. ad hũc etenim ſenſum Michael Epheſius locum Ariſtotelis ibidem eruditiſſimè interpretatur.

Qua ratione qui veteres hiſtoricos legerit, quippe variarum prouinciarum leges expenderit ab initio, orbis conditi vbique conſtitutas, dubio procul deprehendet, quantum hominibus licuerit variè in condendis legibus de ipſa communi vtilitate diſcernere, ac planè ſuo iudicio cenſebit, leges aliquot riſu dignas eſſe, quas ſi illius Reipublicę ſtatum nouiſſet, omnino neceſſarias fuiſſe illi communitati exiſtimaret. Veteres tamen leges non temerè mutandas eſſe, nec nouas paſſim, & abſque delectu ferendas, præter alios docuit olim Zaleucus Locrenſis legiſlator, qui eam legem tulit, vt ſi quis nouam legẽ laturus eſſet, eam ad populum circumpoſito ceruici laqueo ferret, vt niſi ob eximiam eius vtilitatem probata foret laqueo tractus ſuffocaretur, & morte periret. Qđ conſtat ex Demoſthene contra Timocratem, & Hieroclem apud Stobæum ſerm. 37. idem ferè tradit Polybius lib. 12. & de Charondæ Thurij l. Diodorus Siculus. lib. 12. bibliothecæ.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Interdicere, quid ſit?*
2 *Interdictum eccleſiaſticum, qualiter diffiniri poſſit?*
3 *Interdictus ab ingreſſu eccleſiæ, qd poſſit agere. & q̃ ſint ei vetita?*
4 *Interdictum eccleſiaſticum decernitur ſæpiſſimè in locum vel ꝑſonam ob vnius culpam.*
5 *Interdictum eccleſiaſticum, an poſſit ferri ob debitũ pecuniariũ?*
6 *Interdictum hoc quandoque in locum, quandoque in perſonas pronunciatur, & quid hoc referat?*
7 *Traditur intellectus ad tex in cap. ſi ſententia. hoc titu. & libro.*
8 *Interdicta ciuitate, an ſuburbia cenſeri debeant interdicta, & inibi latè intellect. cap. ſi ciuitas. eo. tit.*
9 *Interdictum quoddam eſt ſpeciale, quoddam generale.*
10 *Excommunicatio, quomodo differat ab interdicto eccleſiaſtico?*

§. PRIMVVS.

SANE à noſtris dudum fuit prædeceſſoribus conſtitutũ, vt in terris, ſeu locis eccleſiaſtico ſuppoſitis interdicto nulla certis caſib⁹ & ſacramẽtis exceptis, diuina celebrentur officia, vel miniſtrentur eccleſiaſtica ſacramenta.

Hinc tandem oportet materiam interdicti eccleſiaſtici explor-

ci exordiamur, quid interdictum ſit prænotates. Interdi-
1 cere † atque propria ſignificatione eſt, prohibere, ac vetare, ne quid fiat. vnde apud Iuriſconſultos interdicta paſſim traduntur propriè quidem prohibitoria; vt quidam opinantur, ſed obtentum iam eſt omnia ſiue prohibitoria, ſiue reſtitutoria, ſiue exhibitoria, interdicta appellari, ſicuti author eſt Iuſtinianus i prin. Inſt. de interd. Quod alibi tractabitur. Nunc enim ad propoſitam cognitionem illud erit ſatis, quod interdicere ſit prohibere, aut vetare, re quidem vetita per ablatiuum frequentius, raro per accuſatiuum: ipſa verò, cui fit prohibitio, per datiuũ caſum expoſitis, & ſignificatis. Paulus ſanè Iuriſc. in l. vlt. ff. de pœnis. dixit interdicere alicui arte ſua. Suetonius in Auguſto. Alteri ob ingratum, & maleuolum animum domo, & prouincijs interdixit. idem Suetonius in Nerone, & cum interdixiſſet vſum Amethyſtini, & Tyrij coloris, præcluſit cunctos negociatores. quandoq; tamen actiuè, & paſſiuè ſubaudiuntur hi caſus, quod latinæ linguæ authores paſſim oſtẽdunt. Cic. pro domo ſua, velitis, iubeatis, vt M. Tullio, aqua, & ignis interdicatur. Plinius in epiſtolis, Carent enim togæ iure, quibus aqua, & igni interdictum eſt. Nam, vt obiter hoc ipſum explicemus, Lactantius Firmianus lib. 2. Inſtitutionum diuinarum: cap. 10. inquit. Ideoq; à veteribus inſtitutum eſt, vt ſacramento ignis, & aquæ nuptiarum fœdera ſancirentur, quod fętus animãtium calore, & humore corporentur, atque animentur ad vitam, cum enim conſtet omne animal ex anima, & corpore, materia corporis in humore eſt animæ in calore, quod ex auium fętibus datur ſcire, quos craſſi humoris plenos, niſi opifex calor fouerit, nec humor poteſt corporari, nec corpus animari. Exulibus quoq; igni, & aqua interdici ſolebat. adhuc enim videbatur nefas, quamuis malos tamen homines ſupplicio capitis afficere. Interdicto igitur vſu earum rerum, quibus vita conſtat hominum, perinde habebatur ac ſi eſſet, qui eam ſententiam exceperat morte mulctatus. Adeò iſta duo elementa prima ſunt habita, vt nec ortum hominis, nec ſine his vitam crediderint poſſe conſtare. Hactenus Lactantius, cujus etiam meminit ad interdictum aquæ & ignis Budæus in l. pen. ff. de dona. int. vir. & vxo. quo in loco Iuriſconſultus mentionem fecit ſolennitatis nuptialis, quæ aqua & igni fieri ſolebat. Hac igitur in parte interdictum prohibitio quædam eſt diuinorum officiorũ, cum iudex eccleſiaſticus alicui ciuitati interdicit diuinis officijs. Nam & apud Pontificias conſtitutiones conſtat interdictum prohibitionem eſſe, ſub tit. de matrimonio contract. contra interdictum eccleſiæ: maximè cap. 2. & 3. ſic Cic. pro Cecinna dixit, atque interdictum pertineret. i. prohibitio. ſic regia l. 14. tit. 9. par. j. interdictum Hiſpanè appellat, Vedamiento.

Poteſt aũt interdictum hoc eccleſiaſticũ decerni quo ad perſonam aliquam ſpecialem, aut ſingularem, tandẽ quo ad plures perſonas, & quo ad locum. idcircò in hũc
2 modum congruè definitur, Interdictum † eccleſiaſticũ eſt, ſuſpenſio à diuinorum officiorum, ſacramentorumque actiua & paſſiua celebratione, reſpectu alicuius loci vel perſonarum facta, eccleſiaſtica etiam prohibens ſepultura, quod interdictum hoc ſit ſuſpenſio, non poterit negari: id etenim paſſim probat, maximè in c. non eſt vobis. de ſponſ. c. quod in te. de pœnit. & remiſ. & in præſenti conſtitutione. quibus in locis etiam conſtat nõ eſſe ſimplicem ſuſpenſionem, ſed q ſuſpẽdat ab officiorum diuinorum, & ſacramentorum celebratione, perceptione, & collatione: item ab eccleſiaſtica ſepultura. cap. ſi ciuitas. ſupra iſto tit. quod perſonas afficiat hoc interdictũ quandoque, & frequentiſſimè probatur in cap. ſi ſententia. & c. is cui. iſto tit. & de loco eſt ſatis aperta probatio in præcitatis authoritatibus.

Sub hac verò diffinitione minimè continetur is; cui
3 † eſt interdictus eccleſiæ ingreſſus: nam is optimè poteſt extra eccleſiam celebrare diuina officia, ſicuti notãt gl. communiter recepta in c. is cui. ſup. iſto tit. gloſ. in c. vlt. de off. ord. iſto lib. Iuno. Henr. col. pen. Abb. & Fel. nu. 8. in cap. ſacro. extra iſto tit. quorum opinio communis eſt, & probatur in c. præſenti. 5. q. 2. poterit item iuriſdictionem eccleſiaſticam vbicunque exercere, ea enim ſuſpenſus nõ eſt. gl. in d. cap. ſacro. in verb. interdictum. quã ſequuntur Doct. ibi Abb. in c. ab excommunicato. col. 4. de reſcript. Fran. poſt alios in cap. j. §. ſi quis. ſupra eo. Io. Milis in verb. ſuſpẽſus. etenim de hoc, cui interdictus eſt eccleſię ingreſſus vlterius hic minimè diſputabimus, qppe qui opinemur, hoc interdictum multum differre ab eo, de quo in huius cap. examinatione acturi ſumus, tametſi & ad interdictum ingreſſu eccleſiæ poſſit, vt omnia expendamus, & diffinitio prædicta cõmodè induci, cum in ea de interdictis perſonis mentio fiat, licet nõ ita vniuerſale ſit hoc interdictum ingreſſus eccleſiæ. verũ ſi quidem eſt, eum, cui eſt eccleſiæ ingreſſus interdictus, irregularem eſſe, ſi intra eccleſiam diuina officia celebrauerit, nec poſſe in eccleſia ſepeliri. d. c. is, cui.

Poterit tamen is, cui eſt eccleſiæ ingreſſus interdictus, eccleſiam ingredi, & in ea orare tempore, quo diuina officia non celebrantur, ſecundum Io. Cald. in tract. de eccleſ. interdic. membro 3. verſ. nunc quæritur. Anch. Dom. & Fran. in d. c. is cui. ſicut & de excommunicato diximus prima huius operis parte. §. 3. nu. 7. vnde conſtat, etiam hanc interdictum ingreſſu eccleſiæ non poſſe diuina officia inter eccleſiam audire: licet ex ea auditione irregularis non ſit. c. is. cui. ſup. eo. tit.

Hic autem interdictus ingreſſu eccleſiæ, ſi pœnituerit poterit ſepeliri intra eccleſiã. tex. expreſſus in d. c. is, cui. vbi Io. And. Fran. Doct. fatentur, poſſe in articulo mortis hoc interdictum remitti à quocunque ſacerdote, vel ſufficere quòd quis deceſſerit cum ſignis contritionis, & pœnitentiæ, vt non obſtante interdicto ſepeliri poſſit in eccleſia, abſque alia ſolenni interdicti reuocatione, aut remiſſione. Quod maximum exhibet argumentum prædictam conſtitutionem loqui de interdicto ingreſſu eccleſiæ propter contumaciam. quaſi dici poſſit, hunc interdictum ingreſſu eccleſiæ poſſe ſepeliri intra eccleſiã, cum id interdictum in criminis pœnam fuerit pronunciatũ, ex eo, q morte finiatur pœna delicti, vt in hac ſpecie notat Io. Ber. præſul Callahor. in practica criminali, cap. 123. ego ſanè compertum habeo, etiam in pœnam criminis poſſe quem priuari eccleſiaſtica ſepultura, ita vt hæc pœna mortuo ſit inferenda, etiamſi is pœnituerit, quemadmodum ex c. cum ad monaſterium. §. j. de ſtat. reg. & cap. quanquam. de vſuris. iſto lib. & alijs probare conati ſumus lib. 2. Variar. reſol. cap. j. num. 11. idcircò nõ me cogit prædicta ratio, vt hanc ſententiam probẽ, pręſertim quod propter criminis grauitatem poſſit corpori mortui pœna iniungi. cap. mulier. 15. q. j. l. vlt. ff. ad l. Iul. maieſt. c. accuſatus. § pen. de hære. iſto lib. atque ideò non omnino crimina morte extinguuntur quo ad pœnam corporis: fateor tamen, iudicem eccleſiaſticum & canonem alicui interdicentem ingreſſu eccleſiæ, eam mentẽ habere, vt ſi ob contumaciam hanc pœnam indixerit, velit eccleſiaſtica interdicere ſepultura, vbi interdictus huius contumaciæ non pœnituerit: at ſi ob crimen iã commiſſum, ac remiſſum noluerit hunc interdictum carere ſepultura eccleſiaſtica, ne tanta ignominia & iactura forſan ob culpam non ita grauem afficiatur. hũc etenim opinor eſſe ſenſum illius reſponſi in d. c. is, cui.

Hinc apparet, interdictum eccleſiaſticum in perſonã poſſe ferri quo ad certum actum, aut quo ad certam, peculiaremq; actionem ordinis, ſiquidem poterit ferri ad hoc, vt quis interdicatur celebratione miſſarum ingreſſu eccleſiæ, aut collatione ſacramenti pœnitentiæ, quod notat per tex. ibi Anto. in c. ſignificauit. de corpore vitiã. Cald. in tract. de eccleſ. interdict. fol. 5. colum. 2. Dec. in c. ſanè. num. 4. de offi. deleg. nec video in hac re poſſe quidquam controuerti, etſi omnino ſit hoc memoriæ commendandum quo ad ipſius interdicti vim, & effectũ, nè quis exiſtimet ſemper vniuerſale conſtitui, & præterea, vt conſideremus qua ratione ſit diſtinguendus ſacerdos ſuſpenſus ſimpliciter ab officio, à ſacerdote; qui interdictus ſit ingreſſu eccleſiæ, aut aliã particulari ordinis ſacerdotalis actione.

Prius tamen, quàm diſtinctionem interdictorum eccleſiaſticorum, & præſcriptam diffinitionem expenamus,

adnotandum

4 adnotandum eſt interdictum † eccleſiaſticũ decerni poſſe aduerſus innocentes, & in eorum damnum, ac præiudiciũ ob alterius culpam: nam licet hęc cenſura pœna ſit eccleſiaſtica, propriè ſpiritualis non eſt, quippe quæ animam nõ afficiat, nec priuet cõmunione ſuffragiorum eccleſię, ſed tm̃ ſuſpendat diuinorũ officiorũ, & ſacrorũ celebrationem, quæ quidem ſuſpenſio directè animam non ligat, nec afficit, quamobrem ꝓbauimus lib. 2. Varia. reſolut. c. 8. nu. 10. poſſe interdictũ ferri cõtra innocentes ob alterius culpam, quia hæc pœna ſpiritualis nõ eſt, licet gl. in d. c. ſi ſententia. io verb. interdici, eam ſpiritualẽ pęnam appellauerit, eſt ſiquidem receptum poſſe aliquã ciuitatem interdici celebratione diuinorum officiorum & ſacramentorum collatione ob vnius culpam, nempe illius, qui dominus loci ſit, & in eo iuriſdictionẽ habeat temporalem, aut ſecularẽ. tex. in c. non eſt vobis. ne ſpõſalibus. c. ſi ſententia. iſto tit. Regia l. 14. tit. 9. parti. j. & idẽ erit ob culpam illius, qui in eo loco iuriſdictionem ſpiritualem, & eccleſiaſticam tantum habet, nempe epiſcopi ſecundum Arch. in d. c. ſi ſententia. & Dom. ibi. Tancred. Fel. & Dec. i d, c. ſanè. i 2. de offi. dele. vbi eſt ad hoc tex. elegans. quamuis Card. Abb. & Barb. inibi cenſeant, illum tex. procedere, quoties epiſcopus temporalis diuinus eſt loci illius, eiuſque ſecularem iuriſdictionem habens, & tamẽ opinio prior magis cõis eſt, vt aſſerit Dec. 7. notab.

Sed ob vnius priuati culpam non poſſe totam ciuitatẽ interdici, nec totum populum, obtentum eſt, vt notat Io. Mona. in c. j. de vſur. iſto lib. Henr. in c. in quibuſdã. de pœnis. Choſmas in prag. ſanctione. tit. de interdict. indifferẽter non ponendis. in verb. priuatæ. niſi id fiat ſpeciali cõmiſſione Romani Pontificis, quæ magna cum difficultatẽ ſolet cõcedi, & in hũc ſanè modũ, vt primo interdictum decernatur in eccleſiam parochialẽ aduerſatij, & ſimul in alteram eccleſiam parochialem, vel collegiatam, demum creſcẽte contumacia in duo monaſteria, vel eccleſias collegiatas, deinde nõ reſipiſcente contumace, tota diœceſis ſupponitur interdicto, & adhuc illius corde indurato cathedralis eccleſia interdicitur, ſicuti teſtatur Io. Staphil. de literis grat. & iuſt. fol. 156. col. 2. ſcribẽs cathedralẽ eccleſiã nuſquã cenſeri interdictã, etiãſi in totã diœceſim, & in omnes ciuitatis eccleſias ſit interdictum decretum ex ratione tex. elegantis in c. quamuis. §. quanquam. de præb. in 6. quaſi ille tex. probans, in literis ad beneficia eccleſiaſtica non contineri eccleſiam cathedralem appellatione eccleſiarum ciuitatis, aut diœceſis, in qualibet odioſa diſpoſitione itidem locum obtinere, qđ præter Doct. ibi adnotarunt Compoſtell. in c. capitulum. verſ. idem quæritur. de reſcr. Old. conſ. 185. Rota antiqua 55. idẽ Io. Staphil. de literis gratiæ. fol. 61. col. j. Fel. in c. in noſtra. coro. l. 39. de reſcript. idem Fel. in c. poſtulaſti. eod. titu. num. 4. Ioan. de Selua de beneficio. 3. parte. quæſt. 15. qualitate 22.

Illud vero eſt omnino inquirendum, an eccleſiaſticum
5 † interdictum poſſit iure ordinario decerni in aliquam ciuitatem, aut populum ob debitum pecuniarium, nempe ob contumaciam domini vel epiſcopi illius loci cõmiſſam in detinendo ęs alienum, & ſic in debito pecuniario non ſoluendo? Nam tex. in c. ex reſcrip. de iureiur. vt ibi notant Abb. & alij, probat, poſſe ciuitatem, & prouinciam interdici diuinis officijs ob contumaciam ipſius domini, vel rectoris commiſſam in nummis, alteri debitis non ſoluendis. nihilominus a Boniſacio octauo ſtatutũ eſt in conſtitutione, prouide attendentes. inter extraua. cões. ſub hac rubrica, qđ interdictũ eccleſiaſticũ nequaquam decernatur ob debitam pecuniam exigendã, cuius conſtitutionis meminere Abb. & Felin. in d. c. ex reſcripto. & plerq; alij ſtatim citandi, eamq; ſeruari iuſſit inuictiſſimus Hiſpaniarum rex Carolus Cæſar, Pinciæ anno 23. cap. 11. & rurſus anno 25. Tolet. cap. 24. quam ipſe intelligerem non ſolum interdicto generali decreto in aliquam ciuitatem, aut villam, ſed & in ſpeciali interdicto in aliquã eccleſiam è pluribus vnius oppidi, aut ciuitatis. ſunt etenim iudices ſeculares, & Regij, quorum miniſterio facillimè quiuis cogi poterit æs alienum ſoluere abſque innocentum periculo, & damno, quod prouenit ex his interdictis, licet Cald. in tract. de eccl. interd. col. 8. Ioan. And. Dom. & Fran. in c. pręſenti. iſto tit. Flor. 3. pat. tit. 26. c. 3. col. 2. Fel. in c. ſanè. in 2. de offic. deleg. col. 1. intellexerint prędictam extrauagantem conſtitutionem interdicto generali, vt ſecus ſit in particulari: quod poterit decerni ad exactionem pecuniæ iure debitæ, ne obſtat tex. in c. 3. de pœnis. Qua in re conuenit Reipublicæ Chriſtianæ ita moderamen, & medelã adhiberi, quòd nõ temerè hæc interdicta eccleſiaſtica nec paſſim decernantur. c. quæſiuit. de his, quæ fiunt à maio. par. c. extat memorabilis Baſilienſis concilij conſtitutio ſeſſione 20. anno 1435. cuius hinc meminiſſe libuit, qua illius concilij decreta de fide & cenſuris, ac beneficialibus cauſis fuere poſt approbata per Nicolaum Quintum ſummum Romanæ eccleſię Pontificem. quin & in pragmatica ſanctione Gallicana expreſſim eadem deciſio, vt admodum vtilis exponitur in hunc ſanè modum.

Statuit hæc ſancta Synodus, quòd nulla ciuitas, oppidum, caſtrum, villa, aut locus eccleſiaſtico ſupponi poſſit interdicto, niſi ex cauſa, ſeu culpa ipſorum locorum, aut domini, ſeu rectoris, vel officialium: propter culpam autem ſeu cauſam alterius cuiuſcunque priuatæ perſonæ huiuſmodi loca interdici nequaquam poſſint authoritate quacunque ordinaria, vel delegata, niſi talis perſona prius fuerit excommunicata, aut denunciata, ſeu in eccleſia publicata, ac domini, ſeu rectores, vel officiales ipſorum locorum authoritate iudicis requiſiti huiuſmodi perſonam excommunicatam infra biduum inde cum effectu nõ eiecerint, aut ad ſatisfaciẽdum compulerint, qua etiam poſt biduum eiecta recedente, vel ſatisfaciente, mox diuina reſtitui poſſint. hactenus Baſilienſis Synodus pręoculis ſemper habenda, vt ex ea iudices eccleſiaſtici percipiant quanta cum maturitate conſilij ſit eccleſiaſticum ferendum interdictum.

His denique elucidatis, oportet ex ipſa diffinitione
6 † colligere, quandoque ex generali interdicto perſonas, quandoq; locũ ipsũ diuinorũ officiorum celebratione interdici, & hoc ipſum plurimum refert, ſiquidem vbi locus tantum eſt interdictus, illius loci habitatores, & incolæ, qui culpabiles non ſunt, poſſunt extra locum illum diuina officia audire, & ſacramenta percipere. tex. qui hoc apertiſſimè probat in d. c. ſi ſententia. verſ. cęterum. & eadem ratione poterunt in eccleſia extra locum interdictum ſepeliri, vt aſſerit Fredet. conſil. 121. Forſan & hæc Frederici ſententia obtinebit, etiam in ipſomet interdicto, vt extra locum interdictum poſſit is ſepeliri, cum & ſi ob culpam foret eccleſię ingreſſu interdictus, poſſet in loco ſacro ſepeliri, ſi deceſſerit peccatorum pœnitens. iuxta tex. in cap. is qui. eod. titulo, cuius paulò ante intellectum adduximus.

Quod ſi perſonæ fuerint interdictæ, etiam vt ciues alicuius vrbis, non poterunt dum illius habitationis domicilium habẽt, diuina officia audire, nec ſacramenta percipere alicubi, licet locus interdictus non ſit, niſi interdicti abſque eorum culpa, tranſtulerint domicilium habitationis in aliam villam, aut ciuitatem. tex. ſic intelligendus ſecundum Anch. Fran. & Doct. in d. c. ſi ſententia. ver. dum verò. ſupra iſto tit. quem & nos in hunc ſenſum explicuimus lib. 2. Variar. reſolut. c. 8. col. vlt. quo in loco ad eius interpretationem per tranſennam aliquot tradidimus, quæ lector poterit his adiungere.

Eſt autem ad hæc animaduertendum, quòd interdicto clero alicuius vrbis, non intelligitur populus ipſius vrbis interdictus, nec interdicto populo cẽſetur clerus interdictus, vnde vno horũ interdicto, alter ad diuina offi-
7 cia, & ſacramenta eſt admittendus. † tex. in d. c. ſi ſententia. in princ. quamobrem erit cautiſſimè obſeruãdum ipſum interdictum quo ad eius ſenſum & verba, quo verè percipiamus, ſit ne interdictus locus, an loci homines, & perſonæ, atque ideò ſunt in ſpecie aliquot adnotanda.

Primum quòd interdicto clero alicuius eccleſię nõ cẽſetur ipſa eccleſia, & ipſius locus interdictus, imò poterunt diuina officia intra eadem eccleſiam celebrari. glo. communiter recepta in d. c. ſi ſententia. per tex. in cap. per exemptionem. de priuileg. iſto lib.

Secundò hic eſt adnotandum, non cenſeri locum interdictum, vbi eius communitas, collegium, aut vniuerſitas interdicta fuerit: nam perſonæ in hoc interdicto, non locus comprehenditur, quod perſonæ ſint in hac ſpecie interdictę, probat eleganter tex. in d. c. ſi ſententia. §. cũ verò. exemplum ponens in populi interdictione, quod locus non ſit ex hoc interdictus, probari poterit ea ratione, quia interdicto loco, perſonæ non cenſentur interdictæ, vt in §. cæterum. ſub eodem c. ſi ſententia. ergo ſic è contrario interdictis perſonis, locus non debet cẽſeri interdictus. ſic ſanè hãc opinionẽ tenent Io. And. & Cald. Io. Calderini pater in d. c. ſi ſententia. & Collector priuilegiorum mendicantium in ver. interdictum. 3. §. 13. quibus accedit maximè tex. in c. j. de vſuris. iſto lib. vbi diſtinguitur interdictum collegij, aut vniuerſitatis ab interdicto locorum, aut ab interdictis locis. Hæc tamen opinio dubia ex multis conſtituitur, & primo, ex eo, quod ſi vera eſſet, facillimè interdicto eccleſiaſtico fraus fieret, cum ſeruari commodè non poſſet, interdictis excluſis, qui à loco ob eorũ multitudinem excludi non poſſent. Eſt præterea aduerſus prædictam opinionem tex. opt. in c. quod nonnullis. de priuileg. vbi probatur, iure veteri communi conſiderato non potuiſſe celebrari diuina officia, etiam interdictis, & excommunicatis excluſis, etiam ianuis clauſis in loco, cuius communitas fuerat interdicta. igitur cõſtat, interdicta communitate alicuius loci ipſum locum interdictum cenſeri, alioqui poſſet in eo loco celebrari, ianuis clauſis. ſaltem interdictis excommunicatis excluſis. atque ita Freder. de Senis in conſi. 188. aſſeuerat, interdicta communitate alicuius loci non tãtum perſonas, ſed & locum ipſum cenſeri interdictũ, cuius obiter nos meminimus in d. c. 8. lib. 2. Variar. reſolu. col. vlt. ſic & in hac q. tutius eſſe, quòd in loco reſeruetur interdictum, & quod locus ipſe iudicetur interdictus, reſponderunt Cald. de eccl. inter. fol. 4. col. 2. Fran. in d. c. ſi ſententia. col. j. Flor. 3. par. tit. 26. cap. 3. col. 3. & Syluest. in verb. interdictum. 2. q. 8. quorum opinio propter mentem interdicentis, & præſumptam eius voluntatem mihi magis placet, & tutior videtur in eo caſu, quo vniuerſitas, quæ interdicitur generaliter ipſum locum repręſentat, & eum habitat maiori ex parte, nec poteſt commodè inde expelli, vt liber maneat locus ad celebrationem diuinorum officiorum, quæ difficultas, & eius ratio obtinet, quoties ſecularis vniuerſitas interdicitur.

Tertiò eſt notandum populo, aut ciuibus interdictis ſingulares populi, & ciuitatis perſonas interdictas cenſeri. quod ſatis apertè probat tex. in d. c. ſi ſententia. §. cum verò. cui opponitur tex. in l. ciuibus. ff. de reb. dub. l. ſicut. §. ſi quid. ff. quod cuiuſque vniuerſ. nomi. cap. Romana. §. vlt. ſup. iſto tit. quibus ex locis apparet, ciues, & populũ, vniuerſitatem, quandam perſonam fictam repreſentare, nõ veram. Igitur illa ficta perſona, quæcunque ea ſit, interdicta eſt, non autem ſingulares vniuerſitatis perſonę, quòd ſi dixeris, hoc procedere quoad vnius corporis ficti repræſentationem, non tamen ex hoc ſequi ſub eo corpore minimè contineri ſingulos ipſius vniuerſitatis hoies, atq; ideò eos cenſeri interdictos, ſiquidem ciuitas nihil aliud eſt, quàm ipſorum ciuium collectio: ipſoſque ciues, ipſam ciuitatem, & vniuerſitatem efficere, ſecundum Card. in cap. requiſiſti. de teſtam. tradit Bart. in l. aut facta. §. vlt. ff. de pęni. 5. Ludou. Luſita. in d. l. ciuibus. col. 6. probat tex. in l. ciuitas. ff. ſi cert. pet. l. ciuitates. ff. quod cuiuſque vniu. nomi. l. omnibus ciuitatibus. ff. ad Trebel. teſtis, & ipſe Cicero eſt de ſomnio Scipionis, Cœtus, inquit, hominum iure ſociati, quæ ciuitates appellãtur. idẽ pro Seſtio, Conuenticula hoium, quę poſtea ciuitates nominatæ ſunt. Ariſt. item lib. 3. Polit. c. j. dixit ciuitatem eſſe ciuium multitudinem. Deducam inde, non poſſe ſubſiſtere eiuſdem c. ſi ſententia. alterum reſponſum, dum in §. cæterum. conſtituit, interdicta ciuitate, locum ipſum nõ ciues cenſeri interdictos, niſi eos, qui culpabiles ſint. qua ratione eſt in hac controuerſia notandum, ciuitatem, caſtrum, villam, aut oppidum propriè aſſumi pro ipſo loco ex ratione materiæ ſubiectæ, quia interdictum eccleſiaſticum cadere, & decerni poteſt in locum ipſum, prout materia quædam eſt continens ędificia, & alia, quæ neceſſaria ſunt ad hominum habitationem. ſic & in eandẽ q. populus propriè non pro ipſo loco, nec pro ficta perſona, ſed pro ipſis ſingulis locis habitatoribus in hac eadem parte aſſumitur: nam licet aliàs ſinguli de vniuerſitate non faciant, nec conſtituant vniuerſitatem, nec quod competit vniuerſitati competat omnibus vt ſingulis. l. ſed ſi hac. §. qui manumittitur. ff. de in ius vocando. cap. qui manumittitur. 12. q. 2. tamen ab hac propria vniuerſitatis ſignificatione receditur ratione propoſitæ, ac ſubiectæ materiæ, ne alioqui interdictum in vniuerſitatem decretum inane ſit, & abſque vllo effectu, quemadmodũ aſſerit tex. in d. c. ſi ſententiam. §. cum verò. ex quo colligitur ſecundum Fran. ibi, quòd vbi pœnalis conſtitutio aut diſpoſitio propriè intellecta, inutilis foret, erunt verba illius impropriè intelligenda, cuius tex. ad hoc ipſum meminere Abb. in c. paſtoralis. 2. col. de appell. idẽ Abb. conſi. 32. lib. 2. & conſi. 62. col. 3. eod. lib. idẽ Abb. in cap. veniens. de cognat. ſpirituali. Corſet. in ſing. dictione, in verbum: nam interdictum latum in populũ, aut in aliquã vniuerſitatem, ſi eſſet propriè intelligendum, vt perſonam fictam, & repræſentatam afficeret, profectò nullius foret effectus. idcircò deciſum eſt, cenſeri hoc interdictũ ipſos ſingulos de vniuerſitate ligare. His accedit quod notant Soc. & Luſita. in d. l. ciuib. tenentes legatum factũ ciuib. non acquiri Reipublicæ, quoties Reipublicæ ligari non poterat, aut legatum ei non conueniebat. ita ſanè illud Iuriſconſulti reſponſum ibi interpretantur ipſe Socin. Ludo. & Luſita. col. 6.

8 Quartò hinc conſtat, interdicta † ciuitate, villa, aut caſtro, ipſum locum non eius ciues, habitatores interdictos cenſeri. quia ex ipſius actus conditione, quæ dictat interdictum plerunque loco conuenire, & in eum decerni, non in perſonas, deducitur hoc in caſu ad locum, nõ ad eius incolas, eſſe referendum. notat Cal. in tract. de eccleſ. inter. fol. 3. col. 4. poſt gl. & Doct. per tex. ibi in d. cap. ſi ſententia. §. cæterũ. notãt Card. Abb. & Doct. in cap. vlt. contra gloſ. ibi. de exceſſ. prælat. idem docet Syluest. in verb. interdictum. j. in prin. tradit Fel. in c. Rodulphus. de reſcrip. col. j. & 52. verſ. cæterum. & tamen interdicta ciuitate, interdicti cenſentur ciues in ipſius interdicti cauſa culpabiles. quod idem Cald. notat in d. 4. col. cui cæteri hanc materiam tractantes accedere videntur, authoritate tex. in d. §. cæterum.

Quintò his addendum erit, interdicto clero cenſeri interdictos non tantum clericos ſeculares, ſed etiam religioſos, religioſas, & verè conuerſos, ſecundum communem in d. c. ſi ſententia. Cald. in d. col. 4. Flor. in 3. par. tit. 26. c. 3. & Silueſt. in verb. interdictum. 2. q. 8.

Sextò hinc ipſe infero, quod interdicta cathedrali eccleſia, canonici ipſius non cenſentur interdicti a Deo, vt extra ipſam eccleſiam poſſint ipſi canonici, non tantum vt ſinguli, ſed & vt collegium celebrare alta voce, & cũ ſolennitate, quemadmodum eleganter notat Card. in c. vlt. de exceſſibus prælat. cuius opinionem latè probat Pan. Pariſius in conſi. 27. lib. 4.

Septimò patet ex iuris Pontificij reſponſis, interdicta ciuitate, interdicta itidem cenſeri eius ſuburbia. tex. in c. ſi ciuitas. iſto titul. cuius deciſionis dubitatio ex eo deducitur, quòd appellatione ciuitatis alicuius minimè alioqui ſuburbia contineantur. l. nam quod liquidè. §. ſi ita. ff. de pen. leg. l. 2. ff. de verb. ſign. ſiquidem ciuitas, caſtrum, villa, & oppidum propriè id ſignificant, quod ambitu murorum continetur. Idem permittit tex. in d. cap. ſi ciuitas. vbi Doct. cõiter hoc adnotarunt, & pręter eos Abb. & Fel. in d. c. Rodulphus. col. j. ex quibus hæc diſtinctio colligitur, quòd ſi mentio fiat alicuius ciuitatis nomine proprio, & ſubſtantiuo, veniant in eam appellationem ſuburbia & continentia ædificia, vt Roma, Tolletum, Pincia, Hiſpalis, & his ſimilia, ſi verò mentio fiat ciuitatis alicuius ſub nomine appellatiuo, & adiectiuo in hunc modum, vrbs Toletana, tunc tantum veniat quod murorum ambitu clauditur. quæ differentia deducitur ex d. l. 3. & l. vt Alphenus. ff. de verb. ſignificat. d. l. nam quod liquidè. §. ſi ita. & hæc eſt communis opinio, quam tenent Ioan.

Andr.

And.& Domi.in d.c.ſi ciuitas.Doct.poſt gl. Aaonis in d.l. 2.& Fel.in d.c. Rodulphus. col. j.duob.tamen additis, ꝙ hæc diſtinctio in vlt.parte minimè procedat in vrbe Romana, quæ etiam his verbis nuncupata continentia ædificia, & ſuburbia comprehendit.gl. Accurſ. Bart. & alij in d.l.2.maximè Bar.Cępola.nu.6.q. j.item quòd in alijs ciuitatibus procedat prædicta communis diſtinctio, quoties nomen appellatiuum præcedit.ſi verò ſequatur hoc ſanè modo, in Toletana vrbe, tunc etiam continentia ædificia & ſuburbia contineantur.argumento ſumpto ea l.ſi cõmunis ſeruus. ff. de ſtipulat. ſerun.ſic tenerunt Azo.Raynerius.& Bar.in d.l.2.idem Bar.in l.vxorem. §. legauerat. ff.de leg.3.& in d.l.ſi ſeruus communis.& in l.more maiorum.in fi.ff.de iuriſ.om.iudi.tametſi Oldr.Dinus, & Alber. in d.l.2.ea Accurſio ibidem, & Bal.in d.c.Rodulphus.col. pen. vtroque caſu velint continentia ædificia, & ſuburbia comprehendi.atque hæc ſolent latius tradi ad multa quæ in ſpecie contingere poſſunt in teſtamentis, & contractibus, alijsq; iuris, & priuilegiorum, ac beneficiorum principis diſpoſitionibus.Ego tandem, vt huius difficultatis in genere, rationē exponam, & aperiā ſenſum d.c. ſi ciuitas. pauca hoc in loco ſubijciā, quibus lector cognoſcere valeat, vnde hęc diſputatio habuerit originē, quæve ſit tutior via ad eius reſolutionem.

Primum equidem, etiamſi, authore Nonio Marcello, vrbs locum, & ædificia ſignificet, ciuitas autem ipſorum ciuium collectionem.l.pupillus.§.vrbis.ff. de verb.ſign.l. 2.eo.tit.Arch.in c. vrbes. 80.diſt.adiunctis his, quæ de ciuitate paulò ante diximus. quandoque tamen ciuitas dicitur eo ſenſu, quo locus, & ædificia muris circundata ſignificantur.tex.opt.in d.c.ſi ciuitas.l.ſingularum.C.de ędific.priuat.l.3.§.ſi quis.C.de natur.lib.Bart.& Cæpola in d.l.2.quæſt.3.num.11.

Secũdò adnotare libet, vrbis, aut ciuitatis appellatione his tantum appellatiuis nominibus expreſſis, id ſolũ contineri, quod murorum ambitu cingitur, ita quidem vt continentia ædificia minimè comprehendãtur.probatur hoc in d.l.2. & in d. c.ſi ciuitas. idq; communi omniũ iudicio conceſſum eſt, & notat Petrus Crinitus libro quarto de honeſta diſciplina.cap.9. vbi ſequentem ſubiungit aſſertionem.

Tertium his adijcitur, ꝙ Romæ appellatione, & ſub hoc ſubſtãtiuo, proprioq; nomine etiam ſuburbia, & cõtinentia ædificia contineantur.ita ſane Iuriſconſultus aſſeuerat in d.l.2. & in d. l.vt Alphenus. ff. de verb. ſignificat.d.l.nam quod liquidè.§.ſi ita. quo in loco idem probatur in eo caſu, quo vrbis Romæ mentio fiat, quaſi idē ſit vrbs Romę, quod Roma. & hoc itidem eſt apud omnes conſtitutiſſimum.

Quartũ aduerſus vulgo receptam ſententiam pronũciamus, vrbis Romanæ appellatione, id tantum, quod muris cingitur, contiñeri. qua de re authoritas eſt apertiſſima i d.l.vt Alphenus.inquit enim Marcellus lib.5.Digeſtorum, vt Alphenus ait, vrbs eſt Romana quæ muro cingeretur. Roma eſt etiam, qua continentia eſſent.ſic And.Alc.in d.l.ſecunda, huic opinioni palam conſentit communem improbans.

Quintum hinc & illud conſtituam, maximum.ſ.eſſe diſcrimen inter vrbem Romam, & alias vrbes. Roma etenim, & vrbs Roma continentibus ædificijs, ac ſuburbijs finitur, & circunſcribitur: reliquę verò vrbes muris tantum finiuntur.Huius aſſertionis manifeſtiſſimus author eſt Paul.Iuriſconſultus in d.l.nam quod liquidè.§.ſi ita legetur.ff.de pen.lega.his verbis, & quidem vrbes ferè omnes muro finiri, Romam continentibus.& vrbem Romā ęquę continentibus.Hæc Iuriſconſultus, qui planè probat, Romæ appellatione ob vſum communem, & excellentiam ſuburbia, & continētia ædificia contineri: quod ſpeciale eſſe in vrbis Romæ appellatione, tenet Guliel. de Cuneo in l.j.§.cum vrbem.ff.de offi.præ.quem Bald.refert in d.c.Rodulphus.num.8. & nihilominus probabilis eſt communis opinio, quę aſſerit idem eſſe in quacunq; alia vrbe, quę tamen continentia ędificia, & ſuburbia habeat, quaſi Iuriſconſultus in d.§.ſi ita velit, ac ſentiat vrbes reliquas, non habere continētia ædificia, nec ſuburbia, & ideò muris finiri.Romam autem, & continentib. ac ſuburbijs limitari, quia illa habeat, ſic iuxta ſenſum iſtum ad facti, non ad iuris qõnem rñdet Paul. & deinde aſſerit, ferè omnes vrbes continentia ædificia non habere, quod ei non potuit ita certum, & cognitum fuiſſe, vt illud in vniuerſum aſſereret.tandem And. Alc.in d. l.2.hac in parte cõem ſequutus idē probat in cæteris vrbibus, quod de Roma a Iuriſconſultis traditũ extat.quãobrem ſequentem proponimus concluſionem.

Sextum deducitur ex proximè adnotatis, quod appellatione cuiuslibet vrbis expreſſo nomine ſubſtantiuo, & proprio etiã ſuburbia, & continentia ædificia contineãtur, vt quod de Roma diximus, & in alijs dictum eſſe intelligamus.hoc enim communi ſententia receptum eſt.

Septimò infertur, denique appellatione cuiuſque verbis nomine adiectiuo expreſſo, non contineri ſuburbia, ſed tantum id, quod muris cingitur.tex. in d. l.vt Alphenus.ff.de verb.ſign.

Octauus, mihi ſatis conſtat, nec aliud poteſt perſuaderi nihil referre ad propoſitam quæſt.quòd nomen appellatiuum, vel proprium adiectiuum præcedat, an ſequatur. nec enim alium ſenſum habet hæc oratio Toletana: ciuitas, quam illa ciuitas Toletana: ſiquidem non ita temerè de humanis ingenijs, & iudicijs cenſendum eſt, vt opinemur, poſſe cuiquam rem iſtam ſerio, & maturè cõſideranti perſuaderi, ſub priori conceptione verborum contineri ſuburbia, & continentia ædificia, at nõ ita ſub poſteriori. Vana profecto ſunt, & nullius põderis iſthęc interpretamenta, cum adiectiuum illud Toletana, ſiue ſequatur, ſiue præcedat, ſubſtantiuo acceſſerit demõſtrationis loco.ſic & communem opinionem in hoc Alc. reprobat in d.l.2.non obſtat tex.in l.ſi cõmunis ſeruus. quia ibi eſt admodum diſtincta ratio ex eo, quòd nomina ſecundo loco poſita pertinere videantur ad demonſtrationem tantum, priori verò parte expreſſa cauſæ finali, & principali ſunt tribuenda. Quamobrem ibi multum refert, quod nomen præceſſerit, proprium an appellatiuũ, nec de nomine adiectiuo in eo Iuriſconſulti reſpõſo tractatur.quod ſatis manifeſtum eſt.

Nonò quidquid ſit de hac diſputatione, verè illud eſt tenendum, potiſſimè conſiderandam eſſe ſubiectam materiam, ſtatum, & qualitatē, ac conditionem loquētis, vt inde valeamus liquidò percipere, quæ fuerit eius mens, an intellexerit ſub ciuitate ſuburbia, & continentia ædificia, an tantum id, quod muris finitur, & cingitur.hæc n. reſolutio colligitur ex his, quę Pan.& Fel.tradidere in d. cap.Rodulphus.colum.j.& 2.Doct.in d.l.2. vbi Bar.Cępola, q.2.tex.ad hoc ſingula.in d.c.ſi ciuitas.

Decimo ex his aperit vera ratio ad deciſionē d.c.ſi ciuitas.nã licet alioqui appellatione ciuitatis tm̃.contineatur id, quod muris cingitur, nec veniant ſuburbia, & continentia ædificia, tamen interdicta ciuitate, cenſentur & ſoburbia interdicta, ne interdicto eccleſiaſtico facillimè fiat illuſio, quę contingeret, ſi interdicta ciuitate, poſſent diuina officia in ſuburbijs celebrari. quam rationem expreſſim explicat Romanus Põtifex in d.c.ſi ciuitas. cuius ad hoc meminere Abb.& Fel.2.col.in d.cap. Rodulphus. Alex.in d.l.2.ff.de verb.ſignifi.Iaſ.in l. fi. colum. vlt. C. de ſucceſſ.edict.Abb.in c.vlt.de præb.col.2.Soc.& Ludo.Luſita.in d.l.ciuibus.ff.de reb.dub.7.& 8.col.

Ex quibus patet verus intellectus ad Regiam l.6.tit.33. par.7.quæ probat, appellatione ciuitatis ſuburbia contineri, nam licet lex illa velit, hoc eſſe regulare, nihilominus accipienda eſt eius reſponſio in his caſibus, quibus iure communi diximus, appellatione ciuitatis ſuburbia contineri, ne alioqui exiſtimemus per eam conſtitutionem tolli tot Iuriſconſultorum reſponſa.

Hinc etiam conſtat, qua rõne procedat qđ Abb.& Fel. in d.c.Rodulphus.ſcripſere tenentes, in materia odioſa & ſtricta appellatione ciuitatis ſuburbia non contineri, hoc nempe à mente diſponentis attenta ſubiecta materia deducitur, quaſi aliud dicendum ſit in fauorabili materia, vt tunc appellatione ciuitatis contineantur ſuburbia, imo & ipſius ciuitatis comitatus, & vici omnes eidē ciuitati reſpondētes.Abb.Imo.& Fel.in d. c. Rodulphus.

Imol.& Alex. in l. ſi finita.§. ex hoc edicto.ff.de dam.infec. Imol. & idem Alex.in rub.ff.ſolut.matr. Soc. conſil. 86.lib.4.tex.optimus in l.qui ex vico.ff.ad municipal.cui adde Bald. in l.ſi in aliquam.ff.de offic. proconſ. & lega. Bar & ibi Cæpolam,nu.30.in d.l.2.gl. in cap.ego Ludou. 63 diſtinctione.

Eſt tamen intelligenda reſponſio tex. in d. cap. ſi ciuitas. vt interdicta ciuitate & ſuburbia interdicta cenſeantur,etiamſi ſuburbia nō ſint ſubdita illi domino,cuius cauſa ciuitas interdicitur.etenim & in hoc caſu militat ratio eadem,quę in d. cap. ſi ciuitas.expreſſa eſt,neq; ita licet ciuitas ſit quo ad iuriſdictionem, & temporale dominium ſubiecta illi, cuius culpa interdictum decernitur, ſuburbia autem alteri.profectò & hæc ſuburbia interdicta erunt ſecundum Doct.in d.c.ſi ciuitas.Fel. in d.c. Rodolphus,col.2.poſt Cald.de eccleſiaſt.interd. 2. membro. vetſ.circa quod quæro.qui ſubdit idem eſſe,vbi in illa ſuburbia minimè haberet iuriſdictionem eccleſiaſticā is,qui interdictum decreuit. Nam ex eadem ratione interdicta ciuitate ſuburbia erunt interdicta, quod eſt omnino notandum.

Quæ verò dicantur continentia ædificia, & ſuburbia, vt locus ſit huic deciſioni.quam de interdicto eccleſiaſtico Rom.Pont.cōſtituit in d. c.ſi ciuitas boni viri arbitrio diſcernēdum erit,qui hoc ipſum ex ſitu loci, ex cōmuni loquendi vſu, & ex alijs æſtimauit gl. communiter recepta in d.cap.ſi ciuita.

9 Interdictum † eccleſiaſticum quod in locum fertur, quandoque generale eſt,quandoque ſpeciale. generale etenim dicit, quoties regnum,prouincia, ciuitas, villa, aut caſtrum interdicitur. ſpeciale autem quando in aliquam eccleſiam,aut parochiam nominatim decernitur, quemadmodum probat tex. vbi notat Abb. in cap. cum in partibus.de verb.ſign. Cald.in tract. de eccleſ. interd. 2.membro colum.5.Syluest.in verb.interdictum. j. quæſt. 3.ad idem tex.in cap.cum inter.de conſu. tradidere pręterea Io. Nicol.Plouius in tract.de interd. j. colum. Flor. 3. par. titu. 14.cap.2.Ioan.in ſumma confeſſ.lib.3.titu. 33. quæſtio.222.ex quibus infertur,ſpeciale, aut particulare interdictum dici, cum omnes eccleſiæ alicuius ciuitatis interdicantur, ita vt nihil interſit ſingulariter, an generaliter omnes eccleſię fuerint interdictæ. ſatis enim eſt, quòd extra eccleſias in eodem loco poſſint diuina officia celebrari, vt interdictum non dicatur generale. ſicut in ſpecie voluit Cal.in d.2.membro, fol.3.colum. j. Floren. in d.cap 2.§.j.& Syluest.in d. quæſt.·, quorum opinio cōmunis eſt. imo dicetur optime interdictum generale, ſi fuerit populus interdictus, villa, ciuitas, vel oppidum, tametſi in ea ciuitate, villa, vel oppido vnica tantum ſit eccleſia, quod ipſe ex præcitatis authoritatibus præſertim Cald. adnotaui. hæc verò diſtinctio interdicti generalis à ſpeciali, admodum vtilis eſt ad plura, quæ inferius in huius capitis examinatione ſunt ſingulatim explicanda pro eius perfectiori interpretatione.

His tandem, & alijs, quæ hoc in cap. adnotabuntur,
10 manifeſte deducitur, plurimum † differre interdictum ab excommunicatione maiori, quia excommunicatio priuat communione fidelium,tam interiori,quam exteriori.interdictum autem ſolum priuat exteriori diuinorum officiorum auditione,& celebratione, perceptione Sacramentorū,& eccleſiaſtica ſepultura.quæ quidem priuatio multis eſt modis limitata, vt denique minimè noceat directè animæ,quemadmodum nocet excommunicatio, quippe quæ damno ſpirituali eam afficiat. notat diſcrimen iſtud præter alios Io. in ſumma confeſſ. 3. lib. titu. 33.quæſt.220. ſic & excommunicatio minor ab interdicto differt cum illa non priuet auditione diuinorum officiorum,nec omninò illorum celebratione, nec ſepultura eccleſiaſtica, iuxta tex. & ibi notata in cap. ſi celebrat.de cler excom. miniſt. decem autem in quibus conueniant interdictum,& excommunicatio, ac totidē in quibus differant,tradit Iac.à canonibus.in tract.de iniurijs in par. vlt. quorum aliquot,& Cald. tradiderat in tract.de eccleſ.interdi.Felin.2.colum.j.& 2. item gl. Pan & Doct.in cap.ad hæc.in vlt.de appel.& Doct. in c. is cui. §.vlt.iſto tit.Anania in rub.de cler.excom. miniſt.nu. 11. Franc.in cap.j.§.peu.ſupra eod.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Ceſſatio à diuinis quid ſit, & an ſuſpendatur per appellationem ſequentem?*
2 *Irregularis non eſt qui tempore ceſſationis à diuinis celebrat officia diuina, & num.3.*
3 *Irregularis ex quibus actibus quis efficiatur tempore interdicti.*
4 *Interdictum eccleſiaſticum an ſuſpendi poſſit?*
5 *Interdictum eccleſiaſticum, an poſſit ad cautelam remitti?*
6 *Quis poſſit interdictum, & ceſſationem à diuinis decernere?*
7 *Quæ ſacramenta poterant ante conſtitutionem illam miniſtrari tempore interdicti? & vbi de infantibus decedentibus abſque baptiſmo.*
8 *Oblati, & conuerſi qualiter differant?*

§. SECVNDVS.

1 INTERDICTO eccleſiaſticum admodū ſimilis eſt, & alia iuris pontificij cenſura, quæ ceſſatio à diuinis nuncupatur.† ea verò eſt ſuſpenſio organorum diuinæ laudis in aliquem locum decreta.quæ quidē diffinitio colligitur ex c. irrefragabili. §. cæterum.de offic.ordin.cap.ſi canonici.c.quamuis.eod.titu. iſto lib.cap.dilectis.de appel.Inno.in d.§.cæterum. & ibi Fel.Franc.in d.cap.ſi canonici.Inno.& Præp.in cap. non eſt vobis.de ſpōſ.4.colum.Cald.de eccl.interd.fol.1. col. 4.Abb.in d.c.dilectis.Syluest.in ver.interdictum.j. quæſt. j.ex quibus cōſtat, ceſſationē à diuinis maximè differre ab interdicto,nam licet ceſſatio in aliquem locum decernatur:attamen eſt quid facti,& tantum inducit ſuſpēſionem diuinorum officiorum,nec reddit, aut efficit ipſum locum interdictum. interdictum autem eccleſiaſticū eſt quid iuris,quod præcitati Doct.fatentur, pręſertim Pan. & alij in d.cap.dilectis.gl.in pragm.ſanctio.tit.de pignora.cultum diuinum.in verb.ceſſetur.

Ex quo infert Pan.in cap.dilectis.proximè citatu.col. pen. ceſſationem à diuinis per appellationem ſequentē non ſuſpendi, quia ſit quid facti.interdictum autem eccleſiaſticum per appellationem ſubſequutam ſuſpendi. Hanc differentiam probare videntur Doct.in d.cap.dilectis.& Gonſalus à Villadiego de irregula.cap.de interdicto, ad fi.eſt tamen eorum opinio in hunc ſenſum accipienda, vt ceſſatio à diuinis poſt appellationem decreta minimè ſit nulla ipſo iure,cū ad factum pertineat, & ſuũ effectum habeat, ſiquidem non obſtante appellatione nihilominus à diuinis ceſſatur. interdictum autem, cum ad iuris effectus ſpectet, nullum eſt ipſo iure, ſi poſt appellationem decretum fuerit.nec enim potuit Pan.adnotare,quod interdictum per appellationem ſequentem ſuſpēdatur,eſt etenim in contrarium expreſſa deciſio in c. ad hæc.in vlt.de appel.& in cap.is cui.§.vlt.ſup.iſto tit.& tamen ego non omnino probarem hanc differentiam inter ceſſationem à diuinis,& interdictum,nam, & ſi videā facta non poſſe infecta fieri quo ad factum ipſum,& ideò ceſſationem à diuinis poſt appellationem exequutioni traditā iā induxiſſe ſuſpenſionem illam organorum diuinorum: tamen, quoad iuris effectus ceſſatio à diuinis poſt appellationem pręcedentem inanis eſt,ſi quos ipſa iuris effectus habet, quod ſtatim tractabitur. ſic & in interdicto,imò & in excommunicatione idem erit. quia in his, quæ ad factum pertinent,ſi exequutio contingat, effectū habēt poſt appellationem hæ cenſuræ latæ.in his verò,quæ ad iuris effectus referri poſſunt,inanes ſunt,& nullæ.Igitur hęc erit vera differētia,quòd ceſſatio à diuinis nullū, vel paucos inducit iuris effectus, interdictū aūt aliquot, excommunicatio plures, atque ita eſt intelligendum quod communi omnium iudicio poſt Pan.& alios de ceſſatione à diuinis ſolet adnotari.

Secundò expreſſa differentia pleriſq; viſum eſt, nō
2 † ita irregulare eſſe celebrantem tempore ceſſationis à diuinis,

à diuinis, ſicuti tempore interdicti eccleſiaſtici. Ad cuius opt. intellectum erit examinandum, quam pœnam iura pontificia ſtatuerint contra violantes eccleſiaſticum interdictum? & profectò licet ante interdicti eccleſiaſtici violationem per ipſius interdicti vim, & effectum nemo ſit priuatus, nec ſuſpenſus à iuriſdictione, etiam eccleſiaſtica, eo tamen ipſo, quòd interdictum infregerit, omnimoda iuriſdictioni eccleſiaſticæ poteſtate, priuatur, probat tex. ſing. vt inibi not. Pan. Anch. Raue. & alij in c. vlt. de exceſ. prælat. eſt etenim hic ſuſpenſus iure ab officio, cap. j. de re iudic. & cap. j. hoc titu. ſupra iſto lib. & idcircò ex conſequenti, ac denique à iuriſdictione ratione beneficij, vel officij cōpetenti. glo. Abb. & communiter omnes in d. cap. vlt. glo. Pan. & Card. poſt alios in cap. cū dilectus de conſuet. in verb. à ſuſpenſis. quod adeo verū eſt, vt procedat etiam in eo, qui per dictionem taxatiuā tantum, ab officio fuerit ſuſpenſus, competit enim iuriſdictio epiſcopo ratione ordinis poſt eius aſſequutionē. atque ideò ſi ſit ſuſpenſus ab officio, erit hoc ipſo iuriſdictionis vſu priuatus. idem not. Card. in d. cap. vlt. colum. 2. Inno. in d. cap. cum dilectu. colum pen. quorum opinio communis eſt, vt fatetur Abb. in cap. ſi celebrat. colum. vlt. de cler. excom. miniſt. contra gl. ibi, & Sylu. in verb. ſuſpenſio. quæſt. 5. tametſi Regia l. . tit. 9 par. j. probet, ſuſpenſum ab officio non cenſeri ſuſpenſum à iuriſdictione. Quæ quidem lex voluit quorundam veterum ſententia probare, qui tenuerunt epiſcopum ſuſpenſum ab officio, non eſſe ſuſpenſum à iuriſdictione, & tamen à communi opinione deducitur, quod ſuſpenſus ab officio nō poteſt eligere, quia ius eligendi nō tantum competit ratione beneficij, ſed & officij, à quo ſuſpenſus eſt, quod in ſpecie tenent Abb. in d. cap. cum dilectus. colum. 8. & alij, quorum opinionem aſſerit communem eſſe Fel. in cap. Apoſtolicæ. de excep. num. 6. contra glo. in cap. preſbyterum. 28. diſt. hoc vero in loco minime tractabimus, an ſuſpenſus ab officio ſit etiam à beneficio itidem ſuſpenſus. obiter enim quo ad pœnam iſtam iure ſtatutam aduerſus non ſeruantem interdictum eccleſiaſticum hanc cōcluſionem attigimus.

Eſt item is, qui interdictum eccleſiaſticum non ſeruat irregularis, ſicuti conſtat ex d. ca. j. de re iudic. cap. j. ſup. iſto tit. & cap. is qui. § vlt. eodem tit. in quibus ratio expreſſim ea traditur, quòd propter interdictum decreta eſt ad tempus, vel in locum ſuſpenſio. c. is cui. ſupra eod. ſuſpenſus autem celebrans officia diuina irregularis eſt eo quidem modo, vt niſi per Romani diſpenſationē Pontificis non poſſe diuina officia deinde celebrare. Sic denique iure, & communi omnium ſententia receptum eſt. hanc eſſe præcipuam pœnam aduerſus eum ſtatutam, qui eccleſiaſtici interdicti cēſuram infringere nō verebit.

Cæterum, ne quis exiſtimet per quemcunque actum irregularitatem à ſuſpenſo, vel interdicto cōtrahi, eſt ob-
3 ſeruandū, hoc vitiū irregularitatis non aliter ſuſpenſum afficere quam ſi is egerit actum competentem alicui ordini, quem his habet. & à cuius vſu exercitio ſuſpenſus eſt. & idem erit in quæſt. qua tractamus, nempe quo ad interdicti violationem. quod not. Inno. & Doctor. in cap. vlt. de exceſſ. prælat. Car. de eccle. interdicti, membro 6. idē Inno. in c. j. ſup. de ſenten. exc. Io. in ſumma confeſ. 3. lib. tit. 33. q. 25. Heur. in c. vlt. de cler. excom. miniſt. Nicol. Plouiu. in tract. de interdi. reg. 29. & in tract. de irregularita. reg. 45. & ſequentibus. Syluest. in verb. interdictum. 5. quæſt. 4. Floren. 3. par. titu. 26. cap. 4. gl. in verb. præſumpſerit. & ibi Io. And. Card., Anch. & Abb. in cap. 1. de cler. excom. miniſt. Abb. in cap. illud. vbi gl. in verb. officia. eo. tit. Gonſalus à Villadiego de irregul. cap. 2. quorum opinio communis eſt, cui ſuffragatur tex. in cap. is cui. ibi, in ſuo officio. & in cap. is qui. §. ſi. & ibi. celebrat. ſup. iſto titu. qua ratione, vt multa omittamus, quæ in ſpecie ad exempla poterant adduci, quoties tractabitur, an quis ſit irregularis propter diuini officij celebrationem, ſemper eſt aduertendum an actus, quem fecerit, conueniat, & proprius ſit alicuius ordinis eccleſiaſtici, & an ſuſpēſio circa illius ordinis vſum contigerit, alioqui non poterit congruè cenſeri quis irregularis. quod maximè vtile videbitur cuilibet materiā iſtā tractaturo.

Hæc aūt irregularitas tunc locum obtinet, cū qui nō ſeruat interdictum generale, quod in eccleſia matrice ſeruatur. tex. in Clem. j. iſto tit. is etenim, qui celebrauerit tempore interdicti generalis, quod in ipſa matrice eccleſia minimè ſeruatur, irregularis non eſt, vt not. Freder. conſ. 231. quod ſi ab ipſa matrice eccleſia non poſſit adſumi interdicti cognitio, neceſſaria erit eius publica denunciatio, vt irregularis ſit, qui eo tempore celebrauerit, ſicuti deducitur ex conſtitutione, ad euitanda ſcandala, cuius in priori huius relectionis parte mentionem fecimus. olim verò ante denunciationem publicam tenebatur interdictum ſeruare ſpeciale, qui eius ſcientiam haberet, modò poſſet abſq; ſcandalo abſtinere à celebratione. gl. in Clem. 2. in verb. publice. iſto tit. notant in ſpecie Arch. Ioan. And. Francus, & alij in cap. is qui. §. vlt. ſup. eo. tit. quo in loco gl. communiter recepta ſcribit, excuſari ab irregularitate celebrantē officia diuina tempore interdicti, ſi habuerit iuſtam eius ignorantiā. tex. optimus in c. Apoſtolicæ. de cle. excomm. miniſt.

Poteſt præterea violans interdictum eccleſiaſticum puniri pœna perpetuæ depoſitionis ab officio. c. latores. c. cleri. de cler. excom. & beneficij eccleſiaſtici priuatione. c. poſtulaſti. §. vlt. eod. tit. de cler. excom. miniſtr. vbi Doctores hoc ipſum ex ea deciſione colligunt.

Ad quæſtionem igitur ex opinione, quæ communiori authorum iudicio recepta videtur, reſpondemus, celebrantem diuina officia tempore ceſſationis, etiam generalis, & ab eo decretæ, qui poterat interdicti ſententiam pronunciare, nō eſſe irregularem, quod iure defendere, ac probare conantur Ant. Abb. Imo. Præpoſit. & Francus 3. colum. in cap. dilectis. de appell. Boniſa. in Clem. j. col. pen. de ſenten. excom. Syluest. in verb. interdictum. j. §. j. & idem in verbo, ceſſatio. §. vlt. glo. in pragma. ſanct. titu. de pignoran. cultum diuinum in verbo, ceſſetur. Inno. in cap. irrefragabili. colum. vlt. de offic. ord. & in d. cap. dilectis. colum. 2. quibus ſuffragatur tex. in cap. is qui. in prin. ſuper eo. vbi expreſſim cautum extat, nō eſſe quenquam irregularem cenſendum, niſi in caſibus iure ipſo Pontificio in ſpecie ſtatutis, qualis hic de celebrante ceſſationis tempore non debet cenſeri. ſic ſanè glo. in cap. ſi canonici. de offi. ord. iſto lib. quæſt. 3. eſt hæc communiter probata, aſſeuerans non eſſe irregularem celebrantem tempore ceſſationis particulari, erit extendenda ad generalē ceſſationem: vt tandem nec irregularis ſit, qui eius tempore celebrauerit. quam opinionem in ceſſatione generali ab eo decreta, qui poterat interdicere, ſequitur Pal. in 4. ſent. diſt. 18. q. 8. ar. 3. verſi. 4.

Contrarium in hac principali quæſtione verius eſſe cenſent, quo ad ceſſationem generalem ab eo indictam, qui poterat interdicere, Cald. de eccl. interdi. fol. 2. colum. 4. Anch. & Franc. in d. cap. ſi canonici poſt Io. An. ibi, & Inn. in cap. non eſt vobis. de ſponſa. vbi idem tenet Præpoſit. 4. colum. Fel. in d. cap. irrefragabili. § cæterum. Gonſalus à Villadiego in tract. de irreg. cap. de interdicto. colum. vlt. Flor. 3. par. tit. 26. c. 3. col. 2. quorum ſententia potiſſimā authoritatē habet à Clem. j. de ſent. excom. vbi ceſſatio generalis, interdicto quo ad eius obſeruationem, & violationem comparatur. Pal. in d. art. 3. exiſtimat, hanc opinionem procedere in ceſſatione generali decreta à capitulis cathedralium eccleſiarū: quaſi illa conſtitutio minimè obtineat in ceſſationibus prælatorum, quæ interdicta non ſint, quo ad pœnam excommunicationis ibidem ſtatutam. quod mihi non placet. arbitror enim eam conſtitutionem etiam admittendam fore contra religioſos non ſeruātes ceſſationem à diuinis generaliter indictā à prælatis, iudicibus & delegatis authoritatem ad id habentibus. Et tamen quo ad irregularitatem prior opinio magis cōmunis eſt, benignior quidē, & quæ in diſputatione defendi optimè poſſit: poſterior autem fortaſſis verior, ſi conſideremus mentem Canonum prohibentium cenſuræ eccleſiaſticæ violationem: maximè eo caſu, quo celebrauerit, quis diuina officia publicè, ianuis apertis, tempore ceſſationis generalis. quod magna quidem cura cauendum eſt, nec temerè hac in contro-

uerſia

uerſa iudicandum propter plura, quæ imminent contra ęta irregularirare pericula. Nam & in d. Clem. j. generalis ceſſatio a diuinis non in vniuerſom, ſed quoad pœnam illam excommo. generali æquipollet interdicto.

4 Quæritur tamen, ao † ioterdicti eccleſiaſtici cenſura ſuſpendi poſſit, oe interim celebrans iudicandns ſit irregularis? & de interdicto lato, & decreto in loeū, receptū eſt ſuſpendi ad tps poſſe per eum, qui id decreuerit. glo. Io. And. Ant. Card. Imo. Franc. & Dec. in c. ad hæc. io vlt. de appell. & oſt cōis opioio, authore Dec. ac mihi verior vr̃, licet Abb. ibi qooſdā veteres ſequotus cōtrarium probaoerit. Cōis equidē ſnīa maximam rationem habet ex eo, ꝙ cēſuræ eccleſiaſticæ regularirer ligant ad outum & voluotatem iodicis eas decernentis, cap. veniens. in 2. de teſtibos. c. ſignificaſti. de eo, qoi duxit in matr. nos itē priori huius relectionis parto tractauimos, dom de abſolutione ab excōieatione tradidimos, conſtat ēt cōis opinio authoritate tex. in c. dilectis. de appel. §. quia verò. Nec video coogruam ratiooem, ex qua poſſit eoerti cōis ſnīa, quamuis Dec. maluerit opinionem Abb. defendere. Imò ipſe cenſeo, poſſe ad tps ſuſpendi inrendictum in perſona ob eius propriam culpam latum, tametſi Abb. in d. c. ad hæc. & in c. vt priuilegia. de priu. quadam leui ratione contrariū, ſaltem io hoc caſu, ceoſeat. Nam licet interdictos adhuc in crimine, & contumacia perſeueret, vel do ea ſatisfecerit, multa poſſunt accidere, quæ iuſtiſſimè valeant iodicem inducere ad ſuſpenſionem iſtam interdicti tpariam cōſtituendam potius, quàm ſimplicem eius relaxationem, vel obſeruatiooem. Sic deniq; rōnē Abb. Dec. reprobat io d. c. ad hæc. quæ ootanda ſuot ad intellectū gl. in c. præſeoti. ſup. iſto ti. quæ aſſeueraot, eccleſiaſticum interdictum ſuſpeodi poſſe ad tps certum. itē ad gl. in d. c. ad hęc. de appel. quæ voluit ſolū Rom. Pontif. poſſe permittere, & priuilegium concedare, vt io loco interdicto celebretur, ita quidem quod eps mioimè poterit in hoc diſpenſare, vt liceat tpe ioterdicti celebrare. hanc ſanè opin. ſequitur Philippus Fran. in d. c. ad hæc. vl. q. & ſenſim idem tenoerunt Doc. ibi, quorum opinio vera eſt io hoc ſeoſu, ꝙ eps ooo poſſit permittere alicui diuini officij celebrationem in loco ab alio interdicto: poterit tñ hanc permiſſionem concedere, vbi a ſeipſo, aut eius authoritate ſoerit interdictum decretum. Etenim ſi eps ſuſpendere ad tps pōt ioterdictum à ſe latum, vt modo dicebam, eadem ratione etiam poterit permittera, vt tempore interdicti poſſit diuinum officium celebrari, modò hanc permiſſionem ex caoſa epiſcopus concedat, & ad tempus, ne videatur priuilegiom dare adoerſus ius commune celebrandi temporn interdicti.

5 Præter hæc, licet † interdictom eccleſiaſticū non poſſit ad cautelam remitti, ac diſſolui. c. præſenti. iſlo tien. quod de interdicto generali tractat. Nam ſpeciale interdictum bene pōt ad cautelā laxari, ſm gl. & com. ibi. Fel. io c. Apoſtolicæ. nu. 3. de excep. Nic. Milis in repertorio in verb. interdictum. Cald. de eccleſia. ioterd. pagina 8. Rotam in nouis. 436. qui oēs expreſſim tractauere de ioterdicto particulari decreto in aliquam eccleſiam, vel locum, atq; ita obtinuie vſus Romanæ coriæ, vt Fel. teſtatur, præſertim, quia in ſpeciali interdicto nequaquam obtioet huius capitis moderatio in dininis celebrandis, vt ſtatim explicabitor, attamen generale ioterdictum poteſt, ac debet ſimpliciter romitti, & diſſolui ad exemplom ſimplicis abſolutionis, quæ datur in excommunicatione, præſtita prius cautiono iuxta formam tex. in c. cum cootingat. de offic. de leg. & c. 2. ſupra iſto titu. quod in ſpecie notat Rota in antiquis. 77. & 435. facit ad idem tex. in c. qua fronte. de appel. idem probat Mar. Azpilcueta in c. cum contingat. de reſcrip. 7. remedio. & licet Fel. in d. c. Apoſtolicę. referat prædictas deciſiones ad interdictum ſpeciale, ipſæ tamen de generali loquuntur.

6 Hanc verò interdicti † eccleſiaſtici cenſuram decernere poterit quilibet iudex eccleſiaſticus, cui competit ius ceoſuram eccleſiaſticā deceroendi, cū appellatione cenſuræ eccleſiaſticæ, ēt interdictum cootioeatur. c. quærenti. de verb. ſigniſi. ſed in ſpecie in iudice ordinario eſt tex. in c. cū ab eccleſiarū prælatis. de offic. ord. c. cum & plantare. §. j. de priuile. c. eporum. eo. titu. iſto lib. c. cū inter. de conſuetu. c. tranſmiſſam. de electio. c. auditis. de pſcrip. in delegato. tex. in c. ſanè. i 2. de off. leg. in ſubdelegato. c. ex literis. eo. titu. notant vbique Doct. Hoſt. & alij in c. quęſiuit. de his, quæ fiunt a maiori parte cap. Cal. in tract. de eccleſ. interd. 3. membro. Syluest. in verb. interdictom. 3. q. 3. Flor. 3. par. titu. 26. c. 2. §. vlt. Io. in ſumma confeſſ. lib. 3. tit. 33. q. 228. de ceſſatione a diuiois, hi Doct. tradidere, poſſe eam decerni ab epiſcopo, & prælatis habeotib. ordinariam eccleſiaſticam iuriſdictionem, & præterea canooicis, ac capitulo cathedralis eccleſiæ ſi hoc ius ppriuilegio aut cooſuetudine acquiſierint, modò ſeruent in ea decernenda formam traditam in c. ſi caoooici. de offi. ord. iſto lib. in c. quamuis. eo. tit. c. irrefragabili. §. cæterum. eiuſdē tit. in Decr. notant Card. in clem. j. iſto titu. §. vlt. qui in §. qood etiam. per tex. ibi ſcribit, poſſe concilium prouinciale, & epiſcopale ceſſatiooem à diuinis indicere. idem in d. clem. j. nom. 48. notat Bonifacius. Sed & ꝙ ordinarius epiſcopus inquam poſſit iodicere ceſſatiooem a diuinis, probat glo. illic recepta in d. c. ſi caoonici. in verb ceſſare. quæ aſſerit, canonicos iure proprio poſſe ceſſationem indicere, ſede vacante: quia ſuccedunt in ioriſdictionem epi ordinariam. ergo & ipſe epiſcopus poterit iure proprio iuriſdictionis ordinariæ hac cenſura vti. idem manifeſtum fit ex eo, ꝙ epiſcopus poteſt coocedere canonicis priuilegium indicendi ceſſationem à diuinis, ſm Io. And. Guliel. Domini. Anch. & Fraoc. & Vanchelium io d. c. ſi canonici. ſit igitur, poſſe epiſcopum ceſſatione à diuinis vti, ſiquidem poteſt dare poteſtatem ceſſandi, & fortaſſis communis hæc opioio, quę & Sylue. placuit, in ver. ceſſatio, eſt iotelligenda io hunc ſenſum, vt epiſcopus poſſit delegare, & committere caooicis, & capitulo, poteſtatem ceſſandi à diuinis, qua ipſe potuiſſet vti: ooo tñ ꝙ poſſit ei dare priuilegium indicendi ceſſationem à diuiois proprio iure in perpetuum. Hoc enim vr̃ non poſſe coocedi ab alio quàm à ſummo Pootifice, quemadmodū Arch. ſenſit. His item, quod ipſe Arch. & omnes, præſertim Francus adnotarunt in c. quamois. de offi. ord. in 6. ſuper gl. vlt. reſpondeotes, ooo eſſe ſeruandam formam illius c. in ceſſationibus, quas canonici à ſuperiore ioterdictas ſeruare tenētur, ſed in his, quas ipſi iure ſpeciali interdixerunt. Nam cum epiſcopus ſuperior ſit, nec ab hac propoſitione excipiatur, ratio dictat, poſſe ipſum iore proprio ceſſatione à diuinis vti.

Ex quibos dedocitur, Epiſcopum poſſe iore ordinario ceſſationem à diuinis in aliquem locum decernere, prout ea ab ioterdicto eccleſiaſtico diſtioguitur. Hoc etenim conſtat ex communi omnium reſolutiooe, oec cootrarium voluit Palud. io 4. ſenten. d. 18. q. 8. ar. 3. cooclu. 4. imò hoc ipſum ſenſit, tametſi quidam aliud ex eo adnotauerint aſſerentes ceſſationes prælatorum eſſe propriè, & verè interdictas, quod ipſe probarem, vbi ſumus in dubio, an prælatus voluerit indicere ceſſationem a diuinis, vel interdictum, alioqui vbi eſſet manifeſta epiſcopi mens, dubio procul ceſſatio à diuinis, ſeruanda foret in modum verè, ac propriè ceſſatioois à diuinis, de qua paulò poſt diſputabitur.

Verum quo apertius intelligamus, quid hæc conſtitutic oooo iure induxerit circa dioinorum officiorum celebrationem tempore interdicti eccleſiaſtici peragendā, oportet hic memoria repetere, quæ fuerint olim hoc tēpore permiſſa, & gl. hic in verb. Sacr̃is, aliquot veterum
7 conſtitutionum memioit, quæ † ſacr̃a quædam tpe ioterdicti miniſtrari promittebāt, in primis etenim Baptiſma paruulorum permiſſum erat. c. non eſt vobis. de ſponſalibus. nā de adultis baptizandis poterat maxima rōne dubitari. ſiquidē pueri nondū habentes rōnis vſum minimè iuſtificantur à pctō origioali per fidem parentum, aut votū ipſorū quidē parentū, etiā ſi admodū cupientib. his, & exoptantibus, ac procurātib. filiorū baptiſma. filij deceſſerint abſq; hoc ſacr̃o, quia non poterit eis miniſtrari, ob aliquam cauſam, nempe ꝙ aquæ copia ad baptiſmum neceſſariæ defuerit. Hæc ſaoè concluſio palam probatur ob Aug. lib. de fide ad Petrum. c. firmiſſimè. de conſec. diſt. 4. & a Diuo Th. 3. par. q. 68. ar. 2. & ar. 11. quibus in locis mani

feſtè aſſeuerat, votũ baptiſmi ad ſalutem ſufficere, mó habeat ipſe baptizandus vſum rationis, & infantes nequaquam poſſe in vtero matris baptizari, idem probat tex. elegans in c. nõ vt apponeres. de baptiſmo. tametſi Caie. audacter profectò ſuper Tho. 10 d. art. 2. & 3 1. probabile cenſeat, ſufficere ad ſalutem paruulorum, parentum fidem, & votum præcipuè cum aliquo exteriori ſigno. Sed & multo ante Vuicleff teſte Vualdenſi, & Gerſon conati ſunt eandem opinionẽ tenere, qua noſtra ætate ipſe Caieta. ſub correctione tñ aſſeuerat. Cuius ſententia poſt legis euangelicæ promulgationem periculoſa eſt, & omnino improbanda, eamq; falſam eſſe oſtendit eruditiſſime Dom. à Soto li. 2. de natura, & gratia. c. 10. And. itẽ a Vega in defenſione Concilij Tridentini lib. 5. c. 16. & idẽ lib. 15. c. 3. & veluti errorẽ manifeſtũ inter eiuſdẽ. Caie. errores comemorat Amb. Catharinus lib. 5. aduerſus Caieta. eandẽ ſniam improbare vr̃ diuus Aug. in epiſt. 28. ad Hierony. idem Aug. de baptiſmo paruulorũ. c. nulla præter. de conſec. diſt. 4. & Io. Papa. 30. q. j. c. ad limina. hoc ipſum & Florentina Synodus de ſacris ad Armenios inſinuat. idem apertius docet in diffinitione de libris canonicis hoc ipſum defendit, quòd ſancta ſynodus tradit, defendit, & probat certum eſſe, & de fide tenendum Thomas Vualdenſis lib. de ſacramentis. idcircò nõ paruuli beatitudine illa ſupernaturali, & diuina viſione priuarẽtur, ſi abſque baptiſmo decederent, iuſtiſſimum fuit, ꝙ tpe interdicti baptiſmum paruulis miniſtrari poſſet. At in adultis rõ non eſt ita par, cum ad ſalutẽ adultorũ ſufficiat ipſius baptiſmi votũ, ſi non poſſit verè, & re eis miniſtrari, quemadmodũ catholica docet eccleſia in Concil. Tridentino, ſeſſione 6. c. 4. & c. 6. notant Magiſter ſen. diſt. 4. in 4. lib. Tho. & alij ibidem. idem Thomas in d. q. 68. ar. 2. idem pluribus authoritatibus probat Domi. a Soto in d. l. 2. de natura, & gratia. c. 15. Nihilominus in præſenti quęſtione dicendum eſt, tempore interdicti generalis potuiſſe olim, & poſſe nunc baptiſmi ſacr̃m miniſtrari paruulis & adultis. Nec enim ſancta mater eccleſia tãtum reſpexit ad præciſam neceſſitatem, cõſequendæ ſalutis ex hoc ſacramento: nam ea ratione ſolum permiſiſſet, illud dari paruulis exiſtẽtibus in periculo mortis, ſed & maximam vtilitatem, quæ Chriſti fidem, & religionem profeſſuris accedit ex hoc ſacramento reipſa ſuſcepto, atq; iõ tempore interdicti voluit, etiam adultis miniſtrari baptiſmi ſacr̃m. cap. qm̃. ſup. iſto titu. item tempore interdicti pnię ſacramentum, & eucharıſtię dantur exiſtentibus in mortis articulo. c. quod in te, de pœnit. & remiſſ. d. c. non eſt. cap. permittimus. extra iſto titu. idem de confirmationis ſacramento, probatur in c. reſponſa. extra iſto titu. & in d. cap. quoniam. quo in loco deciſum eſt, ꝙ eadem ratione Chriſma confici poterit tempore interdicti in die Ionis ſancti. hæc tamen confectio debet fieri, & celebrari ianuis clauſis, interdictis, & excommunicatis excluſis, vt notant Arch. & Doct. communiter in d. c. quoniam. Ang. in verb. intellectum, 6. q. 28. tametſi euchariſtia, baptiſmum, & confirmatio miniſtrari poſſint publicè cum ſolennitatibus conſuetis, ſicuti explicant Cal. de eccleſ. interdic. ſol. 13. Sylu. in verb. interdictum. 5. q. 7. Gonſalus à Villadiego de irregulat. c. de interdicto. Extremæ verò vnctionis ſacramentum miniſtrari non poterat tpe interdicti, etiam exiſtentibus in periculo mortis, aut ſtatim veriſimili coniectura vita deceſſuris, ẽt clericis ſm̃ Ioan. And. Card. Abb. & Doct. in d. c. qd̃ in te. Cald. de eccle. interdic. fol. 15. col. 3. cauendum tñ eſt à Card. in d. c. quod in te. qui falſo cenſet, extremam vnctionem eſſe iure poſitiuo humano inſtitutam, quæ quidem opinio falſiſſima eſt, & hęretica, cum iuxta catholicas aſſertiones iure diuino fuerit inſtituta Iacobi 5. Tradunt aduerſus Lutherum catholici Doct. ea ratione, ꝙ Iacobus Apoſtolus hoc Sacramentum ab ipſo Chriſto inſtitutum promulgauerit: hoc etenim oſtendunt alij rationibus & authoritatibus contra Magiſtrum ſententiarum, in 4. diſt. 33. ibi Theologi ferè oẽs Io. Ecchius in Enchiridio. c. 12. Alfonſus à Caſtro aduerſus hæreſes, in verbo, vnctionis extremę Sacramentum. & alij, qui noſtra ætate impia Lutheri dogmata euertere diligẽter conati ſunt. Eſt etenim extrema vnctio Sacramentum nouæ legis. c. ad abolendam. de hæret. & in concilio Flor. ſub Eugenio 4. ſed ſacr̃a nouę legis non poterunt ab alio, quàm a Chriſto Ieſu inſtitui: quod receptiſſimum eſt. conſequitur igitur, & hoc ſacramẽtum vnctionis extremæ non ab Apoſtolis, ſed ab ipſo Chriſto Ieſu inſtitutum fuiſſe, quod ſacramentum iſtud tempore interdicti non poſſit miniſtrari, etiam clericis, probat optimè tex. in d. c. quod in te.

Præter hæc olim etiam tempore interdicti recipientibus ſignum crucis, & peregrinis poterant miniſtrari Sacramenta pœnitentiæ, & euchariſtiæ. d. cap. quod in te. in fine. quod obtinet in his perſonis, quamuis nec proficiſcantur, nec ſint in mortis periculo conſtitutæ, ſecundum Abbatem, & alios ibi contra gloſſam.

Sed & olim tempore interdicti poterant clerici conuentualibus eccleſijs bini, vel tres excõicatis, & interdictis excluſis, ianuis clauſis horas canonicas legere, non cantare, ſicuti permiſſum eſt in d. cap. quod in te. Nec hoc mirum erit, ſiquidem adhuc extra eccleſiam clerici ſoli, aut bini horas canonicas dicere poterant, modò non audirentur à prohibitis audire, ſicuti not. Hoſt. in d. c. quod in te. Nico. Plouius in tract. de interdicto. reg. 31. & Syl. in verb. interdictum. 5. q. 5. qui hoc deducit ex mente Cald. in tract. de eccle. interdic. fol. 10. col. j. qui conſulit, & admonet, quod hoc non fiat extra eccleſiam, ne audiantur horę canonicæ a laicis.

Clericis etiam decedentibus, qui interdictum ſeruauerunt conceſſum eſt, vt abſque campanarum pulſatione ceſſantibus ſolennitatibus cum ſilentio in cęmiterio eccleſiæ ſepeliantur. tex. eſt ad hoc in d. c. quod in te. §. licet. id verò intelligendum eſt, vt procedat in generali interdicto, vel in ſpeciali quo ad clericos illius eccleſiæ: nam clerici alterius eccleſiæ non poſſent hoc modo ſepeliri in cæmiterio eccleſiæ, quæ ſpecialiter fuerit interdicta. notat Panormita. in dicto capitu. quod in te. col. 2. idem Syl. in verbo, interdictum. 5. ad finem. quo in loco hanc opinionẽ Pan. veram eſſe cẽſet, quoties reliquæ eccleſiæ liberæ forent ab interdicto: cum enim in illis poſſent clerici aliarum eccleſiarum ſepeliri, non patitur ratio, quod hi ſepeliantur in eccleſia ſpeciali affecta interdicto. ſed ſi reliquæ eccleſiæ forent interdictæ, tunc non eſſet locus opinioni Panor. imò poſſent clerici aliarum eccleſiarum ſepeliri in eccleſia ſpecialiter interdicta. Quod parum refert, quia etſi reliquæ eccleſiæ fuerint interdictæ, intra eaſdem poterunt ipſarum clerici ſepeliri: atque ideo nuſquam ferè poterit contingere, quod Syluest. ad quæſt. iſtam præmiſit.

Matrimonij autẽ ſacr̃m quo ad eius cõtractum ſimpliciter prohibitum non eſt tempore, nec in loco interdicto: quamuis ſolennitas benedictionum vetita ſit, cum ad diuina pertineat officia, ſecundum communem, quam optimè tractat, & explicat Cald. de eccleſ. interdic. folio. 12. colum. 2. [Quod ſi nuptiarum ſolẽnis benedictio celebretur ianuis clauſis, interdictis, & excommunicatis excluſis, profectò abſque vlla irregularitate, & vitio id fieri poterit, imò cum ſit diuinum officium, id planè licebit celebrare, quod in ſpecie notat Sylu. verb. interdictum. 5. q. 2. & probatur argumento ſumpto ex ea opinione, quam cõmunem eſſe dicemus. §. vlt. huius c. illat. 5 t. quo vtitur in genere Freder. conſi. 35 1.] imò licet prohibitum foret matrimonium, nihilominus teneret, non obſtante prohibitione iſta contractum: quemadmodum conſtat ex his, quæ in epitome ad quartum decretalium adnotauimus. 2. par. c. 6. nu. 6. notat in ſpecie gl. in hoc c. in verbo, ſacramentis. cuius ſententia falſiſſima eſt, nec poteſt defendi abſque hæreſis labe, dum aſſeuerat matrimoniũ, licet ſacramentum ſit, non cõferre gratiam, ſicut alia ſacramenta, de quo etiam latius egimus in d. 2. par. cap. j. §. vnico. num. 1. & 3.

Hæc verò ſacramenta, quæ tempore interdicti, & in loco interdicto permiſſa olim fuere, poterunt miniſtrari, & poſſunt in eccleſia, ẽt ſpecialiter interdicta, ſicuti viſum eſt Cald. de eccl. interdictũ. 2. memb. ſol. 3. col. j. & Sylu. in verbo, interdic. 5. q. 7. Flor. 3. parte, titu. 26. c. 3. & eſt cõmunis opinio: tametſi honeſtum ſit alibi ea celebrari, ſi

commodè

cómodè id fieri poſſit, quod præcitati authores fatentur.

Poterant & ante iſtam conſtitutionem monachi prędicatores, & minores in loco interdicto miſſarum ſolēnia celebrare ſuper altare viaticum ianuis clauſis, excōicatis, & interdictis excluſis, voce ſubmiſſa. cap. in his. de priuileg. idem, & ep̄is permiſſum fuit. c. quod nonnullis. eodem tit. quib. ob dignitatis authoritatē conceſſum pręterea eſt, ꝙ poſſint alicui ſacerdoti hanc committere celebrationē, vt ipſi audiant miſſarum ſolenne ſacrificium. c. vlt. de priuileg. hoc libro. non tñ obtinet hoc epiſcoporũ, & monachorum priuilegium vim in eccleſia ſpeciali ſuppoſita interdicto, ſecundum communem ſententiam aduerſus Hoſt. in c. quæſiuit. de his, quæ fiunt à maior. parte cap. & Syluestrum in verbo, interdictum. 5. quæſtiona 5. quibus omnibus adde l. 15. & 16. titu. 6. par. j. 1

Eſt & templarijs priuilegio conceſſum, vt ſi ad eccleſiā aſſerint interdictā, non niſi ſemel in anno ad eccleſiaſticum officiũ admittantur, nec tunc ibi ſepeliantur corpora defunctorum. tex. in c. cum & plantare. §. quod ſi tēplarij. de priuileg. & in c. vt priuilegia. §. illud. eod. tit. vbi priuilegiũ iſtud explicatur, vt intelligatur de templarijs, & hoſpitalarijs, qui mittũtur per villas, & ciuitates ad eleemoſynam colligendā, aut accipiendas fraternitates. Nā, & his, quidem religioſis permiſſum eſt, ꝙ in qualibet ciuitate, villa, aut caſtro vna tñ eccleſia cōſtituatur, in qua diuina officia celebrētur excōicatis, & ſpecialiter interdictis excluſis ſemel in anno, & ob eorum iucundum aduentum, etiam publicè apertis ianuis alta voce, & admiſſo populo generaliter interdicto, vt ſm Inno. & alios d. c. vt priuilegia. & Palud. in 4. ſent. diſt. 18. quæſt. 8. art. 13. Sic denique, & eodē priuilegio hi templarij obtinuere, vt qui eorum fuerint fraternitati adſcripti, poſſint tpe interdicto in eccleſia ſepeliri, quod in eodē capitulo, vt priuilegia expreſſum eſt, ita tñ eſt accipiendum, ꝙ huic religioni oblati ſi deceſſerint, non electa ſepultura, vel ea quidem electa eo in loco, qui iure ipſo non electa ſepultura eſt cuiuſq; mortui ſepulchro deſtinatus, ſepeliantur ſanè in eccleſia, cui corpus illud pertinet, ac competit, etiam ſi ea interdicta ſit. At ſi ab his oblatis electam fuerit ad ſepulchrum eccleſia, cui ſecluſa electione iure Pontificio minimè corpus illud competebat, & ea ſit interdicta, non ſunt admittendi ad eccleſiaſticam ſepulturam per eos intellectam, quod ex vero ſenſu eiuſdem capitis deducere videntur Hoſt. Pan. & alij in d. c. vt priuilegia. & Syln. in verbo, interdictum. 5. q. 8. † oblati verò dicuntur ad huius priuilegij vſum, qui non tantum propria bona, ſed ſeipſos dederint monaſterio, quemadmodum gl. explicat in verbo, tribus denarijs. & ibi Abb. in d. cap. vt priuilegia. quod facilius intelligi poterit, ſi prænotamus, maximam differentiam eſſe inter conuerſos, & oblatos. Nā conuerſi ſunt, qui mutato habitu religionem ipſam profitentur minimè ordine eccleſiaſtico præditi, & hi cum religioſis cæteris intra monaſteriorũ clauſtra vitā agunt. oblati verò ſunt, qui abſq; religionis profeſſione ſeipſos perpetuo monaſterio obtulere: ſicuti tradunt Card. in Clem. j. de decimis. vlt. col. Abb. in c. non eſt. de regula. ſenſit Lapus allegatione 129. eſt etenim neceſſaria perpetua oblatio. c. per exemptionem. de priuileg. iſto lib. cap. cum & plantare. §. vlt. c. tuarum. & ibi Abb. de priuileg. ex quibus conſtat, conuerſum dici propriè religioſum, & perſonam eccleſiaſticam. cap. nō dubium. cap. parochianos. extra iſto ti. idemq; colligitur ex notatis per Abb. in rub. de regul. Dec. in cap. eccleſia S. Mariæ de conſti. & ea ratione, ꝙ religioſus propriè ſit, qui tria vouerit, nempe paupertatem, obedientiam, & caſtitatem, authore diuo Tho. 2. 2. quæſt. 186. artic. 7. quibus non obſtat tex. in cap. ex eo. de elect. illo lib. quia inibi conuerſi non habentes eccleſiaſticum ordinem laici dicuntur, quo ad electiones ad differentiam eorum, qui clerici ſunt, id eſt ordinem eccleſiaſticum acceperunt: etenim hi tantum ad electionem admittuntur: imò per conſtitutionē clem. vt hi, qui diuinis, de æta. & qualit. hi tantum ad eam ſunt admittendi, qui ſacris fuerint ordinibus inſigniti. Oblatus verò, qui mutato habitu non manet in ſeculo, eſt & propriè perſona eccleſiaſtica: qui autem in ſeculo manet, non propriè, ſed largè perſona eccleſiaſtica dicitur. glo. in verb. mutato habitu. Card. Abb. & Docto. in dicto cap. vt priuilegia. tex. optimus in cap. penul. de priuileg. Capella Tholoſana. 8. vbi Aufreri. & Panormita. ac Soci. in cap. 2. de foro compet. tractant, an oblatus ſit exemptus à iuriſdictione iudicis ſecularis, ſed quòd oblatus, qui habitum non mutauerit, poſſit matrimonium contrahere: eadem Capella Tholoſana aſſerit nume. 333. cui ipſe libenter acceſſerim idem conſtanter opinatus in quocunque oblato, qui votum caſtitatis non emiſerit tacitè vel expreſsè, etiamſi habitum ſecularē mutauerit. Non enim video quid in hac ſpecie matrimonij vinculum impediat. Quæ quidem omnia præſenſit Archid. in dicto cap. ex eo. & in cap. vt lex continentiæ. vbi glo. optima. 27. quæſt. j. Bald. in l. generali. & in Authen. ingreſſi. nume. 8. C. de ſacroſan. eccleſ. Ioan. Staphilæus de lite. grati. & iuſt. fol. 77. inibi explicans hac ratione, non amittere beneficium eccleſiaſticũ eũ, qui monaſterium fuerit ingreſſus, vt oblatus fiat, non monachus. His ſanè præmiſſis, ad intellectum tex. in dicto cap. vt priuilegia. obſeruandum eſt, nec eſſe ſatis, quòd confratres, & oblati bona ſua, etiam oīa monaſterio dederint: etenim hæc donatio, quæ per ſe, ac ſimpliciter non ſufficit ad hęc priuilegia: imò eſt neceſſarium, quòd confratres mutato habitu ſeipſos ꝑpetuò dederint monaſterio, vel abſq; habitus mutatione ſe, & ſua monaſterio reſeruato vſufructu tradiderint, & obtulerint. Denique erit ſatis ſufficiens oblatio perſonarum abſque mutatione habitus cum rerum item donationa, aut ipſa mutatio habitus cum perſonarum oblatione: atque ita eſt accipiendum quod in dicto cap. vt priuilegia. Docto. adnotarunt, vt inibi explicat eleganter Panor. ſic intelligens illud Rom. Pontificis reſponſum, cui omnino adiunge tex. in d. cap. cum & plantare. §. de confratribus.

Quòd ſi quis exactè perpendat deciſionē tex. in dicto cap. vt priuilegia. manifeſtè deprehendet ex eo, tempore interdicti non potuiſſe olim quemquam ſepeliri in loco interdicto apud aliq̄ eccleſiam, aut eius cæmiteriũ, idem apparet in c. ſi ciuitatis. §. vlt. ſupra iſto titulo.

EX §. SEQVENTI,

SVMMARIVM.

1 *Pœnitentia ſacramentum non tantum ægrotis, ſed & ſanis tempore interdicti poterit miniſtrari.*

2 *Euchariſtia ſacramentum, an poſſit miniſtrari fœminis prægnantibus tempore interdicti?*

3 *Sacramentum euchariſtiæ poterit tempore interdicti dari damnatis ad mortem.*

4 *Ordinis ſacramentum non poteſt celebrari tempore interdicti, etiam ianuis clauſis, etiam in ſpecialibus feſtiuitatibus.*

5 *Irregulares an ſint qui tempore interdicti ordines ſuſceperint?*

§. TERTIVS.

QVIA verò ex diſtinctione huiuſmodi ſtatutorum excreſcit indeuotio populi, pullulant hæreſes, & infinita pericula animarum inſurgunt, ac eccleſijs ſine culpa earum debita obſequia ſubtrahuntur, cũ fratribus noſtris deliberatione habita ſuper his diligenti, concedimus, ꝙ tempore interdicti ab homine, vel à iure prolati non tantum modò morientes, ſed etiam viuentes, tam ſani etiam, quàm infirmi ad pœnitentiā, quæ propter pronitatem, & facilitatem hominum ad peccandum, ſummè neceſſaria eſt, licitè admittantur: dummtamen excommunicati nō fuerint, quos admitti, præterquā in mortis articulo, nolumus ad eandem.

1 Ex hoc rñſo Romani Pontificis facillimè lector deducere poterit, præter ea, quæ olim permiſſa fuere tēpore interdicti, & illud modò à ſummo præſule indulgeri, ꝙ pœnitentiæ ſacrm̄ non tantũ ægrotis in periculo mortis conſtitutis, ſed & ſanis, atque in vniuerſum omnib. tēpore interdicti miniſtrari valeat. quod ſecus eſſe de euchariſtiæ ſacramento tenet glo. hic communi omnium conſenſu recepta, in verb. admittantur. aſſeuerans, eucha

riſtiæ ſacrm interdicti tpe non poſſe pœnitentibus miniſtrari, niſi & hi conſtituti ſint in articulo, aut periculo mortis. idem notat Abb. in c. quod in te. de pœnit. & remiſſ. col. j. idq; adeo verum eſt, vt nec ſacrm illud poſſit exhiberi ipſis clericis, & religioſis, quibus licitum eſt per hanc conſtitutionē ianuis clauſis celebrare. non.n. poterit minimè celebrantib. miſſarum ſolennia euchariſtia dari, ſm Cald. in tract. de eccleſ. interdic. 6. memb. verſi. viſo. Flor. 3. par. tit. 56. c. 4. col. 3. Anch. & Franc. hic, habent tñ ferè omnes religioſi, & religioſæ priuilegium ad hoc ſacramentum ab alijs miniſtrantibus recipiendum tempore interdicti, ſicuti patet in compendio priuilegiorum ordinum Mendicantium in verb. communicare. §. 8.

2 Et præter † alia pleriq; dubitarunt, an fœminis pręgnantib. poſſit tpe interdicti ſacrm euchariſtiæ miniſtrari. nam Anch hic, Io. And. & Card. in d. c. quod in te. cenſent, non poſſe his ſacrm illud dari, cū non ſint prægnantes fœminæ in articulo mortis cōſtitutæ, quāuis periculū mortis pp partum ſint ſubituræ. Panor. tñ in d. c. quod in te. & in c. paſtoralis. §. j. de offic. ord. ac Sylu. in verb. interdictū. 5. q. 7. contrarium verius eſſe opinantur, quoties periculum mortis, inſpecta fœminę prægnantis qualitate, maximè timeri pōt. quaſi hac in ſpecie par ratio ſit mulieris prægnantis, & eius, qui graui ægritudine affectus proximus eſſe morti cenſetur. quam ſententiam veriorem eſſe arbitror ex his, quæ in priori huius relectionis parte tradidimus. §. 11. nu. 8.

3 Sic & damnatis ad mortem, † ēt tpe interdicti dari poterit euchariſtia, vt Cald. not. in tract. de eccleſ. interdic. fol. 11. col. 4. quem ſequuti ſunt Sylue. in verb. interdictū. 5. q. 7. Anch. & Franc. hic, 2. col. idemque & nos probauimus lib. 2. Variar. Reſolut. c. j. nu. 11.

4 Secundò, ab huius §. deciſione argumētari libet, † ordinis ſacramentum non poſſe celebrari tempore interdicti. Eo etenim tempore ſpeciali iure quædam ſacramenta miniſtrari poſſunt, inter quæ ordinis ſacramentum minimè connumeratur: igitur & hoc ſacramentum tpe interdicti vetitum eſt, nec poterit abſque huius cenſurę violatione celebrari. Quod in ſpecie adnotarunt Innoc. & Præpoſ. col. 3. in d. c. non eſt vobis. Flor. 3. par. titu. 26. c. 4. Palud. in 4. ſen. diſt. 18. q. 8. ar. 2. principali concluſione 6. Anch. hic colum. antepen. ſenſit Cald. de eccleſ. interd. fol. 13. col. 3. tenet idem Syl. in verb. interdictum. 5. q. 7. ad finem. quorum opinio communis eſt, ac multa quidem præmittit ex ea expreſſim deducenda.

Primum, quod epiſcopus tempore interdicti ordines celebrans ſaltem maiores, & ſacros, omnino irregularis eſt, quod apparet ex eo, quia celebrat miſſarum ſolennia, & deinde actum exercet certo ordini eccleſiaſtico competentem, tempore ipſo prohibitum, cum ad epiſcopalem ordinem pertinęat miniſterium ſacrorum ordinum, ſaltem præter epiſcopalem poteſtatem eſt neceſſarius in ipſo epiſcopo ordo ſacerdotij, quemadmodum ipſe tradidi lib. j. Variar. Reſolutio. cap. 10. nu. 15.

Secundum, idem eſſe cenſeo in epiſcopo tempore interdicti conferente minores ordines, aut primam tonſuram: nam & is erit irregularis. ſiquidem horum ordinum collatio ad epiſcopalem poteſtatem, & ordinem pertinet, vt planè compertum eſt. Imò etſi quandoque prima tonſura, & minores ordines poſſint ab Abbatibus miniſtrari, neceſſariò pręmittendus eſt in ipſis Abbatib. ſacerdotij ordo, c. cum contingat. de ætate, & quali. vnde apparet, epiſcopum in hoc caſu irregularem eſſe.

Tertium, apparet hinc, tempore interdicti non poſſe ordinis ſacramētum celebrari, etiam his diebus feſtiuis, qui hoc in cap. §. in feſtiuitatibus, excipiuntur. quod not. Palud. in d. ar. 2. conclu. 6. & ſentiunt præcitati Docto. qui principalem concluſionem probarunt.

Quartum ex eorundem authorum mente conſtat, nō poſſe ordinis ſacramentum miniſtrari tempore interdicti adhuc ianuis clauſis, interdictis, & excommunicatis excluſis. Nam permiſſio huius conſtitutionis pertinet ad officia diuina, non autem ad ordinum celebrationem.

Quintò infertur, nequaquam eſſe ordines celebrandos tpe interdicti, etiam ſi immineat neceſſitas ordinandi presbyteros, diaconos, aut ſubdiaconos, alioſve miniſtros, quemadmodum viſum eſt Sylu. in verb. interdictū. 5. q. 7. contra Panor. in c. non eſt vobis. quo in loco vl. col. cenſet, poſſe ordinis ſacrm tpe interdicti miniſtrari, ſi immineat neceſſitas ordinandi miniſtros diuinorum officiorum, & ſacrorum. Etenim nullibi in iure cautū eſt, ꝙ hęc ſit vera, ac propria neceſſitas compellens ad interdicti violationem. & ideo Panor. opin. non eſt admodum tuta, licet eam ſequatur Gonſalus a Villadiego in tract. de irregular. c. de interdicto. etiam ſi videam poſſe multis rationibus & authoritatibus eandem comprobari.

Sextò inde conſtat tpe interdicti ordinis ſacrm nō poſſe celebrari ēt ab epo, qui ipſum interdictū decreuerit. Is etenim tenetur id ſeruare, vel illud tollere, aut ſuſpendere, alioqui erit irregularis. c. vlt. de priuil. iſto lib. not. Cal. de eccl. interdic. membro 5.

5 Septimo, hinc oportet aduertere, an recipiens minores ordines tpe interdicti, ſit irregularis? & profecto apparet, eum eſſe irregularem, ſi agat aliquem actum ea ſolennitate, quæ certo cōuenit ordini. Idcirco ſi in ipſamet ordinatione actum egerit quis alicui ex minoribus ordinibus ſpeciali quadam forma competentem, irregularis eſt, quemadmodum deducitur ex illa Innocentij ſententia, quam in hac ſecūda huius operis parte probauimus. §. 2. nu. 3. regulariter tamen qui minores ordines accipit, nullum actum agit eiſdem ordinibus proprium, iuxta canonicam ſolennitatem.

Octauò eadem ratione infertur, irregularem eſſe eū, qui tempore interdicti fuerit diaconatus, aut ſubdiaconatus ordine inſignitus: etenim non poteſt quis hos ordines, aut eorum alterum adſumere, quin aliquem actum agat ſolenniter his ordinibus, aut eorum alteri conuenientem, atq; ideo irregularitas manifeſto iure contrahitur. Nam epiſtolam, aut euangelium legit eccleſiaſticis veſtibus indutus, eaq; ſolennitate, qua ſolet in miſſarum ſolennium celebratione legi, quamobrem dubium non eſt, quin vitium hoc irregularitatis contrahatur.

Nonò, idem reſpondendum erit quo ad recipientem ordinem ſacerdotij tpe interdicti: nam is irregularis eſt, quippe qui ſimul cum epo concelebret, atq; ideo actum exequatur certo conuenientem ordini. i. euchariſtiæ conſecrationem, ſicuti no. Syl. in verb. euchariſtia. 2. q. 3. S. Th. in 4. ſent. diſt. 13. q. j. art. 2. q. 2. & in 3. par. q. 82. ar. 2. Palud. in d. 13. diſtin. q. 4. ar. 2. quib. viſum eſt, poſſe ſimul ordinatos cum epiſcopo ordinante conficere corpus Chriſti, atque ita vſu apud quaſdam eccleſias obtētum eſſe. Nec id mirum eſſe debet, cum & Innoc. 3. de offic. miſſæ, par. 3. cap. 9. aſſerat, cōſueuiſſe presbyteros, cardinales Rom. Pontif. circunſtare, & cum eo ſimul celebrare, & corpus Chriſti conficere, ac demum euchariſtiam à ſummo Pontifice accipere, ſignificantes Apoſtolos, qui cum Domino Ieſu pariter diſcumbentes ab eo euchariſtiam acceperunt. Quā ratione ſatis probatur, irregularitatem in hoc caſu, quem tractamus, verè contrahi.

Decimò, hinc ē aperitur, aſſiſtentes epo ordinanti irregulares eſſe, ſi vt diaconi vel ſubdiaconi veſtibus induti ſacris huic ordinū celebrationi coadiutores extiterint ea peragentes, quæ in Pontificali libro continent. Agunt ſane actus tempore interdicti certo conuenientes ordini, nempe diaconatui, vel ſubdiaconatui, idcircò irregulares eſſe eos, manifeſtum eſt.

Cæterum, quæ in hac conſtitutione continentur in §. ſlhs etiam. vſque ad §. adijcimus. facilia ſunt, & per gl. maximè in verb. relaxatio. explicantur.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Interdictum particulare non patitur, nec admittit huius capituli formam in celebrandis officijs diuinis.*

2 *Hoſpitalia etiam habent huius capituli priuilegium, ſicut eccleſia, & monaſteria.*

3 *Interdicti tempore ſeruata forma huius conſtitutionis, qua miſſarum ſolennia ſint permiſſa?*

4 *Laici non ſunt admittendi ad miſſarum ſolennia, qua ſub hac forma celebrantur.*

1 Familiares

5 Familiares, & miniſtri clericorum, an ſint admittendi ſi laici ſint, & quid de clericis exteris, & quid de coniugatis, & infantibus?
6 Irregularitas, an contrahatur, ſi non ſeruentur omnia, quæ in forma huius capitis continentur.
7 Ceſſans à diuinis, an admittat celebrationem diuinorum officiorum hac ſeruata forma.

§. QVARTVS.

SED quo facilius percipiamus veram interpretationem huius conſtitutionis, ſubijcere libuit literam. §. adijcimus, qui præcipuam huius tractatus partem obtinet.

Adijcimus præterea, quod ſingulis diebus in eccleſijs, & monaſterijs miſſæ celebrentur, & alia dicantur diuina officia, ſicut prius, ſubmiſſa tñ voce, & ianuis clauſis, excõicatis, ac interdictis excluſis, & campanis ẽt non pulſatis, & tam canonici quã clerici eccleſiarũ in quib. diſtributiones quotidianæ illis, qui horis interſunt canonicis tribuuntur, ſi ad officia nõ venerint ſupradicta, diſtributiones eaſdẽ amittent, ſicut interdicto perderent non extante, ſi diuinis officijs non adeſſent. Hactenus præſens conſtitutio permittit tpe interdicti diuina officia celebrari ianuis clauſis, interdictis, & excommunicatis excluſis abſque campanarum pulſatione. Cui ſanè reſponſo aliquot conabor aptare intellectus, qui conſtitutionem iſtam ad praxim, & communem vtilitatem apertiorem efficiant.

Primum, hæc permiſſio non in vniuerſum eſt acci-
1 pienda, ſed ita quidem, ꝙ † in eccleſia particulari affecta interdicto minimè locum habeat, quaſi hæc conſtitutio in eccleſijs obtineat, quæ ſint intra locum interdictum, non in eccleſia ſpecialiter interdicta, quod gl. hic notat in verb. eccleſijs, quam ſequũtur Anch. Dom. Fran. & alij cõs omnium ſententia. Ang. in ſumma in verbo, interdictum. 6. q. j. Sylu. verb. interdictum. 5. §. j. Nicol. Milis verb. interdictum. Rota in nouis. 436. Fel. in c. Apoſtolicæ. nu. 3. de excep. Fred. conſi. 70. Io. And. Ant. Card. Abb. & Imol. vlt. col. in c. quæſiuit. de his, quæ fiũt à maio. par. cap. Flor. 3. par. titu. 26. cap. 4. Cald. de eccleſ. interdictis. 2. membro fol. 3. col. j. Gonſalus à Villadiego in tract. de irregularit. c. de interdicto. col. 3. quorum opinio communis eſt, & rationem habet ex eo, quod hæc conſtitutio de interdicto generali tractet, non de ſpeciali.

Secundò, tpe interdicti officia diuina, quæ per hanc conſtitutionem permittuntur celebrari, in ipſis eccleſijs, & monaſterijs celebranda ſunt, nec poterunt extra eccleſias, & monaſteria ẽt ianuis clauſis, excommunicatis, & interdictis excluſis, abſq; Cymbalorum pulſatione celebrari. cum hæc permiſſio ita conceſſa ſit, vt intra ipſas eccleſias, aut monaſteria, non alibi licitam faciat diuinorum officiorum celebrationem, ſecundum Cald. de eccl. interd. 6. membro. Anch. & Franc. hic.

Tertiò, dum Romanus Pontifex hic parem indulgentiam eccleſijs & monaſterijs concedit, ſatis oſtendit hac in ſpecie, & in pleriſque alijs appellatione eccleſiarum, ipſa etiam monaſteria contineri, quod verum eſt in his, quæ fauorem continent, non odium, in his, inquam, quæ fauorabilia ſunt, non in odioſis, quemadmodum reſponderunt Abb. in c. j. col. 3. de iuram. calum. Dom. in c. 2. col. 3. de in integ. reſt. iſto lib.

2 Quartò, erit & hic tex. intelligendus non † tantum in eccleſijs, & monaſterijs, ſed & in hoſpitalibus, vt tandem in his tempore interdicti poſſint diuina officia celebrari, iuxta huius. §. formam. modò hoſpitalia fuerint authoritate epiſcopi erecta. in his etenim, quæ ad fauorem pertinent, ſub appellatione eccleſiarum hæc ipſa hoſpitalia intelligenda ſunt, præſertim vbi mens ipſius conſtituentis hanc interpretationem ob eandem rationem admittit, quod deducitur ex his, quæ notãtur in cle. per literas. de præben. & tradidere Fel. in c. de quarta. de præſcrip. Curt. Iuni. conſi. 20. Rebuff. in tract. nominationum. quæſt. 25. nume. 52.

Quintò, idem erit dicendum in monaſterijs monialium, vt etiam ipſis audientibus poſſint ianuis clauſis, interdictis, & excõicatis excluſis officia diuina celebrari, ſicut in ſpecie aſſerit Sylu. in verb. interdictum. 5. q. j. col. 2.

3 Sextò, per hanc cõſtitutionem tpe † interdicti permiſſa ſunt miſſarum ſolennia, non ſolum quæ propria ſunt illius diei, quo celebrantur iuxta ritum & inſtitutionem eccleſiæ, & ſic officia diuina ipſius ſancti, cuius eo die feſtiuitatem eccleſia colit, ſed & alia quæcunq; diuina officia, miſſarum item ſolennia diuæ virginis Mariæ, ſancti Iacobi, aut alterius cuiuſque diui, atq; ita viſum eſt Io. And. Dom. & alijs hic Cald. de eccleſia. interdict. membro 6. col. 7. & Syluest. in verb. interdictum. 5. q. j. col. 2. aduerſus Ioan. Monach. qui opinatur, tantum permitti per hanc conſtitutionem miſſarum ſolennia propria eius diei, non autem alterius, quod falſum eſt, vt conſtat ex hac conſtitutione, quæ permittit diuina officia ſecundum hanc formam tempore interdicti celebrari, ſicuti prius celebrabantur.

Septimò, animaduertere oportet, hanc permiſſionem locum obtinere in interdicto in locum aliquem decreto, quaſi ſecus ſit quoties interdictũ ꝓnunciatũ fuerit in perſonam. Is etenim, qui interdictus eſt, nequaquam poterit iuxta formam huius tex. diuinis officijs operam dare, nec itidem in his diebus ſolennibus, quorum mentio fit in §. ſequenti. quemadmodum communi omnium ſententia obtentum eſt.

Octauò hæc ipſa conſtitutio ita eſt interpretanda, vt
4 ad † officia diuina minimè admittantur laici interdicti, nec item illi, qui ſunt incolę populi interdicti, licet ipſi interdicti non ſint, & idem erit de quibuſcunque laicis non interdictis: nam hi excludendi ſunt ab auditione diuinorum officiorum in loco interdicto, ſicuti not. gl. hic, in verb. interdictis. quã Anch. q. 2. & cæteri Doct. communiter ſequuntur. quorum opinioni admodum ſuffragatur tex. in cap. licet. de priuileg. iſto lib. in principio. ex quo ceſſat argumentatio, quæ à ſenſu contrario poterat ex huius capituli litera deduci aduerſus communem, quam probare videntur Cald. & quotquot de hac materia ſcripſerunt, tametſi Freder. in conſi. 70. minimè concedat, in hac ſpecie irregularem eſſe eum, qui laicis non interdictis, etiam incolis loci interdicti admiſſis, diuina officia celebrauerit.

Nonò, ad huius deciſionis veram cognitionem inquirendum erit, an clerici omnes admittendi ſint ad officia diuina, quæ ſecundum formam huius §. tempore interdicti celebrari poſſunt? & quidam opinantur, non eſſe admittendos clericos extraneos, ſed tantum illos, qui ſint illius eccleſiæ, in qua officia diuina dicenda ſunt, quod expreſſim notant Arch. hic ab hoc tex. adſumens probationem ex eo, ꝙ canonicos, & clericos earundem eccleſiarum admittat, quæ quidem ratio debilis eſt, cum hæc conſtitutio, dum mentionem facit canonicorum, & clericorum, de quotidianis diſtributionibus tractet, quæ nõ debentur clericis cæteris, atque ideo iure verius eſt, tempore interdicti ad officia diuina ſecundum huius conſtitutionis inſtitutionem admittendos eſſe clericos quoſcunque, etiam exteros ab eo loco, qui interdictus ſit, ſicuti cenſent Io. And. Anch. hic 3. q. Cald. de eccl. interdicto, memb. 6. col. 3. Flor. 3. par. titu. 26. c. 4. Ang. in verb. interdictum. 6. §. 3. & Sylu. in verbo, interdictum. 5. quæſt. j. quorum opinio communis eſt, licet dubitauerint Dom. & Franc. hic, & Freder. conſi. 92. quæ quidem dubitatio potuit tolli ea ratione, quod hic paragraphus permittat diuinorum officiorum celebrationem tempore interdicti ianuis clauſis, excommunicatis & interdictis excluſis, ſubmiſſa voce, abſque pulſatione campanarum, ſicut prius eo tempore, quo locus non erat interdictus, celebrari poterant, & tunc dubio procul quilibet clericus, etiam exterus admittendus erat.

Decimò ex his, quæ in huius paragraphi interpretatione ſolent adnotari, opinor ipſe, clericum coniugatũ cum vnica & virgine non eſſe admittendum ad officia diuina, quæ ſeruata forma hic ſtatuta permittuntur. Ad hanc verò ſniam inducor ea ratione, qua traditum extat, clericos, & religioſos ad hæc officia diuina fore admittẽdos, non laicos. Clerici aũt coniugati, etiamſi cũ vnica &

virgine contraxerint matrimonium, priuilegium obti-
nent clericorum in duobus tantum, nempe quo ad cano-
nem, & forum: in cæteris verò laici cenſendi ſunt, iuxta
communem reſolutionem Doct. in cap. vnico. de cleric.
coniug. iſto lib. igitur non habent hoc priuilegium, vt
cum clericis tempore interdicti ad officia diuina admit-
ti poſſint.

Vndecimò, erit nihilominus conſiderandũ tempore
5 † interdicti ad officia diuina admittendum eſſe laicum,
quem ante interdicti decretum clericus eccleſię ſeruiens
familiarem habebat, vt ſibi in miſſarum ſolennibus mini
ſtraret, modò hic familiaris non ſit interdictus in ſpecie,
nec generaliter, quod ita explicant Cald. de eccl. interd.
membro 6. Anch. q. 3. col. 3. & Franc. hic. quo ſit, vt tex. in
c. licet, de priuileg. iſto lib. §. j. intelligendus ſit de familia-
ribus non interdictis, cum interdicti ſemper ſint à diuinis
excludendi.

Duodecimò poteſt & in controuerſiam incidere, an
ſint infantes excludendi ab his diuinis officijs, quæ tem-
pore interdicti ſeruata huius §. forma celebrandę ſunt,
& Sylu. in ver. interdictum. 2. q. 17. exiſtimat pueros non-
dum doli capaces, qui propriè interdicti minimè cenſen
tur, etiam populo interdicto, non poſſe audire diuina of
ficia in loco interdicto, cum eis hoc conceſſum non ſit,
atq; hoc ipſum verum eſſe ipſe cenſerem in pueris, qui
poſt ſeptennium, etſi non ſint doli capaces, percipiunt
tñ, & intelligunt aliqua ex parte, & cognitionem habet
diuinorum officiorum, cognoſcentes equidem miſſarum
ſolennia pertinere ad cultum diuinum, & ad Chriſtianæ
religionis profeſſionem, at in infantibus nequaquã hoc
religionis probarem, hi ſiquidem nihil ſentiunt, nec per-
cipiunt, ꝙ officia diuina dicantur, vel ceſſent, nec eos tan
git diuinorũ officiorũ prohibitio. Sepeliri aũt nõ poſſunt
iſti infantes in eccleſia tpe interdicti, quia ſepulturę pro-
hibitio aliam rationem habet, quæ non deducitur ab ali-
qua cognitione prohibitionis eius actus, ſed tantum ex
eo, quòd eccleſia tpe interdicti nullũ corpus admittat,
quippe q́ interdicta ſit. officia verò diuina prohibẽtur ne
quis ea audiat, aut celebret, quæ ratio aliquam eius actus
cognitionẽ prę mittit. Non me latet, ſeruandam eſſe hu-
jus conſtitutionis formam, ita tamen ꝙ ſuperſtitiosè non
accipiantur eius verba.

Decimotertiò, intelligenda eſt prohibitio cymbalorũ
& campanarũ, q́ hic ſit, quo ad horas canonicas dicẽdas,
quo ad miſſarum ſolennia celebranda, nõ tñ quo ad alia.
Nã & tpe interdicti pulſari poſſunt campanæ in ſignum
ꝑdicationis diuini verbi, & vt Chriſtiani cõcionib. ſacris
adſint, item & ad ſalutationem angelicam, cuius memi-
nit gl. in verb. zabazala. in clem. j. de Iudæ. & inibi Abb.
atq; ita hunc decimumtertium intellectum in ſpecie om
nes Doct. probarunt, præſertim Io. And. Domi. & Francus
hic, Cald. de eccleſ. interdic. fol. 11. col. j. Gonſalus à Vil-
ladiego de irregular. c. de interdict. quib. etiam placuit,
non poſſe tempore interdicti pulſari cymbalum in ſi-
gnum eleuationis Euchariſtiæ.

Decimoquartò non inutiliter hoc in loco tractabitur,
6 ſitne † irregularitas contracta ex eo, ꝙ in celebrandis offi
cijs diuinis non fuerint omnia ſeruata, quorum in hoc §.
mentio fit. etenim Cald. optimis quibuſdam rationib. in
tract. de eccl. interd. memb. 6. col. 7. opinatur, celebran-
tem miſſarum ſolennia tempore interdicti, non ſeruatis
exactiſſimè his, quæ in hac conſtitutione continentur, ir-
regularem eſſe, in quo ipſe nec dubito, nec video poſſe
iuſtis ex cauſis dubitari: nam celebrans tempore interdi-
cto ante iſtam conſtitutionem, eſſet dubio procul irregu-
laris, ſaltem ſi celebraret, non ſeruatis his, quæ in hoc §.
ſeruanda exponuntur, & tñ per hanc cõſtitutionem hæc
diuinorum officiorum celebratio permiſſa non eſt. Igi-
tur euidenter conſtat, ita celebrantem irregularem eſſe.
idem dicendum erit de eo, qui officia diuina certo ordi-
ni eccleſiaſtico conuenientia minimè ſeruata forma
iſta peregerit.

De illo autem qui alijs celebrantib. campanas pulſaue
rit, vel eccleſiarũ ianuas aperuerit, irregularẽ eſſe, qa in
crimine cooperet, not. Cald. in d. membro 6. col. 7. Flor.
3. par. ti. 26. c. 4. col. j. Io. And. hic, Gonſ. à Villadiego de ir-
regula. c. de interdicto. ex c. ſi cõcubinæ. de ſent. excõ. qua
rõne & ipſe Gonſ. col. pen. opinat, irregularem eſſe eum,
qui cũ excõicatus ſit, alteri excõicato, vel interdicto ce-
lebrãti coadiutor extitit ſimplex in celebratione miſſæ,
ſed & eadem rõne idem dicendũ foret, ſi ipſe coadiutor,
ac ſimplex miniſter nõ eſſet excõicatus, cũ rõ aſſumatur
ex eo ꝙ in crimine alteri cooperetur, quod falſum eſt: nã
qui miniſtrat ſimpliciter celebranti tpe interdicti non
ſeruata forma huius §. irregularis non eſt, vt idem Gonſ.
in d. c. de interdicto. col. pe. tenet poſt Domi. in c. is, cui. §.
vlt. ſup. iſto ti. quib. ea rõ ſuffragatur, ꝙ tm̃ is ſit irregula
ris, qui tpe interdicti, ſuſpẽſionis, aut excõicationis actũ
egerit certo conuenientem ordini eccleſiaſtico, vt paulò
antè nõ ſemel adnotauimus, ſed miniſtrare ſimpl'r ſacer
doti celebrãti nõ tm̃ cõuenit clericis, ſed & laicis, nec is
actus peculiaris eſt alicuius certi ordinis, cũ & laicis hoc
miniſteriũ exhiberi poſſit. vñ mihi aduerſus Cald. Flor.
& alios potius placet, non eſſe irregularem pulſantem
campanas tempore interdicti ad officia diuina, nec item
aperientem ianuas, cum hi actus peculiares certi ordinis
eccleſiaſtici non ſint, imò poſſint per laicos agi, & quoti-
die agantur. Quamobrem minimè contrahitur ex his ir-
regularitas, ſicut in genere paſſim idem Cald. fatetur, &
nos probauimus hac in parte §. 2. nu. 3. ꝙ ſi quis authorita
te publica, vel priuata vſus, vel pulſauerit campanas, aut
eccleſiarum ianuas aperuerit, vt authoritatem ipſe præ-
beat tempore interdicti diuinorum officiorum celebra-
tioni, profectò erit irregularis, ſm Innoc. & Abb. in c. tã
ta. de exceſſ. prælat. quorum ſnia cõis eſt, vt fatetur eam
ſequutus Gonſ. à Villadiego in d. cap. de interdicto. col. 6.
tex. optimus in c. illud. de cler. excõ. miniſtr. cuius & nos
mentionẽ fecimus parte prima huius operis. §. 6. ad fi.

Decimoquintò, non eſt omittenda frequens illa con-
7 trouerſia, qua ſolet diſputari, ſitne † locus huic para-
grapho, & eius permiſſioni tpe ceſſationis à diuinis? quã
quæſtionem iam à pleriſque tractatam breuiter hic expo
nam, vt vulgari ſatisfaciam contentioni, & ſanè ꝙ tpe
ceſſationis à diuinis poſſit ianuis clauſis interdictis, & ex-
communicatis excluſis abſque campanarum pulſatio-
ne diuina officia celebrari, iuxta formam huius conſti-
tutionis, poterit multis rationibus comprobari, præſer-
tim ſequentibus.

Prima, quia interdictum gñale, & ceſſatio à diuinis pa
ri iure cenſentur quo ad diuinorum officiorum celebra-
tionem. clem. j. iſto titu. ſed in interdicto generali obtinet
huius §. permiſſio. igitur & ea ſeruari debet tempore ceſ-
ſationis à diuinis. arg. l. illud. ff. ad legem Aquil. l. vlt. ad fi.
ff. mandat. cap. tranſlato. de conſtit. cap. ſi poſtquam. de
elect. in 6.

Secundò ad idem argumento ab eadem ratione, quæ
expreſſim in hoc cap. §. quia verò, continetur. Nam illa
Romanum Pontificem induxit, vt hac præmiſſa forma
tempore interdicti diuina celebrarentur officia, hancq;
celebrationem veteri iure vetitam permitteret. Eadem
verò ratio omninò in ceſſatione à diuinis obtinet, quod
ſatis manifeſtum eſt. Ergo & tempore ceſſationis à diui-
nis huius §. deciſio ſeruari debet. ſiquidem a ratione ex-
preſſa in aliqua conſtitutione optimè procedit argomen
tatio ad caſum omiſſum. gl. in cle. j. verb. eligatur. de ele-
ctio. notant Bar. & alij in l. Gallus. §. & quid ſi tantum. 2.
colu. ff. de liberis & poſthum. etiam in materia correcto
ria, vt ipſimet adnotarunt, & Francus in c. j. de temp. or-
dinat. iſto lib. limita. 6. Fortu. in d. §. & quid ſi tantum. ſuper
gl. emancipatus. tradunt Euorard. in loco à ratione ceſſan
te. Io. Crottus. 9. q. Bar. & Rip. num. 57. in l. ſi conſtante. ff.
ſolu. matrimonio. Dec. in cap. tranſlatio. de conſt. 2. lect. &
in l. ſi quis id quod ff. de iuriſd. omni. iudic. & in l. factũ. §.
in pœnalibus. ff. de regul. iur. And. Alciat. de verb. ſignific.
lib. 2. colom. 40.

Tertiò, eandem ſententiam mirum in modum confir-
mat ea ratio, quæ dictat conſtitutionem, vtcunque cor-
rectoriam extendam fore, ſi ſit æ, & ſpirituali ſaluti fa-
uorabilis, quemadmodum viſum eſt Hoſtien. Ioan. And.
Abb. & Præpoſ. in cap. ex tenore. qui filij ſint legit. glo. in

c. ſciant cuncti. de electione. iſto libro, in verbo, alios. cuius & nos meminimus in Epitome ad 4. Decretalium. 2. par. c. 6. nu. 12. not. Dom. & Francus in c. j. limit. quarta, de tempore ordin. iſto libro. Hæc autem conſtitutio fauorabilis eſt animæ, & ſpirituali ſaluti, ergo erit extendenda ab interdicto ad ceſſationem.

Quartò his accedit, quòd maius vinculum habet interdictum, quàm ceſſatio à diuinis, vt apparet ex illa quæſtione, quam ſuperius tractauimus de celebrãte tpe ceſſationis à diuinis, an ſit irregularis, ſed tex. hic promittit ſub certa forma celebrari diuina officia tpe interdicti, igitur fortiori ratione permittendum idem erit tempore ceſſationis à diuinis, cum ea minus vinculum inducere.

Quintò ab authoritate doctiſſimorum virorum probari vr hæc opinio. Eã etenim veram eſſe cenſent Io. in ſumma confeſſor. lib. 3. ti. 33. q. 251. Arch. in cap. ſi canonici. de off. ord. iſto lib. cuius ſententiam ſenſim, & tacitè admittere videntur cæteri Doct. ibi, Gonſ. a Villadiego de irregular. c. de interdicto. col. 3. Palud. in 4. ſent. diſt. 18. q. 8. art. 3. principali. verſi. ſed verius.

Contraria ſnĩa pleriſq; verior vr̃ aliquot rationib. quarũ potiſſimas hac in parte ſubijciã, nec. n. cõuenit multa ad hanc diſputationẽ adducere, q̃ ſolent quacunq; in cõtrouerſia qõne vtrinq; proponi, ad maiorem potius verborum cumulum, quàm ipſius definitionis vtilitatem.

Primum enim vrget pro hac opinione ipſa dictionis ſignificatio, quæ planè vr̃ inducere penitus ceſſationem à diuinis officijs eam, inquam, quæ diſtinguatur à prohibitione illa, quæ per interdictum decernitur, quaſi interdictum prohibeat officiorum diuinorum celebrationem pœnis quibuſdã ſtatutis aduerſus ea celebrantes: ceſſatio verò inducat oĩo ſuſpenſionem diuinorũ officiorum ab interdicto diſtinctam, & quę præcipuè ad factum, non ad iuris effectus referenda ſit, alioqui nulla iuſta ratione inducta foret omniũ diuerſitas, ſi idem per interdictum, & ceſſationem ſignificaretur, & temerè diuerſis nominib. fuiſſent nuncupata. l. Papinianus exuli. ff. de min. l. ſi idem. C. de codicillis.

Secundò, ad hæc accedit, quod Io. And. ſcribit in c. dilectis. de appel. vbi col. j. illum tex. intelligens in ceſſatione à diuinis adnotauit, nõ eſſe pmiſſum eo tpe q̃ epiſcopus celebret indiſtinctè, ſed certa forma, nempe ianuis clauſis, interdictis, & excommunicatis exclusis. c. vlt. de priuileg. iſto lib. c. quod nonnullis. eo. ti. & vol. Igitur ſi epis iure ſpeciali ſecundum Ioan. And. tempore ceſſationis hoc permiſſum extat, reliquis clericis id negatur, atq; ita non poterit tempore ceſſationis à diuinis tex. hic obtinere.

Tertiò eandem opinionem probat tex. elegans in d. c. ſi canonici. §. ſi autem. ſupra de offi. ord. inibi etenim reſpondetur, eum cuius culpa ceſſatio indicta fuerit, teneri canonicis & clericis ad id qđ eorum interſit ex eo, q̃ omnino ceſſantes à celebratione diuinorum officiorũ quotidianas diſtributiones amiſerint, aut ſanè non acquiſiuerint, iuxta c. vnicum, de clericis non reſident. iſto lib. q̃ ſi canonici, & clerici tempore ceſſationis à diuinis poſſet diuina officia celebrare, ſeruata forma huius §. profectò nulli dubium poterit contingere, quin & diſtributiones quotidianas acquirant, ſicuti & in hoc paragrapho reſponſum extat.

Quartò conſtat, olim ante iſtam conſtitutionem tempore ceſſationis à diuinis penitus interdictam eſſe, & fuiſſe diuinorum officiorum celebrationem. cap. non eſt vobis. de ſponſ. ſecundum communem eius interpretationem, & tñ nullibi huic veteri iuri derogatum eſt, cum hæc conſtitutio de interdicto tractet, non de ceſſatione à diuinis. Fit ergo manifeſtum, adhuc manere vetera iura illæſa, & idcircò non poſſe tempore ceſſationis à diuinis officia diuina celebrari, etiam ianuis clauſis, interdictis, & excommunicatis excluſis, ex quibus mihi ſatis euidenter apparet, hãc vltimam opinionem iure veriorem eſſe. Cui parum oberunt quę priori loco in contrariũ adducta fuere, cũ ceſſatio à diuinis rõnẽ diſtinctã habeat ab interdicto propter omnimodam, quam inducit ſuſpẽſionem organorum eccleſiaſticorum, & quia iure ipſo Pontificio manifeſtum eſt in hac ſpecie diſcrimen inter ceſſationem & interdictum, authoritate tex. in d. c. ſi canonici. §. ſi autem. de offic. ord. iſto lib.

Verùm quæritur tamen ſi tempore ceſſationis à diuinis poterunt ea ſacramenta miniſtrari, quæ tempore interdicti poterant Chriſti fidelib. ante conſtitutionem iſtam dari, imo & ſacramentum pœnitentiæ miniſtrari poterit tempore ceſſationis à diuinis, non tantum exiſtẽtib. in mortis periculo, ſed & his, qui proſpera vtuntur valetudine, vt tandem admittenda ſit reſponſio huius c. in §. quia verò. etiam tempore ceſſationis à diuinis. Etenim licet hæc conſtitutio de interdicto tractet, nihilominus partim eadem obtinebit in ceſſatione à diuinis, in his ſaltem permiſſionib, quæ non pertinent ad ordinariam diuinorum officiorum celebrationem. Nam præter rationem conſiderandum eſt, hanc deciſionem, dum permittit pœnitẽtiæ ſacramentum miniſtrari non tantum infirmis, ſed ſanis, eſſe iuris extenſionem veteris, quod adhuc ceſſationis tempore ſeruandum eſt, ſecundum vulgo receptam ſententiam.

Hinc patet, tpe ceſſationis à diuinis, locum eſſe deciſioni expreſſim ſtatutæ in c. qđ in te. de pœnit. & remiſſione. & tamẽ dubium erit, an & eodem modo ſit admittendum, quod indultum epiſcopis eſt, & quibuſdam religioſis, in c. quod nonnullis. & in c. 3. de priu. §. quod ſi templarij. & in c. his. & c. vlt. priuilegia. eodem ti. & c. vlt. eiuſdem rubricæ, iſto lib. ſi quidẽ Io. And. in d. c. dilectis. de appel. inſinuat, has omnes permiſſiones locum habere, etiã tẽpore ceſſationis à diuinis, cum & tẽpore interdicti fuerint iure veteri olim ſtatutæ, & indultæ, quo tamen iure omnino diuina ceſſabant officia ob interdictum, nec vlla ſub forma poterant celebrari. Poſſe ſanè quis ex hoc argumentari, tempore ceſſationis à diuinis recipiendam fore huius §. formam, & permiſſionem, quæ iure communi ſtatuta eſt, cum & eo tempore admittantur ea priuilegia, quib. licitum eſt iure veteri tempore interdicti diuina officia celebrare aliquot in caſib. ianuis clauſis, interdictis, & excommunicatis excluſis. hęc etenim priuilegia ſunt aduerſus ius cõe tempore interdicti, conceſſa, & eadem ad tempus ceſſationis à diuinis extenduntur, vt Io. And. ſenſit, igitur & huius conſtitutionis ordinarium indultum iuris communis vim habens, & ſi interdictum in ſpecie referatur, extendendum foret ad ceſſationem à diuinis; atque iden admittenda prior opinio, niſi quis ex aduerſo reſpõderit, non poſſe rationem iſtã ex æquo probari, quia dicta priuilegia non extinguunt penitus vim & effectum ceſſationis à diuinis, quemadmodum extingueret huius cõſtitutionis indulgentia, ſi ea foret admittenda, & maximè hæc extenſio eſſet contraria iuri Põtificio propter tex. in d. c. ſi canonici. §. ſi autem.

Nec tamen erit in præſentiarum omittendum, quod habens priuilegium ſpeciale extra iuris conſtitutionem, audiendi diuina officia tempore interdicti, non poterit ea audire tẽpore ceſſationis à diuinis, etiam ſeruata huius capitis forma. Nam licet iure communi æquipolleat ceſſatio à diuinis interdicto, quo ad ea, quæ modò dicta fuere, non tamen idem erit de iure ſpeciali, quemadmodum deduxere hanc rationem paſſim, iuris vtriuſque Docto. ex gloſ. & in clem. vnica. de baptiſmo. Anch. præſertim in c. ſtatutum. in 2. de hæretic. iſto libro. Alexand. in additionibus ad Bar. in l. in poteſtate. ff. de his, qui ſunt ſui, vel alieni iuris. tradit latè Fel. in cap. in præſentia. de probatio. nu. 13. & 22.

Denique etiam ſi iure verior eſſet opinio eorum, qui cenſent tempore ceſſationis à diuinis obſeruandã fore huius paragraphi formã, nihilominus cõtraria ſentẽtia potior eſt propterea, quod fuerit cõſuetudine recepta. Etenim iam diu obtentum eſt penitus ceſſandum eſſe ab officijs diuinis tempore ceſſationis, nec ea poſſe celebrari iuxta formam huius §. quæ quidẽ conſuetudo non admodum longi temporis vſum exigit, cum ob id diuerſas hac in controuerſia opiniones, tum ex eo, quod per eam ad ius commune vetus, & Pontificiũ redeamus, argumẽto gloſ. celebris in cap. ſtatutum. de præbend. iſto lib. in verb. numerandum cuius oẽs obiter meminimus in lib. 3. Variarum reſol. c. 6. nume. 4 poſt alios, quorum meminit

nit latè And.Tiraq.de primogenijs, q.24.nu. 6. tex. opti.
in c.ab exordio.35.diſt.tradunt Iaſ.in l.ſi vnus.§.pactus ne
peteret.ff.de pactis,col.2.Fel.in c.cum acceſſiſſent. de con
ſtitu.vbi Dec.col.3.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Euchariſtiæ feſtiuitas vſque in octauum diem, interdictum ec-
cleſiaſticum ſuſpendit.*
2 *Feſtum conceptionis Virginis Mariæ idem priuilegium habet.*
3 *Ceſſatio à diuinis an admittat huius §. ſuſpenſionem?*
4 *Aduentus regis habet & hoc priuilegium, quod interdictum ſu-
ſpendatur.*
5 *Officia diuina quæ ſint permiſſa tẽpore interdicti in his feſtiuitatib.*
6 *Sepultura eccleſiaſtica, an poſſit in his feſtis dari, & quid de
ſacramentis?*

§. QVINTVS.

SVBSEQVITVR ſtatim inſignis huius cõ
ſtitutionis reſpõſio ad interdicti eccleſia
ſtici cenſuram oino neceſſaria,cuius exa-
minatio exigit,ꝙ breuiter exponamus cõ
textũ ipſius lrẽ ad faciliorẽ cognitionem.
In feſtiuitatib. verò natalis Domini,Paſ
chæ ac Pentecoſtes,& Aſſumptionis Virginis glorioſę cã
panæ pulſentur,& ianuis apertis, alta voce diuina offi-
cia ſolenniter celebrentur, excõicatis prorſus excluſis,
ſed interdictis admiſſis;quib. ob reuerentiam dictarũ ſo-
lennitatum,& vt ipſi ad humilitatis gratiam, & reconci-
liationis affectũ facilius inclinentur,præfatis diebus par-
ticipationem permittimus diuinorum: ſic tñ quod illi,
propter quorum exceſſum interdictum huiuſmodi eſt
prolatum, altari nullatenus appropinquent. Hactenus
huius paragraphi litera,quæ ſeqñtes intellectus ad eius
elucidationem admittere videtur.

1 Primum equidem conſtituendum eſt, idem eſſe † per-
miſſum in die,quo feſtiuitas euchariſtiæ,& corporis Chri
ſti ſolet ſolẽniter celebrari, quod in honorem tanti ſacri
Martinus 5.conceſſit,& Eugenius 4. ad octauam vſq; diẽ
extendit.ſicuti not.Ang.in verb.interdictũ.6.q.16.& Sylu.
in verb.interdictũ.5.q.2.poſt Flor.3.par.ti.16.c.4.cui priui
legio,& conceſſioni accedunt multa,quæ de hac ſolenni
tate ſtatuta,& deciſa fuere per Rom.Pontif.in cle.j.de re
liq.& venerat. ſanct. vbi gl.in verbo, reuelatum, prædi-
xit hanc Martini,& Eugenij conceſſionem.

2 Secundò,hanc † eandem conſtitutionem extendendã
fore ad feſtũ,& octauam Cõceptionis immaculatæ Virgi
nis Mariæ ex priuilegio Leonis decimi aſſeuerat author
compendij priuilegiorum ordinis mendicantiũ in verb.
cõceptio.§.12.& in verb.interdictũ.2.§.8.eaq; conceſſio,
vt ipſe refert,tm̃ apud Hiſpanos obtinet, cui priuilegio
accedunt multa, quæ de immaculata conceptione Virgi
nis Mariæ doctiſſimi, ac ſanctiſſimi viri ſcripſere defen-
dentes,eam conceptam fuiſſe abſq; labe originalis pec-
cati,quæ opinio probata fuit in cõcil.Baſil.ſeſſione 36.&
multis adductis authoritatibus defenditur ab Ambro.
Catharino in ſpeciali huius quæſtionis opuſculo.extat &
elegans carmen lib.j.parthenices Marianæ apud Bap.Mã
tu.eandem opinionem tenent Scotus & cæteri Theolo-
gi ibidem in 3.ſent.diſt.3.Abb.col.2.& Ant.in c. vlt.de fe-
rijs.idem Ambr.Cathar.lib.4.aduerſus Caieta. [Et Petrus
Calatinus lib.7.cap.3.& ſequentib.]licet gl.in c.j.in verb.
natiuitas.de conſec.diſt.3. & ibi Card.à Turrecrema. Ar-
chid.in c.firmiſſimè.de conſec.diſt.4.Io.And.in d.cap.vlt.
de ferijs.Specul.eo.tit. de ferijs. Caieta. in peculiari de
hac cõtrouerſia libello, idem in 3.par.quæſt.37.articu.2.
contrariã ſniam tenere,ac probare conantur.Qua in re
illud ſit conſtitutiſſimũ,maxima cum veneratione ex ec-
cleſiæ inſtituto feſtiuitatem iſtam quolibet anno celebra
ri & celebrandam eſſe, qđ conſtat in cõſtitutione extra-
uaganti Sixti 4.quæ incipit graue nimis de reliquijs,& ve
nerat. ſanct. inter cões, quo in loco excõicationi & alijs
pœnis ſubijciunt aſſerentes eos mortalr peccare,aut hæ
reticos eſſe,qui conceptionẽ Virginis immaculatæ vt fe
ſtum diem celebrauerint,vel dixerint, Virginẽ Mariam
abſq; labe originalis culpæ conceptam fuiſſe, rurſus &
eadẽ conſtõne ſub eiſdẽ pœnis Rom. Pontif. prohibet,dã
nari per quenquam,vt hæreticam opinionẽ illorum,qui
exiſtimant,Virginem Mariã non fuiſſe in eius conceptio
ne præſeruatam ab originali culpa, aut eius ſniæ autho-
res mortaliter peccare, cum ab eccleſia catholica non-
dum ſit hæc controuerſia deciſa.Hoc ipſum authoritate
Synodi Tridẽtinæ probatur his equidem verbis ſeſſione
5.declarat tñ hæc ipſa ſancta ſynodus,non eſſe ſuæ inten-
tionis comprehendere in hoc decreto, vbi de peccato
originali agitur, beatam & immaculatam Virginem Ma-
riam Dei genitricem,ſed obſeruandas eſſe cõſtitutiones
fœlicis recordationis Sixti Papæ 4. ſub pœnis in eiuſdẽ
conſtitutionibus contentis, quas innouat. Hactenus Tri-
dentia Synodus,quæ voluit, quæſtionem adhuc manere
ſub controuerſia,abſq; certa eccleſiæ definitione.

Ad hæc tñ ſcribit egregius Doctor Martinus Azpilcue
ta in c.qñ.de conſec.diſt.j.notab.19.nu.86.hoc priuilegiũ
datum fuiſſe feſto Conceptionis,quo ad iſtius capitis in-
dulgentiam,non in vniuerſum,ſed tm̃ in his eccleſijs, in
quib.ipſo die Conceptionis horæ canonicæ, & officia di
uina dicuntur ſecundum ordinem, & ritum inſtitutum à
protonotario de Nogarolis, teſtaturq; vir doctiſſimus ſe
priuilegium ipſum legiſſe.

Tertiò,hæc conſtitutio hac in parte intelligenda eſt in
interdicto generali. Nam in eccleſia ſpecialiter interdi-
cta minimè eſt admittẽda,imò in ea eccleſia nõ poterunt
publicè, nec ſecretè diuina officia celebrari etiam in his
feſtiuitatibus. Quod probatur ex his, quæ diximus in §.
adijcimus.ſupra proximo.num.1.

Quartò ab his,q̃ in præcedentib.tractauimus, quibuſ-
3 dam videbitur,† non eſſe locũ huic conſtitutioni quo ad
huius §.deciſionẽ tpe ceſſationis à diuinis, quarum ſnia
profectò admodũ probabilis eſt,& poterit in diſputatio
ne facillimè defendi,ipſe tñ contrariam potius admitte-
rem ex multis, ſed præcipuè, ꝙ ceſſationi à diuinis non
omninò derogetur, etiam ſi in his feſtiuitatibus diuina
officia celebrẽtur, ſiquidem hęc celebratio expariaeſt ad
hos dies feſtos reſtricta, quamobrem manet ipſius ceſſa-
tionis vis his diebus tranſactis.deinde eadem ratio pror-
ſus in ceſſatione à diuinis, ſicut in interdicto procedit.
Atque pręter iſta, nulla eſt iuris Pontificij conſtitutio,
quę hanc benignam huius c.interpretationem excludat,
idcircò fortaſſis hæc ſententia potior eſt.

Quintò eſt obſeruandum,ꝙ † & in aduentu regis in ali
4 quam ciuitatem,quæ interdicta ſit, eadem hæc conſtitu-
tio admittenda eſt, vt diuina officia celebrentur publicè
iuxta formam huius §. quemadmodum tradit Io. Staph.
de literis gratię,& iuſtitię.fol.157.col.j. quod ipſe nõ alia
ratione probat,quam ꝙ deferendum ſit dignitati Regię,
c.ſolitæ.de maio.& obed. & fortaſſis hoc ipſum obtine-
bit tantum quo ad diem aduentus,vel alterum ſtatim ſe-
quentem,non quo ad totum ipſum tempus, quo Rex in
aliqua vrbe manſerit,eſſet enim id admodũ graue, & in
diſpendium cenſuræ eccleſiaſticæ.

5 Sextò ad intellectum † huius §.inueſtigandũ eſt,quænã
horæ canonicæ poſſint in his dieb. celebrari publicæ?&
gl.in verb.aſſumptio,ſcribit incipiendũ eſſe diuinum offi
ciũ à veſperis diei præcedentis feſtiuitatem, & finiendũ
ipſo die feſtiuitatis veſperis iã peractis,ita, vt cõpletoriũ
ianuis clauſis,non publicè dicatur.hanc gl.ſequuntur Io.
And.& Anch.hic,Cal.in tract.de eccl.interd.6.membro.
§.viſo.de effectu.col.2.Flor.3. par.tit. 16. c. 4. argumento
tex.in c.2.de ferijs.quo ꝓbat in celebrãdis feſtiuitatib.ab
eccłia inſtitutis,diẽ eſſe cõputãdũ a veſperis ĩ veſperas,
quod Doct.ibi cõiter adnotarunt.idem deducitur ex tex.
in Clem.j.ad ſi.in verb.in primis aut feſtis. de reliq. & ve-
ner.ſanct.Fel.in c.conſuluit.col.3.verſic.in priuilegijs. de
offic.deleg.Paulo,& Iaſ.in l.more.ff.de ferijs.Fel. in c. Ec-
cleſia ſanctæ Mariæ.de conſt.col.18. verſi. 5. concluſionis
declaratio.c.j.ibi gl.de conſecr.diſt.3.gl.Ane.& Abb.in c.
j.de ferijs.Leuitici.c.23. notat latè And. Tiraq. in tract.de
vtroq; retract.§.j.gl.11.nu.13.contrarium tñ in hac quæſt.
quam tractamus,tenent Archid.Domi.& Francus hic.Fre
deric.conſi.511.colum.3.Sylueſt.in verb. interdictũ.5.
q.2.

q. 2. Gonſal. à Villadiego de irregularit. c. de interdicto. col. 5. Ang. in verb. interdictum. 6. q. 18. probantes ét cõpletorium harum feſtiuitatum poſt ſecundas veſperas poſſe dici publicè, quemadmodum & alia diuina officia illius diei, cum adhæreat completorium illud ſecundis veſperis. quam opinionem conſuetudo probauit, & eſſe veriorem nos opinamur.

Septimò hic tex. ita intelligendus eſt, vt his diebus non tantum miſſarum ſolemnia ipſius feſtiuitatis, ſed & miſſæ peculiares, ac votiuæ dici, ac celebrari publicè poſſint. quod in præcedenti §. adnotauimus. nu. 3. atque in ſpecie huius §. idem tenuerunt Cald. de eccl. interd. 6. membro, fol. 52 col. 4. Syluest. in verb. interdictum. 3. q. 2. Flor. 3. par. tit. 26. c. 4. colu. 2. quorum opinio ſatis probari poteſt. nec reſtringenda iſthæc eſt conſtitutio, cum fauorē induceat maximū ad diuini cultus religionē.

6 Octauò quæritur † opportunè, an liceat in his feſtiuitatibus mortuos ſepelire intra eccleſiam? & gl. in clem. j. de ſepul. in prin. tenet, quòd hoc minime liceat, cum tantum permittantur officia diuina, & eorum publica celebratio: ſepultura verò mortuorum non pertinet ad officia diuina. probat hoc ipſum tex. elegans in c. cum & plantare. §. quod ſi templarij, de priuileg. vbi eo tempore, quo in eccleſijs interdictis permiſſa eſt diuinorum officiorum celebratio propter aliquod priuilegium, non ex hoc cenſetur permiſſa mortuorū eccleſiaſtica ſepultura, ſic denique præcitatam gloſſ. ſequuntur Card. Imol. Abb. Ioan. Vanchelius, & Bonif. 3. col. ibidem. Io. And. Dom. & Franc. hic, Frede. in d. conſ. 111. col. 5. Gonſ. à Villadie. de irregular. c. de interdictis. col. 5. ſcribēs poſt Imol. in d. Cle. 1. idem eſſe quo ad officium deffunctorū, vt hoc his dieb. dici non poſſit, etiāſi corpus extra eccleſiam ſepeliatur. in quo Fred. in d. conſ. 112. & Sylu. in verb. interdictum. 5. q. 2. contrarium tenent, licet prædicta opinio quo ad ſepulturam, quę cōmunis eſt, probaretur; cum & officium defunctorum pertineat ad diuinorum officiorum celebrationem. Quam ſententiam ipſe veriorem eſſe cenſeo. Imo & poſſe intra eccleſiam his diebus corpora defunctorum ſepeliri, aduerſus magis receptam vulgo opinionem probant Cald. de eccleſ. interdict. 6. memb. verſi. item quæritur. Anch. hic Ang. in verb. Interdictum. 6. q. 35. Flor. 3. par. tit. 26. c. 4. ea rõne, quòd ſepultura ferè ad officium diuinum pertineat, quia funus ipſum ad eccleſiam defertur cum officio diuino. c. quia diuina. 13. q. 2. & hęc quidem opinio benignior eſt, iureque defendi, & æquitate poterit.

Illud tamen eſt apud omnes in confeſſo, in his feſtiuitatibus omnia licere, quæ ad officium pertineant diuinum, & eius celebrationem: ea verò, quæ pertinent ad ſacramenta, minime permitti, niſi ea forma, qua permittuntur alioqui tempore interdicti, vnde plura poſſent deduci ad huius reſpōſi interpretationem, quorum aliquot exponam.

Nonò hinc conſtat, poſſe in his diebus, hic connumeratis benedici abbates, virgines, aquam, veſtes, & alia eccleſiaſtica ornamenta, quod cōmuni omnium ſententiā probatum eſt, præſertim ab Anch. Freder. Cald. Syluest. & alijs, atque ab Ang. in verb. interdictū. 6. q. 18.

Decimò, ſecundum eoſdem non poterunt in his feſtiuitatib. ſacramenta eucharistiæ & extremę vnctionis miniſtrari, prius quidem his, qui nullo mortis periculo afficiūtur: poſterius nec his, qui mortis articulo & agone grauantur. quod probatur ea his, quæ & nos adnotauimus in hac ſecunda parte. §. 2. num. 7.

Vndecimò conſtat tempore interdicti poſſe publicè nuptias benedici ea conceſſione huius conſtitutionis in his diebus, quibus ſpeciali priuilegio licet diuina officia celebrare apertis ianuis, & ſolenniter, mō alia ea cauſa non fuerint prohibitæ nuptiarum benedictiones. Eſt etenim benedictio nuptiarum diuinū officium, ſicuti Cald. & alij cōiter tradidere, Sylu. poſt Hoſti. in verb. interdictum. 5. q. 1. [Freder. conſ. 111. Anch. Francus, & alij huius conſtōni interpretes.] ſic locum obtinebit hæc opinio in die Aſſumptionis ſacratiſſimæ Virginis Marię, & in eucharistiæ feſto, nam in alijs diebus hic expreſſis interdictæ ſunt nuptiarum benedictiones, iuxta notata in c. capellanus. de ferijs. & in epitome ad 4. lib. decretalium, ſecunda par. c. octauo. §. 11.

Duodecimò inde apparet, in his ſolennibus feſtis, quorum hic mentio fit, etiā ipſis clericis non licere eucharistiæ ſacramentum accipere, niſi ſimul miſſarum celebratione ipſi eucharistiæ ſacrificium conſecrantes obtulerint: quod notant Io. And. Dom. Fran. & Doc. hic. Cald. de eccl. interd. 6. membro i rū. n. clericis licet diuina officia celebrare, vt cōi oīum iudicio diffinitum eſt.

Decimitertiò ipſe infero, & in his feſtiuitatibus non licere fontem baptiſmatis benedicere: preterquam in ipſomet feſto reſurrectionis, nec. n. tempore interdicti licet fontem benedicere, cum hæc benedictio non ſit neceſſaria ad baptiſmi ſacramentum: quod notat Palu. in 4. ſent. diſt. 7. q. 3. qua rōne reliquis diebus quibus ſolennis eſt fontium benedictio inſtituta, fontes ſacri baptiſmatis benedicentur eo modo, & forma tempore interdicti, quo cætera diuina officia celebrari poſſint. Nec oberit quod de chriſmate decīſum eſt in ca. quoniam. iſto ti. ſupra, quia illud eſt neceſſarium omnino ad confirmationis ſacramentum.

Poſtremò vltima huius capitis pars non erit prætermittenda, ſiquidem Areti. in c. j. col. 6. de reſcrip. Feli. in c. nonnulli. col. 7. eo. ti. verſi. 2 fallit, & Lud. Gozadi. in conſ. 14. nu. 52. ex ea adnotarunt, priorem legem, reſcriptum aut priuilegium habens ſimplicem futuræ conceſſionis, aut conſtitutionis derogationem, tolli perſequens, in quo hæc fuerit concepta clauſula. Non obſtantibus quibuſcunque priuilegijs, & conſtitutionibus atque reſcriptis, quauis forma, & expreſſione verborum conceptis. Quam opinionem ipſe latius examinaui in 2. par. rub. de teſtamen. num. 19.

Tandem his explicitis, finem huic relectionis conſtituimus, lectorem beneuolum admonentes, nos ſemper ſedulò in hiſce tractatibus operam dediſſe, vt breui quodam examine, quæ præ cæteris ſelegimus, adnotarentur,

IVRISPRVDENTIAE STVDIOSO LECTORI.

Quæ fuerat quondam varijs abſcondita libris,
Et dubijs multis obruta materia:
Ordine quæ nullo rudis, & ſine luce iacebat,
Atque nouis paſſim litibus implicita:
Hanc tibi dat Didacus dubijs & lite carentem,
Et claram arte: quis hoc antè peregit opus?

Iacob. Boſſæus.

AD MAGNIFICENTISSIMVM, AC IVRIS VTRIVSQVE CONSVLTISSIMVM

D. MARTINVM A' VELASCO,

Caroli Cæſaris Hiſpaniarum Regis, in eius ſummo Senatu Conſiliarium,

DIDACI COVARRVVIAS A' LEYVA TOLETANI,

Archiepiſcopi S. Dominici deſignat. in Commentarios Regulæ, Poſſeſſor. Præfatio.

FATEOR ſanè, vir multis nominibus ornatiſsime, nihil mihi fęlicius in hac ſcribendi alea contingere potuiſſe, quàm quòd te grauiſsimorum & deniq; eruditiſsimorum authorum cenſorem acerrimum, meorum tandem ſtudiorum, quæ hactenus publica fecerim, vindicem habuiſſem. Liceret enim mihi hoc à te beneficium impetrare, pro tuo inſigni candore, quo à primis adoleſcentię annis ita tibi omnes Iuris vtriuſque profeſſores deuinxiſti, vt nemo ſibipſi placere valeat, qui non ſit tuam egregiam expertus eruditionem. Ipſe verò ſingulari quodam iure id obtinerem vtique quòd domus illa toto percelebris orbe, illuſtre ſanctiſsimi Saluatoris Collegium te alumnum habuerit, & me indignum quamuis, annis decem in idem ſodalitium, ac literarum ſuſceperit contubernium. Quam equidem nactus occaſionem cum Principę inter Tridentum ipſe parares, minimè erubui tuum totum tunc orbe celebratiſsimum iudicium, etſi intempeſtiuè, fęliciter tamen interpellare, quo Epitomen, quam in Quartum Decretalium edere conſtitueram, vel probares, vel refelleres, aut me ipſum eorum admoneres, quæ forent eo in opuſculo caſtiganda. Hanc verò ſummè à me optatam operam ſcio equidem haud recuſares, niſi te, de ſumma rerum agere conatus Carolus Cæſar, Hiſpaniarum Rex inuictiſsimus, ad Tridentinam Synodum ire iuſsiſſet. Apud quam adeò prudenti ſolertique animo, Cęſaris, imò totius Chriſtianæ Reipub. negotia peragere aggreſſus es, vt planè teſtatiſsimum feceris, maximam de te, ac de tua indole omnes meritò expectationem ſemper habuiſſe. Ea verò Synodo, multis, proh dolor, de cauſis intermiſſa, Rex ipſe, quo vndique Hiſpanorum regimini, & publicæ vtilitati te deditiſsimum haberet, Regio, ſupremoque Prętorio conſcriptum ex Italia, in Hiſpaniam iure optimo tibi patriam dilectiſsimam, redire iuſsit. Hunc autem fęliciſsimum tuis omnibus reditum, ita ipſe animo gratiſsimum habui, vt mihi amici omnes hac de cauſa gratulari minimè ceſſauerint: illud alacri iudicio cogitantes, te meorum omnium operum Patronum, cenſoremque à me quidem optatiſsimum futurum. Id equidem, vt ſtatim agere conſtituas, breues hoſce Commentarios in regulam, Poſſeſſor, tuo nomini primum à me dicatos ſuſcipias obſecro: Hos etenim, cum olim Salmanticæ titulum de regulis Iuris, interpretarer, edere decreueram: quo in tractatu de Pręſcriptionibus quæſtiones quaſdam iuxta propriam ſententiam definirem, non ſanè ab aliorum Authorum iudicio diſtinctam, ſed breuiori, ni fallor, compendio à iuris naturalis, diuini, & humani legibus deductam. Nec me fallit poſt tot doctiſsimorum virorum hoc in tractatu diligentiſsimas lucubrationes, fore quidem, vt hæ, quæ modò à nobis eduntur, inanes exiſtimentur, quippè quæ rem à multis iam diu toties examinatam, repetant iterum. Ipſe tamen eo animo Relectionem iſtam in ordinem redegi, vt quædam facilius poſſent intelligi, quæ tot rationum & authorum conflictu omnibus quidem obuia, ægerrimè tandem percipiebantur: aliquot autem, quæ meo iudicio non ſatis ad Iuris normam ab alijs tradita fuere, noſtram opinionem, & ſecundum eam veram interpretationem aſſequerentur. Denique tuum nactus hac in parte, ſicut & in omnibus, patrocinium, minimè potui continere, quin & opus iſtud publicum ac priuatum aliorum judicium experiretur. Scio enim ſatis tuo nomine munitum, ac tutum eſſe ab his calumnijs, quæ ſolent plurimum ſynceris ac candidis authoribus nocere. Quòd ſi intellexero tibi etiamnum hoc placere, ęquiſsimam mei laboris, & induſtrię mercedem ex eo conſequutum eſſe opinabor. Vale, Iuriſprudentię clariſsimum columen, è Granata, Calendis Octobris. Anno M. D. LIII.

POSSES-

POSSESSOR MALAE FIDEI VLLO tempore non præſcribit.

ANNIS ab hinc quatuor cum Salmanticæ titulum de regulis iuris publicè interpretarer, in huiuſque regulæ interpretationem ſeſe vſucapionis,& præſcriptionis tractatus obtuliſſet, plures Iuris vtriuſq; locos, eorumque commentarios eu potui diligentia relegi, præſertim quæ Franciſcus Balbus omniũ latiſſimè in trac.de præſcriptio.& in l.Celſus.ff. de vſucapi. & ordine eleganti diſtinxit ac digeſſit. Ex quibus aliquot ipſe vidi non ita ad amuſſim fuiſſe tradita, quod & examen aliorum poſſent effugere, cenſuramque omnino auertere, ſiquidem vt varijs allegationibus, perplexiſq; Doctorum nomenclaturis ornata exponuntur, ita quo ad eorum perfectam cognitionem quædam deſideratur enucleatio, quæ radicitus à naturalis, diuini, & humani Iuris principijs rem ipſam explicet. Quamobrem tunc ordinario Lectoris munere quædam expoſui, quæ modò paulò maturius elaborata in publicum emittere conſtitui, eo quidem animo, vt publicè vtilitati conſultum eſſe velim, eique omni conatu, quem his in rebus ſemper præſtitimus, inſeruire. Igitur in huius regulæ breui relectione tres partes conſtituam. Quarum prima dictionis ſignificationem, eiuſque in hac ſpecie cognitionem habebit. Secunda quæ ad legitimam præſcriptionem iure requiſita ſint, præſertim de bona vſucapientis fide tractabit. Tertia præcipuos vſucapionis effectus, eiuſq; commoda explicabit.

HVIVS RELECTIONIS SVMMA.

PRIMA pars in principio tractat de dictionum ſignificatione, atque explicat, & diſtinguit præſcriptionem ab exceptione. Quid item verbum hoc, præſcribo, ſignificet.

§. Primus, idemque vnicus agit de diffinitione Iuriſconſulti: deque definitione præſcriptionis: de vſucapionis, & præſcriptionis diſcrimine, ac deinde iuſtitiam vſucapionis explicat.

SECVNDA pars, de poſſeſſione in genere, & de ea, quæ ad præſcriptionem eſt neceſſaria.

§. Primus eandem proſequitur materiam, & de probatione poſſeſſionis, præſertim an olim poſſeſſor, hodie præſumatur poſſeſſor, & de poſſeſſione facta.

§. Secundus agit de poſſeſſione & præſcriptione aduerſus eccleſiam neceſſaria: item quę præſcriptio ſit aduerſus fiſcum, ac principem ſecularem ſufficiens.

§. Tertius de iuriſdictionis præſcriptione, atque item quid immemorialis à centenaria differat, & quo pacto vtraque probetur.

§. Quartus latè inquirit, & examinat, quo pacto poſſint domini, & nobiles habentes Vaſallos adquirere præſcriptione annuas præſtationes, aliaque onera à ſubditis exigenda.

§. Quintus breuiter expendit titulum pręſcriptionibus neceſſarium.

§. Sextus explicat bonæ fidei ſignificationem tam in tractatu de pręſcriptionibus, quàm in materia de contractibus bonæ fidei.

§. Septimus continet quid dicendum ſit de bonę fidei poſſeſſore in hoc tractatu, & de dubitante, an res ſit ſua, an aliena: item de errante iuris quidem errore.

§. Octauus tradit, an mala fides abſque titulo contingere valeat, & an bona fides in dubio præſumenda ſit. Quid item de immemoriali præſcriptione, an poſſit procedere cum mala fide: & an mala fides reſpectu vnius impediat præſcriptionem reſpectu alterius.

§. Nonus tractat, an mala fides ſucceſſoribus noceat, & an miſſus in poſſeſſionem ex cauſa noxali præſcribat cum ſcientia rei alienæ.

§. Decimus qualiter ius patronatus eccleſiaſticum præſcriptione acquiri poſſit, & de beneficij eccleſiaſtici titulo, vbi item explicatur ius Regum Hiſpaniarum quo ad præſentationem epiſcoporum.

§. Vndecimus de legibus ſecularibus præſcriptionem cum mala fide probantibus, & inibi regiæ conſtitutiones examinantur.

§. Duodecimus, de interruptione præſcriptionum agit, præſertim de ea, quæ ob malam fidem procedit.

TERTIA Relectionis pars initio expendit rurſus iuſtitiam, vſucapionis, & præſcriptionis, & an per eam adquiratur dominium directum.

§. Primus tradit effectus, qui procedunt ab ea controuerſia, qua tractatur, an per ea præſcriptionem adquiratur dominium directum, imò eos, qui deducuntur à dominio directo, quod manet poſt præſcriptionem penes priorem dominum.

§. Secundus, an præſcriptio iuxta leges humanas perfecta & finita, reddat quem tutum in animæ iudicio.

§. Tertius de reſtitutione in integrum aduerſus perfectam præſcriptionem concedenda maioribus ex cauſa iuſta ignorantiæ.

DIDACI COVARRVVIAS A' LEYVA TOLETANI,

RELECTIO REGVLAE,

POSSESSOR MALAE FIDEI,

De Regul. Iuris. libro ſexto.

PRIMA RELECTIONIS PARS.

SVMMARIVM.

1 *Præſcribere non aliud eſt, quàm excipere, atque ideo verbale nomē præſcriptio, exceptionem ſignificat.*
2 *Præſcriptio non tantum de dilatoria, ſed & de peremptoria exceptione dicitur.*
3 *Exceptio & præſcriptio qua ratione differant.*
4 *Exceptionis definitio latè examinatur, & quo pacto differat à defenſione.*
5 *An exceptio ſolutionis ſit verè, & propriè exceptio.*
6 *An hic loquendi vſus apud nos frequentiſſimus, præſcribo domū, præſcripſi fundum, fratmi at congruat?*

Primæ partis relectionis initium.

1 PRÆSCRIBERE idem † plerumque ſignificat quod excipere. l. qui agniti. 6. ff. de exce. l. 3. ff. de præuarica. Nam ſi reus, inquit Iuriſconſultus, accuſatori ideo præſcribit, quod dicat ſe ab alio accuſatū, & abſolutum. Quintilia. lib. 7. c. 6. cum ex præſcriptione lis pendeat, de ipſa re quæri non eſt neceſſe, ignominioſo patri filius præſcribit, de eo ſolo iudicatio eſt, an liceat. Vnde forſan hæc ſignificatio ex eo deducta eſt, quod ſicut actionibus proponendis certa forma, ita etiam exceptionibus præſcriberetur, id eſt, ſtatueretur, vt docet Alciat. li. 4. diſpu. c. vlt. nam præſcribere, idē eſt, quod legem ponere, ac conſtituere. Cicero li. 3. offic. atque ſi etiam hoc natura præſcribit, vt homo homini, quicunque ſit ob eam cauſam quod is homo ſit, conſultum velit, neceſſe eſt ſecundum eandem naturā omnium vtilitatem eſſe communem. [vel præſcriptionis nomen à Greco ſermone fuit adſumptum, quo παραγραφὴ exceptio dicitur, & παραγράφειν excipere.] Hinc & verbale nomen præſcriptio nihil aliud eſt, quàm exceptio, qua quis aduerſarij intentionem generaliter alioqui veram in eo caſu de quo agitur, non procedere allegat, ſecundum Alciat. in l. ſi quis. C. de pactis. & in repet. l. vlt. de quadrupedum præſcriptione. C. ſi. regund. qui cenſet præſcriptionem ab exceptione differre, quod exceptio generale nomen ſit conueniens cuicunque defenſioni, quæ aduerſus actionem vel intentionem obijcitur: præſcriptio verò ſit exceptio, quę etſi intentio vera fuerit, nihilominus agentem repellit, vt moratoria præſcriptio. l. 2. C. de precibus Impera. offer. quo in loco gl. exponit dila-
2 totiam † exceptionem. Sic & in l. ita demum. C. de procuratoribus. dicitur præſcriptio militiæ, qua miles officio procuratoris fungi prohibetur. optimus textus in l. ſecūda, & in l. ſi maritus. §. penultimo. ff. de ad ulter. vbi præſcriptio appellatur exceptio, quæ ante litis conteſtationem obijcienda eſt ad repellendum accuſantem. ſicuti & in l. qui agnitis. dicitur præſcriptio exceptio litis finitæ, quaſi ea repellat agētē ſtatim in initio litis ante conteſtationem. cap. j. de exceptio. li. 6. eodem ſenſu in l. præſcriptione. C. ſi cōtra ius vel vtilit. pub. dicitur exceptio mēdacij aduerſus principis reſcriptum præſcriptio. tex. optimus in l. præſcriptionem fori. C. de exceptio. [ſic & Iuſtinianus in nouella 8. παραγράφων dixit fori exceptionem.] nec tantum intelligas præſcriptionem dici exceptionem dilatoriam, nam & exceptio perēptoria, præſcriptio rectè dicitur. d. l. 2. C. de precib. Imperat. offer. l. Titia cum teſtamento. §. Caius. & l. cum pater. §. pater qui filio. ff. de legat. 2. l. peremptorias. C. ſentent. reſcind. nō poſſe. lege præſcriptionem. C. de exceptio. Hinc & Fortunatianus Rethor inquit, præſcriptionem à translatione differre, ex eo quod præſcriptio actionē extinguat, tranſlatio verò differat: eidem ſubſcribit Alciat. in d. c. vlt. Sed & Quintilianus li. 3. c. 8. non dixit præſcriptionem tranſlationem eſſe, ſed videri manifeſtam eſſe translationem in præſcriptionibus, tametſi ex eo apparet translationem ſpeciem fore præſcriptionis. Neque ignoro, inquit multa transferri, cum in omnibus ferè cauſis, in quibus cecidiſſe quis formula dicitur, hæ ſunt quæſtiones, an huic, an cum hoc, an hac lege, an apud hunc, an hoc tempore liceat agere, & ſi qua ſunt talia. Hęc Quintilianus. Qui planè inſinuat translationem eſſe, quam vulgo dilatoriam exceptionem dicimus: & hanc pręſcriptionem etiam appellari, quemadmodum & ex Iuriſcōſultorum locis paulò ante præcitatis manifeſtiſſimum ſit. Præſcriptio tandem exceptio eſt, non tantum dilatoria, ſed & peremptoria, quod modò adnotauimus: & probatur, quia in hac ſpecie, quam tractamus, præſcriptio nihil aliud eſt, quàm exceptio, quæ ex vſu temporis, & ex vſucapione inſurgit, & oritur. l. emptor. C. de præſcriptionibus lōgi temporis. l. 3. ff. de diuerſis & temporalib. pſcriptionibus. dum dicitur longæ poſſeſſionis præſcriptio. & in l. in virium. ff. eod. tit. dicitur exceptio longæ poſſeſſionis. Quaſi domino actione reiuendicationis, vel perſonali vtenti initio præſcribatur à reo, qui ſi tempore legitimo ſe poſſediſſe probat, mox abſoluitur.

Etenim nemo negare poterit præſcriptionem iſtam, quę ex longi temporis poſſeſſione deducitur, peremptoriam exceptionem eſſe. Quo fit, vt præſcriptio exceptio
3 nem dilatoriam, & peremptoriam ſignificet. † Atq; ideo penes quoſdam maximè controuerſum eſt, an ſit diſcrimen aliquot inter exceptionem, & præſcriptionem. Nā nullam eſſe differentiam inter hæc duo tenuerunt Faber & Areti. in princ. Inſtit. de exceptionib. Iuniores, maximè Decius in rub. de exceptionibus. colum. 1. Et probatur in rub. C. de exceptionib. ſeu præſcriptionib. Et in Pādectarum lib. tit. de exceptionibus, & pręſcriptionibus. Nam ſicut exceptio dilatoria, vel peremptoria eſt, ita & præſcriptio ad vtranque refertur, quemadmodum ſatis compertum eſt ex his, quæ modò tradidimus. Idem potiſſimè probabitur, ſi examinauerimus quid verè ſit exceptio. Et Panor. in rub. de exceptionib. inquit, exceptio
4 † eſt actionis, vel intentionis excluſio. Siquidem exceptio aliquando actionem excludit, vt ſi quis contra me actionem habeat ex empto, ego verò non nego emptionis contractum, ſed actioni ex empto actori competenti obijcio exceptionem doli, exceptionem metus, aliamve ſimilem ad actionis excluſionem. Intentionem verò exceptio excludit quoties actor agit ſine actione petens à me rē, quā dicit me illi vendidiſſe, at ipſe excipio, venditionem ipſam negans, quippe qui verè non vendiderim. Vnde cum actor egerit ſine actione, exceptio aduerſus eum propoſita intentionem excludit. vtitur ad definitionis comprobationem Panor. authoritate Iuriſconſulti in l. 2. ff. de exceptionib. dum inquit, Exceptio actioni cuiuſque rei opponi ſolet ad excludendum id, quod in intentionem deductum eſt. Verum contra Panor. allud

in primis adducitur, ꝙ actio, & exceptio correlatiua ſint, vt pater & filius, maritus & vxor. l. ſiquidem. C. de exceptionib. notat expreſſim Bal. in l. in rebus. C. de iure dotium. ad fi. igitur etſi exceptio ſit actionis excluſio, intentionis tamen eſſe rectè non poteſt, cum actio deficiat, cui opponatur, & quam exceptio præmittit. Deinde ad hæc & aduerſus Panorm. eſt gl. inſignis in cap. j. de litis conteſta. in 6. quæ differentiam conſtituit inter exceptionem & defenſionem ſcribens exceptionem propriè dici actionis excluſionem, defenſionem autem eſſe intentionis repulſam: quam opinionem ſequuntur inibi Domin. & Franc. Felin. in rubrica de exceptionib. col. j. Ang. in princ. Inſti. de exceptionib. col. 3. Greg. Nata. in clemen. ſæpe. de verborum ſignificat. col. 75. eamque dicit communem eſſe Soc. rub. de exceptionibus. Quæ quidem ſententia in hunc ſanè ſenſum eſt accipienda, vt quælibet exceptio propriè defenſio dici valeat, non tamen quælibet defenſio dici exceptio poſſit, ſed tantum ea, q̃ actioni opponitur, ſicuti Deci. adnotauit ī d. rub. de exceptionib. col. 3. probaturq; in l. ſi q̃dem. & in l. ſi quis. C. de exceptio. l. j. C. de iuris & facti ignorāt. c. ſignificauerūt. de exceptionib. Senſit eadē gl. in d. c. j. dum ſubdit: Hmōi enim defenſiones non propriè dicuntur exceptiones. Quaſi velit exceptiones propriè dici poſſe defenſiones, nō autem econtrario quaslibet defenſiones exceptiones dici.

Tādem ex antiquiorib. Azo in ſumma, C. de exceptionib. huius eſt ſententiæ, vt exiſtimet exceptionem propriæ actionis excluſionem eſſe, non quidem intentionis. idemque Doc. frequentiori calculo probarunt, atque ita eſſe hanc communem opinionem conſtat, & eam defendit communem eſſe aſſeuerans Deci. in d. rub. de exceptio. col. 2. non oberit tex. in d. l. 2. imò huic ſententiæ patrocinabitur. Eius etenim ſenſus eſt, ꝙ exceptio opponitur actioni ad excludendum id, quod per eam actionem actor intendit, non tamen ex hoc probat tex. exceptionē dici, cum quid opponitur ad excluſionem intētionis abſque actione in iudicium deductæ. Hioc ſanè plura poterunt inſerri, quæ hic explicabimus.

Primum apparet interpretatio ſtatutorum, quæ exceptiones excludunt. Nam ea tantum exceptio excluſa cēſetur, quæ actioni alioqui competenti opponitur, non q̃ intentioni tantum agentis ſine actione objicitur, ea etenim admittenda erit, niſi ex verbis legis, aut mēte legiſlatoris aliud poſſit conſtare, & præſumi, ſecundū Bal. in l. peremptorias. C. ſentent. reſcind. non poſſ. nume. 38. eundem in l. ſancimus. col. 3. C. de donationib. & Feli. in d. rub. de exceptionib.

5 Secundò, deducitur † ſolutionis obiectionem, quæ agēti ex mutuo, vel aliunde ad pecuniam opponitur, non eſſe verè exceptionem, ſed defenſionem quidem, q̃ intētioni agentis ſine actione objciatur. gl. ſingularis in d. c. j. de litis cōt. verb. defenſionis. quæ probatur ex eo, quòd ſolutio actionem ipſo iure omnino extinguat. Inſti. q̃b. mod. tollit. obli. ī princ. tametſi Soci. in rub. ff. de excep. quo ad ſolutionis obiectionem, velit Panor. ſententiam veram eſſe, vt tandem ſolutionis exceptio intentionem agentis excludat. Cum ex prænotatis conſtet, eam non eſſe propriam exceptionem.

Tertiò, infertur excluſionem actionis ſimul & intentionis propriè exceptionem dici: excluſionem verò intentionis tantum, non eſſe veram exceptionem. qđ Deci. in d. rub. de excep. expreſſim aſſerit.

Quartò, planè deducitur, negationē ſimplicem petitionis ab actore propoſitæ non eſſe, nec propriè poſſe dici exceptionem, ſecundum Bal. in d. l. peremptorias. col. 5. Soc. in d. rub. de excep. Bal. Fel. & Dec. ī rub. de excep. quo in loco Deci. teſtatur hanc opinionem communem eſſe.

Quintò, hinc apparet, declinationem iuriſdictionis non eſſe propriè exceptionem, quia aduerſus actionem ea minimè proponatur. gl. in verb. exceptiones. in cap. quoniam cōtra. de probationib. quam inibi ſequitur Panor. ſcribens, ab ſtatuto loquente de exceptionibus minimè comprehēdi declinatoriam exceptionem, cum ea verè exceptio non ſit. Sed huic corrolario manifeſtiſſimè refragatur tex. in l. præſcriptione. C. ſi contra ius vel vtilita. publi. & in l. vlt. C. de exceptionib. vnde verius eſt, ꝙ exceptio ſit generale nomen, peremptoriam, & dilatoriam etiam ad iudicis iuriſdictionem pertinentem complectens: quod latè diſcutiunt Ang. Are. in princ. Inſti. de excep. Soc. in l. 2. col. 2. ff. eo. tit. Dec. in d. c. quoniam contra. num. 16. & ſeq. vbi gloſ. opinionem veram eſſe cēſet, quoties ex mente legis aliud poſſit colligi. Cuius rei varia contingere poterunt exempla.

Sextò colligitur ex his exceptionem, & præſcriptionem minimè differre. Nam quemadmodum exceptio ad perēptoriam, & dilatoriam, etiam fori refertur, ita & præſcriptio has omnes continet, & ſignificat, ſicuti probatum hactenus extat.

Septimò, inde palam eſt, præſcriptionem non tantum dici exceptionem, quæ ex longę poſſeſſionis curſu procedat, ſed & omnem aliam, quæ aliunde actionem poſſit excludere.

Octauò, vt quod modò adnotauim' de ſolutionis exceptione, rectius forſan intelligatur, omnib' exactè pręuiſis, inferendum eſſe opinor, ad verę exceptionis rationem non eſſe præcisè neceſſarium, actionem modò actori competere, per exceptionem tamen excludendam, ſed ſatis eſſe, ꝙ actio actori iure, & verè competeret, niſi ex eo, ꝙ deductum eſt in exceptionem, ſublata foret: ità quidem vt non ſit neceſſarium actionem ipſo iure non eſſe ſublatam, ſed ope exceptionis eam poſſe ſubmoueri. Nam etſi actio ipſo iure ſublata fuerit per id, quod excipiens allegat, modò ea prius competierit agenti, verè in hac ſpecie nomen exceptionis actum, & proprium eſſe appaiet, diſtinctum profectò ab excluſione ſolius intentionis.

Etenim quoties quis agit proponens ea, quæ ſi vera ſint, actionem habet, reus verò propoſita negat, tunc excluditur intentio, nec propriè à reo excipitur, ſiquidem actor planè probans obtinebit, nec vlla exceptione cōuincitur, ſolumque tractatur in iudicio an ſit verum, qđ actor in propriam intentionem deducit, nec de alicuius exceptionis vi à reo oppoſitæ diſputandum erit, atque tunc actore non probante, ſimpliciter reus omnino abſoluitur.

At ſi quis agat actione, quæ etſi vera fuerit, ab eoque probata, excluditur tamen exceptione procedenti ab eo, quod actionem ipſam iam olim veram, & competentem extinxit de exceptionis iurib. agendum eſt, alioqui actor obtinebit, & ideo verè in hoc caſu exceptionis nomen conuenit, & proprium eſſe cenſetur. Quo ſit, vt exceptio ſolutionis verè & propriè ſit exceptio: quia etſi vera ſit intentio actoris mutuum probantis, ſolutione quidem excluditur, reusque abſoluitur. Sic & in præſcriptione, cum etſi actor probauerit quod intendit, nempe rem petitam eius fuiſſe, & ad eius dominium pertinuiſſe, tamen longi temporis poſſeſſione à reo probata, ipſe poſſeſſor abſoluitur. In ſumma de intentionis excluſione tractatur, quoties iudicialis diſputatio vertitur ſuper eo, an actor vera in eius petitione iudici enarrauerit: de exceptione autem agitur, cum & ſi vera ſint quæ ab actore propoſita fuere, tamen de his, quæ ex aduerſo per reū objiciuntur, diſputatio eſt, & controuerſia iudicialis; nō de his, quæ ab actore fuere deducta. Sic ſanè non refert, an actio extincta fuerit ipſo iure vel non, modò diſcutienda ſint ea, quæ in exceptione per reum fuerint allegata, quod ſenſit Deci. in d. rub. de except. nu. 4.

Nec tamen diffiteor iam diu receptum eſſe, vt ipſius tātum intentionis excluſio exceptio dicatur, ſaltem ex lata dictionis ſignificatione. Sic etiam obtinuit exceptiones à præſcriptionib. diſtingui, quandoquidem præſcriptiones ſolus ad eas exceptiones referuntur, quæ ex poſſeſſione longi temporis oriuntur.

Vltimò, illud non eſt prætermittendum non ſatis placere Latinæ linguæ cenſorib. vſum loquendi apud Pontificias cōſtitutiones, & iuris vtriuſq; interpretes frequē-
6 tiſſimum, † cum rem præſcribi dicimus, dicendumq; eſſet rē vſucapi. Nā pręſcribere hoc l tractatu nihil aliud eſt, q̄ excipere, idq; verbū datiuo iungitur, quēadmodum & veteres Iuriſcōſulti loquuti ſunt adhuc ætate Iuſtinianī.

Nuſquam

Nuſquam etenim dixere fundum, agrum, aliamve rē præſcribi, ſed vſucapi: nec apud Latinæ linguæ ſinceros authores vſquam verbum, præſcribo, iuxta hunc loquendi modum reperitur, ſecundum Alcia. in d. l. quinque pedum. C. fi. regund. in princ. Oldendorpium lib. Variarum lectionum, tit. de præſcrip. col. 3. Eguinari. in §. qđ autem. Inſtit. de vſucap. Cora. in l. ſeruitutes. 4. ff. de ſerui. nu. 9. & Iacob. Spiegel. in Lexico Iuris ciuilis, dictione, vſucapio. Nam ꝙ in l. ſi non conuitij. C. de iniurijs. dictum eſt, præſcriptam eſſe actionem, exponendum erit, ideſt actionē temporis exceptione ſublatam fuiſſe. Sic & Iuriſconſultus in l. ei à quo. ff. de vſucapio. dum dicit, ideoque longi temporis præſcriptio non durabit, quia poſſeſſionem locator non retinuerit, non appellat ipſam vſucapionem præſcriptionem, ſed ipſam longi temporis exceptionē. Quaſi exceptio, quæ ratione longi temporis per ipſum vſum conficitur, interruptione quadam poſſeſſionis minimè duret, nec perfectionem accipiat. Eodem ferè ſenſu intelligendus eſt tex. in l. ſi duo patroni. §. Iulianus. ff. de iureiu. cuius intellectum trademus 3. huius Relectionis parte, in prin. Igitur hoc præludio ſignificationem vocis, de qua hac in Relectione acturi ſumus, breuiter prænotauimus, vtcunque eam iuxta receptum à Iuris vtriuſque interpretib. vſum, ab exceptione diſtinguentes. Modò in eo Paragrapho, qui ſtatim ſequitur definitionē vſucapionis trademus, deque eius iuſtitia tractabimus.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Definitio Iuriſconſulti, quæ de vſucapione tractat, defenditur. Et ubi an congrue definiatur per effectus.*
2 *Vſucapio an rebus etiam immobilibus conueniat iuxta iuris Cæſarei reſponſa.*
3 *Præſcriptionis, & vſucapionis, diſcrimen conſideratur.*
4 *Definitio præſcriptionis expeditur, veraq́; traditur ad materiæ cognitionem.*
5 *Vſucapionis iuſtitia ex ſumma æquitate & rectitudine deducitur.*

§. VNICVS.

DEFINITIONEM præſcriptionis tractantes, varijs vtuntur eiuſdē deſcriptionib. Sed & eorum quidā eā mutuārur à Iuriſcōſulto in l. 3. ff. de vſucapio. dum is inquit. Vſucapio eſt acquiſitio dominij per
1 continuationē tēpis lege definiti.† Aduerſus quā definitionē illud adducit, ꝙ in ea effectus vſucapionis deſcribat, at nihil definiri dēt p effectū, cū cauſatū à cā differat, ſm Bar. in l. 2. ff. de appella. Qui definitionē appellationis à quibuſdā tradita hac rōne improbat, ꝙ appellationē p effectus definierint, dicentes, appellationē eſſe prioris ſententiæ reſciſſionē. Etenim illi hęc definitio ſalſa omnino eſt, cū ēt ſi ex appellatione ſequat, qñque prioris ſentētiæ, a qua prouocatū eſt, reuocatio: nō tñ ipſa appellatio eſt illa quidē reuocatio ſententiæ. qđ ſatis patet, & vt diximus, quia cauſatū à cā differt. l. licet. §. ea obligatio. ff. de procura. l. & an eadē. ff. de exceptio. rei iudi. Igitur nō recte Iuriſconſultus definiuit vſucapionē, dū eā p effectum cognoſcendū eſſe tradidit, ſiquidem ab vſucapione procedat dominij acquiſitio.

Ceterum ad huius definitionis defenſionem adnotandū eſt ex Deci. in rub. de probat. 4. col. definitionem alicuius rei non rectè per effectus concipi, qñ hi effectus remoti ſunt à re ipſa, nec inſeparabiliter ei adhærent, nec neceſſariò ex ea ſequuntur, quemadmodum in exemplo appellationis ex Bar. diximus. Nā tunc incongrua omnino eſt definitio per effectus, qui rē ipſam minimè demōſtrant eſſentiali quadam demonſtratione, quæ neceſſaria eſt ad congruam, & perfectā definitionē. Vñ definiri qđ non debet per accidentales proprietates, ſed per eſſentiales. At effectus, qui adhærent rei inſeparabiliter, ſemper & neceſſariò, proprietates quædam eſſentiales cenſentur eiuſdem rei, non accidentales, & iō per hos effectus congruè res ſæpiſſimè definitur. tex. opti. in l. bona aūt. §. bonorum igitur. ff. de bonor. poſſeſ. quo in loco Iuriſconſultus dixit bonorum poſſeſſionem eſſe ius retinēdi. Eſt quidem ius retinendi effectus procedens a bonorū poſſeſſione, ſed ita ei adhærens ſpac neceſſariò, vt proprietas eſſentialis potius ipſius, quàm accidentalis eſſe videatur. Sic Bart. cui cæteri frequentiori ſuffragio acceſſere, in l. 1. ff. de acquirenda poſſeſ. ſcribit poſſeſſionem eſſe ius inſiſtendi rei non prohibitæ poſſideri. Nec. n. Bar. definiuit ipſius poſſeſſionis acquiſitionem, nec item ipſius retentionem, aut continuationem, ſed ipſam quidem poſſeſſionem, quatenus ea ius eſt, & effectus habet deductos ab apprehenſione, & retentione: qui deniq; effectus poſſeſſioni, prout ea ius eſt, adeò adhærent, quod proprietates eius ſint eſſentiales.

Eadem ratione procedit quod de actione Iuſtinianus tradit. ſcribens: Actio eſt iuris perſequendi in iudicio ꝙ ſibi debetur. Nam etiam ſi actionis effectus in hac definitione contineatur, is tamē eam perfectam efficit, quippe qui adeò actioni cohæreat, vt eius proprietas ſubſtantialis ſit. Vñ deducit vſucapionis definitionē à Iuriſconſulto traditam, non ex hoc iure improbari, ꝙ vſucapionis effectus. i. acquiſitio dominij, eidem adſcriptus fuerit. Eſt etenim acquiſitio dominij adeò propria vſucapionis, ꝙ eius ſubſtantialis proprietas hæc ſit, quoties dominium acquiritur per tempus à lege definitum, atq; ideo potius ad proprietatem, quàm ad effectum pertinet.

Præterea iuxta quorundam interpretationem Iuriſcōſultus in d. l. 3. definiuit ipſum actum vſucapionis potius quàm ius ex vſucapione procedens: ita quidem, authore Iuriſconſulto vſucapionis actus eſt acquiſitio dominij per continuationem temporis lege definiti; is ergo vſucapit, qui eſt in continua rei poſſeſſione. Hinc denique dicitur interrupta vſucapio. i. ipſe actus vſucapionis interrumpitur: quod ſatis eſt ad effugiendā obiectionē, quā Iuriſconſulti definitioni oppoſuimus. Præſertim ꝙ ſecundum Imolam ibi, & Alciat. in rub. de præſcrip. nu. 17. inibi definitur à Iuriſconſulto dictio effectum ſignificans, nempe vſucapio, quæ eſt acquiſitio per vſum. i. poſſeſſionem: & ſic quatenus vſucapio ius eſt, non qua ex parte factum continet. Nam & Cicero in Topicis, vſucapionem ius eſſe quoddam incorporeum exiſtimat. Vnde vltima hæc reſponſio eadem eſt cum prima. Hinc primum conſtat, præſcriptiones aduerſus actiones perſonales non cōprehendi ſub ea definitione, quam ex d. l. 3. explicuimus.

Secundò infertur iuxta præmiſſam definitionem aliter diſtingui vſucapionem à præſcriptione, quam vulgus Docto. & interpretum diſtinxerint. Eſt enim vſucapio ipſa acquiſitio dominij per vſum, & ſic poſſeſſionem. Præſcriptio aūt verè eſt exceptio, quæ oritur ab ipſa vſucapione: ab ipſa, inquam, dominij acquiſitione, ac eandem à longa poſſeſſione, vel ab ea, quæ legibus definita ſit.

Tertio patet Iuriſconſulti definitionem pertinere ad eam acquiſitionem dominij, quæ per vſum, & poſſeſſionem lege definitam fit, non ad actiones perſonales: quarum quidem præſcriptiones, vel potius exceptiones, quæ eis ex tempore opponuntur, iure Pandectarum non dicuntur vſucapiones, nec de eis tractat titulus ille ſingularis. ff. de vſucapionibus.

Quartò hinc deducitur vſucapionem generaliter ſecundum propriam dictionis ſignificationem accipi, &
2 iure accipiendā eſſe, vt † & rerum immobilium acquiſitionem comprehendat: nec id quidem ante Iuſtiniani tempora ſolum quod omnes fatentur, ſed & ipſius Iuſtiniani ætate vſu receptiſſimum fuit, ꝙ probatur Inſtitu. de vſucapionibus, in principio, quo in loco vſucapio non ſemel ad res immobiles refertur. idem conſtat ex l. vnica. C. de vſucap. transformanda. vbi vſucapionem rerum quidem Italicarum immobilium transformandam eſſe cenſet Imperator in longi temporis, decem vel viginti annorum item vſucapionem. Nec inibi vſucapio immobilium transformatur in vſucapionem mobilium, ſed temporis anguſtiæ, quæ olim ſufficiebant ex lege duo-
3 decim Tabularum, excluduntur, longioraque ſpatia requiruntur ad adquirendas res per temporis vſum, & poſſeſſionem. Eadem ſignificatio conſtat & apud Ciceronē in Topicis. Tametſi quandoque apud Iuſtinianum vſucapio,

pio,& longi temporis pſcriptio veluti diuerſa, nominẽtur in §. item nobis. & in §. ex his. Inſtitu. per quas perſonas nobis acquirit. quæ quidem loca ipſe ita interpretãda fore cenſeo, vt longi temporis præſcriptio ad exceptionẽ à lõgi temporis poſſeſſione ortã referatur: & ita diſtingnatur ab vſucapione, quæ in reb. mobilibus & immobilibus in vniuerſum acquiſitionem dominij ſignificat, ex Pandectis plures authoritates, vt prædixi, adduci po[illegible]quib. appareat vſucapionẽ ad immobilia referri: ſed præſertim id conſtat in l. non ſolum. §. ſi dominus. & §. ſi mihi. l. furtum. iuncta l. quare. & item l. ſi ſolum. ff. de vſuc. l. qui fundum poſſidebat. §. ſeruus. & §. qui bona fide. ff. pro emptore. & alibi ſæpiſſimè.

Quintò palam eſt à iuris vtriuſque Doctorib. propria quidem authoritate, contemptis Iuriſconſultorum, & adhuc ipſius Iuſtiniani reſponſis, commentum eſſe, q̃ v-
3 ſucapio à præſcriptione in hoc differat, † vt vſucapio mobilibus, præſcriptio rebus immobilibus conueniat. Hæc etenim eſt communis omnium interpretum doctrina, aliena profectò ab ipſis Iuriſconſultis, & denique à Iuſtiniano, qui minimè voluit dictionis ſignificationem propriam, & veram mutare, ſed tantum temporis anguſtias tollere, ne domini reb. proprijs ita celeri curſu temporis, & poſſeſſione breui iniquè priuarentur.

Sextò hinc procedit intellectus eius, quod Accurſius ſcripſit in d. l. 3. ff. de vſuca. dicens vſucapionem quandoque largè adſumi, nempe cum ad res immobiles refertur. Nam ſi veram ſignificationem vſucapionis rectè expendamus, propriè vſucapio ad mobiles & immobiles res erit referenda.

Septimò ex his aperitur ſenſus ad ea, quæ Panormit. & Felinus tradidere in rubrica de præſcriptionibus, dũ cenſet vſucapionem genericè ſumptam, etiam ad immobilia referri. Etenim id verum eſt in hunc ſanè modum, vt vſucapio non tantum de mobilibus, ſed & de immobilibus prædicetur: tametſi poſtmodum in vſucapionem immobilium, & vſucapionem mobilium diſtinguatur, differunt ſiquidem hæ vſucapiones tanquam ſpecies diuerſæ ſub eodem contentæ genere.

Octauò libet ex his perpendere Barto. ſententiam in l. ſeruitutes. in 2. ff. de ſeruitu. & Imo. in d. l. 4. quibus & alij acceſſere, exiſtimantes vſucapionem communem verbum eſſe mobilibus, & immobilibus rebus, ſaltem iure Pandectarum. Nam non ſolum eo tempore, ſed & ætate Iuſtiniani, ac modò quidã apud Latinæ linguæ Cenſores hæc dictio vſucapio, acquiſitionem dominij per vſum & poſſeſſionem rerum mobilium, vel immobilium ſignificat. Poſtremò ex his, quæ hic & proximo §. adnotauimus, conſtat quid præſcriptio, quid vſucapio ſit apud Iuriſconſultos, iuriſque Cæſareæ conſtitutiones. verũ quia ſummi Pontifices, & Canonum, ac Decretorum iuris canonici cõditores, deinde iuris vtriuſque interpretes præſcriptionem, ſecundum aliam ſignificationem accipere, non equidem vt tãtum exceptionem ſignificet, vel vſucapionem triennalem, aut longi temporis: ſed eo planè ſenſu, vt & ad actiones reales, & perſonales, atque omnia ea, quę tẽpore acquirũtur, referẽda ſit, oportet hac in ſpecie de eius definitione tractare. Illud tamen præfari libet hac in parte non eſſe agẽdum de definitione præſcriptionis, quatenus ea dictio exceptionem quamlibet ſignificat, ſed quatenus in ſpecie iſta iuri ex ratione temporis, aut longę poſſeſſionis quæſito accommodatur.

Et Panormitanus poſt alios in rub. de pręſcrip. inquit,
4 Præſcriptio † eſt ius quoddã ex tempore cõgruens, legũ authoritatem vim capiẽs, negligentibus pęnã inferens, & finem litibus imponens: quam definitionem cõem eſſe teſtatur Bal. de pſcriptionib. in principio. 2. col. aliqua exponens ad eius probationem. Hæc verò definitio mihi non placet, quippe quæ nimis lõga ſit, & deinde præmittat præſcriptionem eſſe inſtitutam in pœnã negligẽtium, cum plerunque etiam aduerſus ignorantem, & inſcium procedat, ac vim propriam habeat, ſicuti inferius diſputabitur. Deinde definitio, vt ea congrua ſit, breuiter & compendio quodam debet rei ſubſtantiam per eſſentialia explicare, ſecundum Ariſt. li. 6. Topicorum. Bart. in l. j. ff. de teſtam. Card. in c. perpendimus. de ſent. excommunicat. Ad iſthæc Panormit. definitio nec breuis eſt, nec explicat rei ſubſtantiam per eſſentialia, ſed per effectus longè ab ipſamet re diſtantes, ac remotos: quemadmodum ex ea conſtat. Quamobrem ex pluribus definitionibus, quæ in hoc tractatu traduntur ad huius rei cognitionem, ipſe potius probarem definitionem gl. in Sũma 16. q. 3. Nec enim hic vſucapionem definimus, cuius Iuriſconſulti meminere, ſiue ea ſit triennalis, ſiue longi temporis, ſed tantum præſcriptionem. Eſt enim inquit gl. Præſcriptio, exceptio ex tempore legib. definitio ſubſtantiam capiens. Nam etſi gl. omiſerit verbum illud, legibus definito, & præterea addiderit, & actioni in rem, vel perſonali obijcitur, ego hanc vltimam partem à definitione tollendam eſſe cenſui, quia ad definiti eſſentiam, & ſubſtantiam nõ pertineant. Addidi illa verba, legibus definito, ex eo, q̃ tempus ſufficiens non ſit, niſi & id habeat ea, quæ iure ſunt ei acceſſoria, & requiſita, vt legitima ſit præſcriptio. Eandem prædictæ gl. definitionem tradidit Goffredus in Summa, tit. de præſcriptionib. eamq; defendit Alciat. in rub. de præſcriptionibus. nume. 4. & in l. vt ſunt. ff. de verb. ſignifi.

Diximus ſanè in hac definitione pręſcriptionem exceptionem eſſe, quia id ſatis probauimus in præcedenti §. exceptio autem non tantum ad hanc, quam tractamus, pertinet, ſed omnes alios, quarum in iure paſſim mentio ſit, atque ideo exceptio vt genus ponitur in hac definitione. Item diximus, ex tempore legib. definito, vt ex his verbis manifeſta ſit tota præſcriptionis vis: ſiquidem tempus neceſſarium eſt ad præſcriptionem, & id eſt, qđ intrinſecus, & pro rei ſubſtantia ex propria eius natura omnino requiritur, cum abſque tempore nulla detur vſucapio, nec deniq; præſcriptio in ea ſignificatione. qua Decretorum & Iuris Pontificij authores vtuntur. Sed tamen tempus quandoque, & regulariter ſufficiẽs non eſt ad vſucapionem & præſcriptionem: imò à iure canonico, & ciuili ſtatutum eſt fore neceſſarium quandoq; titulum, & ferè ſemper bonam fidem, ſicuti ſtatim in 2. huius Relectionis par. tractabimus, vnde tempus à legibus definitum, id eſt cui extrinſecus acceſſerint ea, quæ iure requiruntur, præſcriptionem perfectam efficit. Nam & iure Pontificio, ac Cęſareo tempori hac in ſpecie accedunt titulus, bona fides, ipſorumque menſium & annorũ numerus, vt ex tempore ita quidem inſtructo, ipſa vſucapio, præſcriptiove procedat. Non oberit huic definitioni, quod non tantum exceptio, ſed & actio realis quidem ad vendicationem rei vſucaptæ ex tempore legitimo frequenter oriatur, quia qui rem aliquam vſucepit, eam poterit demum actione reali vendicare, & agere, vt vti dominus, non quidem ex præſcriptione, ſed ex iure dominij, quod per vſucapionem, & longi temporis poſſeſſionem acquiſiuit: q̃ mihi probatiſſimum eſt ex ipſorum Iuriſconſultorum locis, & in vltima huius Relectio. parte longius probabitur. Hactenus de definitione, vt ſaltem hinc videas, Lector candide, quantum referat dictionum proprias, & genuinas ſignificationes abſque latinitatis vitio obſeruare.

Cęterum vſucapionis iuſtitia ex plurib. conſtat, pſertim authoritate legis iuſtæ, quæ ſufficiens eſt. Qđ autem
5 lex † ſit iuſta, patet: Quia per principem iuſtè ſtatuitur id, quod eſt neceſſarium, vel vtile ad pacificum ſubditorum conuictũ, & Reipublicæ quietem. c. erit autẽ lex. 4. diſt. Sed vſucapio eſt huiuſmodi, quippe q̃ neceſſaria, vel vtilis Reipublicæ ſit, igitur lex vſucapionẽ inſtituens maximè innititur iuſtitiæ. Conſequens, & maior argumentationis pars manifeſta ſunt. Minor probatur authoritate Iuriſconſulti in l. j. ff. de vſucapionib. Bono publico, inquit Caius, introducta eſt vſucapio, ne. ſ. quarundã rerũ diu, & ferè ſemper incerta dominia eſſent, cum ſufficeret dominis ad inquirendas res ſuas ſtatuti temporis ſpatium. Ex quo illud certum eſt, quod ceſſante huiuſmodi acquiſitione per vſucapionẽ, incertus ſemper eſſet poſſeſſor, an res, quam fortè ab alio emit, ſua ſit necne. Inde & curam illius obijciet, eamque perire ſinet, veritus ne quando verus dominus eam ſibi auferat, q̃ maximum

inferret damnum Reipublicæ, ſicuti & Theophilus explicat in princ. Inſti. de vſucap. Quin & ipſa vſucapio ſummopere adminuendas lites pertinet. l. vlt. ff. pro ſuo. vſucapio rerum inquit Neratius, etiam ex alijs cauſis conceſſa, interim propterea, quæ noſtra eſſe exiſtimãtes poſſideremus, conſtituta eſt, vt aliquis litium finis eſſet. Sic & iuſtitiam iuris ciuilis hac in re defendit Conra. de contractib. q. 15. conclu. 4. Marcus Cicero in oratione pro Cecinna, vſucapionem, ſcribit eſſe finem ſolicitudinis, ac periculi litium, idem Cicero lib. 2. de offic. ſummè laudat Aratum Sicyonius, ꝙ is iniquum eſſe fuerit arbitratus, res olim alienas à poſſeſſoribus poſt quinquaginta poſſeſſiones annorum auferri, propterea quod tam longo ſpatio multa hæreditatib. multa emptionib. multa dotib. tenebantur. Sed Pauſanias in Corinthiacis de hoc ipſo Arato ſcribit hæc verba: Domus, & prædia, quæ diuẽdita fuerant, emptorib. pretio diſſoluto, exulib. cum reddidiſſet, diſſidiorum, & controuerſiarum cauſas concordia conſtituta ſuſtulit. ꝙ & Cicero ipſe longius tradiderat. Igitur hanc ſummam æquitatem conuenientem, qui de communi vitæ ſocietati, cuius conſeruatio legum omnium, principum, ac rerum publicarum eſt finis, & cui lege naturæ omnes ſubmittimur, & ſeruire tenemur, admittere iuſtiſſimè iubemur. Quo fit, vt ſummi Chriſtiani orbis præſules & Pontifices, quib. potiſſima cura eſt, ne quid fiat animarum ſpirituali ſaluti aduerſum vſucapionem legitimo tempore perfectam iuſtam eſſe dominij acquiſitionem paſſim ſtatuerint. [Nam & Plato lib. 12. de legib. licet in reb. immobilib. non ſatis probauerit vſucapionem, eam tamen in mobilib. iuſtiſſimam eſſe & reipublicę optimè inſtitutæ neceſſariam exiſtimat.]

SVMMARIVM.

1 *Acquiſitio poſſeſſionis quid ſit?*
2 *Retentio poſſeſſionis definitur.*
3 *Poſſeſſionis definitio traditur. Et qualiter poſſeſſio ſit iuris.*
4 *Poſſeſſio an rectè diſtinguatur in naturalem & ciuilem?*
5 *Vſufructuarius an habeat naturalem? & numero ſeq.*
6 *Quaſi poſſeſſio quid ſit.*
7 *Quæ poſſeſſio ſit neceſſaria, & ſufficiens ad præſcriptionem.*
8 *In præſcribendis iuribus incorporalibus an ſit neceſſaria ſcientia & patientia.*

SECVNDAE PARTIS RELECT. INITIVM.

EGIMVS in huius relectionis parte prima ſatis breuiter de præſcriptionis, & vſucapionis cognitione, ex qua potiſſimũ deduximus partẽ ferè pcipuã præſcriptionis tẽpus eſſe, cũ ex eo ſẽper cõſtituatᷣ, atque idõ tractaturus hac in parte de tpe poſſeſſionis, de titulo, deq; bona fide ad pfectã pſcriptionis vl iure Pontificio, & Cæſareo requiſitis, illud in primis adnorandum eſſe cenſeo, poſſeſſionem fore ſemper neceſſariã ad vſucapionẽ: nã ſine poſſeſſione pſcriptio nõ pcedit, quemadmodũ regula iuris dictat, cui prænotandũ eſt tria eſſe maximè differentia. Acquiſitionem poſſeſſionis, eius retentionem, & ipſam poſſeſſionem, vt eſt in eſſe producta. ita etenim hæc conſiderat poſt alios Franc. à Ripa in rub. de cauſ. poſ. & prop. col. 3. ex Bar. & Doc. in l. j. ff. de acq. poſſ. quæ quidem obiter explicauimus, & veluti per tranſennam, ne ieiuna nimis ſit hæc in ſpecie poſſeſſionis ad vſucapionem neceſſariæ reſolutio.

1 Acquiſitio † poſſeſſionis ẽ apprehẽſio rei vera vel ficta, cum adminiculo animi veri, vel ficti & iuris. Apprehenſio ponitur loco generis. Rei dicitur, vt comprehendat corporales res, & incorporales: nam ſicuti in corporalibus acquiritur poſſeſſio, ita in incorporeis quaſi poſſeſſio acquiritᷣ. qđ notatᷣ in l. 4. in princ. ff. de acquir. poſſe. l. ſi ſeruus. §. incorporales. ff. de acquiren. rerum dominio. glo. in c. cum eccleſia Sutrina. de cauſ. poſſ. & propriet.

Igitur cum ſæpiſſimè detur apprehenſio quaſi poſſeſſionis i rebus incorporalib. opportuit ita acquiſitionẽ poſſeſſionis definire, vt ea comprehẽderet quaſi poſſeſſionis apprehenſionem. Vera quidem apprehẽſio dicitur, quia frequentiſſimè apprehenſio poſſeſſionis ſit per actum verum corporis ſine fictione. l. j. ff. de acquirenda poſſeſſio. Ficta, quia qñq; poſſeſſio acquiritur ſine vera apprehenſione per actum à lege, canone, vel conſuetudine illi adæquatum, vt per conſtitutum. l. quod meo. ff. de acquiren. poſſ. cap. 2. de conſue. l. quiſquis. C. de donat. Cum animi adminiculo dictum eſt ex eo, ꝙ abſque animo non poteſt acquiri poſſeſſio. l. quemadmodum. ff. de acqui. poſſeſ. Ficti, quia ſolet ſufficere animus fictus ad acquirendam poſſeſſionem, quamuis animus verus deficiat, vt in ea poſſeſſione, quam ciuiliſſimam Doctores appellant, quæ acquiritur lege Regia, ex l. 45. Tauri, de qua nos aliqua adnotatimus lib. 3. Variarum reſolutionum. cap. 5. num. 6. Item diximus in definitione, Et iuris, quaſi adminiculum iuris neceſſarium ſit ad acquiſitionem poſſeſſionis ex eo, quia ſi ius reſiſtat, quæri poſſeſſio non poteſt. l. qui vniuerſas. §. j. ff. de acquiren. poſſeſ.

Primò hinc deducitur, ꝙ poſſeſſio, dum capitur pro acquiſitione, eſt factum, non ius. l. j. §. adipiſcimur. & §. ſi vir. ff. de acquir. poſſ. l. j. §. ſi Scæuola. ff. ſi quis teſtamen. lib. eſſe iuſſ. fuer. l. 3. in princ. ff. de bono. poſſeſ.

Secundò patet, non eſſe præcisè neceſſariam pedum, nec manuum poſitionem ad acquirẽdam poſſeſſionem, ſed ſatis eſſe eam oculis, & effectu capere: non enim requiritur corporeus tactus ipſius rei. l. j. § ſi iuſſerim. l. quod meo. §. per venditorem. ff. de acquir. poſſ. l. clauibus. ff. de contrahen. empt. & hæc quidem illatio abſque vlla fictione procedit, ꝙ ipſe explicui lib. 3. Variar. reſolut. cap. 16. num. 10. & ſequen.

Tertiò inde conſtat, qñq; poſſeſſionem acquiri abſq; aliquo actu corporeo, etiam acquirentis oculorum motu, vt ſeruum. l. j. C. de acquiren. poſſ. l. 2. ff. de pro ſolu. & per procuratorem. l. j. §. item acquirimus. Aliquando quidem abſque actu corporeo nec acquirentis, nec alterius eius nomine ſequuti apparet in poſſeſſione ciuiliſſima.

2 Retentio † poſſeſſionis eſt legitima detentatio corporea, & mentalis, vel mentalis tm̃, vera vel ficta gratia rẽm poſſidẽdi. In hac verò definitione dr̃ legitima, quia ſi ius reſiſtat tali detentationi, poſſeſſio non retinetur etiam à pupillo, vt in re ſacra notat Alex. in l. pupillum. ff. de acquir. poſſ. Item is qui peregrè, ac longè proficiſcitur nemine domi relicto perdit naturalem, cum illa mentalis detentio non ſit ſufficiens, nec legitima ad retinendam naturalem poſſeſſionem. l. clam poſſidere. §. qui ad nundinas. ff. de acq. poſſ. Eodem modo habens tunc per ingreſſum naturalem, etiã ſi habeat aĩum poſſidendi ratione veri dñij, non habet ciuilẽ, quia ea penes alium ſit, nec eam interim põt hr̃e: nõ etenim eſt legitima detentio ad hunc effectum: ſiquidem duo non poſſunt eandem rem inſolidum poſſidere. Dictũ eſt præterea, Mentalis tm̃, ex eo ꝙ ciuilis poſſeſſio ſolo aĩo retineatur. d. §. qui ad nundinas. vera, quia rẽr proprius animus requiritur. l. j. C. de acquir. poſſ. Ficta: quia qñq; poſſeſſio retinetur per ſeruum, filiũ, aut procuratorem: item & ciuiliſſima poſſeſſio ipſius fictionis cauſa. Gratia rem poſſidendi, diximus, quia deti-
3 nens rem ſine animo poſſidendi, non poſſidet: quippe qui nec habeat animum poſſidendi ciuiliter, nec naturaliter. l. 3. §. in amittenda. ff. de acquir. poſſ. vnde hæc detentio dr̃ propriè aſinina, ſm̃ cõem in l. j. in prin. ff. de acqui. poſſ. Scribit etenim Theophilus Inſti. quib. mod. toll. obligat. ꝙ tenere, eſt naturaliter detinere. i. rei corporaliter tm̃ inſiſtere: poſſidere aũt eſt animo dñi detinere: quod idem Theophil. adnotauerat Inſti. per quas perſonas nobis acqui. eiusque hac in re adnotationem laudat Viglius in præfatione Græcarum Inſtitutionum; ſtatim tñ Theophili ſententiam interpretabimur. Sed & aliud eſt detentatio naturalis alicuius rei, aliud eſt ipſius rei cuſtodia: nam cuſtodia animo cõſeruatur, ſiquis clauſam domum relinquat iuxta communem ſententiam, authore Aretino, in l. ſi colonus. ff. de acquir. poſſ. quia etiam abſens dicitur cuſtodire: ſicuti Bart. explicat in d. l. j. in prin. q. vlt.

Hinc

Hinc apertiſsimi iuris eſt, q poſſeſsio quatenus accipitur pro retentione factum eſt.l.denique.ff.ea quib. cauſis maior.l.pupillum.ff.de acq.poſſ.quia animo retinetur, & animus eſt quid facti.l.bonæ fidei.ff.de acq.rer.domi.

3 Poſſeſſio † autem eſt ius inſiſtẽdi rei nõ prohibitæ poſſideri.ſic Barto. in d.l.j. viſum eſt, cui cæteri magis communiter acceſſerunt, vt inibi teſtatur Ripa, nu. 26.tradit idem Ripa in Rubrica de cauſ.poſ.col.j.& 2.ius autem dicitur loco generis, non vt Bar.opinatur loco differẽtiæ. Inſiſtendi dictum eſt, quia poſſeſsio principaliter operatur facultatem tenendi ipſam rem: vnde differt ab alijs iuribus ſeruitutẽ, ſ.ac ſimilibus, oportet tamen rem non eſſe prohibitam poſſideri. Etenim tunc minimè tractandum eſt de poſſeſſione, quæ in eadem re acquiri non põt.

Ab hac definitione planè deducitur poſſeſſionẽ, poſtquam iã eſt acquiſita, & perfecta, ius eſt, qđ Bar.& Doctores communiter in d.l.j.fatentur, & probat elegans ſententia Inn.in c.epiſcopi.de rebus eccleſ.dicentis ea hoc quod delegatus à Papa iuriſdictionem ad cognoſcẽdum de iure alicuius rei, non tñ poterit ſententiam dicere circa illius rei dominium, & proprietatem, ſed & circa poſſeſſionem. Eodem modo ſi dederit ſummus Pontifex mãdatum alicui, vt quidam eccleſię faciat reſtitui bona, quę iniquè & malè fuerint alienata, eaque curet vt ad ius, & proprietatem eccleſiæ reuertantur, poterit hic iudex tractare, & cognoſcere de reſtitutione illarum rerum, quæ non tantùm à dominio eccleſiæ fuerint ablatæ, ſed & earum quarum ſola poſſeſſione fuerit eccleſia priuata, & ſpoliata. Hanc ſententiam Innoc.ſequuntur Rom.in ſingulari 600. Alex.conſi.15.lib.2.Fel.in rub. de reſcriptis. 5. col. Abb.in c.j.2.col.de in integ.reſtit.idem Abb.in d.cap. Epiſcopi. Decius in l.non alienat.ff.de reg.iur.Ludo. Gomez.in reg.de nõ tollen. iure quęſito.queſtio. 5. quorum ſententia communis eſt ſecundum Iaſan l. j.in princ.nu. 3. ff. de acq. poſſ.Rip.in rub.de cauſ.poſſ.col.j.& 2.qui eã itidem probant, & veram eſſe cẽſent.Deniq; poſſeſſionẽ ius eſſe probat tex.in l.peregrè. ff.de acq.poſſ.& in c.dilecto.de verb.ſignific. & alibi pluribus in locis, quorum iuniores meminere in d. l. j. præſertim inibi Herculanus, nu.38.dicens Bar.opinionem communem eſſe.idem fatetur eam ſequutus Coraſ.in prælud ijs ad §.nihil cõmune, col.2.ff.de acquir.poſ.qui & Innoc.deciſionem ſequitur.

Præter hæc eſt adnotandum ad faciliorem huius tra-
4 ctatus intellectum, poſſeſſionem duplicem eſſe, † ciuilẽ, & naturalem: quemadmodum Io. relatus ab Accurſio in d.l.j. diſtinxit, cuius diſtinctio probatur per Dynum in d.reg.ſine poſſeſſione.num.15.& per alios magis communiter in d.l.j vt fatentur iuniores ibi.præſertim Ripa nu. 28.Et idem in Rub.de cauſ.poſſ. & propriet.nu.18.Eſt etenim ciuilis poſſeſſio, poſſeſſio apta producere ciuiles effectus reſpectu veri dominij. Ponitur i definitione poſſeſſio loco generis: item Apta dicitur, quia non ſemper hos effectus producit: quippe quæ ſit ciuilis poſſeſſio penes verè dominum. Sic eos non producit in malæ fidei poſſeſſore.l.clam.§.quamuis.ff.de acq. poſſ.Veri dominij diximus, quia per nam ratione pręſcriptionis acquiritur verum dominiũ: quod ſtatim examinatur. Naturalis autẽ eſt poſſeſſio apta producere ciuiles effectus reſpectu alicuius iuris a vero dominio ſeparati. Qualis eſt emphyteutæ, & Vaſalli: nam & per hanc vtile dominium præſcribitur.l.competit.C.de præſcript.30.vel 40.anno. Dicitur, apta: quia non eſt præciſè neceſſarium, q actu producat hos effectus: ſiquidem naturalis obtenta a malæ fidei poſſeſſore non producit eas: nec naturalis vſufructuarij: cum ipſe non præſcribat per illam dominium verũ, nec ius vſusfructus: ſed per ciuilem quaſi poſſeſſionem illius iuris.gl.in l.ait prętor.§.item ei.ff.ex quibus cauſ. maior. Bar.in l.naturaliter.ff.de acq.poſſ.in prin.& ibi Doct.maximè Iaſ.idem tenẽt Corſ.in ſing.verb.vſusfructus.Alex. in l.j.nu.40. ff.de acq.poſſ.in prin.& ibidem alij Doct.cõtra Bar.inibi, cuius opinio communiter reprobatur, vt fatetur ibi Ripa nu.54.& idem in d.rub.de cauſ.poſſ. nu. 21.vnde procedit naturalis poſſeſſio, & producit ciuiles effectus in emphyteuta reſpectu emphyteuſis: quod tradit Alex.in l.3.§.ex contrario.ff.de acq.poſſ.num.6.& Fel. in c.cauſam.de præſcript. tradit Balb.de præſcr. vlt.par. 3.partis principalis. illud tamen eſt aduertendum, quod ciuilis, quę in vſufructuario datur, nõ eſt principalis, reſpectu veri dominij, & ideò ſecundum communem Doctorum diſtinctionem propriè ciuilis non eſt, quia conſideratur minus principaliter reſpectu iuris à vero dominio ſeparati: quale eſt ius vſusfructus. Sic & Rogerius dixit feudatarium, & emphyteutam habere ciuilem poſſeſſionem ratione iuris, quod habent in re. Et licet frequentiſsimo interpretum conſenſu Rogerij opinio in d. §.ex contrario. reprobata fuerit, profectò defendi poterit, ſi cõſideremus hanc ciuilem poſſeſsionem, cuius meminit Rogerius eſſe impropriam, ac minimè principalem. Cũ iuxta communem diſtinctionem vera & propria ciuilis poſſeſsio ea ſit, quam modò definiuimus. Huc etiam pertinet quod Theophilus ſcribit Inſti.per quas perſ. nobis acquiritur.§.idem placet.de vſufructuario tractans: conſtituit etenim rationẽ cur vſufructuarius vſucapere nõ poſsit, dicẽs: Primũ, quia non poſsidet. Eſt autem poſſeſſio animo dominantis poſsidere: hic verò tantum habet ius vtendi & fruendi. Hæc Theophilus, qui diſtinxit ciuilem poſſeſsionem à naturali eo modo, quo Doctores paulò ante citati diſtinxere, vt quibuſdam forſan ita Theophili ſententiam intelligentibus videbitur. At ipſe Theophilus inibi, & apertius in §.item per acceptilationem. Inſtit. quibus modis tollitur obliga. ſenſit, ſi diligenter eius verba examinentur, poſſeſsionem in hoc à detẽtatione differre, q tenere ſit naturaliter detinere: poſſidere verò ſit animo domini detinere: vnde cũ in d. §. idẽ placet. hoc ipſum quo ad vſumfructuarium adnotauerit, planè præmittit vſumfructuarium ſuo nomine rem
5 ipſam detinere, † nõ autem poſsidere, nec ciuiliter, nec naturaliter: tametſi Iacob.à Rauenna in l.j.ff.de acq.poſſ. Gul.de Cun.in l.licet.C.eo.tit.Cuman.Bal. Rom. & Aret. in l.naturaliter.in prin.ff.de acq.poſſ.non viſo vt opinor Theophilo, planius aſſeuerent, vſumfructuarium rem ipſam naturaliter poſsidere nomine domini, non autem proprio. Quibus adſtipulatur tex.in l.certè.§.is qui rogauit.ff.de precar.quo in loco Iuriſcõſultus ſcribit, fructuarium, colonum, & inquilinum eſſe in prædio: non tamen id poſsidere. Par igitur ius eſt hac in re coloni, & inquilini cũ vſufructuario: & tñ colonus, & inquilinus proculdubio rem ipſam detinent proprio nomine: poſsident autem nomine domini. Quo ſit, non omninò probari apud Theophilum diſtinctionem communem poſſeſsionis ciuilis, & naturalis. Non inficior creberrimo ferè omniũ cõſenſu in d.l.naturaliter.per tex.ibi probatum eſſe, q vſufructuarius naturaliter poſsideat. Sed illam naturalem poſſeſsionem Theophilus interpretatur vel nomine domini, vel eſſe detẽtationem quandã naturalem. Hæc diximus ad intellectum ciuilis, & naturalis poſſeſsionis, quemadmodũ à noſtris diſtinguuntur: quorum opinio facilioris doctrinæ cauſa poterit admitti. Nam perpenſo iuris rigore verior apparet ſententia Azonis exiſtimantis, vnicã tñ poſſeſsionem eſſe, quæ ſolum qualitate, non autem ſpẽ differenti diſtinguatur: ita quidem vt poſſeſſio, quæ verè naturalis eſt, ſi per ius ciuile abſque corporis inſiſtentia probetur, & admittatur ad ciuiles effectus, dicetur ciuilis qualitate quadam iuris ciuilis ei præbentis authoritatẽ, eamq; approbãtis. quam opinionẽ, Azonẽ ſequuti veriorẽ eſſe cenſent Ripa in præcitatis locis: Soc.col.9.& Zaſius in d.l.j.ff.de acqu.poſs. Alc.in l.qđ eſt. ff.de verb.ſignifi.Io.Coraſ. in l.naturaliter. §. nihil cõe.in pręludijs.nu.6.& ſequentibus.Alber.in l.licet.C.de acquirenda poſſeſ. & alij, qui ab his nominatim citantur.

Verùm quia pleriſq; placet quaſi poſſeſsionem a poſſeſsione diſtingui, peculiarique, & propria definitione cognoſcendã eſſe. Sic.n.placet Theophilo in prin.de interd.vbi cenſet, poſſeſsionẽ eſſe corporalis rei detentionẽ. Quaſi poſſeſsionẽ verò incorporalis rei vſum. Latius
6 & ſpãlius poterit quaſi poſſeſsio definiri, † vt ſit ius exercendi actum conuenientem iuri incorporali vero vel pretenſo, procedens ex ſufficiẽti vſu illius. Huiuſmodi cẽſetur, quaſi poſſeſsio iuris eligẽdi & ſimiliũ.c.cũ eccleſia. de cauſis poſſ. & propri. dictum eſt exercendi, non deti-

nendi: quia ſola corporalia detinentur. l. 3. §. ex cõtrario, ff. de acq. poſſ. Diximus in hac definitione, Vero, vel prætenſo, ex eo, ꝙ ad acquirendam quaſi poſſeſſionem iuris incorporalis non eſt neceſſarium ipſum ius prius cõſtitutum fuiſſe, ſecundum Innocentium in c. j. de cauſ. poſſ. & propr. Bart. in l. 3. §. vñ vi. ff. de vi & vi arma. Dec. in conſi. 136. Contra deciſionem Rotæ 11. in antiquis. Dictum deinde eſt, Eſſe ius procedens ex ſufficienti vſu: ad differentiam iurium ipſorum, ex quibus competit facultas exercendi ſuos proprios actus. Vnicus autem actus ſufficiens eſt ad conſtituendam quaſi poſſeſſionem iuris incorporalis, ſecundum communem, quam tradit Ripa in c. cum eccleſia. de cauſ. poſſ. & propriet. nu. 52. & ſequentib. tex. opt. in c. conſultationibus. gl. Panor. & alij in cap. ſi verò, de iure patrona. Cald. conſi. 12. eod. tit. Abb. in conſi. 54. par. j. idem Abb. in c. cum olim. 3. notabili, de cauſ. poſſ. & propriet. Dec. conſi. 129. & conſi. 149. colum. 2. Io. Milis, in verbo, patronus ex vnica pñtatione. Soc. cõſi. 258. col. j. lib. j. Alex. conſi. 74. col. 3. lib. 4. & ibi Lugdunẽſis. Abb. in c. j. de religio. domibus. verſ. & hęc faciunt. quorum ea eſt reſolutio, quòd ex vnica præſentatione acquirat quis quaſi poſſeſſionem iuris patronatus eccleſiaſtici, quo ad præſentationem. Et eſt communis opinio, ſicuti fatetur Lambertinus de iure patrona. 2. lib. j. par. 3. quæſt. prin. ar. 12. modò ex ea præſentatione ſequuta fuerit epiſcopi inſtitutio, & inſtitutus beneficij poſſeſſionem habuerit: quod explicant Decius in dictis reſponſis: Rocbus Curt. de iure patronat. in verb. competens. q. 14. latè Ripa in d. c. cum eccleſia. num. 91.

His quidem prænotatis patet poſſeſſionem à Barto. in d. l. j. dictam corporalem eſſe vere naturalem, atque ita ſub definitione poſſeſſionis naturalis comprehendi: ſi vera ſunt, quę ex communi omniũ traditione expoſuimus.

7 Eſt igitur neceſſaria poſſeſſio ad præſcriptionem: † & deinque omnium conſenſu ſufficiet ciuilis, & naturalis ſimul: quod negari non poteſt. Ciuilis verò ſola erit item ſufficiens ad pręſcriptionem veri dominij: & id probatur ex eius definitione. ad idẽ. l. j. §. per ſeruum qui in fuga. ff. de acquir. poſſ. l. ſerui. §. vlt. ff. de furtis. & in l. in acceſſionibus. ff. de diuer. præſcrip. notat Dynus, num. 29. in d. regula, ſine poſſeſſione. Bar. in l. j. nu. 8. ff. de acquir. poſſeſ. & poſt alios Balb. in vlt. parte 3. partis princip. quorum opinio communis eſt in l. clam poſsidere. §. qui ad nundinas. ff. de acquir. poſſ.

Naturalis autem poſſeſsio ſola, iuxta definitionem cõmunem, non eſt ſufficiens ad præſcribendum verum ipſius rei dominium: cum naturalis poſſeſsio non obtineatur animo veri dominij. Quod ſi ea veri dominij aio habeatur, contingere non poteſt vſucapio interim dũ abſens habet ciuilem. Etenim incipit præſcriptio ab eo die quo abſens ciuilem amiſit: ſicuti adnotarunt gloſ. & omnes in d. §. qui ad nundinas. gl. ſing. in l. j. verſi. præſcriptionem. C. de ſeruis fugit. vbi Iaſ. & Doct. Pan. col. 2. & Fel. nu. 6. & 7. in cap. vigilanti. de præſcrip. idem Abb. cõſil. 62. lib. 2. col. 8. Alex. in l. j. §. per ſeruum qui in fuga. ff. de acq. poſſ. col. 2. Dynus optimè in d. reg. ſine poſſeſsione. col. vlt. Sufficiet tamen hęc ſola naturalis poſſeſsio ad præſcriptionem alicuius iuris à vero dominio ſeparati; nẽpe ad ius Emphyteuſis, vel feudi: vt tradũt Alex. in l. 3. §. ex contrario. ff. de acquir. poſſ. num. 6. Fel. in c. cauſam. de præſcr. Et Franciſcus Balb. in d. l. vlt. par. 3. partis prin. notatur in l. competit. C. de præſcr. 30. vel 40. anno. At in vſufructuario dictum ſuperius eſt ex frequentiori Doct. ſententia, ipſum non præſcribere ius vſusfructus per naturalem poſſeſsionem: ſed per ciuilem quaſi poſſeſsionẽ illius iuris vſusfructus. Ego verò, ſi admittenda eſt illorũ opinio, qui probare conantur, vſufructuarium rem poſſidere naturaliter nomine domini habentis proprietatem, & nõ nomine proprio tm̃ habere rei detentationẽ, quantum attinet ad verum & directum rei dominium, profectò non video qua ratione poſsit vſufructuarius diſtingui i his poſſeſsionibus ab emphyteuta, Feudatario, & ſimilibus, qui ius habent ſegregatum à vero dominio, præſertim quòd iuxta opinionẽ Rogerij, etiam emphyteuta & ſimiles habent quandam poſſeſsionem ciuilem reſpectu illius iuris à dominio vero diſtincti, deinde quęritur quonam pacto emphyteuta habens naturalem nomine domini, poſsit præſcribere nomine proprio ius illud emphyteuſis à vero dominio ſatis diſtincti? Etenim licet Alex. in d. §. ex contrario, & alij, quorum modò meminimus, velint emphyteutam præſcribere ius illud emphyteuſis ex naturali rei poſſeſsione: id verum eſſe non poteſt, cum illa poſſeſsio obtineatur nomine domini veri, & reſpiciat verum dominium, non ius emphyteuſis, nec ſimilia iura ſeparata a dominio directo, veroque.

Quamobrem in vſufructuario, emphyteuta, & feudatario facilioris doctrinæ cauſa, forſan magis congruit cõſtituere quandam quaſi poſſeſsionem, naturalem quidem, & ciuilem reſpectu illius iuris omnino a vero dominio diſtincti, quæ quidem quaſi poſſeſsio eſt ſufficiẽs ad præſcriptionem illius iuris a vero dominio ſeparati, vnde ad pſcriptionẽ neceſſaria poſſeſsio eſt, ſufficitque quandoque ciuilis ſola. Naturalis autem ſola, ac per ſe ſubſiſtens, ciuili per alterum obtenta, non ſufficit ad pręſcribendum dominium verum ipſius rei. l. adquiritur. ff. de acq. rer. do. §. vl. l. Celſus. §. Iulianus. ff. ad exhiben. l. j. §. pen. ff. de acq. poſſ. tenẽt Dynus in d. regula, ſine poſſeſsione, nu. 30. Doct. præſertim Alex. in d. §. ex cõtrario, nu. 6. Et probatur ſatis vrgẽter ex eo, ꝙ ciuilis poſſeſsio ſola, naturali per alterũ obtenta, eſt ſufficiens ad præſcriptionem dominij veri, vt ſuperius traditum eſt: ergo naturalis hunc effectum habere non poterit, ne ſequatur abſurdum, ꝙ duo in ſolidum poſsint eandem rem quo ad dominium idem vſucapere. l. ſi vt certo. §. duobus. ff. commodat. l. quod cõtra. §. vni duo. ff. de reg. iur. l. hæreditate. §. pater. ff. de caſtr. pecul. Hæc quidem planè obtinent pmiſſa communi diſtinctione poſſeſsionis ciuilis à naturali. Etenim ſi Azonis opinio ꝓbanda eſt, conſtabit euidenter, poſſeſsionem naturalẽ, quæ animo veri domini obtinetur, ad præſcriptionem omnino ſufficere. Quaſi poſſeſsio iurium incorporalium ẽt ſufficiens eſt ad præſcriptionem ipſorũ iurium. l. j. & 2. C. de ſeru. & aq. l. vl. C. de præſcrip. longi temporis. l. ſi quis diutui no. ff. ſi ſeru. vẽd. l. j. §. denique. & l. 2. ff. de aqu. plu. arcen. in prin. à quib. iuribus hoc deduxere Dynus in d. regula ſine poſſeſsione, in princ. quem ibi Doctores paſsim ſequuntur: & vbicunque materiam iſtam tractauerunt.

8 Sed † præterhæc in pręſcribendis iuribus incorporalibus neceſſaria eſt ſcientia, & patientia eius contra quem ſcribitur, aut illius, qui iura tradere poteſt. Cum horum iurium incorporalium quaſi poſſeſſio non aliter acquiratur, nec retineatur, quam per patientiam eius contra quem acquiritur, vel retinetur. l. quoties. in j. §. vlt. & l. quoties. in 2. ff. de ſerui. hoc ipſum expreſsim conſtat in l. 2. C. de ſeruitu. & aqua. quæ apertiſsimè requirit ſcientiã eius contra quem ſeruitus præſcribitur. optimus tex. in l. ſi a te emero. ff. ſi ſerui. vend. his accedit, ꝙ ſeruitutes nõ aliter conſtituũtur quàm per traditionem, vel patientiã. l. ſi ego. §. j. ff. de publiciana. l. j. ff. de ſeruit. ruſti. prædio. vnde ſequitur ſcientiam neceſſariam eſſe, cũ abſque ea nec contingat traditio, nec patientia. l. qui patitur. ff. mandati. nec enim pati propriè dicetur is, qui omnino ignorat. l. j. §. ſciam. ff. de tributoria: atque ita hãc opinionem, ꝙ ſit neceſſaria ſcientia & patientia illius, aduerſus quem pręſcribitur, vt præſcriptio procedat in iuribus incorporalibus, tenuerunt Inn. in c. 2. de in int. reſti. idem in c. bonæ. in 2. de poſt. prælat. Bar. in l. j. §. denique. ff. de aqua pluuia arcen. & Bar. & Doct. in d. l. 2. idem Bar. in l. j. §. j. ff. de itinere actuq; priua. Abb. i c. de quarta. ad fin. & ibi Fel. nu. 41. de præſcrip. Alex. conſi. 16. lib. 5. num. 13. Panor. & ibi latè Ripa in d. cap. cum eccleſia. de cauſ. poſs. num. 64. Ant. in cap. peruenit. colum. 5. de cenſibus. Io. Lupi. in cap. per veſtras. 2. notab. §. ſed eſt pulchra. num. 33. de dona. int. vir. & vx. quorum ſententia communis eſt dubio procul. Nã & ipſe Pan. in d. c. de quarta. eam fatetur communem eſſe, & eandem ſequuntur omnes hi, quos ad huius opinionis intellectus & limitationes ſtatim citabo.

Cæterùm Longouallius in repetiti. l. imperium. ff. de iur. omn. iud. 4. par. art. 2. licet fateatur neminem hactenus huic ſententię contradixiſſe, eam falſam fore cenſet

pluribus

pluribus rationibus, ſed præſertim authoritate tex. in l. vlt. C. de præſcriptio. longi temporis, vbi Imperator primum ſtatuens in vſucapione rerum corporalium ſcientiam non requiri, ſubijcit idē iuris eſſe in vſufructu, & cæteris ſeruitutibus, igitur in eo reſponſo probatur, ſciētiā eius contra quem præſcribitur, non eſſe neceſſariam in pręſcriptione iurium incorporalium. Saltem illud negari non poteſt, quaſi poſſeſſionem iurium incorporalium acquiri per vſum abſque ſcientia eius, cui vſus ille vel pręiudicat, vel cōpetit. Item eſt tex. optimus in l. j. §. j. ff. de itinere actuque priuato, quo probatur, vſum ſeruitutis ſufficere, vt quis experiri poſſit interdicto illo de itinere, actuq; priuato: & vt Bar. ibi cenſet, non eſt quo ad iſtum effectum neceſſaria ſcientia illius, cui vſus ille præiudicat. Et tamen l. vlt. eodem titulo, vult ita demum interdictum illud competere, ſi quis ius ſeruitutis poſſideat: conſequitur ergo etiam iurium incorporalium quaſi poſſeſſionem acquiri abſque ſcientia illius, in cuius pręiudiciū quaſi poſſidetur. Denique ad improbationem communis ſententiæ contendit Longouallius, quaſi poſſeſſionem iurium incorporalium acquiri abſque ſcia illius qui tradere poterat: reſpondetq; ad omnia loca, quæ videntur patientiam exigere ad conſtituendam quaſi poſſeſſionē iurium incorporalium, quod is demum patiatur, qui nō impedit: quemadmodum is conſentit, qui non diſſentit, etiamſi ignorans ſit. l. 2. §. voluntatem. ff. ſolut. matr. Quæ quidem ſolutio falſa eſt per ea, quę inibi Iuriſconſultus ſcribit dicens, furioſum, & amētem eo conſentire, q̄ nō diſſentiat: & hic conſenſus eſt à lege præſumptus: at eum qui ſapiat non aliter conſentire, quàm ſi vel expreſſim conſentiat, vel tacitè: cum ſciens non contradixerit. Sed & reſpōſio Longouallij ad l. 2. C. de ſeruitutibus & aqua. etſi fuerit Hugulini Doctoris antiqui, falſa tamen eſt, maximāq; infert violentiam Imperatoris reſponſo, dū ſuppleodam eſſe dictionem, maximè, falsò tradit. itaque nouiſſimè Io. Coraſ. in l. quoties. in 2. ff. de ſeruitu. nu. 1. ſententiam communem à Longouallij impugnationibus defendere conatur, eam ſequutus.

Ego verò, etſi breuiter, eandem diſputationem reſoluere curabo, vt hæc qō ad Theoricam, & praxim expeditior ſit. Primum etenim communem opinionem veram eſſe opinor, & probari oīno in d. l. 2. C. de ſeruit. & aqua. Deinde cenſeo in his iuribus incorporalibus patientiā illius, qui tradere & conſtituere ea poteſt, pro traditione haberi: qd̄ ſatis compertū eſt, & ideò quoties de traditione ſeruitutis tractatur, patientia illius qui tradere tenet, ſufficit, eáq; ipſe pręſtare debet. l. quoties. in j. §. vlt. l. quoties. in 2. ff. de ſeruit. ſic ſeruitutes conſtituuntur per traditionem vel patientiam. l. j. ff. de ſeruitu. ruſti. prædio. ad finem. l. ſi ego. §. j. ff. de Publici. l. 3. §. dare. ff. de vſufru. non q̄ traditio differat in hac ſpecie à patientia, nec patientia à traditione, quoties de conſtituenda ſeruitute agitur: ſed quòd traditio exponatur per ipſam patientiam, ita quidem vt dum Iuriſconſultus dixit in d. l. j. per traditionem vel patientiam, ſecundum Accurſium inibi exponamus, ideſt patientiam. Etenim hæc interpretatio frequentiſſima eſt, quoties dictio, vel, ponitur inter duo, quę idem ſignificant, iuxta l. primam, & ibi Accurſ. ff. de pact. traditur in c. 2. de reſcriptis. & in l. verum. ff. de rebus dubijs. l. 2. ibi, quadrupedē vel pecudē. & ibi Accurſ. ff. ad leg. Aquil. Bar. in l. vbi pactum. in princ. C. de tranſact. Aut patientia referenda erit ad dominum verum fundi ſeruientis: traditio autem ad eum, qui in alieno fundo, quē tamen poſſidet, ſeruitutem alicui cōſtituit, vt docet gl. in d. l. ſi ego. in prin. igitur ſi de conſtituenda ſeruitute, vel ea tradenda ex conſenſu conſtituentis agatur, tunc neceſſaria eſt ſcientia, & patientia illius ad hanc expreſſam conſtitutionem, vel traditionem. At ſi tractemus de acquirenda ſeruitute per vſucapionem, & pręſcriptionem, tūc quaſi poſſeſſio illius neceſſaria eſt, & hæc acquiritur, ac retinetur per vſum ſeruitutis abſque ſcientia illius, contra quē præſcribitur, modò is non impedierit einſdem ſeruitutis vſum. l. & ſi forte. §. j. ff. ſi ſerui. ven. d. l. quoties. in 2. ſiquidem quaſi poſſeſſio iuris incorporalis nihil aliud eſt, q̄ vſus ſeruitutis. Vnde mihi potius placet quaſi poſſeſſionē iurium incorporalium acquiri per vſum ſufficiētem abſque ſcientia illius, cui præiudicium fiat. Nam huius ſententię vel Bar. author eſt in d. l. j. §. j. ff. de itinere, actuq; priua. dum aſſerit ad interdictum illud non eſſe neceſſarium vſum ſeruitutis ſciente domino prædij, & tamen neceſſaria eſt quaſi poſſeſſio ſeruitutis. l. vltima, ff. eodem titu. vel ipſe loquitur contra tex. in d. l. vlt. quod magis conſonum eſt, quia Bar. expreſſim fatetur. nu. 10. quaſi poſſeſſionem in his iuribus non acquiri per vſum, niſi ſciente, & patiente illo, in cuius pręiudicium vertitur. tametſi Ripa in d. c. cum eccleſia. nu. 64. ſequatur Bar. ſententiam, quę dictat ad interdictum de itinere, actuque priuato, ſufficere ſolū vſum, nec requiri quaſi poſſeſſionē. Sed & Paulus Caſt. dum in d. l. 2. aſſeuerat ſeruitutem poſſe acquiri pręſcriptione longi temporis decem vel viginti annorum cum titulo, etiam abſque ſcientia illius, contra quē præſcribitur; palam fatetur, quaſi poſſeſſionem ſeruitutis acquiri poſſe per vſum abſque ſcientia illius cui præiudicium fit: cum alioqui abſque poſſeſſione præſcriptio non procedat. l. ſine poſſeſſione. ff. de vſucap. Ergo quaſi poſſeſſio ſeruitutis acquiritur, & aliorum iurium incorporalium abſque ſcientia, & patientia illius, cuius præiudicium ex vſu tractatur. Nec enim alicubi probatur, ad acquiſitionem quaſi poſſeſſionis iurium incorporalium requiri vel patientiam, & ſcientiam, vel ſaltem titulum, cum & ſępiſſimè abſque titulo, & patientia procedat horum iurium præſcriptio, quæ abſque quaſi poſſeſſione procedere nequit vllo caſu. Et ideò ex præmiſſis apparet, quaſi poſſeſſionē iurium incorporalium procedere ab vſu illorum, & ſufficienti exercitio, etiam abſque ſciētia, & patientia illius, in cuius præiudicium poſſidetur.

Verum præter hæc opinor, regulariter non ſufficere ad præſcriptionem iurium incorporalium eorum quaſi poſſeſſionem, niſi adſit ſcientia & patientia illius, contra quem pręſcribitur. tex. in d. l. 2. quæ peculiari quadam ratione hanc ſcientiam exigit, eo q̄ iura incorpalia propriè non poſſideantur, & ſeruitutes plerunque & frequētius abſque titulo præſcribantur aduerſus communem vſucapionis, & præſcriptionis naturam. Quo fit, vt ſemper ſiue adſit præſcriptioni ſeruitutis titulus, vel non: ſiue ſit tempus ordinarium, ſiue immemoriale, neceſſaria ſit quaſi poſſeſſio, quæ ſeparatim ab alijs, quæ ad præſcriptionem requiruntur, conſtituenda eſt, & perfecta quidem: alioqui nec vllo momento ſufficiens eſt, & præſcriptio ceſſat, aut interrumpitur, vel minimè initiū aſſumit: nec defectum poſſeſſionis, vel quaſi ſupplet ipſe titulus, nec immemoriale tempus in his, quæ poſſunt poſſideri, aut quaſi poſſideri abſque titulo: veluti res temporales. Atque ita communis opinio ad interpretationem d. l. 2. C. de ſeruit. & aqua. in praxi recipienda eſt, & vbique ſeruanda, ſequentibus tamen intellecta limitationibus.

Primò ſententia communis non procedit, vbi agitur de pręſcribenda libertate aduerſus olim conſtitutam ſeruitutem, etenim tunc ſufficit quaſi poſſeſſio, nec eſt neceſſaria ſcientia, nec patientia illius, contra quem præſcribitur. tex. elegans in l. ſi partem. §. ſi per fundum. ff. quemadmo. ſeruit. amit. quem ita omnes iuris vtriuſque Doctores interpretantur in fauorem libertatis, quę vnicuique rei adeſt pręſumptione quadam iuris: & pręterea quia res ad priorem ſtatum, & communem redit. Ex quo forſan erit intelligendus. tex. in c. ſi de terra. de priuilegijs. quo reſponſum eſt, priuilegium validum quidem de non ſoluendis decimis tolli præſcriptione triginta annorum, quib. habentes priuilegium decimas exoluerunt. p̄cedit. n. ea reſponſio, etiam ſi ſolutio facta ſit ab ignorantibus ſe priuilegium habere: cum hic non ſit neceſſaria ſcientia illorum, contra quos præſcribitur ea quidem p̄ſcriptione, quæ rem conſtituit, & reducit in priſtinum ſtatum, quem habebat iure communi: atque ita etiam ſi generali quadam ratione vtantur Panor. & Anch. inibi illum tex. intellexere, & Fel. in c. vigilanti. de præſcriptio. contra. Hoſt. & Cardin. in d. c. ſi de terra. exiſtimantes ad deciſionem illius capitis eſſe neceſſarium, quòd ſolutio fiat ab his qui ſciunt ſe priuilegium habere, eos eximens à ſolutione decimarum.

Secundò tex.in d.l. 2, einſque communis interpretatio non obtinet in præſcriptione ſeruirntis cũ titulo, iuxta l.ſi ego.§.j. Et ibi gl.ff.de public. Nam in præſcriptione ſeruitutis, quoties titulus non concurrit cum quaſi poſſeſſione, eſt neceſſaria ſcienria, & patientia illius contra quem præſcribitur: at ſi preſcribens titulum habeat, nempe conſtitutionẽ ſeruitutis ab eo factam, qui rei dominus non erat, tunc non eſt neceſſaria ſcientia nec patientia domini ad præſcriptionem longi tpis decẽ, vel viginti annor.l.vlt.C.de præſcr.long. temp. quam ita intellexere Paul.Caſt.& ibi Alberi.in d.l.2.idem Paul. Caſt. in l.ſeruitutes . la magna; & ibi Io.Coraſ.nu.49.Ant.in c. peruenit. 5. col.de cenſibus.Fel.in d. c. de quarta.colum. pen.Cepola in tract.de ſeruit.vrba.prædio.c. 20. colum. 9.Ioan.Franc.à Ripa in d.c.cum eccleſia Sutrina.num.64. de cauſ. poſſ.& prop.Iaſ.in l.3.§.ex contrario , nu. 31.ff. de acq.poſſ.idem in l.j.num.65.in princ.eod.tit.

Tertiò, ſupraſcripta Doƈt.opinio minimè locum obtinet in præſcriprione tanti temporis, cuius initium memoriam hominum excedit. Nam vbi hęc prę́ſcriptio ꝓbata fuerit, non eſt neceſſaria ſcientia illius, contra quẽ præſcribitur.gl.& ibi Ang.in l.hoc inre.§. ductus aquæ.ff. de aqua quot.& eſt. Bal.i c.j.col.2. quæ ſint regalia.Imol. in l.ſi publicanus.§.in omnibus.ff.de public.& veƈtig. Salic.in l.2.C.noua veƈtig.& idem Imo.& Rom.in l.j.§.denique.ff.de aqua pln.arcen.Ant.in c.peruenit.de cẽſib.Dec. conſi.85. Iaſ.in l.imperium.ff.de iuriſd.omn.iud. colum. 9.verſi.circa primum dictum.Alex.conſi.16.lib. 5. nu. 15. & ibi Lugdunenſis. Iaco. de ſancto Georgio in tract.de feudis.verſi.cum mero, & miſto imperio, col.vlt.Curtius Iun.conſi.158.nu.12.Ant.Rub.conſi.21.col.vlt.Fran.Balb. de præſcriptionibus. j. par. 3. partis , quæſtio. 6.num.22. Fel.in cap.de quarta.col.pen.latius in c.cum nobis.col. j. de præſcr. Quorum opinionem fatentur communem eſſe eam ſequuti Alex.conſi.6.lib.j.num.4.& And. Tiraq.in tract.de nobilitate.c.14.nu.4.idem aſſeuerant Dec. Balb. & pleriquè ex præcitatis authoribus, quorum ſententia procedit propter vim huius temporis immemorialis, qđ priuilegij vim habet.d.§.ductus aquæ. & c.ſuper quibuſdam. de verb. ſignific. tametſi contrarium adnotauerint Bar.in d.§.in oibus veƈtigalib.idem in l.j.§.denique. ff.de aqua plu.arc.Paul.Caſt.in d.l.ſeruitutes.colum.vlt. Rom. conſi.218.Bal.conſi.352.lib.j.& conſi.340.lib.5.Albe.Brunus conſi. 66.col.j.Ripa in d.c.cum eccleſia.de cauſ. poſſeſſ. num.67.idem libro 2. reſpon. cap. 26. Et profectò ſi ad quaſi poſſeſſionem iurium incorporalium eſt neceſſaria ſcientia, & patientia , ego non video qua ratione iſthæc poſterior ſententia improbari poſſit: ſiquidem immemorialis præſcriptio requirit continuam vel nunquã interruptam poſſeſſionem , aut quaſi poſſeſſionem . hæc etenim ante omnia probanda eſt, & preterea immemoriale tempus quorum prius probari nequit , niſi ſcientia & patientia probetur ſecundum communem, quę exigit pro ratione intrinſecæ qualitaris ad quaſi poſſeſſionem ſcienriam , & patienriam : atque ideò vera eſt hæc vltima opinio ſicuti hac ratione veram eſſe cenſet Aymon Sauilli.in tract.de antiq.temp.4.par.c.abſolutis . num.15. vel concedẽdum erit, quod ſuperius adnotauimus, quaſi poſſeſſionem iurium incorporalium acquiri abſq; ſciẽtia, & patiẽtia illius, contra quem quaſi poſſeſſio acquirẽda eſt. Qui verò tenent poſteriorem ſententiam, reſpondent ad tex.& gl.in d.§.ductus aquę. quod inibi agitur de conſuetudine, quæ perfectè inducitur etiã abſq; ſciẽtia Principis, vel ſuperioris.tex.in d.cap.vl.de conſuet. Pan. & Doƈt. communiter aduerſus gl. ibi ita adnotarunt: & eſt communis opinio ſecundum Rochũ in d.c.vlt. Quartò requiſito conſuetudinis, fol.36.col.j, & Corn.conſ.155. lib.4.col.pen.ſcientia etenim tacita Principis qui ſtatuit, conſuetudine, & moribus poſſe leges tolli , ſufficiens eſt, vt leges hoc modo tollantur . Sed tamen etiamſi principis ſcia neceſſaria ſit in prę́ſcriptione, vel foret in conſuetudine , ſufficere regulariter ſcientia magiſtratuum, qui eo loci exercent nomine Principis iuriſdictionem, ſecundum Barto.in d.§.in omnibus.Abb.in d.c.cum nobis, Are.i l.more, 3.col.ff.de acq.hæred.Iac.in tract.de feudis, in verb.cum mero, & miſto imperio.col. 5. Balb.de præſcri.5.par.princ.col.10.verſ.Secunda quæſtio eſt, an requiratur ſcientia.& Tiraq.in d.c.14.nu. 3.latè Aymon in tracta.de Antiqui.temp.4.par.c.abſolutis.nu.23.quo in loco meminit aliorum , qui contrariam ſententiam probare conantur: eum legito. Nam & Io. Lup. in c.per veſtras.2. no.§.j.nu.39.Bart.opinione improbat, poſt Sal.in l.veƈtigalia.C.noua veƈtigalia inſtitui non poſſe.[Et Alex.conſ. 84.col.2.num.5.lib.j.]

Denique mihi magis placet communis opinio , quæ habet, ſcientiam non requiri in præſcribẽdis his iuribus incorporalibus, quoties præſcriptionis tempus memoriam hominum excedit, ſiue præſcriptionis iure , ſiue ad priuilegij probationem tempus hoc allegetur. niſi tractetur de acquirendis iuribus incorporalibus, quorum vſui & exercitio ius reſiſtit : tunc etenim exigerem ego ſcientiam Principis, aut eius , qui eum vſum permittere pôt, quod ſenſit Lugdunenſis in d.côſi.Alex.6.lib.j.litera A.& deducitur ab his, quę tradidere gl.in c.pen.de filijs præſbyte.Domini.in Summa.11. diſt. & Rochus Curtius in d. 4.requiſito. 3. limitatione. quod in ſpecie ipſe adnotaui. §.2.huius partis.verſ.tertia ſpẽs.Nec video iuſtè poſſe negari, ꝙ & reſponſio Iuriſconſulti in d.§. ductus aquę.habeat locũ, cũ nõ tantum in conſuetudine , ſed & in præſcriptione, ꝑ tanti tpis vſum, & vim , quam habet immemorialis præſcriptio. Imò fortaſſis etiamſi ſcientia neceſſaria ſit, eadem præſumetur ex tanti temporis vſu, ſimul, & aliquot coniecturis, quæ huic præſumptioni ſuffragentur, ſecũdum Sal.in l.authoritatem.C.vnde vi.ver. quæro de quęſtione facti.Dec.conſi.185.col. 6. Aymonẽ, in tract.de Antiqui.temporis.4.par.c.abſolutis.nu.15.Nã & hi qui communem ſententiam veram eſſe cenſent, facillimè admittent hanc aſſertionem: licet contrariæ opinionis authores, præmittãt, non tñ fore neceſſariã ſciæ allegationẽ, ſed etiam eius probationem . vnde vtilis ſpes erit ſcientiæ allegatio ẽt in his præſcriptionibus , quarũ tp̃s memoriã hominũ excedit : quod ſi ea probari potuerit, controuerſia ceſſat: ſin autem non probetur , obſeruãdum erit, quæ opinio ex his iuſtiorem habeat cãm.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Olim poſſeſſor , hodie poſſeſſor præſumitur.*
2 *Confeſſio præterita poſſeſſionis , an inducat præſentis poſſeſſionis præſumptionem.*
3 *Olim poſſeſſor , an præſumatur hodie poſt decennium poſſidere.*
4 *Olim poſſeſſor , an præſumatur hodie poſſidere quo ad interdictum, vnde vi.*
5 *Poſſeſſio ficta , an ſufficiat ad præſcriptionem.*
6 *Poſſeſſio , quandoque habet plurimum iuris , quandoque plurimum facti , & huius diſtinctionis examinatio.*

§. PRIMVVS.

HACTENVS tractauimus de poſſeſſione quæ ad prę́ſcriptionem neceſſaria eſt, mõ ſupereſt de probatione poſſeſsionis agere. Nã olim † poſſeſſor , hodie poſſeſſor ꝓ-
1 ſumitur.gl.Bat.& Doƈt.in l.ſiue poſſidetis. C.de probat. Notant Panorm.in c.accedẽtibus.de priuileg.Ant. Abb.& alij in c. cũ ad ſedem.de reſtit.ſpolia.Rota in nouis.320.Alex.conſi.133. col. 2. lib.j. Bar.in l.Celſus.ff.de vſuca.Et inibi Balb.in 4.par.q.j. quorum opinio communis eſt, vt conſtat ex Ripa in c.cũ eccleſia. de cauſ. poſſ. & propriet. num. 23. & Alc. de præſum.reg.2.præſumpti.21.Et probatur ex eo , quòd amiſſio poſſeſſionis ſemel acquiſitæ conſiſtat in animo: animi verò mutatio nunquàm præſumitur.c.maiores.§. vlti. de baptiſmo.l.ſancimus.C.de teſta. quamuis Dynus in regu.ſemel malus.de regu.iur.in 6.ad finem, multis rõnibus probare conetur olim poſſeſſorem non præſumi nunc poſſidere. Sed & communis ſententia probatur in cap. olim.in 3.de reſti.ſpolia.quem ad hoc commendat Pan. ibi, & in c.olim.in j.col.5.eo.tit.& in cap.cum eccleſia.de cauſ. poſſ.& propri.colum.4.Eſt tamen ea opinio intelligenda,

gēda modò præſens etiam poſſeſſio à legata fuerit:alioqui præſumptioni locus non eſt, ſecundum Bart.& alios modò citatos, qui huic limitationi acceſſere, ea ratione, quòd præſumptio iuris procedens à facto proprio allegari debeat omnino.l. ſi adulterium cum inceſtu.§. idem Pollioni. ff.de adul.Bar.nu. 14.in l.cum quid.& ibi Doct. ff.ſi cert.pet.Abb.& Fel.in c.afferre.de præſum.qua rõne, & alijs authoribus nuncupatim adductis hanc limitationem, quę itidem frequētiori Doctorum calculo recepta eſt, examinaui in c.Raynutius.§.12.de teſtam.col.3.quo in loco ea, qua potui diligentia expendi Regiam l.10.tit. 14.par.3.quæ in hac materia ſingularis eſt, tandem communis opinio Doctorum in praxi admittēda erit:tametſi Alex.conſi.133.lib.j.& Burgenſis in c.peruenit.col.2.de empt.& vendi tennerint, non eſſe neceſſariam allegationem præſentis poſſeſſionis.Præmiſſa tamē communi ſententia, ſi allegatio præſentis poſſeſſionis prætermiſſa fuerit:tunc probatur cōtinua poſſeſſio eo ipſo, ꝙ præſentis temporis & antiqui probat poſſeſſio.Nam probata poſſeſſione temporum extremorum, initij quidem & finis præſumitur ipſa poſſeſſio medio tempore continua.gl.in c.volumus.16.q.4.& in c.cum eccleſia. de cauſ.poſ.& ꝓpri.Fel.in procemio Gregoriano.col.vlt.Abb.ī d.c.cū ad ſedem.de reſti.ſpolia.Balb.in d.l.Celſus.4.par.q.j. Alc.in d.reg.2.pręſum.22.poſt Bar.in eadem l.Celſus.col.pe.eūdem in l.ſicut.ff.quib.mod.pig.vel hypot.ſolua.idem adnotauit gl.in Clem.j.de iureiu.in verb.immediatus. quorum ſentētia communis eſt.ſiquidem probatis extremis, media præſumuntur.c.inter dilectos. & inibi Abb.& Fel. de fide inſtrum. c. accedens.vbi gl.de conuerſ. coniugat. gl.pen.in verb.ſine ſpeciali.& ibi Imo.in c.ex parte. in 3. de reſcr.l.talis ſcriptura.vbi Bal.ff. de lega.j. Cætera poſ-
2 ſeſſio † præſens, modò allegata ſit, præſumitur, non tātū quando per veram probationem conſtat allegantē olim poſſediſſe, ſed vt ibi ex aduerſarij confeſſione apparet hæc antiqua poſſeſſio. tex. ſingularis in c.præterea.in 2. de tranſactio.vbi ſi monachi confiteantur ſe olim fuiſſe ſubditos, condemnantur tanquam ſi de pręſenti confeſſi eſſent.gl.ad idem in l.certum. §.j.ff. de confeſ.quæ aſſeritur, præſumi ſundum hodie actoris eſſe, ſi reus confiteatur eum olim actoris fuiſſe, niſi reus probet eundē fundum modò actoris non eſſe, quam glõſſam ita intellexere Dynus, Albar.Cuma.ibi, Bal.in d.c.pręterea.Alc.in reg.2. de pręſum.pręſ.12.Quanuis Anto.& Imo.in cap.2.de lib. oblat.Fel.in c.ſcribam.de pręſum.col.vlt.diſtinguere velint aſſertionem factam in libello ab ea, quæ ſit in confeſſione, vt tandem in aſſertione libelli obtineat prædicta præſumptio:non in confeſſione, quæ ſtrictè eſt accipienda:nec extenſionē patitur in præiudicium, vel damnum ipſius confitentis:vti ſenſit deciſio Rotę in nouis 325.Etenim hęc reſtrictio falſa eſt:nam tex.in d.c.pręterea.in cōfeſſione loquitur. Imò & ſi quis confiteatur actorē olim dominum fuiſſe, at neget hodie dominum eſſe:minimè videtur fateri actoris intētionem, nec damnabitur vt cōfeſſus:ſed interim, dum non probauerit actorem hodie dominum non eſſe, habet actor præſumptionem iuris ex veteri dominio per reum conceſſo, quod expreſſim Bal.eleganter aduotauit in l.vnica.C.de confeſ.num.89. ſenſit idē in l.ſiquidem.C.de trāſa.ſenſere Dy.Alb. & Cuma.in d.l.certum.§.j.ſic intelligētes gloſſam ibi.idem obiter docuit Alciatus, in d.præſump.12.nu.2.verſiculo, poſſent concordari. gl.enim in d.lege, certum. dum contrariam ſententiam quibuſdam probare videtur, tantum aſſerit non poſſe reum confitentem dominium præteriti temporis condemnari vt confeſſum:non tamē negat ex ea confeſſione deduci præſumptionem iuris ad dominium præſentis temporis, niſi contrarium probetur.Hæc
3 verò, quæ diximus de probatione poſſeſſionis † cōtinuæ ad præſcriptionem per præſumptionem præteritæ poſſeſſionis, procedunt quo ad decennij tēpus, eiuſq; præſcriptionem:nam ad probandum præſcriptionem viginti, vel triginta annorum, oportet probari extremitatem, & medium uniuſlibet decennij, quemadmodum viſum eſt Matheſilano, notab.117. Cui acceſſere Fel.in c.inter dilectos.de fide inſtrum.3.colum.Franci.Balb. in d.l.Celſus.4.par.q.j.Ripa in d.cap.cum eccleſia.nu.23.Quibus ea ſuffragatur ratio, quòd animus, quo poſſeſſio retinet, non præſumitur durare vltra decennium.l.furtum.& l.fundi. ff.de vſucap.l.peregrè.ff.de acq.poſſeſ. vnde vltra decennium progredi non debet præſumptio continuę poſſeſſionis, quæ procedit à præſumptione animi adhuc durantis:ſicuti dictum eſt in principio huius.§. Ad idem facit, ꝙ ciuilis poſſeſsio, à qua præſcriptio procedit, non præſumitur vltra decem annos durare, & continuari ſegregata quidem à naturali.d.l.peregrè.quod gl.in ſpecie voluit in l.j. C.de ſerui.fugi.quam dixit ſing.Fran.in d.regula ſine poſſeſsione.nutāt Bar.in d.l.Celſus.col.3.& ibi Bal.idē in tract.de pręſcriptio.in vlt.par.3.par.princ.Fel. in c.vigilante.de præſcri.nu.6.& 7.Alc.d.præſumpt.21.num.12. Iaſ.in l.ſancimus.C.de teſta. idem in l. clam poſsidere. §. qui ad nundinas.num.19.ff.de acq.poſſeſ.Bar.in l. ſi de eo. §.ſi fortè.ff.de acq.poſſeſsio.idem Bar.Bal. & Salic. in d.l. j.& Dyn.in regu.ſine poſſeſsione.col. vlt.de reg.iur.optimè Cur.Senior.conſi.24.vnde apparet veram eſſe opinionem Matheſilani, vt quidam opinantur. Andreas tamen Alc.in d.regula 2.præſump.22. aduerſus Matheſilanū indiſtinctè cenſet priorem ſententiam veram eſſe, & præſumi olim poſſeſſorem, & hodie poſsidere, etiā poſt decem, aut viginti annos:& præterea probata poſſeſsione, extremorum per idem tempus continuationem poſſeſſionis præſumi, ad cuius opinionis, & quæſtionis reſolutionem ego arbitror ſententiam Matheſilani magis cōmunem eſſe. Deinde cenſeo cōtrariam defendi poſſe, & forſan eſſe veriorem. Nam vbi poſſeſsio ciuilis ſola per aliquem retinetur abſque naturali, eadem poſſeſsio non durat, vltra decennium:quia ad id vſq; tempus, animus, quo ſolo hæc poſſeſsio ciuilis retinetur, durare præſumitur:atque ita hac in ſpecie Dynus, Accurſius, Barto. & alij loquuntur, nempe vbi conſtat, quem olim ciuilem ſolam habuiſſe naturali amiſſa:etenim eo caſu olim poſſeſſor, hodie poſſeſſor pręſumitur, modò tempus non tranſierit maius, longiuſve decennio:tametſi per quod tempus pręſumatur obliuio, iudicis arbitrio relinquendum ſit, iuxta gl.in d.l.furtum.ff.de vſucap. Cuius opinio cōmunis eſt, ſecundum Soc.conſi.2.lib.3.colum.3. At ſi conſtet, olim quēdam poſſediſſe naturaliter, & ciuiliter, præſumendum erit, eandem poſſeſsionem ciuilem quidem & naturalem per eum continuo tempore obtentam fuiſſe, & ita modò poſsidere ciuiliter & naturaliter. Et ideò in hac ſpecie cū nō tractemus de ea tantum poſſeſsione, quę ſolo animo retinetur:nihil refert tranſierint decem, an viginti anni:cùm præſumatur naturaliter & ciuiliter continuo poſſediſſe eum, qui olim, vt conſtat naturalem & ciuilem poſſeſsionem habuit, nec apparet naturalem retenta ciuili amiſiſſe, quod etſi breuiter ſatis ſenſit Alciat.in d.præſumptio.21.

Ex his demum infertur, quid dicendum ſit hac in quæ-
4 ſtione quo ad interdictum, vnde vi.† Etenim apertiſsimi iuris eſt, vt locum obtineat interdictum, vnde vi, & ſpoliatus ſit ante omnia reſtituēdus, neceſſarium eſſe, qđ agēs eo interdicto probet ſe poſſediſſe, & ſpoliatū fuiſſe tunc cum poſsideret.tex.celebris in l.j.§.interdictum autē.ff.de vi & vi arm.& in c.ſuborta.de re iud.gl.eſt communis in cap.olim.2.j.de reſti.ſpol.in verb. reſtitutionē. gl.in c.cum ad ſedem.eod.titu.Dec. optime in conſil.125. tex.in c.conſultationibus. de off.dele.Sufficit tamen allegare hanc poſſeſsionem illius quidem temporis, quo ſpolium contingit, & probare ſpoliatum olim poſſediſſe:nam ex eo pręſumitur, & tempore ſpoliationis adhuc poſſeſsionem habuiſſe, ſecundum communem opinionē, quā in hoc §. adnotauimus:ſed in ſpecie ita reſpō-
derunt Abb. Imo.in d.cap.cum ad ſedem. Rota in nouis 124.Abb.in cap.olim.in 3.de reſtit.ſpoli. per tex.inibi, qui hoc expreſsim probat.idem Abb.in c. cum eccleſia.col.4.de cauſ.poſ.idem in d.cap.ſuborta.qui cenſet in eodem capite hanc opinionem probari:quam eſſe communem fatetur eam ſequutus Alc.in d.reg.2.præſum.21. ad finem.idem aſſerunt Imo.in d.c.cum ad ſedem. & Ripa in d.c.cū eccleſia.num.23.quæ quidem ſnia ſatis probari vř in d.c.olim.vbi eſt huius opinionis authoritas probatiſsima.

batiſſima,& in d.c.ſuborta.Etiamſi tex.in d.l.j.§. interdi-
ctum autem.ibi tunc maximè refragetur,ex quo Oldra.
conſi.j. colum.j.gl. in d.c.cum ad ſedem.Cur.Senior con-
ſil.70.col. 2. adnotatunt fore neceſſariam probationem
poſſeſſionis illius temporis , quo ſpoliatio contigerit.
Quibus reſponderi poterit , ſatis hanc poſſeſſionem
ꝓbari præſumptione iuris ex eo,ꝙ probata fuerit pre-
teriti temporis poſſeſſio , nec probatum fuetit contra-
rium : ſicuti paulò ante explicuimus.

Sed expreſſim,ꝙ ad interdictum,vnde vi,non ſufficiat
hæc iuris præſumptio,imò ſit neceſſaria probatio poſſeſ
ſionis eo tempore,quo ſpoliatio contigerit,tenent Inn.
in c.qualiter.in 2.de accuſa.Lapus allegat.52.Are.i §.qua-
drupli.de actionibus,nu.26.Ripa in d.c.cũ eccleſia.p tex.
inibi,num.32.Ant.Rub.conſi.vlt.col.2.Mihi ſanè commu
nis opinio potior videtur ob eius authoritatem : & quia
ſpolianti facillimum erit hanc iuris præſumptionem elu
dere per cõtrariam probationem, ſi verè ſpoliatus agẽs
interdicto vnde vi, nõ poſſidebat tempore ſpoliationis.
Non obſtat tex.in d.c.cum eccleſia , cum ibi non probet
eſſe neceſſarium,ꝙ proximis , & vltimis electionibus qs
interfuerit , vt ſit in quaſi poſſeſſione eligendi . Nam etſi
gl.id aſſerere videatur, nec ad quaſi poſſeſſionem acqui-
rendam iuris eligendi requirunt tres electiones , ꝙ præ-
cedenti §.adnotauimus,nec oportet probari ꝙ quis vlti
mæ electioni affuerit:ſiquidem præſumitur cõtinua qua-
ſi poſſeſſio ex eo, ꝙ prioribus præſens fuerit, modò non
conſtet vltimæ electioni,cum commodè poſſet, non in-
terfuiſſe : qđ eſt maximè obſeruandum. Quin & interdi-
cto vti poſſidetis,vera & cõmunis opinio,ita equidem,
vt olim poſſeſſor præſumatur hodie poſſeſſor: quod no-
tant Bal.in l.j.nu.12.C.vti poſſidet.Paul.Caſt.in l.nõ igno
rabit.C.ad exhib.Alex.conſi.88.num. 3. & num. 30. lib.5.
nec oberit tex.in §.quorum.Inſti.de interdict.vbi proba-
tur interdicto retinendæ neceſſariam eſſe probationem
poſſeſſionis tempore litis conteſtationis quaſi neceſſa-
ria ſit eius temporis poſſeſſio.Nam is tex. vel eum intelle
ctum habet , vt ex probatione præteritæ poſſeſſionis , &
allegatione poſſeſſionis obtentæ litis conteſtationis ,
tpe poſſeſſio præſumatur,iuxta cõem ſententiam; vel eſt
intelligendus Iuſtiniani locus in rebus corporalibus nõ
in incorporalibus,in quibus ſatis erit probare poſſeſſio
nem certi temporis , & proximi , ante litem motam,vt
explicat Io.Faber in §.retinendæ.nu.23.Inſti. de interdic.
Etenim ſat erit hæc probatio , vt actor obtineat in hoc
interdicto vti poſſidetis.idq; forſan alibi opportunius tra
ctabitur.Et ſanè Matt.Afflict.deciſione 394.ſcribit , Regij
prætorij iudicio cõem ſñiam in cõtrouerſia, vti poſſide-
tis,etiam in rebus corporalibus receptam fuiſſe , vbi ad-
uerſarius non probaret ſe medio tpe poſſediſſe,vt tandẽ
ſatis ſit ſufficiens probatio poſſeſſionis tpe turbationis:
præſumitur.n.ex eo poſſeſſio tẽpore conteſtationis litis.

Verum,etſi ad præſcriptionem poſſeſſio neceſſaria ſit,
nec ſufficiat detentatio, tñ ſm materiã ſubiectam teſtiũ
rñſa interpretanda ſunt . Nã ſi teſtis de conductore agẽs
rñderit,eũ poſſediſſe,hæc rñſio non ad verã poſſeſſionẽ,
ſed ad detentationem referenda eſt . At ſi extra iſtum ca-
ſum teſtis reſponderit Titiũ rẽ detinuiſſe,ea detẽtatio ad
poſſeſſionem erit referenda.gl.opt.in c. Pontificis. 7.q.j.
Abb.in c.cum ad ſedẽ.de reſti.ſpoli. nu. 21. Imol.in l.3.§.
ex contrario.ff.de acqui.poſſ.Alex. poſt alios in l.ſtipula-
tio iſta.§.hæc quoque.de verb.oblig.vnde oportet aduer
tere omninò ad teſtium reſponſa , vt ea intelligantur in-
ſpecta teſtis perſona,eiuſque qualitate, & communi ver
borum ſignificatione,quæ in ea prouincia obtinuit.

5 De poſſeſſione † ficta, & quæ legis tm humanæ vim &
authoritatem habet,dubiũ eſt an ſufficiat,& ſit cõueniẽs
initiũ præſcriptionis.Rom.etenim in ſing.410.tenet eam
non ſufficere,idẽ probãt Fel.in c.illud.col.vlt.de præſcri.
Balb.in tract.de præſcr.3.par.prin.in fi.ſed glo.in c. con-
tingit.de dolo & cont. quam ibi Doct.cõiter ſequunt,te
net poſſeſſionem, cuius tex. ille meminit ſufficere ad ꝑ-
ſcriptionẽ,ſi poſſeſſor bonã fidẽ habeat, nec deſint ea, q̃
ad præſcriptionem alioqui neceſſaria ſunt. Quod pro-
batur ex eo , quia poſſeſſio acquiſita miniſterio tñ legis
ciuilis,vel Canonicæ,aut conſuetudinis abſque actu cor
poreo,vera tñ poſſeſſio eſt , nec quo ad effectus differt à
vera poſſeſſione naturali quidem,& ciuili, ſicut à nobis
traditũ eſt lib.3.Var.Reſol.c.5.& probat tex.elegãs in d.c.
contingit.Quo ſit,vt niſi aliud humana lege ſtatutũ fue-
rit, planè dicendum ſit , fictam poſſeſſionem.i. actu ficto
acquiſitam miniſterio legis tantum,ad vſucapionem vel
præſcriptionem ſufficere, modò adſint alia adminicula,
quæ inre ad perfectam præſcriptionem requiruntur.At-
que ita apud me dubia' eſt Romani ſententia : verior-
que contraria opinio apparet ex his , quæ mõ diximus.
Imò à iure ciuili multa ſtatuta ſunt circa poſſeſſionem,
quæ ad præſcriptionẽ requiritur , ex quibus apparet nõ
ſp propriã,& verã poſſeſſionẽ requiri.Cuius rei teſtimo
nium nobis exhibet l.j.§.Scæuola.ff.ſi quis teſtam.lib.eſſe
iuſſ.fuerit. qua reſponſum eſt hæreditatem iacentem nõ
poſſidere.Et tñ hæreditas iacẽs,quo ad effectum præſcri
ptionis cenſetur poſſeſſionem à defuncto captam con-
tinuare,& obtinere.l.cœpta.& l.nunquam.§.vacuum.&
l.iuſto.§.nondum aditæ.ff.de vſucap. nec iſta poſſeſſio in
hæredẽ tranſit ſm Bar.& alios in l.cũ hæredes.in prin. ff.
de acq.poſſeſſione.Hæc verò poſſeſſio , quæ à iure con-
ſtituitur apud hæreditatẽ iacentẽ , hũc pter alios effectũ
hẽt,tametſi impropria ſit ſatis,nec ficta dici valeat , cùm
ſit impoſſibilis poſſeſſionis continuatio per hæreditatẽ
iacentẽ, quæ aio,& corpore caret,quod explicat Zaſius
lib.2.ſingulatũ rñſio.c.27.vnde mirũ non erit, qñq; fictã,
& impropriã poſſeſſionẽ ad præſcriptionẽ ſufficere, at-
que ita hæres accipiens hæreditatẽ , & poſſeſſionẽ rorũ
eiuſdẽ,præſcriptionẽ cõtinuatione , quadã poſſeſſionis
pficit,& perficere põt;mõ poſſeſſio illa p aliũ medio tẽ
pore capta non fuerit,ſicut ab omnibus adnotatũ extat.

Eadem ferè rõne licet tignum domui coniunctum ve
rè nõ poſſideatur à dño domus.l.eũ qui.ff.de vſuca.& l.q.
vniuerſas.in prin. ff. de vſucap.tñ tignum illud vſucapi-
tur,ſi tpe,quo domui,vel ædificio additum fuerit, pauci
dies ad vſucapionẽ perficiẽdam defecerint. l.rerũ miſtu
ra.ff.de vſucap.cuius rñſi rõnem eã eſſe Dynus in d. regu-
la.ſine poſſeſſione.col.2.Bar.& Doct.in d.l. rerum miſtu-
ra.cẽſent,ꝙ pauci dies vſucapioni deficiãt tempore,quo
poſſeſſionis continuatio ceſſat. Fortaſſis verior eſt ratio
ad reſponſum Iuriſconſulti in d. l. rerum miſtura. §. La-
beo.quòd licet propriè,& verè non poſſideatur tignum
illud ſeparatim,tamen cum ipſa domo, vel ædificio , cui
adiunctum eſt ſimul videtur poſſideri, vt explicant Cu-
ma.in l.3.§.Labeo.ff.de acq.poſſ.idem in l.qui fundum. §.
j.ff.pro emp. Imo.& Beſutius in l.ſi is qui pro emptore.ff.
de vſuca.Balb.in tract.de pſcr.3.par.6.par.princ.q.j.limit.
3.quanuis Iaſ.in d.l.ſi is qui pro emptore.num.54. diſpli-
ceat hæc interpretatio ad Iuriſconſulti reſponſum in
d. l. rerum miſtura.

6 Poſtremò illud obſeruandum eſt , ꝙ poſſeſſio † qñque
habet plurimum facti,nempe,qñ in ea acquirenda prin-
cipaliter factum intercedit , quippe quæ corpore ipſius
poſſidentis acquiratur. Et hæc aliquid iuris habet , quia
ius non reſiſtit,nec eam reprobat,vnde tacitam habet iu
ris approbationem;& quia miniſterio iuris per abſentẽ
retinetur.l.clam poſſidere.§. qui ad nũdinas.l. 3.§.Nerua
filius.ff.de acq.poſſ. quandoque poſſeſſio habet plurimũ
iuris,parum autem facti, quia principaliter in ea opera-
tur iuris diſpoſitio,qualis eſt ea poſſeſſio, quæ acquiritur
alteri per ſeruum , per filium ex cauſa peculiari abſque
actu poſſidentis:& hæc dicitur habere plurimũ iuris,qa
nobis etiam ignorantibus acquiritur. l. Labeo.ff.de vſu-
cap.Etenim dũ Dyn.in d.reg.ſine poſſeſſione.ſcribit etiam
ignorantem poſſidere per ſeruum,vel per filium , atque
item vſucapere, eſt intelligendus in his, quæ acquirun-
tur ex cauſa peculiari, non ex alia:nam licet ex alia poſ-
ſeſſio acquiratur ignoranti , non tamen eſt ea poſſeſſio
ſufficiens ad vſucapionem.gl. communiter receptam l.j.
§.item acquirimus. ff. de acq.poſſ. quo in loco Iaſ. num.
39.fatet hanc opinionem cõem eſſe.idem aſſeuerat eam
ſequutus Io.Crot.in d.l. ſi is qui pro emptore.col.22.tex.
ad id optimus in l.ꝙ ſeruus.& in l. ſi me in vacuã. §. vlt.ff.
de acq.poſſ. tametſi Iaſ. in d.§.item acquirimus , aduer-
ſus

ſus communem negauerit, poſſeſſionem ignorantibus acquiri per ſeruum, vel filiũ in his, quę ex re non peculiari habentur. Sed tamen communis ſententia per Crottum defenditur per tex. in d.§. vlt. & in d.l. quod ſeruus. Habet verò hæc poſſeſſio aliquid facti, ex eo q; factum in ea acquirenda contigerit ſerui quidẽ vel filij poſſeſſionẽ capiens. Eſt & poſſeſſio, quæ plurimum iuris ſimul & facti habet, in qua iuris diſpoſitio ſimul & factum operatur, & cõcurrunt. Qualis eſt, quæ per procuratorem, vel per filium aut ſeruum ex cauſa non peculiari quæritur. Nam hæc quo ad vſucapionem ignoranti non quæritur, licet quo ad alios iuris effectus quæſita ſit etiã ignorantibus, quod modò adnotauimus. Alia eſt poſſeſſio, quę omninò, & in totum iuris authoritatem, & vim habet, nec quidquam à facto conſequitur: nempe ea, quam Doctores ciuiliſſimam appellant: atque hęc diſtinctio omnium ferè conſenſu traditur, & cõſtat ex gl. Card. & Abb. in c. cùm nſis. de cõceſ. præb. & in d. reg. ſine poſſeſſione. Bar. in l. ſi is q; pro emptore. ff. de vſuc. nu. 10. & Iaſ. col. 2. & Cro. col. j.

Hinc planè deducitur, captum ab hoſtibus præſcribere, & vſucapere, quæ tempore captiuitatis poſſidebat per ſeruum, vel filium ex cauſa peculiari, quia illa poſſeſſio plus iuris, quàm facti habet: ea verò quæ poſſidebat per ſe, vel procuratorem, filium, aut ſeruum, ea cauſa tamen nõ peculiari, minimè vſucapit, dum eſt in captiuitate. l. ſi is qui pro emptore. ff. de vſucap. quia priori caſu poſſeſſio habens plurimum iuris, ſufficiens eſt iure poſtliminij ad vſucapionem. l. iuſto. §. vlt. ff. de vſucap. At in poſteriori caſu poſſeſſio habet plurimũ facti, & in factis fictio poſtliminij parum aut nihil operatur: quia ſolum ea reſtituit, quæ iuris ſunt. l. poſtliminij. ff. de capti. non ea q̃ ſunt facti in bello. §. factę. ff. de capt. l. denique. ff. ex quib. cauſis maior. quemadmodum adnotauerũt gl. Bart. Iaſ. nu. 36. & 51. Io. Crottus col. 5. 7. & 8. in d. l. ſi is qui pro emptore. quo in loco hæc eſt communis omnium conſenſu reſolutio: vt fatentur Iaſ. & Crot. idem tradidere gl. Dyous nu. 10. & alij in d. regu. ſine poſſeſſione. Sic ſanè ſunt accipienda quæ tradi ſolent de captiuis, an hi poſſint vſucapere ea poſſeſſione, quam ante captiuitatem per ſe vel per alios obtinebant.

Poſſeſſio autem, quam diximus ignoranti acquiri quo ad alios iuris effectus, non quo ad vſucapionem, etiam quo ad vſucapionem prodeſt, & ſufficiens eſt poſt ſcientiam illius, cui eſt per alium quæſita. l. j. & ibi eius interpretes, C. de acquiren. poſſ.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Iure veteri eccleſia contra eccleſiam præſcribebat triginta annorum ſpacio. Et ibi intellectus cap. ſicut. 16. quæſtione 3.*
2 *Interpretatio tex. in cap. quicunque. 16. q. 3.*
3 *Quadragenaria præſcriptio aduerſus eccleſiam eſt neceſſaria.*
4 *Priuilegio an poſſit quis vti aduerſus habentem ſimile priuilegiũ.*
5 *Vſucapio triennalis, & ſimiles præſcriptiones aduerſus eccleſiam admittuntur.*
6 *Centenaria præſcriptio neceſſaria eſt contra Romanam eccleſiam.*
7 *Quo tempore præſcribantur res ad fiſcum ſecularem pertinentes.*
8 *Libertas, ſeu immunitas à ſoluendis, indictionibus, & collectis, quo tempore præſcribatur.*
9 *Intellect. l. vltima. C. de ſacroſanctis eccleſiis, an centenaria præſcriptio ſit neceſſaria contra principem ſecularem.*

§. SECVNDVS.

CÆTERVM ad vſucapionem, vel præſcriptionem non tantum ſufficit poſſeſſio, ſed oportet eam poſſeſſionem certo tempore legibus quidem, vel Canonibus definito, continuo habitam & retentam à præſcribente fuiſſe. quod probatur in l. 3. ff. de vſucapionibus. Et regulariter inter priuatos, vel ad vſucapiendam rem priuatorum ſufficiens eſt decem inter præſentes, viginti annorum inter abſentes præſcriptio, ac quandoque neceſſaria eſt triginta annorum poſſeſſio iuxta diſtinctionem Imperatoris ſub tit. C. de præſcrip. longi temporis. decem vel viginti anno. maximè in l. vlti. & ſub Rub. C. de præſcr. triginta vel quadraginta ann. tex. ſingularis iure Regio ĩ l. 19. & 20. ac 21. tit. 29. par. 3. In præſcribendis autem ſeruitutibus, quod tempus à iure exigatur, tradit gl. in l. ſeruitutes. in 4. ff. de ſeruit. Cæpola in tract. de ſeruit. vrb. prædio. c. 19. & ſeq. Balb. de præſcr. 3. par. 4. partis prin. Doct. in d. l. vlt. qua de re ipſe aliquot adnotaui, pręſertim de vſucapione ſeruitutis diſcontinuæ, vſusfructus, iuris paſcendi: & de amittenda ſeruitute, lib. j. Varia. Reſolu. c. 17. nu. 10. quo in loco examinaui, an laici præſcribere valeant exceptionem, & immunitatem à ſoluendis decimis, quas eccleſijs ſoluere tenẽtur: [His adde conſtitutionem Iuſtiniani, C. de vſucap. transfor. in derogationem legis duodecim Tabularum, quę noua eſt apud Balduinum in Iuſtinian.]

1 Olim ſanè Canonibus ſtatutum eſt, q; eccleſia † cõtra eccleſiam prçſcriberet triginta annorum poſſeſſione: cuius quidem aſſertionis author eſt Gratianus in c. placuit. verſ. in canonibus. 16. q. 3. idem teſtatur Cõſtantinus Harmenopolus in Epitome iuris ciuilis, lib. j. tit. 3. etiãſi Iaſ. in authen. quas actiones. C. de ſacroſ. eccleſ. colum. 3. parum diligenter conſiderans vetera conciliorum, & Canonum Decreta, Gratiani authoritatem in hoc refellat, atque deſpiciat. pro ipſo Gratiano tex. in c. illud. de pręſcrip. qui refert, Canones quoſdam tricennalem pręſcriptionem aduerſus eccleſias, earumq́ue res admiſiſſe. idem apparet in c. j. & 2. 16. quæſt. 3. vbi canonibus antiquis ſtatutum fuiſſe conſtat, poſſe eccleſiam contra eccleſiam vel præſcriptione triginta annorum. Hoc ipſum conſtat & ex varijs Canonibus, quorum meminit Burchardus Vuormatienſis Epiſcopus, lib. 3. Decretn. c. 146. & ſequent. idem probat tex. in c. ſicut. ead. cauſ. & q. cuius Canonis litera obiter eſt expendenda ex eo, quòd difficilis cenſetur eius intellectus. Sicut, inquit, diœceſim alienam tricennalis poſſeſſio tollit: ita territorij poſſeſſio conuentum non adimit. Hactenus ille Canon, ex quo iuris Canonici interpretes frequentiſſimè adnotarunt, q; pręſcribens Epiſcopus locum ad alterius diœceſim pertinentem, illum cenſeatur pręſcripſiſſe, quo ad proprietatem ſolùm, nõ quo ad iura Epiſcopalia, nec quo ad iuriſdictionem. ſenſit Bar. Brixienſis hunc intellectum nõ omnino germanum illius Canonis ſenſum ſignificare, dum doctiſſimus ille vir hac præmiſſa interpretatione de huius capitis ſenſu dubitat. Et profectò cõis intellectus iuxta literam vulgatam defendi non poteſt. Nam ſi tricennalis poſſeſſio tollit diœceſim alienam, cur territorij poſſeſſio iuriſdictionem non auferat, & præſcribenti acquirat itidem Epiſcopalia iura? nulla ratione congrua probari iure valet: ſiquidem territorij poſſeſſio iuriſdictionis poſſeſſionem ſaltem pręmittit. l. pupillus. §. territorium. ff. de verb. ſignific. [Extant hac de re pulchra verba Hygieni lib. 2. de limit. cõſti. Hoc quoque, inquit, aſpiciendum erit, quod cùm aliquibus locis inuenimus ex alieno teritorio ſumpſiſſe agros, quos aſſignaret proprietatem, quidam dari. ſ. cui aſſignabat: ſed territorij, intra quod aſſignabat, ius non auferri.]

Quamobrẽ illius Canonis litera integra, & ſyncera petenda eſt ab ipſo concilio Toletano 4. cap. 34. Sicut tricennalis, inquit, poſſeſſio diœceſim alienatam tollit, ita territorij conuentum non adimit. Hæc ſanè lectio ex cõcilio reſtituta probat, hãc tricennalem poſſeſſionẽ ſimplicẽ quidẽ eſſe: ita quidẽ vt territorij conuentũ nõ comprehendat: nã ſi præſcribens eũ poſſediſſet, dubio procul acquireret territorij conuentũ, & eũ poſſeſſio tricennalis tolleret, ſicut dięceſim. Etenim cũ in præſcriptionib. poſſeſſio, vel quaſi neceſſaria ſit ad acquiſitionẽ, ſi tricennalis poſſeſſio, non tñ locum, alterius dięceſis obtinuit, ſed & in eo iuriſdictionem, iuraq; epiſcopalia exercuit, tollit per præſcriptionẽ poſſeſſio, & ius epiſcopale. Quòd ſi pręſcribẽs iuriſdictionẽ, non exercuit, nec iura epiſcopalia, ſed tñ locum ſimpliciter obtinuit, dubio procul cõis Doctorum ſenſus obtineret. cui tñ non conuenit Canonis litera quæ pręmittit, poſſeſſionem tricennalem alienam diœceſim tollere, atque ita iuriſdictionem, & iura Ep̃alia, cũ hęc propria ſint, & cõueniãt dięceſi, iuxta ſacrorũ Canonũ Decreta. At ſi dixeris iuxta priorem li-

teram,& eius commuoem interpretatiooem, eſſe maxi-
mum diſcrimen inter poſſeſſionem diœceſis,& poſſeſſio
nem territorij, quaſi prior poſſeſſio exercitium habeat
iurium Epiſcopaliũ,& iuriſdictionis:poſterior verò oon
habeat,nee habuerit iuriſdictionis vſum : hoc planè re-
fragatur propriæ dictioois ſignificatiooi, ſecundum quã
poſſeſſio territorij præmittit in dubio iuriſdictioois vſũ,
d.l.pupillus.quia in dubio iuriſdictio territorio eam ha-
benti adhæret. Bart.in l.inter eas.ff.de acquiren. rer. do-
min.Anch.in reg.Acceſſorium.col.32.Alex.conſi 35. col.
3.lib.4.& in l.j.ff.de iuriſd omn.iud.col.vlt.quanuis ſecun
dum Bar.ibi num.16.quandoque detur iuriſdictio ſine ter
ritorio, & territorium ſine iuriſdictione,quod explicant
Dec.conſi.483.colum.2. &conſi.528.colum.vlt. Bald.io l.
data opera.colum.50.in prædicamẽto ſitus.C. qui accuſ.
non poſ.Lugduneoſis in cooſuet.Pariſ.§.j.gl.5.num.44.

Igitur ſeoſus iuxta Conciliorum authenticorum le-
ctionem hic eſt:quòd ſi Epiſcopus alienæ diœceſis partẽ
per triginta annos poſſederit:eam præſcribit,eo quidem
modo,quo poſſederit.Nam ſi poſſeſſio,vel quaſi iuriſdi-
ctionis exercitium habuit, & iurium epiſcopalium admi
niſtrationem:omninò acquirit præſcribeos partem illã
diœceſis,quo ad iuriſdictionẽ,& Epiſcopalia iura exer-
cenda in illis eccleſijs iam conſtructis, in quibus poſſeſſor
præſcribeos ea exercuit.Noo tamen præſcribit etiam io
ea parte,quam poſſedit,territorij cõoentum,id eſt,iuriſ-
dictiooem io abſtracto,& in habitu, quã nunquam exer-
cuit,quæ tamen competit ad eccleſias ædificandas,tem-
plaq; conſtruenda. Hæc etenim adhuc poſt præſcriptio-
oem pertinebit ad Epiſcopum,cuius ante præſcriptionẽ
ea pars diœceſis erat:ſiquidem ex Bar.io d.l.j.conſtat, iu-
riſdictionem poſſe dari in genere,& io abſtracto. Hic ve
rò intellectus apertiſſimè probatur io eodem Concilio
Toletano cap.34.quo in loco poſt verba, & deciſiooẽ c,
ſicut. apponitur velut exemplum alter Canon à Gratia-
no relatus.16.q.5.cap.poſſeſſio territorij.non rectè,ni fal
lor,diſtinctus,quod Lector facillimè iudicabit,ſi animad
uerterit,apud Coocaliũ ipſum Toletanum cap.34.in hũc
modum integrè abſque vlla diuiſiooe legi. Sicut triceo-
nalis poſſeſſio diœceſim alienam tollit,ita territorij con
uentum non adimit.ideoque nouæ baſilicæ,quæ cooditæ
fuerint ad eum proculdubio pertinebunt Epiſcopum,
cuius conuentus eſſe conſtiterit. Hactenus integræ Tole-
taoæ Synodi decretum,qđ & in hunc modum retulit Bur
chardus Vuormatienſis Epiſcopus lib.3. Decretorum, c.
147.centum fermè annis Gratiano antiquior.Hoc ipſum
quod de triceonali præſcriptione adootauimus ex Gra-
tiano, palam ſtatuitur apud idem Toletanum concilium
cap.33.cuius mentio ſit 16.q.3. cap. quicunque.Quod ita
vulgo legitur: Quicunque epiſcopus alterius Epiſcopi
diœceſim per trigiota annos ſine aliqua interpellatiooe
poſſederit,quanuis ſecundum legis eius oon videatur eſ-
ſe diœceſis, admittenda tamen ooo eſt contra eum actio
2 repoſcendi. Ad cuius Caoonis † interpretationem liben-
ter quæſierim, cur diœceſis ooo videatur eſſe illius, qui
per triginta annos eam poſſederit? cum alijs Canooibus
eiuſdem Concilij defioitum ſit tricennalem præſcriptio-
nem tollere aliquam diœceſim. deinde ſi illius, qui poſ-
ſedit per trigiota annos,diœceſis ooo eſt,cur per eũdẽ
Canonem apud ipſum poſſidentem maoet,nec ab eo re-
poſci poteſt per priorem oominum? Et præterea ſi verè
tollitur per triceooalem poſſeſſiooem diœceſis, alie-
na,quod ſatis expreſſim conſtat, cuius obſecro ſit? certè
ipſius q̃ p triginta annos poſſedit,& præſcripſit: non al-
terius.Qua ratione à prædicto Caoone tollẽda eſt dictio
non:& loco quanuis, legendum eſt,quia:& deinde expũ
gi debet dictio, tamẽ.ita quidem:Quia ſecundũ ius legis
eias videtur eſſe diœceſis,admitteoda nõ eſt actio repo-
ſceodi. Quæ quidem ſic reſtituenda eſt ex Codice cooci-
liorum apud Germanos ouper typis excuſo, & ex vetu-
ſtiſſimo conciliorum Toletanorum libro manu ſcripto,
quod ipſe teſtor, quippe qui eum librum legerim To-
leti apud Diui Franciſci cœnobium, titulo ſancti Ioan-
nis, a catholicis Hiſpaniarum regibus erectum. Quin
& doctiſſimus vir Bart. à Miranda in Epitome conciliorũ

eundem Canonem in hunc modum legit. Quicunq; Epi-
ſcopus alterius Epiſcopi diœceſim per triginta annos ſi-
ne aliqua interpellatiooe poſſedeerit, admittenda non
eſt contra eum actio repoſcendi. Burchardus verò lib. 3.
Decretorum cap.67.ex Concilio Auernenſi cap.33.hunc
Canonem ita adducit,vt planè non differat ab eo,quem
ex emendatis Toletanæ Synodi Canonib.mõ retulimus:
niſi quod loco dictionis, quia, vtitur dictione, quanuis.
Quibus tandem ſit, vt ſatis compertum ſit Canonibus
Antiqnis tricennalem præſcriptionem ſufficientem fuiſ
ſe prælatis,& eccleſijs ad acquirendas res alterius eccle-
ſiæ, vel Epiſcopatus. eandem ſenteotiam probat tex. in
cap.ſanctorum,de præſcri.qui ad Canonum antiquorum
ſanctiones referendus omnino eſt:dum cenſet tricenna-
lem præſcriptionem ſufficere, vt eccleſia rem alte-
rius eccleſiæ præſcribat.

Verùm hic canones antiquati ſunt per Romanos Pon-
3 tificices, qoi quadragenariam † præſcriptionem neceſ-
ſariam eſſe cenſent aduerſus eccleſias, earumq; res: ſiue
præſcriptio procedat a priuato, ſiue ab altera eccleſia.
tex.inſignis,io c.de quarta. de p̃ſcr.glo.in d.c.ſanctorũ.Et
vbique iuris Canonici interpretes,tex.in cap. illud. & c.
ad aures.eod.titu.Authent.quas actiones.C.de ſacroſan.
eccleſ.cui conuenit Regia lex 26.tit.29.par.3. latius cęte
ris tradit Fran.Balb.de præſcr.5.par.prin.in prin.Et idem
erit,ſi eccleſia velit præſcribere rem alicuius monaſte-
rij: etenim non poteſt minori ſpacio quadraginta an-
norum eam vſucapere, ſicuti ootat gl. communiter re-
cepta in d.c.de quarta.tex.opt.ĩ d.auth.quas actiones.vñ
q̃ Gratianus ſcribit in d.c.placuit. verſ.in caoonibus.16.
q.3.ſentiẽs eccleſiã aduerſus monaſterium poſſe præſcri
bere ſpacio trigiota annorum; monaſterium verò con-
tra eccleſia vti noo poſſe minori tempore quadragiota
anoorũ, procedit inſpectis canonibus antiquis: nempe
116.q.3.quo id ſtatutũ fuiſſe apparet:hodie verò ea con-
ſtitutio ſublata eſt ſm cõcm omnium interpretationem.

Imò & hæc quadragenaria præſcriptio, neceſſariò exi
gitur ad præſcribẽda legata pauperibus relicta,& res ad
eadem legata pertinentes.tex.io auth.de eccleſ.tit.§.pro
t palibus.Pao.& Doct.in d.cap.de quarta.Abb.& Fel.in c.
ſanctorum.eo.tit.Bal.& Iaſ. col. j. in auth. quas actiones.
C.de ſacroſ.eccleſ.quibus ẽt ſuffragatur Balb. de præſcr.
5.par.prin.in prin.Ex quibus falſa videt Antonij & Imo.
ſententia in c.nihil.de præſcrip. exiſtimantium, nullam
præſcriptionem procedere contra pauperes in rebus eis
legatis.horũ rõ ea eſt,q̃ pauperes,cum ſint incerti, age-
re nõ p̃nt: agere aũt non valenti minimè currit præſcri-
ptio.l.j.C.de aonali exceptio.hæc aũt rõ facillimè tollit:
nam & ſi pauperes agere oõ poſſunt ad legata, pôt tñ ea
petere Eps,qui curam habet pauperum,ſicuti maoifeſtũ
eſt. Et præterea ſimilima ſunt,pariq; iure ceoſent legata
relicta eccleſijs,& ea,quę pauperibus delinquunt.l.vlt.C.
de ſacroſan.eccle. ideoq; legata pauperib.relicta præſcri
bi poterũt eo modo,quo res legatæ eccleſijs vſucapiont.

Quòd verò diximus eccleſiam res alterius eccleſiæ oõ
poſſe præſcribere minori tempore, quàm quadraginta
4 annorum,eam difficultatem habet, q̃ priuilegium † ha-
bens non vtitur eo contra habentem idem priuilegium:
quemadmodum notatur in auth.de ſanctiſſimis epiſc.§.
ſed hæc præſenti.& io l.verum.§.vlt.cũm l.ſeqneoti.ff.de
minoribus. igitur prioilegium, quod canones coonceſſe-
runt eccleſijs, vt poſſiot excludere præſcriptionem mi-
norem quadragenaria, obijci non debet aduerſus eccle
ſiam præſcribeotem, quæ ſimile priuilegium habet. ſed
& iſta ratio ceſſat prorſus,ſi diligenter, & verè regulam
ſupraſcriptam examinemus.Etenim vbi duo idem habẽ
tes priuilegium contendunt de aliqua re:is quidem præ-
fertur alteri qui priuilegium actu habet,& practicè in ea
re,& ſpecie de qua agitur. tex.& ibi Bartol.in l.vlt. ff. ex
quib.can.maio.quo in loco Bar.hoc adootauit. Nam qui
Reipublicæ cã abfuerit,ẽt aduerſus eũ, q pariter Reipu-
blicæ cã abfuerit,reſtituẽdus eſt,ſi aliqđ dãni patiatur:vter
que etenim priuilegiũ hẽt, ex quo reſtitutionem ſi læſus
fuerit, petere pôt: & tñ q mõ indiget auxilio reſtitutiõis
ad reparationẽ dãni,priuilegiũ hẽt i ſpẽ de qua agit,& ĩ
exercitio,

exercitio, quia lęſit: alter verò cũ læſus in eadẽ cã nõ fuerit, in præſentiarum id priuilegium minimè obtinet. ad idem l. verum. §. pen. idem notauit Bart. in d. authen. quas actiones. Abb. in c. ad aures de præſcrip. idem Abb. in c. ſuper ſpoliatione de ordi. cogni. & in c. in præſentia. Et ibi Feli. nu. 29. de proba. Bald. in d. l. ſi. ff. ex quibus cauſ. maio. Iaſ. in §. rurſus. Inſti. de actio. nu. 56. Panor. notab. pen. in c. auditis. de in integ. reſti. Sic ſanè in ſpecie pſcriptionis ecclesia, quæ rem alterius eccleſiæ præſcribit, non habet in præſcribenda illa re, nec in præſcribendis rebus alienis priuilegium aliquod: eccleſia verò contra quam præſcribitur, priuilegium habet, vt minori ſpacio quadraginta annor. eius bona, & res minimè vſucapiant, vnde hic nõ datur priuilegiorum concurſus: quia tantum vnius eccleſiæ priuilegium huic negotio cõuenit. Cæterum Philip. Deci. in d. c. in præſentia. num. 58. aduerſus hanc communem Doct. reſolutionem, expendit tex. in d. authen. de ſanctiſſ. Epiſ. §. ſed hæc præſenti. quo probatur, habentem priuilegium in ſpecie & re, de qua agitur, non poſſe vti eodem priuilegio contra eum, qui ſimile in genere priuilegium iure obtinet. Eccleſia etenim monaſterij excludit ſubſtitutum ex priuilegio, quod iure habet in ſpecie, quoties inſtitutus eiuſdem monaſterij habitum, & religionẽ aſſumpſerit, & nihilominus ſi religioſo, qui fuit inſtitutus, ſubſtituatur altera eccleſia, hæc à monaſterio nõ excluditur: quia habet in genere ſimile priuilegium: tametſi in ſpecie, de qua controuertitur, tantum agatur de priuilegio monaſterij, cuius religionẽ inſtitutus profeſſus eſt; non de alterius eccleſiæ ſubſtitutæ ſimili priuilegio. Quamobrem ipſe Dec. aliam adſumit in hac q. concluſionem, exiſtimans in vniuerſum rem iſtam ita definiendam fore, vt habens priuilegium poſſit eo vti aduerſus eum qui ſimile priuilegium obtinet, quando potentius eſt priuilegium eius, qui eo vti vult; vel ex eo ꝙ is agat de damno euitando, alter de lucro captando: quod Bart. admonet in d. auth. quas actiones. Bal. in auth. perpetua. C. de ſacroſan. eccl. Anch. cõſi. 36. Abb. in d. c. in pſentia. ſuper gl. vlt. text. opt. in d. l. verum. §. pen. vbi Bart. vel ex eo ꝙ cauſa concedendi priuilegium fauorabilior eſt, tex. in d. l. verum. §. vl. & ibi Bald. cum l. ſequenti. idem Bar. in d. auth. quas actiones. vnde Philip. Dec. ob interpretationem minimè conuenientem. §. ſed hæc præſenti. hanc poſteriorem concluſionem ſufficere cenſet ad huius quæſtionis reſolutionẽ. Ego quidem vtramque concluſionem admitterem ad faciliorem rei cognitionem, cùm vtraque omnium conſenſu ꝓbetur: tametſi ſciam in d. §. ſed hæc præſenti. reſponſum eſſe ab Imperatore non ſatis iuxta hanc reſolutionem: qa nec ex concluſione priori, nec poſteriori congrua ratio eius reſponſo conſtituitur. Atque ideo dici forſan poterit, in ea ſpecie monaſterium, quod habet priuilegium excludendi ſubſtitutum, non excludere eccleſiam, nec piã cauſam: non quidem ex eo ꝙ par ſit in eadem re vtriuſq; priuilegium: ſed propter præſumptam voluntatem teſtatoris: quæ conſideranda omnino eſt ad deciſionem text. in d. c. in præſentia. & in auth. niſi rogati. C. ad Treb. quòd nos latius probauimus lib. j. Varia. Reſol. cap. 19. num. 6. & ſequentibus.

Ex quibus apparet, ſitne verum quod ſcribit Abb. in d. c. in præſentia. de proba. nu. 37. quem ibi ſequitur Deci. nu. 52. aſſeuerans eccleſiam hæredem inſtitutam poſſe Falcidiam detrahere ex legato alteri eccleſiæ relicto. idem tenent Ang. in d. §. ſed hæc præſenti. Sali. in auth. qui rem. C. de ſacroſan. eccl. Cuma. & Imol. in l. j. §. ad municipum. ff. ad leg. Falcid. vbi Alex. aſſerit, non eſſe ab hac opinione recedendum in praxi. eandem ſententiam tenet Abb. in c. cum cauſam. de præben. Quorum ſententia eam rationem habet, ꝙ priuilegium habens eo non poteſt vti aduerſus idem priuilegium habentem. l. aſſiduis, ad finem. C. qui pot. in pig. ha. atque ita hanc opinionem communem eſſe faciũt, Dec. in d. c. in præſentia. nu. 52. & Vincen. Hercula. in d. §. ſi ad municipum. col. 4. & 5. idq; ſenſit Sali. in d. auth. qui rem. contrariam opinionem tenuerunt Rom. in auth. ſimiliter. C. ad l. Falc. 40. ſpecialis vltimarum voluntatum. idem Ro. & Alex. in l. Marcellus. 4. colum. ff. ad Treb. Alex. & Vincent. in d. §. ſi ad municipum. Quibus ſuffragatur, ꝙ in hac ſpecie ſolum eccleſia legataria priuilegium habet: & de eo agendum eſt, nec eccleſia hæres inſtituta aliqđ in præſentiarũ circa deductionem falcidiæ priuilegium obtinet: vnde ſecundum Bart. communiter receptũ in d. authenti. quas actiones. eccleſia legataria priuilegio vti iure optimo poterit aduerſus eccleſiam hæredem inſtitutam, ex quo ceſſat ratio prioris ſententiæ: quæ tamen communis eſt, & licet eius ratio, qua ipſius authores vtũtur, tolli facillimè valeat, profectò potior & verior iure videt, ex voluntate teſtatoris, ac mente ipſius legis. Quid enim obſecro magis conſonum teſtatoris & legis intentioni eſſe poteſt, quàm quod eccleſia hæres inſtituta Falcidiam à legatis omnibus etiam pijs deducat? denique nõ video præter hanc legis, & teſtatoris mentem, rationem congruam, quæ communem ſententiã fulciat, quandoquidem ea, quæ de pari priuilegio adducuntur, non ſatis cõueniunt huic dubitationi. Nam eccleſia legataria in ſpecie propoſita priuilegium habet; non eccleſia hæres inſtituta: quemadmodum ex Bart. oſtendimus. Nec vlla harum eccleſiarum potentius priuilegium habet, nec agit de dãno vitando, cum vtraque de lucro captando tractet: atq; ideo poſterior reſolutio, quam Deci. elegit, minimè vrgeret contra communem, ſi Bar. ratio tolleret: quę verè tollitur inſpecta mente legis, & teſtatoris, qui ſicut poteſt integrum legatum loco pio, & eccleſię relinquere, ita iubere poterit ꝙ ex legatis pijs Falcidia per hæredem deducatur caſu, quo legata dodrãtem hæreditatis exceſſerint. Neque enim inficiari poſſumus liberè potuiſſe teſtatorẽ pęnitere, & legatum locis pijs relictũ omnino reuocare.

Hinc etiam deducitur vera ratio eius quod Bald. tradidit in l. ſi quis. ff. de pact. quẽ ſequũtur Fel. in c. dilecti. col. 4. de excep. Hipp. in ſingu. 99. ad intellectum l. non tantũ. ff. de re iud. & l. ex diuerſo. ff. ſol. matri. Quibus reſponſis apparet, maritum ab vxore dotis ratione non poſſe conueniri vltra quàm is facere poſſit, deductis iniquam alimentis ſibi neceſſarijs. Etenim hoc à Baldo intelligitur eo caſu, quo mulier inops, & pauper non ſit, alioqui ſi mulier pauper ſit, cum ipſa agat de damno vitando, dotem poterit à marito etiam egeno exigere, vt ex ea percipiat ſibi alimenta.

Cæterum, vt ad propoſitam præſcriptionis quæſtionẽ redeamus, ex his conſtitutiſſimum ſit, aduerſus eccleſiam neceſſariam eſſe 40. annor. præſcriptionem, quod tamen non omnino ſeruandum eſt. Nam procedit quoties agitur de præſcribendis rebus immobilibus, ſiquidem res eccle-
5 ſiæ mobiles † vſucapiuntur triennio. text. in d. auth. quas actiones, & ibi gl. communiter recepta in verb. durantib. Specu. in tit. de reſti. in integ. §. 2. verſic. vt autem. Card. in clem. j. notab. 8. de ſequeſt. poſſ. gl. in c. de reditib. 12. q. 2. Panor. in c. cum cauſam. de emptio. & venditio. nu. 10. Innocent. Card. & communiter alij ſecundum Abb. colu. 4. in c. j. de in integrũ reſti. idem notat Ange. Aret. in §. res Fiſci. Inſtitut. de vſucap. Felin. Balb. ſtatim citandi. Sic & in actionibus perſonalibus, aduerſus eccleſiam ſufficere iuris ciuilis præſcriptionem, quæ aduerſus priuatos ſufficiens eſt: & hoc quidem in omnibus his actionibus, quæ ſemeſtri, biennio, vel quadriennio tolluntur. probat tex. in d. authen. quas actiones, & ibi gl. in verbo, durantibus. gl. ſimilis. in d. c. cum cauſam. Ex quibus deducit, in actionibus, quæ minori tempore decennij iure ciuili tolluntur vel præſcribuntur, par ius eſſe priuatis, & eccleſijs, quia ſicuti & per tempus iure ciuili ſtatutũ excluduntur priuati, ita eccleſię, cuius rei exẽpla obuię ſunt in actionib. quã to minoris, redhibitoria, & his ſimilibus. Notant Abb. in d. c. cum cauſam. nu. 10. & ibi Burgenſis col. penul. Iaſ. in d. auth. quas actiones. nu. 4. 5. & col. pen. Feli. in d. c. de quarta. col. vltima. Fran. Balbus de præſcript. 5. par. princi. Fallen. 3. quorum opinio communis eſt, & in d. c. auth. quas actiones, expreſſim probatur. vnde fit vt actiones perſonales, quæ iure ciuili ſpacio triginta annorum præſcribũtur, non minori tempore quam annorum quadraginta tollantur, cùm eccleſiæ competunt, iureque dantur, qđ video paſſim ab omnibus receptum eſſe.

Hoſtienſis tamen in d. c. j. de in integ. reſti. aduerſus cõmunem opinionem cenſet, non obſtante iuris ciuilis cõſtitutione,

ſtituinne, triennalem vſucapionem in rebus mobilibus eccleſiæ minimè procedere: cuius opinionem Panormit. in d.c.j.nu.13.ſcribit æquiorem eſſe, tametſi prius vt iam meminimus, magis recepta ſit: quam & Dinus in reg. poſſeſſor.nu.18.probat.

Et hęc de eccleſijs inferioribus: nam contra Romanam
6 † eccleſiã neceſſaria eſt centum annorum præſcriptio: quod probatur in d.auth.quas actiones.& in c.ad audientiam.c.cum nobis.de præſcripti.c. nemo.16.q.3.modò in præſcriptione principale damnum, & præiudicium fiat Romanę eccleſię, alioq; ſi principale dãnũ inferiori fiat, licet quodammodo ex hoc & Romanæ eccleſiæ præiudicetur, præſcriptio ordinaria ſufficiet: ſicuti innuit ipſe Romanus Pontifex in d.c.ad audientiam.ibi, principaliter. quo in loco gl. ſenſit q̃ poſſit quis tempore ordinario p̃ſcribere ius vtile rei aduerſus obtinentem illud a Romana eccleſia, quæ directum habet, cuique in ipſo directo non præiudicatur. Eandem opinionem ſequuntur Cardina.Imol. Abb.& Fel.col.penul.in d.c. ad audientiam. Ro. conſi.169.col.penul.Balbus de præſcrip.5.par.princ.colu.6.verſi.2.limitat. & eſſe communem opinionem fatetur Soci.conſi.266.lib.2.col.19.tametſi Hoſt.Io.And. & Anto. in d.c.ad audientiam.exiſtiment adhuc in hac ſpecie requiri centum annorum præſcriptionem ipſo domino directo ignorante: nam eo ſciente, ipſe Hoſt.ſenſit ſufficere triginta annorum præſcriptionem.text.in c.j.§. ſi quis p̃ triginta.ſi de feudo fuer.cõtrou.qđ & Panor.atq; Imo. concedunt, Hoſtienſis diſtinctionem ſequuti, in quo aduertendum eſt, quia ſi dominus directus receperit a Feudatario ſeruitia, aliaque directi dominij iura per triginta annos, nullam poterit allegare ignorantiam, & ideo quo ad vtile dominium præſcriptio 30.annorum ſufficiet iuxta gl.& cõem: quam etiam ſequuntur Iaſ.in l.j. colum.penul.C.de ſeru.fugi.idem Iaſ.in l.vlt.C.de ſacroſan. eccleſ. colu.6.Ang.& Imol.in l.vſucapionem.ff.de vſucap. Abb. conſi.18.& conſ.62.lib.2.col.vlt.& Aymon Sauilli.in trac. de Antiq.temp.4.par.§ abſolutis, nu.27.& 28. Quòd ſi contigerit vera ignorantia domini directi, non ſufficiet hæc præſcriptio, quia ipſe valeat contradicere, & hunc præſcribentem vtili dominio priuare: cùm non cogatur dominus directus nouum Feudatarium inuitus admittere: quemadmodum Hoſtienſis, Ioannes Andreæ, Antonius, Abb.& Imo.in d.c.ad audientiam.& Socin.in d.conſ.266. ſignificare, & aſſerere videntur.

Eadem ratione res eccleſiæ, quæ exempta eſt, & immediatè ſubiecta Romanæ eccleſiæ, poſſunt præſcribi tẽpore ordinario: nec eſt neceſſaria centum annorũ præſcrip. gl.ſingularis in c.volumus.61.q.4.Abb.num.12.& Feli.col. penu.in d.c.ad audientiam.vbi Imo.ſcribit, hanc opinionem communem eſſe.idem tenent Panorm.in c.cum dilecta.col.j.de confir.vtili vel inutili.Bar.in l.cum ſponſus.§. in vectigalibus.ff.de public.Franc.Balb.in d.5.par.princ. col.6.verſ.2.limitat.qui latius expendit, & examinat regulam iſtam, qua diffinitum eſt aduerſus eccleſiam Romanã neceſſariam eſſe centum annorum præſcriptionem. Qđ ius Imperator Iuſtinianus eidem tribuerat Nouella conſtitutione decima: qua & idem cõceſſum eſt alijs eccleſijs quibuſdam. Eam verò legem idem Iuſtinianus ſimpliciter reuocauit conſtitutione centeſima vndecima, quæ inter eiuſdem Iuſtiniani edicta quintum locum obtinet: ita quidem, vt mihi minimè videatur ius, quod Romanæ eccleſię tribuerat abrogaſſe: cùm eiuſdem Romanę eccleſiæ non meminerit. Quamobrem non temerè exceptionem illam centenariæ pręſcriptionis aduerſus eccleſiam Romanam addiderit is, qui authenticum, quas actiones. Codicis titulo adiecerit. Etiam ſi Balduinus in Prolegomenis, id vitio vertat, attribuat. [Cui adde Iaco. Cuiaci. & Gręcum authorem de præſcriptionib. poſt Suidam in dictione, Priſcus: eundem Cuiacium lib.5. obſeruat.c.5.]

Hac verò in parte opportunè quæritur, quod tempus ſit neceſſarium ad præſcribendas res principis ſecularis. Cuius quęſtionis examini pręmittẽdum eſt, res principis
7 poſſe multifariã cõſiderari. Aut enim ſunt res fiſco † principis delatę, vel acquiſitę: aut res ad principem in recognitionem ſupremę poteſtatis pertinentes: aut in ſignum dignitatis principalis eidẽ principi pręſeruatę: aut ſunt eiuſdem principis, vt principis propriæ: ſunt item alia, q̃ principis ſunt, non tamen vt principis, ſed vt priuati: nempe ipſius principis patrimonium, quod ſegregatum eſt, & diſtinctum ab his rebus quę ſunt proprię principatus, & regni, vel imperij. His denique quinque modis diſtinctione pręuia adnotatis, erit facillima huius controuerſiæ reſolutio.

Res quidem fiſco principis delatæ, vel iam ex delatione acquiſitę, pręſcribuntur eo modo, quem ipſe adnotaui in Epitome quarti Decretalium. 2.par.c.6.§.8.num.16. quo in loco probaui, quo tempore pręſcribantur res delatę fiſco ex crimine hęreſis, vel ex commiſſi cauſa ob nõ ſolutum vectigal. Item quo tempore res iam ex quacunque cauſa fiſco acquiſitę, bona vel mala fide vſucapiant. Etenim inibi probauimus, res delatas fiſco ſęculari ex cã hęreſis, vel ex cauſa commiſſi ob non ſolutum vectigal, vſucapi etiam mala fide per quinquennium: & idem in bonis fiſco delatis ob crimen læſę maieſtatis humanę.l.2.C. de vectiga.& commiſ.Bar.in l.2.C.de apoſtat.gl.in l.Manichęos.C.de hereticis. tametſi in his Hiſpaniarum regnis adhuc in præſcribendis rebus fiſco ſeculari delatis ob crimen hęreſis ſeruanda ſit conſtitutio tex.in c.2. de p̃ſcrip. in 6.quæ latius explicuimus in d.§.8.nu.16. Quòd ſi res ex his cauſis fiſco non fuerit delata, ſed ex alijs, vſucapitur hodnum facta denunciatione per viginti annos, bona tamen fide.l.in omnibus.ff.de diuer.& tem.pręſcri.ſed ſi adſit titulus aliquis, decẽ anni ſufficient.l.quamuis.ff.de vſucapion.facta tamen denunciatione ſufficit quadriennium. l.j.C.de quadrien.pręſcript.quemadmodum Bart.reſoluit in d.l.in omnibus.Imol.in dict.l.quamuis.Ang.in §.rei Fiſci.Inſti.de vſucapi.Abb.in c.cum nobis.colum.penul.de præſcrip.& Boerius q.264.nu.20.& ſequentibus explicat Dinus in reg.poſſeſſor. num. 16. de reg.iur. Balb. item de pręſcri.2.par.5.partis principalis: quorum diſtinctio magis communis eſt. Ea verò bona, quę fiſco ob quodcũque crimen fuere non tantum delata, ſed & per ſententiam tradita, non minori quadraginta annorum ſpacio & bona fide pręſcribuntur.l.omnes.C.de pręſcrip.triginta vel quadraginta annor Bart.Imo.& Ang. Aret. in locis paulò antè citatis.

Secunda rerum ſpecies eam legem & conditionẽ habet, vt in eis locus nõ ſit vlli pręſcriptioni: ſiquidem ea, q̃ principi debentur in ſignum, & recognitionem ſupremę poteſtatis, & ſubiectionis pręſcribi non poſſunt: vnde tributa, & cenſus, qui principibus ſolui debent, nõ poſſunt pręſcribi: nec vlla pręſcriptione ab eorũ ſolutione quis excuſari poterit, lege competit.iuxta Bald.adnotationẽ. C.de pręſcrip.30.vel 40.annorum.notant Abb. in c. cum nobis.& in c.ad audientiam, de pręſcript.Balb. in tracta. de præſcrip.2.par.q.j.regia l.vlt.tit.13.lib.3. ordinat. Vn-
8 de poteſt illa quęſtio examinari an ſubditi † alicui principi poſſint pręſcribere immunitatem à ſoluendis non quidem tributis, & cenſibus, ſed indictionib. & ſuper indictionibus: quę non ſoluuntur in recognitionem poteſtatis ſupremæ, & ſubiectionis, ſed pro expenſis alicuius belli imminentis, at pro alijs ipſius principis ſubleuandis neceſſitatibus? Sunt tamen in hac re adnotanda duo: primum hic non eſſe tractandum de præſcribenda nobilitate, ex qua iure regio competit immunitas ab his onerib. ſoluendis, ſicut & competunt alia priuilegia, ſed tantum agendum eſſe, an poſſit quis etiam in cæteris plebeius p̃ſcribere libertatem a ſolutione harum indictionũ, & onerum. Secundò aduertendum eſt quęſtionem iſtam examinatam fuiſſe per Aymon.Sauili.conſi.111.qui cenſet, hãc libertatem pręſcribi poſſe aduerſus ciuitates, & vniuerſitates, quę habent ius hęc onera indicendi: cuius ſententię authores ſunt Panorm.conſi.94.lib. j.& conſi.86.colu. 2.lib.2.Paulus de Caſt.conſi.313.lib.j.Corn.conſi.43.colu. j.lib.2.& conſi.20.col.5.lib.3.& conſil. 152.eodem lib.col. penul.quibus locis Corne.exiſtimat, ſufficere tẽpus quadraginta annorum, quo quidem tempore à pręſcribente non fuerint ſoluta onera publica ipſius ciuitatis, quæ ab alijs ſoluta ſint.idem tenuerunt Bal.conſi.112. colum. vlt.lib.2.idem conſi.257.eod.lib.Curtius Iunior conſi.42.

col.

col.penul.& conſ.177.colu.4.ad finem:quos ipſe Aymon ſequitur in d.conſ.111.nu.12.qui num.21. & ſequentibus contendit in præſcriptione huius libertatis non eſſe neceſſarium probare quòd præſcribens fuerit interpellatus ad horum munerum præſtationem,& eam negauerit,ac deinde tempus legitimum ab hac negatione tranſierit: contra Alex.in conſi.136.nu.19.lib.2.vbi expreſſim contẽdit ad præſcriptionem huius libertatis,& immunitatis,eſſe neceſſariò præmittendam interpellationem,& eius cõtradictionem adduxit.Alex.l.cum ſcimus.& ibi Bar.C.de agricol.& cenſit.lib.11.& Bar.in l.in filijs.C.de decurioni.lib.10.eandem opinionem Alex.ſequuti ſunt Curt.Iunior conſi.60.col.penul.Ant.Rub.conſi.21.col.2.à quibus & ab Alex.rurſus diſcedit idem Aymon Sauillianus in tracta.de antiquit.temporis.4.par.c.circa præmiſſa.nu.36.& 38. reſpondetque in d.conſi.111.nu.21.ad l.cum ſcimus, dicens inibi tantum requiri ad præſcribendam libertatem ſeruitutis ex non vſu,ꝙ euenerit caſus,quo potuit ea ſeruitus in vſum deduci,& nõ fuerit deducta.l. Attillicinus.ff.de ſeruit.ruſti.prædio.l.ſi partem.§. ſi per fundũ.ff. quemad.ſeruit.amittit.Imò & Alex.Imo.in conſi.30.libr.5.nu.32.ſcribit,ſatis eſſe ad præſcribendam immunitatem iſtã à ſolutione onerum & indictionum,ꝙ 40.anni trãſierint,ꝗbus onera illa nõ ſunt à præſcribẽte ſoluta: cùm tamen eodem tempore fuerint publicè ciuibus indicta:quod ꝗdem Alex.reſponſum Iaſ.ſequitur in conſi.210.lib.5.col.vlt.& conſi.25.lib.3.col.2.& conſi.101.lib.4.vnde apparet aduerſus ciuitates poſſe præſcribi hanc immunitatem à ſolutione munerum,& indictionem per 40.annos. Quid igitur dicendum de hac præſcribenda immunitate aduerſus Regem,& Principem,pro quo adeſt iuxta huius regni pragmaticas ſanctiones in hiſce muneribus & indictionibus ab omnibus in vniuerſum ſoluendis præſumptio,eaque reſiſtit volẽti ſe ab his oneribus eximere? Huius ſanè quæſtionis diſſolutio conſtabit ex his, quæ ſtatim dicentur.Nam regia lex 6.tit.29.par.3.in ſpecie reſpõdet in his,& alijs,quæ iure reditus Regi præſtantur non eſſe admittendam præſcriptionem.

Ex his verò,quæ in hac ſecunda ſpecie diximus, conſtat non poſſe per ſubditum aduerſus principem præſcribi ſummam illam, & ſupremam iuriſdictionem, quæ in eo verſatur,ꝙ ab omnibus inferioribus iudicibus ad principem appelletur. Hæc enim principi competit in ſignũ ſupremæ iuriſdictionis,poteſtatis, & ſubiectionis recognitionem,ſecundum Bal.in auth.quas actiones.C.de ſacroſan.eccleſi.nu.14. Qua de re extat apud nos pulchra Regia lex 6.tit.13.lib.3.Ordina.quæ expreſſim vetat huius ſupremæ iuriſdictionis,præſcriptionem: ita quidem, vt nullus Dux,Comes,aut Marchio poſſit præſcriptione acquirere,ne ab eo ad Regem appelletur.Non me latet frequentiori doctorum calculo probari poſſe ſubditum alicuius principis ſecularis exemptionem præſcribere, eo quidem ſenſu,vt nulli ſubiectus ſit, neminemque nec Imperatorem ipſum,eiuſve poteſtatem recognoſcat: quod ipſe tradidi in reg.peccatũ.de reg.iur.in 6.parte 2.§.9.nu.9.Et tamen id obtinet:quia hic gerit libertatis, & exemptionis negotium,nec ſe cuiuſquam ſubditum eſſe profitetur. At ſi quis profeſſus ſit,ac denique non inficietur, ſe alteri principi ſubditum eſſe,hic nullo modo poteſt præſcriptione aliqua acquirere,ꝙ ab eo ad ſupremum principem non appelletur:nec poteſt ſummam illam, quam verè agnoſcit,iuriſdictionem effugere: eſſet etenim hoc abſurdum,quemadmodum docet Old.conſi.172.col.j. & idem 244.col.3.& conſi.154.col.j.

Tertia ſpecies conſtituitur ex his, quæ non debentur principi in ſignum ſupremæ poteſtatis,& ſubiectionis recognitionem:ſed tamen principi ratione dignitatis præſeruanĩ & competunt ita,vt nullus ea præter principem expedire poſſit,vt tabellionum inſtitutio vectigalium inductio,illegitimorum legitimatio:& his ſimilia, quorum mentio fit in c.ſuper quibuſdam,§.præterea.de verborũ ſigni.& p Doctores inibi:& in c.j.quæ ſint regalia.lib.Feudorum.Hęc quidem acquiruntur per inferiorem a principe præſcriptione tanti temporis,cuius initium memoriam hominum excedat,tex.10 d.c. ſuper quibuſdam.§. præterea. ex quo id paſſim Doctores adnotarunt, præſertim. Panor.in c.cum nobis.col.j.de præſcriptionib. Bart.in l.ſi publicanus.§.vlt.ff.de public.Abb.in c.cũ contingat.col.5.de foro compet.Alex.in l.more.ff.de acq.heredi.colu.2. Aret.conſ.30.dubio tertio.Deci.conſi.341.col.pen.& cõſ.496.col.2.latiſſimè Balb.in tract.de pręſcrip.2.par.5. partis principalis,q.3. Ex quibus tandem conſtat hanc opinionem communem eſſe:atq; ita fatetur pręter alios Iaſ. in l.imperium.num.20.ff.de iuriſdi.omnium iud.vbi meri imperij,quod principi tantum competit,mentionẽ agẽs ſcribit,poſſe id acquiri per pręſcriptionẽ eius temporis, cuius initij memoria humana non eſt.Nec minoris tẽporis præſcriptio ſufficit ad hęc acquirenda,cùm in his pręſumptio ſit pro ipſo principe, & contra pręſcribentem vehemens quidem,& reſiſtens horum iurium abſque principis mandato exercitationi: ideoque vel eſt neceſſaria pręſcriptio eius temporis quod memoriam hominũ excedat:vel 40.annorum cum tit.iuxta deciſionem tex.in c.j.de pręſcrip.in 6.cuius ipſe mentionem feci, & intellectum examinaui lib.j.variar.reſol.c.17.Sed dubitatur à pleriſque, ſitne ad hanc pręſcriptionem immemorialem neceſſaria ipſius principis ſcientia,& patientia: qua de re oportet memoria repetere quę diximus in §. pręcedenti: & pręſertim in principio huius 2.partis.nu.8.& ſequentibus.Nam iuxta opinionem eorum,qui pręſcriptionẽ immemorialem admittunt in iuribus incorporalibus abſq; ſcientia,& patientia,itidem dicendum erit in hac q. quã modò tractamus,non eſſe neceſſariam ſcientiam principis,nec patientiam.At ſi è diuerſo contrariam opinionẽ recipiamus,dubio procul erit neceſſaria principis ſcientia,& patientia.Sic ſanè,vt in d.nu.8. ad finem adnotauimus, in his erit neceſſaria pręter tempus immemoriale ſcientia,& patientia principis:idq́ue pręmittit Abb.in c.cùm nobis.col.2.verſi.circa hanc particulam.& col. pen.verſic.quędam ſunt iura.de pręſcrip. quem ſequitur Aymon in tracta.de Antiquit.temporis.4.par.c.abſolutis.nu.58.Ex quo falſum eſſe videtur quod adnotauit Bal. conſi.242.lib.3.& ſenſit Alex. conſi.24.lib.5.col.5. verſic. bene facit.quibus in locis vterque tenet, in his, quę principis dignitati reſeruata ſunt, quęque alius pręter principem agere nequit,ſufficere pręſcriptionem 40.annorum,modò acceſſerit huic pręſcriptioni ſcientia,& patiẽtia principis.Etenim hoc falſum eſt.Nam ſi ſcientia eſt neceſſaria ad acquirendam quaſi poſſeſſionem,ſine qua pręſcriptio non procedit,hęc omnino exigitur ſiue ſit tempus,cuius initium memoriam hominum excedat, ſiue minus. At ſi pręſcriptio contingat in his,in quibus contra pręſcribẽtem eſt vehemens,& conſtituta iuris pręſumptio,nõ ſufficit nec quaſi poſſeſſio,nec minus tempus,quàm ſit illud quod hominum excedit memoriam, niſi titulus pręſcriptioni cauſam dederit:vt probatur in d.c.j.de pręſcrip.in 6.Multò magis hac in re non eſt admittenda Iaſonis ſententia in l.imperium.ff.de iuriſd.om.iud.num.22.qui cenſet ſufficere 30.annorum pręſcriptionem ad acquirendũ merum imperium:vbi acceſſerit præſcriptioni ſcientia, patientiaque ipſius principis.Merum enim imperium plura continet iuxta communem Doctorum interpretationem,quę principis dignitati reſeruantur; ideoque non erit ſufficiens pręſcripto 30. annorum ad eius acquiſitionem.Præſertim tempus iſtud minimè ſufficiens erit, ſi præmittamus in his ferè rebus acquirendis dari quaſi poſſeſſionẽ diſcontinuã,quæ requirit regulariter tẽpus, cuius memoria penes homines non ſit.l.hoc iure.§.ductus aquæ.ff.de aqua quoti.& æſtiua.tametſi hæc ratio poſſet tolli ex his, q́ ipſe tradidi in lib.j.Variar.reſol.cap.17.nu.10. & ſequentibus, cum ex inibi adnotatis appareat, pleraque ex his,quę dignitati principis competunt,non habere cauſam diſcontinuam, ſed potius continuam:& pręterea non omnino verum eſſe quod in præſcribendis ſeruitutibus habentibus cauſam,vel poſſeſſionem diſcõtinuam ſit neceſſarium tempus illud, cuius initium memoriam hominum excedit.

Quarta ſpecies ea comprehendit bona,quę principis, vt principis ſunt,vtpote,quę regię coronę competunt,& eius propria ſunt:& tamen poſſent eſſe iure communi ali

culus priuati: qualia ſunt prata paſcuorũ, ſaltus ferarũ, vinaria, prædia ruſtica, & vrbana: quæ quidem non fuere principis fiſco propter aliquod crimen delata, nec tradita. horum bonorum, & eorum, quæ ſub quinta ſpecie traduntur videtur meminiſſe Regia lex 3. tit. 17. par. 2. In his quidem rebus ſub hac quarta ſpecie contentis quidã cenſent, nõ eſſe admittẽdã pſcriptionẽ minorẽ centenaria, huius opinionis authores ſunt gl. in Auth. de nõ alienandis, aut permutan §. vt autem lex. in verbo, Nec multum. Ang. & Bal. in l. 2. C. commun. de vſucapio. Bald. in l. j. col. 2. C. de annali excep. Bald. idem in l. ſicut. de præſcrip. triginta anno. colum. vlt. Alexan. conſi. 24. lib. 5. num. 14. Fel. in cap. ad audientiam. num. 23. de præſcriptio. Alex. conſi. 84. nu. 2. lib. j. Matth. Afflict. in conſtit. Neapol. lib. 3. Rubr. 31. conſtitutione, Quadragenalem, num. 4. & 5. Hernia in Rubr. de prohib. feud. aliena. per Freder. §. præterea. num. 17.

Verum Nicol. Boerius q. 264. num. 25. expreſſim aſſeuerat contrariam ſententiam communem, & veriorem eſſe, adijciens, præſcriptionem illam, cuius meminit. l. vlt. C. de ſacroſan. eccle. ad quadragenariam omnino iure nouo redactam fuiſſe, idque ſcribit communi omnium conſenſu receptũ eſſe. in hoc tamen vltimo improbat Boerij ſententiam Aymon Sauillianus in tract. de Antiq. tem. 4. par. cap. Abſolutis. num. 37. Quamobrem in huius quæſtionis examine aliquot diſcriminatim, & diſtinctè adnotanda ſunt.

9 Primum, † quod lex vlt. C. de ſacroſan. eccleſi. ſtatuens. nullam præſcriptionem centenaria minorem admittendam eſſe aduerſus ciuitates, eccleſias, hoſpitalia cauſaſq; pias in his rebus quæ vel teſtamento relictæ, vel venditæ, vel donatę fuerint, tantum ſit correcta quo ad eccleſias, monaſteria, hoſpitalia, & ſimilia, non tamẽ quo ad ciuitates: quæ quidem ſentẽtia probatur in Authen. quas actiones per quam correctio inducitur, & tamen ea conſtitutio ſolũ de eccleſijs, non de ciuitatibus tractat: atque ita iſthæc interpretatio communis eſt, ſicuti teſtantur Iaſ. in dicta Authentica quas actiones. num. 21. Aymon in d. num. 37. idem latius in principio quartæ partis, nu. 99. & ſequentibus Quo fit, vt manifeſtius fuerit lapſus Boerij hac in re dum contrariam ſententiam exiſtimat communem eſſe.

Secundò illud, ni fallor, certiſſimi iuris eſt, in illis caſibus ſpecialibus, quos Imperator in d. l. vlt. tradit, aduerſus principem neceſſariam eſſe centenariam præſcriptionem, nec minorem ſufficere, quo in ſenſu accipienda eſt gl. in d. §. vt autem lex. cum his authoribus, quorum paulò ante poſt eam memini. Etenim ſi ciuitati in illis caſibus ius hoc datum eſt, maiori, aut ſaltem eadem ratione, idem principi datum eſſe cenſendum erit. Et prǽter Angel. & alios modò citatos, hanc ſententiam tenuerunt Bartol. in l. in omnibus. ff. de diuerſ. & temp. præſcrip. Alber. & Imola in l. quamuis. ff. de vſucapio. Abb. in cap. cum nobis. colum. penul. de præſcrip. Ang. in §. res Fiſci. Inſtit. de vſucapio. Socinus in conſil. 86. colum. vlt. verſic. Quintò, hæc concluſio. lib. j. Aymon in d. 4. parte, cap. abſolutis. num. 40.

Tertiò in his rebus, & bonis, quæ Fiſco principis, vel ratione criminis, aut ob vectigal non ſolutum, ſimiliue cauſa deferuntur, opinor non eſſe neceſſariam centenariam præſcriptionem: ſed eam ſufficere, quæ in prima ſpecie à nobis ſuperius tradita fuit. Quod ex Bar. in d. l. in omnibus & his, quorum modò meminimus palam deducit. Qui denique in hoc tractatu de præſcriptionibus expreſſim diſtinguunt caſus in d. l. vlt. nominatos, ab his rebus, quę principis fiſco ex lege deferuntur.

Quartò ex premiſſis deducitur, extra caſus in d. l. vlt. ab Imperatore nominatos, principem eiuſque fiſcum minimè gaudere centenaria pręſcriptione, ſed tempus quadraginta annorum regulariter ad pręſcribendum aduerſus principem ſufficere. l. omnes. C. de pręſcrip. triginta, vel 40. ann. niſi aliud lege Regia, aliave conſtitutione ſpeciatim cautum fuerit. Quod colligitur ex his, quæ in hac vltima quatuor aſſertionibus diſtincta [illegible] adnotabimus, & probat optimè Aymon in d. c. abſolutis nu. 40. & ſequentibus, quem legito ad interpretationem d. l. vltimę. Sic extra caſus in d. l. vlt. nominatos aduerſus ciuitates quadragenaria præſcriptio ſufficit, & neceſſaria eſt. ex d. l. omnes, idq; adnotarunt Alex. conſi. 16. num. 14. lib. 5. Aret. conſi. 154. col. vlt. Bald. de pręſcrip. 3. par. 5. partis principa. q. j. Regia lex 7. tit. 29. par. 3. cui adde l. 4. & 5. tit. 28. ea par. atque omnino legito Roder. Xuarez allegat. 35. Quamuis gl. Ang. Bald. & alij in vniuerſum reſponderint, aduerſus principem ſecularem non eſſe admittendam pręſcriptionem minorem centenaria, ſicuti nec contra Rom. eccleſiam: quam opinionem reprobant Henr. in cap. diligenti. de præſcrip. & Guido Papæ, quæſt. 416. qui poſt Henr. colum. vlt. extra caſus d. l. vltim. quę quadragenariam pręſcriptionem aduerſus principem regulariter exigit.

Vltima ſpecies de his rebus agit, quę principis propriæ ſunt: non tamẽ ea princeps habet iure principatus; ſed vt priuatus, quippe qui ea habuerit priuſquam princeps eſſet, vel ex iure priuato acquiſierit. Et certè in his rebus aduerſus principem admittitur pręſcriptio ea, quæ aduerſus priuatum iure eſt admittenda ſecundum Bal. in l. 3. in princ. C. communia de vſucapio. cuius opinionẽ pluribus comprobat Aymon. in d. 4. parte, de Antiq. temporis, c. abſolutis. nu. 33. & 34. præſertim ex gl. in c. poſſeſſiones. 16. q. 4. quæ voluit, res patrimoniales clericorum pręſcribi eo tempore, quo res laicorum præſcribuntur, cum non gaudeant priuilegio rerum eccleſiarum, cuius glo. opinionem frequentiſſimo interpretum ſuffragio probatam ſequitur Ro. ſing. 415. Sal. & Iaſ. in d. Auth. quas actiones, ad finem. eiuſque & nos meminimus lib. j. Variar. reſol. c. 4. nu. 3. tametſi Guido Papę in d. q. 416. in his rebus præſcribendis quę princeps, vt priuatus obtinet, neceſſariam eſſe aſſeueret quadraginta annorum pręſcriptionẽ, poſt Henricum, in d. c. diligenti. col. vlt. ex d. l. omnes. Horum verò ſententia omnino referenda eſt ad ea bona, quæ per principem iure, & titulo principatus poſſidentur: licet ea non ſint principibus propria iure ſupremę dignitatis, cum poſſent & à quolibet priuato poſſideri, & acquiri, ſicuti ſuperius diſtinximus penultima ſpecie.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Iuriſdictio, & mixtum imperium præſcriptione poſſunt acquiri.*
2 *Conſuetudo, & præſcriptio differunt.*
3 *Iuriſdictio, merum, & mixtum imperium in præiudicium principis non acquiruntur minori tempore quàm eo, cuius initium [illegible] moriam hominum excedit.*
4 *Regia conſtitutio vltima, tit. 13. lib. 3. ord. de præſcriptione iuriſdictionis examinatur.*
5 *Iuriſdictio in præiudicium inferioris à principe præſcribitur tempore ordinario.*
6 *Latè diſcutitur differentia inter præſcriptionem immemorialem, & centenariam.*
7 *Quo pacto probatur immemorialis præſcriptio. Et vbi intellectus l. [illegible] conſtitutionis.*
8 *Quomodo probetur centenaria præſcriptio.*
9 *An ſit ſatis ad probationem centenariæ, quod immemorialis legitimè probetur.*

§. TERTIVS.

DE iuriſdictione autẽ, an ea poſſit acquiri pręſcriptione frequentiſſimè controuertitur: ac tandem omnium conſenſu receptum 1 eſt, † merum mixtum imperium iuriſdictionem criminalem, & ciuilem præſcriptione acquiri poſſe. Hanc opinionem probauerunt Bart. in l. j. §. denique. ff. de aqua quotidiana, & æſtiua. atque inibi Imo & Ro. Bald. in l. j. C. de emancipatio. libero. Panor. col. 4. & ibi omnes in c. cum contingat. de foro compet. Bar. Albe. & alij in l. imperium. ff. de iuriſdict. omnium iud. vbi Iaſ. pre ceteris. nu. 20. fatetur hanc opinionem communem eſſe, idẽ aſſeuerat Balb. de pręſcrip. 5. par. princ. 2. par. q. 3. Nam in citandis huiuſce partis authoribus minimè immorabor: quippe, qui videã ab alijs id negotium diligenter, expeditum eſſe, & deinde quia

dubio

dubio procul certiſſimum eſſe opinor hanc opinionem
communem eſſe: cuius item meminit Io. Lupi. in cap.
per veſtras. 2. nota. §. j. num. 27. ex antiquioribus. Oldr.
conſi. 254. Iacob. à Bello viſu in Auth. de defenſoribus ci-
uit. §. nullam.

Pro huius opinionis probatione adducitur tex. in cap.
irrefragabili. §. exceſſus de off. ord. Et in c. cum contingat.
de foro comp. & in l. viros. C. de diuerſ. offi. lib. 11. ibi ta-
men de conſue. mentio fit, non de præſcriptione. Etenim
conſuetudo iuriſdictionem dare poteſt. glo. in c. quanto.
de offi. ord. l. vlt. C. de emancip. libero. gl. in c. cõqueſtus. 9.
q. 3. gl. Bar. & Doct. maximè Iaſon. nu. 43. in l. morem. ff. de
iuriſdict. om. ind. idem Iaſon in l. 3. num. 34. ff. de acquir.
poſſeſſ. tex. & inibi latè Fel. in c. auditis. de præſcrip. Balb.
in tract. de præſcrip. 2. par. col. 7. Rochus Curtius in c. vlt.
de conſue. fol. paruo. 17. col. 4. non ex hoc neceſſariò de-
ducitur idem dicẽdum eſſe de præſcriptione, cum multi-
2 fariam conſuetudo † & præſcriptio differant, quemadmo
dum tradidere gl. Pan. & alij communiter, præſertim Ro-
chus fol. 44. in d. c. vlt. de conſu. Franc. Balb. de præſcrip. j.
par. q. 10. Abb. & Doc. in c. cum eccleſia. de cauſ. poſſeſ. &
proprieta. omnium latiſſimè Aymon Saui. de Antiquita.
temporis, 4. par. in princ. Potiſſimum verò diſcrimen eſt,
quòd cõſuetudo ex cõmuni, & promiſcuo vſu ius cõſtituit, &
acquirit oĩbus eius regionis, aut populi ciuibus, nec alicui
ſpecialiter prodeſt, nec nocet. vnde nec certus eſt aliquis,
qui præſcribat, nec cõtra quem præſcribatur. At præſcri
ptio certum vſum habet illius, qui præſcribit, eique vtili
tatem, & ius priuatum acquirit: & deinde contra quen-
dam priuatum inſtituitur, & dirigitur ad eius priuatum
incommodum: ſicut eleganter explicant Abb. & Card. q.
8. in d. c. vlt. Cor. conſi. 268. col. 5. lib. 4. Aymon in d. 4. par.
de Antiq. temporis, 7. differentia, num. 21. Dec. conſi. 134.
col. fi. vnde, ſi quis priuatus aduerſus aliquam vniuerſita-
tem quicquam vſu temporis quæſierit, hæc erit vera pre-
ſcriptio. Sic vbi vniuerſitas è contrario, quid per vſum
induxerit contra priuatum, eadem ratione præſcriptio
dicetur. Item ſi vniuerſitas aduerſus aliam vniuerſitatem
ius paſcendi intra illius limites acquirere tentat, erit præ
ſcriptio propria. Quod ſi vſu promiſcuo duarum vrbiũ
vicinatum inductum fuerit, vt abſque vlla diſtinctione
vtriuſque oppidi agri ſint compaſcui, & cõia paſcua, vi-
cinis, & oppidanis, hæc verè conſuetudo dicetur. Hinc ip
ſe infero, probari omnino iuriſdictionem acquiri poſſe
præſcriptione in locis paulò ante citatis. Nam etſi inibi
fiat mentio conſuetudinis, profectò illa conſuetudo pro
prius, & aptius præſcriptio dicetur. Sed præter hæc com
munis ſententia Doct. in d. l. Imperium. planè deducitur
ex ea reſolutione, quã tradidi proximo §. vltima eius parte.
Etenim vtcunque iuriſdictio, merum, & mixtum imperiũ
ad principem pertineãt, ea præſcriptione acquiri poſſe,
ſatis manifeſtum fecimus: omiſſa illa ſuprema recogni-
tione, quæ per ſubditum præſcribi non poteſt Igitur con
ſtitutiſſimum ſit, iuriſdictionem ciuilem, & criminalem,
merum, ac mixtum imperium, ſicut & alia, quæ principis
propria ſunt, & ad principem pertinẽt, præſcriptione
acquiri poſſe. An verò ſit neceſſaria principis ſcientia, id
conſtabit ex his, quæ adnotauimus in hac 2. par. in princ.
nu. 8. & ſequentibus. Et hæc vera ſunt, tametſi l. 6. titu. 29.
par. 3. expreſſim voluerit, iuriſdictionem præſcriptione
acquiri non poſſe. Ea etenim conſtitutio erit interpretan
da iuxta eam reſolutionem, quæ paulò poſt tradetur.

De tempore autem ad iuriſdictionis præſcriptionem,
vel ad meri, & mixti imperij acquiſitionem ſatis contro
uertitur inter vtriuſque iuris interpretes. Ego verò id co
nabor efficere, vt huius quæſtionis, & nodi expedita ſit
diſſolutio. Et in primis illud erit obſeruandum, quod iam
3 ſemel in proximo §. admonuimus, † iuriſdictionis, meri,
& mixti imperij, ſimiliumq́ue iurium quaſi poſſeſſionem
potius habere cauſam continuam, quàm diſcontinuam:
iuxta Bar. ſententiam in l. Iuſto. §. non mutat. ff. de vſucap.
quæ communiter recepta eſt. Quia hæc iura perſonis ip-
ſis competentia retinentur cõtinuo animo: ideoq́ue hac
in parte tractandum non eſt de tempore, cuius initiũ me-
moriam hominum excedat, ea ratione, quòd quaſi poſſeſſio
diſcontinua ſit, & tunc tempus hoc requiratur ſecundũ
gl. & communem, in l. ſeruitutes. in 4. ff. de ſeruitu. cũ hic
detur quaſi poſſeſſio continua, ſicuti in ſpecie adnotarũe
Bal. in l. j. C. de emancip. liber. nu. 20. & in d. l. imperium. in
rep. nu. 13. & in conſi. 439. lib. 3. Anch. conſi. 142. nu. 21. Et
alij plerique frequentiſſimè. His denique prænotatis ſit
prima concluſio.

Merum imperium, aut iuriſdictio, cum aduerſus prin-
cipem præſcribenda eſt, inque præiudicium principis,
cui iure competit, non minori tempore acquiritur quam
eo, cuius initium memoriam hominum excedat, vel qua
dragenario, titulo tamen præmiſſo. Hæc aſſertio duas ha-
bet partes, quarum prior probatur ex eo, quòd merum im-
perium plura contineat, quæ ad ſupremam principis di-
gnitatem ſpeciali quodam iure pertinent. Quorum ac-
quiſitio neceſſariò exigit tempus illud, cuius initium me-
moriam hominum excedit. c. ſuper quibuſdam. §. præte-
rea. de verb. ſignifi. vel quadraginta annorũ, præmiſſo titu-
lo: ſicuti tradidimus. §. præcedẽti, nu. 8. verſ. tertia ſpecies. re
liqua verò quæ ad iuriſdictionem cauſarum criminaliũ,
& ciuilium attinent, ita propria principis ſunt, vt nemi-
ni conueniãt, nec competere, præterquam ipſi principi
valeant: in quibus præſumptio principi ſuffragatur, ac cæ
teris aduerſatur omnino. Nam iuriſdictio tota ipſius prin
cipis eſt, nec ſine ipſius mandato per aliquẽ exerceri po
teſt. l. j. ff. de conſtitu. princ. notant Doc. in l. j. ad fi. ff. de iu-
riſdict. omn. ind. Andr. Iſern. in prooemio conſtitutionum
Neapol. Et ibi Mat. Afflictus. q. 3. Regia lex j. & 2. tit. j. lib. 3.
ord. vnde iure ordinario, & iuris maxima præſumptione
intra totius regni limites iuriſdictio regis eſt: ita quidem
vt ciuitatibus, ac populis, nobilibuſque quacunque digni
tate præditis obſtet hæc iuris præſumptio, quæ regi patro
cinatur: atque ideo in præſcribenda iuriſdictione, eaque
acquirenda obſeruanda eſt conſtitutio. tex. in c. j. de præ-
ſcrip. lib. 6. cuius lib. j. Variar. reſol. c. 17. nu. 7. mentionem
fecimus. Ex quibus, & poſterior concluſionis pars ſatis
eſt confirmata: ac denique ſententia eorum probata, qui
exiſtimant, merum imperium aduerſus principem non
poſſe præſcribi aliter, quàm per tempus, cuius initiũ me-
moriam hominum excedat. Quod Pau. de Caſt. adnotauit
in d. l. imperium. col. vlt. & alij paſſim item obſeruarunt.
Qui tamen hoc intelligunt circa ea, quæ principi reſerua
ta ſunt in priuilegium dignitatis, quod nemini dubium eſ
ſe poteſt per c. ſuper quibuſdam. de verb. ſignifi. cuius nos
ſæpiſſimè meminimus. Sed ipſe latiorem cõſtitui aſſertio-
nem, ex qua opinor ad præſcribendam quacunque iuriſ-
dictionem aduerſus principem, eius quaſi poſſeſſorem,
neceſſaria fore tempora, quæ continentur expreſſim in c.
j. de præſcr. in 6. ea quidem ratione quòd iure communi, &
regio præſumptio ſit maxima, quæ dictat, iuriſdictionem
principis eſſe, nec ad alium abſque principis permiſſio-
ne poſſe pertinere. vnde præſumptio, quod iam ſatis ad-
monui, principi ſuffragatur: cæteris verò contraria eſt,
idemq; ſenſit Io. Lup. in c. per veſtras. de donatio. 2. notabili
§. j. nu. 43. eſt & pulchra l. 4. tit. j. lib. 2. Et l. 8. tit. 14. lib. 3. ordi
na. quæ expreſſim aſſerit, quo ad iuriſdictionem ciuilem,
& criminalem iuris communis, præſumptionem regi pa-
trocinari: cæteris autem contrariam eſſe.

4 Hinc denique examinanda † eſt regia conſtitutio ab
Alfonſo rege Compluti condita, Aera Cæſaris milleſima
trecenteſima octuageſima ſexta, tit. 27. l. 2. quã refert lib. 3.
ordinat. tit. 13. l. vlt. cuius tres ipſe conſtituam partes. Pri-
ma etenim ſatis euidenter probat, iuriſdictionem ciuilẽ,
& criminalem poſſe acquiri per nobiles, alioſq; eam pro-
prio nomine exercentes per tempus, cuius initium ho-
minum memoriam excedat, etiamſi titulus aliquis huius
iuriſdictionis, & vſus minimè probatus fuerit: qua in par
te regia lex dictat, quòd nos modò aſſeuerauimus, iuriſdi-
ctionem ciuilem, vel criminalem non poſſe acquiri mi-
nori tempore quàm ſit illud, cuius initium memoriã ho-
minum excedit. Igitur ſat ex ea lege conſtat, id ſtatutum
fuiſſe propter præſumptionem iuris communi, quæ regi
propitio eſt, alijs verò refragatur, ideoq́ue tanti tempo-
ris vſus neceſſarius eſt. cui quidem conſtitutioni adſtipu-
latur hæc prima concluſio. & præterea Pauli Caſtrenſis
theorica

theorica in d.l.imperium col.vlt.qoæ habet,non poſſe minori tempore, quam eo, cuius initium memoriam hominum excedit,pręſcribi ea,quæ abſque principis cooceſſiooe exerceri noo poſſunt.l.hoc iure.§.ductus aquæ.ff.de aqua quot.& ęſtiua.Sic & Bal.in d.l. imperium. in repetitione,nu.13.aſſerit,merum,vel mixtum imperium oó poſſe acquiri contra priocipem in eius præiudicium , aliter qnam per tempus,quod appellāt immemoriale. Idē poſt Gulielmum de Cuoeo tenet ibi Alberic. ou.40. atque ita hanc opinionem, quæ eadem eſt cum prima cóclusione, aſſerit communem eſſe Gaſpar Luſitanus io d.l.imperiū. col.38.Imò in ſpecie Cur.Iunior conſi.147.nu.26. oſtēdit, communem eſſe opiniooem,quòd oec mixtum imperiū, nec ſimplex iuriſdictio præſcribatur minori tēpore, quā eo,cuius initium memoriam hominum excedit. Eadem tamen ratione in ſpecie conſtitutionis regiæ ſufficeret loco immemorialis præſcriptionis quadraginta annorum vſus cum titulo eius , qui concedere eum vſum poterat. tex.in d.c.j.de præſcript.in 6.Secunda pars regiæ legis p̄bat,iuriſdictionem criminalem poſſe præſcribi etiam cōtra principem,& in eius præiudicium centenaria præſcriptione,non minori.Hæc verò deciſio deduci potuit a Nouella Iuſtiniani in auth.quas actiones.C.de ſacroſao.eccl. qua ſancitum eſt,oon eſſe admittendam contra Romanā eccleſiam præſcriptionem minorem centenaria , quam & ad præſcriptiooem iuriſdictioois Bal.inducit in l.2.C. de ſeru.& aqua.q.6.num.25.idemque priuilegium habere principem ſecularem adnotarunt quidam, quorum opinio fuit examinata in §.præcedenti.nu.9.

Tertia legis Regię pars ſtatuit,p̄ſcribi poſſe iuriſdictionem ciuilem aduerſus regem quadraginta annorum vſu: & hoc quidem forſan deductum eſt à l.omnes.C.de pręſcrip.triginta vel quadrag.aonorum. ſupereſt tamen explicare, quænam ſit differeotia ioter primam , & vltimas legis regiæ partes:ſiquidem prima ad præſcriptiooem iuriſdictionis ciuilis,& criminalis ſimul exigit tempus, cuius initium memoriam hominū excedat.Sed verè, ni ego, fallor, prima pars tractat de iuriſdictione ante illiꝰ legis conſtitutionem per nobiles , alioſque priuatos obtenta in aliquot ciuitatib.& villis,atque oppidis, quæ poſſederant.Vltima verò pars quæ de centenaria,& quadragenaria præſcriptionibus agit,tantum loquitur de iuriſdictione poſt eam legem acquireoda,ſtatueos, quonam tempore in poſterum iuriſdictio acquiratur. atque hic ſenſus conſtare videtur ex verbis d.l.vltimę,& euidentius ex d.l. 2.ti.27.apud veteres Alfonſi leges.Quod ſi diſcrimē illud non placuerit lectori,oportebit profectò inquirere , an io præſcriptionibus illis centenaria,& quadragenaria ſit neceſſarius titulus,ſaltē vt is allegetur,ſicuti Io.Lupi. ſenſit in d.§.j.num.43.Quaſi ea ſit potiſſima differentia , ꝙ in priori legis parte ſufficiat immemorialis præſcriptio , in poſteriori verò loco huius immemorialis ſit neceſſaria centum,vel quadragiota aonorum præſcriptio titulo ſaltem allegato, qui alioqui probandus eſt in quadragenaria præſcriptione, quæ iure communi immemorialis defectum ſupplet,iuxta c.j.de præſcr.in 6.ſed hæc expedientur ioferius,cum materiam tituli,& differentias ioter centeoariam,atque immemorialem præſcriptiones tractabimus.Quibus adde omnioo l.2.tit.9.lib.5.ordioat.Secun
5 da concluſio.Iuriſdictio † in præiudicium alicuius priuati, ac contra priuatum,non cootra principem, tempore ordioario,quo alia iura præſcribuntur , acquiritur. Hæc verò concluſio ſatis manifeſta eſt, cum nulla detur ratio, quæ maius tempus exigat in præſcribenda iuriſdictione aduerſus priuatum, quàm quod exigitur in præſcribendis ceteris iuribus incorporalibus. ſic ſaoè video ferè apud omnes , præſertim iuniores haoc aſſertionem certam eſſe in d.l.imperium.Eandemque ſequuotur , & probant Bald.cooſi.439.lib.3.idem in l.j.num.18.C. de emancipa.libero.Anch.conſi.142.ou.12.Alexan.cooſi.16.nu.27. lib.5.qui hāc opiniooem ſatetur commonē eſſe.idem aſſeuerat eā ſequutus Balb.de præſcri.5.par.prin.2.par. verſ. circa primam quæſt. quibus item accedit Aret. in conſi. 254.colum,vlt.

Ex his primū infero,ſalſum eſſe , quod Iaſ.in d.l.imperium.ſcribit num.22.exiſtimans,merum , mixtum imperium & iuriſdictiooem aduerſus priocipem pręſcribi tēpore ordinario decē annorum, data ſcientia ipſius priocipis:eo verò ignoraote eſſe neceſſarium tempus id, cuius initium memoriam homioum excedit, additque Iaſ. hanc ſententiam magis communem eſſe. & Iaſooem ſequitur Balb.io d.verſ.circa primā. Etenim etiam ſciente principe ad præſcribendam iuriſdictionem ei competentem,neceſſarium eſt tempus immemoriale , vel quadraginta annorum cum titulo, ſicuti paulò ante oſtendimus. vnde Iaſonem expreſſim carpit Cur. Iunior conſi. 174.num.38.

Secundo hinc apparet Iaſonem erraſſe, dnm opinatur quaſi poſſeſſiooem iuriſdictionis eſſe diſcontinuam. Nam verè cauſam cootinuam habet, vt ſuperius probatum eſt.

Tertiò dum Iaſon fatetur ex glo. in l. ſeruitutes.ff.de ſeruit.ad præſcriptiooem ſeruitutis diſcontinuę ſufficere triginta annorum curſum , adhuc fallitur, ſiquidem ex gl. ſupradicta communi omnium ſuffragio receptam conſtet, requiri tempus, cuius initium memoriam hominum excedat.De quo alibi ipſe diſputaui, & in ſpecie Iaſ.ſententiam in hoc improbaruot Luſita.ibi.col.38. & Curtius Iunior in d.conſi.147.nu.38.

Supereſt modò expendere,quod diſcrimen ſit inter p̄ſcriptiooem centum annorum,& eam,quę vulgo immemorialis appellatur,ac cooſtat ex eo tempore, cuius initium memoriam homioum excedit . Card.etenim in c. ſi diligenti.ad finem,de præſcrip.in ea eſt ſententia,vt cen-
6 ſeat,p̄ſcriptiooē † immemorialē maiorē eſſe centenariā. Huic ſubſcripſere Fel.ibi in ſiudem Fel.in c.ad audientiā. col.vlt.& in c.cum nobis.col.2.eod.tit. Et Gaſpar Luſit.in d.l.imperium.col.39. Quorum ratio ea eſt, ꝙ præſcriptio immemorialis titulum non requirat:centeoaria verò abſque titulo non procedat.tex.optimo d.c.ſi diligenti, ad finem, quo in loco expreſſim hoc probatur. Contrariam concluſionem tenet gl.in d.c.cum oobis.quę cenſet, non eſſe ſatis ad probationem centenarię præſcriptionis , ꝙ probetur,immemorialis præſcriptio,cuius gl.authoritate,& alijs p̄poſitis rationibus aduerſus Card.omnino tenet contrariam ſententiam Aymoo in trac.de Antiq.tēp. 4.par.c.abſolutis.in prio.Ego verò aliter exiſtimo rē hāc definiendam fore, ſiquidem illud certiſſimum eſt, immemorialem pręſcriptiooem à centeoaria differre: & ideo quandoque maior ceoſebitur altera, vel ob maius priuilegium,vel ob aliam cauſam,quandoque minor ob faciliorem eios probatiooem.Vnde diſcrimina vtriuſque p̄ponam, noo quidem omnia, ſed ea,quæ huic negotio aptius ſeruire poſſint , vt huius quæſtioois ſolutio facilios colligatur.

Prima quidem differentia ea eſt ſecundum Card.& Feli.ac Luſita.quòd præſcriptio ceotenaria contra Rom.eccleſiam titulum requirit præter tempus,& bonam fidem, idem Aymon concedit in d.c.abſolutis.nu.8.dicens idem eſſe in præſcriptione quadraginta ann.contra quamlibet eccleſiam:ſicuti oot.Bellamera,cooſi.3.col.3. ex c. ſi diligenti.de pręſcrip.Idem Bellamera in c.cum oobis.de pręſcrip.nu.7.in quadragenaria contra eccleſias inferiores, & in centenaria contra eccleſiam Ro.titulum eſſe neceſſarium, probare conatur.Sed iſthęc tituli ratio minimè exigitur in ea præſcriptione,quæ cooſtat tempore,cuius initium memoriam hominum excedit, quod receptiſſimum eſt. Et ſaoè mihi hæc differentia omnioo nō placet, nam nec iure canonico,oec ciuili titulus requiritur in p̄ſcriptione quadraginta anno. cōtra eccleſias inferiores, nec in pręſcriptione centum anno. aduerſus eccleſiam Ro.nulla etenim io materia tituli requiſiti ad p̄ſcribendū eſt differentia inter ius canouicum,& ciuile:quemadmodum diximus lib.j.var.reſolu.c.17.oum.7.& reſoluit Balb. de p̄ſcrip.2.par.3.par.princip.q.6.& idē 2.par.4. par.prin. q.2.col.3.vode vtroq; iure in pręſcriptiooe decem, vel viginti ann.neceſſarium eſt,ꝙ titulus allegetur, & probet: at in præſcriptione triginta, vel quadraginta annorum, vel centenaria, etiam contra eccleſiam Rom. titulus neceſſarius non eſt, niſi pręſumptio iuris communis ſit cō-

tra

tra præſcribentem.tex.in c.j.de præſcrip.in 6.Din.in reg.
poſſeſſor.de regul.iur.in 6.nu.27.Doc.communiter ita in-
telligentes tex.ibi in d.c.ſi diligenti, præſertim Aegidius
à Bellamera nu.29.& col.vlt.qui poſt alios,dum Ro. Pon-
tif.in eiuſdem Decretalis riſo aduerſus eccleſias inferio
res,& Romanam ipſam requirit titulum ad præſcriptio-
nem eam deciſionem interpretatur, vbi ſit iuris commu-
nis præſumptio contra præſcribentem, quaſi alioqui ti-
tulus neceſſarius nõ ſit,nec in cẽtenaria,nec in quadrage
naria præſcriptione.Quam opinionem ipſe arbitror fre
quentiori calculo receptam eſſe,ex his , quæ Balb. addu-
cit.Quo ſit,vt ratione huius primæ differentiæ immeritò
Card.Feli.& Luſitanus exiſtimauerint , potiorẽ eſſe pre-
ſcriptionem eius temporis, quod memoriam hominum
excedit,ea quæ centenaria eſt , cum nec in hac titulus ſit
neceſſarius.Fortaſſis diſcrimẽ hoc inter has duas præſcri
ptiones optimè procedit iuxta hunc ſenſum,vt planè cõ
ſtituatur in eo caſu,quo præſumptio iuris communis eſt
contra præſcribentem:tum in quadragenaria,& centena
ria titulus requiritur , non tamen in memoriali. Nam &
in hunc ſenſum deciſionem Card. accipere Fel.in d.c.ad
audientiam.& Matth.Afflict.in conſti. Neapol.rub.7.in c.
j.notab.6.tametſi Bellamera , & alij ſubobſcurè loquant.
Secũda, & potiſſima differẽtia in probatione verſat , at-
que ideo hic agendum erit de probatione pręſcriptionis
7 immemorialis,† qua de re tractat gl.c.j.de præſcrip. in 6.
quam Doct.inibi ſequuntur,& in c.quid per nouale.præ-
ſertim Ant.de verb.ſignifi.Speculat.in tit.de proba. verſ.
vlt.quæritur.Aret.in c.licet ex quadam.colu.j. de teſtibus,
Old.conſi.172.col.34.Alex.conſi.16.col. 5.lib.5.Cor.cõſi.
268.col.8.lib.4.& eſt communis opinio ſecundum Balb.
de præſcrip.2.part.3.partis princ.q.6.col.7.Ex quibus ap-
paret, immemorialem præſcriptionem probari per te-
ſtes aſſerentes,ſe vidiſſe ſemper ita fieri , & nunquam vi-
diſſe cõtrarium actum fuiſſe:& à ſenioribus ac maioribus
audiuiſſe id ita factum fuiſſe, nec vnquam audiuiſſe con-
trarium actum eſſe : atque huiuſce rei publicam eſſe fa-
mam, & opinionem apud eos, qui rei cognitionem ha-
bent.Hæc enim eſt ſufficiens teſtium reſponſio , vt tandẽ
ipſi teſtes expreſſim teſtificẽtur de eorum viſu,& de audi
tu:ac item de publica voce,& fama apud eos, quibus res
cognita eſt,vel eſſe potuit: ac deinde quòd nuſquam nec
viderunt,nec audierunt contrarium.

Teſtes verò,qui hac de re teſtificaturi ſunt , eius ætatis
eſſe debent,vt poſſint memores eſſe , & exponere , quid
actum fuerit quadraginta annis: ſicuti eleganter ſcribit
Lapus in c.j.de præſcrip.in 6.Et ibi Dom.ac Francus.Pau
lus itẽ Pariſius conſi.27.num.98.Aymon Sauillan tract.de
Antiquit.tempo.4.c.abſolutis.nu.3.Chaſſanæ.in conſuet.
Burgundiæ,rub.j.§.2.verſ.aduerte.nu.8. idem in rub.13.§.
2.ad fin.regia verò Taurina l.41.eandem opinionem Lapi
probat,ac legis authoritate confirmat,& preterea lex ip
ſa requirit,ꝙ teſtes hi nõ tantum teſtificentur de auditu,
aſſeuerantes ſe ita factum eſſe audiſſe à maioribus & ſe-
nioribus,ſed oportere,ꝙ aſſerant,audiſſe ab illis maiori
bus eos ita eorum ætate vidiſſe, & audiſſe factum fuiſſe,
nec vnquam vidiſſe , nec audiſſe contrarium. idem pro-
bat l.vlt.tit.13.lib.3.ord.Hoc autem vltimum,etſi à gl. in
d.c.j.expreſſim nõ fuerit requiſitum,attamen ab eius mẽ
te,& ſenſu deducitur:ſicque Doct.aliquot ex his,qui glo.
ſequſitur idem explicare videntur. facit ad hoc pulcher
tex.in l.ſi arbiter.ff.de probatio.In praxi tamen non ob-
ſtantibus regijs conſtitutionibus adhuc admittitur ſæpiſ
ſimè opinio gl.communiter receptę in d.c.j.cum interpre
tatione Lapi,& ſequacium.

Hinc falſum eſſe apparet quod Guido Papæ ſcripſit,
quæſt.573.quo in loco exiſtimat ad probationem huius
præſcriptionis immemorialis eſſe neceſſariam probatio-
nem centum annorum,idem eo non citato tenuit Cur.Iu
nior conſi.90.col.vlt.Nam hæc probatio neceſſaria nõ eſt
ſecundum opinionem frequentiori ſuffragio receptam,
modò teſtes de auditu, & communi, ac publica fama te
ſtificentur.Forſan nec ſufficeret ad probationem imme-
morialis probatio centum annorum vtcunque legitima:
imò neceſſe eſt,ꝙ probetur poſſeſſio , vel quaſi poſſeſſio
eius temporis,cuius initium memoriam hominum exce
dit,cuiuſque initij certi,& conſtitui nulla detur hominũ
memoria,quemadmodum Alex.in conſi.16. nu. 16. lib.5.
opinatur,Quamuis ſecundum Ant.in d.c.quid per noua-
le.nu.15.poſt Inn.ibi,qui aduerſus immemorialem pro-
bare velit, debet omnino, & euidenter oſtendere ſaltem
per famam,ſimilemve probationis ſpeciem,contrarium
actum fuiſſe circa centum annos ante litis motæ conteſta
tionem.Etenim, vt Alex. opinatur , hoc pacto probatur
memoriam hominum extare,non tamen per centum an-
norum quaſi poſſeſſionem probaretur præſcriptio tẽpo
ris,cuius initium memoriam hominum excedat :vnde,ni
fallor,centenaria quaſi poſſeſſio ſufficiens non erit ad pro-
bationem huius pręſcriptionis,quam immemorialẽ ap-
pellamus.Alioqui neceſſariò dicendum eſſet,parem fore
centenariam pręſcriptionem huic immemoriali , quod
falſum eſt, & conſtat ex his,quę prænotauimus , præſer-
tim ex c.j.de præſcrip.in 6.à quo deducitur immemoria-
lẽ pręſcriptionem procedere,& obtinere abſque titulo,
imò eam tituli vim habere, ita quidem , vt nec allegatio
tituli ſit neceſſaria ſecũdũ communem in d.c.j.gl.& Doc.
in verb.nõ extat.in c.ſuper quibuſdam. de verb. ſignific.
Frede.conſi.237.Iaſ.in l.ſi certis annis.col. vlt. C. de pact.
quorum opinio communis eſt , & vera , quoties præſcri-
ptionis iure tempus hoc in iudicium deducitur,quemad-
modũ explicat poſt alios Aymon in 4. par.de Antiq. tẽp.
c.abſolutiſſimum.49.idemque ipſe adnotaui lib.j.Variar.
reſol.c.17.nu.5.At præſcriptio centenaria titulum requi
rit,vbi præſumptio iuris communis eſt contra præſcribẽ
tem,in qua quidem ſpecie immemorialis præſcriptio ſo
la abſque tituli allegatione ſufficiens eſt,ſicuti in d.cap.j.
probatur.Quo ſit,vt ſi aduerſus probationem huius im-
memorialis præſcriptionis probetur certum quaſi poſſeſ
ſionis initium,idque vitioſum,etiam vltra centum annos
à die motæ litis,excluſa ſit præſcriptionis immemorialis
vis:quod ſenſit Io.And.in c.j.ad ſi. de præſcrip.in 6.Et hęc
q.dẽ vera eſſe cenſeo,etiã ſi Cyn.in l.2.C.de ſeru. & aqua.
q.10.& Bal.ibi,Cæpola de ſeruit.vrb.pręd.c.19.Balb.de pr.
ſcrip.2.par.3.par.q.6.colu.6.& Carol.in conſue.Pariſ.§.5.
num.63. teneant tempus immemoriale eſſe idem , quod
centum ann.quo in loco addit Carol. hanc ſententiam
communem eſſe contra Card.& Fel.

Præſcriptio autem centenaria probatur varijs modis,
8 etiamſi difficillima ſit eius probatio.† Etenim probari po
terit per inſtrumenta,vt Abb. in d.c. cum nobis. de præ-
ſcrip.2.col.ſcribit, ſiquidem poſſeſſio per inſtrumentum
quandoque probatur, nempe ſi de traditione rei ſit con-
fecta ſcriptura.l.2.& ibi gl.C.de acq.poſ. notant Alex. &
alij in l.prædia.ff.eo. tit. Sic & de conſtituto conſtat per
ſcripturã : ſicuti adnotatur ab omnibus in l.quod meo.ff.
de acquiren. poſſeſſ.item poteſt probatio poſſeſſionis
ad perpetuam rei memoriam fieri, & in ſcripta redigi.c.
quoniam frequenter. vt lite non conteſtata.

Imò & teſtibus probari poterit centum annorum qua-
ſi poſſeſſio,atque ita præſcriptio,cum teſtis teſtificari iure
valeat de his,quę ante pubertatem viderit.Etenim valeat
eius teſtimonium,cum eo tempore, quo teſtificatur , iam
pubes ſit,licet actus,cuius teſtimonium perhibet,ante pu
bertatem eius contigerit.quod tenent glo.in c.relatũ.37.
diſt.gl.in l.3.§.l.Iulia.ff.de teſt.& in l.ad teſtiũ.§.j.ff.de teſta.
alia in §.teſtes.Inſtit. de teſta. Quę in hunc ſenſum com-
muni omnium Doct.ſententia , & iudicio accipiuntur in
d.§.j.vbi Are.Fel.in c. vlt.de ſent.excom. Dec.in l. 2.§. vlt.
ff.de regu.iur.hanc opinionem fatentur communem eſſe.
Quę licet à Decio improbetur,habet maximam authori
tatem,& probationem à tex. in l.notionẽ.§.inſtrumento
rum.ff.de verborum ſignificatione.vbi ſeruus factus liber
teſtimonium perhibet de his,quæ cum eſſet ſeruus,vidit.
lex item Regia 9.titu.16.par.3.expreſſim hanc commun.
opinionem veram eſſe probat: cui accedit ꝙ cum dicto,
& teſtimonio ſolius Roma.Pontifi.credendum ſit, c. cum
à nobis.de teſtibus.id verum eſt etiam in his, quæ Ro.Põ.
vidit ante ſummum Pontificatum.gl. in c.j. de renunciat.
& in c.ad Apoſtolicę.in verb.promiſiſſent. de re iud.in 6.
Rom.ſing.126.Fel.in c.ſicut.de ſen.excom. Aret.in d.cap.
cum

cum à nobis.2. colum. & inibi Felin. Quibus ſuffragatur text.in cap. querelam. de elect.cap.cum olim.in j.de priuileg.& in Cle.j.de reliq.& vener, Sanct. Card. in elem.j. de probat.

Non obſtat tex.in §.teſtes.Inſtit.de teſtam. quo probat in teſtamentis non admitti teſtes impuberes tempore teſtamenti, tametſi teſtimonium perhibeant tempore, quo poſt teſtamentum puberes facti ſint. Etenim id procedit in caſibus ſpecialibus, in quibus ob ſpecialem rationem, & actus qualitatem iure requiritur, quod teſtes puberes ſint tempore actus, de quo teſtificaturi ſunt.

Quæritur tamen an centenaria præſcriptio probata ſit ex eo, quod quaſi poſſeſſio eius temporis, cuius initiū memoriam hominum excedit, probata in iudicio fuerit?

9 † Et ſanè gl.d.c.cū nobis.in ſpecie cenſet, non ſufficere ad centenariam præſcriptionem, q̃ probetur immemorialis præſcriptio. Quaſi à iure neceſſariò exigatur centum annorum poſſeſſio, eiuſque manifeſta probatio, ſaltem eo modo, quo melius iure probari poteſt. huic opinioni Bernardi acceſſere Hoſt. Bellamera, num.13. Abb. num.5. Card.Imola, & Ant.in d.cap.cum nobis.& Aymon Sauillianus in tract.de Antiq.temp.4.par.c.abſolutis.nu.2.& c. materia iſta.num.42.quorum opinio communis eſt. ab ea tamen ipſe omnino diſſentiendum eſſe opinor, ſequentibus rationibus.

Primum, quidem ſecluſa facillori, vel difficiliori probatione vtriuſque præſcriptionis, illud apud me conſtat, maius priuilegium iure concedi præſcriptioni immemoriali, quàm centenariæ ex eo, q̃ centenaria, vbi præſumptio ſit contra præſcribentem, titulum requirat, nō ſic immemorialis, quæ vim habet tituli, & eius defectum ſupplet, quod paulò ante probauimus. igitur quoties præſcriptioni centenariæ cum titulo ſtatur, fortiori ratione ſtandum erit præſcriptioni immemoriali.

Secundò ſatis eſt certum ex Ant.in d.c. quid per nouale.nu.15.Alex.conſi.16.lib.5.num.16.immemorialem præſcriptionem ſaltem excludi, ſi ex aduerſo probatum ſit, contrarium actum eſſe citra centum annos ante litis conteſtationem, vel litem motam, idque nemo doctus negabit. ergo præſumptione quadam apparet, præſcriptionē iſtam immemorialem ſaltem præmittere, quaſi poſſeſſionem continuam centum annis ante litem motam. Quæ quidem præſumptio cum ſufficiens ſit ad obtinendū iure præſcriptionis immemorialis, quæ requirit, contrarium actum non fuiſſe citra centum annos: ſufficiet profectò, ob difficillimam probationem in antiquis, ad obtinendū iure centenariæ præſcriptionis, argumento text.in l.ſeruus ſeruum.§.inquit lex.ff.ad l.Aquil.l.cenſes, & monumēta.ff.de probat.c.cum olim.de cenſibus.cap. cum cauſam. de probationibus.

Tertiò, fortius vrget in huius partis fauorem communis omnium Doctorum ſententia in c.cum Apoſtolica.de his, quæ fiunt à prælat.cuius ipſe mentionem feci in lib.j. Variar.reſolut.c.17.nu.5.quę dictat, quaſi poſſeſſionem immemorialem ſufficientem eſſe probationem, q̃ is, qui decimas poſſedit, eas habuerit ante concilium Lateranenſe, Igitur quaſi poſſeſſio conſtat ex probatione immemorialis præſcriptionis multo maior, quam ſit ea, quæ per centum annos obtenta fuerit.

Quartò, ſi tractatus iuſtæ præſcriptionis immemorialis ad amuſſim examinetur, illud certò certius ex eo apparebit, q̃ vbi præſcriptioni locus ſit, reſque poſſit per præſcriptionem acquiri, ſiue aduerſus priuatos, ſiue contra eccleſias inferiores, vel principem, aut denique ipſam eccleſiam Romanam: nec aliqua ordinaria præſcriptio ſufficiens cenſeatur, nec ipſa quidem centenaria ſine titulo propter iuris communis præſumptionem, quæ pręſcribēti refragatur: tunc ſanè immemorialis pręſcriptio ſufficiens iure cenſetur. quod probatur in c.j. iam ſæpiſſimè citato, de præſcript.in 6.& in c.ſuper quibuſdam.de verb. ſign. Etenim nemo inficiabitur, ea iura quorum mentio ſit inibi, minimè poſſe pręſcribi etiam per centum annos abſque titulo: & tamen præſcribuntur per tempus, cuius initium memoriam hominum excedit, ſicuti in §. prætereà. eiuſdē capitis deciſum eſt. Fit igit̃, vt maiorē vim obtineat immemorialis præſcriptio, quàm centenaria: tametſi quandoque difficillimè probari poſſit immemorialis, ex his, quæ ſuperius fuere prænotata.

Hinc deducitur, præſcriptionem immemorialem à centenaria potiſſimum diſtingui, cum in modo probationis, tum in eius effectibus: atque ideo Card. opinionem in d. c.ſi diligenti. veriorem eſſe.

Secundò, infertur ex præmiſſis interpretatio.l.vlt. titu. 13.lib.3.ord.cuius examen hoc in §.ſubiecimus. Nam ſecūda illius conſtitutionis pars à prima diſtinguitur in eo, q̃ præſcriptio immemorialis ſufficiens eſt ad iuriſdictionis acquiſitionem abſque aliquo titulo, vt in prima parte ſtatutum eſt. At ſi hæc immemorialis præſcriptio deſit, neceſſaria erit centum annorū quaſi poſſeſſio cū titulo. Et hoc ſecunda ipſius legis pars palam ſtatuit quo ad iuriſdictionem criminalem: quo ad ciuilem verò 40. annorum tantum vſum, cum titulo requirit, quemadmodum paulo ante explicabam.

Tertiò deducitur, Aymonem Sauillianum in d.c. abſolutionis.num.6.grauiter erraſſe, dum is argumentatione quadam oſtendere conatur, admiſſa Card. opinione maius priuilegium eccleſijs inferioribus iure concedi, quam Romanæ: atque ideo ne hoc ſequatur, exiſtimat opinionē Card. falſam eſſe. Etenim cenſet, quoties præſumptio iuris eſt contra præſcribentem neceſſariam eſſe immemorialem præſcriptionem etiam aduerſus inferiorem eccleſiam, etiam contra priuatum: hæc verò immemorialis ſecundum Card. eſt maior centenaria, quę contra Romanā eccleſiam ſufficiens eſt: igitur maior præſcriptio requiritur contra eccleſiam inferiorem, & denique contra priuatum, vbi præſumptio iuris communis eſt contra præſcribentem, quam aduerſus Romanam eccleſiam. Hæc ſanè eſt argumentatio, qua doctiſſimus ille vir vtitur ad improbandam Card. ſententiam. Ego ſanè vel non percipio hanc argumentationem, vel ipſa minus congruè colligitur. Fateor quidem etiam aduerſus inferiorem eccleſiam neceſſariam eſſe immemorialem pręſcriptionem, vbi pręſumptio iuris communis ſit contra præſcribentem: & eādem præſcriptionem admitti in eadem ſpecie aduerſus Romanam eccleſiam. Ex hoc tamen tantum potuiſſet colligi, parem eſſe conditionem Romanæ eccleſię, & inferioris, non autem eſſe maius priuilegium eccleſiæ inferioris, quàm ſit Romanæ eccleſiæ, aduerſus quam itidem neceſſaria eſt præſcriptio immemorialis, quoties titulus pręſcribenti deficit, & iuris communis præſumptio ei aduerſatur. Oſtendam adhuc maius eſſe priuilegium Romanæ eccleſiæ, quam inferioris. idque luce clarius apparet, ſi animaduertamus aduerſus eccleſiam inferiorem ſufficere, quadraginta annorum præſcriptionem, etiam vbi iuris communis præſumptio contraria ſit præſcribenti, modò is titulum habeat, contra eccleſiam verò Romanam hoc tempus non ſufficere, ſed in hac ſpecie neceſſariam fore centenariam præſcriptionem cum titulo. quod ſatis probat in d.c.j.de præſcriptionibus, in 6.& in c.ſi diligenti.eo.tit. vnde apertiſſimi iuris eſt, non tantum ius eccleſiæ inferioris non eſſe maius, quàm ſit in hoc tractatu ius eccleſiæ Romanæ, ſed nec par. licet Card. opinionem admittamus.

Quartò ex his deducitur eiuſdem Aymonis error, qui in d.c.abſolutis.nu.8.cenſet in præſcriptione immemoriali non exigit tempus centum annorum, quod ad præſcriptionem centenariam requiritur: ſed ſufficere immemorialē probari eo mō, qui tōi omnium iudicio, & ſententia traditi in c.j.de præſcriptionib.in 6. etenim fallitur Aymō in huius cōis ſnīæ interpretatione: ſiquidem licet modus ille probandi ſufficiens ſit, nec expreſſim contineat centum annorum probationem, certè dubio procul præſumptione quadā ſaltē centum annorum quaſi poſſeſſionē pręmittit, eiuſque probationē includit iuxta omniū, intellectum, & ſenſum, quem paulò ante explicuimus.

Hæc diximus de differentia præſcriptionis immemorialis, & centenariæ, ad earum cognitionem, quę præſcriptioni iuriſdictionis admodum ſeruit. De viribus autem immemorialis ſequenti §. aliqua trademus præter ea, quę in pręcedentibus explicita fuere.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Examinatur Regia constitutio Vaſallorum oneribus, quæ impoſitiones appellantur. & nu.5.*

2 *Annua præſtatio, & vniformis, an longo tempore inducat tituli, & cauſæ præſumptionem.*

3 *Annua præſtatio vniformis, iure annui reditus triginta annis ſoluta inducit acquiſitionem reditus perpetui.*

4 *Annua præſtatio cõtingens tempore immemorali abſque vllius cauſæ allegatione, inducit annui reditus aquiſitionem.*

5 *Annua præſtatio facta à Vaſallis domini, non acquirit ipſius reditum illum exigendi.*

6 *Dominus qualiter poſſit acquirere ius cogendi ſubditos, vt ad ius molendina deferant triticum molendum?*

7 *An poſſit fieri ſtatutum, quòd ſubditi pro molendo tritico, ad alia quàm ipſius Reipublicæ molendina accedere non valeant.*

8 *Statutum iſtud etſi validum ſit, an molendinis eccleſiarum præiudicet.*

§. QVARTVS.

De præſcriptione eius temporis, cuius initium memoriam hominum excedit, plura liter tradidere iuris vtriuſq; Doctores paſſim, quorum & nos quandoque meminimus lib.j.Varia.reſo.cap.10. & cap. 17. ac deniq; in hac ipſa relectione.§.2.& 3. Nũc tamen obiter(nam, & tractatui de præſcriptionibus cõueni) examinabimus, quam vim habeat hæc præſcriptio circa ea onera, quæ Duces, Marchiones, Comites, & nobiles quotidie à clientibus, quos Vaſallos appellamus, exigunt, & percipiunt, eaque impoſitiones vulgari ſermone dicuntur. Etenim Regia † conſtitutio a Carolo j.Hiſpaniarum Rege, quinto que Romanorum Cęſare ſtatuta in Madritio Conuentu Anno milleſimo quingenteſimo octauo, cap.20. diſtinguit ius poſſeſſionis à iure proprietatis: Nam quo ad poſſeſſionem ne ea priuentur nobiles, vtque in ea defendantur, ſufficit, & neceſſaria eſt quaſi poſſeſſio continua quadraginta annorum, at quo ad proprietatem, & verum titulum huius iuris ſufficiens cenſetur, & omnino exigitur immemorialis præſcriptio do poſſeſſione hoc in loco agendum non eſt. Sed quantum ad proprietatem, ſatis cognita omnib. eſt ſententia Io. And. Hoſt. Henr. Pau. Doc. in reg. quod latenter. de regu. iur. qua definitum eſt, ſufficere ad hæc onera Vaſallis impoſita percipienda, atque acquirenda. & neceſſariam eſſe immemorialem præſcriptionem, modò probatum ſit ab ipſis dominis, q ſubditi ſpontè, & non per vim ea onera exhibuerint, & ſoluerint, cum alioqui eis ſuffragetur præſumptio iuris dictãtis, potius in his præſtationib. vim, & coactionẽ præſumi, quàm ſubditorum liberalitatem, titulumve ſpontaneum, ac iuſtum. l.j.C. ne liceat potent. l.j. & l.4. ff. de alien. iudic. l. principalib. & l. ſeq ff. ſi cert. peta. not. Alex. conſi.j.nu.12.lib.4. ideoq; licet probetur immemorialis præſtatio Vaſalli erga dominum præter iura, quæ lege domino debentur à Vaſallis, præſumitur coacta vaſallorum voluntas, eorumque oppreſſio potius quàm libera cum ipſo domino pactio, quæ iuſtum titulum exhiberet: atque ita colligitur ex communi omnium reſolutione in d.cap. quod latenter. cui Regia conſtitutio refragatur, dum in ſpecie ſanxit ſufficere hanc immemorialem pręſcriptionem, eamque iuſtum eſſe titulum ad hæc iura acquirenda contra Vaſallos, & præmittit ex ea pręſcriptione iuſtum titulum potius, quàm vim, & oppreſſionem præſumi. Quamobrem ad huius quæſtionis perfectam examinationem ego prænotandũ eſſe cẽſeo, poſſe à nobilib. aduerſus Vaſallos plura præſcriptione acquiri. Etenim aut agitur de acquirẽdis his, quæ iure communi principis propria ſunt, eiq; ſpeciali quodam ſummi principatus priuilegio competunt, & in hac ſpecie neceſſaria eſt immemorialis pſcriptio, aut quadragenaria cũ titulo, vel centenaria iuxta diſtinctionem à nobis traditã.§.2. huius ſecundę partis, cũ ex hac præſcriptione fiat præiudiciũ Principi ſummo. Qua ratione quoties dominus erga Vaſallos vſu tẽporis vult acquirere ea, quę ad principem pertinent, tunc ſanè pręſcriptio iſta tradit in damnũ principis: & ideo in ea obſeruanda ſunt quæ de præſcriptione aduerſus Principẽ in proximis §§. adnotauimus. Nec locus erit in hoc caſu Regiæ conſtitutioni quo ad ſecundam eius partem, quod deducitur ex his, quæ ipſe tradidi lib.j.Variar.reſolur.capitu.17.nume.6.

Aut domini contendunt aduerſus Vaſallos de iure alicuius annuæ præſtationis, quam ſeruitium dicimus, aut de alio ſimili iure, quo Vaſalli tenentur domino quolibet anno ſoluere certam quantitatem ratione officij, vel artificij: variæ etenim hæ impoſitiones, hæcve iura ſolẽt per dominos à Vaſallis exigi. In his quidem præſtationib. & ſimilibus oneribus verè Regia conſtitutio verſatur, cuius interpretationi præmittenda eſt interpretatio communis Iuriſconſulti in l.cum de in rem verſo.ff.de vſuris.
2 ab ea quidem colligitur concluſio prima. Annua, † & vniformis præſtatio cuiuslibet reditus facta ex cauſa expreſſa decem annis continuis inducit præſumptionem veræ cauſæ, & tituli. ſic deniq; Iuriſconſulti reſponſum intellexere Barto. ad fi. Sal. colum.2. & col.5. quæſt.3. in d.l.cum de in rem verſo. Bal. colum.2. Sal. colum. vlt. Alex. col.3. in l.ſi certis annis. C. de pact. Anto. in cap. peruenit. col.9. de cenſib. Fran. Bal. de pſcriptio.3. par. prin. par.j.q. 10. Alex. conſi.113. col.2. & conſi.108. lib.2. conſi.75. lib. 4. Lugdunenſis optimè in tract. de contractib. q.20. tex. optimus in l.litib. C. de agricol. & cenſit. lib.11. quorũ opinio cõis eſt.

Ex qua infertur, q ſi appareat quodlibet anno, etiam per decennium præſtationem ſactam fuiſſe Sempronio, non tamen conſtet ex eiſdem præſtationibus, qua ratione, & cauſa fuerint factæ, non ex hoc præſumitur obligatio ad fidem agendi pro tempore futuro, quamuis creditor certam cauſam, & titulum allegauerit: quod deducitur ex mente Bar. & aliorum, quos modò citaui. Præſertim id in ſpecie tenent poſt Sal. Bald. in d.q.20. ver. Secundò limita. & Lugdunenſis in d.q.20.

Secundò, ab eadem concluſione deducitur, admittendam eſſe probationem in contrarium, nempe aduerſus hanc præſumptionem iuris, vt tandem conſtet nullum titulum ab initio his præſtationibus acceſſiſſe, ſm Cynum in d.l.ſi certis annis.q.10. & ibi Iaſ. col. vlt. Alex. conſi.113. col.fi. lib.j. Franc. Balb. in d.q.10. col.9. verſic. tertiò limita. idem tenent Paul. Caſt. in d.l.ſi certis annis.

Tertiò probatur ea his eandem concluſionẽ verã eſſe etiã in ruſticis, nam præſtatio annua vniformis a ruſtico facta ex cauſa, & titu. inducit præſumptionem, q illa cauſa ſit vera, cuius opinionis author eſt Bart. in d.l.litibus. & idem in d.l.cum de in rem verſo. col.3. Bal. col. pen. & ibi Iaſ. num.14. in d.l.ſi certis annis. Pau. Caſt. in conſi.51. col. vlt. lib.2. Alex. conſi.124. col.j. lib. 4. Iaſ. in §. præiudiciales. de actionibus. nume.56. Lugdunenſis in conſuet. Pariſ. §. 7. nu.17. Balb. in d.q.10. col.11. verſi. Et an illa lex cum de in rem verſo. quo in loco aſſeuerat hanc opinionem cõmunem eſſe contra Cynum in d.l.ſi certis annis. quęſt.5. & Alex. conſi.50. lib.5. ad finem. qui aduerſus ruſticos triginta annorum præſtationes requirunt.

3 Secunda concluſio. Annua † præſtatio iure, & ratione reditus perpetui continuis triginta annis facta, non tantum inducit tituli præſumptionem, ſed veram reditus perpetui acquiſitionem per perſcriptionem. Hæc probatur, quia hoc tempore abſque tituli probatione procedit præſcriptio, etiam in reb. maximi præiudicij. Bal. in l. malè agitur. C. de præſcrip. triginta vel quadraginta annorum. Bart. in l.ſoluit.§.j. ad fi. ff. de offic. proconſul. tradit Balbus de præſcrip.4. par.4. partis principal. q.9. notat in ſpecie hanc concluſionem Carol. in d. quæſt.20. colum.2. idem in conſuetu. Pariſien. titu.j.§.7. nume.21. tex. opt. in l.ſicut. & in l. cum notiſſimi. C. de præſcrip. triginta vel quadraginta annorum. §. poteſt. 16. quæſt.3. cap. ſancto. ea ratione, qua conſtat ad pręſcriptionem triginta annorũ non eſſe neceſſarium titulum, nec eius probationẽ: qua de re ſtatim acturi ſumus: vñ mihi hęc aſſertio ſecũda iure probatiſſima videtur: nec deficit præſcribentis ius, licet ex aduerſo probetur de defectu principij: ſicuti Carol. docet d.q.20.

4 Tertia concluſio. Annua†præſtatio vniformis, & contingens per tempus, cuius initium memoriam hominũ excedit, titulum iuſtum, & ſufficientem inducit, etiamſi præſtationes non fuerint factæ ex cauſa illa, quam præſcribens allegat, imò nullius cauſæ ſpecialis allegatio eſt neceſſaria. Hæc enim eſt vis immemorialis præſcriptionis, vt in his, quæ abſque titulo acquiri tempore nõ poſſunt, immemoriali præſcriptione quærantur. c. j. de ꝑſcrip. in 6. l. hoc iure. §. ductus aquæ. ff. de aqua quoti. & æſtiua. hanc denique concluſionem ipſe colligo à Cyno, q. pe. Ange. Paul. & Iaſ. col. vlt. in d. l. ſi certis annis. Bart. in d. l. cum de in rem verſo. col. 2. Panor. cõſi. 94. lib. j. cap. j. & in c. vlt. col. 2. de cauſ. poſſeſ. & propriet. Fel. in c. cauſam quæ. col. 3. de præſcript. verſi. ſed aduerte. Balbo in d. q. 10. col. 9. limitatione 2.

His tandem præmiſſis, vt ad inſtitutum redeamus, apparet quo ad annuas præſtationes, quas Vaſalli, & ſubditi dominis conſueuere annuatim exhibere, immemorialem præſcriptionem ſolum neceſſariam in eo caſu, quo titulus aliquis non allegatur, nec apparet qua ratione quolibet anno facta fuerit præſtatio, id eſt, vbi præſtationes factæ fuerint nulla cauſa expreſſa. Alioqui ſi annua
5 † ꝓſtatio à Vaſallis domino facta fuerit cauſa ipſius expreſſa, nempè iure conſtituti in recognitionem ſubiectionis, aliave iuſta ratione, etiam per decennium tantũ: poterunt cogi, & cogendi ſunt Vaſalli pro futuro tempore eadem domino præſtare, modò is cauſam allegauerit annuæ præſtationis, & ea ea potius, quàm ex continuis præſtationib. ius proprium in iudicium deduxerit: nec Vaſalli aduerſus titulum præſumptum defectum initij probauerint, quod infertur ex præmiſſa reſolutione: idque expreſſim reſpondit Alex. conſi. 154. lib. 4. Imò annua hæc præſtatio iure perpetui reditus per triginta cõtingens annos abſque tituli probatione ſufficeret ad veram annui reditus acquiſitionem, cui non obeſſet probatio deficientis ab initio tituli, ſicuti paulò ante ſubnotabam. Quæ quidem reſolutio quo à dominos, contra Vaſallos maximam dubitationem habet, cũ propter cõmunem omnium adnotationem in d. reg. quod latenter, tum ob legem Regiam, ex quib. immemorialis præſcriptio neceſſaria eſt. Ego iuſtiſſimè eſſe opinor legem Regiam, eamque à receptiſſima Doctorum ſententia deduci. Nam quoties aduerſus perſcribentem adeſt iuris communis non quidem leuis, ſed vehemens præſumptio, ei plurimum reſiſtens neceſſaria eſt præſcriptio immemorialis, vel ſaltem quadragenaria iuſto, probato, & allegato tit. c. j. de præſc. in 6. At in hoc caſu, quo tractamus de præſcribendis à domino contra Vaſallos annuis præſtationib. & alijs quidem iurib. quæ iure communi à Vaſallis domino minimè debentur, non tantum eſt præſumptio aduerſus dominum ſimplex pro ſubditorum libertate, ſed vehemens valdè, ꝙ eas præſtationes per extorſionem, violentiam, & tyrannidem à ſubditis dominus extorſerit. l. vlt. §. ſi iuſto. ff. quod met. cauſa. idque expreſſim adnotarunt Innocen. in c. bonę. in ſecundo, de poſtula. prælat. idem, & ibi Doct. in cap. ſi diligenti. de præſcriptio. vbi Ægidius Bellame. col. vlt. Ioan. Faber in §. æquè ſi agat. de actio. 3. q. principi. ad finem. Bald. in cap. j. §. pactiones. de pace Conſtantiæ. Aret. conſi. 14. col. 11. Guido Papæ conſi. j. nume. 7. & conſi. 65. nume. 2. vnde palam deducitur, neceſſariam eſſe immemorialem præſcriptionem, quemadmodum lege Regia ſtatutum eſt, & frequentiſſima omnium ſententia probatum in d. regu. quod latenter. Quibus duo adijcere decreui, quæ forſan vera ſunt, & iure admitti poſſunt. Primum quidem Quadragenariam præſcriptionem tit. probato, & allegato ſufficere loco immemorialis præſcriptionis in hac cauſa, quam examinamus: atque ita interpretandam fore regiam conſtitutionem, vt vel immemorialis ſufficiat etiã quo ad proprietatem, vel quadragenaria cum titulo, eiuſque probatione, & allegatione. tex. ſingularis in d. c. j. de præſcrip. in 6. Secundò eſt conſiderandum, probata immemoriali pręſcriptione aduerſus ſubditos, & vaſallos, non eſſe præſumendam vim, nec extorſionem. Etenim tanti temporis vſus præſcriptio ve præſumptionem violentiæ, & oppreſſionis excludit: ſicuti probatur ex regia conſtitutione, & ex his authorib. quorum modò meminimus, præſertim ex Guidone conſi. 65. in princ. & conſi. j. nume. 10. & l. Regia 5. titu. 21. lib. 4. ordinat. Fit tandem ex his, vt ſi tractetur lis inter dominum, & vaſallos ſuper exactionibus, & iuribus, quæ iure communi domino à vaſallis minimè debentur, ſemper neceſſaria ſit, & ſufficiens pręſcriptio eius temporis, cuius initium memoriã hominum excedit. Vnde hinc poterit reſponſio adſumi & exhiberi plurib. quæſtionib. quæ ſolent in iudiciũ deduci circa has exactiones, & iura, quæ domini à vaſallis exigere conantur. Sed de operis à vaſallis domino præſtandis ad domus, caſtri cuſtodiam, tradit latè Boerius deciſione 212. nume. 9. & de excubijs præſtandis. Iaſ. in l. diuortio. §. impẽdia ff. ſolut. matr. Ang. in l. turres. C. de operib. public. Lucas de Penna in l. cum ſcimus. col. 3. C. de agric. & cenſi. lib. 11. Alberi. in l. ſi vſusfructuarius. verſ. ſi ex ꝓdictis. ff. qui. mod. vſuſ. amit. Iacobi. in tract. de roidis. j. col. Maſſuerus in tit. d Tallijs, & collectis, ac excub.

Præ cæteris frequentiſſimè ad ſuprema huius regni tri
6 bunalia defertur querela vaſallorum, qui coguntur† per dominos ad eorum propria molendina, & furnos triticum molendum, & panes coquendos ducere, ſoluta ordinaria mercede: & prohibentur alios furnos & molendina habere, ad aliave huius officij cauſa omnino accedere. Etenim, niſi legitimè probata fuerit hac in re pręſcriptio immemorialis, abſoluuntur ab his onerib. ſubditi: damnanturque domini, vt ſubditis liberè permittant priuata, & propria molendina, ac furnos habere, ad eave accedere huius muneris cauſa, prout ipſis ſubditis libitum fuerit, quod ſępiſſimè fit.

Quibuſdam forſan videbitur adhuc, nec immemorialem præſcriptionem ſufficere in hac ſpecie ob eam regulam, quæ dictat minimè poſſe præſcriptioni acquiri ea, quæ à mera voluntate procedere ſolent, cum ex actibus merè voluntarijs quaſi poſſeſſio acquiri non poſſit. l. Proculus. ff. de dam. infect. l. j. §. denique Marcellus. & l. ſi in meo fundo. ff. de aqua pluui. arcend. l. 2. ff. de via publi. etenim his, qui amicum longiſſimo etiam tempore hoſpitio acceperit, non poterit inuitus cogi idem hoſpitium amico exhibere. quod ſpeciatim reſponderunt Inn. in cap. cum eccleſia. de cauſ. poſſ. & propriet. Cynus in l. j. & 2. C. de ſeruit. & aqua. Panor. in c. ſignãti. de appel. Dec. conſi. 8. colu. 3. & conſi. 175. colum. 6. quorum opinio cõmunis eſt. text. opt. in l. qui iure familiaritatis. vbi Barto. Pau. Im. & Alex. ff. de acq. poſſ. l. & haber. §. hoſpites. ff. de precar. l. ſi mulier. ff. quib. mod. vſuſ. amittit. Panor. in d. cap. cum eccleſia. idem in cap. Abbate ſancti Syluani. de verb. ſig. Paul. Caſt. in conſi. 179. colum. 3. lib. 2. quo in loco ex hac regula infert, quęſtores publicos, qui vnius eccleſiæ, aut ſancti nomine in aliqua ciuitate, vel prouincia eleemoſynas exegerunt, etiam longiſſimo tempore non poſſe prohibere alios quæſtores eleemoſynarum exactionib. Atq; ideo vaſalli, qui longiſſimo tempore panem, & triticum coquendum, & molendum in furnos & molendina domini detulerunt, non poterunt cogi, & nunc ad eadem molendina, & furnos huius officij cauſa omnino ire: & itidem prohiberi, ne ad alia molendina aut furnos accedant. quod in hoc caſu reſpondit Signor. inter conſi. Bal. conſ. 71. lib. primo tex. inſignis in l. 18. titulo 32. part. 3. Quamobrem ambiguum eſt, an & tempore immemoriali hoc ius poſſit per dominum contra vaſallos acquiri.

Huic ſanè obiectioni duplex reſponſio aptari poterit. Prior quidem, vt ius iſtud, de quo modò tractauimus; tempore quæratur domino aduerſus vaſallos, quoties vaſalli volentes, ad alios furnos, vel alia molendina accedere prohibiti fuerint, & huic prohibitioni cõſentientes ad domini molendina acceſſerint. Sic ſanè hæc ꝑſcriptio nõ aliter procedit quod gl. aduertit in l. q luminib. ff. de ſerui. vrb. ꝑd. & in l. j. C. de ſeru. & aqua. Bar. Ang. & Floria. in d. l. qui luminib. Pan. per tex. ibi in c. ſignãte. de app. & in d. c. Abbate S. Syluani. Iaſ. in l. quo minus. ff. de flum. nu. 27. & ibi Ripa nu. 132. Guido Papę q. 298. idem Ripa in d. cap. cum eccleſiã. nume. 50. Dec. in d. conſi. 8.

conſi.8.& conſi.197.col.2 Cynus,& Bal.in l.j. C.de ſerui. & aqua.latiſſimè Balb.de præſcr.io 4.par.5.partis principicipalis,q.5.& 6.Iaſ.in §.æquè ſi agat.de actio.on. 41. poſt Fabr.ibi,& Aymon conſi.113.no.22.idem in tract.de Antiq.tempor.4.par.c.materia iſta.nu.99.Lugdunenſis in cõſu.Pariſ.§.j.gl.4.nu.11.Et Iacob. in trac.de Feudis. i verb. & cum molendiois.no.4.Boerius q.125.col.2.qnotum opinio dubio procul commonis.Et probatur. io l. hæc autem.ff.de ſeruit.vrb.prædio.vnde fit,vt ſi probatum ſit à domino aduerſos vaſallos,ꝙ fuerint vaſalli volentes ad alia moleodioa deferre triticum molendum, hoc facere prohibiti,& acceſſeruot huic prohibitiooi cooſentienees ad furnos & molendina domini, & ex hoc probata ſit quaſi poſſeſſio huius iuris, & ea ratione præſcriptio, quæ à die prohibitionis incipit,procedit.

Poſterior reſponſio ab ea ratione deducitur, qua quibuſdam placuit,probata præſcriptione immemoriali,& ſic probato vſu tanti temporis, cuius initium memoriã hominum excedit,non eſſe neceſſarium probari,ꝙ vaſalli prohibiti ad alia moleodina accedere, huicque prohibitioni conſentientes ad domini furnos, & molendina triticum molendum,& panes coqueodos detulerint. qđ colligitur ex Dec.conſi 271.oume.14.& 15. Aymo. in d. conſi.3.col.pen.Hoc verò ita eſt accipiendum, ex hoc tempore præſumatur quaſi poſſeſſio acquiſita eo modo, & forma, quæ iure oeceſſaria eſt iuxta opioionem, cuius modò meminimus: Alioqui immemorialis vſus in vim præſcriptionis parum prodeſſet,quia niſi quaſi poſſeſſio oem legitimè obteneam præſumamus, præſcriptio etiam huius temporis deficit reg.ſine poſſeſſione.de reg. iur.in 6. Sic deniqoe quòd iſta præſumptio adſumenda ſit ex tanti temporis vſu,ſenſit Salic.io l. authoritatem. C.vode vi.cui & alij ſuffragaotur,ſicuti in hac 2.huius relectionis parte obiter tetigimus,in prio.oume. 8. ad fin. Hæc ipſa couclusſio,quòd immemorialis prȩſcriptio,aut immemorialis vſus ſit ſufficieos in his,quæ iure familiaritatis ſolent exhiberi,& voluotaria ſunt, placuit Fel. in cap.cum M. Ferrarieoſis.nume.7.de conſt.& probatur ex his,quæ diximus ſuperius,verſi.Secuoda cooclusſio. Ego ſanè hanc prȩſumptiooem prohibitionis ad acquireodã quaſi poſſeſſionem tunc pſumerem,qñ immemorialis tẽporibus vſus probatur ſimul. cum aliquot prohibitionibus ipſius temporis tractu contiogentib.licet oon probetur prohibitio ita antiqua,vt ipſa immemorialis, quaſi poſſeſſio ab ea proceſſerit, ſed ſufficiet probatio prohibitionum aliquot,quæ motam litem triginta,quadraginta, aut quioquagiota annis præceſſeriot: etenim præſumam ex hoc immemorialem quaſi poſſeſſionem à prohibitione proceſiſſe.Alioqui nulla pbata phibitione minimè admitterẽ,quod ex Decio, Aym. & alijs adnotaui.

Poterit etiam immemorialis hic vſus allegari, & in iudicium deduci,non in vim præſcriptionis,ſed ad probationem tituli, quem actor aſſeuerat ſeipſum habere ad hoc ius percipiendum. probatur eteoim tit. ex hoc immemorialis temporis vſo, qui vim habet conſtituti, & priuilegij.l.hoc iure.§.ductus aquæ.ff.de aqua quoti.& æſtiua.cap.ſuper quibuſdam.de verb.ſig.cap.de præſcr. in 6.cum his,quæ nos adnotauimus lib. j. Varia.Reſo.cap. 17.nume.5.atque ita videtur reſpondendum fore in hac ſpecie: tametſi Petr.Iacob. in pract. libello, de furno. Bart. Cœpola,de ſeruit.vrb.præ.cap. 50.Ripa io d. cap. cum eccleſia Sutrina. nu.68. Aym. in d.trac.de Antiquit. temp.4.par.cap.materia iſta.nume.98.& Boer.q.125.col. 2.expreſſim aſſeuerent noo ſufficere quo ad hæc iura molendinorum,& furnorum,quæ modò examinamus, vſũ tanti tẽporis, cuius initiũ memoriã hominum excedat: niſi à die phibitionis legitima pſcriptio pceſſerit, quæ cõtrouerſia rẽ dubiam ſatis efficit. Et ideo etiam ſi prior opinio admitteoda ſit,poſterior tamen ni fallor,obtinebit quoties actum ſit de acquirendo iure merè,& ſimpliciter negatiuo:tunc eoim niſi probetur prohibitio, acquiri non poteſt ius negatiuum, etiam tempore immemoriali, cuius rei exemplum ſit in d.l.qui luminib. vbi Accurſ.Nam ſi meus vicinus domum habeos, aut aream ppriam per centum annos,aut deniq; mille, altius eam non ædificauerit,minimè ego poſſum aſſerere mihi acquiſitum eſſe ius ſeruitutis altius non tolleodi contra vicinũ: imò ipſe poterit liberè alti⁹ tollere.Qua de re oportet exactè cogitare quoties q.io praxim iociderit, legendique ſunt diligeoter præcitati authores,maximè Cȩpola,& Ripa,io d.l.quo minus.nu.131.q aliquot qũoe ſalij ooiatim authoribus adductis tractauerunt.[Et in ſpecie quando certus vſus implicet contrarium vſum, tradit diligeoter Lugdunenſis io d.§.j.glo 4.00.15.]

Illud omittendum non eſt, dominos habentes iuriſdictionem,principem tamẽ ſuperiorem recognoſceotes, nequaquam poſſe ſubditos cogere iure communi, quod ad domioi molendina triticum moleodum deferant, & non ad alia,is enim actus meræ voluntatis eſt,vt patet, & ideo permittenda non eſt, nec iure permittitur domino
7 hæc violentia. † adeo quidem,vt nec per ſtatutum ipſius domini,aut populi id fieri poſſit, cum id tendat io graue ſubditorum præiudicium, præſertim eorum, qui alia in eadem vrbe,eiusque territorio molendina cõſtruxeriot, & ædificauerint,aut conſtruere velint:huius ſententiæ anthores ſunt Barth.Soc.cooſi.272.lib.2.Io.Bapt.de S.Seuerino in rep.l.omnes populi.ff.de iuſtit.& iur.colum.36.Signorol.ioter conſilia Baldi conſi. 56. lib. 3. & inibi Bald. conſi.57.Aocha.in cap.canonum ſtatuta. de conſti.quæſt. 11. Ripa lib. j. reſpooſorum, capitu.11.Nicolaus Boer. deciſ.125. idque maximè obtinet, quando ſtatutum iſtud ſit ad priuatam ipſius domini vtilitatem, quòd fatentur Bald. io conſi.410. lib.5. & Iacob. io tractatu, de feudis verb. & cum molendinis. quæſtio.j.Aymon in 4. parte de Aotiquit.temp.c.circa præmiſſa. ou.4. Quaſi tres hi poſteriores authores velint, & probare cooeotur hoc ſtatutum fieri poſſe ad ipſius vniuerſitatis vtilitatem, quoties lucrum inde acquireodum io totius communitatis vtilitatem expendendum eſt. Ego verò priorem ſenteotiam, quæ communis eſt, ſequor abſque vlla diſtinctione:idq; video ſeotire Docto. quos ad eius comprobationem citaui; nooenim ſatis eſt, quòd lucrum ex molendinis ipſius reipublicæ futurum ſit, vt a populo ſuperiorem eſt habeote ſtatutum iſtud fiat in præiudicium ita graue ſubditorum,& in damnum libertatis illius,quæ iure communi cuique conceſſa eſt.Quamobrem veluti iniquum eſt reſcindendum,nam & ab eo appellari poteſt.l.j. §. ſolet. ff. quando appel.ſit.l. qui ſe grauatos. C.de cenſibus. Non inficior poſſe eootiogere aliam publicam vtilitatem,cui ſtatutum iſtud iouitatur, ex qua iuſtificari valeat. Quod ex tempore, loco, & alijs iudex diſcretus arbitrabitur: tantum enim illud hic admonemus aduerſus Bald. & Iacob. oon eſſe rationem iuſtam huius ſtatuti,ꝙ lucrum acquirendũ ipſius cõitatis neceſſitatib. diſtribuendũ ſit in publicam vtilitatem,ſiquidem hæc oon eſt ſufficiens cauſa,vt iniqua lex fiat,cum poſſit aliunde publicis onerib. & expenſis ſubueoiri.Hinc planè deducitur hmôi ſtatutũ mioimè rõne fortiori admittendũ eſſe in pjudiciũ furnorum,& molendinorum eccleſiarũ. Nã etſi præmittat hoc ſtatutum validũ eſſe,quod mõ negauimus: id tñ aduerſus eccleſias quo ad eorũ furnos, & molendina non obtinebit,ſm Cald.inter Ancb.conſilia,conſi.12.& Anch. conſi. 13.quo io loco refertur hac de re collegij Bononienſis reſponſio:idẽ Anch.conſi.155.Boer.in d.q.125.Ripa lib.j.reſpõ.c.11.Soc.in d.cõſi.172.lib.2.col.3.Iaſ. in l.ciuitas.col. 4.ff.ſi cert.pet.Bap.io d.l.oẽs.col.36.ff.de iuſt.& iur. Anch. ioc.canonũ ſtatuta.q.11.de conſtit.Alex.conſi. 211. lib.2. num.10.Iaſ.optimè io d.l.quo minus.ff.de flumi. q.25.vbi uo.156.ſcribit,hanc opinionẽ cõem eſſe,quã itẽ ſequuntur Panor.io repetitione,c.eccleſiæ ſanctæ Mariæ.de conſtitu.ou.31.Quib.ſuffragatur tex.io c.vlt.de immu.eccleſ. in 6.quo excõicantur laici ſtatueotes,& prohibeotes cõtractus emptioois, & venditionis inter ſubditos eorum iuriſdictioni,& perſonas eccleſiaſticas. Ex qua conſtitutione probatur, ſtatutũ illud dici cõtrariũ libertati eccleſiaſticæ,quo aufertur,& tollitur ab eccleſijs,vel cleris id quod iure cõi oib.eſt liberè cooceſſum,quemadmodũ adnotarunt Anto.Imo.& alij,præſertim Fel.oum.29.& Dec. col.2.in c.eccleſia,de conſtitu.Rochus in c.vlt.de cõſuet. fol.paruo.47.col.2. vñ cooſtat Aym. Saoilli. in d. tract. de

Antiq.tēp.4.par.c.circa pmiſſa.nu.57. non rectè auertiſſe, quid in hac ſpecie in d.c.vlt.ſtatutum fuerit. Nam probare conatus ſtatutum iſtud de molendinis non eſſe contra libertatem eccleſiaſticam, reſpondit ideo verum id eſſe, quia iure communi non habet eccleſia priuilegiū cogendi quēquā ad eius molendina triticū molendū adducere, ſed liberū eſſe cuiq; eū acceſsū, laicis, quàm eccleſiæ. Etenim quantum valeat hæc reſponſio palā oſtendit ipſa Romani Pontificis conſtitutio, q̄ cenſet libertatē eccleſiaſticā tolli ac diminui, ſi laici prohibeantur cum clericis contrahere, cōmercia, & pmutationes inire, & tñ liberū erat laicis hæc cōmercia cū clericis tractare, qua rōne non ſatis eſt rñſum deciſioni pdictæ conſtitutionis vlt. de immun. eccleſ. in 6. His ēt accedit pter alia q̄ in d. c. eccleſ. per Fel. & Dec. traduntur, elegans Th. Grammatici teſtimonium in deciſ. 100. refert. o. 15, & iuſtiſſimè id factū eſſe contendit, apud regiū Neapolitanū prætoriū definitū eſſe, mota controuerſia inter Salerni ciuitatē, & Abbatē ſācti Benedicti, ſtatutū illius ciuitatis, quo prohibitum extat, in eā vrbem adduci vinum extra ipſius fines & territorium collēctum minimè cōprehendere vina, q̄ ex eccleſiarū vineis colligunē: atq; addit ipſe non obſtante hoc ſtatuto clericos poſſe vinum aliunde, q̄ ex territorio collectum in ciuitatem adducere. Quo quidē tn loco Th. hanc deciſionem oēm de molendinis eccleſiarū pbat, & ſequitur nu. 14. oportet tñ in hac & ſimilib. contētionib. aduertere ad immemorialē pręſcriptionem, & conſuetudinem promiſcuā laicorum, & clericorum conſenſu probatā ſaltem tacito, item ad regias conſtitutiones, quæ generaliter in vtilitatem reipublicę ſtatutæ, nihilque contrarium ſacris canonib. inſtituentes, ſolent & clericos, & eccleſiarum res complecti. de quo alibi oportunius diſputabitur.

Cæterum in hac ſpecie, quā tractamus, Cald. Anch. & aliorū reſpōſis, ex aduerſo refragat̄ idē Cald. ti. de cōſtit. conſi. 21. expreſſim contrarium reſpondens. Bal. itē conſi. 11. inter conſilia Anch. & Aym. Sauilli. in d. c. circa præmiſſa. nume. 8. qui aliquot rationes adducit parum huic negotio conuenientes, idcirco ipſe opinor duo vel tria eſſe hac in parte adnotanda ad huius difficultatis reſolutionem.

Primum non poſſe ſtatuto domini aut populi, ſubditos prohiberi, quod non deferant triticum molendum ad alia, quàm publica molendina, ſiue id fiat ad vtilitatē domini, ſiue vt lucrum inde communitati ex molendinī reditu maius accedat, atque hanc eſſe communem ſententiam ex prænotatis conſtat.

Secundò, hinc manifeſtum eſt, tale ſtatutum, & ſimilia maiori ratione nequaquam molendinis eccleſiarum obeſſe, neque hanc ſtatuti prohibitionem ad ea extendi, ſicuti frequentiſſimo omnium conſenſu diffinitum extat.

Tertium eſt, quod maximam contentionē habet. Nam ſi iuxta tpis, & publici ſtatus conditionē regimini publico, & ipſi cōitati, cuius pars eſt ipſe clerus, maximè conueniat hoc ſtatutum, † ſitq; omnib. laicis quidem, & clericis vtile non pp reditus maiores ipſius communitatis, ſed aliam ob cām, quæ vniuerſum hominum illius ſocietatis conuictum ſpectat, fortaſſis hoc ſtatutum admittendum erit, etiam in pīudicium eccleſiarum habētium molendina. Cum conueniat ita fieri, ne illa ciuitas graue detrimentum oib. in vniuerſum nocens, patiat̄. qđ probari poterit ex deciſione Bart. in l. cunctos populos. 5. q. C. de ſumma Trinita. q̄ licet cōiter improbata ſit, i hoc tñ caſu promiſcuam, & totius reſpub. vtilitatem defendi commodè poteſt. tradit late Fel. in d. c. eccleſia. nu. 81. Hoc ipſum fulcitur ex eo, q licet ſtatutum prohibens bona in eum, qui ſubditus non ſit alienari, minimè comprehendat eccleſiam ſecundum Bar. in l. filiusfamilias. §. diui. ff. de legat. j. cuius opinionem latè expendunt inibi Doc. præſertim Iaſ. qui nu. 72. in prima lectione fatetureā cōmunē eſſe, tñ ſi ob ſtatum reipublicæ, cōmunitati conueniat, maxime ad eius vel tutelam, vel regimen, quod res quædam in eccleſiam, aut clericos minimè transferat̄; tunc ſtatutum id validum erit, & aduerſus eccleſias obtinebit, ſecundum Card. in conſi. 144. Ioan. Crot. in d. §. diui. col. 24. & ibi Ferdin. Loazes nu. 424. idemque ſenſit Frider. c. conſi. 35. incipienti, ſtatuto ciuitatis.

Hinc denique infero, non omnino falsū eſſe, quod inter conſilia Anch. Bal. reſpondit, & Cald. in conſi. 21. tit. de conſtit. licet idem Calder. cum cæteri doctores in ſpecie acceſſerunt, contrarium ſcripſerit, in his etenim Cal. & Bal. reſponſis non agitur de ſtatuto directè prohibente, ne quis triticum deferat molendum ad alia, quàm ipſius cōitatis, & reipublicæ molendina: nam hoc inualidū eſſe maximè in pīudicium eccleſiarum, ipſe fateor. Sed actum eſt de municipali lege, qua tempore publicæ inopiæ, cum reſpublica grauatur annonę penuria, ne triticum ipſius ciuitatis ad exteros deferatur, vetitum fuerit, ne quis triticum molendum extra vrbem deferat, niſi duodecima pars tritici, quæ molendi ratione dari ſolet, in ipſius ciuitatis exitu portarum cuſtodib. ſoluatur, nomine communitati recipientib. id pro molendinis, quæ extra vrbem reſpublica habet, ad quæ deferendum eſt triticum, vt inibi molatur. Nam etſi ex hoc ſtatuto ſequatur damnum eccleſijs quo ad earum reditus, quā ex molēdinis eccleſiarum extra vrbem exiſtentib. percipiebantur, tamen ne reſpublica tota grauiſſimum detrimentum patiatur, cui quidem damno aliter obuiam iri non pōt, admittendum eſt ſtatutum, quod non ſit ob augendos reditos ipſius vniuerſitatis. Hæc verò diximus obiter ad pfectiorem eiuſque quam examinauimus, cognitionem. Quib. addere libet in ea dubitatione, an laici poſſint edicto, aut ſtatuto, ad tempus, vel perpetuò prohibere clericos, vti paſcuis cōib. ipſi reipublicę, omnibuſq; ciuib. legendos eſſe, Oldr. conſi. 32. Ant. in c. nouerint. de ſent. excom. Abb. conſi. 6. lib. j. Fel. in cap. eccleſia. de conſt. nume. 104. & Lucam de Penna in l. iubemus. C. de nauicularijs non excuſan. lib. 11.

Hactenus de tempore ad pręſcribendum requiſito tractauimus, deque immemoriali præſcriptione, de centenaria ac de earum differentijs, atque itidem de poſſeſſione, nunc breuiter de titulo agemus, cum & is ſit neceſſarius ad vſucapionem. & præſcriptionem.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Titulus in hac materia præſcriptionis quid ſit.*
2 *Titulus quando in præſcriptione ſit neceſſarius, quinque concluſionib. expeditur.*
3 *Filius ſuus hæres præſcribere non poteſt titulo pro hærede, etiam iure Nouellarum, & inibi traditur deciſio l. nihil. C. de vſucapio. pro hærede.*
4 *Filius ſuus hæres repudians hæreditatem ſimpliciter, an poſſit poſtea eam accipere ex capite, vnde agnati.*

§. QVINTVS.

TITVLVM ad præſcriptionem iure requiri ſatis probatur in c. ſi diligēti. de præſcr. in l. Celſus. ff. de vſuca. & alibi paſſim apud ius canonicum, & ciuile, ſicut in d. l. Celſus. Barto. Fran. Balb. & alij tradiderūt poſt Dinū in reg. poſſeſſor. de reg. iur. quorum commentarijs nos hoc in loco aliquot aſſertiones exponemus pro huius materiæ compendio.

1 Illud verò eſt præmittendum, quòd tit. † eſt cauſa ex ſe habilis ad tranſlationem dominij, etenim in hunc ſenſum accipitur à iure, præſertim in hoc tract. de vſucapionib. & præſcri. ſecundum Cynum in l. cogi. C. de petitio. hæred. Pau. Caſt. in l. Celſus. proximè citata, Balb. i tract. de præſcr. j. par. 3. part. princi. q. 2. tametſi frequentiſſimè ex tit. ſufficienti ad trāslationem dominij non transferatur dominium ipſum, ſed tantum vſucapiendi conditio, idq; varijs ex cauſis cōtingit, maximè ex eo q is, à quo titulus habetur, dominium non habebat, nec poterat illud transferre in alterum, cui titulum conceſſit.

2 Prima igit̄ concluſio ſit, In pſcriptione † decē, vel viginti annorū, quæ ordinaria eſt tituli allegatio, & pr[illegible]

iure exigitur:& Idem in vſucapione triennali.d.l.Celſus. l.nullo.C.de rei vend.vbi Bar.& Doct.hoc ipſum adnotarunt.Et procedit hæc concluſio iure canonico, & ciuili. nam in materia tituli nullum eſt inter ius Cæſareum, & Pontificium diſcrimen.opt.tex.in cap. placuit. §. poteſt. 16.quæſt.3.ſiquidem Balb.latè 2.par.3.par.q.6.& 2. par.4. par.ptin.q.2.colum. 3. ex alijs reſoluit quo ad materiam tituli nullam eſſe differentiam inter ius canonicum,& ciuile,quod & nos obiter probauimus lib.j. Varia. Reſolutio.c.17.num.7.

Hinc colligitur ſecundum Gratianum in d.§.poteſt.Dinú in d.reg.poſſeſſor.nu.25.& ſeq.grauiter erraſſe,dú exiſtimat iure Pontificio in præſcribendis his rebus quæ poſſunt poſſideri,& præſcriptione acquiri,& in quib. nó eſt præſumptio contra ſcribentem,non requiri titulum, ſed ſufficere bonam fidem,etiam in præſcriptionib. decem, vel viginti annorum.Etenim hoc falſum eſt.Nam in longi temporis præſcriptionibus adhuc iure Pontificio pter bonam fidem titulus eſt neceſſarius.

Secunda concluſio,In præſcriptione triginta vel quadraginta annorum,nec iure Pontificio,nec Cæſareo titulus requiritur,ſed ſufficit bona fides.l.omnes.C.de præſc. 30.annor.cap.placuit.§.poteſt.16.q.3.& eſt communis opinio in d.cap.ſi diligenti.& in d.cap.ſanctorum.de præſct. vnde ſi priuatus præſcribat contra eccleſiam aliquam ré, etiam ſi requiratur tempus quadraginta annorum, titulus tamen non eſt neceſſarius,nec fuit vnquam iure veteri:ſecundum Panor.in c.de quarta.nu.14.& 16.& Balb.in d.q.6.& q.2.4.par.col.3.

Tertia concluſio,Præſcriptio immemorialis, etiá vbi aduerſus præſcribentem adeſt iuris communis præſumptio,titulum,nec eius allegationem nec probationé exigit.Sicuti probatur in d.c.j.de præſcriptio.in 6.& nos tradidimus.§.3.huius ſecundæ partis,nu.7.

Quarta concluſio,Centenaria præſcriptio,quæ regulariter aduerſus Romanam eccleſiam neceſſaria eſt,iure ordinario titulum non requirit,nec eius probationem,nec allegationem. Hanc concluſionem hic repetimus, eam etenim probauimus in d.§.3.nu.6.

Quinta concluſio,Quoties præſumptio iuris cómunis eſt contra præſcribentem,ſiue in præſcriptione aduerſus eccleſiam Romaná,quæ centenaria eſt,ſiue in quadragenaria contra inferiorem eccleſiam, ſemper tituli allegatio,& eius probatio neceſſaria eſt, vel oportet loco harú præſcriptioné immemorialis temporis,quaſi poſſeſſioné probare.tex.inſignis in d.c.j.de præſcr. in 6.Dinus nu.27. in hac reg.gl.communiter recepta in d.c.ſi diligenti.Quá quidem concluſionem & nos examinauimus lib.j.Variar. Reſol.c.17.num.7.quo in loco attigimus & explicuimus, quæ præſumptio iuris ſit iſta.

Verú in hac materia tituli extat Cæſarum pulchra cóſtitutio.C.de vſucapi.pro hærede, in hæc quidem verba,
3 Nihil † pro hęrede poſſe vſucapi, ſuis hęredibus exiſtentibus obtinuit. Ex qua Bald. Salic. & alij communi omnium conſenſu adnotarunt, titulum pro hęrede alioqui in extraneis ſatis ſufficientem ad pręſcribendum, minimè ſufficere ad hoc,vt ſui hęredes,& neceſſarij, pręſcribant.tex.opt.in l.2.§.vl.ff.pro hęrede.Huius deciſionis ea eſt ratio,ꝙ in ſuis nulla datur propria hæreditas,ſed tantum dominij continuatio:neque.n.videntur filij ſui hæredes & neceſſarij poſt parentis mortem patris hereditaté percipere nouo ſaltem titulo.l.in ſuis.ff.de lib.& poſthu. vbi Bar.Alex.& alij opinantur eſſe verá rationem dictæ cóſtitutionis Imperatorię in d.l.nihil.Quę procedit etiá iure nouo,quo in ſucceſſionib.cenſetur ſublata differentia emancipationis, & patriæ poteſtatis quantum ad ſuitaté.l.meminimus.C.de ſuis & legi. hęredibus.& in auth. de hęredit.quę ab inteſt.defer.§.nullam. Nam hęc differétia non eſt in vniuerſum ſublata:ſed tantum quo ad ſuccedendum,ſiquidem ſuccedit emancipatus pariter cum ſuo,& ęqualiter vti ſucceſſiſſet,ſi ſuus foret, nec tñ ſublata eſt differentia emancipationis, & ſuitatis quantú ad modú ſuccedendi.Etenim ſuus ſuccedit vt ſuus,emancipatus vt emancipatus:queadmodú not.Aret.in l.cum quidam.§.ſuum.ff.de acqui.hęredit.idem Aretin.in l.ventre. nume.9.ff.de acquir.hęred. qui ex hoc ſcribit emancipatum etiam iure nouo ex potentia ſuitatis non tranſmittere hæreditatem non agnitam, & addit hanc eſſe communem opinionem.idem aſſeuerat eam ſequutus Alex.i l.ſi fratris.C. de iure delib. & in l.ſi emancipati. C. de collat.col.5.notat optimè Fort.in l.Gallus.§. & quid ſi tantum.col.107.ff.de liber. & poſth. Sic & hodie adhuc extat,differentia emancipationis,& patriæ poteſtatis, quoties agitur de infringendis parentum teſtamentis: nam ſuus habet ius dicendi nullum patris teſtamentum, in quo præteritus fuerit:emancipatus verò habet tantum bonorum poſſeſſionem contra tabulas: præſertim cum præteritio contigerit cauſa incerta, & expreſſa ipſo teſtamento.glo.in auth.de hæred.& Falcid. §. exhæredatus.glo.in l.ſi emancipati.C.de collat.& in auth. ex cauſa.C.de liber.præterit. & exhæredat. quarum reſolutionem explicuimus in ca.Raynutius.de teſta.in prin. nu.3. & 4.Quib.addenda ſunt,quæ de hac continuatione dominij parentis in filium tradit And.Tiraq.in l.ſi vnquam. C.de reu.don.in prin.nume.19.vnde comprobata eſt re reſponſio Cæſarum in d.l. nihil.Cuius interpretationem aduerſus cómunem aliter explicat Stephanus in Necyomantia Iuris, dialogo 36. cum legiſo, & Viglium in §. ſui.Inſt.de hæredum qualit. & differ. qui Cæſaream cóſtitutionem in hunc ſenſum accipiunt, vt extranei nó poſſint vſucapere titulo pro hærede,quandiu ſupſtites ſunt ſui hæredes, qua ratione communis ſenſus admodú abhorret à ſententia legis.Bald.tamen in rub.de pſcr.exiſti-
4 mat † hanc deciſionem veram eſſe,vbi filius allegat ſe vſucepiſſe,aut pſcripſiſſe titulo filij hæredis ex capite filiationis,& ſuitatis habentis hæreditatem,quaſi ſecundum aliud ſit quoties filius allegauerit ſe poſſediſſe,& habuiſſe hæreditatem titulo agnationis:ex capite inꝗ agnatorum,omiſſo c.ſuitatis,& filiationis: tunc etenim procedit pſcriptio titulo hæredis ex hoc agnationis iure.eam concluſionem cenſet mirabilem eſſe Alex. in l. in ſuis. col.3.ff.de liber.& poſth.quem ſequitur Balb.in rep.l.Celſus.ff.de vſucap.in j.parte princ.col. penult.

Huius verò ſententiæ examinationi præmittendú eſt, an filius in poteſtate tempore, vel repudiatione priuatus,& excluſus à capite,vnde liberi admittatur ex capite,vnde agnati? Qua de re adeſt textus optimus in l.j.§. ſed videndum ff. de ſucceſſio. edict. quo reſponſum eſt,
5 filium † in poteſtate tempore, aut repudiatione excluſú à capite,vnde liberi, admitti ex cap. vnde agnati,cui deciſioni non obſtat quod Accurſ.ibi notauit,ſcribens,ſimplicem repudiationem ab omni capite repudiátem excludere:quam quidem concluſionem dicit ſing. Alex. i l. ſi creditore.ff.de legat.j.Paul.Caſt. in l. vnica. C. quando non petent.part.idem Paul.& Iaſ.in l.3.C.de iur. & fact. ignorant.id.n.intelligendum eſt,vbi plura capita,& iura ſimul eodem tempore competunt repudianti. Nam eo caſu ſimpliciter repudians renunciare videtur cuicunq; iuri,& capiti,ex quo bona,& hęreditas,quib.ſimpliciter renunciat,eidem competunt.At in hac ſpecie,quam modò examinamus,capite,vnde agnati nó competit prinſquam caput, vnde liberi exclusú fuerit.Ergo ſi filius, cui hæreditas primo loco defertur ex capite tantum,vnde liberi,hæreditatem repudiauerit ſolum cenſetur repudiaſſe eam ex capite,vnde liberi,non ex capite,vnde agnati, & ideo adhuc poſt ſimplicem repudiationem habet caput,vnde agnati,cui non renunciauit,cum nondum tempore renunciationis competeret, nec eſſet ei delatum.l. is poteſt.ff.de acquit.hæredit.l.quandiu.ff.eod.titu.l.ſi ita ſcriptum. §. ſi ſub conditione. ff. de legat. 2. atque ita eſſe intelligendam opinionem glo. in d. §. ſed videndum.no.Dec. in l.quoties duplici iure.ff. de reg. iur. quo in loco priorem concluſionem gloſ. in d. §. ſed videndum. intelligit, vbi renunciatur ſimpliciter hæreditati:tunc enim omnib.iurib.ex quib.hæreditas delata fuerit,renunciatum eſſe cenſetur.Bar.in l.nec is. §.j.ff. de acquir.hæredit.per l.ſi duo.§.idem Iulianus. & §. ſi quis iurauerit.ff. de iureiur. & eſt communis opinio ſecundum Iaſ.in d.l.nec is.§.j. col.3. tametſi inibi diſputet aduerſus Bartol. & alios qui hanc communem ſequuti ſunt.

His denique prænotatis ſatis explicita eſt ſnīa Baldi in d.rubrica de præſcr. quā & Alex.ſequitur in l.qui ſe patris.C.vñ liberi.4.col.idē in l.filius qui patri.ff. de vulg. & pupillar.col.vl,vbi Soc.nu.16.& Curt.Iun.in l.ſi emancipati.C.de collat,nu.30.ſenſere,maximam eſſe Bal. authoritatem,& ex ea plurimum tribui huic opinioni, eam tñ dubiam eſſe vterq; exiſtimat.Tandē Iaſ.in l.in ſuis.col.2. ff.de liber.& poſth.reprobat ſnīam Baldi:atq; allegat cótra ipſum l.de bonis.ff.de Carbon.edict. quē text. inquit ſingularē eſſe.Ex eo etenim probatur, filium emancipatum,qui omiſſo capite,vnde liberi,ex capite,Vnde agnati patris hæreditatem accepit,adhuc ſuum dici. Huic autem edicto,inquit Paul.locus eſt,etiam ſi ab inteſtato ad bonorum poſſeſſionem veniant liberi : tametſi ex inferiorib.partib.petant.qua legitimi vocantur,qm̄ ſui ſunt, vel ex illa,q̄ cognatis datur.Hactenus Iuriſcóſultus. Sed poterit huic loco reſponderi,filium in ptāte venientem ex capite,vnde agnati,ſuum quidē dici,non q̄ verè ſuus ſit,ſed quia loco ſui hæredis a p̄tore vocatur: vt ꝓbatur in principio.& in §.ſunt autem. Inſtit. de bonorum poſſeſſione.Nam & ſuitas non capit,niſi primum gradum.l. j. §. ſciendum.ff. de ſuis & legiti.hæredib. Igitur ſuus filius repudiando primum gradum deſinit eſſe ſuus quo ad effectus ſaltem,licet nudum nomen retineat:argumēto ſumpto à l. ſi tibi homo. §. cum ſeruus. ff. de legatis j. Nec ylla iuſta ratione defendi poteſt: quòd filius omiſſo capite, vnde liberi, accipiens paternam hæreditatem ex capite, vnde agnati , habeat iura ſuitatis,& omnino ea priuilegia , quæ iure filijs ſuis conceduntur , vnde Baldi interpretatio ad l.nihil.C.de vſucap.pro hærede, admittenda videtur.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Bona fides figmentum quodlibet , & dolum excludit .*
2 *Bona fides plerunque ſignificat quod æquum & bonum ſit .*
3 *Æquitas , & rigor , qualiter diſtinguantur , & de ſummo atque ſtricto iure .*
4 *Bonæ fidei contractus , vnde hanc appellationem habuerint , latè traditur .*
5 *Bonæ fidei contractus , an iure canonico à ſtricti iuris conuentionib. diſtinguantur ?*
6 *Bonæ fidei contractus , quamobrem ipſo iure nulli dicantur dolo dante cauſam contractui , non ſic ſtricti iuris .*

§. SEXTVS.

SVPEREST nunc de bona fide,q̄ ad p̄ſcriptionē neceſſaria eſt, q̄dā examinare, nó equidē a noſtris intacta , ſed q̄ non ita, vt par eſt,fuere per eos diſcuſſa.Illud enimuero ſciendum eſt, iuris vtriuſq; conditores bonā fidē plerūq; exigere in eū q̄dē
1 ſenſum,vt actus†fiat,& tractet̄ citra vllū figmentū,& dolum,ſimpliciter quidem.l.ſi ſeruus cóis.§. qd̄ ſi ſciens. ff. de furt.l.ab emptione.ff.de pact.l.3,C.de peti.rei vend.explicat Budæus in l.emptorē.ff.de act, empt.Sic apud Plantū i Aulularia , Euclio ſenex Licoridē adoleſcentē alloquutus actu 4.ſcena 6.inquit,Dic bona fide,tu id aurū nó ſurripuiſti?Apud Terent.in Heret. actu 4. ſcena 5. Chremes Syrum interrogans inquit , bona ne fide ? In ſumma denique bonā fidē ipſe interpretor iudicium illud priuatum,quo quiſq; de reb.proprijs dijudicat ſecum particulariter quidem de omnib.proprijs actib.moralib.Nam & fides iudicium quoddam eſt,quo credimus aliquid: item & illud, quo proprios noſtros actus morales iudicamus: quamobrem in hac parte fides pro conſcientia adſumitur,& conſcientia credulitas quædam eſt:& præterea iudicium examinans actiones noſtras.ideoque à Paulo ad Roman.c.14.fides appellatur:dum inquit ; Omne quod non eſt ex fide,peccatum eſt:ex fide, inquam , id eſt, ex conſcientia,authore Ambroſio in cómentarijs Epiſt.ad Roma.c.vlti.de præſcrip.c.quærat aliquis.de pœnit.diſt. 3.qua ratione quoties quis actum cogit contra conſcientiam, & aduerſus id, quod priuatum eius iudiciū dictat, dolo quidem,non bona fide vtitur, vnde ad diſcernēdū alicuius bonam,vel malam fidem,reſpicienda eſt vniculuſque propria,non alterius conſcientia , vel opinio. l.j. §.Iulianus ſcribit.ff.de itin.actuque priua.Quo fit, vt is dicat̄ bona fide poſſidere,bona fide cótrahere , q̄ credit ſe id iuſtè facere, & vt dr̄,nullū habēs in corde figmētum, nec dolū.l.q̄ à quolibet.ff.de cótrah. empt. l. bonæ fidei emptor.ff.de ver.ſig.Is verò,q̄ corde aliud credit,quā qd̄ dicat̄,is inquā mala fide poſſidet,& contrahit.l.res bona. ff.de contra.emp.l.bonā fidē.C.de actio.Etenim ſm̄ Cic. li.j.de Off.fides idē dicta ē, q̄ fiat id,qd̄ dr̄:& iuſtitiæ ē fundamentū.idcirco in oib.negotijs rō bonæ fidei habenda eſt,cū ei aduerſet̄ mala fides,& dolus,q̄ in republica minime eſt tolerandus, imo à quocunq; negotio ſūmis virib.exterminandus.Hinc ſanè,q̄rit̄,quamobrē iure ciuili actiones q̄dā, & contractus eo diſtinguant̄, q̄ q̄dam ſint bonæ fidei,reliq̄ verò ſtricti iuris.§.actionū aūt.Inſt.de actione.l.i actionib.de in litē iur.tex.i c.cū venerabilis. de exceptio.& inibi gl.Panor.& alij.Nā cū in omni actione bona fides, & eadē in oib.contractibus conſiderari dēat. l.ſi mandato.§.j.ff. mandat.l.bonā fidē.C.de actio. & obli. mirū q̄buſdā q̄ iuris ciuili, diſciplinā ſūmis,qd̄ aiunt, digitis tetigere,videbitur, cur contractus quidam ſpeciali iit.bonæ fidei cenſeantur.

Verū apud iuris ciuilis rñſa īterdū verbū hoc,bona fi-
2 des,†non tā ſyncerā illā voluntatē,& aīum dolo contrariū,quā æquitē quandā,& iuſtitiā ipsā rigore quodā ſummo ſegregatā , & purā ſignificat.l.bona fides. ff.depoſi.l. at ſi q̄s.§.hæc actio.ff.de relig.& ſūpti.funer.l.ſi mandauero.§.Iulianus.ff.mand.l.2.§.vlt.ff.de p̄ca.Rurſus ſtrictū ius apud Iuriſconſultos appellat̄ ius p̄durū,exactū , & rigoris plenū:qd̄ q̄dē ęq̄tati,bono,& ęquo opponit̄.l.2.§.itē Varus.ff.de aqua plu.arcen.l.placuit. C.de iud.l. in his. ff. de cond,& demon.tradit eleganter Budę.in l.j.col.2.ff.de iuſt.& iur.ac de æq̄tate q̄dē multa Oldendorpius ī tract. de Formula inueſtigandæ actionis.c.q̄d ſit æq̄tas.Et idem in Forenſi diſputatione de æq̄tate.Cęlius lib.4.lectio. Antiquar.c.22.ex q̄b.illud ſatis conſtat,ſtrictum ius eſſe, qd̄ ſtrictè & ꝓpriè ad corticē literæ abſq; vlla benignitate, & humanitate eſt intelligendū,atq; interpretandū, & iō opponit̄ ęq̄tati,ac bono & æquo, à quo benigna, & humana deducit̄ interpretatio.l.Pantonius.in prin.ff.de acquir.hæred.l.ſi ita ſcriptū.in princ.ff.de liber.& poſth.l.j. §.q̄ operas.ff.ad Tert.l.Thais.§.libertatē.i fi.ff.de fideic.liber.l.ſi debitor.§.j.l.inter eos.§.j.ff.de fideiuſſ.oīum latiſſime And.Tiraq.lib.j.de retract.§.35.gl.j.in princ.

Hinc deniq; æq̄tas rigori,& ſtricto iuri oppoſita: ē.n.
3 †mitigatio,& īterpretatio legis ſcriptæ ex aliqua circunſtantia p̄ſonarū,rerū,aut tēporū:quemadmodum ab Ariſtotele deducit̄ lib.5.Eth.c.10. ex nr̄is p̄ter alios id adnotarūt Fortunius & Budę.ī l.j.4.notab.ff.de iuſt.& iure.cuius rei & author ē Iuriſcóſultus ī d.l.bona fides.ff.depoſi. q̄ exēpla huic cóclusioni ſuppeditat.Sic & Quintil. lib. 7.Inſt.c.7.eo exēplo vtit̄,quo & Michael Epheſius ſup Ariſt.i d.c.10.de Lege ſtatuēte,q̄ peregrinus muros aſcendens occidat̄,cuius legis verbis,& rigori ſtricto ſubeſt peregrinus,q̄ muros aſcēdēs hoſtes vrbē inuadētes eiecit, & fugauit:adeſt tñ æq̄tas,q̄ legē ſupra ſcriptā īterpretat̄, & dictat,hūc peregrinū occidēdū nó eſſe.Sic cóſtat,ęq̄tatē eſſe admirabile quoddā tēperamētū,qd̄ ex perfecta rōne,oīa moderat̄.l.Diuus.ff.de ī iteg. reſt.l. ſi ſeruo fideicómiſſa.ff.de hæred.inſtit.explicat & Io.Coraſi.lib.2.Miſcel. c.18. Hæc verò moderatio ab æquitate deducta ius ipſum non violat,ſi legiſlatoris mentem inſpiciamus,ſicuti manifeſtum eſt: imò iuſtitiam æquitas iſta præ ſe fert, authore Iuriſconſulto in l.j. ff. de iuſtitia & iur. quo in loco ſcriptum eſt , ius eſſe artem boni, & æqui. Hinc apud Ariſt. illud ἐπιεικὲς & ἐπιείκεια quib.ſtrictū ius plerūque moderat̄:quemadmodū & de hac ἐπιεικείᾳ ſūt Iuriſconſultorum teſtimonia plura , potiſſimum in l. aut facta.ff.de pęnis. & in d.l.bona fides. optim. tex. in l. nulla, ff.de legib.quæ duriorem interpretationem ſcriptę legis reprobat.Quaſi æquitas , quæ moderatrix eſt à iure non diſſentiat.Nam & Cicero ad Herennium lib.3. iuſtitia,inquit,eſt æquitas ius vnicuique tribuens pro dignitate cuiuſque.

iuſque.idem Cicero lib.3.Officiorum , inquit. In primis
operam dabunt, vt iuris & iudiciorum , æquitate ſuum
quiſque teneat.probat idem tex.in l. cum nec patronos.
C. de iniur.quod ſi quando æquitas apud authores à iure,
vel à iuſto diſtingui videatur: tunc ea diſtinctio vel refe-
renda eſt ad ius ſtrictum,& ad iuſtum,quod ad ſcripta le-
ge deſcendit,vel ad æquitatem,quæ remiſſio potius beni
gna ſit,& ad indulgentiam quandam, atque humanitatē
quam ad ius ipſum ſpectet.

Ex quib.deducitur ius ſtrictum id dici , quod prædurū
ſit , & aſperum , à quo non liceat nec latum vnguem di-
ſcedere cuique nihil addi,nec detrahi poſſit, niſi qđ ſcri
ptura loquitur.l.ſi alij.ff.de vſufr.legat.l.contractus.C. de
ſide inſtru.hocq; ius æquitati opponitur,idemq́ue appel
latur ius ſubtile.l.ſi ita ſcriptum in princ.ff.de liber.& po
ſthu.l.in bello.§.codicilli.ff.de capti.l. ſi quis ita ſcripſe-
rit.§.j.ff.de manumiſ.teſt.l.ſi tibi.ff.de donat.l.filio præte-
rito.ff.de iniuſto rupt.l.per fundum.ff.de ſerui.ruſti. præ-
di.quib.Iuriſconſultorum reſponſis ius ſtrictum, qđ nul-
lam admittit interpretationem,ſubtile appellatur,& be
nignæ ac humanæ interpretationi,ęquitatique opponi-
tur.ad idem l.generaliter.§.ſi quis ſeruo.ff.de fideic.liber.
Hac ratione ius iſtud ſtrictum , quod nullam interpreta-
tionem admittit, ſed prędurè leges & conſtitutiones iu-
xta literam intelligit,à veterib.authorib.dictum eſt ſum
mum ius,idemq́ue ſumma iniuria cenſetur, cum nimis
tenerè,& durè abſque nullo temperamento ex eo leges
accipiantur alioqui in maximam Reipublicæ vtilitatem
ex varijs cauſis interpretandæ,ac moderandæ.Etenim ſū
mum ius appellatur,quoties de verbis tantum legis con
tenditur,nec ſpectatur quid ſenſerit qui ſcripſit, aut qui
locutus eſt,quo in genere plerunque ſub authoritate iu-
ris perniciosè erratur.l.ſi ſeruum.§.ſequitur.ff.de verb.o-
blig.Hinc Terent.in Heauton.dixit,ſummum ius,ſępe ſū
ma iniuria.Cicero item lib.j.Offic.exiſtunt,inquit,etiam
ſæpe iniuriæ calumnia quadam, & nimis calida iuris in-
terpretatione,ex quo illud, ſummum ius ſumma iniuria
factum eſt iam tritum ſermone prouerbium. Hactenus
Cicer.qui & in oratione pro Cecinna eleganter ſcribit,
Cæteri tum ad iſtam hortationem decurrunt,cum ſe in
cauſa putant habere æquum,& bonum,quod defendant
ſi contra verbis,& literis,& vt dici ſolet ſummo iure cō-
tenditur,ſolent eiuſmodi iniquitati,& boni, & æqui no
men dignitatemq́ue opponere. Meminere & huius pro-
uerbij Columella lib. j. rei ruſt.cap.7. & Valerius Maxi-
mus lib. 8. cap. 2.

Igitur ex his apparet ratio,quare contractus quidam
bonæ fidei dicantur,reliqui verò ſtricti iuris. Nam bonæ
fidei contractus† ideo quidam cenſentur,quod in his alter al
teri arbitrio,& officio æquiſſimo iudicis teneatur de eo,
quod ex bono & æquo preſtari oportet,etiam ſi in con-
uentione id dictum non ſit.habet etenim iudex poteſta-
tē in his actionib.iudicandi quod ſibi bonum equumq́ue
viſum fuerit,quanquam nihil à contrahentib.dictum ſit.
quod ſenſere iuris vtriuſque interpretes,præſertim in §.
actionum.de actio.gl.& Panor.nu.20.in c.cum venerabi
lis.de exce.qui contractus ſtricti iuris ideo dici arbitran-
tur,quod in his nihil veniat, nec quidquam poſſit iudex, niſi
quatenus nominatim à partib.conuentum ſit, cum omiſ
ſum cēſeatur,quod palam verbis expreſſum non ſit. l.
quidquid adſtringēdæ.l.ſi ita ſtipulatus.§. Chryſogonus.
ff.de verb.obl.atque ita hanc eſſe huius diſcriminis ratio
nem noſtrates exiſtimarunt, & his ſuffragatur quod mo
do latè deduximus,nempe bonam fidem quandam ęqui
tate eſſe, benignamq́ue ex bono,& æquo interpretatio
nem.His accedit Triphon Iuriſc.in l.bona fides.ff.depoſi
ti.bona fides,inquit,quæ in contractib. exigitur , ſummā
æquitatem deſiderat.Sic Caius in l.ex maleficijs. ff. de a-
ctio.& obl.His actionib.ait,inuicē experiri pōt de eo,qđ
alterū alteri ex bona fide pſtare oportet.ad idē tex. inſi-
gnis in l.q̄ro.in princ.ff.locat.Nā & tm̄ i his actionib.bo-
næ fidei valet officium iudicis,quantū in ſtipulatione no
minatim eius rei facta interrogatio.l.ſi itē,in fi.cū l. ſeq.
ff.de neg.ge.l.mora.§.i bonæ fidei.ff.de vſur. l.Luci⁹,ad fi.
ff.depoſit.Cic.lib.3.ff.de Off.Quintū Sęuolā refert exiſti
mantem , in his iudicijs , & actionib. bonæ fidei , ſum-
mam vim eſſe quod de iudicijs arbitrium fidei nomen ma
nere latiſſimè,idq; verſari in tutelis, ſocietatibus pigno-
ribus depoſito mandato,emptione, venditione , condu-
ctione & locatione,ſiquidem eo authore in his magni eſt
iudicis ſtatuere , præſertim cum in pleriſque ſint iudicia
contraria,quid quenque cuique preſtare oporteat.

Sed adhuc controuertitur, vnde hi contractus & actio
nes de nominationem iſtam acceperint , cum ſit in iure
Cæſareo alia multa,in quibus benigna , & æqua eſt adſu
menda interpretatio, & in quibus iudicis arbitrium plu-
rimum poſſit, nec adhærendum mordicus ſit verbis, &
ſcripto,ſicuti paſſim apparet . Huic profectò quæſtioni,
tametſi ſufficiens reſponſio detur ex paulò ante prænota
tis ob exuberantem æquitatem,quæ in his iudicijs exami.
nandis verſatur, adhuc pro huius rei perfecta cognitio-
ne adnotandum eſt,quod olim prætores Romæ multis impe
diti negotijs priuatas cauſas non iudicabant,ſed litigato
ribus tantum petentibus iudices dare ſolebant. opt.tex.
in l.placet.C.de pedan. iudicibus. Pręt or verò ſtatuta die
vocatis ad ſe litigaturis, eiſque ſummatim auditis formu
lam quandam ex propoſita cauſa concipiebat , quam
ad pedaneum iudicem deferrent litigatores , quamque
formulam in quibuſdam iudicijs ſtrictè in ea ferè verba,
quibus contrahentes vſi fuiſſent,aut in alia ex natura rei
ita includebat,vt iudici fas non eſſet ab eius præſcripto
diſcedere , etiam ſi fortè id æquum eſſe cēſeret. Ita enim
eam concipiebat formulam. Si patet Titium Seio cētum
mutua dare oportere , Caius condemnato , extra quam
ſi pactum conuentum,ne ea pecunia mutua peteretur,ſa
ctum ſit.Cuius quidem vſus,& prætorij inſtituti memine
re paſſim veteres,præſertim Cicer.lib. 2.de Inuent.Theo
phil.in princip. Inſtitu. de interdict. l. j. in princip. ff. de
flum. l. j. ff. de doli exceptio . & hæc formula ſtricti iuris
ideo dicta eſt , quòd iudici priuato recedere non liceret
à prætoris præſcripto, ſed omnis eius poteſtas intra for
mulæ terminos,& fides concludebatur, quod & Seneca
lib.6.de benefic.cap. 5. & 6. ſignificat.In quibuſdam verò
contractibus his,videlicet qui à Iuriſconſultis bonæ fidei
dicuntur prætor cum iudices dabat , addere ſolebat illa
verba, ex bona fide. Ex qua prætoria formula liberam iu
dicandi facultatem iudex habebat,iuxta id , quod ſibi
æquum viſum fuiſſet , nec tenebatur ad ſtrictam præto-
ris delegationem , nec ad contractus præduram verbo-
rum conceptionem.quod probatur authoritate Pauli Iu
riſconſulti in d.l.quæro.ff.locat.vſuræ,inquit, in bonæ fi-
dei iudicijs nō tam ex obligatione proficiſcuntur, quam
ex officio iudicis applicantur,& rurſus inibi fideiuſſionis
formula ad hos contractus, ita concipitur. In quantum
illum condemnari ex bona fide oportebit , tantum fide
tua eſſe iubes ? Cicero item hoc ipſum palam teſtatur,ita
enim lib.3.de Offic.inquit , Atque iſte locus malus etiam
legibus erat vindicatus , vt tutela duodecim tabulis, &
circunſcripto adoleſcentium lege Latoria , & ſine lege,
iudicijs,in quibus.Ex bona fide additur. idem Cicero ſta-
tim,Q. quidem Scæuola Pontiſ. Maxi. ait , Summam vim
eſſe dicebat in omnibus ijs arbitrijs,in quibus adderetur.
Ex fide bona quo in loco meminit omnium ferè actio-
num bonæ fidei.idem paulò ante ſcripſerat : Itaque Cal-
phurnius cum demolitus eſſet ędes,cognouiſſetque Clau
dium ædes poſtea proſcripſiſſe,quam eſſet ab anguribus
demoliri iuſſus,arbitrum illum adegit , quidquid ſibi da-
re,facere oporteret.Ex fide bona M. Cato ſententiam di
xit, & pronunciauit emptori damnum præſtari oporte-
re.Hæc Cicero,qui elegantius rem illam explicuit lib. 6.
Topic.ad Trebatium.dum,inquit, in his oībus igitur iudi-
cijs in quibus ex fide bona eſt additum , plurimus earum
vſus eſt.Quo in loco Boetius eius interpres ait,In his igi-
tur iudicijs, in quibus additur , vt ex bona fide iudicetur
.i.vbi iudices dantur, vt non ſtrictas inter litigantes ſtipu
lationes,ſed bonam fidem quærant, plurimus cauſarum
vſus eſt.Hactenus doctiſſimus ille Cicero.interpretes.

Sed & ipſe Cic.lib.3.de Natura Deorum , inquit , Inde
tot iudicia de fide mala,tutelæ, mandati , pro ſocio fidu-
ciæ,reliqua,quæ ex empto,aut vendito,aut cōducto,aut lo-

caro cōtra fidē ſunt. Inde iudiciū publicū rei priuatę lege Latoria, ide euerriculū maliciarū oīum, iudiciū de dolo malo, qđ C. Aquilius familiaris noſter protulit, quem dolum idē Aquilius tū teneri putat, quū aliud ſit ſimulatum, aliud actū. Hæc Tullius. Ex quib. conſtat, q́ ſit vera & propria ratio, ob quā contractus quidā, actiones quędā dictæ ſint ſtricti iuris, quædā bonæ fidei. Etenim lege duodecim tabularum ſancitum fuerat his quidem verbis: In contractib. ea præſtantior, quæ lingua nuncupata ſunt, ſicuti meminit Cicero lib. 3. de Off. Hāc verò legem ꝑtor obſeruandum eſſe cenſuit in contractibus ſtricti iuris, ideoq; ſecundum eam formulam concipiebat, non ita in contractibus bonæ fidei, in quorum iudicio exhibebat liberam formulam, addens, vt iudex condemnaret iuxta id, quod ex bona fide præſtari oporteret.

Quærā ſanè adhuc libenter, cur ꝑtor potius his iudicijs, & actionib. addere ſolebat verba illa, ex bona fide, q̄ alijs? Et ꝓfectò id in cā fuit, qđ hi cōtractus, qui nominetim à Iuriſconſultis bonæ fidei cenſentur, magis q̄ alij eſſent ad humanū conuictum, & ſocietatem neceſſarij, ſine quib. humana ſocietas conſiſtere nequit, cuius quidē rationis teſtis ĩtegerrimus eſt ipſemet Cic. lib. 3. de Off. Fidei q; bonæ nomen, inquit Scęuola exiſtimabat manere latiſſimè, idq́; verſari in tutelis ſocietatibus, fiducijs, mādatis, reb. emptis, venditis, conductis, locatis, quib. vitæ ſocietas cōtinetur. facit ad hæc tex. in l. ex hoc iure. ff. de iuſt. & iu. & l. iuriſgentium. in prin. ff. de pac.

Ex ꝓmiſſis primò infert, manifeſtā eſſe rōnē diſcriminis inter cōtractus bonæ fidei, & cōtractus ſtricti iuris, & quamobrē eā appellationē habuerint, & in sūma in contractib. & actionib. bonæ fidei officiū iudicis plurimum poſſe, non ſic in contractib. ſtricti iuris, ſicuti probatur in §. in bonæ fidei. de actio. l. quæro. in princ ff. locat. l. bona fides. ff depoſit. cum multis alijs, q̄ mō ꝓcitata fuerūt, & ſtatim expreſſim adnotabuntur. Etenim hanc rationē veteres iuris vtriuſq; profeſſores in d. c. cum venerabilis. in d. §. actionum. de actio. nō oīno ignorarunt, tametſi, originis cognitionem minimè nacti fuerint.

Secundò, ex his ipſe potiſſimum ambigo, ſitne verum quod hac in re Zaſ. vir doctiſſimus ſcripſit in l. qui autem. col. 3. ff. q̄ in frau. credit. [& in ru. ff. de legat. j.] vbi exiſtimat contractos iſtos quos bonæ fidei nomen habere diximus, iō ſic nuncupatos, q̄ olim apud Romanos hi contractus iuriſgentium celebrarentur in templo Fidei, nemine pñte, niſi ipſa dea Fide, citat huius antiquitatis authorē Dionyſium Halicarnaſ. cui tñ hac in re ipſe opinor minimè credendum eſſe. etenim ꝓterquā qđ reliqui Latini authores hoc ſubticuerunt minimè ſubticendum, non eſt vero ſimile in Republica ita bene inſtituta contractus iſtos, quib. humanum commercium innititur, à Deo ſecretè celebrari, vt nullus teſtis eſſet conuentionis ſi ea contempta diuina religione, qđ frequentiſſimè contingit, negaretur, iōq; hanc Zaſij rationē reijciendā eſſe cenſeo, potiſſimè, quia ex varijs authorum locis apparet, apud Romanos contractus iſtos teſtib. & arbitris celebrari ſolere. Et eo præſertim, quòd non meminerim apud Dionyſium Halicarnaſ. me legiſſe quod Zaſ. ex eodē authore retulit. Nā locus ex Dionyſ. lib. 2. de antiquit. q forſan Zaſ. fefellit, nihil ad hāc rem pertinet. Et ſi de dea Fide, atque de contrahentium conuentionib. tractauerit illic author ille celebratiſſimus.

Tertiò, hinc apparet, adhuc iure Romanorum, & nouellarū conſtitutionum ætati Iuſtiniani, & hiſce quidem temporib. manere diſcrimen maximum inter actiones bonæ fidei, & ſtricti iuris, tametſi ſolemnitas illa ꝑtoris, qua formulas & concipiebat, & dabat, ſublata ſit, l. j. C. de formulis. & ibi Doct. tradit Iaſ. in prin. de actio. nume. 27. ac notatur in l. edita. C. de edendo. & explicat Alc. lib. 4. diſpunct. cap. vlt.

Quartò conſequitur, ex præcedentib. falſam eſſe opinionē Bal. in c. j. de plus petit. in fine, ſcribit iure canoni-
5 ſco cōtractus† oēs bonæ fidei cenſeri ēt eos, q iure ciuili ſtricti iuris nominant, atq; ideirco iure Pontificio ſublatā eſſe diſtinctionē contractū ſtricti iuris à contractib. bonæ fidei. huic ſnīæ Bald. ſequutus ſubſcripſit Iaſ. in §. actionū. nu. 4. & in §. quadrupli. ad fi. de actio. itē Lanc. Galiau. l. 4. §. Cato. col. 58. ff. de verb. obl. etenim hæc cōcluſio falſa eſt, nec iure Pontificio alicubi hæc actionum diſtinctio reprobata fuit. vnde cum eam iure ciuili admiſſa ſit, exiſtimandum eſt in dubio tacitè à iure ipſo Pontificio admitti. c. j. de noui ope. nunciat. imò expreſſim iſthæc iuris Cæſarei diſtinctio probata videtur in c. cum venerabilis. de excep. qua ratione à Bal. diſſentiunt Iaſ. in l. cum poſtea. nu. 3. C. de pactis. idem in l. quod te mihi. nu. 34. ff. ſi cer. peta. Ant. Burgenſ. in c. cum dilecti. de emp. & vend. nu. 54. & Lud. Gomez. in d. §. actionum. nu. 4. poſſet fortaſſis Baldi adnotatio procedere, vbi verſatur cauſa pia, vel quid ſimile ex mente ipſorum canonum.

Quintò, hinc explicari poterit diſcrimen illud, quod communi omnium conſenſu conſtitutum eſt inter contractus bonæ fidei, & contractus ſtricti iuris. Nam licet
6 †dolus dans cām contractui bonæ fidei efficiat contractum illum nullum ipſo iure. l. & eleganter. vbi gl. & Bar. ff. de dolo. l. 3. §. vl. ff. pro ſocio. l. in cāæ. ff. de minori. gl. in l. 3. C. de reſc. vend. l. 57. tit. 5. par. 5. tamen dolus etiā dans cām contractui ſtricti iuris non reddit contractum nullum ipſo iure, ſed reſcindendus is contractus eſt. l. dolo vel metu. C. de inuti. ſtipu. d. l. & eleganter. §. non ſolū. Quæ quidem differentia traditur per gl. in c. cum dilecti. de emp. & vēd. Bar. in d. l. & eleganter. cōiq; Doctorū ſuffragio recipitur ſecundum Imol. col. 3. & Ant. Burgenſ. nu. 45. in d. cap. cum dilecti. Iaſ. in d. §. actionum. nume. 58. vbi gloſ. eandem diſtinctionem probat. Fatetur item eam eſſe communem Nicellus de Concordia gloſſarum. c. 13. aduerſus cōem, quā poſt Petrum à Bellapertica, & Fabrum in d. §. actionum. diſputat latiſſimè Io. Igne. in l. contractus. ff. de reg. iur. nu. 105. contendens contractus bonæ fidei etiam ipſo iure nullos non eſſe, imò validos cēſeri, licet dolus eiſdē cauſam dederit, ſicuti, & validi iure ipſo ſūt cōtractus ſtricti iuris, qb. dolus cām dederit.

Quid aūt referat, cōtractum eſſe nullum ipſo iure, aut reſcindendum tradidere multi, ſed præſertim Andr. Tiraq. in l. ſi vnquam. C. de reuocā. don. in verb. reuertatur. nu. 119. & ſequentib. hoc tamen in loco non omittam referre, quæ Franciſcus Duarenus in l. in actionib. ff. de in lit. iur. nu. 55. ſcribit de his contractib. bonæ fidei, & ſtricti iuris, quib. dolus cām dederit. Nam præmittit apud veteres, prætorem, qui iuris ciuilis cuſtos dicebatur, ius non habuiſſe tollendi, aut abrogandi ius ciuile, & populi Romani leges, ſed ei tñ permiſſam fuiſſe emendationem, hac interpretationē iuris, q̄ ex bono, & æquo ſit. l. j. ff. de ferijs. l. ius aūt. ff. de iuſt. & iu. Quod igitur ꝑtor ad emendationem, & interpretationem iuris ciuilis ſtatuebat, licet ius diceretur, attamen, quia ius ciuile primariū erat, & ſuperius, nō ita ſimpliciter nomē iuris obtinuit, ideoque ius illud ciuile exprimere volentes Iuriſconſulti per excellentiam, & quia prætorium ius ad illius interpretationem, & moderamen ſtatuebatur, ipſum ius appellarunt. teſtis eſt Vlp. in l. j. §. vlt. ff. de ſuperficie. Seruitutes, inquit, prætorio quoque iure conſtituuntur, & ipſe ad exemplum earum, quæ ipſo iure conſtitutæ ſunt, vtilib. actionib. petuntur. idem in l. j. ff. quod falſo tutore, ait, ſi prætor decreuerit ratum ſe habiturum, id quod his authorib. geſtum eſt, tunc valebit per prætoris tuitionē, non ipſo iure. Ad hæc eſt & ſingularis tex. in l. j. ff. quib. mod. vſusfr. amit. parui, inquit Iuriſconſ. refert, verum iure ſit conſtitutus vſusfructus, an tuitione prætoris. Hoc ipſum probatur in l. ſi vſusfructus. ff. de vſufruct. quemadm. caue. Illud, ait, ſciendum ſiue ipſo iure quis vſumfructum habeat, ſiue per tuitionem prætoris, nihilominus cogendum eſſe fructuarium cauere, aut actiones ſuſcipere. Hinc ſanè pactum re ciuili, per pactum non tollitur, ſed per tuitionem prætoris. l. ſi vnus. §. pactus. ff. de pactis. Nam etſi legib. Romanis cautum ſit ſtipulationem, ꝑ ſtipulationem tolli, & elidi, non ſic eodem iure ciuili de pactis ſtatutum eſt: & ideo qui iure ipſo idest iure ciuili, obligatur, per prætoris tuitionem defendit ab obligatione. Prætor. n. æquitate motus pacta q̄dā tuet tēperans rigore iuris ciuilis, ex quo vim nullam obtinuerant. his Cicero adſtipulatur lib. 2. de Inuent. 10. & lib. 2. ad Herennium

rennium ita ſcribens: Sunt.n.pacta, quæ legib. ſeruanda ſunt: Sunt item pacta, quæ ſine legib. obſeruantur ex conuentu, quæ iuri præſtare dicuntur. Iuri verò dr̃ præſtare, quia cũ prætor exceptione data eũ, qui iure ciuili obligatus eſt, teneatur, conſtat actionẽ iure ciuili competentem inefficacẽ remanere. §.j. Inſti. de excep. l. nihil intereſt. ff. de reg. iur. l. quod ſi maritus. ff. de conſt. pecu. Prætoris ſiquidem formula hæc erat: Si patet Titium Sempronio ſtipulanti centum promiſiſſe Mæuius iudex eſto, extra quã ſi dolo inductus, aut metu coactus promiſerit. Vel ita concipiebatur exceptio pacti de non petendo, Extra quam ſi pactũ conuentum, ne ea pecunia peteretur factum ſit. arg. l. exceptio. ff. de excep. Atq; hæc iõ ꝓnotata fuere, vt hinc conſtet apud veteres Iuriſconſultos verba iſthęc, ipſo iure, idem ſignificare quod illa, iure ciuili, ad dr̃iam iuris prætorij, eiuſq; æquitatis, ac moderationis. Qua ratione poſtea iure pontificio, & conſtitutionib. nouellis hæc verba in eum ſenſum accipiuntur, vt ſignificẽt ab initio ſtatim, vel actum nullum eſſe vel valere iure Pontificio, Cęſareo, quocunqueve alio, de quo tractetur ad exemplum quidem veteris ſignificationis, iuxta quam omnino iure ciuili actus, vel erat nullus, vel validus, licet prætoria æquitate reſcinderetur quandoque, & plerunque tuitione quadam defenderetur.

His deniq; præcognitis illud eſt obſeruandum, ꝙ olim apud Romanos contractus dolo initus efficax erat, doliq; ne nulla ratio apud iudicem habebatur, niſi in bonę fidei iudicijs, aut niſi minor dolo eſſet circunſcriptus, donec prætores ius ciuile moderantes vel doli actionẽ, vel exceptionem litigaturis concedebant ſequuti, & in iudicijs conſtituendis admittentes formulas, quaſdam quas Aquilius Iuriſconſultus aduerſus doloſos ediderat. cuius rei teſtimonia ſunt apud ipſum Cic. lib. 3. de officijs, is inquam ait, Atq; iſte dolus malus ẽt legibus erat vindicatus vt tutela duodecim tabulis, & circunſcriptio adoloſentium lege lætoria, & ſine lege iudicijs, in quibus, Ex bona fide, additur. Idẽ Cic. eo. lib. Stomachari, inquit, Cannius. Sed quid faceret, nondum.n. Aquilius collega, & familiaris meus pertulerat de dolo malo formulas. Item & ipſe Tullius lib. 3. de Natura Deorum. Inde tot iudicia de fide mala tutelæ, mãdati, pro ſocio, fiduciæ, reliqua quę ex empto aut vendito, aut cõducto, aut locato contra fidem fiunt. Inde iudicium publicũ rei priuatæ lege lætoria, inde euerriculum malitiarum oĩum, iudicium, de dolo malo, quod Caius Aquilius familiaris noſter protulit. Idem lib. j. de officijs. Iam illis promiſſis, non ſtandum eſſe, quis non videt, quæ coactus metu, aut dolo deceptus quis promiſerit? quæ quidem pleraq; iure prætorio liberani, nonnulla legibus. Hactenus Cic. Ex quib. apparet, dolum iure ipſo, id eſt, ciuili in bonæ fidei iudicij vindicari, in cęteris iure tm̃ prætorio pactionẽ, aut exceptionẽ doli, quo item fit, vt iudicijs bonæ fidei nuſquam oportuerit a prętore dante iudicem addi exceptionem doli: ea etenim ipſis iudicijs huiuſmodi ineſt. l. huiuſmodi. §. qui ſeruum. ff. de legat. j. l. ſed etſi. ff. ſolu. matr. l. 3. C. de reſcind. vend.

Sextò ab huius q̃onis definitione infertur, plurima ceſſare, quæ per Petrum, Cynum, & alios adducuntur aduerſus communem ſententiam, qua definitum eſt, cõtractus bonæ fidei, quib. dolus cãm dederit, nullos eſſe ipſo iure, non ſic contractus ſtricti iuris. Nam ius ciuile irritum eſſe cenſet contractum bonæ fidei ab ipſo quidem initio, & nullum omnino ratione doli, qui cauſam contractui dederat, atq; ideo ipſum ius ciuile actionẽ dat, & exceptionem ad illum dolum vindicandum, ex quib. cõtractus reſciſſio ad expeditiorem effectum peti vel obijci poterit. eaq; actio de dolo ipſi contractui videtur ineſſe, ſicut & exceptio doli, quemadmodum ſuperius eſt probatum quidquid aliter hac de re Doct. noſtri ſcripſerint.

Septimò hinc & illud conſtat, nõ ſatis Petrum à Bellapertica rem iſtã intellexiſſe, dum aduerſus rõnem cõioris opin. argumentatur cõtractum ſtricti iuris, cui dolus cãm dederit, nullum eſſe, ipſo iure, ſi & contractus bonæ fidei ex hoc nullus ſit. Nam ipſe ſcribit ita in contractibus ſtricti iuris, vt in bonæ fidei ex dolo dante cauſam cõtractui deficere conſenſum, quem dolus omnino impedit, & ſic ſubſtantiam obligationis & contractus: ideoq; ſi contractus bonæ fidei nullus. cenſeatur ipſo iure ex eo, ꝙ ſubſtantia, quę à conſenſu pendet, deficiat, eadem ratione & contractus ſtricti iuris cenſeri debet ipſo iure nullus ratione doli dantis cauſam contractui. Etenim vtcunq; ſit, etiam ſi conſenſus deſit in contractibus ſtricti iuris, quia dolus dat contractui cauſam. l. qui cum tutoribus. §. qui ꝑ fallaciam. ff. de tranſact. l. ſi per errorẽ. ff. de iuriſ. om. iud. l. ſi quis cum aliter. ff. de verb. obl. tamen lex ciuilis Romanorũ, quæ à prætorio iure diſtinguitur, noluit dari actionem ad vindicandum iſtum dolum, nec eum vindicare in contractibus ſtricti iuris, tametſi in contractib. bonæ fidei dolum iſtum non tm̃ improbet, ſed & legib. vindicandũ eſſe cenſeat. Vnde Conrad. in ſummario totius operis de contractib. ad q. 57. diſt. 3. poſt decimumquartũ dictũ, Petrum in hac argumentatione reprehendit, ex eo ꝙ ius ciuile voluerit contractum bonæ fidei, cui dolus cauſam dederit, nullum eſſe, nec tñ idem voluerit de contractu ſtricti iuris, ẽt quoad conſenſus defectum oĩno pari, nempe quia dolus contractui cauſam dederit, vñ ſm̃ eum, ẽt ſi ex natura rei ob deficientem conſenſum hi contractus bonæ fidei, & ſtricti iuris pares ſint, tñ quoad iuris ciuilis remedia, & diſpoſitionem liberam impares cenſentur, & cenſendi ſunt. Cũ liberũ legi fuerit hoc vni concedere, & alteri negare varijs ex cauſis. Non tñ oĩno eſt admittenda ratio ſuprascripta, qua diximus dolum dantẽ cauſam contractui conſenſum impedire, quatenus cõſenſus ſubſtantia contractus eſt, l. conſenſu. ff. de actio. & obli. nam ſi hæc fuiſſet principalis ratio, ex qua ius ciuile voluit, & ſtatuit nullum eſt contractũ bonæ fidei: profectò eadem rõne idẽ foret in contractib. ſtricti iuris dicendum, cum & in eis ſubſtantia, id eſt, conſenſus deficeret. quod fatetur Bar. in d. l. & eleganter. col. 3. Sed quamuis dolus det cãm contractui bonę fidei, vel ſtricti iuris, nõ ex hoc ſequitur conſenſum ſubſtantialem contractus defeciſſe, etenim verè contrahens conſenſit. Quod ſi dixeris, hic non conſenſiſſet, niſi dolo inductus foret ad conſentiendum: fateor quidem, & tñ illud conſtat, ꝙ nihilominus verè conſenſit contractui, licet in cauſa inducente ad conſenſum errauerit, & deceptus fuerit, ſicuti Bar. in d. l. & elegãter, adnotauit. idemq; probatur efficaci exemplo, Ad contractum.n. matrimonij cõſenſus, & is liber omnino pro eius ſubſtantia neceſſarius eſt, c. cum locum. de ſponſal. & tñ ſi quis dolo inductus fuerit falſis perſuaſionibus & cauſis, vt Mariam vxorem accipiat, in eamq; vxorem accipiendam conſentiat (alioqui dubio procul non cõſenſurus) ſi certus eſſet cauſas ſibi expreſſim ſignificatas falſas eſſe: profectò hic matrimonij contractus validus eſt, non alia ratione, quàm quod ſubſtantialem conſenſum habeat, qui ad coniugium neceſſarius eſt, quemadmodum in hac ſpecie ipſe probaui in Epitome ad quartum librum Decretalium. 2. par. c. 3. §. 7. num. 3. quo in loco, & de matrimonio per errorem contracto tractaui.

Octauò infertur, non eſſe propriam nec veram rationem, quam tradit Cur. Iunior in l. in actionibus. ff. de in lit. iur. num. 4. huius quidem diſtinctionis cõtractuum bonæ fidei à contractib. ſtricti iuris. Is inquam exiſtimat, bonæ fidei actiones ideo dictas eſſe, ꝙ licet dolus ab omni contractu abeſſe, ac bona fides vbique abeſſe debeat, tñ in his contractib. qui bonæ fidei ſunt, magis neceſſaria ſit, & ad eorum ſubſtantiam pertineat, cum contractus bonæ fidei nullus ſi ipſo iure, ſit dolus ei dederit cauſam, quod modò explicuimus. Etenim iuxta præmiſſam a nobis traditionem, non ideo contractus bonæ fidei ex dolo dante cauſam cõtractui nullus eſt ipſo iure, ꝙ bona fides ad eius ſubſtantiam requiratur. Et præterea libenter quæram à Curtio cur magis in his contractibus bona fides ad eorum ſubſtantiam pertineat, quam in alijs, qui ſtricti iuris nominantur? vnde ſufficiens non eſt ratio Curtij, præſertim ꝙ priuilegia, & iura, quæ his contractib. bonę fidei lege dantur, ac competunt, et ad eos pertinent, in quib. contrahentium dolus minimè contigerit. l. bona fides. ff. depoſit. l. j. §. actionem. ff. eo. titu. & conſtat ex differentijs, quas inter contractus bonæ fidei, & ſtricti iuris explicat gl. in d. c. cum venerabilis. vbi Pan. de excep. Doct. in d. §. actionem.

actionem. vbi Lud. Gomez. tradit nu. 24. ſex differentias inter contractus bonæ fidei, & ſtricti iuris: aliam ponit gl. in c. cum dilecti. de empt. & vend. Deinde ratio Curtij ex eo deficit, quòd bonæ fidei vocabulum in hoc tractatu non tantum pertinet ad id, quod à dolo, fraude, & calliditate alienum eſt, ſed & ad illud quod bonum, & æquũ cenſetur, iuxta d. l. bona fides. & ea, quæ ex Cicerone paulò ante commemorauimus.

Nonò deducitur ab his in animæ iudicio minimè conſiderandam eſſe hanc differentiam contractus bonę fidei eſt ſtricti iuris, quoties dolus dederit cauſam contractui. Nam ſiue contractus, cui dolus cauſam dederit, ſit bonæ fidei, ſiue ſtricti iuris, omnino nullus erit, nec doloſus eo vti poterit, etiam nulla reſciſſione præmiſſa, nec dolum paſſus ex eo tenetur ante reſciſſionem, ſiquidem in eo foro non tractatur de ſubtilitatibus his, diſtinctionibus iuris ciuilis à prętorio, ſed tantum agitur de natura rei, ſecundum quam non differt contractus ſtricti iuris quantum ad hoc à contractu bonæ fidei, cum etſi lex ciuilis omiſerit actionem dare aduerſus doloſum, non ea hoc eum liberat ab eo iure naturali, quo tenetur is dolo abſtinere, proximumq́; non decipere, atque ita viſum eſt Cõrado in tractatu de contractibus in Summario totius operis ad quæſtionem 57. diſtin. 3. poſt decimum quartum dictum, idemque poteſt colligi ex his, quæ nos explicuimus in reg. Peccatum, de reg. iur. 2. par. §. 3. num. 7. Hæc ſanè de bona fide quantum attinet ad contractus, qui à Iuriſconſultis bonæ fidei dicuntur.

EX §. SEQVENTI

SVMMARIVM.

1 *Quis dicatur bonæ fidei poſſeſſor.*
2 *An poſſit dari medium inter bonam, & malam fidem, & inibi qualiter contrariorum eadem ſit diſciplina.*
3 *Dubitans, an res ſit ſua vel aliena, an habeat bonam fidem. & an poſſit eam rem vſucapere?*
4 *Intellectus c. Si virgo. 34. q. 2.*
5 *Errans in iure, nec aſſiſtenti, nec reſiſtenti, an habeat malam fidem: & ibi de iuris errore numeris ſequen.*
6 *Examinatur ſententia Barto. in l. ſed ſi lege. §. ſcire. ff. de petit. hæredit.*
7 *Ignorantia iuris humani, an habeat culpam?*
8 *Error iuris an in anima iudicio præſcriptionem impediat?*
9 *Error iuris maximè dubij & perplexi, non impedit præſcriptionẽ.*
10 *Error iuris ſimul cum errore facti contingens, an impediat præſcriptionem?*

§. SEPTIMVS.

SVPEREST nunc examinare bonæ fidei ſignificationẽ quo ad vſucapionis, & prę ſcriptionis tractatum, cum in eo ſæpiſſimè requiratur exacta huius dictionis elucidatio: maximè agendum erit quis dica-
1 tur habere † bonam fidem, item quis dicatur bonæ fidei poſſeſ. Et ſanè bonæ fidei poſſeſſoris eſt, q̃ iuſtè credit rem quam poſſidet, ad ſe pertinere. l. bonæ fidei. ff. de verbo. ſignificat. vbi bonæ fidei emptor dr̃ qui credit venditorem tradentẽ eſſe dominum, ac ſubinde credit rem venditam titu. emptionis in eius dominium tranſiſſe. Sic & is qui ſcit rem venditam non eſſe venditoris, põt habere bonã fidem ſi eam emerit, exiſtimans vẽditorẽ habuiſſe à vero domino vendendi licentiam, quod probat Dinus in hac regula, in princ. ad hæc facit tex. op. in c. ſi virgo. 34. q. 2. Etenim ſi mala fides eſt credulitas rei alienæ, à contrario bona fides erit iuſta credulitas rei propriæ. ca. ad idem in l. ſi exiſtimans. ff. pro ſolu. l. ſi fundum. ff. de acquiren. poſſeſſ. l. vlt. C. vnde vi. tradidere Bar. in l. furtum. §. fundi. ff. de vſucap. Balbus de præſcrip. 2. par. 3. par. princip. in princ. Docto. in cap. vlt. de pręſcrip. & in hac reg. poſſeſſ.

Primò hinc deducitur quæſt. non inelegans, qua controuertitur, poſſitne dari medium inter bonam, & malam fidem, ita quidem vt quis in eo ſit ſtatu conſtitutus, q̃ in re per eum poſſeſſa nec habeat bonam, nec malam fidem? Et Dinus in huius reg. commentarijs in princ. exiſti-
2 mat, bonam † & malam fidem contraria eſſe, atque ideo ſi quis ſit malæ fidei poſſeſſor, ſtatim apparere, eum non eſſe bonæ fidei poſſeſſorem, & præterea inquit, q̃ habita cognitione bonæ fidei, cognoſcitur & mala fides, quia ſi contrarium eius, quod poſuimus ad bonam fidem, conſtituamus, id pertinebit ad malam fidem. Sic deniq; contrariorum eadem eſt diſciplina, id eſt, eadem eſt ratio cognoſcendi contraria, cum per intelligentiam vnius contrariorum & alterius vis cognita ſit. Etenim vt Ariſt. ait. lib. 2. Rhethoricorũ, contrariorum eadem eſt diſciplina, ſed contraria vis. idem repetit Ariſt. in Topi. idcircò quidem contrariorum eadem eſt diſciplina, quia eadem eſt ratio cognoſcendi contraria, cui altero eorum cognito, vtriuſque proprietas, cognita ſit, ſed tamen contraria vis eſt contrariorum, non contrariorum eius, quod in vno conſtituimus, in altero eſt ſtatuendum. qua de re latius Alex. Zaſ. & alij in rub. ff. de acquir. poſſeſſ. Euerard. in locis legalibus. cap. 75. Titelmannus in dialectica, cap. 22. lib. 5. & alij plerique, quorum exempla modo miſſa facimus, hoc tantum ad intellectum Dini, qui eadem vtitur argumentatione, adnotantes. Ex quibus & illa procedit argumentatio, ad remotionem vnius contrariorum ſequitur poſitio alterius, & illa, ad poſitionem vnius contrariorum ſequitur alterius remotio, ſecundum Ariſto. lib. 2. Topi. l. hæc verba ille. ff. de verbo. ſignifica. l. ſed ſi pupillus. §. ſi inſtitoria. ff. de inſtitoria. l. j. C. de furtis. cap. cum renunciatur. 32. quæſt. j. cap. quicunque ab origine. de pœniten. diſtin. 2. igitur qui bonam fidem non habet, is neceſſariò in mala fide eſt, & qui malam fidem non habet eadem ratione bonam fidem habere dicitur, vnde cõſequitur, non eſſe dare medium inter bonam, & malam fidem.

Verum argumentationem iſtam oportet planius intelligere. Nam vbi inter duo contraria nullum conſtitui poteſt medium, valet prædicta argumentatio affirmatiuè in hunc modum: Eſt contractus bonæ fidei, ergo non eſt cõtractus ſtricti iuris. item, non eſt contractus bonæ fidei: ergo eſt contractus ſtricti iuris. Quòd ſi duo ſint contraria mediatè, quia inter ea medium conſtituitur, valida eſt argumentatio affirmatiuè, non negatiuè, eſt hæc res alba, ergo non eſt nigra. non tamen rectè ſequitur, hæc res nõ eſt alba: igitur eſt nigra. Sunt etenim, & alij colores medij inter album & nigrum: atque ideo ad negationem vnius coloris non ſequitur poſitio alterius contrarij. tex. opt. in l. ſi inter me, & te. vbi Paul. de Caſt. ff. de excep. rei iudic. glo. in l. j. §. ſcientiam. ff. de Tribut. cur. & alia eſt in hoc ſimilis, in l. ſed ſi lege. §. ſcire. ff. de petit. hæred. & ibi Paul. de Caſtro. notant in ſpecie Euerard. in d. cap. 75. ad finem. And. Gammarus lib. 2. Topico. cap. de loco a contrarietate. Claudius Cantiuncula in loco à contrarijs, & Hegendorphinus lib. 4. vbi de loco à contrarijs agit. Ad propoſitam ergo quæſt. manifeſtè deducitur, non poſſe argumentationem negatiuè procedere, hic non eſt bonæ fidei poſſeſſor, igitur mala fide poſſidet. Sic nec illud ſequitur, hic non eſt malæ fidei poſſeſſor, ergo bona fide poſſidet, tametſi optimè ſequatur, hic eſt bonæ fidei poſſeſſor: ergo non poſſidet mala fide. Item hic poſſidet mala fide, igitur non eſt bonę fidei poſſeſſor. Eſt equidem medium inter bonam, & malam fidem. l. j. §. ſcientiam. proximè allegata. Hoc autem medium conſtituitur in eo, qui
3 dubium habet † & dubitat, an res per eum poſſeſſa ſit ſua, vel aliena hic ſanè non habet bonam fidem, nec item malam: non enim habet bonam, quia non credit rem ab eo poſſeſſam eſſe ſuam: non habet malam, quia non ſcit rem ipſam alienam eſſe, quamobrem, dubitantem non habere, nec bonam, nec malam fidem adnotarunt glo. in l. j. C. de acquir. poſſ. gl. in l. 2. ff. pro ſolu. glo. item in l. 3. §. generaliter. ff. de acquir. poſſ. communiter inibi recepta ſecundum Alex. & Iaſ. & hinc diſtinctio ſingularis exponitur quo ad præſcriptionem, vt dubitans nõ poſſit incipere vſucapionem, nec præſcriptionem, & dubitatio impediat initium præſcriptionis, non tamen eius curſum, ſi ab initio præſcribens bonam fidem habuit, licet poſtea priuſquam præſcriptio fuerit perfecta ſuperueniat dubitatio, quemadmodum explicant Barto. in l. naturaliter. 2. colum. ff. de vſucap. Panor. in c. vlt. de præſcr. nu. 39. Imò

in

in verb.bona fides.Fel.Libi.nu.9. Syluc. in verb.pſcriptio.j. & §.3.Franc.Balb. de præſcr.2.par.3. par.prin.q. 2.& hæc eſt communis reſolutio,vt fatentur Panor.Fel.& Balb.in dictis locis.idem aſſeuerat Ioan.Hannibal in repetitione d.l.naturaliter.nu.117.quo in loco latiſſimè de hac diſtinctione diſputat, pluraque adducit in comprobationem & improbationem huius communis ſententiæ.

Cæterum Panor.in d.c.vlt.num. 39. in hac q. rationem quandam comminiſcitur, quam & ipſe commendat,ſcri
4 bens,quòd is dicitur habere bonam fidem, † qui ignorat rem,quam poſſidet eſſe alienam,vel qui non habet ſcientiam rei alienæ.c.ſi virgo.34.q.2.is autem qui dubitat non habet ſcientiam rei alienæ, igitur ſecundum eum dubitans bonam fidem habet: quod etiam adnotauit gl.in d. cap.vlt.& in cap.ſi diligenti. de præſcrip. Hæc verò Pan. ratio ſatis falſa eſt, nec poteſt vlla ratione defendi. primum etenim ſi ea vera eſſet, poſſet præſcriptio à dubitante incipere, & deinde dubitans bonam fidem haberet, vtrumque quidem communis omnium ſententia, quam & ipſe Abb.ſequit, omnino negat, nec obſtat tex.in d.c.ſi virgo.dum dicit: Is eſt bonæ fidei poſſeſſor, quandiu ſe poſſidere ignorat alienum. Nam verbum illud, ignorat, accipitur de illa ignorantia poſitiua, qua quis errat credens rem, quam poſſidet propriam eſſe, cum ſit aliena, nec intelligitur de ignorãtia negatiua, qua quis dubitat, rem quam poſſidet eſſe ſuam. hic enim intellectus patet ex ſimilitudine, qua vtitur ille textus prioris caſus ad ſequentem, de illo, qui rem carnalem habuit cum ea, quam ignorat ante cum alio matrimonium contraxiſſe. Nam ſi poſterior hic caſus de dubitante eſſet intelligẽdus, procul dubio mortale adulterij crimen eſſet hæc fornicatio; quod & ille tex.negat, vnde vterque caſus non de dubitante accipiendus eſt, ſed de ignorante vera quidem & poſitiua ignorantia: quãobrẽ illa parũ ille tex.vrget pro Panor.ſicut aduertunt Adr.quodlib.2.verſi.ad ſecundam idem in 4.ſent.c.de præſcriptio.& Ioan.à Medina de reſt, q.10.& 17. locus autem alter à glo. ex Iuriſconſultis adducitur in l.qui ſcit.§.bonæ fidei.ff.de vſuris. Cuius authoritate glo. exiſtimat dubitantem habere bonam fidem. Enimuerò Iuriſconſultus inibi loquitur de eo, qui poſtquam ſemel rem habuit bona fide, ante completam vſucapionem habuit ſcientiam rei alienæ:& ſic non agit ille tex.de dubitante, atque ita ſi locus ille probaret, dubitantem bonam fidem habere: idem profectò expreſſim probaſſet, ſcientem rem alienam eſſe bonam fidem habere, quod falſum eſt. Potiſſimum locus ille Iuriſconſulti huic propoſito minimè conuenit, quia tractat de fructib, perceptis ab eo, qui rem bona fide acquiſiuit, poſtea tñ quam habuit ſcientiam rei alienæ, & bona fides ceſſauit, malaq́; acceſſit, idq́; peculiaribus quibuſdam rationibus obtinuit, de quibus ipſe diſputaui lib.j. Variar. reſol. c.3. nu.7.vbi diligentius Iuriſconſulti locum examinaui.

Antonius aũt à Butrio in d.c. vlt. aduerſus opinionem cõem inſurgit, exiſtimans præſcriptionem inceptam à bonæ fidei poſſeſſore minimè continuari, imò interrumpi ex eo, ꝙ præſcribens dubium habeat, ſitne res, quã poſſidet ſua, vel aliena huic ſententiç,& alij ex noſtris acceſſere, ſed & ex Theologis Adr.in 4.ſent.in tract.de reſtitutione.c.de prçſcrip.idẽ probat duabus præſertim rationibus, quarum prior inde procedit, quòd mortaliter peccet qui dubius an res, quam poſſidet, aliena ſit, eam detineat, nec reſtituat. Nam is, qui dubius, an liceat ſibi abſq; mortali crimine quidquam agere, id nihilominus agit, exponit ſe periculo peccandi mortaliter, ideoque mortaliter peccat, iuxta illud, qui amat periculum, peribit in illo.Eccle.c.3.c.literas.de reſt.ſpol.c.in pſentia.de ſponſ. igitur qui dubius eſt, an poſſit abſque mortali pẽcato rẽ, quam poſſidet, detinere, quia dubitat an aliena ſit, eamque detineat, nec ſtatim eam reſtituat, mortaliter peccat: ob idq́; malam fidem omnino habet, nec præſcribere poterit, etiam ſi iſthęc dubitatio contigerit, poſteaquã iã bona fide fuerat olim incepta præſcriptio: ſiquidẽ mala fides ex hac dubitatione deducta quandoque præſcriptionem interrumpit. Poſterior autem ratio, quæ aduerſus communem proponitur, præmittit ad præſcriptionẽ neceſſariam fore bonam fidem continuam toto præſcriptionis tpe.c.vlt.de præſcr.cum ſimilib. quæ quidem bona fides palam deficit eo ipſo, ꝙ poſſeſſor dubitare incipit, & dubitat, rem quam poſſidet eſſe ſuam. ergo præſcriptio bona fide incepta, ꝑꝑ dubitationem contingẽtem durante præſcriptione ceſſat, & interrumpitur. His verò rationibus ꝓ cõi ſnia rñdet, & quidẽ priori ſatisfieri poterit, ſi pręmittamus, dubiũ eſſe duplex, ſpeculatiuũ.ſ.& practicũ. Speculatiuũ contingit quoties q.s mente, & aio dubitat de aliqua re, quo ad eius qualitatem, & cõdõnẽ. item dubitat de facto, & eius veritate ſola quidem ſpeculatione. Dubium autẽ practicũ eſt, & accidit, vbi quis nõ tm̃ dubitat in genere, & ſic de conditione rei, vel de facti veritate, ſed ẽt dubitat, an ei modò licitum ſit agere eum actum, de quo ratione dubitationis circa eius qualitatẽ, & conditionem, ac facti veritatem contingentis, ſpeculatione quadam ẽt dubitauit. Agere enim cõtra dubium ſpeculatiuum tm̃, peccatum non eſt, modò non agatur cõtra dubium practicum: quod ipſe probaui in Epitome de ſpõſalibus & matrimonijs. 2.par.c.7.§.2.nu.10. Sic qui poſſidet aliquam rem tit.domini, licet dubitet, eam rem ſuam eſſe, & ad eum pertinere, tamen non eſt dubius practicè, quippe qui exiſtimet in hoc dubio poſſe iuſtiſſimè eam rem per eum poſſideri titu. dñi, nec interim donec appareat, quòd aliena ſit teneri ad reſtitutionem. quemadmodum & idem Adr.in d.quodlibe.2.verſi.ad primam confirmationem, ſcribit, poſſe quempiam abſque peccato mortali rem, quam dubitat eſſe ſuam, iuſtis ex cauſis detinere, nec teneri ad eius reſtitutionem. Vnde cõſequitur, dubitantem rem eſſe ſuam non contrahere malam fidem, nec eam habere, etiamſi rem iure dominij retineat, quod & Io.à Medina probat in lib.de reſt.q. 17. Poteſt.n. contingere, meipſum dubitare, an res quam poſſideo, ſit mea dubio quidem ſpeculatiuo, & tñ practicè nõ dubitare, qn mihi ſtãte hoc ſpeculatiuo dubio liceat rem ipſam habere iure dominij: imò certus verè ſum, me non teneri ad eiuſdem rei reſtitutionem, ex quibus apparet cõem Doctorum diſtinctionem veram eſſe, nec poſſe improbari ex hac ratione, quam Adrianus, & alij tradiderunt.

Altera rõ tollitur ex eo, ꝙ iure canonico, & ciuili ad initium præſcriptionis bona fides neceſſaria eſt.l.j.C. de vſucapio.transformand.glo.in l.j.C.de acquiren. poſſ. Et hæc ſecundum communem diſtinctionem ab initio requiritur. Præſcriptio verò bona fide incepta non interrũpit, niſi ex mala fide, vt in hac regu.& in d.c.vlt.probatur & c.vigilanti.eod.ti.idcircò falſum eſt, quòd quidam aduerſus communem vt verum præmittunt, exiſtimantes iure requiri, & exigi ad præſcriptionem continuationẽ bonæ fidei toto præſcriptionis tempore. Etenim contrarium verus eſt, ſatiſque probatur in d.cap. vlt. vbi Romã. Pontif. poſtquam ſcripſerat præſcriptionem nullam abſque bona fide procedere, intulit Corollarium quoddam in hæc verba: Vnde oportet, vt qui præſcribit in nulla tẽporis parte rei habeat conſciẽtiam alienæ. Ex quibus verbis deducitur primum, pręſcriptionẽ cum mala fide non poſſe procedere. item conſtat, quod eſt neceſſaria bona fides ad initium præſcriptionis: deinde nihil aliud, quantum attinet bonæ fidei materiam, præſcriptionem ſemel inceptam vitiare, quam ſcientia rei alienæ quæ peccatum mortale præ ſe ferat: igitur non idem erit in dubitatione rei alienæ.

Eſt & alter caſus, in quo poteſt conſtitui medium inter
5 bonam † & malam fidem: nempe cum, quis errat in iure, ꝙ nec aſſiſtit, nec reſiſtit, vt cenſet Barto.in l. ſed ſi lege.§. ſcire.ff.de petit.hæred.qui aſſeuerat, errantem huius iuris errore, nec habere malam, nec bonam fidem. Sed tamen ad huius ſententiæ veram cognitionem expedit altius expendere, an ex iuris errore quo ad vſucapionem, vel pręſcriptionem procedere poſſit bona fides: Qua in controuerſia ſit prima concluſio. Error iuris non producit bonã fidem ſufficientem ad præſcribendum, quoties titulus eſt huic præſcriptioni neceſſarius.l.nunquam.ff.de vſucap.l. ſi fur.§.j.ff.eod. titu. l. iuris ignorantia. ff. de iuris & fact. ignoran.optima gl.in c.Apoſtolicæ.de donat.& in c. dudum.de deci.tex.in c.2.§.contractus.de reb. eccleſ. in 6.c.

qui

qui cootra iora mereatur. de reg. inr. in 6. l. quemadmodū. C. de agricol. & ceoſib. lib. 11. Etenim cū titulus iuſtus ad præſcriptionem iure requiritur, noo poteſt titulus iniuſtus iuris errore, qui minimè ſuffragatur cuiquam in acquirendis, & ſimul cauſam dare vſucapioni, & bonam fidem producere, huius concluſionis author eſt Dinus in hac reg. nu. 40. & omnes idem probant, quorum ſtatim ad ſecundam coocluſionem mentionem faciemus. Etenim ius noo cenſet titulum iſtum, iuris errore cooſtitutum, ſufficientem fore ad præſcribendum, nec item booam fidem ab boc errore iuris deduƈtam.

Secunda concluſio. Error iuris bonam fidem inducit ſufficientem ad eam præſcriptiooem, quæ titulum minimè requirit, ſed ſola bona fide procedit. Hæc concluſio probatur ea ratione, quia ſi præſcriptio tantum bonam fidem exigit, & bona fides vetèdetur, etiam præmiſſo iuris errore, palam cnoſequitur, hanc bonam fidem ſufficere. deinde idē probatur io cap. perueoit. de emp. & vend. vbi Aot. & Imo. idem Im. in d. c. de quarta. de pręſcr. & io c. vltimo, eod. tit. col. 4. Paul. de Caſtro in cooſi. 44. col. penulti. lib. 2. idem Paul. in d. l. Celſus. col 2. vbi Bar. pen. col. hoc ipſum tenet Alexan. conſi. 125. col. 3. lib. 4. Fel. io cap. cum contingat. de reſcrip. col. 3. Iaſ. in l. ſi quis id quod no tab. 8. & ibi Dec. col. 5. ff. de iuriſd. om. iud. & Ant. Rub. cōſ. 75. qui hanc opinionem fatetur communem eſſe. idemq́; cooſtat ex traditis per Fel. in d. c. de quarta. nu. 34. & Balb. io repetitione l. Celſus. ff. de vſucap. 4. notab. atq; io hunc ſanè modum ioxta duas has concluſiones intelligendæ ſunt variæ gloſſarum authoritates, quæ in hac controuerſia ounc vnum, nuoc contrarium reſponderunt.

Præſertim ex his conſtat, oon reƈtè ad banc ſecundam coocluſionem adduci gl. in d. c. de quarta. vbi tenuit, iuris errorem producere bonam fidem ſufficiètem ad pręſcribendum: nam ſi ea glo. in boc ſenſu accipienda ſit, falſa erit eius opioio, quia ea præſcriptio, quæ ibi traƈtatur, titulum exigit, & requirit. Quidam enim illius glo. ſententiam intellexere quoad errorem iuris, cum quis habuit epiſcopi coocceſſionem abſque conſenſu capituli, & alia canonica ſolennitate, credens eum titulum iure ſufficientem eſſe. Alij verò reƈtius gl. opinionem interpretantur, ita quidem, vt ſcribens in iūre nō errauerit, ſed io ſaƈto: quippe qui cum haberet ſolius Epiſcopi conceſſionem opinatus eſt, & capituli conſeoſum, & alias iuris Pontificijs ſolennitates coocceſſioni acceſſiſſe: & in boc ſenſu verum eſt, ꝙ pręſcriptio iuſtè procedat ſecundum Abb. col. 3. & Fel. ou. 25. io d. c. de quarta. Dom. in d. c. 2. §. cōtraƈtus. & Balb. io d. l. Celſus. 4. oot. ver. quartò limitatur. vñ ſubinfertur intelleƈt. ad tex. in diƈto §. contraƈtus. quo probatur, quòd is, qui rem eccleſiæ emerit ab ipſo prælato tantum, abſque contra cōſenſu capituli, non pōt eam rem pręſcribere, etiam ſi credat iure canonico conſenſum, & authoritatem pręlati, quam ipſe habuit ſufficere abſque alia iuris ſolennitate. Hic denique errat in iure, & iō non poterit pręſcribere, quoties ad pręſcriptionem bona fides, & tit. oeceſſaria ſint, iuxta pręmiſſas coocluſiones. ſic & gl. in d. §. contraƈtus. non ſatis diligenter rem hanc examinauit, dum opinatur eſſe caſum ſpecialē in eo capite, quòd titulus inualidus non tribuat cauſam pręſcribeodi. Nam vbi titulus inualidus ex iuris conſtitutionibus, & titulus requiritur ad pręſcribeodum, tuoc generale quidem eſt, quod titulus inualidos noo det cauſam pręſcribendi.

Hęc autem ſecuodā concluſio tunc obtinet, cū error cōtigerit in iure nec adſiſtēte, nec reſiſtēte, cuius rei exēpla traduntur in l. non dubium. C. de legi. vbi Bal. col. pe. Bar. in l. cum lex. ff. de fideiuſſorib. col. peo. & in l. ſi quis pro eo. nu. 22. eo. tit. Nam ſi error ſit iuris reſiſtentis, profeƈtò is non ſufficit ad ioduceodam bonam fidem, etiam quò ad præſcriptionem longiſſimi temporis, quæ titulū non requirit: quemadmodum reſoluit Franc. Balb. io d. l. Celſus. 4. not. verſi. quartò limitatur. q ad hoc citat Pan. & Doƈt. in d. c. de quarta. col. 2. cui declarationi ſuffragaē opinio Bar. in l. ſed ſi lege. §. ſcire. ff. de peti. hær. vbi exiſtimat bonam fidem induƈtam errore iuris reſiſtentis non ſufficere, etiam ad fruƈtuum acquiſitionem, tametſi alio, qui bona fides à iuris errore procedens, nec ſufficiens ad præſcriptionem, ſufficiat ad froƈtuum acquiſitionē. tex. in d. §. ſcire. quam opiniooem ipſe latius examinaui. lib. j. Variar. reſol. c. 3. nu. 8. tandem hæc interoretatio huius ſecuodæ concluſionis probaē à Fel. in d. c. de quarta. ou. 26. Paulo Caſ. in d. l. Celſus. Card. in cle. j. §. ſi quis. q. 11. de reb. eccleſ. ſenſit & hoc Bar. in l. quemadmodum. C. de agric. & cenſi. lib. 11. atque ipſe admitterem ſecundam concluſionem hac limitatione temperatam, etſi non deſiot autbores non contēoendæ authoritatis, qui expreſſim probare contendant, errorem iuris, & ab eo induƈtam booā fidem noo ſufficere ad loogiſſimi tpis præſcriptiooem, quæ titulum noo requirat. horum enim opinio procedit iuxta ea, quæ adnotauimus in errore iuris reſiſtentis. Quod eſt animaduertendum ad diſputationem Fel. qui in diƈto cap. de quarta. oome. 25. plures retulit teneotes aduerſus ſecundam concluſionem, quibus & ipſe accedere videtur, tandem poterit optimè ſecuodum hanc declarationem procedere tex. io d. §. contraƈtus.

Adhuc tamen obijcitur ſecundæ concluſiooi Bar. ſen-
6 tentia. is eteoim in d. §. ſcire. ſcribit, † erranté in iure oec aſſiſteoti, nec reſiſtēti, nō habere booā, nec malā fidē, ſed eſſe io hoc medio conſtiturum, vt nec ſit bonæ, oec malę fidei poſſeſſor. Quod ſi hæc Bar. opinio vera eſt, profeƈtò ſtare oequit ſecunda concluſio, quæ diƈtat booam fidem errore iuris induƈtam ſufficere ad logiſſimi temporis præſcriptionem. Nam cum ad initium præſcriptionis ſit neceſſaria booa fides, nec ſit ſatis malam fidem abeſſe, & ex errore iuris conſtituatur medium inter bonam & malam fidem, manifeſtè conſequitur errantem in iure etiam, nec aſſiſtenti, nec reſiſteoti bonam fidem non habere, & ideo noo poſſe incipere præſcriptionem. Quamobrem ad huius difficultatis enucleationem ipſe opinor aliquot eſſe conſideranda.

Primum etenim illud conſtitutiſſimum ſit, malam, vel booam fidem ad ſaƈtum pertinere: ipſius autem vſucapionis & præſcriptionis vim ad ius ipſum. l. bonæ fidei. ff. de acquiren. rer. dominio. vnde licet ad ius pertioeat, hanc vel illam præſcriptionem admittere, aut reijcere, ꝙ tameo is, vel ille habeat bonam fidem, ſaƈti non iuris eſt. Nam ſi ego verè ſcio rem à me poſſeſſam alienam eſſe, ius non poterit me bonæ fidei poſſeſſorem efficere, tametſi poſſit à me tollere iuris effeƈtus, quos malę fidei poſſeſſor pati debet. Rurſus ſi ego verè opioor, rem à me poſſeſſam meam eſſe, vtcuoque ſit, etiam ſi ego iuris errore deceptus id exiſtimem, non poteſt ius efficere quòd ego ſciam, rem hanc à me poſſeſſam alieuam eſſe, & ideo ex hac cauſa ſim malæ fidei poſſeſſor, quamuis ius ipſum poſſit me ob hunc iuris errorem excludere ab bis, quæ bonæ fidei poſſeſſores iure cooſequi ſolent, & ſimiliter afficere bis, quæ aduerſus malæ fidei poſſeſſores ſtatuta ſunt.

Secundò adootandum eſt, ignorantiam, & errorem iuris quandoque cootingere abſque ignorantis culpa,
7 quandoque, & frequeoter culpam † quidem præmittere ipſius ignorantis, quæ ſaoè culpa vel erit veniale, aut mortale crimen, & aliquaodo nullius peccati labem habebit. Nec eoim ſequitur, hic propter ignoraotiam iuris punitur amiſſione propriæ rei, vel aduerſione lucri propter culpam, quam ex ignorantia contraxit, ergo peccat. Nam culpa apud Iuris vtriuſque profeſſores, non accipitur ſemper eo modo, quo apud Theologos. Apud nos culpa dicitur quæcuoque oegligentia circa booum particulare, quæ io rebus priuatis oullum peccatum habet, à Tbeologis autem dicitur culpa, vbi peccatum interuenit, & committitur. Qua ratione quamuis propter iuris ignorantiam ego vel priuer propria re, vel impediar alienam adſequi, aut lucrum habere, oon ex boc ſequitur, me peccatum mortale, aut veniale commiſiſſe. Siquidem culpa leuiſſima, quæ à iure ſæpiſſimè punitur, negligentia quædam eſt ſatis à crimine libera, ſicuti deducitur ex his quæ traduntur in l. contraƈtus. ff. de regulis inris. in l. magna oegligentia. ff. de verb. ſignifi. l. quod Nerua. ff. depoſit. Sic denique ſit, vt igooraotia iuris, etiam ea, quæ non tm̃ negationis, & neſcientiæ ſit, ſed & erro-

rem,

rem, ac deceptionem intellectui inducat, poſſit abſque peccato mortali, & veniali contingere: quod Adr. explicat quodlibe. 4. artic. j. præmittunt Ahb. & Doctores in cap. 2. de conſtit. per tex. & in cap. 2. eod. tit. in 6. l. vlt. ff. de decret. ab ord. fac. cap. Apoſtolicæ. de cleric. excommu. l. vlt. ff. de legatis primo. tradit Romanus conſilio 473. & eruditiſſimè accleg ãter Alfonſus à Caſt. lib. 2 de poteſtat. legis pœnal. cap. 14. Quandoque ignorantia, & iuris error culpam habet, ac peccatum veniale vel mortale, iuxta materię qualitatem, nec tamen quęſtionem iſtam modò ad amuſſim examinabimus: tantum enim adnotabimus obiter quo ad noſtrum inſtitutum, vt videamus, an poſſit mala fides ex errore iuris deprehendi. Et profectò ignorantia iuris tunc peccatum, & malitiam habet, cum quis ignorat ea, quę ſcire tenetur ſecundum ſtatum particularem, & officium quod exercet: tenetur enim quis ſcire omnino ea, quæ pertinent ad officium, & ſtatum, quem habet, aut actum quem gerere vult. argum. l. culpa eſt. ff. de regu. iuris. l. latę culpę. ff. de verb. ſignificat. notant in hac ſpecie Thom. 2. 2. quęſt. 75. ar. 2. Adr. in dicto artic. j. Almain in moralibus. cap. 4. Syluest. in verbo, ignorantia. §. 7. Alfonſus à Caſtro in d. capitu. 14. ex quorum rationibus, & illud conſtat, quod in d. l. latę culpæ. expreſſum eſt latam ſcilicet culpam eſſe, & ex ea peccatum quidem argui, ſi quis ignoret ea, quę homines eius conditionis, & ſtatus communiter ſcire ſolent, & communi adhibita diligentia percipiuntur. His accedit, quo ad huius doctrinę principalis probationem, tex. in l. j. ff. ſi menſ. falſ. mod. dixer. l. illicitas. §. ſicuti. ff. de offic. pręſcrip. cap. non punienda. §. vlt. j. quęſt. j. l. j. ff. quod quiſque iur. cap. non eſt ſine culpa. de regu. iur. lib. 6. quibus in locis latè explicatur quàm grauiter is delinquat, qui ea ignorat, quę ratione ſtatus, vel officij ſcire tenetur, & qui eorum, quę ad officium neceſſaria ſunt, ignarus, & inſcius immiſcet ſe rei ad ſe non pertinenti. De his etiam Bar. in l. j. ff. ſi quis teſtam. lib. eſſe iuſſ. fuerit.

Tertium huic negotio potiſſimè conuenit, & id ex pręnotatis deducitur, omne pagens aliquem actum, contractum, vel conuentionem aliquam paciſcent, tenetur. omnino priuſquam id faciat, & peragat, ſcire & inquirere leges eas, quę de re illa, aut pactione diſponunt, quarumq; obſeruatio neceſſaria eſt ad iuſtitiam illius actus. Etenim vel tenetur ab eo actu abſtinere, vel diligenter ſeipſum, alioſve peritos conſulere, quid leges ad iuſtitiã illius actus requirant, alioqui temerè actum ageret, & exponeret ſe ratione ignorantię, & erroris periculo rem alienam obtinendi aduerſus iuſtiſſimas reipublicę ſanctiones, vel actum illum iniuſtè agendi, quod peccatum eſt, & quidem grauiſſimum, ſiquidem obligatur quis ratione naturali ſcire illam humanam legem, cuius obſeruatio eſt neceſſaria ad iuſtè agendum id, quod facere aggreditur. idcireò in hac ſpecie iuris error, iuriſve ignorãtia peccatum eſt, & ſępiſſimè mortale, habetque culpam malitię, argumen. tex. in l. leges ſacratiſſimę. C. de legibus. Hoc verò peccatum non ſimpliciter procedit ab errore iuris, eiuſque ignorantia, ſed à negligentia illi coniuncta, & ſic à voluntate, quę non voluit adhibere diligẽtiam, vt ſciret, quod ſcire tenebatur, alioqui ſola ignorãtia cum ſit in intellectu, vt ſcientia, cui illa opponit, non poteſt eſſe peccatum, quia peccatum non eſt in intellectu, ſed in voluntate, in qua etiam eſt meritum. Atque ita ignorantia, quatenus peccatum eſt, non ſolum dictat ſciẽtię priuationem aut errorem intellectus, ſed etiam negligentiam ad ſcientiam, quę actui neceſſaria eſt, acquirendam. Ille etenim ſolus ignorando peccat, qui obligatur ſcire, quod ignorat, quemadmodum hęc deducuntur ex traditis à ſancto Bonauentura in 2. ſenten. diſt. 20. artic. 2. quęſt. 4. doceteq; eleganter Alfonſ. à Caſt. in d. lib. 2. de poteſt. legis pœnal. c. 14. verſi. ignorantia ſolum facti.

Ex his patet, quando iuris ignorantia culpam pręmittat quo ad mortalis, aut venialis peccati labem. Item conſtat potuiſſe iura humana quo ad lucrum, & quo ad bonorum acquiſitionem, iuris ignorantiam, licet ea contigerit abſque peccato, punire, minimè permittere quòd ignorans, erranſve in iure poſſit ex ea cauſa lucri quidquam conſequi, tametſi lex ipſa noluerit damno afficere iſtam iuris ignorantiam habentes, ſicuti deciſum extat in l. iuris ignorantia. j. & 2. l. error. l. regula. ff. de iur. & fact. igno. quibus in locis explicatur, quando iuris ignorantia damno, & pœna afficiatur.

Secundò ab his deducitur, errorẽ iuris reſiſtentis actui vel contractui, quo ad factum verè non inducere malam fidem, quatenus ea eſt ſcientia rei alienę. Attamen quo ad iuris effectus error hic iuris reſiſtentis, ob grauiſſimam culpam, qua errans afficitur, minimè bonam fidem producit, ac fortaſſis quandoq; potius mala quàm bona fides ex hoc errore præſumetur, & conſtituenda erit ea ex parte, qua cenſetur mala fides peccatum illud, quod ab errãte committitur, dum non adhibet eam diligentiam, quã adhibere tenetur in inquirendis legibus, quæ ad illius actus, quem gerit, iuſtitiam pertinent.

Tertiò hinc patet, errorem iuris reſiſtentis non inducere bonam fidem ſufficientem ad præſcriptionem, etiam longiſſimi tẽpis, quæ titulum requirit. Eſt enim ſemper neceſſaria bona fides ad initium ſaltem cuiuſcunque præſcriptionis. Hæc verò nõ adeſt, vbi eſt error iuris reſiſtentis, quamuis poſſit dici, ꝙ abſit mala fides, quod non ſufficit ad præſcriptionem. Imò non tantum abeſt bona fides, ſed ratione ſuaderi poteſt, hunc errorem iuris reſiſtentis malam fidem aliqua ex parte habere propter ſatis culpatam negligentiam: vnde fit, ſatis veram eſſe interpretationem illam, quam ſecundę concluſioni ex Bart. & alijs adſcripſimus.

Quartò infertur, errorem iuris nec aſſiſtentis, nec reſiſtentis bonam fidem inducere. hoc probatur non tantum ex ea parte, qua bona fides eſt credulitas, ꝙ res eſt propria: hęc etenim habet nõ obſtante hoc iuris errore. Sed & probatur hoc corollariũ ex eo ꝙ nullam culpam, nec mortalem, nec venialem, errans in hoc iure cõtraxerit: quippe, qui id non tenebatur ſcire, tanquam ius minimè pertinẽs ad iuſtitiam actus, cum actus nec reprobetur iure, nec fomẽtũ actionis a iure recipiat: ſed maneat in ea iuſtitia, quam ex iure naturali, cuius ignorantia non datẽ nec iuſtè dari poteſt, actus ipſe conſequitur: ideoq; agẽs actum iure humano minimè reprobatum, nullam negligentiam commiſit, quamuis non indagauerit, an is actus fomentum à iure poſitiuo recipiat, ſiquidem nemini ex hac ignorantia damnum intulerit ignorans, prætęrquam ſibijpſi, qui nullo iuuabitur auxilio legis humanæ ad illius actus exquiſitionem: tandem in ſumma ſatis eſt ꝙ ius actui non reſiſtat, vt is iuſtus cenſeri debeat, etiam iuris ignorantia geſtus, ſaltẽ ea iuſtitia, quæ naturali iure actui conuenit, rametſi iuris humani approbationem, aut fomentum non habeat. Quamobrem Bar. opinio in d. l. ſed ſi lege. §. ſcire. dũ is exiſtimat, errantẽ in iure, nec aſſiſtente non habere bonam fidem, nec itẽ malam, vel eſt falſa, vel non ita ſimpliciter intelligenda: nam hic bonam fidẽ habet reipſa, & quantum ad factum, atque item quo ad iuris effectum, id eſt, præſcriptionem, quæ tñ exigit bonã fidem. At vbi præſcriptio nõ tñ requirit bonam fidẽ, ſed & titulum iuſtum, legeq; humana probatum, & cui lex ipſa adſiſtat, tunc ſufficiens non eſt bona fides procedens à iuris nec adſiſtentis, nec reſiſtentis errore, cum lex humana ad vſucapionem requirens titulum iuſtum de eo titulo ſit intelligenda, q per eandẽ legẽ humanã iuſtus cenſetur, & ex ea fomentum ac probationẽ habeat. Ex quibus poſtremò manifeſtum eſt, etiam ſi præmittamus errãtem in iure quantum ad factum bonam fidem habere, potuiſſe legem ciuilem hunc bonæ fidei effectum vſucapionis & præſcriptionis negare, ſicuti & ipſa lex poſſet vſucapionẽ, & præſcriptionẽ iure humano inductas tollere.

Hinc expendendum erit, quòd Io. à Medina vir doctiſſimus in tracta. de contract. q. 17. adnotauit, ſcribens, eam concluſionem, qua iuris vtriuſque profeſſores communi-
8 ter aſſeuerant, bonam fidem † inductam iuris errore non ſufficere ad præſcriptionem quę titulum requirit, procedere in foro iudiciali propter præſumptionem malæ fidei, at in conſcientiæ iudicio exiſtimat errorem iuris bonam fidem verè producentem, ſi error ipſe inuincibilis ſit, ſufficere ad præſcriptionem quamcunque, etiam ſi ea

titulum

requirat,cum in eo foro de veritate, non de præſumptione agendum ſit.

Ego ſanè iuxta ea,quæ modò prænotauimus,illud certiſſimum eſſe opinor,legem humanam,quæ præſcriptionem induxit,poſſe bonæ fidei vtcunque probatiſſimè, & quæ ab errore iuris inuincibili producitur,negare vſucapionis,& præſcriptionis effectum,nec in hoc quidquam dubito. Deinde video ꝙ error iuris nec adſiſtentis,nec reſiſtentis,qui abſque vlla culpa contigerit, non ſufficit ad præſcriptionem,quæ titulum requirit, ſicuti modò tradidimus:vnde fit,vt maximè dubia ſit Ioan.Medinæ opinio. Etenim cum tractemus de re aliena acquirenda per legis humanæ conſtitutiones, non aliter eius acquiſitio datur, quàm ſeruatis his,quæ per ipſam humanam legem requiruntur, & præterea non arbitror ius ciuile iuris errorem ab vſucapione repellere propter malæ fidei præſumptionem.Nam etſi de bona fide conſtet in foro exteriori, vel interiori,ſi tñ poſſeſſor iure errauerit,adhuc pręſcribere non poterit rem poſſeſſam ſecundum cóclnſiones ſuprascriptas , licet non negauerim iura humana quandoque ex iuris errore præſumere bonam fidem , nempe quoad fructuum acquiſitionem : aut ſaltem non præſumere ad iſtum effectum malam fidem , vel iuris errori hunc effectum acquirendi fructus tribuiſſe, eo quòd non ſit omnino manifeſta mala fides , quæ iuris quadam ignorantia occulta videtur.Sed quantum ad præſcriptionem,iuris error excluditur,nec ex eo pręſcriptio procedit, quia illa culpa,& negligentia iniuris errore,& in non inquirẽdo diligenter,quid leges humanæ de illo actu ad eius iuſtitiam ſtatuerint,efficit , vt ad effectum præſcribendi iuris error,vel mala fides iudicetur,vel eius vicẽ habet , ex reg.qui cõtra iura de reg.iur. quo fit,vt ſi cõtingat errorẽ iuris etiam reſiſtentis inuincibilem eſſe,tunc præſcriptio in animæ iudicio obtinebit,atque ita defendi poterit Io. Medinæ opinio.Imò & ea ſic intellecta apud iudicem exteriorem admittenda eſt , ſicuti apertiſſimè probatur in tertia concluſione,quam ſtatim exponemus. Sed ſi error iuris vincibilis ſit, culpamque præ ſe ferat , etiam ſi quo ad factum in animæ iudicio poſſeſſor bonam fidem habuerit, quippe qui exiſtimauerit rem a ſe poſſeſſam propriam eſſe,tunc humanæ leges ſeruandæ ſunt , nec locus erit præſcriptioni.Quid igitur dicemus ad obiectionem quæ fieri poteſt?Nam iuris nec adſiſtentis , nec reſiſtentis error nullam culpam habet,& tamen non prodeſt ad pręſcriptionem , quæ titulum requirit : ideoque videbitur, quibuſdam non excludi iuris errorem quo ad præſcriptionem,ea ratione,quod is culpam grauem præmittat, cum in hac ſpecie excluſus ſit error iuris abſque vlla culpa contingens à cauſa iſta præſcribendi . Et quidem obſeruandum eſt,errorem iuris non reſiſtentis, nec aſſiſtentis ſimpliciter inculpatum eſſe , quoties illius iuris ſcientia neceſſaria non eſt,& ſic quoties agitur de præſcriptione,quæ ſolum bonam fidè requirit:nec exigit, ꝙ pręſcribens iuſto titulo poſſideat. at vbi præſcriptio titulum iuſtum requirit,oportet ad hunc vſucapionis actum,ꝙ poſſeſſor titulo iuſto poſſideat , & idcircò teneatur ad hunc effectum ſcire,an leges humanæ titulum probauerint,& ſumentum,ac vim illi contractui præſtiterint ; hoc etenim neceſſarium eſt ad iuſtitiam illius actus , quo ad vſucapionẽ,& præſcriptionem, quæ iure humano inſtitutæ non aliter admittunt , quàm iuſto ex titulo , qui quidem abeſt dum poſſeſſor iuris errore in hoc decipitur. Cum oporteat præſcriptionem ſaltem in initio bonam fidem habere procedentem à iuſto titulo , qua ratione ad præſcriptionem requirentem titulum non ſufficit iuris error nec aſſiſtentis , nec reſiſtentis , quia præſcribens quo ad hunc effectum culpam contraxit,non inquirendo, an ille titulus iuſtus eſſet, ideſt, à iure probatus,quod ratione actus ſcire tenebatur.

Verum quod diximus à iure diſtingui iuris errorem quo ad fructus acquirendos,& quo ad præſcribendum, ſi opiniones communi Doctorum conſenſo receptas admittamus , planè conſtabit diſcrimen iſtud non omnino prodeſſe.Siquidem error iuris reſiſtentis,quia ad præſcribendum longo , aut longiſſimo tempore non prodeſt, is nec ad fructus acquirendos ſufficit , ſicuti ex quadam cõmuni ſententia retulimus lib. j.Variar.reſol.c.3.nu.8.

9 Tertia concluſio. Error iuris † maximè dubij , atque ratione probabilis iuſtam præbet præſcriptioni cauſam, etiam vbi titulus requiritur . Huic concluſioni ſuffragatur, ꝙ hic error ſit inuincibilis , quem homo faciendo quod poteſt,vincere non valet,ob perplexas iuris deciſiones,variaſque interpretum ſententias . Ideoqne de re ita dubia qui conſulit viros iuris peritiſſimos,eorumque reſponſum habuit,fecit id quod agere tenebatur ad expellendum errorem iuris , eiuſque ſcientiam acquirendam.Is igitur iuxta rñſum Iuriſperitorum errans inuincibilem habet ignorantiam,quæ iuſta eſt,atque idcircò iuſtam præbet pręſcriptioni cauſam , cum ius ciuile ideo repellat ab vſucapione iuris errorem,quia eum iniuſtum eſſe cenſet ob negligentiam , & culpam ignorantis , ſeu errantis,qui non fecit quod agere tenebatur ad eum errorem effugiendum , ſicuti paulò ante dicebam . Eadem concluſio probatur authoritate textus in cap. cum dilectus.de conſuetu. quem ita interpretantur Abb. & Imo. ibi, idem Abb. in c.de quarta. de pręſcriptionib.col.3.& Fel.ibi,idem Fel.in principio decr.col.2. Francus in cap. ſępe.col.3.de appellationibus.Balb.in d.l. Celſus. notab. 4.Cur.Iunior conſi.6.nu.22.col.pen.ac finali. idem Curt. conſi.28.col.3.poſt Ant.in d.c. cum dilectus. quibus adſtipulãt,ꝙ Bar. & alij ſcripſere ĩ l.in ambiguo.ff.de reb.dub.

10 Quarta concluſio.Error facti † ſimul contingens cum errore iuris,bonam fidem inducit ſufficiẽtem ad pręſcriptionem, etiamſi ea titulum exigat,tex.apud Iuriſconſultum in l.ſi vir.ff.de vſucap.pro dona.Si vir,inquit Pomponius,vxori,vel vxor viro donauerit, ſi aliena res donata fuerit,verum eſt quod Trebatius putabat,ſi pauperioris, qui donaſſet,non fieret, vſucapionem poſſidenti procedere. Ex quo reſponſo hanc concluſionem adnotarunt glo.Bar.& Doct.in d.l.ſi vir.Dinus in hac regula,Poſſeſſor. nu.40.Bal.in l.4.C.pro emptore.nu.4.Fel.in d.c.de quarta. nu.36.limitat.5. Balb.in d.4. notab. verſi. ſextò limitatur. Nam quidquid ſit de iuris errore, facti error planè bonã fidem induxit contingentem abſque vlla culpa errantis iure,qui etſi ius omnino cognitum habuiſſet, nihilominus ob ignorantiam facti bonam fidem haberet : & hęc ad pręſcriptionem ſufficiens eſſe videtur.Huic tamen cõcluſioni obſtat tex.in l. nunquam. in prinс. ff. de vſucap. qui iuxta intellectum Pau.Caſt.& aliorum probat,ementem rem alienam à pupillo non adhibita ea ſolennitate, quę iure neceſſaria eſt, minimè pręſcribere eam rem aduerſus eius verum dominum propter iuris errorem , tametſi habeat errorem facti,exiſtimans,rem emptam a pupillo venditoris eſſe : igitur hic error facti , iuris errori admiſtus nequaquam bonam fidem producit ad pręſcriptionem ſufficiẽtem.Pręterea,quid obſecro prodeſt, ob ignorantiam facti bonam fidem habere,i. exiſtimare rem emptam ipſius venditoris fuiſſe tempore cõtractus, ſi contractus is fiat iure reſiſtente?Nonne idem eſſet quo ad bonam fidem,ꝙ verè res empta ipſius foret venditoris?profectò tutior eſſet ementis conſcientia , quippe rẽ propriam venditoris,non alienam emeret, & tamen ob errorem iuris reſiſtentis contractui non poſſet emptor hic vſucapere nec pręſcribere ſecundum apertiſſimam, & planam omnium iuris vtriuſque traditionem, fortiori ratione igitur non vſucapiet emptor rem,quæ venditoris non eſt,ſi venditio iure reſiſtente facta fuerit . Cum maiori iure præſcribatur aduerſus eum , à quo poſſeſſor titulum qualemcunque habuit, quam contra eum à quo nullum titulum habet.Hinc denique Pau.Caſt.in d.l.nunquam.& in d.l.ſi vir.reprobat opinionem glo. & Doct.in d.l.ſi vir vxori.reſpondens Iuriſconſulto ibidem,ꝙ in ea ſpecie contingit error iuris in cauſa, non tamen in valore contractus,quia donatarius credebat valere donationem generaliter, & tamen errabat in iure, ex quo donatio inter virum,& vxorem regulariter valida non eſt, tametſi in caſu d.l.ſi vir.donatio valida erat,ex eo ꝙ donator non efficiebatur pauperior.& ſic non aderat error iuris c[illegible] illum contractum , qui verè in ſpecie valebat. Quòd ſi contractus in ſpecie nullus eſt , aut inualidus

iure

iure reſiſtente, ét ſi poſſeſſor exiſtimet bona fide rem acquiſitam ex eo contractu, tradentis fuiſſe, error tamen iuris præſcriptionem impediet ſecundum Iuriſconſultū in d. l. nunquam. in hoc etenim caſu datur ea mala fides, quam ius ciuile ob culpam errantis, & ignorantis conſtituendam eſſe cenſuit. hunc denique intellectum ad d. l. ſi vir. ipſe colligo ex Azone in Summa. C. de iuris & fact. igno. col. 2. quem nemo ex prǽcitatis retulit, ſenſit tamen idem Felin. in d. cap. 4. nume. 36. hoc ipſum ſenſerat glo. in d. l. ſi vir. optimè Bellamera in cap. vigilanti. de prǽſcrip. nume. 47.

Ex his apparet Accurſium in l. Pomponius. §. ſi iuſſu. ff. de acquirenda poſſeſſione. perperam intellexiſſe tex. in d. l. ſi vir. dum ſcripſit, regulam illam iuris, quæ dictat, dominum transferre per traditionem dominium, quoties non dominus transfert vſucapiendi conditionem, fallere in donatione inter virum & vxor. per d. l. ſi vir. quam prauè intellexit, nam in eius ſpecie tradens rem alienam, transfert vſucapionis conditionē: tradens verò propriā, dominium tranſmittit, quia donatio iure valida eſt.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Bona fides etiam abſque titulo dari poteſt.*
2 *Bona fides in dubio præſumitur, etiam ſi nullus titulus probetur.*
3 *Præſumptio malæ fidei an tollatur ſpacio triginta annor.*
4 *Immemorialis præſcriptio mala fide non procedit, imò requirit bonam fidem.*
5 *Mala fides reſpectu vnius, an impediat præſcriptionem reſpectu alterius.*

§. OCTAVVS.

HACTENVS probatum eſt non ſemper ad præſcriptionem titulum requiri, & tñ ſemper neceſſariam eſſe bonā fidem, nunc verò illud quæritur, quo pacto poſſit dari
1 bona fides † abſque titulo: ſiquidem vana credulitas eſſe vr̄, cum quis exiſtimat rem ab eo poſſeſſam eſſe propriam, nec ſcit qua ex cauſa, aut quo titulo rem habuerit. Nam Innocent. & Bald. in c. per tuas. de teſtib. in ea ſunt opinione, vt exiſtiment, non poſſe præſumi bonam fidem vbi deſit tit. Sed de præſumenda bona fide ſtatim agetur, mō illud erit adnotādum, poſſe dari bonam fidem abſq; titulo, & poſſe præſcribentem bonam fidē habere ſine titulo. quod probatur in l. ſi quis emptionis. §. j. iuncta gl. C. de prǽſcrip. trig. vel quadragin. anno. idem ratione cōſtat, quia ſi præſcriptio qñq; abſq; titulo procedit ſola quidem bona fide, vt eſt iure ſatis manifeſtum, & apparet à ſpeciali argumento in c. j. de prǽſcrip. in 6. gl. & omnibus in cap. ſi diligenti. eo. titu. conſequitur neceſſariò poſſe abſque titulo bonam fidem præſcribentem habere, cum alioqui nulla daretur præſcriptio, quæ ſola tantum bona fide abſque titu. procederet, quod iure canonico, & ciuili falſum eſt.

Primum aūt huius concluſionis exemplum ſit in eo, qui aliquam rem poſſedit triginta, & quadraginta annis, & verè exiſtimat ſuā eſſe, immemor tñ eſt tituli, & cauſæ, ex quibus ad eum peruenerit pp longū tp̄s, facillimè quidē ét in facto proprio contingit obliuio ex tp̄is antiquitate. l. peregrè. ff. de acquir. poſ. Bar. in l. ſi quis delegauerit. ff. de nouatio. Vñ in hoc caſu titulus probari non pōt, ſed tm̄ bona fides, quæ ſufficiens eſt ad præſcriptionem.

Secūdò, bona fides abſq; titu. habetur, ab eo qui rem aliquam habuit titulo inualido, ideſt, cui ius non adſiſtit, nec fomentum præbet, nec tandem reſiſtit, hic inquam, non præſcribit ex prædicto titulo, vbi ad præſcribendum titulus eſt neceſſarius, quia is titulus non eſt ſufficiens, ſed præſcribit hic poſſeſſor ratione bonæ fidei, quam habet ex errore iuris nec aſſiſtentis, nec reſiſtentis ſecundum ea, quę in proximo §. explicata fuere, & quæ deducuntur a Bar. in l. ſed ſi. §. ſcire. ff. de pet. hæred. qua in re ad exempla oportet potiſſimum aduertere, quæ diligenter omnino ſunt examinanda.

Tertiò, exemplum huius concluſionis proponitur in eo, qui rem aliquam habuit ab eo, qui bona fide incęperat illam prǽſcribere. Et quamuis nouus hic poſſeſſor titulum habeat, eaq; ex cauſa bonam fidem, non tamen præſcribit ex proprio titulo, ſed præſcriptionem ab alio cęptam proſequitur. De titulo etenim præſcriptionis hic non apparet, licet bona fides modò poſſidentis, & eius, qui prius prǽſcribere inceperat, conſtet ſaltem per præſumptionem. Vnde hoc in caſu datur bona fides in præſcribente abſque titulo.

Quartum huic rei facillimè applicatur exemplum, vbi quis rem aliquam poſſideat, credens eam ſibi a vero domino legatam vel donatam, quæ tamen nuſquam donata, nec legata fuerit poſſidenti: etenim in hac ſpecie nullus titulus probari poterit, quippe qui nuſquam contigerit, præſcribitur tamen ipſa res ſola bona fide, ea præſcriptione, quæ titulum non requirit, cum bona fides manifeſtè ex hac credulitate deducatur. l. ſi exiſtimans. ff. pro ſoluto. His ergo caſibus optimè procedit præſcriptio abſq; titulo cum ſola bona fide.

Quintò bona fides abſque titulo haberi poteſt, ſi quis rem aliquam poſſideat, exiſtimans fuiſſe propriam parentum, quibus iure hæreditario ſuccedit, creditque a beui viro fide digno id aſſeueranti. Nam eſt hæc iuſta credulitas ſm̄ glo. in l. Titio fundus. ff. de condit. & demon. cuius meminere maximè eam commendantes Ang. in l. 2. ff. de eo. per quem factum erit. Bald. in l. iudicia. col. pen. C. de rei vendic. Io. Lupi. in rub. de donat. inter virum, & vxorem. §. 9. nu. 15. Fran. Balb. in d. l. Celſus. ff. de vſucap. nu. 45.

2 Cæterum bona fides † quæ oīno ad præſcriptionem iure requiritur, præſumitur in dubio, niſi contrariū probetur. gl. eſt cōis in c. ſi diligenti. & in cap. ſanctorum. Item & in capitu. vlt. de prǽſcrip. & in l. penul. C. de euictio. Bar. & alij in d. l. Celſus. præſertim Balb. inibi. 3. par. Curt. Senior in conſi. 71. col. 4. idē in conſi. 82. col. 2. Alex. conſi. 200. col. j. lib. 2. & cōſi. 75. lib. 4. col. pen. Iaſ. in §. ſed iſtæ. nu. 99. de actionib. Cur. Iunior in conſi. 28. 2. col. And. Alciat. de præſumptio. reg. 3. præſumptione. 5. quorum opinio communis eſt, quemadmodum ipſi Iuniores fatentur, & conſtat ex his, qui ab eis nuncupatim citantur. Et procedit, etiam ſi poſſeſſor lucratiuam cauſam habeat, & de ſola longi temporis poſſeſſione agatur. tex. glo. & omnes in l. ſuper longi. C. de prǽſcrip. longi temporis.

Huic verò præſumptioni locus eſt, etiam ſi nullus titulus probetur: nam bona fides in dubio prǽſumitur in eo qui abſque titulo poſſidet. authore Bart. in d. l. Celſus. nū. 17. cui conueniunt Doc. ibi. Et in c. ſi diligenti, paulò ante citato, idq; cōi omnium ſententia probatum eſt ſecundū Alciat in d. prǽſumptio. 5. quibus ea ratio ſuffragatur, ꝙ bona fides poſſit contingere abſque aliquo titulo, quemadmodum ſuperius oſtendimus: atque ita tenendum eſt, quamuis Innoc. & Bald. in cap. per tuas. de teſtibus. Imol. in repe. c. vlt. de præſcriptio. col. 5. & Bar. in l. vlt. C. vnde vi. nu. 15. exiſtiment, nunquam fore præſumendam bonā fidem niſi detur titulus. Nec obſtat l. vlt. C. vnde vi. ex qua hanc concluſionem hi authores deducere videntur, quia illa conſtitutio procedit in eo, qui ſcit rem ab eo occupatam ſuam non eſſe: tunc enim tenetur ſcire, ꝙ ea ſit alterius. At in eo, qui credit rem ab eo poſſeſſam propriam eſſe, profectò mala fides non debet præſumi, imò bona, cum deficiat ratio prædictæ conſtitutionis, quæ in hunc ſenſum omnino accipienda eſt.

Illud tamen non eſt prætermittendum, malam fidem præſumi, ſi quis à principio rem aliquam etiam vacantē propria authoritate apprehenderit, tex. opti. in d. l. vlt. C. vnde vi. quo in loco Bart. ſcribit, hanc præſumptionem
3 † malæ fidei tolli, & purgari poſſeſſione triginta annorum. idem tenuerunt Dec. conſi. 567. Alexan. conſi. 6. col. j. lib. j. idem Alex. conſi. 151. lib. 2. nume. 7. Cur. Senior conſi. 82. colum. 3. Matth. Afflict. deciſ. Neapol. 40. nume. 12. Iaſ. in §. ſed iſtæ. nume. 110. de actionibus. idem Iaſ. in conſi. 57. colum. vlt. & conſi. 72. colum. 5. lib. j. Deci. iterum in conſi. 558. in fine. & conſi. 266. colum. vlt. Cur. Iunior in conſi. 52. nume. 11. Anto. Rube. conſi. 75. nume. 3. etiamſi apparet olim eiuſdem rei alium fuiſſe antiquiorem poſſeſſorem, & poſſediſſe tempore, quo præſcribēs eandem rem fuerit ingreſſus propria authoritate: etenim in hac

ſpecie

ſpecie Barto. & Doctores modò citati loquuntur, & ſentit Salice. in d. l. vlt. atque expreſſim tradit Balbus in d. l. Celſus. 3. par. colum. 6. ex cuius examine conſtat, hanc opinionem communem eſſe. Nam ipſe Balbus ibi fatetur eam communem, idem aſſerit Claudius in eadem l. Celſus. nume. 31. quam & Panormita. commendat in d. cap. ſi diligenti. colum. 3. & Dec. idem repetit conſi. 558. colum. vlt. tametſi poſſit aduerſus hanc præſumptionem probari mala fides poſſidentis, quod viſum eſt Philippo Corneo conſi. 207. lib. 3. de quo in ſequenti quæſtione tractabitur.

Verum Imol. in d. l. Celſus. colum. vlt. & in repet. cap. vlt. de præſcrip. colum. 5. aduerſus Barto. & communem, probare nititur, & cenſet præſumptionem malæ fidei, quæ procedit ab occupatione rei propria authoritate apprehenſæ, minimè tolli ſpatio triginta annorum, quoties conſtat de antiquiori alterius poſſeſſione. idem latè aſſeuerat Hieron. Tortus inter conſi. Alexan. conſi. 192. lib. ſecundo. ſenſit idem Corneus in d. conſi. 207. Cui accedit Aymon in conſi. 146. colum. vlt. His primum adſtipulatur dicta l. vlt. quę probat malam fidem præſumi, ſi quis propria authoritate rem aliquam occupauerit. Nec obſtat eiuſdem conſtitutionis pars vltima, quę de triginta annis loquitur, quia ea conſtitutio procedit quo ad effectum illius legis tollendum, nempe vt antiquior poſſeſſor elapſis triginta annis non poſſit agere remedio illius legis, quemadmodum Imola, Corneus, & alij opinantur. Secundò aduerſus communem facit, quòd heres non poteſt pręſcribere rem mala fide poſſeſſam à defuncto etiam triginta annis, licet ipſe velit incipere pręſcriptionem, ſicuti communi ſententia definitum eſt: & quidem ea ratione, ꝙ heres ſit in mala fide pręſumpta. Igitur mala fides pręſumpta non tollitur ſpatio triginta annorum. Qua argumentatione vtitur Aymon in d. conſi. 146. col. vlt. eandem ſententiam contra Barto. tenet Roma. in d. l. Celſus. Sed pro Barto. opinione adeſt ſingularis deciſio Innocen. in cap. 2. de in integ. reſtitu. nu. 8. verſicu. Item nota. cui Ioan. ab Imol. & alij inibi acceſſerunt. Aſſerit enim Innocen. bonam fidem pręſumi vel ex iſto titulo, vel longi temporis poſſeſſione, & ſubdit hac in re longũ tempus definiendum eſſe arbitrio iudicis. Et quia Barto. opinio communis eſt, eaque in praxi tutior eſſe videtur, oportet reſpondere his, quę in contrarium adducta ſunt. Nam d. l. vlt. C. vnde vi. parum refragatur, quia de pręſumpta mala fide tractat ea conſtitutio, nec dictat hanc pręſumptionem etiam poſt longum tempus validam eſſe, imò potius, eam debilem videri poſt triginta annos expreſſim inſinuat. Ratio verò, quam Aymon, ex aliorum mente deducit, mihi non placet, ſiquidem hęres non impeditur pręſcribere rem mala fide poſſeſſam à defuncto ea tantum ratione, quòd ipſe hęres ſit conſtitutus in pręſumpta mala fide, ſed quia ipſius defuncti perſonam in ea re omnino repręſentet, de quo paulò poſt tractabitur.

Quęritur pręterea in hoc tractatu, quo examinatur bona fides ad vſucapionem requiſita, quid dicendum ſit de pręſcriptione immemorialis temporis, an ea poſſit procedere cum mala fide. Et ſanè non deſunt, qui exiſtiment, poſſe malę fidei † poſſeſſorem rem aliquam tem-
4 pore immemoriali pręſcribere mala fide, quaſi tanti temporis vis malę fidei vitium remittat, quod ita iure verum eſſe cenſent Sal. in l. 2. nume. 8. C. de ſeruit. & aqua. Dec. conſi. 496. nume. 5. idem conſi. 638. colum. j. Nicol. Boer. deciſ. 29. nume. 7. Dec. in l. traditionibus. col. 3. C. de pactis. quib. fauere videtur ſententia Barto. in d. l. vlt. C. vnde vi. cuius modò mentionem fecimus. Etenim ſi poſt triginta annos vitium malę fidei excluditur, omninoque tollitur, fortiori iure poſt tempus immemoriale mala fides remiſſa cenſenda eſt. Sed opinio hęc Sal. prorſus eſt improbanda, quippe quę falſa ſit. Nam pręſcriptio mala fide nullo vnquam tempore procedit. tex. in cap. vlt. de pręſcrip. & in hac reg. & in cap. vigilanti. eo. titu. nec vlla ratio, quę verè rationis nomine digna ſit, adduci poterit vnquam, vt ex ea permiſſum cuiquam ſit, rem alienam ſibi tempore acquirere, ſi is malitiam, & culpam in eius poſſeſſione habuerit. Alioqui humana lex tyrannidi, & crimini, fomentum daret quod ab ea alienum ita oportet eſſe, vt potius malę fidei poſſeſſores puniat, quam defendat. Nec quicquam deciſio Barto. patrocinatur, quia etſi vera ſit, planè obtinet in pręſumpta mala fide, ſiquidem pręſumptio malę fidei tollitur poſſeſſione triginta anno. attamen ſi probatum ſit, poſſeſſorem verè malam fidem habuiſſe, nuſquam vitium iſtud remittitur à poſſeſſione, nec locus erit in hoc caſu Bart. opinioni, quę verè de pręſumpta mala fide agit, non de vera: quod not. Aret. conſi. 153. col. vlt. Aymon. conſi. 146. col. fi. idem optimè in tract. de antiq. temp. 4. par. verſi. Materia iſta. num. 20. & ferè omnes, qui Bar. ſequuntur, potiſſimum Barto. ipſe. Sit igitur certa, & conſtitutiſſima concluſio, pręſcriptionem t͞ет tpis immemorialis nullam habere vim, nec iure procedere, ſi malam fidem poſſeſſor habuerit, cuius aſſertionis authores ſunt gl. in c. j. in verb. Niſi. de pręſcrip. in 6. & inibi Francus col. vlt. Ang. Aret. in §. Furtiuę. Inſti. de vſucap. in princ. Anto. Rubeus in conſi. 13. nume. 14. Aymon conſi. 146. & in d. cap. materia iſta. num. 19. Franc. Balbus de pręſcrip. 2. par. 3. par. princ. q. 6. col. 5. Matth. Afflict. deciſ. 368. num. 10. Capicius Neapol. deciſ. 4. col. 7. Quorum opinio cõis eſt, ſm Alexan. l. cum aliquis. C. de iure delib. hoc ipſum tenet Dinus in hac regula, dum nume. 5. ita inquit: Primus dicit, quòd ille, qui habuit malam fidem tpe poſſeſſionis inchoatę, & cõtinuatę, nullo tpis tractu, ſeu tpis continuatione pręſcribit, etiã ſi centum annis, vel vltra poſſeſſionem continuaret. Eandem ſententiam probarunt Panor. in cap. vlt. notab. 1. de conſtitu. Domi. in c. ſacroſancta. 22. diſt. Fel. in c. cũ nobis. col. j. de pſcr. qui bonam fidem exigunt ad præſcribendam exemptionem à ſuprema iuriſdictione Imperatoris, vel principis ſuperioris, caſu quo pręſcribi ea poſſit, & tamen in ea ſpecie immemoriale tempus neceſſarium eſt, ipſiq; Doct. abſq; bona fide nullius temporis quaſi poſſeſſionem admittendam eſſe cenſent. Nec obſtant verba Dini in huius regu. commentarijs, dum nu. 35. de pręſcriptione vſusfructus tractans, ſcribit: Vſusfructus pręſcribi poterit etiam ſine titulo, dum tamen bona fides accedat, vt in præalleg. c. j. de pręſcrip. in 6. vel tranſcurſus temporis, à quo memoria non exiet. Hactenus Dinus. Qui iuxta hãc literã vĩ loco bonæ fidei exigere tempus immemoriale, quaſi id ſit abſque bona fide ſufficiens. Etenim hęc Dini ſententia in codicib. diligentius excuſſis aliter legitur, ſic ſanè: Vſusfructus pręſcribi poterit, etiam ſine titulo, dum tamẽ bona fides accedat, vt in præalleg. c. primo, de pręſcr. lib. 6. vel verius, tranſcurſus temporis, à quo memoria non extet. Vult equidem Dinus non ſufficere bonam fidem abſque titulo ad pręſcriptionem vſusfructus, ſed requirit tẽpus immemoriale. quod & glo. aſſeruit, ſicuti Bart. ibi eã intellexit in l. iuſto. §. non mutat. ff. de vſucap. quę deniq; opinio etſi falſa ſit, quod alibi explicuimus, à Dino tamẽ probata inſinuat, cum intellexiſſe pręſcriptionem immemoralis temporis, etiam cum bona fide neceſſariam eſſe ad vſumfructum tempore acquirendum, nec ſufficere minoris temporis curſum abſque titulo, quamuis & ei bona fides acceſſerit: vnde non poterit ex Dino colligi, ꝙ pręſcriptio immemorialis procedat, & obtineat etiam cum mala fide. Ex quibus Aymon Sauil. in d. tract. de antiq. temp. 4. par. cap. abſolutis. nume. 59. probare vult, immemoriale tempus non inducere iuſti tituli probationem, ſi conſtet de titulo vitioſo, & iniuſto. citat ad hoc Pau. Caſt. conſi. 424. lib. 2. colum. 2. verſic. in contrarium facit. Quia ſecundum eundem Aymonem in cap. materia iſta. nume. 3. ex hoc vitioſo titulo, & iniuſto mala fides apparet. atque ideo immemorialis pręſcriptio vim propriam amittit propter malę fidei vitium. Ego equidem, vbi de tempore immemoriali iure pręſcriptionis agitur, ſi de mala fide pręſcribentis appareat, exiſtimo inutilem, & inualidam eſſe præſcriptionem, ſicuti ſuperius probatũ eſt. Idem dicendum cenſeo, quoties de initio, & primo titu. conſtat, eam eo caſu non de præſcriptione immemorialis, ſed de titu. eiuſque viribus, quas habuit vel ex curſu tanti temporis habere iure poteſt, agendum eſt. Quòd ſi tempus immemoriale non in vim pręſcriptionis, ſed in vim priuilegij, & iuſti tituli, ad eiuſque probationem allegetur,

allegetur,tunc ſi de titulo iniuſto appareat, de eius viri-
bus tractandum eſt, & potiſſimum an ex tanti temporis
vſu, & quaſi poſſeſſione vitium rituli probati remiſſum
cenſeatur: & an titulus ille præſumatur iuſtus, & ſolen-
nis.Quod latius erit pro cauſæ,& controuerſiæ qualitati-
bus examinandum.

Alia deinde quęſtio hac in parte oportunè ad materiã
bonæ fidei examinanda erit:qua ſolet controuerti,an ma
la fides reſpectu vnius impediat præſcriptionem reſpectu
alterius? Et Bart.in l.naturaliter.num.11.ff.de vſuc.ſenſim
hoc tractare videtur.Nam ab eius deciſione quidam adno
5 tarunt, malam fidem † vnius cauſa non impedire præſcri
ptionem quo ad alterum,in hunc quidẽ ſenſum:vt ſi poſſi
deam,fundum.quem opinor eſſe Titij, poſſim illum vſu-
capere aduerſus Sempronium,cuius verè fundus erat: cũ
ratione Sempronij, & quo ad ipſum ego bona fide poſſi-
deam.hoc ipſum probatur ſecundum eos in l. ſi quis fun-
dum.vbi gl.ff.de acq.poſſ.gl.in l.ſicut.C.de præſcr.trig.vel
quad.ann.tex.in l.qui balneũ.in fi.ff. qui potio.in pig.hab.
Sic enim ex Bar.deduxerunt hanc ſententiam Aegidius à
Bellamera in c. vigilanti.num.35. Imo. in c.vlt.num.25.de
præſcri.Ant.col.vlt.Fel.col.j in c.illud.eo.titu. atque ean-
dem opinionem fatentur eſſe communem Bar.Soc.conſi.
47.colum.vlt.lib.3.Balb.de præſcrip.3. par.6.par.princ.q.
3.& Ioan.Hannibal in repet.d.l.naturaliter.num.156.Ipſe
verò non inficior Bart.concluſionem veram, & commu-
nem eſſe in eo ſenſu, qui verè Bart.tribuendus eſt,abſque
aliqua tanti viri omniumque præceptoris iniuria: & ta-
men omnino nego ſupraſcriptam concluſionem ex Bart.
deduci,item veram,& communem eſſe.Nam etiam ſi pro
opinione præmiſſa in eo ſenſu,quem ſignificauimus,cite-
tur Imo.in d.l. ſi quis fundum,Anch.in cap.j. de præſcr.in
6.Sal.in l.cum notiſſimi.§.imò. C.de præſcr.trig. vel quad.
anno.hi quidem ſimpliciter Bart.verba referunt,ea mini-
mè mutantes, nec ex eis præfatam falſam concluſionem
colligentes.Et quamuis ipſe Bart.in d.l. naturaliter. num.
14.videatur ſentire concluſionem,quam modo improba-
mus,dum ſcribit, quòd defectus bonæ fidei quo ad vnum
non impediat præſcriptionem quo ad alium:ſed defectus
poſſeſsionis impediat præſcriptionem quo ad omnes,
quia poſſeſsio vna eſt,& vniformiter omnes reſpicit:bo-
na autem fides, vel titulus poſſunt variari, reſpectu plu-
rium:in his tamen præcitatis verbis Bart.non probat, qđ
ei,quidam adſcribere conantur.Is enim qui non poſsidet
nec præſcribit contra vſumfructuarium, nec præſcribit
contra proprietarium. Is verò qui poſsidet,habet tamen
bonam fidem reſpectu proprietarij,malã tamen reſpectu
vſufructuarij, præſcribit planè aduerſus proprietarium:
non tamen contra vſumfructuarium:ſic & qui habet malã
fidem ratione hypothecæ, bonam verò fidem quo ad rei
proprietatem,præſcribet omnino proprietatem, non hy
pothecam.atque hic eſt verus,proprius, & germanus ſen
ſus Bart. Ex quo, & locis ab eo citatis id tantum deduci-
tur, quòd mala fides reſpectu vnius iuris, non impedit
præſcriptionem reſpectu alterius: vtpotè mala fides quo
ad vſumfructum rei non impedit præſcriptionem quo ad
proprietatem. quem ſenſum è Bart. verbis deduxerunt
Aret.in l.j.§.item acquirimus.num.56. & inibi Vincent. de
Herculanis.num. 24. idem Aret.in l.3. §. Neratius. colum.
vlt.idem in l.Pomponius. §. ex facto.ff. de acquiren. poſſ.
idem Aret. in conſi. 17. colum. 9. quamobrem ipſe Aret.
vbique aſſerit malam fide circa idem ius,nempè circa do-
minium, etiam ſi ea contigerit reſpectu vnius, impedire
præſcriptionem reſpectu omnium. quod & Cuma.tene-
re videtur in d.l.naturaliter. probatur autem hæc ſenten-
tia ratione profectò euidenti. Nam hic poſſeſſor habet
ſcientiam rei alienæ,vt conſtat in l.ant qui aliter.§. ſi quis
dum putat.ff.quod vi aut clam.& ideo malę fidei poſſeſſor
eſt,qui nullo pacto præſcribere rem poſſeſſam poteſt.tex.
in c.vlt.de preſcrip.& in hac reg. poſſeſſor, Quin & Pan.
in d.cap.illud.num.8. poſteriorem hanc ſententiam pro-
bat,ab Ant.diſcedens.Idem ſequuntur, & iure admitten-
dum eſſe cenſent in effectu Franc.Balb.in d.q.3,Io.Hanni-
bal.num.160.Claudi.in d.l. naturaliter. colum.3.& Soc. in
d.§.item acquirimus.imò & Aegidi.a Bellamera in d.c.vi-
gilanti.num.35.licet ex Bar.priorem opinionem deduxe-
rit, hanc poſteriorem poſt alios probat: horum ſenten-
tiam non tantum veriorem,ſed & magis communem eſ-
ſe ipſe opinor. cui adſtipulatur text.inſignis in l. prima.§.
ſed per eum.ff. de acquiren. poſſeſſ. quo in loco reſpon-
detur, hominis verè liberi poſſeſſorem nõ acquirere per
miniſteriũ huius,quẽ exiſtimabat bona fide ſeruũ eſſe:ſed
tamen mala fide credebat alterius eum ſeruum eſſe. Hic
enim vides,poſſeſſorem hominis liberi bonam fidem ha-
bere,quia exiſtimat eum ſeruum eſſe, & ratione ſeruitu-
tis contingit bona fides: habet tamen hic poſſeſſor ma-
lam fidem reſpectu alterius, quem cenſet dominum eſſe
huius hominis:atque ita mala fides huius reſpectũ poſſeſ-
ſionem totam vitio afficit, vt tandem in totum dicatur
malæ fidei poſſeſſor. quem textus ad hæc præter alios
Socin. perpendit in d. §. item acquirimus, in principio.
Verum quinque, aut ſex in hac controuerſia conſtituam
caſus, quibus prior opinio ſatis vel defendi, vel expli-
cari poterit.

Primus, quoties mala fides contigerit ratione diuer-
ſorum iurium eiuſdem rei, & bona fides eidem admiſta
ſit:ea ex parte, qua bona fides obtinetur, procedit præ-
ſcriptio:alia verò ex parte,qua mala fides viget, minimè
locus erit præſcriptioni. Cuius rei exemplum ſit in vſu-
fructu,& proprietate eiuſdem rei. Nam poteſt poſſeſſor
habere bonam fidem quo ad proprietatem, malam au-
tem quo ad vſumfructũ: idcircò præſcriptioni locus erit
quãtum ad proprietatem, non quãtum ad vſumfructum:
quod ex Bart. rectè intellecto colligitur: atque item ex
Aegidio in d.nume.35. & ab his, qui rectè verba Bartol.
interpretantur.

Secundò, vbi mala fides adeſt poſſeſſori ratione vnius
iuris,quod poteſt diſtinctum eſſe numero, adhuc præſcri
ptio admittenda erit contra eum,cuius reſpectu bona fi-
des poſſeſſori adeſt,etiam ſi eiuſdem iuris cauſa poſſeſſor
malam fidem quo ad alium habuerit. Nempe ſi quis poſ-
ſideat rem aliquam abſque dubio bona fide quo ad pro-
prietatem, ſed tamen mala fide quo ad vſumfructum re-
ſpectu vnius, quia exiſtimat illum ad Semproniũ pertine
re:bona verò fide reſpectu alterius,Titij videlicet,ad quẽ
verè vſusfructus pertinebat:etenim in hac ſpecie præſcri
bit poſſeſſor vſumfructum aduerſus Titium ex bona fide,
quam eius reſpectu habet. Hoc tamen exemplum pendet
ab illa quæſtione, an poſſint plures eſſe vſusfructus eiuſ-
dem rei, qui quidem vſusfructus numero diſtinguantur,
& quia quibuſdam videbitur, vnius & eiuſdem rei vnicũ
tantum vſumfructum conſtitui poſſe:ſit exemplũ aptius,
& verius in pluribus hypothecis, quæ dubio procul poſ-
ſunt circa eandem rem conſtitui.Nam ſi poſſeſſor habeat
bonam fidem quo ad vnam hypothecam, aduerſus eam
præſcribit:ſi verò habeat malã fidem reſpectu alterius hy
pothecæ, minimè aduerſus illam procedet præſcriptio:
quod in ſpecie adnotarũt Claudius in d.l.naturaliter.col.
3.& Balb.2.par.3.partis princ.q.4. optimus text.in l.ſi bal-
neum.ff.qui pot.in pigno.habeant.

Tertiò veriſſimè conſtat, malam fidem reſpectu vnius
partis fundi nõ impedire præſcriptione reſpectu alterius
partis,in qua poſſeſſor habet bonam fidem.Sicuti proba-
tur in d.l.ſi quis fundum.ff.de acquiren. poſſeſ. Et notat in
ſpecie poſt alios Balb.in d.q.4.

Quartò, ſi quis malam fidem habeat reſpectu eius,
à quo cauſam habuit, quia credit, illum dominium
non habuiſſe, nec potuiſſe transferre dominium in
poſſeſſorem: ſimul tamen opinatur, & exiſtimat ex
alia cauſa rem ad ſe pertinere, profectò hic poſſeſſor
præſcribere iuſtè poterit: quippe, qui verè bonam fi-
dem habeat.

Quintus caſus hac in quæſtione conſtitui poteſt in eo,
qui rem alienam poſſidens,in iudicium ab eo,qui nec do-
minium, nec ius habet, adducitur. Is etenim cum alioqui
bona fide poſsideret, ſi lite conteſtata per eum aduerſus
iniquum actorem nõ contraxerit vitium malæ fidei:quia
non obſtante ea conteſtatione,adhuc opinatur rem ab eo
poſſeſſam propriam eſſe, vſucapionem continuabit, nec
ea cenſebitur interrupta per dictam litis conteſtatio-

nem:quemadmodum Soc. reſpondet in d. conſi.47. lib.3. ad hoc inducens Bartol. opinionem in d. l. naturaliter. ff. de vſucap.

Sextò eiuſdem Bar. ſententia vera eſt, & obtinet in aliũ ſenſum, hunc videlicet, vt poſſeſſor malæ fidei reſpectu Sempronij, qui verus dominus non eſt, bonæ fidei tamen quo ad Titium, qui verum rei dominium habet, ſi iuſtam habeat cauſam litigandi ſuper eadem re cum Titio eius vero domino ipſam vendicante, nequaquam tenebitur ad eiuſdem rei interitum, qui pendente lite contigerit abſq; poſſeſſoris culpa, eo quidem modo, quo res ipſa apud verum dominum eſſe peritura: quod Bar. viſum eſt in l. item ſi verberatum. §. vlt. ff. de rei vendicat.

EX §. SEQVENTI

SVMMARIVM.

1 *Succeſſor vniuerſalis non poteſt præſcribere rem à defuncto mala fide poſſeſſam.*
2 *Intellect. l. nec vſufructuarium. C. de vſufruct.*
3 *Hæres eius, qui precario poſſidebat, an intelligatur domino poſſidere?*
4 *Mala fides defuncti non obſtat hæredi bona fide præſcribenti annis triginta.*
5 *Quid de hærede conficiente inuentarium?*
6 *Mala fides præſumpta vel ficta ipſius defuncti, non nocet hæredi.*
7 *Succeſſori ſingulari, an noceat mala fides authoris?*
8 *Miſſus in poſſeſſionem ex cauſa noxali, vel damni infecti, an præſcribat mala fide? Et ibi intellectus. l. & generaliter. ff. de noxalibus.*

§. NONVS.

HIS denique quo ad ipſius poſſeſſoris, & præſcribentis bonã fidem prænotatis: ſubinde quæritur, vtrum mala fides authoris noceat ſucceſſori? Quam quæſtionem breuiter abſoluere conabor: ſiquidem ea paſſim ab alijs non diligenter tractatur: idcirco duas tantum exponam pro eius reſolutione concluſiones.

1 Prima cõcluſio. Succeſſor vniuerſalis † iure hæreditario non poteſt rem à defuncto mala fide poſſeſſam etiam triginta annorũ tẽpore, præſcribere, quamuis is bonã fidem habeat, velitque à ſeipſo initium præſcriptionis adſumere, nulla temporis acceſſione vſus. Hæc conſtat, quia hæres perſonam defuncti repreſentat, & ideo mala fides defuncti in hæredem, & vniuerſalem ſucceſſorem trãſmittitur. tex. opti. apud Iuriſconſultum in l. cum hæres. ff. de diuerſ. & tempor. præſcr. l. vlt. C. commu. de vſucap. Quæ quidem concluſio etiam iure Pontificio procedit ſecundum Abb. Ant. & Fel. colum. 8. in cap. ſi diligenti. de præſcrip. eundem Ab. in cap. 2. colum. 2. eo. tit. & plures alios, quos Iuniores citant, hanc opinionem communem eſſe aſſentantes, præſertim Balb. de præſcr. 2. par. 3. par. prin. q. 12. in 2. membro. Alexan. Vincent. Herculanum. colum. pen. Iaſ. num. 22. & Io. Crot. ſol. pen. in l. Pomponius. §. cũ quis. ff. de acq. poſſ. tametſi Dinus in hac reg. num. 42. ad fi. & Bar. in d. l. cum hæres. Aegidius à Bellamera in cap. vigilanti. nu. 32. de præſcr. & quidam alij opinentur, iure canonico poſſe hæredem præſcribere rem mala fide à defuncto poſſeſſam, modò ipſe hæres nolit vti acceſſione poſſeſſionis ipſius defuncti. Quorum opinio in eo, quod conſtituere vult differentiam inter ius canonicum, & ciuile, prorſus eſt falſa, nec vlla congrua ratione defenditur. Etenim ſicut iure ciuili hæres repræſentat defuncti perſonam. l. cum à matre. C. de rei vend. l. 2. §. ex his. ff. de verbo. oblig. & in auth. de iureiur. a mori. præſtit. ita & iure Pontificio, nec hoc quiſquam inficiabitur, vnde ſi iure ciuili hæres præſcribere non poteſt rem à defuncto mala fide poſſeſſam, quia eius perſonã repreſentat, idem iure canonico dicendum eſt, eadem inſpecta ratione. Illud profectò poſſet à Dino, Bart. & alijs iuſtius conſiderari, quòd fortaſſis hæc prima concluſio, nec iure ciuili obtineat. Nam etſi verum ſit, quòd hæres non poſſit præſcribere rem à defuncto mala fide poſſeſſam, cum velit vti acceſſione poſſeſſionis obtentæ ab ipſo defuncto, d. l. Pomponius. §. cum quis. tamen ſi hæres velit incipere præſcriptionem nulla vſus acceſſione temporis, quo defunctus poſſeſſionem habuit, præſcribet habens bonam fidem: nam d. l. cum hæres. non omnino hanc præſcriptionem excludit, quòd apertius apparebit, ſi Iuriſconſulti contextum referamus. Cum hæres, inquit Vlpianus, in ius omne defuncti ſuccedit ignoratione ſua defuncti vitia non excludit: veluti cum ſciens alienum ille, vel precario poſſedit. Quamuis enim precarium hæredem ignorantem non tenet, nec interdicto rectè conuenitur, tamen vſucapere non poterit, quod defunctus non potuit. Idem iuris eſt, cum de longa poſſeſſione quæritur: nec enim rectè defendetur, cum exordium rei bonæ fidei ratio non tueatur. Hæc Iuriſcõſultus, qui non tractat expreſſim de hærede à ſeipſo incipiente præſcriptionem: imò in his vltimis verbis inſinuat exordiũ præſcriptionis, adſumi à tempore defuncti, cum hoc exordium ad malam fidem referat, quæ tamen mala fides tunc, ideſt, à defuncto initium habuit non ab hærede, qui bona fide poſſidet. Ratio autem, qua tenentes communem ſententiam vtuntur de repræſentatione perſonæ defuncti, fortiter vrget in fauorem communis aſſertionis: nam & ea Iuriſconſultus ipſe in d. l. cum hæres, vtitur in eiuſdem reſponſi principio: procedit tamẽ quo ad actiones, & obligationes perſonales, ex quibus hæres tenetur ex perſona defuncti, non tamen quo ad vitia perſonalia ipſius defuncti, quæ in hæredẽ non tranſeunt, nec ei nocent in his, quæ hæres ipſe agere velit ex ſua perſona: etenim in his, quæ hæres expedire, & peragere vult vſus defuncti poſſeſſionem, vel contractu, neceſſe eſt, vt particeps ſit vitiorum perſonalium ipſius defuncti, cuius perſonam repræſentat. Quamobrem etiam ſi hæres teneatur quandoque ex delicto vel mala fide, vitio, & crimine defuncti, non ex hoc ſequitur, quòd ipſum vitium in hæredem tranſeat vt perſonam hæredis inficiat. Quod palam probabitur, ſi oſtenderimus, malam fidem defuncti non tranſire in perſonam hæredis, in eum ſenſum, vt eam vitio perſonali afficiat. Hoc verò conſtat argumento ſumpto ab abſurdis euitandis, Nam ſi ratione repræſentationis mala fides defuncti tranſit, & in hæredem, & eius perſonam afficit ſaltem per fictionem quo ad effectum præſcribendi: profectò ſequeretur nullo vnquam tempore, nullo vnquam caſu poſſe hæredẽ præſcribere rem mala fide poſſeſſam à defuncto, nec ſpatio longi, nec longiſſimi temporis, etiam vbi titulus ad præſcriptionem neceſſarius non ſit: quod perquam durum, & aſperum videtur his, quorum opiniones ſtatim explicabimus: cum mala fides, etſi ficta ſit apud hæredem, præſcriptionem impediat ob repræſentationem, attenta generali communis aſſertionis ratione, nec enim fictio ſemel à iure inducta abſq; contraria iuris deciſione deficere poteſt, quippe, quæ veluti certa res ſit iure ſtatuta. Deinde ſi verum eſt, quod Doctores pro communi adnotarunt, malam fidem defuncti in hæredem tranſire ob repreſentationem, ſequitur plane, quod ſi defunctus debitor ſit alicuius quantitatis, & ratione huius obligationis ſit in mala fide conſtitutus, eius hæres bonam fidem habens non poterit, vel ſtatuto, vel lege municipali, quæ dictat actionem perſonalem decem annis præſcribi, hanc actionem preſcriptione temporis excludere ob malam fidem, ſicuti nec defunctus poſſet, quod ipſe falſum eſſe cẽſeo. Denique, vt hæc breuiter abſoluam, ni fallor, minimè procedit argumentatio iſta: defunctus non poterat rem iſtam præſcribere ob malam fidem, quã habebat, ergo nec poterit eius hæres, quia perſonam defuncti repræſentat. Hæres equidem bonam fidem habens plerunque præſcribere valet res, quæ à defuncto vſucapi non poterant, mala fide impediente: ſicuti Docto. in aliquot caſibus fatentur: cum tamen repræſentatio ſemper addit, omnibusque caſibus conueniat. Igitur qui aduerſus. communem tenere velit, is neceſſariò intelliget repræſentationem, cuius meminit d. l. cum hæres. in eo caſu, quo hæres vti vult acceſſione, & ſic iure hæredis.

Sed & communi opinioni adhuc ſtipulatur tex. in l. nec
2 vſumfructuarium. † C. de vſufru. cuius hic eſt contextus. Nec vſumfructuarium ad obtinendam proprietatẽ rerũ,

quarum

quarum vſumfructum habet, neque ſucceſſores eius vlla
tẽporis ex ea cauſa tenentes pręſcriptio minuit. quo in
loco Pau.de Caſt.ſcribit, ꝙ ſi is, qui poſsidebat precario
nomine mortuus eſt, & hæredes eius per triginta annos,
& vltra etiam precarium igoorantes poſſederunt pro-
prio nomine, non propterea rem ipſam præſcripſerunt,
ea ratione, ꝙ cum defunctus nomine precario tenuerit
rem, eius hæredes cenſentur eodem modo tenuiſſe, licet
tenuerint vt domini, quia non ſuperueniente noua cau-
ſa non interuerterunt poſſeſſionem: ſicuti nec defunctus
potuiſſet mutare cauſam poſſeſſionis.l.nemo, C. de aqui-
ren. poſſeſ. Hęc Pau. Caſtren. opinio ẽt probatur in d.l.
cũ hæres. & ſequunt Paulũ Balb. de præſcrip.4.par.4. par.
prin.q.11.col.2.& And.Tiraq.in lib.de cõſt.2. par. amplia.
13.nu.5. & ſequẽtib. facit optimus text.in l.cum in plures.
in fine prin.ff.loca. vbi apparet, hæredem colonij, quam-
uis colonus non ſit, nihilomus domino poſsidere, vnde
etſi hæres bonam fidem habeat, non poteſt præſcribere, li-
cet velit ipſe præſcriptionem incipere: quia non poteſt
mutare cauſam poſſeſsionis, qua defunctus poſsidebat.
Hic tamen adnotandum eſt communem ſententiam dua-
bus rationibus defendi ab his, qui eam ſequuntur. Prima
quidem ratio deducitur à mala fide defuncti: quaſi hæres
non poſſit mutare illam malam fidem defuncti, nec viriũ
illud reſarcire: & hæc ratio conſtat in d.l.cum hæres. ſi di-
ligenter eius verba penſitentur. Altera ratio in eo verſat,
ꝙ ſi defunctus ex aliqua cauſa poſſidebat, quæ non pote-
rat eſſe ſufficiens ad præſcriptionem, cum nomine alte-
rius poſsideret, eius hęres ex eadem cauſa intelligitur poſ
ſidere, & ideo vſucapere non poteſt deficiente ea poſſeſ-
ſione, quæ ad præſcriptionem requiritur. Prior ratio tolli-
tur ex his, quæ modò explicuimus in reſponſione, & intel
lectu d.l.cum hæres. quaſi hæres ipſe incipiens à ſe præſcri
ptionem minimè vſus acceſſione defuncti, ac bonam fidẽ
habens nequaquam impediatur præſcribere: quippe qui
non vtatur ſua hac præſcriptione iure hæreditario. Poſte-
rior ratio tunc deficiet, cum probatum fuerit poſſeſsionẽ,
interuerſam eſſe ab hærede, amiſſamq; a vero rei domino,
quod poterit iure reſolui ex his, quæ in hac Relectione
par. iſta. §. iā tradita fuere. nu.3. Et præterea ſi conſideremus
text. in l.ſi de eo. §. ſi forte. vbi Bar. & Aret. ff. de acquir. poſ.
cuius authoritate dabit fortaſſe inſignis intellectus ad d.
l.cum in plures. ff. loca. in fine princ. atque in vniuerſum,
quoties, quis nomine alterius poſsideat ex eo contractu,
3 † qui ad eius hæredem nõ tranſit, eo quidem mortuo, poſ
ſeſsioneque apprehenſa per hæredem titulo domini, ſi ve
rus dominus eam neglexerit repetere, ac habere, perdit
ſanè poſſeſsionem, ab eoque tempore hæres proprio no-
mine poſsidere intelligitur. Hinc denique ſi poſt mortem
cõſtituentis ſe precario alterius nomine poſsidere, hæres
rem occupauerit, diuque ſteterit prior poſſeſſor abſq; eo
ꝙ apprehenderit poſſeſsionem, eamq; neglexerit recipe
re; profectò poſſeſsionem amittit, & hæres proprio nomi
ne incipit poſsidere: ſicuti in ſpecie voluerunt Anch. in
c. cum veniſſent. de reſti. ſpoliat. 5. notab. Corn. conſi. 280.
lib.3. colum. vlt. Carol. Ruinus conſi. 127. col.5. lib.5. quib.
accedit Tiraq. in d. amplia. 13. nu.7. cum precarium in hæ-
redem conſtituentis non tranſeat. l. cum precario. §. pre-
carij. ff. de precar. c. vlt. de precar. Etenim is, cuius nomi-
ne res poſsidetur precario, ſi mortuo conſtituente ſciat
ab alio rem occupatam, eamque neglexerit repetere per
modicum tempus, amittit poſſeſsionem, quam habebat,
l. quamuis. l. quod meo, in fine. ff. de acquir. poſſeſ. Si verò
ignorat rem ab alio occupatam, vel ſcit vacantem eſſe,
tunc non perdit poſſeſsionem eiuſdem niſi ex eo tpe, quo
obliuio inducitur. l. ſi id quod. in princ. ff. de acqui. poſſ.
l. furtum. §. j. ff. de vſuca. Qua diſtinctione vtuntur Bar. in d.
l. ſi de eo. §. ſi forte. Pan. in d. c. cum veniſſent. col. pen. & vlt.
Pau. Caſt. conſi. 10. col.2. lib. j. Matth. Afflic. deciſio. 40. colu.
pen. verſi. præterea ex negligentia. And. Tiraq. in 3. par. de
conſtitut. limitat. 21. num. 8. Quo fit, vt minimè impediat
pſcrip. ex ratione Pauli Caſtren. in d.l. Nec vſumfructua-
rium. ſaltem eo ex tempore, quo hęres proprio nomine
inceperit poſsidere. idcirco communis ſententia dubia
videtur adhuc. Nam & opinionem Dini in hac regu. præ-
ter. ſuprà citatos ſequuntur Alex. in conſi. 210. num.7. &
ibi Carol. lib. j. idem Alex. in conſi. 39. num.2. lib.2. & alij
per Balbum relati. licet idem Alexan. in alijs reſponſis cõ-
munem fuerit ſequutus. Imò nullam eſſe inter ius Cano-
nicum & Ciuile hac in re differentiam, aſſerit Lugdunẽſis
in d. conſi.4. col. j. ſentiens etiam iure ciuili admittendam
fore opinionem Dini. Tandem ex hac diſputatione ſunt
aliquot explicanda, quæ ab omnibus ad examen huius
quæſtionis adducuntur.

Primum, an hæres incipiens ab eius poſſeſsione pſcri-
4 ptionem poſsit rem à defuncto mala fide † poſſeſſam pr̨-
ſcribere triginta annorum præſcriptione? Siquidẽ hanc
præſcriptionem iure procedere, non obſtante mala fide
ipſius defuncti, aſſerit gl. in reg. cum quis. de regulis iuris,
in 6. quã ſequuntur Bal. in l. nihil. C. de vſuca. Aret. & Crot.
in d.l. Pomponius. §. cũ qs. Pau. Caſt. in l.2. C. de fructi. & li-
ti. expenſ. idem Pau. in conſi. 81. nu.12. & conſ. 258. lib.2. ea
ratione, ꝙ hæc præſcriptio triginta annorum titulum nõ
requirat: ſed tantum bonam fidem, quæ verò adeſt hæredi
toto præſcriptionis tempore: titulus autem hæredis, qui
vitium habet ratione malæ fidei defuncti, minimè nocet:
cum ſine eo præſcriptio procedat. Hæc tamen opinio fal
ſa quibuſdam videtur, & præſertim Pan. in c. ſi diligenti.
col.8. de præſcript. Alex. Vincent. & Iaſon. in d. §. cum qs,
& Balb. in d.q. 12. nam hi opinionem cõmunem ſequunt
omiſſa Baldi diſtinctione. Francus item in d. regu. cum qs.
gl. ibi reprobat. Et profectò ſi vera eſt opinio communis
ratione repræſentationis, qa hæres repræſentat perſonẽ
defuncti, & ideo ex hac repræſentatione fictá habet malá
fidem: non video qua ratione hæc repræſentatio, & fictio
à iure inducta ceſſet in vſucapione, præſcriptione trigin-
ta annorum. Etenim quòd præſumpta mala fides ceſſet ex
tempore triginta annorum mirum non eſt, tamen quòd
mala fides ficta ex repræſentatione hæredis, extincta ſit
ob annorum triginta poſſeſsionem, mirum videtur: cum
etiam poſt quinquaginta annos repræſentatio, à qua fi-
ctio procedit, obtineat. at ſi dixeris Iuriſconſultum in d.
l. cum hæres, tantum agere de pręſcriptione decem, vel vi
ginti annorum: ſiquidem triginta annorum præſcriptio
iure Digeſtorum nondum erat cognita. glo. in l. Iulianus.
ff. ex qui. cauſis maior. & in l. qui occiderit. ff. ad leg. Aqui-
liam. Bar. in l. tutor, qui repertorium, in fi. ff. de adminiſtra.
tutor. atque ideo communem ſententiam, quæ in d.l. cum
hęres. fundamẽtum habet, ſolum obtinere in præſcriptio
ne decem, vel viginti annorum, non autem in pręſcriptio
ne triginta annorum: reſpondebitur fortaſsis, rationem
d.l. cum hęres, ita procedere in pręſcriptione triginta an
norum, ſicuti in ordinaria pręſcriptione decem vel vigin
ti annorum, cum mala fides ita impediat vnam ſicuti alte
ram, pręſertim iure canonico. Adhuc tamen illud non in-
congruè in defenſionem gl. in d. reg. cum quis. & Bald. ad-
duci poteſt, quòd iure ciuili mala fides non impediat pr̨
ſcriptionem triginta annorum: quemadmodum iure ſa-
tis compertum eſt. nec item iure Canonico in hac ſpecie,
in qua non de vera, ſed de ficta mala fide tractat. Ficta ve-
rò mala fides, quę in hęrede ob veram defuncti malam fi-
dem conſtituitur, nullum peccatum hæredis præſcribẽtis
habet, idcircò iure Pontificio hæres ipſe bonam fidem
habens vſucapere poterit: quod & alibi hac in Relectio-
ne diſputabitur. Igitur in ea præſcriptione, quę iure
Ciuili bonam fidem non requirit, nec ob malam fidem
impeditur, ea mala fides, quæ iure pontificio minimè
improbatur, quippe, quę ficta ſit, nihil oberit vſucapioni,
nec obtinebit Iuriſconſulti reſponſum in d.l. hęres.

Secundò ex ſupraſcripta diſputatione apparet, an ve-
rum ſit quod Alexan. in d. §. cum quis. opinatur, ſcribens,
hæredem defuncti poſſe præſcribere rem à defuncto ma-
5 la fide † poſſeſſam, ſi nolit vti acceſsione poſseſsionis de-
functi, & inuentarium fecerit, ac pręſcriptio ſit tricenna
lis, quę titulum non requirat. ita ſanè Alexand. in d. §.
cum quis. nume. 22. cui Iaſon inibi, Felin. in d. capitu. ſi
diligenti. nume.6. & Balb. in d. quęſt. 12. accedere viden-
tur. Etenim pręmiſsa communi ſententia, quam ipſe
Alex. veram eſse cenſet, ego non video quid referat hę-
redem inuentarium fecaſſe, vt liber ex hoc ſit à vitio per-

ſonali ipſius defuncti, cum hæres rem ipſam habuerit ab
eo qui malam fidem habuit, titulo hæredis eum repræſen
tantis. Imò inuentarium ad hoc hęredi nocet: ſiquidẽ hæ-
res id conficiens, profitetur, rem illam titulo hæredis vel-
le obtinere. Et præterea conſtat, rem illam hæreditariam
fuiſſe. Quo fit, vt minimè probari poſſit hæc Alex. ſenten-
tia. Præſertim ꝙ reſtrictio ad tricennalem præſcriptionẽ
non omnino congrua eſt. Nam titulus hæredis ſufficiens,
& iuſtus eſt ad præſcribendum. l. 3. cum ſimilibus. ff. pro
hærede. vnde reſponſio tex. in d. l. cum hæredes. non habet
rationem a defectu tituli, ſed à vitio perſonali, & ſic à ma
la fide defuncti, quem hæres repræſentat. Quod probatur:
nam titulus alioqui iuſtus ad præſcribendum non ideo re
pellitur, ꝙ malam fidem habeat is, qui titulum eum dedit,
& à quo titulus proceſſit: ſicuti paſſim in hoc tractatu ad-
notatũ à noſtris eſt. Et ideo nec in hac concluſione, nec in
præcedenti agendum eſt de titulo, nec de eius effectu, ſed
tantum de mala fide defuncti, quem hæres repræſentat.
Quamobrem ſi vitium iſtud malæ fidei per inuentarium
ſolenniter confectum remiſſum foret, titulus hęredis ſuf-
ficiens eſſet pręſcribendum etiam ſpatio longi temporis,
decem vel viginti annor. Sic ſanè deficiat prorſus iſthæc
Alexan. adnotatio.

Tertium, hac in controuerſia illud conſtat, hæredẽ vni
uerſalem, etiam ſi velit incipere à ſeipſo præſcriptionem
non poſſe præſcribere rem à defuncto mala fide poſſeſ-
ſam, etiam ſi defunctus titulum habuerit, qui ſecluſa ma-
la fide ſufficeret ad præſcriptionem: hæres etenim nec ex
eo titulo præſcribere poterit, tametſi nolit ad hanc præ-
ſcriptionem vti titulo pro hærede. Eadem enim ratio, q̃
iuxta communem ſententiam excludit hæredem ob malã
fidẽ defuncti à præſcriptione, titulo pro hærede incepta,
excludit itẽ, & ab ea præſcriptione, quæ procedit omiſſo
titulo ꝓ hærede, à titulo quẽ defunctus habuit: ſicuti ad-
notauit Io. Crot. in d. l. Pomponius. §. cũ qs. idẽ voluit Pau.
Caſt. in conſi. 81. nu. 12. lib. 5. & conſ. 258. eo. lib. licet idem
Pau. contrarium reſponderit in conſi. 158. eod. lib. Cuius
opinio ex eo falſa in hoc vlti. reſponſo videtur, quod hæ
res, vſus eo titulo, quem defunctus habuit, debet eo vti ſi
mul cum vitijs, quæ titulus ille ratione malæ fidei habe-
bat. d. §. cum quis. atque ideo verior eſt prior ſententia,
quam idem Pau. & Crot. veram eſſe cenſent.

Quartum ex his apertè deducitur, hæredem poſſe rem
à defuncto mala fide poſſeſſam omnino pſcribere, ſi aliun
de, quàm à defuncto titulum iuſtum habuerit, ex quo præ
ſcribere cœperit. tex. opt. in l. an vitium. §. vlt. ff. de diuerſ.
& temp. præſcr. quem ad hoc cenſet ſing. eſſe Aret. in d. §.
cum quis, quo in loco idem tenent, qui poſt Are. ibidem
ſcripſere commentaria, præcipuè Iaſ. colu. 4. Alex. conſi.
181. lib. j. & Balb. in d. q. 12. ad finem.

Quintum, ab his deriuatur ratio eius quod Accurſius
aſſeuerat in l. tutor rerum. ff. de adminiſtrat. tutor. ſcribẽs
6 hæredem † non poſſe pręſcribere rem à defuncto mala fi-
de poſſeſſam, vbi mala defuncti fides fuerit vera, ſecus ſi
fuerit præſumpta, aut ficta mala fides: quia in eo caſu pote
rit eius hæres à ſeipſo incipiens præſcriptionem bona fi-
de vſucapere. Hanc opinionẽ Accurſij ſequunt Paul. Caſt.
in l. nunquam. ff. de vſuca. in prin. Alex. in d. l. Pomponius.
§. cum quis. col. 7. & ibi alij Doct. etenim cum ſola mala fi-
des defuncti pręſtet impedimentum pręſcriptioni hęre-
dis ob repręſentationem, quę fictione quadam à l. induci-
tur, profectò æquum eſt, quòd hæc fictio repræſenta-
tionis locum habeat in vera mala fide defuncti, non in fi-
cta, nec præſumpta, ne demus in hęrede quo ad vnã & eã-
dem rem, ex vno & eodẽ capite, nempe quia hæres, duas
fictiones aduerſus omnem æquitatem, quã lex ciuitatis in
his fictionibus præ oculis habuit. l. poſtliminium. in prin.
ff. de captiuis. l. ſciendum. ff. ex qui. cauſ. maior. Bart. in l. ſi
is qui pro emptore. ff. de vſucap. col. 3. & ibi Iaſ. nu. 27. atq;
ideo duę fictiones in vno, & eodem negotio ex vna cau-
ſa nequaquam cõſtituuntur. l. j. C. de dot. promi. tradit Bar.
in d. l. ſi is qui pro emptore. q. vlt.

Sextò ſubinfertur, hęredem hęredis pręſcribere poſſe
rem à defuncto mala fide poſſeſſam, licet hęres primus eã
pręſcribere non poſſet propter malam fidem verã ipſius
defuncti. Quia primus hęres, ſi quam malam fidẽ habuit,
non equidem veram, ſed fictam malam fidem habuiſſe vi-
detur: eaque ratione eius hęres non obſtante hac ficta ma
la fide pręſcribere poterit. quod ſatis dubius explicat Io.
Crot. in d. §. cum quis. ad finem, dicens ſe nullibi legiſſe
huius quęſtionis deciſionem. Nam quod Alex. notat in d.
conſi. 181. lib. j. col. 2. & Fel. in c. ſi diligenti. nu. 6. de pręſcr.
non ptinet ad hęredem hęredis, ſed ad ſucceſſorem ſingu
larem ſucceſſoris ſingularis, de quibus in hac prima con-
cluſione agendum non eſt, ſed in ſequenti ad intellectam
tex. in authen. malę fidei. C. de pręſcript. long. temp. decẽ
vel viginti annorum.

Septimò apparet, ſi pręmiſſa diligenter obſeruentur,
ſucceſſorem in dignitate, vel officio, qui perſonam defun
cti, aut anteceſſoris, minimè repręſentat, poſſe iure opti-
mo pręſcribere rem a defuncto, vel anteceſſore mala fi-
de poſſeſſam, modo non vtatur acceſſione poſſeſſionis ip
ſius, cui ſucceſſit, quod communi omnium ſententia re-
ceptum eſt authoritate gl. in c. cura. de iure patr. & in cap.
de quarta. de pſcrip. & in c. in primis. 2. q. j. in verb. quia le
uioris. Quæ etſi pręſcriptionem iſtam ſimpliciter per-
mittant, in hunc tamen ſenſum accipiendæ ſunt ſecun-
dum Abb. & Fel. in d. c. de quarta. nu. 23. Alex. Vincen. Iaſ. &
Crott. in d. l. Pomponius. §. j. Franci. Balb. in d. 2. par. 3. par.
prin. q. 12. nu. 60.

Secunda hac in quęſtione principalis concluſio. Ma-
7 la fides† authoris, ſingulari ſucceſſori nocet, etiam ſi is ali
qua acceſſione vti nolit, quo ad pręſcriptionem decem
vel viginti annorum, vero rei domino ignorante. tex. opti
mus in d. auth. malę fidei. C. de long. temp. pręſcrip. Cuius
intellectum hic minimè expendam, cum eum latiſſimè, &
diligenter tradiderint gl. Pan. & Fel. in c. ſi diligenti. de ꝑ-
ſcrip. Bar. Alexan. colu. 4. & alij in d. l. Pomponius. §. j. ff. de
acquir. poſſ. Old. conſi. 19. Iaſ. in §. ſed iſtę. num. 80. de actio
nib. Franc. Balb. in d. q. 12. nu. 6. Ang. Are. in §. Furtiuę. Inſti.
de vſucapionibus. optimus tex in l. 19. tit. 27. par. 3.

Verum his, quę longè, lateque hactenus examinauimus
vt conſtitueremus, nullam pręſcriptionẽ poſſe mala fide
procedere, obſtat reſponſum Iuriſconſulti in l. & gene-
raliter. ff. de noxalibus. quo in loco Africanus reſpondit,
ſeruum datum † pro noxa ex decreto Iudicis pręſcribi iu
8 ſtè poſſe, etiam ab eo, qui ſcit ſeruum illum alienum eſſe,
& non illius qui eum pro noxa conuentus noxali actio-
ne dederat: à quo quidem tex. adnotarunt quidam, miſ-
ſum in poſſeſſionem decreto iudicis ob rei conuenti con
tumaciam alicuius rei, quam ipſe miſſus ſcit non eſſe il-
lius contumacis, ſed alterius poſſe eam pręſcribere, non
obſtante hac mala fide, quam opinionem Pau. Caſtrenſis
reprobat in l. prętoris. in princ. ff. de damno infec. Et ſanè
meritiſſimè: cum mala fides huius pręſcribentis minimè
remittatur decreto Iudicis, qui rem contumacis tradere
voluit: non autem alienam. idẽ adnotauerunt Rom. in l. ſi
per errorem. ff. de vſuc. Imo. in cap. vlt. de pręſcr. colum.
19. in repetitione. idem in l. ſequitur. §. ſi viam. ff. de vſu-
cap. num. 16. Alexan. in l. ſi finita. §. ſi de vectigalibus. ff. de
dam. inſec. num. 11. & ibi Pau. Caſt. text. opt. in l. qui fun-
dum. §. qui bona. ff. pro emptore, ad finem, cuius meminе-
re Paul. in l. iuſtè poſſidet. & Bartol. in l. Pomponius. §. ſi
iuſſu. ff. de acquir. poſſeſ. Denique hi Doct. conueniunt in
hoc quòd miſſus in poſſeſſionem ex cauſa noxali, vel
damni infecti, non poſſit rem pręſcribere mala fide iu-
re Canonico. Nam in alijs cauſis omnium conſenſu abſ-
que vlla controuerſia receptum eſt, Iudicis decretum,
& authoritatem minimè defendere pręſcribentem ma-
la fide nec iure Canonico, nec ciuili, ex d. §. qui bona. vn-
de præſcriptioni locus non erit, ſi quis miſſus in poſſeſ-
ſionem, etiam ex ſecundo decreto malam fidem habeat:
qui ppe qui poſſideat rem, ſciens eam alienam eſſe. Sed
miſſum in poſſeſſionem ex cauſa damni infecti, vel no-
xali poſſe rem mala fide præſcribere, etiam ſi ſciat alie-
nam eſſe, non illius, aduerſus quem miſſio facta fuerit, aſ
ferunt glo. in hac regula poſſeſſor. glo. item in d. cap. ſi di
ligenti. & ibi Ant. nu. 13. Pan. nu. 28. Imo. num. 15. Bal. in d. l.
& generaliter. j. & 2. lect. gl. & Bar. colu. j. in d. §. ſi de vecti-
galibus. Bal. in l. 2. ff. ſi ex noxa. cauſ. aga. nu. 10. idem Bal. in
auth.

auth.ei, qui iurat.colu.pen.& ibi Sal.q.9.C.de bonis auth. iud.poſſi.Spec.tit.de 2.decr.§.iuxta. nu.8.quorum opinio etiam quoad ius Pontificium communis eſt, vt teſtatur Alex.in d.§.ſi de vectigalib.nu. 11.Imo. in d.c.vlt.colu. 19. quaſi ſpeciale ſit in cauſa damni infecti, per ea, quæ notantur in d.l.prætoris.& in noxali cauſa, quia res ipſa cuiuſcunque ſit ad illud onus damni infecti, & noxæ tenet, qua ratione miſſus in poſſeſſionem videtur cauſam habere à vero domino, quia ſi vellet propriam rem petere, & conſequi, teneretur æſtimationem damni, ſoluere, vel de damno infecto cauere. Adhuc tamen prior ſententia mihi verior apparet. Nam etſi verus dominus his actionibus omnino teneatur, non ex hoc ſequitur, miſſum in poſſeſſionem, qui ſcit rem non eſſe poſſidentis, præſcribere poſſe rem alienam mala fide: cum hic maximam culpam contraxerit, qui verum dominum in iudicium non vocauerit, vt rem defendere: nec ab eo petierit noxæ æſtimationẽ, nec dãni infecti cautionem. Etenim res inter alios acta, alijs non nocet, ſecundũ vtriuſq; iuris conſtitutiones. Fit igit, vt miſſus in poſſeſſionẽ ex cauſa noxali, vel dãni infecti, quoties ante pſectam vſucapionem ſciuerit rem, in cuius poſſeſſionẽ miſſus fuerit, alienam eſſe, non illius, quẽ in iudiciũ vocauerat, teneatur ipſum dñm interpellare ꝑ æſtimatione noxæ, vel pro ipſa damni infecti cã, dominuſq; tenebit ex his cauſis miſſo ſatisfacere.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 Intellectus c. cura de iure patronat.
2 Ius patronatus in eccleſia libera præſcriptione à laicis acquiri non poteſt.
3 Parochiani poſſunt præſcribere ius præſentandi rectorem in eccleſia libera.
4 Patronus etiam præſcriptione poteſt acquirere ius præſentandi rectorem in eccleſia collegiali.
5 Catholici Hiſpaniarum Reges quo iure poſſint Epiſcopos nominare, & eligere.
6 Expenditur Canon in c. cum longe. 63. diſt.
7 Præſcriptio iuris patronatus quantum temporis requirat.
8 Ius patronatus præſcribi à laicis poteſt in eccleſia, quæ patronum habet, & olim habuit, atque ibi tractatur de tempore huic præſcriptioni neceſſario.
9 Titulus beneficij canonicus, an poſſit præſcriptione acquiri, & an teneatur quis epiſcopo exigenti illum oſtendere.
10 Examinatur breuiter Regula Cancellariæ de triennali poſſeſſore.

§. DECIMVS.

HVIC præterea regulæ iuris Pontificij qua definitum extat, nullam præſcriptionem mala fide poſſe obtinere, obſtat reſponſio Summi pontificis in c. cura. de iure patro.
1 †etenim cum ex iuris errore mala fides ꝑſumatur, ſicuti hac in Relectione iam ſatis probauimus, nec poſſit ius patronatus eccleſiaſticũ à laicis in alteram eccleſiam, vel in perſonam eccleſiaſticam, vel in laicos transferri, abſque licentia & conſenſu Epiſcopi: reſponſum eſt à Romano Põtifice, poſſe laicos, vel clericos ius patronatus eccleſiaſtici præſcriptione tẽporis obtinere titulo translatoris, licet conſenſu Epiſcopi minimè acceſſerit ad eiuſdem translationis authoritatẽ: igitur præſcriptio cũ mala fide adhuc iure Canonico admittitur. Cui obiectioni gl.& Doct.in d.c. cura. reſpõdere conantur varijs modis, quibus conſtat ad illius capitis deciſionem omnino aduertendum eſſe, eam præſcriptionẽ admitti non alias, quam ſi eidem bona fides acceſſerit, vel quia quaſi poſſidentes ius patronatus exiſtimarunt conſenſum epiſcopi translationi authoritatem dediſſe, vel in ea ſpecie, & caſu, de quo actum fuit iure non fuiſſe neceſſarium conſenſum Epiſcopi: eaque opinio iure ſatis probari poterat ob varias interpretum ſententias, quibus dubium erat, & ambiguum, an eſſet in eo caſu epiſcopi conſenſus neceſſarius, iuxta ea, quæ de errore iuris ſuperius à nobis adnotata fuere, vnde conſtat bonam fidẽ in ſpecie d.c. cura. neceſſariam eſſe ad præſcriptionem, & ideo præmittendum eſt, eam in ea præſcriptione contigiſſe, vel ex errore ſacti, vel ex ignorantia iuris, quæ quãdoque bonam fidem inducit.

Supereſt tamen ad illius reſponſi interpretationem explicare, an in acquirẽdis eccleſijs quoad ius patronatus, vel quoad beneficij, & ſacerdotij titulum, præſcriptioni locus ſit? Nam & huic tractatui maximè hæc diſputatio conuenit, qua de re aliquot conſtituam concluſiones, ex quibus huius quæſtionis reſolutio conſtabit compẽdio quodam, cum apud alios longa, lataque ſit ad vtramque partem diſputatio.

Prima concluſio, In eccleſia, quæ olim libera fuit, ius
2 patronatus †eccleſiaſtici præſcriptione acquiri non poteſt à laicis. Huius concluſionis authores ſunt Arch.in c. hortamur.72. diſt.Car.in cle.2.q. 5. de iure patr. Pan.in c. querelã.de elect.col.3.ſup gl.in verbis, cõſuetudine. Car. item ibi huic opinioni ſubſcribit.idem Alex.conſi.75.lib. 4.Pan.in diſputatione incipiẽti, Augerio.col.6. verſ.& ex his ſequor Arch.Idem Abb.& Fel.in c. cauſam.3.col.de ꝑſcr.Io.And.in reg. quod alicui.de regulis iuris, in 6. iuxta intellectum, quẽ ex illud refert, & ſequitur Rochus Curt. de iure patr.in verb. ipſe vel is.q.36. atque eundẽ ſenſum applicuerunt Io. And. in vltimis verbis huius diſputationis.Abb.in d.c. querelam.nu.9. & ferè omnes, qui poſt eũ ſcripſere, quorum ſtatim mentionem faciemus: vnde cũ eiuſdem Io.And. opinio communis ſit ſecundum Abb.io d.nu.9. & in alijs locis paulò ante citatis, Rochum in d.q. 36.Dec.in c.cum venerabilis, de exceptio.num. 36.Fel. in trac.quando literę apoſt.noceant patr.col. vl.Franc.Balb. de præſcr.j. par.5. par.princ.q.9. Dec. conſi. 124. & conſ. 117.& cõſ. 134. cõſtat, & hanc primã concluſionẽ cõem eſſe, & abſque vlla controuerſia tenendam forè, ſicuti latiſſimè probat Lamberti.de iure patro.j.lib.j.par.q.10.ar.5.

Ego ſanè tametſi, videam frequentiori Doct. conſenſu receptum eſſe, ꝙ præſcriptio iuris præſentandi non admittatur in eccleſia libera, vt ius iſtud à laicis præſcriptione obtineri valeat: ſcio tamen Io.And.in d. reg. quod alicubi, ad finem, hanc opinionem nõ ita indiſtinctè aſſeuerare, ſed eam intelligere quoad eccleſiam, quæ verè apparet libera, & quam conſtat nec à laicis conſtructam, nec dotatam fuiſſe, quòd ſi res iſta in dubio ſit, inquit Ioan. Andre. eccleſiam præſumi à parochianis conſtructam: atque ideo poſſe præſcribi ius præſentandi per ipſos parochianos.

Ex contrario Arch. quique eum ſequũtur, diſtinctè probare nituntur, & aſſeuerant, in eccleſia libera ius præſentandi non poſſe à laicis præſcriptione acquiri. præſertim Card.in d.Clem.2.q.5.arbitratur, in eo dubio, an eccleſia ſit libera, vel fuerit à parochianis conſtructa, vel dotata, idem eſſe, vt præſcriptioni locus non ſit, niſi ea fuerit immemorialis. Qua de re latiſſimè diſputat Lambert.in d. artic. 5. cuius quidem omiſſa diſputatione, quæ lectori facillimè obuia erit, illud expeditum eſt apud me concluſionem hanc, quam primo loco conſtituimus, magis communem eſſe: ſiquidem, & qui contentionem iſtam Archi.& Ioan.And. poſt eos examinare, conati fuerunt, in hanc primam aſſertionem conueniſſe videntur: idcircò in praxi non mediocrem authoritatem, ſed ſanè maximam obtinebit non obſtantibus his, quæ variè vtrinque adduci ſolent.

Poſſet tamen is, qui habet quaſi poſſeſſionem præſentãdi ex tempore immemoriali titulum huius iuris, & eccleſiaſtici patronatus allegare, ad eiuſque probationem inducere tanti temporis quaſi poſſeſſionem: quemadmodum Fel.tradit in d.cap.cauſam.col.3.de præſcr.Sic.n.temporis immemorialis quaſi poſſeſſio non habet authoritatẽ iure præſcriptionis, ſed tituli probati, vel præſumpti, ex c. ſuper quibuſdam. de verb .ſig. l. hoc iure. §. ductus aquæ.ff.de aqua quot.& æſtiua.

Cęterum authore Pan. in d.diſputatione Augerio. potiſſima ratio, cui Archidiaconi ſententia innitit, ea eſt, ꝙ ius patronatus eſt ſpiritualib.annexũ, & quaſi ſpũale, atque ideo laici ſint capaces eiuſdem iuris, nec id poſſidere poſſint, niſi, ex priuilegio ſpeciali, vel iuris cõis: nẽpe cõſtructionis, aut dotationis alicuius eccleſiæ rõne.c.quanto.de

to.de iud.c.3.de iure patro.vnde præſcribere laici nō poſſunt ius iſtud, q nec poſſidere valent, eiuſdem poſſeſſionis incapaces iure communi:cū præſcriptio abſque poſſeſſione minimè procedat.c.ſine poſſeſſione.de reg.iur.in 6.Etenim ex multis, quæ pro Archid. traduntur, hoc eſt, ni fallor, præcipuum fundamentum.

Hæc autem ratio profectò parum vrget. Nam vtcunq; ſit, ſiue ex gratia iuris cōmunis cauſa donationis, aut conſtructionis eccleſiarū, laici capaces ſunt huius quaſi poſſeſſionis iuris patronatus eccleſiaſtici. c. conſultationis. de iure patr.cap.piæ mentis.16.q.7.quòd ſatis eſt ad quaſi poſſeſſionem iſtam obtinendam. Nec refert dicere, q illi tantum laici ſint capaces, qui conſtruxerint, aut dotauerint eccleſias.c.3.de iure patr.id etenim nōn negat, imò concedit abſolutè, laicos eſſe capaces huius iuris, nec inde rectè deducitur laicos, eo q laici ſint, huius quaſi poſſeſſioni fore incapaces. Hoc ipſum conſtat perpenſa frequētiſſima Doc.ſententia dum ipſi opinātur, laicos poſſe acquirere præſcriptione ius patronatus in eccleſia patronum habente, ita vt præſcriptio procedat aduerſus aliū patronum: non enim hæc præſcriptio procederet, ſi laicus, qui eccleſiam nec conſtruxit, nec dotauit, incapax foret huius iuris, eiuſque quaſi poſſeſſionis. Quamobrem fortaſsis iure verius eſt, q ius præſentandi poſsit præſcribi per laicos, etiam in eccleſia libera. quod probatur in c. Generali.de elec.in 6.& in c.querelam.eo.tit.vbi Io.And. & Hoſtio.indiſtinctè id tenuerunt. Imo Doc.ipſi, qui Ioan. And, ſequuntur ſimpliciter, & adhuc illi, qui eius ſententiam ita temperant, vt ad hanc primam concluſionem eā deduxerint, planè fatentur, & fateri cogūtur, laicos capaces eſſe quaſi poſſeſſionis huius iuris patr.de quo diſputamus, præſertim Fred.conſ.234.Dec.conſ.117.& 134. Nam & Pan.hoc inficiari non poterit, dum admittit iuris patronatus præſcriptionem in eccleſia nō libera, & quæ olim patronos habuerit.

Vtcunque ſit, licet opinionem Arc.admittamus iuxta hanc primam concluſionem intellectam, quia communis ſit, tamen opinio contraria etiam in praxi recipienda eſt omninò in duobus caſibus.

3 Prima quidem in parochianis † præſcribentib.ius præſentandi in eccleſia parochiali, ſaltem vbi non appareat eccleſiam ab alijs quam parochianis cōſtructam eſſe, ſed ſimus in dubio, tunc ſanè propter obſequia, quæ parochiani eccleſiæ impendunt, & alia onera, quæ ad eius vtilitatem præſtare quotidie ſolent, admittenda eſt præſcriptio iuris præſentandi. Hoc expreſsim conſtat authoritate Io.Andr.in d.reg.quod alicui.quem in hac ſpecie ſequitur Pan.in conſ.76.lib.2.Bald.in d.c.querelam.4.col. Dec, in d.conſ.117.& conſ. 134. vbi reſpondens in hoc caſu fatetur opinionem Io.And.communem eſſe. eandem opinionem ſequitur Brunellus in tract.de legato.q.23.verſi. 2.eſt opinio.nec ipſe dubito hanc ſententiam magis communem eſſe. Alter caſus, in quo admittenda eſt præſcriptio iuris præſentandi à laicis obtenta quo ad eccleſiā liberam, cuius præſentationem nullus antea habuerat, præmittit, & requirit illius quæſtionis deciſionem, an laicus conſtruens, vel dotans eccleſiam collegialem acquirat ius præſentandi clericos ad eius miniſterium, ſicuti acquiſiſſet, ſi eccleſia collegialis non foret? & iure Pontificio expeditum eſt, patronum eccleſiæ collegiatis non habere ex conſtructione, vel dotatione ius præſentandi rectorem, vel prælatū.tex.eſt in c.nobis.de iure Patr.c. cum terra.c.ſacroſanctæ.de electi. Etenim eo ipſo, q eccleſia collegialis conſtituitur, datur, & competit ipſi collegio ius eligendi ſibi prælatum.c.j.de elect. Patronus igitur eccleſiam collegialem inſtituens ſibi imputet: nam legem illam recipere tenetur, quæ ipſi actui iure ineſt. Et ideo licet in eccleſiā collegiali locus ſit iuri patronatus quo ad honores, & ſimilia, non tamen quo ad præſentationem Rectoris, ſicuti explicant Abb.& alij in d.c.nobis.Card.in c.ſuggeſtum.eo.tit.Alex.conſi.74.lib.4.Rochus Cur.in tract.de iure patro. in verb.in eccleſia.q.2.Cæſar Lamber.de iure patr.j.par.2.lib.5.q.principali.tex.ſing.in l.j.tit.15.par.j.ex quibus & illud conſtat, ad alia beneficia eiuſdem eccleſiæ collegialis, patronum habere ius præſentationis, quod in ſpecie notant Abb.in c.cum eccleſia Vulterana.3.colu.de elect. idē in c,quod ſicut.col.3.& in c.ſacroſancta.co.2.& eſt communis opinio ſecundum Imol.in c.vl. de conceſſ. præb.vlt.notab.Rochum in d,q.2. & Lambert. d.q.5.art.5. Quæ quidem adeo vera ſunt, vt nec conſuetudine, aut præſcriptione poſſit patronus laicus ius eligendi Rectorem ad collegialem eccleſiam acquirere.gl.in d.c.nobis. & in d.c.q ſicut.quas Doct.communi omnium conſenſu probarunt: quemadmodum Lamber.& Rochus tradidere: ac latiſſimè Io.Selua de beneficio 2.par.q.23. Eſt etenim neceſſarium priuilegium Romani pontificis, vt hoc ius laicis poſſit competere, quod & Regia lex j.tit.15.par.j. inſinuat. Ius autem præſentandi Prælatum ad ipſam eccleſiā collegiatam patronus laicus habere poteſt, ſi tempore cōſtructionis eccleſiæ, aut dotationis id ius ex conſenſu Epiſcopi exceperit ſibi, ſecundum Card.in Cle.plures.§. vlt. ad finem.de iure patr.Rochum Cur.in d.verb. in eccleſia, q.2.Lamber.in d.q.5.in prin.col.vlt.tex.opt.in d.c.nobis. ibi, ex ſua iuriſdictione.

Item, vt propoſitam controuerſiam expediamus, po-
4 terit patronus † laicus habere ius præſentandi prælatum in eccleſia collegiali ex præſcriptione. Nam in hac ſpecie admittendam eſſe opinor Ioan.And.opinionem, quæ communis eſt. Cum hæc eccleſia collegalis patronū habeat laicum, qui eam erexit, dotauit & conſtruxit, in cuius obſequij & muneris remunerationem mirum nō eſt, q ius præſentandi prælatum legitimo tempore patronus laicus acquirere poſſit, ſicuti in parochianis, quorum impenſis & opera eccleſia conſtructa fuerit. Io.And.cenſuit in d.reg.q alicui.& nos paulò ante adnotauimus. Et ⁊que ex hoc optimus applicandus intellectus ad tex. in d. c.nobis. ibi, niſi ex ſua iuriſdictione.

5 Ex quo infert, catholicos Hiſpaniarū reges, † etiam ſi nullum priuilegium à Romanis Pontificibus habuerint ad præſentationem Epiſcoporum, qui eccleſijs cathedralibus præſint poſſe iure optimo vt eccleſiarum patronos ius iſtud ex præſcriptione obtinere, licet eccleſiæ, quarū patroni ſunt collegiales, uel cathedrales exiſtant. Hoc.p. corollarium deducitur ab his, quæ proximè probata fuere: ſi quidem Hiſpaniarum reges patronatus ius obtinent in eccleſijs cathedralib.cum eas erexerint, cōſtruxerint, & amplius patrimonijs dotauerint. Quod ſatis conſtat ex veterum Hiſtoricorum monumentis, atq; ex l.58.ti.5.par. j.l.3.tit.3.lib.j.ord. Imò & iure communi. Reges ſunt patroni maiorū eccleſiarum ſui principatus. quod notant Arch.in c.lectis,63.diſt.Bal.in c.quanto.de iudic.col.vl. Et in proœmio, Rex pacificus.col.2.Anto.Corſetus in tract. de excellen.Regis.q.34.

Hoc idem ius poſſunt & reges defendere, iureque tutari, allegato priuilegio Romanorum Pōtificum, qđ probare potuerūt immemorialis temporis quaſi poſſeſſione, etiam ſi expeditum eſſet hac in re præſcriptioni locum non eſſe, iuxta ea, quæ paulò ante tradidimus.

Tertiò idem ius, etiam ſi Reges Hiſpaniarum patroni eccleſiarum epiſcopalium minimè forent, probaretur authoritate eius opinionis, quam ex Io.And.ſuperius defendimus, aſſerentes ius patronatus adhuc in eccleſia libera poſſe à laicis præſcriptione acquiri: ex eo, quòd laici ſint huius iuris, eiuſque quaſi poſſeſſionis capaces. Vnde Hiſpaniarum reges potuerunt præſcriptione hoc ius præſentandi acquirere, ſecundum Io.Lupi.in tract. de beneſic.vaca.in curia.§.10.

Olim apud Hiſpanos conſuetudo obtinuit, vt canonicorum collegium, cui munus eligendi Epiſcopum iure incumbit, ſtatim mortuo paſtore, regi eius obitum nunciaret, ab eoque peteret licentiam, & facultatem eligēdi Epiſcopum, qua per regē conceſſa, ipſi canonici eligebant prælatum, quem ante miſsionem in poſſeſſionē regi exhibebāt, vt ab ipſo bonorum adminiſtrationem obtineret. Regia l.18.tit.5.par.j.d.l.3.tit.3.lib. j. ordi. cuius rei teſtimonium peti ſolet à c.cum lōge.63.diſt. Nam & iure æquū eſt, & honeſtati cōueniēs, q in Eccleſia cathedrali, vel collegiali plātus electus ante inſtitutionem, patrono ipſi cuicunque etiā priuato exhibendus ſit, vt ipſe patronus videat, ſitne is conueniens, & idoneus eccleſiæ adminiſtrationi.

miniſtrationi.e.nobis. & ibi Doc. de iure patr.tcat.optimus in c.lectis.63.diſt.quo definitú eſt Epiſcopos electos nó eſſe à Rom.Pontifice inſtituendos,niſi epiſtolá approbationis ab Imperatore obtinuerint.Etenim,& regis intereſt noſſe, qui ſint, qui eccleſias intra eius prouinciam ſunt adminiſtraturi: ſicut colligitur ea his, quæ adnotarunt Inn.& Abb.in c.ſuper his.de accuſatio.Idem Abb.in c.ea parte A.de teſtib.& in c.quod ſicut.de electio.gl.in c. j.62.diſt.Corſet.in trac.de excellen.regis.q.11.tea.ſing.in Pragm.ſanct.titu. de electio.e.licet.§. veruntamen. & ibi Choſmas Guimer.Io.à Selua in tract.de benefic. 2.par. q. vlt.Gulie. Benedi. in c. Raynutius. in verbo, Et vaorem nomine Adelaſiam.nu.367.de teſta.Io.Ign.in repe.l.neceſſarios.§.non alias.nu.331.& ſequentibus.ff.ad Syllani. Io. Ferrald.in tract.de inſignibus peculiar.regu.Fran. 9. iure. Carolus Degraſſalius lib.2.Regaliú Francię, iure 3. Chaſſan.in catalogo gloriæ muodi,par.5.conſiderat. 24. num. 294.qui diligeoter eaaminarunt ius hoc regibus ad præſentationẽ Epiſcoporum pertinentes,præſertim Gallici authores multis authoritatibus probatunt,regem Gallorum eam habere authoritatem, vt abſque eius nominatione, & conſenſu nullus Eccleſiæ cathedrali pręficiendus ſit.idem plerique ea his fatentur de Hiſpaniarum rege,ac ferè omnes hi authores id adnotarunt ea cap. cum longè.63.diſtinct.

Cæterum abſque vlla controuerſia Hiſpaniarum reges ius,& quaſi poſſeſſionem habent ab eo tempote, cuius initijs memoriam bomioum excedit, eligendi,& nomioandi eos, qui à Romano Pontifice Epiſcopatib. ſunt præficiendi,ita quidem, vt niſi à rege nominatus nemo
6 poſſit bis dignitatibus inſigniri.Hoc verò ius † ſecluſa pſcriptione ſe moto item Romanorú Pontificum priuilegio deducitur à cócilio Toletano 12.c.6.Etenim ſub Agatone,aut Leone 2.Romano Pontifice,anno j.Heruigij Gothorú regis,qui Hiſpanias obtinebat, Natiuitatis Dñi Ieſu Chriſti anoo 685.authore Roderico Archiepiſcopo Toletano lib.3.c.12.qui ea Aeras Cæſaris annum computauit ſeptingenteſimum vigeſimumtertium, Toleti celebratum eſt concilium Toletanum duodecimum,quo decretum eſt,ꝙ Rea ad epiſcopalem dignitatem peomouédos eligeret:ipſe verò Toletanus Antiſtes præuia morum examinatione inſtitueret. Huius canonis Gratianus meminit in d.c.cú longè.63.diſt. vnde cóſtat ius iſtud vetuſtiſſimis canonum decretis, moribuſqun Hiſpanorum obtinuiſſe,temporis item rationem huius coocilij Toletani ob ſeruauit Alfon. à Cartagine epiſcopꝰ Burgéſis in Anacephaleoſi regum Hiſpaniarum,c.40.quo in loco annum primum Heruigij Regis, ſalutis humanæ commemorat ſexcenteſimum octuageſimumquintum,in quo conuenit computationi Roderici, ſi obſeruemus Aeram Cęſaris, Chriſti Natale trigintaocto annis præceſſiſſe, quod alibi à oobis adnotatum eſt.Nec controuerſum eſt hanc ſynodum celebratam fuiſſe anno primo Heruigij menſe Ianuario,quia id ex ipſius concilij actis manifeſtum extat. Quòd verò quidam concilium hoc conditum, & celebratum fuiſſe ſub Agathone,aut Leone 2.Romanis Pontificibus ſcripſerunt,non admodum rationi temporum congruit,ſiquidem ipſe Alſon.Burgenſis Benedictum ſecúdú Apoſtolicam ſedem eo tempore tenuiſſe meminit,atque idem mihi magis arridet, cum ex Matthæo Palmerio in Euſebij Chronico Benedictus Secundus annis 84.& 85.ſupra ſexcenteſimum à natiuitate Chriſti,nondum duodecim menſibus ſummum Pontificatum obtinuerit. Igitur concilium Toletanum anno 85.inſtitutum tempori,& regimini Benedicti Secundi conuenit, quod vero ſimilius eſt, aut ſaltem Ioãni Quinto, qui eodem anno 85. electus eſt in ſummú eccleſiæ Catholicæ pſulẽ. Niſi qs exiſtimet primum anoú Heruigij fuiſſe ſexcenteſimum octuageſimum primum,& eodem celebratum Toletanum hoc cócilium, ſicuti doctiſſimus ac diligentiſſimus Ioannes Vaſæus priori parte chronicorum Hiſpaniæ deducit. Id verò palam conſtat ea actis concilij Toletani decimitertij & decimiquarti.Etenim iuata hanc rationẽ Synodus illa Agathonis ſummi Pontificis tempori aptius conueniet. Nam & Platina, etſi diligenter Romanorum Pontificum vitas ſcripſerit, nó ſatis eaactè rationẽ temporú habuit.

Nos verò non temerè hæc eapeudimus:ſed vt quibuſdam obuiam iremus,æquo quidem animo ob eorum inſignem eruditionem, & in perſcrutandis vtriuſque iuris ſanctionibus non inutilem diligeutiam,quam tamen aliquádo parum propitio in Hiſpanos auimo iniurioſis pfectò verbis,a qbus abſtinere oĩno debẽt viri doctrina pſertim inſignes,& deinde commentis quibuſdam nó omnino gratá lectoribus ſtudioſis effecere.Io.etenim Igneus in d.§.non alias.nu.336.ita inquit,Non etiam gloriari debent Hiſpani propter d.c.cum lougè.ead.63.diſt. quoniá Hiſpani Reges ea conceſſione Carolo ſacta obtinẽt, qui poſtquam Adrianum huius nominis Primum Pontificẽ à tyrannide Deſiderij Longobardorum regis liberauerat Hiſpanias Mahumetica prauitate imbutas Chriſtianas fecit, potitis eis Hiſpaniæ Rea inſinuatus eſt: eo medio ius iſtud Regaliæ conſequuti ſunt.Hactenus Io.Igneus,cuius ſententiam ante eum probare conatus eſt Io.Ferrald. in trac.de inſigni.reg.Franc.9.iure.à quo Carolus Degraſſalius, & ipſe Gallici nominis diſſentit minimè citato Igneo,lib.2.Regalium Francie,iure 3.verum quam fœdè lapſi fuerint Io.Ferrald.& Io.Igneus hac in re ſatis apparet ea ipſo concilio Tolet.à quo ius iſtud reges Hiſpan. obtinuerunt.Quod denique concilium Caroli Magni natiuitatem ferè 60.ann.eius autem principatum pluſquam octuaginta præceſſit, quemadmodum ea ratione temporum,quam Gaguinus tradidit, palam conſtat. Fit igitur, vt falſiſſimum ſit reges Hiſpaniarum ius eligendi, & nominãdi Epiſcopos habuiſſe ratione cooceſſionis,quæ Carolo Magno facta fuerit, eum ante ipſum, & ante Arabú in Hiſpanias eapeditionẽ Gothorú reges id ius obtinuerint.Deinde vt par eſt,Carolum Magnum Regem,& Cæſarem Chriſtianæ religionis fide,ac pietate,armis, & potentia militum inſtructiſſimum,in Saracenos, qui tunc Hiſpanis occupabant,Galliæ finitimos,incurſiones aliquot feciſſe:ita veroſimile non eſt ipſum tot bellis in Italia, & Germania imminentibus deditú,cum eaercitu in interiora Hiſpaniarum penetraſſe,prouincias,& vrbes inſigues ab Arabú tyrannide liberaſſe.Nam & Gaguinus huius eſt ſententiæ,vt hæc minimè veroſimilia eſſe cenſeat.Nec rẽ iſtam authores fidei ſynceræ tacuiſſent,potiſſimum hiſtorici Hiſpani, qui continua ſerie rerum geſtarum, ſpeciatim meminere regú Hiſpanorú,qui poſt cladem illam Hiſpanię paulatim ſingulas vrbes, & oppida Saracenis fugatis,& eapulſis in priſtinum Chriſtianorum dominium vindicauerint,tametſi nou deſiut authores,& hi non contemnendæ inter hiſtoricos fidei, qui ſcripſerint, Carolú Magnum cum eaercitu Nauarram, Aragoniam, Cathaloniam,& adhuc,quod omnino à vero abhorret,ad Galleciam vſque per Mediterraneam Hiſpaniarum penetraſſe,eaſque prouincias,à Saracenis bello abſtuliſſe.Nam & à Grati.11.q.j.in c. volumus. adducitur Caroli Magni decretum, vbi ipſe Carolus aſſerit Hiſpanos ſibi ſubditoa eſſe, (id verò decretum eſt omnino intelligendum de Hiſpanis Galliæ finitimis,Pyrenæum,& loca illi propinqua habitantibus, atque hoc verum eſſe ex Hiſtoricis opinamur) cum nondum Caroli Magni capitularia legerimus, ea quibus Gratianus decretum prædictum adducit, tametſi Lugdunenſis ad edictum Henrici Regis, Franciæ, eadem capitularia diligentiſſimè perlegiſſe videatur, & eorundem meminerint Balduinus in prolegomeuis.Rhenanus ad Tertullianum lib. de corona militis. & Io. Trithemius de ſcriptoribus eccleſiaſticis in Angeſiſo. [Sed & Iuo Carnotenſis, 4.par.cap. 174. eorundem capitularium meminit, conſtatque ea eo illa aothoritate Apoſtolica edita fuiſſe, ſimul, & Regia ipſius Caroli Magni, atque ideo exiſtimamus apud Gallos ea olim recepta, plurimum ad diſciplinæ eccleſiaſticæ in inſtitutionem contuliſſe.] Id verò ferè apud omnes receptú eſt, & Hiſpani Hiſtoriographi teſtantur,eúdem Cæſarem à Saracenis in ipſius Pyreoæis ſaltibus magna cum iactura, & clade fugatum,fuſumque fuiſſe.id enim & qui ea Gallis,caeteriſqꝫ eius vitá monumẽtis tradidere planè fatent: ac noſtri,eá victoriá militib.Alfonſi Caſtellę regis, qui cú Saracenis pacem inierat,tribuendá eſſe cenſent.Sed & Paul.Aemilius

lius ſcribit, huic prælio interfuiſſe Ber.Carpienſem, qui
Dux erat Bardulorum, hi enim Caſtellani ſunt. Etiamſi Ga
guinus, alijque exteri Chronographi, Arabum tantum, &
Saracenorum in eo conflictu meminerint. Hæc alijs exa-
minanda dimittimus, illud quidem hinc deducentes, Ca-
rolum Magnum Hiſpaniarum prouincias minimè obti-
nuiſſe bello, neceas catholicis Hiſpaniarum tradidiſſe re
gibus, qui auxilio diuini numinis poſt illam Roderici Go
thorum regis cladem maximis laboribus deuictis Sarace
nis ſtrenuè Chriſtianæ religioni Hiſpanias reſtituerint.
Quo fit Reges Hiſpaniarum ius nominandi, & eligendi
Epiſcopos nequaquam habuiſſe ex conceſſione, & priui-
legio Carolo Magno côceſſo. id enim & Lugdunenſis ad
edictum Henrici Regis par.vlt.nu.31.& ſequentibus pla-
ne fatetur ſcribens, & ante Carolum Magnum idem ius
Gallorum reges habuiſſe.

Hactenus de pręſcriptione iuris patronatus, præſentā
dique rectorem in eccleſia libera. Nam hæc præſcriptio
procedit quandoque, ſicuti ſuperius adnotauimus. Eſt ve
7 rò neceſſaria præſcriptio † quadraginta annorum cū ti-
tulo, vel immemorialis: Quod probatur ea ratione, ſiqui-
dem in hac ſpecie vehemēs iuris communis pręſumptio
eſt aduerſus præſcribentem, cum omnes eccleſiæ pręſu-
mantur liberę, & in omnibus eccleſijs iuris communis p̄-
ſumptione collatio libera beneficiorum, & miniſtrorum
inſtitutio ad Epiſcopum pertineat. c.omnes baſilicę. 16.q.
7.c.ex frequentib.de inſtit.c.cū venerabilis. de exceptio.
Idcirco inſpecta deciſione tex.in c.j.de præſc.in 6. omni-
no reſpondendum erit, forè neceſſariam quaſi poſſeſſio-
nē quadrag.anno.cū titulo, vel tēporis immemorialis ad
acquirendum ius patro.aduerſus ipſam eccleſiam, quæ li
bera olim fuerit, miſſas enim facio aliorum hac in con-
trouerſia rationes: huic tantum ego ſubſcripſerim, ꝙ in
hac p̄ſcriptione pręſumptio iuris, & quidē grauis, ac ſpe
cialis fit contra præſcribentem. Sic ſanè hanc opi. tenue-
runt Pan. in conſi. 106.2.col.lib.2. Alex.conſ.75.col.3.lib.
4.Balb.de præſcr.j.par.5. par.prin.q.9.verſ. Tertia côcl. &
Dom.conſ.123.col.2.quorū ſententiā ipſe verā eſſe cēſeo
in hoc caſu, cum tractatur de præſcribendo iure patro-
natus in eccleſia, q̄ olim fuerit libera. Nec quicquam re-
fert ꝙ Fred.conſ.234.Corn.conſi.47.lib.3.colu. 2. & Dec.
conſi.134.col.3.aſſeuerent in hac pręſcriptione titulum
minimè fore neceſſarium, quia ius commune non reſiſtit
quaſi poſſeſſione pręſcribentis, cum ius patronatus obti-
neri à laicis poſſit. Iam enim ſemel admonui ad intellectū
conſtitutionis d.c.j.de præſcr.in 6. aliud eſſe ius commu-
ne reſiſtere quaſi poſſeſſioni, aut poſſeſſioni alicuius rei:
aliud iuris cōis pręſumptionē ſpecialē, & vehementē eſ
ſe aduerſam & contrariam pręſcribenti. In primo caſu
nulla pôt côſtitui pręſcriptio: quippe, quę abſq; poſſeſſio
ne p̄cedere nequit: vū iure pręſcriptionis nullius tēpo-
ris vſus, ēt cū titulo, ſufficit ad acquiſitionē illius rei, q̄ poſ
ſideri nō pôt per eū, qui pręſcriptionem allegat: tametſi
poſſit is titulū legitimū allegare, & ad eius probationem
inducere tp̄s immemoriale. At ī ſecūdo caſu licet præſcri
ptioni locus ſit, & præſcribens quaſi poſſeſſionis illius iu
ris capax cenſeaī, attamē pp iuris contrariā pręſumptio
nem, quę grauis, & vrgens conſtituitur, neceſſaria eſt
quadr.ann.poſſeſſio, cum titulo, aut eo deficiente imme-
morialis temporis vſus, iuxta elegantem reſponſionem
Rom.Pontif.in d.c.j.cuius rationem & interpretationem
ipſe examinaui lib.1.Var.reſ.cap.17. quo in loco tracta-
ni, quonam iure decimæ à Chriſtianis debeantur.

8 Secunda concluſio. In eccleſia † quę libera non eſt, nec
olim fuerit, ſed patronus habuit ius patronatus etiam à
laicis poteſt pręſcriptione acquiri aduerſus priorē, & ve
rū patronū. hanc opinionem conſtat aſſeruiſſe, & probaſ
ſe omnes authores, vno dempto Archidiacono, quorum
mentionem feci ad comprobationem, & authoritatem
primę concluſionis: atque ideo eam eſſe communē om-
niumque conſenſu receptam opinor. & probatur in d.c.
cura.de iure patro. alijſque rationib. quas commemorat
Cęſar Lamber.de iure patr.2.par.j.lib.11.q.ar.j. quamuis
Arch.ſententia velit defendere Panor. in d.c. querelam.
de elect.col.3.

Verum in ſpecie huius concluſionis quoties agitur de
pręſcribēdo iure patro.à laico aduerſus aliū patronū nō
côtra ipſam eccleſiā liberā, adhuc requiri annos quadrag.
& titulū, vel immemoriale tempus, reſpondet Dom. in d.
conſi.123.col.2.cuius opi.profectò dum titulum requirit
non omnino iure probatur, cum in hoc caſu nulla ſit pręe
ſumptio iuris aduerſus præſcribentem pro libertate ec-
cleſię: ſiquidem eccleſia patronos habuit ab eius initio,
& habere iure debet. vnde Rochus Cur. in tractatu iuris
patronatus, in verb. ipſe vel is.q.36.num. 86. ex aduerſo
cenſet, hoc ius patronatus aduerſus patronum laicū prę-
ſcribi 10.ann.inter præſentes, & 20. inter abſentes. Idem
ſentiūt Floria.in l. ſeruitutes p̄diorū ruſticorū. ff. de ſeru.
Io.And.& Dom.in c.vnico, ad fi.de iure patr.in 6.Goffr.in
q.18.quorū opi.minimè placet, quia etſi aduerſus laicum
patronū p̄ſcriptio p̄cedat, intereſt tñ ipſius eccleſiæ non
mutare patronos, quamobrē ob præiudicium eccleſiæ ve
rius eſt ac tutius, qđ ad hanc præſcriptionem, exigaī 40.
ann.quaſi poſſeſſio abſq; titulo tñ, ſecūdū Fred.conſi.234.
Cor.in conſi.47.lib.3.Dec.cōſ.134.Lāber. de iur. pat.j. lib.
2.par.q.11.ar.5.Pau.à Citadinis in trac.iuris pat. in 6.par.
3.ar.q.17.Alex.conſi.75.lib.4.in vltimis eiuſdem reſpon-
ſi verbis. Idem ſenſit Balb.in l.2. colu.2.C.de ſeru.& aqua.

9 Tertia concluſio. Quāuis ad ſacerdotia, † eccleſiaſtica
beneficia titulus præſcriptione acquiri non poſſit, legiti
ma tamē præſcriptio ipſum poſſidentem aduerſus eum,
qui ēt legitimo titulo beneficium petierit, iure defendit.
Prior concluſionis pars probatur in cap. ex frequētibus.
de inſt.& in reg.j.de reg.iur.in 6.vbi glo.communiter re-
cepta hoc ipſum aſſerit. Idem fatentur omnes authores
ſtatim citandi, ea ratione quòd eccleſiaſtica beneficia ali
ter, quàm canonica inſtitutione obtineri nequeant. Poſte
rior pars conſtat authoritate gl. in c. contingit. de dolo
& cont.in gl.magna, quam ſequunī inibi Doct.præſertim
Panor.& idem in d.c.cura.de iur.patr. & in c. capitulum.
col.vl.de reſcr.colligēs ex ea, ꝙ poſſeſſor beneficij eccle
ſiaſtici bonam fidem, & titulum, vt aiunt, coloratum ha-
bens 10.ann.inter præſentes, & 20.inter abſentes poterit
ſeipſum defendere aduerſus alium, qui ad idem ſacerdo
tium & beneficium in iudicio agere canonici tituli ve-
lit. Idem tradunt Fel.in c.ſicut. de re iudic.nu. 30. & Fran.
Balb.de p̄ſcrip.j.par.5.par. prin.q.10. Io. de Selua in trac.
de benefi.3.par.q.21.ad fi. pręſcriptionē igitur legitimā
hic appello eam, quę ex tempore lege definito, bona fide
& titulo colorato proceſſerit.

Hinc & illa ſolēnis q̄ſtio definiri poterit, an quis tenea
tur Epiſcopo exigenti titulum beneficij, quod poſſidet
oſtendere, & exhibere? Nam etſi verum ſit, in reb.tēpo-
ralib.neminem cogi poſſe, vt oſtendat titulum ſuæ poſſeſ
ſionis l.cogi. C.de pet.hære.quam præter Bar.Bal.& alios
ibi examinat Matth.Affl.in rub.de controuer.inueſt.num.
79.tamen in eccleſiaſticis beneficijs Epiſcopus, vel iudex
ordinarius inquirere optimè pôt, quo iure, & titulo quiſ-
que ea poſſideat, atque ideo poterit exigere à poſſeſſori-
bus titulos, quos ad obtinenda beneficia habuerint. c.gra
ue. de p̄b.c.j. vt eccl.benefi.c.ordinarij.de off.ord.in 6.tex.
ex concilio Baſilienſi in prag.ſanct.tit.de pacificis poſſe
ſſor.§.ordinarij.gl.& Doct.in reg.j.de reg.iur.in 6.& in d.
c.contingit. Igitur dubium eſt, an poſſeſſor beneficij poſ-
ſit ab hac exhibitione tituli excuſari longi temporis poſ-
ſeſſione. Et in hac dubitatione vtar ea diſtinctione, q̄ re-
ceptior eſt. Nam ſi poſſeſſio eſt breuis temporis, tenetur
poſſeſſor titulum Prælato inquirenti oſtendere, niſi pręe-
latus eius poſſeſſionem iam expreſsè, vel tacitè approba
uerit. Quippe qui titulum examinauerit ad tradendā poſ
ſeſſionem, aut poſſeſſorem ſacri ordinis munere ad eius
beneficij titulum donauerit. arg. ſumpto ex c. dilecto. de
præb.& c.ex ore.de his q̄ fiūt à maior.par.cap.no.Inn.in c.
veniens.de filijs presby.Io.And.Anch.& Fran.in d.reg.j.&
alij ſtatim nominatim citandi. Quòd ſi poſſeſſio cōtinua
fuerit longi tp̄is, ſatis erit p̄prio iuramēto titulū p̄bare,
nec opus erit illū exhibere.arg.l.ſi arbiter.ff.de p̄bat hāc
deniq; diſtinctionē deduximus à gl. in Prag. ſanc.titu. de
pacif.poſ.§.ordinarij.in verb.inquirāt.ad fi.Fel.poſt alios
in c.illud.col.pen.de præſum.& in c.licet Hel. num.9.de
ſimonia.

ſimonia. Selua de benef. 2. par. q. 15. Dom. in d. c. ordinarij. de off. ord. in 6. verum in 2. diſt. par. Doct. controuertunt quo ad definitionem longi temporis. Etenim Anan. in d. c. licet Hel. triennium exigit ad hũc effectum. Felin. verò ibidem decennium requirit. idem in d. c. illud. nunc triennium, nũc decenniũ neceſſarium eſſe cenſet. Ego hanc q. opinor arbitrio iudicis definiendam fore, non ignarus quid regula Cancell. 33. de triennali poſſeſſore ſtatuerit. Nam ea inſtitutum eſt, quòd qui per triennium pacificè abſque vlla lite quodcunque beneficium eccleſiaſticum, & ſine ſimoniaco ingreſſu poſſederit, nequeat ſuper eodem beneficio moleſtia vlla impeti, modò titulum coloratum habuerit, nempe à Romano Pont. vel ab eo, ad quẽ huiuſmodi beneficij collatio pertineat: nec ſit in idẽ beneficium aduerſus reſeruationem aliquam iuris cómunis intruſus. Eadem triennalis poſſeſſio eodem priuilegio munitur in concilio Baſili. de quo in Prag. ſanct. tit. de pacifi. poſ. ad cuius interpretationem, quia frequentiſſimè in praxin iui iſtud triennalis poſſeſſionis adducitur, eandẽ materiam proſequutus aliquot adijciam cócluſiones.

Quarta concluſio. Poſſeſſio triẽnalis iuxta regulá Can
10 cellariæ † obtenta, tam quo ad proprietatem, quam poſſeſſionem defendit poſſeſſorem, eique tribuit aduerſus agentem exceptionẽ tantum. huius aſſertionis authores ſunt Fel. in d. c. ſicut. de re iud. nu. 31. Caſſad. in reg. de triennali decis. 7. & 8. & Lud. Gomez. in eadẽ reg. quæſt. 58. & 60. ac probatur hæc ſententia in d. Prag. ſanct. tit. de pacific. poſſ. & eſt hæc interpretatio ad regulá Cácellariæ omnium conſenſu recepta, vt teſtantur Caſſad. & Gomez. Nec quo ad hanc defenſionem eſt neceſſaria bona fides poſſidentis, ſicuti ex Rotę decreto aſſerit Lud. Gomez. in quæſt. 42. dictę regulę.

Quinta concluſio. Poſſeſſio triennalis nô defendit poſſeſſorem, contra quem agitur de ſpolio, ſiue ſpolium per violentiam, ſiue abſque ea contigerit. Probatur hæc concluſio in ſpoliatore violento, in d. conc. Baſil. quo in loco hac de re eſt tex. ſatis apertus: in vtroque verò hanc aſſertionem latè defendit Ludou. Gomez. in d. reg. quæſtio. 21. cum legito.

Sexta concluſio. Poſſeſſio triennalis etiam bona fide obtenta minimè dat canonicum titulum poſsidenti. glo. inſignis in c. contingit. de dolo, & contu. in gl. mag. in ſpecie Choſmas in prag. ſanct. tit. de pacifi. poſ. in verb. moleſtari. & in verb. triennio. Fel. Caſſad. & Lud. Gomez. paulò ante citati ad quartam concluſionem. Idem not. Io. de Selua. 3. par. de beneſ. quęſt. 21. ad fi. Atque ita Gonſ. a Villad. ex conſenſu Auditorum iudicabit, quemadmodum refert gl. in d. reg. cancel. 33. tametſi eadem glo. & Rebuf. in tract. de pacificis poſſeſ. num. 7. & ſequen. contrarium defendere conetur.

Septima concluſio. Triennalis poſſeſſio etiam bona fide obtenta, & titulo colorato non reddit poſſeſſorem tutum in animæ iudicio: imò tenebitur is beneficium dimittere, quoties ſciuerit ſibi canonicum titulum ad id obtinendum deficere.

Hanc concluſionem ex proxima deducimus: nam & illius authores hanc veram eſſe opinantur, licet huic contrariam elegerint Rebuff. in d. tract. de pacifi. poſſ. & Prob. in ſcholijs ad gl. prag. ſanctionis, in verb. coloratum. num. 13.

Octaua concluſio. Triennalis poſſeſſio etiam titulo colorato, & bona fide procedens, ac continuata, minimè impedit Epiſcopum, nec ordinarium, quin poſsint titulum beneficij exigere, & de eo inquirere. tex. optimus in d. prag. ſanct. tit. de pacifi. poſſ. §. ordinarij. vbi gl. in verb. Triennio. in priori illius tituli parte. & ibi Prob. nu. 4. Fel. in d. cap. ſicut. Gomez. in d. q. 58. Caſſad. deciſ. 7. nu. 9. ſuper regula Cancel. idemq́; ex prænotatis aſſertionibus colligitur, quamuis Rebuffus in tract. de pacifi. poſſ. num. 20. contrarium adnotauerit. Hęc ſanè de præſcriptione iuris patronatus, & beneficiorum eccleſiaſticorũ breuiter explicuimus, vt aliqua ex parte tractatui, eiuſq́; materiæ ſubſeruiremus, obiterque reg. Cancellariæ de triennali poſſeſſore perpendimus, eius diligentiorem examinationẽ omittẽtes, quam lector poterit petere à Caſſad. Gomez. Rebuffo, Felin. & Choſma in d. prag. ſanct. Paulo Pariſio conſi. 81. lib. 4. Boerio, deciſione 24. Ripa lib. j. reſpõſ. c. 17. rurſus Caſſad. deciſ. 2. 3. & 4. tit. de cauſ. poſſ. & propriet. qui aliquot quæſtiones in praxi ſępiſsimè obuias tractauere, præſertim maxima cura, & ſolicitudine negotium iſtud expediuit Ludouicus Gomez. in commentarijs ad eandem regulam.

Igitur præſcriptio potiſsimum iure Pontificio, nõ obſtante deciſione prædicti capituli cura. de iure patr. mala fide procedere non poteſt: imò ad eius vim neceſſariò bonam fidem requirit. de legibus autem ſecularibus ſtatim tractabitur.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Regia lex 3. & 4. tit. 13. lib. 3. ordinat. explicatur.*
2 *Regia lex 63. Tauri examinatur.*
3 *Leges ciuiles præſcriptionem inducentes cum mala fide, an poſſint procedere iure Pontificio, et quid de actionibus perſonalibus.*
4 *Leges ciuiles præſcriptionem cum mala fide inducentes, ac permittentes, an & in foro Pontificio excluſæ, ſaltem in foro ſeculari obtineant.*
5 *Actiones redhibitoria, & quanto minoris, an tempore legibus definito excludantur, etiam in foro Pontificio.*
6 *Publiciana etiam iure Pontificio admiſſa cenſetur.*
7 *Intellect. l. 1. tit. 13. lib. 3. ordinat.*
8 *Intellectus ad tex. in cap. 1. de præſcrip. & in cap. placuit quicunque Epiſcopo. 16. quæſt. 3.*

§. VNDECIMVS.

PRÆTER alia, quæ huic regulæ bonã fidẽ ad præſcriptionem omnino exigẽti, obijciuntur, maximè adduci ſolet ex iure Cęſareo conſtitutiones, quæ ſtatuerunt perſcriptionem triginta, vel quadraginta annorum, etiã cum mala fide procedere, & vim pręſcriptionis obtinere. l. ſi quis emptionis. §. j. & l. cum notiſsimi. C. de præſcrip. trigin. vel quadragin. anno. l. 21. tit. 29. par. 3. quę in perſonalibus & realibus actionibus loquuntur. Huc pertinere videntur Regiæ quędam conſtitutiones, quæ de actionibus perſonalibus præſcriptione tpis excludẽdis tractauerũt, præſertim l. 3. & 4. tit. 13. lib. 3. ord. Regal. l. item 63. Tauri, tametſi hæ poſteriores conſtitutiones palam malę fidei præſcriptionem, nec admittant, nec refellant. Sed tamen priuſquam aggrediamur harum legum quo ad bonæ fidei cauſam examinationem, oportet expendere ſenſum earum, quas ex iure
1 Regio adduximus. Nam † in d. l. 3. ſtatutum eſt, ꝙ actio perſonalis præſcriptione decem annorum tollatur, cui ſtatim adhæret l. 4. quæ definiuit poſt illos decem annos non poſſe fieri exequutionem actionis perſonalis, ſed tamen poſſe iudicio ordinario debitam pecuniam peti actione quidem perſonali. Etenim ſi actio perſonalis primo decennio ſublata fuit, non videtur, quòd poſsit pecunia debita perſonali actione rurſus in iudicio exigi. idcirco Regia l. 4. apparet, vel contraria, vel inutilis, aut ſanè perplexa nimis. Roder. Xuares in repe. l. poſt rem. ff. de re iud. ſexta limitatione, ad legem Regiam, ita conciliat has leges, vt exiſtimet, legem quartam eſſe intelligendã eo caſu, quo ob aliquod impedimentum iuris, vel ſacti, actio pſonalis decimo anno tolli, & extingui nõ potuit, eo enim caſu ius exequendi contractum ſummario iudicio ipſo decennio ſublatũ eſt. Erit igitur ſenſus l. 4. ꝙ ius exequutionis paratæ tollatur primo decẽnio à tempore contractus, etiamſi actio perſonalis eo decennio extincta ob aliqđ impedimentum nõ ſit, & addit, ac teſtatur ipſe Rodericus ita in praxi ſeruari, & intelligi prædictas leges Regias.

Ego verò non video, qua ratione hic ſenſus poſsit cõuenire dictis conſtitutionibus. Nam l. 4. inquit ſaluum eſſe ius actionis perſonalis quo ad iudicium ordinarium poſt decennium præſcriptio iam iure agendi ex contractu iuxta formam l. proximæ. & tamen in l. 3. quæ proxima eſt, expreſsim conſtat, decennio actionem quacunque

que perſonalem, & ius exequēdi ita ſublatum eſſe, vt creditor ipſe audiendus nullo pacto ſit, nec iure exequutionis ſummariæ, nec iure actionis perſonalis, & iudicij ordinarij. Quamobrem conueniens non eſt hæc Roderici interpretatio.

Vnde ad pleniorem intellectum harum conſtitutionū oportet præmittere, quandoque ex aliqua obligatione oriri actionem perſonalem ſimplicem, quandoque actionē perſonalem ſimul, & ius ſummariæ exequutionis, vel hypothecæ. Itē & illud obſeruandū eſt, iure regio ius exequutionis tolli prius pſcriptione tpis, manēte adhuc obligatione, & actione perſonali, quod probat in l.2.titu.11. in Ordinationibus inſtitutis à Rege Alſonſo Compluti, anno ab Aera Cæſaris Milleſimo tricenteſimo octuageſimoſexto, qua deciſum extat ius exequendi contractum à Chriſtiano in ſauorem Iudæi conuentum extingui, & tolli ſex annorum præſcriptione. Quo quidem anno in eiſdem Comitijs Compluti habitis, ſtatuta fuit d.l.3.titu.13.lib.3.or. ex quib. vero ſimile eſt ius exequutionis ſummariæ ex aliquo contractu competens Chriſtiano aduerſus Iudæum, vel alterum Chriſtianum decem annis tolli, ſicuti quod Iudæo aduerſus Chriſtianum cōpetebat ſex annorum ſpatio tollebatur. Demum his præmiſſis conſtitutionibus, Henricus ſecūdus Burgis Aera Cæſaris Milleſima quadringenteſima vndecima l.9. mentionem faciēs ſuprascriptæ l.2. Alſonſi Regis, eiuſdem Henrici patris, in ſpecie ſtatuit præſcripto iure ſummariæ exequutionis adhuc manere ſaluam actionem perſonalem quo ad iudicium ordinarium. Hinc ſanè fit, vt licet primo decennio ſublatum ſit ius ſummariæ exequutionis, tamen iudicio ordinario actio perſonalis poſſit aduerſus debitorē per creditorem in iudiciū deduci, ſic l.3. intelligēda erit quo ad ius exequutionis ſūmariæ, lex verò 4. quo ad actionem perſonalem, quæ adhuc ſalua manet, etiamſi ius exequutionis tempore decem annorum perierit. Sed & hæc interpretatio non omnino diſſoluit nodum difficultatis, quia d.l.3. ſatis in ſpecie definierit, etiam primo decennio actionem perſonalem ſublatam fuiſſe. Nam tractat eadē conſtitutio de actione perſonali, quæ abſq; cōtractu publici inſtrumenti competit, & item de ea, quæ ſimul deducitur & oritur cum iure exequutionis ex vi inſtrumenti publici

Erit denique alia quærenda interpretatio, quæ controuerſiam iſtam diſtinguat. Etenim poteſt reſponderi actionem perſonalem ſimplicem abſque iure exequutionis ſummariæ competentem, decennio extingui, & tolli: at ſi ius exequutionis ſimul adiunctum ſit actioni perſonali, ipſum ius exequutionis primis decē annis tollitur, eo verò extincto, manet actio perſonalis ſalua in aliud decenniū. Ergo l.3. dum reſpōdet primo decennio actionem perſonalē, & ius exequutionis tolli, ita eſt accipienda, vt actio perſonalis ſimplex abſque iure exequutionis competens, decem primis annis tollatur, non ſic actio perſonalis ſimul cum iure ſummariæ exequutionis contingens. Nam in hac vltima ſpecie primo decennio tollit ius exequutionis p l.3. deciſionē, manet tñ adhuc ſalua in aliud decenniū actio perſonalis, quemadmodū in l.4. probat. Alioqui, ſi qs dixerit indiſtinctè tolli actionē perſonalem primis decem annis, profectò eodem tpe tolleretur actio perſonalis, cui adhæret ius ſummariæ exequutionis, quo ipſa actio perſonalis ſimplex, quod apparet contrarium menti legislatoris in d.l.4. & in d.l.2.tit.9. ex legibus Alſonſi Regis. His accedit ex veteribus monumētis, quod authore Dione Caſſio, & interprete Georgio Merula Adrianus Imperator decennium præſcripſerit, a quo tempore debere quis deſineret, nec poſtea debiturus eſſet.

Supereſt modò inquirere verum ſenſum conſtitutio-
8 nis Taurinæ 63. qua ſancitū eſt, quòd † ius exequutionis ſummariæ ex actione perſonali procedens, præſcriptione decem anno. tollatur, & in hac parte prima conuenit cum veteribus huius regni conſtitutionibus. Deinde eadem l. eſt in ſecunda eius parte ſtatutum, q actio perſonalis, & exequutionis decretum ſuper ea datum tollatur 30. ann. non quidem minori ſpatio temporis. Quod videtur refragari aliquanculum Regijs ordinationibus, quarum modo mētionem fecimus. Qua ratione quibuſdam viſum eſt, hac Taurina conſtitutione correctam, & antiquatam eſſe d.l.3. qua ex parte inibi cautū fuit, actionem perſonalem ſimplicem tolli, & extingui 10. proximis annis. Exiſtimant enim quidam lege Taurina ſtatutū eſſe, q actio perſonalis etiam ſimplex nō tollatur minori, quam 20. ann. tempore. Quibus & illud omnino placebit, quo actio perſonalis tollatur 20. ann. quoties mota lite ſuper ea, ſequutaq; condemnatione ſit datum mandatū, & decretum exequutionis. Quod planè abſurdum eſſe ex eo cōſtat, q æquali tēpore tollatur actio ſimplex perſonalis, & ea item, quæ ſemel deducta in iudicium, decretum exequutionis iudicialis habuerit, cum tamen actio etiam ſimplex, & quæ alioqui decennio tolleretur, ſemel deducta in iudicium, perpetua efficiatur per litis conteſtationē, ſicuti in materia interruptionis examinabitur. & in ſpecie adnotauit Iaſ. in §. pœnales. de actio. nu. 113. deinde ex hoc intellectu ſequeretur eodem tempore tolli actionem perſonalem habētem ius exequutionis, quo tollitur actio perſonalis ſimplex: cū actio perſonalis habens ius exequutionis maior vim habeat quo ad præſcriptionem. Fortaſſis eadem Taurina conſtitutio condita fuit ad interpretationem legum antiquarum in hunc ſenſum, q ius ſummariæ exequutionis competens actioni perſonali tollitur 10. annis, manente adhuc ſalua perſonali actione in aliud decennium, idque conſtitutū eſt in d.l.3. & 4. tit. 13. lib. 3. or. & in d.l. Taurina, in prin. At ſi actio perſonalis habeat ius ſummariæ exequutionis ex his, q modò diximus, vtrunque tollitur viginti annorum præſcriptione. Subdit nūc ſecunda Taurinæ legis pars actionem perſonalem in iudicium deductam, & exequutionis iudiciales literas habentē, non tolli minori viginti annorū tempore, quo ad vtrunque, ideſt quo ad ius exequēdi ex decreto iudiciali perſonalem actionem, & quo ad ipſammet actionem perſonalem, ſicuti conſtat ex d.l.63. Tauri in 2. par. Niſi dixeris per hanc legem minimè tolli actionis perſonalis perpetuationem ad triginta annos, atque ideò ſecundā legis partem ita accipiendam eſſe vt actio pſonalis ſimul habēs ius exequutionis ſummariæ, tollatur viginti annis, decem quidem primis quo ad ius exequutionis, & alijs decem vſque ad viginti quo ad actionem perſonalem, tandem, quo ad vtrunque tollendum ſufficiunt, & ſunt neceſſarij 20. ann. Satis ſit quo ad inſtitutum noſtrum his regijs conſtitutionibus probatā, & receptam eſſe præſcriptionem actionum perſonaliū, quæ rarò abſque mala fide poteſt contingere.

Ad idē ſpectat Caroli Quinti Cæſaris primi Hiſpaniarum Regis catholici & inuictiſſimi conſtitutio, quam Madritij anno Milleſimo quingēteſimo viceſimooctauo, dū publicum huius regni conuentum & comitia Hiſpanorum haberet, c. 157. ſtatuit. etenim ea lege ſancitū extat, q merces à famulis, & ſeruientibus exigi nō valeat poſt triennium ab eo die, quo à famulitio ceſſarunt, vel a dominis ipſi famuli receſſerint, niſi intra id triēniū à dñis ſtipendium petijſſe probauerint. ecce legem, quæ permittit & approbat præſcriptionem illam, quæ profectò abſq; mala fide rariſſimè conſtitui pōt. Sic & apud Gallos Lud. duodecimus eorum Rex ann. Milleſimo quingenteſimo duodecimo, legata definiuit, q famuli mercedem pactā, aut debitā à dominis petant intra annum à die, quo ſeruire ceſſauerint, & tantum triginta annorum præcedentium, Poſt annum autem, ſecundum eam legem famuli ſalarium petere non poſſunt, niſi ſcripturam produceant in iudicium, qua probetur petitio, cuius legis meminere Curtius Symphori. in Areſto xmorum. 44. & Rebuſſus. 2. tomo in l. Regias. tract. de famulorum ſalarijs. Quo in loco col. j. ſcribit Carolum Cæſarem Catholicum Hiſpaniarum regem idem ſtatuiſſe apud Bruxellas Brabantiæ anno 1540. duorum annorum tempus, ad hoc definiētē.

Sunt & plerſq; in locis ſtatuta, quæ permittunt præſcriptionē actionū perſonaliū decem quidē annis, etiā ſi malam fidem debitor habuerit. Quamobrem cum omnes iſtæ leges in læſionem animarum tendant, ſaltem in effectu, quippe q malā fidē foueant, & iure præſcriptio-

nis proſequantur, opportunè tractabitur hic articulus huius tractatus, an ſint in repub. Chriſtiana toleranda.

3 Primú etenim quibuſdá placuit leges † ciuiles, quibus pſcriptio cum mala fide permiſſa eſt, nó eſſe iure Pontificio ſublatas, nec correctas, ſed vim legum in foro ciuili, & laicorum omnino habituras, quoties in iudicium fuerunt pro litigantium iure adductæ, ita tamen, vt nihilominus in animæ iudicio, & in foro pontificio teneatur, qui mala fide præſcripſit ad reſtitutionem. Sic ſanè refertur opinio iſta gl. in c. vl. de præſcrip. Quæ tamen frequentiſſimo omnium conſenſu improbatur. Etenim ſi peccatú ob malá fidé in hac præſcriptione committitur, procul dubio, nec in foro Pontificio, nec in foro Cæſaris, & ſeculari admittenda eſt. tex. opt. in d. c. vl. de præſcr. c. vigilanti. eod. tit. c. nouit. de iud.

Idcircò aliter tolli ſolet iſthæc obiectio propoſita. ſcilicet dictione actionum realium à perſonalibus. ita quidé, vt actiones reales nec iure Pótificio, nec ciuili, nec in foro ſeculari tolli poſſint pþſcriptioné triginta, aut quadraginta annorum, actiones verò perſonales omnino tollantur præſcriptione inducta iure ciuili, nempe triginta annis, etiam mala fide. Huius opinionis, & diſtinctionis authores ſunt Hoſt. in ſumma de præſcri. rerum immobil. §. quæ res. col. j. ver. actiones perſonales. Barto. in l. ſequitur. §. ſi viam. ff. de vſuca. & ibi Rom. Aegid. Bellamera i d. c. vlt. nu. 6. Bal. in cóſ. 437. lib. j. Boniſ. in Cle. col. 3. de re iudic. deciſio Toleſana. 73. Cor. cóſi. 206. lib. 2. & conſil. 269. lib. 3. idem Bar. in l. hæc autem iura. ff. de ſerui. vrba prædior. quorum opinionem ſequútur Petrus Ferrarienſis in practica, in forma reſponſionis rei conuenti. ſuper verb. præſcriptionis. Lugdunéſis ad Alex. conſi. 99. lib. 4. col. 2. aſſeuerantes eam veriorem, & cóem eſſe, atque in praxi ſeruari. Huic ſentétiæ ſuffragatur ratio, quæ dictat, debitorem non ſoluentem pecuniam, quam ſcit creditori debitam eſſe, non habere malam fidem interim, dum nec creditori eam negat, nec in ſolutione tergiuerſatur: vnde cum mala fides deficiat, præſcriptio non poterit ex eo reſelli, nec improbari q debitor ſciat, ſe pecuniæ illius debitorem eſſe. Sic ſanè iuxta rationem iſtam verè dici non poteſt præſcriptionem hanc cum mala fide procedere. His accedit, quòd Rom. Pont. in d. cap. vlt. ad reprobandam præſcriptionem ex mala fide inductam, conſiderat iniuſtam præſcribentis poſſeſſionem, hæc autem iniuſta poſſeſſio nó contingit in debitore actionem perſonalem præſcribente: ſiquidem in realibus actionibus præſcriptio procedit poſſeſſione ipſius rei, q̃ debet eſſe omnino iuſta ſaltem opinione poſſidentis, in pſonalibus verò præſcriptio deducitur à negligentia non petentis, denique in præſcribendis reb. factum iuſtum pſcribentis eſt neceſſarium, in præſcribendis actionibus perſonalibus ſolum requiritur negligentia creditoris non petentis, & ideò parum nocet præſcriptioni, quod debitor ſciat ſe verum debitorem eſſe, & actione perſonali teneri ad illius pecuniæ ſolutionem.

Verum aduerſus hanc opinionem adeſt ratio plurimum vrgens, quæ deducitur ex d. cap. vlt. de præſcr. quo damnantur præſcriptiones, quæ cum peccato, & mala fide propter peccati labé procedút, & inducuntur, ille verò qui ſcit ſe alteri debere centum actione perſonali ſp habet conſcientiam læſam, q ea quantitas pecuniæ alteri debita ſit, & licet non teneatur ſub peccati crimine, & culpa, ſtatim, & ſemper ſoluere, nec offerre pecuniam debitam creditori, ſemper tamen tenetur eam petenti dare, quia ſcit alteri debitam. Quocunque ergo tempore ab eo pecunia debita exigatur, tenentur eam dare creditori, alioqui a peccato mortali liber non eſt, quippe qui ſciat eam pecuniam alteri debitam eſſe. Deinde hic debitor quaſi poſſidet debitum interim, dum ab eo non exigitur. l. etiam. §. j. ff. de petitio. hæreditatis. Quibus eandem conſtat Bar. opinionem, eiuſq; diſtinctionem falſam eſſe, atque ita etiam actiones perſonales præſcribi non poſſe à debitore, qui ſcit ſe debitoré eſſe, nec eas præſcriptiones admittendas eſſe cuiuſcunque temporis ſint, aſſerút, aduerſus Hoſt. & Bar. Pan. Doc. in d. c. vlt. de præſcr. Anch. & Francus in regula iſta, Poſſeſſor. col. 2. poſt gl. hic Alex. in d. conſi. 99. lib. 4. col. 2. & conſi. 102. lib. j. ad finem. Anch. conſi. 5. Paul. Caſtrenſ. conſ. 98. lib. 2. quorum ſententiam ſequuntur, & fatentur communem eſſe Io. Imo. nu. 19. & Fel. 2. col. in d. c. vlt. Idé Imola in d. §. ſi viá. Balbus in 2. parte tertiæ par. prin. q. 13. Io. Crottus in l. omnes populi. cóncluſione 11. ff. de iuſt. & iure. Idem Crot. in l. nemo poteſt. ſol. antepe. col. 4. & inibi Ripa nu. 116. ff. de leg. j. Lud. Gomez in prin. de actionibus. nu. 68. Hieron. Gratus cóſ. 41. col. vlt. lib. j. Hanc item opinionem doctiſſimè defendit Fort. in tract. de vltimo fine. illat. 2. eandem tenet Matheſil. notab. 23. probat & Bart. ſibi contrarius in d. l. omnes populi. num. 24. dum aſſeuerat ſtatuta Italiæ, leges item imperiales de præſcribendis actionibus perſonalibus ab his, qui ſciút ſe veros debitores eſſe, minimè valere, nec vim vllam obtinere ob peccatum, & malam fidem ipſius pſcribentis, qđ & Balb. iterum repetit in d. 2. par. q. 14.

Hinc ſane deducitur alia quidem hac in controuerſia opinio, quæ profitetur, nec in actionibus realibus nec in perſonalibus, nec in foro Pontificio, nec ciuili præſcriptionem cum mala fide admittendam eſſe. Etenim ipſe debitor ſcit ſe debitorem eſſe, atque ideò læſam habet cóſcientiam, eaque ratione minimè præſcribere poterit libertatem, aut immunitatem à ſolutione eius, quod ipſe ſcit alteri deberi. Sic leges ciuiles, ſi quæ ſunt, quæ præſcriptionem cum mala approbent, iure Pontificio ſublatæ ſunt ob peccatum euitandum. Nam vbi de peccato vitando agitur, lex ſecularis cedit, & ſubijcitur Pontificio quo ad vtrunque forum. gloſ. ordinaria in hac regu. Poſſeſſor. quam hic ſequuntur Franc. & Doct. Fel. in c. j. col. 8. & in c. eccleſia. col. 16. de conſt. Idem Fel. in cap. in cauſis. col. 2. de teſtibus. vnde ſubdeducitur hanc opinionem magis communem eſſe.

Cæterum ne leges Cæſareæ, & Regiæ omnino antiquatæ, & ſublatæ cenſeantur, aut iniquitatis vitio notentur, quibuſdam placuit eas cóſtitutiones defendere, aliquot ea plicitis interpretationibus, quibus poſſint ab accuſatorum calumnia vindicari. Quod pium eſt, modò cauſæ iuſtitia id permittat Adr. igitur in 4. ſent. tract. de reſt. c. hoc ſuppoſito, ſcribit, has leges Cæſareas non eſſe iure Pontificio in totum correctas, imò eas procedere opinatur, quando poſſeſſor, aut is qui præſcribere tétat, habet ſcientiam rei alienæ, immunis tamen eſt à peccato, etiamſi rem illam non reſtituat. Quaſi Summus Pontifex in d. c. vlt. à præſcriptione malam fidem, ideſt, rei alienæ ſcientiam tunc excludat cum ea ſimul cum peccato poſſidentis coniigerit. At ſi poſſeſſor ſciat alienam eſſe, & tamen differt, iuſtiſſimè aliquot ex cauſis rei reſtitutionem, eo caſu præſcribere poterit, quippe qui rem non detineat cum peccato. Hunc Adriani intellectum ipſe etiam colligo ex Pan. in d. c. vlt. num. 13. & 21. qui idem adnotauit in præſcribendis actionibus perſonalibus, imò in eis tantum loquitur ſcribens actionem perſonalem poſſe à debitore ſciente præſcribi, quoties nulla ipſa fuerit in mora, quia non tenebatur pecuniam debitam offerre, & ea nuſquam tempore præſcriptionis fuit petita. Etenim ex ſola negligentia creditoris tunc præſcriptio vim aſſumit. quam rationem pro ſententia Hoſt. & Bar. ſuperius expreſſim adduximus. Eã eandé tenent ipſe Pan. in c. eccleſia ſanctæ Mariæ. nu. 36. de conſt. idem in cap. quod clericis. de foro compet. nu. 44. Corn. conſi. 176. col. 3. lib. j. & conſi. 277. lib. 4. Soc. conſi. 203. col. 2. lib. 2. And. Tiraq. in l. ſi vnquam. C. de reuo. dona. in gl. reuertatur. nu. 310.

Sed ipſe hanc rationem indiſtinctè intellectam falſam eſſe cenſeo, & ſubinde Adr. & Panor ſententiam opinor non eſſe admittendam. Nam apud me certiſſimi iuris eſt, non poſſe conſtitui præſcriptionem, nec procedere cum ſcientia rei alienæ, etiamſi poſſeſſor nullum crimen, nec culpam mortalem contraxerit ex eo, q non reſtituit ré, & differre poſſit eius reſtitutionem. Sic & debitor, ſciés pecuniam debitam eſſe creditori, quamuis non teneatur ſtatim reſtituere, nec eam offerre, præſcribere non póť, cum ſcientia rei alienæ impediat præſcriptionem: item & ſcientia pecuniæ debitæ. tex. optimus in d. cap. vlt. de quo ipſe aliqua adnotaui lib. j. Varia. Reſol. c. 9. nu. 5. Vnde rationem Panor. qua & Adr. vtitur, reprobant Imol. col. 21.

colum.51.& Felin. num.3.in d.cap.vlt. de præſcriptio.

Rurſus idem Adr.quodlib.6.ar.3. aliter Cæſareas,& ſeculares leges intellexit, ſcribens eas conſtitutiones† in foro tantum ſeculari ſeruandas in hunc ſenſum, vt ille contra quem præſcriptum fuerit, minimè audiatur in iudicio à ſeculari iudice, imò ei denegetur actio, & ius nequaquam reddatur. Etenim ad reipub. vtilitatem poſſunt humanæ leges negare actionem, & ius ad petendũ id, quod iuſtè & lege iuſtitiæ debetur: & id quidem ob vitandas lites, ob vitandam hominum vecordiam, ac negligentiam. Sic deceptus intra iuſti pretij dimidiã, apud iudicem exteriorem nullam actionem habet ad petendũ id, quod ratione deceptionis illius re ipſa contingentis verè, & recto iuſtitiæ tramite ſibi debetur. Siquidem eidem à legibus humanis actio negatur ob effugiendam litium multitudinem, quemadmodum ipſe probaui lib. 2. Variar.Reſol.cap.4.num.11. Eadem ratione leges humanę pacto nudo actionem ad obtinendum, & exigendum in iudicio pecuniam promiſſam negarunt,& tamen promittens lege iuſtitiæ, & ſub reatu mortalis criminis tenetur promiſſum ſeruare.c.j.de pact.quod & nos adnotauimus in c.cum in officijs.nu.10.de teſta. ſunt & plura ex legibus humanis his ſimilia. Igitur pręſcribens mala fide ſecundum Adr. poſt ipſam præſcriptionem non poteſt in iudicium adduci, nec ab eo res præſcripta peti, manet tamen adhuc in conſcientiæ iudicio, atquę in foro Canonico verè debitor,& tenetur rẽ omnino reſtituere, quæ quidem ſententia conuenit primæ opinioni, quam retulit gl.in d.c.vlt. de præſcri. Hæc verò concordia latiſſimè improbatur à Fortunio in d.tract. de vlt.fine,illat. 21 ſunt enim diſſimilia, quę paulò ante de legibus humanis tradidimus. Aliud ſiquidem eſt, actionem negari à lege humana ob aliquam cauſam, quæ abſq; vllo dolo contigerit, vel ob defectum ſolennis ſtipulationis à legibus requiſitæ ad promiſſionis cautionem, aliud fomentum à lege exhiberi ad occupandas res alienas cum mala fide, & maxima conſcientiæ læſione: item ad detinendum id, quod quis ſcit verè alteri debere, & iuxta legum humanarum ſanctiones reddere tenetur. Quorum prius etſi ad vtilitatem Reipublicæ permitti poſſit, poſterius tamen nulla rõne patitur, qđ id in Chriſtiana Republica tolleretur. Quamobrem illud opinor certiſſimum eſſe, & ita quidem in praxi ſeruandum fore in vtroque foro, ꝙ nulla pręſcriptio, nec in realibus nec in perſonalibus cũ mala fide admittatur, ex quo plura deducuntur ſimul, & ex vera legum ſecularium interpretatione.

Primum, leges ciuiles, & ſeculares permittentes præſcriptionem cum mala fide, vel actionum realium, vel pſonalium iure Pontificio antiquatas,& correctas eſſe, ita quidem, vt nec in foro ſeculari ſeruandæ ſint.

Secundò ex præmiſſis deducitur, per leges has ſeculares, etiamſi forent admittẽdæ, debitores, aut rerum alienarum poſſeſſores, minimè titulum, aut ius aliquod conſequi, quibus ea ratione rectæ iuſtitię liberentur a reſtitutione eius, quod vel alienũ eſt, vel alteri debetur. Etenim quamuis lex humana hac in ſpecie iudicialem exactionẽ prohibeat,& repellat, nequaquam tamen ius tribuit poſſeſſori, nec debitori ad rei alienæ aquiſitionem.

Tertiò infertur, harum legum ſecularium deciſiones præſcribentibus ac poſſidentibus prodeſſe, vt in dubio non probata ab actore eorum mala fide, præſumatur in iudiciali foro bona fides, ea quidem pręſumptione, quæ ſit iuris,& de iure, nec vllam admittat contrariam probationem præter eam, quæ ex confeſsione aduerſarij deducatur, iuxta communes omnium traditiones in materia præſumptionum. Sic ſanè non probata mala fide ipſius rei ad iudicium vocati per ipſum actorem, in dubio præſumetur bona fides, probari autem mala nõ poterit aliter, quàm ex confeſsione pręſcribentis, ſicuti ſenſere Rom.in conſ.102.col.3.Fel.in d.c.vlt.num.7.Hier. Gratus in conſi.41.col. 3. Qui quidem effectus maximus erit, cum etiamſi velit creditor aliter probare malam fidem, quàm per confeſsionem debitoris, admittenda non ſit probatio huiuſmodi. Sat ſcio non ita expreſsim colligi hanc opinionem à Romano, & alijs, & prætereà ſatis dubiam eſſe, licet ex eorum mente deducatur. Quia licet pręſumptio ſit pro pręſcribente actionem perſonalem, ꝙ bonam fidem habuerit, non tamen ita expeditum eſt, quod contrarium aliter quàm per confeſsionem præſcribentis probari non poſsit, maximè in præſcriptionibus breuioris temporis, quàm 30.ann. Etenim Rom.Fel.& Grat. loquitur de ſtatuto, ſecũdum quod nõ cenſetur præſcripta actio perſonalis omnino, ſed tantũ ſancitum fuerit, ꝙ elapſo decẽnio, ſtetur ſuper ſolutione debitæ pecuniæ, iuramento debitoris. nam in eo caſu exiſtimant Rom. & alij poſſe contrarium probari per cõfeſsionem debitoris, aliove legitimo mõ. Adhuc tamen quãtum ad hãc illationem attinet arbitror poſt completã legalẽ præſcriptionẽ actionis ẽt perſonalis, pręſumã bonam fidẽ præſcribentis, ex eaq; pſcripſiſſe. Deinde cõſtat, poſſe probari malam fidem pręſcribentis confeſsione. Quod autem poſsit aliter probari, dubium eſt, & fortaſſis ob authoritatem legum ſecularium, quibuſdã pars negatiua verior videbit, mihi tamen tutus apparet, poſſe malam fidem probari alijs legitimis probationibus pręter pręſcribentis confeſsionem.

Quartò, ſi poſt finitam præſcriptionem legalem ipſe pręſcribens fateatur pecuniam ſolutam non fuiſſe, vel rem poſſeſſam alienam eſſe, ſemota præſcriptionis vi, licet non fateat ſe tempore præſcriptionis lęſam habuiſſe conſcientiam, nihilominus præſumendum erit, ipſum malam fidem habuiſſe, niſi ab eo bona fides probata fuerit, vel ſaltem aliqua iuſta, & vrgenti præſumptione bonæ fidei, contrariam malæ fidei coniecturam euerterit.

Quintò illud eſt adnotandum, etiam in præſcribendis actionibus perſonalibus facilius bonam fidem præſumi in hærede debitoris, cum is iuſtam habeat ignorantiæ cauſam, an debitum ſit ſolutum, atque ideò hæres debitoris in dubio allegans Præſcriptionem actionis perſonalis, abſoluendus erit à petitione actoris iuxta leges ſeculares, ſecundum Philip. Corneum in conſi. 277. lib.4. colum. 3. Quo quidem caſu bona fides præſumpta præſcribentem defendit.

Sextò leges ſeculares procedere poterunt, etiam data mala fide præſcribentis actionem perſonalem, nõ quidẽ quo ad ipſam actionem, ſed quãtum ad ius exequutionis paratæ,& ſumariæ ipſi actioni adhærens, hoc enim ius tollitur tempore à legibus definito, manetq; actio perſonalis, licet debitor malam fidem habuerit. Nam ex hoc creditor non amittit creditam, ſed tantum ius illud ſummariæ exequutionis datum à legibus, quibus & id tolli poteſt, ſicuti adnotauit Franc.Balb.in 2.parte 3.par.princip. quæſt. 14.

Septimò ferè eadem ratione præſcriptio actionum pſonalium iure optimo procedit quo ad vtrunque forũ, Pontificium ſcilicet, & ſeculare, ẽt cum mala fide præſcribentis, quoties agitur de actionibus à lege ciuili inductis, & ab initio per eandem legem certo tempore definitione quadam reſtrictis. Siquidem eadem lex ciuilis ad illud tempus eas actiones conceſsit, ac reſtrinxit, etiam ſi reus malam fidem habuerit: quod ita viſum eſt Paulo Caſt.in l.ſequitur.§.ſi viam.ff.de vſucap.Panor. col.3.& Fel.col.2.Franc.Balb.in 2.par.3.par.prin.q.13.Io. Crot.ĩ l.oẽs populi. cõcl.11.ff.de iuſt.& iure.& in l.nemo poteſt.fol.antepe.ff.de lega.j.Nec tamen ex hoc excluditur actio de dolo, ſi is, qui actionem temporariam præſcripſit, eo vſus fuerit, ſicuti ſenſere Pan.& alij. Et prætereà extincta actione temporaria, qualis eſt redhibitoria, quanto minoris,& ſimilis, adhuc manet obligatio in animæ iudicio ad damni compẽſationẽ, iuxta diſtinctionẽ S.Th.2.2.q.77.ar.3.Io.Maior.i 4.ſent.diſt.15.q.40.ar.3.Syl.in ver.Emptio.q.19.& 20.Conra.de cõtract.q.54.Caiet.in d.ar.3.Io.à Medina de reſt.q.34.qbus adde Cic.lib.3.de Offi. & Valer.Max.lib.8.cap.2.in prin. Nam & hi tractarũt, an teneatur venditor detegere vitia rei, quam vendit. Apud Iuriſconſultos idem tradiderunt l.Iulianus.in prin. ff. de actio.emp.l.qui ſciens.ff.commodat. Regia lex 64.titu. 5. par.5.Abb.in c.iniuſtũ.de rerum permut. l. j. §.ſi intelligitur.ff.de ædil.edict.l.pe.tit.5.par.5.Cynus in l.j.C. de ædil. actio.Abb.in cap.cum contingat.num.27.de iurein, Ang.

& Rom.

& Rom.in l.ſi quis cum aliter.num.28.ff.de verb.obl.opt.
tex.in l.quæro.ff.de actio.empt. Specul. in tit. de empt.§.
nunc videndum.verſ.quid ſi venditor. Ex quibus hac in
re deducitur congrua & iuridica reſolutio, illud enim
5 ſatis ſit modò adnotaſſe, actiones iſtas † quãto minoris,
& redhibitorias, competere etiam contra eum, qui bo-
na fide contractũ fecerit.l.tenetur.ff.de actionibus emp.
atque item tolli, & extingui tempore legibus definito
etiam aduerſus eum, qui malam fidem habuerit, ſecun-
dum communem.

Datur autem actio redhibitoria, quando emptor ſi ſci
uiſſet rei venditæ vitium, eam nullo pacto emiſſet, ideò
agit is intra ſex menſes ad redhibitionem, vt venditio re
ſcindatur omnino. l. redhibere.ff. de ædil. edic. l.2. C. de
ędil.actio.l.ſciendum.§.tempus.ff.eod.tit.l.65.tit.5.par.5.
Quòd ſi emptor empturus nihilominus foret, ſed nõ tan
ti agit quanto minoris intra annum, quod in pręcitatis
locis probatur. Quinimò ſi quis egerit redhibitoria, &
ſuccubuerit, aget deinde intra annum, quanto minoris,
Bal.in l.pen.2.col.C.de de edil.action.Cremẽſis ſing.164.
& Catelli. Cotta in memorialibus in dictione, actio
redhibitoria.

Octauò, ſi rationem æquitatis obſeruemus, illud verũ
eſſe conſtabit, præſcriptione actionis realis, vel perſona
lis optimè procedere, etiam cum mala fide præſcriben-
tis, quoties aduerſus pœnalem legem præſcriptio tẽdit,
quam concluſionem ipſe tradidi in Epitome ad quartũ
lib.Drecret.2.par.c.6.§.8.num.17.

Nonò legum ciuilium, & ſecularium deciſio, quæ ap-
probat præſcriptionem cum mala fide procedentem ſe-
cundum quorundam opinionem, obtinet aduerſus le-
gatarium in fauorem heredis. Nam ſi heres ſcientiam ha
beat legati, poterit nihilominus aduerſus legatarium nõ
petentem rem legatam præſcribere tempore legibus de
finito, non obſtante mala fide, quemadmodum voluit
Anch.in reg.ſine poſſeſſione.fol.3.col.2. verſ.item intel-
ligas.cuius ſententiam & nos poſt alios examinauimus
lib.j.Variar.Reſolut.c.9.num.5.tandem iuxta reſolutionẽ
iſtam expendi poterunt leges ſeculares quibus admiſ-
ſa fuit mala fides in præſcribendis actionibus realibus,
& perſonalibus,

Decimò, ex pręnotatis deduci poterit, falſam eſſe Bal.
opinionẽ. Is enim in d.cap.vlt.de pręſcrip. exiſtimat poſ
ſe præſcriptionem admitti, etiamſi pręſcribens malam
fidem habuerit, modò fiat lex, qua ſtatuatur, leges om-
nes pręſcriptionem aliquam inducentes habere vicem,
& vim conſenſus ipſorum priuatorum, qui legumlatori-
bus ſubijciuntur, quia in hac ſpecie non datur mala fi-
des propter conſenſum illius, contra quem pręſcribit.
Hęc nanque opinio procedere iure non poteſt, ſiquidẽ
lex non poteſt conſenſum alicuius priuati inducere, vbi
is abſit, ac deficiat, nec poteſt humana conſtitutio ea hac
fictione purgare conſcientiam malæ fidei poſſeſſoris, cũ
ſyncera fides, non ſimulata requiratur. Vnde hęc opinio
Bald. merum commentum eſt, ac denique impoſtura quę
dam minimè admittenda, contra ius naturale, & diuinũ,
Sic Io.Oldendor.in lib.2.Variar.lect. tit.de pręſcrip.ad ſi.
Bal.eiuſque nouum inuentum iniquitatis inſimulat.

Vndecimò, quo ad leges ſeculares prætermittendũ nõ
6 eſt, an Publiciana † actio iure Põtificio ſit admittenda? Et
quidem, vt Publiciana competat, exigitur etiam iure ci-
uili bona fides emptoris, & agentis eadem actione, tem-
pore ſaltem traditionis, ita ꝙ crediderit tradentem do-
minum eſſe, vel habuiſſe ius transferendi dominium,
quamuis ipſe venditor, qui tradidit, malam fidem eo tem
pore habuerit.l.eum qui.§.Prætor.ff.de Publicia.glo.in c.
Abbate ſanè.in prin.de re iudic.in 6.alia in §.ſed iſtę.Inſt.
de actio. Sed ſi emptor tempore traditionis non haberet
bonam fidem, nec malam, imo dubius eſſet, minimè com
petit ei Publiciana ſecundum Bar.in d.§. pretor.eundem
in l.Pomponius.§.ſi iuſſu.ff.de acq. poſſ. Nam cum bona fi-
des a lege exigatur, conſtat dubitationem non ſufficere,
quod probauimus ſuperius in hac 2.par.§.7.num.3.

Hæc autem Publiciana, quę iure ciuili datur, nõ obſtã
te mala fide tradentis, minime tollitur ex conſtitutione,
& Anth.malæ fidei.C.de præſcrip.longi tempo.10.vel.20.
ann. quia illa deciſio ex mala fide authoris non tollit præ-
ſcriptionem, ſed eam in longius tempus producit: ita
quidem, vt maiori ſpatio temporis ſit peragenda. Igitur
cum Publiciana tũc obtineat, & admittenda ſit, cum pręſ-
cripto continuo tramite procedit, conſtat non obeſſe
Publicianę, mala fides authoris tradentis.gl.in d.c.Abba-
te ſanè. Cuius opinionem Doct.inibi ſequuntur, & faten
tur eam communem eſſe, & veram. Alex.in d.§. ſi iuſſu.
col.pen.Balb.de præſcr.2.par.3.par.prin.q.12. Ant.Burg.
in Rub.de emp.& vend.col.3.Iaſ.in d.§.ſed iſtę.num.79.&
ibi Gomez.nu.41. Quorum item ea eſt reſolutio cõcors,
atque vnanimis, ꝙ Publiciana iure Pontificio admiſſa, &
recepta ſit. idque probatur in d.cap.Abbate ſanè. vbi gl.
in ver. dominij vel quaſi. ea etenim ratione defenditur,
quia agens Publiciana, non debet, nec tenetur in libello
aſſerere, ꝙ credit ſe tunc non eſſe dominum illius rei, ſe-
cundum Fabrum, & communem. Imò id omittere omni-
no debet quidquid dixerit Iaſ.in d.§.ſed iſtæ.nu.82. Quã-
obrem ſicuti agenti Publiciana non obſtat dubitatio, an
res tradentis fuerit, an aliena, ſiquidem præſcriptio ſe-
mel bona fide incepta non interrumpitur dubitatione,
ſed adhuc procedit, & continuatur, quod ad Publicianã
ſatis eſt, ita ſcientia rei alienę ipſam actionem Publicia-
nam impedit iure Canonico, & ciuili, ex eo, quia tunc
non datur quaſi dominium, cum nec præſcriptio proce-
dat, habeatque Publiciana fundamentum ab ipſo quaſi
dominio, quemadmodum deducitur ex traditis per Go-
mez.in d.§.ſed iſtæ, ad fi.licet Bald.in l.ancillę. C. de fur.j.
col.& Balb.de pręſcr.2.par. 3.par.princ.q. 8. falsò exiſti-
ment, malam fidem ſuperuenientem etiam iure Pontifi-
cio non impedire Publicianam.

Cęterum in hac materia eſt inter Regias conſtitutio-
7 nes † l.j.titu.13.ord. quæ ſtatuit rem immobilẽ poſſeſſam
ab aliquo titulo quidem, & bona fide, inter præſentes
omnino præſcribi, nec poſſe in iudicio ad eiuſdem rei re
ſtitutionem poſſeſſorem conueniri. Vidi profectò ſæpe
controuerti de illius legis viribus & quęri, cur ea in pra-
xi recepta non ſit. Et ſanè ea lex deducta fuit à l.j.tit.9. or
dinationum, & legũ, quas tulit Rex Alſonſus Aera 1386.
ſicuti apparet ex ſupraſcriptione d.l.j. titu. 13. Rex verò
Alfonſus non tulit legem in eum ſenſum, ꝙ res poſſeſſa
per annum, & diem, titulo & bona fide inter præſentes
præſcribatur, nec hanc deciſionem induxit, ſed permi-
ſit, aliquot in ciuitatibus moribus & forenſi vſu inductũ
eſſe, vt poſſeſſor rei etiam immobilis inter præſentes per
annũ, & diem pacificus, non poſſet poſtea in iudicio con
ueniri, nec conuentus teneretur reſpondere, imò ſe de-
fenderet præſcriptione. Et tandem hac lege fori pręmiſ
ſa, quæ quidem habetur l.2.tit.j.lib. 2. fori ad eius inter-
pretationem. Rex Alſonſus ſtatuit, non aliter legem illã
Forenſem procedere, quam ſi poſſeſſor titulum, & bonã
fidem habuerit. Ecce qualiter Rex Alfonſus noluit indu-
cere legem nouam, nec eam ſtatuere, ſed fori leges in-
terpretari. Idem, ni fallor, fecerunt Catholici Reges, qui
ordinationum Regiarum libros compilari iuſſerunt, &
eiſdem ordinationibus legum authoritatẽ dedere, alio-
qui mirum eſt, ꝙ vnica lege non quidem nouiter ſtatuta,
ſed ab ordinationibus Alfonſi regis deducta pręter mẽ-
tẽ veteris legiſlatoris, qui nihil tale cogitauit, voluerint
tot leges Partitarum, & aliarum ordinationum de pręſ-
criptione tractãtes tollere, & antiquare. Lex autem ſty-
li 242. refert forenſis praxis vſum circa d.l. interpretatio
nem. ac primum quidem exigit, ꝙ ille, contra quem præ-
ſcribitur in eodem oppido, vbi res eſt, habitationem ha
beat, vel aſſiduum commercium. Deinde hanc pręſcri-
ptionem admittit, etiam quo ad proprietatem, ſi poſſeſ-
ſor titulum habuerit. Quod ſi titulum non habuerit, re-
fert, vſu obtentum eſſe, ꝙ præſcriptio anni, & vnius diei
proſit quo ad poſſeſſionem, ſalua tamen maneat ꝓprie-
tas apud antiquum dominum, qui eam in iudicio pete-
re poterit. Hæc ſanè ad intellectum d. l. tradidimus. Ete-
nim ſatis conſtat minimè in iudicio admitti preſcriptio
nem anni, & diei, etiam cum bona fide, & titulo, nec in
rebus mobilibus, nec in immobilibus.

Poſtremò

Poſtremò aduerſus hanc regulã iuris, quæ p̄ſcriptio
8 nẽ cũ mala fide reijciendã eſſe ſtatuit, adducitur † tex.in
c.j. de præſcr.ex quo Epiſcopus partem alienæ diœceſis
triennio præſcribit, ſciẽs eam alienam eſſe. Nam ea prę-
ſcriptio iniqua videtur, prẹſertim inter prẹlatos, quibus
maior recti, & iuſti cura incumbit. Sed ad huius obiectio
nis ſolutionem egit omnino prænotandum, olim in con
cilio Mileuitano c.24.ſtatutum fuiſſe, q̃ ſi quis Epiſcopus
loca ad eius diœceſim, & curam pertinentia, quæ a Ca-
tholica fide defecerant, admonitus à vicinis Epiſcopis
per ſex menſes ab admonitione, in catholicæ fidei
vnitatem reducere neglexerit, vicinus Epiſcopus, qui
potuerit ea ad catholicam fidem inducere, & induxerit
ſibi ea loca acquirat, nec poſſit ab Epiſcopo, cuius ea lo
ca prius fuerant, impeti. Idem repetitum fuit in concilio
Carthaginenſi ſeptimo, quod Gratianus appellat Aphri
canam nouum. Cum tamen in eo concilio Carthaginen
ſi ſeptimo fuerint ferè omnes recitati & renouati Cano
nes diuerſorum conciliorum Prouinciæ Aphricæ, vnde
Anto. Demochares in diligentiſſima illa ad omnia Gra-
tiani decreta inſcriptione, tribuit c. placuit, vt quicunq;
Epiſcopi. 16.q.3. Mileuitano concilio. Et potuiſſet, quod
Gratianus inſinuat, Aphricano tribuere c. 88. quo in lo-
co eadem refertur conſtitutio, quæ in d.c. placuit. & cap.
24. Mileuitano concilij continentur. Rurſus & illud con
ſtat in eodem concilio Aphricano cap. 86. ſancitum fuiſ-
ſe decretum aliud in hæc verba, Item placuit, vt etiamſi
quiſquam poſt leges aliquem locum ad Catholicam vni-
tatem conuerterit, ſi eum per triennium, nemine repetẽ
te, retinuit, vlterius ab eo non repetatur. Quam qui-
dem conſtitutionem Greg. 9. ex Aphricano concilio re-
tulit in d.c. j. de præſcriptionibus ex quibus manifeſtum
eſt, iuxta literalem ſenſum repugnantia in prædictis Ca-
nonibus ſtatuta fuiſſe. Nam in d.c.j. triennium requiritur,
Et tamen in d.c. placuit. 16. quęſt. 3. ſex menſes ſufficere,
deciſum extat. Ego etſi videam Hoſt. & Doct. in d.c.j. non
ſatis exactè rem illam perpendiſſe, opinor tamen hunc
eſſe verum prædictorum canonum ſenſum, vt epiſco-
pus, qui voluerit locum ad alterius diœceſim pertinen-
tem, & a fide catholica ſegregatum, ad eccleſiæ vnitatẽ
reducere prius admoneat verum illius loci Epiſcopum,
vt eum locũ religioni reſtituat: ſi verò is id facere, aut cu
rare intra ſex menſes ab admonitione neglexerit, alter,
qui eum monuit, potuerit operam dare, vt locus ille ad
vnitatem eccleſiæ redigatur, atque ita reſtitutum, ſi eun-
dem per triennium à die conuerſionis pacificè non repe
tente proprio Epiſcopo poſſederit, poſtea locus repeti-
tioni non datur, imò locus hic catholicæ fidei reſtitutus
manet penes reſtituentem. Sic ſanè Canones hic conci-
liantur: nam ſex mẽſes à concilio Mileuitano præfiniti, à
die admonitionis currere incipiunt, & dantur ad hoc vt cõ
ſtituatur verus & proprius Epiſcopus in mora, ac negli-
gentia, ex quibus alteri liberum ſit, illius loci ad catholi-
cam fidem reductionem procurare. Triennium verò cu-
ius meminit tex. in d.c.j. a die reductionis incipit, & datur
Epiſcopo vero illius loci patrono ad ipſius repetitionẽ.
Hunc ſenſum colligo ex glo. Hoſt. & alijs in d.c.j. tametſi
quædam ipſi addiderint, qui mihi non probantur. idem
intellectus deducitur ex eodem concilio Aphricano. c.
86. dum inibi dicitur: Placuit, vt quicunque poſt leges, lo
cum ad catholicam fidem, &c. Hæc.n. verba, poſt leges,
etiamſi omiſſa fuerint à Gregorio 9. ego ſic interpretor,
ideſt poſt leges admonitionis ſeruatas. vel poſt leges ad-
monitionis, & poſt conuentionem, & admonitionem fa
ctam Epiſcopo, ad quem locus ille pertinebat, quemad-
modum legibus eiuſdem concilij & Mileuitani decretũ
fuerat. Fortaſſis tex. in d.c.j. de prẹſcr. & in cap. 86. concil.
Aphric. planè procedunt, vbi Epiſcopus vicinus locum
alienæ diœceſis a fide Catholica alienatum, non requiſi-
to proprio Epiſcopo ad vnitatem eccleſiæ reducere cu-
rauerit, & reduxerit: hoc enim caſu triennium ſufficit ad
præſcriptionem illius, At ſi monitio præceſſerit, tunc ſuf
ficiunt ſex menſes ad conſtituendum in mora proprium
Epiſcopum, ita quidem, vt ſi eum locum alienus paſtor
ad vnitatem eccleſię reduxerit, non teneatur Epiſcopo,
ad quem prius pertinebat, reſtituere. Hinc verum eſſe
opinor, quod modò adnotabam, nempe ſex menſes
incipere à die monitionis, triennium autem à die con-
uerſionis, etiamſi gloſ. in d. cap. j. hæc aliquantulum
obſcurè explicuerit ſentiens triennium incipere a die
admonitionis.

Hanc verò prẹſcriptionem horum canonum interpre
tes cum ſcientia rei alienæ, & ſic cum quadam mala fi-
de ex eo procedere cenſent, q̃ de fauore fidei hic tracte
tur, vnde vt qui ſemel Catholicam fidem dimiſere, eidẽ
diligenter, & ſedulo reſtituantur, obtinuit prædicta præ
ſcriptio, quæ verè malam fidem non habet, quamuis ad-
ſit rei alienæ ſcientia, quia legibus canonicis ex cauſa
iuſtiſſima permittitur loca ad alium pertinentia occupa-
re, & retinere.

Verum horum canonum deciſio iuſtificatur, maximè
ex eo, quòd Epiſcopus negligẽs reſtituere Chriſtianę re-
ligioni loca ad eius diœceſim pertinentia, & quæ à fide
Catholica diſceſſerunt, vt ea deſerere, aut habere, quaſi
derelicta, atque ideò mirum non eſt, ſi acquirantur alteri
Epiſcopo, qui ſedulo conuerſioni operam dederit. iuxta
not. in l.j. & ſequen. ff. pro derelict. His accedit tex. ſingu.
in l. locorum. C. de omni agro deſer. lib. 11. & in l. qui a-
gros. eod. tit. Quibus reſponſum eſt, q̃ ſi quis prædium tri
butarium Reipublicæ excolere neglexerit, nouuſq; cul-
tor, & agricola id colere curauerit, poſt biennium ſibi
acquirit nouus hic cultor veteri excluſo, cui biennium
iſtud datur à lege ad repetendum prędium, quòd videtur
quaſi dereliquiſſe. Nec quidquam oberit ſcientia noui
cultoris, qui alienum prædium occupauerit, quia cum
id prædium ſit Reipublicæ tributarium, deſertumq; fue-
rit a cultore veteri, prẹſumit quaſi derelictum, & in fauo
rem Reipublicę permittitur cuilibet idem prẹdium co-
lere, qua ratione bonam fidem habet nouus colonus au-
thoritate d. l. qui agros. cuius vltra Bart. ibi meminit Iaſ.
in §. omnium. de actio. au. 72. Eamq; Cæſaream reſpõſio-
nem ferè omnes intelligunt in prædijs tributarijs princi
pi ſupremo, vel Reipublicæ habenti ius ſupremi prin-
cipatus, ſicuti not. Ang. & Are. in l. ſi de eo. §. ſi fortè. ad ſi.
ff. de acq. poſſeſ. quidquid Bar. ibi dixerit. atque hęc qui-
dem adnotarunt ex d. l. qui agros. quam & Corſet. com-
mendat in ſing. verb. occupatio. ex l. j. item locorum. de-
ducitur intellectus ad. l. qui agros: vt ea procedat nulla
prẹmiſſa admonitione, etenim tunc requiritur bienniũ.
Quòd ſi admonitio prẹmiſſa fuerit, ſex tantum menſes
habet vetus colonus ad colendum, & repetendum prẹ-
dium, quod incultum dimiſerat. tex. ſing. in d. l. locorum.
à cuius reſponſo poteſt maximam rationem habere in-
terpretatio ſecunda, quam ſuperius expoſuimus ad tex.
in d.c.j. de prẹſcr. cum alijs canonibus ſimilibus. In ſum-
ma illud eſt obſeruandum, quòd mala fides minimè da-
tur, nec admittit in præcitatis canonibus, nec admittere
tur etiam fauore fidei, quæ ita à ſummo piiſſimoq; Ieſu
ſtatuta eſt, vt nulla ex parte opus ſit peccatum, & crimen
admittere, nec permittendum ſit ad eius defenſionem.
Quæ enim obſecro, vtilitas fidei, aut religionis Chriſtia-
næ tractari poteſt, ſi Deo eius Inſtitutori offenſa fiat? pro-
fectò nulla, vnde dicendum eſt in dictis canonibus præ-
ſcriptionem admitti cum mala fide fauore Catholicæ
fidei, & religionis Chriſtianæ. Nam etſi perſcribens ha-
beat ſcientiam rei alienæ, non omnino ex hoc malam fi-
dem habere videtur, modò rem alienam legis authorita
te iuſtis ex cauſis capiat, vtq; à domino deſertã, vel quaſi
derelictam ſibi acquirat.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Interruptio præſcriptionis, qualiter diſtinguatur ab alijs ferè ſimilibus terminis.*

2 *Mala fides quocunque tempore ante perfectam præſcriptionem contingens, interrumpit præſcriptionem.*

3 *Bona fides quo tempore ſit neceſſaria ad præſcribendum? & vbi locus Dyni inſigniter vitioſus emendatur.*

4 *Ciuilis interruptio, qua fit? Et ibi eius vires explicantur.*

5 *Præſcriptio contra Romanam eccleſiam, non interrumpitur per excommunicationem.*

excommunicationem à Rom. Pontifice latam die Iouis ſancti.

6 *Actio temporalis, qualiter perpetua fiat.*

7 *Præſcriptio ſemel interrupta, ceſſante interruptione, iterum noua poteſt inſtitui, & continuari.*

8 *Regia Tauri l. 6 5 examinatur.*

§. DVODECIMVS.

OMNIBVS his, quæ ad præſcriptionem iã permiſimus fore neceſſaria, examinantis,
1 illud expediendum† quod ad interruptionem præſcriptionis ſpectat. Sunt etenim hac in re, quæ diſtinctam habent cognitionem, & ea quidem ita prænotantur à iuris vtriuſque interpretibus. vt ſciam, quandoq; præſcriptionem non currere, nec procedere, quandoque eam ceſſare, ac dormire, quandoque interrumpi. Nõ procedit, nec currit præſcriptio, quoties ob malam fidem, ſimilemve cauſam non incipit, nec incipere poteſt. Dormit, & ceſſat, quoties ſemel incepta pręſcriptio aliquo tempore intermittitur, vt in ea quæ contra eccleſiam ante vacationem, & paſtoris obitum procedebat, ſiquidem vacante eccleſia & ea prælato deſtituta, ceſſat quidẽ pręſcriptio, ac demum electo prælato quæ prius inceperat, continuatur, ſic ſanè tempus vacationis eccleſię ſubdeducitur. Interrumpitur autẽ præſcriptio, cum omnino extinguitur aliqua ex cauſa, licet iam cœpiſſet procedere. Hęc colliguntur ex gl. in l. cum notiſſimi. §. ſed & ſi quis. in ver. innouatur. C. de præſcrip. 30. vel 40. ann. & in cap. illud. & cap. ex tranſmiſſa. de præſcri. De interruptione quædã hic breui compendio tractabimus, tantum ad quandam noſtri inſtituti maiorem enucleationem.

Interruptio præſcriptionis quædam eſt naturalis, quędam ciuilis. Naturalis interruptio contingit, cum deficit aliquis ex his, quæ neceſſariò ad præſcriptionem requiruntur. Nempe vel poſſeſſio, vel bona fides, vel titulus. Ciuilis verò interruptio fit, quãdo actus aliquis acciderit, ꝙ ex lege ciuili interruptionem inducat, patet iſthęc diſtinctio in d. cap. illud. vbi glo. & in d. §. ſed etſi quis. in verbo, innouatur.

Bona fides adeò ad præſcriptionem eſt neceſſaria, ꝙ minimè ſufficiat præſcriptionem bona fide cęptam eſſe, niſi & ea toto pręſcriptionis tempore à præſcribente habeatur, ſicuti ex regula iſta colligũt Dynus, & Doc. Bar. in l. naturaliter. 2. col. ff. de vſucap. Abb. & alij in c. vlt. de præſcr. Balb. de præſcriptio. 2. par. 3. par. prin. q. 7. idcircò l. j. C. de vſucap. transfor. quæ ab initio tantum præſcriptionis bonam fidem exigit, nec eam accedente mala fide periclitari ſtatuit, iure Pontificio antiquata cenſetur, idemq́; dicendum eſt de l. ſequitur. §. de illo. ff. de vſucap, l. bonę fidei. ff. de acquir. rer. do. Regia l. 12. tit. 29. par. 3. tametſi iuris ciuilis in hoc meminerit gl. in hac reg. Dubitari tamen ſolet, an ſemel cœpta præſcriptione a bonæ fi-
2 dei poſſeſſore† mala fides poſtea contingens ita præſcriptionem interrumpat, vt etiam redeunte hac mala fide poſſit poſſeſſor bonam fidem iterum habens præſcriptionem cœptam continuare, vel omnino cępta præſcriptio interrupta ſit? Et quibuſdam videtur malam fidem poſt cœptam præſcriptionem contingentem, non interrumpere præſcriptionem, ſed eam durante eo vitio ſuſpendere, vt tandem ſi vitium id ceſſauerit, præſcriptio cępta continuetur, vtaturq́ue præſcribens acceſſione prioris temporis. huius opinionis authores ſunt gl. vlt. in 2. q. Inno. & latè Fel. col. pen. in d. c. vlt. de præſcr. vbi Imo. eãdem probat ſententiam, quam ſequitur aſſeuerans eam communem eſſe Balb. 3. par. 6. par. prin. quæſt. 4. idem admittere videtur Adr. quodlib. 2. verſi. ad primam confirmationem. Quin & ipſe Dynus in hac reg. nu. 13. non dicit malam fidẽ interrumpere præſcriptionem, ſed eam impedire. vnde illud fortaſſe ſenſit, ꝙ interim durãte mala fide præſcriptio dormiat, & ceſſet, vt tandem bona fide accedente continuetur. Ego ſanè hanc opinionem falſam eſſe cenſeo, atque iure verius eſſe opinor, malam fidem & interrumpere omnino præſcriptionem, eamq́ue extinguere, ideoq́ue ceſſante mala fide, bonaque accedẽte, neceſſarium erit iterum ab initio præſcriptionem incipere, nec erit locus acceſſioni prioris temporis, cũ id mala fide accedente omnino extinctum ſit huius ſententiæ veritas, conſtat, quia mala fides verè & naturaliter interrumpit præſcriptionem, interruptio autem inducit neceſſitatem incipiendi nouam vſucapionem iuxta communem omnium traditionem in d. c. illud, atque ideò malam fidem poſt incœptam præſcriptionem contingentem, non tantum præſcriptionem impedire, ſed & extinguere omnino, ita vt etiam accedente bona fide nõ poſſit prior præſcriptio continuari, ſed ſit opus noua, & integra præſcriptione. aſſerunt Hoſt. Ioan. Andr. Car. Ant. & Abb. in d. cap. vlt. Syl. in verb. Pręſcriptio. j. §. 3. ad ſi. idem tenet Claud. in d. l. naturaliter. nu. 31. Et inibi Ioan. Hannibal. nu. 148. Nam & hi Doc. expreſſim tenent Hoſ. opinionem, vbi præſcribens poſt cęptam bona fide præſcriptionem habet rei alienæ ſcientiam eo modo, quo in mala fide conſtituitur. Quaſi opinio prior procedere poſſit, quoties ſcientia rei alienæ ita leuis eſt, ꝙ malam fidem non inducat, quod in controuerſiam minimè incidit, ſiquidem tantum hic tractamus de mala fide, idcircò ſi mala fides non acceſſerit, nulla eſt hac de re diſputatio: ſit igitur poſteriorem ſententiam veriorem eſſe, nec ipſe certum habeo, ꝙ prior ſit magis communis.

3 Cæterum† bona fides ſecũdum iuris ciuilis reſponſa tempore traditionis regulariter neceſſaria eſt. l. ſi aliena res. in prin. ff. de vſucap. l. ſi is pro emptore. §. vlt. l. ſequitur. §. de illo, eo. ti. l. 2. ff. pro empt. l. exiſtimans. ff. pro ſolu. Quibus in locis communi omniũ conſenſu excipitur à regula contractus emptionis, in quo vt ab eo procedat præſcriptio bona fides exigitur tempore contractus, & tempore traditionis eandem reſolutionem tradidere. gl. Doct. in l. Celſus. ff. de vſucap. Bart. & Doct. in d. l. 2. ff. pro empt. Regia l. 12. tit. 29. par. 3. Balb. de præſcr. 2. par. 3. par. princ. quæſt. 7. Dinus in hac regula, num. 36. cuius ideo mentionem fecimus, ꝙ exiſtimemus non ſatis explicuiſſe qd in hoc articulo iure Põtificio dicendũ ſit, ita enim ſcribit. Sed de iure canonico non requiritur bona fides tempore cõtractus in his, quæ de iure communi poſſunt poſſideri, cum ſine titulo pręſcribantur, vt dictum eſt, ſed tempore traditionis, & quæ continuatæ poſſeſſionis vſq; in finem completæ pręſcriptionis, vt patet per verba regulæ. Hactenus Dynus, ſentiens pręmiſſam iuris ciuilis diſtinctionem, quam & ipſe probauit, minimè procedere iure canonico in his, quæ iure communi poſſideri poſſunt, quaſi titulus neceſſarius non ſit ad pręſcriptionem, & præterea ius ciuile requirat bonam fidem tempore cõtractus in his tantũ caſibus, quibus titulus ad pręſcriptionem exigitur. Hæc verò à Dyno ſubintellecta ego nõ ita certa fore cenſeo, ſicuti Dynus ſenſit. Nam vt alibi oſtendimus, inter ius canonicũ, & ciuile quoad præſcriptionis titulum nulla poteſt vera ratio differentię conſtitui, nec item vllum adeſt inter hæc iura diſcrimen. Quo ſit ita iure Põtificio, vt ciuili titulũ ad præſcriptionẽ requiri. Deinde ius ciuile non ſemper requirit bonam fidem tempore contractus, etiamſi titulum exigat. Etenim in alijs titulis præter emptionem ac venditionem ſatis eſſe ſtatuit, ꝙ tempore traditionis bona fides adſit, tametſi ius idem ciuile voluerit, in titulo emptionis bonã fidem adeſſe tempore contractus: tunc quidem, cum ad pręſcriptionem titulus neceſſarius ſit. Quamobrem quidquid ſcripſerit Dynus, exiſtimo diſtinctionem prænotatam in hoc verſi, cæterum adhuc iure Pontificio admittendam eſſe, & ea ex cauſa diſtinguendum eſſe titulum emptionis à reliquis titulis, ſecundum ea, quæ à Iuriſcõſultis reſponſa ſunt. Subdit & ipſe Dynus, In his verò, quę nõ poſſunt de iure communi poſſideri, in quibus pręſcribendis requiritur titulus, dicendum foret, ꝙ bona fides non requiratur tempore contractus, & tempore traditionis, & continuatæ poſſeſſionis in titulo emptionis, in cęteris verò requiritur tempore contractus, & tempore traditionis, & continuatæ poſſeſſionis, niſi poſt tempus contractus mala fide celebrati error facti probabilis interueniat, qui malæ fidei pręcedentis ſuſpicionem remoueat. Hactenus Dynus. Cuius commentaria hac in parte maximo impreſſorum vitio læſa fuiſſe cenſeo, iure ſiquidem

ciuili,& caoonico,quoties titulus ad præſcribendum eſt neceſſarius, io emptionis titulo eſt itē neceſſaria bona fides tēpore cōtractus,& traditioois: quemadmodum iure Cæſareo, quod in hoc caſo inre Pootificio admittēdum eſſe expeditum extat, & a canonibus additur tempus præſcriptionis totius,donec ea perfecta ſit. Quo igitur pacto fieri poteſt, ꝙ vbi titulus eſt ad præſcriptionē oeceſſarius iure ciuili & canonico,oon ſit itē neceſſaria bona fides tempore cootractus veoditionis? Et præterea ſi iure ciuili io cæteris cootractibus ooo requiritur bona fides tempore contractus, ſed ſufficit qood ea dēt tempore traditionis,ac iure canooico taotum adijcitor tempus cootinuæ præſcriptioois,cur obſecro Dynus in his titulis requirit booam fidem tempore contractus, & traditionis, & cotiouæ præſcriptionis?

Quibus ex cauſis apud Dynum ita legendum eſſe opinor: In his, verò qoæ iure communi ooo poſſunt poſſideri,in quibus pręſcribēdis requirit tiultus,dicendū foret, ꝙ bona fides requiratur tempore contractus, & tempore traditionis, & cootinuatæ poſſeſſionis in tit. emptionis. in cæteris verò requiritur tempore traditionis,& cōtinuatę poſſeſſionis,atque etiam tempore cōtractus,niſi poſt tempus contractus mala fide celebrati error facti probabilis ioteruenıat,qui malæ fidei pręcedentis ſuſpicionem remoueat. Hęc Dynus. Et hoc vltimum iure etiā ciuili eſt neceſſarium,nempe quod mala fides ceſſet, oonaq; adſit tempore traditionis,cum alioqoi præſcriptionis locus non ſit.

Atque hæc dicta ſint de mala fide, quæ pręſcriptionē intertumpit. Sic & poſſeſſio, quæ omnino exigitur ad pſcriptionem, quemadmodum in hac Relectione tradidimus,ſi ea deficiat qoocunque tempore aote completam & perfectam pręſcriptionem, vſucapio interrumpitur, qua de re hic parum immorabimur, cum eā quæſtionem latiſſimè examinauerint Doct. in d. l. naturaliter. & Balb. in 3 par. 6. par. princ. io tract. de pręſcr.

Fit item pręſcriptionis interruptio, ſi titulns deficiat, quod ſatis manifeſtum eſt,& traditur a Barto. in d. l. naturaliter. colum. 2. Panorm. in d. cap. illud. Franc. Balb. in eod. tract. de præſcrip. 3. par. 6. par. priocip. verſic. tertiò principaliter quęro.

4 Nunc de ciuili † interruptione agendum eſt,atque ad eioſdem articuli reſolutionem pręmittendum pręſcriptionem quandam eſſe in odium taotum oegligentis inductam,vt eſt ea,quæ mala fide iure Cæſatum admittitur ex triginta aonorum tempore: quandam verò eſſe merè fauorabilem,oempe inductam à iure io fauorem tantum poſſidentis, qualis eſt vſucapio triennalis, quę omnino fauorabilis eſt, aliam autem eſſe præſcriptionem miſtā, ideſt iure inſtitutam in odium negligentis, & ſimul & io fauorem poſſideotis. Et hęc eſt pſcriptio decem, vel viginti aonorum, quæ cum titulo,& bona fide procedit. ſicuti explicat tex. in c. placuit, §. poteſt. 16. q. 3. cuius meminit in hac ſpecie Iaſ. in §. pœnales. Inſt. de actionibus. nu. 126. poſt alios, præſertim Abb. & Doct. in d. cap. illud. Eſt item miſta pręſcriptio ea, quę abſque titulo, bona tamē fide procedit ex tempore triginta annorum, ſecundum Dyoum, qui hæc optimè tradit io hac regu. num. 8.

Prima tamen de ioterruptione ciuili ſit conclufio. Præſcriptio triennalis, quæ à Doctoribus vſucapio dicitur, non interrumpitur, ēt litis conteſtationem, imò procedit,& perficitur durante lite, in qoa poſſeſſore cōdemnato, ſit rei reſtitutio. l. 2. §. vlt. ff. de vſuc. ꝓ empt. l. Iulianus. §. quantom. ff. ad exhiben. l. ſi poſt acceptum. ff. de rei ven. ex quibus voanimi omnium ſuffragio hæc opinıo conſtituta eſt in d. l. naturaliter. & in d. c. illud.

Secunda cooclufio. Præſcriptio decem, vel 20. annorum, quę partim eſt fauorabilis, partim odioſa, interrumpitur litis conteſtatione. l. motæ litis. C. de rei vend. §. poteſt. in d. cap. placuit. Barto. & alij communiter io d. l. naturaliter. colum. peo. Abb. & alij in d. c. illud. vbi Felin. & Balb. in 3. par. 6. par. princip. Ioan. Haoni. in d. l. naturaliter. num. 344. plura hac in re tradidere. Præſertim eſt adnotandum, hanc concluſionem tunc obtinere, cum litis conteſtatio ſiat apud iudicem competentem, & habentem cauſæ, & litis eioſdem cognitionem, ſicuti viſom eſt gl. in d. c. illud. & in d. c. placuit. §. poteſt. verſ. interrupta. & in cap. vt debitus. de appel. quibus eſt & ſimilis in l. pe. C. ne de ſtat. defunctor. quarum opinionem ſequuntur Doc. præſertim Felin. in d. cap. illud. & Balb. in d. 3. par. Io. Lupi. in c. per veſtras. 4. notab. num. 28. per tex. io d. l. pen. Hanc item ſecundam concluſionem quidam veram eſſe opinantur, modò ipſe agens io cauſa non ſuccubuerit, eo enim ſuccumbente, non interrumpitur præſcriptio per litis cooteſtationē, quaſi ea vim, qoam ſemel habuit, amiſerit actore victo. ſic ſanè adnotarūt Fel. & Balb. poſt alios probat tex. opt. in l. euidenter. ff. de excep. rei iud. idem aſſerit Soc. conſi. 47. lib. 3. ad ſi. Tertiò eandem cooclusionem ita intelligeodam eſſe opinantur Abb. & quidam alij in d. cap. illud. vt procedat quoties litis conteſtatio facta fuerit aoimo proſequeodi litem. Nam litis conteſtatio alioqui huoc effectū interrumpendi noo habet, ſi actor nullum habens impedimentom litem omiſerit, & eam deſertam dimittat. glo. in d. §. poteſt. verſ. ioterrupta. quam ſequuotur Rom. in l. ſi verò. §. de viro. 34. Fallent. ff. ſolu. matrim. Capitius deciſiooe Neapol. 11. ex argumento ſeoſus cootrarij. l. vlt. C. de præſcrip. triginta vel quadraginta ann. quo so loco gl. j. reoet cootrarium, quam ſeqountur Doctores communiter, ſicuti eam approbans aſſeuerat Franciſ. Balb. io d. 3. par. 6. par. princ. Quæ quidem ſeorentia verior apparet. tametſi Fel. io d. c. illud. oum. 10. mentionem fecerit gl. in d. §. poteſt. dicēs eam eſſe auream. Qui tamen dubitat, an ea vera ſit.

Tertia concluſio. Præſcriptio triginta annorum, aut quadraginta, bona tameo fide procedens, ooo aliter interrumpitur, quàm litis coteſtatiooe. Hæc enim præſcriptio propter bonam fidem ſimilis ceoſetur præſcriptioni decem, vel viginti anoorū, & mixta indicatur. qoēadmodum conſtat ex d. §. poteſt. cuios authoritate hanc cōcluſiooem tenuerūt Abb. & Fel. col. 2. in d. c. illud. Balb. in d. 3. par. 6. part. princip. quæſt. j. 2. ſpeciei, licet contrariū placuerit Anto. in d. c. illud.

Quarta concluſio. Præſcriptio merè odioſa, quæ mala fide procedit ob ſegnitiem, ad neglıgeotiam alterius, ſola citatione ioterrumpitur. Hanc cooclusionem latè probant Bart. & Doct. in d. l. naturaliter. & io d. c. illud. Balb. in d. q. j. Iaſ. in l. vlt. ff. de eo per quem factum erit. tex. opt. in d. §. poteſt. & io l. cum notiſſimi. §. imò. & io princ. C. de pręſcrip. 3. anno. atque idem erit io quacunque alia præſcriptiooe, quæ mala fide poſſit procedere, cuiuſcunqoo temporis ſit.

His adijciendum eſt, quod Fel. ſcribit in c. cum non li-
5 ceat. de pręſcr. col. vlt. exiſtimaos, aduerſus † Romanam eccleſiam oullam procedere præſcriptionem, quippo qoæ quolibet anoo ioterrumpatur per excommunicationem à Romano Pootifice die Iouis ſancti ex Bolla Cœnę proouncíatam aduerſus occupantes, & detioentes res eccleſiæ Romanæ. Quod ſatis eſt ſingulare, ſi iure defendi poſſit. Ego hanc ſenteotiam ſalſam eſſe opinor. Nam etiamſi illa excommunicatio interrūpere poſſet præſcriptionē, id obtineret quo ad malæ fidei poſſeſſores, quos Romanus Pootifex ſenrentia excommunicationis ooтat. ſiquidem bonæ fidei poſſeſſores, qui etſi rem eccleſiæ Romaoę poſſideant, iuſtè tamen opinaotur, eam propriā eſſe, minimè prædictis cenſuris afficiuntur. Quòd ſi dixeris Fel. ſequutus, admonitiooem Romani Pontificis, etiā extraiudicialem ita interrumpere præſcriptionem, ſicuti eam litis conteſtatio interrumpit, cum ipſe Rom. Pōt. ſit iudex omnium maximus, oec habeat iodicem, coram quo agere, aut alterum conuenire debeat, quemadmodū in hac ſpecie ex illo tex. deduxerunt Inoo. Io. And. Abb. col. 3. Fel. col. pen. in cap. nihil cum ſcandalo. de præſcri. Aret. io l. ſi ſeruum. §. ſequitur. col. 2. ff. de verb. obli. Petr. Peruſ. in rep. c. ſi diligenti. de præſcr. oum. 35. id procedit in ſpeciali monitione ipſius Romani Pontificis, qui ſpeciali quadam requiſitiooe, ac nominatim poſſeſſorea admonuerit, vt res occupatas eccleſię Romanę reſtituāt, cum ex hac admonitione cenſeantor poſſeſſores in mala fide conſtituti, noo ſic erit dicendum in monitione illa generali, quæ fit per excōmunicationem Rom. Pont.

Vnde opinio Felin.in d.cap. cum non liceat. dubia eſt, & mihi falſa videtur. Eamq; reprobat Carol.Ruinus in conſi.37.num.12.& 17.lib.4.

Supereſt modò effectum interruptionis tradere, & qui
6 dem † in actionibus temporalibus, quæ vel ſex menſibus, vt redhibitoria, vel anno, vt quanto minoris, & alijs, de quibus in l.ſciendum.in fi. & l.cum ſea.ff. de ædil. edict. l.65.titu.5. par. 5.& in l.in honorarijs.ff. de actionibus.& obligat. atque in omnibus actionibus, quæ tricennali præſcriptione tolluntur, per litis conteſtationem fit earum perpetuatio ad 40. anno. tempus.l. vlt.C. de præſcr. triginta vel quadraginta anno. Idem traditur in l. vlt. in princ.ff.de eo per quem fact.erit, maximè per Iaſ.ibi, & eundem in §. pœnales. de actionibus, numero 113. & Alexan.in l. nam & poſtea.§.ſi is qui temporali.ff.de iureiuran. atque hoc ita receptum eſt iure perpetuationis. Quid igitur reſpondendum erit quoties præſcriptione interrupta extitit, an poſſit iterum ceſſante interruptione procedere, nouo quidem initio, ſiue ſit interruptio ciuilis, ſiue naturalis? Bernardus enim in dicto cap.illud. hanc 16.quæſtio. omiſit, alia hac in materia tradens. glo. verò in cap. j. quæſtione tertia, & in regu. ſine poſſeſſione, de regul. iur.in ſexto.& Antonius in dicto capitulo, illud exiſtimant, poſt ciuilem interruptionem non
7 poſſe iterum ab initio † præſcriptionem procedere, nec incipi, vt tandem noua, & integra inſtituatur. Quia mala fides inducta ex hac interruptione minimè patitur, quod præſcriptio procedat. qua de re tractauerunt glo. Bartol.& Sal.in l.2.C.de fruct. & lit.expenſ.etiam quo ad alios effectus.hanc opinionem gloſ.in dicto capitulo primo, aſſerit communem eſſe Panorm.in d. capitulo, illud. numero 20.Sed hęc opinio tunc vera erit, quoties ex hac interruptione mala fides adhuc perſeuerat apud præſcribentem, hęc autem quæſtio, quam modò tractamus, proponitur in eo caſu, quo bonam fidem habet qui vult pręſcribere poſt interruptam præſcriptionem noua, & integra pręſcriptione.tandem in naturali interruptione cōſtitutiſſimum eſt, quod iterum poſſit noua, & integra conſtitui, & cōtinuari pręſcriptio, nempe poſſeſſione ſemel amiſſa, iterum accedente.idem de titulo, idem de bona fide dicendum erit ſecundum communem in dicto capitulo, illud.textus optimus in l.penul.titulo 29.parte 3.At in interruptione ciuili frequentiori interpretum ſuffragio receptum, eſt quòd in realibus & perſonalibus actionibus ſemel interrupta pręſcriptio non poſſit iterum ab initio procedere, niſi tempore quadraginta annorum, perfecta fuerit.l.vlt.C. de præſcrip. triginta vel quadraginta annorum, vbi gloſ. & Cyons. gloſ.in l. j.C.de longi tempo.Abbas, & Fel.in dicto capitulo, illud. columna 5. textus optimus in l. j. §. j.C. de annali exceptio. tradit Balb.in dicta 3.parte 6.partis principal.quæſtione. 4.atq; eſſe hanc opinionem communem fatetur Ioannes Hannibal.in d.l.naturaliter. ff. de vſucap.numero 370. verum Salicet. in dicta l. vltima, & in l. cum notiſſimi. §. imo, columna vltima.C.de præſcrip.triginta vel quadraginta annorum. aduerſus communem ſententiam exiſtimat interrupta ciuiliter præſcriptione in realibus actionibus tantum requiri ad nouam præſcriptionem decē annos vltra eos, qui ab initio iure ordinario, ſi nulla contigiſſet interruptio, forent neceſſarij, cuius ſententia admitti poterit. Imo fortaſſis illud iure probari poterit, in actionibus realibus & in rebus præſcribendis ſemel interrupta præſcriptione etiam ciuili interruptione, poſſe iterum ea interruptione ceſſante, nouam præſcriptionem inſtitui, & continuari bona fide, & poſſeſſione, alijſque accedentibus circunſtantijs, quæ iure ad legitimam præſcriptionem requiruntur per id tātum tempus, quod nulla data interruptione, ſufficeret ad præſcribendum. Nam leges in contrarium pro communi allegatæ, intelligendæ ſunt, quoties mala fides manet apud poſſidentē, vel præſcribentem: tunc etenim neceſſaria eſt noua quadraginta annorum praſcriptio, ſecundum iura ciuilia, q̄ iure Pontificio in hoc ſublata cenſetur. vnde fortaſſis in actionibus perſonalibus, ſi verò præſcribens habeat bonam fidem, mala enim præſumitur ex ciuili interruptione, idem erit. Super quo maturius cogitandum eſſe cenſeo.

8 Eſt præterea in hoc tractatu † Reg.l. 65. Tauri, quæ palam ſtatuit, interruptionem præſcriptionis factam quo ad poſſeſſionem, cenſeri itidem habere effectum ac factam fuiſſe quo ad proprietatem, & è contrario. Cum tamen interruptio præſcriptionis ratione vnius actus non habeat effectum quo ad alium.cap. auditis, ad fi. & ibi Panormita. & Docto. de præſcrip. Nihilominus Regia conſtitutio elegans eſt, nec loquitur de naturali interruptione, ſed de ciuili, habetque hunc ſenſum, quod mota lite quo ad iudicium poſſeſſorium, non tantum fiat interruptio præſcriptionis quo ad poſſeſſionem ſuper qua controuertitur, ſed & quo ad proprietatem, quæ in iudicium deducta non eſt. Sic ſanè ea hoc interrumpitur pręſcriptio, qua tolli poterat, & excludi remedium poſſeſſorium: item & ea præſcriptio, quæ actionem ad proprietatem tempore poſſet extinguere. Ex contrario ſi aduerſus præſcribentem actum ſit ad proprietatem, non tantum interrumpitur præſcriptio, quæ tolleret actionem realem ad proprietatem actori competentem, ſed & ea præſcriptio, qua interdicta poſſeſſoria, quibus actor agere poſſet, extinguerentur. Hoc etenim conueniens eſt ex eo, quòd in hac potiſſimum materia de præſcriptionibus maximè coniuncta ſit poſſeſſionis cauſa proprietati, cum abſque poſſeſſione proprietas præſcriptionis titulo acquiri non poſſit.

Illud verò non eſt prætermittendum, quòd ſi quis præſcribentem in iudicium traxerit agens poſſeſſorio, & pręſcribens victus fuerit, certiſſimi iuris eſt, etiam quo ad proprietatem pręſcriptionem interrumpi, cum poſſeſſio à præſcribente auferatur, atque ideo is continuare non poſſit pręſcriptionem abſque poſſeſſione. reg. ſine poſſeſſione, de regulis iuris. in 6. niſi victus agens poſtea de proprietate rei allegauerit præſcriptionem, & velit ad eius perfectionem vti eo tempore, quo pendente lite poſſedit: tunc equidem Regia conſtitutio planè illi iuſtiſſimè obijcietur. Sed ſi agens poſſeſſorio aduerſus præſcribentem in eo iudicio victus fuerit, ac ſuccubuerit, & denique proprietatem in iudicium deduxerit, quęritur an reus poſſit præſcriptionis iure ſe defendere, ad eamque præſcriptionem vti eo tempore, quo poſſedit poſt motam litem ſuper poſſeſſorio? Et videtur non eſſe locum in hac ſpecie Regiæ conſtitutioni, ſiquidem ex litis conteſtatione non fit interruptio præſcriptionis, cum actor ſuccumbit, quemadmodum ſuperius in hoc ipſo §. probauimus, & tamē vidi frequenter, niſi immemorialis præſcriptio probetur, non admitti ad continuationem præſcriptionis tempus, quo reus poſſederit poſt motam litem ſuper poſſeſſorio iudicio, latamque in eo ſententiam, quaſi id ſit conſonum Regiæ, & Taurinæ conſtitutioni. Quod apud me dubium eſt. Hęc quidem de ciuili interruptione, nam naturalem interruptionem diximus non omnino pertinere ad Tauri legem. Id verò probatur planè de interruptione, procedente à defectu poſſeſſionis: ea etenim dubio procul, & ad poſſeſſionem, & proprietatem pertinet, nec illa conſtitutio huic aptari poteſt. At interruptio procedens à defectu tituli, vel bonę fidei, etſi naturalis ſit, fortaſſis cōueniet prædictæ legi. Interrumpitur enim præſcriptio proprietatis ob malam fidem, item ob deficientem titulum, & tamen interdicta poſſeſſoria, quæ lege, vel ſtatuto temporalia ſunt, ac tempore tolluntur, hac in ſpecie præſcriptione huius temporis abſque titulo & bona fide, & denique mala, iure ciuili hac in parte minimè antiquato, extinguuntur, ſicuti diximus de iure ſummariæ exequutionis. Igitur iuxta legem Regiam interruptio præſcriptionis, quo ad proprietatem ex defectu tituli, aut ex mala fide, cum alioqui minimè præſcriptionem aduerſus interdicta poſſeſſoria interrumperet, ad hæc interdicta extenditur, atque ideo horum interdictorum præſcriptionem interrumpit. Qua de re adhuc oportet maturius perpendere, ac diligentius cogitare.

SVMMARIVM.

1 *Vſucapio et præſcriptio, an ſint rõne iuſta legib. humanis introducta,*
2 *An ex præſcriptione acquiratur dominium vtile, vel directum, latiſſimè diſputatur,*
3 *Vſucapionem triennalem à longi temporis præſcriptione perperam diſtingui quo ad dominij directi, vel vtilis acquiſitionem.*
4 *Intellect. ad tex in l. ſi duo patroni. §. Iulianus. ff. de iureiur.*
5 *An per vſucapionem, vel præſcriptionem, etiam ſi ex eis transferatur dominium directum, fiat iniuria, aut derogetur iuri naturali.*
6 *Dominium vtile acquiſitũ præſcriptione maximos effectus habet,*

TERTIAE PARTIS RELECTIONIS INITIVM.

HVIVS operis initio enũciata partitio nos iam admonet, vt vſucapionis vim, & effectum exponamus. Cuius rei controuerſia neceſſariò deducitur ab ea q. qua diſputari ſolet, ſitne iuſta lex, quæ vſucapionem inſtituerit in republica? cum ex ea dominia ab vno in alium abſq; conſenſu prioris domini, ſola humanæ legis authoritate transferantur. Hic tñ de præſcriptione, quæ mala fide procedit, minimè tractabitur, ſaltẽ in ſpẽ, ſed in genere de vſucapione, eiuſque iuſtitia agendum erit. Idcircò hanc proponimus conclusionem.

Potuit lex humana iuſtiſſimè dñium priuatũ ab vno in
1 alterũ transferre† vſucapionis, aut pſcripionis rõne. Hęc probaţ. Etenim humana lex poteſt ob vtilitatem publicã dominium priuatum ab vno tollere, & in alium transferre. Lex verò id agens ex cauſa vſucapionis maximam reipublicæ vtilitatem affert, ac ſemper attulit: igitur conſtat, quod in hac aſſertione conſtituimus. Atque hujus argumentationis vltima pars, quæ ex prioribus rem deducit, manifeſta eſt. Maior verò propoſitionis pars ex eo apparet, ꝙ lex humana eo tempore, quo res omnes erant communes ante particularem rerum occupationem potuit eius ſola authoritate priuatis dominia rerum concedere, & tradere, quod apertiſſimè probatur à Conrado de contract. quæſtione nona, & 11. Ergo eadem lex poſt illam diuiſionem rerum priuatis factam itidem poterit ex iuſta cauſa dominium vnius eique acquiſitum ab eo tollere, & in alterum transferre, quia non minor eſt legis poteſtas ad tollendum dominia præmiſſa cauſa vtilitatis publicæ, nunc poſt rerum communium particularem dominij acquiſitionem, quam fuerit, tunc cum omnia erant communia & indiuiſa, atque authoritate legis facta fuere priuata. Habuit enim tunc lex authoritatem concedendi aliquot ex rebus communibus ob iuſtam cauſam aliquibus, reliquis ab earum vſu excluſis. Eadem ergò habet, & nunc poteſtatem eaſdem res ab his, qui earum dominium habent, ratione publicæ vtilitatis tollere, & alijs adijcere. Deinde lex humana, quæ iuſta ſit, inter ſubditos vim habet ex eo, quòd ſubditi conſenſerint in imperium & adminiſtrationem legislatoris, eademque ratione ſubditi conſenſerunt in legem iuſtè à principe latam, quod ſatis manifeſtum eſt: idcircò lex iuſta, quæ vſucapioni vim dederit, eamque induxerit cõſenſum habet tacitum omnium ſubditorum, qui quidem conſenſus tacitus ſufficiens eſt, vt virtute legis iuſtæ dominium ab vno in alterum abſque conſenſu expreſſo transferatur. Minor huius argumentationis pars tangit iuſtitiam legis inducentis præſcriptionem: nempe vtrum iuſtam habuerit legislator cauſam transferendi dominium ab vno in alterũ rõne tpis? Et quidẽ hæc iuſtitia cõſtat ab vtilitate Reipublicæ, cui conuenit dñia rerũ non eſſe incerta, item ꝙ lites, quæ alioqui frequentiſſimè contingerent aliqua ex parte a Republica exterminent. Item euidentius oſtẽditur, ſi paulũ latius rẽ iſtã repetamus. Nã vſucapio in primis vr̃ refragari naturali æquitati, cui cõuenit, ꝙ nemo cum alterius iactura fiat locupletior. l. nã hoc natura. ff. de condictionib. indebiti. l. iure naturæ. ff. de reg. iur. Tñ ex aduerſo obijcitur, eã æquitatẽ qñq; incommodã, & ſanè perniciosam eſſe cõi bonium ſocietati, cui lege naturali oẽs inſeruire tenemur, cuiuſq; rõne vt ea conſeruetur, paſſim leges humanæ inſtituuntur, quarũ finis non alius eſt, quam humani conuictus, & humanæ, cõiſq; ſocietatis conſeruatio. In hoc denique vſucapio inſtituta legib. humanis eſt, vt Reipublicæ, cõiq; bonium ſocietati, conſultũ ſit. Ea etenim ceſſante, incertus ſemp eſſet poſſeſſor, an res, quam ab alio emit, aliove titulo habuit, ſuaſit, necne. Quod minimè Reipublicæ commodũ eſt, imò damnum infert. l. j. ff. de vſucap. ꝙ ſi nullo tpe certa ſint rerum dñia, bonium cõmercia facilè intermittẽtur, atq; inculti incebunt agri, quorum cultura Reipublicæ vtilis oĩno cenſetur: timens namq; poſſeſſor ne qñ dñs verus fundi, eum ſibi auferat, illius curam abijciet, & incultum manere ſinet, quemadmodũ ſcribit Theophilus in prin. Inſt. de vſucap. Et præterea vſucapionis lex alia rõne iuſtificatur à Iuriſconſulto in l. vlt. ff. pro ſuo. ergo, inquit Neratius, vſucapio rerum conſtituta eſt, vt aliquis litium finis eſſet. Sic & Cicero pro Cecinna, vſucapionẽ inquit eſſe finem ſolicitudinis, ac periculi litium. His tandem rõnib. introducta vſucapio minimè infringit regulã illã iuris naturalis, quæ cum alieno detrimento nos locupletari vetat, ſed eam potius moderatrice ratione interpretatur, ne ab alia lege, quæ conſeruationem, & quietẽ cõis ſocietatis iniũxit, diſcederetur. Sic legib. duodecim tabularum, fundi, & agri biennio vſucapiebantur, cæterę aũt res anno tñ cuius legis meminere Iuſtinianus in l. j. C. de vſucapioni. transfor. Cic. lib. 2. Topico. Idem in orõne pro Cecinna. Plato itẽ li. 12. de legib. ad eius Reipublicæ, quam ipſe inſtituebat, regimen ſtatuit, rem mobilem palam, & publicè poſſeſſam, anno vſucapi, ſi clam poſſideatur ea res, triennio quidem, & id in vrbe. At in agro palã, quinquennio: occulte verò, decennio vſucapi. Laudat Cicer. de Officijs lib. 2. Aratum Sicyonium, ꝙ is cum patriã, ſuam tyrannide multis annis oppreſſam liberaſſet, exuleſq; reduxiſſet, poſſeſſiones iuſtas triginta iam & quadraginta annis obtentas mouere, atque exulibus reſtituere ideo iniquum eſſe cenſuit, quòd tam longo ſpacio multa hæreditibus, multa emptionibus, multa dotibus tenebantur ſine iniuria. Hinc ſanè ſit, vt nulla Chriſtiana Reſpublica ſit, quæ proprijs ſtatutis legibus vſucapionem mobilium, & immobilium rerũ non probauerit, eaſq; leges iuſtas eſſe oſtendit Scotus in 4. ſen. diſt. 15. & præter eum Conrad. de contract. q. 15. cõclu. 2. & ſequen. Th. in quodlibe. 12. q. 24. quorum opinio cõis eſt apud Theologos, ſicuti eam ſequutus aſſerit Adr. in 4. ſent. tract. de reſt. eodẽ capite, quo de præſcriptionibus agit. Ex hac vſucapionis iuſtitia plura poſſent deduci, quorum aliquot, quia maiorem hactenus habuerunt controuerſiam, breui quadam reſolutione abijciam.

Primum hinc, facillimè, ni fallor, expedni poterit ea
2 quæſtio, qua dubitari ſolet† an ex præſcriptione acquiratur dominium directum, vel vtile? Nam frequentiori nostratium ſentẽtia illud obtẽtum eſt, ꝙ ex triennali vſucapione transferatur dominium directum, at ex præſcriptione decem, viginti, vel triginta annorum, tantum translatum ſit in præſcribentem dominium vtile, directum verò maneat penes illum, aduerſus quem præſcriptum fuerit. Hanc opinionem veram eſſe cenſent glo. in auth. niſi triennalis. C. de bonis maternis. glo. in l. traditionibus. C. de pact. & in princip. Inſtitu. de vſucap. quas ſequuti ſunt Bar. & Doct. in d. authen. niſi triennalis. & in præcitatis locis. Panormita. in rub. de præſcrip. Idem in cap. cæterum. de iudic. nume. 20. & Dec. ibi num. 17. Eandem ſententiam fatentur communem eſſe paſſim vtriuſque iuris interpretes, præſertim Iaſ. in d. l. traditionibus. Fel. & Alc. in d. rub. de præſcrip. Franc. Balb. in tract. de præſcrip. 2. parte principal. 2. quæſtio. Aretinus in dicta princip. Inſtitu. de vſucapio. Ioannes Hannibal in rubri. ff. de vſucap. numero 113. & probatur in l. ſi duo patroni. §. Iulianus. ff. de iureiu. vbi vtilis actio datur præſcribenti. Idẽ in l. prima, ad finem. ff. de aqua pluuia arcen. deinde præſcribenti competit exceptio: ergo priori domino competit actio. l. ſuper longi. C. de long. temp. præſcrip. l. ſi

quis

quis emptionis.C. de præſcrip. triginta vel quadragiota annorum. Quib. & alia ratio accedit, ꝙ dominium iure naturali quæſitum, quodq́ue directum eſt, non poteſt humana, & ciuili lege tolli.l.eas obligatiooes.ff.de cap.diminu.ergo per præſcriptionem lege humana inductam nõ poteſt dominium iſtud directum tolli his ſanè authoritatibos & ratiooibus potiſſimum hęc opioio cõprobatur: & item authoritate Iuriſconſulti in l. ſi quis diuturno. in princ.ff.quemadmodum ſeruitu.vendica.vbi Iuriſconſultus acquiſita ſeruitute inquit, vtilem actionem prĕſcribentem habere ad ius ſeruitutis.

Cęterum contrariam ſententiam, imò ꝙ vſucapione decem, vel viginti aonorum dominium directum traos feratur authoritate legis humanæ ex vſu, probare conantur Martinus, Petrus à Bellapertica, & Iacob.Butricarius io dicta autheo.niſi tricenoalis.glo. in ſumma.16.quęſt.3. Faber, & Portius in princ.Inſtitu.de vſucap.Alcia.in rub. de prĕſcrip.oume.33.& in l.vt ſuot.ff.de verb.ſignifi. Dec. io l.vlt. C.de edict.diui Adr.tollen.colum.j.Ioann. Igoeus in l.j.§.domini. el j.ff.ad Syllani. Idem latius in l. contractus.ff.de reg.iur. mume.130.cuius ratione aduerſus Dec. defendit Roge.de Mota.in l.traditionibus.C.de pact. oume.94.Eandem opioionem fateotur veriorem eſſe, & tenent Eguinarius Baro, Inſtitu.de vſucap. colum. 2. Ioan. Coraſi. in l. ſeruitutes. in 4. nume.13. ff. de ſeruitu. idem Coraſi. lib.6. Miſcell.cap. 20. & Corn. de contract. quæſt. 15. coocluſio.3. Quæ quidē opinio probatur ex eo, quòd plurimũ Iuriſconſultorum teſtimooio conſtet vſucapione, & prĕſcriptione dominium acquiri prĕſcribenti. l. 3. ff.de vſucap.l. acquiritur. §. noo ſolum. ff. de acqnir. rer, dom.l.traditionibus.C.de pactis Autheo. niſi tricennale. C.de boois mater.dominij autem verbo directum eſſe in dubio intelligeodum.l.j.§.qui io perpetuum.ff.ſi ager.vectiga.cum potentior ſit adſumenda ſignificatio in dubio. l.quęritur.ff.de ſtatu hom.l. domum. ff. de cootra. emp.c. peo.de ſoo.excommn.

Secundo loco huic ſeoteotiæ adſtipulatur ratio ſatis congrua.Lex.etenim humana ex iuſta cauſa habet poteſtatem transferendi dominium ab vno in alterum, ſicuti modò probaoimns non tantum vtile, ſed & directum, quod oegari non poteſt.alioqui dominium, qnod in pœnam crimioís transfertur ab vno in alterum, directum noo eſſet, ſed taotum vtile, quod omnino falſum eſt. Igitur certum ſit, humanam legem poſſe cauſa vſucapionis transferre dominium directum in prĕſcribentem. Huius autem dominij directi translatiooem feciſſe legem inducentem vſucapionem, & præſcriptiooem, ſatis apparet ex locis proxima ratione citatis.& prĕterea, quia manifeſti iuris eſt, authoritate legis prĕſcriptionis cauſa dñium in prĕſcribentem transferri, nec diſtinctio alicubi io ea ſpecie ſit dominij directi ab vtili, quod lex minimè indiſtinctum dimitteret, ſi voluiſſet taotum dominiom vtile in præſcribeotem transferri.

Tertiò eadem ſoía habet authoritatē à lege duodecim tabularum, item à Iuſtioiano Cęſare io princ.& §.j.de vſucapion. quib.in locis pariter ſtatuitur acquiſitio dñij rõne præſcriptioois rerum mobiliũ, & immobiliũ: additq; Iuſtinianus ex prĕſcriptiooe rerum dñium acquiri, cum mentiooē feciſſet, rerum mobiliũ, & immobilium: ergo, vt par ſit vtriuſq; prĕſcriptionis conditio, ob eandem legis parem, vnamq; vtriuſq; determinatiooe.l.nam hoc in re.ff.de vulg.par eſt, ꝙ dñium directũ rerum ēt immobiliũ in prĕſcribentem transferatur. Hęc eadem argumeotatio fieri poteſt ex l.traditiooibus.C. de pactis.vbi paria cenſentur, ꝙ dominiom transferatur traditione, & vſucapione, & tameu palam eſt traditionibus dominium directũ, non taotum vtile transferri.

Quartò aduerſus cõem opioionē vrget tex. in c. intee memoratos.16.q.3. quo in loco dñium acquiſitum p̄ſcriptione, appellatur æternum. Sic & io c.clerici, ead. quęſt. dñium hoc proprietas dr̃, vnde coniectare licet, & deducere, directum dominium prĕſcriptione acquiri.

Quiotò, vt partem iſtam iuſtiorem eſſe oſtendam, aut ſaltē mioimè conuinci authoritate tot doctiſſimorum virorum, qui contrariam magno conatu admittendam eſſę

3 opinantur, libentur quæram, quo iure hi Doctores † vſucapiooem triennalem diſtioxerint à longo t͞pis præſcriptiooe, cenſeotes ex triennali directom dñium acquiri, non ita ex præſcriptione longi t͞pis? Etenim ſi reſpooderint in vſucapione Iuriſcooſultũ hanc concluſionem palam probare in l.3.ff.de vſucapioo. vt Dinus in hac regula cenſet, ou.10.profectò mirabor maximè, viros eruditione inſignes hac authoritate ſniam iſtam probaſſe. Nã Iuriſconſultus in d.l.3. oon tm̃ tractat de vſucapione rerum mobilium, ſed & de immobilium præſcriptiooe: oã & hæc vſucapio dr̃.l.4.§.ſitu vi.l.ſi per errorem. ff. eo. titu. Nec vllibi in tract.de vſucapiooib.Iuriſconſulti, quorum reſponſa io pandecta Iuſtiniaous retulit, hanc diſtinctiooem fecere. Imò ab eis rerum immobilium, & mobilium præſcriptio vr̃ vſucapio, & à Cicerone, & alijs veteribus latioæ liogua authorib. quorum dictiooes in his, quæ ad vſucapionem pertineot, ooo aliæ ſuot, quàm hæ, qiub.& Iuriſconſulti vtuntur, nuſquã mentio ſit rei immobilis præſcriptioois ſub alio noie, & ritu. quàm vſucapionis. Præterea licet oon deſint rõnes, quib. moti legumlatores potuiſſent inducere, ꝙ directum dñium ex vſucapione rerũ mobiliũ acquiratur, vtile verò tm̃ ex prĕſcriptio oe rerum immobilium, nempe ob vtilem, & abiectam rerom mobilium poſſeſſionem.l.peregrè.in prin.& l.ſi rem mobilem.ff.de acquir.poſſ.& quia facilius, ac firmius res mobiles acquirantur.l.3.§.Nerua filius.ff.de acq.poſſ.tũ legislator ex his, & alijs rõoibus ſtatuit, minus t͞ps ſufficere ad vſucapiendum res mobiles, q̃ immobiles, nec in qualitate dñij & diſtiuctiooe directi, ab vtili qnidquã definiuit: imò pariter, cũ vſucapio tã de mobilib. q̃ immobilib. ſit neceſſariò accipienda, ex ea generaliter acquiri dominiũ ceoſuit io d.l. 3. tametſi iam lege doodecim tabularum ſancitum eſſet minori t͞pe acquiri mobilia quàm immobilia. Nec diſtioctiooem iſtam ita vtilem, & maximi effectus tacuiſſent Iuriſconſulti, ſi ea lege ciuili Romanorum alicubi facta fuiſſet. Non oberunt huic opioioni ea quæ
4 contrariæ ſententiæ authores adducunt. † Et primo l. ſi duo patrooi.§.Iulianus.ff.de inreiu. Cuius hic eſt contextus literæ Iulianos, ait, eum qui iurauit fundum ſuum eſſe poſt longi temporis prĕſcriptionem, ēt vtilem actionem habere debere. Hęc Iuriſconſultus. Qui variè à Doctoribus iotelligitur. Nam quidam arbitraotur, loogi temporis prĕſcriptiooem io ea ſpecie allegari ab eo, cootra quem iuratum eſt. Vnde qui ſemel iurauit ex aduerſarij delatione fundum ſuum eſſe, habet ex iorameoto actionem vtilem, oon obſtante quòd aduerſarius poſt hoc iuramentum longo tempore fundom poſſederit. Quaſi tunc noo ſufficiat longi temporis præſcriptio, ſed ſit neceſſaria maior præſcriptio perpetua actiooe per delationem iuramenti: atque non tantum habet, qui iurauit actionem realem, quam priuſquam iuraſſet habebat, quæ perpetua fuerit per litis cooteſtationem, ſed etiam actionem vtilem ex iurameoto, quæ quidem actio perpetua eſt vſque ad quadraginta anno.l.nam & poſtea.§. ſi is qui temporali.ff.de iureiu.de quo tractat Reg. lex 14. titu.11. Partita.3.Hippol.in ſiog.141.Roder.Xuar.in repet. l. poſt rem.ff.de re iud. verſicu.conſidera vlt. & ſingul. & ſecundum glo. Alexao.io d.§. Iulianus. ac Roder. in d.verſicu. conſidera. locus hic Iuriſconſulti, tractat de prĕſcriptione iam cœpta tempore dilationis iuramenti, vel de vſucapione poſt iam delatum iur̃m iocipieoda, quē ſeoſum Regia lex admittit, atque poſt alios Iaſ.in d.§.Iulianus. Poteſt aliter locus Ioriſcooſulti adſumi io eũ ſenſum, vt interpretemor, poſt ipſam vſucapiooem ſioitam, poſſeſſorem in iudicium vocatum oppoſita exceptione ac præſcriptiooe longi temporis, iurameotum actori detuliſſe, eumq́; ex delatione iuraſſe. Habet enim taotam vim iur̃m ex delatione præſtitum, ꝙ & aduerſus longi temporis præſcriptionem actionem vtilem iuranti acquirit, oec tm̃ extinguit ius præſcriptioois, qno extincto actor habet priſtinam actionem directam iure dominij, ſed & vtilem ex iuramenti vi acquirit ipſi iuranti. Hæc quidem interpretatio, licet Iaſoni non admodum placeat, cum his exiſtimet noo cooueniré textui, deducitur à glo. ibi in princip. & Barto. in §. ſi quis iurauerit. eiuſdem l. ſi

duo patroni.tandem inxta has interpretationes minimè
obſtat Iuliani reſpôſum opinioni,quam vltimo loco,ad-
uerſus communem probauimus , nec communi ſenten-
tiæ ſuffragatur. Quod ſi dixeris quis Iuliani ſententiam
procedere in prçſcriptione eius,qui iuranit,vt ſit ſenſus,
qund is, qui iurauit ex delatione alterius ſundum ſuum
eſſe, ſi poſtea præſcripſerit rem ipſam longo tempore,
habere eum etiam vtilem actionem, quemadmodum eũ
textum intellexere Iacob Butr.Ricardus,Albericus, Bar.
& Iaſon,tunc ipſe reſpondeo actionem illam vtilem da-
ri ex iuramento, nooex præſcriptione , nam de viribus
iuramenri agitur in eo titulo non de viribus præſcriptio
nis,idcircò inibi reſponſum eſt poſl iuramentum habere
iurantem,qui eriam rationem tituli iuramenri præſcrip-
ſerit fundum bona fide, actionem vtilem iuramento ſibi
delato, non tãtum actionem directam ex præſcriptione,
huiuſque reſponſi non eſt leuis effectus, ſicuti Iaſoo poſt
alios ibidem tradidit.Quamobrem potius probatur in d.
reſponſo poſterior opinio,quàm prior.Mihi ſanè potius
placet,ꝙ in d.§.Iulianus.præſcriptio allegetur ab eo, qui
iuramentum detulerat. Id enim magis conſonum eſt In-
riſconſulti menti,quàm quod ab eo , qui iurauit , eadem
non ita vtiliter proponatur:& iuxra bunc intellectum , ſi
intellexerimus iuramentum prçſtitum ſuiſſe poſt prçſcri
ptionem perſectam,oportet comma,& duo puncta poſt
dictionem,illam,Præſcriptionem,appooere.

Item noo obeſt textus in l.j. ad finem .ff. de aqua plu-
uia arcen.& in l.ſi quis diuturno.in princ.ff. quemadmo-
dum ſeruitus amittar.nam in prędictis locis tantum tra-
ctatur de vtili actione pro vtili ſeruiture , aut quaſi ſer-
uitnte non de vtili dominio, quæ quidem diſtinctam ha-
bent rationem ex eo , quòd in ſeruitutibus agatur de re
incorporali,quæ verè,& propriè nõ poſſidetur,ſed quaſi
poſſidetur.l.ſeruus.§.incorporales. ff. de acquirendo re-
rum dominio.l.ſequitur.§.ſi viam.ff.de vſucapionibus.Id-
circò mirum non eſt,quòd ſeruitus acquiſita præſcriptio
ne,differat ab ea, quæ conſenſu dominij conſtituta con-
uentione ſit,& appellatur quaſi ſeruitus,vtilemque actio
nem habet. illa etenim , quę pacto, & conuentione ſit cõ
ſtituta, propriè ſeruitus dicitur :at ea , quæ vſu temporis
ſit acquiſita , quaſi ſeruitus appellatur, quippe , quæ non
ſit continuata propria,& vera poſſeſſione.

Deinde leges omnes, quæ præſcribenti exceptionem
competere aſſeuerant,non probant actionem eum non
babere directam, nec ex eis conſtat , illum contra quem
præſcriprum eſt,habere adhuc poſt prçſcriptionē,actio-
nem directam. loquuntur enim de exceptione inteotio-
nis & facti,cnius meminit glo. in l.qui ſe debere.ff.de con
dict. cau. dat. de qua & nos diſputauimus in principio
huius relectionis.

Vltima verò ratio prorſus eſt fragilis , licet ea vtaotur
Abb.in cap. cæterum. de iudic.nume.20. & Dec. ibi nom.
17.ex l. eas obligationes. ff. de cap. diminutio. dicentes,
5 legem humanam non poſſe per vſucapionem † domi-
nium directum à priori domino tollere , & traosferre in
vſucapientem , quia dominium directum competit iure
natnrali , cui lex ciuilis humana derogare non poteſt.
Profectò ſatius eſſet viris doctrina præſtantibus his ra-
tionibus abſtinere , quam ita leuiter argumentari . Quid
obſecro refert quo ad iuris naturalis rationem,quod per
vſucapionem dominium directum,vel vtile potius acqui
ratur ? cum etiam vtile tantum dominium ſit ſufficiens,
vt iuſtè vſus ipſius rei , vtilitas , & commodum liberè in
vſucapientem ſint translata . Deinde ſi lege bumana non
poteſt ab aliquo dominium directum auferri , non pote-
rit nec in pęnam delicti rerum dominium directum à de-
linquente in principem lege humaoa traoſmitti , ꝙ fal-
ſum eſt in manifeſte erroneum. Sic deoique adnerſus ip-
ſum Panormitanum,& communem, nec per triennalem
vſucapionem dominium directum lege humana poſſe ac
quiri,& tamen dubio procul id acquiritur.Nec video ra-
tionem congruam, qua probari poſſit , dominium vtile
non ita eſſe penes alicuius rei verum dominium iure na-
turali, ſicut directũ:quo ſit,vt ſi directum ſit iuris natura-
lis, ita erit & vtile . Maximè ꝙ & ſi fateamur dominũ ve-
rum alicuins rei habere ius in ea , ac dominium naturali
ratione & iure,id planè procedit,modò intelligamus do
minium ſicut & libertatem ipſius bominis, quæ iure na-
turali competit cuique ſubditum eſſe Reipub. & eius ad-
miniſtrationibus, qui ad vtile regimen ſubditorum poſ-
ſint legibus ſtatutis de dominio rerum, & de ipſorũ ſub-
ditorum perſonis diſponere.In boc enim palam conſen
ſere hi,qui ſe rei publicæ,& principibus ſubdidere. Hinc
etenim deducitur,ius illud narurale, quo dominium pro
priæ rei quis habet,quodque dictat,dominium hoc à ne-
mine auferendum fore,habere , & aſſumere iuterpreta-
tionem ab alia eiuſdem iuris naturalis ratione , qua ob-
tentum eſt,homines ipſos, eorumq; res ſubditos eſſe rei-
publicæ eiuſq; principibus, vt vtilitati cõmunitatis ſub-
ueniant:atq; ita in his, quæ ad eiuſdem cõitatis vtilitatē
neceſſaria ſunt , parere debent ſubditi , nec recuſare
poſſunt legum vel principum imperia . Leges verò vſu-
capionem inducentes iuſta ex cauſa,in totius communi-
tatis vtilitatem ſtatotæ ſunt : idcircò in controuerſiam
iniquitaris trahi noo debent , & prætere a poſſet dici do-
minia rerum non omnino eſſe diſtincta iure naturali,ſed
humano per particularem earundem rerum commu-
ninm applicationem , de quo in regu. peccatum.tractan
tes de venatione,diſputauimus , quamuis iuris naturalis
principium ſit, nemini faciendam eſſe iniuriam , nemini
nocendum eſſe,& ea ratione res propria alicuius noo eſt
ab eius dominio cum iniuria auferenda:ſic etenim domi
nium per vſucapionem in aliquem translatum , iure po-
tius quàm iniuria, aufertur a priori domino . Ex quibus
patet reſponſio ad argumentationem. Nam etſi dominia
rerum ſint iuris naturalis , & ea quæ ſunt iuris naturalis
humana lege non poſſint auferri , non ſequitur ex hoc,
præſcriptione,aut vſucapione dominia , auferri contra
ius naturale,nec ex hoc ius naturale violari , quia id po-
tius interpretationem adſumit à ratione moderatrice,
quę & ipſius iuris naturalis pars eſt .

Igitur,quicquid Noſtrates veliot , ego conſtitutiſſimũ
eſſe propono , præſcriptione quacunque, quæ iuſta lege
probata,& inſtituta,ſit dominium directum vſucapienti
acquiri, nec penes priorem dominum id manere , atque
ideo non ſolum præſcribenti vtile dominium compete-
re,ſed & directum.

Verum prior ſententia, quæ frequeotiori ſuffragio re-
cepta fuit,plures habet interpretationes , ac reſtrictio-
nes,quibus eiuſdem anthores eam perſtringunt , & limi-
tant.eas tradidere Felin.in rub.de præſcriptio. Iaſ. & alij
io d. l.traditionibus. idem §. omnium. de actioni. oume.
72. Ioan. Hannib.in d. l. naruraliter. in repeti t. Rub. de
vſucapio.nume. 84. & ſequentibus.Ioan.Igneus in d.§.do
mini.l.j.ff.ad Syllanian. Præter hæc illud eſt adnotandum,
quòd dominium directum non poteſt eſſe penes duos in-
ſolidum , & ideo inxta commooem ſententiam dominũ
directum manet adhuc poſt prçſcriptionem penes ip-
ſum priorem dominum:dominium autem vtile acquiri-
tur prçſcribenti.At ſecundum opinionem communi con
trarium dominium directum acquiritur præſcribenti,nul
lumq; maoet apud priorem dominum ex rarione. l. ſi vt
certo.§.ſi duobus.ff.commodat. Vnde ſi alicubi ſcriprum
ſit eum,contra quem prçſcriptum fuerit, dominum dire
ctũ eſſe,id intelligendum eſt,olim.ſ.ante perfectam pſcri
ptiooem,vtcunq; ſit etiam ſi obtineat ea ſnia,quæ habet,
dñium † tm̃ vtile acquiri pſæſcribenti: hoc tõ dominium 6
vſncapione acquiſitũ verum dñium eſt,ac directo prçſer
tur.gl.in l.ſi ædes.in j.ff.de ſeruitu.vrba.præd.& in l.3.§.ex
pluribus. ff. de acquiren.poſſ.Bar. in l.j.& ibi Iaſ.num. 57.ff.
eod.titu.Sic & qui agit rei vendicatione, obtinere debet
in ea actione,ſi probauerit ſe rem illam,quam petit,legi-
timè præſcripſiſſe,ſm Spe.tit.de loc.§.nunc aliqua.verſic.
Quinquageſimoſextò quęritur.Bar.io l.mioor.§.j.col.pe-
nul.ff.de euictio.Inno.in c.cęterum.de indic.col.pen. Fel.
in rub.de prçſcr.col.3.Abb.in c. eum contingat. ootab. j.
de decimis.Alexan.conſi.90.lib.2.col.3. Paulum Pariſien.
conſi.104.lib.31.oume.93. Bald.& Paul. Caſtren. in l. cum
res.C.de proba.Panor.in d.c.cæterum.col.penul.Balb.de
præſcr.2.par.prin.col.3.Qnorum opinio cõis eſt. Quam-
obrem

ſbrem illud ſit abſque controuerſia, hoc dominium vtile ſufficiens eſſe ad agendum, & obtinendum rei vendicatione: item & ad excludendum veterem dominum agentem ex directo, ſicuti & Alex. explicat in d. §. ex pluribus. colum. 3.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Præſcriptio bona fide, & titulo procedens tribuit præſcribenti actionem ad vendicandam rem ab ipſo veteri domino, & an idem ſit in præſcriptione bona fide abſque titulo tamen præcedenti.*

2 *Præſcriptio, an det ius proprietatis præſcribenti, & an ipſe habeat rei proprietatem?*

3 *Vetus dominus rei præſcriptæ ratione dominij directi poterit agere contra tertium poſſeſſorem, qui non habet cauſam à præſcribente.*

4 *Præſcriptione per in integrum reſtitutionem extincta, an ſit natiua, vel datiua actio, quæ veteri domino competit.*

5 *Dominium acquiſitum per præſcriptionem, an poſſit tolli per principem?*

6 *Dominus directus, an poſſit impedire confiſcationem rei præſcriptæ ob delictum præſcribentis? His etiam adduntur alij effectus à domino directo procedentes.*

§. PRIMVS.

SATIS in initio huius tertiæ partis expoſuimus contrarias Doctorum ſnias in ea quæſtione, qua ſolet diſcuti, an dominiũ directum acquiratur præſcribenti, ac tandem oſtendimus frequentiori authorum cõſenſu in eam itum eſſe opinioné, quòd dominium directum maneat penes veterem poſſeſſorem, vtile tantum præſcribẽti acquiratur. Idcircò oportet expendere, quid operetur illud dominium directum manens apud veterem poſſeſſorem, & quid referat vſucapienti acquiri dominium tantum vtile, non directum, ſubijciam enim aliquot huius diſputationis vtilitates.

Primum quidem licet verum ſit, & ſaltem crebriori Doctorum ſententia receptum, eum qui rem aliquam bo
1 na fide, & titulo decem, aut viginti annis vſuceperit, † habere actionem realem ad vendicandam eandem rem à veteri domino. contra quem præſcripſit, quiq; eam rem demum finita præſcriptione poſſidet. l. ſi quis emptionis. in princ. C. de præſcrip. trigin. vel quadragin. anno. iuncta gl. ibi, quæ huius opinionis authores citauit Io. & Bulgarum, quorum ſententiam fatentur communem eſſe Salic. ibi, & Balb. de præſcrip. 2. par. 3. partis princ. q. 6. col. j. Attamen, qui vſuceperit rem alterius 30. ann. abſq; titulo, bona quidem fide, habet actionem aduerſus quencunque poſſeſſorem ad rei vendicationem, mó non ſit prior rei dñs. Nam ab hoc non poterit rem iſtam vendicare, idque procedit ꝑ dñium directum, quod manet apud ipſum priorem dominum, contra quem præſcriptio proceſſerat. tex. optimus in d. l. ſi quis emptionis. §. j. iuxta opinionem gl. quam ſequuntur Iacobus Butri. Bald. Ang. & Salicetus. Quorum opinio cõis eſt, ſicuti Salycetus ibi, & Balbus in d. q. 6. expreſſim fatentur, eandemq; ſniam probat tex. in ſpecie in l. 21. tit. 29. par. 3. Ego ſanè, niſi Regia lex hanc opinionem probaret, contrariam potius eligerem, veramq; eſſe cenſerem, ſequutus Placenti. Cynum, & Alberic. in d. §. j. ea præſertim ratione, ꝙ præſcriptio hæc tricennalis bona fide perfecta, eandem vim habet, quam præſcriptio decem, vel viginti annorum, quæ cum titulo & bona fide proceſſerit. tex. ſing. in c. placuit. §. poteſt. 16. q. 3. Dinus in hac reg. nu. 9. Abb. in c. illud. de præſcrip. col. 3. Balbus in 5. par. princ. q. 2. Idemq; apparet in d. l. ſi quis emptionis. §. j. vbi ſimile præſidium inquit Imperator dari huic præſcriptioni ei, quod dederat in initio d. l. ſi quis emptionis. præſcriptioni decem vel viginti annorum cũ titulo, & bona fide. Nec obſtat tex. in d. §. j. verſ. ita tamen. quia referendus eſt ad præſcriptionẽ triginta annorum mala fide continuatam, quæ tantum acquirit præſcribenti exceptionem iure ciuili. Hanc item opinionem Placentini ſequuti ſunt Petrus, & Raynerius in dicto §. j. quorum meminit Alexand. in conſi. 238. lib. 6. columna j. vltimo loco referens hanc ſententiam, dubius tamen: ſed & eam ſequitur Corneus in conſilio 14. columna 6. libro tertio. Ex quibus non ita eſt authoritate Docto. hæc poſterior opinio deſtituta, quod omnino videatur improbata.

Secundò, etſi verum ſit, quod habens dominium vtile, & agens rei vendicatione poſſit in libello dicere, ſe dominum eſſe rei petitæ, ac defendi poſſit ea libelli aſſeueratio, intelligendo de vtili dominio, ſecundum Barto. & communem in l. ſed ſi poſſeſſori. §. item ſi iurauero. ff. de iureiu. Abb. in cap. cæterum. de iudic. nume. 20. tamen
2 † ſi habens dominium vtile, dixerit in libello ſe habere proprietatem, talis libellus non procedit, nec admittendus eſt, nec defendi poteſt, quia verbum, proprietas, nuſquam accipitur obliquè, vt de quaſi proprietate intelligatur, authore Baldo, in l. cum res, ad finem. C. de proba. cuius opinio communiter recepta videtur ex traditis ab Alexand. in l. ſi quis vi. §. differentia. ff. de acquir. poſſeſſ. colum. penult. defenditurque à Decio in dicto cap. cæterum. nume. 17. aduerſus Iaſ. qui in dicto §. item ſi iurauero. nume. 27. à Baldo diſcedit, leui profectò ratione. Errat enim Iaſon, dum probare vult, emphyteutæ libellum, quo ſe aſſerit proprietarium eſſe, defendi poſſe, ſi intelligamus ratione vtilis dominij proprietarium eſſe. Quod falſum eſt, habet ſiquidem emphyteuta vtile dominium debilius profectò, quam acquiſitum per præſcriptionem: nam illud non vincit directum, iſtud verò directò præfertur, nec emphyteuta dici poteſt quaſi proprietarius, cum quaſi proprietas dicatur in rebus incorporalibus. cap. vlt. de iudic. quam ob rem falſam eſſe cenſeo Iaſonis opinionem, & tamen itidem falſa eſt Baldi, ſequaciumque deciſio, dum ipſi exiſtimant, non poſſe procedere libellum, quo is, qui præſcripſit, agens rei vendicatione, aſſerit ſe proprietarium eſſe, ſiquidem iure optimo is libellus defenditur. Eſt etenim tex. in c. clerici. 26. quæſt. 3. vbi dominium acquiſitum per præſcriptionem, proprietas appellatur, vnde obiter ſi Baldi opinio admittenda ſit, cum cenſet dictionem iſtam, Proprietas, non accipi obliquè, nec poſſe intelligi de dñio vtili, ſed omnino intelligẽdam eſſe de directo dominio, infero ex d. c. clerici. manifeſtè reprobari communem ſententiam, quæ exiſtimatione authorum definiuit, præſcriptione dominium vtile tãtum acquiri. At nihilominus ipſe opinor dictionem iſtam obliquè adſumi quandoq; pro quaſi proprietate, quemadmodum conſtat in rub. de cauſa poſſeſſionis, & proprietatis, ſub qua in ipſius tituli tractatu de quaſi proprietate agitur.

3 Tertiò ab ipſa communi ſententia deducitur, † ꝙ vetus poſſeſſor dominus directus rei vſucaptæ, & præſcriptæ, ratione dominij directi penes ipſum remanentis agere contra eum, qui non præſcripſit, nec ius habet à præſcribente. obtinet tamen, & poſſidet rem præſcriptam, nec hic ea conuentus actione poterit excipere de iure præſcribentis, ſicuti reſpondent Dinus in hac regu. num. 25. Petrus in d. Authen. niſi tricennale. quem ibi ſequuntur alij. & Balbus de præſcrip. 2. parte princ. 2. q. Quorum opinio communis eſt, ſecundum Alciatum in rub. de præſcrip. num. 10. qui cenſet hanc ſententiam procedere, et ſi teneamus per præſcriptionem acquiri dominium directum præſcribenti, quia non inconuenit, ꝙ dominium directum ſit apud duos, apud vnũ authoritate legis, apud alium naturalis cuiuſdam traditionis iure. Idem repetit ipſe Alciatus in l. traditionibus. C. de pactis. quod apud me dubium eſt: ſcio etenim idẽ dñium non poſſe penes duos inſolidum eſſe, d. l. ſi vt certo. §. ſi duob. ff. cõmodat. Niſi dixerit quiſpiam dominium directum acquiri ꝑſcribenti ad effectum, vt is poſſit rẽ ipſam defendere et à veteri domino, & poſſeſſore, & eam vendicare ab eodẽ, & ab alio quocunq;. Hoc autem ius dominij directi non eſt penes alium, qui nullam habet cauſam à præſcribente: idcircò conuentus is in iudicio actione reali ab eo, qui probat eiuſdem rei dominium, non poteſt allegare dominium illud extinctum eſſe præſcriptione, cum reus iſte nec præſcripſerit, nec ius habuerit à ꝑſcribente. Nõ in-

ficior adhuc difficillimè poſſe hanc opinionem defendi, ſi vera eſt concluſio, quam aduerſus eõem probauimus, aſſeuerantes, dñum directum pręſcribenti acquiri, non .n. habet vllum ius agenti antiquus poſſeſſor, cui non ſuffragatur. l. ſi quis emptionis. §. j. de pręſcrip. 30. vel 40. ann. quia is tex. procedit in pręſcriptione mala fide continuata. Fortaſſis poterit obtinere hęc opin. Petri, & aliorum, inſpecta quadam ęquitate, quę dictat, veterem dñm, & poſſeſſorem agentem rei vendicatione, minimè poſſe excludi ab alio quàm à pręſcribente, vel ab eo ius, & càm.

Quartò hinc colligitur interpretatio receptę cuiuſdã ſententię, qua obtentum eſt, actionem datiuam minimè tranſire ad hęredes, quamuis natiua benè tranſeat. gl. celebris in l. cum precario. ff. de precario. quam dicit peregrinam eſſe Iaſ. in l. iuris gentium. col. 2. ff. de pact. tametſi eam eſſe falſam probare conatur For. in d. l. iuris gentiũ. ex eo, ꝙ cum à lege detur actio, nulla rõ dictat, quin & ea ad hęredes tranſeat. l. à Titio. ff. de verb. obli. Et pręterea actio, cuius meminit l. quoties. C. de donat. quę ſub modo ad hęredes tranſit, quod inibi apparet, & tñ datiua eſt, ſecundum Barto. in l. j. ff. de actio. & oblig. probatur igitur
4 † actionem datiuam ad hęredes tranſire, contra pręd ctę gl. concluſionem: qua verò pręmiſſa infertur actionem cõpetẽtẽ illi, aduerſus quẽ fuerit vſucaptũ & pſcritũ, cõceſſa contra vſucapionem reſtitutione in integrum, ad hæredes eius tranſire, quia natiua ſit, propter dominium directum, quo nondum per præſcriptionem fuerat priuatus antiquus poſſeſſor, quod in ſpecie declarat Barto. in l. vlt. C. ex quibus cau. maior. quem inibi Docto. ſequuntur, & Iaſ. in §. rurſus. de actionibus. nu. 80.

Hinc ſubinfertur, propter actionem iſtam natiuam, quæ per reſciſſionem competit, fructus etiam reſtitui ei, cui conceditur in integrum reſtitutio: quod minime obtineret, ſi actio foret datiua tunc enim fructus non reſtituerentur, cum actio noua modò detur, ſicuti Sal. adnotauit in l. vlt. col. penul. C. ex quibus cau. maior. cuius opinio quo ad partem vltimam mihi dubia videtur, ex ea. n. ſequeretur, quòd ſi actio omnino ſublata per reſtitutionem in integrum reſtituatur, nequaquam fructus erunt reſtituendi: quod eſt contra Iuriſconſultum in l. quod ſi minor. §. reſtitutio. ff. de minori. à quo ſatis apertè colligitur, conceſſa in integrum reſtitutione, non tantum rem ipſam, aut actionem reſtitui, ſed & fructus. deducitur. o. qui reſtituitur ad illum ſtatum, quem habuit ante læſionem perfectam. Hæc refert actionem omnino iam extinctam à lege dari beneficio reſtitutionis, vel natiuam reſtitui: hoc manifeſtè patet. Nam per contractum & ſpontaneam traditionem titulo venditionis transfertur dominium directum, nec apud venditorem manet, & tamen ſi venditor aduerſus contractum reſtituatur, is habebit actionem ad rem ipſam, & ad fructus, cum ante reſtitutionem nec directam, nec vtilem actionem haberet, Quin & contra Salic. vrget, ꝙ ſi quis nactus ſit reſtitutionis beneficium aduerſus vſucapionem triennalem, quæ directum dominium tranſtulit in vſucapientem, nullo quidem iure actionis, nec dominij manente apud veterẽ dominum, & poſſeſſorem, reſtitutionis ratione res ipſa cum fructibus redditur: his ergo conſtat opinionem Salic. dubiam eſſe. Illud tamẽ ex hac diſputatione deducit, maximum eſſe diſcrimen, an reſciſſoria actio per prætoris reſtitutionem data, ac reſtituta, ſublata præſcriptione detur, & competat domino directo, qui ante reſtitutionẽ directum habebat dominium, an nullum habenti rei dominium, quia priori caſu datur actio directa, poſteriori vtilis, nec parius eſt vtriuſque, imò diſſimilium, vt conſtat ex notatis per Barto in l. j. ff. de actionibus & obligat, col. 3. Iaſonem in l. cum fundus. §. ſeruum tuum. num. 15. ff. ſi cert. pet. quo in loco tractat, vtilem actionem non habere priuilegia directę....

Quintò hinc etiam patet, illum, contra quem ſit præſcriptum abſque reſtitutione in integrum habere actionem reſciſſoriam, ſi verum eſt, quòd is habet directum dominium: nam ſi non retinet dominium illud directum, reſtitutio neceſſaria eſt, vt actio reſciſſoria competat, iuxta reſolutionem Barto. in l. in bonorarijs. ff. de actionibus & obligatio. Salic. in l. vlt. C. quibus ex cau. maiorit. 2. colum. Ang. in d. §. rurſus. de actio. Sed hæc illatio non procedit ex eo, quia communis opinio Barto. diſtinctionem reprobat, ſicuti fatętur Iaſon eum ſequutus in d. §. rurſus. nume. 82.

Sextò, ex his quibuſdam placet, dominiũ acquiſitũ per
5 præſcriptionem † tolli poſſe per principem ſine cauſa, quia vtile eſt, non directum. ſic Bald. cenſuit in l. vlt. col. 2. C. ſenten. reſcind. non poſſ. quem ſequitur Dec. in c. quæ in eccleſiarum. de conſtitu. num. 26. verum Fel. ibi, nume. 49. tenet contrariam ſententiam. Etenim quamuis modus acquirendi dominium hoc ſit de iure humano, & illum modum princeps poſſit tollere, dominium tamen ex hoc iure acquiſitum, iuſtum cenſetur, nec illud poterit princeps ſine cauſa tollere: nam maximam irrogaret iniuriam ei, qui rem acquiſiuit lege humana, & iuſta permittente, quod Fel. probat, alios allegans, cui etiam patrocinantur, quę eleganter tradit Fortun. in l. Gallus. §. & quid ſi tantum. ff. de liber. & poſthum. col. 132.

Septimò non inutiliter infertur, ꝙ licet alioqui legatum rei proprię ipſius legatarij non teneat tanquam inutile. l. j. C. com. de leg. & in §. ſi rem. Inſtitu. de leg. tamen ſi legatarius rem præſcripſerat aduerſus legantem, tenet legatum, ac valet, vtileque cenſetur propter directum dominium, quod manſit penes ipſum teſtatorem, & propter alia, quę ſuperius commemorauimus.

Octauò eadem ferè ratione hinc datur, & conſtituitur intellectus ad communem Iuriſconſultorum concluſionem, qua traditum eſt, ꝙ teſtator legando rem alienam, etiam ſi ea ſit hęredis, non transfert in legatarium dominium, ſecundum ea quę adnotantur in l. j. C. commonia de lega. nos item explicuimus in c. Raynaldus. de teſtam. §. j. in princ. Nam ſi rem legatam hęres aduerſus teſtatorẽ præſcriptione acquiſierat, transfertur in legatarium dominium illud directum, quod teſtator habebat, cui nõ pręfertur dominium vtile hęredis, quia ipſe tenetur ad legatum.

Nonò ab eadem radice conſtat, non eſſe inutile legatum, etiamſi extraneus ante aditam hęreditatem legatam rem vſuceperit per pręſcriptionem: poteſt enim eſſe vtile ratione directi dominij, ſecundum Bald. in l. j. C. com. de leg. num. 23.

Decimò eodem iure defenditur quod adnotauit Ripa in l. nemo poteſt. nu. 103. ff. de lega. j. qui expreſſim, & in ſpecie ſcribit, veterem dñm, & antiquum poſſeſſorẽ, cõtra quem eſt res iuſta pręſcriptione acquiſita vſucapienti, poſſe eãdem rem abſq; peccato, & iuſtiſſimè retinere, ſi poſt perfectam vſucapionem ad eum deuenerit. Hanc tamen opinionem ipſe dubiam eſſe opinor. Etenim videtur quod teneatur hic, qui modò rem poſſidet, eam reſtituere vſucapienti, ſi verum eſt ipſum ex humana, & iuſta lege dominium eiuſdem rei adhuc vtile tantum acquiſiſſe. Nam ſi hoc dominium eius proprium eſt, etiam in animæ iudicio, ſicuti §. ſeq. probabitur, nulla ex cauſa iuſta poterit id eo inuito alter retinere.

Vndecimò ex ſupraſcripta Doct. reſolutione probari poteſt, dominium directum, aduerſus quem eſt vſucaptũ
6 ex longo tempore, poſſe impedire † confiſcationem rei præſcriptę, ne ea fiat ob delictum pręſcribentis, ſicut poſſet illam rem iam vſucaptã ratione directi dominij à tertio poſſeſſore vendicare: quod in ſpecie ita viſum eſt Ioanni de Platea in l. vlt. 2. q. C. de bonis vacant. lib. 10. cuius opinio mihi dubia ſemper viſa fuit. Nam licet dominus hic directus, cuius res præſcriptione longi temporis acquiſita fuit præſcribenti, poſſit illam à tertio poſſeſſore, qui nec præſcripſit, nec ius habet à præſcribente, vendicare. Fiſcus tamen cauſam habet à pręſcribente, & ſuccedit in ius præſcribentis: idcircò non poterit impediri ratione directi dominij confiſcatio. Deinde alia ratione iuſtiſſimè refellitur Plateæ ſententia. is enim qui præſcripſit, poterat rẽ illam liberè alienare, ſicuti iuris apertiſſimi confiſcatio verò non impeditur, niſi eo caſu, quo non poterat criminis reus alienare liberè bona, quorum confiſcatio tractatur. Bart. communiter receptus in l. ſi finita. §. ſi de vectigalib. ff. de dam. infec. nu. 12. quibus rõnibus

exiſtimo

exiſtimo non poſſe Plateæ opinionem veram eſſe.

Duodecimò ex diſtinctione communi oium conſenſu recepta deducitur, triennali vſucapione actionem tolli ipſo iure, ita quidem, ꝙ priori dño nulla cōpetit actio ipſo iure ſecūdum Fel. in c. ad aures. de præſcr. nu. 4. tametſi longi tpis præſcriptione actio ipſo iure non tollatur, ſed ope exceptionis. tea. opt. in d. c. ad aures. Et eſt cōis opinio, vt teſtatur Balb. de præſcrip. par. j. q. 8. qui & Fel. in d. c. ad aures. in ſpecie aſſerunt, poſſe nihilominus iudicem agentem ex officio repellere, argumento deducto ex gl. in l. vbi pactum. C. de tranſact.

Decimotertiò hinc poterit perpendi pulchra deciſio Baldi in c. j. §. ſi quis per triginta. ſi de feudo fuerit controuer. col. vl. qui authoritate Gulielmi de Cuneo in l. ſi quis emptionis. C. de præſcrip. triginta vel quadrag. anno. q. 2. ſcribit, dominum directum, aduerſus quem res eſt præſcripta, poſſe ratione directi dominij eandē rem præſcribere titulo pro ſuo, abſq; alio ſpeciali titulo, ſi pſſeſſionem rei bona fide obtinuerit. quam ſententiam Balbus ſequitur de præſcriptio. 3. par. q. 12. atque hic dubio procul eſt huius controuerſiæ inſignis effectus.

Decimoquartò ab hoc directo dño, qđ ſm opinionē communem manet apud veterem dominum, & poſſeſſorem, infertur, quòd ſi quis rem ab alio primò præſcriptā demum tpe legibus definito præſcripſerit, & res illa ad tertium quendam poſſeſſorem non habentem cauſam ab vltimo præſcribente peruenerit, ac ſimul aduerſus eum actionem ad iudicium deduxerit antiquus eiuſdem rei dñs, & poſſeſſor: itē is, qui rē primò præſcripſerat, præfertur dñs directus rōne dñij directi, quod nondum amiſit: quemadmodum voluit Petrus à Bellapertica in d. l. ſi quis emptionis. 2. col. de præſcrip. triginta vel quadrag. anno.

Hæc ſanè tractauimus, vt plane oſtenderemus plurimū referre, ꝙ præſcribens dominium directum, an vtile vſucapione acquiſierit, ſiquidem dominium directum manens penes veterem poſſeſſorem, contra quem præſcriptio proceſſit, maximam habet, atque affert vtilitatem, tametſi, ꝙ ingenuè fateor, veriorem eſſe cenſeam opinionem illam, quæ dictat, etiam dominium directum acquiri præſcribenti.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Præſcriptio iuxta leges humanas perfecta, etiam in animæ iudicio præſcribentem defendit, quamuis ipſe poſt completam præſcriptionem habeat ſcientiam rei alienæ.*

2 *Ratio legis inducentis præſcriptionem, an in animæ iudicio ceſſe[t].*

3 *Quid de præſcriptione aduerſus eum, qui nullam negligentiæ culpam habuit.*

4 *Præſcriptionis exceptio etiam ab arbitratore admittenda eſt.*

§. SECVNDVS.

PRÆTEREA, quę de viribus præſcriptionis tractata fuere in proximis paragra-
1 phis, illud non infrequenter quæritur † an in aię iudicio q rē aliquā pſcripſit titulo & bona fide, ac tpe legib. definito, tēneat eandem rem reſtituere, ſi poſt perfectam præſcriptionem habeat ſcientiam, & ſciuerit, rem illam alienam fuiſſe, vel an poſſit eam rem tutè quo ad Deum poſſidere, & retinere? Etenim Ant. in c. vigilanti. de præſcrip. Barto. in extrauag. ad reprimendum, in verbo, denunciationem. Ioan. And. in hac reg. poſſeſſor. Alciat. in l. quinque pedum. in princ. C. finium regundo. Summa Roſella in verb. præſcriptio. in ea ſunt ſententia, vt exiſtiment, non poſſe iuſtè in animę iudicio retineri rem legitimo tempore, & bona fide præſcriptam, ſi is, qui præſcripſit, poſt perfectam iure præſcriptionem, ſciuerit rem illam alienam fuiſſe ante præſcriptionem. Quaſi in conſcientiæ iudicio illud obtineat, ꝙ nemo cum aliena iactura locuples efficiatur, reg. locupletari. de reg. iuris, in 6. Et præterea, quia humana lex vſucapionem, & præſcriptionem inducens, eam tantum induxerit quo ad hoc, vt præſcribens in iudicio exteriori eo titulo pręſcriptionis ſit munitus, nec tamen per hoc quicquam iuris lex tribuit præſcribenti.

Cæterum contrariam ſentētiā poſſumus, nō admodū difficili probatione veram eſſe oſtendere, quamobrem in hac quæſtione vnicam conſtituimus concluſionem. Qui rem alienam iuxta legis humanæ conſtitutiones vſuceperit, aut præſcripſerit, poteſt iuſtiſſimè eam poſſidere in aiæ iudicio, nec tenetur eam veteri domino reſtituere, ēt ſi ſciat rem alienam fuiſſe. Hæc aſſertio præmittit ad eius veritatem præſcriptionem iure humano perfectam titulo, bona fide, & tpe legib. definito: & deinde ꝙ ſcientia rei alienæ habita, ſit poſt iam perfectam pręſcriptionem. Probatur concluſio ea eo, ꝙ lex iuſta in animæ iudicio vim obtinet, ac ſeruanda eſt. gl. communi omnium conſenſu recepta in c. quæ in eccleſiarum. de conſtitu. S. Tho. 1. 2. q. 96. ar. 4. lex verò inducens præſcriptionem iuſta eſt, ſicuti iam probauimus, & ea transfert dominium in vſucapientem: igitur hæc dominij translatio & in animæ iudicio ſeruari, & rata haberi debet. Deinde ſi vera foret prior opinio, ſequeretur, comperta veritate rei poſſe iudicem interioris fori, & iudicem exteriorem contraria pronunciare, & vtrunque iuſtè: quod adeò abſurdum eſt, vt quiuis mediocri pręditus eruditione hoc minimè poſſe contingere palam teſtetur. Siquidem vterque iudex tenetur ius ſuum vnicuique reddere, ac iuſtitiam in pronunciando amplecti, vt iudicium æquum ſit. Idcircò impoſſibile iure cenſetur, contrarias ſententias ex iuſtitia ferri in eadem re, & iuxta eandem cognitionem, vnde vel altera neceſſe eſt, ꝙ ſit iniqua, vel parem vtraque habere debet definitionem. At ſi is qui præſcripſit rem aliquam bona fide, & titulo, eam in iudicio petierit ab eo, qui olim fuerat illius rei dominus, iuſtiſſimè per iudicem damnatur poſſeſſor olim dominus ad reſtitutionem rei petitæ, eaque res adiudicatur præſcribenti, qui iudicis, & legis authoritate poteſt eam obtinere. Mihi profectò, vt liberè quid in hac quæſtione, & ſimilibus ſentio, expreſſim, & ingenuè fatear, ſatis certum eſt, eum qui habet authoritatem legis humanæ, & iuſtæ, minimè procedentis ob præſumptionem, ſed ad rationem illius veritatis, quæ & in animę iudicio cognita eſt, tutum eſſe quo ad Deum, nec teneri ad reſtitutionem: quod in cap. cum eſſes. de teſtamentis: itidem in ſimili controuerſia probare conatus ſum. Denique hanc principalem concluſionem, quam in hoc articu. expoſuimus, veram eſſe cenſent, gl. Panor. Collectari. Aegidius, & alij in d. c. vigilanti. Innoc. in c. cura. de iure patro. Bald. in conſi. 315. lib. 3. Tho. quodlib. 12. art. 24. Conrad. de contract. q. 15. conclu. 3. & 4. Scotus, Palud. & Maior in 4. ſenten. d. 15. q. 12. Adr. in tract. de reſtitutione. cap. de præſcriptione. Io. Medina de reſtitu. q. 18. Dom. Soto lib. 4. de iuſtit. & iur. quæſt. 5. artic. 4. Dec. in c. j. de conſtitu. num. 18. Franciſ. Balbus de pręſcrip. 2. par. 3. par. princip. quęſt. 9. quam opinionem communem eſſe fatentur eam ſequuti Flor. 2. par. titu. j. cap. 15. §. vlt. & Syl ueſt. in verbo pręſcrip. j. §. 13. Non oberit huic opinioni, quod Alc. comminiſcitur ſcribens, in animę iudicio ceſſare potiſſimam rationem, ex qua pręſcriptio iure humano inſtituta eſt, ſcilicet vt lites exterminentur, quæ alioqui forent in Republica frequentiſſimę, niſi lex vſucapio
2 nis, & præſcriptionis introducta foret. † Nam licet hæc ratio in animę iuditio non obtineat, ſed tantum in foro exteriori quo ad Reipublicę adminiſtrationem: id tñ ſufficit ad iuſtitiam legis humanę, quę quidem iuſtitia efficit vt lex quęcunque non ſolum in foro iudicij exterioris, ſed & in foro conſcientię ſeruanda ſit, cum vtrobiq; iuſtitia legis obtineat. Quod ſecus eſſet, quando in animę iudicio ceſſaret iuſtitia legis humanę, quę apud exteriorē iudicem vigorem habet, ſicuti conſtitutiſſimum eſt de lege humana procedente à præſumptione: ea. n. lex iuſta eſt in foro exteriori, & interiori propter pręſumptionem, & tamen ſi de veritate cōſtet, vbique deficit: ſed frequentiſſimè in foro animę, vbi veritas ſemper eſt tractanda, nec locus eſt pręſumptionibus. Et adhuc in hac ſpecie non eſt lex iniuſta, nec eo nomine cenſetur, ſed ab ea receditur, quia deficit ratio, ex qua iuſtitia legis deducitur. Quamobrem ſatis eſt ad iuſtitiam humanę

legis aliquid vt certum ſtatueris, eius rationem foro exteriori, & Reipublicæ conuenire, vt ipſa lex iuſta vtrobique & in foro aïæ cenſenda ſit, tametſi in aïæ iudicio plerunq; ſeruari lex non debeat ob varias cauſas, præſertim ob materiam ſubiectam, ex qua legiſlatoris mens cõſtat, quæ eo dirigitur, vt in interiori foro minimè ad praxim eius lex admittatur. Sic ſanè lex humana agens de præſumptionibus, vel pœnam delinquẽtibus ſtatuens, & his ſimiles, iuſtæ quidem leges ſunt in vtroq; foro, & apud Deum, & apud hoïes, non tñ ſunt omnino ſeruandæ in iudicio interiori pp ſubiectam materiam, ſecundum quam humani, & diuini legiſlatoris intentio in id tendit, vt in eo iudicio leges illæ minimè ſeruentur. Quo fit, vt lex humana ẽt in foro aïæ admittenda ſit, quamuis ratio, ex qua originem habuit, propria ſit fori exterioris, nec foro interiori conueniat. etenim tunc deficiente rõne legis, deficit & ipſa lex, qñ deficiente ratione legis, deficit & ipſius legis iuſtitia. Hoc verò longius repetam ad huiuſcemodi examen, ne quis ſtatim in quancunq; argumẽtationem impingat. lex equidem præſcriptionem, & vſucapionem inducens, varias rationes ad eius iuſtitiam habuit, quæ in id tendunt, vt Reipublicæ tranquillitas ſtatuatur. Nam vſucapio introducta eſt, vt certa ſint rerum dominia, vt lites, & contentiones in Republica effugiantur, vtq; negligentia dñorũ, qui res proprias tanto tpe repetere non curant, aliqua ex parte puniatur, quo diligentior quiſque ſit videns ſibi nocere negligentiam. Hic eſt finis à lege humana prętẽſus in vniuerſum. Nec tñ ſtatim ceſſabit lex, ſi aliquo tpe, aut aliquot caſibus hę rationes deficiant, niſi in vniuerſum defecerint. Ratio ſiquidem legis, quę vniuerſalis eſt, & in finem vniuerſalem tendit, legem ipſam integram, & omnino inuiolatam tuetur, niſi in vniuerſum ceſſauerit, etiam ſi aliquot caſib. aliqua ex parte defecerit, vnde leges humanę vſucapione ſtatuentes minimè deficiẽt, quãuis earũ rõnes aliqñ defecerint, niſi in vniuerſum deficiãt, quia rõ vera huius legis, eiuſq; finis vniuerſalis eſt. Sic etiã ſi in aïę iudicio non ſit locus litib. nec dñiorũ incertitudini: attñ adhuc manet lex vſucapionis inconcuſſa, cum eius rõ nõ ceſſauerit in vniuerſum: quod ſpẽ eſt hac in re conſiderandum, maximè quia iuſtitia legis adhuc defenditur, & perpetua eſt quo ad forum exterius, idcircò & perpetua eſſe debet quo ad animę iudicium, quicquid Alc. excogitauerit.

Ex his primò conſtat, opinionem gl. Imo. & Panor. ve-
3 ram eſſe ẽt in eo caſu. † quo antiquus rei poſſeſſor, & dñs nullam negligentię culpam contraxerit: etenim & in hac ſpecie prę̨ſcriptio lege humana perfecta tutum reddit in aïę iudicio eum, qui prę̨ſcripſit. quã ſñiam probant Iun. in c. quia plerique. de immunit. eccleſię. & Sylu. in verb. prę̨ſcriptio, j. q. 14. dum tenent, eum qui rem aliquam p̃ſcripſerit, tutum eſſe in aïæ iudicio, etiamſi poſſit dari aduerſus præſcriptionẽ reſtitutio in integrum, interim donec præſcriptio per reſtitutionem in integrum reſcindatur, & tñ aduerſus p̃ſcriptionem tunc reſtitutioni locus eſt, cum ipſe dñs, aduerſus quem præſcriptio procedit, nullã culpam habuit, nec vllam negligentiam contraxit, quemadmodum ſtatim explicabimus, præſertim ſi dominus maior ſit viginti quinq; annis: nã minoribus propria negligentia non nocet, quia eis reſtitutio conceditur ad læſionem vitãdam. Sed & hoc corollarium probatur aduerſus Maiorem, & Adria. alia ratione, qua conſtat, rationem illam vſucapionis, vt negligentes puniantur, non eſſe principalem, nec vnicam introducendæ præſcriptionis, vt conſtat. Imò, etſi eſſet vnica, cum ſit vniuerſalis, vt ceſſet lex, deberet & ipſa ratio in vniuerſum ceſſare.

Sententiam contra Adrianum defendit, & probat Domini. Soto lib. 4. de iuſt. & iur. q. 5. ar. 4.

Secundò infertur, legem humanam, quę prę̨ſcriptionem induxit, non eſſe pœnalem, nec conditionem legis pœnalis habere, quod patet, quia etſi inter alias huius legis rationes ea vna ſit, vt puniatur negligentia, quam habuit dominus in repetendo, & negligendo rẽ ſuam, eãq; procurando, adſunt tamen huius legis potiores rationes, nempe, vt dominia rerum certa ſint, liteſq; è Republica exterminentur: quamobrem non fuit principaliter ſtatuta vſucapio in pœnã negligentiæ. Nã & vſucapio, p̃ſcriptioq; aduerſus ignorantẽ, & eũ qui nullã cõmiſerit negligentiam, imò fuerit diligentiſſimus in procurando propriam rem, procedit, & vires obtinet. tex. opt. in d. c. vigilanti. l. vlt. C. de longi temp. præſcrip. Regia l. 18. ti. 29. par. 3. ſiue hæc ignorantia ſit circa ipſam præſcriptionẽ, quia dñs ignorat poſſidentem præſcribere, ſiue circa ius, & titulum ipſius rei, quia ignorat ſe ius in re per aliũ poſſeſſa habere, ſiue ignoret factum, ex quo competit ius in re illa, quàm alius, qui prę̨ſcribit, poſſidet, ſicuti probatur in d. l. vlt. & gl. in d. c. vigilanti. in verb. latentibus. vbi Fel. col. 4. Balb. de præſcrip. 4. par. 4. partis principa. q. 28. Socinus in l. cum filius. §. in hac. col. 5. ff. de verb. obligationib. qui expreſſim improbant, & falſum eſſe oſtendunt, q̃ in hac re tradit Petrus Peruſinus in tracta. de quarta epali. c. 2. ad finem, ſcribens, præſcriptionem procedere aduerſus ignorantẽ, qñ is ignorat alterum præſcribere, ſcit tñ ſe ius in re habere, ſed minimè procedere contra eum, q̃ ignorat ius in re habere, vel etſi ſciat ſe ius habere, ignorat tamen factum, & initium, ex quo ius illud ſibi competat. Etenim hæc diſtinctio Petri falſa eſt, nec poteſt ſubſiſtere propter generalem deciſionem tex. in d. l. vlt. C. de longi temp. præſcrip.

Tertiò ab eadem radice colligitur, non eſſe admittendam denunciationem euangelicam contra illum, qui rẽ alienam bona fide, & iuxta legis humanæ conditiones præſcriptione acquiſiuit, cum is nequaquam peccatum committat rem illam detinendo, etiam ſi habuerit ſcientiam rei alienæ poſt perfectam prę̨ſcriptionem: quod latè tradunt Doctores in cap. nouis. de iudi. vbi Dec. optimè num. 11. & Balbus de præſcrip. 2. par. 3. par. princ. quæſtio. 10.

Quartò hinc deducitur, falſam eſſe opinionem Ioannis And. in hac reg. poſſeſſor. quem Collectarius ſequitur in c. vlt. de præſcr. dum vterque exiſtimat, eum qui prę̨ſcripſit rem aliquam bona fide, & titulo, alijs legis humanæ ſeruatis conditionibus non poſſe abſq; animæ læſionę eam cõtra priorem dominum defendere. Etenim ſi iuxta receptam ſententiam poteſt illam rem in animæ iudicio poſſidere, nec tenetur ad eius reſtitutionem, profectò dubio procul conſtat, eandem poſſe iuſtiſſimè ab exactione prioris domini defendere.

Quintò ſubdeducitur ex his priorem dominum, cõtra quem res eſt iuſtè præſcripta, minimè poſſe abſque læſione conſcientiæ & peccato, rem hanc furto, aut alio mõ clam ab illo, qui præſcripſit, rapere, nec vti aliqua compenſatione. Nam lex iuſta dominium ab eo tranſtulit in præſcribentem: & ideo rem alienam auferet à vero dño: quod in ſpecie admonet Alfon. à Caſtro lib. 2. de poteſt. legis pœnalis. c. 3. tametſi verus dominus poſſit propriã rem ab [illegible]iquè detentam, quam alio modo non põt conſequi, furto, vel rapina, aut compenſatione ſibi habere. gl. in c. [illegible] gentium, prima diſtinct. cuius nos mentionem fecimus in cap. 2. lib. j. Variar. reſolut.

Sextò hinc perpendi poterit deciſio Ang. in l. j. C. de præſcriptio. trigin. vel quadragin. anno. quo in loco exiſtimat † non eſſe admittendam exceptionem præſcriptionis, etiam iuſtę coram arbitratore, qui procedere tenetur de æquitate, vt bonus vir. idem tenet Bald. in d. l. j. verſicu. item ſi cauſa. Hæc equidem ſententia falſa eſt, cum arbitrium boni viri debeat inſtrui à iuris vtriuſque conſtitutionibus, iuxta notata per Alexand. in l. ſi ſic legatum. in princip. ff. de legat. j. Felin. in cap. j. colum. 2. de conſtitu. Et præterea iuſtiſſima eſt præſcriptionis exceptio, & maximè vtilis Reipublicæ, ſicuti ſuperius explicuimus: igitur ab arbitratore admittenda omnino eſt, atque ita Barto. notat in Extra. ad reprimendum. in verbo, videbitur, in fine. Imol. & Docto. in dicta l. ſi ſic legatum. Matheſ. notab. 14. Aretin. in c. dilecti filij. col. 2. de iudic. Io. Crot. in l. nemo poteſt. fol. pe. col. j. ff. de leg. j. Catellia. Cotta in memoralib. dictione, p̃ſcriptio. Rom. in Rub. de arbitris. col. j. Fel. in d. c. dilecti. col. 2. & in d. c. j. de cõſti. col. pe. quorum opinio communis eſt. [Nec eidem refragantur omnino Bald. & Ang. in d. l. j. quippe qui de præſcriptione iniqua, quæ ex mala fide procedit, tractaſſe videantur,

quod

quod ab alijs diligēter obſeruatum fuiſſe video, tametſi Iodex quilibet, nedum arbiter & hanc reijcere teneatur, atque ideo, de qualibet præſcriprioοe præcitatos authores loquutos fuiſſe, quibuſdam & ante nos viſum fuit.] Eſt ergo hoc in tractatu potiſſimum obſeruandum, vſucapiooem, & præſcriptionem, iuſtitiæ atque æquitatis rationem habere, ex qua præſcribeos etiam apud diuinum tribuoal ius illęſum habere valeat.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Maioribus ætate aduerſus præſcriptionem datur in integrum restitutio ex cauſa iuſta & probabilis ignorantia.*

2 *Quid de præſcriptione quadragenaria, centenaria, & triennali?*

3 *Quadriennium ad petendam in integrum restitutionem non curris ignoranti.*

4 *Eccleſia & minor, reſtituuntur aduerſus præſcriptionem, etiam quadragenariam.*

§. TERTIVS.

OBITER ad probationem eius concluſionis, quam in proximo §. probauimus, itidē explicuimus, præſcriptiooem aduerſus ignoraotem optimè procedere, ſecūdum frequentiſſimam Doctorum ſentētiam, atque ideo ageodum eſt de ea quæſtione, qua qoæri ſolet, an detur contra præſcriptionem reſtitutio io integrū maiorib. ætate ob clauſulā gñalem, ſi qua iuſta cā vr̄, ex capite iuſtę igoorātię? Qua de re cōcluſioeē vnicā exponā, aliquot declaratiooib. eidē adiunctis.

1 Maiorib. ætate † aduerſus pſcriptionem datur in integrum reſtitutio ex cauſa iuſtæ, & probabilis ignorantiæ. Hæc concluſio probatur in l.j.§.vlt.ff. ex quib. cauſ. maior. tex. item in l.j.§. ſi quis autem. ff. de itinere actuq; priua. vbi Bar. hanc concluſiooem tenet. idem gl. in l. ſi partem. §.j. in verb. non vtendo. ff. quemadmodum ſeruitu. amit. Abbas & Fel. in c. vigilaoti. de præſcriptionibus. Iaſ. in §. rurſus. Inſtit. de actiooib. nu. 59. quorum opioio communis eſt, ſecundum Iaſ. in l. 2. nu. 185. C. de iure Emphyteuti. Decium in conſi. 29. Balb. de præſcrip. 4. par. 4. part. prio. q. 29. & Soc. Iuoiorem in cōſi. 70. ou. 21. lib. j. Horum omoium ea eſt vnanimis ſententia, vt concluſio ſuprascripta obtineat, quo ad præſcriptionē decem, vel 20. annor. At io præſcriptione quadraginta annorum plerique dubitaruot an reſtitutio ſit concedenda cootra iſtā pſcriptionem ex capite probabilis ignorantiæ. Etenim
2 quibuſdam viſum eſt † etiam aduerſus quadragenariam præſcriptionem concedendam fore io integrum reſtitutiooem, ob eaſdem cauſas, nempe ob ignorantiam iuſtā & probabilem. Sic ſanè ceoſeot iure reſpondendum eſſe Imo. in c. vlt. fol. penul. de præſcrip. Alex. conſi. 71. nu. 3. & conſi. 84. nu. 3. lib. j. Soc. in l. cum filiusfamilias. §. in hac. col. vlt. ff. de verb. oblig. quam opinionem fatentur eam ſequuti communem eſſe Fel. in d. c. vigilanti. 2. colu. Balb. in d. q. 29. Nicol. Boeri. io q. 39. nome. 6. & Alexan. in conſi. 169. lib. 2. nu. 15. quibus obſtat tex. in l. omnes. C. de præſcrip. triginta, vel quadrag. ann. & in l. vlt. C. de fuod. patri. lib. 11. vbi expreſſim probatur, præſcriptionē quadragenariam pleniſſimam inducere ſecuritatem. Et tamen quoties pleniſſima inducitur ſecuritas, locus non eſt reſtitutioni in integrum. glo. in l. ait prætor. §. permittitur. in verb. imputādum. ff. de minorib. Huic rationi accedit gl. in Clem. j. in verbo, lapſom. de io integrum reſtitu. quæ aſſeuerat, nooeſſe dandam in integrum reſtitutionem aduerſus tempora quadraginta anoorum. vode Barto. opioio in quadragenaria præſcriptione minimè erit admittenda, imò in integrum reſtitutio neganda eſt maiorib. qui iuſtam habuerunt ignorantiam; quemadmodū teouerunt Alex. in conſi. 151. lib. 2. col. vlt. idem Alexand. in l. 3. §. Labeo. ff. de acquiren. poſſeſſio. in fine. & Aret. in conſi. 103. j. & 2. col. idem in l. qui voiuerſas. §. vlt. ff. de acquir. poſſeſſio. Dec. in d. conſi. 29. idemmet conſi. 154. & in l. 2. C. qui admit. Curtius Senior conſi. 82. col. 4. Barba. conſi. 41. nume. 18. io volum. j. Lugdunenſis in d. Alexan. conſi. 151. col. vlt. eandem opinionem ſequuotur, dicentes communem eſſe, Soc. conſi. 2. col. pen. lib. 3. Aotooius Rube. conſi. 56. Soc. Iunior conſi. 54. lib. j. & cooſi. 76. ou. 102. lib. eod. & cōſi. 135. nu. 76. eiuſdem vol. Vnde manifeſtè conſtat rem hanc dubiam eſſe admodum, tam quo ad concluſionis veritatem, quàm quo ad authorum Catalogum, ex quo poſſit deduci, quæ ſit in hac cōtrouerſia magis cōis opinio. Nihilominus ego cenſeo poſteriorē ſenteotiā iure veriorē eſſe, io praxi potiorē, inſpectis his, q̃ de iuſtitia præſcriptiooum paulò ante tradita fuere.

Cæterum quo ad præſcriptiooem centenariam, & eā, q̃ immemorialis ſit, qdquid de quadragenaria fuerit cōtrouerſum, expeditiſſimum eſt, nooadmitti in integrū reſtitutionem aduerſus has præſcriptiones, ſicuti adnotaruot Barb. in d. conſi. 41. lib. j. nu. 38. Iaſ. conſi. 209. lib. 2. Soc. Iunior io d. conſi. 76. ou. 102. & ſequentib. Pau. Pariſ. conſi. 23. no. 221. lib. j. penes quos res iſta videtor nullam habere dubitationem. Adbuc tamen noo deſuot, q̧ quantum ad centenariam præſcriptionem, cootra probauerint, aſſeuerantes, aduerſum eam reſtitutionem in integrum concedeodam eſſe. Etenim de immemoriali præſcriptiooe noo poteſt iuſtè controuerti, ob difficillimā probabilis & iuſtæ igooraotiæ probatiooem. Sed indiſtioctè aduerſus quamlibet præſcriptionem, etiam centenariam reſtitutionem coocedendam eſſe maiorib. ex capite iuſtæ igoorantiæ, probare conatur Aymon Sauilli. in tracta. de antiquit. tempo. 4. par. c. materia iſta. num. 44. quo in loco nu. 56. defendit opiniooem illam, quam paulò ante retulimus, quaque aſſertum à quibuſdam eſt, etiam aduerſus quadrageoariam præſcriptionem dari reſtitutiooem in integrum maioribus ætate ex cauſa iuſtæ igoorantiæ, atque vtitur ratiooe quadam, quam ipſe cenſet fortiſſimam eſſe.

Scribit ſanè Bal. in l. falſam. C. ſi ex falſis inſtrumentis.
3 † q̧ quadrieonium datum à lege ad peteodam reſtitutionem in integrum, vtile eſt ab ioitio, nec currit ignoranti, licet petita non fuerit reſtitutio centum annis. Idem adootaruut Alex. conſi. 80. nu. 2. lib 10. & conſi. 150. lib. 4. col. 2. Iaſ. in auth. quas actiones. C. de ſacroſanctis eccleſijs. col. 3. Dec. in conſi. 36. col. vlt. Car. in cle. j. de in integ. reſtit. 25. q. Paul. de Caſt. io l. vlt. C. de dolo. opti. tex. in l. vlt. C. de tempo. in integr. reſtitu. Pet. Boeri. in d. deciſ. 39. nu. 4. Iaſ. & alij, quorum meminit hāc opinionem ſequutus Aymoo in d. c. materia iſta. ou. 45. ex quib. & alijs, quorum latiſſimè mentionem fecit Tiraq. lib. j. de retra. §. 35. gl. 4. ou. 43. apparet Baldi ſententiam communem eſſe, eamque probarunt Pan. in c. j. de pręſcrip. col. vlt. & inibi Fel. hac deniq; opiniooe præmiſſa vrget Aymoo aduerſus poſteriorem ſenteotiam, dicens, non poſſe, vllo pacto probari, q̧ præſcriptio quadrageoaria excludat reſtitutionis io integrum auxilium. Nam illud compertum eſt, aduerſus triginta annorum pręſcriptionem haoc reſtitutionem coocedi, vt fatentur hi qui de quadragenaria præſcriptione hoc ipſum oegarunt. Ergo & ea concedi debet contra præſcriptiooem quadraginta annorum, cum ratione quadrieonij dati ad petendam reſtitutionē in integrum, ius petendi eam, illęſum, & ſaluum ſit poſt triginta annos ad alios trigiota, et quadraginta, ex ignoraotia lęſionis, iuxta Baldi ſeotentiam. Fit igitur, ſi verū eſt quod Bal. adnotauit, hanc argumentationem fortiſſimam eſſe, ad probandum priorem ſenteotiam, quę aſſeueranter probauit, aduerſus pręſcriptionem quadraginta annorum, reſtitutionem in inregrum coocedendam eſſe, poſſetque Aymon admiſſa Baldi opinione non ſolum à pręſcriptiooe triginta annorum argumentari, ſed etiā à pręſcriptione decem, vel viginti aonorum, quòd ſatis manifeſtum eſt. Ad huius tamen quæſtionis examen, qoia ea difficillimam habet reſolutionem, aliquot diſtiocte, ac ſeparatim exponam.

Primum illud eſt conſiderandum, reſtitutionem iſtam, quę maioribus ex capite igoorantiæ probabilis, & iuſtę, ſecuodum Bartol. opinionem concedenda eſt, tuoc locum babere, cum ante perfectam præſcriptionem domious rei nullam habuit ſcientiam huius præſcriptionis, & lęſionis: quę ex ea immioebat, ita qoidem q̧ non potuit

tuit præſcriptionem ipſam impedire. alioqui ſi habuit huius præſcriptionis, & læſionis ſibi imminentis ſcientiam eo tempore, quo iure ordinario agere potuit, & præſcriptionem interrumpere, opinor non eſſe locum reſtitutioni in integrum. idque probatur, quia ea cauſa, cur hãc reſtitutionem maioribus ætate iura cõceſſerunt, ceſſat quidem, cùm iſthæc reſtitutio petatur ex clauſula generali, ſi qua mihi iuſta cauſa videtur: & tamen ſatis conſtat, deficere iuſtam cauſam ex eo, ꝙ dominus rei per aliũ poſſeſſæ ſcientiam habuit præſcriptionis eo tempore, quo iure ordinario potuiſſet rem illam vendicare, aut præſcriptionem interrumpere. tex. ad hoc inſignis in l. hoſtibus. §. ſed quod ſimpliciter. & in l. ſeq. ff. ex qb. cauſ. maio. etenim quidquid gl. & Doct. inibi ſcripſerint de cõtentione Martini & aliorum: atque item Iaſ. in §. rurſus. nu. 57. de actionib. illud obtinebit quo ad abſentes Reipublicæ cauſa, aliave ſimili. nam quo ad ignorantes, mihi non omninò placet, non eſſe locum reſtitutioni, ex ea cauſa, ſi ignorantia ceſſauerit eo tempore, quo commodè dominus agere potuiſſet, ac præſcriptionem interrũpere. atque ita opinor ſenſiſſe omnes, qui aduerſus præſcriptionem ex capite iuſtæ ignorantiæ reſtitutionem admittant. vnde tempus quadriennij a tempore ſcientiæ computandum erit.

Secundò aduertendum erit, in eccleſia, & in minoribus aliud fore obſeruandum: nam his conceditur reſtitutio ex cauſa minoris ætatis, & ordinaria, idcirco licet his ſcientibus præſcriptio perfecta ſit, & ſcientiam habuerint præſcriptionis, ante eius perfectionem, nihilominus reſtitutio eis iure æquiſſimo concedenda erit: etiam ſi potuiſſent agere, & præſcriptionem interrumpere: quia hęc reſtitutio tantum læſionem ob facilitatem ætatis, & non ita diligentem rerum adminiſtrationem reſpicit, non aliam iuſtæ & probabilis ignorantiæ cauſam, quòd planè deducitur ex his, quæ ſtatim adducentur.

4 Tertiò eſt obſeruandum eccleſiæ † & minoribus ætate dari auxilium iſtud reſtitutionis in integrum aduerſus præſcriptionem etiam quadragenariam. gl. Barto. & Doct. in authent. quas actiones. C. de ſacroſan. eccl. in verbo, excluduntur. Card. Imn. & Abb. in clem. j. de in integ. reſt. contra gl. ibi. rurſus idem Abb. in c. j. de præſcrip. & eſt communis opinio ſecundum Abb. in c. auditis. de prę ſcrip. & Deci. conſi. 29. col. 2. quę probant in l. penul. titu. vlt. par. 6. & l. 7. titu. 29. part. 3. tameiſi contrarium reſponderit glo. in dicto capitu. auditis. Quadriennium autem ad petendum hanc reſtitutionem in integrum a tempore finitæ præſcriptionis, currit iuxta communem horum authorum ſenſum.

Quartò adnotandum erit, omnes authores, quorum mentionem fecimus ad probandum, ꝙ aduerſus pręſcriptionem quadragenariam nulla concedi debeat in integrum reſtitutio maioribus ætate ab ignorantiam probabilem, & iuſtam, eam item ſequi opinionem, quæ dictat, aduerſus triginta annorum pręſcriptionem reſtitutionẽ in integrum dari maioribus ætate ex cauſa iuſtæ, ac probabilis ignorantiæ: ſicuti conſtat ex Bart. in d. l. j. §. ſi quis autem. ff. de itinere actuque priuato. Deci. in d. conſi. 29. Andre. Tiraq. in d. §. 35. gl. 3. num. 37. licet non deſint, qui idẽ probare conati fuerint de præſcriptione triginta annorum ob eandem rationem, quæ ex longiſſimo tempore deducitur, & quia officium iudicis triginta annorum tẽpore tollitur. gl. ſingu. in l. ſicut. in verb. perſecutione. C. de præſcript. trigin. vel quadrag. anno. quam Doctor. ibi probant, & ſequuntur. Barto. in l. prętor ait. §. vlt. vbi Imol. Roma. & Iaſ. ff. de noui oper. nuncia. Oldra. conſi. 156. Afflict. in deciſio. Neapoli. 245. ad finem. Deci. conſi. 267. col. 3. Huic verò rationi obuiàtur, ſi conſideremus, hanc tpis exceptionem, quę officio iudicis opponenda eſt, tunc demum procedere, cũ officiũ iudicis iam ortum fuerit, & ſic a tpe finitę pſcriptionis, ſicuti ratione manifeſta apparet, ſiquidem pręſcriptio aduerſus officium iudicis, quod datur ad petẽdam in integrum reſtitutionẽ, nõ poteſt prius incipere, ꝙ ipſum officium iudicis potuerit in iudicium deduci, & ſic a tẽpore lęſionis, & perfectę finitęq; principalis pſcriptionis, cuius cã reſtitutio in integrum petenda eſt. Quamobrem etiam ſi verum ſit, officium iudicis competens ad petendam in integrum reſtitutionem excludi triginta annorum tempore: tamen hi triginta anni computandi forent ab ipſo die, quo læſio contigerit, & ſic a die perfectæ & finitæ pręſcriptionis: igitur non omninò conuincit hęc ratio pro ea opinione, quæ dictat aduerſus præſcriptionem triginta annorum non eſſe admittẽdam in integrum reſtitutionem. Etiamſi Socin. in d. l. cum filius. §. in hac. col. vltima, ſcripſerit aliquibus eam placuiſſe.

Quintò, quicquid ſit de ſententia Bal. in d. l. falſam. quę communi omnium cõſenſu probatur, id verum eſt, ꝙ ea eſt intelligenda intra annos triginta. Nam annis triginta tollitur officium hoc, quod competit ad petendam in integrũ reſtitutionem, licet is, qui id habet, fuerit ignorãs. Etenim ſciens quadriennio excluditur: atq; ita eſt intelligenda Baldi opinio, alioqui in praxi profectò nuſquam ei locus erit. Sic ſanè Andreas Tiraquellus in d. §. 35. gl. 4. nu. 43. poſtquam Bald. & ſequaces retulit, ſcribit, vix eam deciſionem recipi in praxi: ne iandiu maneat rerum incertitudo: nullaque ſit ſecuritas bonæ fidei poſſeſſoribus.

Sextò conſtat, ſi vera ſunt, quæ præmiſimus, ſatis vrgere argumentationem Aymonis pro ea ſententia, quæ habet, aduerſus quadragenariam pręſcriptionem etiam maioribus ætate dari reſtitutionem in integrum ex cauſa iuſtę ignorantiæ. Nam ſi aduerſus tricennalem præſcriptionem locus eſt reſtitutioni, & Bal. opinio in d. l. falſam. admittẽda eſt, dubio procul manifeſtè deducitur, etiam aduerſus quadragenariam præſcriptionem dandam eſſe reſtitutionem ex capite iuſtæ ignorantiæ, cum nõdum poſt tricennalem præſcriptionem verè lapſum ſit quadriennium, propter probabilem, & iuſtam ignorantiam.

Septimò mihi potius placet ea ſententia, qua obtentũ eſt, aduerſus quadragenariam præſcriptionem non dari in integrum reſtitutionem maioribus ętate cauſa iuſtæ ignorantiæ, atque in hoc ſequor Alex. & alios, quos paulò ante nũcupatim authores huius opinionis citaui. Nec oberit ratio Aymonis, ſi conſideremus ea quæ ſtatim exponam. Etenim & Tiraquel. in d. glo. 4. nu. 37. pluribus relatis hanc ſententiam probare videtur, licet Regia lex pen. tit. vlt. par. 6. contrarium probet; ſed tamen ea conſtitutio de minoribus tractat.

Octauò idem reſpondendum eſſe arbitror de pręſcriptione triginta annorum. Nam aduerſus eam non erit in integrum reſtitutio concedenda maioribus ętate etiam ex cauſa iuſtę ignorantię: non enim video congruam rationem diſcriminis inter hanc & quadragenariam pręſcriptionem, quidquid alij dixerint, probaturq; optimè hęc opinio in l. vlt. C. de long. temp. pręſcript. decem vel viginti anno, quamuis & illa cõſtitutio non ſolum de tricennali præſcriptione tractet, ſed & de ordinaria, decem vel viginti anno. Adhuc tamen ob Doctorum authoritatem inconcuſſam dimittamus eorum opinionem quo ad pręſcriptionem decem, vel viginti annorum: & quo ad tricennalem adducatur. tex. in l. ſicut. C. de pręſcrip. trigin. vel quadragin. anno. qui ſatis vrget pro hac opinione, ex qua aſſeueranter defendimus negandam eſſe maioribus ętate reſtitutionem ex cauſa iuſtę ignorantię aduerſus tricennalem pręſcriptionem.

Nonò fortiori rõne reſtitutio iſta neganda erit aduerſus centenariam pręſcriptionẽ, quę nullo pacto ẽt ex cã iuſtę ignorantię reſcindetur beneficio reſtitutionis in integrũ, maioribus ętate ex clauſula generali, competenti.

Decimo, & vltimo potiſſimum eſt animaduertendum, quòd etiam ſi aduerſus pręſcriptionem maioribus ſit cõcedenda reſtitutio ex cauſa iuſtę ignorantię, tñ quadriennium in hac ſpecie a die finitę pręſcriptionis computandum eſt, hoc ex eo verum eſſe cõſtat, ꝙ maxima ſit authoritas pręſcriptionis, quę & aduerſus ignorãtes procedit, vt ſuperius adnotatum eſt, ideoq; ſatis erit, quadrienniũ hoc a die finitę pręſcriptionis computari, vt tandè poſt finitam pręſcriptionem iuſtę ignorantię cauſa detur inter quatuor annos reſtitutio, alioqui profectò plurimum detrahitur authoritati pręſcriptionis: nec in hoc caſu admittenda erit ſententia Bal. in d. l. falſam. imò à die finitę pręſcri-

præſcriptionis etiam ignoranti quadriennium currit, ex quo tollitur Aymonis argumentatio. Ignorantia verò in hoc tractatu pleniſſimè erit probanda, nec ſufficiet iuramentum ignorantis, cùm ſit aduerſus eum maxima iuris præſumptio ex longi temporis præſcriprione, quemadmodum ipſe Aymon adducit in d.tract. de antiq. temp. 4.part. cap. materia iſta.nume.62. ea his, quæ notantur in c.propoſuiſti.de probatio.& per Barto.in l.inter omnes.§.rectè.ff.de furt.

[Cæterum hoc in tractatu ſolet quæſtio quædam examinari, quæ dubio procul difficilis eſt, tametſi apud Regia tribunalia frequentiſſima, propter ſequentem primogeniorum inſtitutionem, in ea etenim controuertit, an ſit admittenda præſcriptio temporis, aut vſucapio in reb. à teſtatore expreſsè vel tacitè alienari prohibitis agnationis, familiæve fauore, inſtitutoq; ex eiſdem reb. ſolenni primogenio, aut maioratu. Et ne videar quęſtionem adeò vtilem ſilentio prætermiſiſſe, paucis eam aſſertionib. abſoluam, receptam ab alijs, vbique ſententia ſequutus, vbi video eam iure defendi poſſe.

Prima concluſio. Res ſubiecta reſtitutioni iure fideicõmiſſi, aut primogenij, atq; ideo alienari ꝓhibita, ẽt ſi hęc prohibitio à teſtatore, vel maioratus inſtitutore expreſſim ſcripta non fuerit, ordinaria longi tpis, decẽ aut viginti annorũ præſcriptione adquiri non põt. Qđ apertiſſimè probatur in l.vlt.§.ſin autẽ auaritiæ.C.cõia de lega. cuius authoritate hanc opinionẽ oẽs ferè iuris vtriuſq; interpretes quæſtionẽ iſtã tractantes verã eſſe opinãtur, præſertim Paulus col.j.& 3.Iaſ.in d.l.vlt.§.ſed quia. Ang. Imo.Iaſ.prima lect.nu.114.Crottus nu.140. Ripa nu. 113. & Loazes nu.506.ĩ l.filiusfamilias.§.Diui.ff.de leg.j.Soc. conſi.47.nu.16.lib.3.Corneus conſi.38.nu.10.lib.j.& conſi.117.eod.lib.& conſi.294.lib.3.col.pen.& alibi ſæpe, ac Rodericus Xuares allegat.3.& Gregorius Leopez.in l. 10. tit.26.part.4.quorum opinio communis eſt.

Huic opinioni primum ſuffragatur, ꝙ præſcriptio ordinaria præter bonam fidem, etiam titulum exigat, & tñ ãn re ꝓhibita iure fideicommiſſi alienari titulus dari non põt, qa licet facta fuerit alienatio, ille titulus nullus eſt, & à lege irritus eẽſet, vt nec tituli cõdõnem hẽat. d.§. Diui.& in d.l.vlt.§.ſed qa noſtra. Deinde q alienat rẽ alienari prohibitã, malam fidem hẽt, ſcit etenim, rẽ illã alienari non poſſe. Mala verò fides venditoris impedit emptorem præſcriptione vti longi tpis, & ordinaria. auth. malæ fidei.C.de præſcript.long.temp. igitur conſtat pręſcriptionẽ ordinariam non eſſe hac in parte admittẽdã.

Ex quo illud obſeruandum eſt, hanc primã concluſionem in eo procedere, qui titulum, & cãm habet à prohibito alienari, nã & is habuit malam fidẽ, non tñ in eo, q aliunde rẽ cõſequutus eſt, & eã ꝓpriã eſſe exiſtimat. Is etenim poterit rẽ iſtam præſcriptione ordinaria decem, vel viginti annorũ adquirere. qđ expreſſim voluere Bal. in l.2.in princ.C.de vſucap. ꝓ emptore Pau.in d.§. ſed qa noſtra.col.3.& Iaſ.ibi.Balb.de præſcript.5.part. princ. q. 5.Crottus in d.§.Diui.nu.143.atq; illic Ripa nu. 115. Paulus Pariſius conſi.31.nu.44.lib.2.quã opinionẽ cõem eſſe eã ſequutus fateť Loazes ĩ d.§.Diui.optimus tex.in l.3.C. qđ metus cã.& in l.planè.ff.de minoribus.his itidẽ obſeruatis q̃ ipſe ſcripſit lib.j.reſolu.c.6.nu.7.in hoc etenim caſu ceſſant rõnes, qbus hæc prima cõcluſio innitiť. ꝑſertim rõ q̃ ex auth.malæ fidei.colligiť, vt illic notat Paulus Caſtren. & alij cõiter obſeruãt circa illius conſtõnis interpretationẽ. Nã & ante Iuſtinianũ fortaſſis non ſic facilè hæc concluſio prima iure defendi poſſet, cũ eidem plurimũ refrageť Iuriſcõſultus in l.Sticho. ff. de vſufru. lega. qua de re diligenter tractat Arius Pinellus Luſitanus in auth.niſi tricẽnales.C.de bonis mater.nu.26. Etenim res tacitè ꝓhibita iure fidei cõmiſſi alienari decẽ vel vigĩti annorũ ſpacio vſucapiť titulo legati relicti ab eo, q eadẽ in re vſufructũ tm̃ habuit ex eodẽ teſtõ, quo poſt vſufructuarij vitã res illa iure fideicõmiſſi alteri relinquitur, vt præſumendũ non ſit, vſufructuariũ legantẽ ignoraſſe teſtatoris tm̃ ꝓhibitionẽ, nec deinde legis, q̃ vſufructuariũ ꝓhibet alienare dominiũ rei, cuius vſumfructũ habuit. qua rõne verè dici non põt in d.l.Sticho, legantẽ bonã fidẽ habuiſſe, vel non fuiſſe ꝓhibitũ alienare. quo fit, vt & iure negari poſſet prior rõ cõis opinionis, ſaltẽ iure veteri ante Iuſtinianũ, ſiquidẽ ex eo tm̃, ꝙ ꝓhibeať à teſtatore alienatio, titulus nõ eſt adeò irritus, vt ꝓ titulo non habeať quo ad effectũ vſucapiẽdi. qđ & alij ante nos obſeruarunt defendentes Bar.opinionẽ in d.§. Diui. col.vlt. Quãuis Iuſtinianus quo ad alienare ꝓhibitũ irritum efficiat titulum etiam ad effectum vſucapiendi. Illud tamen erit adnotandum in d.l.Sticho. nempe, præſcriptionem incepiſſe, ac procedere à die euenientis conditionis, vel ab eo tpe, quo illi aduerſus quos vſucapiť, agere poterant. Deinde illic de ꝑſcriptione longi tpis tractari, cum ſit illa veterum Iuriſconſultorũ reſponſio, apud quos nulla ſit mentio præſcriptionis triginta annorum.

Secunda cõcluſio. Res alienari prohibita iure fideicõmiſſi aut primogenij, ẽt ſi expreſſim ꝓhibitio alienationis fuerit ſcripta, poterit triginta annorũ vſucapione legitimè adquiri. Hæc probatur his authoritatibus, q̃ ꝑſcriptionẽ triginta annorũ frequentiſſimè admittunt, & ex eo, ꝙ rationes primæ aſſertionis planè in hac ſpecie, & caſu deficiant. Siquidẽ ad præſcriptionẽ 30. annorum titulus neceſſarius non eſt, ſicuti conſtat, & hoc in opere ipſe adnotaui, nec impediť hæc eadẽ ꝑſcriptio quo ad eius effectũ ex mala fide venditoris, aut eius q rẽ alienari ꝓhibitã alienat. qđ probatur in d.auth. malę fidei. Fit igitur hanc opinionẽ verã eſſe, ceſſantibus his rationibus, quibus ꝓximè ꝓbare conati ſumus, hac in re ꝑſcriptionẽ non fore admittẽdã. Sed & quia id apud nos plurimũ valet, hanc ſñiam ꝓbãt & ſequunť Paul.Caſtrenſ. col.j.& 3.in d.l.vlt.§.ſed qa.& illic Iaſ. Quia Iuſtinianus ibi, non oẽm ꝑſcriptionẽ hoc in caſu excludit, ſed tm̃ illam q̃ ex lõgo tpe procedit. idem Iaſ.conſi.57.col.pen.lib.j. Balb. de ꝑſcriptionib.5.par.5.partis princi.q. 4. nu.4. Ioannes Crottus, Ripa & Loazes in d.§.Diui.Corneus cõſi. 38. lib. j.nu.10.idem conſi.117.lib.j.& conſi.294.lib. 3. Xuares alleg.4.& Gregorius Lopez.in d.l.10.& hæc eſt communis opinio, vt fatentur Corne.in d.conſi.117.& Gregorius ĩ d.l.10.eandem opinionem & alij ſequuntur, præſertim Alexan.conſi.59.lib.3.num.2.Anto.Rubeus conſi. 98.

Tertia concluſio. Præſcriptio contra poſſeſſorẽ maioratus, ſeu primogenij ꝑfecta ex triginta annorũ tpe, licet illi ꝑiudicet, nõ erit admittenda contra eius ſucceſſorẽ, q poſt eius obitũ ex inſtitutione vocatus eſt. & idẽ erit ĩ re iure fidei cõmiſſi reſtitutioni ſubiecta: non.n. nocet ꝑſcriptio illi cui reſtituẽda res erat poſt illius obitum, aduerſus quẽ legitimo tpe præſcriptum fuerit. Hanc opinionem aſſeuerant iure veriorẽ eſſe in feudis Iſernia & Afflict.& in c.j.§.qd ergo.nu.20.de ĩueſt.de re aliena fact. Balb.de præſcripti.4.par. 4.part.princip.q.12.ĩ fi.in fideicõmiſſis, ac rebus reſtitutioni ſubiectis. Ioan.Crottus nu. 346.Ripa nu.116.& Loazes nu.512.in d.§.Diui.Xuares allegat.3.Greg.Lopez.in d.l.10.& præter hos Curtius Iunior conſi.18.nu.5.Decius conſi.445.nu.47.Ant.Rube.cõſi.84.nu.6.Aluarotus ĩ c.j.§.hoc quoq;.nu.6.de ſucceſ.feudi.& ibi Præpoſ.Paulus Pariſius conſi.23.lib.j.nu.199. qui & alios allegat: atq; ideo.n.& Rubeũ ſemper legito. idem tenuerunt Iac.in l.vlt.ad finem.C.qui admitti. & Sigiſmũdus Lofredus conſi.10.nu.22.ex quibus opinor poſſe verè dici hanc opinionem communem eſſe: cui, vt paulò diligentius, quæſtionem iſtam abſoluam, ſuffragantur, ea quæ ipſe hoc potui ab alijs adnotare.

Primum, ꝙ prohibita alienatione cenſeatur itidem & vſucapio ꝓhibita, & eadẽ ratione præſcriptio. qđ ſatis controuertitur in d.§.Diui.& in l.vbi lex.ff.de vſucapio. & in l.2.C.de vſucapio. ꝓ empto. Quæ tñ cõtrouerſia parũ potuit hãc opinionẽ iuuare, cũ ſit ab oĩb. receptũ, vſucapionẽ 30.ann.in his rebus admitti, & ꝓcedere, licet lõgi tpis præſcriptio minimè ſit admittenda: & iõ cũ recepta ſit 30.ann. pręſcriptio, non eſt cur tractemus res iſtas reſtitutioni ſubiectas non poſſe præſcriptione acquiri. De hoc etenim minimè dubitať: Siquidem 30.ann. vſucapione bona iſta aquiri pñt, ex his quæ proxima concluſione ꝓbauimus: qua rõne nec deciſio legis vlt.§.ſin autẽ auaritiæ.C.communia de leg. ad probationem huius aſſertionis pertinebit, quippe quæ de lõgi temporis ꝑſcri

ptione,

ptione, nõ de triginta annorum vſucapione tractauerit.

Secunda huius opinionis ratio inde ſumitur, quòd ſucceſſores futuri dubio procul ignorauerint alienationem factam, & præſcriptionem ex ea, vel alioqui procedentem, & tamen abſque eorum conſenſu expreſſo, vel tacito præſcriptio nequit procedere: ergo eis minimè præiudicabit. Eſt enim neceſſarius conſenſus illorum omnium ad alienationem rei ſubiectæ reſtitutioni, qui ad illam vocati fuerunt. l. nihil §. omnibus. ff. de lega. j. Sic igitur & ad præſcriptionem erit tacitus ſaltem conſenſus neceſſarius, qui ex ſcientia & patientia conſtet, ex Iuriſconſulti reſponſio in l. alienationis verbo. ff. de verbo. ſignific. qua ratione vti vř Curt. Iunior in authen. res quæ. C. commu. de leg. col. x. qui tamen hac eadem ratione obſeruata fatetur planè non eſſe admittendam ſententiam Bal. in d. l. 2. C. de vſucap. pro empt. quam ſuperius in prima concluſione probauimus freqnentiſſimè receptam eſſe. Rurſus idem Curtius Iunior eadem ratione improbat ſecundam concluſionem, quo ad eum, qui ignarus fuerit præſcriptionis aduerſus eum procedentis ex poſſeſſione rei alienari prohibitæ. Quod ſatis alienum eſt à cõi omnium doctorum ſenſu. Sed hæc ratio admodum eſt infirma, quod vel ex eo conſtat, ꝙ ad præſcriptionem nõ eſt vllo vnquam pacto neceſſaria ſcientia illius, aduerſus quem præſcribitur: imò ea procedit iuris authoritate cõtra illum, qui verè, & iuſtè ignarus eſt vſucapionis, & poſſeſſionis illius, ex qua vſucapio ipſa procedit: quemadmodum nos probauimus in hac relectione 3. par. §. 2. vnde licet alioqui res, de quibus agimus poſſent alienari conſenſu illorum, qui ad eas vocati fuere, & hic conſenſus foret ſufficiens: tamen in alienatione, quæ iuris authoritate per vſucapionem fit, non eſt neceſſarius conſenſus nec tacitus, nec expreſſus. Nam etſi verum foret, illum videri rem alienare, qui patitur illam vſucapi: quod Iuriſconſultus vix concedit: & quodammodo vt verè nõ dicatur conſentire alienationi. gl. in l. 2. C. quæ ſit longa conſuetudo. Alberic. in l. ſi pupillus. ff. de adminiſtratione tutorum. Aret. in l. Clodius. col. 2. ff. de acquir. hæred. qui hunc conſenſum fictum appellant, & non temerè ex eodem Iuriſconſulto, qui in d. l. alienationis. inquit, vix eſt enim vt non videatur alienare, qui patitur vſucapi, imò hunc vllo modo conſentire negans. gl. vlt. in l j. §. vlt. ff. de dolo. Bald. in l. cum quis. num. 10. C. de iuris & facti ignorantia. Tiraq. de retract. par. j. §. j. glo. 9. num. 250. nihilominus hæc alienatio, cum non fiat propriè ex illius conſenſu, ſed ex legis authoritate, non pertinet ad verum conſenſum illius, contra quem vſucapitur, ſed potius ad improprium, & fictum, quem lex obſeruat ad notandam illius negligentiam in inueſtigandis rebus & iuribus ad eum pertinentibus. Præter hæc Crottus & Loazes in d. §. Diui. nume. 51. planè fatentur præſcriptionem currere, ac procedere in his rebus aduerſus ignorantem, licet poſſit peti reſtitutio in integrum ex clauſula generali, ſi qua mihi iuſta cauſa videbitur, quod nos explicuimus generaliter, etiam quo ad alias præſcriptiones in hoc §. vlt. huius relectionis. Fit igitur, hanc ſecundam rationem minimè probare concluſionem iſtam.

Tertium, quod ſecundum omnes eidem opinioni plurimum adſtipulatur, ex eo ſumitur, ꝙ impedito agere nõ currat præſcriptio. l. j. C. de annali except. authen. niſi triennalis. C. de bon. mater. ſed ſucceſſores, & qui tp̃e vſucapionis nondum erant nati, agere non poterant, igitur eis minimè illius tp̃is præſcriptio nocet. Verũ huic rõni mihi vř eleganter ſatisfeciſſe. Corne. conſi. 304. lib. 3. col. antepenul. præſcriptio etenim prędicta non currit aduerſus non valentem agere, ſed aduerſus illum qui agere poterat. eo ſiquidem tempore cœpit, procedit & finitur, quo ille agere poterant aduerſus quos præſcribitur. Nempe poſſeſſores primogenij, vel maioratus, aut vocati ad rem vſucapitur. Atq; ideo planè ceſſat impedimẽtum hoc, ꝙ ex d. l. j. adducitur. nam præſcriptionis ius continua poſſeſſione producitur contra illum, vel illos, qui agere poterant, vel ſaltẽ vſucapionẽ interrumpere cõmodè poterint. Quod ſi dixeris hanc rñſionem procedere contra illũ, aduerſus quẽ ꝙ eo tp̃e præſcribitur, non contra ſucceſſores, illud planè erit omnino aduertẽdum. ſ. quo ad ſucceſſores ſupereſſe q̃ſtionẽ. An eis noceat perfecta p̃ſcriptio aduerſus antece ſſores, p̃ceſſoreſve, non tñ, an p̃ſcriptio fuerit inualida ex eo, ꝙ non p̃cedat cõtra nõ valentẽ agere. Eſſet. n. tunc qõ inutilis, & q̃ cõmodè non põt i controuerſiã incidere, cũ naſcituri non poſſent agere tẽpore p̃ſcriptionis ex eo, qa nati nondũ erant, non autẽ ex eo, ꝙ aliquo impedimento eſſent agere impediti, agere inquã ad eã rẽ q̃ illis quo ad ius aliquod competebat, qđ de naſcituris dici verè nõ põt. Et ꝙ hæc rõ ab authoribus huius opinionis adducta non ſit ſufficiens, ex eiſdem p̃ſnctò conſtat. Nã Aluarotus in c. j. §. hoc quoq;. nu. 6. de ſucceſſ. feudo. & Balb. in tract. de p̃ſcr. 4. part. prin. q. 12. exiſtimant p̃ſcriptionẽ illã 10. vel 20. ann. qua ex Balbo i prima concluſione p̃bauimus, ẽt futuris ſucceſſoribus, & iã nondũ natis nocerẽ. & hanc eſſe verã Bal. interpretationẽ planè fatent̃ Roderic. Xuares allegat. 3. Greg. Lopez in d. l. 10. tit. 26. part. 4. & Curt. Iunior in d. auth. res q̃. licet hi tres authores de Baldi opinione dubitauerint, ex eo ꝙ ipſis viſũ fuerit à iure alienũ, illã p̃ſcriptionem ſucceſſoribus p̃iudicare. Nihilominus Bald. opinio cõis eſt, & p̃bat̃. Qua licet actio hypothecaria a debitore, aut eius hærede aduerſus creditorẽ nõ niſi 30. aut 40. ann. præſcriptione tollat̃, & elidat̃, & ſit in rẽ. l. cũ notiſſimi. C. de p̃ſcript. 30. vel 40. ann. tñ ab extraneo, emptore vel donatario poſſidente, & q titulũ habuit à debitore, tollitur 10. vel 20. ann. p̃ſcriptione. l. j. & 2. C. ſi aduerſ. credi. & ibi gl. Spec. de p̃ſcriptio. §. j. verſ. ſed de hypothecaria tradit And. Tiraq. de retract. part. j. §. j. gl. 10. nu. 2. ergo licet p̃hibitio alienationis facta tacitẽ vel expreſsè a teſtatore rẽ afficiat, qa res ipſa p̃hibet̃ alienari p̃hibitione in ipſã rẽ directa, ex Cyn. i l. vlti. 6. oppoſitio. C. in qb. cauſ. i integ. reſtit. nõ eſt neceſſa. poſt Petrũ ibi, ſicut & hypotheca rẽ ipſã itidẽ afficit, & cũ eo onere tranſit res ad quẽcũq;. l. ſi cõuenerit vt nomẽ. §. ſi fundus. de pignoratitia actio. l. ſi debitor. C. de diſtrac. pign. non tñ tranſit cũ ea cauſa vt p̃ſcriptio ordinaria non admittat̃. admittit̃ etenim quẽadmodum mõ p̃bauimus. Qua ratione Baldi opinio etiã erit admittenda in eo, q titulũ habuit ab eo, q rem à p̃hibito conſequutus fuerat: mõ ſecunda alienatio facta nõ fuerit noĩe p̃hibiti, nec ab eius vniuerſali hæreditario iure ſucceſſore, qđ Bald. ſentire mihi viſus eſt, & eodẽ mõ q eũ ſequunt̃: quãuis Cyn. in d. l. 6. oppoſit. ſenſerit, rẽ alienari p̃hibitam verbis prohibitionis in rem ipſam directis non poſſe vſucapi præſcriptione ordinaria, etiamſi poſſeſſor eã habuerit titulo ab eo obtẽto, q nõ fuerat alienare p̃hibitus: qđ iure dubium eſt, & profectò falſum, cũ vſucapio nõ cenſeat̃ omninò prohibita, etſi alienatio fuerit iterdicta, quemadmodũ paulò ante admonuimus.

Quartò ferè oẽs huius opinionis authores ea ratione vtunt̃, qua conſtat, in fideicõmiſſis, & maioratibus ſucceſſorem minimè hr̃e ius ab eo, cui ſuccedit mõ a primo primogenij inſtitutore. à quo oẽs ſucceſſores, ita vocati cenſent̃, vt qlibet dñium rerũ hẽat, in eius vita ad mortẽ vſq;: atq; eo mortuo alius ſuccedat ex prima inſtitutione, non in ius vltimi poſſeſſoris, aut in eius dominium, quod illius obitu extinctum fuit: ſed in dñium p̃priũ, & ius peculiare, qđ ſucceſſor ex voluntate primi inſtitutoris hẽt. l peto. §. fratre. l. cũ pater. §. libertis. l. cũ ita. § in fideicõmiſſo. l. vnũ ex familia. §. j. ff. de legat. 2. l. p̃nunciatio. §. familiæ. ff. de verb. ſign. tex. opti. in c. vnic. vbi Bald. & Iſernia de feud. Marchiæ. c. vnic. đ grad. ſucceſſ. c. vnic. de natura ſucceſſ. feudi. qđ & nos adnotauimus in rub. de teſta. 3. part. nu. 26. ergo p̃ſcriptio p̃cedens contra Titiũ, q nunc obtinet ius primogenituræ, non nocebit eius ſucceſſori, q ab eo nullã cãm hẽt. Sed & hæc ipſa rõ rurſus cõprobat̃ ex eo, ꝙ iſtituto maioratu ac primogenio, cuilibet ſucceſſori datũ vř rerũ dñium ad tp̃s vitæ illius, ac totĩdẽ ſent̃ donationes, aut fideicõmiſſa & legata, quot sũt ex illo iure ſucceſſiones. quod apparet ex inductione l. vlt. C. de lega. l. donationis. §. ſpecies. ff. de donat. adnotarunt Paul. de Caſt. in l. ſi pecuniam. col. 3. ff. de condit. ob cauſam. Rodericus Xuares in l. quoniam in prioribus. ſuper legem Regiam. q. 8. C. de inoffic. teſtamen. ſit igitur vt licet præſcriptum ſit ius & dominium Titij, non cenſeatur

ſeatur ex hac præſcriptione ſublatum ius ſucceſſoris.

Cæterū hac in re illud erit ſummè obſeruādum, quòd poſſeſſor rerum maioratus, qui & illum iure optimo vocationis obtinet, licet res illas alienare non poſſit, dominus tamen illarum rerum verè dicitur: non enim eſt de ſubſtātia dominij, ꝙ res à domino alienari poſſit. l.2.C. de bonis mater. l. vlt. §. filijs. C. de bonis quæ lib. l. nō ideo minus. ff. de rei vendicat. l. vlt. C. commu. de leg. l. ſpecies. ff. de auro & argento leg. l. vlt. ff. de vſucap. earum rerū.

Deinde illud eſt memoria repetendum, ꝑ pręſcriptionem dñium adquiri illius rei, quæ legitimo tempore, & bona fide poſſidetur. imo & dominium hoc eſſe verum, & directum hac in relectione probauimus, vt opinamur, ſatis validis rōnib. & authoritatib. Quibus conſtat, poſſeſſorem rei, quæ vinculo primogenij continetur, per legitimam præſcriptionem dominium illius, etiam directum adquirere: nec poteſt hoc dominium aliud eſſe q̄ illud, quod erat penes primogenij poſſeſſorem, aut illū, qui ad id fideicommiſſum vocatus fuit, & ius habet rem illam reuendicandi. Dices forſan, hoc dominium apud præſcribentem, & ab eo, adquiſitum eſſe temporale: cū & apud illud illum, contra quem præſcribitur temporale fuerit. Verùm hac in ratione illud reſpondebo: nempe poſſeſſorem maioratus, & primogenij dominium rerum ad maioratum pertinentium ad vitam tantùm obtinere: & ſic temporale, quia eo modo vocatus eſt ad illud dominium à primo inſtitutore: at ille qui præſcripſit rē legitimè, à lege vocatur ad illius rei dominium, ſimpliciter, ac perpetuò, ſic quidem vt abſque eius conſenſu vel legis authoritate dominium illud ab eo auferri nequeat: quemadmodum præſcriptionis natura dictat: nec video quo pacto poſſit hoc negari. Quod ſi vrgeas dominium hoc in caſu acquiſitū pręſcriptione, fuiſſe illud, qđ obtinebat eo tēpore vocatus ad primogenium: ergo erit tēporale ſicut illud: concedam primum: & negabo vltimū propter rationem differentiæ, qua modò vſus ſum ex authoritate legis, & vocatione teſtatoris. idem. n. dominiū eſt vtriuſque quo ad ſubſtantiam: qualitate tñ diſtinguitur, quæ mutatur ex modo adquirendi. Poterit. n. quis dominium eiuſdem rei dare Titio ad eius vitam, & poſt eā Sempronio in perpetuum. idem ſiquidem eſt dominium, & tamen qualitate diſtinguitur ex modo adquirendi. Vnde ceſſant, quæ in hac quarta ratione adducebamus: nam vocatus ad rem poſt alium licet non ſuccedat iure vltimi poſſeſſoris, nec ex eius voluntate aut inſtitutione, ſuccedit tñ in dominiū illud, qđ ille habebat, licet tēporale. Et iō ſi illud fuerit legis authoritate extinctum, non eſt ius aliquod ad quod admittatur, aut in qđ ſuccedat. Et rurſus licet ſuccedat ex noua donatione ex legato, aut fideicōmiſſo, ſuccedere poterit in his rebus, quę non fuerint iuris authoritate ab illo vinculo fideicōmiſſi, vel maioratus euictę. At in illis q̄ euictę ſunt, & iō alienę cenſentur, non eſt cur ſuccedere poſſit vtcunq; vocatus fuerit, etenim legis authoritate, & verè iuſtiſſimè dñio rerū præſcriptarum priuatur ſucceſſor in primogenium, non ex conſenſu, nec ex alienatione vltimi poſſeſſoris, q̄ procul dubio nec alienare poterat, nec ſucceſſori ꝑiudicare.

His accedit ꝙ præſcribens alicuius rei dominium per poſſeſſionem, illud præſcribit, & adquirit aduerſus quēcunque eius rei dominum: non in ſpecie aduerſus Titiū, aut Sempronium. Quod ſatis conſtat ex his, quæ de præſcriptione ſuperius diximus. Nam etſi ego poſſideam rē aliquam bona fide, & tempore legitimo, aduerſus quēcunque eius dominum in genere præſcribo: ergo & illius dominium ſimpliciter acquiro penes quemcunque fuerit: atque ideo à me rurſus auocari non poterit.

Sed & pręter iſta illud verum eſt, præſcriptionem ex legis authoritate vires adſumere à poſſeſſione legitimi tꝑis titulo, & bona fide poſſidentis: nec ignorātiam, aut negligentiam, aliudve lex conſiderat, nec requirit, apud illum apud quem præſcribitur. ergo licet ille dñium habuerit ad vitam tm̄, nihilominus præſcribens dñium perpetuū adquirit. nihil etenim requirit ex parte illius, qui dñium habet, vt illud verè amittat per præſcriptionem: omnia etenim, quæ ad præſcriptionem requiſita ſunt, ea obſeruari debent in præſcribente: præterquam ꝙ longius tp̄s exigitur ad perfectam præſcriptionem ꝑꝑ dñi, contra quem præſcribitur priuilegium: vel quia eccleſia, vel minor ſit, & in hiſce caſibus perfectio præſcriptionis impeditur ēt penes poſſeſſorem. At nos argumentamur ex pręſcriptione perfecta per poſſeſſorē, & cōtendimus ex qualitate dñi aduerſus quem perfecta fuit, minimè ius legis ordinarium mutare. Alioqui ſi quis donaret Titio domū ad decē annos, & illis decurſis eandē Sempronio ad alios decem, ac ſimili iure in alios eam transferret: & ego legitimo tpe, ac iuxta iuris legitimas conditiones vſucaperem illius domus dñium: ſequeretur, me nihil adquiſiſſe: cum ſtatim ab eo ſucceſſore, cuius tpe præſcriptio non eſt ab initio ad finem vſq; deducta, poſſit à me res vendicari, licet 50. annis poſſederim. Quod ſatis abſurdum eſſe vr̄. Et tamen verè ſequitur ex communi Doctorum ſententia, quia nuſquam præſcriptio nocuit præſenti ſucceſſori.

Præterea aduerſus cōem illud admonendum eſſe cenſeo, ꝙ præſcriptio in rebus ad epiſcopum pertinentib. ſucceſſoribus præiudicat, etiam ſi ſucceſſor, vt verè, non habet ius ab vltimo poſſeſſore, modò ea legitima ſit, & perfecta, quod iuris eſt apertiſſimi. Quòd ſi dixeris in hoc caſu aduerſus eccleſiam ſemper continuari præſcriptionem: dicam & ipſe in q. quam tractamus, etiam procedere præſcriptionem aduerſus primogenium, aut maioratum. Sed & præter hanc reſponſionem illud negari non poteſt, pręſcriptionem iſtam procedere in hoc exemplo, quod de epiſcopo ſcripſimus, etiam aduerſus ſucceſſores & eis præiudicare, quamuis ſucceſſor nullum ius habeat ab vltimo poſſeſſore. Imò in hac præſcriptione iura potius conſiderant ipſum epiſcopum poſſeſſorem, quàm dignitatem ipſam. Siquidem ex iuris regula vacante eccleſia pręſcriptio interim ceſſat. c. ſ. de præſcrip.

Non me latet à quibuſdam pro opinione cōi rationē quandam adduci ex Taurina conſtitutione 45. quæ tamē mihi non videtur adeò fortis, atque vrgens, vt refelli nequeat: ſcio enim refelli poſſe ſi propriam naturam & leges illius poſſeſſionis, de qua illic agitur quiſpiam diligenter ac ſubtiliter obſeruauerit, quas hoc in loco longius explicare multis impeditus minimè poſſum. Cum & quæ aduerſus communem tradidi non eo animo ſcripſerim, vt temerè velim à paſſim recepta ſententia omninò diſcedere: ſed vt lectori, & mihi diſputationis rationes penitus, ac maturius conſiderantibus facilius examen pateat, quo vires communis opinionis expendi poſſit, cuius authoritatem in conſilijs, ac iudicijs, multi faciendā eſſe cenſeo, niſi euidentibus rationibus euerti poſſit.]

Hæc de vſucapionibus & præſcriptionibus ad intellectum huius regulæ attigimus, non ignari, quam latè pateat vſucapionum campus: ſed quo ſatisfaceremus his, qui à nobis enixè poſtularunt, vt quæ Salmanticę hac de re olim publicè magiſtra voce tradidimus, in publicum emitteremus. Lector cādidus eo animo accipiat iſta, quo à nobis fuere elaborata, ita quidem, vt cenſuram ęquam, ac beneuolam in his euoluendis exhibeat.

Trium Relectionis de Præſcriptionibus partium D. Couarruuias, Finis.

AD ILLVSTREM ADMODVM, AC REVERENDISS. DOMINVM D. IOAN. FERNANDVM TEMINIVM,

LEGIONENSIS ECCLESIAE ANTISTITEM Digniſſimum,

DIDACI COVARRVVIAS A' LEYVA TOLETANI, in Granatenſi Prætorio Regij Conſiliarij, Archiepiſcopi S. Dominici deſignati, in Regulæ Peccatum, Commentarios.

PRAEFATIO.

OPTAVERAM maximè admodum illuſtris, ac reuerendiſsime Præſul, Inter tot Iuris vtriuſque profeſsionis labores, eoſque indefeſſos, te iam diu moribus, prudentia, & Reipub. ſingulari regimine toto in Hiſpaniarum Principatu inſignem, vel exiguo munere: nec enim magnum, niſi animum ſpectes à me prodire poteſt, incunctanter adire. Vrgebat ſanè hoc ipſum cogitantem domus illa Salmanticenſis tui, & ſimilium virorum cauſa toto penè orbe celebratiſsima, quæ me ſub maximi Saluatoris tutela ita fouerit, vt planè ipſe abſque graui proditionis nota diffiteri non ualeam, qualeſcunque meos in hac Iuris diſciplina conatus ei tribuendos fore. His accedebat, quòd multis argumentis compertum ſatis haberem, quanta in me tibi è conſpectu ignotum hominem, nec vllis quidem obſequijs demerentem, ſemper vſus fueris beneuolentia. Sed & cunctantem impediebat, quòd nequaquam teipſum interpellare his leuibus negotijs auderem: te, inquam, magnę diœceſis tunc Curiæ incumbentē, & Tridentinæ Synodi deinde actionib. ſatis æquè ac piè, grauioribus nempe Reipublicæ deliberationibus occupatiſsimum. Is etenim palam Chriſtianæ religioni inuideret, qui in tanto rerum conatu, alioqui fatalibus bellorum diris, magna cum iactura intercepto, Pręſulem infracto animo œcumenicis Chriſtiani orbis cauſis ſtudium, vel corporis, atque animi vires exhibentem, vel breuis libelli, eiuſque facili lectione auerteret. Verùm poſtquam in Hiſpaniam, vt tibi commiſſum gregem ſalubri diſciplina inſtitueres: tot vndique iactatus procellis, non abſque graui vitæ periculo rediſti, mihi planè videor debiti muneris officium cum egregia bonoris, ac nominis iactura, paulò negligentius exequi, niſi tot omnifariam titulis Antiſtitem ornatiſsimum alicuius operis nuncupatione ſalutauero. Nam & præter dedecoris labem, etiam ſerò, tua tamen comitate, atque animi candore denique remiſſam, quis non vel caligantibus oculis intelliget, mihi meiſque laboribus tui numinis protectione decus maximum imminere? Olim quidem dum Salmanticæ honeſto deſiderio, & ingenuo animo cupientis ſtudioſæ iuuentuti prodeſſe, & placere, Iuris Pontificij regulam è diuo Aug. à Bonifacio octauo in ordinem tituli de Regulis iuris deductam, quatuor ferè menſibus ordinaria lectione interpretari nitebamur: hanc auditoribus polliciti ſumus operam, vt paulò accuratius, quæ tunc voce dictabamus, in breuis Relectionis Commentarios digeſta publico prælo committerentur: ne me dictante in codicillos, aut pugillaria minus diſtinctè, & vt ſolet, non omnino certis, nec veris allegationibus concluſiones quæſtioneſve referre cogerentur. Nec tamen potuimus publico huius Regij Prætorij munere, & quarundam aliarū noſtrarum Commentationum editione impediti, ſtatim promiſſum exoluere, quin & ad diem hanc procraſtinantes nondum eam operam præſtitimus, quam te patrocinante ornatiſsime Pręſul etſi ſerò, confidenter tamen præſtamus. Nam etſi nequaquam ipſe tantum fauoris, & gratiæ promereri poſsim, vt hæc noſtra ſcripta fouenda ſuſcipias: pro tuo tamen liberali candore, quo cuiuſque ſtudioſi optimos conatus amplecteris, illud vltrò mihi tribui poſtulabo, vt me ipſum, qui hæc elaborauerim, in tuam, mihi diu optatiſsimam, clientelam humaniſsimè ſuſcipias. Multis enim coniecturis non ſuſpicor, ſed conſtanti fide compertum habeo, hoc beneficium, ingens profectò, à te mihi impetrandum fore. Quòd reliquum eſt, Optimo Maximo, ac rerum omnium conditori Deo vota ſupplex ex animo facio, vt te moribus egregijs, eruditione inſigni, & in Rempub. Chriſtianam feruentiſsimo zelo inſtitutum, ad multam ætatem incolumem conſeruet. Vale. Ex inclyta Granata. Calendis Nouembribus, Anno Domini 1553.

DIVVS Auguſtinus celebratiſſimus eccleſiæ Doctor, qui inter tot præclariſſima ſanctimoniæ, & eruditionis teſtimonia, Chriſtianam plebem erudiret: ne proximus iniuria aut damno affectus, rationem aduerſus inſtitutam à Chriſto Ieſu, & natura ipſa charitatem, patiatur, in epiſtola ad Macedonium 54. Maximo conatu admonet, ea quæ fraude, dolo, vi, vel ſcelere quæſita ſint, omninò fore reſtituenda, comminatus alioqui peccatum non dimitti. Nam cùm & iuſtitia ipſa, quæ potiſſima moralium virtutum eſt, manifeſtè violetur, cùm quis proximo damnum intulerit, palam conſequitur, peccatum iſtud minimè dimitti, niſi damni illati compenſatio fiat: aliter etenim non ſeruatur ipſius iuſtitiæ lex. Si n. res aliena, inquit Auguſtinus, propter quam peccatum eſt, cùm reddi poſſit, non redditur, non agitur pœnitentia, ſed fingitur: ſi autem veraciter agitur, non remittetur peccatum, niſi reſtituatur ablatum. Hactenus Auguſtinus, cuius verba à Gratiano referuntur in c. ſi. 14. q. 6. à ſummis Pontificibus in d. reg. peccatum de reg. iur. in 6. & in c. cùm tu. de vſuris. Huius ſanè regulæ interpretationem aggreſſurus, eam diſtribuendam eſſe in tres partes operæpretium duxi. Primùm equidem de reſtitutione quædam generaliter adnotauimus: deinde ſecunda parte regulam quandam conſtituemus, ex eaque plurima ad hunc tractatum pertinentia ſtatim exponentur. Tertio denique loco alteram regulam, quo reſtitutionis ius apertius tradatur, itidem cum aliquot illationibus ſubijciemus, Qua in re etſi à Theologis, qui tractatum iſtum radicitus conati ſunt explicare, multa ſint à nobis mutuanda: iuris tamen vtriuſque deciſiones paſſim in medium adducemus: quippe qui opinemur ex eis potiſſimum reſtitutionis obligationem vel probari, vel induci, præterquam quòd ea iuris naturalis rationem habet ab æqualitate, quæ iuſtitiæ virtuti propriè conuenit. Cenſet itaque Auguſtinus, non eſſe veram nec perfectam peccati pœnitentiam abſque illati damni reſtitutione. Cui accedit pulchra Iuriſconſulti ſententia in l. nam in hoc natura. ff. de condict. indeb. Nam hoc, inquit, natura æquum eſt, neminem cum alterius detrimento locupletiorem fieri. Sic & Cicero lib. 3. de officijs, inquit. Nam vt ſibi quiſque malit quod ad vſum vitæ pertineat, quam alteri acquirere, conceſſum eſt, non repugnante natura. Illud natura non patitur, vt aliorum ſpolijs noſtras facultates, copias, opes, augeamus. Nec verò hoc ſolum natura, id eſt, iure gentium, ſed etiam legibus populorum, quibus in ſingulis ciuitatibus reſpublicæ continentur, eodem modo conſtitutum eſt, vt non liceat ſui commodi cauſa nocere alteri. Hoc enim ſpectant leges, hoc volunt, incolumem eſſe ciuium coniunctionem: quam qui dirimunt, eos morte, exilio, vinculis damno coercent. Atque hoc multò magis efficit ipſa naturæ ratio, quæ eſt lex diuina, & humana, cui parere qui velit (omnes autem parebunt qui ſecundùm naturam viuere volunt) nunquàm committet, vt alienum appetat, & id quòd alteri detraxerit, ſibi aſſumat. Hactenus Cic.

HVIVS RELECTIONIS SVMMA.

PRIMA pars tractat aliquot cauſas, quibus quis à reſtitutione ſtatim facienda excuſatur.

SECVNDA pars radices reſtitutionis expendit: deq; vſuris reſtituendis agit.

§. Primus, De reſtitutione, quæ à furtis crimine procedit, latè diſſerit.

§. Secundus, Quærit de obligatione reſtituendi ea, quæ data ſint meretrici, vel alterius turpitudinis ratione.

§. Tertius, In hoc examinatur obligatio reſtituendi ea, quæ alicui dantur, vt iuſtam ſententiam ferat: rem inuentam domino reſtituat, vel ob agendum id, quod gratis tenebatur facere, aliaque quæ traduntur de contractibus, qui vel reſcindi poſſunt ex beneficio ætatis, vel ratione metus, vel ex defectu ſolennitatis legalis.

§. Quartus, De acquiſitis per ludum illicitum.

§. Quintus, De gabellis & vectigalibus, an in foro animæ ſoluenda ſint.

§. Sextus, An ratione acceptionis iniquæ teneatur quis ad reſtitutionem re ipſa extincta?

§. Septimus, An ratione iuſtitiæ diſtributiuæ teneatur quis ad reſtitutionem?

§. Octauus, De his quæ per venationem adquiſita ſunt.

§. Nonus tractat de iuſtitia, & iniuſtitia belli.

§. Decimus, De bello aduerſus infideles, an id iuſtum ſit?

§. Vndecimus, De rebus in bello captis, & de ſeruitute perſonarum iure belli inducta.

§. Duodecimus, De conſilio, auxilio, vel fauore, quando ex his oriatur obligatio ad reſtitutionem?

TERTIA relectionis pars: De reſtitutione, quæ ratione rei inducitur, & de emptore furtiuæ rei.

§. Primus, De rebus inuentis, cui ſint reſtituenda?

§. Secundus, De theſauris qualiter ſint in animæ iudicio diuidendi.

REGVLAE PECCATVM,

DE REGVLIS IVRIS, LIBRO SEXTO,

RELECTIO,

AVCTORE DIDACO COVARRVVIAS à Leyua Toletano,

Ex prima relectionis parte,

SVMMARIVM.

1 *Reſtitutio ſtatim fieri debet, congruo tamen loco & tempore.*
2 *Pro parte inopia excuſatur quis à reſtitutione. & ibi intell.glo. in c.cum tu. de vſuris.*
3 *Traditur latè intellectus ad textum, in cap. officij. de pœnitent. & remiſſio. de muliere adultera, an teneatur crimen detegere, ne filius ſpurius alienam habeat hæreditatem.*
4 *Scandali materia longè diſcutitur ad intellectum regul. qui ſcandalizauerit. de reg. iuris.*
5 *Superioribus obediendum non eſt, quoties ſequeretur alioquì ſcandalum.*
6 *Prælatus an poſſit differre bonorum eccleſiæ repetitionem ob vitandum ſcandalum.*
7 *Cuius expenſis ſit facienda reſtitutio?*
8 *An debitor poſſit differre ſolutionem, eo quod creditor ſit excommunicatus.*

PRIMA RELECTIONIS PARS.

CVM illud certiſſimum ſit, lege naturali, diuina, & humana reſtitutionem ablati neceſſariam eſſe ad peccati dimiſſionem, primum oportet inquirere, ſitne ſtatim reſtitutio facienda? Et videtur quòd hæc reſtitutio ſtatim neceſſaria ſit nec differri poſſit abſque peccati labe. Etenim nunquam licet nec momento temporis rem alienam Domino inuito detinere, ſiquidem ea poſſeſſio, ſeu retentio peccatum eſt, nec vn-
1 quam peccare licuit. † igitur tenetur alienæ rei poſſeſſor, ſtatim rem eandem domino reſtituere. huic rationi accedit tex. Leuitici. capitu. 19. non morabitur opus mercenarij apud vſque mane. ex quibus ita viſum eſt Diuo Thomæ. q. 62. articu. vlt. Florentino, ſecunda parte, titu. 2. c. 8. in princip. Syluest. in verb. reſtitutio. §. j. verum quo res iſta commodius elucidetur, adnotandum erit, non idem eſſe, centum aureos ſtatim Titio deberi, & eos ſtatim ei omnino reſtituendos eſſe. Siquidem in omnibus obligationibus, in quibus dies non ponitur, præſenti die debetur, & ſtatim obligatur debitor creditori. l. in omnibus. ff. de regulis iuris. l. eum qui calendis. §. quoties. ff. de verb. oblig. §. omnis. Inſtitu. de verb. oblig. non tamen tenetur debitor ſtatim præſenti die pecuniam debitam reddere, imò huic neceſſariæ reſtitutioni à iure ineſt tempus quoddam boni viri arbitrio diffiniendum, quo præcisè debeat fieri eius pecuniæ reſtitutio, poſſitq; à creditore exigi: ſicuti ſenſit Iuriſconſultus in l. ſi quis filium. §. ſtipulatio. ff. de collat. bono. notant glo. in dicto §. omnis. & in dicta l. in omnibus. glo. in §. ſi impoſſibilis. Inſtitu. de inut. ſtipula. tradunt vbique Doctores: & Alex. in l. j. §. item ſi ita. ff. ad leg. Falci. col. 2. Regia l. 13. tit. 11. part. 5. Sic & per ſententiam iudicis condemnatus in actionib. perſonalibus, non ſtatim cogitur ſoluere: ſed habet ad ſolutionem quatuor menſes. l. 2. l. debitorib. ff. de re iud. l. 2. & 3. C. de vſur. rei iudic. notat in c. quærenti. de offic. deleg. & in c. quo ad cõſultationẽ. de re iud. iure autem Regio decem dies. l. 5. titu. 27. par. 3. quemadmodum qui in iure debitum fatetur intra decem dies cogitur ſoluere. gl. in l. ſi debitori. ff. de iudi. quam tantum vi conſuetudinis obtinere ſcribunt Bart. & Doct. vbi gl. in c. dilectus. de procuratori. Panorm. in d. c. conſultationẽ. col. 5. Bald. & idem Abb. in d. c. quærenti. citat eandem. gl. Abb. in d. c. dudum. colum. 9. de election. in primo. Et probatur eadem opinio in l. 7. titu. 3. part. 5. quòd ſi ex cauſa iudici viſum fuerit æquum eſſe: confeſtim compellet condemnatum ad ſolutionem: idq́ue moribus, ac forenſi praxi receptum eſt, ſecundum Roman. in ſingu. 459. fit tandem ex his, non rectè conſequi, debitorem teneri ſtatim reſtituere ex eo, ꝙ præſenti die res debita alteri ſit. quamuis etiam viri doctiſſimi hac argumentatione vtãtur quandoque. Tenetur denique qui alienum detinet deliberato animo ſecum conſtituere, ꝙ reſtitutio fiat. hoc etenim neceſſarium eſt, vt abſtineat à prauo animo rem alienam detinẽdi, confeſtimq́ue debet ab eo animo ceſſare, deliberando conſtanti voluntate reſtitutionem ipſam. Præter hæc ſtatim tenetur verè reſtituere ea ratione, quod licet alioqui in actibus virtutum regulariter circunſtantia temporis determinata omninò non ſit: ſed cõmittatur rationi, & prudentiæ, tamen in actu reſtitutionis rei alienæ, circunſtantia temporis definita eſt vt ſtatim fiat, cum eius omiſſio, quocunque tempore procedat, aduerſa ſit ipſi iuſtitiæ, quia res aliena eo momento inuito domino detinetur, non ſic in alijs virtutum actib. Nam etſi committantur aliquo tempore, non ex hoc ipſi virtuti læditur. Etenim non agit contra iuſtitiam, qui aliquo tempore differt publicam accuſationem, ſeu publicum priuatumve iudicium, eius ſanè iudicio iuxta prudẽtiæ rationem committitur tempus, quo actum virtutis exercere debeat. nihilominus adhuc non ſemper ſtatim eſt neceſſaria præcisè reſtitutio alieni ad remiſſionem peccati: cum poſſint ſpecies, & caſus aliquot conſtitui, qbus boni viri arbitrio differenda ſit reſtitutio: ſm Tho. & Caiet. 2. q. 62. art. vlt. quorum opinio conſenſu omnium Theologorum recepta eſt, & ſequentibus.

2 Primum conſtat † propter inopiam, & paupertatem excuſari quem à reſtitutione, cum aliàs non teneatur qs reſtituere eo caſu, quo non poteſt reſtitutionem animo deliberatam, executioni mandare, auctore Diuo Auguſtino in dicta Epiſtola 54. probatur idem in capitu. quãquam. de vſur. in ſexto. vbi glo. in capitu. cum tu, eodem titu. glo. in hac regula, Peccatum. & ibi Dinus, atque Anchara. colum. 9. optimus text. in capitu. breui. querelam. de iureiur. Diuus Tho. in dicta quæſtione 62. articulo, vltimo. nemo enim ad moraliter impoſſibile obligatur, nec tenetur ad id, quod proprias vires excedit: cùm ſit ſatis quo ad diuinam maieſtatem, quòd quis faciat in emendationem criminis, & iniuriæ id, quod iuxta proprias vires efficere valet, atq; hoc ipſum receptiſſimum eſt, tametſi frequens hac in ſpecie controuerſia contingat, an teneatur, quis alienum reſtituere: cùm rebus alienis indigeat ad propria ipſius alimenta. Nam quibuſdam placet, non teneri quem ad reſtitutionem quoties re aliena indiget ad ſubleuandam propriam neceſſitatem: ſiquidem ex ea ratione poſſet rem alienam inuito domino capere. capitu. ſi quis propter neceſſitatem. de furtis. de quo ſtatim agemus. Et profectò hæc ſententia vera eſt data ipſius debitoris extrema neceſſitate: ea denique, quum locum faciat. capitu. ſi quis propter neceſſitatem. idem erit vbi neceſſitas extrema non eſt: ſed tamen debitor habita ratione ſtatus, & dignitatis grauiſſimam pateretur ex reſtitutione iacturam. Poterit enim differre alienæ rei reſtitutionem, modò leue detrimentum ex ea dilatione immineat creditori: ſic ſanè iuſtè differtur reſtitutio: ſi ea fieri nequeat tunc abſque maximo

debitoris damno vero, quia oporteret res proprias ad reſtitutionem vili pretio vendere, nec ex hac dilatione creditori læſio fit, cum non patiatur ex hoc detrimentum aliquod graue ſaltem, ſicuti docent Scotus & alij in 4. ſent. diſt. 15. Florent. 2. par. titu. 2. cap. 8. Syluest. in verb. reſtitutio. 5. quæſt. 3. Caiet. in d. quæſt. 62. art. vlt. Anchar. in hac regu. peccatum. colum. 9. Ioan. Lup. in rub. de donationibus §. 65. num. 5. tametſi Adr. in 4. ſentent. tract. de bello. cap. incipienti. Aggredior. quæſt. 6. Ioan. à Medina de reſtitutione. q. 5. tantum videantur excipere ab obligatione ſtatim reſtituendi ratione neceſſitatis, ipſam extremã inopiam, quæ cogeret ad eleemoſynam creditorem, ſecundum ea, quæ & nos ſcripſimus lib. 3. Variar. reſolut. cap. 14. num. 5. non equidem diffiteor opus eſſe ſyncero, acerrimoq; iudicio ad diſcernendum hoc grauiſſimum debitoris nocumentum à leui creditoris iactura, vt hinc licita iudicetur debitæ reſtitutionis dilatio, inordinataque cenſeatur creditoris petitio legito tamen Dominicum Soto lib. 4. de iuſt. & iure. quæſt. 7. ar. 4. qui hoc ipſum diſtinctius explicat.

Hinc etiam & illud intelligendum eſt quod ſcribit gl. in d. cap. cum tu. exiſtimans vſurarium, qui ſemel immunis fuit à præſenti reſtitutione propter inopiam, ſi demum pinguiorem nactus ſit fortunam, cogendum fore ad vltimum vſque quadrantem reſtituere, quàuis ex hac reſtitutione maneat in grauiſſima egeſtate, addit gl. licet ſecundum leges, qui bonis ceſſerit, ſi peruenerit ad pinguiorem fortunam, poſſit ſibi neceſſaria alimenta retinere, ab ea glo. Panorm. Card. & Rauenna collegerunt, vſurarium, etiam qui bonis ceſſerit, ſi ad pinguiorem fortunam deuenerit, cogendum eſſe reſtituere integras vſuras, abſque deductione alimentorum. Secundò adnotarunt, in foro conſcientiæ, non eſſe admittendum priuilegium id quod leges conceſſere his, qui bonis ceſſerint, imò eos fore compellendos integrè omnia reſtituere, minimè deductis alimentis. Tertiò Ioan. Anani. ibidem opinatur ſenſum gloſ. non alium fuiſſe, quàm quòd vſurarius, qui ob paupertatem, non potuit ſtatim vſuras ſoluere, nec reddere, ſi tamen fortunam mutauerit, teneatur eas integrè ſoluere, etiam abſque deductione alimẽtorum. Et ideò ſecundum Anani. gloſ. non tractat de eo, qui bonis ceſſerat. mihi verò haud dubiè conſtat, gl. non magis loquutam eſſe in foro pœnitentiali, quàm in exteriori Pontificio. Et præterea ſenſim voluiſſe opinionem, quam tenuit, & in eo, qui bonis ceſſerat, adoptare. Quod autem Panor. Rauen. & Card. cẽſent, priuilegium datum à lege omnibus his, qui pre inopia bonis ceſſerint, circa deductionem alimentorum, cum deuenerint ad pinguiorem fortunam, in conſcientiæ iudicio non obtinere, à nobis improbatum fuit lib. 2. Variar. reſolut. cap. j. num. 6. ſed & id quod ex gloſ. primo loco poſt Abb. & alios obſeruauimus, non video quod in praxim deduci valeat, niſi pmittamus, debitori ex cauſa vſuraria cõpetere ius ceſſionis bonorum, de quo in d. cap. j. diſputauimus. num. 8. ſupereſt tamen præmiſſa ceſſione bonorum quæſtioni reſpondere, & idem eſſe cenſeo in vſurario, quod in alijs quibus ius conceſſit bonorum ceſſionem: ea etenim, ſi vſurario permiſſa fuerit, eandẽ vim habebit quantum attinet ad deductionem alimentorum. Quòd ſi vſurarios non ceſſerit bonis, tunc authore Anan. glo. ſententia vera eſt. idem ipſe cenſeo, modò & in vſurario admittamus quæ proximè in vniuerſum tradita fuere præcedenti verſiculo de his, qui ob inopiam à reſtitutione excuſantur. Nec enim ad hanc excuſationem attenditur, quod quis teneatur reſtituere ratione delicti, ſed quòd egeſtate grauetur, quæ apud Deum ſufficiens eſt excuſatio, dum ipſe debitor ab animo aliena detinendi verè abſtinuerit, ſecundum Auguſtini ſententiam in dicta Epiſtola quinquaſimaquarta.

Secundò ferè ab eadem ratione, crebertimo omnium cõſenſu reſponſum eſt, mulierem adulterã, quæ ex adulterio filium peperit, non teneri id reuelare marito, vt hoc modo filium excludat a mariti hæreditate, & ea veris hæredibus reſtituatur. Nam ipſa mulier adulteriũ cõmittens, & eo concipiens filium, graue damnum intulit marito, & eius veris ac legitimis hæredibus: teneturque damnum iſtud reſarcire, & compenſare, atque reſtituere ad peccati remiſſionem, quæ nequit contingere aliter quàm illati damni reparatione. Ab hac tamen obligatione reſtituendi, mulier ipſa liberat ex eo, quòd ea reſtitutio fieri nõ poteſt abſque manifeſta iactura famæ, & mortis periculo: maiuſque damnum ſequeretur reſtituenti quàm commodum ipſi, cui reſtitutio facienda eſt: qua ratione creditor, cui hæreditas debetur, ſecundum ordinatam charitatem obligatur magis velle, ſeipſum hæreditate carere, quàm quòd tanto cum damno famæ, & periculo vitæ ea ſibi reſtituatur: ergo debitor iuſtè poterit ob id reſtitutionẽ omittere. Deinde huic opinioni ſuffragatur ratio admodum fortis: ſiquidem conſtitutos in extrema vitæ neceſſitate ad conſeruationem vitæ poteſt aliena retinere. capitulo ſi quis propter. de furtis. ergo mulier adultera conſtituta in periculo famæ, & mortis poterit tacere proprium crimen, & permittere, quòd mariti hæreditas à legitimis hæredibus in extraneos deferatur aduerſus legum ſanctiones, & mariti voluntatem. Cõſequens optimè probatur, quia ſicut pauper indiget, rei alienæ retentione ad conſeruationem vitæ: ita mulier, adultera pro ſua vita, & fama ſeruandis, indiget omiſſione reuelationis adulterij, & ſic omiſſione reſtitutionis, & compenſationis damni illati. Præterea ex duobus malis, quorum alterum neceſſariò imminet, minus omninò eligendum eſt. cap. duo mala. decimatertia diſtin. cuius rationem nos expendimus in Epitome de ſponſalibus, prima parte, cap. quarto, numero nono. mulier autem adultera inter hæc duo mala conſtituitur: vt vel aliena retineat, vel ſeipſam infamet. igitur potius debet eligere alienarum rerum occupationem, & retentionem, quam famæ propriæ diſpendium, cum maior ſit læſio famæ, quàm diuitiarum, ſicuti maius malum eſt, famam proximi quàm illius diuitias rapere. Et quemadmodum quis magis tenetur ſe quàm proximum diligere, ita magis debet famã propriam, quàm famã proximi illæſam ſeruare. Võ neceſſariò deducit ſupradicta conſequẽtia, mulierẽ hãc adulterã potius debere in hoc diſcrimine conſtitutã, famam propriam ſeruare integram, quàm aliena reſtitue-
3 re.† Huius opinionis eſt Romani Pontificis manifeſta definitio in capitulo, officij. de pœniten. & remiſſio. vbi Papa ſcribit, non eſſe negandam pœnitentiam mulieri adulteræ, aut quæ falſum ſuppoſuit partum, ſed illi fore tanti criminis ſatisfactionem congruam iniungendam: etiamſi non proponat, nec velit crimen proprium reuelare. Quæ quidem reſponſio varias habet apud Theologos, nedum apud Canoniſtas interpretationes, quarum examen breuiter attingam, quibuſdam aduerſus eam deciſionem præmiſſis obiectionibus.

Illud ſanè primo loco eadem reſponſio, ſatis validè opponitur, Quòd reſtitutio rei alienæ ſit ad ſalutem neceſſaria, quemadmodum hac regula manifeſtum eſt, atque ita ad vitæ veritatem pertinet, ſed veritas vitæ omittenda non eſt propter ſcandalum quodcunque id ſit, vtilius etenim ſcandalum naſci permittitur, quàm veritas relinquatur, authore Beda, cuius dictum relatum eſt in regu. qui ſcandalizauerit. de regul. iuris. igitur ob ſcandalum imminens ex infamia & morte adulteræ, veritas vitæ, id eſt damni dati compenſatio, & ſatisfactio prætermittenda non eſt. Aliter item argumentatio conſtat, ſiquidẽ ſcandalum fratris poſtponẽdum eſt veritati vitæ, quæ ineſt ſatisfactioni læſionis, ergo & fortiori ratione fama, & mors pro eadem vitæ veritate poſthabenda ſunt: cùm ea pro vitando ſcandalo ſint offerenda, & nihili facienda: eſt equidem ſcandalum, quod fratri præbet occaſionem ruinæ, mortale crimen, ſi ex propria vi ad mortale crimen proximum allicit. Qui ſcandalizauerit, inquit Chriſtus, vnum de puſillis iſtis, qui in me credunt, expedit ei, vt ſuſpendatur mola aſinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris: ac rurſus, væ homini illi per quem ſcandalum venit. Docet Th. 2. 2. quæſtio. 43. artic. 4. vnde ſcandalum quod mortale crimen eſt, vt & alia peccata mortalia, effugiendum & vitandum ita eſt, quòd potius omnia mala patia-

tur quis, quàm peccato huic conſentiat. cum nullum ſit
maius malum, quàm peccatum, & authore Ariſt.3.Eth.c.
j.propter quęcunque duriſſima non eſt turpiter agendũ,
tex.opt.io c.ſacris. de his quæ vi. quo jo loco idem & de
veniali culpa adnotatum eſt per Panormi. cui alios item
aothores addidimus, & nos in Epitome de ſponſalibus 2.
par. c.3.§.4.nu. 3.ſit igitur, vt mulier adultera iuſtè excu-
ſari non valeat, ſi ob vitandam mortem, ob effugiendam
infamiam, miſſam faciat damni per eam illati ſatisfactio
nem, quæ abſque mortalis culpæ labe omitti non poteſt.
Verum ad iotellectum huius obiectionis, quæ poterat
longius comprobari ex his, quæ paſſim traduntur io hoc
tractatu, dum plura congeruntur, quę fieri itidẽ cũ ſcan-
dalo minimè prohibeotur, imò fieri debent, nec omitten
4 da ſunt,† oportet ſcandali vitandi rõnem altius repete-
re. eſt verò ſcandalum dictio Græca, & ea eſt iuxta Lati-
nam traductionem, offendiculum, & ſignificat mali quan
dam occaſiooem, quæ ruinę cauſam det, quaſi cadendi
occaſio, ſi quid obſtet eunti: & impactio pedis. c. diffinui-
mus. 18. q. 2. explicat Diuus Hieronymus Mathæi cap. 15.
Hoc autem biſariam diſtioguitur, quia aut eſt datum, aut
acceptum. Scandalum datum, eſt authore Hieronymo, di
ctum, vel factum minus rectum, quod ex ſę alteri occaſio
nem præbet ruinæ: hoc dicitur ſcandalum actiuum ab
ſcholaſticis: & ſemper eſt peccatum in eo, qui ſcandali-
zat. Cùm ipſum opus ſit peccatum, vel habens ſpeciem
peccati: qua ratione propter proximi charitatẽ, & hoc
ipſum opus habens mali ſpeciem, agendum non eſt, ne
proximus pedem ad id impingat & labatur. Nam in hac
via ſpirituali nihil ex ſe poteſt diſpooere, aut occaſionę
prębere ſpiritualis ruinæ, niſi habeat aliquem defectum
rectitudinis: id etenim quod eſt perfectè, rectum potius
inſtruit, & munit proximum ad tutum viæ progreſſum,
quàm ei prębeat ruinę occaſionem. Sic & Tertullianus
lib. de virgioibus velandis: ſcandalum, inquit, non bonæ
rei, ſed malæ exemplum eſt, ædificandi ad delictum bonę
res neminem ſcandalizant niſi malam mentem. Hæc ille.
De hoc ſcãdalo accipiendum eſt quod Chriſtus Ieſus in
Euangelio prædixit Matthæi c.18. væ homini illi, per quẽ
ſcandalum venit. eſt aliud ſcandalum, qđ dr̃ acceptum,
ſeu paſſiuum, & hoc eſt peccatum proueniens ex bono
alterius opere, aut ſaltem ex facto, quod mali ſpeciẽ nõ
hẽt, contingitq́; propriè ſcandalum hoc io eo, qui ſcao-
dalizatur. qđ cõſtat ex his q̃ latè traduntur per Fel. io c. ni
hil. de præſcriptionibus. poſt Archid. in c. j. actione. de cõ
ſecrat. diſtin. 2. Domin. in c. licet. 45. diſtin. Card. in clem. j.
de offic. ordin. Hoſt. in Summa de reounciatiooe. §. peo.
verſ. eſt autem ſcandalum. Diuum Thomam 2.2.q.43.ar.j.
& 2. de hoc duplici ſcãdalo acturus illud in primis adoo
tabo: ſcandalum actiuum ſemper vitandum eſſe, ea ratio
ne, & cura, quibus tenemur cætera peccata effugere. Eſt
etenim peccatum ex eo, quòd in via ſpirituali opponit
obex alteri. id verò contingit dupliciter, vno modo ſi
præbens ſcandalum directè, & ex intẽtione, ſeductiooe,
inductione, vel exẽplo cõtẽdit proximũ in ruinã conij-
cere, atq; illũ ad peccatũ allicere. Qđ ſanè peculiare pec
catum eſt in propria per ſe ſpecie ſcandali conſtitutum,
idq́; virtuti correctionis fraternæ ſuapte natura contra-
rium, quæ virtus in hoc expoſita eſt, vt booum ſpiritua-
le fratris promoueamus. Vnde ſcandalum iſtud ex intẽ-
tione ſpeciali ſortitur rationem ſpecialis peccati. Alte-
ro modo cootingit ſcandalum per accidens, hoc eſt prę-
ter intentiooem agentis, cùm quis peccatum, vel opus,
quod illius figuram habere poteſt, alia iotentione faciat
quàm vt fratrem præcipitet: tametſi is ob eius imbecilli-
tatem inde in præcipitium ruet, & ſcandalizetur. Tunc
enim hic non conſtituitur ſpeciale ſcandali peccatum,
cùm minimè conſtituat peccati ſpeciem, quod eſt per ac
cidens, habet tamen negligentia incautè agentis genera
lem ex accidenti ſcandali rationem iuxta ea, quæ docet
pulchrè Tho. d. quæſt. 43. artic. 3. Peccatum verò ſcandali
poteſt eſſe veniale, cum vel inductio non fit niſi ad venia
le peccatum, vel quis ex veniale negligentia, vel leui in-
conſideratione quid facit, vnde alter ſcandalizetur: mor
tale tameo poteſt eſſe, ſi quis vel ad mortale peccatum
alterum inducit, aut per grauem negligentiam talem p̃-
bet occaſionem. ita quidem vt ſcandalum ex iotentione
agentis procedens, mortale ſit, vbi inteotio ad mortale
tendit, veniale taodem cum ageos intendit proximũ in
venialem culpam dare præcipitem. At ſcãdalum per ac-
cideos contiogens peccatum eſt mortale, ſi actus à quo
procedit mortalem culpam habeat, vel ſi quis per grauẽ
negligentiam ſalutem proximi contemnat, ooo præter-
mittens ea q̃ proximo nocere poſſint. Sic & veniale pec
catum erit ſcaodalum per accideos, cum actus habeat ve
oialem culpam, vel ſpecialẽ mali, modò veniali negligẽ-
tia hic poſterior actus, & in conſideratione quadam fiat,
quæ quidem reſolutio traditur Diuo Tho. io d. q. 43. art. 4.
Ex quib. aliquot ad euidẽtiorẽ rei cognitionẽ colligunt.
Primùm q̃ is propriè peccat ſpeciali peccato ſcãdali,
qui fratrem inducit ad conſenſum fornicationis, furti,
adulterij, & ſimilium criminum, vt conſentiens incur-
rat malum culpæ. Hoc etenim opus directè tendit aduer-
ſus correctionem fraternam, cùm ex eo læſio animæ con
tingat: idcircò hoc eſt ſpeciale peccatum ſcandali. Nam
hic, qui alterum prouocat ad peccatum, nõ propter hũc
finem, vt his malum culpæ contrahat, ſed vt ipſius indu-
ctoris libidini, & voluntati ſatisfiat, oempe qui mulierẽ
verbis donis, & blãditijs indocit i adulteriũ, vt ſecũ for-
nicet, non peccat peccato ſcandali: ſed hęc ioductio ad
id pertinet crimẽ, quod per eam perſuadetur, ſicuti Ca-
iet. Explicat ſuper Th. d. q. 43. ar. j.
Secundò cooſtat ex his ſcandalum vtrunque per acci
dens ſcilicet, & ex propria, & formali inteotione contin
gens, alteri præſtare & præbere occaſiooem peccandi
nõ per accidens, ſed per ſe, quia etiamſi deficiat operan-
tis inteotio ad occaſionem ruinę alterius, ipſum opus ſui
ratione, & natura propria inducit proximum ad peccan
dum, & peccato occaſionẽ dat, authoribus Tho. & Caie.
d. art. j. in reſponſiooe ad quartum.
Tertiò ſubdeducitur, quod licet in vtroque ſcandalo
actiuo ex propria oatura, & per ſe, contingat, & detur
occaſio ruinæ. ipſum tñ ſcandalum poteſt rectè diſtingui
in ſcandalum per ſe, & in ſcandalum per accidens: ſicuti
ſuperius adnotatum eſt.
Qoartò ioſertur, occaſiooem ruinæ, & peccati poſſe
contingere, & præberi dupliciter. Per ſe quidem & per
accidens: per ſe inquam, contiogit, cùm quis malum, vel
qđ ſpeciem habeat mali operatur: inteodens ipſe alium
inducere io ruinam: aut hac intentione deficiẽte ad pec-
catũ ipſũ opus tendat aliũ allicere propria natura, quia
ſpeciem hẽt mali. per accidens datur occaſio peccãdi, cũ
opus aliqđ nec prauum eſt, nec mali ſpeciem hẽt, & tñ
frater ex eo aſſumit occaſiooem peccandi. Hæc etenim
occaſio per accideos nõ ꝓpria vi, & oatura operis cõtin
git. Quod explicat Th. io d. reſponſione ad quartum.
Quintò apparet, ſcandalum tunc eſſe ſpeciale pecca-
tum, vel ad id reduci, cum actus ſit directè & ex intentio-
ne operaotis dirigitur ad labefactandum proximũ, quo
quidem caſu ſcandalum per ſpeciale peccatum eſt. redu-
citur item ſcandalum ad ſpeciale peccatum, qñ abſq; in-
tentione alliciendi opus ſit, qđ tñ habet ſpeciem mali:
malum tñ non eſt. Quòd ſi ſcandalũ contingat ꝑ accidẽs
ex opere malo alia inteotione perpetrato, q̃ vt quis fra-
trem præcipitem det, tunc non conſtituitur ſpeciale ſcã
dali peccatum. Sed ineſt circunſtãtia grauitatis huic ope
ri ex eo, q̃ ita incautè quis peccauerit, vt occaſionem rui
næ proximo dederit: quemadmodum ſubtiliter explicat
Caiet. d. quęſt. 43. art. j. & in ſumma, io verb. ſcandalum.
Hoc verò ſcandalum actiuum ſemper omninò vitan-
dum eſt, & ſummopere vti peccatum effugiendum, nec
vlla rationę permiſſum extat: idcircò Bedæ ſententia in
eo accipiẽda nõ eſt, dum ediſſerit, vtilius ſcandalũ naſci
permitti, q̃ veritas relinquat. Eteoim ſi p̃mittamus hoc
ſcandalũ naſci, veritas maoifeſtè relinquitur: & ſi id nui-
temus, veritatem ipſam, rectã rationem ac diuina præce
pta ſequimur, cũ peccatũ ſatis pernicioſum effugiamus.
Poſtremò ex ſupradictis colligitur, veram rõoem ſcã
dali actiui non in hoc conſiſtere, quòd alij actu accipiãt
ſcandalum, & delinquendo in præcipitiũ labãtur: ſed in
hoc,

hoc, quòd offeratur cauſa vel occaſio peccandi. vnde poteſt eſſe ſcandalum actiuum, & ſic offendiculum in habitu abſque ſcandalo paſſiuo, ideſt abſque ruina, & offenſione. Quod radicitus deducitur ab his, quæ Tho. d. q. 43. ſcribit: & docet elegāter Dominicus à Soto in eruditiſſimis ſuper Epiſtolam Pauli ad Romanos commentarijs, c. 14. idem oſtendit Alfonſus à Caſt. & probat ſubtiliter in lib. j. de iuſt. hæret. puni. c. 20.

Eſt & aliud ſcandalum, quod dicitur propriè acceptū & non datum, & id paſſiuum appellatur ſpeciali quadam ratione. Eſt etenim peccatum proueniens ex bono opere, vel dicto alterius, aut ſaltē ex eo dicto vel facto, quod nec malū eſt, nec mali imaginē habet. Dicitur acceptū, & non datum: quia ex ea re, quæ apta non eſt ad dandā occaſionē mali, aliquis peccādi occaſionē accipit. Hoc autem ſcandalum paſſiuum non poteſt eſſe niſi peccatū: etenim nihil aliud eſt ſcandalizari, quàm peccare exemplo, vel cauſa alterius, qua ratione paſſiuum ſcandalum ſemper eſt peccatum in eo, qui ſcandalizatur, ſecundum Tho. d. q. 43. art. 2. ſpeciale verò peccatum non eſt, nec eſſe poteſt: quia ex dicto, vel facto alterius contingit aliquem incidere in quodcunque genus peccati: ſumere autem peccandi occaſionem ex opere alterius, non conſtituit ſpecialem rationem peccati: cum non inducat vitiū ſpeciali virtuti oppoſitum, vt idem Tho. explicat art. 3.

In hoc tandem ſcandalo paſſiuo intelligēdū eſt quod Beda docuit, ſcribens, vtilius ſcandalum naſci permittitꝰ, quàm veritas relinquatur: quæ regula omnino accipienda in eū ſenſum eſt, vt triplici veritate eā intelligamus, videlicet, vitę, iuſtitię, & doctrinę. Nec enim veritas vitę, nec doctrinæ, nec iuſtitiæ, omittenda eſt propter vitandū ſcandalū proximi: lex namque charitatis quę dictat, vt plus te quàm proximum ames, eadem pręcipit vt plus in te quàm in proximo peccatum vites. Peccaret autem quis omittens veritatem vel vitæ, vel iuſtitiæ, vel doctrinæ: igitur veritas omittenda non eſt vt ſcandalum, & ſic peccatū proximi euitemus. ita quidem interpretantur eam regulam gl. & Canoniſtę, in d. c. qui ſcandalizauerit. Th. diligenter in d. q. 43. art. 7. & 8. Alex. Halenſis 2. par. q. 189. membro 6. Adr. quodlib. j. ar. 2. & 3. Alfonſus à Caſtro lib. j. de iuſt. hæret. punit. c. 20. Quamobrem oportet prænotare, quod veritas dictat, & intēdit ad ęquationem rei ad intellectum: oē quidem illud, qđ intellectui recto ſeu rationi conforme eſt, & adæquatum, dicitur verum: adęquatū itē dr̄ intellectui, omne id quod eſt tale, quale debere eſſe ratio ipſa dictat. ſic ſanè rectitudo operis procedentis ab anima, veritas vitæ appellatur, & ideò veritas vitę, ideſt quidquid in propria ſpecie eſt conforme rationi, & adæquatum intellectui recto, pp ſcandalū omittendum eſt. Quia vtilius ſcandalū naſci permittitꝰ, quam quòd veritas relinquatur: vnde plura deduci poterunt, quæ huius quęſtionis faciliorem reddant examinationē.

Primùm inde apparet, nunquā omittendā fore veritatem diſciplinæ ob euitandum ſcandalum, intelligendo veritatē doctrinæ quoad id, quod docetur. non. n. licet, nec licuit vnquam falſum docere, nec id cōuenit rationi, nec intellectui recto, vtcunq; ſcandalū ēt maximū immineat, nec poſſit aliter vitari, quàm ſi falſum prędicet & doceat: hoc corrollarium probat Th. in d. q. 43. art. 7. ad 2. idem ſenſere Alex. Halenſis, Adrianus & alij, cum ad ſalutem neceſſarium præciſè ſit, non docere falſam doctrinā: ea verò quæ ſunt neceſſaria ad ſalutem, nullo pacto debēt omitti ob ſcandalum proximi vitandum, eſſet profectò tunc inordinata charitas, ſiquidem peccaret quis ob euitandum in proximo peccatum, quod non licet.

Secundò ſubinfertur, veritatem doctrinæ quantum ad actum docendi poſſe ad tp̄s omitti propter ſcandalum, quod oriretur ex ignorantia puſillorum. actus namq; docendi inter miſericordiæ opera computatur, & eſt eleemoſyna ſpūalis, q̄ quidem opera differri poſſunt ob euitandum puſillorum ſcandalum ad tempus, donec aptiori loco, & congruo magis tempore fieri cum maiori vtilitate poſſint, cū rationi conueniat hæc opera congruo loco, & tp̄e fieri: ne quis teneatur ex neceſſitate ſalutis ad actum docendi niſi oportuno tp̄e, quo magis docere, quàm irritare puſillos valeat. Iuxta ea, quæ de correctione fraterna tradit Th. in 4. diſt. 19. q. 2. ar. 3. Quod ſi iam ita proceſſum fuerit, vt ſcandalum hoc ex actu docendi malitioſum ſit, procedatq; & oriatur ex malitia potius, quā ex ignorātia, non eſt doctrina ob ſcandalum omittenda, præſertim vbi docendi actus neceſſariò incumbit alicui, vel ratione officij, vel pp neceſſitatem ignorātis. Sic eleemoſyna pp vitandum ſcandalum omittēda non eſt, quoties proximus habet extremam neceſſitatem, ſecundum Th. d. art. 7. ſicut nec vllo pacto licet innocentem occidere ob ſcandalum vitandum: quod fatetur Bart. in l. pen. ff. de ſicar. non enim ipſa prouidētia diuina ita conſtituit genus humanum, vt poſſet contingere neceſſarium fore ad Reipublicæ ſalutem innocentem occidi, nec poteſt rationi, aut recto iudicio congruere, quòd innocens occidatur ob ſcandalum effugiendum.

Tertiò hinc apparet poſſe quempiam & debere omittere diuinarum miſſarum ſolennia, & abſtinere ab auditione miſſæ, ēt diebus feſtis, ob euitandum ſcandalū eorū, qui cenſent, & exiſtimant eū eſſe excōicatum: tametſi verè excōicatus non ſit, qđ probatur argumento tex. in c. illud. de cler. exc. miniſt. & prætérea rationi conſentaneum eſt, minimè expedire, imò potius nocere, ꝙ quis audiat miſſam cum ſcandalo eorum, qui abſq; malitia iuſtis quibuſdā cauſis exiſtimant eū eſſe excōicatū, & iō abſtinere dēt is à diuinis, donec palā fiat eū excōicatū nō eſſe.

Quartò ex his deducitur falſum eſſe, quod ad reg. Qui ſcandalizauerit. ſcribit Panormitan. aſſeuerans Bedę dictum, & eam regulam procedere in iudice, & teſte: non in alijs: cum extra iudicium, & teſtimonium veritas omitti poſſit ob ſcandalum vitandum. ita ipſe Pan. poſt Inno. in d. c. officij. de pœnit. & Fel. in c. nihil cum ſcandalo. de præſcrip. 3. col. Nam ex præmiſſis apparet tam in iudicio quàm extra, & vbiq; in actibus mortalib. locū eſſet regulæ: vt vtilius ſcandalum naſci permittatur, quā ꝙ veritas relinquatur: quoniā quidē nullū poſſit verè diſcrimen cōſtitui inter actus iudiciales, & extraiudiciales: cum plerunq; iudex ob vitandum ſcandalum aliquid diffinire, & decernere poſſit aut omittere, quę alioqui ceſſante ſcādalo iniuſte fierent, vel omitterent, ſicuti ſtatim manifeſtū fiet: qua rōne interpretatio Pan. oīnò aliena eſt à ſenſu eius actoris, quem interpretatur. Beda etenim Marci 9. ita ſcripſit. Nota ꝙ in bono corpore nr̄o aliqū cauendum eſt ſcandalum proximi, aliqū pro nihilo habendum. inquantum ſine peccato poſſumus vitare proximorū ſcandalum, debemus. Si aūt pro vitare ſcandalum ſumitur, vtilius naſci permittitꝰ, quàm veritas relinquatur. Hactenus Beda. à quo nihil magis alienum eſt, quàm ꝙ eius verba tm̄ in iudice, & teſte accipiantur, quæ à Theologis, & viris doctiſſimis paſſim omniū cōſenſu in vniuerſum accepta fuere. atque ita Pan. & aliorū ſnīam falſam eſſe cēſent Adr. in 4. ſent. tract. de reſt. fol. 7. Io à Medina de contractib. q. 3. 4. cau. & Caſt. de poteſt. legis pęn. lib. 2. c. 11.

Quintò manifeſtè colligitur, nō eſſe congruā, nec defendi poſſe eam diſtinctionem, qua hac in re quidam vſi fuere, exiſtimantes, præcepta iuris naturalis, vel diuini prætermittenda non eſſe, ob ſcandalum vitandum: præcepta aūt iuris poſitiui ex ratione omitti poſſe: ita ſanè poſt Inn. viſū eſt Ant. in c. niſi cū pridē. §. pro graui. de renunc. Card. & Imo. in clem. j. de immmunit eccle. Dec. in c. cum teneamur. de præb. Fel. in d. c. nihil. col. 3. nam ſi veram regulæ rationem penſitemus, & præcepta iuris diuini ac naturalis ob ſcandalum euitandum prætermitti poterunt quoties ratio dictat id ita conuenire, & ſalubre eſſe. & item præcepta iuris poſitiui plerunque non erūt omittenda ob ſcandalum vitandum, ſi rationi, & recto intellectui minimè congruit eorum omiſſio: quia ſecundum ſcandali circunſtantiam, & præcepti vtilitatem vtilius ſit ſcandalum naſci, quàm quòd præceptum omittatur.

Sexto hinc aperitur ſenſus gl. in d. reg. qui ſcandalizauerit. quæ ad interpretationem illius regulæ cenſet, ea p̄cepta, quæ ſunt adeò firma, vt nullam admittāt diſpenſationem, non eſſe propter ſcandalum euitandū omittenda. c. etſi illa. j. q. vlt. at ea, quæ diſpenſationem admittūt, ob ſcandalum prætermittenda fore. Eſt etenim gloſ.

ſenſus, q̀ ob euitandum ſcandalum nemini eſt facienda iniuria, nec omittendum id quod rectum eſt, ac rationi & recto intellectui conuenit. Nam præcepta quatenus continent inter homines communem vtilitatem, & iuſtitiæ ordinem, vt nulli fiat iniuria, cuilibet reddatur debitam. item vt rectum, & reipublicæ vtile fiat: immutabilia ſunt, nec diſpenſationem admittunt etiam ab ipſo Deo, qui ſecũdum Apoſtolum fidelis permanet, & negare ſeipſum non poteſt, ſecundum Paulum ſecunda ad Timoth. c.2. Negaret verò ſeipſum, ſi ordinem iuſtitiæ auferret: & ideò nec Deus ipſe diſpenſare poteſt, vt homini liceat ab ordine iuſtitiæ declinare, vel inordinatè ſe habere ad Deum: ſicuti docet Diuus Thomas j.2. q.100. art.8. Sic ſecundum eundem præcepta decalogi quo ad rationem iuſtitiæ, quam continet, immutabilia ſunt, nec diſpenſationem admittunt etiam ipſius Dei, tametſi quo ad applicationem præceptorum actibus particularibus, eadem p̃cepta admittant diuinam & humanam interpretationẽ. Diuinam inquam in his, quę ſecretam habent diuinę prouidentiæ diſpoſitionem, vt mandatum occidendi innocentem Iſaac. Deus etenim, qui dominus eſt vitæ, & mortis, quique iuſtos & iniuſtos ob primi parẽtis peccatum, mortis ſupplicio punire poteſt, is peculiari quadam ratione nobis occulta poteſt permittere, & præcipere innocentis occiſionem. Nec per hoc violatur præceptum illud, non occides, quia non eſt hæc iniurioſa occiſio. Sic & Oſeæ accedens ad mulierem fornicariã iuſſu Dei mœchatus non eſt, quippe qui acceſſerit ad eam, quæ propria erat vxor, ſecundum mandatum Dei, qui fuit matrimonij inſtitutor, & author. Explicat optimè diſtinctionẽ hanc Dom. Sot. lib.2. de iuſt. & iure. q.3. ar.8. & verſi. & per hæc. Humana autem interpretatio præceptorum decalogi tunc contingit, cum in actibus particularibus detẽtio rei alienæ iudicatur licita & debita, cùm hominis occiſio cenſetur iuſta, & minimè iniurioſa. In quibus ſanè caſibus ipſius iuſtitiæ ordo, qui per præcepta decalogi ſignificatur, & proponitur obſeruandus, nequaquam violatur. vnde quæ pertinẽt in ſpecie, & in actu particulari ad debitã iuſtitiæ rationem, cũ immutabilia ſint, nec diſpenſationem admittant, ob ſcandalum vitandũ omitti non poſſunt. Quo fit, vt actus mali, qui nulla circunſtãtia licere poſſunt, qualia ſunt adulteriũ, fornicatio, falſum teſtimoniũ, innocentis occiſio, & his ſimilia, ob vitandũ ſcandalum minimè permittantur. idem ipſe in tractatu iuſti metus probaui in Epitome de ſponſalibus 2. par. cap.3. §.4. num. 5.

Septimò ab eadem radice conſtat rõ tex. in c.2. de nou. oper. nunciat. cuius hæc ſunt pulcherrima, & inſignia verba, cum ſacræ ſcripturæ teſtimonio debueras didiciſſe, quòd licet opera illa, quę ſine mortali peccato omitti nõ pñt, nõ ſint pro vitãdo ſcãdalo dimittenda, nec ea debeant pro vitando ſcandalo committi, quæ ſine mortali peccato committi non poſſunt: ab his tamen quæ ſine mortali peccato committi poſſunt pariter, & dimitti, ſit pro ſcandalo tollendo ceſſandũ, & eis ẽt pro vitãdo ſcãdalo reſiſtendũ. Hactenus doctiſſimus ille vir, & Theologiæ eruditione, & ſummi Pontificatus verè paſtorali cura inſignis Innocẽtius Tertius, à quo planè conſtat vera interpretatio tex. in d. reg. qui ſcandaliʒauerit. vt tandem qđ ita peccatum eſt, vt nullo pacto abſque mortali culpa, vel omittatur, vel committatur, minimè ſit nec committẽdũ, nec omittendũ ob vitandũ ſcandalũ, ne qđ rectum eſt, & rationi conſonum, turpiter prætermittat.

Octauò, quãuis iure naturali, & diuino prælatis, † & ſu
5 perioribus obediendum ſit ſub peccati pœna, Prouer. c. 8. cap. quo iure. 8. diſtinctio. cap. qđ præcipitur. 14. q. j. c. 2. de maiorit. & obed. c. omnis anima. de cenſib. cap. 13. ad Rom. tñ pp ſcandalum vitandum omitti iuſtè poteſt obedientia hæc. quod probat tex. opt. in c. ſi qñ. de reſcri. Et in l. ſi vindicare. C. de pœnis. quę quidem conſtitutio habuit originem ab eo, quod de Cęſare Theodoſio ſcriptũ eſt lib. 11. Eccleſia. Hiſtoriæ. c. 18. & c. tũ apud Theſſalonicam 11. q. 3. a Diuo item Auguſtino lib. 5. de ciuit. Dei. c. 26. cuius & nos meminimus lib. 2. Variar. reſol. cap. 8. nu. 3. Cum enim apud Theſſalonicam ſeditio eſſet exorta, & quidam ex militaribus impetu populi fuiſſet extinctus, Theodoſius ex improuiſo plebem ad ludos congregatã à militibus obtruncari iuſſit, atque cũ à ſacerdotibus redargueretur, agnouit culpam, legemque ſanxit, vt ſentẽtię Principũ ſuper animaduerſione prolatæ, in diem triceſimũ ab exequutoribus differrentur: quo locus miſericordię, vel pœnitentiæ non periret. fuit nãq; Theodoſius clementi, ac miſericordi animo prędiتus, ſeueraq; pręcepta dilatione modica interdũ molliebat, authore Paulo Diacono lib. 13. Nec tantum eſt ſuperſedendum obedientię, ſuperioris ob vitandum ſcandalum: cum ipſe ſuperior quid iniquum præcipiat, ſed & cum aliquid iuſtũ præceperit, ratio ſiquidem vitandi ſcandali operatur, vt tunc ceſſet lex illa, quę dictat ſuperioribus obtemperandum fore. hoc probatur in c. cum teneamur. de præbend. iuxta expoſitionem Card. ibi, dum ſolam rationem ſcandali ſufficere cenſet Romanus Pontifex in ſpecie illa, vt eius literis minimè obtemperetur. facit optima gl. in c. 2. 52. diſ. q̃ probat, electionem alioqui iuſtè factam, irritam fieri & reuocari ob vitandum ſcandalum, not. Abb. in c. j. col. 2. de elect. Fel. in d. c. nihil. 2. col. Dec. in d. c. cum teneamur. quibus adſtipulatur tex. ſing. in c. niſi cum pridem. §. pro graui quoq; ſcandalo. de renunc. & in c. quæſitum. vbi Pan. de rerum permutatione. Hinc ſanè fit, vt rõne vitandi ſcandali poſſit Romanus Pontifex aliquem priuare beneficio eccleſiaſtico, cuius titulum canonicum habebat, ſi commodè fieri poteſt dato alio itidẽ beneficio, vel damni læſione compenſata, tradunt Romanus in ſingula. 794. Hippo. in ſingulari 683. & 634. Innoc. in d. c. niſi cum pridem. gl. in c. epiſcopus. de loco. 7. q. j. & ibi Archi. Fred. de permutatio. benefic. q. 25. & Card. clem. j. q. 4. de rerum permutatio. potius quidem expedit reipublicæ, q̀ qs re propria priuetur, quam q̀ ſcandalũ oriatꝛ, cum id aliter vitari nequeat: nec ex malitia procedat. Scandalũ namque malitioſum nequaquã eſt conſiderandum, quoties tẽdit in lęſionẽ eorũ, q̃ malitiã, & iniquũ aĩum hñt. Hic ſanè fit, vt cũ ſcandalo minimè ſit obediendum ſuperiori, ẽt Papę, quoties rectitudo rõnis dictat potius expedire q̀ non obtemperetur, q̃ q̀ ſcandalum oriatur, etiã ſi ſuperior præceperit obedientiam, non obſtante ſcandalo. nec. n. põt id ſuperior præcipere, cum ſit cõtra charitatem, quæ finis debitus eſt præcepti. prima ad Timoth. c. j. & præcipuè cauere debeant prælati ſubditorum ſcandalum, cap. cauendũ. decima q. 3. vnde ſuperior ptãtem non hẽt aliquid præcipiendi ẽt dato ſcandalo, ſicuti cenſent Bal. in l. reſcripta. C. de preci. imp. offer. col. 2. & Dec. in c. ſi qñ. de reſcrip. col. 2. quidquid ipſe, & Abb. ſenſerit in d. cap. cum teneamur. His omnibus accedit, quòd licet alioqui præceptum ſuperioris in dubio præſumatur iuſtum, c. ſi quid culpatur. 23. q. j. gl. in c. ad aures. de temp. ordin. c. in pręſentia. de renunc. ita ne. 32. q. 5. gl. in c. ex tenore. & ibi Doct. de ſen. exc. gl. i c. 2. de maior. & obed. notat Pal. in 4. diſt. 19. q. 4. col. 3. attamẽ poterit differri eius exequutio, quoties maius damnũ timeretur ex ea, quàm ex dilatione, quæ fit, donec appareat de vera præcepti iuſtitia, ſm Adr. quodlib. 2. verſ. pro ſolutione. Domini. a Soto in relectio. de ſecreto. 2. membro. q. 3. conclu. j. & 2. & Martinus Azpilcueta in c. inter verba. 11. q. 3. corol. 53.

Nonò à ſupradictis deducitur vera interpretatio tex. in c. nihil cum ſcandalo. de pręſcr. quo reſpõſum eſt, prælatos poſſe iuſtè omittere rerum eccleſiæ repetitionẽ ob
6 ſcandalum vitandum. Nã prælati † tenentur bona & patrimoniũ eccleſię repetere ab iniquis poſſeſſoribus, & ea illæſa ſeruare, alioqui mortaliter peccant. tex. in c. in canonibus. in verb. iniquum. 16. q. j. gl. in c. ea. de offi. Archi. notat Diuus Thomas d. q. 43. art. vlt. eſt etenim prælatis neceſſaria neceſſitate ſalutis, rerũ eccleſiæ repetitio & defenſio, & ſic Th. Cantuarienſis Archiepiſcopus laudatur, qui cũ ſcãdalo regis, & totius regni bona eccleſiæ repetere conatus eſt. tex. in c. ſicut dignũ. de homi. vñ non eſt omninò expedita reſpõſio tex. in d. c. nihil. quamobrem eſt adnotandum, q̀ ſi ſcandalum hoc procedat ex ignorãtia, vel infirmitate, tunc ſcandalũ iſtud tollendum eſt per congruas admonitiones, & interim differri poterit repetitio rerum eccleſiæ ad tps. ſed ſi ſcandalũ ex malitia

litia

ſitia procedat, repetenda ſunt eccleſiarum bona nõ obſtante ſcandalo, ſicut Tho. explicat d. q. 43. art. vlt. & adnotarũt Doct. in d. c. nihil. ac colligitur ex his quæ modò expoſita fuere in hoc ſcandali tractatu, quibus duo addenda ſunt. primum, quòd licet rerum eccleſiæ repetitio minimè ſit differenda ob euitandum malitioſum ſcandalũ in illis, qui ex malitia ſcandalizantur: differenda tamen eſt propter temporale, vel ſpirituale damnum, quod alijs imminet ſi repetitio fiat. etenim ſi prælato repetente res eccleſiæ à principe, qui ex malitia ſcandalizatur, ſequeretur, aut timeretur auerſio populi à fide ex perſuaſione principis imperantis, aut graue diſſidium in ipſa plebe: tunc conſultius eſt, repetitionem rerum eccleſiæ in tempus commodius differri, quàm tanta cum iactura modò repeti: ſecundum Caiet. in d. art. vlt. Alterum quod Diui Thomæ reſolutioni additur, rectam quandam rationem præ ſe ferre videtur. Quia ſi prælatus ſperet, & ſuſpicetur minori cum ſcandalo res eccleſiæ poſſe alio tempore repeti: differenda eſt repetitio in illud vſque tempus, etiam ſi ſcandalum ſit malitioſum: quod ſentiunt Abb. & Doct. in d. c. nihil arg. tex. in c. quando. 11. q. 3. Sic denique Thomas Cantuarienſis Archipræſul laudatur, vel quia ſcandalum à malitia procedebat, nec ſperabat poſſe res eccleſiæ alio tempore commodius repeti: imò ſuſpicabatur ex repetitione etiam maximo cum ſcandalo, occupatores, & violentos rerum eccleſiæ detentores labente tẽpore ad frugem melioris vitæ redituros: ſicuti & Adr. explicat in d. quodlib. j. ar. 3.

Decimò, vt ad propoſitam à nobis quæſtionem à qua longius digreſſi fuimus, tandem redeamus, hinc aperitur intellectus ad tex. in d. c. officij. de pœnit. & remiſſio. tollitur q; fortis, quam illi oppoſuimus, obiectio recta ſiquidem ratio dictat, quòd res aliena domino reddatur, damnumq́, alicui illatum reſarciat: modò id fiat abſque proximi maiori læſione corporis, vel famæ. nam alieni retẽtio tunc illicita eſt, & iure naturali, diuino humano reprobatur: cùm inuito domino contingat. at ſi voluntas adſit, domini expreſſa, præſumpta, debita, vel licita, retineri alienum abſque ſalutis ſpiritualis periculo poteſt: in hac verò ſpecie dominus iuxta rectæ rationis iudicium debet velle, quòd cum tam graui damno, quale eſt mortis periculum, aut famæ diſpendium, res propria ſibi non reſtituatur. ex quibus conſequitur, non eſſe in hoc caſu neceſſariam rei alienæ reſtitutionem præcisè ad ſalutem animæ: cùm mulier adultera non teneatur de neceſſitate ſalutis reuelare proprium crimen, & ideò cum reg. qui ſcãdalizauerit, intelligenda ſit de veritate vitę, iuſtitię, & doctrinæ, quoties veritas eſt ad ſalutem neceſſaria, non eſt inconueniẽs, veritatem hanc ab adultera ob effugiendã necem propriam, & vitandam infamiam, ac mariti ſcandalum, relinqui & omitti. Tandem ad formalem reſponſionem obiectionis, negandum eſt, non eſſe neceſſarium ad ſalutem, nec pertinere ad veritatem vitę, aut iuſtitiæ, aut doctrinæ, de quibus iuris regula tractat, q́ adultera proprium crimen reuelet cum periculo mortis vel infamiæ, etiamſi reuelatio vtilis, futura ſit ad illati dãni reparationem. ad hæc facit tex. in c. ne quis arbitretur. verſ. illud. 22. q. 2. vbi propter vitandum ſandalum non eſt alicui propria res reſtituenda, nempe gladius, ſi illum habens ſuſpicetur dominum cum eo peccaturum, aut malum commiſſurum. tex. ad idem l. bona fides. ff. depoſi. nec ex hoc iuris naturalis præcepto iniuria fit: cum id ad ſpecialem iſtum actum minimè poſſit applicari, vt conſtat rectè rationis examinatione, quod & nos probauimus 2. par. Epitomes, de ſponſalibus. c. 6. §. 9. num. 2.

Sed & ſecundo loco aduerſus deciſionem tex. in d. c. officij. opponitur. Fama etenim, etſi ſit res, quemadmodũ pretioſa, maximumq́; omnium bonorum exteriorum. c. deteriores. 6. q. j. Ariſt. lib. 4. Ethi. c. 3. verè tamen inter res exteriores connumeratur, & temporalis quedam res cẽſetur: & ideò licet maximæ æſtimationis ſit, pecunia tamen poteſt compenſari, & æſtimari, ſicuti ipſe adnotaui lib. j. Variar. Reſol. c. 2. nu. 8. ergo poterit contingere maius damnum dari mariti hæredibus ex occulto adulterio quàm ipſi adulteræ ex eiuſdem criminis reuelatione.

Conſequẽs hoc probat: quia ſi conſtituamus adulterã extra periculũ mortis cum ſolius famæ iactura, quæ non ita grauis ſit inſpecta fœminæ qualitate, ac demum ſit ex aduerſo patrimonium mariti ampliſſimum, ſatis apparet maiorem eſſe hęredum mariti iacturam, quàm ipſius fęminæ, quæ adulterium commiſit, quo ad famæ læſionem. Nam licet aurum ſit pretioſius argento: poteſt ſanè argentum eſſe tantę quantitatis, aurumq́; minoris multo, vt maioris valoris ſit argentum quàm aurum.

Tertio: Adultera, eã enim iterum conſtituamus à periculo mortis liberam, & immunem, pp crimen adulterij, culpa eius non eſt digna fama illa, quã hẽt, dum occultũ eſt adulterium. digna ſiquidem eſt pœna ſaltem infamiæ ob adulteriũ, iuxta notata in l. j. ff. de his qui notantur infamia. igitur tenebitur adulteriũ prodere, pſertim ad vitandum proximi læſionem in patrimonio, etiamſi eidem detrimẽtũ famæ immineat ex reuelatione, cum iuſtè mereatur famam amittere, quę tãtum crimen cõmiſerit, ſicuti qui proximũ in infamia affecit, tenetur inſontẽ ab hac ignominia, retractatione liberare ẽt cũ periculo ꝓpriæ infamiæ, ſicut & tenetur quis innocentem eius culpa in vitæ diſcrimen adductũ à periculo vitæ eximere, ẽt cum proprię vitę diſpendio. Huic tñ obiectioni ſatis rñdetur, ſi illud adnotemus, neminem teneri ſeipſum prodere, & infamare, etiamſi crimen commiſerit, tex. in cap. ſi quis aliqñ. §. non tibi dico. de pęn. diſt. j. Th. 2. 2. q. 69. art. 2. Qđ ſi ſit aliquis debitor alterius, quem inſontẽ & innocentẽ falſo teſtimonio infamauit, tenebitur ẽt cum periculo ſimilis infamię, idem damnum illatũ reſtituere, non tñ cum maiori damno, & periculo. oportet igitur examinare, an debitoris, & creditoris æqualis ſit famæ iactura, & tunc tenebitur debitor ad famæ reſtitutionem. Sed ſi maior ſit debitoris detrimẽtum, tunc ommittenda eſt famę reſtitutio, ne fiat cum maiori damno debitoris, qui in maiori, & extrema honoris & famæ neceſſitate eſt cõſtitutus. Nã licet teneatur quis famã reſtituere alteri æquè indigenti, ẽt cũ æqualis boni iacturæ, nõ tenebitur famã alteri reſtituere cũ maiori reſtituentis læſione, q̃ ſit commodũ eius, cui eſt facienda reſtitutio, aut ſaltem cũ is nõ patitur ex dilata vel omiſſa reſtitutione dãnũ ita graue, ſicuti alter pateret, vel rõne neceſſitatis extremæ, vel ex eo, q́ alter paſſurus ſit ex reſtitutione damnum famæ, & honoris: dñs verò cui eſt faciẽda reſtitutio, ex eius omiſſione tñ patiatur læſionẽ in diuitijs. eſſet etenim inordinata dñi voluntas, & iõ minimè obſeruanda, ſi reſtitui ſibi velit pecuniam, aut patrimonium cum graui debitoris iactura in reb. q̃ maximæ æſtimationis cẽſentur, qualis eſt fama. quamobrem non oĩno vrget Romani Pontificis rñſum, qđ vltimo loco adducebam. plura tñ, quæ hac in q. poterant examinari omittens, aliquot adnotabo ad ſuprafcriptæ deciſionis faciliorem interpretationem.

Primum quidem Theologi & Canoniſtæ in hoc conuenire mihi videntur, q́ adultera habens patrimonium, ex quo valeat commodè legitimis mariti hęredib. illatum damnum reſarcire, tenetur id oĩno facere, cum ea reſtitutio ſatis fieri poſſit abſque iactura famæ, vel honoris ipſius adulterę. qua rõne ad eius ſalutem ſpiritualem debet mulier adultera curam huius ſatisfactionis habere, ſm Abb. & alios in d. c. officij. & Syl. in verb. adulteriũ. q. j.

Secundò illud eſt obſeruandũ, q́ ſi adultera non poſſit ꝓbare propriũ adulteriũ, & ſciat nihil pro futurã, & inutilem fore eius reuelationem, nec poſſit damnum patrimonio, & reb. proprijs reſarcire, minimè tenebitur crimen detegere. Nam præterquã q́ eſſet hæc temeraria reuelatio & famæ ꝓdiga diſſipatio, nequaquã obligat adultera facere id, qđ nihil ad damni illati reparationem cõducit. atq; ita in hac ſñia perſiſtunt oẽs, qui q̃onem hanc tractauere. Sed quærit̃ opportunè, an teneatur adultera filio ſpurio ſecretè adulteriũ detegere? ſanè quibuſdã viſũ eſt, eã ad hoc nõ teneri, qa nec filius matri hoc aſſeuerãti credere tenet̃. iuxta gl. i d. c. officij. & i l. ſi poſthumus. §. vlt. ff. de lib. & poſth. etiãſi ſciat matrẽ adulteriũ cõmiſiſſe, qđ oẽs fatent̃ in c. per tuas. de proba. & in l. filiũ. ff. de his q. ſunt ſui. cũ nõ ſequat̃ neceſſariò filium eſſe conceptum ex adulterio, eo q́ mater fuerit adultera. tex. ele-

gans in l.miles.§.de functo. ff. de adul. quo ſit, vt mater adultera minimè teneat, nec filio reuelare ſecretò adulterium: niſi viderit eam reuelationem vtilem certò futurã ad damni ſatisfactionem, nec inde timeat famæ diſpendium, Etenim quod probare conatur Pal.in 4.ſent. diſt. 37.q.2.arti.j.& Adr.in materia de reſtitutione.ſol.7. exiſtimantes matrem adulteram teneri occultè filio ſpurio crimen adulterij detegere, etiamſi certo ſciat, filium minimè illi crediturũ. falſum eſt, & à rectitudine iuſtitiæ alienum, & ideò improbatum à viro doctiſſimo Alfonſo de Caſt.lib.2.de poteſt.legis pœna. c. 11. Fortaſſis tamen Paludani ſententia poſſet admitti in hunc ſanè ſenſum, quòd mater adultera in mortis diſcrimine conſtituta, dum ipſa inſtat mors, præſtito iuramento, & adductis rationibus, quæ poſſint filium perſuadere, eidem filio ſecretè denunciet, ipſum ex adulterio conceptum fuiſſe. poterit enim contingere, vt filius matri rem ita aſſeueranti, credat, abſtineatq; mariti hęreditate. Fateor equidẽ adhuc & in hoc caſu dubiam eſſe Palud. opinionem. cũ etſi poſſit ita accidere, vt filius matri credat, tamen credere non tenebitur: idcircò mater cogenda non eſt crimen proprium in hoc ancipiti remedio cuiquam prodere, ꝑſertim quod Pal.& Adr. eorum ſententiam veram eſſe cẽſent, etiamſi mater certò ſciat, filium eidem non crediturum, quod non videri poſſe iuſta ratione defendi.

Tertium conſtat omnium ſententia, mulierem adulteram, quæ adulterium detegere poteſt abſque mortis & infamiæ periculo teneri id reuelare, modò vel probare poſſit filium ſpurium eſſe, vel ſciat eius reuelationem futuram vtilem ad illati damni reſtitutionem. quod minimè controuerſum eſt.

Quartum in hac diſceptatione negotium faceſſit, cũ adultera non poteſt crimen procedere abſque periculo mortis, vel infamię, & certò ſcit criminis reuelatione futuram vtilem: vel probare poteſt filium ſpurium eſſe, an teneatur hoc ipſum detegere? & ſanè Adr.d.tract. de reſtitutione, in hanc iuit ſententiam, vt cenſeant adulterã teneri ad huius criminis reuelationem. idem Adr. quodlib.j.art.2.ad 2.reſpondit poſſe adulteram differre ad aliquod tempus huius criminis proditionem, non tamen perpetuò eam omittere. cui obſtat profectò tex.in d.c. officij. qui difficilem habet alioqui interpretationem. Et ideò verius & his quæ modò dicta fuere magis cõſonũ, in hac propoſita ſpecie, adulteram non teneri, nec cum periculo mortis, nec cũ diſcrimine famæ ſeipſam prodere, etiamſi certò ſciat, futuram eius in criminis proditionem ad reparationem damni illati, ne filius ſpurius iniquè patrimonium mariti habet. quam concluſionẽ veram eſſe cenſent Inn.Pan.& Doct.in d. c. officij.per eũ tex.Scot.in 4.ſent.diſt.15.q.2.Caiet.2.2.q.62.ar.6.ſupe reſponſione ad 2.idẽ in opere.16.q.14.Io.à Medina de reſt. q.3.in 4.cauſa.& Alfonſus à Caſt.lib.2.de poteſt. legis pœna.c.11.Syl.in verb. adulterum.q.j. quorum opinio præter authoritatem Rom.Pont.in d.c.officij.probatur rationibus quas paulò ante explicuimus. Ex quibus dubia ſũt, & falſa videntur ea, quæ hac in re Adr.& Maior.ſcripſere. primum etenim cenſet Adr.in quodlib.j.ar.3.ad ſcd̃m, adulteram teneri ad huius criminis reuelationẽ aliquo tpe, licet eam poſſit q̃nque non perpetuò differre. Nã ſi adultera ꝑꝑ periculũ mortis, & infamię immunis eſt ab hac criminis proditione, nulli dubium eſſe poteſt, quin ipſa tuta ſit à peccato, & libera, dum hæc ipſa pericula immineant, inſtent, & appareant. Sic quo idem Adr. adnotauit aſſeuerans, non excuſari adulteram à reuelatione, ſi periculum mortis inſtet ex malitia cognatorum ipſius mariti, qui eum fortè minimè iracundum ad vxoris occiſionẽ commouebunt. eadem ratione corruit, q̃a parum refert, periculum adulteræ immineat vel ex ira mariti, vel ex eius conſanguineorum malitia, & perſuaſionibus, cũ ſꝑ adſit periculũ mortis, & ſic ipſa cã, quę adulteram in reuelatione excuſat. deinde nec Io. Maio. in 4. diſ.15.q.17.& in 3.diſ.37.q.34.q. huius veritatẽ attigit, dũ exiſtimauit, adulteram viduam iam vel liberam à periculo mortis, teneri adulterium detegere, etiam cum famæ grauiſſima iactura: ſiquidẽ licet maius ſit vitæ, quam famæ diſpendium, attamen frequentiſſimo omnium conſenſu receptum eſt ſatis ſufficiẽs eſſe periculum, aut diſcrimen famæ ad hoc, ꝙ adultera interim excuſetur à proprij delicti reuelatione.

Sed ſi ad amuſſim examinetur ſecũda obiectio, quã ad tex. in d.c.officij. excogitauimus, poterit, ni fallor, ſemoto vitæ periculo conſtitui ſpecies quędam, in qua adultera teneatur crimen detegere, etiam cum famæ iactura, ſi ſciat vtilem futurã hanc reuelationẽ, & ei creditũ iri: nempe cum tantum, ac tam ingens eſt patrimonium mariti, qđ à legitimo ſucceſſore iniquè aufertur adulterio vxoris, & ſpurio filio traditur, vt rectitudine penſata arbitrio diſcretiſſimi viri, maius ſit eius quàm famæ ipſius adulterę diſpẽdiũ, qđ maturè & diligẽter eſt cogitãdũ. idẽ ſcribit Dom.Sot.lib.4.de iuſt.& iur.q.7.art. 2. ipſe tñ ẽt in mortis periculo hoc arbitriũ admittẽdũ cẽſet. eũ legito. Nec mihi placet cautela, qua vſam fuiſſe viduam quandam refert Andr.Alc.lib.3.de pręſum.37.præſum. & idẽ lib.9. Parerg. c. 12. Ea quidem vidua cum plures liberos haberet, quorũ vnus eſſet adulterio conceptus, eis accerſitis ad mortem veniens dixit: filij mei vnus veſtrum eſt natus ex adulterio, & iõ bona mei mariti detinet indebitè: ego verò priuſquam ex hac vita migrem ne moriar in hoc peccato, eum vobis nuncupare intendo, niſi vos inuicem remiſeritis omne ius, quod habet alter aduerſus alterum. tunc filij, cum quilibet de ſeipſo dubitaret, mutuò ſeipſos ab eo onere abſoluerunt, & liberarunt, inſque inuicem ſibi remiſerunt. Nam licet eiuſdem cautelę obiter meminerit Io.Maior.d.q.17. tamen per cã minimè tollitur damnum illatum ex adulterio, nec ſit liberatio ſufficiens, ſiquidem mutua hæc abſolutio ſpontanea nõ eſt, ſed coacta: is etenim filius, qui legitimus eſt, nullum ex ea commodum habet, ſed adhuc damnum patitur, nec id remiſiſſet, ſi certò ſciret, alterũ fratrem adultero conceptum fuiſſe, imò coactus metu, ne forſan ipſe à matre ſpurius manifeſtaretur eidem liberationi conſenſit, qui conſenſus ſufficiens non eſt.

7 Quæritur præterea, † cuis expenſis fieri debeat reſtitutio, quoties creditor, cui eſt facienda, longe abeſt à loco vbi debitor habitat, & domicilium habet. Et gl.in c. cum tu.de vſur. expreſſim tenet reſtitutionem faciendã eſſe expenſis creditoris abſentis, quo in loco Pan. Anan. Rauenna, & Doct. communiter hoc verum eſſe opinant, qñ creditor abeſt à loco, vbi damnum illatum fuit, vel quo debitor iniquè rem ab eo extorſit, cum ipſe debitor non mutauerit domicilium: tunc etenim expenſis creditoris eſt reſtitutio facienda. Quod ſi debitor ipſe à loco vbi rem extorſit, vel damnum dedit, ibidem manente creditore diſceſſerit, tenebitur is proprijs expenſis reſtitutionem ipſam ad exequutionem deducere, argumento l.cũ res.ff.de leg.j.quæ in abſolutione legati hoc ſanè mõ diſtinguit. Et tñ quoties reſtitutio expẽſis creditoris abſentis fieri debet, omitti profectò poterit, aut ſuſpendi, ac differri: ſi plus, vel tantundem expendendum eſt in reſtitutione ipſa facienda, quantum res ipſa principalis iuſtè valet, & ęſtimari põt. gl.in d.c.cum tu. quam Doct. inibi cõiter probant, & Syl.in verb. reſtitutio. 4.§.vlt. cęterum hæc diſtinctio locum obtinet in eo, qui iuſtè, & voluntate dñi debitor eſt, & ideò qui iniquè hẽt rem alienã & rõne acceptionis iniuſtæ ad reſtitutionem tenetur, ſubiturus eſt expẽſarum onus, & omne damnum, qđ ex ea reſtitutione proceſſerit, cum abſq; vlla diſtinctione obligetur dñm poſſeſſorem ſacere rei propriæ: idcircò parũ refert, quod creditor poſt furtum, vſuram, aliamve iniquam acceptionẽ à loco, vbi damnum illatum eſt, diſceſſerit, ſecundum Caiet.in 2.2.queſt.62.artic. 5. ſed prętermittendum non eſt ad huius opinionis examen. qđ perfecta reſtitutionis exequutio in hoc tendit, vt creditori nullum damnum ſequatur ex iniqua occupatione alterius. hoc etenim verè eſt, reſtituere. Nec tamen eidem debetur lucrum aliquod, ſicuti manifeſtiſſimi iuris eſt, qua ratione, ſi creditor nullas facturus eſſet expenſas in exportandis rebus, quibus expoliatus fuerit, vel quia abſque vllis expenſis eas ſecum tuliſſet, vel ante diſceſſum, niſi damnum ei illatum per iniuriam foret,

eas venditurus eſſet: tunc quidem debitor tenebitur ad expenſas, quæcunque illi neceſſariæ ſunt ad reſtitutionē: at vbi creditor ipſe in exportādis rebus, etiamſi eis priuatus non fuiſſet expenſas facturus nihilominus eſſet: ad has certè tenebitur ipſe creditor, nō ad maiores. quod Io. a Medina explicat in tract. de reſtitut. ſol. 7. & ſequentibus. Hinc fit, ꝙ ipſe debitor tenebitur certiorem facere creditorem huius ſibi debitæ reſtitutionis, vt ipſe creditori certius de ea reſpondeat, quid velit agendum eſſe de reb. quæ ſunt reſtituendæ. atque ita ſunt intelligenda quæ Diuus Thomas ſcripſit in d. ar. 5.

Illud verò adnotandum eſt, quod quidam opinantur,
2 † debitorem poſſe omittere, ac differre æris alieni ſolutionem, ſi creditor ſit excommunicatus. idq́ue probare conātur in cap. intelleximus. de iud. vbi conſtat, excommunicatum non eſſe admittendum ad agendum in iudicio. item ex c. nos ſanctorum. & c. iuratos. 16. q. 5. & c. vlt. de hære. quibus authoritatibus hanc ſententiam verā eſſe opinantur Abb. & Fel. in c. inter alia. de ſent. excomm. Abb. in c. veritatis. de dolo & contu. col. 12. Dec. in d. c. intelleximus, ad finem. Prob. in c. cum quis. j. col. de ſenten. excom. in 6. Adr. in 4. ſent. q. 3. de clauibus. Nos tamen contrariā opinionem abſque vllo dubio tenendam eſſe cenſemus, exiſtimantes minimè excuſari debitorem à reſtitutione ex eo, quod creditor ſit excommunicatus: ea etenim communio, quæ leuis eſt, & contingere poteſt in ſolutione æris alieni, neqnaquam eſt prohibita, quemadmodum deducitur ex d. c. inter alia. c. quoniam multos. 11. q. 3. atq; ita huius opinionis authores habeo gl. Arch. & Doct. in c. pen. 15. q. 6. Inn. in d. cap. veritatis. Io. Maior. in 4. ſent. diſt. 18. q. 4. Syl. in verbo, excommunicatio. 5. q. 22. Fran. in c. j. de excep. in 6. & Io. à Medina in tract. de reſtitutione. q. 3. cauſa 9. quibus oberit tex. in d. cap. intelleximus. quia loquitur in iudiciali exactione. tex. autem in d. c. iuratos. & in d. cap. vlt. de hæretic. tractauere tantum de iuramēto fidelitatis, à quo eccleſia abſoluit ſubditos, propterea, quod eorum princeps ſit excommunicatus: vnde non erit idem dicēdum in debito æris alieni, cuius ſolutio facillimè creditori fieri poteſt abſque vlla cenſuræ eccleſiaſticæ læſione. idq; maximè admittendum eſt, quandoquidem vſu forenſi apud ſeculares iudices minimè receptum ſit, quod in d. c. intelleximus. fuit ſtatutum. vt nos obiter attigimus lib. j. Variar. Reſo. c. 18. nu. 5.

SECVNDA RELECTIONIS PARS.

SVMMARIVM.

1 *Quid ſit reſtitutio, atque vnde procedat, quaſq́; radices habeat?*
2 *Tenetur quis ablatum reſtituere ratione acceptionis iniuſtæ.*
3 *Vſurarius tenetur reſtituere ratione acceptionis iniquæ, id eſt proximo iniurioſæ.*
4 *Vſurarius mentalis, an teneatur reſtituere quod ei datum fuerit à debitore?*
5 *Remiſſio libera vſurarum liberat omnino creditorem à reſtitutione, etiamſi is non habeat animum reſtituendi.*
6 *Quo iure humano ne, an diuino ſit facienda pauperibus reſtitutio?*
7 *Humana conſtitutio non punit, nec punire poteſt actus interiores mentis.*
8 *Mentalis vſurarius quis ſit, & quo pacto poſſit in foro exteriori cogi ad reſtitutionem?*

Secundæ Partis Relectionis Initium.

RESTITVTIO læſioni opponitur, nam & ea illud reddit, qđ læſio abſtulerat. l. qđ ſi minor. §. reſtitutio. ff. de minoribus. l. j. C. ſi aduerſ. tranſ. l. ſed ſi per prætorem. §. ſi feriæ. ff. ex quibus cauſ. maior. Bar. in l. qui proprio. ff. de procura. ideò in hac mate-
1 ria, quam tractamus, † reſtitutio eſt illius rei redditio, q̃ ablata eſt, ſecundum Th. 2. 2. q. 62. art. j. qui probat eam ad iuſtitiam commutatiuam pertinere. Etenim ſicut acceptio rei alienę actus eſt iniuſtitię circa commutationem, ita & reſtitutio, quæ ei opponitur, erit actus iuſtitiæ commutatiuæ, cum per intelligentiam vnius contrariorum cognoſcatur alterius intellectus, & percipiatur eius vis, authore Ariſt. j. Top. & 4. Eth. c. j. ſic idem Ariſt. lib. 2. reth. ad Theodecten ſcribit, ꝙ contrariorum eādem eſt diſciplina, ſed contraria vis. i. eadem eſt ratio cognoſcendi contraria. quod & Dynus adnotauit in regu. poſſeſſor. de reg. iur. in 6. in commutatiua autem iuſtitia potiſſimè attenditur damni per acceptionem illati compenſatio per redditionem, & æqualitatem: quemadmodum ex eodem Ariſtot conſtat lib. 5 Eth. damnum verò infertur alicui varijs modis, per occupationem inquā propriæ rei per eiuſdem rei detentionem, atque item per impedimētum, ne quis aſſequatur, quod ei debitum eſt, in ſumma reducitur læſio his modis contingens alicuius boni priuationem, cum is, qui detinet alienam rem, aut alteri debitam, eam videatur ab altero abſtuliſſe, & eadem ratione, qui impedit, ne quis adſequatur bonum aliquod, planè dicitur bonum hoc ab altero auferre.

Reſtitutio autem duas radices habet, à quibus omnino deducit ab acceptione. ſ. aut à re accepta ab acceptione tunc procedit, quando quis ratione ſolius acceptionis tenetur alteri reddere quod ſuum eſt, aut ei debitum, vt in cauſis mutui depoſiti furti, rapinæ, & ſimilibus, i quibus adhuc obligatio reſtituendi regulariter datur, etiam ſi nec res mutuata, depoſita, furto ablata penes accipientē ſit à recepta, tunc deducitur reſtitutio, quoties quis re alienam, aut alteri debitam habet, & ea quidem amiſſa ceſſat reſtituendi obligatio, ſicuti diligenter tradidere Th. & Caiet. 2. 2. q. 62. ar. 6. Dom. à Soto lib. 4. de iuſtitia & iure. q. 7. ar. 2. de acceptione licita hic minimè agemus: ea etenim expedita eſt, præſertim quod data mora reſtituēdi id, quod debetur alteri ratione acceptionis licitæ, iam ea acceptio illicita ſit ob contrariam alterius voluntatē. de illicita verò acceptione regulam quandam conſtituere libet ab huius tractatus apertiorem cognitionem.

REGVLA DE ILLICITA ACCEPTIONE.

2 TENETVR quis † ablatum reſtituere ratione acceptionis iniuſtæ, ſiue ea ſit iniuſta in iniuriam proximi, ſiue quia lege prohibita. Prior pars regulæ conſtat, ex traditis p Diuum Th. & Caie. 2. 2. q. 62. arti. j. 2. & 6. & probatur, quia iniuſta acceptio, quæ proximum lędit, virtuti iuſtitiæ opponitur, ac peccatum eſt, ſicuti ratione manifeſta conſtat. læſio autem aliter quàm per ablati redditionem tolli nequit: igitur neceſſaria eſt ipſa reſtitutio, cum quis per acceptionem iniquam proximum læſerit. poſterior regulæ pars probatur in l. non dubium. C. de legi. in l. quēadmodum. C. de agricol. & cēſit. lib. 11. & in c. qui cōtra iura mercatur. de reg. iur. in 6. in hac autem regula nomen acceptionis continet nō tā tum ablatum illud, cum quid proximo ex proprijs eius rebus auſertur, ſed, & damni illationem in eo, quod proximis habet, vel habere ſperat, aut ſibi debetur, lege iuſtitiæ: tametſi damnum inſerens nihil ex hoc vtilitatis, ac commodi accipiat. Nam qui alteri damnum in hac ſpecie dat, proculdubio auſerre cēſetur ab altero id in quo eum lædit, authore Thoma, d. q. 62. ar. 4. & Caiet. ar. 6. opt. tex. in l. damnum. ff. d dam. inſect.

3 Primum ab hac regula procedit ratio, † quare vſurarius ad reſtitutionem eius, quod per vſuras extorſit, omnino teneatur. fuit etenim ea acceptio iniurioſa proximo, & iniqua, atque ideò iure naturali, diuino, & humano prohibita, ſicuti & nos adnotauimus lib. 3. Var. Reſol. c. j. qua ratione immunis non erit à reſtitutione, etiamſi quod extorſerit perierit prorſus, nihilq́; vtilitatis ex eo habuerit, ſecundum Thomam d. ar. 6.

Ex hoc item deducitur examinatio tex. ſingul. in cap. conſuluit. de vſur. quo deciſum eſt, vſurarium, quem vulgus mentalem appellat, teneri ad reſtitutionem eius, qđ à de-

à debitore vltra ſortem abſque vlla paƈtione tacita, vel
expreſſa habuit. Ex ea nanque deciſione plerique adno-
tarunt, ꝙ libera donatio debitoris occaſione mutui ſa-
ƈta creditori, nihil proſit ei habenti prauum animū: nē-
pe recipiendi aliquid vltra ſortem ab ipſo debitore abſ-
que paƈtione vlla dante, cum alioqui ſi hanc ſpem nō ha
beret, minimè foret mutuaturus ſortem. hanc concluſio
nem tenent Inno. Abb. Ana. & Doc. in d.c. conſuluit. Adr.
in 4. ſent. in traƈt. de vſur. Iaco. Almain in 4. diſt. 14. q. 2. Io.
And. in hac regul. peccatum. aſſeuerantes hoc, quod ita à
creditore, hac ſub ſpe receptum ſit, omnino eſſe reſtituē
dū. Quibus præter authoritatem tex. in d.c. conſuluit. ſuf
fragatur id, quod Bart. adnotauit in l. j ff. de donationib.
ſcribens, non eſſe donationem veram, nec perfeƈtam, e-
tiamſi donans ſciat, & exiſtimet, nullā ſubeſſe dandi cau-
ſam, modò recipiens opinetur id, quod datur ſibi debitū
eſſe. idem notant Paul. Caſt. ibi, & in l. abſenti. ff. eo. titu. ſit
4 igitur, vt in hac ſpecie, † cum mentalis vſurarius reci-
piat quid vltra ſortem mutui ratione, alioqui nō mutua-
turus, non ſit libera donatio ipſius debitoris, etiamſi is
abſque vllo paƈto, ſciens nullam ſubeſſe dandi cauſam
id dederit. verum huic rationi reſponderi poteſt, diſſimil
limum eſſe Bar. caſum ab eo, quem modò traƈtamus, ſiq-
dem mentalis vſurarius, cum recipit aliquid vltra ſortē
abſq; paƈto certo, ſcit ſibi illud non deberi, & gratuito
dari licet ea ſpe mutuum debitori dederit, & præterea
quamuis in ſpecie per Bar. definita non ſit donatio, eſt ta-
men irreuocabilis datio, vnde is, qui dedit, donatum re-
petens etiam re extante ſubmouebitur exceptione doli.
Paul. de Caſt. in l. ſi tibi dederim. per tex. ibi, ff. de donatio.
gl. Bar. Ang. Alex. & Dec. in l. ſi ego. ff. ſi cer. pet. etiamſi cō
trarium in hoc reſponderint Bal. Odofred. Oldr. Fulgo.
& Iaſ. in d. l. ſi ego. aſſerentes poſſe rem donatam adhuc
extantem repeti. Nam opinio gl. magis cōmunis eſt. Dein
de maximè differunt hæc duo: nam vſurarius cum reci-
pit datum ſibi vltra ſortem, habet animum id acquirēdi,
& voluntatem recipiendi, vt gratuito datum. at donata-
rius hanc voluntatem, nec animum non habet, quippe
qui recipiat id quod ſibi datur, vt verè debitum. ſed & in
vſurario mentali quem traƈtamus, ꝙ is ad reſtitutionem
teneatur, etiā tenuerunt Henr. in c. in ciuitate. col. vlt. de
vſur. gl. in cap. vlt. de ſimonia. & inibi Card. Anch. in reg.
peccati venia. q. j. col. 6. de reg. iur. Laur. a Rodulphis in
traƈt. de vſur. q. 3. Card. in clem. vnica. q. 24. de vſur. Alex.
conſi. 93. lib. 6. cui verò ſit hæc reſtitutio facienda, nō ad-
modum inter huius opinionis aſſertores conuenit. ex eis
etenim quidam cenſent, reſtitutionem pauperibus faciē
dam eſſe, non ei, qui dederit: ita quidem viſum eſt Raine-
rio in ſumma, tit. de vſur. verſi. ſed nunquid voluntas. Ia-
cob. Almain in d. q. 3. Caiet. 2. 2. q. 79. ar. j. & Guidoni Papę
in trac. de contraƈt. illicitis. nu. 15. Contrariam ſententiā:
imò ꝙ hic mentalis vſurarius non teneatur ad reſtitutio
nem eius, quod liberè datum fuerit abſque vllo paƈto à
debitore, licet ob prauam intentionem debeat erga Deū
agere pœnitentiam, probat tex. in ſimili q. in c. vlt. de ſi-
monia. cuius argumento ita tenent Paul. Elcazar in Cle.
j. de vſuris. Syl. in verb. vſuras. §. 3. Caie. in quodlib. de vſu
ra, c. 3. Rich. in 4. ſent. diſt. 15. q. 5. art. 5. & ibi Scot. & Ga-
briel q. 11. dubio pen. Bald. in l. pen. ff. de cond. ob turpē
cauſ. Alex. in l. ſi non ſortem. §. j. ff. de cond. indeb. Lugdu-
nenſis de contraƈt. num. 6. quo in loco teſtatur hanc opi-
nionem magis communem apud Theologos, vt tandem
nulla hic cōſtituatur obligatio reſtituendi, nec ipſi debi-
tori, nec pauperibus. Cui ſententiæ verè accedit Car. in
d. q. 24. dum cenſet, hunc vſurarium mentalem inducen-
dum eſſe ad reſtitutionem in foro interiori non tamen
compellendum. Nec præciſè Innoc. priorem opinionē
probat, ſed eam eſſe tutiorem aſſeuerat. Non obſtat deci
ſio tex. in d. c. cōſuluit. quia ea intelligenda eſt, vbi ſumus
in dubio, an debitor vltra ſortem dederit aliquid credi-
tori liberè, an coaƈtus quadā occaſione mutui accepti.
eſt etenim tunc præſumendum, eam dationem omnino
liberam nō eſſe, ſed procedere à cauſa, & radice mutui,
ſm Sylu. in d. q. 3. licet in hac ſpecie Caie. in d. c. 3. contra-
rium teneat. ipſe tū aſſerit, vſurarium mentalem recipiē-
tem aliquid à debitore vltra ſortem ſi credat id ſibi, nec
gratis, nec libero animo dari, teneri ad reſtitutionē pp
conſcientiæ læſionem, etiamſi verè animo libero datum
ſit: & hæc obligatio manet, donec læſio conſcientię per
ſcientiam, aut aliàs ceſſauerit. in quo idē tenet Cathari-
nus lib. 6. aduerſus Caie. cum nihilominus erroris arguēs
eo, ꝙ eius ſententiam non ſatis reƈtè intellexerit. Alioqui
ſi conſtet de libera datione debitoris, locus non eſt obli
gationi reſtituendi etiam pauperibus.

5 Hoc item comprobatur ex eo, ꝙ † remiſſio libera vſu-
rarum iam quidem iniquè extortarum ſaƈta per debito
rem creditori habenti animum non reſtituendi eas, ſed
retinendi abſoluit eum ab obligatione reſtituendi. gloſ.
& inibi Anch. & Franc. in hac reg. peccatum. in verb. reſti
tuatur. Lauren. à Rodulphis in d. c. conſuluit. q. 7. Alexan.
conſi. 91. lib. 2. col. j. Flor. 2. par. tit. 2. c. 6. col. 3. Fred. conſi.
22. opt. tex. in l. ſi rem. §. omnis. ff. de pig. aƈt. l. certè. §. Iulia
nus. ff. de precar. l. item liberatur. in princ. ff. quibus mod.
pig. vel hypo. ſolu. licet contrarium & in hoc teneant
Dynus, & Io. And. id. reg. peccatum. Abb. & Anan. in d. c.
conſuluit. & in c. cum tu. eo. titu. nam & priorem ſenten-
tiā iure veriorem eſſe cenſent idem Fred. conſi. 18. Cald.
conſi. 10. de vſu. And. Tiraq. lib. 2. de retraƈt. in ſi. q. 28. nu.
151. Lugdunenſis de contraƈt. nu. 8. & Io. a Medina de reſt.
q. 3. cauſa 2. quorum opinio profeƈtò verior eſt, & ferè
communi omnium conſenſu recepta. Illud verò quod
de reſtitutione facienda pauperibus ab hoc mentali vſu
rario adnotarunt Rainerius, Guido, & quidam alij, iure
6 probari non poteſt. † Nam vel hęc reſtitutio fieri debet
de iure diuino, vel humano. Diuino quidem iure reſtitu-
tio ei, qui dedit facienda eſt, non pauperibus vel nulli. Si-
quidem acquiſitum ex vſura ideo reſtituendum eſt, quia
acceptio fuerit iniuſta, ideſt iniurioſa proximo, à quo
vſuræ extorquentur, quique minimè peccauerit ſoluen-
do vſuras, cum ea datio non ſit illicita, idcircò reſtitutio,
quę iure diuino fieri debet eorum, quæ per vſuram ac-
quiſita ſunt, omnino ſi fieri poteſt, facienda eſt ei, qui de-
dit, aut in eius vtilitatem, non autem alteri. Et præterea
iure diuino nuſquam eſt neceſſariò reſtitutio facienda
pauperibus, nec item naturali: his etenim iuribus ſolum
tenemur pauperibus ob extremam neceſſitatem ſubue-
nire, & dare eleemoſynam, non ſanè res, quas illicitè ac-
quiſiuimus: nam has tenemur reddere his, à quibus eas
habuimus, ꝙ in hac releƈtione inferius probabitur. ſit igi
tur, vt iure diuino, vel naturali minimè ſit præcepta reſti
tutio pauperib. facienda earum rerum, quæ illicitè acqui
runtur, ſicuti docet poſt alios Io. à Medina de reſtitutio.
quęſt. 3. cauſ. 11. ꝙ ſi pauperibus reſtitutio facienda eſt, ea
7 tantum iure inducitur † humano, quod nō ligat aƈtus in-
teriores mentis, qui ex propria natura minimè poſſint,
apud iudicem exteriorem probari, ſecundum Caiet. 2. 2.
q. 11. ar. 3. Achiepiſcop. Flor. 3. par. tit. 23. cap. 4. Syluest. in
verb. excōicatio. 7. §. 2. notab. j. Maiorē in 3. ſent. diſt. 25. q.
3. Almain. in traƈtatu de poteſtate eccleſię. c. 3. Martinus
ab Azpilcueta in prin. de pœnit. diſt. 5. num. 19. Driedo-
nium in traƈt. de libert. Chri. lib. 3. pagina 60. Alfonſus à
Caſt. lib. 2. de iuſt. hæret. punit. c. 18. & lib. 5. de poteſtate
legis pœnal. cap. vlt. concluſione j. Quorum ea eſt con-
cors ſententia, quod humani legiſlatoris authoritas,
& poteſtas ad ea ſola ſe extendit, quę licet ſint occulta,
& incognita, tamen ex natura ſua poſſunt ab eo cogno-
ſci, non autem ad ea, quæ ex ſe, & propria natura occul-
ta ſunt, nec poſſunt aliter, quàm per cogitantis reuelatio
nem cognoſci, vt ſunt illa, quæ ſola mēte perpetrantur.
Quæ quidem nec puniuntur, nec puniri poſſunt lege hu
mana, cum humanæ non ſubſint iuriſdiƈtioni, nec pote-
ſtate, quod alibi longius traƈtabitur. lege igitur humana,
qua quis obligatur reſtituere pauperibus, non compre-
henditur, nec poteſt comprehendi mentalis vſurarius, &
ideò manifeſtè conſtat, mentalem vſurariū non teneri
ad reſtitutionem ipſis pauperibus faciendam, nec ipſi q
dedit eo caſu, quo apparet libero animo aliquid, vltra
ſortem datum eſſe. Tametſi glo. in Clem. j. §. verum. de hæ
ret. aſſerat, per conſtitutionem humanā poſſe puniri cri-
men oīno occultum ex natura ſua, & intra mentem ip-

ſam

ſam latens, quam ſequuntur Panor. in c. 2. de offi. ord. colu. 3. & in c. extirpandæ. §. quia verò. colum. 8. de præbendis. Felin. in c. porrò. colum. j. de ſenten. excommu. Arelat. in tractatu de hæreſi. q. 9. Adrian. quodlib. 8. art. j. quo in loco inquit, hanc eſſe communem ſententiam. eandem veriorem eſſe cenſet Alber. Pighius lib. 6. de eccle. hierar. c. 16. Ioannes à Medina in tractatu de oratione. cap. de poteſtate eccleſi. & Ambroſ. Cathar. contra Caiet. ſuper ſummula, verb. & notat de excommunicatione. & in verbo hæreticus. Sed prior opinio probatur in cap. cogitationis pœnam. de pœnitent. diſt. j. & profectò potior eſt, quia minimè vrgent, quæ in contrarium adducuntur, eum vel procedant in crimine occulto per accidens: nempe quod ex propria natura probari poteſt: licet nullis teſtibus præſentibus commiſſum ſit, vel in actibus exterioribus. Siquidem in d. §. verum. non imponitur pœna propter odium, vel ſpem intra cordis ſecreta latentia, ſed propter perſecutionem, afflictionem, & torturam innocentis ex odio, aut ſpe lucri procedentem: & ſic propter actus exteriores, qui iniqui, & aduerſus iuſtitiæ legem perpetrantur. ita quidem cum quis punitur ex eo, ꝙ fatetur ſe credere, & animo tenere, Deum non eſſe trinum & vnum, non punitur is propter hæreſim mentalem, ſed quia hæreſim quam animo, & mente concepit errore intellectus, qui interior eſt, ſatis ſignificauit exterius per confeſſionem. Nec iſta hæreſis exterius ſignificata mentalis eſt. ſignificatur enim hic interior error intellectus per confeſſionem exteriorem eo modo, quo conſtat iam, confitentem hæreticum exteriorem eſſe. cum & ſi is non aſſeuerat, Deum non eſſe trinum, & vnum expreſſim, id tamen ſatis quoad ſenſum tacitum profitetur: cum aſſeuerat, ſe ita credere. deinde in c. doleotes. de celebratione miſſ. non punitur iure humano indeuotio latens intra cordis ſecreta, ſed ea, quæ per confabulationes, & alia exteriora ſigna manifeſta eſt, & cultũ diuinum, atq; horarias preces interturbat. vnde fit, vt opinio prima facilius defendi poſſit: quam probare videtur Thom. j. 2. quæſtione 100. art. 9. & Paluda. in 4. diſt. 17. quæſt. 2. col. 3. vbi Almain in q. j. aſſerit, hanc eſſe communem opinionem, omnium tamen conſenſu receptum eſt, hæreticum occultum per accidens, ex natura rei: nempe qui hæreſim mente conceptam verbo, vel facto exterius etiam ſine vllis teſtibus enunciauerit excommunicatum omnino eſſe, ea excommunicatione, quę in hæreticos à canonibus lata eſt. qđ præter alios tenuerunt Caie. Syl. de Caſtro in præcitatis locis, Panor. in c. abſolutos. de hæreticis. quicquid ibi dixerit Io. And. Hic verò hæreticus ſi ſecretò confiteatur inquiſitori crimen iſtud, & pęniteat eiuſdem, erit ab eodem inquiſitore abſoluendus, (ſecretò tamen in tribunali:) ſicuti cenſet Io. Lup. Segouienſis Decanus in tract. de hęreſi. q. 11. quem tractatum ſuis in Partitarum leges commentarijs interſeruit Montal. in tit. 26. par. 7. quod etiam ita agendum eſſe admonet prima inſtructio Hiſpalenſis. c. 5. debet autem ſecretò quis abiurare hanc hæreſim, vt idem Io. Lup. explicat. Habent enim inquiſitores à ſummo Pontifice poteſtatem abſoluendi ab hac canonis excommunicatione, vt teſtantur Arch. Ioan. Andr. Dom. & Franciſ. per text. inibi in c. vt officium. de hæret. in 6. & Gonſ. a Villad. in tract. de hęreſibus. q. 20. de illo aũt qui verè mentalis hæreticus fuerit, & tamen reſipiſcens, & ab errore diſcedens vel in foro pęnitentiali, vel alioq. ſano quidem conſilio confiteatur, ſe mente hæreſim concepiſſe, ꝙ ex hoc non afficiatur excommunicatione, adnotauit ex Franc. Victoria Salmanticenſis Academię Theologo magni quidem nominis Iacob. Septimacenſis in Catholicis ſimul & eruditiſsimis inſtitutionibus. c. 42.

Ex præmiſſis, vt ad vſuram mentalem redeamus infert,
8 † vſurarium mentalem non eſſe aliter cogendum in foro exteriori, quàm in interiori animæ reſtituere ea, quæ à debitore habuit. Nam ſi conſtat debitorem animo omnino libero aliquid vltra ſortem dediſſe creditori, non erit cogendus creditor id reſtituere debitori, nec pauperibus. Alioqui cum appareat, vel præſumatur datio coacta, vel minimè voluntaria, iudex poterit creditorem compellere ad reſtitutionem: etiamſi non conſtet ei creditorem mentalem vſuram animo concepiſſe: ex eo quod in hac ſpecie non poſſit donatio præſumi: ſed potius præſumatur datio cauſa mutui: & ideo quaſi indebitè ſolutum repetitur, quod datum eſt. At ſi in iudicio conſtet animus prauus ipſius creditoris & mentalis vſura, opinor adhuc non eſſe à iudice ſeruandas leges contra vſurarios latas, quantum ad pœnas per eaſdem ſtatutas: licet reſtitutio ſit per eum percipienda: quicquid dicat Car. poſt alios in d. Cle. j. q. 24. de vſu.

Vltimò illud obſeruandum, non eſſe mentalem vſurarium creditorem, qui mutuat debitori pecunias ea ſpe, vt aliquid ab eo animo omnino libero dante pcipiat, alioqui non mutuaturus, ſicuti Caie. opinatur in quodlib. de vſura. c. 3. quod ipſe verũ eſſe arbitror, vbi hęc ſpes nõ fuerit cauſa principalis ad mutuãdum, ſed impulſiua. nã ſi ea ſpes fuit cã principalis, & vltima, ac finalis mutui, non video qua rõne creditor à mentali vſura poſſit excuſari, iuxta ea, quæ ipſe adnotaui lib. j. Var. Reſolutionũ, c. vlt. nu. 4.

S V M M A R I V M.

1 *Quid ſit furtum: & inibi Iuriſconſultorum definitio examinatur.*
2 *Quid ſit rapina, & an ſit diſtincta ſpecies à furto, intellectusq; ad gl. in c. pœna. lib. 14. q. 5.*
3 *Neceſſitas extrema quando licitam faciat rei alienæ acceptionem.*
4 *Acceptum ratione neceſſitatis extremæ reſtituendum erit, ſi accipiens pinguiorem nactus fuerit fortunam.*
5 *Neceſſitas extrema non excuſat à peccato fornicationis: & quæ ſit ratio, latè examinatur.*
6 *Partus ancillarum non ſunt in fructu.*
7 *Iure diuino, & naturali prohibita, & illicita, an aliqua circumſtantia fiant licita.*

SECVNDAE PARTIS RELECTIONIS

§. PRIMVS.

SECVNDO, ex hac prima regula conſequitur acquiſita furto vel rapina reſtituẽda fore: atque item furem, & raptorem teneri ad reſtitutionẽ rõne acceptionis iniquæ, & iniuſtæ: nempe in iniuriam proximi. quod euidentius apparebit, ſi furti, & rapinę definitiones examinauerimus. Paulus. n. Iuriſcon-
1 ſultus in l. prima. ff. de furt. inquit, † furtum eſt cõtrectatio fraudulosa lucri faciendi gratia, vel ipſius rei, vel ẽt vſus eius, poſſeſsioniſve. huic accedit Iuſtinianus in prin. Inſt. de obl. quæ ex delict. naſcuntur. quibus in locis & etymologia dictionis adducitur à Græco & Latino ſermone: ſicuti reſtituerunt eam Budæus in d. l. j. Ant. Aug. lib. 4. emendatio. cap. 4. & And. Alciat. lib. j. diſpunct. c. 10. potuitq́ue integra lectio reſtitui ex Gellio lib. j. c. 18. contrectatio rei dicitur non amotio, nec acceptio: quia etſi res aliena nõ tollatur, nec ſurripiatur, furtum fiat, ſi depoſitarius aut cõmodatarius vtatur re depoſita, aut commodata inuito domino. §. furtum autem. Inſt. de oblig. quę ex delict. naſcun. dicitur fraudulosa, ꝙ ad rationem furti neceſſarium ſit, contrectationem fieri dolo, fraude, & ſic expreſsim vel tacitè domino inuito. qui enim rem alienam fraude, vel dolo contrectat, intelligere debet ſe id inuito domino facere. vnde minimè oportet Iuriſconſulti definitioni addere illa verba, inuito domino: cum autem delicta ex animo delinquentis accipienda ſint & penſanda, non ex alterius voluntate. tex. in l. diuus. ff. ad legem Corn. de ſicarijs. c. cogitatio. de pœn. diſt. j. l. aut facta. §. delinquunt. ff. de pœnis. conſtat profectò ſatis eſſe, vt furtum verè dici poſsit, ꝙ ipſe alienam rem contrectans exiſtimet domino inuito fieri eam contrectationem: tametſi dominus inuitus non ſit. l. inter omnes. §. vlt. ff. de furtis. fur ſiquidem eſt, qui dominum inuitum eſſe credit, cum ſit permiſſurus. præſertim ꝙ fieri non poteſt, quin in quouis furto, inuitus ſit dominus, non enim putandum eſt, quenquam ita liberalem eſſe, qđ ſi ſciat, alterum furandi, & contrectandi rem eo inuito animum habere, ſit hoc permiſſurus. Hinc fit, ſatis commodè

modè iuriſconſulti definitionē intelligi poſſe, ſi interpretemur verbū illud, fraudulosa, id eſt inuito dño: ſiquidem vt verè furtū ſit, neceſſariò exigitur quo ad animum ſurãtis cõtrectatione fieri dño inuito: alioqni ſi rē alienam cõtrectans iuſtè poſsit exiſtimare, & abſq; fraude exiſtimet, dominum conſentire, nec inuitum eſſe, furtum ab eo minimè committitur: quod probatur in d.l. inter oēs. §. vl. id verò qđ addit Iuriſconſultus, lucri faciendi gratia, nõ omnino ptinet ad propriam huius crimis definitionē: nã furtū nihilominus ſit, etiam ſi fiat non aio lucri faciendi, ſed rem ipſam proijciendi in flumen. quamuis Iuriſconſultus defendi poſsit ex eo ꝙ conſiderauit animū præſumptū ipſius furtis. Præſumitur enim furem nõ aĩo, nec gratia rem ipſam comburendi, ſed potius eam ſibi habendi furtum feciſſe. Et denique in his iuriſperitorum definitionib. frequenter non attenditur ſubſtantia tantum definiti, ſed id, quod ad faciliorem legum interpretationem conducit.

Cæterum diuus Thomas ſecunda, ſecundę, q. 66. artic. 3. diligentius furtum definiuit dicens, furtum eſt occulta rei alienę acceptio. quo in loco acceptio generis vim habet. cum & rapina acceptio ſit rei alienæ: & item vſura. dictio autem, occulta ſpeciem definiti attingit. Eſt etenim proprium furti quod ſit occulta rei alienæ acceptio. probat hoc authoritate Iuriſcõſulti in l. j. ff. de fur. & in prin. Inſt. de obl. quæ ex delict. naſcū. dum inquit, furtum a furuo dictū eſſe, ideſt à nigro, vt Labeo ait, quod clam, & obſcurè fiat, & plerunque noctè, vel à fraude, vt Sabinus ait. idem aſſerit Iſidorus lib. 5. etymolog. c. 26. ſcribens, furtum eſt clandeſtina alienæ rei contrectatio. Nam ex hac occulta rei alienæ contrectatione, ſiue acceptione conſtat, domino inuito id fieri: quia ignorantia efficit inuolũtarium, ſecundum Ariſto. 3. Eth. vnde ſub dictione Iuriſcõſulti, fraudulosa, & diui Thomæ occulta, continetur, ꝙ rei alienæ iſthæc occupatio fiat domino inuito. Imo apud Iuriſconſultum, vt propriam ſpeciem furti ab eo definitam eſſe conſtet: dictio fraudulosa, occultam acceptionem ſignificat: ſicuti in eadem l. j. probatur in prin. ad rationē verò furti, & eius ſpeciem propriè pertinet occulta rei alienæ acceptio, vt ab alijs peccatis, quibus proximo in reb. iniuria ſit, diſtinguatur. Cum & rapinæ, vſuræ, & ſimilibus conueniat, quod domino inuito rei alienæ occupatio fiat. ex quibus ego cenſeo diffinitionem diui Th. magis aptam fore ad furti ſpecialem cognitionem, nec alienam eſſe à mente Iuriſconſulti, niſi quod Iuriſconſultus longius latiuſque furtum deſcripſit ſubſeruiens iuris ciuilis peculiari diſciplinæ.

2 Hinc deducit † vera definitio rapinæ. eſt etenim rapina manifeſta ac violenta rei alienę acceptio. vt ipſe Thom. explicat d. q. 66. art. 4. quod ſit alienæ rei acceptio, cõmune eſt illi, & furto, atque vſuræ. quod verò ſit violenta, & ideo manifeſta, proprium id eſt rapinæ. Idcircò ex mente diui Thomæ ſat erit apponere in definitione dictionem violenta. ex qua ſignificatur, acceptionem fieri domino ſciente, & inuito: aut, quod proprius idem Thomas ſentit, manifeſta acceptio eſt ſcribenda: cum ex ea ſatis appareat, fieri acceptionem domino ſciente, & cõtradicente.

Item colligitur ex his furtum & rapinam differre vt diſtinctas ſpecies, ita quidem vt, nec furtum rapina ſit, nec rapina furtum. Idque omnino conſtat ex eo, ꝙ furtum a rapina differat, tanquam ſpecies ab ea diſtincta: ſiquidem rapina manifeſtam acceptionem, furtum occultam exigit. authore Ariſt. lib. 5. Eth. c. 2. ad fi. qua rõne Tho. ab omnibus Theologis receptus in d. q. 66. ar. 4. expreſſim probat furtum, & rapinam ſpecie differre.

Ex hac etiam diui Thomæ definitione infertur intellec. ad tex. in l. ſi vendidero. §. cum raptor. ff. de fur. & in prin. Inſt. vi bonorum raptor. quibus probatur, rapinam eſſe ſpeciem furti: & raptorem furem eſſe, ac furti actione teneri. Id etenim verum eſt ſecũdū impropriam furti definitionem ea ex parte, quia raptor etiam inuito domino rem alienam contrectat. Cum frequentiſſima Iuriſconſultorū definitio furtum eſſe conſtituat contrectationem rei alienæ inuito domino, at iuxta propriam ſpecierum, & ipſarum rerū diſtinctionem, nec rapina ſpecies eſt furti, nec furtum rapinæ. extat egregius hac de re locus apud diuū Aug. lib. 2. q. ſup Exod. q. 71. à Gratiano relatus in c. pęnali. 14. q. 5. furti nomine, inquit Aug. intelligitur omnis illicita vſurpatio rei alienæ. Non enim rapinam permiſit qui furtum prohibuit, ſed, vtique à parte totum intelligi voluit quidquid illicitè rerum proximi auſertur. Hactenus Aug. aliquot additis, & mutatis per Gratianum citatus, qui eū ſenſum habuit, ꝙ cum furtum, & rapina ad eundem tendant finem, nempe ad occupationem, & acceptionem rerū alienarum: lata quadam interpretatione propter eūdem, quem habent, finem, idem eſſe videantur: & tamen quia is finis remotus eſt non propinquus, minimè efficit eandem in vtroque ſpeciem peccati, nec item genus, & ſpeciem conſtituit: ipſe verò finis propinquus ſpeciem diſtinguit. atque ideo quia ex propinquo fine raptor vult ꝑ potentiam propriam, & vim aliena obtinere: fur verò per aſtutiam, conſtituitur diuerſa criminis ſpecies: prout eleganter explicat diuus Thomas non citato Auguſtino d. q. 66. ar. 4. ad 2.

His accedit quod Auguſt. furtū appellat partem totius, ideſt illicitæ acceptionis, & occupationis rei alienæ: quaſi ſecũdum eum genus ſit illicita rei alienæ acceptio, huic autem generi ſubſint variæ ſpecies, ſcilicet furtum, rapina, vſura, & ſimiles, quę ad eundem finem etſi remotum rēdunt, videlicet ad rerum alienarum illicitam occupationem. Et ſubdit idem author in præcepto decalogi prohibita vna ſpecie acceptionis iniquæ rei alienæ, omnem rerum alienarum occupationem prohibitam eſſe ex eo, ꝙ omnes ſpecies tendant in eundem finem, ad quem tendit ipſa prohibita ſpecies: atque omnium ſpecierum ſit vna, & eadem ratio prohibitionis: & ideo ſub ipſo furto ſignificatur rapina: & eadem prohibetur, non quòd ſit ſpecies furti, nec idem cum furto, ſed propter eandem prohibitionis cauſam.

Ab eadem interpretatione colligitur non rectè verba Auguſtini intellecta fuiſſe à gl. in d. c. pœnali. dum glo. inquit furtum eſſe partem rapinæ, & rapinam eſſe ſpeciem furti. Cuius quidem gloſſæ is eſt ſenſus, vt furtum ſit pars rapinæ integralis compoſitiune prędicamentali ſpeciei, quæ integrè conſtat ex genere, & differentijs: rapina autē ſit furti pars ſubiectiua, quia eſt ſpecies furti. Vnde furtū eſt pars rapinæ ſecũdū gloſſam, vt genus eſt pars ſpeciei, rapina verò eſt ſpecies furti: qđ ita intelligendū eſt ex adnotatis per Bar. in l. qui vſumfructum. ff. de verborum obligationibus. etenim licet, hic ſit ſenſus gl. non tamen is ab Auguſtino adnotari potuit. ſiquidem diuus Auguſtinus. furtum partem eſſe dicit non rapinæ, ſed generis, nempe acceptionis iniquæ rei alienæ: nec vnquam inſinuat, rapinam furti ſpeciem eſſe.

Poſtremo illud eſt conſiderandum plerunque furtum, & rapinam non ita propriè accipi, quin aliquoties eorū ſignificatio mutetur, atque ob id impropria fiat interpretatio: ſicuti palam probatur in c. ſi quid inueſti. 14. quæſt. 5. vbi Gratianus ex Auguſtiſſo ſermone 19. de verbis Domini, inquit, Si quid inueniſti, & nõ reddidiſti, rapuiſti Nam in ea ſpecie rapina non committitur propriè: ſed ea dictio eſt exponenda, ideſt illicitè accepiſti, ſecundum Archidiaco. ibi, quem Cardinal. Sancti Sixti ſequitur: idemq; Paulus Caſtren. obſeruauit in l. ſed eximendi. ff. ne quis eū qui in ius vocat. eſt. Igitur ex his ſatis conſtat, quid furtū ſit, quid item rapina: & an furtum & rapina differant tanquam genus, & ſpecies, vel tanquam ſpecies diſtinctæ, & ſeparatæ.

Ex furti definitione poterit examinari ratio, cur ob
3 † neceſſitatem extremã liceat abſque furti, vel rapinę vitio res alienas accipere ad ſubleuandam eam neceſſitatē. Nam ratio ab eo deducitur, ꝙ propter neceſſitatem, & ad eam ſubleuandam omnia ſunt communia. Siquidem natura ipſa inſtitutum eſt, vt res inferiores ſint ordinatæ, & deſtinatæ ad hominum neceſſitatem. quamobrem diuiſio rerum, quæ poſt inſtitutionem iuris naturalis facta eſt, non derogat rationi naturali, quæ dictat ex rebus temporalib. ſubueniendum eſſe hominum neceſſitati extremæ. Eſuriētium panis eſt, inquit Ambroſ. ſerm. 81. quem tu detines: nudorum indumentum eſt, quod tu recludis: & miſerorū redemptio, & abſolutio eſt pecunia, quam tu in terra de-

fodis.c.ſicut hi.47.diſt.gl.in c. ſi qs.de fur. & ibi Doct. Th. in 2.2.q.66.ar.7.quibus ſuffragantur ea, quæ de eleemoſyna diximus in lib.3.Variarum reſolutionum,c.14. oum.5. & in huius relectionis parte j.oum.2.quibus rectè perpenſis apparet in hac ſpecie furtum oon committi, etiā ſi domino inuito res auferantur: quia cum vrget extrema neceſſitas, res illę, q̃ proprium domioum habere vidétur, cómmones ſunt, oon alieoæ. Nec quidquam impedit contraria poſſeſſoris voluntas quippe quæ inordinata ſit, & ioiqoa: & ideo, qui patitur extremam oeceſſitatem, ſi rē alienam accipiat, propriam, aut ſaltem communem accipere videtur, & ex conſenſu ſaltem debito poſſeſſoris, ſicuti communi omoium ſententia traditum extat. Et notatur in cap. diſcipulos. de conſecratiooe, diſtinctione 5. Diſcipulos, ioquit Apollonius, cum per ſegetes tranſeūdo euellerent ſpicas, & ederent, ipſius Chriſti vox innocētes vocat, quia coacti fame hoc fecerunt. Id probatur Mathæi c.12. Vnde apparet, extra caſum neceſſitatis oon licere ex vinea alterius, etiam viatoribus vuas ad veſcendum colligere. quod Ripa in l.damnum.colu.2.ff. de damo. infect. verum eſſe cenſet, vbi viator vuas colligit, vt ſecum ferat. Secus tameo vt ſtatim eas io vinea, vel in ipſa via comedat, nam hoc licitè fit, etiam ſecluſa neceſſitate famis. & probatur Deutoronomij c.13. cuius meminit hac in ſpecie Guandious in tracta. maleficiorum, Rubrica de pęnis, col.antepenultima.

Neceſſitas autem extrema tunc dicitur, quando imminet vitæ periculum, cui aliter quàm per hanc acceptiooē ſubueniri non poteſt. vt explicat Thomas.d.ar.7.& quodlibet.5.art.16.quod cuiuſque rectum & ſincerum arbitriū definire oportunè, & piè poterit.

Hinc vera interpretatio deducitur ad tex. in d.c.ſi quis propter oeceſſitatem. cuius hæc ſunt verba, ſi qois ꝓpter neceſſitatem famis, aut nuditatis furatus fuerit cibaria, veſtem, vel pecus, pœniteat hebdomadas tres: & ſi reddiderit, oon cogatur ieiunare. Hactenus ille tex. Ex quo patet, occupaotem rem alienam, vel eam accipientem propter neceſſitatem, peccare quidem, & debere peccati pęnitentiam agere. quod contrarium eſt his, quæ modo tradidimus. Et ob id ea deciſio tūc obtinet, cum oeceſſitas extrema non eſt, ſed aliquaodo remiſſior, oam eo caſu peccatum rem alienam accipiens cōmittit, & pœnitere debet: quemadmodum aſſerunt gl. & Doc. in d.c.ſi quis. Pan. io c. quoniam. de Simooia. diuus Thomas in d.art.7.ad j. & Syl. in verbo, furtum.q.3. Sed tuoc quæritur, qua ratione in eodem capite reſpooſum eſt, ꝙ ſi reddiderit oon cogatur ieiunare. aut etenim is peccauit, accipiendo rem alieoam, & tunc etiam ſi reſtituat, pœnitere debet, ob crimen cōmiſſum, aut non peccaoit, & tunc pœniteotia neceſſaria non eſt. Huic verò obiectioni reſpondendum erit, hanc pœnitentiam ageodam eſſe non propter peccatum commiſſum in accipiendo rem alienam, nam ea maior eſſe debet, ſed propter moram commiſſam in reſtitutiooe: atq; ideo erit capitis ſenſus, ꝙ accipiēs rem alienam cauſę neceſſitatis, quæ extrema noo ſit, debeat pœnitere ob morā commiſſam in reſtitutione, & ideo ſi ſtatim reſtituerit, liber erit ab hac pœniteotia: non tamen ab ea quæ iniuogi potuit propter ipſius acceptionis peccatum. Item & aliter eadem deciſio intelligeoda erit io huoc ſaoè modum, vt cum oeceſſitas extrema ſit, accipiens alienam rem teneatur ex quadam ſupererogatione tribus hebdomadis pœnitere, eo quod illa acceptio imaginem furti habeat: & tamen ab ea pœnitentia ſit liber per accepti reſtitutionem. Vel tandem conſtituamus eum textum loqui, cū ob neceſſitatem grauem, oon tameo extremam, res aliena accipitur: eteoim eo caſu mioor eſt culpa, & ideo leuis iniungitur pœnitentia, quæ prætermitti poteſt, ſi fiat accepti reſtitutio. itaque intellectus admodum conueoit his, quę glo. Thomas & Pan. tradidere, & quæ ipſe ootaui in d.c.14.ou.5.

Quid tameo erit agendum cum is, qui ob extremam
4 oeceſſitatem rem alienam accepit, † pioguiorem oactus fuerit fortunā hāc ad reſtitutiooē teneatur? & gl. communiter, ioibi recepta in hac regu. peccatum. argumen. text. & eorum quæ adnotaotur inibi in c. Odoardus. de ſolut. probare videtor, hunc teneri ad reſtitutionem rei alienę, quam acceperit ad ſubleuandam extremam neceſſitatē. quio & io hac ſpecie hanc opinioоem teouerunt Doc. in d.c.ſi qs propter. Ioan. Lupi.io rub. de donatiooe.§.65.nu.47. Adr. in 4. in tracta. de reſtitu. c. quia dictum eſt de aliquo. Almaio in 4 ſcot.diſt.15.q.2. Io. Medi. de reſtitu. q.3. in princ. quibus adſtipulatur ſecundum aliam ioterpretationem tex. in d.c.ſi quis propter. vt ex eo cogat̃ quis ieiunare, & pœniteotiam agere, ꝙ rem alienam acceptā ob extremam neceſsitatem, accipiens feliciorem nactus fortunam oon reſtituerit. hoc idem ratiooe probatur. is etenim qui extrema laborat oeceſsitate, non habet maius ad rem alienam ius, quàm quod dominus io eum transferre tenetur: domious autem non tenetur inopiam propriam donare ad ſubleuandum ioopiam: ſed ſatis erit, ꝙ ioopi eā det, & tradat titulo, & cauſa mutui, ea proteſtatione, vt & ioops bona, & patrimoniū poſtea nactus, teneatur mutuatam pecuoiam ſoluere, ſecuodum Adr. quodlib. j. art. 2. col.3. tametſi cootrarium probare conetur Ioaooes à Medina io tracta. de eleemoſyoa.c. an extremè indigenti ſit neceſſariò facienda eleemoſyna donādo. Igitur & io hoc caſu rem acceptam ob extremam neceſſitatem teoebitur quis feliciorem adſequutus fortunā reſtituere. Quod verò diximus, quemquam oon teneri ad donandum liberè aliquid exiſtenti in extrema neceſsitate, patet. Quia oon tenetur ad aliud quàm ad ſubueniеodum pauperi, & ſubleuaodam eius neceſsitatem: quæ quideoi tollitur per dationem mutui, modò ea datio veriſimili cōiectura nequaquam tendat in pauperis oppreſsionem. Sic edicto regis ſaocitū eſt, ꝙ pauperes litigantes nihil teneātur ſoluere, oec vllū ſtipeodiū reddere tabellionib. alijsq; tribunaliū miniſtris: modò iuramento præſtito promittant ea ſtipendia ſe ſoluturos, cū ad pioguiorem deuenerint fortunā. atque ita opinionem iſtam veram eſſe cenſeo, modò abſit fraus, & oppreſsio pauperum. Tametſi Scotus, Richardus, & alij in 4. ſenteotiarum, diſt.15. contrarium teneant. & eos ſequutus poſt Ang. Sylu. in ſumma, in verb. furtum, q.5. aſſeueraos eorum ſententiam communem eſſe: & probari ex eo, ꝙ tempore neceſsitatis extremę res omnes cōmuoes ſint, & vt propriæ ab ioope patieoti extremā neceſsitatem poſsint accipi, & accipientis efficiantur. quæ quidem ratio infirma eſt, & minus conueoiens quam par erat huius opinionis oeceſſariæ probationi. ſiquidem tempore extremæ neceſsitatis omnia ſunt communia iuxta recti moderaminis rationem, ſcilicet ad ſubleuandam neceſsitatem: quæ tollitur & ſubleuatur, etiam ſi bona alieoa accipiantur eo titulo, & cauſa, vt poſtmodum proſpera fauente fortuna domioo reſtituantur: ita etenim ſatis ſit pręcepto daodi eleemoſynam, & eius fini: nec neceſſaria eſt ad huius præcepti obſeruationem, datio omnino liberalis, modò ita fiat, vt verè pauperi nullum afferat diſpendium. Non me latet Scoti, & aliorum opinioоem ſatis piam eſſe, & a pleriſque viris doctiſsimis probatā fuiſſe: ſed & prior ſententia ratiooibus, atque authoritatibus etiam probari poterit.

Quæritur hoc in loco non immeritò, cum præceptom furtum prohibens, interpretationem haoc accipiat, vt mioimè violetur, ſi res aliena capiatur ad ſubleuandam
5 extremam vitæ neceſsitatem, † cur præceptum foroicatiooem prohibeos, itidem oon habeat eundem ſenſum, vt licita ſit fornicatio ad euitandum mortis periculum? Etenim adulteriom, nec fornicatio minimè liceot, nec licere poſſunt ob famis, nec ob vitæ periculum effugiendū, ſicuti certiſsimum eſt, & probatur in l. palam. verſi. nō eſt. ff. de ritu nup. & gl. io d.c.ſi quis. ioquit, eam eſſe ratiooem, ꝙ propter oeceſsitatem extremam res aliena communis efficitur, non ſic in foroicatiooe, quia debet quis potius omnia mala pati, quàm peccato cooſeotire. Quæ taoè rō ſatis incoogrua eſt: qoippe quæ oequaquam explicet cur ooo liceat: ob effugiendum mortis periculum, & propter vitæ oeceſsitatem extremam fornicari: & denique non aperit, cur malum hoc fornicatioois ooo fiat licitum, & amittat propriam malitiam ex circunſtantia neceſsitatis extremæ ad vitæ periculom effugiendum. Quamobrem Pan. in d.c.ſi quis propter oeceſsitatem. aliam rationem comminiſcitur,

comminiſcitur, dicens ideo tempore extremæ neceſſita-
tis minimè licitã eſſe fornicationem, † quod humana creatu-
ra non veniat fructuum appellatione, nec fructus cenſea-
tur: ſicuti cenſet Iuriſconſultus in l. in pecudum. ff. de vſur.
§. in pecudum Inſtitu. de rer. diuiſio. [& l. vetus. ff. de vſu-
fruct.] eandem rationem tradit Ioannes Andreas in d. c. ſi
quis propter. vnde licet permiſſum ſit naturali iure rem
alienam accipi ad extremæ inopiæ neceſſitatem ſuble-
uandam, id obtinet in rebus quæ fructuum appellatione
veniunt, & fructus reddere ſolent, non in his, quæ fructuũ
nomen non habent. Verum iſthæc ratio inutilis eſt, nec du
bitationi aliqua ex parte ſatisfacit. Etenim ipſe non diffi-
teor ancillarum partus, & fœtus fructus non eſſe, nec eo-
rum appellatione comprehendi: & ideo ad proprietariũ
non ad vſumfructuarium pertinere. idque obtinuit apud
Iuriſconſultos quadam reuerẽtia diuinæ pulchritudinis,
ad cuius imaginem homo creatus eſt, & vt ei mundus, om
niaque animalia ſubſeruirent, & famularẽt: atque ita ob
hanc hominis excellentiam, ne partus humani brutis ani
malibus pares, & æquales cenſerentur, ea ſententia rece-
pta fuit, qua definitum eſt, partus ancillarum fructus non
eſſe, nec eorum appellatione venire: qua de re non ſatis
apud veteres Iuriſconſultos conueniebat, authore Cice-
rone lib. j. de finibus bonorũ & malorum ſtatim initio, dũ
inquit: An partus ancillæ ſit ne in fructu habendus diſſere
tur inter principes ciuitatis, P. Scæuolam, Marcumq; Ma-
nilium: ab hiſque M. Brutus diſſentiet: quod & acutum ge
nus eſt, & ad vſus ciuium non inutile: noſque ea ſcripta, re
liquaque eiuſdem generis & legimus libenter, & legemus
hæc, quæ vitam continent omnem negligentur? Hæc Ci-
cero. [Qua de re diligẽter tractat Franci. Balduinus in Scæ
uola.] & tamen non ex hoc congrua ratio datur in quæ-
ſtione propoſita, cum ab eiſdem Iuriſconſultis receptum
ſit, vſum, & vſumfructum in ancillis conſtitui poſſe. Et pꝛ-
terea ob neceſſitatem extremam famis licet patri filios
vendere. l. 2. C. de patr. qui filios diſtr. item ſicut poteſt ex-
ſtens in extrema neceſſitate ad eam ſubleuandam accipe
re nummos alterius, ita & ſeruum alienum, vt eum ven-
dat, quæratque ex pretio victum. Fit igitur non eſſe Ioan.
And. & Pan. rationem ſufficientem. Imo, ni fallor, ea eſt ſa
tis incõcinna, & inutilis. Philippus Dec. in l. quæ propter.
ff. de regu. iur. eam eſſe rationem huic quæſtioni aptam cẽ
ſet, quod per coitum minimè periculo mortis, quod ex fame
imminet, obuiam eatur. & ideo fornicatio etiam ob ex-
tremam neceſſitatem, & inopiam licita non eſt, nec vllo
iure permittitur. Sed & hic author alioqui ſubtilli prædi-
tus ingenio, acrique iudicio, dubio procul hac in re falli-
tur. Nam etſi per coitum fornicarium immediatè minimè
ſubueniatur neceſſitati famis, & periculo vitæ, mediatè
tamen ſubuenitur ex pretio ipſius fornicationis, quod
ſufficit, vt neceſſitas excuſet: ſicuti excuſatur, qui patiens
extremam neceſſitatem non accepit alienum partũ, ſed
argenteum vas, & id vendit ad emendum ex pretio cibos
ſibi neceſſarios, licet argentum directè non tollat, nec im
mediatè famẽ. Præſertim deficit ratio Decij, cum hic nõ
tantum agatur de accipiendis rebus alienis ad vitandam
famem, nec tantum tractatur de vitando periculo mortis
imminentis ex fame: ſed & de effugiendo periculo mor-
tis aliunde vtcunque imminentis, & de conſtituto in ex-
trema neceſſitate vitæ, vel ratione famis, vel homicidij:
iuxta ea, quæ iam adnotauimus in huius relectionis par. j.
ad interpretationem tex. in c. officij. de pœn. & remiſ. huic
autem rationi, quam Decius tradit, ſuffragãtur verba ſan-
cti Tho. 2. 2. q. 64. art. 7. ad 4. ita ſcribens: actus fornicatio-
nis, vel adulterij non ordinatur ad conſeruationem pro-
priæ vitæ ex neceſſitate. quarta igitur ratio huic contro-
uerſiæ offerri ſolet, quæ dictat, licitum eſſe ob effugiendũ
mortis periculum ei, qui patitur extremam neceſsitatem
rem alienam capere, non tamen fornicari, quia diſpenſa-
tione diuina opus eſt ad hoc, vt pręcepta, & leges diuinæ
prætermittantur: in lege verò diuina, quæ furtum prohi-
bet, diſpenſatio diuina omnino apparet ex cauſa neceſ-
ſitatis, c. diſcipulos. de conſecrat. diſt. 5. at circa præceptũ
illud, non mœchaberis. nullibi reperitur diuina diſpenſa-
tio, nec ratione extremæ neceſsitatis, nec ex alia cauſa.
Et ideo non eſt licita fornicatio ad vitandum mortis pe-
riculum abſque diuina reuelatione. Hæc ratio deducitur
à gl. quam inibi notat Card. Alex. in c. quoniam. 48. diſt. &
ſenſere idẽ Sylu. in verb. metus. q. 7. & Almain in moralib.
q. de metu. propoſit. 3. imò coitus cum fœmina, quæ vxor
non eſt, ſi ex diuina reuelatione permittatur, coniugalis
eſt verè, quia Deus matrimonij inſtitutor, & author eam
fœminam in coniugium & matrimonium tradit coeunti
cum ea, ſecundum Thomã 3. 2. q. 100. art. 8. Hęc verò ratio
adhuc non placet, quippe quæ non definiat, qua ex cau-
ſa in hoc præcepto, non mœchaberis: non ſit quandoq;
ex neceſsitate ſaltem extrema diſpenſatum, ſicut in illo,
non furtum facies. idcircò quinta ratio reddi poterit, ſi
animaduertamus, acceptionẽ rei alienæ ideo reproba-
tam, & illicitam eſſe, quia eſt proximo iniqua, & iniurio-
ſa: hæc verò iniuria ceſſat planè ex conſenſu domini ex-
preſſo, vel tacito, dato quidem, vel debito, qualis contin-
git tempore extremæ neceſsitatis, quo tenentur rerum
domini conſentire, quod pauperes eorum res accipiant ad
ſubueniendum inopiæ, & neceſsitati, quibus ipſi oppri-
muntur: & ideo præceptum illud, quo prohibetur accep-
tio rei alienæ, nequaquam hanc continet acceptionem,
quæ fit abſque iniuria proximi cum ipſius domini conſen
ſu ſaltem debito. At præceptum, quod fornicationem pꝛo-
hibet, ideo eam prohibet, quia malum eſt adulterium ip-
ſum, item mala eſt ipſa fornicatio, quorum malitia volũ-
tate & conſenſu humano tolli non poteſt: ideoque nec
mariti conſenſus, nec ipſius fœminæ voluntas ſufficit ad
tollendam adulterij, nec fornicationis ſimplicis malitiã:
qua ratione extrema neceſsitas vitæ minimè efficit, nec
efficere poteſt fornicationem licitam: ſicut efficit accep-
tionem rei alienæ: ſiquidem circunſtantia extremæ neceſ
ſitatis in acceptione iſta tollit ab ea malitiam, quam alio-
qui actus ipſe habere ſolet. atque ita rem hanc diſtinxit
Io. a Medi. de reſtit. q. 19. vltim. col. Sexta nihilominus huic
diſputationi additur ratio in hunc ſanè modum. Præcep-
ta enim & leges naturales habent velut moderatricem, &
interpretem rectam rationem, ſecundum quam pronun-
ciandum eſt, actus humanos ſub legibus, & præceptis cõ
tineri, vel non, recta vero ratio pręceptum hoc, non fur-
tum facies, interpretatur ita planè, vt acceptio rei alienæ
tempore neceſsitatis extremæ nequaquam ſub prohibi-
tione legis comprehendatur.

Nam recta ratio pæceptum diuinum interpretatione
quadam ita moderatur, quaſi neceſsitas omnia faciat om
nibus cõmunia, furtique rationem excludat, cum melius
ſit diuitem rei vnius priuationem pati, quam vt pauper fa
me pereat: hoc etenim iudicat, & interpretatur recta rõ.
Non ſic eadem rectitudo rationis interpretatur pręceptũ
prohibens fornicationem, cum Reipublicæ, & rationi na
turali magis conueniat, & conſonum ſit quenquam mori,
quam quod cum ea fœmina commercium carnale habeat, quæ
propria vxor non ſit: quemadmodum & in epitome in
quartum adnotaui. 2. par. c. 3. §. 4. nu. 5.

7 Septima fortaſsis ratio † non omnino videbitur incon
cinna, nec abſurda, ſi diligenter, ac maturè penſitemus, ea
quæ legibus naturalibus, ac diuinis prohibita ſunt, mali-
tiam quandam habere ob fragilem humanæ creaturæ ſen
ſualitatem, quæ ratione, qua nos Deus ipſe muniuit, deſti
tuta quotidie nos ipſos vrget, & diſcruciat. Quòd ſi hæc
malitia attenta circunſtantia cõtingenti ceſſauerit, haud
dubiè præceptum ipſum hoc in actu ceſſat, ipſaque prohi
bitio diuinæ legis minimè caſum iſtum complectitur. Et
ideo è contrario ſi malitia actus lege diuina prohibiti, ra-
tione cõtingentis circunſtantiæ non ceſſauerit, nec ipſa
præcepti prohibitio ceſſat, nec diuinæ lex in eo actu mi-
norem obligationem, & vim habet, quam ſi circunſtan-
tia illa non contigiſſet. Sic acceptio rei alienę prohibita
eſt iure naturali, & diuino propter malitiam, quam actus
hic habet ex eo, quod ſit iniuria proximo, eique damnum in-
fertur: at malitia iſta omnino ceſſat aliquot caſibus, in qui-
bus præceptum nec violatur, nec legi diuinę, aut natura-
li contradicitur: nempe cum quis rem a domino aufert:
eoſem inquam, ne vel ſeipſum, vel alterum occidat. idem
ſi res a domino auferatur ad ſubueniendum extremę ino-
piæ,

piæ, quam accipiens patitur. Malitia etenim, quę acceptioni rei alienæ ſolet adhærere, tunc procul abeſt, quia nec iniuria domino fit, nec damnum ei infertur, imò ea acceptio fit eius conſenſu ſaltem debito, & quem dominus tenetur adhibere. eadem ratione oportet expendas præceptum illud, non occides: ſiquidem homicidium priuata perpetratum authoritate, quod inibi prohibetur, malitiã habet ex eo, ꝙ proximus innocens occiditur, eiq́ue fit ex ea occaſione iniuria, ſiue occidatur à priuato, ſiue à iudice, qui non publica, ſed priuata vtitur authoritate, cum innocentem, & innoxium occidit. At tunc occiſio hominis erit ob vitandam mortem, & periculũ vitæ licita, quoties hæc extrema neceſſitas auſerat malitiam actus, & ideò aggreſſorem occidens aliter mortem effugere non valẽs, minimè peccat contra præceptum legis naturalis, nec diuinæ: cùm ob extremam hanc defenſionis propriæ neceſſitatem ceſſet malitia actus homicidij, ex quo nulla fit iniuria proximo, qui nocẽtiſſimus propter aggreſſionis cauſam occiditur ab eo, qui iure defenſionis potuit eum occidere, aliter propriam mortem, & iniuriam non euaſurus. Non erit idem ſi quis innocentem occiderit, cum non poſſet alioqui mortem effugere, ſcilicet ad veſcendũ corpus innocentis, ne ſame periret occiſor. Nam hæc extrema neceſſitas non tollit malitiam actus homicidij, cũ adhuc vtcunque vrgeat ſames, innocens alter eſt, qui occidẽtur. Sic denique fornicatio lege naturali, & diuina prohibita eam malitiam habet, ꝙ ex appetitu, ac ſenſualitate aduerſus rationem quis carnale commercium habeat cũ ea fœmina, quæ vxor non eſt. Siquidem lege naturali coitus tantum coniugalis licet hominibus, & ſic animalibus ratione ꝓditis, iuxta l.j.§.ius naturale. ff. de iuſtitia & iure. c.ius naturale.j. diſt. quorũ interpretationẽ explicuimus in Epitome ad 4. decretal. part. 2. princ. nu. 6. Expendamus igitur, an fornicationis malitia tollatur ex circunſtantia neceſſitatis extremę imminenti ſame, vel mortis periculo, à quo niſi quis fornicetur euadere nequit. & profectò patet, non tolli tunc malitiam huius actus, quia propter hanc circunſtantiam non efficitur vxor ea, quę non eſt, nec coitus efficitur coniugalis. & ideo minimè licet ob extremam neceſſitatẽ fornicari: cum & ſi Deus poſſit peculiari ratione fœminam aliquam viro in coniugium tradere, & ea ratione permittere coitum cum fęmina, quæ ex contractu humano vxor non erat, attamen Deus ipſe nunquam diſpenſat, nec diſpenſare poteſt, ꝙ ſecluſa ratione coniugij, & abſque vxoria lege quis fornicetur. ſiquidem manente malitia actus non poteſt Deus eundem actum permittere, quemadmodum manifeſtè deducitur à diuo Tho. 1a. 2. q. 100. ar. 8. Ex quo palam deducitur, nec Deum ipſum poſſe ſuper diuinis præceptis decalogi diſpenſare, ſi propriè & verè quid ſit diſpenſatio intelligamus. tradit hoc ipſum latius Domini. Sot. lib. 2. de iuſt. & iur. q. 3. ar. 8. Hanc ipſe arbitror eſſe veram rationem conſtituendi differentiam inter hæc duo præcepta, non furtum facies, & non mœchaberis. Ex quib. etiam colligitur, an actus lege diuina, & naturali prohibiti, & ſecundum propriam eorum malitiam illiciti, poſſint aliqua ex cauſa, ob aliquam circunſtantiæ rationem eſſe liciti, & abſque peccati culpa fieri, & licere, quod potiſſimum ad mores pertinet.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 Meretrix petere poteſt apud iudicem exteriorem, mercedem ſibi promiſſam ob fornicationem. Et ibi intellectus l.4.§.ſed quod meretrici.ff. de cond. ob turp. cauſ.

2 Donatio fieri poteſt concubinæ præterquam à milite, & clerico.

3 Nihil refert quantum ad donationem, nec quo ad pretium fornicationis, ſit ne publica meretrix, an occulta fornicatrix.

4 Datum meretrici: an ab ea retineri poſſit ſecluſa cauſa donationis?

5 Promiſſum paraſitis ob verbera, vel alapas, an peti poſſit.

6 Expenditur tex. in l.4. in princ. ff. de condi. ob turpem cauſ.

7 Datum cauſa maleficij, & turpitudinis, an ſit neceſſariò reſtituendum danti, qui in eadem turpitudine verſatur: an pauperibus: vel an poſſit retineri ab accipiente?

8 Intellectus ad textum in c. veniens. de ſimonia.

§. SECVNDVS.

PROXIMÈ actum eſt de fornicatione, an ea licita ſit ob extremam ſamis neceſſitatẽ, idcirco tertio loco à prima, quam conſtituimus, regula, colligitur, ſitne reſtituendum, quod ex fornicatione, an meretricio acquiſitum fuerit, & an ea acceptio ſit iniuſta, ſiue in iniuriam proximi, ſiue quia lege prohibita? Cui
1 quæſtioni præmittendum eſt † an meretrix apud iudicem exteriorem petere poſſit, ſequuta copula, mercedem ob eam ſibi promiſſam?

Et ꝙ agere non poſſit fœmina ad pecuniam ob fornicationẽ promiſſam, probaꝭ primò ex l.3. & 4. in prin. ff. de cond. ob turp. cauſ. quib. deciſum eſt, in pari cauſa turpitudinis potiorem eſſe poſſidentem, ſed in hac ſpecie par eſt cauſa turpitudinis: igitur qui nondum conuentam pecuniam ſoluit, & eam retinet, potiora habet iura. Secundò, conditio turpis vitiat contractum, & vitiatur: promiſſumq́ue ob agendum maleficium peti non poteſt. l. mercalem. C. de condict. ob turp. cauſ. l. iuriſgentium, §. ſi ob maleficium. ff. de pact. l. ſi plagij. l. generaliter. ff. de verb. oblig. ergo cum promiſſum meretrici detur propter maleficiũ, nec promiſſio tenet, nec ex ea agere meretrix poterit. Tertiò, nemo eſt dominus membrorum ſuorum, præſertim ad vſum illicitum. l. liber homo. ff. ad leg. Aquil. c. cõtingit. de ſen. excom. meretrix igitur, quæ ſui corporis domina non eſt, nulla ratione mercedem paciſci valet ob vſum venereum, vſum inquam, proprij corporis illicitum. Quib. tandem pars iſta probari poterit, quam veram eſſe cenſent, gl. d. l. 4. §. ſed quod meretrici. & in l. 2. C. de cond. ob turp. cauſam. & in l. affectionis. ff. de dona. Imo. ibi, Aug. Bald. Pau. & Iaſ. in d. §. ſed quod meretrici. Zaſius in l. generaliter. ſuperius citata. Fortuni. in d. §. ſi ob maleficium. verum contraria ſententia rationibus & authoritatibus probatur. Nam & Iuriſconſultus in d. §. ſed quod meretrici. expreſſim ſcribit, meretricem turpiter agere, nõ tamẽ turpiter data, & promiſſa accipere. Vnde licet actus venereus, ob quem datur pecunia, illicitus ſit, & turpis, ipſa tamen acceptio pecuniæ turpis non eſt, nec iure improbata, qua ratione ſicuti data turpitudine vtriuſque dantis, & accipientis, non eſt locus repetitioni, ita cum ex parte accipientis turpitudo in ipſa acceptione minimè datur, nõ tm̃ locus, nõ eſt repetitioni, ſed & locus daꝭ exactioni, vt differat Iuriſcõſulti reſponſum in d. §. ſed quod meretrici à reſponſo l. 3. & 4. in prin. deinde quamuis fornicatio praua ſit, & iure diuino vetita, ipſa tamen meretrix domina eſt ſui corporis, & materia vendibilis eſt, nec ipſa venditio actus venerei illicita cenſetur, & licet actus venereus ex ſeipſo malus ſit, eius tamen venditio non eſt prohibẽta, nec illicita ratione materiæ. etenim dare mulieri aliquam pecuniam pro vſu venereo antequam is ſequatur, malum eſt, quia datio illa imperatur à luxuria, & à praua ſenſualitate procedit, at datio pecuniæ meretrici promiſſæ, cum ea ſit poſt actum venereum, mala nõ eſt, ſed actus iuſtitiæ à nullo vitio imperatus, quia materia vendibilis in hanc dationem adducitur, ſicuti explicat eleganter Caie. 2a. 2. q. 32. ar. 7. Rurſus ex hoc, vt magis vrgeat argumentatio, adſumo propoſitionem hanc, videlicet in hac pactione, quę cum meretrice ſit, materiã adductam in cõuẽtionem, & pretij commutationem, vendibilem eſſe. quod probatur præter authoritatem Caietani, ex ipſius Iuriſcõſulti loco, vbi fatetur in hac ſpecie meretricẽ licitè mercedem accipere, & acquiſitionem ipſam licitam eſſe, immunem quidem à turpitudine. idem fatetur Th. in d. q. 32. ar. 7. ſed ſi materia vendibilis non foret, profectò dubio procul meretrix ipſa turpiter acciperet, cum ipſe actus vẽditionis ex propria natura eſſet illicitus, nec neceſſariò ſequeretur, dationem & receptionem procedentes ab ipſa vẽditione, ſecundum propriam naturam illicita, itidẽ illicitas eſſe, & turpes, vt in Simonia, & in conuentione, quę cum aliquo ſit, vt iniquam ſententiam ferat. quod ſatis conſtat ex diuo Th. in d. ar. 7. & Iuriſconſulto in d. l. 3. latiuſque à nobis in ſequentibus explicabitur. At ſi materia vendibilis eſt, non video qua ratione conuentio iſta quã-

tum

tum ad commutationem pertinet ex ſeipſa turpis ſit, nec ex parte dantis, nec ex parte recipientis, ſiquidem q dat, vel promittit pretium ob eam rem quæ vendi poteſt, legē ſequitur commutatiuæ iuſtitiæ, recipiens eodem pacto eādem legem ſeruat, ac iuſtè recipit mercedem, & pretium rei, quam vendere potuit. igitur pactio hæc ſeruanda eſt, & promittens cogendus erit promiſſam mercedem ſoluere. Non obſtat Iuriſconſulti reſponſio, qua aſſeuerat dantem turpiter agere. Nam actus ipſe venereus vtriuſq; maris, & fœminæ, turpitudinem habet, atque ita pactio ipſa cōtingēs inter virum & meretricem ratione huius actus, & quatenus ex appetitu, & libidine fit, etiam turpis eſt, non tantum ex parte viri, ſed ex parte meretricis, ſed quatenus datio, & receptio mercedis eiuſque promiſſio, & ſtipulatio ſeorſum poſſunt cenſeri, turpitudinem non habent, datio inquam vel promiſſio, quia fit in compenſationem, & mercedem, ac pretium corporis ipſius meretricia quo ad vſum venereum, qui vendibilis eſt: & ideo ad iuſtitiam commutatiuam pertinet, acceptio verò quia meretrix mercedem, & pretium recipit eius laboris, & vſus, q vendibilis eſt, & tamen nihilominus dantis, vel promittētis turpitudo verſatur, quia datio meretricem prouocat ad fornicationē, & procedit ab appetitu & libidine coitus, nō ſic receptio meretricis, vel mercedis pactio: quippe quæ non procedat ab appetitu actus venerei, ſed vt habeat ipſa mercedem, & pretium vſus corporei, ad actū fornicationis. quo fit, vt nec ipſa datio turpis ſit, quatenus ea tendit ad ſtipendium, & mercedem actus venerei, & vſus corporis, quem ipſa præſtat meretrix, & ob quē pretium habere poteſt. igitur qui meretrici mercedem promiſit, iam poſt ipſum actum venereum cogendus erit eam ſoluere, etiam ſi ante coitum pactum fecerit, quū in hac ſpecie non ſit tractandum de promiſſione, aut datione, quatenus turpitudinem habet, ſed de ea qua ex parte iuſtitiam reſpicit commutatiuam, hic etenim eſt verus ſenſus Iuriſconſulti in d. §. ſed & quod meretrici.

Secundò eadem ſententia, qua aſſeritur, promiſſionē factā meretrici ſeruandam eſſe etiam apud iudicem exteriorem, & promittentem cogendum fore ad promiſſi ſolutionem, probatur Geneſeos cap. 38. quo in loco Iudas mercedem promiſſam Thammar, quæ habitum meretricium aſſumpſerat ob fornicationem, eidem ſoluit, & miſit poſt ipſum actum venereum: profectò non alia ratione quàm quod teneretur mercedem promiſſa meretrici ſoluere.

Tertiò, eadem opinio ſatis apud Iuriſconſultum probatur in l. affectionis. ff. de dona. qui cenſet, donationem
2 † poſſe fieri meretrici, & ei factam validam eſſe: non tantū quo ad exceptionem, ſed & quo ad actionem, ſecundum magis communem Doct. interpretationem, contra gloſ. ibi, ad idem optimus tex. in l. donationes in concubinam. in prin. ff. eo. tit. & id conſtat argumento ab ſpeciali: nam ſi minor, & miles non poteſt donare meretrici, ſecundum notata in d. l. affectionis. ob ſpecialem quādam rationem qui minor non ſit, nec miles donare meretrici poterit. l. miles ita. §. j. ff. de mili. teſtam. vbi itidem probatur eum q miles non ſit, non tantum donare poſſe meretrici, & concubinę, ſed etiam legare in teſtamento, & eam hæredem inſtituere, quod Ant. Butri. conſi. 14. & eleganter Iaſ. conſi. 37. lib. 3. adnotarunt. tradunt hac de re plura Bar. & Doct. in d. l. affectionis. Roma. conſi. 43. Anch. conſ. 247. Capitius in deciſio. Neapoli. 102. qui & de concubina clerici loquūtur examinantes, quando ei donari à clerico poſſit. quib. adde l. 22. cum ſequentibus titu. 3. lib. j. ordi. & Io. Lupi. in rub. de donat. inter vir. & vxor. §. 39. Nā & Raphael Cum. in d. l. miles ita. §. j. Bal. conſi. 437. lib. 5. & Iaſ. in d. conſi. 37. col. 2. lib. 3. exiſtimant, ēt pagano minimè licere donationem facere mulieri, cum qua habet adulterium, inceſtuve commercium. fit tandem ex his, vt conſtitutiſſimum ſit mercedē meretrici ob fornicationem promiſſam, modò abſit dolus, & fraus, eidem ſoluendam eſſe, promittentēque a iudice compellendum fore ad eius ſolutionem. quā opinionem tenent Cynus, & Sal. in l. 2. C. de cond. ob. tur. cauſ. Bar. & Alex. in d. §. ſed & quod meretrici. idem Bart. in d. l. affectionis. Alex. in d. l. generaliter. Abb. in c. quia plerique; nu. 14. de immunit. eccle. Ripa in l. ſi plagij. ff. de verb. oblig. col. pen. Ioā. Lupi. in d. rub. §. 40. Salic. in l. ea quæ. C. de don. ant. nup. Bar. & Aret. in d. l. generaliter. quo in loco Iaſ. & Zaſius nu. 29. teſtantur hanc opinionem communē eſſe. Nec oberunt ea quæ ad probationem prioris ſententiæ adducta fuere, ſiquidem l. 3. & 4. tunc obtinet, quando datio, & receptio vtrinque eſt illicita, & reprobata: at in hac ſpecie acceptio licita eſt, imò & ipſa datio quatenus procedit a lege iuſtitiæ, & a promiſſione dati in mercedē eius operis, quod pretium habere poteſt iuxta ea, quę mò adnotauimus. Item Iuriſconſulti reſponſum in d. §. ſi ob maleficium. ita intelligendum eſt, vt procedat in maleficio, quod lege exteriori punitur, quantum ad ipſum recipientem actionem: ſiquidem ratione eius actus, qui iure humano punitur, nemo poteſt iure quidquā paciſci, nec ſtipulari. l. mercalem. C. de condict. ob turpem cauſ. qua ratione, etiā ſi ex propria natura materia vendibilis ſit, qa lex ipſa humana actum ipſum punit, propter quā pactio ſit, verè dici non poterit, eadem lege humana pactionem iſtam validam eſſe, qua quidquā promiſſum fuerit ob maleficium committendum. Sic ſanè cum lege humana actus puniatur, nullo pacto poteſt valida cenſeri pactio, quæ tēdit vt pretium conſtituatur ob actionem illius actus, qui lege ipſa punitur, atque ideo tunc verſabit vitium, & turpitudo non tantum in ipſo dante aliquid ob maleficium, ſed & in ipſo accipiente, qui paciſcitur mercedē pro eo, quod apud iudicem puniri debet, vel pro ea re, quæ vendibilis nō eſt. optimus tex. in d. l. 4. Vltima ratio ex l. liber homo. ff. ad legem Aqui. non nocet huic concluſioni. Nā licet nemo dominus ſit membrorum ſuorum, eſt tamen dominus vſus proprij corporis, ſiquidem vſum corporis locare poteſt propter mercedis pretium: ſicut manifeſtè probatur apud Iuriſconſultos, qui locationem operarū paſſim permittunt, & probant. Quòd ſi dixeris hoc tunc obtinere, cum locatio ſit ad vſum licitum, non ad illicitū, id facillime tollitur, quia vſus illicitus operatur, quòd ipſa locatio illicita ſit: item quòd non ſit cogendus locator conuentioni ſtare: nec tamen ex hoc ſequitur, non eſſe locatori ſoluendam mercedem, quoties ipſe quod in locationem duxit, pſtiterit omnino abſque iure reuocationis.

Aſſertio autem vltima, quam frequentiori calculo probatam eſſe diximus, vera eſt, modò merces huius vſus venerei ſit moderata, ſicut & hoc neceſſarium eſt ad omnium commutationum iuſtitiam, & propterea oportet quòd ipſe promittens habeat ius dandi & promittendi: ita quidem, vt proprio conſenſu poſſit obligari, quemadmodum tradidere Hen. in c. peruenit. de adul. Io. Lupi. in d. rub. §. 41.

Ex his planè deducitur, non rectè hac in quæſtione
3 conſtitui differentiam † inter meretricem publicam & fœminam, quæ occultè fornicatur, cum ratione ſupra ſcripta diligēter examinata, ſatis appareat ita eſſe vſum corporis ad venereum actum, vendibilem in fœmina occultè fornicaria, ſicut in ea, quæ publicè meretricium exercet: tametſi Cynus in l. 2. & ibi Ang. C. de condict. ob turpem cauſ. Abb. in d. c. quia plerique. nu. 14. & ſeq. Io. Lupi. in d. rub. §. 41. teneant in fœmina occultè fornicaria, quæ publica meretrix non eſt, q nec ipſa petere poſſit mercedem promiſſam, & pretium fornicationis, nec ſi datum fuerit, illud poſſit retinere, imo potius reſtituere teneatur, etiam in animæ iudicio: hanc ſententiam Cyni & aliorum ſcribit communem eſſe Adria. in 4. ſenten. in tract. de reſtitut. oritur alia q. eam hi Doct. probant authoritate text. in l. Lucius. ff. de iure fiſc. quo probari videtur res datas his occultis fornicarijs ad fiſcum pertinere, & eas fiſco adiudicandas fore. Ego equidem, vt modo adnotabam, opinor hanc opinionem nec communem eſſe, nec veram: quamobrem eam in duas partes diſtinguam, quo facilius intelligatur. Prima etenim pars tractat, an promittens aliquod pretium fœminę propter occultam fornicationem, & eam, quæ meretricia non eſt, ſit cogendus id ēe in foro exteriori ſoluere. Secunda pars agit de ea quæſtione, an acceptum à fœmina, quæ meretrix publica nō eſt ob fornicationem, poſſit ab ea in iudicio animæ retineri, ita vt ad eius reſtitutionē minimè teneatur. Quo ad

primum fateor Cyni sententiã in foro exteriore ob eius, & aliorum doctiſſimorum virorum authoritatem, frequẽtiſſimè admitti, & à pleriſque iudicibus eam admittendã fore. At non video qua ratione opinio iſta vera ſit: cum nihil referat, fœminam eſſe publicè, vel occultè fornicariã ad iuſtam ipſius venerei vſus mercedem. Nam Iuriſconſulti reſponſum in d.l.Lucius. in his, quæ ſcelere quæſita ſunt, & à fiſco repeti poſſunt ob crimen à recipiente cõmiſſum, pœna temporali iudicialique dignum, non in acquiſitis ex fornicatione locum obtinet, atque ita in his caſibus quibus receptio eſt illicita, & in ſpecie Iuriſconſultus ibi tractat de receptione illicita, ex eo ꝙ bona ſunt auferenda ab hærede ea ratione, quia propter ſcelus commiſſum in morte teſtatoris, efficitur ipſe hæres indignus, vel incapax hæreditatis, iuxta diſtinctionem Doct. in d.l. Lucius. idcirco ſatis eſt diſtincta Iuriſconſulti ſpecies, & eius reſponſio ab his, quæ in præſentiarum de meretricio lucro tractantur: vnde mirum eſt, cur Cynus & alij d.l.Lucius. ad hanc quæſtionem induxerint: cum hic de mercede promiſſa ob coitum fornicarium tractemus, qui quidẽ coitus minimè punibilis eſt lege exteriori, & humana. Quod ſi coitus fornicarius punibilis foret apud iudicem exteriorem, tunc planè probatiſſimi iuris eſt non poſſe mercedem promiſſam nondum ſolutam peti. ſicuti probatur in l.mercalem.C.de cond.ob turp.cauſ. & id verum eſt, quoties actus, cuius pretium petitur, punibilis eſt quo ad ipſum petitorem: ne lucrum, & præmium ita conſequatur ex eo, vnde pœnam iure habere debet.

Secunda quæſtionis pars ediſſerit, ꝙ receptum à fœmina, quæ publica meretrix non eſt minimè poteſt interiori animæ iudicio retineri, ſed ab ea reſtituendum eſt, quia ſit ob turpem cauſam illicitè receptum, quemadmodum Cynus, & qui eum ſequuntur, aſſeuerant. Quorum ſententia falſa eſt omnino, & contraria ex prædictis manifeſtè deducitur. Nam ſi materia hac in ſpecie vendibilis eſt, parum refert vendatur publicè, vel ſecretè: nec item differt venditio fiat ab ea, quæ vendendi officium publicè habet vel ab alia. cum ex propria natura rei materia ſit vendibilis, nec eius venditio ratione publici officij permittatur, ſed ratione materiæ. Imo ſecundum Cyni & ſequacium opinionem, ſequeretur, ipſam meretricem turpius accipere pretium pro primo actu quàm pro ſequentibus: quod nemo doctus fatebitur. Sic ſanè aduerſus priorem Cyni ſententiam hanc vltimam probant, & ſequuntur Monaldus in ſumma, tit. de reſtitutione malè acquiſitorũ. Henr. in c.peruenit, de adult. Flo. 2.par.tit.1.c.5.colum.2. Sylu. in verb. reſtitutio.2.colu.2. Adr. in d.§. oritur alia quæ. idẽ poſt primam huius operis editionem video tenere ac probare Domin. Sot. lib.4. de iuſt. & iur.q.7.ar.j. & probatur itidẽ ex eo ꝙ hæc acceptio mercedis coitus venerei, non ſit rei alienæ occupatio, cum data ſit pecunia ex conſenſu domini abſque vlla fraude. Nec ipſa receptio ſit illicita, nempe lege prohibita: ſiquidem licet peccatum ipſum manifeſtam culpam habeat quo ad vſum venereum, nõ tamen quo ad receptionem mercedis: ſicuti paulò ante traditum eſt. Hinc ſit, vt nec monacha recipiens ob mercedem coitus abſque vllo dolo pecuniam aliquam, teneatur eã in foro animæ interiori reſtituere: quod expreſſim Henr. adnotauit. idem & in fẹmina, quæ maritum habet. etenim ſi quid ab adultero accipiat ob fornicationem, reſtituere id non tenetur: tametſi iniuriam faciat monacha religioni, & adultera viro.

Item ex ſuſpraſcriptis apparet, quid dicendum ſit de opinione, quam hac in quæſtione probare conãtur Io. à
4 Medina in tract. de reſti.q.10. is etenim ſcribit, † datum meretrici, nec licitè recipi, nec poſſe retineri alia ex cauſa quàm donationis liberæ, & ideo putat, datum meretricis non poſſe retineri, nec recipi titulo mercedis, & pretij actus venerei.

Primum quidem opinor hoc eſſe contrariam eleganti Iuriſconſulti reſponſo in d.§. ſed quod meretrici. vbi probatur, meretricem licitè recipere quod datum ei fuerit ob fornicationem: non alia profectò ratione quam ꝙ detur in pretium, & mercedem coitus venerei. Alioqui ſi Iuriſconſultus donationis cauſam in hac datione conſideraſſet, nequaquam diſtinxiſſet datum meretrici ab his, quę alijs ob turpem cauſam dari ſolent: cum in his donationis liberæ titulus receptionem faceret licitam ex propria natura: tametſi cauſa quæ ad donãdũ induxerit, fuerit turpis. Non enim ex hoc ipſa donatio libera in vniuerſum à lege reprobata cenſetur, ſicuti & ipſe Ioan. à Medina fatetur, poſſe datũ propter homicidium, lenociniũ, vel aliud turpe crimen, aut propter iniquam iudicis ſententiam retineri licitè ob donationis cauſam. Et præterea cum hæ dationes ob cauſam fiant, non poteſt dici eas donationes eſſe. quod probatur in l.j.ff. de donatio. & in l.vlt.ff. de condi. cauſ. dat.

Secundò probatiſſimi iuris eſſe cenſeo, datum meretrici ob ipſam fornicationem vel ratione conuentionis expreſſæ, vel tacitæ, in pretium vſus venerei, iuſtè poſſe ab ipſa recipi, & retineri, etiam ſi conſtet, dantem non omnino liberè, ſed coactum vel à iudice, vel lege pactionis dediſſe, hoc enim ſatis deducitur ab his, quæ paulò ante tradita fuere: modò abſit fraus in ipſa acceptione nec ſit exceſſus aliquis in ipſa receptione: nam is arbitrio boni viri donationis titulũ exigit, vt datum recipi, & retineri tutè valeat. Quamobrem exiſtimo eum, qui cum meretrice publica, vel ea fœmina, quæ ſui corporis quæſtum facit, coierit abſque expreſſa conuentione, cogendum fore à iudice lege taciti pacti eidem fœminæ conſuetam venerei vſus mercedem ſoluere. Quibus ſatis probatũ eſt non eſſe neceſſariam donationis cauſam, nec veram, nec præſumptam ad hoc, vt meretrix tutè retineat, aut licitè recipiat quod ei ob meretricium datum fuerit, atque ita hanç quæſtionem definiendam eſſe arbitror. Nã & in ſpecie opinionem Io. à Medina improbat Domi. Sot. lib.4. de iuſt. & iur.q.7.art.j.

5 Hinc etiam infertur, † an promiſſum alicui paraſito, vel ioculatori, vt is inter ludicra & iocos patiatur aliquos alapas, & verbera: ſit ei neceſſariò ſoluendum, & promittẽs ſoluere cogatur per iudicem: & quamuis Zaſius in d.l. generaliter. num.31. velit, nullam hic poſſe dari coactionem iudicis, egò tamen contrariũ cenſeo quo ad moderatam actus mercedem. Non inficior paraſitum ita conuenientẽ & paciſcentem male facere, & peccare quandoque mortaliter. Nam hęc ludicra & paraſitorum ars licita quidem eſt ad hominum delectationem, modò ea exerceatur abſque proximi præiudicio, & lęſione honeſtatis, vt explicãt Diuus Tho. & Caie. 2.2.q.168.ar.3. & præced. Sylu. in verb. ars.q.7. tradunt Doct. in c.j. de vit. & honeſt. cler. lib.6. tamen & ſi male faciat paraſitus locando vſum ſui corporis ad hęc verbera, nihilominus ex hoc nulla lege exteriori punit, nec turpiter recipit huius laboris mercedẽ. Qua in re oportet viros nobiles admonere, has cum paraſitis pactiones eſſe omnino contrarias veræ nobilitatis legib. idcirco ab eis abſtinendum fore: cum ſint aliæ ludicrę artis, & paraſitici muneris partes, quæ abſque vllo vitio poſſint magis ad riſum, & iocos prouocare, & ad honeſtam delectationem pertinere: & et ſi apud Romanos eo tempore, quo propter Aſiaticam luxuriam in perditiſſimos itum eſt mores, id in vſu erat. Ita etenim in hunc ſenſum quidam accipiunt illud Martialis lib.2. ad Poſthumum.

Os tibi præciſum, quanto non ipſe Latinus.
Vilia pannicul [illegible] *percutis ora ſono.*

Cæterum prius quàm quæſtionem iſtam aggrediamur
6 obſeruandum eſt † ad intellectum l.3. & 4.ff. de cõdict. ob turp. cauſ. diſtinctionem quandam prænotari poſſe, aliquot expoſitis concluſionibus.

Prima quidem. Apud iudicem exteriorem nemini licet agere ad mercedem, vel pretium eius operis, quod habet crimen ab eodem iudice pęna exteriori puniendum, tex. optimus in l.mercalem.C. de condict. ob turp. cauſ.

Secunda, in pari turpitudinis cauſa lex humana denegat actionem & repetitionem eius, quod propter aliquod ſcelus committendum datum fuerit. d.l.4. in princ. l.4. art. 14. par.5.

Tertia vtcunque humana lege denegata ſit repetitio eius, quod ob crimen, & maleficium datum fuerit, non tamen ex hoc accipiens tutus erit in animæ iudicio, ſi aliqui vel ratione materiæ, quæ vendibilis non erat, vel ex

en

eo ꝙ conuentio fuerit iniqua, teneretur ad reſtitutionẽ: lex enim quę negat danti repetitionem in hac ſpecie, nullum ius tribuit recipienti, nec plus iuris in eum transfert, quam is ex receptione acquiſierit, ſicuti in ſimili argumẽto docet Th. 2. 2. q. 77. art. j. ad j. igitur quoties tractabit de obligatione ipſius recipientis ad reſtituendum ea, quæ ob maleficium acceperit, apud iudicem interioris iudicij res erit ita examinanda, ac ſi humana lex, quæ repetitionem danti ob parem turpitudinem negauit, quidquam hac in re non ſtatuiſſet. Niſi aliqua ex lege probatum ſit, aut probari iuſta ratione queat, per denegationem actionis in pęnam turpitudinis, dantem priuatum eſſe lege humana, eo ꝙ dedit. Nam & tunc erit diligenter examinandum, cui lex ipſa tribuendum eſſe cenſeat id, quod datum eſt, ipſi ne recipienti an fiſco, an pauperibus vel eccleſiæ, quod latius probabitur inferius, & in materia de Simonia, & in tractatu eorum quæ ob maleficium lege exteriori punibile data ſint.

Quarta concluſio. Etiam ſi propter parem turpitudinis cauſam, quoties datio, & receptio eſt illicita, minimè cõpetat danti repetitio: tamen vbi ipſa receptio eſt licita, non tantum repetitio negatur, ſed & retentio ipſa iuſtiſſima eſt: quod conſtat ex ratione text. in d. §. ſed quod meretrics.

Ex tertia concluſione deducitur reſolutio illius quæſtionis, qua ſolet controuerti, an ſit neceſſariò facienda reſtitutio eorum, quæ turpiter data, & accepta fuerint, & cui, an ei, qui dedit, vel pauperibus? Qua in re quibuſdã viſum eſt reſtitutionem faciendam eſſe neceſſariò, non tamen danti, ſed vel fiſco, vel pauperibus. quod ea ratione probatur, quia receptio iniqua eſt, & à lege reprobata: idcircò non potuit datum ipſi recipienti acquiri iuxta regulam primam, quam in hac relectionis 2. par. conſtituimus. Idem adnotari poteſt ex c. de hoc. de Simonia, vbi ſatis manifeſtè ſcriptum, & reſponſum eſt, acceptum ratione Simoniacæ conuentionis abſque periculo animę, retineri non poſſe Et ita Doct. inibi adnotarunt, atque in vniuerſum propoſitæ quæſtioni reſpondent Paluda. in 4. ſententia. diſt. 15. q. 3. ar. 5. verſi. 3. concluſio. gl. penul. in regu. iſta. quam interpretamur: quæ quidem ſententia frequentiori Docto. conſenſu recepta eſt: quemadmodum fatetur Ioã. à Medina de reſtitu. q. 2. c. 2. incipienti, de eo quod. Nã & noſtrates idem pręmittunt, dum gl. eandem ſequuntur. quibus adſtipulatur text. in l. Iuriſgentium. §. ſi ob maleficium. ff. de pact. in l. generaliter, & in l. ſi plagij. ff. de verb. obligationibus. & in §. prætor ait. ac §. generaliter. d. l. Iuriſgentium. vbi pacta turpia, contra bonos mores, aut cõtra leges, irrita ſunt, & nulla. Conſequitur igitur harum conuentionum ratione nullum ius recipienti acquiri. ſiquidem titulus acquiſitionis nullus eſt. l. non dubium. C. de legibus. Adrianus tamen. in 4. ſen. tractat, de reſtitutione c. reſtat inquirere, ad finem. fatetur planè, accipientem omnino teneri ad reſtitutionem, ſed cõtendit poſſe arbitrio eius eam fieri danti, vel pauperibus. Io. à Medina de reſtit. d. c. 2. aliter quæſtionem iſtam definire tendat, exiſtimans, acceptum ob maleficium, & turpem cauſam non eſſe neceſſariò reſtituendum danti, ſed pauperibus cauſa ipſa ſequuta, & ſic maleficio commiſſo. quia qui iam dedit ob eã cauſam quæ ſequuta eſt, rem donauit, eamq́ue à ſe abdicauit, & ideo ei non eſt reſtituenda: cauſa verò non ſequuta cenſet reſtitutionem faciendam eſſe ei, qui dederit: cũ voluntas donationis ceſſet cauſa non ſequuta. addit pręter hæc in Simoniæ cauſa datis & acceptis non eſſe reſtitutionem faciendam danti, præterquam in caſu text. in c. veniens. de Simo. At Caie. in ſumma, in verbo Simonia exterior, opinatur, temporale datum propter ſimoniã, non ſequuta ſpirituali traditione, in animæ iudicio ante iudicis ſententiam, reſtituendum eſſe danti: ea ratione ꝙ in pœnam criminis, & iniquę pactionis lex canonica priuat dantem ea re, quam dedit: pœna verò ante condemnationem iudicis non debetur, nec omnino reſtituenda eſt, iuxta reſolutionem gl. in c. tua fraternitas. 12. q. 2. quam rationem & Ioan. à Medina in vniuerſum pro eius reſponſione validam eſſe cenſuit. Item Sylu. poſt Io. in ſumma confeſſorum, fatetur, in verbo reſtitutio. 4. §. j. hoc tñ dimittens arbitrio accipientis: ſicut & Adrianus paulò ante citatus exiſtimat. ipſe quidem quantum attinet ad recipientem, etſi communis ſententia definierit, eum teneri ad reſtitutionem eorum, quæ ex iniquis vtrinque conuentionibus acquiſierit, vel acceperit. Video tamen poſſe in hunc ſanè modum diſtingui. Aut etenim pactio fuit iniqua ex eo ꝙ materia vendibilis non ſit, nempe in crimine Simoniæ, cum res ſpiritualis, cuius venditio Simoniam inducit æſtimari, aut vendi non poſſit, & in pactione, qua aliquid promittatur, vt iniqua ſententia feratur, vel iuſtitia miniſtretur: in his caſibus recipiens tenebitur omnino reſtituere, quippe qui nihil dederit, aut fecerit, quod ex propria natura ſit pretio æſtimabile. Quod ſi materia vendibilis ſit, quia vſus corporis, & labor humanus conducitur ad delictum, & ob id conuentio iure improbata eſt, & illicita ratione turpitudinis vtrinque commiſſæ: fortaſſis accipiens poterit datum retinere in animæ iudicio in compenſationem arbitrio boni viri, ac iuſtam mercedem laboris impenſi, & induſtriæ præſtitæ ad maleficium. inducor etenim in hanc ſententiam primum, ꝙ licet à lege iſtæ cõuentiones reprobæ ſint, & cenſeantur: id procedit ad hũc ſanè effectum, vt ex eis agi non poſſit, ne teneatur quis ꝓmiſſa ſeruare, non autem ad hoc datum ratione laboris impenſi, reſtituendum ſit ante cõdemnationem, ſi qui dedit, potuit propriæ rei transferre dominium. Deinde quãuis conuentiones iſtæ indiſtinctæ reprobẽtur quo ad omnes iuris effectus, hoc in pœnam criminis commiſſi paciſcendo ſit: ſed pœna non eſt neceſſariò ante condemnationem reſtituenda. Item ſi verum eſſet, quod Doct. communiter adnotarunt, ſequeretur inde, artificem aut fabrũ conductum ad fabricandum id, quod iure vetitum extat, & in maleficium pernicioſum fabricatur, teneri ad reſtitutionem eius, quod ob fabricam in mercedem laboris acceperit: ſic & miles conductus ad bellum iniuſtũ, quodque ipſe iniquiſſimum eſſe certò ſcit, teneretur reſtituere mercedem iure conductionis ſibi ob militiam præſtitam: & tamen nec artificem, nec militem ad reſtitutionem in propoſitis ſpeciebus ipſe non damnarem, nec compellerem in animæ iudicio, nec opinor cogi poſſe. mille profectò poſſent ad hæc exempla proponi, vnde mihi non admodum placet communis Doctorum opinio, quæ dubio procul obtinet, cum accipiens nihil laboris vel induſtriæ impendit. Scio tamen frequentiſſimam omnium ſententiam in contrariam probatum iri ex eo, ꝙ conuentiones iſtæ iure ſint reprobatæ, & nullæ cenſeantur: & ideo acceptio ſit illicita, eaque ratione inducat obligationem reſtituendi, tametſi huic rationi poſſit reſponderi, veram eſſe, quoties cõtractus ita lege reprobatur, quòd nec actionẽ, nec retentionem pariat, tunc ſcilicet quando reprobus eſt, vel ex defectu ſolennitatis iure requiſitæ, vel ob deficientem legitimum conſenſum paciſcentis ad perfectam rei promiſſæ translationem, quod in præſentiarum minimè contingit. Et ideo in hoc caſu reſtitutio neceſſaria nõ eſt. Quod verò pertinet ad dantem, an ei ſit facienda reſtitutio, quoties recipiens reſtituere tenetur, eſt obſeruandum, ſit ne ea lex, quæ repetionem negat ob parem turpitudinem, pœnalis: ita quidem vt in pœnam iniquæ conuẽtionis expreſſim, vel tacitæ efficiat inhabilem eum qui dedit, ad repetendum. Nam ſi inhabilis efficitur in pœnam, hæc pœna nullam requirit iudicis exequutionem, atque ipſo iure abſque vlla iudicis ſententia infligitur: idcircò in animæ iudicio obtinebit planè, ſecundum ea, quæ nos tractauimus in Epitome ad quartum librum decretal. 2. par. c. 6. §. 8. & ideo reſtitutio non erit neceſſariò danti facienda, etiam ſi cauſa, ob quam datio facta fuerit ſequuta non ſit. Etenim vbi cauſa ſequuta fuerit, non diffiteor cõmuni omnium ſententia abſque dubio licet materia vẽdibilis non ſit, nec pretio æſtimabilis, danti reſtituendum non eſſe. ſed & ſi dixeris in priori ſpecie, vbi cauſa dationis ſequuta non fuerit, legem denegantem repetitionem non procedere, aut ſaltem obtinere quo ad ſimplicem denegationem actionis, non tamen ex hoc priuare in pęnã ipſum dantem iure, quod habet ad repetendum cauſa nõ ſequuta, vtrunque opinor falſum eſſe.

Nam lex ciuilis negans repetitionem eius, quod datum

turpiter

9 turpiter † fuerit ob turpem cauſam, locum habet, etiam ante cauſam ipſam ſequutam, & eadem ī pœnam tāti criminis dantem priuat iure exigendi, quod dederat. Non obſtat huic reſolutioni tex. in d.c. veniens. de ſimonia. qui reſpondit datum cauſam ſimoniæ reſtituendum eſſe dāti. Id etenim procedit, vel quia ipſe dedit bona fide monachis ex gentibus id prætextu conſuetudinis, ad prandium monachorum, c. cum Apoſtolicam. eo. tit. vnde nō omninò manifeſta eſt, nec aperta dantis turpitudo, vel pecunia inibi reſtituitur danti, vt is translatus ad aliud monaſterium, eam ſecum in id monaſterium deferat, ad alimenta ſibi neceſſaria. Quo fit in eo textu minimè poſſe probari, quòd datum cauſa ſimoniæ ſit reſtituendum ei, qui dederit, ac tandem ex his, quæ modò adnotauimus, palā conſtat, qualiter ſit intelligenda Iuriſconſulti reſponſio in d. §. ſed quòd meretrici. & in eiuſdem l. 4. par. j. Et nihilominus proximo paragrapho adhuc ipſam quæſtionē tractantes, explicabimus veram cognitionē, & interpretationē textus in l. ſecunda. ff. de condict. ob turpem cauſam.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Datum iudici, vt iuſtam ſententiam pronunciet, an poſſit repeti, et an is, qui dedit perdat litem?*
2 *Teſtis an poſſit proferendo teſtimonio aliquid accipere?*
3 *Rei alienæ inuentor, an iuſtè poſſit aliquid capere ob eiuſdem rei reſtitutionem?*
4 *Intellectus l. ſolent. ff. de præſcript. verb. & l. 4. §. ſi tibi. ff. de condict. ob turpem cauſ.*
5 *An teneatur ad reſtitutionem, qui potuit proximum à damno illato defendere?*
6 *Examinatur argumentatio glo. in l. 4. §. ſi tibi. ff. de condict. ob turpem cauſ.*
7 *Acquiſitum per metum etiam leuem, an ſit neceſſariò reſtituendum metum paſſo?*
8 *An ſit reſtituendum quod obtinetur ex contractu beneficio reſtitutionis in integrum reſcindendo?*
9 *Acquiſita ex contractu nullo ob defectum ſolemnitatis legis humanæ, reſtituenda ſunt in conſcientiæ iudicio.*
10 *Intellectus Regiarum conſtitutionum, quæ prohibent vxorem abſque licentia viri contrahere.*

§. TERTIVS.

QVARTO' ab eadem regula diſſoluitur,
1 ea dubitatio, quæ paſſim diſcuti ſolet † ſitne reſtituendum id, quod iudex acceperit, vt iuſtam ſententiam ferat, in pretium quidem iuſtiſſimi iudicij? & Iuriſconſultus in l. 2. ff. de condict. ob turpem cauſam. ita obſcure hanc quæſtionem definiuit, vt ob eius incertam ſententiam, itidem & interpretes variè reſponderint. Sed ſi dedi, inquit Vlpianus, vt ſecundum me in bona cā iudex pronunciaret, eſt quidem relatum condictioni locum eſſe, ſed hic quoque crimen contrahit. iudicem. n. corrumpere videtur, & non ita pridem Imperator noſter conſtituit litem eum perdere. Hæc Iuriſconſultus, qui expreſſim aſſerit dantem iudici pecuniam, vt iuſtè in eius cauſa ſententiam dicat, turpiter agere, & crimen cōtrahere, propter quod cauſam ipſam, vtcunque iuſtiſſimam, perdit. Idcircò videtur non eſſe huic dandam repetitionem, ſiquidem conſtat eum, qui ob hanc cauſam dederit, puniendum fore, & litem perdere. gl. communiter recepta in d. l. 2. text. in l. j. C. de pœna iud. qui male iud. & in authent. vt litigantes iurent in exor. lit. Regia l. 5 2. titu. 14. part. 5. qua ratione quidam exiſtimarunt, non eſſe dandā in hac ſpē repetitionē. qđ verū eſt. Actionē dāri hic denegari ad dati repetitionē, manifeſti iuris erit, ſecundū ea quæ paulò ante dicta ſunt proximo §. non eſſe neceſſariò eidē reſtituendū qđ dederit, ſed vel fiſco vel pauperib. Sed & hæc nō oīnò cōuincunt, quin cōtrariam ſniam probare poſſimus. Etenim licet qui dat iudici pecuniā, vt pro eo in bona cā ſniam pronunciet, ob hoc crimē, qđ pſūptā corruptionē iudicis præ ſe fert, puniatur perditione cāæ, non tñ ex hoc ſequitur ei negari repetitionē eius, qđ dedit, cū ſit ex eius parte crimē hoc leuè, & procedēs à zelo iuſtitiæ. Præſertim quòd pœna legis ciuilis ſtatuētis hāc cāæ pditionē, tunc locū obtinet, cū habens bonam cām iudicem pecunia inducit, vt pro eo ſentētiam dicat. Corrumpit etenim fortaſſe iudicē, qui ſecundū conſcientiā & proprij iudicij dictamen contrariū alioqui foret pronunciaturus. Secus denique dici poſſet, vbi quis iudici pecuniam daret, vt iuſtitiam miniſtraret, litemq; iuxta iuſtitiæ tramites definiret, eo ſanè caſu non tendit pecuniæ datio in iudicis corruptionem: & ideò frequentiori iudicio, & interpretum ſuffragio receptum eſt, cōpetere dāti repetitionē, ſecundum Alex. in d. l. quoties. datum quid fuerit iudici vt iuſtitiam celeriter miniſtret. Idem tenent in d. l. 2. Fulgoſius, & Iaſ. Bald. in c. vlt. col. vlt. appellatio. gl. in c. qui rectè. 11. q. 3. Panor. in c. cū ab omni. de vita & honeſt. cler. nu. 8. gl. ſingularis, & inibi Archidiaco. in canon ſanè. 14. q. 5. quo in loco Gratianus Diuum Auguſtinum refert hanc opinionem ſatis apertè aſſeuerantem in Epiſtola 54. ad Macedonium. et quamuis Alexā. Iaſ. & alij in d. l. 2. exiſtiment, In hoc poſteriori caſu cum pecunia datur, vti iudex iuſtam ſentētiam celeriter ferat, cauſamq; iure expediat cauſam ipſam dantem in pœnā perdere, atque habere dari repetitionem, in priori autē caſu, cum ſuſpicio corruptionis maior eſt, quia pecunia datur iudici, vt pro dante, qui priora iura habet, ſententiā dicat, nec competere danti repetitionē, & in pœnā cauſā pdi: ego tñ opinor, tunc nec danti cōpetere dati repetitionē, cum ob dationē cām amittit, ſecundū leges hac in re pœnam ſtatuentes, ſiquidem perditio cauſæ nulla alia ratione inſtituta eſt, quam quòd is, qui dedit iudici pecuniam, grauiter deliquerit, delictum autem propter parē turpitudinem inducit denegationem repetitionis, ſicuti expreſſim reſponſum eſt in l. 4. in prin. & in l. 3. ff. de cond. ob turpē cām. vñ deducitur, minimè habere dati repetitionem eum, qui dederit, vt iudex pro eo ſniam pronunciet, quamuis is bonam cauſam habeat, quia dantis animus tendat ſaltē ex pſumptione ad corruptionem iudicis, hoc profectò Iuriſconſultus reſpondit in d. l. 2. At ſi pecunia iudici detur, vt iuſtitiam abſque mora litiganti exhibeat, tunc, ni fallor, cauſa nec amittitur, nec repetitio danti negatur. Tandem illud ex his certiſſimum eſſe cenſeo, quòd datum iudici abſque crimine corruptionis, vt iuſtitiam miniſtret, eſt danti reſtituendum. Idque confirmat authoritas Auguſtini in d. c. non ſanè. tenent in ſpecie Syluest. in verbo, reſtitutio. 5. §. j. & reſtitutio. 4. §. j. qui conſtituit regulam hac in controuerſia certiſſimam, qua definitur, datum ob cauſam neceſſariam, ad quam tenetur recipiens neceſſitate præcepti, quod ad iuſtitiam pertinet, eſt omninò reſtituendum, & quidem danti niſi & is propter aliquam admiſſam dationi turpitudinem lege humana iure repetendi priuetur. eandem regulam adnotarunt alij. præſertim Adrianus in 4. ſent. tractatu de reſtitu. c. reſtat inquirere. Ioan. à Medina de reſtit. q. 5 5. colum. 10. & probatur, quia opera iuſtitiæ venalia non ſunt, nec iuſtitia eſt materia vendibilis: idcircò datio, & acceptio ſunt contraria rationi veræ venditionis, quæ fieri nō poteſt de reb. iſtis, quib. nulla conuenit æſtimatio, quod & Caie. aſſeuerat in 2. 2. q. 5 2. ar. 7. tex. in c. cū ab omni. de vita & honeſta. iniquiſſimum enim eſt hoc communicationis genus. Nam & Cicero lib. j. de legib. inquit, iuſtiſſimū eſt iuſtitiæ mercedem quærere. Qui mercede bonus vir eſt, mercede erit malus, cum iuſtitia debeat eſſe gratuita. Qui enim rectè iudicat, authore Gregorio, & præmium remunerationis expectat, fraudem in Deum perpetrat, quia iuſtitiam, quam gratis impartiri debuit, acceptione pecuniæ vendidit. cap. qui rectè. 11. q. 3. ſiquidem iuſtus non eſt qui iuſtè agit, non ob ipſam virtutem, ſed ob aliam cauſam, vt tradit Ariſtot. lib. 6. Ethico. c. 12. pulcher tex. in c. j. de re iudi. in 6. quem poteris ornare multis, quæ hac in re traduntur à Valerio Maximo, lib. 8. c. 5. & cap. 3. quo in loco meminit Cambyſis Perſarum Regis, qui atroci ac noua pœna iudicis, ne quis poſtea corrumpi poſſet, prouidit, dum iudicis cuiuſdam iniqui ex corpore pellem detractam, ſellæ intendit, in eaque filium eius iudicaturum conſidere iuſſit. is autem iudex dictus eſt. Siſamnes priori Aſiæ parti præfectus. eius autem filius fuit Otans [ex Herodoto in Terpſichore, ſed & ſimi-

ſem iniquorum Iudicum apud Perſas punitionem tradit Diodorus Siculus lib.15.]lex item duodecim Tabularum iuſtiſſimè decreuit, iudicem,qui ob rem dicendam pecuniam accepiſſet,capite puniendum fore, cuius meminit Gellius lib.20.c.j. idem ferè probatur î ſpeciali caſu in l.lex Iulia.§.vl.ff.ad legem Iuliam repet.multa Ludo uicus Cælius de iuſtitia tradit lib.12.lect.antiq.c.46. & ſequentib.in hac ſpecie Adrian.quodlib.10.Primus autem Athenis pecuniam iudicib.contuliſſe dicitur Anytus Anchenionis filius, cum circa Peloponneſiaci belli fermè exitum proditionis Pyli cauſam diceret,authore Plutarcho in Martio Coriolano.hanc præterea regulam probare eleganter Iuriſconſultus in l.vlt.ff.de condict. ob turpem cauſam.qui pluribus propoſitis ſpeciebus conſtitutiſſimum eſſe cenſet repetitionem dandam fore in id qđ turpiter acceptum fuerit ob miniſterium eius operis, ꝙ accipiens lege iuſtitiæ,miniſtrare tenetur.

Primò,hinc deducitur, an poſſit teſtis pro teſtimonio
2 ferendo † pretium aliquod recipere, & ſanè id recipere non poteſt, tenebiturque reſtituere quod huius ratione ei datum fuerit,ipſe quidam, qui dedit. Nam ad iuſtitiam pertinet,ꝙ quis verum teſtimonium dicat, quoties à iudice vocatus in teſtem fuerit.Idque tenetur dicere omnino etiam non requiſitus, ex lege tamen charitatis ad liberandum proximum ab iniquo damno,& liberè.text. ſingu.in c.nolite timere.11.q.3.& i c.intimanit.de teſtib. vbi Abb.& Fel.Inno. in ca. qualiter. in j.de accuſat.Tho. & Caiet.2.2.q.70.ar.j.Domin.à Soto in relect. de ſecreto membro.2.q.7.idem lib.5.de iuſtitia & iure. q.7. artic.j. Martinus Azpilcueta in c.inter verba.11.q.3. coroll.63. à quib. apertiſſimè probatur, quempiam ratione iuſtitiæ vel charitatis teneri ad ferendum teſtimonium, quoties id neceſſarium ſit ad vitandum damnum iniquum alterius.Quamobrem gratis id præſtari, & exhiberi debet, quia venale teſtimonium veritatis non eſt, ſecundum Auguſt.in d.c.non ſanè.pro labore tamen,& expenſis factis in ferendo teſtimonio iuſtam mercedem poteſt teſtis exigere,& recipere.cap.ſtatutum.§.proferendo teſtimonio.de reſcript.lib.6.l.quoniam liberi. C. de teſtib.§. venturis.4.q.3.ſub cap.vlt.tradunt Albe.in trac.de teſtib. fol.14.& Io.Cro.de teſtib.q.15.ſicut & iudex,qui non poteſt iuſtam ſententiam ferat,pecuniam accipere,poterit iuſtiſſimè laboris mercedem,cum ſalarium publicum nõ habet,iuſtè recipere.l.4.§.in iudicio.ff.fini. regundo. l.ex par.in princ.ff.famil.herciſc.notatur in d.c.ſtatutum.§.aſſeſſorem.& in cap.cum ab omni ſpecie.de vita & honeſta.clerico.ſic in hac ſpecie quo ad animæ iudicium hãc quæſtionem definiendam cenſet Ad. quodlib. 10.ar.j.Io. à Medi. de reſtitu. q.26. colum. 10. & ſequentibus poſt alios qui regulam præmiſſam,à qua hanc deciſionem deduximus,conſtituerunt.idem erit & in tabellionibus, alijſque munera,& officia publica habentibus: nam & hi licet ex officio teneantur litigantib.& alijs miniſterium iuſtitiæ exhibere,pro labore tamen poſſunt petere mercedem aliquam vel conſuetudine,vel lege definitam. quod tamen vltra quantitatem legib.prætaxatam acceperint,reſtituere danti tenentur ſm Anto.& Abb.nu.13.in c.quia plerique.de immunit.eccl.Ad.in d.c.reſtat inquirere.Io.a Medina in d.q.25.cõtra Inn. in d.c. quia plerique. qui falſo intellectu tex.d.c.non ſanè.contrarium probare,authoritate Auguſtini,tentauit.

3 Secundò hinc deducitur, † an ob reſtitutionem rei alienæ inuentæ poſſit eius inuentor mercedem, aut præmium ex pacto vel aliàs accipere.Hoſtienſ.quidem in c. dudum.el 2.de elect.exiſtimat,poſſe aliquid iuſtè recipi, & retineri ab eo qui rem alienam inuenit ob eius reſtitutionem.Sed ab Hoſtienſi diſcedit ibi Pan.nume.18.non immeritò,etiam tenetur quis rem alienam inuentam domino reſtituere lege iuſtitiæ.cap.ſi quid inueniſti.14. q.4. igitur gratis id facere debet, ſm regulã paulò ante à me propoſitam.idem probatur in l.falſus.§. qui alienum. ff. de furt.vbi Iuriſconſultus ſcribit,eum, qui rem alienam inuenerit,non probè petere inuentionis præmia. Quid ergo,inquit,ſi quæ Græci dicunt εὕρετρα petat?nec hic videtur furtum facere,etſi non probe petat aliquid.ita ſane legit dictionẽ Græcam Holoander. at Budæus ibidẽ, & in tit.de offi.præf.prætorio. μήνυτρα, legendum eſſe cẽſet.quæ vox idem ſignificat,nempe inuentionis pmia.Hiſpani dicimus,Hallazgos.vnde Bart in d.§.qui alienum, ſcribit,propter reſtitutionem rei alienæ,quæ inuẽta fuerit,nihil iuſtè peti poſſe,nec accipi,pro labore tamẽ impenſo in ea requirenda,& inuenienda iuſtè mercedẽ aliquam recipi,& retineri.idem adnotarunt Alber.& Iaſ.in l.4.§.ſi tibi indicium dedero.ff.de cond. ob tur. cauſ. col. 2.Fel.in c.dilecti.nume.7.de accuſatio.& Chaſſanæ.in cõſuetud. Burgund. rubr.j.§. 3. numero primo.tametſi apud me certiſſimum ſit,poſſe recipi iuſtè,& retineri, qđ fuerit datum ob rei inuentæ reſtitutionem,modò ſaltem coniecturis quibuſdam appareat dominum id liberè dediſſe & ſpontè.

Verum aduerſus ſupraſcriptam regulam ſunt duo Iuriſcõſultorum reſponſa in d.l.4. §.ſi tibi indicium dede-
4 ro. † & in l.ſolent.ff.de præſcrip.verb. quib. conſtat, nec repeti poſſe quod datum eſt ob indicandum ſeruum fugitiuum aut furem,imò ex pactione,& conuentione poſſe peti,actionemque in id exigendum dari, & tamen lege iuſtitiæ ſaltem charitatis præcepto tenetur quis furẽ iudicare,& itidem ſeruum fugitiuum: quemadmodum adnotatum eſt communi omnium ſententia in cap. qui cum fure.de fur.& in cap.dilectus. de exceſ. prælat.gl.& Bart.in l.ciuile.C.de furt.& adnotatur in cap. nerui. 13. diſtinctione.igitur non tenetur quis gratis facere id qđ ratione præcepti ad iuſtitiam pertinenti agere tenebatur.præterea tenetur quilibet, ſi poſſit abſque proprio periculo,& commodè id valeat efficere,alterum ab iniuria defendere, non tãtum pontificio.tex.in c. quantæ. & ibi gl.& Doct.de ſent.excomm.& in ca. dilecto.eo.tit. in 6.cuius & Iaſ.meminit in conſi.86.lib.3. ſed & iure ciuili,quod probatur à contrario ſenſu tex. in l. culpa caret.ff.de reg.iur.ſicuti adnotarunt Albericus in l.metum. §.ſed licet.ff.quod met.cau.Dec.in c.j.col. 3.de offi.dele. Fortu.in l.vt vim.ff.de iuſt.& iu.ad finem.Io. Ignens in l. j.§.ſerui appellatione.nume.125.ff.ad Sylla.Gratus in cõſi.j.nume.47.lib.j.Adrianus quodlibe.j.ar.2. col.4.etiam ſi communiter quo ad ius ciuile contrarium receptum ſit ex l.j.§.ſed in eo.ff.ad Syllani.glo.in d.l. culpa carer. ſicuti conſtat ex Doct.ibi,& in d.cap.j.& in d.§.ſed licet.& Ludo.Carre.in practi.crim.de homi.§.4.numero 19.& §. 6. numero 63. ſed prior ſententia verior eſt, quamuis iure ciuili non ſit puniendus qui alterum ab iniuria non defenderit,cum poſſet commodè id facere, ſaltem pœna ordinaria criminis regulariter. Et nihilominus licet teneatur quis alterum ab offenſa,& iniuria defendere, lege quidem iuſtitiæ,vel charitatis præcepto, non tamen tenetur id gratis agere,optimus tex.in l.ſi pater.§.j. ff. de dona.vbi Iuriſconſultus ſcribit,iuſtam eſſe in hac ſpecie laboris mercedem.idẽ notat Adr.d. quodlib.j.art.2.col. 3.Cui accedit Ioan.à Medina in d.q.25.col.12. huic poſteriori rationi reſpondendum eſſe cenſeo id procedere in laboris ſtipendium, & mercedem. ita tamen, vt ex mora non dati ſtipendij opus hoc pium, & iuſtum minimè impediatur, cum & poſt præſtitum auxilium iudex cogere debeat alterum ad iuſtæ mercedis ſolutionem.

Illud vèro prætermittendum non eſt, eum qui à damno
5 † commodè potuerat illæſum alterum ſeruare, & defendere,minimè ex hoc teneri ad illati damni reſtitutionem,& ſi grauiter peccauerit, maximamque damni dati culpam contraxerit,niſi quis ex officio publico teneatur criminib. & iniurijs obuiare,aut teſtimonium dicere, quia in teſtem ad iudicium iuſſu iudicis vocatus fuerit. priori etenim caſu contra legem tantum charitatis ſit,poſteriori verò contra legem iuſtitiæ commutatiuæ, quarũ prior obligatio non inducit reſtitutionis neceſſitatẽ,ſed poſterior,ſicuti in ſpẽ,quã tractamus,tradidere eleganter Tho.& Caiet.2.2.q.62.ar.7.Alex.de Ales.3. par. q.87.Adr.quodlib.11.q.j.idem 4.ſent.tract.de reſtitutio. q.j.ad ſi Sylu.i verbo,reſtitutio.3. q.5.Io. à Med.de reſtitutione. q.9.vbi teſtatur,hanc eſſe cõem Theologorũ reſolutionẽ, [Quã ſequit Dom. Sot. lib.4. de iuſt. & iur. q.7. ar.3.] vnde ẽt ſi in d.c.qui cum fure.furti cõſcius, id nõ re-

uclans

uelans poſſeſſori, & domino, fur appelletur: id verum eſt quo ad forti culpá, noo tamen quo ad obligationem reſtituēdi, niſi iuata diſtinctiooem hanc, quam modò ex Theologis expoſuimus. idcireo hac in re, cautè circa reſtitutionem reſpondendum erit. Cæterum prior obiectio ex l. ſolent. & §. ſi tibi iudicium dedero. Bartu. io eodem §. ſi tibi, oon fuit incognita, atque ideò exiſtimat, nō teoeri quem ad furem indicandum, licet teneatur furtū detegere, & oſtendere: vnde ſecundum eum furem ooo tenetur quis priuatæ perſonæ manifeſtare, & ob id poterit aliquid capere ob hanc manifeſtationem. idem ferè teneot ipſe Bar. in d. l. ciuile. C. de furt. & Pan. io d. cap. cum fure. ſcribentes teneri quempiam iodicare furtum, non furem priuato domino rei furtiuæ. Hæc tamen reſponſio palam imperfecta eſt, ſiquidem quoties agitur de indicando furem ad conſoquendam rem furtiuam (quæ aliter domino reddi non poteſt, quàm ſi fur indicetur) profectò etiam priuato ipſe fur indicandus eſt, & eum tenetur in hoc caſu ſciens indicare. Præſertim ꝙ cū tractetur in dictis Iuriſconſultorum reſponſis de indicādo ſeruo fugitiuo, certiſſimum eſt, inibi tunc tractari de indicando ipſo furto. ergo Bartoli ſolutio non eſt ſufficiens. Sic & Adr. io 4. ſent. tract. de reſtitut. c. reſtat ioquirere. in ſpecie hatum legum probat, ꝓ tenetur quis furē iodicare prioato, quaodo res aliter eidem reſtitui nō poteſt. Quamobrem fortaſſis aptior eſt ſolutio difficultatis, ſi interpretemur apud Iuriſconſultos, licet receptū fuiſſet præmium iodicij ob laborem & induſtriam ioquirendi furem, oō ob ipſius furis manifeſtationem: quod probatur in d. l. ſoleot. dum ibi Iuriſconſultus appellat mercedem id quod datum eſt cauſa indicandi furem. merces autem reſpectu laboris propriè dicitur, ſicuti notiſſimū eſt. Atque ita opinor Bar. intellexiſſe Iuriſconſultorum reſponſa in d. §. qoi alienum. Idem & alij reſpōderūt, præſertim è notiorib. Io. Ferrarieo. in §. vlt. Inſtit. de rerum diuiſio. vnde ſi quis ſciat, quonam in loco ſit res furtiua, vel ipſe fur, aut rem ipſam inuenerit abſque labore, & expenſis, non poterit quicquam recipere ob reſtitutionem rei furtiuæ, nec ob indicandum furem vel ex eo pacto, vel aliàs, niſi id datum fuerit liberè, & gratuito ab ipſo domino rei inuentæ.

Hinc profectò expendenda erit argumentatio quædam, qua vti Doct. frequenter ſolent. valida etenim eſt
6 hæc collectio, † tenetur quis gratis quid facere legis præcepti. ergo ſi quicquam eo iure receperit, turpiter recipit, & reſtituere tenetur. ita quidem argumeotatur gl. in l. 4. §. ſi tibi indicium. ff. do cond. ob turp. caoſ. quæ ſiogularis eſt, ſecuodum Iaſ. ibi & Bald. io c. ſuper eo. de tranſactio. idem ſeoſit gl. in d. c. qui cum fure. & in d. cap. dilectus. de exceſſ. præla. & gl. in d. l. ciuile. qua rationo & hæc argumentatio valet, poteſt quis ob aliquid ageodum pecuniam accipere ſeeluſa libera daotis donationa: ergo non tenetur id gratis facere. Rurſus non rectè ſequitur, tenetur quis aliquid facere ex præcepto, ergo non poteſt ob id agendum pecuniam accipere: nec item ſequitur, ergo tenetur id gratis facere. Nam plerumque propter laborē, & induſtriam, iuſtam mercedem recipit, ſicuti paulò ante adnotatum eſt. Sic oec valida eſt collectio iſta, poteſt quis ob aliquid agendum pecuniam licitè recipere, ergo non tenetur id facere ea præcepto. cōſtat ſiquidem ea ſupraſcriptis falſam eſſe hāc collectionem, cum poſſit quis pecuniam recipere licitè ob agendum id quod ea præcepto facere tenetur, idcirco hanc argumentationem deſtruit gl. in c. quantæ. de ſent. exc. diligenter Adrianos quodlibe. j. art. 2. col. 3. tametſi gloſ. & Doctores io d. c. qui cum fure. & in d. l. 4. §. ſi tibi has argumentationes peruertant, & ſimul confundaot, eas minimè iotelligeotes.

Deducitur etiam ex his non poſſe aliquid iuſtè recipi ob eam cauſam, ne maleficiū fiat, imò ſi qoid roceptū fuerit, reſtituendom eſt. l. 4. in prioc. & in §. vlt. ff. de cond. ob turpem caoſ. l. iuriſgentiū. §. ſi ob maleficium. ff. de pactis. quo io loco Fortun. probat, nec naturalem obligationē naſci ea ꝓmiſſione alicuius pecuniæ, ne maleficium fiat. idē notat Soci. i rub. ff. de verb. obli. nu. 12. cōtra gl. i d. §. ſi ob maleficium. tametſi Domin. Sot. lib. 4. de iuſt. & iur. q. 7. ar. j. teneat, in hac ſpecie non eſſe aliquam reſtitutionis obligationē in aīæ iudicio, etiam ſi detur repetitio danti.

Quintò ex prima huius relectionis regula poterit rñ-
7 deri ad quæſtionē, qua quæri ſolet, † an acqoiſita per metum non cadentem in conſtantem virum, ſint io aīæ iudicio reſtituenda? Et profectò ꝑꝑ minus liberam voluntatē dantis, & qoia receptio proceſſerit ab iniuria proximi: atq; ideo turpis eſt, diceodom erit, recipientem teneri ad reſtitutionem: quod expreſſim adootarunt Syluest. in verbo, metus. io ſi. & Adr. in 4. ſeot. in tract. de reſtitutiooe, c. aggredior. verſi. ea quibus omnibus. idem probatur autboritate Hoſtien. & Ioan. Andr. in cap. verum. de iureiur. qui aſſeuerant, eſſe dandam abſolutionem à iurameoto præſtito per metum, etiam leuem, quia recipiens hoc iuramentum turpiter, & cum iniuria iurantis id receperat, c. debitores. de iureiur. ſic & Panor. io c. ad noſtram. io 3. col. j. de iureiuran. exiſtimat, daodam eſſe abſolutionem à iuramento per metum præſtito, etiam ſi quis coactus fuerit, iurare, & iuramēto promittere id ad quod tenebatur. Nam hoc iurameotum ab eo torpiter per metum, & iniuriam extorquetur, cum is iorare non teneretur. Non obeſtunt huic ſententiæ leges ciuiles negantes reſciſſionem contractus metus caoſa, qooties metus leuis eſt, nec cadit in conſtantem virum, quia licet leges ciuiles non dent in hoc caſu ob metum leuem repetitionem, nec reſciſſionem contractus: ooo tamen approbant eam receptionem, nec eam iuſtam eſſe cenſent. Præſumit etenim lex contractum metu leui geſtum, conſenſum habuiſſe liberum & ſofficientem ad hoc vt validus is iudicetur: atque hęc præſumptio iuris eſt, & de iure, nam & ſi conſtet de metu, qui tamen leuis ſit, ooo permittit lex huius contractus reſciſſionem ex ea quidem cauſa, ne paſſim commercia humana impediantur, & ne tot lites ad contractuum reſciſſiooes io Republica conſtituantur, cum facillimum ſit cuicunque petenti contractus reſciſſionem metum leuem probare. vnde lex oon ceoſet eſſe ſufficientem probationem deficiens coofenſus per probatiooem metus leuis, niſi appareat metos cadens in virum conſtantem, quod dedocitur ex titulo. ff. quod met. cauſa.

Sextò hinc aperitur iotellectus adteatum in cap. j. & 2. de adul. quibus traditum eſt, quonam pacto ſatiſfacieodum ſit fœminæ, quæ ab aliquo vitiata fuerit, & corrupta ſiquidem corrumpens virginem in animæ indicio tenetur damnum illatum reſarcire, atque ideo reſtituere debet corruptæ id tantum quod ad illati damni æſtimationem pertinet: non aotem id quod in pœnam ſtupri per leges exteriores reddere cogeretur, iuxta ea, quæ à me tradita fuere in Epitome ad 4. librum decret. 2. par. cap. 6. §. 8. nume. 11.

Septimò ea eadem radice conſtat, etiam in animæ iudicio cogendum fore eum, qui alterum percuſſerit, aut occiderit, reſtituere æſtimationē damni, quod per eam percuſſionem, aut homicidium dederit. tea. in c. j. de ioiur. cuius iotellectum io bac ſpecie ipſe adnotauit lib. 2. Variarum Reſolot. c. 10. nu. 7.

Octaoò ab eadem regola, qoę ratione iniuſtæ acceptionis obligatiooem reſtituendi inducit, oritur rōſio ad eam
8 quæſtionem, qua dubitatur, † ao acquiſitum ex cootractu valido qoidem ipſo iure, qui tamen beoeficio reſtitutionis io integrum reſciodi poterit læſionis cauſa, ſit neceſſariò in aīæ iudicio reſtituēdum? Et ſanè quoties quis aduerterit ēt abſque dolo ſe læſionem intuliſſe alteri, tenetur quidem ad eius læſioois reparatiooem, ſub hac diſtinctione, vt ratione doli teoeatur, etiam ſi ipſe nullum cōmodum ea læſiooe alterius habuerit, ſecluſo verò dolo, tm̄ teneatur ad reſtitutionem eius, qood ipſe acquiſioit, & obtinet, vel in propriam vtilitatem eapendit, propter læſionem alterius, quod obtinet reſpectu læſionis, & damni dati, at reſpectu ipſius rei acquiſitæ per contractum ſupraſcriptum, oon tenetur acquirens eam reſtituere, donec petatur & concedatur in integrum reſtitutio. qoemadmodum ipſe probaui, & eaplicui lib. j. Variar. Reſolu. cap. 3. num. 5. ex Inno. in cap. quia plerique. de immunit. eccl. vnde apparet, poſſidētem aliquam rē titulo ali-

cuius contractus, qui poteſt reſcindi beneficio reſtitutionis in integrum, bonæ fidei poſſeſſorem eſſe, etiam intra quadriennium, modò abſit fraus in ipſa conuentione, quod in d.c.3.nu.5. adnotandum eſt.

9 Nonò hinc deducitur, † an res acquiſita ex contractu ob deficientem eius ſolennitatẽ, non deficiente conſenſu contrahentium ſit in foro animæ reſtituenda? Et idem proponitur in beneficio eccleſiaſtico acquiſito ex conſenſu eorum, qui ius habent eligendi, non tamen ſeruata forma iuris pontificij in electione. Cui quæſtioni reſpondet Inn. in c. quod ſicut. de elect. in animæ iudicio interiori, contractum, & electionem tenere omnino, nec vllam eſſe in hac ſpecie reſtituendi obligationem. idem tenent Pan. in d.c. quia plerique, nu.28. & in c. j. de in integr. reſt. ad finem. Iaſ. in l.2. col.2. C. de fideicom. col. 2. & in l. ſi poſt diuiſionem, C. de iur. & fact. ignor. 2. col. Ancha. in reg. j. de regu. iur. q.7. in princ. col.34. Fel. in c. j. nu. 39. & Decius j. lect. nu.19. de conſlit. Tiraq. poſt leges connubiales, gl.2. nu.20. Boerius dec. j. nu.13. denique omnes alij à me citati in c. cum eſſes, de teſta. nu.5. §. ad eam ſententiam. qua deciſum extat, teſtamentum minus ſolenne in conſcientiæ foro validum eſſe verum, quia hæc acquiſitio illicita eſt & iniuſta ex eo, quod lege prohibita ſit, & iure prohibente contingat, non video qua ratione hæc opinio defendi queat, ſicuti & in teſtamento minus ſolenni diximus ĩ d.c. cũ eſſes. idcircò ſequutus eos authores, qui cenſent teſtamentum minus ſolenne in foro conſcientiæ, vt in iudiciali nullum eſſe, opinor, rem acquiſitam ex contractu, vel ex titulo ob defectum ſolennitatis iuris humani, reſtituendam fore, & dimittendam in cõſciẽtiæ iudicio. Nam & in contractu teſtamento, & electione par ratio extat: & ideo Doctores, qui hanc opinionẽ in teſtamento minus ſolenni probant, quorũ mentionẽ fecit in d.c. cum eſſes. nu.8. eandem & in contractibus, & electionib. minus ſolennibus probare videntur planè, ſi eorum rationes obſeruentur.

10 Ex quo conſtat, † contractum factum ab vxore ſine licentia mariti, qui iuxta leges regias iure ipſo nullus eſt in foro exteriori, ſecundum Rodericum Xuares in repetitione. l.13. tit. de las deudas. lib. fori. q.j. & Andr. Tiraq. in d.gl.2. nu.21. & in principio, qui alios ad hoc in ſpecie al leg. in iudicio animæ nullum eſſe, nec ex eo rem acquiſitam iuſtè obtineri potuiſſe, nec retineri poſſe. lex etenim iuſta, nec à præſumptione fraudis præcipuam & vltimam ac finalem rationẽ in vniuerſum habens, quemadmodum in exteriori iudicio, etiam ſi conſtet nullam ſubeſſe in actu contractus, vel teſtamenti fraudem, ſeruanda eſt, ita & in interiori animæ iudicio, quod ſatis probauimus in d.c. cum eſſes, quamobrem miror Andr. Tiraq. iudicium, qui in d.nu.21. dum contrariam ſententiam in hoc tenet, cõcedit hæc duo iure vera eſſe. Primum quod vxori in hac ſpecie, non teneatur in foro conſcientiæ contractui ſtare, etiam ſi certa ſit nullam ei fraudem factam fuiſſe. Secundum poſſe eum qui cum vxore abſque viri licentia contraxerit, rem acquiſitam ex contractu iuſtè in foro interiori habere & retinere. eadem concedit doctiſſimus Do. Sot. libr.4. de iuſt. & iur. q.8. ar.3. in veriſimili, & generali controuerſia. Hæc, ni fallor, contraria ſunt, cũ lex eadem, quæ iuſtiſſima ratione vxori permittit à contractu diſſentire, & eam ab eius obligatione liberam reddit, ipſum cum vxore cõtrahentem obligat ad rei acquiſitæ ex eo contractu reſtitutionem, quia nullum iuſtum titulum habet is, qui cum vxore abſque viri licentia contraxit, ſaltem ex ea conuentione, niſi vel ex vtilitate conuentionis, vel aliunde poſſit præſumi legitima ratihabitio viri, vel eo mortuo vxoris, aut hæredum, ipſius quidem contractus ab initio inualidi, quod cautè conſiderandum, & obſeruandum erit.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Acquiſita in ludo, etiã illicito, nõ ſunt in animæ iudicio reſtituẽda.*
2 *Conuentio conditionalis relata in futurum, fortunæ euentũ valet.*
3 *Reſtitutio acquiſitorum in ludo, quæ humana lege ſtatuta eſt, poteſt conſuetudine tolli.*
4 *Fraus in ludo commiſſa, quando inducat obligationem reſtituendi? & inibi de ludente qui non habet ius alienandi id, quod ludo apponit.*
5 *Anus, qui certò ſcit ſe potiores ludi, & chartarum partes habere, & augeat ſponſionem, teneatur lucrum reſtituere?*
6 *Bart. in l. quaro. ff. de act. empt. deciſio examinatur.*
7 *Tenetur ad reſtitutionem qui alterum inuoluntarium attraxerit ad ludum.*
8 *Ludens pecunia credita an teneatur promiſſam pecuniam lucranti ſoluere animæ in iudicio.*

§. QVARTVS.

DECIMO' huic loco conuenit ad eiuſdem regulę ſententiam expendere, quanam ratione teneatur quis ad reſtitutionem eorũ, quæ ludo acquiſierit? quæ quidem quæſtio varijs in locis à pleriſque diſputata compendio quodam à me examinabitur, vnica tantum concluſione propoſita, & conſtituta, ex qua ferè omnes caſus, qui hac in re contingere ſolent, definiri valeant. ſit igitur in ludi tractatu, conſtitutiſſima concluſio.
3 Etiam ſi ludus illicitus ſit, † legeq́ue humana pęna exteriori, & lucri reſtitutione plerumque puniatur, ex eo tamen acquiſita in animæ, & conſcientiæ iudicio nõ ſunt neceſſariò reſtituenda, modò abſit fraus legeſq́; ludi ſeruentur, habeantq́; ludentes adminiſtrationẽ liberã rerũ, quas in ludi cõuentionẽ deduxere. Huius cõcluſionis plures ſunt partes, quarũ aliquot obiter attingã & expediã ea ex parte, qua earum intellectus ad huius tractatus ſcopum pertinet. Etenim qui ludi liceant planè legib. ſecularib. facilè conſtabit, & itidem quib. pęnis ludentes afficiantur, præſertim in l.j. ff. de aleæ luſu & aleat. & in Authentica alearũ vſus. C. de relig. & ſump. funer. c. inter dilectos. de exce. prælatorum. vbi gl. & Pan. nu.6. gl. & idem Abb. in ca. clerici. 2. de vita & honeſtate clerico. gl. Pragmatica ſanctione, tit. de ſpectaculis. ver. ludibria. l.2. titu. 10. l.j. tit.5. l.j. tit.9. in lib.8. ordin. paſſimque in huius regni pragmaticis, & alijs legib. iudices admonentur, vt diligenter luſores ipſos punire curent, cum in Republica Chriſtiana hæc ſit profectò maxima pernicies. Præcipua, & vltima concluſionis pars probatur, quia ludus alearum, quidam eſt inter ludentes contractus conditionalis, quo inter eos conuenit, vt cui alea hoc vel illo modo contigerit, & euenerit, teneatur alter appoſitam pecuniam reddere. igitur quod ex libera conuentione quis acquiſierit, non tenebitur reſtituere, etiam ſi conuentio ludi cauſa fiat, cum acquiſitum ex pacto, vel contractu, non ſit neceſſariò reſtituendum. l. prima. §. ſi conuenerit. ff. depoſit. cap. primo, de pact. qua ratione Theologi omnes vtuntur, qui quæſtionem hanc tractauere. Et ne fortaſſis obijcias, conuentionem hanc referri ad conditionem pendentem à futuro fortunæ euentu, atque ideo illicitam eſſe, nec vim aliquam obligationis habere, text. ſingularis in l. ſolent. cum l. ſequenti. ff. de aleæ luſu. vbi conſtat, licitam eſſe ſponſionem conditionalem, ſi quis certet haſta, vel pilo iaciendo, currendo, luctando, vel pugnando. illicitam verò vbi fiat ea ſponſio ex alijs cauſis, quæ virtutis certamen corporale non habent, ipſam
3 probationem fortiorem reddam, † ſiquidem conuentio licita fieri poteſt ſub conditione omnino pẽdenti à fortuna, & futuro euentu, vt ſi nauis ex Aſia venerit, ſi Titius factus fuerit conſul hoc anno, ſi Sempronius intra menſem non moriatur. l. ſi quis ita ſtipulatus fuerit. ff. de verb. oblig. l. ſi pater. C. de inofficioſo teſtamento. Nam dubius euentus à fortuna non facit contractum illicitũ, tex. & ibi Paulus Caſtrenſis in l. in naue Saufeli. ff. locat. capitu. nauigant. de vſur. l. à Titio. ff. de verborum oblig. quo in loco ex eo reſponſo adnotarunt Paulus & Alexan. eſſe licitas conuentiones iſtas, omnino pendentes à futuro euentu fortunæ, quas Hiſpani Apueſtas appellant. idem eleganter tradit Decius, dicens hanc opinionem communem eſſe in conſi.115. Non obſtat tex. in d.l. ſolent. cum ſequenti. Etenim Iuriſconſultus inibi reprobat

probat ſponſiones, quæ fiunt circa corporis certamina, niſi illæ fiant cauſa exercendarum viriũ, aut virtutis corporalis inſtruendæ: ſiquidẽ corporum certamina, quæ cauſa libidinis, odio, æmulatione, aut contentione fiũt, iure, & ratione reprobantur. Et ideo Iuriſconſultus non improbat cæteras ſponſiones, quæ ſecluſo corporali certamine fiunt ſub futuro euentu fortunæ. Quibus tandẽ fit, ſponſiones iſtas, quæ inter ludentes contingunt, iure validas eſſe, & obligationem inducere, atque ideo ex eis acquiſita non fore neceſſariò ex propria natura reſtituẽda. Lex etenim humana, quæ de acquiſitis ex ludo reſtituendis tractat, non efficit, nec definiuit hanc conuentionem nullam eſſe, nec prohibet dominium à ludente acquiri, ſed in pœnam actus illiciti inducit acquiſitorum reſtitutionem. denique contractus hic inter ludentes contingens ex propria vi, & natura, non eſt iure naturali, diuino, vel humano illicitus, nec item acceptio ex ludo iure prohibetur ratione iniquæ receptionis: ſed quià ſolent plura vitia in ludi exercitio contingere ob eius varias circunſtantias, iuſtiſſimè per humanas conſtitutiones prohibetur, & pœnis quibuſdam adhuc non ſatis coercetur. & nihilominus lex ipſa nõ vetat acquiſitionem dominij ratione ludi, ſolum quidem pœnam ſtatuit aduerſus ludentes, vt ex ludo quæſita reſtituere cogantur ſententia iudicis, quæ ſanè pœna in interiori animæ iudicio, non producit reſtituendi obligationem. Extat ergo concluſio, quæ aſſeuerat regulariter, quæſita ex ludo in conſcientiæ foro non eſſe neceſſariò reſtituenda: quam aſſertionem tenent diuus Tho. 2.2.q.32.art.7. ad 2. & ibi Caietanus. Io. Maior in 4. ſententia. diſt. 14. q. 3. & Paludanus ibi q. 3. ar. 5. Adrianus in 4. ſent. tractatu, & de reſtitu. c. qoia in ſuperiorib. Ioann. Medina de reſtitutionibus. q. 22. gloſſa in pragmatica ſanction. tit. de ſpectaculis. in verbo, ludibria Alfonſus à Caſtro lib. 2. de poteſta. legis pœna. c. 2. corrollario 3. Doctores communiter in ca. penul. de vita & honeſta. cler. penes quos & illud expeditũ eſt, acquirentem aliquid ex ludo, non teneri ante iudicis condemnationem, id ex lege humana perdenti dante rẽpetitionem reſtituere, quamuis Sylu. contrarium teneat in verbo, ludis. q. 13.

Imò licet conſuetudine non poſſit alearum ludus fieri
3 licitus, propterea ꝙ tot mala ex eo ſequantur, † poterit tamen conſuetudine tolli pœna reſtituendi ludo quæſita, quæ lege humana ſtatuta eſt, ſecundum Tho. d. ar. 7. ad ſecundum. Card. & Imo. & in d. c. clerici. de vita & honeſt. cler. Par. de Puteo tract. de ludo. fol. 4. & Ioan. Baptiſtam de ludo. 17. quorum opinio communis eſt, vt teſtantur Adr. ĩ d. c. quia in ſuperioribus. 2. col. & Rochus Curtius in c. vlt. de conſuetu. fol. 15. col. 2. etiam quo ad clericos, quicquid contrarium ſentiant Card. Imola, & Rochus per tex. in c. inter dilectos. de exceſ. prælat. qui tantum probat, non poſſe ludi exercitium cõſuetudine reddi licitum, præſertim inter clericos: non tamen ex hoc ſequitur non poſſe conſuetudine tolli obligationem reſtituendi ludo quæſita, quæ quidem obligatio inducta eſt lege humana, nempe Authent. alearum vſus. C. de relig. & ſumpt. funer. quam conſtitutionem etiam ſeruandam fore inter clericos magis communiter receptum à glo. & Docto. in d. cap. clerici. ſicuti ſentent in trac. de ludo, Stephanus Coſta folio 9. & Paris de Puteo fo. 2. Atq; hæc vera ſunt, licet Panor. in d. c. clerici. nu. 14. exiſtimat, non poſſe conſuetudinem derogare obligationi reſtituendi ludo quæſita.

4 Oportet tamen † vt ludo quæſita in animæ iudicio nõ ſint reſtituenda, nullam in eo ludo fraudẽ fieri, cum alioqui, ſi quid fraude fiat, & inde lucrum euenerit, id omnino reſtituendum ſit, abſque iudicis condemnatione, in conſcientiæ foro, quod fatentur Thomas & omnes qui principalem hac de re concluſionem admiſerunt. dolus enim & fraus nemini patrocinari debẽt. Sed & illud adnotandum eſt, fraudẽ non fieri in ludo, cũ qs cautelis, q̃ intra ludi leges licitæ ſint, vta, vt idẽ faciat, qđ natura ludi pmittit. qua rõne quoties fuerit controuerſũ an fraus in ludo contigerit, obſeruandæ ſunt res ludi, vt ſi qd aduerſus eas arbitrio, & iudicio peritorum actum fuerit, id fraude actum fuiſſe iudicetur, & ideo tunc reſtitutio acquiſitorum erit neceſſaria. Quòd ſi leges ludi non violentur, quæ tacito conſenſu ludentium receptæ ſunt, vtcunque eorum alter dolo, & cautelis vtatur, nihil id pertinet ad obligationem reſtituendi pecuniam lucro acquiſitam, cum is dolus bonus ſit. l. j. ff. de dolo. Nam licitũ eſt legib. ludi vti: gl. in l. in executione. §. vlt. & ibi Doc. ff. de verb. obl. gl. in l. ſi rem. §. vlt. ff. de præſcrip. verb. alia in l. ſi plagis. §. fi. ff. ad l. Aquil. & gl. & ibi Decius in l. iure ciuili. ff. de reg. iur. tradit Iaſ. ĩ d. l. in executione. §. vlt. Sic denique ſunt interpretanda concluſionis verba, quæ fraudem, & dolum excludunt, poteritq; quiſpiam ex his plura dubia deſinire, & quæſtiones diſſoluere hoc in tractatu frequentiſſimè contingentes.

Deinde illud exigitur, ꝙ ludentes habeant rerum adminiſtrationem liberam, ita quidem, vt poſſint res proprias ſaltem eas, quæ aleæ periculo, & ludo apponuntur alienare, alioquin adquiſitio nulla eſt ipſo iure, & inde obligatio reſtituendi oritur, quemadmodum frequentiſſimo omnium conſenſu expeditum eſt. Quib. addit elegãter Alfonſus à Caſtro in d. c. 2. corollar. 2. ꝙ ſi aliquis eorum, qui ludere ex præmiſſa cauſa non poſſunt, lucratus fuerit aliquid ab eo, qui ludere poteſt, nec id impedimẽtum habere eum eſſe obligatũ ad reſtitutionem lucri, perinde vt alter illi reſtituere teneretur. ſi qd ab eo ludo acquiſiſſet, cum natura huius conuentionis æqualis ſit, & hanc legem habeat, vt vel neuter, vel vterque conuentionis iure ligetur. [idem probabilius eſſe cenſet Domin. Sotus lib. 4. de iuſt. lu. & q. 5. ar. 2.] Nam & in hoc contractus pacto, conſenſus vtriuſque conſiderandus eſt, q̃ denique is eſt, vt non aliter in conditionalem pactionem conueniant, quàm ſi vtriuſque fuerit conditio æqualis, & eſſe poſſit. idcirco qui cum minore filiofamilias ludit, ita conueniſſe cum eo videtur; ſuper appoſitis reb. amittendis, ſi & minor habeat parem cum maiore in hoc conditionem. ergo deficiente conſenſu maioris conuenientis cum minore, minor ipſe iniuſtè recipit, & acquirit, ludi lucra; & aduerſus conuentionis leges ea, retinet, vnde tenebitur omnino ad reſtitutionem. Quod æquiſſimum eſt, tametſi digni forent qui cum minoribus, ſimilibuſq; perſonis ludere conueniunt, hac, & maiori pœna.

Hinc pulchra definitur dubitatio. Contigit ſanè, ꝙ alter ex ludentibus, † qui primas, & potiores partes ludi 5
habet, quique neceſſariò victor euaſurus eſt: obuenit. n. illi ludi ſors, quæ certò certius omnib. quæ alteri obuenire poſſunt, potior eſt ad victoriam, ſponſionem auget, appoſitamque pecuniam certus de illius lucro duplam efficit, altero ob ignorantiam minimè recuſante ſponſionem illam, eiuſque additionem, an in hac ſpecie acquiſitum ſit neceſſariò in animæ iudicio reſtituendum, opportunè quæritur, & videlicet, ita receptum, & acquiſitum
6 reſtituẽdum eſſe, † ex eleganti Bartoli ſententia in l. quæro. ff. de actione empt. qui ſcribit, vendente alteri frumẽtum certò pretio, & eo tempore iuſto, ſcientem tamen occultè, & ſecretè à ſenatu decretum eſſe, vt minori pretio vendatur, ſi emptor inſcius ſit huius decreti, teneri emptori ad id quod eius intereſt, frumentum illo pretio emiſſe. idem ſenſit gl. in l. contra legem. ff. de legib. Romanus in ſingul. 182. ea ratione, ꝙ emptor ſi ſciret, ꝙ venditor ſciebat, non tanti frumentum emiſſet: idem & in animæ iudicio quo ad reſtitutionem tenent Conrad. de contractib. q. 62. & Ioannes à Medina de reſtitutionib. q. 35. Nam & venditor certus de diminutione valoris rei, quã vendit, tenetur emptori ignoranti damnum illatum reſtituere propter malam fidem, à quib. & illa ſpecies expenditur, cum quis frumentum habens, inopia Rempublicam opprimere, ſciat, naues paulò poſt frumentum aduecturas, quo vtilitas annonæ conſequutura ſit, viliorique pretio frumentum ſit vendendum, an teneatur is, ciuib. ignorantib. hoc ipſum pnunciare, ne tanti emant frumẽtum, quod ab eo vendit: cuius q̃ſtionis diſputationẽ Cicero tradit eleganter l. 3. de officijs, fraudem exiſtimans ſubeſſe huic venditioni, niſi venditor qđ ipſe ſcit emptorib. manifeſtũ fecerit, & iõ non eſſe honeſti ciuis officiũ ita doloſe, conuentionẽ illã tractare. Igit & in p-

poſitæ ludi quæſtione, eadem ratione dicendum erit, teneri ad reſtitutionem, qui lucrum ea ea cauſa habuerit.

Sed contrariã ſniam ipſe veriorem eſſe cenſeo, potiſſimum ob naturalem ludi legẽ, quę conſenſu vtriuſq; hanc cõditionẽ habet, vt, qui meliorem ac potiorem ludi partem habuerit, is poſſit, ex certus de lucro alterũ ad augendam ſponſionem inuitare, appoſitamq; pecuniã augere, mõ alia fraus minimè lateat, atque ita in ſpecie adnotauit Ioannes a Medina de reſtitu. qõne 32. pulchrè Decius in conſi. 1) 5. rñdens idem in his pactionibus, quas Hiſpani Aqueſtas vocamus. Nam & is ſcribit, conuentionem validam eſſe, liciteq; ex ea acquiri etiam ſi alter ſciat certò iam euenisse illud, de cuius euentu pactio ſit.

Non obſtat Bar. opinio, nam in quæſtione per eum tradita ſcientia alterius ad decipiendum ignorantem, non eſt de natura contractus, imò ei refragatur pp fraudem ſaltem re ipſa contingentem, quæ ab eo cõtractu abeſſe debet. At in hoc ludi tractatu natura conuentionis eſt, leaque ludi hoc habet, vt ſciens ſe certum habere lucrũ, & potiores ludi partes poſſit alterum ignarum ad appoſitæ pecuniæ augmentum prouocare. Sicuti, & ſm leges, qui iam ſcit appoſitam pecuniã certò perdidiſſe, quia hẽt peiorem euentum, poterit cautè & ſimulatẽ ſponſionẽ augere, vt cogat alterum inſcium, & ignarum cedere, & eam recenſare: & tandem ea hoc conſequitur pecuniam appoſitam, quam ſi non auxiſſet, alter habiturus tuto eſſet, quamuis & hic in hac ſpecie augẽs ſponſionẽ periculum ſubit amittendæ pecuniæ, quam modò addit, ſi alter minimè cedat, imò prouocationi conſenſerit. Sed & in q. Bar. quo ad conſcientiæ iudicium ſcribit Tho. 2. 2. q. 77. ar. 3. non teneri venditorem ad reſtitutionem, quamuis male fecerit, & ob id poſſit aliqua pœna puniri. Quia venditor merces vendit eo pretio, quo iuſtiſſimè æſtimari poterant communi hominum iudicio. vnde nulla fit iniuria quantum ad commutationem emptori, & ideo venditor liber eſt ab obligatione reſtituendi, quippe qui iuxta pretium præſens rem vendiderit, nec vllam culpam habeat ſi non enunciet, quę aliunde futura ſunt, licet hęc denunciatio perfectioris hominis eſſet, atque virum bonum, vbique ſanctum honeſti cultorem, non tantum ciuilem pertineat, cuiuſque muneris ſit, vt docuere Thomas in d. ar. 3. & Alexan. ab Alexan. dierum Geniali. lib. 6. cap. j. [Sic & Franc. Balduinus Stoicam Ciceronis ſententiam ex iure ciuili falſam eſſe in c. primum, de ædilit. edicto, conſtanter aſſeuerat.]

Datur pręterea obligatio reſtituendi in animæ iudicio ludo quęſita, † quoties quis alterum ad ludum cupidita-
7 te lucri inuoluntarium attraxerit, ſecundum Tho. 2. 2. q. 32. art. 8. quem cęteri communiter ſequuntur, modò hęc attractio lenis non ſit, ſed tanta quę inuoluntarium alterum efficiat, nempe conuicia, opprobria, preces adeo vehementes, quòd his anſus non ſit alter cõtradicere, quęadmodum à mente Thomę deducitur, & fatentur Caiet. in d. art. 7. Canoniſtę in c. clerici. de vita & honeſta. clericorum. Alfon. a Caſt. & alij, qui hanc materiam tractauere, ac pręter hos Alc. hunc ſenſum habuit lib. 8. parerg. cap. 16. quamuis Adria. non ſatis iuſtè interpretatus diui Thomę ſententiam, contrarium ab eo adnotauerit, atque ideo indefinitè eius opinionem falſam eſſe dixerit.

8 Supereſt tamen & illud hac in re diſcutere: † an iure diuino, vel humano teneatur perdens in ludo aliquam pecuniam eam reſtituere alteri, cui promiſit eam ſoluere tacita, vel expreſſa lege ludi, cum promiſſa pecunia tantum non ea appoſita luderetur? Et Adr. in 4. ſent. in d. cap. quia in ſuperioribus probare conatur, non teneri hunc ad reſtitutionem, ex ea ratione, q leges pecuniam in ludo perditam, & ludenti quęſitam iure contractus in pœnam auferant ab eo, qui acquiſiuit, iuſque eam repetendi concedant perdenti, vt manifeſtum eſt. Igitur qui poteſt ſolutam iam pecuniam repetere legis decreto, poterit eam nondum ſolutam iuſtè retinere. Fruſtra enim quis petit, quod ſtatim reſtituturus eſt. l. dolo. ff. de doli excep. Deinde ſi dixeris has leges pęnales eſſe, nec in animę iudicio obtinere ante iudicis condemnationem, id verum eſt, quoties ad legis pœnam eſt neceſſaria iudicis executio, nam vbi pœna eius eſt naturæ, vt nulla indigeat iudicis executione, tunc & in foro conſcientiæ pœnalis lex omnino ſeruãda eſt, vimq; & obligationem habet. Fit igitur, vt in hac ſpecie nulla detur reſtituendi obligatio. Rurſus contrariam ſententiam veriorem eſſe cenſent Ioan. à Medina d. q. 22. & Alfonſus à Caſtro in d. corollar. 3. quibus ſuffragatur, quòd lex concedens perdenti in ludo repetitionem, non aufert ex hoc dominium, nec ius ab eo qui iuxta leges ludi pecuniam lucratus eſt: ſed tantum in pœnam ludentium permittit, & concedit repetitionem, & ſtatuit, q iudex cogat eũ, qui ex ludo pecuniã habuit, eam perdenti reddere, ex quib. per legem ipſam non liberatur promittens a ſolutione pecuniæ, quam alteri ſoluere promiſit, ergo tenetur ſoluere ante iudicis condemnationem. Prætérea non ſequitur, perdens põt ſolutã pecuniam repetere, ergo eam nondum ſolutam non tenetur ſoluere. Nam promittens cum iuro ſoluere vſuras, tenet̃ eas ſoluere omnino; & tñ habet is repetendi ius. c. debitores. de iureiu. deinde ſi perdens poteſt iuſtè non ſoluere pecuniam promiſſam, ergo alter, qui eam lucratus eſt, nullum ex rõne ludi acquiſiuit dominium in re quam lucratus eſt, nec ius aliquod habet ad illã, quia ſi habet dominium, aut ius ad illam inde conuincitur euidenter, perdentem teneri ad ſolutionem pecuniæ promiſſæ, quam perdidit, quia tenetur reddere alienum. Quibus tandem ſit, vt huius quæſtio. deciſio ſatis dubia videri poſſit.

Pręſertim quia reſtitutio lucri contingentis in ludo, q̃ in pœnã à iure inducta eſt, nõ ipſo iure, ſed p ſniam, & iudicis condemnationẽ fieri dẽtatq; ita ante hãc condẽnationẽ minimè tenet̃, qui lucratus eſt, reſtituere, nec põt qui perdidit ius ſibi dicere propria authoritate. Facit ad hæc, q qñq; licet humana lex actionẽ minimè concedat ad petitionẽ alicuius rei, non ex hoc alterum liberat, vel abſoluit ab obligatione illam rem reſtituendi, ſicuti diuus Tho. adnotauit in 2. 2. q. 77. ar. j. ad primum.

Ego ſanè in hac difficili qõ. certò ſcio Adr. ſniam verã eſſe apud nos, qui huius regni conſtitutionibus tenemur obedire, pp legem à Carolo Cęſare latam, qua vetuit et ludos licitos pecunia credita ſtatuens neminem poſſe ludere, niſi pecunia præſenti appoſita, & quod & ipſe vir doctiſſimus Alfonſus à Caſtro in d. Corol. 2. fatetur. Nam hac ipſa lege promiſſio facta inter ludentes nulla efficitur, & inutilis, & ideo etiam in iudicio animæ nullam habet vim, nec obligationem inducit, ſicuti nec in foro iudiciali, idque apud me certiſſimi iuris eſt.

Sed & ſemota regia conſtitutione mihi magis applaudet Adr. ſnia. Nam licet ſciam, nec negare poſſim, acquirendum aliquid ex ludo tutum eſſe in animæ iudicio ad eius retentionem, quia ratione conuentionis, & mutui cõſenſus iure naturali verè, id acquiſierit, nec lex ciuilis, quæ inducit reſtitutionem in pœnam ludi prohibiti, ante iudicis condemnationẽ obtinet: video tñ iuſtiſſimã humanã legem non tm̃ lucranti negare actionẽ ad petendam pecuniam cauſa ludi promiſſam, ſed & concedere perdẽti pecuniæ iã lucranti traditæ, & acquiſitæ repetitionem. vnde ſignum eſt profectò maximum, lege humana non ſolum non habere lucrantem ius ad petendum, ſed & cõpetere perdenti ius ad pecuniam perditam repetendam, & inde fit, vt in pœnã ipſo iure abſq; vlla ſnia iudicis is, qui lucratus eſt promiſſam pecuniã cõſtituatur incapax, & inhabilis iuris petendi eam, & id ius transferat in perdentem. Quamobrem cum iſthæc pœna ipſo iure nullam requirat iudicis ſniam, nec condemnationem, ſtatim et in iudicio aĩæ iuſtè põt ille, quem lex ciuilis liberum reddit à ſolutione pecuniæ promiſſæ, & præterea dat ei ſi ſoluerit repetitionem retinere pecuniã promiſſam, cum promiſſio nulla ſit, nec eã teneatur promittens ſeruare. Eandẽ opinionẽ probat regula iuris, quę dictat exceptionẽ & retentionẽ ei cõpetere, cui actio datur. l. in nitus. §. cui damus. ff. de reg. iu. l. creditori. C. de pact. l. j. §. his autẽ. ff. de ſuperficieb. c. quid ad agendum. de reg. iur. in 6. ſed promittens ludi cauſa habet actionem ad repetendum quod dederit, vt planè fatentur qui Adr. ſententiã improbarunt: ergo ſi nondum ſoluerit, habebit exemptionẽ, &

ius

Ius retiuendi rem promiſſam,idē probatur,quia ſi pdens in ludo poteſt iuſtè lege humana repetere rem ludo amiſſam,profectò poterit iuſtior eam nondum ſolutam retinere. Nam vtcunque ſit ac dubitari poſſit, an ex eo ꝙ lege negatur actio ad aliquid petendum,eius rei poſſeſſor iaſtè eam valeat retinere , quod ex varijs cauſis definiri poterit: tamen quoties lex humana eadem & iuſta , negat actionem ad aliquam rem petendam,& ſimul concedit eiuſdem rei repetitionem ipſi poſſeſſori,ſi eam petēti dederit,tunc proculdubio exiſtimandum eſt iuſtiſſimè eam rem à poſſeſſore detineri. quia lex ipſa ei ad hanc poſſeſſionem,authoritatem approbatione quadam præſtat. Nec mihi perſuadere poſſum, quòd Titius iuſtè valeat centum Sempronio ſoluta petere ab eo,& idem Titius eadem centum teneatur ſaltem in conſcientiæ iudicio Sempronio nondum ſoluta omnino ſoluere.etenim hic circuitus vitandus eſt,quippe qui nullam in republica vtilitatem afferat , exceptis quibuſdam caſib. qualis eſt,qui in contrarium adducitur ex c. debitores. cum illud ſit ſpeciale ratione iuramenti , quemadmodum alibi docuimus.Nam ex vi ſimplicis promiſſionis abſq; iuſiurandi religione nemo doctus negabit in eo caſu dari repetitionem poſt ſolutam pecuniam promiſſam, & fortiori ratione eius eam retinendi promittenti competere.vnde argumētatio ab eo capite deducta facillimè tollitur. Sic & ſpoliatus ante omnia reſtituendus eſt , licet ſit prædo,& licet poſt rationem detur ſpolianti ius repetendi res illas , quib.alterum ſpoliauerat , idq; ſit in odiū ſpoliantis.Et tamen in conſcientiæ iudicio ego non cōpellerem ſpoliantem ad reſtitutionem rerum , quæ verè ipſius ſunt:& quib.alterum propria authoritate ſpoliauerit,tametſi eum dignum eſſe pęnitentia , & pęna cenſeam ob id quod illicitè iuris deciſionib. & conſtitutionib.refragantib.iudicis partes aſſumpſerit , de quo aliquid tradidimus lib.j.var.reſol.c.j.nu.15.

Hinc tolluntur plura , quæ aduerſus Adr. opinionem adduci ſolent. Potiſſimè illud quod de iure & dominio lucrantis in re ludo acquiſita traditum eſt : ſiquidem qui rem aliquam ludo acquiſiuit,dominium,& ius in ea habet poſt eius traditionem ratione tacitæ,vel expreſſę conuentionis conſenſu perdentis factam,donec per ſentētiam iudicis ea re priuetur.at ante traditionem profectò nullum ius habet ad illam rem, quia iure illam exigendi per legem priuatur ipſo facto abſque vlla iudicis declaratione in pœnam delicti,quod ludendo commiſit, imo ius ciuile , & humanæ leges hanc priuationem inducentes expreſſim approbat perdentis retentionem,cum tandem,& ſi his tradiderit rem ludo miſſam & perditam,cōcedant ei ius eam repetendi . Quod ſecus eſt in ſpecie, quam tradit Thom.2.2.q.77.ar.j.in tractatu læſionis intra dimidiam contingentis.quia etſi humana lex decepto actionem negauerit , non tamen ex hoc approbat decipientis retentionem,nec tutum reddit, quemadmodum alibi latius explicuimus.Sed & poſt primam huius operis editionem legi Dom.Sot.qui li.4.de iuſt.& iur.q.5. ar. 2.idem quod Adrianus reſpondit.

Cæterum ex hac diſputatione illud erit adnotandum, eum,qui promiſſam in ludo pecuniam lucranti ſoluerit, tradiderit ratione promiſſionis emiſſæ abſq; appoſita pecunia, poſſe poſt hanc ſolutionē iuſtè lege humana eandem pecuniam repetere , quam ſoluit ex vi promiſſionis, & conuentionis cum altero contractæ , & fortaſſis exiſtimans ſe teneri ad eam ſolutionem etiam in animæ iudicio , cum habuerit ad hanc opinionem doctiſſimorum virorum authoritatem .

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Quid ſit vectigal,& itē ius Regale qđ Hiſpani dicimus Alcaualas.*

2 *Lex humana aliquid prohibens,vel præcipiens cum pœna adiectione, an obliget transgreſſorē ad culpam mortalē, vel venialem.*

3 *Lex humana obligat transgreſſorem ad culpam quandoque mortalem , quandoque venialem .*

4 *Lex verò pœnalis an ex ſe ipſa inducat obligationem ad culpam mortalem,vel venialem.*

5 *Non poteſt quis licitè fraudare vectigal principis debitum,imo tenetur in iudicio animæ ad reſtitutionem.*

§. QVINTUS.

VNDECIMO ad huius tractatus lucidationem oportet inquirere, an teneatur ad reſtitutionem,is,qui regem , aut eos , qui eius nomine vectigalia iuraque regia ex mercib.recipiunt, iurib. his fraudauerit, omittens per fraudem , aut ſimulationem hæc iura regi reddere?Quibuſdam viſum eſt, non teneri hunc ad reſtitutionem,cuius quidem opinionis diſputationi præmitto,inter alios reditus,qui principib. à ſubditis hominib.debentur,duo iura præcipua eſſe.Primū, ve
1 ctigal † quòd pro reb.ciuitati aut prouinciæ inuectis, vel euectis ſoluitur,olim octaua pars debita erat.l.ex præſtatione.C.de vectigalib.reg.l.5.tit.4.par.5.hodie autē decima eſt oium rerum pars.dr̄ et vectigal tributum , qđ reipublicæ ex fundis,& prædijs à conductorib.præſtat.l.j.ff. ſi ager vectigal.l.eū qui vectigal. & ibi Ale.ff.de verb. ſig. & idem Alc.lib.3.diſpunct.c.10.atque hinc fundi vectigales dr̄ hi,qui reipublicæ tributum pendere tenent.Alterum ius,quod mō principib.apud Hiſpanos cōpetit , & redditur,ad decimam pretij partem attinet, omniū qdē rerum,quæ venduntur publicè,vel priuatim,ſiue res ſint mobiles ſiue immobiles,hoc tributū vulgò appellamus alcauala,quidam apud exteros gabellam dicunt. Quanquam & ea dictio magis in vniuerſum accipiatur , ſicuti tradit poſt alios Bertachinus ī tractatu đ gabellis, ī prin.

His denique conſtitutis Ang.in ſumma,in verb.pedagium,q.6.opinatur in conſcientiæ iudicio non eſſe condemnandum reſtitutionem eum,qui hæc iura , & tributa principi,aut publicanis non reddiderit,quoties lex,q̄ ea indixit,etſi iuſta ſit , pœnam tamen temporalem non reddenti ob hanc cauſam imponit . Huius ſentētiæ ea eſt ratio , ꝙ vel hic agimus de pœna legis,& hæc non debet in conſcientiæ iudicio.gl.in c.tua fraternitas.13. q. 2. vel de ſe ipſa principali & præcipua legis vi,& obligatione ad ſoluendum hoc tributum , & hæc non obligat nunquam ad mortalem culpam,quoties lex ipſa humana pęnam addit præcepto legis itidem humanæ, quaſi ſatis cēſeat legislator trangreſſorem humanæ legis pœna temporali puniri,nec eum velit ad mortalem culpam obliga
2 re.Hanc etenim ſententiam,† ꝙ humana lex aliquid pręcipiens,& pœnam addens temporalem,nō obliget trāſgreſſorem ad mortalem culpam,cum ſatis ſit tranſgreſſorem ipſum ſe obtuliſſe periculo pœnæ, tenent & veram eſſe exiſtimant Matth.Mattheſ.nota.78.Cæpola conſi. ciuili.13.col.2.Dec.parum ſibi conſtans in cap.nam concupiſcentiam.2.lectione.de conſtitut. & Ludou.Gomez. in cap.2.num.60.de conſtit.lib.6.Quorum opinio à pleriſq; probatur authoritate Hoſt.& Io.And. in cap. relatum.de cler.non reſid.qui idem tenent, & eos ſequuntur Iaſ.in l. 2.num.243.C.de iure emphyt. idem in §. item ſi quis poſtulante.num.78.Inſtit.de actionibus.

Hæc verò concluſio iure defendi non poteſt , præterquam ꝙ ſi vera eſſet,ferè tota humanarum legum vis periret,parumq; vtilis eſſet legumlatorum,cura, & diligentia,ſi pœna quam ipſi legum conditores legibus ad maiorem earum vim addidere eas imbecilliores redderet, obiter tamen contrariam ſententiam vti veriſſimam cōſtituemus,& probauimus:idque breuiter agemus, quandoquidem omnium eruditiſſimè diſputationē hanc peregerit Alfonſus à Caſt. lib. j. de poteſt.legis pœnalis.c.8. & ſequentibus.Sit igitur concluſio dubio procul certiſ-
3 ſima.† Humana lex , quę iuſta ſit vi,humani præcepti ad culpam eius tranſgreſſores obligat , qñque mortalē,qñque venialē , etiāſi pęnā humano pcepto , legū cōditor addiderit. Prima huius aſſertionis pars cōſtat ex eo ꝙ humana ptās à diuina deriuetur.Prou.c.8.ſcriptū eſt:Per me reges regnant,& conditores legum iuſta decernūt . Hoc ipſum & Paulus docet ad Romanos . cap. decimotertio. Omnis,inquit anima poteſtatib.ſublimiorib.ſubdita ſit. Non eſt enim poteſtas niſi à Deo, quæ autem ſunt,à Deo ordinatæ ſunt.Itaque qui reſiſtit poteſtati,Dei ordinatio

ni reſiſtit. Qui autem reſiſtunt, ipſi ſibi damnationem acquirũt. Qui quidẽ locus manifeſtã reddit huius partis probationem. Sed & hoc apparet Deuter. c. 17. Qui ſuperbierit nolens obedire ſacerdotis imperio, qui eo tempore miniſtrat domino Deo tuo, ex decreto iudicis morietur homo ille. pœna verò mortis lege Moſaica nunquã inflicta eſt, niſi pro mortali culpa, ſicuti Theologi frequentiſſimè fatentur & probant. Ergo apparet, trãſgreſſorem humanæ legis ad mortalem culpam quandoque obligari. idem deducitur ex eo, ꝙ filius non obediens patri, mortalem contrahit culpam: quemadmodum eadẽ, qua proximè vtebamur, argumẽtatione colligitur ex c. 21. Deut. dum inibi ſancitum eſt, filium non obedientem patri, lapidib. occidendum fore. At non minor eſt poteſtas principis in republica, quàm patrisfamilias in priuata domo, imo tanto maior, quanto maius eſt bonum totius communitatis bono particulari, & domeſtico, qđ ordinatur ad bonum totius ciuitatis, & reipublicæ, authore Ariſt. lib. j. polit. c. j. igitur legi humanæ obediendũ eſt ſub mortali quandoque culpa. eſt etenim iure naturali in omni humana ſocietate ſuus ordo neceſſarius, in omni ordine ſuum caput, cui reliqui ſubeſſe obedireq́; tenentur. tandem ne in re ab alijs admodũ probata diutius immoretur, ita tenendum eſt, humanam legem ſiue eccleſiaſticam, ſiue ſecularem quandoque ad mortalem: quandoque ad venialem culpam obligare: quod ſatis oſtendunt Diuus Tho. 12. quæſt. 96. ar. quarto. & ibi Caietanus, Gabriel in quarto ſentent. diſtinct. 16. quæſtione tertia, notab. 6. Floren. j. parte. tit. 18. capit. j. §. 2. Adrian. quodlib. 6. articulo primo. Ioan. Maior. in 4. ſentent. diſtinctio. 15. q. 4. & in 3. ſentent. diſtinctione 37. quæſtione 16. Driedon. de libertate Chriſt. lib. j. Alfonſus à Caſtro lib. j. de poteſta. legis pœnalis. capitulo quarto, & quinto. tradunt Abb. & inibi Fel. & Dec. in cap. j. gl. & Doctores in c. quæ in eccleſiarum. de conſtitut. idem Panormitan. in ca. quia plerique. de immunit. eccl. & in procemio, Rex pacificus. col. 4. Iaſ. in l. nemo poteſt. ff. de lega. j. nume. 183. Abb. in cap. ſecundo, de maiori. & obed. Secũda concluſionis pars dictat, non ſemper legem humanã obligare eius tranſgreſſorem ad mortalem culpam, ſed quandoque tantum ad venialem. hoc enim habet quæcunque lex. ſiquidem nec lex naturalis, nec diuina ſemper obligat tranſgreſſorem ad mortalem culpam, ſicuti poſt alios docent Caie. 2. 2. q. 186. art. 9. ad 2. idem latius libr. 17. quæſtionum. q. 21. Adr. d. quodlib. 6. art. 2. Alber. Pighius lib. 4. de eccleſ. Hierar. ca. 2. & Alfonſus à Caſtro d. l. j. c. 5. documento 4. lex ſiquidem naturalis mendaciũ prohibet, non tñ mendacium eſt ſemper mortale crimẽ, ſed paſſim veniale, vt docet Th. 2. q. 110. at. 3. & probatur in c. j. 22. q. 2. Sic & lex naturalis præſcribit nobis in cibo & potu obſeruare medium, ac regulam temperantiæ, q̃ in eo conſiſtit, vt tñ, & non vltra ſumatur, quantum exigit neceſſitas, aut vtilitas corporis, cuius tranſgreſſio gula dr̃. & inter ſeptem capitalia crimina connumeratur, Attamen non ſemper gula peccatũ eſt mortale, imo veniale crimen eſt, niſi exceſſus ſit planè immodicus, vel excedentem obijciat periculo peccati mortalis, quod omnes fatentur. Qñ aũt humana lex obliget illius trãſgreſſorẽ ad mortalẽ culpã, colligit̃ ex ipſius legislatoris intẽtione, & voluntate, quæ ex verbis legis deduci poterit, & præterea inde p̃ſumit̃, ꝙ finis, à lege p̃tenſa, & in quem lex dirigit̃, maximè eſt Reipublicæ vtilis. Nã hinc cõſtat eius tranſgreſſionẽ eſſe Reipublicæ pernicioſam: & proeterea ſatis conſonum eſt, ꝙ tunc interpretemur legislatorem voluiſſe tranſgreſſores mortalẽ contrahere culpam, ſicuti adnotarunt ferè omnes, qui paulò ante nominatim fuere citati, & præſertim Adr. quodlib. 6. ar. 2. Dec. in cap. nam concupiſcentiam. col. vlt. de conſt. Ioan. Dried. d. liber. Chriſt. pag. 266. quod ex varijs cauſis cautiſſimè eſt diffiniendum. Nec interim omittendum eſt tranſgreſſorem legis humanæ cuiuſcunque, ſiue inducẽtis culpam venialem, ſiue mortalem, ſemper mortalem cõtrahere culpam, ſi ex contemptu eam tranſgrediatur, ſiquidem cõtemptus ipſe mortalem culpam ſemper habet, ſecundum omnium Theologorum, & Canoniſtarum Reſolutionem, quæ colligitur ex Tho. 2. 2. q. 186. ar. 9. Adr. d. ar. 2. Altiſiodoren. lib. 2. tract. 19. & lib. 3. tract. 9. Gerſo. lect. 4. de vita animæ ſpirituali. Ioan. And. & Doct. in c. ſacris. de his, quæ vi metuſve cauſ. fiunt.

Vltima concluſionis pars dictet humanam legem aliquid ſub pœna tẽporali prohibẽtem, qđ nec diuina, nec naturali prohibitum erat, ad culpam quandoque mortalem obligare. nec. n. ex eo obligatio ad mortale crimen ceſſat, nec tollitur, quod à legiſlatore pœna fuerit tranſgreſſori impoſita. cui ſententiæ aduerſus prioris opinionis aſſertores ſubſcripſere Dom. à S. Geminiano, & Frãc. in cap. perpetuæ. notab. 6. & in c. commiſſa. 2. notab. de electi. in 6. gl. & idem Dom. in c. 2. de conſt. libr. 6. in verb. ſẽtentijs. Fel. & Dec. in j. lect. cap. nam concupiſcentiam. de cõſt. Syl. i. verb. inobediẽtia. Io. Dried. lib. j. de lib. Chriſ. ar. 3. Io. à Medina de reſtitutione. q. 12. & q. 37. ad ſextum. omnium dubio procul diligentiſſimè Alfonſus à Caſt. lib. j. de poteſt. leg. pœnalis, c. 8. & ſequen. Eandem opinionẽ probat Dom. Sot. lib. j. de iuſt. & iur. q. 6. art. 6. probatur hæc pars. Nam humana lex poteſt obligare etiam ſi laica ſit, eius tranſgreſſorem ad culpam mortalem, & ſimul pœnam aduerſus eum ſtatuere, ita quidem vt tranſgreſſor huius legis teneatur ad culpam ſimul & pœnam, cũ pœna non ſit culpæ contraria, vt non poſſit ſimul cum ea ſtare, ergo lex humana præcipiens aliquid pœna ſtatuta, obligat tranſgreſſorem ad culpam. Quod ſi dixeris verum hoc eſſe, ſed ex intentione legiſlatoris probari priorem ſententiam, cum is ſtatuens pœna aduerſus trãſgreſſores, nolit ad culpam eos obligare, quaſi non deſit hac in parte poteſtas, ſed voluntas, certè miror, nec poſſum ita rem hanc perpendere, vt exiſtimem legis cõditorem, qui pœnam addit legi ad eius maiorem vim, & exequutionem, velle imbecilliorem legem ab eo conditam ex hoc reddere, & efficere tollendo ab ea culpa obligationem. Præſertim quod plerunque ex pœna legi, & præcepto addita colligitur legiſlatorem habuiſſe voluntatem obligandi ad mortalem culpam. etenim ex pœna excommunicationis à lege indicta, conſtat eam legem ad mortalem culpam obligare, cum alioqui non debeat excommunicari, quis, niſi ob mortalem culpam. cap. nemo. & cap. certum. 11. q. 3. ſic & Scotus notauit in 4. ſent. diſt. j. q. 6. in lege Moſaica nuſquã ſtatutam fuiſſe, pœnam mortis, niſi vbi ex tranſgreſſione legis culpa mortalis cõſtitueretur. Et profectò iniquam ipſe cenſerem humanam legem, quæ pœnam mortis, aut mutilationis membrorum imponeret pro tranſgreſſione alicuius legis, quæ ob publicum, leue tamen incommodum, non eſſet digna mortali culpa. tametſi fatear poſſe legiſlatorem humanum aliquid prohibere graui appoſita pœna, & tamen expreſſim inſinuare ſe nolle obligare tranſgreſſorem ad mortalem culpam.

Ex his patet nihil referre, an ipſa lex pœnalis fuerit ſimul ſtatuta cum ipſa lege mortali, quæ prohibet id, cuius tranſgreſſio pœnam legis hẽt, an ſeparatim, ab eodẽ an ab alio legiſlatore. eadẽ. n. rõ, quæ poſteriorẽ opinionem probat, cum lex ſimul prohibet, & pœnã ſtatuit, probat itidem veram eſſe, cum ex interuallo ab eodem, vel ab alio pœnalis lex ſtatuitur cõtra legis iam latæ trãſgreſſores, & econuerſo. licet Iaſ. in d. l. 2. C. de iure emphy. nume. 143. exiſtimauerit, priorem ſententiam veram eſſe vbi conſtitutio vel ſit facta ſimul prohibens, & pœnam addens tranſgreſſioni, vel ab eo, qui præcipit, aut prohibuit, ex interuallo condita fuerit pœnalis pura lex pœnam adijciens priori conſtitutioni, quod cogitandum dimiſit Ludou. Gomez. in d. capitu. 2. nume. 60. de conſtit. in ſexto.

Hinc conſtat an verum ſit quod plerique adnotarunt
4 priorem ſententiam admittentes, † vbi lex pœnalis eſſet purè pœnalis, quæ nihil p̃ciperet, aut prohiberet, ſed tñ pœnam ſtatuerit hoc vel illud facienti. Nam in hac ſpecie legẽ iſtam non obligare ad mortalẽ, nec venialẽ culpã, reſponderunt Henr. à Gandauo quodlib. 3. q. 22. & Io. Dried. in d. lib. de libert. Chriſt. qui legem purè pœnalem diſtinguunt à lege mixta, quæ ſimul certum ſtatuit percipiendo, vel prohibẽdo, & tranſgreſſorem pœna puniẽ-

dum

dum eſſe cenſet. Sed quia Henr. hanc reſponſionem non ita ſimpliciter proponit, ſed in hunc ſenſum, vt lex purè, pœnalis ex ſeipſa & ex verborum forma non obliget ad culpam, ſed vel ex eo quod promittat id., propter quod pœnam imponit eſſe vel prohibitum iam, vel præceptũ lege diuina, vel humana, & deinde concedit, legem purè pœnalem ex intentione legiſlatoris pęnam ſtatuentis ad culpam obligare, non ex ſe ipſa, huius concluſionis author eſt Alfonſus à Caſtro lib. j. de poteſt. legis pœn. c. 9. poſt Caie. quem ipſe citat 2.2. q. 187. ar. 5. eo etenim capite doctiſſimus ille vir, maximis rationibus probare nititur, legem purè pœnalem ex ſeipſa, niſi alia præceſſeric naturalis, diuina, vel humana lex, minimè obligare ex forma verborum, & quatenus pœnalis eſt ad culpam, mortalem nec venialem, addit præterea non rectè colligi à legiſlatore intentionem obligandi tranſgreſſorem ad culpam ex eo ſolum, ꝙ pęnam ſimpliciter, & purè ſtatuerit, qua in re diſcedit ab Henr. Gandauenſi, cum quo ſecundum eum conuenit Sylu. in verb. inobedientia. licet Syluest. ipſe non ſatis percipiens quid Henr. ſcripſerit, cum reprehenderit.

Ego ſanè fateor, legem purè pœnalem ex ipſa verborum forma non obligare ad culpam, quamuis culpam ipſam præmittat frequentiſſimè lex illa, ex alia lege diuina vel humana, quemadmodum ſenſere Driedo. & Caieta. idq́; eruditiſſimè oſtendit, ac neruosè Alfonſus à Caſtro in d. c. 9. concedo item non ſemper rectè, nec neceſſariò colligi legiſlatoris intentionem obligandi tranſgreſſorem ad culpam, ex eo ꝙ legem purè pœnalem ſtatuerit. ſcio etenim non eſſe hanc collectionem neceſſariam. Attamen opinor plerunq; ex lege purè pœnali, quæ pœnã infert pro eo, quod alia lege, nec prohibitum eſt, nec pręceptum, quod rarò contingit, deduci poſſe conditoris intentionem ad obligandum eum, qui vel fecerit, vel agere omiſerit id, pro quo pœnam ſtatuit ad mortalem, aut venialem culpam. Nam ex ſubiecta materia pœnalis legis quandoque conſtabit legiſlatorem talem legem ſtatuentem intendere vt fiat, vel omittatur id, propter quod pœnam imponit: quid enim ſi quod id fiat vel omittatur expedit reipublicæ, & hæc ratio manifeſta ſit apud ipſum legiſlatorem? profectò cenſerem ipſe tunc intentionem legiſlatoris legem purè pœnalem ſtatuentis, eam eſſe, vt id fiat, vel omittatur. Sic deniq; ſi id fieri, vel omitti non tm̃ eſt ſimpliciter vtile cõitati, cuius legis conditor curam gerit, ſed & maximè intereſt eius ad bonum cõe id fieri, vel omitti, quod præſumitur ob grauem pœnam lege purè pęnali ſtatutam, non admodum alienum à ratione videbitur, in hac ſpecie coniecturæ, intendiſſe legiſlatorem ad mortalem culpam obligare tranſgreſſorẽ eius, quod in hanc legem merè pœnalem pro eius materia deduxit. Quamobrem iuxta hunc ſenſum admitti fortaſſe poterit quod Henr. Gandauenſis & Sylu. adnotarunt. Sic ſanè poſt huius operis primam editionem prodijt in publicũ opus elegans de iuſt. & iur. authore Dom. Sot. quodlib. j. q. 6. ar. 5. hanc poſteriorem opinionem ſequitur ſcribens legem purè pœnalem obligare ad culpam.

Poſtremò ex hac diſputatione apparet, non eſſe iuſtã, nec congruam rationem opinionis eius, qua quibuſdam placuit, vectigal, tributum, aut decimam rei venditæ æſtimationis & pretij partem non eſſe neceſſariò in animæ iudicio regi ſoluenda, nec teneri hæc iura fraudantem ad reſtitutionem, ꝙ leges regiæ non ſoluentibus hæc regalia iura, pœnas a iudicibus exigendas imponant. conſtat etenim fragilem omnino eſſe hanc rationem, minimeq́ue veram efficere hanc tam audacem, & perpetuam concluſionem.

Idcircò q̃oni propoſitæ reſpondentes, hanc omnino veram concluſionem edimus. tenetur in animæ iudicio præter mortalem, quam contrahit, culpam ad reſtitutio-
5 nem iſ qui tributum, vectigal, aliaq; regalia iura princi-
pi reddere per fraudem aut ſimulationem omiſerit, modò hæc ipſa tributa iuſta ſint, nec legem iuſtæ exactionis egrediantur. Huius aſſertionis ratio ea eſt, ꝙ princeps iuſtè tributa, ac vectigalia exigat, mõ hæc tributa tyrannidem ob exceſſum grauem non ſapiant. Probat hæc ipſa totius veritatis baſis & fundamenti pars potiſſima authoritate ac teſtimonio Saluatoris, qui interrogatus an liceret cẽſum dari Cæſari reſpondit Matth. cap. 22. Reddite ergo quæ ſunt Cęſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei Deo, quo in loco ſm̃ Hierony. & Theophylactum præcipit Deus dari, ac reddi tributa Cæſari, & principib. idem facit dñ Matthæ. c. 17. iuſſit Petro, vt ſtaterem pro ſe, & ipſo Petro ſolueret. item Paul. ad Rom. c. 13. inquit. Ideo enim & tributa præſtatis, miniſtri enim Dei ſunt, in hoc ipſum ſeruientes. Nam multi ſunt labores, quos principes pro populo tolerant, cum eius curam gerunt, rebuſq́; publicis proſpiciunt ac laborant in exequutione iuſtitiæ vt ſuum cuique ius reddatur, vt nemo alterum lædat prouinciamq́ue bello, & armis tutantur, ne à finitimis gentibus opprimatur: qua ratione iuſtè principes tributa, & vectigalia exigunt a populo. ſiquidẽ dignus eſt mercenarius qui operatur, mercede ſua; ita ſanè diuinum eloquium dictat Luc. cap. 10. dignus eſt operarius mercede ſua. igitur ſicut principes cauere debent ab iniuſtis exactionibus, quę potius ad luxum & delicias, quam ad expenſas neceſſarias defenſioni, & adminiſtrationi reipublicæ, iuſtamq́; laboris mercedem pertineant, ita & ſubditi abſtinere debent à fraude, & ſimulatione, quibus principem ipſum debitis iurib. & tributis defraudẽt, cũ potius teneant ea reddere principi, eiuſque publicanis. Reddite, inquit Paulus omnibus debita cui tributum, tributum, cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem, cui honorem, honorem. Hanc igitur ſententiam quod teneatur, quis in animę iudicio principi reddere tributum vectigal, & alia iura regalia, quæ iuſta ſint, aſſerunt Panor. & ibi Doct. in c. innouamus de cenſibus. & pleriq; alij, quos referunt, & ſequuntur, dicẽtes hanc opinionem cõmunem eſſe, Bertachinus in tract. de Gabellis, par. 9. in prin. & Syluest. in verb. Gabella. 3. q. 8. eandem ſententiam defendunt Ioan. à Medina in lib. de contract. q. 13. & Alfonſus à Caſtro lib. j. de poteſta. legis pœnalis. c. 11. Dom. Soto lib. 3. de Iuſt. & iure. q. 6. ar. 7.

Hinc infertur, eos qui ſimulatione & fraude occultè contrahunt, merceſque inuehunt in ciuitatem, vel prouinciam, aut euehunt, quo publicanos effugiant, ipſoſq́; debitis iuribus & vectigalibus defraudent, peccare quidem mortaliter, & teneri ad integram vectigalium reſtitutionem, etiam ſi vectigalia non petantur. Nã hi, qui merces inuehunt, aut euehũt, tenentur eas per viã publicam conſuetã, & regiam tranſmittere, eaſq́; non occultare. l. 5. tit. 7. parte 5. l. 96. 97. & 107. inter leges de las alcauallas.

Secundò ex his deducitur intellect. ad tex. in l. ſi §. diui. in l. vlt. ff. de publicanis, quo iuxta quorundam interpretationem probatur tranſuehentem merces per locũ publicum, & conſuetum abſque vlla fraude errore potius, mercium profeſſionem omittentem, teneri ad dupli pœnam. Nam id obtinet in iudicio exteriori, at in animæ iudicio ſolum tenebitur ad vectigalis ſimplicis ſolutionẽ.

Sic regia l. 9. & 10. tit. 10. lib. 6. ordin. ſtatuit, tranſmittẽtẽ merces per loca publica, & cõſueta, ſi ibi nullus ſit portitor, nec cuſtos, qui vectigal exigat, nulla pœna puniendum fore, etiam ſi abſque vectigalis ſolutione tranſierit cum mercibus, teneri tamen ad ſolutionem & redditionem vectigalis.

Tertiò hic infertur interpretatio vera ad tex. in l. Regia 120. de las alcauallas. qua conſtitutum eſt venditorem cuiuſq; rei, ex qua regi pretij pars decima debita ſit, teneri ſub pœna alterius decimæ notam facere publicano illam venditionem. Etenim licet dupli pœna in iudicio interiori nequaquam debita ſit, tamen quo ad eiuſdem iudicium venditor profectò peccat, & tenetur ad reſtitutionem decimæ ipſis publicanis. 12

Hoc probatur ex eo, ꝙ venditor tenetur decimam pretij partẽ regi vel eius publicanis reddere tanquã eis debita: ergo tenet publicanis notã facere venditionem. Conſequens hoc manifeſtè patet, & colligitur. Quia vel tenetur ſoluere debitam pecuniam, vel ſaltem creditori ignoranti debitum, notum id facere, vt vel creditor remittat debitum, vel ad diem ſoluendi dilationem concedat, cũ interim creditore ignorãte, pecunia eo inuito retineat: ſiquidẽ ignorans, inuoluntarius fit. deinde venditor, qui

non

non denunciat publicanis venditionem, damnum is dat circa rẽ ſibi debitam, quã publicani ob ignorantiã petere omittunt, & præterea tenetur decimã pretij partem iure obligationis legalis regi ſoluere, vel eius nominę publicanis etiam, qui notam habuere venditionem. Igitur tenetur venditor etiam in iudicio interiori animæ ſoluere pecuniã lege iuſtiſſima debitam, ẽt publicano ſcienti, & ignoranti denunciarę venditionẽ factã fuiſſe, cũ lege ad hanc denunciationẽ teneať, alioqui eam omittentes ex capite damni dati tenebitur ad reſtitutionẽ, prętерquam quod, & ipſe ratione decimæ debitæ ex pretio rei venditę itidẽ tenebitur ad reſtitutionẽ. Sic etenim ſunt intelligendæ legis Regię, quę de hac materia tractauerunt.

Cæterum, ſicubi conſuetudine obtentum fuerit, quòd dicta venditionis denunciatio non ſit neceſſariò facienda publicanis, & ꝙ hæc decima pretij, vel vectigalia eis non ſoluantur, donec fuerint petita, tunc fortaſſis in aię iudicio non tenebitur quis ad vectigaliũ, nec ad decimæ ſolutionẽ ante publicanorum petitionẽ, mõ nulla facta fuerit fraus ad hoc, vt occulta ſit venditio, vel vt publicanos lateat mercium tranſmiſſio. quod probať ex his, q̃ de decimis eccleſiaſticis tradidimus lib. j. Var. Reſ. c. 17. nu. 8.

Quòd ſi vectigalia iniuſta ſint, nẽpe ab eo indicta, qui ius ea indicẽdi non habeat, vel abſq; vlla cauſa pręter iuſtã laboris, & regiminis mercędem à principe inſtituta, non tenebitur quis in conſcientiæ foro ea ſoluere, ac poterit abſq; vllo crimine, eiuſq; labe eorum ſolutionem cautelis, alijsvę modis omittere, ſecundum Bar. in l. vectigalia. ff. de publica. & vectigalia. quem alij Doct. frequentiſſimo omnium conſenſu ſequuntur.

In his verò reb. quæ à prouincia in prouinciam tranſmittuntur, illud obſeruandum erit, ꝙ ſi nullum vectigal ſit pro earum tranſmiſſione inſtitutum, nec debitum, ſed tantum pœna ſit ſtatuta aduerſus tranſmittentes res veritas hæc ipſa pœna in iudicio contra ſcientiæ, & interiori exigenda non eſt, nec neceſſariò ſoluenda, quod tenuit Io. a Medina de reſt. quæſt. 15. ad finem.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Fur, ſeu violentus rei alienæ occupator, tenetur in animæ iudicio reſtituere rem, etiam ſi ea perierit abſque eius culpa, modò non foret eodem pacto apud dominum peritura.*

2 *Fur an teneatur rem extinctam iam reſtituere eius æſtimationis, cuius maximè fuerit à die commiſſi criminis.*

3 *Fur, & iniquus rei alienæ inuaſor an poſſint in animæ iudicio retinere expenſas vtiles, & meliorationes deducere.*

4 *Fur, & iniuſtus poſſeſſor qualiter in iudicio conſcientiæ teneantur ad reſtitutionem fructuum perceptorum, & eorum qui potuere percipi?*

§. SEXTVS.

DVODECIMO libet ab eadẽ regula adnotare iure naturali & diuino neminẽ teneri ex acceptione rei alienæ iniurioſa, vel ratione illati dãni ad aliud, q̃ illati dãni reparationẽ, & eius, quod alterius verè intereſt, reſtitutionem. Hoc etenim dictat ratio, quę inducit obligationem reſtituendi, ſicuti in principio huius relectionis oſtendimus. vnde plura in huius regulę tractatu dubia definiri poterunt.

Primò hinc cõſtabit vera reſolutio ad eã dubitationẽ, qua controuertiť, an fur, raptor, & violentus rei alienæ poſſeſſor teneať ad reſtitutionẽ poſtquã res ablata, abſq; eius culpa perierit? Nã gl. hic, D. Tho. 2. 2. q. 62. ar. 6. Sylu. in verb. furtum. §. 16. & cęteri huius regulæ interpretationẽ examinantes paſſim aſſeuerant iniquum, rei alienæ occupatores teneri oĩno ad reſtitutionem rei per iniuriam ablatæ, quo ad æſtimationem etiam poſt eius interitum abſque culpa occupationis cõtingentem. idem ipſe cenſeo verum eſſe. Etenim & ad forum conſcientiæ prætec ſupraſcriptam rõnẽ poterunt induci ea, quæ apud iudicẽ exteriorẽ ſufficiunt ad huius æſtimationis condemnationem: ſiquidem, cum hic occupator alienę rei ob crimen, & malã fidẽ, quã ab initio habuit, ſp eſt in mora. l. in re furtiua. ff. de condict. furt. l. vlt. C. eo. ti. & alibi paſſim. moroſo aũt, ſemper imputatur rei interitus ẽt abſq; eius culpa contingens. l. nemo. §. vlt. & l. ſi ſeruum. ff. de verb. oblig. l. j. §. rectiſſimè. & l. merito. ff. de vi & vi arma. & in l. vlt. ff. de cond. fur. cuius meminit Bal. in reb. de re iud. in princip. idem probatur in l. j. C. quod met. cau. & in l. cum

1 res. §. vlt. ff. de legatis j. Atq; ita in hac † ſpecie mihi placet iuris ciuilis reſponſio, vt & ea in aĩæ iudicio ſeruanda ſit ea ratione, ꝙ fur per iniquam acceptionem alterum in illius rei peremptæ æſtimatione læſerit: quæ quidẽ res etſi perierit penes furem abſque eius culpa, fortaſſis nõ ita penes dominum periſſet, cum eam ante interitum aliena re potuiſſet, vel alijs remedijs ab interitu liberare. Sed huius quæſtionis controuerſia maior tendit in eum caſum quo certum eſt, dominium rei furto ablatæ, eam ante interitum non fuiſſe alienaturum, & eodem modo apud ipſum rem illam perituram, ſicut & apud furem periję, an in iudicio animæ teneatur fur ad æſtimationem? Anchar. hic quint. oppoſitione reſpondet, furem in hac ſpecie teneri ad æſtimationem in conſcientiæ iudicio. tandem Anch. eandem diſtinctionem admittendam eſſe cenſet in iudicio aĩæ, quæ & apud iudicem exteriorem ſeruanda foret. Nam in foro exteriori receptũ eſt frequenti oĩum conſenſu occupantem rem alienam mala fide per crimẽ & delictum, teneri omnino ad eius reſtitutionem, & æſtimationem re perempta apud ipſum eodem penitus mõ, quo & apud dñm foret peritura. glo. in d. §. rectiſſimè. Bar. cõiter receptus poſt gl. ibi in l. quod te mihi. num. 10. ff. ſi cer. pet. glo. in l. item ſi verberatum. §. vlt. ff. de rei vend. gl. cõiter approbata in d. l. nemo. §. j. in verb. homo. quam opinionem fatentur cõem eſſe Alex. in d. l. cum res. §. vlt. ff. de leg. j. & Iuniores in d. l. quod te mihi. atq; Alex. in d. l. nemo. §. j. eandem ſententiam & in foro animæ dicit eſſe iuſtam Ioan. a Medina de reſtitu. quæſtione ſexta. Ego tamẽ contrariam veriorem eſſe opinor in animæ iudicio, quippe qui videam ratione naturali furem raptorem, & denique rei alienæ occupatores teneri tantum domino iniuriam paſſo reſtituere damnum, quod per acceptionem iniquam eis illatũ fuerit. Hæc etenim eſt vera ęqualitatis, & iuſtitiæ ratio, ne quis ex alterius iniuria damnũ in proprijs reb. patiatur; quod D. Tho. docet ſecunda ſecundæ, quæſtione ſexageſima ſecunda, & alij Theologi reſtitutionis obligationem à iure naturali deducentes, idẽ prętmittunt, quo ſit, vt raptor, fur, vel violentus rei alienę occupator, ad rei æſtimationem minimè teneatur poſt eius interitum, ſi eadem res eodem modo foret apud dominum peritura, nec eam ante interitum dominus eſſet venditurus. Nam & iure ciuili apud iudicem exteriorem non eſt omnino certa communis opinio, quemadmodũ cõſtat ex diſputatione huius quęſtionis tradita per Franciſcum à Ripa in d. l. quod te. num. 28. imò re perempta penes iniuſtum eius occupatorem, quique eam iniuria, & ſcelere à domino habuit, eodem modo, quo penes dominũ fuerit peritura, reſtitutionis obligationem, extingui etiam quoad æſtimationem, probat tex. elegans in l. item ſi cum exceptione. §. ſed & ſi quis. verſi. ſed & ſi non culpa. ff. quod met. cau. cui non ſatis aptè hactenus reſponderunt communis ſententiæ authores. idem probat tex. in l. ſi plures. §. vlt. ff. depoſi. quibus authoritatibus aduerſus communem ſententiam tenuerunt Mart. ex antiquioribus, & quidam alij, quos ſequuntur Fulgoſi. Iaſ. num. 28. Decius nu. 16. & Curtius Iun. num. 33. in d. l. quod te mihi. Et profectò ex plurib. iuris locis, quæ pro cõi ſententia citantur, adducuntur etenim plures, nullum ego legi, à quo cõis opinio vel apertè, vel per congruam argumentationem deduci valeat. idcircò licet obiter etiam in foro exteriori Martini ſententiam admittens opinor ſaltẽ in animæ iudicio eam eſſe veriorem, ſiquidem etſi per humanas leges in hoc caſu adhuc debitor teneretur ad reſtitutionem, id potius ad pœnam criminis, quam ad damni illati compenſationem pertineret. Pęna verò in conſciẽtiæ iudicio minimè debetur, ſed tantum damni dati compenſatio. ſit igitur hanc partem non tantum ęquiorem eſſe, quod Io. a Medina fatetur, ſed & iuſtiorem.

Secundò

2 Secundò † eadem ratione conſtat vera interpretatio textus in lege in re furtiua.ff.de condictio. furt.ſi ex cauſa, inquit Vlpianus, furtiua res condicatur, cuius temporis æſtimatio fiat, quæritur? Placet tñ id tps ſpectandum, quo res vnquã plurimi fuit, maximè cum deteriorem factam fur dando non liberatur: ſemper.n. moram fur facere vr̃. Ex quib. verbis adnotauit Bar. quod re perẽpta ſuccedit obligatio contra furem ad æſtimationem, quanti res plurimi fuerit eo tpe, quo dñs ea caruit. Enimuero iuxta leges iuſtitiæ commutatiuæ ſatis eſt, ꝙ res furto ablata dño reſtituatur, vel ea perempta iuſta eius æſtimatio, quæ iuſtiſſimam efficit damni dati compenſationem. Nec ad hanc pertinet æſtimatio quanti ea res plurimi fuerit à die furti commiſſi, vbi dñs eo tpe, quo pluris valuerit, nõ foret eam venditurus, nec furis culpa valor ipſius rei fuerit diminutus. quod Sylu. ſenſit in verbo, furtum. quæſtione decima ſexta, & eſſe hanc humaniorem ſententiam aſſerit Ioannes à Medina d.q.6. licet opinetur contrariam iuſtam eſſe, ꝙ ſi res à fure ablata eſſet apud dominũ vendibilis, ita quidem, vt eo die quo plurimi valuit ab eo venderetur ea temporis huius æſtimatio ad verum damnum pertinet, & ad eius ſatisfactionem.

3 Tertiò infertur, qua † ratione ſeruãdæ ſint in animæ iudicio leges humanæ, quæ de ſumptib. ac meliorationib. à fure in re furto ablata factis tractauere, an & Iuriſconſultorum rñſa ſint & in foro aĩæ admittenda. Ego quidẽ leges dantes furti, & cuicunq; malæ fidei poſſeſſori expẽſarum, & meliorationũ intentionem, aut repetitionem, non ambigo eſſe in aĩæ iudicio exactè cuſtodiendas, & ſecundum eas à ſacerdote reſtitutionis materiam examinandam, atque ideo mente ab eo tenendam eſſe diſtinctionem Bart. in l. in fundo.ff. de rei vend. per tex. ibi. & in l. domum. C. de rei vend. vbi Salicetus opt. tex. in l. planè.ff.de petit.hæred.& in §. ex diuerſo.Inſt. de rerum diuiſione.Regia l.43.titu.28.par.3. Sed quæ poſſunt in conſcientiæ iudicio dubitationem, & ſcrupulum mouere, circa eas cõtingunt leges, aut interpretũ reſponſiones, quæ furi, & malæfidei poſſeſſori expenſarum, & meliorationum repetitionem, & retentionem negant. In quibus cũ bonæfidei poſſeſſorib. hoc non negetur, vel eſt adſumenda ratio à præſumpta malæfidei poſſeſſoris donatione, vel à legali pœna ob malam fidem, & iniurioſam rei alienæ occupationẽ, ſtatuta. vtroq; verò caſu in conſcientiæ iudicio aliter eſt accipienda res iſta, cum in eo, nec locus ſit præſumptionibus, nec legali pœnæ ſaltem ante iudicis condemnationem, ſed tñ in materia reſtitutionis agatur, de damni illati reparatione, & de re aliena, vel iure non quæſita reſtituenda: quemadmodum ſuperius adnotatum eſt. vnde erit quo ad aĩæ iudiciũ examinandus tex. in l. ex argento.ff. de cond.furt. Ex argento, inquit Paul. ſurrepto pocula facta condici poſſe, Fulcinius ait. Ergo in condictione poculorum ẽt cælaturæ æſtimatio fit, ꝗ impenſa furis facta eſt, quemadmodum ſi infans ſurreptus adoleuerit, æſtimatio fit adoleſcentis, quamuis cura, & ſumptib. eius fures creuerit. Hactenus Iuriſconſultus, ex quo apparet ẽt expenſas neceſſarias non deducere furem, ab æſtimatione rei, quam furto habuit. Sed hoc quo ad expenſas neceſſarias, tñ obtinet in alimentis, quæ ſeruo ſurrepto præſtita fuerint, l.j.C.de infant.expoſit.notat Sal.in d.l.donum.pen.col. probatur itẽ furem, & malæfidei poſſeſſorem, nec per actionem, nec per retentionem poſſe conſequi expenſas vtiles, in re aliena factas, ex quibus res ipſa meliorata fuerit, & maioris ſit æſtimationis: tametſi malæfidei poſſeſſor poſſit has expenſas deducere per deductionẽ ædificij, & materiæ ſeruato illæſo priſtino rei ſtatu.l.domum.C.de rei vend. vbi Salicet. & communiter Doct. notatur in l.ſi area.ff.de cond.indeb.d.§.ex diuerſo. & ĩ dicta l.in fundo.Regia l.43. paulò ante citata. Imò in fure illud conſtat, ꝙ re perempta tenetur is in foro iudiciali reddere æſtimationem eius, & iuſtum valorẽ quo æſtimari poſſet, ita vt erat meliorata expenſis furis, tex.in d.l.ex argento. Sic & ob malam fidem poſſeſſor expenſas voluptatis, & ornatus cauſa factas, non quidem vtiles, nec poterit petere, nec retinere per deductionem materiæ, ſeruato etiam illæſo priſtino rei ſtatu. glo. frequentiſſimo omnium conſenſu probata in d.l.in fundo. tex.& inibi Salicet.in d.l.domum. d.Regia l. 43. Hæc ſanè omnia in iudicio animæ non ita vt in exteriori obtinere debent, quippe quæ minimè ſint neceſſaria ad illati damni compenſationem.

Quãobrem in iudicio interiori qui alienum ſeruũ ſurripuerit, in eiuſq; alimentis aliquid impenderit, poterit eas impenſas retinere, cum de ſeruo reſtituendo tractauerit. has etenim dominus facturus eſſet oĩno, & iõ æquiſſimè à malæfidei poſſeſſore retinentur, qui tñ, & fructus ſerui reſtituere debet ſi quos ab eo percepit, aut percipere potuiſſet: quod ſtatim examinabimus. Sed tamen etiam ſi nullos fructus perceperit à ſeruo, poterit nihilominus retinere alimenta, quæ ſeruo præſtitit. Eadem ratione malæfidei poſſeſſor in animæ iudicio poterit retinere impenſas vtiles, quas in re aliena fecerit, & ex quibus res ipſa melioris, maioriſq; ſit effecta æſtimationis, ipſeque dominus ex hoc ſit locupletior.

Nam in pœnam criminis, & malæfidei lex humana ſtatuit, non poſſe has impenſas repeti, nec retineri: pœna verò hæc licet in foro iudiciali obtineat, non ita in animæ iudicio procedit, quod in hac ſpecie notat Ioan. à Medina dic. quæſtione 60.2.par. dum contendit, tantum eſſe in reſtitutione damni illati compenſationẽ obſeruandã, ergo poterit fur vtiles expenſas in conſcientiæ iudicio retinere, cũ ex eis res ſit modò maioris æſtimationis. Præſertim ꝙ & has poſſe in foro iudiciali repeti, & retineri à malæfidei poſſeſſore cenſuit Martinus, cuius opinionem defendit Lugdunenſis in conſue. Pariſi. titu.j.§.j.gl.5.num. 87. Hinc apparet reſponſum Iuriſconſulti in d.l.ex argẽto. in priori eius parte, non eſſe recipiendum in foro interiori, cum id non pertineat ad veram iuſtitiam commutatiuam: & idcircò re perempta fur tenebitur ad eius æſtimationem ſimplicem, non ad eam qua poterat æſtimari in eo ſtatu, prout rès erat expenſis, & cura furis meliorata, niſi eo caſu, quo veriſimili coniectura eam meliorationem feciſſet dominus, ni res foret ab eo ablata: etenim tunc tenebitur fur ad æſtimationem meliorationum deductis expenſis, quas dominus in hoc feciſſet, quia & in hac melioratione videtur per furtum dominus ipſe læſus. Poſtremò & illud conſtat, furem vel malæfidei poſſeſſorem poſſe in iudicio animæ deducere per ſubtractionẽ materiæ ab ædificio abſque læſione ipſius rei, & eius priſtini ſtatus expenſas, quas in re ornatus, & voluptatis cauſa fecerit, cum in hoc dominum rei minimè lædat, nec ei damnum inferat.

Quartò ex ſupra ſcriptis conſtat, quæ ratio ſit habenda in reſtituendis fructibus rei furto ablatæ: ſiquidem de fructibus à bonæ fidei poſſeſſore perceptis hic agendum nõ eſt. igitur quo ad fructus, quos malæfidei poſſeſſor reddere tenetur, obſeruandum eſt in iudicio conſcientiæ, quòd damni dati per iniurioſam acceptionem rei alienæ reparatio fiat, quemadmodum iam adnotatum eſt. Et profectò fructus percepti à malæfidei poſſeſſore, reſtituendi ſunt omnino, licet eos ꝑceperit propter eius induſtriã, & ſolicitudinẽ, deducta huius ſolicitudinis iuſta mercede, etiam ſi dominus fructus iſtos non percepiſſet, quod notat in foro exteriori Barto.in l.ratio.§.j.ff.de actio. empt. diſtinguens, an fructus veniant in reſtitutionẽ vt fructus, an vt intereſſe, priori caſu ſcribit hos fructus venire non ſic in poſteriori, ſecundum notata in l.videamus.§.ſi actionem.ff.de vſuris. vnde ipſe in animæ iudicio ab hac ſentẽtia Barto. infero, fructus iſtos, ſi ex eis malæfidei poſſeſſor effectus ſit locupletior, vel eos habeat mõ extantes, debere reſtitui domino rei non ratione illati damni, vel acceptionis iniquæ, ſed quia domino debentur eo, ꝙ fuerint a re propria illius percepti, atq; ita, vt fructus extantes ſunt domino rei reſtituendi ex deciſione Iuriſconſulti in l.ſi me & Titium.ff.ſi cer. petat. Quòd ſi fructus iſti ſingulari induſtria poſſeſſoris percepti, iã fuerint cõſumpti, nec ex eis fuerit poſſeſſor malæfidei factus locupletior, tunc cum ratione damni illati peti non poſſint, nec vt intereſſe lucri ceſſantis, ſiquidẽ eos dominus non percepiſſet, opinor non teneri ad eorum reſtitutionem ipſum poſſeſſorem, etiam malæfidei.

Sic

Sic & eadem ratione in animę iudicio tenebitur, fur vel iniuſtus alienæ rei poſſeſſor ad fructus etiam percipiendos, quos tamen vel attenta ſingulari eius induſtria, vel communi hominum cura, & diligentia dominus percipiſſet, nam & ita in foro exteriori ad hos fructus tenetur poſſeſſor malæ fidei. l. ſi nauis. ff. de rei vend. ſecundum Abb. in capitu. grauis. de reſtitutio. ſpoliat. & ibi Docto, Alexan. & Iaſon in l. apud Iulianum. §. j. ff. de lega. j. quam opinionem fatetur eſſe communem Dec. in l. generaliter. ff. de reg. iuris. atque ita tenendum eſt, quidquid ipſe Dec. inibi ab hac opinione communiter recepta diſſenſerit, exiſtimans, non eſſe attendendam ſingularem domini induſtriam: ſed eam quæ omnibus conueniat. Sed communis opinio ex Barto. colligitur in l. domum. C. de rei vend. qua ratione in conſcientię foro idem ſeruandum erit: cum hęc reſtitutio pertineat ad damni dati ſatisfactionem ex eo, q ſi res non fuiſſet iniuria, & furto occupata, eius verus dominus commodum hoc ab ea percepiſſet: quo quidem commodo fraudatur ob iniuſtam rei propriæ occupationem, nec in fructibus percipiendis et apud iudicem exteriorem attenditur ſingularis ipſius poſſeſſoris induſtria, quod notat Barto. in d. l. domum, & eſt communis opinio teſte Dec. in d. reg. generaliter, quidquid contrarium poſt alios adnotauerit Matheſi. notab. 160. maximè Cynus in l. certum. j. q. C. de rei vendic.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Iuſtitia diſtributiua à commutatiua differt.*
2 *Beneficia eccleſiaſtica, muneraq; publica indignis conferentes tenentur ad reſtitutionem illati damni, ac mortaliter peccant.*
3 *An dignior ſit eligendus quo ad beneficia, & munera publica? & an iure humano electio digni omiſſo digniori valida ſit?*
4 *Intellectus ad tex. in c. 3. de iure patronat.*
5 *Patronus tenetur digniorem præſentare epiſcopo ad beneficij inſtitutionem.*
6 *Eligens dignum omiſſo digniori an teneatur ad reſtitutionem?*
7 *Pater ex lege Regia meliorans filium dignum, vel indignum prætermiſſis digniori, an peccatum ex hoc commiſerit?*
8 *Impediens quòd beneficium, aut officium publicum alteri detur, an teneatur ad reſtitutionem? Et quid de impediente legatum dationem, vel hæredis inſtitutionem?*

§. SEPTIMVS.

DECIMOTERTIO quęritur ſatis cōgruè ad huius materię tractatū: an teneatur in animæ iudicio ad reſtitutionē is, qui alterum læſerit, vel ex eo, quòd ei digniori iuxta diſtributiuam iuſtitiam non contulerit officiū, aut beneficium, ex quibus ipſe munere publico ſeruire valeat reipublicæ ſimul, & reditum percipere ad eius alimenta, ſumptuſque neceſſarios: vel ex eo q impedierit, aut curauerit, ne ei beneficium vel
1 officium publicum à principe detur? Huic † controuerſiæ prænotandum eſt, maximum diſcrimen conſtitui inter iuſtitiam diſtributiuam, & iuſtitiam cōmutatiuam. Etenim iuſtitia diſtributiua tractat de diſtribuendis bonis cōmunibus, alicuius nempe communitatis, inter eos, qui eiuſdem ſunt communitatis: commutatiua autem agit de bonis priuatis vnicuique, cuius ea propria ſunt, dandis, atque ita in hoc tendit, vt vnuſquiſq; hēat à priuatis, & particularibus quod ſuum eſt, vnde prior iuſtitia cōſtituitur reſpectu communitatis ad priuatos: poſterior verò reſpectu priuati ad priuatum. ſicuti Ariſto. docet lib. 5. Ethicor. c. 2. & poſt eum eleganter Tho. 2. 2. q. 61. art. j. Florentinus 4. par. tit. 5. c. 2. & 3.
2 Eſt aliud obſeruandum, † q qui munera publica, & reipublicæ magiſtratus, & officia indigno ex craſſa ignorantia, vel ſcienter contulerit, præter peccatum graue, quod p acceptionē perſonarum aduerſus iuſtitiam diſtributiuam committit in eos, qui digni ſunt, maximum damnum reipublicæ, & his, qui ex indigna electi adminiſtratione læduntur, palam infert: & ea ex cauſa tenebitur ad reſtitutionem illati damni: quod probatur, quia qui cauſam damni dat, damnum dediſſe videtur. cap. vlt. de iniur. idem conſtat ex rub. C. & ff. de magiſtra. conueniend. l. j. §. nunc tractemus. ff. de tutel. & ratio. diſtra. glo. in cap. j. de ſup. neglig. prælat. adnotarunt in ſpecie Anch. in clemen. j. de ætate & quali. in fi. Fel. in cap. ſi quando. de reſcriptis. numer. 7. Ioan. Lupi. in cap. per veſtras. notab. 3. §. 26. numer. 1. & Adrian 4. ſententiarum, tracta. de reſtitutione. cap. quia iam determinatum eſt. verſic. 2. concludo. Idem notat Dominic. Sot. lib. 4. de iuſt. & iu. quæſt. 6. artic. 3. ad 6. probans, hoc in caſu quo ad iniuriam reipubl. peccatum committi aduerſus commutatiuā iuſtitiam, quod latius ipſe probauerat, lib. 4. q. 6. artic. 2. & 4. Quòd ſi dixeris, fortaſſe nullū damnū imminere eccleſię, aut reipublicæ ex indigni adminiſtratione: quia indignus nullum damnum intulit, quippe qui varijs ex cauſis commodè, & prouidè officium geſſerit: adhuc opinor mortale crimen contraxiſſe eum, qui indignum præpoſuit. cap. hi quoſcunque. j. quæſt. j. quia præficiens indignum, eccleſiam, rempublicam, pupillorum bona, & patrimonium maximo exponit periculo. quo fit, vt ex ſola indigni prælatione grauiter peccet qui eum ſcienter eligit: cum iniuſtiſſimè hoc eligendi munus, quod iuxta rectam rationē expedire tenetur, aduerſus diuinam, naturalem, & humanam legem exerceat.

3 His demum optimè accedit ea diſputatio: † an teneatur quis digniorem eligere, & præficere vel eccleſiæ, vel publicis muneribus? Et quibuſdam viſum eſt, ſatis eſſe, q dignus eligatur, aut præficiatur: etenim hoc ita verum eſſe dictat tex. in cap. monaſterium. 16. quæſt. 7. & in c. cum nobis. de electi. quibus authoritatibus hoc aſſeuerant gl. in cap. conſtitutis. de appell. in verb. magis. & in c. licet ergo. 8. quæſt. j. alia in capitu. 3. de iure patron. & in cap. 2. de offi. cuſtod. quas Docto. vbiq; veras eſſe cenſent. Sed hoc in hunc ſenſum accipiendum eſt, vt collatio beneficij, electio, & muneris prælatio valida ſit, nec in foro iudiciali, nec in interiori animæ iudicio poſſit iure reſcindi, non tamen ex hoc ſequitur præficientem dignū omiſſo digniori tutum eſſe, & immunem à peccato. Nec enim dubitandum eſt, electionem iſtam iure validam eſſe, adeò vt retractari nequeat: ſiquidem præter alios ita profitetur D. Thom. 2. 2. quæſt. 63. articu. 2. ad tertium. idem quodlibe. 8. articu. 6. & quodlib. 6. articu. 9. [Card. à Turrecremata in dicto cap. licet ergo. & ibi Præpoſ. Alexan.] Sylu. in verb. electio. 1. j. quæſt. 16. Adria. in dicto cap. quia iam determinatum eſt. concluſio. j. Domini. Sot. lib. 3. de iuſt. & iu. quæſt. 9. articu. j. conclu. 8. omnium latiſſimè Lambertin. de iure patron. 2. lib. par. j. quæſt. 10. articu. 3. [eandem opinionem ſequitur aſſeuerans communem eſſe Dominicus in d. cap. licet ergo.] probat tex. in dicto cap. conſtitutis. vbi poſt Abb. & alios Philip. Franciſ. banc opinionem tenet. ad idem tex. opt. in cap. quia propter. iuncto cap. cum in iunctis. de elect. cap. niſi cum pridem. §. ne pro defectu, de renunc. [& omnium apertiſſimè Tridentina Synodus ſeſſ. 24. cap. j. & cap. 18. digniorem eſſe eligendum aſſeuerat, vt à peccato ſit immunis elector: non tamen ſtatuit electionem digni omiſſo digniori fore reſcindendam.] atque hæc eſt communis opinio, quæ tamen fallit, vbi ante electionem, quæ de certis facienda eſt, denunciatur electoribus, vt digniorem eligant: & à contraria electione, ſi facta fuerit, ab initio appellatio propoſita fuerit. Nam in hoc caſu electionem factam contra appellationem nullam eſſe, & reuocandam probare conantur Panormita. & Dec. in d. cap. conſtitutis. glo. in pragm. ſanct. titu. de electionib. §. ego N. in verbo, vtiliorem. & Lambert. in d. articu. 3. contra Imol. & Franciſ. d. cap. conſtitutis. qui & in hoc caſu exiſtimant electionem validam eſſe, nec reuocari poſſe, etiā ſi facta fuerit omiſſo digniori, digno quidem electo. eorum ſententiam in praxi admittendam fore cenſeo aduerſus Panormita. alioqui omnes electiones maximum diſcrimen, & periculum patientur: eritque locus mille litibus, ſi permiſſum fuerit electiones reuocari ea ex cauſa, q dignior electus nō ſit. Hoc verò permittendum non eſt, nec permitti Chriſtianæ reipublicæ conuenit, mō dignus eligatur. Hinc conſtat intel-
4 lectus † ad tex. in c. 3. de iu. patron. vbi Beroar. quem Doct.

ſequuntur

ſequuntur, cenſet, præſentatum à maioris patronorum parte, ſi idoneus, & dignus ſit, ab epo inſtituẽdum eſſe omnino, etiam ſi præſentatus à minori patronorum parte dignior ſit. idem adnotarunt Imol. & Card. in clem. plures. 4. col. & §. ſi. q. j. de iure patrona. Panor. in c. cum autem. de iure patrona. Nec in hoc caſu poteſt eps digniorem inſtituere: cum is verè præſentatus non ſit: ſed potius alter qui maiorem patronorum partem, eiuſque ſuffragia habuerit, quod & iuniores fatentur ſtatio à me nuncupatim citandi. At ſi plures fuerint epo præſentati ab vno eodẽque patrono, vel æquali patronorum ſuffragio, tenetur eps, etiam in foro iudiciali, digniorem inſtituere, alioqui ab eo poterit dignior appellare, & eo appellante inſtitutio reuocabitur, ſm Abb. in d. c. cum aũt. Rochum Cur. in tract. iuris patro. in verb. honorificum. q. 13. Imol. & Card. in d. clem. plures. 4. col. in princ. quib. ſuffragatur tex. in c. ſi forte. 63. diſt. qui tamen in eo ſenſu accipiendus eſt, vt eps teneat ſm rectitudinis tramitem, digniorem eccleſiæ præficere: alioqui malè vtatur epi officio. Sed ſi idoneum cõtempto digniori elegerit ad ſacerdotium, non ſequitur inde eam electionem, aut inſtitutionẽ reuocandam fore: qua ratione contraria ſnia placuit Hoſt. Ioan. And. Anto. & Card. in d. c. cum aũt. Philip. Fran. in d. c. cõſtitutis, poſt gl. 3. Dec. in cõſi. 129. col. j. Cæſari Lãbert. de re patr. 2. lib. par. 2. q. 7. art. 26. & 3. par. q. 6. ar. 2. quorum ſententia mihi, ni fallor, magis communis eſt, atque ita Dec. in d. conſilio 129. col. j. expreſſim profitetur.

Igitur iura humana maiorem ad tranquillitatem reipublicæ, ne tot lites ſuper his prælationibus tractarentur, ſtatuerunt electionem, collationẽ, & inſtitutionem ſacerdotiorum validas eſſe, nec debere diſcrimen reuocationis adduci ob eam cauſam, ꝙ dignior fuerit prætermiſſus electo digno. Etenim ſi locus eſſet contrariæ opinioni, & electiones iſtæ hac hac ratione poſſent reuocari, nulla in eccleſiaſtica Republica electio fiet, quæ litib. & controuerſijs maximè pernicioſis non vexetur. is verò qui dignũ elegerit, ſiue ſacerdotium, aut munus publicum contulerit prætermiſſo digniori, planè peccatum committit, & perpenſa qualitate mortale quidem: quippe qui teneatur digniorẽ præficere: ſicuti cõi oium conſenſu extitat adnotatum in d. c. conſtitutis. vbi Panor. & Rochus de iure patro. in verbo, honorificum. q. 15. Lud. Gomez. in c. 2. de conſti. in 6. nu. 22. probat tex. in d. c. licet ergo. & tradidere eleganter Th. 2. 2. q. 63. ar. j. & q. 185. ar. 3. & quodlibe. ſupra citatis. Caie. in commentarijs ad Tho. Flor. 2. par. ti. j. c. 20. §. j. Io. Maior. in 4. ſen. diſt. 24. q. 8. & 9. Adr. in d. c. quia iam determinatum eſt. conclu. j. Sylu. in d. q. 16. Io. Lupi. in d. §. 26. nu. 12. Caie. in ſum. verb. acceptio. & in ientaculo 12. q. 4. Domini. Sot. in d. q. 6. ar. j. conclu. 9. Cæſar Lambert. de iure patro. d. q. 10. ar. 3. rurſus Caie. in 2. 2. q. 63. ar. 5. Hęc opinio inſtruitur fortius. Nam vel hæc publica munera conferuntur, vt onera reipublicæ, quæ priuati ad eius miniſterium ſubire tenentur: vel, vt bona, & honores ipſius communitatis, quæ inter priuatos eiſdem ſubditos communitati diſtribuenda ſunt, priori quidem caſu peccat rector communitatis, quia non ſeruat in ipſius regimine illam iuſtitiæ, & rectitudinis rationem, qua vti debet erga ipſam rempublicam. tenetur enim digniorem muneribus publicis præficere. tex. in d. c. licet ergo. c. vnico. vt eccleſ. benefi. c. viliſſimus. j. q. j. D. Aug. ſuper illud Iacob. 2. fratres mei nolite habere in acceptionem perſonarum fidem Ieſu Chriſti, inquit: Quis ferat eligi diuitem ad ſedem honoris eccleſiaſticæ gloriæ contempto paupere inſtructiore & ſanctiore? poſteriori autem caſu peccat princeps communitatis aduerſus iuſtitiam diſtributiuam, iuxta quam tenetur reipublicæ honores, bona ſubditis diſtribuere, & impertiri ſm cuiuſcunq; dignitatẽ, vt dignior digno, melior bono in his adſequẽdis ꝓferat, inquit ſanè Ariſt. lib. 5. Ethic. c. 3. ius enim quod eſt in diſtributionibus pro dignitate quadam eſſe oportere, omnes fatentur, dignitatem autem non eſſe eandem omnes aſſerunt. Hactenus Ariſto. quibus tandem hæc ſententia ſatis firmis rationibus, & authoritatibus probata manet.

Dignior verò in hac quidem diſputatione non ſimpliciter dr ille, qui doctior ſit, vel qui ſanctior: ſed is, qui iuxta munus, & rem cui præficiendus eſt, aptior eius miniſterio apparet: ſiquidem qñq; qui ſanctus vir, virtuoſus & bonus eſt, ac præterea diligentior ad curam, præferendus eſt viro ſanctiori, qui nõ ita diligens eſt: eaq; ratione non ita aptus ſicuti prior adminiſtrationi eius muneris, cui eſt præficiendus, quod Diuus Tho. ac cęteri paſſim adnotarunt. idemq; obſeruandum erit circa doctrinam, & eruditionem: nam frequentiſſimè qui doctior eſt, non ita cõuenit muneri publico, ſicuti alter qui doctus eſt, & doctrinam habet ſatis ſufficientem ad munus quod ei confertur. quæ vero exigantur, vt quis ſufficiens ſit adminiſtrationi dignitatum eccleſiaſticarũ, & ſacerdotiorũ, tradit tex. & ibi Doct. in c. cum in cunctis. de elect. gl. in c. penult. de præben. omnium latiſſimè Cęſar Lambert. de iure patro. 2. lib. j. par. 10. q.

Ex his autem, quę mõ explicuimus, ſatis euidenter cõſtat: dignũ & idoneum, cui munus publicum collatũ fuerit prætermiſſo digniori, non tm in foro iudiciali, ſed & conſcientiæ iudicio tutum eſſe, ac poſſe iuſtiſſimè & ſine peccato munus id poſſidere: tametſi qui eum præfecerit ſacerdotio, peccauerit etiam mortaliter: quemadmodũ cenſent Scotus & Richard. in 4. diſt. 15. & Ioan. Maior. ibi, q. 8. & 9. Caiet. in 2. 2. q. 185. artic. 3.

Secundò probatur ex præmiſſis electionem factam prętermiſſo digniori, ſi dignus electus fuerit, validam eſſe, nec reuocari poſſe. etiam ſi electores iurm de digniori eligendo præſtiterint. hoc etenim iurm pertinet ad periurij crimen, ſi electores exiſtimantes quendam ex candidatis dignitatem poſtulantibus, aut qui ad eam eligi poterant, digniorem eſſe, eo prætermiſſo, alterum etiam dignum elegerint: non tamen ob id electio nulla eſt, nec debet reuocari: quod expreſſim voluit Choſmas in prag. ſanct. tit. de electionib. §. ego N. in verb. vtiliorem. & inibi Philipp. Prob. in additionib. n. 6. Io. de Selua 3. par. de bñficio. q. 27.

Tertiò planè ex prædictis deducitur, epiſcopum qui iure Pontificio tenetur clericum præſentatum à patrono ad beneficium eccleſiaſticum inſtituere, modò is dignus, & idoneus ſit: ſicuti ſatis expreſſum eſt ſub rubrica de iu. patron. minimè peccare, nec crimen aliquod etiam quo ad animæ iudicium contrahere, ſi dignum à patrono pręſentatum inſtituere, prætermiſſo digniori, quem patronus non præſentauerit: potuiſſet tñ ad inſtitutionem epo exhibere, & inſtituendum offerre: cum epiſcopus idoneum, & dignum à patrono nominatum ſecundum canonicas ſanctiones non potuerit non inſtituere: ideoq; nullam contrahit culpam: ita ſanè in ſpecie adnotarunt Caieta. in ſumma, in verb. beneficium eccleſiaſticum. Ioan. Maior. in 4. ſent. d. q. 8. & 9.

Quartò eadem ratione, quàm paulò antè prænotauimus, examinandum eſt, quod Cæſar Lamber. in tract. de iure patron. lib. 2. j. par. quæſt. 10. articu. 3. nume. 17. ſcri-
5 bit exiſtimans ſ patronum non obligari, nec teneri ad ꝓſentandum digniorem: ſed ſatis eſſe ſi dignum ꝓſentet vt liber ſit ab omni culpa. text. opt. in c. monaſterium. 16. q. 7. qui probat, patronum poſſe nominare quẽ voluerit, modò is malus non ſit, & nominato deberi ab epiſcopo inſtitutionem. Etenim hæc opinio apud me falſa eſt. Nam licet præſentatio patroni, quoties dignos ab eo nominatur, valeat, ſitque ab epiſcopo admittenda: non ex hoc ſequitur, patronum non præſentantem digniorem, immunem eſſe à culpa peccati in animæ iudicio contrahenda: ſiquidem, tenetur patronus, cui Pontificiæ conſtitutiones ius hoc dedere, inquirere diligenter, qui ſint ad ſacerdotia digniores, & eos epis exhibere, vt ipſis beneficia iuris patronatus conferantur. ſm Fred. conſi. 95. nõ obſtat tex. in d. c. monaſterium. Nã is eũ ſenſum hẽt, vt ſufficiat à patrono præſentari, & nominari dignũ prætermiſſo digniori, ad effectũ validæ noiationis: non tñ ad excuſandum à peccato ipſum patronũ qui digniorẽ potuit noiare, vel ſat erit dignũ ab eo noiari: cum dignior non reperiatur præmiſſa mediocri, ac diligenti nominandi inquiſitione.

Quintò hinc aperitur, quonam modo ſit intelligendũ, quod Io. Maior. in d. q. 6. verſi. 5. aſſeuerat ſcribens, eccleſia ab aliquo conſtructa, doteq; congrua eius miniſtris cõſtitua cum ea lege, & conditione, vt ad eccleſiæ miniſte-

rium

rium electio,nominatio, & præſentatio fiat ex certo ge-
nere perſooatum,vel ex inſtituentis familia : ſemper di-
gniorem à patrono nominandum fore, vt eum eps inſti-
tuat:& clauſulam à primò inſtitutore adoitam túc obſer-
uãdã eſſe,cum plures ſint dignitate ęquales : quo quidem
caſu locus erit gratiæ,& liberæ nominationi. Nam ſi Io.
Maio. ſenſit digniorem eligendum eſſe ex genere perſo-
narum à primo inſtitutore eccleſiæ ſpeciatim nomina-
to:eius ſnia vera quidem eſt:atq; ita patronus ſub morta
lis culpæ reatu inſpecta materia ſubiecta teoebit dignio-
rem ex illis epo exhibere:hoc. n. & Frede. in d.conſi. 95.
ꝓtobat quòd ſi Io. Maior.voluit, digniorẽ eſſe à patrono
epo noiandũ & exbibendum, ẽt ſi is non ſit ex illis, quos
primus eccleſiæ coodıtor nominari, & eccleſiæ præfici
mandauerit,eius opinio admittenda non eſt:quod io ſpe
cie adnotanit Dñi.Sot.lib.3.de iuſt.& iur.q.6.art.j. conclu.
vlt. potuit ſanè qui eccleſiam inſtituit, iuſtè legem banc
inſtitutioni addere: idcitcò ea ſeruanda erit : modò ſatis
dignus poſſit ex eo perſonarum genere eccleſiæ præfici.

Sextò illud noo eſt in hac diſputatione prætermitten-
6 dum,cùm eius canſa hęc tradiderimus,† an eligens dignũ
prætermiſſo digniori,teneatur ad reſtitutionem,& dam-
ni ſatisfactionem ipſi quidem digniori faciendam?& qui
buſdam viſum eſt in hac ſpecie pręferentem dignum di-
gniori teneri ad reſtitutionem eidem prętermiſſo facien
dam.Huius ſententię authores ſunt Palud.in 4.ſen.diſt.15.
q.5.ar.5.& Caie.2.2.q.62.ar.2.ver.ad confirmationẽ. Pro-
batur aliquot rationib. horum authorum opinio.Primò,
tenetur epiſcopus hoc ſacerdotium dare Titio digniori:
ergo non ſatisfacit huic obligationi, niſi id,vel ęquiua-
lens dederit.conſequens patet:aotecedens verò ſatis cõ-
ſtat ex his, quę iam pręnotauimus. Secundò hoc ipſum
oſtenditur,epiſcopus tenetur ex iuſtitia diſtributiua face
re, ꝙ cõmune bonum, ideſt,eccleſiaſtica dignitas,aut be-
neficium ſit proprium Titij dignioris: quod notiſſimum
eſt:ergo tenetur ad hoc vel ęquale: & ſic ad reſtitutionẽ.
Etenim ſi ego teneor facere, ꝙ equus detur Titio: nec id
faciam nulla cauſa iuſta impeditus:teneor profectò id in
quod Titium interſit equum illum habuiſſe. Pręterea qui
obligatur ex bonis communitatis mihi dare centum,nec
det cum ea dare poſſit,planè infert mihi damnum in cen
tum:& per hoc iuſtitia commutatiua violatur: ſiquidem
ſuppoſita diſtributionis lege, ex qua centum mihi deben
tur,qui hęc mihi cum poſſit,& teneator, noo dederit,iu-
ſtitię cõmutatiuę reſragatur:authore Th.2.2.q.62.ar.j.ad
3. igitur ad reſtitutionem tenetur ratiooe violatę iuſtitię
commutatiuæ: ſicuti omnes fatentur, deinde paria ſunt
ab aliquo auferre quod ſuum eſt, & eidem nõ dare quod
ei debetur,ſed qui digniori non dederit munus, & res cõ
munitatis,quæ ei debentur,negat rem debitam ei ſolue-
re:ergo tenetur ad reſtitutionem ac ſi ab eo abſtuliſſet
quod eius proprium erat.eandem denique opioionem te
net idem Caieta.in ſumma,in verb.acceptio.cui accedit
quod ſcribuot Tho.2.2.q.62.ar. 2. ad quartum.& Sylueſt.
in verb.reſtituit.3.q.vlt.qui cẽſent,ꝙ impediens ne detur
beneficium digniori, teneatur illi ad reſtitutionem: quo
fit,vt & ad eandem teneatur qui potuit,& teoebatur da-
re,& noo dedit.Atque ita D.Tho.hanc Caietani ſenten-
tiam probare vr̃,præſertim io d.art.j.ad 3.cuius bæc ſunt
verba: Ad tertium dicendum,quòd recompẽſatio, quam
facit diſtribuens ei, cui dedit minus quàm debuit, fit per
comparationem rei ad rem : vt ſi quanto minus habuit,
quàm debuit,tanto plus ei detur. Et ideo iam pertioet ad
iuſtitiam commutatiuam. bactenus Thomas.

Verum Adr.in 4.ſenten.tract.de reſtitutione,in c. quia
iam determinatum eſt,contrariam ſententiam proponit
conſtanter aſſeuerans in hac ſpecie prælatum non tene-
ri ad reſtitutionẽ: cuius opinio dubio procul benignior
eſt,& fortaſſis verior:ad cuius probationem vtar duabus
rationibus,quibus ferè adductis in contrarium reſponde
tur.Enimuero ſi io hoc caſu reſtitutionis obligatio con-
ſtituitur,non alia contingit ratione quàm ꝙ digniori dã-
num illatum fuerit io re ſibi debita,ſed id obtinet quan-
do damnum alicui fit in re propria, vel ei debita vt pro-
pria,non autem in ei debita vt communi.Nam res debita
vt communis,non eſt propriè nec verè debita,pręſertim
cum debetur ad vtilitatem communitatis, quemadmo-
dum cootingit in ſacerdotijs,& publicis muneribus.Alio
enim modo,inquit Th.2.2.q.16.ar.j.ad quintum, debetur
alicui id,quod eſt commune;alio modo id, qood eſt pro-
prium.deinde princeps,aut prælatus conferẽs digno, ꝑ-
termiſſo digniori,publicum munus,quod ei debitũ erat,
ſolum peccat reſpectu dignioris aduerſus iuſtitiam diſtri
butiuam,quippe qui acceptor ſit perſonarum, non con-
cedens digniori ex bonis communitatis;id quod iuxta
eius dignitatem & potius quàm digoo debitum erat. At
obligatio reſtituendi non procedit a iuſtitia diſtributiua:
ſed a commutatiua,quod D.Tho.aſſerit io 2.2.q.62.ar.j.in
corpore qõnis.igitur nõ tenet̃ Reipublicæ adminiſtrator
qui dignũ ꝓtulit digniori ad reſtitutionẽ: non inficior D.
Tho.io d.ar.j.ad quintum, alium ſenſum habere, qui Ca-
ietani opinioоem minimè improbet, vt ſaoè conſtituat
Th. diſcrimen ioter debitom vt commune:& debitum vt
proprium:debitum priori modo oon debetur iuxta quã-
titatem rei acceptæ,& occupatæ, ſed iuxta eam partem
quam quis perpeoſa eius dignitate habere debet ex com
muoibos bonis, debitum poſteriori modo, ſolũ debetur
inſpecta re, quæ ablata fuerit ab altero, vel in qua dam-
num ei datum fuerit. Pro Adr. ſententia reſpondetur ad
illud quod de impediente tradidimus, ſecundum ea, quę
ſtatim explicabuntur.Ad verba D.Tho.in reſponſione ad
3.difficilis eſt reſponſio : & tamen quoties præcipuè agi-
tur de boois communibus diſtribuendis in eos qui com-
munitati ſubſuot,& eius partes ſunt iuxta cuiuſq; digni-
tatem, & proportionem:tunc fortaſſe iam ad iuſtitiã cõ-
mutatiuam pertinet, ſi detur alicui minus q̃ ei debitum ſit:
idcircò locus erit obligationi reſtituendi : ac poterit ad-
mitti Caietani opinio.Quod & ipſe explicat 2. 2.d. q. 62.
art.j.At in præſentiarum non agitur de bonis communita
tis diſtribuendis ſaltem principaliter : ſed de magiſtrati-
bus,& muneribus Reipublicæ ad eius regimen, & vtilita
tem conferendis:vbi ex praua munerum collatiooe præ-
cipuè Reſpublica læditur:eiq; damnũ iofertur, quod ne-
quaquam cootingit,vbi digno magiſtratus confertur.at-
que ideo obligatio reſtitutionis nulla in hac ſpecie dari
poteſt,vnde D. Thomæ ſententiã in priori caſu intelligẽ
dam fore opinor.maximè quia conſtat inter hæc duo ma
ximum diſcrimen.priori enim caſu,ſi apud principem ſu
periorem querela foret propoſita inferioris diſtribuen-
tis:profectò diſtributio reuocaretur lege iuſtitiæ: non ſic
in poſteriori caſu: ſicuti a nobis paulò ante traditum eſt.
fit tandem vt in re adeò controuerſa,& dubia,potior ap
pareat Adr. opinio : quæ praxi conuenientior eſt, quam
Dominic.Sot.probauit lib.4.de iuſti. & iur.q.6.ar. 3. ad 6.

Septimò hac io parte ſeſe offert excutieoda quædam
Io.Lupi.ſententia; is inquam in repet.c.per veſtras.3.not.
§.56.io prin.elegaoter ſcribit patrem l.Regia habentem
facultatem meliorandi vnum ex filijs in 3.& 5. bonorum
partibus,debere digniorem ex filijs,& meliorem ad hanc
7 meliorationem eligere:alioqui eum peccare: † quia licet
Regia lex patri permittat hanc meliorationem inter fi-
lios, eſt tamen hæc permiſſio intelligenda iuxta rectitudi
nem rationis, ſecundum quam qui ex filijs melior eſt cæ-
teris,debet io boc pręferri:idẽ probatur ex his, quę mo-
dò ſcripſimus,exiſtimantes & definieotes, electores qui
digniorem prætermiſerint digno etiam electo, peccare:
& profectò grauiter attenta rei, & negotij qualitate.ad
idem ipſe Ioan.Lupi.citat tex.in l.fœmiox. C.de ſecund.
nup.quæ ſtatuit fœminã ſecundò nuptam debere quæ lu-
cro ẋ priori coniugio habuit filijs eiuſdẽ matrimooij re-
linquere mortis tempore : ita tamen vt poſſit eadem lu-
cra conferre cuilibet ex filijs, in quem contemplatione
meritorum liberalitatis ſuæ iudicium mater crediderit
dirigeodum.Cuius equidem legis authoritate propriam
inſtruit opinionem ipſe Ioan.Lupi. quo noo citato ex d.
l.fœmiox.idem conatur perſuadere Ludo. Gomez. in c.
2.de conſti. io 6. ou. 23. eam verò non poſſe iure probari
crediderim:quod palam erit,ſi rem iſtam vrgenti argumẽ
tatione perſtringamus.primum etenim illud conſtitutiſſi
mum ſit meliorationem factam a patre filio malis mori-
bus

bus prædito, atq; omnium filiorum indigniſſimo, iure regio validam eſſe, nec irritā cenſeri, nec reuocari poſſe. hoc ſanè, ni fallor, adeò certū eſt, vt opinor à nemine negari potuiſſe, mō is filius talis ſit, qui p leges capere poſſit: cū habeat patris voluntatē eum meliorantis lege permittente. Sedò adnotandū eſt in hac quęſtione tractari de iniuria, & iniuſtitia particulari patris erga filium cæteris digniorem ſuper ipſo matrimonio, & reb. patris diſtribuentis: quod ſatis manifeſtū eſt. Nunc autē aduerſus Io. Lupi. ita argumentor: pater meliorans filium ſiue dignum ſiue indignū, qui tñ cadere pōt, digniori prætermiſſo, vel iniuſtus eſt, aut peccat contra iuſtitiā cōmutatiuam, aut contra diſtributiuam: etenim de alia hic non tractamus, nulla vero harum per patrem violatur: ergo is nullam ex hac melioratione culpam contrahit. conſequens iſtud patet. antecedens probatur. iuſtitia etenim cōmutatiua tūc infringitur, cum ab aliquo aufertur, aut ei non redditur quod ſuum eſt, vel ei neceſſariò debetur vt proprium & priuatum, ac particulare bonū: ex his quæ docet Tho. d. q. 61. ar. j. & 62. art. j. poſt Ariſt. lib. 5. Ethi. c. 2. in præſentiarum autem hæc bona, quæ per meliorationem pater in filium transfert, nec ſunt propria dignioris, nec ei vt propria debentur neceſſariò. Nam ſi ei forent neceſſariò debita, non permitteret lex alterum ea poſſidentem ex melioratione, iuſtè ipſa obtinere, quin melioratione reuocata eadem ab ipſo tolleret, & digniori concederet, quod quidem Regia lex permittit, dum hanc meliorationem nec reuocat, nec cenſet melioratum filium iniquè poſſidere: imò ſtatuit, eum iuſtum eſſe, vt verè eſt, bonorum poſſeſſorem: quemadmodum oēs fatētur. Nec ideo aiæ iudicio poſſet cogi filius melioratus hæc bona digniori fratri reſtituere: qui cogendus eſſet dubio procul, ſi melioratio facta foret aduerſus iuſtitiam commutatiuam. dices tandem hoc verum eſſe: ſed tñ hanc meliorationem contrariam eſſe iuſtitiæ diſtributiuę, ſm quam bona vnius familię cōia diſtribuenda ſunt inter eos, qui ſunt eiuſdem familię authoritate alicuius priuati, iuxta cuiuſque dignitatem & merita, authore D. Tho. 2. 2. q. 61. ar. j. ad 3. At hæc ratio parum vrget, quandoquidem D. Tho. de bonis alicoi familiæ communibus loquitur: non de bonis quæ propria ſunt alicuius: licet is habeat certos, & lege ſibi neceſſarios ſucceſſores. Pater ſanè dñs eſt verus, & ſolius earum rerum, quæ ad eius patrimonium pertinent: & de his liberè diſponere valeat, mō legibus humanis vtat, nihilq; eis cōtrariū ſtatuerit de rebus proprijs agendū: idcircò aduerſus iuſtitiā diſtributiuā nō peccat, ſi lege permittente bona propria alicui ex filijs donauerit, aut teſtamēto reliquerit, digniori prætermiſſo. Nec dici pater hic poteſt acceptor perſonarum, cum de rebus patrimonialibus diſponat, quæ quidem rei patrimoniales non debētur quoad meliorationem filio digniori; ideoq; vbi nulla rō debiti ſubeſt, iuſtitiæ diſtributiuæ locus non eſt: nam & iuſtitiæ rō debiti rōnem præmittit. Præter hæc & contra Io. Lupi. ſniam eſt optimus tex. in l. 18. Tauri, quæ permittit parentib. beneficium hoc meliorationis in quemlibet ex filijs, aut nepotib. Quo fit, vt liberum eiſdē parentibus ſit indignum digno præferre: quod adnotauit gl. elegans in l. ex facto. §. ſi quis rogatus. in 2. ff. ad Treb. Nam & D. Tho. 2. 2. q. 63. ar. j. ad j. itidem addit in datione pertinenti ad liberalitatem, nullam contingere perſonarum acceptionem nec iuſtitiam aliquam infringi. Hoc verò maximè huic rei conuenit: cum in hac melioratione tertię, & quintæ partiom bonorum, pater inter eius liberos oīno liberalis ſit. Non diffiteor ad honeſtatem quandam, & moralem obligationem pertinere, q pater digniorem filiū cęteris præferat in remunerationem, & pręmium virtutis: atque vt ceteri filij familias hoc exemplo ad bene rectéque viuendum inuitentur, & alliciantur: hucque pertinet quod Imperator ſcripſit in d. l. fœminę. cuius rō non eſt iure authenticorum abrogata. Hęc tñ moralis obligatio non imponit tranſgreſſori culpam: ſiquidem culpę reatus ad legalem obligationē attinet, ſm Tho. 1. 2. q. 71. art. vlt. quamobrem & in foro iudiciali, quamuis hodie ſeruanda foret. l. fęminę. conſtitutio, nihilominus pręferre poſſet mater filium, digniori in diſtribuendis lucris prioris matrimonij, quod cenſeo iure veriſſimū eſſe.

Octauò ex proximè adnotatis illius q. diſputatio aliqua
8 ex parte deducitur: † an impediens ne detur beneficium eccleſiaſticum, aliudve publicum munus, digniori, vel digno, teneatur ad reſtitutionem? & idem erit de impediente legatum, hæredisve inſtitutionem. Adr. equidem in 4. ſent. tractatu de reſti. c. conſequenter quæro vtrum impediens. aſſerit impedientem ne alteri digniori ſacerdotiū, aut munus publicum detur, non teneri ad reſtitutionem. idq; probatur etiam ſi dolo, & fraude impedierit, ex rationibus quib. præcedentis quæſtionis reſponſionem probauit de epiſcopo præferente dignum digniori in collatione ſacerdotiorum. addit tñ contrariam ſententiam eſſe tutiorem iuxta D. Tho. diſtinctionem. ego ſane propter variam authorum concertationem quæſtionem iſtam aliquot propoſitis concluſionibus abſoluam.

Prima concluſio, impediens vtcunque & quomodocūque ne beneficium detur alicui, ēt digno, vt id detur digniori, non tenetur ad reſtitutionem, hāc deducimus ex Diuo Th. 2. 2. q. 62. ar. 2. ad 4. & Palud. in 4. ſent. diſt. 15. q. 2. ar. 2. Syluest. in verb. reſtitutio. 3. q. vlt. & probatur: quia impediens in hoc caſu minimè violat iuſtitiam diſtributiuam. imò curat, vt ea cuſtodiatur: atque ideo nulla eſt ratio, quæ inducat reſtituendi obligationem.

Secunda concluſio, impediēs beneficij, aut publici muneris collationem, ne ea fiat digno, vt detur & fiat ęquè digno, nō tenetur ad reſtitutionem. Hæc probatur ex eo, q nec hic iuſtitiæ diſtributiuæ lus ſtringitur. vnde ſententiam iſtam tenuerunt Caie. d. ar. 2. verſ. ad primum. Palud. in 4. ſen. diſt. 15. q. 2. ar. 2. & Sylu. in verb. reſtitutio. 3. §. vlt. Huic opinioni & ea ratio accedit, q licitè quis poſſit procurare, vt ſibi vel amico beneficium detur, aut aliud munus publicum. l. j. §. denique. ff. de acq. plu. arcen. eandem ſententiam abſque vlla diſtinctione Caieta. aſſeuerat, veram eſſe: dum D. Thomæ diſtinctionem intelligit in impediente digniorem: non de eo, qui æquè digno impedimētum præſtat, quaſi Caieta. velit ſecundam hanc concluſionem procedere, etiamſi ex odio, vel vindicta, & malitia impedimentum præſtitum fuerit: idemque præmittunt Palud. & Syluest. ſiquidem ad obligationem reſtituendi parum momenti afferi odium: cum animus odio affectus non ſit cauſa reſtitutionis, vt explicat eleganter Adria. in d. c. conſequenter quæro vtrum impediens. Fortaſſis tamen in ſpecie huius ſecundæ concluſionis locus erit obligationi reſtituendi, ſi impedimentum cōtigerit per vim, fraudem, aut dolum: hæc etenim reddunt conferentem publica munera inuoluntarium, vnde mutatio volūtatis ipſius conferentis in hunc ſanè modum dolo, fraude, vel vi coacta, niſi fallor, obligat mutantem ad reſtitutionem faciendam, etiam ſi is mutationem iſtam fieri curauerit in fauorem æquè digni: propterea q iniurioſa ſit, ac per iniuriam alteri damnum intulerit.

Tertia concluſio à præcedenti colligitur impediens dolo, fraude, vel vi, quòd beneficium detur digniori, vt id digno conferatur, tenetur ad reſtitutionem eo mō, quo D. Thomas diſtinguit: & ſequenti aſſertione probabitur. Imò ſi quis abſque vi, dolo, & fraude impedierit beneficio collationem digniori fieri, nempe precibus, & ſolicitudine, aduertens tñ, & ſciens ex his digniorē impediri, tenebit ad reſtitutionē, quia legem infringit iuſtitię diſtributiuę, & præterea damnum alteri aduerſus commutatiuam iuſtitiam infert in re propè iam ei quæſita, quod probatur ex ratione, qua in hac q. vtuntur Tho & alij.

Quarta concluſio, impediens ne detur beneficium digno, vel digniori, etiam ſine dolo, vi, & fraude, precibus tantum, aduertens tamen id impedimentum ab eo pręſtari, vt indigno, & immeritò detur, tenetur ad reſtitutionē ipſi digno, vel digniori faciendam, in quo omnes conueniunt. Hęc verò reſtitutionis obligatio nō ſemper eſt adæquale præciſè: ſed arbitrio boni viri, qui damnum æſtimabit ex varijs circunſtātijs diſtinguens negotium iſtud, cum non ita æquale damnum hic fuerit illatum ab eo, qui impedit ſacerdotii collationem digniori, dignove fieri eo tempore, quo eadem nondum erat facta: ac ſi impedierit collationem iam factam, eius reuocationē precibus

bus & ſolicitudine procurans, ſecundum Tho. & Caieta. d.q.62.art.2.ad 4.Syluest.Adria.& Palud.modò citatos, ac Floren.2.par.tit.2.cap.j.§.26.

Quinta concluſio. Impediens alterum à conſequutione legati, hæreditatis, vel gratuitę donationis: dolo, vi, vel fraude: tenetur ad reſtitutionem arbitrio boni viri, à qua quidem obligatione immunis eſt, ſi abſque vi, dolo, & fraude, etiam odio, vel vt ſibi conſulat, ac proſpiciat alterum ad mutationem voluntatis induxerit. Prior concluſionis pars probatur: quia impediens eo caſų damnũ per iniuriam infert alteri in re ferè ei quęſita: idcirco ex ratione iuſtitię commutatiuę, tenebitur ad reſtitutionẽ, poſterior pars probatur ex eo, ꝗ liberè, & licitè poteſt quis in his gratuitis propriam voluntatem mutare ante eius perfectionem: ergo poterit quis ſecluſa fraude id eidem perſuadere: quamuis peccet ſi odio hoc fecerit, aut vindicta. & licet Palud. in d.art.2.Caiet.d.q.62.art.2.ac Syluest.q.vlt.tenuerint, ꝗ impediens quem a conſequendis his gratuitis bonis, quę ſola & libera dantis volũtate acquiruntur, non teneatur ad reſtitutionem. eorum tamen ſniam ipſe admitterẽ: niſi dolo, vi, aut fraude, donationẽ quis ad mutatioẽ voluntatis induxerit, tametſi Syluest. nimis generaliter hanc concluſionem accipiat, ſentiens in his gratuitis ẽt ſuggeſtionem non eſſe cauſam reſtitutionis. Nam ſi ſuggeſtio fiat abſque dolo, id verum erit: ꝗ ſi dolo facta fuerit, eius opinio apud me dubia eſt ſatis. Nec hic de legibus ciuilib. in tracta. prohibentium liberam teſtandi voluntatem ſtatutis, quidquam agitur: cum illę pręter illati damni reſtitutionem pęnales ſint.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Venatio an poſſit per principem, aut iudicem inferiorem in locis publicis, prohiberi.*

2 *Venatores acquirunt animalia, quæ nullius propria ſunt, etiam ſi venatio fuerit iuſta ex cauſa prohibita.*

3 *Clericus venator contra Canonis prohibitionem, acquirit animalia, quæ venatus fuerit.*

4 *Capta per venationem à iudice prohibitam non ſunt in anima, iudicio reſtituenda.*

5 *Venator ingrediens fundum domino prohibente, an acquirat ſibi feras quas acceperit. & num. 9.*

6 *Intellectus Regiæ legis 16.tit.28.par.3.*

7 *Simonia qualiter impediat acquiſitionem beneficij eccleſiaſtici, quod ſimoniacè collatum ſit.*

8 *Collatio beneficij facta ſimoniacè ignorantis, an teneat ipſo iure.*

9 *Quid de eo, qui à Romano Pontifice habuit beneficium per ſimoniam cum ipſomet Papa conuentam.*

10 *Intellect. l. ſi quiſquam. ff. de diuerſ. & temp. præſcrip.*

11 *Prohibentes venationem, & venatores, tenentur reſtituere damnum illatum alienis agris.*

12 *Piſcaturæ, & venationis intereſſe etiam dari poteſt.*

13 *Fera ab vno percuſſa, & ab alio capta, cuius efficiatur?*

14 *Venator tenetur reſtituere in anima iudicio animalia per venationem capta, quæ propria erant alterius.*

15 *Interpretatio l.3.§.item feras. ff. de acq. poſſeſ.*

§. OCTAVVS.

DECIMOQVARTO ab eadem radice procedit reſtitutionis obligatio, quæ inquiri ſolet in his, quæ per venationẽ, aut piſcationem à priuatis acquiruntur: præſertim in locis vbi venatio, aut piſcatio vetita eſt. Cuius quæſtionis examen & illam exigit, an iuſtè poſſit venatio per principes prohiberi? Et quibuſdam viſum eſt, non poſſe à principe venationẽ iuſtè prohiberi. Qui verò huic opinioni ſubſcripſere, ea
1 ratione mouentur, ꝗ princeps † non poſſit ea, quæ ſunt iuris gentium, & naturalis tollere. §. ſed naturalia quidẽ. Inſti. de iure natu. gent. & ciuili. tex. in princ. 5. diſt. & cap. vlt. diſt. 6. Huius verò iuris naturalis & gẽtium propria eſt venãdi libertas: igitur ea per principem tolli nequit. Conſequens manifeſtè patet: minor autem argumentationis pars probatur in l.j. & 3. & in l. qd in litore. ff. de acq. rer. domi. §. feræ. Inſt. de rer. diuiſi. l.j. in prin. ff. de acq. poſſeſ. quibus etiam conſtat, in his, quæ nullius ſunt, natura ipſa dominium acquiri per priorem occupationem, cuiuſmodi ſunt feræ, volucres, piſces, & ſimilia bis animalia. Idẽ probatur in l.16.tit. 29. Partita.3. Etenim ſummus Deus omnia animalia creauit in hominum vſum, & cibum: Gen. c. j. Quod & ex Chryſippo Cicero docuit lib. 3. de finibus. cumq; hæc animalia cõia ipſa natura fecerit, planè licet per eandem naturæ legem cuilibet primò capienti, ea ſibi acquirere, ſicuti Iuriſconſulti adnotarũt: & præter hos lib.j. de Officijs, inqt Cicero: ſimiliſq; eſt priuatorũ poſſeſſionum deſcriptio. Ex quo quia ſuũ cuiuſq; fit eorum ꝗ̃ naturæ fuerant communia, ꝗ cuiq; obtigit, id quiſq; teneat. Hæc Cicero. Sic & Ariſt. lib.j. Politi. c.5. venationẽ inter antiquiſſima vitæ genera retulit. Atque ita venationẽ per principes prohiberi nõ poſſe voluerũt Hoſt. Io. And. Card. & Ant. in c. non eſt, de decimis. Dec. cõſ. 197. & conſ. 271. Matth. Afflict. in conſti. Neapoli. lib.3. rub.j. nu.9. text. opr. in c.j.§. nemo retia, de pace tenen. & eius violat. idem tenent Gul. Bened. in c. Raynutius. de teſtamẽtis. in verbo, & vxorem nomine Adelaſiam. nu. 868. cum ſequentibus. And. Tiraq. de nobilitate. c.37. nu.140. Tho. Grammat. deciſione 67. nu.9. Rebuffus in l. vnica. C. de venat. fera. lib.11. Stepha. Bertran. conſi. 255. lib.j. num. 8. Iaco. a S. Georg. in tract. de feudis. §. cum venationibus. Chaſſan. in conſuetu. Burgun. rub.13.§.7. & Iaſ. conſi. 119. lib.4. quo in loco ſcribit hanc ſententiam communem eſſe. & licet in contrariũ poſſit induci tex. in d.§ nemo retia. tamen iuxta quorundam interpretationem hãc partem probat, dum in eo ne pax violetur prohibita eſt venatio, quæ non fiat ad vrſos, & apros capiendos. Nihilominus vtcunque illa conſtitutio accipiatur, palã ſignificat, poſſe ex cauſis varijs a principe venationem prohiberi. ſic etenim inibi adnotare videntur Martin. Lauden. & Card. Alex. cæterique Doctor. idemque tenuerunt Rebuff. Steph. Bertrand. Chaſſa. Tho. Gramm. Gul. Benedict. nu. 869. And. Tiraq. ac ferè omnes paulò antè citati, & Boeri. in conſuetud. Bituricen. titu. de conſuet. prædiorum. §.5. qui fatentur, ex cauſa iuſta venationem prohiberi poſſe: quibus adſtipulatur glo. in cap. qui venatoribus. 66. diſtin. & ibi Card. a Turrecrem. Caiet. in tract. 17. q. cap. 12. Io. à Medina de reſtitutione. q.12. & Dominic. Sot. lib.4. de iuſtitia & iure. q.6. art.5. vnde plures regiæ conſtitutiones ex varijs cauſis prohibentes in locis publicis venatione iure, & rectitudine iuſtitiæ defenduntur. Nam & Io. Faber. in §. flumina. Inſti. de rerum diuiſ. licet contendat principibus inferioribus non competere ius prohibendi venationem, id tamen proprium eſſe principis ſupremi manifeſtè fatetur. Nec dubito hanc poſteriorem ſententiam itidem frequentiori Doctorum calculo receptam eſſe: atque inde colligitur, non admodum inter ſe Doctores hac in re diſſidere. Illud verò prætermittendum non eſt, eam rationem qua contra prohibitionẽ venationis noſtrates vtuntur, incongruam, ac fragilem eſſe, minimeque aptam huic diſputationi. Nam licet iure naturæ omnia ſint re ipſa communia, poſſunt tamen a Republica & principib. qui eorũ, quæ in nullius bonis ſunt, diſpenſationem habent, quædam priuatis ita concedi, vt in poſterum ea priuata, non communia ſint. §. ſingulorũ. Inſti. de rerum diuiſ. l.j. ff. de acqui. rer. domi. etiam abſque corporali occupatione. quod Caiet. concedit in d.c.12. ad hæc facit, quod ſicut occupatio rerum, quæ nullius ſunt priuatim, iure naturali efficit illud, quod prius commune erat proprium ipſius occupantis. l.j. ff. de acquiren. poſſ. cuius mò mentionem fecimus: ita ipſa reſpublica, eiuſve rector poterit, quę communia prius erant, nulliuſque in bonis habebantur, in priuatum iure dominij transferre. Iure ſiquidem naturali omnia fuere ab initio cõmunia, & tamen humana lege facta eſt rerum diſtinctio inter priuatos: poſt quam diſtinctionem non licet cuiquam occupare dictam rem, & alicui priuata lege humana addictam: ſicuti eleganter tradit Conrad. in lib. de contractibus. q.10. & ſeq.

His accedit ꝗ humana lex, vel princeps facere poteſt, vt dominium rei priuatæ, quę dñum habet, abſque traditione transferatur in alterum ipſius dñi conſenſu, qui exigitur ad tollendam iniuriam. l. vlt. C. de ſacroſan. eccleſi.

raptores.

raptores.C.de epiſco.& cleric.notatur in l.traditionibus. C.de pactis.ergo earum rerum,quæ nullius ſunt, & principis diſpenſationi ſubiacent,poterit princeps dominiũ, abſque apprehenſione corporali in priuatum transferre. Hinc etiam conſtat principem poſſe harum rerum, quæ communes ſunt,ex cauſa occupationem priuatis interdicere,& ſic venationem ipſam prohibere.Ad rationem autem reſpondetur,feras,volucres, & cætera animalia iure naturæ non eſſe communia poſitiuè, & affirmatiuè, quia omnium propria ſint communis domini cauſa.Sed negatiuè,quia nullius ſint,& iure naturę nulli ſint applicatę,ſecundum Thom.j.2.q.94.artic.5. & Caiet.d.cap.12.ideo lex humana poteſt ea vni potius quàm alteri ex cauſa concedere.ex quibus infertur,venationem iure naturali omnibus permiſſam,ex varijs cauſis poſſe per principes prohiberi:quemadmodum authores proximè citati fatẽtur, & præter eas Syluest.in verbo, venatio.Hæc denique collectio,ſeu argumentatio parum valida eſt.Hoc eſt iure naturali permiſſum:ergo per legem humanam prohiberi non poteſt,cum multa ſint iure naturæ licita,quæ inſpecta reipublicæ vtilitate,& iuxta æquiſſimum communitatis regimen per legem humanam prohiberi poſſunt. Quòd ſi ita argumentemur:Hoc eſt iure naturæ prohibitum : ergo lege humana permitti non poteſt, valida omnino eſt, & firmiſſima probatio.

Igitur princeps habens poteſtatem legis condendæ,venationem prohibere ex varijs cauſis poterit ſecundũ omnes.Inferior autem à principe iuriſdictionem habẽs, idẽ agere poterit ad tempus aliquod, & ex cauſa iuſtiſſima: non quidem per legem,quam ſtatuere ooo valet, ſed per edictum.Perpetuo verò non poteſt princeps qui ſuperiorem habet,prohibere venationẽ:niſi ius id per immemorialem præſcriptionem legitimè acquiſierit. quod ſentiũt Io.And. Ant.& alij. quorum meminimus ſuperius: atque ex Theologis Caiet.in ſumma,in verbo,venatio.quæ quidem præſcriptio cautè eſt recipienda,& ſeruanda in iudicio exteriori,item & in conſcientiæ foro : præſertim ſi ea ioſtium à tyrannide habuerit.His equidem prænotatis ad quæſtionis propoſitæ definitionem,duas conſtituo cõcluſiones,ex q̃bus poterit faciliimè hæc cõtrouerſia diſſolui.

2 Prima concluſio.Prohibita † venatione ob venatoris, vel temporis cõoẽ,aut ꝑ aliam cauſam publicam,vel priuatam:non tamen ex eo ꝙ animalia propria ſint alicuius, acquiſitum ex ea non eſt in conſcientiæ iudicio reſtituẽdum:Hęc aſſertio cõſtat , quia leges prohibentes venationem in his caſibus,non prohibent,nec vetant acquiſitionem ipſam ferarum:ſed vſum venationis cauſa honeſtatis, vel ſimili:idcircò nulla oritur à venatione prohibita, obligatio reſtituendi. Sicuti & acquiſitum ex meretricio non eſt neceſſariò in animæ iudicio reſtituendum:licet iure diuino,& naturali vſus meretricius damnatus ſit,& ꝓhibitus.deinde manifeſta eſt concluſionis ratio. Nã ſi qua obligatio reſtituendum per venationem prohibitam cõtingere in hac ſpẽ põt,ea deducenda eſt a cõmutatiua iuſtitia,quæ per venationẽ infringatꝰ:at hæc minimè infringitꝰ,cũ nullũ damnũ detꝰ alteri:ſiquidem captæ feræ nullius ſint,nec ex venatione auferatꝰ alicui,quod eius ſit propriũ vel ei debitũ : igitur nulla eſt obligatio ad reſtitutionem.

Primo in ex hac cõcluſione deducitur interpretatio earum conſtitutionum,quæ clericis venationẽ interdicunt.
3 Nam quamuis ſuapte natura venatio † honeſta ſit, & vtilis:tamen clericis ea eſt interdicta.c.quorundam.74.diſ.c. qui venatorib.86. diſt. clemen.j.§. porrò. de ſtat.monac.l. 47.tit.6. par.j. e.j. & per totum titulũ, de cleric.vena. vbi Doct.Innoc.& Abb.in c.dudum.in 2.de electi.Feli. in cap. auditis.col.penul.de præſcri. Quidquid verò captũ fuerit à clericis , etiam illicitè venantibus proprium capientiũ ſit,nec in iudicio animæ reſtituendum erit. Idem adnotandum erit quo ad laicos,quib.etiam eſt interdicta venatio tempore feſto,ne impediantur, & retrahantur ſtudio venandi ab officijs diuinis.gl.& Doct.in c.Eſau.& in d.c. qui venatorib.86.diſt.etenim ſi eo tempore quis venationem exerceat, malè quidem agit:ſed non tenetur ad reſtitutionem eorum,quæ per venationem habuerit.

Secundò hinc apparet variarum Regiarum conſtitutionum intellectus. ſunt enim plures leges huius regni, quæ venationem certis ex cauſis prohibent adhuc in locis publicis,& communibus.lege nanque Regia 40.tit.vl. lib. 8. ordin. prohibetur venatio leporum tempore niuium.tunc etiam non licet perdices aucupari.l.165. apud Madritium condita anno M. quingenteſimo vigeſimo octauo. vtroque veteri lege interdictum erat Tauri ab Henrico tertio anno M.quadrageteſimo ſecundo,à qua deducta fuit d.l.40.ſic & Regia conſtitutione inter pragmaticas ſanctiones vetitum eſt, ne quis feras venetur cum retibus,alijſve inſtrumentis aptis ad ferarum depopulationem,vel hominum periculum.quod potuit adnotari ex d.§.nemo retia.& l.qui foueas.ff.ad l.Aquiliam. Platea in l.vnica.C.de venat.ferar.vbi Rebuffus, quem ſequũtur alij, pręſertim Stephanus Bertrandus in d.conſi.255. lib.j.& Chaſſa.in conſuetudine Burgund.rubr.13.§.7. nu. 3.ſcribit poſſe per principes interdici venationem , quæ ſit cum inſtrumento Tonæ , quia eo plures extinguuntur & capiuntur feræ : atque inde ſequitur animalium ſylueſtrium & ferarum innumera extinctio , quæ Reipublicæ incommoda eſt. lex item vigeſima octaua Pintiæ ſtatuta, anno Milleſimo quingenteſimo triceſimoſeptimo prohibet,ne quis cum ſclopo venetur:cum propter tonitrua arcabuſiorum fugentur,& terreantur aues,& ferę.omnibus etenim his caſibus ſi quis aduerſus legis prohibitionem venetur,licet punire per iudicem valeat,non tamen tenebitur ad reſtitutionem auium,& ferarum , quas aucupio, vel venatione acquiſierit,aut cœperit : quod & in ſpecie adnotauit Ioann.à Medina,d.q.12.

Tertiò ex hoc falſum eſſe opinor quod Ioan. Faber , & Claudi. Canti. in d. §. feræ. Chaſſa. in d. §. 7. & Iacobi. in tract. de feudis.§. & cum venationibus, ſcripſere aſſeuerantes,capta † per venationem à iudice prohibitam non
4 effici ipſorum capientium.Etenim in hunc ſenſum,vt per iudicem poſſint ea tolli a capientibus in pœnam criminis,planè procedit:at ex hoc non ſequitur venatores ipſos eas feras , & animalia per venationem , propria non feciſſe:atque ideo in animæ iudicio non tenentur hi ad reſtitutionem,tametſi grauiter peccauerint contẽmnendo iudicis præceptum.

Quartò ab eadem concluſione ſit, vt licet grauis iniuria fiat domino fundi priuati , ſi venator quis eum ingrediatur ipſo domino prohibente.l.iniuriarum.§.vlt. ff.de iniu.l.Diuus.ff. de ſerui.ruſt. præd.§. feræ. verſic.planè. Inſti. de rerum diuiſio. non tamen ex hoc tenebitur ad reſtitutionem auium , aut ferarum venator ipſe, qui domino venante fundum alienum ingreſſus fuerit : ſecundum glo. Ang.& Pau.Caſtr.in d.l. diuus.glo. in l.4.ff. de acquir, rerum dominio.Bart. in l.j.§.omnia.ff. eod.titu. Dinum in d.l.3.Plateam in d.l.vnica.Felin.in cap. omnes leges.j.diſt. colum. vlti. quorum opinio communis eſt, vt fatentur Ang. & Cantiuncula in d. §. feræ. ac Iacobinus in d.§. & cum venationibus.horum eſt potiſſima ratio: quia etſi lege humana ob iniuriam Domini vetitum ſit , ne quis eius agrum eo inuito ingrediatur: non tamen ex hoc acquiſi-
5 tio ferarum, † quæ intra eũ agrum in nullius bonis ſunt, eſt impedita:nec per hanc prohibitionem ferę ipſius agri domino applicantur , nec eius propriæ efficiuntur : imò adhuc liberæ manent iure naturali, vt primò occupantis fiant.Probatur hoc euidentius , nam ſi in hac ſpecie feræ ipſius agri priuati , eſſent propriæ domini fundi , vel id contingeret per applicationem legis , vel per occupationem:nullum horum hic datur : igitur adhuc ea animalia communia manent,nec in vllius bonis ſunt,iuxta propriam iuris naturalis diſpoſitionem.Lex equidem humana prohibens ne quis inuito domino agrum alienum ingrediatur ad venationem exercendam,non impedit animalium , quæ nullius ſunt , primò occupantis acquiſitionem:nec ea animalia applicat domino fundi,donec & ipſe dñs ea occupauerit iure naturali.idcircò venator ad reſtitutionem non teneatur eorum quidem animalium,quę a domino fundi non fuere præoccupata.huic ſentẽtiæ in foro conſcientiæ ſubſcribit Io. à Medina d.q.12.& ita iure reſpondendũ erit,tametſi gl. in d.§.feræ. & Alber.in d. l.diuus,teneãt quo ad iudiciale forũ in hoc caſu feras ca-

ptas non effici capientis : ſed ipſius domini priuati ſundi:
6 quam opin. probat † text.ſingularis in l. 16.titu.28.par. 3. cui tamen reſpondet Ioan.à Medina, eam conſtitutionem pœnalem eſſe: atque ideo in animæ iudicio minimè ſeruādam fore, nec obligare, donec per iudicem exteriorem quis cogatur ad reſtitutionem lata ſententia. idem aſſeuerat dubius tamen Dominic.Sot.in d.q.6.art.4. Ego ſanè nō puto hāc reſponſionem congruam, aut ſufficientem fore ſi admittamus per legem Regiam impeditam eſſe in hoc caſu ferarum acquiſitionem: ſiquidem manifeſti iuris eſt, poſſe legem humanam ex cauſa impedire rerum, quæ in nullius bonis ſunt, acquiſitionem, eaſque res alteri applicare, vel communia ipſi communitati dimittere: ac tunc res illas cōtra legem occupans, nequaquam ſibi acquirit. vnde neceſſario ad reſtitutionē obligatur. Alioqui ſequeretur, ꝙ poſſet quis iuſtè retinere ea, quæ ſcit ad ipſum nō pertinere: vel ꝙ humana lex ex iuſta cauſa non poſſit prohibere quarundam rerum acquiſitionem : vtrunque ſanè falſum eſt, & ipſi naturali rationi contrarium. Quod de lege pęnali dr̄, eā quidem in animæ iudicio ſeruandam nō eſſe: ita, ni fallor, accipiendum eſt, vt pœnalis lex, quæ in pœnam criminis ſanxit priuationem dominij quarundā rerum, poſtquam illę res iam acquiſitæ priuatis fuerint, & in eorum dominium tranſierint: minimè in aoimæ iudicio recipienda ſit in hūc ſenſum, vt delinquens teneaƭ bona illa dimittere, & ſiſco reddere, pp rationes, quas alibi huic ſententiæ aptauimus, donec per iudicem eadem bona, vt per legis exequutorem auferantur. ea verò lex, quæ vel in pœnam, vel ob aliam cauſam, impedit alicuius rei primam acquiſitionem, eiuſdemque dominij tranſlationem in eum, qui antea nullum ius priuatim ad ea habuit, profectò in conſcientiæ iudicio ſeruanda eſt: nec hac lege conſtituta poterit priuatus eandem rem retinere, quippe qui nullum dominium, nec ius in ea habeat lege impediēte eius acquiſitionem: quæ quidem lex etſi pœnalis ſit, nullam requirit hominis exequutionem quo ad pœnam iſtam: cùm lege ipſa fiat plena & integra exequutio. huc pertinet, quod Caie. ſcribit. 2.2.q.62.art.3. exiſtimans, pœnas cenſuræ, & irregularitatis, hiſque ſimiles, quibus negatiuè in pœnam quis efficitur indignus ipſo iure, aut incapax alicuius rei, in foro animæ vim, & effectum habere: quia nullam requirunt poſitiuam actionem iudicis, ad earum exequutionem. huius ego ſententiæ mētionem feci in Epitome ad 4. librum Decret. par.2.c.6.§.8. num.16. & c.8.§.5.nu.8. Quo in loco reſpondi, filium ſpurium, qui à lege humana eademque iuſtiſſima incapax ipſo iure cōſtituitur paternę hæreditatis, non poſſe parentis bona ēt ex eius conſenſu poſt ipſius obitum obtinere in animæ iudicio. Non alia profectò ratione quàm quod lex humana conſtituens, & efficiens aliquem ipſo iure incapacem alicuius rei, eiuſque acquiſitionem impediens, ſiue id ſtatuerit in pœnam, ſiue ob aliam cauſam, in foro conſcientiæ vim, & obligationem habeat.

Ad idem tendit, quòd ſi beneficij collatio fiat ei, qui ob pœnam, vel ob aliam cauſam irregularis ſit, ac ſacerdotiorum incapax ipſo iure, nempe quia illegitimus, nulla eſt ab initio nec vllum ius tribuit in beneficio; imò tenetur quis beneficium dimittere, & fructus ab eo perceptos in aīæ iudicio reſtituere: quippe q nullo titulo nec iure beneficium acquiſierit, ſecundum Dinum in reg. iur. in 6. Inno. in c. cum noſtris. de conceſſ. præb. Fel. in c.2.col.3. de reſcrip. Lamber. de iure patron. lib.2. par. j.q.9. art.4. Milis in in repet. in ver. irregularis vt homicida. Pau. Pari. cōſ.136. nu.40. lib.4. & Rebuffum in tract. de pacificis poſſ. nu. 226. tex. opti. in c. dudum. in j. de election. quidquid contrariū voluerit Francus in d. regul. j.

Sic q beneficiū habuit per ſimoniam ab eo, vel ab altero eo ſciente commiſſam, nullum ius ab initio in ſacerdotio acquiſiuit, ac titulus nullus eſt ipſo iure, & ea ratione tenetur etiam in animæ iudicio beneficium dimittere, fructuſque omnes reſtituere, etiam iam conſumptos: quod tenet D.Tho.2.2.q.10.ar.6.ad 3. & ſequuntur eum communiter Theologi: probaƭ in c. de ſimoniaco. & c. de regularibus, de ſimonia. c. ordinationes. j.q.j.c. ſi quis epiſcopus. eadem cauſa, & q. hac de re eſt apertior Romani Pontificis conſtitutio in extrauag.2.xi. de ſimonia. inter cōmunes. q̄ verè tunc obtinet quo ad pœnā priuationis ipſo iure, & excōicationis, cū datio ſpiritualis & tpalis iam præceſſerit: quaſi non ſufficiat quo ad illius conſtitutionis pœnas, ſimoniam commiſſam eſſe per traditionem rei ſpiritualis, & temporalis promiſſionem, ſicuti adnotarunt Caſſador. deciſ.5. Ludon. Gomez. in reg. de triennali. q. 12. & Mart. Azpilcueta in c. ſi quando. de reſcrip. col.11. [idem larius in repe. c. vlt. de ſimonia. nu.28.] Quòd ſi quis beneficium habuerit per ſimoniam ab alio eo ignorante commiſſam, tenetur poſtmodum, cum hoc ſciuerit, illud beneficium dimittere, fructuſque non conſumptos bona fide reddere adhuc in conſcientiæ foro: authore D.Tho. d. ar. 6. ad 4. & probatur hæc ſententia quo ad iudiciale forum in c. pen. de elect. c. nobis. & c. ex inſinuatione. no. vbique Panorm. ſed præſertim in c. de ſimoniaco. de ſimon. nec quo ad hunc ignorantem admittenda eſt Pauli Veneti cōſtitutio in d. extrauag. valet etenim collatio ipſo iure, licet ſit reſcindenda ratione iniquę, & illicitæ acquiſitionis: quemadmodum in dictis canonibus expreſſum eſt. quod poteſt quo ad forenſem praxim non paruam quandoque vtilitatem adducere. quod tradit Ludo. Gomez. in d.q.12.

Cæterum prædictæ conſtitutionis Pau. Veneti in d. extrauag.2. vt hoc obiter adnotemus, meminere præter Caſſad. Gomez. & Mart. in præcitatis locis, Felin. in cap. de cætero. colum. vlt. de re iudi. idem in cap. in noſtra. corol.2. de reſcript. Rochus Curt. de iure patron. verbo, & vtile. q. 3. Io. Bern. in practica criminali. cap.85. Floren. 2. par. titu. 24. cap.65. Sylueſt. in verbo, excommunicatio. 7. caſu 42. & in verbo, ſimonia. q.9. ex quibus Sylueſt. & Floren. exiſtimant totam eam conſtitutionem, etiam quo ad excommunicationem latam in non reuelantes crimen ſimoniæ, ante Paulum Venetum tribuendam Martino quinto in cōcilio Conſtantienſi, & in extrauaganti einſdem conſtitutione. de hac verò ſententia dicere non poſſum, qui eam non legerim: at in Concilio Conſtantienſi ſeſſione 43. prior pars extrauagātis ſecundæ ſtatuta eſt. nempe inibi ſancitum fuit, ſimoniacum etiam occultum ipſo iure beneficio priuatum eſſe, ita quidem vt nullum in eo ius ab initio acquiſierit: atque ideo nec fructus facere ſuos, & præterea excommunicatum eſſe ea excommunicatione, quæ à ſolo Romano Pontifice tolli valeat. Poſterior autem pars conſtitutionis Pauli Veneti inibi non continetur, q̄ quidem tractat de excommunicatione lata contra nō reuelantes crimen ſimoniæ: ab eaque excommunicatione non poſſe quemquam abſolui ab alio quam Romano Pontifice, ſtatuit. atque hæc poſterior pars ſecundum Sylueſt. obtinet contra exiſtentes in Romana curia, qui ſummo Pontifici, aut illi, cui vices ſuas commiſerit ipſe, crimen ſimoniæ non reuelauerint. Quin & hanc excommunicationis pœnam iam per deſuetudinem quandam abolitam eſſe, adſeuerant idem Syluester, & Florent. in dic. titu. 24. cap. 66.

Apud veteres ante eam conſtitutionem ſatis controuerſum erat, an collatio beneficij per ſimoniam contingens ipſo iure nulla eſſet: ita quidem vt ex hoc impedireƭ ſacerdotij acquiſitio, quippe quæ ſimoniaco ob crimen incapaci minimè conueniret. Nam Doct. in c. per tuas. in 2. de ſimonia. Abb. in c. cum clerici. de pactis. Anch. conſi. 293. ſenſerunt collationem beneficij ſimoniace factā ipſo iure nullam eſſe. Idque alij admiſerunt quo ad ſimoniā publicam: non tamen quo ad occultam : de quib. Gomez. tractat in d.q.12. Sed ſanè conſtitutio concilij Conſtantienſis, & Pauli Veneti expreſſim hanc ſoluit ambiguitatem; cum ea ſtatutum ſit, ſimoniam etiam occultam nullū ius ab initio acquirere in beneficio, quod per ſimoniam habuit. Idque meritiſſimè, ſiquidem in pęnā criminis lege humana ſit ſimoniacus eiuſdē beneficij incapax ipſo iure. Vnde non tantum in foro exteriori, ſed in iudicio aīæ huius beneficij, & fructuum ex eo perceptorū reſtitutio neceſſaria eſt ea ratione, quam aduerſus Io. à Medina pro intellectu Regiæ legis adnotauimus. Nō inficior me in hac obiectione diſſoluenda longius fortaſſis, quàm venationis tractatui par erat progreſſum fuiſſe : id tamen mihi condonādum eſt, cum propter expeditiorem,

&

& interiorem hoius diſputationis cognitionem: tom ex eo, ꝙ & noſtra digreſſio ſatis côueniens ſit huius regulæ peccatum, interpretationi. Imò & eadem cauſa nihilominus adhuc libenter quæram, quamobrem collatio † ſimoniacè facta ignoranti valeat ipſo iure, donec in pœnam criminis à iudice reſcindatur. & tamen D. Thomas in animæ iudicio cenſeat, hunc, qui beneficium habuit ex ſimonia ab alio eo inſcio commiſſa, teneri etiam ante ſententiam ad reſtitutionem. cum pœnali legi locus non ſit in foro conſcientiæ ante iudicis exteriorem exequutionê. Huic dubitationi facillimè reſpondebimus, ſi diui Thomę ſententiam hac de re ſequamur: is inquam, in d.ar.6. ad tertium, hæc ſcribit: Ad tertium dicendum, ꝙ hoc quòd aliquis priuetur eo, quod accepit, non ſolum eſt pœna peccati, ſed etiam quandoque eſt effectus acquiſitionis iniuſtæ, puta, cum aliquis emit rem aliquam ab eo, qui vendere non poteſt. rurſus idem Tho. ſcripſerat in reſponſione ad quæſtionem in hunc ſanè modum. Reſpondeo dicendum, ꝙ nollus poteſt licitè retinere id, quod contra volũtatem domini acquiſiuit. puta ſi aliquis diſpenſator de rebus domini ſui daret alicui contra voluntatem, & ordinationem domini ſui: ille qui acciperet, licitè retinere non poſſet. Dñs autê, cuius eccleſiarum prælati ſunt diſpenſatores, & miniſtri, ordinauit, vt ſpiritualia gratis darentur, ſecundum illud Matth. 10. gratis accepiſtis, gratis date: & ideo qui muneris interuentu ſpiritualia quæcunque adſequitur, ea licitè retinere non poteſt. Hactenus Thomas, cuius verba in ſpecie retuli, vt ex eis valeat lector ſatis percipere, ſimoniacam ſacerdotiorum collationem, & itidê aliarum dignitatum & beneficiorum conceſſionem nullam eſſe, nec ius aliquod inquiſitionis tribuere ei, cui facta fuerit, non quidem in pœnam criminis, ſed quia ex natura rei iure ipſo naturali hæc acquiſitio impediatur diuina voluntate: ſine qua ſpiritualia vendi non poſſunt. Idcircò qui ea ex venditione habuerit, iuſtitiæ commutatiuæ dimittere tenetur, & reſtituere ipſis eccleſijs particularibus, vel eccleſiæ vniuerſali: materia etenim vendibilis nõ eſt, atque ex eo titulo emptionis acquiri nequit: vnde reſtitutionis obligatio meritò deducitur. Inde palam conſequitor beneficium acquiſitum per ſimoniam inſcio eo, cui collatum eſt, commiſſam, etiam in foro animæ dimittendum fore, cum illud habens perceperit, & cognouerit vitium ſimoniæ: quia ipſa acquiſitio peccat propria natura rei, quæ in venditionem deduci nequit abſque conſenſu diuino. qua ratione beneficiũ hoc acq̃ri nô potuit, nec fuit acquiſitum ei, cui collatum eſt. Sicuti nec res vendita alicui ignoranti venditorem eã non potuiſſe vêdere, ei nô acquiritur ab initio. Et idê probatur, quia ſi materia vendibilis non eſt vt conſtat, parum refert, ꝙ emptor bona fide emerit, aut ꝙ quis bona fide eam habuerit, ſi tamê emptionis conuentio præceſſerit, vt ea daretur. quod maximè eſt notandum.

Sed iuxta hunc ſenſum diui Thomæ, dubium eſt, quamobrem iura Pontificia in hoc caſu ſtatuerint, collationê beneficij non ipſo iure irritam, ſed reſcindendam eſſe: cũ ex D. Tho. opinione ab initio ex propria natura fuerit ipſe actus nullus, nec potuerit vim aliquam habere lege humana, quæ diuinum conſenſum ſupplere nequit? Nam & bona fides ementis rem alienam abſque domini conſenſu, vel poſſidentis rem aliquam ex titulo nullo, tantum eũ defendit, dum ipſa bona fides manet: at accedête mala fide ſtatim reſtituere ipſam poſſeſſor tenetur: nec eſt expectanda iudicis ſententia: quæ videtur in hac noſtra ſpecie requiri ad reſciſſionem collationis. Ego, ſi vera eſt Sancti Thomæ ratio arbitror, etiam iure humano hanc ſimoniacam collationem factam alicui ſimoniæ vitium ignorãti ab initio, nullam fuiſſe, & ideo per iudicê exteriorê cogêdum eum fore beneficium dimittere cum fructibus à die ſcientiæ & malæ fidei perceptis, & percipiendis, & qui eo tpe nondum fuerãt conſumpti: atque item ab eo die ſtatim teneri ad dimittendum beneficiũ ſibi collatũ ſecũdũ oẽs. Quod minimè procederet, ſaltem quo ad fructus perceptos, ſi titulus ab initio iure humano fuiſſet validus: cum fructus nequaquam debeantur apud iudicem exteriorem ante ſñiam, vel ſaltê ante malam fidê, vbi quis per ſententiam priuandus eſt: non priuatus ipſo iure ſecundum varias opiniones, quas hac de re tradidimus in Epitome in 4. decretal. ſecunda par. c. 6. § 8. nu. 7. vnde fructus percepti ante ſcientiam criminis, licet nondum conſumpti, ꝓfectò ſi titulus ab initio validus fuiſſet, minimè eſſent reſtituendi: cum fuerint percepti eo tempore, quo quis titulũ ipſo iure validum, & bonam fidem habuit. Igitur Pontificię deciſiones, quæ hanc ſimoniacam collationem reſcindendam per ſententiã fore ſtatuerunt, referendæ ſunt ad reuocationem facti, quæ potius declaratio quædã eſt, quã reuocatio iuris, vt tandem iudex pronunciet, eam collationem, quatenus ita facta eſt reuocandam eſſe, & reuocari: ac declaret ab initio nullam fuiſſe. Sæpiſſimè etenim hę declarationes apud iura Pontificia nouę, quædam reuocationes appellantur. Hinc ſanè deducitur titulum hunc ſimoniacum nullum ipſo iure fuiſſe, & ea ex cauſa per iudicem reuocari, non in pœnam criminis.

Quòd ſi contendat quis, titulum hunc ab initio ipſo iure validum fuiſſe: ſed tamen in pœnam delicti reuocari debere per iudicis ſñiam, tunc ſanè ipſe poſſeſſor beneficij nullum crimen commiſit, nec culpam aliquam contraxit donec ſciam habuit ſimoniæ: etenim tenebatur ſtatim id dimittere: ideoq́; non dimittens beneficium ita acquiſitũ, ratũ habere vr̃ ſimoniæ crimen: eaq́; ratione ad fructus tenebitur, ab eo die perceptos, iuxta eam opinionê, quæ ꝓbat, delinquentem priuandum per ſententiam aliqua re, teneri ad fructus perceptos à die commiſſi criminis: atq; ad eorum reſtitutionem poſſe per iudicem condemnari. Et tamen Diuus Thomas pronunciauit, etiã in iudicio animæ hunc teneri ad fructus perceptos ante ſcientiam criminis, modò hi conſumpti nô ſint bona fide. vnde vel hęc ſententia D. Th. falſa eſt, vel certè minimè conuenit opinioni, quam modò tractamus, & quæ dictat, in pœnam criminis hunc poſſeſſorem beneficij eo priuandum per ſententiam iudicis fore. Mihi profectò verior vr̃ Tho. opinio ꝑ ipſius rei naturã, & rationes ab eo adductas. Et fortaſſis iura humana hunc habere poterũt ſenſum, vt collatio beneficij facta per ſimoniam ignoranti, ſit ex propria vi, & natura nulla, quamuis ſtatim huic ignoranti ꝑ iura humana noua fiat, & a labe ſimoniæ immunis collatio, ad têpus vſq; ſciæ, & malæ fidei, atq; ad effectũ vt percipere valeat eiuſdê beneficij fructus, euſq́; abſq; fraude côſumere.

Ex eadem diui Thumæ ratione probatur habentê beneficium per ſimoniam cum ipſo Romano Pontifice conuêtam, vel commiſſam ipſo ſciente nullum ius in eo habere nec acquirere: cùm ex natura rei, lege naturali & diuina, quibus Papa derogare nô pũt, ipſa acquiſitio impedita ſit abſque diuino conſenſu: nec Romanus Pontifex, ſimonię labem permittere valet, nec vitium, & culpam ſimoniæ remittere: imò & ipſe ſimoniacus eſt, ſi ſimoniam cômiſerit, nempe ſi ſpiritualia, q̃ iure naturali, & diuino vendi non poſſunt, vendiderit. quod notant Doct. in c. j. de ſimo. Tho. in 4. diſt. 25. q. 3. ar. 3. Syluest. in verb. ſimonia. §. 4. Card. à Turrecrem. in c. latorem. j. q. j. ad 3. & eſt omnium cômunis ſentẽtia. Etenim Papa non poteſt id permittere, quod iure diuino, & naturali illicitũ & prohibitum extat: quêadmodum ſatis manifeſtum eſt: & vbique a Theologis & Canoniſtis frequentiſſimê receptum.

Et licet quibuſdam viſum fuerit, Romanum pontificem ſimoniam non committere per pactiones iſtas ſuper beneficijs factas, nam ita hoc indiſtinctè probant gl. & Doc. in c. ex parte, in primo. de offi. deleg. Ant. Card. & Doct. in c. j. de ſimo. Dec. in conſi. 141. & latiſſimè Iacobati. in tracta. de Concilio. lib. 4. art. 5. quorum opinionem veram eſſe in beneficijs ſimplicibus, non in curatis, cum in his ſimonia vetita ſit iure diuino, exiſtimant Panor. in c. extirpandæ. §. quia verò. colum. penul. de præbend. & in d. c. ex parte. & in d. c. j. Io. Maior. in 4. ſenten. diſt. 25. q. 3. colu. penul. Syluest. in verbo, ſimonia. q. 3. Lugdunenſis in Alexan. conſi. 93. lib. 6. tamen verior eſt ea ſententia, qua definitum eſt, ſimoniam non tantum in ordinibus, ſed & in beneficijs etiam ſimplicibus iure diuino, & naturali vetitam eſſe: ſiquidem ſimonia iure diuino prohibita eſt non tantum in ſpiritualibus: ſed & in his, quæ ſpiritualibus annexa ſunt. Thom. 2. 2. q. 100. artic. 4. atque ita in ſpecie latè

probat Caiet.in opuſculo de ſimonia. q.j. cui ſuffragatur tex.in c.ex multis.j.q.3.vbi legis diuinæ prohibentis ſimoniam authoritas ad omnia eccleſiaſtica traditur. ad idem tex.in c.ex diligenti.de ſimonia.ſic ſummus Pontifex etiã in ſimplicibus beneficijs ſimoniam punit in dicta extrauagan.2.de ſimonia. permittens eam iure diuino damnatã eſſe.[eandẽ opinionem probat Domini.Sotus lib.9.de iuſtitia & iure.q.7.art.j.]

Non me latet frequentiori Doctorum ſententia receptũ, eſſe,ꝙ collatio beneficij ſimoniacè facta, non ex natura ipſa conuentionis, ſed in pœnam criminis nulla ſit, quaſi voluntas acceſſerit conferentis,qui beneficium eccleſiaſticum dare potuit: tametſi hæc datio admiſſam habeat iniquitatem ob ꝑtenſam æſtimationem ſpiritualis ad temporale.vnde ſecundum Doct.iure diuino pœna æternæ damnationis infligitur ſimoniacis,licet valeat eo iure collatio beneficij facta ratione ſimoniæ. Quod maximè refragatur verbis S.Thom.quæ & à Cardin.ſancti Sixti referuntur in c.ſtatuimus.j.q.j.col.j.& 3.in 2.

Hinc etiam expendi poterit quod à pleriſque in controuerſiam adducitur:an Papa ſcienter conferens alicui
9 beneficium † ob aliquod temporale, videatur cum eo diſpenſare circa pœnas iuris humani, & Pontificij? & niſi expreſſim diſpenſauerit Romanus Pontifex, non cenſeri tacitè ex hoc eaſdem pœnas remittere, tenent Panorm. in c.j. de ſimonia.Adrian.quedlibet.nono,arti.vlti. verſi. ad 4.Io.Maior.in diſt.15.q.3.col.penul.quàm in partem,dubius tamen,inclinat Caieta.2.2.q.100.art.vlt.idem colligitur ex Io.And.in reg.cui licet.de reg.iuris in 6.ex contrario remiſſas eſſe a ſummo Pontifice pœnas iuris Canonici, ſi ex certa ſcientia beneficium alicui ſimoniacè contulerit,tenent Syluest.in verbo,ſimonia.§.4.& 19.Palud.in 4.diſtinct.25.q.4.Fel.in d.c.j.de ſimonia.& in c.de cætero. col. vlti. de re iudica.& Cardin.à Turrecremata , in c. latoré. j.q.j.nu.4.Dominic.Soto,de iuſt.& iure.lib.9.q.5.art.2. ad ſ[?] & q.8.ar.2.quorũ opinio probatur ex eo,quòd princeps ſciens aliquem iure humano impeditum dignitatẽ habere,eam illi nihilominus conferens, videatur tacitè, & implicitè eum capacem efficere,& cum eo diſpenſare: ſicuti notant Bart.in l. Barbarius. num. 52.ff. de offic.præt. Alexan.in l.quidam conſulebant.per tex.ibi.ff. de re iudi. tex.& ibi gl.in l.2.C.de crimi. ſacrilegij. Romanus conſil. 327.Panorm.in c. cum in cunctis.§. inferiora.3. colum. & in c.innotuit.col.4. de electio. & idem in c.2.colum. 2.de ſchiſmat.Felin.in c.præterea.nu.9.de teſtibus.cogẽd. Ioã. Staphil.de literis gratiæ & iuſt.fol.83.cui ſententiæ & ipſe potius accedam, ſequutus euidentem coniecturam voluntatis ipſius principis.quo fit, vt ſi teneamus, collationem ſimoniacam beneficiorum in pœnam criminis nullã eſſe ipſo iure, dicendum ſit in hac ſpecie pœnam iſtã ſimul,& alias iuris poſitiui remiſſas eſſe a Romano Pontifice. At ſi ſequamur opinionem diui Thomæ,oportet præſumere,tacita principis voluntate,denuo iterum collationem factam eſſe huius ſacerdotij,& eam quidem immunem,ac liberam à ſimoniæ vitio.

Hæc tandem eo tendunt,vt certiſſimum ſit, legem humanam ſiue in pœnam, ſiue ob aliam cauſam impedientem primam alicuius rei acquiſitionem, in animæ iudicio locum habere,ac ſeruandam fore,nec poſſe eandem rem abſque obligatione reſtitutionis iure obtineri: quod ſatis hactenus oſtenſum eſt:poteratque latius idem probari, Igitur Partitarum lex, quæ de venatione tractat,aliam interpretationem patitur.Nam etſi ea conſtitutio ſtatuerit, feras captas in fundo alieno à venatore, qui per dominũ ingredi prohibitus fuerit, ad fundi dominum pertinere, non ex hoc impedit primam illarum ferarum acquiſitionem,ſed tantum ſanxit eas feras domino fundi reſtituendas in pœnam vetiti ingreſſus. vnde donec iudex ſecundum eandem legem per ſententiam condemnauerit venatorem ad reſtitutionem, legemque ipſam exequatur, minimè in conſcientiæ foro venator tenebitur ad ferarum reſtitutionem.

Quintò ab eadem concluſione, quam de venatione conſtituimus,infertur venatores,& capientes feras, aliaque animalia intra fundum alienum, non teneri in animæ iudicio ad reſtitutionem,ſibique acquirere capta animalia,etiam ſi agri dominus ius venandi intra eum alicui locauerit,aut in vniuerſum venationem in eo fundo prohibuerit,ea ratione quòd ipſe capere velit eaſdem feras intra proprium agrum enutritas, & pecunia vendere. hanc opinionem idem Io.à Medina probat in dicta quæſtione duodecima,cuius ea eſt potiſſima ratio, quòd ſicut ante prohibitionẽ domini, ita & poſt eam dominus ipſe nullum ius habet ad feras intra proprium agrum enutritas.Etenim vt ante prohibitionem illæ feræ nullius erant: ita & poſt nullius ſunt:idcircò capientis efficiuntur: nec prohibitio domini eum effectum operatur, quòd ea animalia vel ipſius efficiantur priuſquam capiãtur, vel poſtquam eo prohibente fuerint per alium capta,in ipſius domini non capientis dominium tranſeant. atque ita hanc ſñiam cenſeo veram eſſe, licet Floria.in d.l. Diuus Iacob. de feud.in c.& cum venationibus.Chaſſan.in d.§.7. rubrica 13.Felin.in capitu.omnes leges. vlt colum. diſtinct.j.& Claud.Cantiuncula in d.§.feræ.exiſtiment,feras à venatoribus captas in eo agro,cuius fructus conſiſtunt,& percipiuntur ex venatione, minimè capientium effici, nec ad eos pertinere: ſed eſſe domino fundi reſtituendas. per text. in l.item ſi fundi.§. aucupiorum. ff.de vſufru. quo probatur reditus venationis ad vſumfructuarium fundi pertinere. Nam & iure Cęſareo dubia eſt etiam in exteriori iudicio ea opinio ex glo.in d.l.Diuus.cuius ſuperius mentionem fecimus.

Sed etſi certa eſſet apud iudicem exteriorem,in foro tamen conſcientiæ non ita obtineret:ſicuti apparet ex his, quę in præcedenti illatione adnotauimus. Etenim ꝙ fundi fructus in venationem ferarum referatur, parũ refert: aut profectò non plus,quam ipſius domini prohibitio,ne quis eius agrum,vel fundum ingrediatur.Non obſtat tex. in d.§.aucupiorum.dum Iuriſconſultus inquit, Aucupiorum quoque, & venationum reditum Caſſius ait lib.8. iure ciuili ad fructuarium pertinere:ergo & piſcationum. Hactenus Iuriſconſultus.Etenim ex eo loco deducuntur plura.

Primum, vſufructuarium poſſe venari in eo fundo, in quo vſumfructum habet:nec poſſe à proprietario prohiberi,ne venetur ipſe vſufructuarius.Quòd item probatur in l.vſumfructuariũ.ff.de vſufructuar.deinde colligitur ab authoritate Iuriſcõſulti,ad ipſum vſumfructuariũ pertinere,quòd is permittat, vel licentiam exhibeat venandi in fundo, cuius vſumfructum habet: eademque ratione vſusfructuarius poterit prohibere,ne quis fundum ad venandum ingrediatur.

Tertiò,inde apparet, pecuniam pacto promiſſam pro licentia venandi alicui conceſſa,ad vſumfructuariũ pertinere: quia cum ipſe poſſit, & ius habeat prohibendi, ne fundum quis ingrediatur, poterit iuſtè vendere facultatẽ & licentiam ingrediendi ad venandum, vel ad alium licitum vſum.Hinc tamen non ſequitur, feras intra fundum enutritas,eſſe fundi proprium fructum:vel eas pertinere ad vſumfructuarium iure dominij,cum ipſe in ijs quæ nullius ſunt, & iure naturali communia cenſetur, non plus iuris habeat,quàm quiuis alius.

10 Sextò deducitur vera interpretatio textus in l.ſi quiſquam.ff.de diuerſ.& temp. pręſcript. quo reſponſum eſt, poſſe alicui competere ex vſucapione ius piſcandi, aut venandi in aliquo fluminis publici diuerticulo, vel in aliqua publici agri parte,ita qdem,vt poſſit prohibere alijs piſcationẽ, & venationem. Idem probat textus in l. ſanè ſi maris.ff.de iniur.quod obtinet, vel pręſcriptione tanti temporis, cuius initium memoriam hominum excedat, vel conſuetudine legitimo conſenſu populi ſtatuta:quẽadmodum latè tradiderunt Bald. in rub.ff. de rerum diuiſione.colum.j. Ang. Aret. in §.flumina. Inſti.de rerum diuiſione.Franc.Balb.in tract.de præſcrip. 5. part.princip.4. parte,q.6.optimè Aymon Sauil.in tract. de antiquit.temp.o.4.par.cap.materia iſta.nu.80.Sic & princeps poteſt priuilegium priuato concedere,vt ipſe ſolus in aliqua parte maris publici,vel agri piſcari,& venari poſſit,alioſq; ne id faciant prohibere.gl.in d.l.ſi quiſquam. & in d.l. ſanè ſi maris.& in l.venditor.in princ.per tex.ibi.ff.commu.prędi.vbi

di.vbi Iuriſconſultus de Tynnarijs tractat, quas Hiſpani dicimus Almadranas;& ſic de piſcatione Thynnorũ.nam & Thynnariam piſcationem dixit Vlpianus. Vnde noa Thynnaria dicere poſſumus loca in ipſo maris litore, in quibus capiuntur thynni. Sed & hæc loca ita quidem parata & inſtructa, vt thynni, & alij huiuſmodi piſces capiantur, Cetaria, aut cetariæ dicuntur Latinè apud Plinium lib.9.cap.30.& cap.15.quibus in locis meminit Plinius cetariarum apud Hiſpanos. Sic & Horatius lib.2.Sermon.Satyra 5 inquit,

Plures annabunt Thynni, & cetaria creſcent.

[Verum quo ad principis priuilegium] idem adnotauit poſt alios Accurſ.ſequutus Carol.Ruin.conſi.28 & 29. nu.11. Etenim licet in his ſpeciebus quis contra prohibitionem venetur, aut piſcetur, in iudicio animę, nequaquã tenebitur ad reſtitutionem piſcium, aut ferarum, quas habuerit: quod probatur ea rationibus, & concluſione prænotatis: in foro autem iudiciali cogetur reſtituere in hac ſpecie propter deciſionem legis Partitarum, & propter opinionem gl.in d.§.feræ.quibus ferè deciſum eſt, venatorem cogendum eſſe reſtituere ea quæ venatus fuerit prohibente illo qui prohibere poterat.

Septimò, hoc probatur, venatione prohibita in locis adhuc publicis per inferiorem à principe abſque iuſta cauſa, qui tamen præſcriptione immemoriali, aut priuilegio, aut conſenſu communitatis, ius prohibendi acquiſiuit, quæ iura maximè ſunt in iudicio animæ, & quo ad Deum examinanda, ne Tyrannidem ſapiant: quòd ſi quis aduerſus hanc prohibitionẽ venetur, ſibi acquirit feras, quas venatione habuit, nec tenet̃ in conſcientiæ foro eas reſtituere. quod probatur ſi rationes, & concluſionem, quam modò præmiſimus, diligenter obſeruemus. Et fortaſſis in foro iudiciali, etſi vera foret ſententia glo.in d.§.feræ.quæ lege regia partita, comprobata eſt, ipſe illatam cõcluſionem ſeruandam eſſe cenſerem, cum quis habet ius prohibendi venationem ea ratione, ꝙ fundus priuatus ſit non communis: vel quia ipſe ſoli ius venationis competit, & non alteri eo inuito: Alioqui vbi venatio prohibet̃ in vniuerſum quo ad loca publica alijs ea cauſis, tunc ſatis erit ꝙ iudex condemnet, ad pœnam legis vel ſtatuti aut edicti prohibentis: nec debet neceſſariò ad reſtitutionem animalium condemnare.

Illud profectò prætermittendum non eſt, ꝙ prohiben-
15 tes venationem † vel in locis publicis, vel priuatis, etiam proprijs, tenẽtur ad reſtitutionem damni vicinis illati ex multitudine animalium, quæ in loco prohibito ob interdictam venationem enutrita exterius erumpunt, & meſſibus, ac ſegetibus eorum, ac deuaſtationem inferunt: ſicuti eleganter reſpondit Caiet.in tract.17.q.c.12. Nec iuſta eſt excuſatio prohibentium venationem intra proprios agros, ſi permiſerint eorundem animalium occiſionem, quoties proprium fundum egreſſa in vicinorum agros diuerterint. Etenim tenẽtur hi qui prohibita venatione cauſam dederint animalium multitudini, & deinde ex hoc vicinorum prædiorum damno, vel illas feras includere, aut earum innumeram multitudinem extinguere, ſaltem diminuere, vel permittere liberam venationem, aut illatum damnum ſoluere.argu. text. in l.2.§.vlt. ff. ſi quadrup. paup.feciſſe dica.l.item Mela.§.item cum eo.ff.ad l. Aquiliam.l.hi enim.l.& generaliter. & l. qua vulgo.ff de ædili. edicto.& eorum quæ notant Romanus ſingul. ſeptingenteſimoquarto. Innocen.Abb.& Doctor. in cap.ad audientiam.de homicid.

Præterea licet ſecundum quorundam opinionem, quã modò probauimus, qui venatur in alieno fundo domino prohibente, non teneatur in animæ iudicio ad reſtitutionem eorum animalium, quæ per venationẽ habuerit, nec ad eorum ęſtimationem: tenetur tamen ad æſtimationem damni, quod per eam venationem dño prohibenti dederit. In hac verò æſtimatione habenda eſt ratio aĩalium, q̃ niſi extraneus, venatus fuiſſet, dominus fundi, eiuſve conductor habuiſſet, ſuaque feciſſet, per apprehenſionem. Itẽ habenda ratio eſt venationis, quæ in eo fundo per dominũ ſolum exerceri ſolebat. Tandem hic venator, q domino prohibente agrũ alienũ ingreditur, non tenet̃ ad reſtitutionem rõne captorũ animalium, ſed rõne damni illati per venationem ipſi domino, qui venari iure, & iuſtitia ſolitus intra proprium agrum fuerat. quod in ſpecie viſum eſt Io. à Med.in d.q.12. Imò & venatores omnino tenent̃ ad damnum, quod agri domino intulere in fructibus & ſegetibus, etiamſi expreſſa prohibitio non fuerit præmiſſa, cum ſufficiat tacita quo ad iſtud damnum.

Sed proximè dictis obſtat fortiſſimè Iuriſconſulti reſponſum in l.quemadmodum.§.planè.ff. ad legem Aquiliam. planè, inquit Vlpianus, ſi culpa naturarum id factum
12 ſit, lege Aquilia agendum. Sed † vbi damni iniuria agitur ob retia, non piſcium, qui adeò capti non ſunt, fieri æſtimationem: cùm incertum fuerit an caperentur. Idemque & in venatoribus, & aucupibus probandum. Hactenus ipſe Iuriſconſultus, à quo non poſſe incertum piſcium, aut ferarum in venationibus & piſcationibus æſtimari, quia plura contingere poſſent, ob quæ nec feræ, nec piſces caperentur, adnotarunt Paulus de Caſt.in l.non vtiq;.§. vlti. ff.de eo quod cert.loco. Romanus in ſing.681. Præpoſit. in c.iuuenis.de ſponſalib.3.col. Boerius in additionib. ad Dinum, in rubr.de regu.iur.2.colu.& Scholiaſtes quidem Panorm.in c.commiſſum.de deci.litera E.aſſeuerantes minimè deberi æſtimationem, nec intereſſe piſcationis, aut venationis ab eo, qui alterum iniuria, & iniquè piſcari, aut venari impedierit, eiuſve retia ruperit. idem & in eo, qui piſcatorem, aut venatorem, qui victum inde quęrebat, pcuſſerit, vel occiderit: nã licet alioqui operæ percuſſi, aut occiſi præſentes, & futuræ ſoleant æſtimari.l.ea hac.ff. ſi quadrup.paup.feciſſ.dicat. piſcatoris tamen, aut venatoris percuſſi operę minimè ęſtimabuntur, vt omnino incertæ. facit ad hoc tex.in §.illud quæſitum. Inſti.de rerum diuiſio. Sed Iuriſconſulti locus in d.§.planè. ita accipiẽdus eſt: vt obtineat in litoribus, & fluminib. vbi piſcatio certa nõ eſt, ſed admodum rara, & incerta. quod plerumque cõtingere ſolet: ſiquidem piſcatores hac ratione ſæpius eludũtur, q̃ capiant. At vbi piſcatio, aut venatio vberrima, & optima eſt, ac certiſſima, quæ fallere non ſolet, profectò tunc amiſſio captus piſcium, propinquum eſt intereſſe, & probabile: vnde æſtimari debet.l.ait lex.in fin.ff. ad legem Aquiliam.cum l.ſeq.ſicut eleganter explicat Lugdunenſis in l.vnica.C.de ſententia quæ pro eo quod intereſt. num. 84. quo fit, vt impeditus piſcari, aut venari ab eo, qui iure impedire non potuit, agere valeat non tantum ad retia rupta, eorumque æſtimationem: ſed & ad æſtimationẽ piſcaturæ, quæ iuxta tempus, & locum certa imminebat.

Quin & pręter hãc æſtimationem poteſt & altera in his piſcationibus, & venationibus conſtitui ęſtimatio, ſi piſcator, aut venator certum quotidie lucrum habeat ea pacto, quod cum altero pepigerit, vel ei det centum pro cuiuſlibet diei piſcatura. Etenim ea hac pactione piſcator habere debet pro cuiuſlibet diei piſcatura centum, & ea certiſſima, ſiue piſcatio vberrima ſit, ſiue ſterilis.tex. ſingul.in l.ſi iactum retis.ff.de actio.empt. quo in loco Iuriſconſultus illum approbat contractũ, quo iactus retis emitur, quicunque is futurus ſit. idcircò inibi eſt etiam reſponſum, ꝙ ſi piſcator pręmiſſa conuentione inita nolit remittere, emptor poterit aduerſus eum agere ad ęſtimationẽ, atque æſtimabitur incertum illius iactus, id eſt, alea illa, quæ in venditionem deducta fuit: quod Bart.tradit in l.cotem.§.qui maximos.2.col.ff. de public. facit text. in l. nec emptio.ff. de contrah.emptio. Nec ex Iuriſconſulto intelligas, incertam eſſe huius rei æſtimationem: ſed eſſe æſtimandam aleam illam, & iactum retis, qui ob varium ſucceſſum & dubium, incertum quid dicitur Iuriſconſulto. Hinc & illud conſtat in prędictę l.exemplo, emptorẽ poſſe agere contra venditorem ad iactum retis, vel ad eius ęſtimationem, vt modò diximus, etiam ſi maior ſit ęſtimatio, quàm pretium conuentum: nam id plerunque euenire poterit: atque eadem ratione deducit̃, poſſe venditorẽ impeditum iactũ retis mittere, agere aduerſus impedientem, non tñ ad pretium conuentum, ſed etiam ad illã ęſtimationem iactus retis, quam emptori ſoluere coactus vẽditor fuerit. [Commemorat ad hæc Plutarchus in Solonis vita, Mileſios hoſpites iactũ retis a Cois piſcatorib. omiſſo, eoque tractum fuiſſe aureum illum, ac celebratiſſimum

Tripodem: de quo maxima fuit inter piſcatores,& hoſpites controuerſia. Cui ſimilis inter adoleſcentes vrbanos, & Hoſtienſes piſcatores traditur à Suetonio Tranquillo in lib. de claris rethoribus, qni iactum retis bolum appellat. qua in ſignificatione dictio eadem extat latinè apud Plautum in rudente,& Græcè apud Plutarchum & Ariſtotelem, atque Herodotum lib. j. vbi meminit oraculi cuiuſdam Amphilyti Acarnanis: quo in loco fœdè labitur interpres Valla.] Ex quibus tandè apparet defendi poſſe opinionem Io. a Medina, cuius paulò ante mentionem fecimus. Inde etiam probatur, piſcatoris,& venatoris percuſſi, aut occiſi operas æſtimandas ſore,& poſſe iuſtiſſimè æſtimari: quidquid præcitati Doctores voluerint. Sic etiã patet error illius, qui Panormit. ſcolia adiecit in d.c. commiſſum. dum ſcripſit: impedientem aliquem piſcari, vel retia piſcatoris rumpenrem, non teneri eccleſiæ ad æſtimationem eius, quod ex piſcatura decimæ ratione poterat competere. Etenim falſa eſt hæc opinio: quia & ipſi piſcatori, aut venatori reſtituenda eſt æſtimatio piſcaturæ arbitrio boni viri,& huius æſtimationis pars decima eccleſiæ debet: vbi ex piſcationibus, & venationibus decima ſoluitur.

Poſtremò eſt hac in re animaduertendum ad tex. in d. §. illud quæſitum. Inſti. de rerum diui. quo reſponſum eſt, fe-
33 ram † ab aliquo venatore, etiam lethali ſecundum Theophilum, vulnere, nõ aliter effici vulnerantis, quàm ſi ab eo capta fuerit: & ideo ſi ea vulnerata fugiens per alium capta ſit, ipſius capientis fieri. probatur hoc & in l. naturalẽ. §. illud. ff. de acq. rer. dom. notat Bar. in l. quo minus. q. 5. ff. de fluminibus. & idem erit in fera per retia,& inſtrumenta venatoris illaqueata: nam ſi per alium, quam apponentem retia, fuerit capta ex ipſis laqueis eius efficitur, non illius qui rete poſuit. Regia l. 20. titu. 28. par. 3. quæ quidem conſtitutio addit in aliquot huius regni locis contrarium ſeruari, vt ſit ipſius feram percutientis, aut illaqueantis venationis inſtrumento. quod fori lex expreſſim aperit & refert lib. 3. titu. 4. l. 17. hanc item opinionem vt ferat ſit percutientis ſeruari conſuetudine, teſtatur glo. in d. l. naturalem. §. illud. [Qua in re oportet expendere. proculi Iuriſconſulti reſponſum in l. in laqueum. ff. acquir. rer. domi. Nam cum in hac ſpecie minimè tractetur de pœna cõſtituenda, etiam in foro cõſcientiæ & animæ iudicio erit ſeruandum, id quod per leges humanas, vel conſuetudines legitimè præſcriptas fuerit ſtatutum.

Secunda proponitur in hoc venationis tractatu con-
34 cluſio. Venatio † & piſcatio ferarum,& piſcium, qui priuatim alicuius proprij ſint, adeò natura rei prohibentur, vt non ſecus ad reſtitutionem venatores piſcatoresq; teneantur, quàm ſi domeſticum,& mite alicuius animal capiant. Probatur hæc concluſio ratione iuſtitiæ commutatiuæ, a qua deducitur obligatio reſtituendi ex cauſa acceptionis iniquæ: quæ proceſſit in damnum,& iniuriam proximi: cuius propria res capitur & auſertur. Vnde & in hoc caſu poteſt dominus aduerſus venatorem agere actione furt. §. gallinarum. Inſti. de rerum diuiſi. l. Pomponius ſcribit. §. idem Pomponius. ff. fam. herciſcun. l. vſumfructuariũ. ff. de vſufru. quæ quidem Iuriſconſultorum reſponſa hãc concluſionem & illationem præmittunt. ſed & ipſe aliquot ex hac aſſertione deducam, quo facilius percipiatur eius intellectus.

Primum hinc infertur, venatorem teneri ad reſtitutionem animalium, quæ quis priuatim incluſa viuarijs, leporarijs, piſcinis, aut ſtagnis habebat, etiã ſi ab his locis animalia hæc exire ſolent, modò habeant conſuetudinem eundi,& redeundi: cum iſthæc animalia non habeant libertatem omnino exeundi loca ſepta, ſaltem poſſit dominus exitum impedire facillimè occluſis viuarijs. Idem erit in apibus priuato alueo incluſis,& de ceruis priuatæ ſyluæ muro circundatæ. Conſtatque hoc corollarium in l. 3. §. item feras. ff. de acquiren. poſſ. & in d. §. feræ. cum ſequentibus. & in l. 21. tit. §. 28. parti. 3. Procedit tamen quãdo hæc viuaria, leporaria, piſcinæ,& ſtagna facta fuerint priuata hominum opera, ꝗ ſi ab ipſis animalibus naturaliter facta fuerunt abſque induſtria priuatorum, ſecus erit. ex §. apium. Inſtitut. de rerum diuiſio.

Secundò hinc colligitur, horum animalium reſtitutionem faciendam eſſe eorum priuato domino, etiam ſi capta fuerint extra locum illum, quo includuntur, modò nõ amiſerint eundi,& redeundi conſuetudinem Adhuc enim propria ſunt illius, qui ea incluſerit. quod expreſſim in cõſcientiæ iudicio adnotauit Io. a Medina d. q. 12. & probatur in locis modò citatis, quamuis venatur nulla arte, nec induſtria vſus fuerit ad deducẽda illa animalia extra ſepta,& loca quibus includuntur, in locum ſanepublicum. At in caſu primæ concluſionis, venator etiam arte,& induſtria educens feras, & animalia extra locum prohibitum, non tenetur ad reſtitutionem animalium, licet poſſit quandoque dici, eum obligari ad damni ex hac venatione illati compenſationem, iuxta ea, quæ tradidimus ſeptimo prioris concluſionis corollario. ad nihilum autem teneretur venator, qui feras & animalia extra locum vetitum abſque vlla eius fraude digreſſa caperet, & occideret: quod ſuperius ſatis probatum eſt.

Tertiò, ex hoc manifeſti iuris eſt, quòd ſi quis arte, & fraude columbas deducat ab alterius columbario, adq́ue proprium attrahat, tenebitur is ad columbarum reſtitutionem, etiam in animæ iudicio. Eritq́ue in ſoro iudiciali puniendus, ſecundum ea, quæ hac de re notauit Cępola de ſeruitu. ruſtic. prædio. cap. de columbario. & c. de venatione.

Quartò, planè conſtat ex ſecunda concluſione ratio, quare prohibeantur venatores,& alij quicunque baliſtis, ſimilibusve inſtrumentis vti ad occidendas columbas, q̃ in priuatis columbarijs nutriuntur. quod Cępol. tradit in d.c. de columbarijs. Guid. Papæ, q. 218. Regia lex 22. facit ad idem tit. 28. parte 3. permiſſum tamen eſt quibuſcunq; vt certo quodam ſpacio loci à columbarijs remoti colũbas occidere poſſint: idq; ſpacium iuxta decretum ſupremi Senatus vnius leucæ limitibus definitum eſt.

His verò, quæ diximus, partim refragatur text. ſingularis in l. 3. §. item feras. ff. de acqui. poſſ. quo in loco Iuriſcõ-
35 ſultus reſpondit, animalia incluſa † viuarijs,& columbarijs priuatis, piſces itẽ in piſcinam congregatos à domino fundi poſſideri: non ſic piſces incluſos in ſtagnis, nec feras in ſaltibus circumſeptis degẽtes & euagantes: nam hæ à domino fundi minimè poſſidentur. Ecce igitur qualiter nõ oĩno par ius ſit in ſaltibus circũſeptis,& ſtagnis, quod in viuarijs, piſcinis,& columbarijs: atque ideo cum inter hæc ratio differentię à Iuriſconſulto conſtituatur, patet in his non eſſe hanc ſecundam concluſionem omnino conſtituendam. Huic autem obiectionii primum reſpondetur, quo ad dominium non eſſe diſcrimen vllum inter ſtagna,& ſaltus, piſcinas, & viuaria, modò ſaltus & ſtagna, vtcunque longiſſimi ſpacij ſint, manu hoĩm, & priuata induſtria fuerint circumſepta, & ſabrefacta. hãcq́ue ſententiam olim Salmanticę publicè veram eſſe probare conatus fuit. tametſi quo ad poſſeſſionem piſcium, & ferarum in particulari, diſtinctio Iuriſconſulti mihi maximè placeat: hancq́ue arbitror eſſe illius reſponſi veram interpretationem, quam deduxi ab Accurſio ibi, quẽ ſequuntur Ang. Imol. Alexan. & Doct. communiter, & ꝓ ceteris Vincen. Hercu. in §. Nerua filius. num. 2. eiuſdem l. 3. ſed licet quo ad poſſeſſionem manifeſta ſit, ac certiſſima Iuriſconſulti,& interpretum differentia: eaque ex litera illius reſponſi expreſſim conſtet: tamẽ adhuc,& quo ad dominium eandem eſſe differentiam admittendam à priori diſcedens ſnia nunc opinor: propter rationem, qua Iuriſconſultus, eiuſq́ue interpretes vtuntur. ea enim ꝙ piſces ſtagnorum & feræ in ſaltib. circumſeptis enutritæ, libertati naturali relictæ ſint. quæ quidem ratio probat hos piſces, haſque feras nondum in vllius dominium tranſiſſe, donec per occupationem capiant. oportet tñ cum diſcrimen conſtitutum ſit à Iuriſconſulto inter viuaria, & ſaltus, etiam circumſeptos, piſcinam & ſtagna, diligenter ꝑpendere harum dictionũ proprietatẽ, ſecundum quam Iuriſconſulti reſponſum accipiendum eſt. Viuaria quidem dicuntur loci, quibus vel aues, vel piſces, vel ferę continẽtur ad victum humanum, hominum quidẽ induſtria aĩalibus in ea loca immiſſis, vt nutriant, aliaque progenerent ad menſuram delicias, ex l. vſufructuarius venati. §. viuarijs.

rijs.ff.de vſufru. Plin.lib.9.c.54. & lib.8.c.52.dicũtur etiam viuaria apud Columellã lib.8.c.j.loci, vbi nemorib. clauſis pecudes ſylueſtres cuſtodiuntur. Stagna dicuntur, quæ temporalem continent aquam inibi ſtagnantem, quæ pleruraque hyeme cogitur, nec fluit, nec refluit.l.j.ff.vt.in flumi.public.nauig.lic. Piſcina verò eſt ea, in quam piſces humana induſtria mittuntur, vt ibidem nutriantur. Igitẽ quo ad dominium, & poſſeſſionem piſces piſcinarum, & feræ viuariorum pertinẽt ad dominũ fundi, cui piſcina, & viuaria accedũt. At piſces ſtagnorum, & feræ in nemoribus circũſeptis enagãtes nõ ſũt ipſius dñi, nec quo ad poſſeſſionẽ, nec quo ad dñium, quoties ſaltus, vel ſtagna natura loci, arborũ dẽſitate, aut rupibus circũſepta ſũt. Quòd ſi fuerint circũſepta nemora ipſa, & ſtagna, opera, & induſtria hominũ, tunc idem erit ac ſi piſces & feræ nihilominus relictæ ſint in naturali libertate. Sed ſi hominũ opera ita ſint animalia circumſepta, vt naturalis libertas earũ ex hoc impedita ſit, profectò non video, qua rõne hæc ad agri dominum non pertineant. Niſi velis ad literam obſeruare Iuriſconſulti reſponſum in d.§.item feras, cuius hęc ſunt pulchra verba: Item feras beſtias, quas viuarijs incluſerimus: & piſces, quos in piſcinam coniecerimus, à nobis poſſideri. Sed eos piſces, qui in ſtagno ſunt, aut feras, quę in ſyluis circumſeptis euagentur, à nobis nõ poſſideri: quoniam relictæ ſint in libertate naturali: alioqui etiam ſi quis ſyluam emerit, videri eum omnes feras poſſidere: quod falſum eſt. Hæc Iuriſconſultus. Qui cõiectionem piſcium in piſcinam, & concluſionẽ ferarum in viuaria hominũ induſtria, & opera facta, ne feræ vagari poſſint, eai git, vt earum poſſeſſio fundi dño cõpetat, & acquiſita ſit.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Princeps ſuperiorem minimè recognoſcens ius habet indicendi bellum.*

2 *Iuſtum bellum non tantum dicitur ex authoritate indicentis: ſed, & cauſa.*

Iuſtum bellum eſt, quod fit ad defenſionem, vel vindictam, vel punitionem.

4 *Rebellio eſt iuſta cauſa gerendi bellum, & inibi traduntur alia iuſta belli cauſa.*

5 *Imperator, an ſit totius mundi dominus, etiam quo ad protectionem? quo in loco quæſtio latiſſimè diſputatur.*

6 *Poteſtas ſpiritualis, in quo à temporali differat.*

7 *Summus Pontifex an habeat temporalem iuriſdictionem in actu, vel in habitu.*

8 *Intellectus Bart. in l. 1 §. per hanc. ff. de rei vend. & ibi dominiorum diſtinctio.*

9 *Reges Hiſpaniarum immunes ſunt, & liberi à Cæſarum Imperio.*

§. NONVS.

DECIMOQVINTO potiſſimum à principali regula procedit diſputatio de reſtitutione rerum, quæ à militibus bello capiuntur: quæ neceſſariò illam præmittit, quòd ſit bellum iuſtũ, & quæ ad belli iuſtitiam requirantur. Nec tamen hic de bello ita longè tractabimus, vt videamur ex profeſſo rem iſtam tractandam, & examinandam aſſumpſiſſe: ſed obiter quæ iuſtitiam belli attinent compẽdio quodam expediemus. Igitur præcipuè ad belli iuſtitiam primò neceſſaria eſt authoritas principis, qui bellum indicere poſſit. Priuatus etenim, qui ſuperiorem habet, apud quem poſſit iniuriarum agere, reſque proprias ab alio captas exigere, bellum gerere nequit, præſertim quòd principi, cuius Imperio ſubditus eſt iniuriam facit, ſi eo inuito vel abſque eius authoritate bellum alteri indixerit. Habet autem ius in-
1 dicendi bellum princeps, † qui ſuperiorem neminem habet in eius principatu, ſecundum Aug. lib. 22. contra Fauſtum, cap. 74. cap. quid culpatur. 23. quæſt. j. Iſidorus lib. 18. Etymologiarum, & cap. j. vigeſima tertia q. 2. l. hoſtes. ff. de capti. & poſtlim. reuer. l. hoſtes. ff. de verb. ſign. idem adnotarunt D. Th. & Caie. 2. 2. q. 40. artic. j. Inn. in cap. olim. in j. de reſt. ſpol. idem & poſt alios Pan. in cap. ſicut, de iureiur. num. 7. glo. & ibi Doct. in ſumma. 23. quæſt. 2. Bartol. in d. l. hoſtes. num. 14. ff. de capt. & eſt communis opinio apud eos, qui hanc materiam tractauere. ac deducitur ex traditis per Adrian. in 4. ſenten. tract. de reſtit. cap. aggredior caſus ſpeciales. & Floren. 3. par. titu. 4. cap. j. §. 9. Sylu. in verb. bellum. j. quæſt. j. Caiet. in 2. Tomo opuſc. q. vlt. Maior. in 4. ſent. diſt. 15. q. 20. Alfonſ. à Caſtro. lib. 2. de iuſta hæret. punit. cap. 14. Card. à Turrecrem. in d. cap. quid culpatur. Ioan. And. & Doct. in cap. j. de homic. lib. 6. Ioan. Lign. in tract. de bello. c. 13. glo. Bartol. 2. col. & poſt eũ Iuniores in l. ex hoc iure. ff. de iuſt. & iure. Oldrad. conſil. 70. Ioan. Echius Homil. vlt. Dominicæ tertiæ poſt Epiphaniam. ex quibus frequentiori eorum ſententia ad iuſti-
2 tiam belli † non tantum eſt neceſſaria authoritas eius, qui poteſt bellum indicere, ſed & iuſta indicendi belli cauſa: & præterea recta bellantium, & indicentium bellum intentio, vt ſanè fiat, & bellum geratur animo propulſandi iniuriam à Republica, eidemque irrogatam vindicandi. Sed quia hæc vltima cauſa non pertinet ad reſtitutionem captorum in bello, cum, & ſi deſit recta bellantium intentio, nihilominus capta in bello alioqui iuſto, & indicto ab eo, qui indicere potuit, non ex hoc ſunt reſtituenda. quod in ſpecie notant Adrian. in d. cap. aggredior. Caie. d. q. 40. artic. j. ad fin. Maior. in d. quæſt. 20. verſic. iſtis notatis. Sylu. in verb. bellum. quæſt. j. & Ioan. Echius in diſtin. homilia vlt. colum. 4. ſiquidem reſtitutionis obligatio numquam oritur à praua capientis intentione, authore Thom. 2. 2. quæſt. 66. arg. 8. verſic. ad primum, alias iuſtas belli cauſas perſequemur, præter eam quæ ſemper ad iuſtitiam belli publici neceſſaria authoritas, ſcilicet principis.

Inter alias belli cauſas, quæ iuſtiſſimæ cenſeri ſolent illa eſt omnium probatiſſima, & ad quam ferè omnes, quæ tradi conſueuere referri poſſunt, quòd bellum fiat ad de-
3 fenſionem † Reipublicæ, nec ea à Tyranno per vim opprimatur: item ad defenſionem proprij imperij, & prouinciarum ad id pertinentium, quaſi fiat ad defenſionem perſonarum, & rerum. d. cap. olim. in j. de reſt. ſpoliat. l. vt vim. ff. de iuſt. & iure. cap. 2. de homic. l. furem. ff. ad leg. Cornel. de ſicarijs. l. itaque. ff. ad legem Aquil. l. 3. titu. 8. par. 7. atque hanc eſſe iuſtam belli cauſam fatentur Tho. & præcitati Doct. qui & idem eſſe cenſent, quoties bellum geritur ad vindicandam iniuriam iniquiſſimè illatam. quorum ſententia probatur authoritate Auguſtini, lib. 5. quæſt. 10. ſuper Ioſue. iuſta inquit, bella ſolent definiri, quę vleiſcuntur iniurias. ad idem facit, quod ſcribit poſt Azonem glo. in l. nullus. C. de iudæ. aſſeuerans, etiam priuatum poſſe iniuriam ſibi factam vlciſci propria authoritate, quoties ei permiſſum non eſt, nec ſuppetit facultas vocandi offenſorem ad iudicium, vt per iudicem is cogatur iniuriam compenſare, & ſatisfacere iniuriam paſſo. cuius glo. meminere Felin. in d. cap. 2. de homici. Panor. in cap. j. de iudi. num. 33. Alexand. & Iaſon. in l. miles. §. qui iudicat. ff. de re iudic. tametſi in priuato Azo in ſumma eam opinionem intelligat veram eſſe, modò vindicta fiat abſque occiſione, & percuſſione offenſoris: quod quidem moderamen in principe, qui ſuperiorem non habet, minimè procedit. His accedit glo. in cap. iuſgentium. j. diſtin. cuius ipſe mentionem feci in lib. j. Variar. reſol. capitu. j. ad fin. ex quibus conſtant duæ cauſæ iuſtæ ad bellum indicendum. Etenim bellum iuſtum vel eſt defenſiuum, vel vindicatiuum. Defenſiuum verò, etiam priuatis licet abſque authoritate ſuperioris, vel principis, cum ad defenſionem ipſa iuris naturalis lex authoritatem præſtet. d. l. vt vim. qua ratione hæc defenſionis cauſa maximè iuſtificat bellum publicum, quodque publica authoritate fit: tametſi itidem & abſque ea ex legis naturalis authoritate poſſet bellum publicum ad defenſionem geri: quod ſatis manifeſtum eſt.
4 Tertia proponitur belli cauſa, contumacia † ſeu rebellio iniquè recuſantis Imperiũ, cum ſubditi aduerſus principem inſurgunt, nec volũt ei obedire, etſi fuerint ab illo ſæpe admoniti. hæc probatur, quia grauis iniuria Deo, & principi fit, ſi eius Imperio ſubditi reſiſtant. ad Rom. c. 13. itaque inquit Paulus, qui reſiſtit poteſtati, Dei ordina-

tioni reſiſtit. Sic Dauid rex bellum mouit aduerſus Seba filium Bochri, propterea ꝙ populum ſolicitauit, vt à Dauide Rege ac ipſum deficeret, ſecundo Regum. c.20. vnde & Aug. d. lib.22. contra Fauſtum, c.74. ait, aduerſus violentiam reſiſtentium, ſiue Deo, ſiue aliquo legitimo Imperio iubente, gerenda ipſa bella ſuſpiciuntur à bonis: cum in eo rerum humanarum ordine inueniuntur, vbi eos vel iubere aliqd tale, vel in talibus obedire iuſtè ipſe ordo cõſtringit. c. quid culpatur. 23. q. j. idem Aug. q.10. ſuper Ioſue lib.6. q. inquit, iuſta bella ſolent definiri, quæ vlciſcuntur iniurias. ſic gens, vel ciuitas plectenda eſt, quæ vel vindicare neglexerit quod à ſuis improbè factum eſt, vel reddere, quod per iniuriam ablatum eſt. c. dominus. 23. q.2. Hoc ipſum conſtat ex Ariſt. lib.7. Polit. c.14. ad fin. vbi bellum iuſtum eſſe cenſet vt in ſeruitutem redigantur, quos ſeruire oportet, & vt his, q. ſeruitute digni ſunt, legitimè dominetur. Idem Ariſtot. dixerat. j. polit. c.5. ex noſtris, Innocẽt. communiter. receptus in d. c. olim. in j. de reſtitut. ſpoliat. hanc eſſe iuſtam belli cauſam opinatur, tametſi exiſtimet potius eſſe exequutionem iuriſdictionis, & punitionem rebellium in hoc caſu, quàm bellum, & iden captus in eo non effici ſeruos capientium, quod maximè eſt obſeruandum. Nam & idem optimè adnotauit Ioan. à Terra Rubea in tractat. contra rebelles. 3. par. art. 10. concl. 23. qui hanc tertiam iuſtam belli cauſam etiam tradit ex l. amiſſione. §. qui deficiunt. ff. de cap. diminut. l. ſi quis ingenuam. §. in ciuilibus. ff. de captiuis.

Quarta cauſa huc referri poterit: cùm bellum iuſtiſſimè indicitur ad repetendas res, quæ per violentiam ab hoſte detinentur, & hæc conſtat ex Auguſtino in præcitatis locis, & 2. Reg. c.2. vbi Dauid mortuo Saule bellum geſſit cõtra Isboſeth filium Saulis, qui occupare nitebatur regnũ Iſrael, quod dominus per Samuelem Prophetam tradiderat Dauidi. Suntq; paſſim hac de re innumera exempla, cũ apud Fideles, tum apud Ethnicos, qui bella acriter geſſere ad repetendas proprias res, quas alioq. repetere abſq; iure ciuili minimè potuiſſent. Arma, inquit apud Lucanũ Cæſar, tenenti, omnia dat, qui iuſta negat. Vnde & hæc cã ad præcedentes pertinet, cum ſit vindicatio iniuriæ ex eo illatæ, ꝙ res propriæ inuito domino detineantur.

Quinta etiam ex ratione iniurię illatę traditur iuſta belli cauſa cum quis alium impedit, ne per aliquam prouinciam tranſeat etiam propriam impedientis, modò tranſitus ille innoxius futurus ſit. Etenim licitum eſt tunc bellũ impedienti mouere. Nam cum tranſitus innoxius, qui iure humanæ ſocietatis debetur negatus fuerit, iuſtè neganti bellum infertur.

Quam quidem cauſam probat Hiſtoria ſacra numerorum c.21. quo in loco ſcriptum eſt, filios Iſrael pugnaſſe contra Seon & Og Reges Amorreorum, prætereà ꝙ illis permittere noluerunt tranſitum innoxium in terram ſibi à Deo promiſſam: qua de re diuus Aug. lib.4. Quæſtionum. c.44. ſuper Numeros inquit, Notãdum eſt ſanè quẽadmodum iuſta bella gerebantur, innoxius enim tranſitus negabatur, qui iure humanæ ſocietatis æquiſſimo patere debebat, refertur à Gratiano in c. vlt. 23. q.2. tradit Io. Lupi. 5. par. de regno Nauarræ. §.3. Bartol. in l. j. C. de Paganis. Iaſ. in l. ex hoc iure. 2. col. ff. de iuſt. & iur. Alber. in rubr. de hæret. in 6. q.8. nu.12. ad has ferè cauſas plures aliæ reducuntur, quas præcitati Doct. & præſertim Doctiſſimus Alfonſ. à Caſt. in d. lib.2. c.14. diligenter congeſſere.

Hinc denique obſeruandum eſt, quid de repræſalijs, vt vulgari dictione vtar, iure reſpondendum ſit. Nam ſummus Pontifex in c. j. de iniur. lib.6. eas non omnino licitas eſſe inſinuat, dum aſſeuerat à iure naturali, & diuino aliquantulum diſſidere, prius tamen illud præfati oportet, apud veteres morã ac legem fuiſſe vetuſtiſſimam quidẽ, quia ſancitum erat in hunc ſanè modum, ſi quis violenta morte obierit, pro hoc gentilibus. & cognatis Androlepſiæ ſunto, quo ad iudicium ſceleris, pœnaſque ſubierint, vel necis authores dediderint. Androlepſia verò ad tres vſq;, nec eo amplius eſto. huius legis meminit Demoſthenes in oratione aduerſus Ariſtocratem, qui ſenſit, Androlepſiam iſtam lege permiſſam eſſe contra eos, apud quos cædes facta fuerat. Iulius verò Pollux eã permiſſam fuiſſe ſcribit contra eos, qui homicidam profugum ſuſceperint, nec eum petentibus dederint, nec ad criminis pęnã, nec ad vindictam, nec ipſi iuſtè punierint: vnde moris antiquiſſimi fuit, vt qui homicidium perpetraſſent, ſi cùm in exteram vrbem profugiſſent, ad pœnam expoſtulati nõ dederentur his, ad quos facinus admiſſum, eiuſque vltio pertinebat, vt permitteretur iniuriam paſſis pignorandi poteſtas, quam Androlepſiam Græci vocant. meminit huiuſce rei Budæus in annotationibus ad l. aut facta. §. euentus. ff. de pœnis. quo in loco ſcribit, quas vulgò habere dicimus repręſalias, Latinè dici poſſe pignorationes, quẽadmodum & eas appellat ſummus Pontifex in d. c. j. de iniurijs. in 6. vel Clarigationes, vt viſum eſt Hermolao. Ad hunc etenim modum repræſaliæ quotidie permittuntur, vt ſi qui ex gente latrones, aut piratæ, vel quicunq; alij homicidia, rapinas, aliave ſcelera perpetrauerint, iniuriam damnumve intulerint, nec iniuriam damnumve paſſi potuerint eius obtinere vindictam, aut iuſtitiam conſequi apud eam Rempublicam, cui ſcelerum authores ſubijciuntur, & quæ eos ſuſceperit, tunc liceat iniuriam paſſis pignorationibus vti aduerſus illius reipublicæ homines, cuius moris iuſtitia communi omnium conſenſu deducitur ab authoritate Aug. q.50. ſuper Ioſue. quem Gratianus retulit d. c. dominus. 23. q.2. eiuſdẽ & nos paulò ante meminimus. is enim inquit ſic, gens, vel ciuitas plectẽda eſt, quæ vindicare neglexerit, quod à ſuis improbè factum eſt. idem Regia l.4. titu.7. par.5. vnde pignorationes iſtæ licitæ cenſentur iuxta quorundam opinionem, quam late examinarunt Anch. Dom. Franc. & Iacob. de Canibus in relectione c. j. de iniur. in 6. Bar. in trac. de repræſalijs. Bal. & Sal. in authen. omnino. C. de acti. & obligat. Inno. in c. olim. de reſtitut. ſpol. Iacob. de Belloviſu in auth. vt non fiant pignorationes. Sylu. verb. repræſaliæ. quorum rationibus latè perpenſis, præſertim his, quæ latius cæteris Iacob. de Canib. tradit, ego cenſeo, non aliter repræſalias licitas fore, quàm eo modo, quo bellum licitum iure naturali, & diuino atque humano cẽſetur. Nã à iuſtitia belli ad repræſaliarum ius argumentantur ferè omnes, & maximè authoritate Diui Ang. vtũtur. vnde omnino requirit authoritas eius principis, qui bellum indicere poteſt, & præterea cauſa illa, quæ ſecundum Aug. iuſtum bellũ efficere ſolet, nempe, quòd illa reſpublica, aduerſus quam inducuntur pignorationes iſtæ neglexerit vindicare quod à ſuis improbè factum fuerit.

Hinc ni fallor, manifeſtum eſt, quod plerique hãc quęſtionem diſputantes probare conantur: nempe repræſalias iſtas, ſeu clarigationes non eſſe licitas, quo ad oſtenſionem perſonarum innocentum, & qui nullam culpam damni illati contraxerunt, quaſi permiſſum ſit, alium pro culpa alterius puniri in rebus, non tamen in perſonis, qđ alibi à nobis diſputatum eſt. etenim, cum iſtæ pignorationes ad ſimilitudinem iuſti belli ex Auguſtino permittantur: ſicuti in bello iuſto non licet principali intentione, & opere innocentes occidere. feminas inquam, nec infantes, licet tamen per accidens, ſcilicet cum aliquod oppidum machinis ignibus & tormentis concutitur: id ſiquidem natura belli dictat, cum aliter geri non poſſit, ſic in his clarigationibus publica & iuſta indictis authoritate non licet principali intentione perſonas innocentes offendere eos occidendo aut percutiendo, quamuis liceat bona eorum capere: permittit tamen conditio rei quod ex accidenti occidantur & percutiantur innocentes: ſiquidem aliter pignorationes legitimè indictæ non poſſint per milites exerceri, nec per eos qui ius publicum pignorandi habent, quia innocentes ſe & ſua defendunt, vel ciuitas quæ cauſa pignorationis impetitur, aliter capi non poteſt hanc ſanè opinor eſſe huius controuerſiæ breuem reſolutionem, cætera poſſunt à præcitatis authoribus longius peti.

Cæterum non eſt hic prætermittendum, an Imperator Chriſtianorum, iure valeat bellum indicere infidelibus, ex eo quod eidem totius orbis domino, & omnium in profanis, & temporalibus principi parere recuſant, obedientiam, quam ei præſtare, & exhibere tenentur, perfidè negantes, vel ex eo quòd infideles idola colant,

aut

aut contra legem naturæ multa ſcelera committant,
vel religioni Chriſtianę aduerſentur? cuius quęſtionis
examini prænotanda eſt vera, ni fallor, etiamſi maximè
ſit controuerſia concluſio.

Imperator vtcunque ſit legitimè electus, & per ſum-
5 mum Pontificem cõfirmatio.is corona † inſignitus, nec
quo ad dominium, nec quo ad iuriſdictionem, aut prote
ctionem, totius orbis dominus eſt, ſed eius tantum par-
tis, quæ Romano ſubdita fuit Imperio: probatur hęc con
cluſio ipſius iuris humani, ac Cęſarei reſponſis. primo in
l. mercatores. C. de commer. & mercator. dum inquit Cę
ſar, tam Imperio noſtro quàm Perſarum Regi ſubiectos,
quo in loco fatetur Imperator, Regem Perſarum nõ eſſe
ſubditum Romano Imperatori, & habere eum ſibi ſubie
ctos homines, qui Imperio Romano minimè ſubiecti fo-
rent. ad idem l. 2. C. de vet. iure enuclean. l. j. C. de offi. pręf.
pręt. Afr. & l. poſtliminiũ. in prin. ff. de capt. ibi, inter nos,
& oẽs liberos populos regeſq; moribus & legibus cõſti
tutum, vbi mentio fit populorum, qui liberi eſſent ab im-
perio Romano. Liberi autem hi ducuntur, qui nullius al
terius ptãti ſubiecti ſunt: atque ita in ea ſpecie populus
liber is dicitur qui ſubditus nõ eſt Romanę ditioni. l. nõ
dubito. ff. de capt. & poſtlim. reuerſ. vt hinc manifeſtè pa-
teat error eorum, qui dicta Iuriſconſultorum reſponſa
ad factum, non ad ius retulere: quaſi voluerint Iuriſcon-
ſulti libertatem illam Perſarum à Romano Imperio iniu
ſtiſſimam fuiſſe, & de facto potius quàm de iure obtinuiſ
ſe. Nam legũlatores nunquam de facto, ſed de iure reſpõ
dere conſueuerunt. l. mora. in prin. de vſur. gl. in c. conſul
tationi. de temp. ord. nec licet profectò ita temerariè le-
gum verba interpretari, vt ea ad vim, & iniuriam po-
tius quàm ad ius referantur, vnde reſponſionem iſtam
Doctor. interpretationẽ, opinor ſatis vtilem, & leuẽ eſſe.

Secundò probatur eadem concluſio in l. j. C. de ſumma
Trin. l. omnibus. ff. ad Treb. l. vlt. C. de ædif. priua. quibus
in locis quoties mentio fit Imperatoriæ & Romanæ iu-
riſdictionis, relatio dirigitur & tendit in eos, qui ſub Ro-
mano Imperio ſunt. Quaſi expreſſim inibi conceſſum
ſit, eſſe in orbe innumeras nationes, quæ liberę ſint a Ro
manorum & Cæſarum Imperio, & iuriſdictione pro-
tectioneve.

Tertiò, vt alia omittam, paucis enim huius cõcluſionis
veritas conſtat, licet longè, lateq; fuerit à quibuſdam di-
ſputata, multis ad hanc controuerſiam adductis, quæ vel
parum vrgeant, vel falſa ſint, perſtringam fortius huius
aſſertionis probationem. Etenim ſi Imperator quo ad iu
riſdictionẽ dominus eſt totius, & vniuerſi orbis, id nõ a-
lia ratione cõtingit, quàm quòd hæc poteſtas à natura ip
ſa, vel lege diuina, aut humana, vel à Chriſti vicario, ma-
ximoque Pontifice tradita fuerit. nullum autem ius ex
his, Cæſari, aut Imperatori vniuerſi orbis iuriſdictionẽ
tribuit: igit Imperator non eſt totius orbis dominus. Cõ
ſequens ſatis euidenter conſtat. Maior verò patet, quia
principibus non poteſt alio iure competere in inferio-
res Imperium, quàm aliquo ex ſuperius nominatis. Nec
enim hic de populorum conſenſu tractamus, cum de eo
minimè appareat, nec natura ipſa poſſit ab vniuerſi or-
bis populis præſtari: & pręterea qa res eſt ſatis nota abſ-
que vlla probatione, quòd populus liber poſſit principẽ
ſibi eligere, & conſtituere, cui ſe ipſum ſubmittat, minor
verò probationis & collectionis pars ſequẽtibus inſtrui
tur. Natura ſiquidem ipſa inſtitutum non eſt quod vniuer
ſus orbis vni principi ſubditus ſit, ꝙ à rei difficultate de-
ducitur. author enim eſt Ariſtoteles lib. 7. Polit. c. 4. diffici-
le eſſe, & fieri non poſſe, vt præclaris legibus regatur ni-
miũ celebris ciuitas. numerus inquit immẽſus, nec diſcri
ptione vlla, nec ordine cõtineri põt. Quòd ſi ciuitatẽ ci-
uium multitudine frequentem exiſtimat Ariſto. difficil-
limè adminiſtrari poſſe naturali ratione, multo profectò
difficilius vniuerſus orbis ab vno rectore, principe re-
gi poterit.

Præterea ſi à natura inſtitutum foret, vniuerſi orbis vnũ
eſſe principem, aliquando ab initio mundi ab vno prin-
cipe fuiſſet vniuerſus orbis rectus, & adminiſtratus, qđ
nunquam contigit: id etenim quod à natura inſtitutum
eſt in iure, præſertim adeo frequenti, etiamſi quandoque
ex hominum malitia, & hominum vitio infringatur, &
violetur, alicubi tamen & quandoque ſicut lumine natu
rali cognitum eſt, ita & eadem lege ſeruatum extat.

Ad idem facit inſignis Diui Hieron. locus, qui ſolet ad
probationem contrarię opinionis induci, ex Epiſtola ad
Ruſticum monachum de viuendi forma. c. in apib. 7. q. j. &
eſt locus is primo Epiſtolarum Tomo in hæc verba: In
apib. princeps vnus eſt, & Grues vnam ſequuntur ordine
literato, Imperator vnus, iudex vnus prouinciæ. Sic ete-
nim legitur apud Gratianum. At apud ipſum Hieron. ita
ſcriptum eſt, in apib. principes ſunt, grues vnam ſequũ-
tur ordine literato &c. Nam etſi naturæ conſonum ſit, ꝙ
cuiuslibet familiæ, & cuiuslibet reipublicæ vnũ caput
conſtituatur, ſitq; vnus rector, non tamen ita conuenit ra
tioni naturali, ꝙ omnium familiarum, omnium ciuitatũ,
& rerum publicarum vnus ſit princeps. Nec enim omniũ
apũ vnus, & idem eſt rex, nec omnes mundi grues vnam
ſequuntur. Vnde palam eſt Diui Hieronymi locum huic
opinioni, quam probamus, omnino ſuffragari & teme-
tè pro contraria parte adduci. His accedit ꝙ ſi naturali
iure totius vniuerſi orbis vnus eſſet princeps, huic tene-
rentur omnes lege naturæ ſubeſſe, & obedire, nec poſſet
quiſquam ab eius Imperio liber eſſe vlla temporis etiam
longiſſimi præſcriptione, nec vlla ex alia cauſa, quæ ab
ipſo iure naturali non procederet, & q̃ ipſi iuri naturali
derogaret, cũ iura naturalia immutabilia ſint. Et tamen
ſunt in orbe principes, qui Imperatori, & Cęſari vtcũq;
maximo non ſubmittantur, imò iuſtiſſimè ab eo immu-
nes, & liberi ſunt, quod ſtatim probabitur: ergo iure na-
turali, & ab ipſa natura non eſt Imperatori conceſſa to-
tius orbis iuriſdictio, nec conueniens foret, vt eam
vnus princeps haberet ob difficilimam reipublicæ ad-
miniſtrationem.

Ex diuino iure plura teſtimonia ab his, qui tenuerunt
contrariam ſententiam, citantur, quibus minimè proba-
tur ea opinio. & primò, dum Lucæ 22. ſcriptum eſt: Ecce
duo gladij. hic etenim non ſignificatur, ꝙ vnus princeps,
& ſic Imperator ſit à Deo vniuerſo orbi in temporali-
bus conſtitutus, ſed ꝙ ſint duæ poteſtates in orbe: vna ſpi
ritualis, altera temporalis, ſicuti & Geneſ. j. fecit Deus
duo luminaria magna, luminare maius, & luminare mi-
nus. Quem locum Romanus Pontif. in cap. ſolitæ. de ma-
ior. & obed. rẽ iſtam pertractans ita interpretatur, vt eã
Dei inſtitutionem referat, ad duas dignitates: Pontifica-
lem quidem, & Regalem, ideſt ſpiritualem poteſtatem,
& temporalem, quod ſatis ibidem exponitur. Nec tem-
poralem poteſtatem expreſſit Pontifex ſub nomine Im-
peratoris, ſed Regis, non ꝙ ſit æqualis poteſtas regia po-
teſtati Imperatoriæ: nam Imperator dignitate regem pręęę
cellit, ſed quia & Rex poteſt habere eandem temporalẽ
poteſtatem, ſicut Imperator. Idem probat Romanus Põ-
tifex eleganter, dum in eodem capite ſcribit, Imperato-
rem poteſtatem temporalem, & præcellentem habere,
ac in ea præcellere illos duntaxat, qui ab eo ſuſcipiunt
temporalia. igitur eſt Pontificis ſummi authoritas, quæ
probat Imperatorem non eſſe totius, & vniuerſi or-
bis monarcham.

Secũdò adducitur ex lege diuina locus. c. 2. Lucę, Exijt,
inquit, edictum à Cæſare Auguſto, vt deſcriberetur vni-
uerſus orbis: à quo conantur colligere partis contrarię
defenſores, Cæſarem Auguſtum lege diuina habuiſſe
principatum in vniuerſum orbem, ſed quantum valeat
iſthæc collectio ipſi viderint. Ego verò non arbitror ini-
bi probari eorum ſententiam, quia Euangeliſta hiſtoriã
refert veriſſimam quidem, & ꝙ eo anno contigit, enarra
uit: non tamen refert dominum Redemptorem humani
generis Ieſum Chriſtum edictum illud authoritate diui-
na ſtabiliſſe. Pręſertim quod etſi edictum illud diuina au-
thoritate probaretur, non exijt in vniuerſum orbem,
quemadmodum falsò argumentantur quidam, ſed in vni
uerſum orbem Romanum, & in eam orbis partem, quæ
Romano Imperio ſuberat: ſiquidem certiſſimum eſt edi-
ctum illud in Perſas, Parthos, & Indos minimè exiſſe, cũ
hi tunc ditionis Romanæ non forent. Eadem ratione in-
terpretatio

terpretatio conſtat ad legem, deprecatio. ff. ad l. Rhodia de iact. l. bene à Zenone. C. de quadri. præſcri. & ad alias mille Iuriſconſultorum, & legumlatorum authoritates, ſi quæ ſunt, quibus palam ſcriptum ſit, Imperatorem dominum mundi eſſe. Nam id intelligendum eſt, quo ad eã mundi partem, quæ Romano Imperio ſuberat. Neque enim Diuus Anto. cuius epiſtola à Iuriſconſulto refertur in d. l. deprecatio. cum aſſeruit, & profeſſus eſt ſe eſſe mũdi dominum, de vniuerſo orbe intellexit, quatenus, is Indos, Parthos, & Perſas, Tartaros, aliaſq́; tunc incognitas ad occidentem & meridiem gentes & prouincias cõtinebat. mera quidem inſania eſt hunc ſenſum Imperatoris reſponſo aptare, qui ab eo oĩno alienus eſt: ſed de ea parte mundi intellexit, quæ eius Imperio ſubdita erat. ſic & orbis Rom. apud Marcellinũ lib. 16. & Spartianũ ac Lampridium dicitur ea mundi pars, quæ ad Romanam ditionem pertinet, atque ita probari, & legendum fore apud Iuriſconſultum in l. in orbe Romano. ff. de ſtat. homi. contendit And. Alc. lib. 2. diſpunctio. cap. vigeſimo primo. Nam & Aegeſippus lib. 2. de excidio Hieroſolimitano. c. 12. de Chriſtiana lege inquit. Nec vlla natio Romani orbis remanſerit, quæ cultus eius expers relinqueretur. idem cap. 9. dixerat, cum orbem iam Romanum Ieſu diſcipuli repleuerint, qui ibidem ſcribit orbem terrarũ orbem Romanum appellari, quia ferè omnes gentes Romanis ſuberãt. [His accedit quod Diuus Auguſtinus ſcribit lib. 2. de conſenſu Euangeliſt. cap. 25. aſſeuerans ciuitatem Romanam dici vniuerſum regnum in tot ciuitatibus conſtitutum. tradit alia Briſſonius lib. de verb. ſig. dictione Rom.] Sic & illud Danielis c. 2. ad Nabuchdonoſor, tu Rex regum es, & Deus cęli regnũ, & fortitudinẽ, & Imperium, & gloriam dedit tibi, & omnia in quibus habitant filij hominum, & beſtię agri volucres quoq; cęli dedit in manu tua, & ſub ditione tua vniuerſa cõſtituit, non ſunt referẽda ad vniuerſi orbis principatum, nec imperium, ſed ad reges, principes, & prouinciaa, quæ Caldæorum Imperio parebant. Nam reliquæ mundi gentes, & prouinciæ minimè ſuberant Imperio Nabuchdonoſor, ſecũdũ Nicolai Lyrani & doctiſſimorum, ac catholicorum virorum interpretationem. [Quib. mirè ſuffragatur Hierony. in Eſaiam. c. 13. Medorum, inquit, atq; Perſarum diſcribitur impetus. quod multis ſecum auxilijs cõgregatis, domino earum exercituum præcedente ad vaſtitatem veniant Babylonis, & Caldæorum, vt diſperdãt omnem terram, nõ ꝙ totum orbem vaſtauerint, ſed omnem terram Babylonis, & Chaldæorum. idioma eſt enim ſacrę ſcripturæ, vt omnẽ terram illius ſignificet prouinciæ, de qua ſermo eſt, quod quidam non intelligentea ad omnium terrarum ſubuerſionem trahunt. hæc Hieronymus.]

Tertiò à iure diuino proferuntur ad conſtituendã vniuerſi orbis iuriſdictionem in ipſo Imperatore teſtimonia plura, quibus videtur, Ieſum Chriſtum Romanorum, & Cæſarum Imperium veluti iuſtiſſimum probaſſe: qualia ſunt, quæ ſunt Cæſaris, reddite Cæſari, Lucæ 20. Matt. 22. Marci duodecimo. & illud, Nõ haberes poteſtatẽ aduerſum me vllam, niſi tibi datum eſſet deſuper, Ioan. c. 19. verum hæc duo loca præterquam quòd penitiorem ſenſum habent, ad quæſt. iſtam vniuerſi orbis, eiuſque iuriſdictionis Cęſaris conuenientis parum vrgent. Nam dũ Ieſus humani generis Redemptor cenſum iuſſit reddi Cęſari ſub perſona & nomine Cęſaris, quemlibet iuſtũ principem, & Reipublicę rectorem intellexit, cui tributum, & cenſum dari cenſuit, ac præcepit, vt rem principi debitam in mercedem, & ſtipendium laboris per principẽ impenſi circa communitatis, & Reipublicæ adminiſtrationem, quemadmodum explicat D. Paulus ad Rom. c. 13. nõ tamen ex hoc Chriſtus approbauit iuſtumve eſſe definiuit Imperium Cæſaris, qui forſan tyrannide potius quàm iure rempublicam occupauerat: ſed tandem vtcũque ſit, etiamſi conſtituamus Romanorum Imperium iuſtiſſimum fuiſſe, ac Deum ob eorum egregias virtutes pmiſiſſe in mercedem temporalem Imperium illud augeri, quod probare nituntur D. Auguſt. de ciui. lib. 5. c. 12. & 15. D. Tho. lib. 3. de regimi. prin. latiſſimè Ant. de Roſellis in tract. de conſilijs fol. 96. non inde apparet iuſta fuiſſe Cæſarum Imperia: quorum plures ita per iniuriam, & tyrannidem Rempublicam ſunt adepti, vt nihil vnquam iniurius, & iniquius excogitari poterit. Quod ſi & illud fateri quiſquam velit, non tm̃ Romanæ Reipublicæ imperium iuſtiſſimum fuiſſe, ſed & Cæſarum principatũ nõ tyrannide, ſed iure obtinuiſſe: profectò apparet, nec populum Romanum nec Cæſarem, vniuerſi orbis Imperium, & Iuriſdictionem habuiſſe: nec enim Populus Romanus habuit Imperium in Indos, nec in eas nationes, quæ nunc ad occidentem & meridiem a noſtris ſunt maximis laboribus, Deo duce, in Chriſtianæ religionis cognitionem deductæ. quo fit, vt etiam ſi concedamus Ieſum Chriſtum, Romanorũ, & Cæſaris imperium probaſſe, ac iuſtiſſimum eſſe definiſſe, ea quidem probatio ad ea pertinet, quæ tunc Romanorum principes obtinebant: non quidem ad alia, quæ nec iuſtis titulis, nec vlla occupatione acquiſierant, alienaq́; à Romano principe omnino erant.

Alter autem locus Ioan. 19. quamuis in hunc ſenſum accipiendus ſit, illud quidem dictat, principum poteſtatem à Deo deriuari, & ab ipſa diuina maieſtate principib. concedi, Prouerbiorũ c. 8. per me reges regnant. & ad Roma. c. 13. non eſt poteſtas niſi a Deo. non tamen inde conſtat, à Deo vnius principis Imperio totum orbem ſubditum fuiſſe. Ecce igitur quam parum conducant diuinarum ſcripturarum teſtimonia ad comprobationem eius opinionis, quæ aſſeuerat Imperatorem totius, & vniuerſi orbis dominum eſſe, inque vniuerſum orbem Imperium & iuriſdictionem habere.

Quartò ratione quadam à iure diuino in fauorem cõtrariæ concluſionis ita quidam argumentantur, in hunc ſanè modum, Iure diuino vtraque poteſtas ſpiritualis, & temporalis inſtituta eſt: poteſtas verò ſpiritualis quo ad totum & vniuerſum orbem lege diuina ab ipſo Saluatore vni tantum commiſſa eſt: ergo & temporalis eodem iure vni principi eſt delegata. Hæc verò argumentatio maximè peccat, cum diſpar ſit vtriuſque poteſtatis ius, quantum ad hoc: ſiquidem tota, & ſuprema poteſtas eccleſiaſtica atque ſpiritualis non eſt immediatè in tota republica Chriſtiana, ſed data eſt à Deo immediatè cuidã certæ perſonæ, nempè Petro, & eius ſucceſſorib. qui primatum obtinent in eccleſiaſtica Republica, & quibus immediatè à Chriſto poteſtas iuriſdictionis data eſt ſupra totam ipſam Rempublicam Chriſtianam: quod latiſſimè probarunt Card. à Turrecremata. lib. 2. de eccleſia, cap. 54. cum ſequentibus Caietan. in opuſculo de Primat. Romanæ eccleſię, alijq́; viri catholici, & doctiſſimi qui hac ætate de primatu Petri ſcripſerũt, præſertim Ioã. Echius lib. de Primat. Petri. & Alber. Pighius lib. 3. & 4. de eccleſ. Hierar. patet hoc ipſum Ioan. vlt. Paſce oues meas. Nam qđ refert à Gratiano in c. in nouo. 21. diſt. ex Anacleto Epiſt. 2. ad Epiſcopos Italiæ, Apoſtolos, ſcilicet parem cũ Petro à Chriſto honorem & poteſtatem in vniuerſum orbem accepiſſe: eoſq́ue Petrum ſibi principem elegiſſe, minimè his refragatur: etenim iuxta catholicorum virorum authoritates, & communẽ omniũ traditionem, Apoſtoli parem ab ipſo domino Ieſu cum Petro poteſtatem ordinis, & iuriſdictionis acceperunt, ita quidem, vt quilibet Apoſtolorum æqualem cum Petro habuerit poteſtatem ab ipſo Deo in totum orbẽ, & ad omnes actus quoa Petrus agere poterat. Io. vigeſimo. accipite Spiritum ſanctum, quorum remiſeritis peccata, remittentur eis, quorum retinueritis, retenta erunt. & c. 18. apud Matthęum. quæcunque ligaueritis ſuper terram, ligata erunt & in cęlis: Vnde Apoſtoli à Chriſto Ieſu poteſtatem dimittendi peccata & iuriſdictionem ad diſcernẽdas iudiciarias cauſas acceperunt. Sed tñ eam poteſtatem habuerunt à Petro, vt eorum capiti ſubordinatam, & ſubiectam. Petrus aũt ab ipſo Deo habuit ſupremã illã ptãtem, & præcellẽtem ſupra oẽs alios Apoſtolos, tanquã eorũ princeps ab eis inſtitutione, & iuſſu Dei electus [Ieſu Chriſti electionem ſequutis immediatam denique & Petri primatum ex diuina inſtitutione profitentibus ad eius vſum ſedulo admiſſus.] quæ quidem præcellens poteſtas ſuper

omnes

omnes alios Apoſtolos nulli alteri Apoſtolorum data fuit: & ideò eorum poteſtas in hunc ſeoſum à Petro deriuatur, licet à Chriſto fuerit eis data. Sic denique eſt intelligenda Anacleti reſponſio, quemadmodum præcitati Doct. frequentiori ſuffragio adnotarunt. & Io. Maior. in 4. ſent. diſt. 24. q. 3. Ioann. Lupi. de regu. Naua. 2. par. §. 3. Selua de beneſ. j. par. quæſt. 4. ex quibus apparet poteſtatem à Chriſto Ieſu quo ad ſpiritualia datam fuiſſe Petro, vt principi, & cæteris Apoſtolis immediatè quidem, ſed tñ ſubordinatã diſpoſitioni Petri Apoſtolorũ principis, atque ita aliorum Apoſtolorum ptãtem hac ex parte dici deriuatam fuiſſe à Petro, eoque mediatore datam à Chriſto Ieſu. ſic inquit Anacletus. c. ſacroſãcta. 22. diſt. inter beatos Apoſtolos quædam fuit diſcretio poteſtatis, & licet omnes eſſent Apoſtoli, Petro tamen à Domino conceſſum eſt, & ipſi inter ſe voluerunt id ipſum, vt reliquis omnibus præeſſet Apoſtolus. [Sacro ſancta enim Romana & Apoſtolica eccleſia non ab Apoſtolis, ſed ab ipſo Domino & Saluatore noſtro primatum obtinuit, ſicut beato Petro dictum eſt: Tu es Petrus & ſuper hanc petram ędificabo eccleſiam meam. Hæc ex Anacleto, idẽ & Nicol. Papa in epiſtola ad Michaelem Imperatorem, aſſeuerat. cap. j. 22. diſt.] ad idem tex. in c. loquitur. 24. q. j. & cap. dominus. 19. diſtin. Nec verè dici poteſt hanc po-
6 teſtatem † ſpiritualem penes totam Chriſtianam Rempublicam eſſe immediatè. Quod manifeſtum eſt ea ratione, quia cum hæc ptãs ſupernaturalis ſit, tendatque in finem ſupernaturalem, non poteſt ab humana Republica, nec ab humanis viribus deriuari: ſed oportet fateri, eã à Deo datam lege diuina Petro & Apoſtolis, ſicuti ex Euangeliſtarum teſtimonijs conſtat.

[Qua in re, vt quod obiter attigimus ſummatim explicemus, eſt omnino ac diligenter obſeruandum ſic datam fuiſſe immediatè à Chriſto Ieſu ſummam poteſtatem Petro, vt & ab ipſo Redemptor noſtro Petri ſucceſſoribus immediatè eadem poteſtas, & idem primatus datus eſſe ex catholica doctrina conſtet. Ipſis verò Apoſtolis ſic data fuit à Chriſto Ieſu poteſtas ordinis ac iuriſdictionis ipſi Petro principi ſummo ſubdita, vt in epiſcopos Apoſtolorum ſucceſſores iuriſdictionis poteſtas minimè trãſmiſſa ex immediata Chriſti conceſſione cenſeatur, ſed ea à ſummo Põtifice Chriſti vicario deriuata ex eius cõceſſione ipſis epiſcopis competat, ac tandem eidem Romano Pontifici ſubdita ſit. Quod ex Diuo Leone in epiſt. 87. ad Vienneoſes, & c. ita dominus. 19. diſt. probatur. Et idem aſſeuerant S. Th. 2. 2. q. 39. ar. 3. & in 4. diſt. 17. q. 3. ad 3. col. vlt. verſ. ad 3. in 5. quæſtiuncula. & diſtin. 20. q. 4. arti. 3. ad 3. & diſt. 19. q. j. ar. j. & arti. 3. & in 2. ſent. diſt. vlt. q. vlt. & lib. 4. contra gentes. c. 76. Caiet. de poteſt. Papę. c. 19. Dom. Soto in 4. diſt. 20. q. j. art. 2. diligenter Franc. Vargas in tractа. de iuriſd. propoſi. 4. & eius confirmationibus, à quo S. Bonau. Albert. Magnus, Ricard. & Card. à Turrecrem. eiuſdem opinionis citantur authores, à quibus illa iuriſdictionis poteſtas, quæ à Chriſto Ieſu Apoſtolis immediatè data fuit, perſonalis eſſe cenſeatur. Quod ita erit admittendum, vt planè fateamur Apoſtolos ipſos à Chriſto Ieſu creatos fuiſſe epiſcopos immediatè cum iuriſdictionis & ordinis poteſtate. Quamuis Card. à Turrecrem. lib. 2. de eccleſ. c. 32. falsò contrarium aſſeuerare, & probare fuerit conatus, & idem repetat c. 54. falſam ſequutus interpretationem gl. in d. c. in nono. Cui ſane interpretationi refragatur Diuus Cyprian. de vnitate eccl. in d. c. ita loquitur Diuus Aug. in q. veter. & noui Teſt. q. 97. idem in epiſt. 4. His verò, & hoc adijciendum erit ſummum equidem eccleſiæ Pontificem, eccleſiam vniuerſalem regere per epiſcopos ex ipſius Chriſti inſtitutione, etiam quo ad iuriſdictionem. Tenetur enim Chriſti vicarius, idemque Petri ſucceſſor, vt iuriſdictionis diſpenſator, inſtar tamen agentis liberi epiſcopis iuriſdictionis poteſtatem committere, ab ipſo ſanè iuſtis ex cauſis moderandam, & omnino ei ſubordinatam. Quod Anacleto Pont. probat in epiſt. vlt. §. epiſcoporum. idem Diuus Cyprianus planè profitetur. lib. 5. epiſt. 6. ad lapſos. Quo ſit vt multo maior ac latior poteſtas in diſpenſatione iuriſdictionis ac poteſtatis debeatur epiſcopis ad eccleſiarũ regimẽ quàm ſacerdotib. alijſve miniſtris inferioribus, & id ex Chriſti inſtitutione. Alioqui ordo eccleſiaſticus confunderetur, quod nequaquam licet, c. peruenit. 11. q. j. Quo in ſenſu accipiẽda ſunt verba Pauli Actor. 20. Attẽdite vobis & vniuerſo gregi, in quo Spiritus ſanctus poſuit vos epiſcopos regere eccleſiam Dei, vt ex Chriſti inſtitutione ab ipſius vicario ſummo Pont. epiſcopi immediatè inſtituantur cum poteſtate iuriſdictionis, quę ab ipſo Pontifice, vt fonte, in ipſos deriuatur & emanat. Eadem ſanè ratione erit explicandum quod receptum eſt, & admitti debet, nempe in eccleſiaſtica Hierar. quæ ad ordinem & iuriſdictionem dubio procul pertinet, epiſcopos ſuperiores eſſe presbyteris diuina inſtitutione. Id enim ſimpliciter docuere S. Diony. de eccl. Hierar. c. 5. & cõtra hæreticos Arrianos Epiphanius hæreſi 79. ex Codice latino. S. Th. 2. 2. q. 184. ar. 6. idem Th. ĩ opuſculo 19. c. 4. Alber. Pighius de eccl. Hierar. lib. 2. c. 10. Alfonſ. Caſt. de hæreſibus, verbo, Epiſcopus. Dom. Soto in 4. ſent. diſt. 21. q. j. ar. 4. verſi. nihilominus. & diſt. 24. q. 2. ar. 2. & lib. 10. de iuſt. & iur. q. j. ar. 4. doctè & diligẽter Michael Medina vir, & religione & eruditione inſignis in eo lib. quẽ poſt tertiam huius operis editionem de ſacrorum hominum cõtinentia ſcripſit, par. prio. in c. 3. & ſequentibus. Se oſit Caiet. ad Tho. in d. art. 6. etenim cum ex Chriſti inſtitutione ſint Epiſcopi ab eius vicario inſtituendi ad regendam eccleſiam Dei maiori cum poteſtate iuriſdictionis ab ipſo ſummo Pontifice deriuandæ quàm cæteri miniſtri, verè dicitur, epiſcopos diuina inſtitutione, ac diuino iure in eccleſiaſtica Hierarchia presbyteris eſſe ſuperiores, non tantum, quo ad ordinem, ſed & quo ad iuriſdictionem. Atque hæc de poteſtate eccleſiaſtica.]

At temporalis poteſtas tota, & ſuprema penes ipſam Rempublicam eſt: idcircò is erit ſummus princeps temporalis, omnibuſq; ſuperior toto in orbe, quem ipſa Reſpublica totius orbis elegerit, & conſtituerit. Quod diſcrimen inter Chriſtianam ſpiritualem poteſtatem, & temporalem exponit optimè Caiet. c. j. tract. 2. de poteſt. Papæ & concilij. & 2. 2. q. j. artic. 10. rurſus idem Caiet. 2. par. Apologię. c. 2. 9. & 10. ver. ad ſecundam confirmationem. Huic autem poteſtati temporali, quæ circa totum ipſum orbem apud totius orbis Rempublicam extat à natura ipſa, dominus Ieſus nullum principem diuina lege præfecit, ſed tantum ſignificauit eſſe in orbe temporalem poteſtatem diſtinctam ab ſpirituali. Hac igitur ratione probatur, iure diuino non eſſe Cæſarem, nec Imperatorem vniuerſo orbi præfectũ ab ipſo Deo. Alioqui ſi quis contendat ab ipſo Deo lege diuina commiſſam eſſe totius orbis temporalem iuriſdictionem Imperatori, eo modo, quo eſt ſpiritualis commiſſa Papę: is planè neceſſariò fatebitur, nec vllo temporis ſpacio, nec conſenſu & pacto cũ ipſo Cæſare inito, nec vllo priuilegio aliaue cauſa quenquam poſſe eximi à iuriſdictione Imperatoris, ſicut nec poteſt eximi à iuriſdictione ſummi Pontificis, quod falſum eſſe, manifeſti iuris eſt, & paulò poſt tradetur. Ergo ſatis ex prænotatis deducitur, ſummam vniuerſi orbis iuriſdictionem, & poteſtatem nec iure naturali, nec diuino Imperatori datam eſſe. Iure autem humano palam eſt non poſſe quæſt. iſtam diffiniri: ſiquidem iure humano non aliter non poteſt dari totius orbis iuriſdictio, aut poteſtas vni principi & ſic Imperatori, quã ſi totius orbis Reſpublica in eum, vt principẽ, & rectorẽ conſenſerit. Nam ꝙ leges humanæ definierint, Imperatorem vniuerſi orbis principem eſſe, etſi in hunc ſenſum accipiantur, vel ſunt declarationes iuris naturalis, & diuini, de quibus iam ſatis diſputatum eſt, nullam huic controuerſiæ definitionem dediſſe: cum ex eis non appareat Imperatorem totius orbis Imperium & iuriſdictionem habere. Idcircò leges humanæ ſæculares poſſent in hoc errare. miſſam enim facio eccleſię authoritatem, nã eius nulla extat hac de re declaratio, nec id vnquam eccleſia diffiniuit. vel ſunt, inquam, Cęſare leges non quidem declaratione tractantes, ſed ſtatuentes totius & vniuerſi orbis principatum iuriſdictionem, & protectionem ad Cæſarem pertinere, & tunc profectò parum hæ leges authoritatis haberent penes eos, qui exiſtimant ſe liberos eſſe

à Cęſa-

à Cæſarum imperio: qua obſecro ratione poterit Hiſpaniarum lea ſtatuere, quis futurus ſit Gallorum Rex? lex.n. nullam vim habet in eos, qui legiſlatoris Imperio ſubditi non ſunt. l. de quibus. ff. de legibus. cap. 2. de conſti. in 6. l. vlt. ff. de iuriſd. om. iud. ſic denique Romanorum lea nó poteſt æqua iure ſancire, totius & vniuerſi orbis Imperium ad Cæſarem pertinere: cum ipſa Romanorum Reſpublica non habeat iuriſdictionem in totum orbem, & ideò nec habet authoritatem ferendi leges in eas gẽtes, quæ Imperio Romano adhuc ſubditæ nõ ſunt. Quam ob rem neceſſarium eſt aliunde quam ea lege humana probare Imperatorem totius mundi dominum eſſe, & in eũ iuriſdictionem habere.

Vltimò, qui probare conantur Imperatorem in totum orbem iuriſdictionem, & Imperium habere, id ab authoritate Romani Pontificis deducere tentant aſſeuerantes, Romanum Pontificem habentem ſpiritualem, & temporalem iuriſdictionem in vniuerſum orbem temporalẽ in Imperatorem tranſtuliſſe. Et ideò ex tranſlatione Romani Pontificis Cæſar habet in vniuerſum orbem iuriſdictionem temporalem. Quantum hæc ratio valeat hi viderint, qui ei plurimum innituntur. ego ſanè etſi videam maxime controuerſum eſſe, an Romanus Pontifex habeat temporalem iuriſdictionem, opinor tamen, vtcunque ſit, Romanum Pontificem habere iuriſdictionem in eos, qui Chriſtianam religionem fuerint profeſſi, & ea eo ſub eccleſia catholica contineantur, cui quidem eccleſiæ ab ipſo Deo præfectus conſtituitur Romanus Pontifex, quippe qui eius vicarius ſit in eos verò, qui nondũ catholicam fidem per baptiſmum ſuſcepere, ius habet ſummus Pontifex prædicandi legem Euangelicam, non tamen iuriſdictionem, nec ſpiritualem, nec temporalẽ: niſi ea ca parte, qua earũ vſus neceſſarius ſit, ne Chriſtianæ religioni iniuria ab infidelibus fiat: de his etenim, qui foris ſunt, nil ad nos, 1. ad Corinth. cap. 5. c. omnis Chriſtianus. 2. q. 3. cap. multi. 2. quæſt. j. cap. gaudemus. de diuortio. cap. j. de hom. in 6. traditur in cap. j. de conſt. ergo ſummus Pontifex non poteſt in Imperatorem trãsferre aliã in vniuerſum orbem temporalem iuriſdictionem, quàm ipſe habeat, præſertim quod omnino certum nõ eſt ſummũ

7 Pontificem temporalem iuriſdictionem † habere in habitu, nec actu eo modo, quo temporalis poteſtas à ſpirituali diſtincta eſt: & regibus ac principibus etiam iure diuino competit. Qua de re tractat eleganter Io. à Turrecremata, lib. 2. de eccleſia. cap. 113. cum quatuor ſequentib. ex cuius diſputatione vera conſtat huiuſce quæſt. reſolutio, vt ſalua ſemper Eccleſiæ catholicę definitione, cõſtituamus, Romanum Pontificem nec actu, nec habitu vniuerſi orbis, nec in ipſos quidem Chriſtianos temporalẽ iuriſdictionem habere, niſi quatenus ea neceſſaria ſit ad ſpiritualis iuriſdictionis, & poteſtatis, vtiliorem, & faciliorem vſum. In hanc verò reſolutionem tendunt quæ diligentiſſimè tradit præceptor meus ornatiſſimus Martinus Azpilcueta in c. nouit. de iud. notab. 3. à frequentiori Doctorum opinione diſcedens. Hæc quidem concluſio probatur ex authoritatibus & rationibus quæ ad hanc diſputationem vtrinque adduci ſolent, vnde aliquot inferuntur.

Primum, an verum ſit quod frequentiori noſtratum calculo probatum eſt: nempe ſummum Pontificem etiã temporalem in toto Chriſtiano orbe iuriſdictionem, & poteſtatem immediatè à Deo ſibi commiſſam habere, habitu quidem: cum eius vſum, & exercitium in Imperatorem tranſtulerit. quam ſententiam tenuerunt gl. in c. nouit. de iudic. & in cap. cauſam quæ. in 2. qui filij ſint legit. quas vbique Doc. ſequuntur. & præſertim Alex. in c. quoniam. 10. diſt. & in c. cum ad verum. 95. diſt. Oldrad. conſi. 81. Floren. 3. par. tit. 26. c. 4. §. 17. Anch. in c. j. de conſt. 3. col. in rep. Ioan. Lupi. in tract. de reg. Naua. 2. par. §. 6. Bar. in l. j. §. j. ff. de requir. reis. dicens contrariam opinionem eſſe hæreticam, omnium latiſſimè Aluarus Pelagius lib. j. de planctu eccleſ. articu. 37. Alber. Pighius in lib. 5. de eccleſ. Hierarch. Iacobatius in lib. j. de concil. articu. 8. Aegidius à Bellamera in cap. ſolitę. num. 10. de maio. & obed. & in d. cap. nouit. num. 9. & ſequentibus. Aug. de Anchona de poteſt. eccl. quęſt. 36. ar. j. & ſequentibus. ac rurſus q. 39. ar. j. quam itidem opinionem probabilẽ eſſe apparet ex his, quæ tradit Iacobus, Almain in tract. de poteſt. ecclſia. & ſecul. par. j. vbi cap. 9. plura pro hac parte adducit: & eſſe opinionem iſtam communem canoniſtarum fatet Dec. in d. c. nouit. de iudic. Abb. in cap. ſi duobus. de appellat. §. denique. & Gaſtaldus in tract. de Imperat. q. 50 hæc etenim ſententia vera eſt in hunc ſenſum, vt Papa verè habeat poteſtatem temporalem, etiam ſupra ipſum Imperatorem, quatenus ea vtilis & neceſſaria ſit ad eccleſiæ catholicę regimen, & ſpiritualis poteſtatis vſum: non equidẽ aliter. Quamobrem hęc poteſtas potius erit ſpiritualis, quàm temporalis. ſic ſanè ſunt intelligendi text. in c. j. de hom. in 6. & in c. per venerabilem. qui filij ſint legitimi. & alij plures, quibus probatur, ſummum Pontificem poſſe quandoque exercere temporalem iuriſdictionem: id etenim procedit quoties eius vſus vtilis, & neceſſarius eſt ad quietem eccleſiæ, & ſpiritualem iuriſdictionem: ac tunc adhuc Papa ſpirituali poteſtate vtitur. Non me latet, hunc ſenſum alienum eſſe à pleriſque, qui in fauorẽ Romani Pontificis præcitatam opinionem probare conati ſunt: ſed tamen eum referendum eſſe cenſui ad hũc finem, vt eorum ſententiã defendi aliquo pacto valeat.

Secundò ea his conſtat qualiter ſit accipiendum, quod poſt alios maximo conatu defendere conatur Anto. de Roſellis in tract. de poteſta. Pap. & Imperat. in prin. ſcribens Papam nullam habere ea ſummi Pontificatus officio iuriſdictionem tẽporalem, nec actu, nec habitu, nec eam in Imperatorem tranſtuliſſe: ſed eam penes ipſum Cęſarem eſſe, vt diſtinctam à poteſtate ſpirituali: nam & idem latè tradit Almain in d. tract. de poteſt. eccleſ. & laica. eſt etenim id intelligendum ita quidem, vt poteſtas tẽporalis ſit diſtincta ab ſpirituali penes ipſum Imperatorem & principes ſeculares, habita denique ab ipſo Deo, Reipublicæ electione, & conſenſu populorum intercedentibus & mediatoribus, quæ tamen quo ad ſpiritualis poteſtatis vſum, & regimen, atque adminiſtrationem, ſubdita eſt Romano Pontifici, qui & ea quandoque vti poteſt, tunc ſcilicet cum Chriſtianæ Reipublicę id fuerit conueniens: quemadmodum probatur in d. c. nouit. & in d. cap. cauſam quæ. & alijs pleriſque iuris Canonici locis, quibus expreſſim cautum eſt has iuriſdictiones diſtinctas eſſe regulariter.

Tertiò hinc colligitur verus ſenſus conſtitutionis vnã ſanctam. inter extrauag. communes. tit. de maio. & obed. qua Rom. Pontifex profitetur, vtrunque gladium, vtranque poteſtatem ſpiritualem, ſcilicet & temporalem eſſe penes Romanum Põtificem, ac Petro Chriſto datam fuiſſe. id profectò eam interpretationem habet, vt vtraque poteſtas ſit in eccleſia, vterq; gladius ſit datus Petro & Romanis Pontificibus in hunc finem, quod temporalis exiſtens penes ſeculares principes ſpirituali miniſtret, ſubſeruiat, ſubordinetur, & ſubditus ſit, vnde inibi inquit Papa, temporalem gladium per principes, & reges exercẽdum eſſe pro eccleſia. Nec tamen ex hoc neceſſariò infertur, Romanum Pontificem à Deo habuiſſe poteſtatem tẽporalẽ eo modo, quo à ſeculari principe exercetur: ſed verè eam habuit Papa à Chriſto Ieſu vt ſubditam, & ſubordinatam poteſtati ſpirituali, vtq; ea poſſit vti quoties neceſſaria ſit, aut vtilis ſpiritualis iuriſdictionis exercitio.

Quartò planè inde colligitur, nimis audacter Bar. in d. l. j. §. j. de requir. reis dixiſſe contrariã opinionem communi ſententiæ hæreticam eſſe. hoc etenim falſum eſt. nec enim Bar. videtur intellexiſſe quid ſit hęreſis, dum ita properè viros doctiſſimos hac nota dignos eſſe cenſuit. ſic & Anto. Roſellis in d. tract. de poteſt. Pap. & Imperator. fol. 8. §. ne prolixius. itidem errauit ſcribens hæreticum eſſe aſſerere Romanum Pontificem temporalem poteſtatem à Deo habuiſſe, & habere, eamque Imperatori tradere. Modeſtius enim feciſſent hi Doctores, ſi hæreſis nomẽ & notam eccleſiæ diffinitioni relinquerent, ſiquidem etſi opinio communis falſa cenſeri poſſit, hæretica tamen dici donec ab eccleſia contrarium fuerit definitũ abſque temeritatis nota minimè valet. ſic & Io. Lignanus, quẽ Bellamera refert in d. c. nouit. num. 18. exiſtimans ab ec-

ecleſia

eleſia communẽ ſentẽtiam probatam & diffinitione explicitam fuiſſe, cenſet, contrariam opinionem hæreticã eſſe. idem inibi probat ipſe Aegidius a Bellameta. vterq; tamen fallitur cum Bar. Hactenus enim nihil certum in hac cõtrouerſia eccleſia catholica definiuit: propterea- que diſputationi locus eſt, abſque vlla hęreſeos ſuſpicione. qđ & in hac ſpecie tradit Martinus Azpilcueta in d.c. nouit. 3. notab. par. 86. ſed & aduerſus communem tenuerunt indiſtinctè glo. in c. quoniam. 10. diſt. Antonius à Roſellis in d. tractatu. Cardinalis in d. cap. nouit. Bal. in Rubrica. ff. 2. col. Alberic. in l. cunctos populos. num. 19. C. de ſum. Trini. & in l. bene à Zenone. nu. 16. C. de quadr. pręſcrip. Almain in tract. de poteſt. eccleſ. Ioan. Maior. in 4. ſent. diſt. 24. quæſt. 3.

His tandem, ni fallor, probatur concluſio, qua conſtãter aſſerimus, Imperatorem non eſſe totius mundi dominum, etiam quo ad iuriſdictionem, & protectionẽ. cuius ſententiæ autbores fuere Card. à Turrecrema. in d. cap. in apib. col. j. & 2. Petrus & Io. Faber, in l. j. C. de ſumma Trin. & in d. l. bene a Zenone. Alberi. nu. 15. & Fulgoſi. in d. l. j. Oldrad. conſi. 69. Io. Igneus in quæſtione, an Rex Franciæ recognoſcat Imperatorem. latè Chaſſa. in catalog. Glor. mund. 5. par. conſiderat. 28. Alc. in d. l. j. quorum opininio verior eſt, eamq́ue poſt buius operis primam editionem multis rationibus probatam legi apud Domini. Sot. lib. 4. de iuſtit. & iur. quæſt. 4. art. 2. tametſi contrariam tennerunt gl. in d. l. bene à Zenone. & in cap. per venerabilem. qui filij ſint legiti. & in c. venerabilem. de elect. & vbique Doct. communiter eandem opinionem ſequuntur, quorum Io. Igne. & Chaſſanæ. meminere. eſt etenim apud Canoniſtas, & iuris ciuilis profeſſores hæc receptiſſima ſententia, quam etiam Bar. tenet in l. j. §. per hanc. ff. de rei vẽdic. in l. hoſtes. colum. 2. ff. de capti. in procemio. ff. in extrauaganti ad reprimendam. verbo, totius orbis. & alibi ſępiſſimè, maximè idem Bar. Paul. Bal. & Salic. in d. l. j. & ibi Iaſ. C. de ſumma Trini. Et Gaſtaldus in tracta. de Imperat. quæſt. 52. vbi ex pluribus hanc eſſe communem opinionem fatetur.

Hinc infertur grauiter errare Bart. in d. l. hoſtes. nu. 7. dum is cenſet hæreticum fortaſſis eſſe, aſſeuerare Imperatorem non eſſe totius mundi dominum. etenim vt paulò ante dicebam, parum aduertit Bart. quid ſit hæreſis, q̃ve ſit hæretica aſſertio: cum etſi falſa ſit concluſio, quæ dictat Imperatorem etiam quo ad protectionem non eſſe totius mundi dominum, quod negamus, hæretica certè non eſt: ſiquidem nec eſt contraria manifeſtè catholicę fidei, nec diffinitioni ſanctæ matris Eccleſiæ, quod idem ferè ſignificat.

Item & ex his deducitur intellectus eorum, quę Barto.
8 ſcribit in d. §. per hanc. & in d. verbo, totius orbis. † quib. in locis Bar. cenſet, Imperatorẽ verè eſſe totius mũdi dominum, & propriè quo ad verum dominium, non tantũ quo ad protectionem, & iuriſdictionem. ſunt quidem diſtinguẽda tria dominia, quorum quodlibet ab altero differt, dominium iuriſdictionis: dominium locorum pertinentium ad vniuerſitatem iure vniuerſitatis: dominium particulare, quod pertinet priuatis perſonis. dominium iuriſdictionis & protectionis, perſonæ eam iuriſdictionem habenti cohæret. ſicq́ue habens iuriſdictionem in prouinciam, dominus illius prouinciæ eſt. dominium locorum pertinentium ad vniuerſitatem, eſt dominium ipſius vniuerſitatis, quod poteſt contingere abſque iuriſdictione, circa alicuius Caſtri, ciuitatis, & prouinciæ territorium, & eius terminos, hoc verò penes ipſam vniuerſitatem eſt, eiuſque rectorem: nec repugnat dominio particulari priuatorum, qui poſſunt habere intra hoc dominium vniuerſale, dominium particulare agrorum quorũdam, & prædiorum, quod dominium, & à dominio iuriſdictionis, & à dominio vniuerſali diſtinguitur: tamen cõprehendit dominium, quod vniuerſitas ad ſimilitudinem priuatorum habere poteſt in aliquot locis, & rebus. poteſt enim domus, aut vinea ad ciuitatem pertinere iure eodem, quo ad priuati dominium ſpectat: quod eleganter explicat Soc. in l. j. num. 27. ff. de aquir. poſſeſſ. idem cõſil. 15. expreſſius conſ. 95. col. 4. lib. 3. deducitur idem à Regijs conſtitutionibus. l. 10. titu. 29. par. 2. l. 4. 5. & 9. titu. 28. par. 3. [His ſuffragatur Seneca lib. 7. de beneficijs, ſcribẽs, omnia Regem Imperio poſſidere, ſingulos dominio.] ſic denique ſi Bar. intellexit, Imperatorem eſſe totius mundi dominum primo dominio, præmiſſa communi Doctorum opinione, palam eſt, verum dixiſſe: item ſi de dominio ſecundo ſenſit, adhuc eius aſſertio vera eſt: quatenus Imperator rector eſt communitatis, ſeu vniuerſitatis: nã & hac ratione videtur, quòd is habebat dominium rerũ pertinentium ad vniuerſitatem, vt communitatem ſaltẽ ratione adminiſtrationis: quòd ſi Barto. de tertio dominio intellexit, planè eius opinio adeò falſa eſt, vt à nemine iure defendi valeat, atque ita ego exiſtimo Bartolũ de hoc tertio dominio minimè ſenſiſſe, dum ſcripſit Imperatorem verè eſſe totius mundi dominum. [Eandem ferè dominij diſt. tradit Paul. Caſt. conſi. 56. num. 2. vol. 2. quibus & illa ſunt adijcienda, quæ nos ex Hygino adnotauimus in reg. poſſeſſor. 2. par. §. 2. num. 1.]

Poſtremò ex prænotatis apparet iuſtiſſimè poſſe aliquot Chriſtiani orbis principes immunes eſſe a ſuprema Imperatoris iuriſdictione. Nam vt regem Gallorum prętermittamus, de quo ab alijs ſatis tractatum eſt, conſtat
9 Hiſpaniarum reges † ab Imperatoris iuriſdictione liberos, & exemptos eſſe, vel ex ea ratione, quòd Hiſpanias maxima Reipublicæ infœlicitate ab Arabibus occupatas, ipſi Hiſpaniarum reges abſque vllo Cęſarum auxilio immenſis laboribus, periculis, & impenſis, effuſo per ſeptingentos annos proprio, & ſubditorum ſanguine, à Chriſtianæ religionis hoſtibus liberauerint, & exemerint. Vñ meritò à Cæſarũ Imperio, quo in hiſce laboribus deſtituti fuere, cenſentur exempti. gl. in c. Adrianus. 63. diſt. Oldrad. in conſi. 69. probat tex. vbi glo. in cap. & ſi neceſſe. de donationibus inter virum & vxorem. tenent Io. Lupi. in introductione ad repetitio. de donationibus. nu. 18. Gaſpar Luſita. in l. Imperium. ff. de iuriſdictione omnium iudicum, fol. 7. plura ex hoc inferentes, ſenſit prædictam rõnẽm Regia lex 18. tit. 5. par. j. cui & alia rõ addi ſolet, ꝗ ab Honorio Imperatore fuerit Hiſpania libera & immunis Cęſarũ Imperio donata Gotthis: quẽadmodũ in hac ſpecie tradit Io. Lup. de regno Nauar. par. 6. §. 4. & de beneficijs vacantibus in curia, §. 8. idq́; adnotare potuit ex Paulo Horoſio, qui ſcribit Honoriũ Alarico Gotthorũ regi, Gallias, & Hiſpanias, quas iã penè ꝑdiderat, pro pace optima orãti conceſſiſſe, ſed & Procopius lib. 3. de bello Vãdalico, commemorat, conueniſſe cum Vandalorum rege Gogidiſco, vt ſedes in Hiſpania haberet, modò cæteris habitatoribus Vandali non nocerent, nec præſcriptionis iure vti vllo vnquam tẽpore poſſent, idque contigit, ſi ratio temporis habeatur, anno Dñi ferè 412. Imò & præſcriptione temporis, cuius initium memoriam hominum excedit, Hiſpaniarum Reges hãc immunitatẽ acquiſiiſſe, ſcribit Fel. in c. cum non liceat. de ꝓſcriptionibus. & eſt communis opinio, ſecundum Anto. Corſet. in tract. de excellent. regis. q. 104. Balb. d. præſcr. j. par. prin. 2. par. q. 2. & Aymonem in tract. de Antiq. temp. 4. par. c. materia iſta. num. 73. quæ deducitur ex Bar. in d. l. hoſtes. ff. de capt. huic & Hiſpaniarum iuri, & priuilegio ſuffragantur plura, quæ pro rege Gallorum congeſſere Ioannes Igneus in dicta diſput. Chaſſ. in conſiderat. 28. Carol. lib. j. regalium Franciæ, iure 6. pro vtroque Hiſpaniarum inquam, & Galliarũ rege præter alios Gaſtaldus in tract. de Imperatore. q. 53.

Quòd ſi Imperator totius mundi dñs non eſt, nec quo ad protectionem, manifeſtè fit ab eo iuſtè bellum non poſſe indici gentilibus, & infidelibus ex ea cauſa, ꝙ infideles parere & obedire recuſent Cæſaris Imperio, cuius prouincias minimè occupauerint. ſunt igitur aliæ cauſæ examinandæ, quæ bellum aduerſus infideles iuſtificent.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Infideles an poſſint à Chriſtianis bello impeti, ex eo quòd infideles ſint.*

2 *Infidelitas non priuat quem iure naturali, nec diuino, dominio rerum, nec prouinciarum.*

3 Infideles

bus, quos ſtatim trademus, in quibus licet bellum iuſtè infidelibus indicere.

3 Primus caſus eſt cum infideles occupant,† & detinent prouincias, quæ olim ad Chriſtianorum principum iuriſdictionem pertinebant, & ipſorum Chriſtianorum dominio ſuberant. etenim ad auferendas prouincias iſtas ab infidelibus, iuſtiſſimè Chriſtiani eos bello, & armis impetunt. quod probatur in d. cap. diſpar. vbi Card. à Turrecremata, & idem tenet Thom. & Caiet. in d. quęſt. 66. arti. 8. Innocen. Card. & Doct. in d. cap. quòd ſuper his. de voto. Oldrad. in d. conſi. 72. Flor. in d. §. 8. Alberti. in d. rub. de hæret. in 6. quæſt. 8.

Secundus caſus, qui bellum hoc contra infideles, licitum facit, eſt, quando infideles Chriſtianos offendunt, & eos perſequuntur: licet etenim tunc eos impetere bello defenſiuo, & præterea bello vindicatiuo ad ſatisfactionem, & vindictam iniuriarum, & offenſarum, quas infideles Chriſtianis intulere, c. diſpar. 23. q. 8. Thomas 2. 2. q. 10. art. 8. & tenent omnes paulò ante citati.

Tertius item caſus ex eo conſtituitur, quòd infidelis ſubditus alicui principi, eius Imperium, & leges recuſet: nam in eo caſu poterit Chriſtianus princeps eum bello perſequi: Thomas in d. q. 66. art. 8.

Quartò licitum eſt bellum aduerſus infideles, quoties hi fidem blaſphemijs, prauiſq; perſuaſionibus impediūt, atque item legis Euangelicæ liberam prædicationem, etiam in eorum prouincijs: quod ipſe colligo ex Th. 2. 2. q. 10. art. 8. & ibi Caiet. Notat Albert. in d. rub. de hæret. in 6. q. 8. & Albert. Pius Carpenſis contra Eraſmum cap. 21. de bello: idem ſenſit Th. 2. 2. q. 10. art. 11. & probatur, quia iniuria fit Chriſtianis, qui habent ius prædicandi legem Euangelicam per totum orbem, ſi prædicare Chriſtianā fidem impediantur, quod quidem bellum ratione propulſandæ huius iniuriæ iuſtiſſimum erit.

Cæterum, vt rationem iuſti belli in ſumma habeamus, obſeruandum eſt, bellum vel eſſe defenſiuum, vel vindicatiuum, vel punitiuum. Defenſiuum autem etiam priuatis licet. l. vt vim. ff. de iuſt. & iure. Vindicatiuum non licet alias quam publica authoritate. Punitiuum verò propriè bellum non eſt, cum id ad exequutionem iuriſdictionis, & Imperij pertineat contra ſubditos. ſic & defenſiuū bellum propriè dici non poterit, ſaltem publicum, niſi fiat authoritate publica. & tādem ad belli punitiui rationem oportet præmitti iuriſdictionē indicentis bellum in eū, cui indicitur: ſiquidē nemo poſſit punire eum, qui ei ſubditus non ſit. l. vlt. ff. de iuriſd. omn. iud. c. vlt. de conſt. in 6. l. j. & totus ille tit. C. vbi de crimi. agi opor. tradit S. Th. 2. 2. q. 67. art. j. qua ratione bellum aduerſus infideles defenſiuum, aut vindicatiuum licitè geritur à principibus Chriſtianis: punitiuum verò in eos infideles, qui Chriſtiano Principi ſubditi non ſint, geri iuſtè non poteſt, etiamſi ipſi infideles peccauerint: punitio etenim horum peccatorum non pertinet ad eos, qui ſuper infideles Imperiū nō habent. Atque ita quęſtio iſta eſt definienda ex diuini & humani iuris principijs.

Verum ſi iuſta belli cā aduerſus infideles non eſt ipſa infidelitas, quęritur an poſſit bellū hoc iuſtificari ex eo, 4 quòd † infideles plura perpetrant crimina contra legem naturæ, & contra ipſius naturalis appetitus inclinationem? Et hanc eſſe iuſtam belli cauſam authoritate Imperatoris, vel Romani Pontificis expreſſim aſſerunt Ino. in d. cap. quòd ſuper his. Florent. in 3. par. tit. 22. cap. 5. §. 8. Syluest. in verb. Papa. q. 7. Alberic. in d. rub. de hæret. q. 8. Aluarus Pelagi. de plāctu eccl. lib. j. ar. 37. col. 5. quorū ſententia ex prænotatis expendenda eſt. Hoc etenim bellum defenſiuum dici non poteſt, vindicatiuum autem diceretur ratione offenſæ, quæ fit Diuinæ Maieſtati per illa ſceleratiſſima crimina: hæc verò non eſt ſufficiens cauſa belli, quemadmodum diximus de offenſa, quæ Deo fit per infidelitatem: nam cum ea maxima ſit, profectò bellum eius vindictæ ratione indici non poteſt infidelibus, ſecundū Thomam & ſequaces. Et tamen infideles tenentur lege naturę vnum Deum colere: nam quemadmodum & lumine naturali eius cognitionem habent, ita naturalem cultum tenentur ei exhibere, cum in hac vnius Dei veneratione lege naturæ teneatur quis ad agendum id quod naturaliter cognitum erat. & ideò grauiſſimè peccant infideles aduerſus legem naturæ non colentes vnum Deum quem lumine naturali cognoſcunt. Sic & de lege Euangelica, quæ ſupernaturalis eſt, nec lumine tamen naturali cognoſcitur ſine prædicante, aut ſpeciali Dei auxilio mouentis intellectum: ſicuti viri catholici & doctiſſimi tradidere ex illo ad Romanos c. 10. aut quomodo credent ei, quem non audierunt? quomodo autem audient ſine prædicante? cum infideles eam legem ſibi prædicatam accipere recuſant, graue ſcelus, & peccatum in humani generis redemptorem committunt: quod paulò ante explicuimus, ſed hac ratione bellum aduerſus ipſos infideles iuſtum non eſt. At ſi dixeris hoc bellum eſſe punitiuum, profectò id geri à Cæſare non poteſt in infideles, qui Cæſaris Imperio ſubditi non ſunt quo ad temporalem iuriſdictionem: cum ſit iuriſdictio neceſſaria ad punitionem ſecundum ea, quæ modò tradita ſunt. Nec item auctoritate Romani Pōtificis, qui in infideles iuriſdictionem non habet temporalem, nec ſpiritualem, niſi quatenus ea neceſſaria eſt ad Chriſtianæ Republicæ quietem, & vtilitatem. Scribit etenim Paulus. j. ad Corinth. cap. 5. ſi is, qui frater nominatur inter vos eſt fornicator, aut maledicus, aut ebrioſus, aut rapax: cum huiuſmodi nec cibum ſumere. quaſi dicat Apoſtolus, ſecus autem ſi nō ſit frater, illum enim non debetis punire. & ſubdit rationem: Quid enim mihi de is, qui foris ſunt iudicare? nonne de his, qui intus ſunt vos iudicatis? Hæc Paulus. ad cuius interpretationem ſcribit Hieronymus, Nam eos qui foris ſunt, Deus iudicabit. & Thomas inquit, quòd prælati acceperunt poteſtatem ſuper eos tantum, qui ſe fidei Chriſtianę ſubdiderunt. [Sic ſanè poſt huius operis ſecūdam editionem legi Dominic. Sotum in 4. ſentent. diſtin. 5. quæſt. vnica, articu. 10. hanc vltimam opinionem probantem.]

5 Quid autem de idolatria,† an ea ſola ſit cauſa iuſta indicendi bellum infidelibus? & probatur eam eſſe iuſtam belli cauſam authoritate diuina, cap. 12. Deuter. vbi conſtat, ob hāc cām Deū pcepiſſe filijs Iſrael, vt gentes plurimas ſubuerterent, & diſſiparent. quod ita præceptum eſt ſecundum Nicolaum à Lyra, ne ex templis idolorum remanētibus, & illis ritibus occaſio idolatriæ Iudęis daret: tātaq; Dei iniuria in populo ſuo vitaretur. atque ita hāc eſſe iuſtam belli cauſam doctiſſimus vir Alfon. à Caſtro cenſet in lib. 2. de iuſt. hæret. punit. c. 14. idem adnotari & colligi poteſt ex Aluaro Pelagio de planctu eccleſ. lib. j art. 37. col. 5. quibus ſuffragatur Thomas 2. 2. quæſt. 10. art. 11. dicens ritus infidelium eſſe tollendos, & ibi dū hoc ſcribit, non de ritibus Iudæorum, ſed de ritibus aliorum infidelium intelligit. Hęc verò ſi quis penſitet diligenter, reperiet locum illum Deuteronomij eſſe intelligendum propter ſpecialem, & expreſſam Dei iuſſionem. Potuit omnipotens Deus gentes illas punire, & ab eis prouincias, & bona propter eorum peccata auferre, quam diuinam punitionem imitari non debēt principes humani, qui ius puniendi non habent in alios, quam ſibi ſubditos. Præſertim quod Deus illam prouinciam filijs Iſrael promiſerat, & ne idolorum templa eis nocerent, iuſſit ea deſtrui, & radicitus diſſipari: deinde idolatria, qua gētes illę vtebantur, non erat ſimplex, ſed miſta cum occiſione Innocentum: nam & filios idolis ſacrificabant: vnde ad ſubueniendum illis innocentibus, qui iniquiſſimè occidebantur, quorumq́ue ſanguis clamabat à proximis auxilium petens, iuſtè potuit illis gentibus bellum indici, & potuiſſet quidem etiam authoritate humana & publica. Quod autem Diuus Thomas ſcribit in d. art. 11. intelligēdum eſt de ritibus infidelium habitantium inter Chriſtianos in prouincijs ipſorum Chriſtianorum, vel cum infidelium ritus, & idolorum templa, ac ſacriſicia præſtant impedimentum religioni Chriſtianæ, & eius prædicationi. fateor planè aduerſus gentes idolatras iuſtè quidem bellum geri, ſi monitę nolint abſtinere ab idolorū cultu, quoties is impedimentum affert religioni Chriſtianæ, & legis Euangelicæ prædicationi. At quod ob ipſum peccatum idolatriæ vel ad tollenda idola, quæ non ſunt impedimento

pedimento legis Euangelicæ prædicationi, quia fidei eatbolicę prędicatione, eiuſque diligeoti à viris catholicia ſanctitate, & motibus, ac doctrina pręditis, inſtructione pręmiſſa, idolorum cultus tolli poterunt bellnm licitè eontra idolorum cultores, geotesque idolatras geratur, dubium certè videri poteſt. Nam iuſtitia huius belli vel eſt propterea, quòd ipſum crimen idolatrię prinet gētes ipſas dominio rerum & prouiociarum, & hæc ratio falſa eſt: vel ideò quia liceat offenſam, & iniuriam Diuinæ Maieſtati illatam hoc idolorum cultu bello vindicate: & id non ſufficit aduerſùs eos, qui foris ſuot, hoc etenim Deus puniet ſecundum Hieronymum d.c. 5. ad Corinth. Ad deſenſionem autem hoc bellum non pertinet, cum tantùm tractemus an ob ipſum idolorum cultum liceat iodicere bellum is qui fidelibus nullam iniuriam fecere: & iò nō agitur in hoc bello de deſenſione. Quòd ſi dixeris eſſe bellum punitiuum, proſectò id nō pertinet ad eos, qui nullam in bas gentes punitionis ratione iuriſdictionem habenr: quę quidem puoitio iuriſdictionem exigit, etiam in idolatras, quia hoc crimen minimè Christianis ſubmittit eum, qui foris ſit, quod conſtat ex ipſo Diui Pauli teſtimonio maniſeſtè probante non eſſe à nobis iudicandum eum qoi ſoris ſit, tametſi is idolis ſeruiat. Hæc denique adduximus aduerſos priorem ſententiam, quæ fortaſſis, ab his obiectionibus Doctiſſimorum virorum ingenio, & iudicio facillimè deſeoſa potiores partes obtinebit. [Poſteriorem tamen opinionem, quam nos deſendimus, ſequitur, & probat Domioi. Sotus io 4. diſt. 5. quæſt. vnica. ar. 10.]

6 Solet hoc io tractatu examinari, an bellum † eſſe poſſit ex vtraque parte hoſtium iuſtum. Nec tamen iuſtum hic accipio in ea ſignificatiooe, ſecundum quam ſępiſſimè à Tito Liuio, & alijs authoribus dicitur iuſtum pręliū, iuſta acies, iuſtus miles, iuſtum exilium, id quod omni ex parte plenum eſt, omnibuſque oumeris perfectum. Sic Iuriſconſultus apellat iuſtam hæreditatem in l. 3. ff. pro ſocio, eam quę legitimo, ac pleniſſimò iure obueniat: quod elegaoter Budæus ibi explicat. Sic & Hiſpaoi iuſtam veſtem dicimus, quę ita corpori apta ſit, vt nihil ei deſit ad ipſius corporis meoſoram. ſed hic dictionem iſtam adſumimus pro eo, quod ratiooi, iuri, & æqoitati, ac iuſtitiæ coouenit. & Alc. lib. 2. Parad. cap. vlt. poſt Fulgo. in l. ex hoc iure. ff. de iuſt. & iure. cenſet, bella vtrioque poſſe licita eſſe: idque multis probat contra Doc. frequentiſſimam ſententiam. Ego ſanè quantum ad rei veritatem, & certitudinem ipſam falſum eſſe cenſeo, quod Alc. adnotauit, communemq́; ſententiam probo. Nam cum hoſtes contrarij ſibi ſint, contraria iura neceſſe eſt habeant: quorum vnum iuſtum ſit, alterū verò ioiuſtum. Nec eoim ex duobus principibus bello pugnantibus ob aliquam prouinciam, quam quilibet eorum ſibi propriam eſſe ceoſet, io veritate poteſt vterque iuſtitiam habere ſibi faotricem: ſiquidem is iuſtam habet cauſam, cuius ea prouincia propria ſit, ex quo oeceſſe eſt ꝙ alter iniuſtam cauſā foueat: cum cōtraria hęc duo ſiot iuſtum, & iuioſtum: vñ planè illud mihi conſtat ooo poſſe quo ad veritatem iuſtum bellum vtrinque eſſe, opinione verò poteſt bellum ex vtraque hoſtium parte iuſtum eſſe. Nam etiamſi apud alterum taotum verè exiſtat iuſtitia belli, bona tamen fide alter bellum id gerere poteſt, exiſtimans iuſtiſſima ignorantia ſe iuſtam ſouere caoſam. Atque in hunc ſenſum probari poteſt, quod Folgoſ. & Alc. voloerunt. vnde Abulenſis Ioſue. cap. 11. adnotauit bellum illud quod Iudæi gerebant aduerſus Ammorrhæoa, & cęteras gentes ex parte Iudæorum iuſtum eſſe propter Dei voluotatem, quæ eis erat maniſeſta; & itidem ex parte Ammorrhæorum, qui iuſta ignorantia ignorantes hanc diuioam iuſſiooem ſe deſeodebaot ab aggreſſiooe Iodæorum, eaque ratiooe exiſtimabant ſe bellum iuſtum gerere. Hæc de iuſtitia belli compendio quodam prænotauimos, quo facilius iotelligi valeat qua ratione capta io bello, vel efficiātur capiētium, vel ſint omnino in animæ iudicio teſtituēda: quod ſequenti §. non admodum prolixè tractabitur: ſolum etenim conſtituemus aliquot priocipia, ex quibus hæc res longius tradi poſsit.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Capta in bello iuſto efficiuntur capientis, & per totum paragraphum, maximè num. 6.*

2 *Seruitus an ſit inducta iure gentium contra ipſam naturam, latè numeris ſequentibus.*

3 *Ius naturale an poſſit tolli in parte, vel ex cauſa.*

4 *Ius gentium qua ratione à naturali iure diſtinguatur.*

5 *Seruitus aliqua an fuerit ab ipſa natura inſtituta?*

6 *Capti in bello apud Chriſtianos non efficiuntur ſerui, & quid de Chriſtianis captis à Sarracenis, vel Turcis.*

7 *Res ab hoſtibus capta, quæ prius per hoſtes fuerunt bello quæſita, an ſint priori domino reſtituenda.*

8 *Regia l. pen. tit. nono, part. quinta, examinatur.*

§. VNDECIMVS.

AD id verò qood attinet ad reſtitutionis obligationem eorum, quæ in bello capta fuerint, ſit conſtitutiſſima conclu. capta
1 † in bello iuſto efficiuntor capientis. cap. ius gentium. j. diſt. l. hoſtes. & l. ſi quid io bello. ff. de capt. l. naturalem. §. vlt. ff. de acqui. rerum domi. gloſ. in cap. ſicot. de ioreiur. ootatur io l. j. in prin. ff. de acquir. poſſeſ. vbi Iaſ. num. 8. latè baoc materiā tractat. eandem cooclusionem probat Ariſt. lib. j. Polit. c. 4. Tho. lib. 3. de regimine prin. c. 11. Theologi paſsim, prętertim Adr. in 4. ſententiarum, tract. de reſtitu. §. aggredior caſus ſpeciales. Flor. 3. par. tit. 4. cap. j. Ioao. Maior. in 4. diſtin. 15. q. 20. Alfon. à Caſtro lib. 2. de iuſt. heret. puni. cap. 14. Syluest. in verb. bellum, quæſt. j. Barto. in d. l. ſi quid in bello. & in l. hoſtes. Marti. Laudenſis in tract. de bello, 2. colum. Aod. Tiraq. de legibus connubialibus. l. j. oum. 46.

Hinc & illud obtinuit, quòd capti io bello ſerui efficiūtur capiētium, ſi bellum iuſtum ſit. d. l. naturalem. io fine, d. l. hoſtes. §. item ea. Inſtit. de rerum diuiſio. pulchrè Ariſtot. in d. cap. 4. omninoq́; inquit, nonnulli iore quodam, vt putaot, freti, & adducti: lex enim quoddam ius eſt, ſeruitutem eam quæ iore belli introducta eſt, & iuſtam eſſe aiunt, & negant, qooniam fieri poteſt, vt initium bellorum ſit iniuſtum, & eum, qoi ſit indignus ſeruitute, nuſquam quiſquam ſeruum eſſe fateatur. Hactenus Ariſt. atque de his plura Claudius Coteræus lib. 2. de iore mili. c. 24. quo fit, vt ſeruitus † iuſta iodučta ſit iure gētium, cum
2 natura oēs ſint liberi. l. maoomiſsiones. ff. de iuſt. & iur. §. ſeruitus. Inſtit. de iure perſo. quo probatur ſeruitutem inductam fuiſſe contra naturam, ſecundum quam omnes liberi naſcuntur. idem probat tex. in l. 4. ff. de ſta. hominum. Stophilus ſeruus apud Plautum in aulularia, inquit, oēs natora parit liberos, & omoes libertati natura ſtudent. [qua de re & Macrobius ſcribit, lib. j. Saturnaliorū, cap. 11. & Diuus Baſilius de Spiritu ſancto cap. 20. aſſeuerat, apud homines nullum eſſe natura ſeruum.]

Quòd ſi cootra naturam iure gentium eſt ſeruitus perſonarom iodučta, profectò id iore obtinere oequit, cum iura natoralia immutabilia ſint, nec iure gentium tolli poſſint. §. ſed naturalia quidem. Inſtit. de iure nat. geot. & ciuili. tex in prin. 5. diſt. cui obiectiooi Accurſius reſpondet io d. l. manumiſſiones. dicens, ius naturale noo poſſe in totum tolli iure gentium, & humaoo: ſed qoo ad aliqoam eius partem tolli poſſe. ego libenter quæro ab Accurſio, an hæc pars, quæ tollitur, ſit naturale ius: & ſi dixe-
3 rit, oon eſſe ius oaturale, dubio procul quæſtio † noo eſt, an tolli poſſit: ſiquidem quod oon eſt, tolli ooo poteſt. Si verò hęc pars quæ tollitur, iuris eſt naturalis, ſicut eſt libertas perſonarum, quę modò iure geotium tollitur, nōdum reſponſum eſt obiectioni, ex qua probatur, & ita veriſſimum eſt ius naturale tolli iure homano non poſſe. Præſertim quòd ſi ſemel in ſpecie fatearis aliquid eſſe à natura inſtitorum, id oullo modò negare poteris, humano iure tolli nequaquam poſſe, cum ſuperior ſit ipſa lex naturalis hominum inſtitutis, nec eis tolli poſſit. Quamobrem mihi ſemper diſplicuere duo, quæ paſſim circa ius naturale, & diuinom à ooſtratibus traduotur. Primū, dum ſæpiſſimè reſpondent, ius naturale poſſe partim

tolli,

tolli, licet non totum. Nam verè ſi in ea parte ius naturale viget: nullo mô defendi pôt, ꝙ eis iuris naturalis pars tolli humano iure valeat. Etenim dictat naturale ius, non eſſe innocentê occidendum, poteritne aliqua ex parte iure humano innocens occidi, vel in aliquo caſu ſpeciali? certè qui hoc aſſereret, demens prorſus eſſet, & rationis naturalis ſatis inſcius. Alterum eſt, quo frequenter Doct. vtuntur dicentes, ex cauſa poſſe iure humano limitari, & tolli ius naturale, vel diuinum: hoc deniq; abſurdum eſt, ſiquidem vel ea cauſa ſufficiens eſt, vt opinemur; & cõſtituamus ius diuinum, vel naturale tunc minimè obtinere nec eum caſu comprehendiſſe. & tunc ius naturale, vel diuinum non tollitur ex ea cauſa: quia non permittitur, nec datur lex naturalis, nec diuina, vt ea tolli poſſit: ſed tñ interpretatio fit legis diuinæ, vel naturalis, at ſi ea cauſa nihilominus admiſſa, adhuc viget lex naturalis, vel diuina: & planè niſi quis toto, quod aiunt, cœlo aberret, nô poterit inficiari, eam câm minimè ſufficere, vt humana authoritate naturalis lex tollatur: & iô Accurſij reſponſio congrua non eſt. Bar. aliter rñdere conatur in d.l. manumiſſiones. ac potius in l. ex hoc iure. ff. eodem titu. ſcribens duplex eſſe ius naturale: primæuum, ſecundæuum & addit primum tolli per ſcđm, quod ius gentium appellatur: atq; ita ius gentium qñq; eſt contra rônem, & ius naturale: vnde licet libertas iuris ſit naturalis: potuit tñ ius gentium eam tollere. eandem Barto. rationem tenuerunt idem Bar. Ang. Paul. & Doct. in l. ſi id quod. ff. de condi. indeb. Verum hæc ratio defendi non poteſt, nec iure valida eſt. id etenim quod contra rationem naturalem ſtatutum eſt, non pôt firmum eſſe, nec validum, etiam ſi à principe ſupremo ſtatuatur: deinde hæc diſtinctio iuris naturalis primæui, & ſecundæui falſa omninò eſt: ius ſiquidem naturale vnum eſt, & id temporis ſucceſſu nec diſtinguitur, nec variatur, d. §. ſed naturalia quidem iura. Nam quod ſemel Deus oîa animalia docuit, quodque ideo naturali lumine cognitum eſt, nec vllo tpe tollitur nec diſtinguitur, nec variatur: eius etenim variatio refragaret naturæ ipſi: atque ideo hanc Bart. rationem verè & eleganter Fortunius improbat in d.l. manumiſſiones.

Qua rône duplicê ſenſum afferam ad id, quod primò conſtituimus, nêpe oês hoîes eſſe natura liberos, & ſeruitutê eſſe contra naturâ, ex quib. manifeſtè cõſtabit hmôi diſſolutio. Primû equidê libertas in hunc ſenſum eſt iuris naturalis, & natura hoîes liberi naſcebãtur, vt eo primo ſtatu, quo ſola lege naturæ humanû genus vtebaẽ, nondû humana creſcente malitia, decuerit oînò hoîes oês liberos naſci, idq; illi ſtatui expediens fuerit. Non tñ ea hoc negatur, poſſe iure humano, & gentium, hoîum creſcente malitia ſtatui ſeruitutem, vt capti in bello ſerui efficiantur. Imò id conuenit reipublicæ ad punitionem eorum qui finitimas gentes bellis iniuſtis perſequuntur: vñ quo iure ex conſenſu humani generis bella introducta fuere eodem & captiuitates, ac ſeruitutes cõſtitutæ ſunt: quod Diuus Aug. explicat lib. 19. de Ciuit. Dei. c. 15. conditio inquit, ſeruitutis iure intelligitur impoſita peccatori, nomen itaq; iſtud culpa meruit, nô natura. & deinde ſubdit, nullus aût natura, in qua prius Deus hoîem condidit, ſeruus eſt hoîs, aut peccati, verum pœnalis ſeruitus ea lege ordinatur, qua naturalem ordinem conſeruari iubet, perturbari vetat: quia ſi contra eam legê non eſſet factû nihil eſſet pœnali ſeruituti coercendum: ideoq; Apoſtolus ſeruos monet ſubditos eſſe dñis ſuis, & ex aio eis cum bona voluntate ſeruire. Hæc Aug. citans Apoſtolum ad Epheſios c. 6. vñ pp peccatum Chanaam ſeruus pronunciatur à Noe patre, vt ſeruiat fratrib. ſuis, Gen. c. 9. Sic & naturali iure non erant dominia diſtincta in ipſo quidem ſtatu naturę, & legis naturalis, ſecundum quam omnia erant communia: ſed poſtea conueniens fuit fieri dominiorum diſtinctionem lege humana: idq; ratione naturali factum fuiſſe ex eo apparet, ꝙ vtile valde Reipublicę ſit: quod Conradus doctiſſimè tradit de contractib. q. 10. & ſequentibus. Igitur iuxta hunc ſenſum obiectio tollitur: ſicuti probant Fortuni. in d.l. manumiſſiones. & Io. Driedo. de liber. Chriſtiana, pag. 29.

Secundo loco alter ſenſus aptari pôt his authoritatibus, quib. cõſtat hoîum libertatem eſſe lege naturali inductam, vt tandem diſtinguendû ſit inter ius naturale poſitiuû, quod aliquid poſitiuè præcipiat vel prohibeat, & ius naturale negatiuum, quod nihil aliqua de re ſtatuerit, nec percipiendo, nec prohibendo: ſed id potius omiſerit legis humanæ diſpoſitioni. Nam libertas non eſt iuris naturalis iuxta primum modû: cû eâ nec præceperit, nec ſeruitutem induci prohibuerit. Eſt verò perſonarum libertas iuris naturalis ſecundo modo accepti: quia ius naturale ſeruitutem non induxit, nec etiam libertatê prohibuit: imò liberos oês hoîes creauit. quod autem obiecimus ius naturale eſſe immutabile, eſt intelligendum de iure naturali poſitiuo, non de iure naturali negatiuo, ẜm Thomam, qui ita rem iſtam explicat in hac ſpecie. 1. 2. q. 94. ar. 5. & Præpoſi. in c. ius gentium. j. diſt. nu. 9. Marti. Azpilcueta, quem poſt huius operis primam editionem legi, in c. ita quorundam. de iud. glo. penul. ex his duabus ſolutionibus, quarum poſterior à priori ferè deducitur, plura colliguntur.

Primum vera interpretatio Iuriſconſulti, Iuſtiniani, & aliorum, qui verè dixerunt, omnes homines natura liberos naſci. ita etenim intelligendi ſunt omnes homines eo tempore, quo ſola lege naturæ viuebatur, munduſque regebatur, liberos naſci, ac natos fuiſſe. At hinc non ſequitur, hodie omnes liberos natura naſci, cum alijs legibus præter naturales vtamur, idque maximè ſit vtile Reipublicæ, ad reprimendam hominum malitiam. Nam vt author eſt Auguſt. in d. capitu. 15. ſeruitus lege humana iuſtiſſimè eſt ſtatuta in pœnam peccati, quod bello committitur iniuſto.

Secundò hinc deducitur alter eiuſdem authoritatis intellectus, vt oês hoîes natura liberos eſſe intelligamus ex prima naturæ intentione, quæ voluit homines liberos creare. At per accidens non prohibuit eos ſeruos fieri ex aliqua ratione conuenienti Reipublicæ. Sicuti ea prima intentione naturæ eſt, quòd hominum vita conſeruetur: & tamen legibus humanis naturali ratione ſtatuitur ex accidenti, quod nocentes, & criminoſi occidantur.

Tertiò inde apparet verû eſſe qđ ſcripſere Diuus Tho. in 4. ſent diſt. 36. ar. j. & Card. à Turrecre. in d. c. ius gentiû. 4 ar. qui exiſtimant ſeruitutem inſtitutâ eſſe côtra primâ naturæ intentionẽ, quia natura prima intentione tendit ad perfectiora, at ſeruitutem eſſe ẜm naturâ iuxta eius ſecundâ intentionẽ. natura etenim prima intentione intendit, vt quis ſit bonus: eius verò ſcđa intentio eſt, ꝙ ſi quis non fuerit bonus, ſed malus, ipſiuſq; legis naturalis rônẽ prauis morib. contêpſerit, puniaẽ quidê, Sic ſeruitus ẜm naturam inſtituta eſt ad puniendû peccantê, & licet iure naturæ non ſit in ſpecie hæc pęna definita, ſed in genere: ius gentium, & humanû potuit ex ſecunda naturæ intentione definire pœnam iſtam ſeruitutis in hac ſpecie.

Quartò à pręnotatis patet verus ſenſus. §. ſeruitus. Inſt. de iure perſonarum, quo probatur, ſeruitutem eſſe contra naturam. id etenim ita accipiendum eſt, vt ſit ſeruitus contra naturam. i. contra naturalê libertatê, quæ vna fuit ab initio oium ante corruptionem generis humani, & nunc quoq; eſſet, niſi malitia hoîum aliam conditionem exigeret oium populorum conſenſu, qui ſeruitutem ea cauſa induxit ad puniendos hoſtes iniquos, quemadmodum & præter Diuum Auguſtinum tradit Ariſt. j. Politicorum. c. 3. & 4. & probatur in l. naturalem. cum l. ſequenti. ff. de acquirendo rerum domi.

Quintò infertur ſeruitutem eſſe contra ius naturale, non ex eo quod tollat ius naturale affirmatiuum & poſitiuum, aliquid pręcipiens, aut prohibens, ſed ea eo ꝙ additur iuri naturali id, quod ipſum ius non conceſſerat: atque ita per additionê inducitur ſeruitus contra ius nãle.

Sextò hinc apparet, hanc perſonarum ſeruitutem iure gentium inductam, non eſſe contra naturalem rationem: imò ea ea procedere, ſicuti probaẽ in d. l. manumiſſiones. & apertius in §. item quæ ab hoſtib. iuncto §. ſingulorum. Inſtitut. de rer diui. idque adnotauit Fortu. in dic. l. manumiſſiones. colum. 3. & conſtat ex pluribus locis ſacræ Scripturæ, quibus oſtenditur, dominium ſeruorum iuſtum eſſe: præſertim capitu. 6. ad Epheſios inquit

Paulus: Serui obedite dominis carnalibus cum timore & tremore, in ſimplicitate cordis veſtri, ſicut Chriſto. Et ad Timoth.j.c.6. Quicunq; ſub iugo ſerui, dominos ſuos omoi hooore dignos arbitrentur. Item prima Petri c.1. Serui ſubditi eſtote in omni timore dominis, ooo tm̄ bonis & modeſtis: ſed ēt diſcolis. vode dn̄s in ſeruos naturali rōne dn̄ium habet. ſicut & in agros, & fundos, qui ad cum pertineaot. vti tameo debent domini hoc iure, qnod in ſeruos habeot benignè, nō ſeuerè, & crudeliter, qood admonet Diuus Aug. lib.19. de ciui. Dei. c.16. & iure ciuili ſtatutum eſt in l. vnica. C. de emeo. ſeruo. & Inſtitu. de iure perſo. & de his qui ſunt ſui vel alien. iur. §. in poteſtate. & §. ſed & maior. vbi Theophilus. l.6. titu. 21. par.4. & Caius Iuriſconſultus lib.j. Inſtitutioonm, tit.3.

Septimò colligitur ex bis, ſernum domino fugientem mortaliter peccare, & teoeri ad eum redire, ſm̄ gl. io d.c. ius gentiū.j. diſt. quam Doct. ioibi approbant cōiter, maximè Card. à Turrecrema. art.4. Fortu. in d. l. manumiſſiones. col.4. optimus tex. in c. ſi qois ſeruum. 17. q.4. Cæterū hoc io loco admooendus lector eſt, me quidem in hac de ſeruitnte cootronerſia, ius gentium iotellexiſſe, prout id à iure naturali diſtioguitur, & humanum ac poſitiuum eſt. nam & Tho. j.2. q.25. ar.4. ad primum, ius † geotium de 4 quo Iuriſconſulti qoandoque tradidere, inter inra homana, & poſitiua ceoſet: quod apertiſſimè conſtat. Nam ſi quis perpendat exempla & caſus, qui per Iori ſconſultos ſub titu. ff. de iuſt. & inr. iuri gcotium tribuuntur, planè ſatebitur, ea non eſſe iuris naturalis, ſed humani, nec procedere neceſſariò à primis iuris naturalis principijs in vniuerſum, nec frequētius: tametſi à ratione pp Reipub. vtilitatem vario tporum ſucceſſu deducantur & inſtituātur, vel inſtituta ſint ferè oīum hoīum conſenſu. bella etenim non ſuot iuris naturalis nec maoumiſſiooes, oec ſeruitutes, nec domioiorum diſtinctio, nec venditiones, aut locationes, quæ oīa Iuriſconſulti iuri gentium tribuenda eſſe palam reſpōderuot. Et ſi io l.j. §. ius naturale. ff. de iuſt. & iur. ius gentium naturale quidem dr̄: dum id non alia rōoe à naturali diſtinguitor, quàm ꝙ illud oībus aīantibus ēt brutis cooueniat, hoc ſolis ſit bomioibus cōe. vnde deducitur hoc ius gentiom hominibus, & ſic animantibus ratione præditis oaturale eſſe. Idem apparet euidentius authoritate Caij Iuriſconſulti in l. omoes populi. ff. de iuſt. & iure. Quod verò, ioquit naturalis ratio inter oēs hoīes conſtituit, id apud omoes homines peræq; cuſtoditur, vocaturq; ins geotium: quaſi qoo iure omnes gentes vtuntur. eadem verba repetit Iuſtioiaous io §. ius autem ciuile. Inſti. de iure natu. geot. & ciuili. vnde D. Thom. 2.2. q.57. ar.3. ad 3. inquit. Ea quæ ſuot inris geotium naturalis rō dictat, putat ex propinquo habentia æquitatem: inde eſt ꝙ non iodigeot aliqoa ſpeciali inſtitutiooe, ſed ipſa naturalis rō eam inſtituit. Quaſi velit Thomas hoc quod Iuriſcooſulti ius gentium appellarunt, ius eſſe naturale, cui certè noo cooueniunt exempla iuriſgenrium tradita ab Iſidoro lib. Etich.5. cap. 5. & 6. præſertim prohibitio nuptiarum inter alieoigeoas.

Quibus prænotatis ego cenſeo ius naturale verè eſſe illod, quod Dens oīa aoimalia docuit tam bruta, quam ea quæ ratiooe donauit. Hoc eteoim ius lumine naturali hominibus ita cognitom eſt, vt & brutis inſtioctu quidem ipſius naturæ, qua ratione quod lumine naturali animalibos ratiooe præditis notum eſt, id verè ius naturale dr̄, ſicuti & illud quod brutis Deus per inſtinctum, & inclinatiooem propriam cooſtituit. hoc probatur io l.j. §. ius oaturale. ff. de ioſti. & iure. cap. ius naturale. 1. diſt. quo fit, vt priocipia lumine naturali ab hominibus cognita, & conclufiooes, quæ ab eiſdem principijs neceſſariò deducuntur, & quæ animantibus ratione præditis coouenoiuot tantum, ius quidem gentium dici quodammodo valeant, ad differentiam iuris naturalis, ꝙ ſimul & brutis & hominibus datum, inſitumq; eſt ab ipſa natura. Vtrumq; tn̄ verè eſt ius naturale, ſicq; intelligendom eſt reſponſum Iuriſconſulti io d.l.j. §. ius naturale, ad fioem. vbi ius gentiū à naturali diſtioguitur ex eo ſolum, ꝙ illud hominibus taotum, hoc verò etiam brutis conueniat. Huc pertioet quod Th. in. d. ar.3. q.57. diſtinguit ius gentium, quod quidem ratione naturali hominibus tantum competit, & id quidem naturale eſſe aſſeuerat, non ſecondom abſolutā ſui conſiderationem, ſed ſecundum quid, ideſt vt eſt conuenieos & vtile humano conuictui, à iure naturali, quod omoibus animantibos commuoe eſt, & oaturale dicitur abſolutè iuxta ſui ipſius conſiderationem, vt maris, & fœminæ cooiunctio: filiorum educatio, & his ſimilia. Quo in loco Diuus Thomas de iure naturali, & gentium hanc doctrioam optimè tradidit. Quamois & hæc Thomæ ſententia, eiuſque diſtioctio alium ſooſum habere poſſit, vt ipſe quidem diſtinguat ius naturale, quatenus omnibus aoimantibus etiam brutis commuoe eſt, & complectitur etiam prima iuris naturalis principia, continentia iuſtum oaturale ex ſui oatura adęquatum, & commenſuratum alteri à iure gentium, quod continet iuſtum naturale, oon iuxta abſolutam ſui rationem, ſed ſecundum vtilitatem, quæ ex eo deducitur, vt alteri conuenieos. Seoſitque Thomas ad hoc ius gcutiom pertinere, ſeruitutes, bella, dominiorum diſtioctionem. hanc eaodem differentiam conſtituit Card. à Turrecremata in d. cap. ius gentium. j. diſt. artic. j. Sed huic ſeoſui reſragatur, quòd prima principia iuris naturalis procedant à ratione, quę iocognita eſt brutis. Nihilominus idem Card. in cap. humanum genus, prima diſtinctione. artic.5. poſt Albertum Magnum, quinto Ethic. reſpondet ius naturale quo ad rationem iuris, brutis minimè cooueoire, ſed procedere à natura ſpeciali quæ eſt ipſa ratio: ſed ius naturale quantum ad actus etiam brutis competere: & ſic vt ipſius verbis vtar, ius naturale formaliter ſumptum, id eſt quo ad rationem bominibus taotum conueoit, materialiter verò, ideſt, quo ad actns etiam brutis commnne eſt: ſcilicet quo ad maris & fœminæ cooiooctiooem, filiorum educationem, & ſimilia. atque ita ioterpretatur d.l.j. §. ius naturale. vt tandem Deus ius naturale materialiter omoia animalia etiam bruta docuerit: formaliter tamen ipſos bomioes taotum: quibus rationis cognitio tradita eſt. Hic verò ſenſus cum eo conueoit, quem paulò ante ad Iuriſconſulti reſpooſum tradidimus. Sed ſolum diſcrimeo apud oos eſt quanam ratione ſit intelligeoda Thomæ reſponſio io dicto articu.3. & profectò aptior eſt vltimus hic ſenſus, ſi cooſideremns, ipſum ius oaturale, quateous abſolutè adſumitur, poſſe quidem adſumi formaliter ſicut & materialiter, ita quidem vt formale ius naturale quo ad rationē, & vt cootinet prima priocipia, abſolutè iuſtum contioeat ſecundum ſui conſiderationem, rationemque, non iuxta alterius vtilitatem, nec vt alteri cōueniens ſit. ſic deniq; procedere illud, ratiooe viuendum eſt, nemioi eſt malum facieodū, & ſimilia, q̄ quidem iuris naturalis ſuot ſecuodom propriam ſui ratiooem: quia cōtineot iuſtum, & alteri commeoſuratum ſecundum abſolutam ſui ratiooem, non iuxta vtilitatem, quæ ex his contingit. Vode ius naturale authore Thoma, à iure gentium diſtinguitur, ꝙ procedit à naturali ratione ooo abſoluta, ſed quæ alterius vtilitatem, vel quod conueniens ſit reſpiciat. ex quibus manifeſtum ſit, quamobrem ius gentium à Iuriſconſultis ius oaturale quandoque dicatur, & quandoque à iure ipſo naturali diſtinguatur. Deinde patet ex his, prima principia, & quæ ex eis neceſſariò dedocuntur non eſſe propriè iuris geotium, ſed naturalis: proot à Diuo Thoma bæc iura d. ar.3. diſtioguunt̃. inde cōſequitur, religionē erga Deū, & parentū honorem eſſe inris oaturalis, noo iuris gentiū, ſm̄ Thomæ diſtinctionē, quamuis à Iuriſconſultis hæc exempla tradantur, & apteot iuri gētiū in d.l.j. ad finē, & in l. ſeqnenti. quæ quidē Iuriſcooſulti rn̄ſio poterit deſendi, ſi ius gentium interpretemur naturale ipſis tantum hominibus conueniens, de quo ſuperius actum eſt. Verè tameo negare non poſſumus vtcunque ſit, exempla Iuriſconſultorum, & Iſidori, ooo omoia conuenire iuri gentium, quod maximè obſeruandum eſt.

Qoamuis equidem iuxta pręmiſſam adnotatiooem Ius gentium ad bumana iura pertioeat, noo propriè ad naturalia: attamen ob id quod ex D. Thoma explicuimus, & quia ius gentium deriuatur à iure naturali, cōiq; omniū gentium conſenſu conſtitutum eſt, concluſionibus quibuſdam

buſdam non multũ remotis à primis iuris naturalis prin-
cipijs, naturale dici quodammodo homini poteſt: etiam
ſi à naturali iure præſertim ab ea lege, quæ cõis eſt oĩbus
animantibus, differat & diſtinguatur, ſecundum Tho. 1. 2.
q. 95. articu. 4. ad primum. His libenter addiderim quod
poſt primam huius operis editionẽ legi apud Dominic.
Sot. lib. 3. de iuſti. & iur. q. j. ar. 3. nempe hoc diſcrimen eſſe
inter ius naturale & ius gentium, ꝙ ea quæ inferuntur ex
abſoluta rerum natura & conſequentia neceſſaria, perti
nent ad ius naturale: illa verò, quæ non ex abſoluta conſi
deratione, ſed modo expoſito in ordine ad certum finem
& ſub certis circunſtantijs, ſint de iure gentium: quam
ſententiam & nos paulò ante probauimus.

Octauò principaliter ex præmiſſis infertur, an ſit ali-
qua ſeruitus, quæ verè iuris naturalis, & à natura ipſa in-
5 ſtituta? Et ſanè conſtat eſſe † natura ipſa quoſdam ſeruos.
Nam ſm Ariſto. 1. Polit. c. 3. & 4. minus ſapientes, minus
profecti, natura ipſa ſerui ſunt, & ſapiẽtioribus ſubditi,
vt ab eis regantur. Etenim hominum genus Deus ſic con
didit, vt eſſent alij inſcientes, ꝙ virtutib. ſuperiores alijs.
Plato item in dialog. 3. de legib. cuius & Io. Stobæus ſer-
mone 42. mentionem fecit, ſcribit, primam dignitatis re
ctam rõnem eſſe, vt genitores vbiq; natis imperent: Secũ
dam, vt ignobilibus generoſi: Tertiam, vt iunioribus ſe-
niores: Quartam, vt dñi ſeruis: Quintam, vt potentiori-
bus imbecilliores ſeruiant: Sextam quidem & oĩum ma-
ximã eſſe, qua ſm naturã ignorantes ſequi iubentur: pru-
dentes aũt ducere, ac dominari. Hæc Plato, cui & Ariſt. ac
cedit lib. 7. Politi. c. 14. aſſeuerans, eſſe natura ipſa ſeruitu-
tẽ iuuenis ad ſenem. D. Aug. ſuper Geneſim, eſt ẽt inquit
ordo naturalis in hoĩbus, vt ſeruiant fœminæ viris, & fi-
lij parentibus, quia & illic hæc iuſtitia eſt, vt infirmior rõ
ſeruiat fortiori. Hæc igitur in dñationibus, & ſeruituti-
bus clara iuſtitia eſt, vt qui excellunt rõne, excellant do-
minatione. Cice. 5. Paradoxo proponit, prudentes eſſe li-
beros, ſtultos aũt & inſipientes ſeruos eſſe, ꝙ & D. Amb.
probat ſuper epiſtolã Pauli ad Coloſ. [explicuit optimè
D. Baſilius de ſpiritu ſancto. c. 20.] notant ex noſtris Dom.
& Prępoſit. in d. c. ius gentium. nu. 9. & ibi Card. à Turre-
crem. art. 4. Imo in procemio Greg. col. 2. & Cęp. de ſerui.
2. col. And. Tiraq. de legib. connubialib. l. j. nu. 49. Hęc tñ
ſeruitus non eſt eiuſdem conditionis, cuius illa, quæ iure
gentium rõne belli inducta eſt, qui. n. iure belli ſeruus eſt,
dñio alieno contra libertatem naturalem ita ſubiectus
eſt, vt tanquam res quælibet quæ ſua eſt à dño ab alienari
poſſit. l. 4. & 5. ff. de ſtat. homi. At ſeruitus, quam diximus
natura ipſa conſtitui, non pertinet ad coactionem, nec
neceſſitatem, nec dñium: ſed ad honorem & reuerentiã,
ſeniorib. à iuniorib. generoſis ab ignobilibus: parentibus
à filijs: marito ab vxore debitam: vel ad vtilitatem ipſius
ſeruientis, qualis eſt illa quæ imprudentis ad prudentem:
minus ſapientis ad ſapientem dr̃. Qua de re Io. Driedo. de
libert. Chriſti. lib. j. pag. 8. in hunc modum ſcribit: ſm ordi
nem conditionis naturæ oẽs in Adam à Deo conditi ſunt
ęqualiter liberi ab omni malo, ab oĩ ſeruitutis incommo
do, manſiſſent quoq; ſub illo ſtatu oẽs hoĩes pares ſm pa
ritatem libertatis à culpa, & miſeria: ſed nõ pares ſm pa-
ritatem in talentis naturæ, in perfectione iuſtitiæ, ſcien-
tię & prudentiæ. Siquidem alij magis, alij minus extitiſ-
ſent ſapiẽtes, & prudentes: fuiſſet quoq; dominiũ quod-
dam vnius ſuper alios, non pro ſuo ipſius commodo do-
minantis in illos tanquam in ſeruos, nec vt prouidentis
& conſulentis illorum miſerijs, & imbecillitati: ſed
vt conſulentis, & dirigẽtis illos ad ampliorem ſapientiã,
diſciplinam, iuſtitiam & prouidentiam, atque vtentis vo
luntarijs obſequijs illorum obedientium, non ſolum ab-
ſque omnis laboris moleſtia, ſed cum gaudio cordisq; læ
titia: quemadmodum & iuſti præſides nunc imperant, nõ
cupiditate dominandi, ſed officio conſulendi: & hoc na-
turalis ordo præſcribit. Sic quoq; Deus hoĩum genus con
didit, vt eſſent alij in ſcientia, & virtutibus ſuperiores
alijs: ſed à coacta, & vili ſubiectione, à veroq; dñio omnes
fuiſſent æqualiter liberi. Hactenus Driedo. cuius verba re
ferre libuit, qui breuiter, & compendio quodam retulit
D. Tho. eruditiſſima reſponſa parte j. q. 96. ar. 3. & 4. Sic &
Ariſto. lib. 7. Politico. c. 14. ſenſim inſinuat, totam hanc ſer
uitutem naturalem ad vtilitatem pertinere eorum, qui
minus prudentes ſint, vt à prudentioribus regantur, & in
ſtituantur perfectiori prudentia, & ſcia. Tho. item in 2. 2.
q. 57. ar. 3. ad ſecundum, inquit, ꝙ hunc hoĩem eſſe ſeruum
abſolutè conſiderando magis quàm alium, non habet ra
tionem naturalem, ſed ſolum ſm aliquam vtilitatem con
ſequentem, inquantum vtile eſt huic, quod regatur à ſa-
pientiori: illi ꝙ hoc iuuetur: vt dr̃ in j. Polit. & ideo ſerui-
tus pertinens ad ius gentium eſt naturalis ſecundo mõ:
ſed non primo modo. Hactenus Tho. qui hanc ſeruitutẽ
minus prudentis ad ſapientiorem, inſtitutam eſſe tradit
ad vtilitatem ipſius prudentis, non ad eius vilẽ ſubiectio-
nem, & quamuis ipſe hanc ſeruitutem ad ius gentium re-
ferat, ex eodem tñ Tho. in d. q. 96. ar. 3. & 4. ſatis palam cõ-
ſtat, hanc ſeruitutem minus prudentis ad prudentiorem,
minus ſapientis ad ſapientiorem, iuuenis ad ſenẽ, vxoris
ad virũ, filiorũ ad parentes, quæ ad honorẽ, & reuerentiã
vel inſtructionẽ ſeruientium pertinet, inſtitutã eſſe à na-
tura: & ſtatui innocentiæ conueniſſe. Quo fit, eam mini-
mè pertinere, ad vilem ſeruitutis conditionem, quæ po-
ſtea iure gentium ſtabilita eſt: cum ea ſubiectionem, & do
minium cõtineat, vtile quidẽ ipſi dñanti, & moleſtum ac
miſerabile ſeruienti: igitur ſeruitus à natura ipſa ordina-
ta, quæ & in ipſo innocentiæ ſtatu obtineret, & obtinuit,
non eſt miſcenda huic miſerabili ſeruituti, quæ iure gen
tium ob bella, & captiuitates inducta fuit: quod & Card.
à Turrecrem. in d. art. 4. explicat, vnde planè intelligenda
ſunt & diſtinguenda, quę Plato in d. dialo. 3. de legib. velu
ti ex iure naturæ immiſcuit.

Illud hoc in tractatu prætermittendum non eſt, quòd
6 † Chriſtiani capti in bello, ẽt iuſtiſſimo, à Chriſtianis, non
efficiuntur ſerui capientium. Et ideo nec opus eſt hoc in
caſu l. Cornel. nec poſtlimij fictione pp charitatẽ, quę in
Chriſto oĩbus eius religionem profeſſis cõis eſt: ſicuti ex-
preſſim adnotarunt Bar. in l. hoſtes. ff. de capti. Abb. in c.
ſicut. in 3. de iureiu. col. 4. & inibi Aegidius à Bellame. nu.
20. Salic. in l. ab hoſtib. col. 2. C. de captiuis. Io. de terra Ru-
bea contra rebelles, tract. 3. art. 10. Regia l. j. titu. 21. par.
4. ſed apud nos captis bello ſeruantur, pręſtitaque pecu-
nia in redemptionis præmium, quam Græci λύτρον ap-
pellant, veniam recedendi impetrant facillimè: ſenſere
tñ Alc. in l. hoſtes. ff. de verb. ſignifi. & Claudius Cantiun-
cu. in §. item ea quæ hoſtib. Inſti. de rer. diui. prædictã cõem
ſniam inter Chriſtianos obtinere, ſicuti Bar. & qui eũ ſe-
quuntur probarunt, at ſecus eſſe in Chriſtianis captis in
bello a Sarracenis, vel Turcis, qui verè hoſtes ſunt. Nam
hi quidem Chriſtiani, dum ab hoſtib. captiui detinentur,
eius conditionis ſunt, cuius iuxta ius ciuile capti ab hoſti
bus Romanæ Reip. cenſebantur. & iõ opus eſſe fictionib.
legis Corneliæ & poſtliminij: quod eſt maximè notandũ.
Nam & Ioãnes de terra Rubea idem voluit, dum ſcribit:
Sarracenos veros hoſtes eſſe, & cum his bellum geri ve-
rè, vt olim Romani aduerſus hoſtes gerebant. Ego ſanè
video maximam eſſe diſcriminis cauſam inter bella Ro-
manorũ, & ea, quæ Chriſtiani aduerſus infideles, qui nos
vndiq; impetunt, gerimus. Quorũ quidẽ infideliũ aggreſ-
ſiones, non poſſunt aliqua ex parte eſſe licitæ: nec itidem
defenſiones: cum prouincias Chriſtiani nominis tyranni
cè, & perfidè, ac crudeliter occupauerint. Quamobrem
niſi aliud lege humana ſtatutum in ſpecie ſit, opinor er-
ga Chriſtianos captos à Turcis, vel Sarracenis non eſſe
ſeruandas leges Romanorum, quæ de captiuis apud ho-
ſtes loquuntur, nec eſſe neceſſarias fictiones legis Corne-
liæ & poſtliminij: quamuis in his, quæ poſſint in fauorẽ
cedere captiuorum ęquiſſimum ſit, imò omni ex parte iu
ſtum, eaſdem leges ſeruari. Nec enim reipub. Chriſtianę
conuenit, præter ipſam captiuitatis afflictionem, dam-
num aliud, aut detrimentum Chriſtianis apud Sarrace-
nos, aut Turcas, captiuis irrogari. Ex his etiam apud me
dubia eſt, & falſa quidem opinio Anchara. in hac reg.
colum. 13. verſicu. 3. quæro. Aret. in l. qui à latronibus. 3.
colum. ff. de teſtamen. dum aſſeuerant, Chriſtiano apud
Sarracenos captiuo non licere ab eis fugere, niſi coga-
tur ad infidelitatem. etenim ego cenſeo iuſtè poſſe capti-

num Chriſtianum indiſtinctè fugere, licet non cogatur ad infidelitatē, cũ Tirannicè, & iniuſtiſſimo bello captus fuerit. Imò & ſi captꝰ eēt apud hoſtes iuſtiſſimo bello, liceret ei ad ſuos redire, ac fugere hoſtiũ limites trāſgrediēdo: vt ipſe notaui lib. j. Varia. reſo. c. 2. nu. 10. & hęc q̄dē de ſeruis iure belli dicta ſint, deque his, q ab hoſtib, capti ſeruitutē ſeruiũt iure gētiũ, procedēte à rōne ipſa oaturali.

Res aũt captæ in bello iuſto, ſi immobiles ſint principi, & regi bellum indicenti acquiruntur: nec efficiuntur militis, aut ducis capientis. l. ſi captiuus. §. j. ff. de capti. gl. in l. Diuus. ff. de iure fiſci. Barto. in l. ſi quid in bello. ff. de capti. Alex. & Iaſ. poſt alios in d. l. j. ff. de acq. poſſ. in prin. nu. 10. Mart. Laudenſis in tract. de bello. §. 4. quorum opinio cōis eſt. Et probatur in l. 19. tit. 56. par. 2. res verò mobiles capientium efficiuntur: ſicut iam non ſemel adnotatum extat. debent tñ tradi duci exercitus, vt his ea diuidat inter milites iuxta cuinslibet dignitatem, & merita. cap. ius militare. j. diſt. l. ſi qs pro redemptione. C. de donat. glo. in c. dicat aliquis. 23. q. 5. Bart. & Doct. modò hac in re citati. Regia l. j. 17. & 19. tit. 56. par. 2. quo quidē iure regio 5. pars eorum, quæ bello capta fuerint, regi debetur. l. 4. tit. 56. par. 2. l. vlt. tit. j. lib. 6. ord. quandoque dimidia, l. 19. quandoque 3. pars, l. 20. d. tit. 56. par. 2. deniq; in hoc erunt ſemper diligenter obſeruandę leges, & cōſuetudines legitimè indictæ, ſecundũ quas vel principũ decreta, firmaq; & iuſta Ducum edicta res bello captæ ſunt diuidendæ.

7 Quid verò dicēdum ſit † de rebus captis ab hoſtibus, quæ tamen habuerunt dominum verum priuſquàm hoſtes eum ſpoliauerint: an ſint reſtituendę priori domino vel efficiantur eorum qui modò eas res abſtulere à manu hoſtium? Et profectò quoties nō virtute bellica, ſed cōmercio, dato redēptionis pretio res aliena fuerit ab hoſtibus redempta, dominus prior eam petere poterit ſoluto pretio redemptionis, & ei neceſſariò reſtituēda eſt. l. ab hoſtibus. in 5. C. de capti. l. in bello. §. ſi quis ſeruum. ff. eod. tit. ꝙ ſi res virtute bellica ab hoſtibus ſit capta, & immobilis ſit, priori domino eſt reſtituenda, tex. inſignis ĩ l. ſi captiuus. § expulſis hoſtibus. ff. de capt. l. Pomponius. ff. de acq. rer. domin. notat optimè Franc. à Ripa in d. l. j. ff. de acq. poſſ. nu. 5. ſed ſi res ſit mobilis, quibuſdam viſum eſt, eã non adquiri capientii ſed reſtituendam eſſe priori dño. tex. ſatis elegãs in d. l. ab hoſtibus. C. de capt. §. ſerui autem. cuius authoritate ita reſponderunt [illegible] And. in ſpeculo, rub. de raptoribus. Alex. in d. l. j. id[illegible] in l. id quod apud hoſtes. ff. de leg. j. Pirrhus poſt [illegible]tudines Aurelianenſes, cap. incipienti, in l. apud h[illegible]es.

Contrarium alijs videtur verius: nempe rem mobilem captam ab hoſtibus non eſſe reſtituendam priori dño, authoritate Iuriſconſulti in l. ſi quis bello. ff. de capt. ſi quid inquit Labeo, bello capsũ, in præda eſt, nec poſtliminio redijs. Paulus, imò ſi in bello captus pace facta demum fugit, deinde renouato bello capitur: poſtliminio redit ad eum, à quo priore bello captus erat: ſi modò non conuenerit in pace, vt captiui redderentur: hæc Iuriſcōſultus, vbi Bar. hanc opinionem ex eo loco deducit, iuxta diſtinctionē ipſius legis. Quidã tñ diſtinguendum eſſe cenſent: ita ſanè, vt prior ſnia obtineat, vbi res ab hoſtib. captę recuperantur ſtatim † priuſquam hoſtes eas deferant tusò

8 intra præſidia: quaſi in ea ſpecie nondũ fuerint factæ res iſtæ hoſtium eas capientium: & ideò cùm ab hoſtibus auferunt, ſub dño prioris ſunt: eaq; rōne debēt ei reſtitui, argumento tex. in l. 3. §. cum igit. ff. de vi & vi arm. & l. vlt. C. vñ vi. Quod ſi interuallo res captæ ab hoſtibus fuerint ab eiſdem denuo ablatæ, tunc ſit vera poſterior ſnia: ſm Ang. & Sal. col. j. in d. l. ab hoſtibus. Iaſ. in d. l. j. nu. 11. & ſequenti. eundem Ang. in diſputatione incipienti, renouata guerra. j. dubio. & Martin. Laudenſem de bello. §. 7. cui diſtinctioni ſuffragatur inſignis regia conſtitutio penul. titu. 9. parte 5. Hanc tamen diſtinctionem Iaſon in dicta l. id quod apud hoſtes, improbare conatur: & Fran. à Ripa in d. l. j. numero 5. veram eſſe cenſet in militibus non habētibus à Republica ſtipendium: quaſi in militibus habentibus publica ſtipendia ſeruanda ſit prima Ioan. And. opinio. per l. ab hoſtibus. parte vlt. C. de capt. & hęc quidem procedunt, niſi in rebus, quæ poſtliminij obtinent, de quibus agit l. 2. ff. de capti. nam hæres etiam ex interuallo ab hoſtibus receptæ priori domino reſtituuntur. ex his paret huius quæſtionis difficultas, quę nōdum certam definitionem habet.

Ipſe denique video iure ciuili Romanorum ſtatutum eſſe, vt capta à latronibus, & piratis, quos non eſſe iuſtos hoſtes veteres cēſebant, minimè efficerent capiētiũ. l. hoſtes. & l. latrones. & l. poſtliminiũ. §. à piratis. ff. de capti. l. qui à latronib. ff. de teſtam. quo ſit, vt ſi res, quæ per latrones captæ fuerunt, à noſtris militib. recipiantur, latronibus fugatis, vel deuictis, priori dño iure Romanorum reſtituendæ ſint: cum nuſquam eas prior dñs amiſerit. dic. l. latrones. & eſt euidens huius rei argumentum: quia nuſquam hæres hoſtium capiētium propriæ effectę fuerint.

Hinc mirum eſt, cur regia Partitarum cōſtitutio diſtinctionem præmiſſam probauerit in his reb. quæ nō ab hoſtib. ſed à piratis auferuntur: cum in ea ſpecie iure Romano ea diſtinctio fieri non poſſet. Deinde illud cōſtat iure Romanorũ ex iure ferè omnium gentium, vt hi cum hoſtib. æquo marte certarent, ex alijsq; rōnib. ac fortaſſe ꝙ viri prudentiſſimi, ēt ſi exiſtimauerint ab eis ſemper iuſta moueri bella, & cum hoſtibus geri, cēſebant ex varijs cauſis opinione ſaltē, & bona fide ab alijs, quos verè hoſtes iudicabant, ſibi bella indici, & ab eis indicta geri, ſtatutum eſſe, vt homines & res à Romanis per hoſtes bello captæ hoſtium efficerentur: verè & ſtatim earum rerum dñium à prioribus dñis ad hoſtes tranſiret: quemadmodum & idem erat in rebus, & perſonis per eoſdem Romanos captis ab hoſtib. Quod ſatis manifeſtum erit, ſi diligenter reſponſa Iuriſconſultorum de captiuis examinemus. Imò & Romani hoc ipſum ius captiuitatis poſtliminij obſeruare conſtituerunt cum his, qui nec latrones nec piratæ, nec hoſtes publici eſſent, modò cum eis nullam amicitiam, nullum hoſpitij ius contraxiſſent: qua de re eſt tex. elegans in l. 5. §. in pace. ff. de captiuis. in pace, inquit Pomponius, quoque poſtliminium datum eſt. Nam ſi cum gente aliqua nec amicitiam, nec fœdus amicitię cã factum habemus, hi hoſtes quidem non ſunt, quod autē ex noſtro ad eos peruenit, illorum ſit: & liber homo noſter ab eis captus, ſit ſeruus eorum. Idemque eſt ſi ab illis ad nos aliquid perueniat. Hoc quoque igitur caſu poſtliminium datum eſt. hæc Iuriſconſultus.

Aſ hę leges apud Chriſtiani, orbis principes probatæ quidē ſunt, & ſtabilitæ quo ad res bello iuſto captas: nec poſſumus, qui Chriſtianam religionem profitemur inficias ire, quin res bello captæ per hoſtem iniquè, & tyrānicè bellum, indicentem, minimè à veris dominis, q eas iure poſſidebant ad hoſtes iure trāsferantur: nec lege diuina, nec humana in hoſtium verum dñium tranſierunt. Omnium etenim conſenſu receptũ eſt, capta in bello effici capientiũ, modò id bellũ iuſtum ſit. vnde licet in bello per Chriſtianos principes ſecum inuito ob præſumptam bonam hoſtium fidem, leges Romanorum ſint ſeruādæ, quo ad opinionē, tñ ex hoc nō arbitror in animæ iudicio res captas in bello, qđ hoſtes ſciunt iniuſtè indictũ eſſe, & mala fide geri, ad eorum dominiũ pertinere.

Nihilominus tamen mihi iure Romanorũ magis probatur Ang. diſtin. in hunc ſanè ſenſum, vt res à Romanis virtute bellica quæſita, etſi ab hoſtib. iterum captæ fuerint, rurſuſque à Romanis militib. è poteſtate hoſtium ēt ex interuallo ablatæ ſint, priori domino ſint omnino reſtituendæ, iuxta l. ſi quid bello. ff. de captiu. atque ea ratione non temerè prædicta. l. ab hoſtib. in ſeruis, qui virtute bellica quæſiti ſunt, loquitur eleganter adijciens horum, quæ bellico labore quæſita ſunt, militem Romanum defenſorem eſſe non dominum.

Nec ad has Romanorum leges quidquam refert Franciſci Ripenſis diſtinctio: cum hæ deciſiones de militibus tractent ſtipendio publico militantib. In his etenim militib. qui non habent publica ſtipendia, vel non tenent ex publico ſtipendio eos defendere, à qb. hoſtes res acceperũt. opinor adhuc locũ eſſe Angeli diſtinctioni, & Iuriſcōſulti rñſo ĩ d. l. ſi qd bello. qđ ſi nō hoſtes, ſed latrones aut piratæ in hac ſpē res habuerint, & ab his fuerint virtute bellica per milites nō habentes ſtipēdia publica ablatæ,

latæ, tunc fortaſſis cum res hoſtium, aut capientiũ factæ
non ſint, priori domino erunt reſtituendæ, modò his mi
litibus iuſtã ſoluerit laboris, & expenſarum mercedem.
Poſtremò, vt legem Partitarũ examinemos, quæ nõ tã
tũ de hoſtib. ſed & de piratis, & latronib. publicis, qb. cũ
non eſt, nec eſſe poteſt bellum illud, quod veteres Roma
ni iuſtũ, & publicũ eſſe cenſebant, adnotãdũ erit potuiſ
ſe conſtitutionẽ illam ſtatuere, non q̃ res illæ factæ fue-
rint piratarũ, poſtquam hi i tuto eas habuerint: ſed q̃ de-
mum captę virtute bellica è ptãte piratarum, fiant capiẽ
tium ob exercendos militũ aios ad piratarum ſeu hoſtiũ
publicorum punitionem, & perſecutionẽ. Et licet regia
Partitarum lex admittere debeat iuris Cæſarei iaterpre-
tatiõẽ de reb. quæ ius habent poſtliminij, iuxta l. ſi quid
bello. & l. 2. ff. de capt. & fortaſſis non procedat in militi
bus habentib. publica ſtipẽdia ad defenſionẽ prouinciç,
& prouincialium: tñ lege belli, quæ probãda quidẽ erit,
ſi qua eſt, poterit ea conſtitutio indiſtinctè ſeruari abſq;
vlla iuris Romani & ciuilis interpretatione. Quamobrẽ
in his cõtrouerſijs diffiniẽdis oportet viros rei militaris
peritos, quiq; ſatis leges, & iura belli cognouerint, ſp cõ
ſulere: atq; ita erit hic tractatus de reb. bello acquiſitis in
foro exteriori, & interiori expẽdẽdus. qua de re aliqua
tractat pter alios Tho. Grãmat. i deciſionib. Neapol. q. 71.
Hæc quidem longius, fateor, poſſent ac diligẽtius, matu
riuſq; tractari: nos tñ vt tractatui de reſtitutione eorũ, q̃
iniquè q̃ſita fuere, ſeruiremus, hæc lectori bř expoſuim⁹.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Conſilium, vel auxilium quando ad reſtitutionem obliget in con*
ſcientia iudicio.
2 *Cauſa ſine qua, non qualiter intelligenda ſit, quo ad reſtitutionis*
tractatum.
3 *Pluribus ſimul committentibus furtum, vel rapinam: an quilibet*
teneatur inſolidum ad reſtitutionem.
4 *Pluribus committentibus furtum ſi vnus, eorum reſtituerit ſoli-*
dum, an cæteri teneantur huic pro æquis portionibus ſatisfacere.

§. DVODECIMVS.

HACTENVS viſum eſt qua ratione tenea
tur, quis ad reſtitutionem iure acceptio-
nis iniquæ, cuiꝰ tñ acceptionis iniquæ cau
ſa ſolet non tm̃ tribui ipſi accipienti, ſed
& alijs, qui ei conſiliũ, auxiliũ, vel fauorẽ
dedere, vt iniquè acciperet rẽ alienã, dã-
nũve alteri intulerit. de his oportuit q̃rere an teneant ad
reſtitutionẽ? ſit igit concluſio hac in re ſatis iurib. & ra-
1 tionib. pbata. Teneri † ad reſtitutionẽ non tm̃ is, q iniquè
accepit, dãnũve alteri intulerit, ſed & is qui conſilio, o-
pe, auxilio, vel receptione dedit acceptioni cãm efficiẽ-
tẽ, q̃ ipsã iniuſtã acceptionẽ efficiat. Hãc ſniam elegãter
tradit D. Tho. 2. 2. q. 52. art. 7. quẽ Theologi paſſim ſequun
tur, pſertim Caiet. inibi, Florẽ. 2. par. tit. 2. c. 2. §. 4. Adr. in
4. ſent. tractatu de pnia, & reſtõne. c. 2. dubitat. 10. Maior.
in 6. diſt. 15. q. 26. Syluest. in verb. reſtitutio. 3. §. 6. Io. à Medi
na de reſtõne. q. 7. & 8. & pbat ea rõne, q̃ q cãm dãni dat,
dãnũ dediſſe vr, c. vlti. de iniur. c. ſuſcepimus. & c. de cęte-
ro. de homicid. l. nihil intereſt. ff. de ſicarijs. vbi Bart. &
Doct. quod & alibi ſæpiſſimè p iuris regula tradit. Sed &
in ſpecie huic cõcluſioni accedit cõis iuris vtriuſq; do-
ctrina, qua obſeruatũ paſſim eſt, conſulentẽ ex conſilio
teneri ad eandẽ pęnã, quã delinquens pati dẽt, ſi alioqui
non facturo conſiliũ dederit, c. nuper. de ſent. excom. vbi
glo. tex. in l. j. §. perſuadere. ff. de ſeruo corrup. c. ſicut di-
gnum. §. qui verò. de homicid. & gl. inibi. cui ſimilis in §.
ope. Inſti. de oblig. quæ ex delict. naſ. quã dixit ſolennem
eſſe Iaſ. in §. actiones. nu. 3. de actio. tradunt Bart. in l. ſępe.
ff. de verb. ſignifi. Panorm. & ibi latè Deci. in c. j. de offic. de
leg. idem Deci. in l. conſilij. ff. de reg. iur. Francus in reg.
nullus. de regulis iur. in 6. Fel. in d. §. qui verò. pulcher tex.
in l. non ſolum. §. ſi mandato. verb. Attilicinus. ff. de iniu-
rijs. igitur ſi quis alioqui non facturo conſulat, vel ini-
quam rei alienæ acceptionem, vel dationem damni, ad
reſtitutionem tenebitur. Qua in re quo ad reſtitutionem
potiſſimum eſt obſeruandum, an conſilium mouerit, vel
induxerit alterum ad delictum.
Hoc item probatur ex alia iuris Pontificij & Cæſarei
interpretum traditione: quæ dictat, dantem auxilium vel
opem delicto & delinquenti, puniendum fore eadẽ pœ-
na, qua ipſe delinquens, q̃ ope, vel auxilio cãm dedit ho-
micidio propinquã & cooperatus eſt in delicto. qđ colli
gitur ex l. vnica. C. de raptu virg. & in c. felicis. vbi glo. in
verbo, ſimplici fauore. de pęnis. i 6. text. in l. item Mela. §.
ſi alius. ff. ad legem Aquil. l. 10. tit. 8. par. 7. gl. in l. nihil inte-
reſt. ff. de ſicar. tex. in d. c. ſicut dignum. §. qui verò. & §. illi
etiam. vbi Fel. & Soci. conſi. 188. vol. j. col. 4. Abb. & Dec. in
d. c. j. de offi. deleg. Hipp. in l. ſi in rixa. ff. de ſicarijs. nu. 34.
Salic. in d. l. vnica. ſol. vlt. tradit Pariſius conſi. 152. & 114.
nu. 20. lib. 4. Nec temerè in hac concluſione cãm efficien-
tem requiro ad reſtitutionem: conſilium. ſ. quod moueat,
vel auxilium quod cooperetur iniquę acceptioni, ſed vt
effugerem Paludi ſniam, qui in 4. ſent. diſt. 15. q. 11. col. 4.
exiſtimat, fore neceſſariam ad reſtitutionis obligationẽ,
2 † cãm ſine qua non cõtingeret acceptio iniqua: quaſi ve
lit non eſſe reſtitutioni obnoxium, qui dederit cãm acce
ptioni iniuſtæ, quæ nihilominus eo non dante cauſã con
tingeret omnino. cui & quidã alij acceſſere, quos tñ hu-
ius opinionis authores minimè nominauerim, quippe
qui videam eos diui Thomæ reſolutionem probare, quæ
rectè, & ſincerè intellecta nequaquã iuuat Paludani ſen-
tentiam: ſicuti eruditiſſimè oſtendit Caieta. in d. art. 7. &
conſtat apertiſſimè: nam ſi quis damnum alteri dederit,
tenetur proculdubio ad reſtitutionem & reparationem
damni dati, etiam ſi eo non dante damnum illud nihilo-
minus alij dediſſent. quod Caie. expreſſim probat. idem-
que ſenſere Thomas & alij paulò antè nominatim citati.
Quid, enim refert q̃ me non occidente Titium, alter fo
ret eum occiſurus, ſi ipſe eum non occiderim? profectò
parum, ſiquidem alter, qui Titium foret occiſurus, ſi illũ
occidiſſet, puniendus eſſet: atque ita ego eodem mõ pu-
niendus ero, atque ita video hanc noſtram ſententiam
probari à Domi. Soto, lib. 4. de iuſt. & iure. q. 7. art. 3.
Hinc patet quo in ſenſu ſit accipienda in hac quæſtio-
ne cauſa, ſine qua nõ contingeret acceptio iniqua: ea e-
tenim eſt intelligenda q̃ cauſa mouet ad agendũ actum,
& in eo quidem agit ita, vt ipſa ſola ſit cauſa actus nullo
alio accedente. vnde conſulens rapinam, aliàs nõ raptu
ro tenetur quidem inſolidum, etiam ſi eo non conſulen-
te, nõ deeſſet, q idẽ ei cõſuluiſſent, ac tandẽ rapina con-
tingeret: cũ ſatis ſit, eam rapinam contigiſſe cauſa conſi-
lij dati: quæ cauſa mouit ad rapinam, & ſic egit in eo rapi
nę actu, vt ſufficiens cauſa rapinæ per cooperationem.
Secundò ex his erit adnotandum, q̃ plures dãtes cau-
ſam damno, aut acceptioni iniquæ: quia ſimul concur-
runt in ea cauſa, tenẽtur inſolidum: etiam ſi vno eorum
deficiente, nihilominus damnum datum fuiſſet. Nec e-
nim magis poteſt dici vnus eorum cauſa damni, quam al
ter: eritque huius illationis exemplum in pluribus ſimul
conſulentibus rapinam, alioqui non rapturo, quo-
rum quilibet conſilio mouiſſet raptorem ad delictum ra
pinæ, quod quotidie poterit euenire in pleriſque etiam
ciuilib. negotijs.
Tertiò conſtat, pluribus concurrentib. ſimul in actio-
ne damni vno eorum conſilio, teneri quemlibet in-
ſolidum, licet vno eorum non tenente, nihilominus
damnum datum fuiſſet. Quod in pluribus militibus con
tingit, quorum quilibet tenetur inſolidum ad reſtitutio-
nem eorum; quæ in bello iniuſto capta fuerint, etiam ſi
vno eorum non eunte in prælium, foret per alios dam-
num illatum, ita ſanè Caiet. explicat, idemque Adr. &
Medina verum eſſe cenſent, quib. ſuffragatur gl. in l. ſi in
rixa. ff. de ſicarijs, ad finem.
Illud etiã prætermittendum non eſt, q̃ ſi res ipſa furto
3 rapinave ablata, † ad eius reſtitutionẽ ex pluribus, tenet,
quilibet inſolidum: ſi penes vnum, ille tenebitur ĩſolidũ
in foro conſcientiæ, & iudiciali: nõ tm̃ rõne iniquæ acce-
ptionis: ſed & rõne rei alienæ p eum poſſeſſæ. l. ſi plures.
ff. de vi & vi arma. l. 3. §. hæres. ff. commod. notat Bart. cõ-

muniter receptus in l.4.§.Cato.2.col. ff. de verbor. oblig. Et tñ in hac ſpecie in vtroque foro quilibet ſociorum inſolidum tenebitur rem furto, aut rapina occupatam reſtituere. l. vulgaris. §. duo. ff. de furtis. & expreſſim quo ad forum, & aiæ iudicium, hoc ipſum reſponderunt Adr. in d.c.2. idem dubitatur. Flor. d.§.4. & 2. par. tit. j. c. 12. §. 13. Maior. in d.q.26. & Io. à Medina q.8. de reſtitutione. quorũ opinio cõis eſt, ſm Sylu. in verbo, reſtitutio. 3. q. 6. vno tñ horum reſtituente inſolidum, cæteri a reſtitutione faciẽda damnũ paſſo liberant, authore Th. 2.2. q.62. art. 7. quod & in foro iudiciali adeò certum eſt, vt nulla indigeat probatione. Quid ſi vnus ex pluribus ad damni reſtitutionẽ
4 inſolidum obligatis reſtituerit † rẽ integram, an & cæteri eidẽ teneantur ſatisfacere? & ſanè ſi qui reſtituit, rem ipſam ablatam inſolidum acceperit, nihil tenentur ſocij criminis eidem reddere. Si verò ad alium ex ſocijs res ipſa inſolidum peruenit, is tenebitur oĩno reſtituenti reddere totũ, quod reſtituit. At reliqui ſocij rapinæ, & delicti authores ęquè principales tenebuntur pro portione damni dati ſibi competenti ad reſtitutionẽ faciendam ipſi, qui iam reſtituit, etiam ſi ad eos nihil peruenit: ſicuti deducitur ex Tho. d. ar. 7. atque explicat latè Io. à Medina in d.q.7. idem docet Caie. d.q.62. art. 6. ex quibus & illud conſtat, ꝙ ſi ex pluribus vnus ſit principalis, qui alios nõ alioqui facturos induxit, hic tenebitur in aiæ iudicio reſtituenti, totum quod reſtituit ex his, quæ ad eum nõ peruenere, oĩno reddere. Addit tñ Caie. in eo caſu, quo plures vno oĩum conſilio damnum dederint, tunc vno eorũ reſtituente, cæteros pro portione eidem teneri ad reſtitutionem, vbi omnium conſenſus, & congregatio cãm efficientem dederit damno, ad damnum ve induxerit: cum alioqui quilibet ex eis non foret id facinus abſque alijs aggreſſurus. At ſi plures in datione damni concurrerint abſq; eo, ꝙ vnus ab alijs cãm mouentem habuerit, etiam ſi cõi cõſilio, aut ſimul vt ſocij facinus fuerint aggreſſi, licet teneatur quilibet inſolidum damnũ paſſo ad reſtitutionem, non tñ tenebitur nec proportione ad reſtitutionem vni ex ſocijs, qui ſolidum damnum reddidit, ſaltem de rigore: quamuis æquum ſit omnes pro æquis partib. damnum ſocio reſtituenti reſarcire. ego tñ hanc Caietani æquitatem ad rigorem referẽdam eſſe cenſeo: & iõ exiſtimo idem ex rigore agendum. Nam ex his pluribus quilibet tenetur inſolidũ, quia quilibet in ipſo actu eſt eiuſdem totius cauſa, alioqui cũ plures in rapinæ actu conueniunt, nec tñ horum conuentus eſt totius damni cauſa: ex eo ꝙ vno ex eis nolente cæteri nihilominus furtum, aut rapinam committerent, tunc non tenetur quilibet inſolidum in conſciæ iudicio: licet in foro iudiciali fortaſſis aliud obtineat, ꝓp pœnam criminis: & ideo ea pœnalis lex in animæ foro minimè eſt admittenda: atque ita eſt intelligẽdum quod paulò ante adnotauimus, verſ. 3. conſtat. id etenim quod inibi probauimus obtinet, cũ ex pluribus ſimul conuenientibus quilibet ex cauſa totius damni: tametſi alioqui eis non conuenientibus ab alijs damnum datum eſſet; ſicuti docet, & intelligit Io. à Medina d.q.7. cauendum tamen eſt: nam oportet rem iſtã ita exactè accipere, vt ſemper in iudicio interiori condemnetur conſulens, vel auxilium præſtans, vel ſocius in id damnum, vel damni partem, cuius verè cauſa fuerit efficiens, vel mouens efficientem. arg. c. vlt. de iniur. Sic deniq; ad Caietani quæſtionem, quoties ex pluribus in conſcientiæ iudicio verè tenetur quilibet reſtituere rem acceptam damnum paſſo, vel eius partem, ſi vnus pro alijs ſoluerit, eidẽ eſt ab alijs, quos ſolutione liberauit, facienda pro æqua portione reſtitutio. Obijcitur tamẽ his, quæ diximus, ꝙ humana lex vr̃ actionem inſolidum ſemel ſoluenti negare ad repetendam à ſocijs, & participibus criminis partem aliquam eius, quod ſoluit: imò & ad repetẽdum ab eo, qui princeps fuerit criminis, quique alios minimè facturos ad id induxit: hæc autem denegatio ſit in criminis pœnam: & ideo ambiguum eſt, an in foro animæ idem quod in exteriori quantum ad hanc denegationem ſit dicendum, hoc verò examinauimus ſuperius, §.2. nume.7. & 8.

Quartò principaliter infertur, quòd conſulens rapturo alioqui centum, vt & alia centum rapiat, non tenebit reſtituere ducenta: ſed centum tantum, ſecundum Adrianum in d.cap.2. dubitatur. ſed etſi rapturo alioqui cẽtum conſulat quis, vt ducenta rapiat, adhuc ad centum ſolum non ad ducenta tenebitur, quemadmodum Ioan. à Medina contra Adrianum adnotauit.

Quintò deducit ex his, falſam eſſe diſtinctionẽ Panor. qui poſt Innoc. in cap. ſicut dignum. de homicidijs. nu. 15. ſcribit, conſulentem teneri ad reſtitutionem totius damni: at præſtantem auxiliũ, teneri tm̃ ad damni partem, quę eius auxilio proceſſerit. Eſt etenim hæc dĩa oĩno falſa: ſiquidẽ vel conſulens, vel auxiliũ præſtãs abſq; vllo diſcrimine tenetur ad damnum, cui conſilio vel auxilio, cãm dederit. Vñ ſi conſiliũ fuerit cauſa totius damni, conſulẽs tenebitur ad totum damnum: ſi pars ad partem: ſic & auxiliũ præſtans tenebitur ad totius damni ſatisfactionẽ, ſi cãm auxilio dederit toti damno: ſi verò parti, tm̃ tenebitur ad damni partem, quod perpendit Ioannes à Medina d.q.7. tametſi Syluester in verbo, reſtitutio. 4. §. 6. parum diligenter hanc differentiam examinauerit.

Hactenus de ſecunda relectionis parte: à qua tertiam breuiter attingemus, quo perfectior ſit reſtitutionis tractatus.

TERTIA RELECTIONIS PARS.

SVMMARIVM.

1 *Tenetur quis ad reſtitutionem ratiõne rei per eum poſſeſſæ, quia aliena eſt, licet iniquè non acceperit. Et quid de fructibus bona fide poſſeſſoris perceptis?*

2 *Furtiua rei emptor mala fide, tenetur ad reſtitutionem eius, ſi extet: & ea perempta ad æſtimationem: etiam ſi res ſit de his quæ functionem cum ſuo genere recipiunt.*

3 *Furtiua rei emptor bona fide, tenetur ad eius extantis reſtitutionem: ea verò alienata, ad id in quo factus ſit locupletior.*

4 *Dubitans rem furtiuam eſſe, an poſſit licitè eam emere.*

5 *Furtiua rei emptor eo tamen animo, vt eam domino reſtituat, an poſſit pretium à domino repetere.*

IN hac deniq; vltima huius relectionis parte, ſecunda regula eſt exponẽda, quæ licet à prima plerunq; in eius exemplis deducatur: tñ quia rõnem diſtinctam habet, ſpecialem locum exigere vr̃: ſit ergo regula ſatis iure probata, tenetur quis ad reſtitutionẽ ratione rei, quæ aliena eſt. Nam ſi quis rem alienam poſſi-
1 deat, † tenetur eam domino reſtituere ex eo ſolum, quod aliena ſit, quamuis nulla præceſſerit iniqua acceptio, & tandem ſi rei alienæ poſſeſſor ſciuerit, eam alienam eſſe: ex eo quidem iam efficitur malæ fidei poſſeſſor. l. qui bona fide, & in l. bonæ fidei. ff. de acq. re. do. & ideo iam tenetur hic poſſeſſor reſtituere ratione acceptionis iniquæ, quæ ab eo deducitur, quod cum ratione rei teneretur rẽ alienam reſtituere, & non reſtituit, iniquè detinet, & illicitè rem accepiſſe videtur.

Sed tamen ex regula quæritur, an is, qui ratione rei tenetur reſtituere, idem teneatur ad fructuum reſtitutionem? cui quæſtioni ita reſpondendum eſſe cenſeo, vt poſſeſſor bonæ fidei non aliter teneatur in animæ iudicio ad fructuum reſtitutionem, quàm in foro exteriori per humanas leges tenetur. Hæ ſiquidem leges, quæ de fructibus reſtituendis tractauere, quo ad bonæ fidei poſſeſſorem, iuſtiſſimæ ſunt: eaque ratione & in animæ foro erunt omninò ſeruandæ; quod ſentiunt Caieta. 2.2. quæſtione 62. articu. 6. Syluest. in verbo, reſtitutio. quæſtione 7. Ioan. Maior. in 4. ſenten. diſtinctione 15. quæſt. 26. ad finem.

Qui autem fructus à bonæ fidei poſſeſſore ſint reſtituendi, paſſim pleriſque in locis traditum eſt, & nos ſcripſimus lib. j. Variar. Reſol. cap. 3. num. 6. cum ſequentib. poſt Panorm. in cap. grauis. de reſtit. ſpoliat.

Secundò quæritur de eo, qui rẽ furto ablatã à fure, vel ab alio habuit, an teneatũ eam in iudicio aiæ dño reddere,

etiam non petenti, nec ſoluenti pretium, quod pro ea furi, vel alteri datum fuerit? qua de re ſit prima concluſio.

Qui certò ſciens rem furtiuam eſſe eam emerit, aliove
2 titulo habuerit, tenet̃ † ad eius reſtitutionem, ea quidem extante: ea verò perempta ad eius iuſtam æſtimationem hoc probatur in l.eos.C.de furtis.in l.ſeruus.ff.de cõd.inde.c.qui cum fure.de furtis.vbi Doc.optimus tex.in l.6.ti.13.lib.4.Fori.latè Io.Lupi.in rub.de donatio.§.65. nu. 53. ratione autem conſtat hæc concluſio, quia is malam fidẽ habet, ac particeps eſt furti, & ſic acceptionis iniquæ: ſicuti in præcitatis locis expreſſim conſtat: notatque diuus Thomas 2.2.q.62.ar.7.

Cæterum Ioan.à Medina de reſtitu.q.10.ferè ad finem, hanc opinionem veram eſſe cenſet in his rebus, quæ vſu non conſumuntur, nec recipiunt functionem cum genere ſuo. Nã in his, quæ vſu conſumuntur, ac functionem recipiunt, recipiens à fure ſcienter rem furto ablatam non tenetur ad eius reſtitutionẽ in iudicio aiæ, niſi fur ea hac receptione efficiatur impotens, & minus idoneus ad reſtitutionẽ, quaſi recipiens ſcienter à fure rem furto ablatã quocunq; titulo, ſi ea res ſit de his, quæ vſu conſumuntur, & recipiunt functionẽ cum genere ſuo, nec per hoc fur maneat impotens ad ſolutionem, non teneatur ad reſtitutionem: quia non recipit à fure rem alienam, cum in ipſum accipientem fiat eius rei tranſlatio domini, quo fit vt hic nec teneatur rõne rei, ꝙ aliena ſit, nec rõne acceptionis iniquæ: quia hæc acceptio iniuſta non eſt, niſi quatenus damnum infert priori dño quo ad reſtitutionẽ & ſatisfactionẽ. ego ſanè ſcio à Iuriſconſulto in l. 2.§.j.ff. ſi certum petatur. vbi mutui dationem ea pendit, ſcriptũ eſſe, res quaſdam eam cõditionem & legẽ habere, ꝙ functionẽ recipiant. Quæ quidem ſñia variè ab interpretib. intelligitur: ſed tũ res dicuntur recipere functionem in genere ſuo per ſolutionem magis quã in ſpecie, quę pp naturæ, vel artis ſimilitudinem recipiunt promiſcuum vſum, ita, vt vna poſſit vice alterius fungi ſicuti frumentũ cum frumento, vinum cum vino, oleum cum oleo, & his ſimilia, vel planè res dicuntur functionem recipere ſuo genere, quæ formalem & ſubſtantialem habent æquipollentiam, ita quidem vt vna res fungatur vice alterius vniformiter, & ſubſtantialiter: ſic ꝙ non eadem res certa in indiuidua ſpecie reddenda neceſſariò ſit: ſed eadem res, & certa ſm verã, & realem ſubſtantiam genere, & qualitate ſolui poſſit, quemadmodum poſt alios explicat Lugdunenſis de contractib.nu.17. Hinc verò non ſequitur verum eſſe quod Io. à Medina ſcripſit: imò ea opinio falſa omnino eſt. Quia hic recipiens pecuniam (ſit etenim de ea exemplum) furto ablatã, tenetur ratione rei, quę aliena eſt, quocunque tpe ſciat eam furto ablatam fuiſſe, ad eius reſtitutionem. Nam etſi fur pecuniam accipienti tradiderit ea quidem traditione, & conſumptione furis, nõ transfertur pecuniæ dominium in accipientẽ: nec à priori dño diſcedit. tex. inſignis, quem ita omnium conſenſus interpretatur in l.rogaſti.§.vlt.ff.ſi cer.pet.quo in loco apertiſſimi iuris eſt, in his reb. quæ functionem recipiunt, conſumptionem transferre dñium earum, cũ facta fuerit bona fide: alioqui ſi mala fide facta ſit, poſſe rẽ apud quemcunque extantem à domino vendicari: item, & contra dolo conſumentem dominus agit actione ad exhibendũ, quæ dñium agentis præmittit, & realis eſt. Sic deniq; Bar. & Docto. Iuriſconſulti reſponſum interpretantur. idem probatur in l.iam & ſi fur.ff.eo. vbi conſtat, tunc demum pecuniam furto ablatam effici recipientis à fure, cum eã is bona fide conſumpſerit. At ſi recipiens à fure pecuniã furto ablatam, adhuc, & ſi bona fide recipiat pecuniam alienã recipit, profectò nullo iure probari poteſt, quod is ratione rei quæ aliena eſt, non teneatur ad reſtitutionem: imò tenebitur planè pecuniam illam extantem domino reſtituere, & ea conſumpta mala fide, ad eius reſtitutionem: quanto fortius tenebitur is, qui ab initio ſciẽs pecuniam furto ablatam fuiſſe, eam receperit? Sed & ratione iniquæ acceptionis, & hic tenebitur, quippe qui nummos alienos, atque ita rem alienam, inuito dño contrectauerit, ideoq; furtum commiſerit. l. qui vas. §. ſi ego tibi.ff.de furtis. quę probat, contrectantem mala fide rẽ alienam furtum committere, etiam ſi eam furto non habuerit, cui deciſioni maximè locus eſt, vbi qui cõtrectat, ſcit rem illã furto, aut rapina habitã fuiſſe; quo fit vt non admodũ vera ſit Io.à Medina hac in re ſñia, cui obſt.tex. ſatis ſingularis in d.l. rogaſti.§.vlt. Atq; inde ſequitur pręmiſſæ concluſionis extenſio, quæ eã recipiendam eſſe dictat, non tm̃ in reb. quę vſu non cõſumuntur, nec cũ genere functionẽ recipiunt, ſed & in his quę ad mutui rationẽ pertinent, & functionem cum ſuo genere recipiunt.

Hinc etiam patet, comedentem ſimul cum fure res furto ablatas, ſcientem quidem & mala fide, teneri in animę iudicio ad æſtimationem illius partis, quam comedit: nõ inſolidum quia criminis particeps non fuit, tametſi in foro iudiciali is condemnabitur inſolidum in pœnam illius criminis, quod commiſit ex illa furis in re furtiua ſocietate. l.eos.C.de furtis.

3 Secunda cõcluſio. Qui rẽ furto ablatã, † bona fide quocunq; titulo habuerit, tenetur quidẽ ratione rei, eam extantem domino reſtituere: ea verò bona fide conſumpta, in id tantum in quo factus fuerit locupletior. Hæc palam deducitur ab hac ſecunda regula, quam modò conſtituimus: & rationibus ſatis frequentiſſimo Theologorum, & Canoniſtarum conſenſu probata extat.

Ab ea primum deducitur, ea re bona fide conſumpta in cibum, aliumque vſum neceſſarium conſumentis: teneri eundem ad reſtitutionem eius pecuniæ, quam ex proprio patrimonio in eum vſum conſumpſiſſet veroſimiliter: nam in ea quantitate factus locupletior: quod Caiet. expreſſim reſpondet in 2.2.q 62.art.6.

Secundò ab eadem concluſione probatur emptorem rei furtiuę, etiam ſi bona fide emerit, in foro iudiciali cõdemnandum eſſe ad rei extantis reſtitutionem, nec à dño fore pretium ei reddendum. l.incivilem.C.de furt.l.ſi mãcipium.C.de rei vend.l.ſi debitor.ff.quæ in fraudem cred. idem & in conſcientiæ foro ſeruãdum erit eadem ratione, ſicuti in ſpecie adnotarunt Caie.ex Tho.in d.art. 6.Io. Maior.in 4.ſent.diſt.15.q.26.ad finem.Syluest.in verb. reſtitutio.3.q.7.Io.à Medina de contract.q.10.

Tertiò patet emptorem rei furtiuæ, etiam ſi bona fide emerit, cum ſcierit rem alienam eſſe, non poſſe furi venditori eam reſtituere, vt ab eo pretium conſequatur, ſi probabilis ſit coniectura, ꝙ fur eandem rem dño minimè reſtituet, quod Io.à Medina probat d.q.10. licet Alex. de Hales, cui ſubſcripſere Aug.in verb.reſtitutio.j.num.1.& Sylu.in verbo, reſtitutio.3.q.6. cõtrariũ reſpõderit. cuius quidem opinio admitti poterit, cum veriſimilis ſit coniectura, ꝙ fur rem domino reſtituet, vel emptor eum ad id agendum induxerit, aut tandem modum adhibeat, quo tutò res vero domino reddatur.

Quartò hinc procedit, ꝙ emptor rei furtiuæ, re quidẽ per eum alienata eo tempore, quo bonam fidem habuit, non tenebitur ad rei æſtimationem, ſed tantum ad id, quod è re ipſa ad eum peruenerit, ita, vt factus ſit locupletior. l.nam & hoc natura.ff.de cond.indeb.l.ſi me & Titiũ. ff.ſi cer.pet. vnde ſi rem ipſam alienauerit pro eodem pretio quod ipſe furi dederat, in nihilum tenebitur. pretiũ etenim iſtud furtiuum non eſt. l.qui vas in fide. ff. de furt. quòd ſi eam rem pluris, quàm emerit vendiderit, tenebitur ad reſtitutionem partis eius, quæ excedit pretium ab eo furi datum. Sic ſi non emptionis titulo, ſed donationis rem furtiuam quis à fure habuerit, eamque vendiderit, pretium acceptum tenebitur domino reddere. l. ſi rem.ff.de peti.hæredi. quam diſtinctionem & in conſciẽtiæ foro recipiendam eſſe cenſent Caieta. Syluest. Maior. & Medina in præcitatis locis.

Quid autem de eo, qui dubitat rẽ ſibi donationis, vel
4 venditionis titulo oblatam, † furtiuam eſſe, an poterit is iure eam accipere? & quidẽ non ſp qui dubitat rem ab eo poſſeſſam alienã eſſe, tenet̃ ſtatim reſtituere, quia & ſi dubius ſit rem illã propriã eſſe, vel alienã: certus tñ eſt, nec dubitat ſe non eſſe obligatum ad reſtitutionẽ eiuſdẽ rei: atq; iõ non habet dubium practicum, licet habeat dubiũ ſpeculatiuum: quod alibi tractabitur. poterit deniq; qui dubitat rẽ furtiuã eſſe, eã accipere titulo emptionis, aut donationis: mõ habeat aĩum reſtituendi eã verò dño, quo

ties eã eſſe alienam compertum fuerit. itaq; rem hanc ratione huius dubij bona fide quæſitam, & præmiſſa diligẽti inquiſitione, an furtina ſit: poterit is alteri vendere, aut donare, mõ emptorẽ, & donatorẽ admoneat huius dubij, quod ipſe habeat: alioqui ſi non admonuerit, tenebitur ad damnũ, quod ex hac emptione, aut donatione emptori vel donatori venerit; cũ fraude videat vitiũ rei tacuiſſe. Hæc Io. à Medina dicta q. 10. ad exemplum eorũ, quæ in materia de euictionibus paſſim traduntur à iuris vtriuſq; profeſſoribus. Illud verò adnotandum erit, ꝙ qui dubitat rem eſſe furtiuam, poterit eam emere vt diximodò non ſit dubius an licitè poſſit eam emere, abſque peccati culpa. Nam ſi de hoc dubitaret, ageret profectò contra dubium practicum, & ſic contra conſcientiam: atque ideo peccati culpam dubio procul contraheret.

5 Cæterum ſi quis certò ſciens rem furtiuam eſſe, † eam emerit dato modico pretio, eo quidem animo, vt rem ita acquiſitam vero dño reſtituat, qui alioqui eam habere nõ poſſet: aut ſaltem probabili coniectura minimè ea aſſequuturus foret: quaſi re dñi vtiliter geſta, ꝑtium petere poterit à dño, cui res ipſa reſtituenda eſt non tñ in foro interiori, ſed & exteriori, ſecundum Hoſt. titu. de pœniten. verſi. quid de prędam ementibus. Ang. in verb. reſtitutio. j. nu. 5. Io. Maior. in 4. ſent. diſt. 15. q. 26. ad fi. Syluest. in verb. reſtitutio. 3. q. 7. Anchar. in huius regulæ commentarijs, col. 13. Cæpolã cautela 10. & Ioannes Lupi. in rub. de donatio. §. 65. nu. 57. optimus tex. quem Gratianus Diuo Ambroſio tribuit, in cap. rapinam. 14. q. 5. Rapinam, inquit, emere non licet, niſi ea intentione, vt cui eſt ablata, reſtituatur: ex quo patet licere, aut laudandum eſſe, ꝙ quis rẽ furtiuã à fure emat, vt ea domino reſtituatur, cum alioqui fortaſſis fur cum re longè fugeret, nec dominus eam habere poſſet. re igitur vtiliter geſta, iniquum erit ꝙ emptor pretium amittat, domino rem ipſam euincente. Bal. verò, & Paul. Caſt. in l. j. ff. de negotijs geſtis. in ea ſunt ſententia vt opinentur, ementem rem furtiuam vt eam domino reſtituat, non peccare: ſed tamen non habere eum actionem negotiorum geſtorum ad pretium contra dominum, niſi dominus ratam habuerit emptionem, quia negotium iſtud pertinet ad dominum non re ipſa, nec ipſo geſtu, ſed tantum ratihabitione. Mihi profectò non diſplicet hæc ſententia, præſertim, ꝙ in foro iudiciali difficillimè probabitur hic animus emptoris: tamen admitterem in vtroque foro priorem Hoſt. opinionem, ſi de hoc animo conſtaret, & emptio cederet in domini vtilitatẽ, ex eo ꝙ pretium datum fuiſſet modicum, eſſetque probabilis coniectura, ꝙ dominus rem iſtam nuſquã habuiſſet, niſi emptor eam à fure emiſſet. His etenim conſideratis etiam iudex in foro exteriori dominum ad pretium condemnabit: ſiquidem negari non poſſit, emptionem iſtam factam fuiſſe in eius vtilitatem, & ideo negotium reipſa ad illud pertinet: ac tenetur negotiorũ geſtorũ actione ꝑtiũ emptori reddere, iuxta Hoſt. opin. q̃ magis cõis eſt.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Reſtitutio rei inuentæ fieri debet: alioqui vel rapina, vel furtum committitur.*

2 *Reſtitutio rei inuentæ domino fieri debet, vel pauperibus, ſi dominus facta diligenti inquiſitione adhuc incertus ſit.*

3 *Res incertæ an ſint pauperibus reſtituendæ, & an poſſit per principem ſummum debitor ab earum reſtitutione liberari?*

4 *Intellectus Authen. omnes peregrini. C. communia de ſucceſſ. & nume. præcedentis.*

5 *Examinatur iuſtitia regiarum conſtitutionum, quæ de rebus inuentis tractauerunt.*

§. PRIMVS.

HVIC ſecundæ regulæ opportunè congruit quæſtio de rebus inuentis: qua quidẽ rõne debeãt reſtitui. Eſt etenim celebratiſſimus D. Aug. locus ſermone 10. de verbis Apoſtoli: apud Gratianũ itẽ 14. q. 5. c. ſi quid inueniſti, quo manifeſtè aſſertũ eſt, eũ qui aliquid inuenerit, † nec tñ reſtituerit, rapinam commiſiſſe, 1
ea namque authoritate probatur, rem inuentam eſſe ſub peccati mortalis culpa reſtituẽdam: & quod grauius eſt, rapinæ crimen contrahere, qui rem inuentam non reſtituerit. inquit enim Auguſt. ſi quid inueniſti, & non reddidiſti, rapuiſti: ſed tamen hac in ſpecie non eſt propria, & vera rapina: ſicuti oſtendimus ſecunda huius relectionis par. §. j. nume. 2. vbi rapuiſti, expoſuimus, id eſt, illicitè accepiſti. ea verò illicita acceptio rapina non eſt, licet ſit rapinæ ſimilis. quod probat tex. in cap. multi. 14. quæſtio. 5. quem Gratianus tribuere videtur Diuo Hieronymo ſuper Leniticum: cum ſit potius Origenis Homelia 4. ad caput 6. Leuitic. Nam & qui rem inuentam detinet, nec domino reddit, furtum committit. l. falſus. §. qui alienum. ff. de furtis. quod verum eſt, vbi inuentor rem illam acceperit animo lucrandi ſibi, vel quando ſciens alienam eſſe, eam retinet, vel negat, aut ea vtitur. l. inficiendo. ff. de furtis. tradit Iaſ. in l. rem quæ nobis. colum. 3. ff. de acquiren. poſſeſ. & Chaſſanæ. in conſuetudine Burgund. rub. j. §. 3. colum. 2. ſed & præter hæc potiſſimum obſeruandum eſt, tunc rem inuentam reſtituendam fore, cum ea res eius conditionis ſit, quæ veriſimiliter antea fuerit alicuius: ꝙ ſi res inuenta ſit talis, quæ ex probabili coniectura antea nullius fuerit, adquiritur inuenienti, nec eſt alteri reſtituenda. §. item lapilli. Inſti. de rerum diui. Thomas docet, & inibi Caietanus dicto articu. 5. Florentinus 2. parte, titu. j. capitu. 15. §. 2. igitur ex his apparet, rem inuentam reſtituendam omninò eſſe, nec poſſe ab eo, qui eam inuenit, iuſtè retineri.

Verum ſi contingat, præmiſſa diligenti inquiſitione minimè compertum eſſe, quis ſit rei inuentæ dñs, tunc
2 † reſtituenda erit res pauperibus. cap. non ſanè. 14. q. 5. & in hac ſpecie adnotarunt Thom. 2. 2. q. 62. articu. 5. ad tertium. ac poſt eum Canoniſtæ, quorum opinio eſt communis ſecundum Syluestrum in verbo, inuentum. cui ſuffragatur tex. ſingularis in Authentica omnes peregrini. C. communia de ſucceſ. & ei conſimilis Regia conſtitutio penul. titu. j. parte 6. quibus ſtatutum eſt, quòd bona peregrini morientis abſque teſtamento per Epiſcopum in pias diſtribuantur cauſas, ſi hæres legitimus non appareat, vnde conſequitur, rem inuentam quæ veriſimili coniectura fuerit alicuius, nec tamen is certus ſit, vt ei reſtitutio fiat, pauperibus, vel in pias cauſas diſtribuendam eſſe, non me latet viros alioqui diuini, & humani iuris peritiſſimos aduerſus hanc vulgò receptam opinionem, quandoque diſputaſſe, & denique exiſtimaſſe, iuri communi ſecluſis prouinciarum & regnorum legibus, & conſuetudinibus, poſſe rem inuentam iuſtè retineri ab inuentore, qui præuia diligenti inquiſitione, non potuit ſcire, quis ſit rei inuentæ dominus horum opinioni patrocinatur, quòd ſi quando pauperibus reſtitutio facienda eſt, id non iure naturali, nec diuino, ſed humano tantum extat ſtatutum: quemadmodum ratione ſatis ſufficienti probauimus, in ſecunda huius relectionis parte, numero 6. ius verò humanum, quod induxit, reſtitutionem faciendam eſſe pauperibus, locum obtinet in his, quæ illicitè adquiſita ſunt: ſicuti conſtat ex cap. cum tu. de vſuris. & locis ſimilibus. igitur in hoc caſu, quem tractamus, iure humano hactenus non eſt præcepta reſtitutio: ſiquidem rei alienæ inuentor diligenter inquirens, quis ſit eiuſdem rei dominus, non agit quid illicitum ſi eam interim ſibi retineat, animo quidem inquirendi dominum, & reſtituendi ei propriam rem: quod modò diximus: ſic denique, niſi ius humanum aliud ſtatuerit, viſum eſt, non eſſe neceſſariam reſtitutionem rei inuentæ pauperibus faciendam, ſed poſſe eam detineri ab inuentore animo ſincero, vt eam domino reſtituat, vtque diligentiſſimè eum inquirat. non obſtat tex. in d. Authen. omnes peregrini. Nam in eo caſu tractatur de bonis à certo eorum dño relictis inteſtato decedenti: cuius nullus hæres apparet, ideo nimirum, ꝙ reſtitutio fiat pauperibus, vel in pias cauſas bona diſtribuãtur ad vtilitatem ipſius defuncti. at in ꝑſenti caſu agimus de bonis alicuius, quẽ neſcimus vel viuũ, vel mortuum eſſe, vel an habeat certos hæredes. Mihi ſanè cõis ſnia placet, quã gl. in hac regula, & in c. cum tu. de vſur. & vbique Docto-

res

res ſequuntur. Nec ad eius defenſionem conſidero ip-
ſorum pauperum fauoré:nam hic minimè ſufficeret, ſed
animaduertendum eſſe cenſeo,ꝙ vbi compertum ſit,ali-
quam rem non eſſe poſſidentis, quia eam illicitè requiſi-
uit,vel quia eam inuenit:& præterea eam rem dominum,
licet incertum habere, facienda eſt diligens inquiſitio
ad inquirendum,& ſciendum quis ſit eius dominus, cui
ſit facienda reſtitutio. ꝙ ſi ea præmiſſa is non appareat,
tunc iuris naturalis ratio dictat, rem iſtam non acquiri.
poſſidenti: imò potius expendeodam eſſe in vtilitatem
domini,cuius ea præſumitur mens,vt ſi ei non poſſit pro
pria res reſtitui, expendatur quidem in eius vtilitatem:
Ergo in hac ſpecie,quam tractamus,etenim ſi iura huma
na nihil de pauperibus ſtatuiſſent,nec de cauſæ piæ fauo
re, naturali quadam ratione idem dicendum eſſet: quod
ipſe deduco à verbis D.Tho.art.5.ad tertium.& hanc eſ-
ſe veram rationem exiſtimo Authentic. omnes peregri-
ni.ſiquidem inibi agitur de rebus,quæ certum dominum
habuerunt,& quidem nunc habeat, nempè hæredes ip-
ſius defuncti:tametſi ignotum ſit, qui ſint hi hæredes, ad
quos res ab ipſo defuncto relictæ,pertineant. vnde nul-
la mihi videtur congrua diſcriminis ratio inter hunc ca-
ſum,& eum quem modò de rebus inuentis tractamus:ſic
tandem opinor veram eſſe communem ſententiam.Nec
diſſiteor hanc rationem minimè conuenire illis conſtitu
tionibus,quibus ſtatutum eſt,illicitè acquiſita ſimul,& il
licitè data,quæ & à dante, & ab adquirente ob criminis
deteſtationem auferentur. at exiſtimo per eas conſtitu-
tiones in pauperum,& pietatis fauorem ſtatutum eſſe,ꝙ
ea bona pauperibus diſtribuantur:vel in ſimilem piã cau
ſam.potuere enim humanæ leges punire dantem,& acci
pientem:pœnam ipſam pauperib. vel pijs cauſis erogan-
dam,ac diſtribuendam fore,ſimul ſtatuere.

Quamobrem obiter hic quæritur de poteſtate legis
humanæ circa hæc incerta.& profectò in his incertis,q́
3 iure † humano pauperibus,aut operibus pijs diſtribui in
bentur:ex ea cauſa,ꝙ nec danti ſint reſtituenda, nec acci
piens ea poſſit retinere,ob vtriuſque turpitudinem, mi-
hi apertiſſimi iuris eſſe videtur,principem ſummum,cu-
ius legis authoritate hæc pauperibus diſtribuenda ſunt:
quæ prius,ſecluſa humana lege,pauperib. non erant de-
bita, poſſe res iſtas in alium pium, vel publicum vſum
expendere licitè ex cauſa iuſta vel lege generaliter, vel
ſpeciali diſpenſatione.Nam princeps,qui veluti Reipu-
blicæ rector, & adminiſtrator,hæc pauperibus dari lege
iuſſit, poterit & ab eiſdẽ auferre, in aliãq; publicã cãm,
aut vtilitatẽ Reipublicæ cauſam expẽdere. Et hæc ſit ſuf
ficiens huius concluſionis ratio. Hinc planè deducitur
in his quidem rebus incertis,quæ hanc legec. ,& condi-
tionem habent, poſſe eundem principem ex cauſa, per
compoſitionem factã cum debitoribus, eos eximere ab
obligatione reſtituendi pauperibus res incertas: cum
hic nihil fiat contra legem diuinam, nec naturalem: ſed
tantum contra legem humanam,cui princeps derogare
poteſt,in alijs verò rebus incertis, quæ dominum iuſtiſſi-
mum habent,nec ab eo derelictæ ſunt, nec lege huma-
na ex eius dominio ablatæ: ſed tamen quia is dominus
ignotus eſt,nec ei reſtitutio fieri poteſt,ratio naturalis di
ctat,eas res expendendas fore in ipſius domini vtilitatẽ:
nempè vel pauperib. vel pijs locis erogandas fore, ob
ſpiritualem ignoti domini ſalutem, ſecũdum Thom.d.
art. 5. ad tertium. tunc ſanè opinor à ſummo principe
poſſe liberè commutari cauſam,in quam res iſtæ ſint ex-
pendendæ: modò ea commutatio adhuc fiat in domini
ignoti vtilitatem, aut iuxta ipſius voluntatem ; ratione
quidem æqua præſumptam: non aliàs. Quid enim obſe-
cro differt,ſi dominus alicuius rei ſit ignotus, an abſens,
ita vt ad eum propria res deferri non valeat commodè?
nihil profectò:cum etſi dominus ignotus ſit, tamen ma-
nifeſtum eſt,rem ipſam dominum habere,cui ob incerti
tudinem reſtitui non poteſt.at res domini abſentis eo ca
ſu,quo ei reſtitui non poteſt, nec veriſimiliter ſperatũ hu
ius reſtitutionis tempus oportunum,non poteſt,etiam ſi
authoritate principis, in aliam cauſam expendi, quàm
quæ vel ſit vtilis abſenti, vel conformis eius præſumptæ
voluntati:ſic igitur idem erit in re,quæ dominum habet,
quamuis ignotũ, & incertum, quod videtur conueniens
menti Thomæ,& Caietani in d.reſponſion.ad tertium.ad
hunc,ni fallor, modum eſt intelligenda ſententia eorũ,
qui cenſent Romanum Pontificem liberam habere pote
ſtatem per compoſitiones,quas vocant, liberandi debi-
tores ab obligatione reſtituendi res incertas:id eſt, qua-
rum domini ſunt incerti:quam opinionem defendit Ioã
nes à Medina de reſtitut.q.3.cauſa 11.

Non tamen inficior aliam eſſe rationem habendã cir-
ca intellectum Auth.omnes peregrini. Nam mortuo re-
4 rum domino † ab inteſtato, cum is non expoſuerit pro-
priam voluntatem ad hoc,vt res poſt eius mortem diſtri
buerentur,manet penès leges humanas libera diſponen
di facultas:& ſicut humana lex potuit cognatos proxi-
miores ad hæreditatem inteſtati vocare:ita poteſt vxorẽ
eiuſdem,aut principem,aut pauperes, aliamve pietatis
cãm:quod nemo doctus negabit.ſiquidem hæc ſucceſſio
inteſtatorum, iuris ciuilis libero arbitrio relicta eſt. & iõ
poterit princeps ad bona inteſtati peregrini poſt eius
mortem,vocare fiſcum ipſum,vel principem. Imò ex cã
poterit in his ſucceſſionibus princeps ſtatuere,ꝙ pere-
grini teſtari non valeant,in fauorem item peregrinorũ,
aut alienigenarum,quos lex ciuilis poteſt efficere inca-
paces ſucceſſionis,quo ad bona,quæ defunctus in ea pro
uincia acquiſierit,& ea regi deferre: quod apud Gallos
ita ſtatutum eſt:ſicuti teſtantur Gul.Benedic.in cap. Rai-
nutius.in verbo, & vxorem nomine Adelaſiam. nu.142.
de teſtamentis.Boerius in conſuet. Bituricenſib. rub. de
teſtamentis. §. vlt. & Rebuffus in procœmio ad leges re-
gias.gl.5.nume.82.

Ex prænotatis examinandæ ſunt quo ad aĩæ iudicium
5 regiæ conſtitutiones, † quæ de reb. inuentis tractauerũt.
Hæc bona vulgò appellãtur mõſtrenca Hiſpano ſermo-
ne, Græco verò dicunt [illegible], authore Strabone lib.
17.vbi de Aegypto agens ſcribit,hæc bona ad fiſcum pu
blicum,& Cæſaris deferri.cuius meminit & Budæus lib.
3.de Aſſe. Eſt etenim apud nos regia l.j.tit.12.lib.6. ordin.
qua cautũ eſt,ꝙ inueniens rẽ aliquam,quæ prius alicuius
fuerit,eam tradat iudici,vel illi, cui conſuetudine, aut
principis priuilegio,ius competit recipiendi,& ſeruan-
di hæc bona, quæ incertum dominum habent: qui tan-
dem rem illam recipiens,quolibet menſe, ipſo die nuo-
dinarum,in loco vbi fuit inuenta, publicè dominum re-
quirat per præconem, vſque ad annum & duos menſes:
vt ſi hoc tempore dominus rei certus ſit, remq́ue ipſam
perierit,eidem reſtituatur,alioqui eam vt propriam,ob-
tineat,qui eam recepit, dominiumq́ue eius acquirat is,
vel Princeps,vel Dux,Marchio,aut Comes,cui ius ſit hãc
rem acquirendi, propter domini incertitudinem. idem
ſenſerat.l.2.ti.13.lib.4.fori. eſtq́ue ſimilis ferè cõſuetudo
apud Burgundos,vti refert,& explicat Chaſſan.rubr.j.§.
j.& ſequenti.item & apud Aurelianenſes tit. de fugiti-
uis,& errantib. vt ſtatuitur, aut potius conſuetudine in-
ductum extat,ꝙ dominus rei inuentæ,poſſit rem propriã
petere etiam poſt dicta præconia, & mẽſes ſupradictos,
modò nondum ſit ſententia iudicis lata, quæ ratione le-
gis,vel conſuetudinis rem inuentam principis,ducis,co
mitis,aut alterius dominio addixerit.Harum fermè con-
ſuetudinum meminit Io.Faber in §.examen.Inſti.de rerũ
diuiſione.Sic licet iure Cæſareo ſtatutum ſit res & bona
eorum, qui naufragium patiuntur, à nemine occupari
poſſe,niſi eo animo,vt dominis reſtituantur,non obſtan
te quacunque conſuetudine,quæ contrarium fieri pmit-
tat,Auth.nauigia.C.de furtis.tamen apud Gallos domi-
nus Prouinciæ,& territorij, ea bona vti oberrantia, &
dominum incertum habentia,occupat, & ſibi acquirit,
ſm Guliel.Benedict.in d. …ynutius. in verbo, & vxorẽ
nomine Adelaſiam.nu.935.de teſtam.verum quod ad hãc
conſuetudinem attinet, ego ingenuè fateor me prorſus
iuxta æquitatis & iuſtitiæ rectitudinem, non percipere
qua ratione poſſit ea conſuetudo defendi. Nam iniquam
eſſe non dubito,nec video qua ex cauſa dubitari poſſit.
Quid enim obſecro naufragus miſer fecit, vt dignus ſit
amiſſione rerum, quæ ad ipſum lege naturæ pertinent,
quid

quid item Principem Chriſtianiſſimum mouere poteſt, vt tam impiam, & crudelem conſuetudinem probauerit, aut eam a iudicijs ſeruari permiſerit? vnde Petrus Rebuffus in prœmio ad leges Regias, glo. 5. numero 74. ſcribit, non eſſe in conſcientiæ foro tutos dominos hęc bona occupantes, pluſquam timendum eſſe Deum, vt verè à Catholicis plus timendus eſt ad præceptorum diuinorum obſeruationem, quàm humani legiſlatoris rigorem, & quidem iniquum.

De legibus verò huius regni ſolet etiam dubitari, an & hæ tutum reddant in conſcientię iudicio eum, cui hęc bona fuerint addicta, ita quidem, vt verè dominus effectus ſit rei inuentæ, nec teneatur priori domino eam reddere, ſi is poſtmodum eam petierit? Et quidem lex humana poteſt à priuatis rerum dominia tollere varijs ex cauſis, vel in pœnas criminis commiſſi, vel ad ipſius reipublicæ vtilitatem, vel ratione legitimæ vſucapionis, aut quia res à dominis habentur pro derelictis, & ea ex cauſa poteſt lex earum dominium liberè alteri dare. Sed in hiſce rebus inuentis nulla harum rationum conſtitui poteſt ad priuationem dominij: igitur non ſatis æquè legibus definitum, eſt, ꝙ hæc bona alicui adiudicentur domino inuito, nec expendantur in eius vtilitatem, aut in eā cauſam, quæ eius pręſumpto conſenſui conueniat, ſicuti modo ex diuo Thoma extitit adnotatum. conſequens patet: antecedens verò probatur: quia crimen hic nullum cōtingit, nec à domino rerum commiſſum eſt: Reipublicæ item vtilitas non pertinet magis ad has res inuentas, quàm ad eas, quæ certum dominum habent. Nec ſufficit vtilitas reipublicæ ad priuationem priuati domini, niſi & eius æſtimatio priuata reddatur. l. venditor. §. ſi cōſtat. ff. com. prædior. de quo & nos egimus lib. 3. Variarum reſolutionum, c. 14. vſucapionis autem ius dubio procul æquiſſimum eſt, ne dominia rerum incerta ſint. l. j. ff. de vſucapion. tamen exigit ex rectitudine iuſtitiæ, quòd vſucapiēs bonam fidem habeat, & exiſtimet rem ad eū pertinere: hæc autem exiſtimatio in hac ſpecie omninò deficit: vnde ſufficiens non eſt vſucapionis cauſa. Poſtremò autem quod de derelictis diximus, facillimè refellitur, cum nihil hic minus congruat. etenim dñs rei inuentæ ſi poſſet eam repetere, & habere, maximo cum gaudio eam ſibi potius vendicaret, quàm pro derelicta relinqueret. atque ita præſumendum eſt, niſi res ſit adeò modici valoris, vt derelictæ rei pręſumptio vſucapi poſſit. Sic denique video iuſtius eſſe, quòd hæres inuentæ, & quæ certum dñm prius habuerunt, modo verò incertū habēt, in vtilitatē dñi, aut in eā cām, q̄ eius ſit veriſimilis conſenſui, expendant, q̄ ꝙ alicuius dño adiudicent, dño priori inuito. ſicuti D. Tho. ſenſit in d. art. 5. ad tertium. Qđ ſi velimus adhuc ex rectitudine iuſtitiæ, leges regias defendere: quæ fortaſſis defendi in animæ iudicio poſſunt, modò priori dño rē inuentā repetenti ius reddat, fiatq́; ēt poſt præconia, & ſententia iudicis rei reſtitutio: eſt illud potiſſimum obſeruandum, ne vlla fraus fiat per iudicē, aut per eum, cui lege vel conſuetudine, vel principis priuilegio, harum rerum cuſtodia tradita, aut delegata eſt. Nam & de iuſtitia harum legum dubitauit Chaſſanæ. in conſuet. Burgundiæ. d. §. j. ſub rub. j.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Theſaurus quis propriè, aut verè dicatur?*
2 *Theſaurus ad quem pertineat, breui quadā diſtinctione traditur.*
3 *Theſaurus in loco religioſo vel ſacro inuentus, cuius ſit: & vnde conciliantur duo iuris ciuilis contraria reſponſa.*
4 *Regia cōſtitutio de theſauris defenditur, & quo ad aīæ iudicium.*

§ SECVNDVS.

SVPEREST nūc de theſauris agere, an & pecunia ex theſauro habita ſit neceſſariò reſtituenda, & cui, & an efficiatur inueniētis? eſt etenim Theſaur⁹ † pecunia ab ignotis dominis ſupra hominum memoriam repoſita. l. nunquā nuda. §. theſaurus. ff. de acq. rer. do. theſaurus, inquit Paulus, eſt quædā vetus depoſitio pecuniæ, cuius non extat memoria: vt iā dñm nō habeat. ſic. n. ſit eius, qui inuenit, qđ non alterius ſit. Alioqui ſi quis aliquid, vel lucri cauſa, vel metus, vel cuſtodię cōdiderit ſub terra, non eſt theſaurus, cuius etiam furtū fit. hæc Iuriſconſultus ideoq́; hæc pecunia dr̄ theſaurus, quaſi repoſita ſit ἐς ἄυριον. id eſt, in futurum: ſicuti deducit Alcia. lib. 4. de verb. ſignifica. & lib. 7. Parer. cap. j. atque authore Iuriſconſulto hæc pecunia quocunque in loco ſit, in nullius bonis eſt, & ideo capientis, & inuenientis efficitur, naturali quadam ratione, qua ea, quæ in nullius bonis ſunt, vt auis, & feræ, capientis fiunt. §. feræ. Inſtitu. de rer. diuiſ.

His verò de dictionis cognitione pręmiſſis, circa theſauri acquiſitionem, ſit hæc receptiſſima, ſimul & probatiſſima diſtinctio, vt theſaurus magica inuentus arte, in proprio etiam fundo, ſit Cæſaris, & fiſci. l. vnica. C. de theſauris. lib. 10. l. nemo. C. de maleſ. & Matth. abſq; arte † ve- a
rò magica inuentus, in proprio agro totus ſit inuentoris: in alieno verò, data tū opa, totus dño fundi competat ſortuito autē inuentus pro parte dimidia domino agri, pro alia dimidia inuentori cedat. tex. ita communiter intellectus in §. theſauros. Inſtitu. de rer. diui. idq́; Adrianus Imperator naturalem rationem ſequutus ſtatuit, authore Spartiano in Adriano Cæſare, quod & Iuſtinia. refert in d. §. theſauros. eandem diſtinctionem ſequunt gl. Faber, Ang. & Doct. in d. §. theſauros. & inibi è iunior ib. Claudius Cātiuncula, Ferrarius, & Eguinarius Barto. optimus tex. & ibi Doct. in l. 3. §. ſi in locis. ff. de iure fiſci. l. ſi is qui. §. vlt. ff. de acqui. rer. do. Regia l. 44. titu. 28. par. 3. tradunt idem D. Tho. 2. 2. q. 96. art. 5. Floren. 2. par. titu. j. c. 15. §. 2. Syluest. in verb. inuentum. glo. & Card. à Turrecremata in c. ſiquid inueniſti. 14. q. 5. & Chaſſ. in conſuet. Burgundiæ, rub. j. §. j num. 7. & ſequentibus. a quibus variæ hac de re quæſtiones traduntur. Potiſſimum tamen hoc in tractatu dubium eſt, quonam modo conciliari valeant duo iuris ciuilis reſponſa: quæ de theſauro inuento in loco religioſo, contraria planè reſponderint. ſiquidem in l. 3. §. ſi in locis. ff. de iure fiſci. Calliſtratus ſcribit, theſaurum inuentum in loco religioſo, pro parte dimidia fiſco cedere: at Iuſtinia-
3 nus in d. §. theſauros. reſpōdit, theſaurum inuentum † in loco religioſo, fortuito tamen, totum inuentoris eſſe: idq́ue tribuit Adriano Cęſari: cum Spartianus hoc ſubticuerit. Idē quod rn̄det Calliſtratus probatur in lib. Feudorū, in c. j. quæ ſint regalia. cęterū Accurſ. in d. §. ſi in locis. & in d. §. theſauros. hāc antinomiā diſſoluere conatus, intelligit Iuſtiniani deciſionem ſecundum naturalem ęquitatē, ex qua ea quæ in nullius bonis ſunt, capientis efficiuntur: Calliſtrati verò ſententiam ſecundum rigorem iuris procedere cenſet, qui hoc in caſu præualere debeat æquitati. Ego hanc conciliationem minimè probo, quippe qui non eſſe veriſimile cenſeam Iuſtinianum in ſuis illis Inſtitutionibus quas edidit, vt iuuenes iuris principia acciperent, falſam vel iure ciuili iam derogatam ſententiam tradidiſſe: quam ob rem idem Accurſ. in d. §. ſi in locis. intellexit: tex. ibi, quando theſaurus fuit inuentus data opera. §. verò theſauros. vbi inuentio theſauri fortuito contigerit. Et profectò ita verum eſt, quod Iuſtiniani locus de theſauro fortuito inuento tractat: ſed quod Calliſtrati reſponſio ſit intelligenda de theſauro data opera inuento, falſum eſt, præter quam ꝙ hæc interpretatio maximam diuinationem habeat: Etenim in d. §. ſi in locis. ęqualis deciſio ponitur in theſauro inuento in loco ſacro, religioſo, in prædio publico, in prædio Cæſaris patrimoniali, vel fiſci: & ideo in omnibus his eadem eſſe debet determinatio. Et tamen conſtat theſaurum inuētum in prædio Cæſaris patrimoniali, vel fiſci, data opera, non pro parte dimidia tantum, ſed in totum Cæſaris, vel fiſci eſſe, quod & ex ipſo Iuſtiniano apparet, qui ſemper de theſauris tractat diuidendo, cum is inuentus ſit fortuitò: quaſi vbi ſit inuentus data opera, is omninò, & in totum pertineat ad fundi dominum. vnde certiſſimum hinc eſſe cenſeo, non poſſe Iuriſconſulti reſponſum in d. §. ſi in locis. intelligi de theſauro inuento data opera, ſed neceſſariò procedere in theſauro fortuito inuento, quod palam eſt.

Tertia igitur ratio ad diſſolutionem huius antinomię, ita

ita conſtituitur, vt Iuſtiniani ſententia obtineat in the-
ſauro inuento in loco ſacro, aut religioſo, proprio ta-
men ipſius inuẽtoris.licet etenim cuique locum religio-
ſum propria authoritate ſacere inferendo mortui cor-
pus.§.religioſum.Inſti.de rer.diuiſ.l.cum in diuerſis.ff. de
relig.& ſumpt.funer. ſacrum autem priuata authorita-
te fieri non poteſt: ſed neceſſaria eſt authoritas publica.
§.ſacræ.Inſti.de rer.diuiſ.eademque authoritate publica
licebit priuato illum locum obtinere.Sic denique ob id,
ꝙ locus ille ſacer vel religioſus paulò antè priuatus fue
rat ipſius inuẽtoris,ab ipſoque poſſidetur, theſaurus in-
ibi inuentus in totum ei cedit tex. tamen in d. §. ſi in lo-
cis.procedit in loco ſacro,aut religioſo, qui inuentoris
non eſt,nec antea fuerat,nec ab eo detinetur. atque ita
Claudius Cantiuncula in d.§.theſaurus. hanc difficulta-
tem explicat.cui quidem accedendum non eſt,quia eius
interpretatio diuinationem item habet. Et præterea,quia
loca ſacra in nullius bonis ſunt.§.nullius.Inſt. de rer. di-
uiſ.religioſa autem ſecundum veterem iuris ciuilis ſigni
ficationem,quo ad ius ſepulchri:non quo ad alia,in pri-
uatorum dominio eſſe videntur.ſicuti in d.§.nullius,pro
batur.vnde parum ſufficiens hæc ratio eſt, vt theſaurus
in loco ſacro,vel religioſo inuentus ab eo qui locum re-
ligioſum fecit,vel ſacrum fieri conſenſit,in totum adqui
ratur.deinde apparet,non aliter Iuſtinianum locum ſa-
crum,vel religioſum accepiſſe, quam Calliſtratus acce-
perit.quo fit,vt ſatis nodoſa ſit hæc iuris ciuilis antimo-
nia.Fortaſſis illud potius, ac congruentius eſt, quod Iu-
ſtinianus Cæſar a reſponſo Calliſtrati Iuriſconſulti di-
ſceſſerit authoritate legis ab Adriano latæ: atq; ideò ſen
tentiam Iuriſconſulti d.§.ſi in locis.ſublatam eſſe,& cor-
rectam à Iuſtiniano in d.§.theſauros. ſecundum quē the-
ſaurus inuentus in loco ſacro, vel religioſo ipſi inuen-
tori quęritur: nec eius aliqua pars fiſco, aut reipubli-
cæ debetur.quaſi hęc loca in nullius bonis ſint,& iure pu
blico cenſeantur: quam interpretationem ſenſit veram
eſſe Ange. Aret.in d.§.theſauros. & probat inibi Eguina-
rius Baro.His accedit opinio Cy.& Bal.in l. item lapilli,
ff.de rer.diuiſio.& Chaſſad.in d.§.j.qui ſcribunt, Theſau-
rum inuentum in loco publico, qui in nullius bonis ſit,
totum fieri inuenientis,nec eius partem aliquam fiſco ce
dere.ergo eadem ratione theſaurus inuentus in loco ſa-
cro,vel religioſo, quæ quidē loca publica ſunt, nulliuſ-
que in bonis eſſe cenſentur,totus fiet inuenientis. Non
obſtat quod de prædio fiſcali,publico, vel Cæſaris ſcri-
ptum eſt in d. §. theſauros.& in d.§.ſi in locis. quia id in-
telligendum eſt non de locis publicis,quæ in nullius bo-
nis ſunt,vt platea,via publica:ſed de locis quę ipſius rei-
publicæ,Cæſaris,fiſci, aut ciuitatis ità propria ſunt, vt
eſt fundus Titij, nec ſunt omnib.communia: in his ete-
nim dimidia pars theſauri aut fiſco,aut Cæſari, aut ciui-
tati iure dominij debetur:quē ſenſum probat regia Par-
titarum l.44.ti.34.pat.3.non tamen inficior Doct.ſentire
contra Baldi opinionem, Theſaurum inuentum in loco
publico qui nullius ſit,pro dimidia parte fiſco cedere:&
id deducere videntur à d.§.ſi in locis. quo deciſum extat
theſaurum inuentum in loco religioſo,aut ſacro ꝓ par-
te dimidia pertinere ad fiſcum: & deinde ab eo quod de
theſauro inuento in loco publico,idem ibi & in d.§. the
ſauros.ſtatutum eſt. ſed nos de loco religioſo Iuſtiniani
ſententiam elegimus:de locis autem publicis reſpondi-
mus,id intelligendum eſſe in locis publicis, quæ Reipu-
blicæ ſunt iure dominij ſpecialis,non de locis quæ publi
ca,& communia ſunt nullius dominio ſpeciali ſubdita.

Sed apud nos, qui loca religioſa, & ſacra alia ſignifi-
catione accipimus,& interpretamur,opinor theſaurum
in loco religioſo,aut ſacro inuentum pro ea parte ad ec
cleſiam eiuſq; prælatū ptinere,pro qua ad priuatum,qui
dñs illius loci fuiſſet,oĩno ex legibus deferendus eſſet, ſi
locus ille nō religioſus,ſed priuati dñi foret:ſicuti adno-
tarunt Ang.in d.§.theſauros.Ang.& Syl.in verb. inuentũ.
§.4.contra gl.in c.ſi qd inueniſti.14.q.5. quæ etiam hodie
in locis religioſis ſeruãdã eſſe cēſet Iuſtiniani deciſionē.

Poſtremò illud eſt obſeruandum lege regia 7.titu. 12.
lib.6.ordin.ſtatutum eſſe,ꝙ theſauri quocunque in loco
inuenti fuerint,regi acquirantur,data quinta eorum par
4 te ipſi inuẽtori.Et licet in vulgatis codicibus† quartæ par
tis fiat mentio, in antiquis tamen exēplaribus manu ſcri
ptis,quinta tãtum pars inuenienti defertur. Sed etſi ea
conſtitutio,vt quidam opinantur, poſſit iuxta veterem
Partitarum legem intelligi,ſitque ita intelligenda,vt non
de omnibus theſauris quocunque locorum inuentis:ſed
de ijs tantum,quæ iure aliquo ad regem pertinent, acci-
pienda ſit; tamen ferè totius orbis conſuetudine indu-
ctum eſt,ꝙ theſaurus ad reges, & ad fiſcum pertineat: qđ
præter alios teſtantur Palud.in 3.ſent.diſt.15.q. 3. artic. 5.
& Floren.2.par.tit.j.c.15. §.2.Hanc tamen conſuetudinē
damnat Syluest.in verb.inuentum.§.6.dicens eam eſſe cō
tra naturalē æquitatem, quæ dictat, ea quæ in nullius bo-
nis ſunt,primò occupantis fieri.vnde aſſeuerat,hanc cō-
ſuetudinem,legesq; humanas illi ſimiles in animæ iudi-
cio non obligare.Sed eius ſententia falſa eſt;nam pręter
alia, profectò ſi hæc conſuetudo in conſcientiæ iudicio
non ligat,nec in exteriori ligabit:ſiquidem eadem ratio,
q̃ eã iniquã eſſe probat in foro animæ,dictat itidē iniuſtã
eſſe in foro exteriori.Sed conſuetudinē iſtã probandam
eſſe,iuſteq; induci poſſe cenſet Caie.in d.q.66. art. 5. Pa-
lud.itē & Flor.eiuſdem opinionis eſſe videntur, dum eã
referunt,minimè improbantes.Rō aũt, qua eã iniquam
eſſe opinat Syluest.ſufficiens non eſt: etenim ratione na-
turali ea,q̃ in nullius bonis ſunt, primò occupantis effi-
ciuntur,vt ſatis cōſtat,non tñ ex hoc tollit̃ poteſtas prin
cipibus,quibus adminiſtratio reipub.cōmiſſa eſt, q̃n poſ
ſint ea,q̃ in nullius bonis ſunt,alicuius priuato dominio
applicare,poſtquã applicationē,qui ea occupauerit, nō
occupat q̃ nullius ſit, ſed quæ iure humano dñm habēt:
qđ Conrad.tradit in tract.de cōtract. par.j.q.8.& 9.ac po
tiſſimè 10.qua ratione theſaurus priuſquã inueniatur, po
terit per leges humanas alicui applicari, vel inſolidum,
vel quo ad partem:ſicq; applicatus dari debet his, q̃bus
lex humana iuſſit,& ſtatuit dandum eſſe.Præterea contra
Syluest.vrget rō ſatis firma.Nã ſi ratione naturali theſau-
rus ſit primò occupantis,quia in nullius bonis eſt,& pro
derelicto hř:eademq; ratione cenſuit Syluest.iniquã eſſe
legem,quæ theſaurum ad fiſcum pertinere ſtatuerit in to
tum,eodem profectò iure deducitur, iniquam eſſe legē,
quæ theſaurum inuentum in fundo alieno,pro parte di-
midia ſtatuit ad agri dominum pertinere,non ad inuen-
torem, cum dominus fundi non habeat ius aliquod ad
ipſum theſaurum,nec ad eius partem:ſi quidem is in nul-
lius bonis ſit,& ideò primò occupãtis fiat, & tñ nemo vn
quam damnauit leges, quæ ſanxere dimidiam theſauri
partem dandam eſſe domino agri: imò eas probauerũt,
& vti iuſtas admiſerunt diuus Tho.q.66.artic.5.cæterique
Theologi,qui hac de re hactenus tractauere, lege verò
naturali nulla theſauri pars domino fundi debetur: non
magis q̃ ſi quis rem propriam in agro alieno derelictam
dimittat:illa etenim res non pertinebit ad agri dominũ,
ſed ad eũ, qui primò illã occupauerit. Quo fit,vt quem-
admodum lex potuit dimidiam theſauri partem domi-
no fundi addicere, ita etiam poſſit eandem partem vel
totum theſaurum fiſco,vel regi ad onera Reipublicæ ſu-
ſtinenda,ſoluendum,ac reddendum eſſe ſtatuere.

Hactenus de vltima relectionis parte.cætera,quæ poſ-
ſent huic tractatui conuenire,diximus 3. Variar. reſolu-
tio.libro, dum de contractibus vſurarijs tractauimus: &
de rebus adquiſitis per vſucapionem tradidimus, in re-
gula poſſeſſor malæ fidei,&c.

F. I. N. I. S.

AD MAGNIFICENTISSIMVM, AC IVRIS VTRIVSQVE CONSVLTISSIMVM,

DOMINVM GOMETIVM TELLIVM GIRONVM, Caroli Caeſ. Hiſpan. Regis, in Granatenſi Prætorio Conſiliarium:

DIDACI COVARRVVIAS A' LEYVA TOLETANI, In eadem Curia itidem Regij Conſiliarij, in Clementinæ, Si furioſus. Commentarios, Præfatio.

MVLTA ſunt in iure Pontificio, admodum magnifice et ornatiſsime vir, quæ à veterum prudentiſsimorum Iuriſconſultorum reſponſis deducta, propter eorum argutam breuitatem, quam mirè, ac perſpicuè vſi fuere, atque ob iuris ciuilis obſcuritatem quandoque, multiſque reconditam ſubtilitatem, difficillimam habere videntur interpretationem, longeque diligentiſsimum examen exigunt, & requirunt. Huiuſmodi ſunt quæ Gregorius Nonus de Iuriſdictionibus, de cauſ. poſſ. & propriet. de Iuribus incorporalibus, de Vſucapionib. ac de Teſtamentis in ſuam illam Decretalium congeriem maximo reipublicæ Eccleſiaſticæ commodo viſus eſt tranſtuliſſe. In his ſanè interpretandis Innocentius, Ioannes Andreas, Anebaranus, & Panormitanus ipſe egregiam operam hactenus præſtitere, ab ipſis Iuris ciuilis conſtitutionibus, Senatuſconſultis, Decretis, eorumq; veteribus ac nouis Accurſij, Bartoli, & aliorum gloſſematis, multa mutuati, quibus præclaram lucem noſtris attulere ſanctionibus. Hos deinde & alij, veluti lampade à prioribus in decurſu tradita ſequuti, non minimam, nec temerè in hoc negotio laudem acquiſierunt. Quandoque & nos in eadem palæſtra luſuri certandi occaſionem nacti, quædam non tanti æſtimanda, ſed ob animi ſyncerum votum non omninò contemnenda, ad eiuſdem Pontificij iuris examen publicè adnotauimus. Sunt alia, fateor, in eiuſdem iuris conſtitutionibus, quæ à ſanctiſſimis Pontificibus, veteribuſque Eccleſiæ catholicæ Synodis ea pietate, & zelo fuere inſtituta, vt potius quid cultui diuino, ſacerdotibus tanti ſacrificij miniſtris, ac denique animarum ſpirituali ſaluti conduxerit, quàm ſæcularis philoſophiæ plerunque vana myſteria, mente ipſa, & animo verè Chriſtiano conceperint: in his explicandis non adeò ſunt obuiæ ex ipſo Dædali labyrintho quęſtiones, vt commentariorum cumulos, nouaſque abſque vllo ſcribendi fine lucubrationes ſine faſtidio admittant. Eiuſmodi videbitur fortaſſe quibuſdam tractatus hic, quem olim dum Salmanticæ titulum de Homicidio, ac deinde Clementinam iſtam conſtitutionem palam interpretarer, examinare conatus ſum, multa de ſacerdotum irregularitate tradere pollicitus, quæ ipſe apud pleroſque aduerſis quibuſdam rationibus comperiſſem. Non enim diffiteor, rem iſtam nec difficilem, nec ſubtilem, nec admodum ambiguam habere cognitionem, ſi aliquot ex noſtris interpretes neglecta ſuperficie, & omiſſa cute, carnem & ſuccum ipſum interius ſpectaſſent. Quis enim ferat veteribus quibuſdam addictus, & his, qui ſummaria Iuris, ratione quadam alphabeti non inutili addidere, tot præter canonum, & Eccleſiaſticarum traditionum edicta, ab eiſdem expoſitas irregularitates? cuius erroris ea eſt profectò cauſa, quòd dum neruos tendere cupiant, in ipſo actu deficientes multa comminiſcuntur, quę nulla vnquam Pontificum authoritate fuere ſtatuta. Ipſe ſiquidem Marianus Socinus, vir alioqui inſignis, nec vulgaris eruditionis, etiam ſi diligenter, & cautè hac in re veterum ſententias expenderit, aliquot tamen admiſit, quæ forent omninò improbanda. Qua ratione quandoque opinatus ſum, non inutilem futuram breuem, quandam huiuſce materiæ reſolutionem, quę præcipuas iſtius tractatus exponeret deciſiones ab ipſis canonibus verè ac propriè ita deductas, vt quæ fuerit ipſa decidendi ratio, lectoribus manifeſtum fiat, eo quidem compendio, quo poſsint hac de re varijs in qęſtionibus, & controuerſijs Iure reſpondere, ſibique ipſis conſulere, ſi quãdo aduerſus ſanctorũ patrum ſanctionem in aliquam hmõi labem inciderint, quę ipſos tanti ſacerdotij dignitate indignos efficiat. Hos igitur Cõmentarios pręlo tradere cupiens, te primum, omnium officiorum obſeruantiſsime Gometi, mente obuium habui, cui labores hoſce dicarem, & cui vel aptè, vel confidenter literarij otij noſtri poſſem reddere rationem. Scis etenim in tam frequenti forenſium cauſarum examine, quantum temporis nobiș ad hęc ſupereſſe poſsit. Præſertim te huius magiſtratus & muneris collega, qui pulcherrimam vitę tuę partem eſſe duxeris, negotia paſsim agere publica, cognoſcere, iudicare, promere, & exercere iuſtitiam, vt tandem qui te pręeuntem ſequi velimus; cogit equidem & nos Reipublicæ inſtitutum, minimè in his, quæ litium definitionem non attinent, feriari poſsimus. Habes profectò quem imiteris, integerrimum ſanè Fernandum Gironum patrem tuum de Hiſpaniarum Rege, & Republica ita bene meritum, vt quinquaginta annis Regij Conſiliarij officio functus apud Reges inclytos & Catholicos Fernandum & Elizabeth, eorumq; nepotem inuictiſsimum Carolum Quintum, maximum fuerit rei bene geſtæ nomen adeptus: cuius cauſa non poſſum tibi & illi non vehementer gratulari. Hoc ergo munuſculum qua vti ſolitus ex beneuolentia ſuſcipias obſecro: quandoquidem tuę humanitatis vis huc me non inuitum omninò adegerit, vt nihil non audendum putauerim, quo tuo propenſo in me animo aliqua ex parte reſponderem: nec enim mihi alia ratione id teſtari licet, quod apud te impenſiſsimè cupiam teſtatiſsimum facere. Quòd ſi in nobis facultatem deſideres, certò ſcio voluntatem ipſam pro tuo egregio animi candore probabis. Vale. Ex hac inclyta Granata, Menſe Februario. Anno Domini. M. D. LIIII.

PROOE-

PROOEMIVM.

QVANTA fuerit apud veteres, qui miſere ſunt falſo deorum cultu obcęcati, religionis cura: longa oratione exponere neceſſe non eſt; cum id teſtatiſſimum faciant tot ad ſacrificia inſtituti publici magiſtratus, tot munera eiſdem indicta, tot ad ea obeunda maximo cum examine ſelecti viri, quibus & ſacerdotij ſacroſancti titulus, ac Pontificia veneranda dignitas non ſecus adſcripta fuere, quàm ſi de vero Deo colendo ageretur: vt vel hinc facillimum ſit, apud quoſcunque tanti fuiſſe religionem, & ſacerdotium expendere, quòd præcipui publici muneris fuerit, ſacrarum rerum curam gerere. Nam & religioni ſummum imperium ceſſiſſe, author eſt Valerius Maximus, qui libro primo commemorat, Poſthumium Conſulem, eundemque Flaminem Martialem à Metello Pontifice Maximo prohibitum, ne cæremonijs Martis deſertis in Africam ad bellum gerendum proficiſceretur. Quin & Reges ipſi ſacris initiati, diuinam ſimul & humanam curam gerebant: quaſi principibus prima debeat eſſe religionis cura. Sic & lege lata Romulus ſanxit, ex ipſa patritiorum nobilitate creandos fore, qui Romæ ſacris operarentur, authore Dionyſio libro ſecundo: magnam equidem ſacrorum curam geſſiſſe Romulus videtur, quippequi exiſtimauerit præcipuè ſuam ciuitatem his contineri. Etenim Cicero libro tertio de natura Deorum ſcribit, Romulum auſpicijs, Numam ſacris conſtitutis fundamenta ieciſſe Romanæ ciuitatis. Plato libro de Regno, apud Aegyptios, inquit, Non licet Regem abſque ſacerdotio imperare. Quinimmò ſi ex alio genere quiſpiam vi regnum vſurpet, cogitur poſt regni adſumptionẽ ſacris initiari, vt Rex denique ſit, & ſacerdos. Hoc in loco apud Platonem lector comperiet, maximam apud Ethnicos ſacerdotum fuiſſe dignitatem, quę magnanimitate, intelligentia, & claritate abundat propter eorum, quæ tractat, magnificentiam. Sacerdotum item meminit Ariſtoteles in ſexto Politicorum libro, capite vltimo, & itidem libro ſeptimo, capite nono, hos eſſe in qualibet Republica conſtituendos, ex veteri probans inſtituto: nec tamen quoſuis homines, ſed eos, qui ad honorem dijs exhibendum idonei eſſe cenſeantur. Apud Athenienſes prima erat authoritate ſacrorum nomine Βασιλεύς, id eſt, Rex qui cum ludorum curatoribus Cereri, & Bacco ſacra fieri pro moris vſu curaret: cui ſanè munus hoc demandatum erat, vt præeſſet ſacris Eleuſinijs, Lenæis, & his, quæ ad lampada fiebant. Romani Athenienſes imitati poſt conſtitutum à Numa maximum Pontificem, exactis regibus & Regem ſacrificulum inſtituerunt Pontifici maximo ſubditum, vt is publica obiret ſacra, quæ per ipſos reges moris fuerat factitari: authore Liuio libro ſecundo primæ Decadis. Gentiles igitur ſic ſuum ſacerdotium venerati ſunt, vt Reges, & Imperatores ſceptra deſererent, & ſacerdotio fungerentur. In lege veteri ſaerdotium ſolis Aaron filijs conceſſum eſſe manifeſtum eſt. Et hi quidem ſacerdotes oleo ſicuti Reges vngebantur: capitulo vnico, in princ. & §. j. de ſacra vnctione. Cyprianus in libro de vnctione chriſmatis, Hoc oleo, inquit, antiquitus ſacrabantur ſacerdotes, & reges, & ipſi altarium lapides delibuti ſpiritalem intelligi volebant myſterijs ineſſe pinguedinẽ. Hæc Ciprianus. nec tamen hoc in loco multa de veteris legis ſacerdotio tractabimus: cum id ad iam tranſlatum in aliud multò excellentius ſit, quo in lege Euangelica vtimur. Quòd ſi apud Gentiles idolorum cultores, & in illa vmbratica figura veteri, maxima in veneratione fuere ſacrorum miniſtri & ſacerdotes: longè maior ratio eſt, apud Chriſtianæ legis profeſſores eam dignitatem multis nominibus pluris quàm vſquam fuerit, æſtimandam fore. Siquidem ea nõ ad taurorum hoſtias, hircorum, & vitulorum ſacrificia, ſed ad pretioſiſſimi corporis, & ſanguinis Domini noſtri Ieſu Chriſti hoſtiam, & ſacrificium pertineat, & inſtituta ſit. Quam excellentiam ſancti & catholici viri reſpicientes, noſtri ſacerdotij dignitatem multis præ illo veteri efferunt encomijs. Nam & diuus Chryſoſtomus ſex hac de re ſcriptis dialogis tam diſertè, tamque orationis vbertate dignitatem iſtam extollit, vt vel hac in parte aureo facundus ore videri poſſit. His praeclara Gregorij Nazianzeni carmina ſunt omninò adijcienda, dum is inquit.

O ſacrificia mittentes incruenta ſacerdotes,
O animarum cuſtodes glorioſi,
O magni figmentum Dei veſtris in manibus ferentes.

Meritò quidem ſacri canones non omnes paſſim ad dignitatem hanc, nec ad eius miniſterium, nec ad alios ei ſubſeruientes ordines abſque delectu admiſere: imò ab eiſdem inſtitutum eſt non ſolum ab hoc ordine repellendos eſſe, qui moribus iacturam aliquam fecerint, ſed & eos, qui eorum culpa, etiam per pœnitentiam remiſſa, vel ſine culpa labem aliquam corporis, aut animi contraxerint, notari ve aliquo defectu poſſint: qua ratione ab initio catholicæ eccleſiæ ad exemplum veteris legis actum eſt in ipſis Apoſtolicis ſanctionibus de iure irregularitatis initio, quod eſt ad amuſſim obſeruandum, quoties tractabitur de ordinibus eccleſiaſticis conferendis, aut ſemel iam collatis exequendis. Quam equidem materiam ſcio pleroſque ex veteribus, & iunioribus diligenter tractauiſſe: nos tamen, vt operam noſtram hac in parte publicæ vtilitati præſtaremus, eandem repetere decreuimus, ſicuti & olim Salmanticæ fecimus ordinaria lectione conſtitutionem. Si furioſus. de homicid. eiuſque intellectum examinantes. In tres verò partes tractatum iſtum diuidere libuit, quò diſtinctior ſit cuiuſque quæſtionis locus. Prima enim parte de irregularitate generaliter agemus, aliquot eius ſpecies explicantes. Secunda irregularitatem ex homicidio voluntario, vel caſuali inductam ita exponemus, vt deinde Tertia huius operis parte idem proſequuti multa de homicidio neceſſariò tradentes, conſtitutionem hanc Clementis Quinti ſub hoc titulo de homicidio interpretemur. Illud profectò ſedulò præſtabimus, quòd poſt tot veterum, & iuniorum commentarios quacunque in quæſtione minimè ſit hic noſter labor ea ex cauſa reijciendus, quia ſinuoſis argumentationum cumulis, varijſque ac ſæpiſſimè inutilibus rationibus deciſionem ipſam proſequatur.

DIDACI COVARRVVIAS A' LEYVA TOLETANI, IN GRANATENSI PRÆTORIO REGII CONSILIARII,

IN CLEMENTIS QVINTI CONSTITVTIONEM: Si furioſus. Rubrica, de Homicidio, Relectio.

Ex primæ partis initio.

SVMMARIVM.

1 *Irregularitatis definitio: & vnde ſic dicta fuerit.*
2 *Irregularitas iure tantum humano Pontificio ſtatuta eſt.*
3 *Intellectus c. is qui de ſenten. excommu. in 6. & cap. ad audientiam. de homicid.*
4 *Irregularitas mentalis, an poſſit contingere.*
5 *Corpore vitiatus, quando ſit irregularis.*
6 *Eunuchi, an ſint irregulares: & quid de his, qui ſibi virilia abſciderunt.*
7 *Quis poſſit diſpenſare cum corpore vitiatis.*
8 *Rebaptizatus irregularis eſt, & quid de confirmationis ſacramento.*
9 *Expoſitus, an ſit promouendus ad ſacros ordines.*
10 *Pœnitentia ſolennis efficit quem irregularem.*

PRIMA PARS.

IRREGVLARITAS (hac enim dictione ſępiſſimè vſuri ſumus) variè a noſtris definitur: frequentior tamen eius definitio hunc in modum exponitur: Irregula-
1 ritas † eſt canonicum impedimentum, ex facto ſeu defectu proueniens, quo quis prohibetur ad eccleſiaſticos ordines promoueri, & in eiſdem miniſtrare. Hanc definitionem ex multis adnotauimus: pre cæteris ex Spec. tit. de legato. §. iuxta. Arch. Io. And. & Doct. in c. j. de re iud. in 6. Hoſt. in c. 2. de cler. exc. Gonſalo à Villadiego de irregu. in prin. Sylu. in verb. irregularitas. Nicolao Plouio in tract. de irregu. in prin. Alber. Trotio de vero & perfecto cler. lib. 2. c. 2. Multa quidem ſunt iure canonico inducta impedimenta, quæ ad irregularitatem non pertinent: quia minimè impediunt ordinis eccleſiaſtici ſuſceptionem, nec eius iam ſuſcepti exequutionem. atque ideò loco generis in hac definitione, canonicum impedimentum traditur: cætera verò ad differentiam ſpectant; quæ apertiſſimè conſtabit ex his, quæ longius ſunt omnino pertractanda. Eſt tamen text. opt. in c. ſignificaſti. in j. de homic. irregularitas ſiquidem impedit quem à ſuſceptione ordinis eccleſiaſtici: & quandoque a iam ſuſcepti vſu: ſicut euidentius deinde apparebit. Quamobrem poſſet ita definiri: Irregularitas vitiū eſt, cuius cauſa iure humano Pontificio prohibetur: quis ordinem eccleſiaſticum ſuſcipere, & in ſuſcepto miniſtrare. Nec tamen hinc ſequitur, irregularitatem ſemper pęnam eſſe propriè: etenim cum propria pęna culpa prę mittat, ſecundum Aug. lib. j. retract. c. 9. Gerſonem lectione j. de vita ſpirituali animę, Tho. j. 2. q. 87. ar. j. l. ſancimus. C. de pęnis. c. 2. de conſtitu. c. quæſiuit. de his, quæ fiunt à mai. par. cap. conſtat planè, ſępiſſimè irregularitatem penam propriè nō eſſe, nec dici poſſe: quia frequentiſſimè cōtingit abſque ipſius irregularis culpa: quod ex hac in relectione explicandis erit notiſſimum. dicitur autem irregularitas ex eo, ꝙ regulare illud dicatur, quod ſecundum regulam fit. l. regulariter. ff. de pet. hæred. Regula verò iuris Pontificij pertinens ad eccleſiaſticos ordines, omnes admittit, qui non fuerint ſpeciali conſtitutione prohibiti. igitur qui prohibentur, extra regulam ſunt, & irregulares appellantur, ipſumq; impedimentū irregularitas. c. j. de re iud. c. j. de ſent. exc. in 6. ſicut regularis dicetur, qui ſecundum regulam in ſortem miniſtrorum ſpiritualium fuerit adſumptus. D. Augu. lib. 3. de ciuit. Dei. c. 15. Regularis, inquit, ſolis defectio non niſi lunæ fine cōtingit. Fuit enim olim ab Apoſtolis, & ſanctis patrib. regula conſtituta de his, qui admittendi erant ad ſacrorū miniſteria: & ea in ſpecie quoſdam ab eo ordine prohibuit. j. ad Timot. 3. & qui ex prohibitis admittebantur, dicebantur ſacris initiati cōtra regulā, c. quoniam. 44. diſt. c. 2. concilij Nicęni. idem Gratian. probat in cap. votum rarium, 25. di. Sic & Dominic. Nanus in ſua Polyanthea, irregularitatē Gręcè dici exiſtimat ἀκανονισίαν Nā κανὼν regulā Latinè ſignificat. l. 2. ff. de legib. gl. i rub. de reg. iur. in 6. Iſidorus lib. 6. Etymolog. c. 16. Canon, inquit, Græcè, Latinè regula nuncupatur. c. j. 3. diſt. vnde canonici olim primum hi nuncupati ſunt, qui in communi vitam agentes, intra domum publicam, aut eccleſiam collegium eccleſiaſticum diuini cultus gratia conſtituebant, communem habentes menſam, regulamque diui Auguſtini exactiſſimè ſeruantes. Hinc etenim vſus adhuc in aliquot eccleſijs ſedem habentib. Epiſcopalem obtinet: in alijs verò eccleſijs communem vitam omittentes, nomen ſimplex canonicorum retinēt. atque ideo iure Pontificio, vt ab his priores diſtinguantur, dicuntur illi canonici regulares. c. quod Dei timorem. c. in ſingulis. §. hoc ipſum, de ſtat. monac. & canonicorum irregularium. Quo rationis diſcrimine minimè perpenſo Ludoui. Viues in adnotationib. ad diuū Aug. in d. c. 55. canonicos regulares nominis ambitioſi accuſare vr̄: quaſi bis hoc vocari gaudeāt nomine, ne non ſemel putentur regulares: cū idem canonici, & regulares ſignificent: & tñ hac nota omninò liberi exiſtimandi ſunt, quia ius ipſum Pontificium nomina hæc diſtinctum induxerit. Canonicas fęminas apud diuū Chryſoſt. legimus ī eo ſermone, quo ſcribit & docet, nō docere canonicas, ideſt regulares, vt cū viris cohabitēt.

2 Ex hac ipſa definitione cōſtat irregularitatem † iure tm̄ humano Pōtificio ſtatutam eſſe. Quod expreſſim adnotarunt Inn. col. 3. Ant. nu. 19. & ibi Doct. in c. niſi cum pridem. de renun. idem Inn. in c. ad audientiam. de homicid. vbi Docto. quorum opinionem communem eſſe fatentur eam ſequuti Syluest. in verb. irregularitas. in fi. Gōſal. à Villad. de irregul. in prin. eandem ſequūtur Imol. & Doct. in hac cle. ſi furioſus. Flor. 3. par. tit. 28. c. 2. §. 6. Palu. in 4. ſent. d. 25. q. 3. ad fi. cui opinioni non oberunt plura, quæ in contrarium ex veteri teſtamēto, & canonib. Apoſtolorū, atq; ex eorū epiſtolis adduci poterant: ſiquidem apoſtolorum canones, & decreta, iuris humani ſunt. Vetus verò lex per Chriſtianam, & euangelicam legem fuit abrogata, qua ratione hoc ſit conſtitutiſſimum, irregularitatem non eſſe iure diuino, ſed humano inſtitutam. idem probare in ſpecie cuiuslibet irregularitatis diligenter conabimur: & probat Specu. tit. de legat. §. iuxta. quid ex aduerſo diſputet Maria. Soc. in d. c. ad audientiam. quæſt. 3. principali.

Hinc & illud apertiſſimi iuris eſt, irregularitatem nullo in caſu eſſe conſtituendam, niſi in iure Pontificio id fuerit expreſſum. tex. celebris in cap. is qui. de ſenten. excommu. in 6. quem Docto. ibi maximè commendarunt,
3 † præſertim Francus, dicens eum ſingularem eſſe. idem Francus in c. dilectis. col. 4. de appella. Bertach. in tract.

de

de epiſc.cap.vlt. numero 8. Nam cum hoc vitium ſit iu-
re tantum humano Pontificio inductum, conſequitur
manifeſtè nuſquam id contingere, niſi expreſſim ſit eo-
dem iure definitum.

Nihilominus aduerſus illationem iſtam ſolet obijci re-
ſponſio tex.in d.cap.ad audientiam.de homici.vbi con-
ſtat,in dubio,an quis ſit irregularis, iudicandum eſſe, ac
cenſendum, q irregularis ſit: quia hoc ſit iudicium tu-
tius.tex.ad idem optim.in cap.ſignificaſti.in j.& apertior
in cap.ſignificaſti.in 2.verſi.quod ſi diſcerni.eo.tit. igitur
non ita certum eſt, non eſſe quem cenſendum irregula-
rem, niſi caſus is ſatis fuerit iure Pontificio deciſus. Sed
huic obiectioni Ioan.Andr.Card.Abb.Anania, & Socin.
nume.46.in d.cap.ad audientiam. reſpondere conantur
diſtinguentes inter forum interius conſcientiæ, & exte-
rius iudiciale,vt in priori caſu hoc in dubio teneatur quis
à diuinis abſtinere,& ſeipſum cenſere irregularem. cap.
illud,de cler.exc. miniſtran. in poſteriori, vt iudex non
poſſit ipſum irregularem per ſententiam pronunciare,
nec definire.Sic etenim tex.in d.cap.ad audientiam.& ſi-
miles procedunt in conſcientiæ iudicio,non in foro iu-
diciali.Hæc verò differentia nequaquam eſt admittenda:
cum & deciſio tex.in d.cap.is qui.in animæ, & conſcien
tiæ foro itidem obtineat. Et præterea quod reſponſum
eſt in d.cap.ad audientiam.& ſimilib.ad forum exterius,
& iudiciale pertinet,ſicuti deducitur ex his conſtitutio-
nib.Sed & Innocen.in d.c.ad audientiam.indiſtinctè aſſe
uerat,in dubio non eſſe quem cenſendum irregularem,
quia iure humano eſt irregularitas inducta. quæ quidem
ratio ita militat in foro conſcientiæ,vt in iudiciali: imò
fortius obtinet apud interiorem animę iudicem, quam-
obrem communem differētiā eleganter improbat Mart.
Azpilcueta in cap.ſi quis autem. de pęn.diſtin.7. numero
35. idcircò ipſe aliter opinor poſſe intelligi tex.in d.c. is
qui. & in d.c.ad audientiam.Nam vbi ſit dubium,an in a-
liqua ſpecie ſit inducta irregularitas iure Pontificio,tūc
reſpondendum erit,non eſſe irregularitatem conſtituen
dam in eo caſu, niſi expreſſum id fuerit iure canonico.
At vbi ſimus certi, iure irregularitatem induci certo in
caſu: & tamen ambiguum ſit,an Sempronius irregula-
ris ſit ex illius cauſæ ratione, & an id vitium propter eā
cauſam contraxerit,vt planè nō de iure,ſed de facto du
bitemus,tutior erit in vtroque foro eligenda via,eritq́ue
Sempronius irregularis cenſendus & iudicandus ad hūc
effectum, quòd abſque diſpenſatione minimè diuinum
officium exequatur.hāc autem interpretationem dedu-
ci poſſe cenſeo à præcitatis reſponſis: nempe ex d. c.ad
audientiam.c.ſignificaſti.in j.& c.ſignificaſti.in 2. de ho-
mic. imò quoties ea contigerint, quæ in dictis decreta-
lib.traduntur,erunt omninò ſeruandæ earum deciſiones
adhuc in iudiciali,& exteriori foro:ſiue forum ſit exte-
rius ſimplex iudicio cępto per accuſationem,aut denun
tiationem,quod eſt verè contentioſum:ſiue mixtum ex-
teriori abſque accuſatore, & denunciatore: licet Fel. in
d.cap.ad audientiam,velit eam reſtitutionem, & ſimiles
in hoc vltimo tantum ſeruandas fore. idcircò præfata
Romanorum Pontificum reſponſa erunt ad vnguē me-
moriæ commendanda, ne quis falſa eorum interpreta-
tione deceptus,ab optimis inſtitutis temerè diſcedat.

Rurſus ab eadem definitione conſtat,qualiter accipiē
dum ſit, quod plerunque in Apoſtolicis indulgentiarum
4 literis continetur,ſcilicet † poſſe priuilegiorum ratione
ſacerdotem ad ſacramentalem electum cōfeſſionem ab-
ſoluere pęnitentem ab irregularitate mentali, & ſuper
ea diſpenſare.Ego planè fateor,me non ſatis percipere,
quæ ſit hæc mentis irregularitas,aut deniq; mētalis. Scio
equidem non poſſe irregularitatem mente tantum con-
trahi abſque actu exteriori, quod non ſemel in hac rele-
ctione probauimus: præſertim ea ratione quòd lex hu-
mana adhuc Pontificia, qualis eſt quæ irregularitate in-
duxit, minimè afficiat actum purè interiorem mentis:
quemadmodum oſtendimus in reg. peccatum, de regu.
iur. in 6. 2. relectionis par. numero 7. Igitur qui men-
te homicida ſit, quique animo deliberato alicuius oc-
ciſionem conceperit, non erit irregularis cenſendus,
cum lex Pontificia irregularitatem ex homicidio ſta-
tuens non comprehendatur actum homicidij, mentius
equidem interiorem, ſed exteriorem. Fit ergo non
poſſe commodè aut propriè dari mentis, aut menta-
lem irregularitatem.Et inde conſequitur, verba priuile-
giorum,quæ de mentis irregularitate tractauere,accipiē
da eſſe de illa irregularitate, quæ licet ab actu exteriori
procedat,occulta tamen eſt.De hac etenim inferius age-
mus,an exigat neceſſariò diſpenſationem.

Prima tandem irregularitas à corporis vitio & labe
5 deducēda eſt: ſiquidē corpore † vitiatus, iure Pontificio
cēſet̄ irregularis,ita vt nō poſſit ad ſacros promoueri or
dines,nec promotus in eiſdem miniſtrare.Nam & Leuit.
c.21.dixit Dñs ad Moyſen:Oīs qui habuerit maculā de ſe-
mine Aaron Sacerdotis, nō accedet offerre hoſtias Dño,
nec panes Deo ſuo.Et paulò ante dixerat:Loquere ad Aa
ron, Hō de ſemine tuo per familias ſuas qui habuerit
maculā,non offerret Deo ſuo, nec accedet ad miniſteriū
eius ſi cęcus fuerit,ſi claudus,ſi vel paruo,vel grandi,vel
torto naſo, ſi fracto pede,ſi manu ſi gibb.ſi lippus, ſi albu
ginem habēs in oculo,ſi iugē ſcabiē,ſi impetiginē in cor
pore vel hernioſus. Hactenus apud Leuit. Apud Ethni-
cos idem obſeruabatur:ſiquidem authore Pli.lib. 7. natu.
hiſto.c.58.Sergius in ꝑtura à ſacris arcebatur, eo q debi-
lis eſſet.Sene.lib.4.Declamationum:decla.2.itidē pręmit-
tit apud Gentiles eā legem obtinuiſſe. Sacerdos integer
ſit,quaſi decens vbiq; gentium eſſe viſum fuerit, q ſacer-
dotes,ſacrorumq; miniſtri corpore ſint integri,nullā ma
culā habētes,quiq; nulla poſſint corporis fœditate nota-
ri.idq́ue obtinuit olim apud Romanos ab ætate Romuli,
qui ſacerdotes elegit genere excellentes, ſimul & virtu-
te præſtantes, nec tamen inopes,aut corpore vlla ex par
te trunco: vt teſtatur Diony.lib.2.Roma.antiquit. idem &
apud Perſas vſu receptum fuiſſe tradit Alex. ab Alex.lib.
6.dier. genia.cap. 14. hac verò in re duas regulas conſti-
tuendas eſſe cenſeo.

Prior regula corporis vitiū impedit quem ſacris ordi-
nib.donari,cum id vel impedimentū præſtat ordinis exe
quutioni,vel inſignē inducat deformitatē.tex.in d.c. 21.
Leuitic. Cuius ſeriem egregiè morali quadā interpreta-
tione proſequit̄ D.Greg.c.11.j.par.Paſtor.c. hinc etenim.
49.diſt.probat̄,& iſthæc regu.in c.2.& toto ti. de corpore
vitia.c.2.& ibi Pan.de cle.ægrot. not. præter alios Alber.
Trotius de vero, & perfecto cleri.lib.2.c.16.Hoſt. in ſum.
tit.de corpore vitia.Rich.in 4.ſen.diſt.55.quæſt. 5.art.5. &
Palud.ibi q.3.ad ſi. Gonſ.à Villad.in tract. de irreg.cap.de
corpore vitia.idē conſtat ex Inn.Card.& Doct.in c.j. & 2.
de corpore vitia.Henr.in c.Thomas.eo.ti.Regia l.25.tit.6.
par.j.quæ verò ſit deformitas inſignis, arbitrio Epi relin-
quitur.c.2.& ibi Ant.Card.& alij de corpo.vitia.quod re-
ceptiſſimum eſt apud omnes, qui quæſtionem iſtam tra-
ctauere.Eſt ad hanc regulam opti.tex. in c. ſi euangelica.
55.diſt.aliquod tñ ad eius apertiorē intellectū exponam.
Primum etenim hæc regula vera eſt quo ad ordines ſuſci
piendos: quia quo ad ſuſceptos tm̄ inducitur irregulari-
tas in illo actu ordinis, q vel ob inſignem deformitatē,
vel defectum impeditur vitio corporis, quod colligitur
ex tex.& ibi Abb.in d.cap.2.de cler.ęgrot.notant Marian.
Soc.in d.c.ad audientiam.nu.21.Gonſalus à Villadiego in
d.tract.de irregular. c. de corpore vitia. qua ratione qui
patitur vitium corporis celebrationem impediens, nem
pe in his digitis,qui ad conſecrationem, & eleuationem
Hoſtiæ ſunt maximè neceſſarij,ſolū abſtinebit à celebra-
tione Miſſarum,non autem à diaconatus,aut ſubdiacona
tus miniſterio.item & is, qui ob deformitatem inſignem
ab altari arcendus eſt,non impeditur abſolutionis ſacra-
mentum miniſtrare, qua in re video ferè omnes conueni
re in præcitatis locis.

Secundò illud eſt notandum, q ſi contingat aliquem
inutilem eſſe membro, quod non conſtituat eum irregu-
larem eius defectu, minimè tenetur illud membrum ab-
ſciſſum, nec eius partem ſecum deferre: id enim neceſ-
ſarium non eſt,nec quidquam prodeſſet, ſi ex illius mem
bri abſciſſione contigiſſet irregularitas.glo.in cap. eunu
chus.55.diſtin.Panormita.in capitu.2.Henr. in cap. vlt.de

corpore

corpore vitiat. Gonſal. à Villadlego in d.c. de corpore vi
tiat. Albert. Trotius in d.c.16.nu.8.

Poſterior erit regula. Si quis membrũ ſibi culpa ꝓpria
6 abſciderit, irregularis eſt, † ẽt ſi ea abſciſſio nec impe-
diat miniſterium ordinis, nec inſignem deformitatem in
ducat, hæc concluſio ad eos præcipuè pertinet qui ꝓpria
voluntate pudenda vltrò ſibi exercuerunt. c. pœnitentes.
55. diſ. c. ſi qs abſciderit. & c. q partẽ. ea. diſt. ex canonib. A-
poſt. c. 22. c. meritum. 33. diſt. c. vlt. 87. diſ. Eſt autẽ deductũ,
qđ in d.c. maritum. Grat. refert, ex Augu. in lib. de Dog-
matib. eccl. c. 72. c. ea parte. & c. ſignificaui. de corpore vi
tiatis. Regia l. 25. tit. 6. par. j. item & hi ſub hac regula con
tinentur, qui ab alijs paſſi ſunt abſciſſionem iſtam, culpa
tamen ſua ex eo nempe, ꝙ ob adulterium, adulteræ ma-
ritus vlciſcens grauem iniuriam virilia eis amputauerit,
ſecundum Io. An. & Hoſt. in d.c. ex parte. Gonſa. à Villad.
in d.c. corpore vitia. col. 2. Anno etenim 1537. prope Pio
ciam filius viduæ cuiuſdam & duo mariti in tres ſacer-
dotes ſæuierũt de inimicis membris ſe vindicãtes: quod
& nos audiuimus, & acta ſuper his confecta vidiſſe teſtis
eſt integerrimus Io. Ber. Præſul Calagurienſis in pract.
criminali. c. 79. ſed & regulam iſtam oẽs hi Doct. probãt,
& veram eſſe cenſent, qui ad priorẽ fuere citati: nec du-
biũ eſt, eam cõi omnium conſenſu receptam eſſe. Atta-
men Hoſt. Car. & Ant. in d.c. vlt. quos ſequitur Gonſal. in
d.c. de corpore vitia. cenſent eam eſſe intelligẽdam, quo
ties culpa ipſis ſacris ordinib. donandi notoria eſt: quaſi
aliud dicendum ſit, vbi culpa eius in abſciſſione alicuius
membri non ſit notoria, vt tunc poſſit ad ordines ꝓmo-
ueri, & in ſuſceptis miniſtrare: quam ſententiam & opi-
nionem cõem eſſe fatetur Gonſal. in d. ca. de corpore vi
tiat. de ea ſanè dubius: nec ipſe eam admitterem, niſi ſal-
tem epi diſpenſatio acceſſerit, vbi contigerit totius mẽ-
bri abciſſio: nam ſi partem membri quis ſibi amputaue-
rit, tunc locus erit opinioni Hoſt. qui planè hac in ſpecie
loquitur, ſicuti conſtat ex eodem, & Ant. Card. Aegid. à
Bellamera in d.c. vl. eodem Aegidio in c. ex parte. in j. eo.
tit. col. vl. Quòd ſi quis non ſua ſponte, ſed vel à medicis,
caſu, aut per vim & inſidias hoſtium, vel puer in cunabu
lis ſectus fuerit, & virilia, aliudve membrum amiſerit,
promoueri poterit, & promotus, iam, cum is caſus acci-
derit, i ordinib. ſuſceptis miniſtrare. c. ea parte. j. c. ſignifi
cauit. c. ea parte. 2. de corpore viti. c. eunuchus. 55. d. c. 21.
ex canonib. Apoſtolorum. c. ſi quis pro ægritudine. cap. ſi
quis in infirmitate. c. lator. 55. & licet Gratia. Martino Pa-
pæ tribuat tex. in d.c. ſi quis pro ægritudine. iã nos non ſe
mel admonuimus eam inſcriptionem, & ſimiles falſas eſ
ſe, cum referendæ ſint ad Martinum Bracharenſem epi-
ſcopũ ex Synodis orientalibus. eſt & ad hoc ipſum tex. ex
concilio Nicæno. c. j. in c. ſi quis medicis. 55. diſtinct.

Quod autem aduerſus poſteriorem iſtam regulam o-
biecit gl. in d.c. ſi quis abſciderit. de Origene, qui autho-
re Euſebio lib. 5. Eccleſi. hiſtoriæ. c. 6. cum docendi offi-
cio apud Alexandriam præeſſet, ſibi virilia execuerit: e-
xiſtimans ſecundum hiſtoriam & literam eſſe intelligen
dum dictum verbum Matthæi. c. 19. quia ſunt eunuchi, q
ſeipſos caſtrauerunt propter regnum Dei: parum oberit
huic opinioni, quam modò probauimus, multis equidẽ
rationib. Potiſſimum, ꝙ nulla ex cauſa, ẽt caſtitatis, licuit
vſquam, nec licet, ẽt religionis ergo ſibijpſi quemquam
manus inijcere violẽtas ad occiſionem, aut membri mu-
tilationem, quemadmodũ nos probauimus lib. j. Variar.
reſolu. c. 3. nume. 8. & lib. 3. c. j. nu. 11. c. ſi non licet. 23. q. 5.
omnium latiſſime And. Tiraq. in tract. de Nobilitate. c. 31.
nu. 475. & nu. 520. eſt ad hanc rem pulchra Ariſtot. ſenten
tia lib. 3. Eth. c. 7. Mortem, inquit, ſibi conſciſcere ob fu-
giendam paupertatem, vel merorẽ, aliudve huius gene-
ris, non fortis eſt hominis, ſed potius timidi. hoc ipſum
& Iuriſconſulti reprehendunt in l. qui rei. §. ſic autem di-
ſtinguendum. ff. de bonis eorum, qui ſibi mort. conſciue-
runt. l. ſi qs filio. §. eius qui. ff. de inoſ. teſt. quib. ſatis com-
pertum eſt, illicitum eſſe ſibi quemquam manus inijcere
violentas: nec id fieri poſſe abſque culpa, & pleramque
mortali, licet fiat prætextu religionis, cum ſit grauis, &
ſupina ignorantia, ꝙ quis exiſtimet ſe per eos actus obſe

quium præſtare Deo, cuius leges, & præcepta manifeſtè
tranſgreditur. Secundò in ſpecie probatur, hanc abſciſ-
ſionem grauiſſimum eſſe crimen, ex eo ꝙ & leges ciuiles
homicidij pœna cenſeat puniendum eſſe eum, qui alteri
virilia amputauerit. l. 3. §. qui hominem. & l. 4. §. idem di-
uus. ff. de ſicar. l. j. & 2. C. de eunuchis. l. 13. tit. 8. part. 7. ea-
demq́ue pœna efficitur qui ſe caſtrandum præbuerit, aut
conſenſum huic abſciſſioni præſtiterit. d. l. 4. ad fi. Igitur
non potuit, nec poteſt actus is adeò reprobus licere, etiã
caſtitatis, aut religionis cauſa. Tertiò vlterius idem euidẽ
7 tius ſit ex canonib. Apoſtolorũ, c. 22. c. ſi quis abſciderit.
55. diſ. Quo in loco qui ſibi virilia abſciderit, appellat̃ ſui
ipſi⁹ homicida: ſaltẽ vel ea rõne, q̃a maximũ mortis pe-
riculũ immineat. qđ & Iuſtin. aſſeuerat cõſtitut. Nouella
142. tit. de his, q eunuchos faciunt. qua ratione fit, vt non
poſſit actus iſte religionis cã licitus eſſe. Quartò, hoc ip-
ſũ apparet, quia minime pertinet ad verã, & propriã ca-
ſtitatem, ꝙ quis ſibi abſciderit virilia: imo. i. etſi ea cã fiat,
improbandum authoritate concilij Arelatenſis ſecundi.
c. 7. & c. hi q ſe carnali. 55. diſt. quo in loco vt ignaui, & ne
ſcientes carnis tentationi reſiſtere, reprehenduntur hi,
qui ſeipſos abſciderint. Quintò veritas Euangelica eum
ſenſum habet, vt planè potius hæc abſciſſio vitio q̃ vir-
tuti tribuat̃. Eſt etenim locus intelligendus in hunc ſen-
ſum, ꝙ hi dicant̃ ſeipſos caſtrare pp regnũ cœlorum, qui
pio propoſito ab vxore ducenda ſe continuauerint: ita
quidem eunuchi, quos Euangelium laudat, non ſunt hi,
qui natura ſpadones ſunt, nec ab hominib. execti, nec il-
li qui amputato corporis membro ſeipſos execuerint.
Nã hi plerumq; eo propoſito ſunt, vt cõiuges, ſi poſſẽt,
haberent: ſed verè illi cenſet̃, q ſeipſos caſtrarunt pp re-
gnum cœlorum affectu rei vxoriæ, quaſi illi, qui à coniu-
gio abſtinuerint, vt deuitent præſentem neceſſitatẽ mo-
leſtiarum coniugalium, in regno cœlorum non ſint am-
plius quidquam cæteris habituri, ſicuti eleganter Euan-
gelij locum explicarũt D. Aug. lib. vnico, de ſancta virgi.
c. 23. & 24. & Baſi. Magnus in lib. vnic. de virginita. q cæto
ris longius huius Euãgelici verbi interpretationem ex-
ponit, eius aliquot hic ſubijciam verba: Sunt. n. eunuchi,
inquit, q ex vtero matris ſic nati ſunt, q naturæ prærroga
tiua, eo ꝙ ad coitũ irritat, exacti nuptias contemnunt. Et
ſunt eunuchi, q eunuchi, facti ſunt ab hoib. per doctrinã
& obſeruationẽ virginitatem exercere perſuaſi: quẽ-
admodum ſanè & virgo q̃ à patre ſeruatur: de quo dictũ
eſt. Qui verò decreuit in corde ſuo, vt ſeruet virginẽ ſuã,
bene faciet. Et ſunt eunuchi q ſeipſos caſtrauerũt pp re
gnum cœlorum: q ẽt præſtantiores alijs exiſtunt. propte-
rea ꝙ nec ex natura viaticum, & occaſionem ad tempe-
rantiam habentes, nec ab hominib. ſeruati, ac detenti, ip
ſi ſeipſos pp regnũ cœlorum ad virginitatem exercent,
nuptias q̃dẽ, & vitam pp has contẽnentes: in totũ verò
de regno cum gladiatorio ſudore pendentes. nam q ex
vtero matris eunuchus eſt, natura caſtus exiſtens, nullũ
ꝓpriũ opus in virginitatis pulchritudine oſtendere põt,
naturæ, velut dixi ꝓrogatiua, & non affectu erga virgini
tatẽ nuptias auerſatus: quemadmodũ ſanè, & q ab homi
nib eunuchus factus eſt, obſeruatione virginitatẽ exer-
cere coactus, non ꝓpriũ rectè factũ ipsã virginitatis inte
gritatẽ oſtendit, ſed eorum, q ipſum cuſtodiunt, ac ſer-
uant: q verò ſeipſum caſtrauit, ꝑcipuũ opus p continen
tiã, & ad oĩa exercitationẽ, virginitatis pulchritudinẽ,
faciens, ꝓprijs, & non alienis virtutib. ob regnum ſe ia-
ctat. Hæc Baſilius, q paulò inferius Euangelicam caſtra-
tionem myſticam eſſe aſſeuerans ſcribit. Qui verò intel-
lexerunt hoc, vt ſunt eunuchi, qui ſeipſos caſtrauerunt
pp regnum cœlorum, abſurdè ſeipſos mutillarũt ipſo fa-
cto petulantiam ſuam eminus accuſantes. qui. n. carnalis
amoris inſtĩm, vt ne dũ præſens eſt operet̃, abiecerunt,
manifeſtos ſeipſos faciunt, ꝙ gliſcunt quidem ad coitũ:
verũ cum ſeipſos exarmarunt, non ꝙ non velint, ſed ꝙ
non poſſint, virginitatem agunt. At diuina lex non actio
nem, ſed cognitionem iudicat. Hæc diui Baſilij verba ma
nifeſtè oſtendunt, nec lege naturali, nec diuina vnquàm
licuiſſe quẽquam ſeipſum mutilare, etiam caſtitatis cau-
ſa. Idcircò vlterius deducitur, iuſtiſſimè ſacris canonib.
inſti-

inſtitutum eſſe, vt is à ſacris repellatur ordinibns. Hæc ipſa virilium abſciſſio à ſeipſo illata turpis apud Gentiles cenſebatur: ſiquidem author eſt Valer. Max. lib. 7. c. 7. Mamercum Aemilium conſulem, Geoutium quẽdam hæreduatis poſſeſſionem ex teſtamento peteotem à tribunali abieciſſe, eiqoe bonorum poſſeſſionem ſm tabulas petitam negaſſe, ꝙ ipſe Genntios, vt eſſet Gallns Matris magnæ amputatis ſuijpſius ſponte genital bos corporis partibus neque virorum, nec mulierum numero baberi deberet. olim tamẽ aliqoot eunuchi ſtrenuè pro republica operam impendentes, magnis & inſignibus dignitatibus ornati fuere. Narſes. n. Iuſtiniani dux ſpado fuit, & is Gothos Italia expulit. Euthorius item, teſte Ammiano Marcellioo lib. 16. cnbiculo Cooſtantij Cæſaris præpoſitus inter alios ſpadones, vt roſa iorer vepres, maximi exempli fuit. eſt & aliorum mentio apud And. Alc. in l. ſpadonũ. ff. de verb. ſign. cui adde l. q. cũ vno. in prin. ff. de re milit. l. Pompooius. & l. ſeq. ff. de ædilit. edi. l. 2. ff. de adoptionibus. Conſtaotioũ Harmeoop. lib. 2. epitomes, tit. 8. eundẽ Alc. lib. 7. Parerg. c. 32. Lud. Cęliũ lib. 2. lect. antiq. c. 37. Ant. Aug. lib. 3. emẽdatio. c. 5. penes quos multa de eunuchis lector comperiet. ex quibus illod erit ſatis, quòd iuxta caoonicas ſanctiones qui ſeipſum caſtrauerit, irregularis eſt, oec poterit promoueri, nec promotus ad ſacros ordines miniſtrare.

Sed & olim Moyſes Deut. c. 23. iuſſit, vt eunuchus & cui ſune execta virilia, nõ ingrederetur eccleſiam, quaſi hic, vt interpretatur Clemeos Alex. io adhortatorio ad gentes moribus impins cenſeretur, diuina virtute, & genitali priuatus. His adde & quæ Philon Hebręus bac de re in lib. de migratiooe Abraham ſcribit. tradit verò Socrates eccleſ. hiſt. author lib. 4. c. 23. Ammoniũ monacbũ io epiſcopum electum, vt id minus recuſaret, corporis deformitate dextrã ſibi auriculã abſcidiſſe: cumque Euagrius vir ſanctitate, & doctrina inſignis à Tbeophilo Alexaodriæ epõ electus in epiſcopũ nullã ſui corporis partem abſcindẽs ſ eidẽ epiſcopatũ effugiſſet, ac ioco Ammooio exprobraret voluntariam auriculæ abſciſſionẽ: quaſi crimini apud Deum ſoret obnoxius: Ammoniũ ei rñdiſſe cõmemorat, tu verò Euagri ignoras, te pęnã apud Deum daturũ, ꝙ lioguam tibi abſcideris propter cui amorem gratia tibi data minimè vſurus. Hæc Socrates, & ex eo Caſſiod. lib. 8. tripartitæ. cap. j.

7 Super hac verò irregularitate impetranda † eſt regulariter diſpenſatio ab ipſo Rom. Pont. nõ ab alio: ſecundũ Inn. in c. ſignificauit. de corp. vitiat. Cuius opinio cõis eſt, vt inibi aſſerit Card. & Gonſ. à Villad. de irreg. c. vlt. licet cõtrariũ ſẽtiat gl. in d. c. ſigoificauit. eiuſdẽ capitis authoritate, quæ minimè obſtat. eſt etenim iotelligenda ea deciſio de diſpenſatione epiſcopi authotitate Apoſtolica præſtita, ac ſibi delegata, vt Pao. & alij cõmuniter ioibi eradidere, quo ſit, vt ea ſit ioris regula inferiorem prælaeum non poſſe diſpenſare ſuper hoc corporis vitio, nec ſuper irregularitate cõtracta à corpore vitiatis. Imò ſcribit Io. Stapbil. de lit. grat. & iuſti. 2. par. fol. 193. noo conſueuiſſe Rom. Pontiſ. diſpẽſare circa vitium corporis, & eius irregularitatẽ, quoties deformitas tanta eſt, quę ſcãdalum maximũ generet apud Chriſtianam plebẽ: quod eſt ſemper conſiderandum in hmôi diſpenſationibus.

8 Secuoda conſtituit irregularitas ex eo, † ꝙ quis bis, vel ter ſacrum baptiſma ſuſceperit. Catholica ſiquidem eccleſia non ſemel defioiuit ſacrameotum baptiſmi oon eſſe repetendum, oec iterãdũ: qoemadmodum D. Aug. docet in lib. de vnico baptiſ. & aduerſus Donatiſt. Coociliũ item Cartha. j. c. j. vbi Gratus Epiſcopus Carthag. aſſerit rebaptizatiooes illicitas eſſe, omoeſque epiſcopi in eod. concil. itidem decreuerunt ſatis eſſe alienũ à ſyncera fide, & catholica diſciplioa rebaptizari. tradit & Alſonſ. à Caſt. lib. 2. de hęreſibus. c. de baptiſmo. 5. hęreſi. S. Tb. elegãter in 3. par. q. 66. ar. 9. idem & alij Doct. Theologi in 4. ſen. diſt. 6. Io. Faber, & Catholici viri, qui noſtra ætate adoerſus Anabaptiſtas Germanos ſcripſere, hæreſim eorum magnis authoritatibus improbantes. Pau. ſanè ad Epheſ. c. 4. inquit, vna fides, vnum baptiſma. Rurſus ad Heb. c. 6. contra quoſdam rebaptizari voleotes ait, rurſus crucifigentes ſibimetipſis filium Dei. Sic maximis pęnis iure Põtificio, & Cæſareo puoiuntur qui rebaptizant, & rebaptizantur. c. 2. de apoſta. c. oſtenditor. de cõſec. diſt. 4. c. miramur. §. his authoritatibus. 24. q. j. l. j. 2. & 3. C. ne ſanctum baptiſma reiter. in ſpecie autem cõſtitutum eſt, ꝙ rebaptizati minimè admittantur ad ſacros ordines. c. qui bis. & c. ſeq. de conſec. diſt. 4. c. confirmandum eſt. 50. diſt. ex concil. Carthag. 5. c. 11. quibus authoritaribus hoc ſatis receptũ eſt, ſaltẽ in eo, qui ſcienter ſuerit rebaptizarus, quaſi ob ſciẽtiam iſtam puniti iuſtè debeat hac irregulatitatis pœoa, & alijs: & idem erit in eo, qui miniſtrauerit hoc baptiſmi ſacrameotom, ſciens iterum illud repetens. d. c. 2. de apoſta. d. l. j. & 2. C. ne ſan. baptiſ. reite. His accedit canõ. 47. ex conci. Lugd. apud Burchar. lib. 4. decret. cap. 56. eps, inquit, aut presbyter ſi eum, qui ſecundum veritatẽ habnerit baptiſma, denuò baptizauerit, aut ſi pollutũ ab impijs, & nõ rectè baptizarũ nõ baptizauerit, deponatur tanquam derideos crucẽ & mortẽ Dñi, nec ſacerdotes veros à falſis ſacerdotibus iure diſcernens. At dubiũ eſt de eo qui ignorãs fuerit rebaptizatus, ao is ſit irregularis? Et profectò conſtat euidenter in d. c. qui bis. eũ irregularem eſſe, qui etiam inſcius & ignoraos fuerit rebaptizatus. Sic ſanè ex pœnitentiali Theodori Iuo Carnotẽſ. lib. j. decr. retulit, & ab eo Grati. deduxit. tex. in d. c. q bis. quo in loco Card. à Turrecre. no. 7. probat, rebaptizaotẽ, aut rebaptizatũ ex ignorãtia iuſta, quę inuincibilis ſit, nõ eſſe irregularẽ. idẽ tenet Sco. in 4. ſen. diſt. 6. ne pęnam illã conſtituamus abſq; aliqua ipſius rebaptizantis, aut rebaptizati culpa. Et verè hęc opinio probabilior eſt, authoritate tex. in d. c. 2. de apoſta. quãuis irregularitas ſępiſſimè cõtrahaẽ abſq; culpa: ſicuti iure manifeſtũ eſt. Cõueniũt oẽs in boc, ꝙ baptizaos iã baptizatũ ex ignorãtia ioſta, non ſit irregularis. de eo verò, qui rebaptizatur ẽt iuſta igorãtia, eũ eſſe irregolarẽ tenent Pal. in 4. ſen. diſt. 9. q. 4. concl. 2. & Flor. 3. par. titu. 14. c. 13. §. 12. qui fatentur poſſe epiſcopom magna ex cauſa in hac ſpecie diſpẽſare pp iuſtam ignorantiã. Nihilominus probarẽ ipſe Scoti ſentẽtiam, cui non obſtat tex. in d. c. qui bis. Ea eoim reſpooſio nec eſt Rom. Poot. oec concilij generalis, oec adhuc prouincialis, nec alicuius, qui habuerit anthoritatem legis condendæ. Nam etſi Tbeodor. referat, veteribus canonibus ita ſtatutum ſuiſſe, erit eius reſtimonium referẽdum ad canones, qui prohibent rebaptizatum ad ſacros ordines promoueri: qui tameo intelligendi ſunt de rebaptizatis ſcienter: non de his, qui iuſta ignorãtia rebaptizantur. aut ita accipiendum eſt Theodoti reſponſum, vt procedat in eo, qui ex ignorãtia colpabili, ſupina, & craſſa fuerit rebaptizatus. Is enim non eſt admittendus ad ordines ſacros. tametſi nõ puoiaẽ ea pœna, nec ſit afficiendus ea pœnitentia, qua afficeretur qui ex certa ſcientia rebaptizaretur. Poterit quidem & illud reſponſum intelligi, vbi rebaptizatus ignoraoter, poſt ſcientiam ratam habet, huius ſacramenti repetitionem: ꝙ ſenſit Floren. 3. par. tit. 28. c. 6. §. 3. Tandem Alber. Trotius de vero, & perfect. cle. lib. 3. c. 9. poſt Arch. in d. c. qui bis. exiſtimat tutius eſſe, ꝙ rebaptizatos iuſta igoorãtia obtioeat, & impetret ab epiſcopo diſpeoſatiooem. Henr. verò in d. c. 2. de apoſta. magis probat priorem opinionem, quã ex Scoto retulimus. Facit ad hæc opti. tex. in c. eos. de cooſec. diſt. 4. ex Fęlice Papa 3. iuncta gl. vbi probaẽ, eos irregulares eſſe: qui ſua ſponte, aut metu conditiooali, oon præciſo fueriot rebaptizati. Ergo qui igoorantia probabili, & iuſta fuerit rebaptizatus, irregularis non erit: quod ſenſit Huguitio io c. dictum. de conſec. diſt. 5.

Sed & illud quæritor quid dicendum ſit de confirmationis ſacramento? & Alber. Trotius pariter de hoc, vt de baptiſmo, reſpondit in hac ſpecie irregularitatis. idem tenent Archi. in c. j. 68. diſt. & Richard. io 4. ſent. diſt. 7. quæſt. pe. Scotus tamen ibi q. 5. teoet cõtrariam ſenteotiam defeodeos non eſſe irregularem eum, qui bis coofirmationis ſacramentum etiam ſcienter ſuſceperit, aut contulerit. quia expreſſum iure Pontificio id non eſt. & irregularitas noo datur, niſi in caſibus in re Põtificio expreſſis. c. is qoi. de ſent. exc. in 6. eandẽ Scoti opinionem ſequnotur Palud. ibi. quæſt. 2. colum. j. Floren. 3. par. tit. 14.

§.4.Card.à Turre cre. in cap.dictum.de cóſe.diſtin.5.ad fi. Alſon.à Caſt.lib.j.de poteſt.legis pœna.c. 7.docnmento 3.verbo,ex ratione.Nam cnm nuſquam inueniatur in iure canonico pœna irregularitatis expreſſim ſtatuta pro iteratione confirmationis, ſicut pro iteratione baptiſmi,inde euidenrer colligitur, nullam talem pœnam incurri per cófirmationis iterationem.Sed & priorem ſententiam ſequuntur gl.in d.c.dictum. & Io. Maior. in d. 7. diſt.ad fi.qui cenſet,eam oīno probari in d.c.dictū.cuius ex concilio Terraconenſi c.6. maniſeſta eſt deciſio prohibens confirmationis ſacramētum iterari,vt & baptiſmi,pęnam iterantibus adijciēa.vndę cum ibidem pariter baptiſma,& confirmario prohibeantur iterari , deducitur iuxta quorundam ſententiam , irregularem eſſe bis confirmatum,quemadmodum & irregularis eſt bis baptizatus.Huic inductioni reſpondetur,non eſſe ſatis ſufficientem argumentationem iſtam ad conſtituendam irregularitatis pœnam,cum ea neceſſariò requirat expreſſam iuris Pontificij conſtitutionem.Nec mirum eſt,ꝙ cōfirmatio,ſicut baptiſmus, prohibeatur iterari : & tamen non eadem pœna inflicta ſit iteranti confirmationē,quę iteranti baptiſmatis ſacramentum:certum equidem eſt, fuiſſe olim,vt paulò ante commemorauimus, quorundā hoīum hæreſes,qui docebant baptiſmū ob diuerſas cauſas iterādum eſſe , & item eſſe hoc noſtro tempore Anabaptiſtarum dogma,qno tradidere , paruulos ſemel baptizatos,iterum ſore rebaptizandos,cum ad vſum rationis acceſſerint . Quæ quidem notanda ſunt licet Flor. 3. par.tit.28.c.6.§.3. non tm̄ in baptiſmo & confirmatione, ſed & in ſacro ordinis priorem ſententiam probauerit.

9 Tertiò à quibuſdam dubitat̄ , poſſit ne ad ordines † ſacros,aut ad minores promoueri is expoſitus,cuius parētes adeò latent,vt planè omninò ſit incertum , an fuerit ex legitimis conceptus, nuptijs, de quo dubius eſt Anch, ī c.j.de infantibus expoſi.Rō verò huius dubitationis eſt; quia in dubio non præſumitur quis legitimus , nec natus ex legitimo matrimonio.tex. & ibi Ang.ī l.liberorū.ff.de his qui not.infamia.Iaſ.in l.nec profeſſio.C.de teſt.Alc.in reg.3.de præſumpt.j.pręſum.num.12. nos itidem notauimus in Epitome ad 4.lib.decret.2.par.c.8.§.3. illegitimus autem non poteſt ſacris ordinibus inſigniri, quod ſatis manifeſtum eſt:atq; ideò conſtat,expoſitum,ꝗ non præſumitur legitimus,non poſſe ad ordines promoneri.Hoc ipſum comprobatur ex his,quę in eadem Epitome tradita ſunt.2.par.c.j.num.5.contrarium tamen,imò ꝙ expoſitus poſſit donari ordinibus eccleſiaſticis abſque vlla diſpenſatione,tenent Anania in d.c.j.de infantibus expoſit.nnm.11.Fel.in c.cum deputati.de iudicijs, in fi.& Bermondus Choueronius in cōmenta. ad tit. de concubi.in verb.ꝗ etiā filios.nu.90.col.363. & Gabriel Paleolog. in tract.de filijs nothis.c.63.nu.3.qui ſcribit hanc opinionē communiter receptam eſſe , qui ad huius concluſionis probationem aliquot adducunt authoritates, quæ minimè conuincunt eam veram eſſe.Præſertim opinio prior magis adſtruitur,cnm hic coniecturis ſit agendum,ꝙ nō ſolent filij legitimi, & nati ex legitimo matrimonio exponi;ſed potius hi,qui naſcuntur ex furtiuis,& fornicarijs congreſſibus. Quam ob rem ipſe conſulerem:expoſitos minimè promouendos eſſe ad eccleſiaſticos ordines abſque diſpenſatione ſaltem epiſcopi.Quòd ſi promoti fuerint,non eos prohiberem ordinum vſu , propter authoritatem Ananiæ,& Felini.

10 Quartò eſt conſiderandum,à canonibus inſtitutā fuiſſe irregularitatem † quandam ex pœnitentia ſolenni,cuius equidem ritum & diſtinctionem à publica explicuimus lib.2.Variar.reſolut.c.10. num. 3. is enim qui ſolennem egerit pœnitentiam regularis eſt , & ideò minimè ordinibus eccleſiaſticis donari poteſt,nec ordinatus miniſtrare.cap.68.concilij.4.Chartaginenſis.c. ex penitentibus.c.in capite.c.ſi quis poſt.c. Canones.c.pęnitentes.50. diſt.notant S.Thom.in 4.ſent.diſt. 14. quæſt. j. arti.5.& ibi Palud.quæſt.6.Florent.3.par.tit.14. cap. 17.§.vlt.Ioan. in Sum.confeſ.lib.3.tit.15.à quibus plures huius irregularitatis rationes traduntur:quarum etiam poſt alios meminit Alber.Trotius de vero,& perfe.cler.lib.2.c.14.Harum ea eſt potiſſima , quā Hormiſda Papa in epiſtola ad epiſcopos Hiſpaniæ exponit. & Grat.retulit in cap. non nec gamns.61.diſt.inquit enim:ſed nec de pœnitentibus quidem quiſquam ad huiuſmodi gradum proſanus temerator aſpiret,ſatis illi ſit poſtulanti veniam concedi.qua cōſcientia abſoluat reum,qui ſe peccata ſua ſcit populo teſte confeſſum ? quis enim quem paulò ante iacentem viderat veneretur Antiſtitem?perferens memorandi criminis labem non habet lucidam ſacerdotij dignitatem.Hactenus Hormiſda ſummus eccleſię Catholicæ Præſul. Nec poterat ſolēnis pœnitētia iniungi niſi cā grauiſſimi, & admodum publici criminis . Nec clericis olim cum ea in vſu erat,iure potuit etiam ab epiſcopo infligi cuiuſcunque reatus cauſa:quemadmodum in præcitatis canonibus conſtat,maximè in d.c.in capite. & c.cōfirmandū. cap.illud.cap.alienum.50.diſt.ſub qua ad hanc rem oportet expendere tex.in c.placuit.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Suſpenſus ab officio per quem actum irregularis efficiatur , ſi in eo miniſtrauerit .*
2 *Suſpenſio facit miniſtrantem irregularem , quando à iure vel ab homine ſit propter delictum quo ad ſe , & quo ad alios in foro exteriori .*
3 *Suſpenſus ob corporis vitium,etiamſi celebret,non eſt irregularis.*
4 *Suſpenſus ex eo , quod ante legitimam ætatem promotus fuerit, non eſt irregularis , etſi in officio miniſtret .*
5 *Publicus peccator an ſit irregularis , ſi celebret,& quid de notorio concubinario .*
6 *Sodomita an ſit irregularis , ſi ante diſpenſationem celebrauerit.*
7 *Simoniæ crimen , an efficiat quem ipſo iure ſuſpenſum , ita vt celebrans ſit irregularis .*

§. PRIMVS.

QVINTO loco ea eſt tractanda irregularitas, q̄ à ſupenſione deducitur.Iuris ſanè Pontificij regula illud palam probat,ꝙ ſuſpenſus † ab officio,ſi eius miniſterium exequatur,aut in eo miniſtret, eſt irregularis. 1
cap.j.de re iud. cap.j. de ſent.excom.in 6. quibus in locis adeò maniſeſtè probatur hæc concluſio, vt nulla indigeat vlterius probatione: imò potius oporteat ipſam explicare aliquot propoſitis , quæ neceſſaria ſunt ad eius intellectum : multa enim requiruntur, vt ſuſpenſus ab officio, in eodem miniſtrans irregularis efficiatur.Primū equidē exigit̄ , ꝙ ſit ſuſpenſus ab aliquo actu ordinis eccleſiaſtici, quē hēt, ſicuti conſtat in c.is qui.de ſent.excom.in 6.ibi,celebrat.& in c.is cui.eo.tit.ibi,in ſuo officio.atq; ita in ſpē notant Inn.in d.c. j. de ſen.exc.lib.6.& alij plures,quorū nos mentionē fecimus in c.alma mater,de ſen,exc.2.par.§.2. num.3. is igitur qui aliquē actū ordinis eccleſiaſtici , à quo fuerit ſuſpenſus, egerit,irregularis eſt,nec ab alio quā Rom.Pont.poterit dipēſatione obtinere . vn̄ multa in ſpecie pn̄t adnotari.

Primū hinc cōſtat,nec laicum, nec fęminā eſſe irregularem ex alicuius eccleſiaſtici officij actione , tametſi ſuſpenſio ab officio præmittatur,Fęmina. n. capax non eſt ordinis eccleſiaſtici:Laicus verò eodē oīnò caret:& ideò verè non poteſt in hoc caſu conſtitui irregularitas:quēadmodum ex prænotata concluſionc deducitur.

Secundum colligitur ab eadem regula , quod epiſcopus à pontificalibus ſuſpenſus,licet cum eis celebret,nō erit irregularis, Quia pontificalia non pertinent ad ſubſtantiam alicuius ordinis eccleſiaſtici : ſic ſanè ferè omnes ſatentur,qui pręmiſſam regulam admiſerunt.

Tertiò inde apparet,ſuſpenſum à collatione ſacrorū, non eſſe irregularē,ſi ea contulerit ea forma,& ſolennitate,quib.laicus potuiſſet cōferre:nēpe ſi baptizaret aliquē ſm̄ ritū,quo laici qńq; ſolēt,& poſsēt baptizare:ſm̄ Inn.in d.c. j. de ſent.exc.in 6. quaſi ſecus ſit eo caſu quo clericus ſuſpenſus à collatione ſacrorū ſolēniter eo modo quo presbyteri ſolēt baptizare,ſacrm̄ baptiſmi cōtulerit:quod Henr.in cap.vlt.de cler.exco.miniſt.ad finem, Nicolaus Plouius de irregularit.reg.48.adnotarunt.

Quartò

Quartò ex præſcripta regula infertur, ſuſpenſum à
perceptione ſacramentorum, non eſſe irregularem, e-
tiamſi ſacramenta percipiat. Perceptio enim ſacramen-
torum non pertinet ſpeciali in re ad aliquem actum ordi
nis eccleſiaſtici: ſiquidem & laicis competit: idcircò irre
gularitas minimè contrahitur. Quod communi omnium
ſententia definitum extat.

Quintò, deducitur vera ratio deciſionis expreſſæ in c.
ſi celebrat. de cle. exc. mi. cuius par. j. reſpõſum eſt, excõi
catum minori excõicatione, irregularem non eſſe, quã-
uis celebret miſſarum ſolennia, & ſit ſuſpenſus à perce-
ptione ſacrorum. Nam hæc paſſiua perceptio ſacrorum
non pertinet ad aliquẽ ordinẽ eccleſiaſticum: ſm Abb.
col. j. & Henr. 5. in d. c. ſi celebrat. Non. n. diffiteor præſby-
terum minori excõicatione affectum, dum is ſuſpenſus
eſt à perceptione ſacrorum, ſuſpenſum itidẽ eſſe à cele-
bratione miſſarũ, cũ is actus nõ poſſit fieri abſque perce-
ptione ſacrorum: atq; idõ grauiter peccat excõicatus mi-
nori excõicatione, ſi celebret: irregularis tñ non eſt, quia
iſthæc ſuſpenſio gñalis eſt à perceptione ſacrorũ, quate-
nus ea cõis eſt clericis, & laicis. Non erit idem in eo, cui
eſt interdictus eccleſiæ ingreſſus: ſiquidẽ huic eſt interdi-
ctus actus pertinens ad ordinẽ eccleſiaſticũ, intra eccle-
ſiam rñ exercendus, qua rõne irregularis hic cenſet, ſi in-
tra eccleſiã celebrauerit, aliave officia diuina peregerit.
c. is cui. de ſen. exc. in 6. tametſi Inn. i d. c. j. eõtrã aſſuerauerit,
in hoc caſu nullã cõſtitui irregularitatẽ: qđ falsũ eſt.

Secundò, eſt & illud obſeruandum, quòd vt ſuſpenſus
efficiatur irregularis per actionem, à qua ſuſpenditur,
2 † non eſt ſatis ſufficiens ſuſpenſio, quæ à ſolò Deo fit pp
peccatum mortale. c. vlt. de vita & honeſt. cler. quia hæc
ſuſpenſio fit quo ad ipſum ſuſpenſum: nec itẽ ſufficit ſu-
ſpenſio, quæ fit à ſacerdote confeſſario in animæ iudicio:
qđ Inn. tenet in d. c. ſi celebrar. & Gonſalus à Villadiego
de irregular. col. 8. ſed eſt neceſſarium, ꝙ ſupenſio fuerit
à iure, vel ab homine iudice in exteriori ſoro pp delictũ
quo ad ſe, & quo ad alios inflicta: ſicuti idẽ Inn. Io. And.
& omnes expreſſim tenent in d. c. ſi celebrat. vbi Pan. præ
cæteris, & Dec. conſ. 141. ad ſi. hæc autem concluſio appa
rebit euidentius ex his, quæ ſtatim ab ea deducemus.

Primum probatur ex hoc ſuſpẽſum ab officio, & actu
3 ordinis Eccleſiaſtici, † etiam à iure pp corporis vitiũ nõ
ob crimen, minimè effici irregularem, ſi celebret miſſa-
rum ſolẽnia, nec cõtrahere nouã irregularitatẽ ob actio
nẽ iſtã, & ſed tñ eã, qua ob vitium corporis ſuerat affe-
ctus, quod plurimum refert. notant in ſpecia Pan. in d. c. ſi
celebrat. & Gonſalus à Villadiego de irregularit. c. de ſu-
ſpenſione. colum. 2. quo in loco idem ſcribit de eo, qui ſu
ſpẽſus eſt ex eo, ꝙ cũ eſſet illegitimè natus, ordines ſuſce
perit. Et hoc ipſum ipſe deducit ab ea opinione, quã cõi
ter poſt Inn. probant Doctores in d. c. ſi celebrat. Igitur li
cet corpore vitiati nec illegitimi nequaquam poſſint ſa-
cris ordinibus inſigniri: tamẽ ſi nihilominus ad eos pro-
moti miniſtrauerint in eiſdem, nouam non contrahunt
irregularitatem. Idem notat Domin. in cap. Apoſtolica.
56. diſt. & eſt communis opinio ſecundum Rauennam in
Alphabeto Aureo, fol. 186. col. 2.

Secundò hinc definiri poterit quæſtio illa, quæ ſolet
diſputari, an ſacris ordinibus ante legitimam ætatem in-
ſignitus irregularis efficiatur in eiſdem ordinibus mini-
ſtrans, eorumque vſum exercens? Cui quidem quæſtioni
præmittendum eſt, ꝙ nemo poteſt ſacros ſuſcipere ordi
nes ante legitimam ætatem iure Pontificio definitam, ꝓ-
ſertim in clem. generalem. de æta. & qualit. vbi gl. in var.
4 obſeruantiam aſſerit, † promotum ad ſacros ordines an
te legitimam ætatem, non poſſe ordines eoſdem exerce-
re, donec ætas legitima acceſſerit, qua quidem acceden-
te, ceſſat impedimentum: & ideò poterit hic in ordini-
bus ſuſceptis miniſtrare. Quod probatur in c. vel nõ eſt
compos. de tempori. ordin. notat Io. de Imola in d. clem.
generalem. num. 8. Henr. in c. conſultationi. col. 4. de tem
por. ordin. Archid. & Præp. in cap. placuit. 76. diſt. & eſt
communis opinio in d. cap. vel non eſt compos. Nec ta-
men ordinatus ante legitimam ætatem eſt ipſo iure ſu-
ſpenſus, ſed ſuſpendendus. tex. optimus in d. cap. vel nõ
eſt compos. quem ita intellexerunt Archid. Card. à Tur-
recre. & Præpoſ. in d. cap. placuit Henr. in d. c. cõſultatio-
ni. col. 4. Albe. Trotius de vero, & perfect. cler. lib. 2. cap.
17. Flor. 3. par. tit. 14. cap. 16. §. 15. quorum opinio commu
nis eſt, vt aſſerunt Card. in d. cap. vel non eſt compos. ad
finem. Præpoſ. in d. cap. placuit. & Gonſalus à Villadiego
de irregular. cap. de ſuſpenſione, colum. 2. tametſi nõ de-
ſint, qui expreſſim tenuerint, hunc ita ad ordines pro-
motum ipſo iure ſuſpenſum eſſe ante legitimam ætatẽ,
vtcunque tamen ſit, ſi communem ſequamur in hoc in-
tellectum, conſtabit apertius celebrantem ante legitimã
ætatem, aut in ordinibus ſacris miniſtrantem, non eſſe ir
regularem, cum hoc in caſu minimè contingat ſuſpẽſio
iuris, nec hominis. Quòd ſi quis defendere maluerit, an-
te legitimam ætatem ſuſpenſum eſſe quem ipſo iure, tũc
adhuc iure probabilius eſt, celebrantem non eſſe irregu
larem. Quia hæc ſuſpenſio non ob crimen, ſed ob defe-
ctum ſtatuta eſt à iure. Sic ſanè tenuerunt Paulus & Car.
quæſt. 5. & 6. in d. clem. generalem. Alber. Trotius in d. c.
17. Card. in d. cap. ſi celebrat. Domi. in cap. eos. de tempo.
ordinat. in 6. Gonſalus a Villadiego in d. tract. de irregu-
larit. cap. de ſuſpenſione. col. 2. & eſt communis opinio,
vt aſſerit Florent. 3. par. titu. 28. cap. j. §. j. colum. 2. quam &
ipſe ſequitur eadem 3. par. titu. 14. cap. 16. §. 15. Hodie ta-
men extat conſtitutio extrauagans Pij Secundi nondum
typis excuſa, qua cautum eſt, promotum ad ſacros ordi-
nes ante legitimam ætatem, aut ab alienis epiſcopis abſ-
que literis dimiſſorijs, vel extra tempora ipſo iure ſuſpẽ
ſum eſſe: et ſi in eiſdem ordinibus miniſtrauerit, irregula-
rem, cum quo ſolus Papa diſpenſare valeat. Huius conſti
tutionis meminere Gonſal. in d. cap. de ſuſpenſione. col.
3. Syl. in verb. irregularitas. §. 10. reg. cancellariæ Cle. ſe-
ptimi 22. Io. Bernar. in pract. criminali, cap. 22. & eam
tranſcribit Petrus Rebuffus in tract. de beneficijs. 2. par.
titu. de clericis ad ſacros ordines malè promotis. glo.
4. quamobrem cauere debent qui ante legitimam æ-
tatem, aut extra tempora iure ſtatuta fuerint ſacris or-
dinibus donati, ne in eiſdem abſque diſpenſatione mini
ſtrent. is verò qui bona fide celebraret, putans id ſibi lice
re, fortaſſis non foret cenſendus irregularis, ſicuti opti-
mè tradit egregius vir Martinus Azpilcueta in repet. cap.
accepta. de reſt. ſpol. oppo. 8. num. 34. hoc ipſum intelli-
gẽs quo ad forũ interius & exterius mõ id factũ fuerit ꝓ-
babili ignorantia: atque ita ipſe præcitatam extraua-
gantem conſtitutionem interpretatur. ex his, quæ in ſimi
li voluerunt gloſ. in cap. ſolet. de ſentent. excommun.
in ſexto, in gl. pen. & Card. in clem. j. de priuileg. q. 38.

Tertiò ab eadem ratione deducitur, non eſſe irregula-
5 rem, publicum, aut manifeſtum peccatorem, † etiamſi
ante pœnitentiam publicè in ſacris ordinibus miniſtra-
uerit. is enim eſt ſuſpenſus quo ad ſe, nõ quo ad alios: qđ
notant præter alios Henr. colum. 6. & Card. colum. 2. in d.
cap. ſi celebrat. de cler. excom. miniſt. Socinus in cap. ad
audientiam. de homic. nu. 25. qui & ibi probat primã hu-
ius quæſt. illationem, ſic etenim eſt intelligendus tex. in
cap. vlt. de temporibus ord. ſunt tamen qui ab hac tertia
illatione excipiãt notorium concubinarium, ita eo vitio
oppreſſum, vt nulla valeat excuſatione ipſum crimen ce
lare: quaſi hic ſit ipſo iure ante pœnitentiam ſuſpenſus
quo ad ſe, & quo ad alios. tex. in cap. ſi qui ſunt. 85. diſt. &
cap. præter. 32. diſt. Eaque ratione ſi ante pœnitentiã hic
celebrauerit miſſarum ſolennia, nouam contrahit irre-
gularitatẽ à ſolo Papa delebilem. Huius ſententiæ autho
res ſunt Panorm. in cap. veſtra. colum. 4. de cohabitatio-
ne clericorum, & mulierum. Choſmas in Pragmatica
ſanctione, titulo de concubinarijs. in verb. inhabiles.
Aluarus Pelagius de planctu eccleſiæ, fol. 27. colum. 4. Et
Syluest. in Summa, in verbo, Concubinarijs. §. 4. Gon-
ſal. à Villad. de irreg. cap. de ſuſpenſione, colum. 3. Abu-
lenſis epiſcopus in tracta. de concubinarijs clericis, con
cluſione 7. & Petrus Rebuffus in cõcordatis, titulo de pu-
blicis concubinarijs, in princip. Guido Papæ quæſt. 558.
Florent. in 3. par. titu. 27. cap. 3. Ioann. Bernard. Diaz de
Luco epiſcopus Calagurrit. in Pract. crim. canonica,
cap. 73. Palud. in 4. ſenten. diſt. 27. quæſt. 4. col. 2. Hoſt. in d.

cap.ſi celebrat. Et Bermondut in tract. de concubinarijs, pag. 570. qui aſſeuerat, hanc opinionem communem eſſe. Quibus ſuffragatur tex. in c. vlt. de cohabitatione cler. & mulierum, quo manifeſtè conſtat, hunc notorium fornicatorem ſuſpenſum eſſe ipſo iure quo ad ſe, & quo ad alios. Fit igitur eum irregularem eſſe, ſi ea ſuſpēſione extante diuinis officijs operam dederit. His accedit Gratiani ſententia in d.c. præter. §. prohibentur. qua probatur clericum notoriè concubinarium ſuſpenſum eſſe, & cenſeri ipſo iure quo ad ſe, & quo ad alios. Vnde & irregularis erit. Nam & Hoſt. in c. tanta, de ſimonia. ſcribit, clericum propter aliquod crimen ſuſpēſum quo ad ſe, & quo ad alios irregularem eſſe, ſi nondum ea ſuſpenſione ſublata proprio fuerit vſus officio. Idem tenet Arch. in c.j. de re iud. lib. 6. Idem notat Henr. in d.c. ſi celebrat. col. pe. Io. in Summa confeſ. lib. 3. tit. 29. q. 5. contrariam equidem opinionem iure veriorem eſſe cenſent Innoc. & Ioan. Andr. in d.c. ſi celebrat. Card. in c. veſtra. & cap. quæſitum, de cohabit. cler. & mulier. Specul. tit. de diſpenſatione. §. iuxta propoſitionis. num. 20. Io. de Imola in cap. j. col. 4. de iud. Nicol. Plouius de irregularit. reg. 41. Arch. in cap. præter. § ad hæc verò. 32. diſt. Martinus Azpilcueta in c. ſi quando. de reſcrip. col. 53. Qui tamen fatetur præcedentem, ac priorem ſententiam communem eſſe. Sed & opinio Innocentij ex eo quibuſdam placet, quòd irregularitas minimè contrahatur niſi in caſibus iure expreſſis, qđ non ſemel probauimus: nullibi autem in iure deciſum eſt, publicum fornicatorem irregularem eſſe, ſi diuina officia celebrauerit. Dices ſtatim, rationem iſtam tolli, quia fornicator notorius ſuſpenſus eſt ipſo iure, quo ad ſe, & quo ad alios; ſuſpenſum autem irregularem eſſe, ſi ſuſpēſionis tempore celebrauerit. cap. j. de re iud. in 6. & c. j. de ſent. excom. eod. lib. tunc ſanè reſpondetur, hoc verum eſſe de ſuſpenſione, quę directè à iure indicta eſt propter delictum in eius pœnam, non de ea, quæ rōne cuiuſdam honeſtatis ab ipſo canone fit potius ob decorem, quàm in pęnam directam criminis, & ipſius delinquentis, ſicuti paulò ante diximus de corpore vitiatis, & de illegitimis. Ego quidem etſi videam priorem opinionem pluribus placuiſſe: nam & eam tenent Anan. col. j. & Fel. 2. in c. cum dilectus, de accuſat. & Anto. num. 32. in cap. j. de iudi. atque eam fore intelligendam, vbi publicus concubinarius diuinis ſe immiſcuerit eo tēpore, quo publicè in eodem verſatur vitio, non aliàs: quemadmodum intellexere Cald. in d. cap. ſi celebrat. & Præpo. in d. cap. præter. §. ad hoc. num. 5. 63. diſt. idemq; à pleriſque eiuſdē aſſertionis authoribus deducitur, quidquid alij ſenſerint, adhuc cenſeo duraturum eſſe nimis hanc communem concluſionem, nec auderem ſecundum eam inducere quemquam irregularem eſſe: tametſi conſulerem vt abſolutio aut diſpenſatio impetraretur à Romano Pontifice. Illud tamen fateor ſuſpenſum ab homine, vel à iure in pœnam directam, & propriam, etiam ad tempus certum, vel donec pęniteat, irregularem eſſe, ſi tempore ſuſpenſionis diuinis rebus operam dederit, qđ viſum eſt Innocentio. Ioan. And. Hoſt. Henr. colum. 4. & alijs in d. cap. ſi celebrat. Speculat. in d. §. iuxta propoſitionis. num. 31. verſi. gratia autem. ac Soci. in d. cap. ad audientiam, de hom. nu. 24. quorum opinio, ni fallor, magis communis eſt, licet quidam contrariam probare conentur. Sunt verò & aliquot crimina, quorum authores iure Pontificio etiam peracta pœnitentia, etiam occulti, ſuſpenſi ſunt ab exequutione officij & ordinis eccleſiaſtici, in quibus planè ſeruanda eſt regula tex. in c. j. de re iudic. & c. j. de ſen. excom. in 6. de his etenim traditur in c. vlt. de temporibus ordinat. & in cap. niſi cum pridem, de renunciation,

6 Solet denique controuerti de ſodomita † nefandi criminis reo, an is ſit ipſo iure ſuſpenſus ab ordinis eccleſiaſtici exequutione, adeò vt interim in eodem ordine miniſtrans ſit irregularis: iuxta c. j. de re iud. in 6. & profectò receptum eſt, ſodomitam adhuc occultum, etiã peracta pęnitentia ſuſpenſum eſſe ab exequutione ordinis, & ideò interim celebrantem irregularem eſſe, ea quidē irregularitate, quæ à ſolo Papa delebilis ſit: quemadmodum Ant. & alij notarunt ex cap. niſi cum pridem. §. j. de renunc. & in c. vlt. de temporibus. ordinat. in ſpecie Bellenainus in Apoſtolis ad Pau. in c. clericis. de exceſſibus plat. Specul. in d. §. iuxta propoſitionis. nu. 37. Hoſt. & Io. And. in d.c. niſi cum pridem. § .j. Arch. Dom. & Pręp. in c. de his. in 2. 50. diſtin. Mari. Socin. in d. cap. ad audientiam. num. 27. quam opinionem aſſeuerant communem eſſe defendit Cæſar Lambert. in tract. de iure patron. j. par. 2. lib. quæſt. 9. art. 18. num. 4. & licet Aret. in cap. cum nō ab homine. de iudic. num. 90. contrarium probare conetur, nec poſſit omninò ex iuris rigore defendi communis ſententia, cum nullus ſit iuris Pontificij locus, qui hanc irregularitatem induxerit, attamen propter tanti criminis grauitatem tuenda eſt ea opinio, quæ tot doctiſſimorum virorum authoritatem habet. Nam & eam ſequitur Bertachinus in tract. de epiſcop. j. par. 2. lib. 30. quæſt. Idcircò Rebuffus in tract. de pacif. poſſ. num. 208. cenſet, ſodomitam non poſſe eligi ad eccleſiaſticum beneficium, nec validam eſſe collationem beneficij eidem factam: quod & Lambert. in d. art. 18. latius probare conatus eſt, quibus multa patrocinantur, quæ de huius nefandi criminis grauitate traduntur, præſertim à S. Tho. 2. 2. q. 154. ar. 11. cap. vſus. cap. adulterij. 32. q. 7. l. cum vir nubit in fœminam, viros paritura, quid cupiatur. C. de adult. capit. infames. 3. quæſt. 7. l. j. §. remouet. ff. de poſtu. auth. vt nō luxurientur contra naturam. collat. 6. §. 2. Inſt. de pub. iudi. in Archiepiſcopatu de raptoribus. cap. vt clericorum. de vita & honeſt. cle. l. 2. tit. 21. par. 7. l. 2. tit. 9. lib. 4. Fori. pragmatica Regum Catholicorum Fernandi, & Elyſabeth. l. 85. Lambertinus multa tradit in d. art. 18. & Matth. Affl. in conſt. Neap. lib. 3. rub. 42. nu. 10. nos item aliquot adduximus in Epitome ad 4. decret. 2. par. cap. 7. §. 5. num. 6. Paulus Pariſius conſi. 163. lib. 4. Lucas de Penna in l. 3. colum. 3. C. de exact. & exceptori. lib. 12. tex. optimus in d. cap. clerici. de exceſſ. prælat. ad hæc & Valerius Maximus lib. 6. c. j. de pudicitia: quædam veterum exempla commemorat de huius ſceleris punitione. Maximè laudat C. Marij Imperatoris diſciplinam, cuius & Quintil. meminit in declamatione, cui titulum fecit, Miles Marianus, & Plutarchus in Mario, alia itidem refert Aymarus Riuallius lib. 3. hiſtoriæ iuris ciuilis, cap. de lege Scatinia, quæ lata fuit in huius ſceleris reos; cuius meminit & Tertullianus in lib. de monogamia. Huius criminis authorem non poſſe facere teſtamentum, etiam ante accuſationem, & condemnationem, probare conantur Anaſtaſius Platus inter cōſilia Barb. cōſi. vlt. lib. j. Gulıel. Bene. in c. Rainutius. de teſtam. in verbo, mortuo itaque teſtatore. io j. nu. 134. Dec. in l. j. C. de ſecund. nup. nu. 8. At Specul. tit. de inſtr. editione. §. compendioſè. verſi. 13. aſſeuerat ſodomitam huius criminis damnatum teſtari non poſſe: quaſi velit, hunc ante damnationem teſtari iure poſſe: ſed prior opinio ex eo probatur, quòd ſodomita ſit ipſo iure infamis. d. l. cum vir. vbi glo. j. & remouet. & ibi gl. ff. de poſtul. cap. infames. 3. q. 7. infamis autem ipſo iure teſtari prohibet. l. is cuius. §. vlt. ff. de teſt. & præterea huius criminis author ipſo iure dominio bonorum priuatur: quod glo. notat in c. cum ſecundum leges. de hæret. in 6. in verb. naturę contrarias, quæ confirmatur authoritate regiæ pragmaticæ ſanctionis in d. l. 85. qui verò omnium bonorum præſentium & futurorum dominio ipſo iure priuatus eſt, teſtari minimè poteſt: vt explicat Bald. in auth. inceſtas. C. de inceſt. nup. quibus tandem rationibus perſuaderi poterit ea ſententia, quæ dictat, ſodomitam, etiam ante condemnationem, teſtari non poſſe. Sed & de pęna ignis extat ante Iuſtinian. elegans conſtitutio lib. 9. codicis Theodoſ. titu. 7. in hunc modum. Imppp. Valent. Theodoſ. & Arcadi. AAA. Orontio Vicario vrb. Rom. omnes, quibus flagitij vſus eſt virile corpus muliebriter conſtitutum, alieni ſexus damnare patientia: nihil enim diſcretum videtur habere cum fœminis: huiuſmodi ſcelus ſpectante populo flammæ vindices expiabunt. PP. in foro Traiani octauo idus Auguſt. Valentiniano A. IIII. & Neotherio Coſſ.

7 De illo autem qui ſimoniæ crimē commiſerit † itidem dubitatur, an ſit ipſo iure ab officio ſuſpenſus ea ſuſpenſione, quæ ipſum efficiat irregularem, ſi diuinis ſe immiſcuerit,

ſcuerit, & vbi ſimonia fuerit in ordine commiſſa quo ad ipſum, & quo ad alios, ipſe ſimoniacus eſt ſuſpēſus ab ordine per ſimoniam ſuſcep o. & ab alijs ordinibus. tex. in c. præter. §. verum. 32. diſt. c. reperiuntur. q. j. c. eos. 81. diſt. Inno. & Doct. in c. tanta. Abb. in c. per tuas. in 2. num. 5. & inr. de ſimoniaco. tex. in c. ſi quis. & ibi Pan. de ſimo. Sylu. verb. ſuſpenſio. q. 7. Hoſt. in ſumma. tit. de ſimo. §. qua pœna. quorum opinio communis eſt: nec poterit iure negari: quia in præcitatis locis probatur: atque ideò irregularis erit ſimoniacus, qui eo tempore nondum ſublata ſuſpenſione, ordinibus miniſtrauerit, etiam poſt pœnitentiam. Quòd ſi commiſſa fuerit ſimonia in beneficio eccleſiaſtico adquirendo, idq; crimen fuerit notorium, & publicum eſt ſimoniacus quo ad ſeipſum, & quo ad alios ipſo iure ſuſpenſus: ſecundum Inno. in d. c. tanta. & Pan. in c. accuſatum. de ſimonia. idcircò irregularitas ab eo contrahitur per ſolum Romanum Pontificem delenda, ſi celebrauerit ante huius criminis peractam penitentiam: quod ita viſum eſt Gonſalo à Villadiego de irregu. c. de ſimoniaco. & pleriſq; alijs: quorum opinio licet dubia olim potuerit eſſe, hodie tñ conſtat per extrauag. cōſtitutionem Paul. Vene. de ſimonia, quę inflicta eſt ipſo iure excommunicatio aduerſus ſimoniacum in beneficio acquirendo. cuius conſtitutionis ipſe memini in reg. peccatum. 2. par. §. 8. num. 7. de reg. iur. in 6. fit igitur, vt ſimoniacus in acquirendo beneficio, cum excommunicatus ſit ipſo iure irregularis omnino ſit, ſi in ordinibus ante abſolutionem miniſtrauerit, eaque irregularitas à ſolo Papa delebilis eſt, c. j. de re iud. & c. j. de ſent. excō. in 6. ſic etenim ſunt intelligenda, quæ hoc in dubio ſolent per Doc. adduci ad huius quæſtionis deciſionem. Nec mirum hoc cuiquā videri debet, cum iſtud crimē grauiſſimū ſit, & in Chriſtiana Republica pernicioſum valde.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Bigamia quid ſit, & vnde originem hæc irregularitas duxerit.*
2 *Bigamus quis dicatur, & quot modis vitium hoc contrahatur.*
3 *Bigamus non eſt qui à ſeipſo vitiatam vxorem duxerit.*
4 *Romanus Pontifex poteſt cum bigamo diſpenſare, non epiſcopus.*
5 *Baptiſmus an tollat irregularitatem ex bigamia vel homicidio ante contractam.*
6 *Religionis profeſſio bigamiam non tollit.*
7 *Neophyti, an ſint ad ordinis ſacramentum admittendi, & ad beneficia eccleſiaſtica eligendi.*
8 *Neophytus, an ſit accipiendus ad officia ſecularia, & quid de his, qui genus ac nomen à Iudæorum gente deducunt.*

§ SECVNDVS.

EST & inter alias irregularitates non poſtremus bigamię locus, cū & ex vetuſtiſſimis decretis & inſtitutis iure Pontificio fuerit ſtatuta. Ex verò ſic definitur: Bigamia
1 † eſt irregularitas ex defectu ſacramēti procedens: quemadmodum Hoſt. in Sūma definiuit, quem alij ſequuti ſunt, prẹſertim Io. Mōtaigna in tract. de irreg. Bigamiæ. in princ. & probatur multis, quæ ſtatim tradentur. Sacramenti autem, cuius hic defectus conſideratur, notiſſima eſt ſignificatio: ſiquidem id matrimonium eſt, de quo nos olim Salmanticæ epitomen in quartum Decretalium concinnauimus, eiuſq; 2. par. c. j. ad fi. explicuimus, quid matrimonij ſacramentum ſignificet perfecta eius ſignificatione. Hæc ſanè irregularitas originem ducit à veteris teſtamenti legibus. Leuitici enim. c. 21. ſcriptum eſt de ſacerdote: ſcortum & vile proſtibulum non duces vxorem, nec eam, quæ repudiata eſt à marito. apud Ethnicos, authore Aulo Gellio, lib. Noctium Atticarum, c. 15. flamen ſi vxorem amiſit, flaminio decedebat eo, q̄ non poterat ſecundam vxorem accipere. Septimius itē Tertullianus in lib. de exhortatione ad caſtitatem inquit: Monogamia apud Ethnicos in ſummo honore eſt, vt & virginibus legitimè nubētibus vniuira pronuba adhibeatur, etſi auſpicij initiū eſt. item in quibuſdam ſolennibus & auſpicijs, vt prior ſit vniuiræ locus. certè flaminia nō niſi vniuira eſt, q̄ flaminia lex eſt. Nam duo ipſi Pontifici maximo iterare matrimonia nō licet, quod monogamiæ gloria eſt. hæc Tertulianus, qui idem reperit in lib. j. ad vxorē. & in lib. de mōogamia, ad fi. & in lib. de præſcriptionibus aduerſus hæreticos. idē & D. Hiero. in epiſtola ad Geronciam de monogamia ita ſcribit: flamen vnius vxoris ad ſacerdotium admittitur: flaminia quoque vnius mariti eligitur vxor ad tauri Aegyptij ſacra ſemel maritus adſumitur. hæc Hieron. cuius ex nouioribus meminit Lud. Cęlius lib. lectio. antiq. 15. c. 22. primus autē bigamus Lamech videtur fuiſſe: Geneſ. c. 4. quo in loco id adnotauit Nic. à Lyra. hoc ipſum teſtatur Tertu. in lib. de exhortatione ad caſtitatem. Pauſanias itidem commemorat, Gorgophonem Perſei filiam omnium primam mortuo priore coniuge Oebalo nupſiſſe, atque initium dediſſe ſecundis nuptijs. ſed & poſt legem Euangelicam ſtatim bigamia ab Apoſtolis inſtituta fuit, q̄ ſacris ordinibus & officijs eſſet impedimento. Nam ad Timotheum Paul. c. 3. inquit: oportet enim epiſcopum irreprehenſibilē eſſe, vnius vxoris virum. idem & in canonibus Apoſtolorū probatur, c. 18. multis autem modis bigamia contrahitur, quorum mētionem hic ſubijciemus, exponentes quid in eorum quolibet conſiderandum ſit. de quibus & Regia lex tractat l. 13. tit. 8. par. 7.

2 Primū is eſt verè bigamus, † qui ſecundas contraxit nuptias, cæteri autem impropriè, & ad ſimilitudinem quandam bigami cenſentur. gl. communiter recepta in c. 2. de bigamis, probatur in c. j. & cap. debitum, de big. c. vnius. c. acutius. c. deinde. 26. diſt. atq; idē erit ſiue quis duas vxores legitimas diuerſis temporibus habuerit: ſiue illegitimā earū alterā eodē tpe. c. nuper. de bigam. quo in loco cōis oium ſēia hoc ipſum aſſerit: eſt tū neceſſariū ad contrahendum hoc bigamiæ vitium in vniuerſum, q̄ carnalis commiſtio intercedat. tex. opt. in d. c. nuper. gl. cōis in c. vnico, de cleri. coniug. in 6. Doct. in 4. ſent. diſt. 27.

Secundò bigamus itē cenſetur qui viduam in vxorem adhuc primam acceperit, & cognouerit carnali commiſtione. tex. in c. ſi quis viduam. 50. diſt. ex ſynodis orientalibus, quas Martinus Bracharenſis epiſcopus compillauit tempore Honorij Papæ primi, eaſq; Lucreoſi epiſcopo nūcupauit: earū enim c. 16. continetur, quod à Gatiano in d. c. ſi quis viduam. exponitur. Idem tradit, & reſpondet Inn. Papa primus in epiſtola 2. ad Victririum Rothomagēſem epiſcopum c. 5. c. ſi quis viduā. in 1. 34. diſt. cuius pars prior deducitur ex d. c. 5. poſterior autem ex c. 6. eiuſdē epiſtolę. eſt & ad hoc canō decimuſoctauus Apoſtolorū, à quo Gratianus adſumpſit c. ſi quis viduā, in 2. 34. diſtin. vbi idem traditur de eo qui fœminam ab alio repudiatā vxorem duxerit. quod & Hier. probat ad Fabiolam de veſte ſacerdotali. c. vidua. 34. diſt. Nec refert quo ad irregularitatem ex bigamia contrahendam, q̄ matrimonium ſit iure validum, vel nullum: ſatis equidem eſt ipſe coniugalis affectus: quemadmodum probatur in cap. vlt. & in cap. nuper, de bigami. ex quibus Doct. ibi, & in diſtin. 27. quarti ſententiarum, ita plenè frequentiſſimo omnium conſenſu aduotarunt. [idem probatur ex can. 19. Apoſt. ſi eius ratio conſideretur.] illud tamen exigitur, quòd hæc vidua, aut repudiata cognita fuerit à priori viro, ſecundum communem ſententiam eorum, quos modò citaui, & ſtatim in hoc tractatu quo ad bigamiæ vitium citabo. vnde infertur verus intellectus ad tex. in cap. quotquot. 27. quęſt. j. ex ſynodo Anchyritana. cap. 18. ex quo notauit Specul. tit. de diſpenſatio. §. iuxta. verſ. cōtrahitur, bigamum eſſe clericum, vel monachum, qui cum virgine matrimonium impediente ſacro ordine, aut profeſſione, nullum contraxerit. etenim licet hic vt bigamus puniatur, minimè tamen bigamus eſt nec verus, nec fictus, aut interpretatiuus. tex. opt. in cap. ſanè. in 2. de cleric. coniug. qua ratione quamuis ſolus Papa diſpenſet circa bigamiæ irregularitatem, tamen in hac ſpecie epiſcopus diſpenſabit etiam quo ad maiores ordines ſuſcipiendos. notat Syluest. in verb. bigamus. §. 7. & ſenſit Montaigna in tract. de bigamis. quæſt. 4. idem docet Panorm. in cap. j. & 2. ne cler. vel vouent. & tamen cum diſpenſatio neceſſaria ſit: vt probatur in d. cap. j. viſum

fuit quibuſdam, hunc bigamum eſſe ſaltem quadã ſimilitudine: qđ explicat Palud. in 4. ſent. diſt. 27. q. 4. colum. 4.

Tertiò his bigamus eſt, qui etiam vnicam vxorem habuerit corruptam, tñ nõ virginem. c. debitum vbi Car. & Doƈt. de biga. c. j. de Clericis coniug. in 6. c. curandum. c. ſi quis de laicis. 34. diſt. quod adeò verum eſt, vt idem vitiũ locum habeat, ſi quis inſcius, & ignorans corruptam vxorem duxerit: ſicuti probatur in d. c. curãdum. & eſt cõmunis opinio, quam ſequuntur Card. in clem. cum ex eo. col. j. de ſent. excõ. & Henr. in c. j. col. 3. de bigam. tex. in c. qui in aliquo. 51. diſt. idem erit, ſi quis matrimoniũ quod nullum eſt, cum fœmina corrupta contraxerit; adhuc enim bigamus cenſetur. tex. in d. c. vlt. de bigamis. vbi cõmunis omnium ſentẽtia hoc ipſum probat. Quid autem
3 de eo qui fœminam † corruptam ab eodem tñ ſtupro vitiatã in vxorẽ duxerit? ſunt enim q. cenſent, & hunc bigamum eſſe. huius ſnię authores ſunt Hoſt. Io. And. Anch. Ant. & Imol. in c. ſanè, de cler. coniug. quorum opinio ꝑfectò falſa eſt. Nec enim hęc fœmina diuiſit carnem ſuã in plures, cum ab vno tantum fuerit cognita. c. debitũ. idcircò virginem dicitur accepiſſe in vxorem, qui à ſeipſo corruptam, & ſtupro vitiatam vxorem duxit, ſiquidem ꝑ matrimonium ſubſequens præcedens vitium omnino purgatur. c. tanta, qui filij ſint legit. atq; ita in hac quęſt. opinionem iſtam tenent gl. in c. qualis. 30. q. 5. & in c. ſanè, in j. de cleric. coniu. & c. vnico, de cler. coniug. in 6. glo. & cõis in d. c. debitũ. Abb. in d. c. ſanè. Ant. & Anc. ſibi cõtrarij in d. c. tanta. Io. And. Dom. & Fran. d. c. vnico. S. Th. in 4. ſen. diſ. 27. q. 3. Flor. 3. par. tit. 28. c. 3. Syl. in ver. bigamus. in prin. Ang. q. 5. Capella Toloſ. 219. & 254. & vtrobiq; Aufrerius, Arch. in c. nemo. 32. diſt. vbi Dom. fatetur, hãc opinionem eſſe communem. Idem aſſeuerant Card. in d. cap. ſanè. Henr. in c. j. de biga. col. 4. Imo. in d. c. ſanè. Gonſ. à Villad. in tract. de irregu. quæſt. de bigamia. Io. Montaigna in tract. de bigam. q. 6. & Alber. Trot. lib. 2. de vero & perſ. cleric. c. 11. num. 3. Io. in ſumma conſeſ. lib. 3. tit. 3. q. 5. probaturq; veritas huius ſententiæ ex his, quæ ſtatim explicabimus ad rationem huius irregularitatis.

Quartò, bigamiæ vitium contrahitur ab eo qui etſi vnicam, & virginem vxorem habuerit, eam tamẽ poſt adulterium ab ea commiſſum carnali coniunctione cognouerit, ẽt adulterij ignorans. c. ſi quis vxorem. 34. diſt. & c. ſeq. notant Abb. Anan. & Doƈt. in c. 3. de adult. quorũ opinio communis eſt, & obtinet, etiamſi ex præcepto eccleſię adulteram vxorem inuitus cognouerit. Hoſt. in ſomma de bigamis. q. 9. S. Th. Pal. & alij in 4. ſent. diſt. 27. quæſt. 4. Flor. in d. c. 3. gl. in d. c. ſi cuius vxorẽ. & ibi Doƈt. Capella Toloſ. 255. Aufre. ĩ cle. j. de offi. ord. reg. j. Fallẽ. 8. horũ opinio tutior eſt, ſecũdum Henr. in d. c. j. de biga. col. 4. & magis communis, vt aſſerunt Alber. Trotus in d. c. 11. num. 2. & Sylueſt. in verb. bigamia. q. j. licet contrariam tenuerit Inno. in c. inquiſitioni. de ſent. excom. & quidam alij, quorum ſententiam vltimo loco retulit Io. in Summa cõfeſ. lib. 3. tit. 3. c. 9. imò & irregularis eſt qui adulterã poſt pœnitentiam ſibi reconciliatam cognouerit. Anan. in c. 3. de adult. Fel. in cap. ius generale. col. 6. diſt. j. idem ſenſit Anch. conſi. 124. & ſentiunt omnes, qui proximam opinionem probarunt.

Huius verò irregularitatis plures traduntur rationes, præſertim à gl. in ſumma 26. diſt. etenim licet matrimonium contractum cum corrupta verum ſit ſacramentũ, repræſentans per mutuum conſenſum coniunctionem Chriſti, & animæ iuſtæ, non eſt tamen quo ad ſignificationem omnino perfectum ſacramentum; ſiquidem minimè ſignificat coniunctionem Chriſti cum vnica, & immaculata ſpõſa eccleſia. c. acutius. 26. diſt. c. debitum, de bigamis. vnde bigamus cum patiatur defectum quo ad ſignificationem in ſacramento matrimonij, prohibetur item à ſacramento ordinis. deinde pati non debet defectum in ſacramento, qui ſacramenta miniſtraturus eſt. quibus, & alijs rationibus iure Pontificio hæc fuit irregolaritas inſtituta: quas equidem rationes tradidere Thom. & reliqui Theologi in 4. ſent. diſtin. 27. Io. in Sum. confeſ. d. tit. 3. q. 2. Hoſt. & alij Canoniſtę paulò ante nominatim citati.

Hinc deducitur & illud dubium, quo quæri ſolet, quę ſit ratio cur vxor corrupta efficiat maritum bigamũ, non ſic debetur bigamia ex ipſius mariti corruptione, ita quidem, vt licet ipſe vir non ſit virginitatis laurea tempore matrimonij præditus, non ex hoc efficiatur irregularis ſi virginem vxorem acceperit. & gl. in d. c. debitum. de bigamis. tres vel quatuor rationes exponit, quas improbat eleganter S. Th. in 4. ſent. diſtin. 27. q. 3. ſcribens eam eſſe veram rationem quia actus contrahendi, aut contrahentis matrimonium nõ cadit ſuper ſeipſum, ſed ſuper alterum coniugem, atque ideò vitium corruptionis nullum efficit defectum quo ad corruptum, ſed quo ad alterum. eandem rationem ſequuntur Ant. in d. cap. debitum, num. 9. Henr. in cap. j. de bigamis. col. 4. & Syluest. in verb. bigamus. quæſt. 5. quæ quidem ratio communi omnium conſenſu probata videtur.

Patet deinde ex prænotatis, manifeſtum eſſe quorũdã hæreticorum calumniã, qui Pauli Apoſtoli verba ita acceperunt, vt dicerent ex Pauli teſtimonio eum eſſe bigamum, & repelli qui eodem tempore duas vxores haberet; non autem eum, qui ſucceſſiuo tempore ſecundam vxorẽ legitimè accepit: quaſi hic nõ ſit irregularis ex bigamię cauſa. horum impudens error iuris Põtificij manifeſta interpretatione, & ipſius Pauli vero ſenſu refellitur; qđ & ꝑter canones à me ſuperius citatos oſtẽdit Alber. Pighius in cõtrouerſia 15. ver. impudẽs verò calũnia.

4 Ex his etiam conſequitur, Romanum Pontif. † poſſe diſpẽſare, vbi bigamus in ſuſceptis miniſtret, & ad ſuperiores ordines accedat, cum hoc vitiũ, aut impedimentum à iure humano Pontificio inductum fuerit: tametſi originem habeat hæc inſtitutio à lege Diuina veteri, & à gentilium ritu. quam ſententiam planè omnium conſenſus admiſit: præſertim S. Th. in 4. ſen. diſt. 27. q. 3. & inibi alij Doƈt. Flor. 3. par. tit. 28. c. 3. glo. & canoniſtæ in c. ſuper eo. de bigamis. imò eſſe hanc opinionem communem fatetur Io. Montaigna in tract. de bigam. q. 7. quę itidem obtinet adhuc de ꝓtãte ordinaria: quia per legẽ ipſam naturalẽ, diuinam, & humanam, principi legiſlatori ſummo licet per diſpenſationem humanis conſtitutionibus derogare. idcircò hæc poteſtas ordinaria eſt, cum lege ſic data, & conſtituta, non autem abſoluta: ſiquidem in humano principe poteſtas abſoluta Tyrannidi potius, q̃ legitimæ poteſtati tribuenda eſt, quod nos alioqui adnotauimus lib. 3. Variar. reſol. c. 6. num. 8. Qua ratione mihi nõ placet hac in cõtrouerſia quod quidam adnotarunt, maximè Henr. in cap. j. de bigam. col. 5. & Ioan. Sraph. de lit. grat. & iuſtit. col. vlt. aſſerentes poſſe ſummum Pontificem cum bigamo diſpenſare ex poteſtate abſoluta, non autem ex poteſtate ordinaria. Nã vt modò explicuimus, poterit Papa hac vti diſpenſatione poteſtate ordinaria. Non enim eſt de neceſſitate præciſa iuris diuini, quo ad ſacramentum ordinis, vt ſacramentum ſit, characteremque imprimat, ꝙ ordines ſuſcepturus bigamus, non ſit. is etenim bigamus etſi non ſit ad ordines promouendus, ſi promotus fuerit, characterem recipit, & ordinis ſacramentum. cap. quicunque. in 2. 50. diſt. & cap. pęnitens. notant omnes, præſertim Hoſt. in ſum. tit. de bigamis. §. vlt. Ant. in d. c. debitum. de big. Alber. Trotius in d. c. 11. num. 6. quorum opinio communis eſt Theologorum, & canoniſtarum: quam & Ioan. Arboreus probat lib. 2. Theoſophiæ. cap. 16. ſolus autem Romanus Pont. diſpẽſat ſuper hac irregularitate, ſecundũ Inn. & cõem in d. c. ſuper eo. quibus ea ratio ſuffragatur, ꝙ bigamiæ irregularitas ab Apoſtolis, & veteribus vniuerſalis eccleſiæ concilijs inducta fuit, & in his non eſt diſpenſatio expreſſim permiſſa: atque idò Epiſcopus minimè poterit diſpenſare iuxta communem reſolutionem traditã in c. at ſi clerici. §. vlt. de iudic. & maximis rationibus comprobatam ab eruditiſſimo prudẽtia & morib. admodum illuſtri D. Didaco ab Alaua, Epiſcopo Abulenſi, curiæ Granatenſis præſide integerrimo in l. j. de concilijs. c. 2. num. 2. Sic ſanè non poſſe Epiſcopum diſpenſare in hac ſpẽ & irregularitate aſſerũt oẽs paulò ante citati, quorũ opinionẽ cõem eſſe fatetur Præp. in d. c. lector. 50. diſt. eandem tenẽt Ang. in ver. bigamus. Gonſ. a Villad. de irreg. q. vlt. Io. Montaigna in d. tract. de biga. quęſt. 7. qui & hanc eſſe cõem aſſeuerat.

ſed Card. à Turrecrem. in d. c. lector. poſt Tho. in d. q. 3. & Syluest. in ver. bigamus. q. 7. probare conantur, poſſe epiſcopum diſpēſare cum bigamo in minoribus ordinibus. Quę quidem opinio poterit admitti, quoties maxima ſubſit diſpenſandi cauſa: quēadmodum Lud. Gomez, opinatur in tract. breuium, num. 10. aut ſanè vbi qui bigamiam contraxit, eo tempore merus erat laicus: hæc etenim irregularitas quo ad minores ordines tolli poterit epiſcopi diſpenſatione, ſecundum Henr. in c. j. de biga. in fi. Quaſi eo authore ſit ſecus dicendum in eo, qui poſt clericatum bigamiæ vitium contraxerit, vt cum hoc nec in minoribus poſſit epiſcopus diſpenſare. hic enim ex hoc amiſit omnino clerici & eccleſiaſtici ordinis priuilegium ipſo iure. c. vnico, de biga. in 6. & ideò non poteſt idem ex epiſcopi diſpenſatione recipere. Non inficior hanc opinionem Henrici probabilem eſſe: eam tamen dubiam nimis eſſe cenſeo: illud certò ſciens etiam ſummum Pontificem maxima cum difficultate in hoc bigamiæ vitio diſpenſare. Quod & poſt alios Io. Staph. fatetur in d. tract. de lit. gra. & iuſt. ad fi.

Verum in hoc de bigamia tractatu eſt conſiderandū, 5 † homicidium commiſſum ante baptiſmum minimè efficere quem irregularem, c. ſi quis viduam. 50. diſtin. idque omnes fatentur. At bigamia contracta ante baptiſmum, dubiam efficit diſputationem, an ex ea detur irregularitas, aut ſemel data per baptiſmum tollatur. Nam D. Hier. in epiſtola ad Oceanum in ea eſt ſententia, vt exiſtimet bigamiam ante baptiſmum contingentem minimè irregularem quem conſtituere. Huius opinionem Gratianus retulit in c. j. 26. diſt. eandem tuetur rurſus idem Hiern. ſuper epiſtolam ad Titum. c. j. Gl. ord. & Nicol. Lyran. j. ad Timoth. c. 3. hoc ipſum probat tex. in c. j. 33. diſt. ex canonibus Apoſtol. cap. 17. & defendunt Io. Maior. in 4. ſen. diſt. 27. q. 6. verſi. dubitat. & Iac. Almain in diſt. 25. q. j. & Henr. à Gandauo ab eodem, & alijs citatus. Huius opinionis ea eſt ratio, q bigamiæ irregularitas iure humano Pōtificio ſtatuta ſit, & hoc non ligauerit infideles: igitur irregularis non eſt qui ante baptiſmum bigamiam contraxerit. deinde Paulus Apoſtolus cum ſcripſit, epiſcopum debere eſſe vnius vxoris virum, dubio procul de fidelibus iam baptizatis intellexit: idcircò de irregularitate à baptizato contracta Apoſtolus tractat, non de ea q̄ infideli ante baptiſmum, aptari nequit: & præterea conſtat, p baptiſmū oia peccata; ēt mortalia, & actualia tolli, ac dimitti. c. gaudemus. de diuort. c. deinde. 26. diſt. notat S. Tho. 3. par. q. 68. ar. 3. & 4. & ar. 6. ergo & irregularitas, etſi cōtracta fuerit; cum ſępiſſimè abſque labe & crimine contingat, per baptiſmum tollitur. in contrariam ſententiam itum eſt à Diuo Auguſtino, qui in lib. de bono coniugali c. 18. opinatur, irregularem eſſe eum, qui ante baptiſmū vnam vxorem habuerit, & ea mortua, aliam poſt baptiſmum acceperit. Idem Gratianus refert in c. acutius. 26. diſt. quo in loco ad eandem opinionem citat Innocentium primum in epiſtola 22. ad Ruffum & Euſebium Macedoniæ epiſcopos. c. deinde. & in c. pen. Diuū Ambroſiū, qui lib. j. de Officijs. c. vlt. eandem ſententiam probat, quam S. Thomas & alij ſequuntur in 4. ſen. diſt. 27. q. 3. Canoniſtæ in d. c. gaudemus. Ioānes Arbore lib. 2. Theoſophiæ. c. 16. Iaco. Almain in 4. ſent. diſt. 33. q. 2. rurſus eſt & ad hoc tex. in c. acutius. 29. q. 3. [multa tradit Claudius Spencæus lib. 2. de continentia c. 3. & ſeq.] ex Diuo Auguſt. in d. c. 18. lib. de bono coniugali: cuius ſententia recepta eſt omnium ferè conſenſu aduerſus Hiero. cuius rationibus ſic reſpondendum eſt, duabus equidem prioribus in hunc modum, q licet lex Pontificia non afficiat eius vinculo infideles, dum infideles ſunt, tamen ſi ipſi ad Catholicam fidem tranſierint, & velint ſacris ordinibus inſigniri, nō ſunt ad eos admittendi, ſi habuerint ea vitia & defectus, qui iure canonico impedimentum pręſtant. Cuius rei exemplum ſit in corpore viciatis: maximè quia in ſpecie, quam Hieronym. tractat, bigamia contracta fuit poſt baptiſmum, cum iam baptizatus ſecundas contraxerit nuptias. ſic ſanè D. Paul. de baptizatis agit: hi enim qui nondum Chriſti fidem ſuſceperunt, nō promouent ad ordines ſacros, & tñ baptizatus pōt bigamus eſſe ob matrimonia contracta ante baptiſmum. poſtremę āūt rōni ex eo ſatisfaciendum eſt, q per baptiſmum tollūtur peccata oia vi ſacri, & interiori confeſſione, ſaltem Deo facta cum peccatorū pęnitentia, quo ad culpam, & ſatisfactionē offenſę diuinę: ſm Th. in d. q. 68. ar. 3. & 4. non tñ quo ad forum exterius, nec quo ad iudicialē punitionē: quemadmodū ipſe tradidi in lib. 2. Variar. reſol. c. 10. nu. 4. nec item tollunt per baptiſmum defectus ſacri, quos ipſe infidelis patiebatur, nēpe in contractu coniugali cuius cauſa carnem ſuam in plures diuiſerit. Nam & apud infideles matrimonium eſt legitimū cōſenſu quidē: imo & id dici poterit ſacr̄m habitu licet nō actu, cū abſq; fide ſacr̄m ratū cōtingere nō poſſit. c. quāto. & d. c. gaudemus. de diuor. quorū intellectū & nos explicuimus in Epitome ad 4. decre. 2. par. c. j. §. vnico. num. 4. Nec opinioni Aug. obſtat tex. in d. c. ſi quis viduam. & c. j. 33. diſt. ſiquidem inibi probatur, bigamiam poſt baptiſmum contingentem efficere quē irregularem, nō tñ negat, q idē nō ſit, ſi ante baptiſmū ea cōtigerit. [quāuis huic ſolutioni ſatis refragat Zonaras ī ſcholijs canonis 17.] Quib. tādē ſit, opinionē Aug. magis receptam eſſe, & Inn. Papæ authoritate probatam fuiſſe.

Supereſt tñ adhuc ſcrupulus quidam, qui male iuris vtriuſq; Doct. torquet. Horum etenim quidā cenſet, irregularitatem ex homicidio ante baptiſmum procedentē tunc p baptiſmū tolli, cū homicidiū acciderit, cū peccato: quaſi in hac ſpecie irregularitas tollatur, vt cōſequēs peccato qđ tollitur per baptiſmū: ſecus aūt dicendū ſit, vbi homicidiū cōtigerit abſq; peccato, vt i iudice: eo ſiquidem caſu irregularitas non tollitur per baptiſmum, quēadmodum probāt gl. in d. c. ſi quis viduā. 50. diſt. vbi Arch. Dom. & Pręp. gl. Arch. & Pręp. poſt alios in d. c. deinde. 26. diſt. Hoſt. Io. And. Ant. & Anch. in d. c. gaudemus. Gonſa. à Villad. de irreg. c. vlt. Regia. l. 27. tit. 6. part. j. contrariā ſententiam defendere conant Cald. Abb. Card. & Pręp. in d. c. gaudemus. Inn. i c. presbyterū. de hom. Henr. in d. c. gaudemus. Palu. in 4. ſen. diſt. 4. q. j. Io. Minor diſt. 27. q. 6. & Iac. Almain diſt. 25. q. j. & diſt. 33. q. 2. Hoſt. in ſum. tit. de hom. §. qua pęna. verſ. & hoc Syl. i verb. irregularitas. q 28. quorū opinio verior eſt, & eam rationem habet, q irregularitas procedens ab homicidio ſolū orit ex horrore illo, quo afficitur is qui iuſtè, aut iniquè alium occiderit. hic verò horror per baptiſmum aboletur: & ideò irregularitas ratione homicidij contingens ſiue homicidium ſit peccatum, ſiue non, per baptiſmum aboletur. Non ſic in bigamia rūdendū erit: nā is defectus minimè per baptiſmi ſacr̄m ſuppletur. Quamobrem poſterior ſententia magis applaudet quam fatetur communem eſſe Sylu. in d. q. 28.

6 Ingreſſus aūt religionis † eā irregularitatē tollit, q nō procedit à culpa, vel actu ipſius monachi: nēpe natalium defectū, nō tñ eā, quæ ab actu proprio deducitur: ſm gl. in c. 2. de Apoſtat. q̄ probari vr̄ authoritate tex. in auth. de ſanctiſ. epiſ. §. nullam. & c. vlt. 19. q. 3. quib. conſtat ingratitudinis cām quo ad exhęredationem filiorum tolli p ingreſſum religionis. Qua de re nos aliquot nouiter adnotauimus in c. Raynutius. de teſt. in prin. nu. 10. Quidquid tñ ſit de ignoratorum filiorum iure, & cauſis quo ad pręſentem quæſt. illud potius obtinet, quod quęcunque irregularitas minimè tollatur per religionis profeſſionem, niſi in caſibus iure expreſſim ſtatutis, tametſi religionis fauore facilior ſit diſpēſatio. quod notant Abb. & Anan. in d. c. 2. Gonſal. in d. q. vlt. & Syl. in d. quæſt. 18. tradit Soc. in c. ad audientiam. col. vlt. de homicid.

De Neophytis potiſſimè controuertit, an hi ſint apud ſacros ordines, & altaris miniſterium admittendi. De clinicis etenim Euſeb. ſcribit lib. 6. Hiſt. eccl. c. 33. olim non licuiſſe clericum fieri eum, qui in neceſſitate conſtitutus, morboq; grauatus in lecto baptizatus fuiſſet, qui vulgo Clinicus dicebat. id verò ea ex cauſa prohibitū fuit, vt idem Euſebius ſenſit, quòd nondum reliqua, quę baptiſmum ſubſequi ſolent, eſſent in hoc ſollenniter adimpleta, ne Clinicus hic foret chriſmatis ſignaculo conſummatus. extat verò de his clinicis elegans Diuus Cypriani epiſtola, quæ ſeptima eſt lib. 4. Neophytum 7 † autem appello nouiter in Chriſtiana religione plantatum, qui equidem multis authoritatibus excluditur ab

huius ſacramenti ordinis ſuſceptione. Nã & Paul. Apoſt. j. ad Timoth. c. 3. inquit, non Neophytum, ne forte elatus in ſuperbiam in iudicium incidat, & in laqueum diaboli, hoc eſt in arrogantiam, quæ eſt diaboli ruina, ſecundum Gratianum in ſum. 48. diſt. Hnc pertinet quod ſcripſit Inno. Papa primus epiſtola 12. ad Aurelium, Miſerum eſt inquit, cum fieri magiſtrum, qui necdum didicit eſſe diſcipulus. Nicæna item ſynodus canone 2. in ſpecie vetuit, Neophytum ad epiſcopatum vel presbyterium admitti, c. quoniam. 48. diſt. idem D. Greg. lib. 7. epiſt. 111. ad Stagrium epiſcopum. c. vlt. ead. diſt. inquit, Sicut Neophytus dicebat, q in initio ſanctæ fidei erat eruditione plãtatus: ſic modò Neophytus habendus eſt, qui repente in religionis habitu plantatus ad ambiendus ſacros ordines irrepſerit. idem Greg. lib. 8. epiſt. 23. ad Fortun. Neapolytanũ Epiſcopum ſcribit, neminem ad religionem conuerſum ante bienniũ debere tonſurari. c. monaſterijs. 19. q. 3. ſed & de Neophytis concilium Arelatenſe ſm ſub Sylueſtro Papa primo celebratum ſtatuit eos non eſſe ad diaconatus, vel ſacerdotij officium ordinandos, quod in eiuſdem ſynodi canone j. continetur. Idem prohibuit concilium Laodicenſe, celebratum ſub Liberio Papa. c. 3. apud Laodiceam Phrygiæ vrbem prouinciale quidem, ſed cõprobatum in ſexta ſynodo generali. Siritius Papa huius nominis primus hoc ipſum prohibet in epiſt. 3. ad vniuerſos orthodoxos, docens, vt Neophyti ſacerdotes nõ fiãt. ſic & in Neocæſarienſi concilio, c. 12 ſtatutũ eſt, q in ægritudine baptizatus ad ſacerdotium non admittatur: nulla quidem alia ex cauſa, q̃ q nondum ſit ſatis in fide confirmatus, c. j. 57. diſt. cuius inter eius ſingularia meminit Lud. Rom. ſing. 416. eſt & opt. tex. in c. ſi officia. 59. diſt. ex Vrbano Papa, qui reſpondit, officia eccleſiaſtica gradatim dãda eſſe inſtructis iam admodum in Chriſtianæ religionis documentis: quemadmodum & ſecularia. Officia verò ac munera publica Reipublicæ ſecularis. Non eſſe dãda Neophytis probat tex. iuxta intellectum gl. inibi in c. conſtituit. 17. q. 4. ex concil. Tolet. 4. c. 63. de Iudæis etenim id ſcripſit Greg. nonus. in c. pe. de Iudæ. idem ſtatutũ fuerat in c. cũ ſit eo. tit. c. nulla. 54. diſt. ex conc. Tol. 3. c. 14. qđ & in d. c. cõſtituit. expreſſim traditur: quo in loco idẽ adijcitur de his qui ex Iudæis ſunt, vt hi apud Chriſtianos officia publica minimè obtineãt. Hos gl. intellexit eſſe Neophytos, quem ſenſum ſequuti ſunt Rom. in ſing. 672. Iaſ. in rub. ff. de iuſt. & iur. col. j. quà de re latè diſputat Montaluus in l. 2. tit. 3. lib. 4. Fori, contendens non eſſe Toletanũ conciliũ intelligẽdum de his, qui ex gente Iudæorum Chriſti fidem ſuſceperint, quos admitti ad officia ſæcularia non eſt vetitum: ſed de ipſiſmet Iudæis, & his, q ſunt ſub eorum familia. hi etenim nõ ſunt apud Chriſtianos ad munera publica eligẽdi, ne Chriſtianis præſint: Regia l. 3. tit. 24. par. 7. l. 4. tit. 3. lib. 8. ordinat. tex. elegans in l. vlt. C. de Iudæ. quæ procedit nõ tm̃ iure ordinario, ſed & delegationis rõne, vt nec ex commiſſione tanquam delegatus alterius poſſit Iudæus apud Chriſtianos officia publica exercere, ſicuti docet Iac. de Nigris in rub. de offi. eius cui eſt mand. iuriſd. col. 6. contra Mart. Landenſem ibi. Priuatam verò dignitatẽ poterit Iudæus obtinere, nempe primogeniũ familiæ: vt probat And. Tiraq. de primoge. q. 66. nu. 40. & ſeq. Nec oberit tex. in l. 3. §. vlt. ff. de decurionibus; ex quo cõſtat, Iudæos poſſe eſſe decuriones. Nã vel lex illa eſt correcta, vel tractat de Chriſtianis: qđ paulò poſt examinabitur, aut tãdẽ obtinuit in municipio qđ Iudæos incolas, vel gentiles habet, non de eo, qđ Chriſtianorũ legẽ obſeruat, & eorũ iuriſdictioni, ac regimini ſubditur, & Chriſti fidẽ ſuſcepit. Sed q̃rit an Iudæus poſſit eſſe Chriſtiani tutor? & Fulgoſ. ac Mart. Laudenſ. in rub. ff. de iuſt. & iure. tenent id fieri poſſe. tex. opt. in l. ſpadonem. §. iam autem. ff. de excuſat. tuto. iam autem Iudæi quoque non Iudæorum tutores erunt, quemadmodum cætera munera ſubeunt. Namque eos conſtitutiones ſolutos eſſe volunt ſolis illis rebus, per quas ſuperſtitio eorũ pollui videatur. Hactenus Modeſtinus ex Latina Ant. Aug. traductione. Et tñ verius eſt, q Iudæus tutor Chriſtiani eſſe non poſſit, ne prauis moribus pupillum, & Iudaicis ſuperſtitionibus erudiat, atque ita, licet varijs rationibus, tenet Bart. & Iaſ. in rub. ff. de inſt. & iure. Rom. in l. pactum. C. de collat. num. 15. Anan. in rub. de iudæ. nu. 7. Ang. Aret. in §. præterea. col. 25. de exceptioni. Fel. in c. cum ſit. col. j. de Iudæ. Soc. cõſi. 70. lib. j. col. vlt. & Bertach. de gabells. 3. par. quæſt. 8. qui, & Iaſ. in d. rub. ff. de iuſt. & iure. intellexere d. l. 3. §. vlt. ſecundum primum & vltimũ intellectum, quos paulò ante ipſe tradidi. Non me latet hac in controuerſia plura poſſe tradi, quæ de Neophytis diſcernendis à veteribus ſeu veteranis Chriſti militibus paſſim obuia ſunt: nos tamen aliquot proponemus concluſiones ad quorundam canonum intellectum.

Prima concluſio. Neophytus is propriè dicitur, qui ex Iudaica lege, aut Mahumetica, vel Ethnica nuper legem Chriſti profeſſus fuerit, non is, qui ex ipſa natiuitate iã Chriſti nomen acceperit, genus tñ à Iudæorum gente deducens. hoc probatur ab ipſius dictionis propria ſignificatione: & eſt communis omnium, quos in hoc tractatu ipſe legerim obſeruatio: ita etenim omnes iuris vtriuſq; Doct. dictionẽ iſtam acceperunt, vel ipſius Pauli teſtimonio, qui non appellat Neophytum eũ, qui è gente Iudæorum, iam olim iã diu legẽ Chriſti fuerit profeſſus: alioqui & ipſe Paulus Neophytus diceretur, eodẽq; noĩe reliqui Apoſtoli cenſeri rectè poſſent.

Secunda concluſio. Neophytus non eſt ad ordines ſacros, nec adhuc ad minores prouehendus. Probatur hæc cõcluſio in præcitatis authoritatibus D. Pauli, Conciliorum, & ſanctorum Doct. quibus ſatis conſtat hanc concluſionem veram eſſe: nã præter alios eã tradidit Ioan. in ſum. cõfeſ. lib. 3. titu. 14. & Canoniſtæ in dictis locis paulò ante per me nominatim adductis. fuit verò olim, & nunc eſt maximè vtilis hæc prohibitio multis ſanè de cauſis, quæ eam iuſtiſſimam efficiunt.

Tertia concluſio. Neophytus quacunque ex lege Chriſtianam legem profeſſus, tunc demum poterit ad ſacros ordines, & eccleſiaſtica beneficia promoueri, cum Epiſcopo viſum fuerit, cum iam moribus & Chriſtiana diſciplina ſatis inſtructum eſſe: ita quidem, vt iam veteranus Chriſti miles cenſeri iuſtè poſſit. tex. opt. in c. j. 57. diſt. ex quo Rom. id notauit in ſing. 416. Fel. in c. cum ſit, de Iudæ. Dec. col. 3. in c. eam te. de reſcr. vbi eſt tex. ſecundum hãc cõcluſionem intelligendus. Nam ibidem Fel. & Ripa nu. 31. fatẽtur, poſſe ad ordines & eccleſiaſtica beneficia admitti eum, qui non nuper, ſed iam diu relicta gentilium, aut Iudæorum lege, Chriſtianam, & Euangelicam fuerit profeſſus. Sic deniq; multi fuere olim ad ordines ſacros, & eccleſiaſticas dignitates admiſſi, qui à Iudaica, vel gẽtilium lege fidem Chriſti ſuſceperint, & tñ ob vitæ, & morum probitatem, atq; ideò, quia iam diu Catholicæ religionis inſtitutis fuerant edocti, nomen Neophytorum amiſerãt. Is ſiquidem Neophytus nõ eſt, qui iam diu Chriſtianam religionem profitetur: vñ non eſt, niſi fallor, hæc irregularitas, quæ ad Neophytos pertinet, alijs omnino ſimilis, cum non ſit expectanda Romani Pont. diſpenſatio: ſed tantum ſit arbitrio epiſcopi conſiderandum, an ſit nouiter conuerſus ad fidẽ iam dicendus veteranus miles Chriſtianæ religionis, vel ex morũ ꝓbitate, & integra legis Euãgelicæ inſtructione, vel ex antiqua, & veteri Chriſtianæ legis profeſſione; quod cautè diſcernendum erit.

8 Quarta concluſio. Neophitus † paulò ante Chriſtianã religionẽ ſacro baptiſmate profeſſus non eſt, nec ad ſecularia officia eligendus: hanc aſſertionem probat concilium Tol. in d. cap. conſtituit. 17. q. 4. & ibi gl. & Arch. poſt eos Ana. & Fel. in c. cum ſit. col. j. de iudæ. Iaſ. in rub. ff. de iuſt. & iure. col. j. Roma. in ſing. 672. quibus & ea ratio admodum accedit, q indecorum ſit veteranis Chriſti militibus munere publico ꝑfici eum, qui paulò ante Chriſtianam religionẽ vel idolorum cultu, aut Iudaicis cæremonijs, & ſuperſtitionibus inſectabatur. Potiſſimè hæc ipſa concluſio eſt admittenda, ne in ſuperbiam Neophytus elatus in præcipitium ruat, & diabolica ſuggeſtione peior fiat, atq; à noua & vera religione, quæ humilitatẽ docet prorſus abſtineat: quinimò & ipſe Fel. in d. c. cum ſit. & ã c. Iudæi, de Iudæ. aſſeuerat, hunc Neophytum nõ eſſe teſtẽ idoneũ, nec ad teſtimoniũ admittendũ contra Chriſtianum. citat ad hoc tex. in c. non põt. 2. q. 7. ex concil. Tol. 4.

c. 62.

c.61.vbi id minimè probatur. Cõcilium etenim de eo tractat, qui cum Iudæus eſſet, Chriſtianus effectus fuit, & tandem poſt in legem Chri eſt præuaricatus, nõ autem de eo Neophyto, qui nouam religionem Catholicè obſeruat: vnde mihi non omninò placet hæc Fel. ſententia, licet eã ſequatur Franciſ. à Ripa in d.c. eam te. num. 30. libenterq́; admonitos eſſe velim iudices, vt in hac opinione ad praxim recipiendam cautiſſimè proprio ac diſcreti viri arbitrio vtantur.

Quinta concluſio. Qui iam diu catholicam fidem relicta falſa religione ſuſcepit, & miles eſt veteranus militiæ Chriſtianæ, nulla lege prohibetur ad ſæcularia officia eligi & admitti; imò Regia cõſtitutione expreſſim admittitur, tex. celebris in l.6.tit.24.par.7. cuius meminit latè hãc concluſionem probans Montaluus in d.l.2.tit.3.lib.4. Fori. hoc idem notant Fel. & Rip. in d.c. eam te. nu. 31. Fel. in d.c. cum ſit, de Iudæ. & licet Reg. lex indiſtinctè admittendos eſſe cenſeat ad publica munera eos qui relicta Iudæorum aut Maurorum lege Chriſto nomen dederunt, ipſe tamen cenſeo eam legem eſſe intelligendam ſecundũ hanc quintam concluſionem, in hoc qui iam diu legem Chriſti veteranus profitetur, alioqui indecorum eſt, quod apud Chriſtianos præficiatur is in muneribus publicis, qui nuper falſam religionem mordicus, & animo contumaci obſeruauerat.

Sexta concluſio. Satis iure communi conſtat, nec à beneficijs eccleſiaſticis, nec à dignitatibus nec à ſacris ordinib. nec ab officijs publicis, & ſecularibus prohiberi eũ, quia tempore natiuitatis, ab ipſa quidem infantiæ ætate Chriſtianus eſt, tametſi patrẽ, auũ aut prauũ Iudæum, vel Sarracenũ habuerit. Hic etenim dubio procul Neophitus nõ eſt dicẽdus ſecundum propriã huius dictionis ſignificationem, licet vulgò apud Hiſpanos appelletur Conuerſus, aut Marranus. Hinc ſanè apparet qualiter ſit intelligẽdum quod ſcripſit Io. Staph. de literis gratiæ, & iuſt. colu. vlt. ita enim inquit, cum Neophytis, qui vulgò dicuntur Marrani, diſpenſatur ad omnes, & beneficia; dummodo ipſi ſemper vixerint vt Catholici. Nam diſpenſatio iſta neceſſaria non eſt in his, de quibus tractat hæc ſexta concluſio, vt ipſe opinor. Ipſi verò Iudæi, quod paulò ante notauimus, apud Chriſtianos magiſtratus, & publica munera nequeunt obtinere, præſertim ea, quæ infamibus cõmitti non poſſunt. Nam Bar. per tex. in l. vlt. C. de poſtul. Ana. in rub. de Iudæ. col. 2. Iaſ. in rub. ff. de iuſt. & iur. colum. j. & And. Tiraq. in tract. de nobili. c. 29. nu. 12. exiſtimãt, Iudæũ non poſſe aduocatum eſſe, cum infames hoc officium minimè valeant exercere. l. j. §. ait prætor. in 2. ff. de poſtu. c. infames. 3. q. 7. ſic & D. Augu. lib. vno adnotationum in Iob. c. 30. appellat Iudæorum gẽtem ignobilem propter Chriſti occiſionem. Quintilianus item hoc ipſum teſtatur lib. 3. c. 9. Eſt, inquit, & conditoribus vrbium infame, contraxiſſe aliquam pernicioſam cæteris gentem: qualis eſt primus Iudaicæ ſuperſtitionis author. His equidem verbis Quintilianus, etſi impiè incuſauerit Moſen & eius leges, quæ ad Chriſti vſque paſſionem ſanctiſſimæ fuerunt, gentem tamen Iudæorum infamem apud Romanos fuiſſe inſinuat. Obiter etenim illud eſt animaduertendum, Iudaicã ſuperſtitionem apud Quintilianum intelligendam eſſe Iudæorum legem, quæ ſuperſtitio Iudaica appellatur in l. quoniã multi. C. de hæreti. c. Iudæi. 28. q. j. cap. augurijs. 26. q. 5. l. 3. §. vlt. ff. de decurionibus. & licet Alc. lib. 3. diſpunctio. c. 8. & lib. 10. C. locum Quintilliani ita intellexerit, vt Chriſtianam religionem à Quintiliano appellari Iudaicam ſuperſtitionem contendat: minimè congruit ea interpretatio ipſi Quintiliano, q de Chriſto Ieſu nequaquã egerit: cum is nullam terrenam vrbem condiderit. Quod aduerſus Alciatum adnotarunt Ant. Aug. de excuſat. tutor. pag. 367. & Aemilius Ferretus in præfatione ad Corneliũ Tacitum. Nec inficior quandoque ab Ethnicis Chriſtianã religionem dictam fuiſſe ſuperſtitionem Iudaicam. Quod ſatis conſtat ex Arriano de dictis Epicteti. c. 9. non tamen ita dicta eſt à Quintiliano, nec ab Vlpiano in d. l. 3. §. vlt. vt conſtat ex l. ſpadonum. §. iam autem & Iudæi. ff. de excuſatio. tutor. quo in loco relatio ſit ad Vlpiani reſponſum in d. §. vlt. licet Accurſius id non ſatis perceperit. vnde communis eſt Bart. & omnium conſenſus, d. l. 3. §. vlt. abrogatam eſſe per l. vlt. C. de Iudæ.

Hæc verò ſint ſatis pro prima huius operis par. quæ hactenus de irregularitate in genere, & de quibuſdam eius ſpeciebus tractauerit: atque ideo ſecunda ſubſequitur pars.

SECVNDA RELECTIONIS PARS.

SVMMARIVM.

1 *Homicidium quid ſit, & de homicidio voluntario.*
2 *Voluntate diſtingui delicta, qualiter ſit aliter intelligendum?*
3 *Maleficia, quo in ſenſu, fine, & propoſito diſtinguantur.*
4 *Delictum, ex quo fuerit ſequuta publica vtilitas, an ſit puniendum?*
5 *Irregularitas ex voluntate occidendi, etiam perfectiſſima, non contrahitur. Ibiq; de interioribus actibus quo ad humanam legem agitur.*
6 *Conatus qualiter ſit in atrocioribus puniendus.*
7 *Intellectus ad legem, quiſquis. C. ad legem Iuliam maieſtatis.*
8 *Intellectus ad l. vnicam C. de rap. virgin. & ibi de raptu monacharum.*
9 *Intellectus ad cap. primum, de homicid. in 6. vbi de Aſſaſſinis tractatur.*
10 *Interpretatio tex. in l. is qui cum telo. C. de ſicar.*
11 *Veneni præparatio, aut ipſius propinatio animo occidendi contingens, an ſit punienda, morte non ſequuta.*
12 *Parricidij crimen expenditur, & lex Pompeia de Parricidis explicatur.*

SECVNDÆ HVIVS OPERIS Partis initium.

TANDEM hic locus exigit, vt latius eam explicemus irregularitatem, quæ ab homicidio procedit: ſiquidem hęc in praxi ſæpiſſimè contingat. Duas verò partes habet: prior de homicidio voluntario, poſterior de caſuali tractabit. Nam de neceſſario agemus in ſpecie ſtatim in tertia huius tractatus parte: veriuſque ſanè examen requiret, quod generice aliqua de homicidio præmittamus. Eſt igitur homicidium, † corporis
1 peremptio, authore Aug. lib. 19. contra Fauſtum c. 23. cap. homicidium. de pœn. diſt. j. Corpus autem hic humanum intelligo, & animatum, cum alioqui peremptio non conueniat corpori inanimato, & de hominis occiſione tractetur. Idem Aug. lib. j. de Libero arbi. c. ſi homicidium. 23. q. 5. ſcribit, homicidium eſſe hominis occiſionem. Homo autem conſtat ex anima rationali, & carne, aut corpore: idcircò percutiens hominem mortuum, aut corpori inanimato caput abſcindens, nõ poteſt accuſari homicidij. notat Bal. per tex. ibi in l. j. num. 19. C. qui accuſ. non poſſidẽ in l. ſororem. C. de his quib. vt indign. & in l. ex hoc iure. nu. 10. ff. de iuſt. & iure. atque eadem ratione conſtat, non eſſe irregularem qui corpori mortui, & vita functi membrum abſciderit, animo illum hominem occidendi ſi eũ viuum comperiſſet: quod notat Arch. in c. periculoſe. de pœn. diſt. j. idẽ in cap. vlt. 5. q. j. Doct. in c. ſi aliquis, de homi. & Fel. in c. ſicut dignum. eod. tit. colum. 4. Anania in c. ſicut ex literarum, de homici. colum. vlt. Hippol. in l. vlt. nu. 37. ff. de q̃ſt. Albert. Trotius de vero & pfecto cleri. lib. 2. c. 20. nu. 7. Ludo. Carer. in pract. crim. tit. de homic. §. j. nu. 21. & 22. qui tradit hunc puniendum eſſe de iniuria mortuo illata, iuxta illius iuſtam æſtimationem, & æquiſſimam pœnam, argumento deducto ex l. qui ſepulchra. C. de ſepul. viol. l. 2. §. aduerſus. ff. eo. ti. notat Matth. de Affl. in cõſt. Neap. lib. 3. rub. 56. pręter ea, quę de ſepulchro violato traduntur iure regio in l. 13. tit. 9. par. 7. l. 3. ti. 13. par. j. l. j. & l. 3. tit. 18. lib. 4. Fori.

Voluntarium homicidium eſt, quod dolo malo animo occidendi cõmittit, l. j. in princ. & l. Diuus. ff. de ſicarijs. l. in lege Cornelia. ff. eo. ti. c. j. §. ſi quis hominẽ, de pace tenẽd.

c. ſicut

c.ſicut dignum.de homic.docet Ang.in tract. de maleſi.§. ſcienter, & doloſe.ex hoc autem voluntario homicidio dubio procul contrahitur irregularitas: modò animum ipſum occidendi ſequatur actus occiſionis.Nam & irregularitas actum exteriorem requirit:ex elegans in c. vlt. 15. q.& probatur ea ratione,quam ſuperius expoſuimus, in huius operis par.j.nu. 4. Hoc verò in loco voluntarium homicidium intelligo non ſolum cum occidens explicitè tendit ad occiſionem, & occidere vult: ſed & quoties eius voluntas tendit in eum actum,ex quo de per ſe,ac immediatè mors ſequitur,non per accidens:ſiquidem volūtas peccantis, & agentis malum fertur in id quod ſit,& in omne illud,quod per ſe,non per accidens ſequitur ea illo.Cuius aſſertionis ſit exemplum in eo, qui Semproniū percuſſerit prauo animo,volens ei iniuriā irrogare,eiuſque faciem cicatrice ſignare,nō occidere:nec tamen potuit manum ita temperare,quin grauiter percuſſerit, ex eaque percuſſione mors ſuit ſequuta. pfectò hic erit homicida voluntarius: voluntas enim percutientis fertur in percuſſionē,& in omne id,quod immediatè,& per ſe, nō per accidens ex ea ſuerit ſequutum,& ſic in homicidium ea percuſſione per ſe,& immediatè ſequutum. Id manifeſtè ſenſit S.Tho.j.2.q.20.ar.5.qui docet,peccata aggrauari ex euentibus qui poſtea ſuccedunt,non ſolum quando illi ſunt præcogitati: ſed etiam quando præter intentionē ſucceſſerunt,ſi illi euentus per ſe,& neceſſariò ſequuntur ex priori opere, aut ſaltem vt pluribus ita illa eueniunt. probat hoc ipſum tex.in c.vlti.de homic.in 6.& l. quoniā multa.C.ad l.Iul.de vi.l.j.§.ex incendio.ff. de incen. ruina, & naufrag.notat Caie.in 2.2.q.64.art.8.ſed quia multa lector paſſim comperiet, quæ huic noſtræ propoſitioni videantur aduerſari: præſertim quod voluntate, & propoſito delicta diſtinguuntur.c.cum voluntate. de ſent. excō. oportet rem iſtam longius repetere aliquot prænotando,quæ dubitationem illam radicitus explicent.

Primum enim illud conſtitutiſſimum ſit, delictum, aut peccatum committi non poſſe abſque voluntate,malitia enim cuiuſque actus praui a voluntate procedit,quæ præcipua eſt in omni peccato:cum prima cauſa peccati ſit in voluntate, quæ imperat omnes actus humanos: peccatū autem nihil aliud eſt,quàm actus humanus malus,quemadmodū probatur in c.j.15.q.j.ex Auguſt.lib.j.retractat.c.15.qui aſſeuerat, peccatum non poſſe eſſe niſi voluntarium.idem docet Ariſt.3. Eth. cap.j.S.Tho.in j.2. quæſt. 71. omnibus eius quæſtionis articulis.quo ſit, vt qua ex parte in actu humano contigerit inuoluntarium, ex ea quidem malitia abſit, & omnino peccatum: quod & nos de ignorantia diſputantes explicuimus in cap.alma mater. 2.par.§.10.num.7.

2 Secundò ex proximè dictis conſtat, † maleficia crimina,& delicta voluntate diſtingui in hunc equidē ſenſum, vt voluntarium conſtituat delictum: inuoluntarium autem ab eo excuſet,& liberet, cum propter inuoluntariū malitia ceſſet:ea verò ex voluntate procedat,igitur volūtas diſtinguit delictum à non delicto, & peccatum à non peccato diſcernit.c. cum voluntate. de ſent. excom.l.qui iniuriæ.ff.de furtis.l.verum, in princ.ff.eo.tit.l.quod reipublicæ.ff. de iniur. ſunt & ad hæc plures authoritates, quibus paſſim hoc ipſum confirmatur.delictum ſiquidem,aut peccatum nequaquam poteſt accidere,nec conſtitui abſque malitia illud committentis,quæ quidem malitia minimè datur ex inuoluntario.

Tertiò conſiderandum eſt, voluntatem ferri quandoq; in actum homicidij directè, & per ſe: quandoque indirectè,& per accidens.Directè quidem fertur voluntas in homicidiū,quando quis animum habet occidendi:& hęc eſt perfecta,propriaque homicidij malitia. l.j. C. de ſica.l.j.§. Diuus.ff.eo.tit.Indirectè aūt,& per accidens fertur voluntas in homicidium,quoties fertur in id,ex quo immediatè,& per ſe,non per accidens homicidium ſequitur.Nam in id, quod per accidens ſequitur,nullo modo fertur voluntas,nec directè, nec indirectè.erit ſanè huius aſſertionis exemplū, quod S.Th.exponitur in j.2.q.76.ar.4.dicēs, ꝙ cauſa peccati non eſt directè voluntaria, ſed indirectè, & per accidens,quando quis vult bibere vinum immoderatè, fertur quidem tunc voluntas directè in potum immoderatum:indirectè autem, & per accidens in ebrietatem,quæ fuit ſequuta directè, & immediatè ex potione immoderata.Hæc denique Tho.cui adijciam libenter Palud.in 4.ſent.diſt.32.q.j.art.3.colum.5.& Pan. in c. quia diuerſitatē.de conceſ.præb.nu.3.iuncta gl.ibi in verb.ſuſpēſus.& nu.11.ex quibus ipſe colligo,voluntatem huius bibentis vinum immoderatè minimè ferri nec directè, nec per accidens in id,ꝙ ex ebrietate fuerit per accidens ſequutum præter ſpem.Dicitur autem magis, vel minus indirecta voluntas in homicidium:quoties actus per ſe volitus,aut voluntate cōprehenſus, magis vel minus tendit ad ipſius homicidij periculum: ſicut deducitur ex Diuo Tho.2. 2.q.64.art.8. ad 2. & ibi Caie. præſertim in reſponſione ad 3.& in verſic.& confirmatur authoritate Aug.idē apparet ex eodem Th.j.2.q.20.ar.5.cuius paulò ante mentionem fecimus.Huic verò propoſitioni & alia cōueniūt, quæ tradent in 3.huius operis parte.quæſtione de Ebrio. & in illationibus ſtatim examinandis.

Interim tamen hac in controuerſia expēdere conabor duo Iuriſconſultorum reſponſa, quæ mihi videntur pari ferè ratione propoſita, diſſimillima cenſeri. Extat enim apud Vlpianum in l.3.ff.ad l.Cor. de ſicar. hoc cuiuſdam Senatuſconſulti teſtimonium: Sed ex Senatuſcōſulto relegari iuſſa eſt ea, quæ non quidem malo animo, ſed malo exemplo medicamentum ad cōceptionem dedit, ex quo ea, quæ acceperat,deceſſit.Paulus verò in l.ſi quis aliquid. §.qui abortionis.ff.de pœnis, ita inquit. Qui abortionis, aut amatorium poculum dant,etſi dolo non faciant,tamē quia mali exempli res eſt, humiliores in metallum damnantur,honeſtiores in inſulā amiſſa parte bonorum relegantur:ꝙ ſi eo mulier, aut homo perierit, ſummo ſupplicio afficiuntur.Hæc Iuriſconſultus.Vnde cum in vtroque reſponſo probetur dolum abeſſe,& excludi: proponatur tamen res mali exempli: mirum fortaſſe videbitur, cur morte ſequuta in vno caſu delinquens relegatione, in altero vltimo ſupplicio puniaẗ. His accedit quod Ariſtoteles in libris de moribus, quæ magna moralia vocantur,narrat,cum fœmina poculum amatoriū dederat amatori,& eum interemerat illa potione,in iudiciumq; Areopagi vocata eſſet, elapſam illam fuiſſe ſeueritatē iudicū nulla alia de cauſa,niſi ꝙ planum factum eſſet, ipſam eo maleficio ex conſulto, & dolo non vſam. Dederat enim philtrum amoris cauſa,quamuis fine ſuo excidiſſet.Vnde intelligi poterat,non eſſe id ſponte factum: nec.n.obeſſe voluit,ſed prodeſſe. Hyllus etiam frementi Herculi patri apud Sophoclem in Trachiniis apertè rem exponit, dicēs Deianiram,cum putaſſet corpori ipſius iniecturam,quod conciliandi amorem,vim haberet,reuocandique abalienatum ipſius animum,peccaſſe errore quodam nō volūtate.Cicero item in 3.lib.De natura deor. Nec enim inqt, Herculi nocere Deianira voluit,quum ei tunicam ſanguine Centauri tinctam dedit. Sed ad Iuriſconſultorum reſponſa regreſſus, illud aſſeuerare conſtanter non verebor,ideo apud Paulum vltimo ſupplicio delictū puniri,ꝙ ille actus ex propria vi, ac natura maximè tendat in periculum mortis,aut grauiſſimæ læſionis: ſiquidem abortio ipſa ob corporis diſſolutionem valde periculoſa eſt: poculaque amatoria in hoc propinantur, vt iudicium amatoris perturbent, mutent,& euertant. quò ſit, vt licet dolus abſit,nec is actus fuerit factus animo occidendi: & iō per ſe,& directè non poſſit dici homicidium voluntariū: indirectè tamen,& p accidens dicatur ex occiſio voluntaria magis,quia actus per ſe volitus,aut voluntate comprehenſus magis tendat ad ipſius homicidij periculum. Vlpianus verò eum caſum expoſuit, in quo poculum datur ad conceptionem,quod non eſt ita periculoſum, quippe quod confici ſoleat ex his,quæ vires corporis augent,homineſque & fœminas natura debiles, medicamine ipſo fortiores ad generationē reddit.qua ratione non ita tendit actus hic voluntatè comprehenſus in periculum mortis,vt tendit ille quo abortionis,vel amoris cauſa pocula miniſtrantur.

Quartò proximè notandum erit, tunc verè dolum homicidio voluntario perfectum adeſſe, quoties voluntas

occidentis

occidentis directè,& per ſe in actum bomicidij fertur: &
ſic habet bomicida occidendi aoimum. d.l.j.§. Dious.l. in
lege Cornelia.ff.de ſiccarijs.
Quintò illud eſt omnioo animaduertendum, ꝙ ad pu-
nitionem ordinariam bomicidij præcipuè attenditur ve-
rus animus occidendi,perfectus inquam dolus,& tandem
voluntas directa in ipſum homicidij actum,in ipſamq; bo
minis occiſionem,ita quidem,vt quoties bomicidium vo
luntarium,ſit voluntate tamen indirecta,& per accidens
cnotingenti,tunc pœna ordinaria remittatur, in aliamq;
commutetur:quaſi minuatur peccatum pro ratione indi
rectæ voluntatis, & ob imperfectionem voluntarij. Nam
authore ſanct.Th.j. 2.q.76.articu.4.voluntas per accidens
cendens in peccatum minuit culpam peccati.idem pro-
bat tex.celebris in d.l. in lege Cornelia. cuius mentionē
egimus alibi ad apertiorem huius quæſtionis reſolutio-
nem, & deinde ad intellectum,c.vlt.de homic.in 6.
Sextum boc in loco non incongruè proponitur,pecca
3 ta † & maleficia quo ad exteriorem actum, ſaltem mate-
rialiter,vt ita loquar,minimè diſtingui ex propoſito fine,
quemadmodum docet S.Th.j.2.q.18.art.6. cuius hæc ſunt
verba:Aliqui actus dicuntur humani inquantum ſunt vo-
luntarij, ſicut ſupra dictum eſt. in actu autem voluntario
inuenitur duplex actus,ſcilicet actus interior voluntatis,
& actus exterior: & vterque borum actuum babet ſuum
obiectum.finis autem propriè eſt obiectū interioris actus
voluntarij.id autem,circa quod eſt actio exterior,eſt obie
ctū eius:ſicut igitur actus exterior accipit ſpeciē ab obie-
cto, circa quod eſt, ita actus interior voluntatis accipit
ſpeciem à fioe,ſicut à proprio obiecto:id autem,quod eſt
ex parte voluntatis ſe babet vt formale ad id,quod eſt ex
parte exterioris actus. quia voluntas vtitur membris ad
ageodom ſicut ioſtrumentis.Neque actus exteriores ha-
bene rationem mortalitatis,niſi inquantum ſunt volunta
rij, & ideo actus bumani ſpecies formaliter conſideratur
ſecundum finem, materialiter autem ſecūdum obiectum
exterioris actus.vnde philoſophus dicit in quinto Ethico
rum:ꝙ ille, qui furatur vt committat adulterum, eſt per
ſe loquendo magis adulter,quàm fur. Hactenus D. Tho.q.
& in eadem j.2. q. 72. art.j. aſcribit, peccata diſtingui, &
differre ſecundum obiecta,& idem eſſe diſtingui ſecundū
obiecta, & ſecundum finem. quia omnis actus quatenus
à voluntate procedit, formalem habet ſpeciem a fine, &
ſic ab eius obiecto.huic autem finis ſemper eſt ad ratioōē
boni exiſtentis, vel apparentis: ſiquidem malum eſt præ-
ter voluntatem, & voluntas quo ad finem ſemper habet
rationem boni:quemadmodum idem Thomas explicat.j.
2.q.8. art.j.ex Dionyſio, c.4.de diuinis nominib. & Ariſto-
tele.2.Phyſicorum.actus autem voluntarius ſemper conſi
deratur ad diſtinctionem peccatorū: & fit bæc diſtinctio
propriè per ſe,ſecundum eundem Tbo.j.2.q.72.ar.j. inte-
rior verò actus ſemper diſtinguitur ſecundum finem: ex-
terior autem materialiter ſecundum obiectum, in quo
exercetur,idcircò maleficia ex propoſito fine non ſunt di
ſtinguenda,nec commodè diſtinguūtur.idem vlterius cō-
ſtat,ſi actuum humanorum diſtinctionem expoſuerimus,
& ex Ariſto.2.Etbicorum.c.6.D.Aug.lib.contra mendaciū
c.7.S.Tho.j.2.q.18.maximè art.8.c.venerabilibus.§.penul.
de ſent.excomm.in 6.ſunt enim actus quidam ex propria
natura adeò mali, ꝙ noo poſſunt aliqua ex cauſa licere,
nec ex aliqua circuoſtantia eſſe boni:vt adulterium,ioce-
ſtus,ſtuprum,& io bis actibus planè conſtat,verum eſſe,ꝙ
ex fine non poſſint licitè cenſeri, nec iuſtificari,ſicuti obi
ter ipſe ootaui in Epitome ad 4.decre.2.par.c.3.§.4. on.5.
& in reg.peccatum.2.par.§.j.nu.5.ſuot & quidā actus ſuap
te natura mali,qui tamē aliqua ex cauſa licere poſſunt, &
permittuntur,vt homicidium,quod licet ex ſe malum ſit,
permittitur tādem ad defenſionem:in bac actuum ſpecie
dictat iuris diuini & bumani ratio,quod in dubio delictū
& prauum agentis animum præſumamus, donec veritas
conſtet.c.j.de preſumptioni.Alij actus ſunt ex propria eo
rum natura boni, qui etſi poſſint contingere mali ob ali-
quem malum finem,ob prauam circunſtantiā:attamen in
dubio præſumendus eſt bonus agentis animus.Sunt deni-
que & alij actus indifferentes,qui poſſunt eſſe mali,vel bo
ni ex fine,& propter circūſtantiam:aliquam:vt riſus, de-
ambulatio, & bis ſimiles. in his equidem obſeruandum
eſt, quod erit in dubio adſumenda in meliorem partem,
& ſic in bonum interpretatio.l.meritò.ff.pro ſocio.capit.
eſtote miſericordes.de regul.iur.l.vlt.tit. 10.par.5.de quo
latè tractauerunt è iunioribus Hippoly. in rub.ff. de fide-
iuſ.nu.46. Franciſcus Niconitius in repet.rub.ff. de noui
oper.nunciat.Andreas Alciat.in tracta.de præſumptioni.
reg.3.præſ.j.Abbas,Anania, & Fel.in c. cum dilecti.de ac-
cuſat.per text. ibi.qua ratione Bart. eleganter ſcribit in l.
quoties.§. 2.ff.de bæred.inſtit.quod ſi probetur, aliter di-
ctum à contrabentibus vel teſtibus,quam ſcriptum fuerit
à tabellione,præſumendum erit, id errore potius quàm
dolo ſcriptum fuiſſe.Quam ſententiam probarunt And.
Alci.de præſump.reg.3. præſumpt.13. num. 10. & Hippo.
in d.rub. de fideiuſ nu.66. Ego verò perpenſa hominum
malitia, & præſertim his conſideratis,quæ frequenter ſo-
lent à tabellionibus dolo,& fraude committi,non facilè
admitterem hanc opinionem,niſi apud me probatiſſima
foret ipſius tabellionis rectitudo. Igitur actus exteriores
boni per ſe,aut indifferentes omnes ſunt præſumendi bo
ni,niſi ex inordinata voluntate,aut malo fine mali iudicē
tur:imò ſimpliciter hi actus boni dicuntur:mortaliter aūt
boni,vel mali ex recta, vel inordinata voluntate ex bo-
no vel malo fine praui,aut boni cenſendi ſunt:actus verò
ex ſua natura mali,& ſic peccata, non poſſunt eſſe boni,
nec diſtingui ex fine,aut bona intentione:ſecundum ma-
giſtrum ſent.in 2.diſt.40. poſt Auguſtinū ſup Pſalmum 31.
& in homilia 7.lib.quinquaginta bomiliarum.c.fortè.14.
q.5.quo fit,vt delicta voluntate diſtinguantur,id eſt ex ra-
tione volūtarij & inuoluntarij, vt paulò ante oſtēdimus:
propoſito autem,& fine minimè diſtinguantur, niſi qua
ex parte finis refertur per rationem propriam ad actum
voluntatis:& ideo quia finis refertur ad actum volunta-
tis interiorem,cuius obiectum eſt: actus autem interior
habet pro obiecto id, in quo ipſe omnino exercetur, &
voluntas fertur in obiectum peccati,ſecundum quod ip-
ſum peccatum diſtinguitur:ideo idem eſt id,ꝙ peccata di
ſtinguantur ſecundum obiecta,& ſecūdum fines:authore
Tboma in d.q.72.ar.j.ad.j. Ergo propoſito maleficia diſtin
guuntur quatenus propoſitum ad voluntatis actum ſpe-
ctat:& ſic idem eſt voluntate, & propoſito diſtingui deli-
cta,d.c.cap. cum voluntate.l. qui iniuriæ.ff.de furtis. cum
ſimilibus, paulò ante citatis.de quo late Hippol. in l. j.
§.Diuus.ad fi. ff. de ſiccarijs. & in ſingulari 176.poſt alios
quos ipſe refert.
Hinc ſanè poterit expendi quæſtio elegans, qua ſolet
4 controuerti,an delinquens † puniendus ſit,ſi ſequatur ex
delicto publica vtilitas.etenim ex crimine per ſe nihil bo
num ſequi poteſt,per accidens autem poterit bonum ali-
quod ex malo procedere, & deduci: ſic ſanè fur ſurripiēs
alteri proprias res,& eas ſibi rapiens inter aliena ſupelle
ctilia literas proditionis reipublicæ inuenit, quo factum
eſt, vt detecta proditione ſalua fuerit reſpublica: vtrum
hic ſit furti puniēdus,in declamationibus Seneca diſputa
uit.lib.10.declama.q.vl.nec Anch.auſus eſt definire in c.ca
nonum ſtatuta.de conſtit.fol.19.col.3.eſt tamen hæc dubi
tatio ita definienda, vt ſi quis alienas res ſurripuerit ani-
mo furandi,& voluntate in furtum directa,& ſic in rem il
licitam,peccet peccato furti,in cuius obiectum voluntas
huius furantis fertur,& omnino puniendus ſit.licet ex ac
cidenti proditionis literas inter furtiuas res inueniēs,ma
ximum reipublicæ periculum detecta proditione impe-
dierit,& vitauerit.probat tex.in c.relegantes.23.q.5.cuius
meminit ad hāc ferè quæſtionem Pan.in c.nouit. de iudi.
nu.29.quod ſi quis res alienas ſurripuerit,non vt eas fur-
to ſibi habeat,& adquirat, ſed vt ꝓditionis literas inter-
cipiat in maximum reipublicæ obſequium ſuſpicione du
ctus, ꝙ proditio a domino rerum tractabatur, vel quòd
apud eam erant proditionis literæ, bic maximè laudan-
dus eſt,non puniendus,nec furti peccatum habet:quippe
qui non animo furandi,nec contrectandi res alienas do-
mino inuito boc admiſerit facinus,ſed vt interciperet ꝓ-
ditionis literas,quod licitum eidem erat. Deducitur hoc
ex c. dixit Sara, ad finem. 32.q.4. ea l.2.§. poſtea cum Ap-
pius.

pius.ff.de origine iuris. quem text. mirabilem eſſe aſſerit Barba.in c.intelleximus.de iud.colu.3.commendat Rom. conſi.310.notant in ſpecie hanc diſtinctionem Fel. in c.j. col.vlt.de præſump.& Hieron.Cagnolus in d.l.2.§.his legibus latis.col.3.ff.de orig.iur. Nec tamen eſt ſimile quod Iuriſconſultus ſcribit in l.3.§.in bello.ff. de re milit.tex.in c.vlt.ad finem.22.q.2.ex c.24.primi Regum.quibus probatur,puniendum fore eum,qui aduerſus præceptum ducis belli quidquam egerit,etiam ſi id in victoriam fœlicẽ ceſſerit reipublicæ.commendat Cremenſis in ſing. 150.hoc ipſum intelligens,niſi aliquid nouæ poſt ducis præceptũ acciderit,quod ſuadeat fieri,nec poſſit cõmodè ipſe belli dux conſuli: idem Rochus Curtius in c. vlt. de conſuetu. fol.paruo 27.col.2.eſt etenim hæc militaris diſciplinę lex iuſtiſſima,vel ea ratione, ꝙ in bello obedientia ſit admodum vtilis reipublicæ,& tranſgreſſio imperij valde perniciosa:quippe quæ cum maximo reipublicæ periculo plerunque exerceatur:ſicuti tradit Fel.in c.cauſam.colu.pen. de iudic.idem Fel.in c.illud.de maiorit. & obedien. Accedunt iuri memorabilia maiorum exempla.Poſthumius Tiburtius filium ſortiſſimum adoleſcentem Aulum Poſthumium,ꝙ ſua ſponte iniuſſu patris egreſſus hoſtes ſudiſſet, capite plecti,& ſecuri pcuti iuſſit:authore Valerio Maximo lib.2.cap.2.de diſciplina militari.quod facinus grauiſ argumento Titus Liuius lib.4.primæ Decadis, non Poſthumio,ſed L.Manlio Torquato tribuendum eſſe cenſet.is enim L.Manlius, aut T.Manlius Torquatũ filium T. Manlius ſecuri coram omni exercitu percuti, fecit,ꝙ inſcio , & ignorante patre cum hoſte Gemino Metio duce Tuſculanorum prouocatus pugnauerat, & prouocatorẽ haſta confodiſſet.quod & Valerius Maximus refert lib.9. cap.de ira.ex iunioribus hæc & alia tradidere in prouerbio,Manliana imperia.& Claudius Cottaræus de iure militari,lib.3.c.7.Plutarchus ex veteribus in Parallelis.c.25. qui idem de Epaminunda,& eius filiu Steſibroto, ſcribit.

His profectò vtcunque melius potuimus prænotatis circa voluntarium homicidium:quo ad irregularitatem, & quo ad huius criminis punitionem multa in ſpecie deducemus,ex quibus poſſit commodè percipi quid in hoc tractatu reſpondendum ſit,præſertim ad intellectum,veramque iuris Pontificij, & Cæſarei deciſionum interpretationem,quæ hac in re paſſim commemorantur.

Primò conſtat ex his, neminem irregularem conſtitui, nec decerni ex deliberata valdè occidendi hominem voluntate,etiam ſi ea ex cauſa cum telo armatus Inſidias alteri intenderit:modò ipſum nec occiderit , nec ei membrum amputauerit.† quod probatur in c.vlt.15.q.j.c.ſicut.
5 32.q.2.tex.optimus in c.cogitationis. de pœn.diſt.j.l.cogitationis.ff.de pęnis.tenet in ſpecie gl.in c.ſi aliqs.de hom. vbi eam ſequunt Doct. communiter , ſicuti aſſerit Alber. Trotius de vero,& perfec. cler.lib.2.c.20 nu.5.idem tenẽt Fel.in c.ſicut dignum.col.4.verſi.3.fallit. de homic. Hipp. in l.is q cũ telo.col.vlt.C.de ſicarijs.idem Fel.in tract.quando conatus.ver.6.fallit.eſt ad hoc gl.ſingu.in c.periculoſè.de pęn.diſt.j.etenim licet Anani.in d.c.ſi aliqs. Trotius, Fel.& Hippol.ex d.gl.contrarium adnotauerint, verè iuxta eius integram literam,quæ in aliquot codicibus deſideratur,communem opinionem probat.ita equidem legit. Sed nunquid dices irregularem clericum , qui homicidiũ voluit facere,nec fecit,quia non potuit? nõ credo , quod ſit irregularis tanquam de homicidio,licet ſit voluntarius homicida,qa lex promotionis potius opus cõſiderat,quã voluntatẽ.15.q.j.c.ſi qs nõ iratus.32.q. 2.c.ſicut licet ſit homicida quo ad Deum.infra eo.c.ſi cui.vbi tamẽ factum ſequitur,grauius eſt peccatum.hactenus gl.quæ manifeſtam facit pro communi opinione authoritatem.

Obijcitur tamen huic opinioni,tex in c.ſi cui. de pœniten.diſt.j.c.ſi propterea.ea.diſt.& deinde præceptum illud.Non concupiſces.quo inordinatus mentis , etiam ſolus appetitus,eique præſtitus conſenſus palam prohibetur.tex.ad idem celebris in l.ſi quis cum telo.C.de ſica.vbi punitur ſolus occidendi animus cum exterioris actus conatu,probatur idẽ in l. ſi quis nõ dicã rapere. C. de epiſc. & cler.& alijs pleriſque authoritatibus,quibus cõſtat, conatum puniri vtroque iure.His accedit,ꝙ ſecundum Sanctum Th.in j.2.q.20.ar.4.& Car.Caie.ibi:Card. item à Turrecre.in c.ſi quis non dicam rapere.de pœnit. diſt.j. actus exterior nõ addidit in bonitate,& malitia ex fine actui interiori.tametſi finis conſequutus addat in bonitate,& malitia voluntati bonæ,vel malæ ex fine.non enim actus exterior addit aliam malitiam , aut bonitatem actui interiori ex parte finis de per ſe.eandem tamen malitiam,vel bonitatem intendit varijs quandoque modis:imò ſecundũ materiam,& circunſtantias actus exterior, vt terminus actus interioris,addit aliquid bonitati , vel malitiæ ipſius actus interioris.tex.ad idem in c.ſed penſandum.diſt.6. gl.opti. in cap.j.de eo,qui mittitur in poſſ. cauſ.rei ſeruand. Ergo actus interior mentis præſertim cum exteriori conatu puniendus eſt,& puniri poterit.

Sed & his rationibus reſpondendum erit , lege diuina interiorem actum,vtpote eius legiſlatoris cognitum puniri,vel præmio affici:non ita lege humana, quæ in actum interiorem poteſtatem non habet.quod alibi latius adnotauimus. Quod ſi actus interior in exteriorem conatum erumpat,is optimè legi humanæ ſubijcitur. Deinde illud eſt adnotandũ, voluntatem nõ eſſe vel in malis vel in bonis perfectam,niſi ſit talis, quæ oportunitate data operetur. Etenim ſi deſit facultas voluntate exiſtente,perfecta, vt operaretur quis,ſi poſſet,defectus perfectionis quę eſt ex actu exteriori,eſt ſimpliciter inuoluntariũ. Inuoluntariũ aũt ſicut non meretur pœnam,vel præmium in operando bonum aut malum,ita non tollit aliquid de præmio , vel de pœna,ſi homo inuoluntariè ſimpliciter deficiat ad faciendum bonum,vel malum:authore Thoma in d.artic.4. quod Caietanus ibi intellexit accipiendo bonum, vel malum moraliter:non tamen ſecundum hanc, vel illam humanam legem,quæ actus interioris exequutionem exigit per exteriorem operationem.

Hinc deducitur,quo ad pœnam irregularitatis non eſſe animum,voluntatem , nec actum interiorem conſiderandum:imò nec conatum ipſum. Quod modò explicuimus.Cum ipſa lex pontificia quantum ad hoc verum actũ homicidij,aut mutilationis exigat : qđ & Henr. poſt alios docet in c.j.de eo,qui mittitur in poſſeſ.& ibi Card.Secundò inde apparet , idem eſſe quo ad excommunicationis, & cenſuræ eccleſiaſticę pœnas. Quibus minimè afficietur qui deliberatiſſimum animum habuerit, omnique conatu curauerit agere id,cuius cauſa excommunicatio eſt in d.gl.elegans.in c.in audientia.de ſent.excom. cõiter inibi recepta. Card. in clem.j.q.3. de vſuris.Fel.in d.tract. quando conatus. verſic.6. fallit. de quo & ipſe aliqua ſcripſi in repet.c.Alma mater.de ſent.exc.in 6.j.par.§.10.nu.15.

6 Tertiò infertur , in d.l. ſi quis non dicam rapere.† non puniri lege humana interiorẽ tm̃ actũ mentis,ſed exteriorẽ:nempe ipſum conatũ,qui per exteriorẽ operationem proceſſit.Nã in atrociorib.criminib.conatus ipſe puniendus eſt:ſm Bal.per textum ibi in d.l.ſi quis nõ dicam. gl.in verb.putamus,ibi cõiter probata in l.j.§.hæc aũt verba.ff. quod quiſq; iuris.vbi Roma ons , Regia l.2.tit.31.par.7.& eſt oium cõis ſnia poſt Cynum in d.l.ſi quis . probat idem tex.elegans in c.j.de homic.in 6.lex,quiſquis.C.ad leg.Iul. maie.gl.in l.præſenti.C.de his,qui ad eccleſiam cõfugiũt. quam dixit eſſe peregrinam Fel. in tractatu qñ conatus. verſi.fallit quinto. Nam ſi homo magnum aliquod ſcelus, aut eiuſmodi tentat patrare crimina,in quib.magna calamitas,aut graue admodũ exitium futurum eſt, proculdubio leges humanæ inceptum facinus,ac ſi conſummatum eſſet,puniri voluerunt. Non.n.ſecus cenſuere eum , qui tã atrox dirumve facinus moliri auſus fuit , quiq; ad tã exitiale ſcelus aĩum induxit,pę ois affici oportere, ac ſi illud opere conſummaſſet:quod in leuioris noxæ criminib. & vbi non eſt tanta ſceleris magnitudo locum nõ obtinet. Huc pertinet qđ Cicero in eleganti pro Milone oratione ad exaggerandã inuidiã, ad improbandum grauiſſimum ſcelus tentatũ equidẽ eã occidendi Pompeiũ illũ Magnũ, in quo totius Reipublicę ſalus, & maieſtas periclitabat, incuſans Clodij ſeruum in ęde Caſtoris cũ ſica, vt Põpeiũ trucidaret, deprehenſum fuiſſe , in hunc modũ loquitur, Niſi qa res perfecta nõ eſt,ideo punienda non fuit , quaſi exitus rerũ, non hoium conſilia legib. vindicentur. Mi-

nus

nus dolendum fuit re non perfecta: ſed tamen puniendũ certè nihilominus. Hæc Cicero, cuius ad hanc diſtinctionem meminit Alex. ab Alex. dierum genialiũ lib. 2. c. 16. ad idem facit quod notant Bart. in l. j. C. ad legẽ Pompei. de parricidijs. & Sal. in l. j. C. de maleficijs. quod ſi & in his atrociorib. affectus fuerit intra animum retentus, nec ad opus aliquod exterius eruperit, nulla pœna humanæ legis huic affectui nocet, nec pro eo conſtituenda eſt: quẽadmodum regia lex præcitata, & aliæ, quas ex iuris ciuilis reſponſis adduximus, probant: ſiquidem, vt inquit Cato, voluntates, nec legibus, nec pœnis fiunt obnoxiæ.

Verum circa illationẽ iſtam non leuis eſt controuerſia, an conatus in atrociorib. criminib. ſit ordinaria pœna delicti perfecti & cõſummati puniẽdus. Sunt etenim qui cẽſent, conatũ in his criminib. etiã deductum ad proximum ipſius cõſummati ſceleris actũ, etiam ſi non ſtet p conãtẽ, quin illud peregerit, ſed aliquo exteriori impedimento fuerit impeditus, eadem lege, non tamen eadem pœna puniendum. Hanc opinionem probant ex tex. in c. ſicut dignum. §. illi autem. de homic. cui reſpondere poſſumus, in 6 eo caſu conatũ nõ fuiſſe deductũ ad proximũ ipſius perfecti criminis actum: nec conantem feciſſe quidquid agere ad actus pfectionẽ potuiſſet. Et nihilominus eandem ſententiam tenent Cynus in d. l. ſi quis non dicam rapere. col. 2. & ibi Sal. Ang. de maleficijs in gl. Sempronium man datorẽ. col. 2. Tho. Grammatic. voto 20. & deciſio. 74. num. 12. Cæpola in conſ. vl. col. pen. And. Iſernia in c. j. §. ſi verò. de capita. q curiã vendic. Fel. in tract. qñ conatus. colu. vlt. quãuis ipſe non ita in ſpẽ hoc aſſeuerauerit: ſed & Cyni opinionẽ probant Tho. Grãmati. deciſ. 2. num. 22. Io. Bernard. in pract. c. 91. & eſt cõis opinio ſecundũ Hippoly. in conſ. 105. col. j. tradit in d. l. is qui cum telo. C. de ſic. eandẽ opinionẽ fatet cõem Thomas Gram. in voto 8. col. vlt. & Lud. Carreri. in pract. crim. rubr. de homici. §. 2. nu. 19. qui, & Hippo. plures authores ad id citarunt.

Contrariã tñ ſniam, q in atrociorib. criminib. puniat pœna ordinaria conatus ipſe ad aliquẽ proximum actũ deductus: ita vt per ipſum conãtem nõ ſteterit, qn fuerit ſcelus oĩno cõſummatũ: pbat tex. elegãs in c. j. de homic. in 6. cui accedit tex. in d. l. ſi quis non dicã rapere. & in d. l. ſi is qui cũ telo. Nec tñ hic agendum erit de eo puniẽdo, q ſpõte pœnituerit, & criminis cõmittendi conatu ceſſauerit: cui parcendũ eſt. l. qui falſam. ff. de falſis. ſed tñ tractabimus de puniendo eo, qui mentis interiorẽ cogitationem ad exteriorẽ actum deduxerit, ita, vt per eum nõ ſteterit, quin crimen ipſum perageret. qua in re video multa à iuris vtriuſq; Doctorib. frequẽter tradi adeò perplexẽ, vt maximo labore opus ſit ad diſcernẽdũ ea, q ſint ad praxim congrua, & recipienda, quamobrẽ ipſe conabor iudices admonere, quid mihi viſum fuerit iam ſæpiſſimè hac in controuerſia dubitanti.

2 Primum admonendum eſt, quoties de puniẽdo conatu in atrociorib. criminib. actũ fuerit, non oĩa crimina, quę grauiſſima exiſtimãtur, pari iudicio cenſenda fore. ex his etenim vnum erit grauius, & atrocius altero. c. cõſideret. de pœnit. diſt. 5. l. aut facta. ff. de pęn. l. qd ergo. §. pęna grauior. ff. de his, qui notant. infamia. c. aut facta. de pœn. diſt. j. Nã licet Cicero in Parad. c. 3. & Iouinianus hæreticus pbare conati fuerint, oĩa peccata eſſe æqualia: id tamen falſum eſt, erroneũ, & hæreticũ: quemadmodum docẽt S. Th. j. 2. q. 73. Caſtro de hæreſib. in verb. peccatum. Io. Arbore. lib. 14. Theoſophiæ. c. 9. igit quo ad punitionem conatus in criminib. atrocib. quo ad pœnã ordinariã, vel extraordinariã, iudex ppendere debet ipſius criminis qualitatẽ, ne vna, & eadem menſura omnia metiri conetur.

Secundò, præter ipſius criminis grauitatẽ cõſiderandi ſunt actus ipſi, ad quos fuerit conatus ipſe deductus, vt ex his, & ſimul delicti qualitate iudex ppendat, qua pœna conatus puniendus ſit. Sunt etenim actus quidã, qui proximi cenſentur ipſius criminis executioni; non tñ ſufficiũt hi, vt ex parte conantis delictum pfectum ſit: cum & aliud ad perfectionem eius ſuperſit ab ipſo criminis authore agendum. Cuius rei ſit exemplum in eo, qui cogitauit ac decreuit patrem occidere, & hoc animo patrem aggreſſus eſt, pater autẽ ſeipſum defendit, aut aliunde impedita fuit parentis occiſio. Sunt alij actus ita propriè ad criminis perfectionem pertinẽtes, vt nihil his peractis ſuperſit agendum ex parte delinquentis ad criminis perfectionẽ: licet mors ſequuta nõ fuerit ex eo, q adhibitum ſit aliqd medicamentum, quo, fuerit impedita. Erit ſanè exemplũ in propinante alteri venenum cã homicidij: qd quidẽ venenum minimè nocuerit ad mortem, quia medicamentis ſit eius vis extincta. Horum equidẽ actuũ diſtinctionẽ præ oculis habere debent iudices, vt in atrociorib. criminib. pęnam ordinariã, vel extraordinariam conantib. inferant. Nam in aliqđ criminib. adeò erit conſideranda eorum grauitas, vt ſufficiat conatũ deductũ fuiſſe ad priores actus. in alijs verò hoc nõ erit ſatis, ſed erũt neceſſarij poſteriores: quãq; nec hi ſufficiant ad ordinariam pœnam.

Tertiò, eſt oĩnò conſiderandũ in delictis; quæ atrociora non ſunt, conatum puniendũ fore pœna extraordinaria, iuxta ipſius conatus qualitatem, non tñ ordinaria: & hoc quidem eo caſu, quo conatus eſt ad exteriorem actum deductus, nec ſtetit per conantem, quin delictũ conſumma- 8
retur. Etenim arbitror, nõn debere hunc conatũ manere, nec dimitti impunitum, imò puniendũ fore iudicis arbitrio non pęna ordinaria. Hanc concluſionem ipſe deduxi ex mente oĩum, qui de conatu hactenus ſcripſere: pręſertim Sal. in d. l. is qui cũ telo. col. 2. ſenſit eãdem opin. Regia l. 2. ſtatim citanda, & l. ſecularis. ff. de varijs crimi. cuius meminit Bal. in d. l. ſi quis nõ dicam rapere. col. 2. & Chaſſan. in conſuet. Burg. rub. j. §. 5. verſ. Archidia. nu. 123. eãdemq; rõne ipſa probauerim. Nam hic conatus ad exteriorem operationem deductus, licet criminis ſpeciem, in quã voluntas ferebatur, non perfecerit, dubio procul delictum eſt, & ad ſceleris audaciam pertinet, quæ reipub. eſt pernicioſa: & iõ expedit actũ iſtum non dimitti impunitum. qđ Plato lib. 9. de legib. elegantiſſimè docet. eadem ſnia probatur authoritate, pręſertim ex l. Imperator Seuerus. ff. de iure fiſci. l. gñaliter. vbi gl. & Bar. ff. de calum. l. j. in prin. & ad ſi. ff. de extraor. crim. vñ ſit, vt cõſuetudo totius Chriſtiani orbis, qua obtentum eſt leges punientes conatum abrogatas eſſe, ſit planè intelligenda quo ad pœnam ordinariam: etenim extra ordinem arbitrio iudicantis puniẽdus eſt conatus ipſe ad exteriorẽ actum deductus; tametſi huius conſuetudinis plures meminerint, maximè Spec. ti. de accuſ. §. j. Iaſ. poſt Ang. in l. j. §. vlt. ff. quod quiſq; iur. Bal. in l. 3. C. de ſer. fugi. Hippol. in l. eiuſdem. ff. de ſicar. & in d. l. is qui cum telo. nu. 12. C. eo. ti. Alex. & ibi Car. in conſ. 15. lib. j. & pleriq; alij, quorum iuniores meminere, & Hipp. in d. conſ. 105. nulla aũt pœna conatus puniendus erit in his cõibus criminib. quoties ſua ſponte qui conatur pęnituerit, & ab opere ceſſauerit. l. qui ea mente. & ibi gl. ff. de fur. l. qui falſam. ff. de falſis. Regia l. 2. tit. 31. par. 7. fatentur oẽs, & docet Fel. in tract. qñ conatus. col. j. qui eiuſdẽ operis col. vlt. ſcribit, poſſe iudicẽ, licet nõ teneatur mitigare pęnam à lege ſtatutã, quoties lex conatum punierit. tex. opt. in l. aut factã. §. euentus. ff. de pęn. not. Sal. Bal. referens in d. l. is qui cum telo. nu. 6. quod eſt intelligendũ ita, vt diſcretus iudex pęnam moderetur ſm actuum, & criminum diſtinctionem, quã paulò ante tradidimus, & quæ põt colligi ex Salic. in d. l. qui cũ telo. col. 2. quæ oĩa ad varias ſpẽs deduci poſſunt, quarũ aliquot ſpeciatim ſubijciam, vt inde poſſit aliquid certum hac in quæſtione proponi.

7 Primò infertur † intellectus ad tex. in l. quiſquis. C. ad legem Iul. maieſt. vbi probatur in eo crimine, quod atrociſſimum eſt, conatum puniri pęna quidem ordinaria. oportet. n. hic perpendere criminis grauitatem, eiuſq; conditionem, cuius proprium eſt, vt conatus ad actum exteriorem deductus, nempe ad tractatum, & conſilium initum cum alijs circa proditionem, vel his equidem ſimillimũ, ad ſpẽm criminis læſæ maieſtatis perfecti pertineat, cum is proditor ſit, & huius criminis author, qui aduerſus rẽpublicam, aut principem fuerit aliquid machinatus per actus exteriores, quorum mẽtio ſit in l. j. & 2. ff. ad legẽ Iul. maieſt. l. j. tit. 2. par. 7. eſt in ſpẽ Regia l. 2. tit. 31. partic. 7. vt planè in hac ſpecie conatus ad actum exteriorem, qui pximus ſit, deductus, efficiat eius authorem criminis huius reum. Quod cõi omnium ſnia receptum vĩ, vt tradidit Lud. Carrer. in pract. rubr. de homi. §. homicidij. nu. 15.

Aug.

Ang.in l.j.§.hęc verba.ff.quod quiſq; iur.Hippo.in l.3.ff.de ſicarijs.col.4.imò magiſtratus omnes animaduertere debent in hoc crimine puniendo,quantũ periculũ toti Reipublicæ ex eo immineat.Multa,n.ſunt huic atroci delicto ſpecialia,q̃ cõmemorat Io.Igneus in quæſtione, An Rex Franciæ recognoſcat ſuperiorem,nu.108.Nam & vbi conatus ipſe ad exteriorem actum deductus, etiam abſque criminis conſummatione delicti ſpecialis nomen habet; tunc illius criminis pœna ordinaria puniendus eſt: quod probatur in l.j.ff.de effracto.l.vulgaris.§.qui furti.ff.de furtis.notant in ſpecie Salic.in d.l.is qui cum telo.colum.2.& Henr.in c.j.de eo,qui mittit,in poſſe. col.5. exemplum eſt ſatis obuiũ in eo,q alterius portas fregerit cauſa furti, q minimè potuit peragere: pfectò hic punieť pęna ordinaria,nõ furti,ſed effractoris.de quo crimine legito Chaſſanæũ in cõſuetud.Burgundiæ,rubr.j.§. videndũ.nu. 51.& l. hi qui.ff.ad legem Iul.de vi pub. & l.18.titu.14.par.7.l.6.titu.5.lib.4.fori.& l.74.ſtyli.

8 Secundò,infert † interpretatio ad l.vnicam.C.de raptu virg.& ei ſimilem Regiam l.3.tit. 20.par. 7.eſt.n.illud crimen grauiſſimum: idcircò oportet explicare, ſitne illius cõſtitutionis pęna admittenda contra eũ, qui raptum minimè conſummauerit,tametſi conatus fuerit id agere per actus exteriores,& perfectioni huius criminis proximos. Et Ang.ibi cenſet,rapientem virginem; ſi eam ſtupro nõ affecerit,nec cognouerit,non eſſe puniendum illius cõſtitutionis pœna,ſed alia mitiori:quaſi illa cõſtitutio exigat raptũ cũ ſtupro.Idẽ tenent Anan. in c. penul.de raptor. col.penul.Dec.in conſ.234.col.vlt.Hippolyt.in conſ.105. col.5.Cępola conſ.57.Ludo.Carreri.in pract.criminali.ti. de homic.§.circa.nu.285.idem habet cõis opinio ſecũdũ Boerium deciſio.316.col.2.quibus adſtipulatur.l.j.titu.10. lib.4.fori. contrariũ tñ deducitur ex l.ſi quis non dicã rapere.C.de epiſco.& clericis. & idem tenent And.Iſernia, & Matthæus de Afflictis in conſtitutionib.Neapolitanis, lib.j.rubr.19.q.2.lex.n. quæ punit raptum virginum libidinis cauſa factum,conſiderat pro huius punitionis ratione ſtuprum,& virginitatis vitium, quod frequentiſſimè ex raptu ſequi ſolet.Hæc verò lex rõnem habet continuam, finem communem,& vniuerſalẽ,nõ particularẽ:& ideo licet eius rõ ceſſet in aliquo caſu,modò nõ deficiat in cõi, lex nõ ceſſat,nec ceſſare debet:ſicuti adnotauimus,& nos in 4.Decr.2.par.c.6.§.9.nu.8.quamobrem dubia eſt hæc Angeli & Ananiæ opinio.ipſe verò in raptu cuiuſcũq; virginis ſimpliciter admittere ſniam Angeli & Ananiæ:vbi rapiens,qui poterat à neminè impeditus virginẽ raptam ſtuprare,ſponte ſua noluit id agere, imò eã illibatam,& integrã ad honeſtũ locũ duxit. Etenim per eum ſtetit, quin crimen omnino cõſummaret.Quo caſu video Ananiã & alios loquutos fuiſſe ſaltè in exemplis:cenſeo tamen eſſe adhuc raptorẽ iuſtum grauiſſima pœna puniendũ. Siquidem quo ad ſpeciem raptus crimen illud perfectum mihi vř,ẽt abſq; copula,ſi iuris vtriuſq; mẽtẽ cõſideremus, cũ propter iniuriã parentib.illatã,tum ob ipſius virginis infamiam.Nec.n.poteſt eiuſdẽ virgignis opinio voquã integrũ reſtitui,tametſi mille teſtib. pbatũ fuerit,eã nõdũ corruptã fuiſſe à raptore.Quis.n.credet hoc iuxta illud Oenones ad Paridẽ apud Ouidiũ de rapta Helena à Theſeo.

A iuuene, & cupido credatur reddita virgo?

Quod ſi raptor minimè raptam vitiauerit, non propria pęnitẽtia ductus, ſed quia id agere non potuit,nec per eũ ſtetit,quin eam ſtuprauerit:tunc ſanè pœna ordinaria eũ puniendũ eſſe opinor,iuxta d.l.vnicã.vbi Hipp.nu.254.& Lud.Carreri.ĩ d.nu.285.ita expreſſim tenuerũt.Quib.adſtipulatur Regia l.2.titu. 31.par.7.& authoritas Iserniæ; ac Matth.de Afflict.& deniq; ipſius Ananiæ mẽs,& exemplũ.

Sed in raptu alicuius monialis arbitror non eſſe admittendam diſtinctionẽ iſtam:imò raptor pęna mortis puniẽdus eſt,& deniq; ordinaria,ſi verè rapuerit libidinis cã,& ex monaſterio abduxerit: tametſi eam non ſtuprauerit, cũ id potuiſſet agere.Hoc.n.crimẽ grauiſſimum eſt, & maius q̃ ſimplicis virginis raptus: cũ in eo nõ tm ipſe raptus monialium,ſed & conatus ſit omninò puniendus.d.l.ſi qs non dicam rapere.vbi Bal.Paul.& alij hoc tenent,& And. Iſer.ac Matth.de Afflict.in d.conſti.Neap.opti.tex.in l.4.ti. 10.lib.4.fori.licet exiſtimem,conatum ad rapiendam monialem,ſi rapta non fuerit,nec abducta è monaſterio,grauiſſimè puniendum forè:non tamen pœna ordinaria.Ad hęc optimè conducit, q coitus cũ moniali ſapit inceſtũ, & eius quædam ſpecies eſſe quibuſdã, tametſi impropria videtur gl.in c.virginib.27.q.j.l.5.tit.15.lib.8.ordi.l.2.ti.17. par.4.l.13.tit.2.ead.par.mortiſque pœna punitur.Auth.de ſanct.epiſc.§. pen.c. ſi quis rapuerit. 27.q.j.notat Pan.in c. monaſteria.de vita & honeſt. cleric. Paul. Grillandus in pract.de pęnis omni far.coitus.lib.3.q.j.nu.18.clericus verò,nam de laicis hæc ſunt intelligenda, cum moniali carnale commercium habens, officio & beneficio priuatus in arctũ monaſterium ad perpetuam pęnitentiam detruditur.c.ſi quis epiſcopus.& c.ſi qua.27.q.j.etiam ſi hæc fornicatio non fuerit publica,nec ſcandalum dederit,quod not.Anania conſ.j.& Io.Bernard.in pract.crim.c.75.Hinc poterit lector perpendere.l.2.tit.19.par.7.quæ ſimplicem coitum cum moniali,non pœna mortis,ſed pęna ſimplicis ſtupri puniendum eſſe reſpondit.

9 Tertiò,deducitur ex his † intellectus ad text.in d.cap.j. de homic.in 6.ex quo probauimus ſuperius conatũ pęna ordinaria delicti puniendum fore, etiam ſi non ſequatur effectus,modò p conantẽ non ſteterit,quin delictum cõſummaretur;modò crimẽ ſit grauiſſimũ, vtpote aſſaſiniũ de quo ea conſtitutio tractat. Etenim hãc opinionẽ probant in aſſaſinio communi,1. vbi quis pactione cum altero fecerit pecunia pmiſſa,vel data, vt occideret Titium. Ang.conſ.14.& Caſſan.in conſuet. Burgund.rub.j.§. videndũ.nu.7.aſſeuerans, ſe ita vidiſſe Mediolani factum. Et tñ cõtrariũ quo ad pęnã ordinariã, licet punitionem extraordinariã admittant,conantẽ tenere Hipp. in d.conſ. 105. & in d.l. is qui cum telo. C. de ſicar.ad finem. & alij paulò ante citati in hoc c.verſ.verũ circa illationem iſtam.quaſi punitio conſtituta in d.c.j.extra ordinaria ſit,nõ ordinaria:quod mihi non ſatis applaudit,nam pęnæ in d.c.j.ſtatutæ,grauiſſ profectò ſunt, & iure Pontificio ordinariæ, nec id negari verè põt.qua rõne in hac difficili q.cõſtitueram ipſe aliquot caſus iuxta ea,quæ præmiſimus ad propriam huius materiæ de conatu cognitionem.

Primus caſus ea ponitur in proprio crimine aſſaſinij.ſ. cum tractatur pecunia data, aut promiſſa de occidendo homine Chriſtiano p miniſterũ alicuius infidelis ex gente aſſaſinorum, quẽadmodũ ipſe adnotaui lib.2.Var.reſ. c.20.nu.10.Nam in hac ſpecie ob tanti criminis immanitatem opinor oio ſeruandam prædictam conſtitutionẽ, vt illius pęnis, & alijs ordinarijs puniatur ipſum mandatum,ẽt non ſequuto homicidio,ſi per ipſum mandantem non ſteterit,quin homicidium fuerit ſequutum.quod mihi manifeſtũ ſit ex d.c.j.vbi Philippus Franc.poſt Io.And. in reg.in pęnis.de reg.iur.in 6.ſcribit,in ea conſtitutione mandatum tantum puniri, vt delictum quidem ſpeciale; atque ideo ad pęnas inibi ſtatutas, mandatum ipſum ſufficere:nec tũc pbat,conatũ in hoc caſu pęna ordinaria puniri,ſiquidem nõ conatus, ſed crimẽ cõſummatũ punitur.

Secundus ſubijcitur caſus ſecundum communem aſſaſinij ſignificationẽ in eo,q cum quolibet Chriſtiano, aut infideli pęcunia data, vel promiſſa pactionem inierit de homine Chriſtiano occidendo: & ſanè in ipſo mandatario,ſi ad actum proximũ proceſſerit, & conatum ipſum deduxerit vt per eum minimè ſteterit quin ſcelus peregerit, notant puniendum fore pœna ordinaria Ang.in d. conſ.14.& Chaſſa.in d.nu.7.Matth. de Affl.in conſt.Neap. lib.j.rub.12.nu.16.Io.Andr.in reg. in pœn. de reg.iur.in 6. Tho.Grammat.in voto 9.aſſeuerans,ita pronunciatũ fuiſſe in ſenatu Neap. eandem opinionem ſequitur Ludou. Carrer.in pract.criminali,rub.de hom.§.2.nu.12.& in §.5. nu.8.& nu.100.Bald.& Ang.in l.j.§.hæc verba.ff. quod q ſque iuris.& licet Ang. in d.conſ.14. & in l.item apud Labeonem.§.ſi curauerit.ff.de iniu.ea illimet,pium eſſe,q iudex pęnam mortis in hoc caſu ordinariam in mitiorem, & extra ordinariam commutet: ego arbitror locum fore ordinariæ pęnæ,nec eam minuendam eſſe,ſi conatus fuerit deductus ad actum admodum proximum ipſius criminis conſummationi, ſecundum ea,quæ ad hanc cõtrouerſiam pręmiſimus.facit ad hæc,quòd conſtitutio in d.c.j.à

ſummo Pontifice ſtatuta, non tm̃ in mandante locum habet, ſed & in ipſo mandatario, ſicuti nos explicuimus in d.lib.2.Variar.reſol.c.20. nu. 50.verſi.4.

Tertiò proponitur, quid dicendum ſit de ipſo mandatore in hac ſpecie. Nam iuri conueniens ſatis eſt, ꝙ hic puniatur eadem pœna, qua & mandatarius. Quo fit, vt ſi mãdatarius ad actum proceſſerit ita proximum perfectioni criminis, ꝙ pœna mortis ſit dignus, eadem erit ipſe mandator plectendus. Quam opinionem ipſe colligo ex text. in d.c.j.ſm eius cõem intellectũ. Etenim illa cõſtitutio in ipſo mandante loquitur verè: & ad mandatarium per doctores extendit. Huius ẽt ſententiæ authores ſunt omnes hi, qui in crimen aſſaſini cenſent, conatum deductum ad actum proximum ipſi ſceleri eſſe ordinaria pœna puniẽdum. ſic ſanè Lud.Carrer.in d.§.5.nu.8.hunc caſum ex alijs per eum citatis definiuit. Nec poteſt congruè iure probari differentia, quam inter hunc caſum, & præcedentẽ conſtituit Tho.Gram.voto 8.& 9.adſi.ſiquidẽ actus hic proximus ipſius ſceleris conſummationi erit ſufficiens ad puniendum ordinaria pœna mandatorem, cum & ſit ſatis ad puniendum ipſum mandatarium, qui crimen iuſſu, ac mãdato alterius, commiſit. Maximè huic opinioni locus erit ex eo, ꝙ frequentiſſimo omnium conſenſu receptum eſt, in d.c.j.conatum puniri, etiam ſi non ſequatur effectus, & tamen ea conſtitutio mandatorem potius quàm mandatarium pęnis inibi expreſſis perſequitur, quæ quidem proſequutio ad hũc caſũ potiſſimè ptinet, cũ de mãdato puniẽdo tractauerit, quẽadmodũ Frãcus & Doct.ibi adnotarũt.

Quartò, ſi quis pecunia data, vel promiſſa mandauerit alterum occidi, & mandatarius ad exteriorem conatus actum non proceſſerit, ipſe mandans nõ eſt ordinaria, ſed extraordinaria tm̃ pœna puniendus, cum alioqui in alijs criminib.nõ ita atrocib.nulla foret pœna in hoc caſu mãdanti infligenda. quod not.Bart.in l. non ſolum. §. ſi mandato.ff.de iniur.nu.3.Ang.de Maleficijs in gl.Sempronium mandatorem.col.2.atque in hac ſpecie loquuntur Hipp. in d.conſi.505.& in d.l.is qui cum telo.Tho.Gramma.in d. voto 8.& in deciſ.2.nu.25.& rurſus voto 29.Lud.Carre.in d.§.5.nu.8.Dinus, & Ang. in d.l.item apud Labeonem.§.ſi curauerit.cui opinioni facillimè ſubſcribent omnes, qui probare conati ſunt, adhuc in atrocib.criminib.conatum non eſſe puniendum pęna ordinaria. quorum opinio tũc obtinebit, cum ipſe conatus non proceſſerit ad actum exteriorem, ſaltem eum qui ſit admodum proximus, & directus in delicti conſummationem.

Quintò, ex his facilior erit deciſio eius q. quam tradit gl.in d.c.j.de hom.in 6.in verbo, mandauerit. vbi aſſerit in hoc crimine aſſaſinij non eſſe ſatis ad effugiendam pœnã illius conſtitutionis, quod mandator reuocauerit mandatum ante eius exequutionem, quam gl.ſequitur ibi Dom. & Franc.& ꝑfectò vera eſt, quoties reuocatio mãdati minimè nota ſit mandatario, atque ideo ipſe vel mandatum exequitur, vel ad actum proximum ipſi crimini proceſſerit. Etenim in hoc caſu nõ excuſat mandatorem reuocatio mandati, quę vt eum excuſet, debet nota fieri ipſi mandatario re integra gl.in c.cum quis, vbi Doct.de ſen.excõ. in 6.quæ eſt ordinaria ſecundum Fel.in c.ex parte decani, nu.6.de reſcr.& notab.ſecundum Alex.in l.ſi pecuniam.§. j.ff.de cond.cauſ.dat.vbi Bar.idem probat, & Fel.in cap.ſicut dignũ.de hom.nu.14.optima gl.& ibi Doct. in c.mulieres.§.vlt.de ſen.exc.quã ſequitur, & explicat Syl. in verb. excõicatio.6.notab.3.& Aufreri.in Cle.j.de offi.ord.reg.3. nu.6.ꝙ ſi mandatũ fuerit reuocatũ, nec aliqs effectus ſit ſequutus, quia mandatarius fuit certus de reuocatione: tũc non erit locus, etiam in atrociorib.pœnæ ordinariæ, licet extra ordinem vterque ſit arbitrio iudicis puniendus. qđ notat Hipp. in d.conſi. 505. & in d.l.is qui cum telo. col. pen.Lud.Carre.in d.§.circa.nu.78.& idem ipſe dixerat nu. 8.conſtatq; ex proximè adnotatis. ſed ſi mandatarius nõ obſtante reuocatione ad mandati exequutionem proceſſerit, videtur ſanè, non eſſe mandatorem pęna ordinaria puniendum adhuc in his atrociorib.criminibus: ſicuti apparet ex glo.in d.c.cum quis. & his, qui eam ſequuti ſunt. Ipſe tamen in hac ſpecie grauiori pœna quàm in precedenti, punirem ipſum mandatorem.

Sextò, hinc perpendi poterũt Baldi verba in l.nõ ideo minus.C.de accuſat.nu.16.ita enim ſcribit, Et ſi dicas, ꝙ in iſtis atrociſſimis punitur conſilium ſolum: ergo punit̃ tractatus, & ordinatio: & non eſt aliquod mandatũ, q̃ non ſit tractatus & ordinatio.l.& ſi amicis.ff.de adult. Reſpõ.qđ ſolus tractatus, & ſola ordinatio non punit̃ de iure, niſi ſit proceſſum ad aliũ actũ ordinatum de per ſe ad ipſum factum.l. ſi quis non dicam rapere.C. de epiſ.& cle.& ff.de pœnis.l.cogitationis. Hactenus Bal.ſentiens, adhuc in grauiſſimis criminib.mandatum non puniri, niſi proceſſum ſit ad actũ ordinatũ in ipſam mãdati exequutionẽ. Hæc.n. Bal.ſnĩa eſt intelligẽda quo ad pęnã ordinariã, vt mandatũ ea puniendũ non ſit, ẽt in his grauiſſimis delictis: nec tñ hinc ſeqnit̃, non eſſe extra ordinẽ mandatũ puniendum, ꝓſertim in aſſaſinio, cuius criminis pars eſt præcipua ipſum mandatũ, & ipſa cõuẽtio in id facta, vt pecunia cõductus hõ aliũ incautũ occidat. quod ſenſere Doct.in d.c.j. de hom.in 6.maximè Francus ibi poſt Io.And.in reg.in pęnis.de reg.iur. in 6.idem erit in his criminib. in quib.tractatus ipſe maximè ad ſpeciem criminis accedit, nempe in crimine læſæ maieſtatis, in quo pœna forſan ordinaria erit mandati iniungenda. Potuit ſanè Bal.eum ſenſum habuiſſe, vt adhuc in grauiſſimis ſcelerib. mandatum ſolum nec pęna extraordinaria puniendum ſit, vt in caſu l. ſi qs non dicam rapere. Præterquã vbi mandatũ ipſum potiſſimè ſceleris ſpeciẽ conſtitueret, ſicuti de aſſaſinorũ crimine probauimus. ſed Bar.in d.§.ſi mandato. & Ang. in d.gl. Semproniũ mandatorẽ. col.2. & pleriq; alij eum ſequuti exiſtimarunt, in delictis atrociorib.ſolũ mandatũ puniẽdũ fore pœna extraordinaria. Quorũ opinio mihi magis applaudit, quamuis Fel.in tract.q̃ñ conatus. col.2.ſequat̃ Baldi ſententiam: imò in quocunq; delicto æquum eſt, ꝙ mandatum ipſum ſaltem nondum re integra reuocatũ ꝓ modo & qualitate criminis, quod mãdatum eſt, puniatur arbitrio diſcreti iudicis, quidquid Bar.dixerit.

Quartò infert̃ ex præmiſſis vera interpretatio text. in d.l.is qui cum telo.C.de ſicarijs, qua quidem conſtitutio-
30 ne cautum eſt,† pœna homicidij ordinaria puniendum eſſe eum, qui cũ telo hoĩs occidendi cauſa inceſſerit, tametſi non occidat. Etenim receptũ eſt, cõſuetudine eam pęnã ſublatam eſſe: quod paulò ante adnotauimus. Nihilominus vbi conatus quis fuerit proditoriè hominẽ occidere, & ad actum exteriorem proceſſerit illato vulnere, forſan erit locus pęnæ ordinariæ, quẽadmodũ ex l. Regia deducitur, l.2.tit.13.lib.8,ord. Ea nempe rõne, ꝙ homicidiũ proditoriũ grauiſſimũ crimẽ ſit.c.j.de homi.cuius intellectum nos tradidimus lib.2,Var.reſ.c.vl.nu.7, Quamobrem in hoc grauiſſimo crimine ſatis erit iuxta quorundã opinionẽ, ꝙ ipſe conatus ad actum omninò proximum conſummationi delicti proceſſerit, & quidem ad vltimũ actũ, quia delinquente agendus eſt ad criminis perfectionem, licet non fuerit mors ſequuta. Sunt etenim hi actus ferè vltimi maximè conſiderandi, vt iudex perpendere hinc valeat, an pęna ſceleris conſummati ſit delinquens omnino puniendus, vel minori.

Quintò, nõ incongruè deducam ipſe, quæ modò diſtin-
31 ximus ad definitionẽ illius q. paſſim controuerſæ:† an is, q̃ tentat alium occidere veneno, ſit puniẽdus pęna mortis, quamuis mors ſequuta nõ fuerit? Nam Iuriſconſultus in l.3.in prin.ff.de ſicar. expreſſim aſſerit, hunc puniendum mortis pęna, nempe ipſius legis Corneliæ ſupplicio. Reg. l.8.tit.8.par.7.Sed quia communi totius orbis cõſuetudine derogatũ eſt legib.conatũ abſq; vero affectu punientibus contrariam ſententiam: imò quod pęna extraordinaria puniendus ſit qui venenum cauſa mortis alteri propinauerit, ſi vel medicamentis, vel alia via mors ſequuta nõ fuerit, tenent Bal.conſi.443.lib.3.Cæpola conſil.vlt. Ang. in l.j.§.ſit iniuria.ff.de extraord.crim.Flo.in l.item ſi obſtetrix.ff.ad legem Aquil.Hippo.in d.l.3.Alexan.ad Bart. in l. j.ff.ad legem Pompeiam.de parricid. Pariſius in conſi.577. num.13.lib.4.Matth.de Affl.in conſtitutio. Neap.lib.3.rub. 41.Aug.Ariminenſis in additionibus ad Ang.de maleficijs in verb.& ex interuallo. ad fin.Cremenſ. in ſing.49.Tho. Gramm.eleganter in deciſio.2.Neap.qui teſtatur, ita non ſemel in ſupremo Neapo.prætorio deciſum fuiſſe: & eſſe

hanc

hanc opinionem commnnem aſſerit eam ſeqnutus Lnd. Carre.in pract.tit.de homicid.§.homicidij.num.19. ſenſit Fel.in tract.quando conatus.colum.4. notat iterum idem Thomas Gram.deciſione 74.nu.16.& 17.

Verum hac in q.obſeruandum eſt,illud crimen eſſe grauiſſimum: quippe quod ad proditoriam occiſionẽ pertinear,ſecundũ Bal.in l.nemo.col.3.C.de ſumma Trin.Ana. & Fel.in c.j.de hom.textns opt.in l.j.C.de malef.& mathe. Bal.& Sal.in l.cum fratrem.C.de his quib.vt indig.Alex.in conſi.145.nu.6.lib.7.Lud.Carre.in pract.criminali.§.homicidij. nu.98. item illud eſt oinò reſpiciẽdum in præmiſſa ſpecie,vbi quis venenum cauſa mortis & aio occidendi alteri dederit,& propinauit,actum iſtnm eſſe adeò proaimum conſummationi criminis, vt denique is ſit vltimux ab occidẽte agendns,nec.n.ad mortem quicquam aliud ſupereſt ab eo agendum,vt planè conſtat. idcircò cenſeo veriorẽ eſſe contrariã opinionem,& arbitror,hnnc pęna ordinaria puniendum,cui ſententiæ ſuffragantur oẽs,qui voluerunt,in his atrociorib.conatum ad proximnm actũ deductũ ordinaria pœna dignum fore. His accedit Reg. lex in proaima illatione citata.deinde & l.50.tit. vlt. lib. 8.ord.qua conſlitutum eſt, mittentem ſagittam in mortẽ alterius,morte plectendnm,etiamſi nõ percutiat.Maximẽ tandem ſi percuſſerit cum ea.l.5.tit.13.lib.8. quæ quidem leges rationem habere poterunt a gl.in c.j.in verb.ad mortem.& ibi Bal.de præſumptionib. hanc itidem ſententiã tenent Bar.per tea.inibi in l.j.ff. ad leg. Pompe.de parricid.Ioan.Faber in §.alia.Inſtitut.de pub.iud. Salic. in d.l.j. C.de maleſi.& Mathe.Ang.de maleſi.in verb.& ex interuallo.col.vlt.Ioan.Ignens eleganter in crimine falſæ monetæ,in l.j.§ cum dominus.nu.23.ff. ad Syllania. nempe in eo, qui falſam monetam in pecuniæ formam ita excuderet,vt ſtatim expendi poſſet:licet ea vſus nõ fuerit.l.ſi falſos.C.ad l.Cornel.de falſis.Poſtremò facit opinionem iſtã iuſtiorem,quod authore Thoma Grammat.in d.2.deciſione,per magnæ Curiæ iudices apud Neapolim fuerit non ſemel per ſentẽtiam approbata, licet in magno conſi.cuius iudices benigniores ſolent eſſe , aliud in contrarium ſit definitum.Nec tamen probauerim,pęna mortis puniẽdum ſore eum , qui animo alterum occidendi venenum emerit,& parauerit,non tamẽ propinauerit,nec dederit. Nam in hac ſpecie totius orbis conſuetndo eſt intelligenda,quæ leges hnnc conatum puniẽtes obrogauit. Etenim Bal.Flor.& Cremenſis paulò ante citati contendunt, non poſſe hnnc conatum iuſtè puniri pęna ordinaria , ſed extra ordinem puniendum fore,quidquid Bart.Io. Faber.& Aug.de maleficijs,in contrarium reſpondernnt.nos equidem aduerſus Cæpol.Ange. & alios aſſeuerauimus , runc locum eſſe pœnæ ordinariæ cum quis venenum animo occidendi parauerit, & propinauerit alteri. & profectò idẽ in hoc caſu voluerunt Bal.in d.conſil.443.& Floria.in d.l. item ſi obſtetrix.tametſi Thom.Gramma.pro eius ſententia hos authores adduxerit.ſenſit & hanc diſtinctionẽ Salic.in d.l.j.ſic ſanè ſi quis falſam monetam cudere cęperit, nondum tamẽ forma ad eius vſum neceſſaria ſignauerit, puniendus non eſt pęna ordinaria,ſed extraordinaria, ſecundum Ioan.Igneum in d.num.23.ex alijs,quæ ipſe adducit : atque ideo iure optimo in hoc caſu idem probat Th. Gramma.in d.deciſio.74.dicens à ſummo Regio ꝑtorio reuocarũ mortis iudiciũ ꝓnũciatũ à iudicib.magnæ vicarię.

Potiſſimum eſt admittenda , ac probanda mortis condemnatio in eum qui venenum parauerit animo occidendi patrem,vel matrem, & propinauerit eiſdem. Nam etſi in d.l.j.ff.ad legem Pompeiam.de parricid.& in l.12.titu.8. par.7.cautum ſit ſufficere ad pęnam ordinariam,paratum fuiſſe venenũ ad patris occiſionẽ,& id forſan eſſet æquiſſimum,licet conſuetudine ſublatum: tamen vbi venenum propinatum ſit,dubio procul conatus hic erit puniendus ordinaria pœna ob tanti criminis atrocitatem.De hoc etenim crimine legem non tulit Solon,quia non ſperauit
12 futurum parricidam.† teſte Cicerone in oratione pro Roſcio Amerino.idem de Romulo in eius vita Plutarch.retulit:ſcribens,Romulum homicidium omne vocaſſe parricidium;nec de eo,qui patrem occidiſſet , aliam tuliſſe legem,ꝙ illud impium,& neſarium,hoc impoſſibile iudicauerit.Sic ſanè apud Romanox veteres omne homicidiũ parricidium vocatum eſt.ſiquidem authore Feſto lib.14. Numa Pompilins hanc legem tulit,ſi quis hominem liberum ſciens morti dederit,parricida eſto.Dicitur autẽ Parricidium,ideſt paris,nempe hominis occiſio.aut denique quaſi parenticidium per ſyncopen. Nam & Quintilianus lib.8.c.6.eaiſtimat , per abuſionem parricidam dici matris,aut fratris interfectorem.vnde olim fuere in Romana republica Quæſtores parricidij, ideſt indices , qni de homicidiorum quorumcunque cauſis cognoſcebant:quorum meminit l.2.§.deinde.ff.de origine iur.ſed randem anno ſexcenteſimo ab vrbe condita L.Oſtius primus omniũ patre occiſo parricidium commiſit authore Plutarcho in eiuſdem Romuli vita:& deinde eo tempore , qno Marinx Cymbros vicit,P.Malleolus matre interempta inſutns culeo in mare præcipitatus eſt.In huius verò criminis authores ſtatuta eſt olim pęna,quæ nondum ſatis ſufficiẽs eſt ad tanti facinoris vltionem. cnius Marcus Cice. meminit in eadem oratione pro Roſcio Amerina , qui cum Solonis meminiſſet,inquit:quanto maiores noſtri ſapientius? qui cum intelligerent,nihil eſſe,tam ſanctũ , quod non aliqñ violaret audacia,ſuppliciũ in parricidas ſingulare eacogitarint,vt quos natura ipſo in officio retinere nõ potuiſſet,magnitudine pęnæ maleficio ſubmouerent,in ſui voluerũt in culeũ vinos,atq; i flumẽ deijci.O ſingularẽ ſapiẽtiã iudices.Nõne vñr ea rerũ natura hũc hoiem ſuſtuliſſe & eripuiſſe,cui repente cęlũ, ſolẽ,aquã, terramq; ademerũt? vt qui eum necaſſet,vnde ipſe natus eſſet, careret his reb.oib. ex qb. oia nata eſſe dñr.Noluerunt feris corpus obijcere,ne beſtijs quoq;,quæ tm̃ ſcelus attigiſſent,immanioribus vteremur.Non ſic nudos in flumem deijcere, ne cum delati eſſent in mare,ipſum pollueret, quo cætera, quæ violata ſunt,expiari putant.Deniq; nihil tã vile,neq; tã vulgare eſt,cuius partẽ vllam reliquerint. Etenim quid eſt tã cõe , quàm ſpiritus viuis? terra mortuis? mare fluctuantibus? littus eiectis? ita viunnt dũ poſſunt,vt ducere animam de cęlo non queant:ita moriunt,vt eorũ oſſa terra nõ tãgat:ita iactant fluctib.vt nũquã abluant:ita poſtremò eijciunt,vt ne ad ſaaa qdẽ mortui conquieſcant. Hæc Cicero. Valerius itẽ maaimus lib.j.c.j.Tarquinius inquit, rex Marcũ Tullium Duumuirum, ꝙ librum ſecreta ciuiliũ ſacrorũ cõtinentẽ cuſtodiæ ſuę cõmiſſum corruptus Petronio Sabino deſcribẽdũ dediſſet, culeo inſutũ in mare abijci iuſſit:idq; ſupplicij genus nõ multo poſt parricidis lege irrogatũ eſt,iuſtiſſime qdẽ, quia pari vindicta parẽtũ ac deorũ violatio eapianda eſt.Sed & Dionyſ.Halicarna.lib.4.idẽ cõmemorãs,Marcũ Attiliũ cuſtodem librorũ Sybillinorũ hunc Duumuirum appellat. Qni autem olim parentes occiderit , cõmemorat Lud.Cælius lib.6.lectio. antiqua.c.39.& c. 43. refert Diodorus Siculus lib.2. c.3.in Aegypto parricidas olim eo ſupplicio affectos,vt articulatim præacutis calamis cædi iuberentur,deinde vinos ſupra ſpinarum acerunm cõburi. Extat de parricidij pœna pulchra Modeſtini lex in l.pęna.ff.ad legem Pompe.de parric.l.vnica.C.de his,qui parẽt.occid §.alia deinde lea.Inſt. de publ.iud.reg.l.12.tit.8.par.7. quãlibet modò tantiſper explicare,qñ in tanti criminis memoriam incidimus.Igiẽ parricida primum virgis ſanguineis verberatur,vt Modeſtinus in d.l.pęna.tradit. quo in loco Accurſius in priori gloſſemate inquit , has virgas ſanguineas dictas proprio fruticis,aut arboris nomine.Cuius qnidem fruticis meminit Plin.lib.16.c.18. & idem lib. 24.c. 10.ſcribit : nec virga ſanguinea fælicior habetur. cortea eius interior cicatrices,quæ præſanauere, aperit. Deinde hnius criminis reus inſuitur culeo,quemadmodum Cic.Valer.Max.Modeſtin. & omnes hac de re conſtitutiones eaplicant. Erat autem culeus ſaccus ex vtere bubulo,vt interpretatur Theophylus in d.§.alia.meminit & Iuuenalis Satyra octaua:

Libera ſi dentur populo ſuffragia , quis tam
Perditus vt dubitet Senecam præferre Neroni ?
Cuius ſupplicio non debuit vnam parari
Simia nec ſerpens vnus , nec culeus vnus.

Rurſus idem Satira 13 .

Et deducendum corio bouis in mare , cum quo
Clauditur aduerſis innoxia Simia fatis.

Culeo

Culeo aſſuiſſe cũ gallo gallinaceo, cane, vipera, & ſimia: q̃m anthore Theophilo, hæ beſtię ſimiles mores parricidæ hñt vñr. Nã ſi aliæ ex his parentes occidunt, aliæ non ſe continent, quin cũ illis pugnent. Horũ aũt animaliũ nec Cicc. nec Valer. meminere, ſed Modeſtinus id moſib. maiorũ tribuens, & poſt eũ oẽs leges, quarũ mentionẽ mó fecimus. Viperã Iuuenalis ſerpentum dixit, Regia lex colubrũ. Specialis aũt rõ a qbuſdã tradi ſolet horum animaliũ in huius criminis punitionẽ. Gallus verò gallinaceus dictus eſt ex eo, q̃ latinæ linguæ authores ꝑ homonymiã huius dictionis gallus, & q̃a plurib. reb. eadẽ eſt appellatio ſm̃ Quintil. lib. 7. gallũ gallinaceũ appellant huius nominis auẽ, & plerũq; dicere ſolent gallinaceũ abſq; adiectione galli, qđ Budæus in d. l. pœna. ex Plinio, & Columella notauit. galli verò gallinacei pugnaces admodũ ſecũ ſunt, qđ pter alios Plinius tradit lib. 10. c. 20. adijciens, Pergami oib. annis ſpectaculũ gallorũ publicè edi ſeu gladiatorũ. idẽ & Athenis fieri ſolitũ author eſt Aelianus lib. 2. de varia Hiſto. cuius meminit Lud. Cęlius lect. antiq. li. 9. c. 13. idẽ ſcribit Philõ in eo lib. cui titulũ fecit, qđ oĩs prob. liber. & Lucianus i Anacharſ. Galli vero Tanagręi à Tanagra Bœotię vrbe, q̃ oium canſerẽeur pugnaciſſimi locum facere puerbio, authore Suida. Rhodios & Gallos laudõ hac in re cõſequutos olim fuiſſe Plinius ſcribit in d. c. 2. c. 21. idẽ de Tanagræis, Rhodijs, & Chalcidicis, & Medicis, tradit Columella lib. 8. c. 2. pcipuè galli apud ſerpentes, & viperam pugnant: hoc etenim & ad huius pœnæ rõnem adducit Stephanus Forcatulus in Necyomantia, c. 34. Canis ſanè huic pœnæ adhibeť, vt ſceleratũ oſtendat hoiem, & immundũ, q̃ parentẽ occiderit. Nã Virgilius primo Georgicorũ canes immundos appellat, quã rõnem Forcatulus excogitat. Nos etiam aptari poſſe opinamur, q̃ teſte Plinio lib. 2. c. 40. canis ſit fideliſſimũ homini animal. idcircò ad arguẽdã infidelitatẽ parricidæ ſtatutũ eſt, vt canis cũ eo in culeum mitterẽť. Simia equidẽ ea forſan rõne parricidij pœnæ conuenit, vt nulla ſit tanti facinoris imitatio apud homines, quos nullũ animal pfectius imitať, quã ſimia, aut q̃a ſimiarũ generi pcipua ſit erga fætũ affectio, adeò, vt plerunq; magna ex parte cõplectendo catulos ipſos occidanť, vt teſtať Plinius lib. 8. c. 54. Ex quib. poteris huius rei rationes aliquot conijcere. Aut ea erit optima, q̃ ſimiæ ſimiles ſint hoinib. interim deformes, ſicuti Parricidæ, qui ſub figura hoium immanitatem belluarum gerũt atq; ilthæc rõ Forcatulo placuit. Vipera quidem culeo cum parricida inſuitur, quippe q̃ ſimili ſit obnoxia delicto, cum & ipſa exeſo parẽtis vtero proruperit in lucẽ, parentemq́ue ipſum occiderit, iuſto profectò irrogato ſupplicio: ſiquidem, vt enarrat Plinius lib. 10. c. 62. fœminam coeuntis maris p̃ dulce caput prærodere traditum extat. Hinc & Orus Apollo ſcribit, apud Aegyptios viperam fuiſſe notam Hieroglyphicam, q̃ filium matri inſidiãtem repreſentaret, cum vipera non niſi per parricidium in lucem veniat, vtero matris p̃rupto. Huius rationis meminere Forcatulus in d. c. 34. & Ludou. Cælius lib. antiqui. lectio. 3. capite 27. quo in loco diſputat, ſitne certum quod Plinius de conceptu, & partũ viperæ ſcripſit. His denique ſociatus animalib. parricida inſutus culeo, ea ratione, quam Cicc. refert, in mare proximum mittitur. Nam de mari hac in re meminere Modeſtinus in d. l. pœna. & Valer. Maximus: non fluminis. Cicero verò de flumine ita loquitur, vt & ad mare eandem iactationem referat, quamobrem in d. §. alia. & in d. l. vnica, promiſcue maris, & fluminis mentio fit. Nec ratio abhorret, cum & eadem vbique ſit: præſertim, quia mare ſignificat quamcunque aquarum congregationem. gl. in d. l. pœna. Bart. in tractatu de inſula. in princ. & Ioan. c. 6. lacus Tyberiadis mare appellatur, quaſi peculiare ſit Hebræis quancũque aquarum congregationem mare appellare, qđ conſtat ex Plinio lib. 5. c. 15. Ioſepho lib. 18. antiq. c. 4. Hegeſippo de excidio Hieroſo. lib. 4. c. 16. è qb. mare Tyberiadis appellať lacus Geneſaræ, quẽ ipſe Iordanis facit, ad cuius occidentam in gratiam Tyberij Herodes Tetrarcha condidit vrbem, quam Tyberiadem dixit. idem ex Pauſania Heliacorũ primo adnotauit Lud. Cælius lib. 14. lec. antiq. c. 14. neque ſolis Hebræis licuit lacus, & flumina maris nobilitare: nã & Seruius i j. Aeneid. ſup illis verſib.

Vnde per ora nouem vaſto cum murmure montis
It mare præruptum, & pelago premit arua ſonanti.

Mare, inquit, ideſt flumen, quod, vt Varro teſtatur, accolæ mare vocant. Loquitur etenim Virgilius de Timauo, quod eſt nomen fontis, & fluuij, ſm̃ Melam lib. 2. c. 4. Philon item Iudæus de Eſſæis refert, in Aegypto ſtagnum eſſe, quod vocant Maria, ſicut ex eo adnotauit Forcatulus: tametſi verius illud ſit, Philonem non de mari, aut cõgregatione aquarum, quæ ab ipſo mari dicantur Maria, ſed de lacu Mariæ intellexiſſe. quod conſtat ex eodẽ Philone in lib. de vita contemplar. Euſebio lib. 2. Hiſtor. eccle. c. 17. Arriano de geſtis Alex lib. 3. [& Appiano Alc. in prooemio Roma. Hiſto.] qui quidem lacus, & Mareotis dictus eſt ex Q. Curtio lib. 4. Hieronym. in Eſaiam cap. 19. Theodoreto lib. j. eccl. Hiſtor. c. 30. meminit & Athenæus lib. j. fontis, quæ in Aegypto apud Alexandriã dicta fuit Maria, à qua vinum inſigne nomen accepiſſe tradit, vt dictum fuit Mareoticum. obtinuit tñ apud Hebræos prænotata loquutio. Sic & mare mortuũ dicitur alter Iordanis lacus. Hæc ſanè de lege Pompeia de parricidijs, ad cuius interpretationem addit Modeſtinus eos eſſe beſtijs obijciendos, ſi non ſit ꝓpè fluuius, nec mare, in quod iactentur. d. l. pœna. Paulus in receptis ſententijs lib. 5. ad l. Pompeiam, refert, pro regionis qualitate parricidas, vel beſtijs obijci ſolitos, vel viuos exuri. Lege autem Põpeia occiſorem parentum, liberorum, & aliorum quorundam a latere cognatorum, affiniumq́ue eadem pœna plectebantur, nempe ea quę legis Corneliæ de ſicar. fuit. l. j. ff. ad l. Pompe. hac tamen diſtinctione obſeruata, vt occiſores parentum more maiorum ſpeciali pœna culei punirentur: alij verò legis Corneliæ de ſicarijs ordioaria quidem; cuius mentio ſit io l. 3. ad ſi. ad l. Corn. de ſica. & hoc ſatis explicitè traditur in d. l. pœna. poſtea equidem in l. vnica. C. de his, qui parent. occid. & in d. l Regia, latior eſt culei pęna, cum ea plurib. alijs cognatis à latere, & affinib. indicitur, eaque punitio per Iuſtinianum in d. §. alia. deinde lex legi Pompeiæ tribuitur, quaſi ad eius extenſionem pertineat: quod & ipſe obiter adnotaui in epitome ad 4. decr. 2. parte. c. 7. §. 7. nume. 16. Sed & Cyrenenſes olim, nempe Mithridatis tempore, Leandrum quendam fratricidam, ſimul & tyrannicidam culeo inſutum in mare proiecerunt, teſte Plutarcho lib. de claris mulierib. In hos verò parricidas, aut ſanè in eos, qui nouercam occiderant, extat lib. j. Græcum & elegans Epigramma in hunc ſenſum: Ne ſepelias hoc cadauer, ſit enim cibus, & rapina canib. Nam omnium mater terra, non recipit matricidam. Ex quo facillimè intelliges, qua ratione parricidæ non ſepeliantur, lege quidem hoc prohibente.

Scribit ſanè Suetonius in Auguſto, c. 33. pœnam iſtam culei non ſolere inferri parricidis, niſi confeſſi fuiſſent hoc ipſum crimen. Multa præter hæc de parricidis tradit Ludo. Carre. in pract. §. homicidium. nu. 128. Platonis autem ſententiam circa huius criminis punitionem ſi q̃s noſſe cupit, legat ipſius dialogum nonum de legibus.

Hæc quidem obiter de lege Pompeia tradidimus ad conatus puniendum tractatum, cui finem ponimus, lectorẽ admonentes, vt Nicol. Boer. legat. deciſ. 316. diſputantẽ, an conatus ſit puniendus in crimine grauiſſimo, qđ luxuriæ cã cum brutis animalib. ꝑpetratur, iuxta capitulũ, mulier. 15. q. j. & Matth. de Affl. in cõſtitutionib. Neapoli. lib. 3. rub. 42. nu. 11. idẽ ferè tractãtẽ de conatu Sodomiæ, cuius diſtinctio cõducit maximè ad intellectũ Regię pragmaticæ de puniendis Sodomitis. itẽ Io. Igneum in l. j. §. cum domini. ff. ad Syllanian. nu. 21. & præcedentib. latè examinantẽ, an ſint aliquod delicta, quæ ex animi tantum cogitatione quo ad forum exterius conſiderentur, ſaltem aliquot exteriorib. ſignis contingentib. & præmiſſis, nempe in vitio fugitiui. l. quis ſit fugitiuus. §. item apud Iulianum. ff. de ædil. edi. l. ſi quis ſeruo. C. de furtis. cum plurib. quæ ad id citari, & adduci poſſunt: quæ tamen cautè ſunt intelligenda, iuxta notata per Bal. conſi. 250. nu. 8. lib. j. & conſi. 382. lib. 5. nu. 9.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Homicidium nõ punitur pœna ordinaria, ſi defecerit animus ad occiſionem, & mihi traditur, ex quibus hic animus colligatur.*
2 *Intellectus ad tex. in c. vlt. de homicid. in 6.*
3 *Mandatum tacitum homicidij facit quem irregularem.*
4 *Ratihabitio homicidij an efficiat quem irregularem?*
5 *Ratihabitio in delictis quid operetur, & qua pœna punienda ſit?*
6 *Ratihabitio criminis non commiſſi nomine ratum habentis, an ſit peccatum mortale, an veniale?*

§. PRIMVS.

SECVNDO principaliter hoc in tractatu inſertur, homicidium voluntarium eſſe & irregularem eius authorem conſtituere, etiam ſi in id voluntas non feratur directè, ſed indirectè, tametſi nõ debeat pęna ordinaria puniri. Prior pars illationis probatur ex his, quæ diximus in præcedenti c. verſi. 3. conſiderandum. ſub nu. 2. & nu. 3. verſ. voluntarium. Po-
1 ſterior autem pars conſtat, quia † homicidiũ commiſſũ abſq; animo vero occidendi, & directa voluntate in ipſum homicidij actum, non punitur pœna ordinaria huius criminis. qd obiter attigimus in d. nu. 2. ad fi. tex. elegans in l. Cornelia. l. j. §. diuus. ff. de fica. l. j. & l. cũ q. C. de ficar. l. cum autẽ. verſi. capitalem. ff. de ædilitio edict. quẽ tex. dixit eſſe meliorem iuris Iaſ. in l. non dubium. C. de legib. 7. col. ad idem plurimum conducit l. actionib. §. ſed in his. & ibi Iaſ. ff. de in litem iu. tex. op. in l. 5. tit. 8. par. 7. & in l. 55. tit. 13. lib. 8. ordinat. eandem concluſionem tenuerunt Bal. in l. j. col. 5. C. de ſeruis fugit. & in l. data opera. col. 4. C. qui accuſa. non poſſ. Bald. in c. j. §. ſi quis hominem. de pace tenenda. Abb. in ſimili q. in c. olim. in j. de reſtit. ſpol. & plures, quorum ſtatim mentionem agemus. Eſt etenim huius aſſertionis quo ad iſtam vltimam partem ad ea propria ratio, quòd ille defectus voluntatis directè & deliberatè in homicidium culpam minuat, & iõ pœnã: quẽadmodũ ex Thoma in d. nu. 2. explicauimus. Hæc verò imperfectio voluntatis ex multis poterit præſumi: ſed præcipuè deducitur ex ipſo inſtrumento, quo fuerit vulnus illatũ, ſicuti ꝓbatur in c. ſignificaſti. in 2. de homi. cuius præter Doct. ibi meminere Bal. in l. ſolam. C. de teſti. col. 3. & alij ſtatim citandi. tex. ſimilis in l. j. §. ſed ſi claua. ff. de ficar. l. eum qui. C. eod. tit. l. j. C. de emend. ſeruo. l. equos. & ibi Bart. l. C. de curſu publico. libro 12. tradunt multa Fel. nu. 21. & Anan. vlt. notab. in d. c. ſignificaſti. Aret. conſ. 80. & conſ. 147. Alciat. lib. j. diſpunct. cap. 17. Lugdunenſis in Alex. conſi. 55. lib. j. Dec. conſi. 9. & cõſi. 134. Cæpola conſi. 33. cum tribus ſequ. Ang. de Maleficijs gl. ſcienter, & doloſè. Hip p. in d. l. j. de ficar. nume. 2. & 32. & nu. 9. idem in l. nihil intereſt. ff. de ficar. numero 15. Lud. Carre. in pract. crim. §. homicidij. nu. 12. eſt. & ad hæc optima gloſ. in authen. de armis. quæ penul. eſt. tradit Cattellia. Cotta in memoralib. dictione, armorũ. igitur iudex quo ad remittendam pœnam ordinariam exactè perpendet actus ipſius qualitatem, vt hinc coniecturam habeat, quantum defuerit animo ad directam occidendi voluntatem: quo denique iuxta eam imperfectionem, & iuxta voluntarij defectum pœnam ipſam moderetur. volũtas enim directa, ac perfecta fuit ad percutiẽdum, non tñ ad occidendum, tametſi ex percuſſione præter animum percutientis ſequuta fuerit immediatè occiſio. qua ratione conſiderandum eſt ex ipſo percutiendi modo, ex inſtrumento, quo illatum eſt vulnus, qua culpam percutiens in homicidio habuerit, nempe quantum fuerit indirecta, aut minus directa voluntas ad occiſionem, ex eo, quod vel inſtrumentum aptius erat, vel qualitas vulneris promptior ad homicidiũ, quod ex ipſo vulnere immediatè fuit ſequutũ. Etenim ex hoc adſumitur ꝓſumptio voluntaris, vel magis vel minus indirectæ in ipſam occiſionem. Nã cũ delicta non poſſunt abſque voluntate perfici, nec committi, operæpretium eſt oib. rectè penſitatis voluntatem iſtam coniectare, vt culpã delicti deprehẽdamus. Qđ apparet ĩ d. l. j. §. Diuus. verſi. ꝙ ſi claua. ff. de ficar. quo in loco Budæus, Claui, non Claua, legendum cenſet, à quo diſcedit Stephanus Forcatulus dialogo 27. nume. 4. in Necyoman. iuris: vbi & de Cucuma tradit: ſenſumq́ue communem Iuriſconſulti probat, & ſequitur.

2 Tertiò deducitur vera ratio ad tex. † c. vlt. de homic. in 6. cuius hęc ſunt verba, is qui mandat aliquem verberari, licet expreſſe inhibeat, ne occidatur vllatenus, vel membro aliquo mutiletur, irregularis efficitur, ſi mandatarius fines mandati excedens mutilet, vel occidat, cum mandando in culpa fuerit, & hoc euenire poſſe debuerit cogitare. Hactenus prædicta conſtitutio, quæ videtur irregularem conſtituere quem ob homicidium, in quod eius voluntas minimè fuit directa: imò ab eo abhorrens, & nihilominus mandator in hac ſpecie irregularis eſt ratione homicidij voluntarij, ac ſi ipſemet occiſum percuſſiſſet fuſte, nihil minus quàm occiſionem cogitans, & percuſſus fuerit ex eo vulnere mortuus. Fertur ſiquidem voluntas in id, ex quo immediatè mors fuit ſequuta: atque ideò eſt indirecta voluntas ad homicidium propter illã culpã, quã habuit mandator, nõ ꝓcauendo, ꝙ eo his percuſſionib. & actib. ſoleat immediatè mors contingere. idcircò, non oĩnò eius incauta incuria excuſare debet eo ꝓtextu, ꝙ non habuerit aĩum occidẽdi. Nec. n. excuſandus foret qui malo aĩo enſe alterũ percuteret in capite, nolẽs eum occidere, ſi ex vulnere foret ſequuta mors. Hanc rationem decidendi ipſe veram, ac propriam eſſe cenſeo, ac demum colligo ex ipſamet deciſione in d. c. vlt. & ex his, quæ adnotaui in princ. huius ſecundæ partis, nu. 1. & 2. illud maximè contendens hoc homicidium non caſuale, ſed voluntarium eſſe: non directa, ſed indirecta, occidendi voluntate commiſſum.

Quib. ita ꝓnotatis, lectorẽ admonẽdũ cenſeo, aliquot eſſe mẽti tenẽda in ꝓdicti Põtificij rñſi adnotationẽ, & verũ intellectũ, præſertim cauẽdũ eſt, ne quis exiſtimet, irregularitatẽ in ea ſpecie conſtitui ex homicidio caſuali. verè qdẽ, ſi quis poteſtatem hẽret diſpenſandi circa irregularitatem ex caſuali homicidio cõtractã, nõ poſſet, vt arbitror, eã tollere irregularitatẽ, q̃ in caſo ꝓſcripto cõtracta fuiſſet. eſt etenim homicidiũ volũtariũ, tametſi nõ fuerit perpetratũ directa voluntate ad occiſionẽ, nec aĩo occidendi: imò fuerit voluntas ad homicidium indirecta, ꝙ Bar. optimè ſenſit in l. diuus. ad fi. ff. de ficarijs.

Deinde ob eandẽ rõnẽ quidã verè cenſent in eo caſu mandatorem non eſſe puniendũ mortis pœna, nec homicidij volũtarij ordinaria, ſed extraordinaria tñ. huiꝰ opinionis authores ſunt Ant. de Roſellis, Frãciſ. de Capitib. Liſtæ, & Ang. à Caſt. Pauli Caſt. filius apud Cępolã cõſi. 35. 36. & 37. ſingulis ad hãc rẽ additis rñſis. ar. l. 10 l. Cornelia. & in l. j. §. diuus. ff. de ficar. ex quib. oĩum cõſenſu ſolet colligi, & nos paulò ante deduximus pœnã ordinariã homicidij non eſſe admittendam, vbi homicidiũ commiſſum fuerit abſq; vero aĩo, & directa occidendi voluntate. Deniq; eandem opinionem quo ad mandatorẽ ſequuti ſunt Dec. conſi. 234. & conſi. 482. Hippo. conſi. 7. nu. 54. & conſi. 67. & in ſing. 176. Thom. Gram. conſi. 20. Paul. Pariſi. conſi. 361. lib. 4. quorũ opinio humanior, & tutior eſt ſm Ludo. Carre. in Pract. tit. de homic. §. circa. nu. 73. quamuis Bart. Cæpola in conſi. 14. probare multis rõnibus nitatur, hũc mandatorem puniendũ fore pœna ordinaria homicidij. Ego potius probarem priorẽ ſñiam: niſi percuſſio mãdata maximè oñderet eius qualitate inſpecta volũtatẽ mandãtis in homicidiũ directè ferri, aut ſaltẽ ita ꝓximã fuiſſe homicidio, vt vel nulla, vel modica ordinariæ pœnæ remiſſio ſit indulgenda, ex his quæ Bal. eleganter notauit in l. cũ mandati. C. mandati. & in l. non iõ minus. vlt. col. C. de accuſ. Ang. de Maleficijs in gl. Sempronium mandatorem. q. 10. Iaſ. poſt Paul. Aret. Roma. & Alexan. in l. ſi quis mihi bona. §. ſed quid ſi mandauit. col. vlt. ff. de acquir. hæredita. etenim ſi mandatur, percuſſionem eo inſtrumento fieri, vt difficillimum ſit modum adhibere, aut manum temperare, quin homicidium ſequatur, conſtabit planè mandatorem maximè voluntatem in homicidium direxiſſe. Ex quibus illud, lector optime, tibi ſit conſtantiſſimum, in caſu dicto cap. vlt. homicidium eſſe voluntarium, non caſuale.

Solet tñ ad illius c. deciſionem adnotari mandatorẽ nõ
teneri de actu per mandatarium perpetrato contra mã-
dati formam, aut præter illã, vbi facillimum illi fuit man
dati limites, & fines obſeruare. Nempe ſi mandator iuſſe-
rit mandatario, ꝙ Sempronium extra prætorium & pu-
blicam domum percutere: is verò illũ intra ꝑtoriũ ꝑcuſ-
ſerit, tenebitur quidem mandator de percuſſione illata
extra prætorium, non aũt de ea, q̃ intra prętorium con-
tigerit, ſi diuerſa foret pęna conſtituta. quod notant Bal.
in d. l. non ideò minus. col. vlt. Fel. in c. ſicut dignum. col.
2. de homicid. poſt Ananiam ibi. Hipp. in d. conſi. 67.

Sic ſanè vbi delictum alteri demandatũ non tendit ad
homicidiũ, nec põt tendere in id ꝑ ſe, aut immediatè, nõ
tenebit̃ mandator de homicidio ſequuto. Huius conclu-
ſionis erit exẽplũ in eo, q iuſſerit aliquã fęminã rapi cã
libidinis: attamen mandatarius in raptu ipſã fęminã oc-
cidit, non tenebit̃ de hoc homicidio mandator, licet te-
neat̃ de raptu. ſiquidẽ raptus cã libidinis fit, nec dirigitur
ad ipſius mulieris occiſionẽ immediatè, nec ꝑ ſe, licet ꝑ
accidens fuerit ipſa fęmina occiſa. ita equidẽ rñdit ele-
ganter Dec. in conſ. 234. col. vlt. Tho. Gram. conſ. 20. idem
colligit ex Bar. in d. l. diuus. ff. ad l. Corn. de ſicar. ad fi. Nec
refert ꝙ hoc in caſu danti operã rei illicitæ imputari de
beat quicquid fuerit ex eo actu, ẽt ꝑter eius intentionem
ſequutũ, ꝑp eius culpã, quã habuit, minimè ꝑcauẽs, quæ
poterant inde accidere. c. tua nos, in princ. c. ſicut ex lite-
rarũ. c. ſuſcepimus. de hom. illud. n. ꝓcedit quantũ ad ſu-
biectũ, circa qd verſat̃ ipſa malitia illicitè operantis, &
quantũ ad ea, q̃ illi obiecto ꝑ ſe, & immediatè iniungunt̃,
aut neceſſariò ſequunt̃, non aũt quo ad illa, q̃ ꝑ accidens
oriunt̃ à re illa mala, cui opera dat̃. q. a illa, q̃ per accidẽs
eueniunt ex opere aliquo, & tanquã effectus remoti pro
ueniunt ab illo, nõ imputant̃ agenti, nec ad malitiã nec
ad bonitatẽ, quemadmodũ inferius tractabit̃, vbi de ho-
micidio caſuali agemus, & ſuperius tantiſper attigimus.
Atq; hæc quo ad pęnã ordinariã, & ciuilẽ, aut criminalẽ
ꝓcedunt, quia quo ad irregularẽ fortaſſis nõ erit ita pla
ne hæc interpretatio admittenda. Cum eius ratione dẽat
attendi nõ tm̃ opus illicitum, cui datur opera, ſed ipſius
operis periculum ad homicidij euentum, quem manda-
tor ex qualitate perſonarum, loci, & actus cogitare de-
buiſſet. Huius. n. culpę cã ꝓfectò irregularis erit cẽſẽdus,
& quo ad iſtã irregularitatis pęnã eidẽ imputat̃, licet ca-
ſu cõtigiſſet. qđ alibi hac in relectione examinabimus:

Cæterum ad latiorẽ intellectum tex. in d. c. vlt. eſt ad-
uertendum, non tm̃ procedere in mãdato expreſſo, ſed
& in mandato † tacito, vt mandatori homicidium impu
3 tetur quo ad irregularitatẽ, ẽt ſi ꝑmiſſa fuerit proteſta-
tio de non occidendo quenquam, ſm̃ Matheſila. notab.
188. & ſenſit Corſe. in ſing. in verb. præceptum. erit exem
plum huius concluſionis, quod ſolet adduci ex Bar. in l. ſi
quis mihi bona. §. ſed quid ſi mandauit alias. §. pater Seio.
ff. de acq. hæred. de illo, qui paſſus iniuriam dixit filio vel
famulo, non regrediaris in domum meam, donec ipſe a-
liquid nouum audiam de te. Nam Bar. & pleriq; alij cen-
ſent, ſubeſſe hic mandatum tacitum de offendedo illũ, à
quo dñs accepit iniuriã. tex. opt. in c. ex literis. de exceſſ.
prælat. vbi Anch. & Abb. Rom. in ſingu. 715. Maria. Soc. in
cap. ad audiẽtiam. de homi. nu. 74. quorũ opinio cõis eſt,
vt teſtatur Lud. Carr. in prac. cri. tit. de hom. §. circa. n. 37.
quo in loco latiſſimè hanc opinionem explicat poſt Iaſ.
in l. j. C. de ſeruis fug. nu. 28. vbi Bald. Dec. in conſi. 233.
ad fi. Hyppol. conſi 132. col. 3. Anan. conſi. 59. Idem Iaſ.
poſt alios in d. §. ſed quid ſi mãdauit. quod legito ſed præ
cipuè Ludou. Carre. Etenim & in hoc mandato præſum-
pto locum obtinet. reſponſio tex. in c. vlt. de hom. in 6.

Poſtremò illud obſeruandum eſt, an Bar. in conſi. 188.
congruè ſatis induxerit tex. in d. c. vlt. ad probationem
eius aſſertionis, qua ipſe aſſeuerat, poſſe impunè occidi
eum, qui poterat impunè offendi: quaſi ſub permiſſa, vel
mandata offenſione, & homicidium mandatum cenſea-
tur. Ego equidem exiſtimo, non eſſe certam hanc indu-
ctionem: ſiquidem in d. c. vlt. non eſt mandator irregula-
ris ex eo, ꝙ mãdatum cenſeatur dediſſe ad occiſionem,
ſed quia homicidium ſequutum fuit immediatè, & per
ſe ab illo actu, qui mandato continetur, aut ſaltem pro-
pter culpam quam mandator habuit directam vel indi-
rectam ad ipſum homicidium, quod ſequutum eſt. Qua
ratione non probatur in d. c. vlt. opinio Bar. quam & ip-
ſe tenet in l. 3. §. vlt. ff. de adimendis leg. Imol. & ibi fuſius
Alex. in l. in ſuis. col. j. & 2. ff. de liberis & poſth. poteritq;
eadem opinio probari ex his, quæ notantur in cap. j. de
hom. in 6. & in cap. fœlicis. de pœnis. eodem lib. cap. j. de
ſchiſmat. Authent. nauigia. C. de furtis. Authent. item
quæcunque. C. de epiſcopis & clericis. Regia l. 3. titu. 27.
partit. ſeptima. l. 3. §. vltimo ff. de ſicarijs. notant Cynus in
l. reos. C. de accuſatio. q. 6. Angelus conſi. 14. & plerique
alij tractantes de bannitis.

Quartò ex præmiſſis ipſe infero quid dicendum ſit in
hoc tractatu irregularitatis de eo, q homicidiũ, cui man
4 datũ non dederat, † nec auxiliũ, nec fauorẽ ratũ habuit,
an hic ſit cenſendus irregularis? & planè, hunc non eſſe
irregularẽ tenẽt gl. in c. ſi quis viduã. in verb. conſilio. 50.
diſt. Speculator tit. de diſpenſatio. §. iuxta. verſ. quid ſi a-
genti. nu. 51. Hyppo. in ſing. 148. qui quidẽ indiſtinctè, &
generaliter hanc opinionẽ exponunt. Nihilominus Fel.
in c. ſicut dignũ, col. 4. hanc ſententiã probat, vbi homi-
cidiũ commiſſum non eſt nomine ratum habentis: ete-
nim vbi homicidium eſſet perpetratum nomine ipſius,
qui ratum hẽt, tunc is foret irregularis ſm̃ eundem, &
idem ſequuntur Alber. Trotius de vero, & perfecto cleri
co. lib. 1. c. 12. Ludo. Carrer. in pract. crimin. tit. de homi-
cidio. §. circa. nu. 196. ſenſit Nicolaus Plonius de irreg. 26.
regula. quib. ſuffragatur tex. in c. cum quis. de ſen. excom.
in 6. quo deciſum eſt, excõicationem canonis compre-
hendere eũ, q iniuriã illatã eius noie clerico ratã habue
rit. Ego potius probarem gloſſæ. & Speculat. ſñiam indi-
ſtinctè aſſeuerans, non contrahi irregularitatem ex ſola
ratihabitione eius homicidij, qđ iam commiſſum ab alio
fuerit, ſiue nomine ratum habentis, ſiue alterius cuiuſ-
que, ad cuius opinionis probationem vtar aliquot ratio
nibus, quæ rem iſtam faciliorem efficiant. Et primum cõ-
ſtat, irregularitatem non contrahi, niſi in caſib. expreſ-
ſis in iure. c. is qui. de ſent. excomm. in 6. in iure verò Pon-
tificio nullibi expreſſum eſt, & ratihabitione homici-
dium committi, & ita commiſſum irregularitatem indu
cere: igitur non contrahitur in hoc caſu irregularitas.
Quòd ſi dixeris, ratihabitionem mandato comparari, &
eidem æquipollere, regula ratihabitionem. de regul. iu-
ris, in 6. l. 10. titu. 5. parte 3. eſt enim ratihabitio facti no-
ſtro nomine geſti comprobatio. regula, ratum. de regu-
lis iuris. l. quo enim. verſi. j. ff. rem ratam habe. reſponderi
ſatis poterit, eam regulam ꝓcedere in vniuerſum, quo-
ties ſpecifica deciſio minimè requiratur: tunc etenim nõ
eſt ſatis argumentatio ex ratihabitione, quæ mandato ꝑ
æquipollens, non in ſpecie comparatur, nec idem eſt cũ
mandato. l. Męuius. l. ſi hæredi. §. vlt. ff. de cond. & demonſ.
vnde licet ex mandato irregularitas contrahatur, non
idem erit in ratihabitione, cum ad irregularitatem iure
requiratur ſpecialis ea de re cõſtitutio. Quod ſemel ad-
notauimus, & iterũ mõ admonemus. Deinde, quo mani-
feſtior ſit hæc opin. illud conſtitutiſſimum eſſe cẽſemus,
ad irregularitatem eſſe neceſſariam homicidij culpam.
c. ſi aliquis. de homicidio. is verò, qui ratum habet homi-
cidium iam commiſſum verè nullam habuit culpam ho
micidij, quo ad ipſum actum. Nam licet peccauerit ra-
tihabitionẽ peccato homicidij, animo tm̃, & voluntate
peccatũ commiſit, cum actus iam præceſſerit, nec potue
rit habere cãm ab animo, aut voluntate poſtea ſequuta:
animus aũt ſolus ſufficiens non eſt ad irregularitatẽ con
ſtituendã eo caſu, quo in exteriorem operationem non
fuerit deductus: nec item eo, quo actus exterior ab eo a-
nimo non potuit ꝓcedere, nec cãm deducere: qualis ca
ſus hic noſter eſt, de quo agimus. Non tñ diffitemur quoq;
ius Pontificium, hunc animum ad punitionem conſide-
raſſe propter fictionem, ex qua ratihabitio mandato æ-
quipollet, & trahitur retro, vt in d. c. cum quis. de ſenten-
tia excom. in 6. verum, quia idem nondum eſt quo ad ir-
regularitatem conſtitutum, opinamur, non eſſe, quẽquã
ob ratihabitionem irregularem.

Cæterum ad hnins argumenti apertiorem vim oportet expendere cuius effectus ſit ratihabitio in delictis:nã Dinus in regula ratihabitionẽ.de reg.iu.in 6.diſtinguẽdũ eſſe cenſet inter delicta, quæ ex mandato poſſunt mandãtis nomine per alium fieri, & quæ per alium mandatoris noie fieri non pñt:in primis etenim ſcribit, ratihabitionem mandato æquipollere, & ſimilem eſſe, atque omninò maximum effectum operari, non ſic in vltimis, in quibus ratihabitio nullnm effectũ operaẽ.Qua de re eſt optima gl.in l.hoc inre.§.deiecit.ff.de reg.iur.gl.in l.j.§.deiecisse.alias.§.ſed & ſi cum quis.in verb.Mandato.ff.de vi & vi armat. & in c. ſciant cuncti. de election. in verb.alios lib.6.quas ſequnntur Abb.in c.mulieres.nu.8. de ſen. exc. Io.And.& Franc.in d. regnla, ratihabitionem.idem ferè Bar.ſenſit in l.ſed ſi vnius.§.ſi ſeruus.2. col.ff. de iniurijs. & alij plerique, quorum ſpãlem hoc in loco mentionem omittimus, quia Bar.idem in d.§.ſed etſi cum qs.hanc differentiam improbat ex eo, ꝙ & homicidium ſemel commiſſum ab occidente, non põt à ratũ habente committi: & iõ idem in eo erit, qđ in adulterio: præſertim quia in adulterio, & homicidio põt fieri iniuria, & quo ad iſtã ratihabitio ſatis in vtroque operatur, cum iniuria hęc noie alterius fieri poſſit, qnippe quę & eius cauſa ob iniuriã.ſ. inferendam poterat mandari ab eo, qui adulterium ratũ habuit.Sed quid Dinus poſt gloſſam ſenſerit, ita accipiendum eſt, vt ſciamus eſſe quædam delicta, qnæ procedunt à libidine, & appetitu ipſiuſmet delinquentis, & ideò cõmittuntur ad explendam ipſius authoris libidinem, nec hac rõne pñt noie alterius fieri, vt adulterium, ſtuprum, fornicatio:ſunt & alia crimina, quę perpetrantur qñque & perpetrari pñt non ſolum ad explendum ipſius delinqnentis appetitum, deſiderium, & libidinem, ſed & ad ſatisfaciẽdum alterius voluntati, vt homicidium, furtum, & his ſimilia. Priora equidem crimina ſecundum gl. Dinum, & alios, non pertinent ad ratihabitionem, poſteriora verò pertinere poſſunt, ſi alterius nomine fiãt. Hic planè eſt ſenſus gl.Dini, & eorũ, qni eos ſequuntur:vt explicat Sal.in l.non ideò minus. nu.32. C. de accuſationibus.

Nos aũt in hac contronerſia illud iure probatiſſimnm eſſe cenſemus, in qnocunque crimine non eſſe ratihabitionem puniendam pœna ordinaria, & criminali ipſius delicti.qd Salic.ſenſit in d.l. non ideò minus. & probatur ea rõne, quę cõſtat, ratihabitionem mandato æqnipollere per fictionẽ:vt oẽs Doct.fatentur, præſertim Bar.in l.ſi is qui pro emptore. ff.de vſucap.nu.4.fictio aũt ab æquitate procedit. l.poſtliminiũ. ff. de capt.igitur ceſſante æquitate fictio ceſſabit:& ita ratihabitionis retrotraductio:ſicnti in ſpẽ iſta notant Alex.conſi.78. lib.5. nu. 21. & Dec. in l.ſemper qni nõ prohibet.in fine, ff.de reg.iu.quamobrem adhuc in atrociorlbus criminibns cenſeo, non eſſe locum pęnæ ordinariæ pp ratihabitionem:ſiquidem omnes authoritates, qnibus probatur, ratihabitionẽ in delictis puniendã eſſe, nõ in ordinaria pœna, ſed in extraordinaria loquunẽ, quidquid aliquot Doct. ſcripſerint in c.j.de homicidio, in 6.& tradiderit perplexè Lud.Carrer.in pract.crimina.ti.de homicidio.§.circa.nume, 195.etenim æquitas, q̃ dictat, ratihabitionẽ in delictis retrotrahi, eadẽ perſuadebit, non debere ordinaria pęna ipſius delicti puniri enndem ratum habentem ex hac legis fictione.

Secũdò exiſtimo ex mẽte Bar.& aliorũ deduci, ꝙ ratihabitio idẽ opereẽ in crimine adulterij, & ſimilib.qđ in alijs ſi ad iniuriã inferendã potius q̃ ad ſatisfaciendũ libidini cõmittanẽ.ſic ipſe ratũ habẽs nõ puniẽ pro adulterio, vt adulter, ſed pro Ininria ex adnlterio illata. idẽ explicant Sali.& Bal.in d.l.nõ iõ minus.12.q.Lud.Carrer.in d.§. circ.nu.190.notat Fel.i d.c.mulieres.col.2.vbi aſſerit pnnitionẽ iſtã ad extraordinariã pœnã arbitrio iudicis ptinere.

Quibus illud libenter adijciam, maximam eſſe diſcriminis rõnem inter cenſuram excõicationis, & irregularitatẽ. Nam excõicatio fertur in percutientes clericum ob iniuriam ipſi percuſſo, & ordini eccleſiaſtico illatam. hæc verò iniuria etiam infertur per ratihabitionem eius percuſſionis, qnę nomine ratum habentis fuerit illata:atque ideo in d.cap.cum quis.iuſtè ex cõicatio ſtatuitur aduerſus ratum habentẽ percuſſionem clerico illatam. Secus aũt qno ad irregularitatem, quæ in hac materia homicidij requirit actũ occiſionis, vel mutilationis mẽbri culpa præuia contingentem:ſicuti paſſim in rubr.de homicid.probatur. Qui quidem actus non contingit per ratihabitionem verè, nec vera culpa eum præcedit. His accedit, ꝙ ratihabitio nuſquam in criminibus operaẽ affectum principalem, aut culpa dignnm notabili, quoties ad ipſum crimen requiritur præuia machinatio, tractatus, aut dolus. Etenim in hoc caſn non eſt ad pœnã ſufficiens ratihabitio. cnius aſſertionis probatio conſtat in c.j.vbi gl.& Pan.de cõnerſ.ifidel.nõ.n.ratihabitio hẽt effectũ machinationis in mortẽ cõiugis ad impediendum matrimoniũ:quia ea machinatio ꝓcedere dẽt, atq; actũ præuiũ requirit. atq; iõ ratihabitio nõ põt eãdẽ punitionẽ inducere.quod notat Dom.in c.cum quis.de ſent. excom.in 6.& eſt communis opinio in d.c.j.

6 Illud prætermittendum non eſt, ꝙ ſi quis † ratũ habeat crimen eius nomine non commſſum, minimè incurrit excõicationẽ, nec irregularitatẽ: licet peccet. Nec.n.eſt dubium, hanc ratihabitionẽ peccatũ eſſe:qd ꝓbat tex.in d.c.cum quis.ſecunda eins parte.vbi Io. And. Domi. & Francus exiſtimãt, hoc peccatũ eſſe veniale, nõ mortale. quæ quidem interpretatio falſiſſima eſt: quia declaratio actus mortalis mortale peccatũ eſt: ſicut & veniale erit, ſi ſit ipſa delectatio de actu veniali.tex.opt.in c.ſed penſandum.6.diſt.c.ſicut.de pœnit.diſt.j.c.presbyteri.34.diſt. c.non oportet.in 2.de conſecrat.diſt.5.not.S. Tho. & Caiet.1.2.q.74.art.8.& 2.2.q.554.artic.4.demum in hac ſpecie, quam tractamns, hoc ipſum tenet Caiet. in ſumma, in verbo, ſpectacula.& aduerſus Ioan.And. & alios expreſſim Martinus Azpilcueta in c.inter verba.11.q.3.col. 46.quod notandum eſt, ne quis decipiatur frequentiſſima Canoniſtarum opinione.

Hæc igiẽ explicare libnit ĩ tractatu rarihabitionis quo ad pęnã irregularitatis.ſcio etenim plerũq; i ea errari ex eo, ꝙ pœna iſta cęteris ſimilis exiſtimeẽ:cũ tñ paſſim cõpertũ ſit, eã nõ eſſe oĩnò ad aliarũ pęnarũ rõnem cẽſendam:ſiquidem proprias, ac peculiares habet cõditiones, ex quibus eſt qnælibet hac in re contronerſia definiẽda.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Conſilium quando irregularitatem inducat, & quid quo ad alias pœnas commiſſi criminis?*
2 *Auxilium, vel opem præſtans homicidio, quandoque irregularis cenſetur.*
3 *Pluribus eundem hominem vulnerantibus, an omnes ſint irregulares, vel homicidæ?*
4 *Vulnus ab vno illatum, quando ei imputetur ad homicidium, ſi vulneratus ab alio examinatus fuerit.*
5 *Vulnus mortiferum ab vno tantum illatum: an omnes præſentes conſlictui efficiat irregulares?*
6 *Animus occidendi an conſideretur, vbi vulnus mortiferum non eſt:& tamen vulneratus ab alijs occidatur?*
7 *Qui non obuiat homicidio ab alijs committendo, an ſit irregularis?*
8 *Homicidium commiſſum à famulis, vel conſanguineis, an imputetur ei, cuius gratia perpetratum fuerit.*
9 *Mors ſequuta ex imperitia medici vel culpa vulnerati, an efficiat vulnerantem irregularem?*

§. SECVNDVS.

QVINTO colligitur irregularẽ eſſe eũ, q conſiliũ homicidio, aut mutilationi dederit.tex.in c.ſi quis viduã.52.diſt.c.2.de cler. pugnant.in duello.c.ſicut dignum.§. clericos.de homi. qđ ꝓbaẽ, qa regulariter ex conſilio in delictis quis tenetur. c. ouper. de ſen.excõ.l.j.§ pſuadere.ff.de ſeruo corrupto.l. ſępe.ff. de verb.ſign.vbi hoc tradi ſolet. qnib. i locis oẽs iuris v-

1 triuſq; interpretes in hoc cõneniũt, † ꝙ ex cõſilio qs teneaẽ ad pęnã crimiois, & irregularis ſit, ſi cõſiliũ datũ fuerit ei, q alioq nõ erat illud crimẽ cõmiſſurus, etenim i eo tota verſaẽ cõtronerſia, qui cõſiliũ dedit ei, qui nihilominus erat facturus. Nã tex.elegans in l.non ſolũ. §. ſi mandato.ver.Attilicinus.ff.de iniur.ꝓbat, ex cõſilio quẽ nõ

teneri,

teneri, vbi is, cui pſtitũ eſt, erat delictũ illud alioqui facturus. ad idẽ opt. tex. in l. ſæpè. ff. de verb. ſignifi. gl. in c. ſicut dignũ. §. q verò. & ibi tex. de homici. gl. in c. nuper. de ſent. ex cõ. gl. in §. ope. Inſt. de obli. q̃ ex delict. naſcun. Barto. in d. l. ſæpe. & Fran. in reg. nullus. de reg. iur. in 6. Deci. in l. cõſilij. ff. de re. iu. Fel. in d. §. q verò. Abb. Fel. & Dec. in c. j. de offi. dele. quorũ opinio cõis eſt, eãq; Iaſ. ſequit in §. actiones. nu. 3. de actionib. Atſi i d. §. q verò. in princ. cõſtat, ẽt hoc cõſiliũ puniẽdũ ſore: ſiquidẽ & inibi puniunt q regi alioquin facturo cõſiliũ dederũt. Din. itẽ in d. reg. nullus, ex cõſilio Bart. in d. §. ſi mandato. col. pen. Imo. in Cle. j. de pœnis. col. 5. Ang. de Maleficijs, in verbo, Sẽpronium mãdato rẽ. q. 22. in ſpẽ tenẽt, ex cõſilio quẽ puniẽdũ eſſe, ſiue ille cui pſtitũ fuit, erat alioqui facturus, vel nõ. Hoc ipsũ Bal. in criminib. atrocioribus ſaltẽ admittit in l. j. col. 2. de ſeruis fug. p tex. in c. fœlicis. de pœnis. 6. cui opinioni refragat Fel. in d. c. j. de offi. dele. cõtrariũ pbãs ex d. c. ſicut dignũ. vbi cũ ageretur de homicidio, Archiepi fit diſtinctio quo ad punitionẽ, an ille, cui cõſiliũ datũ ẽ, eſſet alioqui facturus, vel nõ. Et pfectò prior Bal. ſnia minimè pbat in d. c. fœlicis. qdquid dicat Dec. in d. c. j. nu. 9. ſequutus Bal. quẽ ẽt ſequunt Hipp. i ſing. 665. Lud. Carre. in prac. cri. titu. de homic. §. circa. num. 164.

Verum diſtinctio præmiſſa communi oium ferè conſenſo recepta eſt: nam & eam eſſe cõem opinionem fateot Alb. in l. ob hæc verba. ff. de his, q notan. infam. nu. 3. Dec. in d. c. j. nu. 9. & in d. l. cõſilij. ff. de reg. iur. nu. 4. Fel. in d. c. ſicut dignum. nu. 7. Lud. Carrer. in d. §. circa. nu. 163. & verè hęc ſnia iure magis pbari poterit in hunc equidem ſenſum, quòd dãs conſilium alioqui non facturo eadem pœna puniatur, ſm oẽs. is verò, qui conſilium dederit alioqui facturo, puniatur ſaoè, ſed mitiori pœna iudicis arbitrio: quemadmodũ Dec. in d. l. conſilij. & in d. c. j. expreſſim tenet poſt Ang. in l. is qui opem. ff. de furtis. & in l. in furti. §. ope. ff. eo. Cępolam conſi. 17. col. pen. idem notat Lud. Carrer. in d. §. circa. nu. 163.

Quamobrem etiam in atrocioribus eadem diſtinctio admittenda eſt: ita tñ, vt in his criminibus conſulens alioqui facturo, non ordinaria pœna delicti, ſed extraordinaria, maiori tamen q̃ in alijs communibus delictis puniendus ſit. Atque hoc ipſum ea mente Bal. & aliorum p ſedendo: tametſi quidam expreſsè contrarium notauerint. Sic ſanè tex. in d. §. ope. dum dixit, ex conſilio non teneri quem furti, eſt intelligendus, q pœna ordinaria nõ teneatur, ſed mitiori, qui furti committendi conſilium dederit ei, alioqui furtum commiſſus erat.

Sed ſi quis conſilium dederit alioqui facturo, & is non commiſerit crimen in eam perſonã, cui cõſiliũ datũ eſt, ſed in aliã, nõ eſt conſulens aliqua pœna puniendus, ſm Bald. in c. j. col. 4. quib. mod. feu. amitt. cuius opinio eſt de pœna ordinaria intelligenda: quaſi velit Bal. poſt Iſerniã ibi, aliud dicendũ fore, vbi qs cõſiliũ dederit ad crimen cõmittendũ in ipſamet pſona, cui cõſiliũ dat, vt eo caſu cõſulens teneat pœna ordinaria, ẽt ſi eſſet alioqui facturus q conſiliũ accepit. Nẽpe ſi qs conſiliũ dederit ſeruo vt fugiat à domino, vel alicui fœminæ coniugatæ, vt adulterium committat. l. j. §. perſuadere. ff. de ſeruo corrup. qua in re ipſe cenſeo inueſtigandum eſſe. an pœna ſit certa per legem ſtatuta contra conſulentem, vt tunc ea ſit conſulens puniendus: alioqui arbitrio iudicis, quẽadmodum paulò ante explicuimus. ſit igitur, non eſſe Baldi ſnĩam omninò certã. In eo vero dubio, an alioqui facturus eſſet delictũ is, cuis conſiliũ pſtitũ eſt, præſumit eũ abſq; conſilio non eſſe facturũ, quod notant Ang. in l. j. ff. de eo, per quem factum erit. in prin. Bal. in l. j. C. de ſeruis fug. Fel. & Dec. nu. 10. in d. c. j. idem Dec. in d. j. conſi. nu. 9. Fel. in d. c. ſicut dignum. nu. 12. Bal. in l. data opera. nume. 79. C. qui accuſ. nõ poſſunt. & in c. j. §. iniuria. de pace iur. firm. Hipp. in ſing. 218. idẽ in l. j. §. Diuus. ff. de ſicar. & probatur ex eo, q in dubio nemo præſumatur delictum cõmiſſurus. l. meritò. ff. pro ſocio. gloſ. in l. qui iuraſſe. §. ſi pater. ff. de iureiu. Hæc verò diſtinctio, an eſſet quis alioqui facturus, vel non, minimè hẽt vim, nec eſt admittenda in mandante. is etenim tenetur, etiam ſi mandatarius alioqui ſine mandato eſſet delictum illud commiſſurus, quia ſit hoc in caſu crimen ipſius mandatis cauſa, & reſpectu: quemadmodum in ſpecie notat Barto. in d. l. non ſolum. §. ſi mandato. col. vlt. ff. de iniur. cuius opinionem aſſerit eũ ſequutus communem eſſe Iaſ. in l. j. C. de ſeruis fugit. nu. 22. idem in l. ſi quis mihi bona. §. ſed quid ſi mandauit. nu. 16. ff. de acq. hæred. Lud. Carrer. in d. §. circa. nu. 75.

Eſt igitur in hoc tractatu obſeruandum, irregularitatem contrahi ex conſilio, quando non eſſet alioqui facturus nec homicidium commiſſurus is, cui conſilium præſtitum fuerit: quod not. Hoſt. & Abb. in c. ea literis. de exceſſ. præla. col. vlt. Fel. in d. c. ſicut dignum. de homi. numero 32. & in d. c. j. de offi. deleg. nu. 23. tex. opt. in d. c. ex literis. & eſt communis opinio Doct. in c. ad audientiam. de homici. no. Albertus Trotius de vero & perfecto cleri. lib. 2. c. 21. nu. 7. latè tractat de conſi. Maria. Soc. in d. c. ad audientiam. nume. 70. vbi quo ad irregularitatem plures quæſtiones examinat, quas & Albertus Trot. atq; alij tradidere. Quòd ſi quis conſilium dederit alioqui facturo, ita tamen, vt ex iniquo is ſit deterior factus, videtur fortaſſe, hunc irregularem eſſe propter homicidium inde ſequutum. Nam Inn. & Doct. communiter in c. nuper. de ſent. excom. probare conantur, hoc conſilium ſufficere ad iuris canonici excommunicationem. idem Sylueſt. in verb. excommunicatio, 8. q. vlt. & in verb. excommunicatio. vlt. q. 4. quibus ſuffragatur text. optimus in d. c. ſicut dignum. §. qui verò. in eius priori parte.

Quòd ſi ex prauo ad homicidium conſilio non fuerit occiſus is, aduerſus quẽ tractatus pceſſerit, ſed ipſemet, cui cõſiliũ datũ eſt, nihilominus erit cõſulẽs irregularis, ſm Card. in d. c. ad audientiã. nu. 3. de homic. Io. And. Ancha. Dom. & Francum in c. vlt. de homicidio. in 6. Fel. i d. c. j. & in d. c. ſicut dignum. Albertum Trotium in d. c. 21. nu. 9. quam opinionem cenſet veriorem eſſe Maria. Soci. in d. c. ad audientiam. nu. 80. tametſi Spec. in tit. de diſpenſatione. §. iuxta. nu. 43. contrariũ notauerit. multa equidẽ de conſilio lector percipiet ab his, quæ à præcitatis authorib. traduntur: & à Ludo. Carr. in d. §. circa. nu. 140.

2 Sextò ſubſequitur ex his, † an præſtans opem, vel auxilium homicidio ſit irregularis? Et quo ad aliã punitionem generaliter obſeruandum eſt, auxilium, & opẽ tũc pœna ordinaria criminis puniri, cũ ipſe auxiliator cooperat ſimul in ipſo delicto: qd apertiſſimi iuris eſt: ſiquidem ĩ hoc caſu potius eſt quis dicẽdus criminis author, q̃ auxiliator, idem erit vbi præſtat qs auxiliũ, vel opem per eum actum, qui proximã dedit crimini cãm, & immediatam: ita quidem, q abſq; eo auxilio delictum non fuiſſet effectum. l. j. C. de rapt. virg. l. nihil intereſt. ff. de ſicar. c. fœlicis. de pœnis. in 6. l. ſi quenquam. C. de epiſc. & cler. c. j. de offi. deleg. c. ſicut dignum. §. illi aũt, de homicid. l. 10. tit. 8. part. 7. opti. tex. in l. item Mela. §. ſi alius. ff. ad l. Aquil. q ſi quis ita opem, vel auxilium pſtiterit delicto, vt non dederit proximã facinori cãm, puniendus erit pœna extraordinaria. pbat tex. in l. vnica. C. de raptu. virgin. ibi: eos comitati. & in d. c. fœlicis. ibi: ſimplici fauore & ĩ d. c. ſicut dignum. §. illi etiam. l. is qui opem. ff. de furt. l. j. & 2. C. de his, qui latro. occult. quam diſtinctionem tenẽt Salice. in d. l. vnica. C. de raptu virg. fol. vlt. Fel. in d. c. ſicut dignum. Gandinus in rub. de homici. col. 2. Abb. Felin. & Dec. in c. j. de offi. deleg. Hippo. in l. ſi in rixa. ff. de ſicar. nu. 34. poſt alios veteres, quorum hi Doct. meminere: atq; ita eſſe hanc opinionem cõem fatetur Soc. conſi. 188. lib. j. col. 4. eandem ſequitur Ludo. Carrer. in practi. criminali. §. homicidium. nu. 69. Hippo. in ſingula. 15. apud hos authores. & gl. in d. l. nihil intereſt. comperiet quis varia, & plura huius diſtinctio. exempla, de quo & Paulus Pariſius tractat in conſi. 152. & conſi. 154. nu. 20. lib. 4.

Quatenus verò ad irregularitatẽ ptinet, ipſe opinor, fauorẽ pſtitũ, ſeu auxiliũ datũ poſt cõmiſſum delictũ minimẽ cõſiderãdũ fore, niſi fuerit cã proxima, vel ĩducẽs ad cõmittẽdũ delictũ. Alioqui etenim illud ſit conſtitutiſſimũ, auxiliũ tunc irregularitatẽ inducere, qñ id fuit cã proxima delicti cõmmittendi. ſic ſanè, q delictum eo auxilio, vel ope ceſſare, nec pſtita nequaquã foret ppetratũ: aut qñ quis verè cooperatur delinquenti: quemadmodum apud oẽs eſt in confeſſo. idem ergo cenſerem, quo-

ties auxiliū, faciliorē aut tādē audaciorē efficere ipſum
delinquētē ad criminis exequutionē. quod probatur in
d.c.ſicut dignum.§.qui verò. & §.clericos. de homicidio.

Septimò hac eadem ratione agendum erit de vero, &
proprio intellectu.tex.in c.ſignificaſti.in 2. de homicid,
quo in loco tractatur de pluribus eundem hominem vul
nerantibus,qui mortem tandem obierit, an omnes pcoſ
ſores ſint cenſendi irregulares?

3 Primus caſus hac in quæſtione proponitr † quoties plu
res conſulto eundem hominem fuerint aggreſſi : & is ex
vnico tantū vulnere mortuus ſit: tenentur omnes, etiam
qui non percuſſerint,de homicidio,& eius pęna etūt pu
niendi.notat eleganter Bar.in l.ſi in rixa.col.j. ff. de ſica.
& ibi Ang.Cynus,& Salic.in l.quoniam.C. de vi pub. vlt.
q.Gandinus tit. de hom.& Lugdu Alex.in conſi. 15.lib.j.
Tho.Gramma.conſ.4.& de cr.15.Lud.Carr.in pract.cri.ti.
de hom.§.2.nu.68.ac nu.75.& §.circa nu.446.& eſt §.6.qui
bus adde Matth.de Affl.in conſt.Neap.lib.j.rub.13.nume.
28.& Alb.in d.l.ſi in rixa.atque ibidem Hipp. à Marſilijs:
qui tenet hanc opinionem Bart. idem probant Innoc. &
Docto.in d.c.ſignificaſti.ex quib.ipſe opinor,eſſe hāc ſen
tentiam communem.idē erit,vbi vnus percuſſerit,& oc-
ciderit,cæteri autem auxilium & opem homicidio pro-
ximam dederint: ſicuti paulò ante explicuimus. & ſanè
hic primus caſus manifeſtè oſtendit omnes iſtos irregu-
lares eſſe:quod probatur ex ipſa Bartol. & aliorum ſen-
tentia,quæ magis communis apparet:& hos omnes cen
ſet homicidas eſſe,pęnaq; homicidij puniendos fore.

Secundus caſus exponitur, cum vnus fuerit à plurib.
in rixa ſubitò contingenti,non præmiſſo conſilio vulne
ratus:& conſtet, ꝙ ex tot vulnerib. ſit lethale, & quis id
intulerit:in hac equidem ſpecie tenebitur qui vulnus le-
thale intulit de homicidio,cæteri de percuſſione.tex.ce-
lebris in l.item Mela.§.ſed ſi ſeruum.ff. ad l. Aquiliam. &
in d.l.ſi in rixa.vbi omnes hoc ipſum adnotarunt. & idē
tenent Canoniſtæ in d.c.ſignificaſti.l.Styl.57.& item Do-
cto.quorum in proximo caſu mentionem egimus. Zaſ.
lib.2.ſingul.intellect.cap.6.Pyrrhus Anglebermęus poſt
conſuetudines Aurelianenſes.c.j.col.3.& tandem eſt om
nium ferè communis opinio:ex qua deducitur, quid di-
cendum ſit quo ad pęnam irregularitatis. etenim qui te-
netur de homicidio erit irregularis : cæteri verò ab ea
erunt immunes, quod poteſt colligi ex d. cap.ſignificaſti,
& ex his quæ ibi traduntur,

4 Tertia ſubijcitur ſpecies, † quando quis ab vno fuit
lethali vulnere affectus , & demum ab alio examinatus
& occiſus.Nam priorem percuſſorem de vulnere poſte-
riorem de homicidio teneri, probat textus in d. l. item
Mela.§.Celſus ſcribit.ff.ad l.Aquiliam. de Styl.57.text. ad
idē op.in l.huic ſcripturæ.§.ſi ſeruus.ff.ad leg.Aqu. quib.
opponitur ex aduerſo tex.in l. ita vulneratus.ff. ad leg.
Aqu.& in d.cap. ſignificaſti.quib in locis conſtat percu-
tientem lethaliter,& irregularem eſſe , & de homicidio
teneri, licet ab alio fuerit percuſſus examinatus priuſ-
quam euentus prioris vulneris apparet.qua ratione glo.
in d.l.ita vulneratus.in verb. teneri. Florent. poſt alios
ibidem Floria.& Alber.in d.§.Celſus. Matth. de Affl. in
conſt.Neap.lib.j.rub.13.numero 26. diſtinguere conan-
tur ita,vt ſi conſtiterit, ac certum ſit primum vulnus eſ-
ſe lethale: & ex eo percuſſum moriturum : tunc tenea-
tur vulnerans de occiſione , etiam ſi poſtea vulneratus
ab alio fuerit examinatus. ita etenim proceſſit tex.in d.
l.ita vulneratus. quod ſi dubium ſit , primus vulnus eſſe
lethale:ita quòd non ſit certum ex eo mortem ſequutu-
ram, licet appareat mortiferum : &, percuſſus fuerit a-
lijs illatis vulnerib.examinatus : hoc caſu non tenebitur
primus percuſſor de occiſo,ſed de vulnerato : atque ita
intelligendus eſt tex.in d.§.Celſus. cum ſimilib. eandem
diſtinctionem ſequitur Iaſ.in l.ſi ab hoſtibus. ff. ſol. mat.
nu.9.Cæpola caute.5.Lud.Carr. in prac. cri. tit. de hom.
§.2.nu.68.& ſeq.gl.in d.l.huic ſcripturæ.in verbo, morti-
ferè.Io.Igneus in l.j.§.ſi quis in villa.nume. 66. ff. ad Syl-
lan.quorum diſtinctio videtur frequentiori Doct.calcu-
lo recepta.idcircò & ſecundum hanc diſtinctionem erit
iudicandum de irregularitate : vt quoties vulnerans te-
neatur de occiſo,etiam irregularis ſit:non ſic in alio caſu.
quod not.in ſpē Card.& Ana.nu.31.in d.c.ſignāſti.Contra
rium tamen in pœna irregularitatis tenuerunt gl.Io.And.
& Abb.ibi:quos ſequitur Gonſ.à Villa.in tract. de irregu-
laritate.c.de percuſſore.col.3.quaſi iuri Pontificio quo ad
irregularitatē per tex.in d.c.ſignāſti. certū ſit,ꝙ percutiēs
mortiferè ſit irregularis,etiam ſi vulneratus ab alio fuerit
exanimatus:quamuis certum non ſit,imò dubium, ipſum
vulneratum ex priori vulnere moriturum , ſi ab alijs non
foret iterum percuſſus,& exanimatus:quam opinionem,
dicens eam eſſe communem , ſequitur Io. Igneus in d.§.ſi
quis in villa. & profectò hæc ſnīa tutior eſt : tametſi verè
deciſio tex.in d.cap.ſignāſti.ſit intelligenda ſm iuris Cæſa
rei diſtinctionē:ex qua poterit perpendi,ꝙ in d.c.ſignāſti.
quo ad iſtum tertium caſum clericus minimè cenſetur ir
regularis,quoties apparet, vulnus ab eo illatum non fuiſ
ſe lethale.irregularis verò cenſetur,vbi cōſtat vulnus ab
eo illatū fuiſſe lethale,vel de hoc extat dubium.attamen
neutro caſu diſcerni pōt, quo ex vulnere percuſſus perie
rit,ex primo ne,an ex ſcđo,vel tertio.tunc.n.iuſtiſſimè cō
ſtituitur irregularitas,quemadmodum ſtatim dicemus.At
ſi primū vulnus fuerit lethale,& conſtiterit,ipſum percuſ
ſum,extinctum fuiſſe, & exanimatum ex ſecundo vulne-
rē:hæc quæſtio minimè definitur in d.c.ſignificaſti. ſecun-
dum Ana.ibi.& ideò eſt definienda ex prima diſtinctione,
quam adduximus ad iuris ciuilis intellectum.

Eſt tñ adnotāndū,ꝙ Zaſius lib.2.ſing.intellect.c.6.aduer
ſus cōem diſtinctionem exiſtimat , minus congruam eſſe
illam differentiam, quæ in vulnere ipſo lethali ſit: nempè,
vt ſit aliud vulnus lethale ſimplex , aliud vulnus lethale,
ex quo mors certa ſit.Scribit etenim, paria iure cēſeri,ꝙ
vulnus ſit lethale, & ꝙ certum ſit aliquem ex vulnere mo
ri.tex.ſing.in d.l.ita vulneratus.in verſi.ſed & hi,& verſic.
igitur. Nec requiritur ſecundū eū in iure quo ad natura-
lia ea certitudo, q̄ non fallat , ſed ea ſufficiat , quæ cōiter
contingere ſolet.l.nam.ff.de leg.gl.in l.iuriſgentium.§.pa-
ctorum.ff.de pactis.verſiculo,vt perſonale.Poteſt igitur in
iure certum eſſe,ꝙ vulnus ſit mortale certitudine poſiti-
ua,& ciuili:poteſt tamen vulneratus ex vi naturæ ſuper-
uiuere.l.j.ad finem.ff.ad Syllan. non igitur conſideramus
certitudinem,quæ per occulta naturæ fundat,ſed quę ex
cōiter accidētib.veniat & ex veriſimilib.procedat.idcir-
cò ipſe Zaſi.aliter hanc controuerſiam dirimere conatur
exiſtimans,vulnerantem mortiferè nō teneri de occiſo,
ſed tantum de vulnere,quoties vulneratus demum fuerit
ab alio percuſſus,ex eaque percuſſione ſtatim exanima-
tus.d.§.Celſus.teneri autem vtrunque de homicidio, ſi ex
percuſſione poſteriori non fuerit ſtatim mors ſequuta,
& percuſſus exanimatus d.l. ita vulneratus. Ex quo hoc
procedit,vbi non poteſt apparere,nec apparet, an ex po
ſteriori , vel ex priori vulnere ſit vulneratus extinctus.
licet conſtet , quòd poſterior ictus mortem à primo vul-
nere illatam accelerauerit : ſicut in eadem l. ita vulne-
ratus , probatur , & hæc quidem de poſteriori vulnere
manu hominis illato. Nam ſi mors ſit ſequuta poſt prio-
rem percuſſionem non manu hominis , ſed alio euentu
primus percuſſor tenebitur de vulnere tantum.l. huic
ſcripturę.§.ſi ſeruus.ff.ad legem Aquiliam. quia caſus for-
tuitus poſtea contingens non patitur apparere , an hic
vulneratus ex priori vulnere occiderit.Hæc Zaſius: cuius
ſententia non omninò mihi certa eſt.Nam & in hoc vlti-
mo caſu , ſicut fortuitus caſus non patiebatur apparere,
an hic vulneratus occiderit ex priori vulnere : ita & po-
ſterior percuſſio manu hominis illata minimè permittit
ſcire,an primum vulnus percuſſum examinauerit , & oc-
ciderit. igitur par ratio parem conſtituit vtrunque ca-
ſum:deinde iuris certitudo ſufficiens non eſt ad punitio-
nem ordinariam homicidij , niſi ſequatur verè mors.
Etenim etiam ſi vulnus lethale ſit , non licet pœna homi-
cidij punire vulnerantem priuſquam mors fuerit ſequu-
ta : poterit enim contingere, ꝙ vulneratus lethaliter non
moriatur, vt modò dicebamus:& probat hoc ipſum tex.
in d.l.huic ſcripturę.§.ſi ſeruus. Nec erit in hoc caſu per-
cuſſor irregularis, ſi mors nō fuerit ſequuta , licet vulnus
apparuerit mortiferum. ex quibus mallem ipſe cōem
opinionem

opinionem ſequi:tametſi videam eam ſatis dubiam eſſe.
Quarta conſtituitur ſpecies, qũ vnus eſt à plurib.per-
cuſſus,& tandẽ ex vulnerib.illis mortẽ obierit:nec con-
ſtet,cũ potius ex vno q̃ ex alio vulnere mortuũ eſſet:tũc
eqnidẽ oẽs pcuſſores d̃ homine occiſo tenebunt.d.l.itẽ
Mela.§.ſed ſi ſeruũ.verſ.ſi plures.& in d.l.ita vulneratus.
i prin.gl.in l.ſi i rixa.ff.de ſica.& ibi Bar.col.pe.verſ.ſi verò i
non põt.And.de Iſern.& inibi diſputat Matth. de Affl.in
conſt.Neap.in lib.j.rub.13.nu.27.Lud.Carre.in d.§. 2.nu.
59.Io.Igne.in d.l.j.§.ſi quis in villa.nu.59.Car.Ana.& Fel.
in d.c.ſignaſti. n.10.l.ſtyli.57.& idẽ quo ad irregularitatẽ
pbat tex.in d.c.ſignaſti.verſ.qd̃ ſi diſcerni.tex.op.in c.vlt.
23.q.5.notat Soc.in c.ad audiẽtiã.de hom.n.46. ſed q̃ oẽs
pcuſſores in hoc caſu puniant pęna extraordinaria,non
ordinaria ob incertitudinem,notant Alex.conſ.15.lib.j.
& Hipp.conſ.110.qui tñ rem iſtam confusè nimis tracta
runt.Nec poteſt verè probari ea opinio,cum illud cer-
tum ſit, omnes hos percuſſiſſe, & percuſſum ex his vul-
nerib.mortẽ obijſſe.qua rõne certũ eſt,oẽs pcuſſores eũ
occidiſſe.Nõ me latet,qbuſdã videri,hãc opinionẽ,quã
ipſe probaui,a multis damnatam eſſe,ſed contendam li-
benter,eos non huius quarti caſus qõnem,ſed ſequentis
definire:licet Matth.de Affl.ad ſi.q.videatur probare opi
nionem Alex.& itidem Anch.conſ.216.cuius verba A-
nan.in d.c.ſignificaſti.refert.nume.24.

5 Quintus caſus proponit:† quoties qs vno tñ vulnere
lethali fuerit pcuſſus,nec appareat à quo:cũ tñ plures in
conflictu rixæ cũ eodẽ contenderint:vel fuit à plurib.
multis vulnerib.quorũ vnũ tñ eſt mortiferum,vulnera-
tus:nec conſtat,quis id vulnus intulerit.& ſanè in hoc ca
ſu,oẽs puniendos fore pœna extra ordinẽ arbitraria:&
neminẽ ex eis ordinaria:pbat regia l.ſtyl.55. optimè te-
nent Anch.in d.conſ.216.Ana.in d.nu.24.& ibi Fel.nu.9.
gl.in d.§.ſed ſi ſeruum.in verb.plures.Alex.in d.conſ.14.
lib.3.Hipp.in ſing.227.idẽ in rub.C.de prob.nu.418.& in
conſ.110.Io.Igne.in d.§.ſi qs in villa.nu.50.Pau.Pariſ.in
conſ.143.lib.4.dicens,hanc opinionem cõẽm eſſe.idẽ fa
tet eã ſequutus Ludou.Carrer.i d.§.2.nu.75.hoc ipſum ta
nent Gandinus tit.de homic.4.col.Albe.in d.l.vlt.ff.de ſi-
car.&ibi Hippol.nu.4.Spec.tit.de homic.§.j. verſ. pone.
Bonifa.tit.de hom.rub.de inſult.& percuſſ.col.6.& tit.de
pœnis.col.vl.Io.de Imol.in hac cõſtitutione,ſi furioſus.
col.vlt.Dec.i l.ſi fauorabiliores.nu.6.ff.de reg.iur.& licet
gl.in d.§.ſi ſeruum.velit ſimpliciter neminẽ puniendũ in
hoc caſu,eſt intelligenda quo ad punitionem ordinariã
ſecundum oẽs.Sic gl.in c.cupientes.in verb.qui culpabi-
les.de elect.in 6.& in c.quieſcamus.42.diſt.quæ ſentiunt,
omnes hoc in caſu puniendos:& Bar.in d.l. vlt. obtine-
bunt quo ad pœnam extraordinariam.

Quo ad irregularitatẽ verò,etſi gl.in d. c. quieſcamus.
ſentiat hanc qõnẽ expreſſim deciſẽ eſſe in d.c.ſignaſti. tñ
Io.And.ibi,& pleriq; alij dubitarunt.Nã & Spec.in tit.de
diſpenſatione.§.iuxta,nu.52.hanc qõnem indeciſam reli
quit.Sicut & Hoſt.in tit.de hom.§.qua pęna.tenẽtes quẽ-
libet relinquendũ,& obligandũ ſuæ conſcientiæ,vt ipſe
qui ſcit,ſe vulnus lethale dediſſe, irregularẽ ſeipsũ cen-
ſeat & iudicet.Idẽ tenẽt Hoſt.& Car.i d.c.ſignaſti.vbi Io.
And.atque Ana.nu.22.& ferè oẽs hoc ipsũ pbant ,& ſe-
quunt.idẽ Nicol.Plouius de irreg.reg.28.Maria.Soc.in d.
c.ad audientiam.nu.46.qui tñ poſt alios admonet , in du-
bio quo ad forũ conſcientiæ conſulendũ eſſe,q̃ quilibet
ex his abſtineat à diuinis, & ſe exiſtimet irregularem eſ-
ſe:qd̃ vr̃ admodũ rationi conſentaneũ,ex d.c.ad audien-
tiã.cuius intellectũ nos attigimus in prima huius operis
parte n.3.& profecto ſm mihi tradita ipſe in hac cõtro-
uerſia potius accederẽ,ẽt in foro exteriori,opinioni eo
rum , qui probant hos oẽs irregulares fore cenſendos:
ſic etenim placuit gl.in d.c.quieſcamus.& hanc opinio
nem tutiorem appellat Bar.Brixienſ.in q.dominicali , a-
bãs venetiali.15 pſertim hanc ſniam ipſe admitterẽ eo
caſu,quo conſtat,oẽs iſtos percuſſiſſe occiſum. c. vlt. 23.
q.5.& in hoc caſu expreſſim ita tenent Io.An. Goſre. A-
na.nu.22.Car.col.pe.Ant.Ab.& Henr.in d.c.ſignaſti. quo
rum opinionẽ ſequit aſſerens eã magis cõem eſſe Alber.
Trotius de vero,& perfect.cle.lib.2.c.26.n.4. licet pcita-
ti Doct.quorũ ad prioris opinionis authoritatẽ memini,
in ſpecie iſta contrarium,præter Io.ab Ana.voluerint.&
gl.in c.noluit.in ij.11.q.3.ſitque ab eis citata extrauagans
quædam conſtitutio Gregorij Noni pro huius quæſtio-
nis deciſione:quam Henr.cenſet reuocatam fuiſſe.

Octauò infertur ad eiuſdem c.ſigni.veram interpreta-
6 tionem quid dicendum ſit in eo, † qui animo occidendi
aliquem percuſſerit,& is ita vulneratus fuerit ab abjs oc-
ciſus ſtatim. Nã Rom.Pon.in d.c.ſignaſti.inter multa q̃ cõ
ſiderat ad hoc vt percuſſor ſit liber ab irregularitate pro
pter homicidium ſtatim ab alijs commiſſum,perpendit ,
q̃ is non habuerit voluntatem occidendi:quaſi is ſit cen
ſendus irregularis, ſi ab eo vulneratus animo occidendi, 8
non tñ mortiferè ſtatim fuerit ab alijs examinatus:quod
not.Inn.in d.c.ſignaſti.vbi gl.in verb.habuerit. adnotauit
ex eo capite , q̃ voluntas imputatur in homicidio quo
ad irregularitatem,cuius contrarium non ſemel in hac
relectione adnotauimus.Igitur non eſt ita indiſtinctè p-
bandum qd̃ Inno.& gl.in d.c.ſignaſti.ex eo textu deduxe
runt à contrario ſenſu:cum id ſit rectiſſimæ ſentẽtię ma-
ximè contrarius. quamobrem Panor. & Ana.ibi,& Soc.
in d.c.ad audientiam.nu.45.cenſent text.in d. c. ſignaſti.
intelligendum fore,quoties habens voluntatem occidẽ
di,opem,vel auxilium, aut fauorem occiſorib. dederit.
iuxta tex.in c.ſicut dignum.§.vl.de hom. hic idem intelle
ctus colligitur ex Io.And.eodem Inn.Hoſt.& Henr.in c.
7 ſignaſti.col.3.aut ſanè pcedit opinio Inno.vbi † quis po-
tuit occiſum à morte liberare , & noluit , nec liberauit:
quaſi reus ſit homicidij,qui potuit hominem liberare à
morte,& non liberauerit.c.ſicut dignum.§. illi etiam. de
hom.qd̃ in ſpecie notat Hoſt.in d.c.ſignaſti.cum ius opi-
nioni ſuffragatur tex.in c.quantæ.de ſen.excom.vbi pro
batur non tñ eſſe excommunicatum eum,qui clericum
percuſſerit:ſed & eum,qui,cum poſſet,noluit manifeſto
facinori obuiare.Quã in re illud eſt obſeruandum, iure
Pontificio teneri quem ab altero,ſi commodè poſſit in-
iuriam propulſare,& eum ab ea defendere ,ac liberare.
c.nõ inferẽda. & c.vlt.23.q.3.c.dilecto. de ſent.excom.in
6.verſ.& quidem.alioqui reus erit ipſius commiſſi crimi
nis.quod non ita iure ciuili obtinet, ſecundum quod nõ
erit reus iniuriæ illatæ,nec tenebitur qui proximum cõ-
modè potuit defendere ab iniuria,& homicidio:nec ta-
men defendis.l.j.§.ſed in eod.ff.ad Syllan.vbi gl. & Bart.
in l.culpa caret.ff.de reg.iur.Abbas,& Docto. communi-
ter in cap.j.de offi.deleg.ego verò in regu. peccatum.
de reg.iur.in 6.2.par.§.3.nu.2.probare conatus ſum nul-
lam in hoc conſtitui poſſe differentiam inter ius cano-
nicũ,& ciuile.Imò vtroque iure verum eſt, quod quis te-
neatur proximum ab iniuria defendere , ſi commodè id
fieri poſſit:licet pœna ſtatuta non ſit aduerſus eum , qui
id agere omiſerit ſaltem ordinaria regulariter:ſicuti tra
didere Dec.in d.c.j.de offi.deleg.Alberi.in l.metum.§. ſed
licet.ff.quod metus cauſ.Fortu.in l. vt vim.ff. de iuſt. &
iur.ad ſi.Ioan.Ignens in l.j.§.ſerui appellatione.ff.ad Syl-
lan.n.125.Gratus conſi.j.nu.47.lib.j.Adr.quodlibe.j. art.
2.col.4. eademque opinio probatur à ſenſu argumenti
ex contrario,in d.l.culpa caret.poteſt autem quis com-
modè iniuriam a proximo repellere,& propulſare,quã
do ſecundum bonos mores,ſine dedecore,ac ſine rubo-
re hoc agere poſſet,vt not.Fel.in d.cap.quantæ. & ſine
ſcandalo,ex his,quæ idem Fel.tradit in c.2.de hæret. qd̃
eſt arbitrio boni viri maturius iudicandum.Sic denique
ipſe punirem ſaltem pœna arbitraria extra ordinem
iſtam deſidiam,aut negligentiam, etiam in foro ſecula-
ri.Nihilominus dubium erit non ita facilis ſolutionis,an
ex hac commiſſione oriatur obligatio ad reſtitutionem:
id verò in d.reg.peccatum.nos explicuimus. Supereſt igi
tur exponere,ſi ne quis propter culpam iſtam cenſendus
irregularis. Nam canonis excommunicatione afficitur
is,qui clericum potuit à percuſſione,& iniuria defende-
re:nec tñ defendit,vt probat in d.c.quantæ.vbi glo.Abb.
& Hen.poſt alios, id rñſum intellexere, quoties quis hẽe
ptãtem publicam,aut priuatam iure familiæ in ipsũ per-
cuſſorem.Etenim cõi oĩum ſnia deciſum extat in his ca-
ſib.locũ fore excõicationi:atq; eis oĩnò cõuenire ratio-

nem tex.in d.c.quãtæ.idẽ erit in eo, q dnloſè deſinit ob-
uiare pcutienti clericũ:Nã ex eo dnlo,cũ potſet cõmodè
à clerico iniuriã auertere, excõicatns erit pp manifeſtã
pcuſſionis culpã:ſicut Inn.Pan.& Hen.vnluerunt poſt a-
lios in d.c.quantę.Aufrer.in Cle.j.de nff.ord.reg.3.decla-
rat.ſeptima.tradit latè Lnd.Carre.in pract.tit. de hom.§.
4.nu.19.& §.63.ex qb.poterit defendi Hoſt.& aliorũ opi
nio:vt deniq; in his caſib.qb.cũſtat,excõicationẽ cano-
nis locũ habere,in eiſdem etiam pęnam, & vitium irre-
gularitatis conſtituamns propter eandem rationem, &
authoritatem,tex.in d.c.ſicut dignum.§.illi etiam.

Nonò ſubſequit hic opportunè verus ĩtellectus ad tex.
8 in c.Petrus.de hom.vbi ꝓponitur q.elegãs, † an homici-
dium ab aliquib.ꝑpetratũ imputetur eorum conſangui-
neo,cuius cã homicidæ ipſam occiſionẽ aggreſſi ſunt:nẽ
pe in vindictam iniurię illatæ?quæ in cõtrouerſia aliquot
diſtinguam ad faciliorem eius intellectum.

Primũ etenim põt contingere, ꝙ qs dederit cãm rixæ
& eius amici,famuli,vel cõſãguinei alterũ cũ eo conten
dentẽ,& pugnantẽ occiderint,ꝓter eius voluntatẽ, imò
contra eius ꝓhibitionẽ, & tunc eſſe iſtũ irregularẽ not.
cõiter Doct.in c.Petrus.Gonſ.à Villa.de irre.c.de pcuſſo
re.col.8.Maria.Soc.in d.c.ad audientiã.de hom.nu. 50. ꝓ
hoc citãtes tex. ĩd.c.Petrus.vbi ab irregularitate excuſa
tur q ignorauit,vel prohibuit:qa non dedit cãm contẽ-
tionis,nec rixæ.imò ipſe occiſus fuit in culpa illius inimi
citiæ,& pugnæ.Hæc tamen communis opinio contrariã
habet gl.in c.vlt.quam ſequuntur Bal.in l. data opera. C.
qui accuſ.non poſſ.col.pe.& in l.j.col.4.C. de ſeruis fug.
Hipp.in l.voica.C.de raptu vir.n.81.niſi dixeris ſequutus
Fel.in d.c.Petrus.hanc gl.procedere quo ad pęnam exte-
riorem ordinariam, non quo ad irregularitatẽ. Aut for-
ſan gl.illa procedit,vbi q non dedit cãm, rixæ, nec fuit
in culpa:qa alter fuit pugnæ,aut cõtẽtionis aggreſſor.&
licet cõis opinio dubia ſit,tutior tñ apparet ex eo, qđ is,
quem communis ſententia iudicat irregularem, dede-
rit rixæ cauſam,eiuſque culpam habuerit.

Scđs caſus poſſet cõſtitui,qñ potuit ꝓhibere,& prohi
buit,& profectò cũ ipſius ca,& ob iniuriã ei illatam ho-
micidium fiat:poſſetq; id commodè prohibere, viſus eſt
maximè conſentire,ſi non prohibuit,& culpam inde ho
micidij ad irregularitatem contraxit:quod mihi probat
tex.in d.c.Petrus.ad fi.quidquid gl.ibidem ſenſerit. hoc
ipſum probat ex his,quæ in proxima illatione diximus.

Tertius ꝓponit caſus, quã quis dedit cãm rixæ,eoq́ue
pugnante inimici alterius acceſſerunt, & cũ occiderunt
rõne ꝓpriæ inimicitiæ,non vt negotiũ iſtius agerent. &
Gonſa.à Villa.in d.c.de pcuſſore.col.8.tenet,hunc eſſe ir
regularẽ.Cuius opinio admodũ dubia eſt,tũ pp tex. in c.
ſignaſti.in 2.de hom.q tñ tractat de cauſa rixæ iuſtiſſima:
tum etiam quia hac in ſpecie Panor.contrarium probat
in d.c.Petrus.& Soc.in d.c.ad audientiam.nu.50.

Quartò illud conſtituit, quoties q pſens fuit tracta-
tui habito ſuper occidendo eius inimico ab eius ſeruis,
aut conſanguineis:& tñ tacuit.Nã ipſe cenſeo,hunc eſſe
irregularem: non.n.eſt hæc ſimplex taciturnitas, ſed ita
contingens,vt ad conſenſum accedat, propterea ꝙ tra-
ctatus fiat eius cauſa.arg.c.conſtitutis.de teſtib. in j. l. qui
patitur.ff.manda.cle.j.de procur.l.filiusfamilias.ff.ad Ma-
cedonia.atq; ita in hoc caſu definire vñr gl.in verſ. cno-
tra probibitionem.Abb.Fel.& alij in d. c.Petrus. quibus
accedit quod Iaſ.notat in l.de pupillo.§.ſi quis ipſi pręto
ri.nu.14.ff.de noui oper.nunc.ſcribens,ꝙ ſi dñs, vel con-
ſanguineus ſit,quid facturi ſint famuli, vel conſanguinei
in vindictam iniuriæ ſibi illatæ,aut eius cauſa,& non pro
hibuerit,conſentire delicto videtur.

Quintò in eadẽ ſpẽ mihi ꝓbatiſſimi iuris eſt, teneri il-
lũ,cuius grã homicidiũ fieri parat,eo meliori mõ, & for
ma,qb.potuerit crimẽ hoc impedire,ẽt ſi nec fuerit pñs
tractatui:ſed tñ ſcientiã eius habuerit, & fuerit ad vitã-
dũ crimẽ neceſſaria eius tractatus reuelatio: alioqui erit
irre gularis,pſertim ſi malo zelo hãc reuelationẽ omiſe-
rit,qđ cautè eſt cõſiderãdũ ex Hen.in d.c.Petrus.tametſi
variè Inn.& alij ibidẽ hac in q. reſpõderint.etenim ſẽp
eſt culpa iſtius inſpiciẽda,vt eũ iudicemus irregularem.

Imò & in oĩbus his caſib. non tñ erit locus irregulari-
tati, ſed & alijs criminis commiſſi pœnis : quod deducit
ex d.c.cõſtitutis,& in c.ſicut tuis.de ſimo. Fel.i d.c.Petrus.
Bal.in c.veritatis.de dol.'& cont. licet non oĩno ſit pœna
ordinaria infligenda,ſaltem corporalis , aut criminalis.

Decimò ex his poterit examinari qđ notat Guliel.Lau
dunenſis in hac Cle.j.in gl.vlt.ſcribens , irregularem eſſe
eum,qui alterũ percuſſerit,licet non mortiferè , ſi pp eã
percuſſionẽ ex imperitia medici , aut ex malo corporis
regimine obierit.hoc ipſum tenet Lud.Carr.in pract.cri.
ti.de hom.§.6.nu.322. verſi.vbi limitat.idẽ notat Henr.in
d.c.ſignaſti.in 2.de hom.col.2. quib.aduerſus Caie.in 2.2.
9 q.64.ar.8.ex hoc inquit, † excuſat non intendens occide
re percuſſor ab homicidio,qñ mors ex mala cura,vel re-
gimine ſequitur,ſed quæ quo ad irregularitatẽ ſuperius di
ximus eſſe volũtariũ homicidiũ , quod ſequit ex vulnere
illato,licet percutiens non habuerit aĩum occidendi,cũ
habuerit aĩum vulnerandi:ſaltem hæc voluntas fertur in
homicidiũ magis,vel minus indirectè iuxta percuſſionis,
& inſtrũ qualitatẽ.ẽt ipſe veriorem eſſe opinor opinionem
Gul.& Henr.nec.n.negari põt , hunc vulneratũ mortem
obijſſe ex vulnere,vt ferè cauſa propinqua. Nã ex eo ſe-
quuta fuit mors:ſiquidem non illato illo vulnere percuſ-
ſus minimè ex ea cauſa mortẽ obijſſet.Quod præmiſſa ꝑ-
cuſſoris culpa ſatis eſt ad irregularitatem ex homicidio
conſtituendã.c.de cætero.de hom.tex.ad hanc deciſioẽ
in ſpecie ſingularis in c.tua nos.in prin. de hom. etenim
ꝙ non fuerit adhibita diligẽtia in medicamine vulneris,
per accidens ad mortem pertinet: ipſum aũt vulnus dire
ctè,& per ſe mortem intulit.Ac in c.exhibita.de hom.nul
lam habuit culpam is,qui ab irregularitate excuſatur,qa
ſi culpã aliquã habuiſſet in ipſo vulnere inferendo , pro-
fectò irregularis foret iudicandus,ſi ex vulnere, ẽt culpa
medici vel incuria infirmi,mors foret ſequuta:ſicut inibi
ſentiunt Inn.Ab.Ana.& Fel.poſt Hoſt. quorũ opinio cõis
eſt, in hunc ſenſum, qđ illa Decretalis contineat ius cõe,
non diſpenſationem . & idem tenet gl. ibi vlt. & in verb.
corruens.ex multis quidem,quia culpa defuit , & pp im-
peritiam medici , & negligentiam ipſius parentis in filij
vulnere medendo,& curando.attamen Hoſt.Henr.& Fel.
ſentiunt plurimum excuſare medici imperitiam,& incu
riã parentũ,etiã ſi aliquã culpã habuiſſet is,de cuius irre-
gularitate inibi agitur,& præterea ætatem eius puerilem
fuiſſe conſideratam exiſtimant,& deinde cauſam vulne-
ris remotam eſſe.Inn.Pan.& Anan. opinantur , non ſatis
eſſe ſufficientẽ excuſationẽ ipſius medici imperitiã,ſi cul
pa pceſſiſſet propinqua ipſius vulneris,quidquid ſit, oẽs
mihi in hoc cõuenire vident vbi contigerit culpa ꝓpin-
qua vulneris , ex quo fuerit ſequuta mors , non excuſari
quenquã ex imperitia medici,nec ex inordinario regimi
ne ipſius vulnerati . Quòd ſi vulnus illatũ eſſet adeò leue,
ꝙ nullo vel modico medicamine percuſſus poſſet liber,
& ſanus euadere,& tñ vulneri appoſitũ eſt venenũ :tunc
percuſſor,ni fallor,non eſſet iudicandus irregularis:quia
ex veneno potius,quàm ex vulnere percuſſus moritur.

His tñ addendũ eſt , non imputari quo ad l. Aquil. nec
quo ad pœnam ordinariam homicidium vulneranti non
mortiferè,ſi id fuerit ſequutum culpa medici , vel vulne-
rati.l.qui occidit.§.vlt.ff.ad l.Aquil.notat in l. quod ſi no-
lit.§.ſi mancipium.ff.de ędil.edict.gl.quam ibi notant Bal.
& Doct.in l.ſi ab hoſtib.§.j.ff.ſol.matr.quã dixit eſſe aureã
Fel.in c.ꝑ presbyterum.de hom.eſt & ad hoc glo.in d.§.ſi
mancipium.quam commendat Aretin. in §.vlt.Inſtitu.de
empt.& vend.tradunt Bologni.conſi.5.colum.3.& Hipp.
in pract.§.& quia.nume.18.

Cæterum Ang.in d.§.ſi mancipiũ.ſcribit , ꝙ vbi vulnus
eſt in dubio,an ſit mortiferum,vel ne, & ipſe vulneratus
vocauerit ad medelam medicũ imperitũ, præſumendum
erit mortẽ contigiſſe culpa medici potius, q̃ ex ipſo vul-
nere.idem ſentiunt gl.Barto.& Doct.in d.l. ſi ab hoſtib.§.
j.Flor.in l.ait lex.§.j.ff.ad l.Aquil.tex.'opt.in l. ſi ex plagis.
in prin.ff.eo.ti.vbi probatur , percuſſorem non teneri de
morte,ſed de vulnere, ſi percuſſus adhibuit ad medelam
incantatorem: quod Socin. notat in conſilio 178.colum.
4. lib. 2. Vnde illud eſt conſtituendum , vulnerantem in

his

bis caſibus ſemper teneri de vulnere, ſed quo ad hanc deciſionem Ang. oportet aliquot caſus diſtinguere.

Primus equidem caſus conſtat, quando eſt dubium, an vulnus ſit mortale, aut appareat illud non eſſe mortale: tunc etenim obtinent ea, quæ modò adnotauimus in verſi. his tamen. & in verſi. cæterum.

Secundus caſus proponitur quoties cõſtat iudicio medicorum, vulnus fuiſſe, & eſſe mortiferũ, & in hac ſpecie ſiue percuſſus medicum non adſciuerit, aut tandem imperitum, & moriatur, homicidium percuſſori imputatur, non tantum vulnus: ſicuti ſenſit Alex. in d. l. ſi ab hoſtibus. §. j. col. 2. eleganter Soc. in d. conſi. 178. col. 2. gl. & Alb. in l. huic ſcripturæ. ff. ad leg. Aquil.

Tertius caſus cõſtat ex primo. Nã vbi apparet vulnus non eſſe mortiferũ, & tandẽ mors fuerit ſequuta, pſumit, eã ex culpa medici, vel infirmi proceſſiſſe. quod notat Platea in l. nec ſemel. C. de re milit. lib. 10. Fel. in d. c. presbyterum. col. 2. Soc. in d. conſi. 178. col. 2. ſenſit Bald. in d. l. ſi ab hoſtibus. §. j. & in d. l. qui occidit. §. vltimo.

Quartus caſus cõtingit, quoties quis moritur ex febri, & morbo accidẽti ratione vulneris, tenebitur etenim percuſſor de hom. non tñ de vulnere. tex. in d. c. presbyterũ. vbi Fel. Poſt gl. & alios, & licet inibi tractetur de irregularitate, idẽ erit pp eandẽ rõnem quo ad alias pœnas: quẽadmodũ docet Alber. 2. par. ſtatu. q. 37. Lud. Carre. alios allegans in pract. tit. de hom. §. 2. nu. 74. idẽ latius in §. 6. nu. 322. tametſi exiſtimet, ẽt in hoc caſu non eſſe percuſſorẽ puniendum pœna ordinaria: quod eleganter tradit Cæpola conſi. 62. Qua in re iudicio medicorum maximè ſtãdum erit ſecundum eoſdem, & Ripam in tract. de peſte. in vlt. par. §. Medicorum auxilio. nu. 138. Alex. in l. ſi ita ſtipulatus eſſem abs te. vlt. col. ff. de verb. obl. Bologn. conſi. 5. col. 3. tex. ad hæc, & ſimilia. in l. mortuis. & ibi Bar. ff. loca. Abbas, & Anania in d. c. presbyterum.

Quoties verò diximus pſumi vulneratũ obijſſe ex culpa medici, aut ipſius infirmi, atq; iõ non teneri percuſſorem de homicidio, ſed de vulnere, id eſt intelligendum quo ad mortis pœnã, non quo ad alia, vt explicant Hipp. in conſi. 7. Lud. Gom. in reg. cancellariæ de infirmis q. 11. vbi tractat de iudicio medicorum poſt Bart. in l. vlt. ff. de ſiccarijs. nume. 12.

Quod ſi cõſtet, vulneratũ ex percuſſione mortẽ obijſſe, tunc nihil refert ad punitionem, ꝙ ex interuallo, vel intra breue tps deceſſerit. Bar. in d. l. vlt. ad fi. & ibi Hipp. nu. 63. & in d. conſ. 7. Anch. Card. Abb. & Fel. in d. c. presbyterũ. Ana. in c. 2. de cler. percuſſ. tex. in l. ait lex. & in l. ſi plagis, in prin. ff. ad l. Aquil. notat Panor. in d. c. 2. de cler. percuſſ. tametſi præſumptio non leuis ſit, mortem ex vulnere non eſſe ſequutam, qñ percuſſus ex interuallo mortem obierit: præſertim poſtquam ſemel conualuerit. tex. opt. in d. c. presbyterum, & in c. ſequenti. & in d. c. ſi qua fœmina. 50. diſt. gl. ſing. in l. j. C. de emendat. ſeruo. ſed hoc eſt ſp iuxta medicorum iudicium cenſendum, vt Bar. & alij notant in d. l. vlt. Anch. in conſi. 283. Bologn. in d. conſi. 5. col. 2. & denique ita viſum eſt omnibus his iuris vtriuſq; Doctoribus, quorum ad hanc decimam illationem mentionem fecimus. Nec enim aliter poterit commodè quæſt. iſta definiri, quæ omninò notanda eſt quo ad irregularitatis pœnam, & quo ad homicidij, vel vulneris illati ordinariam aut extraordinariam punitionem.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Irregularis eſt, qui abortioni cauſam dederit, & ibi de huius criminis pœna.*
2 *Bellum iuſtum vel iniuſtum, an efficiat quem irregularem, & an clericus poſſit pugnare propria manu?*
3 *Diſpenſare quis poſſit ſuper irregularitate contracta ex homicidio voluntario.*
4 *Epiſcopus põt diſpenſare cũ homicida voluntario, occulto tamen.*
5 *Quis poſſit diſpenſare cũ homicida caſuali quo ad irregularitatẽ?*
6 *Epiſcopus poteſt diſpenſare cum homicida voluntario quo ad retentionem beneficij.*
7 *Homicida beneficio Eccleſiaſtico priuandus per ſententiam, an poſſit interim ante priuationem eodem beneficio renunciare.*

§. TERTIVS.

VNDECIMO, ad hunc irregularitatis tractatũ admodũ pertinet inquirere de eo, q
1 abortioni cãm dederit: an † & homicida ſit qui abortionis crimen cõmiſerit, eidem cauſam exhibẽs? cui qõni prænotãda ſunt pulchra Cice. verba in oratione pro Aulo Cluentio: cuius pars refertur à Iurecõſulto in l. Cicero. ff. de pœnis. Etenim cũ actũ eſſet de punitione fœminæ cuiuſdã, quæ ob pecuniã fœtũ nondum aĩatũ potionibus ſumptis abegit, ſubdit Cice. Nec iniuria, õ ſpem parẽtis, memoriã nõis, ſubſidiũ generis, hæredẽ familiæ deſignatũ Reipub. ciuẽ ſuſtuliſſet. Hæc Cice. cui & Tert. concinit in Apologetico. c. 9. Nobis verò, inquit, homicidio ſp interdicto, ẽt cõceptum vtero, dũ adhuc ſanguis in hoĩem delibat diſſoluere non licet. Homicidij feſtinatio eſt phiberi naſci. Nec refert, natã quis eripiat aĩam, an naſcentẽ diſturbet. Hõ eſt, & qui eſt futurus, ẽt fructus oĩs iã in ſemine eſt. Hæc inibi. Nihilominus quo ad irregularitatem neceſſariũ eſt, ꝙ fœtus tpe abortionis ſit iã ĩ vtero aĩatus, alioqui non eſt propriè homicidiũ, quod irregularẽ efficiat dantẽ abortioni cauſam. tex. in c. ſicut. vbi gl. & Doct. de hom. gl. in c. ſi aliquis. eo. ti. quã ibi ſequunt Doct. & eſſe hanc opinionẽ cõem fatet Alb. Trotius de vero & perfe. cle. lib. 2. c. 14. nu. 6. idẽ colligit ex multis, quos ad hoc citat Lud. Carre. in pract. crim. tit. de hom. §. j. nu. 21. & probatur in c. Moyſes. & ſeq. 32. q. 2. Homicidiũ etenim à cæde hoĩs dr. c. homicidium. de pœnit. diſt. j. c. homicidium. 23. q. 5. Hõ aũt non dr ſine aĩa. c. in quadã. de celeb. miſſ. c. cum Chriſtus. de hære. l. in lege Falcidia placuit. ff. ad l. Falcidi. fœtus aũt dr aĩatus, ſi maſculinus ſit die 40. à conceptione, ſi fœmineus, die 80. ab ipſo cõceptu. gl. in ſumma. 5. diſt. quã ſequunt cõiter Doct. ibi & in d. c. ſicut. & in d. c. ſi aliquis. Alberic. in 3. par. ſtatutor. q. 59. & gl. in clem. j. de ſumma Trini. in verb. ſimul. Plinius verò lib. 7. c. 6. in fœmineo ſcribit partũ eſſe aĩatũ 90. die: in maſculo 40. & hæc quidẽ de aĩa rõnali. Aĩa etenim nutritiua ſeu vegetatiua, qualis eſt in plantis, adeſt fœtui, ẽt ante diem 40. quia creſcit, vt explicat ſanctus Thom. in j. par. q. 76. ar. 3. ſcribens ꝙ fœtus prius habet, vt eſt animal, aĩam, quæ eſt ſenſitiua tantũ, qua ablata aduenit perfectior aĩa, quæ eſt ſimul ſenſitiua, & intellectiua: antea verò, quàm ſit aĩal habet animã nutritiuam, ſeu vegetatiuã: & prius eſt aĩal quàm hõ, ſm Ariſtotelem de generatione animali. lib. 2. c. 11. id eſt prius habet animam, quæ eſt ſenſitiua tantum, quàm adueniat perfectior, quæ ſit intellectiua.

Non oberit cõi opinioni tex. in d. c. ſi aliquis. vbi reſum eſt, teneri vt homicidã eum, qui abortionis fœtus nondum animati cauſam dederit. Nam verè homicida non eſt, nec propriè homicidiũ ex hoc contrahit: licet punitio locum habeat extra ordinaria: nempe exilij. l. ſi mulierem. ff. de ſicar. vbi Hippo. Fel. poſt alios in d. c. ſi aliquis. l. diuus. ff. de extraord. crimi. nos itẽ hac de re tractauimus lib. 2. Var. reſol. c. vlt. nu. 10. qui in loco diximus, pœna ordinaria, & ſic morte puniendum fore eum, qui abortioni fœtus animati cauſam dederit. l. pen. C. de ſicar. d. l. diuus. ſecundum alium intellectum. Igitur qui abortioni fœtus nondum animati cauſam dederit, homicida verus non eſt, ei tamen admodum ſimilis, & ideo punitur vt homicida, pœna quidem extraordinaria: & mortale crimen, ac peccatum committit, ſecundum Abb. & communem in d. c. ſicut. de homicid. eaq; ex culpa homicida quodammodo dicitur à Tertulliano, & in d. c. ſi aliquis.

Quòd verò adnotauimus, morte eſſe puniendum qui abortui fœtus aĩati cãm dederit: tunc obtinet, qñ id dolo fecerit: alioqui ſi non eo aĩo quis fœminã prægnantẽ percuſſerit, vt abortus ſequatur: qui tñ præter intẽtionẽ percutientis contigerit, non erit locus pœnæ ordinariæ, ſed extra ordinem is puniendus erit pro mõ culpæ. arg. l. in lege Cornelia ff. de ſicar. quod not. Fel. in d. c. ſicut. & Alberic. in 3. par. ſtatut. q. 59. vbi expreſſim explicat, aĩum, & dolum ad abortionem colligi ex ipſamet percuſſione, & eius qualitate. idem in ſpecie iſta euidentius Caiet. deducit in 2. 2. q. 64. ar. 8. in reſponſion ad 3.

Hinc

Hinc eſt oinò penſitandum quod ſcribit Io.à Neapoli. quodlibet. 10. etenim reſpondet, non eſſe homicidam, imò à culpa excuſari qui vel potionibus, vel alio remedio abortioni fœtus nondũ aĩati cauſam dederit, ad ipſius prægnantis ſalutẽ: cum certũ ſit, eã ex puerperio morituram, quaſi liceat impedire fœtus nondũ aĩati lucẽ ad effugiẽdã mortẽ matris iã equidẽ aĩatæ. Quod non ita licet, ſi cõſtet fœtum iã aĩatum eſſe, vel de hoc dubium ſit: quemadmodũ ipſe Neapo.not.& Flor.3.par.tit.7.c.2.§.2. ex quib. erit intelligendũ qđ Mar.Soc.& Fel. probare tẽtarunt id. c.ſi aliquis.aſſeuerantes, licitũ eſſe abortioni cãm dare ad effugiendam mortem prægnãtis ex puerperio morituræ.

Duodecimò ex præcedentib.colligit, quid tenendum ſit in ea qõne, qua quæritur, † an ſit irregularis qui neminẽ occiderit, fuit tñ præſens in ꝓlio, in cuius conflictu aliquis occiſus eſt, cui qõni & illa proxima eſt, an clericus poſſit in bello pugnare? & profectò ex ſancto Tho. & ibi Caie.2.2.q.40.ar.2.Abb.Card.Henr.Anania, Fel.& ex alijs in c.pen.de homic.Flor.3.par.tit.28.c.2.§.6.poteſt hac in qõne primum rñderi, clericum poſſe præſentem eſſe bello iuſto, & hortari milites ad pugnam: tex.in d.c. petitio. de homic.vbi gl.in c.quod in dubijs. de pœnis. non tñ pugnare: imò peccaret grauiter, ſi pugnaret propria manu, cũ hoc nõ ſit ei licitũ.c.clerici.& c.ſeq.23.q. 8.c.ex multa. de voto.ꝙ ſi eſſet clericus in minorib.conſtitutus, poſſet abſq; peccato in bello iuſto propria pugnare manu, ſicut & laicus, nec eſſet irregularis, etiã ſi ꝓpria pugnaret manu, mõ aliquẽ nec occiderit, nec membro mutilaret: ſiquidem clericus adhuc in ſacris conſtitutus, & cui non licet propria pugnare manu, irregularis non eſt ſi pugnauerit in bello iuſto, nec tñ quenquam occiderit, aut mutilauerit, etiam ſi in eo conflictu fuerint plures occiſi, aut membris mutilati.tex.opt.in d. c.petitio. quo in loco apparet eſſe quem irregularem, ſi adhuc in bello iuſto propria pugnauerit manu, & aliquẽ occiderit, aut mẽbro mutilauerit.idem probat gl.in c.ſciſcitatis. 7. q.j. & eſt communis omnium opinio. Quòd ſi Rom Pontif. alicui clerico permitteret, vt propria in bello pugnaret manu, & is in conflictu belli aliquem occideret, non erit irregularis cenſendus ſecundum omnes, quia is id permiſit, qui põt ſuper irregularitate contracta ex homicidio diſpenſare, quemadmodum ſtatim dicemus.

Sed & id, quod mõ probauimus: nẽpe, poſſe clericum abſq; irregularitatis pœna in bello iuſto hortari milites, quidã verũ eſſe cenſent, vbi hæc exhortatio fiat ante belli conflictum: quaſi minimè liceat abſq; irregularitatis periculo in ipſo belli iuſti conflictu milites exhortari ad pugnam ex qua homicidia & mutilationes membrorum ſequantur: ſic ſanè viſum eſt Inn.& Hoſt.in d.c. quod in dubijs.Henr.in d.c.petitio.& Sylu.in verb.bellum.3.§.2.à quibus ipſe diſſentio aliorum mentem ſequutus: quippe qui videam, hanc dñiam verbalem eſſe, non realem. Nam & præter alia tex.in d.c.petitio. ad irregularitatem conſtituendam expreſſim definiuit, non eſſe ſatis, ꝙ quis fuerit præſens bello iuſto ſimul cum ipſis militib. & pugnauerit, ſed requirit, ꝙ aliquẽ ex hoſtib. manu propria interfecerit, membrove mutilauerit, & tñ non poteſt quis in prælium, & pugnæ conflictum exire, quin & in ipſa pugna alios eius ſocios ad ſtrenuè pugnandum hortetur. Igitur etiam ſi clericus in bello iuſto hortetur ad præliandũ in ipſo conflictu pugnæ, non erit irregularis: imò & ſi hoſtem percuteret, immunis adhuc eſſet in hac ſpecie ab irgularereitate: ſicuti in d.c.petitio.palam conſtat.

Sed ſi quis in bello iuſto propria pugnaret manu, eo caſu, quo ſibi liceret, nempe, vbi ſi non pugnaret, patria euerteretur ab hoſtib.vel exercitus deleret: eſſetq; ea pugna in bello iuſto meritoria: & aliquẽ occideret, aut membro mutilaret, irregularis erit cẽſendus ſi clericus ſit, ſm Caie.in 2.2.q.40 ar.2. Attñ Panor.Anania, & Dom.in d.c. petitio.dũ ad illius.c.rũſum rõnem decidendi reddidere, contrarium præmittunt: & deniq; huius quæſtionis vera deciſio pendet ab his, quæ ſtatim in 3. huius Relectionis parte dicentur ſuper gl.in verbo, ſuum.

Quod ſi bellum iniuſtũ ſit qui in eo pugnauerit, auxiliũ aut opẽ dederit, irregularis erit, ſi inde ſequuta ſit mors hoſtis, aut mẽbri mutilatio.c.ſicut dignũ.§.vlt.de homic. vbi hoc notant omnes, idem Abb.& Doct.in d.c.petitio. Maria.Soc.in d.c.ad audientiam.nu.60.Gonſ. à Villad. de irregularit.c.de homicid.col.4.

Poſtremò de homicidio quo ad irregularitatẽ illud ſu-
3 pereſt examinare, † quis poſſit ꝑ diſpẽſationẽ hoc vitiũ tollere? & ſanè de homicidio voluntario, vel caſuali actu rus, qđ gñaliter de oi irregularitate iã præmiſimus, & de hac itidẽ in ſpecie adnotabimus.ſ. irregularitatẽ homicidij, ẽt voluntarij cã contractã, iuris eſſe tm humani & poſitiui.c.nõ inferenda.23.q.3.vbi Amb.refert.Moyſen Aegyptiũ quendã Interfeciſſe: idẽ conſtat Exodi.c.2.& tñ is altare Deo exexit & conſecrauit, Exo.c.35.& c.j.de conſec.diſt.j. vñ gl.in ſumma.21.diſt.ſcribit, lege diuina veteris teſti homicidã non prohiberi ſacerdotio.idẽ gl. in d. c.de conſec.diſt.j.Nec quicquã refert, ꝙ Dauid rex.12. Regũ c.7.à Dño audierit: Non ædificabis mihi tẽplũ, quia vir ſanguinis es. Nã etſi Moyſes ſanguinẽ per homicidium effuderat: non tñ ita ſanguinolẽtus, vt Dauid dici potuit, ꝑꝑ multũ ſanguinẽ effuſum à Dauid rege, quod apparet ex c.22. Paralipomenon. Et præterea Dauid præparabat ædificare illud vnicum Tẽplum apud Iudaicum populũ, quod præfigurabat eccleſiã Chriſtianã, quæ in pacis vnione, & concordia, à charitate fundata eſt.c.4.ad Epheſios, Solicitè, inquit Paulus, ſeruate vnitatẽ ſpiritus in vinculo pacis.vñ conſtat irregularitatẽ ex homicidio nñ eſſe, nec fuiſſe inductã lege veteri diuina: ꝙ ſi veteris teſti lege diuina fuiſſet inſtituta, hodie poſt legis Euangelicæ inſtitutionẽ minimè vim legis ea inſtitutio haberet: nec ex ea dici poſſet hãc irregularitatẽ iure diuino inductam eſſe. Ius diuinũ legis Euangelicæ nihil hac de re ſtatuit: idcircò ſequitur, hãc irregularitatem iure Pontificio humano ſtatutã fuiſſe: quemadmodũ voluerunt Inno.& Doct.in c. niſi cũ pridem.de renunciat.Idem Inn. & alij in c. ad audientiam.de homicid.Palud.in 4.ſent. diſt.15.q.3.col.vlt. Flor.3.par.tit.28.c.2.§.6.& eſſe hanc opinionem cõem fatetur Sylu.in verbo, irregularitas, in fine.tametſi Panor.in d.c.ad audientiam.& ibi Maria.Soc.3.q.principali.teneãt irregularitatem ꝑꝑ homicidium iure diuino fuiſſe inductam, quæ quidem opinio minimè poteſt iure probari.

Hic plenè conſtat, Romanũ Pontificẽ poſſe diſpẽſare ſuper hoc vitio irregularitatis ex homicidio cõtractę: ſicut diſpenſare põt aduerſus alias humanas leges, & Põtificias, quod probant Innoc.Hoſt.Abb.Anania, & cõiter Doct.in c.ſicut dignum.§.vlt.de homic.& in d.c.ad audiẽtiam.vbi Soc.nu.95.Flor.in d.§.6.Gonſ.a Villadie. de irregular.c.vlt.dicens, hanc opin.cõem eſſe, quã ẽt ſequuñt Syl.in d.verb.irregularitas.ad ſi.Alber.Trotius tract.de vero, & perfecto cler.2.lib.c.26.Th.Ferratius caut.44.Ludouic.Gomezi.in tract.expectatiuarum.num.88.

In hoc tñ cõueniũt õẽs, difficillimè obtineri hãc diſpẽſationẽ à Summo Pontifice, niſi pro eo qui religioſus ſit, vel eſſe velit in aliquo mẽdicantiũ religioſorum monaſterio.qđ ita fieri aſſeuerant Ludo.Gomez.in d.nu.88.& Io. Staphilæus de literis gratiæ & iuſtitiæ. fol. 193. colum. 2.

Idem in praxi receptum eſt, quoties homicidiũ voluntariũ ſit occultũ oinò. Nã Rom.Pontif. nõ ſueuit cum hoc homicida diſpenſare.ſaltẽ vt in ſuſceptis ordinib. miniſtret: quemadmodum fatetur Ludo.Gomez.in d.nu. 88.id
4 verò mirũ non eſt: † ſiquidem eps diſpenſare põt cũ homicida voluntario, ſi is ſit oino occultus, quo ad miniſterium altaris in ſuſceptis ordinib.authore Arch. in cap.de his.50.diſt.& Freder.conſi.168. Ancha.in reg. peccati venia.de reg.iur. in 6.col.3.tex.opti.in c.niſi cum pridem.de renunci.verſ.ſi tñ culpa latet. [ſimul & ex reg.quæ adnotaui ſolet ex c.nuper.de ſent.excom. quam & in diſpenſationib.probant Io.de Lignano, Cald.& Panor.in c.at ſi clerici.§.j.nu.5.de iud.poſt.Inn. in c.dilectus. de tempor. ord.vbi Bellamera eandem opinionem ſequitur: ſed & Archid.] opinionem quo ad ſuſceptos, & ſuſcipiendos ordines ſequitur Ang.in verb.homicidiũ.5.q.j. ex Panor. eam deducens in c.ex tenore. col.3. de tempor.ordinat. eandem Abb. ſniam veriorem eſſe cenſet Alfon. a Caſt. lib.2.de poteſt.leg.pœna.l.vlt. verſi.3. principal. concluſ. qui dum egregiè quæſtionem iſtam explicat, tandem pro

bare

bare conatur, nullã in hac ſpecie cõtrahi irregularitatẽ, quaſi iura Pontificia ſtatuentia irregularitatis pęnam homicidis, minimè eos homicidas complectantur, qui oĩnò ſunt occulti, & quorum homicidium probari non poteſt aliter quàm per eorum confeſſionẽ: quo fit vt iuxta eius rationes neceſſaria nõ ſit in hoc caſu diſpẽſatio epi. adducit ad hoc tex. in c. ex tenore. de temp. ordina. cui cenſet non obeſſe tex. in c. vlt. eod. titu. & io c. inquiſitionis. in prioc. de accuſ. quippe qui loquantur in eo caſu, quo crimina omninò occulta non ſunt: ſed poſſunt in iudicio ſaltem paucis teſtibus probari.

Nos verò arbitramur, poſſe humana Pontificia conſtitutione induci irregularitatẽ in pœnã criminis exterioris, ẽt occultiſſimi, qđ nullis probari teſtib. valeat. Nec video in hoc quicquam vrgere grauiter, vt cõtrariũ defendi poſſit hanc opinionem multis probarẽ, niſi & eã alioqui iam non ſemel in his, quæ hactenus ſcripſimus, doctiſſi. virorum authoritate communitam tradidiſſem.

Deinde illud mihi conſtitutiſſimum eſt, ius Põtificium irregularem conſtituere, & efficere homicidam exteriorẽ, ẽt ſi is occultiſſimus ſit, adeò quidẽ, vt nullis teſtibus homicidiũ exterius ꝓbari queat. Hoc. n. ipſe deduco ex omnib. iuris canonici locis, quib. hæc fuit ſtatuta irregularitas: etenim propter homicidij actum inducta fuit abſque diſtinctione, an is occultus, vel publicus ſit.

Hoc ipſum euidentius ſit, ſi conſideremus, eſſe quædã crimina grauia quidẽ, & iõ digna depoſitione ab ordinis miniſterio: eaq; perpetua, q̃ tñ ſiue occulta, ſiue publica ſint, non efficiunt eorum authorem irregularem: nempe adulteriũ, falſi crimen, ſimonia in beneficio acquirendo cõmiſſa, periuriũ: vt no. in c. tuæ, de pœnis. c. at ſi clerici §. vlt. de iud. in his equidem criminib. eſt intelligendus tex. elegãs in d. c. ex tenore. quo deciſum eſt non eſſe quẽquã prohibendum à miniſterio ſuſcepti ſacri ordinis, nec ad alios promotione: ſi crimen occultum ſit, i. nondũ in indiciũ deductũ per probationem, nec notoriũ, aut publicũ alioqui. quaſi Ro. Pon. rñderit nõ eſſe puniẽdũ quẽ ob delictũ occultũ in his, q̃ ptinent ad ſacros ordines, ea pęna, qua puniret, ſi id crimen notoriũ aut ꝓbatum in iudicio foret. idem cõſtat in c. de his, in 1. 50. di. & ꝓbat in regula expreſſim tradita in c. vlt. de tempo. ord. quas rñſiones & iuris Pontificij deciſiones ipſe procedere cenſeo, etiã ſi hæc crimina nõ eſſent omninò occulta, ſed poſſent duobus teſtib. aut trib. probari: modò notoria nõ ſint, nec in iudicio probata: ſicuti ſatis in ſpecie ꝓbat tex. in d. c. vlt. Alia verò crimina ſunt, quæ ipſo iure impediunt ordinis ſuſcepti executionẽ, & ad maiores promotionem: vt homicidiũ, ſimonia in ordine commiſſa, & his ſimilia: in his ꝑfecto criminib. etſi ea oĩnò ſint occulta, nec poſſint teſtib. ꝓbari irregularitas adhuc iure Pontificio contrahit̃. Hoc cõſtat ex his, q̃ prima huius opis parte de Sodomiæ crimine diximus: & deinde in d. c. vlt. de tempo. ord. vbi apparet homicidiũ poſt peractã pœnitentiã adhuc impedire ſuſcepti ordinis miniſterium, & ad maiores promotionem, etiã ſi nec notorium ſit, nec in iudicio probat̃ſi: ſub hoc aũt homicidio & illud cõtinet̃, ꝙ eſt oĩo occultum, modò exterius ſit: igit̃ & hoc impedit ſacri ordinis miniſteriũ, & promotionẽ ad eundem. eadẽ opinio conſtat in c. niſi cũ pridẽ. §. perſonæ. de renuncia. quo in loco gl. in verb. latet. & Ant. à Butrio hoc ipſum plane adnotarunt, & poſt alios Gonſ. a Villad. de irregula. c. dixi etiam. & c. dixi vlterius. Heor. in c. vlt. de tẽp. ord. ſentiũt omnes in c. inquiſitionis. de accuſa. Nec refert poſſe delictũ probari, vel non, mõ ad actũ exteriorem ſuapte natura probabilẽ ꝓceſſum ſit, vt lege humana, & Pontificia is actus cõprehendat̃, tametſi referat qñq; an ſit occultus, vel notorius quo ad plures iuris effectus. Præter hæc mihi ſat erit, ꝙ ex homicidio exteriori contrahat̃ iure canonico irregularitas. qui autem dixerit hæc iura humana nõ eſſe intelligẽda de homicidio oĩnò occulto per accidens, id neceſſe quidem erit, vt ꝓbet. Ex quib. ipſe colligo ex authoritate adhuc Pan. Ang. & ſequaciũ, ex homicidio vtcũq; occulto cõtrahi irregularitatẽ, ab Epo tñ delebilẽ. Etenim ipſe Pan. in hac ſpẽ contractã eſſe irregularitatẽ fatet̃, licet ea ſit ab Epo delebilis per eius occultã diſpenſationẽ. qđ Ang. & alij ita intellexerunt. tametſi Sylu. in ver. homicidium. 3. q. 8. opinatur, hanc irregularitatẽ & in hoc caſu non poſſe tolli per Epiſcopi diſpenſationẽ. Sed & Synodus Tridentina ſeſ. 4. ſub Iulio 3. can. 7. ſtatuit homicidam voluntarium, non eſſe promouendum ad ſacros ordines, nec ad beneficia ẽt ſi homicidiũ non fuerit in iudicio probatum, nec alia rõne publicũ, ſed occultũ. Vr. n. tollere ſacroſancta Synodus diſpenſationem Epis. quamuis & ille canon, [ſi epis voluit interdicere diſpenſationem quo ad ordines ſuſcipiendos] fortaſſis intelligendus ſit in homicidijs, q̃ licet ſint occulta: poſſunt tñ probari, nec ſunt oĩnò occulta. Ipſe etenim oĩnò occulta hac in qõne appello facilioris intellectus grã, quæ nullis teſtib. probari poſſunt, nec aliter, quàm per cõfeſſionem ipſorum delinquentium, tametſi exteriori opere contigerint. [Quibuſdam tñ potius placebit, generaliter à Synodo Tridentina hoc in Canone prohiberi Eporum diſpenſationẽ quo ad ordines ſuſcipiendos: vt tandem nõ ſit admittendum, quod Ang. ex Panor. adnotauit. Nam & eadem Tridentina Synodus ſeſſ. 24. c. 6. expreſſim epis interdicit diſpenſationem circa irregularitates ex homicidio voluntario, etiam occulto prouenientes.]

Hinc illud mihi dubium eſt, quod itẽ vir doctiſſimus Alſon. a Caſtro in d. c. vlt. 3. concluſio. verſi. ex hac opinatur aſſeuerans, filiũ presbyteri ex coniugata ita occultè genitũ, vt non poſſit aliunde probari, quã per parentũ aſſertionẽ, poſſe ſine diſpẽſatione promoueri, & bñficiũ curã aĩarum habens recipere. Contrariũ ſiquidem tenẽt Ant. in c. j. de filijs presbyter. & Gonſ. a Villadiego in trac. de irregu. c. dixi vlterius ꝙ illegitimi. Atque ideo ſuper hac deciſione cogitandum amplius eſſe cenſeo.

Solet tñ Romanus Pontifex qñq; diſpenſare cum voluntario homicida, ẽt publico, quo ad altaris miniſteriũ: hoc demũ addito, ꝙ intra triennium minimè altari miniſtret: & deinde extra locum, in quo homicidiũ perpetrauit. Sic ſanè referunt, & teſtantur Lud. Gomez. in d. tract. expectatiuarum nu. 88. & Io. Stapbilæ. in d. fol. 193. qui ẽt ſcripſere, conſueuiſſe Summum Pontificẽ abſoluere clericum à reatu homicidij, ac oĩs labis, & infamię macula eius occaſione contracta, vt in priſtinos honores reſtituatur. poteritq; hic homicida obtinere ex vi huius abſolutionis beneficiũ ſimplex, ſi id ſibi conferatur. c. 2. de cler. pugnant. in duello: non tñ huic licebit, niſi aliud in abſolutione fuerit expreſſum, ẽt in obtentis ordinibus altari miniſtrare: quod ipſe Io. Stapbilæ. adnotauit.

5 Diſpenſat † verò ſolus Papa cum homicida caſuali, vt in ſacris miniſtret, vel ad ſacros ordines promoueatur. Panor. in c. cõtinebatur. de homic. idem & Doct. maximè Maria. Soc. nu. 95. in c. ad audientiam. eo. tit. Regia l. 51. tit. 6. par. j. licet tñ Epo diſpenſare cum quocunq; homicida, vt in minorib. ordinib. iã ſuſceptis poſſit miniſtrare: quẽadmodum ex c. ad audientiam, & c. continebatur. de homic. & c. 2. de cler. pugnant. in duello. notãt in d. c. 2. Hoſt. Io. And. Inn. Card. & Anania, quorum opinio magis cõis eſt: tametſi quo ad homicidium voluntarium nullibi probetur: & ita eam in homicidio caſuali tm̃ admittũt Abb. in d. c. 2. Soc. nume. 95. & Fel. colum. vlt. & ibi quoque Anania in d. cap. ad audientiam.

Cæterum hæc intelligenda ſunt quo ad miniſterium
6 ordinis. † Nam quo ad beneficium ſimplex obtinendum, poteſt eum homicida, etiam volũtario Epiſcopus diſpẽſare. tex. in d. c. 2. de cler. pugnant. in duello. vbi frequentiſſimè eius interpretes hoc adnotarunt. Soc. item & Fel. in d. c. ad audientiam. Ioan. Staphilæ. de literis grat. & iuſt. fol. 78. qui ſecus eſſe cenſent quo ad beneficium curam animarum habens, argum. tex. in c. j. de filijs presbyte. in 6. tametſi Anania in d. cap. 2. etiam quo ad hoc teneat poſſe Epiſcopum diſpenſare.

Quòd ſi quis beneficium ſimplex habens, homicidium commiſerit, poſſetq; ex diſpenſatione Epi illud retinere: tametſi, ẽt nondum mota lite, nec accuſatione inſtituta, alter hoc beneficium impetraret in euentum priuationis, non poſſet Eps diſpenſare, vt homicida illud beneficium retineret: quia ex pręmiſſa impetratione ius quoddam alteri iam ſit quæſitũ: nec ipſe Papa abſq; huius iuris deroga-

derogatione viſus foret alteri ꝑiudiciū facere, qđ Dom. voluit in conſ.105.col.vlt.vbi hoc aliquot rōnib.probatt & ſequit̃ Io.Staphile.de literis gratiæ,& inſti.fol.78.col.2.

Verū ad huius concluſionis intellectū præmittēdū eſt, homicidā,ēt voluntariū, non eſſe ipſo iure priuatū bñficio eccleſiaſtico,ſed priuādū per ſñiam. tex.in c. clericis. ne cleric.vel monac.notat Inn. cōiter receptus in c. cum noſtris.de conceſſ.præb.uam & eius opin.cōem eſſe aſſerūt Anania,& Fel.iu c.iuquiſitionis.col.j. de accuſa. Aut. Corſe.iu ſing.verb. ſnīa. uotant Capella Tholoſana. 207. Fel.in c.2.col.3.de reſcrip.& in c.ſciſcitatus.col.j.eod.tit. Præpo.in c.ſtudeat.50.diſt.Io.Bernardus iu pract.c.98.

7 Itē eſt ad hoc ipſum adnotandū † eundē voluntariū homicidā,quiq; per ſñiam priuandus eſt bñficio, poſſe interim adhuc peudente accuſarione eidē bñficio reunociare priuſquā cōdemnet̃.gl.elegans in c. 5. vt lite pendeu. in verb.finita.lib.6.quā Doct. inibi ſeuſim probāt. & Ferrari.cautela 44.gl.iu reg. Cancel.27.Rebuff.iu trac.de pacificis poſſ.nu.261. Fel.iu d.c.iuquiſitionis, col.3. Rota in autiquioribus.5.de re iud. Lud. Gomezi.in reg.de Annali poſſeſſore.q.45.uu.3.Caſſanæ.in conſ.44.nu.42. Philippus Probus in addirionibus ad Monachum, in c.Alma mater. de ſent.excomm. uu.6.

Quidam tamen exiſtimant, hanc renunciationē impediri,ſi quis prins impetrauerit à ſummo Pontifice beneficium homicidæ in eueutū priuationis. qđ Dom.iu d.cōſi. 105.tenet in hac ſpē opinatus, renunciationē iſtā uullam eſſe iu hūc ſeuſum,vt poſſit poſtea lis tractari,& lata priuationis ſnīa renūciario fiat inutilis.Coutrariū tñ in hoc ex d.gl. ꝓbare conati ſunt gl.iu d.reg. Cancella.27. col.4. Caſſanæ.iu d.cōſi.44.nn.22.Ioan.Staphil.de literis gratiæ, & iuſt.fol.64.Prob.in d.nu.6.Rota prçcitata.5.in antiquioribus,tit.de re iud.Aut.But.in conſi.43.Aufrer.in additionibus ad Capellam Tholoſa.dec.437. Lud.Gomez.iu reg. de Annali.q.42.nu.4.quibus multum accedit deciſio Aegidij à Bellamera, deciſ.739. Horum opinio magis recepta eſt, ſicuti ex prædictis authoribus apparet. Nec iure admitteudū eſt qđ ipſe Dom.probare vult,nempe,poſt hāc renunciarionem, aut aliam vacationem beneficij aliter, quàm per prinationem cōtingentem poſſe iudicem procedere ad priuationem.Etenim hic proceſſus iam inutilis erit: cum ipſe, aduerſus quem priuationis ſenteutia ferenda eſt,non obtineat, nec poſſideat beneficiū: atq; ita viſum eſt Rotæ i nouis 495.& Lud.Gomez.in d.reg.de Aonali. q.42.nu.5. ſic nec ipſius Dñici altera ratio vrget, ſ.ꝙ nō poſſit fieri renunciatio,nec diſpenſatio iu præiudiciū eius,cui ius quæſirum eſt. Nam illud eſt,verum vbi agitur de præiudicio iuris purè quæſiri: non autem vbi ius quæſitum eſt conditionale,& incertum: ſecundū Rom.conſi. 256. Lud.Gomez.iu d.q.42.& iu reg.de reg.de non tollendo iure quçſito.q.3.quo in loco multa ad hoc allegat.

Cæterum ꝙ Ant.a But.io d.conſi.43.addit hanc reuunciatiouem eſſe nullam,quoties ea facta fuerit poſt ſcientiam prioris impetrationis: quaſi ea iu fraudem fiat. c.2. de renunciatione.in 6.mihi dubium eſt, imò falſum vr̃.licet Aufretius in d.deciſ.436.& Fel.in c.iu noſtra.uu.38.de reſcr.idem ſcripſerint Antonium ſequuti.Nam qui renūciat, iure ſuo vtitur, & ideo uullam frandem committit: quippe,qui ſibijpſi conſulturus,vel amico,vel conſauguineo,eidem beneficio reuuciet, oon vt noceat impetranti. Etenim in d.c.2 manifeſtè colligitur fraus renunciantis,qui nō,vt ſibi cōſuleret,ſed vt impetrāti noceret maximis coniecturis ad id exiſtentibus reuūciat beneficio. atq; ideo in ea ſpē fraus excluditur:habetq; ratiooem aliquam illa deciſio à l.filiæ meæ. vbi Bal.ff.ſol. matrim.not. Boerius in tract. de legato. fol.paruo.26. quib. addendus eſt Barb.iu conſil.60.lib.4.col.5.& 2.Potiſſimè hæc Butrij opiuio nou ſibi ſatis couſtat:ſiquidē ipſemet opinat̃, renunciarionē iſtam fāctam ab iguorāte validam eſſe, ēt ſi prior impetratio hr̃et decretum irritans, & tñ hoc decretum adhuc ignorantes afficit.c.dudum. de præb.in c.1.§. adijciebatur.de cōceſ.præb.eod.lib.vbi hoc cōi omnium conſenſu receptum eſt:& traditur in c.ſi eo tpe.de elec.in 6.in gl.ignorantet.& in c.ſi poſtquam.de præb.eo.lib.per Card.io çle.1.q.1ſ.de elect.& alios, plerìſque locis.

Igitur Dominici reſponſum non eſt ita ſimpliciter admittendum: ſed tūc demum,qñ in prioris impetrarionis literis expreſſim ſit appoſitum,ꝙ renūciatio lite pendente facta ab ipſo priuando cedat in vtilitatem impetrantis: cuius clauſulæ meminere Io. Staphilæ.iu d. *fol.64.* & Prob.iu d.c.Alma mater.Soletq; concedi,ac literis clauſula iſta adſcribi poſt primam priuationis ſnīam,nō antea: vt ipſe Staphilæus teſtatur, & niſi fallor, ex hoc minime tollitur epiſcopo diſpenſandi ptās: ipſiq; diſpēſatio impedit priuationis ſnīam: quidquid contrarium ſenſerint Do. & Io.Staphilæ.in d.fol.78. Nup tñ Lugdunēſis in reg. cancell.58.nu.55. cōem opinionem improbat, vbi ea renunciatio fit in ſauorem certæ perſonæ:cuius ſnīa fortaſſis iure,& æquitate præualet ob fraudem,quæ in hac ſpecie manifeſta videtut. idcircò lector optime, cogitabis.

His verò,q̃ de diſpenſatione ſup hac irregularitate diximus,illud libēter adiecerim,quod io proximā confert vtilitatē:nēpe poſſe diſpenſare in hac irregularitate contracta ex homicidio,qđ per iudicē,aut iuſtitiæ miniſtros fuerit commiſſum,eum qui ptātem habuerit diſpenſandi ſuper irregularitate cōtracta ex homicidio caſuali. Nam quo ad hoc, homicidium iſtud caſuale cenſetur, quippe nullam culpā, imò meritū hēat. quod Caiet.adnotauit in ſumma,in verb.irregularitas.in fi.tametſi hoc homicidiū voluntariū verè ſit,licitū tñ,vt ſatis cōſtat. Atq; hæc dicta ſint de homicidio volūtario: đ irregularitate ex eo cōtracta:& de diſpēſatione ſup hoc impedimēto impetranda, à quo.ſ.petenda ſit. Reliquū erit de homicidio caſuali tātiſper agere, ad pleniorē huius tractatus examinationē.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Homicidium caſuale, quid ſit?*
2 *Irregularitas oritur ex homicidio caſuali cum diſtinctione operis illiciti, & liciti: quæ in hoc §. latius explicatur, quàm fuerit à doctoribus tradita.*
3 *Chirurgus, an irregularis ſit? & de medicis, chirurgiſq; clericis: & an medicus imperitus puniatur de morte ægroti?*
4 *Intellectus cap. ſicut. de homicid. & num.10.*
5 *Intellectus cap. delectus de homicid. & nu.10.*
6 *Intellectus cap. exhibita. de homicid. & ibi de iactu diſci, perpenſus Homeri locus.*
7 *Sphara ludus apud Homerum exponitur ad Iulij Pollucis interpretationem, aduerſus Eraſmum.*
8 *Intellectus cap. continebatur de homicid.*
9 *Latiſſima culpa, an efficiat quem irregularem?*
10 *Multa aduerſus communem Canoniſtarum diſtinctionem de opera licita, & illicita ad caſuale homicidium traduntur: & inibi vera reſolutio.*
11 *Habens in domo leonem, aliamve feram, an ſit irregularis, ſi ea hominem occiderit.*

§. QVARTVS.

1 HOMICIDIVM † aūt caſuale illud dr̃, qđ caſu prçter intentionem committētis, vel cauſam dantis contigerit. Nam ſm Ariſt. 2. Phyſ. caſus eſt cā agens præter intentionē. cuius rei gratia ſubijcia hoc in loco S.Th. diſt.2.2.q.64.ar.8.ea,inquit, q̃ caſualia ſunt ſimpl̃r loquendo nō ſunt intenta, nec voluntaria. Et quia oē pc̄m̄ eſt voluntariū ſm Aug.cōſequens eſt, ꝙ caſualia in quantū hmōi nō ſunt pc̄tā: contingit tñ id quod nō eſt actu,& per ſe voluntariū,vel intentū, ſm quod eā p accideos dr̃ remouens prohibens. Vñ ille, qui non remouet ea, ex quib. ſequitur homicidiū ſi debeat remouere, erit quodammodo homicida voluntarius. Hæc Th. qui ſtatim ſequitur,& probat cōem Canoniſtarū diſtinctionē, quæ ſolet in homicidio caſuali adhiberi in hunc ſanè modū, vt qui dederit operā rei illicitæ,ſi caſuale homicidium ſequatur, irregularis ſit:ſiue adhibuerit diligentiam, quam potuit, ne ſequeret̃:ſiue negligens fuerit. Is verò qui dederit operā rei licitæ, tunc denique ſit irregularis, cum non adhibuit eā diligentiā, quā potuit,& debuit adhibere, ne homicidiū caſuale ſequeret̃. Hanc opinionem ex plurib. iuris Pontificij deciſionib. exponit gl. in c.ſicut dignū. §. vlt.

vlt.in verb.conſilium.& in c.cõtinebat. de homi.& vbiq;
Doct.cõiter Caiet.poſt S.Th.in d.ar. 8. vbi eleganter ſcri-
bit,hanc diſtinctionẽ quo ad irregularitatẽ eſſe admittẽ-
dã:non tñ quo ad pctm̃:ſiquidẽ ille, qui dat operã rei illi-
citæ,ſi adhibuit diligentiã,quã debuit,& potuit,ne homi
cidiũ caſuale ſequeret: & nihilominus caſu id contige-
rit,erit reus illius actus illiciti,cui dabat operã:non tñ ho
micidij,ſicut nec quo ad pctm̃ erit homicidij reus,qui de
dit operã rei licitæ,& aliquã abſq; dolo culpã habuit:te-
net tñ pœnitere.gl.Abb.Ana.& Fel.in c. presbyterum. de
homici.tex.optimus in c.vlt.15.q.j. Alſon.à Caſt.lib. 2.de
poteſta.legis pęnalis.c.14.verſi.2.propoſitio.Et Domi.So-
to lib. 5.de iuſti.& iure.q.j.ar.9. Eandẽ Canoniſtarũ diſtin-
ctionẽ ſequunt Alber.Trotius de vero & perfect.cler.lib.
2.c.27.Gonſ.à Villad.de irreg.c.de pcuſſore.col. 6.Socin,
in c.ad audiẽtiã.de homic.nu.48.& poſt alios Syl. in verb.
homicidiũ.2.col.j.cui equidem diſtinctioni ad eius proba
tionem aptandi ſunt aliquot iuris humani reſponſa.

Primum ad prioris partis exemplũ adduci ſolet tex.in
2 c.tua nos.in princ.de homic.etenim monachus, † qui tu-
morẽ,pietatis cauſa,ferro aperuit,quia vulneratus mor-
tẽ obijt, irregularis cenſet: & tñ oẽm diligentiam adhi-
buit , quam chirurgus peritiſſimus adhibere tenebatur.
Etenim,vt medicus non teneat de morte infirmi,aliquot
ſunt neceſſaria.Primum ꝙ ſit peritus in ea profeſſione,&
arte.l.illicitas.§.ſicuti.ff.de offi.præſi.

Secũdum ꝙ admoneat infirmum , vt præcaueat ab his,
quæ ſibi ſunt nocumento futura.tex.in d. c.tua nos . Nec
tñ tenet ſp,& continuò adeſſe ægroto, ſecũdũ Hoſt.Anc.
& Doct.in d.cap.tua nos. niſi ægrotus pp maximũ ægri-
tudinis periculũ cuſtodia indigeret:tunc equidẽ tenetur
medicus vel præſens eſſe,vel admonere,vt diligenter cu
ſtodiatur, Sic Hoſt. cenſet in ſumma de ætat. & qualit.§.
ordo.verſi.ex poſt facto.quẽ refert,& ſequit Ripa in trac.
de peſte,par.vlt.§.Medicorũ.nu.48.quo in loco multa ad-
ducit de medicis imperitis,an & hi teneantur,ſi infirmus
ob eorũ culpã moriatur. Eſt.n.tex.in d.c.tua nos. qui pro-
bat,his mortẽ ęgroti imputari.idẽ conſtat in d.§.ſicut.vbi
Alb e.exiſtimat,medicũ imperitũ,cuius cã ęgrotus mortẽ
obierit,pœna extraordinaria,non ordinaria puniendum
fore.l.3.§.j ff.de ſicar.notat Rip.in d.§. medicorum. Regia
l.6.ti.8.par.7. vt hinc meritò Iouianus Põtanus dixerit in
Charonte,Liberius medici viuunt, vt quibus permiſſum
ſit hoĩem impunè occidere. Medicos.n.non mò lex abſol
uit ab homicidio,verum mercedẽ quoq; eis ſtatuit . Hæc
3 Pontanus.igit cũ in ſpecie d.c.tua nos.† Monachus fęmi-
nã illã admonuerit, vt à vento caueret , & ipſa vento ex-
ponens ſeipſam,mortem obierit,apparet, non alia rõne
monachũ illum cenſeri irregularẽ , quàm quod operam
dederit rei illicitæ,non ſimplr,ſed ſibi:quia chirurgus eſ
ſe nõ poterat.tex.eſt i c.ſniam ſanguinis.ne cleri.vel mo-
nac. Nullus , inquit , clericus ruptarijs , vel balliſtarijs,
aut hmõi viris ſanguinũ ꝑponatur:nec vllam Chirurgiæ
artẽ ſubdiaconus,Diaconus, vel ſacerdos exerceat,quæ
aduſtionẽ vel inciſionẽ inducit. Qua rõne Panor.ibi col.
pe,& ſi.ac Paulus Pariſi.conſi.96.col.vlt.lib.4.tenent,cle-
ricum in minoribus conſtitutum beneficium eccleſiaſti-
cum habentem irregularem eſſe , ſi ex chirurgiæ officio,
cui operã dat , aliqs mortẽ obierit abſq; eius culpa.quip
pe qui artẽ ſibi interdictã exerceat.Hic eſt ergo verus in-
tellectus ad tex.in d.c.tua nos.ſicuti gl.ſuboſcurè,& Doc.
manifeſtè inibi tradiderunt.Quorũ opinionẽ ipſe cẽſeo
veram eſſe, quoties ægrotus moriatur ex cauſa alicuius
aduſtionis,vel inciſionis à chirurgo illatæ.Nam ſi chirur-
gus nullã aduſtionem,nec inciſionẽ fecerit , & tñ ab alio
vulneratus,aut alioqui ægrotus moriat abſq; culpa chi-
rurgi,vel ſi a chirurgo aduſtus,aut inciſus , non ex occa-
ſione inciſionis,vel aduſtionis,ſed ex ipſa graui,ac letha-
li ægritudine mortẽ obierit,nulla contrahitur irregulari
tas : quod ſatis conſtat ex conſtitutionibus ad hanc rem
paulò ante citatis.His oĩbus illud libenter addiderim , ꝙ
clericus in minoribus conſtitutus ordinib.chirurgiæ artẽ
exercens, poterit corã ſeculari iudice conueniri pro ne-
gligẽtijs,& culpis commiſſis in eius artis vſu. notat opti-
mè Io.Gallus in q.150.Hinc infertur,ꝙ ſi laicus,aut cleri-
cus in minoribus chirurgus eſſet, & iuxta artis peritiam
chirurgiæ operam daret, atq; ex aliqua inciſione abſque
eius culpa ægrotus periret,non eſſet irregularis cenſen-
dus:notant Card.in d.c.tua nos.& Mari.Socin.in c. ad au-
dientiam.de homicid.nu.31.

Sic & idem Card.in d.c.tua nos.j.col.ſcribit,ꝙ ſi mona
chus,aut clericus exercet medici artem,& peritus eſſet,
attñ abſq; eius culpa , caſu infirmi & ægroti moriantur,
non eſſet is irregularis:quippe operã daret licitæ rei , &
quæ non eſt ei indirecta.c.ad aures.de ætat.& qualit.Nam
ibi cõſuluit Romanus Pontifex, ꝙ hic ad ordines nõ pro
moueatur , ſi is conſcientiã habet læſam alicuius culpæ:
quaſi liberè permiſſum iure ſit ad ordines ſacros promo-
ueri,vbi medicã artem abſq; culpæ ſuſpicione exerceat.

Ex his ẽt apparet,eum irregularem eſſe,qui infirmi,&
ægroti curam habens , dederit ei aliquam potionẽ abſq;
medicorum mandato , aut contra eorum prohibitionẽ,
ſi ægrotus ex hoc mortuus fuerit: notant Inn. & Doct. in
d.c.tua nos.& Mari.Socin.in d.c. ad audientiã. nu.32. Pari
ſanè ratione qui ęgrotum in mortis agone nimis anxium
in aliud reuoluat latus,vt citius moriat, & ne magis cru-
cietur mortis tormentis, irregularis erit . quod Socin. in
d.nu.32.ſcribit.ac Panor.in cap.ſententiam ſanguinis.ne
cleric.vel monac.Gonſalu à Villadiego de irregul. cap.de
percuſſore.col.5.poſt Specu.titu.de diſpenſatione.§.iux-
ta.verſi.quid ſi alius infirmum .

Hi verò authores,ẽt irregularem eſſe opinantur eum,
qui à vulnerato ſagittam extraxerit, ſi ex hoc ipſe vulne-
ratus moriatur.Quorum ſentẽtiam ego admitterem,vbi
in extrahendo ſagittam,aliquam culpam habuerit, quia
non ſeruauit modum ab huius rei viris peritiſſimis præ-
ſcriptum , vel operam dederit rei ſibi illicitæ , & interdi-
ctæ: alioqui non eſt omninò vera prædicta opinio.

Secundò,in einſdem prioris partis probationem expẽ
4 ditur † tex.in c.ſicut.de homicid.vbi illicitè ludens cũ fę-
mina prægnante,cenſetur irregularis,ſi ex hoc luſu caſu
contigerit fœtus animati abortio : tametſi nullam culpã
in eo ludo homicidio præſtiterit: ſic etenim cõis oĩum
Doct.ſenſus illud rñſum interpretatur,ex eo, ꝙ ludẽs cũ
muliere prægnante commercium carnale cum ea habe-
ret,aut habere conſueuiſſet,quaſi hæc irregularitas mini
mè contraheretur à fratre,vel cõſanguineo,qui cum fę-
mina prægnante licitè eodem luſiſſet mõ.Sed & hanc po
ſteriorem ſniam horum authorum,non aliter veram eſſe
opinor,quàm ſi quis cum muliere , etiam conſanguinea,
prægnante tamen cautè luſerit : alioqui irregularis erit
propter culpam in ipſo ludendi modo commiſſam:quod
boni viri arbitrio nec[illegible]ſariò eſt committendum.

5 Tertiò ad idem conducit † tex.in c. dilectus. de homic.
quo deciſum eſt,nõ eſſe clericum irregularẽ , qui cũ equi-
taret , abſq; eius culpa puerum equi impulſu occiderit:
qa operã dabat rei licitæ.igit ſi operã rei illicitę dediſſet,
& is caſus cõtigiſſet,foret irregularis.eadẽ ferè rñſio tra-
ditur in c.ſignificaſti.in j.eo.titu. vñ ſi quis contra prohi-
bitionẽ equitaret,ac deniq; daret operã rei illicitæ,& ac
cideret,quod in præcitatis rñſis continetur , foret planè
irregularis.quod Caiet.ſcribit in d.q.64.ar.8. verſi.vnde ſi
religioſo . de quo paulò poſt diſputabit. Obiter tñ eſt ad-
notandum,hanc opin.Caie.deduci ex mente oĩum Cano
niſtarum in d.c.dilectus,& in d.c.ſignificaſti.

Poſterior aũt diſtinctionis pars conſtat ex eodem c.di-
lectus.& c.ſignificaſti.quib.apparet, dantem operã rei li-
citæ non eſſe irregularẽ , ſi abſq; eius culpa hoĩs mors ca
ſu ſequat.Hinc ſanè fit,vt caſus cõtingẽs ex feritate equi
nõ imputet ſeſſori, qui nullã culpam habuit . idẽ probat
ex l.prima,in princip. ff. ſi quadrup. paup.feciſ.dicatur.
notat Bal.tex.in d.c.dilectus.ad hoc in conſi. 443. lib. 4. l.
idem iuris.§.j.ff.ad l.Aqui.§.impetu quoque. Inſtit.de lege
Aquil.Regia l.4.& 5.tit.8. par.7.l.7.ti.17.lib.4.Forid.15.tit.
13.lib.8.ordina.& l.6.titu.15.par.7.

Ad eandẽ partẽ pertinet tex.in c.presbyterum.de ho-
mic.vbi magiſter operã rei licitæ pſtans,& exhibens,ſi di
ſcipulũ percuſſerit culpã habẽs in exceſſu correctionis,
eſt irregularis morte inde ſequuta: pp culpam.n.tenetur,
quia exceſſit in correctione.l.pceptoris. ff. ad l.Aquil.ſed

& ſi.

& ſi.§.vlt.ff.eo.ti.l.itē quærit.§.idē Iulianus.ff.locati l.9.ti.8.par.8.tenebit.n.iuxta modū culpæ, vt in dictis legib.probaē.at ſi nullā habuerit in exceſſu culpā, nequaquā tenebit de homicidio caſuali inde ſequuto:quod Doct.omnes vſr in d.c.presbyterum.adnotare, ēt quo ad irregularitatem, quicquid Fel.ibi contrarium probare conetur, nu.3.

Tertiò eadē poſterior pars probatur in c.ex literis. in 5.& c.Ioānes.de homic.quib. in locis nō eſt irregularis, qdū pulſaret campanas, aut eas tolleret, caſu quodā abſq; eius culpa homicidio cām dederit.etenim non eſt irregularis, quippe qui operā daret rei licitæ, ꝙ ſi pulſatio cāpanarū eſſet aliqua ex cauſa illicita, ꝓfectò fatent oēs vtrobiq; irregularitatē contrahi . ſi abſq; culpa pulſantis vel cāpana, vel tintinnabulū ceciderit, & aliquē ad mortem læſerit. Id verò mihi ſatis dubiū eſt, ſicuti ſtatim tradeē, conſtat tñ, irregularē eſſe, qui ad ſeditionē & arma pulſauerit campanā, & inde fuerit ex prælio inito aut pugna ſequuta mors, cum maximā huic morti cauſam dederit.

Nec tñ admiſerim, eū irregularē eſſe qui campanā pulſauerit in ſignum, ꝙ aliquis eſt furca ſuſpendendus, aut à miniſtris iuſtitiæ iugulandus:tametſi cōtrariū notauerūt Doct in d.c.Ioānes & Soci.in c.ad audiētiā. de homic.nu.58.falſum.n.id eſt, cum hic nec cauſam propinquam, nec remotam dederit morti, aut homicidio, ſic nec ille erit irregularis, qui ligna, aut ſtramenta dederit ad comburēdum hæreticum iam mortuum, ꝙ ſi viuus foret comburēdus hæreticus, eſſet irregularis, qui ligna ad combuſtionē miniſtraret.Card.in hac cle.ad ſi.idem & Fel.in c.ſicut dignum.de homic.§.hi quoque.Soc. in d. c. ad audientiam. de homic.nu.62.Palud.in 4.ſent.diſt.25.q.4.Specu.titu.de diſpen.§.iuxta.nume.44.

6 Quarto hinc deducitur † intellectus ad tex.in c.exhibita.de homic. vbi non cenſetur irregularis ille, qui miſit ludendo lapidem in alium, & is à lapide fugiens, ac demum procidens in alterum lapidē caput offendens, culpa medici mortem obierit.Nam qui miſit lapidē, operam dabat rei licitæ, nec aliquam culpā habuit, quam ipſe prǫuidere potuiſſet:idcirco homicidium caſu contingens ei minimè imputaē, ꝙ ſi culpā habuiſſet, quia lapidē ita grauem miſit, vt nō fugienti vulnus poſſet inferri periculoſum, tunc irregularis eſſet qui lapidē miſit: ſicuti notant Inn.Abb.& Anan.& Doct.ibi, quib. ſuffragat in ſimili deciſ.Bar.in l.ſi gemma.ff.arbor.furtim cæſar.de quo tantiſper egimus in hac parte.§.2.nu.9.quidā tñ, ꝓſertim Abb. & Anan.in d.c.exhibita.cēſent, ludum illum proijciendi lapides eſſe licitū iter pueros, licet inter maiores eſſet reprobus, quia noxius.l.nā ludus.ff.ad l.Aquil.ego verò quoties agitur de ludo proijciendi lapides ad offenſionem, opinor nec inter pueros, nec inter maiores licitum eſſe, quia noxius eſt, tametſi qui eo in ludo alterū occiderit, aut percuſſerit, non ſit puniendus pœna ordinaria, ſi conſuetudine is ludendi modus, ea ve pugna fuerit inducta: quod notant Anch.in c.cū venerabilis. de coſuet. idem in conſi.283.Crem.in ſing.149.Cæpo.in conſi.30. facit ad id gl.in d.c.cū venerabilis.& in c.deniq;.4. diſt. vbi Præp. gl.in c.ſanè.de tēp ord.& q̄ latè tradit Rochus Cur.in c.vl de conſuet.fol.paruo 14.Hipp.in l.j.limit.19.ff.de ſicarijs, Iaſ.& Purpu.nu.113.poſt Bar.in l.ſingularia.ff.ſi cert. pet. ex quib.ipſe colligo conſuetudinem prauam non excuſare, etiam in foro iudiciali à tota pœna: ſed bene ab aliqua parte pœnæ, nempe à pǫna ordinaria.notat & Mart. Azpilcueta in c.conſideret.§.tanto.de pœnit.diſt. 5. hæc prædictǫ gloſſæ voluerint ſimpliciter coſuetudinem iniquam excuſare à pœna, non à peccato.

Potuit ſanè ludus proijciendi lapides licere, ſi is contigerit ad vires corporis, & induſtriam experiundas : non quidem ad nocendum, ſicuti de iactu diſci, ſolet adnotari cuius Homerus meminit Odyſſeæ 9: & ſic lib.8.

Τὸν ῥα περιστρέψας ἧκε στιβαρῆς ἀπὸ χειρός.
Βόμβησεν δὲ λίθος, κατὰ δ᾽ ἔπτηξαν ποτὶ γαίῃ
Φαίηκες δολιχήρετμοι ναυσίκλυτοι ἄνδρες
Λᾶος ὑπὸ ῥιπῆς. ὁ δ᾽ ὑπέρπτατο σήματα πάντων.

Hæc Latinè ad verbum.

Verſatum hunc valida ſubmiſit in aera dextra.
Intonuit lapis, atq; in humum formidine ſternunt

Phæaces gens gnara maris, ratibuſq; ſuperba
Ob ſaxi iactum. verum id procul omnia ſigna
Tranſuolat.

Erat autem diſcus lapis orbicularis, quem exercitij gratia iactare ſolebāt plerunque.ſcribitq; Didymus in commentarijs ad Homerum, diſcum habuiſſe in medio funē, quo contorquebatur, vt maiori impetu emitteretur. huius ludi meminit & Martialis lib. 14.

Splendida cum volitent Spartani pondera diſci,
Eſte procul pueri, ſit ſemel ille nocens.

Item & Plautus in Bacchidibus,

Ibi curſu, luctando, haſta, diſco, pugillatu, pila.

7 Hoc aūt in loco libenter lectorē admoneo, Eraſmū † virū alioqui Græcæ, & Latinæ linguæ peritiſſimū, in d.prouerbio nō ſatis diligēter Homeri locū expēdiſſe.Etenim cū Iulij Pollucis ludū de pilæ iactu explicaret: quia lib. 9. ita inquit : Vrania verò ſic habet, aliquis reſupinans ſeſe ſphǫram in cǫlum mittit, reliquis aūt certamen erat, vt eā, priuſquā in terrā recideret, raperēt:id qd' in Phæacib. ſignare vr Homerus.hæc Pollux.Eraſmus exiſtimat, Pollucē Homeri locū citare, quem nū de iactu diſci nos tradidimus:cum ſatis differat à diſci iactu, ludus ſphǫræ.cuius Pollux meminit. eſt igitur locus, quem Pollux indicat, apud Homerum in eodem libro octauo Odyſſeæ:

Οἱ δ᾽ ἐπεὶ οὖν σφαῖραν καλὴν μετὰ χερσὶν ἕλοντο,
Πορφυρέην, τήν σφιν Πόλυβος ποίησε δαΐφρων:
Τὴν ἕτερος ῥίπτασκε ποτὶ νέφεα σκιόεντα
Ἰδνωθεὶς ὀπίσω. ὁ δ᾽ ἀπὸ χθονὸς ὑψόσ᾽ ἀερθεὶς
Ῥηϊδίως μεθέλεσκε, πάρος ποσὶν οὖδας ἱκέσθαι.

Hæc latinè ad verbum.

Hi igitur poſtquam pilam pulchram in manibus acceperunt,
Purpuream, quam ipſis Polybus fecerat prudens:
Hanc alter iaciebat ad nebulas vmbroſas
Flexus retrò. alter autem à terra in altum eleuatus,
Facilè accipiebat, antequam pedes ad pauimentum venirent.

Vtebantur aūt & veteres diſco ad hoc exercitium ferreo, iſque appellabatur, authore Euſtachio, Solos.idē cōmemorat Lud.Cælius lib.lec.antiq.13.c.12. Hiſpani dicimus Herron. Tametſi innominatus Homeri interpres Iliad.lib.23.has duas dictiones ita diſtinxerit, vt diſcus planus ſit ac latus:Solos verò rotundus, & orbiculatus.

Quintò ex eadē concluſione deducit vera interpreta-
8 tio † ad tex.in c.continebaē, & in c.lator.de homicid. etenim in priori caſu homicidiū caſu contingens, irregularitatē inducit:in poſteriori verò minimè, & tñ vtrobique dabat quis operā rei licitæ.eſt igitur diſcriminis rō ex culpa conſtituenda:ſiquidē eo caſu, quo irregularitas inducta eſt, qui dabat operā rei licitæ culpam habuit : quia nō adhibuit diligentiā, quā debuit in prǫcauendo homicidij caſum:at in altera ſpecie eam diligentiā adhibuit: atq; idō nō efficiē irregularis, ſm cōem oium ſniam, poſt gl.ibidē, quo fit, vt ex d.c.lator.ſatis probeē, paleſtræ ludū licitum eſſe, ēt clericis.Conſtat ſanè hunc ludū, & ei ſimiles exercendǫ virtutis cauſa licitos eſſe.l.ſolent. ff.de aleæ luſu, & aleat.imò ſi quis hoc in ludo vſus defenſione, & natura ludi, vt victus euadat, alterū occiderit, nō tenebiē de homicidio.l.qua actione.§.ſi quis.l.ſi ex plagis.§.cum pila.ff.ad l.Aquil.glo.Alb.& Iaſ.in l.in executione.§.vlt.ff.de verb. obl.Dec.conſi.9. Soc.conſi. 16. lib.j.Hipp. in pract. §. vberius.nume. 9.qui ad hanc rem multa tradidere.

Ipſe quidē opinor, ludos eā exercendarū virium tunc clericis ſaltē cōſtitutis in ſacris licere, quoties hi ludi oō ſunt cōi hoīum iudicio periculoſi ad vulnera, vel mortē, qd' ex multis probaē, quæ notari ſolent in c. j. & c. ſniam ſanguinis.ne cler.vel mona.& in c.j.de torneamen. Atq; hǫc dicta ſint de his, qui operā dederunt rei licitǫ:& tñ cēſenē irregulares ꝓp culpā cōmiſſam in non ꝓcauendo ea
9 q̄ poterant homicidio cauſam dare.Nec tñ † culpa leuiſſima in hoc caſu eſt ſufficiēs ad irregularitatē, ſicuti probat tex.in c.quæſitū.de pœni.& remiſſ.vbi Panor. hoc notat, & Gonſ.à Villad.de irreg.c.de percuſſore.col. 7. Rauē.in d.c.quæſitū.Ang.in verſi.irregularitas.§.3.Sylu.in verb.homicidiū.2.col.2.& in §.23.& licet gl.in c.ſignificaſti.in primo, de homic.teneat, culpā leuiſſimā eius, q rei licitǫ operā dabat, imputari ad irregularitatē:exēpla tñ, q̄ illi opinioni aptauerunt Hoſt.& Io.And.potius pertinēt ad cul-

pam,

pam leuẽ, q̃ ad leuiſſimã. atq; ita ipſe opinor veriorẽ eſſe opin. Abb. q̃ eã intelligit, vbi culpa leuiſſima õtigerit in omittẽdo: nã ſi in cõmittendo contigiſſet, ſufficeret ad irregularitatẽ. tex. optimus ad hoc in c. cõſuluiſti. 2. q. 5. & ibi gl. quib. accedit, ꝙ leuiſſima culpa contingens in cõmittẽdo, ad leuẽ culpã ptinet. gl. in l. lege Cornelia. ff. ad Sillani. cuius nos meminimus ĩ epitome ad quartũ Decr. 2. par. c. 6. §. 8. nu. 13. poſſet ẽt leuiſſima culpa ſufficere ad irregularitatẽ, licet ad omiſſionẽ ptineret, vbi qs mercede conductus tenerẽ ad diligentiã exhibendã. qđ probatẽ ex rõne tex. in l. qui mercedẽ. & ibi Bar. ff. locat. Bar. & Pau. in l. domus. ff. eo. titu. ex quib. conſtat, teneri eũ de leuiſſima culpa, qui mercede conductus tenebatur ad diligentiã adhibendam, ſic & in hac ſpecie irregularitatis vẽſum eſt Syluest. in d. verb. homicidium. 2. §. 15. ſecundum quæ ſunt intelligenda quæ tradita fuere ab Anania, in c. dilectus. de homicid. col. vlt. & verſi. conſidera.

Ex his ipſe inſero homicidiũ à perſona priuata cõmiſſum, nuſquam imputari ad irregularitatẽ niſi habeat aliquã pčti malitiã, & culpã. Nã qui oĩnò excuſatẽ à peccato homicidij priuati, ẽt excuſabitẽ à pęna irregularitatis prouenientis ex homicidio priuato. c. ad audiẽtiã. de homic. cui accedunt, & oĩa, q̃ paulò ante explicuimus. notant in ſpẽ illationẽ iſtã Palud. in 4. ſent. diſt. 35. q. j. ar. 4. & Alfon. à Caſt. lib. 2. de poteſt. leg. pę. c. 14. verſi. j. principalis concluſio. & in verſ. 2. ꝓpoſitio. & rurſus col. vl. q̃ irregularitas homicidij, licet in pſona publica cõſtituatẽ ſine peccato, cũ nihilominus ſit voluntarium, in perſona tñ priuata ſemper peccatum aut culpam aliquam exigit, ſiquidem alioqui eſſet omninò inuoluntarium homicidium, ſaltem caſuale ſine culpa, quod non inducit irregularitatem, vt conſtat ex toto titu. de homicidio.

Hinc ẽt conſtat, ꝙ licet alioqui cauſa propinqua, non remota, ſit conſideranda. glo. cõiter recepta in c. de cætero. de homic. gl. in l. ſi mulier. ff. rer. amota. & cauſa propinqua ſit illa, quę damnũ dat, non accedente alia extrinſeca cã. l. qui domum. ff. locati. notat Abb. in c. diſcretionẽ. de eo, qui cogno. conſang. vxo. ſuæ, quæ quidẽ cauſa dr aliter immediata, vt explicat Dec. in auth. pręterea. C. vñ vir & vxor. col. 8. Bar. in l. j. ff. de actionib. & obliga. Cagnolus in rub. ff. fine in Procœmio Pandectarum, col. j. oĩum latiſſimè And. Tiraq. in libello, de cauſa ceſſante. limitatione 20. Eleganter Cicero ex Medeæ fabula lib. 2. ad Herenniũ nu. 68. & in lib. de Fato. ex eadẽ fabula, [& ex his, quæ in eius prologo Euripides ſcribit] lõgius idem explicat Clemens Alex. lib. 8. Stromatũ, attamen ad culpam aliquã, ſaltem eam, quæ ſufficiat ad irregularitatem cõſtituendam, non eſt ſemper neceſſaria cauſa immediata, aut propinqua, imò ſufficiet alia cauſa, modò ſit non admodum, vel omninò remota, quod bonus vir arbitrabitur.

Cæterũ de homicidio caſuali cõtingenti ex eo, ꝙ quis dabat operã rei illicitæ, illud eſt oĩnò cõi oĩum ſñia definitum, vt irregularitatẽ induat, ẽt ſi id caſu, & pręter voluntatẽ, ac intentionẽ acciderit, & adhibita fuerit diligẽtia, q̃ ad id præcauendũ adhiberi potuit, ac debuit. Cuius concluſionis veritatẽ libenter quadã argumẽtatione expẽdã. Etenim aut hęc irregularitas oritẽ ex illa culpa, quã quis hẽt in eo, ꝙ operã dat rei illicitæ, aut ex illa, q̃ cõtingit in negligẽtia nõ ꝓcauendi, q̃ homicidio caſuali poterãt cãm dare, non oritẽ ex poſteriori, vt oẽs faciẽt, quia ãtidẽ conſtituitẽ irregularitas, ẽt ſi qui dabat operã rei illicitæ adhibuerit diligentiã, quã debuit, ꝓcauendo, q̃ nocere potuiſſent, & q̃ præcauere potuit, ac tenebatẽ. Igitẽ irregularitas oritẽ ex priori culpa. Qđ ſi ex priori culpa oritur id, mirũ eſt, cũ ea culpa nullo pacto ad homicidiũ ptineat, ſicuti diximus in principio huius paragraphi. etenim qui illicitè, & cõtra iuris prohibitionẽ equitaret, ac oĩnò adhibuerit diligẽtiã, quã debuit, ne equus alicui noceret in ipſo inceſſu, & curſu, atq; nihilominus caſu minimè ꝓcogitato aliquẽ occiderit equus, erit hic reus illius contumaciæ, quã cõmiſit, non tñ homicidij quo ad culpã. vñ ſit, vt debeat hic liber cenſeri ab irregularitate prouenienti ex homicidio à perſona priuata commiſſo. Quod paulò ante probauimus. Rurſus ſi ex priori culpa hæc irregularitas datur, patet multis in caſibus eam eſſe conſtituendam, de quib. viri vtriuſq; iuris peritiſſimi meritò dubitabunt, & pleriq; planè cenſebunt non poſſe iure irregularitatem dari.

Primus in eo proponitẽ, qui aduerſus prohibitionẽ illicitè chartas ad ludendũ conficeret, ac demũ qui eiſdẽ ludebat, alterũ orta cõtentione occiderit. Etenim qui chartas fecit luſorias, operam dedit rei illicitæ, ex qua præter eius cognitionem mors contigerit, quam ipſe nõ potuit præcauere, maiori adhibita diligentia, & tñ in illa conſtituitẽ priori culpa, ſed hunc non eſſe irregularẽ, probat optimè Soc. in d. c. ad audientiã. de homic. nu. 49. igitur prior illa culpa ſimpliciter nõ eſt ſufficiens ad irregularitatem.

Scđò idẽ accidere põt in eo, q̃ cũ artifex eſſet ex ferro furto ſublato enſẽ fecerit, & q̃ ab eo illũ emerit, l oĩem ciderit, hic ſiquidẽ artifex non erit irregularis, vt notauit Alfon. à Ca. in d. lib. 2. de poteſt. leg. pę. c. 14. verſ. hic tñ admoneo. Quòd ſi prior illa culpa ſufficiens foret ad irregularitatem, profectò hic eſſet cenſendus omninò irregularis, quòd eſt omninò falſum.

Tertiò ad idem traditur exemplum de eo, qui vxorem alicuius per adulteriũ polluerit, & ea ex cã maritus eã occiderit, nõ. n. erit irregularis adulter. & ſanè non eſſe hũc irregularem idem vir doctiſ. Alſon. à Caſt. cẽſet in d. verſ. his tamẽ admoneo, quia homicidium hoc non ſequitur per ſe, nec neceſſariò ex adulterio, ſed ſolũ pter intentionẽ adulteri occaſionaliter. Attñ ſi illa prior culpa ad irregularitatẽ ſufficeret, dubio ꝓcul eẽt hic adulter irregularis.

Quartò, ipſe conſidero in ſpẽ c. dilectus. de homic. & c. ſignaſti. eo. tit. ꝙ ſi quis eſſet à iudice, vel ſuperiore domũ exire prohibitus, & is, contempto hoc ꝓcepto, extra domũ equitaret, atq; abſq; eius alia culpa equus calce aliquẽ occiderit, profectò hic non erit irregularis, ꝙ ſi illa prior culpa. ſ. opera illicita eſſet ſufficiens ad irregularitatem, dicendum foret hunc irregularem eſſe, idque Caiet. notauit, & aſſeuerat in d. ar. 8. cuius nos paulò ante meminimus, nec tamen eius opinionem probamus.

Quintò, eadã eſt conſideratio facienda ad tex. in c. ex literis. in ſ. & c. Ioãnes. de homic. ſiquidem qui tempore interdicti eccleſiaſtici cãpanas pulſaret ad officij diuini ſignum, daret operã rei illicitæ, & tamen licet contingeret caſu tintinnabuli aliquẽ occidi abſque culpa aliqua ipſius pulſantis campanas, ita quidem, vt nulla poſſet alia notari culpa, quã ꝙ illicitè cõtra ꝓhibitionem cãpanas pulſauerit ad rẽ diuinã, nõ eſſet meo iudicio cenſendus irregularis, tametſi cõtrariũ reſpõdẽdũ foret, ſi diceremus, priorẽ illã culpam ſufficere ad irregularitatem. multa his ſimilia poſſent exponi, q̃ cõem iſtã diſtinctionem quo ad eius poſteriorẽ partem dubiã reddũt. idcircò nos conabimur in mediũ noſtrã hac de re ſententiam adducere, & eam lectoris iudicio libenter committere.

Illud ſanè conſtitutiſſimum ſit, euẽtus ex aliquo ſequutos opere minimè quidẽ ab operãte ꝓcogitatos, ſed præter eius intentionem cõtingentes, imputari operanti, ſi illi euẽtus per ſe, & neceſſariò ſequunẽ ex priori opere, aut ſaltẽ vt in plurib. ex illo eueniunt & euenire ſolent. hoc deducitur ex S. Tho. 1. 2. q. 22. artic. 5. cuius nos mentionem fecimus in prin. huius 2. par. num. 1.

30 Deinde illud eſt pnotandũ, † caſus euenientes ex aliquo opere præter operantis intentionẽ, & ab eo nõ pręcogitatos, eſſe per accidens, & indirectè volũtarios, aut ab ipſo operante volitos, non per ſe, & directè, ſecundũ Tho. in 2. 2. q. 64. ar. 8. cui cæteri conſentiunt.

Itẽ erit hinc obſeruandũ, hoc voluntariũ eſſe magis, vel minus indirectũ, ac plus, vel minus habere volũtatis aut volitionis, vt interim ſic loquamur, directè, ſm quod ipſum opus p ſe volitũ magis, vel minus eſt aptũ, aut ordinatum, ſeu periculoſum, vt illi euentus ſequantur; iuxta hoc etenim plus, vel minus erunt cenſendi euentus contingentes ex eo voluntarij, quod conſtat ex his, quæ in d. nu. 1. adnotauimus, & item nu. 2. Hoc ipſum, & ipſe Tho. ſenſit in q. de ignorantia, 1. 2. q. 76. ar. 4. Ex quib. deducitur euẽtus ex hoc opere, nõ per ſe, nec neceſſariò, nec vt plaries contingere ſolitos, ſed per accidens ſuccedentes, minimè imputari, nec directè, nec indirectè cõprehendi ſub volitione operantis, atque ideo minimè fore

conſ-

conſiderandos: quemadmodum ex San. Thom. & Palud. nos tradidimus in d. nu. 2. in princ. huius 2. partis.

Igit his ad amuſſim inſpectis, & diligenter obſeruatis, conſequit, Homicidiũ caſuale tunc demũ ad irregularitatẽ imputandũ fore danti operã rei illicitę, quũ actus ille illicitus eſt ordinatus ſua propria natura ad mortis læſionẽ, vel ad homicidiũ. vt explicat Soc. in d. c. ad audientiã. de homi. nu. 49. ſentiunt Anc. & Francus in d. c. vlt. de homic. in 6. Gonſ. a Villad. in tract. de irregularitate. c. de percuſſore. col. 3. aut quoties homicidiũ illud procedit ab illo actu illicito, per ſe quidem, & neceſſariò, non per accidens. ſicuti Alfonſ. à Caſtro probat in d. c. 14. aut ſaltẽ vbi illicitũ illud opus per ſe ſolitum eſt periculoſum ex natura ſua, aut ſaltẽ ſæpe inde mors ſequat, aut frequẽter. Quod poſt huius operis primam editionẽ legi apud Dñicum Soto lib. 5. de iuſt. & iure. q. j. ar. 9. Huc etenim tendũt oẽs iuris Pontificij deciſiones, q̃ ſtatuerunt irregularitatẽ pp homicidiũ caſuale ſequutã ea opere illicito, ẽt pręter intentionẽ operantis, ẽt adhibita per eũ diligentia, quæ adhiberi potuit. idẽ plurimũ confirmatur ex rõne tex. in c. vlt. de homic. in 6. dum inquit, illud homicidium ſequutum præter intentionem imputari danti operam rei illicitæ. i. mandato inferendæ iniuriæ, quia mandando in culpa fuerit, & hoc euenire poſſe debuerit cogitare.

Qua rõne infertur inter dantem operã rei licitę, & illicitę operantẽ, hoc eſſe diſcrimen quo ad homicidiũ caſuale, q̃ poſteriori homicidiũ imputatur ex eo, quia culpam maximã habet, & contrahit dando operam rei illicitę, ſimul & ad homicidium, vel membri mutilationẽ periculoſę, ſaltẽ frequenter, aut ex propria natura ad id ordinatę per ſe quidem, & neceſſariò, priori verò non aliter imputatur quam ex culpa commiſſa in hoc, quod nõ adhibuit diligentiam, quam adhibere tenebatur, & poterat ad præcauendum, ne homicidium ſequeretur. Hæc differentia conſtat ex his deciſionib. & conſtitutionibus, quę iure Pontificio hac de re ſunt ſtatutæ.

Secundò deducitur, in hac controuerſia, eum actũ dici illicitũ, qui prohibitus fuerit rõne huius periculi ad homicidiũ, vel mortẽ, aut mẽbri abſciſſionẽ, ita. n. ipſe colligo ex c. tua nos. in princ. de homici. iuncto c. ſniam ſanguinis. ne cleri. vel mona. & c. ſicut. eod. tit. de homic. Alioqui ſi actus non prohiberet rõne huius periculi, ſed ex alia cã, profectò huius prohibitionis tranſgreſſio nullã nec minimã haberet homicidij culpã, q̃ tñ vel aliqua neceſſaria eſt, vt homicidiũ priuato imputet ad irregularitatem, quemadmodum ſuperius attigimus.

Tertiò ſubſequit ex his, q̃ ſi laicus chirurgus peritiſſimus, aliqua ex cã, q̃ non reſpiceret imperitiã artis, ſed pęnã aliunde inflictã, phibitus foret à iudice ad tps vti chirurgi officio, & his non obſtante hac prohibitione ſecretò eadẽ vteret arte, atq; ob aliquã inciſionẽ peritiſſimè factã culpa ægroti mors ſequuta ſit, nõ erit hic irregularis. etenim hæc tranſgreſſio illicita pcepti iudicis nõ pertinet ad culpã homicidij caſualis, quia prohibitio non fit pp periculũ homicidij, vt fit in d. c. ſniam ſanguinis. quo clerici in ſacris conſtituti prohibent exercere chirurgicã artẽ, quia ex inciſionib. & aduſtionib. ſolẽt homicidia euenire. Huius aũt dubij deciſio lectoris correctioni, vt & multa alia in hac materia per me definita, Doctoribus plerumq; refragantibus committenda eſt.

Quartò infert quid dicendũ de clerico, q venationi illicitę operã dedit, & abſq; eius culpa, oĩ diligentia pmiſſa iaculo hoĩem confixerit & occiderit, exiſtimans eſſe ferã. Quemadmodũ & Phocrin vxorẽ Cephalus olim telo volatili cõfixit, authore Ouidio lib. 7. Metamor. & li. 3. de arte amãdi, an hic ſit cẽſendus irregularis? Nã ſi hic caſus contigiſſet ei, qui venari poterat, nec dabat operã venationi illicitæ, profectò rñdendum foret, nullam contrahi irregularitatẽ, q̃ in ſpẽ colligit ex eleganti conſi. 58. Soc. Iunioris, lib. j & tradit Alfonſ. à Caſt. in d. lib. 2, de poteſt. le. pę. c. 14. verſi. nec referi. q & Soc. ſenſere, in hac ſpecie contrahi irregularitatẽ ſi daretur opera venationi prohibitæ, & illicitæ, etiãſi oẽm venator adhibuerit diligentiã ad præcauendũ homicidiũ. Quã ſniam ipſe admitterem dubio procul, vbi venatio eſſet phibita ob pericula homicidij, mortis, aut vulnerũ, q̃ ſolent contingere ex ſimili venãdi mõ. At vbi venatio eſſet interdicta pp honeſtatẽ, vt clericis interdicitur, aut pp cuſtodiã aĩalium, tunc nõ probarẽ, nec admitterẽ hãc opinionẽ ſi nulla alia culpa in ipſo actu contigerit, quã q̃ operam venator dabat interdictæ venationi. Qđ rõnẽ habet ab his, quæ mõ notauimus in ver. 2. deducitur. Nõ. n. illa culpa illicitæ venationis ad homicidiũ pertinet, ſed tñ ad tranſgreſſionem præcepti de nõ venando conſtituti, q̃ non ſufficit ad irregularitatẽ ex homicidio priuato conſtituendã, vt paulò ante dicebamus, & id patet, quia ſi non eſſet interdicta venatio, vt oẽs fatentur, nulla contraheret ex hac ſpecie irregularitas: igitur irregularitas non eſt deducenda ex illa culpa, quæ nulla ex parte ad homicidium fertur, ſed tranſgreſſionẽ pręcepti, cuius violatio iuxta canonicas ſanctiones non producit irregularitatem.

Quintò libenter hinc deducã intellectũ ad tex. in c. ſicut. de homici. inquirens, an irregularitas in ea ſpẽ deducat ab ea culpa, quã inibi habuit, qui cũ fęmina ludebat inhoneſtẽ, & libidinis cã, an ab ea, q̃ commiſſa fuit ludẽdo cũ fœmina prægnante, ita quidẽ, vt periculũ abortionis poſſit inde timeri, & verè irregularitas nõ orit a priori culpa, ſed à poſteriori. Non à priori, quia illa minimè propria natura ordinat ad homicidij, aut abortus periculum, nec ea quicquam pertinet ad homicidij, vel abortionis euentũ, & ad irregularitatẽ priuati. homicidij aliqua eſt culpa neceſſaria, vt paulò ante probauimus, aut plane hæc culpa remota eſt admodum ab homicidio, ſeu abortione, q̃ poſtmodũ euenit. Deinde ſi prior hæc culpa foret ſufficiens ad irregularitatẽ, ſequeret, eũ irregularem eſſe, qui libidinis cã, aut laſciuiæ luderet cũ fœmina, quã ignorantia inuincibili ignorabat prægnantẽ eſſe, ſi abortus ex eo luſu foret ſequutus, quod mihi admodum eſt dubiũ, nec iuri conſonum vř. Scio etenim hunc ppiulã & inuincibilem ignorantiã oĩnò immunem eſſe, & liberũ à culpa abortionis, ſiquidẽ eam qualitatem ignorauit, quæ ad delicti culpam eſt, neceſſaria, vt ſciatur, ne actus ſit oĩnò inuoluntarius. Igitur irregularitas non deducitur à priori culpa, procedit aũt à poſteriori, quia luſus ille cum fœmina prægnante periculoſus eſt, ſaltem frequentiſſimè occaſionem prębet abortioni. Et idcircò illicitus, & incautus, ac proinde reprobus. Quamobrem irregularitas ex homicidio cãſuali hac in ſpecie oritur ex eo, quòd quis dat operam actui ad mortem & occiſionem periculoſo, atque ideò prohibito.

Sextò, ſi illa prior culpa non eſt in hoc tractatu irregularitatis imputanda, dubia profectò vř cõis oĩum interpretatio ad tex. i d. c. ſicut. quã nos retulimus hoc 2 §. verſ. 2. in eiuſdẽ prioris partis. Etenim ẽt ſi frater, aut conſanguineus cum fœmina prægnante incautè luſiſſet, vt luſit presbyter ille, cuius Rom. Põtifex meminit in d. c. ſicut. foret hic irregularis cenſendus, quia operam dabat rei illicitæ, & prohibitæ ex eo, quod ſit actus ad abortionem periculoſus, nec poteſt abſq; aliqua culpa contingere, propter periculum inde veriſimile.

Hæc ſanè ſint in mediũ propoſita, nõ equidẽ contumaci aſſeueratione, ſed vt lector ex his valeat, ſublatis difficultatib. frequẽtiorẽ Doct. ſniam probare, ac defendere.

11 De eo autem, qui habet vrſum, leonem, vel canem, † an irregularis ſit, ſi aliquod ex his animalibus hominem occiderit: reſpondendum erit, non cõtrahi irregularitatẽ, ſi hæc animalia cautè, & bene ligata cuſtodiat. l. 2. §. vlt. ff. ſi quadru. pau. fecilſe dicatur. l. item Mela. §. item cum eo. ff. ad l. Aquil. notant Innoc. Abb. & Doct. in d. cap. ad audientiam. de homic. Attamen ipſe opinor, hunc eſſe irregularem, ſi hæc animalia habeat etiam ligata in via, vel in itinere, aut in alio loco publico. l. hi enim. l. & generaliter. l. qua vulgò. ff. de ædilit. edict. quarum meminit Ludo. Roma. in ſingu. 704. ad hoc, quod hic vltimus caſus puniendus, & legibus illis punitur pœna pecuniaria ducentorum ſolidorum.

Poſtremò in hac re obſeruandum eſt, quod voluit glo. in c. dilectus. de homic. in verb. nec actu. dicens, homicidium actu commiſſum, & tamen abſque voluntate & culpa, imputari committenti quo ad ordines ſuſcipiendos,

nontamen quo ad ſuſceptos. Cuius aſſertionis exemplũ in iudice proponitur. idem ſenſit Fel. in c. presbyterum. nu.3. de homic. ſed tenenda eſt contraria opinio, imò iure verius eſt, nullam in hoc eſſe differentiã inter promotũ, & promouendũ. Nã ex homicidio contingenti abſq; voluntate, & culpa, nulla oritur irregularitas. c. ſi duo. & c. his q arborẽ. 50. diſt. c. ſignificaſti. in j. & c. dilectus. de homic. Illud verò homicidiũ, qđ a iudice cõmittiť, voluntarium eſt, tametſi culpa caret. atq; iõ prædictã glo. reprobat Abb. & Anania in d. c. dilectus. idem Abb. & Anania in d. c. ſignificaſti. illũ tex. ad hoc adnotantes. Quorũ opinio mihi vĩ frequentiori Doctorũ conſenſu recepta. Quamobrẽ quoties irregularitas ex homicidio oritur, ea impediet promotum in ſuſceptis miniſtrare, & ad maiores ordines aſcendere. At in eo caſu, quo nulla deduciť nec contrahiť irregularitas, nõ impediť quis ad maiores ordines aſcendere, ſicut nec impeditur in ſuſceptis miniſtrare.

Hæc verò dicta ſint de homicidio voluntario, & de caſuali, à priuata perſona commiſſis. Etenim vt ſæpius admonuius, neceſſaria eſt ad irregularitatem ex eo cõtrahẽdã aliqua culpa. De homicidio à iudice cõmiſſo ſtatim dicemus, prius præmittendo, quid dicẽdũ ſit de homicidio, cui accuſator vel teſtis, aut aduocatus cauſam dederit.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Laicus vel clericus abſque proteſtatione, criminali iudicio aliquem accuſans, irregularis eſt, ſi accuſatus à iudice occidatur.*
2 *Proteſtatio accuſatoris, etiam animum habentis, quod occidatur reus, eum liberat ab irregularitate.*
3 *Proteſtatio iſta excuſat, etiam ſi iudex iniquè reum morti tradiderit.*
4 *Proteſtatio iſta an excuſet accuſantem pro aliena iniuria?*
5 *Aduocatus in cauſa ſanguinis, an præmiſſa proteſtatione, efficiatur irregularis? & quid de teſte.*
6 *Inquiſitores hæreticæ prauitatis qua ratione excuſentur ab irregularitate, tradentes reos iudici ſeculari.*
7 *Iudex, an ex duro carcere morte ſequuta, ſit irregularis?*
8 *Epiſcopus, vel ſacerdos, an poſſit eſſe delegatus principis ſecularis in cauſa criminali?*

§. QVINTVS.

VLTIMO quidẽ loco huius ſecundæ partis oportet expendere irregularitatẽ illam, q̃ ſolet procedere ab accuſatione criminali, ex qua mortis condẽnatio, & eius exequutio ſequiť. Eſt etenim celebris cõſtitutio, tit. de homici. lib. 6. ſcđa, q̃ ſtatuit ex hac accuſatione, ẽt ſi mors ſequať, nõ oriri, nec induci irregularitatẽ ſi accuſator proteſteť, q̧ ad vindictã ſanguinis ad mortẽ qdẽ, vel mẽbri mutilationẽ non procedať: ea verò ꝓteſtatione omiſſa, inibi ꝓbať accuſatorẽ effici irregularẽ, ad huius verò quæſtionis examinationẽ, & ꝑfectiorẽ intellectũ libet hac in parte aliquot proponere, quæ mihi vtilia viſa ſuere pro totius huius tractatus reſolutione.

Primò illud proponitur, q̧ licet laicis licitum ſit, pro delicto publico, vel priuato ad mortis pœnã aliquẽ accuſare, ſicut ex S. Th. & alijs probauimus lib. 2. Varia. reſolu. c. 10. nu. 7. tũ vbi ex ea accuſatione mors ſequuta ſuerit
1 publica authoritate † erit hic accuſator cenſendus irregularis. Etenim ſi iudex irregularis eſt, q cogiť iuſtitiã vnicuique miniſtrare & punire nocentẽ, fortiori rõne accuſator ipſe, q poterat eã accuſationẽ qñq; piè omittere, irregularis erit. nec deniq; refert, q̧ accuſare teneať qñq;, quẽadmodũ, & iudex punire: ſiquidẽ homicidiũ authoritate publica cõtingẽs, ad irregularitatẽ iudici, & accuſatori imputatur abſq; vlla peccati culpa: imò plerunq; eo caſu, quo meritoria ſit ea accuſatio, & publica punitio. Alioq nec clericus ad mortẽ accuſans, irregularis cenſendus ſoret, ſi publica punitio mortis nõ imputareť laico ad irregularitatẽ, cũ hoc homicidiũ volũtariũ ſit, licet ad vindictã publica authoritate cõſequẽdã ꝑtineat. Nec alia rõne clerici ꝓhibenť accuſare ſimpliciter abſq; proteſtatione, q̃ quod eorũ volũtas ꝑ eã accuſationẽ maniſeſtè ferať ad homicidiũ, vel mẽbri mutilationẽ, hãc vindictã ꝑ accuſationẽ petẽtiũ. Qđ probať in c. tua nos. §. vlt. de homic. vbi ſcholaris ille nõ iudicať irregularis, ẽt ſi ſigna dederat, vt cognoſcereť fur, q poſtmodũ mortẽ obierit ex punitione iudicis, qa illa ſigna nullũ genus ꝓbationis iduxerũt, ſed tñ aliqđ leue indiciũ: q̃ quidẽ cã remota fuit ad homicidiũ, quaſi cõtrariũ foret rñdendũ, ſi ſcholaris ille ipſum furẽ indicaret, ſciẽs qđ quærebať ad mortem, tunc. n. cõtracta fuiſſet irregularitas ſecundũ Card. & Anani. in d. c. tua nos. §. vlt. Soc. in c. ad audientiam. de homic. nu. 52.

Secundò adnotandum eſt hãc accuſationem criminalẽ clericis prohibitam eſſe, vbi in ea tractanda eſt cauſa ſanguinis. c. poſtulaſti. de homici. & ꝓbatur in d. c. 2. eo. tit. in 6. quod obtinet in cauſa publica, vel priuata. Idẽ ſecundũ quorundã intellectum probat tex. in c. accuſaſti. de accuſat. vbi præter alia clericus accuſator pęnitentiam agere teneť: non tamen ita grauem, ſi pro bono pacis accuſauerit. Hæc aũt prohibitio iuris humani Pontificij eſt, nõ diuini, nec naturalis: quemadmodũ deducitur ex his quæ docet San. Tho. 2. 2. q. 64. ar. 4. notant in hac ſpecie Domini. à Soto in relect. de ſecreto mẽbro 2. q. 5. cõcl. 3. & Martinus Azpilcueta ĩ relectio. c. inter verba. 11. q. 3. Corollario 60.

Tertiò, eodem iure humano Pontificio ſtatuta eſt irregularitas propter hanc accuſationem criminalem ſimpliciter propoſitam à clericis, quod conſtat in d. c. 2. & in d. c. poſtulaſti. vbi eſt omnium hac de re communis ſententia. poterit tamen ſummus Pontifex per diſpenſationem hãc irregularitatem tollere: imò licitam facere clerico huius cauſæ ſanguinis actionem, & tractatum.

Quartò, iure ipſo Pontificio ſtatutũ eſt, clericum cauſæ criminalis accuſatorem, ẽt ſi iudex ad mortem proceſſerit, liberũ eſſe ab irregularitate, ſi in ipſamet accuſatione proteſteť, in ipſo ve iudicio, non petere ipſum eiuſce criminis vindictam, quæ mortem aut membri mutilationem inferat. tex. ſing. in d. c. 2. de homici. in 6. qui procedit, etiam ſi nihilominus certũ ſit, iudicem mortem illaturum accuſato, quemadmodum notant Io. And. Abb. & Feli. in d. c. poſtulaſti. Soc. in d. c. ad audientiam. nu. 54.

Quintò, hęc proteſtatio tunc neceſſaria eſt, cũ clericus alicuius criminis, aut ſceleris accuſat quempiã apud iudicem ſecularem, nec tamen eſt oĩnò præmittenda, vbi cã ciuilis per clericum apud iudicem ſecularem tractareť, licet ex accidenti contigerit. quod iudex ſecularis, eiuſve miniſtri pro iuſtitiæ exequutione aduerſarium cõtumacẽ & reſiſtentẽ occiderint. tex. celebris ſecundum intellectũ Ananiæ & Doct. ibi, in d. cap. poſtulaſti. quo in loco Anch. Abb. & omnes hoc ipſum fatentur.

2 Sextò, hæc ipſa ꝓteſtatio † ab irregularitate reddit accuſatorem immunẽ, ẽt ſi acuſator animum habeat proteſtationi contrariũ, etenim irregularitas iure humano poſitiuo inducta eſt, nec ab interiori tantum animo procedit, quod iam ſæpe admonuimus. actus verò in hac ſpecie exterior eius eſt cõditionis, vel iuxta Pontificias ſanctiones, nullam inducat irregularitatem, ſicuti probatur in d. c. 2. atq; ita Fel. tenet in d. c. poſtulaſti. ex Io. And. in d. c. 2. licet Anania in eo. c. poſtulaſti. contrariũ notauerit, pro ſe citans Io. Andr. in d. c. 2. qui tamen potius contrarium ꝓbat, cũ ſenſerit ad cõſilium proprius, quàm ad neceſſitatẽ pertinere, q̧ accuſator aĩum habeat liberum ab hac mortis inferendę voluntate, quo ad ſorum iudiciale exterius.

Septimò, eadẽ ratione accuſator irregularis erit, ſi non pręmiſerit prædictam proteſtationem, etiam ſi in animo gerat, & voluntatem habeat, q̧ ille accuſatus non occidatur, nec membro mutiletur. Nam ſicut animus prauus nõ inducit irregularitatem, ita nec ab ea quemquam liberat, cum actus exterior ad homicidium tendens irregularem agentem conſtituat. quod in hac ſpecie viſum eſt gl. communiter receptæ in d. c. 2. & procedit in cõſcientiæ foro adhuc, ſicut & in iudiciali, ſecũdũ Calderi. & Fran. in d. c. ſecundo, licet cõtrariũ notauerit Andr. Tiraq. de legib. cõnubialib. poſt ipſas leges, in gl. 5. vbi cõtendit, & conatur excuſare hunc clericũ accuſatorẽ quo ad Deum. id verò refragatur veritati, iuxta quam qui eſt irregularis in exteriori iudicio, & itidem irregularis erit in interiori.

3 Octauò, ſi ab accuſatore † proteſtatio pręmiſſa ſit iuxta

tex.in d.cap.2. non imputatur ei quo ad irregularitatem
homicidium,nec mors accuſato illata per iudicem iuſti-
riæ limites,& ius ipſum excedentem.gl.communiter ꝓ-
bata in d.c.2.in verb.iuſtitia.cui opinioni obijcitur,quod
notant Doct.in c.ſignificaſti.in 2.de homici.tenentes,quẽ
eſſe irregularẽ,ſi ipſe videns furem fugientem cum rebus
ſibi furto ablatis clamauerit,& vicini acceſſerint,ac furẽ
occiderint,etiam contra clamantis proteſtationem. Hæc
enim opinio communis videtur ex his,quæ notat Anania
in d.c.ſignificaſti.nu.36.igitur eadem ratione & irregula-
ris foret cenſendus,qui apud iudicem ſecularem aliquem
ob crimen detulit,etiam præmiſſa proteſtatione, ſi iudex
iniquè ipſum accuſatũ morti tradiderit. Sed Anania col.
3.& Feli.in d.c.ſignificaſti.non omninò conſentiunt com
muni opinioni,ſiquidem de ea maximè dubitant,vt & So
ci.dubitauit in d.c.ad audientiam. nu. 51. Ego verò, licet
vera ſit opinio communis,quæ mihi ſatis eſt incerta,opi-
nor maximum eſſe inter hæc duo diſcrimen.Etenim qui
clamauit aduerſus furem,& priuatos homines interpel-
lauit,vt ſibi ſubuenirent,maiorem ſequnti homicidij cul
pam habet,quàm qui apud iudicem de homine ſcelerato
conqueritur.Nam multò minor præſumptio conſtat,ꝙ iu
dex leges,& iura minimè tranſgrediatur, quàm ꝙ priuati
homines contra furem interpellati ab homicidio tempe-
rabunt.qua ratione mirum non erit, ſi priori caſu nulla
contrahitur irregularitas: poſteriori verò ea iure Pontifi
cio contracta ſit.

Nonò,ad eiuſdem capitis interpretationem illud ma-
gis erit obſeruandum,quod Anania in d.c. poſtulaſti. no-
tat, exiſtimans, non imputari accuſatori,etiam non pro
teſtanti mortem à iudice accuſato reo contra ius, & iuſti
tiã illatam. Satis enim iuſtè, & ſyncerè proteſtationem
omittit accuſator,qui ſecundũ leges, & iura optimè cen-
ſet,mortem accuſato nequaquam fore inferendam.

Decimò,adeò proteſtatio excuſat irregularitatẽ,vt nec
irregularis ſit accuſator,nec clericus ex morte per iudicẽ
reo illata,ẽt ſi ipſemet clericus reũ capiat,detineat,& iu-
dici tradiderit ad punitionẽ,ſm Francum,& Io.Vanche-
liũ poſt alios in d.c.2.Soc.in d.c.ad audiẽtiam.nu.52.& 53.

Vndecimò,ꝑmiſſa † proteſtatio non prodeſt accuſato-
4 ri,nec eũ liberat ab irregularitate, vbi ipſe reum accuſa-
uit pro furto,vel iniuria non ſibi,ſed alteri illata:quaſi cõ
ſtitutio prædicti c.ſecunda,tunc locum habeat,cum accu
ſatio proponitur pro iniuria ipſi accuſanti illata,aut ſal-
tem ſuis, & propinquis, ſecũdum communem in d.c.2.vt
ſenſit Feli.in d.cap.poſtulaſti.quæ quidem opinio ita poſ-
ſet intelligi, ꝙ nihilominus clericus proteſtatione facta
poſſit abſque metu irregularitatis delictum aliquod præ-
cogitatũ,& deniq; tractatum, in graue Reipublicæ diſpẽ
dium,aut proximi damnum,cautè deferre, ac denuncia-
re in medelam potius,quàm ad punitionem. Etenim etiã
ſi ex huius criminis inquiſitionem mors ſequatur, iure &
iuſtitia illata,nõ erit delator irregularis,modò aliter,quã
per denunciationem huic malo obuiam iri nõ valeat.Qđ
in ſpecie adnotarunt Caieta.2.2.q. 33. art.7. Marti.Azpil-
cueta in c.inter verba.11.q.3.Corolla.58.quibus aliqua ex
parte adſtipulatur tex.in c.accuſaſti.de accuſat.ibi, niſi ꝓ
pace.Quo in loco ſignificatur ab eius capitis authore,nõ
eſſe illicitum,nec dignũ canonicis pœnis,ꝙ quis etiam cle
ricus,deferat reũ ſanguinis,& mortis ꝓ quiete, aut pace
Reipublicæ: huius verò inductionis argumẽtatione mo
dò vtimur ad apertiorem concluſionis probationem,ta-
metſi aliter intellexerimus paulò ante tex.ĩ d.c. accuſaſti.

Duodecimò,eſt adnotandũ † non ſufficere prædictam
5 proteſtationem ad liberandum ab irregularitate aduoca-
tum,qui aduerſus reum in cauſa ſanguinis patrocinaretͬ,
eandẽ proteſtationem præmittentes,ſicuti omnium con-
ſenſu receptum eſt.& notat poſt alios Ioã. de Imol. in c.j.
de poſtuland.ſecus tũ erit in aduocato ipſius rei accuſati.
Nam etiam ſi accuſator talionis pœna damnatus fuerit,
non erit irregularis,niſi eſſet clericus, qui ex hoc operã
daret rei illicitę,vt viſum eſt Abb.in c.ſententiam ſangui
nis. ne cleri.vel monachi.eidẽ in d.c.j.de poſtulan.Gonſa-
lo à Villadiego de irregula.c.de percuſſore. Et ſanè, ſi re-
ctè perpendatur quod Io.Andr.Ant.& alij tradidere in d.
c.j.de poſtulando. eſt huius quæſtionis non facilis reſolu-
tio,idcircò ipſe opinor hoc in caſu conſiderandum eſſe,
ꝙ licitè quis accuſat,& tamen ſiue clericus ſit,ſiue laicus,
non præmiſſa proteſtatione irregularis eſt, ea verò præ-
miſſa,liber eſt ab irregularitate.Sed etſi quis accuſatus nõ
tantum ſe defenderet,imò petierit itidem accuſatorẽ ca-
lumniantem puniri abſq; ſæpe dicta proteſtatione, & ac
cuſator ex talionis pœna per iudicem occideretur, mihi
placet eadem ratione hunc accuſatum irregularem eſſe.
Sic denique ſicut aduocatus accuſatoris,ẽt proteſtatione
facta,eſſet irregularis,eandem pœnam contrahit aduoca
tus rei accuſati, ſi petierit accuſatoris calumniam puniri
talione, & accuſator fuerit per iudicem occiſus. Quòd ſi
accuſatus tm̃ ſe defendat,nec petat accuſatorem talione
puniri,nec eius calumniam pœna legis coerceri,non erit
hic irregularis,quamuis nulla ſit vſus proteſtatione.Ete-
nim non video aliquam iuris Pontificij deciſionem, quæ
contrarium efficaciter probet. igitur tota huius quæſtio-
nis cõtrouerſia in hoc eſt expẽdenda,an aduocatus ipſius
accuſati petierit accuſatorem talione puniri. Nam ſi hoc
ab eo petitum ſit,& iure talionis accuſator ſit per iudicẽ
damnatus ad mortem,& occiſus erit aduocatus irregula-
ris,ſiue ſit clericus,ſiue laicus,etiam ſi proteſtationem ꝑ-
miſerit.Nec refert defenſionem accuſati licitam eſſe, ꝗa
& accuſatio licita eſt, & nihilominus aduocatus accuſa-
toris adhuc proteſtatione vſus cenſetur irregularis Item
nihil conducit,ꝙ clericus aduocatus defendens reum ac
cuſatum dederit operam rei illicitæ, cũ irregularitas in
hac ſpecie non procedat ex eo,ꝙ datur opera rei illicitæ,
vel ex culpa accuſatoris, ſed ex eo ꝙ ad eius petitionem
iudex proceſſerit in cauſa criminali, & mortem publica
authoritate inflixerit,vel intulerit.Idcircò illud eſt obſer
uandum,an accuſatus,eiuſve aduocatus petierit calum-
niam accuſatoris puniri,vt accuſatus præmittens prote-
ſtationem irregularis non ſit:aduocatus verò,etiam ea ꝑ-
miſſa irregularitatem contraxerit.Quòd ſi nõ fuerit hæc
punitio petita, ſed tantum detur opera defenſioni iuſtæ
ipſius accuſati, non erit mors per iudicem ex talione ac-
cuſatori illata ad irregularitatem imputanda,licet cleri-
cus ſit aduocatus rei,nec vllam proteſtationem præmiſe-
rit.Siquidem defenſio accuſati p ſe nõ tendit ad mortem
accuſatoris, nec ad eã ordinat, ſed ad tutelã innocentię
ipſius accuſati.Damnatur aũt,ipſe accuſator ex eo quod
per calumniam alterum in iudicium ſanguinis detulerit.

Decimotertiò his oĩb.eſt adijciẽdũ,irregularitatẽ con-
trahi ab eo,ꝗ teſtimoniũ in cã criminali dixerit, ſi ex eo
mors fuerit illata,ẽt ꝑmiſſa ꝓteſtatione, qđ Fel.poſt alios
notat in d.c.poſtulaſti.gl.ad hoc optima, ꝗ in laico loquiť
in c.j.51.diſt.& in clerico. gl.in c. teſtimoniũ.11. q.j. notãe
Abb.ĩ c.de cætero.col.j.de teſtib.& ibi Fel.vbi hæc eſt cõis
oĩum Doc.opinio.idẽ no.Io.Crottus ĩ trac.de teſtib.nu.69.

6 Decimoquartò ex his † deduciť praxis illa,qua hæreti-
cæ prauitatis inqſitores vtunť,cũ poſt condẽnationẽ hæ
reticorũ eos tradũt iudici ſeculari,eũ rogãtes, ne morte,
aut mẽbri mutilatione eos afficiat.qđ tex.ꝓbat in c. noui-
mus.de verb.ſignifi.Regia l.60.tit.6.part.j.cuius praxis me
minit Directoriũ inquiſitorũ,dũ refert ſniarũ formulas,
idq; ſatis tutũ eſt,tametſi tutius foret,ꝙ inquiſitores non
traderẽt ſic dãnatos iudici ſeculari,ſed eos cõdẽnarẽt co
rã iudice laico,atq; ita dãnatos à ꝓpria iuriſdictione di-
mitterẽt,vt deniq; ſtatim iudex ſecularis eos morti,& igni
traderet,ſicuti Henric.notat in c.ad abolendã.de hæret.
quẽ ſequiť Io.Igneus in l.j.§.cũ domus.ff. ad Syllanianum.
nu.37.Etenim licet iudex iuſtiſſimè aliquẽ morti tradẽs ꝓ-
prio iudicio, & ſnia,dubio procul irregularis ſit.c.ſniam
ſanguinis.ne cleri.vel mona.tñ iudex,ꝗ delinquẽtẽ iuxta
iuris Põtificij cõſtitutiones tradit iudici ſeculari, ꝓteſtãs
ne eũ morti tradat,aut mutilationem mẽbrorũ puniat, irre
gularis nõ eſt.Cuius rei exẽplũ cõſtat in his oĩb. caſib. ꝗb.
eccleſiaſtici iudices poſt actualẽ degradationẽ clericos ſe
culari iudici tradunt,& dimittunt, vt apparet in d.c. noui
mus.& idẽ erit in hac hæreſis cã. Nec ꝗdquã ad hanc rem
pertinet quod Specula.voluit in titu.de diſpenſatione.§.
iuxta.nu.44.ꝗ inquiſitores ex eo ab irregularitate excu-
ſat,ꝙ licitũ ſit abſq; metu irregularitatis mortẽ alteri cõ
ſulere

ſulere martyrio pro fide ſuſcipiendam, quam ſententiam probant Innocent. Ant. Card. nu. 5. Soc. nu. 79. Fel. in d.c. ad audientiam. idem Fel. in c. ſicut dignum. de homici. §. clericus. Nam etſi hæc opinio vera ſit, vt profectò vera eſt, diſtinctam rationem habet ab ea quæſtione, quã tractamus, cum in eo caſu de martyrib. conſulat quis, & hortet Chriſtianum, & fidelem, vt pro defenſione, ac confeſſione fidei morti ſeſe offerat. Nec conſulit, quod ſeipſum occidat, nec quod alter eum occidat, eſſet.n. tunc irregularis: ſed ꝙ omnia tormenta, & cruciatus patiatur potius, quã fidem Chriſti abneget, aut deſerat, ac tandem vt pro eius teſtimonio & defenſione iuxta temporis, & rei neceſſitatem cuicunque periculo mortis, & tormentorum ſeipſum offerat. Hoc ſiquidem conſilium Catholicum, & piũ eſt, nec ex natura ſua, nec per ſe ad mortem tendit, imò nec periculoſum eſt, niſi per accidens propter infideliũ ac tyrannorum malitiam, præſertim, quia poteſt quis abſque irregularitate in bello iuſto hortari ad pugnam etiam periculoſam ipſos milites, quemadmodum hac in ſecunda parte diximus. At inquiſitores, qui hæreticum iudici ſeculari tradunt, tantum tractant de puniendo illo homine qui perfidè Chriſti fidem, quam ſemel eſt profeſſus, hæreſi contracta reliquerit. quæ quidem punitio licet pertineat ad defenſionem fidei Catholicę, non tamen eſt ſimilis illi defenſioni, & teſtimonio, cui martyres ſeipſos exponunt, mortem propter hoc etiam ſubituri. & ſanè ſi argumentatio Speculatoris foret valida, ſequeretur ex ea, poſſe abſq; metu irregularitatis inquiſitores iudici ſeculare conſulere, vt hæreticos ei traditos, morte afficeret. Quod verum non eſt, nec iure Pontificio probari poteſt.

Decimoquintò, iudex ipſe † eccleſiaſticus maximo irregularitatis periculo ſe exponit, cum aliquẽ criminis reũ in eum detruſerit carcerem, qui mortem ſit breui tempore illaturus, vel ob eius humiditatem, fœtorem & ſqualorem, vel ob alimentorum ſubtractionem. Quemadmodum notant Gulielm. à Monte Landino in clementina prima, de pœni. & remiſſio. Abb. in cap. ad audientiam. de crimine falſi. Anania in c. de cætero, de homicidio. col. vltima. Soc. in c. ad audientiam. eod. titu. num. 57. Florent. 3. par. tit. 28. c. 2. §. 6. Ioan. Bernar. in pract. crimin. c. 129.

4 Prę̨ter hæc omninò eſt obſeruandum † poſſe prælatum abſque vllo irregularitatis metu, ſi iuriſdictionem habeat temporalem, committere cauſarum, vel alicuius cauſæ criminalis cognitionem alteri, vt is iuſtitiam faciat. Etenim etſi hic iudex delegatus, aut ordinarius accuſatum, vel reum morti tradiderit, non erit epiſcopus nec prælatus, qui hanc legationem fecerit, irregularis. text. celebris in cap. vlt. ne clerici, vel monachi. lib. 6. ex contrario tamen quęritur, an poſſit prælatus, vel clericus cognoſcere de cauſis criminalibus ad puniendos laicos ex commiſſione principis ſecularis, & profectò tex. in c. in archiepiſcopatu. de rapto. probat hanc commiſſionem validam eſſe, cũ eius ratione poſſit delegatus de his cauſis cognoſcere, ac ſentẽtiã ferre, modò à pęna ſanguinis abſtineat. quẽ textũ pręter ordinarios eius interpretes cẽſet ſingularẽ eſſe Aret. conſ. 58. col. 3. q rurſus col. 5. ex eo adnotauit, cenſeri huic delegato commiſſam cauſam quoad pœnã, etiã ordinariã criminis iuxta eius qualitatem, licet ea ſanguinis ſit, quia tunc punitionẽ dimittet cõmittenti, & deleganti, ſi ipſe non valeat de hac pęna iudicium dicere. nõ.n. ipſe princeps viſus eſt pœnã ſanguinis remittere ex eo, quòd cauſæ cognitionẽ delegauerit ei, q eandẽ pęnã per ſententiam infligere non poteſt. & tamen reſponſio tex. in d.c. in archiepiſcopatu, procedit, quia ea cõmiſſio facta fuit in vtilitatem, & commodum religionis Chriſtianæ ad tollendum opprobrium illud, quod à Sarracenis Chriſti fidelibus fieri ſolebat, vt Panor. & Anania ibi explicant. aut quia ex ea commiſſione imminebat vtilitas eccleſijs, ſicuti Panor. notat in cap. decernimus. de iudic. colum. 3. tandem poteſt & tertiò dici, hanc delegationem validam eſſe, quando eſt vnius tantum cauſæ, ſecundum eundem Abb. in c. clericis. ne cleric. vel monachi. 2. col. ſenſit Innocent. in c. vnico, de obligat. ad ratioci. & eſt cõmunis opinio, vt Ripa teſtatur in d. cap. 2. de iudic. num. 106. Quartò vtcunque fiat hæc delegatio, valida erit in hunc ſenſum, vt iudicium teneat, licet delegatus commiſſione vſus peccet grauiſſimè, quemadmodum latè notant Abb. & Decl. nu. 7. in d.c. de iudic.

TERTIA HVIVS RELECTIONIS PARS.

SVMMARIVM.

1 *Expenditur huius conſtitutionis ratio.*
2 *Furioſus committens crimen ante furorem, an poſſit in furore puniri?*
3 *Ebrius hominem occidens, an ſit puniendus, & an ſit irregularis?*
4 *Ebrius an ſit irregularis, vbi culpa ſua inciderit in ebrietatem?*
5 *Infans, an ſit irregularis ſi hominem occiderit, & an ſit puniendus pro delicto, & quid de minori ætate?*
6 *Dormiens, an ſit irregularis, ſi hominem occiderit?*
7 *Pollutio nocturna quando inducat abſtinentiam à celebratione, & communione Euchariſtiæ?*
8 *Mutilatio membri æquipollet homicidio quo ad irregularitatem, & quod dicatur membrum?*
9 *Percuſſor alterius, membrum efficiens debile, an ſit irregularis?*

TERTIÆ PARTIS RELECT. INITIVM.

SI FVRIOSVS, aut infans, ſeu dormiens hoĩem mutilet, vel occidat, nullam ex hoc irregularitatem incurrit, & idem de illo cenſemus, qui mortem aliter vitare nõ valens,
1 † ſuum occidit, vel mutilat inuaſorẽ. Hactenus conſtitutio Clementis Quinti in concilio Viennẽſi, cuius interpretationem eo ordine explicabimus, vt quodlibet eius verbum ad ſenſum verum pro viribus deducamus.

Prænotandum tamen eſt, ignorantiã, q̃ priuat vſu rõnis excuſare oĩnò ab irregularitate, ꝑſertim ea, quæ ab homicidio procedit. Nã licet nullũ peccatũ exigeretur ad incurrendã irregularitatẽ, requiriẽt tñ vt operationes illæ, à quib. orit̃ irregularitas, ſint humanæ, ex iudicio rõnis, & nõ ex ſola ſenſualitate procedentes. Homo etenim quatenus rõnalis eſt, non quatenus ſenſualis irregularitatem incurrit, idcircò neceſſariũ eſt ad eã, ꝙ operationes illę, ꝑꝑ quas infligit̃, ſint rõnales, hoc eſt ab hoĩe habẽte vſum rõnis factæ. Maximè iſta cõſideratio obtinet in homicidio cõmiſſo, à quo priuata authoritate nõ aliter irregularitas procedit, quã aliqua culpa ꝓpria ipſius cõmittẽtis illud: ſi verò homicidiũ ſit publica authoritate cõmiſſum, cũ id voluntariũ ſit, ea volũtas ſatis eſt ſufficiẽs ad irregularitatẽ, quo ſit, vt ſemp ad irregularitatẽ contrahendã ex homicidio ſit neceſſariũ, ꝙ id contigerit ex vſu rõnis, quemadmodũ ex hac cõſtitutione deducitur, vbi eius interpretes hoc ipſum ſenſere, ac notat optimè Alfon. à Caſ. lib. 2. de poteſtate legis pęn. c. 14. verſi. prima principalis cõcluſio.

Igitur furioſus hoĩem occidens irregularis nõ eſt, quippe qui nullũ habeat vſum rõnis, & ideo omninò eſt inuoluntaria ea actio, deniq; abſq; vllo conſenſu procedens ab omniq; culpa immunis. Cum voluntas minimè poſſit dari, nec conſiſtere abſq; intellectu, & cognitione. deinde culpa, quæ malitiam mixtam habet, non contingit abſque voluntate, quibus conſtat, ſatis iuſtam eſſe cõſtitutionem iſtam, quæ furioſum cenſet liberũ eſſe ab irregularitate, etſi hominẽ occiderit, aut membro mutilauerit. Idẽ probatur multis authoritatib. quib. palã eſt furioſum nequaquã puniri ob delictum, & crimen ab eo cõmiſſum furoris tempore. tex. in l. illud. ff. de iniur. c. illud. 15. q. j. l. ſed etſi quæcunq;. §. 2. ff. ad leg. Aquil. l. penul. §. vlti. ff. de parricidijs. de quo nulla eſt controuerſia.

2 In hoc verò ſolet verſari quæſtio, an † qui ante furorẽ crimen commiſit, poſſit iuſtè furore affectus pœna corporali puniri? & Bal. in l. furioſum. C. qui teſta. face. poſſ. & in l. humanitatis. C. de impub. & alijs. aſſeuerat hunc non eſſe puniendum. nam ratio potiſſima pęnæ in hoc extat, ꝙ

afficiat afflictione ipſum puniendũ, q̃ quidẽ rõ in furioſo deficit manifeſte, atque ideo eandem opinionẽ, plures ſe quuti ſunt, eamq; cõem eſſe fatentur Iaſ. in l. ex facto. nu. 30. & ſeq. ff. de vulg. idẽ Iaſ. in d. l. furioſum. col. pe. & fi. Ludo. Carreri. in pract. crimin. tit. de homic. §. 6. nu. 14. qua ratione idem erit dicendũ, et ſi proceſſus legitimè factus ſit cũ delinquente ſanæ mẽtis tẽporis, ſi ante iudicij executionẽ furor aduenjat. Nõ. n. conuenit potiſſima ratio pœnæ huic punitioni, quæ in furioſum furoris tempore fit; ſicuti eniq; & in hac ſpecie Bal. & alij probant, & eſt cõis opinio adhuc in hoc caſu ſm Iaſ. in præcitatis locis, qui aduerſus hãc ſnĩam opponit tex. in l. diuus. ff. de offi. præſi. quo in loco Marcus, & Cõmodus Cæſares reſpõderũt furoris morbo nõ eſſe dandã veniã in criminibus puniendis, ea verò reſponſio tũc obtinet, qñ furor ſimulatur, & fingitur ad euadendã punitionem, vel vbi ob dilucida interualla maxima eſt præſumptio, crimen cõmiſſum eſſe tempore ipſo quo aderat illi ſana mens, vt conſtat ex eiuſdẽ reſponſi ſerie. de præſumptione tamen furoris, vel ſanæ mentis, & eius probatione obiter nos tradidimus in Epitome in 4. Decre. par, 2. c. 2. nu. 5. & ſequentib.

3 Huic aũt quæſtioni ꝓximè accedit † qđ de ebrio ſolet diſputari, an is ſit cenſendus irregularis, ſi hominem tẽpore ebrietatis occiderit? Nã & Zenzelinus Car. num. 9. Imo. in hac element. eaſtimãt, eũ irregularẽ eſſe. quos ſequuntur Gonſalus a Villadiego de irregularit. c. de percuſſore. col. 11. Sylu. in ver. homicidiũ. 3. q. 4. quib. ſuffragatur text. in c. inebriauerũt. & c. ſanè. 15. q. j. vbi ꝓbatur ebriũ delinquentem in ipſa ebrietate, nõ eſſe oĩno a culpa liberum, nec à pęna, quia ſaltem ex ebrietate vitiũ contraxit, culpamq; comiſit. irregularis aũt ſatis procedit a culpa homicidij, licet ea non ſit oĩnò perfecta, vt caſuali homicidio ſæpiſſimè diximus. Hoc ipſum comprobatur ea authoritate Iuriſconſulti in l. reſpiciendum. §. delinquunt. ff. de pœnis, quo in loco Bar. & Doc. ex eo adnotarunt, ebriũ delinquẽtẽ nõ eſſe oĩnò a pęna liberũ, imò puniendum aliqua punitione pp culpã, quã habuit in ebrietatis cauſa, eritque locus pęnę extraordinariæ, gl. in d. c. ſanè. Ro. in l. j. in prin. ff. de verbo. oblig. opti. tex. in d. c. ſanè. & c. inebriauerunt, Regia l. 5. tit. 8. par. 7. ex quib. authoritatib. hoc vnum ſatis conſtat, ebriũ non puniri pp culpã criminis ab eo commiſſi, ſed propter ipſius ebrietatis cauſam, in qua culpam habuit. Qđ in ſpecie poſt Ro. aſſeuerant Car. Alex. in c. denique, 4. diſt. Abb. in c. vlt. de maiedi. tex. opti. in l. omne. §. p vinũ. ff. de re mili. Abb. in c. ſicut nobis. de teſtib. & ibi Doc, Ripa in l. vlt. q. 22. C. de reuoc. dona. qui Bart. & alios ſubobſcurè loquẽtes ita intellexit, quo pacto & intelligendi ſunt plures, quos ad hanc rem citat Lud. Carre. in prac. tit, de homic. §. 6. nu. 22. ſed quo ad irregularitatem illud ſit cõſtitutiſſimũ, eã ab ebrio occidente nõ contrahi, cñ abſque eius culpa, dolo quidẽ alterius inebriatus eſt, q̃ varijs ex cauſis accidere pot, & in ſpecie fatet̃ Maria. So. in c. ad audientiã. de homic. nu. 15. Rurſus & hoc ſit expeditum, eũ eſſe irregularẽ, vbi ea intẽtione ſe inebriauerit, vt ebrius occideret. Hoc etenim homicidiũ voluntariũ eſt, & iden irregularitas ex eo contrahitur, q̃ Car. aſſerit in hac cle, q. 8. & idẽ verum eſſe cenſet Alfonſus a Caſt. de poteſt. leg. pœnal. lib. 2. c. 14. verſic. prima principalis concluſio. Lud. Carrer. in d. §. 6. nu. 23. idem conſtat ex his, quę de dormiente ſtatim dicentur.

4 Supereſt igit̃ † difficultas in eo, q̃ culpã habuit ebrietatis, an is ea hac ſimplici culpa ſit irregularis, ſi aliquẽ occiderit, & ipſe cẽſeo, hunc non eſſe irregularem, q̃ multis probat, primũ q̃a ebrius furioſo ſimilis eſt. c. vẽter. 35. diſt, ſed furioſus non eſt irregularis ꝑ hanc cõſtitutionẽ, ergo nec ipſe ebrius. Nec refert, q̃ ꝑ nimiam potationem acciderit ebrietas, & ſic ex culpa ipſius ebrij, poſſet. n. & furor cõtingere ex culpa furioſi. quod ꝑmittũt Doc. quidã, quorũ Car. hic q. 6. meminit, licet ab eis diſſentiat. & probatur c. ſi quis inſaniens. 15. q. j. & nihilominus haberet locum hæc conſtitutio. ſecundò eandẽ ſenten. cõprobamus euidenter ex eo, q̃ homicidium ab ebrio commiſſum proceſſerit ab eo, q̃ vſu rõnis caret, & idcirco irregularitatẽ nõ inducit, quemadmodum manifeſtè conſtat in hac cõſtitutione, q̃ non aliã decidẽdi rõnẽ habet, quã q̃ furioſus, infans, & dormiens nullũ habeant prorſus rõnis vſum, & ſint a mente alienati. deinde, vt cõtrarię opinionis potiſſimam rationẽ effugiamus, eſt conſiderãdũ, puniri ebrium nõ pp delictũ cõmiſſum in ebrietate, nec de ipſo delicto, ſed de illa ebrietate, q̃ maiori eſt digna pęna, ex eo q̃ criminis cauſa fuerit, licet remota, vt ſtatim dicã. Hoc patet in c. inebriauerunt. 15. q. j. ex Aug. lib. 22. contra Fauſtum Manichæum, c. 44. inebriauerunt, inquit, Loth filiæ eius, & ſe neſcienti miſcuerũt. quapropter culpandus eſt qdẽ, nõ tamen quantũ ille inceſtus, ſed quantũ illa ebrietas meretur. Hæc Aug. idẽ teſtatur Ambr. lib. de Abraham patriarcha. c. 6. ita ſcribens. Ideoq; ſi qui per vinũ deliquerunt, apud ſapientes iudices venia quidẽ facta donantur, ſed leuitatis damnant̃ authores. Hactenus Amb. quem Gratianus refert in c. ſanè. 15. q. j. idem ea Hiero. ad Euſtachium de cuſtodia virginitatis, & Origene Homil. 5. in Geneſim probat Io. Arbo. lib. 10. Theoſophiæ. c. 3. quod ſi quis dixerit, ebrietatẽ per ſe non puniri, ſed crimen ab ebrio commiſſum, tametſi leuiori pœna, quia ſi illud crimen non cõtigiſſet, foret ebrietas impunita. huic rõni reſpondemus delicta cõmiſſa in ebrietate puniri non ex rõne propria, nec ſm ſe, quia tunc oĩnò inuoluntaria, ſed ratione cauſæ, quæ voluntaria fuit, & ab illa denominationẽ accipere. Non. n. culpat̃ citius Loth rõne, & nomine inceſtus, ſed noĩe ebrietatis, velut circunſtantia quædam ebrietati coniuncta, quod diuus Aug. manifeſtè fatetur, ac explicat Beatus Bonauentura in 2. ſen. diſt. 22. ar. j. q. 3. vbi ait, nec furioſum, nec ebriũ, quãuis vterq; illorum ſit ſua culpa vſu rationis priuatus, poſſe committere nouam culpam, ſed omne malum, quod durante furore, vel ebrietate factum fuerit, ſcribit eſſe circunſtantiã, quæ aggrauat ebrietatis, aut furoris peccatũ. quẽ locũ, tenẽs hãc opinionẽ in ſpẽ irregularitatis, citat optimè Alfonſus à Caſt. lib. 2. de poteſt. leg. pœ. c. 14. verſi. prima principalis cõcluſio. Tandem quartò ad huius opinionis ꝓbationẽ oportet expẽdere, q̃ in homicidio ab ebrio cõmiſſo ſunt tres euẽtus, aut tres actus oĩnò inſpiciendi. Primus, ipſa potatio, ſecũdus, ipſa ebrietas. tertius, ipſa hominis occiſio. in primũ aũt actum fertur voluntas directè, nempe quia ebrius voluit bibere vinũ immoderatè. in ſcđm fert̃ voluntas indirectè & p accidens, non equidem directè, & per ſe, quemadmodum docet S Th. j. 2. q. 76. ar. 4. in tertiũ aũt, hoc eſt in ipſam hoĩs occiſionẽ, nec per ſe, nec per accidens volũtas fert̃, alioqui ſi adhuc indirectè fuiſſet voluntarius actus contingẽs in ipſa ebrietate, profectò imputaretur ebrio, cuius contrariũ probatur in d. c. inebriauerũt. & c. ſanè. 15. q. j. Hoc ipſum nos adnotauimus in 2. huius operis parte, in prin. nu. 2. his oĩb. accedit, q̃ ebrius, ẽt ſi culpa ſua inebrietur, illa culpa, q̃ fuit in ea voluntate, volẽdo inebriari, aut nõ adhibẽdo diligentiam debitam ad vitandam ebrietatem, non eſt cauſa proxima, nec imediata illius occiſionis, ſed cauſa mediata, & remota. Nã illa culpa fuit cã ebrietatis, ebrietas verò cã occiſionis, igitur culpa illa prima fuit cauſa mediata occiſionis, & inde fit, vt conſtet homicidiũ non oriri proximè, nec immediatè ab illa culpa, ſed ab ebrietate. Ex q̃bus aduerſus Cardinalẽ, & alios probatur non eſſe irregularem ebrium, qui durante ebrietate hominem occiderit, ẽt ſi culpa eiuſdem fuerit inebriatus, quia immoderatæ potioni vini operam dederit.

Ad hæc præterea facit tex. in c. q̃a diuerſitatem. de conceſſ. præb. vbi excõicato ſua culpa, non imputat̃, q̃ non poſſit cõferre beneficiũ, nec interim ei currit tempus datũ à iure ad beneficij collationẽ. quẽ tex. ꝓter Doct. ibi cõmendant, & notat Fel. in c. j. de præſcrip. Iaſ. in §. rurſus. nu. 26. de actionib. & ibi Lud. Gomez. nu. 15. Balbus de præſcr. j. par. 6. partis principalis, caſu 22. Rochus Curt. de iure patrona. in verb. competens. nu. 23. Dec. in c. j. de iudic. colum. 4. in lectione 2. licet prædicta deciſio procedat in impedimento iuris, in quo tollendo nulla ſit culpa, nec negligentia, vt Fel. & Gomez. tradidere, atque Balb. poſt gl. in d. c. quia diuerſitatem. Attamen illud ſit huic quæſtioni maximè commodum, q̃ culpa in eo caſu minimè imputatur ad euentum poſtea ſequutum, q̃a ea fuit admodum remota, & mediata, ſicuti Abb. explicat, tametſi non examinet in ſpecie quæſtionem iſtã de ebrio occidẽte, an ſit

irregularis,

irregularis, quoties ipſe culpam in ebrietate contraxerit.

Poſtremò eſt illud ad hanc rem obſeruandum, quod culpa præcedens ipſam ebrietatem non ſolum eſt remota, & mediata, atque ideo, nec per ſe, nec per accidens inducens voluntarium homicidium, aut volitionem ad illud, ſed & præterea non eſt ad homicidij euentum periculoſa, ſecundum ea, quæ diximus huius operis parte 2. §. 4. nu. 10. ex quibus conſequitur hac in q. reſpondendum fore, non contrahi ab ebrio irregularitatem ob homicidiũ commiſſum durãte ebrietate, cui ipſe cauſam ex propria culpa dederit.

Poſſet quidẽ vera cenſeri prior opinio Car. & aliorum, vbi ebrius conſueuiſſet in ebrietate arma ſumere, & homines percutere, atq; offendere: etenim tunc ipſe ebrius per ipſam potionem immoderatam operã dat rei illicitę, & ad occiſionem ex his, quæ ſolent accidere, periculoſæ, idcircò irregularis erit, ſecundum ea, quæ in d. §. 4. latius ſcripſimus. & in ſpecie iſta notat Socin. in d. cap. ad audientiam. nu. 15.

Hinc deducitur qualiter ſit accipiendum quod ſcribit Ariſt. lib. 3. Ethic. c. 5. vbi inquit, ebrijs duplices pęnæ inſtitutæ ſunt. Nã vt ibi Euſtatius tradit, Pittacus vnus è ſeptẽ Gręciæ ſapientib. ebrio delinquenti duplicẽ pęnam infligendam eſſe conſtituit. Alteram propter ebrietatem, alteram propter crimen in ebrietate commiſſum. vtraq; verò pœna propriè rõne ebrietatis infligit, ſiquidẽ ſecunda pęna adijcitur ob circunſtantiam ex delicto in ebrietate cõmiſſo prouenientẽ, quæ circunſtantia ipſam ebrietatẽ aggrauat, vt ex diuo Bonauentura adnotauimus. [Ex his intelligenda ſunt, quæ ſcribit Io. Damaſcenus lib. 2. de fide orthodoxa. c. 24. aſſeuerans, ebrium minimè excuſari ex ignorantia, nec ex ratione inuolũtarij, ſi eius culpa ebrietas præceſſerit. Eſt. n. inquit, crimen ab ebrio ex ignorantia commiſſum, non tamen inuoluntariè.]

5 De infante † itidem hæc cõſtitutio apertiſſimè ſtatuit, eũ nõ eſſe irregularẽ ſi hoĩem occiderit. Cuius deciſionis rõ eſt manifeſta, quia hic nõ habet rationis vſum, & ideo non imputat ei homicidiũ adhuc ad irregularitatẽ. vnde conſtat homicidiũ priuatũ nuſquam imputari ad irregularitatem, niſi aliqua culpa homicidij pręceſſerit, quemadmodum nos ſemel in hac Relectione admonuimus. At in homicidio publica authoritate commiſſo ſatis eſt ſufficiens ipſa occidendi voluntas, animuſq; in ipſam occiſionẽ, licet iuſtã deſtinatus, quod ſenſit Panor. in c. j. de delict. pue. quo in loco Hoſti. exiſtimauit, infantẽ irregularẽ eſſe, ſi et nõdũ doli capax aliquẽ occiderit. cuius opinio reprobatur per hanc conſtitutionẽ, & meritò, cũ infans nullum habeat intellectum, nec vſum rõnis ad diſcernẽdũ id, quod agit. l. infans. ff. de ſicar. l. j. C. de falſ. monet. l. j. C. ſi aduerſ. deli. notat gl. hic, in verb. infans. Car. j. poſt alios j. oppoſit. qua ratione infans, nec pęna criminali, nec alia pro delicto punitur, ſicuti explicãt oẽs in d. l. infans. Ang. de Malc. in verb. ſcienter, & doloſè. Bonif. in rub. de homicidio. in tract. de maleficijs. etenim cum in hoc homicidio non adſit voluntas occidendi, nec detur culpa aliqua, homicidij cauſam inducens, ſequit non poſſe iure irregularitatem conſtitui. eſt tamen hæc conſtitutio intelligenda, niſi infans eſſet doli capax. tunc. n. pp culpam vtcunq; homicidio præuiã eſſet irregularis, & deinde quia ratione doli voluntarius fuit homicida. ſic ſanè hanc conſtitutionem intellexere Io. And. & Abb. in d. c. j. de deli. puer. Hippo. in l. ſi quis re. C. de ſicar. Gonſal. à Villadiego de irregularit. c. de percuſſore. col. 12. Lud. Carreri. in pract. titu. de homicidio. §. 6. nu. 3. Hipp. in d. l. infans. & in ſingul. 628. & Soc. in d. c. ad audientiam nu. 12. opti. tex. ad hoc in l. impuberum. ff. de furt. tradit Dec. in l. pupillum. & in l. ferè. ff. de reg. iur. hinc ſequitur maiorem infante non eſſe irregularem, ſi contigerit ei hominẽ occidere, modò non ſit eo tẽpore doli capax, etſi puer ſit, ſecundum gl. in hac clem. in in verbo, infans. quã ſequuntur Doct. hic communiter, præſertim Anch. Bonif. & Imol. quorum opinionem defendit aſſeuerans communem eſſe Gonſal. noſter in d. c. de percuſſore. col. 12. & Ioan. Ign. in l. j. §. impubes nu. 18. ff. ad Syllan. eandem opinionem tenet Soci. in d. c. ad audientiam nu. 12. de homicidio.

Quis aũt dicat doli capax, iudex prouidus, & diſcretus ex ſignis, ac varijs circũſtantijs arbitrabitur, quod & nos oſtendimus in epitome ad 4. lib. decre. 2. par. c. 5. illud verò non eſt prætermittendũ, quod puer doli capax delinquens in ætate minori non eſt puniendus pęna ordinaria criminis, ſed extra ordinem arbitrio iudicis. tex. in l. auxilium. §. in delictis. ff. de minori. l. diuus. ff. de termin. amo. glo. in l. 3. C. de infamib. & in l. quid ergo. §. pœna grauior. ff. de his, qui not. infamia. tex. opti. vbi gl. & Doct. in c. j. de delict. puero. notant Dec. in l. ferè. ff. de reg. iur. Bal. in l. & ſi ſeuerior. C. de infam. gl. in c. j. de ſent. excom. & ibi Doct. Card. in c. 2. de delict. pueror. Lud. Carre. in d. §. 6. nu. 4. Th. Gramma. deciſ. 23. Dec. conſ. 535. eſt ad hanc rem pulchra Regia lex 8. tit. 31. par. 7. quæ conſtituit, minorib. intra 17. annum delinquentib. minuendam fore pęnam ordinariam. Hoc ipſum obtinet adhuc poſt maiorem, & perfectam ætatem, ſi crimen fuerit intra minorem ætatem commiſſum. non. n. eſt inſpiciendum tempus punitionis, ſed commiſſi criminis. gl. not. in l. ſciant. C. de leg. hęred. quam ibi Doct. probant. & Hipp. in d. l. infans. & idem in l. de minore. in prin. nu. 62. ff. de quæſtionib. & in l. ſi quis te. C. de ſicar. Lud. Carrer. in d. §. 6. nu. 8. quibus ſuffragatur tex. in c. vlt. de ſentent. excom vbi Panor. idem inſinuat Iuriſconſultus in l. j. ff. de pœnis. & ibi Bar. idem Bar. in l. omnes populi. ff. de iuſt. & iure. num. 48. Lud. Ro. in ſin. 574 Abb. in conſi. 56. lib. 2. ſatis tamen eſt ad irregularitatem contrahendam, quod maior infante hoiem occiderit, modò ſit doli capax, quemadmodum omnes fatentur in huius cõſtitutionis cõmentarijs.

6 Subſequitur ſtatim in hac conſtitutione, † dormientem ipſius homicidij tempore, nempe quia dormiens aliquem occiderit, minimè fore irregularem, quia is intellectu & ratione caret, ac furioſo ſimilis eſt. c. meritò. cap. ſanè. 15. q. j. c. maioris. §. item quæritur. de baptiſmo. l. ſi ſeruus ſeruum. §. ſi fornicarius. vbi Floria. ff. ad l. Aquil. qua ratione dormientis delictum minimè punitur, niſi eo caſu, quo ipſe vigilans ſatis cognitum habeat, quod dormiens arma capiebat, & homines perſequebatur. tunc. n. ſi non adhibuit diligentiam quam debuit, in præcauendo, ne dormiens alicui noceret, profectò puniendus erit, licet non pœna ordinaria, vt notant Anch. & Card. hic. Alex. colum. 2. & Iaſ. poſt Ro. & alios in l. j. §. adipiſcimur. ff. de acqui. poſſeſ. Bar. in l. pen. ff. de parricidijs. Hip. in l. j. 10. limit. ff. de ſicar. Bonif. in tract. de maleſic. rub. de inſultis. & percuſſ. Doct. in l. vt vim. ff. de iuſt. & iure. Ludou. Carrer. in pract. criminali, rub. de homici. §. 6. no. 25. quorum opinio communis eſt, & inducit optimũ intellectũ huius cõſtitutionis, ſiquidem & in hoc caſo erit irregularitas planè contracta, vt notat optimè Maria. Soc. in d c. ad audientiam. num. 14. & idem ſenſere Car. Anch. & Doct. hic. poteſt autem contingere, vt quis vigilans adeò iraſcatur vehementer contra alium, vt illum occidere conatus fuerit, aut optauerit, licet efficere non potuerit, & hac occiſionis cupiditate affectus dormiat, & poſtea plenè ſoporatus ſomniet ea, quæ in vigilia acciderunt, & ab hac phantaſia motus ſurgat adhoc dormiens, & capiat enſem, atque accedat ad lectum, in quo alius dormit, & illum occidat, quidam etenim cenſent, hunc irregularem eſſe, quod viſum eſt Palud. in 4. ſen. diſt. 32. q. j. art. 3. quia ex illa vehementi occidendi cupiditate aucta eſt imaginatio ſenſus, & creuit appetitus ſenſualitatis, quæ omnia cum maneant in dormiẽte, poſſunt tunc mẽbra ad opera illa exteriora exercenda mouere. huic verò euentui conſtat, cauſam dediſſe ipſum homicidam in vigilia: igitur ipſe irregularis eſt. ſed Doct. communiter in hac conſtitutione contrarium verius eſſe opinantur, vt fatetur eos ſequutus Gonſal. à Villad. de irregular. cap. de percuſſore. colum. 13. eandem ſententiam ſequuntur Marian. Soc. in d. c. ad audientiam. de homi. nu. 14. & Alſonſus à Caſt. lib. 2. de poteſt. legis pœnal. cap. 14. verſic. prima principalis concluſio. quibus accedit, quòd homicidiũ cõmiſſum ab ebrio, qui cãm dedit ebrietati, nõ efficiat eũ irregularẽ, ſm ea, quæ paulò antè diximus. præter quæ facit ad hoc, quod ira præcedẽs in vigilia cã nõ omnino certa, nec ſemp efficiẽs imaginationis poſtmodũ ſequutæ, ab ea verò imaginatione proceſſit actus ille occiſionis exterior: idcircò ira contingens in vigilia eſt admodũ remota cauſa, & ideo non eſt ſufficiens ad irregularitatem. ſic

& pollutio nocturna dormientis, & ſomniãtis,per ſe pec
catum non eſt, nec mortale, nec veniale, omne etenim
7 peccatum dependet ex iudicio rationis,† quia etiam pri-
mus motus ſenſualitatis non eſt peccatum,niſi inquantũ
iudicio rationis reprimi poteſt:igitur ſublato iudicio ra-
tionis,tollitur ratio peccati : in dormiente autem ratio
nõ habet liberum arbitrium,nec iudicium. idcircò quod
agit homo dormiens, qui non habet liberum iudicium ra
tionis,non imputatur ei ad culpam,ſicut nec illud, quod
agit furioſus,aut amens.Hæc S.Th.in 2.2. q.154.art.5. qui
de pollutione nocturna tractans ſcribit,eam non eſſe pec
catum per ſe,nec mortale , nec veniale , quamuis proce-
dit ab ingluuie, aut à praua vigilantis cogitatione , quia
dormientis actus eſt.Erit tamen,ac poterit eſſe nocturna
pollutio peccatum vel mortale,vel veniale per rationem
ad ſuam cauſam,à qua proceſſit,quia rationem habet cul
pæ ex parte cauſæ.quod S.Th.explicat in d.artic.5. & in 3.
par.q.80.ar.7.Io.Maior.in 4.ſent.diſt.9.q.2.poſt Tho.ibi,q.
4.& Palud.q.3.Florent.3.par,titu.15.c.6.§.10.& Theologi
communiter,quibus ſuffragatur text.& ibi gl.elegans in
verbo,rea.atque ibi Doct.in c.teſtamẽtũ.6.diſt.ex diuo Gre
go.c.11.interrogationum Auguſtini.atque ideo propter
hanc rationem culpæ,quam habet dormientis pollutio,
quo ad eius cauſam,debet abſtinere ſacerdos eo die à ce-
lebratione Miſſarum,quoties culpa eſt mortalis,idque ne
ceſſariò,ex conſilio autem vbi cauſa fuit culpę venialis ſe
cundum Tho.in d.ar.7.Florent.in d.l.10. Palud.in 4.ſent.
diſt.9.q.3.& ibi Thom.q.4.Sylueſt.in verb, euchariſtia.3.q.
10.tex.celebris in d.c.teſtamentum.vbi gl.in verb.humili
ter.indiſtinctè non eſt intelligenda , ſed relata ad ipſum
text.ſentit ,ratione pollutionis nocturnæ à veniali culpa
procedentis abſtinendum eſſe à communione conſilio q-
dem,non præcepto.addit tamen Palud.in d.q.3, quem Syl
ueſt.ſequitur,& probare conatur Ioan.Maior.in d.q.2.nõ
eſſe mortale crimen,celebrare ac communicare poſt pol
lutionem nocturnam cõtingentem ratione cauſæ,q̃ mor-
talem culpã habeat, etiam intra decem horas,modò præ
mittatur communioni contritio, & confeſſio illius mor-
talis culpæ, & pollutionis ex ea ſequutæ,quaſi nullibi ſit
hoc præceptum ,ſiquidem Gregorij reſponſio pertineat
ad conſilium reuerentiæ,non ad præceptum neceſſitatis.
horum autem opinio mihi non placet,nec eſt probanda,
enim ex ea ſequeretur poſſe ſacerdotem,qui nocte præte-
rita dormierit cum fœmina,ſtatim celebrare præmiſſa cõ
feſſione,& contritione,quod impium cenſeri ſolet,& iu-
re cenſetur. & fortaſſis cum ante pollutionem pœnite-
ret quis eius culpæ,à qua procedit,poſſet admitti opinio
Palud.& aliorum,imò adhuc in hac ſpecie ipſe admone-
rem,vt quis, ſi commodè fieri poſſet , abſtineret eo die à
communione propter honorem,qui maximè debitus eſt
ſacroſanctę Euchariſtię ſacramento. Hanc & Theodorus
archiepiſ.Cantuarienſis,qui teſtibus Beda lib.5. Hiſt.An-
gli.& Rhenano marg.in lib.Tertull.de pœnit.conſtitutio-
nes edidit ad modos obſeruandos,quibus expurgarentur
peccata,idque opus pœnitentiale Theodori a Gratiano,
& alijs nuncupatur,pœnitentiam indixit ei,qui in ſomnis
pollutus abſque vlla eius culpa fuiſſet , ſicuti Burchardus
tradit lib.17.c.40.& 41.Eundemque æquum eſſe, vt eo die
à communione abſtineat ,admonet Iuſtinus Martir,ſi eius
eſt id opuſculum,de quæſtionibus à Gentibus Chriſtianis
poſitis.q.21.[Et Ioſephus lib.17.de antiqui.cap.8.ſcribit
Matthiam ſacerdotem Hieroſolymitanum die quodam
ſolenni à ſacrificio abſtinuiſſe, quòd nocte proxima in
ſomnijs cum vxore commercium carnale habere viſus
fuerit.] Igitur ſicut nocturna pollutio per ſe peccatum
non eſt,niſi per rationẽ ad ſuam cauſam ,q̃ frequẽtiſſimè
ſolet pollutionis euentum efficere,atque ideo imputatur,
ita homicidium dormientis qui in vigilia animum habuit
occidendi,per ſe peccatum non eſt,nec imputatur: ratio
ne autem cauſæ itidem imputari nõ debet,quia ea eſt ad-
modum remota,& quæ nõ ſolet hos effectus producere,
quamobrem opinio communis, quo ad intellectum hu-
ius cõſtitutionis verior eſt.[lectorem verò admoneo me
in citando Iuſtino ſequutum fuiſſe Latinam Io. Perionij
interpretationẽ. Nam Græcè Iuſtinus ſic ſcribit, οὐδ᾽ ὅλως
δίκαιόν ἐστιν ἀπέχεσθαι. fortaſſis Latinus interpres hæc ver-
ba in hunc ſenſum accepit,vt æquum ſit à myſterijs abſti-
nere , tametſi ex rigore iuſtitiæ non teneatur.]

Hac verò in parte adnotare libet actum dormiẽtis nõ
eſſe peccatum per ſe,niſi ad rationem cauſæ, à qua pro-
ceſſit,quoties quis ſomno vtitur,vt vinculo naturali libe-
ri iudicij & arbitrij.At ſi quis ſomno vtatur, vt inſtrumen
to liberæ malitiæ ad exequutionem mali ab ipſo vigilan-
ti deliberati , ita vt per ſomnum vt inſtrumentum exe-
quatur ſcelus pręcogitatum,tunc actus cõtingens in ſom
no peccatum eſt eo modo,quo actus exterior in exequu-
tione eſt peccatum.Peccatũ.n.incipitur in vigilia,& con-
ſummatur per inſtrumentum ſomni exequutiuè. Hoc au-
tem peccatum per accidens eſt ratione exequutionis in
vigilia imperatæ.quemadmodum eleganter docet Caiet.
2.2.q.154.artic.5.ex hoc deducens , nocturnam dormien-
tis pollutionem eſſe peccatum , vbi quis data opera ideo
ſic dormit,vt polluatur.Eodem modo qui ira iraſceretur
in vigilia,& demum ſomno dat operam,vt aliquem occi-
dat,vel offendat dormiens,profectò erit homicidij, & of
fenſionis reus, atque ideo puniendus vt homicida dolo-
ſus,ſicuti vult in hac ſpecie Bonif.in tract.de malefic.rub.
de inſult.& percuſ. ad ſi.quem ſequitur Lud.Carreri.in d.
§.6.num.25. quæ quidem ſententia maximè probatur ex
ratione Card.Caie.vnde in eo caſu non obtinet huius cõ
ſtitutionis deciſio, quia irregularis eſſet,qui ſic dormiens
hominẽ occideret , quod ſuperius de ebrio etiam proba
uimus.Sed & dormientes moueri,& ea quandoque face-
re,quæ fieri ſolent à vigilantibus , teſtis eſt Ariſtoteles in
lib.de ſomno,& vigilia.

Deinde conſtat ex priori huius conſtitutionis parte,
8 † quo ad irregularitatem mutilationẽ mẽbri alicuius ho-
micidio comparari,& æquipollere, vt quemadmodũ ho-
minẽ occidens dubio procul irregularis eſt,ita & irregu-
laris erit,qui hoĩem membro mutilauerit.idẽ probat in c.
j.de cleri.pugnanti.in duello.c.in archiepiſcopatu.de rap
tori.c.clericum.ne cleri. vel monac.alijs in locis , quorum
meminit gl.hic,quæ ſingularis eſt in hoc,ſecundum Ang.
in ver.homicidium.5.q.3.& Syl.in ver.homicidiũ.5.q.3.ad
cuius rei cognitionẽ oportet examinare,qđ dicat mem-
brum.Bart.etenim in l.publicorum.nu.13.ff.de pub. iudic.
vbi Imol.& Doc.illa ꝓpriè dici mẽbra cenſent,quibus di-
uerſo,& proprio officio corpus mouetur, aut iuuatur vt
oculo,viſu pedibus ad progreſſum : auribus ad auditum:
manib.ad palpatum:narib.ad odoratum:lingua,ad ſermo
nem.idẽ Bal.aſſerit in c.j.de noua forma fidelit.num.5. qđ
ſatis conſtat authoritate Ariſtot.lib.j.de partib.aialium.c.
5.& lib.4.Meteororum c.vlt.optimus text.apud Iuriſcon-
ſultos in l.idẽ Offilius.ff.de ædilit.edi.& in l. non ſunt libe
ri.ff.de ſtatu homi.Membrũ.n.corporis particula eſt,q̃ nec
oĩnò circunſcriptionẽ habet propriam,nec omninò alijs
coniuncta eſt,ſecundũ Galenũ , quem citat Ludo. Cælius
lib.lect.antiq.2.c.21.Diuus Pau.j.ad Corinth.c.12.idem in-
ſinuat dicens,membra in corpore diſtinctam operationẽ
habere.idem Apo.ad Rom.c.12.Oia autem membra,inquit
nõ eundẽ actũ habent,hoc ipſum oẽs planè fatentur,quo
rũ ſtatim mẽtionẽ in hac q.facimus.Igiẽ abſciſſio membri
tunc fieri dr̃,cũ corpus mutilaẽ, & mẽbri propriũ officiũ
impedit,vt not.Bal. in l.ſerui fugitiui.ad ſi.C. de ſeruis fu-
gi.ſic ex eodem Bart.in d.l.publicorum.apparet,in huma
no corpore quaſdam partes eſſe, quæ propriè membra
non ſunt:membris tñ opẽ ferunt, vt digitus manui : dens
linguę,& gutturi.Alię verò partes ſunt,quæ decorem tan
tũ corpori humano inducunt, vt barba,viri mento,coma
capiti,auricula auri.Aliæ item membrorũ officia, & orna
tus ſunt non mẽbra,ſm Bar.& cõem.q̃dam tamẽ has par-
tes indiſtinctè mẽbra appellant.Nam Cic.lib.3.de finib.bo
nor.& malor.partẽ quamlibet corporis etiã quæ corpori
peculiare & diſtinctũ non pſtat obſequium , membrũ eſſe
dicit.mẽbrorum,inquit,ideſt partiũ corporis,alia videnẽ
propter eorũ vſum à natura eſſe donata,vt manus, crura,
pedes:vt ea , quæ ſunt intus in corpore , quorum vtilitas
quanta ſit,à medicis etiam diſputatur.alia autem nullã ob
vtilitatẽ,quaſi ad quendam ornatũ,vt cauda pauoni,plu-
mæ verſicolores columbis,viris mammæ,atq; barba.Hæc

Cicero.

Cicero. Ex vera tamen, ac propria membri cognitiooe, aliquot hoc in loco ſpeciatim inſeram.

Primũ non eſſe, membri abſciſſiooem, cum auricula ſcinditur, & amputatur, ſiquidem auris mẽbrum eſt propriè, illa autem cartilago, quæ circa aurem eſt, & auricula dicitur potius ad oroatum iuris membri tutelam, quã ad peculiare corporis obſequium pertinet, & ideò membrum non eſt, nec eius abſciſſio efficeret quem irregularem, quod Bald. ſenſit, dum in d.l ſerui fugitiui. ad fi. ſcribit, tunc tantum diei membri abſciſſionem, cum corpus mutilatur, & membri proprium officium impeditur in totum. abſciſſio autem auriculę, & cartilaginis parum impedit auris officiũ: nec.n. fit auris vis quo ad auditũ debilior, idcircò membri abſciſſio non eſt. cui ſententiæ ſuffragatur tex. in d.l. idem Offilius. ff. de ędilit. edict.

Secuodò dubium ex his videtur quod ſcribit Bald. in l. data opera. nu. 75. C. qui accuſ. non poſſunt. dicens, mammillam in fœminis membrum eſſe. Etenim ea opinio vera eſt quo ad ſignificationẽ latam, non quo ad ſtrictam, & ꝓpriã. Nec eſſet irregularis qui mammillã fęminę abſcinderet, vt ipſe opinor, tametſi ſciã, hoc dubium quibuſdam viſum iri.

Tertiò ab eadem radice procedit, nõ oĩno certum eſſe quod Caiet. docet 2.2. q. 65. ar. j. exiſtimans, abſciſſiooẽ digiti efficere irregulare ipſum abſcindẽtẽ, quia digitus ſit membrum. cuius contrarium cõſtat ex Bar. in d.l. publicorum. Imol. & alijs ibidem aſſerentibus digitum non eſſe membrum. idem tenuerunt Bal. in d.c. j. de noua forma fidelit. num. 5. Fel. in c. ego N. de iureiu. col. 2. & idem in c. cum illorum. de ſenten. exc. Ant. Rube. conſi. 83. Chaſſ. in conſu. Burg. rub. j. §. 5. verſi. per hoc. idem not. Car. & oẽs in hac clem. Gonſ. à Villag. de irregu. c. de percuſſore. col. j. & Doct. in c. j. qui clerici. vel vouentes. quorum opinio aduerſus Caiet. commuois eſt, cui patrocinatur tex. io d.l. noo ſunt liberi. & io d.l. idem Offilius.

Quartò, proximè deducitur, noo eſſe eum irregularẽ, qui alteri eos abſciderit digitos, ſine quibus ipſe mutilus ſacerdos eſſe non poteſt, nempe tres digitos ad conſecrationem neceſſarios ꝑ honeſtatem. Nam qui hos digitos non habet, irregularis eſt ob deſectum maximũ eius partis, quæ neceſſaria eſt ad honeſtè, & decorè celebrãdum. qui verò eam partem abſciderit, non habet eã deformitatem, nec deſectũ, nec membrũ abſcidit, & iò irregularis non eſt. Hanc concluſionem proponimus aduerſus Boniſ. hic col. 6. Anan. io c. cum ex iuncto. de hæret. colum. 4. & Sylu. in verbo. homicidium. 3. q. 3. par. 3. qui conãtur probare, percuſſorem irregularem eſſe, quoties ex percuſſione percuſſus manet irregularis, aut non poteſt eſſe ſacerdos. Imo Caiet. in d. q. 65. art. j. facilius exiſtimat, contrahi irregularitatem à mutilante, quàm à mutilato. Siquidem ſecundum eum qui mutilat digitum alteri, eſt irregularis: non tameo ſemper eſt irregularis qui ipſius digiti mutilationem paſſus eſt. Quod conſtat ex his, quæ diximus de corpore vitiatis in priorj huius operis parte, Et tamen hanc opi. Caiet. quo ad eius argumentationem minimè probamus, Nam qui alteri digitum abſciderit, irregularis non eſt, quia membrum non abſcidit. Is verò qui pollicem abſciſſum habet, impeditur miniſtrare in altari, & ſacris ordinibus inſigniri, ob deformitatem, & defectum digitorum.

9 Quintò hinc poterit expendi, † an is irregularis ſit, qui licet membrum alteri non abſciderit, tamen id membrũ debile ex vulnere, ac percuſſione reddiderit? Et Pan. in c. cum illorum. de ſent. exc. ſcribit, hunc irregularem eſſe: & id deducit ex hac conſtitutione, quaſi Rom. Pont. hic, vt diuerſa ſubiecerit mutilationem, & detruncationem, vt mutilatio pertineat ad vulnus, quod efficit membrum debile. detruocatio verò ad percuſſiooem, q̃ omninò membrum aſciderit. idem oot. Syueſt. io ver. homicidium. 5. quæſt. 5. ego verò ſatis manifeſtum eſſe opinor, in hac conſtitutione non probari hanc inductionem Panor. cum in ea tantum mentio fiat mutilationis, non aũt detruncationis. & præterea Fel. in d.c. cum illorum aſſerit, num. 12. idem eſſe detruocationem, & mutilatiooem. hoc ipſum probat gl. vbi Panor. in cap. accuſaſti. de accuſ. in verb. debilitatus. quæ ſenſit, mutilum dici, cui mẽbrum aliquod fuerit omninò abſciſſum. Sic apud Latinæ linguæ authores mancbus dicitur, qui membrum habet debile, & aridum, Mutilus autem, cui membrum eſt abſciſſum. Atque ideò frequentiori Doctorum ſententia obtentum eſt, nõ eſſe irregularẽ eum, qui alterum manchum percuſſione effecerit, ſicuti not. Cald. Abb. Card. & Præp. in c. j. qui cler. vel vouent. Card. hic quæſt. 31. Gõſal. à Villad. de irregul. c. de percuſſore. col. j. & Steph. Aufreri. in Capel. Toloſ. 207. quorum ſententiam opinor cõmunem eſſe, & procedere, etiamſi membrum corpori adhærens omninò inutile ſit. Etenim adhuc hoe in caſu nulla afficitur percuſſor irregularitate. Quidquid Syl. cõtrarium tenere conetur in d. §. 3. verſ. tertium. Hęc autem diximus ad veram huius conſtitutionis interpretationẽ, quo facilius percipiamus, quid velit hæc conſtitutio, dũ mutilationem ſimilem eſſe vult occiſioni quo ad irregularitatem: nam poſt gloſ. hic Doct. varias hac in re quæſtiones tradidere, ex quibus has, quas modò expoſuimus elegimus: reliquas lector facillimè obuias habebit, eaſq́ue contingentibus caſibus, iuxta pręnotatam reſolutionem aptare commodè poterit.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Defenſio iure naturali diuino, & humano licita eſt, nec imputatur homicidium ex ea.*

2 *Irregularis non eſt, qui aggreſſorem occiderit ad defenſionem, ne membro aliquo mutiletur.*

3 *Exceſſus defenſionis non punitur pœna ordinaria, licet irregularem efficiat ipſum homicidam.*

4 *Irregularis eſt qui poterat mortem fuga vitare, & occiderit aggreſſorem.*

5 *Irregularis an ſit, qui ad alterius defenſionẽ hominem occiderit?*

6 *Homicidium commiſſum ad rerum defenſionem, an efficiat quem irregularem? quod latè diſputatur, ſimul & an liceat occidere furem aut raptorem ad defenſionem rerum.*

§. VNICVS.

HVIVS conſtitutionis pars ſecuoda, & quæ vltima eſt, definiuit nullam cootrahi irregularitatem ab eo, qui ad eius oeceſſariã defenſionem ſuum oceidit inuaſorẽ, qua quidem deciſione ſopita eſt veterum hac de re controuerſia, ſiquidem ante hanc cõſtitutionem quidam contrarium tenuere, cenſentes hũc homicidam irregularem eſſe. quorum meminit gl. in c. ſicut dignum. in verb. conſilium, iſto tit. & in c. de his. 50. diſt. ſic & S. Th. 2.2. q. 64. ar. 7. ante hãc cõſtitutionem aſſeruit, irregularem eſſe eum, qui ad eius propriam, ac neceſſariã defenſionẽ, inuaſorem, aut aggreſſorem occiderit.

Horum autem opinio eſt hodie antiquata, omoinoq́; per hanc conſtitutionem ſublata, cum occidens inuaſorem aliter mortem vitare non valens irregularis non ſit, nec quo ad ſuſcipiendos, nec quo ad ſuſceptos ordines. Cuius canonis ea eſt ratio, quòd ad irregularitatem contrahendam propter homicidium priuatum neceſſaria ſit culpa homicidij ſaltem aliqua, ſicuti ſuperius non ſemel à nobis reſpooſum eſt. Is verò, qui ad neceſſariam vitæ defenſionem aliquam occiderit, oullam culpam homicidij contrahit, ergo nec irregularis erit, quippe qui priuatum homicidium abſque aliqua
1 culpa commiſerit. Naturali † etenim ratione vnicuique permiſſum eſt ſeipſum ab aggreſſore defendere. l. vt vim. ff. de iuſt. & iur. vbi Accurſ. non conſiderans, hanc defenſionem iure naturali permiſſam eſſe, addit, Iuriſconſultum intelligendum fore iure ſori, non cœli, qoa in re refellitur per Paul. Caſt. Fortu. & alios. Noo enim patitur humana cognitio iuris naturalis, non ignara, quidquam naturali ratione permitti, quod apud Deũ, qui ipſamet natura eſt, non ſit idem permiſſum. Atque ita S. Tho. in d. ar. 7. inquit. Nec enim eſt neceſſarium ad ſalutem, vt quis actum moderatæ tutelæ prętermittat ad euitandam occiſiooem alterius, quia plus tenetur homo vitæ ſuæ prouidere

dere, q̃ vitę alterius. idcircò apud Theologos hæc eſt re-
ceptiſſima ſententia, quam tradit, & explicat Dom. Soto,
lib. 5. de iuſt. & iur. quæſt. j. ar. 8. Cui ſuffragatur quod Cice
ro pro Milone ſcribit. Eſt enim hæc iudices non ſcripta,
ſed nata lex, quã nõ didicimus, accepimus, legimus: verũ
ex natura ipſa arripuimus, hauſimus, expreſſimus, ad quã
non docti, ſed facti: non inſtituti, ſed imbuti ſumus, vt ſi
vita noſtra in aliquas inſidias, ſi in vim, i tela aut latronũ,
aut inimicorum incidiſſet, omnis honeſta ratio eſſet ex-
pediẽdæ ſalutis. ſilent enim leges inter arma, nec ſe ſpe-
ctari iubent, cum ei, qui ſpectare velit, ante iniuſta pœna
luenda ſit quàm iuſta repetenda. Hęc Cicero. idem pro-
bat i c. ſigñaſti. 2. de homic. c. dilecto. de ſent. exc. l. j. §. vim
vi. & i l. 3. §. cum igitur. ff. de vi, & vi arm. l. j. §. cum arietes.
ff. ſi quadrup. paup. feciſ. dica. tradidere multa Bar. & Do-
cto. in d. l. vt vim. l. ſcientiam. §. qui cũ aliter. ff. ad l. Aquil. l.
is qui aggreſſorem. & l. ſi quis percuſſorẽ. C. de ſicar. not.
Ang. de Maleſ. in gl. & dictus Titius ſe defendendo. Hipp.
l. j. 9. limi. ff. de ſica. Lud. Carre. in pract. crim. tit. de homic.
§ 6. num. 26. ex quibus aliquot hac in parte repetam ad
huius conſtitutionis interpretationem. Illud ſanè præ-
mittens, poſſe inuaſum, etſi diligenter animi cõſcientiã
examinauerit, eaque fecerit quæ ad ſalutem ſpiritualem
ſunt à fidelibus agẽda, occidere inuaſorem, quem ſcit eſ
ſe in peccato mortali ob illam inuaſionem, quod verum
eſſe manifeſtè conſtat ex prænotatis, & tradit Dom. Sot.
in d. ar. 8. licet contrarium falsò reſponderint Gerſon in
tract. de Eucbariſtia. Abulen. Matthæi c. 5. q. 109. & Gonſ.
à Villad. de irregu. c. de pcuſſore. Horum etenim opinio
falſa eſt, quã & Io. Maior. reprobat in 4. ſent. diſt. 15. q. 20.
2 Primò ex his infertur, † non eſſe irregularem eum, qui
alium occiderit, non tantum ad defenſionem neceſſariã
proprię vitæ, ſed etſi ſe defendat ab alicuius mẽbri muti
latione, quod in ſpecie not. Card. hic, & Syl. in verb. ho-
micidiũ. 3. q. 4. cũ mors, & mutilatio mẽbri æquipollen-
tia ſint hoc in tract. & quãuis Gonſ. à Villad. de irreg. c. de
percuſſore. col. 14. diſcedat ab hoc intellectu Card. pro-
fectò verior eſt hæc interpretatio, quippe quæ deſcẽdat
ab ea naturali defenſione, quæ iure diuino, ac ipſius natu
ræ inſtituto licita fuit, & eſt. Poteſt enim contingere, q
ex abſciſſione membri mors ſequatur: & ideò qui defen
dens ſeipſum ab abſciſſione membri aggreſſorem occi-
derit, puniendus non eſt, nec irregularis cenſetur, cum ei
licitum ſit propriam propulſare iniuriam, modò nõ ex-
cedatur moderamen culpatę tutelæ. Nã hic exceſſus de-
fenſionem ipſam culpabilem, ac punibilem, reddit, quẽ-
admodum cõſtat in l. j. C. vnde vi. & in c. vt famæ. §. vlt. de
ſent. exc. c. ſignificaſti. in 2. vbi gl. & Doct. iſto titu. qui tex.
3 probat † irregularẽ eſſe, qui modum exceſſerit in defen-
ſione. Idemq; in hac conſtitutione apparet, dum dicitur,
mortem aliter vitare nõ valens, tametſi quo ad alias pœ
nas ſemper ſit remittenda pęnę ordinariæ pars propter
defẽnſionem ab aggreſſione, etiamſi modus defenſionis
excedatur. tex. optimus in l. ſi adulterium cum inceſtu. §.
Imperatores. ff. de adult. quem dixit ſing. Iaſ. in d. l. vt vim.
col. 3. Io. Bap. de S. Seuerino in tract. de debit. ſuſpen. & fu
gi. col. j. Aret. conſi. 43. col. 3. commendarunt eandem cõ
cluſionem Ant. & Abb. in c. olim. j. de reſtit. ſpoliat. col. 8.
Dec. in d. l. vt vim. Abb. & Rau. in c. j. de iniur. Fel. in d. c. ſi-
gnificaſti. col. vlt. Hipp. in l. 2. nu. 15. C. ad l. Corn. de ſicar.
in ſing. 100. hoc ipſum probat tex. elegans in c. ſignifica-
uit. de pœn. & remiſſ. cuius ad idem meminere Fel. in c. di
lecti. de excep. col. pen. & Bologninus conſi. 37. col. 2. eſt
& ad hoc gl. in ſumma 23. q. j. & eſt communis opinio, vt
fatetur Lud. Carre. in pract. crim. tit. de homic. §. 6. nu. 153.
quibus omnibus libentiſſimè adijciam l. 58. & 59. ſtyli. &
Alex. idem tractantem conſi. 119. num. 12. lib. 7. Th. Gram.
deciſ. 5. & dec. 23. & 98. ex qbus aliquot hoc in loco libet
inferre, quo aliquantulum pateat, quanã ratione ſit cõ-
ſideranda hæc propriæ vitæ defenſio, ne tutelæ modera-
tæ modum excedens, ſaltem quo ad pœnam irregula-
ritatis, aliamve, quæ non ſit criminis ordinaria, idcircò
primæ illationi & ſecundam ſubijcio.
Secũdò hinc deducitur, quid dicendum ſit de illo, qui
ſibi inſidiantem interfecerit? Nam glo. in c. 3. de homic.
in verb. ſecularibus rñdit, hoc homicidiũ non eſſe impu-
tandum occidenti. quam opinionem probare videntur
Doct. ibi, Bal. in l. multis. C. de liber. cauſ. idem in l. lege. ff.
locat. gl. in l. j. C. vnde. vi. quod latè examinant, quo ad pę
nas temporales. Iaſ. in d. l. vt vim. num. 9. Ang. in d. gl. & di
ctus Titius. Hippo. in ſing. 640. Lud. Carre. in d. §. 6. nu. 62.
ex quorum dictis reſolutionem ipſe colligo, eſſe hac in
quæſt. conſiderandum mortis periculum ex alterius inſi
dijs imminens ipſi occidenti, vt tandem ex hoc deprehē-
damus, quota pœnæ pars ſit ei remittenda, vel an omni-
nò ſit ab ipſa pœna liber, denique à culpa, quo poſſimus
etiam iudicare, an ſit hic cenſendus, irregularis. Atq; ita
intelligẽda ſunt quæ Bar. not. in d. l. j. C. vnde. vi. & Carre.
in d. §. 6. num. 91. Bar. in l. ſi ex plagis. §. tabernarius. ff. ad l.
Aquil. illud item Cic. pro Milone obliuiſci non poteſtis
iudices, inſidiatorem iure interfici poſſe.
Tertiò apparet eũ eſſe irregularem, qui percuſſorem
ab eo fugientem occiderit. Etenim licet hic non ſit pœ-
na ordinaria criminis puniendus, quod omnes ferè fatẽ
tur, attamen exceſſus hic neceſſarię defenſioni minimè
tribuendus irregularitatem inducit. Quod ipſe colligo
ex gloſ. in d. c. 3. iſto tit. & Doct. hic & inibi. ſiquidem ſatis
eſt ad irregularitatem non eſſe homicidium commiſſum
ad neceſſariam occidentis defenſionem, ſicuti omnes fa-
tentur, præſertim Card. hic quęſt. 26. licet quo ad pœnas
ſanguinis, & alias tpales poſſit aſſeuerari, hoc homicidiũ
non eſſe omnino puniendum pœna legis ordinaria.
4 Quartò deducitur ex his, † an ille ſit irregularis, q po-
terat mortem vitare fugiendo ſi omiſſa fuga inuaſorem
occiderit? & glo. in hac Clem. Card. q. 26. poſt alios tene-
re, ac probare conantur, hunc eſſe irregularem. idem gl.
& ibi Doct. in c. ſuſcepimus. de homic. Panor. in c. ſignifi-
caſti. in 2. eo. tit. idem in c. 2. de vita & hone. cler. Sylu. in
verb. excõicatio. 6. q. 9. quaſi clericis non ſit ignominio-
ſum fugere ab aggreſſore, ſicut cõſtat in d. c. ſuſcepimus.
& hæc eſt cõmunis opinio maximam accipiens authori
tatem ab huius conſtitutionis 2. par. quæ tamen ita acci-
pienda eſt, ſi fuga non ſit periculoſa. Nam ſi fuga pericu
lum induceret mortis propriæ, vel ex eo, quòd inimici
inſtarent à tergo, vel quia ipſe aggreſſor facilius fugen-
tem ſequutus, & ex fuga maiorem capiens audaciam, &
animum ipſum occideret. Hoc etenim in caſu non tene
retur clericus fugere, nec foret irregularis, ſi omiſſa fu-
gæ tutela occideret aggreſſorem. ita quidem viſum eſt
Fel. i d. c. ſuſcepimus. Syl. in ver. homicidiũ. j. q. 9. & in ver.
homicidiũ. 3. q. 4. Hipp. conſi. 25. nu. 44. Card. in d. q. 26. idẽ
ſenſere Abb. & Anan. in d. c. ſuſcepimus. quos ſequitur
Lud. Carre. in d. §. 6. num. 131. Hanc diſtinctionem veram
eſſe cenſeo adhuc in ipſis clericis. Sed in eo, qui cum eſ-
ſet laicus tempore aggreſſionis, poteratque fuga mortẽ
effugere, & nihilominus aggreſſorẽ occiderit, maius du-
bium videtur. Laicus ſiquidem non tenetur fugere, quia
fuga eſt ei ignominioſa, ſecundum ea, quæ not. Bart. Sali.
Bal. & alij in d. l. j. C. vnde vi. Imo. & Card. hic, quorũ opi-
nionem aſſerunt communem eſſe Alex. in conſi. 509. nu.
4. lib. j. Iaſ. & Dec. in d. l. vt vim, ad fi. & Lud. Carre. in d. §. 6.
nu. 131. & probatur ex eo, q poteſt quis aggreſſorem oc
cidere ad vitandam iniuriam, quam vel alapa. vel fuſtib.
ſibi inferendam aliter vitare non poterat, vt notat poſt
alios Alex. in conſ. 119. lib. 7. Hipp. in l. j. 9. limit. ff. de ſicar.
& Lud. Carre. in d. §. 6. num. 94. Igitur poterit quis fugam
omittere, quę ſibi iniurioſa eſt, & aggreſſorem occidere.
Hoc autem obtinet quo ad pœnam temporalem, & quo
ad eius diminutionem, ac moderamen. Nam quo ad irre-
gularitatẽ mihi verius videt, q & laicus, cui ignominio-
ſum eſſet fugere, homicidij culpam aliquam habeat, quę
etſi grauis nõ ſit ratione honoris, nihilominus culpa eſt,
quæ quo ad irregularitatem ſufficit. præſertim, q hæc cõ-
ſtitutio tunc tantum liberat ab irregularitate, cum aliter
mors vitari non poteſt. Quamobrem etiam in laico opi-
namur communem ſententiam gl. & Doct. hic veram eſ-
ſe, quemadmodum & ipſimet Doct. explicant. Huic opi-
nioni accedit quod in ſpecie tradita per Alex. in d. conſ.
519. Lugdunenſis ibi exiſtimat, eſſe illam defenſionem
immoderatam, & inhumanã, Barbaris potius, quàm vi-

ris

ris ratione prędictis,& religione Chriſtiana inſtitutis cõnenientem,& ſanè præter ipſum ego conſidero, iniquã eſſe hãc commutationem, ſaltem non omninò æquam, quòd ob tutelam bonoris proprij vitam quis adimat alteri: præſertim ob honorem ad mores probot minimè pertinentem,nec Reipu.vtilem,aut religioni Catholicæ commodum,quod poterit ex S.Thom.probari.2.2.q.131. ar.j.Adhuc tamen dubius ipſe ſum hac in controuerſia ex his, quæ inferius à me tractabuntur, in quæſtione de rebus defendendis.

Quintò hinc perpẽdi poterit huius conſtitutionis intellectus,quem gl.hic in verb.ſuum, tradit ſcribens non eſſe locum huic conſtitutioni, ſi quis occiderit aggreſſorẽ patris, fratris, aliuſve cognati,aliter mortem illius vitare non valens.Nam, vt inquit gl.hæc conſtitutio tantũ excipit ab irregularitate occidentem aggreſſorem ſuũ, aliter mortem propriam effugere non valentem.idcircò
5 nõ obtinebit in eo, † q alterius mortẽ impediẽs inuaſorẽ occiderit.Huius gl.opinionem ſequunt Doc.hic,maximè Card.q.28.dicens eam eſſe ſingularem. eandem ſequũtur Abb.& alij in c.ſi verò.in j.de ſent.exc.col.vlt.idem Abb. in c.clerici.in j.de vita & honeſt. cler. Aufreri.in clem. j.de offi.ord.reg.3.Fallen.5.Abb.in c.olim.in j.de reſt. ſpoliat.nu.18.Paul.de Caſt.in l.j.§.ius autẽ gentium.ff.de iuſt.& iur.Iaſ.in l.vt vim.num.30.ff.eod.tit.Soc.in c.ad audientiam.de homic.num.36.Gonſ.à Villad.in tract.de irreg.c.de percuſſ.col.15.gl.in Summa 23.q.8. quorum ſententia communis eſt,& tamen ex pluribus difficultatem habet. Nam excommunicatus non eſt qui defendẽs conſanguineum,clericum percuſſerit,ſicut notant Inn.Abb. Henr. col.5.Anch.Fel.& alij in d.c.ſi verò.de ſent. exc.imò idẽ erit de defendente extraneum, c.non inferenda.& c.fortitudo.23.q.3.c.dilecto.de ſententia excommunicationis.in 6.gl.optima in d.Summa,23.q.8.quibus in locis probatur,licitum eſſe cuique proximum,& vicinum, ac denique eadem ratione extraneum ab iniuria inferenda defendere.tex.optimus in l.deuotum.C.de metallis.lib.12.cap.olim.in j.de reſt.ſpol.vbi Abb.idem Abb.Henr.& Doct.communiter in d.c.ſi verò.hoc ex eo capite deduxerunt,eiuſdem ſententiæ authores ſunt.Bar.col.pen.& alij communiter,vt ibidem teſtantur Iaſ.& Dec.in d.l.vt vim.tradit latiſſimè Lud.Carre.in pract.crim.d.§.6.nu.41.& ſequentibus.ꝙ ſi licet cuiquam amicum, agnatum, & patrem defendere ab iniuria inferenda, vt impunè poſſit aggreſſorem occidere:mirum profectò videtur quòd irregularis ſit, qui abſq; vlla culpa priuatum homicidiũ commiſerit: quemadmodum hac in re ſuperius admonuimus.Ad hæc accedit tex.in l.j.§.item Diuus.ff.de ſicar. vbi Iuriſconſultus refert,homicidium illud eſſe impunitum,quod quis commiſerit,aut perpetrauerit ad defenſionem propriam,vel ſuorum,aut ad propulſandam iniuriã à ſe,vel à ſuis.deinde in d.c.dilecto.de ſent.exc.in 6. Rom.Pont.tractans,& promittens licitum eſſe defendere proximum ab iniuria,& morte inferenda,etiam occidendo aggreſſorem,vtitur ratione illa.ſ.Vim vi repellere licet:quæ quidem ratio vt conſtat, cõmunis eſt ad defenſionem propriã,proximi & extranei,quod ibidem ſummus Pontifex inſinuat, ex quibus aduerſus communem ſententiam probabilius eſt,ꝙ non ſit irregularis, qui ad defenſionem neceſſariam alterius,amici quidem,cõſanguinei, vel extranei hominem occiderit.quam opinionem defendit,& probat Fort.in d.l.vt vim.ff.de iuſt.& iure.col.9.verſ.ſed aduerte.vnde apparet admodum dubiã eſſe Caietani ſententiam,quam ipſe retuli in 2.huius Relectionis par.§.3.nu.2.verſ.ſed ſi quis in bello iuſto.

Sextò,ex his oportet expẽdere, an ille ſit irregularis, qui hominem occiderit, non ad propriæ vitæ neceſſariã defenſionem,ſed ad patrimonij, & rerum tutelam:& ſanè probatur,hunc nõ eſſe irregularem, quia licitum eſt
6 † cuique defendere proprias res,& ad earum neceſſariã defenſionem hominem inuaſorem occidere: nempe eo caſu, quo res aliter defendi non poteſt ab inuaſione, & rapina.gl.Bart.& Doct.in l.furem.ff.de ſicar.tex.optimus ad hoc in l.j.C.vnde vi.vbi Bar.idem Bar.& Doct.in d.l.vt vim.gl.in c.j.§.ſi quis hominem.de pace tenenda.& eius violat.Ang.in l.quoniam multa.C.ad legẽ Iul.de vi. Hippo.in d.l.furem.num.5.Regia l.4.tit. de los homezillos. lib.8.ord.l.itaque.§.lex duodecim tabularum.ff.ad legem Aquil.& in cap.3.ad ſi.de homic.vbi probatur,licitum eſſe occidere furem diurnum, ſi ſe telo defenderit: igitur pro defendendis rebus pro capiẽdo fure, ne cũ eis aufugiat,licitũ erit eũdẽ occidere.Pertinẽt & ad hoc aliæ authoritates,quarum meminit Chaſſanæ.in cõſu.Burg.rub. j.§.5.verſ.quæro quo. nu.11. quam opinionem eſſe communem ex iure ciuili aſſerũt Iaſ.& Dec.in d.l.vt vim.Lud. Carrer.in pract.rub.de homicid.§.6.num.29.tradit Iaſon in prin.de actioinbus.num.69.imò idem erit iure canonico,cum abſque expreſſa authoritate non ſit conſtituenda differentia inter ius canonum & ciuile, & præterea ſicut iure ciuili licet cuique res proprias defendere, ita & canonico,vt probat tex.in d.c.olim.in j.de reſtit.ſpol. licet quidam,præſertim Doct.in c.2.de homic.per tex.ibi velint conſtituere diſcrimẽ maximum in hac re inter ius canonicum,& ciuile: quos ſequitur Lud. Carre. poſt alios in d.§.6.num.30.Rurſus nec iure defendi poterit, quod alij probare conantur,aſſeuerantes,hanc defenſionem ad occiſionem vſque licitam eſſe in foro exteriori, non autem in conſcientiæ iudicio, quemadmodum ſit gl.in prin.23.q.3.not.Abb.Anan.& Fel.i d.c.2.idem Abb. in cap.olim.col.7.paulò ante citato.Nam ſi non licet pro defenſione rerum aliquẽ occidere in diuino iudicio, eadem ratione non licebit in exteriori humano.Nec enim occiſio iniuſta ex Dei, & naturæ inſtituto, poteſt licere, aut licita eſſe in iudicio exteriori,vel lege humana. Atq; ita non placet hæc differentia: licet Iaſ. & Dec.in d.l.vt vim.eam ſequi,& admittere videantur.Sed & Caiet. in 2.2.q.64.arti.7.multis rationibus contendit oſtendere adhuc in animæ iudicio, & ex diuino inſtituto licitum eſſe hominem priuato occidere pro rebus defendendis. idcircò qui contrarium ex nſis tenuerunt,habent non admodũ ſibi propriũ Theologũ magni profectò nominis.

Contrarium ſanè pluribus rationibus & authoritatib. magis probabile quibuſdam viſum eſt.poteſt enim illud primò conſtitui, ꝙ etſi ſit hæc defenſio rerum ad mortẽ vſque iure naturali minimè licita, fieri tamen potuit, vt lege humana non puniatur in exteriori iudicio, ſaltem ordinaria pœna. atque in hunc ſenſum defendi poſſet, quod eſt à pleriſq; proximè nominatis adnotandũ. Sed hanc defenſionem iure naturali contrariam eſſe, itidem iure diuino,& humano,probatur in d.c.3.de homic.quo in loco licita cenſetur occiſio aggreſſoris ab eo commiſſa,qui ſe & ſua ſimul defendebat.Igiť foret illicita, ſi tm ſua, & ſic res proprias defendens hominem occidiſſet.

Huic opinioni adſtipulatur ratio tex.in c.3.de homic. cuius hæc ſunt verba ad interpretationẽ legum ciuiliũ, quibus permiſſum eſt, furem nocturnum occidi, non ſic diuturnũ.Hoc eſt enim, inquit, qđ ait,ſi oriet ſuper eum ſol,quia poterat diſcernere,ꝙ ad furandum,non occidẽdum veniſſet. & ideò non debet occidi. Hactenus Diuus Aug.ſuper Exo.c.84. quæſtionum in vetus Teſtamentum lib.2.ex quo deducitur, furem diurnum occidi non poſſe niſi ſe telo defendat,quia manifeſtum eſſe poteſt, ꝙ non acceſſerit ad occidendum,ſed ad furandũ.Ergo pro reb. defendendis non poteſt quis licitè occidi.

Tertiò hanc eandem ſententiam probat ratio quædã, qua S.Th.vtitur.2.2.q.64.ar.7.ex Diuo Aug.in lib.j.de libero arbitrio.quo, inquit, apud diuinã prouidentiam liberi ſunt à peccato pro his rebus,quas contemnere oportet, humana cede polluti ſunt? Igiť non licet pro rebus defendendis aliquem occidere.ipſe verò S.Th.huic rationi ſatisfacit, aliam quæſtionem tractans in reſponſione ad primum, dum inquit authoritatem Auguſtini accipiendam eſſe in eo caſu,quo quis intendit hominem occidere pro his rebus tpalibus, non autem cum quis hoc ipſũ agit,vt ſe vel ſua defendat.Actus autem occiſionis ad cõſeruationem rerum temporalium procedens, non videtur illicitus. Quia vnicuiq; licet res proprias defendere.

Quartò,idem vlterius coadiuuatur ex eo,ꝙ vita hominis ſit precioſior rebus.c. ſuſcepimus.de homicid.l.ſancimus.C.de ſacroſan.eccl.d.c.2.ſed ſicut tenetur quis ſe-

ipſum

ipſum plus diligere, quàm alterum : ita par eſt, quod teneatur plus diligere proximum, quàm proprij patrimonij defenſionem, & tutelam. ac tandem maiorem debeat habere rationem vitæ alterius, quã proprij patrimonij. Fit igitur, non eſſe licitum pro rebus defendendis aliquem occidere. Hæc verò argumentatio fit a Fortu. in d. l. vt vim. eademque poterit ſequenti ratione confirmari.

Quintò, tenetur quis proprias res dare ad ſubueniendum periculo vitæ alterius. c. paſce. 85. diſt. cũ his, quæ in ſimili argumento adduci ſolent. quaſi teneatur præferre vitã proximi proprijs rebus, ergo tenebitur quis proprias res dimittere potius, quàm pro eis defendendis alteri vitam adimere. His verò rõnibus Caiet. in d. art. 7. rñdet concedens, teneri quem potius diligere, & rationem habere vitæ alterius, quam proprij patrimonij in cõi, nõ aũt in particulari caſu, quo cuiquam incumbit cura proprij patrimonij, non aũt vitę alterius. Et ideò non tenet quis omittere defenſionẽ rerum, quæ ſibi propriæ ſunt, & quarum particularis cura ſibi imminet ꝑ vitam alterius conſeruandam, niſi itidem eſſet ſpecialis caſus, quo ꝑ extremam alterius neceſſitatem incũberet eidem vitæ alterius tutela, vt in d. c. paſce fame morientem.

Sed & adrex. in d. c. 2. de homic. reſpondetur eam deciſionem ita intelligendam fore, non excludatur defenſio rerum abſq; periculo perſonæ : ſiquidem in priori illius capitis parte reſponſum eſt, non licere cuiquam furem occidere, cum abſq; occiſione capi cum rebus poterat, poſteriori autem parte deciſum extat, licitã eſſe occiſionem, vbi fur aliter capi non poterat, quã per occiſionẽ: & ideò dum ibi dr̃ : te, & tua: eſt tex. ille intelligendus alternatiuè: te, vel tua: ſi aliter capi non poterat. Hũc enim ſenſum ratio illius deciſionis inſinuat, ſenſit q; inibi Fel.

Prętereà non oberit rõ deducta ex d. c. paſce. quippe quę obtineat, cum alter eſt in extrema neceſſitate, quam ipſe vitare aliter nõ valet, q̃ ex reb. meis, quę teneor tũc largiri eleemoſynam. At in præſenti quæſtione qui meas res inuadit, nullam neceſſitatem vitæ patitur, vt ipſe teneat dimittere proprias res potius, quam eas defendens poſſim occidere inuaſorem. Sic ſanè Sylue. in verbo, excommunicatio. 6. q. 9. huic obiectioni reſpõdet ſequutus communem, & idem ſenſit Caiet. in d. art. 7.

Verum quo facilius hæc quęſt. expediatur, oportet memoria repetere, quæ de furibus occidendis leges humanæ priuatis ꝑmiſerint. Extat etenim lex duodecim tabular. in hæc verba. Fur manifeſto furto prehenſus, ſi aut eum faceret furtum nox eſſet, aut interdiu ſe telo, cum deprehenderetur, defenderet, impunè occiditor. Hæc ſunt legis verba, cuius quidem legis Cicero pro Milone meminit, ſic loquutus, quod ſi duodecim tabulæ nocturnum furẽ quoquo mõ, diurnum aũt, ſi ſe telo defenderit, interfici impunè voluerunt. Eiuſdem meminit Quintil. lib. 5. Oratori. inſtitutionum, c. 10. Hanc legem & Iuriſconſultus commemorat in l. 4. ff. ad legem Aquil. quo in loco Caius Iuriſconſultus addit, permiſſum eſſe cuiquam furẽ nocturnum occidere, modò id cum clamore teſtificetur. Sic & Vlpianus in l. furem. ff. ad legem Corne. de ſicarijs. eandem legem ita interpretatur, vt hæc occiſio licita ſit ita demum, ſi parcere, furi ſine periculo vitæ quis nõ potuit. Ex quibus apparet, furem nocturnum occidi poſſe, cum ſine periculo ei parcere non poſſumus: denique vbi dubium eſt, an acceſſerit ad furandũ, an ad occidendum: ſicuti Aug. interpretatẽ in d. c. 3. de homic. Idem notat Fortunius in d. l. vt vim. col. 8. ad hoc allegans gl. in d. l. furem. Et in d. l. 4. ex hoc aduerſus communem opinatus non licere cuiquam alterum occidere pro rerum defenſione, etiamſi is laicus ſit. Nam licet pleriſque placuerit, non licere clericis aliquem occidere pro rebus defendendis, laicis aũt hoc licitum eſſe ex c. ſuſcepimus. de homic. vbi Abb. hoc voluit. Idẽ Abb. in c. olim. in j. de reſt. ſpol. col. 7. Lud. Gomez. in prin. de actionibus. num. 54. tũ hæc differentia non ſatis conſtat, quia nullam veræ iuſtitię rõnem habet, præſertim quia in d. c. olim. probatur, licitum eſſe clericis proprias res defendere, & in earum defenſione aliquem occidere. Quòd ſi conſtiterit, nocturnum furẽ acceſſiſſe ad furandum, non ad occidendum: tunc nõ aliter poterit is occidi, quàm poſſet diurnus fur impunè occidi : quemadmodum conſtat ex præcitatis authoribus. Fur autem diurnus occidi poteſt, ſi ſe telo defendat, non alias: idq; conſtat in d. 3. cap. & in d. l. 4. ideircò hoc in loco eſt obſeruandum, quanam rõne ſit ad vnguem intelligendum, quod leges paſſim conſtituerunt, poſſe ſcilicet, furem diurnum occidi, ſi ſe telo defendat.

Nos verò huius quæſtionis reſolutionem breuiter expediemus, planè veriti, ne quid ex varia. Doct. ſententia ſuperſit, quòd rem iſtam difficiliorem efficiat. Quamobrem conſtituam aliquot caſus pietate quadam in hoc iudicium Iuriſconſultorum interpretatos.

Primus ſit huius concertationis caſus: cũ quis occiderit furem nocturnum, dubitans an ad occidendum, vel furandum acceſſerit, & non potuerit ei parcere abſque ꝓpriæ vitæ periculo: hæc etenim occiſio licita eſt apud Deum & in iudicio exteriori, quemadmodum ex lege duodecim tabularum apparet, ſimul & ex Diui Aug. interpretatione: idque fatentur omnes, qui quęſtionem iſtam diſputarũt. Plato item dialogo 9. de legibus, inquit, qui noctu furem domum ſuam ingreſſum interemit, mũdus ſit. Hoc & Solonis lege licebat, authore Demoſthene in oratione contra Timocratem.

Secundò, proponitur ea ſpecies, in qua contingit homicidium ad neceſſariam defenſionem rerũ, ne ab aggreſſore capiantur: & profectò licitum eſſe hoc homicidium deducitur ex multis, quæ ſuperius adducta fuere, præſertim vbi raptor bonorum defendentem res proprias à rapina vult offendere quo ad perſonam : quemadmodum frequentiſſimè accidere poterit. Nam cum quis à raptore defendit res proprias, aut raptor abſtinet à rapina, & tunc iam nullius occiſionis adeſt caſus, aut ipſe contendit adhuc inuito defenſore res rapere, non poteſt ex contentio expediri abſque iniuria, & damno perſonali defenſoris : idcircò homicidium inde ſequutum pertinet ad defenſionẽ perſonæ, ſimul & rerum. Quę quidem defenſio ipſo Fortunio teſte licita eſt : idemque notant Fel. in d. cap. 2. Dec. in l. d. vt vim. nu. 31. & probatur ex eiuſdem Diui Aug. ſententia in d. c. 3. Iuriſconſultis aſſerentibus poſt ipſam legem duodecim tabularum diurnum furẽ occidi poſſe, ſi ſe telo defendat. Hoc ipſum cõmunis opinio probat, ac denique Caiet. in d. art. 7. tex. optimus in d. cap. olim.

Tertiò, hinc deducitur, licitam eſſe occiſionem raptoris, quoties ea ſit ad defenſionem rerum, & perſonę eaſdem res defendentis, quam ipſe raptor offendere conatur, ne rerum occupationem impediat. Nec ſatis percipere valeo, quo pacto mihi licitũ ſit res meas defendere, ne à raptore capiantur. & ſit illicitum pro rerum defenſione raptorem occidere. Nam ſi ipſe defendã res meas, & raptor hanc defenſionem impediat per vim, non poteſt id aliter contingere, q̃ meipſum offendendo, quo caſu iam defenſio rerũ ad defenſionem perſonæ pertinet.

Quartò, ex his & illud manifeſtum ſit, licere cuiquam furem diurnum res auferentem capere, & eum ſe defendentem à captione itidem occidere: hoc probat tex. in d. cap. 4. ex Aug. tex. item in d. l. 4. ff. ad l. Aquil. & fatentur Fort. & alij. Siquidem iuſtè quis capit furẽ, & is iniquè ſe defendit: quamobrem occidi poterit, ſi ſe defendat, ne in ea defenſione occidatur ab eo is, qui eum iuſtè capere conatur, qua argumentatione & ipſe Fort. vtitur.

Quintò, inde conſtat ſenſus eius, quod Plato ſcribit dialogo 9. de legibus dicens, licitum eſſe cuiquam ſpoliatorem in defenſionem ſuã occidere. Hæc etenim ſententia eſt intelligenda ſecundum ea, quæ ad legem duodecim tabularum hoc in loco tradita fuere.

Sextò, ipſe verè, ni fallor, opinor, furem nocturnum, vel diurnum, de quibus manifeſtum ſit ad furandum, non ad occidendum accedere, tunc occidi poſſe, cum ſeipſum defendit telo ne capiatẽ. Occiditur. n. tũc ex rõne, ne volentem eum apprehendere ipſe fur occidat. Quæ omnia conſtãt ex his, quæ paulò ante tradidimus.

Septimò, vt diſcrimen furis nocturni à diurno conſtituatur, infero : nocturnum furem poſſe occidi nondum expectato, an ſe velit defendere, ne capiatur. forſan

enim